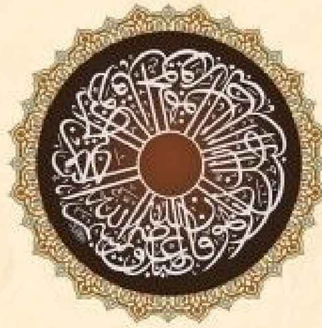
HAKK'IN DÂVETİ

KUR'ÂN-I KERÎM

MEÂLİ VE TEFSÎRİ

Prof. Dr. Ömer ÇELİK

CİLT 1

ERKAM YAYINLARI

بسم الله الرحمن الرحيم

İSTANBUL 1434 / 2013

HAKK'IN DAVETİ
KUR'AN-I KERİM MEALİ
VE TEFSİRİ

Prof. Dr. Ömer Çelik

1. CİLT

HAKK'IN DAVETİ KUR'AN-I KERİM
MEALİ VE TEFSİRİ
Prof.Dr.Ömer Çelik

Yayın Yönetmeni: Salih Zeki Meriç
Kapak: Altınoluk Grafik / Muzaffer Çalışkan
Yayın Ofset Hazırlık: Altınoluk Grafik / Mustafa Erguvan
Arapça Metin Tashihi: Hâfız Musa Turhan
ISBN No: 978-9944-83-956-3
Yayın ve Matbaa Sertifika No: 19891

Baskı - Cilt: Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş.
İkitelli Organize San. Bölg. Mah.
Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım
No: 60/3 Başakşehir / İstanbul
Tel: (0212) 671 07 00
Faks: (0212) 671 07 48

Baskı Tarihi: İstanbul / 2013

Kitaplar'dan "Kitab'a" ulaşan yolunuz...

İkitelli Org. San. Bölgesi Mah. Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım No: 60/3-C
Başakşehir / İstanbul Tel: 0212 671 07 00 - Faks: 0212 671 07 48
www.erkamyayinlari.com • www.kampanyakitaplari.com

Kapak Hattı:

وَقُلْ جَٓاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُۜ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾

**De ki: "Hak geldi; bâtıl yıkılıp gitti.
Zâten bâtıl yıkılmaya mahkumdur."** (İsrâ 17/81)

Fotoğraf: Prof. Dr. Murat Sülün
(İstanbul Küçük Ayasofya Camii Kubbesi)

Takrîz

Bizleri iman ile şereflendiren; kalplerin hayatı, ruhların gıdası ve gönüllerin şifâsı Kur'ân-ı Kerîm'e muhatap kılan; rızâsı istikâmetinde yaşanan fânî dünya günlerini, ebedî gufrân ve sonsuz ikramlarına vesîle eyleyen Cenâb-ı Hakk'a nihâyetsiz hamd ü senâlar olsun!

Kalb-i pâkine inzâl edilen Kur'ân-ı Kerîm'i büyük fedakârlıklarla tebliğ buyurarak biz ümmetini cehâlet ve gaflet karanlıklarından iki cihânın saâdet ufuklarına çıkaran Fahr-i Âlem, Habîb-i Hüdâ, Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimiz'e sonsuz salât ü selâm olsun.

Şüphesiz ki Rabbimizin biz âciz kullarını muhatap almaya tenezzül buyurarak yüce kelâmını lutfetmiş olması; mü'minler için nâiliyetlerin, mazhariyetlerin, iltifatların, şeref ve izzetlerin en yücesi, en muhteşemi ve en müstesnâsıdır...

Zira;

• Kur'ân-ı Kerîm; kullarını seven, rahmet ve mağfiretiyle esirgeyen, sayısız nimetleriyle perverde kılan Yüce Rabbimizin, katından lutfettiği, iki cihânın huzur ve saâdet haritasıdır.

• Bu yüce kitap, ilâhî imtihanlarla dolu hayat dershânesinin yegâne ders kitabıdır.

• Bu yüce kitap, nefsânî ve şeytânî marazların kıskacında gaflet ve cehâlet illetine müptelâ olmuş çâresizlerin şifâ reçetelerini veren ilâhî hikmetler eczâhânesidir.

• Bu yüce kitap, insanoğluna ebedî kurtuluş ufuklarını göstermek üzere, Rabbimizin en emîn ve azîz elçileriyle gönderip bir harfi bile tahrif edilmemek üzere hıfz u emânına alarak muazzam bir şan ve şeref bahşettiği, mûcizelerle dolu bir hidâyet ve istikâmet mektubudur.

Düşünmek îcâb eder ki, herhangi birimize resmî makamlardan bir mektup gelse ve o mektup -faraza- mâlî bir konuyla alakalı olsa, onu tekrar tekrar okur, anlayamadığımız veya ihmâl ettiğimiz hususlar var mı diye bir de mâlî müşâvire veya muhâsebeciye danışırız. Gelen mektup şâyet hukûkî bir belge ise daha da titiz inceler, bir hukuk müşâvirine danışır, işin aslını esâsını en ince teferruatına kadar büyük bir ciddiyetle tedkik ederiz. Fânî dünya hayatımızda bir sıkıntıya düşmemek için bu kadar ciddî bir alâka gösteririz.

Yine gurbet diyarında yaşayan çok sevdiğimiz bir büyüğümüzden gelen mektupları, merak ve iştiyakla, hiç bekletmeden açıp okur, onu öper koklar, yüzümüze-gözümüze sürer, ömürlük bir hâtıra kıymetinde görüp îtinâ ile saklarız.

Kur'ân-ı Kerîm ise bizleri yoktan var eden, yegâne Hãlık'ımız, sahibimiz ve kendisine döneceğimiz mutlak merciimiz Allah Teâlâ'dan gelen bir mektup. Hem bir ebedî saâdet dâvetiyesi, hem de ebedî azap ihtârı... Dolayısıyla fânî mektuplarla kıyaslanmayacak kadar büyük bir dikkat, ciddiyet ve gayretle anlayıp mûcibince amel etmemiz zarûrî.

Kur'ân-ı Kerîm, fânî bir beşerin sözü değil, en fasih ve beliğ beşer sözlerini bile âciz bırakan Kâinâtın Hãlıkı'nın mûcize hitâbı, katından gönderdiği en mukaddes emânetidir. Onun menbaının tamâmen ilâhî olduğu ve onda hiçbir beşer izi olmadığını ifâde sadedinde âyet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

"Rasûlüm! Sen, bu kitap sana indirilmeye başlamadan önce ne bir kitap okuyor, ne de onu elinle yazıyordun. Eğer bunları yapmış olsaydın, Kur'an'la ilgili bâtıl iddialar peşinde koşanların, onun Allah'tan geldiği gerçeği konusunda şüphe duymaya bir mazeretleri olabilirdi." (Ankebût 29/48)

Bütün muhabbetlerin mutlak menbaı olan Rabbimizin bu ilâhî fermânına, bâkî olanın fânî olana üstünlüğü nisbetinde yüksek bir îtinâ ve ihtiram göstermek gerektiği muhakkaktır.

Nitekim Rabbimizin bizlere örnek nesil olarak takdîm ettiği ashâb-ı kirâm, Kur'ân-ı Kerîm'e muazzam bir hürmet ve muhabbet göstermiş ve onun tebliği uğrunda fedakârlıkta bulunmayı canlarına minnet bilmişlerdir.

Hz. Ömer ve Hz. Osman (r.a.), her sabah kalktıklarında Mushaf-ı Şerîf'i hürmetle öpmeyi âdet hâline getirmişlerdi.

Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a.), her sabah Mushaf-ı Şerîf'i eline alır, büyük bir tâzîmle öper ve duygulu bir şekilde:

"– Rabbimin ahdi, Rabbimin apaçık fermânı!" diye bağrına basardı. (Kettânî, *et-Terâtübü'l-idâriyye,* II, 196-197)

İkrime (r.a.) Mushaf-ı Şerîf'i alır, yüzüne-gözüne sürerek ağlar ve:

"Rabbimin kelâmı! Rabbimin kitâbı!" diyerek Cenâb-ı Hakk'a olan tâzîm ve muhabbetini ifade ederdi. (Hâkim, *el-Müstedrek,* III, 272/5062)

Bu bakımdan, Rabbini gerçekten seven bir mü'min, Kur'ân-ı Kerîm'i bir ömür elinde, dilinde, kalbinde ve hayatının merkezinde tutar. Onu gözünün nûru, gönlünün sürûru bilir, başının tâcı eder. Böyle mü'minlere de ebedî âlemde yıldızları kıskandıran ziyâsıyla nurdan taçlar lutfedileceği, hadîs-i şerîfte şöyle müjdelenmektedir:

"Kim Kur'ân-ı Kerîm'i okur ve onunla amel ederse, kıyâmet günü o ki inin anne ve babasına bir taç giydirilir. Bu tâcın ı ığı, güne dünyadaki bir eve konulduğunda onun vereceği ı ıktan daha güzeldir. Öyleyse Kur'ân-ı Kerîm'le bizzat amel edenin ı ığı nasıl

olur, dü ünebiliyor musunuz?" (Ebû Dâvûd, Vitir 14/1453)

En büyük örnek şahsiyetimiz olan Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'in Kur'ân-ı Kerîm'le ülfet ve ünsiyeti zirve seviyedeydi. Her vesîleyle Kur'ân-ı Kerîm okurdu: İslâm'ı tebliğ ederken, "emr bi'l-mârûf ve nehy 'ani'l-münker"de[1] bulunurken, ashâbı ile sohbet edip onlara dinî meseleleri anlatırken, hep âyetlerden misal verir ve âyetleri îzah ederdi. Ayrıca gece ibâdetlerinde ve bilhassa teheccüd namazlarının kıyamlarında uzun uzun Kur'an okur ve buna her gün düzenli bir şekilde devam ederdi.

Ashâb-ı kirâm da, Kur'ân-ı Kerîm'i çokça okur; onu okumadıkları ve sayfalarına bakmadıkları bir günün geçmesini istemezlerdi. Günlerine Kur'an ile başlar, göz rahatsızlığı olanlara da Mushaf-ı Şerîf'e bakmayı tavsiye ederlerdi. (bk. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* VII, 165) Allah aşkıyla dolu gönüllerindeki ilâhî vuslat iştiyâkını, ancak Rabbimizin kelâmıyla bir nebze olsun tesellîye çalışırlardı.

Hakîkaten bu dünya şartlarında Rabbimizle beraberliğin en sağlam yolu, O'nun kelâmı vesîlesiyle O'na yönelmektir. Nitekim hadîs-i şerîflerde şöyle buyrulmuştur:

"Kur'an, bir ucu Allah'ın, diğer ucu da sizin elinizde olan sağlam bir ip gibidir. Ona sıkıca sarılın. İ te o zaman sapıtmaz ve helâk olmazsınız." (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* IX, 164)

"Sizden biri, Rabbine yalvarıp O'nunla konu mayı severse kalp huzuruyla Kur'an okusun." (Süyûtî, *Câmi'u's-sağîr,* I, 13/360)

Allah Rasûlü (s.a.v.)'in mânevî terbiyesi altında yetişen ashâb-ı kirâmın Kur'an'a muhabbetle bağlılıkları, bizler için örnek olmalıdır. Onlar, maddî bakımdan fakr u zarûret içinde olsalar da, Kur'ânî hakîkatlerin cennet iklîminde gerçek huzuru yaşadılar. Canlı bir Kur'an olabilmenin gayret ve heyecanı içinde amellerini muhabbet ve fedakârlıkla îfâ ettiler. Kur'an'ın ulvî sadâsını dünyanın dört bir yanına ulaştırmak için mallarını ve canlarını cömertçe fedâ etmeyi en büyük saâdet bildiler.

Sahâbe-i kirâm, Kur'ân-ı Kerîm'in peyderpey nâzil olan âyetleriyle böylesine içli dışlı, böylesine kalbî irtibat hâlinde, feyz ve rûhâniyetle dolu bir hayat yaşıyorlardı. Onların ana gündemi Kur'ân-ı Kerîm'di. Kadın-erkek, genç-yaşlı, zengin-fakir herkesin gündeminde Kur'ân-ı Kerîm vardı.

Sahâbe hanımlar akşam eve gelen beylerine: "Günün nasıl geçti, eve ne getirdin?" diye sormak yerine, o gün nâzil olan âyetleri ve örnek şahsiyetiyle canlı bir Kur'an olan Peygamber Efendimiz'in hadislerinden neler öğrendiklerini sorarlardı.

Nâzil olan âyet-i kerîmeler, yeni teşekkül etmekte olan genç İslâm

toplumunun dünya görüşünü, fikriyât ve hissiyâtını, akıl ve gönül dokusunu inşâ etmekteydi. Zâten Kur'an'ın gönderilişindeki büyük gâye de buydu: Yani fert ve toplumu dâimâ hakka ve hayra istikâmetlendirerek huzura kavuşturmaktı. Nitekim asr-ı saâdet toplumu da geçtiği merhaleler ve ulaştığı mânevî seviye neticesinde insanlık tarihine fazîletler medeniyeti armağan eden örnek bir nesil hâline geldi.

Fakat onların Kur'an ile münasebetleri, sadece lafızların telaffuzundan ibaret bir okuma seviyesinde değildi. Onların **"Oku!"** (Alak 96/1) emr-i ilâhîsinden telakkî ettikleri; Kur'an'ın hikmet ve esrârına vukûfiyet kesbederek, ondaki ilâhî nükteleri kavrayıp hayata tatbik ederek yapılan bir okuyuş idi. Onlar her bir âyet-i kerîmeyi, âdeta dipsiz bir kuyuya bakarcasına derin bir nazarla okur, böylece ruhlarına incelik, zarâfet ve derinlik kazandırırlardı. Bunun içindir ki Hz. Ömer (r.a.):

"Bakara sûresini on iki senede tamamladım ve ükrâne olarak bir deve kurban ettim" buyurmuştur. (Kurtubî, *el-Câmi'*, I, 40) Yani Hz. Ömer, bir bakıma bu sûrenin ancak on iki senede tatbikâtına muvaffak olabildiğini ifade etmektedir.

Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a.) da, Bakara sûresini öğrenip hayatına tatbik etmek için âyetleri üzerinde tam sekiz sene çalışmıştır. (*Muvatta'*, Kur'an 11)

Bir zat, Zeyd b. Sâbit (r.a.)'a gidip, Kur'ân-ı Kerîm'in bir haftada hatmedilmesi hususunda ne düşündüğünü sormuştu. O da; "İyi olur" dedikten sonra şöyle devam etti:

"-Fakat ben onbeş veya yirmi günde bir hatim yapmaktan daha çok hoşlanırım. Neden diye sorarsan, bu takdirde Kur'an âyetlerindeki hikmet ve ibretleri daha iyi tefekkür edip mânalarını daha iyi idrâk ederim." (*Muvatta'*, Kur'an 4; İbn Abdilberr, *İstizkâr,* II, 477)

Süleyman Dârânî (k.s.) da, Kur'ân-ı Kerîm hakkındaki duygu derinliğini şu sözleriyle ifade eder:

"Ben bir âyet okurum, dört-beş gece onu düşünürüm, onu iyice hazmetmeden başka bir âyete geçemem." (Gazâlî, *İhyâ*, I, 374)

Tâbiîn neslinin âlimlerinden Iyâs b. Muâviye (r.h.) de Kur'ân-ı Kerîm'i tefekkürsüz okuyanlar için şu teşbihte bulunur:

"Kur'an'ı okuyup da onun mânalarını, inceliklerini bilmeyen ve düşünmeyen kimse, karanlık bir gecede hükümdardan kendisine bir mektup gelen, fakat mektupta ne yazdığını okuyup öğrenmediği için kendisini korku saran kimse gibidir. Kur'an'ın mâna ve inceliklerine intikâl eden kimse de, ışık getirip ortalığı aydınlatarak mektubun içindekileri okuyan kimse gibidir." (Kurtubî, *el-Câmi'*, I, 26)

Demek ki sahâbe-i kirâm ve onların izinden yürüyen sâlih zatlar, Kur'an'ı sadece okumakla kalmıyor, tefekkür ve duygu derinliği içinde anlayıp yaşamaya çalışıyorlardı. Onların Kur'an tilâvetleri, -maalesef günümüzde çoğunlukla yapıldığı gibi- muhtevasına vâkıf olmadan sadece okuyup geçmek şeklinde değildi.

Fudayl b. Iyâz (r.h.)'in şu ifadeleri ne kadar da mânidardır:

"Kur'an kendisiyle amel edilmek üzere indirildi. İnsanlar ise onun sadece okunmasını amel edindiler!"

Fudayl b. Iyaz Hazretleri'nin bu sözü üzerine ona:

"–Kur'an ile amel nasıl olur?" diye soruldu. Hazret şu cevabı verdi:

"–Helal kıldığı şeyleri helal, haram kıldığı şeyleri haram kabul edip onları hayata tatbik etmek, emirlerine tâbi olmak, yasaklarından kaçınmak ve hayranlık verici ifadeleri üzerinde durup tefekküre dalmakla olur." (Hâtîb el-Bağdâdî, *İktizâu'l-ilmi'l-amele,* s. 76)

Demek ki Kur'an'dan gerçek mânada feyz alabilmek; onun hikmet ve hakîkatlerinin tefekküründe derinleşerek telkin ettiği ahlâk ile ahlâklanmak ve muktezâsınca amel etmekle mümkündür.

Bu sebepledir ki bir âyet-i kerîmeyi tefekkür ve tedebbürle okumak, tefekkürsüz okunan bir hatimden daha hayırlı kabul edilmiştir. Zira Kur'an'ın her kelimesinde hesaba gelmeyecek sırlar mevcuttur. Kişi ancak derin tefekkür, yüksek ahlâk ve amel-i sâlihlerle elde ettiği musaffâ bir kalp ve rakik bir gönülle o sırlara muttalî olabilir. Bu kalbî kıvama erebilenler için Kur'an hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, hayrı şerden ayıran bir hayat rehberidir. Nitekim âyet-i kerîmede buyrulur:

"Kendisinde hiçbir şüphe bulunmayan şu yüce kitap, müttakîler için bir yol göstericidir." (Bakara 2/2)

Yani kalbimizin, Kur'an mânevîyâtından feyz alabilmesi, onu okurken sahip olduğumuz kalbî seviye ile yakından irtibatlıdır. Bu sebeple kalbe mânen irtifâ kazandırmak îcâb eder. Zira bir hidâyet rehberi olan Kur'ân-ı Kerîm, kendisine yaklaşanın kalbî niyet ve durumuna göre hem irşâda hem de idlâle[2] götürebilecek bir mâhiyet taşır. Nitekim avâm-havâs bütün mü'minler aynı rahle önünde diz çöküp Kur'an okurlar; fakat herkes kendi kalbî seviyesi ölçüsünde ondan hisse alır.

Kur'an; ilâhî sırlarını, kudsî hikmetlerini, hakikî renklerini ancak takvâ sahibi kulların gönül gözlerine açar. Dolayısıyla Kur'an'ın asıl kalben okunması gerekir. Akıl ve göz, ilâhî hakikatleri kalbin daha net idrâki için gereken yardımcı vasıtalardan ibarettir. Asıl idrâk etmesi gereken, imanın karargâhı olan kalptir.

Zira iman; dil ile ikrar, kalp ile tasdikten oluşur. Akıl ile tasdikten değil. Akıl, kalbin hizmetinde ve ona bağlı olarak okuduğu takdirde Kur'an'dan gerçek mânada istifâde eder. Böyle olmadığı takdirde insan, kalben ilâhî gerçekleri kabul etse bile, nefsânî menfaatlerin kıskacında kalarak o Kur'ânî gerçeklere lâyıkıyla teslim olamaz. Aklı ve kalbi Kur'an'a râm etmeden de sâlih bir mü'min olunamaz.

Bu sebeple Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'in gereği gibi idrâk edilip hayat, kâinat ve hâdisâtın Kur'an mantığı ile tefekkür edilmesini emretmektedir. Bu bakımdan, saâdete de sefâlete de vesîle olabilen aklı, vahyin muhtevâsında istikâmetlendirmek şarttır.

Velhâsıl Kur'ân-ı Kerîm'i yalnızca kıraat etmek kâfî değil, onun mâna iklimine girmek, tefekküründe derinleşmek, ahlâkıyla ahlâklanmak, ona hürmet ve muhabbet dolu bir kalbî kıvam ile yönelmek ve hayatın her ânında onun tâlimatları istikâmetinde yaşamak îcâb eder.

Fakat bu noktada mühim bir mesele karşımıza çıkmaktadır: Kur'an'ın mâna iklimine lâyıkıyla girebilmek için Arapçayı bilmek de kâfî değildir. Lisanın alet ilimleri, yani daha yüksek bilgiler edinmeye vesîle olan belâgat, dilbilgisi, maânî, edebî sanatlar, mantık gibi ilimlerin yanısıra, asıl **"tefsir ilmi"**nin zemin kültürüne sahip olmak gerekir.

Bunu sağlayabilmenin pek çok usûlü bulunmakla birlikte şüphesiz ki bunun en güzel yolu, Kur'ân-ı Kerîm'in açık ve anlaşılır bir şekilde şerh ve izahı demek olan tefsirlere müracaat etmektir.

Bu meyanda meâl okumak da akla gelebilir. Fakat belli bir ilmî altyapıya ve Kur'an kültürüne sahip olmayan kimseler için bunun bazı mahzurları mevcuttur. Zira Kur'ân-ı Kerîm, bütün ilimlerin hikmet tarafını ifade eden kaynak kitaptır. Yaş ve kuru ne varsa hepsinin ilmi Kur'ân-ı Kerîm'de gizli bir hazine gibi meknuzdur. Bütün ilim ve hikmetlerin şifreleri ve her meselenin çözümü Kur'an'dadır. Lâkin bunlar tafsilâtıyla değil, veciz bir üslûpla ve hulâsa olarak bildirilmiştir.

Yine Kur'ân-ı Kerîm'de sayıları hayli fazla olan müteşâbih, yani tam olarak ne mânaya geldiğine karar vermenin zor olduğu âyetler de bulunmaktadır. Bazı ifadeler mecazî, bazıları hakikî mânadadır. Nâsih-mensûh âyetler vardır. Ferd ve toplum hayatını tanzim eden ibâdet, ahlâk, muâmelât ve hukuka dâir ahkâm mevcuttur. Sebeb-i nüzûlü ve sünnetteki izahları bilinmeden anlaşılamayacak telmihler, hurûf-i mukattaa gibi tamâmen Rabbimiz ile O'nun bildirdikleri arasında sır kalan âyetler vardır.

Ayrıca Kur'ân'ı Kerîm, Efendimiz'in kalb-i pâkine indirilmiş, oradan ümmete

tebliğ edilmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.)'e ilâhî emirler bazen mücmel olarak, yani mânası özlü ve kapalı olduğundan şerh ve izah edilmedikçe maksadı tam olarak anlaşılamayan ifadeler halinde gelirdi. Efendimiz (a.s.) 23 senelik nübüvvet hayatıyla bu icmâlî beyanları Rabbimizin dilediği kadarıyla tafsil ve tefsîr etmiştir. Dolayısıyla Kur'an'ın ilk müfessiri, Peygamber Efendimiz'dir. Bu sebeple Kur'an'dan lâyıkıyla feyz alabilmenin en mühim şartı, Efendimiz'in hayatı üzerinde yoğunlaşarak O'nun gönül dokusundan hisse alabilmektir. Zira âyetlerde bildirilen pek çok hükmün aslî mâhiyetini ve hayata ne şekilde tatbik edileceğini, ancak sünnetten öğrenebiliriz.

Bunun gibi daha nice Kur'ânî incelikler bilinmediği takdirde âyetlerin sadece meâlini okuyanın kendi aklıyla yanlış bir yorumda bulunması kuvvetle muhtemeldir. Bu sebeple belli seviyede bir Kur'an kültürüne sahip olmayanların meâl ile iktifâ etmeleri son derece mahzurludur. Bütün bu Kur'ânî inceliklerin sâlih ve takvâ ehli âlimler tarafından şerh ve izahına, yani tefsîrine ihtiyaç vardır.

Bu ihtiyaç kıyâmete kadar hiç bitmeyecek ve bugüne kadar pek çok tefsir kaleme alındığı gibi bugünden sonra da nice tefsir yazılacak, fakat yine de Kur'an'ın mâna zenginliklerinin nihâyetine varılamayacaktır. Nitekim hadîs-i şerîfte:

"...Kur'an'ın her an ortaya çıkan bediî (daha önce ke fedilmemi) mânaları tükenmez..." (Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'an 14) buyrularak Kur'ân-ı Kerîm'in bu husûsiyeti dile getirilmiştir.

İnsan sözünün beşerî kâbiliyetlerle çevrilmiş belli bir hudûdu vardır ki; her akıl sahibi lisan âlimi onu kolayca kavrayabilir. Allah Teâlâ'nın kelâmında ise sınır tanımayan bir genişlik, derinliklerine varılamayan bir enginlik, ka'bına varılamayan bir yücelik, tadına doyulamayan ezelî bir âhenk ve târif edilemez bir ebedî lezzet vardır.

Bu itibarla, Kur'an'ın mânalarını şerh ve izah etmek için yapılan sayısız tefsirler bile, sahili olmayan bir okyanustan alınmış birkaç damla mesâbesinde kalmaya mahkûmdur. İslâmî edebiyatta 1400 küsur seneden beri yazılan bütün eserler, bir kitabın ve bir insanın izahı mâhiyetindedir. O kitap, her iki cihanın saâdet anahtarı Kur'ân-ı Kerîm, o insan da emsalsiz örnek şahsiyetiyle canlı bir Kur'an tefsîri olan Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'dir.

Dolayısıyla ilâhî kelâmın muhtevasını beşer kelimelerindeki darlığa hapsetmek doğru değildir. Nitekim âyet-i kerîmede:

"Eğer yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem, denizler de mürekkep olsa, arkasından buna yedi deniz daha eklense, imkânı yok, Allah'ın kelimeleri

yazmakla bitmez. Muhakkak ki Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır" (Lokmân 31/27) buyrulmaktadır.

Yani Cenâb-ı Hak, ilâhî hakîkatlerin sonsuzluğunu beyân ederek âdeta Kur'an'dan beşer kelimeleriyle ifade edilemeyecek derinlik ve yücelikte nasipler ve hisseler alınmasını da murâd etmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm, kâinattaki bütün hakîkatlerin kâmil bir manzûmesidir. Fakat daha önce ifade ettiğimiz gibi bütün bu gerçekler onda birer nüve/öz hâlinde bulunmaktadır. Zira bu tür bilgi ve gerçeklerin Kur'ân-ı Kerîm'deki mevcûdiyeti, açık ve detaylı bir sûrette olsaydı, onun muhtevası sonsuz bir hacme ulaşırdı. Bu da onun -bırakınız ezberlenerek muhâfaza edilmesini- başından sonuna kadar bir defa okunmasını bile imkânsız hale getirirdi.

Ayrıca pek çok gerçek, ancak ilmî seviye müsâit olduğu zaman kavranabilecek bir şekilde Kur'ân-ı Kerîm'de yer almış bulunmaktadır. Yani Kur'an, kıyâmete kadar her asrın ilmî seviyesi ve insanların idrâkine göre hakîkatlerini peyderpey sergilemektedir. Şüphesiz bu keyfiyet de merhamet-i ilâhiyye îcâbıdır.

Çünkü insan yaratılışındaki hârikulâde husûsiyetler, büyük tıbbî buluşlar, semâ haritasındaki ve yeryüzündeki zihni dehşete sevk eden ilâhî nizam gibi daha nice hakîkatler, şâyet ilmen keşfedilmeden evvel Kur'an'da açıkça ve detaylarıyla ifade edilmiş olsaydı, insanlar o zamanki aklî ve ilmî seviyeleriyle bunları kabullenip tasdik etmekte zorlanır ve neticede inkâr yoluna saparlardı. Allah Teâlâ, rahmet ve merhameti gereği, bu hakîkatleri zamanla anlaşılabilecek bir perdeleyişle kullarına lutfetmiştir.

Bu yönüyle de Kur'ân-ı Kerîm, sanki derinliğine inildikçe defîne çıkan kadîm ve bereketli bir toprak gibidir. Kur'ân-ı Kerîm dâimâ önden gitmekte, her asırdaki beşerî ilimler ise yaptıkları keşiflerle onu tasdîk ve tefsîr ederek takip etmektedir.

Yine Kur'ân-ı Kerîm, mâna derinliği nihâyetsiz bir kitaptır. Tıpkı yerin altına doğru tabaka tabaka uzanan altın mâdeni gibi, her âyetin ifade ettiği farklı mâna mertebeleri vardır. Bunlar zâhirden bâtına, dıştan içe, satıhtan derine doğru gider. Nasıl ki bir denizin sahili ve yüzeyi yanında bir de inci, mercan ve çeşitli bitkilerle ziynetlenmiş dip tarafları varsa, Kur'ân-ı Kerîm de böyledir. Denizin sahilinden ve yüzeyinden belki kalabalık insan toplulukları istifade edebilir; kıyısında oturup kenarında yüzebilir. Fakat onun dibine dalıp inci ve mercan çıkarabilenler, ancak yüksek derecede mahâretli dalgıçlardır. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm'in hikmet, hakîkat, gâye ve maksadını en iyi bilen âlimler de, tıpkı denizin dibine dalabilen dalgıçlar gibidir. Onlar kâbiliyet, istidat ve imkânları nisbetinde Kur'an'ın ilâhî sır ve güzelliklerini ortaya çıkarıp insanların

istifadesine sunarlar.

Bu bakımdan, kıyâmete kadar sürecek ilâhî bir mûcize olan Kur'ân-ı Kerîm'in mâna iklimine lâyıkıyla girebilmek için, ilim ve irfanda belli bir seviyeye ulaşmış, incelikleri kavramaya istîdatlı, takvâ ehli, sâlih müfessirlerin tefsirlerine mürâcaat etmek zarûrîdir.

İşte bu ulvî gâyeye hizmet niyetiyle akademisyen kardeşlerimizden **Prof. Dr. Ömer Çelik**'in hazırladığı bu tefsîr vesîlesiyle kendisini tebrik eder, bu hizmetinin şahsı için bir sadaka-i câriye teşkil etmesini, Kur'ânî hakîkatler ikliminde yaşamak isteyenlere de faydalı olmasını Cenâb-ı Hak'tan niyâz ederim.

Yüce Rabbimiz, Kur'ânî hakîkatleri idrâk etmek, yaşamak ve yaşatmak yolunda hizmet eden bütün mü'min kardeşlerimize muvaffakıyetler ihsân eylesin. Bizleri de Kur'an'ın ilmi, irfânı ve ahlâkıyla kemâle erdirsin. Huzûr-i ilâhîsine Sevgili Rasûlü'nün ve Yüce Kitabı'nın güzel şâhitliği ve şefaatiyle varabilmeyi nasip ve müyesser eylesin.

Âmîn!..

Osman Nûri Topbaş
Üsküdar 2012

. **Emr bi'l-mârûf:** İyiliklerin yapılıp yayılmasını emretme. **Nehy 'ani'l-münker**: Kötülükleri yasaklayıp insanları ondan uzaklaştırma.

İrşad: Doğru yolu göstermek. **Idlâl:** Doğru yoldan saptırmak.

Giriş

Bizleri Peygamberlerin Efendisi Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)'in ümmeti, ezelî ve ebedî kelâmının talebesi yapan Yüce Rabbimize sayısız hamd ü senâlar olsun.

Rabbinden vahyen alıp tebliğ ettiği Kur'ân-ı Kerîm'le ve onun hem sözlü hem de fiilî en mûteber tefsîri olan sünnet-i seniyyesiyle yolumuzu aydınlatan, cennete ve cemâlullaha götürecek yolu bize gösteren Fahr-i Kâinat Efendimiz'e sonsuz salât ü selâm olsun.

Kur'an ve sünnet esasları üzerine yükselen yüce İslâm dinini bütün ihtişamıyla hayatlarında tatbik edip Allah yolunda emsalsiz bir can ve mal infakıyla tüm dünyaya öğreten sahâbe-i kirâma ve onların izinden yürüyenlere selâm olsun.

Allah'ın kelâmı Kur'ân-ı Kerîm... Sözlerin en güzeli... Risâlet vahyini taşıyan kitapların son altın halkası... Din adına göklerin yere son hitabı... Ebedî ilâhî düstûr... Hak katında yegane makbul din olan İslâm'ın ana kaynağı... Her şeref sahibinin şerefini kendinden aldığı izzetli kelâm... Âyetlerinden hakla bâtılı ayıran hükümlerin süzüldüğü hikmetli kelâm... Kıssaları, misalleri, ikazları, müjdeleri, yoklayışları ve dokunuşlarıyla gönülleri mestedip ten kafesini can kuşuna dar kılan muhteşem kelâm... İnsanlığın her türlü mânevî ihtiyacını karşılayacak tüm kâide ve esasları ihtivâ eden tek ve şumüllü kitap...İnsana iki cihan mutluluğunun, cennetin ve cemâlullahın yolunu gösteren emsalsiz kitap...

Kur'ân-ı Kerîm Rabbimizin bize mukaddes mektubudur. Bu mektup, okunmak, anlaşılmak ve yaşanmak için geldi. O, Allah Teâlâ'dan Peygamberimiz (s.a.v.)'e 23 yıl boyunca vahyedildi. Neticede vahiy sona erdi, din tamamlandı, Peygamberimiz (s.a.v.) Refîk-ı A'lâsı'na, En Yüce Dostu'na gitti. Geride Kur'an gibi çok mübarek, çok mukaddes, bir o kadar da mesuliyeti çok ağır bir emânet bıraktı.

Şunu belirtelim ki, Peygamberimiz (s.a.v.)'e olduğu gibi Kur'ân-ı Kerîm'in mü'min gönüllere nüzûlü hükmen ve mânen devam etmektedir. İnanan gönüllerde o kelâm-i ilâhînin bambaşka bir tesiri vardır. Her âyet o günüllerde bambaşka bir yankı bulur. Her âyet okundukça, dinlendikçe imanla tertemiz hale gelmiş o musaffâ gönüllere yeniden, yeniden taptaze olarak nüzûl eder. Şu âyet-i kerîmeler Kur'an karşısında o gönüllerin halini ne güzel aksettirir:

"...Onlara Kur'an okunduğu zaman derhal yüzüstü secdeye kapanırlar ve şöyle derler: «Rabbimiz, şüphesiz sen her türlü noksanlıktan pak ve yücesin. Eğer Rabbimiz bir şey va'detmişse, o mutlaka gerçekleşir." Yine ağlayarak yüzüstü secdeye kapanırlar; kendilerine ne zaman Kur'an

okunsa, bu onların Allah'a olan saygılarını artırır." (İsrâ 17/107-109)

Kur'an'ın gönüllere nüzûlü açısından onun hem lafzının hem tertille okunuşunun hem de sesi ve teğannîsinin çok önemli tesiri vardır. Ama unutulmamalıdır ki bunlar zarftır, kabuktur. Esas gönülleri etkileyecek olan; o lafızlardan, Kur'an'a mahsus o lahûtî ses ve sadâdan gönüllerin derinliklerine bal gibi süzülecek olan mânalardır.

Dolayısıyla Kur'an'ın gönüllere nüzûlünden maksat; tilâvetiyle, kırâatıyla, teğannî ve hoş sadâsıyla, bunlarla birlikte ama bunların ötesinde gönülleri en tesirli şiirden, en etkili kıssa, hikâye ve romandan daha fazla etkileme gücüne sahip olan mânalarıyla kalplere nüfûz etmesidir. İşte bu noktada Kur'ân-ı Kerîm'in her bir dile edebî bir güzellik ve incelik içinde, fevkalâde bir belâgat ve fesâhatla yapılacak tefsirleri devreye girmektedir. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz'in ve ashâb-ı kiramın böyle bir problemi yoktu. Onlar Arap oldukları ve çok yüksek seviyede Arapçayı anlama maharetine sahip bulundukları için inen âyetler, bir annenin çocuğuna hitap ederken şefkat ve merhametle söylediği "Evladım! Dikkatli ol. Şunu yap, şunu yapma. Şöyle davran, böyle davranma!" sözünden daha iyi anlaşılmakta ve daha çok tesir etmekteydi.

Şu misaller ne kadar dikkat çekicidir:

Kinde kabilesinin temsilcileri gelip, Mescid'de bulunan Peygamber Efendimiz'in huzûruna çıkmışlardı. Rasûlullah (s.a.v.):

"–Allah beni hak bir dinle peygamber gönderdi ve bana bir de kitab indirdi. O kitaba bâtıl ne önünden, ne de ardından yakla abilir!" buyurdu. Kinde temsilcileri:

"–Bize ondan biraz okuyup dinletebilir misin?!" dediler. Rasûlullah Sâffât sûresinin başından okumaya başladı:

"Yemin olsun saf saf dizilenlere, haykırıp sürenlere, zikir okuyanlara ki sizin ilâhınız tek bir ilâhtır. O, göklerin, yerin ve bunlar arasında bulunan her şeyin Rabbi, aynı şekilde doğuların da Rabbidir." (Sâffât 37/1-5)

Allah Rasûlü (s.a.v.) bu âyetleri okuyup susmuştu. Hiç kımıldamadan duruyordu. Gözleri yaşarmış, gözyaşları sakalına doğru akmaya başlamıştı. Kindeliler:

"–Biz senin ağladığını görüyoruz!? Yoksa seni gönderen zattan korktuğun için mi ağlıyorsun?" dediler. Peygamber Efendimiz:

"–Beni korkutan ve ağlatan, Allah'ın beni kılıcın ağzı gibi ince ve keskin olan dosdoğru bir yol üzere göndermi olmasıdır ki, ondan azıcık eğrilsem helâk olurum!" buyurduktan sonra:

وَكِيلًا ﴿٨٦﴾ وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا

“Eğer istesek elbette sana vahyettiğimiz Kur’an’ı hafızalardan ve yazıldığı sayfalardan tamâmen silip yok ederiz; sonra bize karşı onu yeniden elde etmene yardımcı olacak bir destekçi bulamazsın” (İsrâ 17/86) âyetini okudu. Bunun üzerine Kinde temsilcileri müslüman oldular. (bk. İbn Hişam, *es-Sîre,* IV, 254; Ebû Nuaym, *Delâil,* I, 237-238; Halebî, *İnsânu’l-uyûn,* III, 260)

Hz. Ebûbekir (r.a.) kendi halini şöyle anlatıyor:

“Bir gün Rasûlüllah (s.a.v.)’in yanında bulunurken:

مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾

«Gerçek şudur ki; kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görecektir. O kişi, Allah’tan başka da ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilecektir» (Nisâ 4/123) âyeti nâzil oldu. Efendimiz:

«- Ebûbekir, bana indirilen bu âyeti sana okutayım mı?» buyurdu. Ben:

«- Tâbii ki ya Rasûlallah» dedim. Bana bu âyeti okuttu. Sanki belimin kırılıp ayrıldığını hissettim ve öylece kasılıp kaldım. Peygamberimiz:

«- Neyin var, ne oldu?» diye sordu. Ben:

«- Anam babam sana fedâ olsun ya Rasûlallah, hangimiz günah işlemez ki! Şimdi biz işlediklerimiz yüzünden mutlaka cezalandırılacak mıyız?» diye üzüntümü ifade ettim. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.) şu açıklamayı yaptı:

«- Ey Ebûbekir! Sen ve diğer mü’minler hatalarınız sebebiyle dünyada bazı sıkıntı ve me akkatlere uğratılarak cezalandırılırsınız. Öyle ki Allah’a günahsız olarak kavu ursunuz. Diğerlerine gelince onların yaptıkları biriktirilir ve cezaları kıyâmet gününe bırakılır.»” (Tirmizi, Tefsir 4/3039)

Bir misal de Hz. Ömer (r.a.)’den:

Bir gün Hz. Ömer, bir evin önünden geçerken, hâne sâhibinin, evin dışına taşacak kadar yüksek bir sesle Tûr sûresini okuduğunu işitti. Adam:

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ ﴿٨﴾

“Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır! Onu önleyebilecek hiçbir güç yoktur” (Tûr 52/7-8) âyet-i kerîmesine gelince, Hz. Ömer bineğinden indi, bir müddet duvara yaslanarak dinledi. Sonra bu âyetin îkâzındaki şiddetin tesiriyle evinde bir müddet hasta yattı. (İbn Recep, *et-Tahvîf mine’n-nâr*, s. 30)

Gerçekten de Allah kelâmının, anlayış ve kavrayış melekelerini kaybetmemiş, sâfiyeti ve selîmiyeti bozulmamış hassas gönüllerde meydana getirdiği tesirler, ınkılaplar, hercümerçler, allak bullak olmalar ne müthiştir!...

Hangi temiz bir gönül ve sağlam bir idrak sahibi kişi Kur’an’ın şu dokunuşları

karşısında sarsılmaz, heyecanlanmaz, uyanıp kendine gelmez:

“Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Çünkü kıyâmetin sarsıntısı gerçekten çok korkunç bir şeydir. Onu göreceğiniz gün, dehşetten her emzikli anne emzirdiği yavrusunu unutup terk eder, her hâmile dişi de karnındakini düşürür. İnsanları sarhoş görürsün, halbuki onlar şarap içip sarhoş olmuş değillerdir, lâkin Allah’ın azabı pek şiddetlidir.” (Hac 22/1-2)

Ya kıyâmetin şu korkunç manzaraları:

“Güneş dürülüp ışığı söndüğü zaman, yıldızlar kararıp döküldüğü zaman, dağlar yerlerinden sökülüp yürütüldüğü zaman, doğurması yaklaşmış gebe develer başıboş bırakıldığı zaman, vahşi hayvanlar bir araya getirildiği zaman, denizler ateşlenip kaynatıldığı zaman, nefisler bedenleriyle ve amelleriyle eşleştirildiği zaman, diri diri gömülen kız çocuğuna sorulduğu zaman: Günahı neydi de öldürüldü?” (Tekvîr 81/1-9)

Peki bizler!...

Bizlerin iman, ilim, irfan, amel, ihlas ve takvâ bakımından Kur’ân-ı Kerîm’in sonsuz güzellik, nûraniyet ve ruhâniyetteki iklimine doğru yolculuk etmeye çok ihtiyacımız var. Bu bakımdan doğru bir İslâm bilgisine, imanlarımızı yeniden tazelemeye, amellerimizi güzelleştirmeye, ihlas ve takvâmızı artırmaya ihtiyacımız var. Bu noktada yine, lâzım gelen diğer çalışmalarla birlikte, Kur’ân-ı Kerîm’in kendi dilimizde yapılan doğru, güvenilir, seviyeli ve kolay okunup anlaşılabilir meâl ve tefsirleri devreye girmelidir.

Elinizdeki esere böyle bir niyetle başlandı. Eserin ortaya çıkmasında muhterem Osman Nûri TOPBAŞ hocamızın yönlendirme, dua ve himmetlerinin çok özel bir yeri olduğu şüphesizdir. Hocamızın da teşvikleriyle hareket noktası şu oldu:

“Türkiye’de geniş halk kitleleriyle beraber özellikle gençliğin, lise ve üniversite öğrencilerinin, Kur’an Kursu ve İmam Hatip talebelerinin okuyup bitirebileceği, anlayıp doğru bir Kur’an bilgisine sahip olabileceği muhtasar bir tefsire ihtiyaç bulunmaktadır...”

Zira zamanın değişmesiyle ortaya çıkan gelişme ve ihtiyaçlar telif ve tercüme tefsir sahasında yeni çalışmaları zarûrî kılmaktadır. Azim, gayret ve güzel niyetlerle yapılacak yeni çalışmalar bu mânada mevcut boşlukları dolduracak ve istifadeye medâr olacak hususiyetleri hâiz olmalıdır. Bu yüzden, kaleme aldığımız tefsirimizde aşağıdaki kıstaslara mümkün olduğu ölçüde riayet etmeye çalışarak, kolay okunan ve faydalanılan bir çalışma olmasına gayret ettik:

Muhterem Osman Nûri TOPBAŞ hocamız, Kur’ân-ı Kerîm’in mâna ve

ehemmiyeti, ebedî mucize oluşu, gönüllere tesiri, zamanın ihtiyaçlarına uygun olarak Kur'an'ın tefsirinin yapılmasının ve okunmasının önemi, yeterli derecede Kur'an bilgisine sahip olabilmek için sadece meâl okumanın yetersizliği konularına temas eden bir takrîz yazısı kaleme aldı.

Tefsirde, Kur'ân-ı Kerîm'in indiriliş gâyesine uygun olarak insanları dâimâ iman-ı kâmil, amel-i sâlih, ihlâs, takvâ, ihsân, güzel ahlâk ve âdâba teşvik eden bir dil ve uslûb kullanılmaya çalışıldı.

Her sûrenin girişinde, o sûreyi ve muhtevasını tanıtan kısa bir açıklama yapıldı. Bu açıklamanın muhteva ve uzunluğu, sûrenin büyüklüğüne göre şekillendi. Çalışmada, belli başlı tefsir kaynaklarından istifade edilmekle beraber, nakilden ziyade telif üslubu tercih edildi. Tefsirde Mushaf tertibine riayet edildi. Âyetler olabildiğince tek tek tefsir edilmeye çalışıldı. Konu birliği olan âyetler ise grup hâlinde ele alındı.

Tefsir kaleme alınırken meâl, tefsir, hadis, siyer, fıkıh, kelâm, tasavvuf, lügat kaynaklarından çok sayıda esere müracaat edildi. Tefsir içinde gerekli görülen yerlerde bu eserler kaynak gösterildi, gerek görülmeyen yerlerde okuyucunun dikkatini dağıtmamak maksadıyla kaynak adreslerine yer verilmedi. Ancak âyetlerin, hadislerin, nüzûl sebeplerinin, rivâyete dayanan başka bilgilerin ve tefsirlerden aktarılan orijinal yorumların kaynakları özellikle gösterilmeye itina edildi.

Ele alınan âyet veya âyet grubuyla alakalı olarak mânanın anlaşılmasına yardımcı olacak nüzûl sebepleri zikredildi. Bu hususta rivayetlerin güvenilirliğine önem verildi. Âyet içinde kapalı kelime ve ıstılahlar açıklandı. Tefsir kısmında ise derleyici ve toparlayıcı bir üslup kullanılmaya çalışıldı. Konunun anlaşılmasına yardımcı olacak hususlara gerektiği kadar yer verilmeye fakat dağınıklığa düşülmemeye özen gösterildi. Özellikle fayda sağlamayacak teferruat bilgilerden uzak duruldu. Her mevzuyu, geçtiği her yerde yeniden açıklamak gibi lüzumsuz bir tekrara düşülmemeye çalışıldı.

Sûreler ve âyetler arası münâsebete önemli ölçüde değinildi. Konudan konuya geçerken yerinde ve anlamlı ifadeler kullanılmaya çalışıldı. Başarılabildiği ölçüde bu özellik, tefsirin okunabilirliğine elbette apayrı bir akıcılık kazandıracaktır. Yer yer serpiştirilen menakıp, kıssa ve şiirlerle esere edebî bir incelik katmak ve eseri okuyup anlamaya olumlu tesirde bulunmak hedeflendi.

Ülkemizde, özellikle Türkçe kaleme alınmış "İşârî Tefsîr" alanına giren çalışmalar oldukça azdır. Bu neviden tefsirler, daha çok büyük tefsir eserleri içinde aralara serpiştirilmiş vaziyette bulunmaktadır. Eserde, bu tür işârî tefsirler ve mânevîyatı kuvvetlendirecek izahlara mümkün mertebe yer

verilmeye gayret edildi. Âyetlerin tefsirinde, mevzu ile alakalı diğer âyetlere, hadislere, sahâbe kavline ve evliyâullâhın sözlerine öncelik verilmeye çalışıldı. Fezâilü'l-Kur'an ile alakalı rivayetler değerlendirildi ve bunlara gerektiği kadar yer verildi.

Bu temel kâidelere riayetle birlikte bir kısım mühim mevzularda şu usuller takip edilmeye çalışıldı:

Ahkâm Âyetleri

Âyetlerin beyân buyurduğu hükümler dilin, siyak ve sibakın yani âyetlerin bağlamının müsaade ettiği çerçevede açıklandı. Detaylar, mevzu ile alakalı kaynak eserlere havale edildi. Âyetlerden çıkarılabilecek hükümlerle ilgili olarak mezheplerin tercih edilen ve günümüz şartlarında tatbike en münasip olan görüşlerine yer verildi. Okuyucunun, Kur'ân-ı Kerîm'in ahkâmının cihanşumüllüğü ve ebedîliği hakkındaki itikadına şüphe düşürecek açıklamalardan ve tartışmalardan uzak duruldu. Miras, faiz, kadın hakları, örtünme vb. gibi son dönemde yaygın bir şekilde tartışılan konularda Kur'an'ın, sahih sünnetin ve günümüzdeki sâlih ülemanın açıklamaları doğrultusunda en mutedil olabilecek izahlara yer verildi. Meselenin hem takvâ hem de ruhsat tarafı insanların faydasına olacak tarzda açıklanmaya çalışıldı.

İtikâdî Âyetler

İtikâdî âyetler, bizâtihî âyetlerin beyân buyurduğu mânalar çerçevesinde tefsir edildi. En mühim maksad, âyetin ne buyurduğunu anlamak ve anlatmak olduğundan, Kur'ân-ı Kerîm'e mezheplerin bakışıyla değil, mezheplerin görüşlerine Kur'an nazarıyla bakılmaya çalışıldı. İtikadî meselelerle ilgili görüşlerin en güzel olanı tercih edildi ve cumhur tarafından tercih edileni göz önüne alınıp açıklandı. Bu neviden âyetlerin tefsirinde muhatabın imanını kuvvetlendirecek delillere ve zaman zaman aklî izahlara yer verildi. Gerek ahkâm âyetleri gerek itikadî âyetler olsun bunların aşırı sayılabilecek bir mezhebî taassupla izahından bilinçli bir şekilde uzak duruldu.

Kavramlar

Kavramlar, ilk geçtikleri yerlerde tefsirin hacim ve muhtevasına uygun tarzda izah edildi. Sonraki yerlerde ya sadece tercümesiyle iktifa edildi veya siyak sibaka uygun tarzda ilave bir mâna vermek mümkünse o verildi. Ya da o kavramın ifade ettiği mânayı açacak, faziletini beyân edecek bir hadis-i şerife veya ibretli bir hâdiseye yer verildi.

Nesih Meselesi

Şu an elimizde bulunan Mushaf-ı Şerif'in içinde neshedilmiş bir âyetin bulunmadığı görüşü esas alınarak tefsir yapıldı. Kur'ân-ı Kerîm'in, kendinden

önceki kitapların bir kısım hükümlerini neshettiği, diğer bir kısmını ise ibka ettiği, ilgili âyetler geldikçe açıklandı. Okuyucunun zihnini karıştırmamak için, Peygamberimizin sağlığında vuku bulan neshlere de fazla temas edilmedi. İslâm ümmetinin terbiyesi bakımından nesihden ziyade tahsis ve tedricilik prensibine vurgu yapıldı.

Müteşâbih Âyetler

Kur'ân-ı Kerîm'in müteşâbih âyetleri, muhkem âyetlere nispeten oldukça fazladır. İtikadi meselelerle alakalı müteşâbihler olduğu gibi yaratılışın pek çok vechesiyle alakalı da müteşabihler bulunmaktadır. İtikadi meselelerde ehl-i sünnet ve'l-cemaatin çizgisi takip edildi. Fen bilimlerini ilgilendiren âyetlere ise, günümüzdeki bir takım ilmî gelişmeleri dikkate alarak, Kur'an'ın i'caz ve azametini beyân edecek tarzda yeri geldikçe kısaca izahlar getirildi.

Mezhepler

Amelde olsun itikatta olsun mezhepler arasında ihtilafı, anlaşmazlığı ve uyuşmazlığı tahrik edecek yaklaşımlardan uzak duruldu. İslâm dünyasında hayatiyeti devam eden mezheplerin hassasiyetleri göz önünde bulunduruldu. Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet-i seniyye merkezli yakınlaşmaya vesile olacak bir usul ve üslup takip edildi.

Meâldeki Ölçüler

Tefsire özgün bir meâl yapılmaya çalışıldı. Meâl yapılırken mevcut meâllerden istifade edildi. Daha çok işin ehli olan zevatın hazırladığı hüsn-i kabul görmüş kıymetli çalışmalardan yararlanıldı. Bunların başında, Hasan Basri Çantay meâli, Marmara İlahiyat Vakfı'nın komisyon meâli, Hayrat Neşriyatın komisyon meâli, Suat Yıldırım meâli, Ali Ünal meâli, Yaşar Kandemir ve arkadaşlarının meâli, Süleyman Ateş meâli gelmektedir. Meâl çalışması yaparken, tefsirlerden de istifade edildi. Ayrıca meâlin, yaptığımız tefsire uygun düşmesine dikkat edildi. Meâlde, açıklayıcı mâhiyette parantez içi izahlar yerine, mânayı açıklayıcı mâhiyette parantezsiz açıklamalara gerektiği kadar yer verildi.

Tefsirde yer alan haritalarda, Dr. Şevki Ebû Halil'in "Atlasu'l-Kur'ân" isimli eserinin Türkçe tercümesi olan ve Enver Arpa tarafından tercüme edilip Fecr yayınları tarafından basılan "Kur'an Atlası" isimli eserden, yayınevinin müsaadesiyle istifade edildi.

Eserin vücuda gelmesi sürecinde bize kıymetli fikirleri ve teşvikleriyle yardımcı olan başta muhterem Osman Nûri TOPBAŞ hocamıza; Bakara 82-105 ve Âl-i İmrân 149-200. âyetlerin tefsirinin telifine yardımcı olan, elindeki mevcut döküman ve şahsî eserleriyle çalışmamıza desteğini esirgemeyen Dr. Murat KAYA kardeşimize; çalışmanın proje olarak şekillenmesinde emeği geçen

muhterem Abdullah SERT, Ahmet TAŞGETİREN, Dr. Âdem ERGÜL, Dr. Alican TATLI ve Musatafa ERİŞ beylere; tefsirden bir kısım sûreleri okuyup değerlendirerek bizi gayretlendiren ve heyecanımızın tazelenmesine vesile olan Ali Hüsrevoğlu, Prof. Dr. Abdülaziz HATİP, Prof. Dr. Mustafa ALTUNDAĞ, Prof. Dr. Ramazan ÖZEY, Prof. Dr. Gulfettin ÇELİK, Prof. Dr. Necdet TOSUN, Prof. Dr. Hidâyet AYDAR, Prof. Dr. Murat SÜLÜN, Y. Doç. Dr. Halil İbrahim ÇELİK, Y. Doç. Dr. Erdoğan BAŞ, Y. Doç. Dr. Muhammed ABAY, Dr. Cüneyd KÖKSAL, Dr. Abdullah Hikmet ATAN, M. Lutfi ARSLAN, Selman TAN, Murat KARAMAN, Mehmet TOPRAK, Sedat NAMDAR, Mustafa KÖSEOĞLU, Yusuf Kadri ÜNAL, Ercan ŞEN, Emel YAVUZOĞLU ve Şükrü MADEN'e; tefsirin yazımı esnasında bize her türlü hizmeti cömertçe sunan İlam ve Hüdayi Vakfı idareci ve görevlilerine; tefsiri büyük bir titizlik ve ciddiyetle yayına hazırlayıp neşreden başta yine muhterem Abdullah SERT, Doğan GÖKMEN ve Salih Zeki MERİÇ beyler olmak üzere tüm Erkam matbaası idareci ve çalışanlarına en kalbi duygularımızla teşekkür ederiz.

Yüce Rabbimiz, kusurlarımızı affederek, âcizane gayretlerimizi dergahında kabul buyursun. Bu mütevazı çalışmayı sonsuz merhameti, lutfu ve keremiyle sadaka-i câriye kılsın. Hem müellifin hem de okuyucuların Kur'ân-ı Azimüşşân'ın nihâyetsiz feyiz ve bereketinden istifade etmelerini, bu ilâhî füyûzatla gönül ve ruhlarını lebâleb doldurmalarını nasip eylesin. Kelâm-i İlâhisinin hidâyetiyle doğru yolu bulmayı, onu tebliğ eden Âlemlerin Efendisi'nin izinden yürüyüp onun ahlâkıyla ahlâklanmayı, kemâlatıyla olgunlaşmayı nasip eylesin. Kur'ân-ı Kerîm ve Rasûlullah (s.a.v.)'in şefaatiyle iman, İslâm ve ihsân istikâmetinde dünya hayatında huzur ve saâdet, âhiret hayatında da ebedî cennet ve cemâlullahı lutf u ihsân buyursun!

Bu duamızın kabulünü niyazla birlikte ilâhî rahmet kapısını aralamak üzere Yüce Allah'tan izin isteyip her türlü kötülükten O'nun sınırsız kudretine sığınmak için söze istiâzeyle başlamanın gerekliliği haber verilerek buyruluyor ki:

İstiâze

Nahl sûresindeki:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

“Kur’an okuyacağın zaman kovulmuş şeytandan hemen Allah’a sığın!” (Nahl 16/98) emri gereğince Kur’ân-ı Kerîm okumaya başlarken:

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

“Kovulmu eytandan Allah’a sığınırım” deriz. Bu sözü söylemeye “istiâze” *denilir.* “Eûzü”, sığınırım, emân dilerim, yardım taleb ederim, gibi anlamlara gelir.

“İstiâze”, Kur’an okumaya başlamadan önce olmalıdır. Zira âyetteki “Kur‘an okuduğun zaman” sözü, “Kur‘an okumak istediğin zaman” mânasına gelir. (Bursevî, *Rûhu’l-Beyân*, I, 3)

“İstiâze”, huzûra girmek için kapıyı vurup izin istemeye benzer. Kur’an okumak isteyen kimse, Allah Teâlâ ile konuşmaya başlayacağından, kendini ilgilendirmeyen konulardan uzak kalmalı, dedikodu, çekiştirme ve iftira gibi günah kirlerinden dilini temizlemelidir. Dilin, bu tür kirlerden temizlenmesi ise ancak “eûzü” çekmekle yani bunların tümünden Allah’a sığınmakla mümkün olabilir.

İstiâze, Rabb ile kul arasında bir sözleşmedir. Allah Teâlâ: **“Siz bana olan sözünüzü tutun ki, ben de size olan sözümü tutayım”** (Bakara 2/40) buyurmaktadır. Sanki kul “Eûzü” çekerken, “Allahım, ben bir insan olarak noksanlarımla birlikte kulluk sözümü yerine getirdim; sana sığındım ve senden bağışlanma diliyorum. Sen ise iyilik ve ikramda kemâl sahibisin. Şanına yakışan, rabbim olarak bana verdiğin sözü yerine getirerek beni koruman ve himâyene almandır” demektedir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* I, 85-86)

Allah’a sığınmak, yaratılandan Yaratan’a, halktan Hakk’a dönmektir. Her türlü iyiliği elde edip her türlü kötülükten uzaklaşma kastıyla hiçbir şeye ihtiyacı olmayan Allah’a yöneliştir. Böyle bir şuurla yapılan istiâzede **“Allah’a koşun!”** (Zâriyât 51/50) âyetinin sırrı tecellî eder.

“Allah” lâfz-ı celâli kelime yapısı itibariyle türemiş değildir. Çünkü bu kelimenin aslına vakıf olmak ve ne mânaya geldiğini tam olarak bilmek mümkün değildir. Nitekim İmam Teftâzânî bu hususa işaret ederek “Akıl, Allah’ın zât ve sıfatını bilmede nasıl şaşkınlığa düşmüşse, O’na isim olan kelime hakkında da aynı şaşkınlığa düşmüştür. Allah kelimesi «İsim mi, sıfat mı? Türemiş mi, değil

mi? Alem yâni özel isim mi, değil mi?» soruları kolayca cevap verilecek cinsten değildir" demektedir.

"Şeytan", Allah'ın rahmetinden kovulup lânete uğradıktan sonra bu ismi almıştır. Şeytan lâfzından açıkça anlaşılan İblîs ve yardımcılarıdır. Ancak bunun insan ve cinlerden doğru yolu bırakıp sapıklığa düşenler hakkında kullanılan genel bir isim olduğu da bir gerçektir. Nitekim Allah Teâlâ: **"İnsan ve cin şeytanları"** (En'âm 6/112) ifadesiyle buna işaret buyurmaktadır.

"Racîm", lânete uğraması sırasında, melekler tarafından göğün katlarından atılarak kovulan şeytan demektir. Yahut göğe yükselmek isteyen şeytanın yıldız kayması şeklinde taşlanarak kovulmasıdır. Göğün katlarına yükselip Levh-ı Mahfûz'dan bilgi çalmaya yeltenmesi, şeytanın kötü sıfatlarından biridir. Kur'an'da şeytanla ilgili daha bir çok kötü isim ve sıfat vardır. Bunlar içinde onun tüm kötülüklerini ifade eden kelime "racîm"dir. Çünkü "racîm" şeytanla ilgili tüm cezaları kapsar. Bu yüzden Kur'an okumaya başlarken şeytanın isim ve özellikleri arasından bu vasfı husûsî olarak seçilmiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın sıfatlarına, fiillerine ve zâtına yapılabilecek istiâze olmak üzere üç çeşit istiâzeden söz etmek mümkündür. Bunlara işaret etmek üzere Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur: *"Allahım, senin öfkenden ho nutluğuna, ceza vermenden affina, senden yine sana sığınırım."* (Müslim, Salât 222; Ebû Dâvûd, Vitr 5; Tirmizî, Deavât 112)

İstiâze yapan mü'min;

İnanç, amel ve bedenle ilgili bütün kötülüklerden; bütün haramlardan; hastalık, yangın, suda boğulma, fakirlik, körlük ve sakatlık gibi sayısız belâ ve musîbetlerden; insan, cin ve hayvanlardan gelebilecek her türlü şerlerden; korkulacak her türlü âfet, belâ ve musibetlerden her şeye gücü yeten Allah'a sığınmış olur.

Gerçek istiâze, sadece sözle gerçekleşmez. İstiâzenin gerçekleşebilmesi için kalb, dil ve fiil uygunluğu gereklidir. Diliyle "Allah'a sığınıyorum" dediği halde hâli ve fiili ile şeytana sığınanın istiâzesi makbûl bir istiâze sayılmaz. Belki bu, nefs ile şeytanın günah ve azgınlıkta birbirleriyle işbirliği yapması olarak telakki edilebilir.

Bu bakımdan insanlar, ancak mânevî durumlarına göre istiâze yaparlar. Sıradan insanlar, mânasını anlamadan sadece sığınma cümlelerini tekrar eder dururlar. Âriflerin istiâzesi ise, Allah'tan başkasını görmemek, böylece birliğe erip çokluktan uzak durmaktır. Zâten şeytan, ârifin nûruna yaklaşamaz, hatta ondan kaçar. Ebû Said Harrâz (k.s.)'un şu hali bunun en güzel bir misalidir: Hazret, rüyâsında İblîs'i görür ve ona elindeki asâyla vurmak ister. İblîs ise ona:

"Yâ Ebâ Said, ben asâdan değil, ârifin kalb semâsında doğan mârifet güneşinin ışığından korkarım" der.

Hasan Basrî (k.s.): "Allah Teâlâ, kalp huzuruyla istiâzede bulunan kimse ile şeytan arasına üçyüz perde koyar. Her perdenin kalınlığı, yer ile gök arası kadardır" buyurur.

İstiâze yaparken göz önünde bulundurulması gereken bir kısım edep kâideleri vardır. Bunlara dikkat edilince elbetteki sığınma duygusunun insan üzerindeki etkisi daha fazla olacaktır:

• Allah'a sığınmada, yaratılmışlardan yaratana, mümkün varlıklardan varlığı kendinden olan Zât'a yükselme vardır. Kul muhtaç, Allah ise ganî ve müstağnîdir. Sığınan kul, Allah'ın bütün iyilikleri yaratmaya ve kötülükleri savmaya gücünün yeteceğine inanır ve bütün kalbiyle O'na yönelir.

• Sığınan kul, nefsinin âcizliğini, Rabbin kudretini itiraf etmiş olur. Zira Allah'a yaklaşmanın en kestirme yolu acziyet ve gönül kırıklığıdır.

• Hayırlı ve sâlih ameller işlemek ancak şeytandan kaçmakla kolaylaşır. Bu kaçış da ancak Allah'a sığınmakla olur.

• Şeytan insanın apaçık düşmanı (Fâtır 35/6), Rahmân olan Allah ise insanın yaratıcısı, efendisi ve bütün işlerini düzenleyenidir. İnsanın düşmanından dostuna sığınması ne güzel bir davranıştır.

• Şeytanın vesvese verdiği işlerin en başında Kur'an okumak gelir. Zira Kur'an okuyan Allah'ın emirlerini hatırlar ve tutar, yasaklarından da kaçar. Bu hikmete dayalı olarak özellikle bilhassa Kur'ân-ı Kerîm okumaya başlarken istiâze çekilmesi istenmiştir.

• Mü'minin biri açık diğeri gizli iki düşmanı vardır. Açık düşmanı kâfirler, gizli düşmanı ise şeytandır. Kâfirlerle mücadelede savaş emri varken, şeytanla mücadelede ise istiâze emri vardır. Her iki cihâdda da Allah mü'minin yardımcısıdır. Açık düşmanı tarafından öldürüldüğünde mü'min şehîd olur, gizli düşmanı tarafından öldürüldüğünde ise kişi Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılır. Bu sebeple gizli düşmanın şerrinden kaçınmak daha önceliklidir.

• Mü'minin kalbi en şerefli ve en temiz yeridir. Mü'min kalbini şeytanın her türlü vesvesesinden temiz tutmalı ve oraya Allah'ın mârifetini yerleştirmeli ki, Allah da âhirette en temiz ve en güzel yer olan cenneti ona nasip kılsın. Yani kul kalbini bütünüyle Allah'a adamalı ki, Allah da ona âhirette cenneti nasip kılsın. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* I, 81-83)

İşte biz, istiâze bereketiyle şeytanın bütün vesvese, tahrik ve kötülüklerinden Yüce Rabbimize sığınma fırsatı buluyor, peşinden okuyacağımız besmeleyle de yeryüzünde Allah'ın ismiyle ve Allah adına yapacağımız gerçek bir kullukla

sorumluluğumuzu beyân ediyoruz:

Besmele

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

"Besmele", Kur'ân-ı Kerîm sûrelerini birbirinden ayırmak üzere gelmiştir. Hanefîlere göre Fâtiha dâhil hiçbir sûreye ait olmayan müstakil bir âyettir. Neml sûresi 20. âyette yer alan besmele ise o âyetin bir bölümünü oluşturur. Besmele, Kur'an'ın anahtarıdır. Teberrük olarak, yani bereketinden istifade etmek maksadıyla her sûreye onunla başlanmaktadır. Bu vesileyle Rasûlullah (s.a.v.) her hayırlı işe besmele ile başlamamızı tavsiye buyurmakta, besmele ile başlanmayan işlerin neticesinin sonuçsuz kalacağını şöyle haber vermektedir:

"Besmeleyle ba lanmayan her mühim i in sonu eksiktir." (Ali el-Müttekî, *Kenzu'l-ummâl,* I, 555, no: 2491)

"Bismillâhirrahmânirrahîm" sözü, **"Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle"** anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla Kur'an okumaya başlarken besmele çeken mü'min, "Kur'an okumaya Allah'ın ismiyle başlıyorum" demiş olur. Diğer güzel ve hayırlı amellere başlarken çekilen besmele de, o işe Allah'ın ismiyle başlandığını gösterir.

Besmelede Yüce Rabbimizin üç güzel ism-i şerifi zikredilir. Bunlar Allah, Rahmân ve Rahîm isimleridir:

"Allah", Yüce Rabbimizin en büyük ismidir. "Kendisine kulluk edilen en yüce zât, yegâne ilâh" demektir. Bu isim, Cenâb-ı Hakk'ın, Kur'ân-ı Kerîm'de ve diğer ilâhî kitaplarda geçen bütün isim ve sıfatlarının hepsini kendinde toplamıştır. Cemâl ve celâl sıfatlarının hepsini içine alır. Tercih edilen bir görüşe göre Allah ismi, İsm-i Âzam'dır." (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* I, 101)

"Rahmân", rahmet kökündendir. Rahmet, sözlükte kalp inceliği ve şefkat anlamındadır. Anne rahmi de bu köktendir. Çünkü anne; rahminde taşıdığı yavruya karşı şefkat ve merhamet duyar. Burada rahmetten kastedilen, ikrâm ve ihsândır. Buna göre mâna: "Yaratıklarına rızık veren, onlardan belâ ve âfetleri uzaklaştıran, takvâsı sebebiyle takvâ sahibinin, günahı sebebiyle günahkârın rızkını artırıp eksiltmeyen, aksine herkese ve herşeye dilediği ölçüde rızık veren" demektir. Diğer bir tarifle: "Bütün yaratıklara rızıkları, hayatı devam ettirme vesileleri ve her türlü faydaları temin hususunda rahmeti yaygın olan rahmet sahibi demektir. Rahmeti, mü'min ya da kâfir, iyi veya kötü herkesi kuşatandır." (Beyhakî, *Kitâbu'l-esmâ ve's-sıfât,* s. 52)

"Rahîm"; acıyan, esirgeyen, istendiğinde veren, istenmediğinde öfkelenendir. İnsanoğlu kendisinden bir şey istendiğinde öfkelenir. Allah Teâlâ ise istenmediği

zaman öfkelenir. Zira rahmet, kendisinin zâtî sıfatı olup Allah'ın iyiliği ulaştırmayı, kötülüğü uzaklaştırmayı istemesidir. Allah'ın kullarına en büyük rahmeti, onları yaratmak sûretiyle varlık nimetini onlara ulaştırması, yokluğun kötülüğünü de onlardan uzaklaştırmasıdır. Zira yok iken varolmak, en büyük iyilik ve benzersiz bir nimettir.

Kur'ân-ı Kerîm'deki kullanışlarına baktığımız zaman Rahmân'a, "rahmetle sıfatlanmış olan", Rahîm'e ise "rahmetiyle merhamet edici olan" mânası verilebilir. İbn Abbas (r.a.) şöyle der: "Rahmân, refîk olan, Rahîm ise yaratıklarını rızıklandırmakla şefkatini gösterendir." (Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî,* I, 161)

Nakledildiğine göre sâlih zâtlardan biri, bir kağıda **"Bismillahirrahmanirrahîm"** diye yazmış, öldüğünde bu kağıdı kefeninin içine koymalarını yakınlarına vasiyet etmişti. "Bunun sana ne faydası olacak" diye sorduklarında ise şu cevabı vermişti:

"Kıyâmet günü Rabbimin huzuruna varınca, «İlâhî! Sen bize bir kitap gönderdin, bu kitabın açılış sözünü ve başlığını da **"Bismillahirrahmanirrahîm"** yaptın. Şimdi senden bana o yüce kitabının başlığına ve orada zikrettiğin Rahmân ve Rahîm gibi sonsuz rahmet sıfatlarının gereğine göre davranmanı istiyorum» diyeceğim." (Ayıntâbî, *Tibyân Tefsiri,* I, 13-14)

Yüce kitabının başında kullarına nihâyetsiz rahmet sahibi olduğunu ilân eden, bu vesileyle onlara da merhametli olmayı tavsiye buyuran Allah Teâlâ, insanlık âlemine en büyük rahmet tecellisi olarak lutfettiği kitâbını Fâtiha sûresiyle açarak buyuruyor ki:

سُورَةُ الْفَاتِحَةِ

1-FÂTİHA SÛRESİ

1. FÂTİHA SÛRESİ

Fâtiha, Kur'ân-ı Kerîm'in birinci sûresidir. Mekke döneminin ilk yıllarında müstakil bir sûre olarak inmiştir. Bazılarına göre "besmele" dâhil yedi âyettir. Bazılarına göre ise "besmele" hâriç yedi âyettir. İkinci görüşe göre "اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ" altıncı âyetin sonudur. Ebû Hanîfe bu görüştedir.

Konusu

Fâtiha sûresi, Allah kelamının bir mukaddimesi, bir girişi ve mükemmel bir hülâsasıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de beyân edilen bütün mevzu ve mânalar onda ana hatlarıyla özetlenmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'in bütün muhtevası, "ilim, iman ve amel" şeklinde üçlü bir çerçeve içerisinde değerlendirilebilir. "İlim", Kur'an'ın bir vasfı olarak onun verdiği her türlü bilgi için geçerlidir. Dolayısıyla ortada iki husus kalmaktadır:

Bilinip inanılması gerekenler. Bunlar; ulûhiyet, nübüvvet, âhiret ve kaza ile kaderin Allah'tan olması gibi gaybî hususlar; öğütler, misaller, hikmetler ve kıssalar gibi diğer konulardır. Bilinip amel edilmesi gerekenler: Bunlar ise ibâdet, muamelât ve ahlâkî mevzulardır. Fâtiha sûresi bu hususlara özet olarak temas eder.

Diğer bir açıdan Fâtiha sûresi, Kur'ân-ı Kerîm'in gerçekleştirmek istediği maksatları ihtiva eder. Bu maksatlar; tevhid, nübüvvet, âhiret, ibâdet, adâlet ve geçmişten ibret almadır:

Hamdin her türlü övgüye lâyık varlık olan Allah'a ait kılınmasında tevhid,

Kur'an'ın bize kadar ulaşmasında nübüvvet,

Bütün amellerin karşılığının verileceği, iyilerin mükâfat ve kötülerin azap göreceği hesap ve ceza gününün açıklanmasında âhiret,

Yalnızca Allah'a kulluk ve sadece O'ndan yardım talebinde ibâdet,

Sırat-ı müstakîm yani her türlü hükmünde aşırılıktan uzak dosdoğru yol olan İslâm'ın haber verilmesinde adâlet,

Nimet verilenler ile nimetten mahrum kalanların hallerinde ise geçmişten ibret alma vardır.

Fâtiha sûresi ile ondan sonra devam eden Kur'ân-ı Kerîm arasındaki münâsebet, bir giriş ve kitap ilişkisi değil, bir dua ve ona cevap keyfiyetinde bir ilişkidir. Bu sûre aslında, Allah'ın kendi kitabını okumak isteyenlere öğrettiği bir duadır. Samimi olarak Kur'an'ın hidâyetinden istifade etmek isteyenler Âlemlerin Rabbi'ne bu şekilde dua etmelidir. Zâten sûre, okuyucunun kalbinde Âlemlerin Rabbi'nden hidâyet dileme konusunda kuvvetli bir istek uyandırmayı

hedeflemektedir.

Hâsılı Fâtiha kulun duası, bütün Kur’an ise Yüce Allah’ın kuluna verdiği cevaptır. Kul, kendisine doğru yolu göstermesi için Allah’a yalvarır; Allah Teâlâ da duaya icâbet olarak, tüm Kur’an’ı onun önüne koyar ve sanki şöyle buyurur: “İşte, benden istediğin hidâyet budur!”

İsimleri

Fâtiha’nın pek çok ismi vardır. Bu isimlerin her biri onun farklı bir yönünü ve ihtiva ettiği mânaların derinliğini haber verir. Bunlardan bir kısmı şöyledir:

1. Fâtihatü’l-Kitâb: Fâtiha ismi bundan kısaltılarak alınmıştır. Fâtiha; açan, açış yapan, anahtar, ilk, başlangıç gibi mânalara gelir. Bütün olarak gelen ilk sûre olması, Kur’ân-ı Kerîm’in okunmasına ve yazılmasına bununla başlanılması, yine namazda kıraate bu sûre ile başlanması gibi sebeplerle bu ismi almıştır.
2. Ümmü’l-Kitâb: Fâtiha diğer Kur’an sûrelerinin aslı, esası, kökü ve çekirdeği gibidir.
3. el-Kur’ânu’l-Azîm: Bu ismin veriliş sebebi Fâtiha’nın özet olarak Kur’ân-ı Kerîm’in bütün ilimlerini ihtiva etmesidir.
4. es-Seb‘u’l-Mesânî: Her namazda en az iki kere okunan ve her rekâtta kendisine fiilen veya hükmen bir başka sûre eşlik eden, günlük hayatta başka vesilelerle de sık sık tekrar edilen yedi âyettir. Bu sûre, istisna olarak yalnızca bu ümmete verilmiştir, bundan önce hiçbir ümmete böyle bir sûre indirilmemiştir.

Bunların dışında Esâs, Vâfiye, Kâfiye, Salât ve Hamd gibi isimleri vardır.[3]

Fazileti ve Şifa Oluşu

Fâtiha, pek faziletli bir sûredir. Bununla alakalı rivayetlerden bazıları şunlardır:

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *“Allah Teâlâ, ne Tevrat’ta ne de İncil’de Ümmü’l-Kur’an olan Fâtiha gibi bir sûre indirmi tir. es-Seb‘u’l-Mesâni odur. Yüce Allah:*
ş *«O, benim ile kulum arasında ikiye taksim edilmi tir. Kuluma da istediği verilecektir» buyurmaktadır.”* (Tirmizî, Tefsir 15, 4)

Peygamberimiz (s.a.v.), sahâbeden Ebû Sâid el-Mualla’ya:*“Mescitten çıkmadan önce Kur’ân-ı Kerîm’deki en büyük sûreyi sana öğreteceğim”* buyurmuş ve onun es-Seb‘u’1-Mesânî ve Kur’ân-ı Azîm isimlerini taşıyan Fâtiha sûresi olduğunu haber vermiştir. (Buhârî, Tefsir 1, 1)

Kur’ân-ı Kerîm, en büyük şifa kaynağıdır. O, insanlığın mânevî dertlerine devâ olduğu gibi, maddî hastalıklara da şifa olmaktadır. Kur’an’ın bu hususiyeti, Fâtiha sûresinde daha çok kendini göstermektedir. Konu ile ilgili rivayetlerde şu bilgiler yer alır:

Allah Rasûlü (s.a.v.) buyurdu ki: *"Fâtihatü'l-Kitâb, bütün hastalıklara şifadır."* (Dârimî, Fezâilü'l-Kur'an 12)

Sahâbeden Ebû Sâid el-Hudrî (r.a.), bir sefer esnasında kendisini yılan ısırmış bir kabile reisine Fâtiha sûresini okumuş ve o da iyileşmiştir. (bk. Buhârî, Fezâilü'l-Kur'an 9)

İşte muhtevası, isimleri, faziletleri ve hususiyetleri itibariyle Fâtiha sûresi, Kur'an'ın özü ve dinin esasıdır. Şimdi sıra, o özün açıklanmasına ve o esasın tefsirine gelmiştir:

Esâs: Dinin temel kâidelerini ve asıllarını açıklayan. **Vâfiye, Kâfiye**: Umûmî hatlarıyla İslâm'ı anlatan, nasıl bir din olduğunu ortaya koyan. **Salât**: Namaz. **Hamd**: Övgü ve senâ.

Bütün Hamdler Allah'a Mahsustur

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ ﴿١﴾

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمٖينَۙ ﴿٢﴾

1. Rahmân ve Rahîm Allah'ın ismiyle...

2. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

Fâtiha sûresi baştan sona bir duadan ibarettir. Kul bu sûreyi okuyarak Rabbine yalvarır, O'na istek ve ihtiyaçlarını arz eder. Fakat kulun bu isteklerini dile getirirken güzel bir girizgâhla söze başlaması gerekir. En güzel girizgâh ise, sınırsız kudreti karşısında boyun büküp el açarak yalvardığı zâtın yüceliğini, güzelliğini ve nimetlerini dile getirmektir. Bu sebeple Fâtiha sûresi, "Elhamdülillâh" diyerek âlemlerin Rabbi Allah'a hamdle başlar. Bu dua, kulun Allah'ın yüceliğini kabul ettiğini ve O'nun lutfettiği sayısız nimetlere şükrettiğini gösteren büyük bir tâzim ifadesidir.

اَلْحَمْدُ (hamd); sözlükte övmek, senâ etmek, şükretmek ve methetmek gibi mânaları içine alır. Fakat tarif edildiklerinde bu kelimeler arasında bir kısım anlam farklarının bulunduğu görülür.

"Hamd"; hür iradesiyle verdiği nimetler ve yaptığı iyilikler karşılığında birini övmek, bütün iyiliklerin sahibi olması sebebiyle de ona gönülden teşekkür etmektir. Yani birinin hamde lâyık olması için, yaptığı iyilik ve güzelliklerin rastgele değil, irade ve istekle hâsıl olması gerekir. Hamd ederken, hamdettiğimiz varlığın iyilik ve nimetlerinin bize ulaşıp ulaşmaması önemli değildir. Önemli olan o şahsın böyle bir hamde liyakatidir.

Hamd; söz, fiil ve hâl ile olur. Sözlü hamd, dille yapılan övgüdür. Hak Teâlâ'yı, kendini övdüğü sözlerle ve nasıl övülmek istiyorsa o şekilde senâ etmektir. Fiille hamd, Allah'ın rızâsını umup O'nun yüce katına yönelerek ibâdet, hayır ve hasenat kabilinden bedenî amelleri yerine getirmektir. Halle hamd ise kalbî duygularla gerçekleşir; ilmî ve amelî olgunlukla bezenmek ve üstün ahlâkî vasıflarla donanmak sûretiyle kazanılır.

"Şükür", bize ihsân edilen nimetlerin ve iyiliklerin sahibine yapılan teşekkürdür. Bu, yalnız nimete karşı olur. Hamdde olduğu gibi şükür de hem dil hem fiil hem de kalple yapılır. "Sana şükürler olsun Rabbim" demek dille, "namaz kılmak" fiille, Cenâb-ı Hakk'ın nimetleri karşısında eziklik duyarak kalbin teşekkür hissiyle dolması ise kalple şükre örnek teşkil eder.

“Medih” de bir iyilik ve güzellik karşısında yapılır. Fakat hamdde olduğu gibi, sahibinin bu iyilik ve güzelliklerde iradesinin ve tesirinin olup olmaması şart değildir.

Allah’a hamdin faziletiyle ilgili Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur: *“Allah’ın kullarından birisi,* يَا رَبِّ لَكَ الْحَمْدُ كَمَا يَنْبَغِي لِجَلَالِ وَجْهِكَ وَلِعَظِيمِ سُلْطَانِكَ *«Rabbim, zâtının yüceliğine,* ş ş *saltanatının büyüklüğüne yakı acak ekilde sana hamd ederim» dedi. Yazıcı meleklere bunun sevabını yazmak zor geldi. Bunu nasıl yazacaklarını bilemediler. Göğe çıktılar ve: «Rabbimiz, senin kulun öyle bir söz söyledi ki onun sevabını nasıl yazacağımızı bilemiyoruz», dediler. Azîz ve celîl olan Allah kulunun ne söylediğini daha iyi bildiği halde: «Kulum ne dedi?» diye sordu. Melekler onun hamd sözünü tekrar ettiler. Bunun üzerine Yüce Allah ﷻ iki meleğe: «Kulumun sözünü, söylediği ekilde yazınız. Bana kavu tuğunda o sözün kar ılığını ona ben vereceğim» buyurdu.”* (İbn Mâce, Edeb 55)

Cenâb-ı Hak, bütün hamdlere lâyıktır. Çünkü O, Allah’tır. Bütün kemâl sıfatlarının sahibidir. Yine **“O, âlemlerin Rabbidir.”** (Fâtiha 1/1) “Rabb”, “terbiye eden” mânasına gelir. Terbiye ise, bir şeyi adım adım geliştirmek, tedrîcî olarak kemâline erdirmek demektir. Yani terbiyede, bir şeyi en iptidai durumundan alarak en mükemmel noktasına ulaştırmak mânası vardır.

Âyet-i kerîmede اَلرَّبُّ (rab) kelimesi, “mürebbî: terbiye edici” anlamında kullanılmıştır. Rabb, Arapça’da “itaat olunan efendi, işleri yoluna koyan kimse, bir şeyin mâliki, sahibi” gibi anlamlara gelir. İslâm’la birlikte “Benzeri olmayan efendi, verdiği nimetleriyle yaratıklarını terbiye eden, onların durumunu idare eden, düzelten, yaratma ve emretme yetkisine sahip olan” gibi mânalar kazanmıştır. Mürebbi yerine “Rabb” kelimesinin kullanılması ise; hükümranlık, yardım, yönetme, doğru olana ulaştırma, istediği şekilde tasarrufta bulunma, emretme, yasaklama, özendirme, korkutma, ödüllendirme ve cezalandırma gibi terbiyenin bütün gereklerine sahip, kuvvetli ve mükemmel bir mürebbi anlamına işaret eder. Yani Allah, terbiye fiilini en iyi ve en mükemmel mânasıyla gerçekleştiren varlık demektir.

الْعَالَمِينَ (âlemîn), “âlem” kelimesinin çoğulu olarak “âlemler” mânasına gelir. “Âlem”, “ilim” veya “alâmet”ten gelir. “İlim” kökünden geldiği düşünüldüğünde ve kullanılan sîga dikkate alındığında âlemler; melekler, cinler ve insanlar gibi akıl sahibi varlıkları ifade eder. “Alâmet”ten gelmesi durumunda ise, kendini yaratanın varlığına ve birliğine işaret eden bir nişâne demektir. Buna göre “âlemîn”den, Cenâb-ı Hakk’ın bildiği görülebilen ve görülemeyen, sayısız ve sınırsız bütün âlemler kastedilir.

İşte Allah Teâlâ, bütün bu âlemleri var eden, iptidai hallerinden alarak adım adım olgunluğa erdiren, her türlü ihtiyaçlarını karşılayan ve işlerini idare edendir. Yokluk karanlığından varlık aydınlığına geçen bütün mahlukâtı terbiye eden Cenâb-ı Hak'tır. Her varlık bizzat Yüce Rabbimiz tarafından kendi fıtrat sınırları içinde terbiye edilmektedir. Bu ilâhî terbiye çerçevesi dışına çıkan bir yaratığın olması mümkün değildir. İnsanı terbiye eden de O'dur. Onu yoktan yaratan, büyüyüp gelişmesi için her türlü imkânı var eden, ihtiyaçlarını karşılayan, bedenî, ruhî ve aklî kemâline yönlendiren Hak Teâlâ'dır. Ona kitap ve peygamberler göndererek, gereğini yerine getirmek şartıyla fıtratını kemale erdireceği nizamı öğreten de yine O'dur.

Allah, bütün hamdlere lâyıktır. Çünkü:

اَلرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِۙ ﴿٣﴾

3. O, Rahmân ve Rahîm'dir.

Allah sonsuz merhamet sahibidir. İki güzel isim birlikte âdeta, **"Rahmetim her şeyi kuşatmıştır"** (A'râf 7/156) mânasını tefsir ve teyid etmektedirler. Daha çok celâl tecellisi ifade eden Allah ve Rab isminden sonra, bu iki isim Allah'ın cemâlini hatırlatmakta ve kulu yaratıcısı karşısında korku ile ümit arasında tutmaktadır. Terhib yani korkutmadan sonra terğib yani teşvik mânası taşımaktadır.

Diğer bir açıdan Rahmân ve Rahîm isminde terbiyenin iki mühim esasına işaret edilmektedir. Bunlardan biri faydalı olanları celbetmek, diğeri ise zararlı olanları defetmektir. Rezzâk yani bol bol rızık veren mânasına da gelen Rahmân birinci esasa, Gaffâr yani hataları bağışlayan mânasını da taşıyan Rahîm ise ikinci esasa işaret eder.

Allah'ın rahmet sıfatını zikrederek dua edenin, duasına icâbet edileceğini Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle haber verir:

"Allah Teâlâ'nın, يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ *diyerek dua eden kuluna vekil kıldığı iki melek vardır. Bunu üç kez tekrar edene melek: «Merhametlilerin en merhametlisi olan Allah seni dinliyor, dilediğini iste!» der."* (Hâkim, *el-Müstedrek,* I, 728-729)

Yine Allah, bütün hamdlere lâyıktır. Çünkü:

مَالِكِ يَوْمِ الدّ۪ينِۜ ﴿٤﴾

4. O, hesap ve ceza gününün tek sahibidir.

الدّ۪ينِ (din) kelimesi, pek çok mâna ifade etmekle birlikte burada "hesap ve ceza" anlamındadır. مَالِكِ (mâlik) kelimesi ise مَلِكِ (melik) olarak da okunmuştur.

“Milk” kelimesinden gelen “mâlik”, “mala sahip olan ve onun üzerinde istediği gibi tasarruf eden” demektir. “Mülk” kelimesinden türeyen “melik” ise “hükümdar, padişah, devlet reisi, devletin işlerini yürütüp yöneten” mânasına gelir. Her iki kelimede de “kuvvet” anlamı vardır. Allah Teâlâ, zâtını hem mâlik hem de melik olarak vasıflandırmaktadır. (bk. Âl-i İmrân 3/26; Mü’minûn 23/116)

الْيَوْمِ (yevm), gün demektir. Tan yerinin ağarmasından itibaren güneşin batışına kadar olan vakittir. Burada “din”e izafe edilerek, kıyâmetin başlangıcı ile, cennet ve cehennemliklerin her birinin yerlerine varacakları vakte kadarki zaman için kullanılmıştır.

“Din” sözlük anlamı olarak “bir işin karşılığı, muhasebe, yargı, hüküm, siyaset, adet, hal, şeriat, itaat” gibi mânalara gelir. Burada daha çok “bir işin karşılığı, ceza ve muhasebe” mânası kastedilmektedir. **“O gün Allah onlara hak ettikleri cezayı eksiksiz verecek…”** (Nûr 24/25) âyetinde din bu mânada kullanılmıştır.

Cenâb-ı Hak, kıyâmetten önce ve sonra her dâim yegâne mâlik ve meliktir. Buna rağmen âyet-i kerîmede O’nun mâlikliği ve melikliği özellikle hesap günü olan kıyâmet gününe tahsis edilmiştir. Bunun hikmeti şu olabilir:

• Bütün dikkatleri hesaba çevirmekte ve kıyâmet gününün zorluğu, şiddet ve dehşetiyle yürekleri titretmektedir. Geçici hayattan maksadın ne olduğuna işaret ederek, insanlığın önündeki en büyük hedefi netleştirmektedir. Allah’ın rahmetine güvenip şeytana aldanarak o günde perişan olmamayı öğütlemektedir.

• Dünya hayatında kullara ait bir kısım geçici mâlikiyet ve melikiyet söz konusu olabilir. Bunlara aldanılmamalıdır. Zira hesap günü bunlar zâhirî bakımdan da ortadan kalkacaktır.

• “Din günü”nün bir mânası da “dinin dünyada emrettiklerinin akıbeti ve âhiret ahvaliyle ilgili verdiği haberlerin açıktan açığa ortaya çıkacağı gün”dür. Biz dünya hayatında inanılması emredilen hususlara iman ediyoruz. Dinin ibâdet, muamelât ve ahlâka dâir hükümlerini yerine getirmeye çalışıyoruz. İşte bütün bu inandıklarımız ve yaptıklarımız, orada hakîkî mâna ve mâhiyetiyle zuhur edecektir.

Şu âyet-i kerîmeler bu mânada “din gününü” ne güzel tarif etmektedir:

“Rasûlüm! Hesap ve ceza gününün ne olduğunu sen bilir misin? Sonra bilir misin sen, nedir o hesap ve ceza günü? O, kimsenin kimseye faydası olmayacağı bir gündür. O gün bütün emir, hüküm ve yetki yalnız Allah’ındır!” (İnfitâr 82/17-19)

Cenâb-ı Hakk’ın bazı sıfatları ile alakalı yapılan bu açıklamalar, O’nun bir

taraftan hamde, diğer taraftan kulluk edilmeye lâyık ne kadar büyük bir zât olduğunu izah etmektedir. Dolayısıyla bu gerçeği okuyan ve duyan kulların kalbinde Allah Teâlâ'ya ibâdet, dua ve niyaz için bir sevgi, şevk ve heyecan oluşmaktadır. İmanın hakikatine ve kulluğun zevkine eren gönüller hep birlikte aynı dilden şöyle demektedirler:

Yalnızca Sana Kulluk Ederiz

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ۜ ﴿٥﴾

5. Rabbimiz! Sadece sana kulluk eder ve sadece senden yardım isteriz.

Kulluk edilecek ve yardım istenecek tek varlık Allah'tır. Çünkü kulun ibâdetini kabul buyuracak ve istediklerini yapabilecek güç ve kuvvet sadece Allah'a aittir. Kullar bu hitapla, her şeyi işiten, her şeyi bilen tek merci olan Allah'a yönelmekte ve böylece tevhidin hakikati ortaya çıkmaktadır.

Âyette söz konusu edilen اَلْعِبَادَةُ (ibâdet) kelimesi "abede", "ubûdet" ve "ubûdiyet" köklerinden gelir. "Abede", bir işi azim ve istekle yapmaktır. "Ubûdet", tevâzu göstermek, yüzü yerlere sürmek demektir. "Ubûdiyet" ise kulun tanıdığı Rabbine düzenli olarak, belli şartlar çerçevesinde kulluk yapması, boyun büküp tâzimde bulunmasıdır. Dolayısıyla "ibâdet"; itaat ve zilletle, hudû ve huşû içinde büyük bir azim ve ısrarla boyun eğmek demektir. İbâdet Allah'ın râzı olduğu şeyi yapmak, ubûdiyet ise Allah'ın yaptığına râzı olmak şeklinde de tarif edilmiştir.

Şeriat dilinde ibâdet; hâlis bir niyetle, mükâfatını bekleyerek, Allah'a yakınlaşmayı arzu ederek Cenâb-ı Hakk'ın istediği tarzda kulluğu îfâ etmektir. İnsanın ruh ve bedeni, dış ve iç âlemiyle yani bütün varlığıyla yalnız Allah için yaptığı şuurlu bir itaat ve yakınlıktır. Görüldüğü gibi bunda ilk önce niyet şarttır. Niyet ise yapılacak işin îfâ edilmesinde ancak Allah'a itaat ve yaklaşmayı kastetmek demek olan yeni bir istektir. "Azmetmek" bir işi yapmadan önce, "kastetmek" yapmakla beraber olduğu gibi "niyet" de niyet edilen şeyi bilmekle beraber onu yapmaya bitişiktir. Hem bilgi hem de isteği ihtiva eden bu tam şuur hali, ruh ve kalbin işidir. İkinci olarak, bir amelin ibâdet olması için Allah katında itaat olarak kabul edilen bir amel ortaya koymak gerekir. Yoksa yalnız bir şeyi yapmayı istemek, düşünmek ve hatıra getirmek gibi iç duygularla ilgili ameller, itaat ve yakınlığa sebep olsa da ibâdet sayılamaz. Aynı şekilde niyet edilmeden yapılan ameller de ne olursa olsun ibâdetin şümûlüne giremez. (Elmalılı, *Hak Dini,* I, 96)

اَلْاِسْتِعَانَةُ (istiâne), yardım talep etmektir. Bütün hayırlı işlerde başarılı olmamız, ibâdetlerimizi ihlasla ve kolaylıkla yapabilmemiz ve karşılaştığımız bütün zorlukların üstesinden gelebilmemiz için Allah'tan yardım dileriz. Kul yardım isteyecek, Allah da kuluna yardım edecektir.

Allah'ın yardımı iki türlüdür: Birincisi zarûrî olan, ikincisi zarûrî olmayandır.

Zarûrî olan, rahmetinin bir tecellisi olarak bizi yaratan Allah'ın, mâhiyetimize emânet ettiği ve yaşamamızı mümkün kılan alet ve edevat kısmından sayılacak hususlardır. Bunlar el, ayak, göz, kulak, akıl ve idrak gibi şeylerdir. Mesela biz gözümüzle görür, gözlerimizin aldığı mânaları fikir laboratuarında değerlendirir, bunlarla adeta bal yapıyor gibi mârifet petekleri oluşturmaya çalışırız. Bunu ise kalp ve beyin yapar. Fakat Rabbimiz önceden kalp ve kafamıza bu fakülteleri yerleştirmiş, mekanizmalar arasında hassas bir münasebetler zinciri tesis etmiş ve her şeyiyle işleyen mükemmel bir fabrika haline getirmiştir. Bunlardan bir tanesi eksik veya arızâlı olsa insan, istenilen şeyleri tam olarak yapamaz.

Zarûrî olmayan yardımı ise, bu temel yardıma ilave olarak Allah'ın kulunu melekleri ile teyid etmesi, ona rahmeti ile hayır yollarını göstermesi ve Hâdi ismiyle imdadına yetişmesidir. İşte biz yaptığımız bütün işlerimizi, Allah'ın bu şekilde yardım etmesiyle yaparız. Onun için sadece Allah'tan yardım dileriz. Zira kuvvetin ve kudretin olduğu gibi, yardımın da yegâne kaynağı Yüce Rabbimizdir.

Allah'a ibâdetimizi ve yardım talebimizi arzederken "yalnızca sana", "yalnızca senden" diyerek, Rabbimizi sözümüzün başına alıyoruz. Böylece bütün varlığımızla masivâdan uzaklaşıp Allah'a yöneliyoruz. Uzaktan yakına, gaybetten hitaba geçerek, sanki Allah'ı görürcesine bir kulluk ve ihsân kıvamı elde ediyoruz. Sadece O'na kulluk edeceğimizi, O'ndan başkasına kulluk etmeyeceğimizi beyân ediyoruz.

Âyette önce ibâdet, sonra yardım talebi dile getirilmiştir. Çünkü kulluk, ilâhî yardımın gelmesine sebeptir. Nitekim **"Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım isteyin! Çünkü Allah, sabredenlerle beraberdir"** (Bakara 2/153) buyrularak bu gerçeğe vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla ihtiyaç beyânından önce, ona vesile olacak şeyi zikretmek talebin karşılanmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca, Allah'ın yardımı olmadan hiçbir şey yapılamayacağı gibi, kulun ibâdete de güç yetirmesi mümkün değildir.

Burada "ben ibâdet ediyorum, ben yardım diliyorum" şeklinde değil de "biz ibâdet ediyoruz, biz yardım diliyoruz" şeklinde çoğul sîgası kullanılmıştır. Bunun hikmeti şu olabilir:

• Mü'minler kardeştirler; bir bütünün parçalarıdırlar. Dolayısıyla birbirlerine kardeşçe muamele etmeli ve "ben" değil "biz" şuuruyla hareket etmelidirler. İslâm dininin emrettiği çerçeve içinde fert ve toplum arasındaki dengeyi kurmalı ve korumalıdırlar. Mü'minleri ve İslâm toplumunu birbirine bağlayan en önemli bağ, bir Allah'a iman ve O'na kulluktur. Bu kulluk, bir cemaat neşvesi içinde yapılacaktır. Dolayısıyla burada cemaatle ibâdete, özellikle cemaatle namaza

dikkat çekilmektedir.

• Âyette "biz" sözüyle üç guruba işaret edilmiş olabilir. Birincisi insan vücudundaki bütün azalar ve hücrelerdir. Dil onların hepsi adına konuşur ve "biz" der. İkincisi tevhid ve iman ehli bütün fertlerdir. Üçüncüsü kâinatın ihtiva ettiği bütün mevcudattır. Mü'min, bütün bu sayılanlar nâmına, hayret ve muhabbetle kudret ve azametin arşı altında kulluk eder ve secdelere kapanır. (Bedîuzzaman, *İ âratü'l-İ'câz,* s. 21)

Mü'min, ihlasla ibâdetini yapıp yardım talep edince âlemlerin Rabbi, adeta "Ey kulum, sana nasıl yardım edeyim, hangi hususta yardım istersin?" buyurur. Onlar da şöyle derler:

Bizi Doğru Yola Eriştir

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَۙ ﴿٦﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْۙ غَيْرِ
الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّٓالِّينَ ﴿٧﴾

6. Bizi dodoğru yola eriştir;

7. Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna. Gazaba uğrayanların ve azıp sapanların yoluna değil.

"Hidâyet", istenilen hedefe ulaştıracak şeye lutuf, letâfet ve nezaketle kılavuzluk etmektir. Bu kılavuzluk, yolu sadece göstermek veya yola götürüvermek ve hatta sonuna kadar götürmek şekillerinden biriyle gerçekleşebilir. Birincisine açıklayıcı kılavuzluk veya irşat, ikinciye ulaştırıcı kılavuzluk veya tevfîk denilir. Bu kılavuzlukta lutuf ve letâfet esastır. Lutuftan maksat, sertlik ve şiddetin karşıtı olan tatlılık ve yumuşak huyluluktur. Letâfetten maksat ise nezâket ve inceliktir.

Kur'ân-ı Kerîm'in beyânına göre Allah'ın kula hidâyeti beş kademede gerçekleşir:

• Birincisi, Allah'ın akıl ve sorumluluk sahibi varlıklara kabiliyetleri nispetinde akıl, anlayış ve gerekli bilgileri vermesidir. Bunların dışındaki yaratıkların da varlıklarını sürdürmek için gerekli yaşama şartlarını ve vesilelerini var etmesidir. (bk. Tâhâ 20/50)

• İkincisi, Cenâb-ı Hakk'ın, insanları peygamberlerinin lisanıyla dâvet ettiği hidâyettir. (bk. Enbiyâ 21/73)

• Üçüncüsü, peygamberlerle gönderilen bu hidâyeti kabul edenlere Rabbimizin ikram ettiği tevfik hidâyetidir. (bk. Hz. Muhammed 47/17)

• Dördüncüsü Allah'ın mü'minleri âhirette cennetin yoluna hidâyet etmesidir. (bk. A'râf 7/43) Bu mertebelerden bir sonraki bir öncekini gerektirir ve ona terettüp eder. (Râğıb el-Isfahânî, *el-Müfredât*, hidâyet md.)

• Beşincisi ise vahiy, ilham veya sâdık rüyâlar gibi olağanüstü yollarla kalplere sırları keşfetmek ve eşyanın hakikatini göstermektir ki bu husûsî hidâyettir.

İşte biz "hidâyet ver" duamızla Rabbimizden bütün bu güzellikleri istemekteyiz. Bunlar içinde de hususiyle "sırât-ı müstakîm"e ulaştırmasını niyaz etmekteyiz. "Sırât-ı müstakîm", kelime olarak "eğriliği ve sapması olmayan dosdoğru yol" demektir. Bundan maksat, yegâne hak din olan İslâm dinidir.

Rasûlullah (s.a.v.), Allah Teâlâ'nın sırât-ı müstakîmi şöyle bir misalle tarif

ettiğini haber vermektedir:

“Sırât-ı müstakîm dosdoğru bir yoldur. Yolun iki tarafında iki duvar, duvarlarda açılmış perdeli kapılar ve yolun başında da bir dâvetçi var. O dâvetçi: «Ey insanlar! Hepiniz doğru yola giriniz, dağılıp parçalanmayınız!» diye sesleniyor. Birisi perdeli kapılardan birine girmek istediğinde yukarıdan bir başka dâvetçi: «Sakın o perdeyi kaldırma! Kaldırırsan çıkar gidersin!» diye sesleniyor. Bu yol İslâm’dır. Duvarlar Allah’ın koyduğu sınırlardır, kapılar haramlardır, yolun başındaki dâvetçi Allah’ın kitabıdır. Yukarıdaki dâvetçi ise müslümanın vicdanıdır.” (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 182-183)

İşte müstakîm yol, Allah Teâlâ’nın **“Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur, öyleyse ona uyun. Başka yollara uymayın ki, o yollar sizi grup grup parçalayarak Allah’a giden yoldan ayırmasın”** (En‘âm 6/153) buyurduğu yoldur. Yine “sırât-ı müstakîm”, Cenâb-ı Hakk’ın kendilerine nimet verdiği kimselerin yoludur. Bunlar peygamberler, sıddîklar, şehîdler ve sâlihlerdir. (bk. Nisâ 4/69)

Bu doğru yol, **gazaba uğramayanların ve dalâlete düşmeyenlerin yoludur.** Dolayısıyla kendilerine nimet verilenler, gazaba uğramaktan ve sapmaktan selâmette olanlardır. Gazaba uğrayanlar ve sapanlar ise, nimetten mahrum kalanlardır. Bunlar birbirinin zıddıdırlar.

الْغَضَبُ (gazap), nefsin çirkin ve kötü bir davranış karşısında intikam isteğiyle heyecanlanmasıdır. Kalpteki kanın öç alma arzusuyla galeyana gelip kaynamasıdır. Rızânın zıddıdır. Buna ufak farklarla öfke, hiddet ve hışım da denilir. Allah’a nispet edildiği zaman gazap, nefsî etkilenmelerden arındırılarak neticesi itibariyle intikam iradesi, hoşnut olmama, şiddetle yakalama veya ceza verme mânasına gelir.

الضَّلاَلُ وَ الضَّلاَلَةُ (dalâl ve dalâlet), bilerek veya bilmeyerek, kasten veya hata ile doğru yoldan sapmaktır. Hidâyetin zıddıdır. Dalâlete düşmenin en mühim sebebi gaflet ve şaşkınlıktır. Kelimeden ilk olarak hissedilen mâna, maddî yoldan sapmaktır. Sonra din ve mânevîyatla ilgili hususlarda kullanılmıştır.

Âyet-i kerîme, gazaba uğrayan ve dalâlete düşen bütün fertleri ve grupları şumûlüne almaktadır. Bunlar kâfirler, müşrikler, asiler ve Allah’ı tanımayan sapıklardır. İman, ilim, amel ve istikâmet yolunu terk edip küfür, cehâlet, isyan ve fasıklık yolunu tutanlardır.

Peygamber Efendimiz: *“Gazaba uğrayanlar yahudiler, dalâlete düşenler de hıristiyanlardır”* (Tirmizî, Tefsiru’l-Kur’an, 1, 2) buyurmuştur. Yalnız burada maksat, gazabın özellikle yahudilere, dalâletin de özellikle hıristiyanlara has bir şey olduğunu ifade etmek değildir. Çünkü âyet-i kerîmelerde gazab-ı ilâhî bâzan

hıristiyanlara nisbet edildiği gibi, bâzan da dalâlet yahudilere nisbet edilmektedir. Bazan da bu ifadeler, yahudi ve hıristiyanların dışında kâfir, münafık, günahkâr ve fâsıklar için de kullanılmaktadır. Dolayısıyla âyet umûmi mâna ifade etmektedir.

Fâtiha sûresini okuyan veya dinleyen kişi, sûre bitince "âmîn" der. Âmîn, "duamızı kabul buyur, elimizi boş çevirme" mânasında bir dua sözüdür. Kur'an nazmının bir parçası değildir. Bu sebeple Mushaf'a yazılmamıştır. Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"İmam «veleddâllîn» dediği zaman hepiniz «âmîn» deyiniz. Çünkü melekler «âmîn» derler. Âmîn demesi, meleklerin âmînine rastgelenin geçmi günahları affedilir." (Buhârî, Tefsiru'l-Kur'an 1) Bu sebeple "âmîn" demek sünnettir. Namazda imam ve cemaat tarafından gizlice söylenir.

Kur'ân-ı Kerîm'in getirdiği mâna ve mesajlara güzel bir giriş ve şumüllü bir özet mâhiyetindeki Fâtiha sûresinden sonra, Kur'an'ın zirvesi mesabesindeki (bk. Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'an 2) Kur'an'ın en uzun ve en muhtevalı sûresi olan Bakara sûresi gelmektedir. Kur'an hayat sahibi bir varlığa benzetilecek olursa Fâtiha sûresi bunun başı, Bakara sûresi gövdesinin en önemli kısmı, diğer sûreler o varlığın diğer azaları ve cihazları mesâbesindedir:

سُورَةُ الْبَقَرَةِ

2- BAKARA SÛRESİ

2. BAKARA SÛRESİ

Bakara sûresi 286 âyettir. Medine'de on senelik bir müddet içinde peyderpey nâzil olmuştur. Mushaf tertîbine göre 2, nüzûl sırasına göre 87. sûredir. İsmini, 67 ile 71. âyetler arasında bahsedilen, İsrâiloğulları'nın sığır kurban etmeleri kıssasından almıştır. Sûreye, içinde Âyetü'l-Kürsî bulunduğundan Kürsî, Kur'an'ın zirvesi olduğu için Senâmu'l-Kur'an, hidâyet nûrunun parlaklığı sebebiyle de Zehrâ ismi verilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in en uzun sûresidir. Bu hâliyle sûre, Kur'an'ın geniş bir özeti mâhiyetindedir. Rasûlullah (s.a.v.): *"Bu sûre, neredeyse dînin tamamını ihtivâ eder"* buyurmuştur. (Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'an 2/2876)

Sûrede bahsedilen temel konulardan bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

• Kur'an'ın Allah tarafından gönderilen hak bir kitap olduğu,

• Tevhîd, nübüvvet ve âhiret gibi iman esaslarının delillerle beyân edilmesi,

• Mü'min, kâfir ve münafıkların vasıfları,

• Hz. Âdem'in diğer yaratıklar arasındaki konumunun belirlenmesi, şeytanla imtihanı ve cennetten indirilmesi,

• İsrâiloğulları'nın tarih içindeki durumları, Kur'an'a ve Peygamberimize karşı tavırları, hidâyete dâvet edilmeleri, yanlış itikad ve davranışlarının tashihi,

• Kâbe'nin inşâsı ve kıblenin Mescid-i Aksâ'dan Mescid-i Harâm'a çevrilmesi,

• Müslüman şahsiyetin inşası ve İslâm toplumunun teşekkülü için: Namaz, oruç, zekât, hac ve cihâd gibi ibâdetlerle ilgili hükümlerin; adâlet, ahde vefâ ve infak gibi ictimâî hayata dâir esaslar ile âile hukûku, devletlerarası ilişkiler, iktisadî ve siyâsî düzenlemelerin getirilmesi,

• Ferd ve cemiyeti bozulup dağılmaktan korumak için sihir, içki, kumar ve faiz gibi yasaklara dikkat çekilmesi,

• Allah'ın birliğini, her şeye kâdir olduğunu ve ölüleri diriltip hesap soracağını çeşitli misallerle ortaya koyarak insanları iman ve itaate çağırması,

• Kulluğun özü olan ve mü'mini Rabbine bağlayan bazı duaların öğretilmesi.

Sûrenin Fazileti

Ele aldığı mevzulara bakıldığında Bakara sûresinin çok önemli, faziletli ve büyük bir sûre olduğu görülür. Sûrenin faziletini beyân eden pek çok rivayet nakledilir. Bunların ikisi şöyledir:

• *"Kur'an'dan uzak kalarak evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Şunu bilin ki şeytan, içinde Bakara sûresi okunan evden ürküp kaçar."* (Müslim, Müsâfirîn 212)

• *"Kur'an'ı okuyun; çünkü o, kıyâmet gününde kendisiyle hemhâl olanlara şefaatçi*

olarak gelecektir. Zehrâvân'ı yani Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerini okuyun;[4] *çünkü onlar, kıyâmet gününde iki büyük bulut veya iki gölgelik ya da iki ku sürüsü hâlinde gelerek kendilerini okuyanları savunacak ve koruyacaklardır. Bakara sûresini okuyun; çünkü ona sarılmak bereket, terketmek ise hasret ve pi manlıktır; ona sihirbazların gücü yetmez."* (Müslim, Müsâfirîn 252)

Şimdi, bütün mâna, hikmet ve sırlarından kalbe yansıyan miktarıyla o sûrenin tefsiri başlamaktadır:

Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerine, hidâyet nûrlarının parlaklığı ve okuyanlara verilecek ecrin büyüklüğü sebebiyle Zehrâvân ismi verilmiştir.

İşte O Kitap!

الٓمٓ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Mîm.

"Elif. Lâm. Mîm.", tefsir ilminde "hurûf-i mukattaa" diye bilinen ve "ayrı ayrı okunan harfler"dir. Kur'ân-ı Kerîm'in yirmi dokuz sûresine bu harflerle başlanır. Bazıları sûre başlarında müstakil bir âyet iken, bazıları da âyetin bir bölümüdür. Buradakiler ise müstakil bir âyettir. Bu harfler, Kur'an'ın müteşâbih âyetlerindendir. Müteşâbih, birden çok mâna ifade etmesi sebebiyle hangisinin kastedildiği okuyanların çoğu tarafından tam olarak anlaşılamayan âyetlere denir. Bu harflerin mâhiyeti ve hangi mânaya geldiği hususunda pek çok görüş bulunmaktadır. Bunlar arasında tercih edilen görüşler şunlardır:

@ Bu harfler, Kur'ân-ı Kerîm'in Allah kelâmı olduğuna inanmayanlara meydan okumak için bazı sûrelerin başına getirilmiş ve âdetâ şu mâna kastedilmiştir: "Kur'an-ı Kerîm, şu gördüğünüz ve işittiğiniz harflerden oluşan kelime ve cümlelerden meydana gelmektedir. Siz bu harfleri biliyorsunuz. O halde gücünüz yetiyorsa haydi siz de bu harfleri kullanarak Kur'an'a benzer bir kitap ortaya koyun!"

@ Hurûf-i mukattaa, Allah ve Rasûlü arasında husûsî şifrelerdir. Mânasını ancak Allah ve Rasûlü bilir.

@ Cenab-ı Hak, tek tek okunan bu harflerle muhatapların dikkatlerini çekerek, bir an için her işi bırakıp vahyedilen muazzam ilâhî hakikatleri can kulağıyla dinlemelerini temin etmektedir.

@ Başında bulundukları sûrelerin muhtevalarına dikkat çekmek üzere Allah Teâlâ bu harflerle yemin etmektedir.

Bu sırlı harflerin kalpleri derinden sarsan uyarıcı ve uyandırıcı sadasının peşinden insanlığın kurtuluş muştusu olacak yüce bir kitaba işaret edilerek şöyle buyruluyor:

ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾

2. Kendisinde hiçbir şüphe bulunmayan şu yüce kitap, müttakîler için bir

yol göstericidir.

“Kitap”tan maksat, Kur’ân-ı Kerîm’dir. Arapçada “yazılı belge” anlamında da kullanılan kitap ismi, Kur’an’ın Allah Rasûlü (s.a.v.) zamanında yazıldığını gösterir. Kur’an elimizde olmasına rağmen, ona uzağı gösteren ذٰلِكَ (zâlike) edatı ile işaret edilmesi, onun yüceliğine ve anlamlarının derinliğine dikkat çekmek içindir. Gerçekten Kur’an’ın şanı pek yücedir. Beşerî gücün muttali olamayacağı birçok ilim ve hikmetleri de ihtiva ettiğinden, her ne kadar kitap olarak elimizde ise de, taşıdığı sırlar ve hakikatler itibariyle bizim idrakimizden yüce bir ufuktadır, her şeyiyle kolayca keşfedilir bir mâhiyette değildir. Bu sebeple ona, uzakta olan bir şeyi gösterir gibi işaret edilmiştir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* II, 12)

Şüphe diye tercüme ettiğimiz اَلرَّيْبُ (rayb) kelimesi, “yakîn”in yani kesin bilgi ve kanaatin zıddıdır. Kişinin bir konu hakkında kararsız ve tereddüd içinde olmasını ifade eder.

Bu kadar izzet ve şerefe sahip olan Kur’an’da hiçbir şüphe yoktur. Yani akl-ı selîm ile ve ön yargılardan arınmış bir şekilde incelendiğinde onun:

• Allah Teâlâ’dan geldiğinde,

• Vermiş olduğu bilgilerde,

• En doğru yola götüren bir kılavuz ve rehber olduğunda hiçbir şüpheye yer yoktur. Bu bakımdan Kur’an hakkında asla şüpheye düşmeyiniz.

Fâtiha sûresi 6. âyetin tefsirinde de işâret edildiği üzere hidâyetin iki temel mânası vardır. Birincisi delâlet etmek, rehberlik yapmak ve yol göstermektir. Kur’ân-ı Kerîm’in, Peygamberlerin ve İslâm dâvetçilerinin hidâyet etmeleri bu anlamdadır. (bk. Şûrâ 42/52) İkincisi, tevfîk, yâni dosdoğru yola eriştirip hedefe ulaştırmaktır. Bu mânada hidâyet yalnızca yüce Allah’a mahsustur. (bk. Kasas 28/56)

Kur’ân-ı Kerîm, “bütün insanlar için hidâyet” olmakla birlikte (bk. Bakara 2/185) onun hidâyetinden gerçekte müttakîler istifade eder. Bu sebeple Kur’an’ın müttakilere hidâyet rehberi olduğu özellikle vurgulanmıştır. Kur’an dünya ve âhirette insanlara faydalı olacak, Allah’ın rızâsını kazandıracak ve nihâyet cennet ve cemâl-i ilâhîye eriştirecek dosdoğru yolu gösterir.

Kur’an’ın hidâyeti, inkârdan imana, sonra da imandan ihsân ve takvâya doğru bir hidâyettir. İmandan sonraki hidâyetin gerçekleşmesi, ancak ona uymakla ortaya çıkar. Kur’an’ın Hak kelamı olduğunu kalben kabul etmeyen kâfir ve münafıklar ise onu gereği gibi tefekkür ve tedebbür etmediklerinden, hidâyetten mahrum kalırlar. Kur’an, her bir gruba, inanç, düşünce ve amellerine göre bir âkıbet belirler. Âyet-i kerîmede buyrulur:

“Hiç şüphesiz bu Kur’an, insanları her hususta en doğru yola, en sağlam ve en isabetli tutuma iletir. Sâlih ameller yapan mü’minlere, kendilerini çok büyük bir mükâfatın beklediğini müjdeler. Âhirete inanmayanlar için ise, can yakıcı bir azap hazırladığımızı haber verir.” (İsrâ 17/9-10)

Âyette Kur’an’ın müttakîler için rehber olduğu haber verilmektedir. Müttakî, takvâ sahibi olan kimsedir. Takvâ; sakınmak, korunmak, hoşa gitmeyen şeylerden uzak durmak demektir. Arapça’da bu kelime, canlı bir varlığın kendini her türlü tehlikeden korumasını ifade eder. Dolayısıyla müttakî:

• Kalbini küfür, şirk, nifak gibi îtikâdî hastalıklardan,

• Uzuvlarını büyük ve küçük günahlardan,

• Nihâyet gönlünü Cenab-ı Hakk’ın râzı olmayacağı her türlü menfî düşünceden koruyan, diğer taraftan:

• Farz ve nâfilelerle ilâhî muhabbeti elde etme gayretinde olan, böylece âhirette cehennem azabından kurtulup cennetle mükâfatlandırılan mü’min kimsedir.

Mânevî dünyamızın en önemli azığı takvâdır. (bk. Bakara 2/197) Takvânın alt sınırı küfür ve şirkten korunmak ise de, üst sınırı yoktur. Her müttakînin önünde devamlı olarak terfi edebileceği daha yüksek bir takvâ mertebesi her zaman var olacaktır. Bu mânevî yolculuk ölüme kadar devam eder. Allah katında kulun şeref ve mertebesini belirleyen yegâne ölçü de takvâdır. (bk. Hucurât 49/13) Bu îtibarla takvâ, kulun mânevî yücelikler kazanmasına ve nihâyetinde Allah’ın dostluğuna ermesine en büyük vesiledir. (bk. Câsiye 45/19)

Allah Rasûlü (s.a.v.), gerçek takvâya ermenin yolunu şöyle gösterir:

“Kul, harama dü erim korkusuyla yapılması sakıncalı olmayan, fakat vicdanını rahatsız eden bazı eylerden bile uzak durmadıkça gerçek takvâ sahibi olamaz.” (Tirmizî, Kıyâmet 19; Buhârî, İman 1)

Âyet-i kerîme ve hadis-i şeriflerin beyân buyurduğu takvâ gerçeğini şu örnek ne güzel izah etmektedir: Hz. Ömer, Übey b. Ka‘b’a takvânın mâhiyetini sorunca, o:

“–Dikenli bir yolda hiç yürüdün mü?” diye sordu. Hz. Ömer: “Evet” deyince bu sefer Übey (r.a.):

“–Peki böyle bir yolda yürürken ne yaptın?” diye sordu. Hz. Ömer:

“–Paçalarımı sıvadım ve mümkün olduğu kadar kendimi korumaya çalıştım” dedi. Bunun üzerine Übey:

“–İşte takvâ da böyledir” cevabını verdi. (İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’an,* I, 40)

Kur’an hidâyetinden gerçek mânada istifade edebilecek müttakîlerin sahip olduğu belli başlı vasıflar, devam eden âyet-i kerîmelerde şöyle haber

verilmektedir:

اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾

3. Ki onlar gaybe iman eder, namazı dosdoğru kılar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden harcarlar.

Müttakîlerin birinci vasfı gaybe iman etmeleridir. İman, kalp ile tasdik yani bir şeyin doğruluğunu kalben kabul etmek ve bunu dil ile ikrâr etmektir. Tasdik olmazsa iman olmaz. Tasdik bulunur, fakat kişinin tutum ve davranışları buna aykırı ve tutarsız olursa bu, imanın zayıflığına bir işaret sayılır. Dine göre iman esaslarını kalp ve diliyle tasdîk etmeyen kâfir; kalbiyle tasdik etmediği halde diliyle kabul ettiğini söyleyen münafık; kalp ve diliyle tasdik ettiği halde ameli olmayan ise mü'min fakat fâsık sayılır. Gerçek iman, âhirette cehennemden kurtularak cennete girmenin yegâne şartıdır.

اَلْغَيْبُ (gayb) sözlükte, gerçekte var olup da görme, işitme, dokunma ve tatma gibi duyularımızın algı sahasına girmeyen, bunların ötesinde kalan şeylerdir. Âyetteki "gayb"den maksat ise, Allah'ın ve Rasûlü'nün var olduğunu veya meydana geleceğini haber verdiği, insanın duyularıyla algılayamadığı fakat inanılması lâzım gelen varlıklar ve olaylardır. Bunlar Allah, melekler, kader, kıyâmet, âhiret, cennet ve cehennem gibi hususlardır.

Esasen gayb âlemine bir sınır çizmek mümkün değildir. Bununla beraber genel mânada iki türlü gaybden söz edilebilir. Birincisi, Allah Teâlâ'nın hiçbir varlığa bildirmediği, ancak zâtına mahsus kıldığı mutlak gaybdir: **"Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; başkası onları bilemez."** (En'âm 6/59) Diğeri ise izâfî gaybdir ki, Allah Teâlâ'nın yarattıklarından dilediğini dilediği kadar bilgilendirdiği ve diğerlerinden gizli tuttuğu gaybdir. Buna göre her bir varlığa göre gayb alanı farklıdır. Ancak Kur'an ve sünnette varlığı bildirilen fakat insanın duyularıyla tam idrak edemediği hususlara iman, mü'min olmanın şartıdır. Üzerinde durduğumuz âyette de bu nevi gaybe işaret edilmiştir.

Görülemeyen ve hissedilemeyen varlıklar, görüp hissettiklerimize nispetle kıyas edilemeyecek derecede fazladır. Bu gerçeği kabul eden kişi, Allah'a imana ve böylece hayatın derin bir mânası ve gayesi olduğu inancına erişir. Gözü maddeden başka bir şey görmeyen ve tüm varlığı görüp hissettiklerinden ibaret zanneden düşünce ve sistemler, insan muhayyile ve tefekkürünü âdetâ dondurarak onu geniş ufuklardan mahrum bırakmaktadırlar. Bu mânada gaybe iman, insan tefekkürünün ve muhayyilesinin önündeki izâfî engelleri kaldıran bir hürriyet iksîridir.

Müttakîlerin ikinci vasfı, namazı dosdoğru kılmalarıdır. Âyet-i kerîmede "ikâme-i salât" ifadesi geçmektedir. الصَّلٰوةُ (salât), Kur'an'da namaz ibâdetinin yanı sıra dua, övgü, kıraat ve rahmet mânalarında kullanılmıştır. Namaz ibâdeti bu mânaların hemen hepsini ihtiva eder. Nitekim namazın kıyâmında kıraat, kâdesinde senâ ve dua nihâyetinde ise namaz kılan kimseye rahmet vardır.

"İkâme", bir şeyi ayakta tutmak, ayakta durur hale getirmek demektir. "İkâme-i salât" ise namazı dosdoğru edâ etmektir. Yani namazı, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in öğrettiği şekilde âdâb ve erkânına riâyetle, vaktinde, aksatmadan, ona gerekli rağbeti göstererek, hem şeklî şartlarını hem de huşû ve tâzim gibi kalbî ve ruhî yönlerini gözeterek kılmaktır. "İkâme-i salât" tabiri, ayrıca, namazı cemaatle kılmanın önemine ve onu îfâ için lâzım gelen şartların hazırlanmasının gereğine de işaret etmektedir.

Namaz ibâdeti, dinî hayatın omurgasını teşkil eder. Ferdin zihnî, kalbî ve fiilî hayatının Allah ve Rasûlü'nün iradesi çerçevesinde ihyası için vazgeçilmez bir esas olan namaz, toplum hayatının inşa ve ıslahı için de aynı derecede bir öneme sahiptir. Namazın bu yönüne işaretle Peygamber Efendimiz: *"Dinî hayatın ana direği, namazdır"* buyurmuştur. (Tirmizî, İman 8)

Müttakîlerin üçüncü vasfı, Allah'ın kendilerine verdiği rızıklardan infak etmeleridir. Onlar, Allah'ın ikram ettiği her türlü rızıktan, O'nun muradına uygun olarak başkalarının faydasına harcamada bulunurlar. "Rızık", bütün canlıların maddî mânevî her türlü ihtiyaçlarını karşıladıkları nimetlerdir. Yiyecek, içecek, giyecek, mal ve benzeri her türlü maddî nimet ve imkânlar rızık olarak adlandırıldığı gibi ilim, iman ve ahlâk gibi mânevî ihsânlar da rızık kapsamında değerlendirilmiştir.

"İnfak", kulun, Allah'ın rızâsına nâil olma niyetiyle O'nun kendisine verdiği rızıklardan ailesine, akrabasına, diğer insanlara ve hatta tüm canlılara fayda sağlamak üzere sarfetmesidir. Kur'ân'da infak kavramının kullanıldığı yerlerden biri de "fî sebîlillah" yâni Allah'ın dînini korumak, yaymak ve yüceltmek adına yapılan her türlü harcamalardır.

Âyetteki infaktan hem farz hem de nafile harcamalar kastedilmiştir. Farz olanlar zekât ve ailesi için yaptığı zarûrî masraflardır. Bunların haricinde hayır niyetiyle yapılan tüm harcamalar ise nafile kısmına girer.

Mânevî rızıklar açısından "infak", kişinin sahip olduğu ilim, irfan ve güzel ahlâk gibi ilâhî ikramlardan başkalarını da istifade ettirmesidir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.): *"İstifadeye sunulmayan ilim, Allah yolunda infak edilmeyen hazîne gibidir"* buyurur. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 499; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* I, 184)

Görüldüğü üzere âyet-i kerîmenin emir ve tavsiye buyurduğu infakın şumûlü oldukça geniştir. Bu sebeple tasavvuf âlimleri, farklı mertebelerde bulunan insanların infakları hususunda bir kısım izahlar yapmışlardır. Onlardan bazıları şöyledir:

Zenginlerin infâkı mallarından olup onu ihtiyaç sahiplerinden kıskanmazlar. Âbidlerin infâkı nefislerinden olup kendilerini hizmetten esirgemezler. Âriflerin infâkı gönüllerinden olup hiçbir zaman kendilerine bahşedilen ilâhî feyizlerden Hak taliplerini mahrum bırakmazlar. Hak aşıklarının infakı ise daha farklıdır. Nitekim Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (k.s.) bunu şu beytiyle dile getirir:

Sehâvet ehli olan kimseye yakı an, fakîre ihsândır

Â ıklara yakı an da Cânân yolunda fedâ-yı cândır.[5]

Kur'an'ın infak emri, ferd ve cemiyet açısından pek büyük bir öneme sahiptir. İctimaî hayatın intizamlı olması ve toplumda sosyal adâletin sağlanabilmesi için, maddî imkânlar ve refah itibariyle insan tabakaları arasında boşluk kalmamalıdır. Zenginlerin fakirlerden, aradaki irtibat kopacak derecede uzaklaşmamaları lâzımdır. Bu tabakalar arasında irtibatı sağlayan yegane vasıta, zekât başta olmak üzere her türlü infak ve yardımlaşmadır. Cemiyet içinde zekâtın farz, faizin ise haram kılınışının hikmetleri dikkate alınmaz ve bu ilâhî emirlere harfiyen uyulmazsa, tabakalar arası bağlar kopar. Aşağı tabakadan yukarı tabakaya hürmet, itaat, muhabbet yerine ihtilal sadâları, haset alevleri, kin ve nefret feryatları yükselir. Aynı şekilde yüksek tabakadan aşağı tabakaya merhamet, ihsân, taltif yerine zulüm ateşleri, baskılar ve şimşek gibi hakaretler yağar. Hülasa toplumdaki insan tabakaları arasında barış ve huzurun temini, ancak İslâm'ın temel şartlarından biri olan zekât, sadaka ve diğer yardımların herkes tarafından en güzel şekilde edâ edilmesine bağlıdır.

Müttakîlerin dördüncü önemli özelliklerini açıklamak üzere buyruluyor ki:

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ

وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

4. Yine onlar, hem sana indirilene hem de senden önce indirilenlere iman ederler. Âhiret gününe ise yakînen inanırlar.

İlâhî risâlet ve vahiy, tarihî akış içerisinde birbirinden kopuk bir vaziyette değil, birbirini tasdik ve tasvip ederek gelmiştir. İnsan hayatı, kültür ve medeniyeti geliştikçe Allah Teâlâ yeni peygamberler ve yeni dinler göndermiş, önceki ümmetlerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik amelî hükümlerden bazılarını yenilemiştir. Nihâyetinde yegâne din olan İslâm, Peygamberimiz ve

Kur’an ile son şeklini alarak tamamlanmıştır. Bu bakımdan biz, **“Allah’ın peygamberleri arasında hiçbir ayırım yapmayız”** (Bakara 2/285) düstûrunca hepsine inanırız.

“Sana indirilen”den maksad, bu âyetin indiği zamana kadar gelen ve daha sonra gelecek olan kısımlarıyla birlikte Kur’an’ın tamamı ve Peygamberimizin Kur’an’ın beyânı sadedinde ortaya çıkan sünnetidir. Mü’minlerin buna tafsilatlı olarak inanması, emir ve nehiylerini öğrenerek gereğince amel etmesi gerekir. “Senden önce indirilen”den maksad ise, önceki peygamberlere indirilen ilâhî vahiyler ve kitaplardır. Bu kitaplara da icmâlî yani bir bütün halinde iman etmek farzdır. Allah Teâlâ, bizi önceki kitaplarda bulunan hükümlerle mesûl tutmadığından onları tafsilatlı olarak bilmemiz gerekli değildir.

Âyetin dikkat çektiği önemli hususlardan biri de şudur: İnsanlığın doğru hayat tarzını öğrenip yaşamaları için vahye dayanan bilgi bir zarurettir. Bu bilgi herkese tek tek değil, sadece Allah’ın insanlar arasından seçtiği peygamberlere indirilmiştir. Dolayısıyla istikâmet üzere bir hayat sürmenin yolu, ancak o peygamberlere indirilen kitaplardan öğrenilebilir. Bugüne kadar tahrif edilmeden gelmiş Kur’an’dan başka ilâhî kitap bulunmadığından, böyle bir hayatın yegâne müracaat kaynağı odur. O halde doğru yolu bulmak isteyenler, Kur’an’a inanmak ve ona tâbi olmak mecburiyetindedirler.

Müttakilerin beşinci vasfı, âhiret gününe yakînen, yani şeksiz, tereddütsüz inanmalarıdır.

الْآخِرَة (âhiret), “birinciden sonra gelen” mânasındadır. Birinci hayat dünya olup, âhiret ondan sonra gelmektedir. **“Âhiret yurduna gelince, işte gerçek hayat odur”** (Ankebût 29/64) âyetinde “âhiret”, ebedî kalınacak diyarın bir sıfatı olarak kullanılmıştır. Onun, yarını olmayan “son gün” mânası da vardır.

“Yakîn ve îykan”, bir şeyi kesin ve sağlam bilmek demektir. Araştırma ve gerekli delillerden hareketle her türlü şüphe, ihtimal ve tereddütten uzak olarak bir şeye tam inanmaktır. Yakînin; bilme, görme ve hakikatine erme şeklinde üç derecesi vardır. Cennete girileceğini bilmemiz “ilme’l-yakîn”, cenneti görmemiz “ayne’l-yakîn”, Allah’ın izniyle cennete girip nimetlerinden istifade etmemiz ise “hakka’l-yakîn”dir. (Râgıb el-Isfahânî, *el-Müfredât,* “yakîn” md.)

Âhirete iman, ona hazırlanmayı gerektirir. Hesabın, sevap ve cezanın varlığına yakînî iman, kişiyi azaptan ve hazin akıbetten korunmaya ve nimetlere erdirecek hayırlı ameller yapmaya sevkeder. Kısacık ömrünü lüzumsuz uğraşlardan arındırarak, onu en anlamlı ve en kazançlı bir şekilde değerlendirmeye yönlendirir. Âhirete iman, insanların dindarca yaşamalarının ve sıhhatli bir dünya düzeni kurmalarının temel unsurlarından biridir. Dünya

gelip geçici, âhiret ise ebedîdir. Dünyada kesintisiz bir saâdet ve mutluluk aramak boşunadır. Esas saâdet nihâyetsiz olan âhiret saâdetidir. Kul, o saâdete erişmenin yollarını bulmalıdır. Fânî dünyaya ve boş hayallere aldanmamalıdır:

أُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

5. İşte Rablerinin gösterdiği yolda yürüyenler onlardır, kurtuluşa erecek olanlar da yalnızca onlardır.

Hidâyet, felâhın anahtarıdır. Önce hidâyet olacak, peşinden felâh gelecektir.

اَلْفَلَاحُ (felâh), sözlükte "arzu edilen şeyleri elde etme, istenmeyen şeylerden kurtulma, zafer ve başarı" gibi mânalara gelir. İnsanın, önündeki engelleri bir bir aşarak kendini kurtarması, arzu ettiği gayeye ulaşması ve zafer elde etmesidir. Felâhın dünyevi ve uhrevi olmak üzere iki boyutu vardır. Dünyada felâh; zenginlik, izzet ve şeref gibi hayatı güzelleştirecek ve mutluluğa vesile olacak hususları elde etmektir. Âhirette felâh ise yokluğu olmayan bir bekâ, fakirliği olmayan bir zenginlik, zilleti olmayan bir izzet ve cehâleti olmayan bir ilim elde etmektir. (Râgıb el-Isfahânî, *el-Müfredât,* "felâh" md.)

Bakara sûresinin ilk beş âyetinde Kur'an'ın hidâyetinden faydalanan müttakîlerin vasıfları açıklandıktan sonra şimdi de Kur'an hidâyetine karşı âdeta kör ve sağır davranan kâfirlerin bir kısım temel özelliklerine dikkat çekilmektedir:

Sehâvet ehli: Cömert olanlar; **Cânân**: Sevgili, kula en sevgili olan Allah Teâlâ; **Fedâ-yı cân**: Can vermek

Kalbi Mühürlü Kâfirler

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

6. Şu bir gerçek ki, inkârlarında ısrar eden kâfirleri başlarına gelecek elim bir azâb ile uyarsan da uyarmasan da hiç farketmez; onlar iman etmezler.

اَلْكُفْرُ (küfür), sözlükte "örtmek", "kâfir" ise "örten" mânasına gelir. Nitekim Arapça'da varlıkları örtüp görünmez hale getirdiği için geceye, tohumu toprağa gömdüğü için çiftçiye "kâfir", içindeki çekirdeği gizlediği için meyve tomurcuğuna da "kâfûr" denilir. (Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât, "küfr" md.) En büyük ve en açık bir gerçek olan Allah'ı ve âyetlerini, körü körüne saplandığı ön kabulleri sebebiyle âdeta örtüp yok farzeden inkârcılara da bu sebeple "kâfir" denilmiştir. Dilimizde kullanılan "nankörlük" ifadesi de, kendisine verilen nimetleri görmezlikten gelerek onları yok saymak ve şükrünü edayı terk etmek anlamında kullanılagelmiştir.

Dinî bir terim olarak "küfür", imansızlık demektir. Yani Peygamber Efendimiz'in getirdiği ve inanılması zarûrî olan şeylerin hepsini veya herhangi birisini kabul ve tasdik etmemektir. Bu bakımdan Allah'ın varlığı, birliği ve sıfatlarını, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in nübüvvetini, Kur'ân-ı Kerîm ve onun hükümlerini inkâr eden kimse kâfir olur.

اَلْإِنْذَارُ (inzâr), sözlük olarak "korkutucu bir haber vermek" demektir. Sakındırmak niyetiyle bir işin sonundaki tehlikeyi açıkça anlatmak ve o tehlikeye dikkat çekmektir. "Gittiğin yolun sonunda seni şöyle şöyle bir fenalık beklemektedir, dikkatli ol ve ondan sakın!" irşadında bulunmaktır. Âyetteki inzârdan maksad, kâfirleri Allah'ın azâbı, cehennemi ve isyânkârlara vereceği cezası ile korkutmaktır.

İnsan, ne derece derin bir küfür ve şirk içinde bulunsa, ne kadar büyük günahlar işlemiş olsa da, ölüm vakti gelinceye kadar iman ve tevbe etme imkânı vardır. Hatta kâfirler, iman ettiklerinde önceki bütün günahları affedilecektir. (bk. Enfâl 8/38) Dolayısıyla âyette bahsedilenler; Allah'ı, Peygamber'i ve onun getirdiği hak dinî inkâr edip küfürlerinde ısrar edenler; kalplerini, göz ve kulaklarını ilâhî irşada kapatanlardır. Bunlar, netice itibariyle iman edip hidâyete erişmeleri mümkün olmayanlardır. Böyle durumda olanlara, nebevî uyarı hiçbir fayda sağlamayacaktır.

Allah Rasûlü (s.a.v.), âlemlere rahmettir. Bütün insanlara karşı son derece

şefkat ve merhamet sahibidir. Onun yufka yüreği, hiçbir kulun ebedî nimetlerden mahrum kalmasına, üstelik nihâyetsiz bir azaba düçar olmasına râzı değildi. Bu sebeple Efendimiz, insanları hidâyete erdirmek için büyük bir aşkla gece gündüz çalışmıştır. Hatta bu hususta gösterdiği fevkalade arzu sebebiyle zaman zaman uyarıldığı olmuştur. (bk. Kehf 18/6)

Bu sebeple, âyette küfürde ısrar edenlerin iman etmeyeceklerinin beyânı, bütün gücüyle tebliğe devam eden Peygamberimizi teselli etmektedir. Çünkü böyle bir neticenin ortaya çıkmasında, suç Peygambere değil, kâfirlere aittir. O halde tebliğde de itidalli olmalı ve Allah'ın takdir ettiği neticeye teslimiyet göstermelidir.

Bahsedilen kâfirlerin bir daha inanamayacak olmalarının sebebine gelince:

خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَعَلٰى سَمْعِهِمْ وَعَلٰٓى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

7. Allah, küfürdeki inatları yüzünden onların kalplerine ve kulaklarına mühür vurmuştur. Gözleri üzerine de kalın bir perde gerilmiştir. İşte böyle kimseler için pek büyük bir azap vardır.

Âyette geçen اَلْخَتْمُ (hatm) kelimesi, lügat olarak "mühürlemek" ve "mühür" mânasına gelir. Mektup mühürlemek, kapı ya da oda mühürlemek gibi giriş ve çıkışa engel olmak sûretiyle bir şeyi emniyete almak da "hatm" kelimesiyle ifade edilir. "Kalp" ise, Kur'ân-ı Kerîm'de iki mânada kullanılmıştır. Bedenin orta bölgesinde yer alması ve maddî varlığımızın hayatiyetini sürdürmesinde çok önemli bir öz olması itibariyle bir et parçası olan yüreğe kalp denildiği gibi, mânevî varlığımızın özü ve insanî hakikatin merkezi olması yönüyle de nûranî ve rabbânî latifeye kalp ismi verilmiştir. Çam kozalağı şeklindeki zahirî kalple, insanın bütün duygularının hayat kaynağı olan mânevî kalp, bir hakikatin iki yüzü denebilecek şekilde iç içedir.

Kalbin ve kulağın mühürlenmesi ise, mânevî istidatlarının sona ermesi ve içine imanın giremeyeceği bir hale gelip, üzerlerine "bu kalbin inanması ve bu kulağın hakikat sözünü duyması mümkün değildir" damgasının vurulmasıdır. Bu haliyle kalp ve kulağın, ilâhî hakikatler karşısında tamâmen duyarsız, idraksiz ve anlayışsız bir hâle gelmesidir. Böyle kimselerin gözleri üzerinde de, hakikati görmelerine engel olan kalın bir mânevî perde vardır; Hakk'ın varlığını gösteren âfâkî ve enfüsî delilleri göremezler.

Yüce Rabbimiz, hakka dâvet için peygamberler göndermiş, kitaplar indirmiştir, onları iman veya küfrü tercihte serbest bırakmıştır. Onları zorla imandan alıkoymadığı gibi, küfre de zorla yönlendirmemiştir. (bk. Kehf 18/29)

“Allah’a ve Rasûlü’ne iman edin” (Nisâ 4/136) âyeti bütün insanların imana muhâtap olduğunu gösterir. **“Onlara ne oluyor ki inanmıyorlar?”** (İnşikāk 84/20) kınaması ise, imandan men, küfre de zorlama olmadığının açık delîlidir.

Âyet-i kerîmede “mühürleme” fiili, Cenâb-ı Hakk’a nispet edilmektedir. Zira vuku bulan bütün hâdiseler Allah’a dayanmakta ve O’nun kudreti ile meydana gelmektedir. Bir davranış ve amelin ortaya çıkması, isteme ve girişimde bulunma cihetiyle kula, yaratma yönüyle de Allah’a nispet edilmiştir. Bu bakımdan amellerin neticesinden kul sorumludur. Nitekim inkârda ısrar edenlerin kalplerinin mühürlenmesi, yaptıklarının bir sonucu olarak gerçekleştiğini âyet-i kerîmeler şöyle haber vermektedir:

“Aslında Allah, onların kalplerini inkârları yüzünden mühürlemiştir.” (Nisâ 4/155)

“Önce dilleriyle inandıklarını söyleyip, sonra kalpleriyle inkâr ettiklerinden dolayı kalpleri mühürlenmiştir.” (Münafıkûn 63/3)

Allah Rasûlü (s.a.v.), büyük küçük her türlü günahın, nihâyetinde kalbin mühürlenmesine olan tesirini şöyle izah eder:

*“Günah ilk defa yapıldığı zaman, kalpte kara bir leke olur. Eğer sahibi pi man olur, tevbe ve istiğfâr ederse kalp yine parlar. Etmez de günah tekrarlanırsa, o leke de artar. Sonra arta arta bir dereceye gelir ki, leke bir kılıf gibi bütün kalbi kaplar. İ te **«Aslında onların i ledikleri günahlar, kalplerini bütün bütün paslandırmı tır»*** (Mütaffifîn 83/14) *âyetinin mânası budur.”* (İbn Mâce, Zühd 29; Tirmizî, Tefsir 83)

Şunu da ifade etmek gerekir ki, hiçbir insan bir diğeri hakkında kalbinin mühürlü olduğu bilgisine sahip olamayacağından, bu yönde bir hüküm vermesi doğru değildir. Yine bilinmelidir ki, mühürlenen bir kalbe sahip olan kişinin, Allah’ın dilemesi hariç, imana gelmesi imkânsızdır.

İman etmeden ve kalpleri mühürlü olarak âhirete göçenlere ağır bir ceza, büyük bir azap hazırlanmıştır. “Azap”; tatlılığın yok olması, acı, elem ve ızdırap demektir. Çünkü azap, hayatın tatlılığını, lezzet ve halâvetini yok eder. Azabı tavsif eden “azîm” kelimesinde “büyüklük, çokluk ve devamlılık” mânaları vardır. Dolayısıyla bu, cehennemde dâimî olarak azâba uğramak; dehşeti, korkusu büyük; ateşten halkaları, susuzluğu, acı ve ızdırabı çok olan azâba mahkum olmaktır.

Sûrenin başında önce şeref ve faziletleri sebebiyle müttakîlerden, sonra onların tam zıddı olan kâfirlerden bahsedildi. Şimdi de bu iki grup arasında gidip gelen ve hastalıklı bir şahsiyet sergileyen münafıkların durumuna dikkat çekilmektedir. Yüce Allah, İslâm toplumu için son derece tehlikeli olan bu zümre hakkında mü’minleri uyanık tutmak, münafıkları da ihtar etmek üzere onları ele

verecek belli başlı vasıfları şöyle beyân buyuruyor:

Münafıklar

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِن۪ينَۢ ﴿٨﴾

8. İnsanlardan bir grup da vardır ki, gerçekte mü'min olmadıkları halde "Allah'a ve âhiret gününe iman ettik" derler.

Kur'ân-ı Kerîm'de münafıkların îtikâdî, amelî ve ahlâkî bakımdan pek çok vasıfları yeri geldikçe açıklanmıştır. Bu âyetlerde onların daha çok îtikâdî yönden hastalıklarına dikkat çekilmiştir.

Münafıkların burada zikredilen birinci vasfı, kalben iman etmedikleri halde dilleriyle Allah'a ve âhiret gününe iman ettiklerini söylemeleridir. Münafık denildiğinde anlaşılması gereken esas mâna da budur.

Bu âyet, nifaklarında ısrar eden ve müslümanları kandırmaya çalışan münafıkların üzerindeki gizlilik örtüsünü parçalamış ve iman konusundaki aldatıcı beyânlarının arka planını deşifre etmiştir.

Mü'min olmak için sadece söz kâfi değildir. İmanın aslı ve kökleri kalptedir. Önce kalp tasdik etmeli, dil ikrârda bulunmalı, ameller de bunu desteklemelidir.

İman etmediği halde münafığı mü'min olduğunu söylemeye sevkeden iki temel sâikten bahsedilebilir:

Birincisi; İslâm toplumuna daha büyük zarar verebilmek için kendini gizlemesi,

İkincisi; korkaklık ve menfaatperestlik gibi zaaflarından dolayı safını netleştirmeyip nereyi güvenli ve menfaatli görürse kendini oraya nisbet etmesidir.

Münafıkların ikinci vasfı, "inandık" şeklindeki yalan beyânlarıyla Allah'ı ve mü'minleri aldatmaya çalışmalarıdır:

يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُواۚ وَمَا يَخْدَعُونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَۜ ﴿٩﴾

9. Bu halleriyle güyâ Allah'a ve iman edenlere oyun ediyorlar. Halbuki onlar, sadece kendilerini aldatırlar da, bunun farkına varmazlar.

Münafıkların, bütün gizlilikleri bilen ve her şeyden haberdar olan Allah'ı aldatmaları asla mümkün değildir. Onlar, Allah'ın zâtını ve sıfatlarını hakkiyle tanımadıklarından dolayı Allah'ı aldatabileceklerini düşünmüşlerdir. Âyetteki "Allah'ı aldatma" ifadesiyle, Allah'ın Rasûlü'nü aldatma da kastedilmiş olabilir. Çünkü rasûl, Allah adına söz söyleyen, O'nun emir ve nehiylerini tebliğ eden kişidir. Dolayısıyla burada Allah lafzının zikredilip Peygamber'in kastedilmesi,

Peygamberi aldatmaya teşebbüsün Allah’ı aldatmaya kalkışmak kadar büyük bir cür’et olduğuna işaret etmektedir.

Yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere münafıklar, görünürde mü’minleri aldatmaya çalışmaktadırlar. Onlar, yanlış düşüncelerine göre, kendilerini mü’minlerden gelebilecek zarardan korumak, onlara yapacakları kötülüğü gizlemek ve maddî-manevî bir kısım menfaatler elde etmek üzere aldatma yoluna başvurmaktadırlar.

Münafıklar, mü’minleri aldatmaya kalkışmakla gerçekte kendilerini aldatmaktadırlar. Bu gayr-i ahlâkî tutumlarının zararı nihâyetinde kendilerine dönecektir. Zira Allah Teâlâ Peygamberi’ne onların gerçek yüzlerini haber verecek, böylece dünyada rezîl-rüsvâ olacaklardır. Âhirette ise can yakıcı bir azâba uğrayacak, cehennemin en alt tabakasına gireceklerdir. Allah’ın rızâsını ve ebedî olan âhiret hayatını kaybetmekten daha büyük bir ziyân düşünülemez. Onlar bu hakîkati, içinde bulundukları bâtıl duyguları sebebiyle fark ve hissedemeyecek kadar şuursuzdurlar.

Münafıkların üçüncü vasfı, kalplerinde hastalık olmasıdır:

يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ بِمَا كَانُوا

10. Kalplerinde bir hastalık vardır; Allah, hastalıklarını daha da artırmıştır. Yalan söylemeleri sebebiyle onlar için can yakıcı bir azap vardır.

Münafıkların kalplerinde bulunan hastalıktan maksat, maddî kalplerine arız olan bir hastalık değil, şahsiyetsizlik ve inkârlarından kaynaklanan yalan başta olmak üzere nifak, cehâlet, şüphe, haset gibi insanı helâke sürükleyen mânevî kalbin hastalıklarıdır. Onların sergiledikleri her türlü kötü tutum ve davranışların temelinde sahip oldukları söz konusu hastalık yatmaktadır.

Esâsen münafıklar da, her insan gibi, fıtraten kalpleri temiz ve hastalıksız olarak yaratılmışlardır. Sözü edilen hastalık bizzat kendilerinden kaynaklanmıştır. Yanlış düşünce, tutum ve davranışları sebebiyle kalplerinin sâfiyetini kaybetmesine ve hastalanmasına kendileri yol açmışlardır. Aslında bu hastalığın tedavisi mümkündür. Fakat bunu samimiyetle talep etmek gerekir. Halbuki münafıklar böyle bir talep ve gayrette bulunmadıkları, gönüllerdeki hastalıklara şifa olan Kur’an’a sarılmadıkları gibi, tam aksine hastalıklarını artıracak yollara tevessül etmektedirler. Erken teşhis ve tedavi edilmeyen maddî hastalıkların zamanla daha da ilerlemesi gibi, mânevî hastalıklar da vaktinde tedavi edilmedikleri sürece artar ve derinleşir. Cenâb-ı Hakk’ın, insanların iman-küfür gibi kalbî hallerine ve psikolojik durumlarına yönelik koymuş

olduğu kanun (sünnetullâh) böyle cereyan etmektedir.

Münafıkların hastalıklarını artıran sebepler arasında, İslâm dâvetinin günden güne yayılıp gelişmesi ve bunun karşısında toplum içindeki mevkilerini kaybetme endişesi, başta savaş olmak üzere nefse zor gelen bir takım sıkıntıların ortaya çıkması ve inen her yeni âyetin ilâve yükümlülükler getirmesi sayılabilir. Daha da önemlisi onların ilâhî lutuf ve inâyetten mahrum bırakılmış olmalarıdır. Bu durumda olan kimseler, kalbî sıkıntılardan, ruhî bunalımlardan ve çeşitli keder ve endişelerden bir türlü yakalarını kurtaramazlar.

Münafıkları, acı veren azaba sevkeden temel sebep, onların "inandık" sözlerinde yalancı olmalarıdır. Yani gerçekte inkârcı olmaları sebebiyle bu duruma düşmüşlerdir. Yalan, mutlak olarak, dinî, insanî ve ahlâkî yönlerden çirkin bir fiil olarak görülmüştür. Bir hadis-i şerifte, yalancılık, insanı yoldan çıkarıp günahlara sevkeden ana âmil olarak gösterilmiştir. (Buhârî, Edeb 69; Müslim, Birr 103-105) Bir başka hadis-i şerifte ise yalancılık, bu ve benzeri âyetlerden mülhem olarak münâfığın üç alâmetinden biri olarak zikredilmiştir: *"Münafığın alâmeti üçtür: Konu tuğunda yalan söyler, söz verdiğinde yerine getirmez ve kendisine bir   ey emânet edildiğinde hıyânet eder."* (Buhârî, Şehâdât 28; Müslim, İman 107)

Münafıkların dördüncü vasfı, bozguncu olmalarıdır:

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِۙ قَالُٓوا اِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾

اَلَٓا اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلٰكِنْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾

11. Onlara: "Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın!" dendiği zaman, "Hayır! Biz ancak ıslah edicileriz" derler.

12. Dikkat edin! Onlar bozguncuların ta kendileridir; fakat bunun farkına varmazlar.

Türkçe'ye genelde "bozguncu" olarak çevrilen اَلْمُفْسِدُ (müfsid) kelimesi "fesâd" kelimesinden gelmektedir. Fesâd, bir şeyin faydalı olmaktan çıkması, normal hâlinden uzaklaşması ve bozulması mânalarına gelir. Ayrıca doğru olanı bırakıp yanlış olana geçmek, gerçeğe teslim olmamak ve bozgunculuk yapmak anlamları da vardır. Bu kelimenin zıddı "sulh" ise barış, ıslah etmek, bozulan bir şeyi tamir etmek, bir şeyi iyi ve sağlam yapmak anlamınadır. Buna göre fesat, her türlü zararı, sulh ise her türlü faydayı içine alır. Âyette geçtiği şekliyle "müfsid", bozgunculuk yapan; bir şeyi bozup faydalı olmaktan çıkaran, daha açık bir ifadeyle işi gücü fesat çıkarmak olan kimsedir.

Münafıkların yaptıkları bozgunculuk, insanlar arasındaki münâsebetleri bozarak toplumda düzensizliğin meydana gelmesine sebep olmaktır. Meselâ onlar, mü'minlerin sırlarını kâfirlere söyleyerek onları mü'minlere karşı kötülük yapmaya yönlendiriyorlardı. Ayrıca kâfirlerle dostluk kurarak, insanları hidâyet yollarından uzaklaştırmaya çalışıyorlardı. Böylece münafıklar, tarih boyunca içinde yaşadıkları toplumlarda fitne unsuru haline gelmişler, sulh ortamını bozarak insanları birbirine karşı kışkırtmak sûretiyle neticesi savaşlara kadar varan düşmanlıklara sebep olmuşlardır.

Toplumda fesat ve kargaşaya sebep olan münafıklara bozgunculuk yapmamaları söylenince "Biz sadece ıslah edicileriz" derler. Yapılan şiddetli bir uyarıya karşı, vicdanlarına dokunduğundan dolayı psikolojik olarak o nispette tepki gösterirler. Nasihat edeni benimsemez; ona kulak verecek yerde tam aksi bir istikâmette cevaba yeltenirler. Esasen gururlarını rencide eden bu nasihatin muhtevasına uymanın, hastalıklarını tedavide ne kadar önemli olduğunu bilselerdi, böyle demezlerdi. Yine onlar, kalplerinde bulunan hastalık sebebiyle, idrakleri köreldiğinden yaptıklarının güzel bir şey olduğuna inanmış ve ifsadı ıslâh olarak tasavvur etmişlerdir. Yahut böyle söylerken, inkâr etmek sûretiyle yaptıkları fesat ve bozgunculukları örtmeye çalışmışlardır.

Hangi yola girerlerse girsinler, hangi mazeretin arkasına sığınırlarsa sığınsınlar, kendilerini ne kadar tezkiye ederlerse etsinler ilâhî fermanın beyânıyla onlar, bozguncuların ta kendileridir. Zira kalpleri bozuk, itikatleri bozuk, söz ve fiilleri de bozuktur. Bu kadar bozukluktan nasıl bir ıslah zuhur edebilir? Bu sebeple âyet, oldukça tekitli bir üslupla onların kanaatlerini ve söylediklerini yalanlamakta; onları kelimenin tam mânasıyla "müfsit" olarak nitelemektedir.

Münafıkların beşinci vasfı, onların sefih yani aptal ve beyinsiz kimseler olmalarıdır:

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا كَمَٓا اٰمَنَ النَّاسُ قَالُٓوا اَنُؤْمِنُ كَمَٓا اٰمَنَ السُّفَهَٓاءُۜ
اَلَٓا اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَٓاءُ وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

13. Onlara: "Şu mü'minlerin iman ettiği gibi siz de iman edin!" dendiği zaman: "Şu aptal ve akılsızlar gibi mi iman edeceğiz?" derler. Şunu bilin ki, asıl aptal ve akılsız olan kendileridir; fakat bunu da bilmezler.

Âyetteki "insanlar" dan maksat, Peygamberimiz ve ona inanan mü'minlerdir. Zira iman, akıl ve idrakleri itibariyle gerçek insanlık şerefine lâyık olanlar, onlardır. اَلسَّفِيهُ (sefîh) kelimesinin aslı olan "sefeh" sözlük olarak görüş ve

gidişatta hafiflik, yufkalık, fikirsizlik ve temkinsizliktir. Bunlar akıl noksanlığından doğar. Dolayısıyla sefehin zıddı, ağır başlılık ve akıllı olmaktır. Terim olarak sefeh ise, akıl ve dinin gereklerinin zıddına hareket etmektir.

Münafıkların "süfehâ" yani akılsız ve beyinsiz olarak niteledikleri kimseler genel anlamda kâmil insanlar, mü'minler veya iman etmiş belli şahıslardır.

Menfaatlerini her şeyin önünde gören münafıkların böyle söylemeleri, şu iki sebepten kaynaklanır. Birincisi, Allah'a ve âhirete imanları olmadığından, kendi akıllarınca böyle bir iman uğruna her türlü fedakârlığa katlananlar, sefih kimselerdir. İkincisi ise kendilerine örnek gösterilen mü'minlerden birçoğunun fakir ve çaresiz kimseler olmasıdır. Onlara göre, müslümanların imanları uğruna inanmayan bütün insanları kendilerine düşman edinmeleri ahmaklık ve akılsızlıktan başka bir şey değildir. İşte bu sebeple onlar, İslâm'ı samimiyetle kabul edip, kendilerini her türlü eziyet, zorluk ve tehlikelere atan kimseleri aptal ve sefih olarak nitelerler.

Münafıkların altıncı vasfı, ikiyüzlü olmalarıdır:

وَاِذَا لَقُوا الَّذٖينَ اٰمَنُوا قَالُٓوا اٰمَنَّاۚ وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيَاطٖينِهِمْۙ قَالُٓوا
اِنَّا مَعَكُمْۙ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿١٤﴾

14. İman edenlerle karşılaştıklarında "inandık" derler. Şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında ise: "Emin olun! Biz sizinle beraberiz, onlarla sadece alay ediyoruz" derler.

الشَّيَاطٖينُ (şeyâtîn) kelimesi "şeytanlar" demektir. Şeytan ismi, özelde Allah'a isyan ederek O'nun lânetine uğramış İblîs'e verilen bir isim olmakla birlikte, ayrıca kibirli, âsi, zarar verici, hak yoldan saptıran insan ve cinler için de kullanılmıştır. (bk. En'âm 6/112) Burada "şeytanlar"dan maksat özellikle münafıkların reisleri ve küfrün elebaşlarıdır. "İstihzâ" kelimesi ise hafife alma, alay etme, izzet ve haysiyetini kırma ve karşıdakini câhil sanma gibi mânalara gelir.

Âyette, hastalıklı bir karaktere sahip olan münafıkların, yaşadıkları toplum içinde menfaatlerini koruyabilmek ve farklı inanç gruplarına eşit mesafede durabilmek için nasıl bir uğraş içine girdikleri görülmektedir. "İnandık" sözüyle mü'minlerin gözlerini bağlamak isterler. Mü'minlerden ayrılıp dostlarıyla baş başa kaldıklarında ise: "Biz sizin dostunuzuz ve sizinle beraberiz. Hiçbir şekilde sizden ayrılmayız" derler. "Niçin kelime-i şehâdet getiriyor, mü'minlerle beraber oluyor, onların topluluklarına katılıyor ve onlarla birlikte hacca gidiyor ve cihâd ediyorsunuz?" gibi sorulara da: "Biz bunu ancak onlarla alay etmek için

yapıyoruz. Gerçek mânada iman etmek gönlümüzden dahi geçmiyor. Onlara hem dışımızın hem de içimizin dinlerine uygun olduğunu göstermeye çalışıyoruz. Gayemiz, müslümanların ganimetlerine ortak olmak, kızlarını nikâhlamak, sırlarını öğrenmek, malımızı, çocuklarımızı ve âilemizi onların ellerine düşmekten kurtarmaktır" derler.

Münafıkların, zâhiren inandıklarını beyânla müslümanlarla alay ettiklerini söylemeleri üzerine, onların bu sözleri şöyle reddediliyor:

اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾

15. Asıl Allah, onlarla alay etmekte ve azgınlıkları içinde basîretsiz bir halde dolaşıp durmalarına mühlet vermektedir.

"Allah'ın alay etmesi"nden maksat, münafıkların mü'minlerle alay edip şeref ve haysiyetleriyle oynamalarının cezasını vermesidir. Dolayısıyla burada benzer lafızla farklı mâna kastedilmiştir.

Allah Teâlâ'nın, nifak ehlinin alaylarına mukabelesi şu yollarla olabilir:

Mü'minlerle alay etmelerinin zararını kendilerine döndürür. Neticede hor ve hakir olarak alay edilecek perişan bir duruma düşerler. Mü'minlere ise ciddi bir zarar veremezler.

Dünyada onlara müslüman muamelesi yapılmasını emreder, onların azgınlıklarına mühlet verir, mal ve nimetlerini artırır. Pek çok lutuf ve ihsânda bulunur. Böylece onlar, Allah'ın kendilerinden râzı olduğunu sanırlar. Halbuki Allah, onları derece derece azaba yaklaştırmaktadır. Âhirette de kesinlikle onlara azap edecektir. Münafıklar cehennemin en alt tabakasında azap görmekte iken cennet nimetleri içinde yaşayan mü'minler de onlara gülecektir. (bk. Mutaffifîn 83/34-36)

Âyette اَلطُّغْيَانُ (tuğyân) kelimesi, küfre iyice dalmak, azgınlık yapmak ve isyanda haddi aşmak mânalarına gelir. Bu vasfın münafıklara izâfe edilmesi; tuğyanın onlarda gâlip bir sıfat olduğunu gösterir. اَلْعَمَهُ ('ameh) kelimesi ise, hangi yöne gideceğini bilememek, şaşkınlık ve tereddüt içinde olmaktır. Basîret ve fikir körlüğü demektir. Allah Teâlâ, onlara mühlet verir de, alay etmelerine bir ceza olarak dünyada şaşkınlık, tereddüt ve basîret körlüğü içinde bocalayıp dururlar. Yahut, Allah onların azgınlıklarını artırır da işe yarar bir duygu ve düşünceleri olmaksızın basîretsiz bir halde dolaşır dururlar. Küfür içerisinde şaşkın şaşkın gidip gelirler.

Münafıklar, hür iradeleriyle doğru yolu bırakıp sapıklığı almışlar, iman yolunu terk edip küfür yolunu tercih etmişlerdir. İnsan, ancak sevdiği şeyi satın alır.

Dolayısıyla onlar, küfrü imandan daha çok sevmişlerdir:

كَانُوا مُهْتَدٖينَ ﴿١٦﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا

16. Doğru yola karşılık sapıklığı satın alanlar işte onlardır. Bu sebeple ticâretleri kâr etmemiş ve doğru yolu da bulamamışlardır.

Ticâretten maksat; kâr elde etmekle beraber, sermâyeyi korumaktır. Onların sermâyeleri selîm fıtrat ve temiz bir akıldır. Yaratılışta ilâhî bir mevhibe olarak kendilerine bu bahşedilmişti. Bu sermayeyi kullanarak, yine ilâhî bir ihsân olarak kendilerine lutfedilen Kur'an ve Peygamber hidâyetini kabul etmiş olsalardı büyük bir kazanç elde edeceklerdi. Fakat bunlar, yanlış îtikâtlara saplanınca fıtrat-ı selîmeleri yâni hidâyeti kabul edebilme melekeleri arızâlanmış ve böylece akılları da bozularak tam bir sefih olmuşlardır. Neticede cennet ve ebedî nimetleri kazandıracak hidâyeti vererek dünyada zilleti, ukbada ise ebedî azap mekanı olan cehennemi satın almışlardır.

Buraya kadar münafıkların birtakım ayırıcı vasıfları anlatıldı. Gelecek âyetlerde ise, muhatapların zihnine iyice yerleşmesi için onların mânevî durumları misallerle izah edilmektedir:

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِى اسْتَوْقَدَ نَارًاۚ فَلَمَّٓا اَضَٓاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّٰهُ

بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فٖى ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾

17. Münafıkların misâli, karanlıkta ateş tutuşturmaya çalışan bir insanın hali gibidir. Ateş o kişinin etrafını aydınlatınca Allah, aydınlıktan faydalanması gerekenlerin nurlarını söndürür, onları karanlıklar içinde ve hiçbir şey göremez halde bırakır.

Bu âyetteki temsille, münafıkların hayret verici durumları gözler önüne serilmektedir. Burada "ateş yakan bir insan"dan bahsedilir. Ateşi yakan münafıkların reisi veya bütün münafıklardır. Onlar sadece dilleri ile müslüman olduklarını söyleyince kanlarını, mallarını ve çocuklarını emniyet altına almışlar; ganimet mallarından ve müslümanlara tatbik edilen diğer İslâmî hükümlerden faydalanmışlardır. Bu da iman nurunun dünya hayatında onlara sağladığı geçici bir faydadır. Fakat bu, öldükten sonra kendilerine bir fayda vermeyecektir. Dünya hayatının kısalığı ve geçiciliği, âhiretin ise ebedîliği ve kalıcılığı nazara alınarak böyle bir münafığın durumu, ateş yakıp ondan pek az istifade eden ve hemen ateşi bir daha yanmayacak şekilde kökünden sönüveren ve böylece ebedî karanlıklar içinde kalan adamın durumuna benzetilmiştir. Esasen onların iman nurundan dünyadaki istifadeleri de görünüşte bir

istifadedir. Hakikatte ise iç âlemleri itibariyle şüphe ve küfrün karanlıklarında ızdırap içinde bocalamaktadırlar. Dinî ve itikadî bakımdan şaşkınlık ve karanlıklar içinde olmak ise dünyevî karanlıklar içinde kalıp yolu şaşırmaktan daha kötüdür. Nitekim gelen âyet, onların mânevî açıdan içinde bulundukları hazin durumu daha net bir şekilde aksettirmektedir:

صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾

18. Onlar sağır, dilsiz ve kördürler. Bu sebeple artık gerçeği kabule dönemezler.

Burada mecazi mâna vardır: Onlar, Allah'tan gelen gerçeklere karşı sağırdırlar; ona asla kulak vermezler ve kabul etmezler. Onlar bu hakikatleri ifade etmek bakımından dilsizlerdir. Onlar, hakikate karşı kördürler. Kendilerini hidâyete götürecek ve ibret almalarını sağlayacak bakıştan ve basîretten mahrûmdurlar. Çünkü gönüllerinde, imanın tam zıddı olan nifak yer etmiştir. Hâsılı onlar, anlatılan özelliklere sahip olduklarından dolayı sapıklıktan kurtulup doğru yola asla dönemezler.

İnsanı hidâyetten uzaklaştıran basîret körlüğünün üç sebebi vardır:

• Bedeni, Allah Teâlâ'ya isyân sayılabilecek işlerde kullanmak,

• Allah'a tâatta samimiyetsiz ve riyakârane davranmak,

• Ümitlerini Allah'a bağlayıp ihtiyaçlarını O'na arzetmek yerine, yaratıkların elindekilere göz dikmektir. İşte bu şekilde basîret körelince kul, Hak'tan yüz çevirip halka yönelir ve hakikat yollarına dönüş zorlaşır.

Münafıkların dehşet ve korku dolu iç dünyalarını beyân eden ikinci misal şöyledir:

اَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَٓاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌۚ يَجْعَلُونَ اَصَابِعَهُمْ فٖٓي اٰذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِۜ وَاللّٰهُ مُحٖيطٌ بِالْكَافِرٖينَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْۜ كُلَّمَٓا اَضَٓاءَ لَهُمْ مَشَوْا فٖيهِۙ وَاِذَٓا اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُواۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ۟ ﴿٢٠﴾

19. Yahut onların misâli, semadan boşanan ve içinde karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşek bulunan sağanağa yakalanmış kimselerin hâli gibidir. Yıldırımların saçtığı dehşetle ölüm korkusundan parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Halbuki Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır.

20. Çakan şimşek, neredeyse gözlerini kör edecek! Şimşek önlerini aydınlattıkça ışığında yürürler; üzerlerine karanlık çöktüğünde ise çakılıp kalırlar. Allah dileseydi, onların kulaklarını sağır ve gözlerini kör ederdi. Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter.

Bu temsili de iki türlü ele almak mümkündür: Onların hali "şiddetli yağmura" veya "böyle bir yağmura tutulmuş kimselerin durumuna" benzetilmiştir.

Birincisine göre; İslâm dinî hayat sebebi olmakta kuvvetli bir yağmura, Peygamberimiz'in gönderildiği zamanda dünyanın hali ve her zaman İslâm'a karşı olan kâfirlerin şüpheleri karanlıklara; dinin müjde ve uyarıları şimşek ve gök gürültüsüne; kâfirleri ve münafıkları bekleyen musibetler ve cezalar yıldırımlara benzetilmiştir. Bu tabloda münafıklar, İslâm'ın kendilerine yönelik uyarı ve tehdit dolu âyetlerine ve içinde öldürülme tehlikesi bulunan cihâd ve benzeri ilâhî emirlere karşı kulaklarını tıkıyorlar. Yine bir taraftan namaz, zekât ve oruç gibi ibâdetlere, diğer taraftan da ellerinde bulundurdukları makam, mevki ve bir kısım dünyevî menfaatleri terkederek her konuda Hz. Peygamber'e ittiba gibi nefislerine zor gelen mükellefiyetlere karşı da aynı tavrı sergiliyorlar. Bunu yaparken Allah Teâlâ'nın onları her cihetten kuşattığını, içlerinden geçenleri bile bildiğini ve kendilerinde istediği tasarrufta bulunabileceği gerçeğini unutuyorlar. Bununla birlikte canlarının ve mallarının korunması, ganimetlerden kendilerine pay verilmesi ile ilgili hükümleri görünce de bunlara rağbet ediyorlar. İşte âyette "şimşeğin ışığında yürümeleri" buna benzetilmiştir. Yine âyetteki "başlarına karanlık çökünce çakılıp kalırlar" sözü ise, bu gibi menfaatlerinin bitip yok olması halinde eski imansızlıkları ve şaşkınlıklarına dönmelerini ifade eder. Halbuki Allah dilerse, onların işitme ve görme hislerini tamâmen alır da ne İslâm'ın dünyevî menfaatlerine dâir olan hükümlerini işitebilirler; ne de bunları görebilirler. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* II, 77-78)

İkincisine göre ise münafıkların kendileri, yağmura tutulan kimseler gibi; küfür ve hile ile karışık imanları, içerisinde karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşek bulunan yağmur gibidir. Yağmur her ne kadar faydalı bir şey ise de insanı bu halde yakalayan yağmur zararlı olabilir. Müslümanların saldırılarından ve diğer kâfirlere yaptıkları muamelelerden sakınmak ve emin olabilmek için sergiledikleri nifakları, ölüm korkusuyla yıldırımlara kulak tıkamaları gibidir. Fakat bu kulak tıkamaları Allah'ın takdirinden hiçbir şeyi geri çevirmeyecek ve kendilerine erişecek zararı defetmeyecektir. İslâm'ın emirlerinin şiddeti karşısında hayrette kalmaları ve içinde bulundukları durumun farkında olmamaları ise, şimşeğin ışığını fırsat bilerek azıcık yürümeleri ve şimşeğin

parıltısı kaybolunca da oldukları yerde çakılıp kalmaları gibidir. (bk. Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl,* I, 13)

Görüldüğü üzere bu temsiller, önceki âyetlerde vasıfları anlatılan münafıkların iç âlemlerini dikkat çekici bir tarzda ortaya koymaktadır. Böylece onların İslâm dinî karşısında takındıkları menfî tavırları sebebiyle içine düştükleri sıkıntıları ve yaşadıkları zehir dolu hayatı herkesin anlayabileceği tarzda haber vermektedir.

Sırasıyla mü'min, kâfir ve münafıkların özellikleri beyân edildikten sonra şimdi de ilâhî hitap bütün insanlara yönelmekte ve hepsini topluca kulluğa dâvet etmektedir:

Allah'a Kulluk Edin

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ وَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ ﴿٢١﴾

21. Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz ki, takvâya erebilesiniz.

"Ey insanlar! Rabbinize kulluk ediniz!" hıtâbı çeşitli anlam katmanları bulunan bir emir olarak, kâfir olsun mü'min olsun, âsi olsun münafık olsun bütün insanları içine almaktadır. Şöyle ki:

• Kâfirlere, Rablerine iman edip O'nu yegâne ilâh kabul etmelerini,

• Münafıklara, Rablerini tanıyarak tevhitte samîmî olmalarını,

• Âsilere, Rablerine itâat etmelerini,

• İtâat ve iman ehline ise Rablerine itâatte devamlı olmalarını emretmektedir.

Bu ilâhî hitâbı duyan gafiller gaflet uykusundan uyanır, tembeller ve uyuşuk halde bulunanlar harekete geçer, masivayla meşgul olanlar kulluğa yönelir, gerçeklerden yüz çevirenler hakka döner. Hak âşıkları ise gönülleri okşayan bu rabbânî nidayla coşarlar. (Semerkandî, *Bahru'l-ulûm,* I, 101)

İbâdet "kulluk etmek" demektir. Aynı kökten gelen ubûdiyet, benliğini hiçe sayıp kendini alçaltmak anlamındadır. İbâdet ise benliğini hiçe saymanın zirve noktasını teşkil ettiğinden böylesi bir saygıya da üstünlük ve yüceliğin zirvesinde bulunan Allah Teâlâ dışında hiçbir varlık lâyık değildir. Kulluk, hayatın tüm safhalarını; itikadî, ahlâkî, hukukî, iktisadî ve siyasî her türlü ilişkileri kuşatan bir kavramdır. Ancak, dine uygun tutum ve davranışlar "Allah'a kulluk" kapsamına girerken, aykırı tutum ve davranışlar, "tâğûta, nefse, hevâ ve hevese kulluk" kapsamına girmektedir.

Âyette Allah Teâlâ'nın ne kadar büyük bir kuvvet ve kudrete sahip olduğu anlatılarak insanların gaflet uykusundan uyanması istenmektedir. Önceki nesillerin yaratılmasına temas edilirken, verilen öğüdün daha etkileyici olması hedeflenmektedir. Yüce Allah, bizim sonumuzun da onlar gibi olacağına dikkatimizi çekmek için öncekileri hatırlatmaktadır. Adeta şöyle demektedir: "Sizden öncekiler de yeryüzünde yaşıyorlardı, belki sizden çok daha güçlü, müreffeh bir hayat sürüyorlardı; fakat şu an toprağın altındalar. Demek ki, onları öldüren, sizi de öldürecek... Bu sebeple, siz de dönüp dolaşıp oraya varacağınızı; O'nun huzuruna çıkacağınızı unutmayın. O'na karşı kusur işlemekten vazgeçin. Sadece O'na ibâdet ederek hidâyete, felâh ve kurtuluşa eren muttakîlerin yoluna girin."

Neticede hâlisane ibâdetin insana sağlayacağı fayda "umulur ki takvâya

erersiniz” ifadesiyle belirtilmektedir. Takvânın gerçek anlamı, ilâhî emir ve yasaklara riayet ederek uhrevî azaptan korunmaktır. Nihaî derecesi ise, Allah dışındaki her şeyden uzak durmak; yani onlara gönül bağlamamaktır. Bu mânasıyla takvâ, mü’minlerin varabileceği en son makamdır.

Aşağıdaki âyet, yüce Allah’ın şirkten uzak, hâlisane bir kulluğu neden hak ettiğini bu kez âfakî nimetlere vurgu yaparak tekrar açıklamaktadır:

الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءًۖ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ
مَٓاءً فَاَخْرَجَ بِه۪ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْۚ فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

22. O Rabbiniz, sizin için yeryüzünü bir döşek, göğü de bir binâ yaptı. Gökten yağmur indirip onunla size rızık olarak çeşitli meyveler, ürünler çıkardı. O halde, siz de gerçeği bile bile Allah’a ortak koşmayın!

Âyette geçen ilk kelime اَلْاَرْضُ (arz)dır. Toprak için de kullanılan arz kelimesi, sözlükte “yiyip bitirme”, “sarsma” ve “çiğneme” anlamlarına gelmektedir. Hz. Ali’nin ifadesine göre, “içinde bulunan her şeyi yiyip yok ettiği için”; bir başka görüşe göre ise, “ayak ve tırnaklarla çiğnendiği için” toprağa arz ismi verilmiştir. Üzerinde yaşadığımız gezegene de yukarıdaki kök anlamlarından hareketle arz denmiştir.

Allah Teâlâ, şu anki yerküreyi meydana getirirken, onu üzerinde rahatça hayat sürdürebileceğimiz bir döşek şeklinde düzenlemiştir. Aslında kararsız, sebâtsız, oynak bir ateş koru olan yerküre, zamanla suyun fevkinde ve yumuşaklıkla sertlik arası bir kıvama erişmiş; canlıların, üzerinde yerleşip yaşamasına, huzur ve karar bulmalarına elverişli hâle gelmiştir. Yeryüzündeki dağlar, sert kayalıklar ve denizler gibi “döşek” mefhumuna aykırı gözüken kısımlar ise, yeryüzünün döşek gibi kullanılmasını sağlayan bölgelerdir.

Âyette geçen ikinci kelime اَلسَّمَٓاءُ (semâ)dır. Arapçada, “üstte olan her şeye” semâ denir. Cenâb-ı Hak, semâyı yani başımız üzerindeki müzeyyen gök kubbeyi de bir “binâ” yapmıştır. Burada, aynı zamanda gökyüzü sağlam, süslü bir çatıya benzetilmektedir. İnsan olup da bu kubbe altında yeryüzü döşeğine kurulmayan hiç kimse yoktur. Büyük küçük, zengin fakir, yaşlı genç bütün beşeriyet aynı evde oturup aynı döşekte yatan bir aile gibidir. Dolayısıyla insanlar, kimin binasında kalıp, kimin döşeğinde yattığını bilirlerse, hangi Rabbin kulu olduklarını veya olmaları lâzım geldiğini de bilirler.

Dile getirilen üçüncü nimet sudur: Yüce Allah, gökyüzünde dolaşan bulutlardan yağmur yağdırarak bununla canlılara rızık olmak üzere çeşitli ürünler; sebze ve meyveler bitirir. Suda etken, toprakta ise edilgen bir kuvvet

vardır. Aynen erkek ve kadının birleşmesinden neslin dünyaya gelmesi gibi, su ile toprağın birleşmesinden de bütün mahsulât neşvünemâ bulmaktadır.

Bütün bunları yoktan yaratan ve yapan Cenâb-ı Hak'tır. Aklı olan herkes bunu anlar ve bilir. O halde, bütün bunları bilip dururken Allah'a asla ortak koşmamak; Allah'a ibâdet eder gibi başka şeylere ibâdet etmemek gerekir. Aklını çalıştırarak kâinattaki kudret akışları üzerinde tefekkür edenler, ilim, kuvvet ve kudret başta olmak üzere bütün kemal sıfatlarıyla Allah Teâlâ'nın varlığını ve birliğini kabul edeceklerdir.

Âyette geçen أَنْدَادًا (endâd) kelimesi, "nidd"in çoğuludur. Nidd ise denk, misil, emsal ve benzer demektir. Ayrıca "tartışan, münakaşa eden muarız" mânası da vardır. Yukarıda birkaç fiil ve sıfatı zikredilen Allah Teâlâ karşısında, bunlar hiç mesabesinde, vehme dayalı varlıklardır.

Bu âyetten şöyle bir ibret ve öğüt çıkarmak mümkündür:

Kıyâmet günü Allah Teâlâ: "Ey insanlar! Ben sizin için şunları şunları yaptım. Peki siz, benim için ne yaptınız?" diye sorarsa, bu suale nasıl cevap verebiliriz? Rivayete göre Şiblî (k.s.) bir gün halka vaaz etti. Kıyâmetten, kıyâmetin dehşetinden, hesabın son derece çetin, meşakkatli, zor bir merhale olduğundan bahsetti. İnsanları ağlattı. O esnâda yanlarına Ebû'l-Hüseyin en-Nûrî geldi ve şunları söyledi: "İnsanları bu kadar korkutmana gerek yok! Çünkü o günün hesâbı bu kadar uzun değildir; iki kelimeden ibârettir: O gün Allah Teâlâ kullarına sadece: «Men türâ bûdem tû ki râ bûdî: Ben seninle idim, sen kiminle idin?» diye seslenerek buna cevap isteyecektir."

Yüce Allah, önceki iki âyet-i kerîmede, kendi birlik ve kudretine dâir delilleri zikrettikten sonra, aşağıdaki âyet-i kerîme ile de Kur'ân-ı Kerîm'in Peygamberimiz (s.a.v.)'in kendiliğinden söylediği bir söz olmadığını, yani onun tarafından uydurulmadığını ortaya koymaktadır:

وَاِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ۪

وَادْعُوا شُهَدَٓاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾

23. Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an'ın Allah kelâmı olduğunda şüpheniz varsa, haydi onun bir sûresinin benzerini de siz getirin! Şayet iddianızda haklıysanız, Allah'tan başka bütün şâhitlerinizi yani dil ustalarını ve âlimleri de çağırın!

Sûrenin hemen başında; ikinci âyette, **"İşte bu kitap ki, onda asla şüphe yoktur..."** buyrularak, Kur'ân-ı Kerîm'in ilâhî kelâm oluşunda ve onun ortaya koyduğu hakikatlerin doğruluğunda hiçbir şüphenin bulunmadığı

vurgulanmıştı. Gerçek böyle olmakla birlikte, Allah'a kulluğa dâvet edilen insanlardan bir kısmı, hidâyetten nasipleri olmadığı için Kur'an hakkında şüpheye düşmüşlerdir ve hâla da düşebilmektedirler. İşte bu âyet-i kerîme, kelâm-i mübîn ile alakalı küçük veya büyük herhangi bir şüphesi bulunanlara hitap etmekte ve onlara meydan okumaktadır:

"Eğer mümtaz kulumuz, doğruluğuna ve eminliğine bu ana kadar herkesin inanmış olduğu sevgili Rasûlümüz (s.a.v.)'e verdiğimiz peygamberlikten ve bunun fermanı olmak üzere parça parça indirmekte olduğumuz Kur'an'dan en ufak bir şüpheniz varsa, mesela: «Vahiy nedir, inanılır şey midir?», «Allah kitap gönderecek olsa böyle parça parça, âyet âyet, sûre sûre mi gönderir?», «Bu bir şiir değil midir? Bunu insan kendiliğinden yapamaz mı? Muhammed de diğer şairler gibi ara sıra bazı şeyler hissedip bunları şiirî bir eda ile dile getiriyor, sonra da 'Allah gönderdi' diye hem bizi hem de kendini aldatıyor olamaz mı?» gibi birtakım kuşkular taşıyorsanız, bunun ispatı kolaydır:

Bu hususta derin derin düşüncelere, hayallere dalmanıza ve ne yapacağız diye telaşlanmanıza gerek yoktur. Sandığınız şekilde Kur'an'ı bir insan olan Peygamber getirdiğine göre, bunu bir insan yapabiliyorsa, haydi durmayın «onun denginden» bir sûre getirin."

Âyette geçen مِنْ مِثْلِهٖ kaydı iki şekilde anlaşılabilir:

• Üslupta, belagat ve güzellikte Kur'an sûrelerinden en az birine denk bir sûre getirin.

• Kur'an sûrelerine tam benzemesi ve denk olması için, Kur'an'a nazîre yapacak olanlar da aynen o kulumuz gibi olmalıdır; yani hem okur-yazar olmamalı, şiir ve edebiyatla uğraşmamalı, hem de onun kadar ahlâklı olmalıdırlar.

Fakat âyetin devamı bu son şartı da kaldırarak şöyle demektedir: "Haydi, size izin verelim de kimden olursa olsun herhangi bir şahıstan Kur'an'dakine denk bir sûre getirin. Hatta, Allah'tan başka bütün şâhitlerinizi; güvendiğiniz ne kadar yardımcılarınız, tanıdığınız ne kadar mabutlarınız, iktidarını farz ettiğiniz ne kadar putlarınız, şairleriniz, edipleriniz, bilginleriniz, filozoflarınız, âmirleriniz, hâsılı size baş, el, ayak olmak isteyecek ne kadar yardakçılarınız ve önderleriniz varsa, hepsini bu işte yardıma çağırın." (Elmalılı, *Hak Dini,* I, 269)

Eğer Peygamber'e ve Kur'an'a karşı koyma ve düşman olma dâvanızda sadık iseniz; hiç şüphe edilmeyecek böyle bir hususta şüphe olduğu fikrinde haklıysanız, bunu yapabilmeniz gerekir. Zira, herhangi bir insanın kendiliğinden yapabildiği bir şeyi, hatta ondan daha iyisini başka herhangi bir insan da yapabilir. Hele hele, o işin uzmanı sayılan çok sayıda insan kafa kafaya verip elbirliği yapacak olursa... Fakat aşağıdaki âyetin açıktan meydan okuduğu gibi,

kıyâmete kadar asla ona benzer bir söz, benzer bir sûre getiremeyecek ve Kur'an'ın, bir insan sözü olmadığını yakînen bileceksiniz:

فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِى وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ ۚ اُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾

24. Buna rağmen yapamazsanız, ki asla yapamayacaksınız, o halde yakıtı insanlarla taşlar olan ve kâfirler için hazırlanmış bulunan cehennem ateşinden kendinizi koruyun.

Âyette yer alan "ki asla yapamayacaksınız" kaydı, açık bir mûcizedir. Çünkü istikbâlde meydana gelecek ve sadece Allah'ın bildiği bir hâdiseyi haber vermektedir. Bu hakikati sadece Allah Teâlâ bilmekte iken, daha sonraki gelişmeler bu bilgiye uygun olarak vuku bulmuştur. Kur'an'a benzer bir kitap, Kur'an'ınkine benzer bir sûre getirilememiştir. Bu âyetin nüzûlünden bu yana Kur'an'ın bir sûresine denk bir söz söylenebilmiş veya yazılabilmiş olsaydı, bu muhakkak nakledilir ve kayıtlara geçerdi. Fakat böyle bir şey olmamıştır.

Âyette geçen اَلْوَقُودُ (vekûd); ateş yakılan kibrit, ot, çöp, çıra, paçavra, odun gibi şeylerin hepsinin ortak ismi olup yakıt demektir. Sakınılması istenilen bu ateş öyle bir ateştir ki yakıtı, âsi insanlar ve taşlardır. Çünkü bunlar kolay tutuşup alevlenir ve yavaş söner. Ateşi harâretli ve pis kokulu olduğundan, bedenlere iyice yapışır. Bir başka görüşe göre ise, taşlardan maksat, müşriklerin taptığı putlardır. Ateşin yakıtı arasında putların da sayılmasının sebebi müşriklerin, azametlerine inanarak karşısında boyun eğdikleri bu varlıkların ileride böylesine zelîl ve hakîr bir duruma düşeceklerini ihtar etmek ve bu sembolik varlıklar yüzünden azâba dûçâr kaldıklarını onlara anlatmaktır.

Cenâb-ı Hak, Kur'an'da tekerrür eden âdeti gereğince, şüphe girdabında küfre düşenleri ateşle uyardıktan sonra, şimdi de iman ve amel-i sâlih sahiplerini şöyle müjdeliyor:

وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۖ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هٰذَا الَّذِى
رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَاُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا ۖ وَلَهُمْ فِيهَا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥﴾

25. Rasûlüm! İman edip sâlih ameller işleyenleri şöyle müjdele: Altlarından nehirler akan cennetler onlar içindir. Ne zaman kendilerine cennet meyvelerinden bir şey ikram edilse, her defasında: "Bu, daha önce

dünyada yediğimiz şey!" derler. Oysa bu rızıklar, renkte ve şekilde birbirinin benzeri, fakat tatta ve keyfiyette çok yüksek kıymette olmak üzere kendilerine ikram edilecektir. Orada onlara tertemiz eşler verilecek ve orada ebedî kalacaklardır.

Korkutmak ve müjdelemek Kur'an üslubunun iki esas mihverini teşkil eder. Zira kulları nihâî olarak iki netice beklemektedir: Cennet ve cehennem. Kur'an, insanları hem cehennemden sakındırmakta, hem de cennete girmeye teşvik etmektedir.

Tebşîr, "deri" anlamındaki "bişre" ile aynı kökten gelen bir kelime olup "birisine, derisi üzerinde tesiri görülecek kadar sevindirici bir haber ulaştırmak; müjde vermek" demektir. Sâlihât kelimesi "sâliha"nın çoğuludur. Sâlih "aslında iyi, yarayışlı, aklen ve naklen doğru, hayırlı, maksad ve ihtiyaca en uygun" mânasına gelir. Çoğul ekiyle sâlihât, "sâlih ameller, hayırlı işler, güzel davranışlar" mânasında kullanılmıştır. Sâlih amellerin kalbî, bedenî, malî olmak üzere üç çeşidi vardır.

Âyetteki müjde, sadece iman edenler için değil, imana amel-i sâlihi ekleyenler için söz konusudur. Zira iman temel, sâlih amel de o temel üzerine inşâ edilen binâ gibidir. Üzerine binâ yapılmayan temel bir işe yaramaz. Bu yüzden amel yapmadan cennete tâlip olmak akıl kârı değildir. Çünkü Allah Teâlâ amel-i sâlihi, cennete girme ve orada yüksek derecelere erme vesîlesi kılmıştır. Ameller imanın tabii neticesi olup mü'minin imanını kuvvetlendirmekte, kalbini nûrlandırmaktadır.

Örtme ve gizleme anlamındaki "cenne" kökünden gelen cennet kelimesi, "bir kere örtmek" demektir. Bu mânadan hareketle cennet, "dalları birbirine girmiş, zemini görünmeyecek kadar girift ve gölgeli ağaçlarla örtülmüş bir bahçe" anlamına gelmiş olmaktadır. Ağaçlarının sıklığı sebebiyle cennet, üzeri adeta yemyeşil tek bir örtü ile gözlerden korunmuş, gizli saklı bir yerdir. Burada, hiç kimsenin içine girmeden göremeyeceği, aklından bile geçiremeyeceği, son derece gönül alıcı nimetler vardır. Ancak âyette tek bir cennetten değil, "cennetler"den söz edilmektedir ki bunlardan maksat, âhiretteki ebedî mükâfat yurdunun tamamıdır. Aslında tek bir mükâfat yurdu olup bu yurt, mükâfata hak kazanmış olanların mânevî makam ve derecelerine göre tanzim edilmiş çok sayıda cenneti ihtiva etmektedir.

Cennet nehirleri, kendileri için yapılmış özel ark ve hendekler olmaksızın bahçeler arasında uzunlamasına akıp dururlar. Cennet ehli su nehrinden içtikleri zaman, ebedî hayatı bulurlar ve bir daha ölmezler. Süt nehrinden içtikleri zaman, vücutları dengeli bir biçimde beslenir ve bir daha zaafa

uğramazlar. Bal nehrinden içtikleri zaman, şifa ve sıhhat bulurlar; bir daha hasta olmazlar. Şarap nehrinden içtikleri zaman, neş'e ve sevinç bulurlar; ondan sonra hiç mahzûn olmazlar.

Cennet ehline, oradaki nimet ve meyvelerden ikram edildiğinde, bunlar kendilerine, dünyada yiyip içtikleri şeylermiş gibi gelir. Çünkü cennet meyveleri renk ve şekil olarak dünya meyvelerini andırmaktadır. Fakat yedikleri zaman, farklı tatta, çok daha güzel meyveler olduğunu görürler. Bu özellik, insan için ayrı bir ikramdır. Zira insan, önceden tanıdığı ve bildiği bir şeyi elde edip onun öncekilerden daha kıymetli olduğunu görünce sevinç ve mutluluğu artar.

İkinci hikmet ise, insanların görmediği, bilmediği, tatmadığı, hayal bile edemediği şeyleri onlara anlatmanın tek yolu, onları aşina oldukları şeylere benzetmektir. Bu bakımdan, Allah Teâlâ, cennet ve nimetlerini bildiğimiz kelime ve kavramlarla anlatmıştır. Arada bir benzerlik vardır, ancak asla biri diğerinin dengi değildir. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) cenneti anlatırken, *"Orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın i itmediği ve hiçbir kimsenin hayalinden geçmeyen eyler vardır"* buyurmuş, ardından da Secde sûresi 15-17. âyetleri okumuştur. (Müslim, Cennet 5)

Önceki âyetlerde Kur'ân-ı Kerîm'in mûcize olduğu delillerle izah edildikten sonra, gelecek âyette Kur'an'ın bir üslup özelliğine dikkat çekilmekte ve hakikatleri açıklamak üzere sivrisinek dâhil, her türlü misali vermenin bir sakıncası olmadığı haber verilmektedir:

Allah Sivrisineği Örnek Vermekten Çekinmez

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَسْتَحْـيٖٓ اَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَاۜ فَاَمَّا الَّذٖينَ
اٰمَنُوا فَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْۚ وَاَمَّا الَّذٖينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَٓا
اِلَّا الْفَاسِقٖينَۙ ﴿٢٦﴾ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًاۢ يُضِلُّ بِهٖ كَثٖيرًا وَيَهْدٖي بِهٖ كَثٖيرًاۜ وَمَا يُضِلُّ بِهٖٓ

26. Allah, hakikatleri beyân için bir sivrisineği, hatta küçüklük ve kıymetsizlikte ondan daha aşağı bir şeyi misal getirmekten çekinmez. İman edenler, bunun Rablerinden gelen bir gerçek olduğunu hemen bilirler. Kâfirler ise: "Allah böyle bir misal ile ne demek istiyor, acaba?" derler. Allah onunla bir çok kimseyi sapıklığa düşürür, yine onunla pek çoklarını da doğru yola erdirir. Aslında Allah, onunla ancak fâsıkları sapılığa düşürür.

Allah Teâlâ, müşriklerin putlarının âcizlik ve değersizliklerini ortaya koymak için sineği misal verip (Hacc 22/73), putlara ibâdet etmeyi de örümcek ağına tutunmaya benzetince (Ankebût 29/41) yahudiler güldüler ve: "Sineğin ve örümceğin ne değeri var ki, Kur'an onları misal getiriyor. Böyle Allah kelâmı olmaz!" dediler. Bu hâdise üzerine bu âyetler nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nuzûl,* s. 26-27) Diğer taraftan Araplar, sivrisinekten daha zayıf bir şey tasavvur edemezlerdi. Kur'ân-ı Kerîm, sivrisinek ve örümcek misalleri ile putların bunlardan daha âciz olduğuna işaret etmiştir.

"Hayâ"; ayıplanma ve zemmedilme korkusu ile bir kimsede beliren değişme, utanma ve çekingenlik hâlidir. Böyle durumlar Allah için imkânsızdır. Dolayısıyla kelime burada "terk etmek, vazgeçmek" mânasında kullanılmıştır. Allah Teâlâ, çok küçük ve basît bir varlık oluşuna bakarak, sivrisineği örnek olarak vermekten vazgeçmez. Bilâkis tevhid ve şirk gibi temel dinî gerçeklerin kolaylıkla anlaşılmasını temin maksadıyla sivrisineği, onun bir kanadını, ondan büyük veya daha küçük varlıkları misâl olarak verir. Bu, o kadar garip karşılanacak bir durum değildir. Üstelik hiçbir güç, O'nun iradesini bağlayamaz.

Cenâb-ı Hak, zaman zaman zayıf varlıklardan bahsederek zayıf kullarının kalplerini tesellî ve takviye etmiştir. Yerine göre âciz ve küçük gibi görülen o yaratıkların, kuvvetliler üzerinde ne gibi tesirler icrâ edebileceklerini göstermiştir. Meselâ sivrisinek, küçüklüğüne rağmen, filde bulunmayan iki kanada sahiptir. Cenâb-ı Hak takdiri îcâbı birine vermediği bir şeyi, diğerine vermiştir. Biri çok iş yaptığı halde diğeri az iş yapar. Daha garibi bu küçük

yaratık, küçüklüğüne bakmadan diğer büyük yaratıklara eziyet verir. Üstelik kimse de kendini ondan kurtaramaz.

Allah'ın hikmetine bakın ki, aslanı gâyet kuvvetli, sinek ve sivrisineği gâyet zayıf yarattığı halde sivrisineğe insanlara karşı bir cür'et ve cesâret, aslana da bir korku vermiştir. Sivrisinek ne kadar defedilmeye çalışılsa insanın üstüne üstüne gelir. Aslan ise koğulmadığı, uzaklaştırılmadığı halde yuvasını insanlardan uzak yerlere yapar. Allah insanlara karşı sinek ve sivrisineğe verdiği cür'et ve cesâreti, aslana vermiş olsaydı, insanlar helâk olurdu. İşte Allah yerine göre, zayıf yaratığa karşı insanı âciz kılar, yerine göre de kuvvetli yaratığa karşı güçlü kılar. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, I, 86)

Rebî' b. Enes'in ifadesine göre, Cenâb-ı Hak dünya ehline ibret olsun diye sivrisineği misâl vermiştir. Çünkü sivrisinek aç kaldığı sürece yaşar ve doyunca ölür. Dünya ehli de böyledir. Karnını tıka basa doyurunca isyâna ve azgınlığa kalkışır. Evvelâ kalbi ölür, sonra mânen gerilemeye devam eder.

Kur'ân-ı Kerîm'de verilen misallere insanlar kalbî durumlarına göre bir karşılık verirler. İman edenler, bu misallerin Rableri tarafından indirildiğini, açık ya da gizli büyük hikmetler ihtiva ettiklerini ve inkâr edilmelerinin mümkün olmadığını bilirler. Bu misâller üzerinde derin derin tefekkür ederek hikmetlerinden faydalanmaya çalışırlar. Kâfirler ise, verilen misâlleri küçümseyerek: "Allah, bu basît ve değersiz misâlle ne demek istiyor, acaba?" diye alay ederler. Bunlardan öğüt alacak yerde itirâzda bulunurlar.

Âyette geçen "fısk" kelimesin lügat anlamı "çıkmak" demektir. Araplar taze hurmanın kabuğundan çıkmasını bu kelime ile ifade ederler. Dinî bir terim olarak, "Allah'ın emirlerini terk ve O'na isyan etmek sûretiyle doğru yoldan çıkmak" mânasına gelir. Bu fiilleri yapan ve bu vasıflara sahip olanlara da fâsık denilir. Fıskın üç derecesi vardır:

• Günahı çirkin saymakla beraber, ara sıra günah işlemek.

• Üzerine düşerek devamlı yapmak.

• Çirkinliğini inkâr ederek, yani günahı güzel görerek yapmaktır. Bu üçüncü kısım küfür derecesidir. Fâsık bu noktaya gelmediği sürece Ehl-i sünnete göre mü'minlikten çıkmaz.

Şu halde fâsık vasfı içinde kâfirler bulunabileceği gibi, imanını kaybetmemiş olanlar da bulunabilir. Fakat bu âyet-i kerîmede bahsedilen fâsıkların küfürlerinde ve dinden çıktıklarında şüphe yoktur. Çünkü burada üç vasıf zikredilmiştir: Allah'a verdiği sözden dönüp inancını bozmak, ilâhî emrin aksini yapmak, yasakları işlemek sûretiyle de yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak. Bu üç husus birleşince de küfür gerçekleşir. İşte Allah bu nevi misâllerle

başkalarını değil, ancak kendisini inkâr eden ve emrinden çıkan böyle fâsıkları saptırır.

Fâsık olarak isimlendirilen bu kimselerin küfre girmelerine ve ebedî hüsrana uğramalarına sebep olan vasıfları şöyle haber verilir:

الَّذ۪ينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ م۪يثَاقِه۪ۖ وَيَقْطَعُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِه۪ٓ اَنْ
يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٢٧﴾

27. O fâsıklar ki, Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler, Allah'ın korunup gözetilmesini emrettiği bağları koparırlar ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. En büyük zarara uğrayanlar işte onlardır.

Onlar:

Birinci olarak, Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler: Bozmak mânasında kullanılan اَلنَّقْضُ (nakz); sağlam bir şekilde yapılmış bir binayı yıkmak, yahut bükülen bir ipi çözmek veya verilen bir ahdi yerine getirmemek gibi anlamlara gelir. اَلْمِيثَاقُ (mîsâk) ise yemin ile pekiştirilmiş ahit demektir. Düğümleme ve bağlama işinin oldukça sağlam yapıldığını ifade eder. Araplar, ahit yapanlar arasında birleşmeyi sağlaması bakımından ahde "ip" derlerdi. Bu yüzden âyette, yapılan anlaşmayı bozmak, çözmek mânasına gelen "nakz" kelimesiyle ifade edilmiştir. Sağlamlaştırıldıktan sonra bozulan ahitten maksat şunlardan biri veya hepsi olabilir:

• Âdem'in zürriyetinden aldığı rubûbiyeti ikrâr şeklindeki ahittir,

• Allah Teâlâ'nın peygamberleri ve kitapları vasıtasıyla insanlara yaptığı tavsiyeler, emirler ve yasaklardır. Bunlara uygun amel etmemek, ahdi bozmak demektir.

• Cenab-ı Hakk'ın, gökleri, yeri ve diğer mahlukâtı yaratıp, bunlara tekliğini gösteren deliller koymuş olması, varlığını ve birliğini kabul etme hususunda insanlardan ahit alması mânasındadır. Bu ilâhî sanat hârikalarına ve kudret akışlarına bakıp tefekkür ederek tevhide erememek, ahdi bozmak demektir.

• Allah'ın Ehl-i kitaptan Peygamberimiz'in peygamberliğini gizli tutmayıp açıklamaları hususunda almış olduğu ahittir.

• Yüce Allah'ın, peygamberlerden ve iman edenlerden son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'e iman ve yardım edeceklerine dâir almış olduğu sözdür. (bk. Âl-i İmrân 3/81)

İkincisi; Allah'ın korunup gözetilmesini emrettiği bağları koparırlar: Korunup gözetilmesi emredilen hususlar şunlar olabilir:

• Bunlar sıla-i rahim; akrabalık ve dostluk bağlarıdır. Onlar, akraba ile alâkayı,

ziyâretleşmeyi, müslümanlar ile ülfeti ve dostluğu keserler.

• Söz ile amelin birbirine uygun olmasıdır. Onlar amel etmedikleri halde söyleyip durduklarından dolayı bu iki şeyi birbirinden koparırlar.

• Kesintisiz ve bir bütün olarak peygamberlerin tasdik edilmesidir. Onlar peygamberlerin bir kısmını tasdik etmek, bir kısmını yalanlamak sûretiyle bitiştirilmesi emredilen şeyi kesmiş olurlar.

• Burada Allah'ın dinine, O'na ibâdet etmeye, şerr'î hükümlerini uygulamaya ve koyduğu sınırları korumaya işaret edilmektedir. Dolayısıyla bu, yüce Allah tarafından yapılması emredilen her şey hakkında geçerli olan genel bir ifadedir.

Üçüncüsü; yeryüzünde bozgunculuk yaparlar: Allah Teâlâ'dan başkasına taparlar. İnsanları Allah'a ve Peygamber'e itaatten alıkorlar. Yaptıkları işlerde haksızlık ve zulüm işlerler. Onların işleri Allah'ın emrine göre değil, hep şehvet ve arzularına göredir. Fesadın en ileri derecesi de işte budur.

Terazi veya başka bir şeydeki eksiklik ve zararın adına "hüsrân" denilir. Kelimenin sapıklık ve yok olma mânaları da vardır. "Hâsir" ise, kendinin felâh ve kurtuluştan payını azaltan, helâk olan kimsedir. Hüsrâna uğrayanlar; kazançtan mahrum, işi gücü zarar ve ziyan olanlardır. Çünkü böyle bir kişi kıyâmet gününde hem kendisini hem aile halkını kaybedecek, cennette kendisi için ayrılmış olan yere gidemeyecek ve helâk olacaktır.

Böyle doğru yoldan ayrılmış, küfre saplanmış ve hüsrana dalmış nasipsizleri uyandırmak, ibret nazarlarını yaratılışlarına çevirerek Allah'ın azametini düşündürmek üzere gelen âyetlerde şöyle buyrulur:

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْۚ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾

28. Ey kâfirler! Allah'ı nasıl inkâr edebiliyorsunuz ki, ölü idiniz de sizi O diriltti. Sonra sizi öldürecek, sonra tekrar diriltecek, sonra da O'na döndürüleceksiniz.

Allah'ı asla inkâr edemezsiniz. Çünkü:

Başlangıçta hepiniz ölü haldeydiniz, hayatınız yoktu. O zaman şahsınıza ait hiçbir şeyiniz yoktu. İlk olarak bir toprak ve nihâyet babanızın belinde bir nutfe olduğunuzu hatırlayın. Böyle iken Allah sizi diriltti, size bir hayat verdi. Nefes alıp verir, gıdalanır, ürer, duyar, düşünür, ister, istediği yere gider, istediği işi yapar, çevresindeki olaylara fizikî ve ruhî kuvvetleriyle dayanır, karşı koyar, etli, canlı, akıllı, fikirli birer insan yaptı. Bunları yapan varlık kim ise, işte Allah odur. O halde bu hayatı size bahşeden Allah Teâlâ'yı asla inkâr edemezsiniz, etmemelisiniz.

Sonra sizi öldürecek, sonra tekrar diriltecek. Unutmayın ki, Allah'ın size ikram

ettiği hayat nimeti, ömür ebedî değildir. Geçici ve kısa bir müddettir. O, sadece imtihan olmak için verilmiş bir süredir. Allah bundan sonra sizi yine öldürecektir. İlâhî kanun böyle işlemektedir ve ölümden kurtuluş hiç kimse için mümkün değildir. Fakat iş bununla da bitmemektedir. Daha ötesinde ciddi safhalar bulunmaktadır. O sizi öldürdükten sonra tekrar diriltecektir.

Nihâyet Allah'a döndürüleceksiniz. Âyetin bu kısmı insanın yol güzergâhındaki son safhayı haber verir. Yaratılan herkes nihâyetinde Allah'a döndürülecektir. Dünya hayatında ne yaptı ve nasıl yaşadı ise ona göre tartıdan geçecek, mükâfat veya cezasına kavuşacaktır.

Gelen âyette de, Allah'ın insanlara olan büyük nimetleri sayılmaya devam etmekte ve şöyle buyrulmaktadır:

هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعًا ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ
فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٢٩﴾

29. Yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratan, sonra semâya yönelip onları yedi kat gök olarak tastamam tanzîm eden O'dur. O, her şeyi hakkıyle bilendir.

Cenâb-ı Hak şu altımızdaki yeri ve bu yerde bulunan şeylerin hepsini; denizleri, karaları, dağları, dereleri, ovaları, çölleri, ormanları, ırmakları, pınarları, madenleri, otları, ağaçları, çiçekleri, meyveleri, hayvanları, kuşları, geceleri, gündüzleri hâsılı zikredilen veya edilmeyen unsurların hepsini bizim için, hayatımız ve ölümümüzde faydalanmamız için yaratmıştır. Bütün bunlar, insanı yaratmak ve yarattıktan sonra mesut yaşatmak içindir.

Yeryüzü ve içindekiler insan için yaratıldığı gibi, yedi kat gökler ve orada bulunanlar da yine insana müsahhar kılınmıştır. Bu bakımdan âyet-i kerîmenin devamında Rabbimizin yaratma iradesinin gökyüzüne yöneldiği, orasını yedi kat gök olarak yarattığı ve en mükemmel şekilde tanzim ettiği bildirilir. Âyette geçen "istivâ" lügat olarak "bir şeyin üzerine çıkmak, yükselmek ve kurulmak" mânalarına gelir. Güneşin tepeye yükselmesi ve kuşun havalanıp yukarı uçması Arap dilinde bu kelime ile anlatılır. Yine kelimenin "kişinin olgunlaşması, gençliğinin ve gücünün kemal noktasına ermesi" mânasının yanı sıra "bir şeye yönelmek" mânası da vardır. Ehl-i sünnet âlimleri, bu âyette istivâya "kasdetme ve yönelme" mânası vermişlerdir. Yani Allah gökleri yaratmayı murad etmiş ve ona yönelmiştir. (bk. Kurtubî, *el-Câmi'*, I, 254-255)

Bu vesileyle insanlara sayısız faydalar sağlanmıştır. Bu sayede insanlar, bu görkemli bina içinde yer, içer, nefes alır, ısınır, aydınlanır ve hayatlarını devam

ettirirler. Allah'ın bu kâinata koyduğu kâideleri keşfederek ilim, fen, kültür ve medeniyet yolunda ilerleme kaydederler. Şeyh Sadî der ki: "Toprak, su, bulut, rüzgar, ay, güneş ve felek hepsi durmadan işlerinde çalışıyorlar. Tâ ki sen eline bir ekmek geçirebilesin ve onu gafletle yemeyesin."

Allah Teâlâ'nın gökleri "yedi sema" olarak yaratıp düzenlediği beyân edilir. Bu yedi göğü dünyanın gökleri veya uzayın gökleri olarak kabul eden tefsirciler, eski Aristo ve Batlamyus nazariyesine göre Ortaçağ'dan sonra da Kopernik, Galile, Kepler, Newton, Einstein, S. Hawkiag çizgisinde gelişen güneş ve kâinat sistemleriyle ilgili bilgilere göre açıklamalar yapmışlardır. Ancak bu yedi gökten maksadın ne olduğu konusunda kesin bir bilgi yoktur. Arap dilindeki kullanıma göre bunun çokluktan kinaye olarak düşünülüp birçok gök şeklinde anlaşılması da mümkündür.

Diğer bir görüşe göre ise dünyanın üstünde bütün yıldızların süslediği maddî âlemin hepsi bir semadır. Yedi semanın birincisidir. Bunun ötesinde bundan başka altı sema daha vardır. Bunlar arasında son derece bir nizam, insicâm ve uygunluk bulunmaktadır. Büyük tefsir âlimlerinin kanaatleri bu istikâmettedir. Mirac hâdisesinde de semaların böyle ruhanî mânalarına işaret vardır. Cenab-ı Hak her an bunların çeşitli durumlarını tesviye etmektedir. (Elmalılı, *Hak Dini,* I, 292-294)

Şüphesiz Allah Teâlâ "alîmdir"; her şeyi bilmektedir. "Alîm", bilgi sahibi, çok bilen anlamındadır. Allah'ın ilmine sınır yoktur. O, her şeyi bilir. Olmuşları olduğu gibi, olacakları da, olmuşlar kadar açık-seçik bir şekilde bilir. O'nun ilmi zamanla ve mekânla kayıtlı değildir. Hiç bir şey, O'nun ilminin dışında kalamaz.

Önceki âyetlerde, insanın Allah yanındaki değerine, bunun bir gereği olarak bütün mahlukâtın ona hediye edilmesine yer verildikten ve Hak Teâlâ'nın ilmine vurgu yapıldıktan sonra, gelecek âyetlerde insanın halîfe kılınması ve hâiz olduğu ilim sebebiyle meleklerden bile üstün olması beyân buyruluyor:

Bir Halîfe Yaratacağım

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّى جَاعِلٌ فِى الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ قَالُوٓا أَتَجْعَلُ
فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ ۚ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ
لَكَ ۖ قَالَ إِنِّىٓ أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

30. Hani Rabbin meleklere: "Ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım" dediğinde onlar: "Orada fesat çıkaracak ve kanlar dökecek birini mi yaratacaksın? Halbuki biz, seni övgüyle tesbih ve takdîs ediyoruz" demişlerdi. Allah da onlara "Ben sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim" buyurmuştu.

Halîfe'den maksat, Hz. Âdem ve onun daha sonra gelecek zürriyetidir. "Halîfe" hilâfet kelimesinden gelmektedir. Hilâfet, "bir kimsenin diğerinin yerini alması, onu temsil etmesi, onun yetkilerini kullanması" mânasındadır. Dolayısıyla halîfe kelimesinde iki mühim mâna vardır. Kur'ân-ı Kerîm, iki mânaya da yer vermektedir:

Birincisi; kendinden önce bulunan bir kısım varlıklardan sonra gelen ve onların yerini alan kişi veya kişiler. Mesela Yûnus sûresi 14. âyette "halâif" bu mânadadır. Gerçekten Hz. Âdem ve zürriyeti, yaratılış itibariyle diğer varlıklardan sonradır. Ondan önce yeryüzünde pek çok canlı bulunmaktadır. İnsan nesli, düzen kurulup sistem tamamlandıktan sonra yeryüzüne teşrif etmiştir.

İkincisi; bir yetkili tarafından kendi adına iş görmek üzere görevlendirilen kişi. Dolayısıyla bu âyette halîfe, Allah'ın iradesini yeryüzünde temsîl eden, O'nun adına hareket eden, emir ve yasaklarını tatbîk eden kimse demektir. (bk. Sâd 38/26; Nûr 24/55)

Meleklerin, ileride insan neslinin neler yapacağına dâir bildiklerini ortaya koyarak buna rağmen Âdem'in halîfe olarak yaratılmasının hikmetini sormaları, Allah Teâlâ'nın da Âdem'in buna lâyık olduğunu onlara anlatmak üzere yaptığı imtihan, Âdem'e verdiği bilgi ve kabiliyet, buradaki hilâfetin Allah ile ilgili olduğunu, Âdem'in ve zürriyetinin yeryüzünde Allah'ın halîfesi olacaklarını göstermektedir. Gerçekten de insan, ilâhî bir sanat hârikası olup sahip bulunduğu aklî melekeleri, sıfat, istidat ve kabiliyetleri ile halîfeliğe en uygun varlıktır. Yaratıklar içinde bu vazîfeyi üstlenecek ve yerine getirebilecek en mükemmel varlık odur.

Ancak insanoğlunun bu mânadaki halîfeliği, kendi mâhiyeti ve sıfatlarına uygun olarak kısıtlı ve mahduttur. Bu halîfelik, Allah'ın mülkü bulunan yeryüzünde O'nun iradesine uygun yaşamak ve talimatı doğrultusunda tasarrufta bulunmaktan ibarettir. İnsanoğlu Allah'a kul olsun diye yaratılmış, yeryüzündeki çeşitli nimetler de bu maksadı gerçekleştirsin diye ona tahsis edilmiştir. İnsanoğlu kendisine verilen imkân ve nimetlerin Allah'ın mülkü olduğunu, bir maksada ve şarta bağlı olarak kendisine emânet edildiğini, bunlar üzerinde sahibinin irade ve rızâsına uygun bir şekilde tasarruf etmekle yükümlü bulunduğunu bilecek ve bu şuur içinde davranacaktır. (bk. Karaman ve diğerleri, *Kur'an Yolu,* I, 101)

Burada Cenâb-ı Hakk'ın meleklerle bir çeşit istişaresinden bahsedilir. Allah Teâlâ bir halîfe yaratacağını söylediğinde melekler âdeta kendilerinin buna daha lâyık olduklarını sezdirmeye çalışarak: **"Halbuki biz seni övgüyle tesbih ve takdîs ediyoruz"** (Bakara 2/30) derler. Yâni biz seni şânına lâyık olmayan şeylerden pak ve uzak tutuyoruz. Bize verdiğin pek çok nimet sebebiyle sana hamdediyoruz. Tesbih, celâl sıfatlarını açığa çıkarmak, hamd ise nimet verici sıfatlarını hatırlatmak içindir. "Biz seni takdîs ederiz" ifadesi, "Seni yücelik, izzet, şeref gibi sana yakışan sıfatlarla vasfeder; sana lâyık olmayanlardan da seni tenzih ederiz" demektir. Bir başka yoruma göre tesbih; Allah'a lâyık olmayan şeyleri O'ndan uzak tutmak, takdîs ise O'nu şanına lâyık olan şeylerle anmaktır.

Meleklerin, Âdem'in hilâfeti hususunda Cenâb-ı Hakk'a suâl sormalarının bir takım hikmetleri şöyle izah edilebilir:

• Melekler, insanın yaratılış hikmetinin ne olduğunu öğrenmek istemişlerdir. Yoksa bunu îtiraz olsun diye veya Âdem'e hasetlerinden dolayı yapmamışlardır. Zira nasların bildirdiğine göre meleklerde Allah'a isyan ve îtiraz etme özelliği, haset ve kin gibi kötü huylar bulunmaz.

• Meleklerin, insanın yeryüzünde fesat çıkarıp kan dökeceğini levh-i mahfuzdan öğrenmiş olabilecekleri ihtimâli bulunmaktadır. Bu yüzden böyle bir suâl sormuş olabilirler. Nitekim bâzı kelâm âlimleri, meleklerin levh-i mahfûzu görüp okuyabildiklerini söylemişlerdir. (bk.Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXXI, 114)

• Hak Teâlâ daha önce bu durumu onlara bildirdiği için böyle bir suâl sormuş da olabilirler.

• Bir başka görüşe göre de melekler, cinlerin bozgunculuk ve fesad çıkardıklarını daha önceden bildikleri için bu suâli sormuşlardır.

Meleklerin bu ifadelerine karşılık Cenâb-ı Hak, **"Ben sizin bilmediğiniz**

şeyleri bilirim” (Bakara 2/30) buyurarak bir bakıma onların bu tesbih ve tenzih özelliklerinin halîfelik için yeterli gelmediğini, kendisinden bir sır yâni rûh üflenmesi keyfiyetinin ve isimleri öğretmesinin buna vesîle olacağını ifade etmiştir.

Gelen âyetlerde bir bakıma Âdem’in hangi özellikleri sebebiyle halîfeliğe lâyık görüldüğünü beyân etmek üzere şöyle buyrulur:

وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَٓاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْبِؤُ۫ن۪ي
بِاَسْمَٓاءِ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَٓا
اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَاۜ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَل۪يمُ الْحَك۪يمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَٓا اٰدَمُ اَنْبِئْهُمْ
بِاَسْمَٓائِهِمْۚ فَلَمَّٓا اَنْبَاَهُمْ بِاَسْمَٓائِهِمْۙ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ غَيْبَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۙ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾

31. Allah Âdem’e isimlerin tamamını öğretti, sonra da onları meleklere gösterip: “Haydi, doğru söylüyorsanız bunların isimlerini bana haber verin” buyurdu.

32. Melekler: “Seni tesbih ve her türlü noksanlıktan tenzîh ederiz! Senin öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur. Elbette her şeyi hakkıyla bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan ancak sensin!” dediler.

33. Allah: “Ey Âdem, bunların isimlerini onlara söyle” dedi. Âdem isimleri onlara bildirince, Hak Teâlâ: “Size, «Göklerin ve yerin gaybını ben bilirim; ayrıca sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilirim» dememiş miydim?” buyurdu.

Âdem’in[6] yeryüzünde Allah’ın halîfesi olarak seçilmesinin en mühim şartı, sahip olduğu pek çok istidatla beraber onun ilmî yönüdür. Kendine lutfedilen duyu organları, kalp, akıl ve anlama kabiliyetiyle bilmediğini öğrenebilmekte ve varlığın hakikatini keşfedebilmektedir. Bu özellik, yaratıklar içinde sadece insana aittir. Burada Allah Teâlâ, Âdem’in meleklerden daha üstün kabiliyetlere sahip ve bu sebeple hilâfete lâyık olduğunu açıkça ortaya koymak üzere bir imtihan yapmaktadır. Fakat henüz imtihan başlamadan önce Cenab-ı Hak, bütün isimleri Âdem’e öğretti. Ya o isimleri bizzat kendi koyup Âdem’in ruhuna nakş ve ilham etti. Veya Âdem’e bunları gerektiğinde koyup kullanacak özelliğe sahip bir ruh üflemeyi takdir buyurdu. Birinci mâna açık, ikincisi de ihtimal dâhilindedir.

Âdem'e öğretilen "bütün isimler"den maksadın ne olduğu hakkındaki görüşleri şu şekilde hülasa etmek mümkündür:

• Bu isimler, insanların birbirleriyle tanışma ve anlaşmasına vesile olan bütün isimlerdir. Bunlar; insan, hayvan, bitki, yer, gök, deniz, dağ, nehir, kuş, güvercin, deve, inek, koyun, hatta kamçı ve kapkacağa varıncaya kadar bütün varlıkların isimleridir. Bundan kıyâmete kadar olmuş ve olacak bütün şeylerin isimleri mânasını anlamak da mümkündür.

• Bu isimlerden maksat meleklerin veya Âdem'in zürriyetinin isimleridir.

• İsimlerden murat, eşyanın sûretleridir.

• Allah, Âdem'e sadece mahlukâtın isimlerini değil, kendi isimlerini de öğretmiştir. Âdem, mahlukâtın isimlerini bilmekle meleklerin secdesine lâyık olmuştur. Hak Teâlâ'nın isimlerini bilmesiyle ne gibi yüksek derecelere lâyık olacağı buna kıyâs edilerek düşünülmelidir. Mahlukâtın ismini bilmede Âdem'le eşit seviyede olmayanların, Hakk'ın isimlerini ve gaybın sırlarını bilmede ona yaklaşmaları nasıl mümkün olabilir?

İşte Yüce Rabbimiz, bütün bu isimleri ve suretleri Âdem'e öğretti. Sonra da bu isimlerin delalet ettikleri zatları meleklere göstererek, bunları isimleriyle kendisine haber vermelerini istedi. Halbuki Allah, onların bu işe güç yetiremeyeceklerini bilmekteydi. Allah'ın Âdem'e eşyânın isimlerini önceden öğretip, sonra meleklere arzetmesinin hikmeti, Âdem'i taltîf etmek, bilmediği sırları ve gizli ilimleri ona öğretmek; diğer taraftan da meleklerin, sahip oldukları özelliklerle Âdem'e karşı gelmelerini önlemekti. Allah'ın meleklere, **"Haydi, doğru söylüyorsanız bunların isimlerini bana haber verin"** (Bakara 2/31) şeklindeki hıtâbı, onları azarlamak, âcizliklerini göstermek, onların gerçeği görerek işin aslını Hak Teâlâ'ya bırakmalarını sağlamak içindir.

32. âyet, meleklerin önceki sualleriyle Allah'a itiraz maksadı taşımadıklarını, bilakis bilmediklerini öğrenmeye çalıştıklarını gösterir. Zira onlar, kendi âlemlerine ve kabiliyetlerine uygun olmayan ilimlere sahip olmadıklarını, kabiliyetlerine uygun olan ilmi ise zâten Allah'ın kendilerine öğreteceğini söylemektedirler.

Şüphesiz Allah Alîm'dir; herşeyi öylesine bilir ki, ona hiçbir sır gizli kalmaz. Meleklerin, verdikleri cevaplarından Allah'ın **"Ben sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim"** (Bakara 2/30) sözünün mânasını kavradıklarını anlıyoruz. Hakîm'dir; herşeyi hikmetle yaratır, hikmeti olmayan hiçbir iş yapmaz. Yaptığını muhkem ve sağlam yapar. Hüküm verenlerin en yücesi de O'dur.

Meleklerin isimleri bilememesi ve Allah karşısında acziyet ve tezellüllerini ortaya koymaları üzerine Cenab-ı Hak Âdem'e hitap ederek, eşyanın isimlerini

meleklere haber vermesini istemiştir. O da bu vazîfeyi başarıyla yerine getirmiştir. İmtihan tamamlanmış, hikmet tecelli etmiş ve Âdem'in meleklerden üstünlüğü açık bir delille ispat edilmiştir. Meleklerin bilmediği, fakat Allah'ın kesinlikle bildiği gerçeklerden bir kısmı ortaya çıkmıştır.

Âyetlerin işaret ettiği mühim noktalar şunlardır:

• İnsan, şerefli bir varlıktır.

• İlim, ibâdetten üstündür. Zira meleklerin ibâdeti Âdem'inkinden fazla olmasına rağmen, halîfeliğe lâyık olamamışlardır.

• Halîfe olabilmek için aranan temel şartlardan biri, ilim sahibi olmaktır.

• Âdem ilmi sebebiyle meleklerden üstündür. Zira Allah **"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"** (Zümer 39/9) buyurmaktadır. İlim, özü itibariyle daha şerefli olmakla birlikte, ilimle beraber ibâdet de gereklidir. Zira ilim ağaç, ibâdet meyve gibidir. Ağaç asıl olduğu için şerefli olmasına rağmen, faydalanılan kısım daldaki meyvedir.

Düzenlenen imtihanla Âdem'in meleklere üstünlüğü ve hilâfete liyakâti tespit edilince, bu kez ilâhî hikmetin ikinci adımı gerçekleştirilmek üzere meleklere Âdem için secde emri gelmektedir:

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْل۪يسَۜ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٣٤﴾

34. Meleklere: "Âdem'e secde edin!" dediğimizde İblîs dışındakiler derhal secdeye kapandı. İblîs ise direnerek bundan kaçındı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu.

اَلسَّجْدَةُ (secde), sözlükte eğilmek, boyun bükmek ve tezellül mânalarına gelir. Dinî bir terim olarak "Allah'ın huzurunda ibâdet kastıyla alnı yere koymak"tır. Secde, sadece Allah'a tezellül ve ibâdet mânasında kullanılır. İhtiyârî ve teshirî olmak üzere iki türlü secde vardır. İhtiyârî olan, sadece insanın yapacağı bir secdedir ve onunla sevap kazanır. Teshirî secde ise insan başta olmak üzere hayvanların, bitkilerin, cansız varlıkların, ay, güneş ve yıldızların mecburen yaptıkları secdedir. Yani durumlarına göre Allah'ın emrine itaat etmeleridir; vazîfelerini aksatmadan yapmalarıdır. (bk. Ra'd 13/15)

Meleklerin Hz. Âdem'e yaptıkları secde, ona ibâdet maksadıyla yapılan secde değildir. O, sadece Allah'ın emrine uygun olarak hareket etmeleridir. Onların secdesi, Allah'ın emriyle olduğu için, bizâtihî Allah'a ibâdettir. Allah Âdem'in şânını yüceltmek için onu meleklerin kıblesi yapmıştır. Dolayısıyla buradaki secdeyi, meleklerin Âdem'e tevâzu ve saygı göstermeleri olarak anlamak gerekir. Kardeşlerinin Yûsuf'a secde etmelerinde de aynı mâna kastedilmiştir. (bk. Yûsuf 12/100) Selâmlamak için yapılan secde yani ayaklara kapanma önceleri câizdi.

Fakat Peygamberimiz (s.a.v.) Selmân-i Fârisi (r.a.) kendisine secde etmek isteyince: *“Hiçbir kulun Allah Teâlâ dı ında birine secde etmesi câiz değildir. âyet bir ki inin diğerine secde etmesini emretseydim, hanımın kocasına secde etmesini emrederdim”* (Ebû Dâvûd, Nikâh 40; Tirmizî, Radâ 10) buyurarak bunu yasaklamıştır. Dinimizde baş eğerek selâmlama da mekruh sayılmıştır.

Meleklerin Âdem’e secde etmesinde bizler için iki mühim ibret ve ders bulunmaktadır: Birincisi; insan, melekleri örnek alarak onlar gibi Allah’a ibâdet edecek, onlar gibi edeplenecektir. Şeytanın büyüklenip isyân ederek Allah katından kovulması gibi, lânetlenmiş bir duruma düşmeyecek, aksine melekler gibi değerli, övgüye lâyık ve şerefli bir kul olacaktır. İkincisi; Allah Teâlâ, insana olan sonsuz rahmet ve ihsânından dolayı itâat, tesbih ve hamd husûsunda melekleri onun yardımına göndermiştir. Onların insana himmet etmesini sağlamıştır.

Âyette geçen إبليس (İblîs), “iblâs” masdarından Arapça bir isimdir. “İblâs” iyilik ve hayırdan ümit kesmek, pişmanlık ve üzülmek mânalarına gelir. Dolayısıyla İblîs, Allah’ın rahmetinden ve bütün hayırlardan umudunu kesen, uzak olan demektir. Allah Teâlâ, emrine isyan etmesine karşılık İblîs’i, bütün iyiliklerden ümitsiz, taşlanmış ve koğulmuş bir şeytan kılmıştır. Kehf sûresinin 50. âyetinde İblîs’in cinlerden olduğu bildirilmektedir. İbn Abbas (r.a.): “Cinler, meleklerin ateşten yaratılmış bir koludur. İblîs de onlardandır. Öteki melekler nurdan yaratılmışlardır” demektedir. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, I, 294)

Yine İbn Abbas’tan rivayete göre İblîs, cennet muhafızı olmaları sebebiyle kendilerine Cin denen bir melek grubunun başkanı, yakın göğün ve dünyanın sultanı idi. Bilgisinin çokluğundan dolayı gurura kapıldı. (İbn Kesîr, *Tefsiru’l-Kur‘an,* I, 77) Buna göre İblîs’in cinlerden olması, meleklerden olmasına aykırı değildir. Çünkü gözden gizli varlıklara cin denir. Melekler de görünmez varlıklar grubundan olduğu için cin adı, her türlü görülmez ruhî varlıkların ortak adıdır. Yalnız cin denen bu ruhî varlıkların iyileri ve kötüleri vardır. İyilerine melek, kötülerine şeytan, iyiliği gâlip olanlarına da sadece cin denilmiştir.

Meleklerle beraber bulunan İblîs, Allah’ın emrine karşı gelerek Âdem’e secde etmedi. Kalbi ile imtina etti, çekindi, direndi. Kendisine verilen emri kabul etmedi. Nefsine mağrur olarak kibirlendi, secde etmeyi gururuna yediremedi. “İstikbâr”, kişinin kendisini büyük görmesi demektir. O, kendisinin secde edecek olmasını hoş karşılamamış, Âdem’e secde etmeyi de büyük bir iş olarak görmüştür. Bu sebeple Allah’ın Âdem’e secde emrini ve bu emirdeki hikmetini mânasız bulmuştur. Allah Rasûlü (s.a.v.)’in: *“Kalbinde hardal tanesi ağırlığı kadar kibir bulunan kimse cennete giremeyecektir”* (Müslim, İman 148) hadisinde bu

mânada bir büyüklenme kastedilmiştir. Dolayısıyla İblîs bu tavrıyla kâfirlerden olmuştur.

Peygamberimiz (s.a.v.), İblîs'in Allah'a karşı isyanına duyduğu pişmanlığı mecâzen şöyle haber verir: *"Âdemoğlu secde âyetini okuyup secde ettiği takdirde eytan uzakla ır, ağlar ve: «Vay benim halime! Âdemoğluna secde etmesi emrolundu, o da secde etti, buna kar ılık ona cennet verilecektir. Ben de secde etmekle emrolundum, fakat kabul etmedim, dayattım. O bakımdan bana da cehennem var» der."* (Müslim, İman 133)

Âdem, halîfe seçilip, imtihandan sonra meleklerin secdesine nâil oldu, fakat karşısına İblîs gibi amansız bir düşman çıktı. Devam eden âyetler, Âdem'in eşiyle birlikte cennete yerleşmesini ve İblîs'le imtihan olmasını anlatmaktadır:

وَقُلْنَا يَٓا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ
شِئْتُمَاۖ وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾ فَاَزَلَّهُمَا
الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِۖ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ عَدُوٌّۚ وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِينٍ ﴿٣٦﴾ فَتَلَقّٰٓى
اٰدَمُ مِنْ رَبِّهٖ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِؕ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾

35. Âdem'e de: "Ey Âdem, eşinle beraber cennete yerleşin, oradaki nimetlerden istediğinizi bol bol yiyin, fakat şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zâlimlerden olursunuz" dedik.

36. Fakat şeytan, o ağaç yüzünden ikisinin de ayağını cennetten kaydırdı ve içinde bulundukları nimetten onları ayırdı. Biz de onlara: "Haydi, birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin! Siz orada belli bir zamana kadar kalacak ve ondan faydalanacaksınız" dedik.

37. Sonra Âdem, Rabbinden öğrendiği sözlerle Allah'a yalvardı, tevbe etti, Allah da tevbesini kabul buyurdu. Doğrusu O, tevbeleri çok kabul eden, nihâyetsiz merhamet sahibi olandır.

اَلزَّوْجُ (zevc) kelimesi, "çift" mânasına gelir. Arapça'da çiftin her birini yani hem erkeği hem de hanımı ifade eder. Burada, bu kelime ile Âdem'in eşi olarak yaratılan Havva kastedilmektedir.

Âdem ile eşinin yerleştiği cennet, pek çok müfessirin ortak kanaatine göre öldükten sonra mü'minlerin varacağı ebedîyet yurdudur. Âhiretteki cennettir. Allah Teâlâ, o ikisini yerde yaratmış, ruh üflemiş, sonra da cennete

yerleştirmiştir. Bunlar oraya devamlı kalmak için değil, misafir olarak girmişlerdir. Bu sebeple, bazı yasakların konması, şeytanın oraya girebilmesi, vesvese verebilmesi gibi husûsî durumlar söz konusu olmuştur.

Cenab-ı Hak, Âdem ve eşine cennete yerleşmelerini söylemiş ve meyvelerinden istedikleri yerde, istedikleri zaman ve arzu ettikleri kadar bol bol yemelerine müsaade etmiştir. Meyveler bitecek diye sıkıntıya düşmemelerini tavsiye buyurmuştur. Onlara büyük bir hürriyet vermekle beraber, yine de bir sınır tayin etmiş, yasaklanan ağaca yaklaşmamalarını istemiş, aksi takdirde zâlimlerden olacakları ihtarında bulunmuştur. Bu gerçek, insana verilen hilafetin mutlak olmadığını göstermektedir. Bunun belli bir sınırı vardır ki, o sınırı aşmak zulümdür.

Âyette "ağaçtan yemeyin" değil de "ona yaklaşmayın" buyrulması, bu yasağa uymanın ne kadar önemli olduğunu gösterir. Yasaklanan ağaçtan maksadın, buğday, üzüm veya incir olduğu nakledilir. Sûfîler bunun, buğday ve buğday başağı olduğunu kabul ederler. Çünkü bunun, insanoğlunun beslenmesinde çok mühim bir yeri vardır. Ancak en güzeli, kesin bir nass olmadığı için bu ağacın ne olduğunu tayin etmemektir. Allah Teâlâ bunu Kur'an'da bize ismiyle bildirmemiş, ancak cennette belli bir ağaç olduğunu, Âdem'in kurtuluş ve saâdetinin bozulmasına sebep olabilecek bir özellik taşıdığını haber vermiştir. Bu ağaç cennete yenilmek için değil, tahdit ve kulluk için konulmuştur. Ona yaklaşmak zulmü gerektiren bir durumdur. Zulüm ise haddini aşıp bir hakkı, olması gereken yerden başka bir yere koymaktır. **"Yasak ağaca yaklaşırsanız zâlimlerden olursunuz"** (Bakara 2/35) ifadesi, Âdem ve eşinin, bu yasağı çiğnemeleri durumunda işledikleri günahın ve uğrayacakları cezanın büyüklüğünü açıklamaktadır.

Gerçekten de cennetteki huzur ve saâdet hayatı uzun sürmedi. Düşmanlığını açıkça ilân eden İblîs, oraya girerek vazîfesini yaptı. Âdem ve eşini yanılttı, yasak ağaca yaklaştırarak günah işlemelerine ve ayaklarının kaymasına sebep oldu. Sahip oldukları itaat halinden ayırıp masiyete yönlendirdi. Böylece ikisini de her türlü nimet, bolluk ve refah içinde yaşadıkları cennetten uzaklaştırdı. Zira o zaman kovulmuş bulunuyor olsa da kendisine Âdem'i ve neslini azdırması için imkân ve mühlet tanınmıştı. İnsanın yaratılış hikmeti asıl bununla ortaya çıkacak ve hilafet tasarrufu bizzat bu yolla gerçekleşme imkânı bulabilecekti.

Yasak ağaca yaklaşmakla Âdem ve eşinin fıtratlarında bir değişme ve bir bozulma meydana geldi. Bu halleriyle cennette kalabilmeleri imkânsızlaştı. Sonunda ilâhî hikmet, onların birbirlerine düşman olarak yeryüzüne inmelerini gerektirdi. İnenler; Âdem, Havva, şeytan ve bunların potansiyel olarak içlerinde

taşıdıkları zürriyetleridir. Bunlar, yeryüzünde birbirlerine düşmanlık yapacak şekilde indirildiler.

“Adüvv”, düşman demektir ve dostun zıddıdır. Zulmetmek ve haksızlık yapmak mânasındaki bir kökten gelmektedir. “Udvân” da, apaçık zulüm, haddi aşmak ve haksızlık mânasındadır. Karşı tarafın hoşuna gitmeyecek işlerde haddi aştığından dolayı düşmana “adüvv” ismi verilmiştir. Kişinin, bizzat kendine düşman olması da mümkündür. Dünya hayatında şeytan insana düşmanlık yapacak, insanları birbirine düşman edecek, müspet ve menfî karakterler ortaya çıkacak, kardeş kardeşi öldürecek ve insanlık tarihi boyunca bu düşmanlık asla bitmeyecektir. Hatta insan, şeytana tâbi olup Rabbine isyan etmek sûretiyle bizzat kendine düşmanlık yapacaktır.

Âdem ve eşi, insan neslinin devam etmesi, bunlara çeşitli mükellefiyetler yüklenerek imtihan edilmeleri ve içlerinden kimin daha güzel amel işleyeceğinin belirlenmesi için yeryüzüne indirilmişlerdir. Yine bu sayede Rabbimizin, **“Ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım”** (Bakara 2/30) va‘di gerçekleşmiş ve Âdem’in halîfe olması mümkün olabilmiştir.

Şeytanın aldatmasıyla büyük bir hata işleyen ve bu sebeple dünyaya inmesi emredilen Âdem, Rabbinin kendine vahyettiği bir kısım dualarla hemen tevbe ve istiğfar etti. Âyetin başındaki ki “fâ” harfi; Âdem’in yeryüzüne inmesinin emredilişinin hemen ardından, hatta daha yeryüzüne inmeden tevbe ettiğini gösterir. Buradan; Âdem’in önce tevbe ettiği daha sonra yeryüzüne indiği mânasını çıkarmak da mümkündür. Zâten bir sonraki âyette ikinci kez tekrar edilen **“İnin”** (Bakara 2/38) emri buna işaret etmektedir.

Âyette zikredilen اَلتَّلَقِّي (telakki) kelimesi, belleyip almak, farkına varmak ve kabul etmek gibi mânalara gelmektedir. Bu kelime Kur’an’ın vahyedilmesi mânasında da kullanılmıştır. (bk. Neml 27/6)

Âdem’in Rabbinden aldığı kelimelerin neler olduğu ise A‘râf sûresinde haber verilir:

“Rabbimiz! Biz kendi kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen hiç şüphesiz ebedî kaybedenlerden oluruz.” (A‘râf 7/23)

İşte Âdem ve eşi bu ilticâ ve niyâz dolu kelimelerle tevbe edince, Allah da onların tevbesini kabul buyurdu. اَلتَّوْبَةُ (tevbe), lügat olarak dönmek ve yönelmek anlamındadır. Kulun vasfı olarak tevbe, günahtan taata yönelmek; Allah’a izâfe olunduğunda ise O’nun kulu cezalandırmaktan vazgeçip affa yönelmesi mânasına gelir. Şüphesiz Allah, tevbeleri çok kabul eden ve kullarına nihâyetsiz merhamet edendir.

Kulun tevbesi şu şartlarla tamam ve makbûl olur. Bunlar; işlediği günaha pişman olmak, hâlihâzırda günahı terketmek, ileride aynı günahı tekrar işlememeye azmetmek ve üzerinde hakkı bulunanların haklarını ödeyerek helâlleşmektir. Tevbe sabun gibidir. Sabun zâhirî kirleri temizlediği gibi, tevbe de bâtınî kirleri ve günahları temizler. Kul, günahtan vazgeçip amellerini düzeltirse Allah da onun hâlini ıslah eder. Elden kaçırdığı nimetleri tekrar ona ihsân eder.

Gelen âyet-i kerîmelerde, yeryüzüne inip orada yerleşen insanoğluna doğru yolu gösterecek rehberlerin gelmesi ve bu rehberlere yapılan muameleye göre birbirine zıt iki farklı neticenin ortaya çıkması ele alınır:

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَم۪يعًاۚ فَاِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنّ۪ي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾

38. Onlara şöyle dedik: "Hepiniz oradan inin! Benden bir doğru yol rehberi gelir de kim benim o doğru yol rehberime uyarsa, onlara hiçbir korku yoktur, onlar asla üzülmeyeceklerdir."

39. İnkâra saplanıp âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliktir ve orada ebedî kalacaklardır.

"Hepiniz oradan inin!" (Bakara 2/38) emri ikinci kez tekrarlanmaktadır. Halbuki hitap, yine aynı kişilere yapılmaktadır. Bunda bir takım incelikler ve hikmetler mevcuttur. Şöyle ki:

• Birisine "Kalk, kalk!" demek gibi burada iniş emri ikinci bir defa vurgulanmak ve pekiştirilmek üzere tekrar edilmiştir.

• İkisinde farklı hükümler vardır. Birincide düşmanlıktan, ikincide ise doğru yolu gösterecek rehberden bahsedilmiştir.

• Birincisi, "Ebedî olmayan, kavga ve mücâdelelerle dolu olan bir dünyaya imtihan için inin!" mânasına gelirken ikincisi, "Emir ve yasaklardan sorumlu olmak için dünyaya inin!" mânasına işaret etmektedir.

Allah'tan gelen doğru yol rehberinden maksat, Allah'ın emirlerini insanlara getirip açıklayan peygamberler ve kitaplardır. Bunların tebliğ ettikleri hükümlere tâbi olan ve gösterdikleri yolda gidenlere hiçbir korku yoktur. Bunlar asla üzülmeyeceklerdir ve pişman olmayacaklardır. اَلْخَوْفُ (havf), korku demektir ve gelecekle ilgili olur. اَلْحُزْنُ (hüzün) ise, sevincin zıddı olup, üzülmek

ve kederlenmek demektir. Bu ise ancak geçmişe ait hususlarla ilgili olur. Dolayısıyla âyetin mânası şöyledir: "Allah'tan gelen doğru yol rehberine uyan kimseler için âhirette karşılaşacakları hususlarda korkulacak bir şey yoktur. Önceden yaptıkları ve dünyada geri bıraktıkları şeyler için de kederlenmeyeceklerdir." Nitekim cennetlikler şöyle diyeceklerdir:

"Bizden her türlü üzüntüyü ve endişeyi gideren Allah'a hamdolsun. Şüphesiz Rabbimiz çok bağışlayan, her güzel iş ve davranışın karşılığını bol bol verendir." (Fâtır 35/34)

Âdem'in zürriyetinden doğru yolu bulup ona uyanlara karşılık bir de tam aksine hareket edenler, böylece küfre saplanıp Allah'ın âyetlerini yalanlayanlar olacaktır. Bunların akıbeti çok fenâ ve pek hazindir. Onlar, cehennemin arkadaşları, ateşin dostları olacaklardır. Âyette geçen اَلْاَصْحَابُ (ashâb) kelimesi "sohbet"ten gelir. Sohbet, herhangi bir halde ve herhangi bir zamanda bir şey ile birlikte olmak anlamındadır. Bunun sürekli ve her şeyiyle iç içe olunduğu durumlar, arkadaşlığın en yüksek derecesini teşkil eder. İşte ateş ashâbının cehennemle arkadaşlığı böyle olacaktır. Bu sebeple onlar hakkında اَصْحَابُ النَّارِ (ashâbu'n-nâr) ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca sohbet kelimesinde vuslat mânası da vardır. Dolayısıyla kâfirler, cehennemde toplanacak, orada ebedî kalacak ve âdeta cehennem onların mülkü olacaktır.

Dolayısıyla mü'min Allah'a ve Rasûlü'ne itâat ederek cehennemden kendini kurtarıp cenneti kazanma durumundadır. Mâlik b. Dînâr (r.h)'in anlattığı şu olay ne kadar ibretlidir:

"Bir gün bir çocuğun yanından geçiyordum. Çocuk toprakla oynuyor, bir gülüyor, bir ağlıyordu. Şuna selâm vereyim dedim, nefsim büyüklüğe kapılıp beni bundan vazgeçirdi. Sonra dedim ki: Ey nefis! Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.) büyüklere de selâm verirdi, küçüklere de. Vardım, selâm verdim.

"- Ve aleyke's-selâm ve rahmetullahi ve berekâtüh ey Mâlik b. Dînâr!" diye mukabelede bulundu.

Şaşırdım, dedim ki:

"- Bugüne kadar görüşmediğimiz halde beni nereden tanıdın?"

Dedi ki:

"- Rûhum rûhuna melekût âleminde karşılaştığında Hayy u lâyemût olan Allah seni bana tanıttı."

Sordum:

"- Akıl ile nefs arasındaki fark nedir?"

Dedi ki:

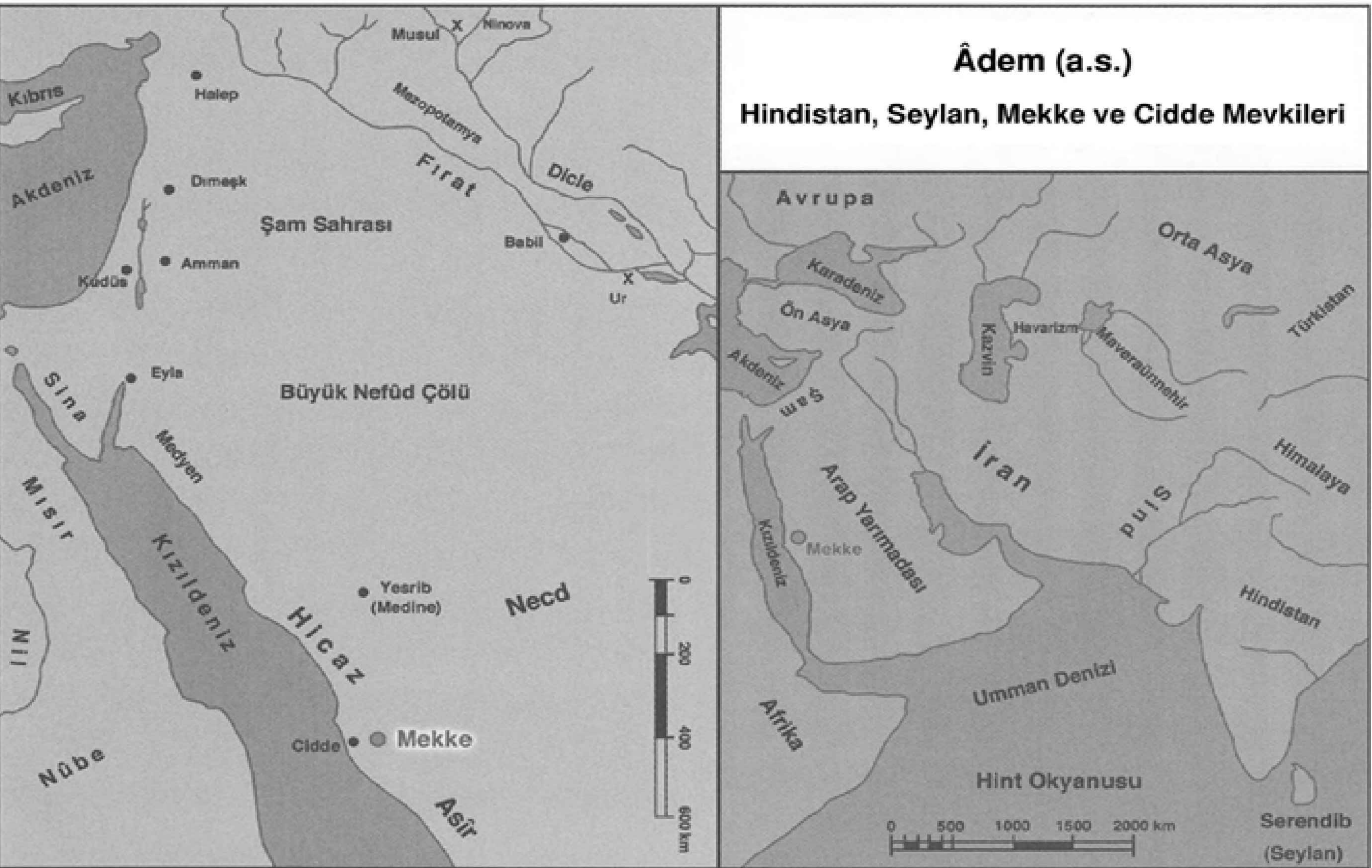
"- Bana selâm vermeni önleyen nefsindir, selâm verdiren aklındır."

Hayretle sordum:
"- Derdin nedir, bu toprakla oynuyorsun?"
Dedi ki:
"- Çünkü biz ondan yaratıldık; yine ona döneceğiz."
Tekrar sordum:
"- Görüyorum ki onunla oynarken bir gülüyor bir ağlıyorsun?"
"- Evet," dedi, "Rabbimin azâbı gözümün önüne geliyor, ağlıyorum, rahmetini hatırlayınca da gülüyorum."
Dedim ki:
"- Yavrum daha senin ne günahın olsun ki ona ağlayasın?"
Bana:
"- Böyle deme ya Mâlik! Her vakit görüyorum, annem büyük odunları yakarken onları küçük dallarla tutuşturuyor. Onun için ağlıyorum" dedi.

Bakara sûresinin 1-39. âyetleri, bütün insanlara hitap eden, insanlığın başlangıcını açıklayan, inanç ve amellerine göre farklı insan gruplarını anlatan bir giriş mâhiyetindedir. Buradan itibaren 123. âyete kadar, özellikle İsrâiloğulları'na hitap eden ve onların daha önceden devam edegelen bir kısım yanlışlarını ortaya koyup düzelten bir bölüm yer almaktadır:

"Âdem" kelimesi "yeryüzü" anlamındaki "edeme"den gelmektedir. Böylelikle Hz. Âdem'e yaratıldığı asıldan gelen bir isim verilmiştir. Bu kelimenin "esmerlik veya beyazlık" anlamını taşıyan "udme"den geldiği de söylenir ki bu da Âdem'in ve oğullarının rengini gösterir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, I, 279-280)

Âdem (a.s.)
Hindistan, Seylan, Mekke ve Cidde Mevkileri
Kıbrıs
Akdeniz
Halep
Dımeşk
Amman
Kudüs
Şam Sahrası
Musul
Ninova
Mezopotamya
Fırat
Dicle
Babil
Ur
Eyla
Sina
Büyük Nefûd Çölü
Medyen
Mısır
Kızıldeniz
Nil
Yesrib
(Medine)
Necd
Hicaz
Cidde
Mekke
Nûbe
Asîr
0
200
400
600 km
Avrupa
Karadeniz
Ön Asya
Akdeniz
Şam
Kazvin
Havarizm
Maveraünnehir
Orta Asya
Türkistan
İran
Himalaya
Sind
Arap Yarımadası
Kızıldeniz
Mekke
Hindistan
Umman Denizi
Afrika
Hint Okyanusu
Serendib
(Seylan)
0
500
1000
1500
2000 km

İsrâiloğulları'na Hatırlatmalar

يَا بَنٖٓي اِسْرَٓاءٖيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتٖٓي اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَوْفُوا بِعَهْدٖٓي اُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَاِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾

40. Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana olan sözünüzü tutun ki, ben de size olan sözümü yerine getireyim. Bir de benden, yalnızca benden korkun!

اِسْرَٓاءٖيلُ (İsrâîl) kelimesi İbrânîcede "Safvetullah" yani "Allah'ın seçkin kulu" ve "Abdullah" mânalarına gelir. Yâkub (a.s.)'ın lakabıdır. Onun torunları, bu lakaba nispetle "İsrâiloğulları" ismini almışlardır. Yahudilere bu şekilde hitap edilmesi, onlara bir peygamber ve Allah'ın seçkin bir kulu olan atalarını hatırlatmak sûretiyle onları imana teşvik içindir. Âyette hitap edilen İsrâiloğulları, din âlimleri başta olmak üzere, özellikle Peygamber Efendimiz (s.a.v.) zamanında yaşayan yahudilerdir. Böyle olmakla birlikte kıyâmete kadar gelecek olan yahudileri de muhatap kitlesi içine almaktadır.

Öncelikle onlardan, Allah'ın kendilerine olan nimetini hatırlamaları istenmektedir. Bu nimet, Allah Teâlâ'nın geçmişte İsrâiloğulları arasından peygamberler göndermesi, onlara kitaplar indirmesi, onları Firavun ve onun zâlim halkından çektikleri pek çok sıkıntı ve belâlardan kurtararak mukaddes topraklara yerleştirmesi gibi ilâhî yardımlardır. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 356) Bunlara ilave olarak en büyük ilâhî nimet ise şüphesiz onları doğru yola dâvet eden yeni bir Peygamber'in gelmesi ve ona Kur'an gibi bir kitabın inmesidir. (bk. Elmalılı, *Hak Dini,* I, 334) Bu nimetleri hatırlamaktan maksat, onların varlığının farkında olmak, kıymetlerini bilmek ve onlara en iyi şekilde şükretmeye çalışmaktır.

İkinci olarak Allah'a olan sözlerini tutmaları talep edilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de Allah Teâlâ'nın yahudilerden ne tür sözler aldığına dâir açıklamalar yer almaktadır. Buna göre Cenâb-ı Hak onlardan Tevrat'a sımsıkı sarılacaklarına (bk. Bakara 2/63), namazı kılacaklarına, zekâtı vereceklerine, peygamberlere inanacaklarına, muhtaçlara Allah rızası için borç vereceklerine (bk. Mâide 5/12), kendilerine indirilen kitabı gizlemeyip insanlara okuyacaklarına (bk. Âl-i İmrân 3/187) dâir söz almıştır. Fakat buradaki ahitten maksat daha ziyade, yahudilerden, kutsal kitaplarında hakkında önemli bilgiler verilmiş olan Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini tanıyıp ona inanmaları ve bu hakikati insanlara da açıklamaları hususunda alınan sözdür. Bir sonraki âyet de buna

delâlet etmektedir. (Taberî, *Câmi'u'l-Beyân,* I, 357; Zemahşerî, *el-Keşşâf,* I, 65; Elmalılı, *Hak Dini,* I, 334) Onlar Allah'a olan sözlerini yerine getirdikleri takdirde Allah da onlara yardım edecek, yaptıkları amel-i sâlihlere bol bol mükâfat verip onları cennetine ulaştıracaktır. O halde sadece Allah'tan korkmak, emir ve yasaklarına dikkat etmek ve verilen sözün gereğini yerine getirmek lâzımdır. Nitekim zamanın vezirlerinden biri, büyük mutasavvıf Zünnûn-ı Mısrî Hazretleri'yle görüşür ve:

"–Bana himmet buyur, gece-gündüz pâdişahın hizmetiyle meşgulüm, iyiliğini umuyorum, fakat darılıp azarlamasından da korkuyorum" der. Zünnûn Hazretleri ağlar ve şu ibretli cevabı verir:

"–Eğer ben, senin pâdişahtan korktuğun kadar Allah'tan korksaydım sıddîklar zümresinden olurdum."

Ukayl-i Menbicî (k.s.), çeşitli mertebedeki insanların Allah'tan korkusunu şöyle izah eder:

"Korku her işin başıdır. Ama korku şekli herkeste bir başkadır. Şöyle ki:

Âriflerin korkusu, ilâhî fiil tecellileri arasında bir rahat arzusu beslemek. İşte bundan korkarlar. Velîlerin korkusu, bir ilâhî emrin icrâsında nefsânî bir korku duymak. Onlar, bu yanlış duygudan çok korkarlar. Müttekîlerin korkusu, halka bakarken nefislerine bir payın çıkmasıdır. Baktıklarına Hak için bakarlar. Bunun aksi onları çok korkutur." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 488)

İmam Kuşeyrî âyete şöyle bir mâna vermektedir: "... Siz bu perdelerle örtülü ve gizli dünyada sözünüzü yerine getirin. Ben de yakınlık âlemi olan âhirette sözümü yerine getireyim. Sevgi ve hoşnutluğuma kavuşma sergisi üzerinde benimle ünsiyet ve cemâlimi görmenin devamını size ikrâm edeyim. Siz her iş ve hâlinizde «Rabbim, Rabbim!» deyin. Ben de her an size «kulum! kulum!» diyeyim. Aksi halde benden korkun." (Kuşeyrî, *Letâifü'l-işârât*, I, 41)

Allah Teâlâ'nın İsrâiloğulların'dan aldığı sözlerin başında Rasûlullah (s.a.v.)'e ve ona indirilen Kur'an'a inanmalarıydı:

وَاٰمِنُوا بِمَٓا اَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُٓوا اَوَّلَ كَافِرٍ بِهٖۖ

وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَاتٖي ثَمَنًا قَلٖيلًاۘ وَاِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٤١﴾

41. Elinizdeki Tevrat'ı doğrulayıcı olarak indirdiğim Kur'an'a inanın. Onu ilk inkâr eden siz olmayın. Âyetlerimi küçük bir dünya menfaati için satıvermeyin. Ve benden, yalnız benden sakının.

Kur'ân-ı Kerîm, yahudilerin elinde bulunan Tevrat'ı doğrulayıcı olarak indirilmiştir. Kur'an onun Allah kelâmı olduğunu vurgular; ondaki tevhid

akidesi, peygamberlere ve âhirete iman, Allah'ın emirlerini yapmak, yasaklarından sakınmak gibi temel esasları tanır ve muhataplarına öğretir. Tevrat gibi Kur'an da Allah'tan gelen ilâhî bir kitaptır. Bu vesileyle yahudiler Tevrat'a inandıkları gibi Kur'an'a da inanmaya dâvet edilmektedirler. Peygamberliğin, vahyin ve kutsal kitabın ne olduğunu iyi bildiklerinden onların Peygamberimiz'e ve Kur'an'a inanmalarının, böyle bir alt yapıya sahip olmayan müşriklerden daha kolay olması gerekir. Bu sebeple "**Onu ilk inkâr eden siz olmayın**" (Bakara 2/41) buyrularak, Kur'an âyetleri üzerinde tefekkür etmeleri, onun Tevrat'ın mâhiyetine uygunluğunu düşünmeleri ve onu herkesten önce acelece inkâr etmemeleri öğütlenmektedir.

"**Âyetlerimi küçük bir dünya menfaati için satıvermeyin**" (Bakara 2/41) emri, Allah'ın indirdiği âyetlerin ifade ettiği hakikatlerin hiçbir şekilde değiştirilmesinin, gizlenmesinin veya eğilip bükülmesinin câiz olmadığını bildirir. Bu hitap, daha çok âyetleri anlayabilecek, onların tefsirini yapabilecek ve âyetler hakkında söz söyleyebilecek âlimleri hedef almaktadır. Onlardan, nimetlerin en büyüğü olan Allah'ın âyetlerini, onların açıkladığı gerçekleri terk edip âhiret kurtuluşundan mahrum kalma pahasına, bunlarla mukayese edildiğinde hiçbir değer ve anlam ifade etmeyen dünya malı, dünyevî mevki ve itibar peşinde koşmamaları istenmektedir. Gerçekten de Allah'ın âyetleri ve ilâhî hakikatlerin bilinmesi, olduğu gibi dosdoğru bir şekilde tebliğ edilmesi, yaşanması ve yaşatılması yanında, ne kadar çok olsa da dünya malının fazla bir değeri yoktur. Bu son derece ulvî gerçeğe göre çok olan az, büyük olan da küçük ve değersiz hükmündedir. Öyleyse gerçeği olduğu gibi kabullenmek ve ona göre davranmak gerekmektedir:

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾

42. Hakkı bâtılla örtbas etmeğe kalkışmayın ve bile bile gerçeği gizlemeyin.

43. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve rukû edenlerle beraber siz de rukû edin.

"Hak", Allah'tan geldiği şekilde Tevrat'ın ve Kur'an'ın verdiği bilgilerdir. "Bâtıl" ise, bilinçli bir şekilde bu ilâhî bilgilere aykırı olarak ortaya konulan nefsânî görüşlerdir. Âyet-i kerîme, bunların birbirine karıştırılmasını ve gerçeğin gizli tutulmasını yasaklamaktadır. Bununla birlikte Allah'ın âyetlerinin tefsiri, tercümesi ve açıklanmasında, diğer ilmî hususların incelenip ortaya

konmasında tâkip edilmesi gereken en doğru ve güvenilir yolu beyân etmektedir. Buna göre Kur'ân-ı Kerîm'in tercüme ve tefsirini yaparken, Kur'an'ı Kur'an, tercümeyi tercüme, tefsirini de tefsir olarak öğrenmek ve öğretmek farz mesâbesinde mühim bir vazîfedir.

Rivayete göre bir kısım yahudi âlimleri, şahsî fikir ve kanaatlerini kaleme alır, bunları Tevrat'ın aslı ile karıştırır ve birbirinden seçilmez hale getirirlerdi. Böylece doğru ile yanlış birbirine karışır ve doğrunun ne olduğunu tespit etmek güçleşirdi. Bazan da Peygamber Efendimiz'in vasıflarını anlatan âyetleri ve dünyevî çıkarları açısından işlerine gelmeyen bir kısım hususları gizlerlerdi. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 363-365)

Nitekim bu hususta bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Yazıklar olsun şu kimselere ki, kitabı kendi elleriyle yazarlar, sonra da küçük bir dünya menfaati için: "Bu Allah tarafından gönderilmiştir!" derler. Yazıklar olsun elleriyle yazdıkları yüzünden onlara, yazıklar olsun kazandıkları yüzünden onlara!" (Bakara 2/79)

Bilinen gerçeklerin gizlenmesinin uhrevî cezasıyla alakalı olarak da Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimseye bildiği bir konu sorulur da cevap vermezse, kıyâmet günü Allah onun ağzına ate ten bir gem vurur." (Ebû Dâvûd, İlim 9/3658; Tirmizî, İlim 3/2649)

Bile bile hak ile bâtılın karıştırılmaması ve hakkın gizlenmemesi talep edildikten sonra, insanın bu hususta sağlam bir ihlas ve dinî şuura sahip olmasına vesile olacak ibâdetlere devam istenmektedir. Bunların da başında namazın dosdoğru kılınması, mümkün mertebe cemaatle edâ edilmesi ve zekâtın tam olarak verilmesi gelir. Zira bedenî ibâdetlerin en önemlisi namaz, mâlî ibâdetlerin en önemlisi de zekâttır.

Cenâb-ı Hakk'ın şu suali ise gerek Ehl-i kitap âlimlerini gerekse Allah'ın kelamını okuyup anlayabilen herkesi derinden sarsacak ve içinde bulundukları çelişkili durumun farkına varmalarını sağlayacak bir keyfiyettedir:

اَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ وَاَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَؕ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾

44. Siz insanlara iyilik yapmayı emredip kendinizi unutuyor musunuz? Halbuki ilâhî kitabı da okuyup duruyorsunuz. Hiç aklınızı çalıştırmıyor musunuz?

Âyet-i kerîmenin nüzûl sebebi ile alakalı şu rivayetler vardır: Peygamberimiz zamanında Medine'deki yahudi âlimlerinden bazıları, kendilerine gizlice gelip: "Muhammed hakkında ne dersin?" diye soranlara: "Doğrudur, haktır" derler, Rasûlullah'a uymalarını emrederlerdi. Fakat kendileri, emirleri altında

bulunanlardan ellerine geçmekte olan hediye ve vergilerden mahrum kalmak endişesiyle ona uyma arzularını açıklamazlardı. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* III, 43) Bazıları da insanlara: "Allah'a itaat edin, O'ndan korkun ve iyilik yapın" diye öğütler, fakat kendileri buna aykırı davranırlardı. Onların bu yanlış ve çarpık davranışlarını ayıplamak üzere bu âyet-i kerîme inmiştir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 368)

İniş sebebi bu şekilde olmakla birlikte âyet-i kerîme, kendini unutup ihmal ederek insanlara iyiliği ve doğruyu emretmeye çalışan herkesi şumûlüne almaktadır. Âyet-i kerîmede "iyiliği emretmek" değil, başkalarına iyiliği emrederken kendini ihmal etmek ve söylediklerine ters düşmek yasaklanmakta ve bunun akılla bağdaşmayacak bir tutum olduğu bildirilmektedir. Çünkü:

• İyiliği emretmek ve kötülüğü yasaklamaktan maksat, doğru olanı göstermek sûretiyle başkalarını bundan istifade ettirmektir. Halbuki başkasını irşad edip de kendisini unutmak ve kendisini iyilikten, irşattan mahrum etmek, başkalarını selamete çıkarmaya çalışıp kendini ateşe atmak demektir. Bu, selîm aklın kabul etmeyeceği çelişkili bir durumdur.

• Bir kimsenin, insanlara ders ve öğüt vererek ilmini ortaya koyup da, kendi söylediğini bizzat kendisinin dinlememesi, söylediklerini fiilen yalanlamak mânasına gelir. Bu, çelişkili bir durum olduğundan, insanları bir taraftan aydınlatmak isterken, diğer taraftan onların sapmasına, mâsiyete düşmesine ve dinî emirlerini hafife almasına sebep teşkil edebilir.

• Söylenen sözün ve verilen nasihatin bir kıymeti ve kalplerde bir tesirinin olması arzu edilir. Boşu boşuna konuşmak, emir vermek ve gevezelik etmek akla uygun bir iş değildir. Kişinin verdiği emir ve öğüdün tersini yapması, onun kıymetini azaltmaya ve herkesi ondan nefret ettirmeye sebep teşkil eder. Daha açıkçası bu, bindiği dalı kesmek ve oturduğu evi yıkmaktır. Bundan daha büyük akılsızlık ve budalalık olmaz. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* III, 44)

Peygamber Efendimiz, bu hususta şu ibretli hâdiseyi haber vermektedir:

"Kıyâmet günü bir adam getirilir ve cehenneme atılır. Bağırsakları karnından dı arı çıkar ve onlarla birlikte değirmen döndüren merkeb gibi döner durur. Cehennem halkı onun ba ına toplanır ve:

«–Yahu sen dünyadayken iyiliği emredip kötülükten sakındırmaz mıydın?» diye sorarlar. O da:

«–Evet, iyiliği emrederdim, fakat kendim yapmazdım, kötülüklerden sakındırırdım, fakat kendim yapardım» der." (Müslim, Zühd 51; Buhârî, Bed'ü'l-halk 10)

Yine Rasûlullah (s.a.v.) Miraç gecesindeki bir müşâhedesini şöyle nakleder: *"İsrâ gecesi dudakları ate ten makaslarla kesilen bir grup insan gördüm. «Ey Cebrâil!*

Bunlar kimdir» diye sordum. «İlâhî kitabı okuyup ba kalarına iyiliği emrettikleri halde kendilerini unutan dünya ehli hatiplerdir» buyurdu." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 120, 231, 239)

Allah Teâlâ'ya verilen kulluk sözünü lâyıkıyla yerine getirebilmenin zor bir iş olduğu anlaşılmaktadır. Bunu başarmanın yolunu göstermek üzere buyruluyor ki:

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ ۜ وَاِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ۙ ﴿٤٥﴾

اَلَّذِينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَاَنَّهُمْ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ۟ ﴿٤٦﴾

45. Sabır ve namazla Allah'tan yardım isteyin. Doğrusu namaz çok ağır ve çetin bir iştir. Ancak o, Allah'a duyduğu derin saygıdan kalbi ürperenlere ağır gelmez.

46. Onlar, kendilerinin Rablerine kavuşacaklarını ve günün birinde O'na döneceklerini kesinlikle bilen kimselerdir.

Sabır, ahlâkî güzelliklerin temelidir. Kalbî amellerin en zorudur. Nefsin arzularını frenleyebilmenin, günahlardan uzak durabilmenin ve her türlü bela ve musibetlere göğüs gerebilmenin yegane ilacıdır. İmandan sonra takip edilecek yolun başı sabır, ahlâkın başı sabır, ilmin başı sabır, amelin başı sabır, kısaca bütün başarıların başı sabırdır. İnsan hem rûhen hem de bedenen nefsini terbiye edecek; sabır ve tahammüle, kararlı ve metin olmaya alışacak, böylece Allah'ın yardımının ilk sebeplerinden birini elde etmiş olacaktır. Aksi halde en ufak bir sıkıntı ve acı karşısında korkmak, sızlanmak, ümitsizliğe ve gevşekliğe düşmek gibi ahlâki zaafiyetler baş gösterir.

Sabır iki yönlüdür. Birincisi hoşa gitmeyecek durumların acısına tahammül göstererek onların güzel neticelerini beklemektir. Bu, acı ilaçlarla tedavi olmaya benzer. Hoşumuza gitmese de onları kullanırız. İkincisi ise çabucak gelecek olan lezzet ve şehvetlerden uzak durarak onların hazin sonuçlarından sakınmaktır. Bu ise zehirli tatlılardan sakınmak gibidir. Görüldüğü üzere sabır kalbî amellerin, namaz ise yapılması emredilen zahirî amellerin en önemlisi ve aynı zamanda en zorudur. Namaz, mü'minin miracıdır. İlâhî yardımın celbi için en mühim vasıtalardan biridir. Bu sebeple yüce Rabbimiz, bu iki yolla sonsuz kudretinden yardım talep edilmesini emir buyurmaktadır. Bu sayede kula ilâhî yardım ulaşacak, dinin emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmak daha kolay hâle gelecektir. Nitekim namazın bu hususiyeti ile alakalı olarak âyet-i kerîmede:

"Namazı da dosdoğru kıl! Çünkü bütün şartlarına riâyet edilerek

hakkiyle kılınan namaz, insanı her türlü hayasızlıktan, dînin ve aklın kabul etmediği şeylerden alıkoyar” (Ankebût 29/45) buyrulur.

Şu kadar var ki sabır ve namaza devam edebilmek ve bu yolla Allah’tan yardım isteyebilmek sanıldığı kadar kolay bir iş değildir. Bilakis son derece büyük, ağır, çetin ve zor bir durumdur. Ancak “huşû” sahiplerine ağır ve zor gelmez. “Huşû”, “Allah’a gönülden saygı duyup bağlanmak, boyun eğip itaat etmektir.” “Huşû”, Allah korkusunun ve saygısının kalbe iyice yerleşmesi, vücudun dışına da aksederek sahibini edepli, mütevâzı ve boynu bükük yapmasıdır. Dolayısıyla huşû sahibi olanlar, dâimî bir kulluk şuuru içinde ve Rablerine hep niyâz hâlinde olduklarından, ibâdetlerin yorgunluk ve meşakkatini hissetmezler. Onlar, bir gün mutlaka Rablerine kavuşacaklarına ve O’nun huzûruna döneceklerine yakînen inanmaktadırlar. Bütün tutum ve davranışlarının temelinde hep bu köklü düşünce yer almaktadır.

Nitekim Abdullah b. Zübeyr (r.a.), sahâbe-i kirâmın çokça ibâdet edenleri arasında sayılırdı. Namazda o kadar huzura dalardı ki, dikilir kalırdı... Secdeye varır, dalar giderdi... Serçe kuşları onu duvar zanneder, üzerine konardı...” (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi*, I, 79)

Âyet-i kerîmede bu gibi mü’minlerin hâlleri şöyle haber verilir:

“Onlar, yaptıkları her iyiliği ve işledikleri her ameli, kalpleri her an Rablerine dönüyor olmanın haşyetiyle ürpererek yaparlar. İşte onlardır hayırlı işlerde koşuşarak yarışanlar ve onlardır bu işlerde hep önde gidenler!” (Mü’minûn 18/60-61)

Onlar işte bu inanç sayesinde Allah’a kavuşmayı, O’nun rızâsına ermeyi ve böylece âhiret kurtuluşunu dünyanın bütün nimetlerinden daha ehemmiyetli görerek, bu uğurda her türlü zorluklara kolaylıkla sabreder ve tahammül gösterebilirler.

Şimdi de İsrâiloğulları, önceden kendilerine ihsân edilen nimetleri hatırlamaya, bu nimetlerin ellerinden çıkmasının sebepleri üzerinde düşünmeye ve İslâm’ı seçmek sûretiyle gelecekte, husûsiyle hiç kimsenin kimseye bir fayda sağlayamayacağı âhirette daha büyük nimetlere ermeye dâvet edilmektedirler:

يَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾

47. Ey İsrâiloğulları! Size ihsân ettiğim nimetlerimi ve bir zamanlar sizi bütün kavimlere üstün kıldığımı hatırlayın!

Allah Teâlâ, İsrâiloğulları’na bir kısım husûsî nimetler ihsân etmek sûretiyle onları, yaşadıkları dönemlerdeki diğer insanlara üstün kılmıştır. Bu konuyu açıklayan diğer âyet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

“Bir zamanlar Mûsâ kavmine şöyle demişti: «Ey kavmim! Allah’ın size olan nimetini hatırlayın: O, içinizden peygamberler gönderdi; sizi hükümdarlar yapıp daha önce köle iken hür insanlar haline getirdi. Dünyada hiç kimseye vermediği şeyleri size verdi.»” (Mâide 5/20)

“Biz İsrâiloğulları’na kitap, hüküm ve peygamberlik verdik; onları temiz ve hoş nimetlerle rızıklandırdık ve kendilerini o zamanki diğer topluluklara üstün kıldık.” (Câsiye 45/16)

Bu ve benzeri âyet-i kerîmeler, diğer nimetlerin yanında özellikle peygamberlik ve kitap nimetine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla İsrâiloğulları, içlerinden peygamberlerin çıkması, onlara ilâhî kitapların indirilmesi ve bu vesileyle din nimetine erişmeleri sebebiyle, kendi dönemlerindeki inkâr ve sapıklık içinde yaşayan kavimlere üstün tutulmuşlardır. Din emânetine sahip çıktıkları sürece de bu üstünlükleri devam etmiştir. Bu kutsal emâneti terk edip peygamberlere karşı geldikten ve tevhid inancından uzaklaşmaya başladıktan sonra sözkonusu üstünlüklerini kaybettikleri gibi, Kur’an’ın da haber verdiği üzere zillete düşmüş ve lânete uğramışlardır. (bk. Bakara 2/61; Âl-i İmrân 3/112)

Kulun en çok gündemine alıp üzerine eğilmesi gereken konu ise zorluk ve dehşeti âşikâr olan kıyâmet günü olmalıdır:

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِى نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ
وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٨﴾

48. Hem öyle bir günden sakının ki, o gün kimse kimsenin yerine bir şey ödeyemez, kimseden bir şefaat kabul edilmez, kimseden bir kurtuluş bedeli alınmaz ve hiç kimseye yardım da edilmez.

Bahsedilen gün, son derece korkunç, şiddetli ve dehşetli kıyâmet günüdür. Burada, insanların o günde içine düşecekleri perişanlık, âcizlik ve çaresizlikten bir tablo sunulmaktadır.

“Şefaat”, “günahkâr bir mü’minin affedilmesi veya daha yüksek derecelere yükselmesi için mânevî mertebesi yüksek olan birinin ona dua etmesi ve dilekte bulunması” mânasına gelir. Bir kısım âyet-i kerîmeler ve hadis-i şerifler kıyâmet günü Allah’ın izniyle günahkâr mü’minler için şefaatin geçerli olduğunu haber vermektedir. (bk. Bakara 2/255; Tâhâ 20/109) İlgili âyetlerin tefsirinde bu hususa temas edilecektir. Dolayısıyla burada şefaatin kabul olunmaması, özellikle kâfirler hakkında olup âyetin hitâbı onlara mahsustur. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, I, 379; Elmalılı, *Hak Dini,* I, 345)

Âyetin nüzûl sebebi şöyledir: İsrâiloğulları: “Bizler Allah’ın oğulları, dostları ve peygamberlerinin çocuklarıyız. Bu sebeple babalarımız bize şefaatçi olacaklardır” diyorlardı. Allah Teâlâ bu âyetle, kıyâmet günü onlardan fidyenin de şefaatlerin de kabul edilmeyeceğini bildirmiştir. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, I, 381)

Âyette özellikle “şefaat, fidye ve yardım”ın olmayacağı sözkonusu edilmiştir. Zira bunlar, insanların dünyada çok önem verdikleri hususlardır. Zor durumda kalan bir kimse ya şefaat veya fidye yahut da birinin yardım etmesiyle ancak kendini kurtarma imkânı bulabilir. Bunların hiçbirinin bulunmadığı kıyâmet gününde, kâfirlerin asla kurtulma imkânı olmadığı açıkça anlaşılmaktadır.

Allah Teâlâ’nın İsrâiloğulları’na verdiği diğer nimetlere gelince:

Sizi Firavun'dan Kurtardık

وَاِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ
وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٤٩﴾

49. Hatırlayın o zamanı ki, size azabın en kötüsünü revâ gören; oğullarınızı boğazlayıp kadınlarınızı hayâ edilecek işler için sağ bırakan Firavun hânedânından sizi kurtarmıştık. Bunda da Rabbinizden size büyük bir imtihan vardı.

Mısır krallarına, zorbalıkları ve azgınlıkları sebebiyle "Firavun" lakabı verilmiştir. "Âl-i Firavun" ise, Firavun'un kavmi, hânedânı, etrafındaki şan ve şöhret sahibi kimseler ve özellikle onun her dediğini yerine getiren itaatkâr kimselerdir.

Firavun ve hânedânı, ülkelerinde yaşamak mecburiyetinde kalan yahudileri, çok kötü ve ağır şartlar altında köle gibi çalıştırmışlardır. Onları, her türlü işlerini gördürmek için çeşitli sınıflara ayırmışlardı. Güçlü kuvvetli olanların dağlarda taş kazımaktan, kazdıklarını taşımaktan boyunları, sırtları ve elleri yara oluyordu. Bir kısmı, taş ve çamur taşıyor, Firavun'a saraylar yapıyorlardı. Başka bir grup tuğla yapıp pişiriyordu. Kimine demircilik, kimine marangozluk, kimine çiftçilik yaptırılıyordu. Bu işleri yapamayacak durumda olanlara ise her gün ödemek zorunda oldukları bir haraç yani vergi konulmuştu. Güneş batmadan haracını ödeyemeyenlerin sağ elleri, bir ay boyunca boyunlarına bağlı kalıyordu. Kadınları da keten eğirip, kumaş dokuyorlardı. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 387)

Bu kadar işkence ve zorbalık yetmiyormuş gibi, Firavun'un gördüğü bir rüyânın kâhinler tarafından "İsrâiloğulları'ndan bir çocuk doğacak, seni ve mülkünü yok edecek" şeklinde tâbir edilmesi üzerine durum ayrı bir boyut kazandı. Firavun, İsrâiloğulları kabilelerinde doğan bütün erkek çocukların öldürülmesini emretti. Bu şekilde doğan erkek çocuklar hemen öldürülüyor, kız çocuklar sağ bırakılıyordu. Kızların ve kadınların sağ bırakılması ise hayır için değildi. Erkekleri öldürülmüş bir milletin kızları ve kadınları yabancıların elinde kalacak ve kısa bir müddet sonra nesil yok olup gidecekti. Ayrıca âyette "kadınlarınızın rahimlerini yokluyorlar, çocuk alıyorlardı" ve "kadınlarınıza utandıracak şeyler yapıyorlardı" mânaları da vardır.

Şüphesiz Allah Teâlâ, İsrâiloğulları'nı bu şekilde büyük bir imtihana tâbi tutmuştur. Burada hem azap hem de kurtuluş ile imtihan sözkonusudur.

Nitekim başka bir âyet-i kerîmede: **“Biz sizi, gerçek değerinizi ortaya çıkarmak için şerle de hayırla da imtihan ediyoruz. Sonunda zâten bize döneceksiniz”** (Enbiyâ 21/35) buyrulur. Azap ile imtihan, onları, kurtuluş sebeplerini hazırlamak için denemektir. Kurtuluş ile imtihan ise kendi başlarına bir millet ve devlet oluşturarak, yeryüzündeki diğer devletlere üstün bir şekilde güzel amel ve ahlâk ile yaşamalarına imkân tanımaktır.

İşte İsrâiloğulları’na verilen birinci nimet, onların Firavun’un zulmünden kurtarılmalarıdır. İkincisi ise denizin yarılıp Firavun ve hânedânının orada boğulmasıdır:

وَاِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَاَنْجَيْنَاكُمْ وَاَغْرَقْنَا اٰلَ فِرْعَوْنَ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٠﴾

50. Sizin için denizi ikiye ayırmış, sizi kurtarmış ve gözünüzün önünde Firavun hânedânını boğmuştuk.

Bahsedilen denizin bugünkü “Kızıl deniz” olması mümkündür. Mûsâ (a.s.), Allah’ın emri gereğince bir gece İsrâiloğulları’nı yanına alarak, Sina’ya geçmek üzere gizlice Kızıl denize doğru yola çıkar. Sabahleyin durumu öğrenen Firavun da kuvvet toplayarak peşlerine düşer. Cenâb-ı Hak, bir mûcize olarak denizi yarar, denizin ortasında yollar açılır. Böylece İsrâiloğulları selâmetle karşıya geçerler. Onların peşinden karşıya geçmeye çalışan Firavun ve beraberindekiler ise denizin azgın suları arasında boğulup giderler. (bk. Şuarâ 26/52-68) Âyet yahudilere, gözleri önünde cereyan eden bu mühim hâdiseyi ve kendilerine olan ilâhî yardımı hatırlatmaktadır.

Hatırlatılan bir diğer husus da şudur:

وَاِذْ وَاعَدْنَا مُوسٰى اَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَاَنْتُمْ
ظَالِمُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٢﴾

51. Tevrat’ı vermek üzere Mûsâ ile kırk gece sözleşmiştik. Siz de o ayrılıp Tûr’a gittikten sonra buzağıyı ilâh edinip zâlim olmuştunuz.

52. Bütün bunlardan sonra belki şükredersiniz diye yine de sizi bağışlamıştık.

Cenâb-ı Hak, Hz. Mûsâ’ya Zilkâde ayında otuz gün oruç tutmasını emretmiş, sonra bunun üzerine Zilhicce’den on gün daha ilâve etmişti. Nitekim **“Tûr dağında ibâdet etmesi için Mûsâ ile otuz gece için sözleşmiş, sonra ona on gece daha ilâve etmiştik. Böylece Rabbinin belirlediği süre kırk geceye tamamlanmış oldu....”** (A‘râf 7/142) âyeti bunu haber vermektedir. Âyette

“gündüz” yerine “gece” denilmesinin sebebi, Arabî aylara göre güne gece ile başlanması ve gündüzün geceye tâbi olmasıdır.

Burada bir incelik daha vardır:

İlâhî tecelliler fecir gibi dâimâ geceleri takip eder. Kara günler de geceden sayılır. Tarikat erbâbı kırk günlük sülûkü bu âyetlerden almıştır. Dilimizde kullanılan ve Farsça kırk mânasına gelen “çile” tabirinin de aslı yine budur. Hz. Mûsâ kırk günlük bu süreyi oruç ve ibâdetle geçirmiş ve kendisine Tevrat levhaları inzal buyrulmuştur. Bu mevzu daha geniş bir şekilde başka sûrelerde gelecektir. (bk. A‘râf 7/142-145) Ne yazık ki, Hz. Mûsâ Tûr’da ilâhî emre uygun olarak çile çıkarırken onlar Samirî’nin yaptığı buzağıya tapmaya başlamışlardı. (bk. Tâhâ 20/91) Bu, son derece haksız, zâlimce ve nankörce bir davranıştı. Bununla beraber sınırsız merhamet sahibi olan Allah onları affetti. İşte burada onlara özellikle bu af nimeti hatırlatılmakta ve Allah’ın ihsânlarına şükretmeleri istenmektedir.

Tevrat, onlara verilen nimetlerin en büyüğünü teşkil eder:

وَاِذْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٥٣﴾

53. Doğru yolu bulmanız için Mûsâ’ya kitabı ve hakla bâtılı ayıran delilleri vermiştik.

Hz. Mûsâ’ya verilen kitap, Tevrat’tır. “Furkãn” aslında iki şey arasını kesin olarak ayırmak mânasına gelir. Bu sebeple hak ile bâtılı, doğru ile yanlışı, küfür ile imanı, helâl ile haramı birbirinden ayıran her şeye furkãn denilir. Bu yönüyle “Furkãn”, Kur’ân-ı Kerîm’in özel lakabı olmuştur. (bk. Furkãn 25/1) Tevrat dahi esasen hak ile bâtılı ayıran ilâhî bir furkãndır. Dolayısıyla onun Tevrat’ın bir sıfatı olması veya Tevrat’taki şer‘î hükümler yahut “yed-i beyzâ” ve “asâ” gibi mûcizeler ya da bir zafer ve ferah olması da mümkündür. Burada atıf yapılmış olması sebebiyle furkãnın Hz. Mûsâ’ya kitap ile birlikte verilmiş olan “kudret ve hâkimiyet” lutfu olması daha münasip görünmektedir. (Elmalılı, *Hak Dini,* I, 353)

Buzağıyı ilâh edinen kavme Hz. Mûsâ’nın tepkisine gelince:

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِه۪ يَا قَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ
الْعِجْلَ فَتُوبُوا اِلٰى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْؕ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ
بَارِئِكُمْؕ فَتَابَ عَلَيْكُمْؕ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿٥٤﴾

54. O vakit Mûsâ kavmine: “Ey kavmim! Buzağıya tapmakla kendinize zulmettiniz. Hemen yaratanınıza yönelip tevbe edin ve nefislerinizi öldürün. Böyle yapmanız, Yaratanınız yanında sizin için daha hayırlıdır”

demişti. Bunun üzerine siz tevbe etmiş, Allah da tevbenizi kabul buyurmuştu. Çünkü O, tevbeleri çok kabul eden ve çok merhametli olandır.

A'râf sûresi 83-98. âyetlerin tefsirinde daha genişçe açıklanacağı üzere, Hz. Mûsâ, kardeşi Hârûn'u yerine vekil bırakıp Tûr'a Rabbiyle mülâkata gidince, Sâmirî adında biri, kavmin zînet eşyalarını ateşte eriterek altın bir buzağı yapmış, bunun hem Mûsâ'nın hem de kavminin ilâhı olduğunu söylemiş ve orada bulunanları buna iknâ etmişti. Hz. Hârûn, onları bu işten vazgeçirmeye çalışmış ise de muvaffak olamamıştı. Hz. Mûsâ Tûr'dan döndüğünde ise artık iş işten geçmiş, insanlar buzağıya tapmaya başlamışlardı. Buradaki âyet-i kerîme, işte bu hâdiseye işaret etmektedir.

Gerçekten de İsrâiloğulları, Sâmirî'nin sözünü dinleyip buzağıyı ilâh edinmekle açıktan açığa şirk gibi büyük bir günah işlemişler ve bu sebeple nefislerine zulmetmişlerdi. Toplum içerisinde müthiş bir bozulmaya ve karışıklığa sebep olmuşlardı. Bu günahtan tevbe etmeleri ve temizlenmeleri gerekiyordu. Bunun gerçekleşebilmesi için de "kendilerini öldürmeleri" isteniyordu. Âyetteki **"nefislerinizi öldürün"** (Bakara 2/54) ifadesine üç farklı mâna verilmiştir:

Birincisi; hakikat anlamı ki, herkesin kendi kendini öldürmesi, yani intihar etmesidir. Fakat böyle olduğu takdirde, emre karşı gelecek olan âsiler hâricinde ortada hiç kimse kalmazdı. Dolayısıyla bu mânanın kastedilmesi mümkün değildir.

İkincisi; kavmin fertlerinin birbirlerini öldürmeleridir. Müfessirlerin pek çoğu bu mâna üzerinde durmuşlardır. Buna göre Hz. Mûsâ hem buzağıya tapanlara, hem de tapanlara ses çıkarmayıp bekleyenlere, bu günahlarından dolayı hemen tevbe etmelerini ve tevbe edenlerin, etmeyenleri derhal öldürmelerini emretmiştir. Böylelikle kavim arasında vuku bulan bu iç savaş Allah'ın izniyle zaferle sonuçlanmış, İsrâiloğulları da hallerini ıslah edip uslanmışlardır. İşte burada bu hâdiseye bir hatırlatmada bulunulmuştur. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 408-409)

Üçüncüsü; işârî mânadır. Buna göre "nefislerinizi öldürün", işlediğiniz günahınıza son derece pişmanlık duyarak üzüntü, gam ve kederinizden canınızı çıkarın; yahut sıkı bir perhiz ve riyazât ile nefislerinizi şehvevî arzu ve isteklerden men edin, mânasına gelir. İmam Kuşeyrî nefsi öldürmekle yapılan tevbenin Muhammed ümmeti için de gerekli olduğunu, ancak İsrâîloğulları kendi canlarına kıyarken, bizim içimizdeki nefsi mânen öldürmemizle tevbenin gerçekleşeceğini söylemektedir. Bu hususta ilk adım Allah için insanın nefsinden sıyrılıp Rabbine yönelmesidir. İsrâîloğulları'nın tevbesi bizimkinden daha zor zannedilebilir. Ancak gerçek durum böyle değildir. Zira onlar nefislerini bir kez

öldürüp kurtuldular. Bu ümmetin seçkinleri ise nefislerini her an öldürürler. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, I, 47)

Âyet-i kerîmede Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden özellikle "Bâri" ismi kullanılmıştır. "Bâri", eksiklik, noksanlık ve ayıplardan sâlim olarak yaratan, yarattıklarına değişik sûretler vererek onları birbirinden ayıran zat demektir. İsrâiloğulları'nın, kendilerini ayıpsız ve noksansız yaratan, alîm ve hakîm olan Allah'ı bırakıp, ahmaklığın timsali olan ineğe tapınmaya koşmalarından dolayı, bir taraftan içine düştükleri cehâlet ve aptallığı, diğer taraftan da yaptıkları işin fecaatini gözler önüne sermek için Allah yerine "Bâri" ismi kullanılmıştır. (Zemahşerî, *el-Ke âf,* I, 69)

İsrâiloğulları'nın Hz. Mûsâ'ya karşı sergiledikleri büyük küstahlıklarından biri, Allah'ı açıkça görme istekleridir:

وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْكُمُ
الصَّاعِقَةُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾

55. Hani bir de: "Ey Mûsâ! Biz Allah'ı açıkça görmedikçe sana inanacak değiliz!" demiştiniz de, gözünüz göre göre sizi yıldırım çarpmıştı.

56. Sonra ölümünüzün ardından belki şükredersiniz diye sizi tekrar diriltmiştik.

Bu hâdise A'râf sûresinin 155-156. âyetlerinde biraz daha teferruatlı olarak anlatılır. Buna göre Hz. Mûsâ, kavmini temsilen yetmiş kişiyi seçip Tûr dağına götürür. Bunlar orada Allah Teâlâ ile Hz. Mûsâ arasındaki konuşmayı işitince bununla yetinmez ve bu âyette ifade buyrulduğu üzere Allah'ı baş gözleriyle ve açıkça görmedikçe Mûsâ'ya asla inanmayacaklarını söylerler. Bunun üzerine orada şiddetli bir deprem olur. Bu âsi adamları da yıldırım çarpar ve bayılıp düşerler. Ölecek hale gelirler. Hz. Mûsâ'nın Allah'a yalvarmasıyla bu afet başlarından kalkar ve tekrar ayılıp kendilerine gelirler. İşte burada bu büyük ilâhî lutfa dikkat çekilmektedir.

Azgınlıklarına rağmen İsrâioğulları'na olan ilâhî lutuflar kesilmez:

وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ۜ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ
مَا رَزَقْنَاكُمْ ۜ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾

57. Üzerinizi bulutlarla gölgelendirmiş ve size kudret helvası ile bıldırcın eti indirmiştik. "Size verdiğimiz rızıkların temiz ve helâl olanlarından yeyiniz" demiştik. Onlar bu nimetleri hiçe sayarak bize bir zarar

veremediler, fakat böylelikle sadece kendilerine zulmediyorlardı.

İsrâiloğulları, Mısır'dan göç edip Sina çölüne geldiklerinde çok zor durumda idiler. Değil ev veya çadır, başlarını sokabilecekleri en basit bir yerleri bile yoktu. Allah Teâlâ, onları güneşin kavurucu sıcaklarından korumak üzere bulutlar gönderdi. Bulutlarla onları gölgeledi. Eğer Cenâb-ı Hakk'ın bu yardımı olmasaydı, hepsi çölün ortasında yakıcı sıcaklar altında yanıp mahvolurlardı. Onların yiyecek bir şeyleri de yoktu. Allah onlara hem gökten beyaz kar taneleri gibi dökülen kudret helvası indirdi, hem de etlerini yemeleri için binlerce bıldırcın kuşu gönderdi. Bu şekilde karınlarını doyurup açlıktan kurtuldular. Ancak kendilerine bu nimetleri "temiz temiz, taze taze yemeleri" söylendiği halde, biriktirip yığmaya başladılar. Şükredecek yerde nankörlüğe ve haksızlığa yöneldiler. Bunun üzerine nimetler kesilmiş ve zaruret içinde kalmışlardır. Yaptıkları kötülüklerle, Allah'a hiçbir zarar veremezken, sadece kendilerine zulmetmişler, mahrumiyet ve sıkıntının içine düşmüşlerdir.

İsrâiloğulları'nın tâbi tutulup da başaramadıkları bir diğer imtihan da şudur:

وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا
وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ
الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَاَنْزَلْنَا
عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾

58. Bir zamanlar size: "Şu şehre girin de oradaki nimetlerden istediğiniz gibi bol bol yeyin; şehrin kapısından eğilerek girin ve «Hıtta: bizi affet!» deyin ki hatalarınızı bağışlayalım. Biz, iyilik yapanların mükâfatını fazlasıyla vereceğiz" demiştik.

59. Fakat o zâlimler, kendilerine söyleneni başka bir sözle değiştirdiler. Biz de, işledikleri günah sebebiyle zulmedenlerin üzerine gökten korkunç bir azap indirdik.

Bu konuya A'râf sûresi 161-162. âyetlerde küçük farklarla tekrar yer verilecektir. Şehirden maksat Beytü'l-Makdis veya oraya yakın bir yer olan Erîhâ'dır. İsrâiloğulları Tîh sahrasında kırk sene kaldıktan sonra buraya girmekle emrolunmuşlardır. Zira tarihi bilgilere göre onlar Hz. Mûsâ hayatta iken Beytü'l-Makdis'e girememişlerdir. "Kapı", ya o şehrin kapısı veya kendisine doğru namaz kıldıkları kubbenin kapısıdır. Bu kapıdan secde ederek, yani "boyun bükerek, tevâzu ile başlarını eğerek" girmeleri ve girerken de "Hıtta!"

yani “Ya Rabbi! Bizi affet, günahlarımızı bağışla!” demeleri istenmiştir.

Bu emir karşısında onlar iki gruba ayrılmışlardır. Muhsinler ve zâlimler:

Muhsin, yaptığı işi en doğru ve en güzel şekilde yapmaya çalışan, Allah’ın emir ve yasaklarına göre davranan ve yine tüm tutum ve davranışlarını Allah’ı görüyormuşçasına îfâ eden kimsedir. Burada muhsinler, Allah’ın emrettiği şekilde davrandıklarından âyet, onların mükâfatlarının fazlasıyla verileceğini müjdelemektedir.

Zâlimler ise, ilâhî emirleri istenildiği şekilde yapmayan, doğruyu eğri, eğriyi doğru yerine koyan ve hep haksız bir tutum içinde olanlardır. Âyetin ifadesiyle bunlar, kendilerine söylemeleri emredilen sözü değiştirmişler, rivayete göre bağışlanma mânası ihtivâ eden “hıtta” yerine, alay etmek üzere “arpa dânesi” mânasında “hınta” demişlerdir. Kapıdan girerken de emre uygun şekilde başlarını eğerek değil, bir kudret tecellisi olarak kapı aşağıya doğru daraltıldığından yine emre muhalefet olsun diye butları üzerinde sürünerek girmişlerdir. (bk. Buhârî, Enbiyâ 28; Müslim, Tefsir 1) Allah Teâlâ, bile bile zulüm ve haksızlık yapan bu kimselerin üzerine, itaattan uzaklaşıp günaha dalmaları sebebiyle gökten korkunç, çirkin ve fecî bir azap indirmiştir. Rivayete göre vebâ salgınına uğramışlar ve on binlerce kişi helâk olmuştur. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* I, 436)

Taştan on iki gözenin fışkırmasına gelince:

وَاِذِ اسْتَسْقٰى مُوسٰى لِقَوْمِه۪ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَۜ فَانْفَجَرَتْ
مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْناًۜ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْۜ كُلُوا وَاشْرَبُوا
مِنْ رِزْقِ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِد۪ينَ ﴿٦٠﴾

60. Hani Mûsâ kavmi için su aramaya çıkmıştı da, biz de kendisine: “Asanı taşa vur!” demiştik. Bunun üzerine oradan on iki pınar fışkırıvermişti. Böylece her kabile su içeceği yeri öğrenmişti. Onlara: “Allah’ın rızkından yeyin, için; fakat fitne fesat çıkarıp da yeryüzünde bozgunculuk yapmayın” demiştik.

On iki soydan oluşan İsrâiloğulları, Tîh sahrasında susuz kaldılar. Susuzluktan neredeyse helâk olacaklardı. A‘râf sûresinin 160. âyetinde beyân buyrulduğu üzere gelip Hz. Mûsâ’dan su istediler. Hz. Mûsâ, onlar için su aramaya koyuldu, tabii bir imkân bulamayınca, ellerini kaldırıp su göndermesi için Rabbine dua etti. **“Asanı taşa vur!”** emrine uyarak asasını taşa vurdu ve oradan Allah’ın izniyle on iki pınar fışkırdı. Muhtemelen su yüzünden aralarında bir münakaşa olmasın diye Cenab-ı Hak, her kabile için ayrı bir pınar akıtmış ve âyetin

ifadesine göre her birine hangi pınarın kendisine ait olduğu bildirilmişti. Önceki âyetlerde sayılan nimetlerde olduğu gibi bu da İsrâiloğulları'na Allah'ın büyük bir yardımı ve ikramı idi. Bu sebeple onlara: **"Allah'ın rızkından yeyin, için; fakat fitne fesat çıkarıp da yeryüzünde bozgunculuk yapmayın"** (Bakara 2/60) denilmişti.

Âyet-i kerîme, kuraklık zamanlarında ihtiyaç olduğu takdirde yağmur duasına çıkmanın mübah olduğunu gösterir. Böyle durumlarda kullar, ibâdetlerini eksiksiz yapmaya çalışmalı, ihtiyaç, züll ü inkisâr ve tevâzu içinde Allah'dan yağmur istemelidirler. Peygamber Efendimiz de Allah'dan yağmur istemiş, tazarrû, huşû, tevâzu içinde musallaya çıkmıştır. Rivayete göre bedevînin birisi Peygamber Efendimiz'in huzûruna gelerek: "Ya Rasûlallah hayvanlarımız helâk oluyor, toprağımıza kıtlık geliyor. Bize yağmur yağdırması için Allah'a dua et!" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz ellerini kaldırıp Allah'a dua etti. Hz. Enes'in dediğine göre, cam gibi pırıl pırıl bulutsuz gökyüzünde hemen bulutlar toplanmış, ertesi cumaya kadar yağmur yağmıştır. (Buhârî, Cuma 34; Ebû Dâvûd, İstiskâ 2)

Bu âyet-i kerîme, aynı zamanda yer altında gizli olan rahmet hazinelerinden çeşitli teknik aletlerle istifade edilebileceğine işaret etmekte ve çalışılıp uğraşıldığı takdirde bu tür teknik aletlerin icadının mümkün olduğunu göstermektedir. Bu gün yer altından su çıkaran motorlara ve en nihai şekline yani külfetsiz masrafsız usullere parmak bastığı gibi aynı metotla madenlerin, petrolün ve diğer yeraltı kaynakların bulunması hususunda da, özellikle âyetin indiği dönemdeki teknik şartlar göz önüne alındığında, insanlığın ufkunu son derece açmaktadır. (Bedîuzzaman, *Sözler,* s. 237-238)

İsrâiloğulları'na yönelik ikazlar şöyle devam ediyor:

وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نَصْبِرَ عَلٰى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ
لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّٓائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَاۜ
قَالَ اَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذ۪ي هُوَ اَدْنٰى بِالَّذ۪ي هُوَ خَيْرٌۜ اِهْبِطُوا مِصْرًا فَاِنَّ
لَكُمْ مَا سَاَلْتُمْۜ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَٓاؤُ۫ بِغَضَبٍ
مِنَ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيّ۪نَ بِغَيْرِ
الْحَقِّۜ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾

61. Bir zamanlar siz de: "Ey Mûsâ! Tek çeşit yemeğe artık dayanamayacağız. Bizim için Rabbine dua et de bize yerin bitirdiği

şeylerden; sebze, kabak, sarımsak, mercimek ve soğan çıkarsın!" demiştiniz. Mûsâ ise: "Ne o! Yoksa siz değerli olan bir nimeti âdî şeylerle değiştirmek mi istiyorsunuz? Bir şehre inin, istediğiniz şeyler orda vardır" demişti. Böylece onların üzerine alçaklık ve aşağılık damgası vuruldu ve Allah'ın gazabına uğradılar. Çünkü onlar, Allah'ın âyetlerini inkâr ediyor ve peygamberleri haksız yere öldürüyorlardı. Bütün bunlar, onların Allah'a isyan etmeleri ve haddi aşmaları yüzünden oldu.

İsrâiloğulları, Mısır'da uzun yıllar Firavun'un zulmü altında köleler gibi çalışmışlar, ikinci sınıf insan muamelesi görmüşler, üstelik putperest bir toplumun kültürüyle iyice bozulup şahsiyetlerini kaybetmişlerdi. İman, hürriyet, bağımsızlık, kendi inanç temelleri üzerinde ayakta durabilen müstakil millet ve devlet olabilme gibi ulvî gâyeler uğruna gayret gösterme ve sıkıntılara katlanabilme melekeleri zaafa uğramıştı. Günübirlik menfaat ve rahatlarından başka bir şey düşünemeyen basit, iradesiz ve korkak bir toplum haline gelmişlerdi. Hz. Mûsâ, onları bu düşük vaziyetten kurtarabilmek ve yepyeni bir heyecan aşılayabilmek için Allah'ın onlara olan husûsî nimetlerini hatırlatıyor, kendilerine va'dedilen Arz-ı Mukaddes'e girmelerini emrediyor, bu uğurda sabırlı ve dirençli olmalarını istiyor, önceden sahip oldukları millî değerleri yeniden ihyâ etmeleri için teşvikte bulunuyordu. (bk. Mâide 5/20-21) Fakat onlar istenilen metâneti gösteremiyor ve Hz. Mûsâ'ya karşı direniyorlardı. (bk. Mâide 5/24)

Durumları ve ruh halleri bu şekilde olan İsrâiloğulları, Tîh sahrasında Allah'ın kendilerine meccânen ikram ettiği nimetlere nankörlük etmeye başlamışlar, Hz. Mûsâ'ya **"Rabbine dua et"** (Bakara 2/61) şeklinde imansızlık kokan son derece edepsiz bir üslupla hitap ederek, ondan eskiden Mısır'da olduğu gibi bir kısım baklagiller ve sebzeler istemişlerdi. Bu talep, onların Mısır'daki bayağı hayatı özlediklerini gösteriyordu. Bu sebeple Hz. Mûsâ, onların bu isteklerini normal karşılamamış ve şiddetli bir tepki göstermiştir.

Burada İsrâiloğulları'nın dönem dönem işledikleri bir kısım günahları, isyanları ve haddi tecâvüzleri sözkonusu edilerek hem müslümanlara, hem de Rasûlullah (s.a.v.) zamanındaki yahudilere bir hatırlatmada bulunulmakta, bir bakıma onların, atalarının işlediği bu günahları tekrar etmemeleri, değersiz dünya menfaatleri uğruna Hz. Muhammed (s.a.v.)'e karşı düşmanlık duyguları besleyip, ona gönderilen âyetleri inkâr etmekten sakınmaları istenmektedir. (Karaman ve diğerleri, *Kur'an Yolu,* I, 130)

Netice itibariyle:

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارٰى وَالصَّابِئِينَ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ

وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾

62. Sözde iman edenlerden, yahudilerden, hıristiyanlardan ve sabiîlerden kim Allah'a ve âhiret gününe inanıp sâlih amel işlerse, işte onların Rableri yanında mükâfatları vardır. Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar mahzûn da olmayacaklardır.

Âyetin nüzûl sebebi olarak rivayet edilen hâdise şöyledir: Ashâb-ı kirâmdan Selmân-ı Fârisî, önce hıristiyan iken Medine'ye geldikten sonra müslüman olmuştur. Bir defasında Peygamberimiz (s.a.v.)'e, kendileriyle arkadaşlık yaptığı hıristiyanların amellerinden, hal ve davranışlarından bahsedince Efendimiz: "Onlar İslâm dinî üzere ölmediler" buyurmuştu. Bunu duyan Hz. Selman son derece üzülmüş ve dünyası kararmıştır. Sonra Efendimiz'e tekrar tanıdığı bir kısım hıristiyanların dinî gayretlerini ifade etmeye çalışmıştı. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. Ardından Allah Rasûlü (s.a.v.) Selmân'ı çağırıp şöyle buyurdu: *"Bu âyet senin arkada ların hakkında indi. Kim benim peygamber olarak geldiğimi i itmeden önce İsa'nın dinî ve İslâm üzere ölürse o hayırdadır. Fakat bugün kim beni i tir de bana iman etmezse o da helâk olmu tur."* (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 461)

Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli açıklamalarına göre ilk peygamber Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz'e kadar bütün insanlar, cennete girebilmek için -haberleri olmak şartıyla- kendi dönemlerinde gönderilen peygambere inanmak ve onun getirdiği ilâhî mesaja kulak vermek mecbûriyetindedirler. Varlığından haberdar olup bile bile inkâr yolunu tercih edenlerin âhirette kurtuluşları mümkün değildir. Hz. Âdem ve zürriyeti yeryüzüne indirildiğinde kendilerine hitâben gelen:

"Hepiniz oradan inin! Benden bir doğru yol rehberi gelir de kim benim o doğru yol rehberime uyarsa, onlara hiçbir korku yoktur, onlar asla üzülmeyeceklerdir. İnkâra saplanıp âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliktir ve orada ebedî kalacaklardır" (Bakara 2/38-39) buyruğu, bu hakikati dile getirmektedir.

Dolayısıyla ister yahudi, ister hıristiyan, ister sabiî[7] hangi din ve milletten olursa olsun, her bir fert, yaşadığı dönemdeki Peygamber ve kitaba ve onların öğrettiği iman esaslarına -ki bunların başında Allah'a ve âhirete iman gelmektedir- inanmalı ve o imanın gerektirdiği çerçevede sâlih amellerle bir ömür sürmelidir. Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) gönderildikten ve ona Kur'ân-ı Kerîm indirilmeye başlandıktan sonra ise, önceki peygamberler ve ilâhî

kitaplarla birlikte bunlara da iman kesinlikle şarttır. Kur'an, kendisinin doğru yol rehberi olduğu ve felâha ereceklerini müjdelediği müttakîleri: **"Onlar, hem sana indirilene hem de senden önce indirilenlere iman ederler. Âhiret gününe ise yakînen inanırlar"** (Bakara 2/4) şeklinde tavsif etmektedir.

Yine Kur'an, uzun bir dinî geleneğin varisleri olan İsrâiloğulları'na seslenirken de kurtuluş için Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Kur'an'a imanın zarûrî olduğunu beyân sadedinde: **"Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana olan sözünüzü tutun ki, ben de size olan sözümü tutayım. Bir de benden, yalnızca benden korkun! Elinizdeki Tevrat'ı doğrulayıcı olarak indirdiğim Kur'an'a inanın. Onu ilk inkâr eden siz olmayın..."** (Bakara 2/40-41) buyurur. O halde Peygamber Efendimiz'in bîsetinden sonra, neye ne şekilde inanırlarsa inansınlar, onu inkâr edenlerin makbul bir iman sahibi olmaları mümkün değildir. Bu hususta Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Muhammed'in nefsini kudret eliyle tutan Zât'a yemîn ederim ki, ister yahudi ister hıristiyan olsun bu ümmetten her kim beni i itir, sonra da bana gönderilene inanmadan ölürse mutlaka cehennem ehlinden olacaktır." (Müslim, İman 240)

Yahya b. Ca'de'den rivayete göre ashâb-ı kirâmdan bazı kimseler, yahudilerden duyarak bir kürek kemiğine yazmış oldukları bazı yazıları Peygamberimiz (s.a.v.)'e getirmişlerdi. Allah Rasûlü (s.a.v.) onlara baktı, onları yere bıraktı ve: *"Kendi peygamberlerinin getirmi olduğundan, ba kalarına gelmi olan peygamberlerin getirmi olduklarına veya kitaplarından ba ka bir kitaba meylederek onlara rağbet etmeleri bir kavmin sapıklığına ve aptallığına yeter alâmettir"* buyurdu. Bunun üzerine **"Hem, kendilerine okunan bu kitabı sana indiriyor olmamız onlara mûcize olarak yeterli değil mi? Hiç şüphesiz bunda iman eden bir toplum için elbette bir rahmet ve öğüt vardır"** (Ankebût 29/51) âyet-i kerîmesi nâzil olmuştur. (Dârimî, Mukaddime 42; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXI, 6)

Hâsılı Peygamber Efendimiz'in bîsetinden kıyâmete kadar bütün insanlar, Kur'an'ın tâlim ettiği şekilde diğer iman esaslarıyla birlikte Allah'a ve âhiret gününe gerçek mânada iman eder, sâlih ameller işler ve ölünceye kadar bunda sebât ederlerse uhrevî mükâfata ererler, kendilerine korku ve hüzün dokunmayacak bahtiyarlardan olurlar. Bu âyette, İslâm dininin dâvet ve hidâyetinin herkese şâmil olduğuna dâir açık delil bulunmaktadır.

Nitekim İsrâioğulları'ndan alınan şu söz de bu çerçevede değerlendirilebilir:

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَۜ خُذُوا مَٓا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ
وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَۚ فَلَوْلَا

فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٤﴾

63. Bir zamanlar Tûr dağını hemen düşüverecek şekilde üzerinize dikerek emre uyacağınıza dâir sizden söz almış ve: "Size verdiğimiz kitaba bütün gücünüzle sarılın ve gereğince amel etmek sûretiyle içinde olanları hatırınızda tutun. Belki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırsınız" demiştik.

64. Bunun ardından siz verdiğiniz sözden yine döndünüz. Eğer üzerinizde Allah'ın lutuf ve merhameti olmasaydı, mutlaka zarara uğrayanlardan olurdunuz.

Cenâb-ı Hak, İsrâiloğulları'ndan Hz. Mûsâ'ya itaat etmek ve ona verilen Tevrat'ın emirlerine uymak, yasaklarından da kaçınmak hususunda söz almıştır. Zira dünyada tehlikelerden korunup, takvâ üzere bir hayat yaşayarak âhirette cehennemden kurtuluş ancak bu yolla mümkün olabilecektir. Bu sözü ciddiye almaları için de, bir tehdit unsuru olarak Tûr dağını üzerlerine doğru kaldırmıştır. Dağ âdeta onların üzerine çökecekmiş gibi bir hal almış ve korkunç bir manzara oluşmuştur. Nitekim A'râf sûresi 171. âyette bu manzara daha açık bir şekilde tasvir edilir. Fakat onlar, bunun ardından sözlerini fazla tutamamış, iman ve itaat sözlerinden caymış ve hakikatten yüz çevirmişlerdir. Cenâb-ı Hak ise, kullarına olan sonsuz lutfu ve merhameti gereği onları hemen cezalandırmamış, bağışlamış, zaman zaman peygamberler göndermiş ve kurtuluşlarını temin için ilâhî irşâdını devam ettirmiştir. Böyle olmasa idi, hiçbirinin selâmete erme ihtimali kalmaz ve hepsi ziyan edenlerden olurdu. Bunun en ibretli misali Ashâb-ı sebt'in başına gelenlerdir:

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا

قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٦٥﴾ فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾

65. İçinizden Cumartesi günüyle ilgili avlanma yasağını çiğneyenleri elbette bilirsiniz. Bu yüzden onlara: "Aşağılık maymunlar olun" demiştik.

66. Bu cezayı, hem o devirde yaşayanlara hem de gelecek nesillere uyarıcı bir ibret, kötülükten sakınanlara da tesirli bir öğüt kıldık.

Bu hâdise A'râf sûresinin 163-167. âyetlerinde daha tafsilâtlı olarak anlatılmaktadır. Gerekli açıklama orada yapılacaktır. Burada sadece sözün akışı içinde yahudilere yapılan ihsânlar ve onların buna nankörlükleri münâsebetiyle kısa bir hatırlatmada bulunulmuştur. Âyette geçen "Sebt" kelimesi, Cumartesi günü mânasında bir isimdir. Bu güne saygı sebebiyle "onu ibâdetle geçirmek ve

diğer meşguliyetleri bırakmak" mânasını da taşır. Burada bu mânada kullanılmıştır. Nitekim yahudiler, Cumartesi günü bütün işlerini terk edip sadece Allah'a ibâdet etmekle emrolunmuşlardı. Fakat Cumartesi yasağını çiğneyip, o günde sahillerine bol miktarda akın eden balıkları tutmuşlar ve bu sebeple ilâhî azaba uğramışlardı. Allah Teâlâ onlara: **"Aşağılık maymunlar olun"** (Bakara 2/65) buyurmuştu. Müfessirlerimizin çoğuna göre, âyetin ifade buyurduğu zâhirî mânaya nazaran, onlar sûret değişikliğine uğrayarak tam anlamıyla maymuna çevrilmişlerdir. Mücahid ve onun izinden giden diğer tefsircilere göre ise, bu hüküm temsilî olup, onlar akıl, mantık, huy ve ahlâk bakımından maymunlar gibi olmuşlardır. Gerçekten de bu dikkat çekici hâdise, o zamanda yaşayanlar ve sonradan gelenler için son derece ibret verici ve Allah'ın emrine karşı gelmekten sakındırıcı bir keyfiyete sahiptir. Allah'tan korkanlar için de oldukça tesirli bir öğüttür.

Şimdi de sûreye ismini veren ve İsrâiloğulları'nın şahsiyetleriyle alakalı bir takım yönleri aydınlatan ibretli "Bakara Kıssası" geliyor:

"Yahudi" kelimesi, Hz. Yâkub'un on iki oğlundan dördüncüsü olan "Yahuda"dan gelmektedir. İsrâiloğulları zamanla bu isme izafeten "yahudiler" diye zikredilmeye başlamışlardır. Hıristiyanlar, Hz. İsa'nın doğduğu yerin ismi olan "Nâsıra"dan dolayı, ona nispetle "Nasrânî" ve bunun çoğulu olarak "Nasârâ" olarak isimlendirilmişlerdir. "Sâbiî", "vaftiz olmak, suya dalıp yıkanmak" mânasından geldiği söylenmektedir. Bu kelime, Sâbiîlerin en belirgin özelliği olan akarsuya dalıp çıkmak sûretiyle vaftiz olmalarını ifade etmektedir. (bk. Karaman ve diğerleri, *Kur'an Yolu,* I, 134) Sâbiîlere "ne yahudi ne hıristiyan hiçbir dinî olmayan", "Lâ ilâhe ilallah sözünden başka hiçbir amelleri, kitap ve peygamberleri olmayan", meleklere tapan" grup şeklinde farklı mânalar da verilmiştir. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 455-456)

Bakara Kıssası

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِه۪ٓ اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً ؕ قَالُٓوا اَتَتَّخِذُنَا
هُزُوًا ؕ قَالَ اَعُوذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا
رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ ؕ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ
عَوَانٌ بَيْنَ ذٰلِكَ ؕ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ
يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا ؕ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَٓاءُ ۙ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ
النَّاظِرِينَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ ۙ اِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ
عَلَيْنَا ؕ وَاِنَّٓا اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا
ذَلُولٌ تُث۪يرُ الْاَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ ۚ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ ف۪يهَا ؕ قَالُوا
الْـٰٔنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ ؕ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ ۟ ﴿٧١﴾

67. Bir zamanlar Mûsâ kavmine: "Allah size bir inek kesmenizi emrediyor" demişti. Onlar: "Sen bizimle alay mı ediyorsun?" dediklerinde ise Mûsâ: "Câhillerden olmaktan Allah'a sığınırım" demişti.

68. Onlar: "Bizim için Rabbine dua et de kesilecek ineğin özelliklerini bize iyice açıklasın" dediler. Mûsâ da: "Allah onun ne çok geçkin ne de çok genç, ikisi arası orta yaşta dinç bir sığır olmasını istiyor" dedi.

69. Bunun üzerine: "Bizim için Rabbine dua et de onun renginin nasıl olacağını bize bildirsin" dediler. Mûsâ da: "Allah onun, bakanlara sürûr verecek parlak renkte sapsarı bir inek olmasını istiyor" dedi.

70. Yine onlar: "Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl olacağını bize daha açık seçik bildirsin. Çünkü bize göre bütün inekler birbirine benziyor. İnşallah, istenen ineği buluruz" dediler.

71. Mûsâ: "Allah onun yer sürmek ve ekin sulamak üzere boyunduruğa vurulmamış, her ayıptan temiz, hiçbir lekesi, alacası olmayan bir inek olmasını istiyor" dedi. Onlar: "İşte şimdi doğruyu anlattın" dediler ve hemen onu bulup kestiler. Fakat az kalsın kendilerine emredilen şeyi yapmayacaklardı.

Mısır'da uzun bir müddet ikamet eden İsrâiloğulları, Hz. Mûsâ'nın zuhuruna kadar geçen zaman içinde, orada yaygın olan hayvanlara ibâdet ve onları kutsal sayma inancının tesirinde kalmışlardır. Nitekim Mısır'dan çıkıp denizi geçtikten

sonra, kendilerine ait putlara tapan bir kavme rastladıklarında: **“Ey Mûsâ! Bize de onların ilâhları gibi bir ilâh yapıver!”** demişlerdi. (bk. A‘râf 7/138) Sonra Hz. Mûsâ’nın Tûr dağında bulunduğu sırada Sâmirî’nin yaptığı altın buzağı heykeline tapmaya başlamışlardı. (bk. A‘râf 7/152; Tâhâ 20/85-96) Zira **“inkâr etmeleri yüzünden kalplerindeki buzağı sevgisi iliklerine işlemişti.”** (Bakara 2/93) Bu bakımdan onlar henüz ineği mukaddes bir hayvan görüyor ve onun kesilmesinin mümkün olabileceğini düşünemiyorlardı. Aynı gerekçe ile Hz. Mûsâ’nın bir inek kesme teklifine karşı **“Sen bizimle alay mı ediyorsun?”** (Bakara 2/67) demişlerdi.

Bundan itibaren emre hemen imtisal etmeyip, kesilecek sığırın mâhiyeti, yaşı, rengi ve diğer özellikleri hakkında üst üste sualler sormaları da onu kesmek istememelerinden kaynaklanıyordu. Nitekim 71. âyetin sonundaki **“fakat az kaldı kendilerine emredilen şeyi yapmayacaklardı”** beyânı, onu istemeye istemeye kestiklerini göstermektedir. Bütün bu gerçekler göz önüne alındığında, Allah Teâlâ’nın İsrâiloğulları’na, putperest milletlerden öğrendikleri ineği kutsal sayma ve ona tapma inançlarını yıkıp temizlemek için bir inek kesmelerini emrettiği anlaşılmaktadır.

İsrâiloğulları, bu hususta ilâhî emir gelir gelmez ona itaat etseydiler, sıradan herhangi bir ineği kesmekle mesuliyetten kurtulmuş olacaklardı. Fakat sual sordukça teferruatın ve istenen özelliklerin artmasına ve yapılacak işin daha da zor hâle gelmesine sebep olmuşlardır. Bu kıssada, insanların din mevzuunda kendilerine fayda sağlamayacak şekilde fazla soru sormalarının yararlı ve uygun olmadığına, soruların teferruatı arttıracağına ve işleri güçleştireceğine de bir işaret bulunmaktadır. (bk. Mâide 5/101)

Sığırın kesilme talebenin esas hikmetini açıklamak üzere şöyle buyruluyor:

وَاِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادّٰرَءْتُمْ فٖيهَاۜ وَاللّٰهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾
فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَاۜ كَذٰلِكَ يُحْيِ اللّٰهُ الْمَوْتٰى وَيُرٖيكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ
تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ اَوْ
اَشَدُّ قَسْوَةًۜ وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارُۜ وَاِنَّ مِنْهَا
لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُۜ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِۜ
وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾

72. O vakit siz bir insan öldürmüş, bu konuda münâkaşa edip suçu üzerinizden atmaya çalışmıştınız. Halbuki Allah, gizlediğiniz şeyleri

mutlaka açığa çıkaracaktı.

73. "Kestiğiniz ineğin bir parçasıyla öldürülen kişiye vurun" dedik. İşte Allah, aklınızı çalıştırmanız için ölüleri böylece diriltir ve size âyetlerini gösterir.

74. Bundan sonra kalpleriniz yine katılaştı da taş kesildi, hatta taştan daha katı oldu. Çünkü öyle taşlar vardır ki bağrından ırmaklar çağlar. Öylesi de vardır ki, çatlar da arasından sular akar. Bazısı da Allah korkusundan yuvarlanıp düşer. Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir.

Rivayete göre Hz. Mûsâ zamanında hayli zengin ve yaşlı bir yahudi vardı. Çocuğu da yoktu. Kardeşinin çocukları ise oldukça fakir ve çaresiz bir durumda idiler. Amcalarının mirasına ve kan bedeline göz diken bu çocuklar, onu öldürüp bir tarafa attılar. Cinayeti de bir masumun üstüne yıkmaya çalıştılar. Katilin bulunamaması yüzünden toplumda neredeyse silahlı mücadeleye kadar varacak bir gerginlik doğdu. Hâdise Hz. Mûsâ'ya bildirilerek kendisinden bir çözüm bulması istendi. O da Allah'tan aldığı vahye uygun olarak bir inek kesmelerini ve bunun bir parçasıyla maktulün cesedine vurmalarını emretti. Denilenin yapılması üzerine maktul dirildi ve kendisini öldürenin kimliğini açıkladı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 507) Bir mûcize eseri olarak ölünün dirilmesiyle bir yandan adâlet yerini bulup ihtilâf ortadan kalkarken bir yandan da yüce Allah'ın ölüleri diriltmeye muktedir olduğu gösterilmiş oldu.

Aslında ineğin kesilmesi ile birlikte İsrâiloğulları'nın kalplerinde bulunan ineği kutsal sayma düşüncesi ve ona karşı duyulan sevginin de kesilip ortadan kalkması gerekirdi. Gönüllerin tam mânasıyla Allah'a yöneltilmesi lâzım gelirdi. Ayrıca Allah'ın kudretini ve ölüleri dirilteceğini gösteren bir mûcize olarak ölünün diriltilmesi de, İsrâiloğulları'nın imanlarını pekiştirmeli ve kalplerini rakîk bir hale getirmeliydi. Bu gibi hâdiselerden sonra onlardan bu beklenirdi. Fakat böyle olmadı. Tam aksine kalpleri taş gibi katılaştı, hatta taştan daha katı hâle geldi. Onlar, kalplerinin mukayese edildiği taşı daha önceden tanıyorlardı. Taştan on iki pınarın fışkırdığını, Allah tecelli edince dağın lime lime eridiğini ve Mûsâ'nın yere düşüp bayıldığını onlar bizzat görmüşlerdi. Onların kalpleri ise bu taştan daha katıdır. Bütün olan bitene rağmen bir türlü yumuşamamakta, ilâhî korku ile titrememekte ve takvâ hisleriyle harekete geçememektedir. Bunlar, hayat emâreleri azalmış son derece kuru, çorak ve katı kalplerdir.

İşte İsrâiloğulları'nda sembolleştiği üzere kâfirlerin kalpleri, katılıkta mesel hâline gelmiş taştan daha katıdır. Âyet bunun gerekçelerini şöyle sıralamaktadır: Çünkü öyle taşlar vardır ki ondan tabiî veya teknik usullerle gürül gürül ırmaklar fışkırır. Kâfir kalpler ise hiçbir şeyden etkilenmez ve

kendilerinden hiçbir mârifet fışkırmaz. Öyle taşlar vardır herhangi bir etkilenme ile çatlar da aralarından sular akar; akmasa da süzülür, sızar. Kâfir kalplerde böyle bir çatlama ve sızma da yoktur. Bazı taşlar da vardır ki yağmur, kasırga, zelzele gibi ilâhî kudretin eseri olan olaylardan etkilenerek, Allah korkusundan yerinden oynar, düşer, yuvarlanır. Halbuki kâfir kalpler, bu kadar ayan beyân olan âyetler ve kesin açıklamalar karşısında bile zerre kadar tesir altında kalmaz, teşvikten ve korkutmadan etkilenmez. Hâsılı taşlar bile Allah Teâlâ'nın kendileri için koyduğu kanunlara uygun hareket edip bereketli ve faydalı olabilirken, böyle katı kalplerin sahipleri Allah'ın emirlerine kayıtsız kalarak ne kendilerine ne de başkalarına faydalı olabilmektedirler.

Allah Rasûlü (s.a.v.), kalp katılığına karşı bizleri uyararak şöyle buyurur: *"Allah'ı anmanın dı ında çok konu mayın. Çünkü Allah'ı anmanın dı ında sözün çokluğu kalp katılığına sebep olur. İnsanların Allah'tan en uzak olanı ise, kalbi katı olandır."* (Tirmizî, Zühd 62)

Bu sebeple göz yaşarmaması, kalp katılığı, bitmek bilmeyen arzular ve dünyaya karşı aşırı tamah bedbahtlık alâmeti olarak kabul edilmiştir.

Dolayısıyla müslümanların, kalpleri böylesine taşlaşmış kişilerin hemen doğru yola gelmelerini beklemeleri boşunadır:

اَفَتَطْمَعُونَ اَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّٰهِ

ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

75. Ey mü'minler! Şimdi onların size inanacaklarını mı bekliyorsunuz? Halbuki onlardan bir grup var ki, Allah'ın kelâmını işitirler de, düşünüp anladıktan sonra onu bile bile bozup değiştirirler.

Medine'de müslüman olan bazı kimseler, mevcut tecrübe ve birikimleri ışığında İslâm'ın getirdiği itikat, ibâdet, muamelât ve ahlâka dâir emir ve yasakları daha rahat anlayabilecek olan yahudilerin hemen İslâm'a girebileceklerini düşünüyorlardı. Âyet-i kerîme bu düşüncenin yerinde olmadığını ifade buyurmaktadır. Zira onların doğru yola ermelerine mâni olan başka mânevî hastalıklar ve kalbî marazlar vardı. Hakîkatleri bilmek, imansızlık düğümünü çözmeye yetmiyordu.

Onlardan bir grup, özellikle âlimleri, Allah'ın kelâmı olan Tevrat'ı okuyor, dinliyor, anlıyor fakat oradaki gerçekler istikâmetinde hareket edecek yerde, tam aksine o gerçekleri bile bile tahrife yelteniyorlardı. Hakikatleri tersyüz ediyorlardı. Bunu ya Tevrat nüshasının bizzat metnini ve lafzını değiştirip bozarak veya metin aynen kaldığı halde yanlış tefsir ederek yapıyorlardı. Onlar,

bilhassa Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz'in peygamberliğiyle alakalı haberleri ve recim gibi bir kısım hukûkî hükümler ihtivâ eden âyetleri değiştiriyorlardı. Bu şekilde hem kendilerini hem de hitap ettikleri kitleleri doğru yolu gösteren vesilelerden uzaklaştırıyorlardı. Dolayısıyla kendi kitaplarını bile tahrif edecek kadar ileri giden yahudilerin, dünyevî menfaatlerine âlet ettikleri dinlerini terk ederek İslâm'a gelmeleri gerçekten zor bir durumdur.

Zira onlar:

وَاِذَا لَقُوا الَّذٖينَ اٰمَنُوا قَالُٓوا اٰمَنَّاۚ وَاِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ قَالُٓوا
اَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَٓاجُّوكُمْ بِهٖ عِنْدَ رَبِّكُمْۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ
﴿٧٦﴾ اَوَلَا يَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٧﴾

76. İman edenlerle karşılaştıklarında "İnandık" derler. Birbirleriyle baş başa kaldıklarında ise: "Yarın Rabbinizin katında aleyhinizde kuvvetli bir delil olarak kullansınlar diye mi Hz. Muhammed hakkında Allah'ın size açıkladığı gerçekleri onlara anlatıyorsunuz? Hiç akıl erdirmiyor musunuz?" derler.

77. Yoksa onlar bilmiyorlar mı ki, Allah, gizlediklerini de açığa vurduklarını da elbette bilir.

Rivayete göre bir kısım yahudiler, aynen münafıklar gibi, müslümanlarla karşılaştıklarında iman ettiklerini söylerlerdi. Ayrıca Tevrat'ta ifade edildiği şekilde Peygamberimizin nübüvveti ve vasıfları hakkında, diğer taraftan atalarının isyanları sebebiyle uğradıkları musibetler ve çektikleri cezalar hususunda müslümanlara bilgi verirlerdi. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 525) Daha sonra bir araya geldiklerinde ise özellikle âlimleri, yapılan bu işin doğru olmadığını, verilen bu bilgilerin müslümanlar tarafından hem dünya hem de âhirette yeri geldiğinde aleyhlerinde delil olarak kullanılabileceğini, dolayısıyla bunun da kendileri hakkında pek hayırlı netice husûle getirmeyeceğini söylerlerdi.

Ehl-i kitabın âlimlerinin hali böyledir. Câhillerinin durumuna gelince:

وَمِنْهُمْ اُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ اِلَّٓا اَمَانِيَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٧٨﴾

78. Onlardan bir kısmı ümmîdir; kitabı bilmezler. Bütün bildikleri kulaktan dolma şeyler, bir takım kuruntulardır. Onlar sadece yanlış fikirlere kapılmışlardır.

Yahudilerin şüphesiz hepsi okur yazar ve kitabı bilen kimseler değildi.

Onlardan önemli bir kısmı ümmî idiler; okuma yazma bilmez ve kitabı anlamazlardı. Kendi dinleri ve kitapları hakkında bile yeteri bilgiye sahip değillerdi. Bütün bildikleri sağdan soldan duydukları boş saplantılar, kendiliklerinden ürettikleri asılsız hayal ve kuruntulardan ibaretti. Dolayısıyla bilgiye dayalı olarak doğruyu yanlıştan ayırıp, şuurlu bir tutum ve davranış içinde olmak yerine sadece zanlarının peşinden koşar, yanlış fikirlere kapılırlardı. Bütün yaptıkları zan ve taklitten başka bir şey değildi. Bunların vebâli de, kendilerine gereken bilgileri doğru bir şekilde öğretmeyen, hata onları yanlış yönlere yönlendiren âlimlere aittir. Fakat onların yaptıkları yanlarına kar kalmayacaktır. Zira Yüce Allah, dinî gerçekleri tahrife yeltenenleri şu şekilde uyarmaktadır:

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ
لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾

79. Yazıklar olsun şu kimselere ki, kitabı kendi elleriyle yazarlar, sonra da küçük bir dünya menfaati için: "Bu Allah tarafından gönderilmiştir!" derler. Yazıklar olsun elleriyle yazdıkları yüzünden onlara, yazıklar olsun kazandıkları yüzünden onlara!

Yahudi âlimleri, dinî mevzularda kitaplar yazıyor ve burada serdettikleri şahsi görüşlerinin Allah'tan gelen dinî hakikatler olduğunu söylüyorlardı. Böylece sözlerine kutsallık kazandırıp bu yolla insanlar üzerindeki tesirlerini artırmaya ve onları daha kolay sömürmeye çalışıyorlardı. Niyetleri halkı dinî hususlarda aydınlatmak değil, onları bir sömürü aracı olarak kullanmaktı. Bundan dolayı âyet-i kerîme onları sert bir dille tehdit etmekte, onlar gibi davranacak diğer insanları da ciddi mânada uyarmaktadır. Âyetin iniş sebebi ile alakalı şöyle bir rivayet nakledilir:

Yahudiler, Rasûlullah (s.a.v.)'in kendi kitaplarındaki vasfını değiştirdiler. Kitaplarında o, orta boylu, esmer olarak zikredilirken onu buğday benizli, düz saçlı ve uzun boylu yaptılar. Arkadaşlarına ve kendilerine tâbi olanlara da: "Âhir zamanda gönderildiğini iddia eden şu peygambere bakın; kitabımızda zikredilen vasıflara uymuyor" dediler. Yahudi âlimlerinin, diğer yahudiler için sözkonusu olmayan bir takım menfaatleri vardı. Peygamberimiz (s.a.v.)'in kitaplarında beyân edilen gerçek vasıflarını açıkladıkları takdirde bu menfaatlerinin elden gideceğinden korkmuş ve onu değiştirmişlerdir. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 29)

Bununla birlikte yaptıkları kötülüğün kendilerini cehenneme götürecek büyüklükte bir günah olduğunu bildiklerinden içlerini rahatlatmak üzere şöyle

asılsız bir kuruntunun ardına sığınmaya çalışmışlardır:

وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّٓا اَيَّامًا مَعْدُودَةً ۜ قُلْ اَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا

فَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ عَهْدَهُٓ اَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾

80. Bir de: "Sayılı birkaç günden başka bize ateş dokunmayacak" dediler. Onlara şöyle de: "Bu konuda Allah'tan bir teminat mı aldınız? Eğer öyleyse ne âlâ, zira Allah verdiği teminattan asla dönmez. Yoksa Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?

"Sayılı günler"le ilgili yapılan izahlardan bazıları şöyledir:

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Medine-i Münevvere'ye geldiğinde yahudiler: "Bu dünya hayatı yedi bin senedir. İnsanlar âhirette, dünyadaki her bin sene için âhiret günleriyle bir gün azâb olunacaklardır. Bu da sadece yedi gün demektir ki bu yedi günün sonunda azap kesilecek ve sona erecektir" diyorlardı. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 30; Kurtubî, *el-Câmi'*, II, 10)

Yahudilerin, âhirette kendilerine dokunacak azâbın ancak buzağıya tapındıkları gün sayısınca yani sadece 40 gün olacağını iddia ettikleri ve bu âyetin bu sebeple nâzil olduğu rivayeti de vardır. Yine onlar, Tevrat'ta, "cehennemin 40 yıllık yürüyüş genişliğinde olduğu, yahudilerin bir günde bir yıllık yol katederek cehennemi kırk günde geçecekleri ve böylece cehennemdeki kalışlarının sona ereceği" yazılı olduğunu iddia etmişlerdir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, II, 10)

Halbuki gerçek şudur:

بَلٰى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَاَحَاطَتْ بِهٖ خَطٖيٓـَٔتُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ

هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُو۬لٰٓئِكَ

اَصْحَابُ الْجَنَّةِۚ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ۟ ﴿٨٢﴾

81. Hayır! Kim bir günah işler, günahı onu çepeçevre kuşatır da kâfir olarak ölürse, işte onlar ateşe arkadaş olmuş kimselerdir, orada onlar ebedî kalacaklardır.

82. İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, onlar cennet yârânıdırlar, onlar da orada ebedî kalacaklardır.

Cehennemden kurtulup cennete girebilmek, bir kısım hayal ve kuruntuların peşinden sürüklenmekle değil, Allah Teâlâ'nın emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından tamâmen kaçınmakla mümkün olabilecektir. Dinin tâlimatlarını

dikkate almayıp, günahlara batan ve günahlardaki ısrarı sebebiyle tevbe imkânı bulamayıp küfür üzere ölenler, cehenneme girecek ve orada ebedî kalacaklardır. Zerre kadar imanı olanlar affedilmeyen günahları karşılığında ateşte yansalar da neticede bir kurtuluş kapısı bulacaklardır. Dinin tâlimatlarına uygun yaşayanlar ise cennete girecek ve orada ebedî kalacaklardır. (bk. Nisâ 4/123-124)

Allah Teâlâ'nın İsrâioğulları'ndan aldığı bir diğer söz de şudur:

Allah’a Kulluk Yaratılmışlara İyilik

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي اِسْرَآئِيلَ لَا تَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ
اِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ
حُسْنًا وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا مِنْكُمْ وَاَنْتُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾

83. Hani biz, İsrâiloğulları’ndan: “Sadece Allah’a kulluk edeceksiniz, ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilikte bulunacaksınız!” diye söz almış ve: “İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı hakkıyla kılın, zekâtı verin!” diye emretmiştik. Sonra sizden pek azı müstesna, sözünüzden döndünüz ve hâlâ yüz çevirmeye devam ediyorsunuz.

“Sadece Allah’a kulluk yapılması” emri aslında bütün insanlara yöneliktir ve onlar bunun için yaratılmışlardır. (bk. Enbiyâ 21/25; Nahl 16/36) Allah’a ait olan bu hak, hakların en üstünü ve en yücesidir. Sonra diğer varlıkların hakları gelir. Yaratıklar içinde ise en mühim hak, anne-babaya âittir. Bu sebeple Kur’an’ın pek çok yerinde ve hadis-i şeriflerde Allah’ın hakkı olan “şirk koşmamak”tan hemen sonra anne-baba hakkı zikredilir.

Anne-babadan sonra akrabaya iyilik gelir. Dinimiz sıla-i rahim denilen akrabayla münâsebetleri devam ettirip onlara yardımda bulunmayı ısrarla teşvik etmiş ve bu konuda vazgeçilmez haklar ve sorumluluklar koymuştur. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), *“Allah’a ve âhiret gününe inanan kimse akrabasına iyilik etsin”* buyurmuştur. (Müslim, İman 74, 75)

Bir sahâbînin: “Ya Rasûlallah! Benim akrabam var. Ben kendilerini ziyaret ediyorum, onlar gelip gitmiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar. Ben onlara anlayışlı davranıyorum, onlar bana kaba davranıyorlar” demesi üzerine de af ve rahmet Peygamberi (s.a.v.): *“Sen böyle davrandıkça Allah’ın yardımı seninledir”* buyurmuştur. (Müslim, Birr 22)

Yetimler, kendilerine bakacak babaları olmayan küçük çocuklardır. Yetimlere iyilik ve yardımda bulunmak çok önemli bir içtimâî ibâdettir. Bu sebeple pek çok âyet ve hadiste insanlar yetimlere bakmaya teşvik edilirler. Yoksullar ise, kendileri ve âileleri için harcayacak bir şey bulamayan kişilerdir. Cenâb-ı Hak, yoksullara en güzel şekilde davranmayı, onlara iyilikte bulunmayı emretmektedir.

Cenâb-ı Hak, insanlara iyi davranmayı emrettikten sonra, yine insanlara güzel söz söylemeyi emrederek uygulamalı ve sözlü iyiliği büyük bir uyum içinde bir

araya getirmiştir. Yani insan hem diliyle hem de uygulamalarıyla iyilik üzere olmalı, devamlı iyilik düşünüp iyilik konuşmalı ve herkese güzel muamele etmelidir. Daha sonra âyette, Allah'a ibâdetle insanlara iyilik mevzûları birer misalle müşahhas hâle getirilerek namazın doğru kılınması ve zekâtın verilmesi emredilmiştir.

Allah Teâlâ, İsrâiloğulları'ndan bu şekilde söz almış, ancak onlar, pek azı hâriç, verdikleri sözlerinden dönmüşlerdir. Sonradan gelen yahudiler de atalarının izini tâkip ederek aynı isyan hâlini devam ettirdikleri için, hitap onlara yöneltilerek; **"Sözünüzden döndünüz!"** (Bakara 2/83) buyrulmuş ve geçmişlerin yanlış davranışı bunlara da nispet edilmiştir.

Hatta yahudiler insanlara verdikleri sözlerden döndükleri gibi doğrudan doğruya kendi hayatlarıyla alakalı sözleri husûsunda da aynı şekilde davranmaktadırlar. Bunu açıklama sadedinde şöyle buyrulur:

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَٓاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ اَنْفُسَكُمْ مِنْ
دِيَارِكُمْ ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾

84. Yine bir vakit sizden "Haksız yere birbirinizin kanını dökmeyecek; kendinizden olan insanları yurdunuzdan çıkarmayacaksınız!" diye kesin söz almıştık. Bu konuda siz de kesin taahhütte bulunmuş, bunu kabul etmiştiniz. Nitekim bugün de aynı şehâdette bulunursunuz.

"Birbirinizin kanını dökmeyeceksiniz!" ifadesi şu mânaya gelir: "Kendi milletinizden olan insanları, akrabalarınızı ve din kardeşlerinizi öldürmeyin! Haksız yere adam öldürüp, buna karşılık kısas edilerek kendi canınıza kıymayın! Bir de kanınızı mübah kılacak günahlar işlemeyin!"

İsrâiloğulları, Tevrat'ta mevcut olan ilâhî ahdi bildikleri için bu konuda Allah'a verdikleri sözü ikrar etmişlerdir. Bunun kesinlikle kendilerinden alınan bir söz olduğunu itiraf etmişlerdir. Önceki yahudiler, bu sözü kabul ederken birbirlerine şâhit olmuşlardı. Bugünküler de o sözün ikrar edildiğine şâhitlik yaparlar.

Bu ve devam eden âyet-i kerîmelerde geçmişle hâl iç içe sunulmakta, böylece geçmiş hâdiseler adeta şimdiki hâle getirilmekte ve hâl geçmişe girmekte, böylece tarih mânasız bir hâdiseler yığını olmaktan çıkıp, devam eden tesirleriyle hâlâ yaşanan ve ibret veren bir hayat olmaktadır. Ayrıca, burada anlatılan geçmiş olayların kahramanları ile, âyetlerin indiği anda yaşanan olayların kahramanları aynı karakterde birleşmekte, dolayısıyla geçmişten hâle bütün olaylar aynı karakterdeki kişiler etrafında dönmektedir. Böylece kuru tarihî hâdiselerden ziyâde karakterler, niyetler, sıfatlar, tutum ve davranışlar

öne çıkarılmakta, olaylar bu aslî unsurun ortaya çımasına yardımcı olan vasıta mevkiinde tutulmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm, kıssaları ve tarihî olayları anlatırken bu etkileyici üslûbu fevkalâde başarılı bir şekilde kullanmaktadır. (bk. Ünal, *Meâl,* s. 56)

Ancak yahudiler yine sözlerinde durmamış, Allah'a verdikleri söze uymamış ve birbirlerini öldürmeye, yurtlarından çıkarıp sürgün etmeye ve kardeşleri aleyhine başkalarıyla ittifak kurup kötülük üzere yardımlaşmaya davam etmişlerdir:

ثُمَّ اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ تَقْتُلُونَ اَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَر۪يقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ
تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِؕ وَاِنْ يَأْتُوكُمْ اُسَارٰى تُفَادُوهُمْ
وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ اِخْرَاجُهُمْؕ اَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ
بِبَعْضٍۚ فَمَا جَزَٓاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ مِنْكُمْ اِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَاۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ اِلٰٓى اَشَدِّ الْعَذَابِؕ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾

85. Siz öyle kimselersiniz ki, bütün bunlardan sonra hâlâ birbirinizi öldürüyor, içinizden bir kısmını yurtlarından çıkarıyor, onlara karşı kötülük yapmada ve düşmanlık etmede birbirinizi destekliyorsunuz. Düşman elinde size esir olarak geldiklerinde ise fidye verip onları kurtarmaya kalkıyorsunuz. Halbuki onları yurtlarından çıkarmak size baştan haram kılınmıştı. Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden öyle davrananların cezası dünya hayatında ancak rezillik; kıyâmet gününde ise en şiddetli azaba uğratılmaktır. Allah yaptıklarınızdan asla habersiz değildir.

Medine'de Araplardan Evs ve Hazrec kabileleri bulunuyordu. Bunlar putlara tapıyorlardı. Aralarında son derece şiddetli bir düşmanlık hüküm sürüyordu. Ayrıca, Medine'de yirmibir yahudi kabilesi bulunuyordu. Bunlardan bir kısmı Evs'le, diğerleri de Hazrec'le anlaşmıştı. Evs ile Hazrec savaşa tutuştuğunda, yahudiler de müttefiklerinin yanında yer alır ve birbirleriyle savaşırlardı. Böylece dindaşlarını öldürür, kendi müttefikleri gâlip geldiğinde, karşı taraftaki yahudileri esir alır, yurtlarından sürer, mallarını da yağma ederlerdi. Halbuki Allah Teâlâ, bütün bunları yasaklamıştı. Savaş bitince de karşı tarafa esir düşen dindaşları için fidye verip onları kurtarırlardı. Bu da Allah'ın onlara emri idi.

Yine bir yahudi kabilesi, diğer yahudi kabilesinden savaş esiri aldığında, onları ancak fidye karşılığında serbest bırakıyor ve kitapta buna izin verildiğini

söyleyerek kendilerini haklı çıkarmaya çalışıyordu. Fakat onlar, kitaplarının kendi kardeşleriyle savaşmamaları husûsundaki emrine uymuyorlardı. İşte Cenâb-ı Hak, yahudilerin bu tür çelişkilerine dikkat çekerek: **"Yoksa siz, kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?"** (Bakara 2/85) buyurmaktadır.

Böyle Allah'ın emrine itaat etmeyen isyankârların âkıbeti, dünyada rezil rüsvâ olmak, âhirette de daha şiddetli bir azâba mâruz kalmaktır. Nitekim Medine'deki yahudi kabileleri, ihânetleri sebebiyle kimi sürülerek, kimi de katledilerek dünyadaki rezilliği tatmışlardır. Çünkü Cenâb-ı Hak, insanların yaptığı her şeyi görüp bilmektedir. O'nun ilminden hiçbir şey gizli kalmaz. Bütün söz ve fiilleri kaydeder ve tam bir adâletle karşılığını verir:

أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِۘ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ
الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٨٦﴾

86. İşte onlar, âhireti verip dünya hayatını satın alan kimselerdir. Bu sebeple ne azapları hafifletilecek ne de kendilerine yardım edilecektir.

Yahudilerin dünya ve âhirette azâba uğratılmalarının en mühim sebebi, âhireti fedâ ederek dünyevî bir takım menfaatlerin peşine düşmeleridir. Onlar, ölüm ve ötesini düşünmez, âhiret için hazırlık yapmazlar. Bilâkis üç günlük dünya için her türlü fenâlığı yapar, beş on kuruş için Allah'ın kitabını bile tahrif ederler. Bir de kalkar, **"Sayılı birkaç günden başka bize ateş dokunmayacak"** (Bakara 2/80) derler.

Böyle davrananlardan azabın kaldırılması bir tarafa, hafifletilmez bile. Onlara hiçbir sûrette yardım da edilmez. Çünkü hiçbir mâzeretleri kalmadığı gibi, işledikleri cürümler de had safhaya ulaşmıştır:

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهٖ بِالرُّسُلِ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ
مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِؕ اَفَكُلَّمَا جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا
تَهْوٰٓى اَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْۚ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾

87. Hiç şüphesiz biz Mûsâ'ya kitabı verdik ve ondan sonra birbiri ardınca peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da apaçık mûcizeler lûtfettik ve onu Rûhu'l-Kudüs ile destekledik. Ama size ne zaman bir peygamber gelip de nefislerinizin hoşlanmayacağı, hevâ ve hevesinize hizmet etmeyecek hükümler getirdiyse, hemen büyüklük taslayarak, kimini yalanlayıp kimini de öldürüyordunuz, öyle değil mi?

İsrâîloğulları’na Hz. Mûsâ’dan sonra gönderilen peygamberler Dâvûd, Süleyman, Uzeyr, İlyâs, Elyesa‘, Yûnus, Zekeriyya, Yahya ve diğerleriydi. Cenâb-ı Hak sonra da Îsâ (a.s.)’ı gönderip ona inkâr edilmesi mümkün olmayan apaçık mûcizeler lûtfetti. Onu Rûhu’l-Kudüs ile destekleyip kuvvetlendirdi.

“Rûhu’l-Kudüs” kelime olarak fevkalâde temizlik, nezahet, bereket rûhu ve mukaddes ruh mânalarına gelip, Cebrâil (a.s.)’ın bir ismidir. (bk. Nahl 16/102; Şuarâ 26/193; Meryem 19/17) Bu da gösteriyor ki, Rûhu’l-Kudüs, Hz. İsa’nın şahsiyetinden bir parça değil, sadece onun destekleyicisidir. Şu halde hıristiyanların, Rûhu’l-Kudüs’ü, Îsâ (a.s.)’ın öz şahsiyetinin bir parçası gibi tasavvur etmeleri, bâtıl bir inançtır.

Cebrâil (a.s.), diğer peygamberlere de vahiy getirmiş olmakla birlikte Hz. İsa’ya daha çok destek vermiştir. Hz. Meryem’e onun doğumunu müjdeleyen, Cebrâil (a.s.)’dır. Hz. İsa, onun üflemesi ile doğmuş, onun terbiye ve desteğiyle büyümüş, her nereye gittiyse Cebrâil (a.s.)’ı yanında bulmuştur.

Allah’ın insanlara peygamber gönderme âdeti ve bilhassa bu konuda İsrâiloğulları’na yönelik lutufları hatırlatıldıktan sonra, Allah’a ve peygamberlerine isyanı âdet hâline getiren yahudilerin inkâr ve zulümleri yüzlerine vurulmaktadır. Cenâb-ı Hak onları azarlayarak ve yaptıkları çirkinlikleri ayıplayarak şöyle sormaktadır:

“Benim peygamberlerim, sizin keyfinize uymayan ilâhî emirlerle geldiğinde, onlara tâbi olmayı kibrinize yediremeyip kafa tutacak, sonunda bir kısmını yalanlayıp bir kısmını da öldürecek misiniz?”

Yahudiler, Cenâb-ı Hakk’ın bu tesirli irşâdına, acı tatlı hatırlatmalarına, îkaz ve azarlamalarına karşı küstahça cevap verdiler:

وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ ط بَلْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

88. Onlar Peygamber’e: “Bizim kalplerimiz örtülüdür, söylediklerini anlamıyoruz” dediler. Aslında gerçeklerin üzerini bilerek örtmeleri ve inanmamakta direnmeleri sebebiyle Allah onlara lânet etmiştir; bu yüzden pek azı iman eder.

Bu âyetten 121. âyete kadar, yahudilerin isyankâr tavırları anlatılarak bunlar on beş madde hâlinde sıralanmaktadır. (Draz, *en-Nebeu’l-azîm,* s. 289-293)

Yahudiler, tarihte olduğu gibi Peygamber Efendimiz zamanında da inkâr ve inatlarını sürdürdüler. Kibir, inat ve önyargıyla hareket ederek, İslâm’ın hakikatini öğrenmeden reddetme yoluna gittiler. Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz’in dâvetine karşı alaycı bir ifade ile; “Kalplerimiz perdelidir, kilitlidir, kaşarlanmıştır, söylediklerinden bir şey anlamıyoruz” dediler. Bu tavırlarıyla;

“Kendi dinimize o kadar bağlıyız ki, bizi inancımızdan uzaklaştıracak hiçbir sözü, üzerinde düşünmeye değer bile görmeyiz, hemen reddederiz” demek istiyorlardı.

Bir de böylece kalplerinin ilimle dolu olduğunu, başkalarının bilgisine ihtiyaç duymadıklarını ve bundan müstağnî olduklarını hissettiriyorlardı. Ehl-i kitap olmaları sebebiyle her şeyi kendilerinin bildiğini zannediyor ve semâvî bilgilerin yegâne mercii olduklarına inanıyorlardı. Yani onların ayağını kaydıran en büyük hastalık, şeytanı itaatten uzaklaştıran “kibir” idi.

Cenâb-ı Hak, yahudilerin bütün iddiâlarını reddetti. İman etmeyişlerinin, dinlerine bağlılıkları veya ilimleri sebebiyle değil, küfürde ısrar etmeleri neticesinde Allah’ın yardım ve rahmetinden mahrum kalmaları yüzünden olduğunu bildirdi. Bu tabiatları sebebiyle yahudilerden iman eden kimse pek azdır. (bk. Nisâ 4/155)

Kalbin kilitli olması; taassubu, ön yargıyı ve kendine güvensizliğin bir neticesi olarak yeniliğe ve farklı fikirlere kapalı olmayı da ifade eder. İlâhî rahmet ve hidâyetten uzaklaşan insanlar, bu tür hastalıklara müptelâ olurlar.

Yahudiler son derece akıl ve mantık dışı bir davranışta bulundular. Çünkü:

وَلَمَّا جَآءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ
يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَآءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ
فَلَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾

89. Allah tarafından onlara ellerindeki Tevrat’ı doğrulayan bir kitap gelince, onu inkâr ettiler. Halbuki daha önce bu kitabı getirecek peygamberi bekliyor ve onun hürmetine inkârcılara karşı gâlibiyet ve fetih dileyip duruyorlardı. İşte Tevrat’tan öğrendikleri o bilgileri muşahhas halde karşılarında görünce, onu inkâr ettiler. Allah’ın lâneti bu kâfirlerin üzerinedir.

Aslında onlar, Âhirzaman Nebîsi’nin geleceğinden bahsediyor, bunu insanlara haber veriyor ve onunla kuvvetlenip düşmanlarını mağlup edecekleri zamanı bekliyorlardı. Hatta onun hürmetine Allah’tan, düşmanlarına karşı yardım istiyor ve onun bir an evvel gelmesi için dua ediyorlardı.

İbn Abbas (r.a.) şöyle anlatır:

Hayber yahudileri ile Gatafan kabilesi arasında savaş vardı ve Hayber yahudileri ne zaman Gatafan’la karşılaşsalar yeniliyorlardı. Sonunda:

“Ey Rabbimiz! Âhir zamanda göndermeyi va‘dettiğin o ümmî Peygamber hakkı için senden bizi muzaffer kılmanı istiyoruz!” duasına sığınmayı kararlaştırdılar ve

Gatafan'la karşılaşınca bu duayı yaptılar.

Savaşın netîcesinde Gatafan'ı bozguna uğrattılar. Fakat dualarında vesîle edindikleri Hz. Muhammed (s.a.v.), peygamber olarak gönderilince onu inkâr ettiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Bakara sûresinin 89. âyet-i kerîmesini vahyetti. (Kurtubî, *el-Câmi'*, II, 27; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 31; Hâkim, *el-Müstedrek,* II, 289/3042)

Hâsılı, Son Peygamber'in geleceğinden bahsedip dururken, o kendilerinden çıkmadığı için, bile bile ve inatla inkâra saplanan yahudiler, Allah'ın lânetine uğradılar ve kendilerini çok kötü bir şey karşılığında hebâ ettiler:

بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ اَنْ يَكْفُرُوا بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ بَغْيًا اَنْ يُنَزِّلَ اللّٰهُ
مِنْ فَضْلِهٖ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖۚ فَبَٓاؤُ۫ بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍۜ
وَلِلْكَافِر۪ينَ عَذَابٌ مُه۪ينٌ ﴿٩٠﴾

90. Onlar, Allah'ın dilediği kuluna lutufta bulunarak peygamberlik vermesini kıskandılar da, Kur'an'ı inkâr ederek kendilerini ne kötü bir şeye sattılar. Böylece onlar gazap üstüne gazaba uğradılar. Zâten kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır.

Yahudilerin bu mantık dışı tavrı, Allah'ın taksimine rızâ göstermeyip, itiraz etme mânası taşımaktadır. Onları bu alçaklığa iten sebep de içlerinde kaynayan haset duygusu olmuştur. Târih boyunca pek çok peygamber onların soyundan geldiği için yine öyle olacağını düşünüyor, hatta buna kesin gözüyle bakıyorlardı. Peygamber Efendimiz, İsrâiloğulları'ndan değil de İsmâil (a.s.)'ın neslinden gelince, bunu kıskanarak azgınlığa ve taşkınlığa saptılar. Efendimiz'in peygamberliğine ve getirdiği kitaba iman etmediler. Bu küfürlerinin karşılığı ise onların ebedî olarak cehennem azâbına mâruz kalmalarıdır. Haset ve küfürleri sebebiyle düştükleri bu acı akıbet ne kötüdür. Zira daha önce uğradıkları ilâhî gazaptan, Peygamberimiz'e iman ederek kurtulabilecekken, inkârları sebebiyle bir gazaba daha uğradılar ve ebedî olarak cehennemde kalmaya müstahak oldular. İstikballerini ve âhiretteki ebedî saâdetlerini satarak, karşılığında zillet, meskenet ve gazab-ı ilâhîyi satın aldılar. Ne kötü bir alışveriş!

Bu sebepledir ki:

وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمْ اٰمِنُوا بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ
بِمَا وَرَٓاءَهُۗ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْۜ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ اَنْبِيَٓاءَ اللّٰهِ
مِنْ قَبْلُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٩١﴾

91. Onlara: “Allah’ın indirdiği Kur’an’a iman edin!” dendiği zaman, “Biz sadece bize indirilene inanırız!” derler; ondan başkasını inkâr ederler. Halbuki Kur’an, ellerinde bulunan Tevrat’ı doğrulayan ilâhî bir kitaptır. Onlara şöyle de: “Eğer Tevrat’a inanıyor idiyseniz, bundan önce Allah’ın peygamberlerini niçin öldürüyordunuz?”

Yahudilere nasihat edilerek:

“–Kime gelmiş olursa olsun, Allah’ın indirdiği kitaplara iman edin! Kur’an da Tevrat gibi Allah tarafından gönderilmiştir. O halde Tevrat’a inandığınız gibi Kur’an’a da iman edin!” denildiğinde onlar:

“–Bizi Tevrat’a inanmaya sevk eden sadece onu Allah’ın indirmiş olması değil, bununla birlikte bize göndermiş olmasıdır. Oysa Kur’an bize indirilmiş değildir” cevabını verirler.

Tevrat’tan sonra indirilen İncil’i ve Kur’an’ı inkâr ederler. Tevrat’tan önce indirilenleri ise kabul ederler. Kur’an, efrâdını câmi ağyârını mâni olan **“Ondan başkası”** (Bakara 2/91) tâbirini kullanarak İsrâiloğulları’nın suçunu tam olarak sınırlamıştır. Bu da, insafın ve itham esnasında dürüstlüğün en ileri derecesidir.

Daha sonra onların iddialarına cevap verilmeye başlanmış, kendi kitaplarına inanmalarının, hak olan başka bir kitaba imanı engellemeyeceği ve tahrif ettikleri kitaptan yanlarında kalan doğrulara bakarak Kur’an’ın hak olduğunu anlayabilecekleri ifade edilmiştir. Tevrat’a iman ettikleri yönündeki iddianın asılsız olduğu, zira gerçekten iman etmiş olsalardı, onu tasdik eden Kur’an’ı kabul etmeleri gerektiği anlatılmıştır. Çünkü Tevrat’ta, Âhirzaman Peygamberi’nin geleceği ve hangi vasıflarda olacağı bildirilmiş ve ona inanma hususunda kendilerinden söz de alınmıştı. Buna rağmen, Cenâb-ı Hak son kitabını indirip: **“Elinizdeki Tevrat’ı doğrulayıcı olarak indirdiğim Kur’an’a inanın. Onu ilk inkâr eden siz olmayın!”** (Bakara 2/41) buyurunca **“Bizim kalplerimiz örtülüdür, söylediklerini anlamıyoruz”** (Bakara 2/88) dediler. Öyleyse onların; **“Biz sadece bize indirilene inanırız”** (Bakara 2/91) sözleri de yalandır. Bunun delili de, Zekeriya ve Yahya (a.s.) gibi Allah’ın peygamberlerini öldürmeleridir. Zira bırakın peygamber öldürmeyi, herhangi bir insanı bile haksız yere öldürmek Tevrat’ta yasaklanmıştır.

Yahudilerin bu tür çelişkili halleri ve inkârları çoktur:

ظَالِمُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَكُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ

92. Andolsun Mûsâ size apaçık mûcizeler getirmişti; fakat o kısa bir süreliğine yanınızdan ayrılır ayrılmaz, tutup buzağıya tapmıştınız. İşte siz o zâlimlersiniz.

İsrâîloğulları, Mûsâ (a.s.)'ın getirdiği çeşitli mûcizelere şâhit olmalarına rağmen bir müddet sonra en ağır günahlara bulaştılar. Hz. Mûsâ Allah Teâlâ ile konuşmak için Tûr dağına çıkınca, hemen altından bir buzağı heykeli yapıp ilâh diye ona tapınmaya başladılar. (bk. Bakara 2/51)

Bu, iman değil, zulümdür. Yani gerçeğe aykırı davranmak, bir şeyi olması gerektiği şekilde yapmamaktır. Siz, itaat etmeniz gerekirken isyan ettiniz, Allah'a ibâdet etmeniz gerekirken buzağıya taptınız. Hz. Muhammed (s.a.v.)'i herkesten önce siz kabul etmeniz gerekirken, ilk inkâr eden siz oldunuz. Dahası Allah'a verdiğiniz en sağlam sözü fazla zaman geçmeden hemen bozdunuz:

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَۜ خُذُوا مَٓا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ
وَاسْمَعُواۜ قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ
بِكُفْرِهِمْۜ قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِٓ اِيمَانُكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾

93. Bir zamanlar Tûr dağını üzerinize kaldırarak, Tevrat'a göre yaşayacağınıza dâir sizden söz almış ve: "Size verdiğimiz kitaba bütün gücünüzle sarılın ve ona kulak verin" demiştik. Onlar ise: "Duyduk, ama itaat etmiyoruz" dediler. Çünkü inkâr etmeleri yüzünden kalplerindeki buzağı sevgisi iliklerine işlemişti. Onlara de ki: «Eğer iddia ettiğiniz gibi mü'minseniz, bu inancınız size ne kötü şeyler emrediyor!"

İsrâiloğulları doğru yoldan ayrılınca, kendilerini altın buzağı sevdâsına kaptırdılar. Bütün düşünce, konuşma, hareket ve görünüşleri putperestlikle doldu. Boyanın elbiseye içirilmesi gibi, buzağı şeklinde yaptıkları altın puta tapmanın rengine boyandılar. Nasıl ki su, topraktan çıkan bitkilerin hayat kaynağıysa, aynen bunun gibi buzağıya tapma sevgisi de onlardan çıkan davranışların kaynağı oldu. İşte küfür, insanı bu şekilde durmadan alçaltır ve nihâyetinde aşağıların en aşağısına sürükleyip perişan eder.

İsrâiloğulları'nın altından bir buzağı yapıp onu ilâh edinmeleri, onların âhireti terk edip tamâmen dünyalık toplamaya yöneldiklerini göstermektedir. Bir müddet sonra, âdeta parayı ilâh edindiler. Bu yanlış yolda o kadar ileri gittiler ki, sonunda altından bir put yapıp ona tapınmaya başladılar ve böylece içlerindeki duyguyu herkesin göreceği şekilde müşahhaslaştırdılar. Bugün de "altın" denildiğinde yahudilerin akla gelmesi, herhalde bu anlayışın bir devamıdır.

Burada, sevgi cevherini yerinde kullanmanın önemi bir kez daha kendini göstermektedir. İnsan, sevgisini lâyık olan şeye yöneltirse yükselir; lâyık olmayan şeye yöneltirse zelil olur. Yani sevgi, ilâhî bir sermayedir. Mü'min,

sevgisini nereye sarfedeceğini ve nerede kullanacağını çok iyi bilmelidir. İlâhî iradenin bu lûtfunu ziyân etmemelidir. Yahudiler Allah'ı ve peygamberlerini sevmeleri gerekirken, dünyalığı ve putları sevdiler, böylece **"duyduk ama itaat etmiyoruz"** (Bakara 2/93) diyecek kadar dipsiz bir alçaklığa düştüler. Bile bile isyân etmek, nesiller boyu devam eden tabiatları hâline geldi. (bk. Nisâ 4/46)

Eğer bu halleriyle hâlâ iman ettiklerini iddia ediyorlarsa, onların imanı kendilerine ne kötü şeyler emrediyor! Allah'a ve peygamberlerine karşı yaptıkları rezillikleri imanın gereği zannediyorlarsa, bilsinler ki onlar yanlış ve kötü şeylerdir, kendilerine ebedî zararlar verir. O halde, bu hatalı davranışların kaynağı olan yanlış imanlarını derhal kontrol edip ıslâh yoluna gitmeleri gerekir.

Aynı şekilde, yahudilerin sahip olduğu âhiret inancının da düzeltilmesi lâzımdır. Bunu ifade için buyruluyor ki:

Allah Katındaki Yeriniz Garanti mi?

قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ
فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٤﴾

94. Onlara şöyle de: "Eğer âhiret yurdunun saâdeti, başkalarına değil de Allah yanında sadece size ait ise ve siz de bu inancınızda da samimi iseniz, haydi ölümü isteyin de görelim!"

Yahudiler ve hıristiyanlar, dünyada; **"Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz"** (Mâide 5/18) diye kendilerini diğer insanlardan üstün görmektedirler. Aynı şekilde âhirette de imtiyazlı olacaklarına inanarak şöyle demektedirler:

"Sayılı birkaç günden başka bize ateş dokunmayacak." (Bakara 2/80)

"Yahudi veya hıristiyanlardan başkası asla cennete giremeyecek ..." (Bakara 2/111)

Cenâb-ı Hak ise: **"Bu, onların boş kuruntularıdır"** (Bakara 2/111) buyurarak, işin gerçek yüzünü haber vermektedir.

Tefsiri sadedinde olduğumuz 94. âyet-i kerîme, onların yalan ve yanlışlarını en güzel şekilde ortaya çıkarmaktadır. Hakikaten, Cenâb-ı Hakk'ın va'dettiği; hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve akla hayâle gelmeyen âhiret nimetlerine kavuşacağı kesin olan bir insanın, bu meşakkatler âleminde çile çekip durması anlamsızdır. Onunla bu muhteşem nimetler arasında sadece bir ölüm perdesi vardır. O perdeyi aralayıp rahat ve huzûra kavuşması beklenir. Böyle kimseler en azından ölümden asla korkmamalıdırlar. Nitekim Aşere-i Mübeşşere (cennetle müjdelenen on kişi) başta olmak üzere pek çok sahâbi, ölmekten hiç korkmamış, âhirete kavuşmayı canlarına minnet bilmişlerdir.[8] Muhammed b. Münkedir (r.a.)'in şu sözü ne kadar ibretlidir:

"Câbir b. Abdullah (r.a.) vefat etmek üzereyken ziyâretine gittim ve:

«–Rasûlullah (s.a.v.)'e selâm söyle!" dedim. (İbn Mâce, Cenâiz 4)

Yani, ashâb-ı kirâm, cennete girecekleri ve Rasûlullah'a kavuşacakları inancıyla, ölümün zorluklarını unutuyorlardı. Yahudi ve hıristiyanlar böyle değildir:

وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ ۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٩٥﴾

95. Fakat onlar, daha önce işledikleri günahlar yüzünden hiç bir zaman ölümü isteyemezler. Allah, o zâlimleri çok iyi bilir.

Onlar, ölümü kesinlikle istemez, hatırlarına bile getirmezler. Yanlarında

ölümden bahseden biri olsa, “Huzurumuzu kaçırma!” diye onu hemen sustururlar. Çünkü pek çok günah işlemekte ve yaptıklarından Allah’ın râzı olmadığını bilmektedirler. Ancak hevâ ve heveslerine uydukları için yanlış davranışlardan vazgeçmeyip bâtıl itikatlarla tesellî bulmaya çalışmaktadırlar. Allah Teâlâ, bu zâlimlerin düşüncelerini ve hallerini çok iyi bildiği için, onlara “ölümü istemeyi” teklif etmiş ve böylece sözlerinin hakikatten ne kadar uzak olduğunu herkese göstermiştir. (bk. Cuma 62/6-7)

Günümüzde bazı inanç gruplarının büyük nimetlere kavuşma hayâliyle zaman zaman topluca intihar ettiklerini duyuyoruz. Onların bu davranışı, inançlarının doğruluğunu göstermez. Sayıları çok az olan bu insanlar, yaşadıkları buhranlar neticesinde, yanlış bir inanç uğruna ölüp gitmektedirler. Bu intiharları kendilerine fayda değil zarar verecektir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Yahudiler ölümü temennî etmi olsalardı, ölür ve cehennemdeki yerlerini görürlerdi.” (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 248)

Yahudilerin ölümü istemesi bir tarafa, aksine onlar dünya hayatına karşı insanların en düşkünüdürler:

وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍۚ وَمِنَ الَّذٖينَ اَشْرَكُوا يَوَدُّ
اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ اَلْفَ سَنَةٍۚ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهٖ مِنَ الْعَذَابِ اَنْ
يُعَمَّرَۜ وَاللّٰهُ بَصٖيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَۚ ﴿٩٦﴾

96. Elbette sen onları, insanların yaşamaya en düşkünü olarak bulursun. Hatta onlardaki hırs müşriklerde bile yoktur. Her biri bin yıl yaşamak ister. Oysa ömrünün uzatılması onu azaptan uzaklaştıracak değildir. Çünkü Allah onların bütün yaptıklarını görmektedir.

Peygamber ve kitaptan haberdar oldukları için bazı şeyleri bilmesi gereken bu insanlar, ilâhî hakikatlerden hiç haberi olmayan câhil müşriklerden bile daha çok dünyaya sarılırlar.

Nitekim Mâlik b. Dinar, Hasan-ı Basrî’ye sorar:

“-Âlime verilen ceza nedir?”

“-Kalbinin ölmesi.”

“-Kalbin ölümü nedir?”

“-Dünya sevgisi ve hırsı.” (Attâr, *Tezkiretü’l-evliyâ,* I, 67)

Aslında onların bu uzun yaşama isteklerinin ardında, âhirete imanlarının zayıflığı ve yaptıkları zulümlerin cezasını çekme korkusu yatmaktadır. Diğer insanlara karşı, “Allah katında imtiyazlı olduklarını” söyleyerek övünürken,

kendi içlerinde Allah’ın azabından kaçmak için çareler ararlar. Ancak, ne kadar dünyaya sarılsalar, hatta bin yıl da yaşasalar, sonunda yine ilâhî azâba dûçâr olacaklardır. Asırlarca yaşamalarının, karşılaşacakları şiddetli azabı hafifletmede en ufak bir tesiri olmayacaktır. Çünkü Allah, onların yaptığı işlere her yönüyle vâkıftır. İşlerinin zâhirîni, bâtınını ve ledünniyâtını tam olarak bilir.

Yahudiler, Peygamber Efendimiz’e ve müslümanlara o kadar haset ederler ki, düşmanlıklarını Cebrâil (a.s.)’a kadar götürürler. Peygamberlik vazîfesini bize getirmedi diye ona kin güdecek kadar saldırganlaşırlar:

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا
لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾

97. O Yahudilere söyle: “Cebrâil’e kim düşmansa şunu iyi bilsin ki, daha önce gönderilen kitapları doğrulayan, mü’minlere bir doğru yol rehberi ve müjdeci olan Kur’an’ı Allah’ın izniyle senin kalbine o indirmiştir.”

Bu âyetler, yahudiler ve onlar gibi çeşitli bahanelerle Âhirzaman Peygamberi’ne iman etmemekte direnenler hakkında nâzil olmuştur. Yahudiler Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz’e gelerek bir takım sualler sordular. Peygamberden başka hiç kimsenin bilemeyeceği doğru cevapları alınca, bu sefer de vahyi getiren Cebrâil (a.s.)’a düşman olduklarını ileri sürdüler. “Vahyi Mikâil (a.s.) getirseydi sana iman ederdik” dediler. Kendilerince, Cebrâil (a.s.)’ın şiddeti, harbi, zorluğu, ağır mesuliyetleri, kıtlığı, azâbı ve kan dökmeyi getirdiğini; Mikâil (a.s.)’ın da rahmet, yumuşaklık, yağmur, bolluk ve kolaylaştırma meleği olduğunu söylediler. Hatta düşmanlıklarının asıl sebebini biraz daha itiraf ederek:

“Cibrîl bizim düşmanımızdır. Çünkü peygamberliği bizden birine getirmekle emrolunmuşken, başkasına götürdü” dediler. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 34)

Onlar aslında Peygamber Efendimiz’in risâletine hased ediyor, onu kabul etmek istemiyorlardı. Halbuki Cebrâil (a.s.) sadece bir memur idi. Allah onu kime gönderirse ona giderdi. Kur’an’ı da Allah’ın emriyle Peygamber Efendimiz’in kalbine indirmişti. Böylece insanlığa en büyük hayrı getirmişti.

Vahiy hâdisesinde normalde Cebrâil (a.s.), vahyi Allah Rasûlü’ne okuyor, işittiği âyetler mânalarıyla birlikte Efendimiz’in kalbine iyice yerleşiyordu. (bk. Kıyâme 75/16-19; Tâ-hâ 2/114) Burada ise Kur’an’ın Peygamber Efendimiz’in “kalbine” indirildiği ifade edilerek, vahyin tesirine ve kuvvetine dikkat çekilmektedir. Vahiy, kalbin üzerine yani şuur ve şuuraltının bütün bölümlerine inerek oraya sağlam bir şekilde yerleşir. Böylece, kalbi her yönden tamâmen kaplayıp istilâ ederek büyük bir kesinlik ve karşı konulamaz bir hüküm ifade

eder. Vahiy, diğer bütün his ve idrakleri devre dışı bırakarak kalbe yerleşince onunla amel etmek ve onu diğer insanlara ulaştırmak bir zarûret hâline gelir. (bk. Şuarâ 26/193-194)

Allah ve meleklerine düşmanlık konusuna tekrar dönülecek olursa:

لِلْكَافِر۪ينَ ﴿٩٨﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِه۪ وَرُسُلِه۪ وَجِبْر۪يلَ وَم۪يكَالَ فَاِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ

98. Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrâil'e ve Mikâil'e düşmansa, Allah da o kâfirlerin düşmanıdır.

Allah'ın lutfettiği elçilik vazîfesini yapan bir meleğe düşmanlık beslemek, hakikatte onun getirdiği vahye, vahyi gönderen Allah'a, peygamberlere, meleklere ve hatta yahudilerin çok sevdiklerini söyledikleri Mîkâil (a.s.)'a düşman olmak demektir. Kim böyle bir düşmanlıkta bulunursa, Allah da o kâfirlere düşman olur. Onlara bir müddet mühlet verse de sonunda şiddetle yakalar ve cezalandırır.

Âyetteki ifadeden anlaşıldığına göre Allah Teâlâ, iman etmeyen insanların şahsına değil, küfürlerine düşmandır. Küfrü bıraktıklarında onlara derhal dost oluverir. (Zemahşerî, *el-Ke âf,* I, 83)

Yahudilerin bahaneleri ve mantıksız tavırları bitip tükenmez. Onlardan biri de Rasûlullah (s.a.v.)'in hiçbir mûcize getirmediğini iddia etmeleridir. Nitekim âlimlerinden İbn Sûriyâ, Allah Rasûlü (s.a.v.)'e:

"–Bize bildiğimiz bir şey getirmedin ve sana apaçık bir mûcize verilmedi ki sana tâbi olalım" demişti. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak şöyle buyurdu: (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 34)

وَلَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍۚ وَمَا يَكْفُرُ بِهَٓا اِلَّا الْفَاسِقُونَ ﴿٩٩﴾

99. Rasûlüm! Elbette biz sana apaçık âyetler indirdik; yoldan çıkmış olanlardan başkası onları inkâr etmez.

Yahudiler, iman etmemek için sonunda bu bahaneyi ileri sürdüler. Ancak Cenâb-ı Hak, Efendimiz'i tesellî ederek kendisine pek çok mûcizeler lutfettiğini ve bunları ancak inatçı kâfirlerin inkâr edebileceğini bildirdi.

Yahudilerin yerilen bir diğer sıfatları da sözleşme ve anlaşmalarına dikkat etmemeleridir:

اَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَر۪يقٌ مِنْهُمْۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾

100. O fasıklar ne zaman bir anlaşma yaptılarsa, içlerinden bir gürûh her defasında onu bozup bir kenara atmadı mı? Aslında, onların çoğu zâten

inanmıyor.

Mâlik b. Sayf:

"–Allah'a yemin olsun ki kitabımızda bizden ne Muhammed'e iman edeceğimize dâir bir ahid alınmıştır ne de başka bir söz!" demişti. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Suyûtî, *Lübâbu'n-nukûl,* s. 18)

Rasûlullah (s.a.v.)'in nübüvvetini inkâr eden bütün yahudiler, bu âyetin hükmüne dâhildir. Zâten onların çoğu iman etmezler. (bk. Âl-i İmrân 3/110)

İsrâiloğulları, gerek daha önceki hayatlarında, gerekse Rasûlullah (s.a.v.) zamanında (bk. Enfâl 8/55-56; Mâide 5/13) verdikleri sözleri devamlı bozmuş, bu zulmü ve hâinliği âdet hâline getirmişlerdi. Âyet-i kerîme, soru ile başlayarak onların bu hâlini yadırgamış ve yaptıklarının ne büyük bir yanlış olduğunu göstermiştir. Zira bu tür bir ifade, bahsedilen şeyin çirkinliğini ortaya koyma ve bunu yapanları azarlama hususunda daha tesirlidir.

Yahudilerin peygamber ve kitaba olan düşmanlıkları ise pek sinsi ve derindir:

وَلَمَّا جَاۤءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ ۙ كِتَابَ اللّٰهِ وَرَاۤءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

101. Ne zaman Allah tarafından onlara ellerindeki kitabı doğrulayan bir peygamber geldiyse, kendilerine kitap verilenlerin bir kısmı, sanki gerçeği hiç bilmiyorlarmuş gibi, Allah'ın kitabını umursamayıp kulak ardı ettiler.

Kendi dinlerine ve peygamberlerine karşı bu sadakatsizliği gösterenlerin, Allah Rasûlü'nün peygamberliğini reddetmesinde şaşılacak bir durum yoktur. Rasûlullah (s.a.v.), onların eski kitaplarını tasdik ettiği ve bu kitapları da Son Peygamber'e inanmalarını emrettiği halde, Medine yahudileri bunu bilmezlikten gelip, bir bakıma kendi kitaplarını da hiçe sayarak Allah Rasûlü'nün peygamberliğini kabul etmediler. Zâten onların âdeti; isyan, inkâr ve iftirâdır. Durmadan şeytana uyar ve onun peşinden giderler:

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ ۚ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ
وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ ۗ وَمَاۤ أُنْزِلَ عَلَى
الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ ط وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ اَحَدٍ حَتّٰى يَقُولَاۤ
إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ط فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ
وَزَوْجِهِ ط وَمَا هُمْ بِضَاۤرِّينَ بِهِ مِنْ اَحَدٍ اِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ ط وَيَتَعَلَّمُونَ مَا
يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ ط وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرٰيهُ مَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ

خَلَاقٍ ۚ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾

102. Onlar, Süleyman'ın saltanatı aleyhinde şeytanların uydurduğu yalanlara uydular. Oysa Süleyman hiçbir zaman kâfir olmadı. Lâkin şeytanlar kâfir oldular. Çünkü onlar, insanlara büyü yapmayı ve Bâbil'de Hârut ile Mârut isimli iki meleğe indirilen bilgileri öğretiyorlardı. Halbuki o iki melek: "Biz ancak imtihan için gönderildik, sakın öğrettiğimiz bilgileri büyü yapmada kullanıp da kâfir olma!" demeden hiç kimseye bir şey öğretmezlerdi. Onlar ise bu iki melekten, karı ile kocanın arasını ayıracak şeyler öğreniyorlardı. Onlar, Allah'ın izni olmadıkça o büyü ile hiç kimseye zarar veremezler. Fakat onlar kendilerine fayda değil zarar verecek şeyi belliyorlardı. Elbette onlar, büyüyü satın alan kimselerin âhirette hiçbir nasibi olmadığını da çok iyi biliyorlardı. Karşılığında kendilerini sattıkları şey, ne kötüdür! Keşke bunu bilselerdi!

Kitap ehlinin büyük bir kısmı, Allah'ın kitabını ihmâl ve terk ettikleri için bâtıl inançlara sahip olur, şeytanların ve şeytanlaşmış insanların uydurduğu yalan yanlış sözlerin peşinden giderler. Tahrif edilen Tevrat'a bakarak Süleyman (a.s.)'ın sadece bir kral olduğu, hükümranlığını büyü ile sağladığı, kadınlara düşkünlüğü sebebiyle âhir ömründe putlara taptığı gibi iftirâlara inanırlar. (Kitab-ı Mukaddes, *1. Krallar*, 11; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 35-36)

Halbuki Hz. Süleyman bir peygamberdi ve büyü ile alakası yoktu. Onun ismi, Kur'ân-ı Kerîm'de on altı defa zikredilir. Keskin zekâsı, engin ilim ve hikmetinden bahsedilir. Bu meziyetleri sayesinde, girift hukûkî ve içtimâî meseleleri hallettiği, kendisine kuşların ve diğer hayvanların dilinin öğretildiği; bitkilere, rüzgâra, hayvanlara ve cinlere hükmettiği; erimiş bakırı kullanarak muhtelif âlet ve edevât yaptığı bildirilir. (bk. Enbiyâ 21/82; Neml 27/15-44; Sebe' 34/12-21; Sâd 38/30-40)

Allah Rasûlü (s.a.v.), Hz. Süleyman'ı peygamberler arasında zikredince bazı yahudi hahamları:

"–Muhammed, Dâvûd'un oğlunu peygamber sanıyor. Halbuki o sadece bir sihirbazdı" dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Kurtubî, *el-Câmi'*, II, 41-42)

Âyet-i kerîmede; "Süleyman sihir yapmadı" mânası kastedilerek **"Süleyman kâfir olmadı"** (Bakara 2/102) buyrulması, sihrin ne kadar tehlikeli ve büyük bir günah olduğunu göstermektedir. Sihir ve büyü, âdeta küfürle denk tutulmuş, sihri öğreten şeytanların kâfir olduğu ifade edilmiştir.

Sihir, ne olursa olsun, sebebi gizli olan ince şey demektir. Sebebi gizli olduğu

için hakikatin zıddına tahayyül olunan yaldızcılık, şarlatanlık, göz boyama ve aldatma şeklinde cereyan eden herhangi bir şeye sihir/büyü denir. Sihri iki kısma ayırmak mümkündür:

1. Sırf yalan ve aldatmadan ibaret olan söz ve fiillerle bir tesir icra etmek,

2. Az çok bir hakikati kötüye kullanarak bir tesirde bulunmak ve bir şey yapmaktır. Bu durumda, sebebi herkes tarafından bilinmeyen herhangi bir hakikat, insanları kandırıp aldatmak için kullanıldığında sihir olur. İslâm'a göre ilim değerlidir ve öğrenilmesi yasaklanan hiçbir bilgi yoktur. Hatta şerrinden korunmak için sihir bile öğrenilebilir. Ancak hiçbir zaman ilmi kötüye kullanmamak gerekir. Bu sebeple sihir yapmak haramdır. Peygamberimiz (s.a.v.) bunu *"insanı helâke sürükleyen yedi eyden"* biri olarak haber vermektedir. (bk. Buhârî, Vasâyâ 23; Tıb 48; Hudûd 44; Müslim, İman 145)

Cenâb-ı Hak, Hârût ve Mârût isminde iki meleği Bâbil'e indirmiş ve onlara bazı ince ilmî hakikatleri vermişti. Bu iki melek, hayırda kullanarak istifade etmeleri için ve bir de imtihan maksadıyla bu bilgileri İsrâiloğulları'na öğretmişlerdi. Hayır için öğrettikleri hakikatler, fesat ehli tarafından kötüye kullanılabilecek vasıfta olduğundan, melekler herkese kesin bir dille:

"–Biz imtihan için gönderildik, öğrettiğimiz şeyler fitneye müsaittir ve kötüye kullanıldığında insanı küfre götürür. Sakın bunlarla sihir yaparak küfre girme!" diye tavsiyede bulunurlardı. İnsanlardan ve cinlerden olan şeytanlar ise, böyle hayır telkin edip nasihatte bulunmak bir tarafa, meleklerin öğrettiği hakikatlerle insanlara sihir yapmasını öğretiyorlardı.

İşte yahudiler, gerek sihirbazlardan gerekse meleklerin öğrettiği hakîkatlerden, kişiyle hanımının arasını ayıracak şeyler öğrendiler. Görüldüğü gibi sihir o kadar büyük bir tehlikedir ki, âile gibi birbirine sıkıca bağlı en sağlam yapıyı bile bozabilmektedir. Dünyanın en yakın insanlarını birbirinden ayıran sihir, komşuları, akrabaları, toplumu ve milletleri ne hâle getirir?! Zira sihir her şeyden evvel ruhlar üzerinde tesir icrâ eder, fikirleri târumâr eder, kalpleri çeler, ahlâkı bozar ve cemiyetleri perişan eder.

Âilede koca ile eşinin arası iyi olursa, toplum da sağlam ve kuvvetli olur. Fakat ikisi arasındaki münâsebetler kötü olursa, bütün toplum bozulur. Bu sebeple yahudiler, en büyük kötülüğü yapıyor, kişiyle hanımının arasını ayırıyorlardı.

Ancak, söylenenlere bakarak sihri gözde büyütüp, sihirbazların her şeye kâdir olduğu zannına kapılmamalıdır. Hakîkî tesir ne sihirde ne sihirbazda ne tabiatta ne ruhta ne şeytanda ne de melektedir. Her şey Allah'ın kudret elindedir. Allah Teâlâ, imtihan îcâbı korumasını kaldırırsa sihirbazlar zarar verebilir, yoksa kendiliklerinden hiçbir şey yapamazlar. Bu sebeple, her şeyden evvel Allah'tan

korkmalı, O'na sığınmalı ve O'nun kitabı Kur'ân-ı Kerîm'e sarılmalıdır.

Sihir insanlara hep zarar verir, onlara hiçbir faydası olmaz. Bu sebeple, Allah'ın kitabını ve hayırlı işleri bırakıp da sihir gibi zararı büyük bir günahla meşgul olan insanların, âhirette hiçbir nasibi olmayacağı âşikârdır. Böyle insanlar, şeytana ve nefislerine uyup sihirle meşgul olarak aslında kendilerini helâke sürüklemektedirler. Uğruna, ebedî hayatın fedâ edildiği bir anlık dünya zevki, ne kötü bir kazançtır! İnsanlar yaptıkları yanlışın büyüklüğünü ah bir bilseler:

وَلَوْ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ خَيْرٌ ۜ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٣﴾

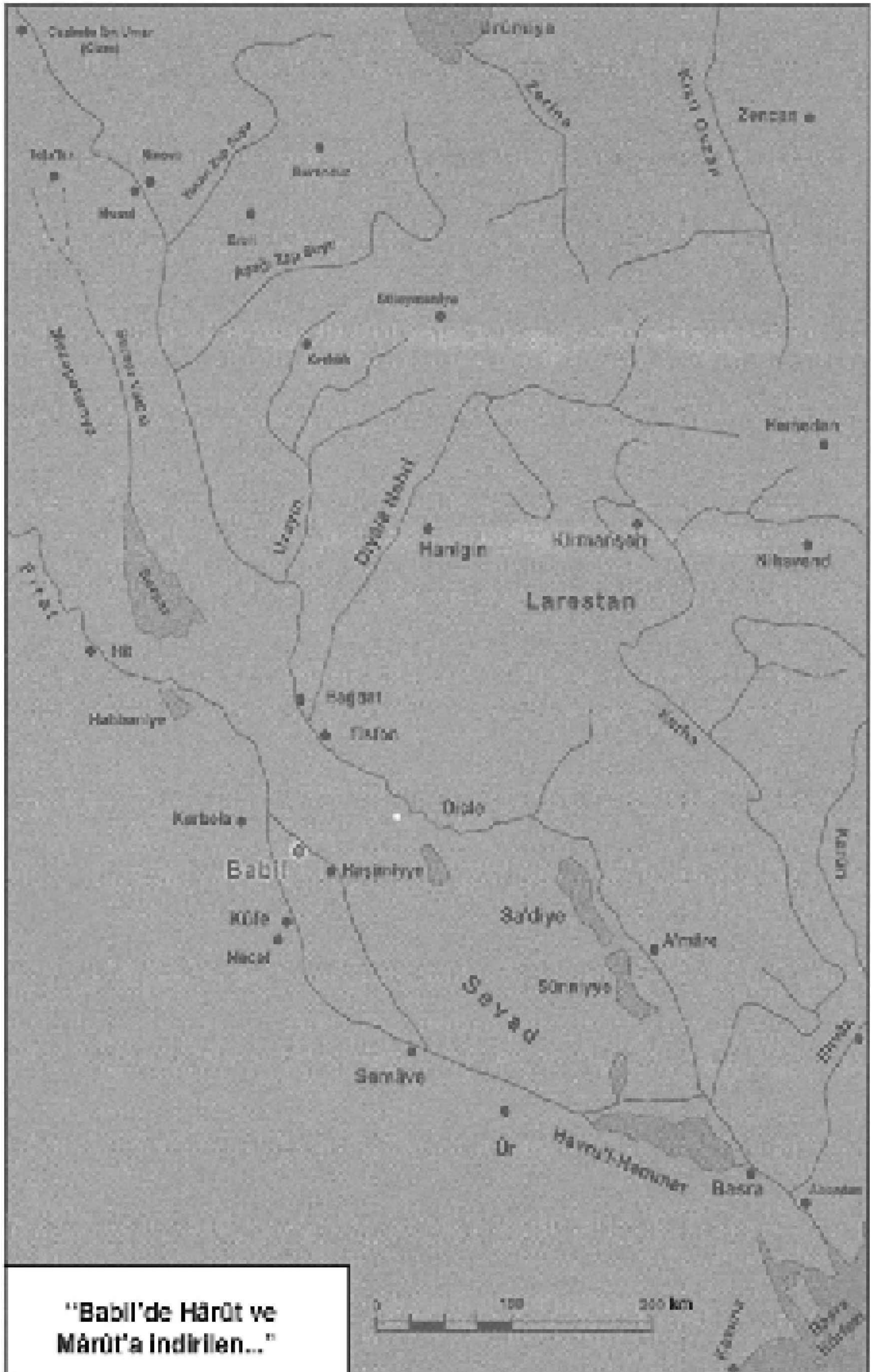
103. Eğer onlar iman edip Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, Allah'ın onlara vereceği sevap elbette daha hayırlı olacaktı. Keşke bunu bilselerdi!

Bu âyet-i kerîme, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin genişliğini ve tevbe kapısının dâimâ açık olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, Allah'a iman etmekle birlikte, günahlardan sakınmanın da ne kadar mühim olduğu gözler önüne serilmektedir.

Görüldüğü gibi yahudiler, Allah Rasûlü'nün peygamberliğine iman etmemek için bitmez tükenmez bahaneler uydurmuş ve çeşitli yalanlara başvurmuşlardır. Bununla birlikte sihrin her çeşidini tatbik ederek insanları aldatmış, Peygamber Efendimiz'e hürmetle hitap ediyormuş gibi davranıp kendilerince ona hakaret etmeye çalışmışlardır. Binaenaleyh mü'minler, o hasetçilere uymayıp Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e sahip çıkmalı ve kıymetini bilmelidirler. Bunu ifade sadedinde Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 349; Hâkim, *el-Müstedrek,* IV, 547/8533; Ebû Nuaym, *Hilye,* I, 142; Zehebî, *Siyer,* I, 359; Zemahşerî, *el-Ke âf,* I, 81.

"Babil'de Hârût ve Mârût'a indirilen..."

Rasûlullah'a Hitapta Edeb

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا وَاسْمَعُواۜ وَلِلْكَافِر۪ينَ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١٠٤﴾

104. Ey iman edenler! Peygamber'e "Bize bakar mısın?" diyeceğiniz zaman "râinâ" demeyin, "unzurnâ" deyin ve söylediklerini dinleyip itaat edin! Kâfirler için pek elem verici bir azap vardır.

Kur'ân-ı Kerîm'de, 88 yerde *"Ey iman edenler"* hitâbı geçer. Bu, müslümanlara şeref veren çok kıymetli bir hitaptır. Bu ilâhî hitâbın gereklerini yerine getiren mü'minler, dünyada emniyet ve huzur içinde yaşayacak, âhirette de büyük lutuflara nâil olacaktır.

Abdullah b. Mesûd (r.a.), kendisinden nasihat isteyen birine şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın: **«Ey iman edenler!»** buyurduğunu işittiğinde hemen kulak ver ve onu dikkatle dinle! Çünkü Allah Teâlâ, bu hitabın ardından ya bir iyiliği emreder ya da bir fenâlıktan sakındırır." (İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'an,* I, 148; Ebû Nuaym, *Hilye,* I, 130)

Burada da Cenâb-ı Hak, mü'minlere, başta Rasûlullah (s.a.v.) olmak üzere büyüklerle münâsebetlerde dikkat edecekleri bir edebi öğretmektedir. Allah Rasûlü (s.a.v.) bir şey anlatırken, ashâb-ı kirâm zaman zaman:

"–Râinâ: Bizi gözet, teennî buyur, müsaade et ki anlayalım!" derlerdi. Ancak bu kelime, Arapça'daki "Bizim çoban" mânasına gelen ve İbrânice veya Süryânicede "Dinle a dinlemez olası, dinle a sözü dinlenmez herif!" gibi hakâret mânası ihtivâ eden kelimelere benziyordu. Yahudiler bunu fırsat bilerek ağızlarını eğip bükmeye ve kendilerince Peygamber Efendimiz'e hakâret etmeye başladılar. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 36-37)

Diğer taraftan, "râinâ" sözü genellikle iki kişi veya iki zümre arasındaki karşılıklı münâsebetleri, tutum ve davranışları ifade eder ve "Bizi kolla, gözet; sen bizi gözetmezsen biz de seni gözetmeyiz" veya "Bizi can kulağıyla dinle; sen bizi dinlemezsen biz de seni dinlemeyiz!" mânalarına gelir. Bu ise Peygamber Efendimiz'e karşı takınılacak bir tavır değildir.

Ayrıca bu kelime ahmaklık, kabalık, hayvânî bir murâkabe ve güdülme gibi hoş olmayan mânaları çağrıştırır.

Bu sebeple Cenâb-ı Hak, mü'minlere, "râinâ" demeyi yasaklamış ve daha nezih bir üslupla; "ünzurnâ: Bize bak, bize ilgi göster, bize tebliğde bulunurken mühlet

ver, durumumuzu gözet ki sözünü daha iyi kavrayıp anlattıklarını öğrenebilelim!" demelerini emretmiştir. Hatta, dikkatle dinleyip hemen itaat ederek, "ünzurnâ" demelerine bile ihtiyaç kalmamasını arzu buyurmuştur.

Cenâb-ı Hak, diğer bir âyet-i kerîmede şöyle buyurur:

"Yahudilerden bir kısmı kelimelerin yerlerini değiştirerek tahrif ederler. Peygamber'e de dillerini eğip bükerek ve din ile alay ederek: «Duyduk ama itaat etmiyoruz», «Dinle, dinlenmez olası» ve «râinâ: bizim çoban» derler. Eğer onlar «İşittik ve itaat ettik», «Dinle ve bizi gözet: ünzurnâ» deselerdi şüphesiz kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olacaktı. Fakat küfürleri sebebiyle Allah onları lânetlemiştir; artık onlardan pek azı inanır." (Nisâ 4/46)

Demek ki Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'e karşı saygısızlık bir küfür alâmetidir ve karşılığı elem verici bir azaptır. O halde bugünkü mü'minler, Peygamber Efendimiz'e ve onun sünnetine karşı son derece hürmetkâr davranmalıdırlar. Onun nazarına lâyık hâle gelmeye ve onun ruhaniyeti içinde yaşamaya gayret etmelidirler.

Burada, konuşup yazarken kelimelerin en güzelini ve mânaların en incesini tercih etmeye de işaret vardır. Anlaşılması zor, yanlış anlamaya müsait târizli sözlerden ve mahzurlu şeylere götüren mübahlardan uzak durmak gerekir. Ayrıca mü'minler, konuşma, davranış, giyinme, âdet, ibâdet gibi her hususta kâfirlere benzemekten şiddetle sakınmalıdırlar. Bunun da ötesinde onların hile ve düşmanlıklarına karşı uyanık bulunmalıdırlar. Çünkü:

مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ اَنْ يُنَزَّلَ

عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ ط وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَٓاءُ ط وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾

105. Ehl-i kitap olsun, müşrikler olsun, kâfirlerin hiçbiri, Rabbinizden size bir hayır indirilmesini istemezler. Allah ise rahmetini dilediğine lutfeder. Allah çok büyük lutuf sahibidir.

Medineli müslümanlar, anlaşmalı oldukları yahudilere:

"Gelin Muhammed'e iman edin!" dediklerinde, onlar:

"–Şu bizi çağırdığınız din, bizim dinimizden daha hayırlı değildir. Aslında biz de onun hayır olmasını isterdik!" cevâbını verirlerdi. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, onları yalanlamak ve mü'minleri îkâz etmek üzere Bakara sûresinin bu 105. âyet-i kerîmesini inzâl buyurdu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 37)

Hem yahudi ve hıristiyanlar hem de diğer müşrikler, hasetleri sebebiyle Efendimiz'e peygamberlik vazîfesinin, mü'minlere de Kur'ân-ı Kerîm'in ihsân

edilmesini kabullenemediler. Kendilerinin buna daha lâyık olduğunu düşünerek büyüklendiler. Bu haset ve kibirleri onların imanına mânî oldu. Ebû Cehil, “bizim kabileden peygamber çıkmadı” diye inkârında inad etti. (İbn Kesîr, *el-Bidâye,* III, 113) Yahudiler, “Peygamber bizim soyumuzdan olmalıydı” diye düşmanlık ettiler. (bk. Bakara 2/89-90, 109; Nisâ 4/54; Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 31)

Müşriklerin ileri gelenlerinden Velîd b. Muğîre:

“–Kureyş’in büyüğü ve efendisi olarak ben ve Sakîf’in efendisi Ebû Mesûd dururken Muhammed’e mi vahiy indirilecek?! Halbuki biz bu iki şehrin büyüğüyüz!” diye kibirlendi. (Zuhruf 43/31; İbn Hişâm, *es-Sîre,* I, 385) Yani onlar, Kur’an’ın gerçek olduğunu vicdanlarıyla kabul ettiler. Fakat nefsânî duyguların bastırması sonucunda, Allah’ın iradesinde yanlışlık bulacak kadar bir alçaklığa düştüler. Cenâb-ı Hak buna ne güzel cevap vermiştir:

“Ne o, Rabbinin rahmetini yoksa onlar mı bölüştürüyorlar da, dilediklerine peygamberlik veriyor, istediklerini ondan mahrum ediyorlar?” (Zuhruf 43/32)

Böylesine kötü ve tehlikeli duygular taşıyan insanların, müslümanların iyiliğini istemesi mümkün değildir. Dolayısıyla dikkatli olmak îcâb eder.

Gerek peygamberlik ve kitap gibi mânevî nimetler olsun, gerek dünya mülk ve saltanatı gibi maddî nimetler olsun, hepsi Allah’a âittir. Dilediğine dilediği gibi lûtfeder. İnsanların elindeki nimetlere haset etmek yerine akıllı kişi, Allah’ın fazlından istemelidir. Çünkü insan, Allah’a lâyık ihlaslı bir kul olmaya gayret ettiğinde, O’nun sayısız lûtfuna mazhar olacağı muhakkaktır. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) bu ilâhî lutfa nâil olanların başında gelmektedir:

Allah Zaman ve Şartlara Göre Din Gönderir

مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَٓا اَوْ مِثْلِهَاۜ اَلَمْ تَعْلَمْ
اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٠٦﴾

106. Şayet biz herhangi bir âyeti nesheder veya unutturursak, ya ondan daha hayırlısını veya onun bir dengini getiririz. Bilmez misin ki, Allah'ın gücü her şeye yeter.

Bu âyet-i kerîme, Allah Teâlâ'nın kullarını tedricî olarak terbiye etmek, onların dünya ve âhiret işlerini düzene koymak için gönderdiği ilâhî dinlerdeki temel bir kâideyi dile getirmektedir. O da "nesih" gerçeğidir. "Nesih" sözlük olarak izale etmek, iptal etmek, değiştirmek, bir şeyin yerine başkasını geçirmek mânalarına gelir. Nitekim Nahl sûresi 101. âyette nesih, tebdil yani birini diğeriyle değiştirme olarak ifade edilmiştir.

Dinî bir terim olarak "nesih", bir âyeti başka bir âyetle, bir dinî hükmü başka bir dinî hükümle değiştirmek, sonrakini öncekinin yerine koymaktır. Allah Teâlâ'ya göre nesih, önceki hükmün süresinin sonunu beyândır. Bize göre ise zahiren ebedî görünen o hükmün değiştirilip ortadan kaldırılmasıdır. Nesih, sadece emir ve yasaklarda geçerlidir. Kur'an'da haber verilen ve emir ya da yasak özelliği taşımayan hususlarda nesih sözkonusu değildir.

"Âyetin unutturulması", vahyedilmiş, okunmuş ve ezberlenmiş bir kısım âyetlerin Allah'ın dilemesiyle zihinlerden silinip yok olmasıdır. "Ertelenmesi" ise o âyetin neshinin ertelenmesi veya değiştirilmeden olduğu gibi bırakılmasıdır.

Buradaki hüküm, önceki şeriatleri, kitapları, sahifeleri içine aldığı gibi, "âyet" kelimesi genel mâna ifade ettiğinden Kur'an âyetlerini de açıkça içine almaktadır. Şu halde Kur'an âyetleri için de nâsih, mensûh[9], unutturma ve erteleme mânaları geçerlidir. Kur'ân-ı Kerîm, önceki ilâhî kitapların bir kısım hükümlerini neshettiği gibi, Rasûlullah (s.a.v.)'in peygamberlik süresi içinde sonradan gelen bir kısım âyetler, önceden inmiş olan bazı âyetleri neshetmiştir. Bir kısım âyetler de unutturulmuştur. Fakat Peygamberimiz'in vefatı ile Kur'an vahyi gibi nesih ve unutturma hâdisesi de son bulmuştur.

Şu an elimizde mevcut bulunan Mushaf-ı Şerîf'te neshedilmiş âyetler bulunup bulunmadığı hususunda iki görüş vardır. Çoğunluk, bâzı âyetlerin sonradan gelen başka âyetler veya hadislerle neshedildiğini söyler. Bir kısım âlimler ise

elimizdeki Mushaf-ı Şerîf'te neshedilmiş herhangi bir âyetin olmadığını savunurlar. İki görüşü şöyle bir izahla bir birbirine yaklaştırmak mümkün olabilir:

Kur'ân-ı Kerîm'de bir konuda iki farklı hüküm içeren iki âyet olabilir. Bunlardan sonra gelenin öncekinin hükmünü tamâmen ortadan kaldırdığını kabul etmek yerine, her iki âyetin de kendi şartlarında geçerli ve yürürlükte olduğunu düşünebiliriz. Şöyle ki, zaman ve zemin itibariyle hangisinin indiği şartlar mevcutsa o âyetin hükmü uygulanır. Çünkü o, mütevatir[10] olarak bize ulaşmış ve Allah Kelamı olduğunda şüphe olmayan bir âyettir. Dolayısıyla duruma göre birinin veya ötekinin hükmü uygulanabilir. Eğer birinin şartları artık sonsuz olarak tekrar doğmazsa pratikte o hükmü uygulamaya da imkân bulunmaz. Sonraki âyetten, nihâî bir düzenleme getirme maksadı açıkça anlaşıldığı durumlarda ise neshi kabul etme zarureti ortaya çıkmaktadır. Bunda da dînen bir sakınca yoktur. Zira tefsir etmekte olduğumuz âyet-i kerîme bunu açıkça beyân etmektedir.

Cenab-ı Hak, âyetin devamında, neshettiği veya unutturduğu âyetten daha hayırlısını, en azından bir benzerini göndereceği müjdesini vermektedir. Bunun sebebi şudur:

Peygamberimiz'e Kur'an'ın vahyedilmesini ve böylece kendi dinlerinin neshedilmesini bir türlü hazmedeyen yahudiler, "Allah nesih yapamaz; şu halde böyle yeni yeni hükümler getiren bir kitap indiremez" diyorlardı. Halbuki Allah nesih yapabilir ve yapar. Yapmasında da kendisi için hiçbir noksanlık söz konusu değildir. Varlıklar âleminde bu gün yarattığını yarın yok ederek diğer bir şeye dönüştürmekle Cenab-ı Hakk'ın ilmine, kudretine, iradesine hiçbir noksanlık ârız olmadığı gibi, aynı şekilde kullarını terbiye etmek üzere gönderdiği şeriatlerde de başka başka zamanlarda başka başka hükümler koymakla, mesela geçmiş zamandaki bir emrin yerine, şimdiki zamanda yasak koyan bir nehiy indirmekle O'nun ilminde ve iradesinde bir noksanlık meydana gelmez. Tam aksine her birinde bir hikmetinin tecellisini ve kemalini göstermiş olur.

Âyetteki "daha hayırlısı" ifadesinden maksat, bir âyetin diğer bir âyetten daha hayırlı olması mânasında değil, bu âyetlerden kulların elde edecekleri sevap yönündendir. "Bir dengini", sözünün mânası ise, "sevap ve fayda bakımından onun bir dengi" demektir. Yeni getirilen hüküm öncekinden daha kolay olabileceği gibi, daha zor veya aynı seviyede olabilir. Daha kolay olanda, amel bakımından kolaylık vardır. Ağır bir hüküm kaldırılıp, yerine daha hafîfi getirildiğinde insanlar için kolaylık sağlanmaktadır. Boşanmış kadınların önceleri "bir yıl" (Bakara 2/240) olan iddet bekleme süresinin "dört ay on gün"e

(Bakara 2/234) indirilmesi buna örnektir. Öncekinden daha zor olan hükümde ise sevap bakımından fazlalık vardır. Nitekim savaş yasağının kaldırılıp, “savaşın meşrû kılınması” (Hac 22/39) buna örnektir. Bazan da sonra gelen hüküm, öncekinin benzeri ve dengi olabilir. Kıblenin Beyt-i Makdis’den Kâbe’ye çevrilmesi de (Bakara 2/144) buna örnektir.

Şüphesiz Allah, bunları yapacak güç ve kuvvet sahibidir. Zira O’nun kudreti sınırsızdır:

اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾

107. Yine bilmez misin ki göklerin ve yerin mülkiyet ve hâkimiyeti yalnız Allah’ındır. Sizin için Allah’tan başka ne yakın bir dost ne de içten bir yardımcı vardır.

Göklerde ve yerde Allah’tan başka bir hükümran, bir yönetici, başka bir kural koyucu olmadığı gibi, bu yaratılış âleminde de sizin Allah’tan başka bir koruyucunuz ve yardımcınız da yoktur. Üzerinizdeki gerçek velâyet ve yardım yalnızca Allah’a aittir. Mülk O’nun, hüküm koyma yetkisi O’nun, kâinat O’nun ve söz söyleme hakkı sadece O’nundur. اَلْوَلِيُّ (velî) dost ve koruyucu, اَلنَّصِيرُ (nasîr) ise yardımcı demektir. İkisi arasında şöyle bir fark vardır: Velî bâzan yardımdan geri kalabilir veya yardım edemeyebilir. Nasîr ise bazan yardım ettiğine yabancı olabilir. Burada ikisinin birlikte zikredilmesinden maksat, Allah’ın mü’minlere hem dost hem de yardımcı olduğunu belirtmek, böylece onların kalbine tesellî vermektir. Mü’minlerin dostu ve yardımcısı sadece Allah’tır; O’ndan başkasına dayanıp ilticâ etmeleri doğru değildir.

Dolayısıyla mü’minler, nasıl gerekiyorsa öylece Allah’ı tanımalı, O’na dayanmalı, emsalsiz örnek şahsiyet olarak gönderdiği Peygamberi’ne de edeple itaat etmelidirler. Edebe aykırı sayılacak her husustan, özellikle mânasız sorular sormaktan uzak durmalıdırlar:

اَمْ تُرِيدُونَ اَنْ تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُۜ وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّبِيلِ ﴿١٠٨﴾

108. Yoksa daha önce Mûsâ’dan istendiği gibi, siz de Peygamberinizi sorguya çekip ondan olmayacak şeyler mi istiyorsunuz? Kim imanı inkârla değişirse, yolun doğrusunu kaybetmiş olur.

Bu âyet-i kerîme, Kureyş müşriklerinden bir grubun, “Ya Muhammed! Bizim

için şu Safâ tepesini altın yap. Mekke arazisini biraz genişlet, etrafında da pınarlar fışkırt ki sana iman edelim" demeleri üzerine inmiştir. Yine rivayetlere göre yahudiler ve bir takım müşrikler Allah Rasûlü (s.a.v.)'den bir takım isteklerde bulundular. Bazısı: "Mûsâ'nın Tevrat'ı getirdiği gibi sen de bize gökten toplu halde bir kitap getir" dedi. Bunlardan biri olan Abdullah b. Ebî Ümeyye: "Bana gökten bir kitap getir. Onda, Âlemlerin Rabbinden İbn Ebî Ümeyye'ye hitaben, «Şunu bil ki ben Muhammed'i bütün insanlara peygamber olarak gönderdim» diye yazsın" dedi. Bir kısmı da: "Allah'ı ve melekleri kefil olarak getirmedikçe sana iman etmeyeceğiz" dediler. Bu hâdise üzerine bu âyet-i kerîme indi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 37-38)

Nitekim yahudiler de Hz. Mûsâ'ya eziyet etmişler (Ahzâb 33/69), ondan olur olmaz şeyler istemişler, inek kıssasında olduğu gibi onu uzun uzadıya sorguya çekmişler (Bakara 2/67-72) hatta kendilerine bir ilâh yapmasını (A'râf 7/138) ve Allah'ı açıkça göstermesini (Nisâ 4/153) talep etmişlerdi. Bu tür sorular, samimiyetten ve gerçeği öğrenme gayretinden doğan sorular değildir. Bilakis küfür ve isyândan kaynaklanan sorulardır. Bu sebeple onların, olur olmaz isteklerle Peygamberi zor durumda bırakma teşebbüsleri, âyette "imanı küfürle değişmek" olarak beyân edilmiştir.

Peygambere gereksiz ve anlamsız soru sormanın doğru olmadığı ve sıkıntılara sebep olacağı konusunda Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Size açıkladığım hususlarla yetinin. Beni sorguya çekmeyin, kendi halime bırakın. Sizden öncekiler, ancak fazla soru sormaları ve peygamberlerine kar ı görü ayrılığına dü meleri yüzünden helâk olmu lardır. O halde size bir eyi emredersem onu gücünüz nispetinde yerine getirin. Sizi bir eyden menettiğim zaman ondan sakınıp uzakla ın." (Müslim, Hac 412)

Ehl-i kitabın, peygamberlerine karşı sergiledikleri edebe uygun olmayan tavırları bilinen bir gerçektir ve savunulacak tarafı yoktur. Hatta peygamberlerini öldürecek derecede bir cehâlet ve zulüm içinde olmuşlardır. Bu bakımdan İslâm ümmetinin daha dikkatli olmaları ve öncekilerin halinden ibret almaları gerekmektedir. Bu noktada dost ve düşmanlarının kimler olduğunu iyice bilmelidirler. Gelen âyetler bu hususta bizlere ışık tutmaktadır:

وَدَّ كَث۪يرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ ا۪يمَانِكُمْ كُفَّارًاۚ
حَسَدًا مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّۚ فَاعْفُوا
وَاصْفَحُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٠٩﴾
وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۜ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ

تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿١١٠﴾

109. Ehl-i kitaptan birçoğu, sizi imanınızdan vazgeçirip yeniden küfre döndürmeyi isterler. Onlar, Hz. Muhammed'in peygamberliği ile ilgili gerçeği apaçık gördükten sonra, sırf içlerindeki kıskançlık yüzünden böyle yaparlar. Artık Allah'ın emri gelinceye kadar onları kendi halinde bırakın ve serzenişte bulunmayın. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter.

110. Namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin. Kendiniz için önceden her ne iyilik yaparsanız, mükâfatını Allah'ın yanında bulacaksınız. Çünkü Allah, bütün yaptıklarınızı görmektedir.

Yahudiler, insanların Allah Rasûlü'ne inanmalarını, onun etrafında kenetlenmelerini ve böylece İslâm toplumunun güçlenmesini çekemiyorlardı. Bu sebeple müslümanları, imandan vazgeçirip tekrar küfre döndürmeye çalışıyorlardı. Âyet-i kerîmenin iniş sebebi olarak şöyle bir hâdise nakledilmektedir:

Uhud savaşından hemen sonra bir grup yahudi, Huzeyfe b. Yemân ve Ammar b. Yâsir'in önüne geçerek: "Başınıza geleni görmüyor musunuz? Eğer doğru yol üzere olsaydınız, hezîmete uğramazdınız. Siz, en iyisi bizim dînimize dönün, bu sizin için daha hayırlı ve daha faziletlidir. Gittiğimiz yol da doğruya sizinkinden daha yakındır" dediler. Ammar: "Sizce verilen sözü bozmak nasıl bir şeydir?" diye sordu. Onlar da: "Çok kötüdür" dediler. Bunun üzerine Ammar: "Ben, yaşadığım sürece Hz. Muhammed'i yalanlamayacağıma dâir söz verdim" dedi. Yahudiler: "Ammar, ebediyen dönmeyecek şekilde dinimizden çıktı. Peki sen ne dersin ey Huzeyfe, bize uymaz mısın?" dediler. Huzeyfe de: "Ben Rabb olarak Allah'ı, peygamber olarak Muhammed'i, rehber olarak Kur'an'ı, kıble olarak Kâbe'yi ve kardeşler olarak da mü'minleri seçtim" dedi. Bunun üzerine yahudiler: "Mûsâ'nın ilâhına yemin olsun ki, kalplerinize Muhammed'in sevgisi sindirilmiş" dediler. Ammar ve Huzeyfe daha sonra Rasûlullah'a gelip durumu haber verdiler. Bunun üzerine Allah Rasûlü: *"En güzel olanı yapmı ve kurtulu a ermi siniz"* buyurdu. (İbn Hacer, *Kâfî,* I, 176)

Âyette, **"Artık Allah'ın emri gelinceye kadar onları affedin ve serzenişte bulunmayın"** (Bakara 2/109) buyruğuyla, en sinsi düşmanları karşısında bile müslümanların kendi ahlâkî değerlerinden vazgeçmemeleri ve müsamahalı olmaları emredilir. اَلْعَفْوُ (af), "kasıtlı ya da kasıtsız kötülük ve haksızlık eden, suç işleyen birini bağışlamak, cezalandırmaktan vazgeçmek" demektir. Bu, suçluya karşı dille yapılacak kınamayı ve serzenişi içine almaz. İnsan bazan affeder fakat serzenişten geri duramaz. Bu sebeple âyette aftan sonra bir de "serzenişte

bulunmayın” buyrulmaktadır. Bu mânada kullanılan اَلصَّفْحُ (safh), “bir kimsenin kendine kötülük edene aldırmaması, ondan yüz çevirmesi, onu hoş görüp bağışlaması” anlamına gelmektedir. İşte Kur’an, mü’minlerden böyle seviyeli bir gönül, yüksek bir ruh ve üstün bir ahlâk sahibi olmalarını istemektedir.

Âyette **“Allah’ın emri gelinceye kadar”** (Bakara 2/109) ifadesi, “Allah hükmünü verinceye kadar” mânasına gelir. Bu hüküm ise, onlarla savaşmaya, üzerlerine cizye konulmasına veya Benî Kurayza ile Benî Nadîr’in ileri gelenlerinin öldürülmesine izin verilmesidir. Yahut kıyâmet günü büyük bir azaba düçar olmalarıdır.

Bu vesileyle mü’minler, faydasız uğraşları terkedip özellikle kendilerine âhirette fayda verecek namaz ve zekât gibi sâlih amellere yönlendirilirler. Zira insan hesap günü, dünyadayken oraya ne gönderdiyse onunla karşılaşacaktır. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) ashâbına: *“Hanginizin, mirasçısına ait malı öz malından kendisine daha sevimlidir?”* diye sorar. Onlar da: “Ya Rasûlallah! Bizden hiç birimizin mirasçısının malı öz malından daha sevimli değildir” derler. Bunun üzerine Sevgili Peygamberimiz: *“Hayır, hayır. Hepinizin de mirasçısnın malı, öz malından kendisine daha sevimlidir. Çünkü senin malın ancak önden Allah için gönderdiğindir. Mirasçının malı ise geriye bıraktığındır”* buyurur. (Buhârî, Rikâk 12)

Rivayete göre Hz. Ömer (r.a.), bir gün Bâkî kabristanının yanından geçerken: “Allah’ın selâmı üzerinize olsun ey kabir ehli! Buraları soracak olursanız, hanımlarınız evlendi, evlerinize başkaları oturdu, mallarınız mirasçılara dağıtıldı” dedi. Hâtiften bir ses “Ya Ömer! sen de buraları soracak olursan, önden ne göndermişsek burada onu bulduk, Allah yolunda harcadığınız şeylerin karşılığını fazlasıyla aldık, elimizden geldiği halde yapmadığımız şeyler konusunda da hüsrâna uğradık” diye seslendi. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, II, 73)

Ehl-i kitabın asılsız iddialarından biri de şudur:

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا اَوْ نَصَارٰى تِلْكَ اَمَانِيُّهُمْ

قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١١١﴾

111. Ehl-i kitap: “Yahudi veya hıristiyanlardan başkası asla cennete giremeyecek” dediler. Bu, onların boş kuruntularıdır. Onlara de ki: “Eğer doğru söylüyorsanız, delilinizi getirin.”

Âyetin, şöyle bir hâdise üzerine indiği rivayet edilmektedir: Hıristiyan Necran heyeti, Rasûlullah’ın meclisinde yahudilerle bir araya gelmişler ve cennete girip girmeme konusunda birbirleriyle tartışmışlardı. Yahudiler Necranlılar’a: “Cennete ancak yahudiler girecek” derken, Necranlılar da: “Cennete ancak

hıristiyanlar girecek” demişlerdi. (Bursevî, *Rûhu’l-Beyân,* I, 206)

اَلْاَمَانِيّ (emânî), ümniye kelimesinin çoğuludur. اَلْاُمْنِيَّةُ (ümniyetü) ise, arzu edilen şey, delile dayanmayan söz, aldanma ve sapıklık mânalarına gelir. Çoğul gelmesinin hikmeti şudur: Ehl-i kitabın asılsız arzuları tek değildir. Önceki âyetlerde de geçtiği üzere mü’minlere Rablerinden bir iyilik gelmeyeceğini ve mü’minleri tekrar küfre döndürebileceklerini sanmışlar; burada da belirtildiği üzere kendilerinden başka hiç kimsenin cennete giremeyeceğini söylemişlerdir. Onlar, sadece bir temenni ve kuruntudan ibaret olan bu düşüncelerini gerçek sanmışlardır. Bunlar, ispatlanması gereken asılsız bir iddiadan ibarettir. Şu bir gerçek ki, yalnızca boş bir düşünce, mesnetsiz bir temenni ve hayalle bir yere varılamaz. Delilsiz, ispatsız, belgesiz ve kuru laflarla, sırf gönülleri öyle arzu ediyor diye bir iddia kabule şayan olamaz. Böyle bir kuruntuyla iman ve ihsânın feyzine nâil olunamayacağı gibi, Allah katında bir mükâfata da erişilemez.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), akıllı ile ahmağı tarif buyururken bu hususa şöyle dikkat çeker: *“Asıl zeki ve anlayı lı, kendini kontrol eden ve ölümden sonrası için çalı an kimsedir. Âciz ve ahmak ise, kendini kötü arzularının pe inde sürükleyen ve buna rağmen Allah’tan bo temennilerde bulunandır.”* (Tirmizî, Kıyâmet 25)

Bu sebeple, Allah Teâlâ onlardan kendilerinin haklı olduğunu gösterecek kesin bir delil getirmelerini istemektedir. Peşinden de cennete girmeye hak kazanacak kişilerin nasıl bir keyfiyette ve hangi vasıfta olmaları gerektiğini haber vermektedir:

بَلٰى مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ اَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِۖ وَلَا
خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾

112. Hayır, gerçek böyle değildir! Kim, söz ve davranışlarında Allah’ı görüyormuşcasına, en azından Allah’ın kendisini sürekli gördüğünün şuuru içinde iyiliği şiar edinerek bütün varlığıyla Allah’a yönelip O’na teslim olursa, onun mükâfatı Rabbinin yanındadır. Böylelerine hiçbir korku olmayacak, asla bir üzüntü de duymayacaklardır.

Cennet ne sadece yahudilere ne de hıristiyanlara aittir. İşin gerçeği şudur: Cennete varmak isteyen, Allah için kendini günah kirlerinden temiz tutmalı, nefsini her türlü şirk emârelerinden temizleyerek ihlas ve samimiyetle Allah’a yönelmelidir. Allah’ın birliğini gerçek mânada tanımalı ve bilmelidir. Bu halinde de Allah’ı görüyormuş gibi kendini sürekli Allah’ın huzurunda hissetmeli, yaptığı her ibâdeti de temiz bir kalp ile ve her yönüyle güzel bir şekilde yapmaya gayret göstermelidir. Çünkü Peygamber Efendimiz ihsânı: *“İhsân, Allah’ı*

görüyormu sun gibi ibâdet etmendir. Her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni elbete görüyor" (Buhârî, İman 37; Müslim, İman 57) şeklinde tarif etmiştir.

Ehl-i kitap, sadece müslümanlara karşı hırçınlık yapmamaktadır. Aynı zamanda kendi aralarında da pek çok problem bulunmaktadır. Gelen âyet-i kerîme, o problemlerden sadece birine temas etmektedir:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارٰى عَلٰى شَيْءٍۖ وَقَالَتِ النَّصَارٰى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلٰى شَيْءٍۙ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَۜ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذ۪ينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْۚ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾

113. Yahudiler: "Hıristiyanların sağlam ve tutarlı bir dinî yok" dediler. Hıristiyanlar da: "Yahudilerin sağlam ve tutarlı bir dini yok" dediler. Halbuki hepsi de kendilerine inen kitabı okuyup duruyorlar. Dinî hiçbir bilgisi olmayanlar da onların sözlerine benzer şeyler söylediler. Gerçeği tam olarak bilen Allah, kıyâmet gününde, onların anlaşamadıkları konularda hükmünü verecektir.

Âyet-i kerîme şöyle bir hâdise üzerine inmiştir: Necran hıristiyanlarından bir heyet Peygamber Efendimiz'in huzuruna geldikleri zaman, Medine'deki yahudi bilginleri de orada idiler. İki taraf birbirleriyle önce tartışmaya, sonra münakaşaya başladılar. Yahudiler, hıristiyanlara "Siz hiçbir sağlam ve tuttarlı bir din üzerinde değilsiniz!" dediler. Hz. İsa'ya ve İncil'e küfrettiler. Buna karşılık Necranlılar da yahudilere "Asıl sizin sağlam ve tutarlı bir din üzerinde değilsiniz!" dediler. Hz. Mûsâ'nın peygamberliğini yalanlayıp Tevrat'a küfrettiler. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 39)

Kur'an, yahudi ve hıristiyanlar arasındaki bu problemi gündemine almakla bunun ferdî bir mesele olmayıp, aralarında umûmen cereyan eden yaygın bir anlaşmazlık olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Demek ki onlardan her biri diğerinin dinini temelden inkâr edip geçersiz saymaktadır. Halbuki iki grup da aynı kitabı, Tevrat ve İncil'i okuyup durmaktadırlar. Âyette "bilmeyenler" olarak nitelendirilen müşrik Araplar, puta tapanlar, doğru bir bilgi ve itikada sahip olmayanlar da din sahibi kimseler için benzer şekilde, "hiçbiri doğru ve önemsemeye değer bir yolda değildir" derler. Buna göre, okuyarak gerçeği öğrenme imkânı olanlarla böyle olmayanlar arasında bir fark kalmamaktadır.

Dinlerinde anlaşmazlığa düşenler, kendileri doğru yoldan ayrıldıkları gibi, başkalarının da sapmasına sebep olmaktadırlar. Dolayısıyla hem kendi günahlarını hem de saptırdıkları insanların günahını üstlenmiş oluyorlar. Bu günahların en büyüklerinden biri de insanları Allah'ın mescitlerinde zikir ve

ibâdetten alıkoymaktır. Gelen âyetler, bu hususla alakalı açıklamalar yapmaktadır:

Nâsih: Sonradan inip öncekinin hükmünü kaldıran âyet. **Mensûh:** Hükmü kaldırılan âyet.

. **Mütevatir:** Yalan söylemeleri mümkün olmayan kalabalık bir grubun naklettiği bilgi.

Allah'ın Mescidlerinde İbâdete Mâni Olan Zâlimler

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ اَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعٰى فِى خَرَابِهَاۜ اُو۬لٰٓئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ اَنْ يَدْخُلُوهَٓا اِلَّا خَٓائِفٖينَۜ لَهُمْ فِى الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظٖيمٌ ﴿١١٤﴾

114. Allah'ın mescitlerinde O'nun isminin anılmasını engelleyen ve ibâdet yerlerinin harap olmasına çalışandan daha zâlim kim olabilir! Böylelerinin, oralara korku içinde girmekten başka bir hakkı olamaz. Onlara dünyada bir rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır.

Âyetin iniş sebebiyle alakalı iki farklı rivayet vardır. Bunlardan birine göre âyet Romalı Titos ve onunla birlikte olan hıristiyanlar hakkında inmiştir. Bu hükümdar ve beraberindekiler İsrâiloğulları'na hücum etmiş, savaşanlarını öldürmüş, kadın ve çocuklarını esir almış, Tevrat'ı tahkir etmiş, Beytü'l-Makdisi yıkmış ve oraya leş atmışlardır. İkinci rivayete göre âyet-i kerîme, Mekke müşriklerinin müslümanları Mescid-i Harâm'da ibâdet edip Yüce Allah'ın ismini zikretmekten engellemeleri üzerine nâzil olmuştur. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 696-697)

Âyet-i kerîme öncesi ve sonrası itibariyle hem yahudi hem hıristiyan hem de müşriklere temas ederek, mescitlere hürmet gösterilmesi gerektiği prensibini genelleştirmiştir. Hangi dinden olursa olsun, hatta isterse dinsiz ve putperest olsun, Allah'ın adı anılan mescitlere ve mabetlere herkesin saygılı olması gerektiği vurgulanmıştır. Böylece Mekke müşriklerinin Peygamber Efendimiz'i ve müslümanları Kâbe'de ibâdet etmekten engellemeleri, baştan sona bütün mescitler hakkında yapılmış ve yapılacak olan her türlü engelleme ve yıkımların da içine dâhil olacağı büyük bir zulümdür.

Mescitlere böyle düşmanca bir tavır içinde olanların; o güvenli, huzurlu ve güzel mekanlara korka korka girmekten başka bir giriş hakları yoktur. Onlar yıkmaya çalıştıkları o mescitlere yanaşamamalı, el sürememeli, şayet girerlerse can korkusuyla titreye titreye girebilmelidirler. Onların hakkı budur. Dolayısıyla müslümanlar güçlü, kuvvetli olmalı; mescit ve mabetlerini, kötü niyetli kimselerin oraları tahribe ve ibâdet edilmesini engellemeye cesaret edemeyecekleri şekilde güvence altında tutmalıdırlar. Nitekim Kur'an'ın bu mûcizevî haberi zuhur etmiş, Kudüs Bizanslılar'ın elinden çıkmış,

müslümanların eline geçmiş, Beytü'l-Makdis yeniden îmâr edilip mescit haline getirilmiş, o zâlimler de oraya korka korka girebilir olmuşlardır. (Elmalılı, *Hak Dini,* I, 476)

Bu tür zulümleri işleyenler, dünya hayatında rezil ve zelil olacaklardır. Onları büyük bir felaket, bir perişanlık, bir mahrumiyet beklemektedir. Bir gün gelecek devletleri parçalanacak, saltanatları son bulacaktır. Çok aşağı ve bayağı bir derekeye sürükleneceklerdir. Âhirette ise bunları çetin ve ağır bir azap beklemektedir.

Çünkü:

وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾

115. Doğu da Allah'ındır, batı da. O halde nereye dönerseniz dönün, Allah'a yönelmiş olur, O'nu karşınızda bulursunuz. Elbette Allah lutf u keremi çok geniş olan ve her şeyi hakkıyla bilendir.

İbâdet esnasında belli bir yöne dönmenin sembolik bir anlamı vardır. Nitekim müslümanlar önceleri Beytü'l-Makdis'e yönelerek ibâdet etmişler, daha sonra Bakara sûresi 144. âyetin emriyle Kâbe'ye yönelerek namaz kılmaya başlamışlardır. Bu âyetin verdiği en önemli mesaj şudur: Eğer bir şekilde mescitlerde ibâdet etmek engellenirse bilinmelidir ki müslüman yeryüzünün temiz olan her yerinde namazını kılabilir. Namaz kılarken nereye yönelirse, Yüce Allah'a yönelmiş olur. Allah onun namazını kabul eder. Âyet aynı zamanda kıblenin hangi tarafta olduğu bilinmemesi, bilinse bile yolculuk, hastalık, savaş gibi husûsî durumlar sebebiyle o yöne dönmenin zor, tehlikeli veya imkânsız olması halinde bir ruhsat tanımaktadır. Normal durumlarda Kâbe'ye yönelerek namaz kılmak farz, zarûrî durumlar da ise istenilen yere yönelmek ruhsattır.

Fakat insanlar, yüce yaratıcıları ve rableri olan Allah'ın değerini takdir edemiyor, O'na gerektiği gibi kulluk yapamıyor ve hatta O'na asla yakışmayacak sözler söyleyebiliyorlar. Halbuki O, sonsuz kudret ve kuvvet sahibi olan, varlığı yoktan en iyi şekilde yaratan Ulu Allah'tır:

كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿١١٦﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ

116. "Allah çocuk edindi" dediler. Hâşa O, böyle şeylerden pak ve uzaktır. Doğrusu göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nun'dur. Hepsi de O'na saygıyla boyun eğmiştir.

Kur'an'ın öğrettiği Allah inancı ve tevhid anlayışından mahrum olan talihsiz grupların doğru bir inanca sahip olmaları zordur. Bu bakımdan yahudi, hıristiyan ve müşrik Arapların Cenab-ı Hak hakkında yanlış düşüncelere

saplandıkları görülmektedir. Yahudiler Hz. Uzeyr'in, hıristiyanlar Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunu (Tevbe 9/30), müşrik Araplar ise meleklerin Allah'ın kızları olduğunu (Nahl 16/57) söylemişlerdir. Âyet, onların bu yanlış düşüncelerini tashih etmek üzere inmiştir.

Allah'a hâşa çocuk isnat etmenin ne kadar büyük bir cürüm olduğu ile alakalı olarak bir kudsî hadiste Hak Teâlâ şöyle buyurur: *"Âdem oğlu beni yalanladı; halbuki bu onun hakkı değildir. O bana sövüp saydı; buna da hakkı yoktur. Beni yalanlamasına gelince: Onu daha önce yarattığım gibi öldükten sonra yeniden diriltmeye güç yetiremezmi im! Bana sövüp saymasına gelince: Benim çocuğum olduğunu iddia etmesidir. Ben, bir e ve çocuk edinmekten pak ve uzağım."* (Buhârî, Tefsir 2/8)

Allah'a böyle noksan sıfatlar ve ortaklar izafe etmek nasıl mümkün olabilir ki:

بَد۪يعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ
فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَأْت۪ينَٓا
اٰيَةٌۜ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْۜ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ
قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَش۪يرًا
وَنَذ۪يرًاۙ وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ اَصْحَابِ الْجَح۪يمِ ﴿١١٩﴾

117. O, gökleri ve yeri yoktan, önünde hiçbir örnek olmadan ve benzersiz bir biçimde yaratandır. Bir şeyi yaratmak isteğince, sadece "ol!" der, o da hemen oluverir.

118. Dinî bilgiden nasibi olmayan bir kısım câhiller: "Ya Allah bizimle konuşsa veya bize apaçık bir işaret, bir mûcize gelse" dediler. Kendilerinden öncekiler de aynen böyle söylemişlerdi. Bunların kalpleri birbirine ne kadar da benziyor! Biz, gerçeği tam mânasıyla kavrayıp, ona şüphe duymadan inanacak bir topluluk için işaret ve delilleri apaçık ortaya koymuşuzdur.

119. Rasûlüm! Biz seni, insanları hem müjdelemen hem de uyarman için hak din ile gönderdik. Sen vazîfeni hakkıyle yapıyorsun; dolayısıyla cehennemlik olanlardan sorumlu tutulacak değilsin!

اَلْبَد۪يعُ (bedî) kelimesinin aslı olan اَلْاِبْدَاعُ (ibdâ), bir şeyi maddeye ve zamâna bağlı olmaksızın icad etmek, yaratmak demektir. "Bedî" ise örneksiz ve benzersiz meydana getirici, modelsiz icat edip en uygun biçimi verici, tarifsiz ve misalsiz yaratıp yakıştırıcı demektir. Bu yüce vasfa sahip olan Hak Teâlâ, bir işi yapmayı isteyince, sadece ona "ol!" der, o da hemen oluverir. Başka hiçbir şeye

muhtaç olmaz.

118. âyette sözü edilen “bilmeyenler”den maksat, ilâhî kitap bilgisinden mahrum müşrik Araplar olabileceği gibi, bildikleriyle amel etmeyen Ehl-i kitap da bunlara dâhildir. Çünkü Kur’an’ın beyânına göre müşrikler gibi onlar da Peygamber Efendimiz’den bu tür isteklerde bulunmuşlardır. (bk. Nisâ 4/153) Önceki peygamberlerin kavimleri de aynı şeyleri tekrarlayıp durmuşlardı. Bu sözleri, samimiyetten mahrumdu. Niyetleri iman etmek değil, bilakis küfürlerinde inat ve ısrar etmekti. Dolayısıyla önceki ve sonraki münkirlerin kalpleri bir noktada buluşuyordu. Mânevî körlük, kasvet, hastalık ve inatta birbirine benziyordu. Sözlerinin birbirine benzemesi, kalplerinin de birbirine benzemesine sebep olmuştu.

Allah Teâlâ indirdiği kitaplar, gönderdiği peygamberler vasıtasıyla ve kâinatta sergilediği ilâhî azamet tecellileriyle varlığının delillerini beyân etmektedir. Ancak bu delillerden, yakinî bir bilgi, doğru bir iman ve mârifete ermek isteyenler istifade edebilirler. Bu yönde samimi bir irade ortaya koyamayanlar için, bu deliller bir mâna ifade etmez. Bu sebeple Cenab-ı Hak, peygamberini rahmetiyle müjdelemek, azabıyla korkutmak üzere göndermiştir. Onun yegane görevi, dinin esaslarını açıkça tebliğ etmek, örnek hayatıyla göstermek, yapılan iyilik ya da kötülüklere Allah’ın nasıl bir mukabelede bulunacağını haber vermektir.

Bu bakımdan ey Rasûlüm, sen görevini tam olarak yerine getirerek Rabbinin rızâsını kazanmaya çalış; insanların rızâsını değil:

وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ؕ قُلْ اِنَّ
هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى ؕ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَٓاءَهُمْ بَعْدَ الَّذٖى جَٓاءَكَ مِنَ
الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصٖيرٍ ﴿١٢٠﴾

120. Onların dinlerine tâbi oluncaya kadar ne yahudiler ne de hıristiyanlar senden asla râzı olmayacaklardır. De ki: “Dosdoğru yol, Allah’ın gösterdiği İslâm yoludur.” Eğer sana gelen ilimden sonra, onların hevâ ve heveslerine uyacak olursan, bilesin ki seni Allah’ın gazabından koruyacak ne bir dostun olur ne de bir yardımcın.

Ehl-i kitap, Rasûlullah (s.a.v.)’e: “Gel bizimle bir müddet hoş geçin, bizi memnun et de sana tâbi olalım” diye bir teklifte bulunmuşlardı. Bu teklifteki kötü niyetlerini ve samimiyetsizliklerini ortaya koymak için bu âyet inmiştir. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 43)

Yahudileri ve hıristiyanları memnun etmenin tek yolu, dinlerine girmektir.

Halbuki iki grubun da dinine aynı anda tâbi olmak mümkün değildir. Çünkü, önceki âyetlerde geçtiği üzere birbirlerine **"hiçbir şey değil"** (bk. Bakara 2/113) diyen bu iki fırka, aslında birbirlerine zıttır. İki zıddın birleşmesi mümkün olmadığına göre, ikisine birden tâbi olmak ve ikisini birden râzı etmek de mümkün değildir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 721)

Âyette geçen اَلْمِلَّةَ (millet) kelimesi, "tutulup gidilen yol" demektir. Bu mânadan hareketle din ve şeriat mânasında kullanılmıştır. Fakat "millet"te ictimai yön daha ağır basmaktadır. Dolayısıyla "millet", toplum fertlerinin etrafında toplandığı, üzerinde yürüdüğü, diğer bir ifadeyle, içtimaî duygu ve anlayışların bağlı bulunduğu temel kâideler ve takip edilen yoldur. Bu yolun doğru olanı olduğu gibi eğri olanı da vardır. Nitekim âyette bu kelime, ikisi de tahrife uğrayarak gerçekliğini kaybetmiş olan yahudilik ve hıristiyanlık için kullanılmıştır. Bu halleriyle onlar, tâbi olunacak bir mâhiyete sahip değildir. Dolayısıyla onlara, uyulmaya lâyık en doğru yolu göstermek gerekmektedir. O da şudur:

Tâbi olunacak gerçek yol, Allah'ın dosdoğru yoludur. "Hidâyet", başka şeye değil ancak ona denilir. Peşinden yürünecek gerçek rehber, Allah Teâlâ'nın rehber olarak tayin ettikleridir. Bu ise Allah'ın Rasûlü, Allah'ın kitabı ve bunların öğrettiği şekilde Allah'ın dinî olan İslâm'dır. Bu yoldan başkasına tâbi olmak sapıklıktır. O halde bütün insanlık, kurtuluşa erebilmek için Peygamber Efendimiz'e ve onun açıkladığı yola uymak zorundadır. Onun bildirdiği iman esaslarını, ibâdet ve hayat tarzını benimseyip yaşamak gerekmektedir. Allah Teâlâ Rasûlü'ne vahiy yoluyla hak dinî, doğru yolu ve onun esaslarını bildirdikten sonra artık yahudilerin veya hıristiyanlann arzularına uymak, İslâm'la bağdaşmayan inanç, ibâdet ve hayat tarzlarını benimsemek mümkün değildir. Böyle davranan bir kimse, Peygamber bile olsa, Allah'ın dostluğu ve yardımından tamâmen mahrum kalmış olur. Ona Allah adına sahip çıkacak ne bir dost, ne de bir yardımcı bulunur. Ancak bu ikaz ve sakındırma, Rasûl-i Ekrem'den ziyade onun ümmetine yönlendirilmiştir. Bunun için Allah'ın doğru yol rehberi olarak indirdiği Kur'an'ı hakkını vererek okumak gerekir:

اَلَّذٖينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهٖؕ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهٖؕ وَمَنْ
يَكْفُرْ بِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٢١﴾

121. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler bu kitabı, tilavetinin hakkını vererek okurlar. İşte ona gerçekten iman edenler, bunlardır. Kim de onu inkâr ederse, en büyük zarara uğrayanlar işte onlardır.

“Kendilerine kitap verilenler”in kimler olduğuyla alakalı iki görüş vardır. Birincisine göre kitaptan maksat Kur’ân-ı Kerîm, kitap verilenler ise Hz. Muhammed ümmetidir. Diğerine göre kitap Tevrat, kitap verilenler de Tevrat’ı hakkıyla okuyarak onunla amel eden, özellikle Peygamberimiz’in geleceğine dâir Tevrat’ta geçen bilgileri dikkate alarak onun peygamberliğini tasdik eden yahudilerdir. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* I, 723) Kur’ân-ı Kerîm, bu vasıfları sebebiyle onları methetmektedir. Bunlar, kendilerine bir ihsân-ı ilâhî olarak lutfedilen kitabı hakkını vererek tilavet ederler.

اَلتِّلَاوَةُ (tilâvet) sözlükte “birine, bir şeye uymak, onu yakından takip etmek” demektir. Terim olarak ise “hem ağır ağır okumak hem de emir ve yasaklarını, teşvik ve uyarılarını hayata geçirmek sûretiyle Allah’ın kitabına tâbi olmak” mânasına gelir. “Kıraat” ise sadece “okumak” anlamı taşır. Bu sebeple tilâvet genellikle yalnızca ilâhî kitabın okunması için kullanılır. (Râğıb el-Isfahânî, *el-Müfredât,* “telâ” md.)

Buna göre mü’minler, Allah’ın kitabını dikkatle, tane tane ve devamlı okurlar. Hakkıyle tilavet ederek ve tilavetinin hakkını vererek okurlar. Onu tahriften, karıştırmaktan koruyarak, heva ve heveslerden uzak kalarak, kelimelerinin telaffuzunu, mânasını ve hükümlerini gözeterek, dikkatlice, saygılı ve devamlı bir şekilde; bilmediklerini ve anlamadıklarını ehlinden sora sora, iyi niyetle, temiz bir kalp ve temiz bir ağızla okurlar. Gelişi güzel ve bir eğlence gibi okumazlar. Onu şarkı, gazel, türkü, mânî, roman, hikaye yerine koymazlar. Kemal-i hürmet, tazîm ve edeple okurlar. (Elmalılı, *Hak Dini,* I, 485)

Bir defasında Zünnûn-ı Mısrî’ye Kur’an âlimlerinin durumu soruldu. Şöyle anlattı:

“Onlar bu yolda diz çürüttü. Yıllarını bu yolda harcadılar. Bedenlerini erittiler. İşte bu şekilde Kur’an ilmine sahip oldular. Onların Kur’an ilmini öğrenmek için sarf ettikleri emek sadece bu kadar değil. Dudaklarında kan kalmadı; inceldi. Göz yaşları sel olup aktı. Âh çektikçe ciğerleri kebap oldu. Kur’an ilmini onlar böyle buldu. Hidâyete erenler de onlar oldu. İmanlarını emniyet altına bunlar aldı.” (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 233)

Şimdi İsrâiloğulları’na, bir taraftan yukarıdan beri sürüp gelen hitapları tamamlamak, diğer taraftan da az sonra gelecek olan Hz. İbrâhim kıssasına geçişe hazırlık mâhiyetinde yeni bir hitap daha yöneltilmektedir:

يَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ
عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٢٢﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا

وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿١٢٣﴾

122. Ey İsrâiloğulları! Size ihsân ettiğim nimetlerimi ve bir zamanlar sizi bütün kavimlere üstün kıldığımı hatırlayın!

123. Hem öyle bir günden sakının ki, o gün kimse kimsenin yerine bir şey ödeyemez, kimseden bir kurtuluş bedeli alınmaz, kimseye şefaat fayda vermez ve hiç kimseye yardım da edilmez.

Cenâb-ı Hak, İsrâiloğulları'na verdiği nimetleri yeniden hatırlatmaktadır. Bu hatırlatma; onların gayretlerini tazelemek, kalplerinde imana doğru bir canlanış sağlamak ve kendilerine en büyük bir nimet olarak gönderilen Peygamber Efendimiz'e tâbi olmaya teşvik etmek maksadıyla yapılmaktadır. (bk. Bakara 2/47-48)

Verilen nimetlerin kıymetini bilememek ve şükrünü îfâ etmemek, şüphesiz azâb-ı ilâhîyi celbeder. Bu sebeple hemen akabinden şiddetli bir uyarı gelmektedir. Yüce Rabbimiz onları ve onlar vesilesiyle bütün kullarını şiddetli ve belalı bir gün olan kıyâmet gününden sakındırmaktadır.

Âhirete hazırlık yaparken mahşer aydınlığında bir hayat sürmüş, örnek alınacak model şahsiyetlere ve onların sergiledikleri örnek davranışlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun en güzel misallerinden biri şüphesiz Hz. İbrâhim'dir. Şimdi sıra onun dikkat çekici hallerinin beyân edildiği kıssaya gelmektedir:

Hz. İbrâhim İmtihanları Bir Bir Geçiyor

وَاِذِ ابْتَلٰٓى اِبْرٰه۪يمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَاَتَمَّهُنَّۜ قَالَ اِنّ۪ي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ
اِمَامًاۜ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّت۪يۜ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِم۪ينَ ﴿١٢٤﴾

124. Vaktiyle Rabbi İbrâhim'i, birtakım emirlerle imtihan etmiş, o da bunları harfiyyen yerine getirmişti. Bunun üzerine Rabbi ona: "Seni insanlara önder yapacağım" buyurdu. İbrâhim: "Zürriyetimden de önderler çıkar!" diye dua edince: "Benim verdiğim söz, zâlimler için geçerli değildir!" buyurdu.

İbrâhim (a.s.); müslüman, yahudi ve hıristiyan bütün inanç gruplarının kendine saygı duyduğu bir şahsiyettir. Bu sebeple Cenab-ı Hak onu örnek vermektedir. Eğer gerçekten onu seviyor ve ona saygı duyuyorlarsa onu iyi tanımaları gerekir. O, tevhid akidesini nasıl canlandırdı, Allah'ın emir ve yasaklarına nasıl sarıldı ve kulluk imtihanını nasıl başardıysa onların da aynı şekilde davranmalarını istemektedir.

Allah Teâlâ'nın İbrâhim'i imtihana tâbi tuttuğu "kelimeler", ona vahyettiği şeriat ve onu sorumlu tuttuğu bütün emir ve yasaklardır. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 730) Bununla birlikte bu "kelimeler"le alakalı bazı tahsis edici izahlar da yapılmıştır. İbn Abbas (r.a.), bu kelimelerin İbrâhim (a.s.)'ın şeriatında farz, bizde ise sünnet olan on özellik olduğunu söyler. Bunların beş tanesi başla ilgilidir: Bunlar; ağzı su ile çalkalamak, burnu iyice yıkamak, saçları ortadan ayırmak, bıyıkları kısaltmak ve misvak kullanmaktır. Beş tanesi ise bedenle ilgilidir: Bunlar da; sünnet olmak, etek ve koltuk altını temizlemek, tırnakları kesmek, büyük ve küçük abdestten sonra suyla istincâ yapmak yani necâsetten temizlenmektir.

Yine İbn Abbas'tan gelen bir açıklama şöyledir: "Hz. İbrâhim'in denendiği kelimelerden maksat şunlardır: Allah emrettiği vakit kavminden ayrılıp vatanından hicret etmesi, Allah Teâlâ hakkında Nemrud'a karşı kesin deliller ortaya koyması, kavminin kendini ateşe atmalarına sabredip katlanması ve oğlunu kurban etmekle imtihana tâbi kılınmasıdır." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 731, 734)

Hz. İbrâhim, Cenab-ı Hakk'ın her emrini, her yasağını, özel olarak da imtihana tâbi tuttuğu bütün hususları olması gereken en iyi şekilde yerine getirdi. Böylece imtihanı geçip Hakk'ın rızâsını kazandı. **"Çok vefakâr İbrâhim"** (Necm

53/37) medhine erişti. Bu sebeple Hak Teâlâ, kendisini bütün insanlar için uyulması gereken bir imam ve büyük bir önder kılacağına söz verdi. İhsân ettiği nübüvvet, vahyettiği sahifeler ve emrettiği şeriatle onu insanlara müstakim bir rehber yapacağını bildirdi. İbrâhim'in kendi soyundan da önderler yetişmesi yönünde dilekte bulunması üzerine ise **"Benim verdiğim söz, zâlimler için geçerli değildir!"** (Bakara 2/124) buyurdu. Dolayısıyla üstünlüğün, nesep ve kan bağına değil, dinî ve ahlâkî liyakate bağlı olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Buna göre zâlimler İbrâhim'in soyundan da olsalar, Allah'ın va'dettiği önderlik, liderlik, üstünlük gibi ayrıcalıklara sahip olamazlar.

Bu vesileyle Medine yahudilerine, Peygamber Efendimiz ve müslümanlara karşı haksız yere bir üstünlük ve seçkinlik taslamalarının boş bir hayalden ibaret olduğu hatırlatılmaktadır. Sûrenin başından beri İsrâiloğulları'nın tarih boyunca işlemiş oldukları suçların sayılıp dökülmesindeki esas maksat ve hikmet de, onlara bu zulümlerini ispat etmektir. Onlar, o altın buzağıya tapma hâdisesinden itibaren zulme başladılar, git gide bütün hareketlerinde bu zulüm nihâyet onların genel karakteri haline geldi. Zalimlerden ise imam ve peygamber olmaz. Böylece onlardan imamet kesilmiş ve İbrâhim zürriyetinin öbür koluna yani İsmâil (a.s.) nesline geçmiş oldu. Neticede Tevrat'ta geleceği va'dedilen ahir zaman peygamberi de İsrâiloğulları'ndan değil, İsrâil'in amcası olan Hz. İsmâil evladından geldi. Onun neş'et ettiği yer Mekke ve Beytullah'ın yanı oldu:

وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَاَمْنًاۜ وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرٰه۪يمَ
مُصَلًّىۜ وَعَهِدْنَٓا اِلٰٓى اِبْرٰه۪يمَ وَاِسْمٰع۪يلَ اَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّٓائِف۪ينَ
وَالْعَاكِف۪ينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾

125. Biz Kâbe'yi, insanlar için toplanıp sevap kazanma yeri ve emniyetli bir mekân kıldık. Öyleyse siz de İbrâhim'in makâmını namazgâh edinin. Zâten İbrâhim'le İsmâil'e de: "Tavaf edenler, ibâdet kastıyla orada kalanlar, rükû ve secde edenler için evimi tertemiz tutun!" diye emretmiştik.

Cenab-ı Hak, Beytullah olan Kâbe'yi insanların uzak diyarlardan gelerek toplandıkları, ibâdet edip sevap kazandıkları, kendilerini emniyette hissettikleri bir hac mahalli, kutsal bir mekan yapmıştır. İnsanlar gelip orayı ziyaret ederler, gidip tekrar döner gelirler. Asırlardır bu böylece artarak devam etmektedir. Kâbe, aynı zamanda en emniyetli bölgedir. Çünkü müşrikler bile: "Ev Allah'ın evidir, oraya ziyarete gelip oturanlar da Allah evinin sakinleridir" derler ve harem sınırları içinde bulunan kişilere saldırmazlardı.

Âyette bahsi geçen مَقَامِ إِبْرٰهِيمَ (Makam-ı İbrâhim), Hz. İbrâhim'in Kâbe'yi inşa ederken veya insanları hacca dâvet ederken üstüne bastığı, üzerine ayak izlerinin çıktığına inanıldığı taş veya bu taşın bulunduğu yerdir. Günümüzde de burası, "Makam-ı İbrâhim" adıyla bilinmektedir. Kâbe'ye yaklaşık 15 metre mesafededir. Tavaf namazı burada kılınır. Âyetin وَاتَّخَذُوا (vettehazû) şeklindeki mâzî siğasiyle okunuşuna göre, **"insanlar da onu kıble edinmişlerdi"** (Bakara 2/125) mânasına gelir. Buna göre, Beytü'l-Makdis'den daha önce Kâbe'nin kıble olduğu, şu halde burada da kıblenin değiştirilmesine teşvik ve işaret bulunduğu anlaşılabilir. (Elmalılı, *Hak Dini,* I, 493)

"Siz de İbrâhim'in makâmını namazgâh edinin" (Bakara 2/125) emrinin muhatabı hem ümmet-i Muhammed (s.a.v.) hem de İbrâhim (a.s.)'ın ümmeti olabilir. Müslümanlar, orada namaz kılmaya ve dua etmeye teşvik edilmektedir. Zira, makamın faziletinden dolayı orada yapılacak ibâdetler daha çok kabule şayan olacaktır.

Kâbe, Beytullah'tır, Allah'ın evidir. Cenab-ı Hak, Hz. İbrâhim ve İsmâil'e evinin temiz tutulmasını emretmiştir. Çünkü bu kutsal mekan, insanların ibâdet ettikleri, Allah'a yöneldikleri, rukû ve secdeyle namaz kıldıkları yerdir. Bu haliyle temiz tutulmaya en lâyık mekandır. Dolayısıyla bu kutsal mekânın namazın sıhhatine engel olan maddî pisliklerden; insanın imanını, ihlâsını ve kulluğunu Allah'a arzettiği yer olduğu için putperestliği çağrıştıran her türlü tutum ve davranışlardan; bütün milletlerden müslümanların bir araya gelerek tanışıp kaynaşmaları, sevgi ve şefkatin en güzel örneklerini vermeleri gereken yer olduğu için de insanları incitici söz ve hareketlerden, hatta hayvanlara, bitkilere zarar veren, mekânın kudsiyetiyle bağdaşmayan her türlü ahlâk dışı tutum ve davranışlardan arındırılması istenmektedir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 749; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* IV, 47-48)

Kâbe'nin birer şubesi mevkiindeki bütün cami ve mescitler de aynı şekilde temiz tutulmalıdır. Âyette, Allah'ı zikir ve O'na muhabbet merkezi olan kalplerin her türlü masiva ve günah düşüncesinden temiz tutulmasına da işaret vardır. Âyetteki "tavaf edenler"den maksat, hac ve umre niyetiyle Kâbe'yi ziyarete gelip Beytullah'ın etrafını usulüne uygun dolaşanlar; الْعَاكِفِينَ (âkifîn)den maksat, ibâdet etmek gayesiyle Harem-i Şerif'te bulunanlar, "rükû ve secde edenler"den maksat da orada özellikle namaz kılanlardır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* IV, 48)

Hz. İbrâhim, duaları Kur'ân-ı Kerîm'de en çok zikredilen bir peygamberdir. O, her vesileyle Allah'a yönelir ve içli içli dua eder. Gelen âyet-i kerîmede yer alan

duayı da Mekke'ye ilk geldiğinde yapmıştı:

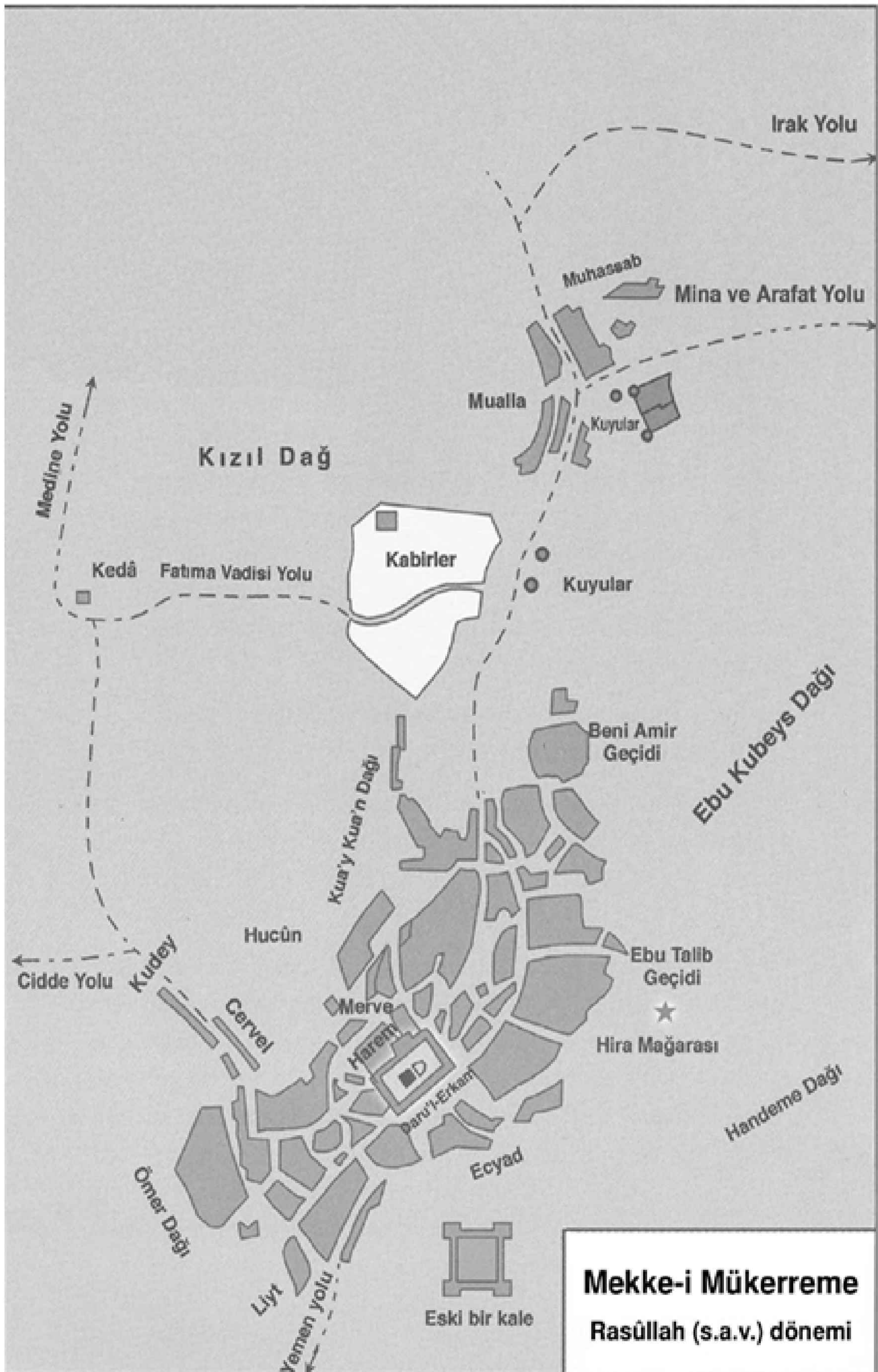
وَاِذْ قَالَ اِبْرٰه۪يمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ
مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهُ قَل۪يلًا ثُمَّ
اَضْطَرُّهُٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِۜ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿١٢٦﴾

126. Bir de İbrâhim: "Rabbim! Burayı emniyetli bir belde kıl; halkından Allah'a ve âhiret gününe iman edenleri de çeşit çeşit ürünlerle rızıklandır!" diye yalvarmıştı. Allah da: "Ben inkâr edeni de kısa bir süre rızıklandırır, sonra onu ateş azabına uğratırım. Orası varılacak ne kötü bir yerdir!" buyurmuştu.

"Beldenin emin kılınması"ndan murâd; halkının, kuraklık, kıtlık, tufan, zelzele, düşman saldırısı, delilik, cüzzam gibi maddî ve mânevî âfetlerden emin olmasıdır. "Ürünler"den maksat ise, topraktan ve ağaçlardan elde edilen meyve ve sebze cinsinden her türlü yiyeceklerdir. İbrâhim (a.s.)'ın bu duası bereketiyle o zamandan beri dünyanın her bir tarafından Mekke'ye birçok meyve ve sebze gelmektedir. Öyle ki, burada bir günde hem yaz hem güz, hem de ilkbahar meyvesini bir arada bulmak mümkündür.

Hz. İbrâhim, rızık meselesini de imamet gibi bir nimet kabul ederek, teeddüben Rabbinden sadece mü'minleri rızıklandırmasını istemişti. Rızkı, iman şartına bağlamıştı. Allah Teâlâ ise "inkâr edeni" de ilave ederek dünyada mü'mine de kâfire de rızık vereceğini beyân buyurdu. Fakat bu dünyada kâfire sağlanan fayda sınırlı, geçici ve az bir faydadır. Âhirette o, ebediyen ateş azabına atılacak ve belasını bulacaktır. Cehenneme girmeye mecbur tutulacaktır.

Irak Yolu
Muhassab
Mina ve Arafat Yolu
Mualla
Kuyular
Medine Yolu
Kızıl Dağ
Kabirler
Kedâ
Fatıma Vadisi Yolu
Kuyular
Beni Amir
Geçidi
Ebu Kubeys Dağı
Kua'y Kua'n Dağı
Hucûn
Cidde Yolu
Kudey
Cervel
Merve
Harem
D
Daru'l-Erkam
Ebu Talib
Geçidi
Hira Mağarası
Handeme Dağı
Ecyad
Ömer Dağı
Liyt
Yemen yolu
Eski bir kale
Mekke-i Mükerreme
Rasûllah (s.a.v.) dönemi

Allah Teâlâ, önceki âyetlerde Beytullah, Mekke ve onların bir kısım hususiyetlerini beyân ettikten sonra, Kâbe'yi inşa eden Hz. İbrâhim ve oğlu İsmâil'in örnek hallerine dikkat çekmektedir:

وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهٖيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعٖيلُؕ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّاؕ اِنَّكَ اَنْتَ
السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَٓا اُمَّةً
مُسْلِمَةً لَكَۖ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَاۚ اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحٖيمُ
﴿١٢٨﴾ رَبَّنَا وَابْعَثْ فٖيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكّٖيهِمْؕ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ ﴿١٢٩﴾

127. İbrâhim, İsmâil'le birlikte Beytullah'ın temelleri üzerine duvarlarını yükseltirken şöyle dua ediyorlardı: "Rabbimiz, bizden bunu kabul buyur. Şüphesiz sen işiten ve bilensin."

128. "Rabbimiz! İkimizi yalnız sana teslim olanlardan eyle. Neslimizden de sana teslim olacak bir ümmet getir. Bize hac ve kurban gibi kulluk usullerimizi göster ve tevbelerimizi kabul buyur. Şüphesiz tevbeleri kabul eden ve çok merhametli olan ancak sensin!"

129. "Rabbimiz! Onlara içlerinden bir peygamber gönder de, onlara senin âyetlerini okusun, kitap ve hikmeti öğretsin ve onları günahlardan arındırıp tertemiz yapsın. Muhakkak ki, kudretine karşı gelinmeyen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan ancak sensin."

Kâbe, ilk olarak Allah'ın emri ve meleklerin yardımıyla Hz. Âdem tarafından inşa edilmiştir. Tarih boyunca zaman zaman yıkıldığı ve yeniden yapıldığı olmuştur. Aynı şekilde Nûh tufanı ve buna benzer hâdiselerle tahrip olan ve temelleri kapanan Beytullah'ı, Hz. İbrâhim oğlu İsmâil'le birlikte eski temelleri üzerine yeniden yapmıştır. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 760-763; Zemahşerî, *el-Ke âf,* I, 94)

Hz. İbrâhim ve oğlu İsmâil, bir taraftan Kâbe'nin temellerini yükseltiyor, diğer taraftan da Cenâb-ı Hakk'tan, yaptıkları bu işi kabul buyurmasını istiyorlardı. Hem kendileri hem de kıyâmete kadar gelecek nesilleri için yalvarıyorlardı. Onların arasından bir peygamber göndermesini özellikle belirtiyorlardı.

Bu duada bahsedilen Peygamber, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir. Dolayısıyla İbrâhim (a.s.)'ın duası kabul edilmiş ve son Peygamber onun soyundan gelmiştir. Bununla ilgili olarak Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur: *"Âdem daha çamur hâlinde iken ben; Allah katında «Hâtemü'n-nebiyyîn»*[11] *diye*

ş *yazılmı tım. Size bunun ilk i aretlerini haber vereceğim: Bunlar, babam İbrâhim'in duası* (Bakara 2/129), *Îsa'nın müjdesi* (Saf 61/6) *ve annemin gördüğü rüyâdır. Bütün* ş *peygamberlerin anneleri bu ekilde rüyâ görmü lerdir. O rüyâda annem kendinden bir nûr çıktığını ve Şam saraylarını aydınlattığını görmü tü."* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 127)

Hz. İbrâhim'in duasında gelecek Peygamber'in îfâ edeceği önemli vazîfeler; "Allah'ın âyetlerini okumak, kitabı ve hikmeti öğretmek ve insanları tezkiye etmek" şeklinde hülasa edilmektedir. Bunlar, bir peygamberin pek çok vazîfesi yanında özellikle dinin tebliği ve insanların terbiyesi açısından büyük önem arzetmektedir. Buradaki "âyetler"den "vahyedilen bilgiler, Allah'ın birliğini ve peygamberlerin doğruluğunu gösteren deliller"; "kitap"tan "Kur'ân-ı Kerîm", "hikmet"ten "Peygamberimiz'in sünneti, din ve dinî hükümlerle ilgili bilgiler, söz ve yaşayışta doğruluk"; "tezkiye"den de "temizleme yani inkâr, şirk, kötü huylar ve günah kirlerinden arındırma" mânaları anlaşılabilir. (Taberî, *Câmi'u'l-* ş *beyân,* I, 774-776; Zemahşerî, *el-Ke âf,* I, 94)

O Peygamber'in tebliğ ettiği din, tevhid inancını temsil eden Hz. İbrâhim'in dinidir. O dinin kıymetini bilip ona tâbi olmak gerekir. Bundan gâfil olanlar ise, büyük bir hazineden mahrum kalmaktadırlar:

وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ اِبْرٰهٖيمَ اِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُۜ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ
فِي الدُّنْيَاۚ وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحٖينَ ﴿١٣٠﴾ اِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ
اَسْلِمْۙ قَالَ اَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿١٣١﴾ وَوَصّٰى بِهَٓا اِبْرٰهٖيمُ بَنٖيهِ
مُسْلِمُونَۜ ﴿١٣٢﴾ وَيَعْقُوبُۜ يَا بَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى لَكُمُ الدّٖينَ فَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ

130. Kendini bilmez beyinsizlerden başka, kim İbrâhim'in dininden yüz çevirir? Elbette biz onu dünyada seçip peygamber yaptık. Âhirette de o mutlaka sâlihler arasında olacaktır.

131. Rabbi ona: "Teslim ol!" buyurmuş, o da: "Âlemlerin Rabbine teslim oldum" demişti.

132. İbrâhim Allah'a teslimiyeti oğullarına da vasiyet etti. Yâkub da: "Oğullarım! Bakın, Allah sizin için bu dinî seçti. O halde siz de başka değil ancak müslümanlar olarak can verin!" dedi.

130. âyetin iniş sebebi olarak şöyle bir hâdise nakledilir: Abdullah b. Selâm, amcaoğulları olan Seleme ile Muhâcir'i İslâm'a dâvet eder. Onlara Allah Teâlâ'nın Tevrat'taki: "Muhakkak ki, İsmâil'in soyundan adı Ahmed olan bir peygamber göndereceğim. Ona iman eden doğru yolu bulur. Ona inanmayanlar

ise lânete uğrar" buyruğunu hatırlatır. Bunun üzerine Seleme müslüman olur, Muhâcir ise imana yanaşmaz. Bahsedilen hâdise üzerine bu âyet nâzil olur. (Suyûtî, *Lübâbu'n-nukûl*, s. 24)

مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ (Milletu İbrâhim)den maksat, Hz. İbrâhim'in getirdiği din ve tebliğ ettiği inanç sistemidir. O da Allah'ın birliğini tanımak, O'na yönelip teslim olmak, sadece O'na kulluk etmek, Beytullah'ı maddî mânevî bütün kirlerden temizlemek ve emredilen ibâdet ve muâmelâtı tatbik etmektir. İşte son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'in getirdiği din de bu dinin devamıdır. Aynı esaslar üzerine kurulmuştur. Cenab-ı Hak bütün insanlara **"Tek Allah'a inanan ve hiçbir zaman müşriklerden olmayan İbrâhim'in dinine"** uymalarını istediği âyetiyle (bk. Bakara 2/135) bu gerçeğe işaret etmektedir. Bu öyle yüce, öyle şerefli ve öyle mübârek bir dindir ki, bundan ancak aşağılık, câhil, kendini bilmez, ahmak ve beyinsiz kişiler yüz çevirir. Onlar cehâlete maruz kalmak, tefekkür ve teemmülden yüz çevirmek sûretiyle nefsini zelîl ve hakîr duruma düşürmüş kimselerdir. Halbuki zerre kadar ilmi, irfanı, aklı ve izanı olan, var gücüyle bu dine sarılır ve onun sınırsız bereketinden istifade etmeye çalışır. Bu yönüyle âyet, Peygamber Efendimiz'e inanmayan bütün yahudi, hıristiyan ve müşriklere hitap etmektedir.

Hz. İbrâhim, gerçekten seçkin ve şerefli bir kuldur. Bu yüceliği, bütün varlığıyla Allah'a teslimiyetle elde etmiştir. Rabbi ondan kendi emrine iman, ihlas ve en samimi duygularla teslim olmasını istemiş, o da hiçbir fütûr göstermeksizin kayıtsız şartsız teslimiyetini arzetmiştir. Canı, malı ve evladı ile imtihan olmuş ve hepsini başarıyla tamamlamıştır. Büyük bir ihlasla Allah'a kulluğa devam etmiştir. (bk. En'âm 6/79)

Allah'a teslimiyet, dinin esasını teşkil eder. Bu sebeple peygamberler öncelikle kendileri Allah'a teslim olmuşlar, sonra yakınlarını ve ümmetlerini buna dâvet etmişlerdir. Hz. İbrâhim ve torunu Hz. Yâkub'da da bu durumu görmekteyiz. Her ikisi de çocuklarına Allah'a teslimiyeti vasiyet ve tavsiye etmişlerdir. Onlara, Allah'ın kendileri için seçtiği hak dine tâbi olmalarını, imanlı ve ihlaslı bir hayat yaşamalarını ve ancak müslüman olarak can vermelerini, bunun için de İslâm'dan kıl payı ayrılmamalarını öğütlemişlerdir.

Gelen âyet-i kerîmeler, Hz. İbrâhim'in tevhid dîninden yüz çeviren Ehl-i kitaba, özellikle yahudilere hitap etmektedir:

اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَٓاءَ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُۙ اِذْ قَالَ لِبَنٖيهِ مَا تَعْبُدُونَ
مِنْ بَعْدٖيۜ قَالُوا نَعْبُدُ اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ اٰبَٓائِكَ اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ

إِلٰهًا وَاحِدًاۚ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْۚ لَهَا مَا
كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْۚ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٤﴾

133. Yâkub son nefesini verirken yoksa siz de orada mıydınız? O sırada Yâkub oğullarına: "Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?" diye sormuş, onlar da: "Sadece senin ilâhına; ataların İbrâhim, İsmâil ve İshâk'ın ilâhı olan tek Allah'a kulluk edeceğiz. Biz sadece O'na teslim olmuşuz" demişlerdi.

134. Onlar bir ümmetti, gelip geçtiler. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandığınız da sizedir. Siz, onların yaptıklarından sorgulanacak değilsiniz.

Bu âyetler, yahudilerin Allah Rasûlü'ne: "Bilmiyor musun? Yâkub öldüğü gün oğullarına yahudiliği tavsiye etmişti" demeleri üzerine inmiştir. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nuzûl,* s. 44) Dolayısıyla böyle bir soru, olayı reddetmek için olup şu mânayı ifade eder: "Hayır, orada değildiniz. O halde Yâkub'un ne söylediğini nereden bileceksiniz. Onun ne dediğini en iyi biz biliyoruz..."

134. âyet-i kerîmede sorumluluğun ferdiliğine dikkat çekilerek, herkesin kendini kurtaracak bir amel ve gayret peşinde olması gerektiği vurgulanmaktadır. Böylece, İbrâhim, İsmâil, İshâk, Yâkub gibi peygamberlerin soyundan gelen, bu sebeple seçilmiş ve imtiyazlı bir ümmet olduklarını zanneden, dolayısıyla Allah huzurunda da özel bir muameleye tâbi tutulup mükâfat göreceklerini savunan yahudilere ciddi bir uyarı yapılmaktadır. Zira böyle bir düşünce, boş bir hayal ve asılsız bir kuruntudan başka bir şey değildir. Dolayısıyla âyet, "üstün ırk", "imtiyazlı ümmet" gibi mesnetsiz iddiaları reddettiği gibi, dolaylı olarak Âdem ve eşinin işlediği hata yüzünden bütün insanların günahkâr olduğu şeklindeki hıristiyanlık anlayışını da ortadan kaldırmaktadır.

Bundan sonra gelen âyetlerde de yine Ehl-i kitabın kendiliklerinden ileri sürdükleri bir takım delilsiz düşünceleri ortaya konup düzeltilmekte ve İslâm'ın dosdoğru hakikatleri beyân buyrulmaktadır:

Hâtemü'n-nebiyyîn: Peygamberlerin sonuncusu, son peygamber, peygamberlerin isimlerinin yazılı bulunduğu sayfanın mührü.

Kurtuluş İslâmda

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى تَهْتَدُواۜ قُلْ بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهٖيمَ حَنٖيفًا وَمَا
كَانَ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ﴿١٣٥﴾ قُولُٓوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَٓا اُنْزِلَ
اِلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَٓا اُوتِيَ مُوسٰى
وَعٖيسٰى وَمَٓا اُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْۚ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْۘ وَنَحْنُ
لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾ فَاِنْ اٰمَنُوا بِمِثْلِ مَٓا اٰمَنْتُمْ بِهٖ فَقَدِ اهْتَدَوْاۚ وَاِنْ تَوَلَّوْا
فَاِنَّمَا هُمْ فٖي شِقَاقٍۚ فَسَيَكْفٖيكَهُمُ اللّٰهُۚ وَهُوَ السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُۜ ﴿١٣٧﴾
صِبْغَةَ اللّٰهِۚ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةًۘ وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ﴿١٣٨﴾

135. Yahudiler "yahudi olun", hıristiyanlar da "hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız" derler. De ki: "Hayır! Biz, tek Allah'a inanan ve hiçbir zaman müşriklerden olmayan İbrâhim'in dinine uyarız."

136. Ey mü'minler siz de şöyle deyin: "Biz Allah'a, bize indirilene; İbrâhim, İsmâil, İshâk, Yâkub ve torunlarına indirilene; yine Mûsâ'ya ve İsa'ya verilene, hülâsa Rableri tarafından bütün peygamberlere gönderilene iman ettik. Biz o peygamberler arasında hiçbir ayrım yapmayız. Biz, sadece Allah'a boyun eğen müslümanlarız."

137. Eğer onlar, sizin iman ettiğiniz gibi inanırlarsa mutlaka doğru yolu bulurlar. Yok, yüz çevirirlerse, büyük bir anlaşmazlık ve derin bir çıkmaza saplanmış olurlar. Onlara karşı Allah sana kafi gelecektir. O, işiten ve bilendir.

138. Yine şöyle deyin: "Biz Allah'ın boyadığı renge boyandık. Kimin boyası Allah'ın boyadığı renkten daha güzeldir? Biz, yalnızca O'na kulluk ederiz."

Sûrenin 135. âyet-i kerîmesi, Medine'deki yahudi ileri gelenleriyle Necran hıristiyanları hakkında nâzil olmuştur. Bunlar din hususunda müslümanlarla münakaşa etmiş ve en üstün dinin kendi dinleri olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yahudiler: "Yahudi olun, çünkü bizim peygamberimiz Mûsâ, peygamberlerin en üstünüdür. Kitabımız Tevrat kitapların en iyisidir, dînimiz ise dinlerin en mükemmelidir" deyip Hz. İsa'nın peygamberliğini ve İncil'i, yine Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini ve Kur'an'ı inkâr ettiler. Hıristiyanlar ise: "Hıristiyan olunuz. Çünkü peygamberimiz İsa, peygamberlerin en üstünüdür, kitabımız İncil

kitapların en iyisidir, dînimiz de dinlerin en mükemmelidir" diyerek, Hz. Mûsâ'yı ve Tevrat'ı, Hz. Muhammed (s.a.v.)'i ve Kur'an'ı inkâr ettiler. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 44; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 743)

Allah Teâlâ, bu âyet-i kerîmede gerçek dinin hangi din olduğunu haber vermektedir. Bu din, Hz. İbrâhim'in şirk ve küfür gibi her türlü bâtıl inançlardan uzak, dosdoğru tevhid dinidir. Buna Kur'an, "hanif dini" demektedir. İbrâhim, hiçbir zaman müşriklerden de olmamıştır. Dolayısıyla bütün bâtıl ve muharref dinleri bir kenara bırakarak işte bu dine tâbi olmak gerekir. Doğru yolu bulabilmek için yahudilerin de hıristiyanların da müşriklerin de bu dini kabul etmeleri lâzımdır. Dolayısıyla burada Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ve Kur'an'a inanmak şart koşulmaktadır. Böyle bir inanç sistemini kabul etmeyenler tevhitten kopacak ve ihtilaf, anlaşmazlık, tefrika ve münakaşanın içine yuvarlanacaklardır. İslâm'la dostluk ve ülfet yolunu terk edecek, ona ve taraftarlarına düşmanlık yolunu seçmiş olacaklardır.

138. âyette "Allah'ın boyası" şeklinde tercüme edilen صِبْغَةَ اللّٰهِ (sıbğatullah) ifadesine müfessirler: "İslâm, İslâm boyası, Allah'ın ezelî-ebedî değişmez dini, Allah'ın insan tabiatına lutfetmiş olduğu temiz fıtrat, sünnetullah dediğimiz ilâhî kanunlar, Allah'ın hücceti" gibi mânalar vermişlerdir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* I, 792; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* IV, 78-79) Dolayısıyla bu ifade ile inanç, ibâdet, ahlâk ve muâmelâtıyla Allah yanında yegane din olan İslâm dinî kastedildiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu hak dine uyma ve onu yaşama sayesinde elde edilen ruhî ve ahlâkî kemal de sözkonusu edilmektedir.

Ehl-i kitap böyle bir kulluk anlayışını benimseyecek yerde Allah ve peygamber gibi en temel dinî esasları tartışma konusu yapmışlardır:

قُلْ اَتُحَٓاجُّونَنَا فِي اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْۚ وَلَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ
وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَۙ ﴿١٣٩﴾ اَمْ تَقُولُونَ اِنَّ اِبْرٰه۪يمَ وَاِسْمٰع۪يلَ
وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى قُلْ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ
اَمِ اللّٰهُۜ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللّٰهِۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا
كَسَبْتُمْۚ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَۚ ﴿١٤١﴾

139. De ki: "Bizimle Allah hakkında tartışmaya mı kalkışıyorsunuz? Halbuki O, bizim de Rabbimiz sizin de Rabbinizdir. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz de sizedir. Biz O'na gönülden bağlıyız."

140. Yoksa siz İbrâhim, İsmâil, İshak, Yâkub ve torunların yahudi veya hristiyan olduğunu mu söylüyorsunuz? De ki: "Siz mi daha iyi biliyorsunuz, yoksa Allah mı?" Allah'ın kendisine bildirdiği bir gerçeği söylemeyip gizleyenden daha zâlim kim olabilir? Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir.

141. Onlar bir ümmetti, gelip geçtiler. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandığınız sizedir. Siz, onların yaptıklarından sorgulanacak değilsiniz.

Ehl-i kitap, daha önce peygamberlerin pek çoğu onlardan gelmesi sebebiyle, nübüvvetin kendilerine daha lâyık olduğunu söylüyor ve İsrâiloğulları dışından peygamber gelmesini reddediyorlardı. Din ve imana, putlara tapan Araplardan daha müstehak olduklarını iddia ediyorlardı. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* IV, 80) Kendilerinin Allah'ın oğulları ve dostları olduklarını zannediyor (Mâide 5/18); cennete ancak, yahudi veya hıristiyan olanların girebileceğini sanıyor (Bakara, 2/111) ve insanlara hidâyete erebilmeleri için yahudi veya hıristiyan olmalarını (Bakara 2/135) öneriyorlardı.

Daha açık ifade etmek gerekirse onlar, son Peygamber'in Araplardan gelmesini bir türlü hazmedemiyor ve Allah'ın bu takdiri hususunda sürekli bir münakaşa ve mücadele içine giriyorlardı. Halbuki buna hakları olmadığı gibi, gerek de yoktur. Çünkü Allah, herhangi bir ırkın değil, bütün insanların Rabbidir. O, dilediğini yaratmada, seçmede ve istediğine istediğini vermede mutlak tasarruf sahibidir. O'nun iradesini sınırlandıracak hiçbir kuvvet yoktur. Diğer taraftan herkesin ameli kendine aittir. Hiç kimse bir diğerinin ne günahını yüklenebilecek, ne de yaptığı iyilikten fayda görebilecektir.

Ehl-i kitabın İbrâhim, İsmâil, İshâk, Yâkub ve torunlarının yahudi veya hıristiyan olduğunu iddiaları da yalandır. Zira Tevrat ve İncil Hz. İbrâhim'den sonra indirilmiş (Âl-i İmrân 3/65), yahudilik ve hıristiyanlık isimleri de bu peygamberlerden asırlarca sonra ortaya çıkmıştır. Nitekim "yahudi" kelimesi, Hz. Yâkub'un oğullarından Yahuda'nın ismine nispetle türetilen ve başlangıçta Yahuda nesline mensup olanları ifade eden bir kabile ismidir. Ancak Hz. Mûsâ'dan en az yedi yüzyıl sonra İsrâil soyuna aynı zamanda yahudi, bunların dinî inançlarına da yahudilik denilmiştir. "Hıristiyan" kelimesi ise ilk defa Hz. İsa'dan sonra Antakya'daki Îsâ (a.s.)'a inananlar için ve sadece onlarla sınırlı olarak kullanılmıştır. Bu sebeple âyette anılan peygamberlere ne dinî ne de ırkî anlamda yahudi veya hıristiyan demek mümkün değildir. (Karaman ve diğerleri, *Kur'an Yolu,* I, 223-224)

Bahsi geçen peygamberlerin dinleri, aynen Hz. İbrâhim'de olduğu gibi,

yahudilik ve hıristiyanlık değil, hanîfliktir. (bk. Âl-i İmrân 3/67) Allah'ın, başlangıçtan itibaren insanlara bildirdiği ve insanın tabiatına en uygun olan tevhid dinidir. Allah Rasûlü'nün getirdiği ve tebliğ ettiği de aynı dininin devamıdır. Yahudi ve hıristiyan din âlimleri de bu gerçeği bilmekte, fakat bunu kendi toplumlarından gizlemekte idiler. Şu bir gerçek ki, böyle ilâhî hakikatlere ait bilgileri ve delilleri gizlemek, büyük bir haksızlıktır. Böyle davranandan daha büyük zâlim yoktur.

Buraya kadar âyet-i kerîmeler, Allah'tan gelen dinin birliğini ve peygamberlerin toplumlarına hep aynı mesajı getirdiklerini beyân ederek inanç ve amel itibariyle kalplerde ve ruhlarda bir birlik oluşturmaya çalıştı. Şimdi ise mü'minlerin hem rûhen hem de bedenen birliğini temin edecek önemli bir ilâhî hüküm olan kıble meselesine geçilmektedir:

Mescid-i Harâm Kıble Oluyor

سَيَقُولُ السُّفَهَآءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰيهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِى كَانُوا عَلَيْهَاۜ
قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُۜ يَهْدِى مَنْ يَشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
﴿١٤٢﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ
وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًاۜ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِى كُنْتَ عَلَيْهَآ
اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِۜ وَاِنْ كَانَتْ
لَكَبِيرَةً اِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللّٰهُۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ اِيمَانَكُمْۜ اِنَّ
اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٣﴾

142. İnsanlardan bir takım beyinsizler: "Müslümanları, şimdiye kadar yöneldikleri kıbleden vazgeçiren sebep nedir?" diyecekler. De ki: "Doğu da Allah'ındır, batı da. O, dilediğini doğru yola kavuşturur."

143. Böylece sizi, bütün insanlara şâhit ve örnek olasınız, Peygamber de size şâhit ve örnek olsun diye dengeli mutedil bir ümmet kıldık. Senin daha önce de yöneldiğin Kâbe'yi yeniden kıble yapmamızın sebebi, Peygamber'e uyanları, ökçesi üzerinde tekrar eski dinlerine dönecek olanlardan ayırmak içindir. Kıblenin değiştirilmesi, Allah'ın doğru yola ilettiklerinden başkalarına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı, önceden Beyt-i Makdis'e yönelerek kıldığınız namazları zâyi etmeyecektir. Çünkü Allah, insanlara çok şefkatli, çok merhametlidir.

Sözlükte "yön" mânasına gelen "kıble", dinî terim olarak "namaz kılarken döndüğümüz istikâmetin" adı olmuştur.

Müslümanlar, hicretten önce Mekke'de Kâbe'ye yönelerek namaz kılıyorlardı. Allah Rasûlü (s.a.v.), Medine'ye hicret edince Allah'ın emriyle yahudilerin kalplerini İslâm'a ısındırmak için ve daha başka hikmetlerle on altı veya on yedi ay süreyle Mescid-i Aksa'ya doğru namaz kıldı. Fakat Efendimiz, kıblenin Kâbe tarafına çevrilmesini çok istiyordu. Bu âyet-i kerîmelerin nüzûlüyle Kâbe, kıyâmete kadar müslümanların kıblesi oldu. (Buhârî, Salât 31; Müslim, Mesâcid 13)

Allah Teâlâ, henüz kıblenin değiştirilmesi ile alakalı emir gelmeden önce bu hususta Peygamberimiz ve müslümanları hazırlamaktadır. Akıl ve izandan mahrum bir kısım beyinsizlerin böyle bir durum karşısında takınacakları tavra

dikkat çekmektedir. Onlar, ilâhî emri kabule yanaşmayacak ve itiraz edeceklerdir. Dolayısıyla Peygamber ve mü'minler, buna hazır olmalı ve böyle huzursuz edici sözlerin söylenmesi halinde sıkıntıya düşmemelidirler.

Cenab-ı Hak, ümmet-i Muhammed'i en doğru yola iletmek sûretiyle onları vasat bir ümmet yapmıştır. "Vasat ümmet", her bakımdan aşırılıklardan uzak, adâletli, dengeli ve hayırlı; her türlü inanç, amel, hal ve davranışlarında insaflı, ölçülü ve uyumlu olan örnek bir toplum demektir. Onlar, dünya ile âhiret, madde ile mâna arasındaki dengeyi en iyi bir şekilde tesis ederek âhenkli ve mutedil bir hayat sürerler. Allah, din, insan, dünya ve âhiret telakkileri mükemmeldir. Bu halleriyle onlar, bütün insanlara, bütün toplumlara örnek teşkil ederler.

Bu ümmet merkez ümmettir. Bütün ümmetleri görebilen bir mevkidedir. Mesela وَسَطُ الْمَدِينَةِ (vasatu'l-medine) şehir merkezi demektir. Muhammed ümmeti hiçbir peygamberi dışlamamakta, hepsini kabul etmekte, hepsine gelen vahiyleri kabul edip değerlendirmektedir. Dolayısıyla bütün ümmetlerin merkezinde olmayı hak etmektedir. Şâhit vasfının bir gereği olarak hepsini görmektedir, peygamberi de onu görmektedir.

Şâhit, davacıyla davalı arasında ortada, tarafsız, âdil, yalnızca gerçeği söyleyen, sözü dinlenir ve sözüne itibar edilir kimse mânasına da gelir. Bu açıdan bakıldığında hal, hareket ve davranışları bakımından örnek alınabilecek kimselere de şâhit denilir. Bu mânada Cenab-ı Hak, Muhammed ümmetini insanlar arasında hakşinas, doğru sözlü, âdil, dürüst, iyi ahlâk sahibi, ilim ve irfanla seçkin, şâhitlik etmeye lâyık, önder bir cemaat kılmak ve böylece tam mânasıyla âdil ve hakim bir ümmet teşkil etmek için, Rasûlullah (s.a.v.)'in izinde insanları yeni bir sırât-ı müstakîme yönlendirmiştir. Dolayısıyla çeşitli toplumlar arasında İslâm ümmeti, bu mesuliyetinin şuurunda olması ve bu vazîfesini unutmaması gerekir. (bk. Elmalılı, *Hak Dini,* I, 525)

Her hususta Kur'an ve sünnete uygun hareket etmesi gereken bu vasat ümmet, yöneleceği kıble hususunda da aynı dikkati göstermelidir. Nitekim kıble ilk zamanlar Beytullah iken sonra Beyt-i Makdise sonunda da tekrar Beytullah'a çevrildi. Şüphesiz kıblenin Beyt-i Makdis'ten Kâbe'ye çevrilmesinde pek çok hikmet vardır:

Allah Rasûlü'ne gerçekten inanıp tâbi olan samimi mü'minlerle, böyle olmayanları birbirinden ayırmaktır. Allah'tan gelen her emre kayıtsız şartsız tâbi olacaklarla, bahaneler ileri sürerek itaatten yüz çevirecekleri ortaya çıkarmaktır. Gerçekten de kıble değişikliği, müslümanları sevindirirken diğerleri için bir fitne sebebi olmuştur. Özellikle yahudiler ve münafıklar bunu

bir dedikodu vesilesi yapıp Allah Rasûlü'ne dil uzatmaya kalkışmışlardır.

Kıble değişikliği, Allah'ın hidâyet ettiği kimseler dışında kalanlara çok ağır gelmiştir. Zira alışılmış şeyleri terk etmek zordur. Fakat Allah'ın emrettiği hükümlerin belli bir hikmete bağlı olduğunu bilenler, O'na itâat edenlerin kurtulup mutlu olacaklarını, O'na isyan edenlerin ise şakîlerden olup hüsrâna uğrayacaklarını yakînen kabul edenler için bir sıkıntı ve zorluk sözkonusu değildir.

Fakat yahudi ve münafıkların menfî konuşmaları sebebiyle bir kısım müslümanlar, kıble değiştirilmeden önce Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılan ve bu hal üzere ölen mü'minler hakkında endişeye kapıldılar. Âyetin, **"Allah sizin imanınızı, önceden Beyt-i Makdis'e yönelerek kıldığınız namazları zâyi etmeyecektir"** (Bakara 2/143) kısmı, onların bu endişe ve üzüntülerini gidermek üzere gelmiştir. (Buhârî, Tefsir 2/12)

Kıblenin değiştirileceği hususunda yapılan ilmi, fikrî ve siyasî bir hazırlıktan sonra şimdi de namazda Kâbe'ye dönülmesiyle alakalı kesin hüküm gelmektedir:

قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَٓاءِۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰيهَاۖ فَوَلِّ
وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ
شَطْرَهُۜ وَاِنَّ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْۜ وَمَا
اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾ وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ
بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَۚ وَمَٓا اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ
قِبْلَةَ بَعْضٍۜ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَٓاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِۙ
اِنَّكَ اِذاً لَمِنَ الظَّالِم۪ينَۢ ﴿١٤٥﴾

144. Rasûlüm! Biz, kıbleyle alakalı vahiy ümidiyle yüzünü sık sık göğe doğru çevirip durduğunu elbette görüyoruz. Şimdi seni râzı olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. Bundan böyle namazda yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir. Ey mü'minler! Siz de nerede olursanız olun, namaz kılarken yüzünüzü o yöne çevirin. Kendilerine kitap verilenler, bunun Rablerinden gelen bir gerçek olduğunu çok iyi bilirler. Allah, onların yaptıklarından habersiz değildir.

145. Kendilerine kitap verilenlere her türlü delil ve mûcizeyi getirsen, yine de senin kıblene dönmezler. Sen de hiçbir zaman onların kıblesine dönecek değilsin! Zâten onlar birbirlerinin kıblesine de dönmezler. Şâyet

sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyarsan, o vakit sen mutlaka zâlimlerden olursun!

Rasûl-i Ekrem Efendimiz, Kâbe'nin kıble olmasını gönülden istiyordu. Bu ümit içerisinde zaman zaman yüzünü edeple göğe doğru çeviriyordu. Artık kıblenin değiştiğini haber veren vahyin gelmesini bekleyip duruyordu. Adeta gökten Cibrîl'in yolunu gözlüyor ve bir an önce yahudilerin kıblesinden ayrılıp atası Hz. İbrâhim'in kıblesi olan Kâbe'ye yönelmeyi arzu ediyordu. İşte yukarıdaki âyetler bu sebeple nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 46)

Bu âyetlerle eski kıble olan Beyt-i Makdis'e yönelmek kaldırılmış ve namazda Kâbe'ye dönmek farz kılınmıştır. Yanında bulunanlar bizzat Kâbe'ye, uzağında olanlar ise çoğunluğun görüşüne göre Kâbe tarafına yönelirler. Âyette bizzat "Kâbe"ye denilmeyip, "Mescid-i Harâm tarafına" buyrulması buna işaret kabul edilmiştir. Zira Mescid-i Harâm, Kâbe'nin kendisi değil, çevresindeki Harem-i şeriftir. Burada savaş, kavga ve her türlü saldırı yasaklandığı ve tam bir emniyet hedeflendiği için oraya "harem" bölgesi denilmiştir.

Ehl-i kitap, kıblenin Allah tarafından Kâbe'ye çevrildiğini ve bunun Peygamber'in kendiliğinden ihdas ettiği bir şey olmadığını çok iyi biliyorlardı. Çünkü kitaplarında Rasûlullah (s.a.v.)'in Beyt-i Makdis'ten sonra Kâbe'ye doğru namaz kılacağı haber verilmekteydi. Ancak onlar, inat ve hasetleri sebebiyle bu tahvil işinin Peygamberimiz tarafından uygulandığını iddiâ ediyorlardı. Bu sebeple onlara hangi delil, hangi mûcize getirilse getirilsin, bu inatlarından vazgeçmeleri ve İslâm'ın kıblesine dönmeleri mümkün değildir. Bu hüküm, kâfir olarak ölecekler için geçerlidir. Sonradan hidâyete erecek kimseler için geçerli değildir. Peygamber ve müslümanların da onların kıblesine yönelmesi mümkün değildir. Çünkü bu hüküm, imanı ve dinin aslını ilgilendiren bir hükümdür.

Devam eden âyette Ehl-i kitabın bir diğer yönüne temas edilmektedir:

ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ يَعْرِفُونَهُۥ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَآءَهُمْ ۖ وَإِنَّ فَرِيقًا
مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ ٱلْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ ۖ فَلَا
تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ﴿١٤٧﴾

146. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, o Peygamber'i öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen içlerinden bir gürûh, gerçeği bile bile gizlerler.

147. Rasûlüm! Bu konuda gerçek sana Rabbinden gelmiştir. O halde sakın şüphe edenlerden olma!

Ehl-i kitap, özellikle de yahudi ve hıristiyan din adamları, kutsal kitaplarında

yer alan bilgilerden hareketle Peygamber Efendimiz'i, ona yeni bir kitap, yeni bir din verileceğini ve tabii olarak bir kısım yeni düzenlemelerin yapılacağını biliyorlardı. Ki, kıblenin değiştirilmesi de bunlardan biridir. Hal böyle iken onlar, bile bile gerçekleri gizliyorlardı. Çünkü onlar da bir peygamber bekliyorlar ve fakat bunun kendi kavimleri arasından çıkması gerektiğini düşünüyorlardı. Bu sebeple Araplar arasından fakir bir aile çocuğunun, yetim bir yavrunun büyüyüp peygamber olmasını hazmedemiyorlardı. Dolayısıyla onun peygamberliğini, tebliğini ve getirdiği hükümleri reddediyorlardı. Böylece kendi kutsal kitaplarının verdiği gerçekleri de gizlemiş oluyorlardı. Onların gerçekleri gizlemelerinin bir anlamı ve değeri yoktur. Çünkü Allah Teâlâ, gerekli bütün hükümleri Peygamberi'ne vahyetmektedir. Kıble ile ilgili hüküm de bunlardan sadece biridir. O halde herhangi bir zihni karışıklığa ve şüpheye düşmeye gerek yoktur. Her şey ayan beyân ortadadır.

O halde siz şüphe, kuruntu ve hayalleri bir tarafa bırakarak Allah'ın emrine sarılmaya ve hayırda yarışmaya çalışın:

وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ
اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ
فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللَّهُ
بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٩﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا
يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ
وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾

148. Her milletin yöneldiği bir kıblesi vardır. Siz hep hayırlı işler yapmada birbirinizle yarışın! Nerede olursanız olun, Allah hepinizi huzurunda bir araya getirecektir. Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter.

149. Her nereden yolculuğa çıkarsan çık, namaz kılarken yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir. Bu emir, Rabbinden gelen gerçek bir emirdir. Allah, yaptıklarınızdan asla habersiz değildir.

150. Her nereden yolculuğa çıkarsan çık, namaz kılarken yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir. Ey mü'minler! Siz de nerede bulunursanız yüzünüzü o yöne çevirin. Öyle ki, insanlardan zulmedenler dışında hiç kimse sizin aleyhinizde bir delil bulamasın. Artık siz de onlardan korkmayın, benden

korkun! Böylece hem size olan nimetimi tamamlayayım, hem de siz doğru yolu bulasınız.

Herkesin; her bir millet ve ümmetin değişik maksatlarla yöneldiği bir takım yönler vardır. Yahudiler ve hıristiyanlar gibi farklı din mensupları, ibâdet ve ayinlerini, kendi adetleri gereği belli bir yöne yönelerek yerine getirirler. Bunlardan herhangi birinin, mesela yahudilerin yöneldiği Beyt-i Makdis'in mutlaka kıble olarak sonsuza kadar devam ettirilmesi şart değildir. Bundan böyle İslâm ümmetinin kıblesi, Kâbe'dir. Bütün müslümanlar, namaz kılarken buraya yönelmelidirler. Yeryüzünün çeşitli bölgelerinde bulunan müslüman halkların Kâbe'ye yönelecek bir yönleri vardır. Kuzey halkı, Kâbe'nin kuzey tarafına, güney halkı güney tarafına, doğu halkı doğu tarafına, batı halkı batısına, aradakiler de aradan bir yöne yönelirler. Hepsinin yönleri farklı olmakla beraber tamamı, bir Kâbe etrafında toplanmış olmaktadır. Böylece ona yönelen yeryüzündeki bütün müslümanlar, adeta Kâbe'nin etrafında sıra sıra yuvarlak saflar yaparak, düzenli, intizamlı ve tek hedefe yönelmiş büyük bir cemaat teşkil etmektedirler.

O halde bundan böyle en mühim düstur, hayır yollarına koşmak ve hayırda yarışmaktır. "Hayır", Allah ve Rasûlü'nün emir ve tavsiye buyurdukları her husustur. Mü'minler, Allah'ın emrine uygun olarak hayırlarda yarışmalıdırlar. Kıbleden maksat da böyle düzenli bir beraberlikle hayır yarışına girişmektir. Müslümanlar, diğer din mensuplarından daha fazla hayır yapmalı, onları geçmeli, çeşitli yönlerde, başka başka beldelerde bulunduklarından dolayı aralarında ictimai bir birlik olmadığını düşünmemelidirler. Çünkü her nerede olurlarsa olsunlar, Allah hepsini bir araya getirir. Aynı kıbleye yönelmek sûretiyle, yön farklılığına rağmen hepsi bir cemaat olur, hepsi Mescid-i Harâm içinde namaz kılıyor gibi düzenli bir sosyal cemaat hali elde eder ve mükâfatlarını da o şekilde alırlar. Yine Allah, bütün insanları öldürecek, tekrar diriltecek ve hepsini hiçbir eksik olmadan mahşer yerinde toplayacaktır. Dünyada tek kıbleye yönelip orada toplandığınız gibi âhirette de sadece Allah'ın huzurunda toplanacaksınız. Dolayısıyla kalbinizin kâbesi şimdiden Cenâb-ı Hak olsun.

Namaz kılarken Kâbe'ye yönelmek sadece mukim olanlar için değil, aynı zamanda sefere çıkanlar için de farzdır. Âyetler bu hususu önemle vurgulamaktadır. Hem Peygamberimiz hem de mü'minlere, sefere çıktıkları zaman karada, havada, denizde nerede olurlarsa olsunlar mutlaka namazda kıbleye dönmelerini tekrar tekrar emretmektedir.

Hem mü'minler nerede olurlarsa olsunlar Kâbe'ye yönelmelidirler ki,

içlerinden zulmedenleri hariç, insanların kendi aleyhlerine ileri sürecekleri ve tutunacakları bir delilleri olmasın. Bu davranışları, hem "Tevrat'ta vasfı geçen peygamberin kıblesi Kâbe'dir. Halbuki Muhammed, Beyt-i Makdis'e yöneliyor" diyen yahudilerin, hem de: "Muhammed kendisinin İbrâhim milletinden olduğunu söylediği halde onun kıblesine muhalefet ediyor" diyen Arapların haklı sayılabilecek delillerini ortadan kaldıracak ve onları hüccetsiz bırakacaktır.

Allah'ın bütün emirlerinde olduğu gibi, kıblenin Kâbe olması da büyük bir nimettir. İslâm ümmetinin teşekkülü, büyümesi ve yükselmesi açısından onun sağlayacağı faydalar pek çoktur. Cenab-ı Hakk'ın bu ümmete lutfettiği en büyük nimetlerden biri de hiç şüphesiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'i onlara peygamber olarak göndermesidir:

Kitap ve Hikmeti Öğreten Peygamber

كَمَٓا اَرْسَلْنَا ف۪يكُمْ رَسُولاً مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِنَا وَيُزَكّ۪يكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَۜ ﴿١٥١﴾
فَاذْكُرُون۪ٓي اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا ل۪ي وَلَا تَكْفُرُونِ۟ ﴿١٥٢﴾

151. Nitekim size içinizden bir peygamber gönderdik. O, size âyetlerimizi okuyor, sizi günahlardan temizliyor, size kitap ve hikmeti öğretiyor; yine size daha önce bilmediklerinizi öğretiyor.

152. O halde siz beni anın, ben de sizi anayım. Bana şükredin ve sakın nimetlerime nankörlük etmeyin.

Allah'ın nimet, rahmet ve yardımına nâil olabilmek için Rasûlullah (s.a.v.)'in getirdiği dâvete kulak verip bize okuduğu âyetleri anlamak, nefsimizi tezkiye ve ruhumuzu tasfiye ederek ahlâkımızı güzelleştirmek, onun öğrettiği şekilde Kur'an'ı ve sünneti özümseyip kavramak, bilmediğimiz fakat öğrenmemiz lâzım gelen şeyleri de öğrenerek ilim ve irfanda gelişmek mecburiyeti vardır. Cehâlet karanlıklarından kurtulup ilim, irfan ve medeniyetin aydınlığına kavuşmak, böylece insanlığa örnek ve önder bir seviyeye yükselmek ancak bu yolla mümkün olabilecektir.

Bütün güç, kuvvet ve kudret Allah'a ait olduğundan, öncelikle O'na tam olarak bağlanmak ve O'nun yardımını celbetmek esastır. Bütün başarıların temelinde bu gerçek yatmaktadır. Bu bakımdan Allah Teâlâ bize üç mühim vazîfe vermektedir: Zikretmek, şükretmek ve nankörlük etmemek.

Biz Allah'ı zikredince, Allah da bizi şanına uygun bir tarzda zikretmekte; rahmet ve yardımda bulunmaktadır. Kulluğumuzu kabul buyurmakta, tevbe ve istiğfarlarımızı işitmekte ve dualarımıza icâbet etmektedir. Hadis-i kudsîde şöyle buyrulur: *"Kulum beni zikrettiğinde ben onunla beraberim. O beni kendi içinde zikrederse ben de onu zâtımda zikrederim. O beni bir topluluk içinde zikrederse, ben de onu o topluluktan daha hayırlı bir topluluk içinde zikrederim."* (Buhârî, Tevhid 15)

Allah'ı zikir dille, kalple ve bedenle olur. Dille zikir, Allah Teâlâ'yı en güzel isimleriyle anmak, O'na hamd etmek, O'nu tüm noksanlıklardan pak ve uzak tutmak, kitabını okumak ve dua etmektir. Kalb ile zikir, Allah'ı gönülden anmak, O'nun varlığının delilleri, isim ve sıfatları üzerinde düşünmektir. Bedenle zikir ise vücudun azalarından her birinin görevli bulundukları vazîfeyle meşgul ve

dopdolu olması, kendilerine yasaklanan şeylerden uzak bulunmasıdır.

Büyük velilerden Ubeydullâh Ahrâr (k.s.), Allah Teâlâ'nın zikriyle eriyebilmek için şöyle bir yol tavsiye eder:

"Hayal et ki, dünya yeşil bir kubbedir. Onun içinde de Allah'tan başkası yoktur; bir de sen varsın. Bu hâlinle Allah'ı anmaya devam et ki, ezilip eriyip gitme tecellisi seni sara... Bundan sonra sana ihtiyaç kalmaya, ancak O (c.c.) kala..." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye,* s. 474)

Şükür, verdiği nimetlerden dolayı kulun Allah'a teşekkür etmesi, minnettarlık duyması, bunu söz ve amelleriyle göstermesidir. Dolayısıyla şükür de yine bu üç yolla yani dil, kalp ve bedenle yerine getirilir. Kul, şânına lâyık bir şekilde Allah'ı zikredecek, Allah da kulunu şanına lâyık bir şekilde anıp hatırlayacaktır. Yine kul, verdiği nimetlerden dolayı Rabbine teşekkür edecek ve fakat O'na asla nankörlük etmeyecek, nimetlerini görmezden gelmeyecektir. Şükür nimetin artmasına, nankörlük ise nimetin elden gidip ilâhî azabın inmesine sebeptir. (bk. İbrâhim 14/7)

Şu kadar var ki mü'minler, "Beni zikredin!" emri karşısında âcizliğini hissederek, önce **"Rabbimiz! Sadece sana kulluk eder ve sadece senden yardım isteriz"** (Fâtiha 1/4) sözünü hatırlayarak Rabbini zikretmek ve O'na şükretmek için yine Allah'tan yardım isteyecektir. Bu sebeple devam eden âyette iman edenlere hitaben şöyle buyrulmaktadır:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اسْتَعٖينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِۜ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرٖينَ ﴿١٥٣﴾

153. Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım isteyin! Çünkü Allah, sabredenlerle beraberdir.

Allah'ın yardımını kazanabilmek için gösterilen birinci yol sabırdır. Sabır, ahlâkî güzelliklerin temelidir. Kalbî amellerin en zorudur. Nefsin arzularını frenleyebilmenin, günahlardan uzak durabilmenin, her türlü bela ve musibetlere göğüs gerebilmenin yegane ilacıdır. İmandan sonra takip edilecek yolun başı sabır, ahlâkın başı sabır, ilmin başı sabır, amelin başı sabır, kısaca bütün başarıların başı sabırdır. İnsan hem rûhen hem de bedenen nefsini terbiye edecek; sabır ve tahammüle, kararlı ve metin olmaya alışacak, böylece Allah'ın yardımının ilk sebeplerinden birini elde etmiş olacaktır.

Kalbî amellerin en önemlisi sabır olduğu gibi, yapılması emredilen zahirî amellerin en önemlisi ve en zoru da namazdır. Namaz, mü'minin miracıdır. İlâhî yardımın celbi için en mühim vasıtalardan biridir. Bu sebeple yüce Rabbimiz bütün inananlardan, bu iki yolla sonsuz kudretinden yardım talep etmelerini emir buyurmaktadır.

Şüphesiz Allah, sabır ve namazla kendisinden yardım dileyenlerin dualarına icâbet etmek ve yardımını göndermek sûretiyle, bu hususta sabır gösterenlerle beraberdir. Bu beraberlik, sabır ve namaza bağlı dâimî bir murakabe ve gözetimdir. Namazın ehemmiyetine ve faziletine dâir başka âyetlerde pek çok açıklama yer alması sebebiyle burada sabra vurgu yapılmıştır. Ayrıca namaza devam da bir sabır işi olduğundan dolayı, sabredenlerle beraber olan Allah Teâlâ'nın, namaz kılanlarla daha çok beraber olduğunda şüphe yoktur. Şunu da belirtmek gerekir ki, burada sabra vurgu yapılması, bu âyetin gelecek âyetlerle irtibatını sağlamaktadır. Bu âyetlerde ifade buyrulacak imtihan şekillerinde başarılı olabilmek için de daha baştan sabra dâvet etmektedir. Nitekim en faziletli sabrın, canı Allah yolunda kurban edip şehitlik mertebesine ulaşmak için gösterilen sabır olduğuna işaret etmek üzere buyruluyor ki:

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌ ط بَلْ اَحْيَاءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾

154. Allah yolunda öldürülenlere sakın "ölüler" demeyin. Çünkü onlar diridir, fakat siz farkında değilsiniz.

Bu âyet müslümanları, nefisle mücâhedenin ötesinde İslâmı yok etmeye azmetmiş din düşmanlarıyla mücadeleye ve onların vereceği sıkıntılara karşı sabır ve metânetli olmaya hazırlamaktadır. Hatta Allah yolunda seve seve can verip şehit olmaya teşvik etmektedir. Zira Allah yolunda şehit olmak sıradan bir ölüm gibi değildir. O bakımdan âyet-i kerîme, Allah yolunda öldürülenlere "ölü" denmesini yasaklamaktadır. Onlar, mâhiyetini bizim bilemeyeceğimiz ve tam olarak hissedemeyeceğimiz bir hayatla diridirler. Allah onları rızıklandırmakta ve onlara huzur dolu bir hayat yaşatmaktadır. Bedir savaşında Ensâr'dan sekiz, muhacirlerden de altı sahâbe şehit oldu. İnsanlar, Allah yolunda öldürülmüş olanlar için: "Falan öldü; dünya nimetlerinden ve lezzetlerinden mahrum kaldı" diyorlardı. Bu hâdise üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. Âl-i İmrân sûresi 169-171. âyetlerde şehitlerin içinde bulundukları o yüksek hayat ve güzel hal daha derinlemesine izah edilmektedir. Şehitlik gibi en güzel bir ölümle Allah'a kavuşmanın faziletinden bahseden bu âyetlerin derin mânasını ruhuna sindirmiş olan ünlü sahâbî Selmân-ı Fârisî (r.a.)'a bir gün:

"- Bize bir tavsiyede bulun" dediler. Şu tavsiyede bulundu:

"- Öleceğin zaman şu hallerin biri içinde öl:

• Hac yolunda,
• Allah için savaşta,
• Allah Teâlâ'nın bir mescidini tamir ederken...

Gücün yeterse bunları yap!” (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye,* s. 409)

Zira dünya ızdırap, çile ve mihnetler diyarıdır. Zor bir imtihan yeridir. Bu hayatı, böyle telakki etmek ve ona göre hazır bulunmak zarureti vardır:

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ
وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾ اَلَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ
قَالُوا إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ أُولٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ
رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾

155. Sizi mutlaka biraz korku ve açlık ile; biraz da mallardan, canlardan ve ürünlerden noksanlaştırmak sûretiyle imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele!

156. Onlar ki, kendilerine bir musibet dokunduğu zaman: “Bizim bütün varlığımız Allah'ındır ve biz ancak O'na dönüyoruz” derler.

157. İşte bunlar, Rablerinin bol mağfiret ve rahmetine ulaşanlardır. Doğru yolu bulanlar da ancak onlardır.

Her insanın imtihana tâbi tutulacağı hâdiseler olacaktır. Açlık ve korku; mal, can ve mahsullerin noksanlaşması gibi hususlar bunların başında gelmektedir. Rabbimiz bu yolla, belâya sabredip kadere rızâ gösterenlerle göstermeyenleri birbirinden ayırmaktadır. Çünkü belâlar, iyilerle kötüleri ayırmada ve insanların kıymetlerini belirlemede önemli bir ölçüdür. Bunlara sabredenler imtihanı kazanacak, sabredemeyenler ise kaybedeceklerdir. Bu sebeple âyetin sonunda “Sabredenleri müjdele!” buyurmaktadır. Onlar, Allah'tan geldiklerinin, yine Allah'a döneceklerinin şuurunda olan ve bütün varlıklarının Allah'a ait olduğunu bilen akl-i selim sahibi kimselerdir. Onlara büyük müjdeler vardır. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

“Mü'mine herhangi bir yorgunluk, çaresiz bir hastalık, bir keder, bir eziyet veya gam isabet etse hatta bir diken batsa mutlaka bu sebeple Allah onun hatalarını bağı lar.” (Buhârî, Merdâ 1)

Musîbete uğrayan kişinin, **“Bizim bütün varlığımız Allah'ındır ve biz ancak O'na dönüyoruz”** (Bakara 2/156) demesinde pek çok fayda ve hikmet bulunmaktadır: Bu sözü söylemekle meşgul olmak o anda insanın ağzından uygunsuz birtakım sözlerin çıkmasını engeller. Belâya uğrayan kişinin kalbi tesellî bulur ve üzüntüsü azalır. Şeytanın o kişiye uygunsuz söz söyletme arzusu kesilir. Bu sözü duyanlar, aynı şeyi tekrar ederek ona uyarlar. Diliyle bunu söyleyenin kalbine güzel düşünceler ve Allah'ın kazâ ve kaderine teslimiyet

arzusu gelir. Hadis-i şerifte şöyle buyrulur:

"Belâya uğrayan bir kul:

إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّآ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ. اَللّٰهُمَّ أْجُرْنِي فِي مُصِيبَتِي وَاخْلُفْ لِي خَيْراً منها

«Bizim bütün varlığımız Allah'ındır ve biz ancak O'na dönüyoruz. Ya Rabbi bu musîbet sebebiyle bana ecir ver ve bana aldığından daha hayırlısını bağı la» derse, Allah onu bu vesileyle mükâfatlandırır ve ona daha hayırlısını verir." (Müslim, Cenâiz 4)

Nitekim 157. âyet-i kerîme sabredenlere müjdelenen ilâhî ihsânları, bağış, rahmet ve bereketi haber vermektedir. Onlara Rableri katından bol bol mağfiretler, bağışlanmalar, övgü ve senâlar vardır. "Salavât" kelimesinin çoğul gelmesi bu mânaları ifade eder. Yine onlara Rableri katından büyük ve kesintisiz bir rahmet vardır.

Önceki âyetlerde insanı kemale erdirecek ve ilâhî yardımı celbedip kâfirlerle mücadele azmini kuvvetlendirecek "sabır" ve "namaz" gibi iki mühim mânevî silaha sarılmanın lüzumundan bahsedildi. Aşağıdaki âyette ise insanın bu yüksek değerlerden uzaklaşmaması için iç âleminde nefis denilen düşman ile de mücadelenin ihmal edilmemesine işaret buyrulmakta; bunun için sabır ve namazın yanında hac, umre, tavaf ve sa'y gibi nefis tezkiyesine matuf ibâdetlere de önem verilmesi gerektiği hatırlatılmaktadır. Bu âyetle aynı zamanda yakın bir tarihte Mekke'nin fethedilip Kâbe'nin putlardan temizleneceği ve İslâm fetihlerinin genişleyeceği müjdesi verilmektedir:

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ ۚ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا ۗ وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا ۙ فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾

158. Safâ ile Merve Allah'ın hac ve umre için belirlediği işaretlerdendir. O halde hacceden veya umre yapan bir kimsenin, bu iki tepe arasında sa'yetmesinde bir mahzur yoktur. Kim gönlünden gelerek bir hayır işlerse, mutlaka mükâfatını görür. Çünkü Allah, iyiliğin karşılığını fazlasıyla veren ve her şeyi bilendir.

Safâ ile Merve, Kâbe'nin yakınında bulunan iki tepeciğin ismidir. Hz. Hacer, oğlu İsmâil'e su ararken bu iki tepe arasında koşup durmuştur. Câhiliye döneminde Safâ tepesinde Îsâf, Merve tepesinde ise Nâile isimli iki put bulunuyordu. Putperest Araplar da bu iki tepe arasında gidip geliyor ve adı geçen putların yanında kurban kesiyorlardı. Müşriklerin devam ettirdikleri bu çirkin adet sebebiyle müslümanlar, bu iki tepe arasında sa'y etmenin günah olabileceğini düşündüler ve bundan çekindiler. Bu hâdise üzerine âyet-i kerîme

nâzil olup, böyle davranmada bir sakınca bulunmadığını haber verdi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 62)

Allah bu iki tepeyi, kullarının ibâdet etmesi için kutsal birer işaret kılmıştır. Zira "şeâir", "şâira"nın çoğulu olup insana ibâdet etme duygusu telkin eden, hissettiren alâmetler, yerler demektir. Bir mânada bunlar Allah'a ibâdet etmeye vesile olan işaretlerdir. Mü'minler, bu iki tepeyi ziyaret etmek, aralarında sa'yetmek ve bu sırada Allah'ı zikretmek sûretiyle O'na kulluk yapacaklardır. Müşriklerin sa'yi ile müslümanların sa'yi bir değildir. Onlar kâfir olarak böyle hareket ederken, müslümanlar, Allah Rasûlü'nü tasdik ve Allah'ın emrine itaat niyetiyle bu vazîfeyi îfâ ederler. Hadis-i şerifte şöyle buyrulur:

"Safâ ile Merve arasında sa'yedin. Çünkü Allah burada sa'yetmenizi sizden istemektedir." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 422)

اَلْحَجُّ (hac), sözlükte kasdetmek, اَلْعُمْرَةُ (umre) ise ziyâret etmek mânasınadır. Meşrû olan hac ve umrede hem kasd yâni niyet, hem de ziyâret vardır. "Tatavvû", herhangi bir işi zorla değil de, gönül hoşnutluğu ile yapmak demektir. Her kim, Allah'a yaklaşılabilmek niyetiyle herhangi bir işi gönül hoşnutluğu ile yaparsa Allah onu mutlaka kabul buyurur. Çünkü Allah Şâkir'dir; kulundan râzı olur ve yapılan taatlerin karşılığını kat kat fazlasıyla verir. Alîm'dir; kulun yaptığı ameli de o ameli hangi niyetle yaptığını da bilir.

Âyet-i kerîme, bizleri farz ibâdetlere olduğu gibi nâfile ibâdetlere de teşvik etmektedir. Zira farzlarla beraber nafile ibâdetler, kulun Allah'a yaklaşması ve ilâhî muhabbete nâil olması için çok büyük bir ehemmiyet arzetmektedir. (bk. Buhârî, Rikāk 38)

Kulun bu seviyeye ulaşabilmesi için, dinî bütün hakikatiyle öğrenip yaşaması, sahip olduğu imkânlar nispetinde sorumluluğunu yerine getirmesi ve "bildiği gerçekleri gizlemek" gibi ilâhî lânete uğramasına sebep olacak yanlış davranışlardan uzak kalması gereklidir:

Dinî Gerçekleri Gizleyenler

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدٰى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ
لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللّٰهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ﴿١٥٩﴾
إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُولٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ
الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ
اللّٰهِ وَالْمَلٰئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٦١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ
عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿١٦٢﴾

159. İndirdiğimiz açık delilleri ve hidâyeti biz kitapta insanlara açıkladıktan sonra gizleyenler yok mu, işte onlara hem Allah lânet eder hem de lânet edebilecek herkes lânet eder.

160. Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler ve gizledikleri gerçekleri açıklayanlar başka; ben onların tevbesini kabul ederim. Çünkü ben, tevbeleri çokça kabul eden ve merhameti bol olanımdır.

161. Dinî gerçekleri inkâr eden ve kâfir olarak ölenlere gelince, işte Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerinedir.

162. Onlar, lânete uğramış olarak cehennemde ebediyen kalacaklardır. Azapları asla hafifletilmeyecek, geciktirilmeyecek ve kendilerine özür dilemeleri için mühlet de verilmeyecektir.

Peygamberimiz (s.a.v.)'in nübüvveti, gönderileceği yer ve bir kısım sıfatları hem Tevrat'ta hem de İncil'de yazılı bulunmaktaydı. Yahudi ve hıristiyan din adamları bunları okuyup durmakta ve pekiyi bilmekte idiler. (bk. A'râf 7/157) Fakat onlar, bu gerçekleri insanlardan gizliyorlar ve insanları ona tâbi olmaktan uzaklaştırmaya çalışıyorlardı. Rivayete göre ensârdan bir grup, yahudi âlimlerinden bazılarına Peygamberimiz'in Tevrat'taki vasıflarını ve ahkamla ilgili bazı âyetleri sormuşlardı. Yahudiler bunu gizlediler ve söylemekten çekindiler. Bu hâdise üzerine âyet-i kerîme nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 72-73) Fakat sebebin husûsî oluşu, hükmün umumî olmasını engellemeyeceğinden dolayı âyetin hükmü, dinî hükümler ve bilgilerle alakalı olarak bildiği herhangi bir gerçeği gizleyip söylemeyen herkesi içine almaktadır.

Allah Rasûlü (s.a.v.) bu hususta şöyle ikazda bulunur: *"Bildiği bir ilimden sorulup da onu gizleyen kimseye, Allah kıyâmet günü ate ten bir gem vurur."* (Ebû Dâvûd, İlim 9; Tirmizî, İlim 3)

Bu sebeple meşhur muhaddis sahâbe Ebû Hüreyre (r.a.): “İnsanlar Ebû Hureyre’nin çok hadis rivayet ettiğini söylüyorlar. Eğer Kur’an’da şu iki âyet-i kerîme olmasaydı, hiçbir hadis rivayet etmezdim” demiş, sonra da bu âyeti okumuştur. (Buhârî, İlim 42) Diğeri ise Âl-i İmrân sûresi 178. âyet-i kerîmedir. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* II, 74)

Dolayısıyla Allah Teâlâ’nın, gerek Tevrat ve İncil, gerekse Kur’an gibi ilâhî kitaplarda haber verdiği apaçık delilleri; Allah’ın emirlerine, hükümlerine, bunlara iman edip tâbi olmanın lüzumuna işaret eden ve hidâyetin ta kendisi olan âyetleri gizlemek haramdır ve büyük bir günahtır. Bunları gizleyen, ihtiyaç anında söylemeyen, yaymayan ya da yayılmasına engel olan, yahut onu tamâmen veya kısmen değiştirip karıştırmak gibi yollarla gizleyenler büyük bir yanlışlık içinde bulunmaktadırlar. Bu âyetler onlara va‘dedilen dehşet verici azap ve tehlikeleri haber vermektedir.

Gelen âyetler ise, ebedî saâdet yolunu göstermek üzere bütün insanları böyle küfür, inkâr ve anlaşmazlık uçurumlarından vazgeçip tevhid inancının aydınlık dünyasına çağırır:

وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّح۪يمُ ﴿١٦٣﴾

163. Hepinizin ilâhı, tek ilâh olan Allah’tır. O’ndan başka ilâh yoktur. O, Rahmân ve Rahîm’dir.

اَلْاِلٰهُ (ilâh), kendisine kulluk edilen, gönülden bağlanılıp sığınılan ve yüceliğinin karşısında hayrete düşülen varlık demektir. اَلْوَاحِدُ (vâhid) ise eşi, ortağı, dengi ve benzeri olmayan, her bakımdan bir ve eşsiz olan mânasına gelir. Bütün insanların ve bütün varlıkların ilâhı, tek ve ilâhlığa yegâne hak sahibi olan Allah’tır. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O’nun dışında ilâh ve ma‘bud olarak telakki edilen hiçbir varlık ulûhiyete asla lâyık değildir. Bu açıdan hepsi boş, anlamsız ve bâtıldır. O halde tevhid hususunda yanlış yollara sapmış inanç grupları ve bütün insanlık, Allah’tan başka varlıkları ilâh edinmekten vazgeçip bir tek ilâh olan Allah’a inanmak ve sadece O’na kulluk etmek mecburiyetindedir.

Kâbe’nin etrafında üçyüz altmış tane putları bulunan müşriklerin Allah’ın tek ilâh olduğunu haber veren bu âyeti duyunca şaşırıp: “Bu kadar insanı tek bir ilâh nasıl idâre edecek? Eğer Hz. Muhammed (s.a.v.) sadece bir ilâhın varlığı iddiâsında doğru ise bize bunu ispatlayacak delil getirsin” demeleri üzerine bir sonraki 164. âyet inmiştir: (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* II, 84; Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 51)

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ
الَّتٖي تَجْرٖي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ
مَٓاءٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فٖيهَا مِنْ كُلِّ دَٓابَّةٍۖ وَتَصْرٖيفِ
الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾

164. Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara faydalı şeyler taşıyarak denizde akıp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip de kendisiyle ölümünden sonra yeryüzünü dirilttiği ve üzerinde dolaşan her türlü canlıyı yaydığı yağmurda, gökle yer arasında emre hazır bekleyen rüzgarları ve bulutları farklı yönlerde evirip çevirmesinde aklını kullanan bir topluluk için elbette Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır.

Bu âyete göre, varlık âleminde Yüce Allah'ın tek ilâh olduğunu ve O'ndan başka hiçbir ilâhın bulunmadığını gösteren pek büyük, kesin ve açık deliller sergilenmektedir. Bunlar her gün karşılaştığımız, âşina olduğumuz ve fakat ülfetimiz sebebiyle hakikatleri üzerinde derinlemesine tefekkür edemediğimiz kevnî bir takım hâdiselerdir. Âyet-i kerîmede şu birkaç tanesi örnek olarak verilmiştir:

• Göklerin ve yerin yaratılışı,

• Geceyle gündüzün uzayıp kısalarak birbiri ardınca gelişi,

• İnsanlara fayda sağlayacak şeylerle denizde akıp giden gemiler,

• Gökten inen yağmur ve bununla ölümünden sonra yeryüzünün diriltilmesi ve üzerinde dolaşan her türlü hayvanın, canlıların var edilmesi,

• Gökle yer arasında emre hazır bekleyen rüzgârların ve bulutların farklı yönlerde evrilip çevrilmesi.

Bu ibretli hâdiselerin meydana gelmesi sonsuz bir kudreti gerekli kıldığı gibi aynı zamanda bunlar arasında son derece mükemmel ve ince bir nizam, bir âhenk bulunmaktadır. Bu muntazam işleyiş, sadece Allah'ın varlığını değil, O'nun birliğini, ortaksızlığını; ilminin, iradesinin ve kudretinin mükemmelliğini, devamlılığını ve varlıklar üzerindeki sınırsız tasarrufunu ortaya koymaktadır.

Şâir, bu muazzam kudret tecellilerinden hisse almanın yolunu şöyle gösterir:

"Olanlar feyzyâb-ı intibâh âsâr-ı kudretten
Alırlar hisse-i ibret temâ ây-ı tabîattan." (Recâîzâde Ekrem)

"Cenâb-ı Hakk'ın kâinatta tecellî eden kudret eserleri karşısında kalbî bir uyanıklığa erişenler, tabiatta bulunan varlıkları temâşâ etmekten gereken ibreti alırlar."

Şâir Fuzûlî ise şu tesbitte bulunur:

"Olsa isti'dâd-ı ârif kabil-i idrâk-i vahy
Emr-i Hak irsâline her zerredir bir Cebrâil."

"Ârif insanın kabiliyeti, Allah Teâlâ'nın vahiylerini anlayıp kavrayabilecek kudrette olsa, kâinatta mevcut varlıkların her zerresi, ilâhî emirleri kendisine getirip tebliğ edecek birer Cebrâil demektir. Her zerre, Allah'ın varlığını anlatmakta, fakat biz onu idrak edememekteyiz."

Hz. Mevlânâ ne güzel söyler:

"Şunu iyi bil ki, kâinatta var olan her şey, sevgilinin tecellîsinden ibârettir, onun yarattıklarıdır. Onun kudretini, yaratma gücünü göstermektedir. Aslında, âşık bir perdedir. Var olan, diri olan ancak sevgilidir. Âşık ise bir ölüdür. Var gibi görünen bir yoktur. Bu hakîkati sezemeyen, ilâhî aşka meyli, isteği olmayan kimse, kanatsız bir kuş gibidir. Vay onun haline, yazıklar olsun ona..." (Mevlânâ, *Mesnevî*, 30-31. beyt)

Gerçeğin bu kadar açık ve berrak olmasına rağmen, insanların her biri iman ve hidâyet güneşine ulaşabilme başarısını gösterememektedir:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِۜ وَالَّذِينَ
اٰمَنُوا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِۜ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا اِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَۙ اَنَّ الْقُوَّةَ
لِلّٰهِ جَمِيعًاۙ وَاَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾ اِذْ تَبَرَّاَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ
الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَاَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْاَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾ وَقَالَ
الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّاَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُا مِنَّاۜ كَذٰلِكَ يُرِيهِمُ اللّٰهُ
اَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْۜ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾

165. Buna rağmen öyle insanlar var ki, Allah'tan başka varlıkları O'na denk tutar da, Allah'ı sever gibi onları severler. Gerçek mü'minlerin Allah'a olan sevgileri ise, her şeyden daha sağlam ve daha kuvvetlidir. Keşke o zulmedenler, azabı gördüklerinde anlayacakları gibi, şimdiden bütün kuvvetin Allah'a ait olduğunu ve Allah'ın, azabı gerçekten çok şiddetli bir zat olduğunu anlasalardı!

166. İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan

gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır.

167. Kötülerin arkasından gidenler: "Keşke dünyaya bir daha dönebilsek de, onların şimdi bizi tanımazlıktan geldiği gibi, biz de onları görmezlikten gelsek" diyecekler. Böylece Allah onlara, dünyada yaptıklarını üzerlerine yığılmış acı pişmanlıklar halinde gösterecektir. Artık onlar cehennemden asla çıkamayacaklardır.

Abdullah b. Mesûd (r.a.), Peygamber Efendimiz'e, "Hangi günah daha büyüktür?" diye sorduğunda Allah Rasûlü (s.a.v.): *"Seni yaratan yalnızca Allah olduğu halde, O'na ba kasını ortak tutmandır"* buyurmuştur. (Buhârî, Edeb 20; Müslim, İman 141-142)

İmrân b. Husayn şöyle anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v.) babam Husayn'a: *"Kaç tane ilâha tapıyorsun?"* diye sorunca babam: "Altısı yerde ve biri gökte olmak üzere yedi ilâha tapıyorum" dedi. Peygamberimiz: *"Azâbından korkarak ve faydasını umarak hangisine ibâdet ediyorsun?"* diye sordu. O da: "Göktekine" şeklinde cevap verince Rasûlullah (s.a.v.): *"Sana gökteki ilâh yeter"* buyurarak onu tevhid inancına çağırdı. Sonra: *"Ey Husayn! Eğer müslüman olursan sana faydalı iki söz öğreteceğim"* dedi. Husayn müslüman oldu ve: "Ya Rasûlallah, bana o iki sözü öğret" diye talepte bulundu. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ona: *"Allahım! Bana doğruyu ilham et ve beni nefsimin errinden koru, de!"* buyurdu. (Tirmizî, De'avât 69)

Kur'an ve sünnet çizgisinde yürüyen mü'minler, şirkin her türünden uzak durarak zâtı, sıfatları ve fiilleriyle Allah'ı tanır ve O'nu her şeyden çok severler. Onların Allah'a olan sevgileri, bütün sevgilerin üstünde, son derece sağlam ve kuvvetlidir. Onlar mal, evlat, akraba, dost ve arkadaş gibi Allah'ın dışındaki varlıkları ise durumlarına göre ve yine Allah için severler. Dolayısıyla muhabbet açısından bir hata içine düşmezler.

Fakat Allah'a karşı başkalarını eş ve ortak tutan, onları Allah'ı sever gibi seven ve Allah'a karşılık onları bizzat kendilerine uyulacak varlıklar edinerek emirlerine itaat eden, özellikle Allah Teâlâ'nın hakkı olan ilâhlık sıfatına ve mabudluğuna başkalarını da ortak kılanlar büyük bir zulüm ve haksızlık içindedirler. İşte **"Şüphe yok ki şirk, gerçekten çok büyük bir zulümdür!"** (Lokmân 31/13) âyeti bu gerçeği beyân etmektedir. Böyle yapan zâlimler, birgün gelecek, mutlaka Allah'ın azabını göreceklerdir.

Azâbı gördüklerinde ise kendilerine uyulan önderler dünyadayken savundukları dâvânın bâtıl olduğunu itiraf ederek, kendilerine uyanlardan uzaklaşırlar, onlara lânetle mukabelede bulunurlar ve böylece aralarındaki

bütün bağlar kopup parçalanır. Kötülerin ardından gidenler, uydukları o meymenetsizlerin kendilerinden uzaklaştıklarını görünce, dünyada onlara uyduklarına pişman olurlar; "keşke tekrar dünyaya dönebilsek de bunların şu anda bizden kaçtıkları gibi biz de orada onlardan kaçabilsek ve onlara uymasak!" derler. Fakat artık bu mümkün değildir.

Müfessir Süddî'nin nakline göre, kıyâmet günü kâfirlere cennet gösterilir. Onlar Allah'a itâat etmiş olanlara verilecek köşklere bakarlarken: "Eğer siz Allah'a itaat etmiş olsaydınız bu köşkler sizin olacaktı" denilir. Bunlar mü'minler arasında taksim edilince kâfirler son derece pişmanlık duyarlar. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 102-103) Sonra cehenneme atılırlar ve oradan asla çıkamazlar.

Bu değişmez gerçekler ve kaçınılmaz sonuçlar sebebiyle, takip eden âyetlerde Cenab-ı Hak bütün insanları ikaz etmekte ve şeytana uymaktan sakındırmaktadır:

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْاَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًاۘ وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٦٨﴾ اِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوٓءِ
وَالْفَحْشَٓاءِ وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾

168. Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin. Şeytanın adımları ardınca gitmeyin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.

169. O, ısrarla size hep kötülüğü, çirkin işleri, yüz kızartıcı fiilleri ve Allah hakkında bilmediğiniz hususları konuşup yaymanızı emreder.

Allah Teâlâ verdiği nimetlerin kullanımıyla ilgili bir kısım ölçüler belirlemiştir. Bu ölçülerin başında, nimetin "helâl" ve "tayyib" olması gelmektedir. Helâl; dinin izin verdiği, yapılmasına müsaade ettiği, hakkında bir yasaklama ve kısıtlama bulunmayan durumlardır. Tayyib ise akıl sahibi ve temiz tabiatlı insanların hoşlandığı ve lezzet aldığı temiz, güzel ve faydalı şeylerdir. Bu gibi prensipleri dikkate alarak bu nimetlerden istifade etmek gerekir. Dinimiz, haram ve pis olan şeyleri yasakladığı gibi, Allah'a daha fazla ibâdet kastıyla aşırı gidip, mübah olan bu ilâhî ikramlardan kendimizi mahrum bırakmayı da hoş karşılamaz. Aksine dengeli bir tutum içinde olmamızı tavsiye eder. Yeme içme konusunda şeytanın adımlarını takip etmekten bizi sakındırır. Çünkü o, bizim apaçık düşmanımızdır. Gözümüzle göremesek de gizliden gizliye içimize, kanımıza girer ve kalbimize hep kötü vesveseler verir. Bize hep günahları, ruhumuzu karartıp kalbimize acı verecek kötülükleri, çirkin ve fenâ şeyleri emreder. Daha ötesi Allah hakkında bilgimiz olmayan yanlış sözleri söylememizi

de emreder.

Halbuki yapmamız gereken şeytanın adımlarına uymak değil, Allah ve Rasûlü'nün emrini tutmaktır. Rabbimiz hakkında, dinimiz hakkında, neyin helâl neyin haram olduğu hususunda kesin bir bilgi ve delile dayanmaksızın konuşmamaktır.

Buna rağmen:

وَاِذَا قٖيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَٓا اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَا ۜ
اَوَلَوْ كَانَ اٰبَٓاؤُ۬هُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾ وَمَثَلُ الَّذٖينَ
كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذٖي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ اِلَّا دُعَٓاءً وَنِدَٓاءً ۜ صُمٌّ بُكْمٌ
عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾

170. İnkârcılara: "Allah'ın indirdiğine uyun" dendiği zaman: "Hayır! Biz, atalarımızdan gördüğümüze uyarız" derler. Peki, ya ataları aklını kullanamayan ve doğru yolu bulamayan kimseler ise!

171. Allah'ın dâveti karşısındaki tavırları itibariyle kâfirlerin hâli, tıpkı çobanın çağrısını duyduğu halde, bu sözleri mânasız bir ses ve gürültü olarak algılayan sürünün durumuna benzer. Onlar sağır, dilsiz ve kördürler. Çünkü akıllarını kullanmazlar.

Bu âyet-i kerîmeler, Peygamberimiz'in yahudileri İslâm'a dâvet edip Allah'ın azabından sakındırdığı vakit onlardan bazılarının: "Biz, babalarımızı hangi yol üzere bulduysak ona uyarız. Çünkü onlar bizden daha âlim ve daha hayırlı idiler" demeleri üzerine inmiştir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 107-108) Fakat âyetler, bu şekilde davranan herkesi şumûlüne almaktadır.

Kur'an, insanların şahsî telakkilerini ve atalarından gördükleri bir kısım İslâm'a aykırı adet ve gelenekleri bir tarafa bırakıp kayıtsız şartsız Allah'ın buyruklarına tâbi olmalarını ister. Nefsânî bir hayatı terk edip, Rahmânî bir hayata yönlendirir. Körü körüne taklidi yasaklar ve reddeder. "Biz atalarımızın yolunu takip eder, onlardan gördüğümüzü uygular, başka bir şey tanımayız" şeklindeki hiçbir akıl, mantık ve sağduyunun kabul etmeyeceği, sırf taklit, inat ve ısrar kokan bâtıl düşünceleri kökünden söküp atar. Böyle bir ön kabulü, kendisine akıl, zeka, ilim ve irfan verdiği kuluna yakıştıramaz. Ondan aklını, tefekkür melekelerini ve hür iradesini çalıştırmasını ister. Bu yüzden devam eden âyet-i kerîme, gerçeği kavrayıp hakka kulak vermeyen ve taklit yolunu tutan kâfirlerin durumunu bir hayvan sürüsüne benzetir:

Ortada kulakları dikkat çeken bir hayvan sürüsü bulunuyor. Ama bu kulaklar,

çobanın bağırış ve çağırışından başka bir şey işitmiyor. O hayvanlar duydukları sözlerin mânasını ise hiç anlamıyorlar. İşte kâfirlerin hali de böyledir. Hayvanın, kendisine seslenen çobanın sesini duyduğu halde ne söylediğini anlamadığı gibi, kâfirler de kendilerine açıklanan âyetleri, tebliğ ve dâvetleri duyar da bunların ihtiva ettiği hakikatleri bir türlü anlamaz ve inkârlarından vazgeçemezler. Bir taraftan sadece kuru gürültülere, mânasız konuşmalara kulak verirler; diğer taraftan da haykırma kabilinden daha çok faydasız ve boş sözler sarfederler. Kendileri için son derece faydalı olan Allah'ın buyruklarına kulak vermez, dinî mevzulara alaka duymazlar. Bu bakımdan onlar hayvandan da daha aşağı seviyededirler. Zira hayvanlar görür, işitir ve bağırırlar. Fakat kâfirler mânen sağır, dilsiz ve kördürler; ilâhî hakikatleri ne dinler, ne konuşur ne de görürler. Bu sebeple akılları da dumura uğradığından, istenen şekilde çalışamaz.

Şunu unutmamak gerekir ki, insanın mânen dirilip gönlünün harekete geçmesi ve semâvî gerçeklere kulak verebilmesi için yediği lokmanın helâl ve temiz olmasının çok büyük bir ehemmiyeti vardır. Gelen âyetler bu gerçeğe temas etmektedir:

Haram Olan Yiyecekler

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾ اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْز۪يرِ وَمَٓا اُهِلَّ بِه۪ لِغَيْرِ اللّٰهِۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٧٣﴾

172. Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz ve helâl olanlarından yiyin! Eğer yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız O'na şükredin!

173. Allah size leşi, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etini haram kıldı. Bununla birlikte, kim yemediği takdirde ölecek derecede mecbur kalırsa, başkasının hakkına tecavüz etmemek ve zaruret sınırını aşmamak kaydıyla bunlardan yemesinde bir günah yoktur. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.

172. âyet-i kerîmedeki "yiyiniz" emri genel mânada "mübahlık" ifade etse de, bir kısım "yeme"lerin vacip olmasını engellemez. Zira yemenin mübah olan kısmı olduğu gibi, farz olan kısmı da vardır. Mesela bir insanın ölmeyecek kadar yemesi farzdır. Bir kimse, imkânı olduğu halde yemez de açlıktan ölürse intihar etmiş sayılır ve günahkâr olur. Sonra zarûret miktarından fazla olarak ibâdete kuvvet kazanmak için yemek menduptur. Doyacak kadar yemek mübah, ondan fazlası ise haramdır. İşte "yiyiniz" emri bütün bunları içine almaktadır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb,* V, 9)

Habîb-i Ekrem Efendimiz, bir insanın duasının kabul edilebilmesi için, harâm ve helâle dikkat etmesi gerektiğini vurgulayarak şöyle buyurur:

"Bir kimse Allah yolunda uzun seferler yapıyor. Saçı ba ı dağınık, toza toprağa bulanmı vaziyette ellerini gökyüzüne açarak: «Yâ Rabbî! Yâ Rabbî!» diye yalvarıyor. Halbuki onun yediği harâm, içtiği harâm, gıdası da harâmdır. Böyle birinin duası nasıl kabul edilir!" (Müslim, Zekât 65)

Helâl lokma yeme bakımından Seyyid Nur Muhammed Bedvânî (k.s.)'un şu gayreti örnek alınmaya değer bir davranıştır:

"Hazret midesine haram girmemesi için elinden geleni yapardı. Yiyeceği ekmeğin buğdayını bulur, ununu öğütür, hamurunu eli ile yoğurur, ekmeğini de kendisi pişirirdi. Ekmeği kurutur, bir yere bırakır, açlık bastırınca ondan alır yerdi. Çok da yemezdi, açlığını giderecek kadar bir parça alırdı. Sonra yine murakabe hâline dalar giderdi. Ekmeği bitince yine kendisi ekmeğini pişirirdi.

Önceki gibi yer, ibâdetine, taatine, murakabesine devam ederdi. Murakabe hâli o kadar çok idi ki, bu yüzden beli yay gibi olmuştu." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye,* s. 808)

İşte Yüce Rabbimiz, insanın maddî-mânevî hayatına, onun dünya ve âhiret saâdet ve selametine büyük önem verdiği için neyin helâl neyin haram olduğunu bizzat kendisi beyân etmektedir. Çünkü akıl ile bunları tam olarak belirleyebilmek çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Âyet-i kerîmede haram olan yiyeceklerin dört tanesi zikredilmektedir:

Leş: Kendiliğinden ölmüş ya da usulüne uygun kesilmeden öldürülmüş hayvanın eti haramdır. Hayvanın etinin yenilebilmesi için kesim esnasında canlı olması, bu kesim sonucunda ölmüş olması gerekir.

Kan: Eti yenen hayvan bile olsa, canlı veya ölü hayvanın vücudundan akıp ayrılmış olan kan haramdır. En'âm sûresinin 145. âyetindeki "akıtılmış kan" ifadesi bunu açıklamaktadır. Buna göre bedende et içinde, ciğerlerde ve dalakta kalan kan et hükmünde olup, helâldir.

Domuz eti: İslâm'da domuz eti kesin olarak haram kılınmıştır.

Allah'tan başkasının adına kesilmiş hayvanın eti haramdır. Âyetin bu kısmıyla her şeyden önce, putlar adına kesilen, onlara kurban edilen hayvanlar kastedilmektedir. Zira müşrikler, putlar için kurban keserken seslerini yükseltip "Lât'ın ismiyle, Uzzâ'nın ismiyle" derlerdi. Bir müslümanın veya Ehl-i kitabın unutarak veya unutmadan kasdi olarak besmele çekmeksizin kestiği hayvanın etinin yenilip yenilmeyeceği hususunda mezhep âlimleri arasında görüş ayrılığı vardır. Hanefilere göre sadece kasıtlı olarak Allah'ı anmadan kesilen hayvanın eti haramdır.

Burada Allah Teâlâ bir istisna yaparak, zaruret hallerinde nasıl davranılması gerektiğine ışık tutmaktadır. Helâl yiyecek bulamadığı için hayâtî tehlike, bir kısım uzuvların kaybolmasına etki edecek şiddetli açlık veya zorlama ile yüzyüze gelenlerin, Allah'ın haram kıldığı şeylerden zarûret miktarı yemelerinde bir günah yoktur. Ancak iki şarta dikkat edilmelidir: Birincisi böyle bir durumda kalan kişi, aynı durumdaki bir başkasına haksızlık yapmamalıdır. Meselâ kendisi gibi zaruret içinde olan bir kimsenin yanında bulduğu bir leşten kendi açlığını giderecek kadar alıp bunu yalnız başına yer ve diğeri yiyecek hiçbir şey bulamadığı için açlıktan ölürse bu haramdır. İkincisi, haram şeyi yemek zorunda kalan kimsenin, sadece açlığını giderecek miktar yemesi, ondan fazlasını yememesi lâzımdır. Allah Gafûrdur; kullarının her türlü günahlarını, hususiyle böyle durumlarda yenilen haram şeyin günahını bağışlar. Rahîmdir; merhameti sınırsızdır, özellikle böyle zor durumda kalanlara bir kısım ruhsatlar

vermek sûretiyle merhamet eder.

Ancak bile bile Allah'ın âyetlerini gizleyen, hükümlerini az bir dünyalık karşılığı satan ve tercihini sapıklık istikâmetinde kullananlar ilâhî bağış ve merhametten istifade edemeyecekler, bilakis cehenneme atılacaklardır:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا
أُولٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾ أُولٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا
الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ
﴿١٧٥﴾ ذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي
الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾

174. Allah'ın indirdiği kitabın bazı kısımlarını gizleyen ve bunu az bir bedel karşılığı satanlar yok mu! İşte onlar, karınlarına cehennem ateşi dolduruyorlar. Kıyâmet gününde Allah ne onlarla konuşacak, ne de onları temize çıkaracaktır. Onlara elem verici bir azap vardır.

175. Onlar doğru yola karşılık sapıklığı, Allah'ın affı yerine cehennem azabını satın alan kimselerdir. Onlar, ateşe karşı ne kadar da dayanıklı imişler!

176. Bu azabın sebebi, inkâr ettikleri kitabı Allah'ın gerçeği ortaya koymak üzere indirmesidir. Bu kitap hakkında anlaşmazlığa düşenler ise elbette haktan ve sevaptan büsbütün uzaklaşmışlardır.

Bu âyetler öncelikle Tevrat ve İncil'deki Peygamberimiz'le alakalı bilgileri gizleyen ve bir kısım dünya menfaati beklentisi içinde dinî metinleri bilinçli olarak maksadının aksine yorumlayan yahudi din âlimlerini hedef alsa da, umumî mânada Allah'ın âyetlerini, dinî hakikatleri çıkarları doğrultusunda insanlardan gizleyen, yanlış yorumlayan ve dîni bir ticaret vasıtası yapan her kişi ve toplulukları ikaz etmektedir. Zira insanlığı sapıklıktan kurtarıp doğru yola erdirmek, onlara iki dünyanın saâdet yollarını göstermek üzere gönderilen ilâhî kitapları ve âyetleri böyle dünyevî ve süflî arzularla gizlemek ve bir menfaat aracı olarak kullanmak, gerçekten büyük bir günahtır.

Onlar, bu cüretlerinin karşılığında ne kadar yüksek meblağlar elde ederlerse etsinler bu, âhirette karşılaşacakları azaplar ve kaybedecekleri nimetlerle mukayese edildiğinde "çok az bir şey" hükmünde olacaktır. Bu şekilde onlar karınlarına, hiç boş yer kalmayacak biçimde sadece ateş doldurmaktadırlar.

Haksız yollarla aldıkları ücretler ve yedikleri şeyler, içlerinde gerçek bir ateş olacak ve onları devamlı yakacaktır. Kıyâmet gününde Allah, onlara söz söylemeyecek, rahmetle iltifat etmeyecektir. **"Kötülüğün karşılığı, ona denk bir cezadır"** (Şûrâ 42/40) kâidesi gereğince, dünyada Allah'ın kelâmını gizleyen bu bahtsızlar, âhirette Yüce Yaratıcı'nın rahmet sözünden mahrum kalacaklardır. Allah onları tezkiye etmeyecek, günahlarını affetmeyecek ve onları temize çıkarmayacaktır. Böylece bütün günah kirleriyle perişan bir halde mahşer yerine geleceklerdir. Neticede onlar, acı ve ıstırap veren devamlı bir azaba düçâr kalacaklardır.

Çünkü onlar, hem kendileri hem de hitap ettikleri insanlar için hidâyet kaynağı olan Allah'ın âyetlerini gizlemek ve onları hedefinden saptırmak sûretiyle doğru yol karşılığında sapıklığı satın almışlardır. Aynı şekilde kıymetini bilenlerin elde etmek için büyük gayret gösterdikleri ilâhî affı vererek de âhirette çekecekleri azâbı satın almışlardır. Dolayısıyla kazandıkları en büyük sermaye sadece şaşkınlık, sapıklık ve azap olmuştur. Bu durumda olan kimselere lâyık olan ise, ebedî cehennemdir.

O halde kişiyi cehennem azabından kurtaracak ve cennete ulaştıracak gerçek iyilikler nelerdir? Gelen âyet-i kerîme bunu haber vermektedir:

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ
مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَۚ وَاٰتَى الْمَالَ
عَلٰى حُبِّه۪ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينَ وَابْنَ السَّب۪يلِ وَالسَّٓائِل۪ينَ
وَفِي الرِّقَابِۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَۚ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا
عَاهَدُواۚ وَالصَّابِر۪ينَ فِي الْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَح۪ينَ الْبَأْسِ اُو۬لٰٓئِكَ
الَّذ۪ينَ صَدَقُواۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾

177. Yüzlerinizi doğu ya da batı tarafına çevirmeniz iyilik değildir. Asıl iyilik; Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara ve peygamberlere inanan; malını sevdiği halde akrabasına, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, dilenenlere, hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren; namazı dosdoğru kılıp zekâtı ödeyen; antlaşma yaptığında sözünde duran; sıkıntı, darlık, hastalık ve şiddetli savaş zamanlarında sabredenlerin yaptığıdır. Kulluklarında samimi ve dürüst olanlar işte bunlardır; gerçek takvâ sahipleri de yine bunlardır.

Âyet-i kerîme, bütün insanlara hitap etmektedir. Bu beyânıyla, en faziletli

amelin kendi kıblelerine yönelmek olduğunu düşünen ve Kâbe'nin kıble olmasına şiddetle karşı çıkan Ehl-i kitab'ın iddialarını çürüttüğü gibi, Kâbe'ye yönelmekle gayelerine ulaşmış olduklarını zanneden mü'minlere de gerçek iyiliğin yollarını göstermektedir. Allah Teâlâ'nın muradı ise, sadece kıbleye dönülmesi değil, sayılan bu iyilikleri yapmak ve bu güzel ahlâkî vasıflara sahip olmaktır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* V, 30-31)

Âyet-i kerîme özellikle "birr"i tanımlar. اَلْبِرُّ (birr) kelimesi, "hayırlı işlerde bolluk ve genişlik" mânasındadır. Bundan hareketle bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de iman ve ibâdetten başlamak üzere her türlü hayır, iyilik, ihsân, itaat, doğruluk ve takvâ mânalarını içine alacak şekilde kullanılmıştır. Peygamber Efendimiz ise "birr"i, *"güzel ahlâk"* olarak tarif etmiştir. (Müslim, Birr 14-15)

Âyette "birr" tarif edilirken dört hususa dikkat çekilmektedir:

Birincisi, iman esasları: Bütün güzelliklerin ve mânevî kemâlâtın başı imandır. İman kalbe yerleşmeden ve orada kökleşmeden sâlih amellerin yapılması zor olacağı gibi, bundan hayırlı bir semere beklemek de nâfiledir. Bu bakımdan âyet-i kerîmede öncelikle imana yer verilmektedir.

İkincisi, ibâdetler: İhtiyaç sahiplerine gönüllü olarak ve seve seve harcamada bulunmak, namazı kılmak ve zekâtı vermek. İmandan sonra ibâdetler gelmektedir. İman, adeta İslâm ağacının kökleri, ibâdetler ise onun gövdesi, dal ve budakları gibidir. Güzel ahlâk ve coşkun mânevî duygular ise onun çiçek ve meyveleri mesâbesindedir. İslâm'da ibâdet hayatının ne kadar önemli olduğunu göstermesi açısından şu rivayetler oldukça dikkat çekicidir:

Abdullah b. Şeddâd şöyle anlatıyor: Benî Uzre kabilesinden üç kişi Rasûlullah (s.a.v.)'e geldiler ve müslüman oldular. Allah Rasûlü:

"-Bunların bakımını kim üstlenir?" diye sordu. Talha (r.a.):

"- Ben yâ Rasûlallah!" dedi.

Onlar Talha (r.a.)'ın yanında iken Rasûlullah (s.a.v.) bir seriye gönderdi. O üç kişiden biri bu birlik içinde çıktı ve şehîd oldu. Daha sonra bir seriyye daha gönderdi. Bununla da ikincisi çıktı ve o da şehîd oldu. Üçüncü şahıs ise bir müddet sonra yatağında vefât etti. Talha (r.a.) bundan sonrasını şöyle anlatır:

"-Yanımda kalan bu üç şahsı rüyâmda cennette gördüm. Yatağında ölen en öndeydi, ikinci sırada şehîd olan onu takip ediyordu, ilk defa şehîd düşen de en sondaydı. Şaşırdım ve bu bana ağır geldi. Hemen Nebi (s.a.v.)'e gelerek gördüklerimi anlattım. Allah Rasûlü şöyle buyurdu:

«-Bunda a ılacak bir ey yok! Allah katında tesbih, tekbir ve tehlili dilinden dü ürmeden İslâm üzere ömür süren mü'minden daha faziletli bir kimse yoktur.»" (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 163)

Hadisin bir başka rivayetinde ise şöyle bir izah yer alır: *"O, ehîd olan karde inden sonra ramazan orucunu tutmadı mı, bir senede altı bin u kadar rekât namaz kılmadı mı? O halde ikisi arasında bu kadar fark tabii ki olacak!"* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 333)

Âyette malın ihtiyaç sahiplerine seve seve harcanmasına öncelik verilmiştir. Çünkü din, candan ve maldan fedakârlığı gerektirir. Huzurlu bir ibâdet ortamının teşekkülünde, zarûrî ihtiyaçların karşılanarak İslâm kardeşliğinin tesis edilmesinin, emniyet ve barışın yayılmasının çok büyük bir ehemmiyeti vardır. Bunun için de genişlikte olduğu gibi darlıkta ve zorlukta da infaka sarılmak gerekmektedir. Rasûlullah (s.a.v.): "Hangi sadaka daha faziletlidir?" sorusuna şöyle cevap vermiştir:

"Sağlıklı ve ihtiyaçlı olduğun, geçim sıkıntısı çekip fakirlikten korktuğun halde verdiğin sadakadır. Sakın can boğaza gelinceye kadar geciktirme! Sonra o zaman: « unu falana, unu da falana verin. u da falanın hakkıydı» dersin." (Müslim, Zekât 93; Nesâî, Zekât 60)

Üçüncüsü; içtimâi hususlar, muamelât ve beşeri münasebetler: Bunların başında gelen ise verilen söz ve yapılan anlaşmaların gereğini yerine getirmek, sözden dönmemektir.

Allah Rasûlü (s.a.v.): *"Ben kıyâmet günü u üç kısım insanın dü manıyım"* dedikten sonra, ilk olarak *"Allah adına yemin ettikten sonra sözünden cayan ki i"*yi zikretmiştir. (Buhârî, Buyû 106) Diğer bir hadisinde, verdiği sözden dönen kimsenin, bu huyu terk edinceye kadar münafıklıktan bir sıfat taşıdığını haber verir. (Buhârî, İman 24) Efendimiz, ahdine vefa göstermeyenlerin kıyâmet gününde karşılaşacakları acı manzarayı ise şöyle tasvîr eder:

"Kıyâmet günü, sözünde durmayan kimselerin arkasında bir bayrak bulunacak ve vefâsızlığı ölçüsünde o bayrak yükseltilecektir." (Müslim, Cihâd 15)

Zira içtimâî nizamın teşekkülünde ve devamında ahde vefânın, verilen sözde durmanın mühim bir yeri vardır. Fert ve cemiyet hayatının gelişmesi karşılıklı münâsebetlere, bunlar da çeşitli anlaşma ve sözleşmelere bağlıdır. Bunlar olmaksızın içtimâî ve iktisâdî hayatın gelişmesi ve devam etmesi mümkün değildir. Bu sebeple insanların şikâyetlerinin önemli bir kısmı ve işlerin aksamasının temel sebebi umûmiyetle ahde vefâsızlıktır. Yapılan ahde uymayı istemek kazanılmış bir hak, onu yerine getirmek de kabul edilmiş bir vazîfedir. Verdiği sözü tutmayan kimse, karşı tarafın hakkını ödememiş ve kendi vazîfesini de yerine getirmemiş olur.

Dördüncüsü, ahlâkî vasıflar: Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet-i seniyyenin öğrettiği pek çok ahlâkî güzellik bulunmaktadır. Bunların temeli de sabırdır. Her türlü

zorluk karşısında, darlık ve sıkıntıda, özellikle savaşların sebep olduğu ölüm, açlık ve perişanlık hallerinde sabırlı davranabilmektir.

İşte iman, ibâdet, muamelât ve ahlâk boyutlarıyla bütün vazîfelerini tam olarak yerine getirebilen bu talihli kullar, iman ve amellerinde doğru, samimi ve dürüst olan kimselerdir. Onların sözleriyle özleri ve işleri birbirine uygundur. Onlar sadâkat imtihanını başarıyla vermişlerdir. İşte gerçek mânada müttakî olanlar da bunlardır. Bu iman ve amelleriyle, korunması gereken şeyleri en güzel şekilde korumuş, Allah'ın rızâsına erişmiş, cehennem azabından kurtulmuş ve ebedî cenneti kazanmışlardır.

Allah Teâlâ'nın mü'min kullarından istediği bir diğer husus da insanların hayat haklarına önem vermek, haksız yere cana kıyılmasını engellemek ve bunu sağlamak üzere de "kısas" emrinin gereklerini yapmaktır:

Kısasta Hayat Vardır

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلٰىۜ اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ
وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰىۜ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ اَخ۪يهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ
بِالْمَعْرُوفِ وَاَدَٓاءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍۜ ذٰلِكَ تَخْف۪يفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌۜ
فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١٧٨﴾ وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ
حَيٰوةٌ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾

178. Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas emredildi. Buna göre hüre hür, köleye köle ve kadına da kadın kısas edilir. Fakat kâtil, öldürdüğü kimsenin yakını tarafından affedilirse kısas düşer. O zaman affeden, uygun görülen diyeti kabul etmeli, affedilen de diyet borcunu güzelce ve tam olarak ödemelidir. Bu, Rabbinizin bir hafifletmesi ve merhametidir. Bütün bunlara rağmen kim Allah'ın koyduğu sınırı aşarsa, pek acı bir azabı haketmiş olur.

179. Ey akıl sahipleri! Sizin için kısasta hayat vardır. Umulur ki böylece hem öldürmekten hem de öldürülmekten korunursunuz.

İslâm, insanın her türlü haklarını koruyan, onun can ve mal emniyetini sağlayan bir dünya düzeni tesis etmekte, bunu gerçekleştirmek için lâzım gelen temel kâideleri bildirmektedir. Bu temel kâidelerden biri, insanın can güvenliğidir. İslâm, kısas emriyle bu hususta en keskin çareyi ortaya koymuştur.

الْقِصَاصُ (kısas) kelimesinin türediği الْقَصُّ (kass) sözlükte bir haberi anlatmak, izini takip etmek, katili öldürmek, saç veya tırnakları kesmek, takas etmek gibi mânalara gelmektedir. Kâtil, öldürmekte bir yol izlemekte, daha sonra onun izi takip edilerek, onun izlediği yoldan gidilerek, takas yapılarak kendisine aynı ceza verilmektedir.

Hukukta kısas, kasten adam öldüren veya yaralayan kişinin gerekli şartlar çerçevesinde işlediği fiil cinsinden ve ona denk bir ceza ile cezalandırılmasıdır. Yani kasten öldürdüğü kişiye karşılık öldürülmesi ya da kasten işlediği yaralama fiiline karşılık benzeri şekilde cezalandırılmasıdır. (DİA, "Kısas" maddesi, XXV, 488)

İniş sebebini dikkate aldığımızda âyet-i kerîme, Allah Rasûlü (s.a.v.) peygamber olarak gönderilmeden önce bu konuda mevcut olan hükümleri ortadan kaldırarak en âdil hükmü getirmektir. Zira yahudiler sadece öldürmeyi,

hıristiyanlar sadece diyet alıp affetmeyi benimsemişlerdi. Araplar ve onlarla beraber yahudilerin bir kısmı ise bazan öldürmenin vacib olduğuna, bazan da diyetin vacib olduğuna hükmediyorlardı. Fakat bu iki hükümden her birinin uygulamasında da haksızlık yapıyorlardı. Mesela Arap kabilelerinden ensârın iki kabilesi arasında câhiliye devrinden kalma kan davaları vardı. Bir taraf, şeref ve kuvvetine güvenerek diğerine karşı ileri gidip "Bizden bir köle karşılığında sizden bir hür, bir kadın karşılığında bir erkek öldüreceğiz" diye yemin etmişlerdi. Müslüman olduktan sonra Rasûlullah (s.a.v.)'e gelip muhakeme olmak istediklerinde bu âyet indi. (Buhârî, Tefsir 2/23; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 52-53;Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* V, 40-41)

Bu âyet-i kerîmede ölümle alakalı kısas cezası ve ona dâir hükümler zikredilir. Bunun için öldürme olayının "kasten" gerçekleştirilmiş olması gerekir. Hata ile meydana gelen öldürme olaylarında geçerli olan hükümleri Nisâ sûresi 92. âyet-i kerîme; ölüm hâricinde vuku bulan yaralamalarla alakalı hükümleri ise Mâide sûresi 45. âyet-i kerîme beyân etmektedir.

İslâm, suçsuz ya da suçlu, mü'min ya da kâfir, zengin ya da fakir herkesin hakkını savunan adâlet dinidir. Bu sebeple vuku bulan bir suçu cezalandırırken mağdur taraf kadar, suçlunun haklarını da koruyucu tedbirler alır. Bu esasa dayanılarak ceza verirken suçun "kasten" mi, yoksa hata ile mi işlendiği ayrımına dikkat eder. Eğer suçun işlenmesinde kasıt yoksa veya kısasın tatbiki mümkün değilse yahut kısas düşerse bedenî ceza yerine diyet ödetme yönüne gidilir. Ayrıca ödenecek diyete suçlunun kan akrabaları veya yakın çevresi ortak edilir. Böylece bir taraftan suçlunun maddî külfetini hafifleten, bir taraftan da yaralanması veya bir azasını kaybetmesi halinde mağduru, ölmesi durumunda da destekten mahrum kalan ailesini koruyan ortak bir tazmin sistemi oluşturulur. Böylece hem suçluyu hem de mağduru yalnız bırakmayan, bilakis toplumu bozacak suçlarla birlikte mücadeleyi sağlayacak yardımcı müesseseler ihdas edilmiş olur.

Kısas cezasının verilebilmesi için suçu işleyende, mağdurda ve suçu oluşturan fiilde birtakım şartlar aranır. Kısas, ancak ehliyetli mahkemenin kararı ve ilgili resmî görevlilerinin sorumluluğunda uygulanır. Böylece ferdî hak arama yolu kapatılıp, kan davalarının önüne geçilmiş olur.

Kısasla alakalı âyetlerde "affetmek" özellikle tavsiye edilmiş, bunun âhirette günahlara kefaret olacağı bildirilmiştir. (bk. Mâide 5/45) Böylece yüksek ahlâkî duyguların hâkim olduğu ve İslâm kardeşliğinin yaşandığı bir toplum hayatı hedeflenir. Kısas, aslî bir hak ve ilk borçtur. Af ise bunun üzerine gerekebilecek bir fazilettir. Bu fazilet, ya tam olarak kayıtsız ve bedelsiz yahut eksik olarak

diyet ya da başka bir bedel karşılığında yapılır. Bu şekilde kısas, aslî bir vacib olarak meşrû olmasaydı, af bir fazilet değil, insanları öldürme cinayetini mübah kılacak olan bir ihmal olurdu. Yani kısas meşrû olmasaydı, affın hiçbir mânası kalmazdı. İşte Kur'an, bu gerçekten hareketle kısası, öldürülen kimse için bir hak, toplum için aslî bir görev, affı da öldürülen kimsenin velisi için bir fazilet, "iyilik ve ödeme" kelimeleri altında diyet almayı da bir ruhsat olmak üzere meşrû kılmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'de bir insanı haksız yere öldüren kimsenin sanki bütün insanları öldürmüş gibi büyük bir cinâyet işlediği haber verilmiştir. (bk. Mâide 5/32) Kasten işlenen cinayetlerde de gerek mağdur tarafın ve toplumun ortak duygularının tatmin edilmesi, gerekse suçun önlenip insan hayatının ve sağlığının her şeyin üstünde tutulmasını sağlamak üzere suça denk bir ceza demek olan kısas hükmü konulmuştur. Günümüzde yürürlükte olan ceza hukuklarında adam öldürme, ırza tecavüz, silahlı gasp gibi ağır suçlarda suçluya neticede birkaç yılı aşmayan hapis cezalarını uygulanması hem mağdur tarafta ve toplumda büyük bir tepki ve hoşnutsuzluğa yol açmakta, hem de suçun işlenmesinde hiçbir caydırıcı rol oynamamaktadır. Bunu en iyi bilen Rabbimiz suça denk bir ceza emrederek, insan hayatını ve sağlığını korumanın en emniyetli yolunun kısas olduğunu şöyle beyân buyurmaktadır:

"Ey akıl sahipleri! Sizin için kısasta hayat vardır. Umulur ki böylece hem öldürmekten hem de öldürülmekten korunursunuz." (Bakara 2/179)

Kendisi bir hayatı yok etmek anlamına gelse de kısas, aynı zamanda haksız yere bir hayatı yok etmeye karşı, hayatın ve yaşama hakkının sağlanmasının en büyük müeyyidesidir. Şöyle ki:

• Kısas, hem katil olmak isteyen kimse, hem de öldürülmesi istenen kimse hakkında hayatı korumaya sevketmektedir. Çünkü katil olmak isteyen kimse, öldürürse ve öldürdüğünde kendisinin de öldürülmeyi hak edeceğini bilirse akıl gereği olarak, öldürmekten vazgeçer. Böylece hem kendisi hem de karşısındaki hayatta kalır.

• Kısasta, cinayet işleyecek ve cinayete kurban gidecek olandan başka bütün toplumun yaşama hakkını da teminat altına alma vardır. Çünkü bu yolla öldürmenin önüne geçilmesi, bu ikisinden başka, bunlarla uzaktan yakından ilgisi olan insanların da hayatlarının devamına ve güvenliğine bir garantidir. Zira bir öldürme olayı, öldürenle öldürülenin yakınları arasında düşmanlık ve fitneye, bu da büyük kan davalarına sebep olabilmektedir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* V, 48-49; Elmalılı, *Hak Dini,* I, 609)

İhtivâ ettiği hayatî güzellikler ve hedefler itibariyle çok önemli olan kısas,

günahlardan korunabilmemiz, öldürmeden, kısası ihmal veya kötüye kullanmadan sakınıp, hayatımızı ve yaşama hakkımızı muhafaza edebilmemiz için farz kılınmıştır. Ancak bu surette dünya hayatında kötülüklerden sakınır, âhiret hayatında da kurtuluşa erebiliriz.

Önceki âyetlerde bir münasebetle ölümden bahsedilmişken, bu vesileyle ölüm anında yapılması lâzım gelen bir kısım dinî vazîfeler, bunlar içinde de hususiyle vasiyetten bahsedilerek şöyle buyrulur:

كُتِبَ عَلَيْكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرًاۚ اَلْوَصِيَّةُ
لِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِۚ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَۜ ﴿١٨٠﴾ فَمَنْ
بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَاِنَّمَٓا اِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُۜ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ
عَلِيمٌۜ ﴿١٨١﴾ فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا اَوْ اِثْمًا فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ
فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨٢﴾

180. Birinize ölüm yaklaştığı vakit, eğer geride mal bırakıyorsa, anaya, babaya ve yakın akrabaya meşrû bir biçimde vasiyette bulunmak size farz kılındı. Bu, takvâ sahiplerinin yerine getirmesi gereken bir borçtur.

181. Kim bu vasiyeti işittikten sonra değiştirirse, şüphesiz bunun günahı onu değiştirenlerin üzerinedir. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.

182. Kim de vasiyet edenin haksızlığa meylinden veya günaha düşmesinden haklı bir endişe duyar da, mirasçılar arasında bir uzlaşma sağlamak üzere vasiyette değişikliğe giderse, bu takdirde ona bir günah yoktur. Doğrusu Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

اَلْوَصِيَّةُ (vasiyet) kelimesi, bir kimsenin ölmesi veya bir yolla ortadan kaybolması halinde, geride kalanlardan bir şey yapmalarını istemesidir. Dinî bakımdan bu kelime kullanılış biçimine göre, “öldükten sonra malına başkasını mâlik kılmak” veya “öldükten sonra malında ve çocuklarının menfaatleri hususunda tasarruf yetkisini başkasına havale etmek” mânasına gelir. Burada birinci mânada kullanılmıştır. Yine âyetteki اَلْخَيْرُ (hayır) kelimesi, sözlükte “faydalanılan herhangi bir şey” mânasında olup âlimlerin ittifakıyla, “mal” demektir. Bunun, hangi miktarda olacağı belirtilmemekle beraber, en azından kendisinden vasiyet yapılacak bir miktarda olması gerekir.

Miras âyetleri inmeden önce nâzil olan bu âyetlerde vasiyetin kimlere ve ne şekilde yapılacağı beyân edilmektedir. Âyetin iniş sebebiyle alakalı olarak şöyle bir durum tespiti yapılmaktadır:

Câhiliye döneminde insanlar, gösteriş yapmak, övülmek ve şeref sahibi olarak bilinmek için uzak kimselere mallarını vasiyet ederler, diğer taraftan fakir olan akrabalarını ihmâl ederlerdi. Allah Teâlâ bu âyeti indirerek, söz konusu kimseler hakkında vasiyette bulunmayı vâcib kılmıştır. Böylece insanları daha önce alışkanlık haline getirdikleri bu durumdan menedip, akraba olmayan insanlara yapılan yardımları ana, baba ve yakın akrabaya çevirmeyi murad etmiştir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* V, 52)

İçtimai şartlar, hikmet ve maslahatların gerektirdiği kadar bu âyetle amel edildikten sonra Nisâ sûresindeki ana, baba ve diğer akrabaların mirastan alacakları payları net bir şekilde belirleyen âyetlerle (bk. Nisâ 4/11-12) bu âyetin hükmü sınırlandırılmıştır. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz de: *"Allah Teâlâ, her hak sahibine hakkını vermi tir. Artık bundan sonra vâris lehine vasiyet yoktur"* (Ebû Dâvûd, Vesâyâ 6; Tirmizî, Vesâyâ 5) buyurmuştur.

Vasiyet yoluyla verilen mallar, vasiyet edenin verdiklerine bir bağışıydı. Miras âyetleriyle, Allah Teâlâ her hak sahibinin hakkını belirtmiştir. Şüphesiz Allah'ın verdiği, vasiyet edenin verdiğinden daha üstündür. Durum böyle olunca, varis olabileceklere vasiyette bulunmaya gerek kalmamıştır. Fakat isteyen, farz veya vacip olmamakla beraber, vârisleri dışında kalan yakın veya uzak diğer şahıslara vasiyette bulunabilir. Bu yasaklanmış değildir.

Yapılan vasiyeti duyanlar ve görenlere büyük bir sorumluluk düşmektedir. Bu bir emânettir ve emânetin hakkının verilmesi gerekir. Vasiyeti değiştirmeye kalkışmak büyük bir günahtır. Nelerin vasiyet edildiğini bilen kişi, yazarken veya hakları paylaştırırken doğrusunu bile bile gerçeğe aykırı davranır; şâhit olan kişi de yalancı şâhitlik yapmak veya şâhitliği gizlemek sûretiyle diğerine ortaklık ederse, büyük bir günah kazanmış olurlar. Çünkü emânete hıyânet etmiş ve dinin emrine aykırı davranmışlardır.

Ancak vasiyette bulunan kişinin de bilerek veya bilmeyerek hata yapma ihtimali vardır. Mesela helâl olmayan bir mal veya meşrû olmayan bir fiil vasiyet etmiş olabilir. Vasiyetin dinî ve hukukî bir kısım kâidelerine uymamış, kasten veya bilmeyerek yanlışlar yapmış olabilir. Hâsılı hata ile veya bile bile haktan sapıp, adâlet ve iyilikten ayrılabilir. Bundan haberdar olan herhangi bir kimse mesela veli, vâli, müftü, kadı veya vâris, samimi olarak bir haksızlık ve kötülüğün vuku bulmasından korkar da, vasiyetle alakası olan kimselerin aralarını düzeltir, haksızlığın giderilip adâletin gerçekleşmesini sağlarsa, böyle bir değiştirmede, onun üzerine günah yoktur. Hatta böyle bir davranış, sakıncalı olmak bir yana, mü'minlerin önde gelen vazîfelerinden biridir.

Allah Teâlâ'nın bildirdiği her türlü emir ve yasaklara güzelce riayet edebilmek,

ancak iyi bir takvâ eğitimi, kalp tasfiyesi ve nefis terbiyesine bağlıdır. Bu terbiye ise sabır, nefsin arzularını bertaraf etmek, etkili bir ibâdet, bedenî ve ruhî bir riyâzatla gerçekleşebilir. Bunu sağlayacak amellerin başında da oruç geldiğinden devam eden âyetlerde şöyle buyrulur:

Oruç Size Farz Kılındı

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ ﴿١٨٣﴾

183. Ey iman edenler! Sizden öncekilere farz kılındığı gibi oruç tutmak size de farz kılındı. Umulur ki böylece günah ve fenâlıklardan korunursunuz.

الصِّيَامُ (sıyâm) kelimesi, sözlükte yiyip içmek, konuşmak ve yürümek gibi fiillerden kendini tutmak ve hareketsiz kalmak demektir. Dinî terim olarak "sıyâm", imsak vaktinden itibaren, akşam namazı vaktinin girişine kadar Allah Teâlâ'ya kulluk niyetiyle yemekten, içmekten, cinsî münâsebetten ve orucu bozan diğer şeylerden nefsi alıkoymaktır. Oruç, yalnız bedenle yapılan ibâdetlerden biri olması sebebiyle şartları taşıyan her müslümana farz-ı ayndır.

Âyet-i kerîmedeki **"Sizden öncekilere farz kılındığı gibi"** (Bakara 2/183) ifadesi şu incelikleri içerir:

• Oruç ibâdetine ehemmiyet vermek. Allah Teâlâ onu önceki toplumlara emrettiği gibi, İslâm ümmetine de emretmiştir. Bu, orucun nefisleri ıslah etmedeki tesirini ve sevabının bolluğunu gösterir. İnsanlığın, terbiye ve nizam bakımından bu ibâdete büyük bir ihtiyacı ve tatbikinde hesaba gelmez faydası olduğunu bildirir.

• Öncekilerden geri kalmamak için müslümanları bu ibâdeti iştiyakla yapmaya teşvik etmek. Zira müslümanlar ibâdetlerde yarışıyorlar, özellikle Ehl-i kitaba üstün gelmeyi seviyorlar ve onların "Biz şeriat ehliyiz" diyerek kendilerine karşı övünmelerini engellemek istiyorlardı.

• Belli bir zorluğu olan oruç ibâdetinin sadece bu ümmete yüklendiğini sanıp da muzdarip olmamalarını temin etmek ve orucun, öteden beri uygulanagelen ilâhî bir kanun olduğunu bildirmek. Zira bir zorluk ve sıkıntı genele yayıldığı zaman, ona tahammül etmek kolaylaşır.

• Mü'minlerin azimlerini kamçılamak, bu hususta gevşek davranmalarını engellemek, önceki ümmetlerden daha üstün bir gayretle bu ibâdeti îfâ etmelerini sağlamak. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* II, 156-157)

Oruç, İslâm'ın önemli şartlarından biridir. Başlı başına nefisle cihattır; nefsin terbiye ve tezkiyesinde pek mühim bir yere sahiptir. Günahlara ilgisi olan nefsânî temayüller bununla sakinleştirilir. Oruç, bir irade ve kalb işidir. Hayatın lezzetini, iradenin kıymetini tattıracak en güzel bir özelliktir. Fakat o nefse, ilâhî

emirlerin en meşakkatlisi gibi görünür. Bu hikmete binâen önce dinî emirlerin en hafifi olan namaz, ikinci olarak ortası olan zekât, üçüncü olarak da en zoru olan oruç emredilmiş, böylece dinî emirlerin bildirilmesinde tedricî bir yol takip edilerek insanlara bir alıştırma yapılmıştır. (Elmalılı, *Hak Dini,* I, 627-628)

Oruç ibâdetinde en açık yön ihlastır. Ona riyanın karışması mümkün değildir. Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur:

"Âdemoğlunun her ameli katlanır. Hayır ameller, en az on katıyla yazılır. Bu, yedi yüz katına kadar çıkar. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Oruç, bu kâidenin dışındadır. Çünkü o, sırf benim içindir. Ben de onu dilediğim gibi mukâfatlandıracağım. Zira kulum benim için şehvetini, yemesini ve içmesini terketti." Oruçlu için iki sevinç vardır: Biri, iftar vaktindeki, diğeri de Rabbine kavuştuğu andaki sevincidir. Oruçlunun ağzından çıkan koku, Allah yanında misk kokusundan daha hoştur." (Müslim, Sıyâm 164)

İnsan psikolojisi açısından baktığımız zaman orucun daha farklı hikmetleri gün yüzüne çıkar. Oruç, psikolojik açıdan insanı destekler, beden ve ruh dengesini sağlar. İnsan iradesini kuvvetlendirir. Başka zamanlar bir saat tahammülü olmayan tiryakiler, oruçlu oldukları müddetçe sabredebilmektedirler. Oruç, heyecan ve korkulara, sinir ve şuur bozukluklarına karşı müspet tesir yapmakta, ağır rûhî bunalımlara karşı sinirlerin dayanma gücünü artırmaktadır. Böylece insanın ruhî açıdan tedavisine yardımcı olmaktadır. Oruç şehveti kırar, nefsin heveslerini mağlub eder. Oruç, aynı zamanda midenin ve bedenin dinlenmesiyle vücuda ait birtakım sıhhî ve tıbbî faydaları bulunan bir beden terbiyesini de içine alır. Oruç, on bir ay durmadan çalışan midemizin ve diğer hazım azalarımızın dinlenmesini ve sıhhat kazanmasını temin eder. Vücudun hastalıklara karşı mukavemetini artırır. İçtimai açıdan oruç, zengin ile fakir arasındaki dengesizliği gidererek, bunlar arasında rûhî, iktisâdî ve içtimaî bir âhenk tesisine yardımcı olur. Oruç zengine açlığın ve imkânsızlığın ne demek olduğunu hissettirerek, fakirin halini anlamaya ve ona yumuşak davranmaya sevk eder.

Oruç, insandaki şehevî arzuları dizginleyerek nesli ve cemiyeti bozan gayr-i meşrû ilişkilere de set çeker. Dünyanın âdi lezzetlerini, makam sevgisini küçük gösterir, kalbin Allah'a bağlılığını artırır ve ona bir melekiyet safiyeti bahşeder. Oruç tutanlar, her türlü arzularına hakim olmayı başarır. Nefsin arzularını ihtiyaca göre ve meşrû yolla kullanmasını bilir. Bunun için Peygamber Efendimiz:

"Ey gençler! Evlenmeye gücü yeten evlensin. Çünkü evlenmek gözü haramdan engeller ve ırzı korur. Evlenmeye gücü yetmeyen de oruca devam etsin. Çünkü oruç tutmak, insanın şehvetini kırar" (Buhârî, Savm 20; Müslim, Nikâh 1, 3) buyurur.

Bütün bu faydalarına rağmen orucun asıl hikmeti, Allah'ın emrine boyun eğerek kulluk zevkini tatmak; ruhu, riyâ izlerinden temizleyerek ihlâsı artırmak, bizzat Allah'ın korumasına girerek nefisle cihâd etmek ve takvâ derecesine ulaşmaktır. Bu bakımdan orucun günlerini ve daha başka hikmetlerini haber vermek üzere buyruluyor ki:

اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍۜ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ
اُخَرَۜ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍۜ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا
فَهُوَ خَيْرٌ لَهُۜ وَاَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾

184. Oruç sayılı ve belli günlerde tutulur. Ancak bu günlerde hasta olup veya yolculuğa çıkıp da oruç tutamayanlarınız, tutamadığı oruçları diğer günlerde tutar. Oruca dayanamayanlara ise, tutamadıkları her gün için bir fakiri bir gün doyuracak kadar fidye gerekir. Kim de, gönlünden koparak birden fazla fakiri doyurur veya fidye miktarını artırırsa, kendisi için daha hayırlı olur. Ama her şeye rağmen oruç tutmanız, bir bilseniz, sizin için elbette daha hayırlıdır.

"Sayılı günler"den maksat, içinde oruç tutmanın farz olduğu ramazan ayıdır. Bunlar, senenin bütününe nazaran az ve sınırlıdır. Bu ilâhî emir karşısında korkmaya ve ürkmeye gerek yoktur. Zira Allah Teâlâ, kullarının özel durumlarını dikkate alarak, onların sıhhatlerini bozmayacak ve takatlerini tüketmeyecek bir tarzda bunu meşrû kılmıştır. Oruç günlerinde hasta ve yolcu olanlara oruç tutma mecburiyeti yoktur. Onlar, durumları normale döndüğünde, yani hasta olanlar iyileştiği, yolcu olanlar memleketlerine döndüğü zaman tutamadıkları oruçları gününe gün tutarlar. Yaşlı insanlar, emzikli ve hamile kadınlar gibi oruç tutmakta zorlananlar; ona ancak zorlanarak güç yetirmeye çalışanlara gelince, bunlar oruç tutmayacak, her gün için bir fidye verebileceklerdir. Fidye, bir fakirin bir günlük yiyeceğidir. Bu yiyecek buğday, arpa ve hurmadan olabileceği gibi, çeşitli zaman ve mekanlara göre ihtiyacı karşılayabilecek başka yiyecek maddelerinden de olabilir. Fidye verirken cömert davranmak, elden geldiği kadar fazla verebilmek, kişinin dünya ve âhirette daha büyük mükâfatlar elde etmesine vesile olacaktır. Ancak şu bir gerçek ki, ister hasta ister yolcu olsun, isterse oruca zor dayanacak bir durumda bulunsun, her halükarda oruç tutabilmek mü'min için son derece faydalıdır. Onun dünya ve âhiretine büyük faydalar getirecektir.

İbâdetlerin makbul olabilmesi için iki önemli şarttan biri Allah'a iman, ikincisi ihlâs ve samimiyettir. Bir işi Allah rızâsını gözeterek, karşılığını sadece Allah'tan

bekleyerek yapmak, riyâ ve gösterişe kaçmamaktır. Ramazan orucunu, onun farziyetine, faziletine ve faydasına yürekten inanarak ve karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek, tam bir ihlâs ve samimiyetle tutan kimselerin, geçmiş günahlarından arındırılacaklarını Rasûlullah (s.a.v.) şöyle müjdelemektedir:

"Kim, faziletine inanarak ve kar ılığını Allah'tan bekleyerek ramazan orucunu tutarsa, geçmi günahları bağı lanır." (Buhârî, Savm 6; Müslim, Sıyâm 203)

İçinde oruç tuttuğumuz ramazan ayının faziletini ve ondaki bu feyiz ve bereketin nereden kaynaklandığını haber vermek üzere buyruluyor ki:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذٖٓي اُنْزِلَ فٖيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى
وَالْفُرْقَانِۚ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُۜ وَمَنْ كَانَ مَرٖيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ
فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَۜ يُرٖيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرٖيدُ بِكُمُ الْعُسْرَۘ وَلِتُكْمِلُوا
الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾

185. Orucun farz kılındığı ramazan ayı, insanlara hidâyet rehberi olup onlara doğru yolu gösteren ve hakkı bâtıldan ayırıcı en açık delilleri ihtiva eden Kur'an'ın indirildiği aydır. İşte bu sebeple içinizden ramazan ayına erişen orucunu tutsun. Ancak hasta veya yolcu olup da oruç tutamayan kimse, tutamadığı oruçları başka günlerde tutsun. Allah sizin için kolaylık diler, fakat zorluk dilemez. Bütün bunlar sayıyı tamamlamanız, size doğru yolu gösterdiği için Allah'ın yüceliğini tanımanız ve O'na şükretmeniz içindir.

Ramazan ayı, Kur'an'ın indirilmeye başladığı ay olup en büyük şeref ve değerini ondan almaktadır. Kur'an ise insanlara bir hidâyet rehberidir. Onlara doğru yolu gösteren dürüst ve güvenilir bir kılavuzdur. Onda hidâyete dâvet eden açık deliller ve küfrün belini kıran mûciz beyânlar yer almaktadır. Kur'an, aynı zamanda Furkãn'dır; hakla bâtılı, doğruyla yanlışı, güzelle çirkini ve iyiyle kötüyü birbirinden ayırır. Hakka tâbi olmayı ve bâtıldan kaçınmayı öğütler. Bu sebeple ramazan ayı, son derece feyizli, bereketli ve şerefli bir zaman dilimidir. Bu aya ulaşan ve oruç tutma şartlarını taşıyan mü'minler, mutlaka onu tutmalıdırlar. Hasta ve yolcu olanlar, tutmayabilir ve başka günlerde kaza edebilirler. Kullarına karşı sonsuz merhamet sahibi olan Allah Teâlâ, ister oruçla ister diğer dinî hükümlerle alakalı olsun hep onlar için kolay olanı, yapılabilmesi mümkün ve rahat olanı istemektedir. Onların takatlerini zorlayacak veya aşacak hükümler emretmemektedir. Dolayısıyla dinde "teklîf-i mâ lâ yutâk", yani güç yetirilemeyecek hususların emredilmesi sözkonusu değildir.

O halde aklı ve imanı sağlam olan mü'minler, Allah'ın emirlerini doğru anlamalı ve ona gerektiği şekilde itaate koşmalıdırlar. Burada bahsedilen oruç olduğuna göre, onu, günlerinin sayısınca tam olarak tutmalıdırlar. Namazlarda, bayram namazında ve hutbesinde hatta mümkün olan bütün vakitlerde أَللّٰهُ أَكْبَرُ (Allahu Ekber) "Allah en büyüktür!" diyerek, Allah'ın birliğini, tekliğini ve büyüklüğünü tasdik ve ikrar etmelidirler. Çünkü Allah, katından bir ikram olarak onlara hidâyeti nasip etmiş ve onlara kendisine vardıracak en güzel yolları göstermiştir. En mühimi de, verdiği nimetler sebebiyle O'na şükretmelidirler. Şunu bilsinler ki, yaptıkları hiçbir amel boşa gitmeyecek ve mükâfatları asla zâyi olmayacaktır. Zira Allah Teâlâ, kullarına çok yakındır:

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِى عَنِّى فَإِنِّى قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ

فَلْيَسْتَجِيبُوا لِى وَلْيُؤْمِنُوا بِى لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

186. Rasûlüm! Kullarım sana beni sorarlarsa, şüphesiz ben onlara çok yakınım. Bana dua edenin duasına icâbet ederim. Öyleyse onlar da benim dâvetime uysunlar ve bana iman etsinler. Böyle yaparlarsa, en doğru yolu bulmuş olurlar.

Âyetin iniş sebebi hakkında şöyle bir rivayet vardır: Bir bedevî Rasûlullah (s.a.v.)'e: "Eğer Rabbimiz bize yakın ise O'na içten sessizce yalvaralım. Yok eğer uzak ise O'na yüksek sesle nidâ edelim" deyince Allah Teâlâ, kullarına yakın olduğunu ve onların dualarına çok süratli bir şekilde icâbet ettiğini belirtmek üzere bu âyeti indirdi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 215)

Hayber'i fethe giderken ashâb-ı kirâm bulundukları bir vâdide أَللّٰهُ أَكْبَرُ أَللّٰهُ أَكْبَرُ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ (Allahu ekber Allahu ekber lâ ilâhe illallah) "Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah'tan başka ilâh yoktur" şeklinde yüksek sesle tekbir getirmeye başladılar. Allah Rasûlü (s.a.v.) onlara: *"Kendinize acıyın. Siz, sağır olan veya çok uzakta bulunan birine değil bilakis i iten, yakın olan ve sizinle beraber bulunan birine dua ediyorsunuz"* şeklinde ikazda bulundu. (Buhârî, Megâzî 38; Müslim, Zikir 44)

Diğer âyet-i kerîmelerde, Allah Teâlâ'nın kullarına olan yakınlığı şöyle haber verilir:

"Gerçek şu ki, insanı biz yarattık ve nefsinin ona neler fısıldadığını da çok iyi biliyoruz. Çünkü biz ona şah damarından daha yakınız." (Kãf 50/16)

"İyi bilin ki Allah kişiyle kalbinin arasına girer." (Enfâl 8/24)

Allah'ın kula yakınlığı, mekan itibariyle değil, ilim ve ihata itibariyledir. O,

yarattığı kullarının her halini en iyi şekilde bilmektedir. Burada en mühim husus, kulun bu gerçeğin farkında olması, bu yakınlığı şuur halinde yaşaması ve ruhunun derinliklerinde bunu hissetmesidir. Kulun bu yakınlığı hissetmesinin önündeki en büyük engel; dünya sevgisi, yeme, içme ve diğer dünyevi meşgalelerdir. Şartlarına riâyetle tutulan oruçlar, gönülden taşan dualar ve ihlasla yapılan diğer ibâdetler, bu nevi engellerin aşılmasına ve ilâhî yakınlığın hissedilmesine vesile olacaktır. Bu sebeple Cenâb-ı Hak, kullarını duaya, emirlerine uymaya ve kendine inanmaya dâvet etmektedir. Zira kulun Rabbiyle, eşyayla ve kendini ilgilendiren her hususla arasındaki ilişkileri düzenlemede en doğru olanı keşfetmesinin yolu da budur.

Âyet-i kerîmede Rabbimiz, yapılan dualara hemen icâbet edeceği müjdesini vermektedir. Bu müjde, samimi olarak yapılan bütün dualar için geçerlidir. Kulun her "Yâ Rabbi" niyazına Allah "Buyur kulum" diye mukabelede bulunmaktadır. Kulun istediği şeyi ise, onun hayrına olacak şekilde en münasip vakitte ve durumda yerine getirir. Dolayısıyla zaman zaman duanın akabinde sabretmek gerekebilir. Bu hususta Allah Rasûlü (s.a.v.) şu uyarıda bulunmaktadır:

"Acele etmedikçe her birinizin duası kabul edilir. Acele etmesi ise: «Dua ettim, fakat duam kabul olunmadı» demesidir." (Muvatta', Kur'an 29)

"Dua eden bir kimse mutlaka u üç durumdan biriyle kar ıla ır: Ya istediği hemen verilir, ya lehine olacak ekilde ertelenir ya da günahlarına kefâret olur." (Muvatta', Kur'an 36)

Gelen âyet-i kerîmede ise oruçla alakalı önemli bazı hususlar açıklığa kavuşturulmaktadır:

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلٰى نِسَآئِكُمْۜ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ
لَهُنَّۜ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْـٰٔنَ
بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْۖ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ
الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِۖ ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى
الَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَاَنْتُمْ عَاكِفُونَۙ فِي الْمَسَاجِدِۜ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا
تَقْرَبُوهَاۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾

187. Oruç gecelerinde eşlerinizle ilişkide bulunmanız size helâl kılındı. Onlar sizin için bir elbise, siz de onlar için bir elbise durumundasınız. Allah, nefislerinize karşı koyamayacağını bildiği için tevbenizi kabul edip

sizi bağışladı. Bundan böyle eşlerinizle beraber olabilir ve Allah'ın sizin için takdir buyurduğu nesli arzu ve talep edebilirsiniz. Fecrin, beyaz ipliğe benzeyen aydınlığı siyah ipliğe benzeyen gece karanlığından ayrılıncaya kadar bütün gece yiyin için. Sonra güneş batıp akşam namazı vakti girinceye kadar orucu tamamlayın. Mescitlerde itikâfa çekildiğinizde eşlerinizle geceleri bile ilişkide bulunmayın! Bunlar Allah'ın belirlediği sınırlardır; sakın bu sınırlara yaklaşmayın! İşte Allah insanlara âyetlerini böylece açıklamaktadır ki, günahları terkedip kendisine karşı gelmekten sakınabilsinler.

Âyetin iniş sebebi şöyledir:

Orucun farz kılındığı ilk zamanlarda müslümanlar, ancak akşam vaktinden yatsı namazını kılıncaya veya uyuyuncaya kadar yiyip içebiliyor ve eşleriyle beraber olabiliyorlardı. Yani imsak, yatsı namazından veya uykudan itibaren hemen başlıyordu. Birgün Hz. Ömer, yatsı namazını kıldıktan sonra eşiyle beraber oldu. Büyük bir pişmanlık duyarak Allah Rasûlü'ne geldi ve durumu arzetti. Orada bulunan birkaç kişi daha kalkarak aynı hatâyı işlediklerini itiraf edince bu âyet indi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 223-224)

Buna göre oruç gecelerinde cinsi münasebet helâl kılınmıştır. Yeme, içme ve cinsi münasebet gibi bu meşrû fiillerin yapılma zamanı, akşam namazı vaktinin girmesiyle başlayıp, sabahleyin şafak sökünceye, tan yeri beyaz bir iplik gibi ağarıncaya kadar devam etmektedir. Buna "fecr-i sâdık" denilmektedir. "Fecirde beyaz ipliğin siyah iplikten ayrılması" ifadesi, bu mânayı tasvirî bir üslupla açıklamaktadır. Orucun vakti ise, fecr-i sâdıkla başlayan imsakten akşam namazı vakti girinceye kadardır. Bu vakit içinde şartlarına riayet ederek oruç tutulmalıdır.

Mescitlerde itikâfa çekilenler ise bu halde oldukları sürece ne gündüz ne de gece hanımlarına yaklaşmamalıdırlar. "İtikâf", Allah'a ibâdet ve taat maksadıyla mescitte durmak ve def-i hâcet gibi zarûrî durumlar dışında mescitten ayrılmamaktır. İbâdet niyetiyle kısa bir müddet bile mescitte kalmak itikâf sayılmıştır. Rasûlullah (s.a.v.), ramazanın son on gününde mescitte itikâf yapmış, bunu hiç aksatmamış hatta vefatından önceki ramazanda bunu iki katına çıkarmıştır. (bk. Buhârî, İtikâf 1-6; Müslim, İtikâf 1-6) Bu açıdan itikâf, mühim bir sünnettir.

Kur'an, Allah'ın koyduğu hükümleri ve çizdiği haram ve helâl sınırlarını açıklamakta, bu sınırları aşmayı değil, onlara yaklaşmamayı emretmektedir. Çünkü bu hükümler ve bu ilâhî âyetler, kulların yasak ve zararlı olan her türlü kötülükten uzak durup takvâya ermeleri için beyân edilmektedir. Bu

hükümlerden biri de haksız kazançtan sakınmaktır:

وَلَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَآ اِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا

فَرِيقًا مِنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾

188. Birbirinizin malını haksız yollarla yemeyin. Başkalarına âit bazı malları, günah olduğunu bile bile haksız yolla yemek için mevki ve makam sahiplerine rüşvet vermeyin.

Âyet-i kerîme, haram ve şüpheli yollarla haksız kazanç elde etmenin her çeşidini kesin bir dille yasaklamaktadır. Hiç kimse başka birinin malını dinin asla câiz görmediği hırsızlık, kumar, çapulculuk, eşkiyalık, emânete hainlik gibi yollarla yiyemez. Yine hiç kimse, hâkimlere rüşvet vererek başkalarının malını ele geçirmeye çalışamaz ve başkalarının malını ele geçirmek için yalancı şâhitlik, yalan yemin ve iddialarla mahkemeye başvuramaz. Var olan delillere göre hâkimin, haksız kimse lehine hüküm vermesi mümkün olabilir. Fakat bu, o malın haksız kişiye helâl olduğu anlamına gelmez.

Âyet-i kerîmenin iniş sebebi olarak şöyle bir rivayet nakledilir:

Abdân el-Hadramî, İmrü'l-Kays el-Kindî'den bir parça yer dava etmişti ve delili yoktu. Bundan dolayı Rasûlullah (s.a.v.) İmrü'l-Kays'a yemin ettirmeye karar verdi. O da yemin etmek istedi. Bu âyet nâzil oldu. İmrü'l-Kays yeminden çekindi ve adı geçen araziyi Abdân'a teslim etti. (Kurtubî, *el-Câmi'*, II, 338-339)

Peygamber Efendimiz, bu ve benzeri durumlar hakkında mü'minleri harama düşmekten korumak maksadıyla şu ikazda bulunmaktadır:*"Ben de sizin gibi bir insanım. Siz aranızdaki anla mazlığı çözmek için bana geliyorsunuz. Olabilir ki sizden biriniz delîlini daha güzel sunar, ben de duyduğuma göre hüküm verebilirim. Bu durumda, kimin lehine karde inin hakkından bir eyle hükmedersem sakın onu almasın. Çünkü böylece ona, ate ten bir parça kesip vermi olurum."* (Buhârî, Hiyel 10; Müslim, Akdiye 4)

Rasûlullah (s.a.v.), çarşıda bir satıcının yanına vardı. Önündeki buğday yığınının içine elini daldırdı ve ıslak olduğunu fark etti. Satıcıya:

"–Nedir bu?" diye sordu. Adam:

"–Ey Allah'ın Rasûlü, yağmur ıslattı" deyince Efendimiz:

"–Bu ya lığı üstte bırakıp insanların görmesini sağlayamaz mıydın? Aldatan benden değildir!" buyurdu. (Müslim, İman 164)

Allah Rasûlü (s.a.v.), rüşvet verene de rüşvet alana da lânet etmiştir. (Tirmizî, Ahkâm 9; Ebû Dâvûd, Akdiye 4) Bu bakımdan haksızın lehinde, hakkı olanın ise aleyhinde hüküm verilmesine sebep teşkil edecek şekilde rüşvet vermek ve

almanın, büyük bir günah olduğu anlaşılmaktadır. Rüşvet vermek ve almak haram olduğu gibi, rüşvet vererek elde edilen menfaat ve kazançlar da haramdır. İçtimaî düzeni bozan çok kötü bir hastalık olan rüşvetin mutlaka engellenmesi, bunun için de fertlerin bu konuda ciddi terbiye edilmesi gerekmektedir.

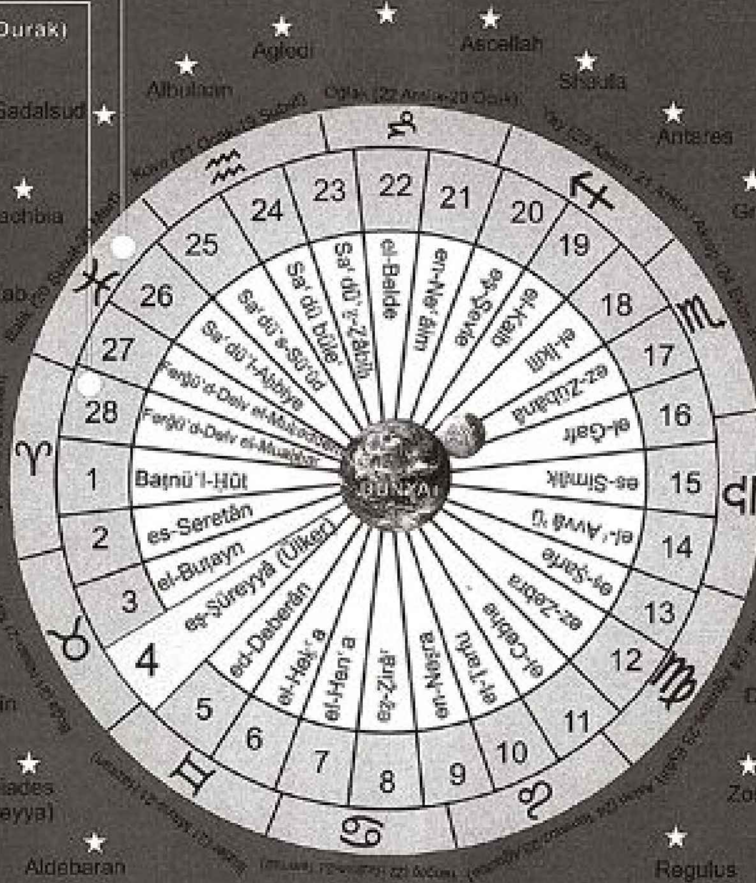
Mü'minlerin sorularına cevap verilip ikaz edildikleri bir başka husus da şudur:

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِۜ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّۜ وَلَيْسَ الْبِرُّ
بِاَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰىۚ وَأْتُوا الْبُيُوتَ
مِنْ اَبْوَابِهَاۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾

189. Sana ayın hallerinden soruyorlar. De ki: "Onlar insanlar ve hac için zaman ölçüleridir." Evlere arkalarından girmeniz iyilik değildir. Asıl iyilik, Allah'a karşı gelmekten sakınan kimsenin iyiliğidir. Evlere kapılarından girin ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.

Bu âyet-i kerîme, bazı müslümanların Peygamber Efendimiz'e, ayın kimi zaman ip gibi ince, kimi zaman da güneş gibi dolgun görünecek kadar çok değişik safhalar geçirmesinin fayda ve hikmetini sormaları üzerine inmiştir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* V, 103) Ayın hilâl halinden başlayarak bir ay boyunca şekilden şekle girerek sürekli değişmesi, insanlara vakit tayiniyle ilgili faydalar sağlamaktadır. Dinimizin emrettiği oruç, zekât, hac ve kurban gibi ibâdetlerin vakitleri de ayın hallerine göre belirlenmektedir. Burada ibâdetler içinde ehemmiyetine binâen ve altı âyet sonra genişçe beyân edilecek olan hac meselelerine bir başlangıç olması için isim olarak sadece hac zikredilmiştir.

On İki Burç
26 menzil (Durak)
AYIN MENZİLLERİ VE BURÇLAR

Âyet-i kerîmede ikinci olarak Arapların yanlış bir adetine dikkat çekilmektedir. Bir kısım Araplar, hac veya umre için ihrama girdiklerinde eve, bağa ve çadıra kapısından girmezlerdi. İhrâma giren eğer yerleşik bir hayat sürüyor ve binâda oturuyorsa evin arka tarafından bir delik deler ve ihrâmdan çıkıncaya kadar bu delikten girip çıkardı. Ya da eve bir merdivenle çıkıp inerdi. Eğer göçebe bir hayat sürüyor ve kıl çadırlarda oturuyorsa çadırın kapısından girip çıkmaz, arkasından dolanırdı. Bazıları da ihrâma girdikten sonra gölgelenmez, keş yemez ve yün kırkmazlardı. Bu hareketlerini de iyilik ve sevap sayarlardı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 255-256; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* V, 107)

Halbuki bütün bunlar, Allah'ın dîninde olmayan, tamâmen kendi kafalarından uydurdukları hareketlerdir. Mânasız bir meşakkat ve şekilcilikten başka bir şey değildir. Allah Teâlâ bu tür zoraki davranışların bir iyilik ve Allah'a yakınlık vesîlesi olmadığını bildirdikten sonra, gerçek iyiliğin ne olduğunu açıklamıştır. Gerçek iyilik; evlere arka tarafından girmek değil, Allah'ın yasakladığı haramlardan, nefsin arzu ve isteklerinden sakınmaktır. Hakîkî iyilik sahibi olanlar, bunlardır. O halde evlere kapılarından girmeli, emirlerini yapmak ve yasaklarından kaçınmak sûretiyle de Allah'tan hakkiyle korkmalı ki kurtuluşa ermek mümkün olabilsin.

Takvâya erebilmek için yapılması gereken en mühim vazîfelerden biri, şüphesiz mal ve canı feda ederek Allah yolunda savaşmaktır. Bu sebeple devam eden âyetlerde savaş konusu ele alınarak şöyle buyrulur:

Allah Yolunda Savaşın

الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ

190. Sizinle savaşanlarla Allah yolunda siz de savaşın. Fakat Allah'ın koyduğu kuralları çiğneyerek haddi aşmayın. Çünkü Allah, haddi aşanları sevmez.

Mekke döneminde müslümanların müşriklerle savaşmalarına müsaade edilmemiş, daha çok sabır, af ve müsamaha tavsiye edilmiştir. Zira iki tarafın kuvvetleri arasında normal karşılanabilir bir denge yoktu. Müslümanlar sayı ve silah bakımından zayıftı. Diğer taraftan insanlığın barış, saâdet ve huzuru için gönderilen bir dinin ilk planda savaştan yana olmadığı hikmetini ortaya koymak gerekiyordu. Zâten bu hikmet, İslâm'ın ruhunda her zaman mevcuttur. Medine döneminde **"Kendilerine karşı savaş açılan müslümanlara, zulme uğradıkları için savaş izni verilmiştir"** (Hac 22/39) âyetiyle savaşa müsaade edilmiştir. Müslümanlar Hudeybiye anlaşmasına kadar hep müdâfaa savaşı yapmışlardır. Bedir, Uhud ve Hendek savaşları buna örnektir. Hudeybiye anlaşmasından sonra inen bu âyetle ise savaş emredilmiştir. Bu âyetin, hem düşman saldırısına karşı müdâfa harbini, hem de gerekli görüldüğünde karşı taraftan bir saldırı olmaksızın taarruz harbini emrettiği, dolayısıyla sonraki bir kısım savaş âyetleriyle (bk. Tevbe 9/36) neshedilmediği kabul edilmiştir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 260; Elmalılı, *Hak Dini,* II, 689)

İbn Abbas (r.a.), bu âyetin iniş sebebiyle alakalı olarak şu bilgiyi vermektedir: Bu âyet, Hudeybiye Anlaşması sırasında nâzil oldu. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hicretin altıncı yılı Zilkâde ayında umre yapmak maksadıyla ashâbıyla birlikte yola koyuldu. Mekke yakınlarındaki Hudeybiye'ye geldiklerinde müşrikler, müslümanların Kâbe'ye gitmesine engel oldular. Nebiyy-i Muhterem (s.a.v.) Hudeybiye'de bir ay kaldı. Sonra Peygamberimiz'e gelecek yıl Mekke'ye gelerek umre yapmak üzere bir anlaşma teklif ettiler. Rasûlullah (s.a.v.), o yıl, müslümanların Kâbe ziyâretini engellemelerine rağmen, müşriklerin şartlarını kabul etti. Ashâb-ı kirâm, ertesi yıl kazâ umresi için ânîden geldiklerinde, müşrikler verdikleri sözü tutmaz da onlarla savaşmak zorunda kalırız, endişesine kapıldılar. Harâm olan bir ayda ve haram bölgede savaşmak istemediler. Bunun üzerine **"Sizinle savaşanlarla Allah yolunda siz de savaşın"** (Bakara 2/190) âyeti nâzil oldu. (Kurtubî, *el-Câmi'*, II, 347)

Âyetteki **"Allah yolunda savaşmak"** ifadesi, "Allah'ın ismini yüceltmek ve

O’nun dinini yaymak ve kuvvetlendirmek için cihâd etmek” mânasına gelir. (Zemahşerî, *el-Ke âf*, I, 115) Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’e: “Kahramanlık için savaşan adam, yurdunu ve yakınlarını korumak için savaşan adam ve bir de gösteriş için savaşan adam, bunlardan hangisi Allah yolundadır” diye soruldu. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle cevap verdi: *“Kim, Allah’ın sözü daha yüce ve üstün olsun diye sava ırsa, i te o, Allah yolundadır.”* (Buhârî, Tevhid 28; Tirmizî, Fezâilü’l-Cihâd 16)

Âyetin “**Fakat Allah’ın koyduğu kuralları çiğneyerek haddi aşmayın. Çünkü Allah, haddi aşanları sevmez”** (Bakara 2/190) kısmı, müslümanları Allah’ın rızâsına uygun olmayacak tarzda şahsi menfaat, maddî kazanç ve intikam duygularıyla savaşmaktan men etmektedir. Böylece hem haksız saldırıyı hem de başlanmış bir savaşta aşırı gitmeyi, gereksiz kan dökmeyi; yaşlıları, çocukları ve benzerlerini öldürmeyi, müsle yapmayı yani öldürülen kişilerin burun, kulak ve diğer azalarını kesmeyi, anlaşmalı bir topluluğa saldırmayı ve çevreye zarar vermeyi yasaklamaktadır.

Bu hususla alakalı olarak Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

ş *“Allah yolunda «bismillâh» diyerek sava ın, Allah’ı inkâr edenlerle vuru un. Sava ın,*
ş *fakat a ırı gitmeyin; ganimet mallarından a ırmayın, sözünüzden caymayın, acımasızlık etmeyin. Dü manın el, ayak, kulak, burun gibi uzuvlarını kesmeyin. Çocukları öldürmeyin.”* (Müslim, Cihâd 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 240)

Efendimiz, bir savaşta öldürülmüş kadınlar görmüş, bu durum hiç hoşuna gitmemiş ve savaşta kadınların ve çocukların öldürülmesini yasaklamıştır. (Muvatta’, Cihâd 9)

Savaşta dikkat edilmesi gereken bir takım hususları açıklamak üzere buyruluyor ki:

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَاَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ اَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ۚ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ
فِيهِ ۚ فَاِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ ۚ كَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾ فَاِنِ
انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٢﴾

191. Onları yakaladığınız yerde öldürün. Onlar sizi nereden çıkardılarsa siz de onları oradan çıkarın. Bilin ki fitne, adam öldürmekten daha beterdir. Onlar sizinle Mescid-i Harâm civarında savaşmadıkça, siz de onlarla orada savaşmayın. Fakat sizinle orada savaşmaya kalkışırlarsa onları öldürün. Kâfirlerin cezası işte budur.

192. Eğer onlar savaştan vazgeçerlerse şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

Bu âyetler, Allah'a ve Rasûlü'ne inanmaları sebebiyle Mekke'den zorla çıkarılan ve Medine'de onlara yardımcı olan bütün mü'minlere hitap etmekte, kendilerine bu zulmü revâ görenleri yakaladıkları yerde öldürmelerine ve onları Mekke'den çıkarmalarına imkân tanımaktadır. Bu emrin uygulanması için bölgenin Harem veya Harem harici olma şartı bulunmadığı gibi, karşı tarafın taarruz etmesini bekleme şartı da yoktur. Zira düşmana hücum ederek askerlerini yakalayıp öldürmek, savaşı kazanmanın en mühim esaslarından biridir. Cenab-ı Hakk'ın bu emri ve geleceğe yönelik bu va'di Mekke'nin fethi günü gerçekleşmiştir. Peygamberimiz o gün, İslâm'ı kabul etmeyen müşrikleri Mekke'den çıkarmıştır.

"Bilin ki fitne, adam öldürmekten daha beterdir" (Bakara 2/191) ifadesinde yer alan الْفِتْنَةُ (fitne) kelimesi sözlükte karışığını almak, işe lâzım olacak değerli kısmını değersiz kısmından ayırmak için altını ateşe koymaktır. Bu mânadan hareketle burada insanı sıkıntı, ızdırap, azap ve belâya sokmak mânasında kullanılmıştır. Bununla beraber şirk ve küfrü yaymak, dinden dönmek ve döndürmek, Allah'ın haramlarını ihlal etmek, yasaklarını çiğnemek, umumî asayiş ve sükûneti bozmak, şiddete başvurarak bir inancı bastırmaya ve ortadan kaldırmaya çalışmak ve insanları vatanlarından çıkarmak hep birer fitne örnekleridir.

Ölümü temennî ettiren ve aratan durumlar, şüphesiz ölümden daha beterdir. Âyetteki söz geliminde insanı vatanından çıkarmanın ona, ölümü temenni ettirecek fitne ve sıkıntı cümlesinden olduğuna bir işaret vardır. Mü'minin imanından döndürülüp kâfir olması da, mü'min olduğu ve dinine sımsıkı sarılı bulunduğu halde öldürülmesinden daha ağır, daha zararlı bir durumdur. Gerçekten de o dönemde mü'minlerden bazı kimseler, Mekke müşrikleri tarafından küfre döndürülmek için azaba uğratılıyor, onlar da, **"Allah yolunda öldürülenlere sakın «ölüler» demeyin. Çünkü onlar diridir, fakat siz farkında değilsiniz"** (Bakara 2/154) ilâhî emri gereğince ölmeyi göze alıp Allah'ın izniyle tahammül gösteriyorlardı. Yine savaşmanın örfen haram olduğu bir ayda ashâb-ı kirâmdan bazılarını müşrikler öldürmüşler, bu da müslümanların gücüne gitmişti.

Bütün bu gelişmeler, müslümanlara savaşın emredilmesinin sebep ve gerekçelerini oluşturmuştur. Böylece müslümanlar fitneyi ortadan kaldırmak için Allah yolunda savaşa, gazi veya şehîd olmaya teşvik edilmişlerdir.

Âyetin devamında, Mescid-i Harâm civârında, Mekke içinde öncelikle

müşrikler savaşa başlamadıkça, müslümanların onlarla savaşması yasaklanmaktadır. Fakat müşrikler savaşı başlattıkları ve müslümanları öldürdükleri takdirde, müslümanların da onları öldürmelerine müsaade edilmektedir. Bu durumda kâfirlere böyle bir cezanın takdir edilmesi tabii karşılanmalıdır.

192. âyette müslümanlara, savaştan vazgeçen kâfirlere karşı şiddet kullanmamaları gerektiğine dâir bir ima ve işaret bulunmaktadır. Onlar, Allah Teâlâ'nın bağışlayıcı ve merhamet edici sıfatlarından hisse almaya çalışıp, durumun nezâketini de dikkate alarak -kâfir de olsalar- Allah'ın kullarına bu şekilde davranmaya gayret göstermelidirler. Sadece Allah rızâsı için, Allah yolunda ve Allah'ın yoluna engel olanlarla savaşmalı; kâfirler düşmanca tutumlarından vazgeçer geçmez müslümanlar da hemen savaştan vazgeçmelidirler.

Ancak müslümanın sürekli devam etmesi gereken bir savaşı daha vardır:

وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدّ۪ينُ لِلّٰهِ فَاِنِ انْتَهَوْا فَلَا
عُدْوَانَ اِلَّا عَلَى الظَّالِم۪ينَ ﴿١٩٣﴾

193. Zulüm ve baskı tamâmen ortadan kalkıncaya ve hâkimiyet sadece Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer haksızlıklara son verirlerse, artık zâlimlerden başkasına düşmanlık yoktur.

Bu âyette geçen اَلْفِتْنَةُ (fitne) kelimesinin iki mânası üzerinde durulmuştur. Birincisi "şirk ve küfür"dür. İkincisi ise "müslümanları dinlerinden döndürme tehlikesi, bu husustaki baskılar ve düşman tarafından gelecek toplu saldırı riski"dir. "Din" ise hak olan İslâm dinî ve onun dâvet ettiği yalnızca Allah'a kulluktur.

Arap yarımadası sözkonusu edildiğinde "fitne"ye verilen birinci mânayı esas almak gerekir. Çünkü orada yaşayan müşriklerden cizye ve haraç kabul edilmez. Sadece müslüman olmaları teklif edilir; kabul etmezlerse öldürülürler. Dolayısıyla bu âyet müslümanlara, Arap yarımadasında şirk tamâmen ortadan kalkıp, putperestliğe son verilerek İslâm'ın hâkimiyeti gerçekleşinceye ve yalnızca Allah'a kulluk edilinceye kadar savaşmayı emretmektedir. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) bu gerçeğe işaretle şöyle buyurmuşlardır: *"Ben insanlarla* لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ *(lâ ilâhe illallah) «Allah'tan ba ka ilâh yoktur» deyinceye kadar sava makla emrolundum. Onu dedikleri zaman -İslâm'a göre bir hak kar ılığı alınması veya heder edilmesi hariç- kanlarını ve mallarını benden kurtarırlar. Hesapları da Allah'a aittir."* (Buhârî, İman 17; Müslim, İman 34-36) Gerçekten de özellikle Mekke'de gayri

müslimlerin ikâmetine müsaade edilmemiştir. Medine'de ise Ehl-i kitap cizye vermek sûretiyle kalabilmişlerdir.

Arap Yarımadası dışında kalan bölgeler için ise "fitne"ye verilen ikinci mâna esas alınmalıdır. Buna göre âyetteki savaş emrinin asıl hedefi, küfür ve şirki büsbütün ortadan kaldırmak ve herkesi müslüman yapmak değildir. Belki bu emrin hedefi, müslümanları dinlerinden döndürme tehlikesini ve düşman tarafından gelebilecek toplu saldırı riskini ortadan kaldırmak, herkes için geçerli bir din ve inanma özgürlüğü ortamı sağlamaktır. Bu ortamı oluşturmaya engel olanlarla veya mevcut ortamı bozmaya çalışanlarla savaşmak, vazgeçtikleri takdirde de savaştan vazgeçmektir.

Harâm aylardaki savaş hukukuna gelince:

اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ ط فَمَنِ اعْتَدٰى

اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقٖينَ ﴿١٩٤﴾ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ صلى وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا

194. Harâm aylarda size saldıranlara siz de karşılık verin. Çünkü dokunulmazlıklar karşılıklıdır. Şu halde size kim saldırırsa, siz de ona aynı şekilde cevap verin. Allah'a karşı gelmekten sakının ve bilin ki Allah takvâ sahipleriyle beraberdir.

"Harâm aylar", ay takvimine göre zilkâde, zilhicce, muharrem ve receb aylarıdır. İbrâhim (a.s.) zamanından beri hacıların Kâbe'ye barış ve emniyet içinde gidip gelebilmeleri için bu aylarda cinayet, saldırı, hırsızlık ve gayr-i kanunî durumlar yasaklanmıştır. Fakat zamanla Araplar, bir kısım hîle yollarına başvurarak bu yasağı çiğnemeye başlamışlardır. Bu ayların sırasıyla oynuyor, işlerine gelecek şekilde ayların yerini değiştiriyor, hırsızlık yapmak veya kan dökmek sûretiyle ihlal ettikleri bir haram ay yerine başka bir haram ay belirliyorlardı. (bk. Nisâ 4/37) Dolayısıyla müslümanlar haram aylarda müşriklerden gelebilecek saldırılara karşı emniyetsiz ve savunmasız bir durumda bulunuyordu. İşte bu âyet-i kerîme müslümanlara, kâfirler haram ayda saldırdıkları takdirde kendilerini savunma hakkı vermektedir.

Buna göre haram ayda saldırının karşılığı yine haram ayda saldırıdır. Dokunulmazlıklar ve saldırmazlık haklarına riâyet karşılıklıdır. Âyette geçen "hurumât", korunması ve saygı gösterilmesi gerekli olan ve el uzatılması asla câiz olmayan bütün hususlardır. İster can, ister mal, ister namus olsun mutlaka korunması gereken ve çiğnendiği takdirde misliyle mukâbele edilen yani kısas gereken her şey "hurumât" şumûlüne dâhildir.

Allah yolunda savaşmak, yapılan saldırılara cevap verebilmek, düşmanın

gücünü kırıp zafere ulaşmak ve korunması gereken hususları koruyabilmek ancak maldan ve candan yapılacak fedakârlıklarla mümkündür. Bu sebeple sonraki âyet, böyle bir hayatî meseleyi gündeme getirmektedir:

وَاَنْفِقُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوا بِاَيْدِيكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ وَاَحْسِنُوا اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾

195. Mallarınızı Allah yolunda harcayın ve kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın. Bir de iyilik edin ve yaptığınızı güzel yapın. Doğrusu Allah iyilik eden ve işini güzel yapanları sever.

"Allah yolunda harcamak", sözün gelişinden anlaşılacağı üzere öncelikle Allah yolunda kâfirlerle savaşmak ve cihâd etmek üzere harcamada bulunmaktır. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 273) Bununla birlikte Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını kazanmak maksadıyla Allah'ın dinini tebliğ ve neşretmek, yüceltmek; O'nun istediği hayat nizamını tesis etmek ve devam ettirmek; câmi, okul, hastane, köprü, çeşme, huzur evleri gibi ictimaî hizmet ve hayır müesseselerini kurmak için malî fedakârlıkta bulunmak da âyetin şumûlüne girer. Bu harcamalar, müslümanların dinî ve mânevî hayatlarını canlı tutma açısından olduğu kadar, toplumun emniyetinin sağlanması ve geliştirilmesi açısından da pek büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla müslümanların bu fedakârlıktan uzak kalmaları, kendi elleriyle kendilerini tehlikeye atmaları mânasına gelmektedir. Eğer cimrilik yapar ve Allah yolunda harcamada bulunmazlarsa dünyada mağlubiyet ve zillete düşer, âhirette de çetin bir hesap ve büyük bir azaba uğrarlar.

Âyet-i kerîmenin iniş sebeplerinden biri şöyledir:

Emevîler devrinde, Hâlid b. Velid'in oğlu Abdurrahman'ın komutasındaki İslâm ordusu, Allah Rasûlü'nün İstanbul'un fethiyle ilgili müjde ve iltifâtına nâil olmak ümîdiyle yola çıkmıştı. Ordunun içinde İstanbulumuzun övünç kaynağı Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) da bulunmaktaydı. Rumlar arkalarını şehrin surlarına vermiş savaşırlarken, ensârdan bir zât, atını Bizanslıların ortasına kadar sürdü. Bunu gören mü'minler; **"Kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın!"** (Bakara 2/195) âyetini hatırlayarak:

"–Lâ ilâhe illâllah! Şuna bakın! Kendini göz göre göre tehlikeye atıyor!" dediler. Bunun üzerine Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri şöyle dedi:

"–Ey mü'minler! Bu âyet, biz Ensâr hakkında indi. Allah, Peygamberi'ne yardım edip dînini gâlip kıldığında biz, «Artık mallarımızın başında durup onların ıslâhı ile meşgul olalım» demiştik. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyeti vahyetti. Bu

âyet-i kerîmedeki «kendi eliyle kendini tehlikeye atmak»tan maksat, bağ ve bahçe gibi dünya malıyla uğraşmaya dalıp, cihâdı terk ve ihmâl etmemizdir." Bu sebeple Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.), seksen yaşının üzerinde olmasına rağmen cihâdı terk etmedi. Şehîd olup İstanbul'a defnedilinceye kadar Allah yolunda savaşmaya devam etti. (bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 22/2512; Tirmizî, Tefsir 2/2972)

Âyetteki **"Kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın"** (Bakara 2/195) ibaresine, "infak ve cihâdı terk"ten başka olarak şu mânalar da verilmiştir: Birincisi; gerekli mal, kuvvet ve silahı tedârik etmeksizin Allah yolunda savaşa çıkarak kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. İkincisi; günah işleyip Allah'ın rahmetinden ümit kesmek sûretiyle kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Bilakis Allah'ın rahmetini umun ve hayırlı ameller yapın. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 276-277)

Savaş, Allah'ın dinini hârici tehlikelerden koruyarak ayakta tutmanın ve İslâm toplumunu güçlendirerek geliştirmenin önemli bir kâidesi olduğu gibi, hac ve umre de aynı şekilde bütün dünya müslümanları arasındaki iman kardeşliğini, ictimâî, iktisâdî, ilmî ve siyâsî bağları kuvvetlendiren, inananları uhrevî bir tefekkür ikliminde dolaştıran ve hâdiselerin gidişâtına yön vermelerine vesile olan mühim dinî emirlerdendir. Bu sebeple şimdi hac ve umre konusuna geçilerek şöyle buyruluyor:

Hac ve Umreyi Allah İçin Tamamlayın

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ ۜ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ
وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُ۫سَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ ۜ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ
مَرِيضًا اَوْ بِه۪ٓ اَذًى مِنْ رَاْسِه۪ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ ۚ
فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ ۠ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ
فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْ ۜ تِلْكَ
عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ۜ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۜ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۚ ﴿١٩٦﴾

196. Başladığınız haccı ve umreyi Allah rızâsı için tamamlayın. Eğer bir engel çıkar da tamamlayamazsanız, o zaman maddî durumunuza uygun bir kurban gönderin. O kurban, yerine varıp kesilinceye kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Aranızdan hastalanan veya başında bir rahatsızlığı bulunduğu için vaktinden önce tıraş olma zorunda kalanlar ise fidye olarak ya oruç tutsun ya sadaka versin veya kurban kessin. Emniyet ve genişlik içinde olduğunuzda, içinizden kim hac zamanına kadar umre yaparsa, maddî durumuna uygun bir kurban kessin. Kurban kesemeyenler ise üçü hacda, yedisi de hacdan döndükten sonra olmak üzere tam on gün oruç tutsunlar. Bu hüküm, Mescid-i Harâm civârında oturmayanlar içindir. Allah'a karşı gelmekten sakının ve bilin ki, Allah'ın cezası pek şiddetlidir.

Bu âyet-i kerîme, hicretin altıncı senesinde gerçekleşen Hudeybiye hâdisesi üzerine inmiştir. Mekkeliler, umre yapmak niyetiyle Medine'den Mekke'ye doğru gelen Allah Rasûlü ve beraberindeki mü'minlere engel oldular. Bu sebeple o sene umre yapamadılar. Yanlarında getirdikleri kurbanlıkları kesmekle, sonra tıraş olup ihramdan çıkmakla emrolundular. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 290) Dolayısıyla bu âyet, hac ve umrenin yapılmasını değil, başlanılan ve zorunlu bir sebeple yapılamayan bu ibâdetlerin, şartların müsaadesiyle, kaza edilip tamamlanmasını emretmektedir. Bunun da özellikle "lillâh" yani Allah rızâsı için yapılmasını istemekte; riya gibi ihlâsı yaralayacak kötü temâyüllerden kaçınılmasını öğütlemektedir.

Âyet-i kerîmede hac ve umreyle alakalı bir kısım husûsî hükümler beyân

edilmektedir. Bunları şu şekilde açıklamak mümkündür:

İhrama girip hac ve umre niyetiyle yola koyulan bir kişinin, düşman korkusu, hastalık, sakatlık, yolu kaybetme ve benzeri sebeplerle niyet ettiği bu ibâdetleri yerine getirmekten alıkonduğunda, deve, sığır veya koyundan kolayına gelen bir kurbanı kesmesi gerekir. Kurbanlık, kesim mahalline[12] ulaşıp kesilinceye kadar tıraş olmamalı ve ihramdan çıkmamalıdır. Bununla beraber, hasta olan veya başında yara, ağrı ve benzeri gibi bir rahatsızlık bulunan kişi, bir fidye vermek şartıyla önceden tıraş olabilir. Bu fidye; oruç tutmak, sadaka vermek veya kurban kesmekle yerine getirilir. Üçünden birinin tercih edilmesi serbesttir. Hadis-i şerifte orucun süresinin üç gün olduğu, sadakadan maksadın da altı fakiri sabahlı akşamlı doyurmak olduğu haber verilmiştir. (bk. Müslim, Hac 80-86)

Buraya kadar beyân edilen hükümler, hac ve umreden zorunlu bir sebeple alıkonanlar içindir. Âyetteki **"Emniyet ve genişlik içinde olduğunuzda"** (Bakara 2/196) ifadesinden sonraki hükümler ise, Harem bölgesi hâricinden gelip normal şartlarda hac ve umre yapanlar içindir. Buna göre hac amellerinin yapılmaya başlandığı vakte kadar, ihrama girip umre yapan, bu ibâdetin sevabından faydalanmak isteyen ve buna ilâveten umreyi tamamladıktan sonra ihramdan çıkıp hac vaktine kadar ihramsızlığın getirdiği haklardan istifade etmek isteyen kişi de kolayına gelen bir kurban kesmelidir.[13] Kurbanlık hayvan bulamayan veya bulup da onu alacak kadar parası olmayan kimse tam on gün oruç tutmalıdır. Bunların üçü hac günlerinde –ki Zilhicce'nin 7, 8 ve 9. günlerinde tutulması daha faziletlidir-, yedisi ise hacdan döndükten sonra olmalıdır. Bu yedi gün yolda da tutulabilir. İbâdetlerinin Hak katında makbûl ve muteber olmasını isteyenler, âhirette onların karşılığını almayı umanlar bu ilâhî ölçülere dikkat etmelidirler. Allah'ın lutuf ve rahmetinden mahrum kalmaktan, hatta azâbına uğramaktan sakınmalıdırlar. Hac ibâdetini şu âyet-i kerimenin bildirdiği ve Allah Rasûlü (s.a.v.)'in uyguladığı şekilde yerine getirmelidirler:

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌۚ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا
فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّۜ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُۜ
وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰىۘ وَاتَّقُونِ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾

197. Hac vakti, bilinen aylardır. O aylarda ihrama girip hac yapmaya karar veren kişi hac boyunca cinsî münâsebetten, günah işlemekten, kavga ve münâkaşadan tamâmen uzak durmalıdır. İyilik olarak ne yaparsanız,

Allah onu elbette bilir. Bir de yolculuk için yanınıza azık alın. Şüphesiz azığın en hayırlısı takvâdır. Öyleyse y akıl sahipleri, bana karşı gelmekten ve azabımdan sakının!

"Hac ayları" olarak bilinen vakit, Şevvâl ve Zilkâde ayları ile Zilhicce'nin ilk on günüdür. Diğer bir ifadeyle Ramazan'dan sonraki "iki ay on günlük" süredir. Bu döneme, "hac mevsimi" de denilmektedir. Âyetin hükmü genel olup haccın menâsikinin yâni hac ibâdetini meydana getiren fiillerin hangisinin bu süre zarfında nerede, ne zaman ve nasıl yapılacağını beyân etmemektedir. Bunları bize Allah Rasûlü (s.a.v.), kalabalık bir sahâbî topluluğuyla birlikte yaptığı "Vedâ Haccı"nda uygulamalı olarak öğretmiştir. Hac esnâsında müslümanların rahatça görüp öğrenebilmeleri için bir çok rüknü deve üzerinde yapmış ve:

"Ey insanlar! Hac amellerinin nasıl yapılacağını benden öğreniniz. Bilmiyorum, belki de bu seneden sonra bir daha haccedemem" buyurmuştur. (Müslim, Hac 310; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 318)

Hacla alakalı her türlü amel, Peygamber Efendimiz'in bu tatbikatıyla vakitleriyle birlikte tayin ve tespit edilmiş; o günden itibaren günümüze kadar hac ibâdeti aynı esaslar ve uygulamalar çerçevesinde edâ edilegelmiştir. Herhangi bir gerekçe ile bu hususlarda bir değişikliğe gidilmesi, Allah Rasûlü'nün, sahâbe-i kirâmın ve onlardan sonra milyonlarca müslümanın tatbikatına aykırı olacağından, mümkün değildir.

Âyet-i kerîme, bu aylarda hacca niyet edip ihrama giren, telbiye getiren ve hac için kurbanlığını hazırlayan yani niyet ve fiilleriyle haccı ifâya azmeden kişinin mutlaka uzak durması gereken yasaklardan bahsetmektedir:

• Hacda ihramlı iken cinsî münâsebet ve ona götürecek her türlü söz ve davranışlardan kaçınılmalıdır.

• Allah Teâlâ'ya itaatten çıkıp O'na isyan sayılacak, özellikle de Harem sınırları içinde günah kabul edilecek her türlü söz ve davranıştan uzak durulmalıdır. Sövmek ve kötü lakap takmak da buna dâhildir.

• Hac günlerinde tartışmak ve münakaşa etmek de yasaklanmıştır. Âyette geçen "cidâl" kelimesi, her türlü mücâdele, tartışma ve düşmanlığı ifade eder. Çünkü bunlar mü'minler arasında kin ve nefrete, öfkeye ve böylece aralarındaki sıcaklık ve dostluğun kaybolmasına sebep olur.

Allah'ın rızâsına uygun bir hac yapabilmek ve onun hem dünyevî hem de uhrevî neticelerinden tam olarak istifade edebilmek için yapılması istenenleri hakkiyle yerine getirmek, yasaklardan ise bütünüyle kaçınmak gerekir. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"Kötü söz söylemeden ve günah i lemeden Allah için hacceden kimse, annesinden

doğduğu gün gibi günahsız olarak döner.” (Buhârî, Hac 4)

Hac ve umre yolculuğuna başkasına muhtaç olmayacak şekilde hazırlıklı gidilmelidir. Âyet-i kerîmedeki **“Bir de yolculuk için yanınıza azık alın”** (Bakara 2/197) ifadesi bunu emreder. Rivayetlere göre Yemenli hacılar, hiç azık almadan yola çıkarlar ve “Biz tevekkül ehliyiz. Biz Allah’ın evini haccederiz de O bizi doyurmaz mı” derlerdi. Geldiklerinde ise başkalarına yük olurlar ve dilenmek zorunda kalırlardı. Bunun üzerine **“Azık alın”** âyeti indi. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* II, 380-382) **“Azık alın”** ifadesine, önceki mânaya ilâveten “hayırlı ameller işleyerek âhiret hazırlığı yapın” mânası da verilebilir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* V, 143-144)

Âyetin devamındaki **“Şüphesiz azığın en hayırlısı takvâdır”** (Bakara 2/197) kısmı, “şüphesiz en hayırlı azık, dilenmekten, yağmalamaktan ve başkalarına yük olmaktan sakınmaktır” mânasına gelebileceği gibi, daha genel anlamıyla “Allah’a karşı derin bir saygı içinde O’nun emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınarak insanın kendini cehennem azabından koruması” mânasına da gelir. Burada iki mânayı mülahaza etmek de mümkündür. Allah’tan korkmak ise, selim akıl sahibi olmanın bir gereğidir. O’ndan korkmayanın, âdeta aklı yok gibidir.

Hac günlerinde ticaretle uğraşmanın hükmüne gelince:

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ ط فَاِذَٓا اَفَضْتُمْ مِنْ
عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ ص وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدٰيكُمْ ج
وَاِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الضَّٓالّ۪ينَ ﴿١٩٨﴾

198. Hac mevsiminde ticâret yaparak Rabbinizden rızık talep etmenizde hiçbir günah yoktur. Arafat’tan seller gibi boşanıp aktığınızda Müzdelife’deki Meş‘ar-i Harâm’da Allah’ı zikredin. O sizi nasıl doğru yola erdirdi ise, siz de O’nu öylece zikredin. Çünkü siz, bundan önce gerçekten sapıklığa düşmüş kimseler idiniz.

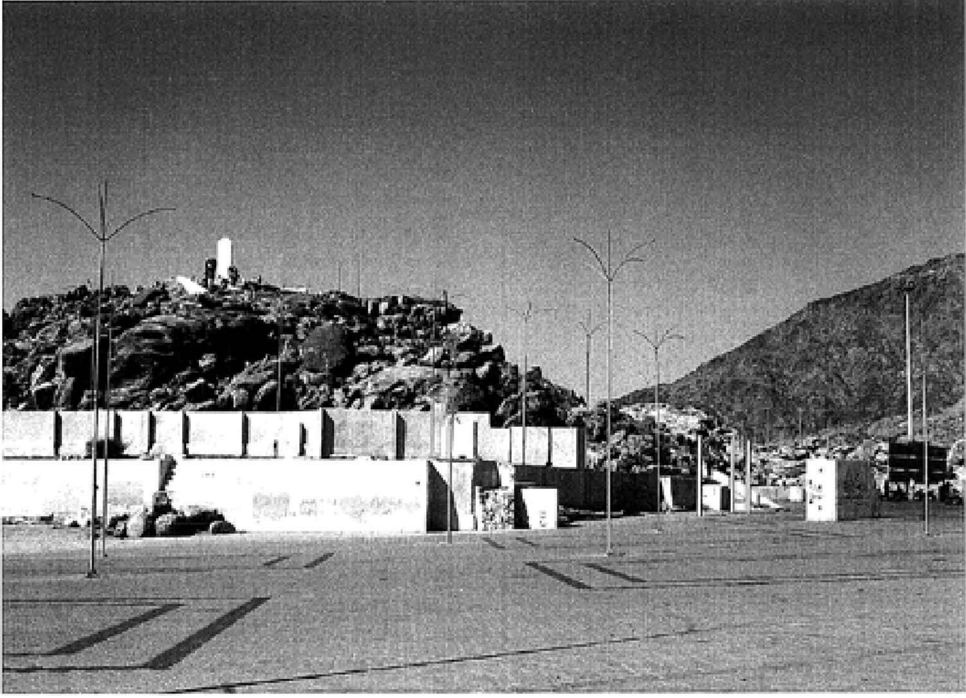
Câhiliye döneminde Ukâz, Mecenne ve Zülmecâz panayırları kurulur; buralarda ticâret malları alınır satılırdı. Hac mevsimi, aynı zamanda bir ticâret mevsimi idi. İslâm geldikten sonra müslüman tüccârlar, günah olur korkusuyla özellikle ihrama girdikten sonra bu aylarda ticâretten çekindiler. Bu hâdise üzerine bu âyet nâzil oldu ve ister hac yapsın ister yapmasın hac aylarında ticâretle meşguliyette ve bu yolla Allah’tan rızık talep etmede bir günah olmadığını bildirdi. (bk. Buhârî, Tefsir 2/24)

Haccın rükünlerinden biri olan “vakfe”, Zilhicce’nin dokuzuncu günü olan

Arefe gününde Arafat'ta yapılmaktadır. Burada Arefe günü tan yerinin ağarmasından gün batımına kadar bir anlık duruş bile vakfe için yeterlidir. "Meş'ar-i Harâm" ise, Müzdelife bölgesinde bulunan Kuzah dağındaki bir tepenin adıdır. Bu tepe sebebiyle Müzdelife bölgesinin tamamına Meş'ar-i Harâm ismi verilmiştir. Hacılar Arafat'tan sonra buraya gelir, arefe gününü bayrama bağlayan geceyi burada geçirirler.

Hanefilere göre bu yer, Mekke-i Mükerreme'nin Haremidir. Şafi ve Mâliki'ye göre ise engellemenin meydana geldiği yerdir. Müslümanların kolayına olması sebebiyle daha çok ikinci görüş tercih edilmiştir.

Bu şekilde umre ile haccın birleştirilmesi ve her birinin ayrı ayrı ihrama girilerek yapılmasına "hacc-ı temettu" denilmektedir. Umre ve haccın tek ihramla yapılmasına "hacc-ı kırân"; umre yapmaksızın îfâ edilen hacca ise "hacc-ı ifrâd" denilir. Hacc-ı temettu' ve hacc-ı kırân, yani umre ile haccı birlikte yapma imkânı, sadece mîkat mahalli dışından gelenlere tanınmıştır. Bu bir rahmânî lutuf ve ruhsattır Çünkü onlar uzak bölgelerden gelmekte ve yolculuğun meşakkatlerine katlanmaktadırlar. Bu ruhsatla Yüce Rabbimiz o kullarına bir anlamda "bir taşla iki kuş yakalama" imkânı sağlamaktadır. Harem ehli için böyle bir ruhsat yoktur; zira onların buna ihtiyaçları bulunmamaktadır.

[illegible]

[illegible]

Şu âyet-i kerîmeler yine hacla alakalı Kureyşlilerin yanlış bir uygulamasını düzeltmektedir:

ثُمَّ اَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ﴿١٩٩﴾ فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ اٰبَٓاءَكُمْ
اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَٓا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي
الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ﴿٢٠٠﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَٓا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا
حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ
نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾

199. Sonra insanların sel gibi boşanıp aktığı yerden siz de akın edin ve Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayandır, engin merhamet sahibidir.

200. Hac ibâdetlerinizi tamamlayınca, câhiliye döneminde babalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha coşkulu bir şekilde Allah'ı anın. Bazı insanlar: "Rabbimiz, bize nasibimizi dünyada ver!" der. Öyle kimselerin âhirette hiçbir nasibi yoktur.

201. Bazı insanlar da: "Rabbimiz bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azâbından koru" derler.

202. İşte yaptıkları iyiliklerin âhirette karşılığını alacak olanlar bunlardır. Allah, hesabı pek çabuk görendir.

"Hums" yani kahramanlar, yiğitler diye anılan Kureyş ve müttefikleri vakfeyi sadece Müzdelife'de yapıyor: "Biz ehlullahız; Allah'ın has kullarıyız. O'nun Harem'inde oturanlarız. Harem'den dışarı çıkamayız" diyorlar ve Arafat'ta diğer insanlarla birlikte vakfe yapmayı kendileri için küçüklük sayıyorlardı. Çünkü Arafat "helâl" bölgeydi; Harem bölgesinin dışındaydı. Diğer Araplar ise Hz. İbrâhim'in dinine uyarak Arafat'ta vakfe yapıyorlardı. İnsanlar sel gibi Arafat'tan boşanıp gelince, Kureyş ve yandaşları Müzdelife'den çıkıyorlardı. Bu âyetle Allah Teâlâ, onlara Arafat vakfesini emrettiği gibi, Arafat'tan çıkışlarının da diğer insanlarla birlikte olmasını istemiştir. (Buhârî, Tefsir 2/35)

İslâm'dan önce Araplar, hac amellerini tamamladıktan sonra Minâ'da belli bir yerde otururlar, atalarını yâd ederler ve onlarla övünme yarışına girerlerdi. 200. âyetle bu yanlış âdet kaldırılmakta, bunu yerine müslümanlar daha kuvvetli ve daha coşkulu bir şekilde Allah Teâlâ'yı zikre dâvet edilmektedir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 404) Dolayısıyla hac ile elde edilen ahlâkî güzellikler, mânevî yücelikler ve kudsî intibalar hacdan sonra da devam ettirilmelidir.

201. âyette geçen حَسَنَةً *(hasene) lügatte "iyilik ve güzellik" mânasına gelir. Elde edilince*

insanı sevindiren bütün nimetleri ifade eder. Bununla birlikte tefsirlerde "hasene"ye u mânalar verilmi tir: "Dünyadaki hasene; sâlih insanların Allah'tan istedikleri sıhhat, yeterli mai et ve hayırlı i lerde muvaffakiyettir. Âhiretteki hasene ise âhiret sevabıdır." (Zemah erî, el-Ke âf, I, 121) "Dünyadaki hasene; mal, ilim ve Kur'an'ı anlamaktır. Âhiretteki ise cennettir." (Taberî, Câmi'u'l-beyân, II, 410)

Allah Rasûlü (s.a.v.) bu duayı çok okur (Buhârî, De'avât 55) ve okunmasını tavsiye ederdi. (Müslim, Zikir 23) Nitekim Enes (r.a.)'ın anlattığı şu hâdise buna güzel bir misal teşkil eder:

Rasûlullah (s.a.v.) son derece zayıflamış bir hastayı ziyâret etti ve:

"–Allah'a bir ey için dua ediyor musun veya O'ndan bir ey istiyor musun?" diye sordu. Hasta:

"–Evet; «Allahım! Bana âhirette vereceğin cezayı bu dünyada hemen peşin olarak ver!» diye dua ediyorum" cevâbını verdi. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu:

*"–Sübhânallah! Senin buna gücün yetmez. «**Rabbimiz bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azâbından koru!**»* (Bakara 2/201) *diye dua etsen olmaz mı?"*

Bunun üzerine adam bu duayı yaptı ve şifa buldu. (Müslim, Zikir 23; Tirmizî, De'avât 71/3487)

Haccın amellerinden olan Minâ'da şeytan taşlama ve teşrik tekbirleriyle ilgili olarak da şöyle buyruluyor:

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فٖٓي اَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍۜ فَمَنْ تَعَجَّلَ فٖي يَوْمَيْنِ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۚ وَمَنْ تَاَخَّرَ

فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۙ لِمَنِ اتَّقٰىۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٠٣﴾

203. Sayılı günlerde Allah'ı tekbirlerle zikredin. İki gün içinde Minâ'da görevini çabucak tamamlayıp dönmek isteyene bir günah olmadığı gibi, orada daha fazla kalana da bir günah yoktur. Bu durum, günahlardan sakınanlar içindir. Siz de Allah'a karşı gelmekten sakının ve şunu bilin ki, hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız.

Âyetteki "sayılı günler"den maksat, Zilhicce'nin 11, 12 ve 13. günleri olan Minâ günleri veya "teşrik tekbirleri"[14]nin getirildiği günlerdir. Bu günlerde "Allah'ı zikretmek"ten maksat da, namazların farzlarının akabinde, şeytanların taşlanması esnâsında ve kurbanlar kesildiği sırada getirilen tekbir ve tehlillerdir. Hanefîler'e göre teşrik tekbirleri, Kurban bayramının arefe günü sabah namazının farzından sonra başlar, bayramın dördüncü günü ikindi

namazının farzından sonra okunarak tamamlanır. Toplamı 23 vakittir. Âyetteki “iki gün”den kasıt, bayramın ikinci ve üçüncü günleridir. Buna göre acele işi olan hacılar isterlerse, kalan cemreleri bu iki güne sığdırarak üçüncü günün sonunda Minâ’dan Mekke’ye dönebilirler. İşi acil olmayanlar kalıp dördüncü gün de şeytan taşlayabilirler.

Cihâd, infak, hac ve umre gibi dinî hükümler, insanı olgunlaştırıp Allah’ın hoşnut olacağı bir seviyeye ulaştırmak için konulmuştur. Fakat bu büyük ilâhî lutuflardan faydalanma hususunda herkes aynı seviyede değildir:

“Teşrik”, yüksek sesle tekbir getirmek demektir. “Teşrik tekbiri”, Kurban bayramı günlerinde namazların farzından sonra اَللهُ أَكْبَرُ اَللهُ أَكْبَرُ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَ اللهُ أَكْبَرُ اَللهُ أَكْبَرُ وَ لِلّٰهِ الْحَمْدُ (Allahu ekber Allahu ekber lâ ilâhe illallahu vallahu ekber Allahu ekber ve lillâhilhamd) “Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah’tan başka ilâh yoktur. Allah en büyüktür. Bütün hamdler Allah’a aittir” demektir.

Azılı Din Düşmanlarına Dikkat

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَا فِي
قَلْبِهِۙ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾ وَاِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ
فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُ
اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُۜ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾

204. Bazı kimseler var ki, dünya hayatına dâir sözleri senin hoşuna gider. Üstelik o, pek azılı bir düşman olduğu halde kalbindekine, sözünün özüne uygunluğuna Allah'ı da şâhit tutar.

205. Arkasını dönüp gidince veya bir işin başına geçince yeryüzünde bozgunculuk yapmak, ürünleri ve nesileri yok etmek için koşturur durur. Oysa Allah, bozgunculuğu asla sevmez.

206. Ona, "Allah'tan kork!" dendiğinde, kibir ve gururu kabarır, onu daha fazla günaha sürükler. Böylesine lâyık olan cehennemdir. Orası gerçekten ne fenâ bir yataktır!

Âyetlerin iniş sebebi hakkında şöyle bir rivayet vardır: Münafıklardan Ahnes b. Şureyk, Peygamber Efendimiz'e gelerek müslüman olduğunu söylemiş, bu durum Allah Rasûlü (s.a.v.)'in pek hoşuna gitmişti. Ahnes, "Ben, müslüman olmayı dileyerek geldim ve Allah'a yemin ederim ki bu sözümde samimiyim" demişti. Sonra Efendimiz'in yanından çıkmış, yolda giderken müslümanlara ait birtakım ekinleri yakmış ve merkepleri öldürüp telef etmişti. İşte bunun üzerine bu âyetler indirildi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 428) İniş sebebi bu olmakla beraber, âyetler, bu vasıfları taşıyan bütün münafıkları ve bozuk şahsiyetli kişileri şümûlüne almakta; münafıklık, riyâkârlık, düşmanlık, bozgunculuk ve tahripkârlık özelliği olan herkesi uyarmaktadır.

204. âyette geçen اَلَدُّ الْخِصَامِ (eleddü'l-hısâm) ifadesine "düşmanlığı şiddetli; çok münakaşacı ve cidâlci; Allah'a isyanda şiddetli kasvet sahibi ve bâtıl yolda mücâdele eden; sözü kuvvetli ameli zayıf, hikmetle konuşan fakat hatalı iş yapan; zorba ve zâlim" gibi mânalar verilmiştir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 429-430)

Abdullah b. Mesûd (r.a.) der ki: "Allah katında büyük günahlardan biri de kişinin, kendisine «Allah'tan kork» denilince, bunu gururuna yediremeyip "Sen kendine karış! Bana bunu emredecek sen mi kaldın" demesidir. (Heysemî,

Mecma'u'z-zevâid, VII, 271)

Önceki âyetlerde anlatılan *"dinini dünyası için satan"* insan tipiyle mukâyese imkânı vermek için gelen âyette Allah rızâsını kazanmada örnek alınacak *"dünyasını dinî uğruna satan"* güzel bir insan karakteri tasvir edilmektedir:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِى نَفْسَهُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾

207. Öyle insanlar da var ki, Allah'ın rızâsına ermek için canını bile verir. Allah ise kullarına çok şefkatlidir.

Âyetin iniş sebebini teşkil eden hâdiselerden birini, Mekke'deki müşriklerin elinden kurtulup Medine-i Münevvere'ye gelen Suheyb b. Sinân er-Rûmî (r.a.) şöyle anlatır:

"Mekke'den Peygamber Efendimiz'in yanına hicret etmek istediğimde müşriklere: «Ben ihtiyar bir adamım. Burada bulunmam size bir fayda sağlamayacağı gibi, düşmanlarınızın yanında olmam da size bir zarar vermez. Ben İslâm için bir söz verdim, o sözden dönmeyi çirkin görüyorum; bırakın Medine'ye gideyim» dedim. Kureyş: «Ey Suheyb, bize geldiğinde hiçbir şeyin yoktu. Mal olarak ne kazandınsa burada kazandın. Şimdi bunları alıp gitmene müsaade etmeyiz» dediler. Ben: «Peki, malımı sizlere versem, malımla nefsimi sizden satın alsam beni gitmekte serbest bırakır mısınız?» dedim, «olur» dediler. Bunun üzerine malımı onlara verdim ve beni hicret etmem için serbest bıraktılar. Mekke'den çıkıp Medine'ye geldim. Durumumdan haberdar olan Peygamberimiz (s.a.v.)'e: *«Suheyb kâr etti, Suheyb kâr etti»* buyurdu." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 437; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'an,* I, 247)

Bu rivayetten anlaşıldığı üzere âyet, her ne kadar ashâb-ı kirâmdan belli kimselerin, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in yanına hicret etmek için mallarından feragat etmeleri üzerine nâzil olmuşsa da, Allah yolunda hicret ve cihâd etmek üzere malından mülkünden vazgeçen herkes hakkında geçerlidir. Dolayısıyla bir müslümanın gelen âyetlerin istediği şekilde tüm varlığıyla İslâm'a girebilmesi ve İslâm dışı tüm inanç ve fiillerden kendini arındırabilmesi için böyle bir fedakârlığın zarûrî olduğu anlaşılmaktadır:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا ادْخُلُوا فِى السِّلْمِ كَٓافَّةًۖ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ
الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُب۪ينٌ ﴿٢٠٨﴾ فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْكُمُ
الْبَيِّنَاتُ فَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٢٠٩﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ
تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٢١٠﴾ يَأْتِيَهُمُ اللّٰهُ ف۪ى ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ الْاَمْرُۜ وَاِلَى اللّٰهِ

208. Ey iman edenler! Hep birlikte ve bütün varlığınızla İslâm'ın barış ve huzur iklimine girin. Şeytanın adımları ardınca gitmeyin; çünkü o, size apaçık bir düşmandır.

209. Size bunca açık deliller geldikten sonra yine de yanlış yola saparsanız, Allah'ın karşı konulamaz kudret sahibi olduğunu ve her işini yerli yerince yaptığını aklınızdan çıkarmayın.

210. Yoksa İslâm'a girmeyen bu akılsızlar, Allah'ın meleklerle birlikte bulutların gölgeleri arasından çıkıp yanlarına gelmesini ve böylece defterlerinin dürülmesini mi bekliyorlar? Zâten sonunda bütün işler Allah'a dönecektir.

208. âyette geçen "silm" kelimesi " teslimiyet, itaat, barış, uzlaşma" gibi mânalara gelir. Bu sebeple müfessirlerin pek çoğu bunu "İslâm" olarak da yorumlamışlardır. Zira İslâm, bu mânaların hepsini içine almaktadır. Âyet-i kerîme ilk olarak sadece dilleriyle iman ettiklerini söyleyen münafıkları, bütün inanç, amel ve ahlâklarıyla İslâm'a girmeye ve nifakla ilgili olarak şeytanın adımlarına uymamaya çağırmaktadır. Aynı şekilde Ehl-i kitaptan müslüman olup da bir taraftan Peygamberimiz (s.a.v.)'e iman ederken, bir taraftan da "cumartesi gününün kutsiyetine saygı göstermek, deve etini ve sütünü mekruh görmek" gibi Tevrat'ın hükümlerini dikkate almaya çalışanlara hitap etmekte; onların İslâm'a bütünüyle girmelerini ve gerek itikadî gerek amelî bakımdan önceki hükümlerden herhangi birine uymamalarını emretmektedir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* V, 176)

Âyetin esas hitap ettiği kitle ise müslümanlardır. Onlara, "Ey iman edenler, hepiniz İslâm'a tam olarak girin; onun emirlerini eksiksiz yerine getirin, kalan ömrünüzde de müslüman olmaya devam edin, müslümanlıktan ve onun prensiplerinden hiçbir zaman ayrılmayın. Sapık ve azgın kimselerin size telkin etmeye çalıştıkları şüphelere iltifat ederek şeytanın adımlarına uymayın" mesajı vermektedir.

السِّلْم (silm) lâfzının "sulh, barış, savaşı ve münakaşayı terk etme" mânaları dikkate alındığı takdirde ise âyet-i kerîme mü'minlere âdeta şu tâlimatları vermektedir: "Ey mü'minler! Allah'ın emirlerine boyun eğmekle öyle mükemmel bir toplumsal görünüm ve öyle düzenli bir İslâm dünyası meydana getirin ki aranızda isyandan, kavga ve anlaşmazlıktan, birbirinize eziyetten, eğrilikten, Allah'ın haklarına ve kulların haklarına tecavüzden, kısaca Allah rızâsına aykırı hareketlerden eser kalmasın. Böylece herkes emniyet, karşılıklı sevgi ve tam bir huzur içinde vazîfeleriyle meşgul olsun ve âhireti için hazırlık yapsın. Bu güven ve huzur ortamını bozacak terör eylemleri ve karşıklıklara meydan verilmesin.

Dünya hayatı hakkında parlak sözler söyleyip de kalpleri en merhametsizce düşmanlıklarla dolu olan, şeytanca hareket edenlerin arkasından gidilmesin.” (bk. Elmalılı, *Hak Dini,* II, 736)

Bilmek gerekir ki, indirilen âyetler ve gönderilen peygamberler insanlara bütün gerçekleri açık bir dille beyân etmektedir. Onlara düşen bu gerçeklere teslim olmak, inanç ve amellerini ona göre düzenlemektir. Madem ki böyle yapmıyorlar, demek ki onlar, artık Allah ve meleklerin bulutların gölgeleri arasından yanlarına inip işlerinin bitirilmesini beklemektedirler.

Allah Teâlâ, dünyadaki durumlarına göre kıyâmet günü kulları arasında hükmeder. Emrine karşı gelip ilâhî hudutları çiğneyenlere ona göre; itaat edip iyilik yapanlara da ona göre muamele eder. İyilik sahiplerine iyilikle, günahkârlara da ceza ile mukabelede bulunur.

Nitekim İsrâiloğulları bu hususta güzel bir örnek teşkil etmektedir:

سَلْ بَنٖٓي اِسْرَٓاءٖيلَ كَمْ اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ اٰيَةٍ بَيِّنَةٍۜ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْ
بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدٖيدُ الْعِقَابِ ﴿٢١١﴾ زُيِّنَ لِلَّذٖينَ كَفَرُوا
الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذٖينَ اٰمَنُواۢ وَالَّذٖينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِۜ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾

211. Sor İsrâiloğulları’na: Kendilerine gerçeği gün gibi gösteren nice apaçık belgeler verdik de, bunları dikkate aldıklarında ne oldu, onlara aykırı gittikleri zaman ne oldu? Kim Allah’ın nimeti kendisine geldikten sonra onu değiştirirse, şunu bilsin ki, Allah’ın cezası çok şiddetlidir.

212. Dünya hayatı kâfirlere süslü ve sevimli gösterildi. Bu sebeple iman edenlerle alay edip dururlar. Halbuki Allah’a karşı gelmekten sakınanlar, kıyâmet günü onlardan üstün olacaklardır. Allah dilediği kimseyi hesapsız rızıklandırır.

İsrâiloğulları’na verilen apaçık belgeler, Hz. Mûsâ’nın asası, parlayan eli, denizin yarılması, yerden suların fışkırması, dağın başlarına dikilmesi, kudret helvası ve bıldırcın etinin indirilmesi gibi peygamberleri eliyle gerçekleşen mûcizelerdir. Veya bundan maksat, önceki ilâhî kitaplarda bulunup da İslâm dininin doğruluğuna, Efendimiz (s.a.v.)’in peygamberliğine şâhitlik eden âyetlerdir. Âyette geçen “Allah’ın nimeti”nden maksat ise, O’nun peygamberleri vasıtasıyla gösterdiği mûcizeler ve indirdiği âyetlerdir. Fakat İsrâiloğulları bunların kıymetini bilememiş, yanlış yollara sürüklenmişlerdir. Onları bu yanlışa sürükleyen en önemli etken, dünya sevgisidir. İman edenlerle, özellikle

de onların fakir ve garipleriyle alay etmelerinin altında yatan gerçek de budur. Nitekim âyetin iniş sebebiyle ilgili şu üç rivayet dikkat çekmektedir:

• Ebû Cehil ve diğer ileri gelen müşrikler İbn Mesûd, Ammâr, Habbâb, Amir b. Füheyre (r.a.) gibi fakir müslümanlarla alay ediyorlardı. Zira kâfirler rahatlık ve nimetler içinde yüzerken onlar fakr-ü zaruret içinde kıvranıyor ve çeşitli eziyetlere katlanıyorlardı.

• Beni Kurayza, Beni Nadîr ve Beni Kaynuka yahudilerinin ileri gelenleri, yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan fakir müslüman muhacirlerle alay ediyorlardı.

• Abdullah b. Ubeyy ve beraberindeki münafıklar, zayıf müslümanlar ve fakir muhacirler ile alay ediyorlardı. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VI, 5)

Bu sebeplerin hepsi veya bunlardan biri üzerine yukarıdaki âyetler inmiştir. Bununla birlikte âyet-i kerîmeler, bahsedilen özellikleri taşıyan herkesi şumûlüne almaktadır. Dünya hayatına aldanmayan, iman edip takvâ sahibi olan müslümanlar, kıyâmet günü bunlardan çok üstün bir durumda olacaklardır. Zira kâfirler cehennemin en derin çukurlarına atılırken mü'minler cennetin en yüksek yerlerinde iskân edileceklerdir. Mü'minler sayısız ilâhî ikram ve lutuflara nâil olurken kâfirler o gün zillet ve alçaklığın son noktasında bulunacaklardır. Dünyada kâfirler mü'minlere gülüp onlarla alay ederken, âhirette mü'minler onların hallerine güleceklerdir. (bk. Mutaffifîn 83/29-36) Allah, dilediği kullarına hem dünya hem de âhirette hesaba gelmeyecek derecede çok rızık verir, büyük lutflarda bulunur. Hakîkî mânada zengin yalnız O olup, hazinelerinin bitmesinden korkmaz. O'nun, istediği şekilde ve miktarda rızık vermesine de engel olacak hiçbir kudret tasavvur olunamaz.

Fakat bu sınırsız ilâhî rızıklara ermenin kulluk planında bir bedeli, bir kısım şartları vardır:

Peygamberler ve Kitaplar

كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيّٖنَ مُبَشِّر۪ينَ وَمُنْذِر۪ينَۖ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ ف۪يمَا اخْتَلَفُوا ف۪يهِۜ وَمَا اخْتَلَفَ ف۪يهِ اِلَّا الَّذ۪ينَ اُو۫تُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْۚ فَهَدَى اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا ف۪يهِ مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِه۪ۜ وَاللّٰهُ يَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٢١٣﴾

213. İnsanlar, başlangıçta aynı dine inanan tek bir ümmetti. Sonra kimi iman kimi inkâr ederek anlaşmazlığa düştüler de Allah onlara, müjdeleyici ve uyarıcı peygamberler gönderdi. Anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında hakem olması için o peygamberlere dinî gerçekleri içeren kitaplar indirdi. Ancak Ehl-i kitap, kendilerine apaçık gerçekler geldikten sonra, aralarındaki kıskançlık yüzünden o gerçek hakkında anlaşmazlığa düştüler. Sonra Allah, kendi iradesiyle, onların anlaşmazlığa düştükleri konuda, iman edenlere doğru yolu gösterdi. Allah, dilediği kimseyi dosdoğru yola eriştirir.

Başlangıçta iman üzere tek ümmetken ayrılığa düşen insanlığa Allah Teâlâ, bir taraftan iman edip sâlih amel işleyenleri cennetle müjdeleyen, diğer taraftan inkâr ve isyan yolunu tutanları cehennemle korkutan peygamberler gönderdi. O peygamberlerle beraber gerçeğin bilgisini taşıyan, en doğru hükümleri içeren kitaplar indirdi. Bununla, insanların anlaşamadıkları hususları hükme bağlayarak adâlet ve barışın tesisini istedi. Demek ki ilâhî kitapların indiriliş gâyelerinden biri, doğru olan ölçüyü ortaya koyarak insanlar arasındaki problemleri çözmektir. Yoksa o ölçüler üzerinde münâkaşa etmek değildir.

Hal böyleyken, bizzat kendilerine kitap verilmiş olanlar ve onun ne demek istediğini anlayanlar, o kitabın bildirdiği gerçekler hakkında anlaşmazlığa düştüler. Anlaşmazlığı kaldırmak için indirilen kitabı, anlaşmazlığın daha da kökleşme vâsıtası kıldılar. Halbuki Allah'ın açık emrinin bulunduğu hususlarda insanların akıllarıyla içtihat etmeleri câiz değildir. Bu alanda bir içtihad, Allah'ın muradının aksine ayrı bir kanun koyma girişimidir. Bu ise, Allah'ın emrine uyarak anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak yerine, insanlar arasına yepyeni ihtilaf tohumları ekmek anlamını taşır. Allah'tan gelen apaçık âyetleri, delil ve bürhanları görmelerine, işin hakîkatine vâkıf olmalarına rağmen, bu

anlaşmazlıklarının sebebi, sırf birbirlerine karşı olan kıskançlık, menfaat hırsı, zulüm ve haksızlık duygularıdır.

Nitekim Hz. Âdem'in iki oğlundan biri olan Kâbil'in kardeşi Hâbil'i öldürmesine sebep, işte bu kıskançlık hastalığıydı. Yine İsrâiloğulları'nın İslâm dinî ve Peygamberimiz'e karşı olan düşmanca tutumları da bu kıskançlığın bir neticesiydi.

Allah Teâlâ, ilâhî gerçekler hakkında daha önce insanlığın içine düştüğü anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak ve gerçeği bütün açıklığıyla ortaya koymak üzere Hz. Muhammed (s.a.v.)'i peygamber olarak gönderdi ve ona Kur'ân-ı Kerîm'i inzal buyurdu. Allah Rasûlü (s.a.v.), her alanda ihtilafa düşmüş, dağılmış ve çözülmüş bir halde bulunan insanlığa doğru yolu göstermek, onları tevhid inancı etrafında birleştirerek başlangıçta olduğu gibi yeniden tek ümmet hâline getirebilmek için çok çalışmış ve bu yolda büyük gayretler göstermiştir. Cenâb-ı Hak, peygamberine ve kitabına inananlara kendi izin ve iradesiyle hidâyet vermiş; onları dosdoğru yola ulaştırmıştır. Fakat bu hidâyetten nasip alamayanlar olacak, dolayısıyla insanlar arasındaki anlaşmazlıklar da devam edecektir.

Eğer insanlar arasında anlaşmazlık olmasaydı ne hakime ne onun vereceği hükme ne de cezaî müeyyidelere ihtiyaç olurdu. Yine şâyet bu anlaşmazlıklar sebebiyle farklı milletler ve ideolojiler ortaya çıkmasaydı ne savaşa ne de devletler ve milletler arası hukuka gerek duyulurdu. Fakat sünnetullah denilen ilâhî yasalar gereği insanlar ihtilaf etmişlerdir. Bu sebeple insanlık tarihi boyunca insanlar arası kavgalar, milletler arası savaşlar hep devam edegelmiştir. (bk. Bakara 2/253)

O halde bir tarafta hakkın dostları, diğer tarafta da hakkın düşmanları bulunacak; hakkı savunanlar düşmanlarıyla her kademede etkin bir mücadele vereceklerdir. Yeri geldiğinde o uğurda sıkıntılara katlanacak, canlarıyla ve mallarıyla cihâd edecek ve büyük fedakârlıklar göstereceklerdir. İşte bir sonraki âyet bu hususa dikkat çekmektedir:

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ ۖ
مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا
مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ ۗ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾

214. Yoksa ey mü'minler! Sizden önceki mü'minlerin başına gelenler sizin de başınıza gelmeden, onların yaşadıkları sıkıntıları çekmeden cennete girebileceğinizi mi sandınız? Onlara öyle ezici fakirlikler, öyle

kımıldatmayan sıkıntılar dokundu ve öylesine sarsıldılar ki, sonunda peygamber ve yanındaki mü'minler: "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyecek hale geldiler. Şunu bilin ki, Allah'ın yardımı pek yakındır.

Âyetin iniş sebebi olarak şu rivayetleri zikretmek mümkündür: Müşriklerin baskıları neticesinde Mekke'den Medine'ye hicret eden Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve beraberindeki muhacirler çok zarara uğramışlardı. Zira mallarını ve mülklerini terk ederek çıkmışlar, evlerini barklarını müşriklerin ellerine bırakmışlardı. Medine'de de yahudiler, Allah Rasûlü'ne olan düşmanlıklarını açıkça ortaya koymuşlardı. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ hem peygamberimizi hem de müslümanları teselli etmek ve kalplerini serinletmek üzere bu âyeti indirmiştir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VI, 17)

Bir diğer rivayete göre bu âyet, müslümanlara zorluk, sıkıntı ve meşakkatlerin isabet ettiği (bk. Ahzâb 33/10-11) Hendek savaşı hakkında nâzil olmuştur. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 463; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VI, 17)

İman ve hidâyet, Allah'ın büyük bir nimeti olup cennete girebilmenin en mühim şartıdır. Fakat bu büyük nimetlerin şükrü zor, bedeli de ağırdır. İman, mücerred bir iddia ve boş bir temenni değildir. Onun doğruluğunu veya yalanlığını ortaya çıkaran, amellerdir. Âyet-i kerîme bu noktaya dikkat çekmekte, mücerred iman sözüyle cennete girilemeyeceğini, imanın gereğinin mutlaka yerine getirilmesi lâzım geldiğini, dolayısıyla bu yolda her türlü meşakkatlere, sıkıntılara katlanarak ilâhî emirler muhtevasında bir kulluk hayatının yaşanması zaruretini haber vermektedir. Şu âyet-i kerîmeler de aynı mevzuya temas eder:

"Elif. Lâm. Mîm. İnsanlar, hiç imtihana tâbi tutulmadan, sadece "İnandık!" demekle bırakılıvereceklerini mi sandılar? Gerçek şu ki biz, onlardan öncekileri de imtihan ettik. Böylece Allah, doğru söyleyenleri de ortaya çıkaracak, yalancıları da elbette ortaya çıkaracaktır." (Ankebût 29/1-3. Ayrıca bk. Âl-i İmrân 3/142)

Görüldüğü üzere İslâm yolunda bir takım sıkıntılar karşısında bunalan müslümanları hem teselli etmek hem de uyarmak üzere gelen bu âyet-i kerîme, ümmet-i Muhammed'in de geçmiş ümmetler gibi ihtilaflar, sıkıntılar, zorluklar ve meşakkatlere maruz kalacağını; bunlara sabırla katlananların nihâyetinde başarılı olacaklarını haber vermektedir. Peygamber Efendimiz'in şu hadis-i şerifi, önceki ümmetlerin başlarına gelen sıkıntılardan bazılarına işaret etmektedir:

«Sizden önceki ümmetler içinde bir adam için yerde bir kuyu kazılır, adam oraya atılır, bir testere getirilip ba ına konulur ve ikiye biçilirdi de bu onu dininden döndüremezdi.

Yine demir taraklarla bir adamın etleri kemiklerinden ve kaslarından sıyrılırdı, bu i kenceler de onu dîninden çeviremezdi. Vallahi, Allah Teâlâ İslâm'ı mutlaka tamamlayacaktır. Hatta sizden biri süvari olarak San'a'dan Hadramevt'e kadar yolculuk yapacak da Allah'tan ve sürüsünü kurda kaptırmaktan ba ka bir eyden korkmayacak; fakat siz acele ediyorsunuz»" (Buhârî, Menâkıb 25; Ebû Dâvûd, Cihâd 97)

Kur'ân-ı Kerîm'de önceki zamanlarda yaşayan müslümanların karşılaştıkları eziyet ve işkencelerden bahsedilir. Ateşlerde yakılan Ashâb-ı Uhdûd, el ve ayakları çaprazlama kesilip hurma dallarına asılarak şehîd edilen sihirbazlar, bir mağaraya sığınıp orada üçyüz dokuz sene uyutulan Ashâb-ı Kehf ve inanmayan şehir halkı tarafından hunharca şehîd edilen Habib-i Neccâr'ın hâli dikkat çekici birer misal olarak zikredilebilir.

Bu âyet-i kerîmede, Allah'a vâsıl olmak ve Hak katında yüksek derecelere erişebilmek için nefsânî arzuların terk edilip, terbiye ve tezkiye yolunda bir takım riyâzatlara, sıkıntı ve zorluklara katlanmak gerektiğine işaret bulunmaktadır. Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Cennet, nefsin ho lanmadığı, ona zor gelen eylerle ku atılmı tır. Cehennem ise onun ho lanıp sevdiği ehevî arzularla çevrilmi tir." (Müslim, Cennet 1; Tirmizî, Cennet 21)

Bundan sonraki âyet-i kerîmelerde ibâdet, ahlâk ve muâmelata dâir hükümler bildirilmekte; müslümanlara anlaşmazlıklardan uzak durarak tek bir ümmet olmanın ve ilâhî yardıma ermenin yolu gösterilmektedir:

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ ۜ قُلْ مَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ

وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۜ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ ﴿٢١٥﴾

215. Rasûlüm! Sana, Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: "Sevap kazanmak için harcayacağınız şeyleri öncelikle ananıza, babanıza, akrabanıza, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara verin." İyilik olarak her ne yaparsanız, Allah onu mutlaka bilir.

Âyetin iniş sebebi şöyledir: Bir defasında Allah Rasûlü (s.a.v.), ashâbını Allah yolunda harcamaya teşvik etmişti. Bunun üzerine zengin ve oldukça da yaşlı bir sahabî olan Amr b. Cemûh (r.a.): "Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi malımızı nereye harcayacağız" diye sorunca bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 69)

اَلْخَيْرُ (hayr) kelimesi, Kur'ân-ı Kerîm'in değişik yerlerinde "iyi, güzel, refah, bolluk, zenginlik, faydalı ve değerli şeyler, maddî mânevî nimetler" gibi mânalarda kullanılmaktadır. Bu âyet-i kerîmede ilk geçtiği yerde farz veya nafile

olarak harcanacak “mal”; ikincisi ise mutlak olarak Allah rızâsı için yapılan “iyilik” anlamındadır.

Farz olan zekâtın kimlere verileceğini Tevbe sûresinin 60. âyeti açıklamaktadır. Bu âyet-i kerîme ise Allah rızâsı için ana-babaya iyilik etmeye, yakın akrabayı görüp gözetmeye ve ihtiyaç sahiplerinin ihtiyacını gönül hoşluğuyla karşılamaya teşvik etmektedir. İster belirtilen yerlere olsun, ister onun dışındaki iyilik yollarına olsun yapılan küçük büyük bütün iyilikleri Allah Teâlâ bilmektedir ve mükâfatını bol bol verecektir.

Allah’ın rızâsını ve mükâfatını kazandıracak amellerden biri de, O’nun yolunda savaşarak malla beraber canı da verebilmektir:

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْۚ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۚ وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوا شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۟ ﴿٢١٦﴾

216. Hoşunuza gitmese de savaş size farz kılındı. Hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırlı olabilir. Hoşlandığınız bir şey de sizin için kötü olabilir. Gerçeği Allah bilir, siz bilemezsiniz.

İslâmî bir hayat düzeni tesis edebilmek, tesis edilen bu hayatı koruyup idâme ettirebilmek, dinin korunmasını zarûrî gördüğü canı, malı, aklı, nesli ve namusu koruyabilmek için mü’minlerin üzerine savaş farz kılınmıştır. Âlimlerimizin çoğunluğuna göre savaş, farz-ı kifâyedir. Müslümanlardan bir kısmının bunu yerine getirmesiyle diğerleri üzerinden mesuliyet düşer. Ancak hiç kimse bu farzı yerine getirmezse bütün müslümanlar sorumlu olur.

Savaş, tabiatı itibariyle zor, meşakkatli ve sıkıntılı bir iştir. Mal ve can için tehlikelerle doludur. Savaşan insanlar hayatlarını tehlikeye atar, vatanlarından ayrılır, bir takım eziyetlere katlanır ve dünya zevklerinden mahrum olurlar. Savaşan ülkeler ictimâî, iktisadî, siyasî ve coğrafî açıdan sarsılmalar, bozulmalar ve krizlere maruz kalırlar. Bu sebeple kimse ondan hoşlanmaz. Fakat zarûrî hale geldiğinde yapılması kaçınılmaz olan savaşların, bu zorluklar yanında, fert ve toplum hayatında sağladığı pek çok faydası da bulunmaktadır.

Savaşın farz kılındığını bildiren bu âyette savaş için herhangi bir vakit tayin edilmemişti. Dolayısıyla gelen âyette, haram aylarda savaşmanın hükmü ve ona bağlı bir takım hususlar açıklanmaktadır:

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِۜ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌۜ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهِ مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِۚ

وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِۜ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ
دِينِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُواۜ وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِه۪ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ
فَاُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ
النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾

217. Sana haram ayda savaşmanın hükmünü soruyorlar. De ki: “O ayda savaşmak büyük günahtır.” Fakat insanları Allah yolundan alıkoymak, Allah’ı inkâr etmek, Mescid-i Harâm’ı ziyâret etmeyi engellemek ve orada oturanları yerlerinden yurtlarından etmek Allah katında daha büyük günahtır. Çünkü fitne, adam öldürmekten daha beterdir. Güçleri yetse, dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaya devam ederler. Hanginiz dininden döner de kâfir olarak ölürse, işte onların amelleri dünya ve âhirette boşa gitmiştir. Onlar cehennemliktir ve orada ebedî kalacaklardır.

Âyet-i kerîmenin iniş sebebi hülasa olarak şöyledir:

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), hicretin ikinci senesi Cemâziyelâhir ayının son günlerinde Abdullah b. Cahş kumandasında sekiz kişilik bir askerî birliği, Mekkeli müşriklere ait ticâret kervanını takip etmek üzere göndermişti. Kervanın başında Amr b. Hadramî bulunuyordu. Birlik kervana hücum edip Amr’ı öldürdü, iki kişiyi esir aldı ve ganimetlerle beraber Medine’ye döndü. Bu hâdise haram aylardan olan Receb’in birinci gününe tesadüf etmişti. Fakat onlar henüz, önceki ayın son gününde olduklarını zannediyorlardı. Durumdan haberdar olan Kureyş müşrikleri, “Harâm aylarda savaş olur mu?” diyerek Peygamber Efendimiz ve müslümanlar aleyhinde propaganda yapmaya başladılar. Allah Rasûlü (s.a.v.), Abdullah ve arkadaşlarına “Ben size haram ayda savaşmanızı emretmemiştim” buyurdu. Gelen ganimetleri ve esirleri taksim etmeden öylece bıraktı. Abdullah ve arkadaşları da helâk olmaktan korkmaya başladılar. Böyle bir hâdise üzerine inen bu âyet-i kerîme, meseleyi çözüme kavuşturarak müslümanların rahatlamasına vesile oldu. Efendimiz, ganimetleri hak sahiplerine taksim ederek beşte birini de kendisi aldı. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* II, 472 vd.)

Evet, haram ayda savaşmak ve adam öldürmek büyük günahtır. Fakat müşriklerin yaptıkları cürümler bundan daha büyüktür. Onlar, insanları Allah yolundan döndürüyorlar, Allah’ı ve O’nun dinini inkâr ediyorlar, mü’minlerin Mescid-i Harâm’a girmelerine mani oluyorlar ve Beyt-i Harâm’ın gerçek sakinleri ve sahipleri olan Peygamberimiz ve ashâbını oradan çıkarıyorlar.

Bütün bunlar, Allah katında müslümanların haram ayda yaptıkları savaştan ve diğer kusurlardan daha büyük bir suçtur.

Kâfirler, din konusundaki fitnelerine ve düşmanlıklarına devam edecekler; bundan asla vazgeçmeyeceklerdir. Eğer güçleri yeterse müslümanlarla, onları dinlerinden döndürünceye kadar savaşmayı sürdüreceklerdir. Burada "güçleri yetse" kaydı, mü'minlerin imandaki salâbetine ve sebâtlarının sağlamlığına işaret etmektedir. Bu sebeple müslümanlar dinlerine sımsıkı sarılmak, kâfirlerle olan mücâdelelerinde ona göre hazırlık yapıp tedbir almak zorundadırlar. Zorluklar karşısında dinlerinden dönmeyi bir an bile akıllarına getirmemeleri gerekir. Çünkü müslüman olduktan sonra dinden dönmek çok büyük bir suçtur.

Allah yolunda hicret ve cihâd eden mü'minlere va'dedilen müjdelere gelince:

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِۙ اُولٰٓئِكَ
يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢١٨﴾

218. İman edenler, Allah yolunda hicret edip savaşanlar var ya, işte Allah'ın rahmetini umacaklar onlardır. Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Abdullah b. Cahş ve arkadaşları, haram ayda savaşmaları sebebiyle gönüllerine gelen gam ve kederin bir önceki âyetle ferâha tebdîl edilmesinden sonra bu kez yaptıklarından dolayı sevap ümit etmeye başladılar. Efendimiz'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü, bunun, bize Allah yolunda cihâd edenlerin ecrinin verileceği bir gazâ olmasını umabilir miyiz?" dediler. Onların bu umutlarını tasdik etmek üzere bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 483-484)

Ebedî saâdeti elde edebilmek için dünya hayatında haram ve helâllere titizlikle dikkat edilmesi gerekir. Bunun için de ashâb-ı kirâm yeri geldikçe kendilerine lâzım olan hususları Allah Rasûlü'ne soruyor, inen âyetler de bu sorulara cevap veriyordu. Aşağıda gelen âyetlerde onların sordukları bazı hususlar ve verilen cevaplar yer almaktadır:

İçki ve Kumar

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِۜ قُلْ فِيهِمَٓا اِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِۘ
وَاِثْمُهُمَٓا اَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَاۜ وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَۜ قُلِ الْعَفْوَۜ
كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَۙ ﴿٢١٩﴾

219. Rasûlüm! Sana içki ve kumarın hükmünü soruyorlar. Şöyle de: "Onlarda büyük bir günah ve zarar, bununla birlikte insanlar için birtakım faydalar da vardır; fakat günah ve zararları faydalarından daha büyüktür." Yine sana Allah yolunda neyi harcayacaklarını soruyorlar. De ki: "İhtiyaç fazlası olup kolayınıza geleni verin." Allah, etraflıca düşünesiniz diye size âyetleri böylece açıklıyor.

Âyet-i kerîmenin iniş sebebi şöyledir: Hz. Ömer, Muâz b. Cebel ve bir grup Ensar, Rasûlullah (s.a.v.)'e geldiler ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, bize içki ve kumar hakkında bir fetva ver; birisi aklı gideriyor, diğeri malı zâyi ediyor" dediler. İşte bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 73)

Bu âyet-i kerîmeyle içki ve kumar kesin olarak yasaklanmamakta, fakat bunların artık yasaklanacağına dâir çok ciddi uyarılar yapılmaktadır. Bu sebepledir ki bu âyetin inmesinden sonra pek çok müslüman içki içmeyi ve kumar oynamayı terk etmiştir. İçki ve kumarı kesin olarak ise Mâide sûresi 90-91. âyet-i kerîmeler yasaklamıştır.

Âyette geçen الْخَمْرُ (hamr) kelimesi sözlükte örtmek demektir. Sarhoş edici içkilere, insan aklını örtüp onu iyiyi kötüden ayıramaz hale getirmesi sebebiyle "hamr" ismi verilmiştir. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmaktadır:

"Hamr, üzüm suyundan, kuru üzüm, kuru hurma, buğday, arpa ve mısırdan olur. Hamr, aklı örten ve sarhoş eden nesnedir." (Ebû Dâvûd, Eşribe 1)

"Sarhoş eden her şey hamrdır ve sarhoş eden her şey haramdır." (Müslim, Eşribe 73-75; Tirmizî, Eşribe 1-2)

"Çoğu sarhoş eden şeyin azı da haramdır." (Ebû Dâvûd, Eşribe 5; Tirmizî, Eşribe 3)

Bu hadis-i şeriflerden hareketle muteber İslâm fıkıh mezheplerinin tamamı: "Sarhoşluk veren nesnelerin azı da çoğu da haramdır; bunlar içilemez ve vücuda alınamaz" hükmünde birleşmişlerdir.

Âyetteki الْمَيْسِرُ (meysir), kumar demektir. Kumar ise zar gibi ne olacağı belli olmayan tehlikeli bir şeye bağlanarak mal vermek veya almaktır. "Meysir" kelimesinin aslında "kolaylık" ve "soygun" mânaları vardır. Zira kumar, malı

herhangi bir yorgunluk ve güçlük çekmeksizin alma yoludur. Yine o bir çeşit soygundur. Haksız yollardan ve kolaylıkla mal kazanmaya sebep olan bütün kumar çeşitleri, hatta çocukların ceviz ve benzeri şeylerle oynadıkları oyunlara kadar hepsi âyetin muhtevasına dâhildir.

İçki ve kumarın hem fert hem de toplum hayatına çok büyük zararları vardır. Bu sebeple onların kullanımında büyük bir günah mevcuttur. Her ikisi de malların yok ve insanların perişan olmasına sebeptir. İnsanlar arasında kin ve nefretin oluşmasına yol açarlar. Allah'a kulluğa, O'nu zikretmeye, namazı vaktinde kılmaya ve vakti en faydalı şeylerle geçirmeye mani olurlar. Genellikle biri diğerine sürükler; bunun için birlikte zikredilmişlerdir. Özellikle içki, akıl ve iradenin doğru kullanılmasını engeller, giderek alışkanlık yapar ve insan sağlığına zarar verir. Kumar ise insanları tembelliğe, çalışıp gayret göstermeden yiyip içmeye sevkeder.

Dolayısıyla içki ve kumarı bırakıp onlar yüzünden israf edilen malları iyilik yollarında harcamak gerekir. Bu bakımdan âyetin devamında "Allah yolunda nelerin harcanması gerektiği" sorusuna "afv"ın harcanması emredilmektedir. Burada الْعَفْوَ (afv), "ihtiyaç fazlası olup kolaylıkla infak edilebilecek şey" mânasında kullanılmıştır. İnsan öncelikle kendi ihtiyaçlarını, ailesinin, ana babasının ve geçiminden sorumlu olduğu diğer kimselerin ihtiyaçlarını karşılayacak, bunlardan arta kalan malından da gönül hoşluğuyla Allah yolunda harcayacaktır. Kendisinin ve yakınlarının muhtaç olduğu malları başkalarına vermek zor olduğundan, âyette böyle bir teklifte bulunulmamıştır. Zâten İslâm'da, iyilik yapacağım diye aile efradını nafakasız bırakmak câiz görülmemiştir. Fakat şahsî ve ailevî ihtiyaçtan fazla kalan malın olabildiği kadar yoksullara verilmesine de bir teşvik vardır. Zira fakir ve yoksulların zarûrî ihtiyaçlarını karşılayarak toplumsal adâletin sağlanabilmesi için, zenginlerin vereceği farz olan zekâtla sınırlı kalınmayıp, nâfile sadaka ve infaklara da ağırlık verilmelidir.

Yetimlerin haklarını koruma ve onların iyiliğine olan şeyleri yapmaya gelince:

فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۜ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰىۜ قُلْ اِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌۜ
وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِۜ وَلَوْ
شَٓاءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾

220. Allah, hem dünyada hem de âhirette faydanıza olan şeyleri düşünesiniz diye âyetlerini size işte böyle açıklamaktadır. Sana yetimleri

de soruyorlar. De ki: “Onları ve mallarını koruyup gözetmek onları kendi hallerine bırakmaktan daha hayırlıdır. Şâyet kendileriyle bir arada yaşar, mallarını mallarınıza katarsanız, zâten onlar sizin kardeşlerinizdir; kardeşliğin gereğini yapın.” Kaldı ki Allah, haksızlık yapanla koruyup gözeteni pek iyi bilir. Allah dileseydi, işinizi sarpa sardırır, altından kalkamayacağınız sorumluluklarla sizi zahmete sokardı. Şüphesiz Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Yetimlerle alakalı olarak:

“Yetişkinlik çağına erinceye kadar, muhafaza ve yardım maksadıyla en güzel şekilde olanı dışında, yetimin malına yaklaşmayın” (En‘âm 6/152),

“Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, aslında karınlarına sadece ateş doldurmuş oluyorlar. Onlar pek yakında çılgın alevli bir ateşe gireceklerdir” (Nisâ 4/10) gibi âyet-i kerîmeler inince müslümanlar, yetimlerle beraber oturmayı ve aynı sofrada yiyip içmeyi terk ettiler. Hatta yanında yetim bulunan kişi, onun için müstakil bir oda ayırıyor ve her öğün yemeğini özel olarak kendisine ikram ediyordu. Müslümanlar, yetimlerin mallarını kendi mallarından ayırmışlardı. Şayet yetim için hazırlanmış yemekten arta kalan bir şey olursa ona dokunulmuyor, bozuluncaya kadar öylece bekletiliyordu. Bu durum, müslümanlara oldukça zor gelmeye başladı. Nihâyet Allah Rasûlü (s.a.v.)’e gelerek: “Yâ Rasûlallah, her birimizin yetimlere ayıracak özel yerimiz ve onlara ayrı olarak ikrâm edebileceğimiz yiyecek ve içeceğimiz yok” dediler. Bunun üzerine söz konusu âyet-i kerîme indi ve müslümanlar yiyecek ve içeceklerini yetimlerinkiyle birleştirdiler. (Ebû Dâvûd, Vesâyâ 7; Nesâî, Vesâyâ 11)

Faydalı olmak niyetiyle yetimlerle birlikte yaşayan, beraber yiyip içen, malını malına ortak eden veya evlilik yoluyla akraba olup işlerini uhdelerine alan kimseler, onların kendilerinin din kardeşleri olduklarını asla unutmamalıdırlar. Din kardeşliği, neseb kardeşliğinden daha mühim ve daha kuvvetlidir. **“Bütün mü’minler kardeştir; öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin”** (Hucurât 49/10) âyet-i kerîmesi, din kardeşliğinin gereğinin, kardeşlerin halini ıslah etmek ve faydalarına çalışmak olduğunu beyân etmektedir.

Allah Rasûlü (s.a.v.), yetimi koruyup gözetmenin yüksek faziletini haber vermek üzere, orta parmağı ile işaret parmağını birleştirip aralarını biraz açarak:

“*Ben ve yetimi koruyup gözeten kimse, cennette öyleyiz*” buyurmuştur. (Buhârî, Talâk 25; Müslim, Zühd 42)

Cenâb-ı Hak, gerektiğinde yetimlerle, mü’min köle ve câriyelerle evliliği teşvik

etmek üzere de şöyle buyurur:

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّۜ وَلَاَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ
اَعْجَبَتْكُمْۚ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكٖينَ حَتّٰى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ
مُشْرِكٍ وَلَوْ اَعْجَبَكُمْۜ اُو۬لٰٓئِكَ يَدْعُونَ اِلَى النَّارِۚ وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا اِلَى الْجَنَّةِ
وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖۚ وَيُبَيِّنُ اٰيَاتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾

221. Müşrik kadınlar iman etmedikçe onlarla evlenmeyin. Şunu bilin ki, müşrik hür bir kadın hoşunuza gitse bile, mü'min bir câriye ondan daha hayırlıdır. Müşrik erkekleri de, iman etmedikleri sürece mü'min kadınlarla evlendirmeyin. Yine bilin ki müşrik bir erkek hoşunuza gitse bile, mü'min bir köle ondan daha hayırlıdır. Çünkü müşrikler, insanı cehenneme çağırırlar. Allah ise, izni ve keremiyle, cennete ve bağışlanmaya çağırır. Allah, insanlar düşünüp ders alsınlar diye âyetlerini böyle açıklar.

Âyetin iniş sebebiyle ilgili şöyle bir olay nakledilir: Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Mersed el-Ganevî'yi, müslümanları gizlice oradan çıkarmak üzere Mekke'ye göndermişti. Bu sırada ona, câhiliye döneminde âşık olduğu Anâk isminde bir kadın gelerek: "Benimle baş başa kalmak istemez misin" dedi. Mersed, "İslâm, zinâyı haram kıldı" karşılığını verdi. Kadının, "Peki, öyleyse benimle evlenir misin?" sualine ise Mersed: "Evet, fakat bu hususta Rasûlullah'dan izin almam gerekir" şeklinde cevap verdi. Mersed, izin almak üzere Peygamber (s.a.v.)'e gidip durumu izah edince söz konusu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 75)

Bu âyet-i kerîme, mü'min erkek ve kadınların, imansızlıkta devam ettikleri müddetçe müşrik erkek ve kadınlarla evlenmelerini kesin olarak yasaklamaktadır. Ancak Mâide sûresindeki **"Sizden önce kitap verilmiş olanların hür ve iffetli kadınları size helâldir"** (Mâide 5/5) âyetiyle, mü'min erkeklerin, dinî durumları ne olursa olsun Ehl-i kitap kadınlarla evlenmelerine cevaz verilmiştir. Diğer bir ifadeyle Mâide sûresindeki âyet, tefsirini yaptığımız âyetin birinci kısmının hükmünü tahsis etmiştir. İkinci kısmın hükmü ise aynen devam etmektedir. Yani bir mü'min kadının gayri müslim bir erkekle evlenmesi veya evlendirilmesi hiçbir surette câiz değildir.

Müşriklerle evliliğin yasaklanmasının hikmeti, onların kötülüklerinden, özellikle de dinî yönden zararlarından fert, aile ve toplum olarak mü'minleri korumaktır. Çünkü kalpleri şirk ve küfürle dolu olduğu için onlar sözleri,

davranışları ve halleriyle insanları dâimâ cehenneme çağırırlar. Bu sebeple onlarla içli dışlı olmak son derece tehlikeli bir durumdur. Bu tehlike, dünyevî tehlikelerden olmayıp ebedî bir bedbahtlık tehlikesidir. Halbuki Allah Teâlâ, kullarını cennete ve bağışlanmaya, iman edip sâlih ameller işleyerek ebedî saâdeti kazanmaya dâvet etmektedir.

Önceki âyette evlilikten bahsedilince şimdi söz kadınların özel hallerine gelmektedir:

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ اَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَٓاءَ فِي
الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ
اَمَرَكُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾

222. Rasûlüm! Sana kadınların âdet görmesini de soruyorlar. Şöyle de: "O, rahatsızlık veren bir durumdur. Bu sebeple âdet gördüklerinde kadınlardan uzak durun ve onlar temizleninceye kadar kendileriyle cinsî münâsebette bulunmayın. Temizlendikleri zaman Allah'ın izin verdiği yerden onlara yaklaşın." Şüphesiz Allah çok tevbe edenleri de, çok temizlenenleri de sever.

"Hayız", sözlükte "suyun akıp taşması, kanın akması" mânalarına gelir. Dinî olarak ise bu kelime, büluğ çağına gelmiş sağlıklı bir kadının rahminden düzenli aralıklarla kanın akmasını ifade eder. Bu hâl, Türkçe'de "aybaşı hâli, âdet görme, âdet kanaması" şeklinde isimlendirilir. Bu durumdaki kadınlar namaz kılamaz, oruç tutamaz, mescide giremez, Kur'an okuyamaz ve Mushaf-ı Şerif'e dokunamazlar. Onlarla cinsî münâsebet de yasaktır.

Câhiliye döneminde insanlar, hayızlı olan kadınları evlerinde tutmazlar, onlarla beraber bulunmazlar ve birlikte yiyip içmezlerdi. Yahudilerin ve mecusilerin uygulamaları da bu şekilde idi. İslâm geldikten sonra da bir müddet durum böylece devam etti. Nihâyet Ebûddehdah (r.a.) birgün Peygamber Efendimiz'e: "Yâ Rasûlallah! Hayızlı oldukları zamanlar kadınlara nasıl davranalım?" şeklinde sorunca sözkonusu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 77; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 517)

Hayız hali, bir hastalık olup tiksindirici ve eziyet verici bir özelliğe sahiptir. Bu sebeple âyet-i kerîme hayızlı olan kadınlardan uzak durmayı ve onlara yaklaşmamayı emretmektedir. Bundan maksat, bedenlerin birbirinden uzak ve ayrı olması değil, cinsî münâsebette bulunmamaktır. Bir kısım hadis-i şeriflerden (bk. Müslim, Hayz 16) ve tatbikattan anlaşıldığı üzere, cinsî münâsebette bulunmamak şartıyla, hayızlı kadınla kocası arasında başka bir

sınırlama bulunmamaktadır. Hayız hâli sona erip guslederek temizlendikten sonra kadınlarla cinsî münâsebet serbesttir.

Cenâb-ı Hak, günahlarından ve hatalarından çok çok tevbe edenleri sever. Yine O, maddî mânevî pisliklerden titizlikle temizlenenleri de sever. Dolayısıyla Allah'ın sevdiklerini siz de sevin ve O'nun seveceği bir kul olmaya çalışın. Kadınlarla olan özel ilişkilerinizi de şu ilâhî talimata uygun gerçekleştirin:

نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْۖ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْۜ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّكُمْ مُلَاقُوهُۜ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٣﴾

223. Kadınlarınız size çocuk yetiştiren bir ekinliktir. O halde ekinliğinize dilediğiniz zamanda dilediğiniz biçimde varın. Ancak mutluluğa ermeniz için önceden hazırlık yapmayı ve kendi geleceğiniz için geliri hiç tükenmeyecek hâsılat göndermeyi ihmal etmeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ve O'na kavuşacağınızı bilin. Rasûlüm! Erişecekleri ilâhî lutuflarla mü'minleri müjdele!

Mü'minin hedefi, Allah ve Rasûlü'nün isteği istikâmetinde dürüst bir hayat yaşayarak her bir ameliyle âhiret sermayesini artırmak ve ilâhî rızâya nâil olabilmektir. Âyetin **"Ancak mutluluğa ermeniz için önceden hazırlık yapmayı ve kendi geleceğiniz için geliri hiç tükenmeyecek hâsılat göndermeyi ihmal etmeyin"** (Bakara 2/223) kısmı, bizleri bu hedefe yönlendirmektedir. Bu ifade bir yönüyle cinsî münâsebet öncesinde mutluluğu artırıcı bir kısım ön hazırlıkların yapılmasını imâ ettiği gibi, kadınlarla münâsebetlerde sadece şehveti tatmin düşüncesine takılıp kalmayıp, daha yüksek niyetlerle hareket edilmesi gerektiğini de öğütler. Dünyada ve âhirette göz aydınlığı olacak müslüman ve ahlâklı nesiller yetiştirmek bu ulvî niyetlerden biri olmalıdır. Nitekim Cenâb-ı Hak, mü'minlerden şöyle dua etmelerini istemektedir:

"Ey Rabbimiz! Bize eşlerimizden ve zürriyetimizden gözümüzü aydınlatacak, gönlümüzü sevindirecek sâlih kimseler ihsân eyle! Bizi takvâ sahiplerine önder yap!" (Furkãn 25/74)

Niyetleri dâimâ Allah'ın rızâsını kazanmaya çalışmak olan mü'minler, O'nun ism-i celîlini nerede ve nasıl kullanacaklarına da dikkat etmelidirler:

وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ
النَّاسِۜ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾

224. Allah'ın adını, olur olmaz ettiğiniz yeminleriniz yüzünden iyilik yapmanızın, kötülüklerden sakınmanızın ve insanların arasını düzeltmenizin önünde bir engel hâline getirmeyin. Allah, her şeyi işiten ve bilendir.

Âyet-i kerîmenin iniş sebebiyle ilgili şöyle bir olay rivayet edilmektedir: Beşîr b. Nûmân el-Ensârî, Abdullah b. Revâha'nın kız kardeşi olan hanımını boşadı. Sonra onunla yeniden evlenmek istedi. Bu sırada Abdullah, Beşîr'in yanına gitmemeye, onunla konuşmamaya ve kız kardeşiyle onun arasını düzeltmemeye yemin etmişti. Kendisine Beşîr'in yeniden evlenme teklifi bildirilince: "Ben şöyle şöyle yapmamağa Allah adına yemin ettim. Dediğiniz şeyi yapabilmem için yeminimi bozmam gerekir" dedi. Bu olay üzerine bu âyet nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 80; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VI, 65)

En yüce varlık olan Allah adına yapılan yeminin, O'na olan tâzimin bir gereği olarak tutulması ve bozulmaması lâzımdır. Bunun için de mü'min, hangi şeye ne maksatla yemin ettiğine ve yemininin Allah'ın rızâsına uygun olup olmadığına dikkat etmelidir. Eğer yapılan yemin "iyilik yapmak, kötülüklerden sakınmak, insanların arasını düzeltmek" gibi hayırlı işleri engellemek gayesini taşıyorsa, bu Cenâb-ı Hakk'ın rızâsına aykırıdır. Öncelikle böyle bir yemin yapılmamalıdır; yapıldıysa da mutlaka bozulmalıdır. Bunun Allah'a bir saygısızlık olacağı zannedilmemelidir. Bu hususu daha da açıklığa kavuşturmak üzere diğer bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"İçinizden fazilet ve servet sahibi kimseler, bundan böyle akrabalarına, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere mallarından bir şey vermeyeceklerine dâir yemin etmesinler. Affetsinler, hoş görsünler! Öyle ya, onları bağışlamanıza karşılık Allah'ın da sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir." (Nûr 24/22)

Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle buyurur:

"Bir ey hakkında yemin edip ba kasını daha hayırlı gören ki i yemininin kefâretini versin ve daha hayırlı gördüğü eyi yapsın." (Müslim, Eymân 12; Tirmizî, Nüzür 5)

İnsanın sorumlu tutulacağı yemine gelince:

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فٖٓي اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ
قُلُوبُكُمْ ۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلٖيمٌ ﴿٢٢٥﴾

225. Kasıtsız yaptığınız yeminler yüzünden Allah sizi sorumlu tutmaz; ancak bile bile yaptığınız yalan yeminlerden sorumlu tutar. Allah, çok bağışlayan, ceza vermekte acele davranmayandır.

Bir insan, ya bilerek, ne dediğinin farkında olarak ve neticesini düşünerek yemin eder. Veya ne dediğinin farkında olmadan, doğru veya yalan olduğuna dikkat etmeden alışkanlık gereği ağzından yemin sözleri dökülür. Yahut yalan ve asılsız olduğu bilinmeyen bir hususta yemin eder.

Birinci kısım "kasıtlı" yapılan yemindir ve bunun sorumluluğu vardır. Yalan olduğunu bile bile yemin eden kişinin, kefâretle günahını affettirmesi mümkün değildir. Âhirette mutlaka cezasını çekecektir. Âyetteki **"fakat bile bile yaptığınız yalan yeminlerden sorumlu tutar"** (Bakara 2/225) ifadesi, yeminin bu çeşidinden bahseder. Geleceğe yönelik "vallahi şöyle yapacağım, böyle yapmayacağım, şöyle yaparsam şöyle olsun" şeklinde kasıtlı olarak yapılan yeminlerden dönüldüğü takdirde ödenmesi gereken kefâret ise, Mâide sûresi 89. âyette beyân edilmektedir.

İkinci ve üçüncü kısım yemin, âyette اَللَّغْوُ (lağv) diye ifade buyrulan ve itibar edilmemesi gereken bir yemin çeşididir. Allah Teâlâ, bu tür yeminlerden sorumlu tutmayacağını ve bunların dünyada bir kefâret, âhirette de bir ceza gerektirmeyeceğini haber vermektedir.

Kocanın, hanımından uzaklaşmak için yaptığı yeminle ilgili hükümse şöyledir:

لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍۚ فَاِنْ فَآؤُ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾ وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٧﴾

226. Hanımlarıyla cinsî münâsebette bulunmayacaklarına dâir yemin edenlere dört ay bekleme süresi vardır. Şayet bu süre içinde yeminlerinden cayıp eşlerine dönerlerse, şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

227. Eğer boşanmaya karar verirlerse, boşanabilirler. Şüphe yok ki Allah, her şeyi işiten ve bilendir.

اَلْاِيلَاءُ (îlâ), kocanın bir müddet hanımıyla ilişkide bulunmayacağına dâir yemin etmesidir. Câhiliye döneminde bir erkek, eğer hanımından hoşlanmaz ve onun başka biriyle de evlenmesini istemezse, ebedî olarak ona yaklaşmayacağına yemin ederdi. Böylece onu ne dul ne de kocalı, ikisi arasında perişan bir duruma düşürürdü. Hedef, kadınları baskı altında tutmak, zulmetmek ve onlardan bir takım haksız menfaatler elde edebilmekti. Bu sebeple İslâm, kadına zarar vermek niyetiyle yapılan îlâyı yasaklamış, iyi niyete bağlı yapılan îlâyı ise dört aylık bir süreyle sınırlandırmıştır. Bundan böyle hanımına yaklaşmamak üzere yemin eden kişinin, en fazla dört ay bekleme hakkı vardır. Bu süre içinde yeminini bozup eşine dönerse, yemininin keffâretini öder ve evlilik hayatına

devam eder. Eğer yemininden dönmez ve dört aylık süre tamamlanırsa bu, boşanmayı kastetmek mânasına geldiğinden Hanefî mezhebine göre hanım kesin (bâin) talâk ile kocasından boşanmış olur.

Bu vesileyle şimdi de boşanmış kadınları ilgilendiren hükümler açıklanmak üzere şöyle buyruluyor:

Boşanmış Kadınlar

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوءٍۜ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَكْتُمْنَ
مَا خَلَقَ اللّٰهُ فٖٓي اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ وَبُعُولَتُهُنَّ
اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فٖي ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُٓوا اِصْلَاحاًۜ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذٖي عَلَيْهِنَّ
بِالْمَعْرُوفِۖ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌۜ وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ ﴿٢٢٨﴾

228. Geri dönülebilir talâk ile boşanan kadınlar, üç âdet müddetince bekleyip kendilerini gözetlemelidirler. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın rahimlerinde yarattığı hayız hâlini veya hamileliği gizlemeleri kendilerine helâl değildir. Eğer barışmak ve aralarını düzeltmek isterlerse kocaları, bu süre içinde onları geri almaya başkalarından daha çok hak sahibidirler. Erkeklerin hanımları üzerinde hakları olduğu gibi, hanımların da kocaları üzerinde meşrû hakları vardır. Ancak erkekler kadınlara göre bir derece daha fazla hak sahibidirler. Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

اَلطَّلَاقُ (talâk), belli sözlerle evlilik bağını kaldırmak ve çözmek demektir. Bunun geri dönülebilir olanı vardır ki buna fıkıhta "ric'î talâk" denilir. Bu, yeniden mehir ve nikâha gerek olmaksızın kocaya, boşadığı hanımıyla normal evlilik hayatına dönme imkânı veren bir boşamadır. Bir de geri dönülemeyeni vardır ki bu da "bâin talâk"tır. Bu ise, yeni bir mehir ile nikâhlanmadıkça normal evlilik hayatına dönüş imkânı bırakmayan boşama şeklidir.

Nikâh altında olduğu halde kendileriyle ilişkide bulunulmamış kadınların, boşanmaları durumunda iddet beklemeleri gerekmez. (bk. Ahzâb 33/49) Herhangi bir sebeple hayız görmeyen kadınların bekleme süreleri üç ay, hâmile kadınların iddeti rahimlerinde bulunan çocuğu doğuruncaya kadardır. (bk. Talâk 65/4) Câriyenin iddeti ise iki hayız veya temizlik süresidir. (Ebû Dâvûd, Talâk 6) Dolayısıyla âyette bahsedilen **"boşanmış kadınlar"**dan maksat, kendileriyle nikâh sûretiyle cinsî münâsebette bulunulmuş, hayız gören, hür ve geri dönülebilir talâkla boşanmış kadınlardır. Bunların bekleme süreleri Hanefilere göre üç hayız müddeti, Şafiilere göre ise üç temizlik müddetidir. Bu ihtilaf, اَلْقُرُوءُ (kurû') kelimesinin hem "hayız" hem de "temizlik" mânasına gelmesinden kaynaklanmaktadır.

İddet beklemenin hikmeti, boşanmış olan hanımda kendisini boşayan kocasından bir çocuk olup olmadığını tespit ederek nesli korumaktır. Bu sebeple boşanmış kadınlar, bu bekleme süresi içinde kendilerini gözetlemeli, hayız veya hamilelik durumlarını yakından takip etmeli ve Allah Teâlâ neyi takdir buyurmuşsa ondan herhangi bir şeyi kesinlikle gizlememelidirler. Doğru olanı söylemelidirler. Mü'min olmanın, Allah'a ve âhirete inanmanın gereği budur.

Diğer taraftan kocalar, pişmanlık duyarlar, hanımlarıyla aralarında bulunan sürtüşmeyi düzeltmek ve onlara iyilikle muamele etmek niyetiyle yeniden evliliğe dönmek isterlerse, bekleme müddeti içinde hanımlarına dönüp onları tekrar nikâhları altına alma hakkına sahiptirler. İddet müddeti içinde bunda herhangi bir problem yoktur. Fakat boşanmış kadınlar iddetlerini tamamlamış olurlarsa, eğer üçüncü defa boşanmamış iseler, bu durumda evlilik hayatına dönebilmek için kadının da bunu istemesi gerekir ve yeniden mehir belirlenerek nikâh kıyılır. Her iki durumda da, aile hayatının devamını sağlamak ve çocukların haklarını korumak gibi hikmetlere binâen diğerlerine nispetle eski kocalara öncelik verilmiştir.

İslâm dinine göre koca ile hanım arasında karşılıklı yerine getirilmesi gereken bir takım haklar ve sorumluluklar vardır. Bunlar, erkeğin ve hanımın sahip oldukları istidat ve kabiliyetleri, fizikî ve ruhî durumları, aile ve ictimâî hayat içindeki konumları dikkate alınarak ehliyet, adâlet ve hakkaniyet ölçüleri içerisinde dengeli bir şekilde taksim edilmiştir. Evlilik hayatının sıhhatli yürüyebilmesi, ailenin bir huzur ve saâdet mekânı hâline gelebilmesi için bu sorumlulukların titizlikle îfâ edilmesi zarûrîdir.

Hülasa etmek gerekirse koca hanımının mehrini verecek, meşrû çerçevede nafaka ve meskenini temin edecek ve ona en güzel şekilde davranmaya gayret gösterecektir. Haklarını koruyacak, zulüm ve haksızlık yapmaktan uzak duracaktır. Aynı şekilde hanım da kocasına itaat edecek, iffetini koruyacak ve çocuklarını İslâm ahlâkı üzere terbiye edecektir.

Erkek ve hanım, evlilikten beklenen hedefleri gerçekleştirmek üzere ortak hareket etmelerine rağmen, hak itibariyle erkeklerin hanımlar üzerinde bir derece üstünlükleri bulunmaktadır. Erkeğin fizikî gücünün hanımınkinden üstün olduğunda şüphe yoktur. Yine erkek ve hanımın kalbî ve ruhî yapıları birbirinden farklılık arzettiği gibi, biyolojik yapılarında da belirgin farklar mevcuttur. Buna bağlı olan hak ve sorumluluklar da farklıdır. Meselâ aile düzeninin tesisi ve evin geçiminin sağlanması hususunda birinci derecede sorumluluk erkeğe aittir. Buna dayalı olarak erkeğe verilen hak da bir derece fazla olmuştur. Bu hak Nisâ sûresi 34. âyette açıklanan "kavvâmlık" yani

“koruma ve idâre etme” hakkıdır.

Talâkın sayısı ve kadına verilen mehrin akıbeti hakkında şöyle buyruluyor:

اَلطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٌ بِاِحْسَانٍ
وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَأْخُذُوا مِمَّٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـًٔا اِلَّٓا اَنْ يَخَافَٓا اَلَّا
يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا
فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ
اللّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٢٩﴾

229. Boşamadan iki defa geri dönülebilir. Bundan sonra erkeğin vazîfesi ya güzelce geçinmek veya tatlılıkla ayrılmaktır. Ey kocalar! Boşanma durumunda, daha önce kadınlarınıza vermiş olduğunuz mehir ve hediyelerden hiçbir şeyi geri almanız size helâl değildir. Ancak karı koca Allah’ın koyduğu ölçülere riâyet edemeyeceklerinden endişe ederek boşanmak isterlerse durum değişir. Ey hakemler, veliler! Karı kocanın Allah’ın koyduğu ölçülere riâyet edemeyeceklerinden endişe ederseniz, bu durumda kadının, kocasından aldığının bir kısmını boşanmak için ona geri vermesinde, erkeğin de bunu almasında ikisine de bir günah yoktur. Bunlar Allah’ın belirlediği sınırlardır, sakın bu sınırları aşmayın. Kim Allah’ın koyduğu sınırları çiğnerse, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir.

İslâm boşama hakkını erkeğe vermiştir. Tarafların anlaşmasına bağlı olarak bu hakkın kadına verilmesi de mümkündür. Yine İslâm, boşama sayısını üçle sınırlandırmak sûretiyle, câhiliye dönemi zulümlerinden biri olan kadının sınırsız boşanıp geri alınma hakkını kocanın elinden almıştır. Buna göre kocanın üç boşama hakkı vardır. Bunlar kadının temizlik hâlinde olacak ve bir temizlik müddeti içinde ancak bir kez boşama mümkün olabilecektir. (bk. Müslim, Talâk 1 vd.) Geri dönülebilir talâkla hanımını iki kez boşayan koca, bundan sonra ya onu iyilikle nikâhı altında tutmalı veya iddet müddeti bittiği halde hanıma dönmemek sûretiyle onu güzellikle serbest bırakmalıdır. Ona malî haklarını tam olarak ödemeli ve onu kötülükle yâd edip insanları ondan nefret ettirmeye çalışmamalıdır.

Erkeklerin, nikâh sırasında hanımlarına verdikleri mehirden, daha sonra onlara verdikleri mal ve hediyelerden az veya çok herhangi bir şeyi geri almaları helâl değildir. Verdiklerini almaları câiz olmadığına göre, hanımların diğer mallarından almaları ise asla câiz olamaz. Kocalar buna tenezzül etmemeli,

hanımlarına baskı yaparak boşama bahanesiyle verdiklerini geri almaya ve onlardan istifade etmeye kalkışmamalıdırlar. Böyle bir teşebbüs, kesinlikle haramdır. (bk. Nisâ 4/19-20)

Fakat tefsirini yaptığımız âyet-i kerîmede bir istisnâ bulunmaktadır. Eğer karı koca, Allah'ın evlilikle ilgili ölçülerini, emir ve yasaklarını yerine getirememekten, karşılıklı hakların ihlâlinden endişe ederler ve hatta gayr-i meşrû yollara düşmekten korkarlarsa bu durumu ayrı değerlendirmek gerekir. Bu noktada hâkimlere ve yetkili şahıslara söz düşmektedir. Eğer yetkili şahıslar, erkek ve hanımın Allah'ın ölçülerine riâyet edememelerinden endişe duyar ve bunun da bir kısım alâmetleri görünmeye başlarsa, bu durumda kadın, nikâh bağından kurtulmak için boşanma karşılığında gerek mehir gerekse başka mallarından kocasına bir bedel ödeyebilir. Bunda ne verdiği için hanıma ne de aldığı için kocaya bir günah terettüp etmez. Bu şekilde meydana gelen boşanmaya fıkıhta اَلْمُخَالَعَةُ (muhala'a) denilmekte olup, yeni bir nikâh yapmadan eşlerin birbirine dönüşüne imkân vermez.

Nihâî boşanmayı ve ondan sonraki durumu beyân etmek üzere de şöyle buyruluyor:

فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُۜ فَاِنْ طَلَّقَهَا
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَٓا اَنْ يَتَرَاجَعَٓا اِنْ ظَنَّٓا اَنْ يُق۪يمَا حُدُودَ اللّٰهِۜ وَتِلْكَ
حُدُودُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾

230. Şâyet koca eşini üçüncü kez boşarsa, artık o hanım bir başka erkekle bilfiil evlenip boşanmadıkça tekrar eski eşiyle evlenmesi helâl olmaz. Eğer onu ikinci kocası da boşarsa, Allah'ın koyduğu ölçülere riâyet edebileceklerine inandıkları takdirde eski karı kocanın yeniden evlenmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın, önemini bilecek ve gereğince amel edecek bir toplum için açıkladığı ölçülerdir.

Âyete göre erkeğin, hanımını iki talâkla boşadıktan sonra, üçüncü bir kez daha boşadığı takdirde, artık ne ric'at yoluyla ne de yeni bir nikâh akdiyle ona dönmesi mümkün olabilir. Ancak bu kadın başka bir erkekle sahih bir nikâhla evlenir, onunla birlikte olur, vardığı ikinci koca da onu boşarsa, bu takdirde eski karı-kocanın tekrar evlenebilme imkânı doğar. Eğer Allah'ın koyduğu ölçülere riâyet edebileceklerse bunların tekrar evlenmelerinde ikisine de bir günah yoktur.

Âyette "nikah" kelimesi mutlak olarak kullanılmıştır. Bundan pek çok âlim, nikâh akdiyle beraber cinsî münâsebetin de vuku bulması gerektiği hükmünü

çıkarmışlardır. Çünkü Allah Rasûlü (s.a.v.)'in bu yönde bir açıklaması vardır. (bk. Buhârî, Talâk 4)

Gelen âyetlerde ise boşanma ile alakalı diğer bir kısım hükümler şöyle beyân edilmektedir:

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ سَرِّحُوهُنَّ
بِمَعْرُوفٍۖ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ
فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُۜ وَلَا تَتَّخِذُٓوا اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًاۘ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ
عَلَيْكُمْ وَمَٓا اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهٖۜ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۚ ﴿٢٣١﴾

231. Kadınları boşadığınızda, onlar da bekleme süresini tamamladıklarında ya onları yanınızda güzellikle tutun veya kendilerinden tatlılıkla ayrılın. Sırf kendilerine haksızlık etmek ve zarar vermek için onları nikâh altında tutmayın. Böyle davranan, sadece kendine yazık etmiş olur. Sakın Allah'ın âyetleriyle eğlenmeye kalkmayın. Allah'ın üzerinizdeki nimetlerini ve size öğüt vermek için indirdiği kitabı ve hikmeti düşünün. Allah'a karşı gelmekten sakının ve iyi bilin ki Allah, her şeyi hakkiyle bilmektedir.

Bir kısım erkekler hanımını boşuyor, iddet müddeti bitmeye yaklaşınca onu yanına alıyor, sonra sırf ona zarar vermek ve baskı uygulayarak verdiği mehri geri alabilmek kastıyla tekrar boşuyordu. Bu durum böylece tekrar edip duruyordu. Allah Teâlâ, bu yanlış uygulamayı yasaklamak ve kadınları zarardan korumak üzere bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 652)

Âyetteki **"Sakın Allah'ın âyetleriyle eğlenmeye kalkmayın"** (Bakara 2/231) ifadesi, ciddi bir uyarı özelliği taşımaktadır. Allah'ın herhangi bir konudaki emrini veya yasağını görmezlikten gelmek, hiçe saymak ve ona uygun davranmamak, bir mânada onlarla alay etmek olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla her konuda olduğu gibi, evlenme ve boşanma konusunda da ciddi olunmalı, Allah'ın emrine uygun davranılmalıdır. Bunun için de Allah'ın üzerimizde bulunan nimetlerini, bunlar içinde de özellikle bize öğüt vermek, gerçekleri öğretmek ve yanlışlardan sakındırmak üzere indirdiği Kur'ân-ı Kerîm'i, ondaki mâna, hüküm ve hikmetleri, bununla birlikte Kur'an'ın canlı bir tefsiri olan Allah Rasûlü'nün sünnetini hep hatırda tutmak, onlardan gereği gibi istifade etmek lâzımdır.

Şimdi de boşanmış ve bekleme müddetini tamamlamış kadınların yeniden evlilikleriyle ilgili önemli bir noktaya dikkat çekmek üzere buyruluyor ki:

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ اَنْ يَنْكِحْنَ
اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذٰلِكَ يُوعَظُ بِه۪ مَنْ كَانَ
مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُ وَاللّٰهُ
يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾

232. Kadınları boşadığınız zaman, onlar da bekleme süresini tamamladıklarında ey hâkimler ve veliler, meşrû bir şekilde anlaştıkları takdirde, onların mevcut kocalarıyla veya bir başka erkekle yeniden evlenmelerine engel olmayın. Bu, sizden Allah'a ve âhiret gününe inananlara verilen bir öğüttür. Bu öğütlere uygun davranmak, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Zira işin gerçeğini Allah bilir, siz bilemezsiniz.

Âyet-i kerîmenin iniş sebebi şöyledir: Ma'kıl b. Yesâr'ın kız kardeşini, kocası boşadı ve iddetini tamamlayıncaya kadar bekledi. İddeti bittikten sonra onu tekrar nikâhlamak üzere müracatta bulundu. Fakat Ma'kıl bunu kabul etmedi. Bahsedilen hâdise üzerine bu âyet indi. (Buhârî, Tefsir 2/40) Tirmizî rivayetinde şöyle bir detay bulunmaktadır: Adam ağabeyi Ma'kıl'den hanımını isteyince o: "Alçak herif, sana iyilik ettim ve kız kardeşimi seninle evlendirdim. Sen de onu boşadın. Allah'a yemin olsun ki, sonsuza kadar o bir daha sana dönmeyecektir" dedi. Bu âyet inip Ma'kıl onu işitince: "Rabbimin emrini işittim ve ona itaat ettim" dedi. Sonra adamı çağırıp ona da: "Kardeşimi seninle tekrar evlendiriyorum ve sana ikramda bulunuyorum" dedi. (Tirmizî, Tefsir 2/28)

Âyet-i kerîme, boşanmış kadınların yeniden evlenmesinde bir şekilde söz sahibi olan kocalara ve velilere hitap ederek, onların meşrû çerçeve içinde ve huzurlu bir evlilik hayatı sürmek niyetiyle istedikleri erkeklere varmalarına engel olmamalarını istemektedir. Buna göre kocalar, boşadıkları hanımların sahih bir akitle başka erkeklerle evlenmelerine mani olmamalı, velîler de sorumlulukları altında bulunan boşanmış kadınların, istedikleri takdirde, önceki eşleriyle tekrar evlenmelerini engellememelidirler. Zira böyle bir davranış, o hanımlara bir fayda sağlamayacağı, nefislerinin arınıp ruhlarının temizlenmesine vesile olamayacağı gibi, aksine fert ve toplum hayatında bir kısım ahlâkî problemlere, aile şerefini zedeleyecek davranışlara ve rezâletlere yol açabilir. Böyle tehlikeli durumlara kapı aralamamak için Allah Teâlâ'nın bu

hususta koyduğu hükümleri tatbik etmek, tek çıkar yoldur. Bu hükümler, Allah ve âhirete inananlara öğüt veren, doğruyu gösterip yanlıştan sakındıran ilâhî yasalardır. Yine bunlar, insanlık için en feyizli, en bereketli, en temiz olan ve pek ziyâde temizliği sağlayan hükümlerdir.

Şimdi de ister nikâhlı ister boşanmış olsun annelerin yavrularını emzirmeleri ve onların nafakaları beyân edilmektedir:

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ
الرَّضَاعَةَۜ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِۜ لَا
تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَاۚ لَا تُضَٓارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ
بِوَلَدِه۪ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَۚ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا
وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَاۜ وَاِنْ اَرَدْتُمْ اَنْ تَسْتَرْضِعُٓوا اَوْلَادَكُمْ فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَٓا اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا
اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٢٣٣﴾

233. Anneler, emzirme süresini tamamlatmak isteyen babalar için çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Annelerin yiyecek ve giyeceklerini meşrû çerçeve içinde temin etmek, çocuğun gerçek sahibi olan babaya düşer. Kimse gücünün yetmeyeceği şeyle sorumlu tutulamaz. Hiçbir anne ve baba çocukları yüzünden zarara uğratılamaz. Baba öldüğünde aynı sorumluluk vârisine düşer. Anne ile baba, birbirine danışıp anlaşarak iki yıl dolmadan çocuğu memeden kesmeye karar verirlerse, bundan dolayı ikisine de bir günah yoktur. Ey babalar! Şâyet çocuklarınızı süt anneye emzirtmek isterseniz, uygun olan ücreti verdikten sonra, bunda da size bir günah yoktur. Allah'a karşı gelmekten sakının ve şunu bilin ki Allah, bütün yaptıklarınız görmektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın, kullarına tavsiye buyurduğu emzirme süresi, tam olarak iki yıldır. Anne-baba istedikleri takdirde çocuklarını iki yıla kadar emzirebilirler. Fakat, çocuğun büyümesi ve gelişmesi bakımından bir sıkıntı oluşmayacak tarzda, aralarında istişâre edip anlaşarak iki seneden önce de çocuğu sütten ayırabilirler. Buradan, iki sene emzirmenin farz değil, bir tavsiye olduğu anlaşılmaktadır. Çocuğu öz annesinin emzirmesi önemlidir. Herhangi bir zarûrî durum olmadığı takdirde bu, annenin dinî bir vazîfesidir. Fakat şartlar gerektirdiğinde çocuğu süt anne de emzirebilir. "Çocuk kendisine ait olan" baba,

hem annenin yiyecek ve giyeceğini meşrû ölçüler içinde imkânları nispetinde karşılamalı, hem de eğer çocuğu süt anneye verirse, onun ücretini en uygun miktarda ve vaktinde ödemelidir. Öldüğü takdirde bu sorumlulukları vârisi yerine getirmelidir.

Allah Teâlâ, hiç kimseyi gücünün yetmeyeceği bir şeyle sorumlu tutmadığından, bu uygulamalar esnasında herkes imkânlarına göre hareket etmeli, ne ana, ne baba, ne çocuk, ne süt anne ne de bir başkası asla zarar görmemelidir. Diğer bir ifadeyle şeriat, örf ve aklın güzel gördüğü bir yol takip edilerek onlara zarar verecek söz ve davranışlardan uzak durulmalıdır. Zira Allah, bütün yaptıklarımızı tam olarak görmektedir. Dolayısıyla O'ndan, zât-ı ulûhiyetine yaraşır bir şekilde korkmak, emir ve yasaklarına uygun hareket etmek ve çocukları da anne sütü ile beslemeye özen göstermek lâzımdır.

Peki kocaları ölen kadınlar ne yapmalılar? Onlar hakkındaki hükümler de şöyle haber verilir:

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ
أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ۚ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي
أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾

234. Vefat eden mü'minlerin geride bıraktıkları eşleri, yeniden evlenebilmek için dört ay on gün bekleyeceklerdir. Bekleme süresi dolunca, meşrû çerçevede kendileri için uygun olanı yapmalarında size bir günah yoktur. Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

Kocaları vefat etmiş kadınların, dört ay on gün beklemeleri farzdır. Bu süre içinde hem hamile olup olmadıkları kesin olarak anlaşılır, hem de eşlerinin ölümüyle sarsılan ruh hallerinin düzelip hayata intibak sağlamalarına zemin hazırlanmış olur. Eğer hâmile iseler, çocuklarını doğuruncaya kadar beklemeleri gerekir. (bk. Talâk 65/4) Bu süre zarfında evlenemezler, kendilerine açıktan evlilik teklifi yapılamaz ve zarûrî bir durum olmadıkça kocalarının evlerinde kalırlar. Bu hususla alakalı olarak Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: *"Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadının, herhangi bir ölü için üç günden fazla yas tutması câiz değildir. Ancak ölen ki i kocası ise, onun için dört ay on gün yas tutar."* (Buhârî, Talâk 46; Müslim, Talâk 58) Yas tutan kadın ise renkli elbiseler giymez, makyaj yapmaz ve koku sürünmez. (bk. Buhârî, Cenâiz 31)

Fakat, iddetlerini tamamladıklarında, bu süre içinde yapmaları yasak olan bazı meşrû şeyleri yapmalarında bir sakınca yoktur. Mesela makyaj yapıp süslenebilir, koku sürünebilir ve açıktan evlilik tekliflerine muhatap olabilirler.

İçlerindeki kadınlık duygularını meşrû ölçüler içinde hayâ ve edep dairesinde ortaya koyabilirler. Onlar üzerinde söz sahibi olan kişiler, buna mâni olmamalıdırlar. Çünkü bunda kendileri için bir günah söz konusu değildir. Evlenecek olan erkekler de onlara evlilik tekliflerini âdâbına uygun yapmalıdırlar. Şöyle ki:

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهٖ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَٓاءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ فٖى
اَنْفُسِكُمْ ؕ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلٰكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا
اِلَّٓا اَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا ؕ وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ
الْكِتَابُ اَجَلَهُ ؕ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فٖٓى اَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ ج
وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلٖيمٌ ع ﴿٢٣٥﴾

235. Vefat iddeti bekleyen kadınlara evlenme isteğinizi üstü kapalı bir şekilde çıtlatmanızda veya bunu gönlünüzde gizlemenizde size bir günah yoktur. Allah biliyor ki, nikâhlamak üzere siz onları hatırınızdan geçireceksiniz; fakat günah olmayacak bir sözle bunu hissettirmeniz dışında onlarla gizlice sözleşmeyin. Bekleme süresi dolmadan da onları nikâhlamaya kalkışmayın. Şunu iyi bilin ki, evlenme konusunda içinizden geçenleri Allah çok iyi bilmektedir. O halde Allah'a karşı gelmekten sakının. Yine bilin ki Allah, çok bağışlayandır, ceza vermekte hiç acele etmeyendir.

Burada kullanılan اَلتَّعْرِيضُ (ta'rîz), bir şeyi üstü kapalı olarak bildirmek, çıtlatmak, hem o mânaya hem de başka mânaya ihtimâli olacak şekilde ifade etmeye çalışmaktır. Vefât iddeti bekleyen kadınlara, "sen çok güzel ve sâliha bir hanımsın", "senin gibi bir hanıma istek duyuyorum", "şöyle şöyle vasıflara sahip bir hanıma muhtacım", "sana arzu duyan niceleri var", "ben ahlâkı güzel, infakı bol, hanımlarla geçimi güzel biriyim" gibi üstü kapalı sözlerle nikâhlarına tâlip olunduğunu çıtlatmakta bir sakınca yoktur. Bu tür evlenme arzu ve düşüncelerini açığa vurmayıp içimizde saklamamızda da bir günah yoktur. Fakat "ben seninle evlenmek istiyorum", "ben senin nikâhına tâlibim" gibi açık ifadeler kullanmak câiz değildir.

Belirtilen şekilde meşrû sözler söylemek dışında o kadınlarla gizlice anlaşmak, neticesi gayr-i meşrû ilişkiye varacak şekilde sözleşmek haramdır. Farz olan bekleme süresi dolmadan önce onlarla nikâh akdinde bulunmak ve buna azmetmek de haramdır. Allah'ın helâl kıldıklarıyla yetinmeli, sabırsızlık

göstererek böyle yasak yollara teşebbüs edilmemelidir.

Bundan sonraki iki âyet-i kerîme, boşanma ve mehirle alakalı bazı özel durumları açıklığa kavuşturmaktadır:

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ اَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ
فَرِيضَةً ۚ وَمَتِّعُوهُنَّ ۚ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ ۚ مَتَاعًا
بِالْمَعْرُوفِ ۚ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾ وَاِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ
اَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ اِلَّا اَنْ
يَعْفُونَ اَوْ يَعْفُوَا الَّذِى بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ ۜ وَاَنْ تَعْفُوا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ۜ
وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۜ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٧﴾

236. Evlenip de henüz kendileriyle cinsî münâsebette bulunmadığınız veya mehirlerini belirlemediğiniz kadınları boşamanızda size bir günah yoktur. Fakat onlara, mânevî tazminat olarak bir geçimlik verin. Zengin olanlar kendi güçlerine, fakir olanlar da kendi imkânlarına göre, onlara gönüllerini alacak ve örfe uygun düşecek şekilde uygun bir geçimlik versin. İyilik ve ihsân sahiplerine yakışan da budur.

237. Mehirlerini belirlediğiniz halde kendileriyle cinsî münâsebette bulunmadan onları boşarsanız, bu durumda kararlaştırdığınız mehrin yarısını onlara vermeniz gerekir. Ancak kadınlar alacakları mehirden vazgeçebilir veya nikâhı elinde bulunduran erkekler mehrin tamamını bağışlayabilir. Fakat ey erkekler! Sizin cimrilik yapmayıp mehrin tamamını vermeniz takvâya daha uygun bir davranıştır. Birbirinize erdemli ve lutufkâr davranmayı ihmal etmeyin. Şüphesiz Allah, bütün yaptıklarınızı görmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'in tesis etmek istediği fert, aile ve toplum düzeninin ruhunu pek güzel aksettiren bu âyetler, önce boşanmayla ilgili kâidelerden bir kısmını belirleyerek karşılıklı hakları tespit etmekte, sonra da insanlara bu kâidelerin ötesinde pek yüce bir hedef göstermektedir. O da "faziletli davranmak, insanlar arası ilişkilerde fazileti elden bırakmamak"tır. Özellikle 237. âyetin verdiği bu dersi safhalar halinde şöyle ele alabiliriz:

• Önce her iki tarafın hak ve sorumlulukları net bir şekilde ortaya konmuştur ki, bu "kararlaştırılmış mehrin yarısını vermek" şeklindedir.

• Daha sonra her iki tarafa da, kendilerine verilmiş olan haklarda tasarruf

yetkisi tanınmış ve bu haklardan fedakârlıkta bulunabilecekleri hatırlatılmıştıur. Buna göre, kadın isterse hakkı olan mehri almayıp karşı tarafa bağışlayabilir. Veya erkek, mehrin sadece yarısını vermekle yükümlü olduğu halde, gönül alma yolunu seçerek kadına mehrin tamamını verebilir.

• Kullar "mehri tamâmen ödemek, hiç almamak veya tümünü bağışlamak" şıklarından birini tercih etme hususunda serbest bırakılmışlardır. Ancak Kur'an, mecbur tutmamakla birlikte, Allah'ın rızâsını arayanları, üçüncü şıkka yönlendirmektedir.

• Böylece fedakârlığın kuvvetli tarafa yakıştığını belirtmek sûretiyle, Kur'an medeniyetinin en önemli esası tespit edilmiş bulunmaktadır: "Aranızda fazileti ihmal etmeyin." Bu, hakkı kuvvette arayan maddeci anlayışa karşılık, kuvvetini haktan alan bir muhteşem medeniyet anlayışıdır ki, bu âyetten sonra Bakara sûresinin sonuna kadar devam eden âyetler, özellikle faiz ve zekâtla ilgili emir, yasak, teşvik ve sakındırmalar hep bu anlayışı perçinlemekte ve müslümanları tepeden tırnağa bir fazilet âbidesi hâline getirecek bir terbiyeyi işlemektedir.

• Âyetin en son cümlesi ise, her şeyi açıklayan ve insanın içindeki bütün iyilik çekirdeklerini bir nükleer enerji santralı gibi harekete geçiren bir cümledir: **"Şüphesiz Allah, bütün yaptıklarınızı görmektedir."** (Bakara 2/237) Hiçbir hakkın zâyi olmayacağı, hiçbir iyiliğin de karşılıksız kalmayacağı büyük hesap gününe inanan bir kimse için bundan başka bir öğüde ihtiyaç var mıdır? (Kandemir ve diğerleri, *Meâl,* I, 133)

Dolayısıyla müslüman Kur'an'ın bayraklaştırdığı bu fazilet anlayışını iyi anlamalı, kendini tamâmen dünyaya kaptırmamalı, faziletlerle dolu bir hayat yaşamaya çalışmalı, bunun için de namaza gereken ehemmiyeti vermelidir:

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ ﴿٢٣٨﴾

238. Namazları, özellikle orta namazı vaktinde, eksiksiz ve şartlarına uygun olarak kılmaya devam edin. Allah'ın huzurunda derin bir saygıyla el bağlayıp divan durun.

"Namazı muhafaza", en kıymetli varlıklarımızı koruduğumuz gibi, namazları da öyle korumak, onları eksiksiz bir şekilde vakitlerine, rukûn ve şartlarına, vâciplerine, sünnetlerine ve âdâbına dikkat ederek, huşû içinde devamlı kılmaktır. "Namazlar"dan maksat, bir günde kılınan beş vakit namazdır. "Orta namaz"ın hangisi olduğu hakkında ise farklı rivayetler vardır. Bunlar içinde en meşhur olanı ikindi namazıdır. Çünkü o, geceleyin kılınan akşam ve yatsı namazlarıyla gündüzün kılınan sabah ve öğle namazları ortasında yer almaktadır. Bu mânaya, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz'in Hendek gazvesi

sırasında buyurduğu şu söz de delâlet etmektedir:

“Mü rikler bizi orta namaz yâni ikindi namazından alıkoydular. Allah onların evlerini ve kabirlerini ate le doldursun.” (Müslim, Mesâcid 205; Buhârî, Cihâd 98)

İkindi vaktinde insanlar, ticâret, alış veriş ve diğer çalışmalarla yoğun bir şekilde meşgul olduklarından, bu hengâmede ikindi namazının kaçırılmamasına dikkat çekilmiştir. Efendimiz de, *“İkindi namazını kılmayan kimse ehlini ve malını kaybetmi gibidir”* ikâzında bulunmuştur. (Buhârî, Mevâkît 14; Müslim, Mesâcid 200)

Orta namazdan maksadın sabah namazı, öğle namazı, akşam namazı, yatsı namazı, beş vakit namazın tamamı veya beş vakit namazdan başka bir namaz mesela gece namazı olması olduğu da söylenmiştir. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb*, VI, 164-165; Elmalılı, *Hak Dini,* I, 810-812)

Bu görüşler içinde orta namazın “ikindi namazı” olması görüşünün delilleri daha kuvvetli olup müfessirler daha çok bu görüş üzerinde karar kılmışlardır. Fakat mevsimlere ve iklimlere göre bu vakitlerden birinin önem kazandığı da bir gerçektir. Mesela Mekke-Medine için orta namaz ikindi iken, Türkiye için sabah namazı olabilir. Bunun delillerinden biri ay takvimine göre günün ilk namazı akşam olup buna göre orta namaz sabah namazıdır. Ayrıca Türkiye’de en çok kaçırılan namaz da sabah namazıdır. “Orta namaz” ifadesinin beş vakti içine alması ise ayrı bir mâna ve önem taşımaktadır.

Âyette geçen “kunût” kelimesinde “bir şeye ısrarla devam edip durmak, itaat etmek, huşû içinde olmak, susmak ve kıyamda durmak” gibi mânalar vardır. Dolayısıyla âyet bize, Allah’a gönülden itaat ve kulluğa devam etmemizi, ibâdetlerimizi huşû içinde edâ etmemizi, susarak ve etraftan alakamızı keserek dikkatimizi namaza teksif etmemizi ve mümkün olduğu ölçüde kıyam, kıraat, rukû, secde ve dualarımızı uzun yapmamızı emretmektedir. Nitekim âyetin şöyle bir de iniş sebebi vardır:

Zeyd b. Erkam (r.a.) der ki: “Biz namaz kılarken konuşurduk. Yine kişi namazda yanında bulunan arkadaşı ile konuşurdu. Bu âyetle, namazda susmakla emrolunduk ve konuşmamız yasaklandı.” (Müslim, Mesâcid 35; Buhârî, Amel fi’s-Salât 2)

Namaz kulu Allah’a bağlayan o kadar mühim bir ibâdettir ki, Yüce Rabbimiz, ne durumda olunursa olunsun hiçbir şekilde onun terk edilmesine izin vermemektedir:

فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا ۚ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ
مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾

239. Eğer bir korku ve tehlike söz konusu olursa namazınızı yürürken veya binek üzerinde kılabilirsiniz. Emniyete kavuştuğunuzda ise, bilmediklerinizi size öğrettiği şekilde Allah'ı zikredin; namazı şartlarına uygun olarak kılın.

Bu âyet-i kerîme, düşmanın saldırması, yırtıcı hayvanın parçalaması, yılan, akrep gibi haşerâtın sokması gibi tehlikeli ortamlarda bile namazın nasıl kılınabileceğini öğretmektedir. Bu durumdaki kişi, piyâde veya binitli olarak nasıl durabilirse, hangi tarafa yönelebilirse, belki imâ ile de olsa öylece namazını kılabilir. Yâni mevcut şartların tanıdığı imkânlar doğrultusunda imâ ve işaret dâhil olmak üzere nasıl kılınabilecekse namaz öylece kılınmalıdır. Namazın vücut hareketleriyle ilgili olarak bir kısım farz, vacip ve sünnetleri bulunsa da, ondan maksat gönülden Allah'ı zikretmek ve kulluğumuzu O'na arzetmektir. Bu sebeple, vücut hareketlerini yapmaya bir mâni çıktığında, onlar terk edilebilir, fakat namaz asla terk edilemez. Zira namazın ruhunu teşkil eden zikir, her durumda mümkündür. Bu şekilde kılınan namaza "korku namazı" denilir. Bu namazın savaş esnâsında cemaatle kılınması konusu Nisâ sûresi 101-13. âyetlerde açıklanmıştır.

Şartlar normale döndüğünde ve korku gidip emniyet hâli geldiğinde ise namazlar, Allah Teâlâ'nın öğrettiği ve Peygamber Efendimiz'in tatbik ettiği şekilde bütün şartlarına, farz, vâcip, sünnet ve âdâbına dikkat edilerek kılınacaktır. Ruhsatların ne zaman ve hangi şartlar altında kullanılacağı bellidir. Bunları normal zamanlara da taşırmamak ve gevşeklik göstermemek lâzımdır.

Yaratılışın esas gayesi olan kulluğa ve kulluğun da en mühim vasıtası olan namaza temas edildikten sonra şimdi de kocası ölmüş kadınların kalan bir kısım haklarını da beyân etmek üzere şöyle buyrulmaktadır:

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا اِلَى
الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي
اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤٠﴾

240. Kendilerine ölüm gelip de geride eşler bırakacak olanlarınız, onların bir yıl süreyle evlerinden çıkarılmadan geçimlerinin sağlanmasını vasiyet etsinler. Şâyet onlar kendi istekleriyle çıkıp giderlerse, kendileri hakkında meşrû olarak yaptıklarından dolayı size bir günah yoktur. Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Bu âyet-i kerîme, İslâm'ın ilk yılarında henüz kadınlara miras hakkı verilmeden önce, kocası vefat etmiş olan hanımların bekleme sürelerini ve

nafakalarının teminini emretmekteydi. Buna göre bu durumdaki kadınlar bir yıl süreyle kocalarının evlerinde kalacak ve geçimlerini oradan sağlayacaklardı. Kendi arzularıyla evden çıktıkları takdirde ise, evlenmeden beklemek şartıyla, nafaka haklarından vazgeçmiş oluyorlardı. Daha sonra kadına duruma göre dörtte veya sekizde bir miras verilmesini emreden âyetle (bk. Nisâ 4/12) vârise vasiyette bulunmak neshedilince, buradaki vasiyet hükmü de kaldırılmıştır. Âyetten anlaşılması mümkün olan bir yıllık bekleme süresi ise, önce geçen ve kocası ölen hanımlara dört ay on gün bekleme mecburiyeti getiren Bakara sûresi 234. âyetle kaldırılmıştır.

Boşanmış kadınların haklarına gelince:

وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٢٤١﴾ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِه۪ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾

241. Boşanmış kadınlara geçimlerini sağlamak için verilmesi gereken bir nafaka vardır ki, bu da takvâ sahibi olanlar üzerine bir borçtur.

242. Düşünüp anlamanız için Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor.

Boşanmış kadınlara verilecek şeylerden maksat, kendileriyle ilişkiden sonra boşanan kadınlar için iddet nafakası, mehirsiz nikâhlanan ve kendisiyle ilişkide bulunulmadan boşanmış kadınlar için de müt'a olabilir. Müt'anın hükmü Bakara 236. âyette açıklandığından, burada bahsedilenin, boşanmış kadının iddet nafakası olduğu anlaşılmaktadır. Koca boşadığı kadının, meşrû çerçevede ve maddî imkânlarına göre iddet müddeti içinde nafakasını temin edecektir. Allah'tan korkan ve O'nun azabından emin olmak isteyenler üzerine bu bir borçtur. Bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın bizim dünya ve âhiret saâdetimiz için beyân ettiği âyetler, emrettiği hükümlerdir. Bunlar üzerinde inceden inceye düşünmemiz ve gereğine göre amel etmemiz lâzımdır. Çünkü dünya hayatının sonu ve bütün yaptıklarımızın hesabını vereceğimiz âhiret hayatının başlangıcı olan ölüm kaçınılmazdır:

Ölümden Kaçılmaz

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ
لَهُمُ اللّٰهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾

243. Sayıları binlerce olduğu halde ölüm korkusuyla yurtlarını terk edip gidenleri görmedin mi? Allah onlara: "Ölün!" buyurdu; öldüler de sonra onları yeniden diriltti. Doğrusu Allah, insanlara karşı çok lutufkârdır, fakat insanların çoğu şükretmez.

244. Allah yolunda savaşın ve iyi bilin ki Allah, her şeyi hakkıyla işiten ve bilendir.

243. âyette bahsedilen kimselerle ilgili olarak şöyle bir olay anlatılır:

İsrâiloğulları'ndan Vâsit civarında Dâverdân denilen bölgede oturan bir topluluk vardı. Orada vebâ salgını çıktı. Zenginler ve önde gelenler kaçıp gitti, fakir ve çaresizler kaldı. Geride kalanların çoğu helâk oldu. Kaçanlar ise ölümden kurtulup hastalık ortadan kalkınca sıhhatli olarak geri döndüler. Kasabada kalıp helâk olmayanlar, "Kaçan arkadaşlarımız bizden daha ihtiyatlı davrandılar. Eğer biz de onlar gibi yapsaydık, hepimiz hayatta kalırdık. Şayet ikinci bir kez daha veba salgını olursa biz de buradan, veba olmayan yere çıkıp gideceğiz" dediler. Bir yıl sonra tekrar vebâ çıktı. Kasabanın tüm halkı kaçıp iki dağ arasında bir vâdiye indiler. Buraya yerleşip kurtulduklarını sandıkları sırada, vâdinin alt ve üst tarafından birer melek onlara, "Ölünüz!" diye nidâ etti. Allah'ın emri ve dilemesiyle herhangi bir hastalık olmaksızın hepsi, tek bir insanın ölümü gibi, bir anda öldüler. Hayvanları da öldü. Üzerlerinden sekiz gün geçti. Cesetleri şişip dağıldı ve koktu. Etraftaki insanlar gelip onları defnetmek istediler, fakat buna güç yetiremediler. Sonunda yırtıcı hayvanların parçalamasından korumak için etraflarını duvarla çevirdiler. Bir müddet böylece kaldılar. Cesetleri çürüdü ve kemikleri ortada kaldı. Hazkîl adında bir peygamber, bu çürümüş cesetlerin yanına uğradı. Gördüğü şeyin çokluğu sebebiyle durup hayretler içinde tefekkür etmeye başladı. Bu sırada Allah Teâlâ ona, "Sana bir mûcize göstermemi ister misin?" diye vahyetti. "Evet" deyince Cenâb-ı Hakk ona: "Ey kemikler! Allah sizin toplanıp bir araya gelmenizi emrediyor" diye nidâ etmesini söyledi. O da böylece nidâ edince vâdide bulunan bütün kemikler bir araya toplanıp bir kısmı bir kısmına bitişerek etsiz ve kansız, kemikten cesetler haline geldiler. Sonra

Allah Teâlâ ona tekrar: "Ey ruhlar! Allah size dirilip ayağa kalkmanızı emrediyor" demesini istedi. O da bu şekilde söyleyince kalktılar ve: سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَ بِحَمْدِكَ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ (Sübhânekellahumme ve bihamdike lâ ilâhe illâ ente) "Ey Allah! Seni tüm noksan sıfatlardan pak ve uzak tutar, seni tesbih eder ve sana hamd ederiz. Senden başka ilâh yoktur!" diyerek yeniden hayata döndüler. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 794-795)

Bu kıssa, mü'minleri zarûrî bir son olan ölümden korkmamaya ve Allah yolunda cihâd edip şehîd olmaya teşvik etmektedir. Allah'a teslimiyet ve tevekküle çağırmaktadır. Korkunun ölüme fayda vermeyeceği gerçeğinden hareketle, ölümden kaçmak yerine üzerimize terettüp eden vazîfeleri yapmaya gayret göstermemiz tavsiye edilmektedir. Zira nerede olursak olalım ölüm mutlaka gelecek ve ondan kaçış mümkün olmayacaktır. O halde bunun Allah yolunda gerçekleşmesi en akıllı yoldur.

Buna göre mü'minler, hiçbir şeyden korkmadan ve çekinmeden Allah yolunda savaşmalıdırlar. Onun dinini yüceltmek gayesiyle mücâhede ve mücâdele etmelidirler. Gerektiğinde mallarını ve canlarını o uğurda cömertçe harcamalıdırlar. Çünkü böyle yaptıklarında iki güzel neticeden birine mutlaka kavuşacaklardır. Yâ gâlip gelip zafer elde edecekler veya şehîd olup Allah'ın rızâsına ve nimetlerine ereceklerdir. Çünkü Allah her şeyi hakkiyle işitmekte ve bilmektedir. Yapılan amellerin mükâfatını fazlasıyla verecektir ki, bir sonraki âyette özellikle bu konuya temas edilmektedir:

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللّٰهُ
يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾

245. Kim Allah'a güzel bir borç verecek olursa, Allah onu kat kat fazlasıyla kendisine geri ödeyecektir. Allah, geçimliğinizi ve iç dünyanızı bazan olur sıkar daraltır, bazan olur açar genişletir. Zâten siz, eninde sonunda yalnız O'na döndürüleceksiniz.

"Karz-ı hasen", gönülden koparak, güzel bir niyet ve ihlasla, dişinden tırnağından kırparak, helâl ve temiz olan şeylerden verilen borçtur. Şahsî menfaat ve çıkar sebebiyle değil, sadece Allah'ı râzı etmek için verilen borçtur. Allah'a verilen karz-ı hasen ise, O'nun yolunda yapılan cihâd ve infaklardır. Allah bunlara mükâfat olarak kat kat karşılık verecektir. Bunun miktarını ancak Allah bilir. Yalnız bir kısım âyetlerde bu miktarın bire yedi yüz ve daha fazla olabileceği haber verilir. (bk. Bakara 2/261)

Bu âyetin, Ebûddahdâh isimli sahâbe hakkında indiği rivayet edilir. Bir gün:

“Ey Allah’ın Rasûlü, benim iki bahçem var. Birini tasadduk etsem onun bir benzeri bana cennette verilir mi?” diye sorunca Peygamber Efendimiz: “Evet” buyurdu. O: “Hanımım Ummuddahdâh da benimle beraber olacak mı?” diye sordu. Efendimiz: “Evet” buyurdu. “Çocuğum da benimle beraber olacak mı?” sorusuna Efendimiz yine “Evet” dedi. Bunun üzerine اَلْحَنِينَةُ (Hanîne) adındaki en güzel bahçesini tasadduk etti. Sonra bahçeye varıp kapısında durarak yaptıklarını hanımına haber verdi. Hanımı: “Yaptığın alış verişi Allah mübârek kılsın” dedi. Bunun üzerine bahçeden çıkıp orasını Allah Rasûlü (s.a.v.)’e teslim ettiler. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* VI, 141-142)

O güzide sahâbeyi örnek alarak bizler de Allah yolunda yapacağımız her türlü fedakârlığı büyük bir kazanç kapısı olarak görmeli ve kaybedenlerden olmamaya çalışmalıyız. Şimdi bunun kazananlar ve kaybedenleriyle güzel bir misâli verilmektedir:

اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَاِ مِنْ بَنٖى اِسْرَٓائٖلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰىۢ اِذْ قَالُوا لِنَبِیٍّ
لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِؕ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ
عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُواؕ قَالُوا وَمَا لَنَٓا اَلَّا نُقَاتِلَ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ وَقَدْ
اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَٓائِنَاؕ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَلٖيلًا
مِنْهُمْؕ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِالظَّالِمٖينَ ﴿٢٤٦﴾

246. Mûsâ’dan sonra İsrâiloğulları’ndan önde gelenlerin neler yaptığına bir baksana! Hani peygamberlerine: “Başımıza bir hükümdar tâyin et de onun emrinde Allah yolunda savaşalım” diye müracaatta bulunmuşlardı. O da: “Şayet size savaş farz kılınır da ya korkup savaşmazsanız, ne olacak?” diye sorunca, onlar: “Yurdumuzdan sürülmüş, çoluk-çocuğumuzdan edilmişken nasıl olur da Allah yolunda savaşmayız!” dediler. Fakat kendilerine savaş farz kılınınca, pek azı dışında, hepsi sözlerinden döndüler. Allah, o zâlimleri çok iyi bilmektedir.

İsrâiloğulları’ndan sözü edilen grup, peygamberlerinden, emrinde savaşmak üzere bir kumandan tâyin etmesini istemişler, o da kavminin hâlet-i ruhiyelerini çok iyi bildiğinden savaşın emredilmesi durumunda zuhûr edebilecek zaafiyetlerle ilgili endişelerini dile getirmiştir. Onlar, “hangi şartlar altında olursa olsun biz Allah yolunda savaşa hazırız” diyecekleri yerde, savaşma gerekçeleri olarak, yurtlarından çıkarılmalarını ve evlatlarından uzak bırakılmalarını ileri sürmüşlerdir. Himmetlerini ulvî değil, süflî bir gâyeye

bağlamışlardır. Dolayısıyla savaş farz kılınınca da, peygamberin endişesi doğru çıkmış, çok azı müstesnâ hiçbiri sözünde durmamış, emre riâyet etmemiş ve hepsi dönüvermişlerdir. Bu ise büyük bir zulüm ve vahim bir hata idi. Allah zâlimleri çok iyi bilmekte ve onlara ona göre muamele etmektedir.

Olayın ikinci safhası şöyle:

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًاۜ قَالُٓوا اَنّٰى يَكُونُ
لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِۜ
قَالَ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِۜ وَاللّٰهُ
يُؤْتٖي مُلْكَهُ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌ ﴿٢٤٧﴾

247. Peygamberleri onlara: “Allah size hükümdar olarak Tâlût’u tâyin etti” dedi. Hemen itiraz edip “O bize nasıl hükümdar olabilir ki? Biz hükümdarlığa ondan daha layığız; kaldı ki kendisine verilmiş öyle fazla bir serveti de yok” dediler. Peygamberleri şöyle cevap verdi: “Allah onu seçip size üstün kıldı. Ona hükümdarlık için gerekli geniş ilimle birlikte, iktidarını yürütebileceği sağlam bir yapı bahşetti. Allah hükümdarlığı kime dilerse ona verir. Allah’ın lutfu çok geniş, ilmi sonsuzdur.”

İsrâiloğulları, hükümdar tâyin edilen bu kişinin, kral soyundan gelmemesini içlerine sindiremediler. Zira onlara göre iktidar, büyük servet ve sermâye sahiplerinin olmalıydı. Halbuki bu fikir, cemiyetin menfaatine ve adâlet prensibine aykırıdır. Çünkü iktidâra, zenginlerin değil, ehil olan kimselerin geçmesi gerekir. Bu da, kişinin mânevî gücü, bilgisi ve tecrübesiyle birlikte kuvvet ve cesâretine bağlıdır. Bundan dolayı Allah Teâlâ onlara, bu düşüncelerinin yersiz olduğunu ve hükümdar olmaya, Allah’ın bunun için seçtiği kimselerin hak sahibi olduklarını bildirmiştir.

Âyet-i kerîme, Tâlût’un hükümdarlığa ehil olduğunu açıklamakta ve bu ehliyeti de onda bulunan iki husûsiyete bağlamaktadır: İlim ve kudret. Bu iki vasıf, hükümdarlığa hak kazanmak için onların ileri sürdüğü ilk iki vasıftan yani mal ve makamdan daha üstündür. Bu gerçeği şu şekilde izah etmek mümkündür:

- İlim ve kudret, gerçek olgunluk vasıflarındandır. Mal ve makam böyle değildir.
- İlim ve kudret, insanın kendi cevherinde bulunan mükemmelliklerdendir. Mal ve makam ise, insanın zâtından ayrı iki şeydir.
- İlim ve kudreti insandan koparıp almak mümkün değildir. Mal ve makamı ise insandan soyup almak mümkündür.

• Devletin ve milletin menfaatini koruyup düşmanın kötülüklerini yok etmede siyâset ilmini, harp sanatını iyi bilen ve savaşa son derece dayanıklı olan bir kimseden elde edilecek fayda, işleri zabt-u rabt altına alabilecek liyâkati ve düşmanı geri döndürecek gücü olmayan, bununla birlikte asil ve zengin olan bir kimseden elde edilecek faydadan çok daha fazla ve mükemmeldir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VI, 147-148)

Tâlût hükümdar tayin edildikten sonra İsrâîloğulları bu sefer de peygamberlerinden, onun hükümdar olduğunu gösteren bir delil getirmesini istediler:

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِه۪ٓ اَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ ف۪يهِ سَك۪ينَةٌ مِنْ
رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوسٰى وَ اٰلُ هٰرُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُ ط اِنَّ
ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ع ﴿٢٤٨﴾

248. Peygamberleri devamla şunu söyledi: "Tâlût'un hükümdar olduğunun alâmeti, size meleklerin taşıdığı sandığın gelmesidir. O sandığın içinde Rabbinizin size bağışladığı bir gönül huzuru ile Mûsâ ve Hârûn ailesinden kalan şeyler bulunmaktadır. Eğer gerçekten mü'min iseniz bunda sizin için kesin bir delil, bir işaret vardır."

Tâbût, sandık demektir. Hz. Mûsâ tarafından yaptırılmıştır. Onda bir sekînet yani gönül huzûru ve yüksek moral veren bir husûsiyet vardı. Yine onun içinde Tevrat levhaları, Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn'dan kalan elbise, asâ ve sancak gibi bir kısım eşya bulunuyordu. Bu sandık seferde askerlerin önünde götürülür, böylece askerin morali yükselir, güçleri ve mânevîyâtı takviye olurdu. Nihâyet Allah Teâlâ, bu sandığı melekler vasıtasıyla Tâlût'un evinin önüne koydurdu. Bunu gören İsrâîloğulları, Tâlût'un hükümdarlığını kabul ederek itirazlarından vazgeçtiler. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* II, 821)

Sandığı getirtmek sûretiyle Cenâb-ı Hak, Tâlût'un hükümdarlığına dâir İsrâiloğulları'nın istediği alâmeti göstermişti. Ancak, ilk anda peygamberin emrine karşı itiraz etmeleri ve teslimiyetteki zaafiyetleri sebebiyle onların iman seviyelerini ortaya çıkaracak bir imtihan da kaçınılmaz olmuştu:

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ لا قَالَ اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَل۪يكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ
مِنْهُ فَلَيْسَ مِنّ۪ي ع وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَاِنَّهُ مِنّ۪ٓي اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً
بِيَدِه۪ ع فَشَرِبُوا مِنْهُ اِلَّا قَل۪يلًا مِنْهُمْ ط فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا

مَعَهُۙ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهٖۜ قَالَ الَّذٖينَ يَظُنُّونَ
أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللّٰهِۙ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلٖيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثٖيرَةً بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ
مَعَ الصَّابِرٖينَ ﴿٢٤٩﴾

249. Tâlût ordusuyla birlikte hareket edince askerlerine hitâben şöyle dedi: "Allah sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Ondan içen benden değildir. Ondan hiç tatmayan ise elbette bendendir. Ancak sadece eliyle bir avuç alanlara izin var." Fakat pek azı dışında hepsi ondan içti. Tâlût ve beraberindeki mü'minler ırmağı geçince geride kalanlar: "Bu gün bizim Câlût ve ordusuyla savaşacak gücümüz kalmadı" dediler. Allah'ın huzuruna çıkacaklarını kesin olarak bilenler ise: "Az sayıdaki nice topluluk, çok sayıdaki nice kalabalığı Allah'ın izniyle yenmiştir. Allah, sabredenlerle beraberdir" dediler.

Tâlût, hükümdar olduktan sonra ordusunu düzene koydu ve Câlût'un üzerine yürüdü. Mevsimin çok sıcak olması sebebiyle askerin suya ihtiyacı da fazlaydı. Fakat o dönemin peygamberine Cenâb-ı Hak'tan bir tâlimât geldi. Tâlût'un askerleri bir ırmakla imtihan edileceklerdi. Bu ilâhî emri öğrenen Tâlût:

"–Allah sizi su ile imtihan edecek. Kim kanıncaya kadar ondan içerse benim askerim değildir!" dedi. Önlerindeki ırmaktan ancak bir avuç içmeye izin verilmişti. Tâlût ve askerleri, bahsedilen ırmağın kenarına geldiler. Rivayete göre ordu 80.000 kişi idi. Bunun 76.000 kişisi tâlimât dışında kana kana su içtiler. Sadece 4.000 kişi emre itaat etti. Daha sonra bunların pek çoğu da firâr etti. Geriye 313 kişi kaldı. Bu sayı, Bedir savaşına katılan mü'min askerlerin sayısıyla aynıdır. Nitekim Berâ (r.a.)'ten şöyle nakledilmektedir: "Biz, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ashâbı olarak şöyle derdik: «Bedir'de bulunanların sayısı, Tâlût'un Filistin nehrini beraber geçtiği mü'min askerlerinin sayısı olan 313'tür.»" (Buhârî, Megâzî 6)

Irmaktan, bir avuçtan fazla su içenlerin susuzlukları daha da arttı; dudakları kurudu ve hâlsiz kalıp bîtap düştüler, nihâyetinde perişan oldular. Emri dinleyenlere ise, aldıkları bir avuç su kâfi geldi. Ayrıca imanları kuvvetlenip, cesâret ve güçleri ziyâdeleşti.

Tâlût'un ordusunda iki farklı insan karakteri görülmektedir:

Birincisi verdiği sözü tutamayan, nefsinin arzularına gem vuramayan ciddiyetsiz bir karakterdir. Bunlar başlarındaki komutanın uyarılarını kısa sürede unuttular ve işin akıbetinin nereye varacağını düşünmeden kaygısızca ırmağın suyundan bol bol içtiler. İşin ilginç yanı bu yapıda olanların sayıca oldukça fazla olmalarıdır. Bunlardan zor da olsa ırmağı geçenler ise yine emre

itaatteki ihmalleri sebebiyle kendilerinde düşman kuvvetlerine karşı savaşacak bir güç bulamamışlardır.

İkincisi ise kararlı ve sabırlı bir karakterdir ki, bunlar emredileni aynen tatbik etmiş ve başarıya ulaşmışlardır. Fakat bunların kalbi yapılarının çok metin olduğu görülmektedir. Bunun da sebebi Allah'ın huzuruna varacaklarına ve O'na hesap vereceklerine yakînen inanmalarıdır. Bu iman ve güvenin bir neticesi olarak da, kendilerinden kat kat fazla düşman ordusuyla karşılaşınca, Allah'ın izniyle başarıya erecekleri itminanıyla, **"Az sayıdaki nice topluluk, çok sayıdaki nice kalabalığı Allah'ın izniyle yenmiştir. Allah, sabredenlerle beraberdir"** (Bakara 2/249) diyebilmişlerdir.

Âyet-i kerîmede askerî disipline dikkat çekilmektedir. Bir ordunun gâlibiyet sebeblerinden birisi, her şeyden önce kumandanın emirlerine harfiyen riâyet etmektir. Zafere ulaşmak, sayıya değil, haklı olmaya, doğruluğa, iman ve mânevîyâta bağlıdır. Zafer, çoğu kez kemiyetten ziyâde keyfiyet sahibi ordulara lutfedilir. Peygamber Efendimizin yaptığı gazvelerde, bu hâlin en bâriz tezâhürleri görülmektedir.

Gelen âyet-i kerîmelerde ise düşman üzerine giden askerlerin sahip olmaları gereken bir kısım vasıflara işaret edilmektedir:

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ
اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٥٠﴾ فَهَزَمُوهُمْ بِاِذْنِ
اللّٰهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَاٰتٰيهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا
يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْاَرْضُ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٢٥١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا
عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾

250. Savaşmak üzere Câlût ve ordusuyla karşı karşıya geldikleri zaman da şöyle yalvardılar: "Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlamlaştır ve kâfirler gürûhuna karşı bize yardım et!"

251. Nihâyet Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar. Dâvûd da Câlût'u öldürdü. Allah Dâvûd'a hükümdarlık ve hikmet verdi; ayrıca ona dilediği pek çok şey öğretti. Eğer Allah bu şekilde insanların bir kısmı eliyle diğer bir kısmını bertaraf etmeseydi, hiç şüphesiz yeryüzü fesâda uğrar, dirlik ve düzen kalmazdı. Fakat Allah, bütün varlıklara çok büyük lutuf ve inâyet sahibidir.

252. İşte bunlar Allah'ın âyetleridir ki, Rasûlüm, onları sana dosdoğru bir şekilde okuyoruz. Çünkü sen de, hiç şüphesiz o peygamberlerden birisin.

Âyet- kerîmelerden anlaşılacağı üzere Allah yolunda savaşacak asker:

• Korkulu ve dehşetli manzaraları gördüğünde çok sabırlı olmalıdır. Bu, savaşacak kimseler için gerekli birinci esastır. Çünkü korkak askerlerden beklenen fayda elde edilemez.

• Savaş için gerekli olan silahlar ve aletler olmalı; insanın sebât edip durmasını sağlayacak ve kaçmaya yeltenmesini engelleyecek güzel bir birlikle beraber bulunulmalıdır.

• Düşmanı yenebilmeleri için, düşmandan daha çok yiyecek ve içeceğe sahip olmalıdırlar.

• İlâhî yardımın geleceğine inanıp Cenâb-ı Hakk'a tazarrû hâlinde bulunmalıdırlar. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VI, 158)

Câlût'u öldürüp zafer kazandıktan sonra Allah Teâlâ, Dâvûd (a.s.)'a hükümdarlık ve hikmet verdi. "Hikmet", işleri en doğru ve en uygun biçimde yapmak, yerli yerine koymaktır. Bu mânanın kemâli ve zirvesi ise, ancak nübüvvet ile gerçekleşir. Bu sebeple buradaki "hikmet"ten maksadın nübüvvet olduğu da söylenmiştir. Yine Allah ona, dilediği şeyleri öğretmiştir. Demiri yumuşatarak zırh yapması, kuşların dilini bilmesi ve dağlarla beraber zikretmesi buna misal verilebilir.

251. âyetin devamında, toplum hayatında cârî olan ilâhî nizamın bir ölçüde izahı yapılmaktadır. Şâyet Allah Teâlâ savaşı meşrû kılarak haksızlık, bozgunculuk ve saldırganlık taraftarlarını, yeryüzünün ıslahı, düzeni ve imârı için gayret gösteren mücahitlerle defetmeseydi böylece iyilik yanlılarını, çocukları ve kadınları korumasaydı, her taraf bozguna uğrar, düzen dağılır, çoluk çocuktan, ilim ve sanattan, din ve imandan eser kalmazdı. İnsanlar devamlı olarak bozguncuların ve saldırganların hücumuna uğrar, çiğnenir ve mahvolurlardı. Sosyal adâlet ve eşitlik kaybolur, nihâyet fıtrat-ı selîmesi bozulan herkes saldırganlaşır, karşı koyacak bir güç bulunmayınca da hepsi mahvolurdu.

Bütün bunlar, üzerinde düşünülüp gereği yapılacak ilâhî âyetlerdir. Cenâb-ı Hak bunları Peygamberimiz (s.a.v.)'e her türlü şüpheden, hatadan, bozulup değiştirilmekten uzak bir şekilde sırf hak ve gerçek olarak vahyetmiştir. Zira Hz. Muhammed (s.a.v.), vahye muhatap olan peygamberlerden biridir. Fakat peygamberlerin de fazilet ve makam itibariyle birbirinden fark eden yönleri vardır. Gelen âyet bu hakikati beyân etmektedir:

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ

بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ
الْقُدُسِ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذ۪ينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ
الْبَيِّنَاتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَٓاءَ
اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُر۪يدُ ﴿٢٥٣﴾

253. İşte şu peygamberler ki, biz onların bazısını bazısına üstün kıldık. İçlerinden biriyle Allah doğrudan konuşmuş, birini ise derecelerle yükseltmiştir. Biz, Meryem oğlu İsa'ya apaçık mûcizeler verdik ve onu Rûhu'l-Kudüs'le destekleyip güçlendirdik. Eğer Allah dileseydi, o peygamberlerin hemen ardından gelen insanlar, kendilerine bu kadar açık deliller ulaştıktan sonra birbirleriyle savaşmazlardı. Ne var ki, aralarında anlaşmazlığa düştüler de onlardan iman eden de oldu, inkâr eden de. Şâyet Allah dileseydi onlar birbirleriyle savaşmazlardı. Fakat Allah dilediğini yapar.

Peygamberler "doğruluk, güvenilirlik, akıllılık, günahsızlık ve tebliğ" gibi peygamberliğin asgari şartlarını taşımada müşterektirler. Dolayısıyla onların peygamber olduğuna inanır ve bu açıdan onlar arasında bir ayırım yapmayız. (bk. Bakara 2/285) Ancak ilâhî kanunun bir tecellisi olarak bütün alanlarda görülen derece ve fazilet farkı, peygamberler arasında da görülür. Onlar, âyet-i kerîmenin de beyân buyurduğu üzere mânevî faziletler, ruhî meziyetler, gösterdikleri mûcizeler, kendilerine indirilen semavî kitaplar ve icra ettikleri fonksiyonlar yönünden farklılık arzetmektedirler.

Âyet-i kerîmedeki, **"İçlerinden biriyle Allah doğrudan konuşmuş"** (Bakara 2/253) ifadesiyle Allah Te'âlâ'nın sözünü aracısız ve elçisiz dinleyen Hz. Mûsâ kastedilmiştir. "**Birini ise derecelerle yükseltmiştir"** (Bakara 2/253) ifadesi ile Mîrac gecesi Sidre-i Müntehâ'dan geçirilip **"yayın iki ucu arası kadar veya daha az"** (Necm 53/9) sırrı ile mutlak yakınlık makamında âlemlere rahmet olarak gönderilen, kendisine Makam-ı Mahmûd lutfedilen, Allah'ın sevgilisi ve en son peygamberi Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) kastedilmiştir. Meryem oğlu İsa ise açık olarak ismen zikredilmiştir. Allah Teâlâ ona ölüleri diriltme, hastaları şifaya kavuşturma, körü ve ala tenliyi iyileştirme, çamurdan kuş yaratma, gaybî şeylerden haber verme gibi büyük mûcizeler ve peygamberliğini kanıtlayan apaçık deliller vermiştir. (bk. Âl-i İmrân 3/49-50; Mâide 5/110) Ayrıca onu, anne rahmine üflenmesinde, doğumunda, hayatı boyunca ve göğe kaldırılırken Rûhu'l-Kudüs yâni mukaddes, tertemiz rûh olan Cebrâil ile

desteklemiştir.

Rasûlullah (s.a.v.), zaman zaman peygamberler arasındaki fazilet üstünlüğünün gündeme getirilip tartışılmasını edeben uygun görmemiş ise de (bk. Buhârî, Enbiyâ 35; Müslim, Fezâil 159), yeri geldiğinde bizzat kendi faziletlerini dile getirdiği de olmuştur:

"Altı eyle diğer peygamberlerden üstün kılındım: Bana cevâmi'u'l-kelim yani az sözle çok mâna ifade etme özelliği verildi. Dü manın gönlüne korku salmakla yardım olundum. Bana ganimet helâl kılındı. Yeryüzü benim için temiz kılınıp mescid sayıldı. Bütün insanlara peygamber olarak gönderildim ve peygamberlik benimle sona erdi." (Buhârî, Teyemmüm 1; Müslim, Mesâcid 3, 5)

"Ben Allah'ın habîbiyim[15]*, fakat övünme yok. Kıyâmet günü Hamd sancağını ta ıyacağım, fakat övünme yok. Kıyâmet günü ilk efaat edecek ve ilk efaat edilecek benim, fakat övünme yok. Cennet kapılarının halkalarını ilk hareket ettirecek ben olacağım, Allah benimle cennet kapılarını açacak, benimle birlikte fakir mü'minler cennete girecek, fakat övünme yok. Ben öncekiler ve sonrakiler arasında en kerîm*[16] *insanım, fakat övünme yok."* (Tirmizî, Menâkıb 1/3616)

Hasılı Allah Te'âlâ, beşeriyet tarihi boyunca her dönemde, o dönemde yaşayan insanların istidat ve ihtiyaçlarına göre peygamberler göndermiş, şeriatler indirmiş ve teklifler koymuştur. İlk peygamber Hz. Âdem'e ancak o zamanki insanların istidatlarına uygun olarak on sahifeden ibaret ilâhî hükümler indirilmiştir. İnsanlığın istidat, kabiliyet ve ihtiyaçları peyderpey geliştikçe, gönderilecek peygamber ve indirilecek kitap ona göre seçilmiştir. Peygamberler, gönderildikleri ümmetlerin birer öğretmeni olmuşlardır. Onlara Allah'ın âyetlerini okuyup tebliğ etmişler, iman kardeşi olmanın, dünya ve âhirette mutlu olmanın yollarını göstermişlerdir. Onların vazîfesi, sadece tebliğdir; kimseyi zorla imana getirmek ve itaate sevketmek değildir. Dünyanın insan için bir imtihan alanı olmasının hikmeti de budur. Bu sebeple onların dâvetine herkes aynı ciddiyet ve samimiyetle kulak vermemiştir. İnsanlar ihtilâf etmişler; aynı inanca sahip olma ve aynı istikâmete yönelmede anlaşmazlığa düşmüşlerdir. İçlerinden inananlar olduğu gibi belki onlardan daha fazla inkâr edenler olmuştur. Bunun tabiî bir neticesi olarak insanlık tarihi boyunca inananlarla inanmayanlar arasında sürekli bir savaş hali devam edegelmiştir.

Önemli olan bu savaş alanında mücadelemizi düzgün yapıp, hiçbir ticaret ve dostluğun bulunmadığı o büyük güne hazırlanmaktır:

Habîb: Allah'ın en çok sevdiği kul.
Kerîm: En şerefli, en cömert, en faziletli kul.

O Gün Gelmeden...

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فٖيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٥٤﴾

254. Ey iman edenler! İçinde hiçbir alışverişin, dostluğun ve şefaatin geçerli olmayacağı bir gün gelmeden önce size verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcayın. Kâfirlere gelince, onlar zâlimlerin ta kendileridir.

Dünya imtihan, âhiret sonuçların açıklandığı yerdir. Dünya çalışma, âhiret çalışmaların karşılığının alındığı yerdir. Dünya ekim, âhiret ise biçim yani ürünleri toplama yeridir. Bu sebeple âyet-i kerîme, dünya hayatının en güzel şekilde değerlendirilmesini, bunun için de Allah'ın verdiği rızıkların yine O'nun yolunda cömertçe harcanmasını istemektedir. İster farz ister nâfile olsun her türlü iyilik yollarında harcamaya teşvik etmektedir. Çünkü bu, büyük bir fırsattır, bu fırsatın kaçırılmaması bizim lehimizedir. Öldükten sonra artık böyle bir fırsatın tekrar ele geçmesi imkânsızdır. Cenâb-ı Hakk'ın, son nefesteki halini haber verdiği şu kimselerin durumu ne kadar hazîndir:

"Sizden birine ölüm gelip de: «Rabbim! Ne olurdu ecelimi biraz daha erteleseydin de sadaka verip iyi kullardan olsaydım!» diye yalvarmadan önce size verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcayın. İyi bilin ki Allah, eceli geldiğinde hiç kimsenin ölümünü bir an geri bırakmaz. Allah, bütün yaptıklarınızdan hakkiyle haberdardır." (Münafikûn 63/10-11)

Zira ölüm ve kıyâmetten sonra çok dehşetli bir gün gelecektir. O günde alış veriş yapmak mümkün değildir ki eksiklerimizi tamamlayabilelim; dostluk yoktur ki dostlarımızdan yardım talep edebilelim; Allah'ın izni hâricinde şefaat yoktur ki günahlarımızın affı için şefaatçilere güvenebilelim. O halde böyle dehşetli bir güne hazırlık yapmak, malı ve canı Allah yolunda harcamak ve orada pişmanlık acıları içinde mahrum kalmamaya çalışmak gerekir. Allah'ın âyetlerini ve âhiret gününü inkâr edip, orası için bir endişe taşımayan veya bir şekilde yakasını kurtarabileceğini düşünen, bu sebeple de malını sadece nefsânî arzularını tatmin yolunda israf eden ve böylece ebedî azabı hakeden kâfirler, zâlimlerin ta kendileridir. Onlar gibi davranmamalı, hatta onları da bu yanlış yoldan kurtarmaya çalışmalıdır.

Hidâyete erip kemâl yolunda terakki edebilmek, Allah Teâlâ'yı tanımaya bağlıdır. İşte şimdi, Cenâb-ı Hakk'ın zât ve sıfatlarını tanıtan en büyük âyet-i kerîme gelmektedir:

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌؕ لَهُ مَا فِي
السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِؕ مَنْ ذَا الَّذ۪ي يَشْفَعُ عِنْدَهُٓ اِلَّا بِاِذْنِه۪ يَعْلَمُ
مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۚ وَلَا يُح۪يطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِه۪ٓ اِلَّا بِمَا
الْعَلِيُّ الْعَظ۪يمُ ﴿٢٥٥﴾ شَٓاءَۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَۚ وَلَا يَؤُ۫دُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ

255. Allah ki, O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, ebedî diridir. Varlığı kendinden olup bütün kâinatı yönetendir. O’nu ne bir uyuklama ne de bir uyku yakalayabilir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. İzni olmadan O’nun huzurunda kim kalkıp da şefaat edebilir? O, kullarının geleceğini de bilir, geçmişini de. Kullar ise, dilediği dışında O’nun ilminden hiçbir şeyi kavrayamazlar. O’nun kürsüsü, gökleri ve yeri kuşatmıştır. Dolayısıyla her ikisini de koruyup gözetmek O’na asla ağır gelmez. En yüce ve en büyük yalnız O’dur.

İçinde “kürsî” kelimesi geçtiği için bu âyet-i kerîmeye “Âyetü’l-Kürsî” denilmiştir. Fazilet itibariyle Kur’an’ın en büyük âyetidir. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.), Übey b. Ka‘b’a *“Allah’ın kitabında en büyük âyet hangisidir?”* diye sorup “Âyetü’l-Kürsî’dir” cevâbını alınca onu tebrik etmiştir. (Müslim, Müsâfirîn 258; Dârimî, Fezâilü’l-Kur’an 14)

Peygamber Efendimiz ayrıca, *“yatağına girerken Âyetü’l-Kürsî’yi okuyanı Allah* ş *Teâlâ’nın koruyacağını ve eytanın ona yakla amayacağını”* (Buhârî, Vekâlet 10), *“bu âyetin içinde Allah’ın en yüce isminin bulunduğunu”* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 461) ve *“bunun Kur’an âyetlerinin efendisi olduğunu”* (Tirmizî, Fezâilü’l-Kur’an 2) haber vermektedir. Abdullah b. Mesûd (r.a.) de şöyle der: “Kim Bakara sûresinin ilk dört âyetini, Âyetü’l-Kürsî’yi ve peşinden gelen iki âyeti, bir de Bakara sûresinin son üç âyetini okursa ona ve âilesine o gün şeytan yaklaşamaz ve hoşuna gitmeyecek bir durumla karşılaşmaz...” (Dârimî, Fezâilü’l-Kur’an 14)

Görüldüğü üzere Âyetü’l-Kürsî, ifade ettiği mânalar itibariyle en büyük âyet ünvânını almıştır. Zira o, Allah’ın isimleri ve sıfatları hususunda, hiçbir âyette bulunmayan bilgiler içermektedir. Onda açık ve kapalı olarak tam on yedi yerde “Allah” ismi geçmektedir.

Allah Hayy’dir; diridir, ezelî ve ebedî bir hayata sahiptir. Dolayısıyla ölmesi ve fenâ bulması mümkün değildir. Bu vasfıyla Allah, bilinmesi gereken her şeyi idraki altında toplayan ve bütün varlığı kendi fiili altında bulundurandır. Yine O Kayyûm’dur; bütün varlıkları ayakta tutan, görüp gözeten, yöneten, onları bir an bile ilmi ve ilgisi dışında bırakmayandır. O’nun varlığı kendiliğinden olduğu gibi,

diğer bütün varlıkların var oluşları ve varlıklarını devam ettirebilmeleri de O'na bağlıdır. Allah öyle Hayy ve öyle Kayyûm'dur ki O'nu asla ne bir uyuklama ne de bir uyku tutabilir. Çünkü uyukluyan veya fiilen uyuyan birinin o kadar çok ve muazzam varlıkları koruması, yönetmesi, kollayıp gözetmesi mümkün olamaz. [17]

Şefaat meselesi, kendilerine putlarının şefaat edeceğine inanan müşriklerin zannettiği kadar kolay bir durum değildir. Allah izin vermedikçe, O'nun yanında hiç kimse en küçük bir şefaatte bulunamaz. Ancak başta Peygamber Efendimiz olmak üzere, Allah'ın izin verdiği bazı kimseler, yine Allah'ın dilediği kişilere dilediği ölçüde şefaat edebileceklerdir. (bk. Müslim, İman 327; Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyâme 13)

"O, kullarının geleceğini de bilir, geçmişini de" (Bakara 2/255) kısmına şu şekilde mâna vermek mümkündür: Allah, onların gelmiş ve geçmiş, gizli ve açık bütün hallerinden haberdardır. Allah onların önlerinde olan dünya işlerini ve arkalarındaki âhiret hâllerini bilir. Veya önlerinde bulunan ve varacak oldukları âhireti ve arkalarında bıraktıkları dünyayı bilir. Yahut gökten yere kadar önlerinde olan her şeyi ve bunların ötesindeki semâlarda bulunanları bilir. Öldükten sonra karşılaşacakları her şeyi ve yaratılmalarından önceki durumlarını veya hayır ve şerden yapıp gönderdikleri ile bundan sonra yapacaklarını hakkıyla bilir. Bu ifade, aynı zamanda Allah Teâlâ'nın, sevap veya ceza gerektiren bir durumda, şefâatçinin ve şefâat edilen kimsenin ahvalini çok iyi bildiğini de açıklamaktadır. Her şeyi bilen sadece Allah'tır. O'ndan başkası, ancak O'nun dilediği kadar bilgi sahibi olabilir. Yaratıkların herhangi birinin bilgisiyle ilâhî bilginin kıyaslanması mümkün değildir.

اَلْكُرْسِيُّ (kürsî) kelimesi, sözlükte üzerine oturmak için tahtadan yapılan ve Türkçede sandalye, koltuk veya taht olarak ifade edilen bir ev eşyasıdır. Mecazi olarak saltanat, iktidar ve hükümranlık mânasında da kullanılır. Burada Allah Teâlâ'nın yüceliğini, azamet ve kibriyâsını anlatmak için kullanılmıştır. Allah'ın azamet ve yüceliği, saltanat ve hükümranlığı gökleri, yeri ve bütün varlıkları kuşatmıştır. O'nun ihatası dışında bir varlık tasavvur etmek imkânsızdır.

Bu bakımdan gökleri ve yeri ayakta tutması, gözetmesi, koruyup kollaması Allah Teâlâ'ya asla ağır gelmez. Bunu son derece kolay bir şekilde yapar. Çünkü O Aliyy'dir; yücedir, benzeri ve ortağı olmaktan münezzehtir. Yine O Azîm'dir; büyüktür, O'na nispetle her şey küçücük kalır. Buradaki "yücelik" Allah'ın kadrinin, şerefinin ve kudretinin yüceliğini; "büyüklük" de yine Allah'ın mehâbet, kahır ve kibriyâsının büyüklüğünü ifade eder. Zira Allah, cisimlere ait sıfatlardan pak ve uzaktır.

Yüce Rabbimiz, bu şekilde kendini tanıtmakta ve insanlardan özgür iradeleriyle kendisini tanıyıp varlığını, birliğini ve tek ilâh oluşunu kabullenmelerini istemektedir. Ancak bu konuda insanlar üzerinde herhangi bir zor kullanmanın asla doğru olmadığını şöyle ferman buyurmaktadır:

لَٓا اِكْرَاهَ فِي الدّ۪ينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّۚ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ

سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿٢٥٦﴾ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰىۗ لَا انْفِصَامَ لَهَاۜ وَاللّٰهُ

256. Dinde zorlama yoktur. Gerçekten doğru eğriden ayrılıp iyice belli olmuştur. Artık kim şeytânî güçleri inkâr edip Allah'a inanırsa, muhakkak kopması mümkün olmayan sağlam bir kulpa sarılmış olur. Allah, işitendir, bilendir.

İslâm, hem insanların bir dini benimsemelerinde hem de dinin hâricinde herhangi bir konuda "zorlama"yı yasaklamıştır. Sadece dîne değil, her neye olursa olsun İslâm'a göre "zorlama" sayılabilecek bütün fiiller haram kılınmıştır. Dinin hedefi, zorlamak değil, hak ve özgürlüklerine karşı girişilen bu tecâvüz ve baskıdan insanları korumaktır. Dolayısıyla İslâm dininin hâkim olduğu yerlerde zorlama bulunmaz veya bulunmamalıdır. Müslümanların böyle bir hedefi gerçekleştirme vazîfeleri vardır.

Din; iman ve amelden oluşur. Kişinin, gönüllü olarak bir dine girmesi, onun iman esaslarını kabul etmesi ve emirlerini yerine getirmesi gerekir. Karşılığını alabilmek için dinin emir ve yasaklarının güzel bir niyet ve gönül hoşluğuyla îfâ edilme şartı vardır. İman gönül işidir. Dolayısıyla bir insanın sözle "inandım" dese bile zorla inanması mümkün değildir. Zorla kılınan namazdan, tutulan oruçtan ve yapılan herhangi bir işten de istenen neticenin alınamayacağı açıktır. O halde İslâm'a göre herkes vazîfesini kendi özgür irade ve ihtiyarıyla yapmalı ve herhangi bir zorlama olmadan yaşamalıdır. Cihâdın hikmeti de budur. İnsanları zorlama ve baskılardan korumak, Allah'ın kelimesini yüceltmek, hiç kimseyi sahip olduğu inançtan zorla çıkarmaya çalışmayıp, bilakis hakkın gönüllü olarak kabul edilmesini ve yayılmasını sağlamak, buna engel olmak isteyenleri ve onların zorlamalarını da bertaraf etmektir. Yoksa insanları bir dinî kabule veya din değiştirmeye zorlamak değildir. (bk. Yûnus 10/99-100)

İslâm'ın ilk yıllarında müşriklerin baskı, zulüm ve işkencelerine karşı müslümanlara fiilî müdâhele yasaklanarak sadece sabretmeleri tavsiye edilmiş, Mekke dönemi bu şekilde bitmiştir. Medine'ye hicret edip bir devlet kurularak belli bir kuvvet elde edildikten sonra, önce zulme uğramaları sebebiyle savaşmalarına izin verilmiş (bk. Hac 22/39), sonra haddi aşmamak şartıyla

kendileriyle savaşanlarla Allah yolunda savaşmaları emredilmiş (bk. Bakara 2/190), bunu müteakiben ise fitne kalmayıncaya ve hâkimiyet sadece Allah'ın oluncaya kadar kâfirlerle savaşmaları (bk. Bakara 2/193) istenmiştir. Hudeybiye anlaşması ve Mekke'nin fethiyle bu hedefe de ulaşılmış, sonra bu âyet-i kerîme gelerek dinde zorlamayı tamâmen ortadan kaldırmıştır. Ancak savaş durumları, müslüman toplum düzenini yıkmaya çalışanlara müdâhele, zorlamalara mukabele ve işlenen suçlara ceza bu hükmün dışındadır. Zorlamanın olmaması için İslâm toplumunda fitne kalmayacak, diğer din mensupları cizyelerini vererek kanunlara uygun yaşayacak ve toplum düzenini bozup başkalarının hak ve özgürlüklerine zarar verecek durumlar bulunmayacaktır. Zira bu tür durumlara ait hükümlerin ayrı olarak değerlendirilmesi ve uygulanması gerekir.

İslâm'ın hükümlerinin açıklanması, ferdî ve ictimâî hayatta yaşanıp yerleşmesiyle hakla bâtıl, hayırla şer, doğruyla eğri olan, imanla küfür tam olarak birbirinden ayrılmış ve gerçek açıkça ortaya çıkmıştır. İsteyen hür iradesiyle doğruyu da eğriyi de seçebilir. (bk. Kehf 18/29) Fakat kim hür iradesini imandan yana kullanır, önce şeytânî güçleri reddeder, لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ (lâ ilâhe illallah) "Allah'tan başka ilâh yoktur" diyerek bütün putları kalbinden siler, akabinde Allah'a ve O'nun istediği hususlara iman ederse kopması asla mümkün olmayan en sağlam kulpa sarılmış olur. Bu sağlam kulp, Allah'ın kullarını cennete ulaştırmak için indirdiği Kur'an kulpudur. Kur'an'ın öğrettiği İslâm, iman ve ihsân kulpudur.

Âyette geçen الطَّاغُوتُ (tâğût) kelimesi, "azgın, azman, azdıran, sınırları aşan, tuğyân eden" mânalarına gelir. Kur'an dilinde bu kelime insan, şeytan, put, nefis, hevâ ve heves gibi Allah'ın dışında kendisine tapılan her şeyi ifade eder. O halde tâğûtların çürük, asılsız, kırılıp dökülecek ve kendilerini tutunanı düşürüp parçalayacak kulplarına değil, ezelden ebede şaşmaz, yanılmaz, uyumaz, uyuklamaz, hayy ve kayyûm, bütün yer ve göklerin yegâne sahibi, sonsuz ilim, hikmet, güç ve kudret sahibi Allah'ın kopmaz, yıpranmaz, kırılmaz sapasağlam kulpuna bütün varlığımızla sarılmak aklın bir gereğidir. Bu hayatî imtihanı başarabilenin dostu ve yardımcısı Allah olacaktır:

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَالَّذٖينَ
كَفَرُوا اَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ اِلَى الظُّلُمَاتِ
اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥٧﴾

257. Allah, iman edenlerin dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa

çıkarır. İnkâr edenlerin dostları ise şeytânî güçler olup onları aydınlıktan karanlıklara sürüklerler. Onlar cehennemin yoldaşlarıdır ve orada ebedî kalacaklardır.

Velî; dost, yakın, sevgili, işleri üzerine alan kimse demektir. Bu bakımdan velî, velâyeti altındakini sahiplenir, sever, korur, yardımcısı olur ve menfaatini gözetir. Allah, iman edenlerin dostudur. Onları sever, işlerini yoluna koyar ve onların faydasına olacak şeyleri yapar. En faydalı iş, küfürden kurtulup doğru yola erişmektir. İşte Allah, dostluğun en büyük ikramı olarak mü'minleri küfür, şirk, günah, şek ve şüphe karanlıklarından kurtarıp iman, İslâm, ihsân aydınlığına ulaştırır. Kâfirlerin dostları ise, Allah'ı bırakıp peşinden gittikleri tâğûtlar yani putları, şeytanları, nefisleri, her türlü hevâ ve hevesleridir. Zira Allah'ı inkâr eden kimse, sadece bir değil yüzlerce tâğûtun kölesi olur. Bunlar ise velâyeti altında bulunanları bin bir türlü hîle, desîse ve vesveseyle hidâyet, iman, Kur'an nûrundan uzaklaştırarak küfür, şirk, türlü türlü günahlar, sayısız şek ve şüphe karanlıklarına sürüklerler. Böylece içinde sonsuza dek kalmak üzere cehennem yoldaşı olmalarına neden olurlar.

Şimdi ise son derece dikkat çekici olaylarla birlikte şeytânî güçleri inkâr edip Allah'a inanmanın gerekliliğini ortaya koyan delilleri göstermek üzere buyruluyor ki:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ
إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ
فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ
الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥٨﴾

258. Allah'ın kendisine verdiği mülk ve saltanatla şımarıp İbrâhim ile Rabbi hakkında tartışmaya girişeni görmedin mi? İbrâhim: "Benim Rabbim dirilten ve öldürendir" dediği zaman o: "Ben de diriltir ve öldürürüm" demişti. İbrâhim: "Allah güneşi doğudan getiriyor, haydi sen de onu batıdan getir bakalım" deyince o kâfir ne diyeceğini bilemez halde donup kaldı. Allah, böylesi zâlimler gürûhuna doğru yolu göstermez.

Hz. İbrâhim'le Allah Teâlâ hakkında tartışmaya giren bedbahtın Nemrûd b. Kenân olduğu rivayet edilir. İnsanlık tarihinde kibirlenerek ilk kez rablik iddiâsında bulunan kimse odur. Allah kendisine büyük bir saltanat ve hükümranlık vermişti. Onu bolluk ve zenginlikle imtihan etmişti. Buna karşılık o, Rabbine çokça şükretmesi lâzım gelirken, aksine baş kaldırmış ve azgınlardan

olmuştur.

Hz. İbrâhim kendisini Allah'a dâvet edince Nemrud, "Bizi kendine inanmaya çağırdığın Rabbin kimdir?" diye sormuştur. Hz. İbrâhim, Cenâb-ı Hakk'ın en bilinen ve görünen iki sıfatını öne çıkararak "Benim Rabbim, canlıları dirilten, yoktan var edip onlara can veren, sonra ecelleri geldiği zaman da onları öldürendir" diye cevap vermiştir. Nemrud, bu apaçık gerçeği hemen kabul edip imana geleceği yerde, nefs-i emmâresinin gölgesinde kalarak ve gurura kapılarak: "Ben de diriltir ve öldürürüm" demiştir. Rivayete göre Nemrûd iki adam çağırtıp bunları hapsetmiş, sonra birini öldürüp diğerini serbest bırakmış ve "İşte ben bunu öldürdüm, şunu da dirilttim" demişti. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* III, 36)

Bu cevabı üzerine onun kör bir inat içinde olduğunu anlayan Hz. İbrâhim, bu hususta tartışmayı daha fazla uzatmadan Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren ikinci bir delil getirmiş: **"Allah güneşi doğudan getiriyor, haydi sen de onu batıdan getir bakalım"** (Bakara 2/258) demiştir. "Eğer kendini bu kadar güçlü hissediyorsan, Allah'ın yaptığı işleri yapmağa muktedir isen bu senin için gayet kolaydır ve hemen yapabilmen gerekir" demek istemiştir. Bu, Nemrud'un bir önceki gibi karışıklık ve göz boyayıcılıkla yapabileceği bir durum değildi. Dolayısıyla şaşırıp kaldı, söyleyecek söz bulamadı, dili tutuldu. İddiasının asılsızlığı açıkça ortaya çıkarak tartışmada yenilen ve kaybeden taraf oldu.

Allah'ın kudretini gösterip, ölüleri yeniden diriltmesine hiçbir engelin olmadığını kanıtlama bakımından şu örnek de pek dikkat çekicidir:

اَوْ كَالَّذٖي مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَاۚ قَالَ اَنّٰى يُحْيٖ
هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَاۚ فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُۜ قَالَ كَمْ لَبِثْتَۜ قَالَ
لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍۜ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ
وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْۚ وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ
اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًاۜ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۙ قَالَ
اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٢٥٩﴾

259. Veya şu kimsenin hâline bakmaz mısın ki o, altı üstüne gelip harap olmuş ıpıssız bir şehirden geçerken: "Allah, harabeye dönmüş bu yeri acaba nasıl diriltecek?" demişti. Bunun üzerine Allah onu öldürüp yüz yıl sonra diriltti. Sonra da kendisine "Burada ne kadar kaldın?" diye sordu. O

da: “Ya bir gün, yahut daha az” dedi. Allah şöyle buyurdu: “Hayır, yüz sene kaldın. Şimdi yiyeceğine ve içeceğine bak, hiç bozulmamış! Bir de eşeğine bak, kemikleri nasıl çürümüş! Biz seni insanlara yeniden dirilmenin gerçekliğine dâir bir delil kılalım diye böyle öldürüp dirilttik. Şimdi de şu kemiklere bak, onları nasıl da birleştirip yerli yerine koyuyor, sonra da onlara et giydiriyoruz!” O kişi, gerçek bu şekilde kendisine apaçık belli olunca: “Artık çok iyi biliyorum ki Allah, her şeye hakkıyla güç yetirendir” dedi.

Rivayete göre İsrâîloğulları günah, şer ve bozgunculukta ileri gidince Allah onların başına Bâbilli Buhtunnasr’ı musallat kılar. Buhtunnasr Şam’ı ele geçirip Beyt-i Makdis’i yerle bir eder. İsrâîloğulları’nı üç gruba ayırıp bir grubu öldürür, bir grubu Şam’da bırakır, üçüncü grubu ise esir alır. Buhtunnasr bu esirleri, beraberinde bulunan meliklere taksîm eder. Hz. Üzeyr de esir edilenler arasındadır. Daha sonra Allah Teâlâ, bir yolla Üzeyr’i onların ellerinden kurtarır.

Üzeyr, azığını almış, merkebine binmiş giderken evleri yıkılmış, harabe hâline gelmiş, orada oturanlardan kimse kalmamış bir kasaba veya köy kalıntılarının yanına gelir. Buranın Beyt-i Makdis olduğu söylenir. Orada bir müddet durur, kederli ve mahzun gözlerle etrafına bakar. Âh çekerek, iç geçirerek kendi kendine, “Allah, böyle yıkılmış, harap olmuş bir beldeyi yeniden nereden ve nasıl diriltir, eski görkemli hâline nasıl getirir” der. Yalnız o bu sözü, Allah Teâlâ’nın sonsuz kudretinden şüphe ettiği için değil, o zamanın âdetine uygun olarak, böyle bir îmâr ve ihyâyı uzak görmesi sebebiyle söyler. O anda uykusu gelir, yatar. Allah onu öldürür, yüz sene oracıkta öylece ölü olarak kalır, sonra diriltir. Yiyecekleri hiç bozulmamış, ancak merkebi çürümüş ve sadece kemikleri kalmıştır. O harap olmuş kasaba da îmâr edilmiştir. Uyandığı ilk anda bir gün veya daha az bir süre uyuduğunu zanneder. Yiyeceklerine bakınca gerçekten böyle olduğunu sanır. Fakat merkebine bakınca o zaman gerçeği anlar. Allah, Üzeyr’in gözü önünde merkebini yeniden diriltir. Böylece Cenâb-ı Hakk’ın kudret, kuvvet ve azametini gözleriyle müşahede eder. Allah’ın her şeye gücü yettiğini yakînen bilir ve anlar. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* III, 46 vd.)

Yüce Allah, akıl nimetiyle donattığı kullarını üç yolla hidâyet yollarına yöneltmekte ve gerçeği bulmalarını kolaylaştırmaktadır. Birincisi aklî deliller getirmektir. Nitekim bir önceki âyet-i kerîmede beyân edildiği gibi Hz. İbrâhim’in Nemrud’la tartışırken getirdiği deliller bunun güzel bir misâlini teşkil eder. İkincisi hakikatin ve haber verilen hâdisenin nereden ve nasıl gerçekleştiğini göstermektir. Nitekim bu âyette anlatılan Hz. Üzeyr kıssası da bunun misâlidir. Üçüncüsü ise bizzat yaptırarak, yaşatarak, sebep ve sonucu

tecrübe halinde göstermektir. İşte gelecek âyette Hz. İbrâhim'le ilgili olarak bunun dikkat çekici bir misâli verilmekte ve canlı bir tatbikatı yapılmaktadır:

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰه۪يمُ رَبِّ اَرِن۪ي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰىۜ قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْۜ
قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْب۪يۜ قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ
اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْت۪ينَكَ سَعْيًاۜ
وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٢٦٠﴾

260. İbrâhim de bir zaman: "Rabbim! Ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster!" demişti. Rabbi ise: "Yoksa inanmıyor musun?" buyurdu. İbrâhim: "Elbette inanıyorum, fakat kalbim iyice kanaat getirip yatışsın diye bunu istiyorum" dedi. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: "Öyleyse dört kuş yakala, onları kendine meylettir, alıştır, iyice tanı; sonra onları kesip hamur yaparak her bir dağın tepesine ondan bir parça bırak. Sonra onları çağır, bak nasıl koşarak sana gelecekler. Şunu iyi bil ki, Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Hz. İbrâhim, kalbinin iyice mutmain olması, gerçeği yakînen görerek gönlünün sükûnete ermesi, bu husustaki bilgi ve tecrübesinin "hakka'l-yakîn"[18] derecesine ulaşması için Rabbinden ölüleri nasıl dirilttiğini kendisine göstermesini talep etmiştir. Cenâb-ı Hak, "Yoksa iman etmedin mi?" sorup ondan "hayır, iman ettim, ben mü'minim, imanımda şüphe yok" cevabını alarak, böyle bir sual sebebiyle Hz. İbrâhim'in imanı hususunda kıyâmete kadar gelecek insanların gönlünde oluşabilecek en küçük tereddütleri bile ortadan kaldırmıştır.

Rivayete göre, Allah Teâlâ İbrâhim (a.s.)'a yakaladığı bu dört kuşu kesmesini, tüylerini yolmasını ve etlerini sıyırıp parçalara bölmesini emretti. Sonra başlarını yanında saklamak sûretiyle, her dağın başına onlardan birer parça koymasını istedi. İbrâhim, her bir kuşu dört parçaya ayırdı, hamur yapıp birbiriyle karıştırdı ve dağların tepesine bundan birer parça koydu. Sonra onları "Allah'ın izniyle bana gelin" diyerek çağırdı. Her bir parçanın bir diğerine doğru uçup, bir cüsse teşkil ettiğini ve gelip kendine ait başla birleşerek eski hâlini aldığını gördü. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* III, 81-82)

Âyetin işârî tefsiriyle alakalı şu izah yapılabilir: Hz. İbrâhim, bu sualiyle Allah'tan kalbinin ihyasını istemiştir. Allah Teâlâ da ona, gönlünün başka şeylerle olan bağlantılarını kesmesi gerektiğini haber vermiştir. Buna göre dört kuş ile nefiste bulunan dört kötü sıfata işaret edilmiştir. Tavus zineti, karga

uzun emeli, horoz şehveti ve kartal da hırsı temsil etmektedir. Dolayısıyla mücâhedeyle ve riyazatla nefsinin bu mezmûm sıfatlarını boğazlayamayanlar, müşâhedeyle kalbini diriltme imkânı bulamazlar. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât,* I, 121)

Nefsin her türlü kötü sıfatlarını temizleyerek kalb-i selîm ve iman-ı kâmile ulaşabilmek, böylece Allah'ın yaratmak, diriltmek, öldürmek gibi kâinattaki ilâhî kudret akışlarını seyredebilmek için en güzel çare Allah yolunda cömertçe infakta bulunmaktır. Nitekim gelen âyetler bu hususu pek etkili ve dikkat çekici örneklerle anlatır:

Anlatıldığına göre, Mûsâ (a.s.) rüyâsında meleklere: "Rabbimiz uyur mu?" diye sordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ, meleklere onu uyku bastırınca üç kez uyandırmalarını ve uyumaya bırakmamalarını emretti. Sonra Mûsâ'ya: "Eline iki dolu bardak almasını" emir buyurdu. O da aldı. Hemen Mûsâ'yı uyku tuttu ve bardakların ikisi de elinden yere düşüp kırıldı. Sonra Allah Teâlâ, Mûsâ'ya: "Ben, kudretimle gökleri ve yeri ayakta tutmaktayım. Şayet bana uyku veya uyuklama arız olsa yer ve göklerin hali nice olurdu" diye vahyetti. (Zemahşerî, *el-Ke âf,* I, 146)

. **Hakka'l-yakîn**: Bir şeyin doğruluğunu bizzat yaşayıp tecrübe ederek bilmektir. Mesela balın tadını yiyerek ve ateşin yakıcılığını bizzat içinde yaşayıp tercüme ederek bilmek gibi.

Allah Yolunda İnfakın Misâli

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِى
كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ ط وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَٓاءُ ط وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾

261. Mallarını Allah yolunda harcayanların misâli, yedi başak bitiren ve her başakta yüz dâne bulunan bir tek tohumun hâli gibidir. Allah, dilediğine kat kat fazlasını da verir. Çünkü Allah, lutfu pek geniş olan ve her şeyi hakkıyla bilendir.

Âyet-i kerîme, mü'minin Allah yolunda yaptığı harcamaların durumunu anlatmak üzere, duyguları coşturan ve duyarlı bir vicdanı derinden etkileyen şöyle canlı bir tabiat tablosu çizmektedir: Bir buğday dânesi... Toprağa ekiliyor... Topraktan bir kök bitiyor. Bu kökten çatallanarak yedi başak çıkıyor. Her bir başağın içinde gizlenmiş yüz dâne bulunmaktadır. Hatta bir dânenin Allah'ın izniyle bundan daha fazla vermesi de mümkündür. Çünkü Allah vâsi'dir; kullarına olan ikram ve ihsânı asla daralmaz, bitmez, tükenmez. Alîm'dir; kalplerin derinliklerine gizlenen niyet ve düşünceleri bilir, ona göre kat kat ve daha fazla verir.

Allah yolunda verilen sadakanın kat kat artırılmasını Peygamber Efendimiz de şöyle bir benzetmeyle izah etmektedir: *"Her kim temiz ve helâl olan kazancından bir tek hurmaya denk olabilecek bir şey bile tasadduk ederse Allah onu kabul buyurur. Çünkü Allah ancak temiz olanı kabul eder. Sonra onu, sizden birinizin tayını terbiye edip büyüttüğü gibi, artırıp çoğaltır. Nihâyet o sadaka dağ kadar olur."* (Buhârî, Zekât 8; Müslim, Zekât 63)

Cenâb-ı Hak, kendi yolunda ihlasla ve âdâbına uygun yapılan harcamalara büyük mükâfatlar va'dederek şöyle buyurur.

اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَٓا اَنْفَقُوا مَنًّا وَلَٓا اَذًى لا
لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ج وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾

262. Mallarını Allah yolunda harcayıp da bunun ardından herhangi bir başa kakmada ve gönül incitici bir harekette bulunmayanlar yok mu, onlar için Rableri yanında özel mükâfatlar vardır. Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar mahzûn da olmayacaklardır.

Sadakaların sevabını yok edecek âfetlerin başında "başa kakma" ve "eziyet etme" gelmektedir.

الْمَنُّ (menn), bir kimsenin iyilik yaptığı şahsa “sana şöyle şöyle iyilik yaptım” demek sûretiyle o kimseye karşı iyiliğini bir şey sayması, az çok yaptığı iyiliğe gururlanması ve onun verecekli durumunda olduğunu hissettirmesidir. Bu tavır, gönül bulandırır, yapılan iyiliğin kıymetini eksiltir, hatta kesip yok eder. الأَذَى (ezâ) ise tiksindirmek mânasına gelir. İyilik yaptığı kişinin bir kusuru sebebiyle şikayette bulunmak, dil uzatmak ve iyiliği yüze vurmak birer ezâdır. İyilik ettiği kimseye: “Ben sana iyilik ettim, sen bana teşekkür bile etmedin”, “Kaç kez gelip bana eziyet veriyorsun”, “Kaç defadır isteyip duruyorsun, utanmıyor musun” veya “Devamlı sıkıntılarla geliyorsun, Allah beni senden kurtarsın, seni benden uzak etsin” gibi sözler de ezâya örnek verilebilir. Allah için infakta bulunanlar eğer bu yanlış davranışlardan uzak durur, sadakalarını göz bebekleri gibi korur ve mükâfatını sadece Allah’tan beklerlerse, Cenâb-ı Hak onlara ecirlerini en güzel şekilde verir. Âhirette onlara hiçbir korku olmaz, sevapların yok olması gibi herhangi bir sebeple de üzüntü duymazlar.

Rivayete göre bu âyet-i kerîme Hz. Osman ve Hz. Abdurrahman b. Avf hakkında inmiştir. Abdurrahman b. Avf (r.a.) malının yarısı olan dört bin dirhemi tasadduk etti ve: “Yanımda sekiz bin dirhem var. Bunun dörtbin dirhemini kendim ve çocuklarım için sakladım. Dört bin dirhemini de Rabbime güzel bir borç olarak verdim” dedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v.): “*Sakladığını da verdiğini de Allah mübârek eylesin*” buyurdu. Hz. Osman ise Tebük seferinde bin deve ve bin dinar yardımda bulundu. Rûme kuyusunu satın alıp müslümanlara vakfetti. Rasûlullah (s.a.v.) ellerini kaldırarak: *“Ya Rabbi ben ondan râzı oldum. Sen de râzı ol!”* diye dua etti. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 89)

Verdiklerini Allah için vermeyip başa kakanlar şunu unutmasınlar ki:

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَآ اَذًى ۜ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾

263. Güzel bir söz ve kusurları bağışlama, ardından eziyet gelen bir sadakadan daha hayırlıdır. Allah’ın kimsenin yardımına ihtiyacı yoktur. O, ceza vermekte hiç acele etmeyendir.

Aziz Mahmûd Hüdâyî (k.s.) şöyle der: “Dilenciyi güzel bir şekilde geri çevirmek, başa kakan ve eziyet eden kimsenin sadakasından daha hayırlıdır. Zira güzel söz, geri çevirmek için bile olsa dilencinin gönlünü ferahlatır, rûhunu şenlendirir. Sadaka, hem insanın maddî varlığına fayda vermek hem de kalbi mesrûr etmek sûretiyle kişiye menfaat sağlar. Cesede fayda veren şeyle, rûha eziyet verecek bir şey birleşince tam fayda temin edilmiş olmaz. Şüphesiz ki rûhu ferahlandıracak şey, cesede menfaat verenden daha hayırlıdır. Çünkü

insanda rûhâniyet, çamurdan yapılmış bedene göre çok daha yüce ve şerefli bir mevkiye sahiptir.”

Nitekim Abdullah b. Zübeyr’in oğlu Âmir, fakir ve âbidlere yardım edeceği zaman, onları incitmemek için şu yolu tercih ederdi:

Yardım edeceği kimseler secdede iken para keselerini ayakkabılarının yanına hissedecekleri şekilde bırakır ve görünmeden uzaklaşırdı. Kendisine:

“–Neden yardımını, birisini göndererek yapmıyorsun?” diye sorulunca da şöyle cevap verirdi:

“–Onlardan birinin, gönderdiğim kişiyle veya benimle karşılaştığında yere bakmasını istemem, onun için böyle yapıyorum.” (İbnü’l-Cevzî, *Sıfatü’s-Safve,* II, 411)

Şüphesiz Allah ganîdir; kullarının verecekleri sadaka ve yapacakları iyiliklere ihtiyacı yoktur. O sadakaya muhtaç fakirleri ve garipleri bol bol rızıklandırmaya, zengin olanları da fakir ve başkalarına el açar duruma düşürmeye kadirdir. Yine Allah halîmdir; her günah işleyeni anında cezalandırmaz. Başa kakan ve ezîyet edenlere de, tevbe edip yanlışlarından dönmeleri için mühlet verir.

Allah Teâlâ, kendi yolunda yapılan harcamaların başa kakma ve ezâdan arındırılması ve kulların yaptıkları iyiliklerin mükâfatından mahrum kalmamaları için bu hususu ayrıca dikkat çekici bir örnekle şöylece açıklığa kavuşturmaktadır:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰىۙ كَالَّذ۪ي
يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَٓاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ
صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْداًۜ لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى
شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُواۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٢٦٤﴾

264. Ey iman edenler! Allah’a ve âhiret gününe inanmadığı halde sırf insanlara gösteriş olsun diye mallarını harcayanlar gibi, başa kakıp eziyet etmek sûretiyle sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Bu şekilde hayır yapan kimsenin misâli, üzerinde biraz toprak bulunan kaygan bir kayanın hâli gibidir ki, ona şiddetli bir sağanak vurmuş da onu çıplak bir halde bırakmıştır. Böyleleri, yaptıkları hiçbir iyiliğin faydasını göremezler. Allah, kâfirler gürûhunu doğru yola ulaştırmaz.

Burada öncelikle başa kakmak ve eziyet etmek sûretiyle sadaka veren, Allah’a ve âhirete inanmadığı halde insanlara gösteriş için sadaka verene; başa kakmak ve eziyet etmek sûretiyle verilen sadaka da Allah’a ve âhirete inanmayan bir

kimsenin insanlara gösteriş için verdiği kabule şayan olmayan sadakaya benzetilmektedir. Böylece nifâk ve riyânın sadakaları boşa çıkarması gibi, başa kakma ve eziyetin de sadakaları boşa çıkaracağı bildirilmektedir. Zira her iki tür sadaka da Allah için verilmiş bir sadaka değildir.

Daha sonra da kendi rızâsı için olmayıp riya için verilen, karşılığında âhirette Allah'tan bir sevap beklenmeyen sadakanın ve bu sadaka sahibinin durumunu şu örnekle açıklıyor:

Ortada pürüzsüz bir taş, taşın üstünde de azıcık bir toprak var. Bu toprağa kuvvetli bir yağmur yağıyor ve taşın üstünde topraktan hiçbir iz kalmıyor. Taş da, üzerinde topraktan hiçbir nişane olmaksızın kaskatı bir halde kalıyor.

Bu misâl, Allah'a ve âhiret gününe inanmayıp insanlara gösteriş için malını harcayan kimsenin, imanın bahşettiği huzur ve saâdetten habersiz olan, onu anlamayan kaskatı kalbini tasvir etmektedir. Ancak bu katılığı riyadan örtülmüş bir kabukla kapatmak istemektedir. Bu riya örtüsüne bürünmüş kaskatı kalbi, üzerinde biraz toprak bulunan pürüzsüz kaya temsil eder. Bu, yumuşaklıktan ve bitkiden eser bulunmayan bir taş parçasıdır. Katılığını gizlemek için üzeri hafif bir toprakla örtülmüştür. Tıpkı iman nurundan mahrum kalplerin katılığını riyanın örtüp kapattığı gibi. Şiddetli yağan yağmur o kaskatı kayanın üzerindeki toprağı silip götürdüğü ve onu üzerinde hiçbir bitkiden ve meyveden eser bulunmayan cascavlak bir kaya halinde bıraktığı gibi; insanlara gösteriş için malını infak eden kalpler de ne hayırlı bir meyve verir, ne de âhirette bir sevaba erişir. (Seyyid Kutub, *Fî Zılâl*, I, 309)

Örneği şu şekilde izah etmek de mümkündür: Başa kakan ve inciten kimseyle münafık katı kaya gibi, bunların verdikleri sadakalar kaya üstündeki toprak gibi, kıyâmet günü de şiddetli yağmur gibidir. Kıyâmet günü geldiği zaman, bütün bu sadakalar, şiddetli yağmurun pürüzsüz bir taş üzerindeki toprağı giderdiği gibi kaybolur ve boşa çıkar. Çünkü o günde bu amellerin Allah'ın rızâsı için yapılmadıkları belli olur. İnanmadığı halde infak edenler; riya olsun diye, başa kakmak ve eziyet etmek sûretiyle sadaka verenler, yaptıkları bu amellerden o gün hiçbir fayda göremezler. Çünkü Allah kâfirler gürûhunu, âhirette kendilerine yarayacak iyilikler yapmaya muvaffak kılmaz. Bu bakımdan mü'minler de sadaka verirken dikkatli olmalı, sevaplarının boşa gitmesinden korkmalıdırlar.

Peki mallarını Allah yolunda ihlasla harcayanların durumu nasıldır:

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ

كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ اَصَابَهَا وَابِلٌ فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِۚ فَاِنْ لَمْ يُصِبْهَا

وَابِلٌ فَطَلٌّ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٦٥﴾

265. Mallarını Allah'ın rızâsını kazanmak ve gönüllerindeki imanı kökleştirip sağlamlaştırmak için harcayanların durumu, bir tepenin üzerinde bulunan güzel bir bahçeye benzer ki, bol yağmur yağdığında ürününü iki kat verir. Hatta yağmur yağmasa bile az bir çisileme ona yeter. Allah, bütün yaptıklarınızı görmektedir.

Burada, mallarını Allah rızâsı için, imanın kalbine iyice kökleşmesini sağlamak ve mükemmel bir İslâm toplumu oluşturmak üzere cömertçe harcayanların hâli yine dikkat çekici bir bahçe örneğiyle anlatılıyor: Hem yağmuru hem rüzgarı hem de güneşi, içindeki bitkilerin yetişmesine en faydalı bir şekilde alan bir muhitte güzel bir bahçe bulunmaktadır. İçerisinde her türlü sebze ve meyve bitkileri mevcuttur. Bu bahçeye kuvvetli bir yağmur düşüyor, rüzgar müsait yönlerden en faydalı bir şekilde esiyor, güneş ışınlarını yararlı bir tarzda aksettiriyor. Bu sayede bahçe meyve ve sebzelerini iki kat veriyor. Normal durumlarda mesela bin veren bu bahçe, bu yağmur sayesinde iki bin veriyor. Alelâde hallerde bir dâneye yediyüz dâne veren bu bostan, bu yağmur sebebiyle bir dâneye bin dört yüz dâne veriyor. Bu bahçe öyle bir bahçe ki, ona kuvvetli bir yağmur düşmese bile hafif bir yağmur, az bir nem, bir çisinti dahi yetiyor ve vereceği ürünü yine veriyor.

Bu örnek, mallarını Allah yolunda ve hayırlı işler gerçekleştirmek için harcayanların halini açıklamaktadır. Mallarını Allah'ın rızâsını kazanmak için ve bu sayede kendilerini, mallarını, amellerini, müslüman kardeşlerini bozucu temayüllerden ve her türlü sarsıntıdan koruyarak Allah yolunda sâbit kılmak; iyilik yapmayı ve hayr ü hasenatta bulunmayı kendilerinin ayrılmaz bir melekesi haline getirmek ve ondan sonra her türlü fazilet ve ibâdetleri kolaylıkla yapmak; hülasa ekecekleri tohumu tutturmak için ihtiyaç sahibi kimselere ve ihtiyaç bulunan yerlere âdâb ve erkanına uygun olarak can ü gönülden harcamada bulunanların durumları işte böyle bir bahçenin durumu gibidir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VII, 55; Elmalılı, *Hak Dini,* II, 902)

Bir başka yoruma göre bu örnek mü'min bir kalbi anlatmaktadır: İmanla mâmur olmuş bir kalb, tebessümle güzelleşmiş bir gönül, sırf Allah'ın rızâsını kazanmak için harcıyor. Ve harcadığı şeyi de hayırlı olduğuna can ü gönülden inanarak veriyor. Harcadığı şey imanından coşup gelmekte, kökleri tâ vicdanın derinliklerine inmektedir. (Seyyid Kutub, *Fî Zılâl,* I, 309)

İşte böyle inanmış bir kalbi, üzerinde yığınlarla toprak bulunan, yağan kuvvetli bir yağmurla kabarıp canlanarak yemyeşil bir hal alan; bitkileri

birbirine sarmaş dolaş olmuş verimli bir bahçe temsil etmektedir. Bu yağmur o toprağı canlandırıp yeşerttiği ve orada bol bol mahsulün yetişmesine vesile olduğu gibi, mü'minin Allah için verdiği sadakalar da onun gönlünü temizleyip arıtarak Yüce Allah ile olan alakalarını geliştirir; malını da temizleyip Allah Teâlâ'nın dilediği kadar artırır. Ayrıca bu sadakalar, yağmur sayesinde o bahçenin bütün ürünleriyle bir bütün olarak gelişmesi gibi, bir bütün olarak İslâm toplumunun hayatını ıslah eder, düzeltir ve geliştirir.

Toprağı bol o güzel bahçeye kuvvetli yağmur yağmayıp bir çisinti vursa dahi o yine vereceği ürünü verir. Aynı şekilde Allah için harcamaya hazır bir gönül, vereceği fazla bir şeyi olmayıp az bir şey verse bile o ona yeter. O gönlü cûş u hurûşa getirmeye, kendisini bütün mü'minlerle kardeş bilme, bütün bir İslâm toplumunun dertleriyle dertlenip sevinciyle sevinerek onların ayrılmaz bir parçası olma şuuruna götürmeye yeter. Çünkü Allah'a ulaşacak olan, ne etlerdir ne de kanlardır, ne de başka şeydir. Allah'a ulaşacak olan, kalplerin derinliklerinden kopup gelen "takvâ" duyguları, niyet temizliği ve ihlastır.

Böylesine güzel ve ulvî duygulardan mahrum olarak yapılan harcamaların hazin akıbeti de şu örnekle gözler önüne serilir:

أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ
فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾

266. Hiç biriniz ister mi ki, ağaçlarının arasından ırmaklar akan, içinde her çeşit mahsul bulunan, hurma ve üzümlerle dolu bir bahçesi olsun; sonra kendisine tam ihtiyarlığın gelip çattığı, bakıma muhtaç çocuklarının da bulunduğu bir sırada âniden ateşli bir kasırga gelip o bahçeyi yakıp kül etsin? Elbette istemez. İşte Allah, düşünesiniz diye size âyetleri böyle açıklıyor.

Bu örnekte bir adamdan bahsedilir. Bu adamın hurma ve üzüm bağlarından oluşan bahçesi vardır. Bu, altından ırmaklar akan, ağaçlarının arasından sular çağlayan son derece güzel, mükemmel ve muhteşem bir bahçedir. Mevsim hasat mevsimi olup ağaçlar, bağlar meyveye durmuştur. O bahçede de her türlü meyve ve sebze mevcuttur, olmayan bir şey yoktur. Her taraf refah, sevinç ve neşe dolu; her yanda ruhâniyet, parlaklık ve güzellik kendini göstermektedir. Fakat ne yazık ki durum böyle devam etmiyor; iş tersine dönmeye başlıyor. Önce adam ihtiyarlıyor, son derece ihtiyaç sahibi olduğu halde çalışıp çabalayamayacak kadar âciz bir duruma düşüyor. Aynı zamanda onun elleri ermez, güçleri

yetmez, zayıf, zavallı ve âciz yavruları da vardır. Onların bakımları ve geçimleri de kendisine düşmektedir. Dolayısıyla o, son derece sıkıntılı, muhtaç ve perişan bir durumdadır.

Vaziyet bu noktada iken adamın o güzelim bahçesine ateşli bir kasırga isabet ediyor ve onu bir lahzada yakıp mahvediyor. Bu adamın yerinde olmayı kim ister? Bu durum karşısında adamın kalbindeki keder ve sıkıntının ne kadar büyük olacağını düşünmek gerekir. Bu bela ve sıkıntı, evvela şu güzelim bahçenin ve içindeki ürünlerin bir daha geri gelmeyecek şekilde heder olmasıyla ortaya çıkar. Ayrıca o kimse, çalışamayacak kadar âciz olup, başkalarının kendisine yardım etmelerinden ümitsiz oluşunun yanı sıra ihtiyaç içinde kalmıştır. Bir de başka insanların, yani çoluk çocuğunun, onun bakımına muhtaç bir durumda bulunmaları ve ondan yiyecek içecek istemeleri gibi sebeplerle ihtiyacı, dolayısıyla da sıkıntısı daha da artmaktadır.

Tıpkı burada bahsedilen adam gibi, malını Allah rızâsı için veren kimse, âhiretteki cenneti ümit etmesi bakımından, bütün ihtiyaçlarını karşılama hususunda tek dayanağı o bahçe olan adam gibidir. Fakat bu kimse, yaptığı iyiliğin peşinden başa kakıp fakiri incittiği zaman, bu durum, o bahçeyi yakıp kavuran kasırga gibi olur. Aslında iyilik olmayıp zâhiren iyilik gibi gözüken bu infâkı da pişmanlık, şaşkınlık ve keder takip eder. Bu kimse o iyiliğin sevabına son derece muhtaç olduğu kıyâmet gününde ondan hiçbir fayda göremez. Böylece, üzüntü ve kederlerin en büyüğü ve ah vah etmelerin en şiddetlisi içinde kalır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VII, 58)

Hasılı iman ile yapılan iyiliklerin mükâfatı böyle cennetler; bunların Allah için yapılmasına engel olan imansızlık, riya, minnet ve eza gibi kötülükler de o ateşli kasırga gibidir. Bu kasırga, yapılan iyilikleri yakar ve en muhtaç bir durumdayken onlardan istifade imkânını tamâmen ortadan kaldırır. Bu bakımdan doğru tercihte bulunup çabuk davranmalı; meyveli, verimli, gölgelerle dolu bahçeye ateşle dolu kasırga gelip onu helâk etmeden dikkatli olunmalıdır.

Allah yolunda yapılan harcamalarda gözetilmesi gereken diğer âdâb hususunda ilâhî uyarılar şöyle devam ediyor:

يَآ اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّآ اَخْرَجْنَا لَكُمْ
مِنَ الْاَرْضِ ۖ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَب۪يثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِاٰخِذ۪يهِ اِلَّٓا
اَنْ تُغْمِضُوا ف۪يهِ ۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَم۪يدٌ ﴿٢٦٧﴾

267. Ey iman edenler! Çalışıp ürettiğiniz malların ve sizin için yerden çıkardığımız ürünlerin iyi, temiz ve helâl olanından Allah yolunda

harcayın. Size verildiğinde gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü şeyleri, iyilik yapacağım diye başkasına vermeye kalkışmayın. Şunu bilin ki, Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur; O her türlü övgüye lâyıktır.

Berâ b. Âzib (r.a.)'ın anlattığına göre Ensâr, hasat mevsiminde hurma salkımlarından getirerek Mescid-i Nebevî'deki iki direk arasına bağlanan bir ipe asar, fakir Muhâcirler de onlardan yerdi. Bazıları, oraya konan hurma hevenklerinin çokluğuna bakarak bir beis olmayacağı düşüncesiyle iyilerin arasına kötü hurmaları da koydular. Allah Teâlâ böyle yapanlar hakkında bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 90)

Bir diğer âyet-i kerîmede iyiliğin kemâline erişebilmemiz için sevdiğimiz şeylerden vermemiz tavsiye edilmektedir. (bk. Âl-i İmrân 3/92)

Avf b. Mâlik (r.a.)'ın anlattığına göre, Rasûlullah (s.a.v.) elinde bir asâ ile yanımıza mescide geldi. Bir adam mescide sadaka olarak âdî bir kuru hurma salkımı asmıştı. Efendimiz (s.a.v.) asâ ile bu hurma salkımına dürttü ve şöyle buyurdu: *"Bu sadakanın sahibi dileseydi, bundan daha iyisini verebilirdi. Bu sadakanın sahibi kıyâmet günü âdi kuru hurma yiyecektir."* (Ebû Dâvûd, Zekât 17/1608)

Hz. Âişe, Allah Rasûlü'nün hoşlanmadığı bir yiyecek hakkında: "Ey Allah'ın Rasûlü, onu yoksullara verelim mi?" diye sormuştu. Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.): *"Kendi yemediğiniz eyleri ba kalarına vermeyin!"* buyurdular. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 105, 123; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* III, 113; IV, 37)

Bu ve bundan önceki âyet-i kerîmelerin de işaret ettiği gibi, Allah yolunda mal harcayan, sadaka veren kimse, bir çiftçiye benzer. Sahip olduğu araziden fevkalâde iyi ürün elde edeceğine inanan çiftçi, zirâata gereken önemi verir ve tohumun da en iyisini eker. Çünkü o, mahsûlün iyi ve bol olması için tohumun ne kadar mühim olduğunu pekâla bilir. Aynı şekilde, tasaddukta bulunan kişi de, Allah'a ve âhiret gününe imanı arttıkça, uhrevî sermâyesini artırmak üzere malın iyisinden bolca sadaka verir.

Gerçek böyle olmakla birlikte, şeytan bunu engellenek için var gücüyle uğraşır:

اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ ۚ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ
وَفَضْلًا ۗ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۚ ﴿٢٦٨﴾

268. Şeytan sizi fakirlikle korkutur; sizi her türlü hayasızlığı ve ahlâksızlığı yapmaya teşvik eder. Allah ise size bağışlamayı ve bol nimet vermeyi va'deder. Allah, lutfu pek geniş olan, her şeyi hakkıyla bilendir.

Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

“Âdemoğluna biri eytandan diğeri melekten olmak üzere iki kanaldan dü ünce gelir. eytandan gelen dü ünce, kötülüğe yönlendirmek ve gerçeği yalanlamak istikâmetindedir. Melekten gelen dü ünce ise iyiliğe yönlendirmek ve gerçeği doğrulamak yönündedir. İçinde melekten gelen dü ünceyi hisseden ki i, onun Allah’tan olduğunu bilsin ve Allah’a hamdetsin. İçinde eytandan gelen dü ünceyi hisseden kimse de, eytandan Allah’a sığınsın.” (Tirmizî, Tefsir 2/36)

Ancak kalbin bu inceliği yakalayabilmesi, bu ferâset ve basireti gösterebilmesi için “hikmet”le buluşması gerekir:

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۗ
وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾

269. Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, ona gerçekten pek çok iyilik ve güzellik verilmiştir. Fakat bu hakikatleri ancak gerçek akıl sahipleri anlar, üzerinde düşünüp ibret alır.

“Menetmek, engellemek” mânasını taşıyan bir kökten gelen الْحِكْمَة (hikmet) sözlükte “sahibini yanılmaktan ve yanlış yollara sapmaktan koruyan şey” demektir. İnsanı yanlış yollardan koruyarak doğru yola eriştiren en mühim kaynak, dindir. Özellikle dinî bilginin temelini teşkil eden Kur’an ve sünnettir. Bu sebeple müfessirlerimiz âyette geçen hikmete şu mânaları vermişlerdir:

İbn Abbâs (r.a.) der ki: “Hikmet, Kur’an bilgisidir, onu iyice anlamaktır. O’nun nâsihini mensûhunu, muhkemini müteşâbihini[19], önce inenini, sonra inenini, helâl ve haramını ve mesellerini bilmektir.”

Mücâhid şöyle der: “Söz ve fiilde isâbet etmek, en doğru olanı söylemek ve yapmaktır.”

Mâlik ise şöyle demektedir: “Hikmet dinî bilmek, onun hükümlerini en güzel şekilde anlamak ve ona tâbi olmaktır.”

Süddî’ye göre ise hikmetten maksat, peygamberliktir. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* III, 124-125)

Buna göre Kur’ân-ı Kerîm ve sünnet-i seniyye gibi sağlam temel kaynaklarından hareketle dinî öğrenmek, anlamak ve yaşamak hikmetin ta kendisidir. Çünkü böyle davranan her türlü yanlıştan kendini korumuş, yapılacak en doğru işleri yapmış, sözünde ve fiilinde tam isâbet etmiş olacaktır. Allah, bu nimetini dilediği kullarına ihsân eder. Şüphesiz Allah’ın bu lutfuna erişmek için de kulların gayret göstermesi ve bunun yollarına girmesi gerekir. Dinî anlayıp yaşama nimetine nâil olanlara pek çok hayır, iyilik ve güzellik verilmiştir. Fakat bunu kavrayarak gerekli ibret ve öğüdü alabilmek için

bozulmamış, temiz bir akıl sahibi olmak gerekir. Bu akıl, vahyin terbiyesinde ve imanın gölgesinde olgunlaşmış akıldır.

Böyle akıl sahipleri, Allah'ın yaptıkları her işten haberdar olduğunu bilerek hareket ederler:

مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ اَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهُۜ وَمَا لِلظَّالِمِينَ

270. Allah, yaptığınız her harcamayı ve adadığınız her adağı kesinlikle bilmektedir. Buna göre davranın da haksızlıktan kaçının. Unutmayın ki, zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur.

Allah, açıkta olan şeyleri bildiği gibi gizliyi de bilen, kalplerde saklanan sırlara âşina olan yüce Yaratıcı'dır. Göklerin derinliğinde, yeryüzünün en tenha yerinde, okyanusların dibinde ve dağların içinde bile olsa küçük büyük ne varsa hepsi O'na malumdur, hiçbiri gizli kalamaz. Bu sebeple rızâsı için yapılan iyilikleri, adanan adakları ve bunların ne tür niyetlerle yapıldığını elbette Rabbimiz bilmektedir. Ona göre karşılık verecektir. Özellikle burada Allah'ın vermeye dâir emirlerini tutmamak sûretiyle kendilerine zulmedenlere, âhirette ihtiyaç içinde kıvranırken yardım edebilecek hiçbir yardımcı olmayacaktır.

Yapılan iyiliklerin gizli ya da açık olmasının mükâfat bakımından bir farkı var mıdır:

اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَۚ وَاِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَٓاءَ فَهُوَ
خَيْرٌ لَكُمْۜ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّـَٔاتِكُمْۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾

271. Eğer sadakaları açıktan verirseniz bu da iyidir. Ama onları gizler ve fakirlere gizlice verirseniz bu sizin için daha hayırlıdır. Bu sayede Allah sizin bir kısım günahlarınızı bağışlar. Zira Allah, yaptığınız her şeyden haberdardır.

Farz olan zekâtı ve nafile olan sadakaları insanların göreceği şekilde açıktan vermek câizdir. Nitekim aşağıda gelecek olan 274. âyette geçen övgü sadedindeki **"açıktan da verirler"** ifadesi, buna temas etmektedir. Böyle davranmak, belli bir noktaya kadar güzel de karşılanabilir. Hatta farz olan zekâtı açıktan vermek, kişiyi "acaba verdi mi, vermedi mi" şeklindeki bir töhmet altında bulunmaktan kurtaracağı gibi, başkaları için de bir teşvik unsuru olacaktır. Fakat iyiliği, gösteriş korkusundan uzak bir şekilde gizli yapmak, onu fakirin eline hiçbir şekilde rencide olmayacağı bir tarzda gizlice ulaştırmak şüphesiz sevap bakımından daha hayırlıdır. Şartlarına ve âdâbına riâyet edilerek yapılan harcamalar şüphesiz daha büyük faydalar sağlayacaktır. Allah Teâlâ

bunları en güzel şekilde kabul buyuracak, bol bol karşılık verecek ve bu vesileyle sahiplerinin diğer günahlarını da bağışlayacaktır. Zira Allah yolunda vermenin, günahlardan arınarak nefsi tezkiye etmede çok büyük bir rolü vardır. (bk. Tevbe 9/103)

İyiliklerin gizli yapılmasının faziletiyle alakalı olarak Rasûlullah (s.a.v.)'in pek mühim tavsiyeleri bulunmaktadır. Efendimiz, *"sağ eliyle verdiği sadakayı sol eli duymayan kimsenin kıyâmet günü Allah'ın gölgesi altında gölgeleneceklerden biri olacağını"* haber vermiştir. (Buhârî, Hudûd 19; Müslim, Zekât 91)

Ebû Zerr (r.a.), Peygamber Efendimiz'e:

"–Yâ Nebiyyallah! Hangi sadaka daha faziletlidir?" diye sorunca Allah Rasûlü (s.a.v.):

"–Fakire gizlice verilen ve malı az olan kimsenin zorlanarak verdiği sadakadır" buyurmuştur. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 265, 178-179; Ebû Dâvûd, Zekât 40/1677)

Zira gizli verilen sadaka, gösterişten ve duyulsun arzusundan daha uzaktır. Bu yolla kişi, "başkaları görsün, duysun ve beni takdir etsin; ne kadar cömert insan olduğumu bilsin" şeklindeki yanlış ve zararlı düşüncelerden gönlünü koruma imkânı bulur. Şöhrete giden yolu kapayarak, nefsini kontrol edip daha çok sevap kazanabilir.

Rabbimizin âyetlerini gönül kulağıyla dinleyip gereğini yapmak isteyenlerin yollarını aydınlatacak güzel bir örnek olması bakımından İslâm tarihinin parlak sîmâlarından Zeynelâbidîn (k.s.) Hazretleri'nin şu halini ibretle temâşâ etmek lâzımdır:

Hulefâ-i râşidîni takip eden yıllarda Medine-i Münevvere'de bâzı fakirlerin kapılarına meçhûl bir kimse her sabah bir çuval erzak bırakmaktaydı. Bir sabah o fakirler uyandıklarında baktılar ki, kapılarına erzak konmamış. Sebebini merak ederlerken, o esnâda içli bir salâ sesi duyuldu ve Medine-i Münevvere, Hz. Ali (r.a.)'ın torunu Zeynelâbidîn (k.s.)'un vefâtı haberiyle çalkalandı. Herkes derin bir mâteme büründü. Peygamberimiz (s.a.v.) bu kıymetli torununa karşı son vazîfeler îtinâ ile yapılmaya başlandı. Sıra mübârek nâşının yıkanmasına geldiğinde, bu şerefli vazîfeyi yapacak olan zât, mevtânın sırtında içi su toplamış büyükçe yaralar görünce şaşırdı. Sebebini anlayamadı. Yakınlarına sorduğunda ise, Ehl-i Beyt'ten orada bulunup bu sırra âşinâ olan bir kimse, şunları söyledi:

"–Zeynelâbidîn Hazretleri her sabah hazırladığı erzak çuvallarını sırtında taşıyarak erkenden fakirlerin kapısına götürür ve kimseye görünmeden geri dönerdi. Halk da bu çuvalları kimin bıraktığını bilmezdi. Sırtında gördüğünüz

yaralar, işte o çuvalları taşımaktan ötürü oluşmuş yaralardır." (bk. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 112, 122; Ebû Nuaym, *Hilye,* III, 136)

Sadakayı gizlice vermenin bir örneği de Şâh Abdullah Dihlevî (k.s.)'dan:

Hazret verdiği sadakayı çok gizli tutardı. Kendisine bir yerden bir şey geldiğinde, o gelen şey para ise, talebelerine dağıtırdı. Ama bu işi onlar murakabe hâlinde iken yapardı. Tâ ki, onlara kimin ne verdiğini, kime ne kadar verildiğini ve ne verildiğini bilmeyeler..." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye,* s. 849)

Bütün bunlar, İslâm'ı en derin yönleriyle ruhuna sindirmiş gönül ehli insanların güzel hallerinden yansımalardır. Şüphesiz bu güzel hallerin zirvedeki temsilcisi Peygamberimiz (s.a.v.)'dir. O, sözüyle ve haliyle bize örnek olmakta, güneş gibi ylumuzu aydınlatmaktadır. Ama hidayeti verecek olan da yalnız Allah'tır:

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَٓاءُۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
فَلِاَنْفُسِكُمْۜ وَمَا تُنْفِقُونَ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ اللّٰهِۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٢﴾

272. İnsanları doğru yola eriştirmek senin vazîfen değildir. Ancak Allah dilediğini doğru yola ulaştırır. Hayır olarak her ne harcarsanız, faydası kendiniz içindir. Bu sebeple siz, sadece Allah rızâsını kazanmak için vermelisiniz. İyilik olarak her ne harcarsanız, mükâfatı size tam olarak ödenir ve hiçbir şekilde haksızlığa uğramazsınız.

Rivayete göre fakîr müslümanlar çoğalınca Rasûlullah (s.a.v.), müslümanların müşriklere yardım etmesini yasakladı. Böylece onların, sadakaya olan ihtiyaçları sebebiyle İslâm'a girmelerini istedi. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* III, 130) İslâm'a girmeleri için onlara sadaka verilmesini yasaklamanın doğru olmadığını bildirdi. Çünkü hidâyet, paraya bağlı bir durum değil, tamâmen Allah'ın takdirine bağlı bir sırdır.

İbn Abbâs'tan gelen bir rivayete göre ise, Ensar'dan bazılarının Kurayza ve Nadîr oğullarından akrabaları vardı ve onlara sadaka vermek istemezlerdi. Onlara sadaka vermek için müslüman olmalarını talep ederlerdi. Böyle durumlar üzerine bu âyet nâzil olmuştur. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* III, 130-131)

Dolayısıyla bu âyet-i kerîmenin, ister müşrik, ister Ehl-i kitaptan olsun aralarında din ayrılığı olan akrabalara ve diğer insanlara, ihtiyaç içinde olmaları halinde, müslüman ve fakir yakınlar ihmal edilmeksizin sadaka vermekte bir sakınca olmadığı hakkında genel bir hüküm getirdiği anlaşılmaktadır. Mü'minler, imkânları ölçüsünde yakından uzağa herkese yardım ellerini

uzatacaklar ve iman edenler öncelikli olmak üzere başka dinden olan muhtaçlara da Allah için yardım edeceklerdir.

Bununla birlikte verirken, gelen âyetin de açıkladığı gibi öncelik sırasına dikkat gösterilmelidir:

لِلْفُقَرَآءِ الَّذِينَ اُحْصِرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِى الْاَرْضِ
يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمٰيهُمْ لَا يَسْـَٔلُونَ
النَّاسَ اِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ ﴿٢٧٣﴾

273. Vereceğiniz sadakalar, öncelikle kendilerini Allah yoluna adayan, bu sebeple yeryüzünde maişet için dolaşma imkânı bulamayan fakirler içindir. İffet ve hayaları sebebiyle halktan bir talepte bulunmadıklarından câhiller onları zengin zanneder. Sen ise onları sîmâlarından tanırsın. Hele yüzsüzlük edip de insanlardan ısrarla bir şey istemezler. İyilik olarak her ne verirseniz, Allah onu elbette bilir.

Farz olan zekâtın kimlere verileceği Tevbe sûresinin 61. âyet-i kerîmesinde bildirilmektedir. Nâfile olan sadakalar ise en yakından başlamak üzere ihtiyaçlı olan herkese verilebilir. Bu âyet-i kerîme harcamada önceliğin ilim, hicret ve cihâd gibi sebeplerle kendilerini Allah yoluna adamış, bu yüzden gezip dolaşmaya, ticaretle uğraşmaya imkân ve vakit bulamayan, aynı zamanda iffet ve hayâları sebebiyle dilencilik yapmayan kimselere verilmesini tavsiye etmektedir.

Rivayete göre bahsedilen bu fakirler, Peygamberimiz zamanında "Ashâb-ı Suffe" olarak bilinen kimselerdi. Bunların sayısının dört yüze kadar ulaştığı zamanlar olmuştur. Medine'de ne kalacak yerleri ne akrabaları ne de kazanç getirecek bir meslekleri vardı. Sürekli Mescid-i Nebevî'ye devam ederler, Mescid'in sofasında oturur, orada yatar kalkarlardı. Kur'an öğrenirler, Allah Rasûlü'nün sohbetlerini dinlerler, genellikle oruç tutarlar, vakitlerini ibâdetle ve İslâm'ın hükümlerini öğrenmekle geçirirlerdi. Bunlar Peygamber dersânesinin, kendilerini Allah yoluna adamış dâimî talebeleriydi.

Rasûlullah (s.a.v.) bir gün Ashâb-ı Suffe'nin yanına gelip onların fakirlikleri, gayretli oluşları ve kalplerinin temizliğine bakarak şöyle buyurmuştur: *"Ey Suffe Ashâbı, size müjdeler olsun! Ümmetimden her kim sizin gibi içinde bulunduğu halden gönül ho nutluğu duyarak Allah'a kavu ursa cennette benim arkada larım olur."* (Ali el-Mütteki, *Kenzu'l-ummâl,* VI, 467)

Âyet-i kerîme bunlar dolayısıyla inmiş olsa da, hükmü umûma aittir. Allah

rızâsı için düşmana karşı nöbet bekleyen, cihâda çıkan, ilim tahsil eden, halka hizmet uğruna kendini vakfeden ve bu sebeple malı, mülkü olmayan, geçimini kazanmaya vakit bulamayan veya vakit bulduğu halde gücü yetmeyen, yoksul ve fakir müslümanlar, nerede ve ne zaman yaşamış olurlarsa olsunlar bu âyetin şumûlüne girerler. Bu vasıftaki kimselerin her zaman ve zeminde yardım edilme bakımından öncelik hakları vardır.

Cenâb-ı Hak, buradaki fakirleri üç önemli vasıfları sebebiyle övmektedir:

Birincisi, iffet ve hayâları sebebiyle nefislerini başkalarından dilenmekten menettikleri için, gerçek durumlarını bilmeyen kimse onları zengin sanır. Onlar, sağlam karakterli, onurlu insanlardır. Fakirlikleri, izzet ve şereflerini ayaklar altına sermelerine sebep teşkil edemez.

İkincisi, "sen onları sîmâlarından tanırsın" ibaresinin belirttiği gibi, fakirin, yoksulun ve çâresizin hâlinden anlayan kimseler onları gördüğü zaman, hiçbir şey söylemeye gerek olmaksızın, sadece yüzlerine bakmak sûretiyle hâllerine âgâh olur, ihtiyaç sahibi olduklarını bilir. Şu misâl, fakirin hâlini dilenmeye ihtiyaç bırakmadan anlamanın önemine dikkat çeker:

Hak dostlarından Muhammed Sevkâ Hazretleri'nin yeğeni kendisinden bir şey istemişti. Bunun üzerine Hazret ağlamaya başladı. Yeğeni:

"–Amcacığım, ağlayacağını bilseydim istemezdim" deyince amcası şöyle cevap verdi:

"–Ben neden sen istemeden önce vermedim diye ağlıyorum." (Ebû Nuaym, *Hilye,* V, 6-7)

Üçüncüsü ise onlar yüzsüzlük edip insanlardan ısrarla bir şey istemezler. Bu hususta Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Birinizin, ipini alarak arkasıyla dağdan odun getirip satmak sûretiyle ihtiyâcını kar ılaması, ister versinler ister vermesinler, insanlardan istemekten daha hayırlıdır." (Buhârî, Zekât 50; İbn Mâce, Zekât 25)

Bunların ötesinde Yüce Rabbimiz, gece gündüz, gizli ve açık devamlı infâk halinde bulunan kullarını ise şöyle övüp müjdelemektedir:

اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ
رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾

274. Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık Allah yolunda harcayanlar yok mu, işte onlar Rableri yanında hakettikleri mükâfatı göreceklerdir. Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir.

Rivayete göre Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'ın bir defasında yanında sadece dört

dirhemi vardı. Bunun birini gece, birini gündüz, birisini gizli ve birisini de açıktan verdi. Âyet-i kerîme bunun üzerine indi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 95) Diğer bir rivayet bunun, Allah yolunda cihâd için hazırlanan atların bakımını yapan; yem veren, su veren ve onları besleyenler hakkında nâzil olduğunu bildirmektedir. (Suyûtî, *Lubâbu'n-nukûl*, s. 48) Buna göre Allah'a ve âhirete inanan, rızây-ı Bârî ve ebedî sermâyeye gönül bağlayan mü'minler, gece gündüz, gizli açık bütün vakitlerini hayırlı işler yaparak, bol bol iyilik ve ihsânlarda bulunarak geçirirler. Bir kuruş, bir lokma ve bir nefeslerini bile gafletle boş yere harcamazlar. Hele hele Allah'ın haram kıldığı faiz gibi haksız kazanç yollarına hiç teşebbüs etmezler:

Nâsih: Sonradan gelip önceki bir âyetin hükmünü kaldıran âyet. **Mensûh:** Hükmü kaldırılan âyet. **Müteşâbih**: Mânası kapalı olan ve tam olarak anlaşılamayan âyet**Muhkem:** Mânası açık seçik anlaşılan âyet.

Fâiz Yiyenler
Şeytan Çarpmış Gibi Kalkarlar

الَّذٖينَ يَأْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذٖى يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ
الْمَسِّ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ
الرِّبٰوا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهٖ فَانْتَهٰى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَاَمْرُهُ اِلَى
اللّٰهِ وَمَنْ عَادَ فَاُولٰئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧٥﴾

275. Faiz yiyenler, kıyâmet günü kabirlerinden, başka türlü değil, ancak şeytan çarpmış kimselerin cinnet nöbetinden kalktığı gibi kalkacaklardır. Bunun sebebi, "Alış-veriş de tıpkı faiz gibidir" demeleridir. Halbuki Allah, alış-verişi helâl, faizi haram kılmıştır. Her kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizcilikten vazgeçerse, önceden aldıkları kendisine aittir. Artık onun hakkındaki kararı Allah verecektir. Kim de yeniden faizciliğe dönerse, işte onlar cehennemin yoldaşlarıdır ve orada ebedî kalacaklardır.

الرِّبٰوا (ribâ) kelimesi sözlükte "fazlalık, nemâ, artma, çoğalma, yükseğe çıkma, serpilip gelişme" gibi mânalara gelir. Dinî bir ıstılah olarak ribâ "borç verilen bir parayı veya malı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla, yahut borç ilişkisinden doğan ve süresinde ödenmeyen bir alacağa ek vâde tanıyıp bu süreye karşılık onu fazlalıkla geri almak veya bu şekilde alınan fazlalık" demektir. (DİA, Faiz md, XII, 110) Belli malların, belli şekillerde yapılan satım akdi ile değişiminde şart koşulan veya hâsıl olan fazlalık da ribâdır. Faiz kelimesi de Arapça olup ribâ ile aynı mânada kullanılmaktadır.

İslâm'dan önce faiz, Araplar arasında son derece yaygındı. Mekke'de, Tâif'de, Medine'de faizcilik yaparak çalışmadan kazanan, halkın sırtından geçinen bankerler vardı. Bunlar, belirli süre sonunda verdikleri anaparaya ilâve olarak belli bir fazlalığı da almak üzere ihtiyaç sahiplerine borç verirlerdi. Borçlu o belirli süre sonunda borcunu ödeyemezse vâde uzatılır, buna karşılık faiz miktarı da artırılırdı. Böylece borçlu çoğu zaman aldığının kat kat fazlasını ödemek zorunda kalırdı. Bu uygulama o derece yerleşmiş ve kökleşmişti ki, Kur'an'ın da ifade buyurduğu gibi, **"alış-veriş de faiz gibidir"** deniliyor; faiz de tıpkı alış-veriş gibi meşrû sayılıyordu.

İnsanları uzun yıllar alıştıkları ve hayatlarında iyice kökleşmiş inanç, adet ve alışkanlıklarından vazgeçirmek oldukça zor olduğundan dolayı İslâm'da içki,

kumar, faiz gibi haramlar birden yasaklanmamış; bunların haram kılınmasında tedricî bir yol takip edilmiştir. İçkinin yasaklanması dört safhada gerçekleştiği gibi, faizin haram kılınması da dört safhada gerçekleşmiştir:

Birincisi; bu konuda ilk inen hüküm Rûm sûresi'nin 39. âyetidir ve Mekke devrinde nâzil olmuştur:

"İnsanların malları içinde artacağını düşünerek faize verdiğiniz para, zâhiren artar gibi gözükse de, Allah katında artmaz. Oysa Allah'ın rızâsını isteyerek karşılıksız verdiğiniz zekât cinsinden şeylere gelince, işte böyle yapanlar, mal ve sevaplarını kat kat artıranların tâ kendileridir."

Bu âyet-i kerîmeyle faiz yasaklanmamış, fakat faiz kazancında bereket olmayacağı belirtilmiştir. Mekke döneminde faizle alakalı bundan başka âyet-i kerîme inmemiştir.

İkincisi; Medine devrinde nâzil olan Nisâ sûresi'nin 160-161. âyetlerinde şöyle buyrulur:

"Yahudilerin yaptıkları zulümler, pek çok kimseyi Allah yolundan alıkoymaları, men edildikleri faizi almaları ve insanların mallarını haksız yollarla yemeleri yüzünden daha önce kendilerine helâl kılınmış olan bir kısım temiz ve hoş yiyecekleri onlara haram kıldık. Onlardan kâfir olanlar için can yakıcı bir azap hazırladık."

Bu âyetlerde faizin müslümanlara yasaklandığına dâir açık bir hüküm olmamakla beraber, yahudilerin kendilerine haram kılındığı halde faiz aldıkları, böylece ilâhî azâbı hak ettikleri haber verilmiştir. Bu ifadeyle, faiz almanın son derece kötü ve uzak kalınması gereken bir iş olduğuna işaret olunmuştur.

Üçüncüsü; faizin müslümanlara ilk olarak haram kılınışı Medine döneminin ilk senelerinde inen Âl-i İmrân sûresinin 130. âyetiyle olmuştur:

"Ey iman edenler! Kat kat faiz yemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz."

Bu âyetle, o devirde yaygın bir şekilde uygulanan ve fakiri en çok ezen fahiş ribâ, yani mürekkep faiz yasaklanmıştır. Basit faizin haram olduğu hakkında henüz kesin bir hüküm inmemiştir. Bu, tıpkı içkinin, içilmesinin haram kılınmayıp sarhoş halde namaza yaklaşılmasının yasaklanması safhasına benzemektedir.

Dördüncüsü; daha sonra nâzil olan ve şimdi tefsiri yapılmakta olan Bakara sûresinin 275-279. âyetleriyle her türlü faiz kesinlikle haram kılınmıştır. Faizle ilgili son inen âyetler bunlardır. Hz. Ömer (r.a.): "Bakara sûresindeki faiz âyetleri en son inen âyetlerdendir. Rasûlullah (s.a.v.) bunu yeterince açıklamadan vefat etti. Bu sebeble faizi ve faiz şüphesi olan şeyleri bırakınız" (İbn Mâce, Ticârât 56)

demiştir.

Âyetler, borca karşılık veya borcun vâdesinin uzatılmasına karşılık istenen câhiliye faizini yasaklamıştır. Buna ilâveten Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

ş *"Altına kar ılık altın, gümü e kar ılık gümü , buğdaya kar ılık buğday, arpaya kar ılık arşpa, hurmaya kar ılık hurma, tuza kar ılık tuz cinsi cinsine birbirine e it ve* ş *pe in olarak satılır. Malların sınıfları deği irse pe in olmak artıyla istediğiniz gibi satın"* (Müslim, Müsâkât 81; Tirmizî, Buyû 23) buyurarak alışveriş faizini de yasaklamıştır. Buna göre aynı cins para veya malların birbiriyle peşin mübâdelesinde bedellerden birindeki fazlalık faizdir. Buna "fazlalık faizi" denir. Bedellerden birinin parayla alınıp satıldığı durumlar hariç bu malların birbiriyle vâdeli olarak mübâdelesinde de, ister tek bedel ister iki bedel vâdeli olsun yine faiz cereyan eder. Cinslerin aynı veya ayrı, miktarların eşit veya farklı olması durumu değiştirmez. Bu faiz çeşidine de "veresiye faizi" denir.

İslâm hukukçularının çoğuna göre hadiste sayılan mallar sadece örnek olmak üzere zikredilmiştir. Maksat, "bunlar ve bunlar gibi olanlar" demektir. Buna göre insanların ihtiyaç duyduğu, bu sebeple değer verdiği ve herhangi bir sûrette mübâdele ettiği mallar, cinsi cinsine mübâdele edildiği zaman fazlalık bulunursa veya birbiriyle vâdeli olarak mübâdele edilirse faiz gerçekleşir, demek en uygun olandır. (Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku,* II, 214)

Faiz yiyenlerin hem dünya hem de âhirette durumları çok hazîn ve perişandır. Bu kimseler faiz yoluyla emek ve iş sahiplerinin çalışmalarının hâsılatını alıp, onunla geçindiklerinden tembellik içinde yatarlar, rahat ve huzurlu bir şekilde uyanamazlar, hemen kalkamazlar; pek çoğu yataklarında şeytan çarpmış gibi saatlerce gerneşerek, ağzını, yüzünü buruşturarak, sendeleye sendeleye kalkarlar. Bütün hayatları faiz düşüncesiyle ve onun dedikodusuyla geçer, düştükleri zaman da bellerini doğrultamazlar. Bunlar karınlarını faiz ile doldurduklarından dolayı, kabirlerinden kalkarken de genellikle saralı veya deli halinde kalkacaklar ve bu hal onların belirgin özellikleri olacaktır. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.), faiz yiyenlerin âhiretteki hallerini şöyle haber vermektedir:

"Mirac gecesi, bir kısım insanlara uğradım ki, karınları evler gibi iri idi. Bu karınların içi yılanlarla dolu idi ve bunlar dı ardan görünüyordu. Ben:

«–Ey Cibrîl bunlar kimlerdir?» diye sordum.

«–Bunlar faiz yiyenlerdir!» cevâbını verdi." (İbn Mâce, Ticârât 58)

Hz. Câbir (r.a.)'ın nakline göre, "Rasûlullah (s.a.v.) faiz yiyene, yedirene, bu muameleyi yazan kâtibe ve şâhitlerine lânet etmiş ve: *«Onlar müsâvîdir...»* buyurmuştur." (Müslim, Müsâkât 105-106)

Diğer bir hadîs-i şerîfte Allah Rasûlü (s.a.v.), insanı helâke sürükleyen yedi şeyden birinin faiz olduğunu haber vermiştir. (Buhârî, Vesâyâ 23; Tıb 48; Hudûd 44; Müslim, İman 145)

Faiz almakla zekât ve sadaka vermenin neticesini mukayeseli bir şekilde öğrenmek isterseniz:

يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ ۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَث۪يمٍ ﴿٢٧٦﴾

276. Allah, malı artırdığı sanılan faize bereket vermez ve onu eksilte eksilte sonunda mahveder. Buna karşılık malı eksilttiği sanılan zekât ve sadakaları bereketlendirir. Allah, nankörlükte ve günahta ısrarlı olanların hiçbirini sevmez.

اَلْمَحْقُ "mahk" kelimesi, bir şeyin tıpkı ay gibi, yok oluncaya kadar peyderpey azalıp kaybolması mânasına gelir. İşte faiz alan kişinin durumu böyledir. Faiz, içinde ayın on dördü gibi parlak görülen servetleri aynen hilâlin peyderpey küçülmesi gibi küçülte küçülte nihâyetinde tamâmen yok eder. Onda hiçbir bereket ve sonra gelenlerin istifade edebileceği bir fayda bırakmaz. Buna ilâveten faiz, malları kazanacak, onları işletip kâr elde edecek insanların hayatlarını da kurt gibi yiye yiye bitirir, sonunda anaparanın batmasına da sebep olur. Allah Rasûlü (s.a.v.) bu hususta şöyle ikazda bulunmaktadır:

"Faiz yoluyla malını artıran her ki inin âkıbeti, malının azalarak fakîrliğe dûçâr olmasıdır." (İbn Mâce, Ticârât 58; Hâkim, *el-Müstedrek,* IV, 353/7892)

Buna mukabil Cenâb-ı Hak, sadakaların bereketini artırır. Sadakası verilen malın temizlenerek çoğalmasına yardım eder. Peygamberimiz şöyle buyurur: *"Sizden biriniz yeni doğan tayını terbiye edip büyüttüğü gibi Allah verilen sadakayı kabul edip büyütür."* (Buhârî, Zekât 8; Müslim, Zekât 63)

Zekât gibi Allah için yapılan bütün ibâdetler mahza hayır ve berekettir. Bunların insana yararı çok olacaktır:

اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ
لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾

277. İman edip sâlih ameller işleyen, namazı dosdoğru kılıp zekâtı verenler yok mu, işte onların Rableri katında mükâfatları vardır. Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir.

Ebû Hanîfe'nin birisinde bin siyah dirhem alacağı vardı. Adam bin beyaz dirhem vermek istedi. Ebû Hanîfe bunu kabul etmedi. Bunun faiz olabileceğinden korktuğunu söyleyip kendisine siyah dirhem verilmesini arzu

buyurdu.

Yine nakledildiğine göre Ebû Hanîfe bir adamın kapısında beklerken görüldü. Kapıyı çalıyor sonra güneşin altına çekiliyordu. Sebebini soranlara şöyle dedi: “Benim bu adamda alacağım var. Borçlunun herhangi bir şeyinden istifade etmek ise câiz değildir. Bu sebeple onun duvarının gölgesinde gölgelenmekten kaçınıyorum.”

İslâm terbiyesiyle yetişmiş böylesine olgun müslümanlardan oluşan bir topluluk için dünyada korku ve üzüntü sebeplerinin asgariye ineceğinde şüphe yoktur. Çünkü böyle bir toplumda zengin fakire merhamet eder, onu korur, derdiyle dertlenir; fakir de zengine şükran duyar, onu ve servetini canı ve malı gibi korumaya çalışır. Güçlü bir toplumsal düzen, birlik ve beraberlik tesis edilerek huzurlu bir hayat imkânı sağlanmış olur. İşte faiz, böyle huzurlu bir toplum hayatını baltaladığı için gelen âyetlerde olduğu gibi fevkalade keskin ifadelerle yasaklanmaktadır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰٓوا اِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِن۪ينَ ﴿٢٧٨﴾ فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ۚ
وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُ۫سُ اَمْوَالِكُمْۚ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾

278. Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının. Eğer Allah’a gerçekten inanıyorsanız, faizden doğan, ancak henüz tahsil etmediğiniz kazançları almaktan vazgeçin.

279. Eğer faizcilikten vazgeçmezseniz, artık Allah ve Rasûlü’ne karşı savaş açtığınızı, onların da size savaş açtığını bilin. Eğer tevbe ederseniz anaparanız sizindir. Böylece ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz.

Faizi kesin olarak yasaklayan âyetler geldikten sonra, mü’min olmanın gereği onu tamâmen terk etmektir. Çünkü imanın şartı, “işittik ve itaat ettik” demektir. Artık ilâhî emir tebliğ edilip anlaşıldığına göre, faizden mevcut alınacakların peşine düşmek, onları almaya çalışmak doğru bir davranış olmaz. Bilakis bu çok yanlış, Allah’ın rızâsına uygun olmayan ve O’nun gazabını celbeden çirkin bir teşebbüstür. Bu sebeple, Allah’ın emrini bile bile faizcilikten vazgeçmeyenlere Allah ve Rasûlü harp ilan etmiş, onlar da Allah ve Rasûlü’ne karşı savaşa girişmişler demektir. İnsanların böyle bir savaşa güç yetirmeleri ve başarılı olmaları ise mümkün değildir. Faizcilikle meşgul olmak, faiz almak ve vermek bu kadar büyük bir cinâyettir.

“Allah’ın açacağı savaş”tan maksat, emrine uymayanları cehenneme

atmasıdır. “Rasûlullah’ın savaşı” ise bizzat bildiğimiz mânada savaşmasıdır. Faizciliği terk etmeyenler gerek “faiz helâldir” inancında olan mürted veya kâfir, gerekse faizin haramlığına iman etmekle beraber imanının gereğiyle amel etmeyen fâsık mü’min olsun ikisiyle de savaşılması emredilmektedir. Çünkü bunlar zekâtı inkâr eden veya vermekten kaçınanlar gibi mürted veya bâğîdirler.

Bu âyetlerin iniş sebebiyle ilgili şöyle bir rivayet nakledilir:

Tâif’te oturan Sakîf kabilesi faizcilik yapardı. Birçok kimse üzerinde faiz alacakları vardı. Mekke’nin fethinden sonra Tâif kuşatılmış, bu arada faiz yasağı da konmuş bulunduğu için bu konuda bir anlaşma yapılarak İslâm’a girmişlerdi. Anlaşmaya göre kendilerinin faiz borçları düşecek, yasaktan önce tahakkuk etmiş faiz alacaklarını ise tahsile devam edeceklerdi. Mekke Valisi Attâb b. Üseyd’e başvuran faiz borçlusu bazı Mekkeliler, Sakîf’e olan faiz borçlarını ödemeyeceklerini bildirdiler. Sakîfliler ise anlaşma gereği talepte ısrar ettiler. Durum Rasûlullah (s.a.v.)’e bildirilince bu âyet nâzil oldu. Peygamberimiz de Attâb’a bir mektup yazıp “râzı olurlarsa mesele yok, râzı olmazlarsa onlara savaş ilan et” diye emretti. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* III, 146-147)

Peygamber Efendimiz, Vedâ Hutbesi’nde faizin haram kılındığını herkese îlan etmiş ve şöyle buyurmuştur:

“Câhiliye faizi kaldırılmı tır. Lâkin ***«Tevbe ederseniz anaparanız sizindir. Böylece ne haksızlık etmi ne de haksızlığa uğramı olursunuz.»*** (Bakara 2/279) *Kaldırdığım ilk faiz, amcam Abbâs b. Abdulmuttalib’in faizidir. Onunki tamâmen kaldırılmı tır.”* (Bk. Müslim, Hac 147-8; Ebû Dâvûd, Buyû‘ 5/3334; Tirmizî, Tefsir 9/3087)

Cenâb-ı Hak, günahlarından, burada özellikle de faizcilikten tevbe edeceklere af ve rahmet kapısını açık tutmaktadır. Tevbe ettikleri takdirde anaparaları kendilerine aittir. Onu, faiz pisliğinden arınmış olarak almaları en tabiî haklarıdır. Böylece hem fazlasını almak sûretiyle borçluya haksızlık yapılmamış, hem de anaparanın eksilmemesi sebebiyle borç veren de haksızlığa uğramamış olacaktır. Bununla birlikte borçluya kolaylık ve müsamaha gösterilmesini tavsiye sadedinde buyruluyor ki:

وَاِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍ ؕ وَاَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ
كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ ف۪يهِ اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ تُوَفّٰى
كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾

280. Eğer borçlu zor durumdaysa genişliğe çıkıncaya kadar ona mühlet verin. Darda olan borçluya alacağınızı bütünüyle bağışlamanız ise, bir

bilseniz, sizin için daha hayırlıdır.

281. Öyle bir günden sakının ki, onda hepiniz Allah'a döndürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığının karşılığı tam olarak ödenecek ve kimseye haksızlık yapılmayacaktır.

İslâm, bir taraftan borçludan bir an önce borcunu ödemesini isterken, diğer taraftan da alacaklıya borçluya karşı müsamahalı davranmasını tavsiye eder. İmkanı varsa alacağını bağışlamanın kendisi için daha hayırlı olacağını müjdeler. Böylece hem müslümanlar arasındaki kardeşlik bağlarını kuvvetlendirir hem de problemlerin en güzel bir yolla çözülmesini sağlar.

Allah Rasûlü (s.a.v.) Efendimiz'in borçluya gösterilecek kolaylığın mükâfatıyla alakalı olarak birkaç beyânı şöyledir:

"Alacağını erteleyen müslüman ki i için her gün bir sadaka sevabı vardır." (İbn Mâce, Sadakât 14)

"Zor durumda olan borçlusuna mühlet veren veya borcunu ona bağı layan kimseyi Allah kıyâmet günü kendi gölgesinde gölgelendirir." (Müslim, Zühd 74)

"Üç ey vardır ki kıyâmet günü bunlara sahip olan mü'min, dilediği kapıdan cennete girer ve istediği hûri ile evlenir. Bunlar: Katili affetmek, borç isteyene gizlice borç vermek ve her farz namazdan sonra İhlas sûresini on kez okumaktır." (Ali el-Mütteki, *Kenzü'l-ummâl*, XV, 810)

Hz. Âişe şöyle anlatıyor:

"Rasûlullah (s.a.v.), birbiriyle kavga eden iki kişinin kapı önünde bağırıp çağırdıklarını duydu. Borçlu adam, alacaklı olandan, alacağının bir kısmını bağışlamasını ve kendisine anlayışlı davranmasını istiyordu. Alacaklı olan ise:

«–Vallahi yapmayacağım!» diyordu. Onların yanına çıkan Allah Rasûlü (s.a.v.):

«–Nerede o iyilik yapmayacağım diye yemin eden?» diye sordu. Alacaklı olan:

«–Buradayım ey Allah'ın Rasûlü! Nasıl istiyorsa öyle olsun!» dedi." (Buhârî, Sulh 10; Müslim, Müsâkât 19)

Âyetlerin ve hadis-i şeriflerin istediği bütün dinî vecibeleri büyük bir dikkat, aşk ve ihlasla yerine getirmek, yasaklardan da sakınmak zarureti vardır. Zira önümüzde pek dehşetli ve belâlı bir gün olan kıyâmet günü bulunmaktadır. Şuurlu ve ihlâslı bir dinî hayatla o günün şerrinden korunmak gerekir. O günde herkes Allah'a dönecek, hayır veya şer yaptıklarının karşılığı tam olarak ödenecek ve kimseye zerre kadar bir haksızlık yapılmayacaktır.

İbn Abbâs (r.a.), Bakara sûresi 281. âyetin Kur'an'ın en son inen âyeti olduğunu söylemiştir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* III, 156)

Şimdi de yapılan alış verişlerin düzgün ve kazancın helâl olmasını sağlamak, insanlar arasındaki ticâret ve borçlanma ilişkileri sebebiyle yaşanabilecek

problemleri asgariye indirmek için ayrıntı sayılabilecek hususların bile yazılması tavsiye edilerek şöyle buyrulmaktadır:

Borçlarınızı Yazın

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُۜ
وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِۖ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ
اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْۚ وَلْيُمْلِلِ الَّذ۪ي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ
شَيْـٔاًۜ فَاِنْ كَانَ الَّذ۪ي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَف۪يهاً اَوْ ضَع۪يفاً اَوْ لَا يَسْتَط۪يعُ اَنْ
يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِۜ وَاسْتَشْهِدُوا شَه۪يدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْۚ
فَاِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَاَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَٓاءِ
اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰىۜ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَٓاءُ اِذَا
مَا دُعُواۜ وَلَا تَسْـَٔمُٓوا اَنْ تَكْتُبُوهُ صَغ۪يراً اَوْ كَب۪يراً اِلٰٓى اَجَلِه۪ۜ ذٰلِكُمْ
اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُٓوا اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً
حَاضِرَةً تُد۪يرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَاۜ وَاَشْهِدُٓوا
اِذَا تَبَايَعْتُمْۖ وَلَا يُضَٓارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَه۪يدٌۜ وَاِنْ تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ
بِكُمْۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٢٨٢﴾

282. Ey iman edenler! Belli bir vâde ile birbirinizden borç alıp verdiğiniz zaman onu hemen yazın. İçinizden biri onu doğru bir şekilde yazsın. Yazmayı bilenler, kendisine Allah'ın öğrettiği şekilde yazmaktan çekinmesin de yazsın. Borçlanan kimse de, borcunu söyleyip yazdırsın. Rabbi olan Allah'tan korksun da ondan en küçük bir şey eksiltmesin. Eğer borçlu yarım akıllı veya küçükse yahut bizzat yazdırmaya güç yetiremiyorsa, o takdirde velîsi doğru bir şekilde yazdırsın. İçinizden iki erkeği de bu anlaşmaya şâhit tutun. İki erkek bulunmazsa o takdirde şâhitliğini kabul edeceğiniz kimselerden bir erkekle, biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatabilmesi için iki kadın şâhit olsun. Şâhitler, çağrıldıkları zaman şâhitlik yapmaktan kaçınmasınlar. Az olsun, çok olsun borçları vâdesiyle birlikte yazmaktan üşenmeyin. Böyle yapmanız, Allah katında adâlete daha uygun, borcu ispat etmeniz için daha sağlam ve şüpheye düşmemeniz için daha elverişli bir yoldur. Ancak aranızda hemen

o anda hazır mallar üzerinde yapacağınız peşin alışveriş olursa, bu takdirde yazmamanızda size bir günah yoktur. Fakat yine de alışverişlerinizi şâhit huzurunda yapmanız daha iyidir. Ancak ne yazana ne de şâhitlik yapana bir zarar verilmemelidir. Şâyet onlara bir zarar verirseniz, şüphesiz bu sizin için günah olur. Allah'a karşı gelmekten sakının! Allah size ihtiyaç duyduğunuz bütün hükümleri ve her işte uymanız gereken yolu öğretmektedir. Allah, her şeyi hakkiyle bilendir.

Borç alıp vermede en önemli husus, onun zamanında ve eksiksiz olarak ödenmesidir. Bunu sağlayabilmek için hem unutmayı hem de borcu inkârı önleyecek tedbirlere ihtiyaç vardır. Yazma, şâhit tutma, teminat alma, insanlarda emânet ve mesuliyet şuurunu geliştirme gibi hususlar bu tedbirlerin başta gelenleridir. İşte âyet-i kerîme, bunları detaylı bir şekilde açıklamaktadır. Âyette borcu teminat altına almakla ilgili emirler, dört mezhep imamının da içinde bulunduğu pek çok fakihe göre tavsiye niteliğindedir; menduptur. Bunlar, yapıldığında her bakımdan daha güzel beşeri münasebetler ve daha sıhhatli bir toplum hayatı gerçekleşmiş olur.

Ancak borcun yazılması için kendine müracaat edilen kâtibin onu yazması farzdır. Kendinden başka yazabilecek birileri varsa farz-ı kifâye, yoksa farz-ı ayn olur. Bu sebeple idârî âmirlerin belgeleri yazacak bir güvenilir kâtip tâyin etmeleri, mühim sorumluluklarından biridir. (Elmalılı, *Hak Dini,* II, 980)

Âyet-i kerîmede şâhit tutulacak kişilerle alakalı olarak "sizin erkeklerinizden" kaydının konması, şâhitlerin şu vasıfları taşıması gerektiğini açıklar:

- Şâhitler çocuk olmayacak, ergenlik çağına gelmiş kimselerden olacaktır.
- Şâhitler mü'minlerden olacaktır. Zira gayr-i müslimlerin, mü'minler hakkında şâhitlik yapmaları câiz değildir. Sadece yolculuk esnasında ölmek üzere olan müslümanın yapacağı vasiyete şâhitlik yapmalarına cevaz verilmiştir. (bk. Mâide 5/106)

Bir borcun belirlenmesi için öncelikle iki erkek şâhit gereklidir. İki erkek şâhit bulunamadığı takdirde, bir erkek iki kadın şâhit yeterlidir. Bunlar râzı olduğunuz ve adâletle şâhitlik yapacak (bk. Talâk 65/2) kimselerden olmalıdır. Görüldüğü üzere âyet-i kerîmede "bir erkek şâhid"e karşılık olarak "iki kadın şâhit" talep edilmiştir. Gerekçe olarak da **"biri yanıldığı takdirde diğerinin ona hatırlatması"** (Bakara 2/282) şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Zira şâhitliğe ehliyet ve liyakatin şartlarından biri de gerektiği şekilde hıfzedebilmek, akılda iyi tutmak ve unutmamaktır. Ancak şâhidin, şâhitlik yapması için hâdiseyi başından sonuna kadar her an hafızasında tutması ve aklından çıkarmaması şart değildir. Şâhitlik yapacağı sırada hakkiyle

hatırlaması ve aklına getirmesi yeterlidir.

Kadının şâhitliğinin erkeğe göre yarım olması, onlar için bir eksiklik veya bir zaafiyet değildir. Bu onların fizikî ve ruhî yapılarının taşıdığı özelliklerin bir gereğidir. Allah Teâlâ, hanımlara duygu derinliği, incelik, şefkat, merhamet, hayâ, fedakârlık, çocuk bakımı ve neslin muhâfazası gibi meziyetler ihsân etmiştir. Onların bünyesi nârin, hisleri fevkalâde kuvvetli ve merhamet duyguları yüksek olduğundan hayâtın çeşitli safhalarında birtakım süprizlerle karşılaştıklarında bazan bedenî ve rûhî zaaflara düşerler. İşte onların şâhitliğinin erkeğe göre yarım olmasının sebeplerinden biri budur. Bu İslâm'ın; erkek ve kadına ait fıtrî ve değişmez olan husûsiyetleri dikkate almasından doğan mükemmel bir hükümdür.

Cenâb-ı Hak, erkeği, hayat mücâdelesi ve evin geçimiyle mükellef kılmış, bu vazîfeyi lâyıkıyla îfâ edebilmesi için, bedenen daha kuvvetli, rûhen de daha metin yapmıştır. Kadın ise nesli korumaya, evlât yetiştirmeye ve onu en zayıf ve âciz zamânında bakıp gözetmeye, himâye etmeye memur kılınmıştır. Bu sebeple onun vazîfesi, bedeninin değil, rûhunun daha derin duygu ve hassâsiyetlerle techîz edilmesini gerektirmiştir. Bunun içindir ki, çocuğun ilk acziyet devresinde onu derin bir merhamet ve muhabbetle kucaklayıp büyütmek için kadına ilâhî bir mevhibe olarak aşırı bir hissîlik verilmiştir.

Bu hissî yapısıyla bir merhamet mecrâı olan anneye, yaratılış maksadının ve gücünün dışında bir vazîfe yüklenirse, menfî bir netîce ortaya çıkar. Dolayısıyla bir kadının suçluya acıyıp merhamet ederek adâleti yanıltma ihtimâli yüksektir. Bu da onun şâhitliğinin yarım olması husûsunda vârid olan ilâhî hükmün hikmetlerinden biri olmuştur. Diğer taraftan İslâm, şâhitliği insanın psikolojik yapısına göre tanzîm eder. Yerine göre erkeğin şâhitliği nazar-ı îtibâra alınmazken yerine göre de kadının şâhitliği tam olarak kabul edilir. Meselâ erkeklerin muttalî olma ihtimali bulunmayan yerlerde sadece kadınların şâhitliği yeterli sayılır. (*Mecelle*, md. 1685)

Belli bir süreye kadar borçlanmalarda kendine müracaat edilen kâtip yazmaktan, şâhit de şâhitlik yapmaktan kaçınmamalıdır. Yazarken ve şâhitlik yaparken de kimseye bir zarar vermemelidirler. Çağrıldıklarında gitmemek, yazarken veya şâhitlik yaparken doğru olanı değiştirmeye çalışmak gibi zarar verici davranışlardan uzak durmalıdırlar. Aynı şekilde onlara da yazdıktan ve şâhitlik yaptıktan sonra kimse tarafından bir zarar verilmemelidir. Onları mühim olan işlerinden alıkoymak, belirli ölçüler dışında fazladan tekliflerde bulunmak veya kâtibe ücretini vermemek gibi yanlış bir tutum içinde de olunmamalıdır. Böyle şeylere teşebbüs etmek, büyük bir günahtır.

Yolculuk halindeyken borçları yazma ve borca karşılık rehin alma konusuna gelince:

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ ۜ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ
بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ ۜ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ۜ
وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَاِنَّهُ اٰثِمٌ قَلْبُهُ ۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨٣﴾

283. Seferde olur da yazacak birini bulamazsanız, borç karşılığında rehin alırsınız. Birbirinize güvenir de rehin almazsanız, kendine güvenilen kişi borcunu ödesin ve Rabbi olan Allah'tan korksun. Şâhitliği de gizlemeyin. Kim onu gizlerse, şüphesiz o, kalbi günaha batmış bir kimsedir. Allah, yaptığınız her şeyi hakkiyle bilendir.

Verilecek borca karşılık rehin almak, sadece yolculukla alakalı bir durum değildir. Normal şartlarda da rehin alınıp verilebilir. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.), Medine'de bir yahudiden aldığı bir miktar arpa karşılığında zırhını ona rehin olarak vermiştir. (Buhârî, Buyû' 33; Müslim, Müsâkât 124) Âyette özellikle yolculukla alakalı olarak zikredilmesi, yolculukta borcu yazacak bir kâtip ve kalem, kağıt ve mürekkep gibi yazı malzemelerini bulmanın zorluğu sebebiyledir. Alınan rehin, borcun ödenmesini teminat altına alacak bir vesika yerine geçer.

282 ve 283. âyetlerde karşılıklı borçlanmalarda borcun tam olarak ve zamanında ödenmesini garanti altına almak için üç çeşit uygulamadan bahsedildi. Bunlar yazmak, şâhit tutmak ve rehin almaktır. Her hak sahibine hakkını verebilmek ve kimsenin en küçük bir zarar görmemesini sağlayabilmek için bunların tatbikatına itina gösterilmesi icab eder. Ancak borç veren ve alan birbirlerine güvendikleri takdirde, bu üç uygulamadan herhangi birine başvurmadan da borçlaşmaları câizdir.

İbn Abbas (r.a.)'den nakledilen bir rivayete göre şu üç şey büyük günahlardan olup, bunlardan uzak durulmalıdır:

• Allah'a şirk koşmak. Bu konuda, **"Şunu bilin ki, kim Allah'a şirk koşarsa, Allah ona cenneti haram kılmıştır ve onun varacağı yer ateştir"** (Mâide 5/72) buyrulmuştur.

• Yalancı şâhitlik yapmak.

• Şâhidliği gizlemek. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* III, 191)

Zira Allah her şeyi, içimizden geçen en ince duygu ve düşünceleri bile tam olarak çok iyi bilmektedir. Nitekim gelen âyet bu hususa ışık tutmaktadır:

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فٖٓي اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُۜ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٢٨٤﴾

284. Göklerde ne var ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. İçinizden geçeni açığa vursanız da, gizleseniz de Allah onun hesabını sizden sorar. Sonra O, dilediğini bağışlar, dilediğine de azab eder. Allah'ın her şeye gücü yeter.

Bu âyet-i kerîme şâhitliği gizlemek ve doğruyu olduğu gibi söylememek hakkında inmiştir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* III, 192) Âyet-i kerîmedeki "içinizden geçen" ifadesi mutlak olduğu için, nefsin her türlü hallerini ve hareketlerini şumûlüne almaktadır. Buna göre duygu, düşünce, irade, yönelme, hayal etme, her çeşit hâtıra ile vesveseler, şüpheler, inançlar, ister ihtiyarî ve isterse gayri ihtiyarî, sürekli veya gelip geçici, iyi ve kötü insanın iç dünyasında olup biten her şey buna dâhildir. Fakat âyetin üslûbu, sibak ve siyâkı bu mutlak mânayı daraltan bir husûsiyet taşımaktadır. Şöyle ki:

• Âyetteki sözün gelişi, şâhitliği gizlemek ve bildiğini söylememek gibi çirkin durumlara ait olduğundan, hesap da daha ziyâde kötülükler hakkında maruf olduğundan iyi ve güzel olanlar hesaba çekilmenin dışında kalır.

• Âyetteki فٖٓي اَنْفُسِكُمْ (fî enfüsiküm) "içinizde bulunanlar" ibâresi, "içinizde iyice yer etmiş, karar haline gelmiş olan duygu, düşünce ve niyetler" için açık bir mâna taşıdığından, bir var, bir yok olan gelip geçici ve kararsız duygular bunun dışında kalmaktadır.

• "Gizli tutmak ve açığa vurmak**",** insanların iradeleriyle yaptıkları işlere ve davranışlara ait olduğundan, irade dışı olanlar bunun dışında kalır. Zira hesaba çekilmek, düşüncelerin mutlaka açığa çıkması veya gizli kalmasına bağlı değildir. Çünkü niyetlerinin açığa çıkması da, gizli kalması da tamâmen insanların kendi takdirlerine kalmış bir durumdur. Bu ise ancak kesinlikle kasıt ve niyetle olur. O halde iradeli olarak yapılan bütün işler ve ruhî haller hesaba çekilmeyi gerektirir. Böyle olmayanların gizli kalması da açığa çıkması da Allah Teâlâ'nın isteğine bağlıdır. (Elmalılı, *Hak Dini,* II, 991)

Bu açıklamadan sonra bu âyet-i kerîmeyle "**Allah, kimseyi gücünün yetmeyeceği şeyle sorumlu tutmaz"** (Bakara 2/286) gibi âyetlerin ve Allah Rasûlü (s.a.v.) Efendimiz'in bu konuya açıklık getiren beyânlarının arasını telif etmek daha kolay olacaktır. Efendimiz şöyle buyurmaktadır:

"Allah ümmetimden, i lemedikleri ve konu madıkları sürece gönle doğan

dü üncelerin günahını bağı lamı tır." (Buhârî, Eymân 15; Müslim, İman 201)

"...Kim bir iyilik yapmak ister de yapamazsa, Cenâb-ı Hak bunu yapılmı mükemmel bir iyilik olarak kaydeder. ayet bir kimse iyilik yapmak ister sonra da onu yaparsa, Cenâb-ı Hak o iyiliği on mislinden ba layıp yedi yüz misliyle, hatta kat kat fazlasıyla yazar. Kim bir kötülük yapmak ister de vazgeçerse, Cenâb-ı Hak bunu mükemmel bir iyilik olarak kaydeder. ayet insan bir kötülük yapmak ister sonra da onu yaparsa, Cenâb-ı Hak o fenalığı sadece bir günah olarak yazar." (Buhârî, Rikãk 31; Müslim, İman 207, 259)

Hâsılı Allah Teâlâ'dan hiçbir şeyin gizli kalması mümkün değildir. Bu sebeple insanların gönüllerine yerleştirdikleri bir şeyi açığa vurmaları veya gizli tutmalarının fazla bir önemi yoktur. Kendi hür irade ve tercihleriyle isteyerek yaptıkları işlerin hepsi hesaba dâhildir. Bunların hepsinin hesabını Allah sorar da sorumluluk kesinleştikten sonra dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder. O'nun azabı bile katıksız adâlet; bağışlaması ise zâten katıksız lutuf, ihsân ve inayettir.

İşte o katıksız lutuf, ihsân ve inayete nâil olabilmek için gerekli iman, itaat, teslimiyet ve niyazı öğretmek üzere miraç gecesinin paha biçilmez hediyesi olan âyetler gelmektedir:

آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللّٰهِ
وَمَلٰئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا
سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾

285. Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti ve mü'minler de iman ettiler. Hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inandılar da; "O'nun peygamberleri arasında hiçbir ayırım yapmayız" dediler. Sonra da: "İşittik, itaat ettik, ey Rabbimiz bizi bağışlamanı isteriz, dönüşümüz ancak sanadır" diye niyazda bulundular.

Bu âyetlerin iniş sebebi olarak şöyle bir rivayet nakledilir:

Bir önceki **"İçinizden geçeni açığa vursanız da, gizleseniz de Allah onun hesabını sizden sorar"** (Bakara 2/284) âyeti inince, burada işaret edilen ince mânalar, ilâhî vahyin karşısında gerçekten çok hassas bir gönle sahip olan ashâb-ı kirâma pek ağır geldi. Toplanıp Rasûlullah'ın huzuruna vardılar, diz çöktüler: "Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz, oruç, cihâd, sadaka gibi gücümüzün yeteceği amellerle sorumlu olduk. Şimdiyse sana bu âyet indirildi. Halbuki bizim buna gücümüz yetmeyecek" dediler.

Peygamberimiz (s.a.v.) onlara: *"Siz de sizden önceki kitap ehli gibi, «İ ittik ve isyan*

ettik» mi demek istiyorsunuz? Bilakis «İ ittik, itaat ettik, ey Rabbimiz bizi bağı lamanı isteriz, dönü ancak sanadır» deyin" buyurdu. Bunu hep birlikte söylemeye başladılar. Söyledikçe dilleri alıştı ve gönülleri yatıştı. O zaman Bakara 285. âyet nâzil oldu. Böylece Allah'a tazarrû ve niyaz ile yalvarıp yakardılar, istiğfar edip Allah'a sığındılar. Bu sebeple bir süre sonra da 286. âyet indirilerek güçlerinin yetmeyeceği ve ellerinde olmayan şeylerden hesaba çekilmeyecekleri bildirilmiş ve endişeleri giderilmiş oldu. (Müslim, İman 199)

Bakara sûresinin ilk beş âyetinde iman esaslarına yer verilmiş, müttaki olmak ve kurtuluşa erebilmek için bunlara inanmanın ve gereğince amel etmenin önemine dikkat çekilmişti. Burada sûre sona erdirilirken tekrar İslâm'ın temelini oluşturan Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman, mü'minlerin ayrılmaz bir vasfı olarak dile getirilir.

Mü'min olmanın, ayrılmaz şartlarından biri de Allah'ın ve peygamberin emirleri karşısında son derece duyarlı bir gönle sahip olmak, en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün tekliflere "işittik ve itaat ettik" diyerek mukabele etmektir. Onlar için isyan ve itaatsizlik olacak şey değildir. İşitme ve itaatte eksik kalan kısımlar için de Allah Teâlâ'dan af ve bağışlanma talep edilecektir.

Bu bakımdan Allah Teâlâ'nın sonsuz merhamet sahibi olduğunu unutmayın ve ilâhî rahmete erebilmek için âdâbına uygun tarzda Rabbinize şöyle yalvarın:

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ط لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ط
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَٓا اِنْ نَسٖينَٓا اَوْ اَخْطَاْنَا ج رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَٓا اِصْرًا
كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِنَا ج رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا
بِهٖ ج وَاعْفُ عَنَّا قف وَاغْفِرْ لَنَا قف وَارْحَمْنَا قف اَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا
عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرٖينَ ﴿٢٨٦﴾

286. Allah, kimseyi gücünün yetmeyeceği şeyle sorumlu tutmaz. Herkesin yaptığı iyilik kendi yararına, işlediği günahlar da kendi zararınadır. O mü'minler, niyazlarına şöyle devam etiler: "Rabbimiz! Unutur veya hata edersek bizi cezalandırma! Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme! Rabbimiz! Kaldıramayacağımız şeyleri de bize yükleme! Günahlarımızı affet, bizi bağışla, bize merhamet et! Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın. Kâfirler gürûhuna karşı bize yardım eyle!"

Burada yer alan **"Allah, kimseyi gücünün yetmeyeceği şeyle sorumlu tutmaz"** (Bakara 2/286) ifadesi, Allah Teâlâ'nın kullarını sorumlu tuttuğu dinî

emirlerdeki ölçüyü haber vermektedir. Dolayısıyla insanlara güç yetirebilecekleri şeyleri teklif etmek, Allah'ın değişmez bir kanunudur. Bu da Rabbimizin kullara olana rahmet, merhamet ve ihsânının bir göstergesidir. **"Allah sizin için kolaylık diler, fakat zorluk dilemez"** (Bakara 2/185) âyeti de bu gerçeğe ışık tutmaktadır. Ancak kul, yine de Rabbine niyaz halinde olmalıdır.

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm, zaman zaman mü'minlerin Allah Teâlâ'ya nasıl dua edeceklerini bildirir. Burada da çok mühim dua ve niyaz örnekleri yer almaktadır. Bunlardan birincisi:

"Rabbimiz! Unutur veya hata edersek bizi cezalandırma!" (Bakara 2/286) duasıdır. Gerçekten de Cenâb-ı Hak, mü'minlerin bu duasını kabul buyurmuş, onlardan unutma ve hata yollu vuku bulan günahları affedeceğini müjdelemiştir. Nitekim Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ hatâ, unutma ve zorlama sûretiyle i lenen günahlardan dolayı ümmetimi hesaba çekmeyecek, onları bağı layacaktır." (İbn Mâce, Talâk 16/2043, 2045)

İkincisi: **"Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme!"** (Bakara 2/286) duasıdır. Önceki ümmetlere bir kısım ağır sorumluluklar yüklenmişti. Meselâ yahudiler günde elli vakit namaz kılmak, mallarının dörtte birini vergi vermek, pislik bulaşan elbiseyi kesmek, vatanlarından sürülüp çıkarılmak, birçok konuda hemen idam cezası uygulanmak, tevbe etmek için intiharla yükümlü olmak, bir isyan üzerine hemen ceza verilmek, herhangi bir hata meydana gelirse helâl olan yiyeceklerden bazıları yasak kılınmak gibi hükümlerle sorumlu tutulmuşlardı. (bk. Zemahşerî, *el-Ke âf*, I, 159) İşledikleri günahlar sebebiyle de maymun ve hınzıra çevrilmişlerdi. (bk. Bakara 2/65; Mâide 5/60) İşte mü'minler bu gibi sıkıntılardan, zorluklardan korunmalarını niyaz ettiler, Allah Teâlâ da Peygamber Efendimiz'i göndererek fazl u keremiyle bu ağır sorumlulukları ümmet-i Muhammed'den kaldırdı. (bk. A'râf 7/157)

Üçüncüsü: **"Rabbimiz! Kaldıramayacağımız şeyleri de bize yükleme!"** (Bakara 2/286) duasıdır. Yani "Dinî sorumluluk olarak güç yetmez, hiç çekilmez, takat getirilmez, yüklenecek olursa yerine getirilemeyecek, isyan ve itaatsizliğe sevkedecek tekliflerde bulunma! Dünya hayatında ceza olarak gelen, bizi mahv ve helâk eden, takat yetişmez musibetler, belalar ve sevdâlar altında bizi inletme!" demektir. Bir tevcihe göre, bir önceki dua ile yerine getirilmesi zor olan sorumluluklardan Allah'a sığınılırken, bu dua ile de güç yetirmek zor olan cezalardan Allah'a sığınılmak istenmiştir. Çünkü güç yetmeyecek zor işlerle mükellef tutulan kişilerin, kusur işlemekten tamâmen uzak durmaları ve cezaya uğramamaları oldukça zordur.

Dördüncüsü ise: **"Günahlarımızı affet, bizi bağışla, bize merhamet et! Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın. Kâfirler gürûhuna karşı bize yardım eyle!"** (Bakara 2/286) duasıdır. "Affet" niyazı, günahların silinmesini, yok edilmesini ve bunlarla sorguya çekilmemeyi istemektir. Her ne kadar işlenen günahlar, Allah'ın ilminde belli ve sâbit olsa da, Cenâb-ı Hak isterse onların kullara yönelik sonuçlarını silebilir ve onları bu günahlar sebebiyle cezalandırmayabilir. "Mağfiret" niyazı ise günahların açığa vurulmamasını talep etmektir. Allah Teâlâ yapılan bir günahın cezasından vazgeçebilir ama, onu açıklamaktan ve ortaya dökmekten vazgeçmeyebilir. İşte mü'minler Allah'tan hem günahlarının affını, hem de bunların gizlenmesini istemekle emrolunmuşlardır. Ancak bu şekilde halleri gizli kalabilir ve rezil olmaktan kurtulabilirler.

Bu iki âyet "Âmene'r-Rasûlü" ismiyle meşhur olmuştur. Peygamberimiz'e Miraç gecesi vahyedilmiştir. (Müslim, İman 279) Bunların faziletiyle alakalı olarak Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Bakara sûresinin sonunda iki âyet vardır ki, bir gecede okuyana onlar yeter; onu her türlü kötülüklerden korur." (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'an 10; Müslim, Müsâfirin 255)

"Allah Teâlâ, Bakara sûresini iki âyetle sona erdirdi ki, bunları bana ar ın altındaki bir hazineden verdi. Bunları öğreniniz, kadınlarınıza, çocuklarınıza belletiniz, öğretiniz. Çünkü bunlar hem rahmettir, hem duadır, hem Kur'an'dır." (Dârimî, Fezâilü'l-Kur'an 14)

Şimdi, Bakara sûresinde özetle işaret edilen bir kısım mevzuları derinlemesine izah etmek ve sûrenin sonunda yer alan mü'minlerin yardım ve zafer niyazlarına bir cevap olmak üzere Âl-i İmrân sûresi başlıyor:

سُورَةُ اٰلِ عِمْرَانَ

3- ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ

3. ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ

Âl-i İmrân sûresi 200 âyettir. Medine'de nâzil olmuştur. İsmini, 33-34. âyetlerde bahsedilen ve "İmrân Ailesi" mânasına gelen "Âl-i İmrân" kelimesinden almıştır. Sûreye Kenz, Emân ve Tayyibe gibi isimlerin yanı sıra, seherlerde istiğfar edenlerden bahsettiğinden Sûretü'l-İstiğfâr ve hidâyet nûrunun parlaklığı sebebiyle de Zehrâ ismi verilmiştir. Mushaf tertibine göre 3, nüzûl sırasına göre 89. sûredir. Büyük ihtimalle Bedir savaşından sonra başlayarak hicretin 9. senesine kadar peyderpey inmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in Bakara sûresinden sonra ikinci uzun sûresidir.

Konusu

Sûrede bahsedilen temel konulardan bir kısmı şunlardır:

• Kur'ân-ı Kerîm'in, aynen Tevrat ve İncil gibi tek ilâh, Hayy ve Kayyûm olan Allah tarafından insanlara hidâyet rehberi olarak indirilmesi; iman edenlerin, kalplerinde hastalık bulunanların ve Ehl-i kitabın Kur'an karşısındaki konumları ve buna göre gerçekleşecek âkıbetleri; kurtuluşa ve ilâhî muhabbete erebilmek için Allah Rasûlü'ne itaat ve ittibânın vurgulanması,

• Hz. Meryem, Hz. Yahya ve Hz. İsa'nın mûcizevî doğumlarından ve özellikle Hz. İsa'nın Allah'ın kulu olması ve yine O'nun izniyle gerçekleşen mûcizelerinden bahsedilerek başta hıristiyanların ve buna bağlı olarak tüm Ehl-i kitabın, yanlış düşünce, inanç ve davranışlarını terkederek Hak katında yegâne makbûl din olan İslâm'ı kabule dâvet edilmesi,

• Müslümanların, Ehl-i kitabın kötü niyet ve sapık anlayışlarına karşı uyarılması; onların tarih boyu yapageldikleri Allah'ın âyetlerini inkâr, insanları hak yoldan saptırmak, peygamberleri haksız yere öldürmek, isyan ve azgınlık etmek gibi yanlışlıklardan uzak durarak söz ve davranış bütünlüğü içinde Allah'ın dinini en güzel şekilde tebliğ eden en hayırlı ümmet olmaya gayret göstermelerinin istenmesi,

• Uhud savaşından ve bu savaşta uğranılan mağlubiyetin sebeplerinden; zafere erişmek için sabır, Allah ve Rasûlü'ne itaat ve Allah'tan korkmak gibi mânevî faziletlerle donanmanın gerekliliğinden; münafıkların karanlık ve şüphe dolu iç dünyalarından ve buna mukâbil Allah yolunda şehâdet rütbesine erişmiş bahtiyarların müjde, nimet, selâmet ve saâdet dolu istikballerinden bahsedilmesi,

• Ayakta iken, otururken ve yatarken dâimî olarak Allah'ı zikretmenin, O'nun azamet, kuvvet ve kudret nişâneleri üzerinde tefekkürün, azabından sakınıp

rahmetini ummanın ve bunların gerçekleşmesine vesile olacak cihâd, hicret, sabır ve takvâ gibi diğer amel-i sâlihlerin teşvik edilmesi.

Fazileti

Ele aldığı mevzulara, ihtiva ettiği ahkâm, kıssa, emir ve yasaklara bakıldığında Âl-i İmrân sûresinin de tıpkı Bakara sûresi gibi çok önemli, faziletli ve büyük bir sûre olduğu görülür. Onun fazileti hakkında Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Kur'an'ı okuyun; çünkü o, kıyâmetşgününde kendisiyle hemhâl olanlara efaatçi olarak gelecektir. Zehrâvân'ı yani Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerini okuyun;[20] *çünkü onlar, kıyâmet gününde iki büşyük bulut veya iki gölgelik ya da iki ku sürüsü hâlinde gelerek kendilerini okuyanları savunacak ve koruyacaklardır."* (Müslim, Mûsâfirîn 252)

Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerine, hidâyet nûrlarının parlaklığı ve okuyanlara verilecek ecrin büyüklüğü sebebiyle, "Zehrâvân" ismi verilmiştir.

Allah’tan Başka İlâh Yok

الٓمٓ ﴿١﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۙ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُۜ ﴿٢﴾

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Mîm.

2. Allah ki, O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, ebedî diridir. Varlığı kendinden olup bütün kâinatı yönetendir.

Birinci âyette yer alan hurûf-i mukataalarla ilgili açıklama, aynı harflerin geçtiği Bakara sûresinin 1. âyetinde yapılmıştır. İkinci âyette yer alan Yüce Rabbimizin isim ve sıfatları hakkında izah ise Âyetü’l-Kürsî diye bilinen Bakara sûresi 255. âyetin tefsirinde beyân edilmiştir.

Kur’an’ın indirilmesinin şekil, sebep ve hikmetine gelince:

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ
وَالْاِنْجِيلَۙ ﴿٣﴾ مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَۜ اِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌۜ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤﴾

3. O, Kur’ân-ı Kerîm’i sana gerçeğin ta kendisi ve önceki ilâhî kitapları doğrulayıcı olarak parça parça indirmiştir. Tevrat ve İncil’i de indiren O’dur.

4. Daha önce bu kitapları insanlara doğru yolu göstermek için, toptan indiren O’dur. Böylece O, hakla bâtılı ayıran bütün delilleri indirmiştir. Allah’ın âyetlerini inkâr edenler yok mu, onlar için şiddetli bir azap vardır. Allah, kudreti dâimâ üstün gelen ve haksızlardan intikamını alandır.

Kur’an-ı Kerîm, kendinden önce indirilmiş olan Tevrat ve İncîl gibi ilâhî kitapları doğrular. Onların, Allah’tan geldikleri şekil itibariyle gerçek olduklarını haber verir. Kur’an bir yönden o kitapların, ileride büyük bir peygamber geleceğine dâir verdikleri bilgilerin gerçekleştiğini bildirmek sûretiyle hem Hz. Muhammed (s.a.v.)’in peygamberliğini hem de onun şahsında önceki peygamberlerin peygamberliğini de doğrulamış olmaktadır. Böylece Allah’ın bütün kitapları ve peygamberleri arasında, birbirlerini tasdîk itibariyle karşılıklı bir dayanışma ve işbirliği olduğu görülür.

Diğer taraftan Kur’an, önceki kitaplarda yer alan iman esasları, Allah’ın

birliğine dâvet, adâlet ve iyiliği emir, peygamberlerin ve önceki ümmetlerin kıssaları, asırların ve nesillerin değişmesiyle asla değişmeyecek olan sâbit hükümler gibi temel esasları daha da güçlendirerek ve genişleterek yeni baştan yürürlüğe koymuştur. Zaman, mekân ve sorumlu milletlerin özelliklerine uygun düşecek, maslahatları açısından işlerine yarayacak bütün dinî hükümleri yeniden tanzim edip düzeltmiştir. Bu şekilde her zaman ve mekânda bütün toplumların hayatında geçerliliği olan şumüllü bir din tâliminde bulunmuştur. Böylece Kur'an, öncekinden sonrakine bütün ilâhî kitapları onayından geçirip süzmek sûretiyle hepsinin doğru kâidelerini bizzat kendi uhdesine almış bulunduğundan, önceki kitaplardan ve şerîatlardan hiçbirinin, Kur'an'ın şehâdeti olmaksızın gerçek oldukları söylenemez. Daha açık bir ifadeyle önceki peygamberlere verilen ilâhî fermanların tasdik makâmı son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) ve o fermanların geçerliliğinin devam edip etmediğini belirleyen ölçü de Kur'ân-ı Kerîm'dir. (Elmalılı, *Hak Dini,* II, 1021)

4. âyette yer alan اَلْفُرْقَانَ (furkãn) kelimesi sözlükte "doğruyla eğriyi, hakla bâtılı, helâlle haramı birbirinden ayıran" anlamına gelir. Bu mânasıyla o, indirilen bütün ilâhî kitapların, özellikle burada isimleri zikredilen Kur'an, Tevrat ve İncîl'in ayrılmaz birer vasfını teşkil eder. Çünkü bunlar, hakla bâtılın ne olduğunu açıkça haber vererek insanları doğru yola sevkeden nur kaynaklarıdır. Bununla birlikte "furkãn"ın, kitaba ilâve olarak peygamberlere verilen ve onların doğruluğunu kanıtlayan "mûcizeler" olması da mümkündür. Zira ancak mûcizeler sayesinde, dâvasında doğru olanla olmayanlar birbirinden ayrılabilir. Gerçek ortaya çıktıktan sora dileyen iman, dileyen ise inkâr edebilir. Fakat Allah'ın ister naklî ister aklî olsun âyetlerini inkâr edenlere âhirette çok şiddetli bir azap vardır. Özellikle Allah Teâlâ'nın birliğine, münezzehliğine uygun olmayan söz ve davranışta veya peygamberlerin şânına lâyık olmayan isnatlarda bulunanların can yakıcı bir azaba uğrayacakları şüphesizdir. Çünkü Allah, asla karşı gelinmez ve mağlup edilmez bir kudret sahibidir. İstediği takdirde intikamını alır, işlenen cürümlere cezasını verir:

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَٓاءِ ﴿٥﴾
هُوَ الَّذ۪ي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَٓاءُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٦﴾

5. O Allah ki, ne yerdeki bir şey O'na gizli kalabilir, ne de gökteki bir şey.

6. Sizi rahimlerde dilediği gibi şekillendiren de Allah'tır. O'ndan başka ilâh yoktur. O, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

İmam Kuşeyrî der ki: "Kulun aldığı her bir nefesi sayan, yerde ve gökte olan zerre miktarı kadar olan şeyleri de var eden, herhangi bir kişideki en küçük bir vasfı bile ona veren şüphesiz Cenâb-ı Hak'tır. Huzuruna arzedilen bir ihtiyacı mutlaka yerine getiren; kendisine müracaat edene de kâfî gelen yine O'dur." (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât,* I, 132)

İşte o Allah, sonsuz ilim, irade ve kudretiyle insanları, annelerinin rahminde dilediği gibi şekilden şekle çevirir. Küçücük bir nutfe hâlinden başlayıp pek çok safhadan geçirerek en güzel yaratılışta mükemmel bir insan hâline getirir. Onu erkek-dişi, siyah-beyaz, uzun-kısa, tam-noksan gibi muhtelif şekillerde yaratır. Bunu sadece Allah yapabilir. Bu sebeple O'ndan başka ilâh yoktur. O, çok güçlü, karşı gelinmez kudret sahibi, her işi ve hükmünde hikmet sahibidir.

İnsanı yaratan Yüce Allah olduğu gibi, ona doğru yolu gösterecek âyetleri indiren de O'dur:

هُوَ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ
وَاُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌۜ فَاَمَّا الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ
ابْتِغَٓاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَٓاءَ تَأْو۪يلِه۪ۚ وَمَا يَعْلَمُ تَأْو۪يلَهُٓ اِلَّا اللّٰهُۢ وَالرَّاسِخُونَ
فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ اٰمَنَّا بِه۪ۙ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَاۚ وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّٓا اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ﴿٧﴾

7. Sana kitabı indiren O'dur. O kitabın bir kısmı muhkem âyetlerden meydana gelir ki bunlar, kitabın esası ve özüdür. Bir kısmı da müteşâbih âyetlerdir. Kalplerinde eğrilik bulunanlar, sırf fitne çıkarmak ve kendi arzularına göre onun yorumunu yapmak düşüncesiyle müteşâbih âyetlerin peşine düşerler. Halbuki bunların kesin anlamlarını Allah'tan başka kimse bilemez. İlimde derinleşmiş olanlar ise: "Biz bunlara inandık, hepsi de Rabbimizin katındandır" derler. Ancak gerçek akıl ve idrak sahipleri hakkıyla düşünüp öğüt alır.

Kur'ân-ı Kerîm, aslında bir din kitabı olarak insanın itikat, ibâdet, ahlâk ve muamelât hayatını tanzim eden hükümler getirdiği gibi, kıyâmete kadar onun düşünce, akıl ve tefekkür gibi melekelerini en iyi şekilde kullanıp geliştirmesini sağlayacak çeşitli mevzulardan da bahseder.

Âyet-i kerîme, bu kadar geniş çerçevedeki mevzuları beyân eden Kur'an âyetlerini umûmî olarak iki kısma ayırmaktadır. Birinci kısım muhkem âyetler olup bunlar, Kur'an'ın esasını ve temelini teşkil eder. İkinci kısım ise müteşâbih âyetlerdir.

اَلْمُحْكَمُ (muhkem) kelimesi sözlük olarak "bozulmaktan uzak, gerçek ve sağlam" mânalarına gelir. Terim olarak ise "mânası ve delâleti açık bir şekilde anlaşılan; ifade ettiği mânalar ihtimal ve benzerliklerden yâni karışıklıktan ve farklı şekillerde anlaşılmaktan uzak olan" demektir. İşte Kur'an'ın bir kısım âyetleri böyledir. Bunların ifade ettiği mânalar gâyet açıktır. Yoruma muhtaç değildir. Bunlarda şüpheye ve zihin karışıklığına yer yoktur. Gerekli bilgi ve tecrübeye sahip olan işin ehli kimseler, bunları kolaylıkla anlayabilir ve onlardan gerekli hükümleri çıkarabilirler. Bu âyetler, ilim ve amel bakımından uyulması gereken temel esasları ve insanı doğru yola eriştiren delilleri ihtiva ederler. Allah'ın bir olduğunu bildiren; O'na kulluk etmeyi, her türlü iyiliği yapmayı ve adâletli olmayı emreden; bütün ahlâkî faziletlerle donanmayı tavsiye eden; inkâr etmeyi, şirk koşmayı, putlara tapmayı, haksız yere cana kıymayı, içkiyi, kumarı, faizi, zinâyı, yetim malını yemeği yasaklayan âyetler buna misal verilebilir.

اَلتَّشَابُهُ (teşâbüh), iki şeyin birbirine eşit olarak benzemesi demektir. Bu tarzda birbirine benzeyenlerden her birine de اَلْمُتَشَابِهُ (müteşâbih) denilir. Her iki taraf aynı kuvvette ve eşit benzerlikte olduğundan, benzer yönleri, ayrıntıları ortadan kaldırmakta ve insan zihni onları birbirinden ayırmakta âciz kalmaktadır. İşte "müteşâbih âyetler", birbirine benzer mânalar ifade etmesi sebebiyle, mânaları ve delâleti açıkça anlaşılmayan, birini diğerinden ayırdetmek güç olan âyetlerdir. Kur'ân-ı Kerîm'in büyük çoğunluğu bu âyetlerden oluşmaktadır. Allah'ın eli ve yüzü olduğunu, geldiğini, arşa istivâ ettiğini bildiren âyetler; kabir, kıyâmet, mahşer, hesap, cennet ve cehennemle alakalı âyetler; hurûf-ı mukattaalar; Hz. Âdem'in anasız babasız, Hz. İsa'nın sadece babasız yaratılması, Hz. Üzeyr'in yüz sene ölü kaldıktan sonra diriltilmesi, Ashâb-ı Kehf'in üç yüz dokuz sene mağarada kalıp tekrar uyandırılması, peygamber mûcizeleri, kâinatın maverâsı ve derinlikleri, eşyanın hakikati gibi tefekkürî konulardan bahseden âyetler buna misâl verilebilir.

Müteşâbih âyetlerin bulunma hikmeti:

• Kur'ân-ı Kerîm, kıyâmete kadar geçerliliğini sürdürecek bir kitaptır. Bu sebeple onun, indiği andan itibaren bütün zaman ve mekanlar için uygun düşecek neticelerin ve çeşitli mânaların çıkarılmasına imkân tanıyan ifadelere sahip olması tabiidir.

• Her dönemin ihtiyaçlarına cevap verebilecek ehliyette âlimlerin yetişebilmesi, zor ifadelerden bir kısım hedefler bulup çıkarabilme melekesini hâiz kişilerin yetişmesine, bu da araştırma ve incelemeye yönelten

motivasyonun bulunmasına bağlıdır.

• Kur'an, müteşâbih âyetleri vasıtasıyla gerek hukukî meselelerde, gerek her türlü bilimsel konularda, gerekse ailevî ve ictimâî hayatı ilâhî kanunlar çerçevesinde tanzim etmede, medeniyetler kurup geliştirmede insan aklına geniş yer ayırmıştır. Az kelimeyle çok mâna ve hüküm beyân edip, bazı hükümlerinde esneklik getirerek akıl, deney, tecrübe ve araştırma mahsûlü ilmî gelişmelere kapı aralamıştır.

• Sahip olduğu kalbî, aklî ve zihnî melekeleri itibariyle insan, ilim ve medeniyet ne kadar gelişirse gelişsin, hep yeni şeylerin peşinden koşmak, onları bilip öğrenmek ihtiyacı hisseder. Bu ihtiyacını karşılamaya çalışırken, kendi ötesinde bilinmeyen bir âlemin varlığını sezmesi, mârifet yolunda ilerlerken ve ilimde yeni mertebelere ulaşırken önündeki meçhullerin tükenmediğini fark etmesi bu bakımdan büyük önem arzetmektedir.

Âyet-i kerîmede **"kalplerinde eğrilik bulunan"** kimselerden bahsedilmekte ve bunların **"sırf fitne çıkarmak ve kendi arzularına göre onun yorumunu yapmak arzusuyla"** Kur'an'ın müteşâbih âyetlerinin peşine düştükleri beyân edilmektedir. Bu ifade, kendi bâtıl görüşünü desteklemek ve tervic etmek için müteşâbihlerin peşine düşen ve onları delil olarak kullanmaya çalışan kâfir, zındık, câhil ve ehl-i bidat herkese şâmildir. Hıristiyanların Hz. İsa'nın "Allah'ın kelimesi ve ruhu" olduğunu beyân eden âyetten (bk. Nisâ 4/171) kendi bâtıl itikatlarını destekleyecek şekilde mânalar çıkarmaları, yahudilerin sûre başlarındaki hurûf-ı mukattaalardan hareketle ümmet-i Muhammed'in ömrünü çıkarmaya çalışmaları, bir kısım bâtıl mezheplerin Allah'ın sıfatlarıyla alakalı "el, yüz, yan, ayak, parmak" gibi bazı müteşâbih lafızlardan hareketle Cenâb-ı Hakk'ı insan sûretinde tasvir etmeleri buna misal verilebilir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VII, 150; Kurtubî, *el-Câmi'*, IV, 13-14)

Âyet-i kerîmede **"kalplerinde eğrilik bulunan"**ların karşısına "**ilimde derinleşmiş olanlar"** konmaktadır. Bunlar eğrilikten hoşlanmayan, ilim yolunda sağlam duran, bildiğini ve bilmediğini seçebilen, bildikleri sayesinde bilmediklerinin önemini mümkün mertebe çözebilen, Allah katından gelen bilgiler hakkında en küçük bir şüphe duymayan gerçek ilim sahibi kimselerdir. Onlar: "Biz Kur'an'a inandık, muhkemiyle, müteşâbihiyle hepsi Rabbimizin katındandır" derler. Hakikaten ancak böyle temiz akıl, güzel dikkat ve kavrayış sahipleri, Allah'ın âyetlerini tefekkür edip ondan gerekli dersi, ibret ve öğüdü alabilir. Aklı karışmış, kalbi eğrilmiş ve anlayışı bozulmuş olanlar ise bunları gereği gibi düşünebilme imkânından mahrumdurlar.

Bu gerçek âlimler, sahip oldukları ilme ve mânevî mevkiye güvenmez,

kalplerinin eğrilmemesi ve hallerini daha da iyileştirmesi için devamlı Allah Teâlâ'ya sığınıp yalvarırlar:

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً ۚ اِنَّكَ

اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾ رَبَّنَآ اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ ۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٩﴾

8. "Rabbimiz! Bizi doğru yola erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme, bize tarafından bir rahmet bağışla! Çünkü bağışı pek bol olan yalnız sensin!"

9. "Rabbimiz! Sen, insanları geleceğinde asla şüphe olmayan bir günde kesinlikle bir araya toplayacaksın! Doğrusu Allah, verdiği sözden caymaz."

Allah Rasûlü (s.a.v.): *"Hiçbir kalp yoktur ki Rahmân'ın iki kudret parmağı arasında bulunmasın. Onu doğru tutmak istediğinde doğru tutar, dilediği zaman da eğriltir"* buyurmuş ve devamlı olarak: *"Ey kalpleri sâbit kılan Allahım! Kalplerimizi dînin üzere sâbit kıl"* diye dua etmiştir. (İbn Mâce, Mukaddime 13) Müslim rivayetine göre ise Efendimiz: *"Ey kalpleri evirip çeviren Allahım! Bizim kalplerimizi taatin üzere sâbit kıl"* diye dua etmiştir. (Müslim, Kader 17)

Yine Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kalple alakalı mânevî durumların hassasiyetine dikkat çekmek üzere:*"Kalb, bo bir arazide duran ve rüzgarın kendisini sağa sola evirip çevirdiği ku tüyüne benzer"* buyurmuştur. (İbn Mâce, Mukaddime 10)

Sirri Sakatî (k.s.) der ki:

"Kalpler üç türlüdür: Bir kalp vardır dağa benzer. Böyle bir kalbi, hiçbir şey yerinden sökemez, kaydıramaz. Bazı kalpler hurma ağacı gibidir. Böyle bir kalbin kökü olduğu yere çakılıdır. Rüzgâr onu biraz eğer; fakat bu eğilme önemli değildir. Bazı kalpler ise kuş kanadı gibidir. Böyle bir kalbi esen rüzgâr sağa sola kaydırır." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye,* s. 185)

Anlaşılan o ki kulun selamete erip selamette kalabilmesi için kalbi korumak, onu sürekli iman ve hidâyet üzere bulundurmak zarureti vardır. Çünkü bunu başaramayıp küfre düşenleri çok feci bir akıbet beklemektedir:

Kâfirlere Mal ve Evlatları Fayda Vermez

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا ط
وَأُولٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ لا ﴿١٠﴾ كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ لا وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا ج فَأَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ ط وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾

10. İnkâr edenlerin malları da evlatları da, Allah'ın azabına karşı kendilerine hiç bir fayda sağlamayacaktır. İşte onlar, cehennemin yakıtıdırlar.

11. Bu kâfirlerin hâli, tıpkı Firavun hânedânı ile daha önceki kâfirlerin hâline benzer. Onlar da, âyetlerimizi yalanlamışlardı da Allah onları günahları sebebiyle kıskıvrak yakalamıştı. Allah'ın cezalandırması pek şiddetlidir.

Kıyâmet günü insana mal ve evlatlar değil, ancak getirilen "kalb-i selîm" yani her türlü günah kirlerinden ve kötü sıfatlardan arınmış tertemiz bir kalp yarar sağlayacaktır. (bk. Şuarâ 26/88-89) Halbuki kâfirlerin dünyada iken düşünceleri böyle değildir. Onlar mallarının ve evlatlarının çokluğuyla övünüyor ve bunların kendilerini tehlikelerden kurtaracağını zannediyorlardı. Onların bu hallerini şu âyet-i kerîme ne güzel açıklar:

"Kâfirler: «Bizim malımız da, evladımız da sizinkinden daha fazla. Biz öyle azap filân da görecek değiliz» demişlerdir." (Sebe' 34/35)

Yüce Rabbimiz, onların bu asılsız iddalarına şöyle cevap vermektedir:

"Sizi bize yaklaştıracak olan ne mallarınız ne de evlatlarınızdır. Ancak iman edip sâlih ameller işleyenler müstesnâ. Onlara, yaptıklarına karşılık kat kat mükâfat verilecek ve onlar cennetin yüksek köşklerinde güven ve huzur içinde kalacaklardır." (Sebe' 34/37)

11. âyette Firavun hânedânı, Âd ve Semûd kavmi gibi Allah'ın âyetlerini yalanlayan ve günahları sebebiyle ilâhî kahra uğrayan kimseler örnek olarak verilerek onların yolundan gidenlerin de aynı fecî âkıbete, Allah'ın pek şiddetli azâbına uğrayacakları ikâzı yapılmaktadır. O halde inkârcıların hem dünya hem de âhiretteki fecî durumlarından ibret alıp küfürden vazgeçmeli ve Allah'a gönüllü kulluk yapanlardan olmaya gayret gösterilmelidir:

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلٰى جَهَنَّمَ ط وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾

12. İnkâr edenlere de ki: "Sizler yakında mağlup edilecek ve topluca

cehenneme sürüleceksiniz. Orası ne kötü bir yataktır.

Âyet-i kerîmenin iniş sebeplerinden biri şöyledir:

Allah Rasûlü (s.a.v.), Bedir savaşında Mekke müşriklerini mağlûp edince Medineli yahudiler: "Vallahi bu bize Hz. Mûsâ'nın müjdelediği ve kitabımızda özelliklerini bulmakta olduğumuz, sancağı asla yere düşmeyecek olan ümmî peygamberdir" deyip onu tasdik etmek ve ona tâbi olmak istediler. Ancak içlerinden bazısı: "Hele durun bakalım, acele etmiyelim. Bir ikinci savaşını görelim" dediler. Fakat Uhud savaşında Hz. Peygamber'in ashâbı bozguna uğrayıp sancakları yere düşünce aralarında tekrar konuştular ve: "Hayır, vallahi bu o değilmiş" dediler. Bedbahtlığı tercih ederek müslüman olmadılar. Üstelik Peygamber (s.a.v.) ile yapmış oldukları ve henüz süresi dolmamış olan antlaşmayı da bozdular. İçlerinden Ka'b b. Eşref altmış atlıyla birlikte Mekke müşriklerine, Ebû Süfyan ve arkadaşlarına varıp onları tebrik ettiler. Güçlerini birleştirmeyi teklif edip: "Sözümüz bir olsun" dediler, sonra da Medine'ye döndüler. İşte bu hâdise üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 100)

Âyetteki, **"Yakında mağlûp edileceksiniz"** ifadesi, yakın zamanda vuku bulacak bir olayı haber vermektedir. Bu, Kur'an'ın istikbâle dâir verdiği haberlerle ilgili bir mûcizedir. Nitekim bu mûcize gerçekleşmiş, kısa bir süre sonra İslâm düşmanları kesin bir yenilgiye uğramışlardır. Bunlardan Mekke müşrikleri ancak Mekke'nin fethine kadar direnebilmişler, sonra teslim olmak durumunda kalmışlardır. Medine'deki yahudi kabileleri ise müslümanlarla yaptıkları antlaşmaları ihlâl durumlarına göre değişik muamelelere tâbi tutulmuşlar, Peygamber Efendimiz henüz hayatta iken Medine ve çevresindeki tesir ve hâkimiyetlerini tamâmen kaybetmişlerdir.

Gelen âyette ise ilâhî kudretin, kâfirleri mağlup edip mü'minleri zafere eriştiren tecellilerinden birine yer verilir:

قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ ف۪ي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَاۜ فِئَةٌ تُقَاتِلُ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَاُخْرٰى
كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِۜ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِه۪ مَنْ يَشَٓاءُۜ اِنَّ
ف۪ي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُو۬لِي الْاَبْصَارِ ﴿١٣﴾

13. Birbiriyle savaşan o iki orduda sizin için büyük bir ibret vardır: Bunlardan biri Allah yolunda savaşıyordu, diğeri ise kâfir olup, karşılarındaki mü'minleri baş gözleriyle kendilerinin iki katı görüyorlardı. Allah, dilediğini yardımıyla destekler ve güçlendirir. Elbette bunda,

görecek gözleri olanlar için kesin bir ibret vardır.

Âyetin haber verdiği ibretli hâdise Bedir savaşında gerçekleşmiştir. O savaşta mü'minler 313 kişi, müşrikler ise 1000 kişi kadar idiler. Savaş hazırlıkları bakımından da müslümanların durumu, düşmanlarına göre oldukça zayıftı. Üstelik harp niyetiyle yola çıkmadıklarından dolayı psikolojik olarak da savaşmaya hazır değillerdi. Bu bakımdan Allah Teâlâ, kâfirlerin azim ve cesaretlerini kırmak ve kalplerine korku salmak maksadıyla müslümanları gözlerine iki katları olarak göstermiştir. (bk. Enfâl 8/43-44) Böylece mü'minlere ilâhî yardımını göndererek onları zafere eriştirmiştir. Burada **"Az sayıdaki nice topluluk, çok sayıdaki nice kalabalığı Allah'ın izniyle yenmiştir"** (Bakara 2/249) gerçeği tecelli etmiştir. Allah'ın yardımı sadece Bedir veya başka bir savaşa ait bir durum değildir. O, dilediği takdirde, ilâhî yardımı celbedecek kalbî kıvam, hal ve davranış içinde bulunan bütün kullarına çeşitli yollarla yardımını gönderir. O halde idrak ve basîret sahibi olanlar, bu gibi hâdiselerden ibret almalı, ilâhî yardıma nâil olmanın yollarını aramalıdırlar.

Bunun için de insanın, nefsini iyi tanıması, iç âlemini ve duygularını tahlil etmesi ve kendini kötülüklere sevkedecek tehlikelerin başında gelen "dünya sevgisi"ni dengelemesi, hatta mümkün oldukça gönlünden silmesi gerektiğini öğretmek üzere şöyle buyrulmaktadır:

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ
مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ط ذَٰلِكَ
مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ج وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ ﴿١٤﴾

14. Kadınlara, oğullara, yüklerle altın ve gümüş yığınlarına, iyi cins salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere olan düşkünlük isteği insanlara câzip gösterildi. Bunlar, dünya hayatının geçici birer metâından ibarettir. Asıl varılacak güzel yer, Allah yanındadır.

Âyet-i kerîme, insanın fıtrat itibariyle nelere karşı düşkünlüğü ve muhabbeti olduğunu haber verir. Bunların başında karşı cinse alâka, nesli devam ettirmek, zengin olmak, makam, mevki ve şöhret sahibi olmak, neşeli ve keyifli bir hayat sürmek, hayvanî ve nebâtî her türlü nimetlerden istediği gibi istifade etmek gelir. Gerçekten de topraktan yaratılan, gözünü sayısız dünya nimetleri içinde açan ve dâimî bir surette o nimetlerle perverde olan insan, bu nimetlere gönlünü bağlar ve nefsânî arzuların da desteğiyle aralarında kuvvetli bir muhabbet bağı oluşur.

Cenâb-ı Hakk'ın iradesi istikâmetinde insan hayatının devamı ve neslin bekâsı

için dinin koyduğu belirli ölçülere göre bu nimetlerden istifade etmek insanın en tabiî hakkıdır. Helâl ve temiz olmak şartıyla dünya nimetlerinden istifade etmeyi emreden (bk. Bakara 2/172) ve Allah'ın helâl saydığı şeyleri haram kılmayı yasaklayan âyet-i kerîmeler bize bu gerçeği öğretmektedir. (bk. Mâide 5/87; Tahrîm 66/1) Bunlar içinde özellikle şu âyet-i kerîme, dünya-âhiret dengesinin sağlanabilmesi açısından konunun nirengi noktasını ortaya koyar:

"Rasûlüm şöyle de: «Allah'ın kulları için yarattığı zînetleri, temiz ve hoş rızıkları kim haram kılabilir?» De ki: «Bunlar, dünya hayatında iman edenler içindir; kıyâmet günü ise sadece mü'minlerin olacaktır.» İşte biz, bilen bir toplum için âyetleri böyle açık açık beyân ediyoruz." (A'râf 7/32)

Buna karşılık dünya hayatının kısa bir süre sonra sona erecek bir zînet, görüntü ve oyalanmadan ibaret olduğunu bildiren âyet-i kerîmeler ise terazinin diğer kefesini dengelemektedir. (bk. Kehf 18/46; Hadîd 57/20)

Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, bu nimetleri Allah ve Rasûlü'nün tarif ettiği şekilde helâl ve temiz yollardan kazanmak ve yine helâl ve temiz olarak bunlardan istifade etmektir. Bu hususta harama düşmemek ve aşırıya gitmemektir. Çünkü sayılan fânî nimetlere normalin ötesinde gönül bağlamak insanın âhiret saâdetini tehlikeye düşürebilir. Nitekim âyetin devamındaki, **"Bunlar, dünya hayatının geçici birer metâından ibarettir. Asıl varılacak güzel yer, Allah katındadır"** (Âl-i İmrân 3/14) ifadesi, bu gerçeği açıkça göstermekte; değeri oldukça sınırlı olan dünya nimetlerine aşırı arzu duymaktan ziyâde, Allah katında yüce bir mertebeye erişmek için gayret göstermenin daha hayırlı olacağı vurgulanmaktadır.

Nitekim devam eden âyetler, aynı vurguyu daha da derinleştirmektedir:

قُلْ اَؤُ۬نَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ ط لِلَّذ۪ينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْر۪ي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَا وَاَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ ط وَاللّٰهُ
بَص۪يرٌ بِالْعِبَادِ ج ﴿١٥﴾ اَلَّذ۪ينَ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اِنَّنَٓا اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا
وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ج ﴿١٦﴾ اَلصَّابِر۪ينَ وَالصَّادِق۪ينَ وَالْقَانِت۪ينَ وَالْمُنْفِق۪ينَ
وَالْمُسْتَغْفِر۪ينَ بِالْاَسْحَارِ ﴿١٧﴾

15. Onlara şöyle söyle: "Size bunlardan daha güzelini haber vereyim mi? Takvâ sahiplerine Rableri katında altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve hepsinden öte Allah'ın rızâsı vardır. Allah, kullarını hakkiyle görmektedir.

16. O takvâ sahipleri: "Rabbimiz! Şüphesiz biz iman ettik; ne olur

günahlarımızı bağışla ve ateşin azâbından bizi koru!" derler.

17. Onlar sabreden, söz ve davranışlarında dürüst olan, ilâhî emirlere gönülden itaat eden, mallarını Allah yolunda harcayan ve seher vakitlerinde Allah'tan bağışlanma dileyenlerdir.

Burada müttakîlere müjdelenen nimetlerin üçünden bahsedilir:

• Altlarından ırmaklar çağıldayan bağlar, bahçeler,

• Maddeten ve mânen tertemiz eşler,

• Yüce Allah'ın rızâsı: Cennette ulaşılabilecek ve insan ruhunun en çok haz alacağı makam, Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğu olacaktır.

Rivayete göre Allah Teâlâ cennet ehline:

"– Râzı oldunuz mu? Ho nut musunuz?" buyuracak, onlar da:

"– Ey Rabbimiz, nasıl râzı olmayız ki! Bize başka kullarından hiç birine vermediğin nimeti verdin" diyecekler. Bunun üzerine Allah Teâlâ buyuracak ki:

"– Size bundan da büyüğünü vereceğim."

"– Bundan daha üstün ne olabilir ya Rabbî" diyecekler. İşte o zaman Allah Teâlâ:

"– Sizden râzı olacağım ve artık size sonsuza kadar hiç gazap etmeyeceğim" buyuracak. (Buhârî, Rikâk 51; Müslim, Cennet 9)

Dünyada takvâ üzere bir hayat süren mü'minler böyle değerli cennet nimetleri içinde ebedî kalacaklardır. Ancak, devam eden âyetlerde, bahsedilen takvâ seviyesine erişebilmek için yapılması lâzım gelen ameller ve kazanılması gereken mühim ahlâkî vasıflar sayılmaktadır. Hülasa olarak bunlar:

• Gerçekten iman etmek ve günahların affı ve cehennem azabından kurtuluş için Allah'a yalvarmak,

• İbâdetleri ifâya, haramlardan kaçmaya, dünya hayatının musîbetlerine ve hoşumuza gitmeyen şeylere sabretmek,

• Sâdık yani özünde, sözünde ve işinde doğru, samimi ve dürüst davranmak,

• Gönüllü itaat etmek; boyun büküp Allah'a ihlasla ve huşû içinde kulluk yapmak,

• Allah'ın verdiği mallardan ve her türlü rızıktan gece gündüz, gizli açık O'nun yolunda harcamak,

• Seherlerde kırık bir gönülle gözyaşı içinde istiğfar etmek, samimi bir kalple Yüce Allah'tan bağışlanmasını dilemek.

Bütün vakitlerde istiğfarla meşguliyet faydalı olmakla birlikte, günün diğer vakitlerine göre müstesnâ bir feyiz ve berekete sahip olan "seher vakitleri" özellikle zikredilmiştir. Bu vakitlerde yapılan duaların mutlaka kabul edileceğine dâir Allah Rasûlü'nün müjdesi vardır. Efendimiz (s.a.v.) şöyle

buyurur:

“Her gece Rabbimiz, gecenin son üçte biri kalınca rahmet ve mağfiretiyle en yakın göğe iner ve: «Bana dua eden yok mu kabul edeyim, benden bir ey isteyen yok mu ona vereyim, benden bağı lanma dileyen yok mu onu bağı layayım» buyurur.” (Buhârî, Teheccüd 14; Müslim, Müsâfirîn 168)

“Gecede bir saat vardır ki, Allah’tan dünya veya âhiretle ilgili bir iyilik isteyen bir müslüman o saate rastlarsa, Allah istediği eyi ona mutlakâ verir. Bu saat her gecede vardır.” (Müslim, Müsâfirîn 166)

Kur’an’ın haber verdiği bu müjdeler, ikazlar, emir ve yasaklar kuru bir iddia, gerçekliği şüpheli ve hayal ürünü şeyler değil tam aksine şâhidi ve delili olan en sağlam gerçeklerdir. Çünkü:

شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۙ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُو۬لُوا الْعِلْمِ قَٓائِمًا بِالْقِسْطِۜ
لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُۜ ﴿١٨﴾

18. Allah, adâleti ayakta tutarak, kendisinden başka hiçbir ilâhın olmadığına bizzat şâhittir. Ayrıca bütün melekler ve kendilerine ilim verilmiş olanlar da tam bir doğruluk, adâlet ve hakkâniyet içinde aynı gerçeğe şâhittirler. Evet, O’ndan başka bir ilâh yoktur. O, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Bu âyet-i kerîme, Kur’ân-ı Kerîm’deki en büyük şâhitliği içine almaktadır. Âyetin iniş sebebiyle ilgili şu rivayet bunu haber verir:

Allah Rasûlü (s.a.v.) Medine’ye hicret edince Şam papazlarından ikisi Medine-i Münevvere’ye geldiler. Medine şehrini görünce birisi arkadaşına: “Bu şehir, âhir zamanda çıkacak peygamberin şehrine ne kadar benziyor!” dedi. Peygamber (s.a.v.)’in yanına girince, daha önceden bildikleri vasıflarıyla onu tanıdılar ve: “Sen Muhammed misin?” dediler. Efendimiz: “Evet” buyurdu. “Sen Ahmed misin?” diye sordular, Efendimiz yine: “Evet” buyurdu. Onlar: “Sana bir şâhitliği soracağız, eğer onu bize haber verirsen sana iman edip seni tasdik edeceğiz” dediler. Peygamberimiz: “Buyurun, sorun” deyince onlar: “Allah’ın kitabındaki en büyük şâhitliği bize haber ver” dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyeti indirdi. O iki papaz da müslüman olup Efendimiz (s.a.v.)’i tasdik ettiler. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 101)

Allah’tan başka ilâh olmadığına ve her işinde âdil olduğuna en büyük şâhid, yine Allah Teâlâ’dır. Cenâb-ı Hak, indirdiği ilâhî kitaplarda, özellikle Kur’ân-ı Kerîm’de bu şâhitliğini haber vermektedir. Yine O, bütün varlık âleminde, din ve dünya işlerinde adâleti ayakta tutarak bu şâhitliği fiilî olarak

gerçekleştirmektedir. Hiç şüphe yok ki, varlık âlemi mutlak bir düzen içinde, şaşmayan kanunlarla ezelden ebede hareketini sürdürmektedir. Her şey çok mükemmel bir nizam içinde ve hassas ölçülere bağlı olarak yaratılmaktadır. Zerreden küreye her şeyde bu ince nizamın tesiri açıkça görülmektedir. Her hâdise bir sebebe, her sebep mükemmel bir programa dayanmakta ve bütün bunlar yegâne ma'bûd ve sonsuz kudret sahibi olan Allah Teâlâ'ya işaret etmektedir. Melekler ve hakîkî âlimler de, gerek öğrendikleri naklî deliller, gerekse müşâhede ettikleri aklî delillerden hareketle Allah'tan başka ilâh olmadığına şâhitlik ederler. O'nun birliğini ikrar edip inanırlar. Melekler bunu peygamberlere, peygamberler âlimlere, âlimler de bütün insanlara bu hakikati açıklarlar.

İşte kendisinden başka ilâh olmayan o Allah, insanlığın kurtuluşu için yegane din olarak yalnız kendisine kulluk ve teslimiyeti esas alan İslâm'ı belirlemiştir:

Allah Katında Makbul Din İslâm

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْإِسْلَامُ قف وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا
مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ط وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللّٰهِ فَإِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾

19. Şüphesiz Allah katında tek makbul din İslâm'dır. Ehl-i kitap, ancak kendilerine Peygamber'in hak olduğuna dâir bilgi geldikten sonra, aralarındaki kıskançlık yüzünden anlaşmazlığa düştüler. Artık kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse, şunu bilsin ki Allah, elbette hesâbı çok çabuk görendir.

اَلدِّينُ (din), sözlükte "hesap, taat, kulluk, mükâfat veya ceza olarak amellerin karşılığı" gibi mânalara gelir. Bu yönüyle kelime, itaat edenle itaat edilen arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. İtaat edilen ve hâkimiyeti elinde bulunduran taraf itibariyle sevap ümidi veya azap korkusuyla muhatapları, sorumluluklarını yerine getirmeye çağrıdır. İtaat eden taraf itibariyle ise selamet arzusu, korkuyla ümit arasında çarpan bir kalple itaat ve emre bağlılık mânası ifade eder. Terim olarak din, akıl sahiplerini kendi istek ve iradeleriyle iyiliğe ve mutluluğa yönlendiren, onların seçme özgürlüklerine bağlı fiillerini uhrevî kurtuluş ve saâdetleri istikâmetinde düzenleyen ilâhî bir kanundur.

اَلْإِسْلَامُ (İslâm), sözlükte "teslim olmak, itaat etmek, bağlanmak, sulh ve selâmet içinde olmak" anlamlarını ifade eder. Terim olarak ise İslâm, "Allah Teâlâ'nın peygamberleri vasıtasıyla bildirdiği dinî emir ve yasakların tamamını bütün varlığıyla kabul etmek, gereğini yapmak ve bunu ortaya koyan bir teslimiyet içinde olmaktır." Genelde Allah'tan gelen bütün hak dinlerin ortak adı, özelde de son olarak Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e indirilen dinin adı, İslâm'dır. Bu dine bağlananlara da "müslüman" denilir. İslâm, bir taraftan insanlarla Allah arasında bir mutabakatı ifade edip böylece yaratanın iradesiyle yaratılmışların iradesi arasında bir uyumu temin ederken, diğer taraftan irade ve akıl sahibi varlıklar arasında anlaşmazlık ve çekişmeleri önleyip uzlaşma sağlamakta, böylece bütün varlık âlemini mükemmel bir barış ve selâmet iklimine ulaştırmayı hedeflemektedir.

Âyette, Allah'ın hesap görmesinin çok çabuk olduğu hatırlatılarak, gerek Ehl-i kitap gerek başkalarından olsun Cenâb-ı Hakk'ın âyetlerini inkâr edenler uyarılmaktadır. Bununla birlikte Yüce Mevlâmız, kullarının peşini bırakmayıp kitaplısı ve kitapsızıyla hepsini ısrarla İslâm'ı kabule çağırmaktadır:

فَاِنْ حَٓاجُّوكَ فَقُلْ اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِؕ وَقُلْ لِلَّذ۪ينَ
اُو۫تُوا الْكِتَابَ وَالْاُمِّيّ۪نَ ءَاَسْلَمْتُمْؕ فَاِنْ اَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَاِنْ
تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُؕ وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِالْعِبَادِ۟ ﴿٢٠﴾

20. Buna rağmen Allah'ın dinî hakkında seninle tartışırlarsa onlara de ki: "Ben bütün varlığımla Allah'a teslim oldum; bana tâbi olanlar da O'na teslim oldular." Kendilerine kitap verilenlere ve dinden imandan habersiz ümmîlere de: "Siz de teslim oldunuz mu?" diye sor. Eğer teslim olurlarsa doğru yolu bulurlar. Yok eğer yüz çevirirlerse sana düşen sadece tebliğ etmektir. Allah, kullarını hakkiyle görmektedir.

Rivayete göre Allah Rasûlü (s.a.v.), bu âyeti Ehl-i kitaba okudu, onlar da "müslüman olduk" dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz yahudilere: "*Siz İsa'nın, şAllah'ın kelimesi, kulu ve rasûlü olduğuna ehâdet ediyor musunuz?*" diye sordu. Onlar: "Bundan Allah'a sığınırız!" dediler. Aynı şekilde hıristiyanlara: "*Siz*
ş *İsa'nın Allah'ın kulu ve rasûlü olduğuna ehâdet ediyor musunuz?*" diye sordu. Onlar da İsa'nın kul olduğunu söylemekten Allah'a sığınırız" dediler. İşte âyette "yok eğer yüz çevirirlerse" diye haber verilen husus budur. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân,* II, 19; Elmalılı, *Hak Dini,* II, 1067)

Burada hak din olan İslâm hakkında bir tartışma sözkonusu olduğunda Peygamber Efendimiz'in şahsında bir müslümanın nasıl bir tavır alması gerektiği öğretilmektedir. Şöyle demelidir: "Ben kendimi, kalbimi ve bütün varlığımı bana tâbi olanlarla birlikte sadece Allah'a teslim ettim. Allah'a yöneldim. Tertemiz, şeksiz, şüphesiz, hâlis ve muhlis bir sûrette Allah yolunu tuttum ve O'nun dinine bağlandım. O'na hiçbir şeyi ortak tutmadım. İbâdetimi ve duamı yalnızca O'na tahsîs ettim. Bu da tevhid dininin ta kendisidir."

Âyetteki, **"Kendilerine kitap verilenlere ve dinden imandan habersiz ümmîlere de"** (Âl-i İmrân 3/20) hitâbı, Allah Rasûlü'nün peygamberliğinin bütün insanlığa şamil olduğunun bir ilânıdır. Zira bu tasnifin dışında hiçbir insan zümresi kalmamaktadır. "Kitap verilenler", yahudi, hıristiyan ve benzerlerini içine alır. "Ümmîler" ise Arap müşrikleri ile kitapsız dinlere mensup olan herkesi içine alır. Peygamberin vazîfesi sadece tebliğ etmektir. O tebliğe uyanlar doğru yolu bulacaklardır. Uymayıp yüz çevirenler ise bu nimetten mahrum kalacaklardır. Ancak sorumlulukları peygambere değil, sadece kendilerine ait olacaktır.

Bu uyarıyı dikkate almak gerekir. Zira doğru yoldan yüz çevirip inkâra saplanan ve pervasızca büyük günahlara cür'et edenleri pek acıklı bir azap

beklemektedir:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّنَ بِغَيْرِ حَقٍّ لا وَيَقْتُلُونَ

الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ لا فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٢١﴾

نَاصِرِينَ ﴿٢٢﴾ اُولٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ز وَمَا لَهُمْ مِنْ

21. Şüphesiz Allah'ın âyetlerini inkâr eden, peygamberleri haksız yere öldüren ve kendilerine adâletli davranmayı öğütleyenleri de öldürenler yok mu, onları pek elem verici bir azap ile müjdele.

22. Onların bütün yaptıkları dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. Onları azaptan kurtaracak hiçbir yardımcıları da yoktur.

Bu iki âyette üç günahtan ve bunlara verilecek üç cezadan bahsedilir. Üç günah; âyetleri inkâr etmek, peygamberleri öldürmek ve adâleti emreden insanları öldürmektir. Verilecek üç ceza ise can yakıcı bir azap, dünya ve âhirette amellerin boşa gitmesi ve hiçbir yardımcının bulunmamasıdır.

Ehl-i kitaptan durumları sözkonusu şu kimseler böyle bedbahtlara etkili bir örnek olarak verilebilir:

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ اِلٰى كِتَابِ اللّٰهِ

لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ ذٰلِكَ

بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّا اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ صلى وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ

مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ اِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ

وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

23. Kendilerine kitaptan bir nasip verilenleri görmedin mi? Onlar, aralarında hakem olması için Allah'ın kitabına çağrılıyorlar da, sonra onlardan bir gürûh Allah'ın hükmünü kabulden yüz çeviriyor. Zâten bunlar dâimâ yüz çevirirler.

24. Bunun sebebi onların: "Sayılı birkaç gün dışında bize ateş asla dokunmayacak" demeleridir. Uydurdukları bu tür yalanlar, dinleri hususunda kendilerini aldatmıştır.

25. Geleceğinde hiç şüphe olmayan kıyâmet günü hesaba çekmek için onları bir araya topladığımızda halleri nice olacak? Çünkü o gün herkes iyi-kötü ne yapmışsa karşılığını eksiksiz alacak ve hiç kimseye haksızlık edilmeyecektir.

Âyetlerin iniş sebebiyle alakalı şöyle bir olay anlatılır:

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), bir defasında yahudileri imana dâvet etmek için okullarına gitmişti. Başkanları olan Nuaym b. Amr Efendimiz'e: "Sen hangi dindensin?" diye sordu. Peygamberimiz de: "İbrâhim'in dinindenim" dedi. Nuaym: "Fakat İbrâhim yahudi idi" deyince Peygamberimiz: "Öyleyse bu konuda bizimle sizin aranızda hakem Tevrat'tır. Onu getirin bakalım!" dedi, fakat onlar getirmek istemediler. Aynı durum, yahudilerle ilgili bir recm hâdisesinde de tekerrür etmiştir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VII, 188)

Bu şekilde iniş sebepleri olmakla birlikte, âyetlerden asıl hedeflenen mâna, belirli bir zaman ve zeminde vuku bulmuş bir hâdiseye değinmenin ötesinde, bir taraftan Allah'a inandıklarını söyleyen, diğer taraftan da O'nun emir ve yasaklarına tâbi olmaktan ve Allah'ın kitâbını hakem kılmaktan kaçınan kimselerin, özellikle din âlimleri ve toplum önderlerinin çelişkilerini ortaya koymaktır.

Şunu belirtelim ki "din", gerçekten ciddiye alınması gereken bir husustur. Zira dünyadaki amellerimiz dinin kâidelerine göre değerlendirmeye tâbi tutulacak ve âhiret hayatımız buna göre tanzim edilecektir. Ölüm, tekrar diriliş ve mahşerde Allah'ın huzurunda toplanmak kaçınılmazdır. Hiçbir ferdin bunun dışında tutulması mümkün değildir. Orada inceden inceye hesaplar görülecek, ilâhî takdire göre herkese amelinin karşılığı tam olarak verilecek ve kimseye en küçük bir haksızlık yapılmayacaktır. O halde bütün insanların din hususunda kuruntu ve hayallerden vazgeçip Hak katında gerçek din olan İslâm'ı seçmeleri ve ona göre bir hayat yaşamaları zarûrîdir.

Zira kullarına bir lutuf olarak hak dinî gönderen Allah Teâlâ, istediği her şeyi yapabilecek, va'dettiklerini yerine getirebilecek sonsuz kudret ve izzet sahibidir:

Ey Mülkün Sâhibi Olan Allahım

قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَٓاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَٓاءُۘ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَٓاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَٓاءُۜ بِيَدِكَ الْخَيْرُۜ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٢٦﴾

26. De ki: "Ey mülkün gerçek sahibi olan Allah! Sen dilediğine mülkü verirsin, dilediğinden mülkü çekip alırsın; dilediğini yüceltip aziz kılar, dilediğini alçaltıp zelil edersin. Bütün hayırlar yalnız senin elindedir. Şüphesiz sen, her şeye kâdirsin.

اَلْمُلْكُ (mülk) kelimesi; "peygamberlik, kudret, idare etme kuvveti, zafer, hâkimiyet, ilim, servet, itibar, akıl ve sıhhat gibi maddî ve mânevî imkânlar" mânalarını ihtiva eder. Buna göre مَالِكُ الْمُلْكِ (mâlikü'l-mülk) olan Allah Teâlâ, sayılan bu imkânların hepsinin mutlak olarak sahibidir. O, bu nimetlerden istediği kullarına dilediğini vermekte nihâyetsiz bir kudret ve iradeye maliktir.

Âyet-i kerîmenin iniş sebebiyle ilgili bir rivayet şöyledir:

Hendek savaşının yapıldığı yılda Rasûlullah, kazılacak hendeği belirlemiş, Medine halkından her on kişiye kırk arşınlık yer göstermişti. Aralarında Selman-ı Farisi'nin de bulunduğu grup, kendilerine düşen yeri kazarlarken hendeğin orta yerinde büyük bir kaya çıktı. Kayayı kırmaya uğraştılar, fakat başaramadılar. Durumu Allah Rasûlü'ne arzettiler. Efendimiz gelip hendeğe indi, Selman'ın elinden balyozu aldı, taşa bir vurdu, taş çatladı ve öyle bir kıvılcım çıktı ki, karanlık bir odadaki kandil gibi etrafı aydınlattı. Rasûlullah bir fetih tekbiri aldı, oradakiler de tekbir getirdiler. İkinci bir darbe daha indirdi, yine öyle bir şimşek çaktı ve yine tekbir getirdiler. Üçüncü bir darbe daha vurdu, taşı parçaladı ve yine öyle bir şimşek daha çaktı. Aynı şekilde bir tekbir daha getirdiler.

Efendimiz birinci çakan ışıkta kendisine Hıyre'nin ve Kisra'nın şehirlerinin köşkleri göründüğünü; ikinci ışıkta Rum diyarının kırmızı köşkleri göründüğünü; üçüncü ışıkta ise San'a'nın köşkleri göründüğünü haber verdi. Cebrâil (a.s.) da, ümmet-i Muhammed'in kısa zaman sonra bunları ele geçireceklerini müjdeledi. Buna müslümanlar çok sevindiler. Münafıklar ise:

"Ne tuhaf insanlarsınız! Muhammed sizi boş ümitlerle oyalıyor, asılsız va'dlerde bulunuyor, Medine'den Hıyre ve Rum kralının şehirlerinin köşklerini gördüğünü ve sizin bunları fethedeceğinizi söylüyor. Halbuki savaşa çıkmaya bile gücünüz yetmiyor da korkunuzdan hendek kazıyorsunuz" dediler. Bu ve

benzeri hâdiseler üzerine bu âyet-i kerîme indi. (Zemahşerî, *el-Ke âf,* I, 168; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 4-5)

"Mülk"ten maksat ister peygamberlik, ister dünya hâkimiyeti, isterse yukarıda zikredilen diğer mânalardan biri olsun, fark etmez, Cenâb-ı Hak bunları dilediğine lutfeder, dilediğinden de çekip geri alır. Nitekim peygamberler asırlar boyu hep İsrâiloğulları neslinden devam etmiştir. Bu sebeple onlar, Tevrat'ta gelmesi müjdelenen son peygamberin de yine kendilerinden olmasını bekliyorlardı. Bunu tabii bir hak olarak görüyorlardı. Fakat Allah Teâlâ, işledikleri günahlar ve nankörlükleri sebebiyle bu nimeti onların elinden aldı ve Araplar'ın seçkin kolu Kureyş'ten Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ihsân etti. Efendimiz Medine'de İslâm devletini kurdu ve kısa zamanda Arap Yarımadası'na hakim oldu. Fazla zaman geçmeden de Bizans ve İran imparatorlukları fethedildi, İslâm devletinin sınırları İstanbul'a, Kafkaslar'a ve İspanya'ya kadar genişledi.

Cenâb-ı Hakk'ın sınırsız kudret tecellilerinden biri de şudur:

تُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ ۘ وَتُخْرِجُ الْحَىَّ
مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَىِّ ۘ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾

27. Geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katarsın. Ölüden diri, diriden de ölü çıkarırsın. Dilediğin kimseyi de hesapsız rızıklandırırsın.

Âyet-i kerimeyle ilgili olarak iki mâna üzerinde durmak mümkündür.

Birincisi; Allah Teâlâ bazan geceyi kısaltır, ondan kalan kısmı gündüze ilâve eder. Bazan de tam aksine gündüzü kısaltır, ondan kalan kısmı geceye ilâve eder. Zaman gelir, mevsimlerin normal şartlarda işlediği yerlerde, gece on beş saat, gündüz dokuz saat; zaman gelir tam tersine gündüz on beş saat, gece de dokuz saat olur. Cenâb-ı Hak, dünyanın nizamını buna bağlamıştır.

İkincisi; Allah, gündüzün peşinden geceyi getirir, dünyayı karanlığa büründürür. Sonra gecenin peşinden gündüzü getirir ve dünyayı aydınlatır. Böylece biri diğerinin peşinden birbirini takip eder dururlar.

Burada yeryüzünün peygamberlerin getirdiği hidâyet, ilim ve irfan nurlarıyla aydınlandıktan sonra, bunların tesirinin azalmasıyla tekrar küfür ve cehâlet karanlıklarına bürünebileceğine; yeni bir peygamberin gelmesiyle karanlıktan sonra tekrar etrafı aydınlığın sarmasının mümkün olabileceğine de bir işaret vardır. (bk. Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât,* I, 140)

"Ölüden diri, diriden de ölü çıkarırsın" (Âl-i İmrân 3/27) ifadesi, maddî hayatla ilgili olabileceği gibi mânevî hayatla ilgili de olabilir. Kur'ân-ı Kerîm'in "öldürme ve diriltme" kelimelerini kullandığı mânaları dikkate aldığımızda her

ikisi de mümkündür. Allah Teâlâ dâneden başağı, başaktan dâneyi; çekirdekten ağacı, ağaçtan çekirdeği; meniden canlı organizmayı, canlı organizmadan meniyi; yumurtadan kuşu, kuştan yumurtayı çıkarır. Aynı şekilde Yüce Rabbimiz, kötüden iyiyi, iyiden kötüyü; kâfirden mü'mini, mü'minden kâfiri; âlimden câhili, câhilden âlimi çıkarır. Cenâb-ı Hakk'ın günah ve bozgunculukta çok ileri gitmiş toplumların içinden peygamberler çıkarmış olması buna güzel bir misaldir. Dolayısıyla ümmî bir topluluktan tüm insanlığa rahmet olacak son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'i çıkarması ve onun getirdiği dine gönülden bağlananları şan ve şerefin zirvesine yükseltmesi ve onları insanlık için örnek bir ümmet kılması normal karşılanmalıdır.

İşte Allah Teâlâ'yı bu sıfatlarıyla tanımak ve bu irfanla O'na kulluk etmek gereklidir. Bu bakımdan mü'minler, Allah'a imanın kıymetini bilmek ve onu kaybetmemek hususunda şöyle ikaz edilmektedirler:

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَۚ وَمَنْ يَفْعَلْ
ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فٖي شَيْءٍ اِلَّٓا اَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقٰيةًۜ وَيُحَذِّرُكُمُ
اللّٰهُ نَفْسَهُۜ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصٖيرُ ﴿٢٨﴾

28. Mü'minler, sakın mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesinler. Kim böyle yaparsa, artık onun Allah ile irtibatı tamâmen kopmuş olur. Ancak kâfirlerden gelebilecek tehlikelerden korkarsanız ölçülü bir şekilde onlara dostluk gösterebilirsiniz. Yine de Allah sizi azabından sakındırıyor. Çünkü sonunda dönüş, yalnız Allah'adır.

Âyet-i kerîmenin iniş sebebiyle ilgili şu olaylar nakledilir:

Medine'de bir kısım yahudiler, belki dinleri hakkında fitneye düşürürüz arzusuyla Ensâr'dan bazı müslümanlarla dostluk kuruyorlardı. Rifâa b. Munzir ve Abdullah b. Cubeyr gibi sahâbeler Ensâr'dan o kişilere: "Bu yahudilerden uzak durun, onlarla birlikte bulunmaktan ve onlara dost olmaktan sakının ki sizi dininizde fitneye düşürmesinler" dediler. Fakat onlara dostluk beslemekte ve onlarla birlikte olmakta ısrar ettiler. Bunun üzerine bu âyet indi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* III, 309; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 104)

Bu âyet, münafıklardan Abdullah b. Ubeyy ve arkadaşları hakkında nâzil olmuştur. Onlar, yahudileri ve müşrikleri severler, onlara dost olurlar, belki Allah'ın Rasûlü (s.a.v.)'e karşı zafer kazanırlar umuduyla müslümanların haberlerini onlara taşırlardı. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 105)

Âyet-i kerîmenin, bu ve benzeri olaylar gibi iniş sebebi husûsî olsa da hükmü ve mânası umûmîdir.

Bir mü'minin, küfrüne râzı olmak sûretiyle bir kâfirle dost olması kesinlikle yasaktır. Çünkü bu tarz bir davranış, kâfiri dininde ve inkârında tasvip etme mânası taşır. Küfrü tasvip ise küfürdür. Ancak başka bir kısım âyetlerin (bk. Mümtehene 60/8) ve Peygamber Efendimiz'in uygulamalarının gösterdiği gibi dünyevî meselelerde kâfirlerle güzel ilişkilerde bulunmak câizdir. Mü'minler, hiç kimseye karşı iyi davranmaktan, adâlet ve ihsândan menedilmiş değillerdir. İnsan haklarına riâyet, ahde vefâ, ciddiyet, merhamet ve yardımseverlik aslında imanın gereği olan güzel huylardır. Güzel huy ise mü'minin şiarıdır. Fakat bu, mânevî değerleri zedelemeyecek, İslâm'ın insana bakışını, ona sevgi, hoşgörü ve iyilik duygularıyla yaklaşma anlayışını simgeleyecek ve dünya hayatının barış ve istikrara kavuşmasına yardımcı olacak bir tarzda olmalıdır. Burada çok hassas bir denge vardır. O dengenin iyi korunması ve müslümanların fert ve toplum olarak hiçbir zarar görmeyecekleri bir usulün takip edilmesi gerekir.

Bu bakımdan âyet-i kerîmede bahsedilen dostluk "inanç birliği veya yakınlığı sebebiyle muhabbet besleme, gönül verme, güven duyma ve bel bağlama" mânasında kullanılmıştır. Çünkü âyetin devamında gelen **"Kim böyle yaparsa, artık onun Allah ile irtibatı tamâmen kopmuş olur"** (Âl-i İmrân 3/28) tehdidi, yasaklanan dostluğun İslâm'ın ruhuyla bağdaşmayan, imanı tehlikeye sokan ve müslümanların zararına olan dostluklar olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı kesinlikle mü'minler, kâfirlerle içli dışlı olmaktan ve yakın dostluktan sakınmalıdırlar.

Ancak mü'minlerin, kâfirlerden gelebilecek tehlikelerden korunabilmek için kalplerindeki imanın kıvâmına dikkat ederek "takiyye" yapmaları mümkündür. Takiyye, "insanların şerrinden korunmak için, gerçek niyetini belli etmeden onların arzusuna uygun hareket etmek" demektir. Nitekim **"Kalbi imanla dopdolu ve doygun olduğu halde baskı altında kalarak inkâra zorlanıp da bunu ancak diliyle yapan hâriç; bu durumda kalan kimse inkâr sözünü söyleyebilir"** (Nahl 16/106) âyeti de bu hususa dikkat çekmektedir.

Dolayısıyla âyette bahsedilen takiyye, zarûretten doğan ve ruhsat ifade eden istisnâi bir durumdur. Müslüman, mecbur kalmadığı sürece bu yollara tevessül etmemelidir. Zira bu zaruret sınırını aşıp alışkanlık hâline gelmeye başladığında imanın zaafiyete uğramasına, müslümanın şahsiyetinde bozulmalara ve beşeri münâsebetlerde güven bunalımına yol açabilir. Bu bakımdan Allah, nihâî dönüşün kendisine olduğunu hatırlatarak azâbına uğramaktan kullarını sakındırmaktadır.

Şimdi gelen âyetlerde de benzeri uyarı ve sakındırmalar devam ediyor:

قُلْ إِنْ تُخْفُوا مَا فِى صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ ۜ وَيَعْلَمُ مَا فِى

السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ تَجِدُ
كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًاۚ وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُٓوءٍۚ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ
بَيْنَهَا وَبَيْنَهُٓ اَمَدًا بَعِيدًاۜ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُۜ وَاللّٰهُ رَؤُ۫فٌ بِالْعِبَادِ۟ ﴿٣٠﴾

29. De ki: "İçinizdekini gizleseniz de açığa vursanız da Allah onu bilir. O, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Allah'ın her şeye gücü yeter.

30. Kıyâmet günü herkes dünyada iken yaptığı iyilik ve kötülükleri önünde hazır bulacak; ama kendisi ile günahları arasında çok uzun bir mesafe olmasını isteyecek. Allah sizi azabından sakındırıyor. Çünkü Allah, kullarına çok şefkatlidir.

Allah Teâlâ'nın muttali olmadığı ve cezalandırmaya gücünün yetmediği hiçbir kötülük bulunmadığına göre O'nun emrine aykırı davranmaktan sakınmak gerekir. Bu sebeple Yüce Rabbimiz, gönderdiği ilâhî tâlimatlarla bizleri kendi azap ve gazabına karşı uyarmaktadır. Çünkü O, kullarına karşı sonsuz şefkat ve merhamet sahibidir. Ancak O'nun şefkat, merhamet ve muhabbetine erişmek için de insanlığa en büyük nimet olarak lutfettiği Rasûl-i Ekremi'ne ittiba şarttır:

وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣١﴾ قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۜ

31. Rasûlüm! De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Bu âyetin iniş sebebi hakkında tefsirlerde şu bilgilere yer verilmiştir:

Rivayete göre Allah Rasûlü (s.a.v.) yahudileri İslâm'a çağırdığında onların: "Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz. (bk. Mâide 5/18) Biz Allah'ı, senin söylediğinden daha çok severiz" demeleri üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 16)

Başka bir rivayete göre ise Peygamberimiz (s.a.v.), Kureyşliler Mescid-i Harâm'da putlara taparken yanlarına uğrayıp: *"Ey Kurey   topluluğu, Allah'a yemin olsun ki siz babanız İbrâhim'in dinine kar   ı çıkıyorsunuz"* buyurdu. Kureyşliler de: "Biz bu putlara Allah Teâlâ'ya olan sevgimizden ve bunlar bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye tapınıyoruz" (bk. Zümer 39/3) dediler de bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII,16; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 105)

İnanç ve ameli ne olursa olsun herkes Allah Teâlâ'yı sevdiğini iddia edebilir. Fakat muhabbet, sadece iddiadan ibaret değildir; onun varlığını gösteren delil ve

işaretlere ihtiyaç vardır. Âyet-i kerîme, Allah'ı seven bir kişinin, O'nun gazabını çekecek şeylerden mutlaka kaçınması ve hidâyet rehberi olarak gönderdiği Rasûlullah (s.a.v.)'e ittiba etmesi gerektiğini şart koşmaktadır.

Hasan Basrî (k.s.) şu öğüdü verir:

"Sakın ola ki, *«Ki i sevdiği ile beraberdir»* (Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 165) hadis-i şerifi senin için bir aldanma sebebi olmasın. Sen iyileri sevsen de, onlara ancak yararlı işler yapmakla katılabilirsin. Yahudiler de, hıristiyanlar da peygamberlerini severler. Ne var ki onlarla hiç bağlantıları yoktur."

Hasan Basrî'nin bu cümlesi üzerine İmam Gazalî (k.s.) şu açıklamayı yapmıştır:

"*«Ki i sevdiği ile beraberdir»* hadis-i şerifi, yapılan işlerin pek çoğunda, hiç değilse bir kısmında ortak yan bulunmaz ise, kuru sevgi hiçbir mâna ifade etmez." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye,* s. 318-319)

Şu misâller Rasûlullah (s.a.v.)'in izinden yürüme ve onun sünnetine uyma bakımından ne kadar ibretlidir:

Bişr-i Hafî (r.h.) der ki:

"Bir gece rüyâmda Fahr-i Âlem Efendimiz (s.a.v.)'i gördüm. Bana dedi ki:

«–Ey Bişr! Allah senin değerini niçin yüceltti, bilir misin?»

«–Hayır yâ Rasûlallah!» dedim. Buyurdu ki:

«–Benim sünnetime uyman, sâlih kimselerin hizmetinde bulunman, din kardeşlerine öğüt vermen, ashâbımı ve Ehl-i Beyt'imi sevmen, seni sâlihlerin makâmına yükseltti.»" (Mahir İz, *Tasavvuf*, s. 184)

Sünnet-i seniyyeye ittibaya güzel bir misal de şanlı tarihimizden verelim:

II. Abdülhamid Hân'ın hanımı şöyle anlatıyor:

"Abdülhamid Hân, yatağının başında dâimâ temiz bir tuğla bulundururdu. Yataktan kalktığında çeşme mahalline gidene kadar abdestsiz yere basmamak için tuğlayla teyemmüm ederdi. Bir keresinde bunun sebebini sorduğumda:

«–Bunca müslümanların halîfesi olarak, biz sünnet ölçülerine dikkat etmezsek, ümmet-i Muhammed bundan zarar görür!..» diye karşılık verdi."

Zira insan, Peygamber'e uyarak Allah'a itaat etmiş, Allah'a etmek sûretiyle de O'nun sevgisini kazanmış olur. Çünkü Allah, kendisine itaat edenleri sever. Dolayısıyla eğer Peygamber'e ittiba yoksa, bahsedilen sevgi de yok demektir. Bu sebepledir ki bir sonraki âyet Allah ve Rasûlü'ne itaati emretmektedir:

قُلْ أَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾

32. De ki: "Allah'a ve Peygamber'e itaat edin." Eğer yüz çevirirlerse, bilsinler ki Allah, kâfirleri sevmez.

Rivayete göre, bir önceki âyet-i kerîme nâzil olunca Abdullah b. Ubeyy:

“Muhammed kendine itaati Allah’a itaat gibi kıldı. Bize, hıristiyanların İsa’yı sevdiği gibi kendisini sevmemizi emrediyor” dedi de bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* VIII, 17)

“Allah ve Rasûlü’ne itaat”, Allah Teâlâ’nın Peygamberi vasıtasıyla bildirmiş olduğu emirlerine uymak ve yasaklarından kaçınmaktır. **“Peygamber’e itâat eden, Allah’a itaat etmiş olur”** (Nisâ 4/80) âyetinin beyânıyla Peygambere itaat Allah’a itaat; diğer açıdan Peygambere yüz çevirmek de Allah’a yüz çevirmektir. Allah ve peygamberine yüz çevirmek, küfürdür.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), kendisine itaatin gerekliliği konusunda şöyle buyurmuştur:

“Ümmetimin hepsi cennete gireceklerdir. Ancak inad edenler müstesna.” Bunun üzerine ashâb: “Cennete girmeyi kim istemez ki?” dediler. Allah Rasûlü (s.a.v.):

“Bana itâat eden cennete girer. Kim de bana âsî olursa o cennete girmeyi istememi tir.” (Buhârî, İ‘tisâm 2)

Câbir b. Abdillah (r.a.)’ın rivayet ettiği şu hâdise de dikkat çekicidir:

Peygamberimiz (s.a.v.) bir defasında uyurken melekler geldiler. Biri diğerine, “O şimdi uyumaktadır” dedi. Öteki ise, “Onun gözü uyumakta fakat kalbi uyanıktır?” dedi. Birbirlerine: “Bu arkadaşınızın bir misâli vardır; onu bu misalle anlatınız” dediler ve şöyle anlattılar:

“O, bir adama benzer ki bir ev yaptırmış, sonra o evde ziyâfet hazırlamış ve bir dâvetçi göndermiştir. Kim dâvetçiye kulak vermişse o eve girmiş ve hazırlanan yemekten yemiştir. Kim de dâvetçiye kulak vermemişse o eve girmemiş ve yemekten de yememiştir.”

Sonra, “Bunu açıklayınız da o iyice anlasın” deyip şöyle devam ettiler:

“Bu ev cennettir. Dâvetçi Hz. Muhammed (s.a.v.)’dir. Muhammed’e itâat eden Allah’a itâat etmiş, Muhammed’e âsî olan Allah’a âsî olmuştur...” (Buhârî, İ‘tisâm 2)

Şimdi de Cenâb-ı Hakk’ın cennet dâvetine uyan ve insanları da bu dâvete uymaya çağıran peygamberler silsilesine dikkat çekmek üzere buyruluyor ki:

Allah'ın Seçtiği Peygamberler

إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰٓى اٰدَمَ وَنُوحًا وَاٰلَ اِبْرٰه۪يمَ وَاٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعَالَم۪ينَۙ ﴿٣٣﴾
ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍۜ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌۚ ﴿٣٤﴾

33. Muhakkak ki Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim âilesini ve İmrân âilesini tertemiz bir hülâsa hâlinde seçip bütün insanlık üzerine üstün kılmıştır.

34. Bunlar birbirininin zürriyetinden gelmedir. Allah, hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

اَلْاِصْطِفَاءُ (ıstıfâ) sözlükte bir şeyin en temizini, en saf ve hâlis olan özünü seçip almaktır. "Tasfiye" ise bir şeyin karışığını giderip özünü çıkarmak, saf olanı karışık olandan süzüp ayırmaktır. Mesela bir madeni eritip ayıklayarak cevherini almak bir ıstıfa olduğu gibi, o cevherler arasından herhangi bir işe elverişli olanının seçip almak da yine bir ıstıfadır. Âyette bahsedilen "ıstıfa", sonsuz ilim ve hikmet sahibi olan Allah Teâlâ'nın yaratılış sırasında uyguladığı ıstıfa kanunudur. Bu ilâhî kanun gereğince Cenâb-ı Hak, bir yönden saf ve temiz olanı yaratıp ona vücut verirken, diğer yönden temiz olanları da olmayanlardan ayırmaktadır. Bu çift yönlü oluş, birlikte cereyan etmektedir.

Bu âyetlerde, İmrân âilesinden gelen Hz. Meryem'den doğup ileride peygamber gönderilecek olan Hz. İsa'nın da Allah'ın seçkin bir kulu olduğu, bunun ötesinde başka bir vasıf taşımadığı hususunda fikrî bir hazırlık yapıldığı söylenebilir.

Öncelikle Hz. Meryem'in doğumundan söz edilerek buyruluyor ki:

اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرٰنَ رَبِّ اِنّ۪ي نَذَرْتُ لَكَ مَا ف۪ي بَطْن۪ي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ
مِنّ۪يۚ اِنَّكَ اَنْتَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنّ۪ي
وَضَعْتُهَٓا اُنْثٰىۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْۜ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰىۚ
وَاِنّ۪ي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَاِنّ۪ٓي اُع۪يذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّج۪يمِ ﴿٣٦﴾

35. Bir zamanlar İmrân'ın hanımı şöyle demişti: "Rabbim! Karnımdaki çocuğu her kayıttan azâde olarak senin hizmetine adadım; bunu benden kabul buyur. Şüphesiz sen, duaları işiten, maksat ve niyetleri bilensin."

36. Nihâyet çocuğu doğurunca, Allah onun ne doğurduğunu pek iyi bildiği halde: "Rabbim, ben bir kız çocuk doğurdum. Halbuki erkek kız gibi değildir. Ona Meryem ismini verdim. Onu ve zürriyetini kovulmuş

şeytandan korumanı senden istiyorum" dedi.

İmrân'ın hanımı, Hz. Meryem'in annesidir. İsmi kaynaklarda "Hanne" olarak geçer. İmrân da Hz. İsa'nın dedesidir. Hanne, hamile olduğunu hissedince, karnında bulunan çocuğu kayıtsız şartsız Allah'a kulluğa veya mâbette hizmete adamış ve Allah'tan bunu kabul etmesini istemiştir. Fakat Hanne erkek çocuk beklerken, bir kız çocuğu dünyaya getirmiştir. Çünkü mâbette hizmet edecek birinin erkek olması örf ve adetlere daha uygundu. Hizmetin keyfiyeti, âdâbı ve devamlılığı bakımından da güzel olan buydu. Bu sebeple bir üzüntü ve mahcubiyet ifadesi olarak **"Rabbim, ben bir kız çocuk doğurdum. Halbuki erkek kız gibi değildir"** (Âl-i İmrân 3/36) demiştir.

Hanne çocuğuna Meryem ismini vermiştir. Onların dilinde "Meryem", "ibâdete düşkün, âbide kadın" mânasına gelmekteydi. Burada İslâm'ın çocuklara güzel isimler koyma emrinin bir tatbikatı ve bu konuda örnek bir davranış görülmektedir. Yine Hanne, bizlere numûne-i imtisâl olacak şekilde, çocuğu ve onun zürriyeti için Allah'a dua etmiştir. Onu ve neslini kovulmuş şeytanın şerrinden koruması, hepsinin ihlâslı birer müslüman olabilmeleri için Cenâb-ı Hakk'a niyaz etmiştir. Anne-babanın, evlatları için yaptıkları dualar, geri çevrilmeyecek dualardandır. Nitekim sonraki âyet bu gerçeğin bir şâhidi niteliğindedir:

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَاَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًاۙ وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّاۜ كُلَّمَا دَخَلَ
عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَۙ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًاۚ قَالَ يَا مَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَاۜ
قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾

37. Hemen Rabbi Meryem'i memnûniyetle kabul buyurdu, onu en güzel şekilde büyütüp yetiştirdi ve onu Zekeriya'nın himâyesine verdi. Zekeriya ne zaman mâbette onun yanına girse, orada değişik bir rızık bulur da: "Ey Meryem! Bu sana nereden ve nasıl geliyor?" diye sorardı. Meryem ise: "O, Allah'tan geliyor. Şüphesiz Allah, dilediğini hesapsız olarak rızıklandırır" derdi.

Allah Teâlâ, Hanne'nin duasına icâbetle hem adadığı kız çocuğunu, hem de onun hakkında yaptığı duayı kabul etmiş, Meryem ve neslini şeytanın şerrinden korumuştur. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Doğan her çocuğa eytan dokunur da bu dokunma sebebiyle o çığlıklar atarak doğar. Meryem oğlu İsa bundan müstesnâdır." (Buhârî, Enbiyâ 44; Müslim, Fezâil 146)

Hz. Zekeriya, mâbette Meryem'in kalması için merdivenle çıkılır özel bir oda

tahsis etmişti. Bu oda âyette "mihrap" kelimesiyle ifade edilmiştir. Bizim kültürümüzde ise mihrap, bilindiği üzere cami ve mescitlerin ön tarafında imamın duracağı belli yerdir. Dolayısıyla burada bu kelime, dilimizdeki yaygın anlamında kullanılmamıştır.

Hz. Zekeriya, Meryem'in kaldığı yere her gittikçe onun yanında güzel rızıklar, yiyecek ve içecekler; kışın yaz meyveleri, yazın kış meyveleri görürdü. Hayretle bu rızıkların nereden ve nasıl geldiğini sorar, Meryem de **"O, Allah katındandır"** (Âl-i İmrân 3/37) derdi.

Bu gerçeği yakînî olarak görüp hisseden Hz. Zekeriya, Allah'ın sonsuz kudretine olan imanı kat kat artmış bir halde şöyle yalvarmaktan kendini alamaz:

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ ۚ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً ۚ إِنَّكَ
سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلَٰئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ ۙ
أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا
مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ
وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ ۖ قَالَ كَذَٰلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ
لِي آيَةً ۖ قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا ۗ وَاذْكُرْ رَبَّكَ
كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٤١﴾

38. Orada Zekeriya Rabbine şöyle niyazda bulundu: "Rabbim! Bana katından tertemiz bir evlat ihsân eyle. Şüphesiz ki sen, duaları hakkiyle işitensin."

39. Zekeriya, mâbette durmuş namaz kılarken melekler ona şöyle seslendi: "Allah sana Yahya isminde bir evladın olacağını müjdeliyor. O, Allah'tan bir kelime olan İsa'yı doğrulayacak, hem kavminin efendisi olacak, dünya zevklerinden uzak bir hayat sürecek, hem de sâlih kullar arasından seçilmiş bir peygamber olacaktır."

40. Zekeriya: "Rabbim! Bana ihtiyarlık gelip çatmışken ve hanımım da kısırken, benim nasıl oğlum olabilir?" dedi. Rabbi de: "İşte Allah, dilediğini böyle yapar" buyurdu.

41. Zekeriya: "Rabbim! O halde oğlum olacağına dâir bana açık bir delil göster" dedi. Rabbi de: "Senin istediğin delil, işaretle anlaşman dışında üç gün insanlarla konuşamamandır. Bu esnâda Rabbini çok zikret ve O'nu

sabah akşam tesbih et" buyurdu.

39. âyet-i kerîmede Hz. Yahya'nın dört mühim hususiyetine dikkat çekilmektedir:

Allah'tan bir kelime olan Hz. İsa'yı tasdik edici olması. Hz. İsa, babasız bir şekilde sırf Allah Teâlâ'nın "Ol!" emriyle dünyaya geldiği için "kelime" olarak isimlendirilmiştir. Bu tasdik, Yahya'nın ana karnına düşmesiyle başlamıştır. Çünkü hayız ve nifastan kesilmiş, kısır, çok ihtiyar bir kadının hamile kalması âdetullâha aykırı bir durumdur. Dolayısıyla Yahya, Cenab-ı Hakk'ın âdete aykırı şeyler yaratabileceğine ve dilediğini yapabileceğine fiilen bir şâhittir. Şu halde burada Meryem'in de, normal şartların dışında hamile olabileceğini bir tasdik sözkonusudur.

Seyyid olması. Hz. Yahya mü'minlerin efendisi; ilim, hilim, kerem, ibâdet ve takvâ hususlarında toplumun önderi; bâtıla tenezzül etmeden en güzel şekilde insanların rızâsını kazanabilen; yaşıtlarına üstün ve liderliğe lâyık bir insandı. Çünkü o, hiçbir hatâya bulaşmamış, hiçbir günahla kınanmamış ve hiçbir mâsiyeti de arzu etmemiştir.

Hasûr olması. اَلْحَصُورُ (hasûr); nefsine hâkim; kudreti olduğu halde nefsini bütün şehvetlerden, arzulardan hapseden, muhâfaza eden, bunu fazlasıyla ve lâyıkıyla yapan demektir.

Sâlihlerden bir peygamber olması. اَلصَّلَاحُ (salâh), hayrın her türlüsünü içine alan bir sıfattır. Hz. Yahya, peygamberlerin sulbünden gelmiş, sâlihler içinde yetişmiş ve vakti geldiğinde de ilâhî vahye mazhariyetle peygamberlik rütbesine erişmiştir.

Zekeriya (a.s.), melekler tarafından kendisine verilen müjdeye çok sevinmiş, imkânsız gibi gözüken bir şeyin gerçekleşecek olmasına hayretini gizleyememiş, hamileliğin gerçekleştiğine dâir kendisine bir alâmetin gösterilmesini istemiştir. Bu niyaza karşılık bir taraftan "konuşmama", diğer taraftan ise "zikirle" emredilmesiyle ilgili iki farklı tefsir yapılabilir:

Birincisi; bu konuşmama sadece dünya işleriyle alakalı idi. Fakat Allah'ı zikir ve tesbih konusunda ise dili normal olarak çalışıyordu. Görüldüğü üzere bu da ayrı bir mûcizedir.

İkincisi; buradaki çok çok zikirden maksat kalple zikirdir. Zekeriya (a.s.), diliyle sükût etmekle birlikte, kalbiyle dâimâ zikir hâlinde bulunmak ve Allah'ı asla unutmamakla emrolunmuştur. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 37)

Burada söz tekrar Hz. Meryem'e gelmektedir:

وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰيكِ

مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾ عَلٰى نِسَٓاءِ الْعَالَمِينَ ﴿٤٢﴾ يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي

42. Bir vakit melekler şöyle demişti: “Meryem! Şüphesiz ki Allah seni seçti, tertemiz yaptı ve seni dünyadaki bütün kadınlara üstün kıldı.”

43. “Meryem! Rabbine gönülden itaat et, secdeye kapan ve rukû edenlerle beraber sen de rukû et.”

42. âyette Hz. Meryem’in “iki kez seçildiği”nden ve “tertemiz kılındığı”ndan bahsedilir:

Birinci seçilişi: Allah onu, kadın olmasına rağmen geleneğe aykırı bir şekilde Beyt-i Makdis’in hizmetine seçmiştir. Onu kendi katından cennet nimetleriyle rızıklandırmıştır. Sadece ibâdetle meşgul olabilmesi için diğer meşgalelerden uzaklaştırmış, bu bakımdan ona çeşitli lutuf ve ihsânlarda bulunmuştur. Ona meleklerin konuşmalarını duyabilme mertebesini lutfetmiştir.

İkinci seçilişi: Hz. İsa’yı babasız dünyaya getirmiştir. Hz. İsa, doğar doğmaz konuşarak, annesiyle alakalı ileri sürülen iftira ve töhmetleri bertaraf etmiş; onun tertemiz olduğuna şehâdette bulunmuştur. Allah onu ve oğlunu bütün insanlar için bir mûcize kılmıştır.

Cenab-ı Hak Hz. Meryem’i tertemiz kılmıştır: Onu günah ve isyandan uzaklaştırmış, her türlü çirkin söz ve fiilden beri kılmış, erkeklerin dokunmasından, hayız ve nifastan da temiz tutmuştur. Özellikle yahudilerin iftiralarından uzak olduğunu açıkça beyân etmiştir. (bk. Zemahşerî, *el-Ke âf,* I, 174; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* VIII, 38)

Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Meryem’in faziletiyle alakalı olarak şöyle buyurur:

“Cennet ehlinin en hayırlı kadını İmrân kızı Meryem ve yine onların en hayırlısı Huveylid kızı Hatice’dir.” (Buhârî, Enbiyâ’ 45; Müslim, Fezailü Sahâbe 69)

“Erkeklerden kemâle erenler çoktur. Fakat hanımlardan sadece İmrân kızı Meryem, Firavun’un hanımı Âsiye kemâle ermi tir.” (Buhârî, Enbiyâ’, 46; Müslim, Fezailü Sahâbe 70)

Rasûlüm unutma ki:

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَۜ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ
اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَۖ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾

44. Bunlar, sana vahiyle bildirdiğimiz gayb haberlerindendir. Yoksa içlerinden hangisi Meryem’i himâyesine alacak diye kalemlerini kur‘a[21] için atarken sen onların yanında değildin. Birbirleriyle çekişirken de sen onların yanında değildin.

Cenâb-ı Hak bu bilgileri Peygamberimiz’e vahiy yoluyla bildirmiştir. Okuma yazma bilmeyen ümmî bir kişiye böyle bilgilerin verilmesi, hem onun peygamberliğinin hem de kendine indirilen kitabın ilâhî kaynaktan geldiğinin ve bunlara itaatin gerekliliğinin açık bir delilidir.

Peki Hz. Meryem’in mûcizevî olarak dünyaya getirmekle görevlendirildiği Hz. İsa kimdir:

إِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُۗ اسْمُهُ الْمَسِيحُ
عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَۙ ﴿٤٥﴾
وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٤٦﴾

45. Hani melekler demişti ki: “Meryem! Şüphesiz Allah sana, kendisinden bir kelimeyi müjdeliyor. Onun ismi, Meryem oğlu İsa Mesih’tir. O dünyada da âhirette de şerefli, itibarlı ve Allah’a yakın kullardan olacaktır.”

46. “O, hem beşikte hem yetişkin halde iken insanlara ilâhî gerçekleri anlatacak ve sâlihlerden olacaktır.”

Meleklerin Hz. Meryem’e getirdiği müjdede, hârikulâde bir şekilde dünyayı şereflendirecek olan Hz. İsa’nın belli başlı hususiyetleri beyân edilmektedir. Bunlar:

• Allah’tan bir kelime olması: Hz. İsa, diğer insanlar için zarûrî olduğu üzere, bir babanın aracılığı olmaksızın, sırf Cenâb-ı Hakk’ın “Ol!” emriyle vücut bulmuştur. Gerçi bütün varlıklar, Allah’ın “Ol!” emriyle meydana gelir. Ancak bu emir, normalin dışında bir yaratma olarak Hz. İsa’da daha husûsî mânada tecelli etmiştir. Bu sebeple ona “Allah’tan bir kelime” veya “Allah’ın kelimesi” denebilir, fakat asla tanrı denilemez.

• Onun ismi Meryem oğlu Mesîh’tir. “Meryem oğlu” olarak vasıflandırılması, onun babasız yaratıldığını ifade eder. Çünkü âdet olan çocuğun anneye değil, babaya nispet edilmesidir. Bu ifade, aynı zamanda Îsâ (a.s.)’ın Allah’ın oğlu değil, insan olan bir kadının çocuğu olduğunu beyân ederek hıristiyanların bu husustaki yanlışlarını tashih eder. Mesih kelimesinin “mübârek kılınmış”, “günahlardan temizlenmiş” ve “kutsanmış” mânaları vardır. Burada Hz. İsa’nın bir lakabı olarak kullanılmıştır. Nakledilen bilgilere göre onun dokunup meshettiği hastalar iyileşirdi. Yetimlerin hâmisi idi ve başlarını okşardı. Günah ve kötülüklerin silinip yok olmasına vesile olurdu. Kendisine doğduğunda peygamberlik kokusu sürülmüştü. Ayakları düz olup ortasında çukur yoktu. Çok seyahat ederdi. Bu özelliklerinin biri, hepsi veya birkaçı sebebiyle o, “Mesîh” lakabını almıştır.

• Dünya ve âhirette şerefli ve itibarlı olması. Âyette geçen اَلْوَجِيهُ (vecîh) kelimesi "yüksek mertebeye sahip, şerefli, itibarlı ve kuvvetli" anlamlarına gelir. Hz. İsa'nın dünyadaki itibarı, Allah'ın seçkin bir peygamberi olmasından ve fârik vasıflarıyla diğer insanlara üstün tutulmasından ileri gelmektedir. Âhiretteki şeref ve itibarı ise şefaat yetkisine sahip kılınması ve cennette yüksek derecelere erişmesi sebebiyledir.

• Allah'a yakın olması. Hz. İsa, Allah'a pek yakın olan ve O'nun rızâsına eren seçkin kullardan biridir. Onun Allah'a kul olarak yakınlığını, ulûhiyetle karıştırmamak gerekir.

• Hem beşikte iken hem de olgunluk yaşında insanlara hep aynı ilâhî hakîkatleri söylemesi. Nitekim Meryem sûresinin 30-33. âyetlerinde Hz. İsa'nın henüz çok küçük bebek iken Allah'ın kudretiyle konuşmaya başladığı; kendisinin Allah'ın kulu ve peygamberi olduğunu, kendisine kitap verildiğini... söylediği anlatılır. Burada Hz. İsa'nın olgunluk yaşına kadar yaşayacağına dâir bir müjde, aynı zamanda istikbâle dâir bir mûcize haber verildiği gibi, özellikle onun sonradan meydana geldiğine, çocukluk ve olgunluk gibi halden hale, tavırdan tavıra geçişini anlatarak hakkındaki ilâhlık iddiasının bâtıllığına açık bir tenbih bulunmaktadır.

• Sâlihlerden olması. Bütün peygamberler gibi, Hz. İsa da sâlih kullardandır. Başta peygamberlik vazîfesi olmak üzere, bütün hayırlı işleri en güzel şekilde yapabilme salâhiyetine sahiptir.

Zahiren gerekli şartlara aykırı olarak böyle seçilmiş ve çok değerli bir erkek çocukla müjdelenen Hz. Meryem acaba neler hissetti:

قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لٖى وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنٖى بَشَرٌۜ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ
يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۜ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾

47. Meryem: "Rabbim! Bana bir erkek eli değmemişken benim nasıl çocuğum olabilir?" dedi. Rabbi de: "İşte Allah, dilediğini böyle yaratır. O, bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece «Ol!» der, o da hemen oluverir" buyurdu.

Hz. Meryem, evli olmadığı, normal şartlar altında kendisine bir erkek eli değmediği ve kendisinin iffetinden hiçbir şüphesi bulunmadığı halde bir çocuğunun olacağına taaccüp etmiş, şaşkınlığını gizleyememiş, Cenâb-ı Hak da, onun bu hayretini yatıştıracak ve işin hikmetini çözmesini sağlayacak bir beyânda bulunmuştur: **"Allah, bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece «Ol!» der, o da hemen oluverir."** (Âl-i İmrân 3/47) İşte İsa'da Allah Teâlâ'nın

böylece “Ol!” demesiyle oluveren istisnaî bir şahsiyettir:

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَۚ ﴿٤٨﴾ وَرَسُولًا
اِلٰى بَنٖٓى اِسْرَٓائٖلَ اَنّٖى قَدْ جِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْۙ اَنّٖٓى اَخْلُقُ لَكُمْ
مِنَ الطّٖينِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ فَاَنْفُخُ فٖيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِۚ وَاُبْرِئُ
الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ وَاُحْيِ الْمَوْتٰى بِاِذْنِ اللّٰهِۚ وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا
تَدَّخِرُونَ فٖى بُيُوتِكُمْۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿٤٩﴾
وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَلِاُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذٖى حُرِّمَ
عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُونِ ﴿٥٠﴾ اِنَّ اللّٰهَ
رَبّٖى وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُۜ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقٖيمٌ ﴿٥١﴾

48. Allah İsa’ya okuyup yazmayı, hikmeti, Tevrat ve İncil’i öğretecek.

49. Allah onu İsrâiloğulları’na peygamber olarak gönderecek, o da onlara şöyle diyecek: “Şüphesiz ben size Rabbinizden büyük bir mûcize getirdim: Size çamurdan kuş sûretinde bir şey yapıp ona üfleyeceğim, o da Allah’ın izniyle gerçek kuş olacak. Allah’ın izniyle anadan doğma körleri ve alaca hastalarını iyileştireceğim. Yine Allah’ın izniyle ölüleri dirilteceğim. Evlerinizde ne yiyip, neleri biriktirdiğizi size bir bir haber vereceğim. Eğer inanmak isterseniz bunda sizin için kesin bir delil vardır.”

50. “Benden önce gelen Tevrat’ı doğrulayıcı olarak ve size haram kılınan bazı şeyleri helâl kılmak için gönderildim. Size Rabbiniz’den açık bir mûcize getirdim. O halde Allah’a karşı gelmekten sakının bana itaat edin.”

51. “Şüphesiz Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse artık O’na kulluk edin. İşte en doğru yol budur.”

Allah Teâlâ’nın Îsâ (a.s.)’a peygamberliğini ispat etmek üzere ihsân ettiği bazı mûcizeler şunlardır:

• Çamurdan kuş sûretinde bir şey yapıp üfleyince, onun Allah’ın izniyle uçabilen canlı bir kuş hâline gelmesi.

• Anadan doğma körleri ve alaca hastalarını iyileştirmesi,

• Allah’ın izniyle ölüleri diriltmesi,

• İnsanların evlerinde yedikleri ve biriktirdikleri şeyleri olduğu gibi haber vermesi.

Hz. İsa’nın bir vazîfesi, kendinden önce gelen Tevrat’ı tasdik etmek, bununla

beraber İsrâiloğulları'na daha önce haram kılınmış olan bir kısım şeyleri tekrar helâl kılmaktı. Nitekim Nisâ 160, En'âm 146 ve Nahl 118. âyetlerde yahudilere, zulüm ve isyanları yüzünden bazı şeylerin haram kılındığına temas edilmektedir. Dolayısıyla burada Hz. İsa'nın şeriatının, bu haramları kaldırmak sûretiyle, Hz. Mûsâ'nın tebliğ ettiği bir takım hükümleri neshettiği ortaya konulmaktadır.

Din, ferdî olmaktan çok toplumsal bir gerçektir. Dinin tam olarak tebliği, yaşanması ve yaşatılması ancak el ele, gönül gönüle veren sağlam bir cemiyetle mümkündür. Bu sebeple peygamberler, dini insanlara ulaştırma ve din düşmanlarına karşı metin durabilme hususunda hep kendilerine yardımcı olacak samimi insanlar aramışlardır. Hz. İsa'nın da aynı yolu takip ettiği şöyle beyân buyrulur:

فَلَمَّآ اَحَسَّ عِيسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ اَنْصَارٖٓى اِلَى اللّٰهِۜ قَالَ
الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِۚ اٰمَنَّا بِاللّٰهِۚ وَاشْهَدْ بِاَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾
رَبَّنَآ اٰمَنَّا بِمَآ اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدٖينَ ﴿٥٣﴾

52. İsa onların inkâr edeceklerini sezince: "Allah'a dâvet yolunda benim yardımcılarım kim olacak?" dedi. Havârîler: "Allah yolunda yardımcıların biziz. Biz Allah'a inandık. Şâhid ol ki, bizler müslümanız!" dediler.

53. Sözlerine şöyle devam ettiler: "Rabbimiz! İndirdiğin kitaba inandık ve gönderdiğin peygambere uyduk. Artık bizi gerçeğe şâhitlik edenlerle birlikte yaz."

Hz. İsa İsrâiloğulları'nı tevhid akidesine ve bir olan Allah'a kulluğa dâvet etti. Bunun üzerine onlardan pek azı müstesnâ, çoğunluğu iman etmedi. Üstelik bu münkirler, küfürlerini, kötü niyetlerini hatta Hz. İsa'yı öldürme planlarını açıktan hissettirmeye başladılar. Durumun ciddiyetini gören Hz. İsa, düşmanlarının sû-i kasdına karşı kendisine yardım edecek kimseler bulmaya karar verdi. Öncelikle bu yolda kendine yardımcı olacakların, Allah'a iman etmiş, müslüman olmuş, nefsini Allah'a teslim etmiş ve Allah rızâsından başka bir şey düşünmeyerek yardım yapacak kişiler olması gerektiğini bildirmiştir.

Hz. İsa'nın bu çağrısına havârîler[22] icâbet ederek, kendilerinin "Allah'ın yardımcıları" olduklarını, Allah rızâsı için ona yardım edeceklerini söylediler. Çünkü peygambere yardım Allah'a yardım ve peygambere dostluk Allah'a dostluk demekti. Onlar aynı zamanda **"Biz Allah'a inandık. Şâhit ol ki biz müslümanız"** demekle, Hz. İsa'nın sadece Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna, Yüce Allah'ın ise gerçek mânada inanılıp teslim olunacak müteâl bir

varlık olduğuna, dolayısıyla Îsâ (a.s.)'a herhangi bir ulûhiyetin izafesinin asla mümkün olmadığına bir işarette bulunmuşlardır.

Havârîler, yardım konusundaki niyet ve düşüncelerini Hz. İsa'ya arzettikten sonra, bu kez Yüce Allah'a yönelerek gönüllerini O'na açmışlar, indirdiği kitaba inandıklarını ve gönderdiği peygambere tâbi olduklarını ikrar etmişlerdir. Kendilerini, birliğine şâhitlik eden melekler, peygamberler, ilim sahipleri ve hususiyle âhirette bütün ümmetlere şâhit olacak olan Hz. Muhammed (s.a.v.) ve ümmetiyle beraber kılmasını istemişlerdir. Bununla birlikte:

وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٥٤﴾

54. Yahudiler İsa'yı gizlice öldürmek için tuzak kurdular, Allah da onların tuzaklarını boşa çıkardı. Allah, tuzakları bozanların en hayırlısıdır.

İsrâiloğulları'ndan az bir kısım Hz. İsa'ya inandıkları halde, pek çoğu onun peygamberliğini kabul etmemiş ve ona düşman olmuşlardır. Âyette geçen اَلْمَكْرُ (mekr); tuzak kurmak; bozgunculuk için gizli gizli çaba harcamak; karanlık, gizli ve hissedilemeyecek hileyle birine zarar vermeye çalışmaktır. Gerçekten de yahudiler, bir taraftan Hz. İsa'yı öldürmek, diğer taraftan da tebliğ ettiği ilâhî dinî ortadan kaldırmak için gizli gizli tedbirlere teşebbüs ettiler. Bu yolla hıristiyanlığa, aslında olmayan bir hayli şeyler karıştırmaya çalıştılar, fakat bunda başarılı olamadılar. Ne İsa'yı öldürebildiler, ne de hıristiyanlığı ortadan kaldırabildiler. Çünkü Allah Teâlâ, onların kurdukları tuzakları ve yaptıkları gizli planları boşa çıkardı. Başarılı olmalarına imkân tanımadı.

Yahudilerin Hz. İsa'yı öldürme teşebbüslerinin neticesini haber vermek üzere şöyle buyruluyor:

إِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسٰى إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ
كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ثُمَّ
إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ
كَفَرُوا فَأُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ
نَاصِرِينَ ﴿٥٦﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ
أُجُورَهُمْ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٥٧﴾

55. O vakit Allah şöyle buyurdu: "Ey İsa! Seni vefat ettirip kendi yanıma yükselteceğim; inkârcıların kötülüklerinden ve çirkin iftiralarından seni

uzak tutacağım; sana tâbi olanları kıyâmet gününe kadar kâfirlere üstün kılacağım. Sonra dönüşünüz bana olacak ve ben de dünyada iken anlaşamadığınız konularda aranızda hüküm vereceğim.”

56. “İnkâr edenleri dünyada da âhirette de şiddetli bir şekilde cezalandıracağım. Onlar için hiçbir yardımcı olmayacaktır.”

57. İman edip sâlih ameller yapanlara gelince, Allah onlara mükâfatlarını tam olarak verecektir. Çünkü Allah, zâlimleri sevmez.

Allah Teâlâ Îsâ (a.s.)’ı yahudilerin elinden kurtarmış, öldürmelerine mâni olmuş ve onu kâfirlerin her türlü şerlerinden temizlemiştir. Ona ulaşma ve zarar verme imkânlarını ellerinden almıştır. Sonra onu kendi katına yükseltmiştir.[23] Âlimlerin çoğunluğuna göre, Allah onu kudretiyle mânevî semâlardaki husûsî mevkiine kaldırmıştır. Mevzuyla alakalı hadis-i şeriflerin ifade ettiği gibi o kıyâmetten önce tekrar dünyaya gönderilecektir. Dünyada kaldığı müddetçe Kur’an’la hükmedecek; haç, domuz vb. gibi yanlış uygulamalara son verecek ve cizyeyi kaldıracaktır.[24]

55. âyette Hz. İsa’ya tâbi olanların kıyâmete kadar kâfirlerden üstün bir mevkide tutulacağı ifade olunmaktadır. Hz. İsa’ya tâbi olanlar, onun Allah’ın kulu ve rasûlü olduğuna inananlardır. İslâm geldikten sonra, onlar müslümanlardır. Peygamberimize inanmayan hıristiyanlar ise her ne kadar Hz. İsa’ya tâbi olduklarını söylüyor olsalar da, Hz. İsa’nın onların bu iddialarını kabul etmesi aklen ve naklen mümkün olmadığına göre, bunlar Hz. İsa’ya son derece muhalefet etmektedirler. Buna rağmen dünya tarihi itibariyle hıristiyanların devlet ve güçlerinin, yahudilerin durumundan daha üstün ve güçlü olduğu görülmektedir. Yahudilerin ise nerede olurlarsa olsunlar hep sürgün, zillet ve meskenet içinde oldukları bilinmektedir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* VIII, 61-62)

Bu âyet yahudilerin kıyâmete kadar hep zelil ve makhur olacaklarını da haber vermektedir. Âyette bahsedilen “üstünlüğ”ün delil ve hüccet bakımından üstünlük olduğu da söylenebilir. Bu açıdan da yine Hz. İsa’nın yolundan gidenler kâfirlerden hep üstün olacaklardır.

Rasûlüm:

ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْاٰيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ ﴿٥٨﴾

58. Sana anlattığımız bu gerçekler, senin peygamberliğini gösteren bir takım mucizeler olup öğüt ve hikmet dolu Kur’an’dandır.

Hz. İsa’nın durumunu haber veren bu bilgiler, Allah’ın Efendimiz (s.a.v.)’e vahiy olarak indirdiği âyetlerden ve onun peygamberliğini gösteren

mûcizelerdendir. Bunlar aynı zamanda öğüt ve hikmet dolu olan Kur'ân-ı Kerîm'de yer almaktadır. Âyette geçen "Zikr-i Hakîm"den maksat Kur'ân-ı Kerîm'dir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.), onu bu vasıfla vasıflandırmıştır. (bk. Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'an 14) Zikir, Kur'an'ın öğüt ve ibret oluşunu; hakîm ise onun hükümlerin ana kaynağı, hikmetlerle dolu, hâkimâne bir üsluba sahip ve muhkem oluşunu ifade eder.

Hz. İsa'yla ilgili son olarak şu tespit yapılmaktadır:

إِنَّ مَثَلَ عِيسٰى عِنْدَ اللّٰهِ كَمَثَلِ اٰدَمَۜ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ
فَيَكُونُ ﴿٥٩﴾ اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٦٠﴾

59. Allah katında İsa'nın yaratılmasındaki durum, Âdem'in durumu gibidir. Allah Âdem'i topraktan yarattı, sonra ona "Ol!" dedi, o da oluverdi.

60. Bu konuda gerçek bilgi, sana Rabbinden gelmektedir; o halde sakın şüphe edenlerden olma!

Bu âyet-i kerîmeler, Medine'ye gelen Necran hıristiyanları heyeti, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in yanında bulunduğu sırada inmiştir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 66) Onların ileri sürdüğü şüphelerden biri de: "Ey Muhammed! Hz. İsa'nın insanlardan bir babası olmadığını kabul ettiğine göre, o halde onun babasının Tanrı olması gerekir" şeklindeydi. 59. âyet-i kerîme onlara: "Âdem'in ne babası ne de anası vardı. Böyle olduğu halde onun Allah'ın oğlu olması gerekmemişti. Bu sebeple Hz. İsa hakkında söylenecek söz de, ancak bunun gibi olacaktır" mesajını vermektedir.

Şimdi de Medine'ye gelen hıristiyan Necran heyetiyle Peygamberimiz arasındaki tartışmaya temasla buyruluyor ki:

فَمَنْ حَٓاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ اَبْنَٓاءَنَا
وَاَبْنَٓاءَكُمْ وَنِسَٓاءَنَا وَنِسَٓاءَكُمْ وَاَنْفُسَنَا وَاَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ
لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ﴿٦١﴾

61. Sana gerçek bilgi geldikten sonra, kim seninle İsa hakkında münâkaşa ederse onlara de ki: "İddianızda samimi iseniz gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, hanımlarımızı ve hanımlarınızı, öz nefislerimizi ve öz nefislerinizi çağıralım, sonra gönülden dua edelim de Allah'ın lânetinin yalancılar üzerine inmesini dileyelim."

Bu âyet-i kerîme "mübâhele âyeti" olarak bilinmektedir. "Mübâhele", bir konuda haklı olanın ortaya çıkması için karşılıklı lânetleşmek demektir. Âyet,

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'in, Medine'ye gelen Necran hıristiyanları heyetini, Hz. İsa'yla alakalı sahip oldukları yanlış itikatlarından vazgeçirmek üzere dâvet ettiği bir lânetleşmeden bahseder. Özellikle bu âyetin, genelde ise bu sûrenin başından itibaren bir rivayete göre otuz küsür, bir rivayete göre de 83 âyetin nüzûlüne sebep olan hâdise özetle şöyle vuku bulmuştur:

Necran hıristiyanları heyeti, ikindi namazı kılınırken Medine-i Münevvere'ye gelip Mescid-i Nebevî'de Peygamberimiz'in yanına girdiler. Kendi namaz vakitleri gelince namaz kılmak üzere kalktılar. Efendimiz: "Bırakınız kılsınlar" buyurarak müsaade etti. Onlar da Mescid'de doğuya doğru yönelerek namazlarını kıldılar. Allah Rasûlü (s.a.v.), heyetin yetkili kişileriyle konuştu. Fakat onlar "İsa Allah'tır, İsa Allah'ın oğludur, İsa üçün üçüncüsüdür" dediler.

Allah Rasûlü (s.a.v.) onlardan İslâm'ı kabul etmelerini istedi. Onlar ise kendilerinin önceden beri müslüman olduklarını söylediler. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.): "Yalan söylediniz. Halbuki Allah'a oğul isnad etmeniz, haça tapmanız ve domuz eti yemeniz sizin müslüman olmanızı engelliyor" buyurdu. Peygamber Efendimiz bundan sonra, Allah Teâlâ'nın ebedî, hayy ve kayyûm, rezzâk, yaratan, dilediği gibi şekillendiren olduğuna, Hz. İsa da ise bunların hiçbiri bulunmadığına, dolayısıyla Hz. İsa'da bir uluhiyet vehmetmenin asla mümkün olmadığına dâir açık deliller getirdi. Onlar bu gerçekleri tanımamakta ısrar edince, Allah Rasûlü:

"Eğer getirdiğim delilleri kabul etmezseniz, unu biliniz ki Cenâb-ı Hak bana, sizinle lânetle memi emrediyor" buyurdu.

Bunun üzerine onlar dönüp meseleyi aralarında istişare ettiler. İçlerinden söz sahibi olan biri onlara şu câlib-i dikkat nasihati verdi:

"- Ey hıristiyan topluluğu! Allah'a yemin ederim ki, siz Hz. Muhammed'in bir peygamber olduğunu anladınız. O'nun, Hz. İsa hakkında gerçek bilgileri getirdiğinde şüphe yok. Allah'a yemin ederim ki, herhangi bir peygamberle lânetleşmeye giren topluluğun ne yaşlısı sağ kalır, ne çocukları büyür, hepsi mahvolur. Yine yemin ederim ki, eğer siz bu işe girişirseniz, sizin soyunuz ve nesliniz kurur ve tükenir. Fakat bundan kaçınır, dininiz üzere yaşamaya devam eder ve bulunduğunuz hali sürdürmek isterseniz, o adamla anlaşıp memleketlerinize geri dönmenizi tavsiye ederim."

Bu esnada, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de, üzerinde siyah kıldan bir örtü olduğu halde evinden dışarı çıkmıştı. Torunları Hüseyn'i kucağına almış, Hasan'ın elinden tutmuş, Fatma Peygamberimizin, damadı Ali de Fatıma'nın peşindeydi. Peygamberimiz: *"Ben dua ettiğim zaman, siz âmîn! deyin"* buyuruyordu. Bunun üzerine Necrân piskoposu:

“-Ey hıristiyanlar, ben karşımda öylesine yüzler görüyorum ki, onlar Allah’tan bir dağı yerinden oynatıp yok etmesini isteseler, muhakkak ki Allah o dağı yerinden götürür. Binâenaleyh, lânetleşmeyin, aksi halde helâk olur, yok olursunuz, yeryüzünde, kıyâmete kadar tek bir hıristiyan kalmaz” dedi. Bunun üzerine heyet Peygamberimiz’le lânetleşmemeye karar verdiler.

Allah Rasûlü onları tekrar müslüman olmaya dâvet etti, kabul etmediler. O zaman Efendimiz: *“En kısa zamanda sizinle sava ıp, i inizi bitireceğim”* buyurunca, onlar, “Bizim, Araplarla savaşacak gücümüz yok. Fakat bini Safer bini de Recep ayında olmak üzere ikibin takım elbise ile, demirden yapılmış normal otuz zırh vermek üzere bizimle savaşmaman ve bizi dinimizde serbest bırakman şartıyla seninle anlaşma yapmak istiyoruz” dediler. Rasûlullah (s.a.v.) onlarla, bu şartlar altında anlaşma yaptı ve şöyle buyurdu:

“Canımı kudret elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, helâk o Necrânlılara son derece yakla mı tı. Eğer lânetle meye girmi olsalardı, maymunlar ve domuzlar haline getirileceklerdi. Bu vadi ate olup onları yakacak, Allah Necrân halkının kökünü kurutacaktı. Ağaçların tepelerindeki ku ları bile yok olacaktı. Bir yıla kalmayacak bütün hıristiyanlar helâk olacaklardı.” (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* III, 407-409; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* VII, 134-135; VIII, 71)

Netice itibariyle:

إِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ ۚ وَمَا مِنْ إِلٰهٍ إِلَّا اللّٰهُ ۗ وَإِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ۚ ﴿٦٣﴾

62. Şüphesiz bu anlatılanlar, gerçek kıssalardır. Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur. Şüphesiz Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

63. Eğer onlar bu gerçekleri kabul etmezlerse üzülme! Çünkü Allah bozguncuları çok iyi bilir.

Burada hıristiyanların “teslis” akidesini çürütmek için “Allah’tan başka asla hiçbir ilâh yoktur” şeklinde tekitli bir ifade kullanılmıştır. Yine Yüce Allah’ın “Azîz: kudreti dâimâ üstün gelen, Hakîm: her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olan” isimleri zikredilerek, Hz. İsa’nın ilâh olabileceği fikri tamâmen ortadan kaldırılmaktadır. Çünkü hıristiyan inancına göre Hz. İsa, yahudiler tarafından öldürüleceğinden korkmuş ve neticede de öldürülmüştü. O halde böyle endişe eden, korkan ve öldürülen birinin ilâh olması imkânsızdır. İlah olmaya yegâne hak sahibi, sonsuz güç, kuvvet, ilim ve hikmet sahibi Cenâb-ı Hak’tır. Buna rağmen gerçeği kabulden yüz çevirenler, bozguncuslardır. Allah, bozguncuları

çok iyi bilmektedir ve gereken cezalarını verecektir.

Fakat dünya durdukça insanların hidâyetinden ümit kesmeyerek onları en güzel usullerle tevhide dâvet etmenin yolları açıktır:

Âyet-i kerîmede Meryem'i kimin himâye edeceğini tesbit etmek üzere çekilen bir kur'adan ve bunun etrafında cereyan eden bir münakaşadan bahsedilir. Tefsirlerin verdiği bilgilere göre bu hâdise şöyle olmuştur: Hz. Zekeriya ve Beyt-i Makdis'te vazîfeli din adamları, taliplerin çokluğu sebebiyle Hz. Meryem'i kimin himaye edeceği hususunda anlaşamadılar. Neticede kur'a çekmek mecburiyetinde kaldılar. Tevrat'ı veya diğer kitapları yazdıkları kalemleri getirdiler ve onları akan bir suya attılar. Kalemi, suyun akış istikmetinin tersine giden bu himayeye hak kazanacaktı. Neticede sadece Hz. Zekeriya'nın kalemi suyun akışına ters hareket edince Hz. Meryem'in himâyesi de ona verilmiş oldu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 40)

. اَلْحَوَارِيُّ (Havârî) kelimesi Arap dilinde "beyaz, beyazlık, seçilmiş, kusursuz, hâlis, kendisini bir davaya adamış, candan dost ve yardımcı" gibi mânalar taşımaktadır. Terim olarak ise Hz. Îsâ tarafından seçilmiş, dinî tebliğ ve halkı irşad vazîfesinde ona yardımcı olmayı gönüllü olarak tercih etmiş on iki kişilik grubu ifade eder. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* III, 390-391) Hatta bir görüşe göre, Hz. İsa ile havârîler arasındaki bu yardım anlaşması sebebiyle hıristiyanlara "yardımcılar" mânasında "Nasârâ" denilmiştir.

Bu mevzu Nisâ sûresi 157-158. âyetlerde daha detaylı ele alınmaktadır. Bu sebeple gerekli açıklamalar orada yapılmıştır.

İlgili hadis-i şerifler için bk. Buhârî, Buyû' 102, Mezâlim 31, Enbiyâ' 49; Müslim, İman 242, 243, 247, Hac 216, Fiten 34, 39, 110; Ebû Dâvûd, Melâhim 12, 14 (4324); Tirmizî, Fiten 21, 54, 59, 62.

Kelime-i Tevhide Dâvet

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَٓاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا
اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِه۪ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ
فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِاَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾

64. Rasûlüm! De ki: "Ey Ehl-i kitap! Sizinle aramızda ortak olan bir söze, şu ortak noktaya gelin: Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp da birbirimizi rab edinmeyelim." Eğer yüz çevirirlerse: "Şâhit olun ki, biz elbette müslümanlarız" deyin.

İniş sebebiyle ilgili bir kısım husûsî olaylar rivayet edilse de bu âyet-i kerîme, yahudi ve hıristiyanlar başta olmak üzere, aslı itibariyle tevhid itikadına dayalı bütün din mensuplarına hitap etmektedir.

Âyette, **"Sizinle aramızda ortak olan bir söz"** diye meâl verilen كَلِمَةٍ سَوَٓاءٍ (kelimetün sevâün), "söylendiğinde ve gereği yapıldığında kimsenin birbirine insafsız davranmasının veya haksızlık yapmasının mümkün olmadığı bir söz" demektir. Zira "sevâ" lafzı "adâlet ve insaf" mânasındadır. İnsaf, bir şeyin yarısını vermek ve ortalamak demektir. Esas gaye, kişinin insaflı davranmak sûretiyle hem kendine hem de başkasına haksızlığı terk etmesidir. Bu da ancak yarısını vermek, ortalamak, ortayı gözetmek yani dengeyi sağlamakla mümkündür. Adâlet de zâten budur. Herhangi bir tarafa haksızlık yapıldığı takdirde ise denge bozulur.

Bu âdil, insaflı ve dosdoğru söz, kendisine inanan ve gereğini yapan herkesi eşitlik, adâlet ve istikâmete eriştirecek mübârek bir sözdür. Allah Teâlâ'nın, son Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) diliyle özellikle yahudi ve hıristiyanları dâvet ettiği bu sözden maksadı şudur:

- Sadece Allah'a kulluk etmek ve O'ndan başkasına tapmamak,
- O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak,
- Allah'ı bırakıp da başkalarını rab edinmemek.

Yahudi ve hıristiyanlar, bozulmamış aslî halleri itibariyle tevhid ve tek Allah'a kulluk anlayışına sahip olmalarına rağmen zamanla ihdâs ettikleri bazı yanlış inanç ve davranışlar sebebiyle "Allah'ın birliği ve O'ndan başka hiçbir varlığın rab sayılamayacağı inancını", buna bağlı olarak da "yalnız Allah'a kulluk etme" kâidesini yıkmışlardır. Meselâ yahudiler Hz. Üzeyir'i, hıristiyanlar da Hz. Îsâ'yı "Allah'ın oğlu" olarak telakki etmişlerdir. (bk. Tevbe 9/30) Yine hıristiyanlar

Allah “üçün üçüncüsüdür” demişler (bk. Mâide 5/73); yahudiler ise inandıkları Allah’ı millî bir ilâh hâline getirerek Yüce Allah’ın bütün kâinatın yaratıcısı ve Rabbi olduğu gerçeğini perdelemeye çalışmışlardır.

İşte Kur’an bu hitabıyla, hangi din ve inanca mensup olursa olsunlar, çeşitli din, inanç ve kitaplarıyla birlikte bütün insanlığı hak bir sözde birleşmeye çağırmaktadır. Bu çağrı, İslâm’ın insanlık âlemine son derece açık, geniş ve dosdoğru bir hidâyet yolu öğretmiş olduğunu ve mesajının herkesi kuşatan evrensel bir mesaj özelliği taşıdığını göstermektedir. İnsanların hidâyete ermelerine, imanlarının kuvvetlenmesine ve dindarlıklarının gelişerek kulluk şuurlarının derinleşmesine vesile olacak en büyük âmil, Kur’an’ın bu evrensel mesajına kulak vererek onu hayata geçirmeye çalışmaktır.

Ancak yahudi ve hıristiyanlar, Kur’an’ın insanları tevhid inancı etrafında birleştiren ve bütünleştiren sözüne itaat etmek yerine bölmeyi, dağıtmayı ve parçalamayı tercih ettiler. Hatta çeşitli din mensuplarını birleştirme noktasında pek büyük bir âmil olan Hz. İbrâhim’i bile, itibarından istifade etmek üzere, “o yahudi idi” veya “hıristiyandı” demek sûretiyle her biri kendilerine bağlamaya çalışmışlardır. Bunlara karşı cevap olarak şöyle buyruluyor:

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَٓاجُّونَ ف۪ٓي اِبْرٰه۪يمَ وَمَٓا اُنْزِلَتِ التَّوْرٰيةُ وَالْاِنْج۪يلُ
اِلَّا مِنْ بَعْدِه۪ۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾ هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ حَاجَجْتُمْ ف۪يمَا
لَكُمْ بِه۪ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَٓاجُّونَ ف۪يمَا لَيْسَ لَكُمْ بِه۪ عِلْمٌۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ اِبْرٰه۪يمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلٰكِنْ كَانَ حَن۪يفًا
مُسْلِمًاۜ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿٦٧﴾ اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرٰه۪يمَ لَلَّذ۪ينَ
اتَّبَعُوهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُواۜ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٦٨﴾

65. Ey Ehl-i kitap! İbrâhim hakkında niçin tartışıp duruyorsunuz? Halbuki Tevrat da İncil de önce değil kesinlikle ondan sonra indirilmiştir. Hiç aklınızı kullanmıyor musunuz?

66. Haydi diyelim ki hakkında biraz bilginiz olan konuda tartıştınız; bu bir nebze normal karşılanabilir. Peki, ne diye bilmediğiniz hususlarda tartışıyorsunuz? Halbuki gerçeği Allah bilir, siz ise bilmezsiniz.

67. O gerçek şudur ki; İbrâhim ne bir yahudi ne de bir hıristiyandı; fakat o tevhid ehli bir müslümandı. Allah’a ortak koşanlardan değildi.

68. İbrâhim’e en yakın insanlar, zamanında ona tâbi olanlarla şu Peygamber ve ona iman edenlerdir. Allah da mü’minlerin dostudur.

Necran hıristiyanları heyeti ile yahudi hahamları, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in huzurunda münâkaşa ettiler. Hahamlar, "İbrâhim ancak bir yahudi idi" dediler. Hıristiyanlar ise, "İbrâhim ancak bir hıristiyandı" dediler. İki taraf da iddialarını ispatlayabilmek için deliller getirmeye çalıştılar. Bu hâdise üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeleri indirdi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* III, 414)

Ehl-i kitabın elinde bulunan Tevrat ve İncil'de Hz. Mûsâ ve Hz. İsa hakkında bir kısım bilgiler mevcuttu. Dolayısıyla onlarla ilgili olarak fikir beyânında bulunmaları ve münâkaşa etmeleri bir nebze normal karşılanabilirdi. Fakat bu kitaplarda Hz. İbrâhim hakkında hiçbir bilgi mevcut değildir. Çünkü bu kitaplar, ismi geçen şahıstan uzun zaman sonra indirilmiştir. "Yahudi" ve "hıristiyan" kelimeleri de sonraları ortaya çıkmış ve Hz. İbrâhim ile hiç alakası olmayan isimlerdir. O halde kişinin, hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığı bir hususta münâkaşa etmesi son derece yanlış ve mantıkî olarak da tutarlı değildir.

Ehl-i kitabın Hz. İbrâhim hakkındaki iddiaları sağlam bir bilgiye dayanmadığına göre, bu hususta şüphesiz en doğru bilgiyi Peygamberimiz'e gelen ilâhî vahiy haber verecektir. Buna göre Hz. İbrâhim ne yahudi ne hıristiyan ne de müşrikti. O, tevhid anlayışına yürekten bağlı, Allah'a teslim olmuş bir mü'mindi. Dolayısıyla Hz. İbrâhim'e yakın olmak ve onun itibarından yararlanmak için, onun getirdiği ve her dönemde gelen peygamberler tarafından da aynen tebliğ edilen tevhid inancına dönmek, geniş anlamıyla İslâm dairesine girerek her haliyle Allah'a teslim olmuş bir kul olmak gerekir.

Fakat anlaşılan o ki Ehl-i kitabın böylesine hayırlı bir yola girmeye hiç niyetleri yoktur. Kendileri bunu kabul etmedikleri gibi, mü'minleri de Allah yolundan uzaklaştırmaya çalışmışlardır:

وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾ وَدَّتْ طَٓائِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْۜ وَمَا يُضِلُّونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ

69. Ehl-i kitaptan bir grup, sizi doğru yoldan saptırmak isterler. Halbuki onlar sadece kendilerini saptırırlar da bunun farkına bile varamazlar.

Medine'deki yahudi kabileleri olan Nadîr, Kurayza ve Kaynukâ oğulları, Muâz b. Cebel, Huzeyfe b. Yemân ve Ammâr b. Yâsir gibi bir kısım sahabîleri kendi dinlerine çağırmışlar, bir rivayete göre de onları, "kendi dininizi bırakıp Muhammed'in dinine uydunuz" diye kınamışlardı. İşte âyet-i kerîme, bu tür hâdiseler üzerine inmiştir. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 111)

Onlar, "Hz. Muhammed, kendisinin peygamber olduğunu iddia ettiği halde, Hz. Mûsâ ve Hz. İsa'nın da peygamber olduğunu kabul ediyor" ve "Hz. Mûsâ, Tevrat'ta şeriatinin sona ermeyeceğini haber veriyor" gibi sözleriyle müslümanların kalplerine şüphe atıp, onları haktan saptırmaya çalışıyorlardı.

Halbuki farkında olmadan kendilerini saptırıyorlardı. Çünkü onlar, böyle bir faaliyetten hayırlı bir netice elde edemeyecekleri gibi, üstelik kıyâmet günü hem kendi günahlarını hem de saptırdıkları kimselerin günahlarını yükleneceklerdir. (bk. Nahl 16/25; Ankebût 29/13)

Burada dikkat çeken bir husus, mü'minleri Allah yolundan saptırmak isteyen kimselerin, Ehl-i kitabın hepsi değil, onlardan bir grup olmasıdır. Bir kısım âyet-i kerîmelerde, Ehl-i kitap içinde **"aşırılığa kaçmayan, insaflı ve mutedil bir zümre"** bulunduğu (bk. Mâide 5/66) ve **"geceleri secdelere kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyan kişiler"** var olduğu (Âl-i İmrân 3/113) haber verilir. Bu sebepledir ki Ehl-i kitaba insaflı olmaları yönünde şu ilâhî telkinler yapılır:

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾
يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾

70. Ey Ehl-i kitap! Gerçeği görüp durduğunuz halde ne diye Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz?

71. Ey Ehl-i kitap! Bile bile niçin hakkı bâtılla karıştırıyor ve gerçeği gizliyorsunuz?

Ehl-i kitabın bilip göre göre inkâr ettiği "Allah'ın âyetleri", Tevrat ve İncil'deki Peygamberimiz (s.a.v.) ile alakalı müjdeler; İslâm'ın gerçek din olduğunu gösteren ifadeler; en büyük mûcize olan Kur'ân-ı Kerîm ve Allah Rasûlü (s.a.v.)'in elinde ortaya çıkan diğer mûcizelerdir. Ehl-i kitap bütün bunların doğru olduğunu bildikleri ve kendi aralarında buna şâhitlik yaptıkları halde, menfaatlerine ters düştüğü için inkâr etmekte idiler. Bu âyetleri sadece kendileri inkâr etmekle kalmıyor, bir taraftan da başkalarını yanıltacak, şaşırtacak ve aldatacak faaliyetler içine giriyorlardı.

Bunun dışında daha özel mânada tezgahladıkları saptırma planları da vardı. Onlardan bir kısmını haber vermek üzere şöyle buyruluyor:

وَقَالَتْ طَٓائِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اٰمِنُوا بِالَّذ۪ٓي اُنْزِلَ عَلَى الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُٓوا اٰخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَا تُؤْمِنُٓوا اِلَّا
لِمَنْ تَبِعَ د۪ينَكُمْۜ قُلْ اِنَّ الْهُدٰى هُدَى اللّٰهِۙ اَنْ يُؤْتٰٓى اَحَدٌ مِثْلَ مَٓا
اُو۫ت۪يتُمْ اَوْ يُحَٓاجُّوكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْۜ قُلْ اِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِۚ يُؤْت۪يهِ مَنْ
يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌۚ ﴿٧٣﴾ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِه۪ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ ﴿٧٤﴾

72. Ehl-i kitaptan bir kısmı kendi aralarında şöyle konuştular:

“Mü’minlere indirilen Kur’an’a günün başında inanmış gibi görünüverin; günün sonunda ise onu inkâr edin. Belki böylece dinlerinden şüpheye düşüp önceki inançlarına geri dönerler.”

73. Yine birbirlerine: “Siz siz olun, dininize uyanlardan başkasına sakın ha güvenmeyin” derler. Rasûlüm! De ki: “Uyulması gereken en doğru yol, Allah’ın gösterdiği yoldur. Birine size verilenin bir benzeri verilecek veya onlar Rabbinizin huzurunda sizinle münâkaşa edip aleyhinize delil getirecekler diye mi böyle söylüyorsunuz?” De ki: “Şüphesiz lutuf ve ihsân Allah’ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah’ın lutfu pek geniştir ve O her şeyi hakkıyla bilir.”

74. Allah rahmetini kullarından kimi dilerse ona ihsân eder. Allah çok büyük lutuf ve ihsân sahibidir.

Rivayete göre yahudilerden 12 kişilik bir hahamlar grubu birbirlerine: “Günün başında Muhammed’in dinine girin; «Muhammed’in gerçek peygamber olduğuna, doğruluğuna şehâdet ederim» deyin; günün sonuna ulaşınca da inkâr edin ve: «Biz âlimlerimize, hahamlarımıza dönüp sorduk, onlar da bize Muhammed’in bir yalancı olduğunu, sizin din adına herhangi bir şey üzere bulunmadığınızı söylediler. Biz de önceki dinimize döndük. O bize sizin dininizden daha hoş göründü» deyin. Belki onlar da: «Bunlar günün başında bizimle beraberdiler, şimdi bunlara ne oldu?» diyerek dinlerinde şüpheye düşerler” dediler. Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeyle Peygamberine onların bu durumunu haber verdi. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* III, 423)

Ehl-i kitabı bu tarzda bir davranışa sevkeden sebep, sırf kendilerine verilen kitap ve ilim üstünlüğünün bir benzerinin başka birisine yani Hz. Muhammed (s.a.v.)’e ve Araplara da verilmiş olmasıdır. İkinci olarak da peygamberlik ve kitap verilen o insanların, kıyâmet günü Allah’ın huzurunda inkârlarına karşı delil getirip, bununla kendilerini susturmalarından korkuyorlardı.

Ehl-i kitabın hepsi bir değildir; içlerinden son derece güvenilir olanlar bulunduğu gibi, en küçük dünyalığa tama eden güvensizler de mevcuttur. Şöyle ki:

وَمِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ اِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَۚ وَمِنْهُمْ مَنْ اِنْ
تَأْمَنْهُ بِدٖينَارٍ لَا يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ اِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَٓائِمًاۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ
قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْاُمِّيّٖنَ سَبٖيلٌۚ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

75. Ehl-i kitaptan öylesi vardır ki, kendisine yüklerle mal ve altın emânet

etsen onu sana eksiksiz geri verir. İçlerinden öylesi de vardır ki kendisine bir dinar para emânet etsen, tepesinde dikilip durmadıkça onu asla geri vermez. Bunun sebebi: "Bizim gibi bir kitaba sahip olmayan ümmîlere yaptığımız haksızlık yüzünden bize bir günah yoktur" demeleridir. Halbuki onlar, Allah hakkında bile bile yalan söylemektedirler.

Rivayete göre Kureyş'ten bir adam, yahudi âlimlerinden Abdullah b. Selâm'a bin iki yüz okka altını emânet bırakmıştı. Döndüğünde Abdullah onu tam olarak kendisine teslim etti. Bir diğer Kureyşli de yine yahudilerden Finhâs b. Azûrâ'ya bir dinar emânet bıraktı da o bu emânete hıyanette bulundu. İşte bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 90)

Âyette geçen اَلْقِنْطَارُ (kıntâr) malın çokluğunu, اَلدِّينَارُ (dînâr) ise azlığını ifade eder. Doğruyla yanlışı, hakla bâtılı birbirinden ayırmak üzere gelen ve bu vesileyle "Furkãn" ismini taşıyan Kur'an, Ehl-i kitabın hepsini aynı kefeye koyup mahkum etmemekte, onların da iyilerini kötülerinden ayırmaktadır. Kur'an'ın övdüğü kimseler, önceden Tevrat'ın hükümleriyle amel ettiği gibi, Peygamberimiz geldikten sonra ona inanan müslüman Ehl-i kitaptır. Kur'an bunları yer yer övmekte ve kendilerine iki kat mükâfat verileceğini müjdelemektedir. (bk. Hadîd 57/28)

Âyet-i kerîmenin ifade burduğu gibi özellikle yahudiler, kendi dinlerinde olmayanların öldürülmesinin ve hangi yolla olursa olsun mallarının alınmasının helâl olduğunu söylüyorlardı. Yine onlar kendi dışındaki insanların onların köleleri olduğunu, dolayısıyla kölelerinin mallarını yemelerinden ötürü kimsenin bir hesap sorma yetkisinin bulunmadığını düşünüyorlardı. Bunun da Tevrat'ta yazılı bir hüküm olduğunu iddia ediyorlardı. Halbuki Allah Teâlâ, hiçbir kimseye, hiçbir din veya ırk mensubuna başkalarının haklarını haksız yollarla yeme müsaadesi vermemiştir. Dolayısıyla bu hususta kendilerinin imtiyaz sahibi olduğunu iddia edenler, açıkça yalan söylemiş ve Allah'a iftira etmiş olurlar.

Bunların bahsedilen olumsuz tutum ve davranışlarına karşılık:

بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِه۪ وَاتَّقٰى فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّق۪ينَ ﴿٧٦﴾

76. Hayır! Kim sözünde durur, günah ve haksızlıktan sakınırsa, şüphesiz ki Allah takvâ sahiplerini sever.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Dört özellik vardır ki, kim bu özelliklere sahip ise katıksız bir münafıktır. Bu özelliklerin hepsine değil de bir tanesine sahip olan ki i ise onu bırakıncaya kadar münafıklık alâmeti ta ıyor demektir: «Kendisine bir ey emânet edildiğinde emânete

hiyânet eder, konu unca yalan söyler, söz verdiği zaman yerine getirmez ve ahde vefayı terk eder. Biriyle hasım olunca da günaha girer, yani haktan ayrılır.»” (Buhârî, İman 24; Müslim, İman 106)

Böylesine küfür ve nifak özellikleri taşıyanlara can yakıcı bir azap uyarısı gelmektedir:

اِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا اُو۬لٰٓئِكَ لَا خَلَاقَ
لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا
يُزَكّ۪يهِمْۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٧٧﴾

77. Allah’a verdikleri sözleri ve ettikleri yeminleri önemsiz bir dünya menfaatine satanlar var ya, işte onların âhirette hiçbir nasipleri yoktur. Allah kıyâmet günü onlarla konuşmayacak, onlara merhamet nazarıyla bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.

Rivâyete göre bu âyet yahudi âlimleri hakkında inmiştir. Onlar, Allah Teâlâ’nın Hz. Muhammed (s.a.v.)’in peygamberliğiyle ilgili olarak kendilerinden almış olduğu sözü gizlemişler, Tevrat’ta olmayan şeyleri oraya yazmışlar ve menfaatlerini elden kaçırmamak için de onun Allah katından olduğuna yemin etmişlerdi. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* VIII, 92)

Âyet-i kerîme, Allah adına verilen sözü tutmamanın ve yine Allah adına yaptığı yeminin arkasına sığınarak yani bir nevi Allah’ı kendine kalkan yaparak küçük veya büyük dünyevî menfaatler elde etmeye çalışmanın çok büyük bir günah olduğunu haber vermekte ve âhirette buna verilecek cezalar peş peşe sıralanmaktadır.

Ehl-i kitap içinde, kutsal kitapla alakalı olarak ağızlarını eğen, bile bile yalan söyleyen ve insanları haktan ayırıp bâtıla saptırarak kula kul etmek isteyenlerin varlığı da şöyle haber verilmektedir:

وَاِنَّ مِنْهُمْ لَفَر۪يقًا يَلْوُ۫نَ اَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا
هُوَ مِنَ الْكِتَابِۚ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۚ
وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾

78. Ehl-i kitaptan bir kısmı; aslında kitapta olmadığı halde, sizin kitapta öyle olduğunu sanmanız için kitabı okurken dillerini eğip büker; başka mânaya gelecek şekilde kelimelerin vurgu ve okunuşunu değiştirirler.

Sonra bu yaptıklarını, asla Allah katından olmadığı halde: "Bunlar, elbette Allah katındandır" diye takdim ederler. Hayır onlar, Allah hakkında bile bile yalan söylemektedirler.

Rivayete göre bu âyet-i kerîme hem yahudiler, hem de hıristiyanlar hakkında nâzil olmuştur. Çünkü onlar Tevrat ve İncil'i tahrif etmiş ve bu kitaplarda bulunmayan bir kısım şeyleri oraya ilave etmişlerdir. Fakat bunun, özellikle Tevrat'ta, müslümanlar karşısında aleyhlerine delil olabilecek yerleri değiştirip tahrif eden bir kısım yahudiler hakkında nâzil olduğu da söylenmiştir. (Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî,* III, 205-206) Böyle olmakla birlikte, ilâhî kitapların muhtevasıyla alakalı bu şekilde yanlış bir tutum ve davranış içine giren herkes âyetin şumûlüne dâhildir.

Ehl-i kitaptan bazıları, insanları yanıltmak ve gerçeği öğrenmelerine mâni olabilmek için, tahrif kastıyla dillerini eğip bükerek kendi kitaplarında bulunan gerçekleri değiştirmekte ve bile bile Allah hakkında yalan söylemekte idiler. Bunu da iki türlü yapıyorlardı. Birincisi; bizzat kitaptaki ifadeleri değiştiriyorlardı. İkincisi ise, kitaptaki bilgileri, şahsi arzu ve temâyüllerine göre tefsir ediyorlardı. Her ikisi de tahriftir ve gerçeklerin bozularak yanlış anlaşılmasına sebeptir.

Bu âyet, kötü niyetli kimselerin, dinin esasını teşkil eden Allah'ın kelâmını ve hadis-i şerifleri keyfî olarak yorumlayıp "Bunlar Allah katındandır" diyebilecekleri hususunda müslümanları da ikaz etmektedir. Nitekim tarih boyu bunun misalleri çok görülmüş ve halen de görülmektedir. Böyle bir işe cür'et etmek, Allah hakkında düpedüz yalan ve iftira uydurmaktan başka bir şey değildir. Halbuki peygamberlerin ve onların varisi konumundaki âlimlerin yapması gereken şudur:

مَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ
كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ كُونُوا رَبَّانِيّٖنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ
الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَا يَأْمُرَكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ
وَالنَّبِيّٖنَ اَرْبَابًا اَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾

79. Kendisine Allah'ın kitap, hüküm ve peygamberlik verdiği hiçbir kimse, kalkıp da insanlara: "Allah'ı bırakın da bana kul olun" diyemez, dememiştir. Onun ancak: "Öğretmekte ve okuyup okutmakta olduğunuz kitap sayesinde kendini Allah yoluna adamış samimi dindarlar olun" demesi uygundur.

80. O size, "Melekleri ve peygamberleri rab edinin" diye de emretmez. Siz müslüman olduktan sonra, hiç o size kalkıp da kâfir olmayı emreder mi?

Bir rivayete göre bu âyetler, Necran hıristiyanları Medine-i Münevvere'de bulundukları sırada cereyan eden münakaşalardan biri üzerine inmiştir: Yahudi hahamları ve Necran heyeti Rasûlullah (s.a.v.)'in huzurunda bir araya geldiler. Allah Rasûlü onları İslâm'a dâvet ettiğinde Kurayza oğullarından Ebû Râfi': "Ey Muhammed, hıristiyanların Meryem oğlu İsa'ya ibâdet ettikleri gibi bizim de sana ibâdet etmemizi mi istiyorsun?" dedi. Necranlılardan biri de aynı sözü tekrar etti. Allah Rasûlü (s.a.v.): *"Allah'ın dı ında bir ba kasına ibâdet etmemizden ya da Allah'ın dı ında bir ba kasına ibâdeti emretmemizden Allah bizi korusun. Allah beni bunun için göndermedi, bana bunu da emretmedi"* buyurdu. Bunun üzerine bu iki âyet-i kerîme nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, III, 441)

Âyette geçen اَلرَّبَّانِيُّ (rabbânî) kelimesi Rabbe mensûp mânasındadır. İlim ve ameli tam, ilmiyle amel eden, Allah'ın dînine sımsıkı sarılan kişi demektir. Nitekim dilimizde kendini Allah'ı tanımaya ve O'na itâate adamış kişiye bu mânada "Allah adamı" denilmektedir. Buna erişmenin yolu da Allah'ın kitabını okumak, okutmak ve mânalarını inceleyip anlayarak gereğini yerine getirmektir. Elde edilen ilmin fayda sağlamasıdır. Zira Allah Rasûlü (s.a.v.): *"Fayda vermeyen ilimden ve ürpermeyen kalpten Allah'a sığınırım"* buyurmuştur. (Müslim, Zikir 73)

Hz. Ali (r.a.) şöyle der: "İki tip insan beni çok endişelendirir. Bunlar, hayasız âlim ile câhil âbiddir. Çünkü birincisi hayâsız davranışlarıyla insanları ilimden soğuturken, câhil âbid, zâhidâne yaşayışıyla insanları bilgisizliğe teşvik etmiş olur."

"Rabbânî" kelimesinin "ilim erbâbı" ve "mürebbiler, eğitimciler" mânası da vardır. Bûhârî, İbn Abbas (r.a.)'dan bu kelimenin tefsiriyle ilgili olarak; "âlim ve fakîh rabbânîler olun!" açıklamasını naklettikten sonra şu ifadelere yer verir: "Rabbânî âlim, insanlara büyük ilimlerden önce küçük ilimleri öğreten kimsedir." (Buhârî, İlim 10) İlmin küçüğünden maksat, meseleleri açık ve kolay; büyüğünden maksat da meseleleri ince ve zor anlaşılanıdır. Dolayısıyla burada bütün insanlar bir taraftan "Allah'a gönülden kulluğa" dâvet edilirken, diğer taraftan da özellikle ilim emânetini üstlenen ve toplumlara önderlik yapacak olan kişilere, doğruları olduğu gibi öğretme ve kurtuluş yolunu gösterme hususundaki mesuliyetleri hatırlatılmaktadır. Peygamberlerin esas vazîfesi de budur. Bu sebeple gelen âyette onlardan bu minvâl üzere alınan sağlam bir sözden bahsedilmektedir:

Peygamberlerden Alınan Söz

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيّٖنَ لَمَٓا اٰتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ
جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ وَلَتَنْصُرُنَّهُۜ قَالَ
ءَاَقْرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ اِصْرٖيۜ قَالُٓوا اَقْرَرْنَاۜ قَالَ فَاشْهَدُوا
الْفَاسِقُونَ ﴿٨٢﴾وَاَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدٖينَ ﴿٨١﴾ فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ

81. Allah, vaktiyle bütün peygamberlerden: "Size kitap ve hikmet verdikten sonra, sahip olduğunuz bu bilgileri tasdik eden bir peygamber size geldiğinde, ona mutlaka inanacak ve kesinlikle yardım edeceksiniz!" diye söz almıştı. Ardından: "Bunu kabul ettiniz, bu ağır yükümü sırtınıza aldınız mı?" diye sormuş, onlar da: "Kabul ettik" demişlerdi. Bunun üzerine Allah: "Öyleyse şâhit olun, ben de sizinle beraber şâhit olanlardanım" buyurdu.

82. Artık kim bundan sonra yüz çevirirse, işte onlar yoldan çıkmışların ta kendileridir.

Alınan sözün esası, peygamberlerin birbirlerini desteklemeleri ve nihâyetinde Hz. Muhammed (s.a.v.) adında bir peygamberin geleceğini müjdelemeleridir. Bu sözün, bütün peygamberlerin ümmetlerinden, Hz. Muhammed (s.a.v.) peygamber olarak gönderildiğinde, onu doğrulayıp ona yardım etmeleri gerektiği hususunda almış oldukları söz olmasında şüphe yoktur. Dolayısıyla Ehl-i kitabın peygamberlerine bizzat veya hükmen verdikleri söz gereğince ahir zaman Peygamberine inanıp ona yardım etmeleri gerekmektedir. **"Bana olan sözünüzü tutun ki, ben de size olan sözümü tutayım"** (Bakara 2/40) âyetinde de bu söze bir hatırlatma yer almaktadır. Verilen sözü unutmak ve onu yerine getirmemek ise büyük bir günahtır. Hele hele Allah'ın dininden başka bir din aramak akıl kârı değildir:

وَكَرْهًا وَاِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾اَفَغَيْرَ دٖينِ اللّٰهِ يَبْغُونَ وَلَهُٓ اَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا

83. Yoksa onlar Allah'ın dininden başka bir din mi arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerde bulunan herkes isteyerek veya istemeyerek Allah'a boyun eğip teslim olmuş durumdadır ve hepsi O'na döndürülüp götürülmektedir.

Allah Teâlâ, "vâcibü'l-vücuttur." O'nun dışındakilerin varlıkları ise Allah'a

bağlıdır. Allah yaratmadan hiçbir varlığın kendiliğinden var olması mümkün olmadığı gibi, Allah yok etmeden de yine hiçbir varlığın kendiliğinden yok olması imkânsızdır. İşte bu açıdan bütün varlıklar Allah'ın iradesine teslim olmuş ve kudretine boyun eğmişlerdir. Bu da teslimiyetin zirvesidir.

O halde akılla donatılmış insandan da kâinattaki bu hârikulâde işleyişten, bu eşsiz teslimiyet ve âhenkten ibret alarak Allah'ın emir ve yasaklarına böyle bir teslimiyet göstermesi beklenir. Bu teslimiyetin itikat boyutu gelen âyette şöyle beyân buyrulur:

قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَٓا اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ
وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَٓا اُو۫تِيَ مُوسٰى وَعٖيسٰى وَالنَّبِيُّونَ
مِنْ رَبِّهِمْۖ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْۘ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾

84. Rasûlüm! De ki: "Biz Allah'a, bize indirilene, keza İbrâhim, İsmâil, İshâk, Yâkub ve torunlarına indirilene, yine Rableri tarafından Mûsâ'ya, İsa'ya ve bütün peygamberlere verilene iman ettik. Biz peygamberler arasında asla bir ayrım yapmayız. Biz, yalnız Allah'a teslim olmuşuzdur."

Bu âyetle Bakara sûresi 136. âyetin mevzu ve muhtevası aynıdır. İkisinde de özellikle peygamberler sözkonusu edilerek ve aralarında ayırım yapmaksızın bütün peygamberlere imanın gerekliği bildirilerek, temel iman esasları ele alınmaktadır.

İster itikat ister ibâdet ve muamelat yönüyle olsun İslâm'dan başka bir din aramak boşunadır. Çünkü:

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دٖينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُۚ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٨٥﴾

85. Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, şunu bilsin ki, aradığı din ondan asla kabul edilmeyecektir; o, âhirette de kaybedenlerden olacaktır.

İslâm'ın dışında hiçbir din kabule şayân değildir. Kabul edilecek ameller, Allah Teâlâ'nın râzı olacağı ve karşılığında mükâfat vereceği amellerdir. Bu gerçeği haber vermek üzere **"Allah ancak takvâ sahiplerinin ibâdetini kabul eder"** (Mâide 5/27) buyrulur. İslâm'ın dışındaki diğer dinler Hak katında makbul olmadığı için, onlara uyanlar âhirette büyük bir hüsrana uğrayacaklardır. Çünkü onlar yaptıkları iyi amellerin sevabından mahrum kalacakları gibi, bir de can yakıcı bir azaba gireceklerdir. Buna göre inkâr içinde bulunanların bir an önce iman şerefine ermek için can atmaları gerektiği gibi, mü'minler de imanlarını koruma hususunda son derece gayretli olmalıdırlar. Çünkü:

كَيْفَ يَهْدِى اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا اَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ
وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ط وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾ اُولٰئِكَ
جَزَاؤُهُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلٰئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ لا ﴿٨٧﴾
خَالِدِينَ فِيهَا ج لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ لا ﴿٨٨﴾
اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٨٩﴾

86. İman ettikten, o şânı yüce Peygamber'in gerçekliğine bizzat şâhit olduktan ve kendilerine apaçık deliller geldikten sonra bile bile inkâra saplanan bir toplumu Allah nasıl doğru yola eriştirir? Çünkü Allah, öyle zâlimleri asla doğru yola erdirmez.

87. Onların cezası, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lânetine uğramaktır.

88. Onlar bu lânetin içinde ebediyen kalacaklardır. Azapları hiç hafifletilmeyecek ve kendilerine en küçük bir mühlet de verilmeyecektir.

89. Ancak bundan sonra tevbe edip hallerini düzeltenler müstesnâdır. Çünkü Allah, çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir.

Bu âyetler, önceleri iman edip sonra dinden dönerek Mekkelilere sığınan ve onlarla birlikte Fahr-i Kâinat (s.a.v.)'in başına zamanın belâ ve musîbetlerinin gelmesini bekleyen on kişilik bir grup hakkında inmiştir. Bunlar arasında tevbe edenler olduğu için **"bundan sonra tevbe edenler..."** (Âl-i İmrân 3/89) istisnâsı yapılmıştır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 111)

Yine bu âyetlerin Ehl-i kitap, özellikle de yahudi Kurayza ve Nadîr oğulları hakkında nâzil olduğu söylenmektedir. Onlar, peygamber olarak gönderilmeden önce Hz. Muhammed'e inanıp peygamberliğine şehâdette bulunuyorlardı. Fakat peygamber olarak gönderilip, kendilerine apaçık delil ve mûcizeler getirince, sırf haset ve kıskançlıklarından dolayı ona inanmamışlardır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 111)

Bu hususta gelen rivayetler değerlendirildiği zaman, bu âyetlerin irtidad edip de sonra tekrar İslâm'a dönmek isteyen herkese ve bu arada Ehl-i kitaba da şâmil olduğunu söylemek doğruya en yakın olandır. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* III, 462)

Sonsuz merhamet sahibi olan Yüce Mevlâmız, günahkâr kullarına tekrar bir umut kapısı aralamakta ve tevbe edip amel-i sâlih işleyerek hallerini düzeltenlere af ve merhametini müjdelemektedir. Küfürde ısrar edenleri ise

şöyle ikaz buyurmaktadır:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ ۚ
وَأُولَٰئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ ﴿٩٠﴾

90. Önce iman edip sonra inkâr eden ve ardından inkârlarını daha da artıranların tevbeleri asla kabul edilmeyecektir. Onlar, doğru yoldan kayıp sapıklığa yuvarlananların tâ kendileridir.

Rivayete göre bu âyet yahudiler hakkında inmiş; onların Hz. İsa'yı inkâr etmeleri küfür olarak, peşinden gelen Hz. Muhammed (s.a.v.)'i inkârları da küfürlerini artırmak olarak değerlendirilmiştir. Bir başka rivayete göre âyet hem yahudiler hem de hıristiyanlar hakkında nâzil olmuştur. Bunlar önceden kendi peygamberlerinin müjdesi üzerine Hz. Muhammed (s.a.v.)'e iman etmişlerdi. O, peygamber olarak gönderilip, kendilerinden olmadığını görünce hemen küfür yoluna girmişlerdir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IV, 130;Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 114)

Bu şekilde inkâr yolunu tutan, sergilediği tutum ve davranışlarıyla günden güne inkârlarını daha da artıran kimselerin tevbesi kabul olmayacaktır. Çünkü böyleleri hayattan ümidini kesmedikçe tevbe edip imana gelmezler. Böyle bir durumda yapılan tevbe ise makbul değildir. (bk. Nisâ 4/18)

Şu âyet-i kerîme ise kâfir olarak ölenlerin âhiretteki durumlarıyla ilgili son derece ürpertici manzaralar sunmaktadır:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلْءُ
الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدَىٰ بِهِ ۗ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ۚ ﴿٩١﴾

91. İnkâr edip neticede kâfir olarak ölenler, kendilerini kurtarmak için dünya dolusunca altın verseler, yine de kabul edilmeyecektir. Onlar için pek acıklı bir azap vardır; onların hiçbir yardımcıları da yoktur.

Bu manzaralardan birincisi; kâfirlerin dünya dolusu altınları olsa ve bunları, kendilerini kurtarmak için fidye verseler, kesinlikle kabul edilmeyecektir. (bk. Mâide 5/36; Meâric 70/11-16)

İkincisi; onların için cehennemde çok yakıcı ve son derece elem verici bir azap hazırlanmıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Allah Teâlâ kıyâmet gününde, cehennemliklerin azabı en az olanına öyle buyuracak: «Senin dünya kadar malın olsa, kendini kurtarmak için verir miydin?» Cehennemlik: «Evet» deyince Allah Teâlâ: «Sen daha Âdem'in sulbünde iken, ben senden bundan çok

daha hafif bir istekte; 'bana hiçbir eyi ortak ko maman' talebinde bulunmu tum, sen ise ortak ko maktan ba ka bir ey yapmadın» buyuracak." (Buhârî, Rikãk 49; Müslim, Munafıkîn 51-52)

Üçüncüsü ise onları, ne mahşerin korkunç tehlikelerinden ne de cehennemin şiddetli ve sonsuz azabından kurtaracak hiçbir yardımcılarının olmamasıdır.

Bütün bu tehlikelerden kurtulmak için iman etmemiz ve inandığımız Allah'ın yolunda sevdiğimiz şeylerden cömertçe harcamamız gerektiği şöyle beyân edilmektedir:

Sevdiğiniz Şeylerden Verin

اللّٰهَ بِه۪ عَل۪يمٌ ﴿٩٢﴾ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَاِنَّ

92. Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça gerçek iyiliğe erişemezsiniz. Küçük büyük her ne verirseniz, Allah onu kesinlikle bilir.

اَلْبِرُّ (birr) kelimesi; “iyiliğin zirve noktası, çok iyi ve çok hayırlı, fazilet ve erdemlilik, insanların kendisiyle «iyi kimseler» olacakları her türlü makbul amel, Allah’ın rızâsı, rahmeti ve cenneti” gibi pek çok güzel mânalar ifade etmektedir. “Kişinin sevdiği şeyler” ise “mal, mülk, servet, makam, mevki, ilim ve beden kuvveti” gibi her türlü maddî ve mânevî imkânlardır. Mü’min, sevdiği bu şeylerin bir kısmını “farz, vacip ve nâfile” ölçüleri içinde Allah yolunda başkalarının iyiliğine harcadığı nispette âyette müjdelenen yüksek derecelere yükselme imkânı bulabilecektir. Bu aynı zamanda, kişinin mânen terakkisinde özellikle Allah yolunda “harcama”nın ehemmiyetine dikkat çekmektedir.

Asr-ı Saâdette ve ondan sonraki dönemlerde sevdiğinden vermenin çok güzel örnekleri sergilenmiştir:

Rivayete göre bu âyet-i kerîme nâzil olunca Ebû Talha (r.a.) Allah Rasûlü (s.a.v.)’e gelip:

“- Yâ Rasûlallah, en çok hoşuma giden malım, Beyraha’dır[25]. Bu araziyi, Allah’ın sana göstereceği yere sarfet!” dedi. Peygamberimiz (s.a.v.):

“*- Gerçekten çok iyi. Burası, çok verimli ve değerli bir yerdir. Ben bu araziyi akrabaların arasında taksim etmeni uygun görüyorum*” buyurdu ve Ebû Talha da burasını akrabaları arasında taksim etti. (Buhârî, Zekât 44; Müslim, Zekât 43)

Yine Hayber arazisi taksim edilirken Hz. Ömer’e de bir miktar yer düşmüş ve Peygamber Efendimiz’e gelerek:

“- Yâ Rasûlallah! Hayber’den bana bir miktar yer düştü ki, yanımda ondan daha kıymetli bir malım yoktur. Onu ne yapmamı istersin?” diye sorunca Allah Rasûlü ona aslını elinde tutmasını ve mahsulünü muhtaçlara dağıtmasını tavsiye etmiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer, geliri lâzım gelen yerlere sarfedilmek üzere bu araziyi vakfetmiştir. (Buhârî, Şurût 19)

İmam Kuşeyrî bu âyetin tefsirinde şu açıklamayı yapar: “Birr’e ulaşmak isteyen, sevdiklerinden bir kısmını vermelidir. Bârî Teâlâ’ya ulaşmak isteyen ise, bütün sevdiklerini vermelidir. Birr’e ancak sevdiğini vererek ulaşabileceğine göre, zevklerini Allah’a tercih ederek Bârî Teâlâ’ya nasıl ulaşabileceksin?” (Kuşeyrî, *Letâifu’l-i ârât*, I, 159)

Bu bakımdan müslüman, sevdiği mallar başta olmak üzere her türlü imkânıyla Hak yolunda cömertlik ve infak halinde olacak, fakat Allah'ın helal kıldığı şeyleri haram yapma yoluna cüret etmeyecektir. Hz. Yâkub'un durumuna gelince:

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ اِلَّا مَا حَرَّمَ اِسْرَٓائ۪يلُ عَلٰى نَفْسِه۪
مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰيةُ ۜ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرٰيةِ فَاتْلُوهَٓا اِنْ كُنْتُمْ
صَادِق۪ينَ ﴿٩٣﴾ فَمَنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩٤﴾

93. Tevrat indirilmeden önce, İsrâil'in bir sebeple kendine yasakladığı bazı şeyler dışında bütün yiyecekler İsrâiloğulları'na helâldi. Rasûlüm! De ki: "Eğer iddianızda doğruysanız, o zaman Tevrat'ı getirip okuyun."

94. Artık bundan sonra kim Allah adına yalan uydurursa, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.

اِسْرَٓائ۪يلُ (İsrâil) ismiyle kastedilen kişi, Yâkub (a.s.)'dır. Hz. Yâkub'un, sıhhatine zarar vermesi ya da sırf zühd, takvâ ve ibâdet kastıyla nefsini meneylediği yiyeceklerin ne olduğu hususunda Peygamber Efendimiz şöyle buyurur:

"Yâkub (a.s.) çok iddetli bir hastalığa tutuldu. Bu sebeple Allah'ın kendisine afiyet vermesi halinde, en sevdiği yiyecek ve içecekleri nefsine yasaklamayı adadı. Onun en sevdiği yiyecek deve eti, en sevdiği içecek de deve sütüydü." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 273)

Bu yiyeceklerin "etin damarları", "hayvanın sırtındaki yağlar hariç iç yağı ve böbrek yağı" olduğu da rivayet edilir. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 121)

Rasûlullah (s.a.v.) zamanında yahudiler: "Biz kendimize deve etini haram kılıyoruz, çünkü onu Yâkub haram kılmış, Allah da onun haramlığını Tevrat'ta bildirmiştir" dediler de bunun üzerine: **"Eğer iddianızda doğruysanız, o zaman Tevrat'ı getirip okuyun"** (Âl-i İmrân 3/93) âyeti indi. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IV, 135)

Diğer bir rivayete göre Peygamberimiz (s.a.v.) bir gün: *"Ben, İbrâhim'in dini üzereyim"* demişti. Yahudiler: "Sen nasıl İbrâhim'in dinî üzere olabilirsin ki, deve eti yiyor, sütünü içiyorsun?" dediler. Efendimiz: *"Bunlar İbrâhim'e helâldi"* buyurdu. Onlar: "Bizim haram kıldığımız her şey bize ulaşıncaya kadar Nûh'a, İbrâhim'e... haramdı" dediler de onları yalanlamak üzere bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 118)

Netice itibariyle bunlar, Hz. Yâkub'un sadece kendisine yasak kıldığı yiyecek ve içeceklerdi; İsrâiloğulları'nın tümüne haram kılınmamıştı. Tevrat'ta da bunların

önceki toplumlara haram kılındığına dâir bir kayıt bulunmamaktadır. Dolayısıyla yahudilerin Peygamberimiz'i yalancılıkla suçlamak için ileri sürdükleri bu iddianın asılsız ve bizzat kendilerinin yalancı olduğu ortaya çıktı. Diğer taraftan Tevrat'ta yahudilere haram kılınan bir takım temiz yiyeceklerin, önceki toplumlara haram kılınmadığı, bilakis bunların, zulüm ve haksızlıkları sebebiyle sadece yahudilerin kendilerine haram kılındığı beyân edilmiştir. Nitekim Nisâ sûresi 160 ve En'âm sûresi 146. âyetlerde yahudilere haram kılınan bu yiyeceklerin neler olduğu haber verilmektedir. Buna göre:

قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرٰهٖيمَ حَنٖيفًاۜ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ﴿٩٥﴾

95. De ki: "Allah doğru söylemiştir. O halde temiz bir kalp ve dupduru bir tevhid inancı içinde İbrâhim'in dinine tâbi olun. O, asla müşriklerden olmamıştı."

Bütün temiz yiyeceklerin önceden İsrâiloğulları'na helâl olduğu, bunların, daha sonra günahları, zulüm, haksızlık ve taşkınlıkları sebebiyle yahudilere haram kılındığı hususunda şüphesiz Allah doğruyu söylemektedir. Dolayısıyla bu konuda yahudilerin iddiaları kesinlikle yalandır. O halde hanîf, yani temiz bir kalp ve dupduru bir tevhid inancı içinde İbrâhim'in dinine tâbi olmaktan başka çıkar yol yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in dâvet ettiği din de bundan başka bir şey değildir.

İslâm, tevhid dinidir. Müslümanları tevhid inancı etrafında birleştiren en mühim nişânelerden biri ise, şüphesiz Kâbe'dir. Şimdi, her namaz kılışımızda yönümüzü kendisine, gönlümüzü ise kendisini bize kıble yapan Allah'a bağladığımız diğer ismi Beytullah olan Kâbe hakkında şöyle buyruluyor:

اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذٖي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمٖينَۚ ﴿٩٦﴾

فٖيهِ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ اِبْرٰهٖيمَۚ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًاۜ وَلِلّٰهِ عَلَى

عَنِ الْعَالَمٖينَ ﴿٩٧﴾ النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبٖيلًاۜ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ

96. Yeryüzünde insanlar için yapılan ilk mâbed, bütün insanlık için bir bereket kaynağı, bir hidâyet rehberi ve bir yönelme merkezi olan Mekke'deki Kâbe'dir.

97. Orada apaçık deliller, alâmetler ve İbrâhim'in makâmı vardır. Oraya giren herkes emniyette olur. Bundan dolayı hacca gitmeye gücü yeten insanlara, Beytullâh'ı ziyâret etmek Allah'ın bir emridir. Kim Allah'ın emrini inkâr ederse, şunu bilsin ki, Allah'ın hiç kimseye ve hiçbir şeye

ihtiyacı yoktur.

Burada bahsedilen بَكَّة (Bekke) isminden maksat, bildiğimiz Mekke'dir. Bir görüşe göre Mekke bütün şehrin, Bekke ise üzerine Kâbe'nin inşa edildiği yerin ismidir. "Bekke" kelime olarak "birbirini savuşturmak, defetmek", "insanların birbirine girerek sıkışık bir hal alması" veya "boynunu kırmak, unufak etmek" mânalarından gelmektedir. İnsanlar tavafta birbirlerini sıkıştırarak izdihama sebebiyet verdikleri için veya oraya düşmanlık niyetiyle girmek isteyenlerin ilâhî kahra uğrayıp boyunları kırıldığı için bu bölgeye Bekke ismi verilmiştir.

Allah Teâlâ'nın yeryüzünde insanların ibâdet etmeleri ve kıble olarak kendine yönelmeleri için inşa ettirdiği ilk mâbed, Mekke'de bulunan Kâbe'dir. Bunun bir ismi de "beyt" dir. Daha çok "Beytullâh: Allah'ın Evi" adıyla meşhur olmuştur. Bir rivayete göre Kâbe Hz. Âdem'den önce melekler tarafından, bir rivayete göre de Hz. Âdem tarafından yapılmıştır. Hz. İbrâhim de oğlu İsmâil'le birlikte Nûh tufanında harap olan Kâbe'yi eski temelleri üzerine yeniden yapmıştır. (bk. Bakara 2/127)

Tevhidin simgesi olan Kâbe'nin bu âyetlerde en mühim hususiyetlerinden bazılarına işaret edilmektedir:

Birincisi; Kâbe çok mübârek, çok bereketli bir mescittir. "Bereket"in artmak, çoğalmak ve devamlı olmak gibi mânaları vardır. Bu mânalar Kâbe için de geçerlidir. Zira orada yapılan ibâdetler, başka mescitlerde veya yerlerde yapılan ibâdetlerden kat kat daha fazla faziletlidir. (bk. Buhârî, Fazlu's-salâti fî Mescid-i Mekke 1, 6) Hacca gelip orayı ziyaret edenlerin günahları bağışlanır. (Nesâî, Hac 4) Kabul edilmiş bir haccın mükâfatı ise ebedî cennettir. (Nesâî, Hac 3) En büyük bereket, şüphesiz Allah'ın rahmet ve bağışlamasını elde edebilmektir. Yine Hz. İbrâhim'in duası hürmetine yeryüzünün bütün meyve ve sebzeleri oraya ulaştırılır. Bu da maddî olarak ayrı bir berekettir. Diğer taraftan Kâbe'de namaz kılanlar, tavaf edenler ve ziyaret edenler hiçbir zaman eksik olmaz. Dünyanın değişik yönlerinden günün her saatinde, her anında oraya namaz için yönelenler de sayısızdır. Kâbe'nin bu durumu binlerce senedir böyle devam edip gitmektedir. Bu da onun bereketli oluşunun ayrı bir tezâhürüdür.

İkincisi; bütün insanlık için bir hidâyet rehberi ve bir yönelme merkezidir; onların Allah'a yönelmesine vesile olur. Zira yeryüzündeki bütün müslümanlar namaz kılmak ve böylece Allah'ın rızâsını kazanmak için Kâbe'ye yönelmek mecburiyetindedirler. İslâm'ın beş şartından biri olan hac, ancak burası ziyaret edilerek yerine getirilmektedir. Diğer bir açıdan Kâbe, taşıdığı hârikulâde özellikler itibariyle mutlak irade sahibi bir yaratıcının varlığına ve Peygamberimiz'in doğruluğuna bir delildir. Bu yönüyle o, insanların iman edip

hidâyet bulmalarına vesile olmaktadır.[26]

Üçüncüsü; orada apaçık deliller, alâmetler ve İbrâhim'in makamı vardır. "Apaçık deliller"den maksat: Korkan kimsenin orada kendini emniyette hissetmesi; cemrede o kadar taş atılmasına rağmen taşların yok olup gitmesi; zemzemin binlerce yıldır eksilmeden devamlı çıkması; Hacer-i Esved, Safa, Merve ve Hatim gibi büyük alâmetlerin bulunması; kuşların Kâbe'nin üzerinden uçmaması; hastaların orada şifa bulması; ona saygısızlık edenin hemen cezalandırılması ve orayı harap etmeye yeltenen Fil ordusunun helâk edilmesi gibi hususlardır. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 131; Kurtubî, *el-Câmi'*, IV, 139) "Makam-ı İbrâhim" ise en meşhur şekliyle Kâbe'nin inşası yükselip, yukarı doğru taş kaldırmak zorlaşınca Hz. İbrâhim'in üzerine basıp çıktığı ve ayaklarının içine gömüldüğü taştır. Bugün o haliyle Kâbe'ye yakın bir mahalde Mültezem'in karşısında muhafaza edilmektedir.

Dördüncüsü; oraya giren emniyette olur. Bu yerden maksat, içerisinde Kâbe'nin de bulunduğu Harem bölgesidir. Burada Allah'ın emriyle ilk günden itibaren her türlü can ve mal emniyeti sağlanmış ve otların koparılması dâhil canlıların öldürülmesi yasaklanmıştır. Allah Rasûlü (s.a.v.), göklerin ve yerin yaratıldığı günden itibaren Mekke'nin harem bölge olduğunu ve kıyâmete kadar da böyle devam edeceğini haber vermiştir. (Müslim, Hac 445-448)

İmam Kuşeyrî der ki: "İbrâhim'in makamına giren emniyette olur. İbrâhim'in gerçek makamı ise teslimiyettir. Kim bütün işlerini Allah'a teslim ederse, onun seçme hakkı kalmaz ve böylece emniyete kavuşmuş olur. Emniyet korkunun zıddıdır. Korku, arzu ettiğin şeyin istediğin biçimde gerçekleşmemesinden neş'et eder. Kul için herhangi bir irade ve ihtiyar olmadığı takdirde, onun için bir korkunun olması da mümkün değildir." (Kuşeyrî, *Letâifu'l-i ârât,* I, 161)

Âyette yer alan **"Bundan dolayı hacca gitmeye gücü yeten insanlara, Beytullâh'ı ziyâret etmek Allah'ın bir emridir"** (Âl-i İmrân 3/97) ifadesi, haccın müslümanlara farz olduğunun Kur'an'dan delilidir. Hacca gitmek için sıhhatin elverişli olması, gidip dönünceye kadar kendine ve geride bıraktığı ailesine yetecek kadar maddî imkânlarının bulunması ve yol emniyetinin olması şartları vardır. Bu şartları taşıyan kişi, ömründe bir defa hacca gitmek mecburiyetindedir. (bk. Müslim, Hac 412) İmkânları yerinde olup da bunlara nankörlük ederek hacca gitmeyen kimse, Allah'ın emrine uymadığından dolayı büyük bir günah işlemiş olur. (Hacla ilgili bk. Bakara 2/196-203)

Şimdi ise söz tekrar Yüce Rabbimizin maddî ve mânevî nimetlerine nankörlükte bulunan ve Allah'ın âyetlerini bile bile inkâr eden Ehl-i kitaba yönlendirilerek şöyle buyruluyor:

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِۗ وَاللّٰهُ شَهِيدٌ عَلٰى مَا
تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ مَنْ
اٰمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَاَنْتُمْ شُهَدَٓاءُۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾

98. De ki: "Ey Ehl-i kitap! Allah'ın âyetlerini ne diye gizleyip inkâr ediyorsunuz? Halbuki Allah, bütün yaptıklarınızı açıkça görüp durmaktadır."

99. De ki: "Ey Ehl-i kitap! Allah yolunun doğru olduğunu bile bile, onu eğri göstermeye yeltenerek, mü'minleri ondan niçin çeviriyorsunuz? Oysa Allah, yaptıklarınızdan asla habersiz değildir.

Ehl-i kitap, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in gerçek peygamber olduğunu haber veren Tevrat ve İncil âyetlerini inkâr ettikleri gibi, diğer insanlarla beraber kendilerini de irşad etmek üzere gelen Kur'an âyetlerini de inkâr ediyorlardı. Yine onlar gerçeği bile bile, zayıf müslümanların kalplerine şüphe düşürerek onları Allah'ın yolundan vazgeçirmeye çalışıyorlardı. "Hz. Mûsâ'nın şeriati neshedilmemiştir" diyerek ve Peygamberimiz'in sıfatlarını değişik göstererek Allah'ın müstakîm yolunu eğriltme ve tahrif etme gayreti içine giriyorlardı. Bu âyet-i kerîmeler, "Allah'ın her şeyi gördüğünü, bildiğini ve her şeyden en ince bir biçimde haberdar olduğunu" tekraren vurgulayarak onları bu yanlış yoldan vazgeçmeye çağırmaktadır.

Gelen âyetler ise müslümanları, Ehl-i kitabın bu tarz hile ve tuzaklarına karşı uyanık olmaya dâvet eder:

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ
بَعْدَ اِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ﴿١٠٠﴾ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَاَنْتُمْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ
اٰيَاتُ اللّٰهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُۜ وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللّٰهِ فَقَدْ هُدِيَ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾

100. Ey iman edenler! Ehl-i kitaptan bir gruba uyacak olursanız, onlar sizi, imanınızdan vazgeçirip yeniden küfre döndürürler.

101. Allah'ın âyetleri size okunup dururken, üstelik O'nun Rasûlü de aranızda bulunurken, siz nasıl olur da tekrar inkâra dönersiniz? Şunu bilin ki, Allah'ın dinine sımsıkı sarılan kimse, kesinlikle doğru yola ulaştırılır.

Bu âyetlerin iniş sebebiyle alakalı şöyle bir olay anlatılır: Medine'de bulunan Evs ve Hazrec kabileleri, İslâm gelmeden önce birbiriyle savaş halinde idiler. Buâs adı verilen bu savaşlarda her iki taraftan çok sayıda insan ölmüş, son

olarak da Evs kabilesi Hazrec kabilesine üstün gelmişti. Müslüman olduktan sonra ise İslâm'ın bereketiyle eski düşmanlıklarından vazgeçmişler ve kardeş olmuşlardı. Birlik ve beraberlik içinde düşmanlarına karşı tek yumruk haline gelmişlerdi.

Bir gün yahudi ileri gelenlerinden Şâs b. Kays, Evs ve Hazrec'e mensup bir grubun ülfet ve muhabbetle sohbet ettiklerini gördü. Bu manzara karşısında içi kin ve öfkeyle doldu. Derhal yanında bulunan genç bir yahudiye, onların yanlarına varıp, Buâs gününü, daha önce vuku bulmuş savaş ve ayrılık günlerini hatırlatmasını söyledi. Genç, kendine verilen vazîfeyi başarıyla yerine getirdi. Karşılıklı okunan şiirler ve yapılan konuşmalar neticesinde hatıralar canlandı, tartışmalar ilerledi. Karşılıklı sövüşmeler ve kavga başladı. Nihâyetinde Evsliler ve Hazrecliler toplanıp Medine dışında taşlık bir yere çıkarak karşılıklı savaş vaziyeti aldılar. Durumu öğrenen Allah Rasûlü (s.a.v.) hemen oraya gelerek:

"Ey müslümanlar! Allah a kına sakin olun. Bu ne câhiliyet davası! Ben aranızdayken, Allah sizi İslâm'a ula tırmı , size İslâm'la ikramda bulunmu ken, sizi câhiliye kötülüklerinden uzakla tırıp küfürden kurtarmı ve aranıza bir ülfet vermi ken hâlâ câhiliyet davası güdüp eskiden olduğu gibi yeniden küfre mi döneceksiniz?" buyurdu. Böylece ortalık sakinleşerek yahudilerin tutuşturduğu fitne ateşi söndü. Bunun üzerine bu âyetler nâzil oldu. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IV, 32-33; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 139)

Dolayısıyla burada mü'minler, kendilerine hidâyet rehberi olarak lutfedilen Kur'ân-ı Kerîm'in ve yine önlerinde en büyük örnek şahsiyet olan Peygamberimiz (s.a.v.)'in kıymetini bilerek, Ehl-i kitabın tuzaklarına düşmemeleri ve doğru yola erişebilmek için Allah'ın dinine sımsıkı sarılmaları hususunda ciddi bir şekilde ikaz edilmektedirler:

. Burası, Medine'de o dönem itibariyle Mescid-i Nebevî'nin karşısında bulunan verimli bir arazi idi. Şu an ise Mescid-i Nebevi'nin içinde kalmaktadır.

Nisan 2011 tarihinde Râbitatu'l-Âlemi'l-İslâmî tarafından İstanbul'da gerçekleştirilen Uluslararası Kur'an ve Modern İlimler sempozyumuna katılan, pek çok ülkede tebliğ faaliyetlerinin organizesiyle meşgul olmuş Kuveytli bir alim, sırf televizyonlardan veya kartpostallardan Beytullah'ı görerek, orada kılınan namazları, yapılan tavafları seyrederek ve okunan Kur'an'ı dinleyerek Müslüman olan yüzlerce insanla karşılaştığını söylemişti. Bu durum, bahsi geçen âyetin mucizeliğini gösteren çok önemli bir tespittir.

Allah'ın Şânına Yaraşır Bir Takvâ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾

102. Ey iman edenler! Kudret ve yüceliğine yaraşır bir biçimde Allah'tan nasıl korkmak gerekiyorsa öylece korkun ve ancak O'na gönülden boyun eğmiş müslümanlar olarak can verin.

Âyette emredildiği gibi gerçek mânada takvâ, "Allah'a mutlak mânada itaat edip, bir an bile olsa isyan etmemeyi; O'na dâimâ şükredip asla nankörlük etmemeyi ve O'nu dâimâ zikredip hiç unutmamayı" ifade eder. Yine bunda "Allah yolunda nasıl cihâd etmek gerekiyorsa öyle cihâd etmek, Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmamak, kendinin ve çocuklarının aleyhinde bile olsa adâletli davranmak" mânası da vardır. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IV, 157-158) Şüphesiz anlatılan bu hususları her insan, ancak gücünün yettiği ölçüde yapabilecektir. Nitekim bu âyet-i kerîme nâzil olunca Ashâb-ı kirâm, buradaki emrin ağırlığını hissederek: "Buna kim güç yetirebilir?" diye sordular. Bunun üzerine Yüce Allah, **"Gücünüz yettiği kadar Allah'a karşı gelmekten sakının"** (Teğâbün 64/16) âyetini indirerek bu hususa açıklık getirdi.

Âyetteki **"ancak O'na gönülden boyun eğmiş müslümanlar olarak can verin"** (Âl-i İmrân 3/102) ifadesi, hangi halde öleceği kulun elinde olmadığı için, bütün gücüyle İslâm'ın emrettiği şekilde yaşamayı ve bunda sebât etmeyi emretmektedir. Allah'tan hakkiyle korkan ve İslâm üzere bir hayat süren kişilerin de, kesin bir garanti bulunmamakla birlikte, müslüman olarak ölme ihtimalleri elbette yüksektir.

En mühim takvâ ölçüsü, insanlığın kurtuluşu için yeryüzüne uzatılmış Kur'an ipine sarılmaktır:

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ
عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾

103. Ey mü'minler! Hepiniz birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın ve ayrılığa düşmeyin. Allah'ın size olan şu nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşmandınız; derken Allah kalplerinizi kaynaştırdı da O'nun bu nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Ateşten bir çukurun tam kenarında idiniz, fakat Allah sizi oraya düşmekten kurtardı. Doğru yolu bulasınız

diye, Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor.

"Allah'ın ipi"nden maksat, "Allah'a yaklaşmaya vesile olabilecek her türlü vasıta"dır. Bunun da başında şüphesiz "Kur'an ve İslâm" gelmektedir. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.):

"Kur'an, Allah'ın gökyüzünden yeryüzüne sarkıtılmı ipidir." (Tirmizî, Menâkıb 31; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 14, 17)

"Fitnelerden kurtulu yolunu gösteren elbette Allah'ın kitabıdır. Onda sizden öncekilerin kıssası, sizden sonrakilerin haberi ve aranızdaki meselelerin hükmü vardır... O, Allah'ın sağlam ipidir" (Tirmizî, Fezâilu'l-Kur'an 14) açıklamalarıyla Kur'ân-ı Kerîm'den "Allah'ın ipi" olarak söz eder.

Dolayısıyla âyet, hep birlikte Allah'ın, insanlığın kurtuluşu için gönderdiği Kur'ân-ı Kerîm'e ve onun üzerine binâ edilen İslâm nizamına bütün gücümüzle sımsıkı sarılmamızı; itikat, ibâdet, ahlâk ve muamelâtla ilgili tüm emir ve yasaklarını dikkate alarak yaşamamızı; onun etrafında birbiriyle kenetlenmiş sağlam bir İslâm toplumu oluşturarak asla ayrılığa düşmememizi emretmektedir.

İslâm, inanç bakımından herkesi Allah'ın birliği düşüncesi etrafında toplamayı hedeflediği gibi, cemaatle namaz, cuma ve bayram namazları ve hac gibi ibâdetlerle amel yönünden de birlik ve beraberliği gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Zira fiillerdeki birlik, kalplerin birliğine sebep olmaktadır. Allah'tan hakkiyle korkmak, İslâm'a uygun yaşamak ve müslüman olarak ölebilmek için böyle bir İslâm toplumuna ihtiyaç vardır. Ayrıca dünya hayatında fert ve toplum olarak ayakta durabilmek, düşmanların maddî ve mânevî baskılarına dayanabilmek ve İslâm toplumu olarak bizden beklenen sorumluluğu yerine getirebilmek için de böyle bir beraberlik zarûrîdir. Çünkü birlik ve beraberliği zâyi olmuş toplumların, kısa zamanda dağıldıkları ve her şeylerini kaybettikleri tarihî bir gerçektir.

Esasen, Allah'ın insanlara olan nimetleri hem dünyevî hem de uhrevîdir. Daha önce birbirine düşman olan kişi, kabile ve toplumların İslâm nimeti ve imanın birleştirici vasfı sayesinde kalpleri birbirine ısınarak kardeş olmaları dünyevi bir nimettir. "Ateşten bir çukurun kenarından kurtulmak" ise "cehenneme düşmeye sebep olan küfürden kurtulmak" mânasında olduğu için uhrevi bir nimettir. Burada cehennem, içinde ateşin bulunduğu çukura, küfürleri sebebiyle insanların cehenneme müstehak olmaları da, ateş çukurunun kenarına gelmelerine benzetilmiştir. Eğer onlar, küfür üzere ölselerdi mutlaka cehenneme düşeceklerdi. Fakat tam o çukura düşmek üzereyken İslâm sayesinde Allah onları hidâyete erdirmiş ve cehennemden kurtarmıştır. Bunlar,

hidâyete ermek isteyen fert ve toplumlar için birer örnek ve ibrettir.

Ancak insanların irşadı ve hidâyeti kendiliğinden gerçekleşmeyecektir. Bu vazîfeyi yerine getirecek ehliyetli ve salâhiyetli mürşitlere; İslâm'ı hem ilimleriyle hem irfanlarıyla hem de ahlâkın zirvesindeki temsil kabiliyetleriyle tebliğ edecek, yürekleri aşk, vecd, ihlas ve samimiyet dolu seçkin dâvetçilere ihtiyaç vardır. Bu sebeple buyruluyor ki:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ اُمَّةٌ يَدْعُونَ اِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ الْمُنْكَرِ ۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾

104. Ey mü'minler! İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü yasaklayan seçkin bir topluluk bulunsun. İşte onlar, doğru ve kalıcı yatırım yapıp kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

اَلْخَيْرُ (hayır) kelimesi, "dine ve dünyaya ait her türlü iyi, güzel ve faydalı olan şeyler" mânasına gelir. Kur'ân-ı Kerîm'de umumîyetle bu kelime; Allah'ın rızâsına uygun düşen, fert, aile ve toplumun faydasına olan, âhirette sevap kazandıran tutum ve davranışlar, fert ve toplum menfaatine olan servet, mülk, müessese ve düzenlemeler anlamında kullanılmıştır. Bunların zıddı olan şeylerden de "şer" olarak bahsedilir. Burada zikredilen "hayır"dan maksat, öncelikle tevhid ve İslâm'dır. İyiliği emretmek ve kötülüğü yasaklamak da bunun mühim bir kısmını teşkil eder. Bu bakımdan emredilmesi istenen "ma'rûf", İslâm'ın getirdiği, uygun gördüğü ve onayladığı her türlü iyiliktir. "Münker" de İslâm'ın yasakladığı ve onaylamadığı her türlü kötülüktür. Şunu belirtmek gerekir ki iyiliği ve kötülüğü Allah'ın sapasağlam ipi olan İslâm'dan başka ölçüyle ölçmeye kalkmak, nefse ait arzulara uymaktır ki, bu, bir sonraki âyette yasaklanan anlaşmazlık ve uyuşmazlığı hortlakmaktan başka bir şey değildir.

Hayra dâvet, iyiliği emir ve kötülüğü yasaklamak hususunda Allah Rasûlü (s.a.v.)'in çok önemli ikazları vardır. Bunlardan birkaçı şöyledir:

"Allah'a yemin ederim ki, ya iyiliği emreder, kötülüğü yasaklar ve zâlimin iki elini tutup onu doğruyu kabule zorlarsınız ya da bunu yapamadığınız takdirde Allah, sizin iyilerinizin kalplerini de kötülerinkine benzetir ve daha önce İsrâiloğulları'na ettiği gibi size de lânet eder." (Ebû Dâvûd, Melâhim 17)

"Sizden bir kötülük gören ki i onu eliyle önlesin. Buna gücü yetmeyen diliyle kar ı çıksın. Bunu da yapamayan o kötülüğe kalbiyle buğzetsin. Sonuncusu, imanın en zayıf derecesidir." (Müslim, İman 78; Tirmizî, Fiten 11)

Allah Rasûlü (s.a.v.), iyiliği emir ve kötülüğü yasaklama işinin toplumun ihyâsı ve devamı açısından ne kadar hayatî olduğunu bir misalle şöyle açıklar:

“Allah’ın çizdiği sınırları a mayarak orada duranlarla bu sınırları a ıp ihlâl edenler, bir gemiye binmek üzere kur‘a çeken topluluğa benzerler. Onlardan bir kısmı geminin üst katına, bir kısmı da alt katına yerle mi lerdi. Alt kattakiler su almak istediklerinde üst kattakilerin yanından geçiyorlardı. Alt katta oturanlar:

«–Hissemize dü en yerden bir delik açsak, üst katımızda oturanlara eziyet vermemi oluruz» dediler.

ayet üstte oturanlar, bu isteklerini yerine getirmek için alttakileri serbest bırakırlarsa, hepsi birlikte batar helâk olurlar. Eğer ellerinden tutarak bunu önlerlerse, hem kendileri kurtulur, hem de diğerleri kurtulmu olur.” (Buhârî, Şirket 6; Tirmizî, Fiten 12)

İslâm toplumu adına hayra dâvet, iyiliği emredip kötülüğü yasaklama vazîfesini îfâ edecek kişilerin belli başlı hususiyetlere sahip olmaları lâzımdır. Bunları şöylece hülâsa edebiliriz:

• İman, istikâmet ve takvâ bakımından yeterli ve üstün bir seviyede olmaları,

• İyiyi kötüden, hayrı şerden ayırabilecek derecede ilim, irfan ve tecrübe sahibi olmaları,

• Beşerî münasebetleri güzel bir şekilde yürütebilecek derecede ahlâk-ı hamîde ve hüsn-i muâşeret sahibi olmaları,

• Bu işi yapabilecek dirâyet, güç ve kudret sahibi olmaları gerekir.

İslâm tam olarak öğrenilip, öğretilip yaşanmadığı takdirde toplumda düzenin yerini terör, birliğin yerini tefrika alır ki gelen âyet bu hususta ciddi bir uyarıda bulunmaktadır:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ۚ
وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾

105. Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra anlaşmazlığa düşüp, birbiriyle çekişen kimseler gibi olmayın. Onlar için büyük bir azap vardır.

Allah Teâlâ, yeryüzünde her türlü iyiliğin temsilcileri olmalarını istediği Ümmet-i Muhammed’i önceki toplumlar gibi tefrikaya düşmekten sakındırmaktadır. Onlara, iyilikleri emredip kötülükleri yasaklayarak İslâm’ın hâkimiyetini sağlamada başarılı olabilmeleri için, güçlü olmaları gerektiğini; bunu temin etmek için de İslâm’ın bağlıları arasında son derece kuvvetli bir ülfet ve muhabbetin olması lâzım geldiğini hatırlatmaktadır. Buna şiddetle yönlendirmek için de, bölünüp parçalananlara, bu halleri sebebiyle dünya ve âhirette büyük bir azabın isabet edeceği uyarısını yapmaktadır.

Bu büyük azaptan bir misal takdim etmek üzere şöyle buyruluyor:

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ
أَكَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَأَمَّا
الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللّٰهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾

106. O kıyâmet gününde bir kısım yüzler pırıl pırıl parlayacak; bir kısım yüzler de kederden simsiyah kesilecektir. Yüzleri simsiyah olanlara: "İmanınızdan sonra tekrar küfre sapmıştınız, değil mi? O halde küfür üzere yürüyüp durmanız sebebiyle tadın bakalım bu azabı!" denilecek.

107. Yüzleri pırıl pırıl olanlara gelince, onlar hep Allah'ın rahmetinin tecelli ettiği cennette olacak ve orada ebedî kalacaklardır.

Kıyâmet günü bir kısım yüzler parıldayacak, bir kısım yüzler ise kararacaktır. Şüphesiz ki parıldayan yüzler mü'minlerinki, kararan yüzler ise kâfirlerinki olacaktır. (bk. Kıyâmet 75/22-25; Abese 80/38-42)

Yüzlerdeki parıldama, yaptıkları iyi işler ve buna mukabil gördükleri mükâfat sebebiyle ferah, mutluluk ve surûrdan; kararma ise tam aksine işledikleri günahlar ve buna karşılık buldukları azap sebebiyle bedbahtlık, gam ve kederden mecaz olabileceği gibi, gerçek mânada yüzlerin parıldaması ve kararması anlamında olması da mümkündür. Çünkü burada bu ifadelerin gerçek mânalarında kullanılmasına bir mâni yoktur:

تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا
لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٨﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿١٠٩﴾

108. İşte bunlar Allah'ın âyetleridir ki, Rasûlüm, onları sana dosdoğru olarak okuyoruz. Allah, hiç kimseye zulmetmek istemez.

109. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Bütün işler neticede Allah'a dönmekte; O neye hükmederse öyle olmaktadır.

Allah'ın indirdiği âyetlerin rehberliğinde insanların hayra yönlendirilmeleri, âhirette de hayırlı neticeler elde edebilmeleri için onlara iyiliğin ve kötülüğün ne olduğunu açık bir şekilde öğretecek örnek bir topluluğa ihtiyaç vardır. Gelen âyet bu hususu ele almaktadır:

كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ
مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَاَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾

110. Ey mü'minler! Siz, insanların iyiliği için yeryüzüne çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. Çünkü siz usûlünce iyilikleri ve güzellikleri emredip yayar; kötülük ve çirkinlikleri yasaklayıp önüne geçmeye çalışırsınız. Bunu da zâten Allah'a inandığınızdan dolayı, onun bir gereği olarak yaparsınız. Ehl-i kitap da iman etseydi, elbette kendileri için hayırlı olurdu. Gerçi içlerinde inananlar da var, fakat onların çoğu dinden çıkmış fâsıklardır.

"Hayırlı ümmet olma" durumu, âyet-i kerîmede bir kısım şartlara bağlanmıştır. Bu şartlar; başta Allah'a olmak üzere inanılması gereken her şeye şüphesiz inanmak, o imanın gereği olarak İslâm'a uygun örnek bir hayat sürmek, bununla birlikte temsil ettikleri İslâm'ın bir şiarı olarak iyilikleri emretmek ve kötülükleri yasaklamaktır. Bu şartlar yerine getirildiği nispette "hayırlı ümmet olma" durumu gerçekleşir. Bu şartlardaki aşınma ve azalma nispetinde de bu durum zaafiyete uğrar. O halde netice itibariyle karşımıza "siz bu şartları yerine getirip bu güzel halinizi koruduğunuz müddetçe en hayırlı ümmetsiniz. Fakat bu halinizi değiştirdiğiniz takdirde bu özelliğinizi elinizden kaçırırsınız" mesajı çıkmaktadır.

Nitekim bizden önceki Ehl-i kitabın hâli bu konuda ibretli bir misal olarak ortada durmaktadır. Bir zamanlar, Allah'ın dinini yaşama ve tebliğ vazîfesi onlara verilmiş, fakat onlar bu kudsî nimetin şükrünü hakkiyle îfâ edemediklerinden ellerinden alınmıştı. Eğer onlar, iman edip istikâmet üzere yaşasalardı şüphesiz onlar için çok hayırlı olacaktı. Peygamberimiz (s.a.v.)'e ve Kur'an'a inansalardı bu şerefli halleri devam edecek ve iki kat mükâfat alacaklardı. Fakat pek çoğu imanı reddedip dinden çıkarak fâsıklar gurûhundan olmuşlardır. Dolayısıyla burada bizlere hem bir müjde hem de kuvvetli bir ikaz bulunmaktadır.

Ey mü'minler, unutmayın ki:

لَنْ يَضُرُّوكُمْ اِلَّٓا اَذًىۜ وَاِنْ يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الْاَدْبَارَ۠ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١١١﴾

111. Onlar size, dilleriyle incitmekten başka bir zarar veremezler. Sizinle savaşacak olsalar, arkalarını dönüp kaçarlar; sonra kendilerine yardım edecek kimse de bulunmaz.

Âyet-i kerîmede hem Ehl-i kitaptan inananlara, hem de bütün müslümanlara bir emniyet telkini yapılmaktadır. Kâfirliği ve fasıklığı tercih eden Ehl-i kitabın mü'minlere, bir kısım can sıkıcı, rahatsızlık verici eziyetlerden, kınama ve tehditlerden başka ciddi mânada bir zarar veremeyecekleri; bir savaş durumu olduğunda da dönüp kaçacakları haber verilmektedir. Böylece müslümanlara büyük bir teselli, cesaret ve moral aşılanmaktadır.

Ehl-i kitabın durumuna gelince:

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ اَيْنَ مَا ثُقِفُوا اِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ مِنَ
النَّاسِ وَبَٓاؤُ۫ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ۜ ذٰلِكَ
بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ الْاَنْبِيَٓاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۜ ذٰلِكَ
بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ۗ ﴿١١٢﴾

112. Nerede bulunursa bulunsunlar, onların üzerine zillet damgası vurulmuş, böylece Allah'ın gazabına uğramışlar ve meskenet altında ezilmeye mahkum olmuşlardır. Kendilerini bu zillet ve meskenetten ancak Allah'ın ipine sarılmak ve müslümanların himayesi altına girmek kurtarabilir. Bu zillete düşmelerinin sebebi, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri ve peygamberleri haksız yere öldürmeleridir. Bunun sebebi, isyan etmeleri ve haddi aşmalarıdır.

"Allah'ın ahdi"nden maksat, O'nun Ehl-i kitap için takdir buyurduğu "emân"dır. Bu da, onların alçalmış bir halde cizye vermeleri ve bu şekilde kendilerini tehlikelere karşı emniyete almalarıdır. "İnsanların ahdi"nden maksat ise devlet başkanının içtihad ve inisiyatifine havâle edilmiş olan emândır. Devlet başkanı, kendi içtihadına göre bazan hiçbir karşılık almadan, bazan da az ya da çok bir bedel alarak onlara emân verebilir. Onlara sağlanan teminâtın sınırlarını genişletebilir veya daraltabilir. Ancak bu iki durumda onların zillet ve meskenetten belli bir oranda kurtulmaları mümkündür. Bunun haricinde Ehl-i kitap, özellikle de yahudiler, bulundukları her yerde zillete ve meskenete düşmüşler, Allah'ın gazabına uğramışlardır. Bunun sebebi; Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, peygamberleri öldürmeleri, isyankârlık yapmaları ve haddi aşmalarıdır. Öncekiler için geçerli olan bu durum, onların yaptıklarını tasvip edip onaylayan ve aynı yolda yürüyen sonrakiler için de geçerli olmuştur.

Fakat onlardan hidâyete erip İslâm'a girenlerin hâli böyle değildir:

لَيْسُوا سَوَٓاءً ۜ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اُمَّةٌ قَٓائِمَةٌ يَتْلُونَ اٰيَاتِ اللّٰهِ اٰنَٓاءَ الَّيْلِ
وَهُمْ يَسْجُدُونَ ۗ ﴿١١٣﴾ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ ۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ
مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ ۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾

113. Bununla birlikte Ehl-i kitabın hepsi aynı değildir. İçlerinde iman

edip doğruluktan şaşmayan istikâmet sahibi bir topluluk vardır ki, gece saatlerinde kıyamda durur, Allah'ın âyetlerini okuyarak secdelere kapanırlar.

114. Onlar Allah'a ve âhiret gününe inanır, iyiliği teşvik edip kötülükten sakındırır ve hayır işlerde birbirleriyle yarışırlar. İşte bunlar, sâlih kullardandır.

115. Onların yaptıkları hiçbir iyilik karşılıksız kalmayacaktır. Allah, içleri kendine karşı saygıyla dopdolu olup itaatsizlikten kaçınanları çok iyi bilir.

110. âyette Ehl-i kitaptan bir kısmının "mü'min", çoğunun ise dinden çıkmış "fâsık" olduğu haber verilmiş, 112-113. âyetlerde de onlardan "fâsık" olanların hazin durumları açıklanmıştı. Bu âyetlerde ise onlardan "mü'min" olanların güzel hâlleri beyân edilmektedir. Burada geçen أُمَّةٌ قَآئِمَةٌ (ümmetün kâimetün) ifadesi, "kâim" kelimesinin Kur'ân-ı Kerîm'deki diğer kullanılışları da dikkate alındığında "Allah'ın dinine sımsıkı sarılan ve bıkmadan buna devam eden, doğru, âdil ve müstakîm, namazda kıyamda duran" gibi mânalar ihtiva etmektedir. İşte Ehl-i kitaptan böyle bir grup vardır ki, bunlar Peygamberimiz'e ve Kur'an'a inananlardır. Bunlar gecelerini kıyamda durup Allah'ın âyetlerini, Kur'ân-ı Kerîm'i okuyarak ve secdelere kapanarak ihya ederler. Allah'a ve âhirete inanır, iyiliği emredip kötülüğü yasaklar ve hayırlı işlerde birbirleriyle yarışırlar.

Âyetlerin ifade ettiği mânalar, bu vasıfları taşıyan herkese şâmil olmakla birlikte iniş sebebiyle ilgili şu rivayetleri zikretmek faydalı olacaktır:

Medine'de yahudilerden Abdullah b. Selâm, Sa'lebe b. Sa'ye, Useyd b. Sa'ye, Esed b. Ubeyd gibi kimseler müslüman olunca yahudi hahamları: "Muhammed'e ancak bizim kötülerimiz iman ettiler. Eğer onlar bizim hayırlılarımızdan olsalardı atalarının dinini terkedip başka bir dine gitmezlerdi" dediler. Sonra da onlara hitaben: "Dininizi başka bir dinle değiştirmekle ihanet ettiniz, kâfir olup hüsrâna uğradınız" demeleri üzerine bu âyet-i kerîmeler indirildi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 122)

Hz. İsa'nın dinî üzere iken Hz. Muhammed (s.a.v.)'i tasdik eden kırk Necranlı, otuz iki Habeşli ve üç de Rum hakkında nâzil olmuştur. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 164)

Ehl-i kitabın önce inkâr edenlerinin sonra da iman edenlerinin halleri izah edildikten sonra şimdi söz genel olarak bütün kâfirlere yönlendirilerek onların ebedî hüsranları ve feci akıbetleri gözle önüne serilmektedir:

Kâfirlere Mal ve Evlatları Fayda Vermez

اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَٓا اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا

ا اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔاؕ

وَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾

116. Şüphesiz ki inkâr edenleri, ne malları ne de çocukları, Allah'ın azabından hiçbir şekilde kurtaramayacaktır. Onlar ateşin yârânı ve yoldaşlarıdır; hem de orada sonsuza dek kalacaklardır.

Kâfirler, **"Biz, mal ve çocuk bakımından mü'minlerden daha fazlayız, bu halimizle azaba da uğratılacak değiliz"** (Sebe' 34/35) diyerek mal ve çocuklarının çokluğuyla üstünlük taslıyor, Peygamber Efendimiz ve ashâbını fakir oldukları için ayıplıyor ve: "Şayet Muhammed hak üzere olsaydı, Rabbi onu böyle fakirlik ve yoksulluk içinde bırakmazdı" diyorlardı. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 168)

Âyet-i kerîmede özellikle mallar ve çocuklar zikredilmiştir. Çünkü bir sıkıntı anında insana en çok fayda verecek olan mal ve çocuklardır. Kişi kendini bazan malını fedâ ederek, bazan da çocuklarından yardım isteyerek kurtarmaya çalışır. Bunlardan bir fayda gelmediği takdirde, başka şeylerden fayda gelmeyeceği ise kesindir.

Nitekim gelen âyet-i kerîmede kâfirlerin dünya hayatında övünmek, gösteriş yapmak, müslümanları mağlup etmek gibi çeşitli sebeplerle yaptıkları harcamaların âkıbeti ve küfürleri ile birlikte bunların kendilerine ne denli zarar vereceği bir rüzgar ve ekin örneğiyle şöyle izah edilmektedir:

مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فٖي هٰذِهِ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رٖيحٍ فٖيهَا صِرٌّ اَصَابَتْ

حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَاَهْلَكَتْهُؕ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾

117. Onların bu dünya hayatında harcadıkları şeyler, kendi kendilerine zulmeden bir gürûhun ekinlerini vurup da mahveden soğuk ve kavurucu bir fırtınaya benzer. Aslında onlara Allah zulmetmemiş, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdir.

Verilen örnekte ekime hazırlanmış bir tarla, tarlanın başında, Allah'a isyan etmekle kendi kendilerine zulmetmiş böylece azabı haketmiş; veya müsait olmayan bir yere zamansız ekimde bulunmak sûretiyle uygunsuz bir davranış da

bulunmuş böylece ziyanı baştan garantilemiş bir topluluk bulunmaktadır. Bunlar tarlayı ekiyorlar ve ekin hemen bitiyor. Bu sırada ansızın soğuk ve kavurucu bir kasırga esmeye başlıyor. Bütün yakıcılığıyla o tarlayı yakıp kavuruyor. Burada rüzgârın içinde bulunan soğuk ve kavuruculuğu ifade için kullanılan صِرٌّ (sırr) kelimesi, öfkeyle atılmış ve etkileyici bir ses tonuyla aynı mânayı tasvir etmektedir. Netice itibariyle, ekinin tümü böyle bir rüzgârın tesiriyle yanıp kül olmaktadır.

İşte kâfirlerin dünya hayatındaki harcamaları da bunun gibidir. Sözü edilen rüzgârın ekinleri yakıp helâk etmesi gibi, onların küfürleri de iyiliklerinin sevabını yok edip boşa çıkarır. Dolayısıyla bir taraftan onların küfürleri, harcadıkları şeyin sevabını yok etmede ekini helâk eden rüzgar gibi; diğer taraftan onların harcamaları da, rüzgarın helâk ettiği ekin gibi olmaktadır.

Başka bir açıdan bakıldığında, kâfirlerin dünyada harcadıkları şeylerle, Peygamberimiz (s.a.v.)'e karşı asker toplamalarına ve ona eziyet etmek için yaptıkları harcamalara işaret edilmiş olabilir. Bu harcama, onların daha önce iyilik namına yaptıkları şeyleri helâk etmiştir. Çünkü onların bu niyetle yaptıkları harcamalar, küfürlerinin şiddetini ortaya koymakta, dolayısıyla yaptıkları amelleri boşa çıkarmada etkili olmaktadır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 170)

Bundan dolayıdır ki Allah Teâlâ, İslâm'a karşı taşıdıkları kötü düşünce ve niyetleri yüzünden, ister Ehl-i kitaptan ister başkalarından olsun kâfirleri sırdaş edinmeyi yasaklamak üzere şöyle buyurur:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ
خَبَالًاۜ وَدُّوا مَا عَنِتُّمْۚ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَٓاءُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْۚ وَمَا تُخْف۪ي
صُدُورُهُمْ اَكْبَرُۜ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾ هَٓا
اَنْتُمْ اُو۬لَٓاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّه۪ۚ وَاِذَا
لَقُوكُمْ قَالُٓوا اٰمَنَّاۗ وَاِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْاَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِۜ قُلْ
مُوتُوا بِغَيْظِكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١١٩﴾ اِنْ تَمْسَسْكُمْ
حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْۘ وَاِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَاۜ وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا
لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـٔاًۜ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُح۪يطٌ ﴿١٢٠﴾

118. Ey iman edenler! Kendi din kardeşlerinizden başkasını dost ve sırdaş

edinmeyin. Çünkü onlar size ellerinden gelen kötülüğü yapmaktan geri durmaz; her zaman sıkıntıya düşmenizi isterler. Baksanıza, size olan şiddetli öfkeleri ağızlarından taşıyor. Kalplerinde gizledikleri kin ve düşmanlık ise daha korkunçtur. Eğer aklınızı kullanıp gereğince davranırsanız, size âyetlerimizi kesin bir şekilde açıklamış bulunuyoruz.

119. Ey mü'minler! Siz öylesine kalpleri arıduru, herkesin iyiliğini isteyen kimselersiniz ki o düşmanlarınızı bile severseniz, ama onlar sizi sevmezler. Siz Allah'ın indirdiği kitapların hepsine inanırsınız. Onlar ise ancak sizinle karşılaştıkları zaman: "İman ettik!" deyip geçerler; fakat birbirleriyle başbaşa kaldıkları zaman ise size olan kin ve düşmanlıkları yüzünden parmaklarını ısırırlar. Onlara: "Kininizden çatlayın!" de. Doğrusu Allah, sînelerde gizli tutulan bütün sırları bilir.

120. Size küçük bir iyilik, bir nimet ulaşsa, bu onları üzer. Başınıza bir kötülük gelse, bu defa sevinçten bayılırlar. Her şeye rağmen siz sabreder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, onların hîle ve tuzakları size hiçbir zarar veremez. Şüphesiz ki Allah, onların tüm yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.

118. âyette geçen اَلْبِطَانَةُ (bitâne) kelimesi sözlük olarak "elbisenin iç yüzündeki astar" mânasına gelir. Bundan hareketle bir kimsenin sırlarına ve gizli hâllerine vâkıf olan kimseye de "bitâne" denilmiştir. Bunu "dost ve sırdaş" olarak Türkçe'ye aktarmak mümkündür. Bu âyetle Cenâb-ı Hak, mü'minlere kendi din kardeşleri dışında kalan kâfirleri ve münafıkları dost ve sırdaş edinmelerini yasaklamaktadır. Devamında da bu yasaklamanın sebep ve hikmetlerini şu şekilde peş peşe saymaktadır:

1. Kâfirler ve münafıklar, mü'minlere kötülük yapmaktan asla geri durmaz; onlara zarar, fesat ve şer ulaştırmakta hiç kusur etmezler.

2. Onların her zaman sıkıntıya düşmelerini, zahmet ve meşakkate uğramalarını ister, bundan son derece memnun olurlar.

3. Mü'minlere karşı şiddetli derecede bir kin, öfke ve kızgınlık içindedirler. Hatta bu o kadar şiddetlidir ki, bunu içlerinde sindirmeyi başaramaz ve ağızlarından çıkıp dışarı taşmasına engel olamazlar. Bu öfkenin tesiriyle mü'minlerin aleyhinde devamlı propaganda yaparlar. Göğüslerinde gizledikleri kin ve düşmanlık ise tabii olarak çok daha büyük ve tehlikelidir.

4. Müslümanlar, kendi din kardeşlerini sevdikleri gibi, insan olmaları ve potansiyel müslüman olmaları sebebiyle dinsiz veya başka dine mensup olanları da severler. Onların hidâyete gelmelerini arzu ederler. Herkesin iyiliğini ister, elinden geldiği kadar iyilik yapmaya çalışır, onlara sevgi gözüyle bakar,

haklarını korur, fesattan sakınır, kimsenin sıkıntıya girmesini istemezler. Fakat kâfirler böyle değildir; müslümanları asla sevmezler, hatta onların kendileri gibi kâfir olmalarını isterler.

5. Mü'minler hem bütün ilâhî kitaplara, hem de Kur'an'ın tamamına inanırlar. Onlarda kendilerine yöneltilen bütün ilâhî emirleri kabul ve tasdik eder, gereğini de yapmaya çalışırlar. Samimi ve dürüsttürler. Fakat kâfirler böyle değildir. Kur'an'a inanmadıkları gibi özellikle Ehl-i kitap kâfirleri kendi kitaplarına da tam olarak inanmazlar. Cehennemin en alt tabakasına girecek şekilde kâfir olan münafıklar ise müslümanlarla karşılaşınca "iman ettik" derler; fakat baş başa kalıp meydanı boş bulduklarında mü'minlere olan kin ve nefretlerinden dolayı parmaklarını ısırır, dişlerini gıcırdatıp dururlar.

6. Kâfirler ve münafıklar, mü'minlerin birlik ve beraberliklerine, başarı, zafer, refah ve mutluluklarına, hatta onlara en küçük bir iyiliğin değmesine son derece üzülür, kahrolurlar. Onların mağlubiyet, hastalık, kıtlık ve benzeri sıkıntılara maruz kalmalarına ise son derece sevinirler.

Âyetlerde beyân edildiği üzere bu kadar düşmanca niyet, tutum ve davranış içinde bulunan kâfir ve münafıkları, müslümanların, kendilerine gizli sırlarını açabilecekleri dost ve sırdaş edinmeleri ne câiz ne de mümkündür. Ancak bu, müslümanların onlara düşman olmaları anlamına da gelmez. Bir kısım âyet-i kerîmeler (bk. Mümtehene 60/8) ve Rasûlullah (s.a.v.)'in uygulamaları ışığında onlarla beşerî münâsebetlerin iyi bir şekilde devam ettirilmesinde bir mahzur yoktur.

Gelen âyetlerde sabreden ve takvâya sarılan mü'minlere Allah Teâlâ'nın nasıl yardım edip onları zafere eriştirdiği; bunun aksine sabır ve takvâda husûle gelen zaafiyetin nasıl bir mağlubiyet ve zarara yol açtığı birer misalle takdim edilmektedir:

Uhud Savaşına Hazırlık

عَلٖيمٌ ۙ ﴿١٢١﴾ وَاِذْ غَدَوْتَ مِنْ اَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنٖينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ ۜ وَاللّٰهُ سَمٖيعٌ

121. Rasûlüm! Hatırla o zamanı ki sen, mü'minleri Uhud'da savaş mevzilerine yerleştirmek üzere sabah erkenden ailenden ayrılıp yola çıkmıştın. Allah her şeyi hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

Bu âyetlerde Uhud savaşına bir hatırlatmada bulunulmuştur. Şöyle ki: Hicretin ikinci senesinde Bedir'de müslümanlarla müşrikler arasında bir savaş vuku bulmuş, bu savaşta müşriklerden yetmiş kişi öldürülmüş, yetmişi esir edilmiş, kalanları da perişan bir vaziyette Mekke'ye dönmüştü. Kureyşliler bu mağlubiyetin ve kaybettikleri yakınlarının intikamını almak için yaklaşık on beş ay sonra Ebû Süfyan'ın komutasında üç bin kişilik bir ordu hazırladılar. Düşman ordusu Medine'ye doğru ilerleyip Uhud dağı yakınlarında bir yere mevzilendi. Durumu haber alan Allah Rasûlü (s.a.v.), Uhud'a çıkıp meydan muharebesi yapmakla Medine'de kalıp savunma savaşı yapmak hususunda ashâbıyla istişare etti. İlk defa Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ü de çağırmıştı.

İstişâre esnasında Abdullah ve Ensar'ın çoğunluğu Medine'de kalmayı ve bir saldırıya uğramaları halinde erkek-kadın, genç-ihtiyar harekete geçip zafere ulaşabileceklerini söylediler. Bir kısım sahâbîler ve özellikle Bedir'e katılamamış kişiler ise Medine'de kalmayıp düşmanın üzerine yürüme yönünde kanaat belirttiler ve bunda ısrar ettiler. Netice itibariyle Peygamber Efendimiz zırhını giydi, "Ey Allah'ın Rasûlu! Siz hangi kanaatte iseniz öyle davranınız" diyenlere de *"Bir peygamber zırhını giyince, Allah hükmünü verinceye kadar artık sava madan onu çıkarması doğru değildir"* (Buhârî, İ'tisam 28; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 351) buyurdu ve Cuma günü cuma namazından sonra bin kişiyle hareket etti.

Cumartesi günü sabahleyin Uhud'da Şi'b adlı yere vardılar. Rasûlullah (s.a.v.) yaya olarak yürüyor, ashâbını savaş için mevzilere yerleştiriyor, hatta safları o kadar tanzim ediyordu ki, biraz ileri çıkmış bir göğüs görse, "geri çekil" diyordu. Efendimiz ordusuyla birlikte vadinin bir yanına yerleşti; ordunun arka tarafını Uhud'a doğru verdi. Abdullah b. Cübeyr'i elli kişilik bir okçu birliğine komutan yaptı. Onlara: *"Oklarınızla bizi savunun, sakın arkamızdan gelmelerine izin vermeyin, yensek de yenilsek de hiçbir zaman şyerinizden ayrılmayın. Ku ların etlerimizi gagaladığını görseniz bile sakın yerinizi terk etmeyin"* (bk. Buhârî, Cihâd 164) tâlimatını verdi. İşte âyet-i kerîme Efendimiz'in Uhud savaşı öncesi bu faaliyetini hatırlatmaktadır.

Ancak henüz savaş başlamadan önce İslâm ordusunda iki büyük sıkıntı

yaşandı:

الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾ اِذْ هَمَّتْ طَٓائِفَتَانِ مِنْكُمْ اَنْ تَفْشَلَاۙ وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَاۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ

122. İşte o anda içinizden iki birlik gevşeklik gösterip geri çekilmeye yeltenmişlerdi. Halbuki Allah, onların yardımcısı ve destekçisiydi. Artık mü'minler, sadece Allah'a güvenip dayansınlar.

İlk olarak münafıkların reisi Abdullah b. Übey, görüşüne muhalefet edildiğinden dolayı, "Muhammed, çocukların sözlerini dinledi de benimkini dinlemedi" diye içerlemişti. Dolayısıyla iki taraf karşılaşınca Abdullah, emrindeki üç yüz kadar münafıkla beraber bozulup geri döndüler. Üç bin kişilik düşman ordusuna karşı yedi yüz müslüman kaldı. Bu durum müslümanlar üzerinde son derece menfî bir tesir bıraktı, morallerini bozdu. Az kaldı İslâm ordusunun iki tarafını teşkil eden iki grup, Hazrec kabilesinden Seleme oğullarıyla Evs kabilesinden Harise oğulları da korkup, kalp zayıflığına düşerek dönecek gibi oldular. Fakat Allah onlara yardım etti, kalplerini toparlayıp, niyetlerini doğrulttular ve savaşa devam ettiler. İşte âyet-i kerîme savaşın bu safhasına işaret etmektedir.

Dolayısıyla müslümanlar sabretmesini bilmeli, güçleri yettiğince takvâya sarılmalı ve ancak Cenâb-ı Hakk'a dayanıp güvenmelidirler. Zira gerçek mânada kalplere kuvvet veren de onları zaafiyete uğratan da Allah'tır. O'nun emirlerini tutup, yasaklarından sakınanlar nihâyetinde mutlaka başarı ve zafere ulaşacaklardır. Çünkü:

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَاَنْتُمْ اَذِلَّةٌۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾

123. Düşmana göre sayı ve silahça çok zayıf durumda iken şüphesiz Allah size Bedir savaşında yardım etmiş, sizi muzaffer kılmıştı. Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız.

Hicretin ikinci senesi Ramazan ayında vuku bulan Bedir savaşında, düşman ordusuna nispetle müslümanlar hem sayı hem de silah bakımından çok zayıf bir durumda idi. Düşmanların sayısı bin, müslümanların ki ise üç yüz on kadardı. Buna rağmen Allah'ın yardımıyla müslümanlar gâlip geldi. Âyet bu hâdiseye bir hatırlatmada bulunarak mü'minleri Allah'a şükretmeye, O'nun emirlerine sarılmaya ve Allah yolunda savaşırken herhangi bir korku ve zaafiyet göstermemeye teşvik etmektedir. Nitekim Bedir savaşında yaşanan harikulade olaylar bunun canlı misallerini oluşturur:[27]

اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِن۪ينَ اَلَنْ يَكْفِيَكُمْ اَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلٰثَةِ اٰلَافٍ مِنَ

الْمَلٰٓئِكَةِ مُنْزَلِينَ ﴿١٢٤﴾ بَلٰٓى اِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ

هٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾

124. O vakit mü'minlere: "Rabbinizin, indirilmiş üç bin melekle size yardım etmesi yetmez mi?" diyordun.

125. Evet yeter. Eğer siz sabredip Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, o anda düşmanlarınız ansızın üstünüze geliverseler bile, Rabbiniz özel nişanlı, formalı beş bin melekle size yardım edecektir.

Rivayete göre Bedir'de güçlü ve kalabalık bir orduya karşı durmaya çalışan müslümanlar arasında Kürz b. Câbir el-Muhâribî'nin, yanındaki savaşçılarla birlikte müşriklerin yardımına geleceği söylentisi çıktı. Bu durum müslümanlara çok ağır gelince onları zaferle müjdelemek ve kalplerini pekiştirmek üzere bu âyetler nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IV, 101) Dolayısıyla Allah Te'âlâ Bedir savaşında mü'minlere başlangıçta bin melekle yardım etmiş (bk. Enfâl 8/9), bundan sonra Kürz haberleri üzerine inmiş olan üç bin meleğin yardımıyla müşriklerin dağılmasını hızlandırmıştır. Şayet düşman tarafına Kürz'ün yardımı hemen geliverecek olursa, mü'minlerin sabırlı ve takvâ sahibi olmaları şartıyla alâmetli, nişanlı, simaları belli beş bin melek daha göndereceğini de va'detmiştir. Fakat durum şunu gösteriyor ki, düşmana bahsedilen yardım gelmediği ve bu sırada müslümanların zaferi de gerçekleştiği için bu beş bine ihtiyaç kalmamıştır.

Allah Teâlâ, müslümanların Bedir'de müşâhede ettikleri bu ilâhî yardımın, sabırlı ve takvâ sahibi oldukları takdirde, Uhud'da ve başka zamanlarda da gelebileceğini hatırlatarak onların cesaret, gayret ve tevekkül hislerini kuvvetlendirmektedir. Zâten aşağıdaki iki âyet de meleklerin yardıma gönderilmelerinin hikmetini haber vermektedir:

وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهٖ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا

مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا

اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَآئِبِينَ ﴿١٢٧﴾

126. Allah bu yardımı, sadece sizi zaferle sevindirmek ve kalplerinizi huzura erdirmek için yapmıştır. Yardım ve zafer, ancak kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan Allah'tandır.

127. Yine bu yardımı Allah, kâfirlerden ileri gelenlerin kökünü kazımak, arta kalanları da baş aşağı çevirip, emellerine kavuşamayan bedbahtlar

olarak eli boş geri döndürmek için yapmıştır.

Allah Teâlâ'nın Bedir'de meleklerle yardım etmesinin hikmeti, mü'minleri zaferle müjdelemek, heyecan ve telaşlarını teskin etmek, kalplerinden ölüm ve mağlubiyet korkusunu alıp o gelen yardımla gönüllerini huzura kavuşturmak, kâfirlerin ileri gelenlerini kesip yok etmek ve arda kalanları da perişan olmuş bir şekilde geri döndürmektir. Gerçekten de haber verilen bu hallerin hepsi bir bir gerçekleşmiş, meleklerin yardımına mazhar olan müslümanlar kısa sürede toparlanarak kâfirlerle arslanlar gibi savaşmış ve çoğu onların önde gelenlerinden olmak üzere yetmiş kişiyi öldürmüşler, yetmişini de esir etmişlerdir.

Bu tarzdaki yardımlarıyla Yüce Mevlâ, dileyince zayıfları kuvvetlilere gâlip getireceğini, istemeyince de maddî ve mânevî kuvvetlerin hiçbir işe yaramayacağını bildirerek mü'minlere vazîfelerini yapma hususunda, kendilerini zayıf görerek ümitsizliğe düşmemelerini, karamsar olmamalarını, Allah'ın yardımından ümit kesmemelerini ve maddî açıdan en ümitsiz görünen zamanlarda bile azimli, kararlı ve ümitli olmalarını emretmektedir. Bu yüzden Rasûlü'nü şu hususta uyarmaktadır:

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ
ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ يَغْفِرُ
لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٩﴾

128. Rasûlüm! Kullarımın işinden hiçbir şey sana ait değildir. Allah, ya doğru yola gelirler de onların tevbesini kabul eder, ya da kendilerine zulmetmeleri yüzünden onları cezalandırır.

129. Göklerde ve yerde olan her şey Allah'a aittir. O, dilediğini bağışlar, dilediğine de azab eder. Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Rivayete göre Uhud günü Allah Rasûlü (s.a.v.) alnından yaralandı ve dişlerinden biri kırıldı. O esnâda: *"Peygamberlerine bunu reva gören, onu yaralayan bir kavim nasıl kurtulu a erer?!"* diyordu. Bunun üzerine 128. âyet nâzil oldu. (Buhârî, Meğâzî 21; Tirmizî, Tefsir 3/10-11) Diğer bir rivayete göre de Peygamberimiz Uhud Gazvesi günü şehîd olan amcası Hamza (r.a.)'ın bazı azalarının kesilmiş ve işkence yapılmış olduğunu görünce: *"Onlardan otuz ki iye ben de mutlaka böyle i kence yapacağım"* buyurmuş ve bu âyet-i kerîme inmiştir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* VIII, 190)

Allah'ın af ve merhametine nâil olabilmek, savaşlarda yılgınlığa düşmeden

sabır ve takvâ ile düşmana göğüs gerebilmek için mü’minlerde İslâm’ın hedeflediği “müslüman şahsiyeti”nin teşekkül etmesi gerekmektedir. Bunun için de şu ilâhî emir ve tâlimatlara itaat edilerek ciddi bir nefis terbiyesi ve kalp tasfiyesine ihtiyaç vardır:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبٰٓوا اَضْعَافاً مُضَاعَفَةًۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَۚ ﴿١٣٠﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّت۪ٓي اُعِدَّتْ لِلْكَافِر۪ينَ ﴿١٣١﴾
وَاَط۪يعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَۚ ﴿١٣٢﴾

130. Ey iman edenler! Kat kat faiz yemeyin. Allah’a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.

131. Kâfirler için hazırlanmış olan cehennem azabından kendinizi koruyun.

132. Allah’a ve Peygamber’e itaat edin ki ilâhî rahmete erişesiniz.

“Faizin kat kat artırılması”, vaktinde ödenemeyen faiz borcuna gecikmelerden dolayı söz konusu olan ilâveler eklene eklene faizin ana para kadar veya ondan daha çok olması demektir. Câhiliye döneminde, mesela bir kişinin birinden yüz dirhem alacağı olsa, borçlunun da ödeyecek gücü olmasa, borçlu alacaklıya: “Bana müddet ver, ben de ödeyecek borcumu artırayım” der ve borcunu iki yüz dirheme çıkarırdı. Sonra, ikinci ödeme günü gelince aynı durum tekrarlanırdı. Nihâyet yüz dirhemlik borç, yüzlerce dirhem borç haline dönüşür ve borçlu bunu ödemek mecburiyetinde kalırdı. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* IV, 119)

Bakara sûresinin 275 ve devam eden âyetlerinde faizin yasaklanma safhaları ve günahlığının büyüklüğü hakkında geniş bilgi verilmiştir. Medine döneminin ilk senelerinde inen bu âyetler ise, faizin yasaklanma safhalarından biri olarak “kat kat faiz yemeği” haram kılmaktadır. Böylece ilk olarak, o devirde en çok uygulanan ve fakiri en çok ezen fahiş ribâ, yani mürekkep faiz yasaklanmıştır. Bu, tıpkı içkinin, içilmesinin haram kılınmayıp sarhoş halde namaza yaklaşılmasının yasaklanması safhasına benzemektedir. Bütün çeşitleriyle faiz ise daha sonraları inen **“Allah, alış-verişi helâl, faizi ise haram kılmıştır”** (Bakara 2/175) âyetiyle yasaklanmıştır.

Başarıya ve kurtuluşa ermenin yolu, Allah’ın yasaklarından tamâmen uzak durup emirlerini yerine getirmeye çalışmaktır. Bu bakımdan takvâ emredilmektedir. Allah’ın rahmet ve bereketine erişebilmek için de Allah’a ve Rasûlü’ne itaatin; onların emir ve yasaklarını dikkate alarak bir ömür sürmenin gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Zira Allah’ın bağışlamasına ve cennete erişebilmenin yolu budur:

أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَۙ ﴿١٣٣﴾ وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُۙ

133. Rabbinizin bağışlamasına ve genişliği göklerle yer kadar olup takvâ sahipleri için hazırlanmış bulunan cennete birbirinizle yarışırcasına koşuşun.

"Allah'ın bağışlamasına ve cennete koşmak", kişinin bağışlanmasını ve cennete girmesini sağlayacak güzel amellere koşmasıdır. Bunlar günahlara tevbe ve istiğfar etmek, Allah'ın emirlerini yapıp yasaklarından kaçınmaktır. **"Genişliği göklerle yer kadar olan cennet"** ifadesi, cennetin genişliğini ve büyüklüğünü temsili olarak anlatmaktadır. (bk. Hadîd 57/21) Rivayete göre Herakliyus'un elçisi, Peygamber Efendimiz'e: "Siz, bizi genişliği gökler ve yer kadar olan bir cennete dâvet ediyorsunuz. Peki öyleyse cehennem nerede?" diye sorunca, Allah Rasûlü (s.a.v.): *"Fe sübhânallah, gündüz olduğunda gece nereye gidiyor?"* buyurmuştur. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 75)

Şu hâdise, sahâbe-i kirâmın cennete koşuşuna güzel bir misal teşkil eder: Rasûlullah (s.a.v.) Bedir'de ashâbını cihâda teşvik etmiş ve onlara cenneti hatırlatmıştı. Düşman iyice yaklaşınca da:

"–Haydi, geni liği göklerle yer kadar olan cennet için kalkın!" buyurmuştu. Bunun üzerine Umeyr b. Humâm (r.a.) atılarak:

"–Ey Allah'ın Rasûlü! *«Geni liği göklerle yer kadar olan cennet»* mi buyurdunuz?" dedi. Allah Rasûlü (s.a.v.), *"Evet"* cevâbını verince Umeyr, "Ne iyi, ne âlâ!" dedi...

Sonra Umeyr cihâda kuvvetli girmek için torbasından birkaç hurma çıkarıp yemeye başladı. Buna daha fazla sabredemeyerek:

"–Bu hurmaları yiyinceye kadar yaşayacak olursam, gerçekten bu uzun bir hayat olacaktır. Onlar bitinceye kadar burada oturursam dünyaya karşı fazla hırs göstermiş olurum" dedi ve elindeki hurmaları fırlatarak kılıcını çekip düşmanla savaştı ve sonunda şehîd düştü. (Bk. Buharî, Meğâzî 17; Müslim, İmâret 145; Muvatta', Cihâd 42)

Cenâb-ı Hak, cennetin takvâ sahipleri için hazırlandığını haber verir. Çünkü ancak kuvvetli bir takvâ duygusu, fıtratı gereği cimri ve mala düşkün olan nefsi, bu mezmum arzulardan kurtararak Allah yolunda vermeye sevk edebilir. Takvâ sahiplerinin öne çıkan vasıfları ise şöyledir:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ

النَّاسِۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَۚ ﴿١٣٤﴾

134. O takvâ sahipleri, bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcar,

öfkelerini yutar ve insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyilik ve ihsân sahiplerini sever.

Âyette geçen اَلسَّرَّاءُ (serrâ), sürûr ve sevinç veren, اَلضَّرَّاءُ (darrâ) ise zarar ve sıkıntı veren durumları ifade eder. اَلْغَيْظُ (gayz), hoşlanmadık bir şeye karşı insanın duyduğu öfke demektir. كَظْمُ الْغَيْظِ (kazmu'l-gayz) ise öfkesini yutup tutmak, zarar gördüğü kimselere karşı kudreti bulunduğu halde intikama kalkışmamak ve hatta hoş olmayacak bir davranış göstermeyip hazmetmek ve sabretmektir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IV, 124)

Burada ilk olarak cennet ehli olan müttakîlerin üç önemli özelliğine dikkat çekilir:

Birincisi; genişlik ve darlıkta, varlıkta ve yoklukta, sürûr ve gam halinde devamlı verirler. Bolluk ve surûr hali onları şımartıp bencilleştirmediği gibi, darlık ve zorluklar da onlara vermeyi unutturamaz. Devamlı ganî gönüllü ve iyilik eder halde bulunurlar. Şu misal darlık zamanlarında bile Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in nasıl bir cömertlik ve infak seferberliği halinde olduğunu göstermeye yeter:

Bir gün, muhtaç bir kimse Peygamber Efendimiz'e gelerek bir şeyler istedi. Allah Rasûlü:

"–Yanımda sana verebileceğim bir ey yok, git benim nâmıma satın al, mal geldiğinde ödерim" dedi. Efendimiz'in sıkıntıya girmesine gönlü râzı olmayan Hz. Ömer:

"–Yâ Rasûlallah! Yanında varsa verirsin, yoksa Allah seni gücünün yetmeyeceği şeyle mükellef kılmamıştır" dedi. Allah Rasûlü (s.a.v.)'in, Hz. Ömer'in bu sözünden hoşnud olmadığı, mübârek yüzünden belli oldu. Bunun üzerine Ensâr'dan bir zât:

"–Anam, babam sana fedâ olsun ya Rasûlallah! Ver! Arşın sahibi azaltır diye korkma!" dedi. Bu sahâbînin sözleri Efendimiz'in çok hoşuna gitti, tebessüm etti ve:

"–Ben de bununla emrolundum" buyurdu. (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* X, 242)

İkinci olarak bu seçkin kullar öfkelerini yutarlar. Onlar, takvâdan doğan mânevî bir kuvvet ile, nefsin zarûrî arzuları seviyesinden daha yüce bir ufka yükselir, böylece büyük bir ruhî güç kazanarak öfkeyi yenmeyi başarırlar. Peygamber Efendimiz, öfkeyi yenebilmenin faziletiyle ilgili şöyle buyurmuştur:

"Gerçek pehlivan güre te rakibini yenen değil, kızdığı zaman öfkesine hâkim olandır." (Buhârî, Edeb 76; Müslim, Birr 107)

"Kızgınlığını tatbik etme kudreti varken öfkesini kontrol edeni Allah, kıyâmet günü bütün insanların ön tarafına çağırır ve onu hurilerden dilediğini seçmekte serbest

bırakır.” (Ebû Dâvûd, Edeb 3; Tirmizî, Birr 74)

Üçüncü olarak onlar, kendilerine kötülük edenlere karşı da af ile muamele ederler. Öfke kontrol edildiği zaman, ruh üzerinde bir ağırlık, kalbi yakıp kavuran bir alev ve vicdanı kaplayan bir duman haline gelir. Fakat insan, bu noktadan bir adım daha ileri atarak affedebildiği takdirde gönlü açılır ve ruhu ağırlıklardan kurtulup nurlu ufuklara açılma imkânı bulur. Kalp, kavurucu alevlerin etkisinden kurtularak huzur, sukûnet ve itminana kavuşur. Bununla birlikte affedip şefkat ve merhametle davrandığı karşısındaki insanın da doğru yolu bulmasına yardımcı olur.

Rivayete göre Câfer-i Sâdık Hazretleri’nin bir kölesi vardı. Kendisinin yakın hizmetlerini görürdü. Birgün köle, getirdiği içi çorba dolu kâseyi, kazârâ Câfer Hazretlerinin üzerine döktü. Üstü başı çorbaya bulanan Câfer Hazretleri de, öfkeyle kölenin yüzüne baktı. Bunun üzerine köle:

“–Efendim! Kur’an’da öfkelerini yenenler takdir ediliyor!” dedi. O zaman Câfer-i Sâdık Hazretleri:

“–Öfkemi yendim!” dedi. Bu sefer köle:

“–Kur’an’da aynı yerde insanların kusurlarını bağışlayanlar da takdir ediliyor!” dedi. Câfer Hazretleri:

“–Haydi bağışladım seni!..” dedi. Bu defa da köle:

“–Âyetin sonunda; «Allah ihsânda bulunan, iyilik eden kimseleri sever!» (Âl-i İmrân 3/134) buyruluyor!” dedi. Bunun üzerine Câfer-i Sâdık Hazretleri:

“–Haydi git, hürsün artık; seni Allah için âzâd ettim!..” dedi.

Önceki âyette birinci grup müttakîlerin hususiyetleri beyân edildikten sonra şimdi burada ikinci bir müttaki grubundan bahsedilmektedir:

وَالَّذ۪ينَ اِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوا
لِذُنُوبِهِمْۖ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ اِلَّا اللّٰهُۖ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلٰى مَا فَعَلُوا وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ اُو۬لٰٓئِكَ جَزَٓاؤُ۬هُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْر۪ي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ وَنِعْمَ اَجْرُ الْعَامِل۪ينَۜ ﴿١٣٦﴾

135. Onlar çirkin bir iş yaptıkları veya günah işleyerek kendi öz canlarına zulmettikleri zaman, hemen Allah’ı hatırlayarak O’ndan günahlarının affını isterler. Zâten, günahları Allah’tan başka kim affedebilir ki? Hem onlar, işledikleri günah ve hatalarda bile bile ısrar da etmezler.

136. Onların mükâfatı, Rableri tarafından bağışlanma ve içinde ırmaklar akan cennetlerdir. Onlar orada sonsuzca kalacaklardır. Böyle bildikleriyle

gerektiği şekilde amel edenlerin mükâfatı ne güzeldir!

135. âyette geçen اَلْفَاحِشَةُ (fahişe) kelimesi, zinâ gibi çok çirkin olan bir fiili; "nefse zulüm" ibaresi ise büyük küçük herhangi bir günahı ifade eder. Yahut "fahişe", başkasıyla ilgisi olan günah; "nefse zulüm" ise başkasıyla ilgisi olmayan günah demektir.

Müttakilerin bir kısmı da insanlık hali bir kötülük yaptıkları veya herhangi bir günah işledikleri zaman, hemen Allah'ı hatırlarlar, haya ve korkularından dolayı günahları için hemen bağışlanma dilerler. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.):*"Bir ki i günah i lediğinde kalkar abdest alır, namaz kılar, sonra da Allah'tan bağı lanma dilerse Allah onu affeder"* (Tirmizî, Tefsir 3/3006) müjdesini vermektedir. Onlar yaptıkları günahlarda da bile bile ısrar etmezler. İşlediklerine pişman olup kalbiyle ve diliyle affedilmesini diler ve o günahı örttürecek iyiliklere koşuşurlar. Böylece Allah'ın af ve merhametine ermeğe gayret gösterirler.

Mü'min ve müttaki kullara düşen, bu anlatılan dinî gerçeklerden gereken ibret ve dersi alabilmektir:

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌۙ فَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾

137. Sizden önceki toplumların hayatında nice ilâhî kanunlar tatbik edilmiş ve bunların sonuçları yaşanmıştır. İsterseniz yeryüzünde şöyle bir gezip dolaşın da peygamberleri yalanlayanların sonu nasıl olmuş bir bakın!

اَلسُّنَنُ (sünen), اَلسُّنَّةُ (sünnet) kelimesinin çoğuludur. Sünnet ise sözlükte "dosdoğru yol, gidilecek yol, uyulacak örnek, ibret alınacak misal" mânalarına gelmektedir. Bu mânalardan hareketle Peyamber Efendimiz'in bize yol gösteren söz, fiil ve davranışlarına sünnet denilmiştir. Burada genellikle Allah'ın kâinatta varlıklar için koymuş olduğu yasalar, sünnetullah, önceki toplumların günah ve isyanları sebebiyle helâk edilmeleri ve köklerinin kurutulmasıyla ilgili ilâhî kanunlar kastedilmektedir.

İnsanlığa bu ilâhî talimatları getiren Kur'an'ın bir kısım özellikleri şöyledir:

هٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾

138. İşte bu Kur'an, insanlar için bir açıklama, takvâ sahipleri için bir doğru yol rehberi ve öğüttür.

اَلْبَيَانُ (beyân) kelimesi "açıklama, mevcut şüpheleri ortadan kaldırarak gerçeği gösterme" demektir. Kur'ân-ı Kerîm, bütün insanlara hakla bâtılı, doğruyla yanlışı, güzelle çirkini açıklayan bir kitaptır. Onda her hususta insanların kalp gözlerini açıp mânevî körlüklerini giderecek bilgiler yer almakta, geçmiş

ümmetlerin halleri de gerçekleri anlaşılır kılmak için birer ibret manzarası olarak sunulmaktadır. Onun yaptığı bu açıklamalardan herkes istifade edebilir. Ancak netice itibariyle, gerçek mânada Kur'an'dan iman eden ve takvâ sahibi olan kişiler faydalanır. "Öğüt" olarak tercüme ettiğimiz "mev'ize", "dini bakımdan uygun olmayan şeylerden men eden söz, nasihat" anlamındadır. Kur'an, müttakîlere bir taraftan "hidâyet rehberi" oluşuyla yapılacak hayırlı işleri göstermekte, اَلْمَوْعِظَةُ (mev'ize) oluşuyla da onları yasak fiil ve davranışlardan sakındırmaktadır. Mü'minlere gereken bu ilâhî kelama tam olarak inanıp bağlanmaktır:

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾

139. O halde gevşemeyin ve üzülmeyin. Eğer gerçekten mü'minseniz, her zaman en üstün sizsiniz.

Bedir'de müşrikleri korkunç bir bozguna uğratan ve onlardan yetmiş kişi öldürüp yetmişini de esir alan mü'minler, bir sene sonra Uhud'da mağlubiyete maruz kalmışlar ve yetmiş şehîd vermişlerdi. Bu durum onlara ağır gelmiş, azimlerini kırmış ve mahzun olmuşlardı. Bu âyette Allah Teâlâ onları teselli etmekte, düşmanlarıyla savaşa teşvik etmekte, hem acze düşüp güç ve kuvvetlerini yitirmelerini yasaklayarak "Gevşemeyin!" buyurmakta, hem de kaybettiklerine de "üzülmemelerini" istemektedir. Çünkü mücâdelede gevşeklik göstermek, kuru bir üzüntüyle yetinip gerekli faaliyetlerde bulunmamak müslümanlara hiçbir şey kazandırmayacaktır. Üstelik netice itibariyle iman küfre dâimâ üstün gelecektir. Aralarda bir takım sarsıntılar, iniş ve çıkışlar olsa da sonunda güzel akıbet, yardım ve zafer mutlaka mü'minlerin olacaktır. Çünkü Allah, bu dine, ona bağlanan peygamber ve mü'minlere yardım edeceğini müjdelemiştir. (bk. Sâffât 37/171-173; Mü'min 40/51)

Bu ve benzeri âyetlerin müjdesinde şüphe olmamakla birlikte Uhud'daki hezimeti nasıl anlamak gerekir:

اِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ ۜ وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا
بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ ۜ وَاللّٰهُ
لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ۙ ﴿١٤٠﴾ وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿١٤١﴾

140. Size Uhud'da bir yara dokunduysa, biliyorsunuz ki Bedir'de de düşmanlarınıza benzeri bir yara dokunmuştu. Biz, bu gâlibiyet ve mağlubiyet günlerini insanlar arasında döndürür dururuz. Allah,

gerçekten iman edenleri ortaya çıkarmak ve sizden şehitler edinmek için böyle yapar. Yoksa Allah, zâlimleri sevmez.

141. Bir de Allah, mü'minleri her türlü günah kirlerinden temizlemek ve kâfirleri helâk etmek için böyle yapar.

Müslümanlara Uhud'da bir mağlubiyet, acı ve yara dokunduğu gibi, Bedir'de de müşriklere benzeri bir mağlubiyet, acı ve yara dokunmuştu. Fakat müşrikler yenilmeleri sebebiyle zaafiyet göstermemişler, cesaretlerini yitirmemişler, yeniden savaşmak üzere hazırlıklarını yapıp Uhud'a gelmişlerdi. Sonuçta belli bir başarı da elde etmişlerdi. Halbuki müslümanların bu hususta daha azimli, cesaretli ve kararlı davranmaları gerekir. Çünkü onlar, Allah'a ve âhirete iman gibi müşriklerde olmayan büyük nimetlere, şehîd olmak gibi ulvî hedeflere sahiptiler. (bk. Nisâ 4/104)

140. âyette geçen "bu günler"den maksat "gâlibiyet ve mağlubiyet, zafer ve yenilgi, acı ve tatlı günler"dir. İşte Allah Teâlâ bu günleri, dünya hayatındaki imtihanın bir gereği olarak mü'min-kâfir ayırımı yapmaksızın insanlar ve toplumlar arasında döndürüp durmaktadır.

Uhud'da mü'minlerin başına gelenlerde ise ne tür sır ve hikmetler saklı olduğu şöyle haber verilmektedir:

• Gerçekten iman eden ve imanında samimi olanları olmayanlardan ayırıp ortaya koymak,

• Mü'minlerden bir kısmına şehitlik rütbesi ihsân etmek,

• Çektikleri sıkıntı, acı ve ızdırap sebebiyle mü'minleri her türlü günahlardan ve mânevî kirlerden temizlemek; imanlarını saflaştırıp ihlâslarını artırmak. Gerçekten bu nevi musibetler mü'minlerin sabır, şecaat, cesaret, nefsin arzularını terk, ruhu kuvvetlendirmek ve ilâhî emirlere uymak gibi güzel vasıflarının kuvveden fiile çıkmasına yardım etmektedir.

• Kâfirlerin ise köklerini kazımak, helâk ve yok edip izlerini silmektir.

Sonra da Cenâb-ı Hak cennete girebilmenin yollarını göstermek ve ölüm gerçeğine dikkat çekmek üzere buyuruyor ki:

وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ

142. Yoksa siz, Allah içinizden cihâd edenleri ve dâvası uğrunda sabredip direnenleri ortaya çıkarmadan kolayca cennete girivereceğinizi mi sandınız?

Bu âyette cennete bedel olarak Allah yolunda cihâd etmek ve yine bu uğurda başa gelenlere sabretmek gösterilir. Tevbe 111. âyette cennetin bedelinin malı ve canı Allah yolunda fedâ etmek olduğu haber verilir. Bakara 214. âyette de

Allah yolunda karşılaşılan büyük sıkıntılara katlanmak, hatta çaresizlik ve ümitsizlik içinde Allah'ın yardımını bekleyecek derecede zor durumlara göğüs germek, cennet bedeli olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla hangi dönemde olursa olsun İslâm emânetini yüklenen müslümanlar, imanları ve mukaddes değerleri uğrunda bu fedakârlıkları yapmak durumundadırlar. Zira bu, cennete girip girememe açısından çok mühim bir ölçü özelliği taşımaktadır. Bunun için de müslümanın toprak altı bilmecesini çözmek ve ölüme hazır olmak gibi bir sorumluluğu vardır:

تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَاَيْتُمُوهُ وَاَنْتُمْ

143. Hani siz, ölümle yüzyüze gelmeden önce şehit olmak için can atıyordunuz. İşte şimdi, ölenlere seyirciler gibi bakıp dururken, onu açıkça gördünüz.

Bedir savaşına katılamayan bir kısım sahâbîler, "Keşke tekrar Bedir gibi bir savaş olsa da biz de savaşıp şehîd olsak; çünkü arkadaşlarımız orada şehîd oldular ve büyük bir mükâfata nâil oldular" diye temenni etmişlerdi. Hatta Peygamberimiz'in istişaresi esnasında Medine'de savunmaya râzı olmayıp, Uhud'a çıkmak için teşvik edenler de bunlardı. Uhud savaşı olduğunda ise onlardan bir kısmı kaçmış, bir kısmı ise sabretmişti. İşte bu âyet, ölümü çok yakından görüp de ondan kaçanlara, yenilip bozguna uğrayanlara hitap edip onları uyarmaktadır. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IV, 145)

Bir müslümanın ölümü temenni etmesi, hatta savaşın olmasını istemesi câiz değildir. Peygamber Efendimiz:

"Dü manla kar ıla mayı temenni etmeyin, Allah'tan afiyet dileyin. Fakat dü manla kar ıla tığınız zaman da sabırlı olun. Cennetin, kılıçların gölgesi altında olduğunu bilin" (Müslim, Cihâd 20) buyurarak bu gerçeği dile getirmişitir.

Bununla birlikte şehîd olmayı arzulamak güzel ve makbuldür. Allah Rasûlü (s.a.v.)'in:

"Ben isterim ki Allah yolunda sava ıp öldürüleyim, sonra diriltileyim, sonra öldürüleyim, sonra diriltileyim, sonra tekrar öldürüleyim" (Muvatta, Cihâd 27, 40) açıklamasıyla bunu arzuladığı ve ümmetine de tavsiye ettiği anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla mü'minler, herhangi bir savaşa karar vermek için tam bir ciddiyetle iyice düşünmeli, savaşa başladıktan sonra artık dönüp kaçmayı hatra getirmemeli, ölmek de mukadderse onu sabır ve sebâtla seve seve karşılamalıdırlar. Yoksa kanını son damlasına kadar akıtmaya yeminler ederek savaşı kızıştırıp da selameti kaçmakta arayanlar hiçbir zaman selamet bulamazlar. Bunlar, savaşan ordunun halini bozup perişan ettikleri gibi,

kendileri de dünya ve âhirette büyük bir zarara uğramış olurlar.
"Peygamber'in ölmesi" konusuna gelince:

Bedir savaşı hakkında bk. Enfâl 8/5 vd.

Peygamber de Ölecek

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُۜ اَفَاِ۬ئنْ مَاتَ اَوْ
قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْۜ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ
شَيْـٔاًۜ وَسَيَجْزِي اللّٰهُ الشَّاكِر۪ينَ ﴿١٤٤﴾

144. Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de pek çok peygamber gelip geçmiştir. Şayet o ölür veya öldürülürse, ökçeleriniz üzerine eski dininize geri mi döneceksiniz? Kim ökçesi üzerine geri dönerse Allah'a hiçbir zarar veremez. Ama Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.

Uhud savaşında Peygamberimiz ve müslümanlar, düşman saflarına dalarak kahramanca savaşmışlar ve ilk planda Allah'ın izniyle başarılı olup müşrikleri bozguna uğratmışlardı. Hatta ganimet toplanmaya başlanmıştı. Bunu gören geçitte vazîfeli okçuların çoğu ganimete iştirak etmek için, komutanları Abdullah b. Cübeyr'in mâni olma gayretine rağmen, mevkilerini bırakıp koştular. Abdullah'ın yanında sadece sekiz kişi kalmıştı. Düşmanın sağ taraf komutanı Halid b. Velid, okçuların azlığını ve arka tarafın boş kaldığını görünce, derhal emrindeki iki yüz elli kadar süvari birliği ile şiddetli bir hücum yaparak, kalan okçuları şehit etmiş, İslâm askerini arkadan vurup dağıtarak bütün kuvvetiyle Allah Rasûlü'ne doğru yönelmişti. Ashâb-ı kirâm şiddetle çarpışmış ve içlerinden otuz kişi yaralanmıştı. Müşrik Abdullah b. Kamie bir taş atarak Rasûlullah (s.a.v.)'in dişini kırmış, yüzünü yaralamış ve öldürmek maksadıyla üzerine atılmıştı. Bu arada o azılı kâfir, Peygamberimiz'i müdafaaya koşan Mus'ab b. Umeyr'i şehit etmiş ve Rasûlullah'ı öldürdüğü zannıyla dönüp "Muhammed'i öldürdüm" diye bağırmıştı.

Bu yaygarayı duyan müslümanlar sarsılmışlar, dönüp kaçmaya başlamışlardı. Bir kısmı, "savaşı bırakalım" demiş, bazıları bir aracı vasıtasıyla Ebû Süfyan'dan eman almayı teklif etmiş, bir kısım münafıklar da: "Muhammed peygamber olsaydı öldürülmezdi, artık eski dininize dönün" diye iki yüzlülüklerini ortaya vurmuşlardı. Bu sırada Allah Rasûlü (s.a.v.) ise: *"Ey Allah'ın kulları bana doğru gelin"* diye seslenmekteydi. Ashâb-ı kirâmdan Ka'b b. Malik, miğferin altında parlayan gözlerinden Rasûlullah'ı tanımış, en yüksek sesiyle müslümanlara Allah Rasûlü'nün hayatta olduğunu müjdelemiş, hemen otuz kadar sahâbî Peygamberimiz'in yanına toplanmışlar, onu korumuşlar ve nihâyet müşrikleri

uzaklaştırmışlar, geri kalanları da dağılmışlardı. İşte bu âyet, Peygamberimiz'in öldürülme yaygarası üzerine vazîfelerini terkedenleri ikaz, terbiye ve doğru olanı yapmaya yönlendirmek üzere nâzil olmuştur.

Âyet-i kerîmede, Peygamber Efendimiz vefat ettiğinde müslümanların içine düşecekleri şaşkınlık ve kararsızlığa da bir işarette bulunulmuştur. Nitekim Efendimiz'in vefatı esnasında Hz. Ömer gibi önde gelen sahâbîler de dâhil olmak üzere herkes büyük bir şaşkınlık, ümitsizlik ve perişanlık girdabına girmiş, ne yapacaklarını bilemez hale gelmişlerdi. Ancak metânet ve soğuk kanlılığını muhafaza eden Hz. Ebûbekir (r.a.): "Kim Muhammed'e tapıyor idiyse bilsin ki Muhammed ölmüştür. Kim de Allah'a tapıyorsa, bilsin ki Allah diridir, asla ölmez" diyerek bu âyeti okumuştur. İbn Abbas (r.a.) diyor ki: "Ebûbekir bu âyeti okuyuncaya kadar, sanki insanlar daha önce böyle bir âyetin indiğini bilmiyorlardı. Herkes bunu ilk defa ondan öğrenmiş gibiydi. Dolayısıyla onu dinleyen herkes bu âyeti okumaya başladı." (İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'an,* I, 409)

O halde şu gerçeği aklınızdan çıkarmayın:

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًاۜ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ
الدُّنْيَا نُؤْتِه۪ مِنْهَاۚ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِه۪ مِنْهَاۜ وَسَنَجْزِي الشَّاكِر۪ينَ ﴿١٤٥﴾

145. Önceden belirlenmiş bir yazgıya göre Allah izin vermedikçe hiç kimsenin ölmesi mümkün değildir. Kim yaptığı iş karşılığında bu dünyanın nimetlerini isterse, ona istediğini veririz; kim de âhiret mükâfatını isterse ona da istediğini veririz. Biz, şükredenleri mükâfatlandıracağız.

Buna göre ölüm korkusuyla savaştan uzak durmak veya birinin ölüp ölmeyeceği ihtimaline bağlı olarak bir tavır sergilemek doğru değildir. Allah'ın emri ne ise ona göre davranılmalıdır. Savaşan kişi, eceli gelmeden ölmeyeceği gibi, savaştan kaçanlar da ecelleri geldiği takdirde ölümden kurtulamayacaklardır. Bu âyetle aynı zamanda, münafıkların Uhud'da şehîd edilenler için: **"Eğer yanımızda kalsalardı ne ölür, ne de öldürülürlerdi"** (Âl-i İmrân 3/156) sözleri reddedilmektedir.

Allah Teâlâ, mü'minleri savaşa teşvik etmek ve morallerini yüksek tutmak üzere şöyle buyuruyor:

وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَۙ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَث۪يرٌۚ فَمَا وَهَنُوا لِمَٓا اَصَابَهُمْ ف۪ي
سَب۪يلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُواۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصَّابِر۪ينَ ﴿١٤٦﴾
وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَاِسْرَافَنَا ف۪ٓي اَمْرِنَا

وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿١٤٧﴾ فَاٰتٰيهُمُ اللّٰهُ
ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾

146. Nice peygamberler gelip geçti ki, kendilerini Allah'a adamış pek çok kimse onlarla beraber savaştılar. Onlar, Allah yolunda başlarına gelen sıkıntılardan dolayı gevşemediler, zaafa düşmediler ve düşmana boyun eğmediler. Allah, sabredenleri sever.

147. Ağızlarından dökülen söz sadece şuydu: "Rabbimiz! Günahlarımızı ve işlerimizde gösterdiğimiz taşkınlıkları bağışla, ayaklarımızı sâbit kıl! Şu kâfirler topluluğuna karşı bize yardım ve zafer ihsân eyle!"

148. Allah da onlara hem dünya nimetlerini, hem de âhiret mükâfatının en güzelini verdi. Çünkü Allah, böyle iyilik ve ihsân sahiplerini sever.

Cenâb-ı Hak, bu âyet-i kerîmelerde, menfî durumlar karşısında irade zaafına uğrayan mü'minlerin, azimlerini toplayarak mücadeleye devamlarını sağlamak için önceki peygamberlerin ashâbının hallerinden örnekler vermektedir. Müslümanlardan, peygamberlerinin yanında yılmadan usanmadan savaşan, hiçbir zaafiyet ve gevşeklik göstermeyen, bilakis sabır ve sebât gösteren bu kimseler gibi olmalarını istemektedir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IV, 155-156)

146. âyette geçen رِبِّيُّونَ (ribbiyyûn) kelimesi, "rabbânî" gibi "Rabbe kulluk eden" demektir. Rabbânî, terbiyeci demek olan "rabbe"den gelir. "Ribbî" de cemaat demek olan "ribbe" kelimesinden gelip "cemaat, toplum" anlamında kullanılmıştır. Bunlardan başka "evvelûn" yani öncekiler mânasına da gelir. "Rabbânî" ile "ribbî" arasında şöyle bir mâna farkı vardır: Rabbânî, veli imamlar, ribbî de halkdır. Buna göre rabbânî ve ribbî ikisi de "Yüce Rabbe bağlı" mânasını içermekle beraber, "ribbî" ribbe bağlanmakla terbiye ve öğrenim görmüş topluluk; "rabbânî" de rabbe bağlanmakla diğerlerine öğretim ve eğitim yaptırabilecek yüksek seviyede bulunanlar diye ayırım yapılması en uygun mâna olacaktır. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IV, 156; Elmalılı, *Hak Dini,* II, 1197)

Burada söz konusu kişilerde olmayan menfî vasıflar zikredilirken, "vehn" ve "za'f" kelimeleri birlikte zikredilmiştir. Halbuki bunlar mâna cihetiyle birbirlerine oldukça yakındır. Ancak bunların peşpeşe zikredilmelerinde bir hikmet ve incelik bulunmaktadır: اَلْوَهْنُ (vehn), bir ameli yapmaya ve bir işe girişmeye karşı gücün oldukça az olmasıdır. اَلضَّعْفُ (za'f) ise bedendeki kuvvetin zıddı, yani kuvvetin olmayışı mânasındadır. Vehn, azimete daha yakındır. Za'f ise, mukavemet esnasında gevşeklik göstermek ve teslim olmak demektir.

اَلْاِسْتِكَانَةُ (istikâne), boyun bükmek ve alçalmak mânasındadır. Savaş esnasında azimet kaybolup azalar gevşeyince düşmana boyun eğmekten başka çare kalmaz. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* IV, 118-119)

İşte peygamberlere tâbi olan insanların durumu böyle olunca, ilim ehli ve hakikat tâbilerine gereken, hiçbir engelin, hiçbir çilenin onları kudretsizliğe, kuvvetsizliğe, gevşekliğe ve zillete düşürmemesidir. Nitekim Peygamber Efendimiz hep böyle davranmış, ashâbını da sabırlı ve metanetli olmaya teşvik etmiştir.

Peygamberlerin yanlarında bulunan bu ilim ve fazilet sahibi insanların, en zor şartlarda bile gönülleri ve bedenleriyle azimet, gayret, fedakârlık, sabır ve metanet içinde oldukları gibi, dilleriyle de Yüce Rablerine dâimî bir niyaz halinde bulundukları haber verilmektedir. Hiç menfî bir şey söylememekte, sızlanmamakta; bilakis sürekli dua hâlinde yegâne kuvvet ve kudret sahibi Allah'a iltica ve niyâz etmektedirler. Nefislerinin zararından, bilmeden işledikleri günahların tehlikesinden ve herhangi bir hususta Allah'ın emrinin dışına çıkmaktan yine Allah'a sığınmakta ve af talep etmektedirler.

Görüldüğü üzere başlarına gelen musibetler, onların gönlünde Allah'ın yardım va'dinin doğruluğu hususunda bir tereddüde sebep olmamaktadır. Bilakis onlar, bu tür iptilaların birer imtihan vesilesi olduğu ve bir hikmeti bulunduğu şuuru içindedirler. Diğer taraftan başlarına gelen bu iptilaların, Allah'ın dinine yardımda eksik davranmalarına yahut sorumluluk emânetini tam olarak yerine getirmede kusurlu olmalarına bir ceza olduğunu da düşünmüş olabilirler. Bu sebeple, musibetin gelişi sırasında günahlarının bağışlanmasını istemişler, sonra da Allah'tan yardım talebinde bulunmuşlardır. Allah Teâlâ da onlar ve onlar gibi olanların dualarına hemen icâbet etmekte ve onlara hem dünya hem de âhiretin hayrını ve güzelliklerini bağışlamaktadır. Dünya hayrı, dünyada kazanılan zaferler ve ganimetlerdir. Âhiret hayrı ise, orada elde edilecek hayırlı akıbet yani cennet ve Allah'ın rızâsıdır.

Bu nimetlere ulaşmanın birinci şartı, kâfirlere itaattan uzak durup gerçek dost ve yardımcı olan Allah'a yönelmektir:

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾

149. Ey iman edenler! Eğer kâfirlere uyarsanız, sizi topuklarınızın üzerinde gerisin geri küfre döndürürler de, büsbütün hüsrana uğrar, eli boş dönersiniz.

Uhud savaşında Ayneyn tepesine yerleştirilen okçular, Allah Rasûlü'nün emrine tam olarak itaat etmedikleri için müslümanlar iki ateş arasında kalmış,

zor anlar yaşamışlardı. O esnâda Rasûlullah (s.a.v.)'in öldüğüne dâir yalan bir haber şâyî olmuş, bunu fırsat bilen münafıklar, mü'minlere:

"Kardeşlerinize dönün ve yeniden onların dînine girin!" demeye başlamışlardı. Bu hâdise üzerine yukarıdaki âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (Zemahşerî, *el-Ke âf,* I, 205)

Bazı âlimler ise bu âyet-i kerîmelerin yahudiler hakkında nâzil olduğu görüşündedir. Nitekim yahudiler, Uhud savaşından sonra müslümanların kafalarını karıştırıp onları dinleri husûsunda şüpheye düşürmek için:

"–Şayet Muhammed (s.a.v.) iddia ettiği gibi gerçekten peygamber olsaydı yenilmez, bu tür hâdiselerle karşılaşmazdı. Onun durumu da aynen diğer insanlar gibidir. Bir gün lehine olursa bir gün de aleyhinedir, bazan gâlip gelir, bazan mağlûb olur!" demişlerdi. (Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî,* IV, 87)

Müslümanlar, inançsızların sözleri karşısında son derece dikkatli olmalıdır. Onların yanlış ve aldatıcı sözlerine uydukları takdirde yavaş yavaş dinlerinden uzaklaşarak dünya ve âhirette büyük kayıplara uğrayacaklarını bilmeleri gerekir.

Bu bakımdan:

بَلِ اللّٰهُ مَوْلٰيكُمْۚ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ ﴿١٥٠﴾

150. Bilâkis sizin dostunuz ve yardımcınız yalnız Allah'tır. O, yardım edenlerin en hayırlısıdır.

اَلْمَوْلٰي (mevlâ) kelimesi; sahip, dost, arkadaş, yardımcı, koruyucu, gözetici gibi mânalara gelir. Allah, mü'minlerin Mevlâsıdır. O, dostlarını ve velayeti altındakileri korur, onlara yardım eder, onları zafere ulaştırır ve menfaatlerini gözetir.

Aslında kâfirlere uymaya gerek yoktur ve onlardan herhangi bir yardım da gelmez. Zira Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:

سَنُلْقٖى فٖى قُلُوبِ الَّذٖينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَٓا اَشْرَكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ
بِهٖ سُلْطَانًاۚ وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُؕ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمٖينَ ﴿١٥١﴾

151. Allah'ın, ilâh kabul edilebileceklerine dâir haklarında hiçbir delil indirmediği birtakım nesneleri O'na ortak koşmaları yüzünden kâfirlerin kalplerine korku salacağız. Onların varıp dayanacakları yer cehennemdir. Zâlimlerin barınacağı yer, ne kötüdür!

Müslümanlar Allah'a itaat eder ve O'nun dostluğunu kazanırlarsa, Cenâb-ı Hak

onlara her türlü yardımda bulunur, hatta karşılarında duran kâfirlerin kalbine korku atar. Nitekim Habîb-i Ekrem'ine, bir aylık mesâfeden düşmanlarının kalbine korku salma husûsiyetini bahşetmiştir. (Buhârî, Teyemmüm 1; Müslim, Mesâcid 3, 5)

Allah Teâlâ, inkâr edenlerin kalbine korku salmak için mü'minler tarafından da bir gayretin olmasını arzu etmektedir. Bu sebeple:

"Düşmanınız olan o kavmi, toparlanmalarına fırsat vermeden takip etmekte gevşeklik göstermeyin!" (Nisâ 4/104) buyurmuştur.

Rasûlullah (s.a.v.), bu ilâhî emre uyarak Uhud yenilgisinden sonra kâfirleri korkutmak için tâkibe çıkmıştır. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* III, 52) Halbuki Efendimiz (s.a.v.) ve müslümanlar, o esnâda ağır yaralı ve pek yorgun vaziyetteydiler. Pek çoğunun biniti yoktu. Bunlar, birbirlerini sırtlarında taşıyarak Allah Rasûlü'nün yanında sefere iştirak ettiler. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* III, 53; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 243, 269, 316, 334-335)

Efendimiz (s.a.v.) askerlerine, gündüz odun toplayıp gece ayrı ayrı ateş yakmalarını emir buyurdu. Bunun üzerine beş yüz ateş yandı ve her yerden görünen ışıkları düşmanın kalbine korku saldı. (Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 338; İbn Sa'd, *et-Tabakât,* II, 49)

Neticede, Medine'ye dönüp müslümanların kökünü kazımayı planlayan müşriklerin kalbine büyük bir korku düştü ve kazandıkları nisbî zaferi kaybetme endişesiyle Mekke'ye doğru çekip gittiler. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* III, 56; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 340)

Süddî'nin nakline göre, Ebû Süfyân ve müşrikler Uhud'dan Mekke'ye doğru yola koyulduktan bir müddet sonra bu yaptıklarına pişman olup:

"–Ne kötü yaptık! Müslümanların çoğunu öldürdük, az bir şey kalmışlardı, onları da bırakıp geldik. Haydi, dönün de köklerini kazıyın!" dediler. Tam dönmeye azmettikleri esnâda Allah Teâlâ kalplerine bir korku attı, böylece arzularından vazgeçtiler. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 129)

Cenâb-ı Hak, Hendek savaşı esnâsında ihânet ederek anlaşmayı bozan, sonra da kalelerine sığınıp savaş hazırlığı yapan yahudilerin yüreğine de büyük bir korku salmıştır. (bk. Ahzab 33/26; Haşr 59/2)

Kâfirlerin kalbine atılan korkunun esas sebebi ise, onların Allah'a şirk koşmalarıdır. Zira onlar da biliyor ki, gönül bağladıkları varlıklar mutlak kudret sahibi değildir ve kendilerine yardım edemez. Âyetin devamından anlaşıldığına göre "şirk", hiçbir ilmî esasa dayanmayan ve aklın kabul etmeyeceği yanlış ve haksız bir davranıştır. Diğer taraftan şirkle küfür aynı mânaya gelir ve bu helâk edici vasıflara sahip olan insanların kalbi, dâimâ korku doludur.

Uhud’da olup bitenlere ve bunların sonucuna gelince:

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهُ اِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِاِذْنِهٖۚ حَتّٰى اِذَا فَشِلْتُمْ
وَتَنَازَعْتُمْ فِى الْاَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَٓا اَرٰيكُمْ مَا تُحِبُّونَۜ مِنْكُمْ مَنْ
يُر۪يدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُر۪يدُ الْاٰخِرَةَۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ
وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْۜ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٥٢﴾

152. Esasen Allah size olan sözünde durdu: O’nun izniyle düşmanlarınızı kırıp geçiriyordunuz. Fakat Allah size arzuladığınız zafer ve ganimeti gösterince gevşeyiverdiniz, Peygamber’in verdiği emre uyup uymama husûsunda birbirinizle tartıştınız ve itaatsizlik ettiniz. İçinizde dünyayı isteyen de vardı, âhireti isteyen de... Sonra Allah, sizi denemek için o kâfirler karşısında bozguna uğrattı. Bununla beraber, yine de sizi affetti. Zira Allah, mü’minlere karşı çok lutufkârdır.

Uhud’da olanlar olup Allah Rasûlü (s.a.v.) Medine-i Münevvere’ye döndüğünde, ashâbından bazıları:

“–Bu musîbetler başımıza nereden geldi? Halbuki Allah bize zaferi va‘detmişti?” dediler. Bunun üzerine bu 152. âyet-i kerîme nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 129)

Cenâb-ı Hak, mü’minlere; sabır, takvâ ve emre itaat gibi gerekli şartlara riâyet ettikleri takdirde yardım edeceğini va‘detmişti. (bk. Âl-i İmrân 3/125) Nitekim Uhud günü savaşın ilk saatlerinde yardım etmiş ve çok isteyip hoşlandıkları zaferin yüzünü onlara göstermişti. Allah’ın izni ve yardımıyla müşrikleri öldürmeye ve ganimet toplamaya başlamışlardı. Bir müddet sonra okçulardan bir kısmının kalbi zaafa düştü. Sabredemeyip ganimet hırsına kapıldılar. Kumandanlarını dinlemeyip kendi görüşleri istikâmetinde yerlerini terk ettiler. Böylece Rasûlullah (s.a.v.)’in, ne pahasına olursa olsun ayrılmamaları yönündeki emrine isyân etmiş oldular. İçine düştükleri bu hazîn âkıbetin tek sebebi, dünya muhabbetiydi. Neticede, dünyayı isteyenler vazîfelerini terk edip savaş meydanına ganimet toplamaya inmiş, âhireti arzu edenler de şehâdet makâmına nâil olarak cennete kanatlanmışlardı.

İşte o zaman ilâhî yardım yüz değiştirdi ve ilâhî imtihân vasfına büründü. Allah Teâlâ, hem emre itaat etmeyenleri cezalandırmak hem de müslümanların musibet esnâsındaki sabırlarını ve imandaki sebâtlarını imtihan etmek istedi. Allah’ın yardımı kesilince, kuvvetli olan düşman süvârileri Ayneyn tepesini dolaşarak müslümanları arkadan çevirdiler. Kaçmakta olan müşrikler de geri

dönünce müslümanlar iki ateş arasında kaldı. Neticede 70 civârında şehîd verdiler, pek çoğu da yaralandı.

Ancak Cenâb-ı Hak, af ve merhametiyle muamele ederek daha fazla zâyiat vermelerine müsaade etmedi. Müşrikler, müslümanları tamâmen yok edemeden çekip gittiler.

Mü'minlerin başına gelen musîbetler, işledikleri günahlar yüzündendir. Yâni Allah ve Rasûlü'nün emrine aykırı davranmaları sebebiyledir. Allah günahlarının bir kısmını bu dünyada cezalandırmak sûretiyle tedip eder ve kendilerine öğüt verir. Ancak hatâlarının çoğunu da affeder.

Cenâb-ı Hak, mü'minleri teskîn etmek için hemen onları affettiğini beyân etmiştir. Zira Allah'ın gazabından korktukları için mü'minlerin kalpleri durabilirdi. Bu durum, aynı zamanda mü'minlerin imanlarındaki sadâkate delâlet etmektedir.

Bununla birlikte Uhud'dan aktarılan şu manzara, hem savaşın dehşetini hem de mü'minlerin bozguna uğrama hallerini fevkalade etkili bir şekilde resmetmektedir:

إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُنَ عَلٰٓى اَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ ف۪ٓي اُخْرٰيكُمْ فَاَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَٓا اَصَابَكُمْ وَاللّٰهُ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾

153. Hani siz savaş meydanından kaçıp uzaklaşıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. O esnâda Peygamber de arkanızdan seslenip sizi geri çağırıyordu. İşte bu en tehlikeli hengâmede Allah, kaçırdığınız zaferin ve başınıza gelenlerin üzüntüsünü unutturmak üzere size keder üstüne keder verdi. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

Müslümanlar Uhud'da iki ateş arasında kalınca bozulup dağılmışlardı. Dost düşman karışmış, hatta içine düştükleri telâş ve dehşet sebebiyle müslümanların birbirlerini yaralayıp öldürdüğü olmuştu. Peygamber Efendimiz'in etrafında 14 kişi kadar bir topluluk kalmıştı. (İbn Sa'd, *et-Tabakât,* II, 42) İslâm ordusunun büyük bir kısmı sağa sola bakmadan kaçmış, kimi Medine'ye kimi de dağa doğru gitmişti. Rasûlullah (s.a.v.):

"–Bana doğru gelin ey Allah'ın kulları! Bana doğru gelin ey Allah'ın kulları!" diye nidâ edince otuz kişi gelip önünde diz çökerek:

"Senin yanından hiç ayrılmamak üzere, yüzüm yüzünün önünde siper ve kalkandır! Vücudum senin vücuduna fedâdır! Allah'ın nihâyetsiz selâmı dâimâ senin üzerine olsun!" dediler. (Vakıdî, *el-Megâzî,* I, 240; İbn Sa'd, *et-Tabakât,* II, 46; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* IV, 25)

İbn Abbas (r.a.) şöyle anlatır:

"Uhud'da günün ilk saatlerinde zafer Rasûlullah (s.a.v.) ve ashâbınındı. Öyle ki, müşriklerin sancaktarlarından yedi veya dokuz kişi öldürülmüştü. Sonra müslümanlardan pek çok kimse şehîd edildi. Müslümanlar dağa doğru koşmakla birlikte insanların «Mağara» dedikleri yere ulaşamadılar, ancak «Mihras» diye bilinen Uhud dağındaki bir su altında toplandılar. Bu esnâda şeytan da: «Muhammed öldürüldü!» diye yüksek sesle bağırdı. Bunun gerçek olduğu hususunda kimse şüphe etmedi.

Biz öldüğüne inanmış vaziyette beklerken Rasûlullah (s.a.v.) Sa'd b. Muâz ile Sa'd b. Ubâde arasında ay gibi üzerimize doğdu. Onu kendisine has yürüyüşünden tanıdık. Allah Rasûlü (s.a.v.)'i görünce o kadar sevindik ki, sanki bize hiçbir şey isabet etmemiş gibi olduk." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 287-288; Hâkim, *el-Müstedrek,* II, 324/3163; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* VI, 110-111)

Müslümanların Uhud günü yaşadıkları "keder üstüne keder" şunlar olabilir: Bir taraftan yaptıkları yanlışın ızdırabıyla kıvranıyor, diğer taraftan da maddî ve mânevî pek çok kayıplara uğramış bulunuyorlardı. Zaferi ve ganimeti pek yakınlarında gördükten sonra ellerinden kaçırmışlardı. Pek çok şehîd ve yaralı vardı. Medine'nin toplam nüfusundan bile fazla olan düşmanın, geri dönüp kendilerini ve Medine'deki yakınlarını ortadan kaldırma korkusunu yaşıyorlardı. Vatanlarını ve hürriyetlerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya idiler. Allah Rasûlü'nün şehîd edildiği haberiyle de yıkılmışlardı. Daha sonra bunun yalan olduğunu öğrenseler de Efendimiz'in pek çok yerinden yaralandığını görmüşlerdi. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) Uhud dağındaki bir kayanın üzerine çıkmak istemiş ancak yaralarından dolayı dermansız kaldığı ve sırtında iki zırh olduğu için buna gücü yetmemişti. Talha b. Ubeydullah (r.a.) hemen eğilerek Efendimiz'i sırtına alıp kayanın üzerine çıkarmıştı. (Tirmizî, Menâkıb, 21/3738; İbn Hişâm, *es-Sîre,* III, 35; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 165)

Rasûlullah (s.a.v.) ağır yaralar aldığı için öğle namazını da oturduğu yerde kılmak mecbûriyetinde kalmıştı. (Vakidî, *el-Meğâzî,* I, 294) Allah Rasûlü (s.a.v.)'in bu hâle gelmesine sebep oldukları için duydukları gam ve keder, ashâb-ı kirâma bütün musîbetleri unutturmuştu.

Cenâb-ı Hak, bu tür ağır ibtilâlar vermek sûretiyle mü'minlerin metânet ve tecrübelerini artırmayı murâd etmiş, hayatta karşılaşacakları zorluklara dayanma gücünü kazandırmıştır. Beterin beteri olduğunu, acının acıyı unutturacağını hatırlatarak şükür ve rızâ hissiyatı içinde olmalarını arzulamıştır. Dünyevî nimet ve musîbetlerin değersizliğini öğretip onları her hâlukârda Allah'a sığınmaya ve âhirete hazırlanmaya alıştırmıştır. Allah'ın lutuf

ve merhametine bakın ki, kendi hataları neticesinde uğradıkları musîbetleri bile nihâyetinde mü'minlerin lehine ve faydasına çevirmiştir. "Madem bana isyân ettiniz, cezasını çekin!" deyip onları yüzüstü bırakmamıştır.

Bazı müfessirler, âyetin "üzülmeyesiniz diye" kısmını, önceki âyetin "sizi affetmiştir" kısmına bağlayarak şöyle mâna vermişlerdir:

"Kaçırdığınız fırsatlara ve başınıza gelen belâlara üzülmeyesiniz diye Allah sizin günahlarınızı bağışladı." Çünkü Allah'ın affında, bütün gam ve hüzünleri gideren hususiyetler mevcuttur.

Artık bundan sonraki hayatta dikkatli olmak lâzımdır. Zira Allah Teâlâ, kullarının bütün amellerini, maksatlarını gâyelerini ve niyetlerini bilir. O'nun iyi olanlara iyilikle, kötü olanlara da azapla karşılık vermeye gücü yeter. Bu gerçeği hakkıyla anlamak, kulu günahlardan uzaklaştıracak en büyük müessirdir.

Ancak Cenâb-ı Hak, kullarını hep gam ve keder içinde bırakmaz. İmtihan dünyasının bir cilvesi olarak kederler ve sevinçler, musîbetler ve nimetler birbirini tâkip eder. Allah Teâlâ, Uhud'da mü'minleri imtihan etmiş, lâkin hemen akabinde lûtfunu da göndermiştir:

Uhud Gazvesi

15 Şevval 3 h.

Uhud Dağı

Savaştan sonra Müslümanların toplandığı yer

Halid b. Velid'in arkadan kuşatması

Komuta Merkezi

Okçular

Abdullah b. Cubeyr

Okçu Dağı

Ali

Meymene

Hamza

Kalb

Mikdad

Meysera

Müslümanlar 700 kişi

Yayalar

İkrime b. Ebi Cehl

100 atlıyla

Safvan b. Umeyye veya

Amr b. As komutasında

Halid b. Velid

100 atlıyla

Müşriklerin ordusu

3000 kişi

Kadınların Çadırı

Orman

Mecmau'l-Esyâl

Akik

Rûme Kuyusu

Akik Vadisi

Curuf

Benî Harise

Mezâd

en-Nubeyt

Benî Abdu'l-Eşhel

ve Za'vera

Kanat Vadisi

Veda Tepeleri

Râtic

Benî Zafer

Benî Seleme

Benî Haris b. el-Hazrec

Senh

Medine-i Münevvere

(Yesrib)

Harratu Vakım

Bedai'

Rasulullah'ın Mescidi

Benî Neccar

Bakî'

Mü’minleri Saran Tatlı Bir Uyku

ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشٰى طَٓائِفَةً مِنْكُمْ لا وَطَٓائِفَةٌ
قَدْ اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ ط يَقُولُونَ
هَلْ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ ط قُلْ اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِ ط يُخْفُونَ فٖٓي
اَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ ط يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ مَا
قُتِلْنَا هٰهُنَا ط قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فٖي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذٖينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ
اِلٰى مَضَاجِعِهِمْ ج وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ مَا فٖي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فٖي
قُلُوبِكُمْ ط وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾

154. Sonra Allah, bu kederin ardından size bir güven duygusu indirdi: tatlı bir uyuklama hâli ki içinizden en samimi olanları bürüyordu. Bu arada bir kısmı da canlarının derdine düşmüş, Allah hakkında câhiliyeye ait gerçek dışı zanlar besliyor ve: “Savaşa çıkma husûsunda bizim fikrimizi mi sordular?” diyorlardı. Sen de onlara: “Bütün karar ve yetki tamâmen Allah’a âittir” de. Onlar, aslında sana açıklayamadıklarını içlerinde gizliyor ve kendi aralarında: “Bizim fikrimiz sorulsa ve tercih hakkımız olsaydı, burada böyle öldürülmezdik” diyorlardı. Onlara de ki: “Siz evlerinizde bile bulunsaydınız, haklarında ölüm takdir edilmiş olanlar, düşüp ölecekleri yerlere bir sebeple mutlaka çıkıp gideceklerdi.” Allah bunları, kalplerinizdeki samimiyeti denemek, gönüllerinizi şeytanın vesvesesinden temizlemek için yapmıştır. Allah sînelerde saklanan en gizli duyguları dahi bilir.

Müşrikler savaş meydanında istedikleri gibi dolaşıyor, müslümanlar da Uhud eteklerindeki kayalıklara çekilmiş kendilerini korumaya çalışıyorlardı. Büyük bir korku ve üzüntü içindeydiler. Peygamber Efendimiz bir kısım ashâbıyla yanlarına doğru gelirken, onları dahî tanıyamamış ve hemen ok atmaya hazırlanmışlardı. Allah Rasûlü (s.a.v.) yanlarına gelince biraz rahatladılar. O’nu sağ sâlim görünce bütün acılarını unuttular. (Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 294-295) Öğle namazını oturdukları yerde kıldıktan sonra şehîd olanlardan bahsetmeye ve onlar için yakınmaya başladılar. Şeytan onları üzmek için vesveseler veriyor, düşmanın kendilerine ve Medine’ye saldırması ihtimâliyle korkutuyordu. Kalkanlarının altında böylesine bitkin bir vaziyette beklerken Cenâb-ı Hak,

samîmî mü'minlerin üzerine tatlı bir uyuklama indirdi.

Ebû Talha şöyle der:

"Uhud günü yerimizdeyken bizi bir uyuklama sardı. Kılıcım elimden düşüyor, alıyorum tekrar düşüyor, tekrar alıyordum. (Buhârî, Tefsir 3/11) Bir ara başımı kaldırıp baktım, mü'minlerden herkes uyukluyor, kalkanının altına doğru eğiliyordu. Diğer bir kısım insanlar, yani kendi canlarından başka bir şey düşünmeyen münafıklar ise, insanların en cesâretsizi, en korkağı ve Cenâb-ı Hakk'ın dînini yardımsız ve yüzüstü bırakmakta en önde gideni idiler." (Tirmizî, Tefsir 3/3007-3008)

Allah'a, Rasûlü'ne ve âhiret gününe imanları tam olan ve dünyaya gereğinden fazla değer vermeyen mü'minler, tatlı tatlı uyuklayıp kılıçları ellerinden düşerken, kalplerinde şüphe taşıyan münafıkları uyku tutmuyor, kendi kendilerine konuşuyor, korku ve endişe içinde bekleşip duruyorlardı. Nefisleri küfür ve irtidat için vesveseler veriyor ve onları korkutuyordu. Muattib b. Kuşeyr:

"– Savaşın nasıl yapılacağı hususunda bizim fikrimiz sorulsaydı, burada bu kadar kişi öldürülmezdi" diyor, Zübeyr b. Avvâm (r.a.) da uyku ile uyanıklık arasında onun sözlerini işitiyordu. (Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 296; İbn Hişâm, *es-Sîre,* III, 68)

Allah'ın indirdiği bu hafif uyku, mü'minlerden korku ve yorgunluğu giderip sükûnet ve dinçlik verdi. Mûcizevî bir hâl yaşadıkları için, ilâhî yardımın kendileriyle birlikte olduğundan iyice emin oldular. Zira daha evvel Bedir savaşında da harpten önce böyle bir uyuklama inmiş, mü'minlere emniyet, sebât ve kuvvet bahşetmişti. (bk. Enfâl 8/11)

Bilinmelidir ki peygamberlerin devamlı gâlip geleceği ve asla mağlup edilemeyeceği şeklindeki bir düşünce yanlıştır. Böyle olsaydı bütün insanlar cebren iman ederdi. Bu da imtihan sırrına aykırı olurdu. Cenâb-ı Hak, gerçek mânada iman edenleri diğerlerinden ayırmak ve bazı kullarına şehitlik nasîb etmek için, galebe ve zafer günlerini insanlar arasında çevirip durduğunu beyân etmiştir. (bk. Âl-i İmrân 3/140)

Münafıkların, "Bize kalsaydı savaş için Uhud'a gelmezdik, bu kadar insan öldürülmezdi!" şeklindeki sözleri de mânasızdır. Allah bir şeyi takdir ettiyse, o bir sebeple muhakkak gerçekleşir. Uhud'da ölmesi takdir edilenler, savaş olmasaydı bile herhangi bir vesileyle buraya gelip ruhlarını teslim ederlerdi. Onun için kaderden kaçış yoktur. Rasûlullah (s.a.v.): *"Allah Teâlâ bir kimsenin herhangi bir yerde ölmesini istediğinde, o kimse için o yerde bir ihtiyaç zuhur ettirir"* buyurmuştur. (Tirmizî, Kader 11/2146, 2147; Hâkim, *el-Müstedrek,* I, 102/127)

Allah Teâlâ, Uhud savaşı gibi bir takım musîbet ve kederleri, mü'minleri imtihan etmek için verir, yoksa bu, onları ihmâl edip yardımsız bıraktığından değildir. Sabır ve sebât ettikleri takdirde bunu günahlarına keffâret kılar, derecelerini artırır, imanlarını kuvvetlendirir ve kalplerindeki yanlış duyguları temizler. Şeytanın verdiği vesvese ve şüpheleri giderir. Müslümanlara hatâlarını gösterip nasıl olmaları gerektiğini öğreterek kemâle ermelerini sağlar. Mü'minle münâfığı ayırıp ortaya çıkarır.

Meselenin takdir boyutu anlatıldıktan sonra şimdi de söz, mağlûbiyetin dışa yansıyan sebeplerine getirilmektedir:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ
مَا كَسَبُوا وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾

155. İki ordunun karşı karşıya geldiği o gün, içinizden arkasını dönüp savaştan kaçanlar var ya, yaptıkları bazı hatâlar yüzünden şeytan onları doğru yoldan kaydırmak istemişti. Yine de Allah onları affetti. Çünkü Allah, çok bağışlayandır, ceza vermede acele etmeyendir.

Uhud'da hatâ, savaşa çıkmaya karar veren Rasûlullah (s.a.v.)'in değil, emir dinlemeyen ve düşmanla karşı karşıya gelince zaaf gösterip dağılan askerlerindir. Şeytan onları, bazı yanlış düşünce ve davranışları yüzünden aldatıp yoldan çıkarmak istemiş ve bu hususta kısmen başarılı da olmuştur. Lâkin, yaptıklarına pişman oldukları için Allah onları affetmiştir. Çünkü Allah Teâlâ, çokça affeden ve kullarını cezalandırmakta acele etmeyen yüce bir Mevlâ'dır.

Merhameti bol olan Rabbimiz, mü'minlerin kusurlarından bahsettikten sonra, fazla üzülmemeleri için hemen onları affettiğini beyân etmiştir. Bu hususu 152. âyette bildirdiği gibi burada da tekrarladı. 159. âyette de Peygamber Efendimiz'e mü'minleri affetmesini ve onlar için Allah'a istiğfarda bulunmasını emredecektir. Bu da O'nun ne kadar mağfiret ve hilim sahibi olduğunu gösterir.

Bu konuda mü'minlere uyarılar şöyle devam ediyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا
ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا
لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللّٰهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾

156. Ey iman edenler! Sizler, seferde iken ölen veya savaşırken şehit düşen kardeşleri hakkında: "Eğer yanımızda kalsalardı ne ölür, ne de

öldürülürlerdi" diyen kâfirler gibi olmayın! Allah, böylesi duyguları o kâfirlerin kalbinde bir pişmanlık ve üzüntü haline getirecektir. Oysa hayat veren de öldüren de Allah'tır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görmektedir.

Uhud sonrası münafıklar, şehîdler için:

"–Bizim yanımızda olsalardı öldürülmezlerdi" dediler. (Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 317)

Fâsık Ebû Âmir, Uhud'da harp meydanını gezerken, şehîd olan oğlu Hanzala (r.a.)'ı gördü. Göğsüne teperek:

"–Sen ikinci dîne girmekle felâkete uğradın! İşte ben senin vurulup düştüğün yere kadar gelmiş bulunuyorum, ey şeref kirletici oğul! Eğer sen evlatlık vazîfeni yapıp babanın sözünü dinlemiş olsaydın, hiç şüphesiz ölmez, yaşardın!" dedi. (Zehebî, *Siyer,* I, 132)

Rasûlullah (s.a.v.) ve ashâbı ağır yaralı vaziyette Medine'ye döndüklerinde, münafıklarla yahudiler sevinip gülüyor ve en çirkin sözleri açıkça söylüyorlardı. Münafık başı Abdullah b. Übey'in, samîmî bir müslüman olan oğlu Abdullah da Uhud'da yaralanmıştı. Sabaha kadar ateş yakıp yaralarını dağlamakla meşgul oldu. Babası kendisine:

"–Onunla bu şekilde savaşa çıkman doğru değildi! Muhammed beni dinlemedi de çocuklara uydu. Vallahi ben böyle olacağını gözümle görür gibiydim" deyip duruyordu.

Oğlu da cevâben:

"–Allah Teâlâ'nın, Rasûlü'ne ve müslümanlara takdir edip başlarına getirdiği şey, her şeyden daha hayırlıdır" diyordu. (Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 317)

Hiç şüphesiz, inançsızların sahip olduğu bu düşünce yapısı, onları hayat boyu rahatsız edip üzüntülere garkeder. "Şöyle yapsaydık böyle olurdu, şunu yapmasaydık bu başımıza gelmezdi" şeklindeki anlayışlarıyla, kalplerinde dâimâ bazı şeylerin hasretini ve acısını çeker dururlar.

Münafıklar bu anlayışları sebebiyle, ticârî seferlere ve cihâda çıkmaya cesâret edemezler. Cesur müslümanlar büyük kârlar veya ganimetler elde ederek döndükçe de pişmanlık ve hüzün duyar, tahassür içinde kalırlar. Âhiretteki pişmanlık ve acıları ise daha büyük olacaktır.

Halbuki insana hayatı veren de onu öldüren de Allah'tır. Eceli gelmeyen bir insan Hâlid b. Velîd (r.a.) gibi en ön safta yüzlerce savaşa katılır ve vücûdunun her yerinden yara alır, ancak ileri yaşlarda yatağında can verir. (İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe,* II, 111) Kimisi de evinde bir yudum suyu içerken boğulur.

Allah Teâlâ, kullarının bütün yaptıklarını görmektedir. Öyleyse kâfirler gibi davranmayıp hakîkî mü'minlerin yolundan gitmeli, Allah'a güvenip dayanmalı ve şu gerçeği aklından çıkarmamalıdır:

يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا

157. Allah yolunda öldürülseniz ya da başka bir şekilde ölseniz, şunu bilin ki, hiç şüphesiz Allah'ın bağışlaması ve rahmeti, kâfirlerin dünyada kalıp topladıkları her türlü menfaatten daha hayırlıdır.

Allah yolunda cihâd etmek, yâni söz ve davranışlarımızla güzel bir gayretin içinde olmak en kıymetli ameldir. O yolda öldürülenleri Allah'ın mağfireti ve rahmeti kaplar ki, bu, kişinin dünyada elde edebileceği her şeyden daha hayırlıdır. Kişinin dünya malından istifade edip edemeyeceği belli değildir; ya kendisi ölür ya malı telef olur. Bunlar olmasa bile, dünya lezzetleri elem ve acılarla karışık, sıkıntılarla doludur. Âhiret nimetleri ise böyle değildir. Diğer taraftan, dünya nimetleri geçicidir; bunlar ne kadar mükemmel olursa, elden çıktığında insanın gönlünde bıraktığı acı ve tahassür o kadar büyük olur. Âhiret nimetleri ise ebedî ve elemsizdir. Orada, elde edilen bir nimeti kaybetme korkusu yoktur. Bu bakımdan:

وَلَئِنْ مُتُّمْ اَوْ قُتِلْتُمْ لَاِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾

158. Rahat döşeğinizde ölseniz de, Allah yolunda öldürülseniz de, sonunda hepiniz Allah'ın huzûrunda toplanacaksınız.

Allah Teâlâ, önceki âyette mücâhitleri Allah'ın mağfiretine koşmaya teşvik etmişti, burada ise derecelerini daha da yükselterek Allah'ın huzurunda toplanmaya teşvik etmektedir. Cenâb-ı Hak, önceki âyette evvelâ; **"Allah'ın mağfireti"** buyurdu ki bu, ikâbından korkarak kendisine ibâdet eden mü'minlere işarettir. Sonra **"ve rahmeti"** buyurdu ki bu, mükâfatını elde etmek için kendisine ibâdet edenlere işarettir. Bu âyette de: **"Sonunda hepiniz muhakkak Allah'ın huzurunda toplanacaksınız!"** (Âl-i İmrân 3/158) buyurmak sûretiyle Allah'a sırf Rab olduğu için ve kulluk sebebiyle ibâdet edenlere işaret etmiştir. İşte bu son grubun hâli, kulluktaki derecelerin en yükseği ve makamların en yücesidir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* IX, 49)

Önceki âyetlerde müslümanlara, ayaklarının kaydığı bazı noktalar ve bunun sebepleri hatırlatılmıştı. Ancak Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti gâlip gelerek söz hemen yumuşak muameleye ve affa getirildi. Allah'ın rahmeti hatırlatıldıktan sonra her şeye rağmen hatâlı mü'minleri affedip onlar için Allah'tan mağfiret talebi emredilerek buyruluyor ki:

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْۚ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا

مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾

159. Allah tarafından lutfedilen bir rahmet sâyesinde sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, insanlar etrafından dağılıp giderlerdi. Artık onları affet, onlar için Allah'tan bağışlanma dile. Karara bağlanacak işlerde onlarla istişâre et! Kesin kararını verince de, yalnız Allah'a güvenip dayan! Çünkü Allah, kendisine güvenip dayananları sever.

Rasûlullah (s.a.v.), Allah'ın lûtfettiği güzel ahlâkın bir tezâhürü olarak dâimâ insanlara af ve merhametle muamele etmiştir. Uhud gibi ağır imtihanlara uğramalarına sebep olan okçulara karşı bile bu güzel ahlâkını değiştirmemiş, kusurlarını yüzlerine vurmayarak onlara yumuşak ve nâzik davranmıştır.

Lügavî inceliklerden hareketle âyet-i kerîmeden, "Allah'ın rahmetindeki mükemmelliğe hayranlık" mânası çıkaran âlimler olmuştur. Bu durumda âyette: "Öyle bir rahmet ki, seni bu derece müşkil durumda bile hatalı kişilere yumuşak davranmaya sevkediyor! Bu ilâhî teyide şükretmek gerekir" denilmektedir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* IX, 51; Elmalılı, *Hak Dini,* II, 1212)

Bu merhamet sâyesinde kişi, insanları affetmekle kalmayıp bir de onlar için Allah'a istiğfar eder. Cenâb-ı Hak, daha önce geçen 152 ve 155. âyetlerde Uhud'da hata yapan mü'minleri affettiğini iki defa haber vermişti. Üçüncü olarak da burada Rasûlullah (s.a.v.)'e onları affetmesini ve onlar için istiğfarda bulunmasını emir buyurmaktadır.

Rasûlullah (s.a.v.), Uhud'a çıkarken ashâbıyla istişare etmişti. Ancak başlarına pek çok sıkıntı geldi. Bu hâdiselerin ardından hemen istişâre emrinin gelmesi son derece mânidardır. Efendimiz'in müslümanlarla istişâreye devam etmesi, onlara karşı sergilediği affın tam olduğunu gösterdi. Bilgi ve tecrübelerine mürâcaat edilen müslümanlar da, kendilerine değer verildiğini anlayarak memnûn oldular ve Allah Rasûlü'ne karşı muhabbetleri arttı. Böylece Rasûlullah (s.a.v.) ümmetini en güzel şekilde terbiye etti ve onlara emsalsiz bir örnek şahsiyet oldu.

İstişâre veya müşâvere; herhangi bir hususta işin ehli olan veya o hususta görüş bildirebilecek kimselerin fikirlerine mürâcaat etmek, onlarla görüş alış-verişinde bulunmak demektir. Cenâb-ı Hak, âyet-i kerîmede, kullarının istişâreye önem vermelerini arzu buyurmaktadır. Diğer bir âyette de şöyle buyrulur:

"O mü'minler aralarındaki işlerini istişâre ederek yürütürler." (Şûrâ 42/38)

Rasûlullah (s.a.v.) bu hususta şöyle buyurmuştur:

"İyi bilin ki Allah ve Rasûlü'nün mü âvereye ihtiyacı yoktur. Ancak Allah Teâlâ bunu benim ümmetime bir rahmet kıldı. Onlardan her kim isti are ederse doğru ve yerinde hareket etmekten mahrum olmaz. Her kim de isti areyi terk ederse hatâdan kurtulamaz." (Beyhakî, *uabu'l-iman,* VI, 76)

"İsti âre eden pi mân olmaz." (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* II, 280)

Ebû Hüreyre (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'den daha fazla ashâbıyla istişâre eden bir kimse görmedim!" demiştir. (Tirmizî, Cihâd 35/1714)

Hz. Süleyman (a.s.) da, oğluna nasihat ederken: "Yavrucuğum! Ehil bir kimseyle istişâre etmeden kesinlikle bir iş hakkında karar verme! Şâyet böyle yaparsan sonunda üzülmezsin!" demiştir. (Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ,* X, 110)

Hz. Ömer (r.a.), toplumu ilgilendiren meselelerde karar vereceği zaman müslümanlarla istişare ederdi. Genç, yaşlı bütün âlimler Hz. Ömer'in danışma meclisinde bulunurlardı. (Buhârî, Tefsir 7/5, 110/4; İ'tisam 2)

Ömer b. Abdülazîz, halîfe seçildiğinde, kendisine dâimâ doğruyu ve iyiyi tavsiye edecek bir istişâre heyeti kurmuş, onlar da halîfeyi îkaz ve nasîhatleriyle yanlışlıklardan korumaya çalışmışlardır. (bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ,* X, 110)

İstişâre edilecek kişilerin sâlih, müttakî, emîn ve işin ehli olmalarına dikkat edilmelidir. Zira Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz: *"Kendisiyle isti âre edilen, güvenilir bir kimse olmalıdır"* buyurmuşlardır. (Tirmizî, Edeb 57/2822)

İstişâre eden kimseyi yanıltmak, büyük bir ihânettir. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Kim doğru olmadığını bildiği halde müslüman karde ine bir i i tavsiye ederse, ona ihânet etmi   olur." (Ebû Dâvûd, İlim 8/3657)

"Kime müslüman karde i bir mesele danı ır, onunla isti âre eder de o da karde ine yanlı   yolu gösterirse, ona ihânet etmi   olur." (Buhârî, *el-Edebü'l-müfred,* no: 259)

İstişare neticesinde ortaya çıkan görüşe uymak zarûrî değildir. Ancak bir karar verildiğinde Allah'ın yardımına, tevfîkine ve muhâfazasına itimad edip güvenmek îcâb eder.

Azim ve tevekkül, müslümanın sahip olması gereken iki mühim esastır. İkisi birlikte bulunmalıdır. Ancak tevekkülü yanlış anlamamalıdır. Tevekkül, insanın kendisini ihmâl etmesi değil, zâhirî sebeplere sarılmakla birlikte kalbini onlara bağlamayıp Hak Teâlâ'nın muhâfazasına sığınması demektir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* IX, 55)

Yemenliler hacca giderken yanlarına yol azığı almaz ve bunun tevekkül olduğunu zannederek:

"–Biz Allah'ın evini ziyârete gidiyoruz; O bizi doyurmaz mı?" derlerdi.

Mekke'ye varınca da insanlardan bir şeyler istemek durumunda kalırlardı. Bunun üzerine; **"...Bir de yolculuk için yanınıza azık alın..."** (Bakara 2/197) âyeti nâzil oldu. (bk. Buhârî, Hacc 6; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 63)

Cenâb-ı Hak, âyetin sonunda tevekkül ehlini, yani üzerine düşenleri hakkıyla yaptıktan sonra Allah'a güvenip teslim olanları sevdiğini beyân etmiştir. Öyleyse mü'minler, Allah'a yönelip O'nun hâricinde her şeyden yüz çevirmelidirler. Çünkü:

إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْۚ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذ۪ي
يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِه۪ۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾

160. Eğer Allah size yardım ederse, hiçbir kuvvet sizi yenemez. Fakat sizi yardımsız ve yüzüstü bırakırsa, O'ndan başka sizi kim kurtarabilir? O halde mü'minler, ancak Allah'a dayanıp güvensinler.

Allah Teâlâ, Bedir'de az bir kuvvetle mü'minleri gâlip kılmış, Uhud'da ise gâlip durumdayken, bazı hataları sebebiyle yardımını çekivermiş ve müslümanlar darmadağın olmuşlardır. Demek ki Allah'ın yardım etmesi veya yardımsız bırakması, bir takım sebep ve hikmetlere dayanmaktadır. Allah'ın yardımına erişebilmek için O'nun rızâsına uygun hareket etmeli ve gazabını celbedecek davranışlardan sakınmalıdır. Nitekim **"Ey iman edenler! Siz Allah'ın dinine ve peygamberine yardım ederseniz, Allah da size yardım eder ve bu uğurda bulunduğunuz her yerde ayaklarınızı sağlam tutar, kaydırmaz"** (Hz. Muhammed 47/7) âyet-i kerîmesi buna işaret eder.

Mü'minler Allah'a güvenip tevekkül ettikleri gibi O'nun Rasûl'üne de îtimâd etmelidirler. Rasûlullah (s.a.v.)'in herhangi bir haksızlık yapacağını akıllarından geçirmemelidirler:

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَغُلَّۜ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۚ ثُمَّ
تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾

161. Hiçbir peygamberin emânete hıyanet etmesi asla söz konusu olamaz. Kim böyle bir haksızlık yaparsa, kıyâmet günü hıyânet ettiği şeyin günahıyla gelecektir. Sonra herkese yaptığının karşılığı tastamam ödencek ve hiç kimseye haksızlık yapılmayacaktır.

Uhud'da yerlerini terkeden okçular, Allah Rasûlü'nün; "Ganimet olarak kim ne alırsa ona sahip olur" buyuracağını düşünmüşlerdi. Nebiyy-i Ekrem Efendimiz onlara:

"–Ganimet hususunda haksızlık yapıp size pay vermeyeceğimizi mi zannettiniz?" buyurdu. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nü§zûl,* s. 131)

"Ganimet mallarından gizlice bir şey almak ve emânete hıyânet etmek" mânasına gelen اَلْغُلُولُ (ğulûl) kelimesi, genel olarak kamu malında yolsuzluk ve suistimali ifade etmektedir. Kıyâmet günü hâinlerin, "haksız yere aldıkları malla birlikte gelmesi", şiddetli bir tehdît olup, onların mahşer meydanında herkesin huzûrunda rezil olacağını ve büyük bir azâba mâruz kalacağını göstermektedir. Âyetin **"Sonra herkese yaptığının karşılığı tastamam ödencek ve hiç kimseye haksızlık yapılmayacaktır"** (Âl-i İmrân 3/161) kısmında ise, bu şekilde ağır ceza verilmekle hâinlerin zulme uğratılmadığı, bilakis onların kendi işledikleri günahın cezasını çektiği hatırlatılmaktadır. Yani insanların basit gördüğü bu ihânet, Allah katında çok büyük bir günahtır ve cezası da ona göre verilecektir.

Adiy b. Amîre (r.a.) şöyle anlatır:

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu işittim:

"Bir i e memur tâyin ettiğimiz kimse, bizden bir iğneyi veya ondan daha küçük bir eyi gizlerse, bu hıyânet olur ve kıyâmet günü onunla gelir."

Bunun üzerine Ensâr'dan siyah tenli bir adam ayağa kalktı, -şu anda sanki o zâtı hâlâ görür gibiyim-:

"–Ya Rasûlallah! Bana verdiğiniz vazîfeyi geri alınız!" dedi. Rasûlullah (s.a.v.):

"–Sana ne oldu?" diye sordu. Ensârî:

"–Şöyle şöyle dediğinizi işittim" cevabını verdi. Allah Rasûlü (s.a.v.):

"–Ben o sözü imdi de söylüyorum: Sizden kimi mâlî bir vazîfeye tâyin edersek, o malın azını da çoğunu da getirsin. O maldan kendisine verileni alır, verilmeyenden ise geri durur." (Müslim, İmâre 30; Ebû Dâvûd, Akdıye 5/3581)

Ebû Hüreyre (r.a.), Peygamber Efendimiz'in bu konudaki mühim bir îkazını şöyle nakleder:

Bir keresinde Nebî (s.a.v.), aramızda ayağa kalktı, ganimet ve devlet malına hiyânet hakkında konuşma yaptı. Hıyânetin çok büyük bir fenâlık olduğunu, günahının çok fazla olacağını bildirip, bunun şiddetle haram kılındığını izah etti ve şöyle buyurdu:

"Sakın sizden biri, kıyâmet gününde omuzunda hıyânetle elde ettiği bir koyun avaz avaz melerken, öbürü de omuzunda bir at ki nerken kar ıma çıkarak:

«–Yâ Rasûlallah, bana yardım et!» diye yalvarmasın. Aksi takdirde ben ona:

«–Sana hiçbir ekilde efâat edemem, ben sana dünyada Allah'ın hükmünü tebliğ etmi tim!» diye cevap veririm.

Biri de omuzunda bir deve böğürdüğü halde bana gelip:

«–Yâ Rasûlallah, yardım eyle!» demesin! Ben ona da:

«–Senin için hiçbir sûretle efâat edemem; çünkü ben sana dünyada Allah'ın hükmünü tebliğ etmi tim!» derim.

Bir ba kası da omuzunda altın, gümü yüklü olarak gelip:

«–Yâ Rasûlallah, bana yardım et!» demesin. Ben ona:

«–Sana hiçbir türlü yardım edemem. Çünkü ben, dünyada sana Allah'ın hükmünü tebliğ etmi tim» derim.

Bir diğeri de üzerinde hıyânetle elde ettiği elbiseler dalgalandığı halde gelip:

«–Yâ Rasûlallah, bana yardım et!» demesin. Ben ona da:

«–Sana hiçbir ekilde yardım edemem. Çünkü ben dünyada sana Allah'ın hükmünü tebliğ etmi tim» derim." (Buhârî, Cihâd 189; Müslim, İmâret 24)

Dolayısıyla emânete hıyânet gibi kötü bir vasfın bir peygamberde olabileceğini düşünmek ne kadar büyük bir hatâdır. Peygamberler sadece Allah'ın râzı olduğu işleri yaparlar ve onlar insanlar için büyük bir ilâhî lutuftur:

أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْ بَٓاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُ ۜ وَبِئْسَ
الْمَص۪يرُ ﴿١٦٢﴾ هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللّٰهِ ۜ وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾

162. Allah'ın rızâsını gözetip ona göre davranan kişi, hiç üzerine Allah'ın gazabını çekip de nihâî barınağı cehennem olan kimse gibi olur mu? Cehennem, ne kötü bir varış yeridir!

163. Onların Allah yanındaki dereceleri farklı farklıdır. Allah onların yaptığı her şeyi görmektedir.

Allah'ın rızâsına uygun iş yapanla Allah'ın gazabına uğrayan hâin ve günahkârı; Uhud'a gelip cihâd eden mü'minle geri kalan münafığı; sevap kazananla günaha dalanı, sebât edenle firâr edeni aynı kefede tutmak doğru değildir. Allah katında hepsi derece derecedir.

Şunu belirtmek gerekir ki, mü'minler sahip oldukları nimetlerin farkında olmalı, özellikle Allah Rasûlü (s.a.v.)'e ümmet olma nimetinin büyüklüğünü kavrayarak bu nimete nasıl bir şükrâne duygusu içinde olmak gerektiğinin derin derin düşünmelidirler:

En Büyük Nimet

لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا
عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَۚ وَاِنْ كَانُوا مِنْ
قَبْلُ لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿١٦٤﴾

164. Gerçekten Allah, içlerinden bir Peygamber seçip kendilerine göndermekle mü'minlere büyük bir lutufta bulunmuştur. O Peygamber onlara Allah'ın âyetlerini okuyor, onları her türlü kötülüklerden temizliyor, onlara kitap ve hikmeti öğretiyor. Bundan önce onlar, hiç şüphesiz apaçık bir sapıklık içinde idiler.

"Peygamber gönderme" nimetini anlayabilmek, o peygamberi gönderen Zât'ı tanımaya bağlıdır. Nitekim Halid b. Velid (r.a.)'ın şu hatırası bu hususu ne güzel izah eder:

Birgün Hâlid b. Velid (r.a.), Arap kabilelerinden birine uğramış ve kabile reisi kendisine:

"–Ya Hâlid! Bize Allah'ın Rasûlü'nü sûret ve sîreti ile tasvîr et" demişti. Hâlid (r.a.) ise:

"–Bu imkânsız, buna kelimeler yetişmez" deyince, kabile reisi:

"–O halde hiç olmazsa anlayış ve kavrayışın nispetinde hulâsa et" dedi.

Bunun üzerine Hâlid (r.a.) şu muhteşem cevâbı verdi:

"–Gönderilen, gönderenin kadrince olur. Gönderen, kâinatın yaratıcısı Allah Teâlâ olduğuna göre, gönderdiğinin şânını, var sen hayâl ve tasavvur eyle!.." (Münâvî, *Feyzü'l-Kadir,* V, 92)

Peygamberlerin insan olarak ve kendi kavimlerinden çıkması ayrı bir lutuftur. İnsanlar, kendi içlerinden olan kişinin ahlâk, karakter ve şahsiyetini daha yakından tanır, itimat eder, tâbi olur. Zira insanlar şahsiyet ve karaktere hayrandır. Onu taklid eder ve onu daha kolay örnek alırlar. Bilmediklerini rahatça sorup öğrenir, davranışlarını rahatça taklid edebilirler. Böylece kolaylıkla ebedî kurtuluşa nâil olurlar.

İbn Abbas (r.a.), **"Rasûlüm! Biz, seni bütün varlıklar için ancak eşsiz bir rahmet olarak gönderdik"** (Enbiyâ 21/107) âyeti hakkında şu açıklamayı yapar:

"Kim Allah'a ve Rasûlü'ne iman ederse o dünyada ve âhirette tam olarak rahmete nâil olur. Diğer taraftan kim de Allah'a ve Rasûlü'ne iman etmezse,

önceki kavimlerin dünyada uğradığı «yerin dibine geçme», «maymuna çevrilme», «üzerlerine taş yağdırılması» gibi ilâhî azaplardan muhâfaza edilir. Bu, onun, Allah Rasûlü sâyesinde nâil olduğu dünyevî rahmettir.” (Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve,* V, 486)

Allah Teâlâ bu âyette Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’i göndermekle mü’minlere olan nimetlerini şöyle ifade buyurur:

• Peygamber onlara Allah’ın âyetlerini okuyor.

• Onları maddî ve mânevî bütün kirlerden temizleyip tezkiye ediyor: Tevhîd dâvetinin maksadına ulaşması, ancak nefisleri küfür, şirk ve günah gibi mânevî kirlerden temizleyip huşû ve huzûra erdirmekle mümkündür. Nitekim mâzîsi câhiliyye insanı olan ashâb-ı kirâm, hidâyet bulup Allah Rasûlü (s.a.v.)’in feyizli sohbeti ve mânevî terbiyesiyle gönüllerini arındırdıkları anda dünyanın en mümtaz insanları hâline geldiler. Onların, dillerde ve gönüllerde dolaşan fazilet menkıbeleri çağları ve iklimleri aştı. Bu mübârek nesil insanlığa bir saâdet devri armağan etti.

• Onlara kitap ve hikmeti, yani Kur’an ve sünneti öğretiyor: Bu merhalede ise uyulması gereken kanunları ve hükümleri beyân eden kitabın, yâni Kur’ân-ı Kerîm’in tâlimi gelir. Kur’ân-ı Kerîm’in rûhunda derinleşebilmek, kalbî seviyeye, yani takvâya bağlıdır.

Peygamber’in öğrettiği “hikmet” kelimesine şu mânalar verilmiştir:

• Kur’an,

• Kur’an’ın tefsirini bilmek, mânalarını anlamak,

• Öğütler, âdâb, ilim, adâlet, hilim, kötülükten uzak durmak, ameli sağlam yapmak, eşya ve olaylardaki gerçeklerin sırrını sezebilmektir.

Peygamber (s.a.v.)’in sünnet-i seniyyesi: İmam Şâfî (r.h.) bu ve benzeri âyetleri delil getirerek hikmetten maksadın sünnet olduğunu ve Kur’an’la birlikte sünnete uymanın da farz olduğunu ifade eder. Sünnet-i seniyyeye ittiba edip yaşandığını en güzel misali ashâb-ı kirâm (r.a.) hazeratıdır. Onlar tüm hareket ve davranışlarında sünnet-i seniyyeyi sergilemişlerdir.

Cenâb-ı Hak en büyük lutuflarda bulunup dururken ve Peygamberimiz (s.a.v.) âlemler için böylesine büyük bir nimet iken, müslümanların mağlup olmaları veya geri kalmaları kendi hatâları sebebiyledir. Bu husûsu ve bir de Uhud’da başa gelen musîbetlerin hikmetlerini açıklama sadedinde buyruluyor ki:

أَوَلَمَّآ أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنّٰى هٰذَا ۗ قُلْ هُوَ
مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ ۗ إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦٥﴾

165. Bedir'de düşmanlarınıza verdiğiniz iki misli zarar, Uhud'da kendi başınıza gelince: "Bu musîbet de nereden?" diye soruyorsunuz, öyle mi? Rasûlüm de ki: "Elbette kendi yaptıklarınız yüzünden!" Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter.

Müslümanlar, Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Allah yolunda savaştıkları için gâlip geleceklerini umuyorlardı. Mağlup olunca, kendi kendilerine sormaya ve hezimetin sebebini düşünmeye başladılar. Bir taraftan da münafıklar ortalığa şüphe atıyor, Efendimiz'in va'dinin gerçekleşmediğini söylüyorlardı. Cenâb-ı Hak, bütün bu düşüncelerin yanlış olduğunu bildirdi ve musîbetin asıl sebebinin müslümanların hataları olduğuna dikkat çekti.

Diğer bir izaha göre Cenâb-ı Hak, Bedir'de müslümanların esir edinmelerini ve bunlar karşılığında fidye almalarını hoş karşılamamıştı. Müslümanlar, ellerindeki yetmiş esir karşılığında fidye almaktan vazgeçmek veya buna mukâbil kendilerinden yetmiş şehit vermek arasında muhayyer bırakılmışlardı. Ancak onlar, "Bunlar bizim akrabalarımızdır, onlardan alacağımız fidyelerle kuvvetleniriz. Hem şehit olmak da bizim için bir şereftir" şeklinde fikir yürüterek fidye almışlardı. İşte Uhud'daki yetmiş şehîd bu kararlarının neticesiydi. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 32-33; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 107; İbn Sa'd, *et-Tabakât,* II, 22; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ,* IX, 68)

Ancak, bu belâlar her zaman bir günah sebebiyle olmayıp bir takım hikmetler gereği imtihan kastıyla da gelebilir. Yine bir takım gizli hikmetler sebebiyle Cenâb-ı Hak, lutfunu kahır, kahrını da lutuf sûretinde gösterebilir. Nitekim Uhud'da çekilen meşakkatler içinde pek çok hikmetler gizlidir. Bunların bir kısmı sonraki âyetlerde şöyle açıklanmaktadır:

وَمَٓا اَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَۙ ﴿١٦٦﴾
وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُواۚ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَوِ ادْفَعُوا قَالُوا
لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَاتَّبَعْنَاكُمْۜ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ اَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْاِيمَانِۚ يَقُولُونَ
بِاَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾

166. İki ordunun karşılaştığı o gün başınıza gelen felâket, ancak Allah'ın izniyle olup, bu O'nun gerçek mü'minleri ortaya çıkarması içindi.

167. Bir de münafıkları ortaya çıkarması içindi. Onlara: "Gelin, Allah yolunda savaşın yahut hiç olmazsa nefsinizi ve malınızı korumak üzere savunmada yer alın!" denilmişti de, onlar: "Savaş olacağını bilseydik, elbette sizin peşinizden gelirdik" dediler. Bu tutumlarıyla onlar o gün

imandan çok inkâra yakındılar. Çünkü kalplerinde olmayan şeyi ağızlarıyla söylüyorlardı. Elbette Allah, onların içlerinde gizlediklerini çok iyi bilmektedir.

Uhud'da olanların hikmetlerinden biri, gerçek mü'minleri insanlar arasından süzüp çıkarmak ve olgunlaştırmak, münafıkları da ayırıp açığa vurmaktır. Gerçekten Uhud savaşından sonra münafıklar toplum tarafından iyice anlaşılmış ve itibarları düşmüştür.

Nitekim Abdullah b. Übey b. Selûl'ün başını çektiği 300 kişilik bir grup, Uhud'a varmadan yoldan geri dönmüşlerdi. Onlara "Gelin Allah yolunda savaşın, bunu istemiyorsanız hurmalıklarınıza kadar gelmiş olan düşmana karşı kendinizi ve vatanınızı müdâfaa edin. Bilfiil savaşmak istemiyorsanız bari gelip ordumuzu kalabalık gösterin de düşmana göz dağı verin!" denildiğinde "Savaş olacağını bilseydik veya savaşmayı bilseydik sizinle gelirdik" demişlerdi. 167. âyet onların bu durumunu haber vermektedir.

O münâfıklar:

اَلَّذِينَ قَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ اَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا ۗ قُلْ فَادْرَؤُا عَنْ
اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾

168. Kendileri evlerinde oturup savaştan geri kaldıkları yetmiyormuş gibi, üstelik savaşıp şehit düşen kardeşleri hakkında da: "Sözümüzü dinleselerdi öldürülmezlerdi" dediler. Onlara de ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, haydi ölümü kendi başınızdan savın da görelim!"

Cenâb-ı Hak burada eceli inkâr eden münafıklara susturucu bir cevap vererek, "İddiânız doğruysa haydi öyleyse başkalarını bırakın da kendinizi ölümden kurtarın!" buyurmuştur. Hakikaten ölüm bütün iddiâları geçersiz kılan ve bütün yalancıları susturan bir cevaptır.

Hem Allah yolunda öldürülmeyi zarar olarak düşünmemek gerekir. Zira şehit olmak ölmek değil, bilakis gerçek mânada dirilip hakîki hayâta kavuşmak demektir:

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتًا ۗ بَلْ اَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ
يُرْزَقُونَ ۙ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ ۙ وَيَسْتَبْشِرُونَ
بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ ۙ اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَ ۘ ﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا

يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾

169. Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü zannetme! Aksine onlar diridirler ve Rableri yanında rızıklanmaktadırlar.

170. O şehitler, Allah'ın kendilerine bağışladığı nimetlerle sonsuz bir mutluluk duyarlar. Arkalarından gelecek olup, henüz kendilerine katılmamış olan mücâhid kardeşleri adına da: "Onlara hiçbir korku yok, onlar asla üzülmeyecekler" müjdesiyle sevinirler.

171. Yine onlar, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine olan büyük lutfu ve ihsânıyla sevindikleri gibi, ayrıca Allah'ın, mü'minlerin mükâfatını zâyi etmeyeceği yolundaki va'dinden dolayı da büyük bir sevinç duyarlar.

Şehitler Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine bahşettiği husûsî bir hayatla diridirler. **"Rableri yanında rızıklanmaktadırlar"** (Âl-i İmrân 3/169) ifadesinden anlaşıldığına göre Allah'a yakın bir mevkî elde etmişler ve orada akla hayâle gelmez cennet nimetleriyle ikram olunmaktadırlar. Ölümden sonra sâlihlerin rûhları cennetteki güzel makâmlarını görüp sevinir, kötülerin rûhları da cehennemdeki yerlerini görüp elem ve ızdırap duyarlar. Şehitler ise yüce makamlarını görmekle kalmaz, Allah katında dünyadaki insanların topladığı şeylerden çok daha kıymetli ve daha büyük nimetlere mazhar olurlar. Rasûlullah (s.a.v.) bu hususta şöyle buyurur:

"Cennete giren hiçbir kimse, yeryüzündeki her ey kendisinin olsa dahi dünyaya geri dönmeyi arzu etmez. Sadece ehit, gördüğü ileri derecedeki itibar ve ikram sebebiyle tekrar dünyaya dönmeyi ve on defa ehit olmayı ister."

Bir rivayette: *" ehitliğin faziletini gördüğü için"* buyrulmuştur. (Buhârî, Cihâd 21; Müslim, İmâre 109)

Fahr-i Kâinat Efendimiz, diğer bir hadislerinde şöyle buyurmuştur:

"...Ümmetime ağır gelmeyecek olsaydı, hiçbir seriyyeden geri kalmaz, hepsine katılırdım. Allah yolunda ehîd olmak, sonra diriltilip tekrar ehîd olmak yine diriltilip tekrar ehîd olmak isterdim." (Buhârî, İman 26; Müslim, İmâre 103, 107)

Şehîdler, kendilerine lutfedilen nimetlere sevindikleri gibi geride bıraktıkları mü'minler ve özellikle kendilerinden sonra şehîd olacak kişiler için de sevinir ve bunu onlara müjdelemek isterler. Câbir b. Abdullah (r.a.) şöyle anlatır:

"Bir defasında ben üzüntülü bir haldeyken Rasûlullah (s.a.v.)'le karşılaşmıştık. Bana:

«–Seni niye böyle üzgün görüyorum?» buyurdu.

«–Babam Uhud'da şehîd düştü. Geriye bakıma muhtaç kalabalık bir aile ve bir hayli de borç bıraktı" dedim. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.):

«–Allah'ın babanı nasıl kar ıladığını sana müjdeleyeyim mi?» buyurdu. Ben: «Evet!» deyince şöyle devam etti:

«–Allah, hiç kimseyle yüz yüze konu maz, dâimâ perde arkasından konu ur. Ancak, babanı diriltti ve onunla perdesiz yüz yüze konu tu:

"–Ey kulum, benden ne dilersen iste, vereyim!" buyurdu. Baban:

"–Ey Rabbim, beni dirilt, senin yolunda tekrar ehîd olayım!" dedi. Allah Teâlâ:

"–Ama ben daha önce, «Ölenler artık dünyaya geri dönmeyecekler!» diye hükmettim" buyurdu. (Tirmizî, Tefsir 3/3010) *Baban da:*

"–Ey Rabbim, öyleyse benim hâlimi arkamda kalanlara bildir!" dedi. Bu talep üzerine u âyet-i kerîmeler nâzil oldu...»

Daha sonra Rasûlullah (s.a.v.) şehîdlerle ilgili olan bu âyet-i kerîmeleri tilâvet buyurdu. (İbn Mâce, Mukaddime 13/190)

Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Uhud'da karde leriniz isabet alıp ehîd edilince Allah Teâlâ onların ruhlarını alıp ye il ku lar hâline getirdi. ehîdlerin rûhları cennet nehirlerine gelir, cennet meyvelerinden yer ve ar ın gölgesindeki altundan kandillere gelirler. ehîdler yeme-içmelerinin ho luğunu, gezdikleri ve kaldıkları yerlerin güzelliğini görünce:

«–Cihâddan ayrı kalmamaları ve sava tan korkmamaları için, bizim cennette hayatta olup türlü nimetlerle rızıklandığımızı karde lerimize kim ula tıracak?» dediler. Her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah Teâlâ:

«–Ben bunu sizin adınıza onlara haber veririm» buyurdu ve bu âyet-i kerîmeleri Rasûlü'ne indirdi." (Ebû Dâvûd, Cihâd 25/2520; Müslim, İmâret 121)

Buradan anlaşıldığına göre müslümanlar, kardeşlerinin iyiliğine kendi iyiliklerinden daha çok sevinmelidirler. Zira öncelikle şehîdlerin, kardeşlerine ihsân edilen nimetler sebebiyle sevindikleri bildirilmiştir.

Görüldüğü üzere Allah Teâlâ, mü'minlerin mükâfatını kat kat fazlasıyla vermektedir. Ancak Cenâb-ı Hakk'ın râzı olduğu bu mü'minlerin bazı vasıfları taşıması lâzımdır. Bu vasıflar şöyle beyân edilir:

اَلَّذٖينَ اسْتَجَابُوا لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَٓا اَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذٖينَ
اَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا اَجْرٌ عَظٖيمٌ ﴿١٧٢﴾

172. O mü'minler, savaşta bunca yara aldıktan sonra bile, Allah ve Rasûlü'nün tekrar savaşa dönme çağrısına uymuşlardı. İşte böyle güzel davranışta bulunanlarla, Allah'a ve Rasûlü'ne karşı gelmekten sakınanları âhirette büyük mükâfatlar beklemektedir.

Uhud savaşı, hicretin 3. senesinde 7 Şevvâl Cumartesi günü olmuştu.

Rasûlullah (s.a.v.) ve müslümanlar pek çok yaralar almış vaziyette akşam Medine'ye döndüler. Allah Rasûlü (s.a.v.), 8 Şevvâl Pazar günü sabah namazını kıldırdığında, yanında Sa'd b. Ubâde, Hubâb b. Münzir, Sa'd b. Muâz, Evs b. Havlî, Katâde b. Nûman, Ubeyd b. Evs gibi ensârın önde gelenleri vardı. Bunlar mescidde Efendimiz'in kapısı önünde gecelemişlerdi. Yaralı hâllerine bakmayarak Allah Rasûlü'nü muhtemel tehlikelere karşı korumayı düşünmüşlerdi. Namazdan sonra Fahr-i Kâinat Efendimiz, Hz. Bilâl'den insanlara şöyle seslenmesini istedi:

"–Rasûlullah (s.a.v.) dü manı tâkip etmenizi emrediyor! Dün bizimle sava anlardan ba kası tâkibe çıkmasın!" (Vakidî, *el-Megâzî,* I, 334)

Ebû Katâde, kabilesinden yaraları ve yaralıları tedâvi eden insanların yanına varıp:

"–Rasûlullah (s.a.v.)'in münâdîsi düşmanı tâkip etmenizi emrediyor!" dedi.

Onlar da hemen silahlarına doğru fırladılar, bir anda yaralarını unutuverdiler. Benî Seleme kabilesinden 40 yaralı bu tâkip için hazırlandı. Diğer kabilelerden de pek çok yaralı vardı. Ebû İnebe kuyusunun yanında Allah Rasûlü'ne katıldılar. Kılıçlarını yanlarına alarak Rasûlullah (s.a.v.) için saf tutmuşlardı. Allah Rasûlü (s.a.v.) onlara bakıp yaralarının çok olduğunu görünce hislendi ve:

"Allahım, Benî Selime kabilesine rahmet eyle!" diye dua etti. (Vakidî, *el-Megâzî,* I, 335)

Efendimiz (s.a.v.) ve müslümanlar o esnâda ağır yaralı ve pek yorgun olmalarına rağmen düşmanı tâkip ettiler. Pek çoğunun biniti de yoktu. Bunlar, birbirlerini sırtlarında taşıyarak Allah Rasûlü'nün yanında sefere iştirak ettiler. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* III, 53; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 243, 269, 316, 334-335)

İşte Allah ve Rasûlü'ne itaat hususunda hiçbir mâzerete sığınmayan böylesine fedakâr insanlar, Allah'ın rızâsına nâil olur ve büyük bir mükâfat kazanırlar. İhsân ve takvâ hâllerinin yüksekliği nisbetinde ecirleri de büyük olur.

Gelen âyet, gerçek mü'minlerin gönlünde yer alan cesaret ve korkusuzluğa işaret ediyor:

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ
إِيمَانًا ۖ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾

173. Onlar ki, bazı kimseler kendilerine: "Düşmanlar sizinle savaşmak üzere ordular topladı, onlardan korkun!" dediklerinde, bu onların imanını bir kat daha artırdı da: "Allah bize yeter, O ne güzel vekîldir!" mukabelesinde bulundular.

Peygamber Efendimiz'in tâkibe çıktığını haber alan Ebû Süfyan, geri dönmekten vazgeçerek Mekke'ye doğru yöneldi. Bu esnâda Abdülkays oğullarından Medine'ye yiyecek almaya giden bir kâfileye rastladı. Onlara:

"–Benim sözlerimi Muhammed'e ulaştırmak üzere elçilik yapsanız, buna karşılık ben de Ukaz panayırında develerinize kuru üzüm yükleyiversem olur mu?" dedi. Abdülkays oğulları bu teklifi kabul edince Ebû Süfyan:

"–Yanına vardığınızda ona; bizim üzerlerine yürümek ve köklerini kazımak için toplandığımızı haber verin!" dedi.

Abdülkays oğulları, Peygamber Efendimiz'e Hamrâü'l-Esed'de rastlayıp, Ebû Süfyan'ın sözlerini naklettiler. Rasûlullah (s.a.v.):

حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ (Hasbünallahü ve ni'mel vekîl) *"Allah bize yeter, O ne güzel vekîldir!"* buyurdu. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* III, 55-56; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 340)

Ebû Süfyân, Uhud'dan ayrılmadan önce müslümanlara bir sene sonra Bedir'de tekrar karşılaşmayı teklif etmiş, Rasûlullah (s.a.v.) de bu teklife müsbet cevap vermişti.

Allah Rasûlü (s.a.v.), hicretin dördüncü yılında Zâtürrikâ gazvesinden dönünce, vermiş olduğu sözü yerine getirmek üzere müslümanlarla birlikte Bedir'e çıktı. Ebû Süfyân da çıkmak için hazırlanmıştı fakat hareket edeceği gün kararını değiştirdi. O esnâda henüz İslâm'a girmemiş olan Nuaym b. Mesûd'un umre için Medine'den geldiğini öğrendi. Ona:

"–Ben Muhammed'in ashâbına «Bedir'de buluşup savaşalım» diye söz vermiştim. Vakit geldi lâkin bu sene kuraklık ve kıtlık var. Bizim için sert ve kurak bir yıl değil, belki yumuşak, otlu, sulu ve bolluk olan bir yıl daha iyi ve elverişlidir. Ben bu yıl Muhammed'le karşılaşmak istemiyorum. Fakat, karşılaşmadığım takdirde, o bize karşı cesaretlenecektir. Sen hemen Medine'ye yetiş ve dayanamayacakları kadar kuvvet topladığımı bildirerek onları Bedir'e çıkmaktan vazgeçir. Bu işi başarırsan sana yetişkin yirmi deve verelim" dedi.

Ebû Süfyan sadece Nuaym ile değil, Mekke'den Medine'ye gidecek kimi bulursa aynı şekilde haberler gönderiyordu. Bir taraftan da Medine'deki münafıklar çalışıyor ve müslümanları seferden vazgeçirmeye uğraşıyorlardı. Bu gayretler neticesinde bir kısım müslümanlarda sefere çıkma hususunda isteksizlik belirmeye başladı. Cesaret ve metanet âbidesi Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) durumu öğrenince:

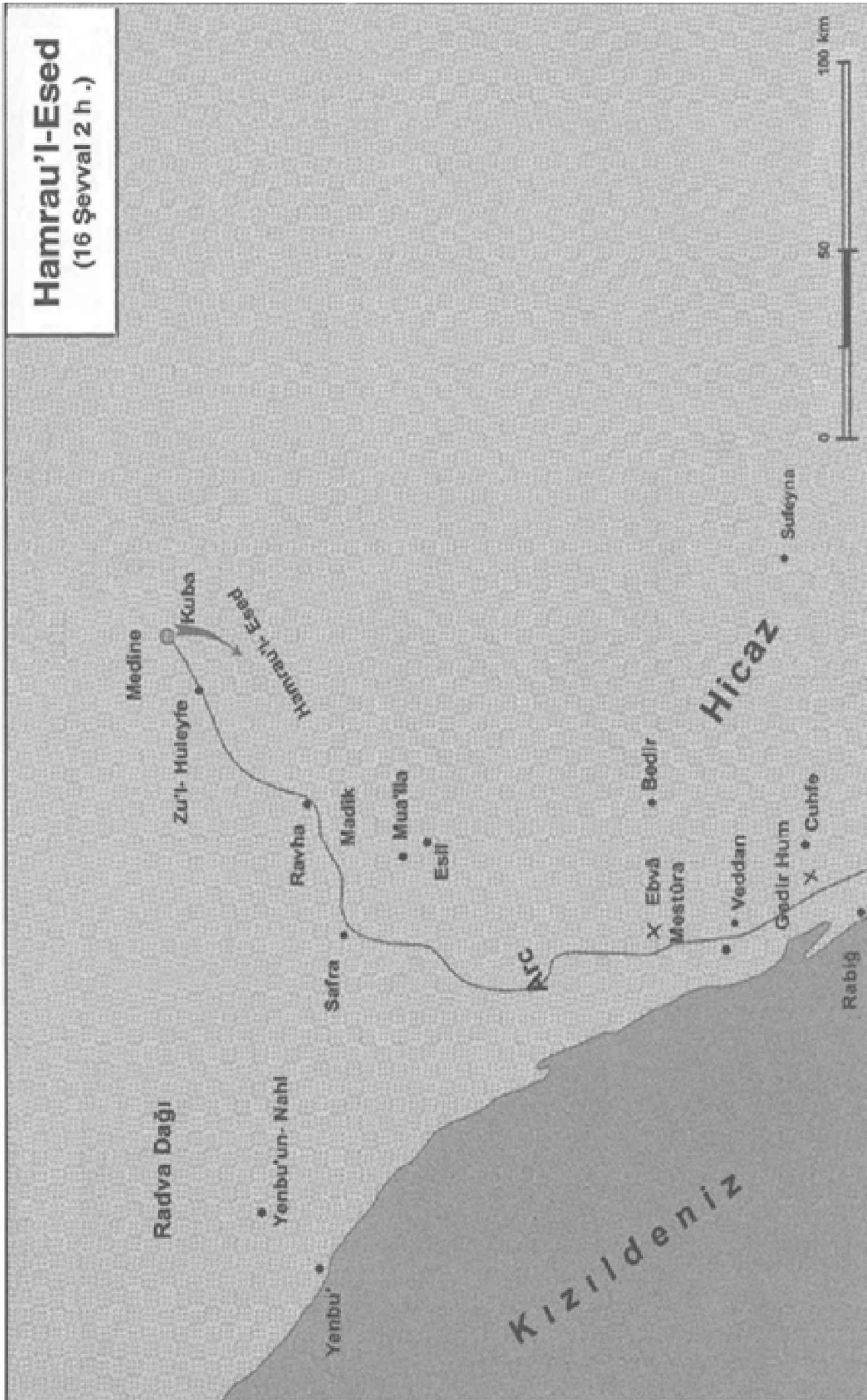
"–Varlığım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, yanımda hiç kimse olmasa bile, ben tek ba ıma Bedir'e gideceğim!" buyurdu.

Bunun üzerine Allah Teâlâ müslümanlara yardım edip kalplerine sebât verdi. Nihâyet İslâm ordusu ticaret mallarını da yanlarına alarak Bedir'e vardı. O

dönemde Bedir'de panayır kurulurdu. Efendimiz'in Bedir'e geldiğini haber alan Ebû Süfyan da yola çıktı. Mekke yakınlarındaki Merru'z-Zahrân'a gelince, Cenâb-ı Hak kalbine bir korku düşürdü. Kuraklığı bahane ederek geri dönmeye karar verdi. Ebû Süfyan, ordusuyla birlikte geri dönünce, Mekke halkı:

"Siz sevik yani kavut yemek için yola çıkmışsınız!" diyerek onlara "Sevik Ordusu" adını taktılar.

Bu durumda mü'minlere ticâretten başka yapılacak bir iş kalmamıştı. Müslümanlar ticâret mallarını satarak bol kâr elde ettiler. Rasûlullah (s.a.v.), Bedir'de sekiz gün Ebû Süfyân ve ordusunu bekledikten sonra hiçbir nâhoş durumla karşılaşmadan Medine'ye döndü. (bk. İbn Hişâm, *es-Sîre,* III, 221-222; İbn Sa'd, *et-Tabakât,* II, 59-60; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 384-389)

Şüphesiz ki bu durum, civâr kabileler üzerinde müslümanların lehine müthiş bir tesir meydana getirdi.

Nitekim âyet-i kerîme bu hâdiseye de işaret etmektedir. Müşriklerin yalan

yanlış propagandaları karşısında müslümanlar حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ (Hasbünallahü ve ni'me'l-vekîl) "Allah bize yeter, O ne güzel vekîldir!" diyerek Allah'a tevekkül edip yola çıkmışlardır. Bu davranışlarıyla yegâne yardımcı olarak Allah'ı görmüşler ve Allah'tan başka hiç kimseye ihtiyaçlarının olmadığını ortaya koymuşlardır.

Allah'ı ve Rasûlü'nü râzı etmek üzere gösterilen bu gayretin ve çıkılan bu seferin dönüşü de muhteşem oldu:

فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾

174. Sonra da savaşta kendilerine hiçbir fenâlık dokunmadan, Allah'ın büyük nimet ve ihsânıyla geri döndüler. Böylece Allah'ın rızâsını da kazanmış oldular. Allah, pek büyük lutuf sahibidir.

Müslümanlar iki sefere çıkarken de gösterdikleri itaat, tevekkül, cesâret ve iman celâdeti neticesinde maddî-mânevî pek çok nimet ve ilâhî ihsânlarla döndüler. Düşmanlarını korkuttular, ticâret yapıp maddî kazanç elde ettiler, cihâd sevabı kazandılar, sabır, sebât ve iman gibi mânevî hasletlerini kuvvetlendirdiler. Düşman, karşılarına çıkamadığı için herhangi bir zarara da uğramadılar. Bütün bunların yanında bir de Allah'ın rızasına nâil oldular. Zira sırf Allah'ın rızâsını kazanmak için yollara düşmüşlerdi. Diğer bütün söz ve davranışları da hep Allah'ın rızâsını kazanmaya mâtuftu. Geride oturup kalanlara gelince onlar hiçbir şey elde edememiş, pişmanlık ve hüsran ateşlerinde yanmışlardı.

İki grup arasındaki esas fark, şeytanın tahriklerine kanıp kanmama farkıydı:

إِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾

175. Sizi korkup düşmandan kaçmaya çağıran ancak şeytandır ki, içinize kendi dostlarının korkusunu yerleştirmek istiyor. Şu halde, gerçekten mü'min iseniz onlardan korkmayın, yalnız benden korkun!

Nasıl ki Ebû Süfyan ve onun gönderdiği adamları, düşmanın çok kuvvetli olduğunu söyleyerek müslümanları cihâda çıkmaktan alıkoymaya çalışmışlarsa, bugün de çeşitli şeytanlar müslümanların iyiliğe koşmasına mânî olmak ve gözlerini korkutmak isteyebilirler. Lâkin bu şeytanlar ancak kendi yüreksiz dostlarını korkutabilir, imanı sağlam olan sebâtkâr mü'minlere bir şey yapamazlar. Çünkü gerçek mü'minler yaratıklardan değil sadece Allah'tan

korkar, O'nun emirlerini yerine getirirler.

Buraya kadar mü'minlerin davranışları övülüp eriştikleri nimetler zikredildi. Şimdi de inkâra saplananlar uyarılarak mâruz kalacakları şiddetli azap haber verilecektir. Yaşanan üzücü olaylardan sonra, Rasûlullah (s.a.v.)'i teselli etmek için hitap tarzı değiştirilerek buyruluyor ki:

وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا يُرِيدُ
اللّٰهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْاٰخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾

176. Küfürde birbirleriyle yarışanlar seni üzmesin! Çünkü onlar, Allah'a hiçbir şekilde zarar veremeyeceklerdir. Allah diliyor ki, onların âhirette hiçbir nasibi olmasın. Onları pek büyük bir azap beklemektedir.

Kureyş müşrikleri, münafıklar, mürtedler ve yahudiler gibi inkârcılığın canlı kalması ve imanın sönmesi için gayret sarfedenler, ne kadar çok ve kuvvetli görünseler de, Allah'a, O'nun dostlarına ve İslâm'a hiçbir zarar veremezler. Onların zararı kendilerinedir. Cenâb-ı Hak onları bulundukları hâl üzere bırakıyor ve dünya nimetlerinden istifade ettiriyor ki, bütün zevk ve lezzetlerini bu dünyada bitirsinler ve âhirette iyilik adına alacakları bir şey kalmasın. Nitekim bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"O gün, dünyada iken küfre batmış olanlar ateşe sunulacak ve kendilerine şöyle denecek: «Siz bütün zevklerinizi dünya hayatınızda hoyratça harcayıp tükettiniz ve bunlarla safâ sürdünüz. Âhirete eli boş geldiniz. Bu gün ise, hiç hakkınız olmadığı halde yeryüzünde büyüklük taslamanız ve doğru yoldan çıkmanız sebebiyle alçaltıcı bir azapla cezalandırılacaksınız!»" (Ahkãf 46/20)

Bunlar, imanı verip küfrü satın alanlardır. Oysa:

إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾

177. İmânı verip küfrü satın alanlar, kesinlikle Allah'a hiçbir zarar veremeyeceklerdir. Üstelik, onlar için acı verici bir azap vardır.

Yahudiler, Allah Rasûlü'nün hak peygamber olduğunu bile bile inkâr ediyorlardı. Münafıklar da müslümanların yanında iman ettiklerini söyledikleri halde şeytanlarıyla baş başa kalınca iç yüzlerini ortaya koyup inkâr üzere olduklarını ifade ediyorlardı. Bir de iman ettikten sonra dinden dönen mürtedler vardı ki bunların sayısı oldukça azdır. Bütün bunlar imanı verip karşılığında küfrü alan, küfürde kalmak için ağır bedeller ödeyen kimselerdir. İşte bunlar Allah'a hiçbir zarar veremedikleri gibi kendileri de pek acı verici bir azâba dûçar

olacaklardır.

Yüce Allah'ın kâfirleri hemen helâk etmeyip onlara mühlet vermesinin hikmetine gelince:

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِاَنْفُسِهِمْ اِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا اِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٧٨﴾

178. İnkâr edenler, sakın kendilerine mühlet vermemizin haklarında hayırlı olduğunu sanmasınlar. Biz onlara, ancak günahları daha da artsın diye mühlet veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.

Birisi Peygamber Efendimiz'e:

"–Yâ Rasûlallah! Hangi insan daha hayırlıdır?" diye sormuştu. Allah Rasûlü (s.a.v.):

"–Ömrü uzun, ameli güzel olan" buyurdu. Bu sefer o kişi:

"–İnsanların en kötüsü kimdir?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.):

"–Ömrü uzun, ameli kötü olan!" buyurdu. (Tirmizî, Zühd 22/2330; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 40, 43, 47)

İbn Abbas (r.a.) der ki:

"Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki yeryüzündeki bütün insanlar için ölüm hayattan daha hayırlıdır. Bir kimse mü'min ise Allah Teâlâ onlar için şöyle buyurmaktadır:

«Fakat Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, Allah tarafından bir ikram olmak üzere, altından ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. İtaat ehli sâlih kullar için Allah katındaki nimetler daha hayırlıdır.» (Âl-i İmrân 3/198)

Şayet o kimse fâcir bir kimseyse Allah Teâlâ onlara da şu an tefsiri yapılan 178. âyet-i kerîme ile îkâzda bulunmaktadır. (Hâkim, *el-Müstedrek,* II, 326/3168)

Bütün bunlardan sonra şimdi de insanların başına gelen Uhud ve benzeri acı hâdiselerin sır ve hikmetine tekrar temas edilerek şöyle buyruluyor:

مَا كَانَ اللّٰهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلٰى مَٓا اَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتّٰى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَبٖي مِنْ رُسُلِهٖ مَنْ يَشَٓاءُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظٖيمٌ ﴿١٧٩﴾

179. Allah, murdarı temizden, kâfiri mü'minden ayırmadıkça mü'minleri şu içinde bulunduğunuz hâl üzere bırakmayacaktır. Allah size gaybı da göstermez ki, mü'mini kâfiri ayırabilesiniz. Ancak Allah elçilerinden

dilediğini seçip onlara dilediği ölçüde gaybî haberleri bildirir. O halde Allah'a ve peygamberlerine iman edin. Eğer iman eder ve günahlardan sakınırsanız sizin için çok büyük bir mükâfat vardır.

Allah Teâlâ, ihlâslı mü'minlerle münafıkların birbirinden fark edilmeyecek şekilde belirsiz yaşamasını ve aynı haklara sahip olup eşit şekilde muamele görmesini istemez. Çünkü bu hâl mü'minlere zarar vermekte; kimin samimî kimin sahtekâr olduğunu bilemediklerinden çeşitli fitne ve zararlara mâruz kalmaktadırlar. Bu sebeple Cenâb-ı Hak mü'minlerin arasında yaşayan kötü niyetli imansızları belli edip ortaya çıkarmak sûretiyle gerçek mü'minleri rahatlatmaktadır.

Diğer taraftan iman etmenin de bir bedeli vardır. Bu bedeli ödemeleri için Cenâb-ı Hak müslümanları hep aynı minval üzere yaşatmaz. Onları bir takım imtihanlara tâbi tutar ve çeşitli zorluklarla yüz yüze getirir. Nitekim âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"İnsanlar, hiç imtihana tâbi tutulmadan, sadece "İnandık!" demekle bırakılıvereceklerini mi sandılar? Gerçek şu ki biz, onlardan öncekileri de imtihan ettik. Böylece Allah, doğru söyleyenleri de ortaya çıkaracak, yalancıları da elbette ortaya çıkaracaktır." (Ankebût 29/2-3)

Allah Teâlâ, pek çok hikmetlere binâen insanları gaybî bilgilere nüfûz edip onları öğrenmelerine müsaade etmemiştir. Dolayısıyla insanlar gaybı bilemezler. Kesin bir şekilde "Şunun kalbinde şöyle duygular var, şu cennetlik şu da cehennemliktir" gibi söz ve düşüncelere sahip olamazlar. Aynı şekilde, başlarına gelen olayların hikmet ve sebebini de çoğu zaman açıkça bilemezler. Ancak Allah Teâlâ peygamberlerinden dilediğine gerektiği ölçüde bu tür bilgiler verir. (bk. Cin 72/26-27)

Bu sebeple âyetin devamında Rasûlullah (s.a.v.)'in gaybden pek çok haberler verdiğine şâhit olan insanlar, artık Allah'a ve Efendimiz'in peygamberliğine inanmaya dâvet edilmektedir. İman edip bir de sâlih amellerle dolu takvâ üzere bir hayat yaşarlarsa, kendilerine büyük mükâfatlar verileceği müjdelenmektedir. O halde münafık ve kâfirler imana gelmeli, mü'minler de imanlarını kuvvetlendirip takvâlarını artırmalıdırlar. Bunun yolu ise maldan ve candan fedakarlıktan geçer:

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ ؕ
بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ ؕ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهٖ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾

180. Allah'ın, lûtfundan kendilerine bol bol verdiği nimetleri O'nun yolunda harcama hususunda cimrilik edenler, bunun kendileri haklarında hayırlı olduğunu sanmasınlar. Aksine bu onlar için pek fenâ bir durumdur. Çünkü cimrilik ettikleri şeyler kıyâmet günü boyunlarına dolanacaktır. Kaldı ki, göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

Önceki âyetlerde daha çok Allah yolunda savaşıp can vermekten bahsedilmişti, şimdi de söz mal vermeye gelmiş bulunmaktadır. Bu da daha çok zekât ve sadaka vererek gerçekleşir. Zekâtını verenler büyük bereketlere nâil olurlar. Bu farzı ihmâl edenler ise korkunç tehditlerle karşı karşıyadırlar. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

"Bir kimseye Allah Teâlâ mal verir, o da zekâtını ödemezse, bu mal kıyâmet günü oldukça zehirli büyük bir yılan hâlinde kar ısına çıkarılır. Yanaklarının üzerinde gazap ve zehirinin iddetini gösteren iki siyah nokta vardır. O gün bu azgın yılan, mal sahibinin boynuna dolanıp ağzını kapatacak ekilde iki yanağından iddetle ısırır ve:

«–Ben senin dünyada çok sevdiğin malınım, ben senin hazînenim!» der."

Daha sonra Rasûlullah (s.a.v.), sözlerine delil olarak tefsirini yaptığımız bu 180. âyet-i kerîmeyi okumuştur. (Buhârî, Zekât 3; Tirmizî, Tefsir 3/3012)

Âyet-i kerîmede zekât ve sadakaya yaklaşmayanlar cimrilikle kınanmışlardır. Fahr-i kâinat (s.a.v.) de: *"İnsanda bulunan en fenâ duygu, a ırı cimrilik ve iddetli korkudur"* buyurmuştur. (Ebû Dâvûd, Cihâd 20/2511)

Ashâb-ı kirâm da cimriliğin ne kadar kötü bir haslet olduğunu ifade için: "Hangi hastalık cimrilikten daha beter ki!" derlerdi. (Buhârî, Humus 15; Meğâzî 73; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 308)

"Semâvî mîras" da peygamberlik ve ilim gibi nimetlerdir. Allah bunları da dilediğine lûtfeder. Dolayısıyla Ehl-i kitap Allah Rasûlü'nün peygamberliğini kıskanmamalı ve ona tâbi olmalıdırlar. Bugün de Allah'ın velî kullarını, âlimleri ve semâvî mirastan pay alan diğer insanları kıskanmayıp kendilerinden faydalanmaya çalışmak gerekir.

Peygamber Efendimiz'le alakalı önceki mukaddes kitaplarda zikredilen bilgiler husûsunda gerek başkalarına gerekse kendilerine karşı cimri davranan ve Allah yolunda vermeye teşvik eden âyetleri bahane ederek ileri geri konuşan Ehl-i kitaba cevap olarak buyruluyor ki:

Allah Hakkında Uygunsuz Konuşan Şaşkınlar

لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ اَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا
قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْاَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾
ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾

181. "Allah fakirdir, biz ise zenginiz" diyenlerin sözünü Allah elbette işitmiştir. Onların bu söylediklerini de, haksız yere peygamberleri öldürmelerini de yazacağız ve kendilerine: "Tadın o yakıcı cehennem azabını!" diyeceğiz.

182. Bu yakıcı azap, bizzat kendi ellerinizle âhirete gönderdiğiniz suç ve günahlarınızın karşılığıdır. Yoksa Allah kullarına asla zulmetmez.

Allah yolunda harcamaya ve O'na güzel bir borç vermeye (bk. Bakara 2/245) teşvik eden âyetleri işittiklerinde yahudiler, anlayışsızlık ve inatlarının şaşmaz bir delili olarak "Allah fakir düşmüş, bizden borç istiyor" gibi hezeyanlarda bulundular. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 137-138) Cenâb-ı Hak, Yüce Zâtı'na karşı büyük cürümler işlemeyi âdet hâline getirmiş olan yahudilerin bu tür sözlerini, haksız yere peygamberlerini öldürmekle aynı seviyede tuttu ve onları şiddetli bir azâb ile tehdit etti. Âyette Allah'ın söylenen sözleri işittiği ve bunları kaydettiği ifade edilerek tehdit daha kuvvetli hâle getirilmiştir.

Yahudiler, hakikati kabule dâvet edildikçe inat ediyor ve çeşitli bahaneler buluyorlardı. Bir bahaneleri de şuydu:

اَلَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ اِلَيْنَا اَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتّٰى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ
تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ
فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٨٣﴾

183. Onlar: "Allah, bize, gökten inecek ateşin yakacağı bir kurban getirmedikçe hiçbir peygambere inanmamayı emretti" dediler. De ki: "Benden önce nice peygamberler, size apaçık deliller ve söylediğiniz o mûcizeyi getirmişti. Eğer doğru sözlüyseniz, o peygamberleri niçin öldürdünüz?"

Yahudiler bir defâsında Allah'ın kendilerine, gökten inen bir ateşin gelip

kurbanını yakmadıkça kimsenin peygamberliğine inanmamayı emrettiğini söylediler. Önceki peygamberler zamanında, gökten bir ateş inerek takdim edilen kurbanları, sadakaları ve ganimetleri yakıp yok ederdi. Bu durum, o ibâdetin kabul edildiğine bir delil olurdu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IV, 262; Zemahşerî, *el-Ke âf,* I, 218; Buhârî, Humus 8; Müslim, Cihâd 32)

Tevrat'ta, ateşin kurbanı yakması, Hz. İlyas'ın peygamberliğinin ispatlanması için gösterilen bir mûcize olarak değerlendirilir. (I. Krallar, 18, 19)

Yüce Rabbimiz câhil insanoğlunun her isteğini hemen yerine getirmez. Zira insan kendisi için iyiliği isterken kötülüğü de ister. Hatta başına taş yağdırılmasını isteyecek kadar câhilleşir. Bir de Cenâb-ı Hak, istenilen mûcizeyi gerçekleştirdikten sonra hâlâ iman etmeyenlerin üzerine büyük bir felâket indirir ve kimseye azâb etmediği şekilde azâb eder. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 242, 258)

Dolayısıyla burada Allah Teâlâ, istedikleri mûcizeyi gerçekleştirmeyerek onlara merhamet etmiş ve mühlet tanımış olmaktadır. Diğer bir husus da, istedikleri bu mûcizenin indirilmesi, onların âyette bahsedilen yalan iddiâlarını tasdik mânasına gelirdi. Yani her peygamber mutlaka kurban ve ateş mûcizesini getirmek mecbûriyetindeymiş gibi anlaşılırdı. Allah Teâlâ ise yalan bir iddiâyı tasdik etmez. (Elmalılı, *Hak Dini,* II, 1243)

Rasûlüm!

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ جَاؤُ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾

184. Eğer seni yalanlarlarsa, hiç üzülüp tasalanma. Çünkü senden önce de apaçık mûcizeler, hikmet ve öğüt dolu sahifeler ve aydınlatıcı kitaplarla pek çok peygamber geldi ve onlar da aynı şekilde kavimleri tarafından yalanlandılar.

Yalanlanmak doğru insanların pek ağırına gideceği için Cenâb-ı Hak bu âyette Efendimiz (s.a.v.)'i tesellî etmiş, inkârı meslek edinen kimselerin sözlerini kâle almaması gerektiğini bildirmiştir.

Bundan sonra mü'minlere tesellî, inkârcılara da tehdit olmak üzere buyruluyor ki:

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَمَنْ
زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾

185. Her nefis ölümü tadacaktır. Yaptıklarınızın karşılığı ancak kıyâmet günü tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete

konulursa, gerçekten o kurtuluşa ermiştir. İyi bilin ki, bu dünya hayatı, aldatıcı bir faydadan başka bir şey değildir.

Dünya imtihan yeri, âhiret ise hesap verme ve karşılık alma âlemidir. Bu sebeple, iyiliğinin karşılığını hemen göremeyenler üzülmemeli, kötülüğüne karşılık bulmayanlar da buna aldanmamalıdır. İmanla ölerek cehennemden kurtulup cennete nâil olabilenler, en yüce gayelerine kavuşmuşlardır. Zâten Hz. Ali (r.a.) de, تَمَامُ النِّعْمَةِ (tamâmu'n-ni'meti) "nimetin tamamlanması" ifadesini bu şekilde tefsir etmiştir. (Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl,* I, 201)

ş Rasûlullah (s.a.v.): *"Cennette bir kamçının kapladığı yer, hiç üphesiz dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Dilerseniz u âyet-i kerîmeyi okuyun!"* buyurmuş ve ardından bu 185. âyeti tilâvet etmiştir. (Tirmizî, Tefsir 3/3013. bk. Buhârî, Cihâd 73)

Yine bir hadis-i şerifte:

"Kim cehennemden uzakla tırılıp cennete konulmak isterse; ölümünü, Allah'a ve âhiret gününe iman ederek kar ılasın ve diğer insanlara, kendisine yapılmasını istediği ekilde muamele etsin!" (Müslim, İmâre 46; Nesâî, Bey'at 25)

Bu hakikatleri idrak ederek dünyaya bakışımızı düzeltmeliyiz. Dünyada nice imtihanlarla karşılaşabiliriz ki bunların karşılığını ancak âhirette alabiliriz. İşte Cenâb-ı Hak, mü'minleri tesellî etmek ve Ehl-i kitabın az önceki iddialarına cevap vermek üzere şöyle buyuruyor:

لَتُبْلَوُنَّ فٖى اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذٖينَ اُوتُوا الْكِتَابَ
مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذٖينَ اَشْرَكُوا اَذًى كَثٖيرًاۜ وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ
ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿١٨٦﴾

186. Mallarınız ve canlarınız husûsunda mutlaka imtihan edileceksiniz; sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden birçok üzücü sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve günahlardan sakınırsanız, elbette bu davranış, yapılmasında azimli ve kararlı olunması gereken en mühim işlerdendir.

Cenâb-ı Hak, mü'minleri malları ve canları hususunda devamlı imtihana tâbi tutar. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Erkek olsun, kadın olsun mü'min, Allah'a günahsız olarak kavu uncaya kadar kendisinden, çoluk çocuğundan ve malından belâ eksik olmaz." (Tirmizî, Zühd 57/2399; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 287, 450; *Muvatta',* Cenâiz 40)

Ashâb-ı kirâm da gerek Mekke döneminde gerekse Medine döneminde pek çok

imtihanlardan geçmişlerdi. Bir taraftan yahudilerin, 181 ve 183. âyetlerde gördüğümüz gibi Allah ve Rasûlü hakkındaki ağır sözleri ve şiirleriyle üzülüyor, bir taraftan da müşriklerle mücâdele ediyorlardı. Yahudi şâir Ka'b b. Eşref, Peygamberimiz (s.a.v.)'i alaya alan ve kötüleyen şiirler söyler ve Kureyş müşriklerini onun aleyhine tahrik ederdi. Kureyş'in müşrik şâirleri de Allah Rasûlü aleyhine şiirler söyler, insanları aldatarak doğru yoldan uzaklaştırırlardı. Öyle ki, sonunda ensârın en güçlü şâiri Hassân b. Sâbit (r.a.), müşrikleri hicvetmek için Rasûlullah (s.a.v.)'den izin istemiş, o da izin vermişti. (Buhârî, Menâkıb 16; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 156-157)

Ehl-i kitap ve müşrikler Rasûl-i Ekrem Efendimiz'e ve ashâbına bu şekilde eziyet ederlerken Allah Teâlâ, onlara sabrı, takvâyı ve affı emretmişti.

Kötülüğe, aynıyla karşılık vermek, kötülüklerin artmasına sebep olur. Bundan dolayı Allah Teâlâ, dünya zararlarını azaltmak için sabrı, âhiret zararlarını azaltmak için de takvâyı emretmiştir. Bu durumda âyet-i kerîme, dünya ve âhiretin tüm âdâbını öz olarak ifade etmektedir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* IX, 105)

İster naklî ister aklî ister tecrübî olsun faydalı ilim sahibi olmak çok önemli ve faziletli bir iştir. Bundan daha önemlisi, o ilmi amele yansıtmak ve özellikle buna ihtiyacı olan başka insanlara da öğretmektir:

وَإِذْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ
وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾

187. Hani Allah, Ehl-i kitaptan: "Bu kitabı insanlara mutlaka açıklayacak ve onu kesinlikle gizlemeyeceksiniz" diyerek söz almıştı. Onlar ise bu sözü önemsemeyip kulak ardı ettiler ve değersiz dünya menfaatine karşılık onu sattılar. Yaptıkları bu alışveriş gerçekten ne kötüdür!

Kendilerine Kur'ân-ı Kerîm gibi en yüce bir kitap lûtfedildiği için, âyette bahsedilen sözleşmeye kıyâmete kadar gelecek müslümanlar da dâhildir. (Elmalılı, *Hak Dini,* II, 1252) Yâni, müslümanlar da Kur'ân'ı, Peygamber Efendimiz'i ve onun sünnet-i seniyyesini insanlara açıklayıp anlatmakla sorumludurlar. Allah onlardan da söz almıştır. Bu hususta yavaş davranmamalı ve hiçbir şeyi gizlememelidirler.

Nitekim Ebû Hüreyre (r.a.), "Şâyet Allah Teâlâ, kitap ehlinden söz almış olmasaydı, ben size hiçbir hadis rivayet etmezdim" demiş ve bu âyet-i kerîmeyi okumuştur. (Hâkim, *el-Müstedrek,* I, 190/366. bk. Buhârî, İlim 42)

Sorumluluk mevkiinde olup da bunun hakkını vermeyenler şu ilâhî tehdide

muhataptırlar:

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذ۪ينَ يَفْرَحُونَ بِمَٓا اَتَوْا وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا
فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١٨٨﴾

188. İşledikleri çirkin davranışlarla sevinen ve yapmadıkları güzel şeylerle övülmek isteyenlerin sakın azaptan kurtulacaklarını sanma! Onlar için can yakıcı bir azap vardır.

Konunun akışı Ehl-i kitapla ilgili olmakla birlikte, gelen rivayetlerden âyet-i kerîmenin, burada yerilen ahlâk ve karakterdeki bütün insanlara şâmil olduğu anlaşılmaktadır. Ebû Saîd (r.a.) şöyle anlatır:

Rasûlullah (s.a.v.) sefere çıktığında, bir takım münafıklar geride kalır, savaşa iştirak etmezlerdi. Peygamber Efendimiz döndüğünde ise yeminler ederek özür dilerlerdi. Üstelik yapmadıkları şeylerden dolayı da övünmek isterlerdi. Bu sebeple Allah Teâlâ 188. âyeti inzâl buyurdu. (Buhârî, Tefsir 3/16; Müslim, Münâfikîn 7)

Bu münafıklar, seferde müslümanların başına hoşlanılmayacak bir şey gelirse bu gazveden geri durduklarına sevinirlerdi. Eğer gazve hoşlarına gidecek şekilde sonuçlanırsa, bu sefer de gelip Peygamberimiz'e yeminler ederek mazeretler üretir ve yapmadıkları bu işle, yani katılmadıkları bu gazve ile övülmelerini isterlerdi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 141)

Yine yahudiler, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Tevrat'ta zikredilen isim ve sıfatlarını gizleyip bu yaptıklarına seviniyorlardı. Bir de kendilerini tezkiye ediyor ve "Biz oruç, namaz ve zekât ehliyiz. Biz İbrâhim'in dini üzereyiz" diyorlardı. Kendilerini bununla avutarak Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini inkârda ağız birliği ettiklerine seviniyor, bu vasıflarıyla övülmek istiyorlardı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IV, 273)

İbn Abbas (r.a.) şöyle der:

"Rasûlullah (s.a.v.) Ehl-i kitâba bir şey sordu, ancak onlar bunu gizleyip açıklamadılar. Ona başka şeyler söylediler. Bir de Efendimiz'e verdikleri yalan haberden dolayı sanki doğru haber vermiş gibi övünmek istediler. Bir yandan da hakikati gizlediklerinden dolayı «Muhammed'i inandırdık» diye sevindiler." (Müslim, Münâfikîn 8; Buhârî, Tefsir 3/16; Tirmizî, Tefsir 3/3014)

Gayr-i müslimlere, özellikle de yahudilerin "Allah fakirdir" hezeyanlarına cevap olmak ve inkârcıların hakkı bulandırmalarında kurtulmanın yolunu göstermek üzere, mü'minlere de istikâmet verilerek buyruluyor ki:

Göklerin ve Yerin Yaratılışında Nice Deliller Var

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾

189. Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a âittir. Allah her şeye kâdirdir.

Göklerin ve yerin mutlak mülkiyet ve hükümranlığı Allah'ın olunca O'nun mülkünde yaşayanlar, ilâhî emir ve yasaklar istikâmetinde hareket etmeleri gerektiğini bilmelidirler. Zira Allah'ın emirlerine karşı gelmek isteyenlerin cezaya mâruz kalacakları ve O'nun hükmünden kurtulamayacakları bir gerçektir.

Aslında insan, kendindeki en büyük ilâhî mevhibe olan aklını çalıştırıp ibret nazarıyla etrafına şöyle baktığında çözemeyeceği bir problem kalmayacaktır. Çünkü:

اِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيَاتٍ لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾

190. Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akl-ı selim sahipleri için pek çok delil ve ibretler vardır.

Yüce Allah'ın emsâlsiz saltanat ve kudretini idrak edebilmemiz için, etrâfımızı kuşatan ilâhî kudret akışlarına bakıp ibret almamız yeterlidir. Bunların en açık olanları, o muazzam göklerin ve yerin yaratılışıyla gece ve gündüzün muhteşem bir nizam dahilinde birbirini tâkip etmesi, kısalıp uzamasıdır. Allah'ın kâinata koyduğu âhenk ve dengenin kusursuz olduğunu, asırlar geçmesine rağmen bir saniye bile şaşmadığını müşâhede etmekteyiz. Âyet-i kerîmede, mekân ve zaman mefhumları içinde yer alan bütün varlığı inceden inceye düşünmemiz istenmektedir. Cenâb-ı Hak, bu hususta gâfil davrananları zemmederek şöyle buyurur:

"Göklerde ve yerde Allah'ın varlığını, birliğini ve kudretini gösteren öyle deliller var ki! Onlar, bu delillerle sürekli iç içe, yan yana bulunurlar, fakat üzerinde hiç düşünmeden tam bir aldırmazlık içinde onlardan yüz çevirirler!" (Yûsuf 12/105)

Bu muazzam ve muhteşem ilâhî kudret akışlarını tefekkür bakımından Fahr-i Kâinat Efendimiz'in hâlini Hz. Âişe şöyle anlatır:

"Bir gece Rasûlullah (s.a.v.) bana:

«–Ey Âi e! İzin verirsen, geceyi Rabbime ibâdet ederek geçireyim» dedi. Ben de:

«–Vallahi seninle beraber olmayı çok severim, ancak seni sevindiren şeyi daha çok severim» dedim.

Sonra kalktı, güzelce abdest aldı ve namaza durdu. Ağlıyordu... O kadar ağladı ki, elbisesi, mübârek sakalları, hattâ secde ettiği yer gözyaşlarıyla sırılsıklam ıslandı. O, bu haldeyken Hz. Bilâl namaza çağırmaya geldi. Ağladığını görünce:

«–Yâ Rasûlallah! Allah Teâlâ senin geçmiş ve gelecek günahlarınızı affettiği halde niçin ağlıyorsunuz?» dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.):

«–Allah'a çok ükreden bir kul olmayayım mı? Vallahi bu gece bana öyle âyetler indirildi ki, onları okuyup da üzerinde derin ve sistemli bir ekilde dü ünmeyenlere yazıklar olsun!» karşılığını verdi ve Âl-i İmrân sûresi 190-191. âyetleri okudu. (İbn Hibbân, *es-Sahîh,* II, 386)

İbn Abbas (r.a.) 10 yaşlarında bir çocukken, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in teheccüd namazını öğrenmek için teyzesi Meymûne vâlidemizin odasında kalmıştı. Hâdisenin devamını kendisi şöyle anlatıyor:

"Gece teyzem Meymûne'nin odasında kaldım. Rasûlullah (s.a.v.) âilesiyle bir müddet sohbet ettikten sonra uyudu. Gecenin son üçte biri olunca kalktı, göğe baktı ve 190. âyeti okudu..." (Buhârî, Tefsir 3/17, 18; Tevhîd 27)

Peygamber Efendimiz'in bu âyetleri teheccüdlerde okumayı âdet edinmesi, dinî ve kevnî gerçekleri tefekkürün, en güzel seher vakitlerinde yapılabileceğini göstermektedir.

Kur'an'ın maksadı, kalpleri mâsivâdan kurtarıp mârifetullaha ulaştırmaktır. Önceki âyetlerde bazı hükümler açıklanmış ve bâtıl ehline cevaplar verilmişti. Bundan sonra ise kalpler Cenâb-ı Hakk'ın ulvî sıfatlarıyla nûrlandırılacaktır. Diğer taraftan, Kur'ân-ı Kerîm'in sûreleri ve konuları, umûmiyetle öğüt ve ibret veren âyetlerle sona erer. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* IV, 196) İşte bundan sonraki âyetler de, dikkatleri ibret alınması gereken hususlara çekerek âdetâ sûreyi hulâsa edivermiştir. Cenâb-ı Hakk'ın ulûhiyet, kudret ve hikmetinin delilleri zikredildikten sonra şimdi de kulluk ile alakalı hususlara geçilmektedir:

ٱلَّذِينَ يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ قِيَٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِى
خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَٰطِلًا سُبْحَٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٩١﴾

191. O akıl sahipleri, ayakta dururken, otururken ve yanları üzerine yatarken dâimâ Allah'ı zikrederler; göklerin ve yerin yaratılışını tefekkür ederler ve: "Rabbimiz! Sen bunları boşuna yaratmadın. Sen bütün eksik sıfatlardan uzaksın. Bizi cehennem azabından koru!" derler.

İnsan; ayaktayken, otururken, yatarken, çalışırken, istirahat ederken, yâni her hâlinde kalbiyle, zihniyle, diliyle ve âzâlarıyla zikir, tefekkür ve ibâdet hâlinde olabilirse, akl-ı selîm sahibi bir mü'min kıvâmına erme yolunda mesafe almış sayılır.

Buradaki "zikir"den maksadın "namaz" olduğu da söylenmiştir. Yani mü'min, gücü yettiği sürece ayakta, yorulunca oturarak, hasta ise yattığı yerden, yâni her hâlükârda çokça namaz kılmaya teşvik edilmiştir.

Göklerin ve yerin büyük bir âhenk içinde ve sağlam bir şekilde yaratılışını derin derin tefekkür edip, onlardaki hikmet ve sırlara âşinâ olmaya çalışmak, kulluk şuuruna erme bakımından büyük bir ehemmiyete sahiptir. Böyle bir tefekküre dalan insan, Allah'ın azamet ve kudretini idrak ederek hikmeti anlamaya başlar. Allah'ın gökleri, yeri ve ikisi arasındaki varlıkları oyun eğlence olarak, gâyesiz, nizamsız, dayanıksız ve boş yere değil (bk. Enbiyâ 21/16; Sãd 38/27; Duhãn 44/38) gerçek bir gaye ve hikmetle yarattığını (bk. Hicr 15/85; Ahkãf 46/3) kavrar. Bu şekilde Allah'ın yaratıkları üzerinde tefekkür ederek azamet-i ilâhîyeye yaklaşan insan, hemen Allah'a ilticâ eder ve hayatını, âhirete göre tanzim edip büyük hesap gününe hazırlık yapmaya başlar.

Ziyâ Paşa ne güzel söyler:

"Bin ders-i maârif okunur her varakında

Yâ Rab ne güzel mekteb olur mekteb-i âlem."

"Kâinat kitabının her sayfasında ve milyarlarca ağacın her yaprağında binlerce ilâhî mârifet dersi okunur. Yâ Rabbi! Kâinat mektebi gerçekten ne güzel mektep olur, o mektepteki dersleri anlayabilecek akıl, idrak ve irfanı olanlar için."

Hasan Basrî Hazretleri şöyle buyurur: "Bir müddet tefekkürde bulunmak, bütün bir geceyi şuursuzca ibâdet ederek geçirmekten daha hayırlıdır."

"Tefekkür bir aynadır. Sana iyiliklerini ve kötülüklerini gösterir."

Ömer b. Abdülaziz şöyle demiştir: "Allah -azze ve celle- Hazretleri'ni zikrederek konuşmak çok güzel bir davranıştır. Allah'ın nimetleri üzerinde tefekkür etmek ise ibâdetlerin en faziletlisidir."

Bişr b. Hâris el-Hâfî Hazretleri şöyle buyurur: "İnsanlar Allah Teâlâ'nın azameti hakkında tefekkür etseler, O'na isyân edemez, günah işlemezler."

Âmir b. Abdi Kays da der ki: "Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)'in ashâbından bir değil, iki değil, üç değil, pek çok kişiden işittim, şöyle buyuruyorlardı: «İmanın ışığı tefekkürdür.»" (Bu sözler için bk. İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'an,* I, 438)

Gökler ve yer hakkında düşünerek azamet-i ilâhîye karşısında hayran kalan mü'minler, tefekkürlerine dua ve ilticâyı da katarak ibâdetlerine büyük bir huşûyla devam ederler.

سُبْحَانَكَ (sübhâneke) ifadesi, insan aklının, göklerin ve yerin yaratılışında Allah'ın hikmetlerini idrakten âciz kaldığını ikrar ve tasdik etmektir. Allah Teâlâ bunları boş yere yaratmamış, her ne kadar aklımızla idrak edemesek de bunları yüce hikmetler ve engin sırlarla vücûda getirmiştir. Ayrıca "sübhân" kelimesinde "bütün mahlukâtı tarafından hiç aralıksız tesbih edilen zat" anlamı da vardır. Zira pek çok âyet, yerde ve gökte bulunan her şeyin aralıksız ve kesintisiz olarak Allah'ı tesbih ettiğini haber vermektedir. (bk. İsrâ 17/44; Hadîd 57/1; Saff 61/1; Cuma 62/1; Teğabün 64/1)

Dua etmek isteyen kişi, âyette olduğu gibi önce zikir ve tefekkürle huşûya ermeli, ardından Allah Teâlâ'yı senâ etmeli, daha sonra da talebini zikretmelidir.

Bu âyette, temiz ve tam akıl sahibi kimselerin vasıfları zikredilmiştir. Kişi ne kadar zikir, tefekkür ve Allah'a iltica hâlinde bulunabilir, etrâfındaki ilâhî sanat hârikalarından ibret alabilirse, o kadar akl-ı selîm sahibi sayılır.

Cehennemden korunmak için Allah'a yalvaran akıllı mü'minler dua ve ilticâlarına şöyle devam ederler:

رَبَّنَآ اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهُۜ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿١٩٢﴾

192. "Rabbimiz! Doğrusu sen, kimi cehenneme koyarsan, onu gerçekten rezil rüsvâ edersin. Zâlimlerin hiçbir yardımcısı olmayacaktır."

Cehennem, maddî ve mânevî azapların mekânıdır. Orada bedenler ızdırap görecektir. Lâkin rûhların mânevî azap ve ızdırabı daha büyük ve daha şiddetli olacaktır. Nitekim âyet-i kerîmede cehenneme giren insanların son derece rezil rüsvâ olacağı beyân edilerek, kıyâmet günü hor ve hakîr düşmenin, başa gelebilecek en büyük belâlardan biri olduğu hissettirilmektedir. Akl-ı selîm sahibi mü'minler burada cehennem azâbından Allah'a sığınmaktadırlar. Ancak dualarından anlaşıldığına göre onların asıl maksadı huzûr-i ilâhîde rezil olmaktan kurtulmaktır. Zira bütün kemâl sıfatlarla muttasıf olan Allah Teâlâ'nın karşısına suçlu olarak çıkmak ve O'nun tarafından cehennemde cezalandırılmak kul için ne büyük bir utanç vesilesidir.

Kıyâmet günü hüküm verme yetkisi yalnız Allah'a ait olacaktır. Bu ilâhî hükme göre küfür üzere devam ederek kendilerine zulmedenlere orada yardım edebilecek kimse bulunmayacaktır. Bu bakımdan mü'minler niyazlarına şöyle devam ederler:

رَبَّنَآ اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى لِلْاِيمَانِ اَنْ اٰمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّاۗ رَبَّنَا
فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّاٰتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِۚ ﴿١٩٣﴾

193. “Rabbimiz! Gerçekten biz, «Rabbinize iman edin!» diye imana çağıran Peygamber’i işittik ve hemen iman ettik. Rabbimiz, günahlarımızı bağışla, kusurlarımızı ört. Vefatımızla bizi hayırlı, fazilet sahibi ve itaatkâr kullarının arasına kat!”

Âyet-i kerîmenin işâretine göre bir müslüman, imanını ve Peygamber Efendimiz’e itaatini vesîle edinerek Allah’tan af dileyebilir. Bundan sonra da, itaatkâr ve sâlih kullardan olup, son nefesini bu hâl üzere verme gayreti içinde olmalıdır. Yani bir mü’min, Allah’ın râzı olduğu bir kul olarak yaşamalı, böyle insanlarla birlikte bulunmalı ve âhirette de onlarla birlikte haşrolunmak için dua etmelidir. Şunu da unutmamalıdır ki; kişi yaşadığı hâl üzere ölür ve öldüğü hâl üzere haşrolunur. (Münâvî, *Feyzu’l-kadîr,* V, 663; Zemahşerî, *el-Ke âf,* V, 247)

Bütün korkuları Cenâb-ı Hakk’ın huzûrunda utanç verici bir vaziyete düşmek olan mü’minler, dualarında Allah’a; “Bizi âhirette rezil rüsvâ etme!” diye yalvarıyorlar:

رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلٰى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾

194. “Rabbimiz! Peygamberlerin vasıtasıyla va‘dettiğin mükâfatları bize ver; kıyâmet gününde bizi rezil-rüsvâ etme! Şüphesiz sen asla sözünden dönmezsin!”

Mü’minler bunu taleb ederken Cenâb-ı Hakk’ın şu va‘dine dayanıyorlar:

“...O gün Allah Peygamber’i ve onunla beraberindeki mü’minleri utandırmayacak, hayal kırıklığına uğratmayacaktır. ...” (Tahrîm 66/8)

Onlar Allah’a; “Madem ki sen Habîb-i Ekrem’inle birlikte iman edenleri de utandırmayacağını müjdeliyorsun, işte biz de iman ediyoruz, ey Rabbimiz bizleri de o gün rezil rüsvâ eyleme!” diyorlar. Bu hâlleriyle de Allah’a güvendiklerini ve O’na karşı hüsn-i zan beslediklerini ortaya koyuyorlar. Şu fırıncının yaptığı gibi:

Garip bir fırıncı vardı. Kendisine sahte para verseler de onu alır, paranın sahteliğini bildiği halde bunu muhâtabına söylemez ve istenen ekmeği verirdi. Herkes onun bu hâline şaşar ve kimse bunu neden yaptığını anlayamazdı. Nihâyet ölüm vakti geldiğinde fırıncı ellerini yüce dergâha açtı ve şöyle yalvardı:

“Allahım! Biliyorsun ki, yıllarca insanlar bana sahte dirhem getirdi ve ben bunu onların yüzüne vurmayıp istediklerini verdim. Allahım! Şimdi ben senin huzûruna sahte tâatlerle geliyorum; ne olur onları yüzüme vurma!..”

Pek çok âyet-i kerîme haber verdiği üzere Allah Teâlâ, müttakîlere mükâfat, yardım ve saâdet, fâsıklara da azap va‘detmiştir. Bu durumda âyet-i kerîmeden anlaşılacak bir mâna da şudur: “Allahım! Va‘dettiğin şeyleri kazandıracak

amelleri işlemeye bizi muvaffak kıl, azâbına müstahak olacağımız amellerden de bizi muhâfaza buyur!” Âmîn!.

Mü’minlerin bu niyâz ve yalvarışına Cenâb-ı Hak’tan şöyle cevap geliyor:

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ اَنّ۪ي لَٓا اُض۪يعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ
اُنْثٰىۚ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍۚ فَالَّذ۪ينَ هَاجَرُوا وَاُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ
وَاُو۫ذُوا ف۪ي سَب۪يل۪ي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ
وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۚ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۜ
وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾

195. Bunun üzerine Rableri, onların dualarına şöyle icâbet buyurdu: “Ben, erkek olsun kadın olsun içinizden çalışan hiç kimsenin amelini boşa çıkarmayacağım. Zira siz birbirinizi tamamlayan parçalarsınız. Hicret eden, yurtlarından çıkarılan, benim yolumda ezâ-cefâ gören, hakarete uğrayan, savaşıp şehit olanların da günahlarını mutlaka affedeceğim ve onları Allah tarafından bir mükâfat olmak üzere altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Zâten, en güzel mükâfat ancak Allah katındadır.

Allah’ı zikir, Cenab-ı Hakk’ın kudret ve azametini tefekkür, varlıkların mûcizevî yaratılışlarından ibret alma ve Yüce Allah’ı şanına lâyık olarak tesbihle kalp seviyeli bir incelik kazanıp büyük bir huşû, haşyet ve samimiyetle niyâz ve ilticâda bulununca, Cenâb-ı Hakk’ın derhal icâbet ettiği görülmektedir.

Hasan-ı Basrî Hazretleri: “Onlar, Rableri dualarına karşılık verinceye kadar «Rabbenâ! Rabbenâ! Rabbimiz! Rabbimiz!» diye yalvarıp durdular” buyurmuştur. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, IV, 318)

Câfer-i Sâdık Hazretleri: “Üzücü ve tehlikeli bir işle karşılaşan kişi, beş defa «Rabbenâ!» derse, Allah onu korktuğundan emin kılar ve arzusuna nâil eyler” buyurmuştu. Kendisine, “Bu nasıl olur?” diye sorulunca:

“–İsterseniz Âl-i İmrân sûresinin 191-194. âyetlerini okuyunuz!” cevabını verdi. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, IV, 318)

Rivayete göre âyet-i kerîme, Ümmü Seleme vâlidemizin:

“–Yâ Rasûlallah! Allah Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’de kadınların hicretiyle ilgili bir şey zikretmiyor?!” sözü üzerine nâzil olmuştur. (Tirmizî, Tefsir 4/3023)

Buna göre kadın olsun erkek olsun kim Allah yolunda fedakarlıkta bulunur, hicret eder, dinini yaşadığı için memleketinden çıkarılır, bu uğurda kavlî ve fiilî meşakkatlere katlanır, İslâm’ın yücelmesi için malıyla, canıyla, ilmiyle... cihâd

eder, savaşır ve bu yolda şehîd edilirse, Allah onun günahlarını affeder ve cennetine koyar. Orada kendisine, akla hayale gelmez nimetler lûtfeder. Onun dünyada yaptığı amellere ve katlandığı sıkıntılara kendi katından karşılık ve mükâfatlar ihsân eder. Allah'ın verdiği mükâfat ise her şeyin üstünde ve her şeyden daha hayırlıdır. Bundan daha iyi ve güzelini düşünmek mümkün değildir. Dolayısıyla, bu ebedî nimetlerden mahrum kalacak kâfirlerin dünyadaki geçici zevk u safalarına aldanmamak gerekir:

لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ
مَأْوَيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾

196. Rasûlüm! Kâfirlerin refah içinde diyar diyar dolaşmaları, ticâret yaparak kazanç sağlamaları sakın seni aldatmasın!

197. Bu, çok kısa süreli bir faydalanmadan ibârettir. Sonunda o kâfirlerin varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü bir yataktır!

Bu âyet-i kerîmelerin çeşitli ülkelerde ticaret yapıp bol kazanç elde eden müşrikler ve yahudiler hakkında nâzil olduğu rivayet edilir. Bazı mü'minler:

"–Allah'ın düşmanları şu gördüğümüz bolluk ve refah içinde yüzerken biz açlık ve sıkıntıdan neredeyse öleceğiz" demişlerdi. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak bu gerçekleri bildirdi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 143; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* IX, 124)

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Âhirete göre dünya, sizden birinizin parmağını denize daldırmasına benzer. O ki i parmağında ne kadarcık bir su kaldığına baksın!" (Müslim, Cennet 55)

Dünya malı, insanın Allah katındaki değerinin bir ölçüsü değildir. Allah kâfirlere mühlet verir, imkân açar, onlar da nasiplerini bu dünyada yer bitirirler. Ancak bu dünya çok kısadır. Hemen bitiverir. Onun ardından inkârcılar için kötü bir azap, Allah yolunda meşakkatlere katlanan mü'minler için de ebedî bir saâdet başlar:

لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾

198. Fakat Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, Allah tarafından bir ikram olmak üzere, altlarından ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. İtaat ehli sâlih kullar için Allah katındaki nimetler daha hayırlıdır.

نُزُلً (nüzül) kelimesi, misafiri ağırlamak için ona ikram edilen yiyecek, içecek vb. ikramlara verilen bir isimdir. Yüce Allah mü'minlere değer verdiği için onlara ihsân edeceği nimetlere bu ismi vermiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın اَلْاَبْرَارْ (ebrâr), yâni itaatkâr, hayır ve fazilet ehli, iyi ve sâlih kullarına vereceği mükâfatın, kâfirlerin dünyada istifade ettiği nimetlerden daha güzel olduğu muhakkaktır. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Cennette yay kadar bir yer, üzerine güne in doğup battığı her eyden daha hayırlıdır." (Buhârî, Cihâd 5, 6; Rikãk, 51; Tirmizî, Fedâilü'l-Cihâd 17)

Diğer taraftan Rasûlullah (s.a.v.) "ebrâr" kelimesini açıklayarak şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ bazı kullarını «Ebrâr» diye isimlendirmi tir. Çünkü onlar hem baba ve annelerine hem de çocuklarına iyilik ve ihsânda bulunmu lardır. Anne-babanın senin üzerinde hakları olduğu gibi aynı ekilde çocuklarının da senin üzerinde hakları vardır." (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* VIII, 268)

Buraya kadar kitap ehlinden olan yahudi ve hıristiyanların kötülüklerinden bahsedilmiştir. Buna bakarak onların hepsinin de kötü olduğu, bir müddet geçici dünya menfaatinden istifade ettikten sonra ebedî azâba dûçâr olacağı düşünülmemelidir. O kâfirler içinden de samimî bir şekilde mü'minler topluluğuna katılarak hüsn-i hatimeye nâil olanların bulunduğu unutulmamalıdır. Onların içinden de iman eden akıllı kişiler çıkmış ve bundan sonra da çıkmaya devam edecektir. Dolayısıyla mü'minler, ümitsizliğe düşmeden bütün insanları İslâm'a dâvete devam etmelidirler. Bu hakikati beyân etmek için şöyle buyrulmuştur:

وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَٓا اُنْزِلَ
اِلَيْهِمْ خَاشِع۪ينَ لِلّٰهِۙ لَا يَشْتَرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَل۪يلًاۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ
اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ سَر۪يعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾

199. Ehl-i kitap içinde öyleleri vardır ki, onlar Allah'a, size indirilene ve kendilerine indirilene iman ederler. Tam bir teslimiyet, büyük bir saygı ve gönül ürpertisi içinde Allah'a teslim olmuşlardır. Allah'ın âyetlerini değersiz dünya menfaati karşılığında satmazlar. İşte onların Rableri yanında mükâfatları vardır. Şüphesiz Allah, hesabı pek çabuk görendir.

Müslüman olan Habeş Necâşîsi Ashama vefat ettiğinde, Rasûlullah (s.a.v.):

"–Bugün Allah'ın sâlih kulu Ashama vefât etti!" buyurup namazgaha çıkmış ve ashâbını saf hâline getirip Necâşî için gıyabî cenaze namazı kıldırmıştı. (Müslim,

Cenâiz 65, 62-67)

Bu hâdiseyi istismar etmek isteyen münafıklar:

"–Habeşistan'da ölen ve hiç görmediği bir hıristiyanın namazını kılıyor!" demişlerdi. Bunun üzerine bu âyet inmiştir. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 144)

Mücâhid, bu âyet-i kerîmenin Ehl-i kitaptan müslüman olanların tamamı hakkında nâzil olduğunu söyler. Bilhassa, Ehl-i kitaptan müslüman olup da bazı zarûretler sebebiyle imanını açıklayamayan ve onlar arasında yaşayan mü'minler kastedilmektedir. Bunlar, münafıkların zıddıdır. Âyet de zâten münafıklara cevap mâhiyetindedir. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* IV, 207)

Allah'a imanlarının yanında hem Kur'an'a hem de kendi kitaplarına inanan, Allah'a itaat edip boyun eğen ve acziyetlerinin farkına varan Ehl-i kitap, diğerleri gibi kendi kitaplarını tahrif edip değiştirmez ve kimseden gizlemezler. Kitaplarında ne buyrulmuşsa, onu doğru bir şekilde insanlara anlatırlar. İşte böyle olan Ehl-i kitaba Cenâb-ı Hak husûsî bir ecir verir. Çünkü zor bir işi başarmışlardır. Diğerlerinin kapıldığı gurur, kibir ve haset illetlerine mağlup olmamışlardır.

Cenâb-ı Hak herkesin hesâbını çok çabuk görür ve mükâfatlarını da hemen verir. O halde:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

200. Ey iman edenler! Sabredin, sebât gösterin, sabır yarışında düşmanlarınızı geçin, dâimâ savaşa hazırlıklı olun, uyanık bulunun ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa erebilesiniz.

İnsan için en büyük fazilet sabırdır. Ancak sabır, zillete katlanmak değil, meşakkatlere tahammül etmektir. Sonunda katlanılmayacak acılarla yüz yüze gelmemek için önceden her türlü zorluklara ve sıkıntılara mertçe ve insanca tahammül göstermektir. Allah yolunda, din uğruna, millet için rahatını, uykusunu, malını, canını fedâ edivermektir.

Âyetteki وَصَابِرُوا (ve sâbirû) kelimesinin iki mânası vardır:

Birincisi; hakkı müdâfaa ederken, kâfirlerin bâtıl dâvâları uğruna sarfettiği gayretten daha fazla gayret gösterin ve sebât edin! Sabır yarışında düşmanlarınızı geçin!

İkincisi; kâfirlerle savaşırken şecaat, yiğitlik ve kahramanlık gösterme husûsunda birbirinizle yarışın!

Hasan Basrî Hazretleri, "Sabır ve sebât gösterin" emrinden kastın, beş vakit namaza sebât ile devam etmek olduğunu ifade etmiştir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IV, 323)

Şöyle de açıklanmıştır: "Musâbere; nefsin arzularına devamlı muhalefet etmektir. Nefis, bir şeye dâvet ederken, kişinin ona gitmeyip vazgeçmesidir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IV, 323)

Sözlükte "düşmanın geleceği yeri bekleyip korumak" mânasına gelen اَلرِّبَاطُ (ribât), terim olarak "Allah yolundan ayrılmamak, düşmana karşı uyanık ve hazırlıklı bulunmak" anlamlarına gelir. İster süvari ister piyade olsun, sınır boylarında bekleyen kimseye "nöbetçi, nöbet bekleyen" anlamında "murâbıt" denilmiştir. Murâbıt, "bir müddet beklemek için sınıra giden kimse" demek olup, silah altında bulunan, kışla ve karakollarda duran ve nöbet bekleyen asker için kullanılır.

Bir namazdan sonra diğerini beklemeye de ribât denilmiştir. Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) bir gün:

"–Size, Allah'ın kendisiyle günahları yok edip, dereceleri yükselttiği amelleri haber vereyim mi?" buyurmuştu. Ashâb-ı kirâm:

"–Evet, haber verin ey Allah'ın Rasûlü!" karşılığını verdiler. Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz:

"–Güçlüklere rağmen abdesti güzelce almak, mescitlere doğru çokça adım atmak ve bir namazdan sonra diğerini gözlemektir. İ te, bekleyeceğiniz en faziletli nöbet budur" buyurdu. (Müslim, Tahâret 41)

Takvâ, kişinin Allah'ın gazabından ve azabından kendini korumasıdır. Bu da ancak Allah'ı tanımak, O'nu râzı edecek ve gadaplandıracak şeyleri bilmekle mümkündür. Bunları bilmek ise Allah'ın kitabını anlamaya, Peygamberi'nin sünnetini ve bu ümmetin "selef-i sâlihîn" denilen büyüklerinin hayatını bilmeye ve onları örnek almaya bağlıdır. Kim hakkı ve ehlini korumak, dâvetini yaymak uğrunda sabreder, engellere direnir, tehlikelere karşı uyanık olup gerekeni yapar ve Allah'ın emrine saygısızlıktan sakınır, diğer işlerinde de bu kâideleri göz önünde bulundurursa kurtuluşa erer ve Allah katındaki saâdete nâil olur.

Geçen iki sûre olan Bakara ve Âl-i İmrân'ı hulâsa etmek gerekirse:

Bakara sûresinde umûmiyetle ulûhiyet konusu işlenmiş, Âl-i İmrân'da ise peygamberlik konusu ele alınarak bütün yönleriyle ortaya konmuştur. Bakara sûresinde yahudilikle, bu sûrede ise hıristiyanlıkla ilgili hususlara ağırlık verilmiştir. Bakara sûresinde Hz. Âdem'in, bu sûrede ise Hz. İsa'nın yaratılışı konu edilmiş ve iki yaratılış arasındaki benzerliğe dikkat çekilmiştir.

Şimdi ise Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerinde yeri geldikçe kısa kısa temas edilen rabbânî terbiye gereği insanın yaratılışı ve kardeşliğinden başlayarak toplumun oluşumu ve sağlam ağlarla birbirine bağlanmasının bir rüknü olan aile hayatıyla ilgili hukuk ve vazîfelerin açıklanması ve dinî terbiyenin tamamlanması

bağlamında Nisâ sûresi başlayacaktır:

سُورَةُ النِّسَآءِ

4- NİSÂ SÛRESİ

4. NİSÂ SÛRESİ

Nisâ sûresi Medine'de nâzil olmuştur, 176 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen ve "kadınlar" mânasına gelen اَلنِّسَاۤءُ (Nisâ) kelimesinden alır. Ayrıca bu kelime sûre boyunca sıkça tekrar edilmektedir. Mushaf tertîbine göre 4, nüzûl sırasına göre 98. sûredir.

Konusu

Sûrede öncelikle toplumun temeli olan ailenin istikrarı için gereken tavsiye ve direktifler verilir. Bu açıdan bilhassa nikâh ve mirasla alakalı hükümler açıklanır. Kadından ve kadınların toplum içindeki yerinden bahsedilir. Kadınlarla erkeklerin aynı asıldan geldiklerine vurgu yapılarak, akrabalık haklarına riayet emredilir. Emânetin ehline verilmesinin ve adâletin lüzumu hatırlatılır. Ayrıca vakit namazı, korku namazı, namaz için gerekli taharet ve teyemmüm gibi konulara temas edilerek insanların sağlam ve sıhhatli bir kulluk şuuru oluşturmalarında önemli hususlara yer verilir. Mü'minler kendilerini savunmaya teşvik edilir. Bununla birlikte onlara İslâm'ı tebliğ etmenin ehemmiyeti de öğretilir. Hicretin hükmü açıklanır. Mü'minlerle "münafıklar, yahudiler ve müşrikler" arasındaki münâsebetlere ait hükümler getirilir. Yahudilerin bazı yanlış inanç, tutum ve davranışları tenkit ve tashih edilir. Her şeyin ötesinde en çok müslüman fert ve toplumu kuvvetlendirme ve sağlam bir birlik oluşturma gayesiyle, müslüman şahsiyetinin ve ahlâkî karakterinin mükemmel, yüksek ve güçlü olması yönünde telkinler yapılır.

İbn Abbas (r.a.) şöyle der:

Nisâ sûresinde bulunan sekiz âyet, bu ümmet için güneşin üzerine doğduğu ve battığı şeylerin hepsinden hayırlıdır:

"Allah, haramları ve helâlleri size apaçık bildirerek yolunuzu aydınlatmak istiyor ..." (Nisâ 4/26)

"Allah sizi günahlardan, yanlış yollara gitmekten koruyup affına ve rahmetine yöneltmek diliyor...." (Nisâ 4/27)

"Allah sizin yükünüzü hafifletip dinî hayatı yaşanılır kılmak istiyor. ..." (Nisâ 4/28)

"Siz eğer yasaklanan büyük günahlardan sakınırsanız, biz sizin küçük günahlarınızı örteriz..." (Nisâ 4/31)

"Allah zerre kadar bile olsa kimseye zulmetmez." (Nisâ 4/40)

"Allah, kendisine şirk koşulmasını kesinlikle bağışlamaz. Bunun altındaki günahları ise dilediği kimse için affeder..." (Nisâ 4/48)

“Kim bir kötülük yapar veya nefsine zulmeder de sonra Allah’tan bağışlanma dilerse, şüphesiz Allah’ı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olarak bulur.” (Nisâ 4/110)

“Eğer siz şükredip inanırsanız Allah size ne diye azap etsin.” (Nisâ 4/147) (İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’an,* I, 448)

Nisâ sûresi, içerisinde hukukî ve ahlâkî hükümlerin en çok bulunduğu sûrelerden birisidir. Kulların bütün bu ağır hükümlerin üstesinden gelebilmeleri için sûreye takvâdan ve Allah’ın her şeyi görüp bildiğinden söz edilerek başlanmaktadır.

Rabbinizden Korkun

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا
زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَث۪يرًا وَنِسَٓاءًۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذ۪ي تَسَٓاءَلُونَ
بِه۪ وَالْاَرْحَامَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَق۪يبًا ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden, bu ikisinden de birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının. İsmi hürmetine birbirinizden dilekte bulunduğunuz o Allah'a saygısızlık etmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Çünkü Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir.

Sûre, "Ey insanlar!" hitabıyla başlar. Bu hitap, sûrede açıklanan buyrukların, benimsenip yaşanması istenen aile ve toplum nizamının, emir ve yasakların tüm insanlık ailesini ilgilendirdiğini gösterir. Zira bütün insanlık aynı Rabbin kulları ve aynı ana babanın çocuklarıdır. O halde, insanlar arasındaki her türlü münâsebet insâniyet ve kardeşlik çerçevesinde ele alınmalı; bütün hukukî meselelerin temelinde bu prensip esas olmalıdır. İnsanlarla Rableri arasındaki münâsebet ise dâimâ tek Allah'a lâyık "kulluk" ilişkisi üzerine kurulmalıdır.

Verilen ilk emir, Allah'a karşı takvâ sahibi olmaktır. Allah'a karşı takvâ, özetle O'nun tüm yasaklarından titizlikle kaçınıp, derece derece her türlü emirlerini gücümüz oranında yerine getirmektir. Bir tek insandan milyarlarca insanı varlık sahasına çıkaran Yüce Yaratıcı'nın sonsuz kudreti üzerinde etraflıca düşünmeli ve O'nun bütün insanları öldükten sonra diriltip hesaba çekeceği unutulmamalı, dünyada da bu inanç ve anlayışa uygun bir hayat sürmelidir.

Âyette geçen نَفْسٍ وَاحِدَةٍ (nefsun vâhidetun) "bir tek nefis" ibaresiyle Âdem, زَوْجَهَا (zevcehâ) "onun eşi" ibaresiyle de Havva kastedilir. Allah Teâlâ, Âdem'i doğrudan doğruya topraktan yaratıp ona ruhundan üflemiş, Havva'yı ise Âdem'i vasıta kılarak yaratmıştır. Bu husus, rivayetlerde Havva'nın, Âdem'in bir kaburga kemiğinden yaratıldığı şeklinde ifade edilir. (bk. Buhârî, Nikâh 79-80; Müslim, Radâ' 65) Bunlardan anlaşılan, kadın da erkekle aynı özden yaratılmış olmakla beraber, bir anlamda kadının varlığının erkeğin varlığına tâbi olduğu, bir mânada kadının erkeğin ruhundan koptuğudur. Ancak erkeğin kendine has

fizikî ve rûhî özellikleri, kadının da kendine has fizikî ve rûhî özellikleri vardır. Her birini tabii özelliklerine göre kabullenmek ve o istikâmette değerlendirmek gerekir. Buna göre eğer hadîs-i şerifte kadın kaburga kemiğine benzetilmişse (bk. Buhârî, Nikâh 79-80), bu kadının hâlet-i rûhiyesini, gönül yapısını izah eden muşahhas bir misaldir. Kaburga kemiği ancak kavisli olduğunda uygun, sağlam ve maksada elverişlidir. O zaman vazîfesini yerine getirir. Düz olsaydı akciğerin şekline uymaz ve onu koruyamazdı. O halde kadınları erkeklere benzetmeye çalışmak, tabii özelliklerini yok etmeye kalkışmak, kavisli yaratılmış kaburga kemiğini düz hale getirmeye uğraşmak gibidir. Bu teşebbüs onun aslî hüviyetinin bozulmasına yol açacaktır.

Ancak konuyla ilgili âyet-i kerîme ve hadîs-i şeriflerden, erkek ve kadın arasında yaratılışlarının başlangıcı ve sahip oldukları öz ile ruh itibariyle çok derinlere inen bir irtibat bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzdendir ki, erkeğin kadına duyduğu iştiyak, bir şeyin kendi nefsine, kendi cüzüne duyduğu sevgiyle; kadının erkeğe hissettiği iştiyakı da bir şeyin kendi vatanına, kendi aslına duyduğu sevgiyle açıklanabilir.

Verilen ikinci emir, akraba hukukunu gözetmek ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakınmaktır. Allah Teâlâ, kendine itaatin hemen peşinden bunu emreder ki bu, sıla-i rahimin önemine dikkat çeker. اَلْاَرْحَامَ (erhâm), "rahim" kelimesinin çoğuludur. Rahim ise annenin döl yatağıdır. Bundan hareketle akrabalığa da bu isim verilir. "Sıla-i rahim", akrabayı ziyâret; "kat-i rahim" ise akraba ile alakayı kesmektir. Rahim kelimesinin muhabbet, merhamet, şefkat ve rikkat mânaları vardır. Burada "erhâm" hakkına riâyet emredilmekle, kadınlara karşı şefkatli davranılması, âile hukukuna riâyet edilip aralarında akrabalık bağı bulunan insanların birbirine karşı şefkat ve muhabbetle davranmaları, akraba ile irtibatı kesmemeleri emredilir.

Âyetin **"Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir"** (Nisâ 4/1) cümlesiyle Cenâb-ı Hak, bütün insanların her hallerine vâkıf olduğunu bildirir. Dolayısıyla her yaptığımız iş ve harekette, dile getirdiğimiz her sözde, gönlümüzden geçirdiğimiz her düşüncede Allah'ın varlığını hissetmemiz, O'nun bizi görüp gözetlediğinin farkında bulunmamız gerekir. Eğer kul bu ve benzeri âyetleri kendi varlığında gerçekleştirebilirse "murâkabe' denilen makama erişir. Bu makam, sahibine ilim ve hal olmak üzere iki meyve veren şerefli bir makamdır. İlim tarafı; Allah'ın kendisinden tam mânasıyla haberdar olduğunu, bütün amellerinde kendisini gördüğünü, her sözünü işittiğini, gönlünden geçen her şeyin farkında olduğunu kulun bilmesidir. Hal tarafı ise, kalbin bu bilginin gereğini yerine getirmesidir. Bu da ancak bu bilginin kalbi bütünüyle kaplaması

ve kalbin bundan asla gâfil kalmaması yoluyla olur.

Üçüncü emir, yetimlerin haklarını korumakla ilgili geliyor:

وَاٰتُوا الْيَتَامٰٓى اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَب۪يثَ بِالطَّيِّبِۖ وَلَا تَأْكُلُوٓا
اَمْوَالَهُمْ اِلٰٓى اَمْوَالِكُمْۜ اِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَب۪يرًا ﴿٢﴾

2. Yetimlere mallarını verin. Helâli haram olanla değiştirmeyin; onların mallarını kendi malınıza katarak yemeyin. Çünkü böyle yapmanız, gerçekten çok büyük bir günahtır.

اَلْيَتَامٰى (yetâmâ), “yetîm” kelimesinin çoğuludur. Babasını kaybetmiş, fakat henüz buluğ çağına ermemiş çocuklara “yetim” denir. Kocası ölmüş kadın içinde “yetîme” vasfı kullanılır. Bu sûrenin çeşitli âyetlerinde yetimlerin haklarına riâyet hususunda ehemmiyetle durulur. Bunlar sırası geldikçe izah edilecektir. Rahmet Peygamberi (s.a.v.) de değişik vesilelerle yetîmlerin himâyesine ve haklarının korunmasına dikkat çeker. Bu bakımdan şu hadîs-i şerifler çok mânidârdır:

“Müslümanlar içinde en hayırlı ev; içinde yetîme iyi muamele edilen evdir. Müslümanlar içinde en kötü ev de yetîme kötü muamele edilen evdir.” (İbn Mâce, Edeb 6)

“Bir kimse, müslümanların arasında bulunan bir yetimi alarak yedirip içirmek üzere evine götürürse, affedilmeyecek bir suç i lemediği takdirde, Allah Teâlâ onu mutlaka cennete koyar.” (Tirmizî, Birr 14/1917)

Yüce Rabbimiz, yetimlerin, yaşları küçük olduğu sürece mallarını sadece kendileri için harcamayı ve gerekli yaşa geldiklerinde mallarını en güzel yolla kendilerine teslim etmeyi emreder. Onların korunup kollanmasını, haklarının zâyi edilmemesini ister. Yetimlerin şahsî ve mâlî menfaatlerini koruyup kollayan kişiler “velî” olarak bilinir. Kur’ân-ı Kerîm, yetîmlere karşı mesuliyetlerini yerine getirmediği gibi yetîmin malını gasp eden, emânete hıyanet eden velileri bu tür hal ve hareketlerden men etmektedir. Buna göre:

Öncelikle kendi başına malvarlığını idare edebilecek olgunluğa ulaşamamış yetimlerin malvarlığını idare edenler bu malları haksız olarak yememelidirler.

İkincisi; vakti geldiğinde haklarını yetimlere vermelidirler.

Üçüncüsü; haram ve pis olanla helâl ve temiz olanı birbirine karıştırmamalıdırlar. Bu ifadeyle ilgili de şu izahlar yapılabilir:

• Ey velîler veya vasîler! Elinizde bulunan yetimin temiz, hoş bir malını kendi değersiz kötü bir malınızla değişmeye kalkışmayın.

• Yetim malı size haram ve kirlidir. Kendi malınız ise helâl ve hoştur. Bundan

dolayı kendi helâl olan malınızla, yetimin haram olan malından bir değiştirme, bir alışveriş yapmaya kalkmayın. Yetimin mallarını olduğu gibi koruyun. Korunması için satılması gerekli olanları bile değerlerine satın ki töhmet altında kalmayasınız.

• Kendi mallarınıza güzel güzel bakıp da yetimin malını kötü bir durumda bırakmayın, ona kendi malınıza bakar gibi ve hatta ondan daha fazla bir özenle bakın.

• Yetimin malına saldırarak almayınız ki, elinizde güzel mallarınızın ona karşılık yok olmasına sebep olup da felakete düşmeyin.

• Nihâyet kendi helâl rızkınızı beklemeyerek sabırsızlanıp yetimin malını haram olarak yemek için pis boğazlığa kalkışmayın.

Çünkü böyle yaptığınız takdirde, çok büyük bir günah kazanmış olursunuz.

Yetim kızlarla evlenme ve birden çok evlilik yapma konusuna gelince:

وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامٰى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ
النِّسَٓاءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَۚ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا
مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْۜ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَلَّا تَعُولُواۜ ﴿٣﴾

3. Yetim kızlarla evlenip de, adâletli davranamayacağınızdan korkarsanız, o zaman onları değil, size helâl olup hoşunuza giden kadınlardan birini, hatta bunlardan iki, üç veya dördünü birden nikâhlayabilirsiniz. Şâyet bunlar arasında da adâleti sağlayamayacağınızdan endişe ederseniz, o zaman sadece bir kadınla evlenin veya sahip olduğunuz câriyelerle yetinin. Böyle davranmanız, zulme ve haksızlığa meyletmemeniz için en uygun yoldur.

Yetimlerin haklarını gözetip koruyan veli, onların evliliğiyle ilgili hususlarda, eğer meşrû bir mazeret yoksa kendisi damat adayı olabilir. O, ister kendisi isterse başkası olsun, evlilikle ilgili şartlar hususunda da doğrudan söz sahibidir. Bir velî, velâyeti altındaki yetîm kızla bizzat evlenmek isterse, yetîm kızın başka bir koruyucusu olmadığı için, bütün tasarruf yetkisi o veliye ait olmaktadır. Bu noktada da hakkın kötüye kullanılması ve yetim hakkının zâyi olması ihtimali yüksektir. Nitekim bu âyetler geldiği sırada ve ondan önce bazı kişiler, velâyetleri altındaki yetîm kızları, sevmedikleri halde yalnızca mallarına rağbet ettikleri için nikâhlarına alırlar, bu kızlara iyi davranmazlar, miraslarını yemek için ölmelerini isterlerdi. Bu âyetle böyle davranmaları yasaklanmıştır.

Hz. Aişe, bu âyetin iniş sebebiyle ilgili olarak şöyle der:

“Bir erkeğin yanında bir yetîm kız bulunur ve bu erkek onun hem velîsi hem

vârisi olur. Yetîmin malı vardır ve o erkekten başka da ne onu müdafaa edebilecek ne de nikâhlanmasına vesile olabilecek başka kimse vardır. Yetîm kızın tek velîsi olan bu erkek onun malına tamah ederek, malına kimsenin ortak olmaması için kızı evlendirmez, ona iyi davranmaz, zorbalık yapar." (bk. Buhârî, Tefsir 4/1) İşte bu âyet-i kerîme velâyet altındaki yetim kızlar dışında dünyada evlenilebilecek birçok kadın bulunduğuna işaret etmekte ve hakkın kötüye kullanılması ihtimaline karşı, velayet altındaki yetim kızlar yerine başka kadınlarla evlilik tavsiyesinde bulunmakta, yetim kızlara eziyet edilmemesini ferman buyurmaktadır.

Âyet-i kerîme yetimler hakkında adâlet yapamamaktan korkulması halinde, harama düşülmemesi için diğer kadınlarla evlenilmesini tavsiye etmektedir. Çok evlilik meselesine ise, doğrudan yetimlerle ilgili hükümleri bildirmeyi hedefleyen, evlilik yoluyla da olsa yetimlerin mallarını yemeyi yasaklayan bir ibarenin içerisinde, dolaylı olarak temas etmektedir. Âyet-i kerîmeden anlaşılan şudur:

Genellikle insan fıtratına ve aile huzuruna uygun olan tek kadınla evlenmektir. Bilhassa eşler arasında meşrû ve makul çerçevede adâleti sağlayamama endişesi durumunda tek kadınla evlenilmesi gerekir. Böyle bir durumda birden çok evlilik, bile bile zulüm ve haksızlığa sebep olacağı için kesinlikle yasaktır. Ancak âyet-i kerîme açık bir şekilde birden fazla iki, üç ve dört kadınla aynı anda evliliğe izin vermektedir. İnsan ve toplum hayatında buna ihtiyacın olduğu bilinmektedir. Bilhassa erkek nüfusun azaldığı içtimâî kargaşa ve savaş dönemlerinde bu izin cemiyet planında çok büyük bir ehemmiyet kazanır. Ferdî ihtiyaçları dikkate aldığımızda da, her şart altında tek kadınla evlilik mecbur tutulduğu takdirde eşlerin ayrılmasını gerektirecek olan hastalık, kısırlık ve benzeri bazı husûsî durumların, çok evlilik izni sayesinde ayrılık olmaksızın çözümlenebildiği görülmektedir.

Günümüzde tek kadınla evlilik sanki tarih boyunca uygulanan ve öbür türlüsü düşünülemeyecek tek normal yolmuş gibi takdim edilmekle birlikte, aslında en başından beri çok evlilik insanlık tarihinin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Çok eşliliği kabul etmeyen günümüz Batı toplumlarında birden fazla kadınla kanun dışı kurulan beraberlikler çok yaygındır. Kaldı ki, yapılan araştırmalara göre, çok evliliğin serbest olduğu Osmanlı devletinde yüzyıllar boyunca ve büyük bir coğrafyada, birden fazla eşi olan erkek sayısı, tek eşlilere göre çok az bir nispette kalmıştır. Dolayısıyla âyet tek evliliği asıl olarak kabul etmekle birlikte, fıtrata uygun biçimde, gerekli durumlar için çok evlilik kapısını da açık bırakmaktadır. Ancak bu iznin, eşleri arasında adâleti sağlayabilecek durumda

olan erkekler için söz konusu olduğu da unutulmamalıdır. Ancak söz konusu adâlet, mutlak adâlet değil, meşrû, marûf ve makûl şartlar içinde sağlanacak adâlettir. (bk. Nisâ 4/129)

Âyetin "ikişer, üçer, dörder" şeklindeki ifade tarzı, aynı anda nikâh altında bulundurulabilecek hanım sayısını tayin eder. Buna göre bir erkek aynı anda en fazla dört hanımı nikâhı altında bulundurabilir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), müslüman olduğu zaman on hanımı bulunan Sakifli Gaylan b. Ümeyye'ye: *"Sen bunlardan dört tanesini seç, diğerlerinden ayrıl!"* buyurmuştur. (Muvatta, Talâk 76; Tirmizî, Nikâh 33)

Şimdi de evlilikte mehir konusunu hükme bağlamak üzere buyruluyor ki:

فَكُلُوهُ هَنِيٓئًا مَرِيٓئًا ﴿٤﴾ وَاٰتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً ؕ فَاِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا

4. Evlendiğiniz kadınlara mehirlerini gönül hoşluğuyla verin. Eğer mehrin bir kısmını kendi arzularıyla size bağışlarlarsa, onu da gönül rahatlığı içinde afiyetle yiyin.

"Mehir"; evlenme akdinde erkeğin kadına verdiği veya borçlandığı mal ve meblağı ifade eder. Mehir erkeğin kadına karşı gösterdiği rağbetin ve sevginin bir sembolüdür, kocanın eşine verdiği bir nevi hediyedir. Mehir kadın için bir çeşit maddî güvenlik anlamı da taşır. Evlilikte peşin olarak ödenmeyen mehir, boşanma durumunda mutlaka ödenmelidir. İslâm'da mehir dışında başlık parası gibi bir uygulama yoktur. Âyet-i kerîme mehrin ödenmesini bir hukukî vazîfe olarak ortaya koymakta; mehrin kadına Allah tarafından bir farz olduğu bilinerek, gönül rızâsıyla verilmesi gerektiğini söylemektedir. Eğer kadın kendi rızâsıyla mehrini kocasına bağışlamak isterse bu câizdir. Fakat bu hususta gönül rızâsı esastır, kocası eşine baskı yapamaz.

Hem kendi mallarıyla hem de yetimlerin mallarıyla ilgili yapılması gerekenlere gelince:

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَٓاءَ اَمْوَالَكُمُ الَّتٖي جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ
فٖيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٥﴾

5. Allah'ın, hayatınızın dayanağı kıldığı, koruyasınız diye sizin idâre ve emânetinize verdiği gerek mülkünüz, gerekse yetimlerin mallarını bir takım aklı ermez, nereye ve nasıl harcanacağını bilmez israfçı kişilere vermeyin. Bunun yerine o mallarla böylelerinin yeme-içme ihtiyaçlarını sağlayın, giyeceklerini temin edin. Kaba ve kırıcı olmaktan sakınıp onlara güzel ve yerinde sözler söyleyin.

İslâmın korunmasına önem verdiği esaslardan birisi de malvarlığıdır. Zira dünya hayatımızı idâme ettirmeye vesile olması bakımından malın kıymeti büyüktür. Bu sebeple Yüce Rabbimiz hesapsız, ölçüsüz bir şekilde malvarlığının telef edilmesine cevaz vermeyip, israfı ve savurganlığı yasaklar. (bk. A'râf 7/31; İsrâ 17/26-27) Kime ait olursa olsun husûsî malvarlıkları aynı zamanda "millî servet" mefhumu içerisinde kabul edildiği için, herhangi bir özel mülkiyette bütün toplumun hakkı bulunduğu unutulmamalıdır. Âyette geçen اَلسَّفِيهُ (sefih) kelimesi, malını akla uygun bir şekilde değerlendirme ve harcama kabiliyetinden mahrum, kâr-zararı ayıramayan, reşit olmayan, aklı ermeyen kişi anlamına gelir. Böyle kimselerin malvarlığını idare etmek için bir "vâsî" tâyin edilir. Normal durumlarda çocukların velileri aynı zamanda onların vasîleridir.

Ey veliler, sorumlular:

وَابْتَلُوا الْيَتَامٰى حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَۚ فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا
فَادْفَعُٓوا اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْۚ وَلَا تَأْكُلُوهَٓا اِسْرَافًا وَبِدَارًا اَنْ يَكْبَرُواۜ
وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْۚ وَمَنْ كَانَ فَق۪يرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِۜ فَاِذَا
دَفَعْتُمْ اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ فَاَشْهِدُوا عَلَيْهِمْۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَس۪يبًا ﴿٦﴾

6. Velîsi bulunduğunuz yetimleri evlilik çağına varıncaya kadar gözetip deneyin. Eğer onların akılca olgunlaşıp kâr-zararı ayırt edebilecek bir duruma ulaştıklarına kanaat getirirseniz, o takdirde mallarını kendilerine hemen devredin. Büyüyecekler de mallarını elimizden alacaklar diye o malları israf ile ve tez elden yiyip tüketmeyin. Zengin olan velî, yetim malına tenezzül etmesin; muhtaç olan da ihtiyaç ve emeğine uygun olarak meşrû ölçüde bir şey yesin. Mallarını kendilerine teslim ettiğinizde de yanlarında şâhit bulundurun. Hesap sorucu olarak Allah yeter.

Yetimler evlenme çağına gelip mallarını akıllıca kullanabilme kabiliyetini de elde etmişlerse, veli ve vasîler onlara mallarını teslim etmelidirler. Yetimler, mallarına sahip çıkacakları çağa gelmeden önce bu malların israfla heba edilmesi yasaktır. Kendi mallarını idare edemeyen yetimlerin malları üzerinde tasarrufta bulunan veli ve vasîler, şayet ihtiyaçları varsa, yaptıkları hizmet karşılığında örfe ve kanuna uygun bir pay alabilirler. Bunda bir sakınca yoktur. Çünkü onların bakımı, korunması için belli bir emek sarf etmektedirler. İhtiyacı olmayanların ise böyle bir pay almaya tenezzül etmemeleri, bu işi ücretsiz ve sırf Allah rızâsı için yapmaları Allah'ın rızâsına uygun daha faziletli bir davranıştır.

Kur'ân-ı Kerîm mirasla ilgili, özellikle kadınların haklarını ön plana çıkaran şu hukukî düzenlemeleri yapmaktadır:

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا
تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿٧﴾

7. Ana babanın ve akrabanın vefat edip geride bıraktığı mallarda erkek mirasçıların bir payı olduğu gibi; ana babanın ve akrabanın vefat edip geride bıraktığı mallarda kadın mirasçıların da bir payı vardır. Bunlar, gerek az olsun gerek çok olsun, Allah tarafından takdir edilmiş ve mirasçıya verilmesi gereken paylardır.

Bu âyet-i kerîme mirasın taksimatıyla alakalı beş esas ihtiva eder:

• Hem erkeklerin hem de kadınların mirasta bir hakları vardır.

• Az olsun çok olsun miras bütün vârisler arasında paylaşılmalıdır. O kadar ki, eğer ölen kişi bir miktar kumaş bırakmış olsa bile gerekiyorsa mesela on parçaya ayrılmalıdır. Bununla birlikte eğer bir varis isterse diğerinin rızâsını alarak onların paylarını satın alır ve tüm mirasa sahip olabilir.

• Bu kâide taşınabilir ve taşınamaz, zirâî veya sınâî her tür mal için geçerlidir.

• Ölen kişi arkasında mal bıraktığı takdirde miras söz konusu olur.

• Yakın akrabalar hayatta iken uzak akrabalara miras düşmez.

Burada az veya çok miras malından hem erkeklerin, hem de kadınların pay sahibi olduğu bildirilmek sûretiyle, İslâm öncesinde kadınlara mirastan pay vermemek şeklindeki âdet kaldırılmıştır. Rivayete göre Ensar'dan Evs b. Sâbit vefat ettiğinde geride hanımıyla üç kızını bırakmış, iki amcaoğlu câhiliye âdetine göre mirasının tamamını almış ve onlara hiçbir şey bırakmamışlardı. Kadın durumu Rasûlullah'a arzetmiş, Efendimiz *"Haydi evine git, bakalım Allah ne gösterecek?"* buyurarak vahyi beklemiş ve mirasın yalnız erkeklere mahsus olmadığını bildiren bu âyet nâzil olmuştur. (bk. Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 148)

Miras konusuna giriş mâhiyetindeki bu âyet-i kerîme, aynı zamanda aşağıda payları ayrıntılarıyla açıklanacak olan miras hisselerinin, titizlikle sahiplerine verilmesini ihtar etmektedir:

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ
مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٨﴾

8. Miras paylaştırılırken, mirasçı olmayan akrabalar, yetimler ve fakirler de orada hazır bulunuyorlarsa, onlara da bu mirastan bir şeyler verin ve gönüllerini alacak tatlı güzel sözler söyleyin.

Bu âyet, İslâm'ın yerleştirmeğe çalıştığı şefkat ve karşılıksız yardım gibi faziletlerin müşahhas bir misâlini ortaya koyar. Buna göre vefat edip de az veya çok bir mal bırakmış olan kimse, kanunî mirasçıları yanında mirastan payı bulunmayan uzak akraba, hizmetçi veya konu-komşusu varsa, bunlara da mirastan bir şeyler vermelidir. Âlimler umûmiyetle âyetteki tavsiyenin emir değil, mendupluk ifade ettiği görüşündedirler. Dolayısıyla böyle bir payın verilmesi zorunlu değildir. Fakat böyle davranmak, elbette kişiyi Allah'ın rızâsına götürecek faziletli bir iştir.

Burada yetimlerin haklarına riayet tekrar tekrar hatırlatılır:

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا
اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا
إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾

9. Arkalarında eli ermez, gücü yetmez küçük çocuklar bıraktıkları takdirde, onların halleri nice olur diye endişe edenler, aynı endişeyi diğer insanlar için de taşıyıp yetimlerin hakkına dokunmaktan öylece korkup ürpersinler. Ürpersinler de Allah'a karşı gelmekten sakınsınlar ve gerek miras taksiminde, gerekse yetimlere, yoksullara muamelede sözün doğrusunu ve güzelini söylesinler.

10. Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, aslında karınlarına sadece ateş doldurmuş oluyorlar. Onlar pek yakında çılgın alevli bir ateşe gireceklerdir.

Âyetlerde kalbe ve duygulara hitap eden bir ifade kullanılır. Bu işlerde söz sahibi kişiler, velîler ve vâsîler, kendilerini vefat eden kişinin, yetimlerini de kendi evlatları yerine koyup öyle düşünmeli, buna göre hareket etmelidirler. Kendi çocuklarına kıyasla yetim haklarına dikkat ve riayet göstermelidirler. Şayet böyle yapmayacak ve onların mallarını haksız olarak yiyecek olurlarsa, şunu bilsinler ki yedikleri ancak ateştir. Karınlarını ateşle doldurmaktadırlar. Âhiret gününde bu hareketlerinin karşılığını alevli bir ateşte ceza görmek sûretiyle çekeceklerdir.

Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) Miraca çıktığı gecede gördüklerini anlatırken şöyle buyurmuştur:

"Baktım, dudakları deve dudaklarına benzeyen bir topluluğun yanındayım. Ba larında bulunan biri bunların dudaklarını tutuyor, ağızlarına ate ten bir ta parçası koyuyor, ağızlarından koyulan bu ta a ağılarından çıkıyor. Bunların öyle bir bağırı ı, öyle bir inleyi i var ki, çok acı! «Ey Cebrâil, bunlar kim oluyor?» diye sordum bana: «Bunlar

yetimlerin mallarını zulüm ile yiyenlerdir» dedi." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XV, 18-19)

Mirasın kime ne kadar verleceğini belirlemek üzere şöyle buyruluyor:

Vârisler ve Hakları

يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِى اَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ فَاِنْ كُنَّ نِسَاءً
فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَاِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ
وَلِاَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ اِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَاِنْ
لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ اَبَوَاهُ فَلِاُمِّهِ الثُّلُثُ فَاِنْ كَانَ لَهُ اِخْوَةٌ فَلِاُمِّهِ
السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِى بِهَا اَوْ دَيْنٍ اٰبَاؤُكُمْ وَاَبْنَاؤُكُمْ لَا
تَدْرُونَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا
حَكِيمًا ﴿١١﴾ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ
فَاِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ
بِهَا اَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَاِنْ
كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا
اَوْ دَيْنٍ وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً اَوِ امْرَاَةٌ وَلَهُ اَخٌ اَوْ اُخْتٌ
فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَاِنْ كَانُوا اَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ
اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٢﴾ فِى الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصٰى بِهَا اَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ

11. Çocuklarınızın mirastan payları konusunda Allah size şu emirleri veriyor: Erkek çocuğun payı, kız çocuğun payının iki katıdır. Eğer çocukların hepsi kız ve ikiden fazlaysa, mirasın üçte ikisi onlarındır. Eğer kız çocuk tekse mirasın yarısını alır. Ölenin çocuğu varsa, geriye bıraktığı maldan ana-babasından her birine altıda bir pay düşer. Eğer çocuğu yoksa, tek vârisi de ana-babasıysa, o takdirde mirasın üçte biri annenindir. Ölenin kardeşleri varsa, o zaman annenin payı altıda birdir. Bütün bu taksimler, ölenin yaptığı vasiyet yerine getirildikten ve varsa borcu ödendikten sonra yapılacaktır. Ana babanız ve çocuklarınızdan hangisinin faydaları itibariyle size daha yakın olduğunu siz bilemezsiniz. Bütün bunlar Allah tarafından belirlenmiş ve mutlaka sahiplerine verilmesi gereken paylardır. Şüphesiz ki Allah, her şeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam

olandır.

12. Hanımlarınızın çocukları yoksa, bıraktıkları mirâsın yarısı sizindir. Çocukları varsa, bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Fakat bu taksim, vasiyetlerinin yerine getirilmesinden ve borçlarının ödenmesinden sonra yapılacaktır. Sizin çocuklarınız yoksa, bıraktığınız mirasın dörtte biri dul eşlerinizindir. Çocuklarınız varsa bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. Fakat bu taksim, vasiyetinizin yerine getirilmesinden ve borçlarınızın ödenmesinden sonra yapılacaktır. Eğer mirâs bırakan erkek veya kadının ana babası ve çocukları yok da, sadece bir erkek veya bir kız kardeşi varsa, bu durumda onların her birine altıda bir pay düşer. Bundan fazla iseler, üçte bire ortak olurlar. Ama bütün bunlar da, ölenin vasiyetinin yerine getirilmesinden ve borçlarının ödenmesinden sonradır. Ancak vasiyetin yerine getirilip borcun ödenmesinde mirasçılar zarara uğratılmamalıdır. Bunlar, Allah'ın size olan emridir. Allah her şeyi hakkiyle bilendir, cezalandırmada acele etmeyendir.

İslâm'a göre mirasın nasıl taksim edileceği bu âyetlerle sûrenin sonunda yer alan 176. âyette beyân edilir. Âyetlerin izah ettiği kısımlar dışında kalan hususlar ise Rasûlullah (s.a.v.)'in sünnetiyle açıklığa kavuşturulur.

İslâm öncesi câhiliye Arapları mirası kendilerine göre taksim ederlerdi. Mesela akrabalık bağı dışında "hılf" denilen karşılıklı ahitleşmeyi ve evlat edinmeyi de miras için esas kabul etmişlerdi. Bunlardan "karşılıklı ahitleşme", iki kişinin birbirini vâris tanıması esasına dayanıyordu. İkisinden hangisi önce ölürse öteki onun malına varis olurdu. Birisi bir başkasının oğlunu evlat edinirse, bundan böyle nesebi evlat edinene nispet edilir ve o kişinin vârisi olurdu. Yine câhiliye döneminde miras yalnız at üzerinde savaşabilen yetişkin erkeklere kalabilirdi. Kadınlara ve küçük çocuklara mirastan pay verilmezdi. Bu âyetlerle birlikte İslâm'ın miras hususundaki esasları açık ve detaylı bir biçimde belirlenmiş oldu.

İslâm hukukuna göre mirastan belirli paylara sahip olan yakın akrabalara "ashâbü'l-ferâiz" denir. Tek başlarına olunca mirasın tamamını, ferâiz ashâbıyla beraber olunca ise mirasın geri kalanını alan akrabaya ise "asabe" denir. Mesela ölenin oğlu tek başına olunca mirasın tamamını, ölenin karısıyla beraber bulunduğu takdirde de sekizde bir hisseden geri kalan sekizde yedi hisseyi alır.

Bu âyetlerde ölenin oğlu, kızı, anası, babası, hanımı ve kardeşinin miras payları açıkça ifade edilir. Buna göre ölenin çocuklarından erkeğe kadının iki katı kadar pay verilecektir Allah Teâlâ'nın tanzîm buyurduğu aile ve toplum yapısı açısından âdil olan budur. İslâm'da aslolan, erkek ve kadının bir aile hayatı içerisinde yaşamasıdır. Aile içinde de mâlî mesuliyet, ev halkının

nafakasının temini erkeğin omuzlarına yüklenmiştir. Erkek hem kendinin, hem de eşi ve çocuklarının nafakasını karşılamak zorundadır. Buna mukâbil, kadın yalnız kendinden mesuldür ve kendisine kalan miras hissesi üzerinde tek başına tasarrufa yetkilidir.

Ölenin bir kızı varsa mirasın yarısını, ikiden fazla kızı varsa üçte ikisini alacaklardır. Âyet iki kızı bulunması durumunu açıkça zikretmemektedir. Müçtehitler, çeşitli delillere dayanarak, iki kızın payının da ikiden fazlası gibi üçte iki olacağını kabul etmişlerdir.

"Ana babanız ve çocuklarınızdan hangisinin faydaları itibariyle size daha yakın olduğunu siz bilemezsiniz" (Nisâ 4/11) beyânıyla, miras paylarının âyetlerde emredildiği şekilde yerine getirilmesi lüzumu hatırlatılır. Vârislerden bir kısmını diğerine tercih edecek ve bir kısmını mahrum bırakıp zarara uğratacak tarzda vasiyetler yapılmaması tembih edilir. Çünkü mirasta asıl olan şahsî hissiyât ve tasarruflar değil, akrabalık bağı ve yakınlık derecesidir.

Bu âyetlerde birkaç kere tekrarlanan **"ölenin yaptığı vasiyet yerine getirildikten ve varsa borcu ödendikten sonra"** (Nisâ 4/11) ifadesi, mirasta öncelikle bu iki meselenin halledilmesi gerektiğini gösterir. Buna göre önce ölünün borçları ödenir, sonra vasiyeti yerine getirilir, daha sonra da kalan miras paylaştırılır. Kişinin malvarlığı üzerinde yapabileceği vasiyetin miktarı hadislerde üçte birle sınırlandırılmış, vârislere vasiyet yoluyla mal bırakmak da yasaklanmıştır.

Gelen âyetlerde Allah Teâlâ'nın beyân buyurduğu bu miras hükümlerine uymamız gerektiği kuvvetli ifadelerle belirtilir. Bunlara aykırı uygulamalardan uzak durmamız istenir:

تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ ۜ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِد۪ينَ ف۪يهَا ۜ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿١٣﴾ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا ف۪يهَا ۖ وَلَهُ عَذَابٌ مُه۪ينٌ ﴿١٤﴾

13. İşte bunlar Allah'ın belirlediği sınırlardır. Kim Allah'a ve Peygamberi'ne itaat ederse Allah onu, içinde ebedî kalmak üzere altlarından ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. İşte en büyük başarı ve kurtuluş budur.

14. Kim de Allah'a ve Peygamberi'ne isyân eder ve O'nun sınırlarını aşarsa Allah onu, içinde devamlı kalacağı bir ateşe sokar. Onun için zelîl ve perişan eden bir azap vardır.

İslâm, mirasta payları dağıtırken âdil denge esasına riâyet ettiği gibi, vârisleri tâyin ederken de yakınlık derecesi ile beraber faydayı göz önüne almış, hem dünya hem de âhiret hayatında ölüye faydası dokunan ve dokunacak olan akrabayı mirastan mahrum etmemiştir. Bu sebepledir ki gerek miras hükümleriyle, gerekse Kur'an ve sünnette ifadesini bulan her türlü hükümle ilgili olarak Allah ve Rasûlü'ne itaat edenler cennetle müjdelenirken, herhangi bir biçimde bu hükümlerin ortaya koyduğu sınırları aşanlar, cehennem ateşiyle ikaz ve tehdit edilir.

Mirasla ilgili düzenlemelerden sonra sıra, İslâm aile yapısı açısından çok büyük önem arzeden kadın-erkek ilişkilerini düzenlemeye ve bununla ilgili yapılacak ıslah çalışmalarına gelmektedir:

Âile Hayatı

وَالّٰت۪ي يَأْت۪ينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَٓائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْۚ
فَاِنْ شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتّٰى يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ
يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَب۪يلًا ﴿١٥﴾ وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَاٰذُوهُمَاۚ فَاِنْ
تَابَا وَاَصْلَحَا فَاَعْرِضُوا عَنْهُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّاباً رَح۪يماً ﴿١٦﴾

15. Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı içinizden dört şâhit getirin. Bunlar şâhitlik ederlerse, o kadınları, ölüm kendilerini alıp götürünceye veya Allah haklarında bir çıkış yolu belirleyinceye kadar evlerde tutun, dışarı bırakmayın.

16. İçinizden iki erkek fuhuş yaparsa onları cezalandırın. Eğer tevbe eder, hallerini düzeltirlerse artık onlara ceza vermekten vazgeçin. Çünkü Allah tevbeleri çokça kabul eden, çok çok merhamet edendir.

اَلْفَاحِشَةُ (fâhişe); çok çirkin, edep dışı hareket demektir. İster erkekle kadın, ister erkekle erkek, ister kadınla kadın arasında cereyan etsin tüm gayr-i meşrû cinsî münâsebetleri ifade eder. Zinâ suçunun cezasıyla alakalı âyet-i kerîmeler birlikte değerlendirildiğinde 15. âyetin kadınların kendi aralarında yaptıkları sevicilik, lezbiyenlik gibi fuhuştan; 16. âyetin de erkeklerin kendi aralarında yaptıkları livâta, homoseksüellik fuhşundan bahsettiği anlaşılır. Nitekim Nûr sûresinin 2. âyetinde kadınlarla erkekler arasında yapılan fuhuş yani zinâ suçunun hükmü açıklanmaktadır. Şu halde suçların cezalarıyla alakalı hükümlerde bir nesih söz konusu değildir. Buna göre:

• Seviciliğin cezası kadınları evlerde hapsetmektir. "Allah'ın onlara bir yol açması" ise hallerini düzeltmeleri ve erkeklerle evlenmeleridir.

• Livata suçunun cezası, bunu yapanlara söz ve fiille eziyet çektirmek, onlara maddî ve mânevî olarak acı vererek canlarını yakmak, böylece bu iğrenç fiili işlemekten vazgeçmelerini sağlamaktır. Ceza olarak ne söyleneceği, ne yapılacağı âyette açıklanmamış, ictihad ve uygulamaya bırakılmıştır.

• Bekar kadınla bekar erkeğin yaptığı zinânın cezası Nûr sûresi 2. âyette açıklandığı üzere yüzer sopa vurmaktır.

• Sünnet deliliyle evli kadın ve evli erkeğin zinâ cezası ise recimdir.

Bütün bunlar büyük günahlar olup, onların affı için yapılacak makbul tevbenin şartları hakkında buyruluyor ki:

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ
قَرِيبٍ فَاُو۬لٰٓئِكَ يَتُوبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾
وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ ۚ حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ
الْمَوْتُ قَالَ اِنّ۪ي تُبْتُ الْـٰٔنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ ۜ اُو۬لٰٓئِكَ
اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا ﴿١٨﴾

17. Allah'ın kabul edeceği tevbe, ancak câhillikleri sebebiyle günah işleyip de, o günahtan çarçabuk vazgeçenlerin tevbesidir. İşte Allah, böylelerinin tevbesini kabul buyurur. Allah her şeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

18. Yoksa hayatı boyunca günah işleyip işleyip de, nihâyet kendisine ölüm gelip çattığında: "Ben şimdi tevbe ediyorum" diyenlerin ve kâfir olarak ölenlerin tevbeleri kabul edilmeyecektir. Biz, böyleleri için can yakıcı bir azap hazırladık.

Rasûlullah (s.a.v.):

" üphesiz Allah, perde dü medikçe kulun tevbesini kabul eder ve onu affeder" buyurunca ashâb-ı kirâm:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Perde nedir?" diye sordu. Peygamber Efendimiz de:

"- Perde ki inin mü rik olarak ölmesidir" buyurdu. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 174)

Allah Teâlâ âyet-i kerîmede iman sahibi olduğu halde ömrünü günah ve fısk içinde geçirenle kâfir olarak öleni bir arada zikretmek sûretiyle, geciktirmeden bir an önce tevbe etmenin ehemmiyetini gösterir.

"Cehâlet" kelimesi sadece basit "bilgisizlik" mânası taşımaz. Cehâlet, duyuların ve şehvetin aklın gücünü örtmesi, kabaran şehvet hissiyatının tahrikiyle hareket etmek demektir. Bu kelime "ilim" değil, "hilim" kelimesinin zıddıdır. Dolayısıyla âyetteki "câhillikleri sebebiyle" ifadesi, işlenen günahın günah olduğunu bilmemek değil, gaflet haliyle nefse uymayı, yapılan işin sonucunu akla getirmemeyi, bildiği halde iradesine uyamayacak bir halde bulunmayı ifade eder. Nitekim âlim dahi olsa bir mü'min, günaha daldığı esnâda Allah'tan gafil ve câhildir.

Tevbe mü'minler üzerine farz olup makbul bir tevbenin dört şartı vardır:

• Kalben pişman olmak,

• O anda tüm günahları terk etmek,

• Tekrar günah işlememeye azmetmek,

• Tevbeyi başka bir şey değil, ancak Allah korkusu ve O'ndan duyulan hayâ sebebiyle yapmak.

Ehlullaha göre kulların Allah'a olan yakınlık dereceleri, diğer konularda olduğu gibi tevbe hususunda da sorumlulukları farklı kılar. Yakınlık ne kadar fazla ise mükellefiyet de ona göre fazlalaşır, tevbe edilmesi lâzım gelen süre de ona göre kısalır.

İslâm, erkek-kadın, genç-ihtiyar, müslim-gayri müslim tüm insanların haklarını savunan ve koruyan yüce bir dindir. Bu sebepledir ki, öncelikle câhiliye döneminde hakları yenen ve zulme uğrayan kadınların durumunu düzeltmek, genel olarak da tüm kadınlara iyi davranmayı öğütlemek üzere şöyle buyuruyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَٓاءَ كَرْهًاۜ وَلَا
تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اِلَّٓا اَنْ يَأْتٖينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍۚ
وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِۚ فَاِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا
وَيَجْعَلَ اللّٰهُ فٖيهِ خَيْرًا كَثٖيرًا ﴿١٩﴾

19. Ey iman edenler! Kadınları mirâs yoluyla zorla almanız size helâl değildir. Onlar apaçık bir hayâsızlık yapmadıkça, kendilerine verdiğiniz şeylerin bir kısmını geri almak için onları sıkıştırmayın. Eşlerinizle hoşça ve güzelce geçinin. Onlardan hoşlanmazsanız da sabredin. Olabilir ki bir şey hoşunuza gitmez de, bakarsınız Allah onda sizin için pek çok hayırlar takdir etmiştir.

Âyetin iniş sebebi hakkında İbn Abbas (r.a.) şöyle der:

"Câhiliye döneminde bir adam öldüğü vakit onun velileri, adamın hanımı üzerinde daha bir hak sahibi olurlardı. Onlardan biri istediği takdirde onunla evlenebilirdi. İsterlerse onu başkasıyla evlendirir, istemezlerse evlendirmezlerdi. Onlar, kadının akrabalarından daha çok onun üzerinde hak sahibi idiler. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Buhârî, Tefsir 4/6; Ebû Dâvûd, Nikâh 23)

Âyetteki "kadınları mirâs yoluyla zorla almak" ifadesi kadınların kendisi için söz konusudur. Âyetin bu kısmına "kadınlara zorla vâris olmanız size helâl değildir" şeklinde mâna vermek de mümkündür. Bu ifade ise onların malları için söz konusudur. İslâm'dan önce her ikisi de yapılmaktaydı. Bir adam, babası öldüğünde üvey annesine sahip olurdu. Eğer ölen kişinin başka bir eşinden oğlu yoksa, şayet kadın erken davranıp akrabalarının yanına kaçamazsa, ölenin

yakınlarından birisi kadının üzerine bir elbise atar ve ona sahip olurdu. İstediği takdirde ölenin verdiği mehir dışında herhangi bir mehir vermeksizin onunla evlenirdi. İsterse de başkasıyla evlendirir, mehrini kendisi alır, kadına o mehirden bir şey vermezdi. Bir de kadının kendisine değil, malına zorla vâris olmak vardı. Bu da iki şekilde olurdu: Ya kocası karısını sevmediği halde boşamaz, ölmesini ve malının kendisine kalmasını beklerdi. Ya da veliler velayetleri altındaki kadın ve kızları evlendirmez, böylece mallarının kendilerine kalmasını isterlerdi. İslâm geldikten sonra câhiliye döneminin bütün bu haksız âdetleri sona ermiştir. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* X, 9-10)

"Apaçık bir hayâsızlık" kaydı zinâyı veya karı kocanın ayrılmasını gerektirecek bir davranışı, hak ve sınır tanımaz bir durumu ifade eder. Kadın evlilik hukukunun sona ermesini gerektirecek böyle bir harekette bulunursa ancak, koca daha önce kendisine verdiği mehrin bir kısmını almak için kadını zorlayabilir ve böylelikle evliliği sona erdirebilir. Eğer böyle bir durum yoksa, erkeğin eşiyle iyi geçinmesi, ona karşı dinin meşrû gördüğü, aklın ve örfün hoş karşıladığı şekilde muamele etmesi gerekir.

Âyetin son kısmı, âile yapısını ayakta tutmak için çok mühim bir kâide koymaktadır: Evliliğin başında kişinin eşinin gerek fizikî güzellik gerek ahlâk bakımından bazı hoşa gitmeyen eksiklikleri olabilir. Koca ilk planda bunlara takılarak hemen eşini boşama yoluna gitmemelidir. Sabırlı, soğuk kanlı ve dikkatli davranmalıdır. Çünkü o hanımın mutlu bir aile hayatının temini için henüz keşfedilmemiş farklı güzellikleri olabilir. Bu güzelliklerin ortaya çıkmasına fırsat vermek gerekir. Zamanla onun iyi yönlerinin, eksikliklerinden daha fazla olduğunu ve onların eksikliğini kapatacak kadar baskın olduğunu anlayabilir. Rasûlullah (s.a.v.): *"Mü'min bir erkek, mü'min olan hanımından tiksinip nefret etmesin. Çünkü onun bir huyundan ho lanmayacak olsa dahi, bir ba ka huyundan ho lanabilir"* (Müslim, Radâ' 61) buyurur. Bu sebeple kocanın uzun bir süre düşünmeden, hanımının eksisini artısını tartmadan onu boşamaya karar vermesi doğru değildir. Çünkü boşanma, Allah'ın sevmediği ve başka çare kalmayınca başvurulacak bir durumdur. Evlilik ise, ortada ciddi bir sebep bulunmadığı halde sadece duyguların tesiriyle kolayca bozulabilecek bir akit değildir.

Her ne olursa olsun erkek eşini boşayıp yerine bir başkasını almak istiyorsa, evvelki eşine çuvallar dolusu mehir vermiş de olsa ondan bir şeyi alması helâl olmaz:

وَاِنْ اَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍۙ وَاٰتَيْتُمْ اِحْدٰيهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا

تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْـًٔا ۜ اَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ
وَقَدْ اَفْضٰى بَعْضُكُمْ اِلٰى بَعْضٍ وَاَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٢١﴾

20. Eğer siz bir eşi boşayıp da yerine bir başka eş almak isterseniz, boşadığınız eşe yüklerle mehir vermiş olsanız bile, ondan hiçbir şeyi geri almayın. Yoksa siz fuhuş yaptı diye eşinize iftira ederek ve apaçık bir vebâl yüklenerek mi verdiğinizi geri alacaksınız?

21. Hem onu nasıl geri alabilirsiniz ki? Zira sizler evlenip birbirinizle içli dışlı beraber oldunuz, üstelik onlar da sizden kesin bir söz aldılar.

Câhiliye döneminde, bir kusuru bulunmadığı halde eşinden ayrılmak isteyen bazı erkekler verdikleri mehri de kurtarmak isterler, bunun için kadını iftirayla tehdit ederler, kadın bu tehditten yıldığı için istemeye istemeye mehrini iade ederdi. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* X, 12) "Yoksa siz onu iftirayla ve apaçık günahla mı alacaksınız?" ibaresiyle bu eski çirkin âdete işaret edilmiş ve bunlar yasaklanmıştır.

"Yüklerle" olarak tercüme edilen اَلْقِنْطَارُ (kıntâr) kelimesi çokluktan kinayedir. Peygamberimiz (s.a.v.) mehir konusunda mutad olanın takip edilmesini, aşırı gidilmemesini tavsiye etmiş olmakla birlikte bu âyetin ifadesinden dolayı âlimler mehrin üst sınırının olmadığını kabul etmişlerdir. Hz. Ömer, mehrin üst sınırını 1280 gram gümüş olarak belirlemeye karar vermiş, mescidde minbere çıkarak bu kararını açıklamıştı. Bunu işiten Kureyşli bir kadın mescide gelip halîfeye itiraz etmiş, aralarında şu konuşma geçmiştir:

"-Ey mü'minlerin emîri! Allah'ın kitabı mı yoksa senin emrin mi uygulama önceliğine sahiptir?"

Bu soruya taaccüp eden Ömer (r.a.): "Tâbi ki Allah'ın kitabı, niçin bunu soruyorsun?" diye karşılık verdi. Kadının:

"-Sen biraz önce insanların fazla mehir ödemelerini yasakladın, halbuki Allah Teâlâ kitabında **«... Onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın»** (Nisâ 4/20) buyurmaktadır" demesi üzerine Hz. Ömer:

"- Herkes Ömer'den daha bilgili", bir başka rivayette: "Doğru düşünen ve söyleyen bir kadın, hata eden bir başkan, Allah yardımcımız olsun!" demiş; ardından tekrar minbere çıkarak mescittekilere şunları söylemiştir:

"- Sizi, kadınlara mehir verme konusunda aşırı gitmekten menetmiştim. Herkes kendi malında dilediğini yapsın, serbestsiniz." (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* X, 12)

“Kesin bir söz” olarak çevrilen مِيثَاقًا غَلِيظًا (mîsâkan galîzan) ibaresi, Allah’ın emri ve Peygamber’in sünneti üzere yapılan nikâh akdini ifade eder. Çünkü bu akit hayat boyu güzel geçinmeyi, bu olmadığı takdirde de güzellikle yolları ayırmayı gerektirmektedir. Bu akde ve ahde uymayarak, sözde durmayarak verilen bir hakkı geri almaya çalışmak ise zulümdür, günahtır.

Şimdi söz, evlenilmesi haram olan kadınlara getirilerek buyruluyor ki:

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ اٰبَٓاؤُكُمْ مِنَ النِّسَٓاءِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَۜ اِنَّهُ كَانَ
فَاحِشَةً وَمَقْتًاۜ وَسَٓاءَ سَب۪يلًا ﴿٢٢﴾

22. Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın nikâhladığı kadınlarla evlenmeyin. Şüphesiz bu, çok çirkin bir hayâsızlık, Allah’ın gazabını celbeden bir günah ve pek iğrenç bir yoldur!

Bu ve bundan sonraki iki âyet evlenilmesi haram olan kadınları saymaktadır. Yukarıda sözü edilen kadınlara vâris olunması meselesinden de anlaşıldığı üzere, câhiliye döneminde babaların eşleriyle, yani üvey analarla evlenilirdi. Âyet bu çirkin câhiliye âdetini ortadan kaldırır. Baba ve dedelerin evlendiği kadınlarla evlenmeyi kesin olarak yasaklar. Tekitli ifadelerle bunun ne kadar insanlık haysiyetine aykırı bir durum olduğunu beyân eder. Âyetin, **“ancak geçmişte olanlar müstesnâ”** (Nisâ 4/22) kısmı, bu âyetin nüzûlünden önce olanların affedildiğini müjdeler. Fakat şu an böyle bir evlilik devam ediyorsa derhal ayrılmalı, bundan sonra da kesinlikle böyle bir uygulamaya dönülmemelidir.

“Babalarınızın nikâhladığı” cümlesindeki “nikahladığı” kelimesiyle “evlilik akdi”nin mi, yoksa “cinsî münâsebet”in mi kastedildiği hususu iki şekilde anlaşılmıştır:

• Evlenme akdi,

• Hem evlenme akdi hem akit olmaksızın cinsel temas, yani zinâ. Bu ikinci görüşü kabul edenler, babaların zinâ ettiği kadının, oğlun üvey anası gibi olduğunu ve onunla evlenmenin câiz olmadığını kabul etmiş olurlar.

Evlenilmesi haram olan diğer kadınlar şunlardır:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ اُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَاَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ
وَبَنَاتُ الْاَخِ وَبَنَاتُ الْاُخْتِ وَاُمَّهَاتُكُمُ الّٰت۪ٓي اَرْضَعْنَكُمْ وَاَخَوَاتُكُمْ مِنَ
الرَّضَاعَةِ وَاُمَّهَاتُ نِسَٓائِكُمْ وَرَبَٓائِبُكُمُ الّٰت۪ي ف۪ي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَٓائِكُمُ

اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا
مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٣﴾ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ
النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ
ذٰلِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ
مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ
مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٤﴾

23. Ey mü'min erkekler! Şu kadınlarla evlenmeniz size haram kılınmıştır: Analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşlerinizin kızları, kız kardeşlerinizin kızları, sizi emziren sütanalarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin anaları, kendileriyle cinsî münâsebette bulunduğunuz eşlerinizden olup himâyenizde bulunan üvey kızlarınız. Eğer anneleriyle cinsî münâsebette bulunmadan ayrılmışsanız, üvey kızlarınızı nikâhlamanızda size bir günah yoktur. Keza öz oğullarınızın eşleriyle evlenmeniz ve iki kız kardeşi nikâhınız altında birleştirmeniz size haram kılındı. Ancak geçmişte olanlar müstesnâ; onlar affedilir. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

24. Sahip olduğunuz cariyeler müstesnâ, evli kadınları nikâhlamanız da size haram kılınmıştır. İşte bütün bunlar, Allah'ın sizin için belirlediği kesin hükümlerdir. Bu sayılanların dışındaki kadınları, iffetli yaşamak, zinâ etmemek ve mehirlerini ödemek şartıyla nikâhlamanız size helâldir. Bu şartlar altında onlardan hangisiyle bir arada bulunup beraberliklerinden yararlanmak istiyorsanız, üzerinizde bir borç olarak belirlenmiş olan mehirlerini ödeyin. Fakat mehrin miktarını belirledikten sonra onu aranızda karşılıklı rızâ ile artırıp eksiltmekte size herhangi bir günah yoktur. Şüphesiz Allah her şeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

İslâm'da evlenilmesi haram olan kadınlar şu şekilde sıralanmaktadır:

A. Nesep sebebiyle haram olan kadınlar:

1. Anneleriniz: Kendi anneleriniz, babanızın ve annenizin anneleri, ne kadar yukarıya varırsa varsın bütün nineleriniz size haram kılındı.

2. Kızlarınız: Gerek kendi kızlarınız, gerek oğlunuzun veya kızınızın kızları, kız

torunları ne kadar aşağı inerse insin, sizin zürriyetinizden gelen bütün kızlar size haramdır.

3. Kızkardeşleriniz: Ana baba bir, yahut anne bir veya baba bir bütün kızkardeşleriniz.

4. Halalarınız: Babalarınızın, dedelerinizin kızkardeşleri olan bütün halalarınız.

5. Teyzeleriniz: Annelerinizin ve ninelerinizin kızkardeşleri olan büyük küçük bütün teyzeleriniz.

6. Erkek kardeşlerinizin kızları, kız torunları, o kanaldan gelen bütün kız yeğenleriniz.

7. Kızkardeşlerinizin kızları, kız torunları, o kanaldan gelen bütün kız yeğenleriniz.

Buraya kadar sayılan kadınlar, nesep olarak haram olan kadınlardır.

B. Emzirme sebebiyle haram olan kadınlar:

1. Sizi emzirmiş olan süt anneleriniz ve nineleriniz. Süt anne yani kişiyi emziren kadın, yahut bu kadının nesep veya süt anneleri ve nineleridir. Bunların hepsi emene haramdır.

2. Süt kardeşleriniz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.): *"Neseben haram olanların hepsi süt bakımından da haramdır"* (Buhârî, Nikâh 20; Müslim, Radâ' 2) buyurmuştur. Âlimlerin çoğuna göre haram kılan emzirme ilk iki yaşla sınırlıdır. Evliliği haram kılan sütün miktarı hususunda ise fikir ayrılığı vardır. Çoğunluk iki yaşını doldurmamış çocuğun midesine inen bir yudum sütün dahi "süt hısımlığı" ilişkisi doğurduğunu kabul etmiştir. Bazıları ise bunun için asgari beş doyumluk emmenin gerekli olduğunu söylemişlerdir.

C. Nikâh sebebiyle haram olan kadınlar:

1. Eşlerinizin anneleri: Cinsî münâsebet olsun olmasın, nikâhladığınız bütün kadınların anneleri yani kayınvâlideleriniz ve onların anneleri size haramdır.

2. Kendileriyle cinsî münâsebet yaptığınız eşlerinizin çocukları olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız. Eğer nikâhladığınız halde henüz kendileriyle cinsî münâsebet yapmadıysanız, evliliğiniz son bulduğunda, onların kızlarıyla evlenmenizde bir sakınca yoktur.

3. Kendi sulbünüzden gelen öz oğullarınızın eşleri yani gelinleriniz. Bu ifade bütün torunlarınızın eşlerini de kapsar. "Sulbünüzden gelen" kaydıyla evlatlıklar bu hükümden çıkarılmıştır.

4. İki kız kardeşi bir arada nikâhlamak da size haramdır. Nikâhın sahih olabilmesi için birinin ölmüş veya boşanmış olması ve boşananın da iddetini tamamlamış olması lâzımdır.

Rasûlullah (s.a.v.): *"Kadın, halasının üzerine; hala karde inin kızı üzerine; kadın teyzesinin üzerine; teyze kızkarde inin kızı üzerine, bunlardan büyük küçüğün, küçük büyüyün üzerine nikâh edilemez"* (Ebû Dâvûd, Nikâh 12/2065) buyurarak bir kadının halası, teyzesi, erkek ve kızkardeşinin kızı ile birlikte nikâhlanamayacağı hükmünü koymuştur.

6. Başkalarının nikâhı altında bulunan bütün kadınlar da size haram kılınmıştır.

24. âyette geçen اَلْمُحْصَنَاتُ (muhsanât) ve مُحْصِن۪ينَ (muhsınîn) kelimeleri, "korumak, erişilmez kılmak, kuvvetlendirmek" mânasındaki "ihsaan" kökünden gelir. Kur'ân-ı Kerîm'de bu kelime kadınlar için kullanıldığında "evli olmak, iffetli olmak ve hür olmak" mânalarını ifade eder. Her üç durum da kadını zinâdan korumakta, yani onu bu kötü yola düşmekten engellemektedir. Kelimenin geçtiği âyetlerde bu üç mânadan hangisinin kastedildiği ise sözün gelişinden ve karinelerden anlaşılır. Burada "evli kadınlar" hakkında kullanılır. Câhiliye döneminde bazı durumlarda bir kadın birden fazla erkekle evlenebiliyordu, bu âyetle bu âdet ortadan kaldırılmış olmaktadır.

Evlenilmesi haram olanların dışındaki kadınlarla sahih bir nikâh yapıp mehirlerini vermek sûretiyle evlenmek câizdir. Yalnız bunları yaparken, işin meşrû çerçevede olmasına dikkat etmek, iffetli olmak ve zinâdan uzak durmak gerekir.

Câriyelerle evlenme konusunda ise şu hükümler getirilmektedir:

وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ
مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِا۪يمَانِكُمْ
بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍۚ فَانْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ
بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍۚ فَاِذَٓا
اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ
وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌۚ ﴿٢٥﴾ الْعَذَابِۜ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْۜ وَاَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْۜ

25. İçinizde hür mü'min kadınlarla evlenecek servet ve imkânı bulunmayanları, sahibi olduğunuz mü'min cariyelerle evlendirin. Allah sizi imanlarınızla değerlendirir ve her birinizin imanının keyfiyet ve derecesini çok iyi bilir. Hür olsun, câriye olsun hepiniz aynı kökten birer insan; mü'minler olarak da aynı dinin ve aynı toplumun mensuplarısınız. O halde câriyeleri, iffetli yaşamaları, açıkça veya gizli dostlar tutarak zinâ

etmemeleri şartıyla ve sahiplerinin de izniyle nikâhlayın. Mehirlerini de dinin ve örfün gereklerini dikkate alarak güzelce verin. Evlendikten sonra zinâ ederlerse onların cezası hür kadınların cezasının yarısıdır. Câriyelerle evlenme izni, içinizden kötü yola düşmekten korkanlar içindir. Ancak sabredip onlarla evlenmemeniz sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Eski devirlerde köle ve cariyelere insan nazarıyla bakılmadığı için, câriye nikâhlamak erkek için haysiyet kırıcı bir davranış olarak kabul ediliyordu. Âyet bu anlayışı yumuşatmak ve gerekli durumlarda cariyelerin de nikâhlanabileceği düşüncesine hazırlamak maksadıyla, bütün insanların aynı kökten geldiğine, herkesin insanlıkta birbirine eşit olduğuna, hele mü'minlerin aynı dinin ve toplumun parçası olduklarına dikkat çekmektedir. "Allah sizin imanınızın keyfiyet ve derecesini çok iyi bilir" cümlesi de, kadın ve erkeklerin, hür ve kölelerin imanlarını ve bütün bu insanların iman bakımından birbirlerine karşı üstünlüklerini en iyi bilenin Allah olduğunu ifade etmekte, böylelikle de Allah katında önemli olanın soy sop değil, iman kuvveti olduğunu ihsas ettirmektedir. Dolayısıyla mü'minler de insanları değerlendirirken bu ölçüye dikkat etmelidirler.

Câhiliye döneminde câriye sahipleri, bunları ücret karşılığı fuhuş yapmak üzere kiraya verir ve bundan para kazanırlardı. Âyette geçen اِتِّخَاذُ الْاَخْدَانِ (ittihâzü'l-ahdân) ifadesi, gizli dost tutmak mânasında olup, genellikle câriyelerin belirli birisiyle buluşup zinâ etmesi anlamına gelmekteydi. Âyet bu çirkin ve insanlık dışı âdeti yasaklamış, cariyelerle evliliğin namus ve hukuk temeli üzerine oturmasını istemiştir.

Evlenip iffetleri koruma altına alındıktan sonra zinâ eden cariyelere hür kadınların cezasının yarısı, yani yüz sopanın yarısı olan elli sopa cezası uygulanacaktır. Âlimlerin çoğunluğuna göre âyetteki "muhsanât" kelimesi evli kadınları değil, bekâr hür kadınları ifade etmektedir. Zira evli hür kadınların zinâ cezası sünnetle sabit olan recimdir ve bu ceza bölünebilir nitelikte değildir.

Unutmayın ki:

وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٢٦﴾ يُرٖيدُ اللّٰهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ ط

26. Allah, haramları ve helâleri size apaçık bildirerek yolunuzu aydınlatmak, sizi daha önce yaşamış sâlih insanların gerçek kurtuluş yollarına iletmek ve sizi yanlış yollara gitmekten koruyup affına ve rahmetine yöneltmek istiyor. Allah her şeyi hakkıyla bilen, her hükmü ve

işi hikmetli ve sağlam olandır.

Cenâb-ı Hak bir başka âyette Nûh'a verilen, İbrâhim, Mûsâ ve İsa'ya tavsiye edilen şeylerin Rasûlullah'a da bildirilip din kılındığını beyân buyurmaktadır. (bk. Şûrâ 42/13) İşte Nisâ sûresinde açıklanmış olan bu uygulamalar da yüzyıllar boyu tecrübe edilmiş, insanları fazilete ve saâdete sevketmiş yollardır. Yüce Allah öncelikle câhiliye devrinden yeni çıkmış, eski peygamberleri ve tevhidin cihanşumûl tarihini bilmeyen Araplara ve onlar vasıtasıyla tüm insanlığa bilmedikleri bu hükümleri öğretmeyi, böylelikle onların affa mazhar, dünyada ve âhirette mesud olmalarını dilemektedir. Çünkü:

تَم۪يلُوا مَيْلًا عَظ۪يمًا ﴿٢٧﴾ وَاللّٰهُ يُر۪يدُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُر۪يدُ الَّذ۪ينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ اَنْ

27. Allah haramları ve helâlleri açıklayarak sizi günahlardan, yanlış yollara gitmekten koruyup affına ve rahmetine yöneltmek diliyor. Ancak şehvetlerine uyanlar, sizin büsbütün yoldan çıkıp uçurumlara yuvarlanmanızı istemektedirler.

Yüce Allah bu âyette, 26. âyette de geçen "**Allah haramları ve helâlleri açıklayarak sizi günahlardan, yanlış yollara gitmekten koruyup affına ve rahmetine yöneltmek diliyor**" ifadesini tekrar kullanmak sûretiyle her türlü günahı ve yanlış yolları terk ederek iyilik ve güzellik yoluna sülûk etmenin önemine vurgu yapmakta, böyle yaptıkları takdirde kulların tevbelerinin kabule şâyan hâle geldiğini haber vermekte, bir anlamda bütün insanlara samimi olarak tevbe etme çağrısında bulunmaktadır. Çünkü Cenâb-ı Hak mü'minlerin dâimâ iyilik, doğruluk ve istikâmet üzere bulunmalarını, yaptıkları tevbelerde sâbit kadem olmalarını ve böylece onları bağışlamayı murad etmektedir.

Nefsânî arzuları peşinde koşanlar, özellikle kadın-erkek ilişkilerinde sınır tanımayıp yalnız şehvetlerine uymanın derdinde olanlar ise herkesi kendilerine benzetmeyi arzu ederler. Başkalarının da kendileri gibi hak yolundan sapmalarını, helâl-haram tanımayarak yalnız dünyevî zevkler peşinde koşup insanlık vazîfelerini unutmalarını, behimî ve anlamsız bir hayat peşinde koşmalarını isterler. İnsanoğlu dünyadaki kulluk imtihanı boyunca iki etki arasında bir mücadele vermektedir. Cenâb-ı Hak bu âyetle kullarının şehvete değil hikmete, fazilete, ilâhî emirlere uymalarını istemektedir.

İşte insanın, nefsinin olumsuz arzularına karşı bu iradeyi göstermesi gerekir. Fakat bu oldukça zordur. Bu yüzden:

يُر۪يدُ اللّٰهُ اَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ ۚ وَخُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَع۪يفًا ﴿٢٨﴾

28. Allah sizin yükünüzü hafifletip dinî hayatı yaşanılır kılmak istiyor.

Çünkü insan yaratılış itibariyle zayıf ve zaafları olan bir varlıktır.

Geçen âyetlerde insandaki şehevî arzunun meşrû yoldan tatmini için gerekli hükümleri beyân eden Kur'ân-ı Kerîm, bu âyette insanın söz konusu zaafına işaret etmek sûretiyle zinâya ve gayri meşrû yollara sapmaktan nehyettiği gibi, meşrû nikâh yollarını kolaylaştırmak gerektiğine de işaret etmiş olmaktadır. Esasen İslâm dinî bir bütün olarak, tarih boyunca insanoğluna yüklenmiş olan ağır sorumlulukları kaldırıp onun yükünü hafifletmeyi hedeflemiştir. Rasûl-i Ekrem Efendimiz:*"Ben kolay ve müsâmahakâr hanîf dîni ile gönderildim"* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 266) buyurmak sûretiyle buna işaret etmiştir. Bu bakımdan İslâm âlimleri ve fakîhleri, hem dinin mâhiyetini hem de insanların maslahatını çok iyi bilerek tatbiki mümkün olabilecek bir yol tutmalıdırlar. Dinden taviz vermemeli, bilakis dinî doğru bir şekilde anlayıp anlatmalıdırlar.

İnsanın bir başka zaafı da aşırı mal tutkusudur. Bununla alakalı olarak da şöyle buyruluyor:

Mallarınızı Haksız Yollarla Yemeyin

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ
تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ
رَحٖيمًا ﴿٢٩﴾ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلٖيهِ نَارًا
وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرًا ﴿٣٠﴾

29. Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda hırsızlık, rüşvet, faiz ve kumar gibi meşrû olmayan yollarla yemeyin. Karşılıklı rızâya dayanan bir ticaret yapmanız ise elbette meşrûdur. Kendi nefislerinizi de öldürmeyin. Doğrusu Allah size karşı çok merhametlidir.

30. Kim haddi aşarak ve haksızlığa saparak yasaklanan bu fiilleri işlerse, şunu bilsin ki, biz onu pek yakında o müthiş cehennem ateşine sokacağız. Bu ise Allah için çok kolaydır.

"Meşrû olmayan yollarla yemek"ten maksat, hukuk ve ahlâk dairesinin doğru kabul etmediği yollardan elde edilen haksız kazançtır. Bu gibi yollar arasında hırsızlık, gasp, kumar, faiz ve tefecilik, rüşvet sayılabilir. Âyet-i kerîmede rızık yollarının en genişi olması bakımından ticaret tavsiye edilmekte, ancak ticaretin de karşılıklı rızâya dayalı olması şart koşulmaktadır. Ticarette satın alınan malın üzerine konulan kârın müşahhas bir karşılığı olmaması sebebiyle, ilk nazarda haksız kazanç türlerini andırıyor gibi gözüktüğü için âyette ticaret bunlardan istisna edilmiştir. Ticaret yapan kişi zahmetlere katlanarak, emek çekerek, vakit ayırarak yürüttüğü bu faaliyetinde kamuya yararlı bir hizmet görmekte, insanların ihtiyacı olan malları temin etmektedir. Ticaretin bilhassa istisna edilerek zikredilmesinde, ticaretin hukuken meşrû olmasından başka, ekonomik mülahazaların da sözkonusu olduğu söylenebilir. Zira ticarette sermayenin nemalandırılması esas olduğu için, hazırdan yeme anlayışının en büyük devası ticaret olduğu gibi, karşılıklı rızâya dayanan bir ticaret anlayışının hem ferdî, hem millî ekonomiye büyük katkılar sağlayacağında şüphe yoktur.

Bu âyetin inişinden sonra sahabîler başkasına ait mallardan yemek hususunda o kadar titiz davranmaya başlamışlardı ki, bir başkasının yemeğini yemeye bile çekinir hâle gelmişlerdi. Ancak Nûr sûresindeki: **"Eş ve çocuklarınızın evlerinde yemek yemenizde bir sakınca yoktur..."** (Nûr 24/61) âyeti onları rahatlatmıştı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* V, 43-44)

"Kendi nefislerinizi öldürmeyin" emri, genellikle birbirinizi öldürmeyin

şeklinde anlaşılmıştır. Bu emir, malların haksız yoldan yenilmemesi gerektiği buyruğundan hemen sonra gelmesi bakımından dikkat çekicidir. Ekonomik haksızlık, neticede sosyal problemlere, cinâî suçlara, asayişsizliklere sebebiyet verecektir. Bu sebeple âyette "mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin, meşrû çizgiler içerisinde ticaret yapın, aksi takdirde çıkacak toplumsal anarşi neticesinde birbirinizi itlaf edersiniz" denilmiş olmaktadır.

Her kim kendi canına veya hukukî sebeplerle idam yahut meşrû müdafaa gibi geçerli bir sebep olmaksızın bir insanın canına haksız bir yolla kıyarsa, onun gidip varacağı yer ateştir. Böylelerini ateşle cezalandırmak Allah için çok kolaydır.

Rasûlullah (s.a.v.) buyurur:

"Kim kendini dağdan atıp öldürürse o cehennem ateşinde sürekli olarak yuvarlanır durur. Kim zehir içip kendisini öldürürse cehennem ateşi içinde elindeki zehiri sürekli içer durur. Kim kendisini bir demir parçasıyla öldürürse cehennem ateşi içinde sürekli olarak o demir parçasını karnına sokar." (Buhârî, Cenâiz 83; Müslim, İman 175)

Allah Teâlâ'nın kahır ve cezasını anlatan bu bilgilerden sonra mü'minlere bir rahmet esintisi olarak şu müjde geliyor:

إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

31. Siz eğer yasaklanan büyük günahlardan sakınırsanız, biz sizin küçük günahlarınızı örteriz. Ve sizi, saygı ve ikram göreceğiniz şerefli bir mevkiye çıkarır ve neticede pek hoş, çok değerli ve ikramı bol bir yere yerleştiririz.

Mü'minlere en çok ümit veren âyetlerden birisi budur. Cenâb-ı Allah, büyük günahlardan kaçınmak şartıyla mü'minlerin küçük günahlarını affedebileceğini beyân buyuruyor. Hadislerde bildirilen büyük günahlar arasında Allah'a şirk koşmak, haksız yere adam öldürmek, iffetli birine zinâ iftirası atmak, zinâ etmek, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak, faiz yemek, yalan şâhitlikte bulunmak, hırsızlık yapmak, içki içmek... gibi günahlar bulunmaktadır. (bk. Buhârî, Edeb 6; Eyman 16; Müslim, İman 143-145) Bununla birlikte unutulmamalıdır ki, önemsenmeden işlenen küçük günahlar da âdet haline gelir ve sürekli işlenirse büyük günah gibi olur ve mü'minin kalbini karartır. Ayrıca kâmil mü'minlere yakışan, kendilerini Allah'tan uzaklaştıran her türlü hareketi ve düşünceyi büyük günah bilip ondan uzak durmaktır.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur: *"Büyük günahlardan uzak durulursa bir namaz öteki namaza kadar, bir cuma öteki cumaya kadar bir ramazan öteki ramazana kadar olan küçük günahlara kefâret olur."* (Müslim, Tahâret 14-16; Tirmizî, Salât 160)

Yüce Allah, kullarını günahlardan sakındırıp hallerini ıslaha yönlendirdikten sonra şimdi de erkek ve kadınlara ait olan hakları ve eşler arası münasebetleri düzenleyen hükümleri beyân etmek üzere şöyle buyuruyor:

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهٖ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصٖيبٌ
مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَٓاءِ نَصٖيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ وَسْـَٔلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهٖ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمًا ﴿٣٢﴾

32. Allah’ın bir kısmınıza diğerlerinden daha fazla verdiği, dolayısıyla başkalarında bulunup sizde olmayan şeylere göz dikip imrenmeyin. Erkeklere çalışıp kazandıklarından bir pay olduğu gibi, kadınlara da çalışıp kazandıklarından bir pay vardır. O halde çalışın da, daha hayırlı şeyleri Allah’ın lutfundan isteyin. Şüphe yok ki Allah her şeyi bilir.

Mü’minlerin annelerinden Ümmü Seleme (r.a.) bir gün Rasûlullah’a: “Ey Allah’ın elçisi! Erkekler savaşıyor, biz savaşamıyoruz. Biz mirasta onların aldığının yarısını alıyoruz” diyerek açıklama istemişti. Ayrıca kadınların hicretlerinin Kur’an’da zikredilmemesi, bir erkek şâhide karşılık iki kadın şâhidin gerekli olması gibi hususlar hatırlatılarak, her türlü amelin karşılığında kadınların erkeklerden geri olup olmadığı sorulmuştu. (Tirmizî, Tefsir 4/8-9) Bu gibi sorulara cevaben nâzil olan âyet-i kerîmelerden biri de budur.

Cenâb-ı Allah, kadın ve erkeklere farklı özellikler ve faziletler bahşetmiştir. Dolayısıyla bu hususlarda iki tarafın da takdire râzı olup hayır yolunda yürümeleri gerekir. Kadına ve erkeğe yaraşan, diğerlerinin nasibini temenni etmek, boş kuruntu ve hayaller peşinde koşmak değil, Allah’ın kendilerine bahşettiği kabiliyet ve istidada uygun olarak çalışmaktır. Bununla birlikte meşrû olan bir şeyi, başkasının elindekine göz dikmeksizin Allah’ın lutfundan istemekte bir sakınca yoktur. Kul Allah’ın takdirine rızâ gösterdiği, gerçekleşmesi mümkün olmayan boş temennilerde bulunmadığı, başkalarının sahip olduğu nimetlerin hasetle yok olmasını istemediği sürece, maddî ve mânevî her türlü nimeti Allah’ın fazlından talep ve niyaz etmesi câizdir.

İslâm’ın cihanşümul bir din oluşunu belgeleyen bâriz özelliklerinden biri de her hak sahibine hakkının verilmesi konusunda gösterdiği emsalsiz dikkattir:

وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ وَالَّذٖينَ عَقَدَتْ
اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوهُمْ نَصٖيبَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهٖيدًا ﴿٣٣﴾

33. Ana baba ile yakın akrabanın ölümden sonra bırakacakları her terike

için vârisler belirledik. Yemin ederek kendileriyle sözleşme yaptığınız kimselerin paylarını da verin. Muhakkak Allah her şeye hakkıyla şâhittir.

اَلْمَوَالِى (mevâlî), "mevlâ" kelimesinin çoğuludur. Ölen akrabalarının bıraktıkları terikeden pay alan "mirasçılar" demektir. Dolayısıyla "mevâlî" kelimesi, farz ve asabe sahipleri ile diğer mirasçıların hepsini şümûlüne alır. Allah Teâlâ, ölen ana baba, akrabaların bıraktıkları terikeye kimlerin ne şekilde vâris olacağını beyân buyurmuştur. Her hak sahibine hakkı ne ise o verilecektir. (bk. Nisâ 4/11-14, 176)

"Yemin ederek sözleşme yaptığınız kimseler"den (Nisâ 4/33) maksat kendileriyle dostluk ve kardeşlik sözleşmesi yapılmış olanlardır. Hanefi mezhebine göre, herhangi bir kişi müslüman olur, vârisi de bulunmazsa, o bir dindaşına: "Tazminat ödemem gerekirse senin benim akilemden alman, ölümümden sonra da senin bana vâris olman üzere kardeşlik sözleşmesi yapalım" diye anlaşma yaparsa, bu akit geçerlidir. Bunlar da sıra kendilerine geldiği zaman mirastan pay alırlar.

عَاقَدَتْ (âkadet) kırâatine göre âyetin bu kısmına **"yeminlerinizle karşılıklı anlaşma akdi yaptığınız kimseler"** mânası da verilir. Buna göre "nikah akdi" ile koca veya karının yahut "koruma akdi" ile köle ile efendisinin terikelerinden miras alacak mirasçıları da Allah Teâlâ belirlemiştir. Bunlara da payları ne ise verilecektir. Nitekim Nisâ sûresi 12. âyette karı ile kocanın birbirlerine ne şekilde vâris olacakları açıklanmıştır.

İslâm'ın tanzim ettiği aile içinde kadının erkek, erkeğin de kadın üzerindeki haklara ve bu vesileyle erkeğin kadın üzerindeki üstünlüğüne temas edilerek şöyle buyruluyor:

اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاۤءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ وَبِمَاۤ اَنْفَقُوا
مِنْ اَمْوَالِهِمْ ۜ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ ۜ وَالّٰت۪ي
تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ ۚ فَاِنْ
اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَب۪يلًا ۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَب۪يرًا ﴿٣٤﴾

34. Erkekler kadınlar üzerinde yönetici ve koruyucudurlar. Bunun sebebi, Allah'ın insanların bir kısmını diğerlerinden üstün yaratması ve bir de erkeklerin, kendi mallarından mehir ve evin geçimi gibi harcama yükümlülüklerinin olmasıdır. Şu halde sâliha kadınlar itaatkârdırlar. Allah'ın, onların kocaları üzerindeki haklarını korumasına karşılık,

hanımlar da kocalarının bulunmadığı zamanlarda ve kimsenin görmeyeceği yerlerde namuslarını, onların mallarını ve çocuklarını korurlar. Dikbaşlılık ve serkeşliklerinden yıldığınız kadınlara gelince; öncelikle bunlara nasihat edin, vazgeçmezlerse yataklarında yalnız bırakın, bu da sonuç vermezse onları dövün. Size itaat ederlerse artık onlara haksızlık etmek için herhangi bir bahane aramayın. Çünkü Allah çok yücedir, çok büyüktür.

"Koruyucu ve yönetici" olarak çevrilen kelime, اَلْقَوَّامُ (kavvâm)dır. Kavvâm; bir işe bakan ve onu gereği gibi yapıp sonuçlandırmaya önem veren mânasını taşır. Buna göre erkekler kadınların genel anlamda hâkimi olmakla birlikte, bu hâkimiyet mutlak ve keyfî değil, *"Bir kavmin efendisi, ona hizmet edendir"* (Deylemî, *Firdevs,* II, 324) hadisindeki mânaya uygun olarak, hizmet etme anlamını da içinde barındıran bir hâkimiyettir. Böylelikle, Kur'an'ın belirlediği aile ve toplum içindeki iş bölümünde, kadınla erkek arasında mutlak bir eşitlikten bahsetmek doğru değildir. Ancak her iki cinsin fıtratlarına uygun düşecek bir işbölümünden ve dayanışmadan söz etmek mümkündür.

Âyette kocaların eşleri üzerindeki değil de, genel olarak erkeklerin kadınlar üzerindeki koruyuculuk ve yöneticiliğinden bahsedilir. Erkeklerin bu özelliği de, biri fıtrî, diğeri ise kesbî ve içtimâî nitelikte olan şu iki sebebe bağlanır:

Birincisi; Allah insanların bir kısmını diğerlerinden daha üstün özelliklerle yaratmıştır. Burada genel olarak erkeklerin kadınlara nispetle fıtraten bir üstünlüğe sahip oldukları anlaşılır. Ancak söz konusu edilen ve erkeğin yaratılıştan sahip olduğu üstünlük her bakımdan değil, "kavvâm"lık vazîfesinin gerekleri olan bazı hususiyetlerdir. Fizikî güç, aklî olgunluk, idarî kabiliyet gibi özellikler bunlar arasında sayılabilir. Bununla birlikte, âyet-i kerîme, bu üstünlüğü mutlak mânada erkeklere hasretmemiş, bazı insanları diğer bazılarına üstün kıldığını ifade eden bir üslupla nâzil olmuştur. Buradaki söz gelişinden, erkeklerde bulunup kadınlarda olmayan bazı hususiyetler öncelikle anlaşılması lâzımdır.

Şunu da belirtmek gerekir ki, her erkeğin her kadından bu noktada üstün olduğunu söylemek doğru değildir. Fert fert karşılaştırmak yerine, cins olarak genel mânada erkeğin kadından yöneticilik bakımından üstün olduğu söylenebilir. Ancak bazı kadınların bazı erkeklerden bu hususta daha ileri olduğu da müşâhede edilen bir durumdur. Ayrıca kadın cinsi de erkek cinsinde bulunmayan bazı fıtrî özelliklerle mücehhez kılınmıştır. Bu sebeple her iki cinsin birbirine çeşitli yönlerden muhtaç ve bağımlı olduğu unutulmamalıdır. Yine bu ifade tarzından, erkeğin "kavvâm" olabilmesi için sözü edilen

üstünlüklere sahip olması gerektiği anlaşılır.

İkincisi; erkekler mallarından harcama yapmaktadırlar. Yani aile geçimini ve diğer mâlî yükümlülükleri üstlenen cins erkektir. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren genellikle ailenin geçimini sağlayan taraf erkek olmuştur. Nitekim mirasta kadının erkeğe göre yarım hisse alması da bu noktayla alakalıdır. Günümüzde kadınlar iktisâdî hayata önemli ölçüde dâhil olmakla beraber, büyük çoğunluk itibariyle aynı durum devam etmektedir.

Ailenin teşekkülünü sağlayan temel esaslar olan karı-koca, aile hayatını Allah'ın rızâsına uygun bir şekilde yürütebilmek için bazı dinî, hukukî, ahlâkî kâidelere uymak mecburiyetindedirler. Bu kâidelere uyulduğu müddetçe ciddi bir problem çıkmayacaktır. Ancak taraflar bu kâidelere uymazsa çeşitli yaptırımlar devreye girecektir. Bu sebepledir ki, bu âyet-i kerîmede kadının, 128. âyette ise kocanın hukuku çiğnemesi söz konusu edilerek, problemin çözümü için bazı tedbirler konulmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm'e göre kadınlar, aile hukukuna riayet edip etmemelerine göre iki sıfatla vasıflanır: "Sâliha" ve "nâşize". Sâliha kadınlar itaatkârdır. Onların mümeyyiz vasıfları hem Allah'a hem de eşlerine itaatkâr olmalarıdır. Bunlar ilâhî kanunlara uygun davranır, ailenin namus ve şerefine leke sürmezler. Rasûlullah (s.a.v.), böyle sâliha ve dindar kadınları överek şöyle buyurmuştur:

"Kadınların en hayırlısı, yüzüne baktığında seni mutlu eden, bir ey yapmasını istediğinde itaat eden, yanında bulunmadığın sırada gerek nefsi ve gerekse malın açısından seni korumaya çalı an kadındır." (Ebû Dâvûd, Zekât 32; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 251, 432)

"Dünya geçici bir faydalanmadan ibarettir. Onun fayda sağlayan en hayırlı varlığı dindar kadındır." (Müslim, Radâ' 64)

"Bir kadın be   vakit namazını kılar, orucunu tutar, namusunu korur ve kocasına itaat ederse; ona «Cennete istediğin kapıdan gir» denilir." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 191)

Bir kadın, şayet "kavvâm"lık vazîfesini lâyıkıyla yerine getiren bir kocaya karşı itaatsizlik, bahsedilen kâidelere karşı çıkma ve başkaldırma alâmetleri gösterirse, âyet-i kerîme kocanın alması gereken bazı tedbirleri bildirir. Bu tedbirler sırasıyla şöyledir:

• Nasihat etmek,

• Yatakta yalnız bırakmak,

• Yüze vurmamak ve yara bere bırakacak tarzda olmamak şartıyla hafifçe dövmek.

Dövmekle alakalı unutulmaması gereken şu üç noktaya dikkat etmek gerekir.

Birinci olarak, erkek ailevî vazîfelerini yerine getirmiş ve kavvâmlık çerçevesine giren mesuliyetlerini îfâ etmiş olmalıdır. İkinci olarak, burada dövülmesi söz konusu edilen kişi, ailenin şeref ve haysiyetine aykırı hareket eden, itaatsizliği ve başkaldırması söz konusu olan ve diğer tedbirler kâr etmeyen bir kadındır. Dövme işi, boşanmaya gidilen bir yolda, ailenin bozulmaya yüz tutan bir yönünün ıslahı için son çarelerden biri olarak zikredilmektedir. Üçüncü olarak da, hiçbir âlim ve müfessir kadının feci bir surette dövülebileceğine cevaz vermemiş, bilakis dövmenin hafif, iz bırakmayacak, zarar vermeyecek, yüze gelmeyecek şekilde olması gerektiği ısrarla belirtilmiştir. Bütün bunlardan sonra, ibaresi apaçık olan bir hususu farklı amaçlarla, farklı zihniyetlerle tevil yoluna gitmek câiz değildir.

Şunu da göz ardı etmemek lâzımdır ki, âyet-i celilede son çare olarak sunulan dövme fiili, hiçbir zaman istenen bir durum olmamakla ve bütün kadınlara şamil bulunmamakla beraber toplum kapsamlı olarak incelendiğinde bazı kadınların hafif de olsa şiddet kullanmaktan başka bir dilden anlamayacakları gerçeğidir. Kadınla ilgili konulara kadın duygusallığı içinde yaklaşan bazı dar görüşlü kimseler sanki Allah kelamında bir yanlış varmış gibi bir gayret içine girip anlamı gayet açık ve net bulunan bir kelimeyi, bir tabiri, bir gerçeği tersine çevirip gerçek dışı bir yoruma zorlamaktadırlar. Kocasına dâimî itaatsizlik halinde olan, ailenin itibarını hiçe sayarak davranan, sözden anlamayan, yerine göre kocasına şiddet kullanmayı düşünen bir kadını te'dib edip yuvayı yıkılmaktan kurtarmaya çalışmak ve bu formülü başka hiç çare kalmamışsa son çare olarak uygulamakta bir mahzur yoktur. Şimdilerde karısı tarafından şiddete maruz kalan erkeklerin sayısı artmasına rağmen birçok kimse görmezlikten gelirken, böyle bir konuda feminist yaklaşımların kendilerini nerelere götüreceğini hesaplamayan basîretsiz kişiler düşünmeden ve toplumu tanımadan konuşmaya devam etmektedirler.

Bu açıklananların yanında, dinimizin hukukî kâidelerden başka ahlâkî tavsiyeleri olduğu da unutulmamalıdır. Bazı durumlarda uygulanabilecek ihtimaller, fetva ve takvâ yolları olarak iki şekilde mülahaza olunabilir. Bu bakımdan, âyet-i kerîmede gerekli durumlarda ve şartlarına uygun biçimde dövme izni yer almakla birlikte, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) erkeklerin eşlerini dövmelerini menetmiş (Buhârî, Nikâh 93), kendisi de hayatı boyunca hiç kimseye elini kaldırmamıştır. Rasûlullah (s.a.v.), hanımlarıyla zaman zaman sıkıntılı günler yaşamış, aralarındaki kıskançlık neticesi mübârek gönlünü huzursuz eden durumlarla karşılaşmış, hatta dünyalık isteklerinden bunaldığı için bir ay boyunca bütün eşlerinden ayrılıp tek başına inzivaya çekildiği bir

dönem dahi olmuş, buna rağmen asla hiçbir hanımına değil el kaldırmak, kırıcı bir söz dahi söylememiştir. Böyle bir Peygamber'in ümmeti olan müslümanlara da kadınlara karşı onunki gibi bir inceliğe sahip olmaya çalışmak yaraşır.

Gönül ehli bir âlim şöyle der: "Kadının bir eziyetine katlanmak, aslında yirmi eziyetinden kurtulmak demektir. Bir eziyete katlanınca çocuğunuzu tokattan, tencerenizi kırılmaktan, buzağınızı dayaktan, kedinizi itilip kakılmaktan, elbisenizi yanmaktan, misafirlerinizi de bırakılıp gitmekten kurtarmış olursunuz."

Rasûlullah (s.a.v.), erkekleri hanımların eziyetlerine karşı daha müsamahakâr olmaya teşvik için şöyle buyurur:

"Dünyada hiçbir kadın e ine eziyet etmez ki hûrilerden olan e i ona   öyle çıkı masın: «Allah canını alsın. Ona eziyet etme. O senin yanında misâfirdir. Yakında seni bırakıp bize gelecek!»" (Tirmizî, Radâ' 19)

Bütün bu tedbirler faydalı olduğu ve serkeşlik yapıp başkaldıran kadın bu davranışından vazgeçtiği takdirde, artık ona haksızlık yapmak için kocanın herhangi bir bahane araması, sözlü veya fiilî olarak eza etmesi zulümdür, câiz değildir. Aksi takdirde karşısında çok yüce olan Allah'ı bulur ki, Allah'ın zulmeden erkeğe karşı olan kudreti, erkeğin kadına karşı olan kuvvetinden çok daha büyüktür.

Bütün bu aile içi önlemler fayda vermez ve aile dağılma noktasına gelirse Yüce Allah son çare olarak şöyle bir çözüm yoluna gidilmesini tavsiye buyuruyor:

وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِه۪ وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَاۚ اِنْ
يُر۪يدَٓا اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَل۪يمًا خَب۪يرًا ﴿٣٥﴾

35. Şâyet karı-kocanın aralarının iyice açılmasından ve artık yuvanın dağılmasından endişe ederseniz, erkeğin ve kadının ailesinden birer hakem belirleyin. İki taraf da iyi niyetle işi düzeltmek isterse, Allah karı-kocanın arasındaki dargınlığı giderip barışmalarını sağlayacaktır. Şüphesiz Allah her şeyi bilir, kullarının her hâlinden haberdardır.

Eğer karı koca arasındaki anlaşmazlık ve geçimsizlik, ayrılık derecesine varacak olursa, bu kez anlaşmazlık iki tarafın ailesinden birer hakeme havale edilir. Hakem olacak kişi akıllı, hükmüne râzı olunacak derecede olgun ve ıslah edebilecek yeterlilikte bir kişi olmalıdır. Kadının ve kocanın ailesinden birer hakem seçilmesinin şüphesiz pek çok sebep ve hikmeti vardır:

• Karı-koca arasındaki anlaşmazlıkları en iyi akrabaları bilir.

• Aralarını birleştirmeyi en çok onlar ister.

• Taraflar şahsî meselelerini kendilerine rahatlıkla anlatabilir.
• İki tarafın da, onların vereceği hükme râzı olması kuvvetle muhtemeldir.

Hakem tayin edecek merci, devletin ilgili makâmı olmakla birlikte, bu durum karı-kocanın bizzat hakem tayin etmelerine mani değildir. Bir hakemin koca, diğerinin de kadın tarafından olmasının bağlayıcı olup olmadığı hususu tartışmalı olduğu gibi, hakemin salahiyeti de tartışmalıdır. Kimi âlim ve müçtehidler hakemin hükmünün hâkiminki gibi olacağını, yani bundan sonra evlilik bağının devam edip etmemesine hakemin re'sen karar verebileceğini söylerken, aralarında Ebû Hanîfe'nin de bulunduğu daha az sayıdaki âlime göre, hakemin salahiyeti vekilinki gibidir. Yani tarafların rızâsı hilafına bir karar veremezler. Buna göre hakemlerin vazîfesi tarafların arasını düzeltmek, kusurlu olan tarafı yola getirmek için uygulanacak yöntem ve müeyyideyi belirlemek gibi hususlardan ibarettir.

Asıl mesele aileyi çözülmekten kurtarmak, arayı ayırmak değil uzlaştırmaktır. Nitekim âyette de "arayı bulmak"an bahsedilmiş, "ayırmak"tan bahsedilmemiş, hakemlerin salahiyeti mevzuu da bu yüzden ictihad konusu olmuştur. Dolayısıyla Allah'ın rızâsı ayrılmakta değil, birleşmektedir. Seçilen iki hakem gerçekten, iyi niyetle, Allah'ın rızâsını umarak eşlerin arasını düzeltmek isterse, Allah onları buna muvaffak kılar. Gayretlerini bereketli kılar, eşler arasına ülfet ve muhabbet verir. O her şeyi bilir, her şeyden hakkıyla haberdardır, onları buna nasıl muvaffak kılacağını da yine en iyi kendisi bilir.

İster karı-koca, ister diğer bütün insanlar arasında olsun barış ve huzuru teminin yegâne yolu, yakından uzağa ulaşabildiğimiz herkese iyilik yapmaktır. Bununla alakalı şöyle buyruluyor:

Allah'a Kulluk ve Bütün Mahlukâta İyilik

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِه۪ شَيْـٔاً وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَاناً وَبِذِي الْقُرْبٰى
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ
بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّب۪يلِۙ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالاً فَخُوراًۙ ﴿٣٦﴾

36. Allah'a kulluk edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babanıza iyilikte bulunun. Akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolda kalmışlara, elinizin altında bulunan köle, câriye, hizmetçi ve işçilere iyilik yapın. Çünkü Allah, kendini beğenen ve çokça övünüp duran kimseleri kesinlikle sevmez.

Bu ve müteakip âyetlerde, sûrenin ana konuları arasında bulunan toplum düzeni ve insanlar arasındaki beşerî münâsebetler ele alınır. İslâm toplum düzeninin esası Allah'ın birliğine iman etmek, O'na kulluk etmek ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamak olduğu için, öncelikle bu hususa dikkat çekilir. Bir Allah'a inanan ve O'na kulluk eden fertlerden müteşekkil bir toplumun birbirleriyle olan ilişkileri hep iyilik ve ihsân üzerine kurulmalıdır. Buna göre ana baba başta olmak üzere âyette sayılan gruplara iyi davranmak, onlarla iyi geçinmek İslâm hukuk ve ahlâkının temel unsurları arasında yer alır.

İyilik yapılacak, iyi davranılacak insanların başında ana baba gelir. Ana babadan sonra yakınlık derecesine göre akrabalara da iyilik edilmeli, "ihsân" kelimesinin bütün şümulüyle, mümkün olan her türlü hayır ve iyilik yapılmalıdır. Sûrenin başından itibaren zâten yetim hakları üzerinde ehemmiyetle durulmakta olup bu âyette tekrar onlara iyi davranılması hususu zikredilmiştir. Yoksullara iyilik yapmak ise dinimizin her zaman ısrarla vurguladığı bir ictimâî yardım anlayışının esaslarından birisidir. Aynı şekilde komşu hakları da dinimizde çok önem verilen hususlardan biridir. Rasûlullah (s.a.v.) birçok hadislerinde komşu haklarına dikkat çekmiş, komşuluğun önemini göstermiştir:

"Cebrâil, kom u hakları üzerinde o kadar önemle durdu ki, neredeyse kom uyu kom uya mirasçı yapacak zannettim." (Buharî, Edeb 28; Müslim, Birr 140-141)

"Allah'a ve âhiret gününe inanan kimse kom usunu rahatsız etmesin." (Buhârî, Edeb 31; Müslim, İman 74, 75)

"Allah'a ve âhiret gününe inanan kimse kom usuna iyilik etsin." (Müslim, İman 77)

Âyette uzak ve yakın komşudan bahsedilir. Yakın komşu, evleri en yakında olan komşular, uzak komşu ise nispeten daha uzakta olan komşulardır. Yakın ve uzak kavramları, akrabalık bağının bulunup bulunmaması veya müslüman olup olmama ölçülerine göre de değerlendirilebilir. İslâm'a göre gayri müslim komşuların da komşuluk hakkı vardır.

Yolda kalmış olanlara yardım da önemli bir husustur. "Elinizin altında bulunanlar" Kur'an'ın nâzil olduğu dönemde köleler için kullanılan bir ifade olup günümüzde kölelik kaldırılmış, ancak iktisâdî ve içtimâî olarak çok daha yaygın bir kölelik çeşidi yeryüzüne yayılmıştır. Zamanımızda insanlık haysiyetine yakışmayacak şartlar altında çalışmak zorunda olan milyonlarca işçi, işverenlerin ellerinin altında sayılır. Onların haklarına riayet etmek ve gerekli her türlü insânî yardımda bulunmak, kendilerine düşen bir İslâmî ve insânî vecibedir.

Yüce Allah Kur'ân'da zaman zaman sevmediği kimseleri açıklamıştır. Bunlardan bir grup da kendini beğenen ve böbürlenip duran insanlardır. Tamâmen Allah'ın bahşettiği varlıkla ve O'na ait olan her türlü imkânlar sayesinde diğer insanlara karşı bir varlık ve üstünlük vehmeden kişiler, Allah'a hakîkî mânada kulluk şuurundan uzak oldukları gibi, âyetin başında yasaklanan şirkten de tamâmen kurtulmuş sayılmazlar. Bu tür olumsuz yönde ilerleyen kimselerin diğer kötü sıfatları açıklanmak üzere şöyle buyruluyor:

الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ
فَضْلِهِ ۗ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ۚ ﴿٣٧﴾

37. Bunlar cimrilik yapan, etrafındaki insanlara cimriliği emreden ve Allah'ın lutf-u kereminden kendilerine verdiği nimetleri de gizleyen kimselerdir. İşte biz böyle nankör kâfirler için zelîl ve perişan edici bir azap hazırladık.

Âyetin, Ensâr-ı kirâmı fakirlikle korkutarak iyilik ve ihsândan engellemeye çalışan yahudiler hakkında nâzil olduğu rivayet edilir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* V, 121) Bununla beraber cimrilik her toplum ve her devir için umumî bir ahlâkî bozukluk olduğu için âyetin hitabı her zamana ve her topluma şâmildir.

Bu cimrilerin mukabilinde de bir grup vardır:

وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ
الْآخِرِ ۗ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا ﴿٣٨﴾ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ

لَوْ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ
عَل۪يمًا ﴿٣٩﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍۚ وَاِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا
وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ اَجْرًا عَظ۪يمًا ﴿٤٠﴾

38. Allah'a ve âhiret gününe inanmadıkları halde mallarını insanlara gösteriş için harcayanları da Allah sevmez. Bir kimsenin arkadaşı şeytan olursa, o ne fenâ bir arkadaştır!

39. Onlar, Allah'a ve âhiret gününe inanıp, Allah'ın kendilerine ihsân ettiği nimetlerden O'nun yolunda harcasalardı, ne zararları olurdu sanki! Ama Allah onları çok iyi bilmektedir.

40. Şu kesindir ki, Allah zerre kadar bile olsa kimseye zulmetmez. Ama zerre kadar bir iyilik yapılsa, onun sevabını kat kat artırır ve ayrıca kendi yüce katından pek büyük bir mükâfat verir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

" üphesiz Allah, mü'min kulun iyiliğini eksiltip ona zulmetmez. Mü'min dünyada yaptığı iyiliğe kar ılık rızıkla mükâfatlanır; âhirette de ayrıca mükâfatını görür. Kâfir ise dünyada yaptığı iyiliğin kar ılığını alır, âhirette ona hiçbir kar ılık yoktur." (Müslim, Kıyâmet 56; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 125, 283)

Bu sebeple Cenab-ı Hak kıyâmetin dehşetiyle uyararak şöyle buyuruyor:

فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ بِشَه۪يدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰٓؤُلَٓاءِ
شَه۪يدًاۜ ﴿٤١﴾ يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوّٰى
بِهِمُ الْاَرْضُۜ وَلَا يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَد۪يثًاۚ ﴿٤٢﴾

41. Kıyâmet günü her ümmetten bir şâhit getirip, Rasûlüm, seni de bunlar üzerine şâhit kıldığımız vakit o kâfirlerin halleri nice olacak?

42. Dünyada iken hakkı inkâr edip peygambere karşı gelenler, işte o gün yerin dibine geçirilmeyi isteyecekler ve ne söyledikleri bir sözü ne de yaptıkları bir işi Allah'tan gizleyebilecekler!

Âlemlerin Rabbi kıyâmette her ümmeti hesaba çekerken, şâhitlik görevini o ümmetlerin peygamberleri üstlenecektir. Peygamberlerin Seyyidi olan Rasûl-i Ekrem Efendimiz ise, hem Ümmet-i Muhammed'in, hem de diğer bütün peygamberlerin şâhidi olacaktır. Hâtemü'l-Enbiyâ olarak o, şahsında her türlü insânî fazileti ve kemâli birleştiren en yüce insan, insân-ı kâmilin en zirve numûnesi, diğer bütün peygamberlerin faziletlerini de şahsında toplamış,

hepsinin tebliğlerine vâkıf olmuş âdil bir şâhit olarak diğer peygamberlerin şâhitliklerine şâhitlik eden, onların risalet ve nübüvvet vazîfelerini hakkıyla yaptıklarını ikrar eden nihâî beşerî otorite olacaktır.

Tıpkı Hûd sûresindeki istikâmet emrinin saçları beyazlatan mesuliyet şuuru gibi, bu âyet-i kerîmenin Rasûlulullah'a yüklediği bütün insanlığı kucaklayan büyük vazîfe, Efendimiz'i duygulandırırdı. Peygamberimiz (a.s.) bir gün, ashâbın kurralarından Abdullah b. Mesûd'a: *"Bana Kur'an oku!"* buyurdu. İbn Mesûd: "Yâ Rasûlallah! Sana indirilen Kur'an'ı, ben sana nasıl okuyabilirim?!" dedi. Peygamberimiz *"Ben onu, kendimden ba kasından dinlemeyi daha çok severim"* buyurdu. Bunun üzerine İbn Mesûd Nisâ sûresinden okumaya başladı. **"Kıyâmet günü her ümmetten bir şâhit getirip, Rasûlüm, seni de bunlar üzerine şâhit kıldığımız vakit o kâfirlerin halleri nice olacak?"** (Nisâ 4/43) âyetine geldiğinde Rasûlullah Efendimiz *"Yeter!"* buyurdu. İbn Mesûd Peygamberimiz'e baktığında gözlerinin yaşla dolduğunu görmüştü. (Buhârî, Tefsir 4/9; Müslim, Misâfirîn 247-247)

İşte o dehşetli kıyâmet günü Âlemlere Rahmet (s.a.v.) Efendimiz'i üzecek perişan bir halde olmamak için henüz dünyadayken ilâhî emirlere uymanın ehemmiyetine dikkat çekmek üzere buyruluyor ki:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا
تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا عَابِر۪ى سَب۪يلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُوا وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى
اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَٓاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ
تَجِدُوا مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَع۪يدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْد۪يكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾

43. Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilecek derecede ayıkıncaya, cünüp iken de -yolcu olanlarınız hâriç- yıkanıncaya kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta ya da yolcu iseniz veya sizden biriniz abdestini bozmuşsa veyahut kadınlarınızla cinsî münâsebette bulunmuşsanız; bu durumlarda abdest alacak veya yıkanacak su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin: yüzünüzü ve kollarınızı onunla meshedin. Doğrusu Allah, çok affedici, çok bağışlayıcıdır.

Hicretin başlarında, henüz içki haram kılınmadan önce **"Rasûlüm! Sana içki ve kumarın hükmünü soruyorlar. Şöyle de: «Onlarda büyük bir günah ve zarar, bununla birlikte insanlar için birtakım faydalar da vardır; fakat günah ve zararları faydalarından daha büyüktür»"** (Bakara 2/219)

meâlindeki âyet nâzil olunca, sahâbeden bazıları "Biz onu zararı ve kötülüğü için değil, faydalarından dolayı içiyoruz" diyerek içmeye devam ettiler. Bundan üç yıl sonra bir gün, Abdurrahman b. Avf bir yemek hazırlamış, arkadaşlarını da dâvet etmişti. Yediler, içki içtiler, sarhoş oldular. Akşam namazı vakti girince aralarından biri imam oldu, namaza durdular. İmam, namazda Kâfirûn sûresindeki **"Bundan böyle ben sizin taptıklarınıza asla tapacak değilim. Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz"** (Kâfirûn 109/4-5) âyetlerini **"Ben sizin taptıklarınıza kulluk ederim, siz de benim kulluk ettiğime taparsınız"** şeklinde yanlış okudu. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. (Ebû Dâvûd, Eşribe 1; Tirmizî, Tefsir 4/12) Müslümanlardan şarap içmeye devam edenler, bu âyetin nüzûlünden sonra ancak sabah ve yatsı namazlarından sonra içmeye başladılar. Çünkü bu namazlardan sonra içtikleri zaman bir sonraki namaz vaktine kadar sarhoşluktan ayılmaya vakit bulabiliyorlardı.

Bu âyet içkinin tedrîcen haram kılınışında, yukarıda zikri geçen Bakara sûresi 219. âyettten sonra ikinci adım olup, içki kesin bir ifadeyle Mâide sûresi 90. âyetle haram kılınmıştır.

Âyet-i kerîmede sarhoşken ve cünüplük durumunda namaza yaklaşılmaması emredilmekte, ancak cünüplük durumuyla ilgili olarak "yolcu olan" istisnâ edilmektedir. Yani yolculuk halinde su kolay bulunamadığı takdirde, cünüp olanlar teyemmüm ederek namaz kılabilecektir. Burada yolcu olanları ifade ederken kullanılan ibare عَابِرِي سَبِيلٍ (âbirî sebîl)dir ki bunun tam kelime karşılığı "yolu geçenler" demektir. Âyetin aşağısında, teyemmümle ilgili olarak yine yolculardan bahsederken عَلٰى سَفَرٍ (alâ sefer) kelimesi kullanılmıştır. Yolcuların iki kere zikredilmemesi gerektiğini düşünen bazı müfessirler, ilkine farklı bir mâna vermişlerdir. Bu görüşe göre "âbirî sebîl" ifadesi, "yolu mescid"den geçenler, mescidde oturmadan bir tarafından girip diğer tarafından geçenler hakkında olup, buna göre evlerinin ana yola ulaştıran kapısı mescide açıldığı için yolu mecburen mescidden geçenlerin cünüpken geçmelerine izin verilmiş olmaktadır. Diğer görüşü benimseyen âlimler ise, yolcuların iki kere zikredilmesini, su kıtlığının ve ihtiyacının yolculuk durumunda daha fazla olmasıyla açıklamaktadırlar.

Bu âyet sefer halinde, Mâide sûresinin 6. âyeti ise hazar halinde, gerekli durumlarda teyemmümün gusül ve abdest yerine geçtiğini ifade etmek sûretiyle birbirini tamamlamaktadır. Hicretin 6. yılında Müreysî seferinde Hz. Âişe'nin gerdanlığı kaybolmuş, aramak için vakit harcanmış, suyun bulunduğu menzile ulaşma imkânı kalmamıştı. Abdest için su bulamayan halk durumu Hz.

Ebûbekir'e şikayet etmiş, o da kızı Hz. Âişe'ye çıkışmıştı. Bu sırada Rasûlullah Efendimiz Hz. Âişe'nin dizine başını koymuş istirahat etmekte iken teyemmüm âyeti nâzil oldu. (bk. Buhârî, Teyemmüm 1; Tefsir 4/10) Ancak bu esnada nâzil olan âyetin tefsiri yapılmakta olan âyet mi, yoksa Mâide sûresi 6. âyet mi olduğu hususunda müfessirler ve âlimler arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır.

Teyemmüm, sözlükte "kasdetmek, niyet etmek" anlamına gelen bir kelime olup, dinî bir terim olarak husûsî bir mâna kazanmıştır. Bununla birlikte, teyemmümün sözlük anlamı olan "niyet" onun mâhiyetine dâhil olmuş ve niyetsiz teyemmüm geçerli görülmemiştir. Teyemmüm şöyle yapılır: Niyet edildikten sonra yer kabuğuna ait temiz toprak, kil, kum, taş gibi bir nesneye iki elin içi ile dokunup yüz, sonra bir defa daha dokunup dirseklere kadar kollar meshedilir. Bu hem abdest, hem de cünüpler için gusül yerine geçer.

Dokunularak teyemmüm yapılacak toprağın "tayyib" yani "tertemiz" olması gerektiği beyân buyrulur. Teyemmüm esasen bedeni temizleyen bir uygulama olmamakla birlikte, temizlik şuurunu dâimâ diri tutması bakımından önemli bir mânevî tesire sahiptir. Abdest veya gusül edilemediği takdirde hükmen bunların yerine geçen sembolik bir temizlik uygulaması olan teyemmümün verdiği en önemli ders, mü'minin hiçbir şart altında zâhiren ve bâtınen temizliği bırakmaması gerektiğidir. "Bir şeyin tamamı elde edilemeyince, tamamının da terkedilmesi gerekmez" şeklindeki umumî kâide, burada da geçerlidir.

"Kadınlarla cinsî münâsebette bulunmak" diye tercüme edilen اَللَّمْسُ وَ الْمُلَامَسَةُ (lems/mülâmese) kelimesinin hakîkî mânası el veya bedenin bir kısmıyla dokunmak, mecazi mânası ise cinsî temasta bulunmaktır. "Lems" ile eşanlamlı olan "mess" kelimesi de Kur'an'da cinsî münâsebet anlamında kullanılmıştır. (bk. Bakara 2/236-237) Aralarında İmam Şâfiî'nin de bulunduğu bazı âlimler yalnız deri temasının abdesti bozacağını kabul etmişlerse de, Peygamberimiz ve sahâbîlerin uygulamasıyla da desteklenen genel kanaat, burada "lems" ile kastedilenin cinsî temas olduğudur.

Fert, aile ve toplum hayatını yakından ilgilendiren bir kısım esaslara yer verildikten sonra söz, İslâm'ın kabul edilip yayılması önünde büyük bir engel teşkil eden Ehl-i kitabın yanlış tutum ve davranışlarına getirilerek şöyle buyruluyor:

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا نَص۪يبًا مِنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُر۪يدُونَ

اَنْ تَضِلُّوا السَّب۪يلَۜ ﴿٤٤﴾ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَٓائِكُمْۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّاۗ وَكَفٰى بِاللّٰهِ نَص۪يرًا ﴿٤٥﴾

44. Bakmaz mısın şu kendilerine kitaptan bir pay verilenlere: Nasıl da

sürekli doğru yolu bırakıp sapıklığı satın alıyorlar ve bu yetmiyormuş gibi, sizin de düz yoldan çıkmanızı arzuluyorlar!

45. Allah, düşmanlarınızın kimler olduğunu sizden daha iyi bilir. Gerçek dost olarak Allah yeter, yardımcı olarak da Allah yeter!

"Kendilerine kitaptan bir pay verilenler"den maksat yahudi âlimleridir. Tevrat'ı ve Eski Ahit'in diğer kitaplarını iyi bilen, uzun yüzyıllar boyunca yerleşmiş bir dinî ilimler geleneğinin sağladığı birikime sahip olan bu şahıslar, kutsal kitaplarda vasıfları belirtilen son peygamberin Rasûlulullah (s.a.v.) olduğunu kesinlikle bildikleri halde hidâyet yolunu kabulden kaçınıyor ve sapkınlık yolunda kalmayı tercih ediyor, üstüne üstlük bir de müslümanları da saptırmaya uğraşıyorlar. Allah, müslümanların düşmanları olan bu gürûhun ahvâlini herkesten iyi bilmekte ve Kur'an'ın çeşitli âyetlerinde de bunların içyüzlerini, vasıflarını teker teker açıklamaktadır. Tâ ki mü'minler sahip oldukları hidâyet yolundan sapmaksızın dosdoğru yürümeye devam etsinler.

Şimdi de yahudilerin Tevrat'ı tahriflerinin ve Peygamberimiz (s.a.v.)'e düşmanlıklarının birer emaresi olan bir kısım sözlerine yer verilmek üzere şöyle buyruluyor:

مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا
وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدِّينِ ط
وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ
وَأَقْوَمَ لا وَلَكِنْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾

46. Yahudilerden bir kısmı kelimelerin yerlerini değiştirerek tahrif ederler. Peygamber'e de dillerini eğip bükerek ve din ile alay ederek: "Duyduk ama itaat etmiyoruz", "Dinle, dinlenmez olası" ve "râinâ: bizim çoban" derler. Eğer onlar "İşittik ve itaat ettik", "Dinle ve bizi gözet: ünzurnâ" deselerdi şüphesiz kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olacaktı. Fakat küfürleri sebebiyle Allah onları lânetlemiştir; artık onlardan pek azı inanır.

Yazılı bir metnin lafzını veya anlamını çarpıtmaya "tahrîf" denir. Lafzî tahrîfte bir kelimenin yerine bir başkası geçirilir. Yahudi âlimlerinden bazılarının Tevrat'ta böyle keyfî değişiklikler yaptığına dâir rivayetler vardır. Mâna ile ilgili tahrîf, bir dilden başka dile çeviri yapıldığı zaman veya muğlak bir ibare tefsir edilirken sözkonusu olur. Yahudilerin bütün bu tahrif çeşitlerini uyguladıkları kaynaklarda beyân edilmiştir. Bazı bid'at fırkalarının kendi hevâlarına tâbi

olarak yaptıkları tefsirler de bu kısma girer. İbn Abbas der ki: “Kimsenin Allah kelâmını tahrif etmeye gücü yetmez, ancak sözü yanlış bir şekilde tefsir edebilirler.”

Yahudiler, yaptıkları bütün bu tahriflerle de kalmamışlar, bazıları tahrifin sözlü olan bir başka çeşidini uygulayarak, aradaki ses benzerliği dolayısıyla mü’minlerin söyledikleri bazı kelimelere kötü anlam yükleyerek Rasûlullah’a hakaret kastı gütmüşlerdir. Mesela mü’minler zaman zaman Peygamberimiz’e رَاعِنَا (râ‘inâ) derler ve bununla “bizi gözet, durumumuza uygun söz söyle” demek isterlerdi. Bunu duyan bir kısım yahudiler ise İbrânice’de bu kelimeye benzeyen ve “kalın kafalı, ahmak” anlamlarına gelen “râ‘ûnâ”yı kastederek “râ‘inâ” demişler, bunu derken sarhoş gibi dillerini eğip bükmüşler, bir de buna çift anlamlı غَيْرَ مُسْمَعٍ (gayra müsma‘) ibaresini eklemişler, bununla da “dinlemeyez olası” diye bir başka hakareti kastetmişler, bütün bu hareketlerinde de hak dine tânetme, onu küçük düşürme amacını gütmüşlerdi. Müslümanlar gibi “işittik ve itaat ettik” diyecekleri yerde de “işittik ve isyan ettik” diyerek küfürdeki inatlarını iyice ortaya koymuşlardı. Kötü niyetle, gerçeği bile bile yaptıkları bütün bu edepsizlikleriyle Allah’ın lânetine müstahak olmuşlardır. (bk. Bakara 2/104) Bu sebeple şöyle bir tehdidi haketmişlerdir:

Ey Ehl-i Kitap!
Kur’an’a İnanın

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ اٰمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ
قَبْلِ اَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلٰٓى اَدْبَارِهَٓا اَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّٓا
اَصْحَابَ السَّبْتِۜ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٤٧﴾

47. Ey kendilerine kitap verilenler! Biz birtakım yüzleri silip dümdüz ederek enseleri hâline çevirmeden, yahut cumartesi gününe saygı göstermeyen kimseleri lânetlediğimiz gibi sizi de lânetlemeden önce, yanınızdaki Tevrat’ı doğrulamak üzere indirdiğimiz Kur’an’a iman edin. Allah’ın emri mutlaka yerine gelecektir.

Bu âyette Kur’an’a ve Peygamber’e inanmamakta inat eden Ehl-i kitaba yönelik büyük bir azap tehdidi vardır. “Yüzleri silip dümdüz etmek” bir yüzü yüz olmaktan çıkacak şekilde değişime uğratmak, yüzdeki organları silip yok etmek; “arkalarına çevirmek”ten kasıt da yüzdeki organları başın arkasına koymak anlamına gelebilir. Bir insan yüzünün kafanın arkasında olmasının değil gerçekleşmesi, hayali bile dehşet vermeye yetecektir. Bu ifadeler şayet mecazi anlamda kullanılıyor ise, bu durumda bir yüzü yüz yapan özelliklerin yok edilmesi; idrâkten ve idrâk duyularından mahrum bırakılması, insanın ileriye, kemâle yönelik olan yürüyüşünün ters istikâmete çevrilip geriye, ilkelliğe, nâdânlığa yöneltilmesi ve böylelikle iki cihanda şekâvet damgası yapıştırılarak ebedî azâba dûçar kılınması kastediliyor demektir. Bedenleri, yahut tıynetleri maymunlara ve domuzlara çevrilen “Ashâb-ı sebt” kıssasına Bakara sûresi 65-66. âyetlerde temas edilmiş, bu kıssa daha geniş olarak da A‘râf sûresi 163-166 âyetlerde anlatılmıştır.

Ancak kul, nefis ve şeytanın aldatması ve gafletin tesiriyle ne kadar günaha düşerse düşsün, bütün günahları bağışlayıcı sonsuz merhamet sahibi bir Rabbinin olduğunu unutmamalı, ümitsizliğe kapılmamalı ve O’nun tevbe çağrısına kulak vermelidir:

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِه۪ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُۚ وَمَنْ
يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا عَظ۪يمًا ﴿٤٨﴾

48. Allah, kendisine şirk koşulmasını kesinlikle bağışlamaz. Bunun

altındaki günahları ise dilediği kimse için affeder. Kim Allah'a şirk koşarsa, hiç şüphesiz korkunç bir iftirada bulunmuş, pek büyük bir günah işlemiş olur.

Rivayete göre Hz. Ali: "Kur'ân'da en çok hoşuma giden âyet, **«Allah, kendisine şirk koşulmasını kesinlikle bağışlamaz. Bunun altındaki günahları ise, dilediği kimse için affeder»** (Nisâ 4/48) âyetidir" demiştir. (Tirmizî, Tefsir 4/23)

Hadis-i kudside şöyle buyrulur:

"Kim bana hiçbir şeyi ortak koşmamak şartıyla dünya dolusu günahla gelse, ben kendisini bir o kadar mağfiretle karşılarım." (Müslim, Zikir 22; Tirmizî, De'avat 99)

Bilinmelidir ki şirkin, Allah'tan başka ilâh edinme şeklindeki kaba biçiminden başka, başta riya olmak üzere daha gizli olan çeşitleri de vardır. İşte kâmil bir iman, şirkin her türlüsünden uzak durmayı gerektirir. Her türlü benlik iddialarından geçerek varlıklarını Allah'ı bilmeye ve O'nu bulmaya adamış olan Hak dostları, şirkin müsamaha edilmeyeceği şuurunu derinleştirmişler, şirkten uzak durma hususunda çok ince bir yol tutmuşlar, şirkin açığını ve gizlisini tamamıyla terk etmişlerdir. Rableriyle olan muamelelerini, kalplerinden geçen hususları bu zaviyeden sürekli teftişe tâbi tutmuşlardır. Mevlâlarından başka hiçbir şeye sevgi göstermemeye ve O'ndan başka hiçbir şeyden korkmamaya gayret göstermişlerdir. Çünkü kâinatta olan biten şeylerde O'ndan başka hiçbir şeye ait gerçek bir tesir ve fiil bulunmadığını kabul ve tasdik etmişlerdir. Böylece O'ndan başka hiçbir şeye gerçek bir varlık atfetmeyerek tevhidlerini sağlamlaştırıp şirkin her türlüsünden uzaklaşmışlardır.

Allah dostlarından Hüseyin Lâmekânî Hazretleri, dostlarından birine yazdığı mektupta şöyle der: "Dostum! Kendi vaktinizde Hakk'ın menzilini ve mertebesini bilmek, Hakk'ın sevmediği fiilleri, sözleri, sıfatları ve zâtı terk eylemektir. Şimdi düşünün, «Hak Teâlâ'nın kuluyuz ve O'nu her şeyden çok severiz» dersiniz. Hakk'ın sevmediği fiillerinizden, sıfatlarınızdan ve zâtınızdan Hak aşkına ve Allah muhabbeti için neyi terk ettiniz? Neden vazgeçtiniz? Biliniz ki, o terk edip vazgeçtiğiniz miktar, Allah katında sizin dereceniz ve mertebeniz olacaktır. Fakat, «Fiillerimizden, sıfatlarımızdan ve zâtımızdan Hakk'ın sevmediği nedir?» diye soracak olursanız, şunu söyleyebilirim: «Hak Teâlâ kendi sözlerinden gayrı sözü, kendi fiillerinden gayrı fiili, kendi sıfatlarından gayrı sıfatı ve kendi zâtından gayrı zâtı sevmez...»"

Bu bakımdan insanın, nefsini tüm menfiliklerden arındırarak Rabbin ölçülerine göre temizlenmesi zor bir iştir. Buna rağmen bazı kendini bilmezler böyle bir tezkiye iddiasında bulunabilirler. Onlara cevaben buyruluyor ki:

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ يُزَكُّونَ اَنْفُسَهُمْ بَلِ اللّٰهُ يُزَكّٖى مَنْ يَشَٓاءُ وَلَا
يُظْلَمُونَ فَتٖيلًا ﴿٤٩﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَكَفٰى بِهٖٓ اِثْمًا مُبٖينًا ﴿٥٠﴾

49. Bakmaz mısın, şu kendilerini temize çıkarıp duranlara? Oysa Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimseye kıl kadar olsun haksızlık edilmez.

50. Hele şunlara bak! Nasıl da Allah adına yalan uyduruyorlar! Apaçık bir günah olarak bu onlara yeter.

Rivayete göre bazı yahudiler bir gün çocuklarını alıp Rasûlullah (s.a.v.)'in huzuruna geldiler. "Ya Muhammed! Bu çocukların günahı var mıdır?" diye sordular. Efendimiz (s.a.v.): "Hayır!" buyurunca, "İşte biz de bunlar gibiyiz. Gece yaptığımız günahlar gündüz, gündüz yaptığımız günahlar gece silinir" diye kendilerini temize çıkarmak istediler. Bunun üzerine yahudiler hakkında bu âyetler nâzil oldu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* X, 102)

Bu âyetler bize, yanlış inanç ve çirkin ameller içinde bocalayan insanların kendi kendilerini övmelerinin; nefislerinin günahsız ve kalplerinin temiz olduğunu iddia etmelerinin bir değeri olmayacağını, mühim olanın bizzat Allah tarafından tezkiye edilmek olduğunu öğretmektedir.

Devam eden âyetlerde kötü halleri hatırlatılan bir kısım Ehl-i kitap, henüz nefisleri tezkiye olmadığı halde böyle bir iddiada bulunanlara ibretli bir misal olarak anlatılır:

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ اُوتُوا نَصٖيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ
وَيَقُولُونَ لِلَّذٖينَ كَفَرُوا هٰٓؤُلَٓاءِ اَهْدٰى مِنَ الَّذٖينَ اٰمَنُوا سَبٖيلًا ﴿٥١﴾
اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ وَمَنْ يَلْعَنِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصٖيرًا ﴿٥٢﴾
اَمْ لَهُمْ نَصٖيبٌ مِنَ الْمُلْكِ فَاِذًا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقٖيرًا ﴿٥٣﴾

51. Bakmaz mısın şu kendilerine kitaptan bir pay verilenlere: Onlar, aslı esası olmayan bir takım bâtıl şeylere ve şeytânî güçlere inanıyorlar. Kâfirler için de "Bunlar iman edenlerden daha doğru yoldadır" diyorlar.

52. İşte bunlar Allah'ın lânetlediği kimselerdir. Allah kime lânet ederse, artık onun için hiçbir yardımcı bulamazsın.

53. Yoksa onların Allah'ın mülk ve saltanatında bir payları mı var? Öyle olsa onlar insanlara çekirdeğin sırtındaki küçücük bir tomurcuğu bile vermezler.

Uhud savaşından sonraki günlerde Medine'deki yahudi önderlerinden Huyey

b. Ahtab ile Ka‘b b. Eşref, yanlarına kendi dinlerinden yetmiş süvari alarak, Kureyşle bir ittifak anlaşması yapmak üzere Mekke’ye gitmişlerdi. Maksatları müslümanlarla olan anlaşmalarını bozmak ve onlara karşı savaşmaktı. Bu sebeple Kureyşle ittifak kurmak istiyorlardı. Kureyş ileri gelenleri onlara “Siz Ehl-i kitapsınız, Muhammed’e bizden daha yakın sayılırsınız. Size güvenmemiz için şu bizim putlarımıza secde edin de mutmain olalım” dediler. Yahudiler de derhal kabul edip gereğini yaptılar. Sonra Ebû Süfyan Ka‘b b. Eşref’e: “Sen kitap okur, âlim bir adamsın, biz ise ümmîyiz, bilmeyiz. Söyle, bizim tuttuğumuz yol mu, yoksa Muhammed’in yolu mu daha doğru?” diye sordu. Ka‘b: “Muhammed ne diyor?” diye sorunca “Yalnız Allah’a ibâdeti emrediyor ve şirki yasaklıyor” diye cevapladı. “Sizin dininiz nedir?” sualine de “Biz Kâbe’nin sorumlularıyız, hacılara su veririz, misafirlere yemek yediririz, esirleri kurtarırız, şunu yaparız bunu yaparız..” diye anlattı. Bunun üzerine Ka‘b “Sizin yolunuz daha doğrudur” diyerek putperestleri iman ehline tercih ve tafdil etti. Bu âyetler bunun üzerine nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 160-161)

Yahudilerin böyle davranmalarının sebebi, kalplerini simsiyah zift gibi sarmış olan müzmin kıskançlık hastalığıydı:

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلٰى مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۚ فَقَدْ اٰتَيْنَٓا اٰلَ
اِبْرٰه۪يمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاٰتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظ۪يمًا ﴿٥٤﴾ فَمِنْهُمْ مَنْ
اٰمَنَ بِه۪ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُۜ وَكَفٰى بِجَهَنَّمَ سَع۪يرًا ﴿٥٥﴾

54. Yoksa onlar, Allah’ın lutuf ve kereminden bağışladığı nimetlerden dolayı insanları mı kıskanıyorlar? Evet, biz İbrâhim’in soyuna kitabı ve hikmeti verdik; onlara büyük bir mülk ve hâkimiyet bahşettik.

55. Buna rağmen onlardan bir kısmı Peygamber’e inandı, kimi de ondan yüz çevirdi. İnanmayanlara, kaynar ve alevli bir ateş olarak cehennem yeter!

Malum olduğu üzere yahudiler Hz. İbrâhim’in oğlu Hz. İshâk’ın; Araplar da diğer oğlu Hz. İsmâil’in soyundan gelirler. Asırlar boyunca Hz. İshâk soyundan çok sayıda peygamber gelmiştir. Yahudiler bu peygamberlerden birçoğuna eziyet etmiş, bir kısmını öldürmüşler, kendilerine bahşedilen büyük nimetlerin kadrini bilememişlerdir. Eski Ahit’te vasıflarını gördükleri son peygamberin de İshâk soyundan olacağına iyice inanmışlardı. Fakat İsmâil soyundan, yani Araplar arasından zuhur ettiğini görünce, onun hak peygamber olduğunu bildikleri halde kıskançlıkla inkâr yoluna saptılar.

Böyle bile bile küfre sapanların cezası hem ebedî hem de çok ağır olacaktır:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾

56. Âyetlerimizi inkâr edenleri pek yakında korkunç bir ateşe sokacağız. Onların derileri kızarıp kavruldukça, yerlerini başka derilerle değiştireceğiz ki, azabı hiç aralıksız tatmaya devam etsinler. Şüphesiz ki Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

57. Buna karşılık, iman edip sâlih amel işleyenleri, içinde ebediyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz. Onlar için orada tertemiz eşler de vardır. Biz onları, serin ve hoş gölgeler altına alacak, sürekli taze ve hiç kesilmeyen nimetler içinde yaşatacağız.

Allah'ın âyetlerini inkâr eden ve bu hal üzere ölen kâfirlerin, cehennemin azabını ebedî olarak tadacakları, burada "yanan derilerinin yerine yenilerinin getirilmesiyle" beyân edilir. Âyette geçen اَلنَّضْجُ (nadc) kelimesi, meyvenin pişip olgunlaşması mânasına gelir. Pişip olgunlaşan meyve, yavaş yavaş hayâtiyetini kaybeder, sonunda dalından düşer. Aynı şekilde deriler de pişince hayâtiyetini kaybedip bedenden düşer. Allah o kâfirler için, derileri pişip düştükçe yeni deriler yaratır ki, müstahak oldukları ateş azabını devamlı tatsınlar. Aslında azabı duyan ruhtur, beyindir. Fakat beyindeki azap duygusunu uyandıran, derideki sinirlerdir. Dolayısıyla âyet-i kerîmede, azabın deri sinirleri vasıtasıyla duyulduğu istikâmetindeki ilmî gerçeğe işaret vardır. Pişen derilerin yenileriyle değiştirilmesi, azabın devamlılığını ifade eder. Kâfirler böyle ebedî bir azap içinde kıvranıp perişan olurken, buna mukâbil iman edip sâlih amel işleyenler, cennetlerde olacaklar, onun akla hayale gelmez nimetlerine erişeceklerdir. Kâfirler cehennemin akıl almaz ateşlerinde yanarken mü'minler, tarifi imkânsız bir huzur ve mutluluk yaşayacakları cennetin eşsiz gölgelikleri altında ebedî saâdet damlalarını yudumlayacaklardır.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

*"Cennette öyle bir ağaç vardır ki, binitli biri bu ağacın gölgesinde yüz sene yolculuk etse yine de o gölgeyi katedemez. İsterseniz **«Uzayıp yayılmı gölgeler»*** (Vâkıa 56/30)

âyetini okuyun. Cennette, hiç bir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir be erin aklına gelmeyecek nimetler vardır. Dilerseniz ***«Yaptıkları bütün bu güzel i ler kar ılığında onlar için göz ve gönül aydınlığı olacak hangi sürpriz nimetlerin saklı tutulduğunu hiç kimse hayal bile edemez»*** (Secde 32/17) *âyetini okuyun. Cennetten kırbaç kadar bir yer, dünyadan ve içinde bulunanlardan daha hayırlıdır. Dilerseniz* ***«Kim cehennemden uzakla tırılıp cennete konulursa, gerçekten o kurtulu a ermi tir.»*** (Âl-i İmrân 3/185) *âyetini okuyun.*" (Buhârî, Bed'ü'l-halk 8; Müslim, Cennet 6)

Fakîh Ebü'l-Leys der ki: "Bu değerli nimetlere nâil olmak isteyenin şu beş şeye devam etmesi gerekir.

• Nefsini bütün günahlardan alıkoymasıdır.

• Az bir dünyalığa rızâ göstermesidir. Çünkü cennetin bedeli dünya sevgisini terk etmektir.

• İbâdet ve tâate hırslı olması ve her bir tâate özel bir önem vermesidir. Çünkü bağışlanıp cennete girmesine belki de o taat sebep olacaktır.

• Sâlihleri ve hayır ehlini sevmesi ve onlarla beraber olup arkadaşlık etmesidir. İnsanın arkadaşının hayır ehli olması gerekir. Çünkü arkadaşlık insana tesir eder. Allah sâlihlerden birini bağışladığı zaman o da kardeşlerine ve arkadaşlarına şefâat eder.

• Çokça dua ederek Allah'ın kendisine cenneti nasip etmesini ve sonunu hayırlı kılmasını niyâz etmesidir.

Cehennemden kurtulup cennete erişmenin en mühim şartı ise fert ve toplum hayatında emânet ve adâlete dikkat etmektir:

Emânetleri Ehline Verin

اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰٓى اَهْلِهَاۙ وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ
النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِۜ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهٖۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمٖيعًا بَصٖيرًا ﴿٥٨﴾

58. Şüphesiz Allah size emânetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adâletle hükmetmenizi emrediyor. Böylece Allah size ne güzel öğüt veriyor! Doğrusu Allah her şeyi hakkiyle işiten, kemâliyle görendir.

Bütün bir siyasî hikmeti “emanet” ve “adâlet” kelimeleriyle özetleyen bu şümullü âyet-i kerîmenin iniş sebebi olarak kaynaklarda şu hâdise zikredilir:

Mekke’nin fethi günü Rasûlullah Mekke’ye girdiği zaman Kâbe’nin anahtarını muhafaza eden Osman b. Talha kapıyı kilitlemiş, anahtarını Rasûlullah’a teslim etmemişti. Gerekçe olarak da, “Eğer Rasûlullah olduğunu kabul etseydim, teslimden geri durmazdım” demişti. Bunun üzerine Hz. Ali, Osman’ı tutup kolunu bükerek anahtarı zorla elinden aldı ve Kâbe kapısını açtı. Rasûlullah içeri girip iki rekat namaz kıldı. Çıktığı zaman Hz. Abbas anahtarın kendisine verilmesini ve eskiden kendi uhdesinde bulunan sikâyet yani hacıları sulama hizmetiyle beraber sidânetin, yani Kâbe anahtarı muhafızlığının kendisinde birleştirilmesini talep etti. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. Rasûlulullah anahtarların Osman’a teslimini ve kendisinden özür dilemesini Hz. Ali’ye emretti. Hz. Ali de götürüp özür dileyince Osman “Önce anahtarları zorla alıp eziyet ettin, sonra geldin tamire çalışıyorsun” dedi. Hz. Ali de “Senin hakkında Allah Teâlâ Kur’an âyeti indirdi” diyerek âyeti okuyunca Osman hemen kelime-i şehâdet getirip müslüman oldu ve bundan böyle de Kâbe anahtar muhafızlığı Osman’ın neslinde ve ailesinde kaldı. (Müslim, Hac 390; Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 161-162)

اَلْاَمَانَةُ (emânet), insanın emin ve güvenilir olması, yani kendisine herhangi bir şeyin kalp huzuruyla ve korkusuzca teslim edilebilir ve arzu edildiği zaman da sâlimen alınabilir bir halde bulunması hâline denilir. İnsanın bu emniyet vasfına bağlı olarak ona teslim edilen şeye de “emânet” denilmektedir. Âyette bu ikinci mânada kullanılmaktadır.

İnsanoğlu, yeryüzünde ilâhî iradeye uygun bir düzen kurabilme ve Allah’ı tanıyabilme kabiliyetleriyle donatılmış olması bakımından Allah Teâlâ’nın emânetini taşıyan yegâne varlıktır. Bu özelliğiyle de diğer yaratılmışlar üzerinde hüküm ve tasarruf kudretine sahiptir. Her işi ehline, lâyık olana havale

etmek de, hangi mevkide olursa olsun, insanın insan olması bakımından sahip olduğu bu genel emânet yükümlülüğünün bir neticesidir. Mesuliyetli ve kazançlı işlerin ehil olmasa da yakınlara, ahbaplara, aynı gruba mensup olanlara dağıtılmasının neredeyse normal bir davranış biçimi haline geldiği günümüzde, bu âyetin mesajı daha da önem kazanmaktadır.

Rasûlullah (s.a.v.) bu hususta yaşanabilecek ihmallerin ne gibi vahim neticelere sebep olduğu hususunda bizleri ikaz buyurur. Nitekim kıyâmetin ne zaman kopacağını soran birine Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.):

“- Emânet zâyi olduğu zaman kıyâmeti bekle!” buyurmuştu.

“Emânet nasıl zâyi olur?” sorulunca da:

“İ , ehline verilmediği zaman, i te o zaman kıyâmeti bekle!” buyurmuştur. (Buhârî, İlim 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 361)

Bir insanın üç nevi muamelesi vardır: Rabbiyle, kendisiyle ve diğer insanlarla. Bu her üç çeşit muamelede de emânete riâyet sözkonusudur:

Birincisi; insanın Rabbine karşı olan emânet mesuliyeti; O’nun emir ve yasaklarına uymak, Allah’ın kendisine bahşetmiş olduğu maddî ve mânevî imkânları yanlış yollarda kullanmamak, hayatını ilâhî rızâya uygun yaşamak gibi hususlardır ki buradaki emânet neticede kulun Rabbine karşı olan vazîfeleridir. İbn Mesûd (r.a.): “Emânet her şeyde lâzımdır: Abdestte, gusülde, namazda, zekâtta, oruçta...” demiştir. Şu halde insanoğlu her azasını ve kuvvetini bu emânet duygusu içerisinde kullanmak zorundadır.

İkincisi; insanın kendine karşı emâneti; dinî ve dünyevî hususlarda kendisi için en faydalı olanı tercih etmesi, zararlı arzularına uyup sonunda pişman olacağı yollara sapmamasıdır.

Üçüncü olarak diğer insanlara ve topluma karşı olan emâneti ise, onların hukuklarını gözetmek, alışverişte aldatmamak gibi şeylerdir. Buna göre her bir grubun bir diğerine, özetle âlimlerin halka, kocanın hanımına ve çocuklara, yöneticilerin yönetilenlere karşı yerine getirmesi gereken bir emâneti vardır.

Âyette geçen اَلْعَدْلُ (adâlet) kelimesine gelince, “her şeyi yerli yerine koymak, herkese ve her şeye hakkını vermek” mânasına gelmektedir. Bu, içerisinde bütün bir hukuk ilminin gayesini ve özünü taşıyan derin anlamlı, çok şümullü küllî bir kelimedir. İnsanı ve kâinatı yaratan Cenâb-ı Hak, Rahmân sûresinde de buyurduğu üzere cümle varlığın özüne “mîzân”ı yerleştirmiş (bk. Rahmân 55/7-9), yani varlığa maddî ve mânevî anlamda her şeyi ilâhî nizamla irtibatlı kılan yüce bir denge bahşetmiş, bunun yeryüzünde ve insanlar arasındaki yansıması olmak üzere de adâlet ve hakkaniyet duygusunu kalplere yerleştirmiştir. Müslümanlar da yüzyıllar boyunca dinî naslardan ve aklın temel ilkelerinden

yararlanarak hukukla ilgili mîzânın esaslarını bulmak ve uygulamak için çalışmışlardır. Şu halde hukukun gâyesi kâinattaki ilâhî nizamla irtibatlı olarak yeryüzünde adâleti tesis etmek, bunun için en uygun kâideleri bulmak ve bulduktan sonra da uygulanması için –diğer içtimaî müesseselerle işbirliği halinde- gerekli bütün şartları tesis etmektir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Kıyâmet gününde Allah'ın en çok sevdiği ve kendisinin meclisine en yakın olacak insan, âdil devlet ba kanıdır. O gün Allah'ın en çok kızdığı ve kendisinin meclisine en uzak olacak insan da zâlim devlet ba kanıdır." (Tirmizî, Ahkâm 4)

Hz. Ali der ki: "Devlet başkanının Allah'ın indirdiği ile hükmetmesi ve emâneti yerine getirmesi üzerine borçtur. Devlet başkanı böyle yaptığı takdirde, insanların da onu dinlemeleri, ona itaat etmeleri ve çağırdığı zaman yanına gitmeleri üzerlerine borçtur." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* V, 200)

Şakîk-i Belhî'nin Hârûn Reşid'e yaptığı şu tavsiyeler devlet başkanının üzerinde bulunan ve yerine getirmesi gereken sorumluluğun büyüklüğünü göstermesi açısından pek mânidârdır:

"- Aklını başına topla! Zira Hak Teâlâ seni Hz. Sıddîk'ın makâmına oturmuş olduğundan, ondan istediği gibi senden de sıdk istiyor. Fâruk makâmına oturmuş olduğundan, ondan istediği gibi senden de hakla bâtıl arasını ayırmanı istiyor. Zinnûreyn makâmına oturmuş olduğundan, ondan istediği gibi senden de hayâ ve kerem istiyor. Murtazâ makâmına oturmuş olduğundan, ondan istediği gibi senden de ilim ve adâlet istiyor."

Hârûn: "Biraz daha" deyince, Şakîk nasihatına devam etti:

"- Allah'ın bir yeri var, ona cehennem derler, seni ona kapıcı yapıp eline üç şey vermiş: Mal, kılıç, kırbaç. Demiş ki, halkı bu üç şeyle cehennemden uzaklaştır:

• Muhtaç biri yanına gelirse, malını ondan esirgeme!

• Kim Hakk'ın fermanına aykırı davranırsa, kırbaçla onu edeplendir.

• Kim haksız olarak, adam öldürürse, maktûlün vârislerinin iznini alarak onu bu kılıçla kısas olarak idam et. Eğer bunları yapmazsan cehenneme gidenlerin ilki sen olursun."

Hârûn "Biraz daha" dedi. Şakîk yine devam etti:

"–Sen suyun menbaısın, vâliler bu suyun arklarıdır. Eğer su kaynağı saf ve berrak olursa, arklar da aynı şekilde saf ve berrak olur." (Attâr, *Tezkiretü'l-Evliyâ,* I, 236)

Şunu da unutmamak gerekir ki, sorumluluk sahibi insanların isabetli davranabilmeleri, böylece emânet ve adâletin gerçekleşmesi ancak Allah ve Rasûlü'ne kayıtsız şartsız itaate bağlıdır. Bu sebeple buyruluyor ki:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ
فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾

59. Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve içinizden kendilerine yetki verdiğiniz yöneticilere de itaat edin. Eğer Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanıyorsanız, hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz bir meseleyi hemen Allah'a ve Peygamber'e arzedin. Böyle yapmanız, hem hakkınızda daha hayırlıdır, hem de netice itibariyle daha güzeldir.

Yüce Allah yöneticilere emânetleri ehline vermeyi ve insanlar arasında adâletle hükmetmeyi emrettikten sonra, halka da Allah ve Rasûlü'ne, ayrıca emânet ve adâlet vasıflarına sahip mü'min yöneticilere itaati emretmektedir. Allah'a itaat, O'nun Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilen buyruklarına itaat anlamına gelir. Âyette Rasûlullah'a itaat emredilirken "itaat edin" emri tekrar edilmiştir. Buradan anlaşıldığına göre Rasûlullah'a itaat emri Allah'a itaat emrinden ayrı ve müstakil bir mâna taşımaktadır. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm'de haber verilen esaslara ilâveten, Rasûlullah (s.a.v.)'in din ile alakalı her türlü davranışları uyulmaya esas teşkil etmektedir. Ulü'l-emr'e itaat emredilirken ise "itaat" kelimesi tekrarlanmamıştır. Buradan da onlara uymanın Kur'an ve Rasûlullah'a uymaya bağlı olduğu, yani yöneticilerin meşrû olmayan emirlerine uymanın gerekmediği anlaşılmıştır. *"Allah'ın emrine uymadığı takdirde, hiç kimseye itaat edilmez"* (Buhârî, Ahkâm 4) hadis-i şerifi bu mânayı desteklemektedir.

"Ulü'l-emr"; emir sahipleri, emir verme salahiyetine sahip âmirler demektir. Bundan maksadın müslüman yöneticiler ve âlimler olduğu belirtilir. Müslüman toplumun değerlerini ve inançlarını paylaşan, onlardan olan idarecilere itaat edilmelidir. Ayrıca gerek halk tabakasının gerekse idare mevkiinde bulunan yöneticilerin, bilmedikleri konularda âlimlere başvurmaları gerekmektedir. Dolayısıyla "ulü'l-emr" kavramı içerisinde hem âlimlerin hem de yöneticilerin yer aldığı anlaşılmaktadır. Müfessirlerden bazıları emir sahiplerini açıklarken, Allah ve Rasûlü'nden sonra gerçek mânada itaat edilmeye lâyık yegâne topluluğun "ehl-i hall ve'l-akd" denilen ve bir görüş üzerinde ittifak etmeleri halinde bu görüşün şer'î bir delil teşkil ettiği, ümmeti temsil eden bir nevi "âlimler meclisi", "icma topluluğu" olduğunu ifade etmişlerdir.

Anlaşmazlık konusu olan herhangi bir hususu "Allah'a arzetmek", "Kur'an'a

arzetmek" demek olduğu gibi, "Rasûl'e arzetmek" de "sünnete arzetmek" anlamına gelir. Gerek ümmet arasında, gerekse halkla yöneticiler arasında çıkması muhtemel anlaşmazlıkların çözümü için Kur'an ve sünnet kıyâmete kadar iki temel rehberdir. Şayet anlaşmazlık konusu olan meselenin bizzat naslarda çözümü varsa bu herkes için bağlayıcıdır. Yoksa buradaki umûmî kâidelerden hareketle âlimlerin içtihadına uymak gerekir.

Ancak bazı insanlar var ki, onlar Allah'ın ve Peygamber'in emrine değil, bunun tam karşısında yer alan şeytânî güçlere uymayı tercih ederler:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ
يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ ۖ وَيُرِيدُ
الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ
اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا ۚ ﴿٦١﴾

60. Rasûlüm! Hem sana indirilene, hem de senden önce indirilenlere inandıklarını iddia edenleri görmedin mi? Onlar kalkıp şeytânî güçlerin hükmüne başvurmak istiyorlar. Halbuki o şeytanî güçleri bütünüyle reddetmekle emrolunmuşlardı. Çünkü şeytan onları doğru yoldan büsbütün uzaklaştırıp, korkunç bir sapkınlığa düşürmek istemektedir.

61. Onlara "Allah'ın indirdiği Kur'an'ın ve Peygamber'in hükmüne gelin!" denildiği vakit, münafıkların senden iyice çekinip büsbütün uzak durduklarını görürsün.

Rivayete göre münafıklardan birisi ile bir yahudi davalı oldular. Yahudi ihtilafı halletmek üzere Rasûlullah'a gitmeyi teklif etti, münafık ise Ka'b b. Eşref isimli İslâm düşmanı yahudiye gitmeyi istedi. Meselede münafık haksız, yahudi haklı idi. Bu sebeple münafık Rasûlullah'ın ancak hak ile hüküm verdiğini bildiği için rüşvet almakla meşhur yahudi reisine gitmeyi isterken, yahudi de, hakla vereceği hükmün lehine olacağından emin olduğu için Efendimiz'e gitmekte diretti. Neticede Rasûlullah önünde muhakeme olundular. Rasûlullah (s.a.v.) davayı haklı olan yahudi lehinde karara bağladı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* V, 211-213)

اَلطَّاغُوتُ (tâğût) kelimesi, azgınlık ve düşmanlıkta ileri giden, şeytanca düzenler kuran azgın kimseleri ifade eder. Âyette Ka'b b. Eşref ve onun gibi din düşmanlığında haddi aşanları belirtmek üzere kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Münafıklar, kalplerinde mânevî bir hastalık taşıdıklarından merhameti sonsuz Rabbimiz, bu hastalığın tedavisi için onlara hallerine uygun davranılmasını ve

tesirli söz söylenmesini istiyor:

فَكَيْفَ اِذَٓا اَصَابَتْهُمْ مُص۪يبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْ ثُمَّ جَٓاؤُ۫كَ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ
اِنْ اَرَدْنَٓا اِلَّٓا اِحْسَانًا وَتَوْف۪يقًا ﴿٦٢﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا ف۪ي قُلُوبِهِمْ
فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَل۪يغًا ﴿٦٣﴾

62. Önceden işledikleri günahlar yüzünden başlarına bir felaket inince halleri nice olur? Kaldı ki sonra Allah'a yemin ederek "Biz iyilik yapıp, insanların arasını uzlaştırmaktan başka bir şey düşünmedik!" diyerek sana gelirler.

63. Allah, onların kalplerinde ne var, ne yok çok iyi biliyor. Bu sebeple sen onlara aldırma, onlara öğüt ver ve ruhlarına işleyecek tesirli sözler söyle.

Münafıklar kalben iman etmedikleri halde zahiren müslüman göründükleri için kendilerine iyi davranılması emredilmekte, kalplerindeki hastalığın izalesi için tesirli ve güzel sözler söylenmesi istenmektedir.

Nitekim sözün tesiriyle ilgili Mevlânâ Hazretleri şöyle der:

"Sözün üç yerden çıktığını söylerler: Nefisten, akıldan ve aşktan.

Birincisi; nefsin sözüdür. Nefisten gelen söz, bulanık ve tatsızdır. Bundan ne söyleyen bir zevk alır, ne de dinleyene bir faydası olur.

İkincisi aklın sözüdür. Bu söz akıllılarca makbuldür; birçok faydaların da kaynağıdır. Hem dinleyeni ve hem de söyleyeni zevkle doldurur.

Üçüncüsü aşkın sözüdür. Bu da söyleyeni mest ve dinleyeni de sarhoş edip neşelendirir." (Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, I, 476)

İşte peygamberlerin mübârek ağızlarından çıkan sözler, aşkın sözüdür. Kalbi etkileyip insanı mesteder. Bu sebeple Allah Teâlâ, onların ruhları hoş eden sözlerine kulak verip kendilerine itaat edilmesi için gönderdiğini bildiriyor:

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَلَمُٓوا
اَنْفُسَهُمْ جَٓاؤُ۫كَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَح۪يمًا ﴿٦٤﴾

64. Biz, her bir peygamberi, Allah'ın izniyle kendisine itaat edilsin diye gönderdik. Şayet onlar kendilerine zulmettiklerinde hemen sana gelip Allah'tan bağışlanma isteselerdi ve Peygamber de onlar için mağfiret dileseydi, onlar Allah'ın tevbeleri çok kabul edici ve çok merhametli olduğunu mutlaka görürlerdi.

Peygamberler Allah'ın yeryüzünde kendilerine kayıtsız şartsız itaat edilmesini

emrettiği yegâne kullardır. Diğer insanlara itaat şartı, ancak peygamberlerin öğretilerinde tecelli eden ilâhî iradeye uygunluk ölçüsünde geçerlidir. Gerek müslüman, gerekse kâfir ve münafıklar için tevbe ve rahmet kapısı hayatta olduğu sürece Rasûlullah (s.a.v.)'dir. Her türlü kusur ve günah sebebiyle kendisine başvuran ve samimi bir niyetle tevbe edenlerin tevbelerini Cenâb-ı Hak kabul buyuracağını va'detmiştir. Rasûlullah'ın vefatından sonra da kıyâmete kadar tevbe kapısı açıktır. Ancak tevbenin kabulü için iman şarttır. İmanın kabulü için de Allah Rasûlü (s.a.v.)'in verdiği her hükme gönüllü olarak teslimiyet şarttır:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا
يَجِدُوا فٖٓي اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْل۪يمًا ﴿٦٥﴾

65. Hayır! Hayır! Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında baş gösteren anlaşmazlıklarda Rasûlüm seni hakem yapmadıkça, sonra da verdiğin hükümlere, içlerinde hiçbir sıkıntı ve itiraz duymadan tam bir teslimiyetle bağlanmadıkça gerçek mü'min olamazlar.

Yüce Allah bir anlaşmazlık halinde Rasûlullah (s.a.v.)'i hakem kılmayı ve her türlü konuda onun verdiği hükme can u gönülden, kalpte hiçbir sıkıntı ve itiraz kalmaksızın itaat etmeyi kâmil imanın ölçütlerinden biri olarak beyân buyurmaktadır. Âyetin iniş sebebi olan hâdise şudur: Zübeyr b. Avvam ile komşusu arasında bahçe sulama meselesi yüzünden bir anlaşmazlık çıkmıştı. Hakem olarak Rasûlullah'a başvurdular. Efendimiz suyu kullanım hakkının Hz. Zübeyr'in olduğunu anladı, ancak komşunun da mağdur olmaması için ona da bir hak verilmesini istedi ve *"Zübeyr! Bahçeni suladıktan sonra suyu sal, daha sonra da kom un sulasın"* buyurdu. Fakat komşusu: "Ey Allah'ın Rasûlü! O, halanın oğlu olduğu için mi böyle hükmediyorsun?" diyerek Efendimiz (s.a.v.)'in verdiği karara itiraz etti. Peygamberlik makamına gerekli saygının gösterilmediğini gören Rasûlullah (s.a.v.)'in rengi attı ve Hz. Zübeyr'e su hakkını sonuna kadar kullanmasını tavsiye ederek: *"Zübeyr! Tarlanı sula. Sonra suyu, hurma ağaçlarının köklerine ula ıncaya kadar bahçende tut!"* buyurdu. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Buhârî, Musâkât 6,7; Müslim, Fezâil 129)

Bu âyet-i kerîme ve iniş sebebinden anlaşıldığı gibi, iman kuru bir davadan ibaret değildir. Aksine gönülden bağlanmak, inanmak ve kabullenmektir. Bir taraftan "Allah ve Rasûlü'ne inandım" deyip, diğer taraftan hükümlerine râzı olmamak, münafıklığın açık bir alâmetidir. "Şeriatın kestiği parmak acımaz" denmiştir. Acımaz; çünkü mü'minin kalbinde o acıyı unutturacak kadar kuvvetli bir iman vardır.

Hem peygamberin vereceği hükümler, insan takatinin üstünde, beklenmedik ve olağanüstü şeyler değil bilakis adâlet ve hakkaniyet ölçülerinde insan fıtratına en uygun hükümlerdir:

وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْ اَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا
فَعَلُوهُ اِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ ط وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا
لَهُمْ وَاَشَدَّ تَثْبِيتًا لا ﴿٦٦﴾ وَاِذًا لَاٰتَيْنَاهُمْ مِنْ لَدُنَّا اَجْرًا عَظِيمًا لا ﴿٦٧﴾
وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾

66. Eğer onlara “Kendinizi öldürün!” yahut “Yurtlarınızdan çıkın!” diye emretmiş olsaydık, içlerinden pek azı müstesna, bu emri yerine getirmezlerdi. Halbuki onlar, verilen öğütleri tutsalardı, hem kendileri için daha hayırlı olur hem de iman, azim ve sebâtları daha da artardı.

67. O zaman yanımızdan kendilerine elbette büyük bir mükâfat verirdik.

68. Ve onları mutlaka dosdoğru bir yola ulaştırırdık.

Allah Teâlâ daha önceki ümmetleri, ezcümle İsrâiloğulları’nı, kalp katılıklarının giderilmesi, işledikleri ağır günahların affı gibi çeşitli hikmetlere binâen kimi zaman çok ağır tekliflerle sorumlu kılmıştır. İslâm ise fıtrata uygunluk ve kolaylık dinî olup insan tabiatına aykırı, mutad olandan fazla teklifler getirmemiştir. Hak Teâlâ 66. âyette, daha önceki âyetlerde beyân buyrulan itaat esasının bir zeyli olmak üzere, İslâm’daki bütün emir ve yasakların kolaylıkla itaat edilebilir cinsten olduğunu dolaylı bir biçimde beyân buyurmaktadır. Daha önemlisi İslâmî emir ve yasaklara uymanın neticesi çok parlaktır:

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّنَ
وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَٓاءِ وَالصَّالِحِينَ ج وَحَسُنَ اُولٰٓئِكَ رَفِيقًا ط ﴿٦٩﴾
ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ ط وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَلِيمًا ع ﴿٧٠﴾

69. Kim Allah’a ve Peygamber’e itaat ederse, işte onlar Allah’ın kendilerine nimetler verdiği peygamberler, sıddîklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdirler. Bunlar ne güzel arkadaştır!

70. Bu, Allah’ın bahşettiği çok büyük bir lutuftur. Ona kimlerin lâyık olduğunu ve bunların derecesini Allah’ın bilmesi yeter!

Âyette ilâhî nimetlere nâil oldukları için tebcil ve takdir edilen yüksek rütbeli

bahtiyarlar şunlardır:

Nebîler: Allah Teâlâ'nın insanlar arasında seçip vahiy gönderdiği peygamberlerdir.

Sıddîklar: "Sıddîk" doğru ve âdil olan kimsedir. Her zaman doğruluk ve hak üzere olan, bütün işlerinde hakkı koruyan ve doğru olan, tüm kalbiyle her zaman hakkın ve adâletin yanında yer alan, hiçbir zayıflık göstermeksizin tüm haksızlıklara karşı çıkan kimsedir. Sıddîk olan kimse o derece temiz ve nefsânî kirlerden uzaktır ki, sadece dostları değil, düşmanları bile ondan tarafsızlık ve adâlet bekler.

Hak dostlarından Ebû Muhammed Tüsterî (k.s.) der ki:

"Şunlar sıddîklar zümresinin ahlâkındandır: İster doğru, ister yanlış olsun Allah adına yemin etmezler. Kimsenin gıybetini yapmazlar ve onların yanında kimsenin gıybeti yapılmaz. Midelerini fazla doyurmazlar. Bir şeye söz verdiler mi dönmezler, onu mutlaka yerine getirirler." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 254)

Şehîdler: "Şehîd", bir şeye şâhit olan "tanık" demektir. Aslında, hayatının her alanında gereğini uygulayarak imana şâhitlik eden kişi şehîddir. Allah yolunda öldürülen kişiye de şehîd denir. Çünkü o Allah için isteyerek ölümü seçer. Doğru olduğuna inandığı şey için hayatını feda etmesi, imanındaki ihlâsın açık bir alâmetidir. Herhangi bir şey hakkında "doğrudur" demesinin, o şeyin gerçekten doğru olduğuna yeter delil teşkil ettiği kimseler de şehîddir.

Sâlihler: "Sâlih" ise itikadında, niyetinde, sözlerinde ve hareketlerinde doğru olan ve hayatının her yönünde doğruluğu benimseyen kimsedir.

Arkadaşlığa lâyık olan en güzel insanlar bunlardır. Dünyada da âhirette de bu gibi arkadaşlar edinmeye ve onlara yakın olmaya çalışmak zarûrîdir. Bu hususta dikkat edilmesi gereken bir kısım incelikler bulunmaktadır. Nitekim Ebû Osman Hirî'ye, mü'minlere dost ve arkadaş olmanın şartları soruldu. Şöyle açıkladı:

"- Elinde bulunan maldan din kardeşlerine bol bol dağıtmandır; ancak onların mallarından bir şey alıp yememen şartıyla...

- Din kardeşlerine hep uyumlu davranmandır; ancak onlardan senin emrine uymalarını beklememen şartıyla...

- Onlara karşı nefsinin hoşgörülü olmasını istemendir; ancak onların, sana karşı hoşgörülü olmalarını beklememen şartıyla...

- Bu arada onlardan gelen az olsa dahi, sana verdiklerini çok görmen; senden onlara giden şeyleri de az bulmandır." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye*, s. 260)

Hz. Sevbân ile alakalı şu rivayet hem âyetin iniş sebebini izah etmekte, hem de âyetin derin mânasının kalplere işlemesini sağlamaktadır:

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in bir sohbetinde Sevbân (r.a.), Habîbullah'a pek derin ve

dalgın bir sûrette bakıyordu. Gâyet de ızdıraplı bir hâli vardı. Öyle ki onun bu hâli, Âlemlerin Efendisi'nin dikkatini çekti. Merhametle sordu:

"–Yâ Sevbân! Nedir bu hâlin?"

Hz. Sevbân bu iltifat ile muhabbet çağlayanı hâline gelen sevdâlı gönlüyle şöyle dedi:

"–Anam, babam ve bu cânım sana fedâ olsun yâ Rasûlallah! Senin hasretin beni öyle yakıp kavurmaktadır ki, nûrundan ayrı geçirdiğim her an bana ayrı bir hicran olmaktadır. Dünyada böyle olunca âhirette hâlim nice olur diye dertleniyorum. Orada siz peygamberlerle beraber olacaksınız. Benim ise, ne olacağım ve nerede bulunacağım belli değil! Üstelik cennete giremezsem, sizi görmekten tamâmen mahrum kalacağım! Bu hâl beni yakıp kavuruyor ey Allah'ın Rasûlü!"

Bunun üzerine bu âyetler nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 168-169)

Peygamber-i Zîşân (s.a.v.) de, Sevbân ile birlikte ashâb-ı kirâmdan da zaman zaman vâkî olan bu ve benzeri hicranlı sözlere ve ayrıca kıyâmete kadar gelecek olan ümmetin muhabbet ve aşk kâfilesinin yanık gönüllerine sürûr dolu bir müjde sadedinde şöyle buyurdu:

"Ki i, sevdiği ile beraberdir..." (Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 165)

Allah ve Peygamber sevgisi, sevgilerin en yücesidir. Bu sevgiyi elde etmenin ve korumanın bedeli ise can ve malı o uğurda verebilmektir. Bu sebeple buyruluyor ki:

Gerektiğinde Topyekün Savaşın

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ أَوِ انْفِرُوا جَمِيعًا ﴿٧١﴾

71. Ey iman edenler! Düşmana karşı korunma tedbirinizi alın. Duruma göre bölükler halinde sefere çıkın veya gerektiğinde topyekün savaşın.

Burada teşvik edilen savaş büyük ihtimalle Mekke fethidir. Hudeybiye antlaşmasından sonraki sulh ve rahatlık devrinde Mekkeli müşriklerle Medineli münafıklar boş durmayıp müslümanların kökünü kazımak için planlar yapıyorlardı. Ayrıca Mekke'de ve başka yerlerde, kâfirler arasında kalmış, baskı altında yaşayan mü'minler, zayıf ve mazlum insanlar bulunuyordu. Hem kendilerini korumak hem de bu insanları kurtarmak için mü'minlerin devamlı teyakkuzda bulunmaları, tedbirli olmaları istenmekte, gerektiğinde savaşmaları ve küçük gruplar halinde tâciz ve vurkaç hareketleri yapmaları yahut topyekün muharebe etmeleri emredilmektedir. Ancak savaşa çıkarken içlerinde zayıf karakterli bir kısım münafıkların olabileceğini ve bunlara karşı dikkatli olmaları gerektiğini hatırlatmak üzere buyruluyor ki:

وَإِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ
إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا ﴿٧٢﴾ وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ
كَأَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧٣﴾

72. İçinizde öyleleri var ki, gerçekten ağırdan alır, savaşa gitmez. Savaşta başınıza bir felaket geldiğinde de: "Neyse ki, Allah bana yardım etti de onlarla beraber bulunmadım" der.

73. Şayet size Allah'tan bir zafer ve ganimet erişirse, o zaman da, aranızda daha önce sanki hiçbir tanışıklık yokmuş gibi, "Keşke ben de onlarla beraber olsaydım da büyük bir kazanç elde etseydim" der.

Âyetlerin ifadesine göre münafık karakterli öyle kimseler vardır ki savaş, gaza veya herhangi ictimai bir hizmet söz konusu olunca mutlaka ağırdan alır, tembel davranır ve geri kalır. Mü'minlerin başına bir musibet gelip başarılı olamadıkları, sıkıntı çektikleri veya şehîd oldukları takdirde üzülecek yerde sevinir. Hatta onlarla beraber bulunmayışını Allah'ın bir lutfu olarak görür. Fakat Allah tarafından mü'minlere bir lutuf ve ihsân ulaştığında, fetihler yaparak ganimet elde ettiklerinde sanki onunla müslümanlar arasında hiçbir

tanışıklık, hiçbir sevgi bağı yokmuş gibi üzülür ve onlarla beraber bulunup büyük mükâfatlara ermiş olmayı ister. Hâsılı müslümanların başarılı ve muzaffer olmasından memnun olmaz, aksine memnuniyet duyacak yerde üzülür, onlarla beraber bulunmadığına ise âhiret düşüncesiyle değil, sırf dünya sevgisiyle pişman olur. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* V, 228-229)

Allah yolunda, sırf O'nun rızasını isteyerek savaşacak olanlar şunlardır:

فَلْيُقَاتِلْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِۜ وَمَنْ يُقَاتِلْ
فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾

74. O halde dünya hayatını verip âhireti almak isteyen samimi mü'minler Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya gâlip gelirse, biz ona pek yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.

Dinî hizmetleri îfada, özellikle cihâd ve savaş gibi candan ve maldan fedakârlık gerektiren ilâhî buyrukları yerine getirmede ağır davranan "münafık" karakterin karşısına "mü'min" şahsiyet konur. Cihâdı yalnız Allah için yapan böyle sağlam imanlı kişiler, savaşa çağrıldıklarında herhangi bir hesap kitap yapmaz ve hemen emre icâbet ederler. Çünkü onlar, her daim ebedî âhiret mutluluğu için dünyayı fedâ etmeye hazırdırlar. İster gâlip gelsinler, isterse şehît olsunlar, her hâlükârda Allah katında büyük mükâfatlara kavuşacaklardır.

Allah yolunda canını seve seve verecek böyle mücahidlere her zaman ihtiyaç olacaktır. Çünkü yeryüzünde haksızlıkların sona ermesi ve zulme uğramış çaresiz insanların imdat feryatlarının dinmesi zor gözükmektedir:

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ
وَالنِّسَٓاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ
الظَّالِمِ اَهْلُهَاۚ وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّاۚ وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًاۜ ﴿٧٥﴾

75. Size ne oluyor ki, Allah yolunda, ayrıca, baskı altına alınıp çaresiz bırakılarak: "Rabbimiz! Ahâlisi zâlim olan şu memleketten bizi kurtar. Bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla!" diye yalvarıp duran zavallı erkekler, kadınlar ve yavrular uğrunda savaşmıyorsunuz?

Fetih öncesinde Mekke'de, zayıflık, yaşlılık ve imkânsızlık gibi sebeplerle Medine'ye hicret edememiş, yahut Hudeybiye antlaşması gereğince hicret ettiği halde Mekkeli müşriklere iade edilmiş bazı müslümanlar bulunuyordu. Bunlar müşriklerin baskı ve zulümleri altında yaşıyorlar, bir kurtarıcı göndermesi için

Allah'a yalvarıyorlardı. Bu âyette bu mazlumların yakarışlarına bir cevap bulunduğu gibi, her çağda savaşın esas gâyesine de işaret edilmektedir. Buna göre savaşın maksadı baskıyı ve zulmü ortadan kaldırmak, adâleti ve din hürriyetini temin etmektir.

Âyette "çocukların" zayıflarla beraber zikredilmesi, müşriklerin zulümlerinin çok fazla olduğunu, hatta babalarını zorlamak, onların yerine öfkelerini çocuklardan çıkarmak için küçük yavrulara ulaşacak kadar aşırıya gittiklerini gösterir.

Şu tarihî misâl, ezilip hor görülen ve ayaklar altında çiğnenen mazlum yığınların seslerine kulak verip onlara yardım etmenin, rahmânî sillelerden korunup ilâhî teminat altına girme bakımından önemine dikkat çeker:

Selçuklu Sultânı Alaaddin Keykubad, şehrin kalesini tamamladığında, Hz. Mevlânâ'nın babası Bahâeddin Veled'den teberrüken kaleyi görmesini ve kale hakkındaki fikrini beyân etmesini ricâ eder. Bahâeddin Veled Hazretleri, gidip yapılanları görür ve şöyle der:

"–Kaleniz, sel felâketlerini, düşman akınlarını önlemek için fevkalâde güzel ve kuvvetli görünüyor. Lâkin sen, idâren altındaki mazlumların, ezilen insanların beddua oklarına karşı hangi tedbiri aldın? Çünkü onların beddua okları, yalnız senin kalen gibi bir kaleyi değil, yüzbinlerce kale burcunu deler geçer ve dünyayı harâbeye çevirir. En iyisi sen, adâlet ve iyilikten kale burçları yap ve sâlihlerden, hayırlı dua askerleri teşkîl etmeye gayret et. Böylesi senin için surlardan daha emindir. Zira halkın ve dünyanın güven ve huzuru o dua askerleriyle sağlanır."

Alah yolunda savşamanın nasıllığı ve şartlarına gelince:

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ
فَقَاتِلُوا اَوْلِيَٓاءَ الشَّيْطَانِۚ اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾

76. İman edenler Allah yolunda savaşırlar. Kâfirler ise şeytânî güçlerin yolunda savaşırlar. Öyleyse, ey mü'minler, haydi şeytanın taraftarlarıyla savaşın. Bilin ki, şeytanın hîlesi cidden zayıftır.

Allah yolunda savaşmak; adâlet ve hakkaniyet yolunda, göklerdeki kusursuz ilâhî nizamın benzerinin yeryüzünde de tesisi için savaşmak demektir. Allah yolunun düşmanları ise Allah'tan gayri taptıkları yalancı ilâhları, şeytanın izinde yürüyen önderleri yolunda savaşırlar.

Ahmed b. Sehl (r.h.) der ki: "Senin dört tane düşmanın vardır:

Birincisi, dünyadır. Onun silahı, insanlara karışmak, hapishânesi ise uzlet yani halka karışmayıp inzivâya çekilmektir.

İkincisi, şeytandır. Onun silahı tokluk, hapishânesi ise açlıktır.

Üçüncüsü, nefistir. Onun silahı uyku, hapishânesi ise uyanıklıktır.

Dördüncüsü, hevâdır. Onun silahı konuşmak, hapishânesi ise susmaktır."

Şeytanın hîlesi, hakîkaten zayıftır. Çünkü Allah, her zaman dostlarına yardım eder. Bu yardım ise nefislerini tezkiye etmeleri, arıtıp yüceltmeleri, kalplerini dünyevî meşgalelerden arındırmaları ve sırlarını tevhid nuruyla doldurmaları sâyesinde ortaya çıkar. Çünkü şeytan zulmânî bir varlık olup nûrânî şeylerden kesin olarak kaçar.

Şeytanın hilelerine kanmadan Allah yolunda yiğitçe ve mertçe savaşabilmek için, ölüm gerçeğini anlamak ve onu En Yüce Sevgili'ye ulaşabilmenin yegâne yolu olarak görmek gerekir. Aksi takdirde ölüm korkusu, insanı savaş gibi ilâhî emirlere karşı gelmeye ve pek çok mânevî bereketlerden mahrum kalmaya sevk edebilir:

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ قٖيلَ لَهُمْ كُفُّٓوا اَيْدِيَكُمْ وَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا
الزَّكٰوةَۚ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ اِذَا فَرٖيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ
كَخَشْيَةِ اللّٰهِ اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةًۚ وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَۚ لَوْلَٓا
اَخَّرْتَنَٓا اِلٰٓى اَجَلٍ قَرٖيبٍۜ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلٖيلٌۚ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ
اتَّقٰى وَلَا تُظْلَمُونَ فَتٖيلًا ﴿٧٧﴾

77. Ne zaman savaş izni verileceğini sorup durdukları bir zamanda kendilerine: "Şimdilik elinizi savaştan çekin, namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin" denilen kimseleri görmedin mi? Nihâyet üzerlerine savaş farz kılınınca içlerinden bir kısmının, Allah'tan korkar gibi, hatta daha da fazla insanlardan korkmaya başladığını ve: "Rabbimiz, bize savaşı niçin farz kıldın? Bize biraz daha mühlet verseydin olmaz mıydı?" dediklerini görürsün. Onlara de ki: "Dünyanın menfaati pek azdır ve kısa bir süre içindir. Âhiret ise, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için bütünüyle hayırdır ve size orada kıl kadar bile bir haksızlık yapılmaz."

Mekke'deyken müşriklerin çeşitli zulüm ve işkencelerine maruz kalan mü'minler, onlara mukabele etmek, müşriklerle savaşmak istiyor, ancak bu izin onlara verilmiyordu. O dönemde zekât ve namazla nefislerin terbiye edilmesi gerekiyor, savaşmak için henüz şartların olgunlaşmadığı anlaşılıyordu. Hicretten sonra savaşmayı emreden âyetler inmeye başladığı zaman müslümanlardan bazılarıyla özellikle münafıklara bu emir ağır geldi, düşmanla

savaşmaktan çekindiler, keşke biraz daha gecikseydi diye temenni ettiler. Bunun sebebi, savaşa gitmenin ölümle aynı şey olduğu şeklindeki yanlış zanlarıdır. Halbuki:

أَيْنَ مَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ وَإِنْ
تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هٰذِهِ
مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ فَمَالِ هٰؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ
حَدِيثًا ﴿٧٨﴾ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ
فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾

78. Her nerede olursanız olun, isterse tahkim edilmiş sağlam ve yüksek kaleler içinde bulunun ölüm mutlaka gelip sizi yakalar. Onlar bir iyiliğe kavuşsalar: "Bu, Allah'tandır" derler. Başlarına bir kötülük gelince de "Bu, senin yüzündendir" derler. De ki: "Nimet de, belâ da hepsi Allah'tandır!" Fakat bu adamlara ne oluyor ki, bir türlü sözü anlamaya yanaşmıyorlar?

79. Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Sana gelen her kötülük de nefsindendir. Rasûlüm! Seni bütün insanlara elçi olarak gönderdik. Buna şâhit olarak Allah yeter.

İnsanoğlu ölümden asla kaçamaz, ecel geldiği takdirde kişi isterse korunaklı kalelerde saklansın, ister göklere çıkıp yıldızlara otursun ölüm gelip onu bulur. Henüz eceli gelmeyen kişi ise cenk meydanlarının en ön saflarında çarpışıp dursa da daha görecek günleri vardır. Onun için ölüm korkusu sebebiyle vazîfeden kaçılmaz, geçici dünya hayatının fani menfaatleri için ebedî saâdetlerden uzak kalınmaz. Nitekim Şâir İbn Kemâl der ki:

"Kısmetindir gezdiren yer yer seni,
Göğe çıksan âkıbet yer yer seni.
Hem anınçün ana derler ana yer,
Âdem'i ol kendi besler, kendi yer!"

Rivayet edildiğine göre yahudilerle münafıklardan bazıları, Rasûl-i Ekrem Efendimiz Medine'ye gelip tebliğe başladıktan sonraki günlerde, işleri iyi gidip rahat olduklarında "Bu Allah'tandır" diyorlar, işleri ters gittiğinde, sıkıntı çektiklerinde ise -haşa- "Bu, Muhammed'in yüzündendir" diyor ve Efendimiz (s.a.v.)'e uğursuzluk atfediyorlardı. Bu cümleden olmak üzere o sıralarda görülen

bir kıtlığı Peygamberimiz'e atfetmişler, "Biz böyle uğursuz bir adam görmedik, o geleli meyvalarımız az biter oldu, mallar pahalılandı" demişlerdi. (Kurtubî, *el-Câmi'*, V, 284) Yahudiler daha önce de benzer sözleri Hz. Mûsâ'ya söylemişlerdi. (bk. A'râf 7/131) Halbuki her türlü hayır ve şer Allah'ın takdiri ve yaratmasıyla meydana gelir. O'nun izni, müdahalesi ve yaratması olmaksızın hiçbir şey gerçekleşemez.

Ancak 79. âyette hayır ve iyiliğin Allah'tan, kötülüğün ise insandan olduğu beyân edilir. Cenâb-ı Hak önce takdir etme ve vücuda getirme bakımlarından iyi-kötü her şeyi kendi zatına izâfe buyurur. Hemen arkasından ise, bu ifadeden bazılarının hiçbir şeyden mesul olmadıkları mânasını çıkarmamaları, kesbi reddedip cebr anlayışına sapmamaları için insanların yaptıkları kötü işlerden mesul olduklarını, bunları ancak kendi kusur ve yanlış takdirleri sebebiyle işlediklerini bildirir. İlahî rızâ bunlara taalluk etmez. Hayır, menfaat, sevap gibi hususlarda ise hem ilâhî rızânın, hem ilâhî takdir ve yaratışın mevcut olması, güzel şeylerin kullara kolaylaştırılması hasebiyle bunların Allah'a ait olduğu belirtilir. İnsanın hiçbir emeği olmayan güzellikler ve hayırlar tamâmen birer lutuf, hediye, ihsân-ı ilâhî kabilindendir. İnsanın kesbiyle işlediği güzellikler ise aslında insanı böyle şeylere yönelten, gönlüne bunları yapma duygusu veren, yapabilme gücünü bahşeden, onu o işe muvaffak kılan Allah'a aittir.

Ayrıca müslümanların iyi amellerini, başlarına gelen güzel şeyleri, muvaffak oldukları başarıları Allah'a izafe etmeleri de imanlarının icabı ve edebin bir gereğidir. Kötü işlere, günah, masiyet ve seyyielere ise Hakk'ın rızâsı olmadığı için gönülde bunları yapmaya yönelik arzu ilâhî değil, nefsânî ve şeytânî kaynaklıdır. İnsan kendi zaafı, kusuru, hatası neticesinde kötü bir şey işlediğinde, her ne kadar kulun iradesine uygun olarak bu fiili de vücuda getiren Allah ise de, o işin mesuliyeti kula ait olacaktır.

Hulâsa; gerçek mânada Allah dışında var kılan, iyi ve kötüyü takdir eden kimse yoktur. Bu bakımdan iyi de kötü de Allah'tandır. Ancak insanların yaptıkları kötü şeyleri kendilerinden soyutlayarak tamâmen Allah'a atfetmelerinde hem bir sû-i edep, hem de mesuliyeti inkâr etmeye götürecek bir anlayışsızlık vardır. Şu halde mü'min her zaman güzel ameller yapmaya çalışacak ve bunu asla kendinden bilmeyecek, kötü bir iş işlediğinde de bunun kendi kusuru olduğunu anlayıp hemen tevbe edecektir. Hz. İbrâhim'in **"Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur"** (Şuarâ 26/80) ifadesinde, aslında hastalık da şifa da Allah'tan olduğu halde hastalığı kendine, şifayı Yüce Allah'a atfetmesindeki edep herkes için örnek olmalıdır. Şüphesiz güzel ahlâkın ve âdâbın en güzel numûneleri, Allah Rasûlü (s.a.v.)'de mevcuttur. Bu sebeple ona itaatin gerekliliği sadedinde

şöyle buyruluyor:

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَۚ وَمَنْ تَوَلّٰى فَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ
حَفِيظًاۜ ﴿٨٠﴾ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌۘ فَاِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَٓائِفَةٌ
مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذ۪ي تَقُولُۜ وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَۚ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ
وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا ﴿٨١﴾

80. Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. Kim de itaatten yüz çevirirse aldırma! Çünkü biz seni, onların üzerine bekçi olarak göndermedik.

81. O münafıklara bir şey emrettiğin zaman: "Baş üstüne" diyorlar. Fakat senin yanından çıktıkları zaman içlerinde bir gürûh, senin söylediğinin tam tersi planlar kuruyorlar. Ama Allah onların karanlık planlarını bir bir kaydetmektedir. Şu halde sen onlara aldırış etme, Allah'a dayan. Kendisine dayanılıp güvenilecek vekil olarak Allah yeter.

Allah Rasûlü (s.a.v.)'e itaatin önemini göstermesi bakımından şu rivayet pek dikkat çekicidir:

İbrâz b. Sâriye (r.a.) şöyle anlatır:

Rasûlullah (s.a.v.) bize çok tesirli bir öğüt verdi. Bu öğütten dolayı kalpler ürperdi, gözler yaşardı. Bizler:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Bu öğüt, sanki ayrılmak üzere olan birinin öğüdüne benziyor, bari bize bir tavsiyede bulun" dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"- Size Allah'a çok saygı duymanızı, ba ınıza bir Habe li köle bile ba kan olsa, onu dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Benden sonra sağ kalıp uzunca bir hayat sürecek olanlar pek çok ihtilaflar görecekler. O zaman size gerekli olan, benim sünnetime ve doğru yolda olan Hülefâ-i Ra idin'in uygulamalarına sarılmanızdır. Benim ve onların sünnetlerine sımsıkı sarılınız. Sonradan ortaya çıkarılmı bid'atlerden iddetle kaçınınız. Çünkü her bid'at sapıklıktır." (Ebû Dâvûd, Sünnet 5; Tirmizî, İlim 16)

Hadis âlimi İbn Avn şöyle der:

"Üç şey vardır ki, ben onları hem kendim hem de kardeşlerim için istiyorum:

• Sünneti öğrenip tatbikâtına gayret etmek.

• Kur'an'ı anlamak, üzerinde tefekkür edip araştırmak.

• İnsanları ancak hayır üzere bırakmak, hayırla muamele etmek veya insanları yalnızca hayra dâvet etmek." (Buhârî, İ'tisâm 2)

Şunu belirtmek gerekir ki, Peygamber kimseyi zorla imana getirmez. Bu bakımdan o, imandan yüz çevirenlere karşı bir bekçi değildir. Çünkü dinde

zorlama yoktur. Zorla müslüman olmuş görünenden de hayırdan çok zarar gelir. Nitekim böylelerinden bazıları görünüşte, sadece ağızlarıyla itaat ettiklerini söylerken huzurdan çıktılar mı söylediklerinin aksine şeyler peşine düşerler, isyan ve tezviratla uğraşırlar. Eğer onlar Kur'ân-ı Kerîm üzerinde etraflıca düşünecek olsalardı, onun getirdiklerinin Allah'ın emri olduğunu bilir ve böyle yanlış bir yol tutmazlardı:

كَثِيرًا ﴿٨٢﴾ اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَۜ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا

82. Acaba Kur'an üzerinde hiç düşünmüyorlar mı? Şayet o, Allah'tan başkasının sözü olsaydı, elbette onda pek çok tutarsızlık ve çelişki bulurlardı.

Âyette geçen اَلتَّدَبُّرُ (tedebbür) kelimesi, sahibini, istenilen mânaları anlayıp kavramaya ulaştıran düşünce, tefekkür ve teemmül mânasına gelir. Bu tefekkür ancak, lafzı az, fakat bu lafızlara yerleştirilen yüklü mânaları içeren sözleri anlamada söz konusudur. Böyle bir söz üzerinde düşünceyi yoğunlaştırdıkça hiç de basit olmayan daha değişik ve orijinal mânalar ortaya çıkar. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* XXIII, 252) Tefekkür, derinlemesine düşünmektir. Tedebbür ise okunan âyetin bir sonrasında, onun bir sonrasında... bir bütün olarak Kur'an'ın başından sonuna kadar ne var ve bunların her biri sistem içinde nasıl bir konumda diye takib ederek okumaktır. Bu olmadan Kur'ân-ı Kerîm'de bir çelişkinin olup olmadığını kimse fark edemez. Ancak lâyıkıyla "tedebbür" yapan kişi, sistemin bütününü anlar ve işin tadına varır. Zâten âyetin devamında da Kur'an'da hiçbir çelişki bulunmadığı vurgulanmaktadır.

Bu sebepledir ki, mü'min olsun veya olmasın makul düşünebilen, selim akıl sahibi herkes, âyet ve sûrelerinin inişi uzun yıllara yayılmış bulunan Kur'an'ın hem iç tutarlılığında, hem de ifadelerindeki muhkemlik ve güzellik noktasında hemfikirdirler. Rasûlullah devrinde İslâm'a karşı her türlü fırsatı kullanmak isteyen müşrik, Ehl-i kitap ve münafıklar, Kur'an'ın tutarsızlık veya insan sözlerinde bulunan herhangi bir kusur içerdiğini ileri sürememişlerdir. Gayr-i müslimlerin yalnız kendilerinin bildiği düşünce ve niyetlerini açıkça ortaya koyan, insanları hak ve hayra, tevhid ve fazilete sevkeden, ileriye yönelik verdiği haberleri gerçekleşen ve gerçekleşmekte devam eden; insan, varlık, ahlâk, tarih, dünya ve evren gibi tek bir insanın herbirinde doğru ve tutarlı şeyler söylemekten âciz kalacağı çok büyük meseleleri içeren bu ilâhî kitap, kıyâmete kadar her türlü kontrole açıktır ve kaynağının Hak olduğu hakîkatini tekrarlayıp durmaktadır. İşte bu ilâhî kitap, İslâm toplum düzeninin sağlanması ve onun yıkıcı taaruzlardan korunması için şu önemli tâlimatı vermektedir:

وَاِذَا جَٓاءَهُمْ اَمْرٌ مِنَ الْاَمْنِ اَوِ الْخَوْفِ اَذَاعُوا بِه۪ ۜ وَلَوْ رَدُّوهُ اِلَى
الرَّسُولِ وَاِلٰٓى اُو۬لِي الْاَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذ۪ينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۜ وَلَوْلَا
فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ اِلَّا قَل۪يلًا ﴿٨٣﴾

83. Onlara, müslüman toplumun güvenliğini ilgilendiren veya mü'minler arasında korku ve paniğe yol açabilecek bir haber geldiğinde, olayın sebep olabileceği zararları düşünmeden, onu hemen yayıverirler. Halbuki onlar bu haberi Rasûlulullah'a ve aralarındaki yetki sahibi kimselere götürselerdi, işin iç yüzünü araştırıp ortaya çıkarabilecek olanlar, elbette onun mâhiyetini anlayıp, ne yapılması gerektiğini bilirlerdi. Eğer Allah'ın üzerinizde lutfu ve rahmeti olmasaydı, pek azınız hâriç, hepiniz şeytana uyup giderdiniz.

Toplumu iyi veya kötü bir şekilde etkileyecek olan haberleri doğruluğunu tahkik etmeden, sonuçlarını düşünmeden hemen yaymak menedilmektedir. Bunun yerine doğru olan, böyle haberleri toplumda fikir ve sorumluluk sahibi olan, o haberlerin mâna ve maksadını anlayıp gereğini yapacak mevkide olan âlim ve yöneticilerle paylaşmak ve daha sonra onların tavsiyelerine göre hareket etmektir. Bu âyette toplumu bilgilendirme mevkiinde bulunan medyanın sorumluluğuna da önemli bir işaret vardır.

Rivayete göre münafıklar fırsat buldukça yalan yanlış birtakım haberler yayarlar, müslümanların bir kısmı da askeri birliklerle ilgili iyi-kötü ne işitirlerse hemen tetkik ve tahkik etmeden, önünü ardını düşünmeden ilan ederlerdi. Bu yüzden de bazı sıkıntılar ortaya çıkardı. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* V, 247) Âyet-i kerîme, bu vesileden hareketle genel bir prensip ortaya koymaktadır.

Cenâb-ı Hak, önceki âyetlerde İslâm toplumu içinde meydana gelebilecek bir kısım aksaklıklara temas ettikten sonra, hitabını Peygamberimiz (s.a.v.)'e yönlendirerek, hangi şart altında olursa olsun dâimî surette Allah yolunda cihâd etmesini; hâliyle mü'minlere örnek olup sözüyle de onları cihâda teşvik etmesini istemektedir:

فَقَاتِلْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ ۚ لَا تُكَلَّفُ اِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِن۪ينَ ۚ عَسَى اللّٰهُ
اَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا ۜ وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَأْسًا وَاَشَدُّ تَنْك۪يلًا ﴿٨٤﴾

84. Rasûlüm! Allah yolunda savaş! Sen ancak kendinden sorumlusun.

Mü'minleri de savaşa teşvik et. Allah, bu yolla kâfirlerin kuvvetini kıracaktır. Çünkü Allah'ın kudreti sınırsız, cezalandırması da pek şiddetlidir.

Tek başına da kalsa mü'min ilâhî rızâyı elde etmek için gereken hedefe doğru yürümekle, Allah'ın sözünü yüceltmek için cihâd etmekle sorumludur. Bu sebeple desteksiz tek başına kalacak olsa dahi Peygamberimiz (s.a.v.)'e, cihâddan geri durmaması emir buyrulmuştur. Buradan kimi zaman tek bir insanın dahi çok önemli işler yapabileceği, kimsenin kendi güç, kabiliyet ve istidatlarını küçümsememesi gerektiği de anlaşılabilir. Herkesin söz geçirmesi kesin olan tek kişi kendisi olduğu için, nihâyetinde herkes kendinden mesuldür. Bir yandan da müslümanların, Peygamber'i ve onun yolunu terk etmemeleri, Hak yolunda birlik olmaları ve İslâm yolunda mallarıyla canlarıyla cihâd etmeleri için bir teşvik vardır. Çünkü:

مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا ۚ وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً
سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا ﴿٨٥﴾

85. Kim Allah için bir iyiliğe aracılık ederse, onun sevabından kendisi için bir pay vardır. Kim de kötülüğe aracılık ederse, onun da günahından ona bir pay düşer. Allah her şeyi görüp gözeten ve karşılığını verendir.

Kim güzel bir işin gerçekleşmesi, bir iyiliğin yapılması için aracılık ederse bundan dolayı ecir alır. Kim de iyi olmayan bir iş için, şeriata ve hakkaniyete aykırı bir mesele için, daha ehil olanı varken ehliyetsizin işbaşına getirilmesi için hatırını ve nüfuzunu kullanarak araya girerse o da bunun karşılığını görecektir. Yapılan bütün bu muameleleri gören, bunları yakından takip eden, herkese ve her şeye hakkını veren ancak Allah'tır.

Rasûlullah (s.a.v.) bu hususta şöyle buıyurur:

"İslâm'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir   ey noksanla maz. Her kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, o ki iye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayırılır. Fakat onların günahından hiçbir   ey noksanla maz." (Müslim, Zekât 69; Nesâî, Zekât 64)

Bu bakımdan müslüman devamlı iyi bir çığır açmanın gayreti içinde olacak, fazileti elden bırakmayacak ve kendine yapılan bir iyiliğe de olabildiği kadar daha güzeliyle karşılık vermeye çalışacaktır:

وَاِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِاَحْسَنَ مِنْهَآ اَوْ رُدُّوهَا ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾

86. Size bir selâm verildiğinde, onu daha güzeliyle, hiç değilse aynısıyla alın. Unutmayın ki Allah, her şeyin hesabını tutmaktadır.

Âyette "selam" mânasında geçen اَلتَّحِيَّةُ (tahiyye) kelimesi, esas itibariyle sağlık ve uzun ömür dileme anlamına gelir. Câhiliye döneminde Araplar birbirlerine selâm verecekleri zaman حَيَّاكَ اللهُ (hayyâkallah) yani "Allah sana uzun ömür versin" derlerdi. Uzun ömür her zaman iyilik ve saâdet sebebi olmadığı için İslâm'dan sonra dünya ve âhiret selâmetini içine alan (esselâmü aleyküm) ibaresi yaygınlaşmıştır.

İslâm'da selâmın yeri çok önemlidir, "İslâm" kelimesiyle "selâm" aynı kökten gelir. Cenab-ı Allah'ın bir ismi de "es-Selâm"dır. Her türlü iyi niyeti ve duayı içine alan bu kelime, müslümanların kaynaşmasının ve yekvücut olmasının sembolü olmuştur. Peygamberimiz bilhassa Medine'yi ilk teşriflerinde, müslümanları birbirine kaynaştırmak için selamlaşma üzerinde çok durmuş, herkesle selamlaşmanın fazileti ve ecri konusunda sık sık tavsiyelerde bulunmuştur.

Fıkhî açıdan selâm vermek sünnettir, verilen selâmı almak ise farzdır. Türkçemizde اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ (es-selâmü 'aleyküm) veya bunun hafifletilmiş şekli olan سَلَامٌ عَلَيْكُمْ (selâmun 'aleyküm) en yaygın selâm şekilleridir. اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللهِ وَ بَرَكَاتُهُ (es-Selâmü 'aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtuhu) ise selâmın en şümullü ve zengin biçimidir ki âyet-i kerîmede de "daha güzeli" ifadesiyle buna işaret buyrulur.

İmrân b. Husayn (r.a.) şöyle anlatıyor:

Rasûlullah (s.a.v.)'e bir adam geldi ve:

"– es-Selâmü 'aleyküm" dedi. Efendimiz onun selâmına aynı şekilde karşılık verdikten sonra adam oturdu. Allah Rasûlü:

"– On sevap kazandı" buyurdu. Sonra bir başka adam geldi, o da:

"– es-Selâmü 'aleyküm ve rahmetullâh" dedi. Peygamberimiz ona da verdiği selâmın aynıyla mukâbelede bulundu. O kişi de yerine oturdu. Rasûl-i Ekrem:

"– Yirmi sevap kazandı" buyurdu. Daha sonra bir başka adam geldi ve:

"– es-Selâmü 'aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh" dedi. Fahr-i Kâinat o kişiye de selâmının aynıyla karşılık verdi. O kişi de yerine oturdu. Efendimiz onun hakkında da:

"– Otuz sevap kazandı" buyurdu. (Ebû Dâvûd, Edeb 131-132)

Bu gibi âyet-i kerîme ve hadis-i şerifler, müslümanın her zaman ve zeminde İslâmî âdâb ve nezâkete uygun en güzel davranışları sergilemelerini ister.

Selamlamada, hediyeleşmede ve bütün beşeri münâsebetlerde hep fazilet tarafını tercih etmelerini talep eder. Zira müslüman dâimâ sevdiren, cezbeden, bağlayan, ülfet ettiren kişidir. Halbuki kaba ve nazik olmayan davranışlar, insanları uzaklaştırır. Kalplerini soğutur. Güzel ve nazik davranışlar ise kalpleri ısıtır, muhabbeti artırır. Özellikle insanlar arası ilişkilerin gergin olduğu dönemlerde, böyle faziletli ince, nazik ve güzel davranışlar kat kat gerekli ve faydalı olur. Bu tür faziletli davranışlarda başarılı olmanın şartı ise tek olan Allah'a bağlanmak, yaptığımız her ameli O'nun rızâsını tahsil için yapmak ve ebedî âhiret hayatını hiç hatırdan çıkarmamaktır:

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فٖيهِۜ وَمَنْ
اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدٖيثًا۟ ﴿٨٧﴾

87. Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur. O, geleceğinde hiçbir şüphe bulunmayan kıyâmet gününde sizi elbette bir araya toplayacaktır. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?

Kendinden başka hiçbir ilâh olmayan Allah Teâlâ, insanları kıyâmet gününe kadar öldürerek yerin altında, kıyâmet günü de dirilterek mahşer meydanında bir araya toplayacaktır. Bunda en küçük bir şüpheye mahal bulunmamaktadır. Zira bu hakikati haber veren Allah'tır ve O'ndan daha doğru sözlü de hiç kimse yoktur. Bu günde insanların Cenâb-ı Hakk'a hesap vermek üzere kabirlerin kalkmaları sebebiyle ona "Kıyâmet günü" denmiştir.

Mü'minler, böyle derin bir şekilde Allah'a iman ve âhiret korkusuyla hayatı tüm yönleriyle düzenlemeli, özellikle münafıkların tehlikeli oyunlarına karşı son derece uyanık olmalıdırlar:

Münafıklara Dikkat

فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا ۜ اَتُرِيدُونَ
اَنْ تَهْدُوا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ ۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾
وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَٓاءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ
اَوْلِيَٓاءَ حَتّٰى يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ
حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ ۖ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ۙ ﴿٨٩﴾

88. Ey mü'minler! Size ne oluyor ki münafıklar konusunda iki muarız gruba ayrılıyorsunuz? Görüyorsunuz ki, işledikleri bunca günah yüzünden Allah onları tersyüz etmiş, gerisin geri küfre döndürmüştür. Allah'ın saptırdıklarını siz mi doğru yola getirmek istiyorsunuz? Oysa Allah kimi saptırırsa, artık onun kurtulması için sen asla bir çıkış yolu bulamazsın!

89. O münafıklar, kendilerinin küfre yuvarlandığı gibi sizin de o şekilde küfre yuvarlanmanızı ve sapkınlıkta eşit hâle gelmenizi isterler. Onlar, inanıp Allah yolunda hicret edinceye kadar sakın onları dost ve sırdaş edinmeyin. Şayet iman ve hicretten yüz çevirirlerse onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün. Onlardan hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyin.

Âyet-i kerîmelerin iniş sebebiyle ilgili nakledilen iki hâdise şöyledir:

Allah Rasûlü (s.a.v.), Uhud savaşına çıktığında onunla birlikte gelenlerden bir kısmı geri döndü. Bunun üzerine Peygamberimiz'in ashâbı ikiye bölündü. Bir grup "onlarla savaşalım" ya da "onları öldürelim" diyor, diğer grup da "onlarla savaşmayalım, onları öldürmeyelim" diyordu. İşte bunun üzerine bu âyetler indi. (Buhârî, Meğâzî 16; Tefsir 4/15; Müslim, Munâfıkîn 6)

Rivayete göre bazı Araplar Medine-i Münevvere'ye gelerek müslüman olmuşlar, orada iken veba ve hummaya yakalanmışlar: "Belki buradan çıkarsak vebadan kurtuluruz" diyerek Medine'den çıkmışlardı. Çıkarlarken ashaptan bazıları onlara rastlamış ve "Neden geri dönüyorsunuz? Sizi Medine'den geri döndürüp çıkaran nedir?" diye sormuşlardı. Onlar da: "Vebaya yakalandık ve bu yüzden orayı sevmedik" dediler. Ashâb-ı kirâm onlara: "Sizin için Allah Rasûlü'nde güzel bir örnek yok muydu?" dedikten sonra kendi aralarında ayrılığa düşmüş ve Medine'den ayrılan bu kimseler hakkında bazıları "münafık" derken, bazıları da: "Hayır, onlar müslüman" demişlerdi. Bu tartışma üzerine bu âyet-i kerîme inerek onların münafık olduklarını beyân etmiştir. (Vâhidî,

Esbâbu'n-nüzûl, s. 172)

Allah Teâlâ, bunlar gibi iki yüzlü kimseleri, içlerinde taşıdıkları nifak, yaptıkları büyük yanlışlar ve nihâyet açıkça ortaya koydukları irtidatları yüzünden, hor ve hakîr olmak, esir alınmak ve öldürülmek gibi kâfirlere tatbik edilen hükümlere maruz kılmıştır. Halbuki zahiren de olsa Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini kabul ettikleri müddetçe münafıkları öldürmeye dinimiz müsaade etmemiştir. Fakat âyette işaret edildiği üzere küfürlerini açıkça ortaya koydukları zaman, Allah Teâlâ onlara, kâfirlere tatbik edilecek hükümleri tatbik etmeyi emretmektedir. Çünkü onlar, kendi tercihleriyle doğru yolu terk edip sapıklık yolunu seçmişlerdir. Sadece kendileri inkâr yoluna sapmakla kalmayıp, mü'minleri de küfre düşürmek ve küfür cephesinde onlarla birlikte olmak sevdasına düşmüşlerdir. Bu vasıftaki kimseler, iman ve hicrete yanaşmadıkları ve yüz çevirip gittikleri takdirde cezaları, ister Harem bölgesi olsun isterse Harem dışında olsun yakalanıp öldürülmektir.

Ancak onlardan şu iki grup insanla savaşmanız, onları yakalayıp öldürmeniz câiz değildir:

إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَاءُوكُمْ حَصِرَتْ
صُدُورُهُمْ أَنْ يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ
عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ ۚ فَإِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَأَلْقَوْا إِلَيْكُمُ
السَّلَمَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿٩٠﴾

90. Ancak aranızda anlaşma bulunan bir kavme sığınanları veya ne sizinle ne de kendi kavimleriyle savaşmayı göze alamayıp size gelenleri öldürmeyin. Allah dileseydi onları üzerinize musallat ederdi de mutlaka sizinle savaşırlardı. Bundan böyle sizden uzak durur, sizinle savaşmayıp barış teklif ederlerse, bu takdirde Allah size, onların aleyhinde bir yol tutmanıza müsaade etmez.

Bunlardan:

Birincisi; sizinle anlaşması bulunan bir kavim ile anlaşma yapmış kimseler. Çünkü bunlar da dolaylı olarak kendileriyle anlaşma yaptığınız kimselerden sayılırlar.

İkincisi; hem öldürülmekten korktukları için sizinle, hem de aynı dinden olmaları sebebiyle kendi kavimleriyle savaşmaktan göğüsleri daralarak size gelenler. Mesela Müdlicoğulları kabilesi, hem müslümanlarla hem de Kureyş'le savaşmamak üzere anlaşma yapmışlardı. Müslümanlarla, aralarında anlaşma

olduğu için savaşmaktan göğüsleri daralmıştı. Bir de Allah Teâlâ onların kalplerine korku attı. Yine aynı dinden oldukları için kendi kavimlerine karşı sizinle beraber olup savaşmaktan da göğüsleri iyice daralmıştı.

Âyetin, **"Allah dileseydi onları üzerinize musallat ederdi de mutlaka sizinle savaşırlardı"** (Nisâ 4/90) kısmı, Cenâb-ı Hakk'ın müslümanlara olan husûsî yardımını beyân etmektedir. Zira her şeye kâdir olan Allah, dilediği her şeyi yapabilir. İsterse müşriklere güç ve kuvvet verip, kalplerindeki korkuyu kaldırarak size saldırmalarına müsaade edebilir. Bunun da hikmeti şudur:

• Müslümanlar arasında kötülüklerin yaygınlaşması ve mâsiyetlerin iyice artması sebebiyle, buna karşılık ilâhî bir ceza ve intikamdır.

• Bir iptilâ ve denemedir. (bk. Hz. Muhammed 47/31)

• Mü'minlerin günahlarını temizleyip nefislerini tezkiye etmek içindir. (bk. Âl-i İmrân 3/141)

Münafıklardan bir grup da şunlardır:

سَتَجِدُونَ اٰخَر۪ينَ يُر۪يدُونَ اَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْۜ كُلَّمَا رُدُّٓوا
اِلَى الْفِتْنَةِ اُرْكِسُوا ف۪يهَاۚ فَاِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُٓوا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ
وَيَكُفُّٓوا اَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْۜ وَاُو۬لٰٓئِكُمْ
جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَاناً مُب۪يناًۚ ﴿٩١﴾

91. Bir de hem sizden hem de kendi kavimlerinden güven içinde olmayı isteyen başka münafıklar da bulacaksınız. Onlar, ne zaman fitne fesat çıkarmaya dâvet edilseler, hemen oraya baş aşağı dalarlar. Eğer size karşı savaşmaktan uzak durmaz, barış teklifinde bulunmaz ve ellerini üzerinizden çekmezlerse, onları bulduğunuz yerde yakalayıp öldürün. İşte bu gibiler aleyhinde size apaçık bir savaş izni vermişizdir.

Bir grup kimseler de var ki, bir taraftan müslümanlarla barış içinde olmaya gayret ederler. Müslüman olduklarını göstermek için sadece dilleriyle kelime-i tevhid getirerek onlardan gelecek tehlikelerden emin olmak isterler. Diğer taraftan da müslümanlardan gizledikleri, fakat yeri gelince ortaya çıkardıkları küfürleri sebebiyle kendi kavimlerinden emin olmaya çalışırlar. Rivayete göre bunlar Esed ve Gatafan kabilelerinden bir topluluktur. Medine'ye geldiklerinde müslüman olmuşlar ve müslümanlardan emîn olmak için anlaşma yapmışlardı. Kabilelerinin yanına dönünce de onlardan emîn olmak için müslümanlarla yaptıkları anlaşmayı bozmuşlar ve kâfir olmuşlardı. (Kurtubî, *el-Câmi'*, V, 311)

Allah Rasûlü (s.a.v.), kalpleriyle inkâr ettikleri halde sadece dilleriyle inandıklarını söyleyen münafıkları, dıştan göründükleri gibi kabul ediyor ve küfürlerini açıkça ortaya koymadıkça onlara mü'min muamelesi yapıyordu. Allah Teâlâ, bu âyet-i kerîmede söz konusu ettiği kimselerin münafık olduklarını haber vermekte ve bunun göstergelerini bildirmektedir. Bu göstergeler onların müslümanlara zarar vermeleri, barışa yanaşmamaları ve savaşa devam etmeleridir. Bu durumda Allah Teâlâ mü'minlere, onları buldukları yerde yakalayıp öldürme müsaadesi vermektedir.

Ancak bu öldürme müsaadesi belli şartlar altında ve belli şahıslar için geçerlidir. Bu bakımdan mü'minler haksız yere insan öldürmekten şiddetle uzak durmalıdırlar. Çünkü dinimizde haksız yere cana kıymak büyük bir günahtır. Hata ile veya kasten oluşuna göre de ağır cezaları vardır:

Hata ile
Cana Kıyanların Cezası

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـًٔا ۚ وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَـًٔا
فَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ يَصَّدَّقُواۜ فَاِنْ كَانَ
مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍۜ وَاِنْ كَانَ مِنْ
قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ م۪يثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِه۪ وَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍۚ
فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يمًا
حَك۪يمًا ﴿٩٢﴾

92. Bir mü'minin diğer bir mü'mini öldürmesi olacak şey değildir. Fakat yanlışlıkla olabilir. Kim yanlışlıkla bir mü'mini öldürürse, cezası, mü'min bir köleyi azat etmesi ve ölenin ailesine diyet ödemesidir. Ancak ölenin ailesi bağışlarsa, diyet ödemesi gerekmez. Şâyet ölen mü'min olmakla birlikte size düşman olan bir kavimden ise, öldürenin cezası, sadece mü'min bir köleyi azat etmesidir. Eğer öldürülen kişi, aranızda anlaşma bulunan kâfir bir kavimdense, o takdirde ceza, ölenin ailesine diyet ödemesi ve mü'min bir köleyi azat etmesidir. Bunları yerine getirmek için yeterli imkânlara sahip olamayan, bunun yerine peş peşe iki ay oruç tutmalıdır. Allah bu cezaları, yanlışlıkla adam öldüren kimsenin tevbesini kabul etmek için koymuştur. Allah, hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Âyet-i kerîmenin iniş sebebi hakkında bir kısım rivayetler bulunmaktadır. Bunların her biri, bir mü'minin yanlışlıkla öldürülmesini konu alır. Urve b. Zübeyr'in naklettiği hâdise şöyledir: Huzeyfe b. Yeman (r.a.), Uhud savaşında Peygamber Efendimiz'le beraberdi. O sırada müslümanlar yanlışlıkla Huzeyfe'nin babası Yeman'ı, kâfir zannedip yakalamışlar ve kılıçla boynunu vurmuşlardı. Halbuki Huzeyfe tam o esnada "O, benim babamdır!" demiş, fakat müslümanlar Huzeyfe'nin sözünü, ancak babasını öldürdükten sonra anlayabilmişlerdi. Bunun üzerine Huzeyfe, "Allah sizi bağışlasın, çünkü O, merhametlilerin en merhametlisidir" dedi. Bu söz, Allah Rasûlü'nün yanında Huzeyfe'nin değerini daha da artırdı. İşte bunun üzerine de bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* X, 180)

Bilerek ve haksız yere bir mü'minin başka bir mü'mini öldürmesi haram

kılınmıştır. Bu şekilde bir mü'mini öldüren kişinin cezası kısas yoluyla idamdır. Eğer bir mü'min başka bir mü'mini yanlışlıkla; mesela av hayvanı veya kendisine karşı savaşan bir kâfir zannederek öldürür ya da ölümüne sebep olursa, bunun günahından kurtulabilmek için ödemesi gereken maddî ve mânevî cezalar vardır. Bu cezalar, öldürdüğü kişinin mensup olduğu aile ve toplumun durumuna göre değişiklik arzetmektedir:

Öldürülen, İslâm toplumu içinde yaşayan müslüman bir aileye mensupsa öldürenin ödeyeceği iki ceza vardır. Birincisi, öldürülenin ailesine teslim edeceği diyettir. Bu da Peygamber Efendimiz'in belirlemesiyle yüz deve veya ona denk altın veya gümüş paradır. (bk. Buhârî, Cizye 12; Müslim, Kasame 6) Günümüz değerleriyle hesaplanırken bin dinar yani zekâttaki "nisap" miktarının elli katının esas alınması pratik bir yoldur. Öldürülen kişinin ailesi isterse bunu bağışlayabilir; diyet almaktan vazgeçebilir. İkincisi mü'min bir köle azat etmesidir. Bununla, yanlışlıkla da olsa hür bir hayatı yok ettiği için, ona bedel olarak topluma hür bir hayat kazandırmak hedeflenmiştir. Köle azat etmeye gücü yetmeyenler, hiç ara vermeksizin iki ay oruç tutarlar.

Şayet öldürülen mü'min, fakat ailesi gayri müslim ve aynı zamanda müslümanlara düşman bir toplum içinde bulunuyorsa, o takdirde öldüren sadece mü'min bir köle azat etmekle sorumludur. Öldürülen kişinin ailesine diyet ödemez. Çünkü böyle bir durumda ödeyeceği diyet, kâfirleri müslümanlara karşı kuvvetlendirmek ve onlara yardım etmek mânası taşıyacaktır. Bu ise hikmete uygun değildir.

Eğer öldürülen mü'min, müslümanlarla aralarında anlaşma bulunan bir kavimden ise birinci şıkta olduğu gibi yine ödenecek ceza ikidir. Öldürülenin ailesine teslim edilecek diyet ve mü'min bir kölenin azat edilmesidir. Köle azat etmeye imkânı olmayan ise, tevbesinin kabul edilebilmesi için iki ay peş peşe oruç tutacaktır.

Bir mü'mini kasten öldürmeye gelince:

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَاَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾

93. Bir mü'mini kasten öldürenin cezası ise, içinde ebedî kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için pek büyük bir azap hazırlamıştır.

Bu âyet-i kerîme Mıkyes b. Subâbe'nin, kardeşinin öldürülmesi üzerine işlediği cinayet hakkında nâzil olmuştur. Şöyle ki; Mıkyes ve kardeşi Hişâm müslüman olmuşlardı. Bir gün Mıkyes, kardeşi Hişâm'ı, Neccâr oğulları içinde öldürülmüş

olarak buldu ve gelip Rasûlullah (s.a.v.)'e durumu bildirdi. Peygamberimiz de yanına Fihr oğullarından ve Bedir ashâbından Zuheyr b. İyâz'ı katarak:

"–Eğer kâtili biliyorsanız kısas yapılmak üzere bunlara teslim edin, bilmiyorsanız diyetini verin" diye Neccâr oğullarına gönderdi. Neccâr oğulları o zaman Kubâ'da oturuyorlardı. Bunlar Neccâr oğullarına geldiler ve Rasûlullah (s.a.v.)'in emrini tebliğ ettiler. Onlar da:

"–Allah Rasûlü'nün emri başımız üstüne. Kâtili bilmiyoruz, fakat diyetini verelim" dediler. Hişâm'ın diyeti olarak yüz deveyi o ikisine teslim ettiler. Mıkyes ve Zubeyr de develeri alarak Medine'ye doğru yola çıktılar. Kubâ-Medine arası yaklaşık bir saatlik yoldu. Yolda şeytan Mıkyes'e vesvese verdi. Mıkyes kendi kendine: "Sen ne yapıyorsun? Kardeşinin diyetini alıp da insanları kendi aleyhine mi konuşturacaksın? Yanındakini öldür, cana can olsun, aldığın diyet de kâr kalsın" deyip bir gaflet anında Zubeyr'in başını bir taşla parçaladı. Develerden birine binerek, diğerlerini de alıp götürdü. Bir şiir söyleyerek dinden döndüğünü îlan etti ve Mekke'ye kaçtı. İşte bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 174)

Kasten adam öldürmenin dünya hayatıyla ilgili hükmü Bakara sûresinde, **"Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas emredildi"** (Bakara 2/178) âyetiyle beyân buyrulmuştur. Âhiretle ilgili hükmü de şudur: Mü'min veya kâfir kim bir mü'mini kasten, bile bile, hayatına kasdederek öldürürse onun cezası cehennemdir. Orada pek uzun müddet ve belki sonsuza kadar cezalandırılır. Çünkü Allah ona gazab etmiş, onu lânetlemiş, merhamete lâyık görmeyip onun için büyük bir azab hazırlamıştır. Zira böyle bir cinâyet, imanla birlikte işlenmeyecek kadar büyük bir günahtır. Bu sebeple diyet ödemek ve köle azat etmek bu suça bir ceza olarak kabul edilmemiş, bilakis onun akibeti Allah'a bırakılmıştır.

İbn Abbas gibi bazı sahabîler bu suça tevbenin kabul olunmayacağını söylemişlerdir. Bazıları da yüce Allah'ın **"Şüphesiz Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Ama dilediği kimselerin bunun dışındaki günahlarını bağışlar"** (Nisâ 4/116) âyetine dayanarak tevbe eden kâtilin de bağışlanacağı görüşündedirler. Buna göre âyette geçen اَلْخُلْدُ (huld) "sonsuzluk" kelimesi "uzun bir zaman dilimi" olarak tefsir edilmiştir.

Bilindiği gibi Kur'ân-ı Kerîm'de cehennemde ebedî kalışı bildiren ne kadar âyet varsa hepsi kâfirlere ait olduğu halde Sadece **"Bir mü'mini kasten öldürenin cezası ise, içinde ebedî kalacağı cehennemdir"** (Nisâ 4/93) âyet-i kerîmesi, bir mü'mini kasten öldüren mü'minleri de kapsamaktadır. Fakat konuyu derinlemesine tetkik eden âlimler, şirk ve küfrün dışındaki günahların eninde

sonunda bağışlanacağına dâir âyet ve hadisleri daha kuvvetli bulmuşlardır. Dolayısıyla bu âyetten maksat, insanları bir mü'mini kasten öldürmekten şiddetle menetmektir.

İkinci olarak da "Mü'mini, sırf mü'min olduğu için öldürme" mânası kastedilmektedir.

Mü'mini kasten öldürme günahının affedilebileceğine dâir âlimlerimiz üç delil serdetmişlerdir:

• Küfür, mü'mini kasten öldürmeden daha büyük bir günahtır. Küfrün tevbesi kabul edildiğine göre bu günahın tevbesi öncelikle kabul edilir.

• Furkãn Sûresi 68-69. âyetlerde büyük günahlar sayılmakta, bunlardan birisi olarak da haksız yere adam öldürmek zikredilmekte ve bunlara verilecek uhrevî ceza bildirilmektedir. 70 ve 71. âyetlerde ise bu günahların hepsini işleyenin bile tevbesinin kabul edileceği haber verilmektedir. Dolayısıyla sadece adam öldürme günahını işleyenin tevbesinin makbul olması daha evlâ olur.

• Nisâ Sûresi 48 ve 116. âyetlerde tekraren Allah Teâlâ'nın şirk hâriç diğer bütün günahları dileyeceği kimseler için, tevbe şartı zikredilmeksizin bağışlayacağı bildirilir. Dolayısıyla Allah'ın o günahları kul tevbe ettikten sonra bağışlaması ihtimali daha kuvvetlidir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* X, 191)

Cana kıymanın büyük bir günah olması ve savaş ortamlarında bu ihtimalin daha da artması sebebiyle Allah Teâlâ mü'minleri şöyle ikaz buyurur:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِذَا ضَرَبْتُمْ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ
اَلْقٰٓى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًاۚ تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ
اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثٖيرَةٌۜ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا اِنَّ اللّٰهَ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبٖيرًا ﴿٩٤﴾

94. Ey iman edenler! Allah yolunda cihâd için sefere çıktığınız zaman iyice araştırın, dikkatli olun da size selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatlerini arzulayarak: "Sen mü'min değilsin" deyip onu öldürmeye kalkmayın. Unutmayın ki, Allah katında pek çok ganimetler vardır. Daha önceleri siz de onlar gibiydiniz; Allah size iman nimetini lûtfetti. O halde iyice araştırın da bir yanlışlık yapmayın! Şüphesiz Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

Bu âyetin iniş sebebi olan hâdiseyi, aynı zamanda olayın kahramanı olan Üsâme b. Zeyd şöyle nakletmektedir:

Rasûlullah (s.a.v.), bizi Cüheyne kabilesinin Huraka kolu üzerine göndermişti.

Sabahleyin onlar sularının başındayken üzerlerine hücum ettik. Ben ve ensardan bir kişi onlardan bir adama ulaştık. Üzerine yürüyünce, adam: لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللّٰهُ (lâ ilâhe illallah) "Allah'tan başka ilâh yoktur" dedi. Bunun üzerine ensardan olan arkadaşım hücumdan vazgeçti; bense mızrağımı adama sapladım ve onu öldürdüm. Medine'ye döndüğümüzde bu olay Peygamber (s.a.v.)'in kulağına gitti ve bana:

"– Ey Üsâme! Lâ ilâhe illallah dedikten sonra adamı öldürdün ha?" buyurdu. Ben :

"– Yâ Rasûlallah! O, bu sözü sadece canını kurtarmak için söyledi" dedim. Peygamber Efendimiz tekrar :

"– Lâ ilâhe illallah dedikten sonra adamı öldürdün ha?" diye yine sordu ve bu sözü o kadar çok tekrarladı ki, ben, daha önce müslüman olmamış olmayı bile temenni ettim. (Buhârî, Diyât 2; Müslim, İman l58-159)

Peygamber Efendimiz bu olaya son derece üzüldü ve bunun üzerine sözkonusu âyet-i kerîme indi.

İslâm'da cihâdın gâyesi ne toprak işgal etmek, ne ganimet elde etmek ne de şu veya bu sebeple insan hayatına son vermektir. İslâm cihâdı, insanla Rabbi arasındaki engelleri kaldırmak ve onu Allah'a teslim olmuş bir kul haline getirebilmek için farz kılmıştır. Bu teslimiyetin mânası da herkesi müslüman yapmak değil, hidâyetten nasibi olanlara onun yolunu aralamak, bunun dışında kalanları da İslâm'ın hâkimiyetine boyun eğdirmektir. Aslında müslümanlar, herkesin hidâyete erişmesini arzu ederler. Çünkü bu durum, elbette hidâyete eren insanın dünya ve âhirette faydasına olacak ve ebedî mutluluğa ermesini sağlayacaktır. Fakat bunu güç kullanarak silah zoruyla kabul ettirmek doğru değildir. Güç, insanları zorla müslüman yapmak için değil, onlara İslâm'ın hâkimiyetini kabul ettirmek için kullanılmalıdır.

Cihâd esnasında bir kısım aksaklıkların olması müslümanların azimlerini kırmamalıdır. Bilakis bu aksaklıkları gidererek daha büyük bir azimle Allah yolunda cihâda devam etmelidirler. Çünkü:

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ
فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ
اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ۙ ﴿٩٥﴾ دَرَجَاتٍ مِنْهُ
وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٩٦﴾

95. Hastalık, körlük, topallık gibi bir mazereti bulunmaksızın savaştan geri kalıp evde oturan mü'minlerle, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda savaşanlar elbette bir değildir. Allah, mallarıyla canlarıyla savaşanları, herhangi bir sebeple savaştan geri kalan kimselerden derece itibariyle daha üstün tutmuştur. Gerçi Allah, her birine varılacak en güzel yurt olan cenneti va'detmektedir. Yine de Allah, cihâd edenleri, pek büyük bir mükâfatla, mücâdeleden kaçıp oturanlara üstün kılmıştır.

96. Onlar için Allah'ın yanında yüksek dereceler, bir bağışlanma ve bir rahmet vardır. Çünkü Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Cihâd hususunda bütün mü'minler aynı seviyede değildir. Maddî, mânevî ve bedenî imkânlar bakımından onların durumları birbirinden farklılık arzetmektedir. Dinimiz, her ferdi ancak imkânları ölçüsünde sorumlu tutar. Nitekim bu âyet-i kerîme, cihâd etmek veya cihattan geri kalmak bakımından mü'minleri sınıflandırmakta, ancak "mazeret sahibi olanları" istisnâ etmektedir. Bunlar hastalık, körlük, topallık gibi cihâda katılmalarını engelleyecek fizikî bir özrü bulunanlardır. (bk. Fetih 48/17) Savaşa gidebilecek binit, elbise, silah gibi maddî imkânlardan mahrum olanlar da bu gruba dâhildirler. (bk. Tevbe 9/91-92)

Âyette geçen **"bir mazereti bulunmaksızın"** (Nisâ 4/96) kaydıyla alakalı olarak Allah Rasûlü'nün vahiy katiplerinden Zeyd b. Sabit, şu hâdiseyi nakleder: Rasûlullah cihâd edenlerle oturanların eşit olmadıklarını bildiren âyeti bana yazdırırken âmâ sahabî Ümmü Mektûm çıkageldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Yemin ederim ki, eğer güç yetirebilseydim, gözlerim görüyor olsaydı ben de cihâda katılırdım" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah'ın dizi benim dizimin üzerinde iken vahiy gelmeye başladı, bacağıma öylesine bir ağırlık çöktü ki uyluk kemiğimin kırılacağını zannettim. Sonra Allah Rasûlü'nün üzerinden bu hal giderildi ve **"bir mazereti bulunmaksızın"** kaydı geldi. (Buhârî, Tefsir 4/18)

Bu âyet, mazeret sahiplerinin ecir ve sevap bakımından mücâhitlerle eşit olduğuna delâlet etmektedir. Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) Tebük seferinden dönüp Medine'ye yaklaştığı zaman:

"*Medine'de öyle insanlar vardır ki siz nereye gittiyseniz, hangi vâdiyi geçtiyseniz muhakkak onlar da sizinle beraber oradaydı*" buyurdu. Orada bulunanlar:

"- Yâ Rasûlallah! Onlar Medine'de idi. Nasıl bizimle beraber olabilirler?" dediklerinde Allah Rasûlü (s.a.v.):

"*Evet, onlar Medine'dedirler. Fakat onları orada alıkoyan mazeretleridir*" diye cevap verdi. (Buhârî, Cihâd 35; Müslim, İmâre 159; Ebû Dâvûd, Cihâd 19)

Ancak imkânları olduğu ve herhangi bir özrü bulunmadığı halde cihattan geri kalanların durumu ayrı mütalaa edilmektedir. Bunlar mü'min oldukları için

kendilerine cennet va‘dedilmekle beraber, derece ve mükâfat itibariyle mallarıyla canlarıyla cihâd edenlerle eşit tutulmaları mümkün değildir. Şüphesiz Allah, mallarıyla canlarıyla kendi yolunda cihâd edenleri katında yüksek derecelere erdirecek, onlara büyük mükâfatlar ikram edecek, bütün günahlarını bağışlayacak ve onlara merhametiyle muamele edecektir.

Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

“Cennette yüz derece vardır. Allah Teâlâ bu dereceleri kendi yolunda cihâd edenler için hazırlamı tır. Her iki derece arasındaki mesâfe yerle gök arası kadardır.” (Buhârî, Cihâd 4)

İnsanlar içinde bir grup da vardır ki, kendilerine yazık edip cehennemlik olmuşlardır:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِي اَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْۜ قَالُوا
كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْاَرْضِۜ قَالُوٓا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً
فَتُهَاجِرُوا فِيهَاۜ فَاُولٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ وَسَٓاءَتْ مَصِيرًاۙ ﴿٩٧﴾

97. Melekler, dininin emirlerini yerine getirmeyerek kendilerine yazık ederken canlarını aldıkları kimselere: “Sizler ne işle meşguldünüz?” diye sorarlar. Onlar: “Biz düşman yurdunda dinimizi yaşamaktan âciz bırakılmış, gerçekten zayıf kimselerdik” derler. Melekler de onlara: “Allah’ın arzı geniş değil miydi? Orada uygun bir yere hicret etseydiniz ya!” derler. Onların varacağı yer cehennemdir. Orası, son durak olarak ne fenâ bir yerdir.

“Kendilerine yazık ederken öldürülen” kimselerden maksat, hicret emri geldikten sonra imkânları bulunduğu halde Peygamberimiz ve ashâbıyla beraber Mekke’den Medine’ye hicret etmeyen, Mekke’de müşrikler arasında yaşamaya devam eden, bu sebeple ya tekrar küfre dönen veya dinlerini tehlikeye atanlardır. Nitekim Abdullah b. Abbas (r.a.) âyetin iniş sebebiyle alakalı olarak şu rivayette bulunmuştur:

“Müslümanlardan bir grup insan müşriklerle beraber bulunuyor, savaşlarda da Rasûlullah’a karşı müşriklerin sayısını arttırmış oluyorlardı. Bu arada atılan oklardan ve sallanan kılıçlardan isabet alıp yaralanıyor veya ölüyorlardı. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Buhârî, Tefsir 4/19)

Dolayısıyla onlara düşen vazîfe, din ve inançlarının gereğini rahat bir şekilde yerine getirmelerine mâni olan, hatta tam aksi istikâmette davranmaya zorlayan müşrikleri bir an önce terk edip, müslümanların arasına katılmak ve onlarla beraber yaşamaktır.

Âyette **“aciz bırakılmış, gerçekten zayıf kimseler”** diye tercüme ettiğimiz اَلْمُسْتَضْعَفُونَ (müstad‘afûn) kelimesi, içinde yaşadıkları hâkim topluluk tarafından ezilen, önem verilmeyen, isteklerine kulak asılmayan, haklarını savunma ve alma bakımından güçleri yeterli olmayan âciz kimseleri ifade eder. Kur’an’ın yaklaşımına göre müstad‘af olmak, makbul bir durum değildir. Mü’mine yakışan zillet değil izzettir; mahkum değil hâkim olmaktır. Bu sebeple öncelikle böyle zelîl bir duruma düşmemek gerekir. Başa geldiği takdirde ise en kısa zamanda bir yolunu bulup bu zelîl durumdan kurtulmak icap eder. Zira meleklerin, canlarını aldıkları sırada onların zayıf kimseler oldukları yönündeki mazeretlerini makul karşılamayıp, **“Allah’ın arzı geniş değil miydi, orada uygun bir yere hicret etseydiniz ya”** (Nisâ 4/97) demeleri buna teşvik etmektedir.

Âyet-i kerîme her ne kadar Mekke’de kalan müslümanlar hakkında inmiş olsa da hükmü genel olup, bu durumda olan herkesi içine almaktadır.

Gerçekten âciz, güçsüz ve çaresizlere gelince:

إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ
حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾ فَأُولٰئِكَ عَسَى اللّٰهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ ط
وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾

98. Ancak hiçbir çareye gücü yetmeyen ve hicret için bir yol bulamayan gerçekten âciz ve zayıf erkekler, kadınlar ve çocuklar bunun dışındadır.

99. Allah’ın bunları affedeceği umulur. Allah çok affedici, çok bağışlayıcıdır.

99. âyette kesin bir dille “Allah onları affedecektir” değil de, “affetmesi umulur” şeklinde bir ifadenin kullanılması, hicreti terk etmenin son derece tehlikeli bir durum olduğunu hatırlatmakta, hatta mecbûren hicret edemeyip kalan kimsenin kendini emniyette hissetmemesini, hicret etmek için fırsat kollamasını ve kalbini ona bağlayıp bir çıkar yol aramasını istemektedir. Zira en zor şartlarda bile hicret etmeye çalışmak büyük bir mükâfata, bolluk ve genişliğe, Allah’ın mağfiret ve rahmetini kazanmaya vesile olacaktır:

وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً ط
وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ
وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ ط وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ع ﴿١٠٠﴾

100. Kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde barınacak pek çok güzel yer ve maddî-manevî genişlik ve bolluk bulur. Kim de evinden Allah ve Rasûlü'ne hicret etmek niyetiyle çıkar, sonra da hedefine varmadan kendisine ölüm yetişirse, artık onun mükâfatı şüphesiz Allah'a aittir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Allah Teâlâ insanı, sadece yemesi, içmesi ve elinden geldiği kadar dünyanın bir kısım imkânlarından istifade etmesi için değil, kendine kulluk yapması için yaratmıştır. Dolayısıyla o, geniş olan yeryüzünde Allah'a en güzel şekilde kulluk edebileceği yerleri aramak, bulmak ve oraya hicret etmekle mükelleftir. Ancak bunu başarabilmesinin önünde iki mühim engel vardır:

Birincisi; insan, içinde doğup büyüdüğü ve yaşadığı vatanını sever; orada huzur ve refahının daha çok olduğunu düşünür. Hicret etme mecburiyetinde kalınca, "Eğer vatanımı terk edersem, sıkıntıya, zorluğa ve maişet darlığına düşerim" diye endişe eder. İşte âyet-i kerîmenin **"Kim Allah yolunda hicret ederse yeryüzünde barınacak pek çok güzel yer ve maddî-manevî genişlik ve bolluk bulur"** (Nisâ 4/100) kısmı, böyle bir endişenin yersiz olduğunu beyân buyurmaktadır.

Hicrete mani olacak ikinci sebep ise şudur: Hicret etmek isteyen kişi, "Eğer ben şöyle bir hedefe ulaşmak ve daha güzel şeyler elde etmek için vatanımı terk edersem, onu ya elde ederim veya edemem. Dolayısıyla elde edip edemeyeceğim şüpheli olan bir şey yüzünden, elimde mevcut olan imkânlarımı ve huzurumu zâyi etmemek daha evlâdır" diye düşünebilir. İşte âyet-i kerîmenin **"Kim de evinden Allah ve Rasûlü'ne hicret etmek niyetiyle çıkar, sonra da hedefine varmadan kendisine ölüm yetişirse, artık onun mükâfatı şüphesiz Allah'a aittir"** (Nisâ 4/100) kısmı da böyle bir endişenin gereksiz olduğuna, her halükârda Cenâb-ı Hakk'ın, niyetine göre kula mükâfatını vereceğine vurgu yapmaktadır. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Kimin niyeti Allah'a ve Rasûlü'ne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap da Allah'a ve Rasûlü'ne hicret sevabıdır." (Buhârî, Bed'ü'l-vahy 1; Müslim, İmâret 155)

Âyet-i kerîmenin iniş sebebi olarak zikredilen şu hâdise de güzel bir niyetle hicrete yönelmenin fazilet ve değerini ortaya koymaktadır:

"Melekler, dininin emirlerini yerine getirmeyerek kendilerine yazık ederlerken canlarını aldıkları kimselere... (Nisâ 4/97) âyet-i kerîmesi nâzil olunca, müslümanlardan hasta olan bir kişi şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim, benim mazeretim yoktur. Çünkü ben, yolu da bilen birisiyim, varlıklı da birisiyim. Haydi beni bineğime bindiriniz." Onu bineğine bindirdiler. Yola devam

ederken Ten'im denilen yerde eceli yetip vefat etti. Ashâb-ı kirâm: "Eğer hicret edip bize ulaşabilmiş olsaydı ecrini eksiksiz olarak hakeder ve alırdı" dediler. Oğulları gelip olayı Peygamber Efendimiz'e haber verdiler. Bunun üzerine **"Kim de evinden Allah ve Rasûlü'ne hicret etmek niyetiyle çıkar da..."** (Nisâ 4/100) âyeti nâzil oldu. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* V, 323-325; Kurtubî, *el-Câmi'*, V, 449)

Küfür diyarından yani müslüman olmayanların kültür ve düzenlerinin hâkim bulunduğu ülkeler ve toplumlardan İslâm diyarına hicret etme farziyeti kıyâmete kadar geçerlidir. Peygamberimiz (s.a.v.)'in *"Mekke fethinden sonra hicret mecburiyeti kalkmı tır; lâkin cihâd ve iyi niyetle yurdundan ayrılmanın gerekliliği devam eder; bu sebeple sava a çağırıldığınız zaman hemen katılın"* (Buhârî, Cihâd 1) beyânı, sadece Peygamber Efendimiz'in bulunduğu yere hicret etme mecburiyetini kaldırmıştır. (bk. Kurtubî, *el-Câmi'*, V, 350) Çünkü İslâm'ı öğrenmek ve yaşamak için müsait olmayan hatta insanları dinden döndürmek üzere baskı yapılan bir bölgede oturmaya devam etmek, kişinin imanını ve dinî hayatını tehlikeye atacaktır.

Şimdi de cihâd ve hicret için yola çıkanlara seferde, korku halinde, düşman karşısında, hatta hastalık ve yağmur gibi zarûrî durumlarda bir kolaylık ve bir merhamet tecellisi olarak namazı kısaltmalarına müsaade eden beyânlar gelmektedir:

Yolculukta
Namazı Kısaltmak

وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِى الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوا مِنَ
لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿١٠١﴾ الصَّلٰوةِ ۖ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۗ اِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا

101. Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, kâfirlerin size bir fenâlık yapmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızda üzerinize bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır.

"Namazı kısaltmak", farzı dörder rekat olan öğle, ikindi ve yatsı namazlarını ikişer rekat olarak kılmaktır. Dolayısıyla sabah ve akşam namazlarında kısaltma yapılamaz. Bu âyet-i kerîme sefere çıkılıp düşman korkusu söz konusu olursa namazın kısaltılmasına müsaade etmektedir. Yolculukta emniyet durumunda namazları kısaltmak ise Allah Rasûlü'nün sünnetiyle sabittir. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmaktadır:

"*Yolculukta namazı kısaltmak Allah'ın size bir sadakasıdır; öyleyse siz de onun sadakasını kabul edin.*" (Müslim, Müsâfirîn 4)

Görüldüğü üzere korku ve tehlike hallerinde namazı kısaltmak, Allah'ın kullarına sağladığı bir ruhsattır, kolaylıktır. Tehlikesiz yolculuklarda namazı kısaltma izni ise Allah'ın kullarına bir sadakasıdır. Onun ruhsatı da, sadakası da kabul edilip ona göre ibâdet edilmelidir. Gerçekten de Allah Rasûlü (s.a.v.), yapmış olduğu bütün seferlerde gerek korku gerek emniyet halinde olsun, rekâtların sayısını kısaltmıştır. Bu konuda âlimlerin bir görüş ayrılığı yoktur.

Ordu, savaş halindeyken namazı cemaatle nasıl kılacaklarını tarif etmek üzere buyruluyor ki:

وَاِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَاْخُذُوا
اَسْلِحَتَهُمْ ۖ فَاِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَٓائِكُمْ وَلْتَاْتِ طَٓائِفَةٌ
اُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَاْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ ۚ وَدَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ
مَيْلَةً وَاحِدَةً ۗ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ
مَرْضٰى اَنْ تَضَعُوا اَسْلِحَتَكُمْ ۚ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ

﴿لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠٢﴾

102. Rasûlüm! Savaşta mü'minler arasında bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir grup silahlarını da yanlarına alarak seninle beraber namaza dursunlar. Bu esnâda diğer grup düşmanı gözetlesin. Namaz kılan grup secde yapıp rekâtı tamamlayınca, düşmanı gözetlemek üzere arka tarafa geçsin. Sonra henüz namaz kılmamış olan diğer grup gelsin ve seninle beraber namazlarını kılsınlar. Hem yer değiştirirken hem de namaz esnâsında ihtiyat tedbirlerini alsınlar, silahlarını da yanlarında bulundursunlar. Çünkü kâfirler, silahlarınızı ve teçhîzâtınızı unutup bırakmanızı, böylece âni bir baskınla üzerinize saldırmayı çok arzu ederler. Ancak yağmur-çamurdan dolayı sıkıntıya düşerseniz, yahut hasta iseniz namaz kılarken silahlarınızı yere bırakmanızda size bir vebâl yoktur. Fakat yine de gelebilecek tehlikelere karşı tedbiri elden bırakmayın. Şüphesiz ki Allah, kâfirler için pek alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.

Burada düşman saldırısı gibi ciddî bir tehlike ânında, durumun müsaadesi ve gereğine göre, cemâatin iki gruba ayrılarak, imâmın arkasında farz bir namazı kısaltıp nöbetleşe nasıl kılacaklarının husûsî bir şekli tarif edilmektedir: İki rekâtli namazın ilk rekâtini imamla birlikte kılan birinci grup, ikinci secdeden sonra cemâatten ayrılıp vazîfe başına gider. İkinci grup gelerek imamla birlikte kalan rekâtı tamamlar ve vazîfeye döner. İmam kendi başına selâm verir. Daha sonra da birinci grup "lâhik" hükmünde olduğu için kıraatsiz, ikinci grup ise "mesbûk" durumunda olduğu için kıraatli olarak yine nöbetleşe namazlarını tamamlar. (bk. Muvatta, Salâtü'l-havf 1-3) Böylece namaz hem cemâatle îfâ edilmiş hem de düşman tarafından gelebilecek tehlikelerin önüne set çekilmiş olur.

Savaş halinde ve düşman saldırısının muhtemel olduğu anda bile, namazın cemaatle nasıl kılınacağının tarif edilmesi ve bunun emredilmesi, Rabbimizin namaz ibâdetine ve onun cemaatle îfasına ne seviyede ehemmiyet verdiğinin açık bir delili olarak kabul edilmelidir. Ancak âyet-i kerîmede de tekrar tekrar vurgulandığı gibi, herhangi bir âni baskın ve saldırının vuku bulması ihtimaline binâen silahların ve ihtiyat tedbirlerinin alınması emredilmektedir. Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) bir gazve esnasında ashâbı ile öğle namazını kılmış, müşrikler de bunu görmüştü. Sonradan "Biz ne fenâ yaptık, niye o sırada saldırıvermedik" dediler ve diğer bir namaz sırasında baskın yapmaya karar verdiler. Yüce Allah da bu âyetle Peygamberi'ne onların sırlarını bildirdi. (bk.

Ebû Dâvûd, Salâtü’s-sefer 12/1236)

Şimdi de bu şekilde namaz tamamlandıktan sonra ve emniyete kavuştukları zaman müslümanların nasıl davranacakları açıklanmaktadır:

فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْۚ فَاِذَا
اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَۚ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾

103. Korku hâlinde kıldığınız namazı bitirince ayakta iken, otururken ve yanlarınız üzerine yatarken Allah’ı zikredin. Korkudan emîn olduğunuz vakit ise artık namazı normal zamandaki şartlarına uyarak dosdoğru kılın. Çünkü namaz, mü’minler üzerine vakitleri belirlenmiş farz bir ibâdetdir.

Özellikle savaş halinde iken tekbir, tehlil getirerek ve ilâhî yardımın celbi için dua ederek Allah’ı anmanın önemi ve gerekliliği ile ilgili şöyle buyrulur:

“Ey iman edenler! Düşman ordusuyla karşılaştığınız zaman sebât edin, dayanın ve Allah’ı çok çok zikredin ki başarıya erebilesiniz.” (Enfâl 8/45)

Savaş bitip kalpler sukûnete ererek huzur ve emniyet hâli tahakkuk edince mü’minler, vakti gelen namazları bütün rükun ve şartlarına dikkat ederek kılacaklar, savaş sırasında kılamadıkları namazları da kaza edeceklerdir. Zira fiilen savaşta bulunmak namaz kılmayı engelleyen bir durum olup, bu takdirde namazları kazaya bırakmak gerekebilir. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.), Hendek savaşı sırasında dört vakit namazı kazaya bırakmıştır.

Âyetin **“Namaz, mü’minler üzerine vakitleri belirlenmiş farz bir ibâdetdir”** (Nisâ 3/103) bölümü, farz namazların vakitlerine umûmi mânada işaret etmektedir. Başka âyetlerde haber verildiğine göre bunlar sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı vakitleridir. (bk. Hûd 11/114; İsrâ 17/78; Tâhâ 20/130; Rûm 30/17-18) Peygamber Efendimiz, bu âyetlerdeki mânaların tefsiri ve beyânı sadedinde namaz vakitlerini, onların başlangıç ve bitiş zamanlarını tayin etmiş ve namazların nasıl kılınacağını da bizzat tatbik ederek açıklamıştır.

Ancak bütün kulluk namazdan ibaret değildir. Allah’ın dinini yüceltmek için cihâd etmek, din düşmanlarıyla mücadelede gerekli bütün çalışmaları yapmak ve bu hususta en küçük bir gevşeklik göstermemek de Allah’a kulluğun önemli bir yönünü teşkil eder:

وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِؕ اِنْ تَكُونُوا تَاْلَمُونَ فَاِنَّهُمْ يَاْلَمُونَ كَمَا تَاْلَمُونَۚ
وَتَرْجُونَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا يَرْجُونَؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾

104. Düşmanınız olan o kavmi, toparlanmalarına fırsat vermeden takip

etmekte gevşeklik göstermeyin. Eğer siz acı çekiyorsanız, şüphesiz onlar da sizin gibi acı çekiyorlar. Üstelik siz Allah'tan, onların ummadıkları şeyleri umuyorsunuz. Allah, hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Âyetin nüzûl sebebi hakkında şöyle bir hâdise nakledilir: Uhud günü müslümanların başına gelenler geldikten sonra Allah Rasûlü ve ashâbı dağa çıktılar. Aşağı taraftan Ebû Süfyan gelip: "Ey Muhammed, yara yaraya karşılıktır, savaş böyle sırayladır; gâlibiyet bir gün size ise bir gün de bizedir" dedi. Allah Rasûlü (s.a.v.) ashâbına: " *una cevap versenize!"* buyurdu. Onlar: "Ortada eşitlik yok: Bizim ölülerimiz cennette, sizinkiler ise cehennemdedir" dediler. Ebû Süfyân: "Uzzâ bizimdir, sizin Uzzâ'nız yok" dedi. Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.): *"Allah bizim Mevlâmızdır, sizinse mevlânız yok, deyiniz"* buyurdu. Ebû Süfyân: "Yücel ey Hübel, yücel ey Hübel!" dedi. Peygamberimiz: *"Allah en yücedir, en uludur! deyiniz"* buyurdu. Ebû Süfyân: "Bizim ve sizin buluşma yerimiz Küçük Bedir olsun" dedi. O gün müslümanlar yaralı olarak uyudular. İkrime der ki: "İşte orada « **Size Uhud'da bir yara dokunduysa, biliyorsunuz ki Bedir'de de düşmanlarınıza benzeri bir yara dokunmuştu....»** (Âl-i İmrân 3/140-141) âyetleri ile bu âyet, yani **«Düşmanınız olan o kavmi, toparlanmalarına fırsat vermeden takip etmekte gevşeklik göstermeyin...»** (Nisâ 4/104) âyet-i kerîmesi nâzil oldu." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, V, 357-358)

İniş sebebi bu olmakla beraber âyet-i kerîmenin mânası bütün zamanları ve mü'minlerin kâfirlerle yaptıkları ve yapacakları bütün savaş hallerini şümûlüne almaktadır. Müslümanlar, düşmanları karşısında devamlı hazırlıklı olmalıdırlar. Havada, karada ve denizde kâfirlerle savaşıp muzaffer olabilmek ve bu gâlibiyetin devamını sağlayabilmek için ordu, silah ve mühimmat itibariyle her türlü donanımı sağlama mecburiyeti vardır. Bu hususta siyasî, iktisadî, içtimâî ve askerî her türlü çalışmanın yapılması, yatırımların devam etmesi, fedakârlık gösterilmesi ve masraftan kaçınılmaması gereklidir. Barışı sağlamanın ve huzur içinde yaşayabilmenin en emin yolu da budur.

Düşman denilince akla sadece savaş gelmemeli, onların da insan olduğu, dolayısıyla bir kısım haklarının bulunduğu gözden uzak tutulmalıdır. Özellikle kâfirlerle savaşma ve onları takip etme bahsindeki buyrukları görüp de onlara hâinlik etmeyi, haksızlık yapmayı ve yapmadıkları bir şeyi "yaptılar" diyerek iftira etmeyi dinin gereği zannetmemelidir. İslâm dininin hedefi ve Kur'an'ın iniş hikmeti, hakkı yerleştirmek ve her hak sahibine hakkını vermektir. Hak, kâfirle de ilgili olsa yine haktır. Kâfirin inkâr hâli, onun haklarına tecavüzü helâl kılmaz. Hak olan bir dinin gereği, kâfirin bile lehinde veya aleyhinde ancak

Allah'ın indirdiği hak ve adâlete dayanan hükümlerle hükmetmektir. Şimdi bunun güzel bir misali verilmektedir:

Kur’an Anlaşmazlıkları Çözmek İçin Gelmiştir

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَيكَ اللهُ وَلَا
تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا ﴿١٠٥﴾

105. Rasûlüm! Doğrusu biz, ilâhî gerçekleri ortaya koyan bu kitabı sana, insanlar arasında Allah’ın gösterdiği şekilde hüküm verebilesin diye indirdik. Sakın, hâinlerin savunucusu olma!

Kur’ân-ı Kerîm, insanlar arasında Allah Teâlâ’nın muradına uygun tarzda adâlet ve hakkaniyet prensiplerine dayalı olarak hükmedilmesi için indirilmiştir. Çünkü O, hakkı açıklayan, her türlü bâtıl ve eğrilikten uzak, sadece hak yolu, adâleti ve doğruyu gösteren bir hidâyet düstûrudur. Bu âyetler hakkında şöyle bir iniş sebebi rivayet edilmektedir:

Zaferoğullar’ından ve Ensar’dan Tu‘me b. Übeyrık, komşusu Katâde b. Numân’ın evinden bir zırh çalmıştı. Zırh, içinde un bulunan bir çuvalda idi. Çuval da yırtık olduğundan evine kadar un dökülerek gitmişti. Sonra çaldığı zırhı yahudilerden Zeyd b. Semîn adında bir adamın yanına sakladı. Çalınan zırh Tu‘me’nin yanında aranıp bulunamayınca o:

“– Vallahi ben almadım ve onun hakkında bir bilgim de yok” diye yemin etti. Zırhın sahipleri:

“– Hayır, vallahi zırhı o çaldı. Gece karanlıkta bize geldiğini gördük, zırhı aldı, evine girinceye kadar da izini sürdük, zâten un izini de görmüştük” dediler. Ancak Efendimiz hırsızlık suçlamasını reddeden Tu‘me’ye yemin teklif edip, o da çalmadığına dâir yemin edince zırhın sahipleri mecburen Tu‘me’yi serbest bıraktılar. Un izini takip ederek nihâyet yahudinin evine geldiler ve onu tutup Allah Rasûlü’ne getirdiler. Yahudi:

“– Zırhı bana Tu‘me b. Übeyrık verdi” dedi ve yahudilerden bir cemâat da buna şâhitlik ettiler. Tu‘me’nin kabilesi olan Zaferoğulları ise:

“– Gelin, Rasûlullah’a gidelim” dediler ve Efendimiz’e gelip Tu‘me’nin durumunu anlattılar. Arkadaşlarını müdafaa sadedinde:

“– Ey Allah’ın Rasûlü! Eğer hırsızlığı yahudinin yaptığını ilân ederek onu cezalandırmazsan arkadaşımız helâk olacak, rezil rüsvâ olacak, yahudi de suçsuz çıkacak” dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyetleri indirerek, kimin hâin, kimin temiz ve günahsız olduğunu açıkça bildirdi ve Rasûlullah (s.a.v.)’e de doğruyu gösterdi. Buna karşı Tu‘me Hakk’a teslîm olup tevbekâr olacak yerde

Mekke'ye kaçarak dinden döndü. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* V, 362-364; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 183)

Buna göre hırsızlık veya herhangi bir suç işlendiğinde, sanık veya sanıkların tâyininde bir belirsizlik ve zorluk söz konusu olursa hâkimin, sanıkların din ve milliyetine bakmaksızın tam bir adâlet duygusuyla konuya yaklaşması ve tarafsız bir şekilde konuyu araştırarak hüküm vermesi gerekir. Çünkü onun vazîfesi, hakkın yerine getirilmesi ve gerçek sahibini bulması için gayret göstermektir. Dolayısıyla dâvacının makamı, şöhreti, serveti ve sağladığı menfaat ne olursa olsun, haksız olduğu takdirde herhangi bir hakim veya avukat onun tarafını tutamaz, lehinde hüküm çıkarmak için çalışamaz. Haklı olduğunu bilmediği bir kimseyi başkası karşısında savunamaz. Bu, câiz değildir. Dolayısıyla, vereceği hükmün yanlış olma ihtimaline karşılık Cenab-ı Hak Peygamberi'nden istiğfar etmesini istemektedir:

وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوراً رَحٖيماًۚ ﴿١٠٦﴾

106. Allah'tan bağışlanma dile! Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayıcıdır ve çok merhametlidir.

Peygamberler, hakkında vahiy inmemiş hususlarda hüküm verirken o ana kadarki birikimlerine göre hüküm verirler. Niyetleri de vahyin henüz bir düzenleme getirmediği konularda en güzeli yakalamaktır. Bu konularda vahiyle bir düzenleme gelirse peygamberin daha önce verdiği hüküm kesinlikle zelle sayılmamak gerekir. Ancak vahiy gelse de -hâşâ- peygamber daha farklı bir görüş ortaya koysaydı ancak bu hata sayılabilirdi ki böyle bir şey peygamberler için hem düşünülemez, hem de asla onlardan böyle bir durum vâki olmamıştır.

Hukukî dâvalarda haklı olan taraf bulunduğu gibi bir de haklı olmayan taraf vardır. Bir taraf tabii olarak hakkını ararken, bir de bile bile hıyânet içinde olanlar vardır. Hâkime düşen kesinlikle hakkın yanında yer alıp diğerini savunmamaktır:

خَوَّاناً اَثٖيماًۚ ﴿١٠٧﴾ وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذٖينَ يَخْتَانُونَ اَنْفُسَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ

107. Haksızlık yaparak kendilerine hâinlik edenleri savunma! Şüphesiz Allah, hâinlikte ve günah işlemekte aşırı gidenleri hiç sevmez.

"Nefse hıyânet", kişinin kendini aldatması, bir menfaat elde edeceği zannıyla hareket edip, beklentisinin tam aksine büyük bir zarara uğramasıdır. Bu bakımdan bir insanın haksızlık yapmaya veya bir günah işlemeye cür'et ederek kendini cehennem azabına maruz bırakması, kendini aldatmak ve Allah'ın

emâneti olan nefse hâinlik etmek anlamına gelmektedir. Allah bu tür pek hâin, pek günahkâr olan; hâinlikten sakınmayan ve günahtan çekinmeyen kimseleri hiç sevmez. O halde böyle kimseleri savunmak, avukatlığını yapmak, onu haklı çıkarma niyetiyle lehinde deliller bulmaya çalışmak doğru bir davranış değildir.

Şimdi "nefse hıyânetin" açık bir misâli verilmektedir:

يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّٰهِ وَهُوَ مَعَهُمْ اِذْ يُبَيِّتُونَ
مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾

108. Onlar, yaptıkları hâinlik ve işledikleri günahları insanlardan gizlemeye çalışırlar da, hayâ edip Allah'tan gizlemezler. Halbuki onlar, bilhassa gece karanlığında gizli gizli Allah'ın râzı olmayacağı ihânet planları yaparken Allah onların yanıbaşındaydı. Zâten Allah, onların yaptıkları her şeyi ilmiyle kuşatmış durumdadır.

Kendilerine hıyânet edenler, insanlardan utandıkları ve zararlarından korktukları için planladıkları günahlarını onlardan gizliyorlar. Fakat her şeyi hakkiyle bilen ve gören, dolayısıyla haya edilmeye ve azabından sakınılmaya en lâyık varlık olan Allah'ı hesaba katmıyorlar. Halbuki Allah, gece gündüz hep onlarla beraberdir. Geceleyin gizlice bir araya gelip, Allah'ın râzı olmayacağı sözleri düzüp, bunu nasıl uygulayacaklarını planlarken O hep yanlarında bulunmaktadır. Allah, onların bütün yaptıklarını ilmiyle her yönden kuşatmıştır. Hiçbir şeyi gözden kaçırmaz ve cezasını bir gün mutlaka verir. Bu, yanlış olma ihtimali bulunmayan değişmez bir gerçektir. O halde kulun, bütün niyet, söz ve fiillerini, kendinden bir an bile gâfil olmayan bir yüce Rabbin murakabesinde ve O'nun muradına uygun tarzda tanzim etmesinden başka bir çıkar yol yoktur.

Şunu unutmamak gerekir ki:

هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللّٰهَ
عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿١٠٩﴾

109. Haydi diyelim, siz dünya hayatında onları savunmaya çalıştınız; peki kıyâmet günü Allah'a karşı onları kim savunacak? Yahut kim onlara vekil olacak?

Dünyada yapılanlar dünya hayatıyla sınırlı kalmayacak, bunların âhiret hayatını, cennet ve cehennemi alakadar eden çok ciddî bir boyutunun olduğu bir gün bütün açıklığıyla ortaya çıkacaktır. Kıyâmet günü Allah Teâlâ ne emrederse

sadece o geçerli olacak, hiç kimsenin O’nun emrine ve hükmüne aykırı davranması mümkün olmayacaktır. Çünkü o günün tek hâkimi Cenâb-ı Hak’tır. (Fâtiha 1/3; Mü’min 40/16)

Hâsılı, dünya hayatında haksızların yanında yer alanlar, onların savunuculuğunu yapmaya çalışanlar, âhirette bu imkândan mahrum kalacakları için, onları Allah’a karşı kesinlikle savunamayacak, kendileri de o hıyânete ortak olacaklardır. Onları savunacak veya onlara vekillik yapacak başka bir kimse de bulunmayacaktır. Neticede haksızlık yapanlar da, haksızlığa destek çıkanlar da hepsi birlikte Allah’ın hesâbı ve azabıyla yüz yüze geleceklerdir.

Ancak, henüz dünyada yaşarken elbette tevbe ve istiğfar kapısı açıktır:

وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا
رَحِيمًا ﴿١١٠﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ اِثْمًا فَاِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلٰى نَفْسِهِ وَكَانَ
اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ
بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا ﴿١١٢﴾

110. Kim bir kötülük yapar veya nefsine zulmeder de sonra Allah’tan bağışlanma dilerse, şüphesiz Allah’ı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olarak bulur.

111. Günah işleyen kimse, onu ancak kendi aleyhine işlemiş olur. Allah, her şeyi hakkiyle bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

112. Kim de bir hata yapar veya günah işler de sonra onu suçsuz birinin üzerine atarsa, muhakkak ki büyük bir iftira etmiş ve apaçık bir günah yüklenmiş olur.

Kur’an, son nefese kadar tevbe kapısını açık tutar. İnsana hatasından dönüp halini ıslaha fırsat verir. Dolayısıyla hırsızlık etmek ve iftira atmak sûretiyle başkasına kötülük yapan veya şirk ve benzeri gibi herhangi bir günahı işleyerek kendine zulmeden kul, tevbe edip Allah’tan mağfiret talep ettiği zaman, bağışlanma ihtimali vardır. Çünkü günahları bağışlayacak olan sadece Allah’tır. Allah ise çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): *“Her hangi bir kul eğer bir günah i ler, sonra abdest alır iki rekat namaz kılar ve Allah’tan bağı lanma dilerse, mutlaka Allah onu bağı lar”* buyurmuş, sonra da: **“Kim bir kötülük yapar veya nefsine zulmeder de sonra Allah’tan bağışlanma dilerse, şüphesiz Allah’ı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olarak bulur”** (Nisâ 4/110) âyetini okumuştur. (Tirmizî, Salât 181; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 9)

Günah, kesinlikle onu işleyen kişinin aleyhinedir. Çünkü günah, fıtratı bozar. Onun kiri, kişinin berrak kalp aynasında hemen ortaya çıkar; onu gerçeği görüp dinlemeye karşı kör ve sağır eder. Âyet-i kerîmede: **"Hayır, gerçek hiç de öyle değil! Aslında onların işledikleri günahlar, kalplerini bütün bütün paslandırmıştır"** (Mutaffifîn 83/14) buyrularak bu hususa işaret edilir. Bu sebeple her günah, kişinin bizzat nefsine, insanlık cevherine yaptığı bir hâinlik olup, onun zararını görecek ve cezasını çekecek olan da yine kendisidir.

Yapılan bir kötülüğü veya günahı, bunlarla hiçbir ilgisi bulunmayan suçsuz birinin üzerine atmak ise daha büyük bir günahtır. Bunu yapan kişi hem iftira etmiş hem de apaçık bir günah işlemiş olur. Günahlar bir yük ve ağırlık olduğundan, buna işaret edilmek üzere âyette özellikle "yüklenmek" fiili kullanılmıştır. Nitekim bir başka âyette: **"Gerçek şu ki onlar kendi günahlarını yüklenecekler, kendi günahlarıyla beraber saptırdıkları insanlara ait nice günahları da yükleneceklerdir..."** (Ankebût 29/13) buyrulur.

Âyette geçen اَلْخَطٖيئَةُ (hatîe) kelimesine küçük günah; اَلْاِثْمُ (ism) kelimesine büyük günah; birincisine "yapanla sınırlı kalan küçük günah", ikincisine ise "zulüm ve öldürme gibi başkasına tecavüz eden günah"; birincisine "gerek isteyerek olsun, gerek bilmeden olsun, yapılması uygun olmayan", ikincisine ise "isteyerek yapılan günah" gibi mânalar verilmiştir.

Başkasına, yapmadığı bir kötülüğü iftira etmek, ağır ve büyük bir günah olduğu gibi, kendi günahını başkasına yüklemeye çalışmak, o günaha bu ağır ve büyük günahı ilave etmektir. Yani günahın katlanarak daha ağır ve büyük hale gelmesidir. Böyle bir duruma düşen kulun yapacağı şey pişman olmak, tövbe etmek, hakkı sahibine teslim etmek, adâlete başvurmak, Allah'a yönelmek ve O'ndan bağışlanmayı dilemektir.

Bütün bu hatırlatmalardan sonra Cenâb-ı Hak, Peygamberimiz (s.a.v.)'e olan özel ihsânlarını ve mü'minlerin uymaları gereken yolu şöyle beyân ediyor:

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ اَنْ يُضِلُّوكَۜ
وَمَا يُضِلُّونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍۜ وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُۜ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظٖيمًا ﴿١١٣﴾

113. Rasûlüm! Eğer üzerinde Allah'ın lutuf ve merhameti olmasaydı, onlardan bir grup vereceğin hükümde seni bile adâletten saptırmaya kesinlikle yeltenmişti. Fakat onlar, başkasını değil ancak kendilerini

saptırırlar ve sana da hiçbir zarar veremezler. Çünkü Allah, sana kitabı ve hikmeti indirmekte ve sana bilmediğin şeyleri öğretmektedir. Allah'ın sana olan lutfu gerçekten çok büyüktür.

Haksızlık, yalan ve iftira yoluyla Peygamberi yanıltmaya çalışanlar, sadece kendilerini yanıltırlar ve ona hiçbir zarar veremezler. Zira Allah Peygamberi'ne kitap ve hikmeti indirmiştir. Kitap, Kur'ân-ı Kerîm'dir. Hikmet ise sünnettir; dîni bütün inceliği ile anlayıp tatbik edebilme özelliğidir. Ona bilmediği şeyleri de öğretmiştir. Allah Rasûlü (s.a.v.), daha önce kitabın ve imanın ne olduğunu bilmezken, Cenâb-ı Hakk'ın öğretmesiyle bunlardan haberdâr olmuş, yolu aydınlanmış ve gerçekleri görme imkânı bulmuştur. (bk. Şûrâ 42/53) Yine onu, münafıkların sırlarına müttali kılmış, onların çeşitli hile ve tuzaklarından sakınabilecek yolları göstermiştir. Bu sebeple herhangi bir art niyetli kimsenin, Peygamber'i aldatmaya, saptırmaya ve ayağını kaydırmaya hiçbir zaman gücü yetmeyecektir. Onlar ne kadar gizli toplantılar tertip etseler de bu konuda istedikleri neticeye ulaşamayacaklardır. Bu sebeple Yüce Rabbimiz, gizli yapılabilecek toplantıların mahiyetini, şartlarını ve gayesini belirlemek üzere şöyle buyuruyor:

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ اَوْ

اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ ؕ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾

114. Onların kendi aralarında yaptıkları gizli görüşmelerin ve fısıldaşmaların çoğunda hayır yoktur. Ancak sadaka vermeyi, iyilik yapmayı ya da insanların arasını düzeltmeyi emredenlerinki bunun dışındadır. Kim bunu Allah'ın rızâsını kazanmak niyetiyle yaparsa, ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.

Âyet-i kerîme gizli olarak yapılan toplantı ve fısıldaşmaların çoğunda hayır olmadığını haber vermekte; bundan sadece hayırlı işlerin hepsini içine alan şu üç durumu istisna etmektedir:

- Sadaka vermek,
- Şeriatin ve aklın güzel gördüğü her türlü iyiliği emretmek,
- İnsanların arasını ıslaha çalışmak.

Bu hususla ilgili olarak diğer bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Ey iman edenler! Aranızda gizli konuşacak olursanız sakın günah işlemek, düşmanlık etmek ve Peygamber'e karşı çıkmak için fısıldaşmayın. Ancak iyilik ve takvâ üzere bir araya gelin ve konuşun. Bir gün huzurunda toplanacağınız Allah'a karşı gönülden saygı besleyin ve O'na itaatsizlikten

sakının!" (Mücâdile 58/9)

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) de şöyle buyurur:

"Üç ki i olduğunuzda iki ki i, arkada larını bir kenara bırakarak kendi aralarında gizlice fısılda masınlar. Çünkü bu durum, arkada larını üzer." (Müslim, Selâm 38)

Hasılı çıkar yol, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in yoluna ve tüm samimiyetleriyle bu yola bağlanmış mü'minlerin yoluna uymaktır:

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ

الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّه۪ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِه۪ جَهَنَّمَۜ وَسَٓاءَتْ مَص۪يرًا ﴿١١٥﴾

115. Kim de, kendisine doğru yol apaçık belli olduktan sonra Peygamber'e aykırı davranır, mü'minlerin yolundan başka bir yol tutarsa, onu döndüğü o bâtıl yolda bırakır ve cehenneme atarız. Cehennem ise, varılacak ne kötü bir yerdir.

Bu âyet, hırsızlık yapan ve bunu başkasının üzerine atmaya çalışan Tu'me b. Ubeyrık hakkında inmiştir. O, tevbe edip günahından af dileyecek yerde Mekke'ye kaçıp müşriklere katıldı. Dinden dönerek Allah Rasûlü'ne muhalefet etti ve kâfir olarak öldü. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* V, 376)

Cenâb-ı Hak, peygamber göndermek, ona kitap ve hikmeti öğretmek sûretiyle insanlara doğru yolu bütün berraklığıyla beyân buyurmuştur. Peygamber ve beraberindeki mü'minler, bu yolda istikâmet üzere yürüyerek, sonradan gelenlere örnek olacak pek güzel bir İslâmî hayat yaşamışlardır. Dolayısıyla gidilecek yol, yolda uyulması gereken işaretler ve varılacak menzil bellidir. Bu yol, itikat ve amelde tevhidi esas alan sapasağlam İslâm dînidir. Bu yol, Allah ve Rasûlü'ne kayıtsız şartsız itaat yoludur. Varılacak menzil ise dünyada huzur ve saâdet, âhirette de cennet ve rızâ-i ilâhîdir. Şimdi kim, tercihini Peygamber'e muhalefetten yana kullanır, ona düşmanlığı seçer ve mü'minlerin yolundan başka bir yola girerse, varacağı yer çok fenâ bir mekan olan cehennemdir.

Âyet-i kerîmede "Peygamber'e karşı gelmek" ile "mü'minlerin yolundan başkasına tâbi olmak" ayrı birer fiil olarak zikredilir. Âyetin bu sarih ifadesiyle, Allah Rasûlü'ne uymak istendiği gibi, mü'minlerin yoluna uymak da açıkça istenmektedir. Zira **"kendisine doğru yol apaçık belli olduktan sonra Peygamber'e aykırı davranma"** ifadesinden sonra **"mü'minlerin yolundan başka bir yol tutma"** (Nisâ 4/115) kaydının getirilmesi, her iki şıkkın da bizzat matlup ve gerekli olduğunu gösterir. Buna göre Rasûlullah (s.a.v.)'e karşı çıkmak, mü'minler yoluna gitmemek demek olduğu gibi, mü'minler yoluna gitmemek de Rasûlullah (s.a.v.)'e karşı çıkmak demek olduğu açıkça

belirtilmiştir. Bundan dolayıdır ki, Ehl-i Sünnet âlimleri, âyetin bu kısmını icma-ı ümmete uymanın farz olduğunu ifade için sevkolunmuş bir delil olarak anlamışlardır. Böylece icma-ı ümmet yani İslâm âlimlerinin ittifakı ile doğrunun ortaya çıkabileceği ve ona da uymanın farz olduğu kabul edilmiştir. Zâten âyette kullanılan الاتباع (ittibâ) kelimesi de asıl meselenin "uyma" esası üzerinde cereyan ettiğini göstermektedir.

Dolayısıyla müslümanların, bugün bu âyet-i kerîmenin mesajı üzerinde önemle durmaları gerekmektedir. İslâm hakkında yapılan yayınlar ve söylenen sözler bu açıdan büyük bir ehemmiyet taşımaktadır. Zira müslümanları ne kadar derinden yaraladığını düşünmeden rastgele söylenen sözler, birçok tahribata sebep olmaktadır. Çünkü bu yolla müslümanların tuttuğu yoldan farklı ve onlara zıd görüşler sanki İslâm'ın görüşü gibi sunulabilmekte, bu da müslümanlar arasında düşünce, inanç ve amel zaafına neden olabilmektedir. Hatta onlara bir kısım günahların kapısını aralayabilmekte ve onları şeytanın tuzağına düşme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır:

Allah Kendisine
Şirk Koşulmasını Affetmez

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِه۪ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُۜ وَمَنْ
يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَع۪يدًا ﴿١١٦﴾

116. Şüphesiz Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Ama dilediği kimselerin bunun dışındaki günahlarını bağışlar. Artık kim Allah'a şirk koşarsa, doğru yoldan çok uzak bir sapıklığa düşmüş olur.

Rivayete göre yaşlı bir kimsenin, Peygamberimiz'e gelip: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben büyük küçük günahlara batmış yaşlı bir adamım. Ancak şu kadar var ki ben, Cenâb-ı Hakk'ı bildiğim ve O'na iman ettiğim günden beri O'na hiçbir şeyi ortak koşmadım. Şimdi benim Allah katındaki durumum ne olacak" demesi üzerine bu âyet nâzil olmuştur. (Kurtubî, *el-Câmi'*, V, 386)

Allah'a şirk koşan kimse, doğru yoldan çok uzaklara sapar ve bütün hayırlardan mahrum kalır. Neticede cennetten de uzak düşer. Kişi, haktan uzaklaştığı nispette cennetten de uzak kalacaktır. Onu rızâ-i ilâhîden ve cennetten en çok uzaklaştıracak günah ise şüphesiz şirk olacaktır. Bu sebeple şirkin, açık ve gizli bütün yönlerini en iyi şekilde bilip onlardan uzak durmak, kulun yapması gereken en mühim vazîfelerin başında yer almaktadır.

Şirkin en açık şekli, Allah'ın dışında putlar edinip onlara tapmaktır:

اِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِه۪ٓ اِلَّٓا اِنَاثًاۚ وَاِنْ يَدْعُونَ اِلَّا شَيْطَانًا مَر۪يدًاۙ ﴿١١٧﴾

117. Onlar, Allah'ı bırakıp, kendilerine dişi isimler verdikleri putlara taparlar. Böyle yapmakla aslında başkasına değil, ancak hayırsız ve azgın şeytana tapmış olurlar.

Müşrikler, taptıkları putları daha ziyade kadın şeklinde tasvir ediyor, onlara kadınların kullandıkları zînet eşyaları takıyor ve onlara Lât, Menât, Uzzâ gibi kadın isimleri veriyorlardı. Melekleri de "Allah'ın kızları" diye isimlendiriyor (bk. Necm 53/27) kendileri için Allah katında şefaat edeceklerine inanıyorlardı. Bu sebeple âyette özellikle اَلْاِنَاثُ (inâs) "dişiler" ifadesi kullanılmıştır. Onlar, yanlış düşüncelerine uygun olarak ürettikleri putlarından hem bir kısım menfaatler elde etmeye çalışıyor, hem de onları duygusal yönden bir tatmin vasıtası olarak görüyorlardı. Özellikle ruhlarında kadına karşı duydukları derin alakayı, kadın suretinde putlar edinerek ortaya koyuyorlardı. Onlar, bu şekilde

bir davranışla başka değil ancak şeytana tapıyorlar, ondan medet umuyorlardı. Çünkü buna onları teşvik eden ve yaptıran hayırsız, isyankâr, azgın ve inatçı şeytandan başkası değildir. Gerçekten de gönüllerindeki kulluk duygularını ve en yüksek sevgilerini Allah'a yönlendirmeyip de putlara, kadınlara, makam ve şöhrete tahsis edenler, şeytana aldanmış ve ona kul olmuşlardır.

Halbuki:

لَعَنَهُ اللّٰهُۘ وَقَالَ لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًاۙ ﴿١١٨﴾ وَلَاُضِلَّنَّهُمْ
وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ
خَلْقَ اللّٰهِۜ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا
مُبِينًاۜ ﴿١١٩﴾ يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْۜ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا
﴿١٢٠﴾ اُو۬لٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۘ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾

118. Allah o şeytana lânet etmişti. O da bunun üzerine şöyle demişti: "Yemin olsun ki senin kullarından bana uyup neticede bana ait olacak bir pay edineceğim."

119. "Onları mutlaka doğru yoldan saptıracağım. Onları boş ümitler ve yalan sevdâlarla oyalayacağım. Onlara emredeceğim, hayvanların kulaklarını yaracaklar. Yine onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığı şekli değiştirecekler." O halde kim Allah'ı bırakıp şeytanı dost edinirse, elbette o, açıktan açığa büyük bir zarara uğramış olur.

120. Şeytan onlara bir takım vaatlerde bulunur ve onları boş ümitlerle oyalar. Zâten şeytanın onlara olan va'di, boş bir aldatmadan başka bir şey değildir.

121. İşte onların barınakları cehennemdir; oradan kaçıp kurtulacak bir yer de bulamayacaklardır.

Şeytanın elde etmek istediği payla alakalı olarak Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Allah Teâlâ kıyâmet günü:

«- Ey Âdem! Cehenneme gidecek kâfileyi gönder» buyuracak, Âdem:

«- Cehennem kâfilesi de nedir?» diyecek, bunun üzerine Cenâb-ı Hak:

«- Her bin ki iden dokuz yüz doksan dokuz ki i» buyuracaktır." (Müslim, İman 379)

Şeytan akıl, irade ve imanı zayıf olan kimseleri doğru yoldan saptırmaya çalışır. Onları gerçekleşmesi mümkün olmayan dipsiz emeller, boş ümitler ve temennîlerle oyalar, uğraştırır durur. Her insanı yaşı, bilgisi, mevkisi,

ihtiyaçları, arzu ve isteklerine göre ümitlere boğar. Özellikle günahta ısrar etmelerini sağlamak üzere ömürlerinin uzun olacağını, iyilik yapacak daha çok zaman bulabileceklerini, ileride tevbe edip Allah'a dönebileceklerini söyler ve bu düşünceyi onların zihinlerine yerleştirmeye çabalar. Onları dâimâ Allah'ın râzı olmayacağı yanlış işlere yönlendirir. Buna âyet-i kerîmede iki muşahhas misal verilmektedir:

Birincisi; putlara adanan veya belli vasıfları taşıyan hayvanların kulaklarını yarmak, gözlerini çıkarmak. Bu misal, din ve akıl dışı bütün yanlış anlayış ve hurafelerin şeytanın bir aldatmacası olduğuna işaret etmektedir.

İkincisi; Allah'ın yaratışını ve yarattıklarını değiştirmek. Bu misal de fıtrata ve selim tabiata uymayan sapmalara işaret etmektedir. Örnek olarak şu hususlara temas etmek mümkündür:

• İnsanların faydalanması için yaratılan güneş, yıldız, ay, taş ve ateş gibi yaratıkları putlaştırmak.

• Helâle haram, harama helâl, iyiye kötü, kötüye iyi demek; hayır yerine şer işlemek, îmâr edilmesi gerekeni yıkıp, yıkılması gerekeni îmâr etmek.

• Yaratılış kanunu zıddına işler yapmak; kadını erkek, erkeği kadın yapmaya çalışmak; kadın yerine erkek, erkek yerine kadın çalıştırmak.

• Erkekleri iğdiş edip hadım ağası yapmak; uzuvları yaratılış görevlerinin dışında kullanmak; nikâh yerine zinâ etmek, temizi bırakıp pisliklere koşmak.

• Bıyıkları sakalları yolmak, yüzleri boyamak, kılıklarını değiştirmek; kulak, burun kesip göz çıkarmak.

• Menfaati bırakıp zararı seçmek, ciddilikleri atıp eğlenceye heves etmek, doğruluğu budalalık, eğriliği hüner saymak.

• Ruhların yaratılışındaki selâmet ve saflıklarını bozmak; hidâyet yolunu ve Allah'a kulluğu terk etmek; yaratılanı yaratıcı yerine koymak, tevhitten uzaklaşıp bâtıl dinler ve fikirler arkasında koşmak ve şeytanın peşinden gitmek.

İşte dünya hayatında insanlara apaçık düşman olan, akıllarını şaşırtan, kalplerine nüfuz ederek onları hak ve hayırdan uzaklaştıran melun bir kuvvet vardır ki, o şeytandır. Dolayısıyla Allah'ı bırakıp da şeytanı dost ve âmir edinenler, Allah'ın emrini dinlemeyip şeytana itaat edenler, artık çok açık ve büyük bir ziyan içindedirler.

İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince:

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ

اللّٰهِ قِيلًا ﴿١٢٢﴾ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًاۜ وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّاۜ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ

122. İman edip sâlih ameller işleyenleri, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlere yerleştireceğiz. Bu, Allah'ın gerçek va'didir. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?

İmanla beraber sâlih amellerin zikredilmesi, küfürle beraber taatin fayda vermeyeceği gibi, imanla beraber taatsizliğin ve masiyetin de kişiye zarar vereceği gerçeğine işaret etmektedir. Allah, imanıyla ameliyle emrine uygun kulluk hayatı yaşayan mü'minleri cennetlerle mükâfatlandıracaktır. Bu, Cenâb-ı Hakk'ın değişmesi mümkün olmayan gerçek bir va'didir. Allah'tan daha doğru sözlü olan ve va'dini tutan başka bir kimse olamaz. Allah'ın haber verdiği gerçekler, insanların şahsî düşüncelerine göre değişmez:

لَيْسَ بِاَمَانِيِّكُمْ وَلَٓا اَمَانِيِّ اَهْلِ الْكِتَابِؕ مَنْ يَعْمَلْ سُٓوءًا يُجْزَ بِهٖ
وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ
الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾

123. Gerçek, ne sizin boş temennîleriniz ne de Ehl-i kitabın asılsız kuruntularına bağlıdır. Gerçek şudur ki; kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görecek ve Allah'tan başka da ne bir dost bulabilecek ne de bir yardımcı.

124. İster erkek ister kadın olsun, kim mü'min olarak sâlih ameller işlerse, işte onlar cennete girecek ve hurma çekirdeğinin küçücük oyuğu kadar bile haksızlığa uğramayacaklardır. [28]

Rivayete göre yahudilerle hıristiyanlar: "Cennete bizden olandan başkası girmeyecektir" dediler. Kureyşliler: "Biz, öldükten sonra diriltilmeyeceğiz" dediler. Bunun üzerine 123. âyet nâzil oldu. Diğer bir rivayete göre ise mü'minlerle Ehl-i kitap birbirlerine karşı övünmeye koyuldular. Kitab ehli: "Peygamberimiz sizin peygamberinizden öncedir. Kitabımız kitabınızdan öncedir ve biz sizden daha çok Allah'a yakınız" dediler. Mü'minler de: "Peygamberimiz peygamberlerin sonuncusudur. Kitabımız ise, diğer kitaplara karşı hakem mevkiindedir" dediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Kurtubî, *el-Câmi'*, V, 396)

Hz. Ebûbekir şöyle anlatır: Birgün Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında bulunurken **"Gerçek şudur ki; kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görecek ve Allah'tan başka da ne bir dost bulabilecek ne de bir yardımcı"** (Nisâ 4/123) âyeti nâzil oldu. Efendimiz:

"- *Ebûbekir, bana indirilen bu âyeti sana okutayım mı?*" buyurdu. Ben:

"- Tabii ki ya Rasûlallah" dedim. Bana bu âyeti okuttu. Sanki belimin kırılıp

ayrıldığını hissettim ve öylece kasılıp kaldım. Peygamberimiz:

“- *Neyin var, ne oldu?*” diye sordu. Ben:

“- Anam babam sana fedâ olsun ya Rasûlallah, hangimiz günah işlemez ki! Şimdi biz işlediklerimiz yüzünden mutlaka cezalandırılacak mıyız?” diye üzüntümü ifade ettim. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.) şu açıklamayı yaptı:

“- *Ey Ebûbekir! Sen ve diğer mü’minler hatalarınız sebebiyle dünyada bazı sıkıntı ve me akkatlere uğratılarak cezalandırılırsınız. Öyle ki Allah’a günahsız olarak kavu ursunuz. Diğerlerine gelince onların yaptıkları biriktirilir ve cezaları kıyâmet gününe bırakılır.*” (Tirmizî, Tefsir 4/3039)

Şunu ifade etmek gerekir ki:

وَمَنْ اَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ
اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا ۜ وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي
السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطًا ۧ ﴿١٢٦﴾

125. Allah’ı görürcesine iyilik yapan bir kimse olarak bütün varlığıyla Allah’a teslim olan ve şirkten uzak dupduru bir tevhid inancıyla İbrâhim’in dînine uyan kimseden daha güzel bir dine kim sahiptir ki? Üstelik Allah, İbrâhim’i dost edinmiştir.

126. Göklerde olanlar da yerde olanlar da hepsi Allah’ındır. Allah, ilim ve kudretiyle her şeyi kuşatmıştır.

Bir insanın dînini en güzel şekilde yaşamasının ve yüksek seviyede dindâr bir kişiliğe sahip olmasının en mühim şartları şunlardır:

• İnanılması gereken esaslara kâmil mânada iman edip kalbini, ruhunu ve benliğini her türlü mânevî kirliliklerden arındırıp tam olarak Allah’a teslim etmek.

• İbâdet, ahlâk ve muamelâtla alâkalı vazîfelerini ihsân kıvamında yerine getirmek. Allah Rasûlü (s.a.v.) ihsânı: “*Allah’ı görüyormu gibi ona kulluk etmendir. Zira her ne kadar sen O’nu görmüyorsan da O seni görmektedir*” (Buhârî, İman 37; Müslim, İman 57) şeklinde tarif etmektedir.

• Gerçek bir müvahhid olarak, tevhid esasına dayanan Hz. İbrâhim’in dînine tâbi olmak. Zira Hz. İbrâhim’in dîni, bütün dinler arasında sıhhati ve makbûliyeti hususunda ittifak edilen ve İslâm’a en uygun olan bir dindir. Hz. İbrâhim de peygamberler arasında üstün bir yeri olan ve “Ebû’l-Enbiyâ” diye yâd edilen bir peygamberdir. Cenâb-ı Hak, onun getirdiği dine uymaya teşvik için, mümeyyiz bir vasfını öne çıkararak **“Allah, İbrâhim’i dost edinmiştir”** (Nisâ 4/125)

buyurmuştur.

Âyette geçen اَلْخَل۪يلُ (halîl), dost demektir. Dosta bu ismin verilmesi, onun sevgisinin kalbin en ücra köşelerine sızıp yerleşmesi ve doldurmadığı en ufak bir gedik bırakmamasından dolayıdır. Dolayısıyla halîl, muhabbetinde en küçük bir halel, eksiklik bulunmayan kimse demektir. İşte İbrâhim (a.s.) yüce Allah'ı çok seven ve Allah tarafından da çok sevilen bir peygamber idi. Onun Allah dostu oluşuyla ilgili dikkat çekici misallerden biri şöyledir:

Rivayete göre Hz. İbrâhim, kâfirlerin elebaşılarını misafir etmiş, kendilerine birtakım hediyeler vermiş, onlara ihsânda bulunmuştu. Onun bu misafirperverliği ve cömertliği karşısında hayran kalan misafirler kendisine herhangi bir ihtiyacı olup olmadığını sormuşlar, o da: "Rabbime bir defa secde etmenizi istiyorum" demişti. Bunun üzerine onlar secde ettiler, o da yüce Allah'a şöylece dua etti: "Allahım! Ben ancak elimden gelen bir işi yaptım. Allahım sen de sana lâyık olanı yap." Yüce Allah, bunun üzerine onlara İslâm'la şereflenmeyi lutfetti. (Kurtubî, *el-Câmi'*, V, 401- 401)

Unutmamak gerekir ki, Allah'ın sevdiği bir kul olabilmek ve O'nun dostluğu istikâmetinde mesafe alabilmek için kul hakları hususunda titiz davranmak; hele yetimler, zayıflar ve çaresiz kadınlar gibi ezilen kesimlerin hukukuna son derece dikkat etmek lâzımdır. Bu sebeple buyruluyor ki:

Hurma çekirdeğinin üstündeki, hurma fidanının kendisinden neş'et edip büyüdüğü çok ince beyaz çukurcuğa اَلنَّق۪يرُ (nakîr), yarığındaki ipliğe اَلْفَت۪يلُ (fetîl), çekirdeğe yapışık ince kabuğa da اَلْقِطْم۪يرُ (kıtmîr) denilir. Bu kelimeler, en küçük ölçü ve miktarları belirtmek için kullanılır.

Sana Kadınlar Hakkında Soruyorlar

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِى النِّسَآءِ ۜ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ ۙ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فِى
الْكِتَابِ فِى يَتَامَى النِّسَآءِ الّٰتِى لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ
اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ ۙ وَاَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامٰى
بِالْقِسْطِ ۜ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهٖ عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾

127. Kadınlar hakkındaki dinî hükümleri açıklamanı istiyorlar. De ki: "Allah, onlar hakkındaki hükmünü açıklıyor: Kitapta size okunan âyetler; kendilerine verilmesi gereken miras, mehir gibi şeyleri vermediğiniz, üstelik güzel ve zenginse nikâhlamak istediğiniz, miraslarını kaybetmemek için başkalarıyla nikâhlamak istemediğiniz yetim kızlar, çaresiz kalmış çocuklar hakkında ve yetimlere karşı adâleti yerine getirmeniz hususunda gerekli hükmü vermektedir. İyilik olarak her ne yaparsanız, mutlaka Allah onu bilmektedir."

Câhiliye devrinde bir adam, himâyesinde bulunan yetim kız güzel ve varlıklı ise onunla evlenir böylelikle malını yerdi. Kız çirkinse, kendisi evlenmediği gibi onun başkalarıyla evlenmesine de mâni olur, nihâyet o kız ölünce mirasına sahip çıkardı. Ayrıca o devirde kadınlara ve çocuklara mirastan hiç pay vermezlerdi. (bk. Buhârî, Tefsir 4/23; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XI, 50) Bu gibi âyetlerin inmesiyle bu tür çirkin muameleler yasaklanmış oldu.

Yetim kızlar ve onların malları hakkında yine bu sûrenin ilk âyetlerinde şu ilâhî ikazlar yer almaktadır:

"Yetimlere mallarını verin. Helâli haram olanla değiştirmeyin; onların mallarını kendi malınıza katarak yemeyin. Çünkü böyle yapmanız, gerçekten çok büyük bir günahtır." (Nisâ 4/2)

"...Büyüyecekler de mallarını elimizden alacaklar diye o malları israf ile ve tez elden yiyip tüketmeyin." (Nisâ 4/6)

Rivayete göre Hz. Ömer, kendisine yetim bir kızın velisi geldiğinde bakar, eğer o yetim güzel ve zengin ise:

"- Onu senden başka biriyle evlendir, ona senden daha hayırlı birini bul" derdi. Eğer yetim çirkin ve fakir ise:

"- Onu kendine nikâhla, çünkü ona bakmaya ve iyi davranmaya herkesten çok sen lâyıksın" derdi (Zemahşerî, *el-Ke âf*, I, 275).

Âyette geçen "çaresiz çocuklar"dan maksat, kendisini koruyacak yakınlarını

kaybetmiş, merhametsiz kimselerin eline düşmüş ve hakkını korumaktan âciz erkek çocuklardır. Bunların da haklarının korunması, ellerinden tutulması ve ihtiyaçlarının karşılanması müslümanların yerine getirmesi gereken mühim bir dinî vecibedir. Bu tür ictimâî hizmetleri îfaya teşvik bakımından Hâtemü'l-Esam'ın şu sözü ne kadar mânidardır:

"Üç şey vardır ki, onlar olmadan üç şey iddia eden yalancı mevkiine düşer:

• Malını Allah yolunda harcamadan cenneti sevdiğini iddia eden,
• Harâmlardan sakınmadan Allah'ı sevdiğini iddia eden,
• Fakirleri sevmeden Peygamber Efendimiz'i sevdiğini iddia eden yalancıdır."

Nisâ sûresi 34. âyette evlilik hayatında kadının sebep olduğu "nuşûz"dan, 35. âyette de kadın veya kocanın istememesi sebebiyle ortaya çıkan boşanma tehlikesinden bahsedilmişti. Gelen âyette ise kocanın "nuşûz"undan neş'et eden aile problemleri üzerinde durulmaktadır:

وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا اَوْ اِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَٓا اَنْ
يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًاۜ وَالصُّلْحُ خَيْرٌۜ وَاُحْضِرَتِ الْاَنْفُسُ الشُّحَّۜ
وَاِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾

128. Eğer bir kadın kocasının serkeşliğinden, geçimsizliğinden ve büsbütün kendisinden yüz çevirip uzaklaşmasından korkarsa, o takdirde anlaşarak aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur. Karşılıklı anlaşmak, elbette en iyi yoldur. Şu bir gerçek ki nefisler, bencil ve menfaatlerine düşkün olarak yaratılmışlardır. Bu bakımdan ey kocalar, siz eşlerinize güzel davranır ve onlara haksızlık etmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah yaptığınız her şeyden haberdârdır.

اَلنُّشُوزُ (nuşûz) kelimesi sözlük olarak "yüksek yer, yüksek yere çıkmak, bulunduğu yerden ayrılmak" gibi mânalara gelir. Hanımın nüşûzü "kocasından nefret etmesi, baş kaldırması, ona itaat etmeyi kendine yedirememesi, başkasına göz koyması" gibi durumlardır. Kocanın nüşûzünden maksat ise "nefret, uzaklaşma, normal evlilik ilişkilerini aksatma, söz ve fiille incitme, sert davranma, kötü muâmele etme" gibi durumlardır. İki taraftan veya taraflardan birinden kaynaklanan böyle bir duygu veya davranış sebebiyle aile hayatının devamı tehlikeye düşmekte, evlilik bağının kopması ihtimali ortaya çıkmaktadır.

Kocasının serkeşliği, geçimsizliği, kötü muamelesi ve yüz çevirmesi sebebiyle zor durumda kalan bir kadın, aslında hâkime müracaat etmek sûretiyle boşanma talebinde bulunabilir. Fakat âyet-i kerîme hemen boşanmayı değil, aileyi dağılmaktan kurtarmak için alınacak tedbirler üzerinde durmaktadır. O da iki

tarafın, hususiyle de kadının bir kısım fedakârlıklar yaparak aralarında anlaşmaya varmalarıdır. Çünkü barışmak ve anlaşmak, evliliğin devamı, aile hayatının bekâsı ve çocukların fazla zarar görmeden sıhhatli bir şekilde yetiştirilmeleri açısından büyük bir ehemmiyet arzetmektedir. Şu hâdise, hangi şartlar altında olursa olsun eşlerin bir şekilde anlaşarak aralarında mutlaka barış ve huzuru temine gayret göstermeleri gerektiğine ne güzel bir misaldir:

İmrân b. Hattan el-Haricî, insanların en çirkinlerinden biri idi. Hanımı ise son derece güzeldi. Hanımı bir gün ona baktı ve: "Elhamdülillah" dedi. Bunun üzerine kocası, "Ne oldu?" diye sorunca da: "Hem ben, hem de sen cennetliklerden olduğumuz için, Allah'a hamdettim. Çünkü sana, benim gibi güzel bir kadın nasip oldu, sen de şükrettin. Bana da senin gibi bir adam nasip oldu, ben de sabrettim. Şüphe yok ki Allah hem şükreden kullarına, hem de sabreden kullarına cennetini va'detmiştir" dedi. (Zemahşerî, *el-Keşşâf,* I, 276)

Âyette insan tabiatının ayrılmaz ve derin bir özelliğine dikkat çekilmektedir. O da onun mal-mülk edinme sevdası ve menfaatine karşı aşırı düşkünlüğüdür. Bu özellik hem kadında hem de erkekte vardır. Her ikisi de kendi tutkularını gerçekleştirmek ve lehlerine olanı elde etmek isterler. Dolayısıyla kocası tarafından kötü muameleye maruz kalan bir kadın, ona bir takım menfaatler sağlamak, mehir, nafaka ve benzeri özel haklarından vazgeçmek sûretiyle onun sert ve incitici davranışlarını engelleyerek kendisine karşı iyi davranmasını sağlayabilir. Fakat bundan daha güzeli, Allah'ın her şeyden haberdâr olduğu inancıyla, O'nun azabından korkup rahmetini umarak kocaların eşlerine iyi davranması ve evlilik hayatını zedeleyecek her türlü kötü muameleden vazgeçmesidir.

Nisâ sûresinin 3. âyetinde eşler arasında adâleti sağlamaktan korkulduğu takdirde tek kadınla yetinilmesi tavsiye edilmişti. Şimdi tekrar çok evlilik ve eşler arasında adâleti sağlama konusuna temas edilerek şöyle buyruluyor:

وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا اَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاۤءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ
الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ ۜ وَاِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا
رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾ وَاِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللّٰهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾

129. Ne kadar isteseniz de eşleriniz arasında adâleti sağlamaya güç yetiremezsiniz. Hiç olmasa birine büsbütün meyledip, diğerini ne kocalı ne de kocasız bir halde askıda bırakmayın. Eğer yanlış davranışlarınızı düzeltir ve birbirinize haksızlık etmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır ve engin merhamet sahibidir.

130. Eğer karı-koca boşanıp birbirinden ayrılacak olurlarsa, sınırsız lutuf ve keremiyle Allah, onlardan her birinin ihtiyacını giderir. Çünkü Allah'ın hazînesi geniştir, O'nun her işi ve hükmü hikmetli ve sağlamdır.

129. âyette ne kadar çalışılsa çalışılsın eşler arasında tam olarak adâleti sağlamanın mümkün olmadığı bildirilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm, çok evliliği yasaklamadığına göre her iki âyette bahsedilen "adâlet"e farklı mânalar vermek gerekir. Anlaşılan o ki, kadınlar hakkında iki çeşit adâletten söz etmek mümkündür:

Birincisi; nafaka yani yiyecek, içecek, giyecek ve barınma ihtiyaçları ile gece birlikte kalma gibi hukukta adâlet ve eşitliktir. Bunlar insanın güç yetirebileceği; istek ve iradesine bağlı olan işlerdir. Yerine getirilmesi emredilen adâlet de budur. Sakınılması gereken adâletsizlik ise birine bütünüyle meyledip diğerini hanımlık muamelesinden tamâmen mahrum etmek, büsbütün terk ve ihmal edilmiş gibi bırakarak eziyet etmektir.

İkincisi; gönül ilişkisi, sevgi ve bağlılıkta adâlet ve eşitliktir ki, bu insanın güç ve iktidarının dışındadır. Âyet-i kerîmede bu gerçeğe temas edilerek, erkekler bu hususta mazur görülmekte, bir bakıma işin böyle bir derûnî ciheti olduğu göz ardı edilmeksizin, buna rağmen luzûmu hâlinde çok evliliğe ışık yakılmaktadır. Ancak birden çok evlilik yapan erkeğin, gönül ilişkilerini bir tarafa bırakırsak, hususiyle maddî konularda, iradeye bağlı ve ölçülebilir hak ve menfaatlerde hanımların hepsine adâletle muâmele etmesi, birine teveccüh gösterip diğerini ne kocalı ne kocasız sayılabilecek şekilde askıda bırakmaması istenmektedir.

Allah Rasûlü (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmaktadır: *"İki hanımı olup da birine büsbütün meyleden ve diğerini ihmal eden kimse kıyâmet gününde bir tarafı eğik olarak gelir."* (Ebû Dâvûd, Nikâh 38; Tirmizî, Nikâh 42)

Eşler arasında bir sıkıntı olduğunda ıslah için tavsiye edilen bu çare yolarına başvurmanın her seferinde mutlaka müspet bir netice vermesi mümkün olmayabilir. Dolayısıyla yapılan girişimler sonuçsuz kalır, herhangi bir yolla eşler arasında barış ve anlaşma sağlanamaz, her ikisi de kendi istekleriyle birbirlerinden ayrılırlarsa, Allah Teâlâ kendi kudret, kuvvet ve zenginliği ile her birine ikramda bulunur, ihtiyaçlarını karşılar ve birini diğerine muhtaç etmez. Çünkü Allah'ın ilmi, kudreti ve rahmeti sonsuz geniştir; hazineleri bitip tükenmez. O'nun her hükmü ve işi sağlam ve hikmetlidir. Dolayısıyla Allah'ı iyi tanımalı, her türlü hal ve harekette O'na karşı gelmekten sakınılmalıdır. Zâten takvâ, bütün insanlardan istenilen açık bir ilâhî emirdir:

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۗ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ اُوتُوا

الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَاِيَّاكُمْ اَنِ اتَّقُوا اللّٰهَ ۜ وَاِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا
فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَنِيًّا حَميدًا ﴿١٣١﴾
وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكيلًا ﴿١٣٢﴾
اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ اَيُّهَا النَّاسُ وَيَاْتِ بِاٰخَرينَ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى ذٰلِكَ
قَديرًا ﴿١٣٣﴾ مَنْ كَانَ يُريدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا
وَالْاٰخِرَةِ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ سَميعًا بَصيرًا ۧ ﴿١٣٤﴾

131. Göklerde olan ve yerde olan herşey Allah'ındır. Yemin olsun ki biz, sizden önce kendilerine kitap verilenlere de size de Allah'tan korkup sakınmanızı emrettik. Eğer inkâra sapıp nankörlük ederseniz bunun Allah'a hiçbir zararı olmaz. Çünkü göklerde olan ve yerde olan her şey Allah'ındır. Allah, hiç kimseye ve hiçbir şeye muhtaç değildir; her türlü övgü O'na âittir.

132. Evet, göklerde ne var, yerde varsa hepsi Allah'ındır. Vekîl olarak Allah yeter.

133. Ey insanlar! Allah dilerse sizi yok eder, yerinize başkalarını getirir. Bunu yapmaya Allah'ın kudreti elbette yeter.

134. Kim dünya nimet ve mutluluğunu istiyorsa, şunu bilsin ki, dünyanın da âhiretin de nimet ve mutluluğu Allah katındadır. Allah, her şeyi hakkiyle işiten ve kemâliyle görendir.

Müslümanları kadınlara ve yetimlere karşı merhametli, şefkatli ve adâletli olmaya teşvik etmek için Allah Teâlâ, anlatılan konunun neticesi sayılabilecek bu âyetlerde kısa fakat son derece tesirli bir tavsiyede bulunarak şu hususları yeniden hatırlatmaktadır:

Birincisi; Allah önceki Ehl-i kitaba ve onlardan sonra gelen bütün mü'minlere, hatta tüm insanlara her türlü işlerini yaparken kalplerinde Allah korkusu olmasını, O'nun azabından ve sevgisini kaybetmekten sakınmalarını emretmiştir.

İkincisi; Allah hem dünyanın fânî hem de âhiretin bâkî tüm nimet, fayda ve mükâfatlarının yegâne sahibidir. Bunlardan kâbiliyet, istidât, gayret ve cesaretleri ölçüsünde seçim yapmak insanlara düşmektedir. Eğer insanlar bu dünyanın geçici nimetlerini isterlerse, hatta âhiretin ebedî saâdetini bunlara feda ederlerse, Allah onlardan dilediğine istediği kadar dünyalık nasip eder. Fakat onlar için âhirette bir nasip olmayacaktır. (bk. Bakara 2/200; İsrâ 17/18)

Üçüncüsü; insanların, hem bu dünyanın hem de âhiretin sonsuz nimetlerine kavuşmalarını sağlayacak olan iman ve itaat yolunu tercih etmeleri şüphesiz daha hayırlı olacaktır.

Bu ebedî sermayeden pay almak isteyenler de, gelen âyetlerde beyân edildiği şekilde kâmil bir imanla birlikte hak ve adâlet ölçülerine azami dikkat göstermelidir:

Doğru Şâhitlik Yapın

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّام۪ينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَٓاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى
اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَب۪ينَۚ اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَق۪يرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى
بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُواۚ وَاِنْ تَلْوُٓا اَوْ تُعْرِضُوا فَاِنَّ اللّٰهَ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًا ﴿١٣٥﴾

135. Ey iman edenler! Kendinizin, ana-babanızın ve yakın akrabanızın aleyhinde bile olsa, Allah için doğru dürüst şâhidlik yaparak, adâleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun! Hakkında şâhidlik yaptığınız kimse zengin de olsa fakir de olsa böyle davranın. Çünkü Allah, ikisine de sizden daha yakındır, hâllerini daha iyi bilir. Şu hâlde, sakın âdil davranmaktan yüz çevirip nefsin arzularına uymayın. Eğer dilinizi eğip büker, gerçeği olduğu gibi söylemekten çekinir veya büsbütün ondan yüz çevirirseniz, başınıza geleceği siz düşünün! Zira Allah, yaptığınız her şeyden hakkıyla haberdârdır.

Önceki âyetlerde yetimlere ve kadınlara adâletle davranmak emredilmişti. Şimdi ise bütün hususlarda âdil davranılması, adâletin hayatın her safhasına yaygınlaştırılması ve bunun bir îcâbı olan doğru şâhitlik emredilmektedir. اَلْقَوَّامُونَ (kavvâmûn) kelimesinin mübâlağa sîgasında gelmesi, adâletin ne kadar ehemmiyetli olduğunu göstermektedir. Böylece “Adâleti ayakta tutmakta devamlı olun, haksızlığa hiç yaklaşmayın, hiçbir zaman ve hiçbir durumda adâleti zedelemeyin!” denilmektedir.

Âyet-i kerîme, muhâkemenin iki aslî unsuru olan hüküm verme ve şâhitliği bir araya getirmiştir. Hâkimlerin âdil ve müstakim olması, şâhitlerin de Allah için hakkı müdâfaa etmesi ve güzel ahlâklarıyla insanlara örnek şahsiyetler hâline gelmesi arzu edilmektedir.

Bir ism-i şerîfi de Adl olan Cenâb-ı Hak katında adâlet öyle ehemmiyetlidir ki, kişi kendi aleyhine bile olsa Allah için doğru şâhitlik yapmalıdır. Üzerinde başkalarının hakkı varsa ikrar ve itiraf etmelidir. Aynı şekilde, anne-babası ve akrabaları aleyhine de olsa âdil hüküm ve doğru şâhitlikten kaçınmamalıdır. Diğer taraftan, kişinin üçüncü şahıs aleyhine yapacağı şâhitlik, kendisinin ve akrabalarının herhangi bir zarara uğramasına sebep olacaksa bile yine dosdoğru şâhitlik yapmalıdır.

Hüküm ve şâhitlik esnâsında kişilerin zenginlik ve fakirlik durumları kesinlikle dikkate alınmamalıdır. Zengine yaranmak veya fakire merhamet etmek için hak ve adâletten ayrılmak doğru değildir. Allah zengine de fakire de herkesten daha yakındır, onları insanlardan daha iyi koruyup gözetir. Adâlet, zenginliğe veya fakirliğe göre belirlenecek bir konu değildir. O ancak hakka ve doğruluğa göre belirlenir. Zenginlik ve fakirliğin hikmetleri ise başkadır. Bunlar, kulluk imtihanının bir gereğidir. Bu sebeple doğru şâhitlik ve adâletle muâmele etme konusunda Allah zengin ile fakir arasında herhangi bir fark gözetmemiştir.

Adâleti ikâme ve doğru şâhitlik hususunda Rasûlullah (s.a.v.) şöyle ikaz buyurmaktadır:

"Sizler bana muhâkeme olmak üzere geliyorsunuz. Belki biriniz, delilini getirmekte diğerinden daha becerikli olabilir ve merâmını daha iyi anlatabilir. Ben de dinlediğime göre o kimsenin lehinde hüküm veririm. unu bilin ki kimin lehine karde inin hakkını alıp hüküm vermi sem, ona cehennemden bir pay ayırmı olurum." (Buhârî, Şehâdât 27; Müslim, Akdiye 4)

Başka bir hadiste de şöyle buyrulur:

"Kim ırzı çiğnenmek ve mahremiyeti lekelenmek üzere olan bir müslümana yardım etmeyip yüzüstü bırakırsa, Allah Teâlâ da onu, yardımını beklediği yerde yüzüstü bırakır. Kim de ırzı çiğnenmek ve mahremiyeti lekelenmek üzere olan bir müslüman karde ine yardım ederse, Allah da ona, yardımını beklediği yerde yardım eder." (Ebû Dâvûd, Edeb 36)

Adâlet ve doğru şâhitlik gibi Allah Teâlâ'nın tüm emirlerini yerli yerince ve zamanında îfâ edebilmek için devamlı surette sağlam bir iman ve istikâmet üzere bulunmak şarttır:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَالْكِتَابِ الَّذ۪ي نَزَّلَ عَلٰى
رَسُولِه۪ وَالْكِتَابِ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِه۪
وَكُتُبِه۪ وَرُسُلِه۪ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَع۪يدًا ﴿١٣٦﴾

136. Ey iman edenler! Allah'a, Rasûlü'ne, Rasûlü'ne indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaplara imanda sebât edin! Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve âhireti inkâr ederse, koyu bir sapıklığa sapmış, haktan tamâmen uzaklaşmış olur.

Rivayet edildiğine göre yahudi âlimlerden bir topluluk, Peygamber Efendimiz'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Biz sana, kitabına, Mûsâ'ya, Tevrat'a ve Üzeyr'e iman ediyoruz ve bunlardan başka kitapları ve peygamberleri tanımıyoruz" demişlerdi. Allah Rasûlü (s.a.v.) de: *"Hayır, Allah'a, bütün peygamberlerine,*

Muhammed'e ve kitabı Kur'an'a ve ondan önceki kitaplara iman ediniz" buyurdu. "Yapmayız" dediklerinde bu âyet nâzil oldu ve hepsi iman ettiler. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XI, 60)

Âyet-i kerîme iman etmek isteyen kimselerin, nelere ve nasıl inanmaları gerektiğini bildirmektedir. Bunlardan birine bile inanmayan kimsenin imanı geçerli değildir. Bunlardan birini bile inkâr eden kimse geçerli ve kurtarıcı imana kavuşamamış, dolayısıyla hak dinden sapmış ve yolunu bulamayacak derecede şaşırmış sayılır. Böylelerini bekleyen âkıbet, dünyada alçaklık, âhirette ise elim bir azaptır:

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَمْ
يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًاۜ ﴿١٣٧﴾ بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِاَنَّ
لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًاۙ ﴿١٣٨﴾ اَلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ
الْمُؤْمِنِينَۜ اَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًاۜ ﴿١٣٩﴾

137. İman edip sonra kâfir olanlar, sonra yine iman edip tekrar kâfir olanlar sonra da inkârlarını iyice artıranlar yok mu, Allah onları kesinlikle bağışlamayacak ve onları doğru yola ulaştırmayacaktır.

138. Rasûlüm! Münafıkları, kendileri için hazırlanmış olan can yakıcı bir azapla müjdele.

139. Onlar, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost ve sırdaş ediniyorlar. Yoksa onlar kâfirlerin yanında izzet, şeref ve kuvvet mi arıyorlar? Boşuna aramasınlar. Çünkü izzet, şeref ve kuvvet tamamiyle Allah'a aittir.

Münafıkların iki mühim özelliğine dikkat çekilir:

• Mü'minleri bırakıp kâfirleri dost ve sırdaş edinmek, onlarla hemhâl olmak, onlarla oturup kalkmak.

• Kâfirlerin himayesine girip onlardan izzet, şeref, güç ve kuvvet almaya çalışmak; gâlibiyet, şeref ve üstünlüğü onlarla birlikte olmakta aramak.

Burada mü'minlere de açık bir ikaz bulunmaktadır. Onların asıl güvenecekleri, dayanacakları ve kader birliği yapacakları kimseler iman kardeşleridir. Onları bırakıp ne din ne iman tanımayan kâfirleri dost edinmek, onlara güvenip dayanmak doğru değildir. Zira mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinen kimselerde imanın zayıflaması ve bir kısım nifak alametlerinin ortaya çıkması büyük bir ihtimal dâhilindedir. Çünkü Allah'ın âyetlerini yalanlayan veya onlarla alay edenlere meylettikleri ölçüde şeref ve üstünlüklerini kaybedeceklerdir. Şimdi bu hususta çok ciddî bir ikaz gelmektedir:

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِى الْكِتَابِ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَاُ
بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فٖى حَدٖيثٍ غَيْرِهٖۘ اِنَّكُمْ اِذًا مِثْلُهُمْۜ
اِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنَافِقٖينَ وَالْكَافِرٖينَ فٖى جَهَنَّمَ جَمٖيعًاۙ ﴿١٤٠﴾

140. Allah size kitabında şu hükmü indirmiştir: "Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini veya bunlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, bunu yapanlar başka bir söze dalıncaya kadar onlarla beraber kesinlikle oturmayın. Yoksa siz de tıpkı onlar gibi olursunuz." Şüphesiz Allah, münafıkları da kâfirleri de hep birlikte cehennemde toplayacaktır.

Mekke'de müşrikler, meclislerinde Kur'an'dan bahseder ve onunla alay ederlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ: **"Âyetlerimiz hakkında alaylı tavırlarla münâsebetsizliğe dalanları gördüğünde, onlar başka bir konuya geçinceye kadar kendilerinden uzak dur. Şayet şeytan sana bir an için unuttururda yanlarında kalacak olursan, hatırlar hatırlamaz derhal kalk ve o zâlimler gürûhuyla bir arada oturma!"** (En'âm 6/68) âyet-i kerîmesini indirdi. Allah Rasûlü (s.a.v.) Medine-i Münevvere'ye hicret ettikten sonra bu sefer yahudiler aynı şeyi yapmaya başladılar. Onların bu meclislerde dinleyicileri de münafıklardı. Bunun üzerine de Allah Teâlâ bu âyeti inzâl buyurdu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gay b,* XI, 64-65)

Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiği ve onlarla alay edildiği yerlerde oturmak bile yasaklanırken, onları dost edinmek ve onlardan bir izzet ve şeref beklemek nasıl doğru olabilir? Âyette geçen **"Yoksa siz de tıpkı onlar gibi olursunuz"** (Nisâ 4/140) ikazı oldukça dikkat çekicidir. Buna göre Allah'ın âyetlerini inkâr ve alaya almak küfür olduğu gibi, bu durumdayken onlarla beraber oturmak da küfür sayılmaktadır. Orada oturan kişi, açık veya gizli olarak bu duruma itiraz etmediği müddetçe küfürden kurtulamaz. Çünkü küfre rızâ küfür, günaha rızâ günahtır. O halde eğer onlara tepki gösterme gücünü bulamıyorsa, bu âyet-i kerîmenin tehdit ettiği kimselerden olmamak için yanlarından kalkıp gitmesi gerekir.

Rivayete göre Ömer b. Abdülaziz (r.h.), içki içen bir topluluğa rastladı ve onları cezalandırdı. Onların arasında da oruçlu biri vardı ve: "Şu kişi oruçludur" dediler. Bunun üzerine: **"...Bunu yapanlar başka bir söze dalıncaya kadar onlarla beraber kesinlikle oturmayın. Yoksa siz de tıpkı onlar gibi olursunuz"** (Nisâ 4/140) âyetini okudu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IV, 444) O, bu davranışıyla günaha rızânın günah olduğunu; o günahı işleyenin de, ona râzı olanın da o günahın cezasına hep birlikte maruz kalacaklarını göstermiş oldu.

Şeyh Ubeydullâh Ahrâr (k.s.), bu hususta yârânına şöyle nasîhat eder:

“- Ağyâr ve bîgânelerle sohbet etmek, kalbe fütûr, rûha dağınıklık ve gönle perişanlık verir. Nitekim Bâyezîd-i Bistâmî, bir gün içinde böyle bir perişanlık duydu. Bir türlü kendisini toplayamadı; meclisindekilere:

«- Hele bir bakın meclisimizde yabancı biri var mı?» dedi. Araştırdılar, kimseyi bulamadılar. Fakat Bâyezid-i Bistâmî ısrâr etti:

“- Hele iyi araştırın. Asâların olduğu yere de bakın. Eğer öyle olmasaydı, içimde bu perişanlık olmazdı» dedi. Tekrar araştırdılar ve bir gâfilin asâsını buldular. O asâyı dışarı attılar; Bayezid-i Bistâmî’nin gönül huzûru da yerine geldi.

Yine bir gün Hâce Ubeydullâh Ahrâr Hazretleri, huzûruna gelen yakınlarından birine:

“- Senden yabancılık kokusu geliyor” dedi ve ilâve etti:

“- Gâlibâ sen, yabancı birinin elbisesini giymişsin.” O kimse hayretle:

“- Evet öyle” dedi ve o elbiseyi değiştirip tekrar geldi. (Hânî, *el-Hadâiku’l-verdiyye,* s. 666)

Bu sebepledir ki, Mevlânâ Hazretleri oğlu Sultan Veled’e şu nasihatte bulunmuştur:

“Bahaeddin, eğer dâimâ cennette bulunmak istersen, herkesle dost ol, hiç kimsenin kinini yüreğinde tutma! Çünkü bir adamı dostlukla anarsan dâimâ sevinç içinde olursun. İşte o sevinç cennetin ta kendisidir. Eğer bir kimseyi düşmanlıkla anarsan dâimâ üzüntü içerisinde olursun. İşte bu gam da cehennemin ta kendisidir. Dostları andığın vakit, içinin bahçesi çiçeklenir, gül ve fesleğenlerle dolar. Düşmanları andığın vakit, için, dikenler ve yılanlarla dolar, canın sıkılır, içine bir pejmürdelik gelir. Bütün peygamberler ve velîler böyle yaptılar, içlerindeki bu karakteri dışlarına vurdular. Halk onların bu güzel huylarına mağlûp olup tutuldu. İradeleriyle onların ümmeti ve müridi oldular.” (Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri,* II, 210)

Şimdi de dost edinilmesi ve birlikte oturulması yasaklanan münafıkların bir kısım özellikleri deşifre ediliyor:

اَلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْۚ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُوا اَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ
وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌۙ قَالُوا اَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَۜ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ وَلَنْ يَجْعَلَ اللّٰهُ
لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًاۚ ﴿١٤١﴾

141. Münafıklar, sizinle ilgili olup bitenleri çok yakından izler ve devamlı olarak havayı yoklarlar: Şayet Allah size bir zafer lutfederse: “Biz de sizinle beraber değil miydik?” derler. Eğer kâfirlerin zaferden bir payı olursa, o zaman da onlara yaklaşmak için: “Biz size yardım ederek gâlibiyetinizi temin etmedik mi? Mü’minlerden gelecek felaketlere karşı sizi korumadık mı?” derler. Allah, kıyâmet günü aranızda hükmünü verecektir. Allah, mü’minler aleyhinde kâfirlere, kalıcı bir gâlibiyet için kesinlikle fırsat tanımayacaktır.

Âyetin, **“Allah, mü’minler aleyhinde kâfirlere kalıcı bir gâlibiyet için kesinlikle fırsat tanımayacaktır”** (Nisâ 4/141) kısmının hem dünya hem de âhiret hayatını ilgilendiren yönü vardır. Allah, kıyâmet günü mü’minler ve münafıklar arasında hükmünü verecek, orada mü’minlerin üstünlükleri ve elde ettikleri en büyük başarı ortaya çıkacaktır. Nitekim şu âyet-i kerîme bu hakîkati beyân etmektedir: **“Dünya hayatı kâfirlere süslü ve sevimli gösterildi. Bu sebeple iman edenlerle alay edip dururlar. Halbuki Allah’a karşı gelmekten sakınanlar, kıyâmet günü onlardan üstün olacaklardır.”** (Bakara 2/212) Dünya hayatına gelince, **“Biz, bu gâlibiyet ve mağlubiyet günlerini insanlar arasında döndürür dururuz”** (Âl-i İmrân 3/140) şeklindeki ilâhî kanun gereğince gâlibiyet zaman zaman müslümanların, zaman zaman da kâfirlerin olsa da Allah, mü’minlerin devletini sona erdirme ve izlerini silme fırsatını kâfirlere asla vermeyecektir. Bununla birlikte kâfirlerin eline fırsat geçmemesi için mü’minlerin kendi aralarında tefrikaya düşüp savaşmamaları, iyiliği emir ve kötülükten sakındırma vazîfelerini ihmal etmemeleri ve günah girdabına gömülmemeleri gerekir.

Münafıkların diğer özelliklerine gelince:

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْۚ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلٰوةِ
قَامُوا كُسَالٰىۙ يُرَآؤُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ إِلَّا قَلِيلًاۙ ﴿١٤٢﴾
فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾ مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذٰلِكَۗ لَٓا إِلٰى هٰٓؤُلَٓاءِ وَلَٓا إِلٰى هٰٓؤُلَٓاءِۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ

142. Münafıklar, kendilerince güyâ Allah’ı aldatmaya çalışıyorlar. Oysa Allah, onların hilelerini sürekli kendi başlarına çeviriyor. Onlar namaza kalktıklarında tembel tembel kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar ve Allah’ı da pek az hatırlarına getirirler.

143. Onlar, mü’minlerle kâfirlerin arasında bocalayıp duranlardır. Tam olarak ne mü’minlere ne de kâfirlere bağlanabilirler. Allah kimi saptırırsa,

artık sen onun için bir kurtuluş yolu bulamazsın.

Burada münafıkların dört önemli özelliğine temas edilir:

• Onlar, namazı tembel tembel, isteksiz bir şekilde kılmaya çalışırlar. Kendilerini müslüman gösterebilmek için cemaatle namaza iştirakleri gerektiğinden, cemaate gelmek onlara çok zor gelir. Namazı ancak riyakârlık yapmak için kılarlar. Bu sebeple herhangi bir sevap ummazlar. Onu terk etmekten dolayı da ceza göreceklerine inanmazlar. Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur: *"Münafıklara en ağır gelen namaz, yatsı namazı ile sabah namazıdır."* (Buhârî, Mevâkît 20; Müslim, Mesâcid 252) Çünkü gündüzün çalışıp yoruldukları için yatsı namazına gitmek, derin uyku vaktine rast geldiği için de sabah namazına gitmek onlara ağır gelir.

• İnsanlara gösteriş yaparlar. Bütün kıldıkları namaz ve yaptıkları hayırlar hep gösteriş içindir. Allah'a gerçek mânada inanmadıkları ve O'ndan bir sevap ummadıkları için yaptıklarını sadece dünyevî beklenti ve endişelerle yaparlar.

• Allah'ı az zikrederler, neredeyse hatırlarına bile getirmezler. Zira Allah'ın zikri onların dillerine ve kalplerine yerleşmemiştir. Gönüllü olarak ne tesbih ne tehlil getiriler ne de Kur'an okurlar. Sadece riya için kıldıkları namazlarda tekbir getirirler. Bu da elbette çok zikir sayılmaz. Gerçekten de müslüman görünen nice insanlar vardır ki, günlerce beraber olsan onlardan ne bir tehlil ne de bir tesbih duymak mümkün olabilir. Ancak dünya ve dünyalıklarla alakalı faydasız konuşmalar bütün vakitlerini doldurur. Bundan hiç usanmazlar. Bunun bir münafıklık alâmeti olduğunun farkında bile değildirler. Halbuki mü'minin üç kalesi vardır. Bunlar mescid, zikrullah ve Kur'an tilâvetidir. Bu üç şeyden biriyle meşgul olan mü'min, kendini şeytandan koruyan bir kaleye sığınmış sayılır.

• Onlar iman ile küfür arasında kararsızlık, tereddüt ve şaşkınlık içindedirler. İç ve dış dünyaları tam bir istikrarsızlık manzarası arzetmektedir. Ne mü'minlere yar olabilirler, ne de kâfirlere tam olarak bağlanabilirler. İki grup arasında bocalar dururlar. Her iki tarafı da memnun etme çabası içerisinde uğraşır, böylece ömürlerini boş yere tüketirler. Tercihlerini sapıklıktan yana kullandıkları için, Allah onları doğru yoldan saptırmış ve derin bir şaşkınlık içine bırakmıştır. Böyle durumda olan kimselere bir hidâyet ve kurtuluş yolu bulmak mümkün değildir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Münafiğın durumu, hangi sürüye katılacağını bilemeyen, iki sürü arasındaki a kın koyun gibidir. Kimi zaman bu tarafa, kimi zaman da diğerine gider, kalır." (Müslim, Munâfıkîn 17)

Bu bakımdan kurtuluş itibariyle mü'min, münafık ve kâfirin durumunu bir

nehre atılan üç kimsenin hâline benzetmek mümkündür. Mü'min nehri geçer. Kâfir olduğu yerde kalır. Münafık ise, nehri geçmeye teşebbüs eder, fakat ortasına geldiğinde muvaffak olamayacağını anlar. O vakit kâfir ona: "Bana doğru gel de boğulmayasın" diye seslenir. Mü'min de ona: "Benden tarafa gel de kurtul" diye bağırır. Bunun üzerine münafık ne tarafa gideceğine bir türlü karar veremez. Tereddüt içinde oyalanırken boğulup gider. İşte bu misalde olduğu gibi münafık ölene kadar şüpheden kurtulamaz.

Bu sebeple Yüce Rabbimiz, mü'minleri kâfir ve münafıkların zararlarından korumak üzere şöyle buyuruyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرٖينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنٖينَۜ
اَتُرٖيدُونَ اَنْ تَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبٖينًا ﴿١٤٤﴾

144. Ey iman edenler! Mü'minleri bırakıp kâfirleri dost ve sırdaş edinmeyin. Yoksa, böyle bir akılsızlıkta bulunup da aleyhinizde Allah'a apaçık bir delil vermek ve O'nun azabını üzerinize çekmek mi istiyorsunuz?

İslâm'dan önce Medine'de yaşayan Evs ve Hazreç kabilesinden olan Araplar ile Kurayza oğulları yahudileri arasında emzirme, yeminle birbirlerine bağlanma gibi sebeplerle oluşmuş bir takım ilişkiler ve dostluklar vardı. Allah Rasûlü (s.a.v.) Medine-i Münevvere'ye gelip de onlar müslüman olunca, yahudilerle olan dostluklarının doğru olup olmadığından, ya da bu dostluklarını devam ettirmelerinde bir sakınca bulunup bulunmadığından şüphe ettiler. Durumu gelip Rasûlullah'a anlattılar ve: "Yâ Rasûlallah, biz kimlerle dost olalım?" diye sordular. Efendimiz'in: *"Muhacirlerle dost olun"* buyurması üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XI, 69)

Münafıkların uğrayacağı cezaya gelince:

اِنَّ الْمُنَافِقٖينَ فِي الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِۚ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ
نَصٖيرًاۙ ﴿١٤٥﴾ اِلَّا الَّذٖينَ تَابُوا وَاَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ وَاَخْلَصُوا
دٖينَهُمْ لِلّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنٖينَۜ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنٖينَ اَجْرًا عَظٖيمًا ﴿١٤٦﴾

145. Şüphesiz münafıklar cehennemin en alt tabakasındadırlar. Onları oradan kurtaracak hiçbir yardımcı da bulamazsın.

146. Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler, Allah'a sımsıkı sarılanlar ve dinlerini tam bir ihlasla yaşayıp bütün samimiyetleriyle Allah'a yönelenler başka. İşte onlar gerçek mü'minlerle beraberdirler. Allah mü'minlere pek

büyük bir mükâfat verecektir.

Araplar aşağı doğru inen tabakalar hakkında اَلدَّرْكُ (derku), yukarı doğru çıkanlara da اَلدَّرَجَةُ (derece) derler. Buna göre cennette dereceler, cehennemde ise derekeler vardır. Cehennem ateşi aşağıya doğru çeşitli tabaka ve mevkilerden oluşur. Yakıcılık durumuna göre ona çeşitli isimler verilir. Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen isimlerden bazıları şunlardır: Cehennem, Cahîm, Hamîm, Saîr, Hutame, Lezâ, Sekar, Hâviye, Ğayy... İşte münafıklar, farklı isimlerle ve sıfatlarla anılan cehennem ateşinin en alt tabakasında bulunurlar. Burada cezalandırılmalarının sebebi ise küfürlerinin ileri derecede oluşu, hilelerinin çokluğu ve mü'minlere eziyet verme imkânları elde edip bunları tatbik etmelerinden dolayıdır.

Kullarına sonsuz merhamet sahibi olan Rabbimiz, cehennemin en alt tabakasına lâyık olan münafıklara bile tevbe kapısını açık tutmakta; günahlarından tevbe edip hâlini düzeltenleri, Allah'a kulluğa sımsıkı sarılanları, gösterişi terk edip dînin emirlerini samimi bir şekilde sadece Allah için yapanları affedeceğini, onları gerçek mü'minlerden sayacağını ve mü'minlerle beraber onlara da büyük bir mükâfat vereceğini müjdelemektedir. Bunun sebep ve hikmeti şudur:

مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾

147. Eğer siz şükredip inanırsanız Allah size ne diye azap etsin. Allah, iyiliklerin karşılığını bol bol veren ve her şeyi hakkiyle bilendir.

Şükrün en mühim alâmeti, Allah'ın lutfettiği nimetlerin kadrini bilmek ve bunu dil ile söyleyip davranışlarla sergilemektir. Bunu başarabilmek için de müslüman, nimet veren Varlığın kendisine olan lutfunun farkında olup şükürde O'na başkasını ortak koşmamalı, O'na nihâyetsiz muhabbet ve bağlılık duymalı ve O'nun emirlerine itaat edip, rızâsına muhâlif hareketlerden kaçınmalıdır.

Şu dört şey insanın lehine, şu üç şey de insanın aleyhinedir. Lehine olan dört şey: Şükür, iman, dua ve istiğfardır. Bu hususta âyet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

"Eğer siz şükredip inanırsanız Allah size ne diye azap etsin." (Nisâ 4/147)

"Rasûlüm, sen onların arasında bulunduğun sürece Allah onlara azap edecek değildir. Bir de yaptıklarına pişmanlık duyup günahlarının bağışlanmasını diledikleri sürece de Allah onlara azap etmeyecektir." (Enfâl 8/33)

"Rasûlüm! De ki: "Eğer kulluğunuz ve yakarmanız olmasa Rabbim size ne

diye değer versin ki?" (Furkãn 25/77)

Aleyhine olan üç hususa gelince, bunlar: Hilekârlık, haddi aşmak ve ahdi bozmaktır. Nitekim bu hususta da âyetlerde şöyle buyrulur:

"Oysa kötülük planları, ancak onu kuranların ayağına dolanır." (Fâtır 35/43)

"Ey insanlar! Taşkınlığınız ancak kendinize zarar verecektir." (Yûnus 10/23)

"Artık kim bey'atini bozarsa ancak kendi zararına bozmuş olur." (Feth 48/10)

Dâima iyilikleri seven ve emreden, kötülükleri ise sevmeyip yasaklayan Yüce Allah, haksızlığa uğrayan kullarına bir kısım ruhsatlar tanımaktadır ki onlardan biri şudur:

Allah Kötü Sözlerin Açıkça Söylenmesini Sevmez

لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوٓءِ مِنَ الْقَوْلِ اِلَّا مَنْ ظُلِمَ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ
سَم۪يعًا عَل۪يمًا ﴿١٤٨﴾ اِنْ تُبْدُوا خَيْرًا اَوْ تُخْفُوهُ اَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوٓءٍ
فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَد۪يرًا ﴿١٤٩﴾

148. Allah çirkin sözün, açıkça söylenmesinden asla hoşlanmaz. Ancak zulme uğrayan kimsenin durumu başkadır. Allah, her şeyi hakkiyle işitir ve kemâliyle bilir.

149. Siz, açık veya gizli bir iyilik yaptığınızda ya da size yapılan bir kötülüğü bağışladığınızda, şunu bilin ki Allah da sizi affedecektir. Çünkü Allah, çok affedicidir, her şeye gücü yetendir.

Rivayete göre bir adam bir kavme misafir olmuştu. Onu misafir etmede, yedirip içirmede kötü davrandılar da onlardan şikâyette bulundu. Bu âyet-i kerîme, onun şikâyette bulunmasına ruhsat tanımak üzere nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 189)

Bir diğer rivayete göre Peygamber Efendimiz'in de hazır bulunduğu bir mecliste bir adam Hz. Ebûbekir'in aleyhinde konuştu. Ebûbekir cevap vermedi. Adam konuşmaya devam edince dayanamadı ve cevap verdi. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) kalkıp meclisten ayrılmak istedi. Ebûbekir: "Ey Allah'ın Rasûlü, bu adam benim aleyhimde konuşurken oturuyordun, ben cevap verince çıkmaya davrandın?!" dedi. Efendimiz: *"O, senin aleyhinde konu urken bir melek senin yerine o adama cevap veriyordu. Fakat sen cevap verince melek gitti, yerine eytan gelip oturdu"* buyurdu ve bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Ebû Dâvûd, Edeb 41/4896; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XI, 72)

Allah Teâlâ, ne fiil ne de söz olarak, ne gizli ne de âşikâr kötülüğün hiç birini sevmez. Kötü fiil şöyle dursun, kötülüğün söz kabilinden olarak bile meydana konulmasını istemez. Sadece sözle bile olsa kötülük ilan edildiği ve açıklandığı zaman oraya ilâhî gazap ve azap iner. Ancak zulüm ve haksızlığa uğrayan kişi bundan müstesnâdır. Zulme uğramış, hakkına tecavüz edilmiş olan kimse feryat edebilir, zâlim aleyhine bağıra bağıra beddua edebilir yahut ondan yakınarak kötülüklerini söyleyebilir, hatta kötü sözlerine misliyle karşılıkta bulunabilir.

Hasan Basri (r.h.), şu üç şahıs aleyhinde konuşmanın gıybet olmayacağını söyler. Bunlar; zâlim sultan, açıktan günah işleyen fâsık, insanları kendi

uydurduğu bid‘ate çağıran bid‘atçi kimsedir.

Ancak ister fiilî olsun ister kavlî olsun açık veya gizli yapılan bütün iyiliklerin ve kendimize yapılan kötülük ve haksızlıkları affetmenin Allah katında büyük mükâfatı vardır. Özellikle **“Siz, açık veya gizli bir iyilik yaptığınızda”** (Nisâ 4/149) ifadesiyle söze başlanması kötülüğü bağışlamaya teşvik için bir giriştir. Zâten ardından da Allah’ın affediciliği ve her şeye kâdir olduğu zikredilmiştir. Buradan, Allah’ın râzı olduğu davranışın, cezalandırmaya gücü yeterken affetmek olduğu anlaşılmaktadır.

Af ve iyilikten yana hiçbir nasibi olmayıp Allah’ı ve peygamberleri inkâr edenlere gelince:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ اَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهِ
وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ لا وَيُرِيدُونَ اَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ
ذٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا ج وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٥١﴾

150. Allah’ı ve peygamberlerini inkâr eden, Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmak isteyen ve “peygamberlerin bir kısmına inanırız, bir kısmına inanmayız” deyip, böylece iman ile küfür arasında bir yol tutmaya çalışanlara gelince:

151. İşte bunlar gerçek mânada kâfirdirler. Biz de kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.

Burada üç grup kâfirden bahsedilmektedir:

• Hem Allah’ı hem de peygamberlerini inkâr edenler, hiç birine iman etmeyenler. Müşrikler, dinsizler ve ateistler bu gruba girer.

• İman etme bakımından Allah ile peygamberi birbirinden ayıranlar, yani Allah’a iman iddiasında bulunup da peygamberlere inanmayanlar.

• Peygamberlerden bazısına inanıp bazısına inanmayanlar. Yahudi ve hıristiyanlar bu gruba girmektedir. Özellikle Peygamber Efendimiz’e iman etmemeleri tenkit edilmektedir.

Bu davranışların hepsi küfür, bunu sergileyenler de kâfirdir. Çünkü imanla küfür, hakla bâtıl arasında orta bir mertebe yoktur. Bir peygamberi inkâr bütün peygamberleri inkâr, peygamberleri inkâr ise Allah’ı inkâr demektir.

Günümüzde özellikle müsteşriklerin gündeme getirdiği iddialar ve bunların bir kısım modernistler tarafından yüksek sesle dillendirilmesi sonucu, Peygamberimiz (s.a.v.) ve onun sünneti hakkında Kur’an’ın bu konudaki yaklaşımına kesinlikle uymayan bir kısım inkârî temayüller baş göstermiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'den anladığımıza göre "Peygamber", yeryüzünde Allah'ın temsilcisidir. O, Allah'tan din vahyini almakta, Allah adına konuşmakta, Allah adına karar verip iş yapmaktadır. Bizim Allah hakkında, din hakkında ve dînin bahsettiği bütün hususlarda sahip olduğumuz bilgiler, bütünüyle Peygamber (s.a.v.)'in verdiği bilgilere dayanmaktadır. Çünkü bu mânada Allah ile irtibat hâlinde bulunup söz söyleme yetkisine sahip tek kişi odur. Bu sebepledir ki, Allah Teâlâ pek çok âyette kendisi ile beraber Peygamber'e itaati emretmiş ve **"Peygamber'e itaatin aynen kendine itaat"** (bk. Nisâ 4/80) olduğunu haber vermiştir. Kulun Allah'ı sevip O'nun af ve mağfiretine ulaşabilmesini Peygamberi'ne uymaya bağlamıştır. (bk. Âl-i İmrân 3/31)

O halde Peygamber (s.a.v.)'i ve onun sünnetini devre dışı bırakmaya çalışmak, bununla ilgili kalplere şüphe tohumları atmak gibi hâince ve şeytanca teşebbüsler, "Allah ile peygamberlerin" arasını ayırmaya yeltenmekten başka bir şey değildir. Bunu bilinçli planlayanlar ve uygulayanlar kapkaranlık küfür dehlizlerinde bulundukları gibi, bilerek veya bilmeyerek buna alet olanlar da aynı küfür dehlizlerine doğru süratle yol almaktadırlar. Kurtuluş için bu bâtıl yoldan dönüş gereklidir ki, bir sonraki âyet bunun çaresini öğretmektedir:

وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ اُولٰٓئِكَ سَوْفَ
يُؤْتٖيهِمْ اُجُورَهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿١٥٢﴾

152. Allah'a ve peygamberlerine inanıp peygamberlerin arasını ayırmayanlara gelince, Allah onlara yakında mükâfatlarını verecektir. Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Makbul iman, Allah'a ve peygamberlerine inanmak ve iman itibariyle onlar arasında bir ayırıp yapmamaktır. Bu şekilde inanıp gereğini yapanlar ebedî mükâfata, ilâhî mağfiret ve rahmete nâil olacaklardır.

Şimdi de, peygamberlere karşı sergilenen menfî tavra misal olarak Ehl-i kitabın hâli gözler önüne serilmekte ve müslümanların bu konuda dikkatli olmaları istenmektedir:

يَسْـَٔلُكَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَقَدْ سَاَلُوا
مُوسٰٓى اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُٓوا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ
بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا
عَنْ ذٰلِكَ وَاٰتَيْنَا مُوسٰى سُلْطَانًا مُبٖينًا ﴿١٥٣﴾

153. Rasûlüm! Ehl-i kitâp senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyorlar. Buna aldırış etme. Çünkü onlar Mûsâ'dan daha büyüğünü istemiş, "Bize Allah'ı açıkça göster!" demişlerdi. Derken, böyle küstahça istekleri yüzünden onları hemen yıldırım çarpmıştı. Sonra, kendilerine apaçık deliller ve mûcizeler gelmesine rağmen buzağıyı tanrı edinmişlerdi. Yine de bütün bunları affetmiş; Mûsâ'ya da apaçık bir delil, kudret ve hâkimiyet vermiştik.

Rivayete göre yahudilerin Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e: "Ey Muhammed, eğer gerçekten peygamber isen Mûsâ'nın getirdiği gibi kitabı gökten bize bir defada toptan getir" demeleri üzerine bu âyet-i kerîme nâzil olmuştur. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 189) Diğer bir rivayete göre ise bir grup yahudinin Peygamberimiz'e gelip "Mûsâ'nın Allah katından levhaları getirdiği gibi sen de bize Allah katından levhalar getir ki seni tasdik edelim" diye istekte bulunmaları üzerine nâzil olmuştur. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VI, 10)

Ehl-i kitap, iman edeceklerinden dolayı değil tamâmen işi yokuşa sürmek ve peygamberi zor durumda bırakmak niyetiyle Allah Rasûlü (s.a.v.)'den böyle bir talepte bulunmuşlardır. Nitekim Hz. Mûsâ'dan bundan daha büyük bir şey istemişler: **"Allah'ı açıkça görmedikçe sana iman etmeyeceğiz!"** demişler ve gözleri göre göre kendilerini yıldırım çarpmıştı. Sonra şükretmeleri için ölümlerinin ardından Allah onları tekrar diriltmişti. (bk. Bakara 2/55-56) Fakat fazla geçmeden, Hz. Mûsâ'nın gösterdiği beyaz el, asâ, denizin yarılması gibi Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretine açıkça delâlet eden mûcizeleri görmelerine rağmen buzağıyı ilâh edinmişlerdi. (bk. Bakara 2/51; Tâhâ 20/83-89)

"Mûsâ'ya verilen apaçık delil"den maksat, gösterdiği mûcizelerdir. Çünkü o, bunlar vesilesiyle peygamberliğini ispat etmiş, muhâliflerini kıpırdamayacak şekilde susturmuş ve onlar üzerinde nüfûz ve hâkimiyetini kurmuştur.

Diğer taraftan:

وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا
لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾

154. Verdikleri sözde durmaları için dağı üzerlerine kaldırmış ve: "Şehrin kapısından secde ederek, emirlerimize boyun eğerek girin!" demiştik. Yine onlara: "Cumartesi yasağını hiçe sayarak haddi aşmayın!" buyurmuş ve onlardan pek sağlam bir söz almıştık.

Yahudiler, ıslahı zor bir millet oldukları için, Allah Teâlâ emirlerini yerine

getirmek üzere onlardan söz alırken ve onlardan sözlerinde durmalarını isterken dağı üzerlerine bir gölge gibi kaldırmış; bunları dine kâmil bir imanla değil, dağın altında kafalarını ezecek gibi bir vaziyette bağlamıştır. (bk. Bakara 2/63; A'râf 7/171) Onlara verilen emirlerden ikisi de şehrin kapısından başlarını eğip secde eder vaziyette girmeleri (bk. Bakara 2/58) ve balık tutmak gibi yasak işler yaparak cumartesi gününün mahremiyetini çiğnememeleri ve haddi aşmamalarıdır. (bk. Bakara 2/65-66)

Yahudilerin lânete uğramalarının ve kalplerinin mühürlenmesinin sebepleri ise şöyle beyân edilir:

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَقَتْلِهِمُ الْاَنْبِيَٓاءَ بِغَيْرِ
حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌؕ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا
يُؤْمِنُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلٰى مَرْيَمَ
بُهْتَانًا عَظِيمًاۙ ﴿١٥٦﴾ وَقَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ
رَسُولَ اللّٰهِۚ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْؕ وَاِنَّ الَّذِينَ
اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُؕ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ اِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّۚ
وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًاۙ ﴿١٥٧﴾ بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾

155. Fakat verdikleri sözden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, peygamberleri haksız yere öldürmeleri ve: "Kalplerimiz perdelidir" demeleri yüzünden biz onları lânetledik. Aslında Allah, onların kalplerini inkârları yüzünden mühürlemiştir. Artık pek azı dışında onlar iman etmezler.

156. Bu lânet ve mühürleme, küfürde ısrarla devamları ve babasız çocuk doğurması sebebiyle Meryem'e büyük bir iftira atmaları yüzündendir.

157. Bir de: "Biz, Allah'ın Rasûlü Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük" demeleri yüzünden. Oysa onlar İsa Mesih'i ne öldürebildiler ne de çarmıha gerebildiler. Öldürdükleri başkası idi, fakat onlara İsa gibi gösterildi. Şüphesiz ki İsa hakkında anlaşmazlığa düşenler, onun öldürülmesi hususunda da şüphe içindedirler. Bu konuda zanna tâbi olmaktan başka hiçbir bilgileri yoktur. Kesin olan şu ki, onu öldüremediler:

158. Bilakis Allah onu kendi katına yükseltti. Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

Yahudiler, peygamber olduğunu bildikleri Hz. İsa'yı öldürmeyi istemişler ve

buna azmetmişlerdi. Fakat onu ne öldürebildiler, ne de çarmıha gerip asabildiler. Zira o dönemde idamlar çarmıha germek sûretiyle yapılır, mahkumlar çarmıhta bir müddet kaldıktan sonra kemikleri, özellikle de omurga kemikleri kırılıp omiriliği çıkarılarak öldürülürdü. Ancak Hz. İsa'nın yerini haber veren ihbarcı ona benzetilmiş ve çarmıha gerilerek o katledilmiştir.

Allah Teâlâ, İsa (a.s.)'ı yahudilerin elinden kurtarmış, akıl yoluyla mâhiyetini tam olarak bilemeyeceğimiz bir yolla kendine, kendi katına yükseltmiştir. Fakat meselenin nasıl vuku bulduğu ve ayrıntıları konusunda bir açıklama yapılmamıştır. Ne Allah'ın onu bedeniyle birlikte yeryüzünden gökteki bir yere yükselttiği, ne de onun diğer insanlar gibi ölüp ruhunun göğe yükseltildiği belirtilmemiştir. Mesele o kadar kapalı bir dille anlatılmıştır ki, bu hâdise hakkında, onun olağanüstü ve mûcizevi olduğunu söylemekten başka bir değerlendirme yapmak imkânsız gibidir. Evet Hz. İsa Allah'a yükseltilmiştir; kıyâmete yakın tekrar dünyaya gelecek ve Peygamber Efendimiz'in izinde İslâm'ın tebliğini yapacaktır. Hadîs-i şerîfte buyrulur:

"Hz. İsa, üzerinde kızıl toprak renginde iki elbise olduğu hâlde iner; haçı kırar, domuzu öldürür, cizyeyi kaldırır, insanları İslâm'a çağırır. Allah, onun zamanında İslâm hâriç bütün dinleri ortadan kaldırır. Yeryüzüne emniyet gelir. Bunun bereketiyle arslanlar develerle otlar. Çocuklar, yılanlarla oynar." (İbn Mâce, Fiten 33/4077)

Bir başka hadis-i şerif de şöyledir:

"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, Meryem oğlu İsa'nın, İslâm eriati ile hükmedecek adâletli bir hâkim olarak aranıza ineceği, haçları kırıp, domuzları öldüreceği, Ehl-i kitâptan cizyeyi kaldıracağı (yâni Ehl-i kitâbın da müslüman olup yahudilik ve hıristiyanlığın kalkacağı) vakit yakındır. O zaman mal öylesine artar ki, kimse onu kabul etmez; tek bir secde, dünya ve içindekilerin tamamından daha hayırlı olur." Bu hadis-i şerifi rivayet eden Ebû Hüreyre (r.a.) rivayetinin sonunda der ki: "Dilerseniz şu âyeti okuyun: **« Ehl-i kitaptan her biri ölümünden önce ona mutlaka iman edecek; o da kıyâmet günü onlar aleyhinde şâhit olacaktır.»** (Nisâ 4/159) (Buhârî, Buyû 102, Enbiyâ 49; Müslim, İman 242)

Âyette bahsedilen **"İsa hakkında anlaşmazlığa düşenler"**den maksat hıristiyanlardır. Onların Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi konusunda ortak bir inançları yoktur. Bir inanca göre çarmıha gerilen kişi Hz. İsa değil, ona çok benzeyen bir adamdı. Başka bir görüşe göre, çarmıha gerilen kişi Hz. İsa idi, fakat çarmıhta ölmemişti ve çarmıhtan indirildiğinde yaşıyordu. Bazıları da Hz. İsa'nın çarmıhta öldüğüne, daha sonra tekrar dirilip havarileriyle birçok kez buluşup, konuştuğuna inanırlar. Bir kısmı ondan Kutsal Ruh'un çıkarıldığını söylerler. Bazıları da Hz. İsa'nın ölümünden sonra, insan vücudu içinde

dirildiğini ve bu vücut içinde yükseltildiğini söyler. Tüm bunlar, hıristiyanların bu konuda gerçek bir bilgiye sahip olmadıklarını, farklı görüşlerini sadece tahminlere dayandırdıklarını ve bir şüphe içinde bulunduklarını gösterir.

Sonuç olarak:

عَلَيْهِمْ شَه۪يدًاۚ ﴿١٥٩﴾ وَاِنْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِه۪ قَبْلَ مَوْتِه۪ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُونُ

159. Ehl-i kitaptan her biri ölümünden önce ona mutlaka iman edecek; o da kıyâmet günü onlar aleyhinde şâhit olacaktır.

Kendilerine ölüm gelip çatmadan önce yahudiler Hz. İsa'yı yalanlamaktan, hıristiyanlar da ona ulûhiyet isnadından tevbe ederek Hz. İsa'ya olması gereken şekilde iman etmek zorundadırlar. Ölüm anı gelip tevbe kapısı kapanmadan tevbe edip imana gelmelidirler. Zira âhiret perdelerinin aralandığı o zamanda imanın faydası olmayacaktır. (bk. Nisâ 4/18) Böylelikle kâfir olarak ruhlarını teslim edecekleri için Hz. İsa kıyâmet günü onlara şâhit olacak, hıristiyanlar aleyhinde: "Ey Rabbbim, bunlar bana ilâh ve Allah'ın oğlu" dediler, diye; yahudiler aleyhinde de: "Ey Rabbim bunlar beni yalanladılar" diye şâhitlik yapacaktır.

Özellikle yahudilerin, Allah'ın gazabına uğramalarına sebep olan daha başka zulümleri de vardır:

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذ۪ينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ اُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ
عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ كَث۪يرًاۙ ﴿١٦٠﴾ وَاَخْذِهِمُ الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَاَكْلِهِمْ
اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِۜ وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِر۪ينَ مِنْهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا ﴿١٦١﴾

160. Yahudilerin yaptıkları zulümler ve pek çok kimseyi Allah yolundan alıkoymaları yüzünden daha önce kendilerine helâl kılınmış olan bir kısım temiz ve hoş yiyecekleri biz onlara haram kıldık.

161. Bir de kendilerine yasaklandığı halde faiz almaları ve haksız yollarla insanların mallarını yemeleri yüzünden. İçlerinden kâfir olanlara can yakıcı bir azap hazırladık.

Yenmesi meşrû ve helâlken zulümleri ve burada sayılan diğer günahları ve azgınlıkları sebebiyle yahudilere haram kılınan şeyler, En'âm sûresinde şöyle açıklanmıştır:

"Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kılmıştık. Sığır ve koyunların sırt ve bağırsaklarına yapışmış yahut kemiğe karışmış yağları dışındaki tüm iç yağlarını da onlara haram kılmıştık. Azgınlıkları

yüzünden biz onları böyle cezalandırdık. Gerçekten biz gerçeği söyleriz.” (En‘âm 6/146)

Burada şöyle bir inceliğe dikkat çekilebilir: Rabbimiz, yahudiler hakkında: **“Biz onlara temiz ve iyi şeyleri haram kıldık”** (Nisâ 4/160) buyurur. Ümmet-i Muhammed hakkında ise **“O Peygamber temiz ve hoş olan bütün yiyecek ve içecekleri onlara helâl, kötü ve pis olan şeyleri ise onlara haram kılmaktadır”** (A‘râf 7/157) ve **“Allah’ın size verdiği helâl ve temiz rızıklardan yiyin”** (Mâide 5/88) buyurmuştur. Dolayısıyla ümmet-i Muhammed’e yani bize günahlarımızdan ötürü herhangi bir şey haram kılınmamıştır. Allah Teâlâ bizi bu âyetlerle temiz ve güzel olan şeylerin haram kılınmasından emniyette kıldığı gibi, inşallah âhirette de bizi acı bir azaptan emniyette kılacaktır. Çünkü âyet-i kerîmede temiz ve güzel olan şeylerin haram kılınması ile âhirette acı bir azap hazırlanması beraber zikredilmiştir. Âlimlerimiz bu gibi âyetlerden ilhamla: “Yasakları çiğnemek, mübah olanların haram kılınmasını gerektirir. Mübah olan şeylerde israfa düşmek ise, münacâttan, Allah’a gönülden yalvarış ve yakarıştan mahrum olmayı gerektirir” demişlerdir. (Bursevî, *Rûhu’l-Beyân*, II, 390)

Fakat yahudilerin hepsi aynı durumda değildir:

لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ
وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُق۪يم۪ينَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُونَ
بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ سَنُؤْت۪يهِمْ اَجْراً عَظ۪يماً ﴿١٦٢﴾

162. Fakat onlardan ilimde derinleşmiş olanlar ile, sana indirilene ve senden önce indirilen kitaplara iman eden mü’minlere; özellikle namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, Allah’a ve âhiret gününe iman edenlere pek büyük bir mükâfat vereceğiz.

“İlimde derinleşmiş olanlar”; eğrilikten hoşlanmayan, ilim yolunda sağlam duran, neyi bildiğini neyi bilmediğini seçebilen, bildikleri sayesinde bilmediklerinin önemini mümkün mertebe çözebilen, Allah katından gelen bilgiler hakkında en küçük bir şüphe duymayan ve bildikleriyle amel eden gerçek ilim sahibi kimselerdir. (bk. Âl-i İmrân 3/7)

Âyet-i kerîmede ilimleri bu mertebeye erişen âlimlerin; bütün isim, sıfat ve fiilleriyle Allah’ı, Allah’ın hükümlerini, emir ve yasaklarını bilip, bunlara göre amel ettikleri beyân edilir. Şöyle ki:

- Onların, Allah’ın hükümlerini bilmeleri, **“Onlar sana indirilen ve senden önce indirilen kitaplara iman ederler”** (Nisâ 4/162) ifadesi ile açıklanmıştır.

• Onların bildikleri ilâhî hükümler, emir ve yasaklarla amel etmeleri, **“Onlar namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirler”** (Nisâ 4/162) tabiriyle anlatılmıştır. Burada en şerefli ibâdetlerden olmaları hasebiyle özellikle namaz ve zekât zikredilmiştir. Çünkü namaz, bedenî ibâdetlerin en şereflisi, zekât da mal ile yapılan ibâdetlerin en şereflisidir.

• Onların isim, sıfat ve fiilleriyle Allah’ı tanımaları ise **“Allah’a ve âhiret gününe iman ederler”** (Nisâ 4/162) ifadesiyle haber verilmiştir. Şüphesiz en kıymetli bilgi, mebde’ ve meâd yani ilk yaratılış ve âhiret bilgisidir. Mebde’ bilgisi âyette, “Allah’a inanırlar” sözüyle, meâd bilgisi de, “âhiret gününe inanırlar” sözüyle anlatılmıştır. İşte bu üç vasfı kâmil mânada kendinde toplayan kimseler, Kur’an’ın ifadesiyle “râsih âlim” yani ilimde derinleşmiş âlim olma şerefine ererler. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XI, 85)

Bu şerefe en yüksek seviyede nâil olanlar şüphesiz ilâhî vahye mazhar olan peygamberlerdir. Rasûlullah (s.a.v.) de o peygamberler silsilesinin hem serveri hem de son mührüdür:

Diğer Peygamberler Gibi Sana da Biz Vahyediyoruz

إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلٰى نُوحٍ وَالنَّبِيّٖنَ مِنْ بَعْدِه۪ۚ وَأَوْحَيْنَآ
إِلٰٓى إِبْرٰهٖيمَ وَإِسْمٰعٖيلَ وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعٖيسٰى وَأَيُّوبَ
وَيُونُسَ وَهٰرُونَ وَسُلَيْمٰنَۚ وَاٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ زَبُورًاۚ ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ
قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَۜ وَكَلَّمَ اللّٰهُ
مُوسٰى تَكْلٖيمًاۚ ﴿١٦٤﴾ رُسُلًا مُبَشِّرٖينَ وَمُنْذِرٖينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ
عَلَى اللّٰهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَزٖيزًا حَكٖيمًا ﴿١٦٥﴾

163. Rasûlüm! Biz, Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyediyoruz. Nitekim İbrâhim'e, İsmâil'e, İshâk'a, Yâkub'a onun soyundan gelen peygamberlere, İsa'ya, Eyyûb'e, Yûnus'a Hârûn'a ve Süleyman'a da vahyetmiştik. Dâvûd'a da Zebûr'u verdik.

164. Bundan önce kıssalarını sana anlattığımız peygamberlere ve kendilerinden sana bahsetmediğimiz daha başka peygamberlere de vahyettik. Allah Mûsâ ile de özel bir şekilde konuştu.

165. Müjdeleyici ve korkutucu böyle nice peygamberler gönderdik; tâ ki peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı ileri sürebilecekleri bir bahaneleri kalmasın! Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz, ilk defa peygamberlik dâvasıyla ortaya çıkmış bir şahıs değildir. Ondan önce isim ve kıssaları Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen ve zikredilmeyen pek çok peygamber gelmiş, Allah'tan vahiy almış ve bunu insanlara tebliğ etmişlerdir. Nitekim bunlardan bir kısmının ismi burada geçmektedir.

اَلزَّبُورُ (Zebûr), kelime olarak "yazılı şey" mânasında olup, Hz. Dâvûd'a verilen kitabın adıdır. Kaynaklarda verilen bilgilere göre Zebûr yüz elli sûreden ibaret olup, bunlarda herhangi bir hüküm, helâl ve harama dâir bir buyruk yoktu. Bu kitap bir takım hikmetli sözler ve öğütler ihtiva etmekteydi. (bk. Kurtubî, *el-Câmi'*, VI, 17)

Peygamberlerin gönderiliş maksadı, iman edip dâvetlerini kabul edenleri cennetle müjdelemek, inkâr yolunu tutanları da cehennemle uyarmaktır. Üstelik

peygamber geldikten sonra insanların kıyâmette Allah'a karşı ileri sürebilecekleri bir bahaneleri kalmayacaktır. (İsrâ 17/15; Tâhâ 20/134)

Peygamberlerin gelmediği dönemlerde yaşayan, yaşadıkları bölge itibariyle peygamberlerin tebliğlerine ulaşamayan veya bunlarla yeteri kadar irtibat kuramayan insanlar, sadece Allah'ın varlığı ve birliğini tanıyarak O'na inanmakla mesuldürler. Bunun dışında dinî bakımdan herhangi bir sorumlulukları yoktur. Fakat peygamberin dâvetini işitip dînin ne olduğunu anlayanlar, aynı şekilde sonraki asırlarda dünyaya geldiği halde dîni doğru bir şekilde öğrenme imkânı bulanlar iman etmeyip inkâr yolunu tutarlarsa, bunun mutlaka cezasını çekeceklerdir.[29]

Kur'ân-ı Kerîm'in gerçekliğine gelince:

لٰكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ بِمَٓا اَنْزَلَ اِلَيْكَ اَنْزَلَهُ بِعِلْمِهٖۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهٖيدًا ﴿١٦٦﴾

166. Allah, sana indirdiğini bizzat kendi ilmine dayalı olarak ve kendi ilmi dâhilinde indirdiğine şâhitlik etmektedir. Melekler de buna şâhitlik ederler. Aslında şâhit olarak Allah yeter.

Allah Teâlâ, Kur'an'ı kendine hâs bir ilim ile indirmiştir. O öyle ilâhî bir kelâmdır ki, böyle bir kitap indirmeye Allah'tan başka hiç kimsenin ilim ve kudreti yetişemez. Bütün insanlar ve cinler kıyâmete kadar ona karşı gelmekten âcizdirler. Onun nazmındaki fesahat ve belagat incelikleri, muhtevâsındaki kapsamlılık ve derinliği, gayba ait mânalarındaki yüksek hakikatleri, hükümlerindeki hikmet ve güzellikleri ilâhî ilimden başkasının kuşatabilmesi mümkün değildir. Bu sebeple Kur'ân-ı Mübîn, her şeyi bilen ve her yaptığını bilerek yapan Allah Teâlâ'nın ezeli ilmiyle indirdiği hak bir ferman, eşsiz bir mûcizedir. Bunun şâhidi de Allah ve melekleridir. Bir şeye Allah şâhit ise, onun doğruluğuna başka şâhit aramaya gerek yoktur. Bu şehâdet, Peygamber Efendimiz ve mü'minleri teselli etmekte, onların mânevî kuvvetlerini artırmakta ve bu ilâhî mesajı işitenleri Kur'an'a bu açıdan bakmaya teşvik etmektedir. Bu gerçeği inkâr edenleri ise cehennem ateşiyle şöyle uyarmaktadır:

اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعٖيدًا
﴿١٦٧﴾ اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا
لِيَهْدِيَهُمْ طَرٖيقًاۙ ﴿١٦٨﴾ اِلَّا طَرٖيقَ جَهَنَّمَ خَالِدٖينَ فٖيهَٓا اَبَدًاۜ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرًا ﴿١٦٩﴾

167. Hal böyleyken Kur'an'ı inkâr edenler ve başkalarını da Allah yolundan alıkoyanlar, hiç şüphesiz haktan uzaklaşıp içinden çıkılmaz bir

sapıklığa düşmüşlerdir.

168. Evet, o inkâr edenleri ve zulmedenleri Allah ne bağışlayacak, ne de onlara bir kurtuluş yolu gösterecektir.

169. Allah onlara ancak içinde ebedî olarak kalacakları cehennem yolununu gösterecektir. Bunu yapmak Allah için pek kolaydır.

Yüce Rabbimiz tüm insanlığı böyle hazin bir sonuçtan sakındırmak için şu dâvette bulunmaktadır:

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَاٰمِنُوا خَيْرًا
لَكُمْ ۜ وَاِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾

170. Ey insanlar! Peygamber size Rabbinizden gerçeği getirdi; o halde kendi iyiliğiniz için ona inanın. Eğer inkâr ederseniz, şunu bilin ki göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Allah, hakkiyle bilen, her işi ve hükmü sağlam ve hikmetli olandır.

Görüldüğü üzere hitap, bütün insanlaradır. Onları, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in Rabbinden gerçeğin ta kendisi olarak getirdiği Kur'an'a imana ve İslâm'a tâbi olmaya dâvet etmektedir. İnsanların inkâr, zulüm ve haksızlık yollarını terk edip iman yolunu tercih etmeleri şüphesiz onların faydasına olacaktır. Zira dünya ve âhiret saâdetine ancak bu yoldan yürüyerek ulaşabileceklerdir. İnkâra saplanmaları ise ne kendilerine bir fayda sağlayacak, ne de Allah Teâlâ'ya bir zarar verebilecektir. Zira göklerde ve yerdeki her şeyin sahibi olan Allah, onların iman ve amellerine muhtaç olmadığı gibi, inkârlarından zarar görmekten de uzaktır.

Elest bezminde Rabbine kulluk sözü veren ve dünyaya imtihan için gelen insanın, kâbiliyet ve istidâtları nispetinde büyük bir gayret göstererek yüceler yücesine tırmanabilmesi için iki hususa çok dikkat etmesi lâzım gelir:

• Rasûlullah (s.a.v.)'i çok sevmek; O'nun sevgisini candan, malından, âile ve evlattan daha üstün tutmakdır.

• Emrettiği ve yasakladığı bütün hususlarda Rasûlullah (s.a.v.)'e gönülden tâbi olmaktır. Ancak bu yola kulun Allah Rasûlü ile münâsebeti güçlenir ve ona tam olarak tâbi olmak sâyesinde kemâlin zirvesine doğru yol alır.

Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Benim ve Allah'ın beni size kendisiyle peygamber olarak gönderdiği İslâm'ın benzeri u kimse gibidir ki, o kimse bir kavme gelerek: «Ben u gözlerimle dü manı gördüm. Görüyorsunuz, ben açık bir uyarıcıyım. Hemen kaçıp kurtulmaya bakın» der. Bazıları onun sözüne inanarak hemen hareket edip gece boyunca giderek kurtulurlar, bir kısmı

da onu yalanlayarak yerlerinde kalırlar. Sabahleyin dü man ansızın onları basar ve hepsini öldürür. İ te, bana itaat ederek Hak'tan getirdiklerime tâbi olanlarla, bana isyan edip Hak'tan getirdiklerimi yalanlayanların misâli budur." (Buhârî, İ'tisam 2; Müslim, Fezâil 16)

Bu sebeple genel mânada bütün insanlık uyarılıp Peygamber'e ve Kur'an'a imana çağrılırken, özel olarak da Ehl-i kitap yanlışlarını terk edip doğru yolu kabule dâvet edilmektedir:

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا ف۪ي د۪ينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّۜ
اِنَّمَا الْمَس۪يحُ ع۪يسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهُۚ اَلْقٰيهَٓا اِلٰى مَرْيَمَ
وَرُوحٌ مِنْهُۘ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِه۪ۚ وَلَا تَقُولُوا ثَلٰثَةٌۜ اِنْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْۜ
اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَاحِدٌۜ سُبْحَانَهُٓ اَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌۢ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا ﴿١٧١﴾

171. Ey Ehl-i kitap! Dininizde aşırı gidip taşkınlık yapmayın ve Allah hakkında doğru olandan başkasını söylemeyin! Şunu bilin ki, Meryem oğlu İsa Mesih ancak Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve O'ndan bir ruhtur. O halde Allah'a ve peygamberlerine tam iman edin de "Allah üçtür" demeyin. Kendi iyiliğinize olarak bundan vazgeçin. Çünkü Allah, bir tek ilâhtır. Hâşâ O, çocuğu olmaktan pak ve uzaktır. Göklerde ne var, yer de ne varsa hepsi O'nundur. Vekîl olarak Allah yeter.

Yahudiler, Hz. İsa hakkında, annesi Hz. Meryem'e iftira atacak noktaya kadar işi aşırıya götürmüşlerdir. Hıristiyanlar da ona ulûhiyet atfetmek ve onu Allah'ın oğlu olarak telakki etmek gibi bir aşırılığın içine girmişlerdir. Her iki yöneliş de günah ve küfürdür. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ümmetini aşırılıklardan sakındırmak için, *"Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı överken yaptıkları gibi, beni överken a ırıya gitmeyin. Benim hakkımda, «O, Allah'ın kulu ve Rasûlüdür» deyin"* buyurmuştur. (Buhârî, Enbiyâ 48)

Hz. İsa, Allah'ın değil Hz. Meryem'in oğludur. Onu Hz. Meryem babasız olarak doğurmuştur. O Allah değil, ancak Allah'ın peygamberidir. Meryem'e melekler vasıtasıyla müjdelediği bir kelimesi; "Ol!" buyurması ve Cebrâil'in üflemesiyle Meryem'in rahminde yarattığı bir mûcizesidir. (bk. Âl-i İmrân 3/45) O, Allah tarafından gönderilen bir ruhtur; Allah onunla nice ölü kalplere hayat vermiştir. Dolayısıyla Allah'a Allah olarak, peygamberlere de O'nun peygamberi olarak inanmak, böyle tanımak ve bunları birbirine karıştırmamak gerekir.

İster “Allah-Mesih-Meryem” şeklinde açık şirk ile, ister “Baba-Oğul-Ruhu’l-Kudüs” terkibinde olduğu gibi yoruma dayalı bir şirk ile katiyen “Allah üçtür” denilmemeli, bundan vazgeçilmelidir. Zira böyle söylemek dinle, tevhitle bağdaşmayacak derecede büyük bir küfürdür. Bu yanlış inancı terk etmek onların faydasına olacaktır. Çünkü Allah, tek ilâhtır, hiçbir ortağı yoktur, olması da mümkün değildir. O’nun bir çocuğu olması ihtimali de yoktur. Allah, bu tür noksanlıklardan yücedir; pak ve uzaktır. Göklerde ve yerde olan her şey O’nundur. Onları yaratan, yöneten ve bunlarda tasarruf eden yegâne kudret sahibi O’dur.

O halde Allah’ın birliğini tam olarak kavramalı, ne İsa ne melekler hiçbir varlığı Allah’a ortak koşmamalı, bilakis Hz. İsa ve meleklerin Allah’a nasıl kulluk ettiklerini görüp onları örnek almalıyız:

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ اَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَۜ
وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِه۪ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ اِلَيْهِ جَم۪يعًا ﴿١٧٢﴾
فَاَمَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفّ۪يهِمْ اُجُورَهُمْ وَيَز۪يدُهُمْ
مِنْ فَضْلِه۪ۚ وَاَمَّا الَّذ۪ينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًاۙ
وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَص۪يرًا ﴿١٧٣﴾

172. Ne İsa Mesîh, ne de Allah’a yakın melekler Allah’a kul olmaktan asla kaçınmazlar. Kim Allah’a kulluktan kaçınır ve bunu kibrine yediremezse, bilsin ki Allah, öylelerinin hepsini kendi huzurunda toplayacaktır.

173. Ama iman edip sâlih ameller işleyenlerin mükâfatını Allah tam olarak verecek, hatta nihâyetsiz lutfundan onlara daha fazlasını ikram edecektir. Kendisine kulluktan kaçınıp büyüklenenleri ise can yakıcı bir azap ile cezalandıracak ve onlar kendilerine Allah’tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulabileceklerdir.

Müşrikler **“Melekler Allah’ın kızlarıdır”** (Nahl 16/57) diyorlar, hıristiyanlar da Hz. İsa’nın Allah’ın oğlu olduğunu iddia ediyorlardı. Burada bu iki iddia çürütülmektedir. Peygamber de olsa Allah’a yakın melek de olsa Allah’ın dışındaki her şey O’nun yaratığı ve kuludur. Hem peygamberler ve melekler, Allah’a en çok ve en keyfiyetli kulluk yapması gereken kimselerdir. Çünkü onlar Allah’ı, O’nun rahmetini ve gazabını herkesten çok tanıyanlardır. Onlar âhirete inanmakta, iman edip güzel güzel ameller işleyen kullarına Allah’ın bol bol mükâfat vereceğini, büyüklenip kulluğundan yüz çevirenleri ise cezalandıracağını yakînen bilmektedirler. Dolayısıyla kullukta en ön safta olması

gereken Hz. İsa'nın ve mukarreb meleklerin Allah'a kulluktan yüksünmeleri, uzak durmaları nasıl mümkün olabilir?

Bu kadar tesirli izah ve ikazlardan sonra, önemine binâen tüm insanlık Kur'an'a ve Peygamberimiz'e iman noktasında yeniden uyarılmaktadır:

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴿١٧٤﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوا بِهٖ فَسَيُدْخِلُهُمْ فٖى رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍۙ وَيَهْدٖيهِمْ اِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقٖيمًاۜ ﴿١٧٥﴾

174. Ey insanlar! Rabbinizden size kesin bir delil geldi ve size yolunuzu aydınlatan apaçık bir nûr indirdik.

175. Allah'a inanıp O'na sımsıkı sarılanları Allah, katından bir rahmet ve lutuf içine daldıracak ve onları kendine varacak dosdoğru bir yola eriştirecektir.

اَلْبُرْهَانُ (burhân) kelimesi, "hüccet, kesin delil" mânasında olup bundan maksat Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir. Çünkü onun en büyük özelliği, hakkın hak, bâtılın bâtıl olduğunu gösterecek deliller ortaya koymasıdır. Peygamberin mûcizeleri, onun delilleridir. "Apaçık nur"dan maksat ise Kur'ân-ı Kerîm'dir. Kur'an, kalplere iman nurunun yerleşmesine vesile olduğundan bu ismi almıştır. Gözler Kur'an'la aydınlandığı gibi dînin hükümleri de Kur'an'la aydınlanır. Hâsılı Allah'a kâmil mânada inanıp O'nun gönderdiği İslâm dînine tam olarak sarılanlar doğru yolu bulacak ve Allah'ın nihâyetsiz rahmet, lutuf ve ihsânına ereceklerdir.

İnsan hayatının her alanını en ince adâlet ve hakkaniyet ölçülerine göre düzenleyen İslâm'ın, mirasla ilgili koyduğu hükümlerden biri de şöyledir:

يَسْتَفْتُونَكَۜ قُلِ اللّٰهُ يُفْتٖيكُمْ فِى الْكَلَالَةِۜ اِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُٓ اُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَۚ وَهُوَ يَرِثُهَٓا اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَاِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَۜ وَاِنْ كَانُٓوا اِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَٓاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِۜ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اَنْ تَضِلُّواۜ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١٧٦﴾

176. Rasûlüm! Senden açıklama istiyorlar. De ki: "Allah size şimdi kelâle (geride vâris olarak baba ve çocuk bırakmadan ölen kişinin mirası) hakkında açıklama yapıyor: Bir erkek ölür, geride çocuğu kalmaz, bir kız kardeşi bulunursa, bıraktığı malın yarısı o kız kardeşindir. Kız kardeş

geride çocuk bırakmadan ölürse, erkek kardeş onun bütün malına mirasçı olur. Ölen erkeğin geride iki kız kardeşi kalırsa, bunlar mirasın üçte ikisini alırlar. Vârisler, erkek ve kız kardeşler ise, bir erkeğe iki kız payı verilir. Allah size bu hükümleri açıklıyor ki, herhangi bir yanlışlığa ve şaşkınlığa düşmeyesiniz. Allah, her şeyi hakkiyle bilmektedir.

الْكَلاَلَةُ (kelâle), babası ve çocuğu olmayan bir kimsenin mirası, demektir. Âyette bununla alakalı hükümler şöyle açıklanmaktadır:

• Ölen erkeğin çocuğu yok, sadece bir kız kardeşi varsa, bıraktığı malın yarısı o kız kardeşine verilir. Kız kardeşin, mirasın yarısını alabilmesinin şartı, ölenin hem erkek çocuğunun olmaması hem de babasının geride kalmamış olmasıdır. Eğer ölen erkeğin kız çocuğu bulunursa, o zaman kız kardeş, yine malın yarısını alır. Eğer erkeğin babası yaşıyorsa bu durumda kız kardeş icmâya göre vâris olamaz. Burada sözü edilen ana-baba bir veya baba bir kız kardeştir. Ana bir kız ve erkek kardeşin mirastaki hükmü, Nisâ sûresi 12. âyette açıklanmıştır.

• Erkek, ölen kız kardeşinin geride kalan herhangi bir çocuğu bulunmadığı takdirde onun mirâsının tamamını alır. Bu, ana-baba bir veya baba bir erkek kardeş olur ise böyledir. Fakat ana bir erkek kardeş olduğunda mirasın tamamını alamaz.

• Ölen erkeğin iki kız kardeşi varsa, bıraktığı mirasın üçte ikisi onlara verilir.

• Ölen erkeğin vârisleri, erkek ve kız birçok kardeş iseler, bir erkeğe, iki kadının payı kadar pay verilir.

Cenâb-ı Hakk'ın miras hususunda bu şekilde teferruatlı ve oranları belirleyerek açıklamada bulunmasının hedefi, kulların, Allah'ın emrine uygun olarak hareket etmelerini ve doğru olanı yapmaktan şaşmamalarını sağlamaktır.

Her şeyi hakkiyle bilen Allah, insanların gerek hayat gerekse ölüm ve ötesiyle alakalı bütün durumlarını çok iyi bildiğinden her bakımdan onların maslahat ve yararlarını ihtiva eden hükümleri açıklamaktadır. Bu vesileyle onları ilim ve nûr ile dosdoğru bir yol üzerinde yürüyüp emsalsiz güzellik ve sonsuzlukta ilâhî bir sofraya oturmaya dâvet etmek üzere Mâide sûresi başlıyor:

Allah Teâlâ'nın Hz. Mûsâ ile konuşması hakkında A'râf 7/143. âyetin tefsirinde izah yapılmıştır.

سُورَةُ الْمَآئِدَةِ

5- MÂİDE SÛRESİ

5. MÂİDE SÛRESİ

Mâide sûresi 120 âyettir. Medine'de inmiştir. Sûre ismini, içinde "yemekli sofra" mânasındaki اَلْمَائِدَةُ (mâide) kelimesinin geçtiği 112. âyetten almaktadır. Esasında bu sûre İslâm nimetinin ikram edildiği ilâhî bir sofradır. Ayrıca bu sûreye, birinci âyetinde akidlerin yerine getirilmesi emredildiği için Ukûd, okuyanları azap meleklerinin elinden kurtaracağı için Münkıze ve dinî hükümler çeşitli âyetlere serpiştirildiği için Muba'sire adları da verilmiştir. Bu sûre Hudeybiye anlaşmasından sonra, Hicret'in 6. senesinde veya 7. senesinin başlarında vahyolunmuştur. Mushaf tertibine göre 5, nüzûl sırasına göre 110. sûredir.

Konusu

Sûrede özetle şu mevzular ele alınmaktadır:

• Müslümanların dinî, içtimaî, iktisadî ve siyasî hayatlarını tanzim eden düzenlemelere yer verilir. Harâm ve helâl olan yiyeceklerle alakalı kesin hükümler konur. Abdest, gusül ve teyemmümle ilgili hükümler; isyan, toplumun huzurunu bozma, hırsızlık ve kısası gerektiren hususlarla ilgili cezalar bildirilir.

• Hâkim duruma geçen müslümanlar, iktidarın kendilerini bozması tehlikesine karşı ikaz edilip, adâlete bağlı kalmaları, kendilerinden önce geçen kitap ehlinin hatalarına düşmemeleri, onları dost ve sırdaş edinmemeleri konusunda tekrar tekrar uyarılır.

• Yahudiler ve hıristiyanlar, ısrarla sürdürdükleri yanlış tavırlarına karşı ikaz edilir ve sırat-ı müstakim olan İslâm yoluna tâbi olmaya çağrılır.

Fazîleti

Hz. Âişe (r.a.): "Mâide sûresi nüzûl bakımından son inen sûrelerdendir. Şu halde onda bulduğunuz helâlleri helâl, haramları da haram tutunuz" (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 188) demektedir.

Abdullah b. Amr b. Âs ise: "Nebi (s.a.v.) bineği üzerinde iken ona Mâide sûresi indi. Binek taşıyamadı, bunun üzerine Efendimiz bineğinden indi" (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 176) diyerek sûrenin önemini ve dindeki ağırlığını vurgular.

Sözlerinizi Yerine Getirin

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَوْفُوا بِالْعُقُودِۜ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَه۪يمَةُ الْاَنْعَامِ اِلَّا مَا يُتْلٰى
عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَاَنْتُمْ حُرُمٌۜ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُر۪يدُ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Ey iman edenler! Yaptığınız anlaşmaları tam olarak yerine getirin. Harâm olduğu size bildirilen ve bildirilecek olanların dışındaki hayvanların eti size helâl kılındı. Ancak ihramlı iken avlanmanız helâl değildir. Şüphesiz Allah, dilediği hükmü verir.

"Yaptığınız anlaşmalar" diye tercüme edilen اَلْعُقُودُ (ukûd), "akd" kelimesinin çoğuludur. "Akd" sözlükte "ipin iki ucunu birbirine bağlamak, sağlam bağ ve düğüm" gibi mânalara gelir. Bundan hareketle "belgeye bağlanmış anlaşma"ya akit denilmiştir. Burada gerek fertler arasında, gerek fertle toplum arasında, gerek toplumlar ve devletlerarasında gerekse adak ve yemin gibi kul ile Allah arasında bağlayıcı olan ve yerine getirilmesi gereken bütün sözleşmeler kastedilmiştir. Mü'minler, bu sözleşmelerin gereği neyse onu tam olarak yerine getirmekle mesuldürler.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz, işlenen bir kısım günahların ve bunlar içinde de ahdi bozmanın sebep olacağı feci akıbetleri şöyle haber verir: *"Bir toplumda hile ve sahtekârlık ba gösterirse Allah onların kalplerine korku salar. Bir cemiyette zinâ yaygınla ırsa, orada ölümler artar. Bir kavim ölçü ve tartıyı eksik tutarsa orada rızık darlığı ba gösterir. Bir kavimde adâletsizlik yaygınla ırsa orada kanlı hâdiseler artar. Ve bir millet ahdini bozarsa Allah onlara dü manı musallat eder."* (Muvatta, Cihâd 26)

Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet-i seniyye ile haram kılınanlar haricinde bütün hayvanların etleri helâldir. اَلْبَه۪يمَةُ (behîme), karada ve denizde yaşayan dört ayaklı hayvanları ifade eden bir kelimedir. اَلْاَنْعَامُ (en'âm) ise deve, sığır, koyun ve keçi gibi evcil hayvanları (bk. En'âm 6/142-144), bunlarla birlikte ceylan, geyik ve benzeri gibi eti yenen yabani hayvanları da içine alır. Pençeli ve yırtıcı hayvanlar ile at, eşek ve katır gibi tek tırnaklı hayvanlar ise bu gruba dâhil değildir. Etlerinin yenmesi haram kılınan hayvanlar bu sûrenin 3. âyetinde sayılmaktadır. Peygamber Efendimiz de: *"Yırtıcı hayvanlardan azı di li olan her bir hayvan haramdır"* (Buhârî, Sayd 29; Müslim, Sayd 15) ve benzeri beyânlarıyla eti

yenmesi haram olan diğer hayvanları haber vermiştir. Hac ve umrede ihramlı iken kara hayvanlarını avlamak haram kılınmış, deniz hayvanlarını avlamak ise serbest bırakılmıştır. (bk. Mâide 6/96)

Şimdi ise İslâm'ın bir kısım önemli alametlerine ve bunlara karşı saygılı olmak gerektiğine işaret etmek üzere şöyle buyruluyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَٓائِرَ اللّٰهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا
الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَٓائِدَ وَلَٓا اٰمّ۪ينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ
رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًاۜ وَاِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُواۜ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ
قَوْمٍ اَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُواۢ وَتَعَاوَنُوا عَلَى
الْبِرِّ وَالتَّقْوٰىۖ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾

2. Ey iman edenler! Allah'ın dîninin alâmetlerine, haram aylara, Kâbe'ye hediye edilen kurbanlık hayvanlar ile onların boyunlarına takılan gerdanlıklara, Rablerinin lutuf ve rızâsını isteyerek Beyt-i Harâm'a gelenlere sakın saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınız zaman isterseniz avlanabilirsiniz. Mescid-i Harâm'ı ziyaretinizi engellediler diye bir topluluğa duyduğunuz öfke, sakın sizi onlara karşı saldırganlık yapmaya sevk etmesin. İyilik ve takvâda birbirinizle yardımlaşın; günah ve düşmanlıkta ise yardımlaşmayın. Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir.

Âyet-i kerîme Dubey'a oğullarından Hutam hakkında inmiştir. Adı Şurayh b. Dubey'a el-Kindî idi. Hutam, Yemâme'den Medine-i Münevvere'ye Peygamber (s.a.v.)'i görmeye gelir. Yanındaki atlıları Medine dışında bırakarak yalnız başına Efendimiz'in huzuruna girer ve: "İnsanları neye dâvet ediyorsun?" diye sorar. Allah Rasûlü (s.a.v.): "Allah'ın tek ilâh olduğuna şehâdet etmeye, namazı kılmaya, zekâtı vermeye" buyurur. Efendimiz'in dâvetini kabul etmiş görünerek: "Ancak, kabilem içinde kendilerine danışmadan karar veremeyeceğim büyüklerim var, ben onlara geri döneyim, belki müslüman olur, onları da size getiririm" der ve oradan ayrılır. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ashâbına, Hutam yanına girdiğinde: *"Yanınıza eytanın diliyle konu an bir adam girdi"*; çıktığında da: *"Bu adam sizin yanınıza kâfir yüzüyle girmi ti, bir zâlimin çıkı ıyla çıktı. Bu adam müslüman filân değil"* buyurmuştu.

Nitekim Hutam Medine'den çıkarken Medinelilerin otlamak üzere dışarı saldıkları hayvanlarını sürüp götürür. Müslümanlar peşine düşerlerse de kaçıp

kurtulur, yakalayamazlar. Daha sonra Allah Rasûlü (s.a.v.) Umretu'l-kazâ[30] için Mekke-i Mükerreme'ye girdiğinde Yemâme hacılarının telbiyesini işitir ve ashâbına: "Bunlar Hutam ve arkadaşları" buyurur. Hutam, Medinelilere ait olup da gasbederek götürdüğü hayvanları hacda kurban olmak üzere nişanlamış ve Kâbe'de kurban edilmek üzere getirmiştir. Efendimiz'in yanında bulunan müslümanlar Hutam'ı yakalamak üzere ona doğru harekete geçince bu âyet-i kerîme nâzil olur. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nuzûl,* s. 19; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VI, 78-79)

Âyet-i kerîmede genelde Allah'ın bütün emirlerine, özel olarak da hac ve umre ile alakalı bir kısım alâmet ve işaretlere saygı gösterilmesi, hürmetsizlik edilmemesi istenir. اَلشَّعَائِرُ (şe'âir), alâmet, işaret ve nişan gibi mânalara gelen اَلشَّعِيرَةُ (şa'îre) kelimesinin çoğuludur. "Allah'ın şe'âiri", Cenâb-ı Hakk'ın kullardan yerine getirmelerini istediği dinî mükellefiyetler, ibâdet ve taatlere işaret eden alâmetlerdir. Mesela ihram, mîkatler, cemreler, Safa ve Merve, Meş'ar-i Harâm, Arafe, tavaf ve sa'y[31], kurban, tıraş olma ve ihramdan çıkma gibi durumlar hac ve umre için birer nişânedir.

"Harâm ay", savaşın haram olduğu aydır. Hicrî takvime göre bunlar Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Recep aylarıdır. اَلْهَدْيُ (hedy), Allah'a mânen yaklaşmak için veya bir cinâyetten dolayı kefâret olarak kesilmek üzere Harem-i Şerif'e götürülen veya gönderilen kurbana denir. اَلْقَلَائِدُ (kalâid), gerdanlık mânasındaki اَلْقِلَادَةُ (kılâde) kelimesinin çoğuludur. Harem-i Şerif'e gönderilen kurbanların boyunlarına, kurbanlık olduğunun bilinmesi ve onlara saldırılmaması için bağlanan nesnelere bu isim verilir. Aynı zamanda boyunlarına gerdanlık takılmış olan kurbanlıklara da "kalâid" denilir.

Bütün bunlara lâyık oldukları hürmet gösterilmeli; Allah'tan dünyaya ait bir ticaret ve O'nun hoşnutluğunu arzulayarak Kâbe'yi ziyaret etmek isteyenlere de mâni olunmamalıdır. Ziyaretlerine müsaade edilmeli, özellikle hac aylarında asayişin korunmasına çok daha dikkat gösterilmelidir.

Müşrikler hicretin 6. yılında umre için Mekke'ye gelen müslümanları engelleyerek şehre sokmamışlar, Kâbe'yi tavaf etmelerine müsaade etmemişlerdi. Ancak bir yıl sonra müslümanların Kâbe'yi tavaf etmelerine izin verileceği hükmünü içeren Hudeybiye Antlaşması yapıldı. Âyetten anlaşıldığına göre müşriklerin müslümanlara karşı hasmâne tutumları ve bu arada onları büyük bir hasretle arzuladıkları Kâbe ziyaretinden engellemeleri bazı müslümanları intikam alma düşüncesine sevk etmiş, müslümanlar Mekke'yi fethederek oranın yönetimini ellerine geçirince bazı kimseler daha önce kendilerine kötülük etmiş olanları cezalandırmak ve yapılan kötülüklere

misillemede bulunmak istemişlerdi. Ancak âyet, bu hâdisenin müslümanların zulüm yapmalarına bir gerekçe olamayacağını bildirmiş, onları af ve iyilik yolunu tutmaya teşvik etmiştir.

Birinci âyette işaret edildiği üzere eti haram olan hayvanlar hakkında buyruluyor ki:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَٓا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِه۪
وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَٓا اَكَلَ السَّبُعُ اِلَّا مَا
ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَاَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْاَزْلَامِۜ ذٰلِكُمْ فِسْقٌۜ
اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ د۪ينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِۜ اَلْيَوْمَ
اَكْمَلْتُ لَكُمْ د۪ينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَت۪ي وَرَض۪يتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ
د۪ينًاۜ فَمَنِ اضْطُرَّ ف۪ي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِاِثْمٍۙ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٣﴾

3. Size şunlar haram kılındı: Kendiliğinden ölen murdar hayvan, kan, domuz eti, Allah'tan başkasının adına kesilen hayvanlar, henüz canı çıkmadan yetişip şartına uygun tarzda kestikleriniz dışında boğularak, bir şey vurularak, yukarıdan yuvarlanarak, boynuzlanarak yahut yırtıcı bir hayvan tarafından parçalanarak ölen hayvanlar, putlara ait sunaklarda kesilen hayvanlar ve zar atarak, kumar oynayarak elde edilen etler, yiyecekler. Bunları yemek, Allah'ın yolundan çıkmaktır. Bugün artık kâfirler dîninizi söndürmekten ve sizi dinden döndürmekten ümitlerini kesmiş durumdadırlar. O halde onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün sizin dîninizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı seçtim. Ancak kim açlıktan bunalıp çaresiz kalırsa, günaha meyletmeksizin haram olan bu etlerden yiyebilir. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Bu âyet-i kerîmede etleri yenmesi haram olan hayvanlar sayılmaktadır. Bunlardan leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkasının adına kesilen hayvanlarla ilgili izah Bakara sûresi 173. âyette yapılmıştı. Bunlara ilâveten:

• (Münhanika): Gerek takıldığı iple, gerek elle, gerek ağaç veya taş arasına sıkışarak herhangi bir sebeple nefesi sıkışarak boğulup ölen hayvan.

• Mevkûze: Ağaç parçası ve taş gibi öldürücü şeylerle yakından veya uzaktan vurulup öldürülen hayvan.

• Müteraddiye: Yüksekten aşağı yuvarlanarak veya atılarak yahut bir kuyuya, bir suya düşerek ölen hayvan.

• Natîha: Bir başka hayvan tarafından boynuzlanarak öldürülmüş hayvan.

• Yırtıcı hayvanlar tarafından yakalanıp parçalanarak ölen hayvan. "Yırtıcı hayvanlardan" maksat, parçalayıcı sivri dişleri bulunan aslan, kaplan, kurt, köpek ve benzeri gibi saldıran, kapan, yırtan ve öldüren hayvanlardır. Pençesi bulunan yırtıcı kuşlar da buna dâhildir.

Bu beş maddede sayılan hayvanlara eğer henüz ölmeden kavuşulur, şartlarına uygun olarak kesilir ve kanları akıtılırsa etleri helâl olur.

• Dikili taşlar üzerinde kesilen hayvan. Câhiliye döneminde Kâbe'nin etrafında dikilmiş taşlar vardı. Bunlara nusub (çoğulu: ensâb) denilirdi. Putlar için kurbanlar bunların üzerinde kesilir ve Kâbe'ye saygı niyetiyle kanları bu taşların Beytullâh'a bakan yönlerine sürülürdü. İslâm bu maksatla kesilen hayvanların etini de haram kılmıştır.

• Fal oklarını atmak sûretiyle taksim edilen et. Âyet-i kerîmede taksimat yaparken fal oklarının kullanılmasının haram kılındığı bildirilmiş olmakla birlikte maksat bu oklarla paylaşılan etin haram kılınmış olmasıdır. Çünkü sözün gelişi, yenilmesi haram olan etlerle alakalıdır. Câhiliye döneminde putlar için kesilen hayvanın parasını kimin vereceğine ve etinin nasıl dağıtılacağına fal oku çekilerek karar verilirdi. Böyle bir taksimat bir tür kumar sayılacağı için âyet-i kerîme bu eti de haram kılmış ve bunları yemenin doğru yoldan sapma olduğunu haber vermiştir.

Fakat ölmekten korkacak derecede aç ve zor durumda kalan kimse, zaruret miktarını geçmemek veya kendisi gibi çaresiz durumda olan birinin elinden almamak şartıyla haram kılınan bu etlerden yiyebilir. Çünkü zaruretler haramları mübah kılar. Sonsuz mağfiret ve merhamet sahibi olan Allah, bu tür zarûrî durumlar sebebiyle kullarına merhamet eder ve onları cezalandırmaz.

Âyetin, **"Bugün sizin dîninizi kemâle erdirdim..."** (Mâide 5/3) kısmı, Hz. Âdem'den beri toplumların ihtiyaçlarına göre düzenlenen İslâm dîninin Peygamberimiz'le beraber kemâle erdiğini haber verir. Hayatın tüm alanlarını tanzim eden itikat, ibâdet, ahlâk ve muamelât hükümleriyle, mükemmel teşrî usûlü ve içtihat kanunlarıyla İslâm, Allah katında tek makbul dindir. Hz. Muhammed (s.a.v.)'e gelen İslâm, önceki dinleri neshetmiştir. Fakat kendisinin, bildirdiği helâl ve haramların neshedilme ihtimali kalmamıştır. Cenâb-ı Hak, böylece mü'minlere olan nimetini tamamlamış, dînine uygun yaşadıkları nispette onlara başarı nasip etmiştir. Nitekim asr-ı saâdette Peygamberimiz ve ashâbı, büyük bir mücadele ve sabırdan sonra Mekke'yi fethederek Kâbe'yi rahatça tavaf edebilme imkânı elde etmişler, böylece giderek gelişen siyasî, içtimaî, iktisâdî ve hukukî bir güç hâline gelmişlerdir. Rabbimizin bizim için

seçip râzı olduğu İslâm'ı öğrenme ve yaşama nispetinde de, üzerimizde bulunan bu ilâhî nimetin tamamlanma müjdesine nâil olma, zafer ve galibiyet günlerini yakalama ihtimali devam edecektir.

Peygamber Efendimiz'in verdiği şu misal, İslâm'ın Rasûlullah (s.a.v.)'in gönderilmesiyle birlikte kemâle ermesini daha açık bir şekilde izah eder: *"Benden önceki peygamberler ile benim durumum u misalde olduğu gibidir: Bir adam görkemli bir bina in a eder. Onu güzelle tirir, süsler ve tamamlar. Fakat kö elerden birinde bir kerpici eksik bırakır. İnsanlar onu gezip dola ırlar ve çok beğenirler. Ancak « uraya bir kerpiç konsaydı da tamam olsaydı» derler. İ te ben, o mükemmel binayı tamamlayan kerpiç gibiyim."* (Buhârî, Menâkıb 18; Müslim, Fedail 22)

Dinin kemâle erdiğini haber veren bu âyet-i kerîme o kadar mânidardır ki, yahudilerden bir adam Hz. Ömer'e gelerek: "Ey mü'minlerin emîri! Kitabınız da okuduğunuz öyle bir âyet var ki eğer o biz yahudi toplumuna inseydi biz o günü mutlaka bayram ilan ederdik" der. Hz. Ömer (r.a.): "Bahsettiğin âyet hangisidir?" diye sorunca, yahudi: *"«Bugün sizin için dîninizi kemâle erdirdim...»* âyetidir" (Mâide 5/3) diye cevap verir. Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle buyurur: "Biz bu âyetin Peygamber (a.s.)'a nâzil olduğu günü ve yeri biliyoruz. Bu âyet, Cuma günü Rasûlullah (s.a.v.) Arafat'ta iken nâzil olmuştur." (Buhârî, İman 33; Müslim, Tefsir 5) Hz. Ömer böyle cevap vermek sûretiyle o günün bizim için de bayram olduğuna işaret etmiştir.

Harâm olan etler ve yiyecekler bildirildikten sonra şimdi de bir kısım helâllere yer verilmektedir:

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَٓا اُحِلَّ لَهُمْۜ قُلْ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُۙ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ
الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُۘ فَكُلُوا مِمَّٓا اَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ
وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾

4. Rasûlüm! Senden, kendilerine nelerin helâl kılındığını soruyorlar. De ki: "Size bütün iyi ve temiz şeyler helâl kılındı. Allah'ın size öğrettiği bilgi ile eğittiğiniz avcı hayvanların, sizin için yakaladıklarını yiyin ve ava gönderirken üzerlerine Allah'ın ismini anın. Allah'a karşı gelmekten sakının; çünkü Allah, hesâbı pek çabuk görendir.

Âyette geçen اَلْجَوَارِحُ (cevârih) kelimesi bütün yırtıcı ve parçalayıcı hayvanları ifade eden bir kelime olmakla birlikte, burada avlanmak üzere eğitilmesi mümkün olanları kastedilir. اَلْمُكَلِّبُ (mükellib), yırtıcı hayvanları eğiten ve onlara av peşinde gitmeyi öğreten kimse demektir. Bu kelimenin köpek

mânasına gelen “kelb”den türetilmesi, köpeğin eğitilmeye en müsait hayvan olmasındandır. Buna göre kara hayvanlarından pars, kaplan ve köpek; kuşlardan da doğan, kartal, şahin, atmaca ve akbaba gibi yırtıcı hayvanların, eğitildikleri takdirde, yakaladıkları avların eti helâldir. Bu maksatla eğitilmiş olan hayvanların beslenmesi ve alınıp satılması da helâldir. Âyetin **“ava gönderirken üzerlerine Allah’ın ismini anın”** (Mâide 5/4) kısmı, eğitilmiş hayvanın av üzerine salıverilirken besmele çekilmesi yani بِسْمِ اللّٰهِ (bismillah) denilmesinin gerekliliğini ifade eder. Bu sebeple Hanefi mezhebine göre besmele çekilmeden salıverilen hayvanın yakaladığı avın eti helâl değildir. Nitekim bu hususta Ebû Sa‘lebe (r.a.) şöyle bir hâdise nakleder:

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’e: “Ya Nebiyyallah! Ben Ehl-i kitap arasında yaşıyorum. Onların kaplarından yemek yememiz câiz midir? Bazan arazide ok atarak, bazan de eğitilmiş veya eğitilmemiş köpeğimle avlanıyorum. Bunlardan hangisini yiyebilirim?” dedim. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Ehl-i kitabın kaplarından ba ka kap bulursanız onların kaplarından yemeyin. Ama ba ka kap bulamazsanız, yıkadıktan sonra onlarda yemek yiyebilirsiniz. Okunla avladığına gelince, atarken “bismillah” dediysen yiyebilirsin. Avın pe ine gönderirken Allah’ın adını andıysan eğitilmi köpeğin tuttuğunu da yiyebilirsin. Eğitilmemi köpeğin yakaladığına gelince onu boğazlamaya yeti ebildiğin takdirde yiyebilirsin.” (Buhârî, Zebâih 4; Müslim, Sayd 8)

Ehl-i kitabın kestikleri etleri ve pişirdikleri yemekleri yemek ve kadınlarıyla evlenmek konusunu açıklamak üzere buyruluyor ki:

اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُۜ وَطَعَامُ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْۖ
وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْۘ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ
مِنَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ اِذَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ مُحْصِن۪ينَ
غَيْرَ مُسَافِح۪ينَ وَلَا مُتَّخِذ۪ٓي اَخْدَانٍۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْا۪يمَانِ فَقَدْ حَبِطَ
عَمَلُهُۘ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٥﴾

5. Bugün size bütün iyi ve temiz şeyler helâl kılındı. Ehl-i kitabın yiyeceği size helâl, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. İffetinizi korumanız, zinâ etmemeniz, gizli dost edinmemeniz şartıyla ve mehirlerini verdiğiniz takdirde hür ve iffetli mü’min kadınlar ile sizden önce kitap verilmiş olanların hür ve iffetli kadınları size helâldir. Her kim inanılması gereken kâideleri inkâr ederse, onun bütün amelleri boşa gider ve o âhirette kesin

olarak zarara uğrayanlardan olur.

Ehl-i kitabın kestikleri ve pişirdikleri yemekler müslümanlara, müslümanlarınki de onlara helâldir. Fakat yemeklerine İslâm'ın haram kıldığı domuz eti, haram içecekler ve benzeri şeyler katarlarsa bunun helâl olmayacağı açıktır. Yani onların kestiği hayvanın ve pişirdiği yemeğin malzemelerinin dînin helâl saydığı şeylerden olması gerekir.

Âyette geçen اَلْمُحْصَنَاتُ (muhsanât) kelimesi terim olarak, "evli, iffetli ve hür kadınlar" mânasında kullanılır. Bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de bazan bu mânalardan sadece "evli" (bk. Nisâ 4/24), bazan sadece "hür" ve bazan de sadece "iffetli" (bk. Nisâ 4/25) anlamında kullanılır. Bazan de ikisini veya üçünü birlikte içerir. Burada ise "hür ve iffetli" mânasına geldiği görülmektedir. Burada Kur'an'a inanmış mü'minlerden ve Ehl-i kitaptan bu vasıfta olan kadınlarla evlenebilmenin şartları beyân edilmektedir. Bunlar:

• Mü'min erkeğin kendisinin de hür ve iffetli olması,
• Zinâ yolunu tutmaması,
• Gizli dost, metres edinmemesi,
• Evleneceği kadına mehrini ödemesi.

Müslüman erkeklerin, Ehl-i kitap kadınlarla evlenmelerine izin verildiği halde, müslüman kadınların Ehl-i kitap erkeklerle evlenmelerine kesinlikle izin verilmemiştir.

Âyetin **"Her kim inanılması gereken kâideleri inkâr ederse, onun bütün amelleri boşa gider ve o âhirette kesin olarak zarara uğrayanlardan olur"** (Mâide 5/5) kısmı, müslümanların Ehl-i kitapla münâsebetlerinde çok dikkatli olmaları gerektiği hususunda ciddi bir ikaz özelliği taşımaktadır. O halde onların yiyeceklerini yerken ve kadınlarıyla evlenirken imana bir zarar getirmekten, dinden dönme tehlikesine düşmekten son derece çekinilmelidir.

İnsanın ebedî hayatını alakadâr eden böyle hassas noktalarda ilâhî koruma altına girebilmek için bilhassa ibâdet hayatına ve ibâdet için lâzım gelen abdest, gusül gibi temizlik meselelerine önem vermek gerekir:

Umretu'l-kaza: Rasûlullah (s.a.v.) ashâbıyla birlikte hicretin altıncı yılı Hudeybiye seferinin gerçekleştiği sene yapamadıkları, ancak bir yıl sonra yedinci yılda kaza ederek yaptıkları umre.

Mîkat: İhrama girilen yerler. **Cemre:** Minâ'da şeytan taşlamak üzere atılan taşlar. **Tavaf:** İbâdet kastıyla Kâbe'nin etrafında dönme. **Sa'y:** Safâ ile Merve

arasında yürüyüş.

Abdest, Gusül ve Teyemmüm

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِۜ
وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُواۜ وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَٓاءَ
اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا
صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْ مِنْهُۜ مَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ
عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾

6. Ey iman edenler! Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve kollarınızı yıkayın, başınıza meshedin ve topuklara kadar da ayaklarınızı yıkayın! Eğer cünüp iseniz güzelce yıkanıp temizlenin. Şayet hasta veya yolcu olursanız yahut biriniz tuvaletten gelirse ya da eşlerinizle cinsî münâsebette bulunur da, abdest veya gusül almanız gereken böyle durumlarda su bulamazsanız, o zaman temiz toprağa ellerinizi sürüp onunla yüzlerinizi ve dirseklere kadar kollarınızı meshedin. Bu tür emirlerle Allah size güçlük çıkarmak istemez; bilakis şükredesiniz diye sizi tertemiz kılmak ve size olan nimetini tamamlamak ister.

Bu âyette öncelikle namaz kılabilmek için alınması gerek abdestin farzları sayılmaktadır. Bunlar:

1. Yüzü yıkamak. Yüz, yukarıdan aşağıya doğru alında saçın bittiği yerden çene altına kadar, yatay olarak da iki kulak yumuşakları arasında kalan kısımdır. Ağza ve burna su vermek, kulakların içini meshetmek ise sünnettir.

2. Kolları yıkamak. Kol, parmak uçlarından dirseklere kadar olan kısımdır.

3. Başı meshetmek. Baş, kulakların üstünde kalan kısımdır. Başın neresinin ve ne kadarının meshedileceği konusunda mezhepler arasında görüş ayrılıkları vardır. Hanefîler'e göre başın en az dörtte birini meshetmek vaciptir.

4. Topuklara kadar ayakları yıkamak. Ayak, parmak uçlarından topuk kemiklerine kadar olan kısımdır.

Peygamber Efendimiz, ayaklarını güzelce yıkamamış ve ökçelerinde biraz kuru kalmış kimseler hakkında: *"O ökçelerin ate ten vay hâline!"* (Buhârî, Vudû 29; Müslim, Tahâret 25) buyurmuştur.

Rivayet edildiğine göre:

"Osman b. Affân (r.a.) bir su kabı istedi, ondan iki eline su döküp onları üç defa yıkadı. Sonra ağzına ve burnuna su verdi, sonra yüzünü üç defa yıkadı, sonra kollarını dirseklere kadar üç defa yıkadı, sonra başını meshetti, sonra her bir ayağını üçer defa yıkadı. Sonra da: «Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in bu şekilde abdest aldığını gördüm» dedi." (Buhârî, Vudû 28; Müslim, Tahâret 3)

Abdestte yıkanılması gereken azaları birer kez yıkamak farz, üçer kez yıkamak ise sünettir. (bk. Tirmizî, Tahâret 22)

Allah Rasûlü (s.a.v.), abdest almanın faziletiyle alakalı olarak şöyle buyurur:

"Müslüman bir kul abdest alır ve yüzünü yıkarsa, gözleri ile bakarak i lediği her günah, abdest suyu veya suyun son damlasıyla yüzünden akar gider. İki elini yıkadığında, elleriyle tutarak i lediği her günah, abdest suyu veya suyun son damlasıyla ellerinden çıkar gider. Ayaklarını yıkadığı zaman, ayaklarıyla yürüyerek i lediği her günah, abdest suyu veya suyun son damlasıyla ayaklarından çıkar gider. Neticede bu kimse, günahlardan arınmı olur." (Müslim, Tahâret 32; Tirmizî, Tahâret 2/2)

Bir diğer hadis-i şerif de şöyledir:

" üphesiz ki benim ümmetim, kıyâmet gününde, abdest izlerinden dolayı yüzleri nurlu, elleri ve ayakları parlak olarak çağrılacaktır. Nûrunu artırmaya gücü yeten kimse bunu yapsın." (Buhârî, Vudû 3; Müslim, Tahâret 35)

Âyette beyân edilen ikinci husus "cünüplükten temizlenmek", yani gusül abdesti almaktır. Rüyâda veya uyanıkken meninin fışkırarak çıkması, meni çıkmasa bile erkek ve kadının cinsel uzuvlarının birleşmesi sebebiyle meydana gelen abdestsizlik hâline "cünüplük" denilir. Cünüp olan kişi, niyet etmeli, ağzını ve burnunu üçer kez su verip çalkalamalı ve bedeninin tamamını temiz bir şekilde yıkamalıdır.

Abdest ve guslü su ile yıkayarak almak, suyun bulunup mazeretin bulunmadığı haller için geçerlidir. Eğer gerekli araştırmalar yapıldıktan sonra gerçekten su bulunamazsa yahut hastalık veya yolculuk suyu aramaya mâni ya da var olan suyu kullanmaya engel olursa, o zaman abdest veya gusül yerine "teyemmüm almak" yani niyetle birlikte temiz bir toprağa elleri sürüp, onunla yüzleri ve kolları meshetmek yeterlidir. Buna göre âyetteki **"hastalık ve yolculuk"** kayıtları, suyu bulmaya veya kullanmaya mâni olan özürleri; **"tuvaletten gelmek veya cinsî münâsebette bulunmak"** kaydı, abdesti veya guslü gerektiren sebepleri; **"suyu bulamamak"** kaydı ise bunların yerine teyemmümün geçerli olma şartını göstermektedir.[32]

Mü'minlerin temizlik ve ibâdet hayatıyla alakalı bu ilâhî emirlerden maksat, kullara bir baskı yapmak, onları sıkıntı ve zahmete koşmak değil; bilakis onları, tertemiz kılmak, maddî mânevî, görünür görünmez pisliklerden ve günahlardan

temizlemek ve onlara nimetini tamamlamaktır. Bunun da hedefi, kulların kendilerine bunca nimeti veren, onları sahipsiz olarak kendi hallerine bırakmayan Allah'ı tanımaları ve O'na gereği gibi şükretmeleridir.

Kuşeyrî (r.h.), Allah'ın mü'minleri temizlemek ve onlara olan nimetini tamamlamak istemesiyle alakalı şu açıklamayı yapmaktadır:

"Allah sizin dış azalarınızı günahlardan, rahmetiyle de kalplerinizi gafletten temizlemek ister. Nimetin tamamlanması, akıbetin güzel olmasıdır. Eğer bir insan iman ve irfan vasfına sahip olarak dünyadan çıkabilirse hakîkî saâdeti tamamlanmış ve en temiz nimetlere nâil olmuş olur. Gerçek mânada nimetin tamamlanması ise nimet vereni müşâhede etmektir. Zira herkes bir şekilde nimet elde edebilir. Fakat herkes o nimeti vereni göremez." (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, I, 252-253)

Nîsâbûrî (r.h.) şöyle der: "Kalbin temizliği, onun Allah'tan başkasından yüz çevirmesidir. Sırrın temizliği, müşâhededir. Gönlün temizliği elde olana rızâ göstermektir. Rûhun temizliği hayâ sahibi olup Allah'tan korku hâlinde bulunmaktır. Karnın temizliği, helâl yemek, haram ve şüpheli yiyeceklerden sakınmaktır. Bedenin temizliği, şehvetleri terk etmek ve pislikleri gidermektir. Ellerin temizliği, haram ve şüpheli şeyleri terk ederek helâl rızık için çalışmaktır. Dilin temizliği zikir ve istiğfardır."

Bahsedilen bu temizliğe erişebilmek için Allah'a verdiğimiz kulluk sözümüzü yerine getirmemiz lâzımdır:

وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذ۪ي وَاثَقَكُمْ بِه۪ۙ اِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا
وَاَطَعْنَا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

7. Allah'ın size olan nimetlerini ve "İşittik ve itaat ettik!" diyerek verdiğiniz kesin ve bağlayıcı sözü hiç hatırınızdan çıkarmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, sînelerde gizli tutulan bütün sırları hakkiyle bilir.

"Mîsak", kişinin akit yaparak, sağlam bir şekilde bağlandığı ve yerine getirmeyi taahhüt ettiği söz demektir. Allah'ın mü'minlerden aldığı sözden maksat, Elest bezminde **"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"** sorusuna **"Evet, sen bizim Rabbimizsin!"** şeklinde verdikleri cevabın gereği olan kulluk sözüdür. (bk. A'râf 7/172) Bununla birlikte bu misaktan, ashâb-ı kirâm (r.a.)'ın, hoşlarına giden ve gitmeyen bütün durumlarda Allah Rasûlü (s.a.v.)'i dinleyip ona itaat edecekleri hususunda verdikleri sözlerin kastedilmiş olması da mümkündür. (bk. Buhârî, Ahkâm 43; Müslim, İmâre 41-42) Nitekim onların,

Akabe gecesindeki ve Hudeybiye'de ağaç altındaki bey'atleri böyle gerçekleşmiş, Efendimiz'in her bir teklifine "İşittik ve itaat ettik" diye mukabele etmişlerdi. Allah Teâlâ da bunu, bizzat kendine yapılmış bey'at olarak haber vermiştir. (bk. Fetih 48/10) Ayrıca her bir mü'min, kelime-i şehâdetle beyân ettiği iman ikrarının Allah'a verdiği sağlam bir söz olduğunu bilip, onun gereğini yerine getirmeye çalışmalıdır. Bunlara ilâveten Cenâb-ı Hakk'ın birliğini ve dîni hükümlerin doğruluğunu gösteren aklî ve naklî deliller de Allah'ın mü'minlerden aldığı ahit muhtevasında değerlendirilebilir. Öyleyse mü'minler, Allah'a verdikleri kulluk sözünün şuurunu taşıyarak, ister dost ister düşman bütün insanlar nezdinde hak ve adâletin şaşmaz ölçüsü olmalıdırlar:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّام۪ينَ لِلّٰهِ شُهَدَٓاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ

شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُواؕ اِعْدِلُوا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰىۘ

وَاتَّقُوا اللّٰهَؕ اِنَّ اللّٰهَ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

8. Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan ve adâletle şâhitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz öfke, sakın sizi adâletsiz davranmaya sevketmesin! Adâletli olun; takvâya en uygunu, en yakışanı budur. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdârdır.

Aynı konu biraz değişik ifadelerle Nisâ 4/135. âyette de geçmişti. Fakat orada maksat daha çok sevgi ve iltimas yerlerinde adâleti gözetmek; kendisi ve ana, baba, akrabalar gibi sevdikleri aleyhinde bile olsa doğruyu itiraf edip adâleti yerine getirmekti. Bu âyette maksat ise düşmanlık ve nefret yerlerinde adâleti gözetmek, düşmanın lehinde bile hak ve adâletin gereğini yerine getirmektir. Orada iç siyâset, burada ise dış siyasetle alakalı bir yönlendirme yapılmıştır. O halde mü'minlerin vazîfesi, İslâm toplumu içinde ve İslâm toplumunun diğer toplumlarla münâsebetlerinde haksızlığı ortadan kaldırarak, hakkı ve adâleti yerine getirmektir. Çünkü Kur'an'ın ana esaslarından biri, adâlet ilkesine dayalı ve hukukun üstünlüğünün kabul edildiği sosyal bir düzen kurmaktır. Bunu başarabilmek için fertlerin takvâ ölçüleri içinde yetiştirilmesi, onlara Allah'ın bütün yaptıklarından haberdâr olduğu inancının yerleştirilmesi ve her şeyden önce bir takvâ toplumunun inşa edilmesi gerekmektedir. Bu takvâ toplumunun temelini, küfürden uzak durup iman ve sâlih amellere devam etmek oluşturur:

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِۙ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظ۪يمٌ

وَالَّذٖينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحٖيمِ ﴿١٠﴾ ﴿٩﴾

9. Allah, iman edip sâlih ameller işleyenlere, günahlarını bağışlayacağını ve onlara pek büyük bir mükâfat vereceğini va'detmiştir.

10. İnkâra saplanıp âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar o kızgın, alevli ateşin yoldaşlarıdırlar.

Nimetlere şükretmek, Allah'a verilen kulluk sözünü tutmak, dosta düşmana adâletle muâmele etmek, takvâ üzere bir hayat yaşamak gibi güzel ameller Cenâb-ı Hakk'ın affını celbedecek ve cennete girmenin anahtarı olacaktır. Aksi ise ebedî hüsranla sonuçlanacaktır. O halde:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ هَمَّ قَوْمٌ اَنْ يَبْسُطُٓوا
اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

11. Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani bir topluluk kötülük yapmak üzere size ellerini uzatmaya yeltenmişti de, Allah onların ellerini sizden geri çekmişti. Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının! Mü'minler de yalnızca Allah'a güvenip dayansınlar.

Âyetin iniş sebeplerinden biri şöyledir:

Allah Rasûlü (s.a.v.), Amr b. Umeyye ed-Damrî tarafından öldürülen iki Amir'linin diyeti konusunda yardımlarını istemek üzere Nadîr oğullarına gitmişti. Efendimiz onlara gelince gizlice birbirlerine: "Muhammed'i öldürmek için bundan daha iyi bir fırsat asla elinize geçmez. Birisine emredin, onun yanında durduğu evin damına çıksın, üzerine bir kaya yuvarlasın da bizi şu adamdan kurtarıp rahata erdirsin" dediler. Amr b. Cihâş söyleneni yapmak üzere kalktığında Peygamberimiz (s.a.v.)'e Cebrâil tarafından yahudilerin bu suikastlerinin haberi geldi ve oradan ayrıldı. Bunun üzerine de bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VI, 197)

Bu vesileyle söz İsrâiloğulları'na intikal ettirilmekte, daha önce atalarına yöneltilen ilâhî tâlimatlar ve onların bu tâlimatlar karşısındaki tutumları hatırlatılarak tüm Ehl-i kitap Hz. Muhammed (s.a.v.)'e imana dâvet edilmektedir:

Lems ve teyemmüm için bk. Nisâ 4/43.

İsrâiloğulları'na Tâlimatlar

وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ بَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَۚ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَىْ عَشَرَ نَقٖيبًا
وَقَالَ اللّٰهُ اِنّٖى مَعَكُمْۜ لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَاٰمَنْتُمْ
بِرُسُلٖى وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ
سَيِّاٰتِكُمْ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۚ فَمَنْ كَفَرَ
بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّبٖيلِ ﴿١٢﴾

12. Allah İsrâiloğulları'ndan kesin ve bağlayıcı bir söz almıştı. Biz onlardan, her bir kabileye bir kişi olmak üzere on iki temsilci tâyin etmiştik. Allah şöyle buyurmuştu: "Ben elbette sizinle beraberim. Şayet namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, peygamberlerime inanır, onları bütün gücünüzle destekler ve Allah rızâsı için güzel bir borç verirseniz ben de mutlaka sizin günahlarınızı bağışlar ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere yerleştiririm. Artık bundan sonra hanginiz inkâra saplanırsa, dümdüz yolun ortasında kesinlikle sapıtmış olur."

Âyette geçen اَلنَّقٖيبُ (nakîb) kelimesi lügatte "teftiş eden, denetleyen, koruyan, nöbet tutup gözetleyen, tecrübe olunmuş, kendine güvenilen kimse" gibi mânalara gelir. Burada "bir topluluğun durumlarını bilen, sırlarına âşina olan, işlerine güçlerine kefil olan ve kendisine güvenilen temsilcisi" anlamında kullanılmıştır. İsrâiloğulları on iki kabileye ayrılmış olduğundan dolayı her kabileden bir temsilci seçilmişti. Bunlar, Hz. Mûsâ'nın savaş ile görevlendirilmiş olduğu Cebbarlar şehrine gidip durumlarını öğrenmek ve dönüp peygamberleri Mûsâ'ya haber vermek için gönderilmişlerdi. Gittiler, orada bulunan zorbaların büyük bir güce sahip olduklarını gördüler ve onlara karşı koyamayacaklarını düşündüler. Gelir gelmez de durumu kavimlerine haber verdiler. Halbuki Hz. Mûsâ onlara bunu söylemeyi yasaklamıştı. Fakat sözlerinde durmadılar, caydılar. Sadece iki kişi sözünde durabildi. Mâide 5/20-26. âyetlerde onların bu kıssası yeniden ele alınacaktır.

Cenâb-ı Hak, özelde gönderilen bu on iki temsilciye, genelde ise bütün insanlara affedilip cennete girebilmenin şartlarını şöyle beyân etmektedir:

Namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, peygamberlere inanmak ve onlara yardımcı olmak, Allah rızâsı için güzel bir borç vermek.

Burada geçen "karz-ı hasen" ifadesi "güzel bir borç" mânasında olup, helâl

yoldan kazanılan para ve malların sırf âhiret sevabını ve rızây-i Bâri'yi tahsil için Allah yolunda harcanmasıdır. Bu şekilde harcanan malların ve verilen borçların mükâfatını şüphesiz Allah Teâlâ kat kat verecektir. Bu mükâfatların başında ise günahların bağışlanması ve cennete girebilmek gelmektedir. İnkâr yolunu tutanlar ise, kendilerine gösterilen doğru yoldan sapmışlar ve bunun feci akıbetine uğramışlardır:

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً ۚ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ ۙ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾

13. Fakat verdikleri sözden dönmeleri yüzünden onları lânetledik ve kalplerini kaskatı yaptık. Onlar Tevrat'ın kelimelerini, kastedilen mânayı bozacak şekilde yerlerinden oynatıp değiştiriyorlar. Kendilerine bildirilen ilâhî hükümlerin büyük bir kısmını da unuttular. İçlerinden pek azı dışında onlardan dâimâ hâinlik görürsün. Yine de sen onları affet ve yaptıklarına aldırış etme, katlan! Şüphesiz Allah, iyilik ve ihsân sahiplerini sever.

Yahudiler, dünya sevgisi ve nefsânî arzuları tatmin tutkusu sebebiyle kulluk vazîfelerini tamâmen unutmuşlar, istediklerini yapabilmek için de Allah'ın kelâmını değiştirmeye ve onu şahsi arzularına göre yorumlamaya başlamışlardı. (bk. Bakara 2/75; Nisâ 4/46) Yine kalplerinin katılığı ve bozukluğu sebebiyle kendilerine Tevrat vasıtasıyla bildirilen ilâhî emirlerin önemli bir kısmını unutmuşlar; onlardan faydalanmayı akıllarına bile getiremez olmuşlardı. Tevrat'ta Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamber olacağı haber verildiği halde, buna kulak verip Efendimiz'e inanacak ve onun rehberliğinde cennetlik olacak yerde, onu inkâr, hatta fırsat buldukça öldürmeye teşebbüs ettiler. Âyet-i kerîme pek azı hâriç onların bu tür hâinliklere devam edeceklerini, Peygamber'e ve onun ümmetine zarar vermeye çalışacaklarını haber vermekte; fakat Efendimiz'e de af yolunu tutmasını, yapılanlara katlanıp aldırış etmemesini tavsiye buyurmaktadır. Bu hükmün, savaşı ve ahdi bozanları cezalandırmayı emreden âyetlerle (bk. Tevbe 9/5, 29; Enfâl 8/58) iptal edildiği söylenmişse de İslâm, müntesiplerine affetmeyi bir terbiye metodu olarak öğretmekte ve bu kapıyı mümkün oldukça açık tutmaktadır.

Hıristiyanların durumu da yahudilerden farklı değildir:

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا

بِهٖۜ فَاَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِۜ وَسَوْفَ
يُنَبِّئُهُمُ اللّٰهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾

14. “Biz hıristiyanız” diyenlerden de kesin ve bağlayıcı söz almıştık; fakat onlar da kendilerine bildirilen ilâhî hükümlerin büyük bir kısmını unuttular. Bu yüzden aralarına kıyâmet gününe kadar sürecek düşmanlık ve kin saldık. Allah, onlara bütün yaptıklarını bir bir haber verecektir.

Hıristiyanlar İncil gereğince Allah’a ve peygamberlerine iman edeceklerine, kulluk vazîfelerini yerine getireceklerine ve Tevrat ve İncil’de haber verildiği üzere son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)’e inanacaklarına dâir Hz. İsa’ya söz vermişlerdi. Fakat bunlar da çok geçmeden verdikleri bu sözden vazgeçtiler, kendilerine bildirilen ilâhî hükümlerin mühim bir kısmını unuttular, onlarla amel edip faydalanma yolunu terk ettiler. Tevhid inancını kaybettiler ve onları düzeltip doğru yola eriştirecek Son Peygamber’e tâbi olmaktan da vazgeçtiler. Böylece aralarına kıyâmete kadar devam edecek düşmanlık, kin ve nefret tohumlarını ekmiş oldular. Gerçekten de hıristiyanlar çeşitli mezheplere ayrıldılar, birbirlerini küfürle itham edip kin ve nefret saçtılar. Asırlarca birbirlerinin kanlarını döktüler ve âyetin ifadesinden anlaşıldığına göre kıyâmete kadar da düşmanlık ve kan dökmeye devam edeceklerdir. Allah, yapmakta oldukları bu yanlışlıkları kendilerine âhirette haber verecek ve gerçek cezalarını orada çekeceklerdir.

Yahudi ve hıristiyanların sapıklığa düştükleri hususlara ayrı ayrı değinildikten sonra şimdi de Ehl-i kitaba topluca hitap edilerek onlardan gerçek kurtarıcıya inanmaları isteniyor:

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَث۪يرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ
مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَنْ كَث۪يرٍۜ قَدْ جَٓاءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُورٌ وَكِتَابٌ
مُب۪ينٌۙ ﴿١٥﴾ يَهْد۪ي بِهِ اللّٰهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ
مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِه۪ وَيَهْد۪يهِمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿١٦﴾

15. Ey Ehl-i kitap! Tevrat ve İncil’de olup da gizlediğiniz pek çok şeyi size açıklayan, pek çoğunu da yüzünüze vurmayan Peygamberimiz geldi. Gerçekten size Allah’tan bir nûr ve gerçeği açıkça gösteren bir kitap geldi.

16. Allah, o nûr ve kitap vasıtasıyla rızâsını arayanları ebedî huzur ve kurtuluş yollarına iletir; onları sadece kendi izniyle küfür ve günah

karanlıklarından iman aydınlığına çıkarır ve onları dosdoğru yola ulaştırır.

Yahudiler, Tevrat'taki Hz. Muhammed (s.a.v.)'e iman, recm âyeti, cumartesi yasağını çiğnediklerinden ötürü maymunlara çevrilen bedbahtların kıssası gibi hususları; hıristiyanlar da İncil'deki Hz. İsa'dan sonra Ahmet isminde bir peygamberin geleceği yönündeki müjdeyi gizliyorlardı. Bu sebeple onlara Kur'ân-ı Kerîm'de çok şiddetli ikazlar yapıldığı görülmektedir. (bk. Bakara 2/159, 174) İşte Allah Rasûlü (s.a.v.), kendine indirilen Kur'ân-ı Kerîm sayesinde onların kitaplarında olduğu halde gizledikleri pek çok hususu açıklığa kavuşturmuştur. Bunlar, açıklanması zarûrî olan dinî esasları içermektedir. Bir kısım gizledikleri şeyler de var ki, bunlar açıklanması zarûrî olan dinî esaslarla alakalı olmadığından, daha fazla rezil rüsvâ olmamaları için Peygamber Efendimiz bunları yüzlerine vurmamış, açıklamadan geçivermiştir.

15. âyette geçen **"Allah'tan bir nûr"**dan maksat Peygamber Efendimiz'dir. **"Apaçık bir kitap"**tan maksat da Kur'ân-ı Kerîm'dir. Kur'an hakkı bâtılı, helâli haramı, hayrı ve şerriyle insanların muhtaç olduğu bütün dîni hususları açıkladığı için bu isimle anılmıştır. Allah'ın rızâsına erme niyetiyle Peygamberimiz'e inanan ve Kur'an'ın gösterdiği aydınlık yoldan yürüyenleri Cenâb-ı Hak, sapıklık yollarından kurtarıp huzur, selâmet ve emniyet yollarına eriştirecek; küfür, şirk ve günah karanlıklarından çıkarıp iman, İslâm ve ihsân aydınlığına çıkaracak ve onları dosdoğru yola, hak dine ulaştıracaktır. Fakat bile bile inkârlarında ısrar edenlere yapılacak bir şey yoktur:

لَقَدْ كَفَرَ الَّذٖينَ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسٖيحُ ابْنُ مَرْيَمَؕ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ
مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ اَنْ يُهْلِكَ الْمَسٖيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهُ وَمَنْ فِي
الْاَرْضِ جَمٖيعًاؕ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاؕ يَخْلُقُ
مَا يَشَٓاءُؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿١٧﴾

17. "Allah, Meryem oğlu Mesîh'tir" diyenler kesinlikle kâfir olmuşlardır. Onlara şöyle de: "Şayet Allah Meryem oğlu Mesîh'i, annesini ve yeryüzünde bulunan herkesi helâk etmek istese, O'na kim engel olabilir?" Göklerin, yerin ve aralarında bulunan her şeyin mülkiyeti ve hâkimiyeti Allah'ındır. O, dilediğini yaratır. Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter.

Hıristiyanların küfre düşmelerinin sebebi Hz. İsa'yı Allah olarak kabul etmeleridir. Halbuki Nisâ sûresi 171. âyette de izah edildiği gibi İsa, Allah değil, O'nun yaratıp peygamber yaptığı bir kuludur. Eğer İsa, Allah olsaydı, ebedî,

ölümsüz ve her şeye gücü yeten biri olması gerekirdi. Gerek kendisinin gerek başkalarının başlarına gelecek musibetleri önleyebilmesi gerekirdi. Halbuki böyle değildir. Allah Teâlâ, annesinin canını aldığı halde o, annesinin ölümünün önüne geçememiştir. Yine Allah İsa'yı öldürmeyi murad edince de, onun ölümüne de kimse engel olamaz. Hatta Allah yeryüzündeki bütün canlıları helâk etmek istese, helâk edebilir... O halde ibâdete lâyık tek ilâh, başkası değil yalnızca Allah (c.c)'dür. Hiç kimsenin Allah Teâlâ ile "oğul" veya "sevgili" gibi bir nesep ya da gönül bağı olmadığı gibi, herkesin o tek ilâha kulluk etme vazîfesi bulunmaktadır:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى نَحْنُ اَبْنَٓاءُ اللّٰهِ وَاَحِبَّٓاؤُ۬هُۜ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ
بِذُنُوبِكُمْۜ بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَۜ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُۜ
وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاۘ وَاِلَيْهِ الْمَص۪يرُ ﴿١٨﴾

18. Yahudiler ve hıristiyanlar: "Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" dediler. De ki: "Öyleyse Allah sizi niçin günahlarınız yüzünden cezalandırıp duruyor? Doğrusu siz de O'nun yarattığı sıradan insanlarsınız." O, dilediğini bağışlar, dilediğine de azab eder. Göklerin, yerin ve aralarında bulunan her şeyin mülkiyeti ve hâkimiyeti Allah'ındır. Sonunda dönüş de ancak O'nadır.

Rivayete göre bir kısım yahudiler Allah Rasûlü (s.a.v.)'e gelip onunla konuştular. Efendimiz de onları İslâm'a dâvet edip, kabul etmedikleri takdirde karşılaşacakları ilâhî azap ile onları uyardı. Onlar da aynen hıristiyanlar gibi "Ey Muhammed! Bizi ne ile korkutuyorsun? Bizler Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" dediler. Bu hâdise üzerine bu âyet nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VI, 224)

Onlar bu sözleriyle Allah'a yakınlıklarını ifade etmek, dolayısıyla Allah'ın kendilerine af, şefkat ve merhametle davranıp azap etmeyeceğini söylemek istemişlerdir. Halbuki bu, onların uydurdukları kuruntudan başka bir şey değildir. Cenâb-ı Hak **"Öyleyse Allah, günahlarınız yüzünden sizi niçin cezalandırıp duruyor?"** (Mâide 5/18) sözüyle bu iddiaların asılsız olduğunu haber vermektedir. Nitekim tarih boyunca Allah onları günahları sebebiyle cezalandırmıştır. Yurtlarından sürülmüşler, lânetlenmişler, maymun ve domuza çevrilmişler, zillet ve meskenete düşmüşler ve çeşitli cezalara çarptırılmışlardır. Gittikleri yanlış yoldan dönmedikleri takdirde âhirette de ebedî azaba maruz kalacaklardır.

Âyet-i kerîmede gerçek mânada muhabbet ehlinin, azaptan emniyette olacaklarına dâir bir müjde bulunduğu da hissedilmektedir.

O halde:

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلٰى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ
اَنْ تَقُولُوا مَا جَٓاءَنَا مِنْ بَشٖيرٍ وَلَا نَذٖيرٍۘ فَقَدْ جَٓاءَكُمْ بَشٖيرٌ وَنَذٖيرٌۜ
وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿١٩﴾

19. Ey Ehl-i kitap! Peygamberlerin arasının kesildiği bir zamanda, ileride: "Bize ne bir müjdeci geldi, de bir uyarıcı" demeyesiniz diye size dinî gerçekleri açıklayan elçimiz gelmiş bulunuyor. Gerçekten size hem müjdeleyen hem de uyaran bir peygamber gelmiştir. Allah, her şeye gücü yetendir.

اَلْفَتْرَةُ "fetret" kelimesi sözlükte "kesilmek, sakinlik, zayıflık ve gevşeklik" gibi mânalara gelir. Terim olarak ise "iki peygamber arasındaki kesinti süresi", daha özel anlamda da "Hz. İsa ile Hz. Muhammed (s.a.v.) arasında dinî tebliğ yapılmaksızın geçen süre" için kullanılır. Bu süre kaynaklarda 577 ile 600 arasında değişen rakamlarla ifade edilmektedir. İlâhî vahyin kesintiye uğradığı, yeryüzünün peygamberin nurlu ve diriltici nefesinden mahrum kaldığı bu kadar bir müddetten sonra tekrar dinî hakikatleri açıklamak üzere Hz. Muhammed (s.a.v.) gelmiştir. Böylece ne Ehl-i kitabın ne de bütün insanlığın, **"Bize ne bir müjdeci geldi, de bir uyarıcı"** (Mâide 5/19) tarzında bir itirazına da açık kapı bırakılmamıştır.

Cenâb-ı Hak, İsrâiloğulları'na olan hatırlatmalarına şöyle devam ediyor:

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَعَلَ فٖيكُمْ
اَنْبِيَٓاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًاۗ وَاٰتٰيكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ اَحَدًا مِنَ الْعَالَمٖينَ
﴿٢٠﴾ يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتٖي كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا
تَرْتَدُّوا عَلٰٓى اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرٖينَ ﴿٢١﴾

20. Bir zamanlar Mûsâ kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: O, içinizden peygamberler gönderdi; sizi hükümdarlar yapıp daha önce köle iken hür insanlar hâline getirdi. Dünyada hiç kimseye vermediği şeyleri size verdi."

21. "Ey kavmim! Haydi, Allah'ın sizin için takdir ve girmenizi emir buyurduğu şu mukaddes ülkeye girin ve sakın düşmandan korkarak gerisin geriye dönüp kaçmayın. Yoksa kaybedenlerden olursunuz."

Hz. Mûsâ, yerlileriyle savaşıp Arz-ı Mukaddes'e girmelerini istediği kavmine öncelikle Allah'ın ihsân ettiği husûsî nimetleri hatırlatmaktadır. Şöyle ki:

• Allah Teâlâ, hiçbir millete nasip olmayacak şekilde İsrâiloğulları'ndan pek çok peygamber göndermiştir. Bu peygamberler, Hz. İbrâhim soyundan gelmişlerdir.

• Daha önceleri Mısır'da Firavun'un ve kavminin köleleri olarak çalıştıkları, her türlü aşağılayıcı ve horlayıcı muameleye tâbi tutuldukları halde Allah onları kurtarmış ve hürriyetlerine kavuşturmuştur. Aynı zamanda onlar arasından hükümdarlar ve büyük insanlar çıkmıştır.

• Allah, kendi dönemlerinde dünyada hiç kimseye vermediği büyük nimetleri onlara ikram etmiştir: Kızıl denizi ikiye ayırması, onları Firavun'un elinden kurtarması, Tih çölünde onlara kudret helvasıyla bıldırcın eti ikram etmesi bunlardan bazılarıdır.

"Arz-ı Mukaddes", temiz ve mübârek yer demektir. İçinde "Beyt-i Makdis"in bulunduğu bugünkü Filistin topraklarıdır. Hz. İbrâhim ve ondan sonra birçok peygamber burada yaşadığı, vahye mazhar olduğu ve defnedildiği için bu ismi almıştır. Bu bölge "Arz-ı Mev'ûd: va'd edilen topraklar" diye de anılır. Allah Teâlâ o toprakları İsrâiloğulları'na, oraya girip orada hak din olan İslâm'ı hâkim kılmaları için va'detmişti. Dolayısıyla bu topraklar İsrâiloğulları'na bir ırk olmaları hasebiyle değil, İslâm'ın temsilini yüklenip, bayraktarlığını yapmaları adına va'dedilmiş topraklardı.

Bütün bunlara rağmen İsrâiloğulları'nın Hz. Mûsâ'ya cevabı olumsuzdu:

قَالُوا يَا مُوسٰى اِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَاِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا حَتّٰى يَخْرُجُوا
مِنْهَا فَاِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَاِنَّا دَاخِلُونَ ﴿٢٢﴾ قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ
يَخَافُونَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَاِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَاِنَّكُمْ
غَالِبُونَ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾

22. Onlar şöyle cevap verdiler: "Ey Mûsâ! Orada çok güçlü ve zorba bir topluluk var. Onlar oradan çıkmadıkça biz oraya asla girmeyiz. Eğer oradan çıkarlarsa o zaman biz de gireriz."

23. Allah'ın buyruklarına karşı gelmekten korkan ve O'nun iman, sadakat, yakîn gibi nimetlerine eren iki yiğit ortaya atılıp şöyle dedi: "Şehrin kapısını zaptedip, üzerlerine saldırın. Bir kere oraya girmeyi başardığınız zaman, mutlaka siz gâlip geleceksiniz. Gerçekten mü'min iseniz yalnızca Allah'a güvenip dayanın."

İsrâiloğulları on iki kabileden oluşuyordu. Hz. Mûsâ her kabileden bir temsilci olmak üzere on iki temsilci seçmişti. Bunlar Arz-ı Mukaddes'te yaşayan halkla alakalı haber toplamak için yola çıktılar ve zorbaların şehrine vardılar. Geri dönüp de Hz. Mûsâ'ya orada gördükleri insanların kuvvetlerini, boylarının uzunluğunu ve iri cüsselerini haber verdiklerinde Mûsâ (a.s.) onlara: "Bu durumu gizli tutun ve karargâhtan hiç kimseye söylemeyin, yoksa bozulup dağılırlar" tenbihâtında bulundu. Fakat onlardan her biri, kendi yakınlarına ve amca çocuklarına bunu haber verdi. Böylece haber, İsrâiloğulları arasında yayıldı. Bu yüzden onlar, o topraklarda azgın, zorba, karşı konulmaz; istediğini zorla, cebren ve ezerek yaptıran; boylarına erişilmez iri, güçlü, kuvvetli kimseler bulunduğunu ileri sürerek savaşmayı göze alamadılar ve direttiler.

Seçilen on iki temsilciden sadece iki kişi Mûsâ (a.s.)'ın tenbihâtını dinleyip durumu kimseye anlatmadı. Bunların isminin Yûşa b. Nûn ve Kâleb b. Yûfennâ olduğu söylenir. Bunlar âyetin ifadesiyle Allah'tan korkan, O'nun emrine karşı gelmekten sakınanlardandı. Allah da onlara iman, yakîn ve salâh gibi mânevî ihsânlarda bulunmuştu. Bu iki kişi Hz. Mûsâ'nın peygamberliğine, va'dindeki ve verdiği haberindeki doğruluğuna hakkıyla iman etmiş olduklarından, gördükleri kuvvet ve heybete rağmen, Allah'ın lutfuyla, sözlerinde durmuşlardır. Böylece itimat ve güvenilirliklerini ortaya koymuşlar, kavimlerini de, savaştıkları takdirde mutlaka gâlip geleceklerini söyleyerek ve Allah'a güvenip dayanmalarını öğütleyerek itaate teşvik etmişlerdir.

Ne çare ki, Hz. Mûsa'yla birlikte imanlı o iki kişinin samimi nasihat ve ısrarlarına rağmen İsrâiloğulları savaşmamaktaki inatlarını sürdürdüler:

قَالُوا يَا مُوسٰى اِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَٓا اَبَدًا مَا دَامُوا ف۪يهَا فَاذْهَبْ اَنْتَ
وَرَبُّكَ فَقَاتِلَٓا اِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي لَٓا اَمْلِكُ اِلَّا
نَفْس۪ي وَاَخ۪ي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٢٥﴾ قَالَ فَاِنَّهَا
الْقَوْمِ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٢٦﴾ مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ اَرْبَع۪ينَ سَنَةً يَت۪يهُونَ فِي الْاَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى

24. "Ey Mûsâ! Onlar orada bulundukları sürece biz oraya asla girmeyeceğiz. Haydi, sen ve Rabbin birlikte gidip savaşın; biz işte burada oturuyoruz" dediler.

25. Mûsâ Allah'a şöyle yalvardı: "Rabbim! Benim kendimden ve kardeşimden başka hiç kimseye sözüm geçmiyor. Artık bizimle şu yoldan çıkmış âsi kavmin arasında sen hükmünü ver!"

26. Allah buyurdu ki: "O mukaddes ülke bundan böyle onlara kırk yıl

yasaklanmıştır. Bu süre içinde bulundukları yerde şaşkın şaşkın dolaşıp dursunlar. Sen, yoldan çıkmış o âsî kimseler için hiç gam çekme!"

İsrâiloğuları, **"Haydi, sen ve Rabbin birlikte gidip savaşın..."** (Mâide 5/24) sözleriyle, Allah'ı ve peygamberini hakir görmek, alaya almak ve onlara aldırış etmediklerini göstermek istemişlerdir. Bu durum karşısında yapılacak bir şeyin kalmadığını gören Hz. Mûsâ, ilâhî rahmet ve yardımı celbedici kalbî bir rikkatle, üzüntü içerisinde Allah Teâlâ'ya yalvarmıştır. Kavminin isyanından dolayı başlarına bir musibetin gelmesinden korkan Hz. Mûsâ, böyle bir yakarışta bulunarak herkese lâyık olduğu cezanın verilmesini, isyankâr kavminin ateşine kendisini de yakmamasını Allah'tan istemiştir. Cenâb-ı Hak da, şahsiyetleri erozyona uğramış bu neslin böyle fütuhat gibi şerefli bir vazîfeye lâyık olmadıklarını bildirerek Hz. Mûsâ'yı teselli etmiştir.

Aslında, Allah'a ve peygambere isyan hastalığı ilk defa İsrâiloğulları'nda ortaya çıkan bir şey olmayıp, bunun kökleri tâ Hz. Âdem zamanına ve onun iki oğlu arasında vuku bulan menfur cinâyete kadar uzanır. Bu cinâyet, haksız yere insanların canına kıymayı göze alan tüm zâlimler için son derece caydırıcı irşat ve ikazlar taşımaktadır:

Hz. Âdem'in İki Oğlu

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّۢ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا
وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِۜ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَۜ قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ
﴿٢٧﴾ لَئِنْ بَسَطْتَ اِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَٓا اَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ اِلَيْكَ
لِاَقْتُلَكَۚ اِنِّٓي اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾ اِنِّٓي اُرِيدُ اَنْ تَبُٓوأَ
بِاِثْمِي وَاِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِۚ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظَّالِمِينَ
﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ اَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَاَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ
﴿٣٠﴾ فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْاَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْاَةَ
اَخِيهِۜ قَالَ يَا وَيْلَتٰٓى اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُونَ مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ فَاُوَارِيَ
سَوْاَةَ اَخِيۚ فَاَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴿٣١﴾

27. Onlara Âdem'in iki oğlunun başından geçen ibret verici şu gerçeği anlat: Onlar Allah'a birer kurban takdîm etmişlerdi de birinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen kıskanıp: "Seni mutlaka öldüreceğim" deyince, öteki şu cevabı vermişti: "Allah ancak takvâ sahiplerinin ibâdetini kabul buyurur."

28. "Sen beni öldürmek için elini uzatsan bile, ben seni öldürmek için elimi uzatacak değilim. Çünkü ben, Âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım."

29. "Doğrusu ben isterim ki, sen hem benim günahımı hem kendi günahını yüklenesin de ateş ehlinden olasın. Zâlimlerin cezası işte budur."

30. Nihâyet nefsi onu kardeşini öldürmeye sürükledi; onu öldürdü de mahvolup gidenlerden oldu.

31. Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermesi için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. Kãtil bunu görünce: "Yazıklar olsun bana! Şu kargadan daha bilgisiz, daha mı âcizim ki, kardeşimin cesedini nasıl ortadan kaldıracağımı bilemedim" diye dövündü ve pişmanlığa düşenlerden oldu.

Burada haset, hırs ve dünya sevgisi gibi nefsânî hastalıkların insanın başına neler getirdiğinin ve onu nasıl yanlış bir yola sürüklediğinin bir örneği verilir. Örnek olarak Hz. Âdem'in iki oğlu seçilmektedir. Bunların ismi Hâbil ve Kâbil'dir.

İnsan neslinin çoğalabilmesi için Hz. Havvâ, bir batında birden çok çocuk

dünyaya getirmekteydi. Aynı batında doğan çocuklar kardeş olmaktaydı ve birbirleriyle evlenmeleri harâmdı. Ancak diğer bir batında doğanlarla evlenebiliyorlardı.

Rivayete göre Kâbil, kendisiyle aynı batında doğan kızkardeşini almak istedi. Hâbil ise, bunun şeriate uygun olmadığını, diğer zamanda doğan kardeşlerinden birini alması gerektiğini söyledi. Kâbil, bu îkazı dikkate almayarak, kendisinin yaptığı fiilin doğru bir davranış olduğu iddiâsında bulundu. Bunun üzerine Hâbil, burada kimin doğru hareket ettiğinin anlaşılması için Allah'a birer kurban adamayı teklif etti. O zamanlar kurban, herkesin mesleği îcâbı, elinde bulunan maldan verilirdi. Kurban verilen bu şeyler, bir dağ başına konur, bir müddet sonra gidip bakıldığında; gökten inen ateş tarafından yakılarak ortadan kaybolan kurban Cenâb-ı Hak yanında kabul edilmiş sayılırdı. (bk. Âl-i İmrân 3/183) Hâbil'in koyun sürüleri vardı. Kurban vermek için, içlerinden en semiz ve gösterişli olan bir koçu seçti. Kâbil ise, ziraatle uğraşırdı. O da, cılız buğdaylardan oluşan bir demeti kurban olarak ayırdı. Hâbil ile Kâbil, bir müddet sonra bıraktıkları kurbanların akıbetini görmek için gittiler. Hâbil'in kurban ettiği koç, kabul edilmişti; Kâbil'in cılız buğday demeti ise, olduğu gibi duruyordu. (İbn Sa'd, *et-Tabakât,* I, 36) Bu hâdise karşısında Kâbil son derece öfkelendi ve âyet-i kerîmede haber verildiği üzere kardeşi Hâbil'i katletti.

29. âyetteki "benim günahım" demek, "şâyet sana karşılık vererek el uzatırsam, gireceğim günahın bir misli" demektir. Şu halde biri haddi aşar, diğeri de karşılık verir, neticede her ikisi de ölürlerse, başlatan, iki cinayet, diğeri de bir cinâyet işlemiş olur. Beriki, karşılık vermeyecek olursa, bu bir cinâyetten de kurtulur. Fakat kātil yine iki cinâyet işlemiş ve iki günah yüklenmiş olur ki, birisi mazlumu öldürmek, diğeri kendini cezaya lâyık bulup ateşe atmak cinâyetidir. Bundan başka "benim günahım" demek "beni öldürmek günahı"; "senin günahın" da "daha önce işlediğin günahların" demek olabilir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XI, 164; Elmalılı, *Hak Dini,* III, 1654)

İnsanlık târihinde, ilk defa meydana gelen adam öldürme ve kardeş kanı dökme hâdisesi hakkında Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Zulmen öldürülen her insanın kanının günahından Âdem'in ilk oğluna da mutlakâ bir şpay ayrılır. Çünkü o insan öldürme çığırını ilk ba latan ki idir." (Buhârî, Enbiyâ 1; Müslim, Kasâme 27)

Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur:

"İslâm'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir ey eksilmez. Her kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, o ki iye onun günahı vardır. O kötü çığırda

yürüyenlerin günahından da ona pay ayırılır. Fakat onların günahından da hiçbir ey eksilmez." (Müslim, Zekât 69; Nesâî, Zekât 64)

Hâbil'in sergilediği davranışın güzelliğini tasdik sadedinde Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"İleride öyle fitneler olacak ki o vakitte oturan kimse ayakta durandan, ayakta duran yürüyenden, yürüyen ko andan daha hayırlı olacaktır." Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.): "Yâ Rasûlallah! Adam evime girip, öldürmek için elini bana uzatsa ne yapmamı tavsiye buyurursunuz?" deyince, Peygamberimiz (a.s.): *"Âdem'in oğlu Hâbil gibi ol!"* buyurmuştur. (Tirmizî, Fiten 29/2194)

İslâm dîni, beş husûsun muhâfaza ve müdâfaasını emretmiştir. Bunlar: Can, akıl, din, nesil ve maldır. Kişi, bunlara yapılan herhangi bir taarruza karşı gerekli mücâdeleyi yapmalıdır. Fakat, bu mücâdeleyi yaparken şeriatın gösterdiği yolu tâkip etmelidir. Ancak şu var ki, zâlim veya mazlum olma durumunda kalınca Peygamber Efendimiz'in tavsiyesi istikâmetinde, zâlim olmayı değil, mazlum olmayı tercih etmelidir.

Hâbil ve Kâbil kıssasından çıkarılacak netice şudur:

مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ ۚ كَتَبْنَا عَلٰى بَنٖٓى اِسْرَٓائٖلَ اَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ
نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِى الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمٖيعًا ۜ وَمَنْ اَحْيَاهَا
فَكَاَنَّمَٓا اَحْيَا النَّاسَ جَمٖيعًا ۜ وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اِنَّ
كَثٖيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِى الْاَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٢﴾

32. İşte bundan dolayı İsrâiloğulları için şu hükmü koyduk: "Bir cana kıymanın veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmanın cezası olmaksızın kim bir kimseyi öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir canı kurtarırsa sanki bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur." Şüphesiz peygamberlerimiz onlara apaçık deliller, mûcizeler getirdiler. Ne var ki, bütün bunlardan sonra onların pek çoğu hâlâ yeryüzünde taşkınlık yapıp durmaktadırlar.

Rivayete göre Medine yahudileri Peygamber Efendimiz'i ve sahâbeden bazılarını öldürmek için tuzak kurmaya çalışıyorlardı. Bu sebeple yüce Allah onlara adam öldürmenin ne kadar büyük bir cinayet olduğunu göstermek için Hz. Âdem'in iki oğlunun kıssasını anlattıktan sonra onların kutsal kitaplarında da haksız yere bir insanı öldürmenin bütün insanlığı öldürmek; bir canı kurtarmanın da bütün insanlığı kurtarmak gibi olduğunun yazılı bulunduğuna dikkat çekmiştir.

Bir insanı haksız yere öldürmenin büyük bir insanlık suçu olduğu ortadadır. Çünkü böyle bir cinâyet büyük bir fitneye sebep olur; toplumda öldürme olaylarının yayılmasına, insanların birbirine düşmesine ve içtimaî nizamın bozulmasına yol açar. Ayrıca haksız olarak bir başkasının canına kıyan kimse, yalnızca o kişiye haksızlık yapmakla kalmaz, aynı zamanda insan hayatının kutsallığına inanmadığını ve başkalarına karşı hiçbir merhamet duygusu taşımadığını da göstermiş olur. Halbuki insan hayatının emniyet altına alınabilmesi için insanların birbirine saygı göstermeleri, hayatın kutsal olduğuna inanıp muhafazasına ciddiyetle çalışmaları ve kãtilleri ilâhî emirlere uygun olarak cezalandırmaları gerekir.

Bu sebeple İslâm, haksız yere insan öldürmeyi önlemek, toplumun can güvenliğini sağlamak, onları huzurlu ve mutlu bir hayata kavuşturmak için bu suçu işleyenlere dünyada kısas cezasını emretmiş (Bakara 2/178-179), âhirette ise kãtilin Allah'ın gazabı, lâneti ve cehennem azabıyla cezalandırılacağını (Nisâ 4/93) haber vermiştir.

Nitekim aşağıdaki âyetlerde de yeryüzünde bozgunculuk yapan ve insanların haklarına saldıran kimselere verilecek bir kısım cezalar beyân edilmektedir:

إِنَّمَا جَزٰٓؤُا الَّذ۪ينَ يُحَارِبُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًا

اَنْ يُقَتَّلُٓوا اَوْ يُصَلَّبُٓوا اَوْ تُقَطَّعَ اَيْد۪يهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ اَوْ يُنْفَوْا

مِنَ الْاَرْضِۜ ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظ۪يمٌۙ ﴿٣٣﴾

33. Allah ve Rasûlü'ne karşı savaş açanların ve silahlı eylemlerle yeryüzünde fitne fesat çıkarmaya çalışanların cezası, ya öldürülmek veya asılmak yahut el ve ayaklarının çapraz kesilmesi ya da bulundukları yerden sürgün edilmektir. Dünyada onların cezası böyle bir rezilliktir; âhirette de onlar için pek büyük bir azap vardır.

Kaynaklarda bu âyetle alakalı birkaç iniş sebebi zikredilir. Bunlardan sahih hadis kaynaklarında zikredilen bir rivayet şöyledir:

Ukl veya Ureyne kabilesinden bir topluluk, Rasûlullah (s.a.v.)'in huzuruna gelmişlerdi. Medine'nin havasından etkilenerek rahatsız oldular. Bunun üzerine Peygamberimiz onlara süt veren bir takım develeri tahsis edip, onlardan faydalanmalarını, sütlerinden içmelerini istedi. Bunun üzerine onlar da kalkıp gittiler. Sağlıklarına kavuştukları vakit, Peygamberimiz'in tâyin ettiği çobanı öldürdüler. Davarları önlerine katıp götürdüler. Sabah erken vakitte onların bu yaptıkları Allah Rasûlü'ne ulaşınca, o da arkalarına takipçi gönderdi. Güneş yükseldiği sırada yakalanıp getirildiler. Peygamberimiz'in emri üzere el ve

ayakları kesildi, gözleri çıkarıldı. Medine'nin kara taşlığına bırakıldılar. Su istiyorlar, onlara su verilmiyordu. Bu hâdiseyi Enes b. Mâlik'ten rivayet eden Ebû Kılâbe şöyle demiştir: İşte bunlar, hırsızlık yapmışlar, adam öldürmüşler, iman ettikten sonra kâfir olmuşlar, Allah'a ve Rasûlü'ne karşı savaş açmışlardır. (Ebû Dâvûd, Hudûd 3/4364; Buhârî, Tefsir 5/5; Müslim, Kasâme 9)

Bu olay üzerine bu âyet-i kerîme nâzil olarak (bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 3/4366) Allah ve Rasûlü'ne isyan edip onların buyruklarına karşı savaş açan ve yeryüzünde fesat çıkaranlara ne tür cezalar verileceğini beyân etmiştir.

Allah ve Rasûlü'ne savaş açanlar ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak için koşanlardan maksat, Allah ve Rasûlü'nün koyduğu kanunlara karşı düşmanca tavır alıp meşrû nizama karşı çıkan; insanları Allah yolundan uzaklaştıracak faaliyetlerde bulunan; hırsızlık, eşkıyalık ve kanunsuzluk yapan, yol kesip insanlara korku salan, halkın emniyet ve asayişini bozup canlarına, mallarına veya namuslarına tecavüz eden kimseler veya bu nevi suçları örgütlenerek yapanlardır. Bunlar gayri müslimlerden olabileceği gibi müslümanlardan da olabilir. Fesad çıkarılan yerden maksat ise İslâm devletinin hâkim olduğu yerler ve anlaşma yaptığı ülkelerdir.

Yukarıda bahsedilen suçları işleyenlere, işledikleri suç nispetinde verilecek cezalar âyet-i kerîmede şöyle sıralanmaktadır:

• Öldürülmeleri: Bu kimseler eğer sadece öldürme suçunu işlemişlerse had gereği olarak asılmaksızın sadece öldürülürler. Ölenin vârisleri affetseler bile bu affa îtibar edilmez. Çünkü bu ceza, şahısların değil şeriatın hakkıdır.

• Eğer yol kesenler, hem insan öldürür hem de mal gaspederlerse, bu takdirde cezaları ölümle birlikte bir de asılmalarıdır. Suçlular diri veya öldürüldükten sonra asılmaları konusunda görüş ayrılığı vardır. Fakat onları diri olarak asmanın, başkalarını aynı suçu işlemekten vazgeçirmede daha tesirli ve daha caydırıcı olacağı kesindir.

• El ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi: Eğer bozguncular yol keserek bir müslüman veya zımmînin kendisini öldürmeksizin sadece malını gaspederlerse sağ elleri bilekten, sol ayakları da topuk kemiğinden kesilir. Ellerinin kesilmesi malı gaspetmeleri, ayaklarının kesilmesi ise yol güvenliğinde tedirginlik meydana getirmeleri sebebiyledir.

• Bulundukları yerden sürülmeleri veya hapsedilmeleri: Bozguncular, korkutma ve bozgunculuk yapmaya çalışmak dışında bir şey yapmamışlarsa yani cana kıymamış ve mal gaspetmemişlerse, cezaları bulundukları yerden sürgün edilmelidir. Âlimlerin çoğu bunu "hapsetmek" olarak anlamışlardır. Çünkü ancak hapsetmek sûretiyle o kişinin belâsından insanları emniyete almak

mümkün olabilir. Sürgün edildiği takdirde, gittiği yerde de bu tür bozgunculuk ve eşkıyalık yapabilir. Ayrıca hapis de, suç işleyenin kötülüğünü halktan uzaklaştırmak olduğu için de bir çeşit sürgün sayılır.

Sözkonusu edilen bu cezaların uygulanmasında şöyle bir istisna yapılmaktadır:

اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْۚ فَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٤﴾

34. Ancak, siz kendilerini ele geçirmeden önce suçundan tevbe edenler bu hükmün dışındadır. Şunu bilin ki Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Âyette sözkonusu edilen istisna, son tarafından da anlaşılacağı gibi sadece Allah yani kamu haklarıyla alakalı bir istisnadır. Kul hakları ise tevbeyle ortadan kalkmaz. Hak sahipleri isterlerse ceza talebinde bulunabilirler, isterlerse affederler.

Meselâ; yol kesiciler eğer bir insanı öldürüp ele geçmeden önce tevbe etseler, had gereği olarak öldürülme cezaları düşer. Fakat ölenin yakını, isterse kısas yoluyla hakkını alabilir, isterse affedebilir. Eğer yol kesiciler oradakilerin mallarını alır ve yakalanmadan önce tevbe ederlerse, elleri ve ayaklarının çapraz olarak kesilme cezaları düşer. Fakat mal sahiplerinin hakkı bâkî kalır ve hırsızların çaldıkları malları iade etmeleri gerekir. Yakalandıktan sonra tevbe edenlere gelince âyetin zâhir mânasına göre bunların tevbe etmeleri artık dünyevi cezalarının kaldırılması hususunda kendilerine bir fayda vermez. Şüphesiz âhirette bu tevbelerinin faydasını görecek olsalar da dünyada kul haklarını ödemek ve had cezası neyse onu çekmek mecburiyetindedirler. Âyet-i kerîme, müslüman yol kesiciler hakkındadır. Çünkü müşriğin, hem yakalanmadan önce hem de sonra tevbe etmesi ona uygulanacak cezayı kaldırır.

Müslümanlara tavsiye edilen en güzel yol ise bütün günahları, hatta mekruhları bile terk ederek Allah'a güzel bir kul olabilmektir:

Allah'a Yaklaştıracak Vesîleler Edinin

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَابْتَغُٓوا اِلَيْهِ الْوَس۪يلَةَ وَجَاهِدُوا ف۪ي
سَب۪يلِه۪ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾

35. Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının; O'na yaklaşıp rızâsını kazanmanın yollarını arayın ve O'nun yolunda cihâd edin ki kurtuluşa erebilesiniz.

اَلْوَس۪يلَةَ (vesîle) kelimesi sözlükte "rütbe, pâye, derece, muhabbet ve yakınlık" mânalarına gelir. Kişinin Allah'a yaklaşmasını sağlayan amellere de vesile denilmiştir. Dolayısıyla burada "vesile"den maksat, Allah'ın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından kaçınmak sûretiyle Allah'a yaklaşmaya çalışmaktır. Bu bakımdan mü'mini Allah'a yaklaştıracak ve O'nun rızâsına ermesine yardımcı olacak her türlü ibâdet, ahlâk ve amel birer vesiledir. Bu ibâdet ve ameller, aynı zamanda mü'minin Allah'ın sevgisine erişip, katında yüksek derecelere ulaşmasını da sağlayacaktır. Nitekim bir hadis-i kudsîde kişiyi Allah'a yaklaştıracak ve O'nun sevdiği bir kul hâline getirecek ameller şöyle haber verilmektedir:

"Her kim ihlâs ile bana kulluk eden bir dostuma düşmanlık ederse, ben de ona karşı savaş ilân ederim. Kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli herhangi bir amelle bana yakınlık kazanamaz. Kulum bana farzlara ilâveten işlediği nâfile ibâdetlerle durmadan yaklaşır, nihâyet ben onu severim. Kulumu sevince de ben onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden her ne isterse, onu mutlaka veririm; bana sığınırsa, onu korurum." (Buhârî, Rikãk 38)

İmam Kuşeyrî (r.h.), "vesîle arama" emrine şu mânaları vermiştir:

• Nefsânî güç ve kuvvetten geçerek Hakk'ın nimet ve ihsânını görmek,

• Allah'ın önceden sana olan ihsânları vesilesiyle O'na yaklaşmak,

• Allah'ın senin için güzel olanı seçmesi,

• İnancı her türlü şüpheden tam olarak arındırmak,

• Ömrün sonuna kadar dostluk ölçüleri içinde sadâkat, doğruluk ve dürüstlüğü devam ettirmek,

• Amelleri riyâdan, halleri kendini beğenme düşüncesinden ve nefsi de dünyevî hazlardan uzaklaştırmaktır. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-işârât,* I, 263)

Mü'minler, kurtuluşa erebilmek ve Allah'a daha yakın bir kul olabilmek için, iman ve takvâ ile birlikte, her türlü sâlih ve güzel amelleri işlemeye, kalplerini

"kalb-i selîm" hâline getirmeye gayret edeceklerdir. Bunlar arasında da hususiyle Allah yolunda cihâda önem vereceklerdir. Hem kendilerini hem de diğer insanları Allah'ın yolundan alıkoyan ve Allah'tan başkasına kulluk etmeye zorlayan bütün engelleri ortadan kaldırmak için mal ve canlarıyla ciddi bir mücadele vereceklerdir. İnsanların kâfir olarak ölmemeleri ve cehennemden insan kurtarmak için gayret göstereceklerdir:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا
بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٣٦﴾
يُرِيدُونَ اَنْ يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا ۘ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٧﴾

36. İnkâr edenlere gelince, yeryüzünde bulunan her şey, hatta bir o kadarı daha onların olsa ve kıyâmet gününün azabından kurtulmak için bunların hepsini fidye olarak verseler dahi asla kabul edilmez. Onlara can yakıcı bir azap vardır.

37. Onlar ateşten çıkmak isterler, fakat oradan kesinlikle çıkamazlar. Onlar için dâimî bir azap vardır.

Hadis-i şerifte şöyle buyrulur:

"Kıyâmet gününde kâfir getirilir ve ona «Söyler misin, senin dünya dolusu altının olsa bunları u an kendini kurtarmak için fidye olarak verir misin?» denildiğinde «Evet» cevâbını verir. Bunun üzerine ona: «Senden bundan daha kolayı istendi fakat bundan çekindin» denilir." (Buhârî, Rikãk 49; Müslim, Munâfıkîn 52)

Kâfir olarak ölenler, cehennemde ebedî kalacaklar, çıkmak isteyecekler, fakat oradan asla çıkamayacaklardır. (bk. Mü'minûn 23/107; Hac 22/19-22)

Allah Rasûlü (s.a.v.) bu mevzu da şöyle buyurur: *"Cennetliklere: «Ey cennet ehli, burada ebedî kalacaksınız, artık ölüm yok» denilir. Cehennemliklere de: «Ey cehennem ehli, siz de orada ebedî kalacaksınız, artık ölüm yok» denilir."* (Buhârî, Rikãk 50; Müslim, Cennet 40)

Diğer bir hadis-i şerifte ise cehennemin azabının şiddeti ve cennet nimetlerinin güzelliğinden şöyle bir manzara sunulur:

"Kıyâmet günü, cehennemliklerden dünyada kendisine en çok nimet verilen kimse getirilip ate e daldırılır. Daha sonra ona: «Ey insanoğlu, dünyada bir iyilik gördün mü, herhangi bir nimetle kar ıla tın mı?» denilir de o: «Vallahi hayır yâ Rabbi» diye cevap verir. Azâbın iddeti, ona sahip olduğu dünya nimetlerini unutturmu tur. Daha sonra cennetliklerden dünyada en sıkıntılı, en çok musîbet ve belâya uğrayan ki i getirilir. Cennete sadece bir defâ girdirilip çıkartılarak ona da: «Ey insanoğlu, dünyada hiç sıkıntı çektin mi, bir belâya uğradın mı?» diye sorulur. O da bunlara cevap olarak: «Yemin

ederim ki hayır Allahım! Ne bana bir fakirlik uğradı ve ne de bir sıkıntı gördüm» der." (Müslim, Munâfikîn 55)

Dolayısıyla dünya hayatı bu ebedî gerçekler ışığında çok iyi değerlendirilmeli, Allah'ın yasaklarından titizlikle kaçınılmalı, bu yasakları işleyenler olursa da, cehennem azabına düşmeden dünyada cezasını vermelidir. Bu suçlardan biri de dînimizin kesinlikle yasakladığı hırsızlıktır:

وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا اَيْدِيَهُمَا جَزَآءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللّٰهِ ۜ

38. Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına bir karşılık ve Allah tarafından caydırıcı bir ceza olmak üzere sağ ellerini bilekten kesin. Allah kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü, hikmetli ve sağlam olandır.

اَلسَّرِقَةُ (sirkat), sözlükte "başkasının malını gizli olarak almak, hırsızlık etmek" demektir. Dinî bir terim olarak "hırsızlık", "başkasına ait bir malın, muhafaza edildiği yerden sahibinin rızâsı olmaksızın ve sahiplenmek kastıyla gizlice alınması" anlamına gelir. Bu suçu işleyen kimseye de "hırsız" denir. Âyette hırsızlık yapan erkek ve kadının ellerinin kesilmesi emredilmektedir. Ancak hırsıza el kesme cezasının verilebilmesi için genel olarak şu şartların oluşmuş olması gerekir:

Hırsız, cezaî ehliyetin gereği olan temyiz gücüne sahip ve ergenlik çağma ulaşmış olmalıdır. Yaptığı işin haram olduğunu bilmelidir. Hırsızlığın haram olduğunu bilmeyen yeni müslüman olmuş bir kimseye bu ceza uygulanmaz. Hırsızlığı kasıtlı olarak yapmalı, yani başkasına ait olduğunu bildiği bir malı sahiplenmek maksadıyla bilinçli bir şekilde ve isteyerek almış olmalıdır. Malı, muhafaza edildiği yerden gizlice almış olmalıdır. Açıkta bırakılan veya koruma altında bulunmayan bir malın alınması had cezasını gerektiren hırsızlık suçunu oluşturmaz. Çalınan mal hukuken korunan, iktisadî değere sahip olmalıdır. Meselâ meyve, sebze gibi kısa sürede bozulan şeylerin çalınmasında da el kesme cezası uygulanmaz. Açlık, zaruret ve zorlama gibi hırsızlık suçunu işlemeyi kısmen veya tamâmen mazur gösterecek bir mazeret bulunmamalıdır.

Çalınan malın değeri belirli bir miktara ulaşmış olmalıdır. Hanefîler'e göre bu sikkeli, hâlis 28 gr altın veya bu değerde bir şeydir. Şâfi ve Mâlikîler'e göre 1 gr altın; Hanbelîler'e göre de 8.5 gr gümüş veya 1 gr altındır.

Bu şartlar altında hırsızlık yapan kişi, eğer bu suçu ilk defa işlemişse, yetkili makamlar ve şahıslar tarafından sağ eli bileğinden kesilir. İkinci kez aynı suçu işlerse sol ayağı topuktan kesilir. Üçüncü kez hırsızlık yaparsa, tevbe edip halini düzeltinceye kadar hapsedilir.

Hırsızlığın cezasının el kesme şeklinde olmasının hikmetiyle alakalı şu izahlar

yapılabilir:

• Hırsız, zenginin eli ve dayanağı mevkiinde olan malını aldığı için onun da eli kesilir. Yani o, haksız bir yolla başkasının hakkını aldığı için onun da elini kesip koparırlar.

• Kula âit olan bütün mal mülk, Allah Teâlâ'nın kulun yanındaki hazinesidir. Kul ise onun bekçisidir. Hırsızlık yaptığında izinsiz olarak Mevlâsının hazinesine el uzattığından, ihanet etmek sûretiyle uzattığı o elin kesilmesi cezasına çarptırılır.

Hırsızın tevbe etmesi durumunda yapılması gerekenlerle ilgili buyruluyor ki:

فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَاَصْلَحَ فَاِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ﴿٣٩﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُعَذِّبُ
مَنْ يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾

39. Kim işlediği bu haksızlıktan sonra tevbe eder ve hâlini düzeltirse, şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

40. Bilmez misin ki, göklerin ve yerin mülkiyeti ve hâkimiyeti Allah'ındır. O dilediğine azap eder, istediğini bağışlar. Allah'ın her şeye gücü yeter.

39. âyet-i kerîmenin zâhirînden, yaptığına pişman olup tövbe eden hırsızın, tövbesinde samimi olduğu anlaşıldığı takdirde elinin kesilmeyeceği anlaşılmaktadır. Ancak bu mevzuda farklı görüşler dile getirilmiştir. Özetle Hanefîler'e göre hırsız çaldığı malı yakalanmadan önce iade edip tövbe ederse eli kesilmez. Hanbelî ve bir kısım Şâfiîler'e göre hırsız yakalanıp mahkemeye sevkedilmeden önce tövbe ederse, belli şartlarda ceza düşer. Bazı âlimlere göre ise hırsız, dâva hâkime götürülmeden önce bile tövbe etse had cezası düşmez. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Mahzûm kabilesinden hırsızlık eden, fakat yaptığına pişman olan bir kadının elinin kesilmesine hükmetmiştir. (Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Hudûd 9) Çünkü el kesme, suçun cezasıdır; tövbe ise işlediği günahtan Allah'a sığınmadır.

İslâm hırsızlığı yasaklamış bununla birlikte hırsızlığa sebep olacak yolları da kapatmaya çalışmıştır. Zira İslâm'ın hedefi insanları cezalandırmak değil, bilakis onları huzur içerisinde ve mutlu bir şekilde yaşatmaktır. Bu nevi hedeflerini gerçekleştirmek için de zekâtı farz kılmış (bk. Tevbe 9/60), sadakayı teşvik etmiş, zenginlerin mallarında fakir ve yoksullar için bir hak olduğunu bildirmiş (Zâriyât 51/19), hâsılı her fırsatta zenginlerin fakirlere yardım etmelerini

istemiştir. Diğer taraftan, zaruret hallerinde haram olan şeylerden bile ölçülü bir şekilde yiyip içmeye ruhsat vermiştir. (bk. Bakara 2/173; Mâide 5/3)

Hırsızlıkla ilgili açıklamaların ardından münafıkların ve yahudilerin düzenbazlıkları karşısında Rasûlullah (s.a.v.)'i teselli etmek üzere şöyle buyrulur:

Küfürde Yarışanlar Seni Üzmesin

يَٓا اَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُٓوا اٰمَنَّا
بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ ۚ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ
سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ اٰخَرِينَ ۙ لَمْ يَأْتُوكَ ۜ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ
يَقُولُونَ اِنْ اُوتِيتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ وَاِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا ۜ وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ
فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ۜ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُطَهِّرَ
قُلُوبَهُمْ ۜ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾

41. Ey Peygamber! Gerek kalpleri iman etmediği halde yalnızca dilleriyle “İnandık!” diyen münafıklardan, gerekse yalanı can kulağıyla dinleyen ve sana gelmemiş bir topluluk hesabına casusluk eden yahudilerden küfürde birbirleriyle yarışırcasına koşturup duranlar sakın seni üzmesin. Onlar, kitaptaki kelimelerin yerlerini ve anlamlarını değiştirerek tahrif ederler. Peygamber’in huzuruna gelenlere şöyle derler: “Eğer size şöyle bir hüküm verilirse kabul edin, eğer istediğimiz hüküm verilmezse, aman onu kabulden geri durun!” Allah bir kimseyi fitneye düşürmek isterse, artık sen onu Allah’ın elinden kurtaramazsın. Onlar, kalplerini Allah’ın temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada bir rezillik, âhirette de pek büyük bir azap vardır.

Âyet-i kerîmenin iniş sebebiyle alakalı bir rivâyet şöyledir:

Peygamberimiz (s.a.v.)’in yanına yüzü kömürle karartılmış bir yahudi getirildi. Efendimiz yahudileri çağırıp şöyle dedi: *“Sizler kitabınızda zinâ edenin cezasının böyle olduğunu mu görüyorsunuz?”* Onlar, “Evet” deyince, Peygamberimiz ilim adamlarından birisini çağırdı ve şöyle buyurdu: *“Tevrat’ı Mûsâ’ya indiren Allah adına bana söyle, kitabınızda zinâ edenin haddini böyle mi buluyorsunuz?”* O kişi: “Hayır. Eğer bu şekilde bana yemin verdirmeseydin gerçeği söylemeyecektim. Biz, bunun cezasının recm olduğunu görüyoruz. Fakat zinâ, soylularımız arasında çoğaldı. Bu sebeple soylu bir kimseyi yakaladık mı, onu bırakırdık. Zayıf birisini yakaladık mı, ona had uygulardık. Bu sefer şöyle dedik: Gelin ortaklaşa bir ceza tespit edelim ve bunu, soyluya da soylu olmayana da uygulayalım. Sonunda recm yerine yüzü kömürle karartmayı ve sopa vurmayı kararlaştırdık.” Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: *“Allahım! Onlar senin emrini*

ortadan kaldırdıktan sonra ihya eden ilk ki i benim" dedi ve zinâ eden evli kişilerin recmedilmesini emretti. Yüce Allah da bu âyeti indirdi. (Müslim, Hudûd 28; Ebû Dâvûd, Hudûd 25)

Âyet-i kerîme, yahudiler ve münafıkların sergiledikleri bağnazca tavırlar, hâince tuzaklar, her türlü olumsuz tutum ve davranışlara karşı Peygamber Efendimiz'i teselli etmekte ve üzülmemesini tavsiye buyurmaktadır. Ayrıca bu tür kötü karakterli insanların dâimâ bulunabileceğine işaret ederek gerçek mü'minlerin bunlara karşı uyanık olmalarını sağlamak maksadıyla onların önde gelen vasıflarına dikkat çekmektedir:

• Onların işleri güçleri yalandır. Yalan onlarda alışkanlık hâline gelmiştir. Bu sebeple doğru sözden hoşlanmaz, onu dinlemekten sıkılırlar.

• Bunlar, yalan söylemek ve dinlemekle kalmaz aynı zamanda, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in yanına gelmeyip gizli planlar yapan, geriden geriye insanları şaşırtıp yanlış iş yaptıran yahudi ve İslâm düşmanları lehine casusluk yaparlar.

• Özellikle yahudi din adamları Tevrat'ın kelimelerinin yerlerini değiştirerek onlara nefsânî arzuları istikâmetinde mâna verirler. Dünya menfaati mukâbilinde Allah'ın hükmünü değiştirir, tahrif ve tebdil ederler. Böylece hem kendilerini hem de başkalarını hak yoldan uzaklaştırırlar.

Buna rağmen böyle kişiler Peygamberimiz (s.a.v.)'e bir dâva getirdiklerinde, bu dâvanın hükme bağlanması hususunda Efendimiz'e şu tavsiyede bulunulmaktadır:

سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ اَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ ۜ فَاِنْ جَاۤؤُكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ اَوْ
اَعْرِضْ عَنْهُمْ ۚ وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْـًٔا ۜ وَاِنْ حَكَمْتَ
فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ ۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطٖينَ ﴿٤٢﴾

42. Onlar, yalan ve iftirayı dinlemeye pek meraklı, haram yemeye çok düşkündürler. Şayet bir dâva için sana başvururlarsa, istersen aralarında hüküm ver, istersen onları kendi hallerine bırak. Müracaatlarını geri çevirdiğin takdirde sana hiçbir zarar veremezler. Ama hüküm verecek olursan, aralarında adâletle hükmet. Çünkü Allah, adâletli davrananları sever.

اَلسُّحْتُ (suht) kelimesi sözlükte "bir şeyin kökünü kazımak" demektir. Burada her türlü haram mal mânasında kullanılmıştır. Harâm, bereketi olmadığı ve ev bark yıktığı için bu isimle isimlendirilmiştir. Bu kelime daha çok sahibinin gizlemek mecburiyeti hissettiği bir ayıp, bir âr olan basit ve alçak menfaatler için kullanılır. Rüşvet, fâhişenin aldığı ücret, şarap parası, leş parası, kâhine

verilen ücret gibi şeyler buna örnek verilebilir.

İşte o yahudi ve münafıklar, yalana çokça kulak veren, onu can kulağıyla dinleyen ve devamlı haram yiyen kimselerdir. Rüşvet alırlar, yalan olduğunu bildikleri bir dâvayı dinleyip hüküm verirler veya başkasının istedikleri hükmü vermesi için çalışırlar. Basit bir menfaat için bile hemen yalana başvurur, arabozuculuk ve kandırma peşinde koşarlar. Rüşvet karşılığı bile bile yalancı şâhit dinler, yalancı şâhitlik ederler. Para karşılığında haksızların ve yalancıların yalanını yayınlamaktan çekinmezler.

Başka din mensuplarının müracaatları hâlinde öncelikle Peygamber Efendimiz, onun vefâtından sonra da İslâm âlimleri, hüküm verip vermemekte serbest bırakılmışlardır. Ancak bir müslümanla bir zimmî, aralarındaki dâvayı müslüman bir hâkime götürdüklerinde hâkimin bu dâvaya bakıp hüküm verme mecburiyeti vardır. Bunda âlimler arasında herhangi bir görüş ayrılığı yoktur.

Şu da hayrete şâyan bir başka durumdur:

وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰيةُ فِيهَا حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ
بَعْدِ ذٰلِكَ ۜ وَمَٓا اُو۬لٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ۟ ﴿٤٣﴾

43. Hem Allah'ın hükümlerinin yer aldığı Tevrat ellerindeyken nasıl oluyor da senin hakemliğine başvuruyorlar ki? Başvuruyorlar, hemen arkasından ne diye verdiğin hükmü kabul etmeyerek dönüp gidiyorlar? Aslında onlar mü'min değildirler.

Bu âyet, Peygamber Efendimiz'e hüküm sormak için gelen yahudi ve münafıkların bu hususta samimi olmadıklarını haber vermektedir. Eğer samimi olsalardı ya içinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat'la amel eder, meseleyi Peygamberimiz (s.a.v.)'e getirmeye gerek duymazlardı. Ya da Peygamberimiz'in verdiği hükme râzı olup ondan yüz çevirmezlerdi.

Aslında o dönem itibariyle Tevrat'ta onların meselelerini çözecek ilâhî hükümler yer almaktadır. Çünkü:

اِنَّٓا اَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ ۚ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ اَسْلَمُوا
لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْاَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ وَكَانُوا
عَلَيْهِ شُهَدَٓاءَ ۚ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَاتٖي ثَمَنًا
قَلِيلًا ۜ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾

44. İçinde doğru yolu gösteren ve gerçekleri aydınlatan âyetler bulunan

Tevrat'ı şüphesiz biz indirdik. Allah'a teslim olmuş peygamberler, müçtehitler ve diğer âlimler yahudilere ait dâvalarda onunla hüküm verirlerdi. Çünkü hepsi de Allah'ın kitâbını korumakla vazîfelendirilmişlerdi ve onun hak kitap olduğuna şâhit idiler. Öyleyse siz insanlardan korkmayın da yalnız benden korkun. Âyetlerimi azıcık bir dünya menfaati karşılığında satmayın! Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin tâ kendileridir.

Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn'dan başlayarak, Hz. İsa dâhil olmak üzere bütün peygamberler, yahudiler arasındaki meselelerin çözümünde Tevrat'la hükmetmişlerdir. Peygamberimiz de, bu surenin 41-43. âyetlerinde geçtiği üzere yahudiler arasında Tevrat'la hükmetmiştir. Dolayısıyla bahsedilen peygamberlere, Peygamberimiz de dâhildir. Peygamberlerden başka yahudilerin اَلرَّبَّانِيُّونَ (rabbaniyyûn) denilen "dini ilimlerle, hususiyle Tevrat'la meşgul olan, insanlara doğru bilgi ve inancı öğreten, kendilerini Allah'a adamış müçtehid âlimleri, fakihleri" ve yine اَلْاَحْبَارُ (ahbâr) denilen ve bizdeki müftüler mukâbilinde olan "dini ilimleri bilen ve öğreten din âlimleri" de Tevrat'la hükmetmişlerdir. Bunlar aynı zamanda Allah'ın kitabını tahrif edilmekten ve değiştirilmekten korumakla vazîfeli olmuşlar, onun doğruluğuna şâhitlik yapmışlar ve üzerinde gözcü olmuşlardır. Allah'ın kitabını korumak ise:

• Onun tahrif ve tebdil edilmesini, değiştirilmesini, yanlış anlaşılmasını, belli kâidelere bağlı kalmadan tefsir edilmesini önlemekle;

• Metnini yazmak ve ezberlemekle,

• Mânasını ve hükmünü öğrenmekle,

• Emir ve nehiyleri istikâmetinde amel etmekle ve

• Onu başkalarına öğretmekle olur. Bunları başarabilmek için bir takım zorlukları göğüslemek, Allah'tan başka kimseden korkmamak ve dünyevi menfaatler karşısında eğilmemek, Allah'ın hükmünü her şeyin fevkinde görmek lâzımdır.

44 ve bundan sonraki 45 ve 47. âyetlerde Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmeyenler sırasıyla "kâfirler", "zâlimler" ve "fâsıklar" olarak vasıflandırılmışlardır:

Kâfirler, Allah'ın hükümlerini inkâr ettikleri, kabul etmedikleri veya hafife aldıkları için onunla hükmetmeyenlerdir. Zâlimler, Allah'ın hükümlerine inandıkları halde onunla hükmetmeyenlerdir. Çünkü Allah'ın hükmü adâleti, onun zıddı zulmü temsil eder ve onunla hükmetmeyenler de zâlim olur. Fâsıklar, Allah'ın indirdiğiyle hükmetmemek sûretiyle O'nun emrinden çıkanlardır. Görüldüğü üzere küfür, zulüm ve fısk, ilâhî hükmü çiğnemenin birer neticesidir.

İlahi hükmün tatbik edilmediği yerlerde bu üç günahtan birinden veya hepsinden kaçınmak mümkün değildir. Değişen, işin keyfiyetine ve reddedişin boyutuna göre suçun cinsidir.

Tevrat'ta yer alan, Kur'ân-ı Kerîm'in de onaylayıp aldığı hükümlerden biri şudur:

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَٓا اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِۙ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْاَنْفَ
بِالْاَنْفِ وَالْاُذُنَ بِالْاُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّۙ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌۜ فَمَنْ
تَصَدَّقَ بِه۪ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُۜ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٥﴾

45. Biz Tevrat'ta onlara şunu farz kılmıştık: "Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş karşılıktır; yaralamalar da böyle kısas yapılacaktır." Fakat kim kısas hakkını bağışlarsa bu, onun günahları için bir kefâret olur. Her kim de Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir.

Burada bahsedilen hükümler Kur'ân-ı Kerîm'de genel olarak zikredildiğinden ve yürürlükten kaldırıldığına dâir herhangi bir nas bulunmadığından müslümanlar için de geçerlidir.

شَرْعُ مَنْ قَبْلَنَا (şer'u men kablenâ) denilen, Peygamber Efendimiz'den önceki ilâhî dinlerin hükümlerinin şimdiki müslümanları bağlayıcı olup olmadığı konusunda bir kısım değerlendirmeler yapılmıştır. Önceki peygamberler vasıtasıyla bildirilen hükümler ümmet-i Muhammed'e nispetle iki kısma ayrılır:

Birincisi; Kur'ân-ı Kerîm'de veya Peygamber Efendimiz'in sünnetinde yer almayanlar. Bunların müslümanlar için bağlayıcı olmadığı hususunda âlimlerin görüş birliği vardır.

İkincisi; Kur'ân-ı Kerîm'de veya Peygamber'in sünnetinde zikri geçen hükümler. Bunları da üçe ayırmak mümkündür:

• Müslümanlar açısından yürürlükten kaldırılmış olduğuna dâir delil bulunan hükümler. Bunların da müslümanlar için geçerli olmadığı hususunda görüş birliği vardır. Meselâ En'âm sûresinin 145-146. âyetlerinde söz konusu edilen tırnaklı hayvanların yahudilere haram kılınmasına dâir hüküm böyledir.

• Müslümanlar hakkında da geçerli olduğuna dâir delil bulunan hükümler. Bunlar müslümanlar için de bağlayıcıdır. Bakara sûresinin 183. âyetinde zikredilen oruç hükmü bu kısma misal teşkil eder.

• Kur'ân-ı Kerîm'de veya Peygamberimiz (s.a.v.)'in beyânlarında kabul veya red yönünde bir işaret olmaksızın zikri geçen ve yürürlükten kaldırıldığına dâir bir

delil bulunmayan hükümler. Bunların müslümanlar bakımından bağlayıcı olup olmadığı İslâm âlimlerince tartışılmıştır; fakat çoğunluk bağlayıcı olduğu kanaatindedir. Açıklamakta olduğumuz âyet de bu son gruba girmektedir.

Hz. İsa ve İncil'e gelince:

وَقَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ
التَّوْرٰيةِ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ
يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٦﴾ وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ
الْاِنْجِيلِ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤٧﴾

46. Daha sonra, o peygamberlerin izleri üzere Meryem oğlu İsa'yı, kendinden önce indirilen Tevrat'ın hükümlerini doğrulayıcı olarak gönderdik. Ona da içinde doğru yolu gösteren ve gerçekleri aydınlatan âyetler bulunan İncil'i, kendisinden önceki Tevrat'ı tasdik etmek üzere ve takvâ sahiplerine bir yol gösterici ve öğüt olarak verdik.

47. İncil ehli de, Allah'ın orada indirdiği ile hükmetsin! Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar fâsıkların tâ kendileridir.

Burada hem Hz. İsa'nın hem de İncil'in Tevrat'ı doğrulayıcı olduğuna dikkat çekilmektedir. Hz. İsâ'nın Tevrat'ı doğrulamasından maksat ona iman etmesi, emir ve yasaklarını yaşaması ve yaşatmaya çalışmasıdır. İncil'in Tevrat'ı doğrulaması ise onun tevhid, nübüvvet, haşir ve adâlet gibi temel esaslarıyla birlikte neshedilmemiş birçok hükmünü içermesi demektir. İncil ehli olan hıristiyanlar, Tevrat'ın kendileri için geçerli olan hükümleriyle beraber İncil'deki hükümlerle amel etmekle sorumlu tutulmuşlardır.

Allah Rasûlü (s.a.v.), hakimlerin mesuliyetinin büyüklüğü hakkında şöyle buyurur:

"Hâkimler üç sınıftır. İkisi cehennemde, biri cennettedir. Cehenneme girecek olan bir grup hâkim bilerek adâletsiz hükmettiği için, diğeri bilmeden hükmedip de insanların haklarının yok olmasına sebep olduğu için girer. Hak ve adâlete uygun hükmeden hâkim ise cennete girer." (Ebû Dâvûd, Akdiye 2; Tirmizî, Ahkâm 1)

Tevrat ve İncil'le alâkalı ilâhî beyânlar bu şekilde bildirilmiştir. Fakat Allah Teâlâ'nın indirdiği kitaplar bunlardan ibaret değildir. Bilindiği üzere son olarak, önceki bütün ilâhî kitapları doğrulayıcı ve koruyucu vasfıyla Kur'ân-ı Kerîm'i inzal buyurmuştur:

وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ

وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ عَمَّا
جَٓاءَكَ مِنَ الْحَقِّ ط لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ط وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ
لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ ف۪ي مَٓا اٰتٰيكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ط
اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَم۪يعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَ لا ﴿٤٨﴾

48. Rasûlüm! Sana da Kur’an’ı, kendinden önceki kitapları doğrulayıcı ve onları koruyup denetleyici olarak her yönden gerçeğe uygun bir tarzda indirdik. O halde daha önce kendilerine kitap verilenler arasında Allah’ın indirdiğiyle hükmet; sana gelen gerçekleri bir tarafa bırakarak onların asılsız isteklerine uyma. Biz her biriniz için, o dönemin peygamberine ait bir şeriat ve bir yol-yöntem belirledik. Eğer Allah dileseydi, sizi, tarih boyu aynı şeriate bağlı bir tek ümmet yapardı. Fakat her birinizi, kendisine verdiği kitap ve şeriat ile imtihan etmek için böyle ümmetlere ayırdı. Öyleyse ey mü’minler, siz de durmayın, hayırlı işlerde birbirinizle yarışın. Neticede hepinizin dönüşü Allah’adır ve anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri O size bildirecektir.

Kur’an’ın bir vasfı olarak zikredilen اَلْمُهَيْمِنُ (müheymin) sözlükte “koruyan, gözeten, şâhitlik eden, kollayan, barındıran” gibi mânalar içermektedir. Dolayısıyla Kur’an, önceki ilâhî kitapların da amel edilmesi gerekli olan hükümlerini kaybolma ve bozulmadan koruyacak, şâhitliğiyle gerçek olan bilgileri ibkâ, bozuk olanları ise iptal edecek, bu kitabın tasdikinden geçmeyen yahut buna aykırı olan diğer kitaplar ve geçmiş şeriatlerin hükümleriyle amel etmek câiz olmayacaktır. Yani bu kitap, onlar üzerinde, tasdik ve teyidine başvuruda bulunulacak emin bir merci, bir koruyucu, bir murâkıb ve gerçek bir şâhit olacaktır. Artık Tevrat veya İncil’in hükümleriyle amel etmenin mutlak olması da bu kitabın getirdiği ahkamla kayıtlı bulunacaktır. O halde bundan böyle hem Ehl-i kitabın hem de diğer insanların problemlerinin çözümünde artık Kur’an’ın ahkamıyla hükmetmek gerekmekte; bu hükümleri bir kenara bırakıp insanların arzularına uymamak icab etmektedir.

Âyet-i kerîmede geçen اَلشِّرْعَةُ (şir‘a) kelimesi sözlükte “bir ırmak veya herhangi bir su kaynağından su almak veya içmek maksadıyla girilen yol” mânasına gelir. “Şeriat” de aynı mânadadır. Terim olarak şeriat, “Allah tarafından peygamberi vasıtasıyla bildirilen hükümlerin hepsini kapsayan ilâhî kanun” demektir. Bu kelimenin “sadece ibâdet ve muamelâtla alâkalı hususları düzenleyen kâideler”

anlamında kullanıldığı da görülmektedir. اَلْمِنْهَاجُ (minhâc) kelimesi ise sözlükte “açık yol, metot, yöntem” demektir. Bir değerlendirmeye göre minhâc, “Allah’a, peygamberlere ve âhirete iman gibi dînin açık, sabit, sürekli, zamana, mekâna ve ahvale göre değişmeyen esasları” mânasına gelmektedir. Buna göre dînin değişmeyen esaslarına “minhâc”, zamana, mekâna ve ahvale göre değişebilen ayrıntılarına da “şeriat” denilebileceğini söylemek mümkündür.

Allah Teâlâ, gönderdiği her peygambere, kendi döneminde yaşayan insanların ihtiyaçlarını dikkate alarak bir şeriat ve yürüyecekleri apaçık bir yol talim buyurmuştur. Dolayısıyla peygamberlere bildirilen şeriatler arasında, dînin temel düstûrları dışında, özellikle muamelâta ait yönlerde bir kısım farklılıklar olmuştur. Her ümmet, peygamberleri tarafından kendilerine tebliğ edilen şeriate göre sorumlu tutulmuştur. Bu da insanların dünyada tâbi tutuldukları imtihanın bir gereğidir.

O halde:

وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ
يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ اَنْ
يُص۪يبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٤٩﴾

49. Hangi dinden olurlarsa olsunlar, onların arasında Allah’ın indirdiği ile hükmet, onların arzularına uyma. Allah’ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından bile seni saptırmamaları için, onlara karşı son derece dikkatli ol! Eğer senin verdiğin hükmü kabul etmez de yüz çevirip giderlerse, şunu bil ki Allah, bir kısım günahları sebebiyle onları belâya uğratmak istemektedir. Zâten insanların birçoğu Allah’ın yolundan çıkmış kimselerdir.

Rivayete göre bir grup yahudi kendi aralarında “Gelin Muhammed’e gidip onunla konuşalım. Belki onu dîninde fitneye düşürebiliriz” diye konuşup Rasûlullah (s.a.v.)’e geldiler ve: “Ey Muhammed, biliyorsun ki biz, yahudilerin bilginleriyiz, eşrafıyız ve efendileriyiz. Eğer biz sana tâbi olursak kavmimiz bize muhalefet etmez ve bütün yahudiler sana tâbi olurlar. Şimdi bizimle kavmimiz arasında çözülmesi gereken bir dâva var. Bu dâvada gelip senden hüküm isteyelim, seni aramızda hakem kılalım. Sen de onların aleyhine, bizim lehimize hüküm ver. Biz de sana iman edelim, seni tasdik edelim” dediler. Peygamberimiz onların bu tekliflerini kabul etmedi ve bu âyet nâzil oldu. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* VI, 370-371)

Âyet-i kerîmede Allah'ın hükümlerine sırt çevirmenin, onlara göre amel etmekten uzak durmanın, bir de o hükümlerin uygulanmasına engel olmaya çalışmanın cezasının tehir edilmeyip hemen verileceği ikâzı yapılmaktadır. Çünkü Kur'an ve Peygamber'in verdiği hükmü kabul etmemek, bunlardan yüz çevirmek, açıktan açığa adâleti reddedip haksızlığa ve zulme yönelmek mânasını taşır. Adâletin yerine getirilmemesi ise toplumu felâketlere sürükleyecektir. Peygamber'in emrine aykırı davranmanın dünyada belâ ve musibetlere, âhirette de azaba sebep olacağında şüphe yoktur. (bk. Nûr 24/63)

Nitekim Medine yahudileri her fırsatta İslâm'a karşı düşmanca tavır aldıkları ve müslümanlara ihanet ettikleri için başlarına büyük musibetler gelmiş; bir kısmı öldürülmüş, bir kısmı da sürgün edilmiştir. Bu durum, Allah'ın hükmü yanında, onu bir tarafa itip câhiliye hükmünü tercih etmenin tabii bir neticesinden başka bir şey değildir:

اَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَۜ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

50. Yoksa onlar, hâlâ câhiliye hükmünü mü arzu ediyorlar? Oysa gerçeği kesin olarak bilen bir toplum için, Allah'tan daha güzel hüküm veren başka kim olabilir?

İki türlü hüküm vardır. Birincisi Allah'ın koyduğu ve râzı olduğu hükümdür. Diğeri ise bunların dışında kalan hükümlerdir. Âyet-i kerîme Allah'ın dışındaki kimselerin koyduğu hükümleri "câhiliye hükmü" olarak tavsif etmektedir. Aslında "câhiliye", özel olarak, Araplar'ın İslâm'dan önceki dinî ve sosyal hayat telakkilerini, genel olarak da fert ve toplumların günah ve isyanlarını ifade eden bir terimdir. Burada belli bir döneme verilen isimden ziyade zulüm, haksızlık, adâletsizlik, menfaatperestlik temelleri üzerine oturan bir zihniyeti temsil etmekte; bunu isteyen insanlar ve gruplar kınanıp onlarla dostluk ilişkilerine dikkat edilmesi istenmektedir:

Yahudi ve Hıristiyanları Dost Edinmeyin

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارٰٓى اَوْلِيَٓاءَۢ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍۜ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاِنَّهُ مِنْهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٥١﴾

51. Ey iman edenler! Yahudi ve hıristiyanları dost ve sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar birbirinin dostudur. Sizden kim onları dost edinirse, kesinlikle onlardan olur. Şüphesiz ki Allah, zâlimler topluluğunu doğru yola erdirmez.

اَلْوَلِيُّ (velî), araya başka bir yabancının girmeyeceği kadar yakın dost, arkadaş ve yardımcı demektir. Cenâb-ı Hak mü'minlerden, yahudi ve hıristiyanları bu şekilde gizli sırlarını açabilecekleri, sırtlarını dayayabilecekleri ve mühim işlerini havâle edebilecekleri dostlar edinmemelerini istemektedir. Çünkü yahudiler yahudilerin, hıristiyanlar da hıristiyanların dostu olup kendilerinin iyiliklerini, müslümanların ise kötülüklerini isterler. Bu sebeple mü'minlerden her kim onları dost edinirse o da onlardan olur.

51-52. âyetlerin iniş sebebiyle alâkalı şöyle bir rivayet nakledilir:

Hâris oğullarından Ubâde b. Sâmit (r.a.) Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e gelip: "Ey Allah'ın Rasûlü, benim yahudilerden bir çok dostum var. Onların dar zamanımda bana yardım edeceklerinden de eminim. Ama ben, o yahudi dostlarımın dostluğunu terk edip Allah ve Rasûlü'ün dostluğuna dönüyorum; Allah'a ve Rasûlü'ne dostluk besliyorum" dedi. Orada bulunan Abdullah b. Übeyy ise: "Ben, zamanın ilerde başımıza getirebileceği felâketlerden korkan bir adamım. Onun için önceki dostlarımın dostluğundan ayrılacak değilim" dedi. Peygamberimiz ona: *"Ey Ebû'l-Hubâb, yahudilerin dostluğunu Ubâde b. Sâmit'inkine tercih ediyorsan buyur öyle yap!"* buyurdu. Abdullah b. Übeyy de: "Evet öyle yaptım" deyince bu (51 ve 52.) âyetler indi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VI, 372; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 200-201)

Dostluk konusunda Ehl-i kitapla mü'minler arasında bocalayan münafıkların durumunu ortaya koymak üzere şöyle buyruluyor:

فَتَرَى الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ ف۪يهِمْ يَقُولُونَ نَخْشٰٓى اَنْ تُص۪يبَنَا دَٓائِرَةٌۜ فَعَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ اَوْ اَمْرٍ مِنْ عِنْدِه۪ فَيُصْبِحُوا

عَلٰى مَٓا اَسَرُّوا ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ نَادِم۪ينَۜ ﴿٥٢﴾ وَيَقُولُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا
اَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ الَّذ۪ينَ اَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْۙ اِنَّهُمْ لَمَعَكُمْۜ حَبِطَتْ
اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوا خَاسِر۪ينَ ﴿٥٣﴾

52. Kalplerinde hastalık bulunanların: "Ne olur ne olmaz, korkarız ki zaman aleyhimize dönüverir de başımıza bir felaket gelir" diyerek, o zâlimlerin dostluklarını kazanmak için âdeta yarış yaptıklarını görürsün. Kim bilir, belki de Allah, mü'minlere bir zafer, bir ferahlık ihsân eder veya münafıklara doğrudan kendi katından bir musibet verir de onlar, içlerinde gizledikleri nifak yüzünden: "Eyvah, biz ne yaptık!" diye pişman olurlar.

53. O zaman mü'minler hayretle aralarında şöyle söylenirler: "Var güçleriyle Allah'a yemin edip, biz müslümanlarla beraber olduklarını söyleyenler bunlar değil miydi?" Onların bütün yaptıkları boşa gitti, böylece kayebedenlerden oldular.

Âyetlerin indiği dönem itibariyle Medine'de yahudiler hem verimli topraklara sahip hem de ticarî hayata hâkim durumda idiler. Dolayısıyla toplumun iktisâdî ve siyasî hayatında hissedilen bir ağırlıkları bulunmaktaydı. Hıristiyanlar da yaşadıkları bölgelerde iktisâdî açıdan diğerlerinden daha iyi durumda idiler. Rasûlullah (s.a.v.)'in liderliğinde Medine'de kurulmuş bulunan İslâm devleti ise, düşmanlarına karşı verdiği mücadele henüz kesin bir sonuca ulaşmadığı için münafıklar durumlarını tam olarak netleştirmemişlerdi. Bunlar görünürde müslümanların içinde yer alıyorlar, ancak mücadele müslümanların mağlubiyetiyle neticelenecek olursa yahudi ve hıristiyanlara sığınabilmek için onlarla olan dostluk münâsebetlerini de devam ettirmeye gayret gösteriyorlardı. Fakat onlar Allah'ın, Muazzez Peygamberi'ne yardım edeceğini, ona zaferler, fetihler nasip edebileceğini veya düşmanlarının başına bir felâket getirip de onları yok edebileceğini, bu takdirde sergiledikleri iki yüzlü tavırlarından pişmanlık duyacaklarını hesaba katmıyorlardı. Gerçekten de netice itibariyle münafıkların hesabı tutmamış, yüce Allah va'dini yerine getirerek peygamberine fetihler ve başarılar nasip etmiş, yahudileri bertaraf etmiş, böylece münafıklar, içlerinde gizledikleri kötü niyet ve planlarından dolayı pişman olarak hayal kırıklığına uğramışlardır.

Bu vasıftaki insanların din emânetini taşımaları mümkün olmadığından Cenâb-ı Hak, İslâm'ı tüm yönleriyle öğrenecek, yaşayıp yaşatacak gerçek mü'minleri tanıtmak üzere buyuruyor ki:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دٖينِهٖ فَسَوْفَ يَأْتِى اللّٰهُ بِقَوْمٍ
يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُٓ اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنٖينَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرٖينَۘ يُجَاهِدُونَ
فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَٓائِمٍۜ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتٖيهِ مَنْ
يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌ ﴿٥٤﴾

54. Ey iman edenler! Sizden kim dîninden dönerse, Allah onların yerine yakında öyle bir nesil getirecek ki Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. Mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihâd ederler ve kendilerine dil uzatan hiçbir kimsenin kınamasından korkmazlar. İşte bu Allah'ın öyle bir lutfudur ki, onu dilediğine verir. Allah, lutfu ve rahmeti pek geniş olan, her şeyi hakkiyle bilendir.

Allah Teâlâ, din emânetini taşıyabilecek gerçek mü'minlerde şu özelliklerin bulunması gerektiğini haber vermektedir:

Birincisi; Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. Allah'ın husûsî olarak seçtiği bu toplumun karakter yapısında sevgi ön plana çıkmaktadır. Bu kimseler gönül âlemlerini masivânın kirlerinden arındırmışlar, ilâhî muhabbete engel olacak her türlü arızayı gidermişler, mânevî hastalıklarını tedavi etmişler ve hakîkî mânada sevme ve sevilme derecesine ulaşmışlardır. Nitekim bir diğer âyet-i kerîmede, **"Gerçek mü'minlerin Allah'a olan sevgileri, her şeyden daha sağlam ve daha kuvvetlidir"** (Bakara 2/165) buyrulur.

İbrâhim Düsukî (k.s.), Allah Teâlâ'ya kulları arasında en sevgili olanların özeliklerini şöyle sayar:

• "Kalbi en temiz olan,
• Edep yerlerini koruyan,
• Dilini kötülükten saklayan,
• Elini kötülükten çeken,
• En çok iffetli olan ve affetmeyi pek seven,
• Bir de iyilik etmeye ve ikrama koşan,
• Sonra gönlü geniş, zikri pek çok olan." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 603)

İkincisi; onlar, mü'minlere karşı son derece alçak gönüllü ve şefkatli, kâfirlere karşı da şiddetli ve onurludurlar. İlâhî muhabbeti kalplerine yerleştiren bu mümtaz kimseler, taşıdıkları iman ve muhabbetin saikıyla mü'minlere karşı çok mütevazi ve şefkatli, kâfirlere karşı ise izzetli ve kuvvetli davranırlar. Bir taraftan sahip oldukları istidât, ilim, makam, mevki, mal ve serveti

müslümanların lehine kullanırken, diğer taraftan İslâm düşmanlarına karşı sert, dirençli ve tavizsiz bir duruş sergilerler. Fânî menfaatler karşısında izzet, şeref ve onurlarına leke sürdürmezler.

Üçüncüsü; onlar Allah yolunda cihâd ederler. Mallarını ve canlarını seferber ederek ve ellerinde bulunan her türlü imkânları kullanarak Allah'ın dîninin tebliğ edilmesi, öğrenilmesi ve yaşanmasını sağlamak için gayret gösterirler. Rasûlullah (s.a.v.)'in şu davranışı bu hususta ne güzel bir örnektir:

Bir gün Rasûlullah (s.a.v.), muhâcirler ve ensârdan bazılarıyla birlikte Muâz b. Cebel (r.a.)'ı Yemen'e vâli olarak uğurlamaya çıkmıştı. Muâz (r.a.) binek üzerinde, Allah Rasûlü ise onun yanında yaya olarak gidiyordu. Hz. Muâz:

"–Yâ Rasûlallah! Ben binitliyim, Siz ise yayasınız! Ben de inip sizinle ve ashâbınızla birlikte yürüsem olmaz mı?" diye mahcûbiyetini dile getirdi. Onu teskîn eden Efendimiz, kendisini meşgûl eden esas düşüncenin ne olduğunu şöyle ifade buyurdu:

"–Ey Muâz! Bu adımlarımın, Allah yolunda atılan adımlar olmasını arzu ediyorum." (Diyârbekrî, *Târihu'l-hamîs*, II, 142)

Dördüncüsü; Allah'ın dînini yaşarken ve tebliğ ederken hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. Korku, bir şeyi yanlış yapma ve neticesinin ne olacağını kestirememe düşüncesinden doğar. Bu kimseler, yaptıklarını bilinçli olarak yaptıklarından, Allah'ın emrine uygun davrandıkları hususunda şüpheleri olmadığından ve akıbetin kendi lehlerine tecelli edeceğine inandıklarından dolayı onlarda masiva korkusu ömrünü tüketmiştir. Onların kalplerinde sadece Rablerini râzı etme arzusu ve farkında olmadan bu rızâya mâni herhangi bir şey yapma korkusu vardır.

Peki, Allah'ın sevgi ve hoşnutluğunu kazanmış bu seçkin mü'min topluluğun dostları kimdir, kimler olmalıdır:

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ
الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا
فَإِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٥٦﴾

55. Sizin dostunuz ancak Allah, O'nun Peygamberi, bir de Allah'a tam boyun eğerek namazı dosdoğru kılan ve zekâtı veren mü'minlerdir.

56. Kim Allah'ı, Peygamberini ve mü'minleri dost edinirse, şüphe yok ki üstün gelecek olanlar, Allah'ın tarafında yer alanlardır.

Tavsiye edilen böyle ülvî dostlukları tesis edebilmek için bazı ince noktalara dikkat edilmesi gerekir. Şöyle ki:

Allah'ın dostluğu, O'nun düşmanlarına düşman olmak demektir. Nitekim Hz. İbrâhim kavminin taptığı putları kastederek: **"O putlar benim düşmanımdır. Ancak Âlemlerin Rabbi olan Allah dostumdur"** (Şuarâ 26/77) demiştir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in dostluğu, nefse düşman olmayı ve onun kötü arzularına karşı çıkmayı gerektirir. Hadis-i şerifte: *"Sizden hiç biriniz, tüm arzuları benim getirdiklerime uymadıkça gerçek mânada iman etmi olmaz"* buyrulmuştur. (Ali el-Mütteki, *Kenzü'l-ummâl*, I, 217) Bir diğer hadiste de: *"Sizden biriniz, ben ona kendisinden, malından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça gerçekten iman etmi olmaz"* buyrulur. (Buhârî, İman 8; Müslim, İman 70)

Mü'minleri dost edinmek, onlarla din kardeşi olmaktır. Bu hususta Allah Teâlâ: **"Bütün mü'minler kardeştir"** (Hucurât 49/10) buyurur. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) de: "*Sizden biriniz kendisi için istediğini din karde i için de istemedikçe gerçekten iman etmi olmaz*" ihtarında bulunur. (Buhârî, İman 7; Müslim, İman 71-72)

54. âyette yalnız yahudi ve hıristiyanları dost edinmek yasaklanmıştı. Gelen âyetle ise yasak, onlarla birlikte bütün kâfirlere teşmil edilmekte ve özel olarak Ehl-i kitabın İslâm dînini alaya alan ve küçük görenlerine tahsis olunmaktadır:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا د۪ينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ
الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَٓاءَۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٥٧﴾

57. Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan dîninizle alay edip eğlenenleri ve kâfirleri dost edinmeyin. Eğer gerçekten mü'min iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının.

Rivayete göre yahudilerden Rifâa b. Zeyd ve Suveyd b. Hâris dıştan müslüman olmuş gibi görünmüş, sonra da münafıklığa başlamışlardı. Zahiren müslüman göründükleri için de bazı müslümanlar onlara dostluk besliyorlardı. Bunun üzerine bu âyet indi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VI, 391; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 202)

Bu genel ifadeden sonra alay etmenin özel bir çeşidini bildirmek üzere şöyle buyrulur:

وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًاۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾

58. Siz ezan okuyup namaza dâvette bulunduğunuz zaman onu alay ve eğlence konusu yaparlar. Çünkü onlar, akletmeyen ve gerçeği anlamayan bir topluluktur.

Allah Rasûlü (s.a.v.)'in müezzini namaz için ezan okuyup da müslümanların

Mescid-i Nebevî'ye doğru gitmeleri üzerine yine yahudiler alay yollu bir şekilde: "Kalktılar, kalkamaz olasıcalar; namaz kıldılar, kılamaz olasıcalar; rûkû ettiler, edemez olasacılar" dediler. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 202; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XII, 29)

Başka bir rivayette müşriklerin ve yahudilerin özellikle müslümanlar secdede iken onlara güldükleri, secde ile veya müslümanların secdedeki halleriyle alay ettikleri belirtilmektedir. (Kurtubî, *el-Câmi*', VI, 224)

Bu âyet öncelikle ezanın meşrûluğuna, ikinci olarak da onunla alay etmenin ve onu hafife almanın küfür olduğuna delâlet etmektedir. Bunun için ezana icâbet etmek vacibtir. Ezânın sözleri ve tertibi ise sünnetle belirlenmiştir.

Allah'ın buyruklarına boyun eğmedikleri gibi, üstelik onlarla alay edip eğlenen Ehl-i kitaba ilâhî ihtarlar şu şekilde devam ediyor:

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْنَا
وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلُۙ وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾ قُلْ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ
مِنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِۜ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ
الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَۜ اُو۬لٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضَلُّ عَنْ سَوَٓاءِ السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾

59. Rasûlüm de ki: "Ey Ehl-i kitap! Siz herhalde yalnızca Allah'a iman ettiğimiz, hem bize hem de daha önce indirilmiş kitaplara inandığımız için ve sizin pek çoğunuz da yoldan çıkmış kimseler olduğunuz için bizden hiç hoşlanmıyorsunuz.

60. De ki: "Allah katında uğrayacakları ceza itibariyle kötünün kötüsü bir durumda olanları size haber vereyim mi? Bunlar, kendilerini Allah'ın lânetlediği, gazabına uğrattığı, kimini maymunlara, kimini domuzlara çevirdiği kimseler ve şeytânî güçlere tapanlardır. İşte bulundukları yer ve konum itibariyle en kötü olan ve dosdoğru yoldan en çok sapanlar onlardır."

Bir grup yahudi Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e geldiler ve: "Ey Muhammed, hangi peygamberlere iman ediyorsun?" diye sordular. Allah Rasûlü: **"Biz, sadece Allah'a boyun eğen müslümanlarız"**a kadar olmak üzere **"Allah'a, bize indirilene, İbrâhim'e, İsmâil'e... indirilene..."** âyet-i kerîmesini okudu. (bk. Bakara 2/136) Bu âyet-i kerîmede Hz. İsa'nın ismi geçince onun peygamberliğini inkârla: "Biz ne İsa'ya ne de ona iman edene asla iman edecek değiliz. Dünya ve âhirette payı sizinkinden daha az bir din, sizin dîninizden daha kötü bir din bilmiyoruz" dediler de bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 203)

60. âyette, Allah'ın insanları kurtuluşa erdirmek için gönderdiği hak dîni ve onun esaslarını şer olarak gören yahudilere, gerçek kötülüğün ne olduğu ve Allah katında büyük cezalara uğrayacak şerli kimselerin kimler olduğu haber verilmektedir. Bunlar:

• İşledikleri büyük günahlar ve isyanları sebebiyle Allah'ın lânet ettiği, üzerlerine gazabını yağdırdığı kimseler. (bk. Bakara 2/61, 159)

• Maymunlar ve domuzlara çevirdiği kimseler. Bu çevrilme gerçek mânada olabileceği gibi, Allah'ın emir ve yasaklarını çiğneyen günahkâr kimselerin ahlâkî ve mânevî bir değişmeye uğramalarına da işaret edebilir. (bk. A'râf 7/166)

• Tâğût'a kulluk yapanlar. Tâğût, hakkı kabul etmeyip azgınlık yapan, doğru yoldan sapan ve saptıran her türlü şeytânî güçtür. Allah'ın dışında tapılan şeylere de bu isim verilir.

Ehl-i kitabın iki yüzlü tavırlarına dikkat çekmek üzere buyruluyor ki:

وَإِذَا جَاؤُكُمْ قَالُوا اٰمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ ۜ وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾ وَتَرٰى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي
الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ ۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾

61. Size geldikleri zaman "İnandık!" derler. Halbuki onlar yanınıza kâfir olarak girer, oradan yine kâfir olarak çıkarlar. Allah, içlerinde gizledikleri şeyi çok iyi bilmektedir.

62. Onların pek çoğunun günah işlemede, düşmanlık etmede ve her türlü haramı yemede yarışırcasına ve birbirlerine destek içinde koşuştuklarını görürsün. Yapmakta oldukları şeyler, gerçekten ne kötüdür.

Cenâb-ı Hak, bir kısım yahudilerin iki yüzlülüklerini haber vermekte, Peygamber ve mü'minleri böyle şahsiyetsiz kişilere karşı uyanık durmaya çağırmaktadır. 62. âyetteki "görürsün" hitabı, onların bu tutum ve davranışlarının herkes tarafından görülebilen bir durum olduğuna işaret eder.

İster Ehl-i kitap ister diğer insanlar için olsun, insanları günahlardan sakındırmada din âlimlerine büyük bir sorumluluk düşmektedir. Bunu hatırlatmak üzere şöyle buyruluyor:

لَوْلَا يَنْهٰيهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْاَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ ۜ
لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾

63. Keşke mürşitleri ve âlimleri onları günah olan sözleri söylemekten ve haram yemekten alıkoysalardı. Fakat heyhât! Bunların da yapıp durdukları şeyler gerçekten ne kötüdür.

Din âlimlerinin, mürşitlerin ve müçtehitlerin vazîfesi Allah'ın dînini en güzel şekilde öğrenmek, yaşamak ve halkı da bu yönde bilgilendirip terbiye etmektir. Onları günahlardan uzaklaştırarak hayırlı ve faziletli işlere yönlendirmektir. Halkın salâhı, bunların salâh ve gayretine bağlıdır. Âlimlerde meydana gelen en küçük bir bozulma, halk nezdinde daha büyük oranda bozulmalara yol açar ve pek çok kişinin yoldan çıkmasına neden olabilir. Bu hususa ışık tutan şu kısacık hikâye ne kadar ibrete şayândır:

Birgün İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe Hazretleri, çamurda yürüyen bir çocuğa

rastlamıştı. Ona merhamet ve şefkatle tebessüm ederek:

“–Evlâdım, dikkat et de düşmeyesin!” dedi.

Çocuk da, zekâ ve basîret parlayan gözleriyle İmâm’a döndü ve kendisinden beklenmeyecek bir olgunlukla şu karşılığı verdi:

“–Ey İmâm! Asıl sen dikkat et ve düşmekten sakın! Çünkü âlimin düşmesi, âlemin düşmesi demektir. Benim düşmem basittir, düşersem yalnız ben zarar görürüm. Fakat sizin ayağınız kayacak olursa, size tâbi olup peşinizden gidenlerin de ayakları kayar ve düşerler ki, bunların hepsini kaldırmak, oldukça güçtür!..”

Ebû Hanîfe Hazretleri, bu sözden çok etkilendi ve sarsıldı. Artık o günden sonra, öğrencileriyle birlikte tam bir ay müzâkere ettikten sonra ancak bir fetvâ verirdi. Öğrencilerine de şu nasihatte bulunurdu:

“ ayet bir meselede size daha kuvvetli bir delil ula ırsa, o hususta bana tâbi olmayınız. İslâm’da kemâlin alâmeti budur. Bana olan sevgi ve bağlılığınız da ancak bu ekilde ortaya çıkar...” (İbn Âbidin, *Hâ iyetü İbn Âbidîn,* I, 217-219)

Âyet-i kerîmede yahudilerin yaptıkları haksızlıklar ve işledikleri günahlar karşısında sessiz kalıp onları ikaz etmeyen; yalan söylemelerine ve haram yemelerine rızâ gösterip buna mâni olmayan din âlimleri kınanmakta ve yaptıkları bu işin çok kötü olduğu haber verilmektedir. Bu âyet, Kur’an’da âlimleri uyaran en şiddetli âyetlerin başında yer almaktadır.

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

“İnsanlar, zâlimi görüp de onun elini zulümden çekmeyecek olurlarsa, aradan fazla zaman geçmeden Allah’ın hepsini birlikte cezalandırılmasından korkulur.” (Tirmizî, Tefsir 5/3057)

Yahudilerin şu yaptıkları, böyle bir zulme ibretli bir misaldir:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ اَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ
يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا اُنْزِلَ
اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ اِلٰى
يَوْمِ الْقِيٰمَةِ كُلَّمَا اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ اَطْفَاَهَا اللّٰهُ وَيَسْعَوْنَ فِى
الْاَرْضِ فَسَادًا وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾

64. Yahudiler: “Allah’ın eli bağlı ve sıkıdır” dediler. Elleri bağlansın onu söyleyenlerin, lânet olsun onlara! Hiç de öyle değil, aksine Allah’ın iki eli de açıktır, nasıl dilerse o şekilde ihsân ve ikram eder. Rabbinden sana

indirilen âyetler, elbette onların pek çoğunun azgınlığını ve küfrünü daha da artıracaktır. Biz de onların arasına kıyâmet gününe kadar sürüp gidecek düşmanlık, kin ve nefret saldık. Ne zaman savaş için bir fitne ateşi körükledilerse, Allah onu söndürdü. Yine de onlar dünyanın her tarafında sırf bozgunculuk çıkarmak için koşuşturup dururlar. Allah, bozgunculuk yapanları sevmez.

Hz. Muhammed (s.a.v.) peygamber olup onu yalanladıktan sonra Yahudilerin malları azalmış, darlığa ve sıkıntıya düşmüşlerdi. Bu sebeple Allah'ın kendilerine ihsânda bulunmaktan vazgeçmesine bir isyan, bir sızlanma ve şikâyet olarak Allah'ın elinin bağlı, kendilerine karşı cimri olduğunu söylemişlerdir.

İkinci olarak yahudiler, Peygamber Efendimiz'in ve etrafındaki pek çok kimsenin fakir olduğunu görüp, buna rağmen Cenâb-ı Hakk'ın, **"Kim Allah'a güzel bir borç verecek olursa"** (Bakara 2/245) gibi âyetlerde beyân edildiği gibi bu fakir kimselerden borç istediğini işitince Allah'ın fakir ve cimri olduğu düşüncesine kapılmış ve bunu ifade etmişlerdir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XII, 35)

Halbuki hâşâ Allah Teâlâ cimri değil, mutlak cömerttir; sonsuz lutuf ve ihsân sahibidir. Nitekim Cenâb-ı Hakk'ın zenginliği ve cömertliğiyle ilgili hadis-i şerifte şöyle buyrulur:

"Allah'ın sağ eli nimetlerle dopdoludur. Hiçbir ey onu eksiltmez. O, gece gündüz bol bol ihsân eder. Gökleri ve yeri yarattığı günden beri verdiğini bir dü ün. Bütün bunlar O'nun sağ elinde bulunanları hiç eksiltmemi tir." (Buhârî, Tevhid 22; Müslim, Zekât 37)

Gerçek böyle olmakla beraber yahudiler bunu kavrayamadılar, üstelik doğru olanı yanlış olandan ayırarak insanlığı hidâyete eriştirmek için gelen Kur'an'ın diriltici mesajlarına da kulaklarını kapattılar. Bu yüzden inen âyetler onlara şifa olacak yerde bir çoğunun azgınlığını ve küfrünü artırmıştır; bu tînette olanların da kıyâmete kadar azgınlıklarını artıracaktır. (bk. İsrâ 17/82)

Cenab-ı Hak o yahudilerin arasına kıyâmete kadar devam edecek bir düşmanlık ve kin bırakmıştır. Bu, hiçbir zaman yok olmayacaktır. **"Sen onları dışarıdan birlik içinde sanırsın; halbuki kalpleri darmadağınıktır"** (Haşr 59/14) âyeti bu gerçeği haber verir. Ne zaman Allah Rasûlü ile savaşmak ve ona bir kötülük etmek isteseler Allah onu söndürmüştür. Aralarında ihtilaf ve tefrika çıkarmak suretiyle onları geri çekmiş ve peygamberini onların kötülüklerinden korumuştur. Yine de onlar yeryüzünde fesat çıkarmak için koşup dururlar. Müslümanlara tuzak kurmaya, İslâm ümmeti arasında kötülük ve fitne

çıkarmaya çalışırlar.

Ancak, merhametine sınır olmayan Yüce Allah, kim olursa olsun kullarına kurtuluş için kapıyı devamlı açık tutmaktadır:

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتَابِ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَاَدْخَلْنَاهُمْ
جَنَّاتِ النَّعٖيمِ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجٖيلَ وَمَٓا اُنْزِلَ
اِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَاَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ ط مِنْهُمْ اُمَّةٌ
مُقْتَصِدَةٌ ط وَكَثٖيرٌ مِنْهُمْ سَٓاءَ مَا يَعْمَلُونَ ع ﴿٦٦﴾

65. Eğer Ehl-i kitap iman edip Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, biz elbette onların günahlarını örter ve kendilerini nimetlerle dolu cennetlere yerleştirirdik.

66. Eğer onlar Tevrat'ın, İncil'in ve son olarak Rablerinden kendilerine indirilmiş olan Kur'an'ın hükümlerini tam olarak uygulasalardı, o takdirde hiç şüphesiz yukarıdan yağıp yerden fışkıracak bereketlerle, başlarının üzerinden ve ayaklarının altından bol bol yerlerdi. Her şeye rağmen içlerinde ölçülü davranıp mutedil yolda giden bir zümre de vardır. Fakat çoğunluğa gelince, onların işleyip durdukları şeyler çok kötüdür.

66. âyette geçen **"başlarının üzerinden ve ayaklarının altından bol bol yerlerdi"** ifadesinden şu mânaları anlamak mümkündür:

• Bundan maksat sadece üst ve alt taraf değil, her yönde bolluktan kinâyedir. Buna göre mâna, "onlar hiçbir yönden fakirlik görmeyecek, her yönden ve her zaman nimete gark olacaklardı" demek olur.

• Yukarıdan yemek, yağmur ve benzeri gibi gökten gelen nimetlerden istifade etmek; ayak altından yemek ise yeryüzüne ait mahsullerden faydalanmaktır.

• Yukardan yemek, çalışmaksızın ihsân olunacak Rabbânî bağışları; ayaklarının altından yemek de çalışıp çabalamakla kazanılacak nimetleri ifade eder.

• Üstten yemek, devletin elde ettiği ve bölüştürdüğü genel menfaatlere; alttan yemek de şahsî teşebbüs ile olan ferdî üretime delâlet edebilir.

اَلْمُقْتَصِدُ (muktesıd), "mutedil davranan, orta yolu tutan kimse" demektir. Kitap ehlinden böyle bir ilâhî övgüye nâil olan az bir kesim bulunmaktadır. Bir görüşe göre bunlardan maksat, yahudilerden Abdullah b. Selâm, hıristiyanlardan Necâşî gibi kitap ehli arasından Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e iman edenlerdir. Diğer görüşe göre ise kitap ehli içinde kendi dinlerinde adâletli ve doğru olan, Peygamberimiz'e iman etmemiş olmakla beraber şiddetli inat ve kızgınlığı bulunmayıp, ölçülü ve tarafsız bulunan kimselerdir. Bunların iman edip hidâyete

erme ihtimalleri daha kuvvetlidir. Bu sebeple Peygamber, ulaşabildiği herkese Rabbinden gelen ilâhî buyrukları büyük bir ümitle ve korkmadan tebliğe devam etmelidir:

Rabbinden Gelen Âyetleri Tebliğ Et

يَٓا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۜ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُۜ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرٖينَ ﴿٦٧﴾

67. Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer böyle yapmazsan elçilik vazîfeni yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu doğru yola erdirmez.

Bu âyet-i kerîme hem Peygamber'i, hem de ondan sonra tebliğ vazîfesini îfâ edecek âlimleri, dinle alakalı hiçbir bilgiyi gizlememeleri, en zor şartlarda bile tebliğe devam etmeleri hususunda ciddi bir şekilde uyarmaktadır. Hz. Âişe (r.a.): "Her kim Hz. Muhammed (s.a.v.)'in vahiyden herhangi bir şey gizlediğini söyleyecek olursa, şunu bil ki o kimse yalan söylemiştir" demiş sonra bu âyeti okumuştur. (Buhârî, Tevhid 46; Müslim, İman 287)

Tebliğ vazîfesinin ihmâli, kişiyi hem bu dünyada hem de âhirette pek çok sıkıntılara dûçâr eder. Bu hususta Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle buyurur:

"Ashâb-ı kirâm arasında şu gerçeği hep duyardık:

Kıyâmet gününde bir kişinin yakasına, hiç tanımadığı biri gelip yapışır. Adam şaşırarak:

«–Benden ne istiyorsun? Ben seni hiç tanımıyorum ki!» der.

Yakasına yapışan kişi ise:

«–Dünyada iken beni hatâ ve çirkin işler üzerinde görürdün de, îkaz etmez, beni o kötülüklerden alıkoymazdın» diyerek ondan dâvacı olur." (Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, III, 164/3506)

Âyetin **"Allah seni insanlardan koruyacaktır"** (Mâide 5/67) kısmı, Peygamber Efendimiz'in hayatının Allah tarafından emniyet altına alındığını haber verir. Bundan böyle Allah onu, insanlardan, özellikle din düşmanlarından gelecek zararlara karşı koruyacaktır. Hz. Âişe'nin ifadesine göre bu âyet nâzil oluncaya kadar Allah Rasûlü, muhafızlar tarafından korunurdu. Bu âyet inince Peygamber (s.a.v.) başını çadırdan çıkarıp: *"Ey insanlar yanımdan ayrılıp gidebilirsiniz. Çünkü beni Allah korumu tur"* buyurmuştur. (Tirmizî, Tefsir 5/4)

Şimdi hitap tekrar Ehl-i kitaba yöneltiliyor:

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ حَتّٰى تُقٖيمُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجٖيلَ

وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْۜ وَلَيَز۪يدَنَّ كَث۪يرًا مِنْهُمْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ
رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًاۚ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِر۪ينَ ﴿٦٨﴾

68. De ki: "Ey Ehl-i kitap! Tevrat'ın, İncil'in ve son olarak Rabbinizden size indirilmiş olan Kur'an'ın hükümlerini tam olarak uygulayıncaya kadar din adına herhangi bir sağlam esasa dayanmış olmazsınız." Rabbinden sana indirilen âyetler, elbette onların pek çoğunun azgınlığını ve küfrünü daha da artıracaktır. Artık o kâfirler topluluğu için üzülme!

Yahudilerden bir grup Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)'e geldiler ve: "Ey Muhammed! Sen, İbrâhim milleti ve dîni üzere olduğunu, bizim yanımızdaki Tevrat'a iman ettiğini söyleyip onun Allah'tan gelen bir hak olduğuna şehâdet etmiyor musun?" dediler. Efendimiz: *"Evet öyledir. Fakat sizler sonradan birçok eyler uydurdunuz, onda sizden alınmı olan kesin ve bağlayıcı sözü inkâr ettiniz, onda benim peygamberliğim ve vasıflarım gibi insanlara açıklamakla emrolunduğunuz eyleri gizlediniz. Ben, sizin bu sonradan uydurduklarınızdan berîyim"* buyurdu. Onlar yine: "Biz, elbette yanımızda mevcut olanı alacağız. Hiç şüphesiz biz hak ve hidâyet üzereyiz; sana iman edecek ve sana tâbi olacak da değiliz" dediler de bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VI, 417-418)

Netice itibariyle:

اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَالَّذ۪ينَ هَادُوا وَالصَّابِؤُ۫نَ وَالنَّصَارٰى مَنْ اٰمَنَ
بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾

69. Sözde iman edenlerden, yahudilerden, sabiîlerden ve hıristiyanlardan kim Allah'a ve âhiret gününe inanıp sâlih ameller işlerse, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir.

Bu âyetten[1] hareketle bir kısım müfessirler, âhirette mü'minler için hiçbir korku ve üzüntünün olmayacağını söylemişlerdir. Nitekim meleklerin istikâmet üzere yaşayan mü'minlere: **"Korkmayın ve üzülmeyin! Size va'dolunan cennetle sevinin!"** (Fussılet 41/30) hitabı bu gerçeği haber verir.

Bazı müfessirler ise **"Kıyâmeti göreceğiniz gün, dehşetten her emzikli anne emzirdiği yavrusunu unutup terk eder, her hâmile dişi de karnındakini düşürür...."** (Hacc 2/2); **"O gün insan kaçar kardeşinden, annesinden, babasından, karısından ve oğullarından!"** (Abese 80/34-36) gibi âyetlerden hareketle mü'minlerin kıyâmet günü hem üzüleceklerini hem de korkacaklarını ifade etmişlerdir.

Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bir defasında: *“Kıyâmet günü insanlar yalın ayak ve çıplak olarak ha rolunur”* buyurdu. Hz. Âişe (r.a.) “Kadınlar ve erkekler birlikte olunca onlar birbirlerine bakmazlar mı?” deyince, Efendimiz: *“Ya Âi e! O gün i ler, onların birbirine bakmasını engelleyecek kadar iddetli olacaktır”* buyurdu. (Müslim, Cennet 56)

Bu ikinci görüşü kabul edenler, kıyâmet günü mü’minlerin yaşayacakları korku ve hüznün geçici olduğunu, devamlı olmadığını, bu sebeple Allah Teâlâ’nın bu âyette hüznü mü’minlerden tamâmen kaldırdığını söylemişlerdir.

Bahsedildiği şekilde kıyâmet günü korku ve hüzünden emin olmak için, sağlam bir tevhid inancıyla birlikte nefsânî arzuları bırakıp, peygamberlerin diriltici dâvetine uymanın zarureti âşikârdır:

لَقَدْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنٖٓى اِسْرَٓائٖلَ وَاَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمْ رُسُلًاۜ كُلَّمَا جَٓاءَهُمْ
رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُهُمْۙ فَرٖيقًا كَذَّبُوا وَفَرٖيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾
وَحَسِبُٓوا اَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا
وَصَمُّوا كَثٖيرٌ مِنْهُمْۜ وَاللّٰهُ بَصٖيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾

70. Andolsun biz, İsrâiloğulları’ndan kesin ve bağlayıcı söz aldık ve onlara peygamberler gönderdik. Fakat ne zaman bir peygamber onlara nefislerinin hoşlanmayacağı ilâhî buyruklar getirdiyse, o peygamberlerden bir kısmını yalanlıyor, bir kısmını da öldürüyorlardı.

71. İşledikleri bu kötülüklerin başlarına belâ olmayacağını sanıp, hakikate karşı kör ve sağır kesildiler. Sonra Allah onların tevbesini kabul etti. Fakat ardından pek çoğu yine kör ve sağır kesildiler. Oysa Allah, onların bütün yaptıklarını görmektedir.

İsrâiloğulları’ndan alınan sözden maksat “Allah’a kulluk etme, şirk koşmama, ana babaya iyilik etme, günahlardan uzak durma, özetle ilâhî emir ve yasaklara itaat etme” gibi hususlardır. (bk. Bakara 2/83-84)

71. âyette İsrâiloğulları’nın iki kez kör ve sağır olmalarından bahsedilmiştir. Bir görüşe göre birincisiyle yahudilerin Hz. Zekeriya, Yahya ve İsâ zamanındaki tutumları, ikincisiyle Peygamberimiz (s.a.v.)’in tebliğine karşı sergiledikleri tavır kastedilmiştir. Başka bir görüşe göre her ikisi Hz. Mûsâ zamanında olmuştur: Birinci kör ve sağır kesilmelerinden maksat buzağıya tapmaları, ikincisinden maksat ise Allah’ı açıkça görme talebinde bulunmalarıdır. Üçüncü görüşe göre ise burada onların İsrâ sûresinin 4-7. âyetlerinde bahsedilen kötülüklerine ve bu sebeple başlarına gelen iki büyük felâkete işaret

edilmektedir.

Önceki âyetlerde yahudilerden bahsedildikten sonra, şimdi gelen âyetlerde hıristiyanlardan bahsedilmekte ve onların bir kısım bâtıl inançları dile getirilmektedir.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ط وَقَالَ الْمَسِيحُ
يَا بَنِي اِسْرَآئِلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ط اِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ
حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوٰيهُ النَّارُ ط وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾

72. "Allah, ancak Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler kesinlikle kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesih onlara şöyle demişti: "Ey İsrâiloğulları! Benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin. Şunu bilin ki, kim Allah'a şirk koşarsa, Allah ona cenneti haram kılmıştır ve onun varacağı yer ateştir. O gün zâlimler için hiçbir yardımcı da yoktur.

Bunlar, "Meryem bir ilâh doğurdu" diyorlar, Allah Teâlâ'nın, Hz. İsa'ya hulûl ettiğini ve onun zatı ile birleştiğini söylüyorlardı. Hz. İsa, onların bu düşüncelerinin yanlış olduğunu belirtmiş, kendisinin de diğer insanlar gibi sonradan meydana geldiğini dolayısıyla ilâh olamayacağını açıkça ifade etmiş ve onları tek olan Allah'a kulluğa çağırmıştır.

Hıristiyanların bir diğer yanlış inançları da şudur:

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍ م وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اِلٰهٌ وَاحِدٌ ط وَاِنْ
لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٧٣﴾
اَفَلَا يَتُوبُونَ اِلَى اللّٰهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ ط وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧٤﴾

73. "Allah, üçün üçüncüsüdür" diyenler de hiç şüphesiz kâfir olmuşlardır. Halbuki tek olan ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer söyleyegeldikleri bu iddiadan vazgeçmezlerse, onlardan inkâra saplananlara pek acıklı bir azap dokunacaktır.

74. Öyleyse, hâla samimi bir tevbe ile Allah'a dönüp, O'ndan kendilerini bağışlamasını istemeyecekler mi? Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Bir görüşe göre onlar bu sözleriyle "Allah, Meryem ve İsa'nın üç ayrı ilâh olduğunu" kastetmişlerdir. (bk. Mâide 5/116) Diğer bir görüşe göre ise bir kısım hıristiyanlar "Cevher tek, uknumları (unsurları) ise üçtür: Baba, Oğul ve Ruhu'l-Kudüs. Bu üçü, bir tek ilâhtır" demişlerdir. Buna göre hıristiyanlar, "Baba"

kelimesiyle, Allah'ın zâtını; "Oğul" ile, kelimesini; "Ruh" ile de onun hayatını kastetmişlerdir. Yine onlar, "Baba"nın bir ilâh, "Oğul"un bir ilâh ve "Ruh"un bir ilâh ve hepsinin birlikte tek bir ilâh olduğunu iddia etmişlerdir.

Bu sebeple Hz. İsa ve Hz. Meryem'in ilâh olmalarının imkânsızlığı şu açık aklî delillerle zihinlere yerleştirilmektedir:

مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ اِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَاُمُّهُ
صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ اُنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ انْظُرْ
اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾ قُلْ اَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ
ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾

75. Meryem oğlu Mesih ancak bir peygamberdir. Ondan önce de nice peygamberler gelip geçti. Annesi de doğru sözlü, iffetli ve dürüst bir kadındı. İkisi de diğer insanlar gibi yemek yerlerdi. Bak, biz onlara gerçekleri delilleriyle nasıl açıklıyoruz, ama gel gör ki onlar, belli tesirler altında nasıl da akılları çelinip, bâtıl sevdalar peşinde koşturup duruyorlar.

76. Onlara şöyle de: "Allah'ı bırakıp da size ne bir zarar ne de bir fayda vermeye gücü yetmeyen şeylere mi kulluk ediyorsunuz?" Allah, her şeyi hakkiyle işiten ve kemâliyle bilendir.

Hz. İsa ancak, kendisinden önce gelip geçmiş peygamberler gibi bir peygamberdir. O da, diğer peygamberlerin getirdiği gibi, Allah katından bir takım mûcizeler getirmiştir. Eğer Allah, O'nun eliyle anadan kör doğanı ve alacalı olanı iyileştirmiş ve ölüleri diriltmiş ise, aynı şekilde Hz. Mûsâ'nın eliyle de bir asâya can vermiş, onu hızla giden bir yılan hâline getirmiş ve Kızıl denizi yarmıştır. Allah onu babasız yarattığı gibi, daha önce de Hz. Âdem'i hem babasız hem annesiz yaratmıştır. Önceki peygamberler yaşayıp öldükleri gibi İsa da fânidir, bir gün ölecektir. Ölümlü bir varlık ise nasıl ilâh olabilir?

Îsâ (a.s.)'ın annesi Hz. Meryem, tek olan Allah'ı tasdik eden ve O'nun emirlerine uyan bir kuldur. Bu haliyle onun ilâh olması düşünülemez. Diğer taraftan annesi olan herkes, yok iken meydana gelmiş demektir. Böyle olan kimseler ise, ilâh değil, mahlûk olur. Dolayısıyla Hz. İsa da bir anneden doğduğuna göre ilâh değil mahluktur. Üstelik ikisi de diğer insanlar gibi yemek yerlerdi. Bu da onların ilâh olamayacaklarının çok açık bir delilidir. Çünkü bunlar, muhtaç varlıklardır. Diğer canlılar, insanlar ve hayvanlar gibi nefes alıp vermeye, dolup boşalmaya, yiyip içmeye ve bunları çıkarmaya ihtiyaçları vardır. Gerçek ilâhın, bütün bu

noksanlıklardan uzak ve temiz olması lâzımdır. Bu yüzden herhangi bir ihtiyaçla muhtaç olana ilâh demek, "o muhtaç değildir" demek olup, bu da apaçık çelişki ve yalandır. O halde, Hz. İsa'nın ilâh olması mümkün değildir.

Bu sebeple Yüce Allah, tüm insanlığı aynı tehlikelere karşı uyarmak üzere Ehl-i kitaba olan ikazlarını şöyle devam ettirir:

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فٖى دٖينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُٓوا اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوا كَثٖيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَٓاءِ السَّبٖيلِ ﴿٧٧﴾

77. De ki: "Ey Ehl-i kitap! Dininizde gerçeğin sınırlarından taşarak aşırılıklara düşmeyin. Daha önce kendileri saptığı gibi, pek çoklarını da saptırmış ve hâlâ da düz yoldan sapmaya devam eden bir topluluğun arzularına uymayın.

اَلْغُلُوُّ (ğuluvv); aşırıya gitmek, haddi aşmak, sınırı çiğneyip geçmek gibi mânalara gelir. Burada Allah Teâlâ, Peygamberimiz (s.a.v.) döneminde yaşayan ve sonra gelecek olan kitap ehline hitap ederek, yahudi ve hıristiyanların daha önce Hz. İsa hakkında aşırıya gittikleri gibi, aşırıya gitmemelerini öğütlemektedir. Yahudiler, Hz. İsa'nın meşrû bir evlilik sonucu meydana gelmiş bir çocuk olmadığını, hıristiyanlar ise onun ilâh olduğunu söyleyerek aşırıya gitmişlerdir. Böylece hem kendileri sapmış, hem de pek çok kimsenin sapıklığa düşmesine sebep olmuşlardır.

اَلْهَوٰي (hevâ) kelimesinin çoğulu olan اَلْاَهْوَاءُ (ehvâ) ise nefsin, Allah rızâsına uygun düşmeyen arzularını ifade eder. Sahibini ateşe kadar götürüp oraya yuvarlaması sebebiyle ona bu isim verilmiştir.

Aslında dinde aşırılıkları sebebiyle Allah'ın lânetine uğrayan şu kimseler, hem Ehl-i kitaba hem de tüm insanlara ibret olmalıdır:

لُعِنَ الَّذٖينَ كَفَرُوا مِنْ بَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوُ۫دَ وَعٖيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾

78. İsrâiloğulları'ndan kâfir olanlar hem Dâvûd hem de Meryem oğlu İsa'nın diliyle lânetlendiler. Bunun sebebi, onların Allah'a isyan etmeleri ve haddi aşıp durmalarıydı.

79. Onlar, yapmakta oldukları kötülüklerden birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Yaptıkları işler, gerçekten ne kadar kötü idi.

Dâvud (a.s.)’ın diliyle lânetlenenler cumartesi yasağına riâyet etmeyen Eyle ahâlîsidir. Dâvud (a.s.) onlar hakkında “Allahım onlara lânet et, onları sonradan geleceklere ibret yap!” diye beddua etti. Bunun üzerine maymuna çevrildiler. (bk. A‘râf 7/163-166)

Meryem oğlu İsa’nın diliyle lânetlenenler ise, ondan gökten bir sofra indirilmesini talep eden, istekleri yerine getirildikten sonra yine iman etmeyenlerdir. Hz. İsa onlar için: “Allahım cumartesi gününün hürmetine riâyet etmeyenlere lânet ettiğin gibi bunlara da lânet et! Onları kıyâmete kadar anılacak bir ibret yap!” diye beddua etti. Bunun üzerine domuza çevrildiler. (bk. Mâide 5/112-115)

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“İsrâiloğulları arasında zulüm yaygınla tığı dönemlerde, bir kimse diğerini günah i lerken görünce evvelâ onu bu yaptığından sakındırırdı. Fakat ertesi gün onunla oturup kalkabilmek ve yiyip içebilmek için kötülükten sakındırmazdı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak kalplerini birbirine benzetti ve haklarında: ***«İsrâiloğulları’ndan kâfir olanlar hem Dâvûd hem de Meryem oğlu İsa’nın diliyle lânetlendiler...*** (Mâide 5/78-79) *âyetlerini indirdi. Evet, siz de ya zâlime engel olup onu hakka çekersiniz ya da bu durum sizin ba ınıza da gelir.”* (Tirmizî, Tefsir 5/7; İbn Mâce, Fiten 20)

Dolayısıyla gücü yeten, kendisine ve müslümanlara zarar gelmeyeceğinden emin olan kişilerin kötülükten sakındırmalarının gerekliliği hususunda görüş birliği vardır. Şayet ciddi bir zarar gelmesinden korkacak olursa, hiç değilse kalbiyle ona karşı çıkar, o kötülüğü işleyen kimselerden uzak kalır ve onunla birlikte oturup kalkmaz. Zira Allah’a, Peygamber’e ve Kur’an’a imanla kâfirleri dost edinmenin bir arada düşünülmesi bile mümkün değildir:

تَرٰى كَث۪يرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ
اَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَوْ كَانُوا
يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ اَوْلِيَٓاءَ وَلٰكِنَّ كَث۪يرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾

80. Onların çoğunun kâfirleri dost ve sırdaş edindiklerini görürsün. Nefislerinin bizzat kendilerinin geleceği için işleyip gönderdikleri şey gerçekten ne kötüdür ki, bu yüzden Allah’ın gazabına uğramışlardır. Onlar cehennem azabı içinde ebedî olarak kalacaklardır.

81. Şayet Allah’a, Peygamber’e ve ona indirilene inanıyor olsalardı kâfirleri dost ve sırdaş edinmezlerdi. Ne var ki, onların birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

Kitap ehlinden bir çoğu, Allah Rasûlü’ne ve mü’minlere kinlerinden dolayı

kâfirleri, müşrikleri dostlar ediniyorlar ve onların tarafını tutuyorlardı. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e karşı savaşmak konusunda ittifak kurmak için Mekke müşriklerinin yanına gitmişlerdi. Hatta müşrikler kendilerine, "Bizim dînimiz mi yoksa Muhammed'in dîni mi haktır, hangimiz doğru yoldayız?" diye sorduklarında "Siz doğru yoldasınız" diye cevap veriyorlardı. (bk. Nisâ 4/51) Bu tavır ve davranışlarıyla onlar âhiretleri için son derece kötü bir amel işlemekte; Allah'ın gazabına uğramalarına ve kâfir olarak ölerek ebediyen azap içinde kalmalarına sebep olacak işler yapmakta idiler.

Aslında hakîkî iman, müşrikleri dost edinmeye mânidir. Fakat onlar mü'min değil, dinden; Allah'a, peygamberlerine ve kitaplarına imandan çıkmış fâsık kimselerdir. Bunlar içinde özellikle yahudiler ve müşrikler, mü'minlere karşı pek şiddetli bir düşmanlık beslemektedirler:

لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ اَشْرَكُواۚ
وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ قَالُٓوا اِنَّا نَصَارٰىۜ ذٰلِكَ
بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾

82. İnsanlar içinde mü'minlere en şiddetli düşmanlık besleyenlerin yahudiler ve Allah'a şirk koşanların olduğunu görürsün. Yine insanlar içinde mü'minlere sevgi, şefkat ve alaka bakımından en çok yakınlık duyanların ise "Biz hıristiyanız" diyenler olduğunu görürsün. Çünkü onların içinde ilim ve ibâdetle meşgul dürüst din âlimleri ve kendilerini Allah'a adamış rahipler vardır. Onlar, gerçekler karşısında büyüklenmezler.

Bu âyet ve bundan sonraki üç âyetin (82-85) iniş sebebi olarak şu hâdiseler rivayet edilmektedir:

Birincisi; Allah Rasûlü (s.a.v.) Mekke-i Mükerreme'de müşriklerin, ashâbına kötülük yapmalarından endişe etmekteydi. Bir çıkış yolu olarak Cafer b. Ebî Talib ve İbn Mesûd'u ashâbından bir grup ile birlikte Necaşi'ye gönderdi. Onlara: *"O sâlih bir kraldır; zulmetmez ve yanında kimseye zulmedilmez. Ona gidin. Umulur ki Allah bu ekilde müslümanlara bir ferahlık ve kurtulu müyesser kılar"* buyurdu. Cafer ve yanındakiler Necâşî'nin yanına varınca onlara ikramda bulundu ve: "Size indirilen Kur'an'dan bir şeyler biliyor musunuz?" diye sordu. "Evet" dediler. "O halde onlardan okuyun" dedi. Etrafında papaz ve rahipler de vardı. Cafer (r.a.) Meryem sûresini okumaya başladı. Her bir âyeti okuduğunda burada zikredilen gerçekleri tanıyıp bildikleri için gözlerinden yaşlar süzülmeye başladı. Hatta Necâşî, yerden bir ot parçası alarak: "Vallahi, Allah Teâlâ'nın İncil'de Hz.

Meryem ve Hz. İsa hakkında bahsettiği ile bu âyetler arasında şu kadarcık bile bir fark yok" dedi. Hz. Cafer kıraatini tamamlayıncaya kadar da ağlamaya devam ettiler. Bunun üzerine bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 205-206; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XII, 57)

İkincisi; Habeş kralı Necâşî, tebaasının seçkinlerinden 30 kişilik bir heyeti Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) göndermişti. Efendimiz onlara Kur'an'dan Yâsîn sûresini okudu. Orada bulunanların kalpleri inceldi, ağladılar ve: "Allah'a yemin ederiz ki biz bunları biliyoruz. Bunlar İsa'ya indirilenlere ne kadar çok benziyor" deyip iman ettiler. Bunun üzerine bu âyet-i kerîmeler indirildi. Bu heyet, Necâşî'ye dönüp olanları ona da anlattılar ve o da müslüman oldu. Necâşî müslüman olarak öldü. Onun ölüm haberi Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e ulaşınca Medine'de onun için giyâbî cenaze namazı kıldırdı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VII, 3-6; Vâhidî, *Esbâbu'n-nuzûl,* s. 206)

Mü'minlere en amansız düşmanlık yapanlar ve yapacak olanlar yahudiler ve müşriklerdir. Düşmanlığın şiddeti açısından yahudiler müşriklerden de önde gelmektedir. Çünkü bunların dünya hırsı hepsinden daha fazladır. (bk. Bakara 2/96) Kalpleri son derece kasvetlidir. (bk. Mâide 5/13) İmansızlık, menfaatperestlik ve günahlar yüzünden o kalpler taş gibi, taştan daha katı hale gelmiştir. (bk. Bakara 2/74) Nefsani arzularına düşkünlükleri, fesat çıkarmaya meyilleri, Hakk'a karşı kibir ve inatları pek kuvvetlidir. Peygamberleri yalanlama ve öldürmede, isyan ve ihtilal yapmada, fitne ateşini körüklemede maharet ve alışkanlıkları pek çoktur. Müslümanlara şiddetli düşmanlıklarının altında yatan mühim sebeplerden bir kısmı bunlardır.

Mü'minlere muhabbet besleme açısından en yakın olanlar ise "Biz hıristiyanız" diyen kimselerdir. Aslında çoğunluk itibariyle bunlar mü'min değildir ve müslümanlara karşı düşmanlık bunlarda da mevcuttur. Fakat yahudi ve müşriklerle mukayese edildiğinde öbürlerinin düşmanlık yönleri önde, bunların ise mü'minleri sevebilme kabiliyeti fazladır. Bu âyet-i kerîmede yahudilere nispetle hıristiyanlardan daha fazla kimsenin hidâyete ereceğine işaret vardır ki tarihi gerçekler de bunun doğruluğuna şâhitlik yapmaktadır.

Âyet-i kerîmede hıristiyanların müslümanlara daha yakın olmalarının sebepleri şöyle haber verilmektedir:

• Hıristiyanlar arasında kıssîslerin yani ilim ve ibâdetle meşgul olan keşişlerin bulunmasıdır.

• Onlar arasında ruhbanların bulunmasıdır. Ruhban, "râhipler" demektir. Allah ve âhiret korkusuyla manastırlarda ibâdete çekilen, nefislerini ezen ve dünyayı terk eden kişilere bu isim verilmektedir.

• Hıristiyanların, yahudi ve müşriklere göre gerçekleri kabulde daha ılımlı ve mütevazı insanlar olmalarıdır. Alçak gönüllü olmayı ve kendine kötülük edene bile müsamaha ile davranmayı esas kabul eden hıristiyanlığın, bu anlayışa diğer dinlere nispetle daha yakın olduğuna dikkat çekilmiştir.

Mütevazı olma ve mü'minlere muhabbet duyma bakımından diğerlerinden daha yakın duran hıristiyanlar içinde Kur'an'a ve Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e iman eden ve iman edecek olan rakik kalpli, Hakk'ı bilen mü'minlerin de bulunduğunu haber vermek üzere şöyle buyrulur:

وَاِذَا سَمِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَى الرَّسُولِ تَرٰٓى اَعْيُنَهُمْ تَفٖيضُ مِنَ الدَّمْعِ
مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّۚ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اٰمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدٖينَ ﴿٨٣﴾
وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَٓاءَنَا مِنَ الْحَقِّۙ وَنَطْمَعُ اَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا
مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحٖينَ ﴿٨٤﴾ فَاَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرٖي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ فٖيهَاۜ وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْمُحْسِنٖينَ ﴿٨٥﴾
وَالَّذٖينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحٖيمِ ﴿٨٦﴾

83. O âlim ve rahiplerin, Peygamber'e indirilen Kur'an'ı dinledikleri zaman, kendi kitaplarında görüp tanıdıkları gerçeği bunda bulmaları sebebiyle gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün! Onlar şöyle derler: "Rabbimiz! Biz iman ettik, artık bizi gerçeğe şâhitlik edenlerle beraber yaz."

84. "Bütün arzumuz, Rabbimizin bizi sâlih kullar arasına katarak cennete koyması iken, Allah'a ve bize gelen gerçeğe niçin iman etmeyelim!"

85. Bu sözlerinden dolayı Allah onları altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerle mukâfatlandırdı. İyilik yapanların mükâfatı işte budur!

86. Âyetlerimizi inkâr edip yalanlayanlara gelince, onlar o kızgın, alevli ateşin yoldaşıdırlar.

Bu seçkin insanların inanmaması için hiçbir haklı sebep olmadıktan başka, üstelik Muhammed ümmeti gibi sâlihler zümresinin nâil olacakları güzel mükâfatlara iştirak etme arzusu gibi iman etmeyi gerekli kılan pek yüksek ve mühim bir sebep de mevcuttur. Şüphesiz Allah, bu şekilde hakkı bulan, onun doğruluğunu ikrar eden ve bir daha ondan ayrılmayı düşünmeyen bahtiyar kulları, altlarından ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennetlerle mükâfatlandıracaktır.

Önceki âyetlerde hıristiyanlar içinde bulunan keşiş ve ruhbanlar methedildi. Ruhbanlık ise dünya lezzetleri, nimet ve güzelliklerinden büsbütün çekilip uzaklaşmak demektir. Bundan hareketle müslümanların ruhbanlığa teşvik edildiği mânası anlaşılmamasını temin ve İslâm'da ruhbanlığın bulunmadığını belirtme sadedinde söz helâl ve haram yiyeceklere getirilerek mü'minlere şöyle hitap edilmektedir:

Burada bahsedilen yahudi, hıristiyan ve sabiîlerden maksadın kimler olduğu hakkında açıklama Bakara sûresi 62. âyette yapılmıştır.

Helâl ve Temiz Olan Şeyleri Harâm Kılmayın

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا ۜ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَد۪ينَ ﴿٨٧﴾ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًا
وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّـذ۪ٓي اَنْتُمْ بِه۪ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

87. Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı temiz ve güzel nimetleri kendinize haram kılmayın! Haddi de aşmayın; çünkü Allah haddi aşanları sevmez.

88. Allah'ın size verdiği helâl ve temiz rızıklardan yiyin. Kendisine iman ettiğiniz Allah'a karşı gelmekten sakının!

Bu âyetlerin iniş sebebiyle alakalı şöyle bir rivayet nakledilir:

Ashâb-ı kirâmdan bazıları birgün Sevgili Peygamberimiz'in ibâdetini öğrenmek için mü'minlerin annelerine sormuşlardı. Onlar da gördüklerini anlattılar. Efendimiz'in îtidâl üzere yapmış olduğu ibâdetlerini az gören bu kimseler kendi kendilerine:

"– Allah'ın Rasûlü nerede biz neredeyiz? Onun geçmiş ve gelecek günahları bağışlanmıştır" dediler. İçlerinden biri:

"– Ben ömrümün sonuna kadar, bütün gece uyumaksızın namaz kılacağım" dedi. Bir diğeri:

"– Ben de hayatım boyunca gündüzleri oruç tutacağım ve oruçsuz gün geçirmeyeceğim" dedi. Üçüncü sahâbî de:

"– Ben de sağ olduğum sürece kadınlardan uzak kalacak, asla evlenmeyeceğim" diye söz verdi. Bir müddet sonra Peygamberimiz onların yanına geldi ve kendilerine şunları söyledi:"*Şöyle şöyle diyen sizler misiniz? Sizi uyarıyorum! Allah'a yemin ederim ki ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve O'na en saygılı olanınızım. Fakat ben bazan oruç tutuyor, bazan tutmuyorum. Gece hem namaz kılıyor hem de uyuyorum. Kadınlarla da evleniyorum. Benim sünnetimden yüz çeviren kimse, benden değildir.*" (Buhârî, Nikâh 1)

Sonra sahâbeyi toplayıp onlara şöyle bir konuşma yaptı:

"Birtakım kimselere ne oluyor ki hanımlarıyla beraber olmayı, yeme içmeyi, güzel koku sürmeyi, uyumayı ve meşrû sayılan dünya zevklerini kendilerine haram kılıyorlar. Şüphesiz ki ben size keşiş ve ruhban olmanızı emretmiyorum. Benim dînimde et yemeyi terk etmek, kadınlardan uzaklaşmak bulunmadığı gibi, dünyadan el etek çekip

manastırlara sığınmak da yoktur. Ümmetimin seyahati oruç, ruhbanlığı ise cihâddır. Allah'a ibâdet ediniz, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayınız, hac ve umre yapınız, namazlarınızı kılınız, zekâtınızı veriniz, Ramazan orucunu tutunuz. Siz dosdoğru olunuz ki başkaları da öyle olsun. Sizden önceki ümmetler, aşırılıkları yüzünden helâk oldular. Dini kendilerine zorlaştırdılar, Allah da onlara zorlaştırdı. Bugün kilise ve manastırlarda bulunanlar, onların artıklarıdır." (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl*, s. 207-208)

Bu âyetlerin mânasını izah sadedinde âlimlerimizin güzel açıklamaları olmuştur. Şu misal ne kadar dikkat çekicidir:

Bir adam Hasan Basrî'ye gelir ve bir komşusunun, şükrünü edâ edemeyeceği için pelte yemediğini söyler. Hasan Basrî de: "Komşun soğuk su içiyor mu?" diye sorar. Adam, "Evet" deyince de: "Senin komşun meğer soğuk suyun şükrünün, pelteden daha ağır olduğunu bilemeyecek kadar câhil bir adammış" der.

Yine Allah dostlarından Fudayl (k.s.)'a zühd için güzel elbise, et ve hurma tatlısı gibi güzel şeyleri terk etmenin hükmü sorulur. Ben tatlı yemem diyen adama: "Keşke hem yeseydin hem de Allah'tan korksaydın. Çünkü Allah Teâlâ helâl ve temiz şeyleri yemeni kerih görmez. Sen asıl, annene babana iyilik yapmaya, sıla-i rahime riayete, komşuna iyilik etmeye, bütün müslümanlara merhametli olmaya, kinini yutmaya, sana zulmedeni affetmeye, sana kötülük yapana iyilik etmeye, belalara karşı sabırlı ve tahammüllü olmaya bak. Bu gibi hükümler zühd için hurma tatlısını terk etmekten daha önemlidir" tavsiyesinde bulunur.

Gerek helâl olan nimetleri kendimize haram kılma, gerekse başka hususlarda olsun, yapılan bir yeminden dönülmesi gerektiğinde ödenecek kefâreti bildirmek üzere şöyle buyruluyor:

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِي اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ
الْاَيْمَانَۚ فَكَفَّارَتُهُ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ
اَهْلِيكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍۜ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ
ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْۜ وَاحْفَظُوا اَيْمَانَكُمْۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ
اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾

89. Allah kasıtsız olarak yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sorumlu tutar. Bunun kefâreti, ailenize yedirdiğinizin orta hallisiyle on fakiri bir gün sabah akşam doyurmak veya giydiğiniz orta hallisiyle onları giydirmek yahut bir

köleyi hürriyetine kavuşturmaktır. Buna gücü yetmeyen üç gün oruç tutmalıdır. İşte yemin ettiğinizde onu bozmanın kefâreti budur. Bununla birlikte, yeminlerinize bağlı kalıp gereğini yerine getirin. Şükredebilmeniz için Allah size âyetlerini işte böyle açıklamaktadır.

Gelecekle alakalı olarak "vallahi şöyle yapacağım, böyle yapacağım, şöyle olursa böyle edeceğim" tarzında kişinin kendini bağladığı, sağlam bir irade ve niyetle yaptığı yeminler bağlayıcıdır. Bunların gereğini yerine getirmek icap eder. Aksi takdirde cezayı gerektirir. Bu tarz yapılan yemin iki türlüdür. Birincisi günah olmayan bir şeye yemindir ki, bunun bozulması câiz değildir, büyük günahtır. Diğeri günah olan bir işi yapmaya yemindir ki, bunda sebât etmek bozmaktan daha günahtır. Bu sebeple daha hafif olan günah tercih edilerek böyle bir yemin bozulmalı ve kefâreti ödenmelidir.

Bozulan yeminin kefâreti, kişinin maddî imkânlarının durumuna göre şu yollardan biriyle îfâ edilir:

• Ya ailesine yedirdiğinin orta derecesinden bir gün sabah akşam on fakiri doyurur,

• Veya on fakiri baştan ayağa giyindirir,

• Yahut bir köleyi özgürlüğüne kavuşturur.

• Bunlardan birini yapmaya gücü yetmeyecek kadar fakir olan birisi ise, bozduğu yeminin kefâreti olarak üç gün oruç tutar.

İslâm, helâl olan nimetleri haram kılmayı yasakladığı gibi, haram kıldığı şeylerden de şiddetle sakınılması gerektiğini haber verir:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ
مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَا يُر۪يدُ
الشَّيْطَانُ اَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ
وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾
وَاَط۪يعُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُواۚ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُٓوا اَنَّمَا
عَلٰى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُب۪ينُ ﴿٩٢﴾

90. Ey iman edenler! İçki, kumar, tapınmak ve putlara kurban kesmek için dikilen taşlar, fal ve şans okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.

91. Hiç şüphesiz şeytan içki ve kumar yoluyla sizin aranıza ancak düşmanlık ve kin bırakmak, sizi Allah'ı zikretmekten ve namaz kılmaktan

alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz, değil mi?

92. Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve onlara itaatsizlikten sakının. Eğer itaatten yüz çevirirseniz, bilin ki, elçimize düşen açıkça tebliğ etmekten ibarettir.

Bu âyetlerde içki, kumar, putlara tapmak ve falcılık kesin bir dille yasaklanmıştır. Aklı örtüp onu çalışmaz hale getirdiği için içkiye اَلْخَمْرُ (hamr); haksız ve kolay bir şekilde para kazanma yolu olması sebebiyle kumara اَلْمَيْسِرُ (meysir) denilmiştir. (bk. Bakara 2/219) اَلْاَنْصَابُ (ensâb), tapmak için dikilen taşlar, yani putlardır. اَلْاَزْلَامُ (ezlâm) ise üzerinde "hayır" ve "şer" kelimelerinin yazıldığı, câhiliye döneminde Arap geleneğinde önemli bir işe başlamadan önce, bu işin sonunun hayırlı olup olmayacağını anlamak maksadıyla kullanılan fal oklarıdır. (bk. Mâide 5/3)

İslâm'da fert ve toplum hayatı için büyük önem arzeden emirler tedricî olarak geldiği gibi, aynı şekilde toplumda iyice yerleşmiş bulunan kötülüklerin yasaklanması da yine tedricî olarak vuku bulmuştur. Çünkü insanı terbiye etme ve ona bir kısım gerçekleri kabul ettirmede tedricîlik, yani belli bir usûl çerçevesinde adım adım hareket etmek çok mühim bir yere sahiptir. Bu sebeple Kur'an, içki ve kumarı da tedricî bir yolla haram kılmıştır. İçkinin haram kılınması dört merhalede olmuş ve bu konuda belli aralıklarla dört âyet inmiştir:

1. Hurma ve üzümden aynı zamanda sarhoşluk veren bir içki elde edildiğini belirten Nahl sûresi 67. âyet inince müslümanlar içki içmeye devam ettiler. Fakat burada aklını kullananlar için içkiyle ilgili bir uyarı da yer almaktadır.

2. Hz. Ömer, Muâz b. Cebel ve sahâbeden bir grup Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek: "Ya Rasûlallah bize içki hakkında fetvâ ver. Çünkü o aklı gidermektedir" dediler. Bunun üzerine içkide hem zarar hem de fayda bulunduğunu fakat zararının faydasından daha çok olduğunu bildiren Bakara sûresi 219. âyet indi. Bunun üzerine bir takım müslümanlar içki içmeye devam edip: "Biz faydasını alır kötülüğünü terk ederiz" dediler. Bir kısmı ise içki içmeyi terk edip: "İçinde pek büyük bir günah olan bir şeye bizim ihtiyacımız yok" dediler. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nuzûl,* s. 73)

3. Abdurrahmân b. Avf (r.a.), içki içenlerden bazılarını evine dâvet etti. İçtiler ve sarhoş oldular. Namaz vakti olunca namaza durdular. İmam "Kâfirûn" sûresini okumaya başladı. Şöyle diyordu: "De ki: Ey kâfirler, ben sizin ibâdet ettiğinize ibâdet ederim." Sûrenin sonuna kadar "ibâdet etmem" ifadelerini hep "ibâdet ederim" şeklinde okudu. Bunun üzerine **"Ey iman edenler! Sarhoş**

iken ne söylediğinizi bilecek derecede ayıkıncaya kadar namaza yaklaşmayın..." (Nisâ 4/43) âyeti indi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nuzûl,* s. 73) Bu âyetin inmesinden sonra içki içenler epey azaldı. İçkiyi terkedenler: "Bizi namazdan alıkoyan bir şeyde hayır yoktur" dediler. Bazı kimseler ise namaz vakti dışında olmak üzere içki içmeye devam ettiler.

4. Utban b. Mâlik bir ziyâfet tertip edip müslümanlardan bazılarını dâvet etti. Dâvet edilenlerin içinde Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) da vardı. Utban misafirleri için deve kellesi kızartmıştı. Ondan doyuncaya kadar yediler ve sarhoş oluncaya kadar içki içtiler. Sonra nesepleriyle övünmeye ve bu konuda şiirler söylemeye başladılar. Bu sırada Sa'd, ensârı hicveden, kötüleyen bir şiir söyleyip kavmiyle övününce bir adam, devenin çene kemiğini alarak Sa'd'ın başına vurdu ve yardı. Bunun üzerine Sa'd, Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek ensârdan olan adamı şikâyette bulundu. Bunun üzerine de içkiyi kesin olarak yasaklayan Mâide sûresinin 90-91. âyetleri nâzil oldu. (Müslim, Fedâilü's-sahâbe 43; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VII, 45-6)

Bu âyet-i kerîmelerde içki ve kumarın haramlığı peş peşe dokuz tekitle beyân edilmiştir:

• İçki ve kumar, putlar ve fal okları ile beraber zikredilerek, *"İçki içen puta tapan gibidir"* (İbn Mâce, Eşribe 3) hadis-i şerifi delâletince bunlar puta tapıcılık kabilinden gösterilmiştir.

• Bunlara rics yani "pislik" adı verilmiştir.

• Başlı başına şer veya kötülüğü gâlip olduğuna dikkat çekilerek bunlar "şeytan işi" olarak vasıflandırılmıştır.

• "Bunlardan kaçının" emriyle bizzat kendilerinden çekinilmesi emredilmiştir.

• Bu çekinme, felâha; dünya saâdeti ve âhiret selâmetine ermek için bir sebep yapılmıştır.

• İçki ve kumarda şeytanın gayesi, başka değil, ancak insanlar arasına kin ve düşmanlık düşürmek, onları Allah'ı zikretmekten ve namazı kılmaktan menetmektir. Allah'ı unutan ve namazdan uzaklaşan kişi artık her türlü günahı ve cinayeti işler, dînini ve imanını tehlikeye atar, hem dünyasını hem de âhiretini mahveder.

• Bunların haram kılınma sebepleri açıklandıktan sonra itaat sözü alınmak üzere bir soru ile anlaşmayı belgelemek için "Artık siz şimdi bu yasaklamayı kabul ettiniz ve içki ve kumardan tamâmen vazgeçtiniz mi? Elbette geçtiniz, değil mi?" buyrulmuştur.

• 92. âyette de itaati belgelemek ve aykırı davranışlardan sakındırmak sûretiyle bunlardan vazgeçmeleri, Allah'a ve Peygamber'e itaat etmeleri ve onların emrine karşı gelmekten çekinmeleri istenmektedir.

Yasaklanmadan önce içki içenlerin, kumar oynayanların durumlarını aydınlatmak ve içlerinde çöreklenen soruları cevaplandırmak üzere buyruluyor ki:

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا
إِذَا مَا اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا
وَاَحْسَنُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾

93. İman edip sâlih amel işleyenlere, artık bundan böyle günahlardan sakınıp imanda sebât ile sâlih amellere devam ettikleri, sonra takvâları ve imanları tam sağlamlaşıp kökleştiği, sonra hem günahlardan sakınıp hem de iyilik yapmaya çalıştıkları takdirde, haram olmadan önce yiyip içtiklerinden dolayı bir günah yoktur. Çünkü Allah, iyilik ve ihsân sahiplerini sever.

İçki ve kumar kesin bir şekilde haram kılınınca ashâb-ı kirâmdan bazıları: “İçki içip kumar parası yediği halde ölüp aramızdan ayrılanların durumu ne olacak?” gibi sözler söyleyince bu âyet indi. (Buhârî, Tefsir 5/11; Tirmizî, Tefsir 5/10-12)

Bu âyette sâlih amel iki defa tekrar edilmiş, iman ve takvâ üç mertebe olarak zikredilmiş ve neticede ihsân mertebesine yer verilmiştir. Burada iman ve takvânın üç kez tekrar edilmesi, birkaç açıdan iman ve takvânın mertebelerine işaret sayılmıştır. Şöyle ki:

• Bu iman ve takvâ durumu geçmiş, şimdi ve gelecek olmak üzere üç zamana işarettir.

• Bu üç hâle işarettir: Birincisi insanın kendisiyle yine kendi nefsi ve vicdanı arasında takvâ ve iman; ikincisi kendisiyle diğer insanlar arasında takvâ ve iman; üçüncüsü kendisiyle Allah arasında takvâ ve imandır. Bu sebeple üçüncüsünde iman, ihsâna tebdil edilmiş ve Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’in: *“İhsân, Allah’ı görüyormu gibi O’na ibâdet etmendir. Her ne kadar sen O’nu görmüyorsan da, muhakkak ki o seni görmektedir”* (Buhârî, İman 37) tarifine işaret buyrulmuştur.

• Sakınılacak şeylerin derecelerine işarettir. Önce azaptan sakınmak için haramı terk, ikincisi harama düşmemek için şüpheleri terk, üçüncüsü nefsi noksandan korumak, tabiat ve alışkanlık kirlerinden temizlemek için bazı mubah şeyleri terk etmek gerektir.

İçki ve kumar gibi dâimî haram olanların yanında bir de sırf ibâdet etme ve terbiye hikmetiyle haram kılınanlar vardır ki, buna sûrenin başında **“İhramda iken avlanmayı helâl saymama”** (Mâide 5/1) şartıyla işaret edilmiş idi. Şimdi tekrar bu konuya dönülerek şöyle buyruluyor:

يَآ اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُٓ اَيْد۪يكُمْ
وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِۚ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٩٤﴾

94. Ey iman edenler! Allah, görmediği halde kendisinden korkanları ortaya çıkarmak için, ihramlıyken ellerinizle tutuverecek ve mızraklarınızla vuruverecek şekilde yakınınızda dolaşan avları yasaklamak suretiyle sizi imtihan edecektir. Buna rağmen kim yasak sınırını aşarsa, böyleleri için pek acı bir azap vardır.

Bu âyet-i kerîme Hudeybiye senesinde müslümanlar ihramlı oldukları sırada nâzil olmuştur. Allah Teâlâ onları av hayvanları ile imtihan etti. Öyle ki vahşî hayvanlar, kuşlar ve av hayvanları, ellerinin uzanabileceği ve bir güç sarfetmeden tutuverecekleri kadar yakınlarına geldi. Fakat imtihanın bir gereği olmak üzere onları tutmaktan ve avlamaktan men edildiler. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XII, 71)

Önceki âyetlerde içki ve kumarın haram kılınmasından söz edilmişti. Gerçekte içki ve kumar gibi zararlı oldukları belli olan hususlarda Allah'ın emrine uymak biraz daha kolaydır. Fakat bu gibi sebep ve hikmeti bilinebilen şeylerde emir ve yasaklara uymada nefsin çıkarı bulunduğundan, Allah'a duyulan sevgi veya korkuda kulun samimiyeti tam olarak anlaşılamaz. Bunlara itaat Allah için değil nefis için olabilir. Tam ihlas ve teslim olma ise, yaptığını sadece Allah rızâsı için yapmakla mümkün olur. Bu da nefse ait olan bütün arzu ve isteklerden sıyrılmakla gerçekleşir. İşte hem ihtiyaç hem de imkân varken sırf ihramlı olunduğundan dolayı avlanmanın yasak kılınması gibi, sebep ve hikmeti açıkça anlaşılmayan, bütün hikmeti yalnız Allah'ın emrine itaatten ve O'nun rızâsına uymaktan ibaret olan ve sadece bu sebeple yerine getirilmesi gereken ilâhî emirlere uymak bu nevidendir.

Allah Teâlâ, bu nevi imtihanlarla mü'minleri terbiye ederek onları daha büyük emânetleri taşıyabilecek bir olgunluğa eriştirmeyi murad etmektedir. İslâm emânetini yüklendikleri; insanların canları, malları, ırzları kendilerine emânet edildiği, hukukun tevzii makamına geçtikleri zaman ayaklarının kaymamasını ve emâneti zâyi etmemelerini istemektedir. O halde bu ilâhî tâlimatlar istikâmetinde mü'minler öyle bir faziletle yükselmelidirler ki, her zaman ve her yerde haram ve çirkin olan şeyler şöyle dursun, aslı helâl olan her türlü nimetler etraflarına saçılmış, önlerine serilmiş olsa bile, Allah'ın izni olmadan onlara el uzatmayacak, haksız ve salâhiyetsiz olarak hiçbir şeye dokunmayacak, kendine sahip, nefsine hâkim ve Allah'ın bütün emirlerine bağlı olacaklardır. Bu

ahlâkî kemalleriyle her türlü ilâhî emâneti taşımaya lâyık hâle geleceklerdir.

Şimdi de ihramlıyken av hayvanı öldürmenin cezasını bildirmek üzere buyruluyor ki:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌۜ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَٓاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهٖ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكٖينَ اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِهٖۜ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَۜ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُۜ وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾

95. Ey iman edenler! İhramlı iken av hayvanlarını öldürmeyin. İçinizde kim bu halde iken kasten bir hayvanı öldürürse, yaptığı işin vebâlini tatması için verilecek ceza şudur: Ya içinizden iki âdil kimsenin kararıyla öldürdüğü ava eş değerdeki bir hayvanı Kâbe'ye ulaştırarak kurban etmek veya kefâret olarak fakirleri doyurmak yahut ona denk gelecek şekilde oruç tutmaktır. Bu konuda geçmişte yapılan hataları Allah affetmiştir. Fakat kim tekrar o günahı işlerse, Allah bunun intikamını ondan alır. Çünkü Allah, kudreti dâimâ üstün gelendir, intikam alandır.

اَلصَّيْدُ (sayd) kelimesi, eti yensin yenmesin kendisinden faydalanılan bütün yabani hayvanları ifade eder. Ancak zararlı hayvanlardan olan akrep, yılan, karga, fare ve vahşi köpek bunun dışında tutulmuştur. Bu zararlı hayvanlar gerektiği zaman hem Harem bölgesi dışında hem de Harem bölgesinde öldürülebilirler. اَلْحُرُمُ (hurum) kelimesi ise "ihramlı kişi" anlamındaki "harâm" kelimesinin çoğulu olup; ister Harem sınırları içinde olsun, ister olmasın, ihramlı kişiler için kullanılır. Harem sınırları içerisinde bulunan kişi de ister ihramlı olsun, ister elbise giymiş olsun ihramlı hükmündedir. İhramlı kişi ne silah yardımıyla, ne av köpeği ve av kuşu kullanarak, ne Harem bölgesi dâhilinde ne de dışında kesinlikle avlanamaz. İhramlı olmayan kişi ise Harem sınırları dışında avlanabilir, fakat Harem sınırları içerisinde avlanamaz. Burada bahsedilen Harem, belirli sınırları olan ve kendine ait husûsî dîni hükümleri bulunan Mekke Haremi'dir.

İhramlı iken av hayvanını kasten öldüren kişi, buna karşılık bir ceza ödemelidir. Öncelikle avlanan hayvanın kıymeti, ilim ehli nazarında itimada şayan iki doğru kimsenin takdiriyle avlanıldığı bölgenin ya da alım satım yapılmayan tenha bir yerde öldürmüşse oraya en yakın bölgenin fiyatlarıyla tespit edilir. Eğer öldürülen hayvanın kıymeti bir kurban değerinde olacak olursa öldüren kişi, cezasını çekmede şu üç yoldan birini tercih edebilir:

• Öldürdüğü hayvanın kıymeti olan meblağ ile bir kurban satın alarak Harem'de kurban etmek.

• Bu parayla yiyecek satın alarak fakirlere dağıtmak. Bu her fakire 1.5 kg buğday ya da 3 kg hurma verilerek yapılır.

• Her bir fakire verilecek yiyecek miktarı yerine bir gün oruç tutmak.

İhramlıyken avlanmakla ilgili burada şöyle bir istisnâ yapılmaktadır:

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ
صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذٖٓي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾

96. Deniz hayvanlarını avlamak ve yemek hem sizin hem de yolcuların faydalanması için size helâl kılındı. Fakat ihramda olduğunuz müddetçe karada avlanmak size haramdır. Huzurunda toplanacağınız Allah'a karşı gelmekten ve O'nun azabına uğramaktan sakının.

اَلْبَحْرُ (bahr) kelimesi Arapça'da "deniz" mânasına geldiği gibi, tatlı veya tuzlu akarsuları, ırmakları, dereleri, havuz ve göl gibi büyük su birikintilerini de ifade eder. Burada kelime bu geniş mânasıyla kullanılmıştır. İhramlı olan kimseler, her zaman ve her yerde su ürünlerinden istifade edebilir; onları avlayabilir ve ondan yiyebilirler. Hanefiler deniz ürünlerinden sadece balık türlerinin, diğer üç mezhep ise sadece suda yaşayan her türlü hayvanın yenebileceğini söylemişlerdir.

Yüce Allah, kullarına rahmetinin en ince tecellileri olarak hayatın tüm alanlarını en hassas ölçülere göre düzenleyen hükümler bildirmektedir. Bunların bilinebilen ve bilinemeyen nice hikmetleri vardır:

جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ
وَالْهَدْيَ وَالْقَلَٓائِدَ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٩٧﴾ اِعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ
شَدٖيدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٩٨﴾ مَا عَلَى الرَّسُولِ
اِلَّا الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾

97. Allah Kâbe'yi, o Beyt-i Harâm'ı, haram ayları, Kâbe'ye hediye edilen kurbanı ve kurbanlıklara takılan gerdanlıkları insanlar için maddî-manevî bir kalkınma ve geçim vesilesi kılmıştır. Şunu bilesiniz ki, Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. Çünkü Allah her şeyi hakkiyle bilendir.

98. Bilin ki, Allah'ın cezalandırması çok şiddetlidir. Allah aynı zamanda çok bağışlayacıdır, engin merhamet sahibidir.

99. Peygamberin vazîfesi sadece tebliğ etmektir. Allah açığa vurduğunuz şeyleri de, gizlediğiniz şeyleri de bilir.

Allah Teâlâ Beyt-i Harâm yani son derece muhterem, saygıdeğer ve her türlü hürmete lâyık olan Kâbe'yi, haram aylarını, harem bölgesine gönderilen kurbanlıkları ve onlara takılıp kurbanlık olduklarını gösteren gerdanlıkları insanların maddî ve mânevî olarak kalkınmalarına, ilerleyip gelişmelerine vesile kılmıştır. Halk bunlar vesilesiyle hayat bulur, geçimini sağlar, din ve dünyalarını ayağa kaldırırlar. Korkanlar buraya sığınır, zayıflar burada emniyet bulur. İnsanlar hac ve umre için buraya gelirler ve namaz kılanlar da buraya dönerler.

O halde samimi bir şekilde inanıp ihlas ve ihsân kıvamında bir kulluk yolunu tutmak gerekmektedir. Kulluk yaparken de değer ölçüsü, zâhiren maddî şeylerin çokluğu değil, temizlik, güzellik ve takvâ olmalıdır:

قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ۟ ﴿١٠٠﴾

100. Rasûlüm! Pis ve murdar olan şeylerin çokluğu seni hayrete sevk etse bile: "Pis ve murdar olanla temiz ve hoş olan asla bir değildir" de. Öyleyse ey selim akıl sahipleri, Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.

Âyette zikredilen "pis ve temiz" kelimeleriyle helâl ile haram, iman ile küfür, mü'min ile kâfir, itaatkâr ile isyânkâr, âdi ile kaliteli gibi mânalar kastedilmiştir. İnsan ruhuna bu açıdan bakıldığında şu manzara karşımıza çıkar:

Kendisine necaset bulaşmış olan cisimler, temiz fıtrat sahibi insanlara göre pis sayılacağı gibi, aynı şekilde "Allah'ı inkâr, O'nu bilmeme ve O'na taatten yüz çevirme" gibi kötülüklere müptelâ olmuş ruhlar da, kâmil ruhlara göre pistir. Fakat Allah'ı bilen ve O'na ibâdete devam eden ruhlar, ilâhî mârifet nurlarıyla aydınlanırak tertemiz mukaddes ruhlara yakınlıkla neşelenirler. Maddî âlemdeki pis ve temiz olan şeyler bir olmadığı gibi, aynı şekilde mânevî âlemdeki pis ve temiz olan şeyler de bir değildir. Hatta ruhanî âlemde bu ayrılık daha şiddetlidir. Çünkü maddeten pis olanın zararı, az ve önemsiz, yine maddeten temiz olanın faydası da sınırlıdır. Buna karşılık mânen pis olanın zararı son derece büyük ve ebedî olduğu gibi, yine mânen temiz olanın faydası da büyük ve ebedîdir ki bu da, peygamberler, sıddîklar, şehitler ve sâlihlerle arkadaş olup âlemlerin Rabbi Allah'a yaklaşmaktır. Dolayısıyla bu âyet, taatlere

teşvik ve günahlardan uzaklaştırmanın en kuvvetli ifadelerinden birisi olmaktadır.

Âyetteki **"Pis ve murdar olanın çokluğu seni hayrete sevk etse de"** (Mâide 5/100) ifadesine göre; mânevî âlemde pis olan şey, maddî âlemde bazan temiz, kıymetli ve lezzetli görünebilir. Fakat onun kıymetli görünmesi, lezzetli olması ve elde edilmesi, kişinin ebedî ve bâkî saâdetlerden mahrum kalmasına sebep olur. Dolayısıyla pis olanın çokluğu ve cazibesi insanı hayrete düşürse bile, bunun mârifet, muhabbet, taat, ruhanî mutluluk ve rabbânî ikramlarla sevinmek demek olan temiz ve güzel şeylere denk olması imkânsızdır. O halde hakikati kavrayıp kurtuluşa erebilmek için derin bir saygı, sevgi ve ürperti içinde Allah'tan korkmak lâzımdır. Bunun fiilî bir göstergesi olarak boş sorular ve anlamsız hurafelerden vazgeçip Allah'ın buyruklarına uymak gerektiğini bildirmek üzere şöyle buyruluyor:

Rastgele Soru Sormayın

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَسْـَٔلُوا عَنْ اَشْيَٓاءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْۚ
وَاِنْ تَسْـَٔلُوا عَنْهَا ح۪ينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْۜ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَاۜ وَاللّٰهُ
كَافِر۪ينَ ﴿١٠٢﴾ غَفُورٌ حَل۪يمٌ ﴿١٠١﴾ قَدْ سَاَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ اَصْبَحُوا بِهَا

101. Ey iman edenler! Açıklandığı takdirde sizi sıkıntıya sokacak hususlarda soru sormayın. Kur'an indirilirken bunları sorarsanız, size cevabı açıklanıverir. Halbuki Allah onlardan sizi muaf tutmuştur. Allah çok bağışlayandır ve cezalandırmakta hiç acele etmeyendir.

102. Doğrusu sizden önceki bir topluluk da böyle sorular sormuş, ardından açıklanan hükümleri kabul etmedikleri için kâfir olmuşlardı.

Bu âyet-i kerîmelerin iniş sebebi olarak rivayet edilen hâdiselerden biri şöyledir: Allah Rasûlü (s.a.v.), haccın farz kılındığını bildiren Âl-i İmrân süresi 97. âyet nâzil olunca bir hutbe okudu ve: "*Ey insanlar! Allah size haccı farz kıldı*" buyurdu. Bir sahâbî: "Her sene mi yâ Rasûlallah?" diye sordu. Efendimiz soruyu duymazdan geldi. Sorunun üçüncü defa tekrar edilmesi üzerine Rasûl-i Ekrem
Ş (s.a.v.): " *ayet «evet» deseydim her sene haccetmeniz farz olurdu. Siz ise buna tahammül edemezdiniz. Benim açıkladığım konularda soru sormayın. Sizden önceki bazı toplumlar peygamberlerine çok soru sormaktan ve sonra da bunlar üzerinde*
ş *anla mazlığa dü mekten dolayı helâk olmu lardı. u halde size bir eyi emrettiğimde onu olabildiğince yerine getirmeye çalı ın, size yasakladıklarımdan da kaçının*" buyurdu. Bu hâdise üzerine bu âyetler nâzil oldu. (bk. Müslim, Hac 412; Tirmizî, Hac 5; İbn Mâce, Menâsik 2)

Aslında insanın bilmediği hususları bilenlerden sorup öğrenmeye çalışması Kur'an'ın bir emridir. Âyet-i kerîmede: **"Bilmiyorsanız, bilenlere sorun!"** (Enbiyâ 21/7) buyrulur. İlim bir hazîne, sorular o hazinenin anahtarlarıdır. Dolayısıyla bu âyetlerde yasaklanan, yersiz ve faydasız hususlarda sorulan sorulardır.

Ancak âyet-i kerîmenin mesajı sadece indiği döneme ait değil, kıyâmete kadar bütün zamanlar için geçerlidir. Bu sebeple bütün mü'minlerin dikkat etmesi gereken bir gerçeği beyân etmektedir. O da şudur: Dinî vazîfeler hususunda herkes Allah ve Rasûlü'nün emirlerini öğrenip gücü yettiğince yerine getirmeye çalışmalı, yasaklarından kaçınmalı, kendi anlayışını ve içinde yaşadıkları toplumların örf ve adetlerini dine karıştırmaya kalkışmamalıdır. Dinin farz,

vacip, sünnet, müstehap, mendup, haram, mekruh şeklinde özetlenebilecek hükümlerini olduğu gibi benimsemeli; asıl dinî vecibeleri bir tarafa bırakıp şahsi kanaatlere dayalı yeni sorumluluklar ihdas etmeye yeltenmemelidir.

İslâm gelmeden önce Arapların kendilerine has bir kısım örf ve adetleri vardı. Bunlardan biri de belli özellikler taşıyan evcil hayvanları; develeri, dâvarları putlar adına serbest bırakmaları, sonra da bunların kesilmesini ve kullanılmasını yasak saymalarıydı. Gelen âyet-i kerîmelerde onların İslâm'a uygun olmayan bu adetleri söz konusu edilmekte ve bu yanlışın düzeltilmesi istenmektedir.

مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَٓائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍۙ وَلٰكِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَۜ وَاَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾ وَاِذَا
قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا
عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَاۜ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَٓاؤُ۬هُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾

103. Allah bahîra, sâibe, vasîle ve hâm diye bir şeyi meşrû kılmamıştır; fakat inkâra saplananlar Allah adına yalan uyduruyorlar. Zâten onların çoğu akıl erdiremezler.

104. Onlara: "Allah'ın indirdiğine ve Peygamber'e gelin; onlar ne buyuruyorsa onu yapın" denildiği zaman: "Atalarımızı üzerinde bulduğumuz yol bize yeter" derler. Peki, ya ataları bir şey bilmeyen ve doğru yolu da bulamayan kimseler ise?

Burada kullanılan isimlerin mânaları şöyledir:

اَلْبَحِيرَةُ (bahîra): Deve beş kere yavrulayıp, en sonuncu yavrusu erkek olunca, o devenin kulağını dilerler, ona binmeyi ve onu kesmeyi kendilerine yasaklarlar ve onu putları için salıp âzâd ederlerdi.

اَلسَّائِبَةُ (sâibe): İstediği yere gidip dolaşsın diye salıverilen hayvan demektir. Bir kimse hastalansa veya yolculuktan dönse veya nezretse veyahut da bir nimete şükretmek istese, bunun için bir deve salıverirdi.

اَلْوَصِيلَةُ (vasîle): "Başkasına ulaştırılmış ve bitiştirilmiş" mânasındadır. Koyun, dişi doğurursa, bu sahibinin olurdu. Eğer erkek doğurur ise, doğan bu yavru da putlarının olurdu. Eğer erkek ve dişi karışık doğurur ise, "Bu kardeşine ulaştı" derler ve erkek yavruyu, putlarına kurban etmezlerdi.

اَلْحَامُ (hâm): On sene damızlık için kullanılan sonra salıverilen deve demektir. Bu da, sırtına binilmesi haram olan develerdendir.

Bu tür iddiaların din ve akıl ile bağdaşacak hiçbir tarafı yoktur.

Geçmişlere hürmet göstermek, onların güzel hal ve davranışlarını örnek almak yasaklanan değil, bilakis teşvik edilen bir husustur. Fakat bunun câhillik ve sapıklık değil, ilim ve hidâyet yolunda olması gerekir. Ancak ilmi, irfanı olan, hidâyet üzere bulunan ve ilmiyle âmil kimselere ittiba edilebilir. Örf ve adetler de meşrû ve makul olmak şartıyla kıymetlidir. Demek ki aslolan hakkı yani doğru olanı bilmek, bulmak ve ona tâbi olmaktır. Çünkü doğru olandan başkasına uyan mutlaka zarar edecektir. Bu vesileyle Yüce Allah mü'minlere şu hatırlatmalarda bulunur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ
إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

105. Ey iman edenler! Siz kendi halinizi düzeltmeye çalışın! Zira siz doğru yol üzere olduğunuz sürece sapıklığa düşenler size hiçbir zarar veremezler. Hepinizin dönüşü yalnızca Allah'a olacak ve O, yaptıklarınızı size bir bir haber verecektir.

Bu ifadeden, "hiç kimse kimseye karışmasın, herkes kendi kendine yalnız bir hayat yaşasın" gibi Kur'an'ın ruhuna uymayan yanlış bir mâna anlaşılmamalıdır. Çünkü doğru yolda olmanın esaslarından biri de, gücü yettiği kadar iyiliği emretmek, kötülüğü yasaklamaktır. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Ey mü'minler! İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü yasaklayan seçkin bir topluluk bulunsun. İşte onlar, doğru ve kalıcı yatırım yapanların ta kendileridir." (Âl-i İmrân 3/104)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

ş *"Sizden her kim bir kötülüğü görür ve deği tirmeye gücü yeterse onu eliyle deği tirsin, eğer buna gücü yetmezse diliyle deği tirsin, buna da gücü etmezse kalbiyle buğzetsin"* (Müslim, İman 78; Tirmizî, Fiten 11) buyurarak yapılması gerekeni öğütler.

Ebûbekir (r.a.)'ın şu açıklamaları ise, bu âyet-i kerîmeyi nasıl anlamak gerektiğine ışık tutmaktadır: O bir gün minberde şöyle konuşmuştur: "Ey insanlar, siz bu âyeti okuyor ve onu doğru olmayan bir şekilde tevil ediyorsunuz. Ben Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu iştim: *«İnsanlar zâlimi gördükleri zaman eğer ellerini tutmaz ve onu zulümden engellemez iseler, aradan fazla bir zaman geçmeden Allah kendi nezdinden onların hepsini ku atacak bir azap gönderir.»"* (Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 8) İşte **"Hem öyle bir fitneden sakının ki, geldiği zaman içinizden sadece zulmedenlere dokunmaz, herkesi kuşatır"** (Enfâl 8/25) âyet-i kerîmesi bu hakikati haber vermektedir.

Doğru yol üzere bulunmanın en önemli göstergelerinden biri, en zor

zamanlarda bile insanların hak ve hukuklarını korumaya çalışmak ve bu yolda zaman ve zeminin gerektirdiği tüm önlemleri almaktır. Buna bir örnek olması açıısndan buyruluyor ki:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حٖينَ
الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ اَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ
فِي الْاَرْضِ فَاَصَابَتْكُمْ مُصٖيبَةُ الْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ
فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ اِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرٖي بِهٖ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَلَا
نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ اِنَّٓا اِذًا لَمِنَ الْاٰثِمٖينَ ﴿١٠٦﴾ فَاِنْ عُثِرَ عَلٰٓى اَنَّهُمَا
اسْتَحَقَّٓا اِثْمًا فَاٰخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذٖينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ
الْاَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَٓا اَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَٓا
اِنَّٓا اِذًا لَمِنَ الظَّالِمٖينَ ﴿١٠٧﴾ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى
وَجْهِهَٓا اَوْ يَخَافُٓوا اَنْ تُرَدَّ اَيْمَانٌ بَعْدَ اَيْمَانِهِمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُوا

وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقٖينَ ﴿١٠٨﴾

106. Ey iman edenler! Birinize ölüm gelip çattığı zaman vasiyet esnâsında sizden adâletli iki kişi; şâyet ölüm musîbeti yolculuk yaparken sizi yakalarsa sizden olmayanlardan iki kişi aranızda şâhitlik yapsın. Eğer şâhitlerden şüphelenirseniz, namazdan sonra onları alıkoyun ve kendilerine şöyle yemin ettirin: "Vallahi, akrabamız bile olsa biz yeminimizi hiçbir menfaat karşılığında satmayız ve Allah'ın emâneti olan bu şâhitliği de asla gizlemeyiz. Böyle yaparsak mutlaka günahkârlardan oluruz."

107. Şayet o iki şâhidin yalan söyleyip gerçekten günah işledikleri ortaya çıkarsa, bu takdirde haksızlığa uğrayan mirasçılardan şâhitliğe daha lâyık olan başka iki kişi onların yerine geçerek şöyle yemin ederler: "Vallahi, bizim şâhitliğimiz, onların şâhitliğinden daha doğrudur ve bu şâhitliğimizle kimsenin hakkına tecavüz etmiş olmayacağız. Aksi halde biz gerçekten zâlimlerden oluruz."

108. Bu uygulama, bütün tarafların şâhitliği en doğru bir şekilde yerine getirmeleri ve yemin ettikten sonra başkalarının yapacağı yeminlerle

yalanlarının ortaya çıkıp rezil olmaktan korkarak hakkıyla şâhitlik yapmaları bakımından en uygun yoldur. Allah'a karşı gelmekten sakının ve emirlerini dinleyip itaat edin. Çünkü Allah, buyruklarını tutmayıp yoldan çıkan bir topluluğu doğru yola eriştirmez.

Bu âyetlerin iniş sebebi olarak şu olay nakledilir: Temîm ed-Dârî, Adiyy b. Bedâ ve Büdeyl b. Ebû Meryem ticaret için birlikte Şam'a gitmişlerdi. Temîm henüz müslüman olmamıştı, Adiyy de hıristiyan idi. Büdeyl ise müslümandı. Şam'a vardıklarında, bir rivayete göre yolda, Büdeyl hastalandı. Yanındaki eşyaların bir listesini yapıp bunları yazdığı kâğıdı yol arkadaşlarına haber vermeden kumaşların arasına yerleştirdi. Sonra onlara döndüklerinde eşyalarını ailesine teslim etmeleri için vasiyette bulundu, ardından ruhunu teslim etti. Arkadaşları döndüklerinde, eşyanın arasında yer alan altın nakışlarla bezenmiş gümüş bir kabı alıp diğerlerini ailesine teslim ettiler. Ailesi Büdeyl'in yaptığı listede bir de gümüş kap bulunduğunu görünce bunu istediler, onlar böyle bir şey teslim aldıklarını inkâr ettiler. Ailesi durumu Rasûlullah (s.a.v.)'e arzetti. Bunun üzerine 106. âyet indi.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ikindi namazını müteakip onlara yemin ettirdi. Mesele bir müddet öylece çözümsüz kaldı. Sonra dâva konusu gümüş kap Mekke'de bulundu. Sahiplerine kimden aldıkları soruldu, onlar da Temîm ed-Dârî ve Adiyy b. Bedâ'dan satın aldıklarını söylediler. Durum tekrar Rasûlullah'a arzedildi, bu kez 107. âyet nâzil oldu. Peygamber Efendimiz ölünün vârislerinden iki kişiye bu konuda yemin ettirdi ve dâvayı kazandılar.

Diğer bir rivayete göre Temîm ve Adiyy bu kabı 1000 dirheme satıp parasını bölüşmüşlerdi. Temîm müslüman olunca bu olaydan duyduğu rahatsızlık üzerine Büdeyl'in ailesine durumu açıklayıp 500 dirhemi ödedi. Onlar da Adiyy aleyhine dâva açtılar ve âyete göre yemin edip dâvayı kazandılar. (bk. Buhârî, Vesâya 35; Ebû Dâvûd, Akdiye 19; Tirmizî, Tefsir 5/19-20)

108. âyette, şâhitliğin ağırlaştırılmış yemin şartına bağlanması ve bu yeminin de karşı bir yeminle çürütülebilme imkânının verilmesinin gerçeğin ortaya çıkmasına en uygun yol olduğu belirtilmektedir. Zira yemini tekit etmede âhiret korkusu, yemini reddetmede de dünya korkusu gibi şer'î hikmetler vardır. Bu iki korkunun birleşmesi de şâhitliği hakkiyle yerine getirmeye en çok sevk edecek sebeptir.

Unutulmamalıdır ki, Peygamberlerin bile hesaba çekileceği mahşer gününde bütün bu haksızlıkların hesabı sorulacaktır:

Peygamberlerin Bile Hesaba Çekileceği Gün

عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾ يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَٓا اُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا اِنَّكَ اَنْتَ

109. Allah kıyâmet günü peygamberleri toplayacak ve: “Tebliğinize karşılık ümmetlerinizden nasıl bir mukâbele gördünüz?” buyuracak, onlar da: “Bizim bu hususta hiçbir bilgimiz yoktur. Şüphesiz bütün gizlilikleri hakkiyle bilen ancak sensin” diyecekler.

O gün peygamberler tebliğ vazîfelerini tam olarak îfâ edip etmediklerinden ve ümmetlerinin kendilerine nasıl bir mukabelede bulunduğundan hesap vereceklerdir. (bk. A‘râf 7/6) Nitekim aşağıda gelen âyetlerde kıyâmet günü peygamberlerin nasıl sorguya çekileceklerine dair bir örnek olmak üzere Hz. İsa’nın durumu şöyle tasvir edilir:

اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلٰى وَالِدَتِكَۢ
اِذْ اَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًاۚ وَاِذْ
عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَۚ وَاِذْ تَخْلُقُ مِنَ
الطِّينِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ بِاِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِيۚ وَتُبْرِئُ
الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ بِاِذْنِيۚ وَاِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِاِذْنِي وَاِذْ كَفَفْتُ بَنِي
اِسْرَٓائِيلَ عَنْكَ اِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ اِنْ هٰذَٓا
اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١١٠﴾ وَاِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيِّنَ اَنْ اٰمِنُوا بِي
وَبِرَسُولِيۚ قَالُٓوا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِاَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾

110. O zaman Allah şöyle buyuracak: “Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene olan nimetimi hatırla. Hani seni Rûhu’l-Kudüs ile desteklemiştim de hem beşikte hem yetişkin halde iken insanlarla konuşurdun. Sana yazı yazmayı, hikmeti, Tevrat ve İncil’i öğretmiştim. Hani benim iznimle çamurdan kuş sûretinde bir varlık yapıyor, ona üflüyor, o da yine benim iznimle gerçek kuş oluyordu. Benim iznimle anadan doğma körü ve teni alacalıyı iyileştiriyor, yine benim iznimle ölüleri diriltiyordun. Bir vakit de, İsrâiloğulları’nın öldürme kastıyla sana uzanan ellerini geri çekmiştim:

kendilerine apaçık delililer ve mûcizeler getirmiştin de, aralarında küfür içinde boğulup gidenler: «Bu düpedüz büyüden başka bir şey değil!» demişlerdi."

111. "Hani Havârilere: «Bana ve Peygamberime iman edin!» diye emretmiştim. Onlar da: «Biz iman ettik, ya Rab! Sen de şâhit ol ki, biz gerçekten hakka teslim olmuş müslümanlarız!» demişlerdi."

Allah Teâlâ Îsâ (a.s.)'a verdiği nimetleri, yaptığı ihsânları ve peygamberliğine delil olmak üzere lutfettiği mûcizeleri hatırlatmaktadır. (bk. Bakara 2/87; Âl-i İmrân 3/46, 48, 49, 52)

Havârilerin gökten sofra istemeleri meselesine gelince:

إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ اَنْ يُنَزِّلَ
عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾
قَالُوا نُرِيدُ اَنْ نَاْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا
وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿١١٣﴾

112. O vakit Havâriler: "Ey Meryem oğlu İsa! Senin Rabbin bize gökten bir sofra indirmeye güç yetirebilir mi?" demişlerdi; o da: "Eğer gerçekten mü'min iseniz Allah'tan korkun!" demişti.

113. Havâriler: "İstiyoruz ki o sofradan yiyelim, böylece kalplerimiz mutmain olsun, bize doğru söylediğini bilelim ve buna şâhitlik edenlerden olalım" dediler.

Mûcize istemek küfrün bir alâmeti olup, Allah'ın gücünü deneme sevdasıdır. Dolayısıyla mü'minin mûcize talebinde ısrar etmesi asla câiz olamayacağı gibi, mûcize istiyor görünmesi bile, imanında bir şüphe bulunduğuna işaret edeceği için en azından bir sû-i edeptir. Bu sebeple Hz. İsa onlara **"Eğer gerçekten mü'min iseniz Allah'tan korkun!"** (Mâide 5/112) demiştir.

Onlar böyle bir talepte bulunmalarının gerekçesini ise dört maddede dile getirmişlerdir:

• Karınlarını doyurmak,

• Allah'ın kudretinin delillerini gözleriyle görerek imanlarının sağlamlaşarak kalplerinin mutmain olması,

• Hz. İsa'nın peygamberlik dâvasında doğru olduğunu kesin olarak bilmek,

• İsrâiloğulları'ndan gökten inen bu sofrayı göremeyenlere, "onu gözlerimizle gördük" diye şâhitlik yapanlardan olmak.

Âyetlerin ifade tarzına dikkat edildiğinde Havârilerin mûcize talebinde

bulunurken sergiledikleri tarz ve edalarında edebe aykırı bazı durumların olduğu anlaşılır: Îsâ (a.s.)'a hitap ederken, "Ey Allah'ın Rasûlü" veya "Ey Allah'ın Ruhu" gibi hürmet ifadeleri kullanmamışlar, aksine ona, hem de annesine nisbet ederek ismiyle hitap etmişlerdir. Allah'a karşı da edebe uygun davranmamışlar ve O'nun dilediği şeyi, istediği şekilde yaratmaya güç ve kudreti olduğundan şüphesi olan bir kimse gibi, "Rabbinin gücü yeter mi?" diye soru sormuşlardır. Bundan sonra da himmetlerinin düşüklüğünü, hedeflerinin basitliğini ve arzularının seviyesizliğini açığa vurup Hz. İsa gibi büyük bir peygamberi aracı yaparak Allah Teâlâ'dan gelip geçici dünyevî bir menfaat; fânî bir sofra talebinde bulunmuşlar, kalıcı dinî bir fayda talep etmemişlerdir. Sofrayı isteyip maksatlarını söylerken de yemeği öne almışlar, diğer dinî ve ruhânî maksatlarını geriye bırakmışlardır.

Hz. İsa Havârilerin bu taleplerinden vazgeçmeyeceklerini görünce sofranın indirilmesini istemeye karar verdi:

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَآ اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِنَ السَّمَآءِ
تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِنْكَۚ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ
خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾ قَالَ اللّٰهُ اِنّ۪ي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْۚ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ
مِنْكُمْ فَاِنّ۪ٓي اُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَٓا اُعَذِّبُهُٓ اَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ۟ ﴿١١٥﴾

114. Bunun üzerine Meryem oğlu İsa şöyle dua etti: "Allahım! Ey Rabbimiz! Bize gökten öyle bir sofra indir ki hem bizim için, hem önce gelenlerimiz ve sonra gelecek olanlarımız için bir bayram ve senin kudretini, benim peygamberliğimi gösteren bir delil olsun. Bizi rızıklandır; çünkü sen rızık verenlerin en hayırlısısın!"

115. Allah da şöyle buyurdu: "Ben o sofrayı size elbette indireceğim. Fakat bundan sonra içinizden kim nankörlük edip inkâra saparsa, hiç şüphesiz ben onu dünyalar içinde hiç kimseyi cezalandırmadığım şekilde cezalandıracağım."

Îsâ (a.s) önce Cenâb-ı Hakk'a "Allahım, Rabbimiz" diye iki defa nida etti. Bu hitap, onun tazarru ve yakarışının ne kadar içten olduğunu, duasını ne kadar samimi yaptığını göstermektedir. Hz. İsa duasında, Havârilerin aksine dîni maksatları öne almış, inecek sofranın kendileri için, hem öncekiler hem de sonrakileri için mânevî neşelerin coştuğu bir bayram olmasını istemiş, yeme maksadını ise hem geriye bırakmış hem de rızık olmakla ifade etmiş, sonra da rızıkta takılıp kalmayıp rızkı veren Allah'a geçmiş, O'nu yüceltmiş ve böylece

ona şükrünü arzetmiştir. Bu da ruhların, mânevî derecelerine göre niyazda bulunduklarını ve mertebe itibariyle aralarında büyük farkların olduğunu göstermektedir.[2]

Mahşer yerindeki Îsâ (a.s.) yönelik ilâhî sorgu şöyle devam ediyor:

وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِى وَاُمِّىَ
اِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِى اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ
لِى بِحَقٍّ اِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلَٓا اَعْلَمُ
مَا فِى نَفْسِكَ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ اِلَّا
مَٓا اَمَرْتَنِى بِهِ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا
دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِى كُنْتَ اَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَاَنْتَ عَلٰى
كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾ اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ
فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾

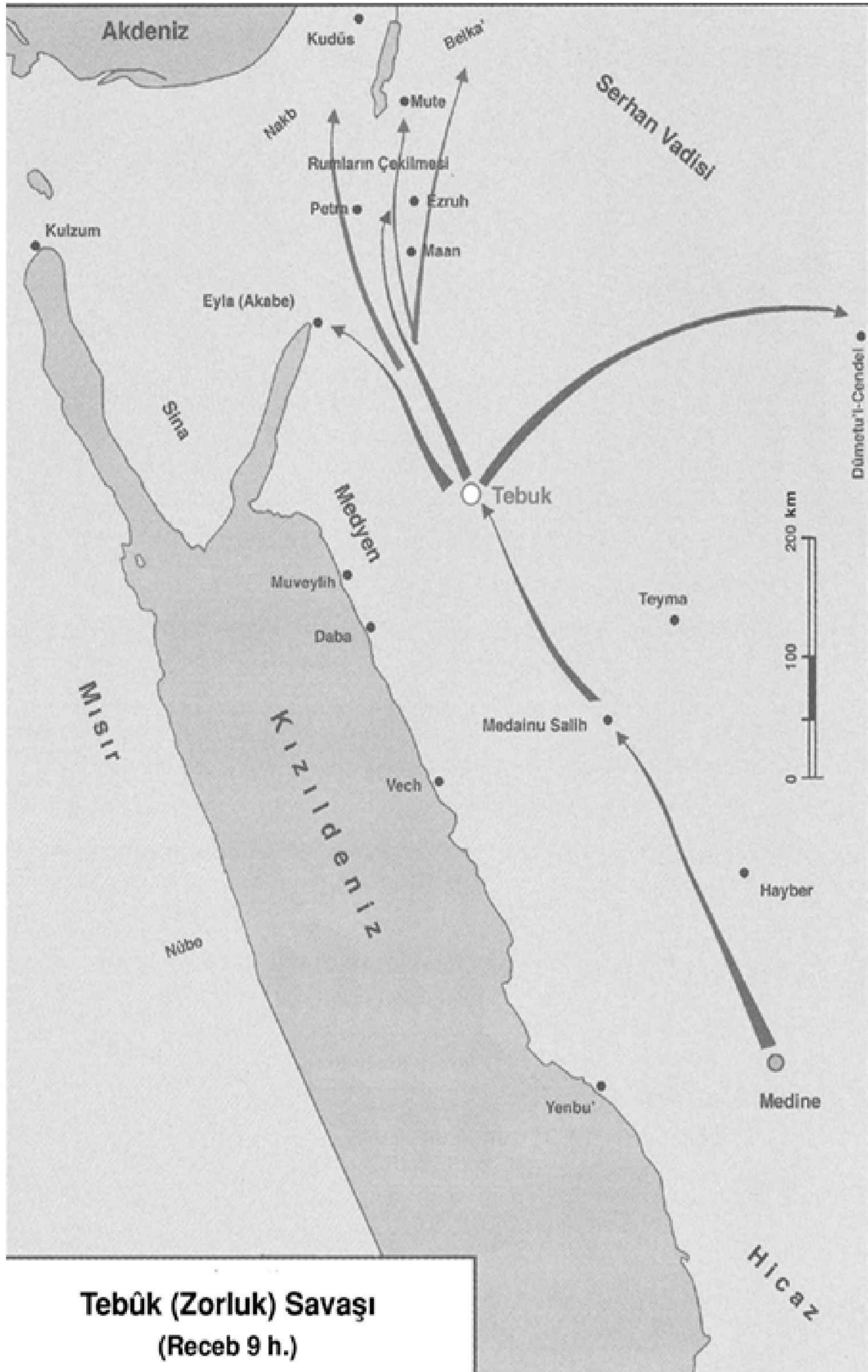
116. Yine Allah: “Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara: «Allah’ın yanı sıra beni ve annemi de iki tanrı kabul edin» diye sen mi söyledin?” buyuracak, o da şöyle diyecek: “Hâşâ! Sen, ortağı bulunmaktan ve her türlü noksan sıfatlardan pak ve uzaksın Allahım! Hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana düşmez. Eğer böyle bir şey söylemişsem sen onu elbette bilirsin. Çünkü sen benimle ilgili her şeyi, içimden geçenleri dahi bilirsin; fakat ben sende olanı, senin gizleyip de bana öğretmediğini bilemem. Şüphesiz bütün gizlilikleri hakkiyle bilen ancak sensin.”

117. “Ben onlara ancak bana emrettiğin şeyi söyledim: «Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah’a kulluk edin» dedim. Aralarında bulunduğum müddetçe onların hallerine, ne durumda olduklarına şâhit idim. Fakat beni vefat ettirip aralarından çıkardıktan sonra onları görüp gözetleyen sadece sen kaldın. Zâten sen her şeyi hakkiyle görensin.”

118. “Onlara azap edersen, şüphesiz onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan muhakkak ki sen kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olansın.”

. Sofranın indirilip indirilmediğine dair iki görüş ileri sürülmüştür. Birinci görüşe göre sofra indirilmiş, insanlar ondan yemiş, bu mûcizeyi kabul etmeyip isyana dalanlar ise maymun ve domuzlara çevrilmişlerdir. İkinci görüşe göre

Allah sofrayı indirmeyi "bir daha inkâra düşülmemesi" şartıyla va'd edince, Havâriler istiğfara sarılıp, "böyle bir tehlikeyi kesinlikle arzu etmeyiz" demişler ve sofra da inmemiştir.

Tebûk (Zorluk) Savaşı
(Receb 9 h.)

Bu âyetlerden anlaşıldığına göre, hıristiyanlardan Hz. İsa'yı ilâh edinenler olduğu gibi, annesi Hz. Meryem'i de ilâh kabul edenler vardı. Nitekim tarihî bilgiler Arabistan'da Collyridienler ismiyle anılan sapık bir hıristiyan grubunun Hz. Meryem'i tanrıça olarak kabul ettiğini göstermektedir. Ayrıca onlar, "Meryem bir insan doğurmadı, o bir ilâh doğurdu" dediklerine göre ve anne ile çocuk arasındaki mevcut münâsebet sebebiyle, annenin de doğurduğu kişi mesâbesinde olması gerektiğini kabul etmek zorundadırlar. Bunu kabul etmek zorunda oldukları takdirde ise, Hz. Meryem hakkında bu sözü bizzat söylemiş gibi olmaktadırlar.

Cenâb-ı Hakk'ın bu dehşete düşüren ve titreten azarına karşılık Hz. İsa'nın söyledikleri, kulun Allah karşısında takınması gereken edebi en ince noktalarıyla ortaya koyan bir güzellik ve keyfiyettedir.

Hz. İsa'nın bu 118. âyette yer alan yakarışı Allah Rasûlü (s.a.v.)'i derinden etkiler ve dua olarak tekrar ederdi. Birgün Efendimiz, Hz. İbrâhim'in **" Rabbim! Bu putlar, insanların pek çoğunun yoldan çıkmasına sebep olmaktadır. Bundan böyle kim bana uyarsa şüphesiz o bendendir"** (İbrâhim 14/36) sözünü ve Hz. İsa'nın da **"Onlara azap edersen, şüphesiz onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan muhakkak ki sen kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olansın!"** (Mâide 5/118) duasını okudu. Akabinde ellerini kaldırdı ve:

"*Allahım, ümmetimi koru, ümmetime merhamet et!*" diye yalvararak ağladı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak:

"*– Ey Cebrâil! Rabbin her eyi daha iyi bilir ya, git, Muhammed'e niçin ağladığını sor*" buyurdu. Cebrâil (a.s.) geldi. Rasûlullah Efendimiz ona, ümmeti için duyduğu endişeden dolayı ağladığını söyledi. Cebrâil'in dönüp durumu haber vermesi üzerine Allah Teâlâ:

"*– Ey Cebrâil! Muhammed'e git ve ona: «Ümmetin konusunda seni râzı edeceğiz ve seni asla üzmeyeceğiz» müjdemizi ula tır*" buyurdu. (Müslim, İman 346)

Mahşerde vuku bulacak bu sorgulamanın dehşetinden sarsılan gönüllere su serpmek, heyecanlarını teskin etmek ve doğruların kurtuluşa ereceklerini haber vermek üzere şöyle buyruluyor:

قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقٖينَ صِدْقُهُمْ ۜ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرٖي مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ فٖيهَٓا اَبَدًا ۜ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۜ ذٰلِكَ
الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿١١٩﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا فٖيهِنَّ ۜ وَهُوَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿١٢٠﴾

119. Allah şöyle buyuracak: "Bu gün, iman ve yaşayışlarında doğruluktan ayrılmayanlara doğruluklarının fayda vereceği bir gündür. Onlar için altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. Allah onlardan râzı olmuştur, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. En büyük başarı ve kurtuluş işte budur!"

120. Göklerin, yerin ve bunlarda bulunan her şeyin mülkiyeti ve hâkimiyeti Allah'ındır. O'nun her şeye gücü yeter.

Allah'ın kuldan râzı olması bütün cennet nimetlerinin fevkinde bir nimettir. En büyük zafer, başarı ve kurtuluş da bu rızâ makâmına ulaşabilmektir. O halde kula düşen Allah'ı tanımak, birliğini ve büyüklüğünü idrak etmeye çalışmak ve O'na samimi bir kul olabilmektir.

Mâide sûresinin sonunda Cenâb-ı Hakk'ın sadık ve samimi kullara müjdelediği içlerinde ırmaklar çağıldayan ebedî cennetlere ve ilâhî rızâya hamd ile mukâbelenin gerekliliğini hatırlatma sadedinde şimdi En'âm sûresi gelmektedir:

سُورَةُ الْاَنْعَامِ

6- EN‘ÂM SÛRESİ

6. EN'ÂM SÛRESİ

En'âm sûresi çoğunluğun görüşüne göre Mekke'de bir defada inmiştir. Ancak üç veya altı âyetinin Medine'de indiğine dair bir görüş de bulunmaktadır. 165 âyettir. Mushaftaki tertibe göre 6, iniş sırasına göre 55. sûredir. Sûreye isim olan الأنعام (en'âm) kelimesi Arapça'da "deve, sığır ve koyun gibi evcil hayvanlar, ceylan, geyik ve benzeri yabani hayvanlar ve bir takım binek hayvanları" mânasında kullanılmaktadır.

Konusu

Esasen İslâm'ın inanç esaslarının işlendiği bu sûrede özetle şu mevzular yer almaktadır:

• Allah'ın birliğinin delilleri; ilim, irade, kudret gibi sıfatları beyân edilerek şirkin geçersizliği ve âhirette sebep olacağı vahim neticeleri haber verilir.

• Peygamberin tebliğ vazîfesi ve bu vazîfeyi îfâ ederken kullandığı imkânların sınırlı oluşu, zengin veya fakir her seviyeden muhatapla münâsebetleri ele alınmakta, özellikle çevreden gelen baskılar sebebiyle fakir müslümanlara olması gereken ilginin azaltılmaması istenmektedir.

• Tevhid mücâdelesinde Rasûlullah (s.a.v.) ve etrafındaki müslümanları teselli etmek, münkirlerden gelecek eziyetlere karşı sabırlı olmaya teşvik etmek gayesiyle Hz. İbrâhim'in putperest kavmiyle olan münâsebetleri üzerinde durulur.

• Bir kısım hayvanlar ve ziraat mahsulleriyle alakalı olarak putperest Arapların benimsedikleri yanlış uygulamalar dile getirilip reddedilir.

• Son olarak ana-babaya iyilik, çocukları öldürmemek, günahları terk etmek, yetim malı yememek, adâletli olmak ve benzeri gibi İslâm'ın temel ahlâkî esasları tekrar edilerek tâbi olunacak dosdoğru yolun bu olduğu belirtilir.

Fazileti

En'âm sûresinin faziletine dair Allah Rasûlü (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir:

"En'âm sûresi bana toplu olarak indirildi. Yetmi bin melek tesbih ve hamdederek bu sûrenin indirili ine e lik etti." (Taberânî, *el-Mu'cemü's-sağîr,* I, 145)

"En'âm sûresi, Kur'ân-ı Kerîm'in en üstün sûrelerinden biridir." (Dârimî, Fezâilü'l-Kur'an 17)

Allah Sizi Çamurdan Yarattı

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ط
ثُمَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a aittir. Böyleyken kâfirler, birtakım putları Rablerine denk tutuyorlar.

"Zulumât" ve "nûr"dan maksat "gece karanlığı" ile "gündüz aydınlığı" olabileceği gibi, "şirk, nifak ve küfrün karanlığı" ile "İslâm, iman, nübüvvet ve yakînin aydınlığı" da olabilir. Ayrıca "zulumât" çoğul, "nûr" ise tekil gelmiştir. Çünkü karanlığın sebepleri çok, aydınlığın sebebi tektir. Sapık yollar çok, doğru yol tektir. Burada karanlığın şirk ve çoklukla ilgisi bulunduğuna ve bunda tek ve tekliğin çoklukta kaybolmasına; aydınlığın da tevhid ile alakası olduğuna ve bunda da çokluğun tekte kaybolduğuna dikkat çekilmektedir. Bu bakımdan "kâfir ufuklarda kaybolan yani çokluk içinde boğulan, mü'min ise ufukların kendinde kaybolduğu yani vahdete eren kimsedir" sözü pek mânidârdır.

Yüce Allah gökler ve yerleriyle büyük âlemin yaratılmasından bahsettikten sonra gelen âyette küçük âlem olan insanın yaratılmasından bahsetmektedir.

هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ ط۪ينٍ ثُمَّ قَضٰى اَجَلاً ط وَاَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ اَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢﴾

2. O, sizi çamurdan yarattı, sonra ömrünüze belirli bir süre tâyin etti. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz.

Âyette geçen اَلْاَجَلُ (ecel) kelimesi "bir sürenin sonu" mânasına gelir. Burada iki defa tekrar edilmektedir. Birinci ecelden maksat her bir insan için takdir edilen ölüm vakti, ikincisinden maksat ise kâinatın infilak edip yeni bir düzenin kurulacağı kıyâmet vaktidir. Görüldüğü üzere Allah imtihan için bir ecel, sonra imtihan neticesine göre nimet vermek için başka bir ecel takdir etmiştir. İmtihan eceli dünyada, nimet eceli ise ukbâdadır. Rabbimiz, kendi rızâsını talep etmemiz için bir ecel belirlemiştir ki, bu bizlere dünyada tanınan "mühlet

vakti"dir. Sonra onun ardından bir "vuslat vakti" tâyin etmiştir. Mühlet vaktinin belli bir müddeti ve nihâyeti vardır; fakat vuslat vaktinin ne belli bir müddeti ne de nihâyeti vardır. Varlığın bir başlangıç vakti olduğunda şüphe bulunmamaktadır. Fakat tevhid güneşleri bir kez doğdu mu, artık ona ebediyen şbatış yoktur. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, I, 287) Bu bakımdan, gönüllerde tevhid güneşinin parıldamasına vesile olması için buyruluyor ki:

مَا تَكْسِبُونَ ﴿٣﴾ وَهُوَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَفِى الْاَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ

3. O, göklerde ve yerde ibâdete lâyık tek Allah'tır. O sizin gizlinizi de açığa vurduğunuzu da bilir; yine hayır veya şer ne kazandığınızı da bilir.

Buna göre, kendilerine gelen Allah'ın âyetlerini hiçe sayanlar, bunun sonucuna katlanmalıdırlar:

وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤﴾

يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهِ

4. Böyle iken, ne zaman onlara Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelse, hiç düşünmeden hemen ondan yüz çevirirler.

5. Kendilerine gerçeğin ta kendisi olan Kur'an geldiğinde onu da yalanladılar ve alaya aldılar. Elbette bir gün gelecek, alay ettikleri bu gerçekler ne imiş göreceklerdir.

4. âyette zikredilen "âyetler"den maksat, Allah Teâlâ'nın ilâhlığını, varlığını ve birliğini haber veren Kur'an âyetleri, Peygamber Efendimiz'in gösterdiği diğer mûcizeler veya Allah'ın kudretine delâlet eden kevnî delillerdir. İşte müşrikler ve münkirler, bu âyetler üzerinde düşünüp Allah'ın birliğini ve kudretini idrak etmeye çalışacakları yerde, onlardan yüz çevirmişlerdir. Bunun neticesi olarak iman etme şerefine erememişlerdir.

Onlara gelecek "haber"den maksat dünyada İslâm'ın intişarı, müslümanların ilerlemesi, kâfirlerin mü'minler karşısında hezimet ve mağlubiyete uğraması; âhirette de cehennem azabının karşılarına dikilmesidir.

Peki onlara akıl ve düşünme melekelerinin verilmiş olmasının hikmeti nedir:

اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِى الْاَرْضِ

مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَاَرْسَلْنَا السَّمَٓاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْاَنْهَارَ

اٰخَرِينَ ﴿٦﴾ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمْ فَاَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَاَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا

6. Onlardan önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görüp üzerinde hiç düşünmezler mi? Üstelik biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine bol bol yağmurlar yağdırmış, ev ve bağlarının altlarından ırmaklar akıtmıştık. Evet, günahları sebebiyle onları helâk ettik ve onların ardından başka nesiller meydana getirdik.

Toplumların ecellerinin gelmesinde günah ve hatalarının mühim bir yeri vardır. Nitekim Âd ve Semûd kavmi, Kârûn ve Firavun gibi önceki toplumların helâk sebeplerinden bahseden şu âyet ne kadar dikkat çekicidir:

“Biz bu topluluk ve kişilerden her birini günahları yüzünden kıskıvrak yakalayıverdik: Kiminin üzerine taş yağdıran bir kasırga gönderdik. Kimini o korkunç çığlık yakaladı. Kimini yerin dibine geçirdik. Kimini de suda boğduk. Allah, böyle yapmakla kesinlikle onlara zulmetmedi; lâkin onlar kendi kendilerine zulmettiler.” (Ankebût 29/40)

Şimdi de Cenâb-ı Hak, kâfirlerin kendilerini Kur’an’ı inkâra nasıl şartlandırdıklarını şöyle bir misalle dikkatlerimize sunuyor:

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ
كَفَرُوا إِنْ هٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾

7. Rasûlüm! Şayet sana kağıt üzerine yazılmış bir kitap gönderseydik de onu elleriyle tutmuş olsalardı, o küfürlerinde diretenler yine de: “Bu, olsa olsa apaçık bir büyüdür” derlerdi.

Rivayete göre Mekke müşrikleri, “Ey Muhammed, bize Allah katından, yanında onun Allah katından ve senin de Allah’ın elçisi olduğuna şehâdet edecek dört melekle birlikte bir kitap getirmedikçe asla sana iman edecek değiliz” demişler ve bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil olmuştur. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 216)

Müşriklerin bir diğer talebi, Peygamber’in yanına gözleriyle görebilecekleri bir meleğin gelmesi, onunla beraber dolaşması ve onun peygamber olduğunu söylemesiydi:

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا
يُنْظَرُونَ ﴿٨﴾ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾

8. Bir de: “Ona, bizim de görebileceğimiz bir melek indirilmeli değil miydi” dediler. Eğer biz bir melek indirseydik, elbette iş bitirilir, kendilerine göz açtırılmaz, bir an bile yaşama fırsatı verilmezdi.

9. Eğer peygamberi melek olarak gönderseydik, onu yine bir insan

suretinde gönderir de onları içine düştükleri şüpheye yine düşürürdük.

Gözleriyle görebilecekleri şekilde meleğin gelmesi durumunda artık peygamber gönderilmesinin bir hikmeti kalmayacak ve imtihan sırrı çözülecektir. Diğer taraftan onlar, meleği gerçek suretinde görmeye güçleri yetmeyeceğinden, yıldırım çarpmaktan daha dehşetli bir şekilde helâk olacaklardır. Özellikle Kur'an'ı getiren Cebrâil (a.s.)'ı gerçek suretinde görmek dayanılacak bir durum değildir. Ancak peygamberler içinde Allah Rasûlü (s.a.v.) gibi çok nadir kimseler onu bir iki kez görebilmiştir. Peygamber Efendimiz'in vahiy alırken nasıl dehşetli bir sarsıntı ile kendinden geçtiği de bilinmektedir. Dolayısıyla sıradan insanlar meleği asli suretinde gördüğünde derhal helâk olacaklar, tevbe için bir anlık bile fırsat bulamayacaklardır.

Bu bakımdan Allah Rasûlü (s.a.v.), kavminden gördüğü kötü muameleye karşı şöyle teselli edilmektedir:

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٠﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾

10. Rasûlüm! Şunu unutma ki, senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti. Fakat alay ettikleri gerçek, o alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti.

11. De ki: "Yeryüzünde gezin dolaşın da, peygamberleri yalanlayanların sonu nasıl olmuş bir bakın!"

Bu zorluklar, ilâhî dâvanın tebliğcisi ve savunucusu olmanın tabiatında vardır. Fakat netice mühimdir.

Şimdi de dikkatler, peşpeşe gelen âyetlerin kendisine inanıp bağlanmayı öğütlediği Allah Teâlâ'nın kudret ve azametini anlamak için göklerde ve yerde bulunan varlıkları tefekküre yönlendirilmektedir:

Allah Merhameti İlke Edindi

قُلْ لِمَنْ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ قُلْ لِلّٰهِۜ كَتَبَ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَۜ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِۜ اَلَّذ۪ينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾

12. “Göklerde ve yerde olanlar kimindir” diye sor. Onlar gerçeği söylemeseler de sen: “Allah’ındır” de. O, kullarına rahmetiyle muameleyi kendine ilke edinmiştir. O sizi, geleceğinde hiçbir şüphe bulunmayan kıyâmet gününde elbette bir araya toplayacaktır. Fakat nefislerini zarara uğratanlar buna inanmazlar.

Gölerin ve yerin yaratıcısı, sahibi Allah olduğuna göre, O, dünyada kâfirlere, günahkârlara çabucak azap göndermeye de, öldükten sonra onları diriltmeye de kadirdir. Fakat O, mecbur olmamakla beraber, bizzat kendi lutuf ve kereminden kullarına merhamet edeceğini va‘detmiştir. O, kullarına merhametli davranmakta, inkâr edenleri hemen cezalandırmamakta, kendine dönmeleri için mühlet tanımakta ve pişman oldukları takdirde tevbelerini kabul edeceğini haber vermektedir. Çünkü *“O’nun rahmeti gazabını geçmi tir.”* (Buhârî, Tevhid 15, 22; Müslim, İman 14-16)

Cenâb-ı Hak yine bu rahmeti sebebiyle, herkesin dünyada yaptığının karşılığını görmesi için insanları mutlaka kıyâmet gününde toplayacaktır. Eğer dünyada zulme uğrayan âhirette hakkını almazsa; ömrünü sefalet içinde geçirmiş, Hakk’a itaat eden kul, âhirette sabrının mükâfatını görmezse ona haksızlık olur. İşte Allah rahmeti gereği insanları mahşerde bir araya toplayacak, onlara yaptıkları amellerin karşılığını verecektir.

Fakat nefislerini zarara uğratanlar; yani sermâyeleri olan tertemiz fıtratlarını, selîm akıllarını kaybedenler, gerçekler yerine sadece vehimlerine uymaları, taklide dalmaları ve düşünmemeleri sebebiyle küfürde ısrar etmekte ve imandan yüz çevirmektedirler. Bu sebeple iman etmeleri ve Allah’ın rahmetine ermeleri söz konusu olamaz. Oysa:

وَلَهُ مَا سَكَنَ فِى الَّيْلِ وَالنَّهَارِۜ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿١٣﴾

13. Gecenin karanlığı, gündüzün aydınlığı içinde barınan her şey O’nundur. O hakkiyle işitendir, kemâliyle bilendir.

Allah ister gecenin karanlığında, ister gündüzün aydınlığında olsun, isterse o kadar geniş kâinatın herhangi bir yerinde bulunsun olup biten her şeyi işitir ve bilir. O’nun işitmesinden ve bilmesinden hiçbir şey hâriçte kalamaz. O halde:

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ
وَلَا يُطْعَمُ ۜ قُلْ اِنّ۪ٓي اُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٤﴾ قُلْ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبّ۪ي عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿١٥﴾
مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ ۜ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْمُب۪ينُ ﴿١٦﴾

14. De ki: “Gökleri ve yeri yoktan var eden, her canlıyı besleyip doyurmasına karşılık kendisi hiçbir şekilde beslenmeye ihtiyacı olmayan Allah’tan başkasını mı kendime dost edineceğim?” Yine şöyle de: “Bana Hakk’a teslim olanların ilki olmam emredildi ve «sakın müşriklerden olma!» buyruldu.”

15. De ki: “Eğer Rabbime isyan edecek olursam, gerçekten büyük bir günün azabından korkarım.”

16. O gün kim azaptan uzak tutulursa, şüphesiz Allah ona rahmet etmiştir. İşte apaçık kurtuluş budur.

Allah’ın isimlerinden biri olan اَلْوَلِيُّ (Velî), “dost, yardımcı, yönetici, yapılması için işlerin kendine havale edildiği varlık” demektir. Yine o isimlerden biri olan “Fâtır” ise “yokluktan varlık sahasına çıkaran, yoktan var eden” mânasındadır.

Peygamberlerin bile korkudan titredikleri kıyâmet gününün azabını önemsememek ve ciddiye almamak büyük bir gafletin işaretidir. Halbuki o günün azabı öyle dehşetli bir azaptır ki, o gün ondan kurtulabilene muhakkak Allah merhametiyle muâmele etmiştir. O azaptan kurtulmak gerçekten büyük bir başarıdır. Burada âhirette kurtuluşun ancak Allah’ın rahmeti sayesinde mümkün olabileceğine bir işaret vardır. Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) de bunu açıklar mâhiyette şöyle buyurur: *“Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah’a yemin olsun ki, insanlardan hiç kimse ameliyle cennete giremez; ancak Allah’ın rahmet ve lutfuyla girer.”* Ashâb-ı kirâm: “Senin amelinde mi seni cennete sokmaz ey Allah’ın Rasûlü?” diye sorduklarında şöyle cevap verir. *“Benim amelim de beni*
Ş *cennete sokmaz, meğer Allah rahmetiyle beni korumu ola.”* (Buhârî, Rikāk 18; Müslim, Munâfikîn 71)

Bu bakımdan:

وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُٓ اِلَّا هُوَ ۜ وَاِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ
الْحَك۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿١٨﴾ فَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٧﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِه۪ ۜ وَهُوَ

17. Eğer Allah sana bir sıkıntı verecek, bir zarar dokunduracak olursa,

onu yine kendisinden başka giderecek yoktur. Eğer sana bir iyilik lutfederse, bilesin ki zâten O'nun her şeye gücü yeter.

18. O, kullarının üstünde her istediğini yapma kudretine sahiptir. O her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır, her şeyden haberdârdır.

Allah Rasûlü (s.a.v.)'in, terkisine aldığı İbn Abbas (r.a.)'ya yaptığı şu nasihatler âdetâ bu âyetlerin bir tefsiri mâhiyetindedir:

"Allah'ın buyruklarını gözet ki, Allah da seni gözetip korusun. Allah'ın rızâsını her i te önde tut ki Allah'ı önünde bulasın. Bir ey isteyeceksen Allah'tan iste. Yardım dileyeceksen, Allah'tan dile! Ve bil ki, bütün bir ümmet toplanıp sana fayda temin etmeye çalı salar, ancak Allah'ın senin için takdir ettiği faydayı temin edebilirler. Yine eğer bütün ümmet, sana zarar vermeye kalksalar, ancak Allah'ın senin hakkında takdir ettiği zararı verebilirler. Çünkü artık kaderi yazan kalem yazmaz olmu , yazıları deği meyecek ekilde kesinle mi tir." (Tirmizî, Kıyâmet 59)

Yine Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), bu âyetlerden aldığı ilhamla farz namazlardan sonra şöyle dua ederdi :

"Allahım! Senin verdiğine engel olacak, vermediğini verecek kimse yoktur. Senin lutfun olmadan hiçbir zengine serveti fayda vermez" (Buhârî, Ezân 155 ; Müslim, Mesâcid 137, 138)

Her zaman ve her zeminde Allah'ın kuldan istediği şeyleri bilmenin yolu, tüm insanlığa bir uyarı olarak gönderdiği Kur'ân-ı Kerîm'i okuyup anlamaktan geçmektedir:

قُلْ اَيُّ شَيْءٍ اَكْبَرُ شَهَادَةًۜ قُلِ اللّٰهُ شَه۪يدٌ بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْ وَاُو۫حِيَ اِلَيَّ
هٰذَا الْقُرْاٰنُ لِاُنْذِرَكُمْ بِه۪ وَمَنْ بَلَغَۜ اَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً
اُخْرٰىۜ قُلْ لَٓا اَشْهَدُۚ قُلْ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَاِنَّن۪ي بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَۢ ﴿١٩﴾

19. Onlara: "Kimin şâhitliği daha büyük ve daha önemlidir?" diye sor. Cevap vermezlerse şunu söyle: "Benimle sizin aranızda Allah şâhittir. Bu Kur'an, kendisiyle sizi ve ulaştığı herkesi ebedî azaba karşı uyarmam için bana vahyedildi. Siz, Allah ile birlikte başka ilâhların bulunduğuna gerçekten şâhitlik mi ediyorsunuz?" Şunu da söyle: "Ben buna şâhitlik etmem!" Ve de ki: "O, ancak bir tek ilâhtır ve elbette ben sizin O'na ortak koşmanızdan da, koştuğunuz ortaklardan da bütünüyle uzağım."

Mekke ileri gelenleri: "İddia etmekte olduğun peygamberlik dâvasında seni doğrulayan hiç kimse yok. Seni yahudilere ve hıristiyanlara sorduk. Onların yanında da senin ne haberine, ne de vasıflarına dair bir bilgi yok. O halde

zannettiğin gibi bir peygamber olduğuna şâhitlik edecek birini getir" dediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 217)

Her ne kadar müşrikler, "Ehl-i kitaba sorduk; senin hakkında onların yanında hiçbir bilgi yok" deseler de gerçek böyle değildir. Çünkü:

اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَاءَهُمْ اَلَّذِينَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾

20. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, kendi öz oğullarını tanıdıkları gibi o Peygamber'i tanırlar. Ama nefislerini zarara uğratanlar, iman etmezler.

"Kendilerine kitap verilenler"den maksat yahudi ve hıristiyanlardır. Bunlar Hz. Muhammed (s.a.v.)'i, onun sıfatlarını, peygamber olacağını ve ona Kur'an gibi bir kitap indirileceğini kendi öz oğullarını bildikleri gibi biliyorlardı. Yanlarında bulunan Tevrat ve İncil'de bu bilgiler vardı. Fakat müşrikler, yahudi ve hıristiyanlar temiz fıtratlarının sesine kulak vermeyerek, hatta onu bozarak ve imanı gerektiren delillerden yüz çevirerek kendilerini hüsrana uğratmışlar ve iman etmemişlerdir. (bk. Bakara 2/146) Bu ise en büyük zulümdür. Zira:

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهِ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢١﴾

21. Allah hakkında yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Şüphe yok ki zâlimler kurtuluşa eremezler.

Allah'ın ortakları olduğunu iddia eden, kendi kendilerine helâl, haram hükümler koyup bunları Allah'ın buyruğu gibi gösteren, Kur'an'ın âyetlerini yalanlayan, Allah'ın varlığını gösteren delilleri ve mûcizeleri görmezlikten gelen müşriklerden daha zâlim kimse olamaz. Bununla birlikte eğer Peygamber, kendi uydurduğu sözleri Allah'a mal edip, "Bunlar Allah'ın vahyidir" derse, ondan da daha zâlim kimse olamaz. Halbuki Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'tan korkan, doğru ve emin bir insandır. O halde onun getirdiği hakikatleri yalanlayanlar en zâlim duruma düşmüş olurlar.

Şimdi de bu yalancı zâlimlerin mahşer yerindeki çaresiz ve perişan hallerine bakın:

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ اَشْرَكُوا اَيْنَ شُرَكَاؤُكُمُ
الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ اِلَّا اَنْ قَالُوا وَاللّٰهِ
رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴿٢٣﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ

عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾

22. Kıyâmet günü onları bir araya toplayacağız, sonra da Allah'a ortak koşanlara: "Hani nerede o, Allah'a ortak saydıklarınız?" diye soracağız.

23. Bunun üzerine onların: "Rabbimiz Allah'a yemin olsun ki, biz O'na asla ortak falan koşmuş değiliz" demekten başka bir çareleri olmayacak.

24. Şunlara bak, hâlâ yalan söyleyip, hem de kendi kendilerini yalanlıyorlar! Dünyada iken uydurdukları sahte tanrılar da onları nasıl yüzüstü bırakıp görünmez oluverdi!

Mahşer günü içine düşülecek bu çıkmazdan tek kurtuluş yolu, kalplerden Kur'an'ı anlamaya engel olan perdeleri kaldırıp atmaktır:

Kalplerdeki Perdeler

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَۚ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ
وَف۪ٓي اٰذَانِهِمْ وَقْراًۜ وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَاۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫كَ
يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوٓا اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٢٥﴾

25. İçlerinde sana kulak verip okuduğun Kur'an'ı dinleyenler var. Halbuki biz, onu anlayamasınlar diye kalpleri üzerine kat kat perdeler gerdik, kulaklarına da bir ağırlık koyduk. Artık hangi delil, işaret ve mûcizeyi görürlerse görsünler, yine de iman etmezler. Hatta yanına geldiklerinde seninle münakaşaya girişirler ve inkâra saplanıp kalmış o kâfirler: "Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değil" derler.

İçlerinde Ebû Süfyan ve Velid b. Muğîre'nin de bulunduğu bir grup müşrik, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in okuduğu Kur'an'ı dinleyip daha sonra aralarında bulunan ve acem kıssalarını anlatmakla meşhur olan Nadr b. Hâris'e: "Ey Ebû Katîle, Muhammed ne diyor?" diye sorarlar. Nadr: "Kâbe'yi kendi evi yapana yemin ederim ben de onun ne söylediğini bilmiyorum. Şu kadar ki dudaklarını oynattığını görüyorum. Benim size anlattıklarım gibi geçmişlerin masallarını anlatıyor" der. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme iner. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 217)

Müşrikler Kur'an'ı anlayıp inanmak değil bilakis itiraz etmek, karşı çıkmak, alay ve hakaret etmek için bahaneler bulmak amacıyla dinliyorlardı. Gurur, kibir, bencillik, ihtiras gibi kötü huylarla, sihir, hurafe, şirk gibi bâtıl inançlarla ruhları kirlenmiş; fıtrî tabiatlarının istikrarı bozulmuştu. Bu şekilde ruhları kararmış insanların, aklî melekelerini, doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırma kabiliyetlerini de kaybetmeleri ilâhî bir kanundur. Bu sebepledir ki onların kalpleri üzerinde Kur'an'ı anlamalarını engelleyen perdeler, kulaklarında da bir ağırlık, bir sağırlık meydana getirildiği ifade buyrulmuştur. Şu halde onların inkârları, ilâhî kanun uyarınca kalplerinin perdelenmesi kendi tutum ve davranışlarının, bencil duygularının, ön yargılarının, taassup ve inatlarının bir sonucudur; bundan dolayı da yanlış inançlarından ve kötü fiillerinden sorumludurlar. Böyle kimseler Allah'ın ne kadar âyeti varsa hepsini görseler, bütün açık deliller gözleri önüne serilse yine inanmazlar. Küfür ve inkârda bu kadar ileridedirler:

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُۚ وَاِنْ يُهْلِكُونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

26. Böylece onlar hem insanları Kur'an ve Peygamber'den uzaklaştırırlar hem de kendileri ondan uzak dururlar. Ama böyle yapmakla sadece kendilerini helâk ederler de bunun farkına bile varmazlar.

Bu insanların âhirette duyacakları pişmanlıklar şöyle haber veriliyor:

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِاٰيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾ بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُۜ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالُٓوا اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوا عَلٰى رَبِّهِمْۜ قَالَ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّۜ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَاۜ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ۟ ﴿٣٠﴾

27. Nihâyet ateşin karşısında durdurulduklarında onların hâlini bir görsen! O zaman: "Ah ne olurdu, dünyaya bir daha geri döndürülsek de Rabbimizin âyetlerini yalanlamasak, mü'minlerden olsak!" diye hayıflanırlar!

28. Hayır, bu sözlerinde de samimi değiller! Aslında onlar öteden beri gizledikleri iç yüzleri, günahları, mü'minlere kurdukları tuzaklar bütün açıklığıyla karşılarına çıktığı için böyle söylüyorlar. Yoksa dünyaya geri döndürülecek olsalar, yine kendilerine yasaklanan kötülükleri yapmaya girişir, aynı inkârlarında diretirler. Çünkü onlar gerçekten yalan söylüyorlar.

29. Onlar dünyada: "Hayat, ancak yaşadığımız şu dünya hayatından ibarettir. Biz öldükten sonra bir daha diriltilecek değiliz" demişlerdi.

30. Bir de onları Rablerinin huzurunda durduruldukları zaman bir görsen! Allah onlara: "Nasıl, yeniden diriliş gerçek değil miymiş?" diye soracak, onlar: "Rabbimize yemin olsun ki evet gerçekmiş" diyecekler, bunun üzerine Allah da: "Öyleyse inkâr etmeniz sebebiyle tadın azabı!" buyuracak.

Demek ki birgün mutlaka Allah'a kavuşacağına inanmayanların kaybedenlerden olacağı şüphesizdir:

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَٓاءِ اللّٰهِۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً

قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلٰى مَا فَرَّطْنَا فِيهَاۙ وَهُمْ يَحْمِلُونَ اَوْزَارَهُمْ عَلٰى ظُهُورِهِمْۜ اَلَا سَٓاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾

31. Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar elbette hüsrana uğramışlardır. Kıyâmet ansızın başlarına kopuverince onlar, sırtlarına yüklendikleri suç ve günah yükleri altında: "Dünyada yaptığımız günahlar, kaçırdığımız fırsatlardan dolayı yazıklar olsun bize!" diye dövünüp feryat ederler. Şunlara bakın! Ne kötü bir yük taşıyorlar!

Günahın sırta yüklenilmesi şöyle izah edilir: Mü'min kabrinden çıktığında onu gayet güzel yüzlü, düzgün yapılı ve mis kokulu bir yaratık karşılar ve ona: "Beni tanıdın mı?" diye sorar. Mü'min: "Hayır tanımadım" diye cevap verince o: "Ben senin sâlih amellerinim, haydi bin sırtıma, seni taşıyayım. Çünkü, dünyada iken sen beni taşımıştın" der. Nitekim bu mânaya işaretle âyet-i kerîmede **"Takvâ sahiplerini, binek üzerinde ikram ile Rahmân'a götürdüğümüz gün"** (Meryem 19/85) buyrulur. Kâfiri ise kabrinden çıktığı anda çirkin görünüşlü ve kötü kokulu bir yaratık karşılar ve ona: "Beni tanıdın mı?" diye sorar. O: "Hayır tanımadım" diye cevap verince şöyle der: "Ben senin kötü amellerinim, dünyada iken bana çok binmiştin, bugün de ben sana bineceğim." İşte âyetteki **"sırtlarına yüklendikleri suç ve günah yükleri altında"** (En'âm 6/31) ifadesinin mânası budur. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,*VII, 236)

Dolayısıyla insan, dünya hayatını âhiret penceresinden seyretmeli, dünyanın mahiyetini iyi kavramalı ve âhiret mahrumu olmamalıdır. Çünkü:

وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌۜ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾

32. Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka değildir! Âhiret yurdu ise Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?

"Oyun", kişiyi faydalı olan şeylerden alıkoyup uzaklaştıran şeylerdir. "Eğlence" ise kişinin ciddi işlerden uzaklaşıp, gayr-i ciddi ve mânasız şeylerle uğraşmasıdır. İnsan oyun ve eğlenceden onlarla meşgul olduğu anda zevk alır, ondan ayrıldıktan sonra pişman olur, huzursuzluk duyar. Eğlenceye dalınca da ömür çabuk geçer. İşte dünya hayatı da böyledir. Yaşandığı sürece zevkli gelir, çabuk geçer, fakat ondan ayrılınca kişi, kendisini başka bir hayata hazırlamamış ise dünyadan kendisine sadece pişmanlık kalır. Oyun ve eğlencenin süresi azdır, kısadır. Âhirete göre dünyanın süresi de çok azdır. Bu bakımdan fânî olan hayatı anlamlı ve değerli kılan şeyler, oyun ve eğlence değil, Allah'ın rızâsını kazanma

ve O'na yakınlaşma arzusuyla yapılan hayırlı işlerdir.

Dünyanın üç yüzü vardır: Birinci yüzü Allah Teâlâ'nın isimlerine bakar. Dünyadaki her şey Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin neticesi olmakla, sıfatları ve isimleriyle Allah'ın varlık, birlik ve sonsuz kudretine delildir, işarettir. Âhirete bakan ikinci yüzüyle dünya, âhiretin tarlasıdır. Cennet ve cehennem, bu dünya tarlasında ekilen ya iman ve amel-i sâlih tohumlarının veya küfür ve günah tohumlarının boy vermiş şekli olarak karşımıza çıkacaktır. Dünya bu iki yüzüyle çok önemlidir. O kadar ki "yer", "gökler ve yer" şeklinde Kur'an'da bir arada anılmakla göklere denk tutulmuştur. Dünyanın üçüncü yüzü, insanın nefsi arzularına, oyun ve eğlenceye, beşerî tutkulara bakar ki, işte Kur'ân-ı Kerîm'de yerilen dünyanın bu yüzüdür. Bu yüzüyle dünya fâni, boş, oyun, eğlence, mal biriktirip evlat ve mal çokluğu ile övünmeden ibarettir.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.), pek çok hadis-i şeriflerinde dünya hayatının mâhiyeti hakkında bilgi vermiş, onun aldatıcı yönlerine dikkat çekmiş, imtihan için verilen bu hayattan istifade için: *"...Orada Allah'ı zikretmeye ve Allah'ı zikretmeye götüren eylere ehemmiyet verilmesini; ya öğreten ya öğrenen olmayı ve bunların hepsinin ecirde ortak olacağını"* bildirmiştir. (Tirmizî, Zühd 14)

Bütün bu gerçeklere rağmen insanlar, bu gerçekleri kendilerine şefkat ve merhametle öğreten en büyük bir muallimi niçin üzerler, anlamak zordur:

Onlar Allah'ın Âyetlerini Yalanlıyorlar

قَدْ نَعْلَمُ اِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذٖى يَقُولُونَ فَاِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلٰكِنَّ الظَّالِمٖينَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾

33. Onların söylediklerinin seni üzdüğünü biz elbette biliyoruz. Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zâlimler bile bile Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar.

Âyetin nüzûl sebebi ile alakalı şöyle bir rivayet nakledilir: Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Ebû Cehil ve arkadaşlarını yanından geçerken ona:" Ey Muhamed! Allah'a and olsun ki biz seni yalanlamıyoruz. Bize göre şüphesiz sen doğru söylüyorsun. Fakat senin getirdiğini yalanlıyoruz" dediler. Bunun üzerine bu âyet indi. (Tirmizî, Tefsir 6/1)

Şüphesiz Allah Rasûlü (s.a.v.) bir insan olarak, müşriklerin kendi hakkında söyledikleri sihirbaz, mecnun, kâhin, şâir gibi olumsuz sözlerden, sataşmalardan mahzun olmaktaydı. Hele onların iman etmemelerine, inkârda direnmelerine son derece üzülmekteydi. (bk. Kehf 18/6) Zaman zaman nâzil olan âyetler ona sabırlı olmasını ve üzülmemesini telkin etmekteydi. Nitekim bir âyet-i kerîmede: **"Rasûlüm! Sabret; şunu bil ki sabretmen de ancak Allah'ın yardımıyla olur. Dâvetini kabul etmiyorlar diye üzülme; kurmaya çalıştıkları tuzaklar sebebiyle de telâş edip sıkıntıya düşme"** (Nahl 16/127) buyrulmaktadır. Burada dîni tebliğ edecek kişilerin sahip olmaları gereken ahlâkî vasıflar içinde doğruluğun, dürüstlüğün ve güvenilirliğin önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca bunlar ve devam eden âyetlerle Efendimiz teselli edilmekte, gönlüne ferahlık verilmektedir:

وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلٰى مَا كُذِّبُوا وَاُوذُوا حَتّٰٓى اَتٰيهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ ۚ وَلَقَدْ جَٓاءَكَ مِنْ نَبَاِ۬ى الْمُرْسَلٖينَ ﴿٣٤﴾

34. Rasûlüm! Hiç şüphesiz senden önce de nice peygamberler yalanlandılar. Fakat onlar bütün bu yalanlanmalarına ve maruz kaldıkları sözlü, fiilî her türlü eziyete katlandılar. Derken kendilerine yardımımız yetişti de, sonunda kazananlar onlar oldu. Öyle ya, Allah'ın sözlerini, yardım ve zafer va'dini değiştirebilecek kimse yoktur. Nitekim o peygamberlerle ilgili ibret verici hâdiselerden bir kısmı zâten sana ulaşmış bulunuyor.

Âyette geçen كَلِمَاتُ اللّٰهِ (kelimâtullâh) “Allah’ın kelimeleri”, hakla bâtıl, doğruyla yanlış arasındaki mücadelede neticeyi haber veren bir ilâhî kanunu ifade etmektedir. Bu kanuna göre, doğru ve takvâ sahibi insanların sabır, metânet, doğruluk, dürüstlük, fedakârlık ve vefakârlıklarını, imanlarındaki sağlamlığı ve Allah’a olan bağlılıklarını kanıtlamaları için uzun bir süre imtihana tâbi tutulmaları gerekmektedir. Bu yolda onlar zorluklara ve musibetlere uğrayacaklar; ancak bu zor ve engebeli yoldan geçmekle öğrenilen yüksek ahlâkî vasıfları kazanacaklar ve ancak bu silahlarla küfür karşısındaki savaşı kazanabileceklerdir. Yine, bu ilâhî kanuna göre, kullar gerekli mânevî donanımları elde edip ilâhî yardımı celbedecek noktaya ulaştıklarında, kendilerine Allah’ın yardımı tam zamanında gelip ulaşacaktır. Dolayısıyla, Allah’ın insan ve toplum hayatını düzenleyen kanunlarını iyi tanımak ve bu kanunlara uygun hareket etmek lâzımdır:

وَاِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي
الْاَرْضِ اَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَٓاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِاٰيَةٍۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ
عَلَى الْهُدٰى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾

35. Buna rağmen eğer onların imandan yüz çevirmeleri sana ağır geliyorsa, o halde şâyet güç yetirebileceksen yer altından bir tünel kazıyarak veya göğe bir merdiven dayayarak onlara bir mûcize getiriver de görüp inansınlar! Halbuki Allah dileseydi hepsini hidâyet üzere toplardı. Öyleyse sakın câhillerden olma!

Cenâb-ı Hak, Rasûlü’nü uyarmakta ve şöyle demektedir: “Onların küfürde inat ve ısrarları karşısında sabırsızlık gösterme, vazîfeni bizim gösterdiğimiz yolda ısrarla yerine getirmeye devam et. Eğer bu vazîfe mûcizelerle yerine getirilecek olsaydı, bunu bizzat kendimiz yapardık. Fakat, istenilen itikadî, amelî ve ahlâkî gelişmenin sağlanabilmesi ve mükemmel bir takvâ toplumunun kurulması için bu metot uygun değildir. Bununla birlikte, eğer onların yüz çevirmeleri ve hidâyete kayıtsız kalmaları sebebiyle gönlünde oluşan acıya katlanamıyorsan ve kabul edebilecekleri apaçık bir mûcizenin onların kalplerindeki katılığı dağıtıp imana gelmelerini sağlayacağını düşünüyorsan, o zaman kendin öyle bir mûcize getirmeye uğraş; gücün yeterse yer katmanlarını del geç veya göklere çık. Fakat ilâhî kanunlarımızda böyle bir şeye yer olmadığından bu arzunu yerine getirmemizi bizden bekleme!”

Buna göre Yüce Allah, İslâm’ın insanlara akli yoldan sunulmasını istemekte; akıllar iknâ edilerek, kalpler itmi’nana erdirilerek müslümanca bir hayat

yaşanmasını murad etmektedir.

Sonuç itibariyle:

إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ ط وَالْمَوْتٰى يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾

36. Şunu bil ki ancak samimiyetle dinleyenler senin dâvetini kabul ederler. Mânen ölülere gelince Allah onları yeniden diriltecek, sonra da O'na döndürüleceklerdir.

İslâm dâvetine, inatla ondan kaçanlar değil, ancak kulağını ve kalbini ona açanlar, onu can kulağıyla ve samimiyetle dinleyenler icâbet ederler. Nitekim bir âyet-i kerîmede: **"Sen ancak Kur'an'a uyan ve görmediği halde Rahmân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin"** (Yâsîn 36/11) buyrulur. Kâfirler ise, akıllarını çalıştıramamak, hakkı kabul etmemek ve hiçbir delile kulak vermemek bakımından ölüler gibidirler. Bunlar Allah ve Rasûlü'ne iman ederlerse dünyada mânen dirilirler. Bugün iman etmeyenler yarın iman edebilirler.

Şunu unutma ki, gönlünde gerçeği bulma yönünde en küçük bir arzu bulunan kişi, bir kelebeğe, bir arıya, kanat çırpıp uçan bir kuşa baksa bu onun Allah'ı tanımasına ve dînine teslim olmasına yetecektir:

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ط قُلْ إِنَّ اللّٰهَ قَادِرٌ عَلٰى اَنْ يُنَزِّلَ
اٰيَةً وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾

37. Kalkmışlar, "Rabbinden ona bizim istediğimiz türden bir mûcize indirilse ya!" deyip duruyorlar. De ki: "Allah'ın her türden mûcize göndermeye elbette gücü yeter." Fakat onların çoğu bunu bilmez.

İnanmayanların zaman zaman Allah Rasûlü (s.a.v)'den bir kısım mûcize talepleri olmuştur. Safa tepesini altına çevirmesi, Mekke'nin arazisini genişletmesi, nehirler akıtması, gökten kitap indirmesi gibi hârikulâde olayların vukuunu istemişlerdir. Halbuki en küçük bir sûresinin bile benzerini getirmekten acze düştükleri Kur'an gibi bir mûcize karşılarında dururken, başka bir mûcize istemeleri işi yokuşa sürmekten başka bir şey değildir.

Bununla birlikte:

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا اُمَمٌ اَمْثَالُكُمْ ط
مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلٰى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾

38. Yerde yürüyen bütün canlılar ve iki kanadıyla havada uçan bütün kuşlar, sizin gibi sosyal nizama tâbi birer topluluktur. Biz kitapta hiçbir

şeyi eksik bırakmadık. Sonra onların hepsi Rablerinin huzurunda toplanacaklardır.

"Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık" (En'âm 6/38) ifadesinde yer alan "kitap"tan maksat Levh-i Mahfûz olabilir. Allah Teâlâ, kâinatta olmuş ve olacak her şeyi, her varlığı ve her hâdiseyi, ezelî ilminin bir ifadesi olarak bütün teferruat ve kanunlarıyla birlikte bu kitapta tâyin ve tespit etmiştir. Öyle ki orada hiçbir şey eksik bırakılmamıştır. Adeta bütün hilkat bir kitap, bütün varlıklar da o kitabın kelimelerini ve delâlet ettikleri şeyleri ifade eden nakışlar ve yazılardır. "Kitap"tan maksadın Kur'ân-ı Kerîm olması da düşünülebilir. Çünkü orada da insanın muhtaç olduğu bütün temel bilgiler ve Allah'a inanmayı gerekli kılan yeteri kadar âyet ve deliller yer almaktadır. Bunun içindir ki:

وَالَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِۜ مَنْ يَشَأِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُۜ
وَمَنْ يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٣٩﴾

39. Âyetlerimizi yalanlayanlar, zifiri karanlıklara boğulmuş birtakım sağırlar ve dilsizlerdir. Allah dilediğini saptırır, dilediğini ise dosdoğru bir yol üzere kılar.

Allah'ın âyetlerini yalanlayanlar mânen sağırdırlar; o âyetleri gereği gibi düşünecek ve anlayacak şekilde işitmezler, onlara "geçmişlerin masalları" derler ve bunları delil saymayıp başka mûcizeler isterler. Dilsizdirler; hakkı söylemezler ve hak dâvete de icâbet etmezler. Bu halleriyle onlar küfür, şirk, cehâlet, inat, taklit ve nefsin arzu ve ihtiras karanlıkları içine dalmışlardır. Karanlıklar içinde hiçbir şeyi göremezler, öylece yuvarlanır giderler.

Doğrusu Allah, verdiği melekeleri hidâyet yolunda kullanamayan ve onları işlemez hale getiren kimseleri, tercihleri bu istikâmette olduğu için sapıklığa düşürür. Temiz fıtratını bozmayan, akl-i selîmiyle hareket eden, Allah'ın varlık ve birliğini gösteren delil ve işaretleri iyi değerlendiren yani tercihini iman ve hidâyet yönünde kullanan kimseleri de dosdoğru yola ulaştırır ve o yol üzere devam ettirir. Zira kudret O'nun, kuvvet O'nun, hüküm ve yetki O'nundur. Kulların güveneceği, dayanacağı, yardım isteyeceği, başları dara düştüğü zaman yalvarıp yakaracağı tek merci O'dur:

قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ اَوْ اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ اَغَيْرَ اللّٰهِ تَدْعُونَۚ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٤٠﴾ بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ اِلَيْهِ اِنْ
شَٓاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ﴿٤١﴾

40. De ki: "Söyleyin bakalım: Başınıza Allah'ın bir cezası inse veya kıyâmet gelip çatsa, Allah'tan başkasına mı yalvarırsınız? Eğer doğruluktan zerre kadar nasibiniz varsa, haydi cevap verin!"

41. Hayır, hayır! Dara düştüğünüz her zaman olduğu gibi yalnız Allah'a yalvarırsınız. O da dilerse yalvardığınız sıkıntıyı giderir ve siz de Allah'a koştuğunuz ortakları o sırada unutuverirsiniz.

İnsanın fıtratı, bütün derinlikleriyle beraber kalbi ve zihni durumu burada gerçeğin bir göstergesi olarak takdim edilmektedir. Çünkü bu, bir olan Allah'ın varlığına ve her insanın kalbinin derinliklerinde yatan Allah'a ibâdet ihtiyacına açık bir delildir. Bu ihtiyaç ve temâyül gaflet ve cehâletle perdelense de, zaman zaman musibetlerin tesiriyle su yüzüne çıkmaktadır. İşte İkrime b. Ebû Cehil'in İslâm'la şereflenmesi böyle bir âyeti görmesiyle gerçekleşmiştir:

Allah Rasûlü (s.a.v.) Mekke'yi fethettiği zaman İkrime Cidde'ye kaçmış, oradan da deniz yoluyla Habeşistan'a geçmişti. Yolculuk esnasında gemiyi batıracak şiddette bir fırtına çıktı. Önce yolcular yardım için putlarına yalvarmaya başladılar. Fakat, geminin batmak üzere olduğu korkusuna kapılacakları derecede fırtına şiddetlenince hep bir ağızdan, "Şimdi Allah'tan başkasına yalvarmanın zamanı değil, çünkü bizi ancak o kurtarabilir" diye bağırdılar. İşte bu durum İkrime'nin gözlerini ve kalbinin kilitlerini açtı ve: "Eğer burada bize Allah'tan başka yardım edecek yoksa, bir başka yerde nasıl olabilir? Hz. Muhammed (s.a.v.)'in yirmi senedir bize öğrettiği ve bizim de kendisiyle savaştığımız dâva da bundan başkası değil" diye düşündü. Hemen Allah Teâlâ'ya: "Eğer bu fırtınadan kurtulursam doğruca Peygamber Muhammed (s.a.v.) gidecek ve ona tâbi olacağım" diye söz verdi. Cenab-ı Hak onu fırtınadan kurtardı ve o da verdiği sözü yerine getirdi. (Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 241; Vâkidî, *el-Meğâzî*, III, 851)

Şimdi de, Efendimiz (s.a.v.)'i teselli için önceki ümmetlerden misaller veriliyor:

Azap Gelince Keşke Yalvarsalardı

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَاَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ لَعَلَّهُمْ
يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾ فَلَوْلَٓا اِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلٰكِنْ قَسَتْ
قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

42. Yemin olsun ki, senden önceki ümmetlere de peygamberler göndermiştik, fakat onları yalanlamışlardı. Bunun üzerine biz de onları, belki inkârdan vazgeçip Allah'a yakarırlar diye çetin musîbetler, zorluk ve sıkıntılar içinde bırakmıştık.

43. Hiç değilse, bu zorluk ve musîbetler başlarına geldiğinde boyun büküp yalvarmaları gerekmez miydi! Fakat tam aksine kalpleri iyice katılaştı; şeytan da onlara yapmakta oldukları günahları süsleyip püsledi.

Cenab-ı Hak kulların hidâyete gelmelerini sağlamak için onları iki yolla imtihan eder: Darlık yolu, bolluk yolu. Bu âyetlerde birinci yol beyân edilmektedir. Kulluğu kabullenmeleri, ilâhî emirlere boyun eğmeleri, günahlardan vazgeçerek Yüce Mevlâ'ya gönülden yalvarıp yakarmaları için onları öncelikle mallarına arız olan kıtlık ve yoksulluklara, bedenlerine arız olan hastalık ve sıkıntılara maruz kılar. Maksat, bu menfî durumlardan ibret alıp intibaha gelerek Hak kapısını bulmalarıdır. Fakat beklenen olmaz. Bu musibetler ve belâlar karşısında akıllanacak yerde tam aksine inkâr ve isyan çukuruna dalarak kalpleri katılaşır. Şeytan da yaptıkları günahları gözlerine güzel gösterir. Ondan sonraki isyan ve azgınlıkları daha da şiddetli olur. Çünkü artık onlar üzerinde baskı ve şiddetin hiçbir terbiye edici özelliği kalmamıştır.

Gelen âyetlerde ise terbiye, ıslah ve imtihan için tatbik edilen ikinci yol beyân edilir:

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهٖ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتّٰٓى اِذَا
فَرِحُوا بِمَٓا اُوتُوٓا اَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ
الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٤٥﴾

44. Kendilerine verilen öğüt ve yapılan uyarıları unutunca, bu defa üzerlerine bütün nimetlerin kapılarını açtık. Nihâyet kendilerine verilen nimetler yüzünden iyice şımardıkları sırada, onları ansızın yakalayıverdik de birdenbire bütün ümitlerini yitirdiler.

45. Böylece zulmedip duran o kavmin kökü büsbütün kesilmiş oldu. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun!

Bu yol bollukla imtihan yoludur. Peygamberlerin uyarılarını dikkate almayan, başlarına gelen darlık ve sıkıntıları da unutan bu toplumlara bu kez Allah belki şükrederler diye bol bol nimetler verir, bütün nimetlerin kapılarını üzerlerine açar. Her türlü rahatlıklar, sıhhatler, zaferler, başarılar, zevkler, safa ve eğlenceler hizmetlerine âmâde olur. Ne arzu etseler bulabilecek, ne isteseler yapabilecek bir hale gelirler. Onlar Allah'ın bu nimetlerinin kıymetini bilip şükredecekleri yerde şımarırlar. Tuttukları yolun iyi olduğuna ve bütün bunların kendi hakları olduğuna ve her türlü mesuliyetten azat olduklarına hükmederler. Her şey kendilerininmiş, Allah ve âhiret yokmuş gibi zevk u sefaya dalarlar. Tam böyle ferahlandıkları, şımardıkları, adeta "gel keyfim gel" dedikleri bir sırada Allah onları azabıyla yakalayıverir.

Kâfirlerin ve âsilerin helâk edilmesi, onların bozuk inançlarının ve kötü amellerinin uğursuzluğundan geride kalan yeryüzü ehli için bir kurtuluş ve hamdi gerektiren büyük bir nimet olduğundan âyet Allah'a hamdle sona ermektedir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): *"Allah Teâlâ'nın, günah ve masiyetlere dalmı birine sevdiği dünya nimetlerini verdiğini gördüğün zaman bil ki bu, onu yava yava , farkına varmadan felakete sürüklemek içindir"* buyurmuş, sonra da bu 44. âyeti okumuştur. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 145)

Kullarını başlarına gelebilecek ceza ve musibetlere karşı uyaran Yüce Allah, elbette söylediklerini ve istediği her şeyi yapacak güç sahibidir:

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَاَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ

مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِهِۜ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾

46. De ki: "Hiç düşündünüz mü, Allah sizin işitme duyunuzu ve gözlerinizi yok etse, kalplerinizin üzerine de mühür vursa, onları size Allah'tan başka hangi ilâh geri verebilir?" Bak, biz âyetleri nasıl döndürüp türlü türlü açıklıyoruz, ama onlar hâlâ yüz çeviriyorlar!

Müşriklere şöyle seslenilir: İşiten kulaklarınız, gören gözleriniz, idrak eden kalpleriniz var; bunları görüyor, biliyorsunuz. Sizi insan yapan bu kıymetli uzuvları size veren Cenab-ı Hak dilerse mevcut sağırlar, körler, akıl hastası olanlar, bayılanlar ve ölenlerde yaptığı gibi sizden de istediği zaman geri alabilir. Bunu da görüyor ve biliyorsunuz. Allah bunları giderdiğinde, sağırların kulakları, körlerin gözleri açıldığı, akıl hastaları iyileştiği, uyuyanların uyandığı

gibi dilediği zaman yine geri verebiliyor. Bunu da görüyorsunuz. Peki Allah bunları alsa fakat vermek istemezse size onları alıp geri verebilecek Allah'tan başka hiçbir kudret düşünülebilir mi? Hele sizin ilâh diye tapındığınız o putlardan birinin bunları iade edebilmesine imkân var mıdır? Şüphesiz ki hayır. O halde bu açık ve türlü türlü delillere rağmen Allah'ın varlığını ve birliğini ve kudretini nasıl inkâr ediyorsunuz? Nasıl olup da Allah'tan başka ilâhlar ediniyorsunuz? Yine nasıl oluyor da öldükten sonra dirilmenin ve kıyâmetin imkânına inanmıyorsunuz? Bu yüzden gelen âyet, insanlığı Allah'ın azabına karşı uyarmaktadır:

قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٧﴾

47. De ki: "Söyleyin bakalım, şâyet size Allah'ın azabı ansızın da gelse, göz göre göre de gelse, zâlimlerden başkası mı helâk edilecek?"

Allah'ın azabı, ansızın veya açıkça, gece veya gündüz, önceden bir takım işaretler hiç belirmeden veya önceden beliren bir takım işaretlerden sonra gelebilir. Nitekim şu âyet-i kerîme bu gerçeği haber vermektedir:

"Yoksa o ülkelerin halkı, geceleyin uyurlarken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular? Veya o ülkelerin halkı, güpegündüz oyun eğlenceye daldıkları sırada kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden güvende mi oldular? Yoksa onlar, Allah'ın kendileri için hazırlayacağı tuzaktan güvende mi oldular? Unutmayın ki, tam olarak ziyana uğramış kimselerden başkası, Allah'ın hazırlayacağı tuzaktan kendini güvende hissedemez!" (A'râf 7/97-99)

Peygamberlerin gönderilmesi de insanları Allah'ın azabından ve ebedî helâkten sakındırmak içindir:

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ ۚ فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ فَلَا
خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ
الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾

48. Biz peygamberleri ancak müjdeci ve uyarıcı olarak göndeririz. Dolayısıyla kim iman eder, hâlini ve yolunu düzeltirse onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır.

49. Âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, günah işleyip yoldan çıkmaları yüzünden onlara azap dokunacaktır.

Şunu unutmamak gerekir ki, Peygamber'den istenen, hârikalar yaratmak değil,

kendine gelen vahye tâbi olmaktır:

قُلْ لَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْدٖى خَزَٓائِنُ اللّٰهِ وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ
اِنّٖى مَلَكٌۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَيَّۜ قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الْاَعْمٰى
وَالْبَصٖيرُۜ اَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾

50. Rasûlüm! De ki: "Size «Allah'ın hazîneleri yanımda» demiyorum, gaybı da bilmiyorum. Yine size «ben bir meleğim» de demiyorum. Ben ancak bana vahyedilene tâbi oluyorum." De ki: "Kör ile gören bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?"

Âyetteki, **"«Allah'ın hazîneleri yanımda» demiyorum"** (En'âm 6/50) ifadesi, kâfirlerin Efendimiz'e hitâben: "Eğer sen gerçekten peygambersen, Allah'tan bize dünyanın nimet ve iyiliklerini çokça verip saâdet kapılarını açmasını iste" tarzındaki taleplerine cevaptır. **"Gaybı da bilmiyorum"** (En'âm 6/50) ifadesi, kâfirlerin: "Eğer Allah'ın peygamberiysen, faydalı şeyleri elde edip, zararlı şeyleri savuşturmaya hazır olalım diye, meydana gelecek fayda ve zararları bize önceden haber vermelisin" şeklindeki edepsizce isteklerine bir cevaptır. (bk. A'râf 7/188) Âyetteki, **"Size «ben bir meleğim» de demiyorum"** kısmı ise yine kâfirlerin Peygamberin melek olması veya yanında bir meleğin gönderilmesi (bk. Furkãn 25/7) tarzındaki itirazlarına bir cevap olarak gelmiştir.

Unutulmamalıdır ki, Peygamber'in vahiyle yapacağı uyarı, ancak şu kimselere faydalı olabilir:

وَاَنْذِرْ بِهِ الَّذٖينَ يَخَافُونَ اَنْ يُحْشَرُٓوا اِلٰى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ
وَلِيٌّ وَلَا شَفٖيعٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾

51. Kalplerinde Rablerinin huzurunda toplanıp sorguya çekilme korkusu taşıyanları, kendileri için O'ndan başka ne bir koruyucu ve yardımcı ne de bir şefaatçi olmadığı konusunda Kur'an'la uyar. Belki böylece şirk ve günahlardan bütünüyle sakınırlar!

Bu gerçekler ışığında Peygamber ve onun gibi toplumdan sorumlu kişiler, kalben kimlere alaka gösterip kimlerden yüz çevirecekleri noktasında Allah'ın muradını dikkate alarak şu âyetin mesajına iyi kulak vermelidirler:

وَلَا تَطْرُدِ الَّذٖينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرٖيدُونَ وَجْهَهُۜ مَا
عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ

فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٢﴾

52. Sabah ve akşam sadece Rablerinin rızâsını dileyerek O'na dua ve ibâdet edenleri sakın yanından kovma! Çünkü ne sen onların hesabından sorumlusun, ne de onlar senin hesabından. Şu halde onları kovma ki, zâlimlerden olmayasın!

Bu âyet-i kerîmenin muhtevasıyla ilgili bir rivayeti Habbâb (r.a.) şöyle anlatmaktadır:

Akra' b. Hâbis ile Uyeyne b Hısn, Rasûlullah Efendimiz'e geldiler. Onu Bilâl, Suheyb, Ammâr, Habbâb gibi fakir ve kimsesiz müslümanlar arasında otururken buldular. Çevresindeki bu zayıf müslümanları hakîr görerek Efendimiz'e:

"– Bizimle, şu fakirlerin bulunmadığı bir ortamda konuşmanı isteriz. Böylece bizim bunlardan üstün olduğumuz anlaşılsın. Arap kabilelerinden gelen elçi ve heyetlerin bizi bu kölelerle birlikte görmelerinden utanırız..." dediler. Allah Rasûlü: "Olur" buyurdu. Onlar:

"– Olur, demen yetmez, bunu yazılı hâle getir" dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Hz. Ali'yi çağırdı, bir de yazmak için sayfa istedi. Biz bir köşede oturuyorduk. O sırada Cibrîl (a.s.) En'âm sûresi 52-54. âyetlerini indirdi. Sonra Efendimiz, anlaşmayı yazmak üzere eline aldığı sayfayı derhal bir kenara bıraktı ve bizi yanına çağırdı. Huzuruna geldiğimizde; **"Selâm sizlere, Rabbiniz rahmet ve merhameti kendisine düstûr edinmiştir"** (En'âm 6/54) diyordu. Ona yaklaştık; hattâ o kadar yaklaştık ki dizlerimizi onun dizlerine dayadık. Bu âyetin inmesinden sonra, biz eskiden olduğu gibi Efendimiz'in yanında oturmaya devam ettik. Fakat o, yanımızdan kalkıp gitmek istediği zaman kalkar giderdi. Ne zaman ki:

"Sabah akşam Rablerinin rızâsını dileyerek O'na dua ve ibâdet edenlerle beraber olmaya candan sabret..." (Kehf 18/28) âyet-i kerîmesi indi, artık böyle yapmaz oldu. Bundan sonra biz daha titiz davranmaya başladık. Birlikte otururken vakit bir hayli geçince Efendimiz'in rahatça kalkıp gidebilmesi için, biz erken davranır ve onun yanından kalkardık. (İbn Mâce, Zühd 7; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VII, 262-263)

Bilinmelidir ki zengin veya fakir olmak, kişilerin tercihine bırakılmış bir durum olmayıp, önemli bir kulluk imtihanı sorusudur:

وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوا اَهٰؤُلَٓاءِ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا ۜ

اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ﴿٥٣﴾

53. “Allah aramızdan bula bula bunları mı lutfuna lâyık gördü?” demeleri için, onların bir kısmını diğer bir kısmıyla işte böyle imtihan ettik. Şükredenleri en iyi bilen Allah değil midir?

Müşrikler, zayıf, fakir ve kölelikten yeni kurtulmuş müslümanları ayak takımı, bayağı insanlar sanmışlar, mal ve mevkilerine güvenerek kendilerini onlardan üstün görmüşlerdir. Cenab-ı Hak da iman ve İslâm nimetini o yoksul, fakir ve ezilmiş kimselere nasip etmek suretiyle mal ve mevkilerine mağrur olanları imtihan etmiştir. Bu sebeple onlardan kendini şerefli ve üstün gören biri, daha önce müslüman olmuş bayağı saydığı birine bakarak İslâm’a girmeyi gururuna yediremez, kibirlenir, “Bu mu benden önce müslüman olmuş?” der ve müslüman olmazdı. Yine müşrikler şu âyet-i kerîmede haber verildiği üzere: **“Eğer Kur’an iyi ve faydalı bir şey olsaydı, şu ayak takımı kimseler ona inanmakta bizi geçemezlerdi”** (Ahkãf 46/11) derlerdi. Oysa onlar, hidâyetin en büyük ilâhî lutuf olduğunu, Allah’ın bunu ancak dilediği kullara verdiğini ve onlara rahmetiyle muâmele edeceğini unutuyorlardı:

وَاِذَا جَٓاءَكَ الَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ
عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَۙ اَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُٓوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ
مِنْ بَعْدِه۪ وَاَصْلَحَ فَاَنَّهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٥٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ
وَلِتَسْتَب۪ينَ سَب۪يلُ الْمُجْرِم۪ينَ ﴿٥٥﴾

54. Âyetlerimize inananlar sana geldikleri zaman onlara şöyle de: “Size selâm olsun! Rabbiniz kullarına rahmetiyle muâmele etmeyi kendine düstûr edinmiştir. Buna göre artık içinizden kim câhillikle bir kötülük işler, sonra da tevbe eder ve hâlini düzeltirse, şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.”

55. İşte biz, günahkâr kâfirlerin gittiği yolun doğru yoldan kesin çizgilerle ayrılıp iyice belirginleşmesi için âyetleri böyle açıklıyoruz.

Peygamberin üzerinde yürüdüğü ve insanları da kendisine dâvet ettiği doğru yolun ana esasları şöyledir:

قُلْ اِنّ۪ي نُه۪يتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ قُلْ لَٓا اَتَّبِعُ
اَهْوَٓاءَكُمْۙ قَدْ ضَلَلْتُ اِذًا وَمَٓا اَنَا مِنَ الْمُهْتَد۪ينَ ﴿٥٦﴾

56. Rasûlüm, onlara şunu söyle: “Allah’ı bırakıp da taptığınız şeylere kulluk etmem bana kesinlikle yasaklanmıştır.” De ki: “Ben sizin çarpık

isteklerinize, asılsız görüşlerinize asla uyacak değilim. Eğer uyarsam o zaman sapıklığa düşer, doğru yolda gidenlerden olamam!"

İslâm, tevhid esasına dayalı bir dindir. Bu sebeple birinci hedefi putperestliği ortadan kaldırarak insanların tek olan Allah'a inanmalarını sağlamaktır. Tevhidin ilk temsilcisi olması gereken kişi de şüphesiz Peygamber (s.a.v.)'dir. Dolayısıyla onun Allah'ı bırakıp putlara ibâdet etmesine müsaade edilmesi söz konusu olamaz. Tevhid Allah'ın emri, onun dışındaki anlayışlar ise nefsânî arzuların bir tezâhürüdür. Bu bakımdan müşriklerin zaman zaman talepleri üzerine Peygamberin bu konuda en küçük bir taviz göstermesi düşünülecek şey değildir. Şayet böyle ihtimal düşünülürse, o takdirde kendisi sapıklığa düşüp doğru yoldan ayrılacağı gibi, kendisine uyacak kimselerin de geleceklerini tehlikeye atmış olacaktır. Oysa:

قُلْ اِنّ۪ي عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَكَذَّبْتُمْ بِه۪ۜ مَا عِنْد۪ي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِه۪ۜ

اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِۜ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِل۪ينَ ﴿٥٧﴾

57. De ki: "Hiç şüphesiz ben Rabbimden gelen apaçık bir delile dayanmaktayım, fakat siz onu yalanladınız. Bir an önce gelmesini istediğiniz o azap benim elimde değildir. Hüküm ancak Allah'a aittir. O, gerçek ne ise hep onu buyurur. Her konuda dâimâ en iyi hükmü veren, doğru ile eğriyi ayıran yalnız O'dur."

Allah Rasûlü (s.a.v.)'in en büyük delili şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm'dir. Münkirler bunu yalanlamış, onun Allah kelamı olduğunu inkâr etmiş, bu sebeple Rasûlullah (s.a.v.)'e inanmamışlardır. Onlar bu kadarla da yetinmeyerek: **"Allahım! Eğer bu Kur'an, senin katından gelen gerçek bir kitap ise, hiç durma hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem verici bir azap gönder"** (Enfâl 8/32) diyorlardı. Yine zaman zaman: **"Eğer doğru söylüyorsanız bizi tehdit edip durduğunuz bu kıyâmet ne zaman?"** (Yâsîn 36/48) diyerek azabı acele istiyorlardı. Onların bu taleplerine karşılık Peygamber Efendimiz, azabın bir an önce indirilmesiyle alakalı herhangi bir yetkisinin olmadığını, bu hususta tek irade, yetki ve hüküm sahibinin Allah olduğunu ve O'nun doğruyu eğriden ayıracak en hayırlı hükmü vereceğini bildirmektedir.

Eğer azabı indirme yetkisi Allah'ın değil de Peygamber'in elinde olsaydı sonuç ne olurdu:

قُلْ لَوْ اَنَّ عِنْد۪ي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِه۪ لَقُضِيَ الْاَمْرُ بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالظَّالِم۪ينَ ﴿٥٨﴾

58. De ki: "Eğer bir an önce gelmesini istediğiniz o azap benim elimde olsaydı, benimle sizin aranızdaki iş elbette çoktan bitirilmiş olurdu. Allah, zâlimleri pek iyi bilir."

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus şudur: Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), kendisine gelen vahyi olduğu gibi tebliğ etmekte ve Allah'ın kendisine tanıdığı yetki, vazîfe ve sorumluluğun ötesinde herhangi bir ilâhî güç taşımadığını tam bir dürüstlük ve samimiyetle insanlara bildirmektedir. İşte bu, onun peygamberliğinin açık delillerinden biridir.

Zira mutlak ilim, güç ve kudret yalnız Allah'a aittir:

Gaybın Anahtarları O'nun Yanında

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَٓا اِلَّا هُوَۜ وَيَعْلَمُ مَا فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ
وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ اِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِى ظُلُمَاتِ الْاَرْضِ وَلَا
رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ اِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٥٩﴾

59. Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; başkası onları bilemez. Karada ve denizde ne varsa hepsini O bilir. O'nun bilgisi dışında dalından bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıları içindeki bir tek dâneyi, yaş ve kuru ne varsa her şeyi bilir. Bütün bunlar, gerçeği tüm netliği ile gösteren apaçık bir kitapta yer almaktadır.

Akıl ve duyu organlarıyla bilinmesi mümkün olmayan "gaybın anahtarları", diğer bir mânaya göre "gaybın hazîneleri" Allah'ın emrindedir. Daha açılmamış, vücuda gelmemiş, insanların ilmi ulaşmamış, ulaşması da mümkün olmayan öyle gayb hazineleri vardır ki, bütün bunların kendileri, kapıları ve anahtarları Allah'ın kudret elindedir. Bunları O'ndan başka kimse bilmez, sadece O bilir. Cenab-ı Hak bunları bildiği gibi, en ince noktalarına kadar bütün varlıkları, örnek vermek gerekirse karada ve denizde bulunan her şeyi bilir. Hatta onun bilgisi olmadan bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içine düşen en küçük bir daneyi, yaş ve kuru her şeyi bilir.

Böyle sınırsız, nihâyetsiz ve kuşatıcı ilim sahibi Cenâb-ı Hakk'ın, üzerimizde her gün, her an kesintisiz cereyan edip duran tecellî ve tasarruflarına dikkat çekmek üzere buyruluyor ki:

وَهُوَ الَّذٖى يَتَوَفّٰيكُمْ بِالَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ
فٖيهِ لِيُقْضٰٓى اَجَلٌ مُسَمًّىۚ ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾

60. O Allah, sizi geceleyin ölü gibi uyutuyor, gündüzleyin ne yaptığınızı biliyor, sonra sizi belirlenmiş ecelin tamamlanması için sabah vaktinde uyandırarak yeniden diriltiyor. En sonunda dönüşünüz O'na olacak, o da size yaptıklarınızı bir bir haber verecektir.

Geceleyin uyumamız "ölüm", sabahleyin uyanmamız ise yeniden diriliş mânasına gelen "ba's" ifadeleriyle anlatılmıştır. Zira uyku ölümün kardeşidir. Uyku esnasında insanın şuuru elinden çıkar. Ruh bedeni tam olarak terk etmese

de ruhun en mühim fonksiyonu olan düşünme özelliği kişiden alınır. Buna bağlı olarak özellikle görme, işitme, tatma, koklama ve dokunma hisleriyle hareket ve konuşma gibi faaliyetleri ya tamâmen durur veya oldukça yavaşlar. Bunlar ciddi mânada ölümü hatırlatan durumlardır. Uyanma ise bahsedilen bedenî ve ruhî faaliyetlerin yeniden başlayıp normale dönmesini sağladığından bir nevi yeniden diriliş gibidir. Uyku insanın dinlenmesini, yorgunluk ve sıkıntılarını atmasını sağlayan; beden ve ruhta meydana gelen arızaları gideren büyük bir ilâhî lutuftur. Ancak uyumayı da uyanmayı da insan üzerinde icra eden şüphesiz Cenâb-ı Hak'tır. İsterse uyutur uyandırmaz, dilerse hiç uyutmaz. İnsan, böyle yüce bir kudretin kabzasında olduğunu hiç olmazsa uyuması ve uyanması gerçeğini dikkate alarak hatırından çıkarmamalıdır.

Allah ki:

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً ط حَتّٰى اِذَا جَٓاءَ
اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾ ثُمَّ رُدُّٓوا اِلَى
اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ ط اَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ اَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿٦٢﴾

61. O, kullarının üzerinde her istediğini yapma kudret ve kuvvetine sahiptir. Ayrıca üzerinize, yaptıklarınızı kaydeden ve sizi koruyan melekler gönderir. Nihâyet birinize ölüm gelip çattığında elçilerimiz onun canını alırlar; vazîfelerini yerine getirirken de en küçük bir kusur ve ihmalde bulunmazlar.

62. Sonra alınan o canlar gerçek sahipleri olan Allah'ın huzuruna getirilirler. İyi bilin ki, bütün hüküm ve tasarruf yetkisi yalnız O'na aittir ve O hiç geciktirmeden, en çabuk bir şekilde hesap görendir.

Allah kullar üzerine, bir taraftan onları çeşitli afet ve belâlardan koruyan, diğer taraftan da yaptıkları her türlü amellerini kaydeden melekler gönderir. Âyet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

"Her bir insanın önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu kayıt ve koruma altına alan takipçi melekler vardır." (Ra'd 13/11)

"Oysa yanıbaşınızda sizi sürekli gözetleyenler var; her söz ve davranışınızı kayda geçiren tertemiz, şerefli melekler. Yaptığınız her şeyi bilirler." (İnfitâr 82/10-12)

Yaratılan her insanın sınırlı bir ömrü vardır ve mutlaka ölümü tadacaktır. Ona ölüm geldiği zaman, koruyucu melekler ondan elini çeker, Azrâil ve emrindeki melekler gelir ve ölecek kişinin canını alırlar. Ne koruyucu ne amelleri kaydedici

ne de can alıcı melekler zerre kadar bir ihmal gösterirler. Onlar vazîfelerini tam yapar ve Allah'ın emrini geciktirmeden îfâ ederler. Aldıkları canları gerçek sahip ve efendileri olan Allah'ın huzuruna getirirler. Bu noktada insanların dünyada Mevlâ diye tanıdıkları, taptıkları, yalvardıkları şeylerin gerçek Mevlâ olmadıkları ortaya çıkar.

Yüce Rabbimiz, kalplerimizi her şeyden koparıp yalnızca kendi zâtına bağlamamız için fiil ve tecellilerini açıklamaya şöyle devam ediyor:

قُلْ مَنْ يُنَجّ۪يكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةًۚ
لَئِنْ اَنْجٰينَا مِنْ هٰذِه۪ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿٦٣﴾ قُلِ اللّٰهُ يُنَجّ۪يكُمْ
مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾

63. Onlara şöyle de: "Karanın ve denizin karanlıklarına, tehlikelerine maruz kaldığınızda sizi bundan kim kurtarır? Ki böyle anlarda tüm samimiyetinizle boyun bükerek, bazan O'na ağlaya sızlaya yakarır, bazan içten içe dua eder ve: «Eğer Allah bizi bu sıkıntıdan kurtarırsa, söz veriyoruz, kesinlikle şükredenlerden olacağız!» diye yalvarırsınız.

64. De ki: "Sizi bu tehlikelerden ve her türlü sıkıntıdan sadece Allah kurtarıyor; fakat kurtardıktan sonra siz yine O'na ortak koşuyorsunuz."

Belâlar ve sıkıntılar karşısında Allah'a nasıl sığınmak gerektiği hususunda Abdülkadir Geylânî (k.s.)'un şu nasihatları ne kadar tesirlidir:

"Sizden biri herhangi bir belaya düçar olursa; önce kendi kendine o belâdan kurtulmaya çabalasın. Kurtulmayı başaramazsa, idarecilerden veya başkalarından yardım istesin ve kurtulmaya baksın. Bu şekilde kurtulmak kâbil olmadığı takdirde Rabbine dua etmeye, yalvarmaya, tazarru ve niyaza başlasın. O'nun kuvveti ve kudreti önüne serilsin. Duasına icâbet edilmediğini görürse, bıkmasın, O'na yalvarmaktan usanmasın. Tâ bütün sebepler bitip tükeninceye kadar... İşte o sebepler bitip tükendi mi, insan artık sadece bir ruh olarak kalır. Bir ruh halini alınca, yalnız Hakk'ın fiilini görmeye başlar. O zaman tam bir muvahhid yani Allah'ın birliğini kesinlikle kabul eden kişi olur. Ama zarûrî bir şekilde muvahhid olur. Artık kesin bir şekilde bilir ki, hakikatte fâil yalnız Allah'tır. Bunu böyle bildikten sonra, bütün işlerini Allah'a ısmarlar. Bir mülk ve lezzet içinde yaşamaya başlar... Ki bu lezzet ve tat, dünya mülklerinden çok tatlıdır. Bundan böyle o kişinin nefsi, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine takdir ettiği hiçbir şeye karşı buruk yüz göstermez." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 463-464)

Allah Teâlâ'nın kudretinin tecelli ettiği alanlardan biri de şudur:

قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلٰٓى اَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ اَوْ مِنْ تَحْتِ
اَرْجُلِكُمْ اَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذٖيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍۜ اُنْظُرْ كَيْفَ
نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾

65. Şöyle de: "O, üstünüzden veya ayaklarınızın altından size azap göndermeye, yahut sizi fırkalar hâlinde birbirinize düşürüp kiminize kiminin hıncını tattırmaya elbette kadirdir." Bak, onlar iyice anlasınlar diye âyetleri nasıl inceden inceye, döndüre döndüre açıklıyoruz?

"Üstten gelen azap", yıldırım düşmesi, taş yağması, kasırga esmesi, tufan olması gibi gök âfetleridir. Zâlim idarecilerin zulmü de buna dâhildir. "Ayakların altından gelen azap" deprem olması, yerin göçmesi, sel gelmesi ve yangın çıkması gibi yer âfetleridir. Önceki kavimlerin başına geldiği gibi Cenâb-ı Hakk'ın bu musibetlerden birini, birkaçını veya hepsini şimdi de insanların başına geçirmesi ve böylece onları cezalandırması mümkündür. Bundan daha beteri, Allah sizi zıt düşüncelere sahip farklı fırka ve partilere ayırarak birbirinize düşman edebilir. Böylece birbirinize saldırır, karşılıklı intikam alma hesaplarına girişir ve çok büyük acılar çekebilirsiniz. Bu âyet düşünce ayrılıklarının, düşmanlık, kavga ve savaşların mühim bir sebebi olduğuna dikkat çekmektedir.

Ümmetin fırkalara bölünmesi ve birbirleriyle savaşması konusunda Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur: *"Aziz ve celil olan Allah'tan üç husus istedim. Bana ikisini verdi, birisini vermedi. Rabbimden, geçmi ümmetleri helâk ettiği eylerle bizi helâk etmemesini diledim bunu bana verdi. Yine Rabbimden bizden olmayan bir dü manı bize üstün getirmemesini diledim, onu da bana verdi. Yine Rabbimden bizi gruplar hâlinde birbirimize dü ürmemesini diledim, bunu bana vermedi."* (Nesâî, Kıyâmu'l-leyl 16; Müslim, Fiten 19-20)

Ayrılığa düşmemenin, mevcut bir ayrılık varsa bu tehlikeden de kurtulmanın yolu olarak, Allah'ın birleştirici ve bütünleştirici ipi olan Kur'an'a sarılmak gerekmektedir. Bu sebeple Kur'an'ın gerçekliğine dikkat çekilerek buyruluyor ki:

وَكَذَّبَ بِهٖ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّۜ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكٖيلٍۜ ﴿٦٦﴾

لِكُلِّ نَبَاٍ مُسْتَقَرٌّۘ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾

66. Fakat senin kavmin, gerçeğin ta kendisi olduğu halde Kur'an'ı yalanladı. Sen de onlara: "Ben sizin yaptıklarınızdan ve doğru yolu

bulmanızdan sorumlu bir yetkili değilim!" de!

67. Verilen her haberin gerçekleşeceği belirli bir zaman vardır. Gün gelecek siz de bunu bileceksiniz.

Kur'an, Kur'an'ın verdiği haberler ve burada özellikle münkirlerin başlarına gelecek belâ ve intikam tecellileri ile alakalı ilâhî ikazlar gerçeğin ta kendisidir. Her bir haberin gerçekleşeceği mukadder ve muayyen bir zaman vardır. Bunlar haber verildiği şekilde belirli bir süreç içinde safha safha mutlaka gerçekleşecektir.

Şimdi de mü'minleri, Allah'ın âyetlerini yalanlayıp bunlar hakkında uygun olmayan sözler söyleyen kâfirlerin üzerine inmekte olan ilâhî gazap ve kahır tecellilerinden korumak üzere şu sarsıcı ikazlar geliyor:

وَاِذَا رَاَيْتَ الَّذ۪ينَ يَخُوضُونَ ف۪ٓي اٰيَاتِنَا فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا

الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿٦٨﴾ ف۪ي حَد۪يثٍ غَيْرِه۪ۜ وَاِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰى مَعَ

68. Âyetlerimiz hakkında alaylı tavırlarla münâsebetsizliğe dalanları gördüğünde, onlar başka bir konuya geçinceye kadar kendilerinden uzak dur. Şayet şeytan sana bir an için unutturur da yanlarında kalacak olursan, hatırlar hatırlamaz derhal kalk ve o zâlimler gürûhuyla bir arada oturma!

اَلْخَوْضُ (havd) kelimesi, "suya dalmak" mânasındadır. Daha sonra bu kelime, içinde boğulup kaybolacak şekilde bilinmeyen şeylerin derinliklerine dalmak mânasında kullanılmıştır. Bu kelimede "karıştırmak" anlamı da vardır. **"Âyetler hakkında alaylı tavırlarla münâsebetsizliğe dalmak"**tan (En'âm 6/68) maksat ise Kur'ân-ı Kerîm'i alaya almak, inkâr etmek, onunla eğlenmek ve onu değiştirmeye çalışmaktır. Bu âyetle Yüce Rabbimiz Peygamber Efendimiz'e ve onun ümmetine bir edep öğretmektedir. Çünkü Efendimiz, müşrik bir topluluğun yanına oturur, onlara öğüt verip dâvette bulunduğu halde onlar Kur'ân-ı Kerîm'le alay ederlerdi. Bu sebeple onlardan yüz çevirmesini emretmiştir. (bk. Nisâ 4/140)

Aynı şekilde günah fiilleri işleyen, düşmanlık duyguları içinde kötü söz ve davranışlarda bulunan kimseleri de terk etmek gerekir. Âyetteki "zâlimler" ifadesi buna işaret etmektedir. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.), gıybet yapılan meclisleri terk etmeyi öğütlemektedir. (bk. Dârimî, Mukaddime 23)

68. âyet indikten sonra müslümanlar: "Müşrikler Kur'an ile alay edip, onun hakkında ileri geri konuşmaya daldıklarında, eğer onların yanından kalkıp ayrılırsak, Mescid-i Harâm'da oturmaya ve Kâbe'yi tavaf etmeye imkân bulamayız" dediler. Bunun üzerine şu âyet indi: (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-*

gayb, XIII, 22-23)

يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾ وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلٰكِنْ ذِكْرٰى لَعَلَّهُمْ

69. Takvâ sahiplerine onların günahlarından, hesaplarından herhangi bir sorumluluk yoktur. Fakat yine de mü'minlerin hatırlatma vazîfeleri vardır. Belki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırlar.

Bu âyetin inişiyle beraber mü'minlere, dînî tebliğ etme, öğüt ve nasihat verme maksadıyla müşriklerle birlikte bulunma ruhsatı verilmiş oldu. Usulüne uygun tebliğ yapıldıktan sonra, onlar kabul etmemekte direndikleri takdirde, faydasız tartışmalara girerek zamanlarını ve enerjilerini boşa harcamaları doğru değildir. Bunun yerine zamanlarını ve imkânlarını hidâyete tâlip olan ve doğruyu araştıran insanların terbiyesi ve ıslahı yolunda harcamaları lâzımdır. Bu fikri iyice tekit edip Peygamber'i ve mü'minleri boşuna uğraşılardan kurtarıp faydalı olana yönlendirmek için buyruluyor ki:

وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهِ
اَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ
وَاِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذْ مِنْهَا اُولٰئِكَ الَّذِينَ اُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا
لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

70. Dinlerini bir oyun ve eğlence edinen, kendilerini dünya hayatı aldatmış o kimseleri kendi hallerine bırak. İnsanlara Kur'an ile şunu hatırlat: Herkes kendi yaptığı günahlar yüzünden hesaba çekilecek. O zaman insanın Allah'tan başka ne bir yardımcısı ne de bir şefaatçisi olacak. Azaptan kurtulmak için her şeyini fidye olarak vermek istese bile yine de kabul edilmeyecek. İşte onlar işledikleri günahlar yüzünden helâke sürüklenmiş kimselerdir. İnkârlarından dolayı onlara kaynar sudan bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır.

İnsan yaptığı amellerin eline teslim edilecektir. Çekeceği azap, başkasından değil, kendi yaptığı işlerden oluşacaktır. İnsan yaptığı kötülüklerin mânevî temessülleriyle karşılaşacak, çirkin suratlı azap ejderine dönmüş günah fiillerin eline kalacak, onlardan kendini kurtarması mümkün olmayacaktır. Çünkü insan onları dünyada işleyip ruhuna yerleştirmiş ve bu can dostlarını kendi eliyle hazırlamıştır. Dolayısıyla en mühim mesele ruhu dünyada temiz tutmak, günahlardan arındırmak ve temiz bir halde Rabbine teslim edebilmektir. Yoksa azabı hak etmiş olarak ve Allah'ın affından ümitsiz bir şekilde âhirete göçen can

orada perişan olacak, çirkin amellerinin eline teslim edilecek, Allah'tan başka bir dost ve yardımcı bulamayacak ve cehennemin can yakan azaplarına maruz kalacaktır. Bu sebeple, insanları böyle kötü bir akibetten kurtarmak için Kur'an'la öğüt vermeye devam edilmelidir. Kur'an'ın en başta gelen öğüdü ise, hiçbir fayda ve zararı olmayan putları bırakıp tek olan Allah'a kulluk etmektir:

Şeytanların Ayarttığı Kimseler

قُلْ اَنَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلٰٓى اَعْقَابِنَا
بَعْدَ اِذْ هَدٰينَا اللّٰهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْاَرْضِ حَيْرَانَ ۖ
لَهُٓ اَصْحَابٌ يَدْعُونَهُٓ اِلَى الْهُدَى ائْتِنَا ۗ قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى
وَاُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۙ ﴿٧١﴾ وَاَنْ اَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوهُ ۗ
وَهُوَ الَّذِٓي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾

71. Onlara şöyle söyle: "Allah'ı bırakıp da bize bir fayda ve zarar vermeyen o sahte tanrılara mı tapalım? Allah bizi doğru yola erdirdikten sonra ökçelerimiz üstüne gerisin geri küfre mi dönelim? Tıpkı, «Bize gel!» diye kendisini yolun doğrusuna çağıran arkadaşları varken, onları dinlemeyip, şeytanların ayartmasına kapılarak yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşan ahmak kimsenin durumuna mı düşelim?" De ki: "Allah'ın gösterdiği yol, en doğru yoldur. Bize Âlemlerin Rabbine teslim olmamız emredildi."

72. "Yine bize: Namazı dosdoğru kılın ve Allah'a karşı gelmekten sakının" diye emredildi. O Allah ki, sonunda O'nun huzurunda toplanacaksınız.

71. âyette tevhitten sonra şirke sapan, hidâyetle dalâlet arasında bocalayan, kalbini tek ilâhla çeşitli ilâhlar arasında bölen kimsenin iç âleminde yaşadığı şaşkınlık bir temsille anlatılır. Şöyle ki: O şaşkın kişinin etrafını şeytanlar sarıyor, onu aldatıp Allah'ın yolundan saptırıyor ve küfre itiyorlar. Dolayısıyla o kişi bu halde şaşkın şaşkın dolaşıyor. Duyguları ve hisleri hidâyetle dalâlet arasında gidip geliyor. Ama onun kendisini "Bize gel!" diye doğru yola çağıran arkadaşları da var. O ise şaşkın halde bulunmakla hidâyet çağrısına uymak arasında bocalıyor. Hangi fırkaya uyacağını ve hangi tarafa gideceğini bilemiyor. Böylece sürekli bir ruhî ızdırap içinde kıvranıp duruyor. (Seyyid Kutub, *Fî Zılâl,* II, 1131) Halbuki gerçek hidâyet Allah'ın gösterdiği doğru yol olup, bunu elde etmenin şartı da kâmil bir iman, namazı dosdoğru kılmak ve Allah'tan hakkiyle korkmaktır.

Allah'ın verdiği bu bilgilerin doğru olduğunu anlamak için göklerin ve yerin yaratılışına ibretle bakmak yeterli olacaktır:

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۗ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ

قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٧٣﴾

73. Gökleri ve yeri gerçek bir gâye ve hikmet ile, yerli yerince yaratan O'dur. "Ol!" dediği gün her şey birden oluverir. O'nun sözü gerçektir. Sûra üflendiği gün de bütün varlık ve mutlak hâkimiyet O'nundur. O, duyuların kapsam alanı dışında kalanları da kapsam alanına girenleri de bilir. O, her hükmü ve işi sağlam ve hikmetli olandır ve her şeyden haberdârdır.

Sûr, İsrâfil (a.s.)'ın kıyâmette insanları Yüce Divan'a çağırmak üzere üfleyeceği borunun adıdır. Buna iki defa üfleyecektir. İlk üfleyişte tüm kâinat yıkılacak, bütün canlılar ölecek, ikinci üfleyişte ise bütün canlılar yeniden dirilecekler ve kendine has kanunları olan âhiret hayatı başlayacaktır. O hayatta geçerli sermaye, her türlü şirk lekesinden temizlenmiş sağlam bir tevhid inancıdır. Şimdi Yüce Rabbimiz, İbrâhim (a.s.) üzerinden böyle bir tevhid inancına erişmenin yollarını aydınlatmaktadır:

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ لِاَبِيهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً اِنِّى اَرٰيكَ وَقَوْمَكَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٧٤﴾

74. Bir zaman İbrâhim babası Âzer'e: "Bir takım putları kendine tanrı mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni de, kavmini de açık bir sapıklık içinde görüyorum" demişti.

Azer, Hz. İbrâhim'in babasıdır. Tarihi kaynaklarda onun isminin "Tarah" olduğu geçer. Muhtemelen iki ismi vardır ve Kur'an bunlardan "Azer" ismini seçmiştir. Azer, putperesttir. İbrâhim (a.s.) defalarca ondan putlara ibâdeti terk edip doğru yola gelmesini istemiş, hatta hidâyeti için Allah'a yalvarmış, fakat bir netice alamamıştır. (bk. Meryem 19/42-48; Tevbe 9/114) Ancak İbrâhim (a.s.) tevhid gerçeğini hem babası hem de onun peşinden giden tebaasına açık ve net bir şekilde söylemekten çekinmemiştir. Çünkü:

وَكَذٰلِكَ نُرِى اِبْرٰهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ﴿٧٥﴾

75. Biz İbrâhim'e delille akıl yürütmesi, kesin bir ilme ve imana sahip olması için göklerin ve yerin muhteşem saltanatını öylece gösteriyorduk.

اَلْمَلَكُوتُ (melekût) kelimesi "mülk, tam olarak malik olmak, sahip olmak, Allah'ın göklerde ve yerde olan rubûbiyet ve ulûhiyet tecellileri, hükümranlık ve yönetimi" gibi mânalara gelmektedir. Allah Teâlâ İbrâhim (a.s.)'ın gözüne, kesin bir bilgi ve imana ulaşabilmesi için yıldızları, ay ve güneşiyle gökleri ve yeri

gösterdikten başka, tümüyle bütün kâinatın sonsuz kudret sahibi Cenâb-ı Hakk'ın hükümdarlık ve saltanatına tâbi olduğunu, bunlarda cereyan eden rubûbiyet sırlarını ve ulûhiyet tecellilerini onun basîretine göstermiş, kalbine bildirmiştir. Böylece Hz. İbrâhim, gökleri, yerleri ve bunlarda bulunan bütün varlıklarla birlikte kâinatı yaratan, eşsiz bir nizam içinde hepsini idare eden, yöneten rabbânî kudretin, hepsinin sahibi ve hâkimi bulunan ve benzeri olmayan bir tek kudretten ibaret olduğunu kesin olarak görmüş, bilmiş ve buna gerçek mânada iman etmiştir. Böyle kuvvetli bir imana dayanarak son derece şuurlu bir yaklaşımla putperest kavmini mantikî yollarla ikna için mücadeleye başlamıştır:

فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ الَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًاۚ قَالَ هٰذَا رَبّ۪ي فَلَمَّٓا اَفَلَ قَالَ لَٓا
اُحِبُّ الْاٰفِل۪ينَ ﴿٧٦﴾ فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبّ۪يۚ فَلَمَّٓا اَفَلَ
قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِن۪ي رَبّ۪ي لَاَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّٓالّ۪ينَ ﴿٧٨﴾ فَلَمَّا
رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبّ۪ي هٰذَٓا اَكْبَرُۚ فَلَمَّٓا اَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ
اِنّ۪ي بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾ اِنّ۪ي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذ۪ي فَطَرَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ حَن۪يفًا وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۚ ﴿٧٩﴾

76. Derken gece bastırınca İbrâhim bir yıldız gördü: "Bu benim Rabbim, öyle mi?" dedi. Yıldız batınca da: "Ben batıp kaybolanları sevmem" dedi.

77. Sonra doğmakta olan ayı görünce: "Bu benim Rabbim, öyle mi?" dedi. O batıp kaybolunca: "Eğer Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi, elbette sapıklığa düşenlerden olurdum" dedi.

78. Birgün de güneşi doğarken gördü ve hemen: "Bu benim Rabbim, öyle mi? Bu hepsinden de büyük!" dedi. O da batıp kaybolunca asıl gerçeği haber verdi: "Ey kavmim, şüphesiz ben, sizin Allah'a koştuğunuz ortaklardan beriyim."

79. "Şunu bilin ki ben, dupduru bir iman ve teslimiyetle yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim. Ben müşriklerden değilim."

"Ben batıp kaybolanları sevmem" (En'âm 6/76) sözüyle Hz. İbrâhim, Rab ile kul arasındaki münasebette sevginin en mühim esas olduğunu, fakat hareket etme ve batmanın rubûbiyet delili değil, sonradan yaratılmış olma, etkilenme, mahkum olma ve yok olma delili olduğunu gösterir. Bu sebeple batıp kaybolanın rab olamayacağını, batana sevgi göstermenin sonu boşa çıkacak bir sapıklık olduğunu ve gerçek Rabbin her türlü zevalden uzak bulunan bir yaratıcı kudret

olması gerektiğini ortaya koyar.

Kıssanın esasının, Allah'ı birleyenle Allah'a ortak koşanın tartışması olduğu açıkça görülür. Dolayısıyla bu ikna edici ve susturucu delillerle aynı zamanda Allah Rasûlü (s.a.v.), Hz. İbrâhim'e çok değer veren ve onun neslinden gelmekle öğünen putperest kavmini tevhide dâvet etmiştir. Hak dînin temsilcileri ve tebliğcileri de kıyâmete kadar insanları bu nevi delillerle tevhide dâvet edeceklerdir. Çünkü zaman değişse de insan gerçeği, şirk ve tevhid hakikati hiçbir zaman değişmemektedir.

Hz. İbrâhim ile kavmi arasındaki tartı ma öyle devam ediyor:

وَحَٓاجَّهُ قَوْمُهُۜ قَالَ اَتُحَٓاجُّٓونّ۪ي فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينِۜ وَلَٓا اَخَافُ مَا
تُشْرِكُونَ بِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ رَبّ۪ي شَيْـًٔاۜ وَسِعَ رَبّ۪ي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا
اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾ وَكَيْفَ اَخَافُ مَٓا اَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ اَنَّكُمْ
اَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِه۪ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًاۜ فَاَيُّ الْفَر۪يقَيْنِ اَحَقُّ
بِالْاَمْنِۚ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَۢ ﴿٨١﴾

80. Kavmi İbrâhim'le tartışmaya girişti. İbrâhim onlara şunları söyledi: "Şimdi siz benimle Allah hakkında mı tartışıyorsunuz? Oysa Allah beni doğru yola iletmiş bulunuyor. Ben, sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden korkmam. Çünkü ben inanıyorum ki, Rabbimin izni ve iradesi

olmadan hiçbir varlık bana zarar veremez. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hiç düşünüp öğüt almaz mısınız?"

81. "Hem siz, kendilerine tapılacağına dair Allah'ın hiç bir delil göndermediği putları O'na ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden ne diye korkacakmışım? O halde, bilginiz varsa söyleyin bakalım: İki taraftan hangisi güven içinde olmaya lâyıktır?"

Kendisini putların zarar vermesiyle korkutmaya çalışan kavmine, putların hiçbir şeye güç yetiremeyecek cansız varlıklar olduğunu söyleyen ve korkmaya en lâyık zatın Allah olduğunu belirten İbrâhim (a.s.) **"O halde, bilginiz varsa söyleyin bakalım: İki taraftan hangisi güven içinde olmaya lâyıktır?"** (En'âm 6/81) sorusuyla kavmini tekrar düşünme, muhakeme ve mukayeseye dâvet eder. "Eğer bilginiz varsa" kaydı ise, bâtıl inançlardan kurtulmada doğru bilginin önemine işaret eder. Sorduğu sorunun cevabını da yine Hz. İbrâhim verir:

مُهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا ا۪يمَانَهُمْ بِظُلْمٍ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ الْاَمْنُ وَهُمْ

82. "İman edip de imanlarına zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte onlar güven içindedir; doğru yolu bulanlar da onlardır."

Âyetteki "zulüm"den maksat Allah'a şirk koşmaktır. Çünkü zulmün asıl anlamı, "bir şeyi olması gereken yere koymamak, hak sahibinin hakkını vermemektir." Buna göre, ulûhiyet ve rubûbiyet yalnızca Allah'ın hakkı olduğu halde, O'nun dışında başka varlıkları ilâh yerine koymak, Allah'ın mahlûkatı üzerindeki hakkını tanımamaktır. Peygamber Efendimiz: *"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı O'na kulluk edip hiçbir eyi kendisine ortak ko mamalarıdır"* buyurur. (Buhârî, Tevhid 1; Müslim, İman 48-51)

Sonradan gelen bütün peygamberler de ataları Hz. İbrâhim'in izinde yürümüş ve aynı gerçeği tebliğ etmişlerdir:

اِنَّ رَبَّكَ حَك۪يمٌ عَل۪يمٌ ﴿٨٣﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَٓا اٰتَيْنَاهَٓا اِبْرٰه۪يمَ عَلٰى قَوْمِه۪ۜ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَٓاءُۜ

83. İşte bunlar, kavmine karşı kullanması için İbrâhim'e verdiğimiz delillerimizdir. Biz, dilediğimiz kimselerin derecesini kat kat yükseltiriz. Şüphesiz Rabbin, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olan, her şeyi hakkiyle bilendir.

اَلْحُجَّةُ (hüccet), kişinin savunduğu görüşünü desteklemek üzere ileri sürdüğü "delil" mânasına gelir. Âyetteki "delillerimiz" ifadesiyle, Hz. İbrâhim'in kavmiyle tartışması esnasında tevhidi savunmak üzere ileri sürdüğü ve bunlar vasıtasıyla müşrikleri mağlup ettiği bütün delillere işaret edilir. Bununla birlikte İbrâhim

(a.s.)'ın, melekût âleminin gösterilmesi; yıldız, ay ve güneşin aynasında rubûbiyetin müşâhedesi, Cenâb-ı Hakk'a sadâkatle teveccüh etmek, O'nun dışındakilerden tamâmen yüz çevirmek, mâsivâdan arınmak, benlik şirkinden kurtulmak, kâmil iman sahibi olmak ve ayne'l-yakîn derecesine vâsıl olmak gibi ilâhî ikramlara nâil olduğu görülür.

Hz. İbrâhim, kendi hidâyetinden başka, hem büyük dedesi Hz. Nûh'un hem de çocuklarının hidâyete ermiş olmasıyla bahtiyar bir peygamberdir:

وَوَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ ؕ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ
وَمِنْ ذُرِّيَّتِهٖ دَاوُ۫دَ وَسُلَيْمٰنَ وَاَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسٰى وَهٰرُونَ ؕ
وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنٖينَ ۙ ﴿٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيٰى وَعٖيسٰى
وَاِلْيَاسَ ؕ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحٖينَ ۙ ﴿٨٥﴾ وَاِسْمٰعٖيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ
وَلُوطًا ؕ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمٖينَ ۙ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ اٰبَٓائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ
وَاِخْوَانِهِمْ ۚ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٨٧﴾
ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدٖي بِهٖ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ ؕ وَلَوْ اَشْرَكُوا لَحَبِطَ
عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾

84. Biz ona İshâk'ı ve torunu Yâkub'u ihsân ettik. Her birini doğru yola erdirdik. Daha önce Nûh'u ve zürriyetinden Dâvûd'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u da doğru yola erdirmiştik. Biz, iyilik ve ihsân sahiplerini böyle mükâfatlandırırız.

85. Yine Zekeriya'yı, Yahya'yı, Îsâ'yı ve İlyâs'ı da doğru yola erdirdik. Onların hepsi sâlihlerdendi.

86. Aynı şekilde İsmâil'i, Elyesa'ı, Yûnus'u ve Lût'u da doğru yola erdirdik. Onların hepsini diğer insanlara üstün kıldık.

87. Onların babalarından, zürriyetlerinden ve kardeşlerinden bazılarına da aynı üstünlüğü verdik, onları seçtik ve dosdoğru bir yola eriştirdik.

88. İşte bu yol, Allah'ın yoludur. O, bu yola kullarından dilediğini eriştirir. Eğer onlar Allah'a ortak koşmuş olsalardı, yaptıkları tüm ameller elbette boşa giderdi.

Peygamberlerin üstünlüğünün sebep ve hikmetlerine gelince:

اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ۚ فَاِنْ يَكْفُرْ بِهَا هٰٓؤُ۬لَٓاءِ
فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرٖينَ ﴿٨٩﴾

89. Bu seçkin zatlar, kendilerine kitap, hüküm ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer münkirler, sana da vahyettiğimiz bu gerçeklere inanmazlarsa, şunu bilsinler ki, onların yerine bunları inkâr etmeyecek bir toplum getiririz.

Allah Teâlâ peygamberlere kitap, hüküm ve nübüvvet ihsân etmiştir. Kitap; hidâyet, ilim ve mârifettir. Hüküm; hâkimiyet, hidâyeti idrak melekesi, hidâyet kanunlarını hayatta tatbik etme istidadıyla, hayatın problemlerini çözmede isabetli görüş sahibi olma istikâmetinde vehbî kabiliyet yani hikmettir. Nübüvvet ise en yüksek mertebe olup peygamberler bu hususiyetleriyle insanları hidâyete dâvet ederler. Peygamber Efendimiz'e de bu ilâhî nimetler en zirve seviyesiyle ihsân edilmiştir. Ancak o dönemde Kureyş müşrikleri, sonraki dönemlerde de diğer kâfirler, bu nimetleri görmezden gelip iman etmezlerse hiçbir önemi yoktur. Çünkü Allah, bunları inkâr etmeyecek, bu nimetlerin kıymetini bilecek, iman ve şükür ile ona sarılacak bir toplumu görevlendirmiştir. Her zaman Allah'ın indirdiği hikmetlere inanan, onun gösterdiği yolda giden seçkin bir toplum bulunacaktır.

Bütün peygamberler, aynı yolun yolcusu ve Allah yolunun dâvetçileridir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz'e ve onun şahsında tüm insanlığa peygamberlerin yoluna uymaları tavsiye edilerek şöyle buyruluyor:

أُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ هَدَى اللّٰهُ فَبِهُدٰيهُمُ اقْتَدِهْ قُلْ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا
اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْعَالَمٖينَ ﴿٩٠﴾

90. İşte o peygamberler, Allah'ın her bakımdan doğru yola erdirdiği kimselerdir. Öyleyse sen de artık onların yoluna tâbi ol ve şöyle de: "Tebliğime karşılık sizden hiçbir ücret talep etmiyorum. Bu Kur'an, akıl sahibi bütün varlıklar için bir hatırlatma ve bir öğütten ibarettir."

Âyet-i kerîme, hem Peygamberi hem de onun şahsında bütün mü'minleri, Allah'ın doğru yola erdirmiş olduğu peygamberlerin yoluna uymaya dâvet etmektedir. Bu mesaj aynı zamanda Kur'ân-ı Kerîm'in muhatabı olan herkese, Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz'in hiç görülmemiş, duyulmamış bir din icat etmediğini, aksine geçmiş peygamberlerin yolunu devam ettirdiğini hatırlatmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm çok yüce ve şerefli bir kitaptır. Ne var ki, bazı insanlar ne onun ne de onu lutfeden Allah'ın kadr ü kıymetini bilemezler:

Allah'ı Hakkıyla Takdîr Edemediler

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ اِذْ قَالُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ
قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذ۪ي جَٓاءَ بِه۪ مُوسٰى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ
تَجْعَلُونَهُ قَرَاط۪يسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَث۪يرًاۚ وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا
اَنْتُمْ وَلَٓا اٰبَٓاؤُ۬كُمْۜ قُلِ اللّٰهُۙ ثُمَّ ذَرْهُمْ ف۪ي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩١﴾

91. Bazıları: "Allah hiçbir insana bir şey indirmemiştir" demekle Allah'ı şânına yaraşır bir şekilde tanıyıp takdir edemediler. Onlara de ki: "Peki, Mûsâ'nın insanlara bir nûr ve bir yol gösterici olarak getirdiği, sizin de parça parça kâğıtlar hâline koyup işinize geleni açıkladığınız, fakat işinize gelmediği için çoğunu gizlediğiniz, ayrıca ne sizin ne de atalarınızın bilmediği birçok şeyleri sayesinde öğrendiğiniz Tevrat'ı kim indirdi?" Ardından da: "Allah indirdi" de, sonra bırak onları, daldıkları bâtıllarında oynayadursunlar.

Söz geliminden bu sözü söyleyenlerin yahudi ve hıristiyanlar olduğu anlaşılabilir. Kur'an gerçeğiyle karşılaşan müşrik Araplar, kitap sahibi oldukları, peygambere inandıkları ve gerçeği bilerek konuşabilecekleri için yahudilere başvurmuşlar; "Söyleyin bize, gerçekten Muhammed'e Allah'tan bir söz indirilmiş midir?" diye sormuşlar, onlar da âyette ifade edildiği şekilde cevap vermişlerdir. Allah Rasûlü'ne olan düşmanlıklarını ortaya koyup onun nübüvvetini inkâr ederken, kendileri için de büyük bir anlam ifade eden peygamberlik müessesesini kökünden inkâr ettiklerinin farkında bile olamamışlardır. Bu cevap, İslâm düşmanlarının eline güçlü bir silah vermiş ve onlar da halkı İslâm'dan uzaklaştırmak için bunu bir delil olarak kullanmışlardır.

Cenâb-ı Hak, her iki düşman ve inkârcı grubu birlikte susturmak üzere, yakînen tanıdıkları, gerçek olduğunu bildikleri ve işlerine gelecek şekilde kullandıkları Hz. Mûsâ ve ona indirilen Tevrat'ı misal vermekte ve onu kimin indirdiğini sormaktadır. Elbette ki onu Allah indirmiştir. O halde aynı Allah'ın, insanlığa bir rahmet, nimet, nûr ve hidâyet rehberi olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)'e Kur'ân-ı Kerîm'i indirmesi niçin imkânsız olsun:

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذ۪ي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى

يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾ وَمَنْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ

92. İşte bu Kur'an, kendinden önceki kitapları doğrulayan, şehirlerin anası olan Mekke halkını ve çevresinde bulunan herkesi uyarman için indirdiğimiz feyiz ve bereket kaynağı bir kitaptır. Âhirete inananlar ona da inanır ve namazlarını vaktinde dosdoğru kılmaya devam ederler.

Kur'ân-ı Kerîm "mübârektir"; hayrı çok, bereketli, mukaddes ve faydası dâimî olan bir kitaptır. Kendisine inanıp, talimatları istikâmetinde yaşayanların dünya ve âhiret hayatları için feyiz, bereket, mutluluk ve huzur kaynağıdır. Kur'an, insanlığa armağan edilen ilk ilâhî kitap da değildir. Ondan önce de ilâhî kitaplar gelmiştir ve Kur'an onları tasdik etmekte, teyid etmekte ve doğruyu yanlıştan ayırmaktadır.

İslâm'ın tebliğcisi Hz. Muhammed (s.a.v.) de, önce özellikle dinî mânada bütün şehirlerin anası olan Mekke halkını, sonra da peyderpey onun civarında bulunan bütün dünya halklarını bu Kur'an ile uyarmak, yaratılış hedeflerini unutup gaflete düşmüş kitleleri sarsıp kendine getirmek ve gittikleri bâtıl yolların hazin akibetini kendilerine hatırlatmakla vazîfelendirilmiştir. Ancak Kur'an'a inanacak kimseler, dünyaya tapan ve şehvetlerinin kölesi olanlar değil, dünya hayatının ötesinde âhiretin olduğuna inanan ve bunun korku ve ümidini yüreğinde taşıyanlar olacaktır.

Kur'an'ı inkâr edenlere gelince:

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ اُوحِيَ اِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ
اِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ ۜ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظَّالِمُونَ
فٖي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُٓوا اَيْدٖيهِمْۚ اَخْرِجُٓوا اَنْفُسَكُمْ ۜ
اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ
وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيَاتِهٖ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩٣﴾

93. Allah hakkında yalan uyduran veya kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde "Bana vahiy geliyor" iddiasında bulunan kimseden, bir de: "Allah'ın indirdiğinin benzerini ben de indiririm" diyenden daha zâlim kim olabilir? Sen o zâlimlerin ölümün şiddetli sıkıntıları içinde can çekiştikleri ve meleklerin onlara pençelerini uzatarak: "Haydi çıkarın canlarınızı! Allah hakkında gerçek dışı sözleriniz ve O'nun âyetlerini büyüklük taslayıp kabul etmeyişiniz yüzünden bugün aşağılayıcı bir azapla

cezalandırılacaksınız” dedikleri zaman onların hâlini bir görsen.

Müşrikler, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in Allah’a iftira ettiğini, kendi hayalinden doğan sözleri Allah’a isnat ettiğini söylüyorlardı. Onlardan bazıları da Kur’an ile alay edip: **“Duyduk, duyduk! İstesek elbette biz de bunun gibi şeyler söyleyebiliriz. Çünkü bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değil!”** (Enfâl 8/31) diyorlardı. İşte bu âyette onların bu tür iddialarına cevap verilmekte, Allah’tan gelen bu sözleri Hz. Muhammed (s.a.v.)’in uydurmadığını, kendisine vahyedilmediği halde “Bana vahiy geliyor” diyenin en zâlim kimse olacağı hatırlatılmaktadır.

Bu zâlimler ölüm esnasında son derece şiddetli sıkıntılarla yüz yüze gelecekler, can alıcı melekler pençelerini uzatarak, ellerindeki demir balyozlarla vurarak, işkence ede ede ruhlarını çıkaracak, ölümün ağır darbeleri altında bir türlü çıkmak bilmeyen ruhları için: **“Haydi çıkarın canlarınızı!”** (En‘âm 6/93) diyecekler ve onları işledikleri bu büyük günahları, kibirlenip âyetleri kabule yanaşmamaları sebebiyle pek alçaltıcı, aşağılayıcı bir azapla korkutacaklardır.

Gelen âyette ise bu âyetin devamı olarak kıyâmet gününden bir manzaraya, dehşet verici bir safhaya dikkat çekilir:

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ
وَرَآءَ ظُهُورِكُمْۚ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَآءَكُمُ الَّذٖينَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فٖيكُمْ
شُرَكٰٓؤُاۜ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾

94. Andolsun ki, sizi başta nasıl tek tek yaratmışsak, şimdi de tek tek yapayalnız huzurumuza geldiniz ve dünyada size verip hayaline daldırdığımız her şeyi arkanızda bıraktınız. Hani işlerinizi tanzimde Allah’ın ortakları olduğunu ileri sürdüğünüz şefaatçilerinizi de yanınızda görmüyoruz! Onlarla aranızdaki bütün bağlar kopmuş ve sizi kurtaracaklarını sandığınız sahte tanrılar yanınızdan kaybolup gitmiştir.

Müşrikler, putların Allah’ın ortakları ve O’nun nezdinde kendi şefaatçileri olduklarını zannediyorlardı. (bk. Yûnus 10/18; Zümer 39/3) Fakat kıyâmet günü aralarındaki bütün ilişkileri kopacak, kesilecek, tarumar olacak. Allah’a ortak sandıkları varlıklar onları terk edecek ve kaybolup gidecekler. Herkes kendi ameliyle ve Rabbiyle baş başa kalacaktır.

İşte istikbalimizi yakından alakadar eden bu gerçekleri göz önüne getirip, üzerinde düşünerek iman ve ihlasla Allah’a yönelmek; O’na karşı bir haksızlık, yanlışlık, nankörlükte bulunmamak ve O’nu fiil ve sıfatlarıyla en güzel şekilde tanımaya çalışmak icab eder. Şöyle ki:

Tohumu ve Çekirdeği Çatlatan Allah

إِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى ط يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ
الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ط ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾

95. Şüphesiz Allah, daneyi ve çekirdeği çatlatıp yarandır. Ölüden diriyi O çıkarır; diriden ölüyü çıkaran da O'dur. İşte Allah budur. Bu gerçekler karşısında nasıl oluyor da bâtıl sevdâlar peşine düşüp O'na kulluk etmekten yüz çeviriyorsunuz?

"Habbe" buğday, arpa, mısır gibi tahıl dânelerini; "nevâ" ise kaysı, şeftali, erik gibi meyve çekirdeklerini ifade eder. Ekinler, otlar ve ağaçlar, tohumları olan dâne ve çekirdeklerin yarılıp çatlaması ve filiz vermesiyle meydana gelir. İşte o dâneleri ve çekirdekleri çatlatıp yaran, ondan bitkileri, meyve ve sebzeleri yaratan kudret, Allah'ın kudretidir. Allah ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarır. Bize göre ölü durumunda olan dâne ve çekirdekten diri olan ekinler ve ağaçları çıkarır. Mânen ölü olan kâfirin neslinden de mânen diri olan mü'minleri çıkarır.

Kâinatta her an yenilenen bu kudret tecellilerini görüp durdukları halde, insanlar nasıl olur da Allah'a kulluktan yüz çevirip, O'ndan başkasına yalvarırlar? Bunu akılla telif etmek zordur.

İlâhî kudretin tecelli ettiği bir diğer yer sabah, gece, güneş ve aydır:

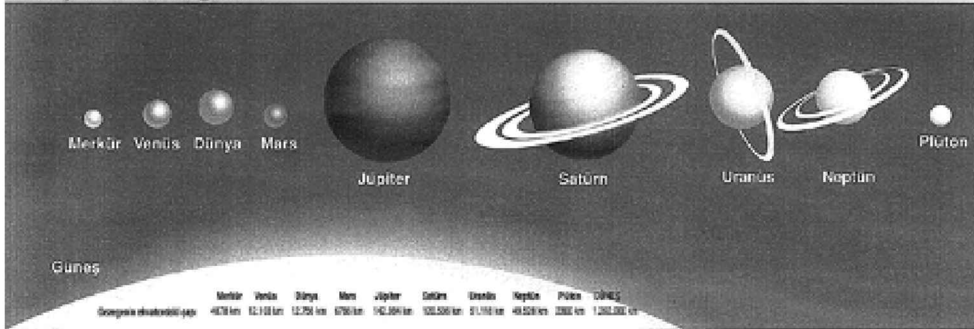
تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٩٦﴾ فَالِقُ الْاِصْبَاحِ ج وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ط ذٰلِكَ

96. Gece karanlığını yarıp sabahı ortaya çıkaran O'dur. O, geceyi bir dinlenme zamanı, güneş ve ayı da vakitlerin tespiti için birer hesap ölçüsü olarak yaratmıştır. Bütün bunlar, kudreti dâimâ üstün gelen, her şeyi hakkiyle bilen Allah'ın takdiridir.

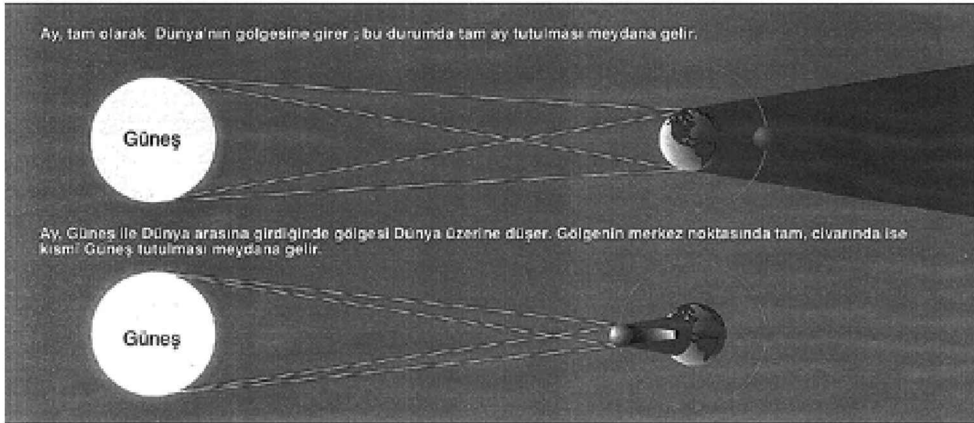
Ayın hem dünya etrafında hem güneş etrafındaki dönüşü; güneşin de uydusu olan bütün gezegenlerle birlikte başka bir merkez etrafında dönüşü belli bir hesaba göre şaşmadan sürer gider. Bunların dönüşleri ve hareketleri bir hesaba göre olduğu gibi, insanlar da zamanlarını bunların düzenli hareketlerine göre hesap ederler. Dünyanın kendi etrafında dönmesi bir günün, güneş etrafında tam bir dönüş yapması bir yılın, ayın dünya etrafında dönmesi bazan otuz bazan yirmi dokuz günden oluşan ayların meydana gelmesini sağlar. Bunlar şüphesiz, karşı konulmaz bir kuvvet ve sınırsız bir ilim sahibi olan Allah'ın koyduğu

kanunlara göre olmaktadır.

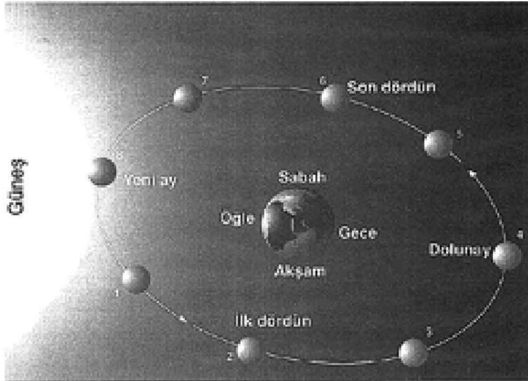
Güneş Sistemi Gezegenleri

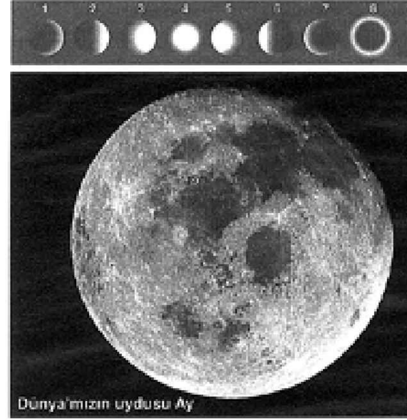
Ay ve Güneş Tutulmaları

Ay'ın Hareketleri

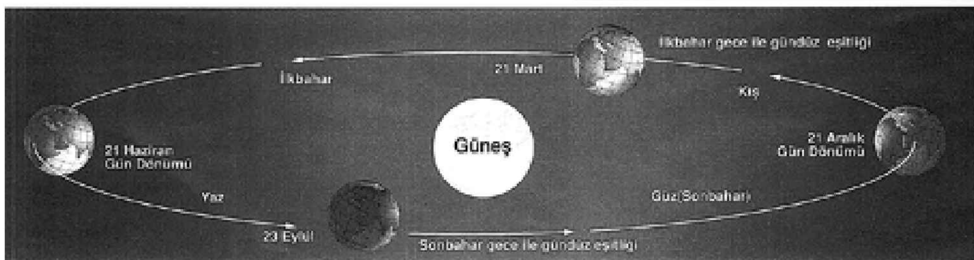

Ay'ın Evreleri

Dünya'mızın uydusu Ay

Dünya'nın Güneş Etrafında Dönüşü ve Mevsimler

Peki yıldızlar:

وَهُوَ الَّذٖى جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فٖى ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِۜ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾

97. O, karanın ve denizin karanlıklarında gideceğiniz yolu bulasınız diye yıldızları sizin için var edendir. Biz hikmetlerini bilecek bir topluluk için, gerçeğin işaret ve delillerini işte bu şekilde detaylarıyla açıklıyoruz.

Yıldızlar, insan üzerinde hâkimiyeti olan ve mabud sayılabilecek varlıklar değil, aksine insana hizmet eden birer lamba ve rahmet alâmetleridir. İlim sahipleri bu ibretli hâdiseler üzerinde derinlemesine tefekkür ederek daha çok istifade edebileceklerdir. Âyetlerin haber verdiği bu varlıkların ve hâdiselerin kâinat kitabında, toprak ve denizde, yer ve gökte, bitkilerde ve hayvanlarda, uzayda ve astronomide o kadar fazla tafsilatı vardır ki, bunlardan tam olarak faydalanabilmek de yine ilmî kabiliyeti olup, bu sahalarda sistemli bir şekilde ve derinlemesine araştırma yapabilecek kişilere mahsus durumdur. Bu sebeple müslümanların âyetlerin işaret buyurduğu bu ilmî sahalarda araştırma yapma ve bunları öğrenmeye çalışma vazîfeleri vardır.

Sıra insanın yaratılmasında:

وَهُوَ الَّذٖى اَنْشَاَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌۜ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴿٩٨﴾

98. O, sizi tek bir nefisten yaratandır. Sizin için bir müddet emânet olarak kalacağınız, bir de sürekli kalacağınız bir yer vardır. Biz, gerçeği derinden ve etraflıca kavrama gayretinde olanlar için âyetlerimizi en güzel şekilde açıklıyoruz.

اَلْمُسْتَقَرُّ (müstakar) kelimesi, "karar kılacak, emniyet içinde oturulacak yer"; اَلْمُسْتَوْدَعُ (müstevda') ise "emânet konulacak yer" mânasındadır. İnsanın yaratılışı dikkate alınarak müstakarra "ana rahmi, yeryüzü"; müstevda'a da "babanın sulbü, kabir" gibi mânalar verilebilir. Fakat dikkatlice incelendiği zaman bu iki kelimenin insanın ilk olarak yaratılışından başlayıp varlığı devam ettiği müddetçe "içinde bulunduğu" ve "intikal etmeye hazır olduğu" her safhaya işaret ettiği görülür. Bilindiği üzere insan her zaman hem bir karar hem de intikale aday olma, emânet hâlinde bulunma hallerini birlikte yaşar. Böylece o nihâyetinde cennet veya cehennemde karar kılıncaya kadar toprakta, babanın sulbünde, anne rahminde, toprağın üzerinde, yerin altında, kabirde ve mahşer yerinde hem bir karar halini hem de intikale aday emânet halini birlikte yaşar, durur. İşte iki kelime, insanın bir türlü bitmek bilmeyen inişiyle çıkışıyla bu

hayat serüvenini anlatır. Ancak bu ibretli hâdiselerden istifade edebilmek için ilim sahibi olmakla birlikte kendini bilmek (fıkh) da şarttır.

Âyette şöyle bir işârî mâna dikkat çeker: Tenler için bir müstakar ve bir müstevda' olduğu gibi, insanın gönül âlemindeki sırlar ve gizli durumlar için de bir müstakar ve müstevda' vardır. Nice kullar var ki kalbinin karar mekânı şehvetler ve boş arzular vatanı hâline gelmiştir. Nice kullar var ki kalbinin karar mekanı zühd ve takvâ durağı olmuştur. Öyle kullar da var ki onların kalplerinin karar mekanları ötesin de ötesindedir. Orada Allah'ın dışında bir düşüncenin yer tutacağı ne bir mesken ne de bir mahal vardır. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, I, 305)

Allah Teâlâ, şimdi de dikkatleri yağmura ve onunla neşvü nemâ bulan çimenleri, filizleri, ağaçları, bağları ve bahçeleriyle bitkiler âlemine çeker:

وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ
فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا
قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ
مُتَشَابِهٍ انْظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكُمْ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٩٩﴾

99. O, gökten su indirendir. Biz, her türlü bitkiyi o suyla yetiştiririz. O bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili dâneler, başaklar çıkarırız. Hurma ağacının tomurcuklarından yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri çıkarırız. Bunların hepsinin hem birbirine çok benzeyen yönleri, hem de birbirinden çok farklı özellikleri vardır. Her birinin meyvesine bir ilk ortaya çıktığı, bir de olgunlaştığı zaman bakın. Gözünüzün önünde cereyan eden bu işlerde, iman eden bir toplum için elbette nice dersler ve ibretler vardır.

Âyetle alakalı şöyle bir işârî izah yapılmıştır: Allah Teâlâ, ilâhî yardım göğünden hidâyet yağmurunu indirir. Onunla bir taraftan zühd ve fetvâ ehlinin, diğer taraftan aşk ve takvâ ehlinin mânevî mertebelerine göre çeşit çeşit mârifetler ve sırlar çıkarır. Çünkü, kalp bir bahçe gibidir, ondan istidâtlı olduğu bitki çıkar. Her bitki çıktığı toprağın tercümânıdır. (Bursevî, *Ruhu'l-Beyân,* III, 97)

Gözümüzün önünde her an cereyan edip duran bunca ilâhî işaret ve delillere rağmen Allah'ı tanımamak ve O'na ortaklar koşmak gerçekten şaşılacak bir durumdur:

Allah'a Nasıl Ortak Koşabilirsiniz?

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَصِفُونَ۟ ﴿١٠٠﴾

100. Buna rağmen tuttular, cinleri Allah'a ortak koştular; halbuki onları da Allah yaratmıştır. Bir de kesin bir bilgiye dayanmaksızın O'na oğullar ve kızlar yakıştırdılar. Allah, onların ileri sürdükleri bütün bu nitelemelerden sonsuz derecede uzak ve çok yücedir.

Araplar, cinlerin bir takım ilâhî güç ve kabiliyet sahibi olduklarına inanır, zararlarından korunmak için tedbirler alır, hoşnutluklarını kazanmaya çalışır, bunun için cinler adına kurban keserlerdi. Ayrıca onlar, cinlerin kâhinlere gökten haberler getirdiğine, şeytanların da şâirlere ilham verdiğine inanır; böylece Allah ile bu gizli varlıklar arasında bir bağ kurarlardı. (bk. Sâffât 37/158) Yine bir kısım câhiliye Arapları şeytanın şer ilâhı olduğuna inanır, melekleri Allah'ın askerleri, cinleri de şeytanın askerleri sayarlardı. Hâsılı bu âyette gözle görülmeyen bazı varlıkların, özellikle cinlerin ulûhiyetine inananların bu bâtıl itikatlarının doğru olmadığı beyân edilir.

Allah Teâlâ, şânına lâyık olmayan bütün bu isnatların ve sıfatların hepsinden çok uzak, çok münezzeh ve çok yücedir.

Çünkü:

بَدٖيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ اَنّٰى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١٠١﴾

101. O, gökleri ve yeri hiç yoktan, eşsiz ve benzersiz şekilde yaratandır. Eşi olmadığı halde O'nun nasıl çocuğu olabilir ki? Her şeyi O yaratmıştır ve O her şeyi hakkiyle bilendir.

Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden biri olan اَلْبَدٖيعُ (Bedî'), "varlıkları daha önce bir örneği olmaksızın yoktan ve benzersiz bir mükemmellikte yaratan" demektir. Bu ismin zikredilmesiyle beraber, göklerin ve yerin eşsiz ve örneksiz yaratılmış olduğuna işaret edilmekle beraber, aslında onları eşsiz bir şekilde yaratan Allah Teâlâ'nın herhangi bir dengi, eşi ve benzeri bulunmasını tasavvur etmenin dahi ihtimal dâhilinde olmadığı bildirilir. O halde O'na çocuk isnat

etmek de yanlıştır. Hem eşi olmadığı, her şeyi O yarattığı ve her şeyi hakkiyle bilen de O olduğu halde O'nun çocuğu olduğu nasıl düşünülebilir ki?

Netice itibariyle:

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكٖيلٌ ﴿١٠٢﴾

102. Rabbiniz Allah işte O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. O, her şeyi yaratandır. Öyleyse yalnız O'na kulluk edin. Her şeyin dizginini elinde tutan, her işte kendisine güvenilip dayanılan O'dur.

Vekîl, vekil kılındığı işlerin tümünü eksiksiz yerine getirebilen kişi demektir. Allah her şeye vekîl olması, her hususta ve her şeye karşı O'na dayanılmasını ve tevekkül edilmesini gerektirir. Dolayısıyla kul işlerine Allah'ı vekil kılmalı, dünyevî ve uhrevî sıkıntılardan kurtarması için ibâdetlerini vesile yapmalıdır. Ancak Allah'a tevekkül ederken, O'nun zatı ve sıfatlarıyla ilgili şu hususu dikkatten uzak tutmamalıdır:

لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُۘ وَهُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَۚ وَهُوَ اللَّطٖيفُ الْخَبٖيرُ ﴿١٠٣﴾

103. Gözler O'nu göremez, fakat o gözleri görür. O, yarattıklarının ihtiyacını bütün incelikleriyle bilip karşılayan ve her şeyden haberdâr olandır.

Allah Teâlâ, beşeri duyularla idrak edilemeyecek derecede pek yüce ve aşkın bir varlıktır. Gözler O'nu göremediği gibi, kalpler ve akıllar da O'nun mâhiyetini idrakten âcizdirler. Fakat O, hem kendini göremeyen gözleri görür, hem kendini idrak edemeyen kalp ve akılları ihata eder. O'nun görmesinin ve bilmesinin kuşatmadığı hiçbir şey düşünülemez.

Allah'ın güzel isimlerinden biri olan اَللَّطٖيفُ (Latîf), "her şeyi en ince teferruatına kadar eksiksiz bilen; kullarına karşı son derece merhametli, lutufkâr olan, yumuşaklıkla muâmele eden" demektir. Kulun "Latîf" isminden alacağı nasip insanlara rıfk ile muâmele etmek, onları yumuşaklıkla Allah'a dâvet edip âhiret saâdetine ulaştırmaya çalışmak, bunları yaparken de taassup, kabalık ve düşmanlık göstermemektir. اَلْخَبٖيرُ (Habîr) ise "her şeyden, mülk ve melekût âleminde meydana gelen her olaydan, hareket eden her zerreden, özelikle kullarının her türlü söz, fiil ve davranışlarından haberdâr olan" mânasındadır. "Habîr" isminden kulun nasibine düşen ise kendi âleminde olup bitenlerden haberdâr olmasıdır.

Kulda bu ilâhî sıfatların tecelli etmesi için, akıl ve kalpleri aydınlatıp onlara doğru yolu gösteren âyetlere kulak verilmeli ve gereği yapılmalıdır:

قَدْ جَٓاءَكُمْ بَصَٓائِرُ مِنْ رَبِّكُمْۚ فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا

وَمَٓا اَنَا۬ عَلَيْكُمْ بِحَف۪يظٍ ﴿١٠٤﴾

104. Şüphesiz size Rabbinizden gerçeği gösteren deliller geldi. Artık kim gözünü açıp gerçeği görürse faydası kendisine; kim de gözünü kapatıp körlük yaparsa zararı kendisinedir. O halde de ki: “Ben sizin başınızda bir koruyucu ve bir gözetleyici değilim.”

اَلْبَصَٓائِرُ (basâir), “basîret” kelimesinin çoğuludur. Göze göre görme ne ise, kalbe göre basîret de odur. Basîret, Allah’ın kalplere yerleştirdiği ilâhî bir nurdur. İnsanın görmesine sebep olan görme nûruna “göz” denildiği gibi; kalbin görmesini sağlayan ve dilimizde “kalp gözü” diye de bilinen idrak edici kuvvete de basîret denilir. Bu kelime, özellikle insandaki akıl, zekâ, anlayış ve firâsetin gizli veya açık herhangi bir işi büyük bir dikkat ve nüfuzla gerektiği şekilde kavrayabilecek derecede açık ve parlak olması halini ifade eder. Bununla beraber basîrete, “delil, hüccet, burhan, şâhit, iman nazarıyla ibret alınacak hidâyet sebepleri” gibi mânalar da verilmiştir. Çünkü bunlar, kişinin anlayış gücünü kuvvetlendirir, basîret ve idrakinin açılmasına vesile olur. Dolayısıyla Allah’tan geldiği haber verilen “basîretler”den maksat Kur’an; onun haber verdiği tevhit, nübüvvet, öldükten sonra dirilme, hesap ve ceza gibi hususlarla alâkalı deliller; insandaki düşünme, anlama ve öğrenme melekesidir.

İnsanın basîretini iyi kullanarak bedbahtlık yollarından sakınması ve saâdete ulaştıracak yollara girmesi lâzımdır. Bedbahtlığın alâmeti, gözün kuruması, kalbin katılığı, dünya sevgisi ve uzun emellerdir. Saâdetin alâmeti ise sâlihleri sevmek, onlara yakın olmak, Kur’an tilâveti, geceleri uyanık olmak, âlimlerin meclisinde bulunmak ve kalp yumuşaklığıdır. Değişik şekil ve muhtevada bildirilen Kur’an âyetlerinden yararlanacak olanlar da bunlardır:

وَكَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٥﴾

105. Biz âyetleri böyle döne döne, türlü türlü açıklıyoruz ki gerçeği anlasınlar. Kâfirler: “Sen bunları bir başkasından ders almışsın, bize anlatıyorsun” diyeceklerdir. Ama biz diliyoruz ki, öğrenmek niyetiyle araştıranlar için gerçeği Kur’an’da apaçık ortaya koyalım.

Burada âyetleri açıklamanın iki hikmeti üzerinde durulur: Birincisi; inkârcıların: **“Sen bunları bir başkasından ders almışsın, bize anlatıyorsun”**

(En‘âm 6/105) demeleri içindir. Çünkü ona indirilen âyetler, tahsil etmeye ve incelemeye dayanan birçok ilimler ihtiva etmektedirler. Bir ümmî, anadan doğduğu gibi okuması yazması olmayan bir kimse bunları bilemez. Kâfirlerin zanlarına göre bunlar vahiyle de olmayacağına göre, demek ki o, kimsenin haberi olmadan gizlice ders almıştır. Zira bunları bilebilmesinin başka yolu yoktur. İkincisi; bilecek ve anlayacak olanlara Kur’an âyetlerinin güzel bir şekilde açıklanmasıdır:

اِتَّبِعْ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ وَاَعْرِضْ عَنِ
الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٠٦﴾ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَٓا اَشْرَكُواۜ وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ
حَف۪يظاًۚ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَك۪يلٍ ﴿١٠٧﴾

106. Rasûlüm! Sen, Rabbinden sana ne vahyediliyorsa ona uy. O’ndan başka ilâh yoktur. Müşrikler ne derse desin aldırma, onlara ehemmiyet verme.

107. Eğer Allah dileseydi onlar Allah’a şirk koşmazlardı. Seni onların başında bir koruyucu ve gözetleyici yapmadık. Sen onların yaptıklarından sorumlu bir vekil de değilsin.

Allah Rasûlü (s.a.v.)’in tebliğ vazîfesi vardır fakat inkârcılar üzerinde koruyuculuk ve bekçilik yapmak gibi bir mesuliyeti yoktur. Ancak Peygamber’in de mü’minlerin de gerek dîni tebliğ ederken gerekse diğer beşerî ilişkiler esnasında insanların inançlarına saygı adına dikkatli olmaları istenerek şöyle buyruluyor:

وَلَا تَسُبُّوا الَّذ۪ينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْواً بِغَيْرِ عِلْمٍۜ
كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ اُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾

108. Onların Allah’tan başka taptıkları hakkında kötü konuşmayın ki, onlar da haddi aşarak bilgisizce Allah hakkında kötü sözler söylemeye kalkışmasınlar. Biz her ümmete yaptıkları işleri böyle süslü gösterdik. Sonra onların dönüşleri Rablerine olacak, O da yapmakta oldukları şeyleri bir bir kendilerine haber verecektir.

Başkalarının inançlarına ve kutsal saydıkları değerlere hakaret etmek İslâmî edep ve ahlâkla bağdaşmadığı gibi, İslâm’ın izzetine de zarar getirir. Anlaşılan o ki bazı müslümanların müşrikler ve inançları hakkındaki ölçüsüz sözleri onları taşkınlığa sevk etmiş; doğrudan doğruya Allah’a sövmek maksadıyla olmasa bile,

öfkeye kapılarak müslümanların kutsal inançlarına sövüp saymaya kalkışmışlardır. Dolayısıyla bu âyette müslümanların bu durumlara imkân verecek söz ve davranışlardan kaçınmaları emredilmektedir. Zira saygı ve nezâket, muhatabın gönlüne tesir etmenin en mühim yolu iken, hakaret ve küfür ise muhatabın sadece düşmanlık duygularını kabartır; inatlaşma, sertleşme ve giderek çatışmaya yol açar.

Gelen âyetler, kâfirlikte diretenlerin ruhî durumlarına ve psikolojik alt yapılarına projektör tutmaktadır:

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاۤءَتْهُمْ اٰيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا قُلْ اِنَّمَا
الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ اَنَّهَاۤ اِذَا جَاۤءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾
طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾ وَنُقَلِّبُ اَفْـِٔدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٖ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِى

109. Kendilerine bir mûcize geldiği takdirde ona kesin olarak inanacaklarına dair var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki: "Mûcizeler ancak Allah katındadır." İstedikleri mûcize gelse bile, yine ona inanmayacaklarının farkında değil misiniz?

110. Biz onların gönüllerini ve gözlerini çeviririz de daha önce inanmadıkları gibi mûcizeyi gördükten sonra da iman etmezler. Neticede biz onları azgınlıkları içinde basîretsiz bir halde dolaşıp durmak üzere kendi hallerine terk ederiz.

Allah Rasûlü (s.a.v.) İslâm'ı tebliğ ederken münkirlerin şiddetli tepkileriyle karşılaşıyordu. İman etmelerini çok arzu etmesine rağmen, onlar tam aksine küfürde inat ve ısrar ediyor; inanmaları için Peygamberimiz'den olur olmaz mûcizeler istiyorlardı. Muhtemelen sahâbe-i kirâm da zaman zaman, iyi niyetleri sebebiyle, kâfirlerin mûcize talebinde samimi olduklarını düşünüyor, bir mûcize gösterildiği takdirde iman edebileceklerini zannediyorlardı. Âyetler, kâfirlerin bu taleplerinde samimi olmadıklarını, mûcize gösterildiğinde bile iman etmeyeceklerini, mü'minlerin bu gerçeğin farkında olmaları gerektiğini haber verir.

Kur'ân-ı Kerîm'de münkirlerin ne tür mûcizeler talep ettiklerine dair bilgiler yer alır. Gelen âyette onların bir kısmına temas edilmekte ve bunların gerçekleşmesi hâlinde bile inatçı kâfirlerin hidâyete erişmelerinin zor olacağı bildirilmektedir:

Ölüler Dirilip Onlarla Konuşsa

وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ
كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوٓا اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾

111. Eğer onlara istedikleri gibi melekleri indirseydik, ölüler dile gelip kendileriyle konuşsaydı ve her şeyi toplayıp şâhit olarak karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de onlar iman edecek değillerdi; fakat onların çoğu bilmezler.

Buna göre:

- Onların **"Elçi olarak bize gökten melekler indirilmeli değil miydi?"** (Furkân 25/21), **"Eğer doğru söylüyorsan, bize melekleri getirip göstersene!"** (Hicr 15/7) diye istedikleri mûcize gösterilerek bütün melekler indirilse,
- **"Eğer öldükten sonra dirileceğimiz iddiasında doğru ve samimi iseniz, haydi atalarımızı diriltin de görelim"** (Duhân 44/36) diye istedikleri mûcize de gerçekleşse ve ölüler dile gelip kendileriyle konuşsa, onlara gerçekleri söylese,
- **"Ya da Allah ve meleklerini karşımıza getirmelisin, onlar da senin doğruluğuna şâhitlik etmelidir"** (İsrâ 17/92) diye istedikleri mûcize de gösterilse ve her şey kefil olarak karşılarına getirilip toplansa, Allah dilemedikçe hiçbir zaman iman etme ihtimali yoktur. Fakat pek çoğu, her türlü mûcize gelse bile Allah dilemedikçe hiçbir şey yapamayacaklarını bilmezler de, sadece kendilerine güvenir, azgınlık ve inatlarında devam etmek üzere öyle yalan yere yemin ederler. Bu ise şeytanın aldatmasından başka bir şey değildir:

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي
بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًاۜ وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ
فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْـِٔدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْاٰخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾

112. İşte biz her peygamberin karşısında insan ve cin şeytanlarından oluşan bir düşman şebeke var etmişizdir. Bunlar, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldayıp dururlar. Şayet Rabbin dileseydi böyle

yapamazlardı. Bu bakımdan onları, uydurdukları yalanlarla başbaşa bırak!

113. Şeytanlar bu fısıldaşmayı, âhirete inanmayanların gönülleri ona aksın, sonra büsbütün ısınıp ondan zevk alır hâle gelsin ve zâten tabiatleri hâline gelmiş günahları işlemeye devam etsinler diye yaparlar.

Ne zaman bir peygamber Allah'a dâvet etmek ve doğru yolu göstermek için geldiyse, tüm şeytânî kuvvetler, onu vazîfesinde başarısızlığa uğratmak için hemen harekete geçmişlerdir. O halde onların düşmanlıklarına üzülmeye gerek yoktur. Bilakis bu düşmanlıklara rağmen, her türlü engeli aşarak tebliğin başarılı olması için çalışmak gerekmektedir. O insan ve cin şeytanları, aldatmak için birbirlerine yaldızlı bir takım sözler fısıldarlar. Bundan özellikle cin şeytanlarının insan şeytanlarına fısıldadıkları sözler anlaşılmaktadır. (bk. En'âm 6/121) Ancak insanları yaldızlı sözlerle kandırıp yoldan çıkaran insanlar da şeytan olarak nitelendirilmişlerdir. Bunların şeytanla ortak vasfı, fısıltı ile, gizli gizli sözlerle kandırmak, kalplere kötü düşünceler aşılamaktır. Bu "yaldızlı sözler"; insanları Kur'an'a ve kendilerini Hakk'a dâvet eden peygambere karşı isyana tahrik etmek için şeytanların kullandığı tüm planlar, vasıtalar, şüpheler ve aldatmacalardır. Nitekim Nâs sûresinde de insanların göğüslerine kötü düşünceler fısıldayan cin ve insan şeytanlarından Allah'a sığınılması emredilir.

Allah Rasûlü (s.a.v.) Ebû Zer (r.a.)'a: *"Cin ve insan eytanlarından Allah'a sığındın mı?"* diye buyurur. O, "insandan da şeytan mı var?" diye sorunca Efendimiz: "*Evet, onlar cin ve eytanlardan daha erlidirler"* diye cevap verir. (Nesâî, İstiâze 48; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 108)

Mâlik b. Dinar der ki. "İnsanlardan olan şeytanlar benim için cinlerden olan şeytanlardan daha tehlikelidir. Çünkü Allah'a sığındığım zaman cin şeytanları kaçar giderler. Fakat insan şeytanları gelip göz göre göre beni günaha sürüklemeye çalışırlar."

Her türlü düşmanlık karşısında imanın daha da kuvvetlenmesinin sırrı, yalnızca Allah Teâlâ'yı hâkim olarak tanımak ve O'nun hükümlerini açıklayan Kur'ân-ı Kerîm'i tüm insanlık hayatının yegane ölçüsü kılmaktır:

أَفَغَيْرَ اللّٰهِ أَبْتَغِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا ۜ
وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا
تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١١٤﴾

114. Rasûlüm, onlara şunu söyle: "İçinde neyin doğru, neyin yanlış olduğu iyice açıklanmış olarak size kitabı indiren Allah iken, aramızdaki anlaşmazlıkları çözmede O'ndan başka bir hüküm koyucu mu

arayacağım?" Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, Kur'an'ın gerçeğin ta kendisi olarak Rabbinden indirilmiş olduğunu bilirler. Öyleyse sakın şüphe edenlerden olma!

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'i, hiçbir şüpheye mahal kalmayacak şekilde hakkı bâtıldan, doğruyu yanlıştan ayırmak üzere geniş geniş açıklamalar ihtiva eden bir kitap olarak inzal buyurmuştur. Dolayısıyla bunun dışında başka bir delil veya mûcize istemeye ihtiyaç yoktur. Allah'ın hükmünü bize bildiren böyle bir kitap elimizdeyken, meselelerin izahında ve anlaşmazlıkların çözümünde tutup Allah'tan başka bir hakem aramak boşunadır. Çünkü:

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾

115. Rabbinin sözü doğruluk yönüyle de, adâlet yönüyle de mükemmeldir. O'nun sözlerini değiştirebilecek hiç kimse yoktur. O her şeyi hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

Kur'ân-ı Kerîm hem çeşitli haberler hem de emir ve yasakları içeren hükümler yer almaktadır. Haberde aranan doğruluk, hükümlerde aranan ise adâlettir. Kur'an verdiği haberler yönüyle tamâmen doğrudur, gerçeğin ta kendisidir; yalandan ve şüpheden uzaktır. Kanunları ve hükümleri yönüyle de tamâmen âdildir; zulümden ve eğri büğrülükten uzaktır. Üstelik Allah'ın kelimelerini, âyetlerini değiştirebilecek, ona karşı hakimlik, düzelticilik yapacak hiçbir şey, hiçbir kimse yoktur. Ne kimse O'nun kelimelerini kaldırıp yerine daha doğru ve daha adâletlisini koyabilir, ne de aynısını getirebilir. Söz O'nun sözü, kanun O'nun kanunu, kitap O'nun kitabı, hüküm O'nun hükmüdür. Şu halde Allah'tan başka bir hakem aramak nasıl mümkün olabilir! O halde:

وَاِنْ تُطِعْ اَكْثَرَ مَنْ فِى الْاَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ اِنْ يَتَّبِعُونَ
اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ مَنْ
يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١١٧﴾

116. Eğer yeryüzünde bulunanların çoğuna uyacak olursan, onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Çünkü onlar yalnız zanlarına göre hareket eder ve sadece asılsız tahminlerle yalan söylerler.

117. Şüphesiz Rabbin, kendi yolundan sapanları çok iyi bilir; doğru yolu bulanları da çok iyi bilir.

Dinî ve dünyevî meselelerde insanların çoğunluğunun belli bir görüş, inanç ve yaşayış biçimini seçtiğine bakarak, sadece buradan hareketle bunun doğru

olduğunu zannetmek ve onlara tâbi olmak her zaman isabetli değildir. Zira bu çoğunluk, inançlarını ve hayat tarzlarını belirlerken ilâhî emirlere, akl-ı selime, gerçek bilgiye ve temiz vicdana dayanmak yerine bir takım kuruntulara, zan ve tahminlere de dayanıyor olabilirler. Bunlara uyulduğu takdirde doğru olandan uzaklaşılacağı ve yanlış yollara sapılacağı âşikârdır. O halde doğru olan, çoğunluğun hangi yolu izlediğine bakmak değil, Allah'ın râzı olacağı hayat tarzının nasıl olduğunu öğrenmek ve ona tâbi olmaktır. Tek başına da kalsa inanç ve kararlılıkla o yolda yürümektir. Zira Allah'ın istediği şekilde yaşayanlar doğru yolda olacak, bunu terk edenler ise doğru yoldan sapacaklardır. Her iki grubu da şüphesiz Allah en iyi bilmektedir.

Şimdi, yenilip yenilmeyecek etler konusunda doğru yolu göstermek üzere şöyle buyruluyor:

فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ بِاٰيَاتِه۪ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١١٨﴾ وَمَا
لَكُمْ اَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ
عَلَيْكُمْ اِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِ وَاِنَّ كَث۪يرًا لَيُضِلُّونَ بِاَهْوَٓائِهِمْ بِغَيْرِ
عِلْمٍ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُعْتَد۪ينَ ﴿١١٩﴾

118. Eğer Allah'ın âyetlerine hakkiyle inanmış mü'minlerseniz, O'nun ismi anılarak kesilmiş hayvanların etlerinden yiyin.

119. Allah'ın ismi anılarak kesilmiş hayvanların etlerini yemenize engel olan nedir? Oysa Allah, zarûret hâlinde yiyebileceğiniz şeyler dışında, size neleri haram kıldığını açık açık bildirmiştir. Doğrusu pek çok kimse, kesin bir bilgiye dayanmaksızın kendi temelsiz ve asılsız görüşleriyle insanları doğru yoldan saptırıyorlar. Şüphesiz Rabbin haddi aşanları çok iyi bilir.

Cenab-ı Hak, etler başta olmak üzere yenmesi haram olan yiyecekleri Kur'an'da açıkça beyân buyurmuştur. Zaruret hallerinde ise haram olan bir kısım şeylerin asgari ihtiyaç seviyesinde kullanılmasına ruhsat vermiştir. (bk. Bakara 2/173; Mâide 5/3; En'âm 6/145) Fakat Allah'ın emir ve yasaklarını hiçe sayan bir kısım insanlar, doğru bir bilgiye, sağlam bir delile sahip olmaksızın, herhangi bir araştırma ve inceleme yapmaksızın sırf kendi keyiflerini, nefsânî temâyüllerini, gönüllerinin istemesini veya istememesini yegâne ölçü kabul ederek harama helâl, helâle haram demek suretiyle insanları saptırmaya çalışırlar. Halbuki onlara düşen vazîfe, kendiliklerinden bir şey türetmek değil, haram ve günahın her türlüsünden sakınmaktır:

كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهُ ۜ اِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا

120. Günahın açığını da gizlisini de terk edin. Çünkü günah işleyenler, yaptıklarının cezasını mutlaka çekeceklerdir.

"Günahın açığı", iki şekilde izah edilebilir: Biri açıktan açığa, alenî olarak yapılan kötü fiil; diğeri de, isterse gizli yapılsın kötülüğü, kötü olduğu açık ve besbelli olan fiildir. Buna karşılık "günahın gizlisi" de iki çeşittir: Biri gizli yapılan kötü fiil, diğeri de isterse açıktan yapılsın kötülüğü gizli, yani fenalığı ilk planda açıktan açığa anlaşılamayan, sonradan ortaya çıkan ve bundan dolayı ilk önce günah olduğunun anlaşılması bir delil ve habere dayanan kötü fiildir. Bununla birlikte "günahın açığı" zinâ, hırsızlık ve benzeri gibi dış uzuvlar ile yapılan; "gizlisi" de inkâr, haset, kibir gibi sırf kalb ile yapılan günahlar olabilir. Bu sebepledir ki Alaattin Attâr (k.s.) şu tavsiyede bulunur:

"Bir kimse, susup duruyorsa, onun bu hâli şu üç şeyden boş olmamalıdır:

• Gönle kötü düşüncelerin girmesini önlemek,
• Yüce Allah'ı sessiz sessiz anmayı sağlamak,
• Kalp hallerini gözetmek...

Gönle Yüce Allah düşüncesinden başkasını koymamaya çalışmak zordur. O gönle gelen şeyleri tamâmen atıp uzaklaştırmak ise mümkün değildir. Yirmi sene gönlüme bir şey koymamaya çalıştım, sonra yine geldi. Geldi ama, yer tutamadı." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye,* s. 555)

Anlaşılan o ki Allah'ın haram kıldığı şeyler, sadece herkesin açıktan açığa kolayca anlayabileceği açık kötülüklerden ibaret değildir. Bununla beraber herkesin kolayca anlayamayacağı gizli ve batınî kötülükler de vardır. İşte Allah'ın beyân buyurduğu haramların, günahların bir kısmı ve hatta çoğunluğu böyle insanların kendi akıllarıyla anlayamayacakları gizli kötülüklerdir. Bunlar ancak Allah'ın bildirmesiyle bilinebilir ve hepsinden sakınmak gerekir. Çünkü hangi türü olursa olsun günah işleyenler, kazandıkları günahları sebebiyle cezalandırılacaklardır. O halde:

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاِنَّهُ لَفِسْقٌ ۜ وَاِنَّ الشَّيَاطِينَ
لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾ لَيُوحُونَ اِلٰٓى اَوْلِيَٓائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ ۚ وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ اِنَّكُمْ

121. Allah'ın ismi anılmadan kesilen hayvanların etlerini yemeyin; çünkü bu, Allah'ın yolundan çıkmaktır. Muhakkak ki şeytanlar, kendileriyle işbirliği hâlindeki dostlarına sizinle mücâdele etsinler diye sürekli telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyarsanız, o zaman siz de hiç şüphesiz müşrik

olursunuz.

Allah'ın ismi anılmadan kesilen hayvanların etleri haram kılınmıştır. Ancak "unutma" ve "kasdîlik" ihtimâline göre mezhep imamları bu hususta farklı görüşlere sahiptir. Hanefîler'e göre sadece kasıtlı olarak Allah'ın ismi anılmadan kesilen hayvanın etini yemek haramdır. İmam Şafiî, âyetin asıl maksadının Allah'tan başkası adına kesilen hayvanın etini haram kılmak olduğunu düşünerek, böyle bir niyet bulunmadığı sürece, bilerek de olsa bilmeden de olsa, Allah'ın ismi zikredilmeden kesilen hayvanın etinin yenilebileceğini belirtir. İmam Mâlik ise kasten de olsa unutkanlık veya bilgisizlik sebebiyle de olsa, Allah'ın ismi zikredilmeden kesilen hayvanın etini yemenin haram olduğunu söyler.

Âyet-i kerîme, haram ve helâller konusunda Allah'ın emrine itaati emrederken, bu hususta Allah'tan yüz çevirenlerin isteklerine uymanın da şirk olduğunu bildirir. Zira Allah'ın birliğini kabul etmek, hayatın tüm yönlerinde Allah'a itaat etmeyi gerektirir. Şu bir gerçek ki, Allah'a itaat eden karanlıklardan kurtulurken, bundan yüz çeviren karanlıklar içinde kalacaktır:

Mânen Ölü İken Dirilttiğimiz

أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ
مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾

122. Küfür içinde olmakla mânen ölü iken imanla dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir nûr verdiğimiz kişi, asla çıkamayacak şekilde inkâr karanlıkları içinde bocalayıp duran kimse gibi olur mu hiç? Olmaz ama, kâfirlere yaptıkları işler işte böyle süslü püslü görünür.

Âyetin iniş sebebi şöyledir: Bir gün Ebû Cehil namaz kılmakta olan Peygamber (s.a.v.)'in üzerine işkembe attı. O sırada elinde yayıyla avdan dönen Hamza'ya Ebû Cehil'in yaptıkları haber verildi. O zaman Hamza henüz iman etmemişti. Ebû Cehil ile karşılaştığında hiddetle elindeki yayı kafasına vurdu. Ebû Cehil kendini savunarak: "Görmüyor musun? O'nun getirdiği âyetler bizi akılsızlıkla suçluyor, tanrılarımıza hakaret ediyor!" dedi. Hamza şöyle cevap verdi: "Gerçekten de insanların en akılsızları sizsiniz. Allah'ı bırakıp putlara kulluk ediyorsunuz. Ben şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. O tektir ve ortağı yoktur. Muhammed, O'nun kulu ve Rasûlü'dür." Bu hâdise üzerine bu âyet nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 227)

İmanla dirilen kişiye verilen nûr, Kur'an'dır. Kur'an onun kafasındaki ve kalbindeki bütün karanlıkları aydınlatır. Kur'an'dan aldığı bilgi ve ışıkla doğru yolu bulur ve o yolda yürür. Küfür ve cehâlet karanlıklarında bocalayan kimse ise doğru yolu bulamaz, nereye gittiğini bilemez. Karanlıklar içinde öylece kalakalır. Bu iki insanın aynı seviyede olması mümkün değildir. Fakat kâfirlere yaptıkları kötü işler süslü ve cazip gösterildiğinden bunu düşünmeye fırsat bulamazlar. Dolayısıyla biz:

وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا
يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾

123. Bu şekilde, her ülkede kendilerine yüksek mevki ve servet verdiğimiz önde gelen pek çoklarını, o ülkenin sürekli günah hasadıyla meşgul bulunan gerçek suçluları kılarız ve onlar menfaatlerini korumak ve insanları imandan çevirmek için orada dâimâ tuzaklar kurarlar.

Kurdukları tuzaklar sadece kendi aleyhlerinedir ama, bunun farkına bile varamazlar.

İyilerin karşısına düşmanların çıkarılması, mücâdelenin canlı bir şekilde devamı ve hak yolunda sebât edenlerle zaafiyet gösterenlerin birbirinden ayrılması açısından önem arzeden ilâhî bir kanundur. Ancak hilekârlık yapanlar ve tuzak kuranlar aslında bunu kendi aleyhlerine yaparlar. Kurdukları tuzaklar kendi başlarına çevrilir ve cezalarını görürler. Hilekârlıkla dünyada ruhlarını, âhirette de ebedî hayatlarını tahrip ederler, fakat bunun farkında olmazlar. Çünkü:

وَاِذَا جَٓاءَتْهُمْ اٰيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتّٰى نُؤْتٰى مِثْلَ مَٓا اُوتِيَ رُسُلُ اللّٰهِۜ
اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُۜ سَيُصِيبُ الَّذِينَ اَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ
اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾

124. Onlara bir âyet geldiği zaman: “Allah’ın peygamberlerine verilenin bir benzeri bize de verilmedikçe asla inanmayız” derler. Allah peygamberlik vazîfesini kime vereceğini herkesten iyi bilir. Günahkârların başına, sürekli kurup durdukları tuzaklar yüzünden yakın bir gelecekte Allah tarafından bir zillet ve şiddetli bir azap gelecektir.

Rivayete göre Velid b. Muğire, “Peygamberlik gerçek olsaydı, ben ona senden lâyık olurdum, çünkü ben senden büyüğüm ve senden zenginim” demişti. Ebû Cehil de: “Abdümenâf oğulları bizimle şeref konusunda yarıştılar, nihâyet tam feresey-rihân yani koşuda denk iki at gibi olduğumuz sırada: «Bizden bir Peygamber var ona vahyolunuyor» dediler. Vallahi biz buna asla râzı olmayız ve ebedî olarak tâbi olmayız. Meğer ki ona geldiği gibi bize de vahiy gelsin” demişti. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XIV, 143-144)

Bu iddialara Cenâb-ı Hak, **“Allah peygamberlik vazîfesini kime vereceğini herkesten iyi bilir”** (En‘âm 6/124) beyânıyla cevap vermektedir. Peygamberlik, her isteyenin elde edeceği kesbî bir makam değil, Allah Teâlâ’nın dilediği kullarına lutfettiği vehbî ve mübârek bir vazîfedir. Allah, peygamberlerini yüceltecek, onları dünyada muzaffer kılacak ve âhirette de kendilerine sonsuz ikramlarda bulunacaktır. Buna mukâbil peygamberlere inanmayan ve günahlara devam edenlere, kibir ve büyüklenmelerine karşılık Allah yanında bir zillet, aşağılık, küçüklük; yaptıkları hile sebebiyle de gayet şiddetli bir azap isabet edecektir.

Allah’a teslim olanla olmayanın durumunu mukayese ederek anlatan şu âyet-i kerîme ne kadar ibretlidir:

فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِۚ وَمَنْ يُرِدْ اَنْ يُضِلَّهُ
يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَٓاءِۜ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ
اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾

125. Allah, kimi doğru yola erdirmek isterse onun göğsünü İslâm'a açar. Kimi de sapıklığa düşürmek isterse, onun göğsünü göğe yükseliyormuşçasına dar ve sıkıntılı yapar. Allah, iman etmeyenlerin başına böyle belâ ve sıkıntılar yağdırır.

Allah'ın hidâyetini takdir ettiği insanlar hidâyete erer, İslâm'ı kabul edip o sisteme göre hareket ederek, onun bahşettiği teslimiyet, huzur, neşe ve mutluluğu yaşar. Göğsü genişler, kalbi ferahlanır ve sevinç duyar. İlâhî emirlere göre yaşamak ona zor gelmez; bunları seve seve kabul edip uygular. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e göğsün açılması hakkında soru sorulduğu zaman şöyle buyurmuştur: *"Allah mü'minin kalbine bir nûr atar, o da bununla sevinir ve ferahlanır."* Bunun üzerine ashâb-ı kirâm: "Ey Allah'ın Rasûlü, onu tanımayı sağlayacak bir alâmeti var mıdır?" dediklerinde, Rasûlullah (s.a.v.): *"Onun alâmeti, ebedîyet yurduna yönelmek, aldanma yurdu olan dünyadan uzakla mak ve gelip çatmadan önce ölüme hazırlanmaktır"* buyurdu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VIII, 36)

Sapıklığa düşmesi takdir olunanların ise göğüsleri daralır, sıkılır, son derece tıkanır; sanki diklemesine göğe çıkıyormuş gibi olurlar. Göğe tırmanmak nasıl yapılması mümkün olmayan son derece zor ve zahmetli bir iş ise, bu tür kimselere iman, İslâm, hakkı kabul ve ona itaat etmek çok güç gelir. İslâm'ın emirleri hatırlatılınca duymak istemez, canı sıkılır, bunalır ve daralırlar. Böylece doğru yoldan uzaklaşarak içinden çıkılmaz sapıklık bataklıklarına gömülür, kalırlar. Huzur ve kurtuluşu İslâm'da değil, sapıklıkta aramaya çalışırlar. Bu tercihleri sebebiyle Allah onların üzerine küfür, darlık, sıkıntı pisliklerini yağdırır. Bu tür mânevî pislikler ve murdarlıklar onları istilası altına alır. Zaman geçtikçe bunun altından kurtulmaları daha da güçleşir.

Fert ve toplumu ilgilendiren her türlü psikolojik ve sosyolojik hastalıklarımızı tedavi edip, bunların doğurduğu ruhî darlıklardan kurtularak Allah'a teslimiyetin derin huzurunu tatmak için Allah'ın dînini iyi öğrenmek ve onun gereklerini yapmak lâzımdır. Bu sebeple buyruluyor ki:

وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَق۪يمًاۜ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾
لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٧﴾

126. Rabbinin dosdoğru yolu işte budur. Düşünüp öğüt alacak bir toplum için biz, âyetleri böyle ayrıntılı bir şekilde açıklıyoruz.

127. Onlar için Rableri yanında emniyet ve selâmet yurdu olan cennet vardır. Yaptıkları sâlih ameller sebebiyle Allah onların dostu ve yardımcısıdır.

İslâm, Allah'ın, kendisinde hiçbir eğrilik bulunmayan dosdoğru yoludur. Bu yolda yürüyenler neticede selâmet yurduna yani her türlü nimetin bulunduğu fakat hiçbir kötülüğün bulunmadığı esenlikler diyarı olan cennete gireceklerdir. Selâmet yurdu dünyada dilini gıybetten, gönlünü gafletten, azalarını her türlü günahtan, aklını bid'atten, muamelelerini haram ve şüpheden, amellerini riya ve yapmacıklıktan, hallerini ucup ve kibirden koruyanlara ihsân edilecektir.

Gerek insanlardan, gerek cinlerden kalplerine iman yerine küfrü yerleştirmek suretiyle zâlim olanlara gelince:

Birbirini Aldatan İnsan ve Cinler

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًاۚ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْاِنْسِۚ
وَقَالَ اَوْلِيَٓاؤُ۬هُمْ مِنَ الْاِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَٓا اَجَلَنَا
الَّذ۪ٓي اَجَّلْتَ لَنَاۜ قَالَ النَّارُ مَثْوٰيكُمْ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ
اِنَّ رَبَّكَ حَك۪يمٌ عَل۪يمٌ ﴿١٢٨﴾

128. Allah bütün insanları ve cinleri huzurunda toplayacağı kıyâmet günü: "Ey cinler topluluğu! Siz insanlardan pek çoğunu yoldan çıkardınız" buyuracak. İnsanlardan cinlere uymuş ve onlarla iyice yakınlık peyda etmiş olanlar da: "Rabbimiz! Doğrusu biz, birbirimizden faydalandık ve böylece bizim için takdir ettiğin sürenin sonuna geldik" diyecekler. Bunun üzerine Allah şöyle buyuracak: "Sizin varacağınız yer ateştir. Allah aksini dilemedikçe, hepiniz orada sonsuza kadar kalacaksınız." Şüphesiz senin Rabbin, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olan, her şeyi hakkiyle bilendir.

"Cin topluluğu"ndan maksat, şeytanlardır. İnsanların cinlerden faydalanması, cinlerin onlara şehvet yollarını ve vasıtalarını göstermeleri; hile, tuzak, yalan söyleme, sihir ve büyü usullerini, eğri yollardan gidip yalan dolanla iş yapmanın, etrafa fesat saçıp gizlenmenin çarelerini öğretmeleri sebebiyle gerçekleşir. Cinlerin insanlardan faydalanması ise insanların, onların telkinlerini gönül hoşluğuyla kabul etmeleri ve kolaylık göstererek yardımda bulunmaları yoluyla gerçekleşir. Bu yolla cinler hedef ve maksatlarına ererler. Bunun tabii bir neticesi olarak:

وَكَذٰلِكَ نُوَلّ۪ي بَعْضَ الظَّالِم۪ينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَۚ ﴿١٢٩﴾

129. İşte biz, kazandıkları günahlar yüzünden zâlimleri kötülük işlemede birbirine böylece dost ve yardımcı yaparız.

Mü'minler birbirlerinin dostu olduğu gibi, kâfirler, zâlimler ve günahkârlar da birbirlerinin dostu olurlar. Mü'minler iyi ruhlarla ünsiyet tesis ederken, günahkârlar da kötü ruhlarla, şeytanlarla ülfet ederler. Zâlimlerin bu dostluğu, dünyada olduğu gibi, önceki âyette de belirtildiği üzere mahşerde de cehennemde de devam eder. Dünyada zulüm, haksızlık ve cinâyetlerde suç

ortaklığı yapan bu zâlimler, âhirette de cezalarını ortaklaşa çekerler.

Allah Teâlâ, o zâlimlere mahşer günü şöyle hitap edecek:

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتٖي
وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَاۜ قَالُوا شَهِدْنَا عَلٰٓى اَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ
الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرٖينَ ﴿١٣٠﴾

130. Allah onlara: "Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden âyetlerimi size okuyup açıklayan ve hesap vereceğiniz bu günle karşılaşacağınızı söyleyerek sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" diye soracak. Onlar da: "Kendi aleyhimize de olsa şâhitlik ederiz ki, evet geldi" diyecekler. Önceden dünya hayatı onları aldatmış, böylece inkâr yolunu tutmuşlardı; şimdi de kendi aleyhlerinde şâhitlik yapıp kâfir olduklarını itiraf edecekler.

Cenâb-ı Hakk'ın, kendilerine uyarıcı peygamberlerin gelip gelmediği sorusuna kâfirlerin vereceği bir cevap da şöyle olacaktır: **"Evet, bize bir uyarıcı geldi. Fakat biz onu yalanladık ve onlara: «Allah'ın bir şey indirdiği falan yok; siz ancak büyük bir sapıklık ve şaşkınlık içindesiniz» dedik"** (Mülk 67/9)

Ancak:

ذٰلِكَ اَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا غَافِلُونَ ﴿١٣١﴾
وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُواۜ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾

131. Şu bir gerçek ki Rabbin, halkı dinî gerçeklerden habersiz herhangi bir memleketi, kendilerine doğru yolu gösteren uyarıcılar göndermeden haksız yere helâk edecek değildir.

132. Herkesin iyi veya kötü yaptığı işlere göre derecesi farklı olacaktır. Çünkü Rabbin, onların yaptıklarından habersiz değildir.

Cenâb-ı Hak, peygamber gönderip uyarmadan hiç kimseyi emirlerini yapıp yapmadığından sorumlu tutmaz ve cezalandırmaz. (bk. İsrâ 17/15; Fâtır 35/24) Önce peygamberler gönderir, insanları uyarır, doğru yolu bulmaları için onlara mühlet verir, ıslah olup olmayacaklarına bakar. Buna rağmen gerçekleri kabule yanaşmazlarsa o zaman cezayı hak ederler. Çünkü Allah zulümden pak ve uzaktır. O, herkese iyi veya kötü yaptığı amellerine göre bir derece takdir eder. İyileri sâlih amellerine karşılık cennette derecelerle yükseltirken, kötüleri de günahlarına karşılık cehennemde derece derece aşağı indirir.

O Allah ki:

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِۜ اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ
مَا يَشَٓاءُ كَمَٓا اَنْشَاَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِينَۜ ﴿١٣٣﴾ اِنَّ مَا تُوعَدُونَ
لَاٰتٍۙ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾

133. Rabbin hiç kimseye ve hiçbir şeye muhtaç değildir, aynı zamanda sonsuz rahmet sahibidir. Nasıl sizi bir başka topluluğun soyundan getirip onların yerine ikâme etmişse, aynı şekilde, dilerse sizi de ortadan kaldırır ve peşinizden dilediği bir topluluğu yerinize yerleştirir.

134. Geleceğe ve âhirete dair size olacağı bildirilen şeyler elbette gerçekleşecektir; bunun önüne asla geçemezsiniz.

Yüce Rabbimiz, kullarından gönderdiği peygamberlere ve indirdiği kitaplara iman ve itaat etmelerini istemektedir. Zira onların yaratılış maksatları kulluktur. Bundan yüz çevirdikleri takdirde, Allah'ın, kendilerini helâk edip yerlerine başkalarını getirmeye kadir olduğunu bilmeleri hatırlatılmaktadır. (Nisâ 4/133; Muhammed 47/38)

Netice itibariyle:

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي عَامِلٌۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَۙ مَنْ
تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿١٣٥﴾

135. Onlara şöyle de: "Ey kavmim, elinizden gelen ne varsa yapın, şüphesiz ben de vazîfemi yapmaya devam edeceğim. Şu dünya yurdu kime kalacak ve bu hayat sona erince kim sevinip mutlu olacak elbette bileceksiniz. Gerçek şu ki zâlimler kurtuluşa eremezler.

Bu âyet, Peygamber'e inanmayan, karşı gelen, kibir ve inatlarında direnen müşriklere son derece kesin bir uyarıdır. Kâfirlere açıktan meydan okumadır.

Gelen âyetler, inkârcıların zirâî ürünler ve hayvanlarla ilgili yanlış düşünce ve uygulamalarına yer vererek, bu hususta yapılan haksızlıkların önüne set çeker:

Ne Kötü Hüküm Veriyorlar

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَصٖيبًا فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ
بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَٓائِنَاۚ فَمَا كَانَ لِشُرَكَٓائِهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِۚ
وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰى شُرَكَٓائِهِمْۜ سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾

136. Allah'ın yarattığı ekin ve hayvanlardan Allah'a da bir pay ayırıp kendi bâtıl iddialarınca: "Bu Allah'ın, bu da O'na ortak koştuğumuz tanrılarımızın" dediler. Tanrıları için ayırdıklarından Allah adına bir şey harcamazlar, fakat Allah için ayırdıklarından tanrıları adına harcarlar. Verdikleri hüküm ne kötüdür!

Bu örnekle hayatın önemli bir gerçeği bize hatırlatılmaktadır: Allah'a ortak koşulan yerde, hükümler Allah adına değil, dâimâ ortaklar adına verilir. Allah'ın zenginliği ise sadece Allah adına fedakârlık yapılacağı zaman hatırlanır. Bütün imkânlar, Allah'a ortak kabul edilen şeyler için seferber edilir; gerçek hayatta da onların sözü geçer. Allah'a ise, kendisine saygı duyulan, ama her işe de karıştırılmayan bir ilâh rolü biçilir. (Kandemir ve diğerleri, *Meâl,* I, 489) Böyle bir anlayışın, İslâm'ın öğrettiği tevhid ve ulûhiyet inancıyla bağdaşması mümkün değildir. Aksine bu, Allah'a koşulan en büyük şirktir.

Kur'ân-ı Kerîm, çocukların öldürülmesiyle ilgili son derece çirkin ve bâtıl adetleri de kökünden söküp atar:

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثٖيرٍ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَٓاؤُ۬هُمْ
وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دٖينَهُمْۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ

137. İşte böylece Allah'a ortak tuttukları o sahte tanrılar, gittikleri bu yolda müşriklerden pek çoğuna çocuklarını öldürmeyi bile iyi bir iş göstermekte, neticede bizzat kendilerini helâke sürüklediği gibi, dinlerini de karmakarışık hâle getirmektedir. Eğer Allah dileseydi böyle yapamazlardı. Şu halde sen onları, uydurdukları yalanlarla baş başa bırak!

Burada kastedilen "ortaklar", putlara hizmetkârlık edenler veya azgın cin ve insan şeytanlarıdır. Bunlar, esir düşerler, muhtaç olurlar korkusuyla ve savaşta yardım edemeyecekleri gerekçesiyle özellikle kız çocuklarının öldürülmesini iyi bir iş gibi gösterirlerdi. Yine rivayete göre câhiliye döneminde insanlar: "Şayet şu kadar erkek çocuğum olursa onlardan birini kesip kurban edeceğim" diye

yemin ederdi. Nitekim Efendimiz'in dedesi Abülmuttalip de oğlu Abdullah'ı bu şekilde kurban etmeye yemin etmişti. Şeytanların bunu yaparken hedefleri, o insanları helâk etmek ve dinleri hususunda onları şüpheye düşürmekti. Çünkü Hz. İbrâhim'den gelen hanif dîninde, hangi gerekçe ile olursa olsun evlatları öldürmek diye bir adet söz konusu değildi.

Şu âyetlerde de yine müşriklerin câhilce uygulamalarına yer verilir:

وَقَالُوا هٰذِهٖٓ اَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌۗ لَا يَطْعَمُهَٓا اِلَّا مَنْ نَشَٓاءُ بِزَعْمِهِمْ
وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَاَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَٓاءً
عَلَيْهِۜ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ
هٰذِهِ الْاَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلٰٓى اَزْوَاجِنَاۚ وَاِنْ يَكُنْ مَيْتَةً
فَهُمْ فِيهِ شُرَكَٓاءُۜ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْۜ اِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٣٩﴾

138. Yine bâtıl zanlarıyla: "Şu hayvanlar ve ekinler haramdır; bunları bizim dilediğimizden başkası yiyemez. Şu hayvanlara binilmesi ve sırtlarına yük vurulması yasaktır" dediler. Bir kısım hayvanlar da var ki, onları keserken üzerlerine Allah'ın adını anmazlar. Bütün bunlar, onların Allah adına uydurdukları yalanlardır. Allah da onları, uydurup durdukları bu yalanlar yüzünden cezalandıracaktır.

139. Bir de şöyle dediler: "Şu hayvanların karınlarında bulunanlar erkeklerimize helâl, kadınlarımıza haramdır. Şayet yavru ölü doğarsa erkek kadın herkes ondan yiyebilir." Allah onları, bu kâbil iddia ve yakıştırmalarından dolayı cezalandıracaktır. Şüphesiz O, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olan, her şeyi hakkiyle bilendir.

Bu yalanları sebebiyle Allah'ın onları cezalandırması âhirette olacağı gibi, âyette yakın geleceği ifade eden kipin kullanılmasının da işâret ettiği üzere, her zaman için dünyada da olur. Bu şekilde Allah'a iftira ile meşgul bulunanlar, bulundukları yerde hâkimiyetlerini kaybederler; makam, mevki, mal ve hayatlarından olurlar; bir takım tabiî gibi görünen âfetlere maruz kalırlar. Kurdukları sistemin yerini başka bir sistem ve kanunların yerini başka kanunlar alır. Aynı cezalandırma, İslâm'a, onun ahkâmına gereken saygı ve bağlılığı göstermeyen müslümanların başına da gelir ve gelmiştir de. Bugün İslâm dünyasının pek çok yerinde İslâmî hükümlerin yerini başka hükümlerin alması, dînimizin hükümlerine gereken saygının ve bağlılığın gösterilmemesine Cenâb-ı Hakk'ın bir cezasıdır. İslâm ahkâmına gereken saygı ve bağlılığı göstermeyenler,

ondan mahrum bırakılarak cezalandırılmışlardır. Ona tekrar kavuşma o büyük emâneti taşaıyabilecek bir liyâkati gerektirmektedir. (Ünal, *Meâl,* s. 327)

Müşriklerin bu bâtıl adetlerine göre bahîre, sâibe (bk. Mâide 5/103) diye isimlendirdikleri adak hayvanların sağ olarak doğan yavrularını sadece erkekler yiyebilir; ölü doğan veya doğum esnasında ölen yavruyu ise hem erkekler hem de kadınlar yiyebilirdi. Buradan câhiliye Araplarının kadınları bazı haklardan mahrum bıraktıkları ve ölü hayvanın etini yedikleri anlaşılır. Netice itibariyle:

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا اَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ
اللّٰهُ افْتِرَاءً عَلَى اللّٰهِ ۚ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ۚ ﴿١٤٠﴾

140. Çocuklarını bilgisizlik yüzünden câhilâne bir davranış olarak beyinsizce öldürenler ve Allah'ın kendilerine ihsân ettiği helâl rızıkları hem de Allah adına yalan uydurarak haram sayanlar gerçekten ziyana uğramışlardır. Onlar kesinlikle azıp sapmış, doğru yolu bulamamışlardır.

Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), ashâbından bir zatın, huzurunda dâimâ mahzun ve kederli olduğunu gördü. Efendimiz ona: "Seni üzen nedir?" diye sordu. O: "Ey Allah'ın Rasûlü, ben câhiliye devrinde öyle bir günah işledim ki; müslüman olduğum halde onun affedilememesinden korkuyorum" diye cevap verdi. Rasûlullah (s.a.v.): "Günahın ne olduğunu bana söyle" buyurdu. O şahıs:

"Ya Rasûlallah! Ben, Câhiliyye devrinde kızını diri diri toprağa gömenlerdendim. Benim bir kız çocuğum dünyaya geldi. Karım, onu öldürmemem için bana yalvardı. Ben de onu bıraktım, öldürmedim. Böylece kızcağız büyüdü. Büluğ çağına erdi. Hatta o, kadınların en güzeli olmuştu. Nihâyet ona dünür gelmeye başladı. İşte bundan sonra taassub beni kapladı. Onu evlendirmeye de, evlendirmeden evde bırakmaya da gönlüm râzı olmuyordu. Eşime: "Ben falan kabileye akrabalarımı ziyaret etmeye gitmek istiyorum. Kızı da benimle gönder" dedim. Hanımım, buna çok sevindi. Kıza güzel elbiselerini giydirdi, ziynetlerini taktı ve ona ihânet etmeyeceğime dair benden söz aldı. Onu alıp bir kuyunun başına götürdüm. Kızcağız kuyuyu görünce, benim kendisini oraya atmak istediğimi anladı. Boynuma sarılarak ağlamaya başladı ve: «Babacığım bana ne yapmak istiyorsun?» dedi. O zaman ona acıdım. Dönüp kuyuya baktım, tekrar câhiliyye taassubu içimi kapladı. Kızım tekrar boynuma sarıldı ve: «Babacığım, annemin emânetini zâyi etme» diye yalvarmaya başladı. Ben bir kuyuya bir de kızıma bakıp ona acıyor, merhamet ediyordum. Sonunda şeytan bana gâlip geldi ve onu tutup baş aşağı kuyuya attım. Kızım: «Babacığım, beni öldürdün!» diye bağırıyordu. Sesi kesilene kadar orada bekledim ve sonra

geriye döndüm.”

Bunları dinleyince Rasûlullah (s.a.v.) ağladı ve: *“Eğer câhiliye devrinde yaptıklarından ötürü birisini cezalandırmakla emrolunsaydım, bu yaptığın sebebiyle seni cezalandırırdım”* buyurdu. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, VII, 97)

Yüce Rabbimiz şimdi, müşriklerin temas edilen son derece anlamsız, asılsız ve çirkin anlayışları karşısında daralan gönllerimizi ferahlatmak üzere gözümüzü muhteşem güzellikteki bağlara, bahçelere çevirmekte ve dikkatimizi bizlere ihsân buyurduğu helâl rızıklara çekmektedir:

وَهُوَ الَّذٖٓي اَنْشَاَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ
وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا اُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍۜ كُلُوا
مِنْ ثَمَرِهٖٓ اِذَٓا اَثْمَرَ وَاٰتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهٖۘ وَلَا تُسْرِفُواۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الْمُسْرِفٖينَۙ ﴿١٤١﴾ وَمِنَ الْاَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًاۜ كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ
اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبٖينٌۙ ﴿١٤٢﴾

141. Asmalı asmasız bağları ve bahçeleri, çeşit çeşit renk ve tatlarda hurmaları ve ekinleri, zeytinleri ve narları, kimi bakımdan birbirine benzer, kimi bakımdan benzemez biçimde yaratıp yetiştiren Allah’tır. Ürün verdikleri zaman onların ürününden yiyin; mahsulün biçilip toplandığı gün fakirlerin hakkını verin. Fakat israf etmeyin. Çünkü Allah, israf edenleri sevmez.

142. Gerek yük taşımaya elverişli olan, gerek derisinden, yününden, tüyünden sergi yapıp kullandığınız ve etinden, sütünden faydalandığınız evcil hayvanları yaratıp emrinize veren de Allah’tır. Allah’ın size ihsân ettiği rızıklardan yiyin ve şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü şeytan, sizin için apaçık bir düşmandır.

Verilmesi emredilen hak, Mekke döneminde nâzil olan **“Mallarından hem yardım isteyen fakirlere, hem de muhtaç olduğu halde iffetinden dolayı dilenmekten çekinen yoksullara pay ayırırlardı”** (Zâriyât 51/19. Ayrıca bk. Meâric 70/24-25) gibi âyetlerde beyân edilen ve Medine döneminde zekât farz kılınmadan önce verilmesi talep edilen bir haktır. Zekât farz kılındıktan sonra bu emrin, mahsulatın zekâtı olan öşürle ilgili hükümleri de içine aldığında şüphe yoktur.

142. âyette geçen اَلْحَمُولَةُ (hamûle) kelimesi yük demektir. Burada yük taşımak için kullanılan hayvanlar kastedilmiştir. اَلْفَرْشُ (ferş) ise henüz binilme çağına

gelmemiş küçük hayvan veya yünlerinden, kıllarından sergi, döşek yapılan; sütünden ve etinden istifade edilen hayvanlardır. Şimdi bu hayvanların hangileri olduğu beyân edilir:

ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍۚ مِنَ الضَّاْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِۜ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ
اَمِ الْاُنْثَيَيْنِۜ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِۜ نَبِّؤُ۫نِي بِعِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿١٤٣﴾ وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِۜ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ
حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِۜ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَٓاءَ
اِذْ وَصّٰيكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَاۚ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ
النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَۚ ﴿١٤٤﴾

143. Allah erkekli, dişili çiftler hâlinde sekiz hayvan yarattı: Koyundan iki, keçiden iki. De ki: "Allah iki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi? Yoksa o iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı? Eğer doğru söylüyorsanız, kesin bir bilgi ve belgeye dayanarak bana cevap verin!

144. Deveden iki, sığırdan da iki. De ki: "Allah iki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi? Veya o iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı? Yoksa siz, Allah bahsettiğiniz yasağı koyarken o anda orada hazır ve şâhit mi idiniz? Kesin bir bilgiye dayanmadan sırf insanları saptırmak için Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kimdir? Şüphesiz Allah, böyle zâlimler topluluğunu doğru yola erdirmez.

Sekiz adet olarak sayılan koyunun, keçinin, devenin ve sığırın erkeğini de dişisini de, dişilerinin rahimlerinde bulunan yavruları da yaratan Allah'tır. İstediği hükmü koyma yetkisine sahip tek varlık olan Allah, bunlardan hiçbirini haram kılmamıştır. Kimseye de bunları haram kılma yetkisi vermemiştir.

Gelen âyetlerde ise yenilmesi haram olan etler bildirilir:

Haram Kılma Yetkisi Allah'ındır

قُلْ لَٓا اَجِدُ ف۪ي مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيَّ مُحَرَّماً عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُٓ اِلَّٓا اَنْ
يَكُونَ مَيْتَةً اَوْ دَماً مَسْفُوحاً اَوْ لَحْمَ خِنْز۪يرٍ فَاِنَّهُ رِجْسٌ اَوْ فِسْقاً
اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِه۪ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٤٥﴾

145. Onlara şöyle de: "Bana vahyedilenler içinde, bir kimseye haram kılınmış yiyecekler olarak sadece ölmüş hayvan etini, akıtılmış kanı, bir pislikten ibaret olan domuz etini, bir de yoldan çıkma mânasında bir günah olarak Allah'tan başkası adına kesilmiş hayvanı buluyorum. Fakat kim yasaklanan bu şeylerden yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına tecavüz etmemek ve zaruret ölçüsünü geçmemek şartıyla yiyebilir. Çünkü senin Rabbin çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Aynı konuya Bakara 173, Mâide 3 ve Nahl 115. âyetlerde de yer verilmiştir. Bu âyetlerde de yine bu dört cins etin dışında bir şeyin haram kılınmadığı görülür. Çünkü Mâide 3. âyette zikredilen "boğulan, düşerek, sopa gibi bir şeyle vurularak, toslanarak veya canavar tarafından parçalanarak ölen hayvanlar" hep "meyte" yani leş hükmündedir. "Dikili taşlar üzerine boğazlananlar" da "Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar"a dâhildir.

Burada sayılanların dışında, daha önce yahudilere haram kılınan etlere gelince, bunun herkesi bağlayan genel bir hüküm olmayıp, onların azgınlıkları sebebiyle gerçekleşen özel bir durum olduğu şöyle haber verilir:

وَعَلَى الَّذ۪ينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذ۪ي ظُفُرٍۚ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا
عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَٓا اِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَٓا اَوِ الْحَوَايَٓا اَوْ مَا اخْتَلَطَ
بِعَظْمٍۜ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْۘ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿١٤٦﴾

146. Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kılmıştık. Sığır ve koyunların sırt ve bağırsaklarına yapışmış yahut kemiğe karışmış yağları dışındaki tüm iç yağlarını da onlara haram kılmıştır. Azgınlıkları yüzünden biz onları böyle cezalandırdık. Gerçekten biz gerçeği söyleriz.

Allah Teâlâ, 145. âyette de belirtildiği gibi sadece dört çeşit hayvan etinin yenilmesini haram kılmışken, yahudiler için bu yasağın çerçevesini biraz daha

genişletmiştir. Azgınlıkları sebebiyle, bu sayılan dört çeşidin dışında, onlara bütün tırnaklı hayvanların etlerini haram kılmıştır. ذِي ظُفُرٍ (zî zufur) ifadesi, genel bir değerlendirmeyle koyun, keçi ve sığır hâriç olmak üzere, gerek beygir gibi tek tırnaklı olsun, gerek parmak ve parmak belirtileri bulunsun, tırnağı bulunan hayvanların hepsini içine almaktadır. Bu izah, yahudiler hakkında gerçekleşen haram kılmanın kapsamının genişliğini ve onlara uygulanan baskının şiddetini ortaya koymaktadır. Demek ki onlara domuz ve yırtıcı hayvanlarla birlikte, deve ve bütün kuşlar haram kılınmıştır. Bununla birlikte sığır ve koyunun iç yağları da onlara haram kılınmıştır. Ancak her ikisinin sırtlarının ve bağırsaklarının taşıdığı yağlar veya kemiğe karışmış yağlar, ki kuyruk yağı buna dâhildir, haram kılınmamıştır. (bk. Nisâ 4/160)

Bunlar, Allah'ın bildirdiği ilâhî hükümlerdir. Bunları yalanlayanlara verilecek cevap şudur:

الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾ فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ

147. Eğer senin yalan söylediğini iddia edecek olurlarsa onlara şöyle de: "Evet, Rabbiniz çok geniş merhamet sahibidir. Bununla birlikte O'nun, suç işleyenlere vereceğini va'dettiği cezanın kaldırılması da sözkonusu değildir."

Âyet-i kerîmede dinî hususlarda kendi kendilerine yasaklar koyan kimselere ağır bir tehdit yer almakta; böyle davrananların, Allah'ın azabına uğrayacakları haber verilmektedir.

Yaptıkları kötülük ve yanlışların ezelden belirlenmiş ilâhî bir yazgı olduğunu ileri sürerek sorumluluktan kurtulmaya çalışanlara gelince:

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا
مِنْ شَيْءٍ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ
إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ

148. Müşrikler: "Eğer Allah dileseydi ne biz O'na ortak koşabilirdik ne de babalarımız; ne de herhangi bir şeyi haram kılabilirdik!" diyecekler. Onlardan öncekiler de, azabımızı tadıncaya kadar peygamberlerini böyle yalanlamışlardı. Şöyle de: "Sizin yanınızda, çıkarıp bize göstereceğiniz kesin bir bilgi ve belgeniz var mı? Varsa gösterin! Siz sadece kuru bir zanna uyuyorsunuz ve siz ancak asılsız tahminlerle yalan söylüyorsunuz."

Müşrikler, yanlış inanç ve davranışlarını haklı göstermek için şöyle ilginç bir

özür ileri sürerler: “Bizim Allah’a ortak koşmamız ve bazı helâlleri haram saymamız Allah’ın dilemesi sonucudur. Eğer Allah dilemese biz hiçbir zaman bu tür şeyleri yapamayız. Bunları yaptığımıza göre, Allah buna müsaade ediyor demektir. Allah müsaade ettiğine göre demek ki yaptıklarımız doğrudur ve bunda kınanacak bir şey yoktur. Eğer yaptığımız işler doğru değilse, bu durumda suçlanması gereken biz değiliz, -hâşâ- Allah’tır.”

Halbuki, cüzi irade ve seçme yetkisine sahip olan insan, bir şeyin kötü olduğunu bile bile, “Allah böyle istediği için böyle yapıyorum” diyerek kendini sorumluluktan kurtaramaz. Çünkü onun, Allah’ın ne dilediğini bilmesi mümkün değildir. Ancak peygamberlere gönderdiği vahiylerle murad-ı ilâhîyi bilmek mümkün olabilir. Bu sebeple Cenâb-ı Hak, bu tür iddiada bulunan kimselerden, iddialarını doğrulayacak kesin bir bilgi ve sağlam bir belge getirmelerini istemektedir. Eğer böyle bir bilgi ve belge yoksa, ileri sürülen iddialar bir yalan, kuruntu ve saçmalıktan başka bir şey değildir. Müşriklerin elinde böyle bir delilin bulunması da sözkonusu olamaz. Çünkü:

قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُۚ فَلَوْ شَٓاءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿١٤٩﴾

149. De ki: “En üstün ve en mükemmel delil Allah’ındır. Eğer Allah dileseydi, sizin hepinizi doğru yola erdirirdi.”

اَلْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ (el-hücetü’l-bâliğa), “son derece açık, üstün, sağlam, ispatlayıcı, sahibinin doğruluğunu ortaya koyucu, mükemmel, değişmez, bozulması ve geçersiz kalması mümkün olmayan delil” demektir. Bundan da maksat Kur’ân-ı Kerîm, Rasûlullah (s.av)’in beyânları ve Allah’ın ilim, hikmet, azamet ve kudretine delâlet eden kevnî âyetlerdir.

Bir dâvanın doğruluğunu ispatlamaya yardımcı olacak bir diğer unsur da “şâhit”tir. Bu sebeple buyruluyor ki:

قُلْ هَلُمَّ شُهَدَٓاءَكُمُ الَّذ۪ينَ يَشْهَدُونَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَاۚ فَاِنْ شَهِدُوا
فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَالَّذ۪ينَ لَا
يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾

150. De ki: “Haydi, şu haram dediklerinizi gerçekte Allah’ın haram kıldığına dair şâhitlik edecek şâhitlerinizi getirin bakalım!” Ancak onlar şâhitlik etse bile, sakın sen onlarla beraber şâhitlik etme. Âyetlerimizi yalanlayan ve âhirete inanmadıkları gibi başka varlıkları Rablerine denk tutan kimselerin hevâ ve heveslerine uyma!

Şâhit, bir dâvanın ispatı için bilgisine baş vurulan kimsedir. Bu âyette getirilmesi istenen şâhitler, müşrikleri bu bâtıl yollara sevkeden liderleri ve ileri gelenleridir. Bunlar da daha ziyade putların bakıcıları, Kâbe'nin bekçileri veya Araplar yanında dîni bir kimliği bulunan kimselerdir. Müşrikler, yasak sayılan şeyleri, atadan dededen süregelen gelenekler olarak yine bu kişilerden öğrenmişlerdi. Bu sebeple Cenâb-ı Hak, Peygamber Efendimiz'e, onlar bu şeyleri Allah'ın yasakladığını söyleseler bile, onların sözlerine itibar etmemesini, bilakis onları şu ilâhî gerçekleri kabule çağırmasını istemektedir:

Allah’ın Harâmları

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔاۜ وَبِالْوَالِدَيْنِ
اِحْسَانًاۚ وَلَا تَقْتُلُوٓا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍۜ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ وَلَا
تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَۚ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتٖي
حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّۜ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَا
تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتٖيمِ اِلَّا بِالَّتٖي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ
وَالْمٖيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ
كَانَ ذَا قُرْبٰى وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُوا ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ
﴿١٥٢﴾ وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطٖي مُسْتَقٖيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ
بِكُمْ عَنْ سَبٖيلِهٖ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٥٣﴾

151. Onlara şöyle de: “Gelin, Rabbinizin size haram kıldığı şeyleri bildireyim: O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya iyilik edin. Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin; çünkü sizi de onları da biz rızıklandırıyoruz. Açık olsun, gizli olsun hiçbir günaha ve kötülüğe yaklaşmayın. Haklı bir sebep olmadıkça Allah’ın öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. İşte bunlar, akıl erdirmeniz için Allah’ın size emrettiği hususlardır.»

152. “Yetişkinlik çağına erinceye kadar, muhafaza ve yardım maksadıyla en güzel şekilde olanı dışında, yetimin malına yaklaşmayın. Ölçüyü ve tartıyı adâletle tam yapın. Biz hiç kimseyi gücünün üstünde bir şeyle sorumlu tutmayız. Konuştuğunuz zaman, en yakınlarınızın aleyhinde bile olsa adâleti gözetip doğruyu söyleyin. Allah’a ve Allah için verdiğiniz sözleri yerine getirin. İşte bunlar, düşünüp ders almanız için Allah’ın size emrettiği hususlardır.”

153. Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur, öyleyse ona uyun. Başka yollara uymayın ki, o yollar sizi grup grup parçalayarak Allah’a giden yoldan ayırmasın. İşte bunlar, kendisine karşı gelmekten sakınmanız için Allah’ın size emrettiği hususlardır.

Bu âyet-i kerîmelerde, önceki bütün şeriatlerde de yer alan ve hiç neshedilmeyen on mühim hususa yer verilir. Bunlar, toplumların ve asırların

değişmesiyle değişmeyen ilâhî esaslardır. Bu esaslar sırasıyla şöyledir:

Birincisi; Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayın. İslâm'ın en mühim esası tevhiddir. Bu sebeple ilk olarak şirk yasaklanmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de, ne kadar büyük olursa olsun Allah Teâlâ'nın diğer günahları affedilebileceği fakat şirk günahını asla affetmeyeceği tekitle beyân buyrulur. (bk. Nisâ 4/48, 116)

İkincisi; ana-babaya iyilik yapın. Onlara elinizden geldiği ve imkânlarınız elverdiği ölçüde ihsânda bulunun. Onlara hiçbir kötülük yapmayın ve gönüllerini incitmeyin.

Üçüncüsü; fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Bu emir, açlık korkusu ve geçim endişesiyle hem câhiliye döneminde uygulanan kız çocuklarının diri diri gömülmesini hem de günümüzde sıkça karşılaştığımız gibi değişik yöntemlerle anne karnındaki çocukları öldürmeyi yasaklamaktadır.

Dördüncüsü; kötülüklerin ve zinâ gibi çirkin işlerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın. "Fuhş" kelimesinin çoğulu olan اَلْفَوَاحِشَ (fevâhiş), "çirkin ve yüz kızartıcı, utanç verici söz, fiil ve davranışlar" demektir. Âyet bu tür kötülüklerin açığını ve gizlisini yapmayı değil, onlara yaklaşmayı yasaklamaktadır. Bunları yapmak haram olduğu gibi, bunların başlangıcı, sebepleri ve yolları da haramdır. (bk. İsrâ 17/32)

Beşincisi; haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. İslâm, insan hayatını korunması gereken kutsal bir değer olarak kabul etmiş ve haksız yere cana kıymayı en büyük günahlardan saymıştır.

Altıncısı; kötü niyetlerle yetimin malına yaklaşmayın. Yetim, babası ölmüş ve henüz bülüğ çağına ermemiş çocuğa denir. Yetimin velisi, onun haklarını korumada çok dikkatli olmalı, onun malını haksız bir şekilde yemek hususunda Allah'tan korkmalıdır. Çünkü bu konuda çok ciddî ikaz ve tehditler vardır. (bk. Nisâ 4/10) Ancak velî, yetimin malını iyi niyetle ve yetimin yararına kullanabilir. Geliştirmek ve yetime kazanç sağlamak niyetiyle o malı ticârî ve zirâî işlerde çalıştırabilir. O maldan yetime yetecek kadar alabilir, yetimin masraflarını o maldan karşılayabilir. Yetişkinlik çağına geldiğinde de malını kendisine teslim eder.

Yedincisi; ölçüyü ve tartıyı adâletle tam yapın. Hem ölçtüğünüz ve tarttığınız aletleriniz doğru olsun, eksik veya fazla olmasın; hem de ölçüp tartarken eksik veya fazla yapmayın. Dolayısıyla yetim malı olmasa bile, başkasının hakkına tecavüz de haram kılınmıştır.

Allah dostlarından birisi, sağlığında tartı ile ticaret yapan bir adamın ölüm döşeğinde ziyaretine gider. Ona: "Haydi lâ ilâhe illallah de!" diyerek kelime-i tevhidi telkîn edince can çekmekte olan kişi şöyle cevap verir: "O dediğini

söyleyemiyorum. Sanki terazinin dili, dilimin üzerine oturmuş “Lâ ilâhe illallah” dememe mâni oluyor.” Ziyarete giden zat: “Sen tartıyı doğru yapmıyor muydun?” diye sorar. Adam: “Elbette doğru yapıyordum, fakat bazı zamanlar farkında olmadan terazinin içinde tozlar kalıyordu” der.

Sekizincisi; akraba bile olsa konuştuğunuz zaman adâletli olun. Gerek hüküm verirken, gerek şâhitlik yaparken, gerekse herhangi bir hususta söz söylediğinizde, akrabanızın aleyhinde bile olsa doğrusunu söyleyin, taraf tutmayın.

Dokuzuncusu; Allah’a ve Allah için verdiğiniz sözleri yerine getirin. Gerek Allah’ın size teklif etmiş olduğu ahitleri, emirleri, yasakları ve gerek sizin Allah’a veya Allah adına başkalarına verdiğiniz ahitleri, nezirleri, yeminleri, akitleri, geçerli olan her çeşit taahhütleri tamâmen yerine getiriniz. Çünkü ahdi bozmak da haramdır.

İşte Peygamberimiz’in tebliğ ettiği dosdoğru yol budur. Rasûlullah (s.a.v.), bu âyeti okuyunca önüne düzgün bir çizgi çekti ve *“İ te bu Allah’ın dosdoğru yoludur”* buyurdu. Sonra o düz çizginin sağından ve solundan çeşitli çizgiler çekti ve *“Bunlar da eytanın insanları çağırdığı yollardır”* buyurdu ve bu âyeti okudu. (İbn Mâce, Mukaddime 1)

Allah Teâlâ, bu âyetlerde sayılan emirleri bir zamanlar İsrâiloğulları’na da bildirmişti:

ثُمَّ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذٖٓي اَحْسَنَ وَتَفْصٖيلًا لِكُلِّ
شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَٓاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾

154. Nitekim bir zaman da Mûsâ’ya, iyilik edenlere nimetimizi tamamlamak, her şeyi iyice açıklamak üzere bir hidâyet rehberi ve rahmet olarak Tevrat’ı vermiştik ki, bir gün Rablerine kavuşacaklarına gerçekten iman etsinler.

Bütün ilâhî kitaplar hep aynı kaynaktan gelmiştir. Hz. Mûsâ’ya verilen Tevrat da, Peygamberimiz’e indirilen Kur’an da böyledir. Allah Teâlâ Tevrat’ı Mûsâ (a.s.)’a, ilâhî emirlere en güzel şekilde uyan, iyilik sahibi sâlih kullara nimet ve ikramını tamamlamak; dinî hususlarda onların ihtiyaç duyduğu her türlü meseleyi açıklayıp vuzuha kavuşturmak; bir hidâyet rehberi ve bir rahmet kaynağı olarak indirmiştir. Hedef, hitap ettiği insanlara Allah’ı, âhireti, hesabı, cennet ve cehennemi öğretmek ve onların bir gün yeniden dirilip Rablerinin huzuruna varacaklarına inanmalarını sağlamaktır. Bunlar aynı zamanda bütün ilâhî kitapların ortak özellikleridir. Nitekim:

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَۙ ﴿١٥٥﴾

155. Aynı şekilde bu Kur'an da bizim indirdiğimiz pek yüce ve bereketli bir kitaptır; ona uyun ve ona karşı gelmekten sakının ki Allah'ın rahmetine nâil olasınız.

Kur'an mübârek bir kitaptır. İnsanlara dinî ve dünyevî bakımdan pek çok faydaları vardır. Mânaları çok bereketlidir. Kur'an, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) için bereketli bir kitaptır; çünkü onun kalbine indirilmiş ve onun ahlâkı Kur'an kılınmıştır. Ümmeti için bereketli bir kitaptır; çünkü Kur'an onlarla Rableri arasında kuvvetli bir iptir. Ona sımsıkı sarılan Allah'a ulaşır. Onun emirlerine uygun amel işleyen ve ona karşı gelmekten sakınan ilâhî rahmete nâil olur.

Kur'ân-ı Kerîm'in indiriliş hikmetine gelince:

Kur'an'ı İndirdik ki

اَنْ تَقُولُٓوا اِنَّمَٓا اُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلٰى طَٓائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَاۖ وَاِنْ كُنَّا عَنْ
دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَۙ ﴿١٥٦﴾ اَوْ تَقُولُوا لَوْ اَنَّٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ
لَكُنَّٓا اَهْدٰى مِنْهُمْۚ فَقَدْ جَٓاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌۚ
فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ عَنْهَاۜ سَنَجْزِي الَّذ۪ينَ
يَصْدِفُونَ عَنْ اٰيَاتِنَا سُٓوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾

156. Ayrıca: "Bizden önceki iki toplum olan yahudi ve hıristiyanlara kitap indirildi, biz ise onların okuyup üzerinde çalıştıkları gerçeklerden habersizdik" demeyesiniz.

157. Veya: "Eğer bize de kitap indirilseydi, onlardan daha çok doğru yol üzere olurduk" diye itirazda bulunmayasınız. İşte size Rabbinizden apaçık bir delil, doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet geldi. Artık Allah'ın âyetlerini yalanlayan ve onlardan yüz çevirenden daha zâlim kim olabilir? Biz, âyetlerimizden yüz çeviren ve halkı onlardan alıkoyanları, bu tutumları yüzünden, azabın en kötüsüyle cezalandıracağız.

Bu âyetlerde Kur'ân-ı Kerîm'in indirilişinin iki mühim hikmeti üzerinde durulur. Birincisi, onun ilk muhatapları olan Arapların, önceki iki topluma yani yahudi ve hıristiyanlara kendi dillerinde kitabın indirildiğini, onların bunu rahatlıkla okuyup anladıklarını, fakat yabancı bir dil olması sebebiyle kendilerinin bu kitaplardan, taşıdıkları ilâhî buyruklardan bir şey anlamadıklarını, bu sebeple iyi bir kul olma imkânı bulamadıklarını söyleyerek dünya veya âhirette mazeret beyân etmelerine fırsat vermemektir. (bk. Fussilet 41/44)

İkincisi de yine Arapların, kendilerine kitap indirildiği takdirde, bir çok mezhep ayrılığı içinde birbiriyle boğuşan, ellerindeki büyük nimetlerin kıymetini bilmeyen yahudi ve hıristiyanlardan daha doğru yolda olacaklarını söylemelerine, böyle bir mazeret ileri sürmelerine engel olmaktır.

İşte bu ve benzeri hikmetlere binâen, önce Araplara, onlardan sonra da kıyâmete kadar gelecek bütün nesillere, Allah'a kulluğun yollarını göstermek üzere Kur'an indirilmiştir. Artık iman edip gerçeğe teslim olmak için beklenecek bir zaman yoktur:

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ اَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ
اٰيَاتِ رَبِّكَۜ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا اِيمَانُهَا لَمْ
تَكُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ اَوْ كَسَبَتْ ف۪ٓي اِيمَانِهَا خَيْرًاۜ قُلِ انْتَظِرُٓوا اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾

158. Onlar iman etmek için neyi beliyorlar? Ölüm veya azap meleklerinin gelmesini mi? Haklarında Rabbinin azap hükmünü verip bunu icraya koymasını mı? Yahut Rabbinin kıyâmetle ilgili bazı alâmetlerinin ortaya çıkmasını mı? Fakat Rabbinin bunlar türünde bir âyetinin geldiği gün, eğer kişi daha önce iman etmemiş veya imanı bir iddiadan ibaret kalıp onunla hayırlı bir iş yapmamış ise, artık o gün inanması kendisine bir fayda sağlamaz. Onlara: "Bekleyin bakalım, şüphesiz biz de bekliyoruz" de!

Müşriklere ve onların durumunda olan herkese, iman etmeleri için artık neyi bekledikleri sorulmaktadır:

• **"Melekler onlara pençelerini uzatarak: «Haydi çıkarın canlarınızı!» derler"** (En'âm 6/93) buyruğunca, ellerini uzatıp, gırtlaklarına binip, sırtlarına vura vura canlarını çıkaracak ölüm veya azap meleklerinin gelmesini mi bekliyorlar?

• Veya Rabbin gelmesini, azabının vuku bulmasını, yahut **"Rabbinin emri gelip melekler sıra sıra dizildiği zaman! O gün cehennem de bütün dehşetiyle getirilir. İnsan o gün, bütün yaptıklarını birer birer hatırlar; ama bu hatırlamanın ona ne faydası olur ki?"** (Fecr 89/22-23) âyetlerinin haber verdiği gibi, haklarında en son ilâhî hükmün ortaya çıkmasını mı bekliyorlar?

• Yoksa başlarına taş yağması, göğün parçalanıp üzerlerine düşmesi veya kıyâmet alametlerinin ortaya çıkması gibi fiilen yok olmalarına delâlet eden ve kendilerini inanmaya mecbur bırakacak olan Rabbinin bazı alâmetlerinin gelmesini mi bekliyorlar?

Kalpte imanın ekilip mahsûlünün elde edilme zamanı, âhiret hayâtı değil, dünya hayâtıdır. Nitekim Efendimiz (a.s.): *"Dünya âhiretin tarlasıdır"* (Aclûnî, *Ke fu'l-hafâ,* I, 494) buyurmaktadır. Şu halde dünyada kalbine iman tohumunu ekmeyen veya o iman gücüyle sâlih ameller işleyip hayır kazanmayan kişiye âhirette iman tohumunu ekip geliştirmeyi arzu etmesinin bir faydası olmaz. Sâlih ameller ise güzel sözü yani "lâ ilâhe illallah" kelimesini yükseltip büyütür (bk. Fâtır 35/10), Rabbinin izniyle her zaman yemiş veren meyveli güzel bir ağaç hâline getirir. (bk. İbrâhim 14/25-26) O ağacın meyveleri mârifet, muhabbet,

gerçekleri müşâhede, Allah’a kavuşma ve ahlâkî kemâle ermektir. Dinî gerçeklere sırt çevirenler ise bu mânevî nimetlerden mahrum bırakılacaklardır:

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ ۚ إِنَّمَا
أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾

159. Dinlerini parça parça edip fırka fırka olanlar yok mu, senin onlarla hiçbir alâkan yoktur. Onların işi ancak Allah’a kalmıştır. Sonra Allah, yaptıklarını kendilerine bir bir haber verecektir.

“Dinlerini parçalayıp fırka fırka olanlar” ifadesi yahudiler ve hıristiyanları içine aldığı gibi müşrikleri ve kâfirleri, hatta bu duruma düşen müslümanları da içine almaktadır. Çünkü kurtuluşları için Yüce Allah’ın gönderdiği dine tâbi olmayan, yanlış tevil ve yorumlarla onu bozmaya çalışan, Allah’ın emretmemiş olduğu şeyleri uydurup bid‘at olarak ortaya çıkaran kimseler dinlerini parçalamış olurlar.

Âyet-i kerîmede aynı zamanda, ileride İslâm’ın ruhuna aykırı bir tarzda ortaya çıkacak çeşitli İslâm fırkalarına da işaret bulunmaktadır. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.):

“Yahudiler yetmi bir fırkaya ayrıldılar. Onlardan bir tanesi hâriç, diğerlerinin tamamı cehennemdedir. Hıristiyanlar da yetmi iki fırkaya ayrıldılar. Onlardan bir fırka hâriç diğerlerinin tamamı cehennemdedir. Ümmetim ise yetmi üç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan biri hâriç diğerleri cehennemdedir” buyurur. “O bir tane kurtulan grup kimlerdir ya Rasûlallah?” süaline cevap olarak da: *“Onlar, benim ve ashâbımın üzerinde gittiğimiz yolda gidenlerdir”* buyurur. (Ebû Dâvûd, Sünnet 1; Tirmizî, İman 18)

İyilik ve kötülüklerin cezasına gelince:

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ۖ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰ
إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾

160. Kim bir iyilik yaparsa, yaptığının on katıyla mükâfatlandırılacaktır. Kim de bir kötülük yaparsa ancak o kötülüğe denk bir ceza görecektir. Kimseye en küçük bir haksızlık yapılmayacaktır.

İyilikler en az bire on mükâfatlandırılır. Bu, asgari sınırdır. Üst sınırı ise belirlenmemiştir. Bakara sûresi 261. âyette bire yedi yüz ve duruma göre onun katları, yani bire bin dörtyüz, iki bin sekizyüz... va‘dedilmektedir. Şu misâl ne kadar ibrete şâyandır:

Güney Arnavutluk’ta fakir bir kadın vardı. Bir kış günü gariban bir çocuğun perişan hâline dayanamayarak ona bir çift eski partal ayakkabı verdi. Zaman geldi bu çocuk devşirme usûlüyle Osmanlı sarayına girdi. Orada yükseldi ve Ayaz Paşa ismiyle meşhur oldu. Ancak Ayaz Paşa eski günlerini unutmamış, o eski pabuçlarını da bir yere saklamıştı. Paşa olunca bu pabuçların içini altınla doldurdu ve bir şükran ifadesi olarak o fakir kadına gönderdi. (İlber Ortaylı, *Osmanlıyı Yeniden Ke fetmek,* s. 30)

Bu misâl, muhtâca yardım etmenin dünyevî bir faydasını göstermektedir. Kim bilir âhiretteki faydası nasıl olacaktır?!.

Günahlar ve kötülüklere gelince, bunlar affedilmeyip cezalandırılması gerektiği zaman, fazla değil yapılan kötülüğün tam dengi bir ceza ile cezalandırılır. Hiç kimseye zerre kadar zulmedilmez, haksızlık yapılmaz. Ne iyilik sahiplerine, yaptıkları iyilikten eksik mükâfat verilir; ne de kötülük sahiplerine, kötülüklerinden fazla ceza verilir. İşte Allah’ın dîni böyle dosdoğru bir dindir:

قُلْ اِنَّنِى هَدٰينِى رَبِّى اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ
حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٦١﴾ قُلْ اِنَّ صَلَاتِى وَنُسُكِى
وَمَحْيَاىَ وَمَمَاتِى لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذٰلِكَ
اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾

161. De ki: “Şüphesiz Rabbim beni dosdoğru bir yola eriştirdi; doğru, her bakımdan kusursuz, hiçbir eğriliği olmayan bir dîne, bâtıldan uzaklaşıp hakka yönelen İbrâhim’in dînine! İbrâhim, hiçbir zaman müşriklerden olmadı.”

162. De ki: “Şüphesiz benim namazım, bütün ibâdetlerim, hayatım ve ölümüm, Âlemlerin Rabbi Allah içindir.”

163. “O’nun hiçbir ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim.”

Allah’ın, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz’e ihsân ettiği din dosdoğru, eğriliği, eksikliği ve fazlalığı olmayan İslâm dînidir. Bu din, Allah’ın birliği inancı üzerine binâ edilen Hz. İbrâhim’in dîninin bir devamıdır. Bu dînin amelî hususiyeti de, kulun namazının, kurbanının, her türlü ibâdetinin, hayat ve ölümünün sadece Âlemlerin Rabbi Allah için olmasıdır. Her ibâdetin ve her hayırlı işin bu inanç, bu niyet ve bu ihlasla yapılmasıdır. Peygamber (s.a.v.)’e bu emredildiği gibi, ona inananlara da bu emredilmiştir. Nitekim **“Ben bununla emrolundum ve ben**

müslümanların ilkiyim” (En‘âm 6/163) cümlesi, Allah Rasûlü (s.a.v.)’in, kendisine emredilen ilâhî emirlere süratle uyup yerine getirmesini, o emirlerin kendine mahsus olmayıp, herkese bunların emredildiğini ve bütün müslüman olanların ona uyması gerektiğini açıklamaktadır.

Buna rağmen inkârcılar, müslümanları kendi hayat tarzlarını kabule çağırır veya bu hususta onları zorlarlarsa, kendilerine şöyle bir cevabın verilmesi tavsiye edilmektedir:

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغ۪ي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍۜ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا عَلَيْهَاۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۚ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٦٤﴾

164. De ki: “Allah her şeyin Rabbi iken ben kendime O’ndan başka bir Rab mi arayacağım. Sevap veya günah herkesin kazancı yalnız kendinedir. Hiçbir günahkâr bir başkasının günahını yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinize olacak ve hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz hususları O size bir bir haber verecektir.”

Müşriklerin ve inkâra saplanmış zavallıların Peygamber Efendimiz’e: “Gel bizim dînimize dön, dünya ve âhiret ne istersen biz sana kefil oluruz”; mü’minlere de: “Geliniz, bizim yolumuzda yürüyünüz, günahlarınız bizim boynumuza olsun” (bk. Ankebût 29/12) demelerine karşı verilecek cevâbı, bu âyet-i kerîme öğretmektedir.

Netice itibariyle:

وَهُوَ الَّذ۪ي جَعَلَكُمْ خَلَٓائِفَ الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ ف۪ي مَٓا اٰتٰيكُمْۜ اِنَّ رَبَّكَ سَر۪يعُ الْعِقَابِۘ وَاِنَّهُ لَغَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٦٥﴾

165. Sizi yeryüzünün halîfeleri yapan, verdiği nimetlerle sizi imtihan etmek için bir kısmınıza diğerlerinden üstün dereceler veren O’dur. Şüphesiz Rabbin, azabı pek çabuk olandır; bununla beraber O, elbette çok bağışlayıcıdır ve engin merhamet sahibidir.

İnsanın halîfe kılınması, onun için büyük bir şereftir. Diğer bütün yaratıklar insanın emrine verilmiştir ve ona hizmet ederler. Buradaki اَلْخَلَائِفُ (halâif) kelimesinden “birbiri ardınca gelen nesiller” mânasını anlamak da mümkündür. Allah Rasûlü (s.a.v.), peygamberlerin sonuncusu, ümmeti de diğer ümmetlerin yerine geçmiş son ümmettir.

Cenâb-ı Hak mal, mülk, sağlık, sıhhat ve afiyet, makam ve mevki, fizikî yapı, akıl ve şeref bakımından insanların bazılarını diğer bazılarına üstün kılmıştır. Bunun tek gayesi, herkesi sahip olduğu imkânlarla imtihan etmektir. Verilen nimetleri yerinde kullanıp kullanmadıklarını, bu hususta hangisinin daha başarılı olduğunu ortaya çıkarmaktır. (bk. Zuhruf 43/32) Dolayısıyla herkes, sahip olduğu nimetlerin birer imtihan sorusu olduğunu ve bir gün bunların hesabını vereceğini asla unutmamalıdır. Kulluk hayatını devam ettirirken günahlar konusunda Allah'ın azabından korkmalı; güzel amellere devam etmek suretiyle O'nun rahmet ve mağfiretinden de ümitvâr olmalıdır. Allah'ın azabı ve rahmetiyle alakalı olarak Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurur:

"Eğer mü'min Allah'ın katında bulunan cezayı bilseydi, hiç kimse O'nun cennetini ummazdı. Kâfir de Allah'ın katında bulunan rahmetin derecesini bilseydi, hiç kimse cennetten ümit kesmezdi." (Müslim, Tevbe 23; Tirmizî, Deavât 99)

En'âm sûresinin son âyetinde yer alan "istıhlâf" yani halîfe kılma ve insanın tâbi tutulduğu imtihanın geçmişten beri meydana gelme şeklini dikkat çekici örnekleriyle açıklamak üzere A'râf sûresi başlıyor:

سُورَةُ الْأَعْرَافِ

7- A‘RÂFSÛRESİ

7. A‘RÂF SÛRESİ

A‘râf sûresi Mekke’de nâzil olmuştur. 206 âyettir. İbretli “Ashâb-ı sebt” kıssasını anlatan 163-170. âyetlerin Medine’de indiğine dair rivayetler vardır. Mushaf tertibine göre 7, iniş sırasına göre 39. sûredir. İsmini 46 ve 48. âyetlerde geçen اَلْاَعْرَافُ (A‘râf) kelimesinden alır. “A‘râf ”, cennetle cehennem arasında bulunan yerin ismidir. Bu sûrenin ayrıca Mîsâk ve Mîkat diye isimleri de vardır.

Konusu

A‘râf sûresi, hacmine uygun genişlikte ele aldığı Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. Hûd, Hz. Sâlih, Hz. Şuayb ve Hz. Mûsâ kıssaları çerçevesinde Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz’in getirdiği Kur’an’ın gerçek bir kitap olduğunu, ona iman ve itaatin gerekli olduğunu; çünkü âhiretin, hesabın, cennet ve cehennemin kaçınılması imkânsız bir akıbet olduğunu son derece tesirli misallerle ve ibretli tablolarla beyân eder. Ehl-i kitaba da yer yer atıflarda bulunarak, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in sadece Araplara gönderilmiş bir peygamber olmadığını, onun tebliğinin kıyâmete kadar bütün insanlığı içine aldığını vurgular. Rasûlullah (s.a.v.) ve ona inananlara da, İslâm’ı tebliğ ederken dikkat etmeleri gereken hususları hatırlatır. Özellikle din düşmanlarının tahriklerine karşı sabırlı ve tahammüllü olmalarını; hissî davranıp hedeflerine zarar verecek herhangi bir yanlış adım atmamalarını öğütler.

Fazileti

Rivayete göre Allah Rasûlü (s.a.v.), A‘râf sûresini ikiye bölerek akşam namazında tilâvet etmiştir. (Buhârî, Ezân 98; Nesâî, İftitâh 67)

Kur'an'a Uyun

الٓمٓصٓ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Mîm. Sâd.

Bu harflere "hurûf-i mukataa" denilir. Bir kısım mânalar ifade ettikleri söylenmekle beraber, bunların, Allah ile Peygamber'i arasında bir şifre olduğu kabul edilir. (bk. Bakara 2/1)

Kur'ân-ı Kerîm'in indiriliş hikmetini açıklamak üzere buyruluyor ki:

لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٢﴾ كِتَابٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ ف۪ي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِه۪ وَذِكْرٰى

2. Bu Kur'an, kendisiyle insanları uyarman ve mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Onu tebliğ etme işinden ve buna karşılık alacağın tepkiden dolayı sakın göğsünde bir daralma olmasın!

Kur'ân-ı Kerîm'in muhataplarını "inananlar ve inanmayanlar" diye ikiye ayırmak mümkündür. İnanmayanlar için bu kitap baştan sona bir uyarı ve korkutmadır. İnananlar için de bir öğüt, nasihat ve hatırlatmadır. Onlara yapmaları gereken işleri, sakınmaları gereken yanlışları, iman ettikleri halde ayrıntılarını unuttukları hususları hatırlatır. Peygamberin vazîfesi ise Kur'an'ı insanlara ulaştırmak; onunla kâfirleri uyarmak ve mü'minlere hatırlatmada bulunmaktır. Bunu yaparken de, karşılaşabilecekleri bir kısım zorluklar ve engellemeler sebebiyle içlerinde bir daralma ve sıkıntı duymamaktır.

Gerçekten de câhiliyet karanlığına gömülmüş ve azgınlaşmış insanları ciddi bir eğitim ve öğretim süzgecinden geçirerek, onların içinden, sonradan gelecek nesillere örnek olacak bir toplum inşa edebilmek kolay bir durum değildir. Hatta son derece zor bir iştir. Bu zorluğu, Kur'an'ın emrine boyun eğip hakkı meydana çıkarmak uğrunda meşakkatlere göğüs gerenlerden, tıpkı Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in yaptığı gibi, beşer hayatının her yönünü Allah'ın iradesine uygun olarak temelden değiştirmeyi hedef alanlardan başkasının tam olarak idrak ve tasavvur etmesi mümkün değildir.

Bu âyet Peygamber'e hitap edip ona vazîfesini hatırlatırken, gelen âyet de tüm insanlara hitap ederek, münkirleri öncelikle küfür ve şirkten, mü'minleri de günahlardan korunarak Kur'an'ın emir ve yasaklarına uymaya dâvet eder:

مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ اِتَّبِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَۜ قَلِيلًا

3. Rabbinizden size indirilen Kur'an'a uyun; Allah'tan başkasını dost ve yardımcı edinip de onların ardından gitmeyin. Ne de az düşünüp öğüt alıyorsunuz.

Ölçü, kitaptır. Bu sebeple doğru olan, kitabın ölçülerine göre hareket etmektir. Kitaba aykırı olan, Cenâb-ı Hakk'ın emir ve yasaklarına aykırı bulunan hususlarda hiç kimseye tâbi olmamak gerekir. Bu sebeple âyet, aklımızı kullanmaya yönlendirerek, **"Ne de az düşünüp öğüt alıyorsunuz"** (A'râf 7/3) ikazıyla sona ermekte; peşinden de, ilâhî gerçeklerden öğüt almayanların tepelerine inen ceza ve azaplar ibretli bir misal olarak haber verilmektedir:

وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا فَجَٓاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا اَوْ هُمْ قَٓائِلُونَ ﴿٤﴾ فَمَا

كَانَ دَعْوٰيهُمْ اِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَٓا اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٥﴾

4. Biz nice memleketleri helâk ettik. Geceleyin uyurlarken veya gündüz vakti dinlenirlerken azabımız ansızın başlarına çöküverdi.

5. Onlara azabımız geldiğinde son söz ve çığlıkları ancak: "Biz, gerçekten zâlimlermişiz" demek oldu.

Allah Teâlâ nüfusu hayli kalabalık şehirlerden اَلْقَرْيَةُ (karye) "köy" diye söz etmektedir. İçinde iman eden tek kişi bulunmayan bir şehirden böyle söz etmesi, ora halkını küçültmek ve horlamak içindir.

Azabın gelmesi için "geceleyin uyurken" ve "gündüz istirahat ederken" şeklinde özellikle iki vakit belirlenmiştir. Çünkü bunlar dinlenme ve istirahat zamanı olup bu vakitlerde azap beklentisi asgari seviyededir. Ayrıca insanın ummadığı bir nimetle karşılaşması onu daha çok sevindirdiği gibi, beklemediği bir belâ ile karşılaşması da ona daha fazla zorluk ve sıkıntı verir. Dolayısıyla onlar, beklemedikleri bir anda ansızın azapla karşılaşmışlar ve neye uğradıklarına şaşırmışlardır.

Bahsedilen bu felaketler, onların sadece dünyadaki azaplarıdır. Bunun arkasından bir gün gelecek ve yaptıklarının hesabı görülecektir:

فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذ۪ينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَل۪ينَۙ ﴿٦﴾ فَلَنَقُصَّنَّ

عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَٓائِب۪ينَ ﴿٧﴾

6. Biz elbette kendilerine peygamber gönderilenleri de sorguya çekeceğiz, gönderilen peygamberleri de mutlaka sorguya çekeceğiz.

7. Sonra olup biten her şeyi kesin bir bilgiye dayanarak kendilerine anlatacağız. Çünkü biz, hiçbir zaman onlardan uzak ve habersiz değildik.

Cenâb-ı Hak, kendilerine peygamber gönderilen fert ve toplumlara: **"Peygamberlerin dâvetine ne cevap vermiştiniz?"** (Kasas 28/65) diye soracak; peygamberlere de: **"Tebliğinize karşılık ümmetlerinizden nasıl bir mukâbele gördünüz?"** (Mâide 5/109) diye soracaktır. Bu sorgulamadan maksad, o dehşetli günde inkârcıları peygamberlerin huzurunda azarlamak, paylamak, susturmak ve rezil etmektir. Peygamberlere sorulduğu zaman onlar: **"Bizim bu hususta hiçbir bilgimiz yoktur. Şüphesiz bütün gizlilikleri hakkiyle bilen ancak sensin"** (Mâide 5/109) diyeceklerdir. Bunun üzerine Yüce Yaratıcı, en gizli durumlarına varıncaya kadar özellikle inkârcı ve günahkârların veya istediği her kimsenin yaptıklarını, içlerinde sakladıklarını, gizlediklerini nihâyetsiz ilmiyle ortaya serecektir. Bunun bir sonucu olarak:

وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ ۚ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

8. Gerçek tartı o gün olacaktır. Artık kimin iyilikleri tartıda ağır gelirse, işte onlar nihâî başarı ve kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

9. Kimin de iyilikleri tartıda hafif gelirse, işte onlar, âyetlerimize karşı çıkmaları yüzünden kendilerini ziyan edenlerdir.

Terazilerin konması ve amellerin tartılmasıyla ilgili olarak bir diğer âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Kıyâmet günü biz adâlet terâzilerini kuracağız da hiç kimseye en küçük bir haksızlık yapılmayacak. Yapılan iş hardal tanesi kadar bile olsa, biz onu getirip mizana koyacağız. Hesap görücü olarak biz yeteriz!"** (Enbiyâ 21/47)

O zorlu hesabı gözardı etmeksizin Allah Teâlâ'yı tanıyıp O'nun ahlâkıyla ahlâklanabilmek ve kullukta kemâle erebilmek için yaratılışımızın başlangıcını, nereden gelip nereye gittiğimizi derinden derine tefekkür etme zarureti vardır:

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ ۗ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾

10. Gerçek şu ki sizi yeryüzüne yerleştirdik; orada sizin için geçim vasıta ve kaynakları var ettik. Fakat siz ne kadar az şükrediyorsunuz!

Allah Teâlâ yeryüzünü bizim için kalacağımız, hayatımızı sürdüreceğimiz bir vatan, öldüğümüzde de içinde istirahat edeceğimiz bir karargâh kılmıştır. Âyet-i kerîmede: **"Sizi topraktan yarattık, yine sizi oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi diriltip oradan çıkaracağız"** (Tâhâ 20/55) buyrulur. Rabbimiz bize

tabiat kuvvetleri üzerinde tasarrufta bulunabileceğimiz güç ve kudret bahşetmiştir. Bunlarla birlikte hayatımızın devamı için gerekli olan yeme, içme, giyme ve barınma imkânlarını, her türlü ihtiyacımızı karşılayacak vasıtaları lutfetmiştir. Bu büyük nimetlere karşılık bize düşen vazîfe, gücümüz yettiğince şükretmektir.

İnsanın üzerindeki büyük nimetlerin farkında olabilmesi için yaratılışın başlangıcına bakmasını sağlamak ve ona kendini şükürden alıkoyan İblîs'le olan mücadelesini hatırlatmak üzere şöyle buyruluyor:

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَۗ
فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْلٖيسَۜ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدٖينَ ﴿١١﴾

11. Sizi yarattık, sonra size şekil ve biçim verdik, sonra da meleklere: "Âdem'e secde edin!" buyurduk. Hepsi hemen secde etti. İblîs müstesnâ; o, secde edenlerden olmadı.

Hz. Âdem için sözkonusu edilen yaratılma ve şekil verilme gerçeği, onun neslinden gelen bütün insanlar için geçerlidir. Aynı şekilde meleklerin Âdem'e secdesi de, sadece kişi olarak Âdem'e değil, tüm insan cinsine ait bir keyfiyettir. Bu sebeple âyetin hitabı bir kişiye veya gruba değil, genel olarak insan cinsine yöneltilmiştir. Allah Teâlâ'nın "Âdem'e secde edin!" emrine, bütün melekler hemen icâbet edip secde ettikleri halde İblîs secde etmemiştir:[3]

قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَۜ قَالَ اَنَا۬ خَيْرٌ مِنْهُۚ خَلَقْتَنٖي مِنْ
نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طٖينٍ ﴿١٢﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ اَنْ
تَتَكَبَّرَ فٖيهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرٖينَ ﴿١٣﴾

12. Allah: "Ey İblîs! Emrettiğim zaman seni secde etmekten alıkoyan nedir?" diye sordu. İblîs: "Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten onu ise çamurdan yarattın" dedi.

13. Allah: "Öyleyse hemen in o cennetten! Orada büyüklük taslamaya hakkın yok. Haydi defol! Çünkü sen aşağılık kimselerden birisin!" buyurdu.

Âdem'e secde emrine kadar Allah Teâlâ, İblîs'in içinde taşıdığı isyan duygularını harekete geçirecek hiçbir emir vermemiş ve imtihan etmemişti. Dolayısıyla İblîs'in o zamana kadar meleklerin arasında bulunması ve isyan etmemesi, hâdiselerin kendi istek ve temâyüllerine uygun tarzda gerçekleşmesiyle alakalı idi. Âdem'i yaratıp ona secdeyi farz kılınca, bu imtihan

İblîs’in isyan duygularını harekete geçirmiş ve onun o zamana kadar gizlediği iç yüzünü ortaya çıkarmıştır.

13. âyette geçen الصَّاغِرِينَ (sâğirîn) kelimesi, “kendi kendini zelîl eden, haysiyetini çiğnettiren, aşağı ve bayağı kimse” mânasına gelmektedir. İblîs, sadece Allah’ın yarattığı bir kul olduğu halde, kendini beğenen, büyüklük taslayan düşüncesiyle zillet içinde olmayı bizzat kendisi istedi. Yapacağı secdenin, asaletini ve şerefini alçaltacağını düşünerek kendini yaratan Rabbinin emrine küstahça karşı geldi. Üstünlük ve mükemmelliği hakkında, sanki bunlar ona aitmiş gibi gurur, kibir ve kendini beğenmişlik tasladı. Dolayısıyla bu durum onu aşağılamış, sefil ve bayağı bir hale getirmiş ve bu alçaklığın sorumlusu da bizzat kendisi olmuştur.

Secdeden kaçınan İblîs, bu kez isyanına isyan katmak ve azgınlığını uzun bir zaman sürdürebilmek için bir çıkış yolu arıyor:

قَالَ اَنْظِرْنِي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿١٥﴾

14 İblîs: “İnsanların yeniden diriltileceği güne kadar bana yaşama fırsatı ver” dedi.

15. Allah da: “Tamam, artık sen kendine yaşama fırsatı verilenlerden birisin” buyurdu.

İblîs, öldükten sonra tekrar diriliş ve hesaba çekilme gününe kadar kendisine mühlet verilmesini istedi. Aslında bu talebiyle o, hiç ölmeme arzusunu dile getirmiş oldu. Çünkü diriliş gününden sonra artık bir daha ölümün olmadığını biliyordu. Kullarının dualarını işiten ve onlara icâbet eden Cenâb-ı Hak, İblîs’in talebini de bütünüyle reddetmemiş, ona müsaade buyurmuştur. Fakat bu süre, İblîs’in istediği diriliş gününe kadar değil, Allah’ın diledikleri hâriç herkesin öleceği (bk. Zümer 39/68), vakti belli bir güne, sûra ilk kez üfürüldüğü zamana kadardır. (bk. Hicr 15/37-38)

İblîs’e süre verilmesinin en mühim hikmeti; insanları imtihan etmek, ihlaslı olanlarla kötü arzularına uyanları ayırmak ve şeytana karşı gelenlerin kat kat sevap kazanmalarına vesile olmaktır. Ancak meselenin bu ince hikmet boyutunu kavrayıp İblîs’le zor bir mücadeleye girişmek herkesin başarabileceği bir iş değildir. Çünkü İblîs bu konuda son derece ısrarcıdır:

قَالَ فَبِمَٓا اَغْوَيْتَنِي لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَۙ ﴿١٦﴾ ثُمَّ
لَاٰتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ اَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَٓائِلِهِمْۜ
وَلَا تَجِدُ اَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُ۫مًا مَدْحُورًا

لِمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾

16. Bunun üzerine İblîs şunları söyledi: "Beni azdırmana karşılık, yemin olsun ki ben de kullarını saptırmak için senin doğru yolun üzerinde pusu kurup oturacağım."

17. "Sonra onlara mutlaka önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım. Sen de onların çoğunu şükredici bulamayacaksın" dedi.

18. Allah da: "Kınanmış ve rahmetimden kovulmuş olarak haydi defol oradan! Artık insanlardan kim sana uyarsa, yemin olsun ki, hepinizi cehenneme tıkayacağım" buyurdu.

Sayılan dört yön, düşmanın bir kişiye veya orduya saldırabileceği dört yöndür. İblîs'in bu dört yönden gelmesini şu şekilde izah etmek mümkündür:

"Önlerinden": Âhiret yönünden onlara sokulacağım. Onları âhiret hakkında şüpheye düşüreceğim. Yine hasedi onlara sevimli gösterip, o zamanda yaşayan âlimlere ve faziletli insanlara hased etmeye; onların güzel hal, fiil ve sözlerine dil uzatmaya sevk edeceğim.

"Arkalarından": Dünya cihetinden yanlarına sokulup onları dünyaya rağbet ettireceğim. Yine asabiyet; ırkçılık, soy sopla övünmeyi onlara cazip gösterip, ashâb-ı kirâma, tabiîne ve önceden yaşamış sâlih insanlara dil uzatmaya ve onları ayıplamaya yönlendireceğim.

"Sağlarından": Onlara, yapmış oldukları iyilikler yoluyla yaklaşacağım. Onları ucub yani yaptığını beğenip onunla övünmeye ve riyâya düşüreceğim.

"Sollarından": Onlara günahları tarafından yaklaşıp günahları kendilerine süslü göstereceğim. Benim bu tahriklerim sonucunda onlar, doğru yol olan iman, İslâm ve ihsân çizgisinden sapacak, nankörlük yolunu tutacak ve böylece şükredici kullardan olamayacaklardır.

Bunun üzerine Allah Teâlâ İblîs'e, kınanmış, yerilmiş ve rahmetinden kovulmuş olarak cennetten çıkmasını söyler. Cehennemi de İblîs'e uyan cin ve insanlarla dolduracağına yemin eder. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Cehennem ve cennet birbirleriyle tartı tılar. Cehennem:

«- Bana zorbalar ve büyüklenenler girecek» dedi. Cennet ise:

«- Bana da güçsüzler ve miskinler girecek» diye cevap verdi. Allah Teâlâ cehenneme:

«- Sen benim azabımsın; seninle dilediğime azab ederim» buyurdu. Cennete de:

«- Sen de benim rahmetimsin; seninle dilediğime rahmet ederim. Sizden her birinizi dolduracaklar var» buyurdu." (Buhârî, Tefsir 50/1; Müslim, Cennet 36)

Peki İblîs, cennete yerleştirilen Âdem ve Havva'yı isyana nasıl sürükledi:

İblîs'in Âdem'e secdeden kaçınması hakkında bk. Bakara 2/34.

Âdem ve Havva
Şeytana Kanıyor

وَيَٓا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا
تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ فَوَسْوَسَ لَهُمَا
الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُ۫رِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْاٰتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهٰيكُمَا
رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ اَوْ تَكُونَا مِنَ
الْخَالِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَٓا اِنّ۪ي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَۙ ﴿٢١﴾

19. Allah: "Ey Âdem! Sen de eşinle beraber cennete yerleşin. Dilediğiniz yerden canınızın çektiği her çeşit nimetten yiyin, için. Fakat şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zâlimlerden olursunuz!" buyurdu.

20. Derken şeytan, gözlerinden gizlenmiş edep yerlerini açığa çıkarmak ve fıtratlarında yer alıp da o ana kadar farkında olmadıkları şehvet duygularını kamçılayıp onları isyana sürüklemek için her ikisine de fısıldayarak şu telkinde bulundu: "Rabbiniz size bu ağacı, sırf melek olmamanız veya burada ebediyen kalmamanız için yasakladı."

21. Bir de ardından: "Gerçekten ben sizin iyiliğiniz için öğüt veriyorum" diye yemin üstüne yemin etti.

İlâhî huzurdan kovulduktan sonra insana düşmanlığını yeminle ve açıktan ilan eden, bu hususta Rabbinden izin de alan İblîs, hemen harekete geçerek Âdem ve eşine vesvese verdi. Kalplerine girip sinsî düşünceleri üflemeye, tekrar tekrar telkin etmeye başladı. Hedefi, azgınlığının ortaya çıkmasına yegane âmil olan insanın ayaklarını kaydırmak, onu cennetten çıkarmak ve aşağıların aşağısına yuvarlamaya çalışmaktı. Bunu başarmak için de düşmanının en zayıf noktasını yakalaması gerekiyordu. Nihâyetinde bu noktayı da buldu. Daha önce birbirine kapalı bulunan avret yerlerinin ve farkında olmadıkları şehvet duygularının açığa çıkıp onlara görünmesini sağlayacaktı. Halbuki Âdem ve Havva, o zamana kadar avret yerlerinin varlığından habersizdiler; bunu görmüyorlar hatta bilmiyorlardı. Cenâb-ı Hak başlangıçta bu yerleri bir şekilde örtmüş ve gizlemişti. İşte İblîs bu gizli avret yerlerinin ortaya çıkmasını sağlayacak, bu hususta Âdem ve Havva'yı dürtüp harekete geçirecek türden bir vesvese verdi. Yine aynı maksattan hareketle onlara **"Rabbiniz size bu ağacı, sırf melek olmamanız veya burada ebediyen kalmamanız için yasakladı"** dedi. Bu yasak

ağaçtan yedikleri takdirde yeme ihtiyacından kurtulup melekler gibi olacaklarını yahut ölüm yüzü görmeyip ebedî kalacaklarını söyledi. Bütün bu çaba ve gayretleri hep onların iyiliği için gösterdiğine ve kendisinin doğru söyleyen samimi bir nasihatçı olduğuna dair de ağır yeminler etti. Burada İblîs'in, insandaki cinsiyet, ihtiyaçsız olma ve ebedî kalma duygularını çok iyi kullandığı görülmektedir:

فَدَلّٰيهُمَا بِغُرُورٍۚ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا
يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِۜ وَنَادٰيهُمَا رَبُّهُمَٓا اَلَمْ اَنْهَكُمَا عَنْ
تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَاَقُلْ لَكُمَٓا اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبٖينٌ ﴿٢٢﴾

22. Böylece onları yaldızlı sözlerle aldatarak, konumlarına yakışmayan bir işe sürükledi: O yasak ağacın meyvesini tadar tatmaz birden edep yerleri kendilerine açılıp görülüverdi; onlar da cennet yapraklarıyla örtünmeye çalıştılar. Rableri onlara: "Ben size o ağacı yasaklamadım mı? Üstelik şeytanın sizin apaçık düşmanınız olduğunu söylemedim mi" buyurdu.

Âdem ve Havva'nın, açılan avret yerlerini cennetteki bitkilerin yapraklarıyla örtmeye çalışmaları gösteriyor ki, haya insanda fıtrî bir duygudur ve insan fıtraten avret yerlerinin kapalı olmasını ister, açık olmasını hoş görmez.

İşledikleri günahın farkında olan Âdem ve Havva'ya, ilâhî ikaz da hiç gecikmeden geldi. Cenâb-ı Hak onlara: **"Ben size o ağacı yasaklamadım mı? Üstelik şeytanın sizin apaçık düşmanınız olduğunu söylemedim mi?"** buyurdu. Bu ikazlardan birincisi, yasağa karşı gelmelerinden dolayı; ikincisi de düşman sözüne aldanmalarından dolayı vâki olmuştur. Çünkü Allah Teâlâ onlara ağaca yaklaşmayı yasaklarken şeytanın kendileri için apaçık düşman olduğunu, onun hilesinden sakınmalarını da onlara ihtâr etmişti. (bk. Tâhâ 20/117)

Böylece Âdem ve Havva, kıyâmete kadar insanlara musallat olacak baş düşmanları İblîs'le bu ilk karşılaşmalarında imtihanı kaybettiler. Fakat umutsuzluğa düşmediler, kibre kapılmadılar. Aksine günahlarını itiraf ederek Rablerine yöneldiler, O'nun sonsuz merhametine sığındılar:

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَٓا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٢٣﴾

23. Hemen niyâza durdular: "Rabbimiz! Biz kendi kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen hiç şüphesiz ebedî

kaybedenlerden oluruz.”

Bakara sûresi 37. âyetteki **“Âdem Rabbinden bir takım kelimeler aldı”** ifadesiyle işaret edilen sözler, bu âyette haber verilen sözlerdir. Cenâb-ı Hakk’ın sorduğu suallere karşı İblîs’in verdiği cevapla Âdem ve Havva’nın verdiği cevaplar mukayese edildiği zaman, Âdem’in mizacı ile İblîs’in içyüzü arasında ne büyük bir fark bulunduğu anlaşılır. İblîs’in ateş ile çamuru kıyaslayarak ateşi daha üstün görmesindeki cehâletinin sırrı bu noktada açığa çıkar. İlâhî huzurda İblîs’in sergilediği kibrin kötülüğü ile, Âdem ve eşinin gönüllerinden taşan tevâzu hissiyatının güzelliği idrakten uzak kalmaz. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’in: *“Kim Allah için tevâzu gösterirse Allah onu yüceltir; kim kibirlenip büyüklük taslarsa onu da alçaltır”* (İbn Mâce, Zühd 16) beyânının tecellileri, İblîs ve Âdem kıssasında muşahhas bir halde görülür.

Konuyla ilgili âyet-i kerîmelerin muhtevasından hareketle Âdem’in, sergilediği beş güzel hususiyetle saâdet ve selâmete eriştiği anlaşılır. Bunlar emre karşı gelmeyi itiraf etmesi, pişmanlık duyması, nefsini kötülemesi, tevbeye yönelmesi ve rahmetten ümidini kesmemesidir. Buna karşılık İblîs’in de şu beş çirkin vasıfla bedbaht olduğu görülür. Bunlar günahını kabul etmemesi, pişmanlık duymaması, kendini kınamayıp azgınlığını Allah’a nispet etmesi ve rahmetten ümidini kesmesidir. Bununla birlikte Âdem ve Havva’nın tevbe ve istiğfara sarılması, affedilmelerine vesile olsa da cennetten kovulmalarının önüne geçememiştir:

قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۚ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ
وَمَتَاعٌ إِلٰى حِينٍ ﴿٢٤﴾ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ۚ ﴿٢٥﴾

24. Allah buyurdu ki: “Birbirinize düşman olarak cennetten inin. Artık yeryüzüne yerleşecek ve belli bir süreye kadar oranın nimetlerinden faydalanacaksınız.”

25. “Orada yaşayacak, orada ölecek ve kıyâmet günü yeniden oradan diriltilip çıkarılacaksınız.”

“İniniz!” hitabı Âdem, Havva, şeytan ve bunların potansiyel olarak içlerinde taşıdıkları zürriyetlerinedir. Bunlar, yeryüzünde birbirlerine düşmanlık yapacak şekilde indirilmişlerdir. Şeytanın insana düşman olduğu açıkça ortadadır. (bk. Fâtır 35/6) Dolayısıyla dünya hayatında şeytan insana düşmanlık yapacak, insanları birbirine düşman edecek, müspet ve menfî karakterler ortaya çıkacak, kardeş kardeşi öldürecek ve insanlık tarihi boyunca bu düşmanlık asla bitmeyecektir. Hatta insan, şeytana tâbi olup Rabbine isyan ettiğinden bizzat

kendine düşmanlık yapacaktır.

Dikkate şayândır ki, Âdem'e başlangıçta melekler tarafından gıpta edilmiş ve hepsi ona secde etmişlerdi. Onun başında vuslat tâcı, bedeninde kerâmet elbisesi, belinde Allah'a yakınlık kemeri, boynunda Hakk'a yakınlık gerdanlığı vardı. Yaratılanlardan hiçbiri mevkice ondan daha üstün değildi. Hiçbir kimse onun eriştiği yüceliklere ulaşamamıştı. Bir an bile kesilmeksizin ona: "Ey Âdem, Ey Âdem" diye dâimâ iltifatla nida ediliyordu. Ancak işlediği bir hata yüzünden elbiseleri soyuldu, bazı üstün meziyetlerinden mahrum edildi ve mekanı değiştirildi, bütün işleri altüst oldu. Allah'ın her türlü ikramlarla taltif ettiği ilk insan, bir hata yüzünden böyle bir cezaya çarptırılırsa, bir çok günah işleyen diğer insanların halinin nice olacağını teemmül etmek gerekir.

O halde yeniden diriliş gününde kaybedenlerden olmamak için şu ilâhî tâlimatlara kulak verin:

Takvâ Elbisesi
Daha Hayırlıdır

يَا بَن۪ٓي اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَار۪ي سَوْاٰتِكُمْ وَر۪يشًاۜ وَلِبَاسُ
التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌۜ ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾

26. Ey Âdem oğulları! Size hem edep yerlerinizi örtecek bir elbise, hem de giyinip süsleneceğiniz bir elbise indirdik. Takvâ elbisesine gelince, en güzel ve en hayırlı elbise işte odur. Bunlar, insanlar düşünüp öğüt alsınlar diye Allah'ın indirdiği âyetlerdendir.

Elbise nimetinin ihsân edilmesinin pek çok sebep ve hikmeti vardır. Bunlar; avret yerlerini örtmek, giyinip süslenmek ve giyinmeyi takvâ yani hem bedeni hem de ruhu korumak niyetiyle yapmaktır. Gerçekten de "takvâ elbisesi" yani takvâ hissiyâtı, utanma duygusu ve Allah korkusuyla giyilen ve Allah'ın izniyle maddî mânevî her türlü ayıptan, çirkinlikten, zarar ve tehlikeden koruyacak olan "korunma elbisesi", mutlak mânada iyilik ve faydadan ibarettir. Elbise nimetinden istifade, ancak bununla mümkün olabilecektir. Ayrıca elbisenin var edilmesi, Allah Teâlâ'nın insanlığa olan ikram ve ihsânını, yardım ve rahmetini gösteren delil ve alametlerdendir. İnsanların bunun sebep ve hikmetlerini inceden inceye düşünmeleri, Allah'ın nimetlerinin kıymetini bilip çirkinliklerden sakınmaları beklenir.

Diğer yönden "takvâ elbisesi" ifadesine "iman, sâlih amel, iffet ve haya" gibi mecazi bir mâna vermek de mümkündür. Buna göre giyilen maddî elbise bedenimizi örttüğü, koruduğu ve süslediği gibi, takvâ da ruhumuzu kötü duygu ve düşüncelerden korur ve onu süsler.

Âdem-İblîs kıssası vesilesiyle Âdem oğullarına verilen ikinci tâlimat şudur:

يَا بَن۪ٓي اٰدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَٓا اَخْرَجَ اَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ
عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْاٰتِهِمَاۜ اِنَّهُ يَرٰيكُمْ هُوَ وَقَب۪يلُهُ مِنْ حَيْثُ
لَا تَرَوْنَهُمْۜ اِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاط۪ينَ اَوْلِيَٓاءَ لِلَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾

27. Ey Âdem oğulları! Şeytan nasıl anne-babanızın üzerinden elbiselerini soyup edep yerlerini birbirlerine göstermiş ve onları cennetten çıkarmışsa, sakın aynı şekilde sizi de dünyada tâbi tutulduğunuz imtihanlarda kaybetmenize sebep olarak benzer bir belânın içine atmasın! Çünkü şeytan

ve soyu, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz, şeytanları iman etmeyenlere dost ve onların işbirlikçileri yaptık.

Cenâb-ı Hak bütün insanlığı, bu kıssadan ibret alarak şeytanın vesvesesine kanmama ve tuzaklarına düşmeme hususunda uyarmaktadır. Çünkü türlü yalanlarla Âdem ve Havva'yı aldatan İblîs, onların çocuklarını daha kolay kandırabilecek ve ayaklarının kaymasına neden olabilecektir. Bu sebeple şeytanın hile ve desiselerine karşı dâimî bir surette uyanık durulması gereği ortaya çıkmaktadır.

Allah Teâlâ şeytanları, iman etmeyen kâfirlerin dostları, yoldaşları, başlarına belâ olmuş yakınları ve arkadaşları kılmıştır. İmansızlıkla şeytanlık arasında bir cezb ve incizâb kanunu[4] cereyân eder. Korumasız bahçeye haşere ve böceklerin üşüşmesi gibi, imandan mahrum kalplere de şeytanlar öyle musallat olur. İman etmeyenler şeytanlığı sever, şeytânî haslet ve hareketlere meftûn olurlar. Nitekim bu hususa ışık tutan bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Görmedin mi, biz şeytanları kâfirlerin üzerine musallat ettik; onları durmadan günaha tahrik ediyor, kaynatıyor, oynatıp kıvrandırıyorlar."** (Meryem 19/83)

Bu yüzdendir ki:

وَاِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَٓا اٰبَٓاءَنَا وَاللّٰهُ اَمَرَنَا بِهَا ؕ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَٓاءِ ؕ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ قُلْ اَمَرَ
رَبّ۪ي بِالْقِسْطِ ۠ وَاَق۪يمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِص۪ينَ
لَهُ الدّ۪ينَ ؕ كَمَا بَدَاَكُمْ تَعُودُونَ ؕ ﴿٢٩﴾

28. O imansızlar çirkin bir iş yaptıkları zaman: "Biz atalarımızın da böyle yaptığını gördük; esasen Allah da bize böyle emretti" derler. Şöyle de: "Allah, hiçbir zaman kötü ve çirkin işleri emretmez. Yoksa siz, Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?"

29. De ki: "Rabbim her işte doğru ve adâletli olmayı emretti. Her secde ettiğinizde kalp ve beden ahengi içinde bütün varlığınızla O'na yönelin. İtaat ve ibâdetinizde yalnız O'nun rızâsını gözeterek tüm samimiyetinizle Allah'a yalvarın. Nasıl sizi ilk defa O yaratmışsa, yine O'na döneceksiniz."

Müşrikler putlara tapıyor ve Kâbe'yi çıplak tavaf ediyorlardı. Körü körüne bir taklit taassubu içinde atalarının izlerini takip ediyor, atalarını böyle yaparken gördükleri için bundan vazgeçmeyeceklerini söylüyor, üstelik bu son derece çirkin fiil ve davranışları kendilerine bizzat Allah'ın emrettiğini iddia ediyorlardı. Halbuki Allah, asla ahlâksızlığı, hayâsızlığı, kötü ve çirkin şeyleri

emretmez. Bunlar şeytanın vesvesesinden başka bir şey değildir. Allah ancak adâleti, itidali, her şeyin ifrat ve tefrit tarafına varmayan orta biçimini emreder. O halde kullar, öteden beri devam ede gelen yanlış örf ve adetlere, nefsanî arzu ve isteklere değil Allah'ın emrine kulak vermelidir. Çünkü O'nun huzurunda büyük bir hesapla karşılaşmak mukadderdir:

فَرِيقًا هَدٰى وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ اِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ
اَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾

30. İki grup hâlinde: Bir grubu Allah doğru yola erdirmiştir. Diğer grubun ise, yanlış yolu seçmeleri yüzünden sapıklığa düşmesi kaçınılmaz bir gerçek olmuştur. Çünkü o sapıklığa düşenler, Allah'ı bırakıp şeytanları dost edindiler; yine de kendilerinin doğru yola olduklarını sanırlar.

Günahına tevbe eden ve Allah'a dönen Âdem doğru yolu bulanlara; kibir ve inadında ısrar edip Allah'a itaatten yüz çeviren İblîs de sapıklığa düşenlere misâl verilmektedir. Kıyâmete kadar bu hidâyet ve sapıklık çizgisi devam edecek; Yüce Allah'ın bir takdiri olarak kullardan bir kısmı Âdem gibi doğru yola erecek, bir kısmı ise İblîs gibi sapıklığa maruz kalacaktır. Ne hazindir ki, Allah'ı bırakıp şeytanları dost edinen hidâyet mahrumu ve sapıklık yolunun yolcuları olan o bedbahtlar, kendilerinin iyi bir iş yaptıklarını yani doğru yol üzere bulunduklarını sanıyorlar. Belki de onları hidâyetten alıkoyan en büyük nefsânî hastalık da bu yanlış düşünceleri olmaktadır.

Âdem oğullarına verilen tâlimatlar şöyle devam ediyor:

يَا بَنِي اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا
تُسْرِفُوا اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾

31. Ey Âdem oğulları! Namaz kıldığınız, ibâdet ettiğiniz her yerde temiz ve güzel elbiselerinizi giyin. Yiyin, için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.

Erkek ve kadının avret yerlerini örtecek kadar giyinmeleri farzdır. Setr-i avret dediğimiz bu durum, namazın da dıştaki şartlarından biridir. Dolayısıyla namaz kılmak istendiğinde avret yerlerini örtmek gerekir. Âyet-i kerîme ilk olarak bize bu vazîfemizi hatırlatmakta, câhiliye Araplarının yaptığı gibi çıplak olarak mescide gitmeyi ve tavaf yapmayı yasaklamaktadır. Bununla birlikte, "zînet" kelimesinin "süslenmek için giyilen kıymetli elbiseler" mânasından hareketle âyet, bir müslümanın namaz kılarken mümkün olabilecek en güzel elbiselerini

giyinmesini, en güzel bir durum ve şekilde bulunmasını, özellikle cemaatle namaz kılmak, cuma ve bayram namazlarını edâ etmek üzere mescide giderken temiz, tertipli ve düzenli olmasını emreder. Cemaatle namaz kılarken safların intizamı, camiye giriş çıkışta, cami içinde oturuşta edep, haya, vakar ve ağırbaşlılık da burada takınılması gereken zînetin muhtevasına dâhildir. Ayrıca burada İslâmî açıdan şehirlerdeki yerleşim yerleri tanzim edilirken cami ve cami civarlarının en güzel yerlerde bulunmasına özen gösterilmesine de teşvik vardır.

Rivayete göre câhiliye döneminde müşrikler, hac ibâdetini ve Kâbe'yi tâzim gayesiyle hac esnasında ancak ölmeyecek kadar yemek yerler, hac günlerinde iç yağı yemezlerdi. Bunu gören müslümanların "Biz hac ibâdetine tâzimde bulunmaya onlardan daha lâyıkız, yani biz de böyle yapalım" demeleri üzerine bu âyet-i kerîme nâzil olmuş (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 230); ölçülü bir şekilde yemeyi ve içmeyi emretmiş, fakat israfı haram kılmıştır.

Yeme ve içme konusunda Allah Rasûlü (s.a.v.)'in şu tavsiyelerine kulak vermek faydalı olacaktır:

"Kibirsiz ve israfsız olarak yiyin, için, giyinin ve sadaka verin. Zira Allah, kulunun üstünde nimetini görmek ister." (Buhârî, Libâs 1; Nesâî, Zekât 66)

"Âdem oğlu karnından daha kötü bir kap doldurmamı tır. İnsana belini doğrultacak birkaç lokmacık yeter. Eğer mutlaka yemesi gerekli ise midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içmeye, üçte birini de nefes almaya ayırsın." (Tirmizî, Zühd 47)

Fakat bu açıklamalardan temiz ve helâl nimetlerin mü'minlere haram kılındığı veya kısıtlandığı gibi yanlış bir mâna da çıkarılmamalıdır:

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّٰهِ الَّت۪ٓي اَخْرَجَ لِعِبَادِه۪ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِۜ
قُلْ هِيَ لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ كَذٰلِكَ
نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾

32. Rasûlüm şöyle de: "Allah'ın kulları için yarattığı zînetleri, temiz ve hoş rızıkları kim haram kılabilir?" De ki: "Bunlar, dünya hayatında iman edenler içindir; kıyâmet günü ise sadece mü'minlerin olacaktır." İşte biz, bilen bir toplum için âyetleri böyle açık açık beyân ediyoruz.

"Allah'ın kulları için çıkardığı zînet" ifadesi, pamuk, keten gibi bitkilerden, yün ve ipek gibi hayvanlardan, zırh ve benzeri gibi madenlerden çıkan ve insanları süsleyen giysileri; hayvanlardan ve diğerlerinden üzerine binilen binitleri ve çeşitli zinet eşyalarının hepsini içine almaktadır. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), erkekler için altın, gümüş ve ipeği haram kılmıştır. "Temiz ve hoş

rızıklar”dan maksat ise kazanç ve tat itibariyle helâl, temiz ve güzel olan bütün yiyecek ve içeceklerdir.

Allah’tan başka hiç kimse bu nimetleri haram kılma yetkisine sahip değildir. Eşyada aslolan mübahlıktır. Bir şeyin haram olduğunu açıkça beyân eden bir nass[5] olmadığı sürece, o şeyin haramlığına hükmetmek mümkün olamaz. Bu bakımdan aşırı dindarlık duygusu, şahsi tercihler, günah ve kötülüklerle mücadele arzusu gibi bir kısım şahsî hassasiyetlerin tesiriyle dînin izin verdiği saha içinde kalan tutum ve davranışları, yiyecek, içecek ve giyecekleri haram olarak nitelendirmek bu âyetin hükmüne terstir ve yanlıştır.

Cenâb-ı Hak bütün bu nimetleri dünya hayatında mü’minler için yaratmıştır. Mü’minler, bu nimet ve imkânlardan istifadeyle Allah’a kulluk yapacaklardır. Dünya nimetlerinden en büyük ölçüde yararlanmak için ellerinden geldiğince çalışacak, araştırma yapacak, İslâm’ın izzetini, milletlerinin şerefini korumak, kâfirlere muhtaç olmadan yaşamak için gayret göstereceklerdir. Mânevî kemal ve güzellikler yanında fert ve toplumun sağlık, güvenlik, refah ve mutluluğunu sağlayacak her türlü maddî imkânları bulup kullanacaklardır. Bu, Kur’an’ın hedeflediği ideal toplum yapısını oluşturma açısından Allah’ın mü’minlere bir emridir.

Harâm kılınan hususlara gelince:

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ
بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

33. De ki: “Rabbim açık ve gizlisiyle yüz kızartıcı bütün çirkin fiilleri, her türlü günahı, haksızlık edip ölçüyü aşmayı, ilâh kabul edilebileceklerine dair haklarında Allah’ın hiçbir delil indirmediği birtakım nesneleri O’na ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır.”

Önceki âyet-i kerîme, helâllerin haram kılınmasını yasakladığı gibi, bu âyet-i kerîme de Allah’ın haram kıldığı hususları haber vermektedir. Buna göre Cenâb-ı Hak:

• Zinâ, fuhuş başta olmak üzere açık ve gizli bütün çirkin fiilleri, hayasızlık ve ahlâksızlıkları,

• Bütün günahları, şeriate uygun olmayan her türlü kötü fiili,

• Başkalarının malına, canına, ırz ve namusuna karşı saldırıyı,

• Allah’ın, ilâh ve mabud olduklarına dair haklarında hiçbir delil indirmediği şeyleri O’na ortak koşmayı,

• Herhangi bir doğru bilgi ve delile dayanmadan “Allah şunu helâl kıldı, bunu haram kıldı” gibi sözler söylemeyi haram kılmıştır.

Gelen âyetle ise Allah’ın toplum ve devletlerin hayatıyla alakalı koyduğu içtimâi bir kanuna işaret edilmektedir:

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌۚ فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٤﴾

34. Her ümmet için takdir edilmiş belli bir süre vardır. Bu sürenin sonu geldiğinde artık onu ne bir an geciktirebilirler, ne de bir an öne alabilirler.

Toplumlar ve devletler de aynen fertler gibi doğar, büyür ve ölürler. Cenâb-ı Hak, az veya çok, küçük veya büyük her toplum ve devlet için bir ömür ve helâkleri için bir ecel tâyin etmiştir. Bu süre içinde onlara peygamberler gönderir; içlerinden âlimler ve ıslahatçılar çıkarır. Allah’ın emirleri kendilerine anlatılır. Bu tâlimatlar karşısında toplumların gidişatları, hal ve hareketleri, sergiledikleri tutum ve davranışları sosyolojik olarak bu ecelin tâyininde rol oynar. Bu ecel geldiği zaman çöküş başlar ve Allah’tan başka kimse bu çöküşü engelleyemez. O halde toplumlar ve devletler, ilâhî nizama göre yanlış olan gidişatlarını düzeltmedikleri halde, belirlenen ecel gereği kendilerine tanınan müsaadeye aldanıp da sonsuza kadar böyle devam edecek diye sanmamalı, fırsat elde iken hemen tevbekâr olup bir an önce Allah’ın emirlerine sarılmak suretiyle istikbalini emniyet altına almaya çalışmalıdır. Bunun da ilk şartı peygamberlerin dâvetine uymaktır:

Cezb ve incizap: İki şeyin birbirine olan aşırı tutkunluğu sebebiyle birinin diğerini kendine doğru çekmesi ve asla ayrılmayacak şekilde ikisinin birbirine bağlanması. Güneşin, etrafında dönüp duran gezegenlerle ilişkisi gibi...

Nass: Kur’ân-ı Kerîm ve sünnetten bir delil.

Peygamberin Dâvetine Uymak

يَا بَنٖٓى اٰدَمَ اِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتٖىۙ فَمَنِ
اتَّقٰى وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾ وَالَّذٖينَ
كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ فٖيهَا
خَالِدُونَ ﴿٣٦﴾

35. Ey Âdem oğulları! İçinizden size âyetlerimi okuyup açıklayacak peygamberler gelir de, kim onlara karşı gelmekten sakınır ve güzel işler yaparak hâlini düzeltirse, onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir.

36. Âyetlerimizi yalanlayan ve büyüklenip onlardan yüz çevirenlere gelince, işte onlar ateşin yoldaşlarıdır ve orada sonsuza dek kalacaklardır.

Peygamberlerin tebliğleri karşısında muhatapların iki farklı tavır takınmaları mümkündür: İman veya inkâr; kabul veya red. Netice de elbette bu iki yoldan hangisinin tercih edildiğine bağlı olacaktır.

Şimdi inkâr yolunu tutan zâlimlerin ölüm ve âhiret hallerinden ibretli manzaralar gösterilmek üzere buyruluyor ki:

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهٖۜ اُو۬لٰٓئِكَ يَنَالُهُمْ
نَصٖيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْۙ قَالُٓوا
اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلٰٓى
اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرٖينَ ﴿٣٧﴾

37. Allah adına yalan uydurandan veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Bunların eline sadece kaderlerinde yazılan şeyler geçecektir. Elçilerimiz canlarını almak üzere geldiklerinde onlara: "Allah'ı bırakıp da taptığınız sahte tanrılar hani nerede?" diye soracaklar. Onlar da: "Bizi yüzüstü bırakıp ortadan kayboluverdiler" diye karşılık verecek ve kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerinde şâhitlik edeceklerdir.

En büyük zulüm Allah adına yalan uydurmak; bilgisizce "Allah şunu haram kıldı, şunu helâl kıldı" demek veya O'nun âyetlerini yalanlamaktır. Bundan daha çirkin ve daha büyük zulüm yoktur. Dolayısıyla bu zulmü işleyenden daha büyük zâlim de olamaz.

Bu zâlimlerin ölüm süreci ve kabir hayatı tamamlanıp İsrâfil'in suruyla

yeniden dirilerek mahşer yerine toplandıkları zaman:

قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ فِي
النَّارِ ۖ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا ۖ حَتَّىٰ إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا
قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُولَاهُمْ رَبَّنَا هَٰؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ
النَّارِ ۖ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلَٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَقَالَتْ أُولَاهُمْ
لِأُخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾

38. Allah şöyle buyuracak: "Sizden önce gelip geçmiş cin ve insan topluluklarıyla beraber siz de girin cehenneme!" Bu şekilde her bir topluluk ateşe girdikçe yoldaşlarına lânet edecek. Nihâyet hepsi birbiri ardınca orada toplandıklarında, sonra gelenler önce girenler hakkında: "Rabbimiz! Bizi doğru yoldan işte bunlar saptırdılar; bu sebeple onlara iki kat ateş azabı çektir" diyecekler. Allah da: "Her birinize iki kat azap var, fakat siz bilmiyorsunuz" buyuracak.

39. Öncekiler ise sonrakilere: "Sizin bize hiçbir üstünlüğünüz yoktur. Öyleyse kazandığınız günahların karşılığı olarak tadın azabı!" diyecekler.

"İnkâr edenler bölük bölük cehenneme sürülecek..." (Zümer 39/71) âyetinin haber verdiği şekilde bütün kâfirler mahşer yerinde bir araya getirilerek sonra birbiri ardınca gruplar hâlinde cehenneme atılacaklar. Hem de birbirlerine lânet okuyarak... Burada اَلأُخْتُ (uht) yani kardeş kelimesi kullanılmıştır. Çünkü bunlar dünyada aynı din ve inancı paylaşmak suretiyle küfürde kardeş olmuşlardı.

Grupların ardı ardına cehenneme girmeleri tamamlanıp hepsi orada bir araya gelince aralarında çeşitli konuşmalar olacak. Burada o konuşmalardan birine yer verilmektedir. Anlaşılan o ki, burada konuşanlardan bir grubu dünyada küfür ve sapıklıkta önderlik yapanlar, bir grubu ise onlara körü körüne tâbi olanlardır.

Her iki gruba da kat kat azap verilecek; çünkü öncekiler ve önderler hem kendileri sapıklık içinde oldukları hem de başkalarına sapıklık yollarını açtıkları için; diğerleri ise onlara uymaları yanında fikirleri, malları, güçleri, tutum ve davranışlarıyla onları destekleyip yüreklendirdikleri, güçlerine güç kattıkları ve sonrakilere kötü örnek oldukları için kat kat ceza göreceklerdir. Cehennemliklere verilecek azabın kat kat olmasına Rasûlullah (s.a.v.)'in şu beyânı açıklık getirmektedir:

"İslâm'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin
ş *sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir ey noksanla maz. Her kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, o ki iye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayırılır. Fakat onların günahından da hiçbir ey noksanla maz."* (Müslim, Zekât 69)

Hâsılı öncesi ve sonrasıyla bütün cehennem halkı için tam bir perişanlık, tam bir pişmanlık ve tam bir hüsran olacaktır. Böyle yalancı kâfirlere ne göklerin kapıları açılacak, ne de cennete girebileceklerdir:

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ اَبْوَابُ السَّمَٓاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ فٖى سَمِّ الْخِيَاطِۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُجْرِمٖينَ ﴿٤٠﴾ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الظَّالِمٖينَ ﴿٤١﴾

40. Şüphesiz ki âyetlerimizi yalanlayan ve büyüklenip onlardan yüz çevirenler yok mu, göğün kapıları onlar için açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete giremeyeceklerdir. İşte biz günahkârları böyle cezalandırırız.

41. Onlar için cehennem ateşinden döşekler ve üstlerinde de yine ateşten örtüler vardır. İşte biz zâlimleri böyle cezalandırırız.

Gökler ruhlar için saâdet ve surûr kaynağıdır. Hayır ve bereket göklerden iner. Bu sebeple ruhlar ancak göklere yükselmek sûretiyle mutlulukların en güzeline erişme imkânı bulurlar. Yerde yürüyenlerin ayakları su topladığı halde, ruhları göklerde gezenlerin kalplerinde ilâhî feyiz ve bereket şabnemleri birikir. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Gökte de hem rızkınız vardır, hem de size va'dedilen cennetler."** (Zâriyât 51/22) İşte kâfirler bu nimetlerden mahrum kalacak ve deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete giremeyeceklerdir.

Küçüklükte "iğne deliği", büyüklükte ise "deve" mesel olmuştur. Dolayısıyla bir şeyin küçüklüğü ve inceliği mübalağa edileceği zaman "iğne deliği gibi", irilik ve büyüklükte mübalağa için ise "deve gibi" denilir. Şu halde kâfirlerin cennete ebediyen giremeyeceklerini ifade bakımından, irilikte mesel olan olan devenin boynu, hörgücü, ayakları, özel şekli, bütün eğri büğrülüğü ve acaipliği ile incelikte mesel olan iğne deliğine girmesiyle verilen misal son derece mübalağalı ve tesirli olmuştur. Bu haliyle devenin iğne deliğinden geçmesi nasıl mümkün değilse, kâfirlerin cennete girmesi de aynı şekilde mümkün değildir.

Verilen örnekten anlaşıldığına göre cennete sonsuza dek giremeyecek o

kâfirler için, altlarında cehennem ateşinden döşekler, üstlerine de yine cehennem ateşinden örtüler vardır. Hâsılı onların döşekleri, yorganları, yatak ve örtüleri sadece ateş olacak, cehennem onları her taraftan kuşatacaktır. Burada çok beliğ bir şekilde, tasvir edilen kişilerin dünyada rahatı, rahat yatakları ve bu yataklarda yatmayı çok sevdikleri ima edilmektedir. Çünkü ceza dâimâ işlenen suçun cinsinden olur. Bu şekilde rahata ve rahat yataklarda yatmaya düşkün olanlar, yemeye, içmeye ve şehvetlere de düşkün olurlar. Nitekim Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.): *"Ümmetim için kârın büyüklüğü, çok uyku, tembellik ve yakîn azlığından korkarım"* (Ali el-Müttekî, *Kenzü'l-ummâl*, III, 360) buyurarak bu hususta mü'minleri uyarmaktadır.

Kâfirlerin bu perişan, feci ve hazin durumlarına karşılık mü'minlerin halleri son derece güzel ve aydınlıktır:

وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَٓا اُو۬لٰٓئِكَ
اَصْحَابُ الْجَنَّةِۚ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا فٖى صُدُورِهِمْ
مِنْ غِلٍّ تَجْرٖى مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُۚ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖى هَدٰينَا لِهٰذَا
وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِىَ لَوْلَٓا اَنْ هَدٰينَا اللّٰهُۚ لَقَدْ جَٓاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّۜ
وَنُودُٓوا اَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ اُو۬رِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

42. İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, ki biz kimseyi gücü yetmediği şeylerden sorumlu tutmayız, işte onlar cennetin yârânı ve yoldaşlarıdır; orada sonsuzca kalacaklardır.

43. Biz o mü'minlerin göğüslerinde diğer insanlara karşı kin, haset, suizan nâmına ne varsa hepsini söküp çıkarırız. Altlarından da ırmaklar akar. Onlar: "Bizi buna eriştiren Allah'a hamdolsun! Eğer Allah bize doğru yolu göstermeseydi biz kendiliğimizden doğru yolu bulamazdık. Demek Rabbimizin peygamberleri bize gerçeği getirmişler" derler. Onlara şöyle seslenilir: "Dünyada yaptığınız iyi amellere karşılık mirasçı olduğunuz muhteşem cennet işte budur!"

42. âyette söz arasında yer alan **"Biz kimseyi gücü yetmediği şeylerden sorumlu tutmayız"** kaydı, cennete girmek için takat getirilmeyecek işlerin altına girme şartının olmadığını, herkesin, gücü yettiği kadar ibâdet ve taata devam ettiği takdirde cennete girebilme imkânına sahip olduğunu haber verir.

Cennet ebedî huzur, surûr, saâdet, selâmet ve mutluluk yurdudur. Cenâb-ı Hak kullarını "dâru's-selâm"a dâvet etmektedir. (bk. Yûnus 10/25) Dünyada

insanların huzur ve mutluluğunu bozan en kötü illet, kalpte diğer insanlara karşı beslenen kin, nefret, haset ve düşmanlık duygularıdır. Bu menfî duygular, insanlar arasında oluşması istenen sevgi ve kardeşliği engeller, dostluklara mâni olur. Halbuki cennet, aynı zamanda mü'minlerin dost oldukları ve koltuklar üzerinde karşılıklı oturup muhabbetle birbiriyle sohbet ettikleri feyiz ve bereket mekanıdır. Bu sebeple Yüce Mevlâmız, cennetine kabul buyurduğu mü'min kullarının, göğüslerinde bulunan sevgi ve kardeşliğe mâni kin ve nefretin tamamını söküp atacak, kalplerindeki mânevî arızaları bütünüyle temizleyecektir. Böylece aralarında sevgiden başka bir şey kalmayacak ve altlarından ırmaklar akan cennetlerde Hak Teâlâ'nın ikram buyurduğu sayısız nimetlerle nimetleneceklerdir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Cennetlikler cennete girince bir kimse öyle seslenir: «Siz cennette ebediyen ya ayacak, hiç ölmeyeceksiniz. Hep sağlıklı kalacak, hiç hastalanmayacaksınız. Hep genç kalacak, hiç ya lanmayacaksınız. Hep nimet ve mutluluk içinde ya ayacak, hiç keder ve sıkıntı çekmeyeceksiniz." Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) sözüne devamla buyurdu ki: *"Onlara öyle seslenileceğini bildiren: **«Dünyada yaptığınız iyi amellere kar ılık mirasçı olduğunuz muhte em cennet i te budur!»*** (A'râf 7/43) *âyeti de bunu göstermektedir."* (Müslim, Cennet 22)

Gelen âyetlerde cennetliklerle cehennemlikler arasındaki konuşmaların yer aldığı; bir yanda sevinç ve mutluluk sadâlarının, diğer yanda pişmanlık, bedbahtlık ve azap çığlıklarının yükseldiği pek dehşetli âhiret sahneleri gözler önüne serilmektedir:

Cennetlikler Cehennemliklere Sesleniyor

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ الْجَنَّةِ اَصْحَابَ النَّارِ اَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا
حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّاۜ قَالُوا نَعَمْۚ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ
اَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَۙ ﴿٤٣﴾ اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ
وَيَبْغُونَهَا عِوَجًاۚ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ كَافِرُونَۘ ﴿٤٥﴾

44. Cennet ehli cehennem ehline: "Biz, Rabbimizin bize verdiği bütün sözlerin gerçek olduğunu gördük. Nasıl siz de Rabbinizin başınıza geleceğini söylediği şeylerin gerçekleştiğini gördünüz mü?" diye seslenirler. Onlar da: "Evet!" derler. Bunun üzerine aralarında bir münâdî: "Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun" diye bağırır.

45. O zâlimler, dünyada insanları Allah'ın yolundan çevirir, o yolu eğip bükmeye ve kötü göstermeye çalışırlardı. Onlar âhireti de büsbütün inkâr ederlerdi.

Zâlimlerden maksat, ebedî cehennemi hak etmiş kâfirlerdir. Bunların en önde gelen üç vasfı şudur:

• Kendileri uzak durdukları gibi başka insanları da Allah'ın dîninden çevirmek,

• Dosdoğru dîni eğri büğrü yapmaya çalışmak, dînin yanlış olduğunu göstermek için çalışıp çabalamak,

• Âhireti inkâr etmek.

Şimdi A'râf'taki insanların durumları gösterime sunuluyor:

وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌۚ وَعَلَى الْاَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمٰيهُمْۚ
وَنَادَوْا اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ
يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ وَاِذَا صُرِفَتْ اَبْصَارُهُمْ تِلْقَٓاءَ اَصْحَابِ النَّارِۙ قَالُوا
رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ۟ ﴿٤٧﴾

46. Cennetle cehennem arasında bir perde vardır. A'râf üzerinde de cennetlik ve cehennemlikleri simalarından tanıyan adamlar bulunur. Onlar cennet ehline: "Selâm size!" diye seslenirler. Kendileri ise henüz cennete girmemiş, fakat oraya girmeyi şiddetle arzulamaktadırlar.

47. Gözleri cehennemlikler tarafına kayınca, onların o korkunç halleri karşısında: “Rabbimiz! Bizi zâlimler topluluğuyla beraber eyleme!” diye yalvarırlar.

Cennet ile cehennem arasında bir perde, bir engel, bir sûr bulunmaktadır. Nitekim **“Derken, mü’minlerle aralarına bir duvar çekilir. Bu duvarın aralığından münafıkların pişmanlık içinde mü’minleri izleyecekleri bir kapısı vardır; o kapının mü’minlerin bulunduğu iç tarafında rahmet, münafıklara bakan dış tarafında ise azap vardır”** (Hadîd 57/13) âyetiyle bu engele işaret edilmektedir. اَلْأَعْرَافُ (A‘râf), yüksek bir yer mânasına gelen اَلْعُرْفُ (urf) kelimesinin çoğuludur. Meşhur görüşe göre bununla cennetle cehennem arasında bulunan sûrun yüksek tepeleri kastedilir.

Burada bir kısım kimseler bulunur. Kur’an bunları “ricâl” yani “adamlar” olarak ifade buyuruyor. Bunların kimler olduğu hususunda başlıca iki görüş vardır: Birinci görüşe göre bunlar amelleri kusurlu olup, mizanda iyilikleri ve kötülükleri eşit gelmiş Allah’ın birliğine inanan bir topluluktur ki, cennetle cehennem arasında bir müddet kalırlar. Sonra Allah Teâlâ haklarında bir hüküm verir. İkincisine göre ise bunlar, peygamberler, şehitler, hayırlılar, âlimler veya adam şeklinde görünen melekler gibi dereceleri yüksek ve orada özel bir vazîfeyle görevlendirilmiş zâtlardır.

Birinci görüşe göre **“henüz cennete girmemiş, fakat oraya girmeyi şiddetle arzulamakta”** (A‘râf 7/46) olanlar, A‘râf ’ta bulunan kişilerdir. Yani cennet ehli cennete girmiş, bunlar henüz girmemişler fakat girmeyi arzu ve ümit ederler. Cennetliklere özenerek “Selam size!” derler. Cehennem ve cehennemliklerden de Allah’a sığınırlar. İkinci görüşe göre ise, bu hal, cennet ehlinin o sırada içinde bulundukları hâldir. Yani cennet ehli henüz cennete girmemiş, fakat girmek ümidinde bulunmuş oldukları sırada A‘râf ehli onları selâmetle müjdelerler. Bunlar, cenneti hak etmiş yüksek rütbeli kimseler olsalar da, ilâhî bir yönlendirmeyle cehennem ehlinin acıklı hâlini gördüklerinde, onlarla beraber olmaktan Allah’a sığınırlar. Her iki ihtimale göre de cehennemin son derece dehşetli olduğu, bundan her an Allah’a sığınmak lâzım geldiği gerçeği ortaya çıkar.

Nitekim:

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ الْاَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمٰيهُمْ قَالُوا مَٓا اَغْنٰى

عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾ اَهٰٓؤُلَٓاءِ الَّذ۪ينَ اَقْسَمْتُمْ

لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍۜ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَٓا اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾

48. A'râftakiler, simalarından tanıdıkları cehennem ehli bazı adamlara seslenerek şöyle derler: "Gördünüz ya, ne kalabalık taraftarlarınız, ne hesapsız servetiniz, ne de kibirli tavırlarınız bugün size bir fayda sağladı."
49. Cennetlikleri işaret ederek: "«Böylelerine Allah rahmetini eriştirmeyecek» diye yemin ettiğiniz kimseler şunlar değil miydi? Şimdi ise onlara Allah: «Girin cennete; artık size bir korku yok ve siz asla mahzun da olmayacaksınız» buyuruyor."

Kâfirler dünyada mal, evlat ve taraftarlarının çokluğuna güvenir, bundan cesaret alarak hem hakkı kabulü gururlarına yediremez, kibirlenip yüz çevirir hem de insanları küçük görerek, "Allah bunlara mı merhamet edecek? Allah'ın rahmeti bunlara mı kaldı?" diye alay ederlerdi. Dolayısıyla kendilerini simalarından, yüzlerindeki nursuzluk, çirkinlik ve siyahlıktan tanıyan A'râf ehli, bir taraftan cehennemliklere bu gaflet ve yanılgılarını hatırlatırken, bir taraftan da onların küçümsediği, değer vermediği mü'minleri cennet ve oradaki ebedî saâdetle müjdelerler.

Şimdi ise mahşerdeki en acı manzaralardan biri gösteriliyor:

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ النَّارِ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ اَف۪يضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَٓاءِ اَوْ
مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُؕ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِر۪ينَۙ ﴿٥٠﴾ اَلَّذ۪ينَ
اتَّخَذُوا د۪ينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَاۚ فَالْيَوْمَ نَنْسٰيهُمْ
كَمَا نَسُوا لِقَٓاءَ يَوْمِهِمْ هٰذَاۙ وَمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾

50. Cehennem ehli cennet ehline: "Suyunuzdan veya Allah'ın size ihsân ettiği diğer nimetlerden biraz da bizim üzerimize akıtın" diye seslenirler. Onlar da: "Allah bunları kâfirlere haram kılmıştır" derler.
51. O kâfirler ki dinlerini oyun ve eğlence edinip, din adına oyun ve eğlence türünden şeylerle meşgul olmuşlardı; dünya hayatı kendilerini aldatmıştı. Onlar, nasıl kendilerini bekleyen bu dehşetli günle yüz yüze geleceklerini unutup âyetlerimizi bile bile inkâr ettilerse, biz de bugün onları öylece unutur, affedip nimet vermek için hiç hatırlamayız.

50. âyet-i kerîme, yeme ve içme ihtiyacının insanda bulunup onu en son terk eden duygulardan olduğuna delâlet eder. Çünkü cehennemdekiler, o kadar şiddetli azap ve işkencelerin içinde kıvranırken bile açlık ve susuzluk hissediyor, bunun için bütün güçleriyle yalvarıyor, acı ve elemlerin zirvesinde oldukları halde bir yudum su ve bir lokma yiyecek istiyorlar. Halbuki dünyada bir insan şiddetli bir acıya maruz kalınca hemen yemeden ve içmeden kesilir. Demek ki

cehennemde yaşanacak açlık ve susuzluk, diğer azaplardan daha şiddetli olacaktır. (Kuşeyrî, *Letâifu'l-i ârât*, I, 336)

51. âyette cehenemliklerin ateşe mahkum edilip cennet nimetlerinden mahrum kalmalarının gerekçeleri haber verilmektedir. Bu yüzden Allah onları kıyâmet günü unutacak yani hepsini cehenneme doldurup her türlü istek ve feryatlarını cevapsız bırakacaktır. Böylesi feci bir âkıbet, tamâmen onların yaptıklarının bir cezasıdır. Çünkü daha önce Allah onlara doğru yolu gösteren bir rehber kitap göndermişti:

Hidâyet ve Rahmet Olan Bir Kitap

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلٰى عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

52. Oysa biz onlara, kesin bir bilgiye dayanarak mânasını ve hükümlerini tek tek açıkladığımız, iman edecek kimselere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet kaynağı olan bir kitap göndermiştik.

Cenâb-ı Hak, insanların ileri sürecekleri haklı bir mazeret olmaması için itikat, ibâdet, muâmelât, mükâfat ve ceza gibi kulluğu ilgilendiren bütün hususları gerektiği şekilde açıklayan kitaplar indirmiş, bu sahada en son olarak da Kur'ân-ı Kerîm'i lutfetmiştir. Kur'an, iman edenler için bir hidâyet rehberi ve rahmet kaynağıdır; onlara doğru yolu gösterir ve ilâhî rahmete ermelerine vesile olur. Âyetteki "kesin bir bilgiye dayanarak" kaydı ise, bu kitâbın ilâhî bilgiye dayandığını, bu sebeple onun verdiği bilgilerin, hüküm ve haberlerin yanlışlık ihtimali taşımaktan uzak olduğunu tekit eder. O halde:

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِى تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ
قَدْ جَٓاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَٓاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَٓا اَوْ
نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِى كُنَّا نَعْمَلُ قَدْ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾

53. Onlar, Kur'an'a iman etmek için ille de onun bildirdiği kıyâmet haberinin gerçekleşmesini mi bekliyorlar? O gerçekleştiği gün, daha önce onu unutanlar şöyle diyecekler: "Demek Rabbimizin peygamberleri bize gerçeğin ta kendisini getirmişler, ama biz kulak asmamışız! Şimdi bize şefaat edecek kimseler yok mu? Veya dünyaya tekrar gönderilsek de daha önce yapamadığımız sâlih ameller yapsak!" Ne var ki onlar kendi felaketlerini bizzat kendileri hazırladılar ve kendilerine en büyük zararı verdiler. Uydurdukları sahte tanrıları da onları yüzüstü bırakıp görünmez oluverdi.

Kelime olarak "bir bilgi veya olayın açıklanması, yorumlanması" mânasına gelen اَلتَّأْوِيلُ (te'vîl) burada "Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilen özellikle âhiret, hesap, cennet ve cehenneme ait haberlerin gerçekleşmesi ve böylece açık seçik bir şekilde anlaşılması" anlamında kullanılmıştır. Demek Kur'an'a inanmayanlar, iman edebilmek için başka bir şey değil illâ da onun âhirete, mükâfat ve cezaya, cennet ve cehenneme ait verdiği haberlerin, ikaz ve tehditlerin vuku bulmasını, başlarına gelmesini bekliyorlar. Fakat bu haberlerin gerçekleştiği gün iş işten

geçmiş olacak ve kurtuluş için bir çıkar yol kalmayacaktır.

Böylesi fenâ bir son ve ebedî hüsrandan kurtulmanın yolu Allah'ı en güzel şekilde tanımaya çalışmak ve O'na lâyıkıyla kul olmaktır:

اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ
اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِۜ يُغْش۪ي الَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَث۪يثًاۙ وَالشَّمْسَ
اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٥٤﴾ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِاَمْرِه۪ۜ اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُۜ تَبَارَكَ

54. Şüphesiz sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan sonra arşa istivâ eden; gündüzü, kendisini süratle kovalayan geceyle bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğdiren Allah'tır. Bilin ki, yaratma da, emir ve idâre yetkisi de yalnız O'na aittir. Âlemlerin Rabbi olan Allah yüceler yücesidir.

Bize göre "gün" 24 saatlik bir vakit diliminden ibarettir. Fakat Allah katında gün bizim hesap ettiğimiz 24 saatten ibaret değildir. Kur'ân-ı Kerîm'in verdiği bilgilere göre Allah katında bizim hesap ettiğimiz bin seneye (Secde 32/5), elli bin seneye (Meâric 70/4) denk günler olduğu gibi, **"Allah, sayısız isim ve sıfatlarıyla her an sınırsız tecellî ve yaratma hâlindedir"** (Rahmân 55/29) âyetinde "gün", tek bir ân mânasında kullanılmıştır. Buna göre Rabbimizin ölçülerine göre gün, duruma göre değişen ve miktarını ancak kendisinin bilebileceği bir zaman sürecidir. Göklerin ve yerin altı günde yaratılması da, yine süresini ancak Allah'ın bilebileceği altı devir, ilmî çalışmaların verdiği bilgiye dayanarak söylersek altı jeolojik devirde yaratılması anlamını taşır. Nitekim günümüzde bu alanda gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar, kâinatın, süresi milyar yıllarla ifade edilen çok uzun devirler içinde yaratıldığını söylemektedir.

Cenâb-ı Hak, gökleri ve yeri yarattıktan sonra "arşa istivâ etmiştir." اَلْعَرْشُ (arş) yüksek bir mekân, eve nispetle tavan, tavana nispetle çatı, çadır ve çatı gibi yükselen ve gölge veren şeyler mânasına gelir. Bu mânalardan hareketle arş, hükümdarların oturduğu taht ve bu tahtın gereği olan kuvvet, hakimiyet ve saltanat mânasında da kullanılmıştır. اَلْاِسْتِوَاءُ (istivâ) ise oturmak, kurulmak, yerleşmek, yönetmek, idare etmek demektir. Allah'ın arşa istivâsını fizikî ve cismânî olarak düşünmek mümkün olamaz. Dolayısıyla bu ifade, bütün varlıkların üstünde ve ötesinde sonsuz yüceliğe sahip, mutlak hâkim olan Allah'ın, kâinata ve kâinatta bulunan her şeye hükmetmesi, onları en mükemmel şekilde düzenleyip yönetmesi mânasındadır. Bunun temsilî bir ifade olduğunu düşünürsek, hükümdarlar tahta oturup ülkelerini yönettikleri gibi,

mâhiyetini sadece kendisinin bileceği bir şekilde Rabbimiz de tahtına oturup bütün kâinatı yönetmekte, sevk ve idâre etmektedir. Bunun açık delillerinden biri geceyi gündüzün üzerine örtmesi; gecenin gündüzü süratle takip etmesi ve ona yetişmeye çalışmasıdır. Bir başka açık delil de güneşi, ayı ve yıldızları yaratıp emrine boyun eğdirmiş olmasıdır.

Âyetin **"Yaratma da, emir ve idâre yetkisi de yalnız O'na aittir"** (A'râf 7/54) kısmı pek derin mânalar ifade eder: Maddesiyle, mânasıyla bütün varlıkları yaratan ve onlarla ilgili her türlü emri veren Allah'tır. Bütün kâinat O'nun yaratığı; bunların yaratılması, varlıklarının devam ettirilmesi ve yönetilmesiyle ilgili kanunlar da O'nun emridir. Madde ve mâna, beden ve ruh, mülkiyet ve tasarruf hep Allah'ın eseri ve düzenlemesi olup, O'nun mükemmel ilmi, hür iradesi ve nihâyetsiz kudretiyle ortaya çıkıp varlıklarını devam ettirmektedirler. İşte bu muazzam işleri gerçekleştiren ve âlemlerin Rabbi olan Allah pek yücedir.

اَلْبَرَكَةُ (bereket) kelimesinde büyüklük, yücelik, süreklilik ve sağlamlıkla birlikte büyüme, artma ve gelişme mânaları vardır. Bunlara ilâve olarak iyilik ve refah mânalarını da taşır. Buna göre âyet, "Allah'ın iyilik, ihsân, ikram ve faziletleri nihâyetsizdir. O'nun hayrı her yere ulaşır. O, hudûdu olmayan yüce bir makam ve mevki sahibidir. Üstelik, O'nun iyilikleri ve faziletleri için bir bozulma veya eksilme sözkonusu değildir, sürekli ve sabittir. İnsanı yaratan ve onu kullukla sorumlu tutan da O'dur." Dolayısıyla insan Rabbini en iyi şekilde tanımaya çalışacak, O'nun emrini her şeyin üstünde tutacak ve var gücüyle kulluğunun gereğini yerine getirmeye gayret gösterecektir. Bunu başarmak için de acziyetini fark edip Rabbine yalvaracaktır:

ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾ وَلَا
تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا ۚ إِنَّ
رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

55. Rabbinize yalvara yakara ve gizlice dua edin. Çünkü O, aşırı gidenleri sevmez.

56. Yeryüzü düzene konduktan sonra orada fitne fesat çıkarıp bozgunculuk yapmayın. Azâbından korkarak ve rahmetini umarak O'na dua edin. Hiç şüphesiz Allah'ın rahmeti, iyilik eden ve işini güzel yapanlara pek yakındır.

Duanın kabul edilmesi için Allah Teâlâ'nın râzı olacağı bir ihlas, samimiyet, gönül kırıklığı, tazarru ve niyaz hâlinde yapılmalıdır. Bağırıp çağırmak, emreder

gibi istemek doğru değildir. Bu sebeple burada bize Rabbimize yalvara yakara, gizlice, için için, azabından korkarak ve rahmetini umarak dua etmemiz emredilmektedir. Bu hususta haddi aşanları Allah'ın sevmediği ihtarı yapılırken; güzel işler yapan, yaptığı işi güzel yapan, dâimâ iyilik peşinde olan, her türlü bozgunculuktan uzak duran ihsân sahiplerinin Allah'ın rahmetine erecekleri müjdesi verilir.

Ebû Mûsâ el-Eş'ârî (r.a.)'ın naklettiği şu hâdise duada takınılması gereken edebi açıklar:

Biz Allah Rasûlü (s.a.v.)'le beraber bir gazada bulunuyorduk. İnsanlar yüksek sesle tekbir getirmeye başladılar. Peygamberimiz:

" *Ey insanlar! Kendinize acıyın; siz sağıra veya burada olmayana dua etmiyorsunuz. Bilakis siz i iten, bilen ve sizinle beraber olana dua ediyorsunuz*" buyurdu." (Buhârî, Tevhid 9; Müslim, Zikir 44-45)

56. âyette geçen **"bozgunculuk yapmayın"** yasağı öldürme, yaralama, gasp ve hırsızlık gibi insana verilen zararları; inkâr ve bid'atlerle dine verilen zararları; zinâ, livata, zinâ iftirası gibi insan onuruna, namusuna ve aileye verilen zararları; sarhoş edici şeylerle akla verilen zararları şumûlüne alır. Çünkü dünya hayatında insanlara ait beş temel hak ve menfaat konusu vardır: Can, mal, nesep, din ve akıl. Bunlar korunmadığı ve bunları korumak için gereken çalışmalar yapılmadığı takdirde dünyada karışıklıkların çıkmasına ve düzenin bozulmasına engel olmak mümkün değildir.

O halde Rabbinizin kâinatta nasıl bir düzen içinde işlerini yönettiğini ibretle seyredip, siz de hayatınızı aynı düzen içinde devam ettirmeye çalışın ve âhiret gerçeğini aklınızdan çıkarmayın:

وَهُوَ الَّذٖى يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهٖۜ حَتّٰٓى اِذَٓا اَقَلَّتْ
سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَنْزَلْنَا بِهِ الْمَٓاءَ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ مِنْ كُلِّ
الثَّمَرَاتِۜ كَذٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتٰى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

57. O Allah ki, rüzgârları rahmetinin öncesinde müjdeci olarak gönderir. Nihâyet bu rüzgârlar, yağmur yüklü bulutları pek hafifmişçesine kaldırıp yüklendiği zaman biz onu kuruyup ölmüş bir memlekete sevk ederiz; böylece oraya su indirir de onunla her çeşit ürünü çıkarırız. İşte biz ölüleri de kabirlerinden böyle çıkaracağız; umulur ki düşünüp ders alırsınız.

Ebû Ali Ahmed Rûzbâr (k.s.), âyette bahsedildiği gibi deliller üzerinde tefekkür edebilme hakkında şu izahı yapar:

"Tefekkür üç yönlüdür. Şöyle ki:

• Yüce Allah'ın varlığına dair delilleri tefekkür etmek. Her kimde böyle bir tefekkür varsa onda sevgi doğar.

• Yüce Allah'ın vereceğini va'dettiği sevapları tefekküre dalmak. Her kimde böyle bir tefekkür varsa, onda ibâdetlere karşı istek doğar.

• Yüce Allah'ın hatalara karşı azap tehdidini tefekkür etmek. Her kimde böyle bir tefekkür varsa, o kimsede ar ve hayâ duygusu doğar." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye*, s. 290)

Böyle ince bir tefekkür nazarıyla bakınca âyetin şu mânalara işâret ettiği görülür: "Rüzgârlar", ilâhî yardım rüzgârlarıdır. "Bulutlar", hidâyet bulutlarıdır. "Su" ise muhabbet suyudur. Allah Teâlâ bu su vasıtasıyla ilâhî gerçekleri yakından görme meyveleri ile türlü türlü ahlâkî güzellik ve olgunluklar meydana getirir. Aynı şekilde Allah Teâlâ ölü kalpleri dirilterek göğüs kabirlerinden çıkarır. Âyetin **"umulur ki düşünüp öğüt alırsınız"** (A'râf 7/57) kısmı ise "umulur ki mukaddes mekanlarda bulunan ünsiyet havuzlarında ve yakınlık bahçelerinde geçirdiğiniz müstesnâ anlarınızı hatırlarsınız" demek olur. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, III, 232)

Ancak yağan yağmura karşılık her toprak aynı derecede diriliş heyecanı göstermez ve aynı kalitede ürün vermez:

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِۚ وَالَّذ۪ي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ اِلَّا
نَكِدًاۜ كَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ۟ ﴿٥٨﴾

58. Toprağı verimli güzel bir arazi, yağmuru görür görmez Rabbinin izniyle gür ve bereketli ürünler verir. Çorak ve verimsiz toprak ise, ne kadar yağmur yağarsa yağsın, faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz. Biz, şükredecek bir toplum için âyetleri böyle açıklıyoruz.

Bu örneğe göre önceki âyetle birlikte bu âyetten şöyle bir mâna anlamak mümkün olabilir:

Peygamberler, dinî mânada ilâhî rahmetin müjdecisi ve yayıcılarıdır. Yüklenip getirdikleri şeriatler, ihtiva ettikleri ilâhî emir ve yasaklarla birlikte hayatın kendisiyle gerçekleştiği temiz suyla dolu ağır bulutlar gibidir. Kur'an kalplerin âb-ı hayatı, onun öğrettiği din ve mârifet, ebedî bir hayat olan ilâhî rahmete ermenin en önemli vasıtasıdır. Bu ilâhî emirlere muhatap ve bunları yerine getirmekle sorumlu olan insanlar da yağmurun indiği yerler gibi iki kısımdır: Toprakların iyisi-kötüsü, verimlisi-verimsizi olduğu gibi insanların ve insan topluluklarının da iyisi ve kötüsü, mü'mini ve kâfiri vardır. İyileri, peygamberlerin dâvetinden istifade eder, ilâhî âyetler üzerinde tefekkür ederek

onlardan ibret alır, iman eder, hayat bulur ve Allah'ın nimetlerine şükreder. Onların, gerçek hayat olan âhiret hayatını kazanmak için yaptıkları ibâdetler, hayırlı ameller, verimli toprağın çıkardığı güzel ürünler gibidir.

Rasûlullah (s.a.v.) ise bu hakikati şöyle açıklamaktadır:

"Allah'ın benimle göndermi olduğu hidâyet ve ilim, yeryüzüne yağan bol yağmura benzer. Yağmurun yağdığı yerin bir bölümü verimli bir topraktır: Yağmur suyunu emer, bol çayır ve ot bitirir. Bir kısmı da suyu emmeyip üstünde tutan çorak bir yerdir. Allah burada biriken sudan insanları faydalandırır. Hem kendileri içer, hem de hayvanlarını sular ve ziraatlarını o su sayesinde yaparlar. Yağmurun yağdığı bir yer daha vardır ki, düz ve hiçbir bitki bitmeyen kaypak arazidir. Ne su tutar, ne de ot bitirir. İ te bu, Allah'ın dîninde anlayı lı olan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidâyet ve ilim kendisine fayda veren, onu hem öğrenen hem öğreten kimse ile, buna ba ını kaldırıp kulak vermeyen, Allah'ın benimle gönderdiği hidâyeti kabul etmeyen kimsenin benzeridir." (Buhârî, İlim 20; Müslim, Fezâil 15)

Nitekim sûrenin bundan sonraki âyetlerinde beyân edilecek olan peygamber kıssaları ve geçmiş milletlerin tarihi bu değişmez gerçeğin en büyük şâhitleri olarak karşımızda durmaktadır:

Allah'a Kulluk Edin

لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿٥٩﴾ قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِه۪ٓ اِنَّا لَنَرٰيكَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ ب۪ي ضَلَالَةٌ وَلٰكِنّ۪ي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦١﴾ اُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبّ۪ي وَاَنْصَحُ لَكُمْ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾

59. Biz Nûh'u kavmine peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu ben, başınıza gelecek büyük bir günün azâbından korkuyorum."

60. Kavminin önde gelenleri ise: "Gerçekten biz seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz" dediler.

61. Nûh şunları söyledi: "Ey kavmim! Bende hiçbir sapıklık yoktur. Bilakis ben, Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim."

62. "Size Rabbimin buyruklarını tebliğ ediyor, öğüt veriyor ve Allah'tan gelen vahiy sâyesinde sizin bilmediklerinizi biliyorum."

Allah Teâlâ her kavme, kendi aralarından, dillerini bilen ve onlara apaçık tebliğde bulunabilen peygamberler göndermiştir. (bk. İbrâhim 14/4) Bu, Rabbimizin kullarına büyük bir ihsânıdır. Bu münâsebetle Nûh (a.s.) da kavmine risâlet vazîfesiyle görevlendirilmiştir. Hz. Nûh, önceki ve sonraki bütün peygamberler gibi, onları, kendinden başka hiçbir ilâh bulunmayan, yegâne mabûd olan Allah'a kulluğa dâvet etmiştir. Yapılan bu dâvet gayet açık ve anlaşılır bir dâvettir; kapalı kalan ve anlaşılmayan bir tarafı yoktur. Ancak bu dâveti kabulün en büyük engeli, küfür, isyan ve günah kirlerine batmış nefistir.

62. âyette zikredilen "risaleti tebliğ"le "nasihat etmek" arasında şöyle bir fark olduğu söylenebilir: Risaleti tebliğ, Allah'ın emrettiği bütün mükellefiyetleri, hükümleri, emir ve yasakları açıkça beyân etmek ve anlaşılır bir şekilde tanıtmaktır. Nasihat ise itaate teşvik, günahlardan sakındırmak ve âhirette faydası olacak hayırlı ameller işlemeye irşad etmektir. Nitekim Hz. Nûh, kendi misyonunu şöyle hülasa etmektedir:

اَوَعَجِبْتُمْ اَنْ جَٓاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذ۪ينَ مَعَهُ فِي

الْفُلْكِ وَاَغْرَقْنَا الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمٖينَ ﴿٦٤﴾

63. "Allah'ın azabını hatırlatarak sizi uyarması, böylece günahlardan sakınıp ilâhî merhamete nâil olabilmeniz için, içinizden biri vasıtasıyla size Rabbinizden bir uyarı ve nasihat gelmesine mi şaşıyorsunuz?"

64. Fakat kavmi onu yalanladı. Biz de onu ve gemide onunla beraber bulunanları kurtardık; âyetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk. Çünkü onlar, körleşmiş bir kavim idiler.

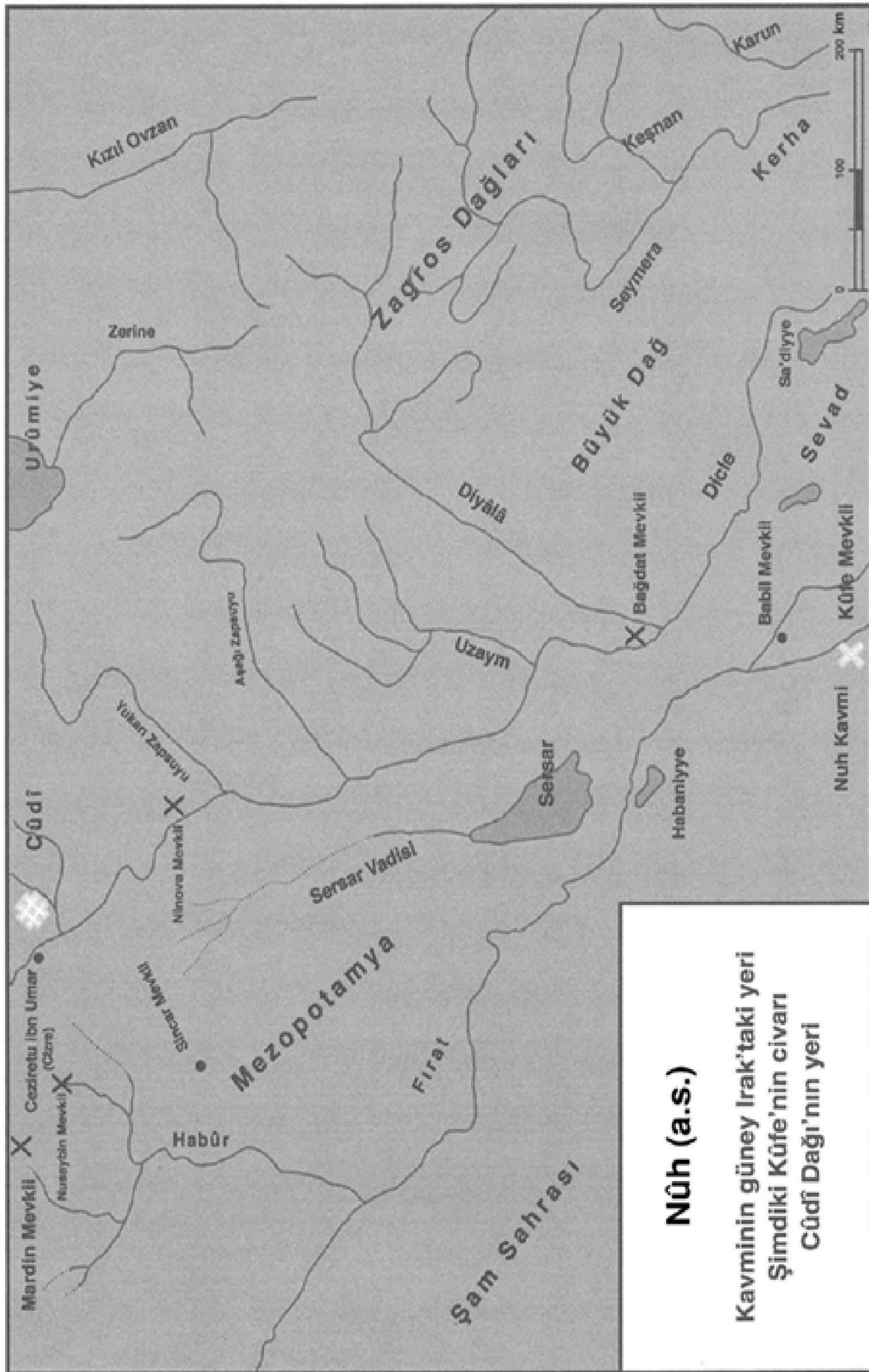
Burada peygamberlik ve vahyin üç hikmeti beyân edilir:

• İnsanları, gelecekte, özellikle öldükten sonra mahşerde ve cehennemde karşılaşacakları azap ve sıkıntılara karşı uyarmak,

• Onları Allah'a karşı gelmekten ve her türlü günahlardan sakındırmak,

• Böylece Allah'ın rahmetine ve cennetine nâil olmalarını sağlamaktır.

İşin dikkat çeken yönü şu ki onlar, Hz. Nûh gibi seçkin bir şahsın Allah'ın peygamberi olmasına taaccüp etmişler, fakat putların Allah'ın ortakları olduğu tarzındaki sapık düşüncelerine taaccüp etmemişlerdir. Bu, onların ne büyük bir cehâlet ve müthiş bir ahmaklık içinde olduklarını gösterir.

Âd kavminin yaptıkları da Nûh kavminden farksızdı:

وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًاؕ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ

أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرٰيكَ فِي
سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ
وَلٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾ اُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا
لَكُمْ نَاصِحٌ اَمِينٌ ﴿٦٨﴾ اَوَعَجِبْتُمْ اَنْ جَٓاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى
رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَاذْكُرُوا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَٓاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ
وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْطَةً فَاذْكُرُوا اٰلَٓاءَ اللّٰهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾

65. Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Artık Allah'tan korkup günahlardan sakınmaz mısınız?"

66. Kavminin inkâra saplanmış ileri gelenleri de: "Şüphesiz seni biz bir çılgınlık ve beyinsizlik içinde bocalar görüyoruz ve senin gerçekten yalancılardan olduğunu düşünüyoruz" dediler.

67. Hûd şöyle dedi: "Ey kavmim! Bende herhangi bir çılgınlık ve beyinsizlik yoktur. Bilakis ben Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim."

68. "Size Rabbimin buyruklarını tebliğ ediyorum. Ben sizin iyiliğinizi isteyen güvenilir bir nasîhatçiyim."

69. "Allah'ın azabını hatırlatarak sizi uyarması için, içinizden biri vasıtasıyla size Rabbinizden bir uyarı ve nasihat gelmesine mi şaşıyorsunuz? Düşünün ki, O sizi Nûh kavminden sonra yeryüzünde halîfeler yaptı ve sizi yaratılış bakımından daha güçlü, kuvvetli ve gösterişli kıldı. O halde Allah'ın verdiği nimetleri hatırınızdan çıkarmayıp ona göre davranın ki kurtuluşa eresiniz."

Âd kavmi, Yemen, Aden ve Ummân arasında bulunan Ahkãf diyârında yaşamış bir Arap toplumudur. Kavme ismi verilmiş bulunan Âd'ın, Hz. Nûh'un torunlarından olduğu rivayet edilir. Zamanları, Nûh (a.s.)'dan tahmînen sekiz yüz sene sonradır. Verimli toprakları olan bu kavim; otu, suyu, ve çeşitli nimetleri bol, bağlık-bahçelik bir yerleşim yerine sahip idiler. Yerin üzerinde gürül gürül akan ırmakları, bağları, bahçeleri, sürü sürü dâvarları; yer altında da, çeşitli su depoları ve köşkleri vardı. (bk. Şuarâ 29/129, 133, 134) Bu kavmin insanları güçlü-kuvvetli, cüsseli, uzun boylu ve uzun ömürlü idiler. Kayaları yontarak evler yapar, gösterişli binâlar inşâ ederlerdi.

Hz. Hûd aynen Hz. Nûh gibi kavmini kendisinden başka hiçbir ilâh

bulunmayan Allah Teâlâ'ya kulluğa dâvet etti. Onları küfür, şirk ve her türlü günahlardan uzaklaşarak takvâ hayatı yaşamaya çağırdı. Fakat onlar bu kurtarıcı çağrıya kulak asmadıkları gibi Hz. Hûd'u beyinsizlik, akıl kıtlığı ve görüş zayıflığı ile itham ettiler; onun yalancı olduğuna hükmettiler.

Hz. Hûd, şu nimetler üzerine dikkat çekerek kavmini düşünmeye dâvet etti:

• Allah onları Hz. Nûh kavminden sonra getirip yeryüzünün halîfeleri ve hakimleri kılmıştır. Tufandan sonra ilk defa teşkilatlanan ve yeryüzünde îmâr faaliyetlerine başlayan kavim bunlar olmuşlardır.

• Onları uzun boylu, sağlam yapılı, güçlü ve kuvvetli yaratmıştır. Gerçekten Âd kavmi, diğer kavimlere göre uzun boylu ve güçlü kuvvetli idiler. Zamanlarında onlar gibi uzun vücutlu kimse yoktu.

• O halde inkâr bataklığında yok olup gitmek yerine, kurtuluşa erebilmek için Allah'ın bu nimetlerinin kadrini bilip hidâyete ermeye çalışmaları onlar için şüphesiz daha faydalı olacaktır.

Hz. Hûd'un, açık ve anlaşılır bu tebliğine karşı inkarcı kavmin sergilediği tavra gelince:

قَالُوٓا اَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬نَاۚ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا
اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ
وَغَضَبٌۜ اَتُجَادِلُونَن۪ي ف۪ٓي اَسْمَٓاءٍ سَمَّيْتُمُوهَٓا اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمْ مَا نَزَّلَ اللّٰهُ
بِهَا مِنْ سُلْطَانٍۜ فَانْتَظِرُٓوا اِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِر۪ينَ ﴿٧١﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ
مُؤْمِن۪ينَ ﴿٧٢﴾ وَالَّذ۪ينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَمَا كَانُوا

70. Dediler ki: "Ya! Demek sen bize tek olan Allah'a kulluk edelim ve babalarımızın tapa geldikleri putları bırakalım diye geldin ha? Eğer doğru söylüyorsan, bizi tehdit edip durduğun o azabı getir de görelim!"

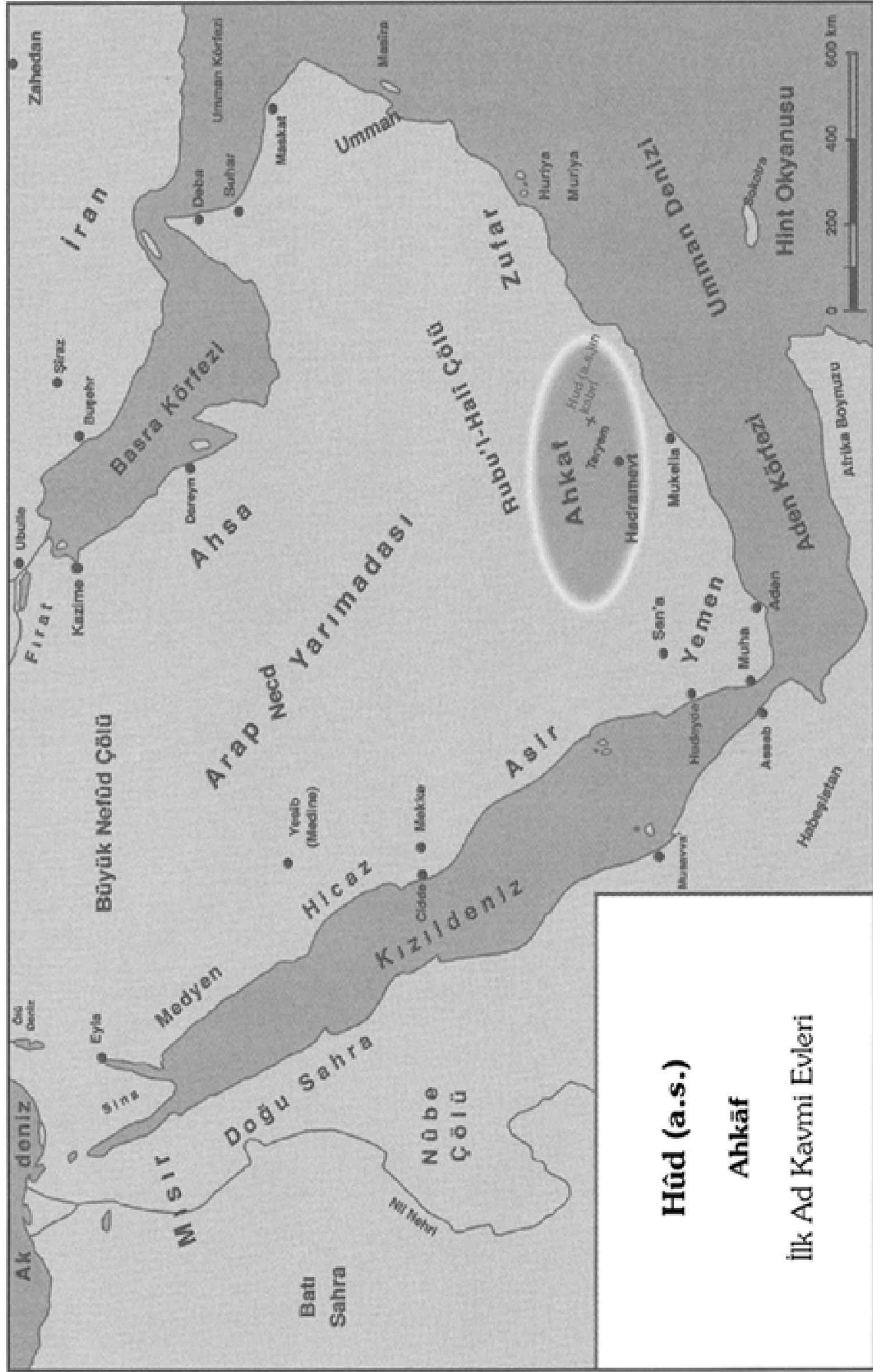
71. Hûd şöyle dedi: "Artık gerçekten sizin başınıza Rabbinizden bir azap ve gazap inmesi kesinleşmiştir. Benimle, sizin ve atalarınızın uydurdup kendilerine ulûhiyet atfettiğiniz, fakat ilâh ve mabud olabileceklerine dair Allah'ın hiçbir delil indirmediği, indirmesi de mümkün olmayan birtakım boş isimlerden ibaret putlarınız hakkında mı tartışıyorsunuz? Madem öyle, bekleyin bakalım bu işin sonu ne olacak! Ben de sizinle beraber beklemekteyim!"

72. Nihâyet onu ve beraberinde olanları katımızdan bir rahmet ile kurtardık; âyetlerimizi yalanlayıp iman etmemiş olanların ise kökünü

kestik.

Dikkat edilmelidir ki, nübüvvet rütbesinden daha üstün bir rütbe, risâlet derecesinden daha yüksek bir derece yoktur. Buna rağmen Allah Teâlâ, hem Hz. Hûd'u hem de ona inananları rahmetiyle kurtardığını haber vermektedir. Bunun hikmeti, kurtuluşun yapılan ameller karşılığında hak edilmiş bir durum değil de, ancak Allah'ın fazlı ve rahmetiyle ulaşılacak hayırlı bir netice olduğunu bildirmektir. Buna göre kurtulan herkes ancak Cenâb-ı Hakk'ın lutf u keremi ile kurtulmuştur ve kurtulacaktır. (Kuşeyrî, *Letâifu'l-i ârât*, I, 341)

72. âyette helâk olmanın sebebinin Allah'ın âyetlerini yalanlama ve imansızlık olduğuna, kurtuluş yolunun ise Allah'ın âyetlerini doğrulama ve bunlara iman olduğuna dikkat çekilmektedir.

İnsanlığın yaşadığı bir başka ibretli misal de Semûd kavminin halidir:

وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًاۢ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ

غَيْرُهُۜ قَدْ جَٓاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْۜ هٰذِه۪ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا
تَأْكُلْ ف۪ٓي اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٧٣﴾
وَاذْكُرُٓوا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَٓاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّاَكُمْ فِي الْاَرْضِ
تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًاۚ فَاذْكُرُٓوا
اٰلَٓاءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِد۪ينَ ﴿٧٤﴾

73. Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu Rabbinizden size apaçık bir delil gelmiştir. O da, size bir mûcize olarak Allah'ın şu devesidir. Onu kendi hâline bırakın, Allah'ın arzında yesin, içsin. Sakın ona bir kötülük yapmayın, yoksa sizi can yakıcı bir azap yakalayıverir."

74. "Bir düşünün: Allah sizi Âd kavminin ardından halîfeler kıldı ve yeryüzünde size geniş imkânlar bahşetti. Yerin düzlüklerine saraylar kuruyor, dağları yontarak evler yapıyorsunuz. Öyleyse Allah'ın bütün bu nimetleri üzerinde düşünün de, bozguncular kesilip yeryüzünde karışıklık çıkarmayın."

Semûd kavmi, Hz. Nûh'un oğlu Sâm'ın neslinden gelen Semûd'un kavmidir. Hûd (a.s.)'ın vefâtından sonra, Semûd'un torunları Kuzey Arabistan bölgesine, Şâm ile Hicâz arasında bulunan Hicr mevkiine yerleşmişlerdi. Daha sonra buradan ayrılıp Âd kavminin bölgesine yerleştiler. Semûd'un nesli çoğalıp bir kavim hâline geldi. Kendilerine "Âd-ı Sânî" yani "İkinci Âd" ismi verildi. Bu kavim de, vaktiyle Âd kavminin sahip olduğu nimetlere sahip oldular ve öncekiler gibi onlar da gaflet ve sapıklığa düştüler. Âd kavminin helâkini, azgınlıkları dolayısıyla gelen azâb-ı ilâhîden başka bir sebebe bağlayarak gaflet mahmurluğu içinde: "Âd kavmi, sağlam binâlar yapmadıkları için helâk oldular. Zira onlar, evleri kumlar üzerine yapmışlardı. Biz ise sağlam kayalar üzerine yaptık. Gelen fırtınalardan herhangi bir zarar görmeyiz..." dediler. Kendilerine köşkler, saraylar inşâ ettiler. Taşları oydular, onlara yeni şekiller verdiler. Köşklerini ve saraylarını çeşitli şekillerle tezyîn ettiler. Tevhîd inancını unutup Allah'a ortak koştular ve yapmış oldukları putlardan kendilerine tanrılar edindiler. Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli sûrelerinde, iman etmedikleri ve sayısız azgınlıklarla haddi aştıkları için helâk edilen bu kavimden ibretle bahsedilir.

Peygamberleri Hz. Sâlih, iman edip ilâhî emirlere tâbi olmaları ve bozgunculuktan vazgeçip yeryüzünde karışıklık çıkarmamaları için de onları

kendilerine ihsân edilen nimetler üzerinde tefekküre dâvet etmiştir. Bu nimetler şunlardır:

• Âd kavminin helâkinden sonra onların yerine halîfe olmuşlardır. Yeryüzünün imarı, hâkimiyeti ve hükümranlığı onların eline geçmiştir.

• Allah onları yeryüzüne yerleştirmiş; onlar da düzlük yerlerde köşkler, saraylar kurmuşlar, bununla da yetinmeyip daha sağlam ve uzun ömürlü olması için dağları yontarak evler yapmışlardır.

Bu nimetlerin değerini anlayıp Allah'a kulluk etmek; bozgunculuk ve kargaşadan uzak durmak gerekirken azgın kavmin sergilediği tavır bunun tam aksi olmuştur:

قَالَ الْمَلَاُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ اٰمَنَ
مِنْهُمْ اَتَعْلَمُونَ اَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِۜ قَالُوا اِنَّا بِمَٓا اُرْسِلَ بِهِ
مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا اِنَّا بِالَّذِي اٰمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾
فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ
كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ
جَاثِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي
وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ﴿٧٩﴾

75. Kavminin büyüklük taslayan önde gelenleri, kendi kavimlerinden zayıf ve hor gördükleri mü'minlere: "Sâlih'in, Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu kesin olarak biliyor musunuz?" diye çıkışırlar, onlar da: "Biz, ona indirilen her şeye kesinlikle iman ediyoruz" derlerdi.

76. Büyüklük taslayan o zâlimler ise: "Siz neye inanıyorsanız, işte biz de onu bütünüyle inkâr ediyoruz" diye karşılık verirlerdi.

77. Derken o dişi deveyi kesip öldürdüler, böylece Rablerinin emrinden dışarı çıktılar ve: "Ey Sâlih, eğer gerçekten sen peygamberlerden isen bizi tehdit edip durduğun azabı getir de görelim!" diye meydan okudular.

78. Nihâyet o dehşetli sarsıntı onları kıskıvrak yakalayıverdi de oldukları yerde yüz üstü serilip kaldılar.

79. Bu tecelli karşısında Sâlih, oradan uzaklaşırken şöyle diyordu: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin buyruklarını tebliğ ettim, size samimi olarak nasihatte bulundum. Fakat siz nasihat edenleri sevmiyordunuz."

Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberlerin hitap ettiği kitleler dikkate alındığında, bunlar içinde hem dünyada hem de âhirette birbiriyle hep münâkaşa hâlinde olan iki grubun var olduğu görülür. Müstekbirler ve mustaz'aflar. Müstekbirler, gurur ve kibre kapılarak ilâhî hakîkatleri kabul etmemekte direnip büyüklük taslayan zorbalardır. Mustaz'aflar ise müstekbir kesimin zayıf ve hor gördüğü, değer vermediği, baskı altında tutup istedikleri istikâmette yönlendirmeye çalıştıkları zavallı, biçâre kimselerdir. İşte Semûd kavmi içinde bulunan bu zorbalar, zayıf, fakir ve kimsesiz mü'minleri baskı altında tutarak imanlarından vazgeçirmeye çalışmışlar ve kendilerinin kâfir olduklarını açıkça ilan etmişlerdir. Bu yetmiyormuş gibi, deveye dokunmama hakkında Hz. Sâlih'e verdikleri sözden cayıp Allah'ın emrine karşı gelerek deveyi kesmişler, Hz. Sâlih'ten de kendilerini tehdit ettiği azabı getirmelerini isteyecek kadar ileri gitmişlerdir. Böylece başlarına ilâhî azabın gelmesi kesinleşmiş ve kendilerini yakalayan şiddetli bir deprem ile helâk edilmişlerdir.

Tebük seferinde ashâb-ı kirâm, Semûd kavminin helâk olduğu yerden geçerken Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

"–Bu ta tan oymalı evlere hüzünle girin! Buradan bir ey de almayın! Çünkü burada azgın bir kavme azâb-ı ilâhî geldi..." buyurmuşlardı. Sahâbe-i kirâm:

"–Yâ Rasûlallah, kırbalarımıza su doldurduk. Hattâ bu su ile hamur yaptık!" dediler. Peygamber (s.a.v.):

"–Sularınızı bo altın, hamurlarınızı da dökün!" buyurdu. (Buhârî, Enbiyâ 17)

Bir diğer rivayette Efendimiz, bu tavsiyesinin sebebini açıklarken: *"Onların ya adığı felâketin sizin ba ınıza da gelmesinden endi e ettim"* buyurmuştur. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 117)

Bu ibretli hâdiseden, ilâhî kahrın tecellî ettiği beldelerde, isyân ve günah yüklü mekânlarda mânen devam eden o kahrın in'ikâsına mâruz kalmamak için oralarda bulunmamak, zarûreten geçmek gerektiğinde ise süratle geçmek îcâb ettiği anlaşılır.

Günümüz batı toplumlarında bir kangren hâline dönüşen korkunç sapıklığın derin izlerini taşıyan Lût kavminin kıssası da pek ibretlidir:

Sâlih (a.s.)

ve Semûd

Kulzum
(Süveyş)
Maan
Eyla
Hamide
Sina
Medyen
Bü'
Mukna
Hureybe
Medyen
Tebuk
Kaliba
Mısır
Teryem
Muveylih
Daba
Kızıldeniz
Vech
Teyma
Semud Diyarı
U'la
Arap Yarımadası
0
100
200 km

Benzeri Olmayan
Bir Densizlik

وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ٓ اَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِنَ
الْعَالَم۪ينَ ﴿٨٠﴾ اِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَٓاءِۜ
بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿٨١﴾ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا
اَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْۚ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾

80. Lût'u da peygamber gönderdik. Kavmine şöyle dedi: "Dünyada sizden önce hiç kimsenin yapmadığı o iğrenç işi bir yol hâline getirip nasıl irtikap ediyorsunuz?"

81. "Kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Doğrusu siz, haddi aşan azgın bir toplumsunuz."

82. Kavminin cevâbı: "Lût ve yandaşlarını memleketinizden çıkarın. Çünkü bu beyler, kendilerince temizliğe çok düşkün insanlar!" demekten başka bir şey olmadı.

Lût (a.s.), Hz. İbrâhim'in kardeşinin oğludur. Yani İbrâhim (a.s.) onun amcasıdır. Allah Teâlâ onu Sodom ve Gomore halkına peygamber göndermiştir. O bölgede, daha önce hiçbir millette görülmeyen bir hayâsızlık yaygınlaşmıştı. Erkekler, kadınları bırakıp şehvetlerini tatmin için erkeklere yaklaşıyorlardı. Bu, fevkalâde çirkin ve insan haysiyetine uymayan bir davranıştı. Lût (a.s.) onları, hayvanların bile yapmayacağı bu hayâsızlıktan vazgeçirmeye çalıştı.

O bedbaht insanlar nasihat dinleyip günahı terk edecek yerde Hz. Lût ve arkadaşlarıyla, "bunlar, kendilerinin çok temiz olduğunu düşünen insanlarmış!" diyerek alay etmeye başladılar ve onların memleketlerinden sürülmelerini talep ettiler. Hâsılı başlarına ilâhî azâbın gelmesini gerektirecek bir azgınlık ve günaha tevessül ettiler:

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُۗ كَانَتْ مِنَ الْغَابِر۪ينَ ﴿٨٣﴾ وَاَمْطَرْنَا
عَلَيْهِمْ مَطَرًاۜ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِم۪ينَ ﴿٨٤﴾

83. Neticede Lût'u ve ailesini kurtardık. Karısı hâriç; o geride kalıp helâk edilenlerden oldu.

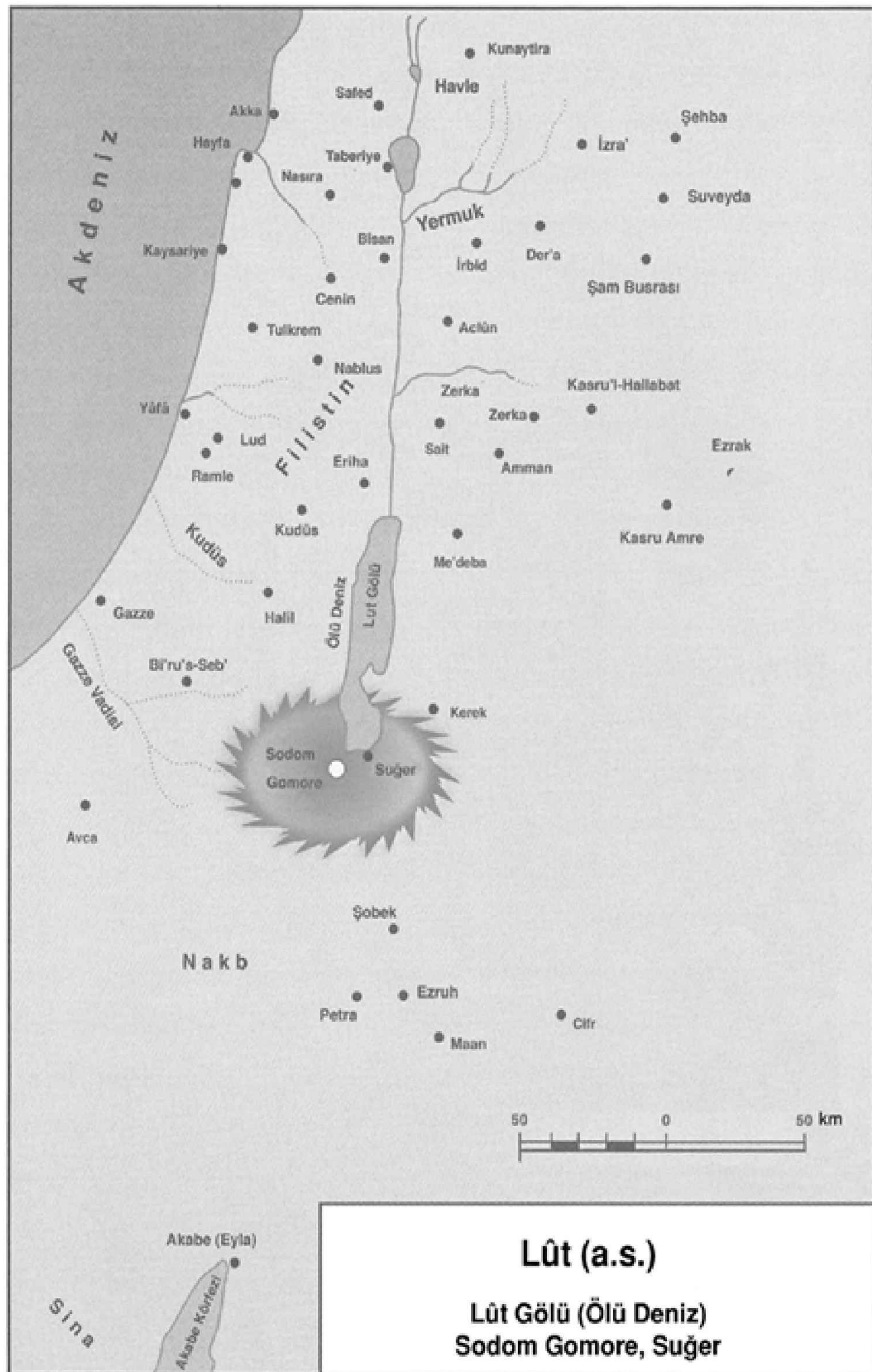
84. Üzerlerine müthiş bir taş yağmuru yağdırdık. Bir bak ki,

günahkârların âkıbeti nasıl oldu!

84. âyetteki “Bak!” emri, aklı olup düşünen herkesedir. Bakmak, onların durumundan ibret alıp yaptıklarından sakınmak içindir. O halde Cenâb-ı Hakk’ın, peygamberlerine karşı gelen, günahkâr ve azgın kavimleri nasıl helâk ettiğine bakıp ibret almak; böyle bir hazin âkıbete uğramaktan sakınmak gerekir.

Şimdi de, bir ibret sahnesi olarak Medyen kavminin yaptıkları gözler önüne seriliyor:

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ
اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ قَدْ جَٓاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا
تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَاۜ
ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَۚ ﴿٨٥﴾ وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ
تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًاۚ
وَاذْكُرُٓوا اِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُفْسِدِينَ ﴿٨٦﴾ وَاِنْ كَانَ طَٓائِفَةٌ مِنْكُمْ اٰمَنُوا بِالَّذ۪ٓي اُرْسِلْتُ
الْحَاكِمِينَ ﴿٨٧﴾ بِهِ وَطَٓائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَنَاۚ وَهُوَ خَيْرُ

85. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu Rabbinizden size apaçık bir delil gelmiştir. Artık ölçüyü ve tartıyı

tam yapın. Mal ve eşyanın değerini düşürerek insanlara haksızlık yapmayın. Yeryüzünde düzen sağlandıktan sonra orada bozgunculuk çıkarmayın. Gerçekten mü'min iseniz, sizin için hayırlı olan budur."

86. "İnananları tehdit etmek, onları Allah yolundan alıkoymak ve bu doğru yolu eğri göstermek maksadıyla yol başlarını tutmayın. Düşünün ki, bir zamanlar siz az ve zayıftınız, fakat Allah sayınızı çoğalttı, gücünüzü artırdı. Bozguncuların sonu nasıl olmuş, bir bakın da ibret alın!"

87. "Eğer içinizden bir grup bana gönderilen gerçeğe inanmış ve bir grup da inanmamışsa, ben ne diyeyim; madem öyle, o zaman Allah aramızda hükmünü verinceye kadar sabırla bekleyin. Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."

Medyen, Mısır ile Filistin arasında Sînâ yarım adasının kuzeyindeki bölgenin adıdır. Hz. Şuayb döneminde burada Arapların Emur koluna mensup kabileler oturmaktaydı. Medyenliler, sapıklık ve isyan yollarına düşmüşler, Allah'a ibâdet ve itâati terk etmişlerdi. Putlara ve heykellere tapıyorlardı. Medyen'in kervan yolları üzerinde bulunması sebebiyle halk, ticâretle meşguldü. Ancak hîle yaygınlaşmış, bir sanat ve mârifet hâline gelmişti.

Allah Teâlâ onlara Hz. Şuayb'ı peygamber gönderdi. Medyen'de doğup büyüyen Şuayb (a.s.) kavmine güzel nasihatlerde bulundu. Çok güzel konuştuğu için kendine خَطِيبُ الأَنْبِيَاءِ (Hatîbü'l-Enbiyâ) "Peygamberlerin Hatîbi" lakabı verilmiştir.

Hz. Şuayb, kavmine şirkte uzak durup sadece Allah'a kulluğu hatırlattıktan sonra toplumda revaçta olan bir kısım günahlardan sakınmalarını söylemiştir. Bunları şu şekilde hülasa etmek mümkündür:

• Ölçüyü ve tartıyı doğru ve tam olarak yapmak, bu hususta hile yolarına kaçmamak. Rivayete göre Medyen halkının iki ölçeği ve iki tartısı vardı. Bunlardan biri diğerinden daha büyüktü. Onlar, insanlardan bir şey satın aldıkları zaman büyük ölçeği kullanarak ölçüyü tam yapıyorlardı. Kendileri onlara bir şey sattıkları zaman küçük ölçeği kullanarak ölçü ve tartıyı eksik yapıyorlardı. Ölçerken ve tartarken insanların haklarını eksiltmek, nefsin hasisliği, himmetin düşüklüğü, hırsın fazlalığı, hevâ ve zulme uymaktan ileri gelir.

• İnsanların eşyasını eksik vermemek, mallarının değerini düşürmemek. Bu, mallarda kusurlu olduğunu söylemek, değerli ve rağbet edilen bir şey olmadığını ifade etmekle; ölçü ve tartılarda ise fazla ya da eksiltmek suretiyle hile yapmakla olur.

• Gelen peygamberin gayretleriyle ıslah edilip belli bir düzen kurulduktan

sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmamak, kargaşa ve anarşi çıkarmamak.

• İnsanları tehdit ederek Allah'ın yolundan saptırmak ve Allah'ın dînini eğip bükmek maksadıyla yol başlarında oturmamak. Onlar, Hz. Şuayb'a iman edenleri öldürmek ve işkenceye uğratmakla tehdit ediyorlardı. Yine onlar, Hz. Şuayb'ın bulunduğu yere çıkan yolların başında oturuyor, onun yanına gitmek isteyen kimseleri tehdit ederek alıkoyuyor ve "O bir yalancıdır, onun yanına gitmeyin" diyorlardı. Kureyş müşriklerinin, Allah Rasûlüne yaptıklarının aynısını yapıyorlardı.

Ne çâre ki, içlerinden inananlar olduğu gibi, bir kısmı da inkâr yolunu seçti. Bunun üzerine Şuayb (a.s.) onlara, en iyi, en doğru hüküm verici olan Allah aralarında hükmedinceye, inananları kurtarıp inkâr edenleri helâk edinceye kadar sabretmelerini istedi. Fakat azgın kavmin ne itirazlarının ne de düşmanlıklarının sonu geliyordu:

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ
وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَآ اَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ط قَالَ اَوَلَوْ كُنَّا
كَارِهِينَ ﴿٨٨﴾ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ اِذْ
نَجّٰينَا اللّٰهُ مِنْهَا ط وَمَا يَكُونُ لَنَآ اَنْ نَعُودَ فِيهَآ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ رَبُّنَا ط
وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ط عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا ط رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ
قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَاَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴿٨٩﴾

88. Kavminin büyüklük taslayan önderleri ona şöyle dediler: "Ey Şuayb! Seni ve sana iman edenleri hiç şüpheniz olmasın ki memleketimizden sürüp çıkaracağız, ya da siz bizim dînimize, düzenimize döneceksiniz." Şuayb'ın cevabı ise şöyle oldu: "Bu teklifinizi çirkin görüyor, yürekten istemiyor olsak da bile, zorla öyle mi?"

89. "Allah bizi sizin o bâtıl dîninizden ve yolunuzdan kurtardıktan sonra yeniden ona dönersek, bu takdirde elbette yalan isnadıyla Allah'a iftirada bulunmuş oluruz. Doğrusu Rabbimiz Allah'ın dilemesi hâriç, bizim sizin bâtıl dîninize dönmemiz asla sözkonusu değildir. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz yalnızca Allah'a güvenip dayandık." Sonra Allah'a yönelerek: "Rabbimiz! Sen bizimle kavmimiz arasında hükmünü ver. Çünkü hüküm verenlerin en hayırlısı sensin!" diye yalvardı.

Müstekbirlerin ve zorbaların âdeti, dâimâ üstün olmaya ve kendilerinden zayıf olanlara istediklerini yaptırmaya çalışmaktır. Çünkü onlar, elde ettikleri

nimetlerin şımarıklığı, zenginliğin azgınlığı ve despotluğun taşkınlığı içindedirler. Tutuldukları dünya sevgisi, onlara, her türlü kötülüğü yaptıracak ve her türlü melaneti işletecek güçtedir. Bu sebeple Hz. Şuayb'ın nasihatlerini dinlemeyen kavmin büyüklük taslayan ileri gelenleri, Şuayb (a.s.) ve ona inananları baskı altında tutup yurtlarından çıkarmaya veya dinlerinden döndürmeye zorlamışlardır. İki ihtimalden birinin gerçekleşeceği hususunda yemin etmişlerdir. Fakat asıl maksatları, onları dinlerinden döndürmeye çalışmaktır. Sürgünü, onları buna zorlamak için ileri sürmüşlerdir.

Kavmin küfür ve kibirde direnmeleri üzerine Şuayb (a.s.), artık kendisiyle kavmi arasında gereken hükmü vermesi için Rabbine yalvarmış (A'râf 7/89), artık kimin haklı kimin haksız olduğunun bir an önce ortaya çıkmasını talep etmiştir. Bunun üzerine:

وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا
لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ
﴿٩١﴾ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُوا
شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٢﴾ فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ
أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ آسَى عَلَى قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٩٣﴾

90. Kavminin inkâra saplanmış önderleri halkı sıkıştırmaya başladılar: "Bakın, eğer Şuayb'ın arkasından giderseniz, o takdirde siz de kesinlikle zarara uğrar, perişan olursunuz."

91. Bunun üzerine o dehşetli sarsıntı onları kıskıvrak yakaladı da, oldukları yerde yüzüstü serilip kaldılar.

92. Şuayb'ı yalanlayanlar, sanki orada hiç yaşamamış gibiydi. Asıl zarara uğrayanlar, Şuayb'ı yalanlayanlar oldu.

93. Bu tecelli karşısında Şuayb oradan uzaklaşırken şöyle diyordu: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin buyruklarını tebliğ ettim ve iyiliğinizi isteyerek size samimi nasihatte bulundum. Şimdi böyle nankör, kâfirlikte böylesine ısrarlı bir gürûh için ne diye gam çekeyim ki?"

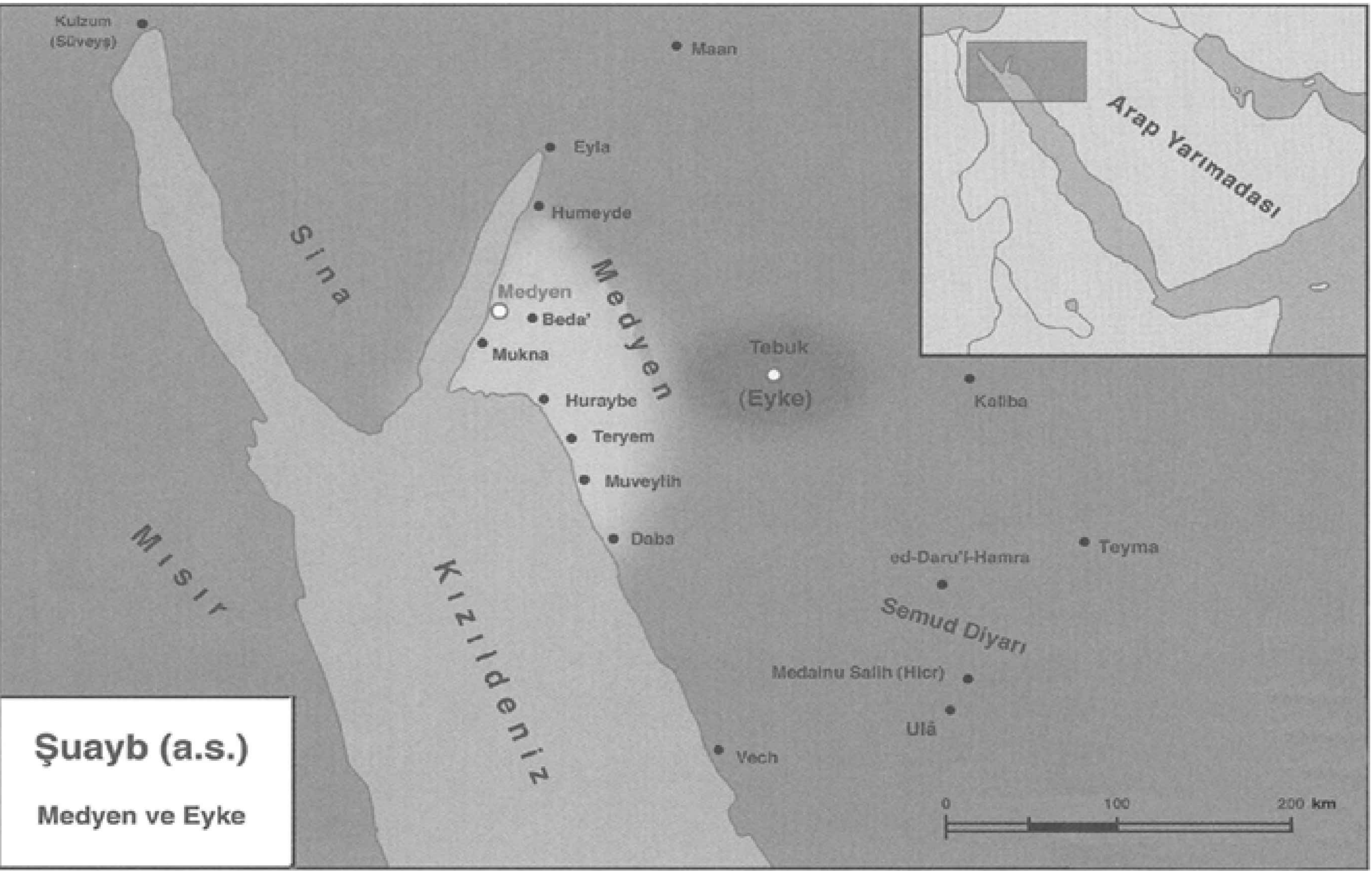
Medyen halkı, büyük bir iddia ve yeminle söyledikleri **"Ey Şuayb! Seni ve sana iman edenleri hiç şüpheniz olmasın ki memleketimizden sürüp çıkaracağız"** (A'râf 7/88) sözleri karşılığında cezaya çarptırıldılar ve yurtlarından feci bir şekilde, hem de ebediyen dönüşü olmayan bir çıkarılma ile çıkarılanlar da onlar oldu. **"Asıl zarara uğrayanlar, Şuayb'ı yalanlayanlar**

oldu" (A'râf 7/92) sözü ile de onların **"Bakın, eğer Şuayb'ın arkasından giderseniz, o takdirde siz de kesinlikle zarara uğrar, perişan olursunuz"** (A'râf 7/90) sözleri karşılığındaki cezaları haber verilmektedir. Onlar bu haksız sözlerine karşılık cezalandırılmışlardır. Böylece hem din hem dünya bakımından ziyana uğrayanlar Şuayb (a.s.)'a uyanlar değil, kendileri olmuştur.

Sonuç olarak Hz. Şuayb, helâk edilen kavminden yüz çevirip, tebliğ ve nasihat olarak üzerine düşen vazîfeyi yerine getirdiğini, dolayısıyla küfürleri sebebiyle helâk edilen bir kavme üzülmenin yersiz olduğunu söyleyerek kendini teselli etmiştir.

Şimdi, böyle şiddetli bir azap ve ilâhî intikam tecellileriyle kökleri kazınıp yerle bir olan kavimlerin kıssalarındaki ibret tablolarını ve bunlardan alınması gereken dersleri hülâsa hâlinde gözler önüne sermek üzere şöyle buyrulmaktadır:

Şuayb (a.s.)
Medyen ve Eyke
Kulzum
(Süveyş)
Maan
Arap Yarımadası
Eyla
Humeyde
Sina
Medyen
Medyen
Beda'
Mukna
Huraybe
Tebuk
(Eyke)
Kaliba
Teryem
Muveylih
Daba
Teyma
ed-Daru'l-Hamra
Mısır
Kızıldeniz
Semud Diyarı
Medainu Salih (Hicr)
Ulâ
Vech
0
100
200 km

Kıssalardan Alınacak İbretler

وَمَٓا اَرْسَلْنَا ف۪ي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّٓا اَخَذْنَٓا اَهْلَهَا بِالْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ
لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتّٰى عَفَوْا
وَقَالُوا قَدْ مَسَّ اٰبَٓاءَنَا الضَّرَّٓاءُ وَالسَّرَّٓاءُ فَاَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾

94. Biz hangi memlekete bir peygamber gönderirsek, önce oranın halkını ezici fakirlikler, kımıldatmayan sıkıntılar ve musibetlere uğratırız ki, kalpleri yumuşasın, gafletten uyanıp kendilerine gelsinler ve boyun büküp Allah'a yalvarsınlar.

95. Sonra kötülüğün yerini iyilikle, darlığın yerini bollukla değiştiriririz. Zamanla onların nüfusları ve servetleri artınca: "Atalarımız da bazan böyle darlık ve sıkıntılar, bazan de bolluk ve mutluluklar yaşamışlardı" der, olup bitenlerden hiç ders almazlar. Biz de onları, kendileri farkına bile varmadan ansızın yakalayıverirz.

Allah Rasûlü (s.a.v.), belâ ve musîbetler karşısında mü'min ile münafığın tavrını şöyle beyân eder:

"Mü'mine bir hastalık gelir, sonra da Allah ona ifa verirse, bu hastalık onun geçmi günahlarına kefâret, geri kalan hayatı için de bir öğüt olur. ayet münafik hastalanır, sonra da âfiyet verilirse o, sahibi tarafından bağlanıp sonra da salıverilen fakat niçin bağlandığını, niçin salıverildiğini bilmeyen bir deve gibidir." (Ebû Dâvûd, Cenâiz 1/3089)

Bir hadis-i şerifte de şöyle buyrulur:

"Mü'minin durumu gıbta ve hayranlığa değer. Çünkü her hâli kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece mü'minde vardır: Sevinecek olsa, ükreder; bu onun için hayır olur. Ba ına bir belâ gelecek olsa, sabreder; bu da onun için hayır olur." (Müslim, Zühd 64)

Bu âyetler nâzil olduğu sırada Mekke'de Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (s.a.v.)'e aynı muhalefeti gösteriyorlardı. Sonunda şiddetli bir kıtlığa maruz kalıp açlıktan kıvranmaya başladılar. Hâdise şöyle oldu: Kureyşliler Peygamberimiz (s.a.v.)'in tebliğine karşı gelmeye başlayıp, müslümanlara olan işkence ve eziyetlerini had safhaya vardırınca, Rasûlullah (s.a.v.), mübârek ellerini semâya kaldırdı ve Kureyş müşriklerine şöyle beddua etti:

"-Yâ Rabbi! u zâlim kavme, Yûsuf (a.s.) zamânındaki gibi yedi sene kıtlık azâbı

vererek bana yardım eyle!"

Bunun üzerine, yağmurlar kesildi; Kureyş müşriklerini öyle bir kuraklık ve kıtlık yakaladı ki, her şeyi kökten kazıdı, silip süpürdü. Birçokları açlıktan öldüler. Yiyecek bir şey bulamayınca, ölü hayvanların etlerini, derilerini yemeye başladılar. Onlardan biri göğe baktığında, açlık sebebiyle ortalığı duman kaplamış gibi görürdü. (bk. Duhãn 44/10-11)

Bu kuraklık son derece şiddetlenince Ebû Süfyân, Âlemlerin Efendisi'ne mürâcaat etti ve:

"–Ey Muhammed! Sen rahmet olarak gönderildiğini söylüyor, Allah'a itaati, akrabaya yardımı emrediyorsun. Kavmin ise kıtlıktan yok olmak üzeredir! Onlardan bu felâketin kaldırılması için Allah'a dua ediver! Eğer senin duan vesîlesiyle Allah bu belâyı üzerimizden kaldıracak olursa, Allah'a iman edeceğiz!" dedi. Ardından da yemin ederek söz verdi. Bunun üzerine Fahr-i Kâinat (s.a.v.) dua etti. Yağmur yağdı. Kıtlık nihâyete erdi. Rahata eren müşrikler ise tekrar şirke döndüler. (Buhârî, Tefsir 30, 44; Müslim, Münafıkîn, 40; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 431, 441)

Dolayısıyla bu âyetler, indikleri dönemde Peygamberimiz'in karşısında yer alan Kureyş'in o andaki durumu dikkate alındığında daha kolay ve güzel bir şekilde anlaşılacaktır.

Cenab-ı Hak, onlara ve tüm insanlığa kurtuluş, hayır ve bereket kapısını göstermek üzere buyruyor ki:

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَٓاءِ
وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾

96. Eğer o ülkelerin halkı iman edip Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette üzerlerine gökten ve yerden boluk ve bereket kapılarını açardık. Fakat onlar gerçeği yalanladılar. Biz de işledikleri günahlar yüzünden onları ansızın yakalayıverdik.

Göğün ve yerin bereket kapılarının açılmasının iki mühim sebebi, iman ve takvâdır. Eğer helâk kıssaları anlatılan o ülke halkları, bu hususlara dikkat etseydiler, helâk olmayacak, aksine gökten ve yerden elbette büyük bereketlere nâil olacaklardı. "Bereketler"den maksat, gökten ve yerden insanoğluna ihsân edilen maddî ve mânevî bütün hayırlar, nimet ve ihsânlardır. Burada özellikle "nimet" değil "bereket" kelimesinin kullanılmasında bir incelik vardır. Çünkü önemli olan nimet değil, nimetteki berekettir. Bu sebeple: "Onlara nimetleri kat kat artırırdık" değil, "verdiğimiz nimetleri bereketli kılardık" buyrulmuştur.

Fakat bahsi geçen kavimler, “iman ve takvâ” yolunu değil, “inkâr ve günah” yolunu tercih ettikleri için ilâhî kahra uğramışlardır:

اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَٓائِمُونَۜ ﴿٩٧﴾ اَوَ
اَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ اَفَاَمِنُوا
مَكْرَ اللّٰهِۚ فَلَا يَاْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩٩﴾

97. Yoksa o ülkelerin halkı, geceleyin uyurlarken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular?

98. Veya o ülkelerin halkı, güpegündüz oyun eğlenceye daldıkları sırada kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden güvende mi oldular?

99. Yoksa onlar, Allah’ın kendileri için hazırlayacağı tuzaktan güvende mi oldular? Unutmayın ki, tam olarak ziyana uğramış kimselerden başkası, Allah’ın hazırlayacağı tuzaktan kendini güvende hissedemez!

Bu âyet-i kerîmeler, yeryüzünün neresinde yaşarsa yaşasın, Allah’ın azabına karşı dâimâ teyakkuz hâlinde bulunma açısından bütün insanlar için büyük bir îkazdır. Çünkü burada tekrar edilen اَهْلُ الْقُرٰٓى (ehlü’l-kurâ) ifadesinin, başta Mekke halkı olmak üzere, dünyanın her bir bölgesinde yaşayan insanları şumûlüne alması, cihânşumûl[6] bir kitap olan Kur’an’ın maksadına daha muvafık düşer.

Cenâb-ı Hak, küfür, isyan ve günaha batmış toplumları vaktini haber vererek cezalandırmaz. Bilakis şartlar oluşunca O’nun azabı ansızın geliverir. Bu sebeple, ister insanların uykuya daldıkları gece vakti olsun, ister bir oyun ve eğlenceden ibaret olan dünya meşgalelerine daldıkları kuşluk vakti olsun, hiç kimse kendini Allah’ın azabına karşı emniyette hissetmemelidir. Mü’minler de buna dâhildir. Çünkü mü’min, Allah’ın rahmeti gibi azabının da gerçek olduğuna inanır, bir taraftan rahmetini umarken diğer taraftan azabına uğramaktan yüreği titrer. O, Allah’ın kudretinin yüceliğini bilenin O’nun gizli tuzağından korkması gerektiğini; Allah’ın gizli tuzağından emin olanın ise O’nun yüce kudretinden gâfil halde bulunduğunu bilir. Bu müspet ve yapıcı duygular, mü’mini her türlü kötülüklerden alıkoyar ve hayırlı işler yapmaya sevkeder.

Azabın gelmesine karşı duyarsız davranmanın sebebi ise kalplerin körelmiş olmasından başka bir şey değildir:

اَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذ۪ينَ يَرِثُونَ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ اَهْلِهَٓا اَنْ لَوْ نَشَٓاءُ اَصَبْنَاهُمْ
بِذُنُوبِهِمْۚ وَنَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ تِلْكَ

الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓائِهَاۚ وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ

الْكَافِرِينَ ﴿١٠١﴾ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُۜ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ

100. Önceki sahiplerinden sonra yeryüzüne vâris olanlar hâlâ şu gerçeği anlamadılar mı ki, eğer biz dilemiş olsak, günahları yüzünden onları da benzer musîbetlere uğratıp helâk ederiz. Ne var ki, biz onların kalplerini mühürlüyoruz da gerçeği işitemez oluyorlar.

101. İşte helâk ettiğimiz o ülkeler: Rasûlüm! Onların ibret dolu haberlerinden bazı sahneleri sana anlatıyoruz. Gerçek şu ki, peygamberleri onlara apaçık deliller, mûcizeler getirdi. Fakat onların, daha önce de yalanladıkları gerçeklere inanmaya hiç niyetleri yoktu. Allah, kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler.

Dünya âdeta iki kapılı bir han gibidir; bir taraftan dolmakta bir taraftan boşalmaktadır. İnsan hayatının başlangıcından günümüze kadar kim bilir kaç nesil yok olmuş, yerine kaç nesil gelmiştir. Sonra gelenler, kendilerinden önce gelenlerin hayat hikayelerinden ve yaşadıkları tecrübelerden ibret ve ders almalıdırlar. Burada özellikle Nûh, Âd, Semûd, Lût ve Şuayb kavimlerinin kalıntıları üzerinde mesken tutan toplumlara, bunlar arasında da Kur'an'ın ilk muhatabı olan Mekkelilere husûsî bir ikaz olduğu âşikârdır.

101. âyette geçen "Allah'ın kalpleri mühürlemesi"nden maksat, insanların kendi tercihleri olan küfürlerinin, psikolojik olarak idrak ve anlayış kabiliyetlerini kapatması, mânevî duygularını dumura uğratmasıdır. Hâsılı onlar, kendi inkârları, kendi yanlış tutum ve davranışları sebebiyle bu hale düşmüşlerdir.

Netice itibariyle:

وَمَا وَجَدْنَا لِاَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍۚ وَاِنْ وَجَدْنَٓا اَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ ﴿١٠٢﴾

102. Onların çoğunda ahde vefâ diye bir şey görmedik. Tam aksine, onların çoğunun büyük günahları açıktan ve çekinmeden işleyen yoldan çıkmış kimseler olduğunu gördük.

اَلْعَهْدُ (ahit)ten maksat, Allah Teâlâ'nın, Elest Bezmi'nde kıyâmete kadar gelecek insanların ruhlarından aldığı kulluk sözüdür. Bu ahdi, "Cenâb-ı Hakk'ın bütün insanların fıtratına bahşettiği hakikati bulma, gerçeği kabul etme meyli, her insanın fıtrî olarak sahip kılındığı iman ve iyilik istidadı" olarak da açıklamak mümkündür. İnsanların pek çoğu bu kulluk sözünü yerine getirememiş, fıtratındaki Allah'a inanma ve bağlanma melekesini doğru yolda kullanamamış,

böylece hak yolun dışına çıkmıştır.

Şimdi de ibret ve hikmet dolu sahneleriyle Hz. Mûsâ kıssasına geçilmektedir:

Cihanşümul: Evrensel; kıyâmete kadar her dilden, renkten ve ırktan tüm dünya insanlarını doğru yola dâvet eden bir kitap. Hiçbir zaman ve zeminin onun dâvet kapsamı dışında kalması mümkün değildir. Çünkü o, dünya hayatıyla ilgili olduğundan daha fazla ölüm ötesi âlemde ebedî kurtuluş yollarını göstermektedir.

Mûsâ'yı Firavun'a Gönderdik

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِهٖ فَظَلَمُوا بِهَاۚ
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدٖينَ ﴿١٠٣﴾

103. Sonra adı geçen peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve onun önde gelen yöneticilerine gönderdik; fakat onlar da diğerleri gibi, emrimizi tutmayıp âyetlerimize karşı zâlimce bir tutum sergilediler. Bir defa daha gör ki, o bozguncuların sonları nasıl oldu!

Hz. Mûsâ'nın risâleti gönderildiği kavmin tümüne şâmil iken (bk. Neml 27/12) burada özellikle **"Firavun ve onun önde gelen yöneticilerine gönderdik"** (A'râf 7/103) buyurulması, bunların işleri sevk ve idarede asıl, geri kalanların ise her konuda onlara tâbi olması sebebiyledir. اَلْمَلَأُ (mele') daha önce de geçtiği üzere "bir fikir ve bir karar üzere bir araya gelip şekil ve görünüş itibariyle gözleri, kıymet ve ehemmiyet itibariyle gönülleri dolduran, aklı eren, sözü dinlenen heyet; bir toplumun önde gelenleri" demektir. Onlar ne derse, halk onu kabul eder ve peşinden giderler.

"Firavun", bir şahsın özel ismi değil, Amâlika kabilesinden Mısır ülkesinin başına geçen hükümdarlara verilen lakaptır. Nitekim o zamanlar İran hükümdarlarına "Kisrâ", Rum meliklerine "Kayser", Habeşistan krallarına da "Necâşî" denilmekteydi.

Bu âyet bir girizgâh, bundan sonraki âyetler ise bunun tafsilatı olup, o fâsıkların başlarına neler geldiğini açıklamaktadır:

وَقَالَ مُوسٰى يَا فِرْعَوْنُ اِنّٖي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمٖينَۙ ﴿١٠٤﴾
حَقٖيقٌ عَلٰٓى اَنْ لَٓا اَقُولَ عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّۜ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ
رَبِّكُمْ فَاَرْسِلْ مَعِيَ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَۜ ﴿١٠٥﴾ قَالَ اِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ
فَأْتِ بِهَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقٖينَ ﴿١٠٦﴾ فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ
ثُعْبَانٌ مُبٖينٌۚ ﴿١٠٧﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَاِذَا هِيَ بَيْضَٓاءُ لِلنَّاظِرٖينَ۟ ﴿١٠٨﴾

104. Mûsâ şöyle dedi: "Ey Firavun! Ben, gerçekten Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim."

105. "Bana düşen Allah hakkında ancak doğru ne ise onu söylemektir. Bakın size Rabbinizden apaçık bir delil getirdim. Artık İsrâiloğulları'nı sal

da, benimle beraber gelsinler."

106. Firavun dedi ki: "Eğer bir mûcize getirdiysen ve gerçekten doğru söylüyorsan, haydi onu göster bakalım!"

107. Bunun üzerine Mûsâ asasını yere attı; o birdenbire apaçık, kocaman bir yılan kesiliverdi.

108. Sonra elini koynundan çıkardı; o da, orada bulunan herkesin hayret dolu bakışları arasında bembeyaz oluverdi.

Kendisini Hakk'a dâvet için Firavun'a giden Mûsâ (a.s.), doğruluğunun delili olarak önce elindeki asâyı yere atar; asâ birdenbire son derece çevik hareket eden koskocaman bir ejderha kesilir. Bunun peşinden elini cebine sokar çıkarır, esmer olan eli, görenleri hayrete düşürecek şekilde, âdeta filorasan gibi bembeyaz oluverir.

Bunlar Hz. Mûsâ'nın gerçekten peygamber olduğunu gösteren ve ancak ilâhî kudretin tesiriyle olabilecek apaçık delillerdi. Fakat bakalım Firavun ve eşrafının buna tepkisi nasıl oldu:

قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌۙ ﴿١٠٩﴾ يُرِيدُ
اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْۚ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾ قَالُوا اَرْجِهْ
وَاَخَاهُ وَاَرْسِلْ فِي الْمَدَٓائِنِ حَاشِرِينَۙ ﴿١١١﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾

109. Firavun'un kavminin ileri gelen yetkilileri, konuyu aralarında müzakere edip şöyle dediler: "Bu, gerçekten de çok mahir, çok usta bir sihirbaz!"

110. "Sizi yerinizden, yurdunuzdan çıkarmak istiyor." Firavun: "Peki, ne yapmamı tavsiye edersiniz?" diye sordu.

111. Şöyle dediler: "Onu ve kardeşi Hârûn'u alıkoy; şehirlere de tellâllar gönder."

112. "Ne kadar mahir, usta sihirbaz varsa hepsini toplayıp getirsinler."

Önde gelen adamlarının tavsiyelerini can kulağıyla dinleyen Firavun çevre illere toplayıcı memurlar gönderir. Ne kadar iş bilen sihirbaz varsa hepsini toplayıp getirirler:

وَجَٓاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُٓوا اِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ
﴿١١٣﴾ قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾

113. Sihirbazlar Firavun'a geldiler: "Gâlip gelen biz olursak, herhalde bize bir mükâfat olur, değil mi?" dediler.

114. Firavun: “Tabiî! O zaman, elbette siz benim gözdelerimden olacaksınız” dedi.

Sihirbazların böyle bir mükâfat beklentisi içinde olmaları, onların hem halk içinde yüksek bir itibara sahip olduklarını hem de sihirdeki maharetleriyle Mûsâ’yı mağlup edecekleri hususunda kendilerine güvendiklerini gösterir. Firavun’un ise onların bu taleplerine karşılık **“Tabiî! O zaman, elbette siz benim gözdelerimden olacaksınız”** (A‘râf 7/114) diyerek, onlara beklediklerinden daha fazlasını va‘detmesi de, onun her şeye rağmen Mûsâ’nın başarılı olmasından duyduğu endişeyi ortaya koyar.

Derken Hz. Mûsâ ile sihirbazlar, bir bayram sabahı şehrin büyük meydanında toplanan kalabalık halkın karşısına çıktılar:

قَالُوا يَا مُوسٰى اِمَّٓا اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّٓا اَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾

بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾ قَالَ اَلْقُوا ۚ فَلَمَّٓا اَلْقَوْا سَحَرُوٓا اَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَٓاؤُ

115. Sihirbazlar: “Ey Mûsâ! Asânı önce sen mi atacaksın, yoksa ilk olarak biz mi atalım?” dediler.

116. Mûsâ da: “Siz atın!” dedi. Sihirbazlar, son hazırlıklarını yapıp ellerindeki büyü aletlerini yere atınca, orada bulunan herkesin gözünü boyadılar, onları korkudan dehşete düşürdüler ve böylece büyük bir sihir gösterisi yaptılar.

Sihirbazlar öncelikle kimin maharetini göstereceği hususunda Hz. Mûsâ’ya danıştılar. Bir mânada ona karşı edepli davrandılar ve onun kararına saygı duyacaklarını ifade etmiş oldular. Neticede iman şerefine ermelerinde bu saygının bir tesiri olduğu düşünülebilir. Nitekim Mevlânâ Hazretleri, bu hususla ilgili şöyle bir işârî îzahta bulunur: “Sihirbazlar bir ülü’l-azm peygambere, Allah’a yakın yüce bir kula, müsâbakanın başında öncelik tanıyarak gösterdikleri nezâket, iltifat ve hürmet dolayısıyla tevhîd inancına geldiler, fakat o büyük peygamberle müsâbakaya çıkmaları sebebiyle de cezaya uğradılar.”

Rivayete göre sihirbazların yere bıraktığı ipler şekil itibariyle büyük ve kalın yılanlara benziyorlardı. İçlerine özel olarak doldurulmuş civa, yerin ve güneşin sıcaklığıyla ısındıkça, bunlar oynayıp kıvrılarak hareket ediyorlar ve meydanda korkunç pek çok yılan dolaşıyormuş gibi bir manzara arz ediyorlardı. Bu sebeple onlar, büyük bir sihir gerçekleştirerek insanların gözlerini büyülemeyi ve onların içine müthiş bir korku salmayı başarmışlardı. Hatta Mûsâ (a.s.) bile bu yüzden içinde bir korku duymuştu. (bk. Tâhâ 20/67) Fakat Mûsâ (a.s.)’a Allah’ın yardımı yetişmede gecikmedi:

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَلْقِ عَصَاكَۚ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَۚ
﴿١١٧﴾ فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَۚ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُوا هُنَالِكَ
وَانْقَلَبُوا صَاغِرٖينَۚ ﴿١١٩﴾

117. Biz de Mûsâ'ya: "Asânı yere at!" diye vahyettik. Bir de ne görsünler; asâ, sihirbazların büyü adına ortaya koydukları ne varsa hepsini yalayıp yutuyor!

118. Böylece gerçek ortaya çıktı ve diğerlerinin yaptığı sihirler boşa gitti.

119. İşte oracıkta Firavun ve takımı yenildiler ve küçük düşüp rezil oldular.

Rivayete göre sihirbazlar: "Eğer Mûsâ'nın yaptığı sihir olsaydı, iplerimizi ve değneklerimizi yutamaz, onlar ortada kalırdı" dediler. Böylece Hz. Mûsâ'nın Allah tarafından gönderilen gerçek bir peygamber ve gösterdiği harikulâde olayların da Allah'ın kudretiyle meydana gelen gerçek mûcizeler olduğu kesinlik kazandı.

Peki sihirbazlar ne yaptı:

وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدٖينَ ﴿١٢٠﴾ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمٖينَۙ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢٢﴾

120. Sihirbazlar ise hep birden secdeye kapandılar.

121. Ve şöyle dediler: "Âlemlerin Rabbine iman ettik."

122. "Mûsâ'nın ve Hârûn'un Rabbine!"

Sihrin ne olduğunu ve en püf noktalarını çok iyi bilen sihirbazlar, Hz. Mûsâ'nın gösterdiği hâdisenin sihir olmadığını, sihrin sınırının ötesinde ve ondan bambaşka bir iş olduğunu ve bunun Âlemlerin Rabbinden kaynaklanan bir gücün eseri olduğunu hemen anladılar. Her çeşit sihrin bunun karşısında güçsüz ve hükümsüz kalacağını hep bir ağızdan kabul ve itiraf ettiler. Böylece Mûsâ (a.s.)'ın gerçek peygamber olduğuna karar verip ona inandılar. Gönüllerine sinen hakikatin tesiriyle kendilerini tutamayıp derhal secdelere kapandılar. Bu âniden yerlere serilişlerinin, başka bir şey değil, kalplerine yerleşen ve iç dünyalarını yakan iman ateşinin bir tezâhürü olduğunu ifade etmek üzere de: **"Âlemlerin Rabbine iman ettik. Mûsâ'nın ve Hârûn'un Rabbine!"** (A'râf 7/121-122) diye haykırdılar. Bu durumda Firavun ve eşrafı için, Hz. Mûsâ'nın bir sihirbaz olduğunu iddia etmek artık imkânsız hale geldi. Çünkü bu işi en iyi bilen sihirbazlar, bilfiil gösteri ve deneme ile bunun bir sihir olmadığını doğrulamışlardı. O halde Mûsâ'nın gerçek bir peygamber olduğunu kabulden

başka yol kalmamıştı.

Fakat Firavun öyle kolaylıkla pes edecek ve dâvasından vazgeçecek gibi görünmüyordu:

قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْۚ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَكَرْتُمُوهُ فِى
الْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَٓا اَهْلَهَاۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾ لَاُقَطِّعَنَّ
اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿١٢٤﴾

123. Firavun, tehditler savurarak şöyle dedi: "Ben size izin vermeden ona iman ettiniz ha! Bu yaptığınız, halkı kendi memleketlerinden çıkarmak için şehirde birlikte planladığınız bir oyundur. Ama başınıza neler gelecek, yakında göreceksiniz!"

124. "Elbette ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi darağacında sallandıracağım!"

Firavun, tüm meseleyi hükümdarlık şeref ve haysiyetinin çiğnenmesi ve şahsi gururunun pâyimâl edilmesi noktasına getirdi. Sihirbazların tüm gösterilerinin, onların Hz. Mûsâ ile kurmuş oldukları gizli bir planın, hâince bir tuzağın neticesi olduğunu söyledi. Ona göre tüm bunlar, müsâbaka meydanına gelmeden önce yapılan bir anlaşmanın, bir danışıklı dövüşün, bir hîlenin ustaca sergilenmesinden başka bir şey değildi. Hedefleri de, Firavun'a karşı bir komplo gerçekleştirmek, hükümetin nüfûzunu kırıp ülkede ihtilal yapmak, sonuçta İsrâiloğulları'nı arkalarına alıp Mısır'ın yerli halkı olan kıptîleri oradan sürüp çıkarmaktı. Firavun, bu teşebbüsüyle, bir taraftan halkı "vatan elden gidiyor" telaşına düşürüp onları Hz. Mûsâ ve iman edenler aleyhine kışkırtıyor, bir taraftan da, yaptığı bu suçlamanın doğru olduğunu itiraf etmeleri için de sihirbazları şiddetli bir ceza ve ölümle tehdit ediyordu. Ama sihirbazların artık bu tehditlere aldırış edecek halleri kalmamıştı:

قَالُٓوا اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَۚ ﴿١٢٥﴾ وَمَا تَنْقِمُ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا بِاٰيَاتِ
رَبِّنَا لَمَّا جَٓاءَتْنَاۜ رَبَّنَٓا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ﴿١٢٦﴾

125. Onlar da şöyle dediler: "Zâten biz Rabbimize döneceğiz."

126. "Ama sen, başka bir sebeple değil, sadece Rabbimizin âyetleri bize geldiğinde ona iman ettik diye bizden intikam alıyorsun." Sonra Allah'a yönelerek: "Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve müslüman olarak canımızı al!" diye yalvardılar.

Üzerinde düşünülmesi gereken mühim bir husus, imanın, belki saniyelerle

ifade edilebilecek çok kısa bir süre içerisinde sihirbazların gönül ve ruh dünyalarında meydana getirdiği tarifi imkânsız değişikliktir. Kısa bir müddet önce, atalarının dînine yardım etmek uğruna evlerini, barklarını terk eden; sıkılgan ve mütevazi bir şekilde, Firavun'dan, Hz. Mûsâ ile olan mücadelede başarılı olduklarında kendilerine ne gibi mükâfatlar verileceğini soran bu insanlar şimdi, hakîki bir imanın cesareti ve şecaatiyle dolmuş, önünde tâzimle eğildikleri ve âdeta dilendikleri aynı krala karşı meydan okuyacak kadar cesur ve kahraman olmuşlardı. En büyük tehditler ve en korkunç işkenceler bile kendilerine tesir edemeyecek bir seviyeye ulaşmışlardı.

Beklemediği bir mağlubiyete uğrayan Firavun, devam eden âyetlerde görüleceği üzere, hak ve adâlet karşısında takınmış olduğu sahtekâr tavrı bırakmak ve açıkça despotluk ve zulme baş vurmak mecburiyetinde kalacaktır:

Firavun Zulme Soyunuyor

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اَتَذَرُ مُوسٰى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِى
الْاَرْضِ وَيَذَرَكَ وَاٰلِهَتَكَۜ قَالَ سَنُقَتِّلُ اَبْنَٓاءَهُمْ وَنَسْتَحْيٖ نِسَٓاءَهُمْۚ وَاِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾

127. Firavun kavminin önde gelen yetkilileri: “Sihirbazları öldüreceksin de Mûsâ ve kavmini, yeryüzünde bozgunculuk yapsınlar, seni ve tanrılarını terk etsinler diye mi kendi hallerine bırakacaksın?” dediler. Firavun da: “Merak etmeyin! Bilakis onların erkek çocuklarını öldürecek, kız çocuklarını da kullanmak üzere sağ bırakacağız. Elbette biz onları ezecek üstün bir güç ve hâkimiyete sahibiz” cevabını verdi.

Dikkat çeken bir husus şu ki; Firavun Mûsâ hakkında bir şey söylemiyor, ismini bile ağzına almıyordu. Zira asâdan gözü yılmış, Mûsâ’dan son derece korkmuştu. Mûsâ denildiği zaman, yerden göğe ağzını açmış, kendisini yutmaya hazır bir ejderhanın üzerine atıldığı hayali zihninde canlanıyordu. Lakin bu korkusunu gizlemeye ve konuyu karıştırıp başka taraflara çekmeye çalışıyor ve cevabında güya Mûsâ’nın ismini bile anmaya tenezzül etmiyormuş gibi görünerek, âdeta “Mûsâ’nın şahsen hiçbir önemi yoktur” fikrini ima etmeye çalışıyordu. Onun bütün kuvvet kaynağının İsrâiloğulları olduğunu, onları ortadan kaldırdığında Mûsâ’nın hiçbir şey yapma imkânının kalmayacağını söylemek istiyordu. Bunu yapmaya güçleri olduğuna göre artık herhangi bir korku ve endişeye gerek yoktu. İşte tarih boyu Firavun’un ve onun siyaseti böyle olmuştur ve böyle olmaya devam etmektedir.

Firavun hânedanının aleyhlerinde aldığı kararı duyan İsrâiloğulları büyük bir endişe ve korkuya kapıldılar. Çünkü benzeri zulüm onlara daha önce yapılmış, Hz. Mûsâ’nın doğduğu yıllarda binlerce erkek çocuklarını kurban vermişlerdi:

قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعٖينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُواۚ اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِۙ يُورِثُهَا
مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖۜ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقٖينَ ﴿١٢٨﴾ قَالُٓوا اُوذٖينَا مِنْ قَبْلِ
اَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَاۜ قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ
وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ۟ ﴿١٢٩﴾

128. Mûsâ, kavmine şu tenbih ve tesellide bulundu: “Allah’tan yardım isteyin ve sabredin! Şüphesiz bütün yeryüzü Allah’ındır; ona kullarından

dilediğini vâris kılar. Unutmayın ki, hayırlı son, nihâî zafer, ancak Allah'a karşı gelmekten sakınanların olacaktır."

129. İsrâiloğulları Mûsâ'ya: "Sen bize gelmeden önce de, geldikten sonra da hep işkence gördük, eziyetlere uğradık" diye sızlandılar. Bunun üzerine Mûsâ: "Ne biliyorsunuz, bakarsınız Rabbiniz düşmanlarınızı helâk eder ve nasıl amel edeceğinizi görmek için onların yerine sizi yeryüzünde hâkim kılar" dedi.

Bu tavsiyesi ile Hz. Mûsâ kavmine, tam olarak Allah'a güvenip dayandıkları, yardımı sadece O'ndan istedikleri, sabra sarıldıkları ve güzel bir takvâ hayatı yaşadıkları takdirde istikballerinin parlak olacağı müjdesini vermekteydi. Ancak onlar yapılan bu tavsiye ve verilen müjdeden pek teselli olmadılar. Hz. Mûsâ'ya şikayet ve serzenişte bulundular. Onun peygamber olarak gelmesinin durumu değiştirmediğini; ondan önce de ondan sonra da hep eziyete maruz kaldıklarını söylediler. Onlar, "öncekiyle" Hz. Mûsâ'nın doğumu sırasında yapılan eziyeti ve erkek çocuklarının öldürülmesini; "sonrakiyle" de bu defa yapılması söylenen eziyetleri kastediyorlar, bir an önce bu çileli hayattan kurtulma arzularını dile getirmek istiyorlardı. Bunun üzerine Hz. Mûsâ, Allah'tan aldığı bilgiye dayanarak onların sızlanmalarını durdurmak ve istikbale yönelik gönüllerinde umut çiçekleri yeşertmek düşüncesiyle, Cenâb-ı Hakk'ın, yakın bir zaman içinde düşmanları olan Firavun ve kavmini helâk edeceği ve yerlerine kendilerini hakim kılacağı müjdesini verir. Fakat bunun da bir imtihan olduğunu; nimetin kıymeti bilinince mükâfata, bilinmeyince ise ilâhî kahır ve intikam tecellisine sebep olacağını hatırlatmadan edemez.

Şimdi söz, Hz. Mûsâ'nın, Firavun ve İsrâiloğulları hakkında verdiği haberlerin nasıl ve ne ölçüde tahakkuk ettiğine gelmektedir:

وَلَقَدْ اَخَذْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّن۪ينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾

130. Gerçekten biz, düşünüp akıllarını başlarına almaları için Firavun ve yandaşlarını senelerce kuraklık, ürün kıtlığı ve gelir darlığıyla cezalandırdık.

Âyet-i kerîmede şu hususlara dikkat çekildiği görülür:

• Fert ve toplum hayatında ekonomik şartların çok mühim bir yeri vardır. İktisâdî hayatın sarsıntıya uğraması ve bozulması, o toplumun çökmekte olduğunun ciddî bir işareti sayılmalıdır. Toplumun iktisâdî yönden iyileşip kalkınabilmesi ise fertlerinin ahlâklı olup, Allah'ın ihsân ettiği zenginlik kaynaklarını, israftan kaçınarak, fert ve toplumun menfaatine olacak şekilde çalıştırıp geliştirmelerine bağlıdır.

• Allah Teâlâ’nın rahmetinin ne kadar geniş ve sonsuz olduğu anlaşılmaktadır. Zira Rabbimiz, Firavun ve kavmi gibi her bakımdan helâke hak kazanmış kimseleri bile hemen helâk etmeyip, onları daha önceden bir takım sözlü ve fiilî ikazlarla kendine dönmeye dâvet etmektedir.

• Gelen musibetler, zorluk ve sıkıntılar insanların uyanmasına ve ibret alıp gerçeği kabullenmesine mühim bir sebeptir.

Ancak Firavun hânedânı başlarına gelen musibetlerden bir türlü ders almıyorlardı:

فَإِذَا جَاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هٰذِهِ ۚ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا
بِمُوسٰى وَمَنْ مَعَهُ ۗ أَلَا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾

131. Hayatın akışı içinde onlara bir iyilik geldiğinde “Bu bizim hakkımız” derlerdi. Kötü bir durumla karşılaştıklarında ise bunun Mûsâ ile beraberinde olanların uğursuzluğundan kaynaklandığını söylerlerdi. Şunu bilin ki, onların uğursuz saydığı şey, kötü işlerine karşı Allah’ın verdiği cezadır; fakat onların çoğu bunu bilmez.

Âyette geçen اَلتَّطَيُّرُ (tatayyur) kelimesi bir şeyi; bir hayvanı, insanı veya olayı uğursuz sayma demektir. Câhiliye döneminde bir kimse sefere çıktığında karşılaştığı ilk kuş kendisine göre sağ tarafa uçarsa bunu uğurlu, sol tarafa doğru uçarsa uğursuz sayardı. Dolayısıyla ilk zamanlar hem uğursuzluğu hem uğurluluğu ifade eden bu kelime daha sonra sadece “uğursuzluk” mânasında kullanılır olmuştur. Allah Rasûlü (s.a.v.), bir şeyi uğursuz saymanın câhiliye âdeti olduğunu ve bunun İslâm’da yeri olmadığını haber vermektedir. (bk. Buhârî, Tıp 17, 19; Müslim, Selam 102, 107, 109) Fakat bazı şeyleri geleceğe ait bir hayır ve ümit vesilesi olarak görmede bir sakınca olmadığını bildirerek hatta bunu teşvik ve tavsiye buyurmaktadır. (bk. Buhârî, Tıp 43, 44; Müslim, Selâm 110-113)

İnkâr ve inatlarında devam etmeleri yüzünden o azgın kavmin üzerine musibetler şiddetli azap kamçıları hâlinde peşpeşe inmeye başladı:

وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ اٰيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَا ۙ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ
﴿١٣٢﴾ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ
اٰيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾

132. Onlar Mûsâ’ya şöyle derlerdi: “Bizi büyülemek için hangi mûcizeyi

getirirsen getir, sana asla inanacak değiliz."

133. Bunun üzerine biz de, ayrı ayrı mûcizeler olarak onların üzerine tufan, çekirge, haşerât, kurbağa ve kan felâketlerini gönderdik. Yine de iman etmeyi kibirlerine yediremediler ve dâimâ günah işlemekle meşgul inkârcı bir toplum olarak kaldılar.

Sözkonusu musibetler şunlardır:

اَلطُّوفَانُ (tûfân): Bir hafta aralıksız devam eden şiddetli bir yağmur yağdı, Nil nehri taştı ve büyük bir sel tûfanı meydana geldi. Bu tûfan Mısır halkının evlerini basıp hepsini tahrip etti. Fakat İsrâiloğulları'na bir zararı olmadı.

اَلْجَرَادُ (cerâd): Çekirgeler demektir. Bunlar, bütün yeşil ürünleri yiyip bitirir, araziyi kısa sürede çırılçıplak hale getirirler. Anlaşılan o ki, bu çekirgeler, tufandan sonra biten kuvvetli ve gür ekinleri yiyip bitirmişlerdir.

اَلْقُمَّلُ (kummel): Bit, pire ve güve gibi çeşitli cinsteki küçük böceklerdir. Bunlar Firavun kavminin hem bedenlerine hem ürünlerine musallat olmuşlar, onları son derece sıkıntıya sokmuşlardır.

اَلضَّفَادِعُ (dafâdi'): Kurbağalar demektir. Her tarafı kurbağalar doldurmuş, âdetâ başlarına kurbağa yağmıştır.

اَلدَّمُ (dem): Kan demektir. İçecekleri bütün sular ve Nil nehri kan olarak akmaya başlamıştır.

Onlar, çeşitli isyan ve günaha teşebbüs ettikçe, Allah da onlara çeşitli cezalar vermiştir. Bir türlü günahlardan kurtulup temizlenmeye yönelememişlerdir. Esasında onlar, kalp cihetiyle, hakikatin delillerini görmekten uzaklaştırılmak suretiyle cezalandırılmışlardır. Bu ise, zahirlerine dokunan pek çok felâketten daha büyük bir belâdır.

Gelen bu musibetler karşısında inkarcı halkın sergilediği tavır pek gülünçtür:

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ
عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِى
اِسْرَآئِيلَ ﴿١٣٤﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ اِلَى اَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ اِذَا
هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿١٣٥﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ فِى الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾

134. Başlarına o felâketlerden her biri çöktükçe: "Ey Mûsâ! Sana verdiği söz hürmetine bizim için Rabbine dua et! Andolsun ki, eğer bizden bu azabı

kaldırırsan sana kesinlikle iman edeceğiz ve hiç şüphesiz İsrâiloğulları'nı serbest bırakıp seninle göndereceğiz" diyorlardı.

135. Biz, verdikleri sözü yerine getirebilecekleri bir süreye kadar musîbeti üzerlerinden kaldırınca da, her seferinde sözlerinden hemen dönüyorlardı.

136. Bu şekilde âyetlerimizi yalanlayıp onları hiç umursamadıkları için, neticede biz de hak ettikleri cezayı verdik ve hepsini denizde boğduk.

Hz. Mûsâ'nın duasıyla son musibet de kaldırılıp yine sözlerinden cayınca, kalplerinin hidâyeti kabul etme özelliği tamâmen köreldiği ve uyanma kabiliyetleri bütünüyle tükendiğinden Cenâb-ı Hak onları Kızıl denizde boğmuş, içlerinden bir fert bile kurtulamamıştır.

İsrâiloğulları'nı bekleyen güzel neticeye gelince:

وَاَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْاَرْضِ وَمَغَارِبَهَا
الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا ۖ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِي اِسْرَآئِيلَ
بِمَا صَبَرُوا ۖ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾

137. Asırlardır hor görülüp ezilmekte olan İsrâiloğulları halkını da, feyiz ve bereketlerle donattığımız o toprakların doğusuna ve batısına vâris kıldık. Böylece Rabbinin İsrâiloğulları için verdiği o güzel söz, sabretmelerinin bir neticesi olarak tamâmen gerçekleşmiş oldu. Firavun ve kavminin, o sanat ve sanayi ürünü eserlerini; yükseltmekte oldukları köşkleri, sarayları; yetiştirdikleri bağ ve bahçeleri yıkıp yerle bir ettik.

Müfessirlerin çoğunluğuna göre bahsedilen bölgenin doğu tarafı bugünkü Filistin ve Suriye, batı tarafı ise Mısır'dır. Ancak, Mâide sûresi 21. âyette geçen **"Allah'ın sizin için takdir ve girmenizi emir buyurduğu şu mukaddes ülke"** ve İsrâ sûresi 1. âyette geçen **"etrafını bereketli kıldığımız Mescid-i Aksâ"** beyânlarından hareketle bahsedilen bereketli yerin hususiyle Filistin olduğunu söylemek de mümkündür.

İsrâiloğulları'nın zilletten kurtulup yeryüzünde hâkimiyet elde edeceklerine dair Cenâb-ı Hakk'ın va'di vardı. Bu va'd Kasas sûresi 5. âyette: **"Biz ise o ülkede hor ve hakir görülenlere lutufta bulunmak, onları önderler yapmak ve onları Firavun'un devlet ve saltanatına mirasçı kılmak istiyorduk"** şeklinde yer almaktadır. Ayrıca bunu Mûsâ (a.s.): **"Ne biliyorsunuz, bakarsınız Rabbiniz düşmanlarınızı helâk eder ve nasıl amel edeceğinizi görmek için onların yerine sizi yeryüzünde hâkim kılar"** (A'râf 7/129) sözüyle de dile getirmişti. İşte Firavun hânedânının bütün köşk ve sarayları, bağ ve bahçeleriyle birlikte

helâk edilmesinden sonra bu ilâhî va‘d bütünüyle gerçekleşmiş, İsrâiloğulları, bahsedilen topraklara yerleşmiş ve orada hâkim duruma gelmişlerdir.

Şimdi sıra Firavun’un zulmünden kurtulan İsrâiloğulları’nın, Allah’ın bu ihsânına karşılık neler yaptıklarını, nasıl bir davranış sergilediklerini izlemeye geldi:

وَجَاوَزْنَا بِبَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلٰٓى
اَصْنَامٍ لَهُمْۚ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَٓا اِلٰهًا كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌۜ قَالَ
اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ اِنَّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فٖيهِ وَبَاطِلٌ مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغٖيكُمْ اِلٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمٖينَ ﴿١٤٠﴾

138. İsrâiloğulları’nı denizden geçirdik. Derken kendilerine ait bir takım putlara tapmakta olan bir kavme rastladılar. Hemen: “Ey Mûsâ! Bize de onların ilâhları gibi bir ilâh yapıver!” dediler. Mûsâ şunları söyledi: “Gerçekten siz, hep böyle cehâlet içinde gidip gelen bir topluluksunuz.”

139. “İmrendiğiniz şu kimselerin din diye tutundukları şey yıkılmaya mahkûmdür ve ibâdet kasdıyla işleyegeldikleri bütün ameller de boştur, mânasızdır.”

140. Mûsâ şöyle devam etti: “Allah sizi, ihsân buyurduğu iman ve din sayesinde diğer bütün milletlere üstün kılmış iken, ben size O’ndan başka bir ilâh mı arayayım!”

Bir kısım tarihî bilgiler, o kavmin taptıkları putların sığır ve boğa heykelleri şeklinde olduğunu, İsrâiloğulları’nda daha sonra baş gösterecek buzağıya tapma hastalığının da ilk olarak buradan kaynaklandığı yönündedir.

Uzun seneler Firavunların hâkimiyeti altında köle olarak yaşamış ve şahsiyetleri ezilmiş İsrâiloğulları, onların ellerinden kurtulsalar da, hayatlarına girmiş olan kötü tesirlerden kendilerini bir anda temizleyememişlerdi. Mısır’dan çıktıktan sonra bir put tapınağı görür görmez, önceki alışkanlıklarının tesiriyle ve tabii bir refleks hâlinde hemen benzeri bir şeye tapınma ihtiyacı hissetmişlerdi. Bu arzularını kendisine açtıklarında Mûsâ (a.s.)’ın tepkisi son derece sert oldu. Bunca büyük mûcizeleri ve delilleri gördükten sonra, kendilerini kurtarmaya çalışan ulü’l-azm bir peygamberin huzurunda putçuluğa özenmek câhillikten başka bir şey değildi. Aynı zamanda böyle bir talep, Hz. Mûsâ’nın başarmak istediği işi, başlamadan bitirmek anlamına geliyordu. Bu sebeple Hz. Mûsâ, o puta tapan kavmin mevcut hallerinin hiç de özenilecek bir durum olmadığını, yaşadıkları bu bâtıl dînin yıkılıp helâk olacağını, yapmakta

oldukları ibâdetlerin de faydasız, mânasız ve boş olduğunu söyleyerek kavmini iknâ etmeye çalıştı. Kendilerine bunca nimetler ihsân eden; peygamber göndermek, kölelikten kurtarmak gibi bir kısım özel lutuflarla kendilerini başkalarına üstün tutan Allah'ı bırakıp başka bir ilâh aramanın boşuna bir çaba olduğunu hatırlattı.

Hz. Mûsâ'nın önceki âyetlerde yer alan ikazlarına ilâveten gelen âyet-i kerîmede de bizzat Cenâb-ı Hak İsrâiloğulları'na hitap etmektedir.

وَاِذْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِۚ يُقَتِّلُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ
وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْۜ وَف۪ي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظ۪يمٌ ﴿١٤١﴾

141. Ey İsrâiloğulları! Sizi Firavun hânedânının elinden kurtardığımız zamanı da hatırlayın. Onlar size en kötü işkencenceleri yapıyor; erkek çocuklarınızı öldürüyor ve kızlarınızı kullanmak için sağ bırakıyorlardı. Bunda sizin için Rabbinizden büyük bir imtihan vardı.

Kavmi ile arasında nükseden bu yeni imtihan ve sıkıntının ardından Hz. Mûsâ'ya Rabbi ile Tūr dağında buluşma müjdesi geliyor:

Rabbim Bana
Kendini Göster

وَوٰعَدْنَا مُوسٰى ثَلٰثٖينَ لَيْلَةً وَاَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مٖيقَاتُ رَبِّهٖٓ اَرْبَعٖينَ
لَيْلَةًۚ وَقَالَ مُوسٰى لِاَخٖيهِ هٰرُونَ اخْلُفْنٖي فٖي قَوْمٖي وَاَصْلِحْ وَلَا
تَتَّبِعْ سَبٖيلَ الْمُفْسِدٖينَ ﴿١٤٢﴾

142. Tūr dağında ibâdet etmesi için Mûsâ ile otuz gece için sözleşmiş, sonra ona on gece daha ilâve etmiştik. Böylece Rabbinin belirlediği süre kırk geceye tamamlanmış oldu. Mûsâ, kardeşi Hârûn'a: "Kavmim içinde benim yerime geç, onların hatalarını düzelt; sakın ha bozguncuların yoluna uyma!" dedi.

İsrâiloğulları Mısır'dan ayrıldıktan sonra esaret bağlarından kurtularak hür ve bağımsız bir millet hâline geldiler. Bunun üzerine Hz. Mûsâ, kavminin uyacağı şeriat kendisine öğretilmek üzere ilâhî bir emirle Tūr-i Sînâ'ya çağrıldı. Kendisine yüklenecek bu ağır vazîfenin gerektirdiği kuvvet ve salâhiyeti kazanmasını sağlayacak oruç, zühd, ibâdet, dua, murakebe, tezkiye ve tefekkür için önce otuz günlük bir süre belirlendi. Sonra ihtiyaca binâen on gün daha ilave edilerek bu süre kırka tamamlandı. Nitekim Bakara sûresi 51. âyette bu sürenin "kırk gece" olduğu kaydedilir. Gündüzleri de belirlenen bu süreye dâhil olduğu halde, yalnızca "gece" buyrulması, ay hesabına göre günün geceden başlaması hikmetine bağlıdır. Hz. Mûsâ bu esnada kavmini, Vadi'ş-Şeyh denilen yere bıraktı. Kardeşi Hârûn'u da kavminin başında bulunup onları yönetmesi için yerine vekil tâyin etti. Kavminin ne yapacaklarına tam güvenemediği için kardeşini özellikle "bozguncuların yoluna uymama" konusunda uyardı.

Allah Teâlâ ile konuşma ve O'ndan vahiy alma öncesinde Hz. Mûsâ'ya kırk gün riyâzat yaptırılması ve özellikle "gece" ifadesinin kullanılmasından şöyle bir mâna sezilebilir: Allah'a yakın olmak isteyen kulların, büyük bir aydınlığa ve tecelli sabahına erebilmeleri için geceler kadar karanlık ıstırap saatleri ile çile doldurmaları gerekmektedir. Çünkü ilâhî feyizler daha ziyade geceleri vâki olur. Bütün başarı sabahları, ıstırap gecelerinin seherlerini izleyerek meydana çıkar. Nitekim oruç, ibâdet ve riyâzatla geçirilen bu kırk gecenin fecr-i sâdık saatlerini andıran sonlarına doğru Hz. Mûsâ, Allah Teâlâ'nın kelâmına mazhar olmuş ve şu tecelliye ermiştir:

وَلَمَّا جَٓاءَ مُوسٰى لِمٖيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُۙ قَالَ رَبِّ اَرِنٖٓي اَنْظُرْ اِلَيْكَۜ قَالَ

لَنْ تَرٰيبِي وَلٰكِنِ انْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ فَاِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرٰيبِي ۚ
فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسٰى صَعِقًا ۚ فَلَمَّٓا اَفَاقَ
قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ اِلَيْكَ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾

143. Nihâyet Mûsâ belirlediğimiz zamanda buluşma yerine geldi. Rabbi kendisiyle konuşmaya başlayınca, gerek bunun verdiği şevk ve heyecan, gerekse O'nu görme aşk ve cezbesi içinde: "Rabbim! Kendini bana göster de sana bakayım!" dedi. Allah ona: "Sen beni asla göremezsin! Fakat şu dağa bak; eğer dağ yerinde durabilirse sen de beni görürsün" buyurdu. Rabbi dağa tecelli edince onu paramparça ediverdi. Mûsâ da bayılıp düştü. Kendine gelince: "Rabbim! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, affına sığınarak sana yöneliyorum, sana iman edenlerin ilki de benim" dedi.

Âyetteki "dağa bak" emrinde şu işârî mânalar hissedilmektedir: Bu emirde Mûsâ (a.s.) için pek şiddetli bir imtihan vardır. Çünkü Allah Teâlâ onu, istediğini görmekten men etmiş ve ondan başkasına bakmayı emir buyurmuştur. Eğer ona, gözlerini kapayıp bundan sonra hiç bir şeye bakmamayı emretseydi bu ona daha kolay gelirdi. Ne var ki ona: **"Sen beni asla göremezsin, fakat dağa bak"** (A'râf 7/143) denilmiştir. Bundan daha da şiddetlisi, dağa Cenâb-ı Hakk'ın tecellîsi verildi. Sonra da Mûsâ (a.s.)'a Rabbini görme isteğiyle geldiği dağa bakması emredildi. Bu, hakikaten çok zor bir imtihandır. Fakat Mûsâ (a.s.) Allah'ın yaptığına rızâ göstermiş ve hükmüne boyun eğmiştir. "Dağa bak" emrinin Mûsâ (a.s.) için bir lutuf olduğunu söyleyenler de olmuştur. Çünkü Allah Teâlâ, Mûsâ (a.s.)'ın isteğini açıkça reddetmemiş, bilakis sabırlı davranmasına yardımcı olmak üzere bu reddi bazı sebeplere bağlamıştır. Mûsâ (a.s.) uyanıklık hâline geri döndürülüp ayılınca tekrar işin başına dönüp **"Affına sığınarak sana yöneliyorum"** dedi. Yani "Mertebelerin en yücesi olan seni görmek gerçekleşmemiş olsa bile, işin başı olan tevbeyi azaltacak değilim" demek istedi. Ayrıca Allah'ı görme talebi, kulluk mahallinden ayrılmak mânasını taşır. Çünkü kulluğun şartı, kul ile Rab arasında yakınlık meydana gelse de bir an hizmet mahallinden uzak durmamaktır. Zira yakınlık nefsin payıdır; hizmet ise Rabbin hakkıdır. Rabbin hakkıyle birlikte olmak ise nefsin hazzı ile birlikte bulunmaktan daha mühimdir. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, I, 354)

Cenâb-ı Hakk'ın görülmesi aklen câizdir. Çünkü bir varlığın görülebilir olmasının yegâne şartı var olmaktır. Ancak naklî deliller Allah'ın dünyada değil, âhirette görüleceğini haber vermektedir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.), cennette mü'minlerin Allah'ı dolunayın görüldüğü gibi açık olarak göreceklerini

müjdelemektedir. (bk. Buhârî, Ezân 129; Müslim, Fiten 95) Bu bilgiler doğrultusunda bakıldığında, Hz. Mûsâ, Allah’ı görmeyi talep ederken, imkânsız olanı değil, câiz olanı istemiştir. Rabbimiz ise **“Sen beni asla göremezsin”** (A‘râf 7/143) cevâbı ile, kendini görmenin ebediyen imkânsızlığını değil, dünyada görülemeyeceğini beyân buyurmuştur.

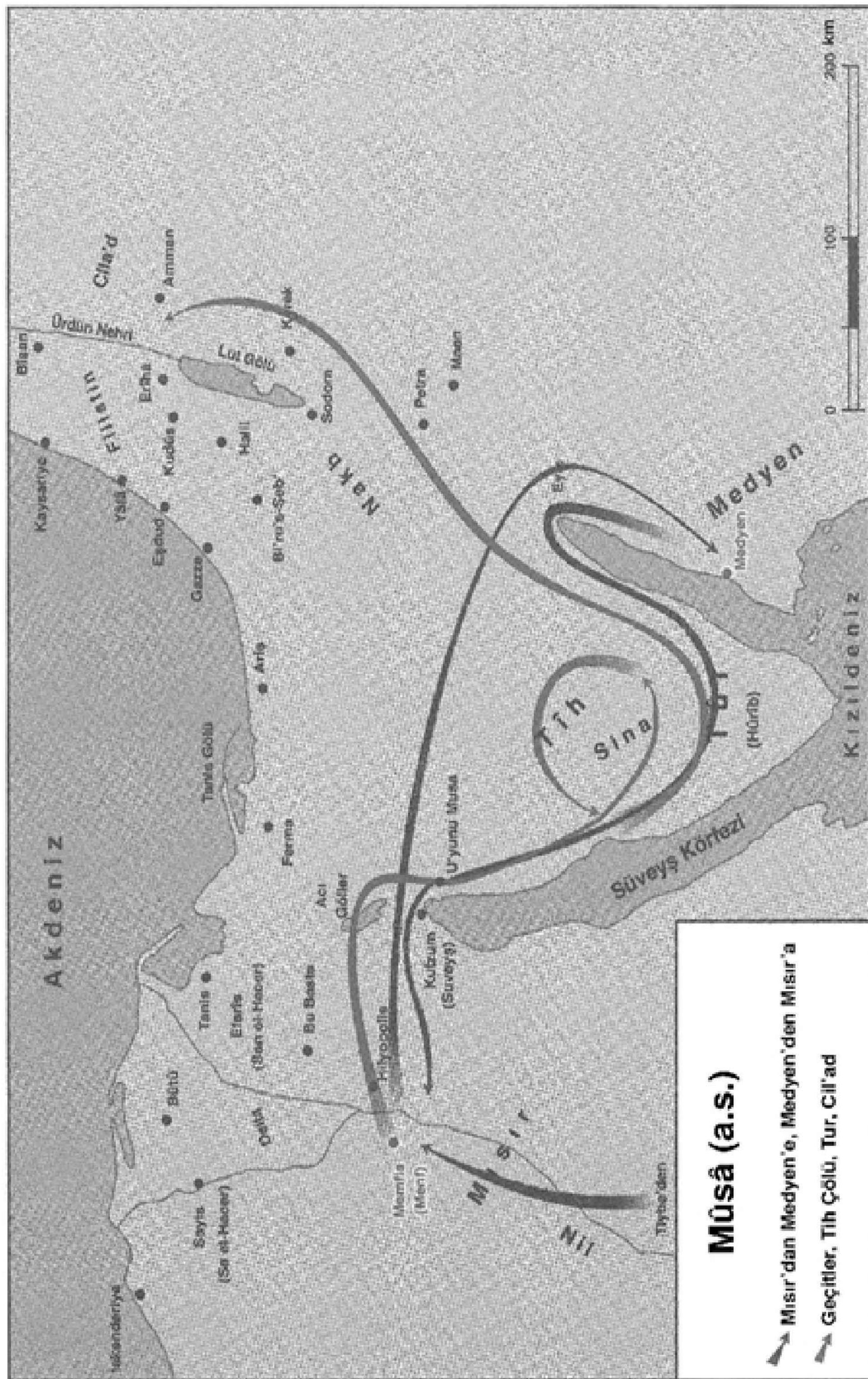
Bu fevkalâde tecellîler ardından Hz. Mûsâ’ya ilâhî iltifatlar gelmeye başladı:

قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنّ۪ي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتٖي وَبِكَلَامٖيۘ فَخُذْ
مَٓا اٰتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿١٤٤﴾

144. Allah şöyle buyurdu: “Ey Mûsâ! Seni peygamberlikle, buyruklarımı tebliğle görevlendirmek ve seninle vasıtasız olarak konuşmak sûretiyle insanlar arasında sana seçkin bir mevki verdim. O halde sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol!”

Âyetteki **“şükredenlerden ol”** (A‘râf 7/144) emrinde şöyle latîf bir işaret vardır: “Sakın şikâyet edenlerden olma. Yani eğer dileğini geri çevirdik ve istediğini vermediysek, döndüğünde bana şikâyette bulunma!” (Kuşeyrî, *Letâifü’l-i ârât*, I, 355)

Şükredilecek nimetlerin başında Tevrat ve orada yer alan hükümler bulunmaktadır:

وَكَتَبْنَا لَهُ فِى الْاَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ
الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾ شَيْءٍۚ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَاْمُرْ قَوْمَكَ يَاْخُذُوا بِاَحْسَنِهَاۜ سَاُرِيكُمْ دَارَ

145. Biz Mûsâ için Tevrat levhalarında her türlü öğüdü verdik; yapılacak her şeyin açıklamasını yaptık. Sonra da şunu söyledik: "Bunlara kuvvetle sarıl! Kavmine de buradaki hükümleri hayatlarında en güzel şekilde uygulamalarını emret. Yakında size doğru yoldan çıkanların yurdunu göstereceğim."

Şüphesiz iyinin daha iyisi, güzelin daha güzeli vardır. Azimetle amel etmek ruhsatlara sarılmaktan, affetmek ve bağışlamak kısastan, farz ve vacipleri yerine getirmek mübahlarla amel etmekten daha güzeldir. Dolayısıyla burada takvâ hayatının geliştirilmesine ve olabildiği kadar rûhen olgunlaşmaya bir teşvik vardır. Onların da buna ihtiyacı bulunmaktadır. Zira Cenâb-ı Hak onlara yakın bir gelecekte doğru yoldan çıkmış günahkâr kimselerin yurdunu göstereceğini haber vermektedir. Bu haber hem bir müjdeyi, hem de bir tehdidi şumülüne almaktadır: Bir taraftan günahlar içinde ömür geçiren zorbalar kavminin diyarlarına girip onlara mirasçı olacaklarını müjdelemektedir. Buna erişmelerinin de ancak işlerin ve amellerin en güzeline sarılmalarıyla mümkün olabileceğini hatırlatmaktadır. Diğer taraftan ise onları, yurtlarına girecekleri o fâsıkların uğradıkları feci âkıbetle tehdit ederek, fısk u fücûrdan uzak durmaya yönlendirmekte, aynı zamanda kendilerinden zuhur edecek fâsıklara karşı da uyanık olmaya çağırmakta, netice itibariyle fısk yolunu tutup cehennemi boylamaktan da sakındırmaktadır.

Mühim olan, Allah'ın âyetlerini anlamayı engelleyen kalbî hastalıkları iyi tanıyıp onlardan arınabilmektir:

سَاَصْرِفُ عَنْ اٰيَاتِيَ الَّذ۪ينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّۜ وَاِنْ يَرَوْا
كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَاۚ وَاِنْ يَرَوْا سَب۪يلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَب۪يلاًۚ وَاِنْ
يَرَوْا سَب۪يلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَب۪يلاًۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا
عَنْهَا غَافِل۪ينَ ﴿١٤٦﴾ وَالَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَٓاءِ الْاٰخِرَةِ حَبِطَتْ
اَعْمَالُهُمْۜ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ۟ ﴿١٤٧﴾

146. Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları âyetlerimi anlamaktan uzaklaştıracağım. Çünkü onlar her ne mûcize görseler, ona inanmazlar. Doğru yolu görseler, onu yol edinmezler. Buna karşılık azgınlık ve taşkınlık yolunu görseler hemen onu uyulacak yol olarak benimserler. Bunun sebebi, onların âyetlerimizi yalanlamaları ve bunları anlamaktan büsbütün uzak durmalarıdır.

147. Âyetlerimizi ve bir gün âhiretle yüz yüze gelecekleri gerçeğini yalanlayanların bütün amelleri boşa gitmiştir. Hem başka nasıl olacaktı ki? Yoksa yaptıklarından başka bir şeyin karşılığını mı göreceklerdi?

Allah Rasûlü (s.a.v.) kibrin ne büyük bir günah olduğu hususunda şöyle buyurur:

"Kibir hakkı kabul etmemek ve insanları küçümsemektir." (Müslim, İman 147; Ebû Dâvûd, Libâs 26)

"Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez." (Ebû Dâvûd, Libâs 26)

Kur'ân-ı Kerîm, kendisini, Allah'a kul olmaktan, O'nun emirlerine boyun eğmekten daha üstün gören; gönderdiği peygamberler, indirdiği kitaplar ve gösterdiği mûcizelere aldırış etmeyen; sanki o Allah'ın kulu ve Allah da onun Rabbi değilmiş gibi davrananları, "kibirli, gururlu ve kendini beğenmiş" kimseler olarak vasıflandırır. Allah'a karşı açıkça sergilenen böyle bir küstahlığın hiçbir haklı gerekçeye dayanması mümkün değildir. Zira hiçbir kulun Allah'ın arzında ve sadece O'nun verdiği nimetler ile yaşarken, sanki O'nun kulu değilmiş gibi bir tavır içinde olmaya elbette hakkı yoktur. Bu sebeple âyette **"haksız yere büyüklük taslayanlar"** (A'râf 7/146) kaydı getirilmiştir.

Âyette geçen سَبِيلَ الرُّشْدِ (sebîle'r-rüşd), Kur'ân-ı Kerîm'de iman ve sâlih amellerle ifade buyrulan bütün iyilik ve güzellikleri içine alan ve dosdoğru yol olan İslâm yoludur. سَبِيلَ الْغَيِّ (sebîle'l-gayy) ise başta küfür, şirk, nifak olmak üzere her türlü sapıklık, azgınlık, kötülük ve bozgunculuğu içine alan azgınlık yoludur. İşte kibir ve gurur hastalığına yakalananlar, bunu tedavi etmedikleri sürece ne bir peygambere kulak verme, ne de ona tâbi olma istidadı gösterebilirler. Hangi tür bir mûcize, işaret ve delil görürlerse görsünler, ona iman etmezler; kalplerinin kuvveti inanma başarısını göstermeye yetmez.

Geçmişte yaşanan şu ibret verici örnek, böylesi kötü toplumların hallerini ve başlarına gelen felâketi ne güzel anlatmaktadır:

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسٰى مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ ط اَلَمْ
يَرَوْا اَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا م اِتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ
﴿١٤٨﴾ وَلَمَّا سُقِطَ فِي اَيْدِيهِمْ وَرَاَوْا اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا لا قَالُوا لَئِنْ لَمْ
يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾

148. Mûsâ'nın kavmi, kendisinin Tūr'a gitmesinin ardından süs takılarından böğürür gibi ses çıkaran bir buzağı heykeli yapıp ona

tapınmaya başladılar. O heykelin kendileriyle konuşmadığının ve onlara bir yol göstermediğinin de mi farkında değillerdi? Buna rağmen onu tanrı edindiler ve zâlimlerden oldular.

149. Onlar, doğru yoldan saptıklarını anlayıp yaptıklarına pişmanlık içinde kıvranarak: "Eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve bizi bağışlamazsa, yemin olsun ki biz elbette bütün bütün kaybedenlerden oluruz" dediler.

Burada uluhiyet sıfatı olarak "konuşmanın" ve "yol göstermenin" seçilmesi çok mânidardır. Çünkü Allah Teâlâ Hz. Mûsâ vasıtasıyla İsrâiloğulları ile konuşmuş, onların peygamberi olan Mûsâ (a.s.)'ı kelâmına muhatap kılmakla şereflendirmişti. İkinci olarak da Allah Teâlâ, bilhassa Mısır'dan çıkmak üzere harekete geçtikleri andan itibaren Mısır içinde, denizde ve çölde kendilerine yol gösteriyordu. İsrâiloğulları, Cenâb-ı Hakk'ın bu her iki büyük nimetine ve icraatına şâhittiler. Bunlara gücü yetmeyen bir şeyin ilâh olamayacağı açıktı. Fakat onların, bunu düşünecek halleri bile yoktu. Bu sebeple onu tanrı edindiler, câzibesine kapılıp ona tapındılar. Allah'ın emrine uygun davranmadıkları; Allah'a kulluğu bırakıp buzağıya taptıkları; hakikati bulmaları için verilen gözlerini, kulaklarını ve akıllarını yok saydıkları ve Hz. Mûsâ'nın talimatlarını unuttukları için zâlimler oldular.

Hz. Mûsâ Tūr'dan dönüp kavmini bu halde görünce, onlara yanlış bir iş yaptıklarını ve dinden saptıklarını söyledi. Onları azarlayıp buzağı heykelini ateşe attı. (bk. Tâhâ 20/97) Bunun üzerine yaptıklarına son derece pişman oldular ve kendilerini bağışlaması için Allah'a yalvardılar.

149. âyetin haber verdiği bu durum, belirtildiği gibi Hz. Mûsâ'nın Tūr'dan dönmesinden sonra olmakla birlikte, onların yaptıkları işlerin bütünüyle pişmanlığa dönüştüğü daha net bir şekilde anlaşılması için önce zikredilmiş, bu işin nasıl gerçekleştiği de bu âyetin bir açıklaması olarak aşağıdaki âyetlerde şöyle haber verilmiştir:

Hz. Mûsâ'yı Kuşatan Çile Çemberi

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰى اِلٰى قَوْمِه۪ غَضْبَانَ اَسِفًاۙ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُون۪ي مِنْ
بَعْد۪يۚ اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْۚ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ بِرَاْسِ اَخ۪يهِ يَجُرُّهُٓ
اِلَيْهِۜ قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُون۪ي وَكَادُوا يَقْتُلُونَن۪يۘ فَلَا تُشْمِتْ
بِيَ الْاَعْدَٓاءَ وَلَا تَجْعَلْن۪ي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ
ل۪ي وَلِاَخ۪ي وَاَدْخِلْنَا ف۪ي رَحْمَتِكَۘ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِم۪ينَ ﴿١٥١﴾

150. Mûsâ, son derece öfkeli ve üzgün bir halde kavmine dönünce: "Ben gittikten sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız. Rabbinizin emrini çarçabuk terk mi ediverdiniz?" diye çıkıştı. Elindeki Tevrat levhalarını yere bıraktı; kardeşi Hârûn'un başından tutup kendine doğru çekmeye başladı. Kardeşi de: "Anamın oğlu! İnan ki bu topluluk beni bir hiç yerine koydu. Az kalsın beni öldürüyorlardı. Şimdi kalkıp bana düşmanları sevindirecek bir şey yapma ve beni bu zâlimler güruhuyla bir tutma" dedi.

151. Mûsâ şöyle yalvardı: "Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla! Bizi rahmetine eriştir. Şüphesiz sen merhametlilerin en merhametlisisin."

Hz. Mûsâ Tūr'dan dönerken kavminin buzağıya taptığını haber almıştı. (bk. Tâhâ 20/85) Bu sebeple son derece kızgın, öfkeli ve üzgün bir halde döndü. Burada şöyle bir işâri mâna hissedilir:

Tūr dağında Cenâb-ı Hak ile buluşan, O'nun beşer hissiyatına akseden yönüyle tarifsiz halâvetteki kelâmını işiten Mûsâ (a.s.), oradan döndüğünde kavmini binlerce derece bir titizlikle ilâhî buyruklara ve kendi tâlimatlarına uyduklarını, kendi aralarında son derece bir uyum, birlik ve beraberlik hâlinde olduklarını görseydi bile, Allah'ın kelâmını işitmekten mahrum bırakılarak ağyârı müşâhedeye döndürülmekle tâbi tutulduğu imtihan sebebiyle yine de bir ıstırab ve huzursuzluk içinde olması beklenirdi. Halbuki, Tūr'da yaşadığı o ulvî hâlin ve teneffüs ettiği o lahûtî demlerin akabinde, dönüp geldiğinde kavmini hak yoldan sapmış ve buzağıyı ilâh edinmiş halde görünce nasıl bir sıkıntı, üzüntü ve ıstırab içine düştüğünü düşünmek gerekir. Gerçekten şu mihnetlerden hangisinin Mûsâ (a.s.) daha ağır geldiği bilinemez:

- Allah'ın kelâmını işitmek nimetini kaybetmiş olmak,
- "Sen beni asla göremezsin" hitabıyla Allah'ı görmeyi istemekten engellenmiş

olmak,

- İsrâiloğulları’nın fitneye düşüp, şehvetlerinin kalplerini istila etmesi sebebiyle buzağıya ibâdet ettiklerini görmek.

Sübhânallah! Allah’ın, peygamberlerine ve velîlerine olan belâ ve imtihanları ne kadar da şiddetli! (Kuşeyrî, *Letâifü’l-i ârât*, I, 358)

Buzağıya tapanların durumuna gelince:

إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾

152. Buzağıyı tanrı edinenlerin başına hiç şüphesiz Rablerinden bir gazap çökecek ve böylece dünya hayatında bir zillete mahkum olacaklardır. İşte biz, gerçeği çarpıtarak Allah adına yalan uyduranları böyle cezalandırırız.

Sözkonusu zillet, düşmanları karşısında mağlup duruma düşmeleri veya isyankârlıkları sebebiyle, kendilerine va‘dedilen kutsal topraklardan mahrum bırakılarak vatansız bir hâle gelmeleridir. Sâmirî’ye isâbet eden zillet insanlardan uzaklaşması; onun insanlara, insanların da ona dokunmasının yasaklanmasıdır. (bk. Tâhâ 20/97) اَلْمُفْتَرِي (müfteri) olmaları ise, hiçbir haklı bir gerekçeye dayanmadan, tamâmen nefislerinin arzusu istikâmetinde hareket ederek âdi bir nesneden yapılmış buzağı heykeline tapmalarıdır. Bu âyetle Allah Teâlâ, sadece İsrâiloğulları’nı değil, kendisi dışında bir kısım ilâhlar edinip onlara tapan başka toplumları da cezalandırıp zillete düşüreceğini, bunun bir sünnetullah olduğunu haber vermektedir.

Ancak şirk günahı bile olsa tevbe kapısı devamlı açıktır:

بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٥٣﴾ وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَاٰمَنُوا ۘ إِنَّ رَبَّكَ مِنْ

153. Kötülükler yaptıktan sonra ardından tövbe edip inananlara gelince, şüphesiz ki Rabbin, bu tevbe ve imandan sonra onlar için çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Bu arada Mûsâ (a.s.)’ın durumuna bakılacak olursa:

وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ اَخَذَ الْاَلْوَاحَ ۚ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾

154. Mûsâ’nın öfkesi yatışınca levhaları aldı. O levhalarda, Rablerinden korkanlar için doğru yolu gösteren öğütler ve Allah’ın rahmet edeceği

yazılıydı.

Burada öfkenin insana, doğru olmayan bazı işler yaptırdığına dair dolaylı bir işaret vardır. Ayrıca “öfkenin susması” ifadesiyle Kur’ân-ı Kerîm, öfkeyi canlı bir varlık gibi somutlaştırmakta; onu Mûsâ’nın üzerine çullanan, onu durmadan şiddete sarılmaya iten, “şunu yap, şöyle söyle, levhaları bırak, kardeşinin başını tut” tarzında emirler veren canlı bir varlık gibi tasvir etmektedir. Bu canlı varlık, ondan el çekip, onu kendi hâline terk ettiğinde Mûsâ kendine gelmekte; öfke saikiyle yaptığı bir kısım yanlışları düzeltmektedir. Attığı levhaları tekrar eline alması bunlardan biridir. Bu levhalarda, Rablerinden korkup günahlardan sakınanlar için doğru yolu gösteren öğütler ve ilâhî rahmete ermeyi sağlayacak hayırlı ameller ile mânevî terakkiye irşat eden bilgiler bulunmaktaydı.

Âyette özellikle “Rablerinden korkanlar için” buyrulur. Çünkü, Allah’ın kitabının âyetlerinden istifade edebilecek olanlar yalnız onlardır. Kul, samimi bir istekle Allah’ı, güzel amel ile de cenneti arzular; Allah’tan uzak kalmanın ve cehenneme girmenin can yakıcı azabından korkarsa tam korku ile ümit arasında olmuş olur. Korku ve ümitle de arzuladığı şeye ulaşır. Hak Teâlâ’nın sıfatlarını tanıdığı nispette kulun kalbinde korku hisleri canlanmaya başlar. Bunun dışa yansıyan alâmeti ise, kalben dünyayı ve insanları terk etmek, nefis ve şeytan ile savaşmaktır.

Şimdi kavminin yaptıkları yüzünden Hz. Mûsâ’nın çekildiği bir diğer imtihanı ibretle izlemeye başlıyoruz:

وَاخْتَارَ مُوسٰى قَوْمَهُ سَبْع۪ينَ رَجُلًا لِم۪يقَاتِنَاۚ فَلَمَّٓا اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ
قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَاِيَّايَۜ اَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَٓاءُ
مِنَّاۚ اِنْ هِيَ اِلَّا فِتْنَتُكَۜ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَٓاءُ وَتَهْد۪ي مَنْ تَشَٓاءُۜ اَنْتَ
وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الْغَافِر۪ينَ ﴿١٥٥﴾ وَاكْتُبْ لَنَا
ف۪ي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ اِنَّا هُدْنَٓا اِلَيْكَۜ قَالَ عَذَاب۪ٓي اُص۪يبُ
بِه۪ مَنْ اَشَٓاءُۚ وَرَحْمَت۪ي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍۜ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذ۪ينَ يَتَّقُونَ
وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالَّذ۪ينَ هُمْ بِاٰيَاتِنَا يُؤْمِنُونَۚ ﴿١٥٦﴾

155. Mûsâ halkı arasından temsilci olarak yetmiş kişi seçip, tâyin buyurduğumuz vakitte dağa geldi. (Ama oraya gelince bunlar Allah’ı görmek istediler; Allah’ı görmedikçe inanmayacaklarını söylediler.) Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı yakalayıverdi. Mûsâ şöyle yalvarmaya

başladı: “Rabbim! Dileseydin onları da beni de daha önce helâk ederdin. İçimizdeki bir takım beyinsizlerin yaptıkları yüzünden mi hepimizi helâk edeceksin? Bu iş, ancak senin bir imtihanındır ki, onunla dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola erdirirsin. Sen bizim dostumuz ve yardımcımızssın. Bizi bağışla ve bize merhamet et. Çünkü sen, bağışlayanların en hayırlısısın!”

156. “Bize dünyada da âhirette de iyi ve güzel olanı takdir buyur. Şüphesiz biz sana yöneldik, senin yolunu tuttuk.” Allah şöyle buyurdu: “Azabım var, onu kimi dilersem onun başına dolarım. Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. Fakat rahmetimi özellikle bana karşı gelmekten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize iman edenlere nasip edeceğim.”

Allah Teâlâ Hz. Mûsâ’ya, buzağıya tapmalarından dolayı özür dilemek üzere kavminin en iyilerinden yetmiş kişi seçerek belirlenen vakitte huzuruna getirmesini emretmişti. Mûsâ (a.s.) da bunları seçip Tūr’a götürdü. Rivayete göre Hz. Mûsâ onlardan oruç tutmalarını, yıkanıp temizlenmelerini ve elbiselerinin de temiz olmasını istemişti. Bunlar dağa yaklaştıklarında, dağı bir sis kapladı. Mûsâ da onlarla beraber sisin içine girdi, hepsi secdeye kapandılar. Allah Teâlâ, Mûsâ’ya dilediği gibi emirler veriyor ve yasakları bildiriyordu, onlar da işitiyorlardı. Sis açılınca, **“Ey Mûsâ! Biz Allah’ı açıkça görmedikçe sana inanacak değiliz!”** (Bakara 2/55) diyerek direttiler. İhtimal ki, bununla “Sen işittiğimiz bu sesin Allah’ın sesi olduğunu söylüyor «nefislerinizi öldürün» (bk. Bakara 2/54) diyenin Allah olduğunu bildiriyorsun, fakat biz Allah’ı göremediğimiz takdirde senin bu sözünün doğruluğunu tasdik edemeyiz” demek istiyorlardı. Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı yakaladı. Bakara sûresi 55-56. âyetlerde geçtiği üzere onları yıldırım çarptı veya dağda bir zelzele oldu; onlar da düşüp bayıldılar, hatta öldükleri rivayet edilir. Bunun üzerine Mûsâ (a.s.) âyetlerde haber verilen şekilde münâcatta bulunmuştur.

Allah Teâlâ, Hz. Mûsâ’nın, **“Bize dünyada da âhirette de iyi ve güzel olanı takdir buyur”** (A‘râf 7/156) şeklindeki duasına karşılık: **“Azabım var, onu kimi dilersem onun başına dolarım. Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır”** (A‘râf 7/156) buyurmak suretiyle, bir taraftan ona ve onun ümmetinden sâlih kişilere geniş bir rahmet ümidi vermiş; ancak bunun kendisi için bir zorunluluk olmadığını hatırlatma mâhiyetinde, azabının da dikkate alınmasını istemiştir. Sonra da azaptan koruyup rahmete erdirecek iyi hal ve sâlih amellere misâl olmak üzere:

• Takvâ ehlinden olmayı,

• Zekâtı vermeyi ve
• Allah'ın âyetlerine inanmayı zikretmiştir.

İbn Abbas (r.a.)'ten rivayete göre, **"Rahmetim her şeyi kuşatmıştır"** (A'râf 7/156) âyeti inince şeytan cesaretlenip: "Ben de şeylerden bir şeyim" dedi. Allah Teâlâ, **"o rahmeti takvâ sahiplerine.... yazacağım"** (A'râf 7/156) buyurarak onu rahmetinin kapladığı şeyler cümlesinden çıkardı. Yahudiler ve hıristiyanlar da: "Biz de günahlardan korunur, zekâtı verir ve Rabbimizin tüm âyetlerine inanırız" dediler. Allah Teâlâ, aşağıda gelen âyetlerle onlardan son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'e inanıp ona uymayanları rahmetinin sınırları dışına çıkardı: (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IX, 108)

اَلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ
فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِۘ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهٰيهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَٓائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ
وَالْاَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْۜ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ
وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي اُنْزِلَ مَعَهُٓۙ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾

157. Onlar, ellerindeki Tevrat ve İncil'de özelliklerini yazılı buldukları o Rasûl'e, okuma yazma bilmeyen o Peygamber'e uyarlar. O Peygamber onlara iyilik, doğruluk ve güzelliği emretmekte; her türlü kötülüğü ve çirkinliği yasaklamakta; temiz ve hoş olan bütün yiyecek ve içecekleri onlara helâl, kötü ve pis olan şeyleri ise onlara haram kılmakta; sırtlarındaki kendi şeriatlarından kalma ağır yükleri kaldırmakta, boyunlarına vurulmuş zincirleri kırıp atmaktadır. Bu bakımdan ona inanan, ona saygı duyan, düşmanlarına karşı ona yardım eden ve kendisine indirilen Kur'an'a uyan kimseler, işte onlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

Cenab-ı Hak Hz. Mûsâ'ya Tūr dağındaki buluşmasında ve Tevrat'ta âlemlere rahmet olan son peygamberi haber vermiş; talep ettiği rahmet ve iyiliğin onun ümmeti için yazılacağını va'dederek, vakti gelince İsrâiloğulları'nın ona iman edip tâbi olmalarını teşvik etmiştir. Aynı zamanda Tevrat'tan sonra ve Kur'an'dan önce İncil'in geleceğini bildirmiştir. Tevrat ve İncil'de, peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (s.a.v.) ile ona nâzil olacak Kur'ân-ı Kerîm hakkında bir kısım vasıf ve özellikleri itibariyle bilgiler yer almaktaydı. Efendimiz geldiği sırada Tevrat ve İncil'i hakkiyle okuyup anlayan kitap ehli, Hz.

Mûsâ'nın talep ettiği rahmet ve iyiliğe erebilmenin ancak son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'e uyma sayesinde mümkün olacağını ellerindeki kitaplarında yazılı olarak buluyorlardı.

Âyet-i kerîmede Allah Rasûlü (s.a.v.)'in şu mühim vasıfları haber verilir:

1. O, Allah'ın elçilik vazîfesini yüklenmiş ümmî bir peygamberdir. Peygamber Efendimiz'in ümmîliği; Ümmü'l-Kurâ olan Mekke'ye nispetle "Mekkeli olması", ümmet kelimesine nispetle "Arap milletinden olması" ve anne mânasındaki "ümm" kelimesine nispetle "anasından doğduğu gibi, okuma yazma bilmeyen" mânalarını ihtivâ eder. Fakat daha ziyade son mâna tercih edilmiştir. (bk. Ankebût 29/48) Aslında ümmîlik sıradan insanlar için ilim eksikliğini ifade eden bir noksanlık sıfatıdır. Ancak ilmî yüceliği ve kemâli, hangi seviyede olursa olsun bütün okuyup yazanları âciz bırakacak bir peygamberin "ümmî" olması, onun doğrudan doğruya Allah tarafından gönderildiğini her türlü şüpheden arınmış olarak ispat eden harikulade bir üstün özelliktir. Başlı başına bir mûcizedir.

2. O her türlü iyiliği, hakkı, adâleti, dînin ve aklın güzel gördüğü ve insanın selim fıtratına uygun düşen her türlü hayırlı işleri emreder.

3. O yapılmaması ve sakınılması gereken her türlü çirkin söz, fiil ve davranışlardan sakındırır.

4. O, zararlı olmayan ve tiksinti vermeyen temiz ve hoş şeyleri, yiyecek, içecek ve giyecekleri helâl kılar. Böylece Efendimiz sayesinde içine pis bir şey karışmadığı ve israf edilmediği müddetçe yaratılıştan temiz, hoş ve lezzetli olan her şeyin yenilip içilmesi helâl kılınmıştır. Halbuki yaptıkları zulümler sebebiyle bunların bir kısmı daha önce İsrâiloğulları'na haram kılınmıştı. (bk. Nisâ 4/160)

5. O, yaratılıştan pis, zararlı ve tiksinti verici, selim insan fıtratının nefret ettiği her şeyi haram kılar. Gerek domuz eti, leş, kan ve alkollü içecekler gibi maddî bakımdan; gerek kumar, faiz, rüşvet ve sahtekârlık gibi mânevî bakımdan pis olan şeyleri yasaklar. Çünkü bunları kullanmak azap sebebidir, Azaptan kurtulup rahmete erebilmek için bunlardan kaçınmak gerekir.

Âyet-i kerîmede "marûf ve münker"in daha çok fiil ve davranışlar; "tayyibât ve habâis"in ise yiyecek ve içecekler için kullanıldığı dikkati çekmektedir.

6. O, daha önceki şeriatlerde, özellikle yahudilikte bulunan mesela tevbesinin kabul edilmesi için insanın kendini öldürmesi (bk. Bakara 2/54), bazı helâl gıdaların haram kılınması, cumartesi günü çalışmanın yasak olması gibi ağır mükellefiyetleri kaldırır, zincirleri kırar; yerine kolaylık ve müsâmaha üzerine kurulmuş bir din getirir.

Hâsılı o Ümmî Peygamber, bütün insanlık için rahmet, kurtuluş ve özgürlük vesilesidir. O, akla, insan fıtratına ve insanın maddî ve mânevî olarak her türlü

ihtiyacının en ideal bir şekilde karşılanmasına uygun olan bir din getirmiştir. Bütün insanlarla birlikte burada özellikle Ehl-i kitap olan yahudi ve hıristiyanlara da bu fırsatı kaçırmamaları, o şanlı Peygamber'e iman ederek; ona gereken en yüce saygı ve hürmeti göstererek; getirdiği dînin öğrenilmesi, yaşanması ve yaşatılmasına samimâne yardım ederek ve onun getirdiği Kur'an'ın ve sünnetin ahkâmına tâbi olarak kurtuluşu yakalamaları ve Allah'ın her şeyi kuşatan rahmetine girmeleri tavsiye edilmektedir. Peygamberimiz'e de, kendisinin bütün insanlığa gönderildiğini şöylece ilan etmesi emir buyrulmaktadır:

قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنّ۪ي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَم۪يعًا الَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْي۪ وَيُم۪يتُۖ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ
وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذ۪ي يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِه۪ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾

158. Rasûlüm! Bütün insanlara ilan et: "Ey insanlar! Şüphesiz ben Allah'ın, sizin hepinize gönderilmiş peygamberiyim. O Allah ki, göklerin ve yerin mülkiyeti ve hâkimiyeti O'nundur. O'ndan başka ilâh yoktur; hayat verir ve öldürür. O halde Allah'a iman edin; Allah'a ve O'nun bütün sözlerine, kitaplarına inanan o Ümmî Peygamber'e de iman edip ona uyun ki doğru yolu bulasınız."

Bu âyet-i kerîme, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in risâletinin, diğer peygamberlerin aksine bir kavme veya bir bölgeye husûsî değil, bütün insanları, cinleri ve bütün çağları içine alacak şekilde umûmî olduğunu gösteren açık beyânlardan biridir. (bk. Sebe' 34/28) Bu âyetle ayrıca bazı yahudilerin, "Muhammed gerçekten peygamberdir, ama sadece Araplar'ın peygamberidir; yahudilere gönderilmemiştir" tarzındaki iddiaları da reddedilmektedir. Peygamberimiz ve Kur'an geldikten sonra artık bütün eski dinler geçerliliğini kaybetmiş olduğundan, kitap ehli de dâhil olmak üzere herkes, doğru yolu bulup kurtuluşa erebilmek için Allah'a ve peygamberi Hz. Muhammed'e inanıp ona uymaya çağrılmaktadır. Zira cennete ve Allah'a varan yol, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz'e uymaya bağlıdır. (bk. Âl-i İmrân 3/31)

Allah Rasûlü (s.a.v.)'e itaat ve sünnetine uyma hususunda sahâbe-i kirâmın ve sâlih zatların sergilediği çok güzel örnekler vardır:

Muhyiddin İbn Arabi (k.s.) der ki: "Birisi hâriç Peygamberimiz'den sâdır olan bütün sünnetleri yerine getirmeye çalıştım. Yapamadığım sünnet şuydu: Rasûlullah (s.a.v.) kızı Fatıma'yı Hz. Ali ile evlendirmişti. Onun evinde

tekellüfsüz gecelerdi. Benim kız çocuğum olmadığı için bu sünneti işleyemedim."

Bayezid-i Bistamî (k.s.) bir gün arkadaşlarına: "Kalkın, kendini velî diye takdim eden şu adamı görelim" der. İçlerinden biri şöyle anlatıyor: "Gittik, bahsettiği adama yolda rastladık. Camiye gidiyordu. Yolda kıbleye karşı tükürdü. Bayezid geri döndü, adama selâm bile vermedi ve: «Rasûlullah (s.a.v.)'in edeblerinden bir edep hususunda bile güvenilir olmayan bu adama, nasıl olur da, iddia ettiği gibi velîlerin ve sıddîkların makamı konusunda itimat edilebilir?» dedi."

Ahmed b. Hanbel (r.h.) de şöyle demiştir: Bir gün, bir grup insanla beraber bulunuyordum. Onlar soyunup suya girdiler. Ben ise *"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse pe temalsiz olarak hamama girmesin"* (Tirmizî, Edeb 43) hadisiyle amel ederek soyunmadım ve suya girmedim. O gece rüyâmda bir adamın bana şöyle dediğini gördüm: "Ey Ahmed, sana müjdeler olsun! Sünnete uygun davrandığın için Allah seni bağışladı ve kendisine uyulacak bir imam kıldı." Adama: "Sen kimsin?" diye sordum, "Cebrâilim" diye cevap verdi. (bk. Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, III, 329-330)

Nitekim Hz. Mûsâ'nın kavmi arasında da böyle seçkin kimseler vardı:

Doğru ve Âdil Bir Toplum

وَمِنْ قَوْمِ مُوسٰى اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِه۪ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾

159. Mûsâ'nın kavmi içinde hakkı anlatıp onunla insanlara doğru yolu gösteren ve yine hakka dayanarak doğruluğu ve adâleti uygulayan bir topluluk vardı.

Hz. Mûsâ'nın kavminin hepsi, yukarıda bir kısım kötü halleri bildirilenler gibi haksız ve zâlim insanlar değillerdi. İçlerinden dînin emirlerine uygun yaşayan, insanları da doğrulukla hak dine dâvet eden ve insanlar arasında adâletle hükmeden iyiler de vardı. Peygamber Efendimiz'e iman edenler de bu iyilerin halefleridir.

İsrâloğulları'ndan kısaca bahsetmek gerekirse:

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًاۜ وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اِذِ اسْتَسْقٰيهُ
قَوْمُهُٓ اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَۚ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًاۜ
قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْۜ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ
الْمَنَّ وَالسَّلْوٰىۜ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْۜ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ
كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾

160. Biz İsrâiloğulları'nı, Yâkub'un on iki oğlundan türeyen oymaklar hâlinde on iki kabileye ayırdık. Çölde susuz kalıp da kavmi Mûsâ'dan su isteyince ona: "Asanla taşa vur!" diye vahyettik. O da vurur vurmaz taştan on iki pınar birden fışkırıverdi. Böylece her kabile su alacağı yeri öğrendi. Yine çöl sıcağında üzerlerine bulutu gölge yaptık; kendilerine kudret helvası ile bıldırcın eti ikram ettik. "Size verdiğimiz temiz ve helâl rızıklardan yiyin" dedik. Onlar bu nimetleri hiçe saymakla aslında bize bir zarar veremediler, fakat böylelikle sadece kendilerine zulmediyorlardı.

اَلْاَسْبَاطُ (esbât) kelimesi "torun" mânasına gelen "sıbt" kelimesinin çoğuludur. Burada Hz. Yâkub'un on iki oğlundan gelen nesilleri ifade etmek üzere "boy, oymak" mânasında kullanılmıştır. Buna ilâveten "ümmetler" mânasındaki اَلْاُمَمُ (ümem) kelimesinin getirilmesi ise, bunların sadece birer boy değil, her biri bir ümmet olmak üzere on iki ayrı cemaate ayrıldıklarına işaret eder.

Tih çölünde susuz kalan İsrâiloğulları, Mûsâ (a.s.)'dan su isterler. Allah'ın

emriyle Mûsâ asasını taşa vurur ve oradan on iki pınar fışkırır. Bir kargaşa olmaması için her kabilenin kullanacağı pınar belli olur. (bk. Bakara 2/60) Cenâb-ı Hak onları bulutla gölgelendirir; kudret helvası ve bıldırcın etiyle besler. Fakat onlar bu nimetlerin kıymetini bilemez, nankörlük yapar; zulüm ve haksızlık yolunu tutarlar. Fakat bunun cezasını da yine kendileri çekerler. (bk. Bakara 2/57)

O İsrâiloğulları ki:

وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا
حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيٓـَٔاتِكُمْ ط سَنَزِيدُ
الْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذٖى قِيلَ
لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَٓاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ع ﴿١٦٢﴾

161. Bir zamanlar onlara şöyle buyurduk: "Şu şehre yerleşin, oradaki nimetlerden istediğiniz gibi yiyin, için. «Günahlarımızı bağışla ey Rabbimiz!» deyip şehrin kapısından alçakgönüllülükle eğilerek girin ki biz de hatalarınızı bağışlayalım. Böyle doğru ve güzel davranışlarda bulunanları fazlasıyla ödüllendireceğiz."

162. Fakat onlardan zulmedenler, kendilerine söylenen sözü değiştirip başka bir şekle koydular. Biz de, zulmü âdet hâline getirmelerinden dolayı üzerlerine gökten korkunç bir azap indirdik.

İsrâiloğulları'nın "Ya Rabbi! Affet, günahlarımızı bağışla!" mânasında اَلْحِطَّةُ (hıtta) değil de bir harf ilâvesiyle arpa dânesi mânasında اَلْحِنْطَةُ (hınta) demeleri ve bu yüzden azaba uğramalarında şöyle bir nükte yer almaktadır: "Onlar, söylemeleri istenen kelimeye bir harf ekleyerek «hıtta» yerine alayvâri bir şekilde «hınta» dediler ve bahsedilen azaba uğradılar. Bu hâdise, dîni mevzularda bir ilavede bulunmanın ve bid'at çıkarmanın gerçekten ne kadar tehlikeli ve zararlı bir durum olduğunu göstermektedir. Ayrıca söz amelden her bakımdan noksan ve geridedir. Şu halde sözü değiştirmek böyle bir azabı gerektirdiğine göre, fiil ve ameli değiştirmenin ne kadar daha büyük bir cezayı
ş gerektirdiğini düşünmek lâzımdır. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, I, 363)

Şimdi anlatılacak olan "Ashâb-ı Sebt" kıssası, Allah'ın buyruklarına karşı gelmenin dünyada bile nasıl acı sonuçlara sebep olduğunu çok ibretli sahneler hâlinde gözler önüne serer:

وَسْـَٔلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتٖى كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ ۘ إِذْ يَعْدُونَ فِى السَّبْتِ

إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ
كَذٰلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾ وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ
تَعِظُونَ قَوْمًا اللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعْذِرَةً
إِلٰى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾

163. Rasûlüm! O yahudilere deniz kenarında bulunan şehir halkının başına gelenleri sor: Onlar Cumartesi günü Allah'ın koyduğu balık avlama yasağını alenen çiğniyorlardı. Çünkü balıklar onlara Cumartesi günü sürüler hâlinde su yüzünde görülerek geliyorlardı. Cumartesi dışındaki günlerde ise gelmiyorlardı. Kendileri için konan hükümleri açıktan çiğneyip durmaları sebebiyle onları böyle imtihan ediyorduk.

164. İçlerinden bir grup: "Allah'ın dünyada helâk edeceği veya âhirette çok şiddetli bir şekilde azap edeceği bir gürûha ne diye boş yere öğüt verip duruyorsunuz?" dedi. Öğüt verenler ise: "Rabbinize karşı tebliğ sorumluluğumuzdan kurtulmak için; bir de belki onlar da Allah'ın yasaklarını çiğnemekten sakınırlar diye böyle yapıyoruz" şeklinde cevap verdiler.

Kendilerinden sorulması istenen kimseler, Rasûlullah (s.a.v.) döneminde yaşayan yahudilerdir. Sorudan maksad ise, soranın bilmediği bir şeyi öğrenmeye çalışması değil, bilakis Rasûlullah (s.a.v.)'in onları, eskiden beri nankör olduklarını, Allah'ın koyduğu sınırları tecavüz ettiklerini ve seleflerinden gördükleri şekilde peygamberlere muhalefetlerini ikrara zorlaması ve bu yolla onları kınamasıdır.

Âyette bahsedilen yer, Medyen ile Tūr arasında bulunan Eyle kasabasıdır. Cumartesi, yahudilerin kutsal günüdür. O günde çalışmak ve dolayısıyla avlanmak yasaktı. İsrâiloğulları'ndan Eyle kasabası halkı, Cumartesi günü bütün işleri tatil edip ibâdet etmeleri gerektiği hâlde balık avlıyorlardı. Cumartesi yasağına uydukları gün, balıklar onlara açıktan açığa sürüler hâlinde gelirdi. O gün saldırıya uğramamaya alıştıkları ve kendilerine dokunulmayacağını hissettikleri için kaçmıyorlardı. Diğer günlerde ise gelmiyorlardı. Allah'ın emirlerini hiçe sayan bu halk, Cumartesi günleri balıkların akın akın gelmesine imrendiler, hırslarını yenemediler ve balıkları avlamaya başladılar.

Bir müddet sonra halk ikiye ayrıldı. Bir kısmı yasakları çiğneyen günahkâr kimseler, diğer kısmı da dindar ve iyiliksever insanlardı. Fakat sâlihler azınlıkta kalmışlar ve âsilere söz geçiremez, onları önleyemez olmuşlardı. Nihâyetinde

iyiler de kendi aralarında iki gruba ayrıldılar. Bir grup uğraşıp didindi, her yolu ve usûlü deneyerek zahmetler çekti, nasihat etti, sonunda bıkarak ümitsizliğe kapıldı. Sayıca çok az denecek bir başka grup daha vardı ki onlar ümitsizliğe kapılmadan, bütün zorluklara göğüs gererek ve her türlü zahmete katlanarak o söz dinlemez halka vaaz ve nasihate devam ettiler. İşte o ümitsizler grubu:

"– Ne diye kendinizi boşuna yoruyorsunuz? Bu söz dinlemez azgınlara niçin boş yere nasihat edip duruyorsunuz?" diyerek bunları tebliğden vazgeçirmeye çalıştılar. Diğerleri ise bu menfî telkinlere aldırış etmeyip âhiretteki hesâbı düşünerek, tebliğ vazîfelerini yaptıklarına dair ellerinde Allah Teâlâ'ya arzedecekleri bir mazeret olması için; bir de o insanların azgınlıktan vazgeçebilecekleri ümidiyle tebliğe devam ettiler.

Aslında dîni tebliğ, her müslüman için son nefesine varıncaya kadar pek mühim bir vazîfedir. Ne kadar günahkâr olurlarsa olsunlar, insanların doğru yola ulaşmasını arzu etmek ve bu hususta ümitsizliğe düşmemek gerekir. Bu güne kadar hiç söz dinlemeyen bir kısım insanlar belki yarın söze kulak verip günahlardan sakınmaya başlayabilir. Yasakları bütünüyle terk etmese bile, onların bir kısmından uzaklaşarak bu sâyede çekeceği azâbı hafifletebilir. Dolayısıyla hangi durum ve şartlar altında olursa olsun tebliğ yapmaya ve öğüt vermeye devam etmek, bunları tamâmen terk etmekten evlâdır. Zira tebliği bütünüyle terketmek ümit kapısını tamâmen kapatmak anlamına gelir. Bu ise İslâm'ın yasakladığı son derece hazin bir durumdur. Şurası açıktır ki, hiç bir mukâvemetle karşılaşmayan fenâlıklar, daha süratli yayılır. O halde herhangi bir fenalığı ortadan kaldırmak mümkün olmasa bile, hızını azaltmanın önemi de göz ardı edilmemelidir. (bk. Elmalılı, *Hak Dini,* IV, 2313)

Netice şöyle oldu:

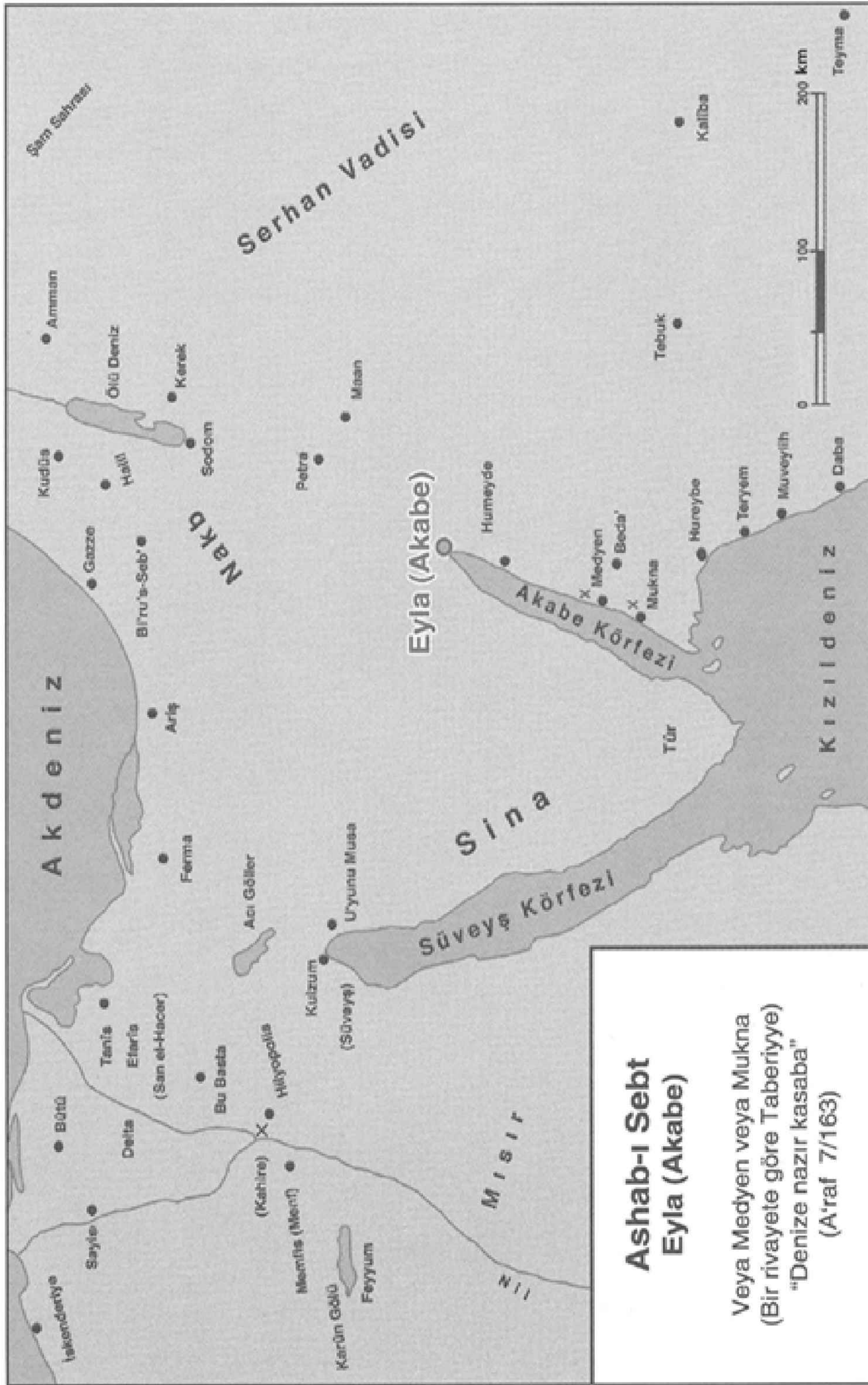
فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهٖٓ اَنْجَيْنَا الَّذٖينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّٓوءِ وَاَخَذْنَا
الَّذٖينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَٔيٖسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا
عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئٖينَ ﴿١٦٦﴾

165. Onlar, kendilerine yapılan uyarıları tamâmen kulak ardı ettiler. Biz de kötülükten sakındıranları kurtardık; zulmedenleri ise, alışkanlık hâline getirdikleri günahlar yüzünden dehşetli bir yoksulluk azabıyla cezalandırdık.

166. Yine onlar, iyice azgınlaşıp, kendilerine yasaklanan şeyleri küstahça işlemeye devam edince, biz de onlara "Aşağılık maymunlar olun!" dedik.

Allah Teâlâ'nın yahudilere verdiği cezalar bununla da sınırlı değildir:

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ
الْعَذَابِ ۗ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ ۖ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٧﴾
وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا ۖ مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَٰلِكَ ۖ
وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾

167. Bu yüzden Rabbin şu kesin hükmünü ilân etti: Yahudiler bu kötü huylarından vazgeçmedikleri sürece tâ kıyâmet gününe kadar onlara en ağır işkenceleri çektirecek kimseleri başlarına musallat edeceğim.

Şüphesiz senin Rabbin, vakti gelince cezalandırması çok süratli olandır; elbette O çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

168. Daha sonra onları parçalanmış topluluklar hâlinde yeryüzünün her tarafına dağıttık. İçlerinde iyi olanlar da vardır, iyi olmayanlar da. Belki gittikleri yanlış yollardan, işledikleri günahlardan dönerler diye onları bazan nimetlerle, bazan de musîbetlerle imtihan ettik.

Gerçekten yahudiler, zulüm ve isyanları sebebiyle Mûsâ (a.s.)'dan Peygamberimiz (s.a.v.)'e, asr-ı saâdetten de günümüze kadar âyette haber verilen şiddetli sıkıntılara mâruz kalmışlar, özellikle çeşitli vergi yükleri altına sokulmuşlardır. İnsanlık tarihinde ilk defa Hz. Mûsâ yahudilere yedi veya on üç yıl süreyle vergi yüklemiştir. (bk. Kurtubî, *el-Câmi'*, VII, 310) Daha sonraki dönemlerde Yunan ve Keldânî krallarının, ardından hıristiyanların boyunduruğu altına girip onlara vergi ödemişler; Peygamberimiz zamanında da müslümanların hükümranlığı altında bulunarak onlara haraç ve cizye ödemişlerdir. Sonraki dönemlerde vuku bulan, hatta Almanya'daki Nazilerin yahudi düşmanlığından kaynaklanan ceza ve baskılara kadar dünyanın çeşitli yerlerinde ve çeşitli dönemlerde yahudilerin mâruz kaldıkları her türlü baskı ve sıkıntıları bu âyet çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Âyetin açık beyânına göre, zulüm ve azgınlıkta devam ettikleri takdirde, kıyâmete kadar bu durum sürecektir.

Yahudiler, yine bu inkârcı ve ısyancı tutum ve davranışları sebebiyle parça parça gruplar hâlinde dünyanın her bir tarafına dağılmışlardır. Kurulan İsrâil devleti, bu parçalanmış grupları toplamak için yıllardır büyük harcamalar yapmakla birlikte hâlâ bunu tam olarak başaramamıştır. Yalnız bu durum, onlar içinde hiç iyilerin olmadığı mânasına gelmemelidir. Onlar içinde gerçekten çok iyi kimseler vardır. (bk. A'râf 7/159) Peygamber Efendimiz'e iman edenler bunlardandı. Fakat içlerinde iyiliğe yakın olanlardan başlayıp derece derece en alt basamaklara kadar son derece bayağı kimseler bulunmaktaydı. Bunlar hem sayıca çok, hem de yönetimi elinde tutan kimselerdi. Esas sıkıntılar da buradan kaynaklanmaktaydı. Cenâb-ı Hak onları, uyanıp kendilerine gelmeleri ve Allah yolunu tutmaları için tarih boyunca böyle zaman zaman sıhhat, servet ve refah gibi iyiliklerle; zaman zaman da hastalık, kıtlık ve yokluk gibi sıkıntılarla imtihan etmiştir.

Daha sonra:

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى
وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَاۚ وَاِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُۜ اَلَمْ يُؤْخَذْ

عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ اَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا
فِيهِ ۜ وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾

169. Derken onların ardından hayırsız bir nesil türedi ve Tevrat onların eline geçti. Ama onlar bu kitabın âyetlerini şu dünyanın geçici ve değersiz geçimliğine değişir, tam bir aldanmışlık içinde "Allah'ın sevgili kulları olarak nasıl olsa bağışlanacağız!" derler. Aynı şekilde yine meşrû olmayan bir kazanç zuhur etse onu da almaktan çekinmezler. Peki onlardan, Allah hakkında doğru olandan başka bir şey söylemeyeceklerine dair o kitap gereğince sağlam bir söz alınmamış mıydı? Evet, alınmıştı. Üstelik kendileri de kitapta olanları okuyup öğrenmişlerdi. Şunu bilin ki, âhiret yurdu, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?

Âyet-i kerîme, her ne kadar Tevrat'ı dünya menfaati için yanlış bir şekilde kullanan yahudileri kınamakta ise de, âyetin mesajı bütün insanları ve özellikle de Peygamberimiz (s.a.v.)'den sonra Kur'an'a vâris olan müslümanları yakından ilgilendirmektedir. Çünkü Allah'ın âyetlerini az bir pahaya satmak, rüşvet ve faiz almak gibi haramlar işleyip sonra da "Nasıl olsa Allah affeder" şeklinde boş kuruntulara kapılmak, sadece yahudilere mahsus bir hastalık değildir. Günümüzde bir takım müslümanların da bu şekilde günahlar işledikleri görülmektedir. Hem ilâhî emir ve yasaklar istikâmetinde yaşamak sadece yahudilerden istenen bir sorumluluk değil, bütün müslümanların da en mühim vazîfesidir. Buna göre:

الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾ وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ۜ اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ

170. Kitaba sımsıkı sarılanlar ve namazı dosdoğru kılanlara gelince, şüphesiz ki biz, hem kendilerinin, hem de toplumun ıslahına adanmışların mükâfatını asla zâyi etmeyiz.

Kitaba sımsıkı sarılmakla alakalı bir misal olmak üzere Hasan Basrî (k.s.)'un ashâb-ı kirâm hakkındaki şu müşâhedesi câlib-i dikkattir: "Bedir savaşına katılmış yetmiş sahâbî gördüm. Onlar helâllerden, sizin haramlardan sakındığınızdan daha çok sakınırlar; belalara, sizin iyiliklere sevinmenizden daha çok sevinirlerdi. Siz onları görseydiniz deli derdiniz. Onlar, sizin en hayırlılarınızı görselerdi, «Bunların herhalde âhiretten hiç nasibi yok» derlerdi. Şerlilerinizi görselerdi, onların hesap gününe inanmadıklarına hükmederlerdi. Kendilerine, helâl olan şeylerden verilmek istense, kalplerinin bozulması

korkusuyla almazlardı.” (Bursevî, *Rûhu’l-Beyân*, III, 345)

Şimdi kitabın emirlerine sıkı sarılmayan yahudilere, daha önce tâbi tutuldukları bir imtihan hatırlatılmaktadır:

وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّٓوا اَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْۚ خُذُوا مَٓا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾

171. Bir zamanlar o dağı yerinden sökerek üzerlerine sanki bir gölgelik gibi kaldırmıştık da onun başlarına düşüvereceğini sanmışlardı. Biz de onlara şöyle demiştik: “Size verdiğimiz kitaba bütün gücünüzle sarılın ve içindeki kanun, irşat ve tavsiyeleri belleyip aklınızdan kesinlikle çıkarmayın. Belki böylece Allah’a karşı gelmekten ve O’nun azabına uğramaktan sakınırsınız.”

Kıssanın burada hatırlatılmasındaki hikmet şudur: Allah’ın hükmüne ve kudretine karşı koymak mümkün değildir. Gönül rızâsıyla O’na itaat etmeyenler, nihâyet zorla boyun eğmeye mecbur kalacaklardır. Bu açıdan dağın yerinden sökülüp bir gölgelik gibi üzerlerine sarkıtılması gibi o dayanılması mümkün olmayan zorlama ve baskı mûcizesinin hükmünü unutmamak lâzım gelir. Çünkü o ve onun gibi ilâhî baskılar; deprem, heyelan, tufan, yanardağ patlaması ve yangın gibi büyük musibetler her zaman vuku bulabilmektedir. Buna göre esas akıllılık, o duruma düşmeden, hürriyet içinde ve gönül rızâsıyla hakkın emrine boyun eğmek ve kitabın ahkâmına sarılmaktır. İnsanların her günah ve isyanlarına mukâbil dağlar yerinden oynamasa da, her vakit Hz. Mûsâ’nın mûcizesi gibi bir mûcize olmasa da, Allah’ın emrini tanımayan ve hakkın koyduğu ahkam ile mücadele etmek sevdasında bulunanlar, Allah Teâlâ’nın, her zaman için dağlar kadar belaları insanların başına yıkabilecek bir kudret ve kuvvete sahip olduğunu hiçbir zaman unutmamalıdırlar. Cenâb-ı Hak mühlet verir, fakat ihmal etmez. Zaman zaman hem kelâmî hem de kevnî olarak ikaz ve inzar da bulunarak intibaha dâvet eder. Bunlardan gerekli dersleri çıkarıp doğru yola gelmeyenleri ise ebedî azabına uğratır.

Bu ilâhî gerçekleri gönlümüzde canlı tutabilmek için Rabbimizle yaptığımız şu fıtrî misaka dikkatlerimizi çevirmemiz gerekir:

Ben Sizin Rabbiniz
Değil miyim?

وَاِذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنٖٓي اٰدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰٓى
اَنْفُسِهِمْۚ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْۜ قَالُوا بَلٰىۚ شَهِدْنَاۚ اَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غَافِلٖينَۙ ﴿١٧٢﴾ اَوْ تَقُولُٓوا اِنَّمَٓا اَشْرَكَ اٰبَٓاؤُ۬نَا مِنْ
قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْۚ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾
وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾

172. Hani Rabbin Âdem oğullarının bellerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine şâhit tutarak: “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye sormuştu. Onlar da: “Evet, şâhitlik ederiz ki sen bizim Rabbimizsin” demişlerdi. Böyle yaptık ki kıyâmet günü: “Doğrusu bizim bundan haberimiz yoktu!” demeyesiniz.

173. Veya: “Çok önceden beri atalarımız Allah’a şirk koşmuşlardı; biz de onların ardından gelip yapabileceği başka bir şey olmayan bir nesil idik. Şimdi kalkıp, o bâtıl şirk yolunu başlatanların yaptıkları yüzünden bizi helâk mi edeceksin?” şeklinde bir mazerette bulunmayasınız.

174. İşte biz âyetleri böyle detaylı bir şekilde açıklıyoruz ki, belki onlar doğru yola dönerler.

Allah Teâlâ ile Âdem oğulları arasında cereyan eden bu ahitleşmeyi ve Allah’ın onları rubûbiyetine şâhit tutmasını hem hakîki hem de temsilî mânada anlamak mümkündür.

Hakîkî mânaya göre; Allah Teâlâ dünyayı yaratmadan önce dünyaya gelecek olan bütün insanların ruhlarını “Elest Bezmi” diye meşhur olan ruhlar âleminde bir araya getirerek onları kendi varlığına şâhit tutmuştur. “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” süaline “Evet!” cevabını alarak, kendisinin onların rabbi olduğunu yine onlara ikrar ettirmiştir. Böylece kendisi ile dünyaya gelecek bütün insanlar arasında Rab-kul ilişkisi bağlamında bir sözleşme yapmıştır. Ayrıca bu sözleşmeye bizzat kendilerini şâhit tutmuş veya bizzat kendisi ve melekleri bu sözleşmeye şâhit olmuşlardır. (bk. Âl-i İmrân 3/18) Günümüzde genetik ilmi, bütün insanların aslını teşkil eden genlerin, babaları Hz. Âdem’in sulbüne rahatlıkla sığabileceğini söylemektedir. Dolayısıyla Allah Teâlâ’nın rûhlar âleminde bu ilk ahdi almasına ve bizlerin de “kalû belâ”dan beri müslüman

olmamıza bir mâni gözükmemektedir.

Temsilî mânaya göre ise; Allah Teâlâ insanı fıtrat olarak Rabliğini kabul edecek şekilde yaratmıştır. Ona hissetme, düşünme, akletme, idrak ve iman etme özelliklerini vermiştir. Ayrıca hem insanın varlığına hem de kâinata pek çok deliller koyup, insanın bunlara bakarak kendi Rabliğini tanımasına imkân hazırlamıştır. İşte sözleşmeden murat budur. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de buna benzer temsilî anlatımlar vardır. (bk. Fussılet 41/11)

İster hakîkî ister temsilî olsun yapılan bu sözleşmenin ve alınan bu ahdin hikmeti, insana kulluk mesuliyetini hatırlatmak; kıyâmet günü, "bizim böyle bir şeyden haberimiz yoktu" veya "bâtıl yola sapmış müşrik bir toplumun içinde dünyaya geldik, böyle dinî hakîkatlerin farkında bile olamadık" şeklinde mazeretler ileri sürmesine mâni olmaktır. Allah Teâlâ'ya karşı samimi bir kulluk sorumluluğu olduğu ve hiçbir kimsenin diğerinin günahından sorumlu olmayacağı şuurunu, ilâhî kudret elinden kendine has müstesnâ bir güzellikle varlık sahasına çıkan her bir insanın aklına tek tek yerleştirmektir. Âyetlerin böyle açık ve anlaşılır bir şekilde beyân edilmesinin hedefi de yine insanın taklidi bırakıp tahkike ermesine, gittiği yanlış yolları terk edip doğru yola dönmesine ve Allah'a yönelmesine yardımcı olmaktır.

Ancak Allah'ın âyetlerine kulak verip doğru yolu bulanlar da, bu nimetin kıymetini bilmeli, var gücüyle buna şükretmeye çalışmalı ve tekrar küfre dönmek gibi kötü bir sonuçtan Allah'a sığınmalıdır. Anlatılan şu kıssa, bu konuda ne ibretli bir misâldir:

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ الَّذ۪ٓي اٰتَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ
فَكَانَ مِنَ الْغَاو۪ينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلٰكِنَّهُٓ اَخْلَدَ اِلَى
الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰيهُۚ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِۚ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ
اَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْۜ ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۚ فَاقْصُصِ
الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَٓاءَ مَثَلاًۨ الْقَوْمُ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَا وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾ مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَد۪ي
وَمَنْ يُضْلِلْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾

175. Rasûlüm! Onlara şu kimsenin ibret verici haberini anlat: Biz ona âyetlerimizi vermiştik. Fakat o, gurura kapılarak, âyetlerimizden sıyrılıp çıktı. Böylece şeytan onu kandırıp peşine taktı. Sonunda yolunu yitirip

azgın sapıklardan biri hâline geldi.

176. Eğer dileseydik, onu âyetlerimiz sâyesinde yüceltirdik; fakat o dünyaya saplandı ve nefsinin isteklerine uydu. Onun hâli, köpeğin hâline benzer ki, üzerine varıp kovalasan da dilini çıkarır solur, kendi hâline bıraksan da solur. İşte âyetlerimizi yalanlayan bir toplumun hâli böyledir. Sen kendilerine bu kıssayı anlat, belki üzerinde düşünürler.

177. Âyetlerimizi yalanlayan ve bizzat kendilerine zulmedip duran bir toplumun hâli gerçekten ne kötüdür!

178. Allah kimi doğru yola erdirirse, işte doğru yolu bulan kimse odur. Kimi de saptırırsa, işte onlar zarara uğrayanların ta kendileridir.

Bahsedilen bu kimsenin Hz. Mûsâ zamanında İsrâiloğulları âlimlerinden Bel'am b. Ebr veya Kenanîlerden Bel'am b. Ba'ûra isminde birisi olduğuna yahut Araplardan Ümeyye b. Ebî Salt Sekafî olduğuna; bu âyetin de bunlardan biri hakkında indiğine dair bazı rivayetler vardır. Bel'am bir kısım ilâhî kitaplar hakkında bilgisi olan duası kabul olunur bir veli iken Arz-ı Mukaddes'e girerken Hz. Mûsâ'nın veya Yuşa'nın karşısında dünya sevgisiyle zâlimlere tarafdarlık etmişti. Mekke'nin önde gelen şâirlerinden olan ve şiirlerinde sıkça mânevî hususlara temas eden Ümeyye de bir kısım ilâhî kitapları okumuş, bir peygamber geleceğine kanaat getirmiş ve fakat onun kendisi olabileceğini düşünmüş, o sırada Rasûlüllah (s.a.v.) gönderilince hasedinden küfre sapmıştı. Diyebiliriz ki asıl kıssa, Bel'am'ın olduğu halde âyetin iniş sebebi Ümeyye b. Ebi Salt olmuştur. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XV, 54) Fakat âyetin nüzûl sebebi husûsî olsa da mânası, bu durumda olan herkese şamildir.

Allah Teâlâ böyle bir insanın durumunu sürekli soluyan bir köpek misaliyle açıklamaktadır. Bu benzetmeden maksat şöyle izah edilebilir:

Soluyan her canlı ya yorgunluğundan veya susuzluğundan dolayı soluduğu halde soluyan köpek böyle olmayıp, yorgun veya rahat, susuz veya değil her halükârda solur. Çünkü bu onun huyudur; bir ihtiyaçtan dolayı değil, o adi huyundan dolayı solur. İşte Allah, kendisine ilim ve din nasip ettiği bir kimseyi, insanların mallarının kirlerine bulaşmaktan zengin kılmış olur. Sonra o kimse kalkar, dünya peşine düşer, kendisini onun içine atarsa bunun durumu, aynen ihtiyaç ve zaruretten dolayı değil de sırf kötü nefsinden, adi huyundan ötürü çirkin işlere devam eden o soluyucu köpeğin durumu gibi olur.

Bir âlim, Allah rızâsını bırakıp ilmi vasıtasıyla sırf dünya malı elde etmeğe yönelirse, bu, insanlara çeşitli ilimlerini öğretmek ve kendisinin faziletlerini, şan ve şöhretini ortaya koymak için olmuş olur. Hiç şüphesiz bu kimse, o sözleri anlatıp ifade ederken dilini sarkıtır ve dünyalık elde etmeğe karşı olan

kalbindeki aşırı susuzluğu ile hırsının hararetinden ötürü dilini çıkarır, sarkıtır. Böylece bu kimsenin durumu, bir ihtiyaç ve zaruret olmadığı halde, sırf adi huyundan ötürü, dilini hep sarkıtan bir köpeğin hâline benzer.

Soluyan köpeğin soluması hiç sona ermediği gibi, hırslı olan insanın hırsı da böyle hiç tükenmez. Köpek kovsan da kovmasan da, yorsan da rahat bıraksan da soluduğu gibi hırslı insan da böyledir. Ona nasihatta bulunsan da bulunmasan da o sapıklığını sürdürür. Zira sapıklık artık onun karakteri olmuştur. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XV, 56-57; Ebûssuûd, *İr âd,* III, 293)

Böyle misallerden ibret alıp, bunlar gibi olmaktan Allah'a sığınmak gerekir. Çünkü hidâyet ve dalâlet Allah'ın dilemesine bağlı olup, neticede cehennem de insan ve cinlerden nasibini alacaktır:

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ
بِهَا وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا اُولٰٓئِكَ
كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾

179. Yemin olsun ki biz cinlerden ve insanlardan birçok kimseyi cehenneme uyumlu yaratmışızdır. Şu sebeple ki, onların kalpleri var, fakat bununla gerçeği anlamazlar; gözleri var onunla görmezler; kulakları var onunla işitmezler. Hâsılı bunlar hayvanlar gibidir, hatta onlardan daha şaşkındırlar. İşte asıl gâfil olanlar da bunlardır.

İnsanı hayvandan ayıran en mühim fark, gözüyle Allah'ın varlık delillerini görmesi, kulağıyla bunları duyması ve kalbiyle de bunları anlayıp hissetmesidir. Yaratılış gayesi istikâmetinde kullanılmayan bu büyük nimetler, insana faydasız yük olmaktan başka bir şeye yaramaz. Şâir Niyâzî-i Halvetî der ki:

"Bir göz ki anın olmaya ibret nazarında

Ol dü manıdır sahibinin bâ üzerinde."

Dolayısıyla bu muhteşem melekelerini dumura uğratanlar, aradaki fark ortadan kalktığı için hayvanlar gibi olurlar. Hatta bu melekelerini yanlış yolda kullandıklarından ötürü hayvanlardan daha şaşkın duruma düşerler. Çünkü hayvanlar, yaratılıştan gelen hedeflerinden sapmazlar, takatleri nispetinde faydalarına ve zararlarına olan şeyleri seçerler, onları elde etmeye çaba gösterirler ve tehlikelerden korunmaya çalışırlar. Hiçbir uzuvlarını yaratılış gayesinin dışında kullanmazlar. Fakat, "cehennemlik" mührünü yiyenler, bunun aksine, terbiye edildiğinde ebedî saâdeti elde edebilme istidadında olan fıtratlarından gereği gibi yararlanamazlar, hatta yanlış yolda kullanmak

suretiyle onun bozulmasına sebep olarak ebedî hayatlarını zâyi ederler. Yine hayvanlar sahiplerini tanırlar, onları hatırlayıp itaat ederler. Bu gâfiller zümresi ise ne Allah'ı zikrederler ne de O'na itaat ederler. İşte asıl şaşkınlık ve gaflet de budur.

Bununla birlikte eğer bir kul Allah'ı tanımak isterse, bunun yolları açıktır. Çünkü Allah Teâlâ güzel isimleriyle insan ve kâinatta devamlı tecelli hâlindedir:

Güzel İsimler Allah'a Aittir

وَلِلّٰهِ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوهُ بِهَاۖ وَذَرُوا الَّذ۪ينَ يُلْحِدُونَ ف۪ٓي
اَسْمَٓائِه۪ۜ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾

180. En güzel isimler Allah'ındır; siz O'na bu isimlerle dua edin. O'nun isimleri konusunda haktan sapanları kendi hallerine bırakın. Çünkü onlar, yaptıklarının cezasını çekeceklerdir.

Âyetin şöyle bir iniş sebebi vardır: Bir müslüman namaz kılarken bir keresinde Allah ismiyle, bir keresinde de Rahmân ismiyle dua etmişti. Ya da "Yâ Rahmân, yâ Rahîm" diyerek Allah'a yalvarmıştı. Bunu duyan müşriklerden biri: "Muhammed ve ashâbı bir Rabbe taptıklarını iddia etmiyorlar mı? Bu adama ne oluyor ki iki Rabbe dua ediyor!" demiş, bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i indirmiştir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, VII, 325)

Âyette geçen اَلْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى (el-esmâü'l-hüsnâ) ifadesi, "en güzel isimler" mânasına gelir. Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının böyle güzellikle vasıflandırılmasının hikmetlerinden bazıları şöyledir:

• Bu isimler, Yüce Rabbimizin pek yüce, müteâl bir zat olduğunu ifade eder ve kullarda büyük bir tâzim ve hürmet hissi uyandırır. Bunları işitmek kulaklara ve kalplere sonsuz bir lezzet ve halâvet verir.

• Zikir ve dua olarak okunduğunda kabule vesile olur, sevap kazandırır.

• Kalplere huzur verir, rahmet ümidi aşılar.

• En yüce varlık olan Allah'ın isimlerini, mânalarını anlayarak okumak, okuyanının değerini yüceltir ve güzelliğini artırır.

• Bu isimler Allah Teâlâ hakkında bilinmesi ve inanılması gereken zarûrî bilgileri ifade ettiklerinden bu isimleri bilip okumak kâmil bir imanın teşekkülüne vesile olur. Bu sebeple Allah Rasûlü (s.a.v.): *"Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Kim bunları ezberleyip sayabilirse cennete girer"* (Buhâri, Deavât 68; Müslim, Zikir 5) hadisini de bu istikâmette anlamak gerekir.

Rabbimizin en yüce ismi "Allah"tır. Cenâb-ı Hakk'ın zâtının eşi ve benzeri olmadığı gibi, Allah isminin de eşi ve benzeri yoktur. Yaratıklardan hiç kimseye bu isim verilemez, verilmemiştir. Bu isim, aynı zamanda, Kur'an ve sünnette geçen Allah'ın zât, sıfat ve fiillerine ait bütün esmâ-i hüsnâyı da içine alır. Allah tek olduğu halde, Kur'ân-ı Kerîm'de "Biz, biz yarattık, biz indirdik..." gibi çoğul sîğasının kullanılmasındaki azamet ve ihtişam, işte bu ilâhî isim ve sıfatların bir

araya gelmesinden doğan azamet ve yüceliği beyân eder.

Allah Teâlâ'ya, Kur'an ve sahih sünnette yer alan bu güzel isimlerle dua edilmeli; O'na nispeti doğru ve kesin olmayan isimleri zikrederek dua edilmemelidir. Allah'ın güzel isimlerini kullanmada doğru yoldan sapıp bâtıla meyledenleri de kendi hallerine bırakmak, onlarla tartışmaya bile girmemek gerekir.

Esmâ-i hüsnâ'nın kullanılmasında eğriliğe sapmak şu yollarla olabilir:

• Müşriklerin yaptığı gibi Allah'ın isimlerinde değişiklik yapmak. Çünkü onlar, Allah'ın isimlerini değiştirip putlarına ad olarak veriyorlardı. Mesela "Lât" kelimesini "Allah" lafza-i celâlinden, "Uzzâ" ismini "Aziz" isminden, "Menât" ismini ise "Mennân" isminden almışlardı.

• Bu isimlere fazlalık ilave etmek veya noksanlıklar yapmak.

• Allah'ı baba, oğul gibi sadece yaratılmışlara ait isim ve sıfatlarla anmak,

• Allah'ın isimlerini tamâmen inkâr etmek.

Dolayısıyla yüce Allah'a, O'na ait olmayan isimlerle hitap etmek, O'na, şânına yakışmayan fiiller isnad etmek, isimlerinde fazlalık veya eksiklik yapmak ve sonsuz yüceliğine uygun düşmeyecek dualar ihdas etmek açık bir sapıklıktır.

Şunu belirtmek gerekir ki, Allah Teâlâ'yı şânına lâyık isim ve sıfatlarıyla tanıyıp O'na lâyık kul olmaya çalışanlar şu âyetin övgüyle bahsettiği hak ve adâletle mâruf erlerden olacaklardır:

وَمِمَّنْ خَلَقْنَٓا اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِه۪ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾

181. Yarattığımız kimseler içinde hakkı anlatıp onunla insanlara doğru yolu gösteren ve yine hakka dayanarak doğruluğu ve adâleti uygulayan bir topluluk vardır.

Mûsâ (a.s.)'ın kavminden övgüye lâyık, hak ve adâlet ölçülerine göre davranan bir seçkin cemaat olduğu gibi (bk. A'râf 7/159), Peygamber Efendimiz'in ümmeti de hak dine sarılarak rehberlik eden, insanlara yol gösteren, hal ve davranışlarında örnek olan ve yeryüzünde adâleti ikameye çalışan böyle seçkin ve en hayırlı bir ümmet olarak yaratılmıştır. (Âl-i İmrân 3/110)

Âyetin işârî mânası şöyledir: "Hak Teâlâ, dünya durdukça orada hakka sahip çıkacak ve hakla hükmedecek ehliyetli ve liyakatli şahsiyetler var edecektir. Bunların hakla hidâyeti, insanları hakka çağırmaları ve dâimâ hak olanı göstermeleridir. Onlar hakla hareket ederler; yine hakla hak için sükûnete bürünürler. Onlar hem hakla ayakta duran hem de hakkı ayakta tutanlardır. Hak Teâlâ onları hakla sağa sola çevirir. İşte bu kimseler, Allah'ın izniyle halkın yardım ve inâyet kaynaklarıdır. Kıtlık olunca onların hürmetine yağmur ve

bolluğa kavuşurlar. Dua ettiklerinde onlar sayesinde dualarına icâbet olunur.” (Kuşeyrî, *Letâifü’l-i ârât*, I, 371)

Allah’ın âyetlerini yalanlayanlara gelince:

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾

وَاُمْلٖي لَهُمْ اِنَّ كَيْدٖي مَتٖينٌ ﴿١٨٣﴾

182. Âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, biz onları hiç farkına varmayacakları şekilde ve hiç bilmeyecekleri bir yerden adım adım helâke yuvarlayacağız.

183. Onlara belli bir süreye kadar mühlet veririm. Fakat, vakti gelince, benim tuzağım pek çetindir.

اَلاِسْتِدْرَاجُ (istidrâc) sözlükte derece derece yükseltmek veya alçaltmak demektir. Burada ise “Allah Teâlâ’nın bazı insanlara, bir kısım günah ve azgınlıklarına rağmen mühlet tanıması, hatta iyice şımarmaları için bol nimetler vermesi, helâk olma derecesinin en üst noktasına çıktıklarında ise, onları oradan helâk uçurumuna yuvarlaması” mânasında kullanılmıştır. Bu sebeple velinin gösterdiği hârikulâde hallere “kerâmet” denildiği halde, istikâmeti bozuk kimselerden zuhur eden bu nevi olaylara “istidrâc” denilmiştir. O halde Allah’ın sözlü ve fiilî âyetlerini yalanlayarak, yok sayarak yaşayanlar, dünyevi açıdan bazı işlerinin yolunda gitmesine aldanmasınlar. Buna rağmen kendilerine ikram edilen nimetlerin, ciddi bir imtihan mânası taşıdığını; hiç bilmedikleri, beklemedikleri bir yerden azabın gelme ihtimalinin her an mevcut olduğunu unutmasınlar. Zira Allah mühlet verebilir, azabı erteleyebilir; fakat yakaladığı zaman pek çetin ve şiddetli bir şekilde yakalar.

Hikem-i Ataiyye’de şöyle denilir: “Devamlı kötülük işlediğin halde Cenâb-ı Hakk’ın sürekli sana iyilikte bulunmasının bir istidrâc olmasından kork. Çünkü O, hiç bilmeyecekleri yerden bu tür kimseleri yavaş yavaş helâke sürükleyeceğini haber vermektedir.”

İstadrâcla ilgili şu işaretlere dikkat çekilmektedir: “İstidrâc, fitne korkusu olmadan nimetin ardı ardına gelmesidir. İstidrâc, tuzak korkusu olmaksızın şöhretin yayılmasıdır. İstidrâc, arzuladığı şeyi elde etme imkânı bulduktan sonra esas maksattan yüz çevirmektir. İstidrâc, arzu ve isteklerle oyalanıp vefakârlık göstermeksizin boş emeller peşine düşmektir. İstidrâc, zâhirînin düzgün, sırrının ise Allah’ın dışındaki şeylere bağlı olmasıdır.” (Bursevî, *Rûhu’l-Beyân*, III, 367)

En büyük istidrâc, önlerinde Rasûlullah (s.a.v.) gibi Allah’ın en sevgili

peygamberi bulunduğu halde onu tanıyarak, ona inanıp bağlanarak kurtulma fırsatı varken, bu en büyük lutfun mahrumu olarak hayvanlar gibi hayatta kalmayı bir meziyet sayıp büyük bir aldanış içinde olmaktır. Bu vesileyle buyruluyor ki:

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ ۜ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١٨٤﴾

184. Onlar, yıllardır aralarında yaşayan arkadaşları Muhammed'de en küçük bir delilik emâresi dahi olmadığını hiç düşünmediler mi? O, ancak apaçık bir uyarıcıdır.

Bir gün Allah Rasûlü (s.a.v.) Safâ tepesine çıkıp *"Ey filân oğulları, ey filân oğulları..."* diye kabile kabile, aile aile Kureyş'i çağırdı. Etrafına toplandılar. Onları, iman etmedikleri takdirde Allah'ın azabı ve başlarına getireceği musibetler hakkında ikaz etti. İçlerinden birisi: "Hiç şüphe yok, bu arkadaşınız delirmiş. Bırakalım sabaha kadar bağırsın dursun" dedi de bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IX, 182)

Madem onlar Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini anlayamıyorlar, o halde Allah'ın kudretini görmek için hiç nazarlarını varlık âlemine ve oradaki sonsuz ihtişam ve güzellikteki ilâhî kudret akışlarına da mı çevirmiyorlar:

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ
شَيْءٍ ۙ وَاَنْ عَسٰى اَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ اَجَلُهُمْ ۚ فَبِاَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ
يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ ۜ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾

185. Onlar, göklerin ve yerin nasıl muhteşem bir hükümranlık altında idare edildiğini görmüyorlar mı? Allah'ın yarattığı bunlarca varlığa hiç ibret nazarıyla bakmıyorlar mı? Belki de ecellerinin iyice yaklaşmış olduğunu hiç akıllarına getirmiyorlar mı? Peki onlar Kur'an'a inanmadıktan sonra hangi söze inanacaklar?

186. Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek kimse yoktur. Allah onları kendi hallerine terk eder de, azgınlıkları içinde şaşkın şaşkın bocalayıp dururlar.

Allah Teâlâ'nın nihâyetsiz kudret ve azametini idrak edip, âyetlerine inanmak, gönderdiği peygamberleri tasdik ederek onlara uymak için şu hususlara ibretle bakmak ve onları düşünmek yeterlidir:

• Göklerin ve yerin melekûtu[7]; bunların yaratılışı ve idare edilişinde tecelli eden sonsuz ilâhî kudret, rubûbiyet, saltanat ve tasarruf akışlarına ibretle

bakmak. Nitekim Ebû Muhammed Tüsterî şu ikazda bulunur: “Bu âlemin ötesinde bir melekût âlemi vardır. Halkın orayı görmekten ve oraya ulaşmaktan yana perdeli olmasına sebep şu iki şeydir: Birincisi; Allah’ın haram kıldığı şeyleri yemek. İkincisi; Allah’ın yarattığı halka eziyet.” (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 259)

• Cenâb-ı Hakk’ın zerreden küreye; atomdan, nötron, proton ve elektrondan gezegen, yıldız ve güneşe; en küçük hücreden insana; bakteriden, böcekten, karıncadan file; sebze ve meyvelerden binbir çeşit bitki ve ağaçlara, görünenden görünmeyene kadar yarattığı her varlık hakkında; orada tecelli eden ilâhî ilim, kudret ve sanatın üzerinde incelemede bulunmak.

• Her fert ve toplumun, ister küçük kıyâmet sayılan ölüm veya helâk ile, ister büyük kıyâmetle ecelinin yaklaştığının farkında olması; bu hususta daha önce helâk olup giden fert ve toplumlardan ibret alması; ömür sermayesini iyi kullanıp, tevbe ve amel-i sâlihe yönelmesi.

Âyetlerde yer alan bu ikazların hedefi, şüphesiz insanları hidâyete; itikat, ibâdet, ahlâk ve muâmelatta en doğru ve en güzel olana ulaştırmaktır. Fakat insanlar bu ilâhî dâvete şânına yaraşır şekilde icâbet etmez, gösterilen istikâmette yürümez, hatta bunu ısrar ve inatla reddederlerse, kendi elleriyle kendilerini sapıklık çukuruna atmış olurlar. Bu zihniyette devam ettikleri sürece de onları kurtarıp doğru yola eriştirecek kimse bulunamaz.

İşte bu yapıdaki ahmaklar, içinde bocaladıkları şaşkınlık yüzünden, önlerine serilmiş binlerce ilâhî mûcizeyi görmezlikten gelirler de, mûcize beklentisiyle gaipten haber verilmesini isterler:

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَاۜ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبّ۪يۚ لَا
يُجَلّ۪يهَا لِوَقْتِهَٓا اِلَّا هُوَۜ ثَقُلَتْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ لَا تَأْت۪يكُمْ
اِلَّا بَغْتَةًۜ يَسْـَٔلُونَكَ كَاَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَاۜ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾

187. Rasûlüm! Sana kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: “Onun ilmi sadece Rabbimin yanındadır; zamanı gelince de onu ortaya çıkaracak olan sadece O’dur. Onun ağırlığına ne gökler dayanabilir, ne de yer. O, beklemediğiniz bir anda sizi ansızın yakalayacaktır.” Sanki onun vaktini araştırıp da öğrenmişsin gibi sana ısrarla soruyorlar. De ki: “Onun ilmi sadece Allah katındadır, fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmezler.”

Âyetin iniş sebebi hakkında iki rivayet nakledilir:

• Bir grup yahudi Peygamber (s.a.v.)'e gelip: "Eğer peygamber isen bize kıyâmetin ne zaman kopacağını haber ver. Çünkü biz, onun ne zaman kopacağını biliyoruz" dediler ve bunun üzerine bu âyet-i kerîme indi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 231)

• Diğer rivayete göre ise soranlar yahudiler değil, Mekke müşrikleridir. Gelip, "Ey Muhammed, biliyorsun aramızda akrabalık bağı var. Bize gizlice söyle, kıyâmet ne zaman kopacak?" demişlerdi. Onların bu istekleri üzerine bu âyet-i kerîme indi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 231)

Âyette iki kez **"Sana soruyorlar"** (A'râf 7/187) ifadesinin geçmesi, bir anlamda bu iki iniş sebebine işaret sayılabilir. Burada kıyâmetin ismi اَلسَّاعَةُ (saat) olarak geçmektedir. Arapçada "saat", bizdeki meşhur olan şekliyle altmış dakikalık bir zaman dilimi değil, saniyeyi hatta saliseyi bile ifade eden bir kelimedir. Kıyâmetin göz açıp kapamadan her an kopabileceğini haber vermek için bu kelime özellikle seçilmiştir. (bk. Nahl 16/77)

Kıyâmet gerçekten son derece dehşetli bir hâdisedir. Kâinatın yıkımıdır. Kur'ân-ı Kerîm kıyâmet üzerinde çok durmakta; kalpleri yerinden sökecek, akılları durduracak dehşetteki kıyâmet sahnelerini, canlı ve hareketli manzaralar hâlinde takdim etmektedir. Gerçekten o, göklere yere ağır gelen; ağırlığı hepsinin tahammülünün dışında ve dayanılmaz boyutta olan bir durumdur. Gelince onun şiddetine ne gökler ne de yer dayanabilir. Onun dehşetiyle, Allah'ın diledikleri hâriç, gökte ve yerde kim varsa hepsi bayılır, ölür giderler. (bk. Zümer 39/68) O gün yer başka bir yerle, gökler başka göklerle değiştirilir. (bk. İbrâhim 14/48) Fakat onun vuku bulacağı vakti sadece Allah Teâlâ bilmektedir. Peygamberimiz dâhil, kullarından hiç kimseye bu sırrı bildirmemiştir. Bu gizlilik, onun dehşetini bir kat daha artırmaktadır.

Bu bakımdan Peygamber'in görevi, işi olmayan şeylerle uğraşmak değil, belirlenen çerçevede tebliğ, irşat, uyarı ve müjdeleme vazîfesini yerine getirmektir:

قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسٖي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ
الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِۚ وَمَا مَسَّنِيَ السُّٓوءُۚ اِنْ اَنَا۬ اِلَّا نَذٖيرٌ
وَبَشٖيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ۟ ﴿١٨٨﴾

188. De ki: "Allah dilemedikçe kendim için ne bir faydaya ne de bir zarara gücüm yetebilir. Eğer gaybı bilseydim, elbette bundan bol bol faydalanırdım ve başıma hiçbir kötülük de gelmezdi. Fakat, ben ancak

iman edecek kimseler için bir uyarıcı ve müjdeciyim."

Mekkeliler "Ey Muhammed, Rabbın fiyatlar ucuz iken sana haber vermez mi ki yükselmeden satın alıp kâr edesin. Kuraklık ve kıtlık vereceği yeri sana haber vermez mi ki oradan bolluk ve bereket verdiği yere gidesin" dediler de bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 232)

Rasûlullah (s.a.v.), kendisine vahiy gelen bir insandı. (bk. Kehf 18/110) Cenâb-ı Hak, zaman zaman "Rasûlüm, söyle!" hitabıyla kendisinin beşer bir peygamber olduğunu; vazîfesinin Allah'ın buyruklarını insanlara ulaştırmak, onları ebedî azapla korkutup sonsuz nimetlerle müjdelemek olduğunu; bunun dışında kendisine gaybı bilmek gibi beşer üstü bir kısım özellikler izafe edilmesinin doğru olmadığını; bilgi ve tasarrufunun, kabiliyet ve imkânlarının, diğer insanlarda olduğu gibi, ancak Allah Teâlâ'nın müsaade buyurduğu sınırlar içinde geçerli olduğunu söylemesini ister. Bunun dışında kendiliğinden bir fayda sağlamaya veya bir zararı gidermeye muktedir olmadığını; eğer gaybı bilebilseydi, kendine dokunacak zararlara, kötülüklere engel olup, gelecek iyilikleri artırma cihetine gitmesinin mümkün olabileceğini belirtir. Dolayısıyla, âyette kendisine söylemesi emredilen bu sözle Efendimiz, bir taraftan peygamberin kimliği hakkında net bir çerçeve çizerken, diğer taraftan Allah'a olan gönül bağlılığını beyân ederek, aslında, insanın Allah karşısında sahip olması gereken kulluk şuuru hususunda da örnek bir davranış sergilemektedir.

Nitekim onun, insanları bu istikâmette irşad etmek üzere Rabbinden getirdiği mesajların özü şudur:

"Melekût" kelimesi hakkında bilgi için bk. En'âm 6/75.

Allah Her Türlü Şirkten Yücedir

هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ
اِلَيْهَاۚ فَلَمَّا تَغَشّٰيهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَف۪يفًا فَمَرَّتْ بِه۪ۚ فَلَمَّٓا اَثْقَلَتْ
دَعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿١٨٩﴾
يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾ فَلَمَّٓا اٰتٰيهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَٓاءَ ف۪يمَٓا اٰتٰيهُمَاۚ فَتَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا

189. Allah, sizi başlangıçta tek bir nefisten yarattı ve kendisiyle ünsiyet edip gönül huzuru bulacağı eşini de aynı cins ve mâhiyetten var etti. İnsan nesli bu ikisinden türeyip çoğalarak bugüne kadar sürüp geldi. Bilindiği üzere erkek eşine yaklaşınca, eşi hafif bir yük yüklenip hamile kalır ve onu karnında bir müddet taşır. Nihâyet hamileliği ağırlaşınca, eşler birlikte, bir endişe ve telaşla Rableri olan Allah'a yönelerek: "Eğer bize eli ayağı düzgün kusursuz bir çocuk verirsen, yemin olsun ki, biz de karşılığında şükredenlerden olacağız" diye dua ederler.

190. Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, Allah'ın kendilerine bağışladığı bu nimetin meydana gelmesinde O'ndan başka güçlere de yer verip şirk koşmaya başlarlar. Oysa Allah, onların ortak koşmasından da, koştukları ortaklardan da sonsuz derecede yücedir.

Allah Teâlâ, insanlığın başlangıcı olarak ilk önce Âdem'i, sonra aynı cins ve mâhiyetten eşi Havva'yı yarattı. İkisinin, sonra da bunların çocuklarının birbiriyle evlilikleri vasıtasıyla günümüze kadar artarak gelen tüm insanlık câmiası ortaya çıktı. Dolayısıyla bu âyetler öncelikle insanlığın başlangıcına dikkat çekmektedir. Âdem ve Havva, mü'min ve muvahhid idiler. Bir kısım hataları olmakla birlikte, Allah'a yalvardılar, tevbe ettiler ve affedildiler. Allah'a şirk koştuklarına dair sahih kaynaklarda en küçük bir bilgi yer almamaktadır. Onlarla birlikte tevhid inancı bir müddet devam etti. Fakat çocukları ve torunları arasında şirk emâreleri yüz göstermeye başladı. İnsanlık, başlangıçta doğru Allah inancına bağlı tek millet iken, şirkin zuhuruyla birlikte bölündüler, ayrılığa düştüler. (bk. Yûnus 10/19) Kur'an indiği zaman Mekke'de koyu bir putperestlik anlayışı içinde yaşayan ve bu inançlarından vazgeçmeyi kolay kolay düşünmeyen müşrikler, işte o şirk çizgisinin sımsıkı takipçileri idi. Dolayısıyla söz, insanın yaratılışından şirke, oradan da Mekke müşriklerine ve o yolda

devam eden diğer müşriklere getirilmiş oldu.

Cenâb-ı Hakka değişik yollarla şirk koşmak imkân dâhilinde iken, bu âyetlerde ana-baba olacak herkesin, dolayısıyla büyük bir nispette bütün insanların daha kolay anlayabileceği çocukla alakalı muşahhas bir misal tercih edilmiştir. Hamilelik döneminde zaman ilerledikçe, bebek büyüyüp doğum yaklaştıkça ana-babanın da heyecanı artar. Bir kısım bebeklerin sağlam, bir kısmının ise değişik noksanlıklarla dünyaya geldiğini tecrübeyle bildiklerinden, kusursuz bir yavrularının olması için Allah'a yalvarırlar. Mü'minler böyle yaptığı gibi, diğer din mensupları hatta müşrikler de böyle yaparlar. Çünkü müşrikler bile, o bebeği kusursuz olarak yaratıp dünyaya getirecek olanın sadece Allah olduğunu bilirler. Nitekim bazı âyetlerde "onlara yeri göğü, güneşi ayı kim yarattı? Yağmuru kim yağdırıyor, onunla yeryüzünü kim diriltiyor?" gibi sorular sorulduğunda "Allah" diye cevap verdikleri bildirilir. (bk. Ankebût 29/61, 63)

Demek ki, mühim olan ara sıra, özellikle zorluk, sıkıntı ve ihtiyaç zamanlarında tevhid inancıyla buluşmak değil (bk. Yûnus 10/22; Ankebût 29/65), bunu hayatın vazgeçilmez bir umdesi hâlinde sürekli devam ettirebilmektir. Fakat bir kısım insanlar, bu kuvvetli iradeyi gösteremediklerinden şirke sapmakta, kendilerine lutfedilen çocuk nimetine şükredecekleri yerde, tam aksine onu Allah'a şirk koşmaya bir sebep yapmaktadırlar. Ya bunu bir "tabiat olayı" olarak değerlendirip tabiatı veya çocuklarına "Abdüşşems, Abdüllât, Abdüluzza" gibi isimler koyarak putları Allah'a ortak koşmaktadırlar. Halbuki Allah, onların koştukları bütün ortaklardan çok yüce, çok münezzehtir:

أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ
لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٢﴾

191. Bir şey yaratmak şöyle dursun, bizzat kendileri yaratılmış bulunan varlıkları mı Allah'a ortak koşuyorlar?!

192. Onlara hiçbir yardımı olmayan, bırakın onlara yardım etmeyi, kendilerine bile bir yardımı dokunmayan varlıkları mı?

Bu âyetlerde ulûhiyetin en başta gelen üç özelliğine dikkat çekilir:

• Yaratma: Her şeyi yaratan Allah Teâlâ'dır. Onun dışındaki bütün varlıklar O'nun yaratığıdır. Dolayısıyla kendisi yaratılmış olan bir varlığın ilâh olması mümkün değildir.

• Başkalarına yardım edebilme, onların bütün ihtiyaçlarını karşılamaya güç yetirebilme: Allah, her türlü yardım taleplerine cevap verecek kadar zengin,

lutufkâr, cömert ve merhametlidir. O'nun dışında hiçbir varlık bu vasıflara sahip olamayacağı için ilâh da olamaz.

• Kendi kendine yetebilme. Allah kayyûmdur; bizzat kendi kendine var olduğu gibi, başka varlıkların var olması ve ayakta durması da O'na bağlıdır. Allah samettir; O kimseye muhtaç olmadığı gibi, bütün yaratıklar O'na muhtaçtır. Dolayısıyla Allah Teâlâ, kendi kendine yeterli olan ve hiçbir yönden başka bir varlığın yardımına muhtaç olmayan tek varlıktır. O'nun dışındaki varlıklar ise bizzat kendilerine bile yardım etmekten âciz olduğuna göre bunlara ulûhiyet kesinlikle izâfe edilemez:

وَاِنْ تَدْعُوهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَتَّبِعُوكُمْ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ اَدَعَوْتُمُوهُمْ اَمْ
اَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾ اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ
فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾ اَلَهُمْ اَرْجُلٌ
يَمْشُونَ بِهَا اَمْ لَهُمْ اَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا
اَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُوا شُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا
تُنْظِرُونِ ﴿١٩٥﴾ اِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ الَّذ۪ي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِح۪ينَ ﴿١٩٦﴾

193. Ey müşrikler! Size doğru yolu göstermeleri için onlara yalvarsanız, size cevap bile veremezler. O halde onlara yalvarsanız da, sükût etseniz de sizin için birdir.

194. Şüphesiz ki, Allah'tan başka taptıklarınız da tıpkı sizin gibi yaratılmış kullardır. Eğer siz başka türlü inanıyor ve bu konuda doğru söylüyorsanız, haydi onlara dua edin de size karşılık versinler!

195. Onların yürüyecekleri ayakları mı var; yoksa tutacakları elleri mi? Görecekleri gözleri mi var; yoksa işitecekleri kulakları mı? Onlara şöyle de: "Haydi Allah'a ortak koştuğunuz tüm varlıkları çağırın; sonra da elele vererek bana istediğiniz tuzağı kurun ve yapabiliyorsanız bana hiç göz açtırmayın!"

196. "Şüphesiz ki benim dost ve yardımcım, Kur'an'ı indiren Allah'tır. O, bütün iyi kulları koruyup gözetir."

Küfür cephesinde inkâr, inat ve taklit duygularının zirveye tırmandığı bu noktada Peygamber'e düşen ise ancak şöyle demektir: "Ben kendi işimi yapmaya devam edeceğim. Sizin ne haliniz varsa görün. Bana karşı da ne hile yapabiliyorsanız yapın, ne tuzak kurabiliyorsanız kurun, elinizden geleni arkaya bırakmayın, bana bir an bile mühlet vermeyin. Bana göre bunların artık hiçbir

ehemmiyeti yoktur; sizden de hiçbir korkum yoktur. Çünkü benim dostum, yardımcım, koruyucum ve kurtarıcım Allah'tır. Ona inanıyor, O'na güveniyor ve O'na tevekkül ediyorum. Size tebliğ ettiğim Kur'an'ı bana indiren de O'dur. O sadece beni değil, kendine inanan ve bağlanan bütün sâlih kullarını da korur, gözetir ve kollar."

196. âyetin **"Allah, bütün iyi kulları koruyup gözetir"** kısmını daha iyi tefekkür edip anlayabilmek açısından mânevî şahsiyetiyle ün yapmış Emevî halîfesi Ömer b. Abdülaziz (r.h.)'le ilgili şu olay dikkat çekicidir:

Bir gün vezîri, son derece yüksek bir zühd hayatı yaşayan ve oldukça dar imkânlarla geçinmeye çalışan Ömer b. Abdülaziz'e:

"–Efendim, beytülmâlden aldığınız şeylerin geçiminize kâfî gelmediği görülüyor. Biraz daha fazlasını emir buyursanız da bir kısmını ihtiyaten biriktirip vefâtınızdan sonra evlât ve torunlarınızın zarûrî ihtiyaçları için bıraksanız?!" dedi.

Bu teklif karşısında Ömer b. Abbdülazîz şu muhteşem cevâbı verdi:

"–Eğer benim geride kalan evlâtlarım iyi, sâlih ve güzel kimselerden olurlarsa, onların sıkıntıya düşmelerinden korkmam. Zira Cenâb-ı Hak; **«Allah, bütün iyi kulları koruyup gözetir»** (A'râf 7/196) buyurmaktadır. Cenâb-ı Hak, onların yardımcısı ve koruyucusu olduktan sonra onların ilerde karşılaşacakları hâllerden hiç endişe etmem. Yok, iyi ve sâlih kimseler değil de aklı ermez, ne yapacağını bilmez sefih kimseler olacaklarsa, böyleleri hakkında da yine Kur'ân-ı Kerîm'de; **«Mallarınızı bir takım aklı ermez, nereye ve nasıl harcanacağını bilmez israfçı kişilere vermeyin»** (Nisâ 4/5) buyrulmuştur. Bu ilâhî yasağa rağmen sefih olacak çocuklarıma mal mı toplayacağım!" (Ebû'l-Ûlâ Mardin, *Huzur Dersleri*, II-III, 769-770)

Gelen âyetlerde tekrar putların âcizliklerine, güçsüzlüklerine ve çaresizliklerine vurgu yapılır.

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ
يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا ۖ وَتَرَاهُمْ
يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾

197. "Sizin Allah'ı bırakıp taptıklarınızın, ne size yardıma güçleri yeter, ne de bizzat kendilerine bir yardımı dokunur."

198. "Eğer size doğru yolu göstermeleri için onlara yalvarsanız, sözünüzü işitemezler. Onların sana baktıklarını sanırsın, oysa görmezler."

198. âyetin **"Onların sana baktıklarını sanırsın, oysa görmezler"** kısmına

iki farklı mâna verilebilir:

Birincisi; müşrikler putlarına kıymetli taşlardan, parlak ve ışık saçan mücevherlerden gözler takar ve onları baktığı şeye doğru gözbebeğini çeviren kişi gibi şekillendirirlerdi. Dolayısıyla buradaki görme baş gözüyle görme olup, hitap, müşriklerin her birinedir. Yani sen bakınca putların sana doğru bakan kimselere benzediğini görürsün; halbuki onlar görmeye güç yetiremezler. Böylece putların işitmekten âciz oldukları belirtildikten sonra görmekten de âciz oldukları ifade edilmiştir.

İkincisi; burada hitap Rasûlullah (s.a.v.)'e yapılmıştır. Buna göre mâna şöyle olur: "Ey Rasûlüm! Müşriklerin sana baş gözleriyle baktıklarını görürsün. Fakat onlar basîretleriyle senin hakikatini göremez, seni olduğun gibi fark edemezler. Gerçekte onlar senden çok uzaktırlar. Fakat iman edip peygamberliğini kabul ettikleri takdirde, basîretleri açılır ve bu uzaklık yerini yakınlığa bırakır."

Gerçeği görüp ebedî saâdete erişmenin yolu, Rabbimizin şu buyruklarını can kulağıyla dinleyip gereğini yapmaktır:

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾

199. Rasûlüm! Sen yine de af yolunu tut, iyiliği emret ve câhillerden yüz çevir.

Üç mühim husustan meydana gelen bu âyeti kerîme, emir ve yasaklara dair dînin bütün esaslarını hülâsa eder:

• Af ve kolaylık yolunu tut: Öncelikle affedici ol. İnsanların eksiklerine ve kusurlarına bakma. Kusurları bağışla, suçluları ve özür dileyenleri affet. Katılık ve sertlikten uzak dur. Beşerî münâsebetlerde hep müsâmaha ve kolaylık yolunu tut. Önce sen, sana kolay gelecek şeyleri yap, insanlara da kolaylıkla yapabilecekleri şeyleri söyle. Onlara zor gelecek ve sıkıntı verecek şeyleri isteme. Şiddet ve zorluk taraftarı olma. İnsanlardan vergi alacağın zaman da, onlara zorluk ve sıkıntı vermeyecek şekilde hayatî ihtiyaçlarından fazla olan mallardan vergi al.

• İyiliği emret: Burada "iyilik" olarak tercüme ettiğimiz اَلْعُرْفُ (örf), "Allah'ın kitabına, Peygamber (s.a.v.)'in sünnetine ve akl-i selîm sahibi kimselerin değerlendirmesine göre yapılması gerekli, yapılması yapılmamasından daha iyi, varlığı yokluğundan hayırlı, güzel ve faydalı bütün işler"dir. Buna göre "örf", sadece yapılması farz olan işleri değil, aynı zamanda mendup olan, dînin hüküm ve hedeflerine ters düşmemek şartıyla aklı selimin ve kamu vicdanının hayırlı ve yararlı görüp âdet hâline getirdiği her türlü dinî ve dünyevî konulardaki iyilik ve güzellikleri de ihtiva eder.

• Câhillerden yüz çevir: Kendini ve Rabbini bilmez câhillerin ahmakça sözlerine, akılsızca işlerine aynı ile karşılık vermeye kalkışma. Onlarla oturup kalkma, onlarla münazara ve münakaşadan sakın. Yanlışlarını düzeltmek ve kendilerine doğruları öğretmek üzere beraber olduğunda onlara karşı hilimle muâmele et. Sana yaptıkları kötülükleri görmezlikten gel. Çünkü bazı câhiller, onlarla alakadar olduğun esnada akılsızca davranmaya, sana eziyet etmeye, gülmeye ve alay etmeye kalkışabilirler. Bunlara karşı dikkatli ol.

Hadis-i kudside şöyle buyrulur: *"Faziletlerin en yükseği, seninle ili kisini keseni arayıp sorman, seni mahrum bırakana ihsânda bulunman, sana zulmedeni affetmendir."* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 438)

İslâm'ın bu güzelliklerini yaşamada başarılı olmanın yolu, şeytanın vesvese ve tahriklerine karşı uyanık bulunup ayaklarımızın Allah'a taatte sabit olmasıdır:

Şeytandan Allah'a Sığının

وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿٢٠٠﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اتَّقَوْا اِذَا مَسَّهُمْ طَٓائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَاِذَا
هُمْ مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾

200. Eğer şeytandan gelen bir vesvese seni dürtecek olursa hemen Allah'a sığın. Çünkü O, hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

201. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, içlerinde şeytandan gelen bir kışkırtı duyar duymaz, hemen Allah'ı hatırlayıp gerçeği görürler.

200. âyette geçen اَلنَّزْغُ (nezğ) kelimesi, tahrik etmek, batırmak, kışkırtmak, vesvese vermek ve iki kimsenin arasını bozmak mânalarına gelir. Burada şeytanın kişiye vesvese verip onu günaha kışkırtması, bir kimsenin bindiği hayvanı tahrikine benzetilir. Sahibi tarafından tahrik edilen hayvan nasıl rahatsız olur, harekete geçer ve tuhaf hareketler yaparsa, şeytanın iğvâ verdiği insan da aynı şekilde davranmak durumunda kalır. Bu sebeple âyet, şeytanın, Allah'ın emrinin aksi istikâmete yönlendirmek, kızdırmak, gayr-i ahlâkî şeyleri emretmek gibi tahrikleri karşısında hemen Allah'a sığınmayı emreder. Çünkü Allah'a sığınan insan, O'nun rahmetinin büyüklüğünü ve azabının şiddetini düşünerek kendine çekidüzen verme imkânı bulur. Yine Allah'a inanan, O'nun her şeyi işittiğini ve bildiğini düşünen bir insan, kurtuluşun O'na teslimiyette olduğunu anlar ve şeytanın vesveselerine yem olmaz. Bu mücadeleye devam ettikçe gönlündeki takvâ duyguları da gelişmeye başlar. Nihâyetinde müttaki bir kul olur. Takvâ mertebesine erişmiş olanların, şeytanın iğvâsına karşı dirençleri daha kuvvetli olur. Onun şerrinden tümüyle emniyette olmasalar da, şeytandan kendilerine çok az bir vesvese dokunduğu; içlerinde en küçük şeytânî bir his, zararlı bir duygu, yıkıcı bir düşünce oluştuğu zaman bile hemen durup düşünürler, Allah'a sığınmak gerektiğini hatırlarlar, böyle durumlarda Allah'ın râzı olacağı en doğru davranışın nasıl olacağını tespit ederek, gerçeği görerek ona göre davranırlar. Tâbir yerindeyse gözlerini dört açarlar; kendi hatalarının nerede olduğunu ve şeytanın hilesinin nereden geldiğini görürler ve hemen bu yanlıştan uzaklaşırlar.

Şeytan taşlama sadece hac ibâdetini îfâ ederken Minâ'da olmaz. O sadece bir temsildir. Ondan devamlı Allah'a sığınmak gerekir. Çünkü "kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım" derken şeytanın vasfı olarak geçen "taşlanan" mânasındaki "racîm" kelimesi süreklilik ifade eder. Dolayısıyla onun devamlı taşlanması gerekir. Sâlih amellerle de bunun kuvvetlendirilmesi lâzımdır. Allah Teâlâ:

“Haberiniz olsun ki, kalpler ancak Allah’ı hatırlayıp anmakla doygunluk ve huzura erer” (Ra‘d 13/28) buyurur. Kalp itminan buldukça ruh kuvvetlenir ve şeytana karşı mukavemeti ve mücadelesi artar.

Dâimî zikir hâlinde bulunup şeytanın vesvesesinden tam anlamıyla uzak durabilmek kolaylıkla ulaşılacak ve muhafaza edilecek bir mertebe değildir. Mühim olan onun tesirini azaltmak ve mümkün olduğunca şerrinden Allah’a sığınabilmektir. Yoksa onun, insana olan düşmanlığı ve onunla uğraşması bitecek gibi değildir. Nitekim:

وَاِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِى الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾

202. Şeytanların kardeşlerine gelince, şeytanlar onları azgınlığa sürükler, bir daha da yakalarını bırakmazlar.

Şeytanın insanlara olan bu düşmanlığı şu âyet-i kerîmelerde dikkat çekici bir üslupla beyân edilir:

“İblîs şunları söyledi: «Beni azdırmana karşılık, yemin olsun ki ben de kullarını saptırmak için senin doğru yolun üzerinde pusu kurup oturacağım. Sonra onlara mutlaka önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım. Sen de onların çoğunu şükredici bulamayacaksın.»” (A‘râf 7/16-17)

Artık şeytanın kardeşi hâline gelmiş kâfirlerin durumuna müşahhas bir örnek olması bakımından şöyle buyruluyor:

وَاِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِاٰيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا ۜ قُلْ اِنَّمَٓا اَتَّبِعُ مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ مِنْ
رَبّ۪ي ۚ هٰذَا بَصَٓائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾

203. Onlara istedikleri türden bir mûcize getirmediğin zaman: “Onu da bir taraftan derleyip toplasaydın ya!” derler. De ki: “Ben, ancak, Rabbimden bana vahyedilene uyarım. İşte bu Kur’an, Rabbinizden size gelen ve gerçeği gösteren belgeler, iman edenleri doğru yola ileten bir rehber ve rahmettir.”

Bahsedildiği şekilde bütünüyle şeytanların güdümüne girmiş müşrikler, inanmak maksadıyla değil, sırf onu zor durumda bırakmak ve insanlar karşısında küçük düşürmek için Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’den dağları altın yapmak, yerden pınarlar fışkırtmak, göğü parçalayıp üzerlerine indirmek gibi (bk. İsrâ 17/90-93) mûcizeler isterlerdi. Ancak peygamberler, Allah’ın izin verdiği mûcizeyi gösterme imkânına sahipken, izin vermediğini göstermeleri olacak şey değildi. İşte Efendimiz (s.a.v.), onların istediği mûcizeyi göstermediği zaman

müşrikler alaylı bir edâ içinde: “Zâten önceki gösterdiklerini de sağdan soldan toparlayarak gösteriyordun; şimdi istediğimizi de bir şekilde toparlayıp göstersene!” diyorlardı.

Zaman zaman da vahiy kesiliyor, âyetler gelmez oluyordu. Çünkü vahiy, tamâmen Allah Rasûlü (s.a.v.)’in dışında, Allah Teâlâ tarafından kontrol ve idare edilen bir hâdiseydi. Peygamber Efendimiz’in istediği zaman istediği vahyi alabilme hak ve salahiyeti yoktu. Bu durumlarda da yine o müşrikler atılıp: “Zâten önceki okuduğun âyetleri de oradan buradan derleyip toparlıyordun; haydi yine toparlasana” diyorlardı. Bu şekilde Allah Rasûlü (s.a.v.)’in peygamberliğine dil uzatmak istiyorlardı. Bu durumlarda Efendimiz’in verdiği cevap hiç değişmiyordu: “Benim vazîfem, sizin istediğiniz gibi hareket etmek, istediğiniz mûcizeleri göstermek, âyetleri getirmek değil, sadece ve sadece Rabbimden bana vahyedilen tâlimatlara tâbi olmak, onların tarif ettiği bir kulluk yapmaktır.”

Burada Kur’an’ın üç mühim vasfına yer verilir;

بَصَائِرُ (besâir): Kur’an, hakikatin ortaya çıkmasını sağlayan kesin bilgiler ve deliller ihtiva eder. İnsanların din ve dünya hayatlarıyla alakalı doğru bilgiler verir, akılları aydınlatır, itikadı düzeltir, kalpleri tenvir eder.

هُدًى (hüdâ): Kur’an fert ve topluma rehberlik yapar, onların kurtuluşunu sağlar.

رَحْمَةٌ (rahmet): Kur’an netice itibariyle kendisine inanan ve tâbi olan fert ve toplumları gerçek iyiliğe, ebedî nimete, saâdet ve selâmete ulaştırır.

O halde:

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾

204. Kur’an okunduğu zaman hemen dikkat kesilerek ona kulak verin, susup dinleyin ki rahmete eresiniz.

Böyle pek yüce vasıflara ve tarifi imkânsız kıymete sahip olan Kur’an okunduğu zaman, inananlarına düşen vazîfe, onu can kulağıyla, bütün ruhuyla dinlemek, gönül kapılarını onun mânalarına açmak ve nefes almazcasına, kılı kıpırdamazcasına, tam bir teslimiyet ve konsantre içinde susup o şekilde dinlemektir. Kur’ân-ı Kerîm’i böyle dinlemek, ilâhî rahmetin tuğyan edip, coşkun bir ırmak gibi dinleyenleri kuşatmasına vesile olacaktır. Çünkü susmak güzel bir şekilde dinlemeye, iyi dinlemek basîretin açılmasına, basîretin açılması mânevî duyguların harekete geçip kişinin iman ve sâlih amellere yönelmesine, iman ve sâlih ameller de ilâhî rahmete ve nimete ermeye sebep teşkil eder.

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'e gösterilmesi gereken tâzim ve ihtimamın derinliğini anlamak bakımından şu misaller pek ibretlidir:

Hz. Ömer ve Hz. Osman her sabah kalktıklarında Mushaf-ı Şerîf'i hürmetle öpmeyi âdet hâline getirmişlerdi. Abdullah b. Ömer (r.a.) da her sabah Mushaf'ı eline alır, büyük bir tâzîmle öper ve duygulu bir şekilde:

"Rabbimin ahdi, Rabbimin apaçık fermânı!" diye bağrına basardı. (Kettânî, *et-Terâtibu'l-idâriyye,* II, 196-197)

İkrime (r.a.) Mushaf-ı Şerîf'i alır, yüzüne gözüne sürerek ağlar ve:

"Rabbimin kelâmı! Rabbimin kitâbı!" diyerek Cenâb-ı Hakk'a olan tâzîm ve muhabbetini ifade ederdi. (Hâkim, *el-Müstedrek,* II, 272/5062)

Önceleri, mürekkeple yazılan yazılar silinmek istendiğinde, su ile yıkanırdı. Hz. Enes, Hulefâ-i Râşidîn zamanındaki talebelerin, Kur'an âyetlerinin yıkandığı suları rastgele sağa sola atmadıklarını, bilâkis husûsî bir kapta biriktirerek kabir kenarlarında veya ayak basılmayan yerlerde açılan temiz kuyulara döktüklerini bildirmektedir. Bu suları aynı zamanda şifa niyetiyle kullandıkları da olmuştur. (Kettânî, *et-Terâtibu'l-idâriyye,* II, 200)

Âyetin işârî mânası şöyledir: Susmak, iyice dinlemek için; iyice dinlemek de kulaklar için şarttır. "Susun" emrindeki işaret şudur: Zahir kulaklarınızla dinlemek için zahir dillerinizle susun. Bâtın kulaklarınızla dinlemek için de bâtın dillerinizle susun. Umulur ki hakîkî kulakla dinlemekle rahmete erersiniz. Hakîkî kulak ise *"Ben onun kulağı olurum da benimle i itir"* (Buhârî, Rikāk 38) kudsî hadisinde bahsedilen kulaktır. Kim Kur'an'ı Yaratıcısı'nın kulağıyla dinlerse onu asıl okuyandan duymuş olur. İşte **"Rahmân, Kur'an'ı öğretti"** (Rahmân 55/1-2) âyetlerinin sırrı budur. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, III, 389)

Bu sırra erişin en mühim yolu, zikrin ruha işlemesi ve gelen âyetlerde tarif edildiği şekilde kişinin Rabbini dâimî olarak zikretmesidir:

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِى نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ
بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾

205. Rabbini sabah akşam içten içe, boyun büküp yalvara yakara, derin bir ürpertiyle ve ancak kendin işitebileceğin bir sesle zikret! Sakın gâfillerden olma!

Âyetin işârî açıklaması şöyledir:

"Rabbini içten içe zikret": Allah'ın emrettiği amellerle nefsinin fiillerini, Allah'ın ahlâkıyla da nefsinin ahlâkını değiştirmek ve nefsinin varlığını Allah'ın zâtında yok etmek suretiyle fiillerle, ahlâkla ve zât ile O'nu içinden zikret.

Nitekim bir kudsî hadiste: *"Kulum beni kendi içinde zikrederse ben de onu kendi içimde zikrederim"* (Buhârî, Tevhid 15, 43; Müslim, Zikir 18-19) buyrulur. Bu da **"Siz beni anın, ben de sizi anayım"** (Bakara 2/152) âyetinin sırrını ifade etmektedir. Tıpkı kelebeğin, kendi zâtını onun zâtında yok ederek içinden mumu anınca, mumun da onu kendi bekasıyla bâkî kılarak anması gibi. Ancak Allah misil ve misalden münezzehtir.

"Boyun büküp yalvara yakara, derin bir ürpertiyle ve ancak kendin işitebileceğin bir sesle zikret": Yalvarmakta zorlama vardır. Çünkü zikrin başlangıcında, nefsin fiillerini şeriatin emrettiği ameller ile değiştirmek gerektiğinden zâhiren bir kısım zorluklar olur. Zikrin orta hâli Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanıp tarikatın âdâbıyla edeplenmek sûretiyle gizli ve içten olur. Zikrin nihâyeti, hakikat nurlarıyla zâtını Allah'ın zâtında ifnâ etmekle olur ki, bu makama gelen kişi sözle açıktan zikretmekten men olunur.

"Sabah akşam zikret": "Sabah", ezel sabahına, "akşam" ise ebed akşamına işaret eder. Çünkü hakîkî zikir ve hakîkî mezkûr, hakîkî zâkirdir. Hakikatte zâkir ve mezkûr, ezelî ve ebedî olan Allah'tır. Çünkü Allah Teâlâ ezelde **"Siz beni anın, ben de sizi anayım"** (Bakara 2/152) buyurmuştur. Allah'ın kulları ezelde zikretmesi, onlara hitap ettiği zamanda olmuştur. Aslında zâkir de mezkûr da O'dur. Dolayısıyla hakîki mânada Allah'ı, Allah'dan başka kimse zikredemez. Bu sebeple Allah Teâlâ: Sakın hakîkatte zâkir ve mezkûrun Allah Teâlâ olduğunu bilmeyen **"gâfillerden olma"** buyurur. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, III, 393)

Kalbin devamlı Allah'ın zikriyle hemhâl olması ve ondan bir an gâfil kalmamasını izah bakımından şu misâl pek ibretlidir:

Rivayete göre Îsâ (a.s.), teninde alacalar bulunan ve iki şakağı da çökmüş, hasta bir şahsa rastladı. O şahıs, üzerindeki hastalıklardan âdeta habersiz bir hâlde kendi kendine:

"–Yâ Rabbî! Sana sonsuz hamd ü senâlar olsun ki, insanların pek çoğunu müptelâ kıldığın dertten beni halâs eyledin!.." diyordu.

Hz. İsa, muhâtabının idrâk seviyesini anlamak ve mânevî kemâlini yoklamak maksadıyla ona:

"–Ey kişi! Allah'ın seni halâs eylediği hangi dert var ki?!." dedi. Hasta şöyle cevap verdi:

"–Ey Rûhullah! En fecî hastalık ve belâ, kalbin Hak'tan gâfil ve mahrum olmasıdır. Şükürler olsun ki ben Cenâb-ı Hak ile beraber olmanın zevk, lezzet ve füyûzâtı içindeyim. Sanki vücûdumdaki hastalıklardan haberim bile yok..." (Topbaş, *Faziletler Medeniyeti-1*, s. 384)

Allah'a güzel kulluğun müşahhas bir örneğini vermek üzere buyruluyor ki:

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

206. Şüphesiz ki Rabbinin huzurunda bulunan melekler, asla büyüklenip O'na ibâdetten geri durmazlar. O'nu dâimâ tesbih eder ve yalnız O'na secde ederler.

"Rabbin katındakiler"den maksat, **"O gün melekleri de görürsün; arşın etrafını kuşatmış, Rablerini överek tesbih ediyorlar"** (Zümer 39/75) âyetinde bahsedilen Allah'a yakın meleklerdir. Bunlara aynı zamanda "Mele-i A'lâ" denilir. Bunlar büyüklenip Cenâb-ı Hakk'a kulluktan bir an bile geri durmazlar. Dâimâ O'nu tesbih ederler ve O'nun için secde ederler. (bk. Enbiyâ 21/19-20)

Âyetlerde bahsedildiği üzere Allah'a yakınlıkları âşikâr olan melekler bile Allah'a kulluk etmekten bir an geri durmayıp tesbih ve secde ederek kulluğa devam ettiklerine göre, her an günah işleme durumunda bulunan insanların ibâdete daha çok ihtiyaçları bulunduğu açıktır. Buna göre yaratılış maksatları kulluk olan insanların, Allah'a kulluğu en büyük şeref bilip dil ve kalpleriyle O'nu tesbih etmeleri, O'nun karşısında tam bir tevazu ile secdeye kapanmaları; Allah'ın rızâsını nefsânî isteklerinden üstün bilip âyette örnek gösterilen melekler gibi bir kulluk şuuruna ve yaşayışına ulaşmaları istenmektedir

Bu âyet-i kerîme okunduğu vakit tilâvet secdesi yapmak gerekir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tilâvet secdesi hakkında şöyle buyurur:

"Âdem oğlu secde âyetini okuyup da secde ettiği zaman eytan ağlayarak çekilir ve kendi kendine «vay» diyerek hayıflanır ve «bu ki i secde ile emrolundu, secde etti, ona cennet var; ben ise secde ile emrolundum isyan ettim, bana da ate var» der." (Müslim, İman 133)

Bundan sonra, bir mânada güzel ahlâk, takvâ, zikir, ibâdet ve secde ile ulaşılacak cennet ganimetlerini hatırlatan Enfâl sûresi gelmektedir:

سُورَةُ الْاَنْفَالِ

8- ENFÂLSÛRESİ

8. ENFÂL SÛRESİ

Enfâl sûresi, Medine'de hicretin ikinci senesinde nâzil olmuştur. 30-36. âyetlerin Mekke'de indiği de söylenmiştir. 75 âyettir. Mushaf tertibine göre 8, iniş sırasına göre tahmînen 88. sûredir. İsmini, birinci âyette geçen ve "ganimetler" mânasına gelen Enfâl kelimesinden almıştır.

Konusu

Sûrede ağırlıklı olarak Bedir savaşından bahsedilmektedir. Buna bağlı olarak savaşın hedefi, barış, savaşta elde edilen esirler ve ganimetle alakalı hükümler açıklanmaktadır. Bununla birlikte özetle şu hususlara da yer verilmiştir:

• Allah katında makbul bir mü'minin sahip olması gereken itikat, ahlâk ve ibâdetle ilgili temel vasıflar,

• Allah yolunda her türlü imkânlarını seferber ederek savaşanlara gelen ilâhî yardımlar, bunun sebep ve sonuçları,

• Allah'a ve Rasûlüne kayıtsız şartsız itaatin gerekliliği ve itaatsizliğin hazin neticeleri,

• Allah'ın emniyet, mal, evlat gibi nimetlerine şükretmenin ve hakkı bâtıldan en ince ayrıntılarına kadar ayırarak yüksek bir takvâ hayatı yaşamanın tavsiye edilmesi,

• Küfrün psikolojisi ve ondan kurtulmanın çareleri,

• Şeytanın desiseleri ve ona aldananların dünyada, ölüm esnasında ve âhirette karşılaşacakları korkunç manzaralar,

• Allah'ın lutuf, nimet ve cezasının, kulların kendilerini değiştirme ve iyileştirme çabalarıyla irtibatı,

• Maddî ve mânevî değerleri koruyabilmek ve meşrû savunmayı gerçekleştirebilmek için gerekli olan bütün savaş hazırlıklarının yapılması,

• Gerçek imanın müslümana kazandıracağı izzet ve kuvvet, bununla beraber mü'minler arasındaki birlik, beraberlik ve dayanışmanın oluşması, kuvvetlenmesi ve devam etmesi için gereken şartlar ve bunların hakkiyle îfâ edilmesi.

Aranızı Düzeltin

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِۜ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَصْلِحُوا
ذَاتَ بَيْنِكُمْۖ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُٓ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Rasûlüm! Sana ganimetlerden soruyorlar. De ki: "Ganimetler Allah'a ve Rasûlü'ne aittir. Öyleyse gerçekten mü'min iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının, aranızda anlaşmazlığa yol açan hususları düzeltin, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin!"

اَلْاَنْفَالُ (enfâl), "nefel" kelimesinin çoğuludur. "Nefel", aslın üzerine ziyâde olan şey demektir. Namaz, oruç ve zekâtta farz olan miktarın üzerine ilâve edilen kısma "nâfile" dendiği gibi, savaşta da asıl karşılık olan âhiret mükâfatı üzerine ziyâde dünyevî bir menfaat olan ganimete de bu mânada "nefel" denmiştir.

Ganimetler önceki ümmetlere helâl değildi. Allah Teâlâ, bunu ilk defa Peygamberimiz'e ve ümmetine helâl kıldı. Müslümanlar ilk olarak Bedir savaşı sonrasında ganimet elde ettiler. Ancak ganimetlerin bölüşülmesiyle ilgili aralarında bir kısım tartışmalar yaşandı. Sonunda gelip bunun hükmünü Peygamber Efendimiz'e sordular. Âyetin de inişine sebep olan bu tartışmalardan biri şöyle vuku bulmuştur:

Bedir günü Sa'd b. Ebî Vakkâs ve ensârdan birisi ganimet toplamaya çıkmışlardı. Yerde atılmış durumda bir kılıç gördüler ve ikisi birden onu almak için koştular. Sa'd: "O benimdir, onu ben alacağım" dedi. Ensârdan olan kişi de: "Hayır, o benimdir, Allah'ın Rasûlü'ne gidip onun hükmünü soruncaya kadar bu kılıcı sana teslim etmeyeceğim" dedi. Gelip Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e sordular da Allah'ın Rasûlü: *"Ey Sa'd, bu kılıç ne senin ne de onundur. Fakat o, benimdir"* buyurdu. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî,* IX, 162)

Ganimetlerin taksimiyle alakalı hükümleri açıklayan bilgiler, bu sûrenin 41. âyetinde gelecektir. Dolayısıyla burada verilen cevapta hâdisenin daha çok ahlâkî cephesine ehemmiyet verilmiş ve mü'minler dünya menfaatine karşı ikaz edilerek, İslâm kardeşliğinin her şeyden daha kıymetli olduğuna işaret edilmiştir.

Buna göre mü'minlere yaraşan, imanlarının bir gereği olarak, Allah'tan korkmak, O'nun gazabını çekecek davranışlardan sakınmak, aralarını ıslah

etmek, basit menfaatler peşinde koşarak kardeşlik hukukunu ihlal etmemek, her durumda Allah ve Rasûlü'nün emrine itaat etmektir. Vasıfları aşağıdaki âyetlerde sayılan kâmil bir mü'min olmanın cehd ve gayreti içinde olmaktır:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ
اٰيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۚ ﴿٢﴾ اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ
الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ۜ ﴿٣﴾ أُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۜ
لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۚ ﴿٤﴾

2. Gerçek mü'minler ancak o kimselerdir ki, yanlarında Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman bu onların imanını artırır ve bütün işlerinde sadece Rablerine dayanıp güvenirler.

3. Onlar namazlarını dosdoğru kılarlar, kendilerine verdiğimiz nimetlerden Allah yolunda harcarlar.

4. İşte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için Rableri yanında yüksek dereceler, bağışlanma, güzel ve tükenmez bir rızık vardır.

Bu âyetlerde bahsedilenler, imanlarını kemâle erdirmiş mü'minlerdir. Onların belli başlı vasıfları sayılmakta ve bunların karşılığında onlara verilecek mükâfatlar bildirilmektedir:

• Allah anıldığı zaman O'nun azametini, kudret ve kuvvetinin büyüklüğünü düşünerek onların yürekleri titrer, ürperir. Allah zikrini duyar duymaz kalpleri harekete geçer, hisleri coşar ve heyecanları artar.

Zira onların kalplerinde Allah muhabbeti ve korkusu her şeyden daha fazla yerleşip kök salmıştır. Sahip oldukları imanın nûru, onları nefsin kir ve karanlıklarından temizleyerek kalplerine letâfet kazandırmıştır. Böylece bu kalpler, kasvet ve katılıktan kurtularak Allah'ı zikre yumuşamışlardır. Âyetin bu kısmı Allah'ı zikrin mü'min kalbe başlangıçta yaptığı tesiri; **"Haberiniz olsun ki, kalpler ancak Allah'ı hatırlayıp anmakla doygunluk ve huzura erer"** (Ra'd 13/28) âyeti ise zikirle gelinen nihâî itminân ve huzur halini beyân eder. Nitekim Hz. Ebûbekir (r.a.)'ın yaptığı şu tespit bu açıdan pek mânidardır: İslâm'a henüz yeni girmiş bir grup insan geldi. Kur'ân-ı Kerîm tilâvetini duyduklarında ağlıyor ve ah, vah ediyorlardı. Hz. Ebûbekir onlara: "Biz de İslâm'a ilk girdiğimizde böyle idik, sonra kalplerimiz katılaştı" demiştir. O, bu sözüyle, huzur ve itminân hâlinin son mertebesinde olduğuna işaret etmektedir.

• Kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman onların imanlarını artırır. İnen

her sûre, her âyet yeni mevzulardan bahsedip yeni deliller getirdiğinden, onlara inanan mü'minlerin de imanlarını artırmaktadır.

• Onlar sadece Rablerine tevekkül ederler. İşlerini sadece O'na havale eder, yalnızca O'ndan korkar ve yalnızca O'ndan yardım beklerler. Gönüllerini fânî olan mal, evlat, makam ve şöhrete değil bâkî olan Allah'a bağlarlar. O'nun dilediğinin vukua geldiğini, dilemediğinin ise olma ihtimalinin bulunmadığını çok iyi bilirler.

• Diğer taraftan onlar, iman nûruyla Hakk'ın cemâl ve celâl tecellilerini müşâhede ettiklerinden, O'nu müşâhedenin engin deryasına dalar, Hak'tan başkasını görmeye ve onunla meşgul olmaya fırsat bulamazlar. Bütün varlıkları Allah Teâlâ'nın celâl tecellileri altında yokluğa mahkum olarak gördüklerinden, tevekkül ve güven duygularını başka bir şeye değil sadece Rablerine tahsis ederler.

• Onlar iç ve dış temizliği, farzları, vacipleri, sünnetleri ve edepleriyle namazı dosdoğru kılarlar.

• Onlar, Allah'ın kendilerine ikram buyurduğu maddî mânevî imkânlardan, muhtaç olanlara yardımda bulunurlar.

Bu vasıflara sahip kişiler gerçek mü'minler olup onlara âhirette şu mükâfatların verileceği müjdelenmektedir:

• Mü'minlere, amellerine göre cennette yüksek dereceler verilecek ve Allah'a yakınlıkları artırılacaktır.

Bununla ilgili olarak Allah Rasûlü (s.a.v.) bir defasında:

"Cennet ehli, üstlerinde bulunan kö klerde ya ayanları, aralarında bulunan derece farkı sebebiyle, sizin gökyüzünün doğu veya batı ufkunda kayan parlak bir yıldızı gördüğünüz gibi görürler" buyurmuşlardı. Ashâb-ı kirâm:

"- Bunlar herhalde peygamberlerin makamlarıdır; onlardan başkası buraya erişemez, değil mi?" diye sorduklarında, Peygamberimiz:

"- Hayır! Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki, bunlar, Allah'a inanan ve peygamberleri tasdik eden kimselerdir" buyurdu. (Buhârî, Bed'u'l-Halk 8; Müslim, Cennet 10, 11)

• Onların günahları bağışlanacaktır; Allah'ın sonsuz af ve mağfireti sayesinde her türlü hata ve kusurlardan arınacak, tertemiz hale geleceklerdir.

• Onlara, cömertçe ikram edilen, bitmek tükenmek bilmeyen, hesap korkusu olmayan bol, değerli ve kaliteli rızıklar ihsân edilecektir.

Unutulmamalıdır ki, anlatılan bu güzel vasıflara sahip olup, müjdelenen bu mükâfatlara erişebilmek çok da kolay değildir. Bunun bir bedeli vardır:

كَمَآ اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

لَكَارِهُونَۙ ﴿٥﴾ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَاَنَّمَا يُسَاقُونَ
اِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَۜ ﴿٦﴾ وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّٓائِفَتَيْنِ
اَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ
يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَۙ ﴿٧﴾ لِيُحِقَّ الْحَقَّ
وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَۚ ﴿٨﴾

5. Hani Rabbin seni, gerçekleşmesini çoktan irade buyurmuş olduğu Hak dâva uğrunda savaşmak üzere evinden çıkarmıştı. Bununla birlikte mü'minlerden bir kısmı düşmanla karşılaşmaktan kesinlikle hoşlanmıyordu.

6. Gerçek apaçık ortaya çıktıktan sonra onlar, sanki göz göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi, hâlâ savaş konusunda seninle münâkaşa edip duruyorlardı.

7. O zaman Allah size o iki gruptan; kervan veya yaklaşmakta olan müşrik ordusundan birinin mutlaka sizin olacağını va'dediyordu. Siz ise bunlardan kuvveti ve silahı olmayanın elinize düşmesini arzuluyordunuz. Oysa Allah, bu emir ve icraatlarıyla hakkı gerçekleştirip üstün kılmak ve kâfirlerin kökünü kesmek istiyordu.

8. Allah, inkârcı suçlular kahrından çatlasalar da hakkı gerçekleştirip üstün kılmak ve bâtılı ortadan kaldırmak için böyle yapıyordu.

Mü'minlerin savaştan sonra ganimet paylaşımındaki hoşnutsuzlukları, savaş öncesinde de söz konusu olmuştu. Şöyle ki:

Hicretin ikinci senesinde Kureyş'in büyük bir ticâret kervanı, Şam'ın Gazze pazarına gönderilmişti. Müşrikler, müslümanların hac yapmalarına mâni oldukları için, müslümanların da buna bir nevi misilleme olarak Mekkeli müşriklerin Şam ticâret yolunu kesmek isteyeceklerini biliyorlardı. Nitekim, bu sebeple Şam'dan korku içinde yola çıktılar. Ebû Süfyân, kervanda bulunan Damdam b. Amr'ı Tebük'ten çok acele olarak Mekke'ye gönderdi. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* II, 244) Kureyşliler alelacele hazırlandılar. Hazırlıklarını iki veya üç günde bitirdiler. Sefere bütün erkekler katıldı, katılamayanlar da yerlerine adam tutup gönderdi.

Müşriklerin sayısı dokuz yüz elli veya bin idi. Yüz veya iki yüzü atlı, yedi yüzü develiydi. Çoğu zırhlıydı. Kureyş'in bütün önde gelenleri orduya katılıp gelmişlerdi. (Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 31-39; Buhârî, Menâkıb 25)

Hicretin ikinci yılı, Ramazan ayının on ikisinde Allah Rasûlü (s.a.v.), Abdullah b. Ümmi Mektûm'u namazları kıldırmak üzere Medine'de vekil bırakarak 313 kişilik ordusuyla şehirden çıktı. (Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 23-24; İbn Hişâm, *es-Sîre,* II, 250-251)

Ebû Süfyân, müslümanların Bedr'e yöneldiklerini anlayınca kervanın yönünü çevirdi. Bedr'i solunda bırakarak sahile doğru hızla ilerledi. Ticâret kervanını kurtardığında da Kureyş ordusuna adam gönderdi ve geri dönmelerini istedi. Fakat Ebû Cehil, Kureyş ordusunun geri dönmesine mâni oldu ve savaşı tercih etti.

Allah Rasûlü (s.a.v.), gelişen siyâsî seyri adım adım tâkip ettiğinden, artık kaçınılmaz bir ölüm-kalım savaşıyla karşı karşıya olduklarını anladı ve ashâb-ı güzîni toplayıp sordu:

"–Sizce kervanı tâkip etmek mi, yoksa Kurey ordusunu kar ılamak mı daha uygundur?"

İşte bu soru karşısında, âyetlerde de ifade buyrulduğu üzere bir kısım müslümanlar, savaşı hoş karşılamayarak: "Bizce düşmanı karşılamaktansa kervanı takip etmek daha iyi" dediler. Allah Rasûlü'nün mübârek yüzlerinde bir burukluk hâsıl oldu ve: *"Kervan geçip gitti, Ebû Cehil ise bize doğru geliyor"* buyurdu. Bunun üzerine sahâbe-i kirâm, Efendimiz'in tercihinin düşmanla vuruşmak olduğunu hemen anladılar. Muhâcirler adına Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer ayağa kalkıp Kureyş ordusunu karşılamaya hazır olduklarını söylediler.

Efendimiz (s.a.v.), Ensâr'ın da fikrini öğrenmek istedi. O zaman ensârdan Mikdâd b. Esved (r.a.) ayağa kalkarak şu konuşmayı yaptı:

"–Ey Allah'ın Rasûlü! Bizler, yahudilerin Hz. Mûsâ'ya dediği gibi **«Haydi, sen ve Rabbin birlikte gidip savaşın!»** (Mâide 5/24) demeyiz. Bizler, sana Akabe'de verdiğimiz söze sâdık kalarak senin sağında, solunda, önünde ve ardında düşman ile sonuna kadar çarpışmaya her an hazırız!.." (Buhârî, Meğâzî 4; Tefsir 5/4)

Hz. Mikdâd'ın ardından Sa'd bin Muâz (r.a.) ayağa kalktı:

"–Ey Allah'ın Rasûlü! Bizler sana inandık. Getirdiğin Kur'an'ın hak olduğuna şehâdet ettik. Nasıl dilersen öyle yap! Şayet denize dalsan, bizler de seninle beraber dalarız. Ensârdan bir tek kişi bile geri dönmez!"

Bu sadâkat ve teslîmiyet dolu sözler üzerine Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)'in mübârek sîmaları tebessümle doldu, hayır dua ederek şöyle buyurdu:

"–Öyleyse, haydi Allah'ın bereketiyle yürüyün! Size müjdeler olsun ki Allah iki gruptan birinin sizin olacağını va'detti. Vallahi ben, sanki Kurey lilerin sava meydanında yıkılacakları yerleri görüyor gibiyim..." (Müslim, Cihâd 83; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 48-49;

İbn Hişâm, *es-Sîre,* II, 253-254)

7. âyette de işaret edildiği üzere va‘dedilen bu iki gruptan biri Kureyş’in bizzat kendisi, yani onların mağlûb edilip esir alınması, diğeri de Kureyş’in Şam’dan gelen büyük kervanıdır. Fakat Cenâb-ı Hak, müslümanların kâfirlerle savaşmasını, böylece kâfirlerin kökünün kesilmesini, hakkın gâlip gelip bâtılın yok olup gitmesini istiyordu. Zâten Allah’ın yardımıyla netice de öyle tahakkuk etti:

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ اَنّ۪ي مُمِدُّكُمْ بِاَلْفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ
مُرْدِف۪ينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِه۪ قُلُوبُكُمْۚ وَمَا
النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿١٠﴾

9. Siz o demde Rabbinize dua edip yardım istiyordunuz. O da: “Birbiri ardından gelecek bin melekle size yardım edeceğim” diyerek duanızı kabul etmişti.

10. Allah, sadece kazanacağınız zafere bir müjde olsun ve o sayede bütün endişeleriniz silinip kalpleriniz huzura ersin diye sizi meleklerle destekledi. Yoksa yardım ve zafer ancak Allah tarafındandır. Şüphesiz ki Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü sağlam ve hikmetli olandır.

Âyetlerin iniş sebebi şöyledir:

Bedir günü Rasûlullah (s.a.v.) müşriklere baktı; onlar bin kişiydiler, ashâbı ise üçyüz on küsür kişiden ibaretti. Bunun üzerine kıbleye döndü, ellerini yukarı kaldırdı ve Rabbine şöyle dua etmeye başladı:

“Rabbim! Bana olan va‘dini yerine getir. Rabbim, bana va‘dettiğini ver. Rabbim, bu küçücük müslüman topluluğu helâk olursa yeryüzünde sana ibâdet eden hiç kimse kalmayacak!”

Ellerini göğe uzatmış, kıbleye dönmüş halde o kadar dua etti ki ridâsı omuzlarından düştü. O sırada Ebûbekir (r.a.) yanına geldi, ridâsını aldı, omuzlarına koydu, onu kucakladı ve:

“Ey Allah’ın Rasûlü! Anam babam sana feda olsun! Rabbine niyâzın, yakarman artık yeter. Hiç şüphen olmasın, O sana va‘dini mutlaka yerine getirecektir” dedi ve bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeleri indirdi. (Tirmizî, Tefsir 8, 3/3081; Müslim, Cihâd 58; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 30)

İlâhî yardımlar, gözleri saran tatlı bir uyku ve ruhları serinleten güzel bir yağmur hâlinde inmeye başladı:

إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ
الْأَقْدَامَ ۚ ﴿١١﴾ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ

11. En kritik anda Allah, bütün endişelerinizi unutturacak bir emniyet sebebi olarak sizi hafif ve tatlı bir uykuya daldırıyordu. Sizi maddeten ve mânen temizlemek, şeytanın içinize attığı bütün kötü duyguları gidermek, kalplerinizi kuvvetlendirmek ve ayaklarınızın yere sağlam basmasını sağlamak için üzerinize gökten su indiriyordu.

Müslümanların Bedir'deki karargâhları kumluktu, bu sebeple kolaylıkla yürünemiyordu. Ayrıca mevcut su azaldığından, su sıkıntısı da baş göstermişti. Abdest ve gusül için yeterli su bulmakta güçlük çekiliyordu. Şeytan da gerek bu sıkıntılarla gerekse müşriklerin çok ve kuvvetli olması ile mü'min yüreklere korku salmaya çalışıyordu. O gece Allah Teâlâ yağmur yağdırdı. Vâdiden seller aktı. Müslümanlar kaplarını doldurdular, abdest aldılar, guslettiler ve hayvanlarını suladılar. Yağan yağmur, aynı zamanda tozları yatıştırdı ve zemini sağlamlaştırdı. Kureyş müşrikleri ise yağmur sebebiyle yerlerinden ayrılamadılar, hareketsiz kaldılar. Ayrıca Allah Teâlâ müslümanlara sükûnet verici, dinlendirici bir uyku hâli bahşetti. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IX, 256 vd.)

Âyet-i kerîmede o gece yağmurun yağdırılmasının dört hikmetinden bahsedilir:

• Müslümanların kirlerini temizlemelerini, hadesten ve necâsetten tahâret almalarını sağlamak; böylece gönüllerini huzura kavuşturmak.

• Kalplerine arız olan şeytanî vesvese ve düşünceleri temizlemek. Düşman ordusu, Bedir suyunu tuttuklarından, şeytan müslümanları susuzluktan kırılmakla korkutuyordu. Eğer doğru yol üzere bulunsalardı böyle bir sıkıntıya maruz kalmayacaklarını fitliyordu.

• Yağmur vesilesiyle, Allah'ın kendilerine olan yardımının devam ettiğini görerek mü'minlerin kalplerinin kuvvet bulması; Allah'a olan tevekkül ve teslimiyetlerinin artması ve birbirlerine olan bağlarının da kuvvetlenmesi.

• Yağmurun kumları ıslatıp pekiştirmesi sebebiyle ayakların kumlara batmamasını, gömülüp kaymamasını sağlamak. Böylece düşman karşısında da sapasağlam durmalarına yardımcı olmak.

İlâhî yardımın bir diğer şekli, meleklerin yardıma inmesi ve kâfirlerin kalplerine korku salması şeklinde tecelli ediyordu:

إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا ۚ سَأُلْقِي

فِى قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا
مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍۜ ﴿١٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَٓاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۚ وَمَنْ
يُشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ
وَاَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾

12. Rabbin bir taraftan da meleklere şunları vahyediyordu: "Ben elbette sizinle beraberim; siz de mü'minlerin sarsılmamalarını sağlayın! Ben kâfirlerin yüreğine korku salacağım, siz de onların boyunlarının üzerine vurun; onların yay ve kılıç tutan bütün parmak uçlarını doğrayın!"

13. Bu ceza, onların Allah ve Rasûlü'ne baş kaldırmaları sebebiyledir. Kim Allah ve Rasûlü'ne baş kaldırırsa şunu bilsin ki, Allah'ın cezalandırması çok şiddetlidir.

14. İşte zâlimlerin dünyadaki cezası budur. Ey müşrikler, şimdilik tadın onu bakalım! Kâfirler için bir de cehennem azâbı olduğunu unutmayın!

Allah Teâlâ'nın kâfirlerin kalplerine korku salması, müslümanlara olan en büyük mânevî destektir. Buna göre savaşın en önemli hedeflerinden biri, düşmanı korkutmak, moralini bozmak ve gözünü yıldırmaktır.

Meleklere verilen "Vurun!" emri, onların Bedir de fiilî olarak savaşa katıldıklarını haber verir. Bununla alakalı sahih rivayetlerden bazıları şöyledir:

Rasûlullah (s.a.v.) Bedir günü:

"İ te Cebrâil! Atının ba ından tutmu , üzerinde de sava teçhizâtıyla yardımınıza gelmi durumda!" buyurdular. (Buhârî, Meğâzî 11)

Huvaytıb b. Abdüluzza der ki:

"Ben Bedir'de müşriklerle birlikte bulunmuş, ibret verici şeyler müşâhede etmiş ve melekleri görmüştüm. Onlar gökle yer arasında Kureyşlileri öldürüyor, esir ediyorlardı. O zaman kendi kendime: «Peygamber olduğu söylenen bu zat, muhakkak Allah tarafından korunuyor!» dedim. Gördüğüm şeylerden hiç kimseye bahsetmedim." (Hâkim, *el-Müstedrek,* III, 562/6084)

Ebû Dâvûd el-Mâzinî de şöyle der:

"Bedir gününde, müşriklerden bir adamı vurup öldüreyim diye tâkip ettim. Kılıcım daha ona dokunmadan başının yere düştüğünü gördüm! Anladım ki onu benden başkası, yani bir melek öldürdü!" (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 450)

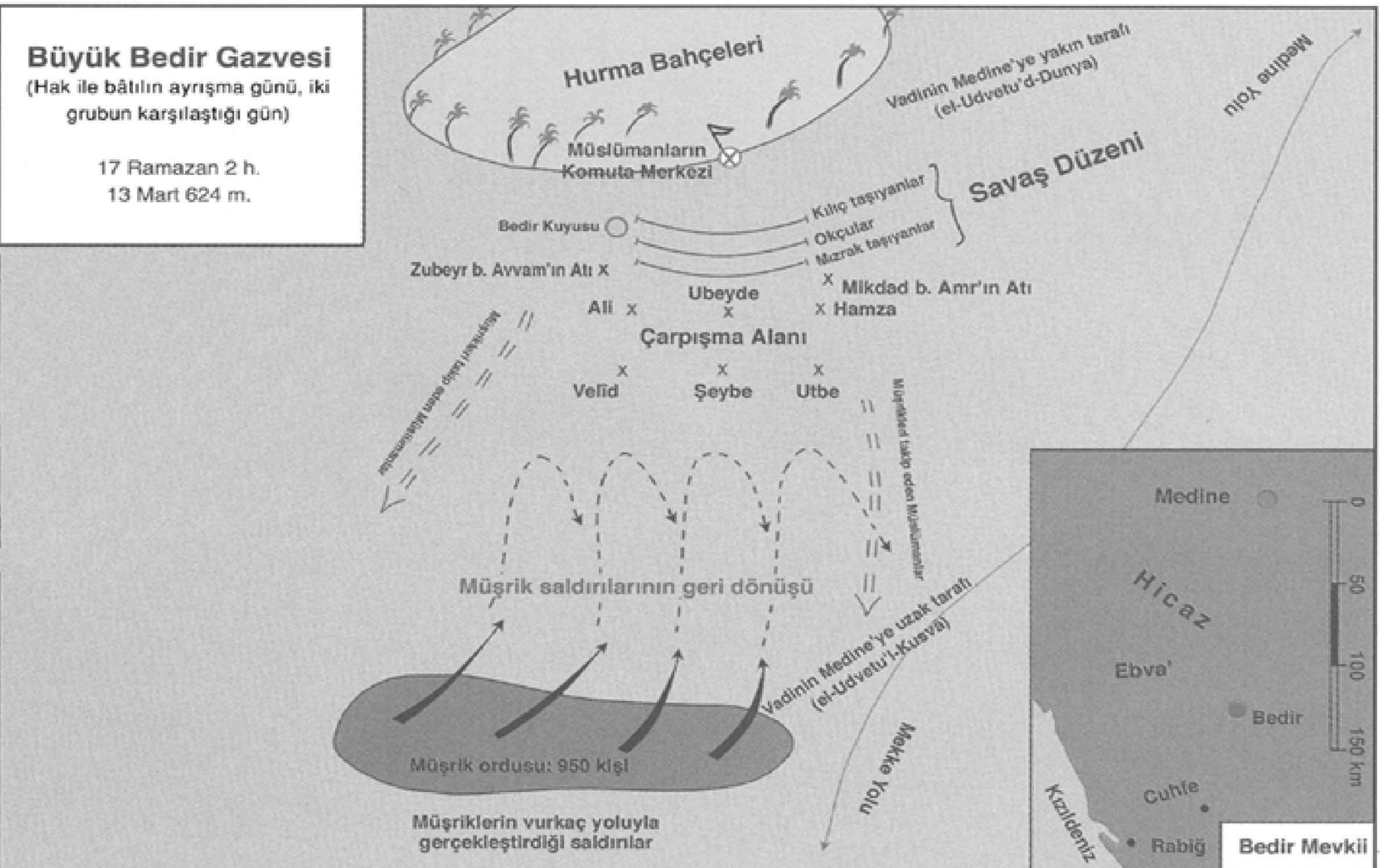
Kâfirlerin böyle bir cezaya uğramaları; Allah ve Rasûlü'ne karşı çıkmaları, onlarla savaşa cüret etmeleridir. Fakat bu, sadece dünyadaki cezalarıdır. Âhirette ise cehenneme gireceklerdir.

O halde mü'minler, göremedikleri âlemde cereyan eden bu ilâhî gerçeklerin farkında olarak korkmadan ve geri kaçmadan savaşa devam etmelidirler:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا لَق۪يتُمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا زَحْفاً فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَۚ
﴿١٥﴾ وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُٓ اِلَّا مُتَحَرِّفاً لِقِتَالٍ اَوْ مُتَحَيِّزاً اِلٰى فِئَةٍ
فَقَدْ بَٓاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿١٦﴾

15. Ey mü'minler! Ordular hâlinde kâfirlerle savaşmak üzere karşılaştığınız zaman sakın onlara arkanızı dönüp kaçmayın!

16. Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya başka bir birliğe katılma gibi taktik gereği maksatlar dışında her kim o günde düşmana arkasını dönüp kaçarsa, hiç şüphesiz Allah'ın çok şiddetli bir cezasını üzerine çekmiş olur. Onun nihâî varacağı yer cehennemdir. Cehennem ise ne kötü bir varış yeridir!

Büyük Bedir Gazvesi
(Hak ile bâtılın ayrışma günü, iki grubun karşılaştığı gün)
17 Ramazan 2 h.
13 Mart 624 m.
Hurma Bahçeleri
Müslümanların Komuta Merkezi
Vadinin Medine'ye yakın tarafı (el-Udvetu'd-Dunya)
Medine Yolu
Savaş Düzeni
Kılıç taşıyanlar
Okçular
Mızrak taşıyanlar
Bedir Kuyusu
Zubeyr b. Avvam'ın Atı X
Ali X
Ubeyde X
X Mikdad b. Amr'ın Atı
X Hamza
Çarpışma Alanı
X Velîd
X Şeybe
X Utbe
Müşrikleri takip eden Müslümanlar
Müşrikleri takip eden Müslümanlar
Müşrik saldırılarının geri dönüşü
Müşrik ordusu: 950 kişi
Müşriklerin vurkaç yoluyla gerçekleştirdiği saldırılar
Vadinin Medine'ye uzak tarafı (el-Udvetu'l-Kusvâ)
Mekke Yolu
Bedir Mevkii
0 50 100 150 km
Medine
Hicaz
Ebva'
Bedir
Cuhfe
Rabiğ
Kızıldeniz

Savaştan düşman korkusuyla dönüp kaçmak büyük günahlardan biridir. Rasûlullah (s.a.v.):

ş *“–İnsanı helâke sürükleyen yedi eyden sakınınız”* buyurmuştu. Sahâbîler:

“–Ey Allah’ın Rasûlü, onlar nelerdir?” diye sordular. Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.) şöyle cevap verdi:

“–Allah’a irk ko mak, sihir ve büyü yapmak, dinî bir ceza ile kanunlara göre öldürülen müstesna Allah’ın öldürülmesini haram kıldığı bir insanı katletmek, faiz yemek, yetim malı şyemek, dü mana hücşum sırasında sava tan kaçmak, hiçbir eyden haberi olmayan iffetli müslüman kadınlara zinâ isnad etmek.” (Buhârî, Vesâyâ 23; Hudûd 44; Müslim, İman 145)

Savaştan kaçmak, aynı zamanda müslüman için bir ardır. Bu sebeple âyette “arkanızı dönmeyin” buyrulmuştur. Bu ifade savaştan kaçmayı kötülemekte ve düşman karşısında bozguna uğramanın ne kadar âdi bir davranış olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu, sadece utanç vermekle kalmayıp, sahibini Allah’ın gazabına uğratan ve neticede onu cehenneme mahkum eden pek çirkin bir davranıştır.

Ancak şu iki durumda düşman karşısından ayrılmak mümkündür:

Taktik icabı, yeniden dönüp çarpışmak; düşmanı yanıltıp daha iyi vurmak,

Başka bir müslüman birliğe katılıp orada mevzilenmek.

Müslüman, Allah yolunda bütün gücüyle savaşmalı fakat elde ettiği başarıyı kendinden değil Rabbinden bilmelidir. Bu hususta mü’minleri ikaz sadedinde buyruluyor ki:

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ ۖ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى
وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءً حَسَنًا ۚ إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذٰلِكُمْ
وَأَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾

17. Onları savaşta siz kendi kuvvetinizle öldürmediniz; onları Allah öldürdü. Rasûlüm! Düşmana bir avuç toprak attığın zaman da sen atmadın; Allah attı. Allah, mü’minleri böylece neticesi güzel bitecek bir imtihana tâbi tuttu. Şüphesiz ki Allah, hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

18. İşte Allah, mü’min olduğunuz için size böyle davranıyor. Hiç şüphesiz Allah, kâfirlerin tuzak ve tedbirlerini işlemez hale getirir.

Bu âyetlerin iniş sebebiyle alakalı rivayetlerin iki tanesi şöyledir:

Allah Rasûlü (s.a.v.) Bedir savaşı günü eline bir avuç kum alıp müşriklere doğru attı ve: *“Yüzler çirkinle sin!”* buyurdu. Atılan kum taneleri orada bulunan bütün müşriklerin gözlerine doldu. Nitekim müşriklerden hâdiseyi bizzat

yaşayan Hakîm b. Hizâm şöyle anlatıyor: "Bedir günü gökten yere doğru gelen bir ses işittik. Sanki bir taşa çarpan kum sesiydi. Meğer Allah Rasûlü o kumu atmış ve biz bozguna uğramıştık. İşte **"Düşmana bir avuç toprak attığın zaman da sen atmadın; Allah attı"** (Enfâl 8/17) âyeti bundan bahseder. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 237)

Bedir savaşı dönüşü ashâb-ı kirâm, bu savaşta yaptıklarını anlatıp: "Ben filân filânı öldürdüm, ben şöyle şöyle yaptım" gibi konuşmalarla birbirlerine karşı övünmeye başladılar. Bu sebeple, öldürenin de, her şeyi takdir edenin de Allah Teâlâ olduğunu, kulun ise bu işlere yalnız kastı ve kesbi ile katıldığını bildirmek üzere bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Kurtubî, *el-Câmi'*, VII, 384)

Bedir savaşında tecellî eden zafer, ganimet ve Hakk'ın delillerini görmek gibi durumlar, Allah Teâlâ'nın mü'minlere husûsî ikramları olmuştur. Âdetâ savaşın bütün ilâhî planları, mü'minleri en külfetsiz yoldan zafere eriştirmek, kâfirlerin tuzaklarını zayıflatıp, hilelerini boşa çıkarmak üzere yapılmıştır. Bu sebeple müşriklere hitâben buyuluyor ki:

إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ ۚ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۚ وَإِنْ
تَعُودُوا نَعُدْ ۚ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ ۙ وَأَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ۚ ﴿١٩﴾

19. Ey müşrikler! Siz zafer mi umuyordunuz; işte zaferi (!) gördünüz! Eğer küfürden ve Peygamber'e düşmanlıktan vazgeçerseniz, bu sizin için daha hayırlı olur. Yok, yeniden savaşmaya ve düşmanlığa kalkışırsanız, biz mü'minlere yine yardım ederiz. Bilin ki, sayıca ne kadar çok olursanız olun, büyük bir topluluk hâlinde bulunmanızın size vereceği hiçbir fayda yoktur. Çünkü Allah, mü'minlerle beraberdir.

Burada müşriklere alayvari bir hitapta bulunulur. Çünkü onlar kesin bir zafer elde etmek üzere Bedir'e gelmişlerdi. Gelirken de Kâbe'nin örtüsüne sarılıp: "Allahım, iki ordudan daha üstün olanına, iki topluluktan daha doğru yolda bulunanına, iki gruptan daha iyisine ve din bakımından daha faziletli olanına yardım et!" diye dua etmişlerdi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IX, 275) Zafer gerçekleşti; fakat hiç de onların istediği gibi olmadı. Savaş, müslümanların gâlibiyeti ile neticelendi. Bu vesileyle müşriklere, başlarına gelen musibetten ders alıp, Allah ve Rasûlü ile savaşmaktan vazgeçmeleri, bunun kendileri için daha hayırlı olacağı tavsiye edilir. Bu tavsiyeyi tutmadıkları takdirde başlarına gelecekler şöyle ihtar edilir:

• Tekrar saldırdıkları takdirde Allah mü'minlere yine yardım edecek ve kâfirler yine mağlup olacaklar.

• Sayıca ne kadar çok ve ne kadar zengin olurlarsa olsunlar toplulukları kendilerine bir fayda sağlamayacak.

• Her durumda Allah, mü'minlerin yanında, kâfirlerin karşısında yer alacaktır.

Ancak mü'minler de Allah'ın kendileriyle beraber oluşunu kayıtsız şartsız sanmamalı, bu beraberliğin devamı için gelen âyetlerde beyân buyrulan tâlimatlara sımsıkı sarılmalıdırlar:

Allah ve Rasûlü'ne
İtaat Edin

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اَطٖيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾
وَلَا تَكُونُوا كَالَّذٖينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾

20. Ey iman edenler! Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin. Söylediklerini işitip durduğunuz halde ondan yüz çevirmeyin!

21. Bir de kulaklarından kalplerine hiçbir şey girmediği halde, "İşittik!" diyen kimseler gibi olmayın!

İşitmedikleri halde "İşittik!" diyenler, Allah ve Rasûlü'ne iman ve itaat kastiyle kulak vermeyen, dinleseler de bozuk niyetlerle dinleyen, işittikleri şeyler üzerinde akl-i selîm ile düşünmeyen yahudiler, münafıklar veya müşriklerdir. Böyleleri hiç işitmemiş ve haktan yüz çevirmiş kimse konumundadır.

Buna göre "işittik ve itaat ettik" diyen mü'minler, bu sözlerinin gereği neyse onu yerine getirmelidirler. Eğer emirleri yerine getirmede kusurlu davranıp bunları edâ etmez, buna karşılık bir kısım yasakları yapmaya da yönelirse, buna "işitme ve itaat etme" denmez. Böyle biri ancak, iman ettiğini söylediği halde içten içe küfrünü gizleyen münafıktan başkası olamaz. Bu gibilerin gerçek durumlarını ve iç dünyalarını haber vermek üzere buyruluyor ki:

اِنَّ شَرَّ الدَّوَٓابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذٖينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾
مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فٖيهِمْ خَيْرًا لَاَسْمَعَهُمْ وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ

22. Şüphesiz ki, Allah katında canlıların en şerlisi, ilâhî gerçekleri düşünüp anlamayan o sağırlar ve dilsizlerdir.

23. Eğer Allah onlarda bir hayır olduğunu bilseydi, elbette onlara duyururdu. Fakat duyuracak bile olsa, onlar yine haktan yüz çevirir, dönüp giderler.

Hayvanlar insanlara göre daha düşük seviyede bulunan canlılardır. Fakat insanlar arasından, Allah'ın kendilerine ihsân ettiği hakikati akletme, kavrama, onu işitip söyleme gibi melekelerini dumura uğratıp çalıştıramayanlar, hayvanlardan daha aşağı seviyeye düşerler. (bk. A'râf 7/179; Tîn 95/5) Bunlar, kendilerinde hayır olarak hiçbir şey bulunmayan, bütünüyle şerli kimselerdir. Nitekim âyet-i kerîmede: **"Allah katında canlı varlıkların en şerlisi, inkâra saplanıp da bir türlü iman etmeyen o nankör ve inatçı kâfirlerdir"** (Enfâl

9/55) buyrulur.

Bu bakımdan mü'minlerin, Allah ve Rasûlü'ne gerçek itaatin nasıl olması gerektiğini gösterme vazîfeleri vardır:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اسْتَج۪يبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْي۪يكُمْۚ
وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِه۪ وَاَنَّهُٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

24. Ey iman edenler! Allah ve Rasûlü sizi, size hayat verecek şeylere çağırdığı zaman onlara uyun. Şunu bilin ki Allah kişiyle kalbinin arasına girer. Sonra hiç şüphesiz, hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız.

Allah ve Rasûlü'nün dâvet ettiği hususlar, bizi ihyâ edecek, diriltecek ve bize hayat bahşedecek şeylerdir. Bunlar, bizi bitki ve hayvan seviyesinden çıkarıp insanlık seviyesine yükseltecek, Allah'a kullukla süslenmiş hür ve huzurlu bir hayata kavuşturacak, bu hedefe ulaştıracak ilim ve ameli tahsile yönlendirecek ve bize ebedî saâdeti bahşedecek hayatî kâidelerdir. İşte Peygamber insanlığa bu hayat prensiplerini öğretmek için gönderilmiştir.

Âyetin **"Allah kişiyle kalbinin arasına girer"** (Enfâl 8/24) kısmına şu mânalar verilmiştir:

• Bu ifade Allah'ın kula ne kadar yakın olduğunu temsîlî olarak anlatır. Buna göre Allah kulun kalbine kendisinden daha yakındır. Çünkü seninle başka bir şey arasında bulunan kişinin, o şeye senden daha yakın olduğu açıktır.

• Bu ifade, sahipleri gâfil olsa da Allah'ın kalplerin bütün gizliliklerine müttali olduğuna dikkat çeker. Nitekim Hz. Ali: "Allahım, hakkımda bildiklerine göre beni bağışla!" diye dua ederdi.

• Bu ifade, Allah'ın ölüm ve diğer âfetlerle kişi ile kalbi arasına girmeden önce kalplerin kötü duygulardan arındırılıp temizlenmesi için gayretli olmaya teşvik etmektedir. Sanki şöyle buyrulmaktadır: "Fırsat elden gitmeden gaybı bilen Allah tarafından gönderilmiş Peygamber'e icâbetle kalplerin tasfiyesine ve nefisleri kemâle erdirmeye çalışın. Çünkü Allah bir takım sebepler yaratır da bunlar yüzünden kul arzu ettiği gibi durumunu düzeltme konusunda kalbini yönlendirme imkânı bulamaz. Allah ve Rasûlüne icâbet edemeden ölür gider."

• Müslümanlar, Bedir günü düşmanların çokluğundan korkuya kapılmışlardı. Şanı yüce Allah, kişi ile kalbi arasına girdiğini ve bunu da onların korkularını güvenliğe değiştirmek suretiyle buna karşılık düşmanlarının güvenlik duygusunu da korkuya dönüştürmek suretiyle gerçekleştirdiğini onlara haber vermiştir.

• Şanı yüce Allah'ın, kulların kalplerine onlardan daha çok hâkim olduğunu ve

dilediği takdirde kendileri ile kalpleri arasına girerek, yine kendi dilemesi müstesna insanın hiçbir şey idrâk etmesine imkân vermeyeceğini haber vermektedir. Bu, insana açık bir ikazdır.

• Bu ifadeyle Allah'ın kulun kalbine sahip olup azmini kırması, niyet ve maksatlarını değiştirmesi ve ona düşüncelerini istediği şekilde yerine getirmesine imkân vermemesi şeklinde de anlaşılabilir. Buna göre Allah kulun saâdetini isterse onunla küfür arasına; şekâvetine hükmederse onunla iman arasına girebilir. Bu sebeple Rasûlullah (s.a.v.) dâimâ: *"Ey kalpleri ve basîretleri evirip çeviren Allahım, benim kalbimi dînin üzere sabit kıl"* diye dua ederdi. (Tirmizî, Kader 7)

Zira Allah'ın korumasından çıkan kulun, hem kendini hem de içinde yaşadığı toplumu zarara uğratacak bir fitneye düşmesinden korkulur:

شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ

25. Hem öyle bir fitneden sakının ki, geldiği zaman içinizden sadece zulmedenlere dokunmaz, herkesi kuşatır. Yine bilin ki Allah'ın cezalandırması çok şiddetlidir.

Fitne, toplumda dinî inancın zayıflaması; günahların yaygınlaşması; anarşi, kargaşa ve hukuksuzluğun hâkim olması ve Allah'a kulluk yapmanın neredeyse imkânsız hale gelmesidir. Yüce Allah mü'minlere, toplumda günahların işlenmesine ve yaygınlaşmasına engel olmalarını emretmektedir. Değilse onların hepsini kuşatacak bir azap göndereceği ikazında bulunur.

Zeynep bint-i Cahş (r.a.) Rasûlullah (s.a.v.)a: "Ey Allah'ın Rasûlü, sâlih kimseler aramızda bulunduğu halde helâk edilir miyiz?" diye sorunca Efendimiz: *"Evet, kötülük yaygınla acak olursa"* diye cevap vermiştir. (Buhârî, Fiten 4, 28; Müslim, Fiten 1-2)

Yine Efendimiz: *"İnsanlar, zâlimi görüp de onun elini zulümden engellemeyecek olurlarsa, aradan fazla zaman geçmeden, Allah onların hepsini kendi tarafından göndereceği bir azaba uğratır"* buyurmuştur. (Tirmizî, Fiten 8)

Fitnenin ve ona bağlı olarak vuku bulacak musibetin iyi-kötü herkesi kuşatmasını Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bir gemi misaliyle şöyle anlatır:

"Allah'ın çizdiği sınırları a mayarak orada duranlarla bu sınırları a ıp ihlâl edenler, bir gemiye binmek üzere kur'a çeken topluluğa benzerler. Onlardan bir kısmı geminin üst katına, bir kısmı da alt katına yerle mi lerdi. Alt kattakiler su almak istediklerinde üst kattakilerin yanından geçiyorlardı. Alt katta oturanlar:

«–Hissemize dü en yerden bir delik açsak, üst katımızda oturanlara eziyet vermemi oluruz» dediler.

ayet üstte oturanlar, bu isteklerini yerine getirmek için alttakileri serbest bırakırlarsa, hepsi birlikte batar, helâk olurlar. Eğer ellerinden tutarak bunu önlerlerse, hem kendileri kurtulur, hem de diğerleri kurtulmu olur." (Buhârî, Şirket 6; Şehâdât 30; Tirmizî, Fiten 12)

Bu hadis-i şerif, bazı kimselerin günahları yüzünden herkesin azaba uğrayabileceğini; iyiliği emredip kötülüğü yasaklamanın terk edilmesi durumunda da bir kısım musibetlerin gelebileceğini haber verir. Dolayısıyla bir bakıma gelebilecek musibetlerden korunmak, diğer yönden de geleceğe ümit ve güven içinde bakabilmek için şu ilâhî uyarıya kulak vermek gerekir:

وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ
يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَاٰوٰيكُمْ وَاَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهٖ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾

26. Hatırlayın ki, bir zamanlar siz yeryüzünde zayıf ve hor görülen azınlık bir gruptunuz; insanların sizi her an yakalayıvermesinden korkuyordunuz da Allah size sığınacağınız bir yurt nasip etti, sizi bizzat yardımıyla destekleyip güçlendirdi ve sizi temiz ve hoş rızıklarla rızıklandırdı. Umulur ki şükredersiniz.

Müslümanlar önce:

• Azınlık idiler.

• Mekke müşrikleri tarafından zayıf görülüyor, horlanıyor ve eziyete uğruyorlardı.

• Kendilerine kin ve öfke ile bakan kimselerin saldırılarına karşı onları koruyacak kimse yoktu ve her an böyle yok olma korkusu içinde yaşıyorlardı.

Allah Teâlâ onlara şu ihsânlarda bulundu:

• Onları müşriklerin elinden kurtararak Medine'ye yerleştirdi, orada onlara emniyet ve asayiş verdi.

• İlâhî yardımıyla onları kuvvetlendirdi. Ensâr-ı kirâmı onlara yardımcı yaptı. Bedir'de melekleri yardıma göndererek onları muzaffer kıldı.

• Onlara temiz, hoş ve güzel rızıklar ikram etti, ganimetler ihsân etti. Onları ezilmiş, aşağılanmış bir durumdan böyle şanlı şerefli bir mevkiye getirdi. Bu nimetlerin devamı için şükretmek lâzımdır. Çünkü nimetler şükürle artar, nankörlükle elden gider.

Cüneyd (k.s.) der ki: "Yedi yaşında bir çocukken bir gün dayım Seriyyi Sakatî'nin yanındaydım. Yanında bir topluluk şükür hakkında konuşuyorlardı. Seriy bana: «Ey çocuk, şükür nedir?» diye sordu. Ben de: «Şükür, Allah'ın nimetiyle ona isyan etmemendir» dedim. Bunun üzerine: «Öyle anlaşılıyor ki

Allah’ın sana en büyük nimeti lisânın olacak» dedi. Onun bu sözünü hatırladıkça hâlâ ağlarım.”

Şu misâl, Allah’ın nimetlerine karşı derin bir şükür hissiyâtı içinde olmanın önemini ne güzel anlatır:

Târık b. Ziyâd’ın beş bin kişilik ordusu, doksan bin kişilik İspanya ordusunu perişan etti. Târık, kralın hazineleri üzerine ayağını koymuş, kendi kendine şöyle diyordu:

“Târık! Dün boynu tasmalı bir köle idin; gün geldi Allah seni hürriyetine kavuşturdu. Sonra bir kumandan oldun! Bugün, Endülüs’ü fethettin ve kralın sarayında bulunuyorsun. Şunu iyi bil ve hiçbir zaman unutma ki, yarın da Allah’ın huzûrunda olacaksın!”

Şu halde mü’minler, sahip oldukları maddî ve mânevî nimetlerin kıymetini bilip, bunlara hıyânetten uzak durmalıdırlar:

تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُٓوا اَمَانَاتِكُمْ وَاَنْتُمْ

27. Ey iman edenler! Allah’a ve Peygamber’e hâinlik etmeyin; yoksa bile bile size emânet edilen şeylere de hâinlik etmiş olursunuz.

Hıyânet; emânete riâyet etmemek, vazîfeyi tam olarak yerine getirmemek, haksızlık yapmak, bir şeyi kötü mânada saklayıp gizlemek gibi anlamlara gelir. Allah’a ve Rasûlü’ne hıyânet; Kur’ân-ı Kerîm’in hükümlerine ve Peygamberimiz (s.a.v.)’in sünnetine riâyet etmemek, saygısızlık yapmak, dînin emir ve yasaklarına sırf gösteriş için uymak, Allah ve Rasûlü aleyhinde düşmana gizli sırları vermek gibi durumlardır. Allah ve Rasûlü’ne hıyânet edenler, kendi aralarındaki emânetlere de hıyânet ederler. Artık birbirlerine olan güvenleri yok olur; mal, can, ırz ve namus emniyeti kalmaz. Âyet-i kerîmenin iniş sebebiyle ilgili rivayet bu durumu daha açık bir tarzda ortaya koymaktadır:

Rasûlullah (s.a.v.), Medine’deki yahudi kabilelerinden biri olan Kureyzaoğulları’nı yirmi bir gece süreyle kuşatma altına aldı. Onlar, kardeşleri Nadîroğulları gibi Şam taraflarında Ezreât ve Erîha’da oturan kardeşlerinin yanına gitmek üzere Rasûlullah ile anlaşmak istediler. Rasûlullah bu teklifi reddedip Sa‘d b. Muâz’ın haklarında vereceği karara göre hareket etmelerine müsaade edeceğini bildirdi. Onlar Sa‘d’in hakemliğini kabul etmeyip kendilerine Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir’in gönderilmesini talep ettiler. Ebû Lübâbe’nin Kurayza oğullarıyla arası iyiydi. Çünkü çocukları ve malları onların elindeydi. Peygamberimiz Ebû Lübâbe’yi onlara gönderince onlar: “Ne dersin, Sa‘d’ın hükmüne râzı olalım mı?” diye sordular. O da Sa‘d’ın onlar hakkındaki kararının boyunları vurularak öldürülmeleri olduğuna işaret etmek üzere boğazını

gösterip onun hakemliğine râzı olmamalarını îmâ etti. Ebû Lübâbe der ki: "Henüz ayaklarımı yerinden kıpırdatmadan Allah ve Rasûlü'ne ihânet ettiğimi anladım." Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) onlardan Sa'd'ın haklarında vereceği hükme râzı olmalarını istemiş, o ise onları bundan vazgeçirmişti. İşte bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

Ebû Lübâbe, kendisini mescidin direğine bağlayıp ölünceye ya da Allah tarafından affedilinceye kadar yiyip içmeyeceğine yemin etti. Yedi gün sonra bayılıp düştü. Sonra Allah tevbesini kabul etti. Kendisine tevbesinin kabul edildiği, artık bağlarını çözüp evine gidebileceği söylenince: "Hayır vallahi, Rasûlullah (s.a.v.) gelip bağlarımı çözmedikçe buradan ayrılmam" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) gelip bağlarını çözdü. Ebû Lübâbe: "Tevbemin tamam olması için, böyle bir günaha giriftar olduğum kavmimin bulunduğu bu memleketi terk edeceğim ve malımın tamâmını tasadduk edeceğim" deyince Rasûlullah (s.a.v.): *"Malının üçte birini tasadduk etmen yeter"* buyurdu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 238-239)

Görüldüğü üzere bu gibi durumlarda insanın ayaklarının kaymasına sebep olan en büyük tehlike mal ve evlattır. Bunun için buyruluyor ki:

وَاعْلَمُوا اَنَّمَا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

28. İyi bilin ki, mallarınız ve evlatlarınız sizin için ancak birer imtihan sebebidir. Büyük mükâfatın ise yalnız Allah'ın yanında olduğunu unutmayın.

Önceki âyetin nüzûl sebebinde de temas edildiği gibi, bazan mal ve evlat endişesiyle insan bu nevi yanlışlara düşebilir. İşte âyet-i kerîme bu noktaya hususiyle dikkatleri çekmekte, müslümanları mal ve evlat fitnesine karşı uyanıklığa çağırmaktadır. (bk. Münafıkûn 63/9; Teğâbün 64/14)

"Fitne", bazan "belâ" bazan da "imtihan" anlamında kullanılır. Birinciye göre âyet: "Mallarınız ve çocuklarınız, dünyada günah işlemek, bunun sonucu olarak âhirette de azaba maruz kalmak gibi bir belâya uğramanıza sebep olabilir. Dikkatli olun!" mesajını verir. İkinciye göre ise: "Mal ve çocuklar, Allah'ın kullarını imtihan ettiği malzemelerdir. Bunlar vasıtasıyle Allah, nefsinin arzularına uyanla Mevlâsının rızâsını tercih edeni birbirinden ayırır" mânası anlaşılır. Bu vesileyle kulluk imtihanında başarılı olabilmek için takvâya sarılmanın önemine dikkat çekmek üzere şöyle buyruluyor:

Takvâ Sahibi Olursanız...

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ
سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۜ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظٖيمِ ﴿٢٩﴾

29. Ey iman edenler! Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız size hakkı bâtıldan, doğruyu yanlıştan ayıracak şaşmaz bir ölçü verir, günahlarınızı örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah, pek büyük lutuf ve ihsân sahibidir.

Bu âyette takvânın, sahibine sağladığı üç mühim fayda haber verilir:

Birincisi; Allah, kendinden korkan, buyruklarına karşı gelmekten sakınan böyle kullarına hakkı bâtıldan, iyiyi kötüden, hayrı şerden ve doğruyu yanlıştan ayırabilecek şaşmaz bir ölçü ve derin bir anlayış kuvveti ihsân eder. Nitekim mânevîyat ve hâl sahibi kadınlardan Rabia b. İsmâil şöyle demektedir:

"Kul Allah'a ibâdet ederse, Cebbâr olan Allah da ona yaptığı hataları bilmeyi nasip eder. Dolayısıyla o kul yanlış hareketlerini düzeltmeye başlar. Halkı bırakır, kendi ayıplarıyla meşgul olur." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 217)

Câfer b. Sâdık, Ebû Hanife'ye şunu sormuştu:

"- Akıllı kimdir?"

"- İyilik ile kötülüğün arasını ayıran."

"- Hayvanlar da ikisinin arasını ayırabiliyorlar, kendilerini dövenle ot vereni birbirinden ayırt edebiliyorlar."

"- Şu hâlde sana göre akıllı kimdir?"

"–İki iyilik ile iki kötülüğün arasını ayırıp, iki iyiden daha iyisini, iki kötülükten daha ehven olanını tercih eden!" (Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ,* I, 54)

İkincisi; onların daha önce işlemiş oldukları günahlarını örter; görmezden gelir.

Üçüncüsü; âhirette de onların kalan bütün günahlarını bağışlar. Çünkü Allah, çok büyük ihsân, ikram ve lutuf sahibidir.

Ancak Allah'ın bu geniş lutfundan istifade yerine O'nun Rasûlü'nü ortadan kaldırmak için türlü türlü planların peşinde koşanlar da vardır:

وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ اَوْ يَقْتُلُوكَ اَوْ يُخْرِجُوكَ ۜ
وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُ ۜ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرٖينَ ﴿٣٠﴾

30. Hani bir zamanlar kâfirler ya seni tutuklayıp hapsetmek veya öldürmek ya da yurdundan zorla çıkarmak için bir takım tuzaklar

kuruyorlardı. Onlar böyle tuzaklar hazırlayadursunlar, ama Allah da onların tuzaklarına karşılık verecektir. Çünkü Allah, tuzak kuranlara en güzel karşılığı verendir.

Mü'minler bir bir Mekke'yi terk edip Medine'ye hicret ettiler. Ensâr-ı kirâmın yardım ve himayeleriyle orada bir birlik ve bütünlük oluşmaya başladı. Allah Rasûlü (s.a.v.) de Medine'ye hicret ettiği takdirde bu oluşumun başına geçecek ve kısa zamanda hatırı sayılır bir güç hâline geleceklerdi. Durumun nezâketini kavramakta gecikmeyen Mekke müşrikleri Dâru'n-Nedve'de toplanarak Peygamberimiz (s.a.v.)'le alakalı problemi nasıl çözeceklerine dair istişâre ettiler. Âyet bu istişâre neticesinde alınan kararları haber vermektedir. Buna göre müşrikler üç ihtimal üzerinde durmuşlardır:

• Tebliğ faaliyetlerini engellemek maksadıyla elini kolunu bağlayıp zindana atmak; yiyecek ve içeceğini kısmak suretiyle ölüp gitmesini sağlamak.

• Mekke'den çıkarıp, zararından kurtulmak için uzak bir yere sürgüne göndermek.

• Kimin öldürdüğü belli olmasın, Hâşimoğulları da savaşı göze alamayıp diyete râzı olsun diye her kabileden bir genç seçip, topluca onu öldürmelerini sağlamak.

Müşrikler, şeytanın da desteğiyle bu son madde üzerinde anlaştılar. Cebrâil (a.s.) durumu Efendimiz'e haber verdi. Bunun üzerine Peygamberimiz, Hz. Ali'yi yatağına yatırarak gizlice Medine'ye doğru hicret yolculuğuna başladı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IX, 300)

Peygamberimiz (s.a.v.)'e düşmanlıklarını bu şekilde sergileyen müşriklerin Kur'an karşısındaki durumları da şöyle haber verilir:

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَٓاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَٓا ۙ اِنْ
هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٣١﴾

31. Onlara âyetlerimiz okunduğu zaman: "Duyduk, duyduk! İstesek elbette biz de bunun gibi şeyler söyleyebiliriz. Çünkü bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değil!" diye tepki gösterirler.

Âyetin iniş sebebi şöyledir: Müşriklerden Nadr b. Hâris tüccar olarak İran'a gider gelirdi. Bu yolculukları esnâsında rastladığı keşişlerden Kelile ve Dimne masallarını, Kisra ve Kayser hikâyelerini duyup öğrenmişti. Allah Rasûlü (s.a.v.), Kur'an'dan geçmiş kavimlerle alakalı kıssaları okuyunca, Nadr da: "İstesem ben de bunun gibi söylerim" demiş ve bu hâdise üzerine bu âyet-i kerîme inmiştir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, VII, 397)

Onlar böyle söylediler; fakat senelerce uğraştıkları halde bir türlü o Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın bir benzerini söyleyemediler. Bunu başaramadıkları için de türlü türlü hilelere, tuzaklara baş vurdular. Bu da yetmedi, savaşmak mecburiyetinde kaldılar.[8] Zaman zaman da inkârlarını daha farklı usluplarla dile getirmekten geri durmadılar:

وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا
حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ
وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾

32. Bir zaman da: "Rabbim! Eğer bu Kur'an, senin katından gelen gerçek bir kitap ise, hiç durma hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem verici bir azap gönder" demişlerdi.

33. Halbuki Rasûlüm, sen onların arasında bulunduğun sürece Allah onlara azap edecek değildir. Bir de yaptıklarına pişmanlık duyup günahlarının bağışlanmasını diledikleri sürece de Allah onlara azap etmeyecektir.

Enes b. Mâlik (r.a.)'ın haber verdiğine göre Ebû Cehil: "Allahım, eğer Muhammed ve getirdiği Kur'an senin gönderdiğin bir gerçek ise gökten başımıza taş yağdır veya bizi elîm bir azâba uğrat" dedi. Bunun üzerine: **Rasûlüm, sen onların arasında bulunduğun sürece Allah onlara azap edecek değildir..."** (Enfâl 8/33) âyetleri nâzil oldu. (Buhârî, Tefsir 8/3; Müslim, Münâfikîn, 37)

33. âyet, müşriklerin ve diğer günahkar toplumların toplu helâkten, ilâhî azap ve intikam tecellilerinden uzak kalabilmelerinin iki mühim sebebi üzerinde durur:

• Âlemlere rahmet olarak gönderilen Allah Rasûlü (s.a.v.)'in Mekke'de aralarında bulunuyor olması. Habibi hürmetine Allah onlara mühlet vermekte ve azap taleplerini hemen yerine getirmemektedir. İbn Abbas (r.a.): "Allah Teâlâ'nın, hiçbir bölge halkını, peygamberleri oradan çıkıp, emrolundukları yere ulaşmadıkça azaba uğratmadığını" söyler. (Kurtubî, *el-Câmi'*, VII, 399)

Âyette Peygamber (s.a.v.)'e tâzim ve hürmet göstermeye teşvik vardır. Zira Allah onu âlemlere rahmet olarak göndermiştir. Rahmet ile azab birbirine zıttır; iki zıt ise bir arada bulunmaz. Allah Rasûlü (s.a.v.) yaşadığı müddetçe en büyük emân olduğu gibi, sünneti yaşandığı müddetçe de yine en büyük emân olarak devam edecektir. Bu âyet, Efendimiz'in Allah yanındaki şeref ve kıymetini haber veren açık bir delildir. Çünkü onu kullarının güvende olmasına ve azabın inmemesine vesile kılmıştır. Burada, aynı zamanda, salah ve takvâ sahibi

kimselere yakın olan toplumlardan Allah Teâlâ'nın azabı kaldıracağına dair bir işaret görmek mümkündür.

• Hepsi tevbekâr olup istiğfar etmeleri veya aralarında Allah'a istiğfar eden ve edecek olan kimselerin bulunması. İyiler içinden kötüler ortaya çıkıp zulümde aşırı gitmeye başladıkları ve buna engel olunmadığı zaman, bu sebeple meydana gelecek fitnenin zararı iyilere de dokunduğu gibi, kötüler içinde fevkalâde iyiler zuhur etmeye başladığı zamanlarda az da olsa o iyilerin hürmetine, kötülerin hak ettikleri ceza tamâmen affa veya en azından tehire uğrayabilir. Çünkü kötüler azabı celbettiği gibi iyiler de rahmeti celbeder.

Hz. Ali: "Yeryüzünde iki emân vardı. Biri gitti, diğeri kaldı. Giden Rasûlullah (s.a.v.), kalan ise istiğfardır" buyurduktan sonra bu âyeti okumuştur.

Sonsuz merhamet sahibi olan Rabbimiz, kullarını azaptan korumak için bir takım vesileler var eder. Ama insanlar bu vesileleri değerlendirmezlerse, kendi elleriyle kendilerini azaba müstahak hâle getirirler:

وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُٓوا
اَوْلِيَٓاءَهُۜ اِنْ اَوْلِيَٓاؤُ۬هُٓ اِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾

34. Onlar Mescid-i Harâm'ın yönetimine lâyık olmadıkları halde, insanların orada ibâdet etmesini engelleyip dururken Allah onlara niye azap etmesin ki? Mescid-i Harâm'ın hizmet ve yönetimine lâyık olanlar, ancak Allah'a karşı gelmekten sakınan ve içleri O'na karşı saygıyla dopdolu olarak buyruklarını titizlikle yerine getiren mü'minlerdir. Fakat onların çoğu bunu bilmez.

Aralarında Allah Rasûlü (s.a.v.) bulunmasa ve içlerinden iman şerefine erecek tâlihli kullar olmasa idi, müşriklerin ilâhî azaba uğramamaları için hiçbir neden yoktu. Çünkü onlar, azabı gerektirecek pek çok günah ve çirkin işler yapmaktaydılar. Meselâ, müslümanları ve diğer bazı insanları Mescid-i Harâm'a girmekten men ediyorlar; "Biz Kâbe'nin ve Harem'in sahipleriyiz; dilediğimizin oraya girmesine izin verir, dilediğimizi oradan geri çeviririz" diyorlardı. Halbuki Allah Teâlâ, böyle müşrik halleriyle onların Mescid-i Harâm'ın hizmet ve idaresini üstlenmeye liyâkatli olmadıklarını; buna liyâkatli olanların takvâ sahibi müslümanların olduğunu beyân etmiştir.

Müşriklerin bu işe liyâkatsizliğinin gerekçesini de şöyle haber vermektedir:

بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَٓاءً وَتَصْدِيَةًۜ فَذُوقُوا الْعَذَابَ

35. Onların Kâbe'deki ibâdetleri, ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir

şey değildir. Öyleyse inkâr etmenizden dolayı tadın azabı!

Câhiliye halkı Beytullah'ı tavaf ederken alkış tutar, ıslık çalar ve yanaklarını yere koyarlardı. İşte müşriklerin tavaftaki bu davranışlarının asılsızlığını göstermek üzere bu âyet inmiştir. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 240) Bir diğer rivayete göre onların tavaf sırasındaki bu davranışları, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ve mü'minlerin Mescid-i Harâm'daki ibâdetlerini engellemek ve huzursuzluk çıkarmak gayesi taşımaktaydı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IX, 318) Nitekim Mukâtil (r.h.), müşriklerin bu engellemelerini şöyle tarif eder: "Allah Rasûlü (s.a.v.), Mescid-i Harâm'da namaza durduğunda Abduddâr oğullarından iki kişi hemen kalkıp sağına geçer ve ıslık çalmaya; diğer iki kişi de kalkıp soluna geçer ve alkış tutmaya başlarlardı. Allah Teâlâ bunları Bedir günü mü'minlerin elleriyle öldürmüştür." (İbnu'l-Cevzî, *Zâdu'l-mesîr,* III, 353-354)

Bundan böyle de inkârcılar, İslâm'a düşmanlığa devam edecek, Allah da onların cezalarını verecektir:

اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ ۜ فَسَيُنْفِقُونَهَا
ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ ۜ وَالَّذٖينَ كَفَرُوا اِلٰى جَهَنَّمَ
يُحْشَرُونَ ۙ ﴿٣٦﴾ لِيَمٖيزَ اللّٰهُ الْخَبٖيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبٖيثَ
بَعْضَهُ عَلٰى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمٖيعًا فَيَجْعَلَهُ فٖى جَهَنَّمَ ۜ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾

36. İnkâra saplananlar, mallarını insanları Allah yolundan çevirmek için harcarlar. Onu böylece harcamaya devam edeceler. Ama harcanan bu mal onlara bir pişmanlık sebebi olacak. Çünkü hedeflerine varamadan mağlup edilecekler. Neticede kâfirler toplanıp cehenneme sürülecekler.

37. Allah böylece murdar olanı temiz olandan ayırır, sonra murdar olanları birbiri üstüne yığıp, hepsini bir balya hâline getirir ve ardından cehenneme doldurur. İşte onlar, en büyük zarara uğrayanların tâ kendileridir.

Bu âyetler Bedir savaşı için mallarını sarf eden, bu cümleden olmak üzere her biri her gün on deve keserek müşrik askerlerini doyuran Kureyş zenginleri hakkında nâzil olmuştur. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 240) Bununla birlikte müşriklerin Uhud, Hendek gibi savaşlarda harcadıklar paraları; onlardan sonra kıyâmete kadar gelecek kâfirlerin din düşmanlığı için harcadıkları ve harcayacakları paraları ve onların hazin neticelerini beyân etmektedir. Şöyle ki:

Kâfirlerin, müşriklerin, din düşmanlarının, insanları Allah yolundan saptırmak niyetiyle harcadıkları bütün paralar, mallar ve imkânlar kendileri için

bir hasret, büyük bir pişmanlık ve iç yarası olacaktır. Nihâyetinde bunları boş bir dâva uğruna harcadıklarını anlayacaklar ve “Eyvah!” diyeceklerdir. Sonra da mağlup olacaklardır. Dünyada yapılan savaşlarda **“Biz, bu gâlibiyet ve mağlubiyet günlerini insanlar arasında döndürür dururuz”** (Âl-i İmrân 3/140) kanun-i ilâhî gereğince kâh gâlip kâh mağlup olsalar da en sonunda kesinlikle kaybedecek taraf onlar olacaktır. Sadece mağlubiyetle kalmayacak, o kâfirlerin hepsi cehenneme sürülecek ve orada toplanacaklardır.

Bu imtihanlar, Allah Teâlâ’nın kötüleri iyiler arasından ayırıp alması içindir. Bu yolla Cenâb-ı Hak, habis ruhlu kâfirleri iyilerden ayırıp bir araya toplar, onları üst üste bindirir, murdar mallarını da sırtlarına yükler, böylece hepsini son derece sıkıntı ve zahmet verecek şekilde kat kat istifleyerek topluca cehenneme doldurur. Gerçekten hüsrana uğrayanlar, bunlar değil de, başka kim olabilir?

Ancak ilâhî rahmetin bir tecellisi olarak, en koyu inkâr çukurlarında bulunanlar için bile hidâyet kapısı dâimâ açık tutulmaktadır:

مَضَتْ سُنَّتُ الْاَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَۚ وَاِنْ يَعُودُوا فَقَدْ

38. Rasûlüm! Kâfirlere söyle, eğer inkâr ve düşmanlıklarından vazgeçerlerse önceki bütün günahları bağışlanacaktır. Yok, eğer yeniden düşmanlığa dönerlerse, o takdirde, önceki nesillere uygulanan ilâhî helâk kanunu bunlar için de geçerlidir.

Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

“Bilmez misin ki İslâm kendisinden öncekileri siler, hicret de kendisinden öncekileri siler, hac da kendisinden öncekileri siler ...” (Müslim, İman 192)

Âyetteki bu rahmet üslubu, kâfirleri hidâyete teşvik bakımından büyük bir öneme sahiptir. Çünkü kâfirler, inkârlarıyla birlikte çeşitli günahlar işlemektedirler. Tevbe ettikleri takdirde bile, bu suçlardan sorgulanacak olsalardı, belki hiç tevbeye yanaşamazlar ve hiçbir şekilde mağfirete de nâil olamazlardı. Fakat nihâyetsiz af ve merhamet sahibi Rabbimiz, kâfirlere bile tevbe yollarını açmakta; İslâm’a girdikleri takdirde bol bol mağfiretini müjdelemekte ve geçmişte yaptıkları tüm kötülükleri silip yok edeceğini haber vermektedir.

Ancak, Peygamber’e karşı savaşa devam ettikleri takdirde, bu rahmetten istifade edemeyecek olmaları bir tarafa, peygamberlerine karşı gelip helâk edilen önceki toplumlar gibi bunlar da helâke uğrayacaklardır. Çünkü Allah: **“Ben ve peygamberlerim mutlaka ve mutlaka gâlip geleceğiz”** diye hükmetmiştir. (Mücâdile 58/21)

Bu gâlibiyetin şartı ise yeryüzünde fitne kalmayıncaya kadar çok kapsamlı bir şekilde Allah yolunda savaşa devam etmektir:

وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدّ۪ينُ كُلُّهُ لِلّٰهِۚ فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ
اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٣٩﴾ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰيكُمْۜ
نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّص۪يرُ ﴿٤٠﴾

39. O halde hiçbir fitne kalmayıncaya ve bütün hâkimiyet sadece Allah'ın oluncaya kadar o kâfirlerle savaşın. Şayet küfür ve isyandan vazgeçerlerse, şüphesiz Allah, onların yaptıklarını görmektedir.

40. Eğer imandan yüz çevirirlerse, artık bilin ki Allah sizin mevlânızdır. O, ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcıdır.

Kur'ân-ı Kerîm, savaşın en önemli bir sebebi olarak fitneyi zikreder. Fitne; küfür, şirk, nifak, fısk, zulüm ve bunları doğuran, ayrıca bunların sebep olduğu ortam, kargaşa, anarşi ve kaos demektir. Cenâb-ı Hak ise dâimâ umumi sulhü, adâleti, emniyeti, imanı ve kendine teslimiyeti ister. Bu sebeple fitne kalmayıp din bütünüyle Allah'ın oluncaya kadar savaşmak, müslümanların en mukaddes ve hayatî vazîfeleridir. Bu vazîfe, kesintisiz kıyâmete kadar sürecektir. Çünkü dünya durdukça iman ve küfür olacak ve bunların taraftarları arasındaki mücâdele devam edecektir. Bu savaşın hedefi, Hak dîni gâlip kılmak; hâkimiyetin sadece Allah'ın olmasını sağlamak; Allah'ın kullarını başkalarının mahkûmu yapan bâtıl dinleri yıkmak ve insanların fitne ve eziyetle Allah'tan başkasına boyun eğmeye zorlanmasına mâni olmaktır. Bu hususta müslümanların sahibi, yardımcısı ve destekçisi şüphesiz ki Allah Teâlâ'dır. (bk. Bakara 2/193)

Peki, kâfirlerle yapılan savaşlarda elde edilen ganimetlerin taksimi nasıl yapılacaktır:

"Esâtîr" kelimesinin izahı için bk. En'âm 6/25.

Ganîmetlerin Taksimi

وَاعْلَمُوا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي
الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ لا اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَٓا
اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ ط وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾

41. Şunu bilin ki, ganimet olarak aldığınız şeylerin beşte biri Allah'a, Rasûlü'ne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Eğer Allah'a ve iki ordunun karşılaştığı, hak ile bâtılın birbirinden ayrıldığı günde kulumuza indirdiğimize inanıyorsanız bunun böyle olduğunu kabul edin. Allah her şeye hakkiyle güç yetirendir.

Ganimet, kâfirlerden savaşarak ve zor kullanılarak alınan maldır. Fey ise savaşmadan elde edilen mallara denir. Enfâl sûresi 1. âyette ganimetlerin Allah ve Rasûlü'ne ait olduğu belirtilmişti. Bu âyet ise, onun bir açıklaması mâhiyetinde Allah'a ve Rasûlü'ne ait olan kısmın miktarını ve bunun kimlere taksim edilmesi gerektiğini beyân eder. Bunun miktarı beşte birdir. Ganimet önce beşe ayrılır, sonra beşte bir tekrar beş hisseye ayrılıp âyette belirtilen yerlere verilir. Bunlar Allah ve Peygamber, Peygamber'in akrabaları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlardır. Kalan beşte dört ise savaşa katılan askerlere taksim edilir.

Burada Allah Teâlâ'nın isminin zikredilmesi, tâzim için ve söze teberrüken O'nun ismiyle başlamak içindir. Yoksa beşte birde O'nun bir payı olduğunu belirtmek için değildir. Çünkü sadece ganimetler değil, yerde ve gökte, dünya ve âhirette ne varsa hepsi O'na aittir. Peygamber Efendimiz'in vefatıyla birlikte, ganimetin beşte birinden iki hisse düşmüştür. Bunlar, Peygamberimizin hissesiyle akrabalarının hissesidir. Dolayısıyla bugün o beşte bir beşe değil üçe taksim edilir.

İki ordunun karşılaştığı o ayrışma gününde Peygamberimiz (s.a.v.)'e indirilenden maksat şunlar olabilir:

• O günde inen Kur'an âyetleri,
• Yardım melekleri,
• İlâhî yardım ve zafer.

Ganimet taksiminin beyanından sonra Bedir savaşının tamâmen ilâhî bir planın eseri olduğunu haber vermek üzere buyuruyor ki:

اِذْ اَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ اَسْفَلَ مِنْكُمْ ط

وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ وَلٰكِنْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ

اللّٰهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَاِنَّ

42. O vakit siz vâdinin Medine'ye daha yakın yamacında, müşrikler de daha uzak tarafında bulunuyordu. Kervan ise sizden daha aşağıda deniz sahilinde idi. Eğer siz savaşmak için belli bir zaman ve mekan hakkında anlaşsaydınız, sözünüzde kesinlikle bu kadar duramazdınız. Fakat Allah, olmasını istediği şeyi gerçekleştirmek için böyle yaptı. Ta ki helâk olan belli bir delile göre helâk olsun, hayatta kalan da belli bir delile göre hayatta kalsın. Şüphesiz ki Allah, hakkiyle işiten ve kemâliyle bilendir.

Müslüman ve düşman ordularının Bedir'deki yerleşimleri, önceden planlanmış bir şey değildi. Ebû Cehil liderliğindeki düşman ordusu daha önce gelip, Medine'ye uzak Mekke'ye yakın olan yeri tutmuştu. Burası hareket için daha uygun, kumsuz ve sağlam zeminli idi. Sonra gelen müslüman ordusu da Medine'ye yakın bir alana yerleşti. Burası ise kumsal olduğundan hareket imkânını zorlaştırıyordu. Kervan ise müslümanların aşağı kısmında sahil tarafında bulunuyordu. Aslında zahirî şartların hepsi kâfirlerin lehine, müslümanların aleyhine gözüküyordu. Gerek asker sayısı, gerek arazi durumu, gerekse savaş mühimmat ve levâzımı açısından görünüşte düşman güçlü müslümanlar zayıf idiler. Öyle ki, savaşma zamanı ve mekanı hakkında iki taraf arasında önceden bir anlaşma olsaydı ve iki ordu arasındaki fark önceden bilinseydi, müslümanlar savaşmaya cesaret edemez, kendi aralarında anlaşmazlığa düşer ve verdikleri sözden dönerlerdi. Zaferden ümitlerini keser, düşmana üstün gelmeyi düşünmek bir tarafa, karşılarına çıkmayı bile göze alamazlardı. Hâsılı iş görünürdeki sebeplere bağlı kalsaydı, aradaki büyük farklılıktan dolayı zaferin kazanılması mümkün olmazdı. Fakat Cenâb-ı Hak müslümanların gâlip gelmesini murad etmişti ve bütün şartları bu muradının gerçekleşmesi istikâmetinde yönlendiriyordu. Bu sebeple, helâk olanın açık bir delile dayanarak helâk olması, hayatta kalanın açık bir delile dayanarak hayatta kalması için, savaş öncesi ve sonrasında üst üste harikulâde hâdiseler meydana gelmeye başladı. Bunlardan en kritik bir anda müslümanları ipekten bir örtü gibi saran uykuya, üzerinde bulundukları kaygan kumsalı pekiştiren yağmura ve yardım için peş peşe inen binlerce meleğe önceki âyetlerde temas edilmişti. (bk. Enfâl 8/11) Şimdi ise savaş öncesinde ve savaş esnasında yaşanan bir başka mûcize haber verilmektedir:

اِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا وَلَوْ اَرٰيكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ

فِى الْاَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَاِذْ
يُرِيكُمُوهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِى اَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِى اَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِىَ
اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٤٤﴾

43. Rasûlüm! Hani Allah, savaştan önce müşrik ordusunu sana rüyânda olduklarından çok daha az gösteriyordu. Eğer onları sana çok gösterseydi mutlaka korkup çekinecek ve savaşıp savaşmama konusunda aranızda anlaşmazlığa düşecektiniz. Fakat Allah sizi böyle bir duruma düşmekten korudu ve esenliğe çıkardı. Şüphesiz O, sînelerde saklı tutulan bütün sırları hakkiyle bilir.

44. Düşmanla karşılaştığınız zaman da onları sizin gözünüze az gösteriyor, sizi de onların gözüne az gösteriyordu; ta ki Allah, olmasını istediği şeyi gerçekleştirsin! Zâten sonunda bütün işler Allah'a dönecektir.

Yüce Rabbimiz, Peygamber Efendimiz'e savaştan önce bir rüyâ gösterdi. O rüyâda Habîbi'nin gözüne düşmanları olduklarından çok daha az olarak gösterdi. Efendimiz de bunu ashâb-ı kirâma haber verip onları savaşa cesaretlendirdi. Fakat bu bir aldanma ve aldatma değildi; büyük bir hikmete binaendi. Eğer Allah Teâlâ, onları oldukları gibi çok gösterseydi, müslümanlar mutlaka korkup çekinecek, yılgınlık gösterecek, savaşıp savaşmama konusunda aralarında anlaşmazlığa düşecek ve bir türlü anlaşamayacaklardı. Fakat Cenâb-ı Hak, düşmanın zahirî kuvvetinden ziyade iç yüzlerindeki zaafiyeti göstermek suretiyle onları sükûnet ve selâmete erdirdi.

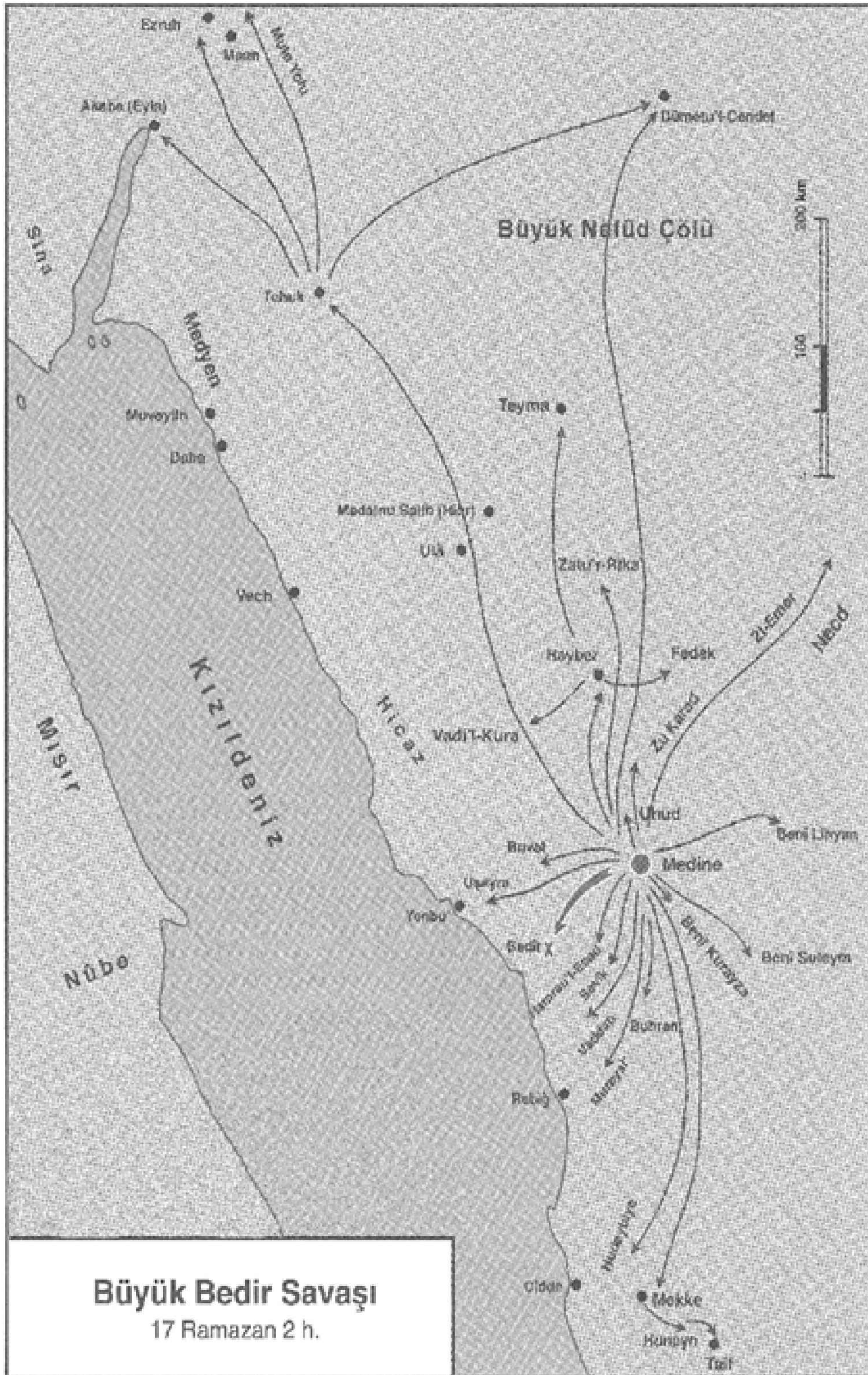
Bu mûcizenin uzantısı savaş esnâsında da devam etti. Fakat bu kez iki yönlü bir az gösterme vuku buldu. Cenâb-ı Hak, korkmasınlar, gözleri yılmasın, moralleri bozulmasın diye müslümanların gözüne kâfirleri az gösteriyordu. Hatta İbn Mesûd (r.a.) yanındakine: "Düşmanlar yetmiş kişi varlar mı?" diye sorunca o kişi "yüz kişi kadar varlar" demişti. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 19)

Kâfir cephesine gelince Rabbimiz onlar için iki türlü bir plan tatbik etti. Savaşa başlamadan önce, müslümanları ciddiye almasınlar, gurur ve saygısızlık içinde düzensiz bir halde savaşa girsinler diye müslümanları onların gözüne az gösterdi. Öyle ki Ebû Cehil, "Muhammed ve ashâbı, bir deve yiyimi, bir lokmacık" demişti. Savaşa başladıktan sonra ise gözlerinde mü'minleri birden bire büyütüp çoğaltıverdi. Âyetin beyânıyla: **"O kâfirler, karşılarındaki mü'minleri baş gözleriyle kendilerinin iki katı görüyorlardı."** (Âl-i İmrân 3/13) Yani 313 kişi olan müslümanları tam 2000 kişi olarak görüyor, kalplerini korku sarıyor ve ödleri kopuyordu. Bu da yine Allah Teâlâ'nın müslümanların

lehine takdir buyurduğu zaferin gerçekleşmesi için tatbik ettiği husûsî bir tecelli idi.

Şimdi de Yüce Rabbimiz, müslümanların savaşta başarılı olmaları için mutlaka tutmaları gereken çok önemli kâideleri öğretmektedir:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِذَا لَقٖيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثٖيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَۚ ﴿٤٥﴾

Büyük Bedir Savaşı
17 Ramazan 2 h.

45. Ey iman edenler! Düşman ordusuyla karşılaştığınız zaman sebât edin, dayanın ve Allah'ı çok çok zikredin ki başarıya erebilesiniz.

Savaşta zafere erişmenin iki mühim düstûru şudur:

• Düşmanla çarpışma esnasında sebât edip mukavemet göstermek; sırt çevirip savaştan kaçmamak. (bk. Enfâl 8/15-16)

• Allah Teâlâ'yı çok çok zikretmek. Çünkü kalplerin korkuya kapıldığı bir hengâmede Allah'ı zikretmek, kalbe kuvvet verir ve sebât etmeye yardımcı olur. Demek ki, savaşta kalp yakîn üzere, dil ise zikir üzere sebât etmeli ve yine dillerden, Tâlût'un ordusunun yaptığı şu dua dökülmelidir: **"Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlamlaştır ve kâfirler gürûhuna karşı bize yardım et!"** (Bakara 2/250)

Fakat savaşta bu mânevî hâli yaşamak ve bunu devam ettirebilmek, ancak mârifetullahın kalpte tam olarak yer etmesine ve keskin bir basîrete sahip olmaya bağlıdır. Bunun da yolu Allah'a ve Rasûlü'ne itaatten geçer:

وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ
وَاصْبِرُوا ۚ إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٤٦﴾

46. Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin; yoksa korkuya kapılırsınız ve kuvvetiniz elden gider. O halde zorluklara sabredin; çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

Her türlü başarının sırrı, Allah ve Rasûlü'ne kayıtsız şartsız itaattir. Bunun ardından çekişmemek, didişmemek, anlaşmazlığa düşmemek ve münakaşa etmemek gelir. Çünkü mü'minlerin bir vücudun azaları gibi yekvücut olmaları ve kalpleri toplu halde vurması gerekirken, birbirleriyle ihtilafa düşüp didişirlerse korkuya kapılırlar, yılgınlaşırlar; kuvvet, kudret ve devletlerini ellerinden kaçırırlar. Allah Rasûlü'nün yaptığı savaşlarda mûcizevî olarak tecelli eden, arkalarındaki ilâhî yardım rüzgârını kaybederler. O halde hiçbir zaman sabrı elden bırakmadan Allah ve Rasûlü'ne itaat etmeli; Allah yolunda hizmet ve cihâda devam etmelidirler. Savaşlarda özellikle şu menfî durumlardan ve kalbî hastalıklardan uzak durmalıdırlar:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ
وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ۚ وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾

47. Savaş için çalım satarak ve halka gösteriş yaparak yurtlarından çıkan ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayın. Allah, onların

yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.

Burada müşriklerin savaşa çıkarken sergiledikleri üç mezmûm davranış şekli söz konusu edilip mü'minler bunlardan sakındırılır:

1. Onlar yurtlarından çalım satarak, kibirli ve gururlu bir şekilde çıkmışlardı. "Çalım satmak" diye ifade ettiğimiz اَلْبَطَرُ (batar) kelimesi aslında, "Kişinin, Allah'ın nimetleri sayesinde sahip olduğu gücü ve ihsân etmiş olduğu afiyeti, masiyetleri işlemeye güç kazanmak için kullanması" demektir.

2. Yine onlar yurtlarından halka gösteriş yaparak çıkmışlardı.

3. İnsanları Allah'ın dînine girmekten menediyorlardı. İslâm'a ve imana gelmek isteyenlere mâni oldukları gibi, mü'minlerin Kâbe'yi ziyaret ve tavaf etmelerine de engel oluyorlardı.

İşte müşrikler Mekke'den âyetin haber verdiği halde çıkmışlardı. Cuhfe'ye vardıkları zaman Ebû Süfyan'ın gönderdiği adam gelip: "Geri dönünüz, artık kervan tehlikede değil, selamette" dediyse de Ebû Cehil: "Hayır, vallahi ta Bedir'e kadar varıp şaraplar içmeyince, cariyelerle saz çalıp eğlenmeyince ve oradaki Araplara ziyafetler çekip yemekler yedirmeyince kesinlikle dönmeyeceğiz" dedi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 22) Gerçekten de onlar ta Bedir'e kadar geldiler. Ancak yedikleri kılıç darbeleri, içtikleri ölüm şerbeti, sazları feryâd u figân, kucakladıkları da azab ve hüsran oldu.

Mü'minlerin bu şekilde çalım satarak, gösteriş yaparak, gurur ve kibir duyguları içinde savaşmaları veya diğer hizmetleri yapmaları olacak şey değildir. Onların, savaş dâhil her türlü gayretlerinin hedefi, hak ve adâletin hâkim olması, din ve vicdan hürriyetinin sağlanması olmalıdır. Bunun için de şeytanın aldatmalarına karşı uyanık bulunmalıdırlar:

وَاِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ
النَّاسِ وَاِنّ۪ي جَارٌ لَكُمْۚ فَلَمَّا تَرَٓاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلٰى عَقِبَيْهِ وَقَالَ
اِنّ۪ي بَر۪ٓيءٌ مِنْكُمْ اِنّ۪ٓي اَرٰى مَا لَا تَرَوْنَ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اللّٰهَۜ وَاللّٰهُ شَد۪يدُ الْعِقَابِۚ ﴿٤٨﴾

48. O zaman şeytan onlara amellerini süslü göstermiş ve: "Bugün insanlardan size gâlip gelebilecek hiçbir kimse yoktur; ben de elbette sizin yanınızdayım" demişti. Ama ne zaman ki iki ordu savaş düzeninde karşı karşıya geldi, o zaman şeytan iki topuğu üzere gerisin geri dönüp kaçmaya durdu ve: "Ben sizden tamâmen uzağım; çünkü ben sizin göremeyeceğiniz şeyleri görüyorum. Hem ben Allah'tan korkarım da!" deyip sıvışıverdi. Allah, cezalandırması çok şiddetli olandır.

Kureyş ordusu hazırlıklarını yapıp savaş için çıkarken şeytan ya içlerinde oluşan aldatıcı bir vesvese, bir gurur hâlinde veya karşılarında temessül etmiş şeytânî bir şahsiyet hâlinde onlara gelerek, savaş için yaptıkları hazırlıkları, sahip oldukları kuvvet ve imkânları kendilerine süslü gösterir. Bu kadar üstünlükle beraber asla yenilmeyecekleri kuruntusunu yaldızlayıp gönüllerine bırakır, kendisinin de onların yardımcısı olduğunu tekitle belirtir. İki ordu karşılaşıp savaş başlayıncaya kadar bu aldatma devam eder. Fakat savaş başlayıp iki ordu birbirine girince; meleklerin, ilâhî ve ruhânî kuvvetlerin mü'minlerin imdadına geldiğini görünce şeytan iki ökçesi üzerine gerisin geri kaçar. Sadece kaçmakla kalmaz, son sürat giderken de yine şeytanlığını yapar. Bu kez, savaşa gelirken sarfettiği hayal ve kuruntuları coşturucu iğvalarının tam aksine azimleri kıracak, iradeleri çözecek ve umut kapılarını bütünüyle kapatacak sözler söyler:

• Daha önce: "Ben mutlaka sizin yanınızdayım, sizin yardımcınızım" demişken şimdi: "Ben sizden tamâmen uzağım, sizinle hiçbir alakam yoktur; başınıza geleceklere karışmam" der.

• Önce "Bu gücünüzle size hiç kimsenin gâlip gelmesi mümkün değil" demişken şimdi "Ben sizin göremediğiniz şeyleri görüyorum; meleklerin yardımını görüyorum, sizin hazin akıbetinizi görüyorum; bu halinizle asla gâlip olamayacağınızı görüyorum" der. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: " *eytan, Arefe günü kendisini küçük, hakir, kovulmu ve öfkeli gördüğü kadar hiçbir gün görmü değildir. Bunun sebebi, ilâhî rahmetin sağanak sağanak ini ini, Allah'ın da kulların büyük günahlarını bağı ladığını görmesidir. Bundan tek istisna Bedir günü gördükleridir.*" "Ey Allah'ın Rasûlü, Bedir günü ne gördü ki?" diye sorulunca da: *"O, Cebrâil'i, melekleri sava için düzene koyarken gördü"* buyurmuştur. (Muvatta, Hac 245)

• Önce Allah'ın kuvvetini ve azabını hiç hatırlara getirmemişken şimdi "Ben Allah'tan çok korkuyorum, O'nun azabı pek şiddetlidir" der. İşte bu, her zaman ve her işte kendini gösteren şeytanca tavrın ta kendisidir.

Bedir savaşı sürecinde münafıkların sergilediği tavra gelince:

إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هٰؤُلَاءِ دِينُهُمْ ۗ
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَإِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾

49. O zaman münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar, mü'minler hakkında: "Kendilerini bir şey zanneden şu basit adamları dinleri ne fenâ aldatmış!" diyorlardı. Halbuki kim Allah'a güvenip dayanırsa Allah onu

üstün kılar. Çünkü Allah kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

"Münafıklar"dan maksat, Medineli Evs ve Hazrec kabilesinden olan; dilleriyle iman ettiklerini söyledikleri halde küfürlerini kalplerinde gizleyenlerdir. "Kalplerinde hastalık olanlar" ise Mekkelilerden inanmaya temâyül etmiş fakat henüz iman edememiş ve müşriklerin zoruyla savaşa getirilmiş kimselerdir. Her iki grup da müslümanları, sayı ve kuvvet itibariyle kendilerinden kat kat fazla olan bir orduya karşı savaşa çıkmaları sebebiyle kınayarak: **"Bunları dinleri fenâ aldatmış!"** (Enfâl 8/49) demişlerdir. Cenâb-ı Hak, mü'minlerin morallerini yüksek tutmak maksadıyla, onların bu fikirlerinin yanlış olduğunu; kendisine güvenip bel bağlayanları, sayıca az ve güçsüz de olsalar, zafere eriştireceğini, bunu yapacak kuvvete sahip olduğunu haber vermektedir.

Gelen âyetlerde, aldananların mü'minler değil de nefis ve şeytanın esiri olmuş kâfirlerle münafıkların olduğunu gösteren ölümleri sırasında gerçekleşecek bir manzara sahnelenmektedir:

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ يَتَوَفَّى الَّذٖينَ كَفَرُوا الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرٖيقِ ﴿٥٠﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدٖيكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبٖيدِ ﴿٥١﴾

50. Melekler, o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "Tadın bakalım şimdi cayır cayır yanmanın acısını!" diyerek canlarını alırken onların hâlini bir görsen!

51. Bu yakıcı azap, bizzat kendi ellerinizle işlediğiniz günahlar yüzündendir. Yoksa Allah kullarına asla zulmedici değildir.

Bu âyetlerde, ister savaşta ister savaş hâricinde olsun, kâfirlerin, müşriklerin, din düşmanlarının, Allah'a isyan hâlinde yaşayan günahkârların canlarını verirken yaşadıkları acı, ıstırap ve perişanlıktan bir manzara arz edilir. Onlar öyle rahat rahat ölemezler. Ölüm melekleri bir taraftan yüzlerine ve arkalarına şiddetli bir şekilde vurarak, bu yetmiyormuş gibi bir de: "Tadın yangın azabını, tadın cehennem azabını! Bu sizin ellerinizle yaptığınız, bizzat işlediğiniz günahların bir cezasıdır. Bunda Allah'ın size yaptığı bir haksızlık söz konusu değildir. Çünkü Allah, kullarına asla zulmetmez" diyerek onların canlarını çıkarırlar.

Müşriklerin ve münafıkların sergiledikleri bu tavır ve bu yüzden tepelerine inen azaplar ilk olmayıp, daha önce bunun pek çok örneği yaşanmıştır. Firavun ve hânedânının hâli bunlardan sadece biridir:

كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَۙ وَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْؕ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ
اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْؕ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾

52. Onların hâli tıpkı Firavun hânedânı ile daha öncekilerin hâline benzer: Onlar da Allah'ın âyetlerini inkâr etmişlerdi de, Allah onları günahları yüzünden yakalayıvermişti. Çünkü Allah çok kuvvetlidir, cezalandırması da pek şiddetlidir.

Allah'ın âyetlerini inkâr etmek ve buna karşılık Allah'ın inkâr edenleri helâk etmesi sadece müşriklere has bir durum değildir. Kur'ân-ı Kerîm'de tekrar tekrar misâl verilen Firavun hânedânı ve onlardan önce yaşamış bulunan Nûh, Âd ve Semûd kavimleri (bk. Mü'min 40/31) de Allah'ın âyetlerini inkâr etmişler, peygamberlerine karşı gelmişler ve bu yüzden ilâhî azap, intikam ve kahır tecellilerine uğramışlardır:

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا
بِاَنْفُسِهِمْۙ وَاَنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌۙ ﴿٥٣﴾

53. Bu cezalandırmanın sebebi şudur: Bir toplum, kendisinde bulunan güzel ahlâk ve meziyetleri değiştirmedikçe Allah da onlara verdiği nimetleri değiştirmez. Hiç şüphe yok ki Allah hakkiyle işiten ve kemâliyle bilendir.

Bu âyet, fert ve toplum hayatında özellikle menfî istikâmette meydana gelen değişmenin, bozulmanın ve düşüşün mühim bir sebebini açıklar. Şöyle ki: Allah Teâlâ onlara, takdir buyurduğu nispet ve keyfiyette nimetler ihsân eder; bolluk verir, sağlık verir, emniyet verir, maddî-manevî imkânlar bahşeder. Aslına bakılırsa bu nimetlerle onları imtihan eder. Eğer nimetlerin kıymetini bilir ve şükrünü îfâ ederlerse, Cenâb-ı Hak onlara olan nimetlerini artırarak devam ettirir. Fakat onlar bu nimetlerin kıymetini bilmez, bunları yerli yerince kullanmaz, aksine sahip oldukları imkânları Allah'a isyan ve kullarına haksızlık yolunda kullanırlarsa, Allah Teâlâ bu nimetleri ellerinden alır; yerine darlık, sıkıntı, hastalık, huzursuzluk, maddî-manevî mahrumiyetler verir. Çünkü Allah, her şeyi işitmekte, bilmekte ve bunlara göre takdirde bulunmaktadır. O'ndan hiçbir şeyi gizli tutmak mümkün değildir.

Kendilerine ihsân edilen nimetlerin kıymetini bilememek de yine sadece müşriklere mahsus bir durum değildir:

كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَۙ وَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْؕ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ فَاَهْلَكْنَاهُمْ

بِذُنُوبِهِمْ وَاَغْرَقْنَٓا اٰلَ فِرْعَوْنَۚ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾

54. Kâfirlerin hâli tıpkı Firavun hânedânının ve onlardan öncekilerin hâli gibidir: Onlar da Rablerinin âyetlerini yalanlamışlardı, biz de günahları yüzünden onları helâk etmiştik. Firavun hânedânını da suda boğmuştuk. Çünkü onların hepsi zâlim idiler.

Bunların hepsinin ortak bir vasfı vardı: Hepsi zâlim idiler; iman yerine küfrü, kulluk yerine isyanı, şükür yerine nankörlüğü koymuş, böylece kendi helâklerini hazırlamış, netice itibariyle kendilerine zulmetmiş kimseler idiler. Yaratıkların en şerlileri de, iman nimetinden mahrum bu gibi kâfirlerdir:

En Şerli Yaratıklar

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾

اَلَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ

لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ

55. Allah katında canlı varlıkların en şerlisi, inkâra saplanıp da bir türlü iman etmeyen o nankör ve inatçı kâfirlerdir.

56. Onlar, ne zaman kendileriyle bir anlaşma yapsan, Allah'tan korkmadan ve hiç çekinmeden her defasında anlaşmalarını bozarlar.

57. Eğer onları savaşta kıstırıp ele geçirecek olursan, onları öyle bir cezalandır ki, arkadan gelip aynı şekilde davranacak diğer düşmanlara ibret olsun; belki akıllarını başlarına alırlar da bir daha böyle yanlışlık yapmazlar.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Benî Kurayza yahudileri ile bir sözleşme yapmıştı. Buna göre müslümanların aleyhinde bir davranışta bulunmayacak, hiç kimseye yardım etmeyecek ve destek vermeyeceklerdi. Böyle iken Bedir savaşında müşriklere silah yardımında bulundular; sonradan da unuttuklarını, hata ettiklerini söylediler. Sonra yeniden bir sözleşme daha yapıldı, onu da Hendek Savaşı'nda bozdular. Reisleri olan Kâ'b b. Eşref, Mekke'ye gitti, orada müşriklerle bir ittifak antlaşması yaptı. İşte bu âyetler bu ve benzeri hâdiseler üzerine nâzil olmuştur. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 33-34; Kurtubî, *el-Câmi'*, VIII, 30)

Bunlar gibi imana gelmez, anlaşma tanımaz, Allah'tan korkmaz grupları, savaş durumu olup da ele geçirince, öyle cezalandırmak, öyle dağıtıp perişan etmek gerekir ki, arkalarında bunlar gibi anlaşmalarını bozacak olanlara ibret olsun, akıllarını başlarına alsınlar da böyle tehlikeli bir davranıştan vazgeçsinler. İbret alsınlar da, başkalarına ibret olmasınlar.

Anlaşmalarda dikkat edilecek bir başka husus da şudur:

وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَاءٍ إِنَّ اللّٰهَ

لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا إِنَّهُمْ

58. Eğer anlaşma yaptığın bir topluluğun hâinlik yapmasından gerçekten endişe edersen, aynı şekilde sen de artık anlaşmanın geçersiz olduğunu

resmen kendilerine bildir ki iki taraf da durumdan tam haberdâr olsun. Doğrusu Allah hâinleri sevmez.

59. İnkâr edenler, yaptıklarının yanlarına kalıp, kendilerini yakalayamayacağımızı ve böylece cezamızdan kaçıp kurtulacaklarını sanmasınlar. Çünkü onlar, bizim elimizden asla kurtulamazlar.

58. âyette geçen اَلنَّبْذُ (nebz) kelimesi dinî bir terim olarak, “Bir devletin anlaşma yaptığı başka bir devletle ilişkilerini kestiğini resmen haber verip ilan etmesidir.” Dolayısıyla bu âyet, İslâm’ın uluslararası ilişkilerde çok mühim bir kâidesini bildirmektedir. Buna göre herhangi bir tarafla antlaşma yapan kimse, süre bitinceye kadar antlaşmaya bağlı kalacaktır. Fakat karşı tarafın tutum ve davranışlarından ciddi endişe verici ve ahdi bozmayı gerektirici bir takım işaretler, alametler ve sebepler ortaya çıkarsa antlaşmayı bozabilir. Ancak bunu tek taraflı bir kararla yapması hukuka aykırıdır; mutlaka karşı tarafa haber vermesi gerekir. Bu sebeple âyet, bir taraftan müslümanların anlaşmalı oldukları kimselere, sanki aralarında hiç anlaşma yokmuş gibi davranmalarını yasaklamakta, diğer taraftan da yine müslümanlara henüz karşı bir müdâhalede bulunmadan önce anlaşmanın bittiğinden diğer tarafı haberdâr etmelerini emretmektedir. Böyle yapılmadığı takdirde, karşı taraf anlaşmanın hâlâ yürürlükte olduğunu sanıp haksız bir muameleye tâbi tutulabilir. Bu ise doğru değildir. Çünkü Allah, kim yaparsa yapsın, hıyânet edenleri sevmez.

İslâm hak ve adâlet dînidir. Herkesin hak ve adâlete uygun davranmasını, hak ve adâlete teslim olmasını ister. Bu bakımdan yapılan antlaşmalara riâyet hususunda, karşı tarafın kâfir olup olmadığına bakılmaksızın, müslümanlara bağlayıcı talimatlar verir. Bu talimatların, İslâm’ın bekâsı ve hidâyete muhtaç kişilerin İslâm’la buluşması açısından çok büyük bir ehemmiyeti vardır. Ancak İslâm düşmanları olan kâfirler, müslümanları da bağlayan bu husûsî hükümlerden hareketle fırsat bulup öne geçeceklerini, kaçıp kurtulacaklarını, gâlip olacaklarını sanmamalıdırlar. Çünkü Allah’ı âciz bırakmaları mümkün değildir. Allah onları, bu gün olmasa yarın, er geç yakalayacak ve cezalarını verecektir. Ancak Rabbimiz bu cezalandırmayı mü’min kulları aracılığı ile yapacağı için, onların her yönüyle savaşa hazır halde bulunmaları gerekmektedir:

وَاَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ
بِهٖ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرٖينَ مِنْ دُونِهِمْۚ لَا تَعْلَمُونَهُمْۚ اَللّٰهُ
يَعْلَمُهُمْۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ

لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾

60. Ey mü’minler! Düşmanlarınıza karşı bütün imkânlarınızı seferber ederek kuvvet hazırlayın ve beslenmiş, eğitilmiş savaş atları yetiştirin. Böylece, Allah’ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı ve bunların dışında sizin bilmediğiniz fakat Allah’ın bildiği diğer düşmanları korkutun. Allah yolunda ne harcarsanız karşılığı size tastamam ödenir ve hiçbir haksızlığa uğramazsınız.

Müslümanlar, Allah ve Peygamber düşmanlarıyla savaşabilmek, onları korkutup şerlerinden emin olabilmek için yeterli, donanımlı bir askeri güce sahip olmalıdırlar. Dünyada ayakta kalabilmenin ve Allah’ın rızâsına uygun davranan bir fert, bir toplum, bir devlet ve bir ümmet olabilmenin en mühim şartlarından biri budur.

Bu bakımdan âyetteki “kuvvet” kelimesi, muhteva ve şumûl bakımından son derece geniş bırakılmıştır. Allah Rasûlü (s.a.v.) kuvveti, “atmak” olarak tefsir etmiştir. (Müslim, İmâre 167; Ebû Dâvûd, Cihâd 23) Maksat, düşmana karşı üstünlük vesilesi olacak her türlü hazırlıktır. Savaş için gerekli silahlar, diğer araç ve gereçler, askerî eğitim, savunma ve savaş stratejisi gibi müdafaa ve gâlibiyet için lâzım olan her türlü askeri güç ve imkânlardır. Ancak âyet-i kerîmede, Kur’ân-ı Kerîm’in indiği zamanda en mühim savaş vasıtalarından olan “at yetiştirme” misal olarak verilmektedir.

İslâm’da aslolan savaş değil barıştır. Bu bakımdan barışı sağlayacak yolları aramak ve bu yönde doğacak fırsatları iyi değerlendirmek gerekir:

وَاِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ
الْعَل۪يمُ ﴿٦١﴾ وَاِنْ يُر۪يدُٓوا اَنْ يَخْدَعُوكَ فَاِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ هُوَ الَّذ۪ٓي
اَيَّدَكَ بِنَصْرِه۪ وَبِالْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٦٢﴾ وَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ اَنْفَقْتَ مَا
فِي الْاَرْضِ جَم۪يعًا مَٓا اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ اَلَّفَ بَيْنَهُمْ اِنَّهُ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٦٣﴾

61. Her şeye rağmen o düşmanlar barışa yanaşırlarsa sen de yanaş ve Allah’a güvenip dayan. Hiç şüphesiz Allah hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

62. Eğer hile yapıp seni oyuna getirmek isterlerse bile hiç endişe etme, Allah sana yeter! Kendi yardımıyla ve mü’minlerle seni destekleyen yalnız O’dur.

63. Mü’minlerin gönüllerini ısındırıp birbirine bağlayan da O’dur. Öyle ki

Rasûlüm, eğer sen yeryüzünde bulunan her şeyi bu maksatla harcasaydın yine de onların gönüllerini birleştiremezdin. Fakat Allah onları kardeş yaparak birbiriyle kaynaştırdı. Şüphesiz ki O, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

63. âyetteki, **"Mü'minlerin gönüllerini ısındırıp birbirine bağlayan da O'dur"** ifadesiyle, daha önceden aralarında yüzyıllardan beri süregelen düşmanlıklar bulunan çeşitli Arap kabilelerinin gönüllerini birbirine bağlayan ve güçlü bir topluluk oluşturacak şekilde onları kaynaştıran İslâm'ın lutuf ve nimetleri kastedilir. Allah'ın bu lutfu, özellikle Medineli Evs ve Hazreç kabileleri arasındaki kaynaşmada daha açık görülür. Bu iki kabile birbirlerine düşmandılar ve kanlı Bu'as savaşı, bundan sadece iki sene önce meydana gelmişti. Asırlarca devam eden bu nevi köklü düşmanlıkların, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in yaşadığı dönemde İslâm toplumunun şâhit olduğu birlik ve beraberliğe dönüşmesi gerçekten büyük bir mûcizedir. Böyle bir hâdisenin hiç bir beşeri kuvvet ve imkânla başarılamayacağı açıktır. Dolayısıyla bunlar hep âyetin de beyân buyurdu gibi Allah Teâlâ'nın lutfu ile olmuştur; bundan sonra da ne başarılacaksa, yine O'nun lutfu ile başarılacaktır. Ancak Peygamber ve mü'minlerin de kendilerine düşen sorumluluğu yerine getirme vazîfeleri vardır:

Allah ve Mü'minler Sana Yeter

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾

64. Ey Peygamber! Allah sana da, sana tâbi olan mü'minlere de yeter!

Bu âyet-i kerîmeye iki şekilde mâna vermek mümkündür:

• Rasûlüm! Sana Allah ve sana tâbi olan mü'minler yeter: 62. âyetteki **"Seni yardımıyla ve mü'minlerle destekleyen O'dur"** beyânı, bu mânaya işaret eder.

• Rasûlüm! Allah sana da sana tâbi olan mü'minlere de yeter: Buna göre; 62. âyette Allah'ın Peygamberimiz'e olan husûsî yardımı, bu âyette ise hem Peygamberimiz'e hem de bütün mü'minlere umûmî yardımı haber verilir.

Her iki mânaya göre de âyet, Peygamberimiz ve onun yolunu takip eden mü'minlere Allah'ın yardımını, zaferini müjdelemekte ve onların morallerini yükseltmektedir. Ancak bu, Peygamber'e ve mü'minlere düşen sorumluluğu kaldırmadığı gibi mevcut sorumluluğu daha da artırmaktadır:

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِؕ اِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ
صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِۚ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُٓوا اَلْفًا مِنَ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ اَلْـٰٔنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ اَنَّ
فِيكُمْ ضَعْفًاؕ فَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِۚ وَاِنْ يَكُنْ
مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُٓوا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِؕ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٦٦﴾

65. Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa hazırlayıp teşvik et. Eğer sizden gerçekten sabırlı yirmi kişi olursa, onlardan iki yüz kişiye gâlip gelir. Eğer sizden aynı şekilde yüz kişi olursa kâfirlerden bin kişiye gâlip gelir. Çünkü onlar, ne için savaştığını düşünmeyen beyinsiz bir gürûhtur.

66. Ama şimdi Allah, sizde bir zayıflık olduğunu bildi de şu andan itibaren yükünüzü hafifletti. Buna göre sizden gerçekten sabırlı yüz kişi olursa, bunlar iki yüz kişiye; sizden aynı şekilde bin kişi olursa iki bin kişiye Allah'ın izniyle gâlip gelir. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

65. âyette yer alan اَلتَّحْرِيضُ (tahrîd) kelimesi, enerjik kabiliyetli insanların başkalarını bir şeyi yapmaya teşvik etmesi, cesâretlendirmesi ve yönlendirmesidir. Bu kelimede eğitmek, öğretmek ve hazırlamak mânası da

vardır. Bir insan, ancak kendi yaptığı bir işe başkalarını da teşvik edebilir. Bizzat içinde bulunmadığı bir şeye teşvik etmesi zordur. Nitekim âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

“Rasûlüm! Allah yolunda savaş! Sen ancak kendinden sorumlusun. Mü’minleri de savaşa teşvik et.” (Nisâ 4/84)

Bu sebeple, savaş kızıştığı zaman Peygamberimiz (s.a.v.) düşmana daha çok yaklaşırdı. Hz. Ali şöyle der: “İki topluluk birbiriyle karşılaşıp savaş kızıştığı anlarda Allah Rasûlü (s.a.v.)’e sığınır, onun kanatları altında korunurduk. Düşmana ondan daha yakın kimse olmazdı.” (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 86)

Allah Teâlâ mü’minleri başlangıçta bire on ile sorumlu tuttu. Yani müslümanların, bir mü’mine on kâfir düşecek bir nispetle karşılaştıkları zaman bile savaşmalarını farz kıldı. Bu nispete kadar düşman karşısında sabır ve sebât göstermelerini, savaştan vazgeçmemelerini istedi. Bu ilâhî emir, aslında müslümanlara yüksek bir güven duygusu ve moral vermelidir. Çünkü bir anlamda Rabbimiz, iman cevherinin, bir mü’mini kâfir karşısında on kat daha güçlü kılan bir kuvvet olduğunu bildirmektedir. Fakat bu nispet, kalplere arız olan zayıflık sebebiyle müslümanlara ağır gelince Cenâb-ı Hak bunu, katından bir rahmet ve lutuf tecellisi olarak bire iki nispetine kadar indirdi. Şu halde bir mü’minin asgari iki kâfire karşı savaşması ve dayanması farzdır. Buna göre iki kişi karşısında dayanamayıp kaçan savaştan kaçmış ve büyük günah işlemiş olur. Fakat üç kişiyle karşılaşıp da kaçan savaştan kaçmış sayılmaz.

Hâsılı bu âyetler, mü’minlerin kâfirlerle yaptıkları savaşlarda, mü’minin sabır, sebât ve dayanma gücünün azami ve asgari limitlerini belirlemektedir. Bir mü’min kendisinde, ihlas ve sabrı ölçüsünde on kâfirle savaşacak ve onları yenebilecek bir ilâhî kuvvet bulabilir. Duruma göre bu nispet bire dokuz, bire sekiz... şeklinde azabilir. Fakat kesinlikle bire ikinin altına düşmez. İman etmiş olma vasfı buna mânidir.

Savaş dendiğinde esirler ve ganimetler akla gelir. Şimdi bunların hükmü ile ilgili buyruluyor ki:

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهُٓ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِۜ تُرِيدُونَ
عَرَضَ الدُّنْيَاۗ وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَۜ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ لَوْلَا
كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَٓا اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوا
مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًاۘ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

67. Hiçbir peygambere, düşmanın belini kırıp yeryüzünde hâkimiyetini

iyice perçinleyinceye ve dînini insanlar arasında yerleştirinceye kadar esirleri olması uygun değildir. Siz, dünyanın geçici menfaatini istiyorsunuz, halbuki Allah âhireti kazanmanızı diliyor. Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

68. Eğer affedileceğinize dair önceden Allah tarafından verilmiş bir hüküm olmasaydı, esirlere bedel olarak aldığınız fidyeden dolayı elbette size büyük bir azap dokunacaktı.

69. Ama artık elde ettiğiniz ganimetlerden helâl ve temiz olarak yiyin ve Allah'a karşı gelmekten sakının. Hiç şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Bedir savaşı müslümanların zaferiyle neticelenmiş, yetmiş kadar müşrik öldürülmüş, yetmiş kadarı da esir alınmıştı. Allah Rasûlü (s.a.v.) esirlere yapılacak muâmele hususunda ashâbıyla istişare etti. Hz. Ebûbekir: "Bunlar amca ve akraba çocuklarıdır, onlardan fidye almanı uygun görüyorum. Böylece fidye kâfirlere karşı bize güç olur, belki Allah'ın hidâyetiyle ileride müslüman da olurlar" dedi. Hz. Ömer ise: "Ben Ebûbekir gibi düşünmüyorum. Bana göre, kellelerini uçurmamız için bize izin vermelisin; Ali, Akîl'in, ben de filan yakınımın kafasını keselim, çünkü bunlar kâfirlerin öncüleri ve ileri gelenleridir" dedi. Hz. Ömer hâdisenin bundan sonrasını şöyle anlatır: "Rasûlullah, benim değil de Ebûbekir'in görüşünü tercih etti. Ertesi gün yanlarına geldiğimde ikisini de oturmuş ağlar halde buldum. Niçin ağladıklarını sorduğumda Allah Rasûlü (s.a.v.): *«Arkada larının, fidye alarak ba ıma getirdikleri*
ş *yüzünden!'»* dedi ve yakındaki bir ağacı göstererek: *"Cezayı kendilerine u ağaç kadar yakla mı gördüm"* buyurdu. (Müslim, Cihâd 58)

Alınan esirlerin, fidye karşılığı serbest bırakılmaksızın tümüyle öldürülmesi hükmü, sadece Bedir savaşıyla alakalıdır. Çünkü o zaman müslümanlar sayıca az idiler ve Allah'ın husûsî yardımlarıyla zafer elde etmişlerdi. Henüz düşman ordusu üzerinde tam bir hâkimiyet kurulamamıştı. İslâm'ın güç ve kuvveti bütün satvetiyle ağır basmış değildi. Dolayısıyla esirleri serbest bıraktıkları takdirde bunların ileride dönüp tekrar başlarına bela olma ihtimali yüksekti. Nitekim Uhud harbinde yaşanan sıkıntılarda Bedir'deki esirlerin serbest bırakılmasının tesirini yok saymak mümkün değildir. Ancak müslümanlar sayı ve kuvvet bakımından artınca, Allah Teâlâ, bundan sonraki esirlere yapılacak muâmele hakkında şöyle buyurmuştur:

"Ey mü'minler, kâfirlerle savaşta karşılaştığınız zaman hemen boyunlarını vurun. Onlara karşı kesin bir üstünlük elde edince onları esir alın ve aldığınız esirleri sımsıkı bağlayın. Sonra o esirleri ya lutfedip

karşılıksız salar veya fidye alarak serbest bırakırsınız. Savaş sona erip silahlar bırakılıncaya kadar gevşemeden böyle yapın...” (Hz. Muhammed 47/4)

68. âyetteki **“önceden Allah tarafından verilmiş bir hüküm”**den maksat şu ihtimaller olabilir:

• Ganimetlerin helâl kılınacağına dair geçmiş hüküm. Çünkü ganimetler bizden öncekilere haram kılınmıştı. (bk. Tirmizî, Tefsir 8/7) Fakat Bedir gününde, savaşa katılanlar ganimet toplamakta acele davrandılar. Bunun için ikaz edildiler. Sonra bu husustaki ilâhî hüküm beyân olunarak ganimetlerden helâl ve temiz olarak yemelerine müsaade edildi.

• Yüce Allah’ın, Bedir savaşına katılanların geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamış olması.

• Allah Teâlâ’ın, Hz. Muhammed (s.a.v.) aralarında bulunduğu sürece onlara azap etmeyeceği hükmü. (bk. Enfâl 8/33)

• Kasıtlı olarak işlemediği müddetçe bir kimsenin bilmeksizin işlediği bir günah dolayısıyla azaba uğramaması.

• Yüce Allah’ın, büyük günahlardan sakınıldığı takdirde küçük günahları sileceğine dair hükmüdür.

Ganimetlerin helâl kılınma hükmü tercih edilmekle beraber bu ihtimallerin hepsi âyetin mânasına uygun düşmektedir.

Bedir savaşı sonrası alınan esirlere nasıl davranılacağına gelince:

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فٖٓي اَيْدٖيكُمْ مِنَ الْاَسْرٰٓىۙ اِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ فٖي
قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّٓا اُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ
رَحٖيمٌ ﴿٧٠﴾ وَاِنْ يُرٖيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَاَمْكَنَ
مِنْهُمْۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٧١﴾

70. Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: “Eğer Allah sizin kalbinizde iman etmeye bir yatkınlık görürse, sizden alınandan daha iyisini size verir ve günahlarınızı bağışlar. Çünkü Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.”

71. Eğer onlar sana hâinlik etmek isterlerse, bunda da şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü onlar daha önce de Allah’a hâinlik etmeye kalkışmışlardı da, Allah da onlara karşı sana güç ve imkân vermişti. Çünkü Allah, hakkiyle bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

Âyetin iniş sebebi Bedir esirleri arasında bulunan Efendimiz’in amcası Abbas’la

alakalıdır. Şöyle ki:

Abbas, Bedir günü esir alınmıştı. Kervanı korumak için Mekke'den sefere çıkan ordunun yiyeceğini üstlenen on kişiden birisiydi. Bunun için Mekke'den çıkarken yanına sekiz yüz dirhem altın alarak çıkmıştı. Fakat yemek yedirme nöbeti kendisine gelmeden savaş başlamış ve kendisi de esir olmuştu. Paraları da henüz harcamadığı için harp esnasında kendisinden alınmıştı. Alınan bu paranın kendi fidyesinin sekiz yüz dirhemi sayılmasını Efendimiz'den istedi. Fakat Peygamberimiz bunu kabul etmedi ve: *"Aleyhimize olmak üzere yanına alıp çıktığın bir eyi sana veremem"* buyurdu. Akrabalık bağlarını hiçe saydığı için onu kendisi için diğerlerinden fazla olarak dört bin dirhem vermekle mükellef tuttu. Ayrıca kardeşlerinin oğulları olan yeğenleri Akîl b. Ebî Talib ve Nevfel b. Hâris'in de kurtulmaları için her biri için bin altı yüz dirhem vermesini istedi. Bunun üzerine Abbas: "Ey Muhammed, beni yaşadığım müddetçe Kureyş'den dilenecek hâle getirdin" dedi. "Müslümanlar malımı ganimet olarak aldılar. Kendimi ve yeğenlerimi kurtaracak fidyeye mâlik değilim" demek istiyordu.

Allah Rasûlü (s.a.v.): *"Mekke'den çıkarken hanımın Ümmü'l-Fadl'a teslim ettiğin ve: «Ba ıma ne geleceğini bilmiyorum. Bana bir ey olursa bu senin, oğullarım Abdullah, Fadl ve Kasem'indir» dediğin altınlar nerede?"* buyurdu. Abbas: "Sen bunları nereden biliyorsun?" diye sordu. Efendimiz (s.a.v.): *"Rabbim haber verdi"* diye cevap verdi. Bunun üzerine Abbas: "Şehâdet ederim ki sen sâdıksın, doğrusun ve Allah'tan başka ilâh yoktur. Sen de Allah'ın Rasûlü'sün. Allah'a yemin olsun ki buna Allah'tan başka kimse muttali olmamıştı. Ben onu kendisine gece karanlığında teslim etmiştim. Ben senin hakkında şüphe ediyordum. Şimdi mademki bunu haber verdin artık şüphem kalmadı" dedi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 245)

Hz. Abbas der ki: "Allah benden alınanın yerine daha hayırlısını verdi. Şimdi yirmi kölem var. En aşağısı yirmi bin dirhemle ticâret yapıyor. Hem bana hacılara zemzem sunma hizmetini de verdi. Karşılığında Mekke halkının bütün malları bana verilse benim için daha sevgili olmazdı. Âyette belirtilen iki va'dinden birini benim için gerçekleştirdi. İkinci va'dini de yerine getireceğini ümid ediyorum. Yani Rabb'imin mağfiretini bekliyorum. Çünkü kerîm olan va'dinden dönmez." (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 245)

Şimdi de mü'minleri imanda sebâta, hicret ve cihâda teşvik etmek ve hem barışta hem de savaşta mü'minler arasındaki dostluk ve yardımlaşma münâsebetlerini düzenlemek üzere şöyle buyruluyor:

Mü’min Mü’minin Dostudur

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا ۚ
وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾

72. İman edip Allah yolunda hicret eden, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihâd edenlerle onları barındıran ve onlara yardım edenler, işte onlar, birbirlerinin dost ve yardımcılarıdırlar. İman etmiş olmakla birlikte henüz hicret etmeyenlere gelince, hicret edinceye kadar sizin onlarla hiçbir dostluğunuz ve yardımlaşmanız olamaz. Buna rağmen eğer onlar dinlerini korumak için sizden yardım isterlerse, aranızda barış anlaşması bulunan bir topluluk aleyhine olmamak şartıyla, onlara yardım etmeniz lâzımdır. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.

Rasûlullah (s.a.v.) döneminde imanları uğruna yurtlarını terk edip Medine’ye hicret eden muhacirlerle, onlara kucak açan ve her türlü yardımı seve seve yapan Ensar birbirlerinin dost ve yardımcısı olduğu gibi, asr-ı saâdetten itibaren kıyâmete kadar muhacir ve ensar mevkiinde olan ve bir “Dâru’l-İslâm” yani İslâm’ın yaşandığı bölge tesis etmiş mü’minler de birbirlerinin dost ve yardımcılarıdırlar. Bunların birbirleri üzerinde velâyet hakları vardır. Yani:

- Birbirlerini savaş, saldırı ve benzeri her türlü tehlikelere karşı korurlar,
- Haklarını savunurlar,
- Eksik kalan, aksayan taraflarını tamamlarlar,
- Birbirlerinin işlerini düzene koymaya yardımcı olurlar.

Ancak iman ettiği halde henüz hicret etmemiş bulunan kimselerin “Dâru’l-İslâm”da yaşayan mü’minler üzerinde bir velâyet hakları yoktur. Yani mü’minler, onları korumak ve kollamaktan mesul değildirler. Daha açık bir ifadeyle, sadece Dâru’l-İslâm’da yaşayanlar ve oraya hicret edenler, birbirlerine velâyet ilişkisi ile bağlıdırlar. İslâm devletinin sınırları dışında yaşayan müslümanlar için ise sadece İslâm kardeşliği bağı var olacak, fakat onlarla velayet ilişkisi içinde olunamayacaktır. Bununla beraber eğer bulundukları yerde azınlık olan o kimseler, dinlerini yaşama veya kendilerine yapılan dinî

baskıları kaldırma maksadıyla yardım isteyecek olurlarsa, mü'minlerin onlara yardım etme mecburiyetleri vardır. Onları yardımsız bırakmaları asla doğru değildir. Ancak onlar, Dâru'l-İslâm'daki mü'minlerle kendileri arasında antlaşma bulunan kâfir bir kavim aleyhine yardım isteyecek olurlarsa, o kâfirlere karşı onlara yardımcı olmamak ve süresi bitinceye kadar da antlaşmayı bozmamak gerekir.

Fakat yardım isteyen mü'minler esir, zayıf ve çaresiz kimselerse, şüphesiz ki onların velâyet hakkı bâkidir ve onlara yardımcı olmak vaciptir. Eğer kuvvet ve imkân varsa onları kurtarmak maksadıyla maddî-manevî bütün imkânları seferber ederek onları esaretten kurtarmak için harekete geçip onlara yardımcı olmak gerekir.

Kâfirlere gelince:

الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي

73. Kâfirler de birbirlerinin dost ve yardımcılarıdırlar. Eğer siz aynı şekilde birbirinize arka çıkmaz ve destek olmazsanız, yeryüzünde ne götürüp ne getireceğini kestiremeyeceğiniz büyük bir fitne, kargaşa ve büyük bir bozgunculuk patlak verir.

Bu âyet-i kerîmenin **"Eğer siz aynı şekilde birbirinize arka çıkmaz ve destek olmazsanız, yeryüzünde ne götürüp ne getireceğini kestiremeyeceğiniz büyük bir fitne, kargaşa ve büyük bir bozgunculuk patlak verir"** kısmından şu mânaları anlamak mümkündür:

Birincisi; bu ifade, âyetin başındaki **"Kâfirler de birbirlerinin dost ve yardımcılarıdırlar"** cümlesi ile bağlantılı olarak ele alındığında: "Ey mü'minler, eğer siz kâfirlerin birbirlerine yardım ettikleri gibi birbirinize yardım etmezseniz, yeryüzünde büyük bir fitne ve bozgunculuk ortaya çıkacaktır."

İkincisi; 72. âyette bahsedilen "velâyet hakkı"yla alakalı olarak ele alınırsa şu anlama gelir:

- Eğer Dâru'l-İslâm'da yaşayanlar, birbirlerinin dost ve yardımcıları olmazlarsa,
- Dâru'l-İslâm'a hicret etmeyen ve Dâru'l-küfür'de yaşayan müslümanları siyasî yönden korumaları dışında kabul etmezlerse,
- Dâru'l-İslâm sınırları dışında yaşayan ve zulüm gören müslümanlar yardım istediklerinde onlara yardım etmezlerse,
- Yardım ederken de, "Dâru'l-İslâm'da yaşayan müslümanlar anlaşma yaptıkları Dâru'l-küfür'de yaşayan müslümanlara yardım etmezler" kâidesine dikkat etmezlerse,

• Kâfirlerle tüm dostâne münâsebetleri kesmezlerse, işte o zaman yeryüzünde bir fitne ve büyük bir bozgunculuk çıkacaktır.

Sûre sona ererken gerçek mü'min olmanın ölçüleri yeniden hatırlatılmakta ve müslümanların bu ölçülere uygun davranmaları istenmektedir:

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا
وَنَصَرُوا اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾
وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَاُولٰٓئِكَ مِنْكُمْ
وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

74. İman edip hicret eden ve mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihâd edenlerle, onlara kucak açıp yardım edenler, işte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için bir bağışlanma ve kesintisi olmayan güzel ve bol bir rızık vardır.

75. Sonradan iman edip hicret eden ve sizinle beraber cihâd edenler de sizdendirler. Ama aralarında akrabalık bağı bulunanlar, Allah'ın hükmüne göre birbirlerine daha yakındırlar. Şüphesiz ki Allah, her şeyi hakkiyle bilendir.

Cenab-ı Hakk'ın hakîkî mü'min olduklarını beyân buyurduğu kişilerin şu mühim vasıfları dikkat çekmektedir:

• İman etmek,

• İmanının gereğini yerine getirebilmek için ihtiyaç olduğunda vatanını, malını ve mülkünü bırakarak bir başka ülkeye hicret etmek,

• Orada müslümanların safına katılarak malıyla canıyla cihâd etmek,

• Muhacir veya değil, ihtiyaçlı bütün kardeşlerini bağrına basmak, her şeyini onlarla paylaşmak, bütün gücüyle mü'minlere yardımcı olmak.

75. âyetin **"Aralarında akrabalık bağı bulunanlar, Allah'ın hükmüne göre birbirlerine daha yakındırlar"** kısmı, müslümanların birbirlerine vâris olmaları için sadece iman bağının yeterli olmadığını; iman bağıyla birlikte bir de akrabalık bağının olması gerektiğini hükme bağlamıştır.

Şimdi Enfâl sûresinde özetle yer verilen savaş, barış ve münafıkların gizli hallerini son derece dikkat çekici misalleriyle derinlemesine açıklamak üzere Tevbe sûresi geliyor:

سُورَةُ التَّوْبَةِ

9- TEVBE SÛRESİ

9. TEVBE SÛRESİ

Tevbe sûresi Medine'de hicretin 9. senesinde nâzil olmuştur. 129 âyettir. En son inen sûrelerden biridir. Mushaf tertîbine göre 9, nüzûl sırasına göre 113. sûredir. Meşhur isimleri اَلتَّوْبَةُ (Tevbe) ve اَلْبَرَاءَةُ (Berâe)dir. "Tevbe", tevbeyi konu alan 102-118. âyetlerinden alınmıştır. "Berâe" ise "beri olmak, ilişiği kesmek, ihtâr, ültimatom" mânalarına gelir. Sûrenin ilk kelimesinden alınmıştır. Sûre bunlar dışında Mukaşkışe: nifak alametlerinden uzaklaştıran; Müba'sire: münafıkların iç yüzlerini deşeleyip ortaya seren; Müsîre: gizlilikleri meydana çıkaran; Hâfire: münafıkların sırlarını eşeleyen, Muhziye: münafıkları rezil rüsvâ eden; Münekkile: münafıkları cezalandıran gibi isimlerle de anılır.

Öyle ki, Huzeyfe (r.a.) bu sûre hakkında: "Sizler bu sûreye Tevbe sûresi adını veriyorsunuz. Allah'a yemin olsun ki bu sûre, hiç kimseyi dışarıda bırakmaksızın hepsini sarsmış ve sorgulamıştır" demiştir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XV, 172)

Konusu

Aslında sûrenin isimleri, onun hangi mevzulardan bahsettiğini de ifade etmektedir. Bu bakımdan sûrenin en önemli konuları, sûrenin nüzûl tarihi itibariyle müşriklerle ve Ehl-i kitapla münâsebetler ve bunlara tatbik edilecek hükümler; Bizans ordusuna karşı çıkılan Tebük seferi öncesinde, sefer sırasında ve sonrasında yaşanan dikkat çekici hâdiseler; bu süreçte müslümanların ve münafıkların halet-i rûhiyelerini ortaya koymaktır. Sûre ayrıca müşriklerden daha tehlikeli olan münafıklardan, onların İslâm birliğini parçalamak için yaptıkları Mescid-i Dırar'dan bahseder. Sûrenin sonunda ise mü'minlerin sahip olmaları gereken bazı vasıflar, cihâda teşvik, peygamber göndermenin insanlık açısından ehemmiyeti gibi mevzulara temas edilir.

Tevbe sûresi, başında besmele yazılı olmayan tek sûredir. Bunun birinci sebebi, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in böyle yapmış olmasıdır. İkinci sebebi şudur: Besmele emândır. Bu sûre ise kılıçla ve ahdi bozanlara karşı bir ültimatomla başlamaktadır. Dolayısıyla iki zıt şeyin bir arada bulunması uygun görülmemiştir. Ayrıca müslümanların burada besmelenin yazılamayacağında ittifak etmeleri, sahâbe ve tabiin dönemlerinde herhangi bir ictihatla buraya besmele yazılmasına karar vermemeleri, Kur'an metninin Peygamberimiz'den itibaren en ufak bir değişikliğe mâruz kalmadığının açık delillerinden biridir.

Müşriklere Ültimatom

بَرَٓاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى الَّذٖينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكٖينَۜ ﴿١﴾

1. Bu, Allah ve Rasûlü'nden, kendileriyle anlaşma yaptığınız müşriklere bir ültimatomdur!

بَرَٓاءَةٌ (berâet), dostluk anlaşmasının kesilmesi, dokunulmazlığın kaldırılması ve sağlanmış olan emânın sona erdirilmesidir. Burada kelimenin özellikle "savaş çıkmasını gerektiren bir ilişki kesme" şeklindeki siyaset hukuku ve milletler arası hukuk dilindeki terim anlamı geçerlidir. Sûrenin ilk âyeti böyle bir ültimatom ile başlamakta, sonra bunun gerekçesi beyân edilmekte ve bu gerekçe herkese ilan edilmektedir.

Hicretin 9. yılında Tebük seferinden döndükten sonra Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Hz. Ebûbekir'i hac emîri olarak vazîfelendirdi. Hz. Ebûbekir, beraberindeki müslümanlarla birlikte hareket ettikten sonra bu sûrenin başında yer alan âyetler nâzil oldu. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, gelen bu ilâhî tâlimatları hacda toplanan insanlara tebliğ etmek üzere Hz. Ali'yi gönderdi. Hz. Ali kurban bayramının birinci günü Akabe cemresi yanında hacılara hitab etti. Kendisinin Peygamber (s.a.v.)'in elçisi olduğunu bildirdikten sonra sûrenin başından 30 kadar âyeti okudu. Şu dört hususu özellikle vurguladı:

- Bu seneden sonra Kâbe'ye hiç bir müşrik yaklaşmayacak.
- Hiç kimse çıplak olarak Kâbe'yi tavaf etmeyecek,
- Mü'minlerden başkası cennete giremeyecek,
- Müşrik kabileler tarafından bozulmamış antlaşmalar, anlaşma süresinin sonuna kadar yürürlükte kalacaktır. (Tirmizî, Tefsir 9/7; Nesâî, Menâsik 161; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 82-86)

Müşriklere gösterilen yol şudur:

فَسٖيحُوا فِى الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى اللّٰهِۙ
وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِى الْكَافِرٖينَ ﴿٢﴾

2. Ey müşrikler! Bu günden itibaren yeryüzünde dört ay daha istediğiniz gibi dolaşın, sığınacak yer arayın. Fakat bilin ki siz hiçbir şekilde Allah'a karşı koyamaz ve O'nun kudretinden kaçıp kurtulamazsınız. Allah kâfirleri elbette rezil rüsvâ edecektir.

Kendilerine ültimatom verilen müşriklere, başlarının çaresine bakmaları,

düşünüp taşınmaları ve gerekli hazırlıkları yapabilmeleri için dört ay emniyet içinde dolaşma müsaadesi verilmiştir. Çünkü Arapça'da اَلسِّيَاحَةُ (siyahât), sıradan bir gezintiyi değil, gerekli hazırlıklar yapılarak çıkılan planlı yolculuğu ifade eder. Böylece kendi yanlış tutum ve davranışları sebebiyle antlaşmaları feshedilen müşriklere, güven içinde dolaşarak kendilerini korumak için her türlü tedbiri alabilecekleri, diledikleri gibi hareket edip geleceklerini güvenceye alma yollarını araştırabilecekleri hatırlatılmakta, hatta emir kipi kullanılarak kendilerine tanınan bu imkândan sonra artık sorumluluğun da kendilerine ait olacağı ima edilmektedir.

Onlara şu hususlar hatırlatılmaktadır:

• Verilen süreden sonra artık antlaşma güvencesinden yararlanamayacaklardır.

• Eski tavırlarında ısrar eder ve Kâbe'nin çevresinde varlıklarını ve hâkimiyetlerini sürdürmeye çalışırlarsa müslümanlara karşı savaş açmış sayılacaklar ve bunun sonuçlarına katlanacaklardır.

• Kendilerine bu şekilde süre verilmesinin sebebi âcizlik değil, onlara düşünüp taşınma ve tevbe etme imkânı sağlamaktır. Değilse onların Allah'ın iradesini aşmaları, O'nu âciz bırakmaları mümkün değildir. Böyle yaparlarsa kesinlikle rezil rüsvâ olacaklardır.

Bu sebeple müşrikler, kurtuluş için tevbe ve imana çağrılmaktadır:

وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَرٖٓيءٌ مِنَ
الْمُشْرِكٖينَ وَرَسُولُهُ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُٓوا
اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ وَبَشِّرِ الَّذٖينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَلٖيمٍ ﴿٣﴾

3. Şu da büyük hac gününde Allah ve Rasûlü'nden bütün insanlara yapılmış bir duyurudur: Artık bundan böyle Allah'ın ve Rasûlü'nün müşriklerle hiçbir alakası kalmamıştır. Fakat ey müşrikler, eğer tevbe edip mevcut tutumunuzdan vazgeçerseniz bu elbette sizin için hayırlı olur. Yok, eğer yüz çevirirseniz bilin ki siz hiçbir şekilde Allah'a karşı koyamaz ve O'nun kudretinden kaçıp kurtulamazsınız. Rasûlüm! Kâfirlere can yakıcı bir azabı müjdele!

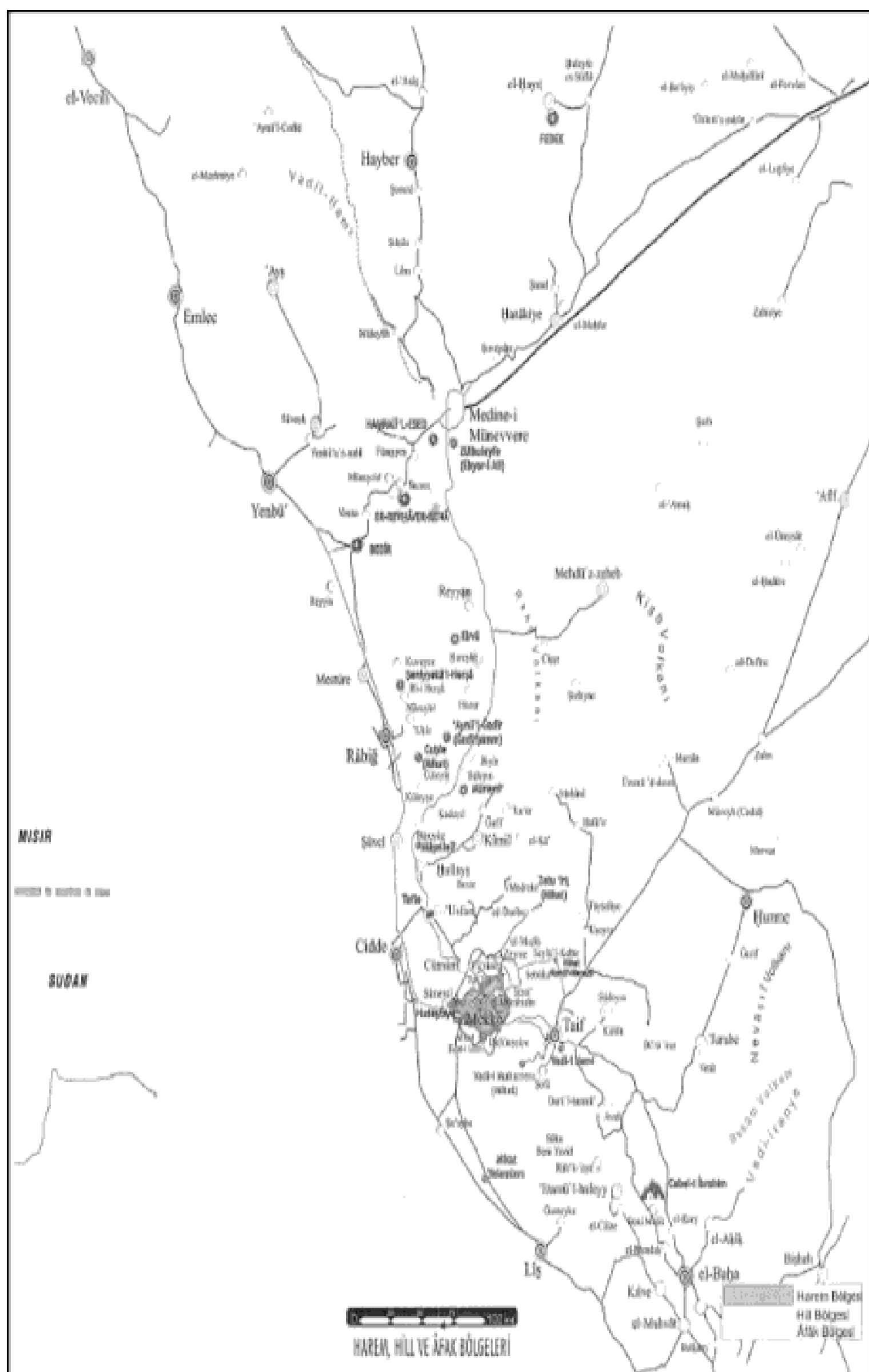
Hacc-ı Ekber günü, Arefe veya bayramın birinci günüdür. Bayramın birinci günü olma ihtimali daha yüksektir. Çünkü ziyaret tavafı, kurban kesmek, şeytan taşlamak gibi haccın önemli menâsiki bu günde yapılır. (bk. Buhârî, Hac 132; Ebû Dâvûd, Menâsik 66) İşte bu günde Peygamberimiz'in elçisi Hz. Ali tarafından

mü’min veya kâfir bütün insanlara yapılan duyurulardan biri de şudur: Allah da Peygamberi de bütün müşriklerden beridir, uzaktır, aralarında hiçbir sevgi ve dostluk bağı yoktur. Tevbe edip küfür ve şirkten uzaklaşanlar kendi istikballeri için en hayırlı bir işi yapmış olacaklardır. Tevbeden, imandan yüz çevirenler ise kendi elleriyle kendi istikballerini karartmış olacaklardır.

Anlaşmalarının gereğini yapan müşriklere gelince:

إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ
يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَى مُدَّتِهِمْ ط إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾

4. Ancak kendileriyle anlaşma yaptığınız müşrikler, şâyet anlaşma şartlarını tamâmen yerine getirir, size karşı hiçbir menfî harekette bulunmadıkları gibi, aleyhinizde kimseye arka da çıkmazlarsa, onlarla yaptığınız anlaşmalara süreleri doluncaya kadar riayet edin. Şüphesiz ki Allah, sözünde durup haksızlıktan sakınanları sever.

el-Vecih
Hayber
Emlec
Medine-i
Münevvere
Yenbû'
Mestûre
Râbiğ
MISIR
SUDAN
Cidde
Taif
el-Baha
Liş
Harem Bölgesi
Hil Bölgesi
Âfâk Bölgesi
HAREM, HİLL VE ÂFAK BÖLGELERİ

Kendileriyle anlaşma yapılan müşriklerden bir kısmı bu anlaşmayı bozdular. Bazıları ise anlaşmalarına sadık kaldılar; anlaşma şartlarından hiçbirine riâyetsizlik etmediler. Müslümanlara doğrudan doğruya bir zarar vermedikleri gibi, onların düşmanlarına da hiçbir şekilde arka çıkmadılar ve destek vermediler. Âyet-i kerîme müşriklerden bu iki grubu birbirinden ayırmaktadır. Anlaşmalarını bozanlara duyurunun yapıldığı tarihten itibaren sadece dört aylık bir süre tanıdığı halde, anlaşmalarına sadık kalanlara, anlaşma yapılırken belirlenen sürenin sonuna kadar beklemeyi emretmektedir. Anlaşma şartlarına uymayı takvânın bir gereği saydığı gibi, karşı taraf müşrik bile olsa ahdine vefa gösterenle gaddarlık edeni eşit seviyede tutmanın takvâya aykırı olduğuna işaret etmektedir.

Nitekim Kinâne oğullarının bir kolu ile yapılan anlaşmanın henüz dokuz ay kadar daha süresi vardı ve müslümanlar bu sürenin dolmasını beklemişlerdir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XV, 178)

Anlaşmayı bozup bozmamalarına göre gerekli süre dolduğunda müşriklere nasıl muâmele edilmelidir:

فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِك۪ينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍۚ فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَب۪يلَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٥﴾

5. O haram aylar sona erince müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayın, esir edin, geçebilecekleri bütün yolları ve geçitleri tutup kendilerini kontrol altında bulundurun. Eğer şirkten vazgeçer, namazı kılar ve zekâtı verirlerse yollarını serbest bırakın. Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Âyette bahsedilen Harâm aylardan maksat, anlaşmalarını bozan müşriklere tanınan dört aylık süre ile bozmayanlara tanınan anlaşmalarının sona erdiği vakte kadar olan süredir. Bu süre tamamlandığında müşriklere tatbik edilecek muameleler şöyle beyân edilir:

• Bulduğunuz yerde onları öldürün.

• Onları yakalayın.

• Onları esir edin, muhasara altına alın. Onların sizin yurdunuzda tasarrufta bulunmalarını ve yanlarınıza girmelerini engelleyin.

• Onların geçip kaçabilecekleri, ev ve iş yerlerine gidebilecekleri veya gâfil yakalanabilecekleri bütün geçit yerlerini tutun; onları gözaltında bulundurun.

Demek ki, yakalayıp esir alma imkânı varsa hemen öldürmeye teşebbüs

etmemek gerekmektedir. Öldürürken de, İslâm'ın bu konuda öğrettiği gibi en uygun bir şekilde yani müsle yapmadan, elini kolunu bağlayıp nişan almadan ve işkence etmeden öldürmek gerekir. Ancak şirkten tevbe edip, bu tevbesinde samimi olduğunu göstermek üzere namazı kılan ve zekâtı verenleri; yani hem itikat hem de amel bakımından İslâm'ı tam olarak benimseyenleri serbest bırakmak, önlerindeki engelleri kaldırmak, yukarıda öngörülen cezalardan hiçbirini uygulamamak emredilmiştir.

Anlaşılan o ki Tevbe sûresinin başında yer alan ve müşriklere yönelik çok ciddi uyarılar ihtiva eden bu âyetlerle beraber İslâm'ı tebliğ ve müşriklerle münâsebet açısından yepyeni bir dönem başlamıştır. Artık ilâhî irade Beytullah ve çevresinin putperest unsurlardan tamâmen temizlenmesini istemektedir. Buradan "müşriklerin bulundukları yerde öldürülmeleri" hükmünün belirli bir bölge ile sınırlı olduğu da anlaşılmaktadır. Bunun için son derece ciddi bir temizlik faaliyeti öngörülmektedir. Nitekim bu sûrenin 28. âyetinde bu husus daha açık bir ifade ile beyân buyrulur:

"Ey iman edenler! Müşrikler birer pislikten ibarettir. Onun için artık bu yıldan (hicrî 9) sonra Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar!"

Bu sebeple o bölgede yaşayan anlaşmalı anlaşmasız bütün müşriklere iki yoldan birini tercih hakkı tanınmıştır:

• Ya tevbe edip İslâm'a girmek,

• Veya ölüm ve esareti tercih etmek.

Çünkü Ehl-i kitapta olduğu gibi müşriklerden cizye kabul edilmemektedir. Ancak aşağıda gelen âyette üçüncü bir yoldan bahsedilir:

وَاِنْ اَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ
اَبْلِغْهُ مَاْمَنَهُ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

6. Eğer müşriklerden biri senden sığınma hakkı isterse ona bu hakkı ver; ta ki Allah'ın kelâmını dinlesin. Sonra da onu kendini güvende hissedeceği yere kadar selâmetle ulaştır. Çünkü onlar, cehâlet içinde yüzen bir topluluktur.

Bu yol, müşriklerden herhangi birinin gelip müslümanlardan emân dilemesi; sığınma hakkı ve güvence istemesidir. Bu durumda Cenâb-ı Hak, Allah'ın kelamını işitip, dîni daha yakından tanıyarak hidâyete erme ihtimaline binâen onlara güvence verilmesini istemektedir. Verilecek bu güvence her türlü baskı ve kaygı ihtimalini ortadan kaldıracak biçimde olmalıdır. Böylece o kişi hiçbir baskı ve zorlama altında tutulmaksızın, gönül rahatlığıyla Allah'ın kelâmını

dinleme ve İslâm'ı tanıma imkânı bulacaktır. Sağlanan bu imkânlara rağmen İslâm'a girmezse, sadece serbest bırakılmakla yetinilmeyecek, kendini güvende hissedeceği yere kadar selâmetle ulaştırılacaktır. İslâm'ın mâhiyetini bilmeme mazeretini ortadan kaldıran bu safhadan sonra bu kimseler artık yaptıkları bilinçli tercihin sonuçlarına katlanmayı göze almış sayılacaklar; ya müşriklerin bulunması yasaklanan kutsal bölgeyi terk edecekler veya müslümanlara savaş ilan etmiş sayılacaklardır.

Bu âyetten, müslümanların, kendilerine savaş açtıkları bir topluluğun üyesi bile olsa, Allah'ın birliği ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği konusunda delil gösterilmesini isteyen bir gayri müslime bunu açıklamakla ve Allah'ın dînini öğrenmek isteyenlere bu hizmeti vermekle mesul oldukları neticesi çıkmaktadır. Yine bu âyetten ve bunun tefsiri mâhiyetindeki Rasûlullah'ın söz ve tatbikatlarından, ister İslâm dînini yakından tanıma maksadıyla isterse ticaret, ziyaret veya diplomatik bir maksatla İslâm ülkesine güvence alarak girmiş kimseye verilen teminat hükümlerine titizlikle riayet edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. (Elmalılı, *Hak Dini,* IV, 2459)

Ancak hak-hukuk tanımayan, kanun kural dinlemeyenlere karşı uyanık davranmak da imanın bir gereğidir:

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ
عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾

7. Verdikleri sözü her fırsatta çiğneyen o müşriklerin Allah'ın yanında ve Peygamber'in yanında geçerli ve güvenilir nasıl bir anlaşması olabilir ki? Ancak Mescid-i Harâm'ın yanında kendileriyle anlaşma yaptığınız kimseler hâriç. Onlar size dürüst davrandıkları sürece siz de onlara dürüst davranın. Şüphesiz ki Allah, anlaşmalarına vefâ gösterip haksızlıktan sakınanları sever.

Bunların, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in kendileriyle Hudeybiye'de antlaşma yaptığı Kinâne oğullarından Benî Bekir kabilesi olduğu rivayet edilir. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 106) Onlar anlaşmayı bozmadıkları ve müslümanlara dürüst davrandıkları müddetçe, müslümanlar da onlara dürüst davranmakla emrolunmuşlardır.

Hiçbir hak hukuk tanımayan kâfirlere gelince:

كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُمْ
بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبٰى قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨﴾ اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ

اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِۜ اِنَّهُمْ سَٓاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾
لَا يَرْقُبُونَ فٖى مُؤْمِنٍ اِلًّا وَلَا ذِمَّةًۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾

8. Onların sözlerine nasıl güvenilebilir ki? Eğer size üstünlük sağlayacak olsalar, hakkınızda ne bir yemin, ne bir anlaşma, ne de bir hukuk hiçbir şey gözetmezler. Ağızlarıyla güya sizi memnun etmeye çalışırlar; fakat kalpleri aksi istikâmette atar. Çünkü onların çoğu, yoldan çıkmış hak-hukuk tanımaz kimselerdir.

9. Onlar, Allah'ın âyetlerini az bir ücret karşılığı sattılar da, böylece kendileri Allah yolundan uzaklaştıkları gibi, başkalarını da o yoldan alıkoymaya çalıştılar. Gerçekten onlar ne fenâ işler çeviriyorlar!

10. Onlar, bir mü'min hakkında ne bir yemin, ne bir anlaşma, ne de bir hukuk hiçbir şey gözetmezler. Onlar, işte böyle sınır tanımaz saldırgan kimselerdir.

Cenâb-ı Hak, mü'minleri, müşriklerle olan münâsebetlerinde dikkatli ve uyanık olmaya dâvet etmekte, onların hâkimiyeti ele geçirmelerine fırsat vermemelerini istemektedir. Çünkü hâkimiyeti ele geçirdiklerinde yapacakları şey bellidir. Bunlar mü'minlerle alakalı hiçbir yemini ve hiçbir anlaşmayı tanımazlar, hiçbir hukuka riâyet etmezler. Bu bakımdan, kalpleri onaylamadığı halde, sadece ağızlarıyla geveledikleri hoşnut edici sözlere; dostluk, insanlık ve insaftan bahseden palavralara da aldanmamak gerekir. Zira ağızlarından çıkan söz gönüllerindeki niyetlerle taban tabana zıttır. Yaptıkları dostluk değil, iki yüzlülüktür. Onların pek çoğu fâsıktır; ahdini bozmuş, taati terk etmiş, günahkâr, utanmaz ve arlanmaz kimselerdir. Bunlar Allah'ın âyetlerini, geçici dünya menfaatleri karşılığında satarlar ve çeşitli entrikalarla insanları Allah yolundan; Kâbe'ye gelmekten, İslâm'a girmekten, ibâdet ve taatten engellemeye çalışırlar. İslâm toplumuna karşı olduğu gibi, mü'minlerden bir tek kişi hakkında bile hiçbir hakkı, yemin ve ahdi dikkate almazlar. Gerçekten bunlar haddi aşan, saldırgan, hak hukuk tanımayan ve hiçbir zaman haksızlıktan geri durmayan kimselerdir.

Ancak nihâyetsiz merhamet sahibi Rabbimiz, tevbe ve hidâyet kapısını sürekli açık tutmaktadır:

فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِى الدّٖينِۜ وَنُفَصِّلُ
الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ وَاِنْ نَكَثُٓوا اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ

يَنْتَهُونَ ﴿١٢﴾ وَطَعَنُوا فٖى دٖينِكُمْ فَقَاتِلُوٓا اَئِمَّةَ الْكُفْرِ اِنَّهُمْ لَٓا اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ

11. Her şeye rağmen eğer tevbe edip yaptıklarından vazgeçer, namazı kılar ve zekâtı verirlerse, bu takdirde onlar sizin din kardeşlerinizdir. Biz, bilip anlayacak kimseler için âyetleri böyle ayrıntılarıyla açıklıyoruz.

12. Sizinle anlaşma yaptıktan sonra yeminlerini bozar ve dîninize dil uzatmaya kalkışırlarsa, o zaman küfrün elebaşlarıyla sonuna kadar savaşın. Çünkü onların yaptıkları anlaşmaların, ettikleri yeminlerin hiçbir inandırıcılığı kalmamıştır. Belki böylece azgınlıklarından vazgeçerler.

Görüldüğü üzere merhameti sonsuz olan Rabbimiz, hangi derecede bir günahkârlık içinde bulunursa bulunsun, bütün kullarına tevbe kapısını açık tutmakta ve her fırsatta o kapıdan içeri girmeye dâvet etmektedir. Fakat bunlar hakka dönüş fırsatını değerlendiremez, aksine, anlaşmalarını bozdukları gibi yeminlerini de bozar, bununla da yetinmeyip İslâm dînine saldırır, sövmeye kalkışır, ayıplar ve küçük düşürmeye yeltenirlerse yapılacak tek şey onlara haddini bildirmektir. Artık küfrün elebaşı, önderi, lideri konumuna gelmiş bu şerefsizlerle ölümüne vuruşmak ve kellelerini uçurmak gerekir. Yalnız savaştan maksat, sırf yakıp yıkmak, yok etmek, eziyet edip öldürmek değil, onları ve onlar gibileri küfürden, dine saldırmaktan ve anlaşmaları bozmaktan vazgeçirmek olmalıdır.

Bu gibilerle savaşmak artık zaruret halini almıştır:

اَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوٓا اَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَؤُكُمْ
اَوَّلَ مَرَّةٍ اَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿١٣﴾
قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدٖيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ
صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنٖينَ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلٰى
مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿١٥﴾

13. Siz, yeminlerini bozan ve Peygamber'i yurdundan çıkarmaya kesin olarak azmeden bir toplulukla savaşmaz mısınız? Kaldı ki, savaşı size karşı ilk başlatanlar da onlar olmuştu. Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer mü'minseniz, kendisinden asıl çekinip korkulacak olan Allah'tır.

14. Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın, onları rezil rüsvâ etsin, onlara karşı size yardım ve zafer ihsân buyursun, baskı ve zulüm altında inleyen mü'min toplulukların gönüllerini ferahlatsın!

15. Hem mü'minlerin kalplerindeki kin ve öfkeyi gidersin! Allah, dilediği kimselere tevbe ve hidâyet nasip eder. Allah her şeyi bilendir, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

Bu âyetler İslâm'a göre bir topluma veya devlete savaş açmanın gerekçelerini, müslümanların savaştan uzak durmalarına sebep olacak zaafiyetleri ve savaştan beklenen hedefleri beyân eder.

Müslümanların bir topluma veya devlete savaş açmalarının gerekçeleri: Onların anlaşmalarını ve yeminlerini bozmaları; Peygamberi yurdundan çıkarmaya kesinlikle azmetmeleri; savaşı ilk olarak başlatanların bizzat kendilerinin olmasıdır.

Müslümanların savaştan uzak durmalarına sebep olacak zafiyetleri: Allah'tan değil düşmandan korkmaları, öldürülmekten ve bir kısım menfaatlerinin elden gitmesinden endişe etmeleridir. Dünyayı âhirete tercih etmeleridir. Halbuki inananlar için en çok korkulması gereken elbette ki Allah'tır. Nitekim bir diğer âyet-i kerîmede: **"Dünya hayatını verip âhireti almak isteyen samimi mü'minler Allah yolunda savaşsınlar!"** (Nisâ 4/74) buyrulur.

Savaştan beklenen hedefler ise şöyle beyân edilir:

• Ahdini bozan, hak hukuk tanımayan suçlu ve saldırganları hak ettikleri cezaya çarptırmak. Fakat bu cezalandırma sadece bir eza ve cefadan ibaret olmamalıdır. Mü'minler, ilâhî azabı hak etmiş olan bir topluma, o azabın tatbikiyle vazîfeli bir el durumunda olduklarını bilerek, haksız ve gereksiz işkencelerden sakınmalıdırlar. Böylece yaptıkları iş kendi işleri olmaktan çıkıp, hakkın cezalandırması hâline dönüşecek; **"Onları savaşta siz kendi kuvvetinizle öldürmediniz; onları Allah öldürdü. Rasûlüm! Düşmana bir avuç toprak attığın zaman da sen atmadın; Allah attı"** (Enfâl 8/17) sırrı tahakkuk edecektir.

• Saldırganları zelil ve perişan edip, bir daha başkaldıramaz hâle getirmek. Bu da ancak Allah adına yapılan bir zelil kılma olduğu takdirde gerçek hedefine ulaşmış olacaktır.

• Allah'ın kâfirler karşısında mü'minlere nasıl yardım ettiğini; onların şan ve şereflerini nasıl yücelttiğini ortaya çıkarmak. Savaştan esas gâye de zâten bu ilâhî yardıma kavuşmaktır. Değilse bir taraftan düşmanlar zillete düşmekle beraber, diğer taraftan mü'minler de bir afete uğrayacak olursa savaştan beklenen fayda sağlanmamış ve hedef gerçekleşmemiş olur.

• Senelerdir kâfirlerin her türlü eziyet ve baskısı altında ezilmiş ve acı çekmiş olan müslümanların gönüllerine su serpip ferahlık vermek.

• Hakkın yerini bulmasından dolayı, gâlip tarafı da, mağlup tarafı da yeni yeni

kin ve öfkelerden korumak. Zira elde edilmiş öyle zaferler olur ki, gâliplerin başına daha büyük dertler açabilir. Gâlip tarafın gönlünü okşayan öyle geçici başarılar olur ki, daha büyük kin ve öfkelerin devreye girmesine sebep olabilir.

15. âyetteki **"Allah, dilediği kimselere tevbe ve hidâyet nasip eder"** ifadesi, savaştan beklenen hedeflere ayrı bir ufuk kazandırmaktadır. Kâfirler hep küfür üzere kalacak değillerdir; içlerinden nice hidâyete erecek talihliler vardır. İşte savaş esnâsında harbin acısını ve Allah'a iman edenlerin zaferini yakından gören bir kısım kâfirler, intibaha gelecek, küfür ve günahlarından tevbe edip İslâm'a döneceklerdir. Mekke'nin fethinde bunun çok açık bir misâli yaşanmıştır. Diğer taraftan böyle bir savaşın mü'minler üzerinde de büyük bir terbiyevî tesiri vardır. Savaş onların da imanlarını kuvvetlendirecek, hakka bağlılıklarını artıracak, insanlık gereği işlemiş oldukları günahlardan tevbe edip temizlenmelerine vesile olacaktır.

Ancak, "iman ettim" sözü bir iddiadır. Bunun ispatlanması gerekir:

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ
يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

16. Yoksa siz, Cenâb-ı Hak içinizden cihâd edenlerle Allah'tan, Rasûlü'nden ve mü'minlerden başkasını dost ve sırdaş edinmeyenleri iyice ortaya çıkarmadıkça öyle kendi hâlinize bırakılacağınızı mı sanıyordunuz? Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdârdır.

Bunu ispatlayacak en güçlü deliller şunlardır:

• Allah yolunda cihâd etmek,

• Allah için candan ve maldan fedakârlık yapmak,

• Allah'ın, Peygamber'in ve mü'minlerin dostluğu ile yetinip bunların dışında kimseyi dost ve sırdaş edinmemek,

• Müslümanların sırlarını düşmanlarına sızdırmamak.

Ancak böyle samimi tutum ve davranışlarla küfrün en ince izlerinden dahi kurtulup, Allah'ın huzurunda tam bir teslimiyet içinde secdeye kapanacak bir kulluk kıvamına yücelmek mümkün olabilecektir:

Allah'ın Mescidlerini İmar

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ
بِالْكُفْرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْۚ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾

17. O müşrikler, küfür içinde bulunduklarına söz ve eylemleriyle bizzat kendileri şâhit olup dururken, Allah'ın mescitlerini îmâr etmeleri tasavvur olunamaz. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Onlar cehennem ateşinin içinde ebedî kalacaklardır.

"Allah'ın mescitlerini imar" maddî ve mânevî olmak üzere iki yönlüdür:

Maddî imar; mescitlerin fizikî olarak binâlarını inşa etmek, sonra da onların bakım, onarım ve temizliğini sağlamaktır. Harap olup kullanılmayacak hâle gelmelerini engelleyecek tüm faaliyetleri devam ettirmektir. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): *"Kim Allah için bir mescit binâ ederse, Allah da onun için cennette bir kö k binâ eder"* (Buhârî, Salât 65; Müslim, Mesâcid 24) buyurur.

Rasûlullah (s.a.v.) büyük bir tevâzû ile Allah için yapılabilecek her işe koşmuştur. Bir devlet başkanı olduğu hâlde Mescid-i Nebevî'nin inşâsında ashâbıyla birlikte kerpiç taşımıştır. O bir taraftan kerpiçleri taşırken, bir yandan da: *"Bu yük Hayber yükü değildir. Ey Rabbimiz! Bu, senin katında daha kalıcı, daha iyi ve daha temiz bir i tir"* buyurmuştur. (Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 45)

Bir diğer rivayete göre mescidin inşâsı esnâsında, toprak taşıyan bir adam, Âlemlerin Efendisi'ne rastlayınca O'na:

"–Ey Allah'ın Rasûlü! Müsaade buyurun, kerpicinizi ben taşıyayım!" dedi. Efendimiz ise cevâben:

ş *"–Sen git, ba ka bir tane al! Zira sen Allah'a benden daha çok muhtaç değilsin!"* buyurdu. (Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ,* Beyrut 1997, I, 333)

Mescid-i Nebevî yapılırken, herkes kerpiçleri birer birer taşıyor, Ammar b. Yâsir (r.a.) ise, biri kendisi, diğeri de Peygamber Efendimiz için olmak üzere ikişer ikişer taşıyordu. Allah Rasûlü (s.a.v.) onu gördü, tozlarını silkeledi ve:

"–Ey Ammar! Sen kerpiçleri niçin arkadaşların gibi birer birer taşımıyorsun?" diye sordu. O da:

"–Allah'tan, bunun ecrini bekliyorum!" dedi. Bunun üzerine, Peygamber Efendimiz (a.s.) onun sırtını sıvazladı ve:

"–Ey Sümeyye'nin oğlu! Diğer insanlar için bir ecir var, senin için ise iki ecir var!" buyurdu. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 91; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* III, 256)

Mânevî îmâr ise onların içinde Allah rızâsı için ibâdet edilmesi; namaz kılmak,

zikretmek, Kur'an okumak, ilim öğrenmek gibi hayırlı ve faziletli amellerin yapılması; orada bu hizmetleri yürütecek liyakatli hocaların yetiştirilmesi ve mescitlerin, yapılış gayelerine uygun olmayan her türlü faaliyetten uzak tutulmasıdır. Nitekim Beytullah'ı ziyaret etmeye "imâr"la aynı kökten gelen "umre" adı verilir. Gönlü mescitlere bağlı olan, oraya çokça gidip gelenlere de عُمَّارُ الْمَسَاجِدِ (ummâru'l-mesâcid) denilir.

Allah Rasûlü (s.a.v.), mescitleri mânen imâra teşvik eden hadis-i şeriflerinden birinde şöyle buyurur:

"Bir adamı mescitlere devam ediyorş gördünüz mü onun mü'min olduğuna âhitlik edin." (Tirmizî, Tefsir 9/8; İbn Mâce, Mesâcid 19)

Bir kudsî hadiste de Rabbimiz şöyle buyurur:

"Yeryüzünde benim evlerim mescitlerdir ve oralardaki benim ziyaretçilerim de onları mamur edenlerdir. Ne mutlu o kula ki, evinde temizlenir ve iyice temizlendikten sonra gelir beni evimde ziyaret eder. Ziyaretçisine ikramda bulunmak ise ziyaret edilen üzerine bir vazîfedir." (Ali el-Mütteki, *Kenzü'l-ummâl*, VII, 20740)

Buna göre Allah'ın birliğine inanmayan, âhiretin varlığını kabul etmeyen, bütün hal ve hareketleri kâfir olduklarını açıkça gösteren müşriklerin, sadece Allah'a kulluk için yapılması gereken mescitleri îmâr etmeleri, akıl ve mantık itibariyle de olacak şey değildir. O halde Allah'ın mescitlerini hangi vasıftaki insanlar îmâr edeceklerdir? Bu süâlin cevâbı bir sonraki âyette verilmektedir:

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ
وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰى اُولٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾

18. Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve sadece Allah'tan korkan kimseler gerçek mânada îmâr edebilir. Doğru yola ermiş olmaları umulanlar işte bunlardır.

Allah'ın mescitlerini ancak şu mühim vasıfları üzerinde taşıyan hakîkî mü'minler îmâr edebilirler:

Birincisi; Allah'a iman eden: Allah'a imanı olmayan bir kişinin mescitle ve ibâdetle ne alakası olabilir?

İkincisi; âhiret gününe iman eden: Yeniden diriltileceğine, hayatının hesabını bir başkasına değil bizzat Yaratanı'na vereceğine, amellerinin hassas terâzilerde zerre miktarına göre tartılıp değerlendirileceğine, cennet veya cehennemin kaçınılmaz iki sondan biri olduğuna inanmayan kişinin de sırf ibâdet kastıyla mescitlere ihtimam göstermesi olacak şey değildir. Bunun için âhirete îkan derecesinde bir iman gerekir.

Üçüncüsü; namazı dosdoğru kılan: Zira mescitlerin yapılmasındaki asıl maksat, içinde namaz kılınmasıdır. Namazın lüzumuna inanmayanlar mescit yapmak ihtiyacını da hissetmeyecekler, üstelik mescitlerin boş kalıp mânen harap olmasına sebep olacaklardır.

Günde beş vakit câmilerde cemaate devam etmenin belli başlı faydalarını ehlullah şöyle sıralamıştır:

• Allah'ın câmilere lutfettiği feyiz ve bereketten istifade ile mü'minin gönlünde ictimâileşme şuurunun kökleşmesi,

• Namazları en makbul zamanda, yani ilk vaktinde kılmak,

• Meleklerin dua, istiğfar ve şâhitliğine mazhar olmak,

• Şeytandan uzaklaşmak,

• İftitâh tekbirine yetişerek büyük bir ecre nâil olmak,

• Ameldeki nifak sıfatından arınmak,

• Toplu yapılan dua ve zikirlerin feyzinden istifade etmek,

• Müslümanlar arasındaki ülfetin devamını sağlamak,

• Tâat ve ibâdet husûsunda yardımlaşmak,

• Sesli okunan namazlarda tilâvet ahkâmına alışmak ve öğrenmek,

• Namazı kâmilen ve huzurlu bir şekilde edâ edebilmek.

Bu sebeple İslâm, namazların camide cemaatle kılınmasını, böylece hem camilerin hem de ruhların imarını teşvik etmiştir.

Dördüncüsü; zekâtı veren: Farz olan zekât borcunu vermeyen, fakir ve kimsesizleri gözetmeyenlerin mescit bina etmeleri veya mescitleri îmâr etmeyi düşünmeleri onlardan beklenecek bir hareket değildir.

Beşincisi; Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayan, sadece Allah'tan korkan: Allah'ın emirlerini yerine getirmek için Allah korkusundan başka hiçbir korkuyu saymayan, herhangi bir korku sebebiyle Allah rızâsı için yapacağı hayırlı işlerden vazgeçmeyen, nefsânî menfaatleri ile Allah'ın hakkı çatıştığı zaman Allah'ın hakkını üstün tutan, ilâhî buyrukları yapmak için kınayanların kınamasından çekinmeyen ve bu yüzden uğrayacağı zulümlerden yılmayan, hatta gerektiğinde cihâda koşmaktan korkmayan, hâsılı çeşitli korkular ve endişeler ile Allah yolundan çıkmayacak bir imana sahip olan kimseler mescitleri îmâr ederler.

İşte bu vasıftaki mü'minler hem Allah'ın mescitlerini yaparlar hem de namazıyla, zekâtıyla, zikriyle, istiğfarıyla orada Allah'a güzel güzel kulluk yaparak, hidâyete erenlerden olmak üzere bütün güçleriyle çalışıp çabalarlar. Çünkü onlar, zayıf iradeler ve az gayretlerle sarp yokuşların aşılamayacağını çok iyi bilirler.

Şu bir gerçek ki, iman olmadan âhirette hiçbir amelin faydası olmayacaktır:

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَآجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ

وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِۜ لَا يَسْتَوُ۫نَ عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ لَا
يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَۢ ﴿١٩﴾

19. Yoksa siz hacılara su dağıtma ve Mescid-i Harâm'ın bakım ve onarımını üstlenme gibi hizmetleri, Allah'a ve âhiret gününe inanan ve Allah yolunda cihâd eden kimselerin yaptığı işlerle bir mi tutuyorsunuz? Bu iki grup Allah yanında elbette eşit değildir. Allah böyle zâlimlere doğru yolu göstermez.

Âyet, müşriklere hitap etmekte ve onları asılsız kuruntularla kendilerini aldatmayı bırakıp imana gelmeye teşvik etmektedir. İmansızlık şöyle dursun bu tür faaliyetler imanla yapıldığı takdirde bile, Allah yolunda cihat eden mü'minlerin iman, amel ve cihâdına denk olamazlar:

اَلَّذٖينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۙ
اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ
بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فٖيهَا نَعٖيمٌ مُقٖيمٌۙ ﴿٢١﴾ خَالِدٖينَ
فٖيهَٓا اَبَدًاۜ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُٓ اَجْرٌ عَظٖيمٌ ﴿٢٢﴾

20. İman edenler, hicret edenler ve mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihat edenler, Allah yanında pek büyük mertebelere sahiptirler. İşte bunlar kurtuluş ve başarıya erişenlerin ta kendileridir.

21. Rableri onları kendi tarafından bir rahmetle, rızâsıyla ve içinde onlar için hazırlanmış çok kıymetli, ebedî nimetler bulunan cennetlerle müjdeler.

22. Onlar, o cennetlerde ebediyen kalacaklardır. Hiç şüphesiz en büyük mükâfat Allah yanındadır.

Bahsedilen ibâdetler, diğerleriyle kıyaslanmayacak derecede sevabı bol olan ve sahiplerini ebedî kurtuluşa götürecek ibâdetlerdir. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Hastalık, körlük, topallık gibi bir mazereti bulunmaksızın savaştan geri kalıp evde oturan mü'minlerle, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda savaşanlar elbette bir değildir. Allah, mallarıyla canlarıyla savaşanları, herhangi bir sebeple savaştan geri kalan kimselerden derece itibariyle daha üstün tutmuştur. Gerçi Allah, her birine varılacak en güzel yurt olan cenneti va'detmektedir. Yine de Allah, cihâd edenleri, pek büyük bir

mükâfatla, mücâdeleden kaçıp oturanlara üstün kılmıştır. Onlar için Allah'ın yanında yüksek dereceler, bir bağışlanma ve bir rahmet vardır. Çünkü Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir." (Nisâ 4/95-96)

Bu ebedî nimetlere ermenin bir bedeli de, iman-küfür sınırını iyi tâyin etmek, baba ve kardeş gibi en candan yakınlarımız bile olsa küfrün karşısında yüce dağlar gibi sağlam ve sert durmaktır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا اٰبَاءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَاءَ اِنِ
اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْاِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾

23. Ey iman edenler! Eğer imana karşı küfrü sevip tercih ediyorlarsa babalarınızı ve kardeşlerinizi bile dost edinmeyin! Sizden kim onları dost edinirse işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.

Allah Rasûlü (s.a.v.), ashâbına Medine-i Münevvere'ye hicret etmelerini emrettiği zaman müslümanlardan kimisi bunu babasına, kardeşine, eşine söyleyip onlardan izin alma gereği duymadan hemen Peygamberimiz'in emrine uydu. Kimisi de eşi, çocukları ve aile efradı: "Bizi burada malsız, mülksüz, sahipsiz bırakacaksın, biz de perişan olup gideceğiz" deyince şefkati gâlip gelip ailesiyle birlikte Mekke'de oturmaya devam ederek hicreti terk etti. İşte böylelerini kınamak üzere bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 248)

Kâfir olan baba ve kardeşleri dost edinmek haram kılınmakla birlikte, özellikle kâfir olan, hatta çocuğunu şirke zorlayan ana-babaya bile belli ölçüler içinde iyilik yapmayı emreden âyet-i kerîmeler de vardır. (bk. Lokmân 31/14-15) Ancak iyilik yapmak ayrı şey, başka kişi ve nesneleri Allah ve Rasûlü'nden daha fazla sevmek ayrı şeydir. Bu bakımdan gösterilmesi gereken dikkat ve ciddiyetin boyutlarını ortaya koymak üzere şöyle buyruluyor:

قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَاۤؤُكُمْ وَاَبْنَاۤؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ
وَاَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَاۤ
اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَأْتِيَ
اللّٰهُ بِاَمْرِهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾

24. Rasûlüm! De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, kabileniz, kazandığınız mallar, iyi iken durgunluğa uğramasından korktuğunuz ticâret ve hoşunuza giden meskenler size

Allah'tan, Rasûlü'nden ve O'nun yolunda cihattan daha sevimli ise o zaman Allah'ın azap emri gelinceye kadar bekleyin! Çünkü Allah, böyle yoldan çıkmış fâsıklar gürûhunu doğru yola erdirmez."

Bizden istenen, sayılan bu unsurları hiç sevmemek değil, onlara duyulan sevginin Allah ve Rasûlullah sevgisinin üzerine çıkmamasıdır. Dolayısıyla buradaki "sevgi"den maksat iradeye bağlı olan sevgidir. Yani Allah ve Rasûlü'nün emirlerini devamlı olarak yerine getirme ve onları hiç terk etmeme neticesini hâsıl edecek bir sevgidir. O halde âyet, Allah ve Peygamber sevgisine aykırı düşen ve dinî vecibelerin yerine getirilmesini engelleyen her türlü sevgi ve münâsebetten uzak durmayı emretmektedir.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Hiçbiriniz, ben kendisine malından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça iman etmi olamaz." (Buhârî, İman 8; Müslim, İman 70)

Hadiste geçen imandan maksat "kâmil iman", sevgiden maksat da ihtiyârî sevgidir.

Efendimiz cihatla alakalı olarak da şöyle buyurur:

" üphesiz ki eytan Âdemoğluna kar ı üç yerde pusu kurmu tur. O, İslâm'a giden yolda oturur ve ona: «Niçin kendi dînini ve atalarının dînini bırakıyorsun?» der. Ki i onun sözünü dinlemeyerek İslâm'a girer. Yine eytan hicrete giden yolda oturur ve ona: «Malını ve aileni mi bırakacaksın» der. Ki i onun aldatmasına kanmayarak hicret eder. Hicret ettikten sonra ise bu sefer cihâda giden yolda oturur ve ona: «Sen cihâd edeceksin ve öldürüleceksin. Hanımını ba kası nikâhlayacak, malın ise payla tırılacak» der. Eğer ki i bu hususta da ona aldırmayıp cihâd ederse, Allah onu mutlaka cennete konduracaktır." (Nesâî, Cihâd 19)

Âyet ve hadislerin ana mesajı, İslâm toplumunu kuvvetlendirme ve mü'minler arasındaki tesânüdü artırma hedefinin diğer bütün beşeri ilişkilerden önde gelmesi gerektiğini gösterir. Bu hususta mü'minler Allah Teâlâ'nın yardımına güvenerek çalışmalı, fakat nefsin aldatmalarına karşı da uyanık olmalıdırlar:

İlâhî Yardımın Şartı

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ ف۪ي مَوَاطِنَ كَث۪يرَةٍۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍۙ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ
كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـٔاً وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ
ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِر۪ينَۚ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَك۪ينَتَهُ عَلٰى رَسُولِه۪ وَعَلَى
الْمُؤْمِن۪ينَ وَاَنْزَلَ جُنُوداً لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ
الْكَافِر۪ينَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٢٧﴾

25. Gerçek şu ki, Allah size pek çok yerde ve bu arada Huneyn gününde yardım etmişti. O gün sayıca çokluğunuz sizi gururlandırmış, fakat bu size hiçbir fayda sağlamamıştı. Onca genişliğine rağmen yeryüzü size dar gelmiş, sonra da arkanızı dönüp kaçmıştınız.

26. Sonra Allah, Rasûlü'nün ve mü'minlerin üzerine iç huzuru ve güven duygusu veren rahmetini indirdi, ayrıca göremediğiniz ordular gönderdi ve o inkârcıları ağır bir yenilgiye uğrattı. Kâfirlerin cezası işte budur!

27. Sonra Allah, bu olup bitenin ardından dilediği kimsenin tevbesini kabul buyurur, dilediğine hidâyet lutfeder. Çünkü Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Allah Rasûlü (s.a.v.), Mekke'nin fethinden sonra sadece Kâbe'deki putları yıkmakla kalmamış, civar bölgelere de mücâhit gruplar gönderip her tarafta bir tevhid temizliği başlatmıştı. Ancak bu durumu, Huneyn'de yaşayan Hevâzin kabilesi ile Tâif'te oturan Sakîfoğulları hazmedemediler. Müslümanların üzerine hücûm etmeye karar verdiler. Bunun için büyük bir ordu hazırladılar. Bir ölüm-kalım savaşına çıkmışçasına her şeylerini beraberlerine aldılar. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* IV, 65; İbn Sa'd, *et-Tabakât,* II, 150)

Durumdan haberdâr olan Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), ordusuna Mekke'den iki bin kişi daha katarak onların üzerine yürüdü. İslâm ordusu her bakımdan mükemmeldi. Göz kamaştırıcı bir ihtişamla Huneyn'e doğru ilerliyordu. Herkes, şimdiye dek böyle techîzat ve teşkîlâtlı kalabalık bir ordunun Arabistan'da görülmediğini düşünüyordu. Bu durum, ashâb-ı kirâmın gönlünü bir an gurûra sevk edip: "Böyle bir ordu asla yenilmez!" diyerek düşmanı küçümsemelerine ve maddî güce rağbetle gâlibiyete mutlak gözüyle bakmalarına sebep oldu. İşte bu bir anlık gurur ve ucub, müslümanların ilâhî imtihâna tâbi tutulmalarına sebebiyet verdi:

İslâm ordusunun öncü kuvvetleri, Huneyn'e girilen dar yollarda kendilerinden emîn bir şekilde ilerlerken, sabahın alacakaranlığında âniden pusuya düşürüldüler. Büyük bir panik zuhûr etti. Müslümanlar, üzerlerine yağmur gibi yağan oklar karşısında durakladılar. İslâm ordusunda, tereddüt ve telâş dolu bir dağınıklık ve bozulma baş gösterdi. Bu, arkadan gelenlere de sirâyet edince, müslüman safları çözülüp geriledi. Hevâzin ve Sakîf kabileleri de onları tâkibe koyuldu.

O dehşetli hengâmede yerinden ayrılmayan, sürekli olarak düşmanın üzerine yürüyen ve bindiği hayvanı dâimâ ileri sürerek kendisini düşmanın ortasına atan yalnız Allah Rasûlü (s.a.v.) oldu. O gün Efendimiz, eşsiz bir cesâret ve şecaat nümûnesi sergiledi. Hattâ amcası Hz. Abbâs ve Ebû Süfyân b. Hâris, onun mübârek cânının tehlikeye düşmemesi için hayvanının dizginini tutmuşlar, daha fazla ilerlemesine mânî olmaya çalışıyorlardı. (Müslim, Cihâd 76)

Diğer taraftan, İslâm ordusunun karışıklığı devam ediyordu. Aralarında "Bugün sihir bozuldu" diye feryâd edenlerden; "Bu bozgunluğun arkası denize kadar alınamaz!" diyenlere kadar birçok ye'se kapılanlar vardı. Mekkelilerden bazılarının arasından da: "Peygamber öldü. Araplar eski dinlerine dönecekler!" diye şâyialar duyuluyordu. Oysa Peygamberimiz (s.a.v.) sağ idi ve düşmana mukâvemet göstererek hayvanının üzerinde dimdik durmaktaydı. Allah'a tevekkül ve teslîmiyet hâlinde ashâbına şöyle sesleniyordu:

"–Ey ensâr! Ey muhâcirler! Ey Allah'ın kulları! Buraya geliniz! Ben Allah'ın kulu ve peygamberiyim!.."

Sonra gür sesli olan amcası Hz. Abbâs'a işaret buyurarak, İslâm ordusuna seslenmeye devam etmesini istedi. Abbâs (r.a.)'ın yüksek sesle: "Ey Akabe'de bey'at edenler! Ey Rıdvân ağacı altında söz verenler! Koşun, Allah'ın Rasûlü burada!.." diyerek seslenmeye başladı. Nidayı duyan sahâbe-i kirâm Efendimiz'in yanına koştu. Böylece Peygamberimiz'in yanında saf tutmaya başlayan mü'min gönüller, içine düştükleri korkudan sıyrılarak huzur ve sükûnete erdi. Yavaş yavaş Allah'ın lutfuyla bütün İslâm safları derlenip toparlandı. Bundan sonra Allah Rasûlü (s.a.v.), ellerini yüce dergâha açıp:

"Allahım! Bana olan zafer va'dini ihsân buyur!" niyâzında bulundu.

Tıpkı Bedir savaşındaki gibi yerden mübârek elleriyle bir avuç toprak alarak düşman saflarına doğru attı ve ashâb-ı güzîne:

"–Haydi imdi tam bir samimiyet ve gayret içinde hücûm edin!" buyurdu.[9]

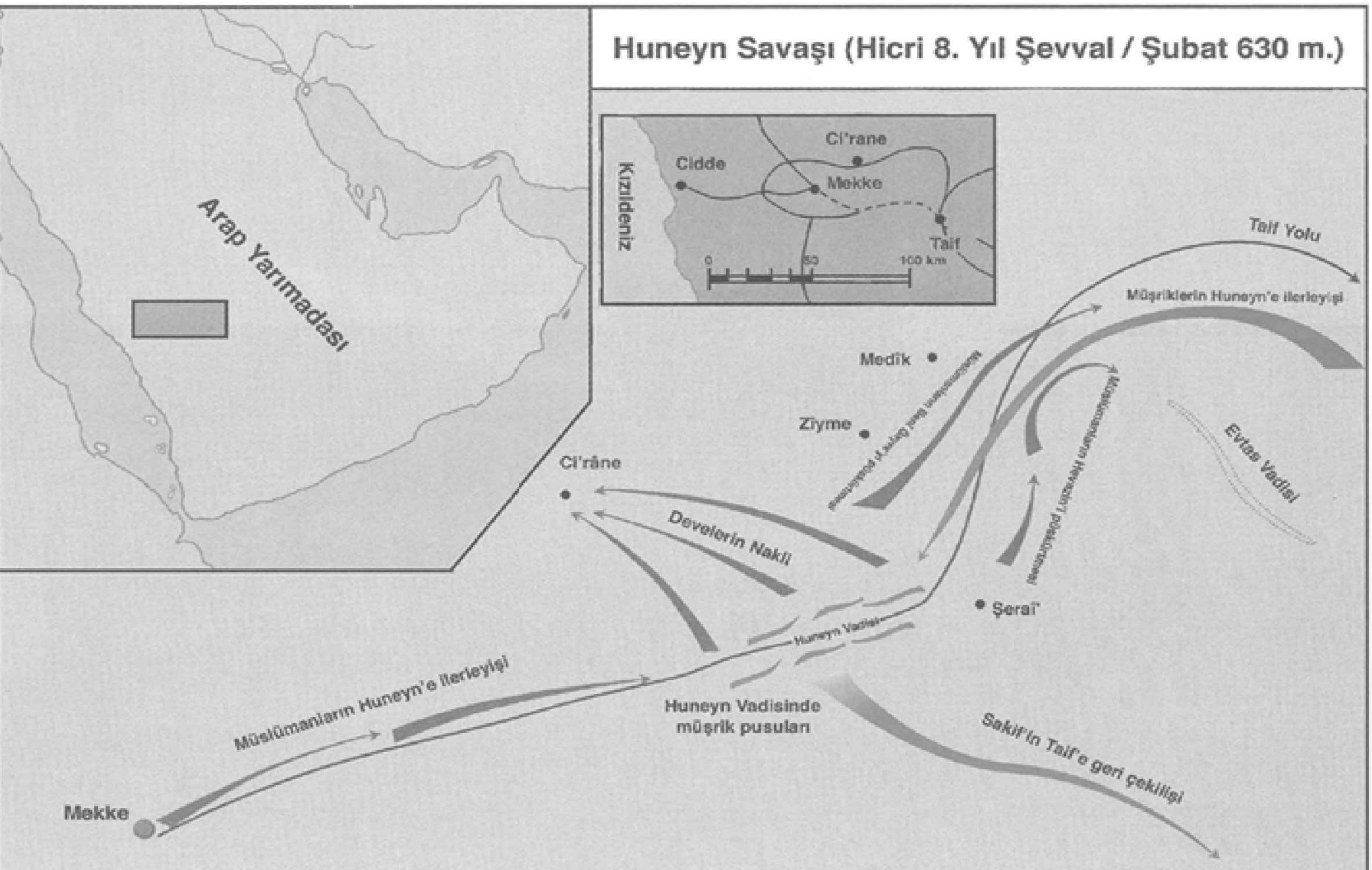
Bu defâ İslâm ordusu, savaş yeni başlarcasına bir hızla müşriklerin üzerine saldırdı. Yaptıkları şiddetli hücûm ve hamlelerle kısa zamanda düşmanı perişan edip hüsrâna uğrattılar. Sadece dört şehîd verilmiş, buna karşılık müşriklerden

yetmiş kişi öldürülmüştü. Düşman öyle mağlûb edilmişti ki, onların savaş meydanına getirdikleri her şey müslümanlara kalmıştı. Ele geçen ganimetin hadd ü hesâbı yoktu. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* IV, 79)

Şüphesiz ki bu hâl, yüce Allah'ın mü'minlere nasîb buyurduğu büyük bir lutfu ve ikrâmı idi. Çünkü onlar, başlangıçta yenilmiş durumda iken netîcede Rasûlullah (s.a.v.)'in şecaat, cesâret, îtidal ve Cenâb-ı Hakk'a gönülden ilticâ ve niyâzıyla zafere nâil olmuşlardı.

Nitekim o gün müşrik saflarında olup da sonradan iman edenler, Allah Teâlâ'nın mü'minlere olan bu yardımını ifade sadedinde, kendilerine, o âna kadar hiç görmedikleri kimselerin hücumda bulunduklarını hayretle îtirâf etmişlerdir. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 286; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* VI, 182-183; İbn Hişâm, *es-Sîre,* IV, 79)

bk. Müslim, Cihâd, 76-81; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 157, V, 286; İbn Hişâm, *es-Sîre,* IV, 72; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* III, 897-899.

Huneyn Savaşı (Hicri 8. Yıl Şevval / Şubat 630 m.)
Arap Yarımadası
Kızıldeniz
Cidde
Ci'rane
Mekke
Taif
0
50
100 km
Taif Yolu
Müşriklerin Huneyn'e ilerleyişi
Medik
Ziyme
Müslümanların Hevazin'i püskürtmesi
Evtas Vadisi
Ci'râne
Develerin Nakli
Şerai'
Huneyn Vadisi
Huneyn Vadisinde
müşrik pusuları
Müslümanların Huneyn'e ilerleyişi
Sakif'in Taif'e geri çekilişi
Mekke

Huneyn savaşının ardından, Sakîf kabilesinin reisi ve düşman ordularının başkumandanı Mâlik b. Avf en-Nadrî ile birlikte daha pek çokları müslüman oldu. Allah onlara küfürden dönüp doğru yolu bulma nimetini lutfetti. Müslüman olmayıp şirk içinde kalanlarla ilgili ise, onların Mescid-i Harâm'a yaklaşmalarını yasaklayan yeni hükümler indi:

يَآ اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ
الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَاۚ وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْن۪يكُمُ اللّٰهُ مِنْ
فَضْلِه۪ٓ اِنْ شَٓاءَۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٢٨﴾

28. Ey iman edenler! Müşrikler birer pislikten ibarettir. Onun için artık bu yıldan sonra Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar! Eğer onların engellenmesiyle yeterli gelir elde edememekten, dolayısıyla fakirliğe düşmekten korkarsanız, unutmayın ki, Allah dilediği takdirde lutf u keremiyle sizi zenginleştirir. Şüphesiz Allah her şeyi bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

Hicri 9. sene itibariyle müşriklerin Mescid-i Harâm'a yaklaşmaları yasaklanmış, bunu sağlama vazîfesi de müslümanlara verilmiştir. Âyetteki اَلْمَسْجِدُ الْحَرَامُ (el-Mescidu'l-Harâm), ifadesi âlimlerimiz tarafından Harem bölgesi olarak anlaşılmış ve müşriklerin Harem diye bilinen bölgeye girmeleri o tarihten günümüze kadar yasaklanmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'in yer yer yahudi ve hıristiyanları kâfir olarak, bazan de müşrik olarak vasıflandırması sebebiyle onlar da müşriklerle aynı katagoride değerlendirilerek o tarihten itibaren Harem bölgesine alınmamışlardır. Günümüzde de uygulama bu şekildedir. Müslüman olmayanlar Harem bölgesine girememektedirler.

Mekke'de müslümanların geçim kaynağını Beytullah'ı ziyarete gelen insanların sağladığı kazançlar teşkil etmekteydi. Müşriklerin bu bölgeye girmelerinin yasaklanması, onların sağladıkları faydaların da bir anda sona ermesi demekti. Dolayısıyla bu durum müslümanlarda ister itemez iktisâdî yönden bir sıkıntı doğacağı yönünde endişeye sebep oldu. Ancak Cenâb-ı Hak bu âyetle aynı zamanda onların gönlünü feraha kavuşturdu. Gerçekten de o seneden itibaren hayır ve bereket artmaya başladı. Çevre bölgelerdeki insanlar İslâm'la şereflendiler ve Mekke'ye eskisinden daha fazla yiyecek getirdiler. Fetihler başladıktan sonra ise dünyanın her tarafından insanlar oraya akın akın gelmeye başladı.

Kâfir olan Ehl-i kitapla münasebetlere gelince:

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾

29. Ehl-i kitaptan oldukları halde Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlü'nün haram kıldıklarını haram tanımayan ve hak dîni din olarak kabul etmeyen kimselerle, himaye vergisini tam bir aşağılık ve baş eğmişlik duygusu içinde kendi elleriyle verinceye kadar savaşın!

Kur'ân-ı Kerîm, İslâm dînine girip onun itikat, ibâdet ve muâmelâtla alakalı bütün hükümlerini kabul etmedikleri sürece Ehl-i kitabın gerçek birer mü'min olamayacaklarını bildirir. Buna göre onlar, Allah'a ve âhiret gününe inandıklarını iddia etseler de gerçek böyle değildir. Çünkü Allah'ı yegâne tek İlâh ve bir Rab olarak tanıyan, kabul eden ve O'nun sıfatları, O'na yapılan ibâdetler ve O'nun güç ve kudreti konusunda başka herhangi bir şeyi ortak koşmayan kişi, ancak gerçekten Allah'a inanmış sayılır. Halbuki gerek hıristiyanlar gerekse yahudiler, müteakip âyetlerde de açıklandığı gibi şirk içinde bulunuyorlardı. Aynı şekilde onlar, ölümden sonra dirilişe inanmalarına rağmen âhirete de gerçek mânada iman etmiyorlardı. Âhirete imanın tam olması için kişinin, mahşer gününde her bir ferdin iman ve amelini esas alan mutlak adâletin icra edileceğine de inanması gerekir. Aynı şekilde âyetlerde beyân edildiği üzere hiçbir fidye, kefâret veya dost sanılan birine herhangi bir mânevî yakınlığın da fayda vermeyeceğine inanmalıdır. Bu açıdan bakılınca yahudi ve hıristiyanların âhirete imanlarının da bozuk olduğu görülecektir. Çünkü onlar, bu tür şeylerin hesap gününde onları, adâlete karşı koruyup himaye edeceğine, ateşin kendilerine ancak sayılı birkaç gün dokunacağına inanıyorlardı. Diğer taraftan Allah ve Rasûlü'nün haram kıldığı hususları haram saymıyorlar; Allah katında yegâne hak din olan İslâm'ı da hak din olarak kabul etmiyorlardı.

Bu yüzden Allah Teâlâ müslümanlara, kendilerini "cizye" denilen himâye vergisi vermeye mecbur kılıncaya kadar Ehl-i kitapla savaşmayı emretmektedir. Yahudi ve hıristiyanlarla yapılan cihâdın hedefi budur. Onları müslüman olmaya zorlamak ve İslâmî hayat tarzını benimsetmek değil, cizye vermeye mecbur etmektir. Bu şekilde yeryüzünde idarecilikleri ve hâkimiyetleri kalmayacak şekilde bağımsızlıklarına ve büyüklüklerine son vermektir.

Cizye, İslâm devletindeki gayri müslim tebanın erkeklerinden alınan baş vergisinin adıdır. Bu vergi onlardan, kendilerine din hürriyeti, can ve mal güvenliği sağlanması karşılığında alınır. Onlar, müslümanların hâkimiyetini

kabul ederek, buna râzı olarak ve ancak onların himayesinde hayat hakkı elde ettiklerini bilerek bu vergiyi verirler.

Cizye emri önceleri, sadece yahudi ve hıristiyanlara mahsustu. Rasûlullah (s.a.v.) daha sonra onu, mecusilere de teşmil etmiştir. Efendimiz'in vefatından sonra da ashâb-ı kirâm bu hükmü Arabistan'ın dışında yaşayan bütün gayri müslimlere ittifakla uygulamışlardır.

Yahudi ve hıristiyanlar, peygamberlerinin kendilerine tebliğ ve emânet ettiği dîni değiştirdiler; onu tanınmaz hale getirdiler. Bu sebeple buyruluyor ki:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِۜ
ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْۚ يُضَاهِؤُنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُۜ
قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾

30. Yahudiler: "Uzeyir Allah'ın oğludur" dediler. Hıristiyanlar da: "Mesîh Allah'ın oğludur" dediler. Bu, onların ağızlarında geveledikleri câhilce sözlerdir ki, kendilerinden önce geçmiş bazı kâfirlerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin! Nasıl da haktan bâtıla döndürülüyorlar!

Burada Ehl-i kitabın hakîkî Allah inancını kaybedip şirke düştükleri nokta deşifre edilmektedir. Çünkü Allah Teâlâ'ya çocuk isnat etmek açık şirktir. (bk. Meryem 20/88-92; En'âm 6/101) Şu kadar var ki, Allah'a çocuk isnat etmek ilk defa yahudi ve hıristiyanların ortaya çıkardığı bir şey değildir. Daha önceleri de bir kısım insanlar bu hataya düşmüşlerdi. Meselâ eski Mısırlılar, Yunanlılar, Romalılar ve Persler bunlardandır. Yahudiler ve hıristiyanlar, bu eski kavimlerin felsefelerinden, hurafelerinden ve hayallerinden onların yaptığı gibi aynı yanlış ve hatalı hareketleri yapacak kadar etkilenmişlerdir. Ayrıca Ehl-i kitap bu tutumlarıyla, melekleri Allah'ın kızları olarak kabul eden ve putları Allah'a ortak koşan inkârcılara da benzemiş olmaktadırlar.

Gelen âyette yahudi ve hıristiyanların şirk batağına kaydıkları önemli bir noktaya dikkat çekilerek buyruluyor ki:

اِتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَۚ
يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾ وَمَا اُمِرُوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اِلٰهًا وَاحِدًاۚ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ سُبْحَانَهُ عَمَّا

31. Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, râhiplerini ve Meryem oğlu Mesîh'i rab edindiler. Halbuki onlara, kendisinden başka ilâh olmayan bir tek Allah'a kulluk etmeleri emredilmişti. Allah, onların şirk koştukları

şeylerden münezzehtir.

Adiy b. Hatim'in başından geçen şu hâdise bu âyette bahsedilen din âlimlerini rab edinme keyfiyetini gayet anlaşılır bir şekilde izah etmektedir.

Adiy b. Hatim şöyle anlatır:

Boynumda altından bir haç bulunduğu halde Rasûlullah (s.a.v.)'in huzuruna vardım. Bana:

"- Bu da ne oluyor Ey Adiy? u putu üzerinden at" buyurdu.

Onu, Tevbe sûresindeki: **"Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, râhiplerini ve Meryem oğlu Mesîh'i rab edindiler"** (Tevbe 9/31) âyetini okurken dinledim. Sonra şöyle buyurdu: *"Onlar bunlara ibâdet etmiyorlardı. Fakat kendilerine bir eyi helâl kıldıkları vakit onu helâl belliyorlar ve bir eyi haram kıldıkları vakit de onu haram belliyorlardı."* (Tirmizî, Tefsir 9/10)

Buna göre, herhangi birini Rab edinmek için ona "rab" adını verip vermemek şart değildir. Allah'ın emrine uygun olup olmadığını hesaba katmadan o kişinin emrine uymak ve özellikle de dînin hükümlerine ait olan hususlarda o kişiyi kanun koymaya yetkili zannedip, ne söylerse, ne emrederse doğru kabul etmek, ona uyduğu zaman Allah'ın emrine ters düşeceğini hesaba katmadan hareket etmek, onun emirlerini taparcasına yerine getirmek onu rab edinmek ve ona tapmak demektir. Bu şekilde şirk düzenini ayakta tutmaya çalışanların elbette bir hedefi vardır:

يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَاْبَى اللّٰهُ اِلَّٓا اَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ
كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ الَّذ۪ٓي اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَد۪ينِ الْحَقِّ
لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدّ۪ينِ كُلِّه۪ۙ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

32. Onlar Allah'ın nûrunu ağızlarıyla üfleyip söndürmek istiyorlar. Allah ise, kâfirler hiçbir zaman hoşlanmasa da, nûrunu mutlaka tamamlamak istiyor.

33. Allah, Rasûlü'nü doğru yolun ta kendisiyle ve adâlet ve hakkaniyet üzerine kurulan hak dîni ile gönderdi ki, müşrikler hiçbir zaman istemese de, o dîni diğer bütün dinlere üstün ve hâkim kılsın.

"Allah'ın nûru", Kur'ân-ı Kerîm'in hükümleri ve sünnet-i seniyyesinin tatbikatıyla Rasûlullah (s.a.v.)'in muşahhas bir şekilde yaşayıp örnek olarak insanlığın önüne koyduğu İslâm dînidir. Bütün iman, ibâdet, ahlâk ve muamelât esasları ve içtimâî, iktisâdî, idârî kâideleriyle İslâm, insanların kalpleri ve zihinleriyle birlikte bütün cihânı aydınlatan lekesiz bir nûr, bir ışık kaynağıdır.

Dünyaya nispetle güneş hangi mevkide ise, kalplere ve ruhlara nispetle İslâm dîni de o mevkidedir. Nûrunu Cenâb-ı Hak'tan alan bu din çağları aydınlatacak, kimse onun önüne geçemeyecektir. Kâfirler istemese de Allah mutlaka nûrunu tamamlayacak; kelime-i tevhidi yüceltecek ve İslâm dînini hâkim kılacaktır. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın muradı, Peygamberi'ne gönderdiği hidâyet rehberi ve hak dîni İslâm'ın diğer bütün dinlere üstün gelmesini sağlamaktır. Allah'ın muradını engelleyecek ise hiçbir güç yoktur. Müşrikler istese de istemese de hakikat böyle tecelli edecektir.

Nitekim Peygamber Efendimiz'in, Allah'ın dînini tebliğ etme ve öğretme husûsundaki azim, gayret ve şevki karşısında büyük bir âcizliğe düşen Kureyş müşrikleri birgün:

"– Sen bizi ve ilâhlarımızı yermeyi bırak, biz de seni ve ilâhını kendi hâlinize bırakalım" dediklerinde Rasûlullah (s.a.v.) başını kaldırıp semâya baktı ve:

"– u güne i görüyor musunuz?" diye sordu.

"– Evet, görüyoruz" dediklerinde Allah Rasûlü (s.a.v.), İslâm'ın mâhiyetine ve istikbaldeki durumuna dikkat çekecek bir tarzda:

"– Peki ben sizin bu güne in ı ıklarından faydalanmanıza mâni olabilir miyim?" buyurdu. (İbn Kesîr, *el-Bidâye,* III, 92; İbn İshâk, *es-Sîre,* s. 136)

Bu sebeple din düşmanları tarafından İslâm'ı söndürme maksadıyla tezgahlanan ve uygulamaya konan her plan, ancak güneşi ağızla üfleyerek söndürmeye çalışmanın dışında bir ağırlığa sahip değildir ve olamaz.

Hâsılı İslâm, ebediyen eskimeyecek ve bozulmayacak bütün esasları ve kâideleriyle ilk günkü gibi dupduru ortada olup insanlığın semâsında bir güneş gibi parlamaktadır. Fakat insanlar nefislerini, nefsânî arzularının mahkûmu olmuş kalplerini ve zihinlerini onun önünde perde yaparak onun nûrundan mahrum kalmaktadırlar. Müslümanların asıl vazîfesi, aradaki o perdeleri kaldırarak kalpleri İslâm'ın o sönmez nûruyla buluşturmaktır.

Ancak bir kısım güçler ve insanlar bu mücadelenin önüne geçmek için çalışacaklardır. Bunun bir takım sebepleri vardır. Bunlardan yahudi ve hırısitiyan din adamları olan hahamların ve rahiplerin İslâm nûrunu söndürmek istemelerinin ve onun yayılmasına engel olmaya çalışmalarının sebebi şu şekilde beyân edilmektedir:

Altın ve Gümüşü Biriktirenler

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ كَث۪يرًا مِنَ الْاَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ اَمْوَالَ النَّاسِ
بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِۜ وَالَّذ۪ينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ
وَلَا يُنْفِقُونَهَا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَل۪يمٍۙ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمٰى
عَلَيْهَا ف۪ي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْۜ هٰذَا
مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾

34. Ey iman edenler! Hahamlardan ve râhiplerden pek çoğu halkın mallarını haksız yollarla yemekte ve insanları Allah yolundan alıkoymaktadırlar. Rasûlüm! Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onları elem verici bir azab ile müjdele!

35. Kıyâmet gününde, biriktirilen o altın ve gümüşler cehennem ateşinde kızdırılıp onların alınları, yanları ve sırtları bunlarla dağlanacak ve onlara: "İşte bunlar, kendiniz için biriktirdiğiniz altın ve gümüşlerdir. Şimdi tadın bakalım o durmadan yığıp biriktirdiğiniz şeylerin cezasını!" denilecek.

Bu âyetlerde insanların mallarını haksız yollarla yiyen ve daha çok dinî hükümleri yanlış tevil ederek insanları Allah yolundan alıkoyan yahudi ve hıristiyan din adamları; onlar üzerinden de aynı vasıfları taşıyan bütün din adamları ciddi olarak ikaz ve tehdit edilirler. Onların insanların mallarını yedikleri haksız yollardan bazıları şunlar olabilir:

- Verdikleri hükümler ve fetvâlar karşılığında rüşvet almaları,
- İlâhî kitapta değişiklik yapıp, yazdıkları tahrif edilmiş nüshaları satmaları,
- Allah katında duaların kabulüne vesile olacağını söyleyerek bağış toplamaları,
- Günah çıkarma karşılığında gelir elde etmeleri,
- Bu ve bunlara benzer dolambaçlı yollarla malî kaynaklar oluşturmaları.

İkinci olarak altın ve gümüşü biriktirip onları Allah yolunda harcamayanlar can yakıcı bir azapla korkutulurlar. Çünkü altın ve gümüş, para olarak alışverişi kolaylaştırmak ve insanların gerçek ihtiyaçlarını karşılamak üzere ihsân edilmiştir. Buna göre altın, gümüş ve diğer paralar bütün halk arasında tedavül etmeli; ihtiyaçların daha önemlisi diğerine, şiddetlisi hafifine tercih edilerek güzelce harcanmalıdır. Bunlar, ihtiyaçların önceliklerine göre kullanılması gerekirken bazıları onu tedavülden çeker, gömer, herhangi bir yerde gizler,

yığar, sımsıkı saklar ve bunları Allah yolunda sarf etmezler. Allah için hakkını vermezler. Bunlar parayı toplayıp saklamak suretiyle aynı zamanda onun Allah yolunda harcanmasını engellemiş olurlar. Esasında bu paralarla Allah yolundan saptırmak için para harcayanlara karşı mücadele etmek gerekirken, bunlar ellerinde tutmak suretiyle parayı hiçbir işe yaramaz hale getirirler.

Rasûlullah (s.a.v.) bu hususta şöyle buyurur:

"Altın ve gümü sahibi olup da ondan hakkını ödemeyen her bir kimse mutlaka kıyâmet günü olduğunda ona ate te kızdırılmı büyük madeni parçalar getirilir, cehennem ate inde bu parçalar kızdırılır ve bunlarla böğrü, alnı ve sırtı dağlanır. Soğudukça bunlar tekrar kızdırılır ve bu, süresi elli bin yıl kadar olan bir günde kullar arasında hüküm verilinceye ve cennete mi, yoksa cehennem ate ine mi gideceğini görünceye kadar devam eder..." (Müslim, Zekât 24, 26)

Diğer azaların değil de özellikle alınların, yanların ve sırtların dağlanmasının sebep ve hikmetiyle alakalı şunlar söylenebilir:

• Zengin kişi kendisinden zekât isteyen fakiri görünce suratını asar, zekât istemede ısrar ederse ona yanını döner, daha da ısrar ederse çoğunlukla yerinden kalkar, sırtını döner ve fakire hiçbir şey vermez.

• Altın ve gümüşü yığan kimsenin mal biriktirmekten maksadı, zenginliği ile üstünlük peşinde koşmak olunca dağlama işi yüzünün en yüksek yeri olan alnına uygulanır. Aynı şekilde bu kişiler mal biriktirirken yanlarının şişmanlamasına sebep olan leziz yiyeceklerle ve sırtına giydiği güzel giysilerle refah içinde olmayı hedeflediklerinden cehennemde de yanları ve sırtları dağlanır.

Dünyevî maksatlarla Allah'ın koyduğu kanunlarla oynamanın bir örneği de müşriklerin, daha büyük gelirler elde etmek için her yıl haccı aynı mevsime denk getirmek gayesiyle birkaç yılda bir, seneye bir ay ilave edip o yılı 13 aya çıkararak takvim üzerinde gelişigüzel oynamayı adet hâline getirmeleri idi. Halbuki ay takvimine göre hac ibâdeti her yıl bir öncekinden 10 gün geriye sarkarak farklı mevsimlerde yapılır. İşte Allah Teâlâ, maddî çıkarları uğruna ilâhî hükümleri oyuncak hâline getiren bu tür keyfî uygulamaları yasaklamak ve en tabiî, en kullanışlı takvim ölçüsünü ortaya koymak üzere şöyle buyuruyor:

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَآ اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا
فِيهِنَّ اَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَٓافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَٓافَّةً
وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

36. Gökleri ve yeri yarattığı gün koyduğu kesin hükme göre Allah katında ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü haram aylardır. İşte doğru ve geçerli olan hesap budur. O halde bu aylarda konulmuş yasakları çiğneyerek kendinize zulmetmeyin. Bununla beraber müşrikler bir araya gelip hiçbir kural tanımadan sizinle nasıl topyekün savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekün savaşın. Şunu da bilin ki Allah, kalpleri ilâhî saygıyla dolu olup kendine karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir.

Allah Teâlâ gökleri ve yeri yarattığı zaman dünyanın düzenini ve ayın hareketlerini, ay hesabına göre bir yıl on iki ay ve 354 gün olacak şekilde tanzim buyurmuştur. Bu ayların isimleri: Muharrem, safer, rebiülevvel, rebiülâhir, cemâziyelevvel, cemâziyelâhir, recep, şaban, ramazan, şevval, zilkâde ve zilhiccedir. Bunlardan dört tanesi haram ay kılınmıştır. Bunlar zilkâde, zilhicce, muharrem ve recep aylarıdır. Bu aylara hürmet gösterilmesi istenmiş ve bunlarda savaş yapılması yasaklanmıştır. (bk. Bakara 2/217)

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Vedâ haccında Minâ'da okuduğu meşhur hutbesinde bu dört ayı beyân ederek şöyle buyurmuştur: *"Bir sene on iki aydır, bunlardan dördü haram olan aylardır, üçü pe pe e gelen zilkâde, zilhicce ve muharremdir, biri de Mudar kabilesinin recebidir ki o da, cemaziyelâhir ile aban ayı arasındadır."* (Buhârî, Tefsir 9/8; Müslim, Kasame 29)

Efendimizin bu beyânıyla zaman Allah'ın yarattığı ilk günkü şeklini aldı. Zaman üzerinde ileri geri alma şeklinde yapılan haksızlıklar ortadan kalktı. Senenin ayları üzerinde oynamalara son verildi ve aylar ilk yaratılıştaki gibi yerli yerine oturdu. Her biri ne ise o oldu; zilhicce zilhicce, muharrem muharrem oldu. Böylece hac ibâdeti de olması gereken zamanda yapılmaya başlandı:

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا
وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِؤُا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ زُيِّنَ
لَهُمْ سُوءُ أَعْمَالِهِمْ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾

37. Harâm ayların yerlerini değiştirip ertelemek, kâfirlikte ileri gitmekten başka bir şey değildir. Ayrıca bu, kâfirlerin daha da sapmasına yol açmaktadır. Çünkü onlar, Allah'ın haram kıldığı ayların sayısını denkleştirmek, böylece O'nun haram kıldığını meşrûlaştırmak üzere haram ayı bir yıl helâl, bir yıl da haram kabul ederler. Yaptıkları bu çirkin ameller şeytan tarafından süslenmekte ve dolayısıyla onlara güzel görünmektedir. Oysa Allah, böylesi kâfirler gürûhunu doğru yola erdirmez.

اَلنَّس۪ٓيءُ (nesî'), haram ayların vakitleriyle oynamak, onları ileri veya geri almak; ertelemek veya ilâve etmek demektir. Kamerî hesaba göre her yıl onar gün geri gelmek suretiyle ayların ve mevsimlerin yeri değiştiğinden, "nesî" uygulamasının gayesi, hac mevsimini devamlı surette aynı zamana denk getirmekti. Çünkü hac merâsiminin değişik mevsimlere rastlaması menfaatlerine uygun düşmüyor, haccı havanın mutedil ve ticârî şartların müsait olduğu zamanlarda yapmak istiyorlardı. Bunu temin etmek için de ay yılı ile güneş yılını denk getirmek gerekiyordu. Bu sebeple yıla bir ay daha ilâve ediyorlardı. Böylece hac 33 yıl gerçek tarihinin dışında yapılıyor, ancak 34. yılda gerçek zilhicce'de îfâ edilebiliyordu. Efendimiz'in Vedâ haccı gerçek hac mevsimine denk geldi ve o tarihten itibaren hac tam mevsiminde yapılmaya devam etti.

Diğer taraftan câhiliye Araplarının bir kısmı maişetlerini soygunculuk, gasp ve talan ile sağladıkları gibi, kendi aralarında da kan dâvaları ve iç savaşlar eksik olmuyordu. Bu sebeple peş peşe gelen haram ayların hürmetine saygı göstermekte, kendilerini bağlayan bir kısım yasaklara uymakta zorlanıyorlardı. Onun için haram ayların zamanlarını tâyinde canlarının istediği gibi oynuyor; mesela muharrem ayındaki hürmeti safer ayına çeviriyor, aynı şekilde diğer haram ayları da ileri geri götürüyorlardı. İşte âyet-i kerîme bütün bu uygulamaların bir küfür ve sapıklık olduğunu açıkça beyân etmekte ve bunu yasaklamaktadır.

Şimdi ilâhî hitap müslümanlara çevrilerek, Tebük seferine çağrıldıkları sırada sergilenen bir kısım tutum ve davranışlardan hareketle Allah'a ve Rasûlü'ne gerçek iman ve itaatin ölçüleri belirlenmektedir:

Niçin Yere Çakılıp Kaldınız

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَا لَكُمْ اِذَا ق۪يلَ لَكُمُ انْفِرُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ
اِلَى الْاَرْضِۜ اَرَض۪يتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِۚ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَل۪يلٌ ﴿٣٨﴾

38. Ey iman edenler! Size ne oldu ki, "Allah yolunda topluca savaşa çıkın!" dendiğinde olduğunuz yere çakılıp kaldınız. Yoksa âhiretten vazgeçip dünya hayatına mı râzı oldunuz? İyi bilin ki, âhiretin yanında dünya hayatının zevki hiç denecek kadar azdır.

Hicretin dokuzuncu senesinde Tebük seferine çıkmak üzere seferberlik emredildiği zaman müslümanlar, Huneyn ve Tâif seferinden henüz dönmüş bulunuyorlardı. Vakit de yaz sıcağının pek şiddetli olduğu bir döneme rastlamıştı ve kıtlık hüküm sürüyordu. Bununla beraber Medine'nin hurmaları yetişmiş, gölgeleri de güzelleşmişti. Ayrıca gidilecek yer uzak, düşman sayıca çok ve teçhizat bakımından da güçlü idi. Bu seferde kalabalık ve güçlü Rum askerleri ile savaşılacaktı. Buna göre diğer gazalardan daha fazla hazırlığa ihtiyaç vardı. Bu gibi sebeplerden dolayı bu seferberlik ilanı birçoklarına ağır gelmişti. Hatta şartların zorluğu sebebiyle bu orduya جَيْشُ الْعُسْرَةِ (Ceyşu'l-'Usre) "Zorluk Ordusu" adı verilmişti. Bu orduya ve onu teçhîze katılma husûsunda bazı mü'minlerde görülen ağırlık ve tembellik üzerine bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 250-251)

Âyet-i kerîmede "ağırlaşarak yere çakılıp kalma" manâsı, اِثَّاقَلْتُمْ (issâkaltüm) kelimesiyle ifade edilmiştir. Bu kelime lafız ve edâ itibarıyla, bir işi yapma konusunda tembellik gösterip ağırdan alan ve yere yığılıp kalan bir insanı tasvir etmektedir. Bu hâliyle âyet-i kerîme:

Size böyle ne oldu ki, "Allah yolunda seferber olunuz" denildiği zaman;

• "Yere doğru ağırlaştınız,

• Yere meylederek, onun câzibesine kapılarak, yani dünya düşüncesine, yeryüzünün çekiciliğine dalarak işi ağırdan aldınız,

• Tembellik ve uyuşukluk gösterdiniz,

• Yahut sefere çıkmayı ağır gördünüz,

• Korku ve kederinizden yerlere yığıla kaldınız" mânalarını ihtivâ eder ki, bunların hepsi de insanı Allah yolunda cihâd ve hizmetten alıkoyan kötü hasletlerdir. Müslüman bu mezmum sıfatlarla mücâdele etmek durumundadır.

Cenâb-ı Hakk'ın îkazları şöyle devam etmektedir:

إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ
شَيْـًٔا وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

39. Eğer size emredildiği gibi topluca savaşa çıkmazsanız, Allah sizi acıklı bir azab ile cezalandırır ve yerinize itaatkâr başka bir toplum getirir de savaşa çıkmamakla O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah'ın her şeye gücü yeter.

Mü'minler Allah yolunda birlik olup, seferberlik hâlinde topyekün savaşa katılmadıkları takdirde Allah onları, pek acı bir azap ile cezalandıracak; başlarına, kolay kolay altından kalkamayacakları bir felaket getirecektir. Câzibesine kapıldıkları, uğruna cihâdı terk veya ihmal ettikleri dünya hayatını kıtlık, sefalet, mağlubiyet ve mahkumiyet gibi çok acıklı sebeplerle ellerinden alacak ve onları perişan edecektir. Yerlerini, yurtlarını ellerinden alıp, başka bir kavme verecektir. Emirlerini onların eliyle yerine getirecektir. Allah yolunda savaşı terk etmek bu denli gadab-ı ilâhîyi celbedeceği ve eldeki nimetlerin gitmesine sebep olacağı gerçeğinden hareketle zor veya kolay her hâlukârda cihâda devam edilmesi istenmektedir.

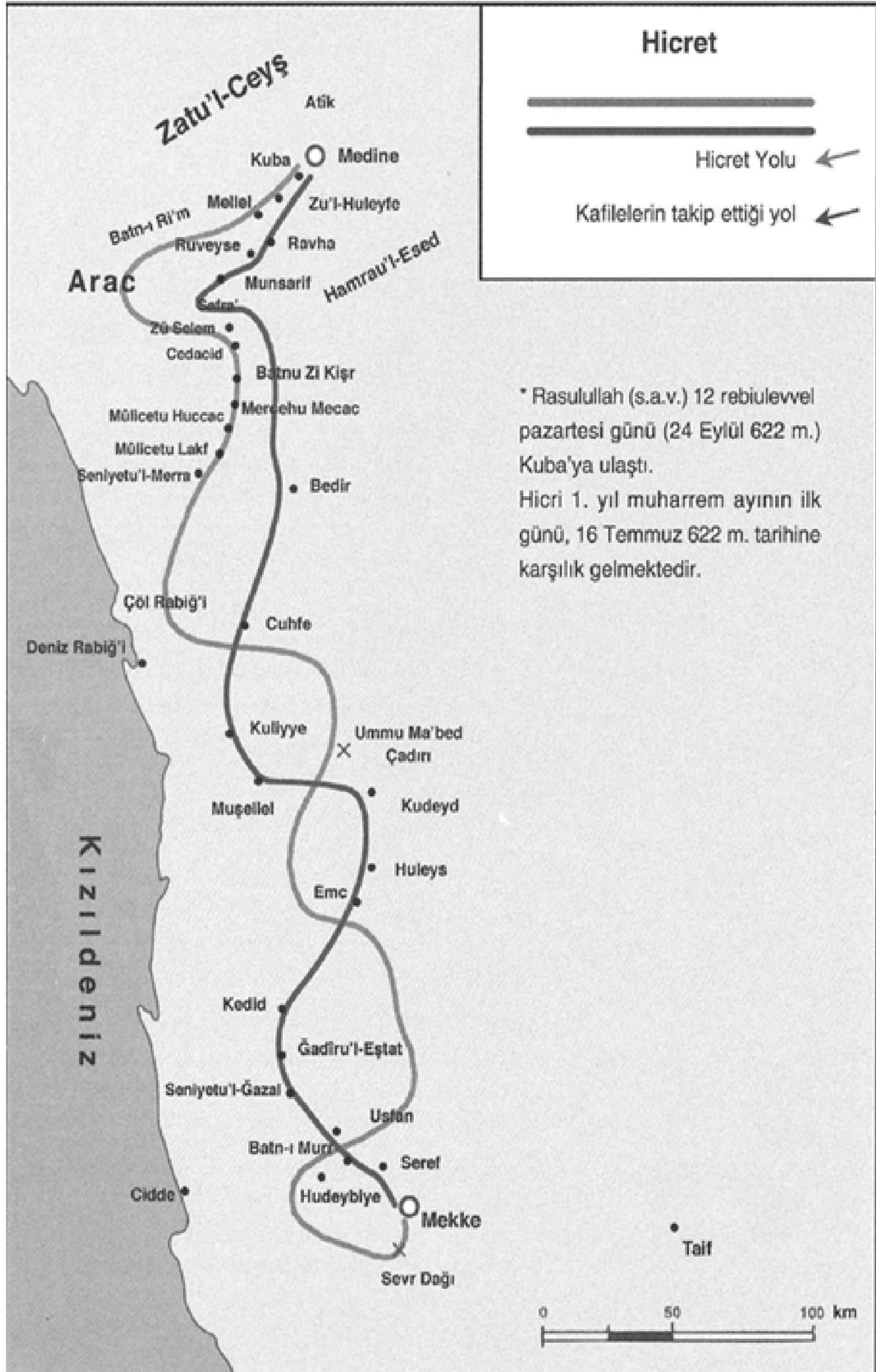
Yalnız şu unutulmamalıdır ki bu ilâhî emirlerin faydası Allah'a ve Rasûlü'ne değil, mü'minlerin bizzat kendilerinedir:

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ اِذْ
هُمَا فِي الْغَارِ اِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا فَاَنْزَلَ اللّٰهُ
سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَاَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا
السُّفْلٰى وَكَلِمَةُ اللّٰهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

40. Eğer o Peygamber'e yardım etmezseniz, iyi bilin ki, Allah ona vaktiyle yardım ettiği gibi yine edecektir: Hani kâfirler onu Mekke'den çıkardıklarında, ikinin ikincisi olarak mağarada iken arkadaşına: "Üzülme, Allah bizimle beraberdir!" diyordu. İşte o zaman Allah ona yardım etti, üzerine huzur veren emniyet ve rahmetini indirdi, onu göremediğiniz ordularla destekledi. Kâfirlerin bâtıl inanç ve dâvalarını alçalttı. Allah'ın dâvası ise zâten her zaman yücedir. Çünkü Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

Mekke'de yıllar boyu müşriklerin en acımasız saldırı ve işkencelerine maruz

kalan mü'minler, Rasûlullah (s.a.v.)'in müsaadesiyle peyderpey Medine'ye hicret etmişlerdi. Geride pek az kimse kalmıştı. Rasûlullah (s.a.v.), hicret etmek için Rabbinin iznini bekliyordu. En sonunda bu izin de tahakkuk edince en sadık arkadaşı Hz. Ebûbekir ile Medine'ye doğru yola koyuldu. Hicret esnasında müşrikler tarafından ısrarla takip edilen Peygamber Efendimiz ve Hz. Ebûbekir bir ara Sevr mağarasına sığınmışlardı. Müşriklerin seslerini duyuyorlardı. Ebûbekir (r.a.) korkmuştu. Rivayete göre müşrikler, mağaranın girişindeki örümcek ağı ve güvercin yuvasını görünce, içeride kimse yoktur, diye bırakıp gittiler. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 95) Burada Hz. Ebûbekir: "Eğer oraya gelen müşriklerden biri ayaklarına baksaydı, muhakkak bizi ayakları altında görürdü" ş dedim de Rasûlullah (s.a.v.): *"Ey Ebûbekir! Üçüncüleri Allah olan iki ki i hakkındaki bu endi en niyedir"* buyurdu. (Buhârî, Fezâilü's-sahâbe 2; Müslim, Sahâbe 1)

Hicret
Hicret Yolu
Kafilelerin takip ettiği yol
Zatu'l-Ceyş
Atik
Kuba
Medine
Mellel
Zu'l-Huleyfe
Batn-ı Ri'm
Ruveyse
Ravha
Arac
Munsarif
Hamrau'l-Esed
Zü Selem
Cedacid
Batnu Zi Kişr
Mülicetu Huccac
Mülicetu Lakf
Seniyetu'l-Merra
Bedir
* Rasulullah (s.a.v.) 12 rebiulevvel pazartesi günü (24 Eylül 622 m.) Kuba'ya ulaştı.
Hicri 1. yıl muharrem ayının ilk günü, 16 Temmuz 622 m. tarihine karşılık gelmektedir.
Çöl Rabiğ'i
Cuhfe
Deniz Rabiğ'i
Kuliyye
Ummu Ma'bed Çadırı
Muşellel
Kudeyd
Kızıldeniz
Huleys
Emc
Kedid
Ğadîru'l-Eştat
Seniyetu'l-Ğazal
Usfan
Batn-ı Murr
Seref
Cidde
Hudeybiye
Mekke
Taif
Sevr Dağı
0
50
100 km

İşte âyet-i kerîmede bu yardımın Allah'ın gönderdiği meleklerden müteşekkil görünmez ordu sayesinde olduğu dile getirilmektedir. Allah Teâlâ orada Peygamberi'ni, katından indirdiği görünmez melek ordularıyla takviye etmiştir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 95) Bu melek orduları, mağaranın ağzına kadar yaklaşan müşrikleri şaşkınlaştırmış ve onları, Rasûlullah (s.a.v.)'i tâkipten alıkoymuşlardır. Yoksa Medine'ye varıncaya kadar müşriklerin Allah Rasûlü'ne ulaşmaları ve onu bulmaları gayet kolaydı. Bu melekten ordular onlara mâni olmuşlardır.

Bu sebeple:

اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِؕ
ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

41. Ey mü'minler! İster kolay, ister zor; imkânlarınız az veya çok, ister silahlı ister silahsız hangi durumda olursanız olun hep beraber savaşa çıkın ve mallarınızla canlarınızla Allah yolunda cihâd edin. Bilirseniz, böyle yapmanız sizin için daha hayırlıdır.

Âyette geçen خِفَافًا (hifâfen) ve ثِقَالًا (sikâlen) kelimelerine şu mânalar verilmiştir:

Gerek hafif gerek ağır hangi halde olurlarsa olsunlar; gerek kolay gelsin, gerek ağır gelsin; genç veya ihtiyar; bekar veya evli; işsiz veya meşgul; fakir veya zengin, piyade veya süvari; ister ağır silahlarla ister hafif silahlarla, kendi durumları ve teçhizatları her ne olursa olsun müslümanların hepsi birden, hiç beklemeden akın akın sefere koşmalı, mallarıyla ve canlarıyla cihâd etmelidirler.

Bu âyeti can kulağıyla dinleyen şu sahâbenin cihâd aşkı ne kadar heyecan vericidir:

Rivayete göre Ebû Talha (r.a.) Tevbe sûresini okumuş, bu âyete geldiğinde:

"Görüyorum ki Rabbimiz, genç ihtiyar demeden umûmen seferber olmamızı emrediyor. Ey oğullarım, beni cihâd için donatıp hazırlayın!" demişti. Oğulları:

"Allah sana merhamet etsin. Sen, vefat edinceye kadar Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber savaşlarda bulundun. Aynı şekilde vefat edinceye kadar Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer'le birlikte de savaştın. Şimdi senin yerine savaşa artık biz gideceğiz" dediler ise de kabul etmedi. Deniz seferine çıktı ve şehitlik mertebesini kazandı. Ancak dokuz gün sonra mübârek cesedini defnedebilecekleri bir ada bulabildiler. Cesedi hiç değişmemişti. Onu bu uğradıkları adaya defnettiler. (İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'an,* II, 359)

Bütün gücüyle cihâd etmeye bir misal de Mihmândâr-ı Rasûl (r.a.)'den:

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.), İstanbul istikâmetinde Rumlara karşı tertib edilen gazâya katılmıştı. Yolda hastalandı. Vefâtı yaklaşınca asker arkadaşlarına şöyle dedi:

"–Şayet ölürsem beni yanınıza alın ve Rum topraklarına doğru gidebildiğiniz en son noktaya götürün. Düşman saflarıyla karşılaşıp daha fazla ilerleyemez olduğunuzda beni oraya, ayaklarınızın altına defnedin!.." (bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 419, 416)

Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.), sahâbenin Allah yolunda gösterdiği fedakârlıktan ibretli bir kesiti şöyle anlatır:

"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte sefere çıkmıştık. Altı kişi nöbetleşe bir deveye biniyorduk. Yürümekten ayaklarımız delinmişti. Benim de ayaklarım delinmiş ve tırnaklarım düşmüştü. Ayaklarımıza bez parçaları sarıyorduk. Bu bez parçalarından dolayı o sefere «Zâtü'r-Rikâ» ismi verildi."

Bu hadîsi nakleden Ebû Bürde diyor ki:

"Ebû Mûsâ el-Eş'arî bunları söyledi, fakat sonra da yaptığından hoşlanmadı ve; «Bunları söylemekle hiç de iyi etmedim» diye pişmanlığını dile getirdi. Herhâlde o, Allah için yaptığı bir yiğitliği ifşâ etmiş olduğundan dolayı üzüldü." (Buhârî, Meğâzî 31)

Tebük'le birlikte gelen umûmî seferberlik emri, münafıkların yüzündeki nifak maskesini düşürdü. Dünyalık bir çıkar göremedikleri bu seferden, sudan bahaneler ileri sürerek geri durmak istediler. Gelen âyetler, onların ibrete şâyan bu iki yüzlü hallerini gözler önüne sermektedir:

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ
الشُّقَّةُ ۜ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ ۚ يُهْلِكُونَ
اَنْفُسَهُمْ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ۟ ﴿٤٢﴾

42. Eğer dâvet edildikleri şey kolay bir ganimet ve çıkılacak sefer de şöyle yakın mesâfeli bir sefer olsaydı, o münafıklar mutlaka senin peşinden gelirlerdi. Fakat o meşakkatli sefer, onlara pek uzak göründü. Sonra da kalkıp Allah adına yemin ederek: "Eğer imkânımız olsa ve gücümüz yetseydi mutlaka sizinle beraber sefere çıkardık" diyeceklerdir. Böyle yapmakla kendilerini helâke sürükleyeceklerdir. Oysa Allah, onların yalan söylediğini kesinlikle bilmektedir.

Rasûlullah (s.a.v.) Tebük seferine katılmayı emrettiği zaman insanlar üç gruba ayrıldılar. Bir grup acele davranıp emre itaat etti. Bunlar muhâcir ve ensârın

ileri gelenleri idi. Fakir mü'minlerin bir kısmına Allah'ın emri ve Rasûlü'nün işaretine uymak ağır geldi ve nefislerinin arzusuna uymayı tercih ettiler. Bir kısmı da geride kalmayı tercih etti. Bunlar münafıklar idi. İşte bu âyetler, onlar hakkında nâzil oldu.

Sefere katılmaya gönülleri olmayan bu münafıklar çeşitli bahaneler uydurarak Efendimiz (s.a.v.)'den izin istiyorlar, insanların en temiz kalplisi olan Efendimiz de onlara izin veriyordu. Ama bu husustakı ilâhî uyarının gelmesi gecikmedi:

عَفَا اللّٰهُ عَنْكَۚ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذ۪ينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِب۪ينَ ﴿٤٣﴾

43. Hay Allah seni affedesice Nebî! Sefere çıkmamak için senden izin isteyen o münafıklara, sence kimin doğru söylediği iyice belli olmadan ve kimlerin yalancı olduğunu henüz bilmeden neden izin verirsin ki?

Âyette, sefere çıkmamak için izin isteyenlere hemen izin vermeyip, doğru söyleyenle yalancıyı ayıracak kadar bir araştırma ve bekleyişten sonra izin vermesi gerektiği beyân edilmektedir. Ayrıca ileride gelecek olan **"Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla cihâd et; onlara karşı katı ve sert davran..."** (Tevbe 9/73) emrine bir başlangıç olmak üzere, münafıklara karşı daha çetin olması gerektiği yolunda bir uyarıdır.

Bu hitap, bir taraftan da bütün ümmetin Allah korkusunu ziyadeleştirmek ve onları heyecanla tevbeye teşvik etmek maksadı taşır. Zâten:

لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ
وَاَنْفُسِهِمْۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِالْمُتَّق۪ينَ ﴿٤٤﴾

44. Allah'a ve âhiret gününe iman edenler, mallarıyla canlarıyla cihat etmekten geri kalmak maksadıyla senden asla izin istemezler. Allah o takvâ sahiplerini çok iyi bilir.

Hakîkî mü'minlerin özelliği cihattan geri kalmak için izin istemek değil, seve seve cihâda koşmaktır. Çünkü onlar, cihâdın ne kadar faziletli bir ibâdet olduğuna inanıyorlar. Allah Teâlâ'nın defalarca onu emrettiğini ve ona teşvik ettiğini biliyorlar. Canlarla ve mallarla durmadan cihâd etmenin, cennetin bedeli olduğunun şuurundalar. İzin istemek bir tarafa, hatta Medine'de yapılacak işler sebebiyle Peygamber Efendimiz, onlara kalmalarını, cihâda katılmamalarını emretmiş olsa onların gücüne giderdi. Nitekim Tebük seferinde Hz. Ali'ye Medine'de kalmasını emrettiğinde Ali (r.a.)'ın gücüne gitmişti. Sonra da: "*Ya Ali, sen bana göre, Mûsâ'nın yanındaki Hârûn gibisin*" buyurarak gönlünü almıştı. (Buhârî, Fezâilü's-sahâbe 9; Tirmizî, Menâkıb 20) Tevbe sûresinin 92. âyetinde

geleceği üzere niceleri cihâda katılamadıkları için üzüntülerinden dolayı ağlayıp gözyaşı döküyorlardı. Bu durum, kalpte kökleşen imanın açık tezâhürleri idi.

Peki münafıklar ne durumdaydı:

إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ
فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوجَ لَاَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً
وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾ لَوْ
خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ اِلَّا خَبَالًا وَلَاَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ
الْفِتْنَةَۚ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

45. Cihâda katılmamak hususunda senden ancak Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, kalpleri şüpheye düşmüş olup da o şüpheleri içinde bocalayıp duranlar izin isterler.

46. Eğer gerçekten sefere çıkmak isteselerdi onun için az da olsa bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah, onların böyle isteksizlik içinde harekete geçmelerini istemedi de kendilerini engelledi ve haklarında: "Evlerinde oturan çocuk ve kadınlarla beraber siz de oturun" hükmü verildi.

47. Onlar sizinle beraber sefere çıksalardı, problem artırmaktan başka bir işe yaramazlar, sizi fitneye ve ayrılığa düşürmek için aranızda koşuşturup dururlardı. Kaldı ki, içinizde onlar için casusluk yapacaklar da vardır. Allah, o zâlimleri çok iyi bilir.

Geçerli bir özrü olmaksızın savaştan izin istemek, imansızlığın ve mânen şüpheler içinde bocalamanın açık bir alâmeti sayılmıştır.

Münâfıklar, bu imansız ve şüpheci halleriyle mü'minlerle beraber sefere çıksalardı, hiçbir faydaları olmayacağı gibi, üstelik büyük zararları olacaktı. Mü'minlerin azim ve gayretlerini zayıflatmak, morallerini bozmak, fitne ve fesat çıkarmak için çalışacaklardı. Karakterlerine uygun hareket edeceklerdi. Zayıf imanlı bazı kimseler de onların bu ayartmalarına kanıp sıkıntı oluşturacaklardı. Ayrıca İslâm ordusu içinde onlar lehine casusluk yapacak kimseler de eksik olmayacak, böylece büyük bir fitnenin fitili tutuşturulmuş olacaktı. Cenâb-ı Hak buna müsaade buyurmadı.

Münafıkların daha önce çıkardıkları fitne ve fesatlara örnek olması için buyruluyor ki:

اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾ لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْاُمُورَ حَتّٰى جَٓاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ

48. Gerçekten bunlar daha önce de fitne çıkarmayı çok istemişler ve Rasûlüm, nice planlar içine girip senin aleyhinde türlü türlü entrikalar çevirmişlerdi. Ama sonunda, onlar hiçbir zaman hoşlanmasalar da, hakikat ortaya çıktı ve Allah'ın emri üstün geldi.

Münafıkların fitne çıkarma arzuları sadece Tebük seferiyle sınırlı değildi. Daha önce de fitne çıkarmışlar; meselâ Abdullah b. Übeyy Uhud'da 300 arkadaşıyla beraber müslüman ordusunu terk etmişti. Hendek savaşının en kritik anında: **"Ey Medine halkı! Siz burada düşmana karşı koyamazsınız, mevzilerinizi bırakıp derhal geri dönün!"** (Ahzâb 33/13) demişlerdi. Birkaç kez Peygamber Efendimiz'i öldürmeye teşebbüs etmişlerdi. Bununla birlikte İslâm dâvasını ortadan kaldırmak için çok çalıştılar, çeşitli görüşler ortaya attılar ve nice hile ve tuzaklar kurdular. Fakat ne yaptılarsa da hakikatin ortaya çıkıp, bütün entrikalarının deşifre edilerek Allah'ın emrinin, muradının ve dîninin gâlip gelmesini engelleyemediler.

Onlardan sefere katılmamak için daha ilginç bahaneler ileri sürenler de oldu:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي ۚ أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا ۗ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾

49. Onlardan: "Savaşa gitmemek için bana izin ver de başımı belâya sokma!" diyenler var. Oysa onlar zâten fitnenin tam içine düşmüş durumdadırlar. Şüphesiz ki cehennem kâfirleri çepeçevre kuşatacaktır.

Rasûlullah (s.a.v.), Tebük seferi için hazırlıklarını sürdürürken Selime oğullarından Cedd b. Kays'a: *"Ey Ebû Vehb, sarı ırkın çocuklarından köle ve hizmetkârların olsun istemez misin?"* buyurdu. O da: "Ey Allah'ın Rasûlü, kavmim iyi bilir ki ben kadınlara düşkün bir adamım. Korkarım ki Asfar oğulları kızlarını görünce onlara sabredemem. Beni onlarla fitneye düşürme. Savaşa katılmamam için bana izin ver. Ben de sana malımla yardım edeyim" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) de ondan yüzünü çevirerek *"Sana izin verdim"* buyurdu. İşte bu hâdise üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X.191-192)

Şimdi de münafıkların müslümanlara karşı içlerinde besledikleri düşmanlıktan bir kesit sunuluyor:

إِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾ قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا ۚ هُوَ مَوْلَانَا ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

50. Sana bir iyilik gelse, bu onları üzer. Fakat sana bir musîbet dokunsa: "İyi ki biz tedbirimizi önceden almıştık" derler ve sevine sevine dönüp giderler.

51. De ki: "Allah bizim için ne yazdıysa, başımıza gelecek ancak odur. O bizim Mevlâmız'dır. Mü'minler, yalnızca Allah'a güvenip dayansınlar."

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Kul hayrıyla ve erriyle kadere inanmadıkça hatta ba ına gelecek bir musibetin asla a ırmayacağını, ba ına gelmeyecek bir musibetin de asla gelmeyeceğini bilmedikçe imanın hakikatine ula amaz." (Tirmizî, Kader 10)

Bu sebeple Peygamberimiz (s.a.v.)'e şöyle demesi tavsiye olunuyor:

قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ اِلَّآ اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ

مُتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾ اَنْ يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهٖٓ اَوْ بِاَيْدِينَا فَتَرَبَّصُوٓا اِنَّا مَعَكُمْ

52. Münafıklara şunu söyle: "Siz bizim hakkımızda ancak şu iki güzellikten; zafer veya şehâdetten birinin gelmesini gözetip duruyorsunuz. Biz ise sizin hakkınızda, ya Allah'ın kendi tarafından veya bizim elimizle sizi cezalandırmasını bekliyoruz. Öyleyse bekleyin, biz de sizinle beraber beklemekteyiz."

Hadis-i şerifte şöyle buyrulur:

"Allah, kendi yolunda cihâd için çıkan ve bunu da yalnızca Allah'a olan imanı ve Rasûlü'nü tasdikden dolayı yapan kimseye cennete girmeyi veya çıkmı olduğu evine ecir ya da ganimete nâil olmu olarak geri dönmeyi garanti eder." (Müslim, İmâret 103)

Münafıkların başına gelecek kaçınılmaz son ise, Allah'ın onları, ya doğrudan doğruya kendi katından gelecek bir azapla ya da müslümanların elleriyle vuku bulacak bir azapla cezalandırmasıdır. Onlara lâyık olan akibet de ancak budur.

Münafıkların yaptıkları harcamalara ve kıldıkları namazlara gelince:

قُلْ اَنْفِقُوا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا

فَاسِقِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ اِلَّآ اَنَّهُمْ كَفَرُوا

وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥٤﴾ بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِهٖ وَلَا يَاْتُونَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ اِلَّا

53. De ki: "Malınızdan ister içinizden gelerek verin isterse hoşlanmaya hoşlanmaya verin, yaptığınız harcama, Allah katında hiçbir zaman asla kabul görmeyecektir. Çünkü siz yoldan çıkmış bir topluluk hâline

geldiniz.”

54. Onların yaptığı bağışların kabul edilmesine engel olan şey, Allah’ı ve Rasûlü’nü inkâr etmeleri, namaza tembel tembel gelmeleri ve bağışlarını gönülsüz olarak zorlana zorlana yapmalarıdır.

Kâfirler, akrabalık bağlarını gözetmek, yoksulların ihtiyacını karşılamak, darda kalmış olanın sıkıntısını gidermek gibi iyiliklerinin sevabını alamaz ve âhirette bunlardan faydalanmazlar. Hz. Âişe şöyle anlatır:

Bir gün Allah Rasûlü (s.a.v.)’e:

“- Ey Allah’ın Rasûlü! İbn Cud‘an câhiliye döneminde akrabalık bağını gözetir, yoksula yemek yedirirdi. Bunun kendisine bir faydası olacak mı?” dedim. Peygamberimiz:

“- Bunun kendisine faydası olmayacak. Çünkü o, bir gün olsun: «Rabbim, kıyâmet günü günahımı bağı la dememi tir»” buyurdu. (Müslim, İman 365)

Rasûlullah (s.a.v.) bir diğer hadis-i şerifte şöyle buyurur:

“ üphesiz Allah hiçbir mü’mine mükâfatını eksik vermek suretiyle en küçük bir iyiliğinde dahi haksızlık yapmaz. Dünyada iyiliklerinin kar ılığı olarak ona ihsânda bulunulur. Âhirette de bu sebeple ona mükâfat verilir. Kâfire gelince, yapmı olduğu iyilikler kar ılığında dünyada ona yemek yedirilir, ihsânda bulunulur. Âhirete gittiğinde ise onun kar ılığını görebileceği herhangi bir iyiliği kalmamı olur.” (Müslim, Münafıkîn 56)

Mânen bu kadar kötü durumda olmalarına rağmen Allah Teâlâ’nın münafıklara bunca mal ve evlat vermesinin sebebine gelince:

فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَٓا اَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِى
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾

55. Onların ne malları ne de evlatları sakın seni imrendirmesin! Çünkü Allah, onları daha dünya hayatında bunlar yüzünden sıkıntılara düşürmeyi ve neticede kâfir olarak can vermelerini istemektedir.

Cenâb-ı Hak, ister müslüman ister münafık ister kâfir olsun dünya hayatında ayırım yapmaksızın herkese rızık vermiş ve maişet imkânları sunmuştur. Zaman zaman bu durum müslümana az, kâfire çok şeklinde de tezâhür etmekte, müslümanların yanlış bir takım düşüncelere kapılmasına sebep olmaktadır. Halbuki böyle düşünmeye gerek yoktur. Çünkü mü’min helâlinden kazanıp Allah yolunda harcadığı malının ve İslâm’a göre yetiştirdiği evladının hem dünyada hem de âhirette mükâfatını görecekken, münafıklar mal ve evlatları yüzünden dünya hayatında sıkıntılara maruz kalacaklardır. Mal ve evlatları hususunda

duydukları korkular ve endişeler sebebiyle Allah onları cezalandıracaktır. Nifak hallerini değiştirmedikleri takdirde kâfir olarak ölecek ve âhirette de ebedî azaba uğrayacaklardır.

Münafıkların bir başka kötü huyları da şudur:

وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْۜ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَاً اَوْ مَغَارَاتٍ اَوْ مُدَّخَلًا لَوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾

56. Bir de kalkıp: "Biz de sizdeniz!" diye Allah adına yemin ederler. Onlar kesinlikle sizden değildir. Fakat onlar, başlarına geleceklerden ödleri patlayacak şekilde korkan bir gürûhtur.

57. Eğer sığınabilecekleri bir yer yahut barınabilecekleri mağaralar, hatta başlarını sokabilecekleri bir delik bulabilselerdi, hiç durmaz azgın bir at gibi derhal oraya seğirtirlerdi.

Zira münafıkların inanç ve düşünceleri mü'minlerinkiyle uyuşmuyor, ikisi arasında iki mıknatısın artı kutupları arasındaki şiddetli itme gibi bir itişme ve kaynaşamama hâli yaşanıyordu. Sâdi'nin Gülistan'ında yer alan papağanla karga hikâyesi bu gerçeği basit bir dille izah etmektedir:

Papağanla kargayı aynı kafese koymuşlardı. Papağan, karganın çirkin manzarasından sıkılıyor, diyordu ki: "Ne çirkin surat! Ne iğrenç sîma! Ne melun manzara!.. Keşke aramız doğuyla batı arası kadar açık olsaydı da şu yüzü görmeseydim." Asıl tuhaflık şurada ki, karga da onun arkadaşlığından memnun değil. O da "lâ havle" çekerek inliyor, tâlihinin aksiliğinden şikâyet ediyor, diyordu ki: "Bu, ne talihsizlik! Benim şerefime lâyık olan, kendim gibi bir karga ile bir bağ duvarı üzerinde zıplaya zıplaya gezmekti. Acep günahım neydi de böyle ahmak, kendini beğenmiş, saçma sözlü bir yabancının arkadaşlığıyla mübtelâ oldum."

Asmaî şöyle anlatır:

Halil b. Ahmed'in yanına vardım. Küçük bir hasır üzerinde oturuyordu. Bana oturmamı işaret etti. "Sana darlık veriyorum" dedim. "Bırak, birbirinden nefret eden iki kişiye bütün dünya dar gelir. Birbirini seven iki kişiye ise bir karışlık yer bile geniş gelir" dedi.

Münafıkların, zekât ve sadakaların taksimi konusunda da itirazları vardı:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِۚ فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَاِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَٓا اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُۙ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُۙ اِنَّٓا اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾

58. Onlar arasında, zekât ve sadakaların taksimi konusunda iğneli sözlerle seni ayıplayanlar da var. Kendilerine bu mallardan bekledikleri pay verilirse hoşnut olurlar; verilmezse o zaman kızıp öfkelenirler.

59. Eğer onlar Allah ve Rasûlü'nün kendilerine verdiklerine râzı olup: "Allah bize yeter! Bize Allah lutf u kereminden yine verir, Rasûlü de verir. Biz yalnızca Allah'a gönül bağlamışız, O'nun rızâsını istiyoruz" deselerdi, elbette haklarında daha hayırlı olurdu.

Âyetlerin inişine sebep olabilecek hâdiselerden biri şöyle vuku bulmuştur:

Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) şöyle anlatıyor: Biz, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanındaydık. O, ganimetleri veya kendisine getirilen zekât mallarını taksim ediyordu. Temîm oğullarından olan Zü'l-Huvaysıra geldi ve:

"- Ey Allah'ın Rasûlü, adâletli ol" dedi. Peygamberimiz (s.a.v.):

"- *Yazıklar olsun sana, ben adâletli değilsem, ba ka kim adâletli olabilir ki? Eğer ben adâletli davranmamı sam sen kaybettin, hüsrana uğradın demektir*" buyurdu. Hz. Ömer:

"- Ya Rasûlallah, izin ver şunun boynunu vurayım" dediyse de Efendimiz (s.a.v.):

"- *Bırak onu. Onun öyle arkada ları var ki sizden birisi onunla birlikte kıldığı namazını, onunla birlikte tuttuğu orucunu değersiz görür. Onlar Kur'an okurlar ama Kur'an onların hançerelerinden a ağı geçmez. Onlar okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar...*" buyurdu. (Buhârî, Menâkıb 25; Edeb 95; Müslim, Zekât 142)

Zekatların taksim edileceği yerler şu şekilde belirlenmiştir:

Zekât Kimlere Verilmeli?

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَآءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ
قُلُوبُهُمْ وَفِى الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِۜ
فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾

60. Zekâtlar ancak fakirlere, yoksullara, zekâtların toplanmasında görevli memurlara, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlara, kölelere, borçlulara, Allah yolunda cihâd edenlere ve yolda kalmışlara verilir. Allah'ın bu konudaki kesin emri ve taksimi böyledir. Allah her şeyi hakkiyle bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

اَلصَّدَقَاتُ (sadakalar)dan maksat, yine âyetin devamında yer alan **"Allah'ın bu konudaki kesin emri ve taksimi böyledir"** (Tevbe 9/60) kaydından anlaşıldığına göre, paralardan, mallardan, madenlerden ve ürünlerden verilmesi farz olan zekâtlardır. Bunun dışında nâfile olan sadakalar vardır ki, bu âyette onlar söz konusu edilmez.

Zekâtlar, **"Onların mallarından bir miktar zekât ve sadaka al"** (Tevbe 9/103) âyeti gereğince devlet eliyle toplanır ve dağıtılır. Bu âyette toplanan zekâtların dağıtılacağı sekiz sınıf şöyle beyân edilir:

Birinicisi; fakirler: "Fakir"; muhtaç olan, kendi geliri asli ihtiyaçlarına yetmeyen, zarûrî ihtiyaçları için başkalarına bağımlı olan kimselerdir. Fizikî bir sakatlık, yaşlılık sebebiyle veya geçici olarak fakir düşmüş kimseler, ya da işsizler, yetimler, dullar gibi yardım edildiğinde kendi kendilerini idare edebilecek hale gelen fakirler bu gruba girer.

İkincisi; yoksullar: Bunlar, fakirlerden daha bir sefalet içinde bulunan düşkün, âciz ve zillet içindeki kimselerdir. "**Yersiz yurtsuz, evsiz barksız yoksul ve kimsesizler"** (bk. Beled 90/16) âyetinin de işaretiyle, dışarıdan bakıldığı zaman yoksulluğu belli olan kişiler demektir.

Üçüncüsü; zekâtla ilgili çalışan memurlar: Zekâtın toplanması, biriktirilmesi, kaydedilmesi, muhafaza edilmesi ve dağıtılması gibi zekâtla ilgili bütün işlerde çalışan memurların ücretleri zekâttan verilir. Bu onlar için bir sadaka değil, yaptıkları hizmetlerin ücreti olur.

Dördüncüsü; müellefe-i kulûb: Bunlar, kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenen kimselerdir. Rasûlullah (s.a.v.)'in uygulamalarına bakıldığında bunların üç grup olduğu görülür:

• Bunların bir kısmı bazı azılı kâfirlerdir. Peygamberimiz, bunların şerlerini defetmek ve müslümanlara eziyetlerini önlemek, diğer kâfirlere, müşriklere ve zekât vermek istemeyenlere karşı çıkmalarını sağlayıp İslâm tarafını tutmalarını temin etmek için böyle ihsân ve yardımlarla kendilerini İslâm'a meyilli kişiler yapardı.

• Bir kısım kabile reisleri ve ileri gelen kimselerdir. Allah Rasûlü (s.a.v.) bunlara bol bol ikram ve ihsânda bulunur, kendi kabilelerinden İslâm'a girenlere eza ve cefa etmelerini önlemeye çalışırdı.

• Bir kısmı da İslâm'a yeni girmiş, niyetleri ve iradeleri henüz iyice pekişmemiş olan zayıf karakterli kişilerdir. Fakir ve muhtaç olmasalar da kalpleri iyice İslâm'a ısınsın, imanları pekişsin ve İslâm'ı iyice benimsesinler diye özellikle fazla fazla ikram ve ihsân görüyorlardı.

Beşincisi; köleler: Zekâtın bir kısmı da köleleri özgürlüğe kavuşturmak için harcanır.

Altıncısı; borçlular: Para kazansın veya kazanmasın, gerçek anlamıyla yoksul olsun veya olmasın tüm borçlarını kendi servetinden ödediğinde fakir düşecek olan borçlulara da zekât fonundan yardım yapılabilir.

Yedincisi; Allah yolunda çalışanlar: Âyette geçen فِي سَبِيلِ اللّٰهِ (fî sebîlillâh) "Allah yolunda" ifadesiyle, fakihlerin çoğunluğuna göre Allah yolunda bilfiil savaşanlar yanı sıcak savaşa katılanlar kastedilmiştir. Bir kısım İslâm âlimlerine göre ise bu fasıldan, hac ve umre yapanlara, ilim tahsiliyle meşgul olanlara zekât verilebilir, hatta cami, okul, hastane yapımı gibi işleri üstlenmiş hayır müesseselerine ödenek ayrılabilir. Günümüz İslâm âlimlerinin birçoğu, âyetteki bu ifadeyi İslâm'ın ve müslümanların menfaatine olan her türlü faaliyet şeklinde anlamaktadırlar.

Sekizincisi; yolda kalmış olanlar: Kendi vatanında iken yardıma muhtaç olmasa bile yolculara zekâttan pay verilebilir. Çünkü o mallardan istifade imkânı yoktur. Yine memleketlerinde mal ve mülkleri olduğu halde çeşitli baskılarla orayı terketmek zorunda kalan mültecilere ve kalacak yeri, oturacak evi olmadığı için ortalıkta kalmış olan kimselere de zekât gelirinden pay ayrılabilir.

Münafıkların içlerinde Peygamberimiz (s.a.v.) hakkında münâsip olmayan şeyler söyleyip eziyet edenler de bulunmaktaydı:

وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌ قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ
يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ
يُؤْذُونَ رَسُولَ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦١﴾

61. Münafıklardan bazıları Peygamber'i incitmekte ve onun hakkında: "O, her söyleneni safça dinleyen, her söze inanan bir kulaktır" demektedirler. De ki: "O, sizi dinlerken hep hayrınıza dinleyen ve hakkınızda ancak iyi sözleri işitmek isteyen bir hayır kulağıdır. Allah'a inanıp itimat ettiği gibi, mü'minlerin sözlerine de inanır ve değer verir. Ayrıca o, içinizden iman edenler için kavrayamayacağınız büyüklükte bir rahmettir." Gerçek bu iken, Allah Rasûlü'nü incitenler için can yakıcı bir azap vardır.

Bu âyet Allah Rasûlü (s.a.v.)'e eziyet eden bir grup münafık hakkında nâzil olmuştur. Bunlar Efendimiz hakkında uygun olmayan şeyler söylüyorlardı. İçlerinden bazıları: "Böyle şeyler söylemeyin, sonra kulağına gider de bizim aleyhimize olur" dedilerse de Peygamberimiz hakkında ileri geri konuşanlardan Culâs b. Suveyd: "Muhammed, her söyleneni dinleyen bir kulaktır; ne duyarsa ona kanar. Burada onun hakkında istediğimizi konuşur, sonra onun yanına varır başka türlü konuşuruz, o da söylediklerimize inanır ve bizi tasdik eder" dedi. Allah Teâlâ da bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 254)

Efendimiz (s.a.v.), münafıkların hâinliklerini ve kabahatlerini yüzlerine vurmaz, şefkat ve merhametle muâmele ederdi. Hususiyle Allah adına yeminlere çok hürmet gösterirdi. Münafıklar da onun bu müşfikâne tutumunu saflık olarak değerlendirirlerdi:

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْۚ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهُٓ اَحَقُّ اَنْ يُرْضُوهُ اِنْ
كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ اَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاَنَّ لَهُ
نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَاۜ ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾

62. Onlar sizi hoşnut etmek için yanınıza gelip yüzünüze karşı Allah adına yemin ederler. Oysaki gerçekten mü'min kimseler ise, en doğru olan Allah ve Rasûlü'nü hoşnut etmeye çalışmaktır.

63. O münafıklar bilmez mi ki, kim Allah'a ve Rasûlü'ne karşı gelirse, hiç şüphesiz onun hakkı, içinde ebedî kalacağı cehennem ateşidir. En büyük rezillik işte budur.

Rivayete göre münafıklardan bir adam, kendi yandaşlarını kastederek: "Allah'a yemin ederim ki bunlar bizim ileri gelenlerimiz ve en hayırlılarımızdır. Eğer Muhammed'in söyledikleri gerçekse bunlar eşeklerden daha kötüdürler" demişti. Bunu müslümanlardan bir adam duydu ve: "Allah'a yemin ederim ki Muhammed'in söyledikleri gerçektir ve sen eşeklerden daha kötüsün" dedi ve gidip olanları Peygamberimiz (s.a.v.)'e anlattı. Efendimiz (s.a.v.) o münafığı çağırttı ve: "*Seni bu ekilde konu maya iten sebep nedir?*" diye sordu. Bunun

üzerine adam kendi kendine lânet edip böyle bir şey söylemediğine dair Allah'a yemin etmeye başladı. Onun söylediklerini gelip Peygamberimiz (s.a.v.)'e anlatan müslüman da: "Ey Allahım, doğrunun doğruluğunu, yalancının da yalanını ortaya çıkar" diyordu. Bu hâdise üzerine **"Onlar sizi hoşnut etmek için yanınıza gelip yüzünüze karşı Allah adına yemin ederler"** (Tevbe 9/62) âyet-i kerîmesi indi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 218)

Görüldüğü üzere kalplerine iman tam olarak yerleşmemiş olan münafıklar, bir taraftan iki yüzlü davranmaya devam ederken, bir taraftan da haklarında vahiy gelip iç yüzlerini deşifre etmesinden çekiniyorlardı:

يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ اَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ
اسْتَهْزِؤُا اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ اِنَّمَا
كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ اَبِاللّٰهِ وَاٰيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦٥﴾
لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ اِنْ نَعْفُ عَنْ طَٓائِفَةٍ مِنْكُمْ
نُعَذِّبْ طَٓائِفَةً بِاَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

64. Münafıklar, kalplerinde gizledikleri küfür, düşmanlık ve hileleri yüzlerine vuracak bir sûrenin tepelerine indirilmesinden çekiniyorlar, buna rağmen yine de alay ediyorlar. De ki: "Siz alay edin bakalım! Hiç şüphesiz Allah, bilinmesinden çekindiğiniz o şeyleri orta yere döküverecektir."

65. Kendilerine niçin alay ettiklerini sorsan, mutlaka: "Biz öylesine lafa dalmış, eğleşiyorduk!" derler. De ki: "Demek siz Allah ile, O'nun âyetleriyle ve O'nun Rasûlüyle eğleniyorsunuz, öyle mi?"

66. Artık boşuna özür dilemeyin! Çünkü siz iman ettikten sonra tekrar küfre girdiniz. Samimi tevbelerinden dolayı sizden bir grubu affetsek bile, diğerlerini inkâr ve günahta ısrar etmeleri sebebiyle cezalandıracağız.

Bu âyet-i kerîmeler de Tebük seferi sırasında nâzil olmuştur. Rivayete göre Tebük seferinde münafıklardan birisi Rasûlullah ve ashâbını kastederek: "Şu bizim kurramız gibi midesine düşkün, dili yalancı, düşmanla karşılaşma esnasında korkak olanını görmedim" dedi. Sahâbeden Avf b. Mâlik (r.a.): "Yalan söyledin, fakat sen bir münafıksın ve hiç şüphen olmasın bu söylediklerini gidip Rasûlullah (s.a.v.)'e haber vereceğim" deyip olanları anlatmak üzere Peygamberimiz'e geldi. Fakat inen âyetler durumu ondan önce haber vermişti. Bahsedilen münafık Allah Rasûlü (s.a.v.)'e geldi. Efendimiz yerinden ayrılmış,

devesine binmişti. “Ey Allah’ın Rasûlü, biz lafa dalmış eğleniyor, yolcuların yolculuktan sıkılmasını önlemek üzere anlattığı sözler kabilinden aramızda konuşuyorduk” dedi. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 255)

Yine Tebük seferinde Allah Rasûlü (s.a.v.)’in önünde bir grup münafık yürüyordu. İçlerinden birisi Efendimiz’i kastederek: “Bu adam Şam’ın kalelerini ve saraylarını fethedeceğini sanıyor, heyhat ki heyhat!” dedi. Allah Teâlâ, Rasûlü’nü onun bu sözüne muttali kıldı. Oradakilere: “Binitleriniz üzerinde bekleyin” buyurup o münafıkların yanına geldi ve: “Şöyle şöyle söylediniz değil mi?” buyurdu. Onlar: “Ey Allah’ın Rasûlü, biz konuşmaya dalmış eğleniyorduk” dediklerin de bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 256)

Münafıkların kim olduğunu daha iyi tanıyabilmemiz için onların diğer kötü vasıfları şöyle haber verilmektedir:

اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍۢ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ اَيْدِيَهُمْۜ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْۜ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَاۜ هِيَ حَسْبُهُمْۚ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌۙ ﴿٦٨﴾

67. Erkek olsun kadın olsun bütün münafıklar birbirinin aynısıdır: Kötülüğü teşvik edip yayarken, iyilik, doğruluk ve güzelliğin önünü kesmeye çalışırlar, Allah yolunda harcamaktan yana ellerini pek sıkı tutarlar. Allah’ı unuttukları için, Allah da onları unutmuştur. Gerçekten münafıklar yoldan çıkmışların ta kendileridir.

68. Allah, erkek olsun kadın olsun bütün münafıkları ve kâfirleri, içinde ebedî kalacakları cehennem ateşiyle tehdit etmektedir. O ateş onlara yeter. Allah onları rahmetinden uzaklaştırmıştır; onlar için bitip tükenmez bir azap vardır.

Mü’minler, devamlı kendilerini murakabe altında tutarak bu gibi münafıklık hallerinden titizlikle uzak durmaya çalışmalıdırlar. Eğer bu konuda ciddiyet gösterilmezse ayakların kayma tehlikesi devamlı ihtimal dâhilindedir. Allah Teâlâ ve Peygamberimiz (s.a.v.)’in husûsî övgü ve iltifatına nâil olmuş sahâbe-i kirâmın şu korkulu hâli hepimiz için bir numûne teşkil etmelidir:

Hz. Ebûbekir, bir gün Hanzala (r.a.)’a rastladı. Hal ve hatırını sordu. Hanzala (r.a.) büyük bir üzüntü ve endişe içinde:

“–Hanzala münafık oldu, ey Sıddîk!” dedi. Hz. Ebûbekir:

“–Sübhânallah! Bu nasıl söz böyle?” deyince, Hz. Hanzala şöyle devam etti:

“–Biz, Peygamberimiz’in sohbetindeyken, o bize cennet ve cehennemi hatırlatıyor, hattâ onları gözümüzle görüyormuş gibi bir hâle bürünüyoruz. Rasûlullah (s.a.v.)’in huzûrundan çıkıp çoluk-çocuğumuz ve dünyevî maîşetimizle meşgul olmaya dalınca da, duyduklarımızın pek çoğunu unutuveriyoruz. Onun sohbetindeki feyz ve rûhâniyetimizi kaybediyoruz” dedi.

Ebûbekir (r.a.):

“–Vallahi, buna benzer hâller bizde de oluyor” dedi.

Hanzala (r.a.) olayın devamını şöyle anlatıyor:

“Bunun üzerine ikimiz kalkıp doğru Rasûlullah Efendimiz’in huzûruna vardık ve durumu kendisine arz ettik. Peygamberimiz (s.a.v.) de:

«–Canım kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, benim yanımdaki hâlinizi devamlı muhâfaza edip, zikr-i dâimî üzere olabilseydiniz, yatakta yatarken de, yollarda yürürken de melekler sizinle musâfaha ederlerdi» dedi ve sonra üç defa tekrarlayarak:

«–Yâ Hanzala! Bazan öyle, bazan de böyle olur!»” buyurdu. (Müslim, Tevbe 12)

Bu rivayette bahsedildiği şekilde sahâbenin yaşadığı ruh hâlini Hak dostlarından Şakîk-i Belhi (k.s.) ne güzel ifade eder: “Mü’min öyle bir hâle sahiptir ki, anlatayım: Hurma ağacı diker; onda diken devşirmekten korkar. Dinleyin; münafıkı da anlatayım: O da diken eker ve bu ektiğinden taze yemiş almayı arzular. Yazıklar olsun böyle düşünene!” (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 249)

Bu sebepledir ki hem o dönemin münafıklarını hem de içlerinde münafıklık alameti taşıyanları uyarmak üzere şöyle buyruluyor:

كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا اَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَاَكْثَرَ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًا
فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِى خَاضُوا اُولٰئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ
فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاُولٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾ اَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَاُ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ اِبْرٰهِيمَ وَاَصْحَابِ
مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ اَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ
وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾

69. Ey münafıklar! Sizin hâliniz tıpkı sizden önce gelip helâk edilmiş kavimlerin hâline benzer. Üstelik onlar sizden daha güçlü, mal ve evlatları sizinkinden daha fazlaydı. Onlar nasipleri kadar dünya nimetlerinden

faydalanıp zevk almaya çalıştılar. Sizden öncekiler nasıl nasipleri kadar bu nimetlerden faydalanmaya çalıştılarsa, siz de aynı şekilde nasibiniz kadar bunlardan faydalandınız. Hep birlikte oyun ve eğlence bataklığına dalanlar gibi siz de daldınız. O münafık ve kâfirlerin yaptıkları dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. En büyük zarara uğrayanlar işte onlardır.

70. Yoksa onlara daha önce helâk edilen toplulukların, Nûh kavminin, Âd ve Semûd'un, İbrâhim kavminin, Medyen halkının ve şehirleri altı üstüne getirilmiş Lût kavminin ibret dolu haberleri gelmedi mi? Halbuki onlara peygamberleri apaçık deliller getirmişti de, kabul etmemişlerdi. Allah onlara kesinlikle zulmetmedi, fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.

Bu âyet-i kerîmeler, kıyâmete kadar tüm insanlığı uyararak kaybedenlerden, kendilerine zulmedenlerden değil, kulluk vazîfelerini yerine getirip kazananlardan olmaya dâvet etmektedir. Bunun için de cennete girecek ve Allah'ın rızâsına erecek mü'minlerin özelliklerini bildirmek üzere buyruluyor ki:

Gerçek Mü'minler

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍۘ يَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُط۪يعُونَ اللّٰهَ
وَرَسُولَهُۜ اُو۬لٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٧١﴾ وَعَدَ
اللّٰهُ الْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ
ف۪يهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً ف۪ي جَنَّاتِ عَدْنٍۜ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ اَكْبَرُۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿٧٢﴾

71. Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin dostu ve yardımcısıdırlar. İyiliği emir ve tavsiye eder, kötülüklerin önünü almaya çalışırlar. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederler. İşte onlar, kendilerine Allah'ın merhametle muâmele edeceği seçkin kimselerdir. Şüphesiz ki Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

72. Allah mü'min erkek ve mü'min kadınlara altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler ve Adn cennetlerinde çok güzel ve hoş meskenler va'detmektedir. Allah'ın hoşnutluğu ise hepsinden daha büyüktür. İşte en büyük başarı ve kurtuluş budur.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Kapları ve içindeki e yalar gümü ten olan iki cennet vardır. Kapları ve içindeki e yaları altından olan iki cennet daha vardır. Adn cennetindeki mü'minlerle Rablerini görmeleri arasında Allah'ın yüzündeki azamet ve kibriya örtüsünden ba ka bir ey bulunmayacaktır." (Buhârî, Tefsir 55/1; Müslim, İman 296)

Efendimiz (s.a.v.) bir defasında:

"Kim Allah'a ve Rasûlü'ne iman eder, namazını dosdoğru kılar ve ramazan orucunu tutarsa Allah onu mutlaka cennetine yerle tirir. İster Allah yolunda cihâd ve hicret etmi olsun, isterse doğduğu topraklarda oturmu olsun" buyurunca, ashâb-ı kirâm:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Bunu insanlara müjdeleyelim mi?" diye sordular. O zaman Rasûlullah (s.a.v.), hatta şunu da söyleyin dercesine sözüne devam ederek buyurdu ki:

"Cennette yüz derece vardır, bunları Allah kendi yolunda cihâd edenler için hazırlamı tır. Her iki derece arasındaki mesafe gökle yer arasındaki kadar mesafedir. Allah'tan dilekte bulunduğunuz zaman O'ndan Firdevs cennetini isteyin. Çünkü Firdevs, cennetlerin en yükseği ve en değerlisidir. Cennet ırmakları oradan kaynar. Rahmân'ın

ar ı da onun üzerindedir." (Buhârî, Cihâd 4; Tevhid 22)

Allah'ın bir kuldan râzı olması, bütün cennet nimetlerinin fevkinde bir nimettir. Rasûlullah (s.a.v.)'in haber verdiğine göre *Allah Teâlâ cennet ehline: "Râzı oldunuz mu?" diye sorar. Onlar: "Nasıl râzı olmayalım ki! Yarattıklarından kimseye vermediğin eyleri bize verdin" derler. Bunun üzerine Allah: "Size bundan daha üstün olanını da vereceğim" buyurur. Onlar: "Bundan daha üstünü nedir ki?" diye sorarlar. Allah Teâlâ: "Rızâ ve ho nutluğumu size vereceğim ve artık size asla gazap etmeyeceğim"* buyurur. (Buhârî, Rikãk 51; Müslim, Cennet 9)

Buraya kadar bir taraftan münafıkları tanımamızı sağlayacak ipuçları verilip yüzlerindeki maskeler düşürülürken, bir taraftan da gerçek mü'minlerin özellikleri ortaya kondu. Şimdi ise hitap Peygamberimiz (s.a.v.)'e çevrilerek, ona kâfir ve münafıklarla nasıl mücâdele edeceği bildirilir:

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِق۪ينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوٰيهُمْ
جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿٧٣﴾

73. Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla cihâd et; onlara karşı katı ve sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. Orası ne kötü varış yeridir.

Bu âyet-i kerîme, inkârlarını içlerinde gizleyen münafıkların da, açıktan küfrünü ilan eden kâfirler gibi algılanıp aynı şekilde onlarla da cihâd edilmesini emretmektedir. Yalnız âyette "sıcak savaş" mânasındaki "kıtâl" değil de daha genel bir mâna ifade eden "cihad" kelimesinin kullanılmış olmasına dikkat edilmelidir. Zira kâfirlerle ve müşriklerle diğer Kur'an âyetlerinin de delâletiyle sıcak savaş yapmak mümkün iken, küfürlerini gizleyen sadece dilleriyle de olsa müslüman olduğunu söyleyen münafıklarla böyle bir savaşa izin verilmemektedir. Dolayısıyla münafıklara açılacak cihâd, onlara İslâmiyeti en iyi şekilde anlatmak, delilleri ortaya koymak, belgeleri açıklamak ve onların müslümanlara verebilecekleri zararları en asgari seviyeye indirmeye çalışmaktır. Bunun için de münafıkların bir kısım gizli hile ve desiselerine karşı dikkatli olunması gerekmektedir:

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ اِسْلَامِهِمْ
وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا اِلَّا اَنْ اَغْنٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِه۪
فَاِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَاِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا اَل۪يمًا فِي
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْاَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿٧٤﴾

74. O münafıklar din ve Peygamber aleyhine olumsuz bir şey söylemediklerine dair Allah adına yemin ediyorlar. Halbuki onlar dinden çıkmalarına sebep olan o sözü söylediler, İslâm'a girdikten sonra tekrar inkâra saplandılar ve ellerinin erişemeyeceği bir takım kötülüklere, cinâyetlere yeltendiler. Onların bu düşmanlıklarının tek sebebi, sonsuz lutuf ve bereketi sayesinde Allah'ın ve Râsûlullah'ın onları maddî ve mânevî nimetlerle zenginleştirmiş olmasından başka bir şey değildir. Her şeye rağmen eğer tevbe ederlerse kendileri için hayırlı olur. Yok, eğer yüz çevirirlerse Allah onları dünyada da, âhirette de can yakıcı bir azap ile cezalandıracaktır. Yeryüzünde de onlar için ne bir dost ne de bir yardımcı olacaktır.

Tebük seferi sırasında birisi Cuheyne, diğeri de Ğıfâr'dan iki kişi kavga etmişti. Ğıfâr'dan olan Cuheyne'liyi bastırınca Cuheyneliler ensârın anlaşmalı dostları olduğu için münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy: "Ey Evs oğulları, kardeşinize yardıma koşun. Vallahi bizim ve Muhammed'in misali aynen «Köpeğini semirt seni yesin» diyen adamın söylediği gibidir. Vallahi, eğer Medine'ye dönecek olursak içimizden daha aziz ve güçlü olan, daha zelil olanı oradan çıkaracaktır" demiş ve onun bu sözünü duyan bir müslüman da gelip Peygamberimiz (s.a.v.)'e haber vermişti. Allah Rasûlü (s.a.v.) de Abdullah'ı çağırtarak yanına getirtti, o da böyle bir şey söylemediğine dair yemin etmeye başladı. İşte bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 237; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 257)

Diğer bir rivayet şöyledir:

Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında olanlardan bir grup münafık onu öldürmeyi planladılar ve planı tatbik için fırsat kollamaya başladılar. Nihâyet bir gece bir geçitte planlarını uygulayabileceklerini düşündüler. Tam geçitten geçeği sırada Efendimiz (s.a.v.)'i binitiyle birlikte vâdiye itmeye karar verdiler. Bu sebeple bir kısmı ilerlerken bir kısmı da geride kaldı. O gece Rasûlullah (s.a.v.)'in binitini çeken Ammâr b. Yâsir, arkadan süren de Huzeyfe idi. Huzeyfe birden develerin tırnak sesini duyup geri dönünce bu kişilerle karşılaştı: "Uzaklaşın ey Allah'ın düşmanları" diye bağırınca o melunlar isteklerine kavuşamadan oradan uzaklaşmak durumunda kaldılar. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) de ilerleyerek konaklayacakları yere ulaştı. Âyetin **"Ellerinin erişemeyeceği bir takım kötülüklere, cinâyetlere yeltendiler"** (Tevbe 9/74) kısmı işte bu menfur teşebbüse işaret etmektedir. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 257)

Münâfığın bir özelliği de Allah'ın verdiğine râzı olmamak, kanaat getirmemek ve şükrünü îfâ edip edemeyeceğini düşünmeden daha fazlasını istemektir.

Bunun gerçekleşmesi için de Allah'a tutamayacağı sözler vermesidir:

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ اٰتٰينَا مِنْ فَضْلِه۪ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ
الصَّالِح۪ينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّٓا اٰتٰيهُمْ مِنْ فَضْلِه۪ بَخِلُوا بِه۪ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ
مُعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا ف۪ي قُلُوبِهِمْ اِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَٓا
اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾ اَلَمْ يَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ
يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾

75. Onlardan bir kısmı da: "Eğer Allah lutf u keremiyle bizi zengin kılarsa mutlaka zekât ve sadaka verecek, kesinlikle dürüst ve iyi kimseler olacağız" diye Allah'a kesin söz vermişlerdi.

76. Derken, Allah onları lutf u keremiyle zengin kılınca cimrileştiler ve yüz çevirerek sözlerinden gerisin geri döndüler.

77. Bunun üzerine Allah, kendisine verdikleri sözü tutmamaları ve yalan söylemeyi âdet edinmeleri sebebiyle, kendi huzuruna çıkacakları güne kadar bir daha temizlenmeyecek şekilde, kalplerinin tam ortasına o çirkin nifak hastalığını yerleştirmiştir.

78. O münafıklar bilmiyorlar mı ki, Allah elbette kendilerinin gizlice ve fısıldaşarak konuştuklarının hepsinden haberdârdır. Ayrıca O, bütün gizlilikleri eksiksiz bilmektedir.

Bu âyetlerin Ensar'dan Sa'lebe b. Hatıp hakkında indiği rivayet edilir. Hâdise şöyle gerçekleşir:

Sa'lebe Peygamberimiz (s.a.v.)'e:

"- Allah'a dua et de bana bol rızık ihsân etsin" diye talepte bulununca Efendimiz:

"- Yapma ey Sa'lebe! ükrünü edâ edebileceğin az bir mal, ükrünü eda edemeyeceğin çok maldan daha hayırlıdır" buyurdu. İkinci defa gelerek yine isteğini tekrarlayınca Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"- Allah'ın Peygamberi gibi olmaya râzı değil misin? Ben, dağların altın olup benimle beraber yürümesini isteyecek olsam, hiç üphesiz öylece yürürlerdi."

Buna rağmen Sa'lebe:

"- Seni hak din ile gönderen Allah adına yemin ederim ki, eğer sen Allah'a dua edip O da bana bol mal ihsân edecek olursa, hiç şüphesiz her hak sahibine hakkını vereceğim" diyerek talebinde ısrar etti. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.) ona dua etti. O da koyun satın aldı. Solucan ve kurtların çoğalması gibi çoğaldılar. Medine ona dar geldi. Bu sefer Medine'nin dışına çıktı, Medine

vaâdilerinden birisine yerleşti. Artık sadece öğle ve ikindi namazlarını cemaatle kılabiliyordu. Diğerlerini ise terk etti. Zamanla koyunları daha bir artıp çoğaldı, bu sefer, Cuma namazı müstesna, Peygamber ve cemaati büsbütün terk etti. Koyunları artmaya devam etti, nihâyet cumaya da gelmez oldu. Rasûlullah (s.a.v.) üç defa: *"Yazıklar olsun sana ey Sa'lebe!"* buyurdu. Daha sonra yüce Allah'ın: **"Onların mallarından bir miktar zekât ve sadaka al"** (Tevbe 9/103) âyeti nâzil olunca Peygamberimiz (s.a.v.) zekât toplamak üzere iki kişiyi gönderdi. Onlara:

"- Sa'lebe'ye ve" Süleym oğullarından bir adamın ismini vererek *"filana uğrayın ve onların zekâtlarını alın"* buyurdu. Bunlar Sa'lebe'ye gittiler. Ona, Rasûlullah (s.a.v.)'in gönderdiği mektubu okuttular. Bu sefer O:

"- Bu cizye de neyin nesi oluyor? Bu istediğiniz şey cizye değilse de onun bir benzeridir. Hele siz şimdi gidin, ben bir düşüneyim" dedi. Tahsildarlar dönüp durumu Peygamberimiz'e arzedince: *"Eyvah! Yazıklar oldu Sa'lebe'ye"* buyurdu. (Heysemî, *Mecma'u'zevâid,* VII, 31-32)

Bu vesileyle gelen âyet, Allah Rasûlü (s.av)'in Tebûk seferi için maddî yardım çağrısında bulunduğu zaman münafıkların sergiledikleri cimrice tavırları haber vermektedir:

اَلَّذ۪ينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّع۪ينَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذ۪ينَ

عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٧٩﴾ لَا يَجِدُونَ اِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ

79. Onlar, gönüllü olarak bol bol bağışta bulunan mü'minleri gösteriş yapmakla suçlayarak kınıyorlar. Öte yandan, çalışıp didinerek ancak imkânları ölçüsünde bulabildiklerini veren yoksul mü'minleri de: "Bu üç beş kuruşa Allah'ın ihtiyacı mı var?" diye alaya alıyorlar. Oysa Allah, asıl kendilerini alay edilecek duruma düşürmüştür ve onların hakkı can yakıcı bir azaptır.

Efendimiz'in yardım çağrısına zengin olsun fakir olsun bütün mü'minler var güçleriyle icâbet ettiler. Hz. Ebûbekir, Hz. Osman ve Hz. Abdurrahman b. Avf gibi zengin sahâbîler büyük miktarlarda cömertçe infakta bulundular. Fakir sahâbeler de ne kadar güçleri varsa o nispette bir şeyler getirip Allah Rasûlü (s.a.v.)'e teslim ettiler. Mesela Asım b. Adiyy (r.a.) bir ölçek hurma getirmiş: "Bu gece bir zatın hurmalığını sulamak için sabaha kadar çalıştım. Karşılığında iki ölçek hurma kazandım. Birini çocuklarıma bıraktım, birini de Allah için buraya getirdim" demişti. Efendimiz de bunun, zekât olarak toplanan öteki hurmaların üzerine dökülmesini emretmişti. İşte münafıklar, kendileri bir katkıda

bulunmadıkları gibi imkânları dâhilinde cömertçe yardımda bulunan samimi müslümanlarla da, imkânı olmayıp az bir şey getirenlerle de alay etmeye başladılar. Bol miktarda vereni gösteriş yapmakla suçladılar. Diğer taraftan fakir bir müslüman, ailesinin ihtiyaçlarından fedakârlık yapıp ayırdığı veya çalışıp çabalayıp biriktirdiği az miktarda bir sadaka getirdiğinde alay ederek: "Şuna bakın hele; işte Roma İmparatorluğu'nun kalelerini fethetmeye yarayacak para!" dediler. (bk. Buhârî, Zekât 10; Tefsir 9/11; Müslim, Zekât 72; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 247-252)

Peygamberimiz ve mü'minlerle alay etmede bu kadar ileri giden münafıkların, artık kendilerine ilâhî af ve bağışlanma kapısını kapattıklarını haber vermek üzere buyruluyor ki:

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْۜ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْع۪ينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٨٠﴾

80. O münafıklar için ister Allah'tan bağışlanma dile, ister dileme fark etmez. Eğer onlar için yetmiş defa bağışlanma dilesen bile Allah onları asla affetmeyecektir. Çünkü onlar Allah'ı ve Rasûlü'nü inkâr etmişlerdir. Allah böyle inançsızlar ve itaatsizler gürûhuna doğru yolu göstermez.

Rasûlullah (s.a.v.), türlü türlü hile, tuzak ve bozgunculuklarına rağmen münafıklara hep af ve müsâmaha ile davranmıştır. Onların hallerini düzeltecekleri hususundaki ümidini hiç kaybetmeden vazîfesine devam etmiştir. Zira münafıkların cehennemin en alt tabakasına atılacağını bildiren âyetlerde dahi istisna yapılmakta, bunlardan tövbe edip kendini düzelten ve gönülden teslimiyet içine girenlerin Allah'ın büyük mükâfatlara lâyık gördüğü mü'minlerle beraber olacakları haber verilmekte idi. (bk. Nisâ 4/145-146) Dolayısıyla Efendimizin bu hâli aynı zamanda bütün müslümanlara "Asıl fazilet, güçlü olduğu halde yanlış yoldaki insanları dışlama yönüne gitmeyip onların ıslahı ve kazanılması için çaba harcamak" olduğu yönünde kuvvetli bir mesaj ihtiva etmektedir.

Münafıkların, Peygamber (s.a.v.) ile birlikte savaşa katılma hususunda sergiledikleri olumsuz tavırlara gelince:

Cehennem Ateşi
Daha Sıcak

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ وَكَرِهُوا اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِى الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

81. Sefere katılmayıp geride kalanlar, Allah Rasûlü'ne muhalefet ederek evlerinde oturup rahatlarına bakmakla pek sevindiler. Mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihâd etmekten hiç hoşlanmayıp, yandaşlarına da: "Bu sıcakta sefere çıkmayın" tavsiyesinde bulundular. De ki: "Cehennem ateşi çok daha sıcaktır!" Keşke gerçeği anlayabilselerdi.

82. Artık onlar, kazandıkları günahlar yüzünden az gülsünler, çok ağlasınlar!

Bir gün Rasûl-i Ekrem (s.a.v.):

"- *Sizin yaktığınız ate in sıcaklığı, cehennem ate inin sıcaklığının yetmi te biri kadardır"* buyurunca ashâb-ı kirâm:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Dünya ateşi bile insanı cezalandırmaya yeter" dediler. Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurdu:

ş "- *Cehennem ate i dünya ate inden altmı dokuz derece daha can yakıcı kılındı; onların her bir derecesi dünya ate i kadar iddetlidir"* (Buhârî, Bed'u'l-halk 10; Müslim, Cennet 30)

Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.), cehenem azabının şiddetinden söz ettiği bir başka hadisinde de şöyle buyurur:

" *üphesiz kıyâmet gününde cehennemliklerin azabı en hafif olanı, ayaklarının altına iki kor konulup da bu sebeple beyni kaynayan ki idir."* (Buhârî, Rikãk 51; Müslim, İman 362-364)

Dolayısıyla müslümana yakışan az gülmek çok ağlamaktır. Zira Allah Rasûlü (s.a.v.)'in hüzünlü hâli sevinç hâlinden daha çok olurdu. Kahkahayla asla gülmez, gerektiğinde sadece tebessüm ederdi. Ashâb-ı kirâm da gülerdi. Ancak çokça gülmek ve insanı menfî yönde etkileyecek şekilde sık sık gülmeye devam etmek yasaklanmıştır. Hatta hadis-i şerifte *"çokça gülmenin kalbi öldürdüğü"* beyân edilmiştir. (Tirmizî, Zühd 2; İbn Mâce, Zühd 19)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) gülmek ve ağlamakla alakalı olarak şöyle buyurur: “*Allah’a yemin ederim ki, eğerşsiz benim bildiklerimi bilseydiniz üphesiz az güler çok ağlardınız. Yollara dökülüp yüce Allah’a yüksek sesle feryad ile dua ederdiniz.*” (Tirmizî, Zühd 9; İbn Mâce, Zühd 19) Bu hadisi rivayet eden Ebû Zer (r.a.): “Keşke koparılan bir ot olsaydım, diye temenni ederim” der. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 173)

Dünya zevklerini ebedî âhiret nimetlerine tercih edip Allah’a ve Rasûlü’ne karşı gelen münafıklara dünyada uygulnacak bazı cezaları bildirmek üzere şöyle buyruluyor:

فَاِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ اِلٰى طَٓائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَاْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ
تَخْرُجُوا مَعِيَ اَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّاۜ اِنَّكُمْ رَضٖيتُمْ بِالْقُعُودِ
اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفٖينَ ﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِنْهُمْ
مَاتَ اَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهٖۜ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَمَاتُوا وَهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾ وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْۜ اِنَّمَا يُرٖيدُ اللّٰهُ اَنْ
يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

83. Eğer Tebük seferinden sonra Allah senin onlardan bir topluluğun yanına dönmeni nasip eder de, o topluluk bir başka savaşa çıkmak için senden izin isterse onlara de ki: “Siz, bundan böyle bir daha benimle cihâda çıkmayacak ve benimle birlikte herhangi bir düşmanla asla savaşmayacaksınız. Çünkü siz sefere ilk çağrıldığınızda evinizde oturmayı tercih ettiniz. O halde şimdi de geri kalanlarla birlikte oturmaya devam edin.”

84. Onlardan ölen hiç kimsenin cenâze namazını kılma ve hakkında dua etmek maksadıyla kabrinin başında da durma. Çünkü onlar Allah ve Rasûlü’nü inkâr etmişler ve yoldan çıkmış kimseler olarak ölmüşlerdir.

85. Onların ne malları ne de evlatları sakın seni imrendirmesin! Çünkü Allah, onları daha dünyada bunlar yüzünden sıkıntılara düşürmeyi ve neticede kâfir olarak can vermelerini istemektedir.

Tebük seferine katılmamak için yalandan mazeretler uyduran, havaların aşırı sıcak olduğu bahanesine sığınan, aynı zamanda başkalarını da sefere çıkmaktan caydırmaya çalışan münafıklara, Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber bir daha ebedî olarak sefere çıkmaları ve onunla beraber düşmana karşı savaşmaları yasaklanmaktadır. Bu, onlara lâyık görülen ve bir daha affedilme fırsatlarını

kaybettiklerini haber veren pek büyük bir mânevî cezadır. Bunlardan ölenlerin imansız olarak can verdikleri bildirilip, Peygamberimiz'e de onların cenâze namazlarını kılmaması emredilmektedir.

Münafıkların başı Abdullah b. Übeyy b. Selûl ölünce, samimi bir müslüman olan oğlu Abdullah, babasının bağışlanmasına vesile olacağı ümidiyle ve ona kefen yapmak düşüncesiyle Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'den gömleğini istedi. Efendimiz ona gömleğini verdi. Sonra Abdullah Peygamberimiz'den babasının cenaze namazını kıldırmasını istedi. Efendimiz (s.a.v.) cenaze namazını kıldırmak üzere kalkınca Hz. Ömer, Rasûl-i Ekrem'in elbisesini tutarak:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Rabbin yasakladığı halde onun namazını kılacak mısın?" dedi. Peygamber Efendimiz ona:

"Rabbim bana, **«O münafıklar için ister Allah'tan bağışlanma dile, ister dileme fark etmez. Eğer onlar için yetmiş defa bağışlanma dilesen bile Allah onları asla affetmeyecektir»** (Tevbe 9/80) buyurmak suretiyle af dileyip dilememekte beni serbest bıraktı. Ben ona yetmiş defadan fazla af dileyeceğim" diye cevap verdi. Hz. Ömer:

"- İyi ama, o münafık!" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) onun cenaze namazını kıldırdı. Bunun üzerine, **"Onlardan ölen hiç kimsenin cenâze namazını kılma..."** (Tevbe 9/84) âyeti nâzil oldu. (Buhârî, Cenâiz 22; Müslim, Munâfikîn 3)

Âyette yer alan **"kabrinin başında da durma"** (Tevbe 9/84) ifadesini Efendimiz'in cenazenin defninden sonraki tatbikatına göre açıklamak uygun olur. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bir müslümanm cenazesi defnedildikten sonra kabri başında bir süre durur ve etrafındakilere şöyle buyururdu: *"Karde iniz için Allah'tan mağfiret dileyiniz ve sorulanlara a ırmadan cevap verebilmesi için dua ediniz; zira u anda o hesaba çekilmektedir."* (Ebû Dâvûd, Cenâiz 69)

Bu bakımdan gönlümüzü nifak lekelerinden arındırıp hesabımızı kolaylaştırmak için Allah yolunda cihâda çağrıldığımızda hemen koşmalı, şu âyetlerde haber verilen münafıkça tavırlardan uzak durmalıyız:

وَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَاْذَنَكَ اُولُوا
الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٨٦﴾ رَضُوا بِاَنْ
يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾

86. "Allah'a iman edin ve Rasûlü ile beraber cihâda çıkın" diye bir sûre indirildiği zaman, içlerinden servet ve imkân sahibi olanlar savaşa gitmemek için hemen senden izin istemeye kalkar ve: "Bırak bizi, şu evlerinde oturan kadın ve çocuklarla beraber kalalım" derler.

87. Böylece seferden geride kalanlarla beraber bulunmayı tercih ettiler ve kalplerinin üzerine mühür vuruldu. Bu sebeple onlar gerçeği ve meselenin özünü idrak edemezler.

87. âyetteki "geride kalanlar" diye tercüme ettiğimiz اَلْخَوَالِفُ (havâlif) kelimesine şu mânalar verilebilir:

• Kadınlar: Çünkü kadınlara benzetmek, münafıkların son derece ağırlarına giden bir ifade idi.

• Çocuklar, yaşlılar, özür sahibi erkekler,

• Peygamberimiz'in emrine karşı çıkanlar.

Münafıkların bahsedilen tutum ve davranışlarından uzak durduğumuz gibi buna karşılık Rasûlullah (s.a.v.) ve ashâbının örnek hayatını kendimize ölçü almalıyız:

لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ
لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾

88. Fakat Peygamber ve beraberindeki mü'minler mallarıyla canlarıyla cihâd ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır ve onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

89. Allah, onlar için altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. En büyük kurtuluş ve başarı işte budur.

Sefere katılmamak için ileri sürülen mazeretlere gelince, bunların bir kısmı düpedüz yalandı. Fakat haklı gerekçeleri olanlar da vardı:

وَجَٓاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٩٠﴾

90. Bedevîler arasından savaşa katılmalarını engelleyecek geçerli mazereti olanlar, gelip seferden muaf tutulmaları için kendilerine izin verilmesini istediler. Allah ve Rasûlü'ne karşı dürüst olmayıp yalan söyleyenler ise, özür beyân etme zahmetine bile katlanmadan evlerinde oturmayı tercih ettiler. Onlardan küfürde kalmayı sürdürenlere pek acı bir azap isabet edecektir.

اَلْاَعْرَابُ (el-a'râb), çölde yaşayan kaba saba insanları ifade eden bir kelimedir. Bunlardan daha çok "bedevî" olarak bahsedilir. Medine'nin çevresinde İslâm'ı

kabul etmiş bedevîler vardı. Sefer ilanı yapılınca bunlar üç ayrı gruba ayrıldılar. Bir grup sefere katılma kararı aldı. Bir grup çeşitli bahaneler ileri sürerek sefere katılamayacaklarını bildirdi. Allah ve Peygamberi'ne sadakat gösterme sözünden cayanlar ise Medine'ye gelip özür beyân etme ihtiyacı bile duymadan, oldukları yerde oturup kaldılar. Bunlardan haklı mazeretleri olanlarının bağışlanma ihtimali olmakla birlikte, inkâr edenlerine yakında başlarına gelecek elim bir azap uyarısı yapılmaktadır. Akabinde sefere katılmayı engelleyecek haklı gerekçeler şöyle beyan edilmektedir:

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَٓاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذٖينَ لَا يَجِدُونَ
مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِهٖۜ مَا عَلَى الْمُحْسِنٖينَ مِنْ
سَبٖيلٍۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌۙ ﴿٩١﴾

91. Allah'a ve Rasûlü'ne karşı samimi oldukları sürece zayıflara, hastalara ve savaşa hazırlanmak için maddî imkân bulamayanlara sefere katılmadıkları için herhangi bir sorumluluk ve vebâl yoktur. Zâten böyle dürüst olup, geride kaldıklarında hep iyilikle meşgul olanları kınamak için herhangi bir sebep söz konusu olamaz. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Medine'de öyle bir takım kimseleri geri bıraktınız ki, siz ne kadar yol aldıysanız, neyi harcadıysanız, ne kadar vadi geçtiyseniz, mutlaka onlar onda sizinle birliktedirler."

Ashâb-ı kirâm:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Medine'de bulundukları halde nasıl bizimle beraber olabilirler? dediklerinde Efendimiz:

"Zira onları, mazeretleri alıkoydu" buyurdu. (Buhârî, Cihâd 35; Müslim, İmâre 159)

Efendimiz (s.a.v.)'in bahsettiği kişilere örnek olması bakımından şimdi durumları bildirilen Allah, Rasûlullah ve cihâd aşıklarının halleri ne kadar gönülleri derinden etkileyecek misallerdir:

وَلَا عَلَى الَّذٖينَ اِذَا مَٓا اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَٓا اَجِدُ مَٓا اَحْمِلُكُمْ
عَلَيْهِۖ تَوَلَّوْا وَاَعْيُنُهُمْ تَفٖيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَناً اَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَۜ ﴿٩٢﴾

92. Kendilerine binek sağlaman için sana geldiklerinde: "Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum" diye cevap verdiğin zaman, sefer için maddî imkân bulamamanın verdiği üzüntüyle gözyaşları dökerek geri dönenlere de

herhangi bir sorumluluk ve vebâl yoktur.

Âyetteki ilâhî iltifata mazhar olan kişilerden Abdurrahman b. Ka'b ile Abdullah b. Muğaffel, Allah Rasûlü'nün yanından ağlayarak dönerlerken, İbn Yâmin onlara:

"–Siz niçin ağlıyorsunuz?" diye sordu.

"–Bize binit sağlaması için Rasûlullah'a gitmiştik. Yanında bizi üzerine bindirecek bir şey bulamadı. Bizim de binip Allah Rasûlü ile birlikte gazâya çıkacak bir hayvanımız yok!" dediler. İbn Yâmin, ikisine bir deve, azık olarak da bir miktar hurma verdi. Hz. Abbâs, gözyaşı dökenlerden ikisine, Hz. Osman da üçüne binit sağladı. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* IV, 172; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* III, 994) Bir kısım ihtiyaç sahiplerine de daha sonra Allah Rasûlü (s.a.v.) binek temin etti. (Buhârî, Meğâzî 78)

Seferden muaf oldukları halde Allah Rasûlü'nden ayrı kalmak kendilerine giran gelen ve kalpleri Cenâb-ı Hakk'ın muhabbetiyle dolu olan bu sahâbîler, bu canhıraş iştiyak ve muhabbetlerinin karşılığında sefere katılma nimet ve şerefine nâil oldular. İşte bu hal, ashâb-ı kirâmın malıyla ve canıyla Allah yolunda nasıl fedakârlıkta bulunduklarını ve onların gönül yapısını sergileyen sayısız misâllerden biridir.

Tebük'ten ibret dolu diğer bir hâtırayı da Vâsile b. Eskâ (r.a.) şöyle anlatıyor:

"Tebük seferine çıkılacağı günlerde Medine'de şöyle seslendim:

«–Ganimet hissemi vermem karşılığında kim beni bineğine bindirir?»

Ensâr'dan yaşlı bir zât, nöbetleşe binmek üzere beni sefere götürebileceğini bildirdi. Ben hemen; «Anlaştık!» deyince:

«–Öyleyse Allah'ın bereketi üzere yürü!» dedi. Böylece hayırlı bir arkadaşla yola çıktım. Allah ganimet de nasîb etti; hisseme bir miktar düştü. Bunları sürüp Ensârî'ye getirdim. O bana:

«–Develerini al götür» dedi.

«–Başta yaptığımız antlaşmaya göre bunlar senin» dedim. Ama Ensârî:

«–Ey kardeşim! Ganimetini al, ben senin bu maddî payını istememiştim. Ben sevabına, yani mânevî kazancına iştirâk etmeyi düşünmüştüm» dedi." (Ebû Dâvûd, Cihâd 113/2676)

İmkânı olsun olmasın her fırsatta böylesine bir samimiyetle Rabbinin rızâsını arayan hakîkî mü'minlerin yanında, cihâddan kaçmak için bahaneler bulup girecek delik arayanlar da vardır ki, bunların vebâlden kurtulması mümkün değildir:

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ اَغْنِيَاءُ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا

مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾

93. Sorumluluk ve vebâl ancak, zengin oldukları halde sırf cihattan kaçmak için çeşitli bahanelerle senden izin isteyenleredir. Çünkü onlar geride kalması tabii olan kadın ve çocuklarla beraber bulunmayı tercih ettiler; Allah da kalplerini mühürledi. Bundan dolayı artık onlar gerçeği bilemezler.

اَلسَّبِيلُ (sebîl) "yol"dan maksat; sorumlu tutmak, kınamak, cezalandırmak, günah işlendiğini bildirmektir. Bahsedilen kişiler, imkânları olduğu halde yalandan bahaneler uydurarak, sırf savaştan kaçmak için izin isteyen münafıklardır. Burada onlara tekrar temas edilmesinin sebebi ise, yapılan işin ne kadar fenâ olduğunu tekitle bildirmek ve insanları bu nevi kötü davranışlardan şiddetle sakındırmaktır.

Allah Teâlâ münafıkların sevinmelerini ve alay etmelerini kötülemiş, ihlaslı mü'minleri de hüzünlü olmaları ve ağlamaları sebebiyle övmüştür. Münafıkların gülmeleri çok ağlamaya, ihlaslı mü'minlerin ağlamaları ise ardı arkası gelmeyen surûra, neşeye ve tebessüme sebep olacaktır.

Gelen âyetler, mü'minlerin Tebük seferinden zaferle ve selametle döneceklerini müjdelemekte, sefere geçerli bir mazereti olmadan katılmayanların ise hüsrana uğrayacaklarını haber vermektedir:

يَعْتَذِرُونَ اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ
نَبَّاَنَا اللّٰهُ مِنْ اَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى
عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ
بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَاَعْرِضُوا عَنْهُمْ اِنَّهُمْ
رِجْسٌ وَمَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ
لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾

94. Sefer dönüşü kendileriyle karşılaştığınız zaman o münafıklar size özür beyân edecekler. De ki: "Boşuna özür dilemeye kalkmayın; size asla inanacak değiliz. Çünkü Allah mazeretlerinizin geçersizliği ile alakalı olarak nifak ve yalanlarınızı bize haber verdi. Bundan böyle de Allah ve Rasûlü, ne yapacağınıza bakacak. Sonra da duyuların kapsam alanına girmeyen ve giren her şeyi hakkiyle bilen Allah'ın huzuruna varacaksınız.

O da yaptıklarınızı size bir bir haber verecektir.

95. Savaştan dönüp yanlarına geldiğinizde, kendilerini kınamaktan vazgeçmeniz için size Allah adına yemin edecekler. Artık onları kınamaktan ve azarlamaktan vazgeçin. Çünkü onlar pisliktir. Kazandıkları günahlar yüzünden varacakları yer cehennemdir.

96. Yine kendilerinden hoşnut olasınız diye size yemin ederler. Siz onlardan hoşnut olsanız bile, şunu bilin ki Allah, yoldan çıkmış o günahkârlar gürûhundan asla hoşnut olmaz.

Bahsedilen kimseler, yalan söyleyerek Rasûlüllâh (s.a.v.)'den izin isteyen seksen kadar münafık idi. Allah Rasûlü (s.a.v.) Tebük'ten döndükten sonra ashâb-ı kirâmı onlarla oturmaktan ve konuşmaktan men etmiştir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, VIII, 231) Çünkü onlar âyetin beyânıyla "pislik" olmuşlardır. Dışarıdan görünmese bile içleri pistir; niyetleri ve ruhları habistir. Gözle görülen cismânî pisliklerden sakınmak nasıl vacip ise, bulaşması daha çabuk, zararı daha fazla olan ruhânî ve ahlâkî pisliklerden uzak durmak da daha öncelikli olarak vaciptir.

Muhammed Bâkır (r.a.) demiştir ki: "Babam Zeynelâbidîn (r.h.) bana tavsiyede bulunup şunları söyledi:

«Şu beş sınıf insanla dostluk kurma, komşuluk etme ve onlarla yola çıkma:

• Fâsıkla dostluk kurma. Çünkü seni bir lokma ekmeğe ve hatta daha basitine satar.» Ben «Babacığım! Daha basiti nedir ki?» diye sorunca: «Bir lokma ekmeğe tamah eder, sonra da onu elde edemez» dedi.

• «Cimriyle dost olma. Çünkü, en çok ihtiyacın olan şeyi bile senden esirger.

• Yalancıyla dost olma. Çünkü o serap gibidir. Sana, yakın olanı uzak, uzak olanı da yakın gösterir.

• Ahmakla dost olma. Çünkü, sana fayda vereyim derken zarar verir. Nitekim, 'Akıllı düşman, ahmak dosttan daha hayırlıdır' diye bir söz vardır.

• Akrabasıyla ilişkisini kesen kimseyle de dost olma. Çünkü ben böyle insanların Allah Teâlâ'nın kitabı Kur'ân-ı Kerîm'in üç yerinde lânetlendiklerini gördüm.»" (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, III, 620)

Önceki âyetlerde şehirde yaşayan münafıkların hallerinden kesitler sunuldu. Köylerde ve çöllerde yaşayan bedevîlere gelince:

Bedevîler

اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ
عَلٰى رَسُولِهِۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٩٧﴾

97. Göçebe çöl bedevîleri, câhillikleri ve eğitimsizlikleri sebebiyle küfür ve nifakta şehirlilerden daha şiddetli olup, konumları ve içinde bulundukları şartlar itibariyle Allah'ın Peygamberi'ne indirdiği hükümlerin sınırlarını bilmeme onlardan daha çok beklenir. Allah her şeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Çölde yaşayan bedevîler, şehirlerde yaşayanlardan kâfirlik ve münafıklık bakımından daha şiddetlidirler. Çünkü yaşadıkları çöl hayatı kalplerinin katılığını artırmış, huylarını sertleştirmiştir. Kolay kolay itaate yanaşmaz, emre boyun eğmezler. Bu yönleriyle âdetâ vahşî hayvanlara benzerler. Kalplerindeki katılık da onlarda kibir, gurur, övünme ve haktan sapma gibi kötü hasletlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu halleriyle onlar Rasûlullah (s.a.v.)'e indirilen hükümlerin, ahlâk ve âdâbın sınırlarını bilmemeye daha yatkın, daha lâyıktırlar. Çünkü onlar Peygamberimiz'in sohbetlerinden uzak, onun mûcizelerini yakından görmekten, kitap ve sünnette bildirilen ibâdet ve diğer ahkâmın tatbik ediliş biçimlerini tanıma şerefinden mahrum kalmışlardır. Bu yüzden tevhid ve âhiret akidesinin ve peygamberliğin içyüzünü, inceliğini ve bunlarla alakalı delillerin inceliklerini, şer'î hükümlerin muhtevâ ve hudutlarını tam mânasıyla bilemeyebilirler. Derin fıkhî mevzular şöyle dursun, basit ilmihallerini bile bilemeyecek bir haldedirler.

Fakat bunların hepsi bir değildir. Burada iki grubundan kısaca bahsedilmektedir. Birinci grup:

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَٓائِرَۜ
عَلَيْهِمْ دَٓائِرَةُ السَّوْءِۜ وَاللّٰهُ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ ﴿٩٨﴾

98. Bedevîlerden öylesi var ki, Allah yolunda verdiklerini kendilerinden zorla alınmış bir angarya sayar ve bundan kurtulmak için sizin başınıza felâketlerin gelmesini gözetleyip durur. O kötü felâketler, belâlar kendi başlarına gelsin. Allah, her şeyi hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

İkinci grup:

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ

عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِۜ اَلَٓا اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْۜ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ ف۪ي
رَحْمَتِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٩٩﴾

99. Ama bir kısım bedevîler de var ki, Allah'a ve âhiret gününe inanır, hayır yolunda harcadığını Allah'a yakınlaşmaya ve Peygamber'in duasını kazanmaya vesile sayar. Gerçekten de, hayır yolunda yaptıkları harcamalar onlar için Allah'a birer yakınlaşma vesilesidir. Allah onları husûsî rahmetine erdirecektir. Hiç şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Tarih bize Rasûlullah (s.a.v.) zamanında yaşayan kâfirler ve münafıkların, bütün zamanların kâfir ve münafıklarının en sert, en acımasız, en kurnaz, en riyâkar, eğitilmeye en uzak ve kökleşmiş inanç, âdet ve yaşayışlarına bağlılıkta en mutaassıp olduklarını haber vermektedir. Konuyla ilgili Kur'an âyetleri de bunun böyle olduğunu apaçık göstermektedir. Fakat Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Allah'ın izniyle bu insanlardan çok kısa bir sürede bütün zamanların ilme ve düşünceye en açık, en merhametli, en faziletli, kıyâmete kadar gelecek nesillere öğretmen olacak mükemmel ve muhteşem bir nesil çıkarmıştır. Öyle ki onlar "Sahâbe Nesli" olarak anılacak ve artık kıyâmete kadar milyarlarca insanın saygı ve sevgisine mazhar olacak yüksek bir mevkiye ulaşmışlardır. Bu Rasûlullah (s.a.v.)'in tarihte bir benzerine rastlanmayan mûcizelerinden biridir.

İşte bu münâsebetle burada üçüncü bir gruptan bahsedilir ki, onlar kulluk ve fazilette zirvelere tırmanmış, Allah yolundaki fedakârlık ve feragatleriyle kıyâmete kadar gelecek imanlı nesillere örnek olacak mükemmel bir İslâmî hayat sergilemişlerdir:

وَالسَّابِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِر۪ينَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذ۪ينَ اتَّبَعُوهُمْ
بِاِحْسَانٍۙ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي
تَحْتَهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَدًاۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿١٠٠﴾

100. İslâm'ı kabul ve ona hizmette öne geçen muhâcir ve ensârın ilkleri ile bunların yoluna en güzel bir şekilde uyanlar var ya, Allah onlardan râzı olmuş, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. Allah onlar için her tarafında ırmaklar çağlayan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte en büyük başarı ve kurtuluş budur.

"Muhâcir ve ensârın ilkleri"nden maksadın kimler olduğu hakkında şu izahlar

yapılır:

• İki kıbleye; hem Mescid-i Aksâ'ya hem Mescid-i Harâm'a doğru namaz kılmış olanlar,

• Bedir savaşına katılanlar,

• Hudeybiye'de ağaç altında yapılan Bey'atü'r-Rıdvân'da hazır bulunanlar,

• "Muhacir ve ensar" olarak vasıflandırılan ilk müslümanlar, yani bütün sahâbeler.

"Bunların yoluna en güzel şekilde uyanlar" (Tevbe 9/100) ise muhâcir ve ensârın, Allah Rasûlü'ne itaat ve İslâm'ı güzel yaşama hususundaki örnek hal ve hareketlerine tâbi olan kıyâmete kadar gelecek bütün mü'minlerdir.

Hasan Basrî Hazretlerine ashâb-ı kirâmdan soruldu. Önce içli içli ağladı, sonra şöyle anlattı:

"Onlarda hep iyilik ve hayır alâmetleri vardı. Bu alâmetler yüzlerinden belliydi. Oturmaları, kalkmaları, konuşmaları hep hayrı anlatırdı.

Onların giyimleri orta halli idi; güzel olurdu. Onların tutuşları hoştu; tevazuu dile getirirdi. Onların konuşmaları dâimâ iyi ve güzel olan şeyleri işlemeye dairdi. Onlar yerken içerken rızkın en temizini, helâlini seçer yerlerdi. Onlara Yüce Rablerine taat için eğilirlerdi; boyunlarını O'nun emri karşısında bükerlerdi. Sevdikleri işte hep O'nun emrini gözetirlerdi; sevmedikleri işte de hep O'nun emrini gözetirlerdi. Onlar Yüce Hak için verirlerdi; bu verdiklerini candan verirlerdi. Bu halleri onların mâna susuzluklarını giderirdi, cisimlerini zayıflatırlardı. Onlar, Yüce Hakk'ı hoşnut etmek yolunda, kulların darılmasına önem vermezlerdi. Onlar, öfkede aşırı gitmezlerdi. Onlar, Allah'ın hükmü dışına çıkmazlardı. Onlar, Kur'an'a tutunur ve sünnet üzere hareket ederlerdi. Onlar, dillerinde Allah zikri ile dolaşırlardı. Onlar, kendilerinden yardım istendiği zaman, kanlarını Allah yolunda akıtırlardı. Onlar, kendilerinden Allah rızâsı için borç istendiği zaman, mallarını seve seve verdiler. Onlar, ahlâkları gâyet güzel olan zatlardı. Onlar, dünyalığın azı ile yetindiler. Onlar, öbür âlemin yolunu tutuncaya kadar hep böyle oldular, oldukları gibi göründüler." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye*, s. 338)

Fakat bu büyük ve ebedî nimetlerden habersiz olan bir takım beyinsizler, onulmaz bir iç yarası ve telafisi imkânsız bir zarar karşılığında münafıklık yapmaya devam etmektedirler:

وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ مُنَافِقُونَۜ وَمِنْ اَهْلِ الْمَدٖينَةِ مَرَدُوا

عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْۜ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْۜ سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ اِلٰى عَذَابٍ عَظٖيمٍۚ ﴿١٠١﴾

101. Çevrenizdeki bedevîler arasında münafıklar var. Medine ahâlisi içinde de nifakta uzmanlaşmış öyle münafıklar var ki, biz bildirmediğimiz takdirde sen onları bilemezsin. Onların tamamını ve ne derece münafık olduklarını ancak biz biliriz. Onları çifte cezaya çarptıracağız. Sonra da çok daha büyük bir azaba itileceklerdir.

Tebük seferinden geri kalan bir başka grup da şunlardır:

وَاٰخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَاٰخَرَ سَيِّئًاۜ عَسَى
اللّٰهُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٠٢﴾

102. Bir başka grup var ki, günahlarını itiraf ettiler. Bunlar yaptıkları iyi işlerle kötü işleri birbirine karıştırdılar. Umulur ki Allah onların tevbesini kabul buyurur. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Allah Rasûlü (s.a.v.) Tebük seferine çıktığında Ebû Lübâbe ve beş arkadaşı sefere katılmayıp Peygamberimiz'den geride kaldılar. Sonra Ebû Lübâbe ve iki arkadaşı yaptıklarına pişman oldular. Geride kalmaları sebebiyle helâk olacaklarına kanaat getirip, "Biz burada kadınlarla beraber gölgede huzur ve rahat içindeyiz. Allah'ın Rasûlü ise mü'minlerle birlikte cihâdda bulunuyor. Allah'a yemin olsun ki biz, kendimizi mescidin direklerine bağlıyacağız ve Allah'ın Rasûlü bizi mazur görüp çözmedikçe de kendimizi bu direklerden çözmeyeceğiz" dediler. Ebû Lübâbe ve iki arkadaşı gidip kendilerini mescidin direklerine bağladıkları halde üçü kendilerini direklere bağlamadılar.

Allah Rasûlü (s.a.v.) seferden döndü, Mescid-i Nebevî'ye girdi. Mescidde yolu üzerinde direklere bağlı olanları görünce: "Kim bu kendilerini direklere bağlamış olanlar?" diye sordu. Ashâbı: "Ebû Lübâbe ve arkadaşlarıdır. Allah Rasûlü (s.a.v.) ile sefere katılmayıp geride kaldılar, günahlarını itiraf ettiler. Sen kendilerinden râzı olup onları çözünceye kadar bağlarını çözmemeye ve kendilerini serbest bırakmamaya dair Allah'a söz verdiler" dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.): *"Benden geride kaldılar, benimle cihâda katılmadılar, müslümanların seferinden ve cihâddan yüz çevirdiler. Allah'a yemin olsun ki, Allah onları mazur görünceye kadar onları mazur görmeyecek, onları serbest bırakmakla emrolunmadıkça onları serbest bırakmayacak ve bağlarını çözmeyeceğim"* buyurdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XI, 19-22)

Bu gibilere yapılacak muâmele şöyle belirlendi:

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ

صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ ط وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١٠٣﴾

103. Onların mallarından bir miktar zekât ve sadaka al ki, böylece kendilerini günahlarından arındırıp tertemiz kılasın. Ayrıca onlar için dua ve istiğfar et. Çünkü senin duan onlar için kalplerini yatıştıran bir huzur ve tatmin vesilesidir. Allah, her şeyi hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

Tebük Gazvesi'nden geri kalmaları, sonra pişman olup tevbe ederek kendilerini Mescid-i Nebevî'nin direklerine bağlamaları ve haklarında bundan önceki âyet-i kerîme inerek bağışlanmaları üzerine Ebû Lübâbe ve iki arkadaşı gidip mallarını Peygamber (s.a.v.)'e getirdiler ve:

"–Ey Allah'ın Rasûlü! Bu mallar bizi seninle birlikte sefere çıkmaktan geri bıraktı. Bu malları sadaka olarak dağıt, bizim bağışlanıp günahlardan temizlenmemiz için Allah'a dua et" dediler. Efendimiz (s.a.v.):

"–Rabbim bana emretmedikçe onlardan bir ey alıp da sadaka olarak dağıtmam" buyurdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeyi indirdi. Allah Rasûlü (s.a.v.) bundan sonra onların mallarından alıp sadaka olarak muhtaçlara dağıttı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XI, 23; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 263)

Bu rivayete göre, burada alınması emredilen sadaka, farz olan zekât olmayıp o ayak sürüyerek savaşa katılmayanlardan günahlarına bir kefâret olması için alınan özel bir sadakadır. Hasan Basrî (r.h.)'in görüşü budur. Bununla beraber bir varlık vergisi, bir vergi cezası şeklinde de değil, oruç ve yemin kefâretlerinde olduğu gibi, ibâdet ve taatteki bir kusurun affı, bir eksikliğin giderilmesi niyetiyle alınan bir sadaka olmuş olur.

Fakat fakihlerin pek çoğu, bundan asıl maksadın farz olan zekât olduğu görüşündedir. Zira yukarıdan beri konunun akışı zenginler üzerine olup, siyâkın icabı da bu olduğundan, bu âyetle zekâtın zenginlere farz olduğu belirtilmiştir. Böylece suçlarını itiraf eden bu asker kaçaklarının günaha girmelerine sebep mal sevgisi olduğundan tevbe ve pişmanlıklarının geçerli kabul edilip dindarlıklarının samimi olması, ancak farz olan zekâtı gönül rızâsıyla ve seve seve vermelerine bağlıdır. Nifak pisliğinden ancak bu yolla temizlenip kurtulabilecekleri haber verilmiştir. Bu mâna farz olan zekâttan başka nafile olarak daha fazla vermelerine ve fazla fazla verdikleri takdirde bunun alınıp kabul edilmesine mâni değildir.

İşin aslına bakılacak olursa:

اَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِه۪ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَاَنَّ

اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿١٠٤﴾

104. Onlar bilmezler mi ki, kullarının tevbesini kabul buyuran ve onların içtenlikle verdikleri zekât ve sadakaları alıp değerlendiren yalnız Allah'tır. Gerçekten tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olan da yalnız Allah'tır.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ṣöyle buyurur:

"Kim, helâl kazancından bir hurma kıymetinde sadaka verirse, -ki Allah, helâlden ba kasını kabul etmez- Allah o sadakayı bizzat kabul buyurur. Sonra onu dağ gibi oluncaya kadar, herhangi birinizin tayını büyüttüğü gibi, sahibi için ihtimamla büyütür." (Buhârî, Zekât 8; Müslim, Zekât 63, 64)

" üphesiz ki sadaka muhtâcın avucuna dü meden önce Rahmân'ın avucuna dü er." (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* III, 111)

Öyleyse:

وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ ۜ وَسَتُرَدُّونَ

اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ ﴿١٠٥﴾

105. Onlara de ki: "Bundan böyle Allah'ı hoşnut edecek işler yapın! Yaptıklarınızı Allah da, O'nun Rasûlü de, mü'minler de görecektir. Sonunda duyuların kapsama alanına girmeyen ve giren her şeyi hakkiyle bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. O da yaptıklarınızı size bir bir haber verecektir.

Lokmân (a.s.) oğluna nasihat ederken ṣöyle der:

"Evlâdım! Yaptığın iyilik veya kötülük hardal tanesi ağırlığında bile olsa, bir kayanın içinde saklı da olsa, göklerin veya yerin herhangi bir noktasında bile bulunsa, Allah onu çıkarıp âhirette karşına getirir. Çünkü Allah her şeyi bütün incelikleriyle bilir, her şeyden hakkiyle haberdârdır." (Lokmân 31/16)

Rasûlullah (s.a.v.) de ṣöyle buyurur:

"Eğer bir kimse, hiçbir kapısı ve menfezi bulunmayan bir kaya içinde bir amel yapacak olursa, ne olursa olsun, onun ameli insanların kar ısına çıkacaktır." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 28)

Son olarak, seferden geri kalan ṣu kimselerle ilgili hüküm bildirilmektedir:

عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾ وَاٰخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۜ وَاللّٰهُ

106. Savaştan geri kalan başka bir grubun hükmü de tamâmen Allah'ın iradesine kalmıştır: İster onlara azap eder, isterse tevbelerini kabul buyurur. Allah, her şeyi hakkiyle bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

Burada Ebû Lübâbe ve üç arkadaşı gibi hemen tevbe edip pişman olmayan kişilere işaret edilir. Bunlar Hilâl b. Ümeyye, Ka'b b. Mâlik ve Murâre b. Rebi'dir. Bu hususla ilgili geniş izah Tevbe sûresinin 118. âyetinde gelecektir.

Her şeyi bilen ve nihâyetsiz hikmet sahibi olan Yüce Allah, bu ilim ve hikmetinin bir gereği olarak şimdi de İslâm devletine karşı komplolar düzenleyenlerin yaptığı sözde mescitlerin içyüzünü ortaya koyup, böyle zararlı merkezlere karşı takınılması gereken tavrı öğretmek üzere buyuruyor ki:

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ
وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ ۗ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا
إِلَّا الْحُسْنٰى ۗ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا
لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ ۗ فِيهِ
رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا ۗ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾

107. Münafıklardan bir grup, İslâm ve müslümanlar aleyhinde zararlı faaliyetler yapmak, kâfirleri desteklemek, mü'minlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Rasûlüne karşı savaşmış olanların gelip kendilerine katılmasını beklemek maksadıyla bir mescid yaptılar. Üstelik bunlar: "Bu mescidi yaparken iyilikten başka bir şey düşünmedik" diye yemin de ederler. Allah şâhittir ki, onlar kesinlikle yalancıdırlar.

108. O mesidde asla namaza durma! Daha ilk günden takvâ temelleri üzere yapılan mescid, senin namaz kılmana daha uygundur. Orada her türlü günah ve kötülüklerden temizlenmek isteyen kimseler vardır. Allah da zâten bu ölçüde temizlenme gayretinde olanları sever.

"Mescid-i dırâr" olarak tarihe geçen ve Kur'ân-ı Kerîm'in ibretle beyân ettiği bu menfûr hâdisenin kısaca tarihi şöyledir:

Medine'de Hazrec kabilesinden Ebû Âmir er-Râhib adında biri, Rasûlullah (s.a.v.)'e karşı yardım istemek üzere Rum kralı Hirakl'e gitti. Kral onu yanında ağırladı, çeşitli ihsânlarda ve va'dlerde bulundu. Bu va'dler üzerine Ebû Âmir Medine'de ensâr arasında nifak ve şüphe içinde bulunan bir gruba mektup yollayarak Hirakl'in va'dlerini bir bir saydı. Yakın zamanda bir orduyla birlikte geleceğini haber verdi. Böylece Rasûlullah (s.a.v.) ile savaşacağını, onu yeneceğini ve onu bulunduğu durumdan döndüreceğini bildirdi. Mektuplarını iletmek üzere göndereceği kimselerin sığınabilmesi için bir yer yapmalarını emretti. Bu yer aynı zamanda kendisi geldiğinde de onun için bir gözetleme yeri olacaktı.

Bu haber üzerine Medine'deki münafıklar Kuba Mescidi yakınlarında bir mescid inşa etmeye başladılar. Peygamberimiz (s.a.v.) Tebük seferine çıkmadan önce mescidin yapımını bitirdiler. Mescidin müslümanlarca makbul sayılmasına delil olması için Efendimiz'in gelip orada namaz kılmasını istediler. Bu mescidi sadece içlerindeki zayıfların ve hastaların soğuk ve yağmurlu gecelerde namaz kılmaları için yaptıklarını söylediler. Allah Teâlâ Peygamberi'ni orada namaz kılmaktan alıkoydu. " *imdi biz sefere çıkmak üzereyiz. Allah dilerse döndüğümüzde namaz kılarız*" dedi. Peygamberimiz (s.a.v.) Tebük'ten Medine'ye dönmek üzere yola çıktığında, Mescid-i dırar'a bir günlük veya daha az bir mesafe kalmıştı ki, Cibrîl gelerek bu mescidi bina edenlerin, bununla, ilk günden takvâ üzerine kurulmuş olan Kuba mescidindeki mü'minler cemaatini bölme ve küfür maksadı taşıdıklarını bildirdi. Peygamberimiz (s.a.v.) de daha Medine'ye gelmeden birkaç kişi yollayarak bu fitne yuvasını yıktırdı. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XI, 33-35)

Gelen âyetler "Takvâ Mescidi" ile "Dırâr Mescidi"nin mâhiyetini ve aralarında bulunan farkı şu şekilde canlı sahneler hâlinde tasvir etmektedir:

اَفَمَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ اَمْ مَنْ
اَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهٖ فٖى نَارِ جَهَنَّمَ ؕ وَاللّٰهُ
لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذٖى بَنَوْا رٖيبَةً
فٖى قُلُوبِهِمْ اِلَّٓا اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿١١٠﴾

109. Binasını Allah korkusu ve Allah rızâsına uygun olarak yapan kimse mi daha hayırlıdır, yoksa binasını dibi sel sularıyla oyulmuş ve her an çökmeye hazır bir uçurumun kenarına kurup, onunla beraber kendisi de cehennem ateşine yuvarlanacak kimse mi? Allah böyle zâlimler topluluğunu doğru yola erdirmez.

110. Münafıkların kurdukları bütün yapılar ve bu arada yaptıkları o bina, ölüp de kalpleri paramparça oluncaya dek yüreklerinde devamlı bir şüphe, telaş ve endişe sebebi olarak kalmaya devam edecektir. Allah her şeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Burada iki farklı kişiden, bunların inşa ettikleri iki farklı mescidden iki ayrı tablo hâlinde bahsedilmekte ve bunlardan hangisinin daha hayırlı olduğu sorulmaktadır.

Birinci tablo: Sahnede bir adam, gayet güzel ve güvenli bir arsaya bir mescid inşa ediyor. Mescidini Allah'tan korkarak ve O'nun rızâsını kazanmak isteyerek tesis ediyor. Bu mescidle, kendisinin ve din kardeşlerinin Allah'a masiyetten

korkup sakınmalarını; güzel bir itaatle rızâsını istemelerini hedefliyor. Hiçbir korku, hiçbir endişe, hiçbir telaş ve hiçbir tasa söz konusu değil. Gayet teenniyle ağır ağır sağlam bir şekilde binasını yapmaya devam ediyor. Şimdi biz, emniyet içinde yükselen güçlü takvâ binasının inşasını ve tamamlanıp ibâdete açılışını izliyor; onun, Allah'ın gazabından sakınıp rızâsını kazanma açısından mü'minlere sağladığı faydaları gözlüyoruz.

İkinci tablo: Sahnede diğer bir adam daha var ki, bu da bir mescid inşa ediyor. Ama nereye, ne şekilde? Zavallı adam, başka yer yokmuş gibi mescid yeri olarak dere kenarında selin dibini yalayıp oymuş olduğu bıçık üzerinde kalan, ayrıca geriden çatlamış devrilmek üzere bulunan toprak veya çamur çıkıntısını buluyor. Böyle bir yerin üzerine çıkıyor. Buranın da orta kısmına değil uçuruma yakın kenar kısmına mescidini inşa etmeye başlıyor. Orada doğru dürüst temel kazmak zâten mümkün değil. Tuğlaları çarçabuk örerek mescidin duvarlarını yükseltmeğe çalışıyor. Biz şimdi hem adamın hem de yapacağı binanın akibetini merakla izliyoruz. Bir defa üzerinde inşaat yapılan yer bir yar kenarı ve geriden de çatlamış; kendi kendini tutacak hâli yok. Yıkılmak ve dökülmek üzere. Bir de bunun üzerine taştan veya tuğladan ağır bir binanın yapıldığını düşünün ve bunun akıbetini teemmül edin.

Tekrar adama bakıyoruz. Evet binasını tamamlamak üzere. Şimdi karşımızda yıkılmak üzere olan, sallanıp duran bir uçurumun kenarındaki toprak parçası üzerine kurulmuş bir bina var. Adam da binasının inşaatini tamamlamak üzere onun üzerinde ve onunla meşgul. Ve bir anda bakıyoruz ki o çökmek üzere olan yarın kenarındaki toprak sarsılıyor, sallanıyor ve çöküyor. Yapılan mescid de, yapanlarıyla birlikte uçurumlara aşağı yuvarlanıyor. O korkunç uçurum bu toprak yığınını, o binayı ve onu inşa edenleri birden yutuveriyor.

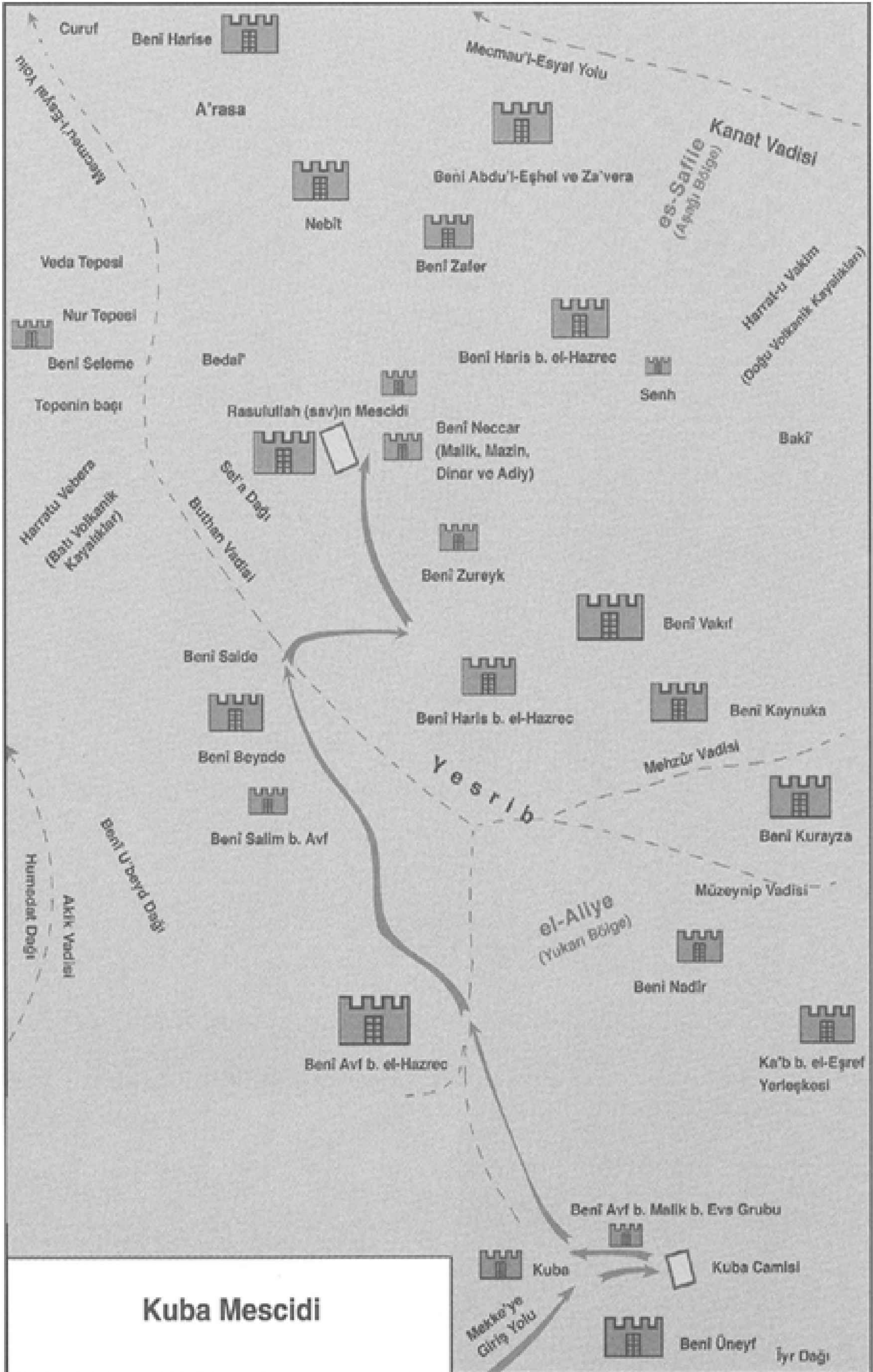
Şimdi biz çöküveren binanın ve sahiplerinin uçuruma aşağı yuvarlanışını izliyoruz. Son derece yüksek ve uzun bir uçurumdan aşağı doğru durmadan yuvarlanıyorlar. Nihâyet uçurumun sonuna geliyorlar. Orada daha büyük bir felaketle karşılaşıyorlar. Çünkü yıkılan uçurumun altı cehennem ateşidir. İşte o adamlar yaptıkları mescidle beraber cehennem ateşinin dibini boyluyorlar. Görüldüğü üzere bâtılın taraftarlarının ve dinle alakalı işlerini nifak üzerine bina edenlerin durumları bu temsille güzel bir şekilde dile getirilmiştir.

İşte münafıkların yaptığı bütün işlerin âkıbeti böyle hüsran olacaktır. Ölüp kalpleri paramparça oluncaya kadar yaptıkları işler yüreklerinde dâmî bir şüphe ve nifak sebebi olacak; hiçbir zaman rahat ve huzur yüzü görmeyeceklerdir.

Canlarını ve mallarını Allah yolunda fedâ eden mü'minler ise dünyada maddî hiçbir nimetle değiştirilmeyecek tarifi imkânsız bir gönül huzuru, âhirette de

ebedî cennetlere ulaşacaklardır:

Curuf
Beni Harise
Mecmau'l-Esyal Yolu
Mecmau'l-Esyal Yolu
A'rasa
Kanat Vadisi
es-Safile
(Aşağı Bölge)
Beni Abdu'l-Eşhel ve Za'vera
Nebit
Beni Zafer
Veda Tepesi
Harrat-ı Vakim
(Doğu Volkanik Kayalıkları)
Nur Tepesi
Beni Seleme
Bedaî'
Beni Haris b. el-Hazrec
Senh
Tepenin bağı
Rasulullah (sav)ın Mescidi
Beni Neccar
(Malik, Mazin,
Dinar ve Adiy)
Bakî'
Harratu Vebera
(Batı Volkanik Kayalıkları)
Sel'a Dağı
Buthan Vadisi
Beni Zureyk
Beni Vakıf
Beni Saide
Beni Haris b. el-Hazrec
Beni Kaynuka
Beni Beyade
Yesrib
Mehzûr Vadisi
Beni Kurayza
Beni Salim b. Avf
Beni U'beyd Dağı
Humeidat Dağı
Akik Vadisi
Müzeynip Vadisi
el-Aliye
(Yukarı Bölge)
Beni Nadir
Beni Avf b. el-Hazrec
Ka'b b. el-Eşref
Yerleşkesi
Beni Avf b. Malik b. Evs Grubu
Kuba
Kuba Camisi
Kuba Mescidi
Mekke'ye
Giriş Yolu
Beni Üneyf
İyr Dağı

Canlarını ve Mallarını Allah’a Satanlar

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَۜ يُقَاتِلُونَ
ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْج۪يلِ
وَالْقُرْاٰنِۜ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِه۪ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذ۪ي بَايَعْتُمْ
بِه۪ۜ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿١١١﴾ اَلتَّٓائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ
السَّٓائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِۜ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١١٢﴾

111. Allah mü’minlerden, kendilerine vereceği cennet karşılığında canlarını ve mallarını satın almıştır. Onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öldürülürler. Müjdelenen bu cennet Tevrat’ta, İncil’de ve Kur’an’da Allah’ın yerine getirmeyi uhdesine aldığı kesin bir sözdür. Verdiği sözü Allah’tan daha iyi yerine getirecek kim olabilir? O halde, ey mü’minler, Allah ile yapmış olduğunuz bu alış verişten dolayı sevinin. İşte bu, gerçekten büyük bir başarı ve kurtuluştur.

112. Onlar; günahlarına tevbe eden, ibâdetle meşgul olan, hamdeden, oruç tutan, rükû eden, secde eden, iyilik ve güzellikleri teşvik edip yayan, her türlü kötülük ve çirkinliğin önünü almaya çalışan ve Allah’ın koyduğu sınırları gözetenlerdir. Rasûlüm! Sen böyle gerçek mü’minleri müjdele!

İkinci Akabe bey‘atı gecesi ensâr yetmiş küsür kişi olarak Rasûlullah (s.a.v.)’a bey‘at ettiklerinde Abdullah b. Revâha (r.a.), Peygamberimiz (s.a.v.)’e:

“–Rabbin ve kendin için dilediğini şart koş” demişti. Allah Rasûlü (s.a.v.):

“–Rabbim için O’na kulluk etmenizi ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmamanızı; kendim için de mallarınızı ve canlarınızı neden koruyorsanız beni de onlardan korumanızı şart koşuyorum” buyurdu. Oradakiler:

“–Bunu yaparsak bizim için ne var?” diye sordular. Efendimiz (s.a.v.):

“–Cennet” buyurdu. Onlar da:

“–Kazançlı bir alış veriş; biz bu alış verişi bozmayız, bozulmasını da istemeyiz” dediler de bunun üzerine bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XI, 49; Kurtubî, *el-Câmi‘*, VIII, 267)

Fuzûlî der ki:

“Cânı cânân dilemi vermemek olmaz ey dil!
Ne nizâ’ eyleyeyim ol ne senindir, ne benim.”

“Bedenimizde emânet olan bu canı en yüce sevgili olan Allah Teâlâ istemektedir. O istediğine göre cânı vermemek, bu konuda çekimser davranmak doğru olmaz. Çünkü, hiç tartışmaya gerek yok ki, o cân ne senindir, ne de benim. O cân, onu bize emânet eden Allah’a aittir.”

Cenâb-ı Hak, bu âyet-i kerîmelerde kendi yolunda malıyla canıyla cihâd edebilecek, bu hususta hiçbir fedakârlıktan çekinmeyecek, cenneti kazanma uğruna dünyayı feda edebilecek kâmil iman sahibi mü’minlerin özelliklerini saymaktadır.

Allah yolunda maldan ve candan fedakârlığın cennete girebilmenin iki mühim şartı olduğuna dair şu hâdise ne kadar ibretlidir:

Beşîr bin Hasâsiyye (r.a.) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a.v.)’e bey‘at etmek için geldim. Bana, Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in de O’nun kulu ve Rasûlü olduğuna şehâdet etmemi, namaz kılmamı, zekât vermemi, İslâm’ın öğrettiği şekilde haccetmemi, ramazan orucunu tutmamı ve Allah yolunda cihâd etmemi şart koştu. Ben de şöyle dedim:

“–Ey Allah’ın Rasûlü! Vallahi bunlardan ikisine gücüm yetmez. Onlar da cihâd ve sadakadır. İnsanlar cihâddan kaçan kimseye Allah’ın gazab ettiğini söylüyorlar. Ben ise cihâd meydanına gelince nefsimi ölüm korkusu kaplayıp kaçmaktan endişe ediyorum. Sadakaya gelince, benim malım küçük bir koyun sürüsü ve on deveden ibârettir. Onlar da ehlimin maîşet kaynağı ve binek hayvanlarıdır.”

Rasûlullah (s.a.v.) elimi tuttu, salladı ve şöyle buyurdu:

“–Cihâd yok, sadaka yok, peki o hâlde nasıl cennete gireceksin?!” Bunun üzerine:

“–Yâ Rasûlallah! Bey‘at ediyorum” dedim ve Allah Rasûlü’ne, koştuğu bütün şartlar üzerine bey‘at ettim. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 224)

112. Âyette geçen اَلسَّٓائِحُونَ (sâihûn) kelimesinin, ilim, cihâd, ibret ve tefekkür için seyehat etmek, dinlerini özgürce yaşamak için hicret etmek gibi mânaları da vardır. Rasûlullah (s.a.v.) bu kelimenin anlamı sorulunca: *“Oruç tutanlar”* buyurmuştur. (Hâkim, *el-Müstedrek,* II, 365)

Mü’minler, bu güzel vasıflarla Allah yolunda yürüyecek ve öldüklerinde Allah’ın müjdelediği cennetlere varacaklardır. Müşriklere gelince, onlara Peygamberimiz (s.a.v.)’in yapacağı bağışlanma talebi bile fayda vermeyecektir:

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُٓوا اُو۟لِي

قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾

113. Ne Peygamber'in ne de inananların; şirk içinde ölüp de cehennemlik oldukları kesinkes açığa çıktıktan sonra, akrabaları bile olsa, böyle müşrikler için bağışlanma dilemeleri doğru değildir.

Rivayete göre Ebû Talib'in ölüm hastalığında Peygamber Efendimiz (s.a.v.) onun yanına girdi. Orada Ebû Cehil ve Abdullah b. Ebî Ümeyye de vardı. Allah Rasûlü (s.a.v.): *"Amca, üzerimde hakkı en çok olan ki i sensin, insanların bana en çok ihsânda bulunanı sensin, senin bendeki hakkın babamın hakkından daha büyüktür Ey amca, «Lâ ilâhe illallah» kelimesini söyle ki Allah katında senin için bir delile sahip olayım"* dedi. Ebû Cehil ve Abdullah b. Ebî Ümeyye de: "Ey Ebû Talib, Abdülmuttalib'in dîninden yüz mü çevireceksin?" dediler ve böyle söylemeye devam ettiler. Nihâyet Ebû Talib'in söylediği son sözü: "Abdülmuttalib'in dîni üzere" demek oldu. Peygamberimiz (s.a.v.): *"Sana bağı lanma dilemekten men olunmadığım sürece senin için mutlaka Rabbimden af edeceğim"* buyurdu. Bunun üzerine bu 113. âyet (Buhârî, Tefsir 9/16) ile **"Rasûlüm! Sen sevdiğini doğru yola erdiremezsin..."** (Kasas 28/56) âyeti nâzil oldu. (Buhârî, Tefsir 28/1; Müslim, İman, 39; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XI, 57-58)

Hz. İbrâhim'in müşrik olan babası için yaptığı istiğfara gelince:

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا اِيَّاهُۚ فَلَمَّا
تَبَيَّنَ لَهُ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُۜ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَاَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾

114. İbrâhim'in babası için Allah'tan af dilemesi ise, sırf daha önce ona verdiği bir sözden dolayı idi. Fakat onun bir Allah düşmanı olduğu açıkça belli olunca hemen ondan uzaklaştı. Gerçekten İbrâhim, Allah'a içten yalvaran, âh edip inleyen, yumuşak huylu bir peygamberdi.

Hz. Ali şöyle anlatıyor: Bir kişiyi müşrik olan ana-babası için Allah'tan bağışlanma dilerken işittim ve: "Müşrik oldukları halde ana-baban için af talebinde mi bulunuyorsun?" dedim. O: "İbrâhim, babası müşrik olduğu halde onun için bağışlanma dilemedi mi?" diye karşılık verdi. Gidip durumu Allah Rasûlü (s.a.v.)'e haber verince bu âyet nâzil oldu. (Nesâî, Cenâiz 102; Tirmizî, Tefsir 9/16)

Meryem sûresi 47. âyette haber verildiği üzere Hz. İbrâhim, **"Rabbimden seni bağışlamasını isteyeceğim"** diyerek babasına söz vermişti. Bu sözünü yerine getirmek için istiğfar ediyordu. Ancak babası tevbe etmeden müşrik olarak ölünce bundan vazgeçmiş ve babasıyla ilişkisini kesmiştir.

İbrâhim (a.s.)'ın mühim bir vasfı olarak zikredilen أَوَّاهٌ (evvâh); çok âh eden, Allah korkusuyla ağlayan sızlayan, ince kalpli, yufka yürekli, bağrı yanık, hep dua ve niyâz hâlinde olan, pek şefkatli ve merhametli, imanında şüphe ve tereddüt bulunmayan, günahlardan uzak duran gibi mânalar ihtiva eder. Diğer vasfı olan حَلِيمٌ (halîm) ise; hiddetten uzak, ezâ ve cefâya katlanan; Allah için olması dışında hiçbir kimseyi cezalandırmayan ve hiçbir kimseden intikam almayan kimse demektir. Dolayısıyla iki vasıf birbirini mükemmel bir şekilde tamamlamış olmaktadır.

Şimdi de İslâm'ın temel kâidelerinden birine yer verilerek buyruluyor ki:

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ اِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ؕ يُحْيِي وَيُمِيتُ ؕ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾

115. Allah bir toplumu doğru yola erdirdikten sonra, nelerden sakınacaklarını kendilerine iyice açıklamadıkça, onları sapmaya terk edecek ve saptıracak değildir. Muhakkak ki Allah her şeyi hakkiyle bilendir.

116. Hiç şüphesiz göklerin ve yerin mutlak mülkiyeti ve hâkimiyeti Allah'ındır. O, diriltir ve öldürür. Sizin Allah'tan başka ne bir dostunuz ne de bir yardımcınız vardır.

Allah Teâlâ, Tebük seferi münâsebetiyle yaşanan bir takım girift olaylar sebebiyle ortaya çıkan durumlarda hem Peygamberimiz (s.a.v.)'e hem de beraberindeki mü'minlere merhametle muâmele etmiş, onların tevbelerini kabul ederek şöyle buyurmuştur:

لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ ؕ اِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ۙ ﴿١١٧﴾

117. Allah, Peygamberine rahmetiyle yöneldiği gibi, içlerinden bir kısmının gönülleri hemen hemen eğrilmek üzere iken o zorluk zamanında Peygamber'e tâbi olan muhacirlerle ensârı da tevbeye muvaffak kıldı ve tevbelerini kabul buyurdu. Çünkü Allah, kullarına karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

Allah Teâlâ'nın Rasûlullah (s.a.v.)'e rahmetiyle yönelip tevbesini kabul

buyurması, münafıklara cihâda çıkmayıp evlerinde oturmalarına izin vermesi sebebiyledir. **"Hay Allah seni affedesice, onlara niçin izin verirsin ki?"** (Tevbe 9/43) âyeti buna işaret eder. Muhâcir ve ensarı ise, bazılarının Peygamberimiz'den geri kalıp savaşa çıkmamaya kalplerinin meyletmeleri yüzünden affetmiştir.

Âyetteki سَاعَةُ الْعُسْرَةِ (sâ'atü'l-'üsre) tabiri, "zorluk vakti, zorluk zamanı" anlamına gelir. Tebük seferi sırasında çekilen sıkıntıları, meşakkat ve zorlukları ifade eder. Belki de başından sonuna kadar sıkıntılarla dolu olan seferin en zor ânına işaret eder. Rasûlullah (s.a.v.) bu Tebük seferine katılan orduyu da جَيْشُ الْعُسْرَةِ (Ceyşü'l-'Üsre) olarak isimlendirmiş; "*Zorluk ordusunu kim donatırsa ona cennet vardır*" (Buhârî, Vesâyâ 33) buyurmuştur.

Gerek Tebük seferine hazırlık sırasında, gerekse sefer esnâsında Peygamberimiz ve ashâbı çok büyük güçlüklerle karşılaşmışlardır. Su sıkıntısı, yiyecek sıkıntısı ve binit sıkıntısı bunların başında geliyordu. Öyle ki, on kişiye ancak bir deve düşüyor ve nöbetleşe binmeye çalışıyorlardı. Yiyecekleri öyle azalmıştı ki, bir hurma tanesini iki kişi paylaşıyordu. Öyle zamanlar oldu ki, tadı bozulmuş olan bir sudan zor da olsa içebilmek için birçok kişi aynı hurma tanesini birer kere emmek mecburiyetinde kalıyordu. Hatta susuzluktan deveyi boğazlayıp karnındaki suyu içiyorlardı. Nihâyet Peygamberimiz (s.a.v.) ellerini kaldırıp yağmur için dua etti. Cenab-ı Hak, çok geçmeden bir bulut gönderdi ve yağmur ihsân eyledi. Herkes içti ve kabını doldurdu. Yine bu gazada ashâb-ı kirâm açlıktan develeri kesmek istediler, Efendimiz müsaade buyurmadı. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XI, 75-76)

Tebük seferinden herhangi bir mazereti olmaksızın geri kalan üç kişi hakkında ilâhî karar şöyle tecelli ediyor:

وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُواۜ حَتّٰٓى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا
رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّٓوا اَنْ لَا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ اِلَّٓا اِلَيْهِۜ
ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُواۜ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿١١٨﴾

118. Allah, seferden geri kalan ve haklarındaki hüküm ertelenen o üç kişinin de tevbesini kabul etti. Öyle ki, bütün genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmış ve Allah'ın azabından kurtulmak için yine O'ndan başka bir sığınak kalmadığını iyice anlamışlardı. Tevbe edip eski güzel hallerine dönmeleri için Allah onları tevbeye muvaffak kıldı. Gerçekten Allah, tevbeleri çokça kabul eden, çok

merhametli olandır.

Âyette bahsedilen üç kişi Ka'b b. Mâlik, Mürâre b. Rebî ve Hilâl b. Ümeyye (r.a.)'dür. Bunlar, sefere katılmadılar, fakat münafıklar gibi yalan da söylemediler. Sadece Peygamberimiz'e gelip mâzeretsiz olarak sefere iştirâk etmediklerini söylediler. Yaptıklarına son derece pişman olduklarından dolayı da Allah Rasûlü'nden affedilmelerini istediler. Efendimiz bu üç sahâbîyi affetmedi. Hattâ vahyin gelmesini beklediğinden, onların selâmlarını dahî almadı. Her hâlükârda kendisine tâbi olan ashâbı da aynı şekilde hareket etti.

Halbuki bu üç sahâbî, bütün gazvelere katılmışlardı. İçlerinden Ka'b Akabe'de bulunmuş, diğer ikisi de Bedr'e de iştirâk etmişlerdi. Tebük'e katılmamakla içine düştükleri hata yüzünden kendilerine uygulanan tavır karşısında dünya, bütün genişliğine rağmen onlara dar geldi. Allah Rasûlü (s.a.v.)'in selâmlarını dahî almayacak derecede kendilerinden yüz çevirmesi onlara çok gîrân geldi. Hanımları bile kendileri için bir yabancı gibiydi. Yapacak hiçbir şeyleri kalmamıştı. Bu sebeple gece-gündüz ağladılar. Yaptıklarına pişman oldular, günahlarına istiğfar ettiler. Böylece elli gün geçti. Nihâyet doğru konuşmuş olmaları ve samîmî bir şekilde tevbe etmelerinin bir mükâfatı olarak bu âyet-i kerîme ile affa mazhar oldular.

Rasûlullah (s.a.v.), Ka'b b. Mâlik'e bu müjdeli haberi şöyle bildirmiştir:

"–Seni, doğduğun günden beri geçirdiğin en hayırlı ve mesûd bir günle müjdelerim!.."

Ka'b b. Mâlik de Allah'ın bu yüce affına bir şükrâne olarak: "Yâ Rasûlallah! Ben de Allah ve Rasûlü'nün rızâsı için malımın hepsini sadaka olarak vermek istiyorum!" dedi. Ancak Allah Rasûlü (s.a.v.):

"–Malının bir kısmını kendin için alıkoy! Böylesi senin için daha hayırlıdır!" buyurdu. Ka'b b. Mâlik:

"–Öyleyse Hayber'deki hissemi alıkoyuyorum. Ey Allah'ın Rasûlü! Allah beni bu bâdireden yalnızca doğruluğum sebebiyle kurtardı. Artık ben bundan böyle, hayatım boyunca doğrudan ba ka bir söz söylemeyeceğim!.." dedi.

Ka'b (r.a.) şöyle der:

"Allah'a yemin ederim ki, İslâm ile şereflendirdikten sonra Cenâb-ı Hakk'ın bana verdiği en büyük nimet, Peygamber Efendimiz'in huzûrunda doğruyu söylemem, böylece yalan söyleyenlerle birlikte helâk olmaktan kurtulmamdır. Çünkü Allah Teâlâ, Tebük seferine katılmayıp da mâzeret uydurarak yalan söyleyenler hakkında, hiç kimse için kullanmadığı ağır sözleri vahyederek: **«... Artık onları kınamaktan ve azarlamaktan vazgeçin. Çünkü onlar pisliktir...»** (Tevbe 9/95) buyurdu." (Buhârî, Meğâzî 79; Cihâd 103; Müslim, Tevbe 53)

Bu üç sahâbî, Allah Rasûlü (s.a.v.) ile bütün gazvelere katıldıkları hâlde, sadece bir gazveden geri kaldıkları için bu kadar ağır bir cezaya dûçâr oldular. Bu hâdise, mâzeretsiz bir şekilde Allah yolunda cihâdın, hizmetin ve i'lây-ı kelimetullah uğrunda mücâdelenin dışında kalanlara çok büyük bir uyarıdır. Bunun için tüm mü'minlere hitap edilerek buyruluyor ki:

يَآ اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِق۪ينَ ﴿١١٩﴾

119. Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının; özü sözü doğru, samimi ve dürüst insanlarla beraber olun!

"Sadâkat", sözde ve özde doğruluk; dürüstlük üzerine kurulmuş samimi ve sağlam bir dostluk, içten bağlılık, kalp istikâmeti, samimiyet ve ihlas gibi mânalar ifade eder. Dürüst olmak, doğru muamelede bulunmak, sıdk ve ihlâs ile dostluk etmek, herhangi bir şahsî çıkar ve menfaat beklentisinden uzak ve her yönüyle Allah rızâsı için olan dostluk da sadâkattir.

Sadâkat, peygamberlerin en mühim vasıflarından biridir. Peygamberler, istikâmet üzere olan hâlleri ve sözleriyle dâimâ sadâkati tebliğ hâlinde olmuşlardır. Kur'ân-ı Kerîm'de, bazı peygamberlerin şahsiyeti anlatılırken, meselâ Hz. İbrâhim ve Hz. İdrîs hakkında; **"Gerçekten o, özü sözü doğru bir peygamberdi"** (Meryem 19/41, 56) buyrulmaktadır.

Mârifetten nasîbi olan bir zat: "Sürekli yapılması gereken farzı eda etmeyen kimseden, namaz, oruç gibi belli vakitlerde yapılan farzlar kabul olunmaz" deyince kendisine: "Dâimî farz nedir?" diye sorulmuş, o da: "Doğruluk" cevabını vermiştir.

Ubeydullah Ahrâr (k.s.), âyette emredilen "sâdıklarla beraber olma"yı şöyle izah etmektedir:

"Burada bahsedilen beraberlik iki çeşittir: Hissî ve mânevî.

Hissî beraberlik, onlarla oturup kalkmaktır; onların sohbetinde bulunmaktır. Bir kimse onlara yakın olur, sohbetlerine devam eder, onlarla oturur kalkarsa, onların iç âlemlerinin nurlarının bereketiyle kalbi nurlanır. Gerçek anlamda onların huyu gibi güzel huy sahibi olur. Mânevî beraberliğe gelince, bunu şöyle anlatmak gerekir: Kalbi onlara bağlayıp ruhâniyetlerine dönmek... Bu durumda, onların yakınında da olunsa, uzaklarına da gidilse hep onlarla olunur. Anlatılan mânevî bağ, kalp irtibatı tam olunca, o büyüklerin bütün sırları, tarifi yapılan irtibatı ve bağı kuran kulda yansır." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye*, s. 657-658)

Sâdıklarla beraberliği artırmak, sadâkat vasfını kazanmaya, onu devam ettirmeye ve onların hâliyle hâllenmeye vesîle olacaktır. Nitekim Şeyh Sâdî Şîrâzî, sâdıklarla beraberliğin faziletini ve bunun zıddına sâdıklardan ayrılmanın

hazin âkıbetini şöyle ifade eder:

"Ashâb-ı Kehf'in köpeği Kıtmîr, sâdıklarla beraber olup onlara sadâkat gösterdiği için büyük bir eref kazandı, nâmı Kur'ân-ı Kerîm'e geçti. Hz. Nûh ve Hz. Lût'un hanımları ise, fâsıklarla beraber oldukları için cehenneme dûçâr oldular."

Şurası bir gerçektir ki, mü'min kulluktaki sadâkati ölçüsünde Rasûlullah (s.a.v.)'e aşkla tâbi olur ve kıyâmete kadar sürecek İslâm dâvasında onu yalnız bırakmaz:

Allah Rasûlü'nden Geri Kalmayın

مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ
اللّٰهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَاٌ وَلَا
نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا يَطَؤُنَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا
يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ
الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ
وَادِيًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾

120. Medine halkının ve çevresindeki bedevîlerin, savaşta Rasûlullah'tan geri kalmaları ve ona gereken ihtimâmı göstermeyip kendi canlarının ve başlarının derdine düşmeleri olacak şey değildir. Zira onlar ne zaman Allah yolunda herhangi bir susuzluğa, yorgunluğa ve açlığa düçar kalsalar; kâfirleri öfkelendirecek biçimde bir yere ayak basıp orayı ele geçirseler ve bir şekilde düşmana karşı üstünlük sağlayıp zafer kazansalar, bunların her biri kendilerine mutlaka birer sâlih amel olarak yazılır. Çünkü Allah, iyilik eden ve işini güzel yapanların mükâfatını asla zâyi etmez.

121. Onlar, Allah yolunda küçük veya büyük bir harcama yapsalar veya herhangi bir vâdiden geçmiş olsalar, bunlar da yine mutlaka onların lehine sevap olarak yazılır. Neticede Allah, onları işledikleri amellerin en güzeliyle mükâfatlandırır.

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayete göre ashâb-ı kirâmdan bir kişi, tatlı bir su pınarının bulunduğu bir vâdiye rastladı ve burası onun hoşuna gitti. Kendi kendine: "İnsanları terk edip de şu vâdiye yerleşsem! Ama bu işi Rasûlullah (s.a.v.)'den izin almadan yapmayacağım" dedi. Durumu Allah Rasûlü (s.a.v.)'e açtı. Efendimiz şöyle buyurdu:

"Böyle yapma! Çünkü sizden birinizin Allah yolunda cihâd ederek elde edeceği makam, yetmi yıl namaz kılmasından daha faziletlidir. Allah'ın sizi bağı lamasını ve cennete sokmasını istemez misiniz?!. Allah yolunda sava ın! Kim Allah yolunda bir deve sağımı müddeti kadar sava ırsa cennet ona vacip olur." (Tirmizî, Cihâd 17/1650; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 524)

Öyleyse ey mü'minler, Allah yolunda cihâd çağrısı yapıldığında koşarak gelin.

Ancak, İslâm toplumunun ihtiyaçları, gelişmesi ve faydası aşısından cihâd ile ilim tahsili arasındaki şu dengeyi de ihmal etmeyin:

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَٓافَّةًۜ فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ
طَٓائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُوا اِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ۟ ﴿١٢٢﴾

122. Her şeye rağmen, mü'minlerin savaş için topyekün sefere çıkmaları doğru değildir. Doğrusu şudur: Her kabile veya her topluluktan bir kısmı savaşa gitmeli; bir kısmı da ruhuna tam mânasıyla nüfûz ederek dîni iyice öğrenmeli ve savaşa gidenler geri döndüklerinde onlara Allah'ın emir ve yasaklarını bildirmelidirler. Belki böylece onlar da, muhtemel yanlış tavır ve davranışlardan sakınırlar.

Âyette geçen "din ve dinî ilimler" dar mânada anlaşılmamalıdır. Çünkü İslâm, aynı zamanda siyasî, ictimâî ve iktisâdî hayatı tanzim ettiğine göre bu mânada İslâm'ın yücelmesine hizmet edecek ilimler de dinî ilimler sayılır. Savaş uzun süre devam edebilir. Toplumun ayakta durabilmesi için din ve ilim adamlarının iman, bilgi ve teknik bakımından savaşan kesimi beslemeleri ve desteklemeleri gerekir. Bir millet ilim ve teknik alanında geri kalmışsa, askerî alanda kuvvetli dahî olsa çöker. Fakat iman, ilim ve teknikte ileri gitmiş milletler, askerî alanda zayıf bile olsalar, noksanlarını süratle telafi edebilirler. Bu sebeple cephedeki cihâdı bilim ve teknolojiyle destekleyen ve tamamlayan bilim adamlarının cihâdı da önemlidir.

Âyette geçen لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ (li yetefekkahû fi'd-dîn) ifadesi müslümanlara dinî eğitimin esas maksadını öğretmek için kullanılmıştır. Bu İslâmî hayat tarzını ve sistemini iyice kavramak, diğer bir ifadeyle hayatın her sahasında İslâmî olan ve olmayan düşünce ve tavırlarını ayırt edip onlar hakkında hüküm verebilmek için İslâm'ın gerçek yapısı ve ruhuyla tanışmak demektir. Bundan sadece günümüzde kullanılan şekliyle dar mânada "Fıkıh" ilmini anlamak eksik kalmaktadır. Bu ilmin İslâm'ın hayat sistemi içerisinde önemli bir yeri olduğu inkâr edilemez. Ne var ki Kur'an'ın ifade etmek istediği şeyin hepsi olmayıp sadece bütünün bir parçasıdır. Bu nevi yanlış anlamalar, İslâm toplumu ve müslümanların dîni bir bütün olarak kavrama noktasında sıkıntıya düşüp zarara uğradıklarında şüphe yoktur. Belki, İslâm'ın ruhuna, küllî hayat anlayışına hiç ehemmiyet vermeksizin, İslâm'daki dinî eğitimin, salt zâhirî şekillerin yorumuna indirgenmesinin sebebinin bu nevi yanlış anlamalar olduğu söylenebilir. Çünkü böyle anlayışların, zorunlu olarak kuru bir şekilciliğin, müslümanların hayatının nihai gayesi hâline gelmesine sebep olduğu

görülmektedir. (bk. Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an,* II, 273)

Bununla birlikte savaşın önemi de bir başkadır. Yeri gelince en yakından başlayarak İslâm düşmanlarıyla savaşmak mecburiyeti vardır. Bu sebeple buyruluyor ki:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا قَاتِلُوا الَّذ۪ينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا ف۪يكُمْ
غِلْظَةًۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّق۪ينَ ﴿١٢٣﴾

123. Ey iman edenler! Siz öncelikle size yakın mesâfede bulunan kâfirlerle savaşın ve onlar sizde üstün bir gayret, ciddiyet ve metânet görsünler. İyi bilin ki Allah, elbette takvâ sahipleriyle beraberdir.

İslâm devletinin ve toplumunun varlığını tehdit eden unsurların bertaraf edilebilmesi için öncelikle tehdit olarak algılanan en yakın güçlerle savaşmak emredilir. Çünkü en fazla zarar yakından gelir. Yakın tehlike anlamındaki yakın düşmanları bırakıp da, isteseler de müslümanlara zarar veremeyecek uzaktaki düşmanlarla uğraşmak savaşın hikmetine uygun değildir. Ayrıca savaş esnâsında kâfirlerin, müslüman ordusunda savaş bakımından kararlı, azimli, tavizsiz ve katı duruş olduğunu; onların gâlibiyet konusunda kuvvetli ve sarsılmaz bir inanca sahip bulunduklarını hissetmeleri gerekir ki mücâdelen vazgeçsinler. Savaşta gâlibiyetin en mühim şartı takvâdır. Çünkü bunun için Allah'ın yardımına ihtiyaç vardır; Allah'ın yardımının ulaşması için de takvâ şart koşulmuştur.

Kimin takvâ sahibi olduğunu, kimin olmadığını ise insanların, inen Kur'an âyetleri karşısında sergiledikleri tutum ve davranışlardan anlamak mümkündür:

وَاِذَا مَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ اَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِه۪ٓ ا۪يمَاناًۚ فَاَمَّا الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا فَزَادَتْهُمْ ا۪يمَاناً وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَاَمَّا الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْساً اِلٰى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾

124. Bir sûre indirildiği zaman münafıklardan bazıları alaylı alaylı: "Bu sûre hanginizin imanını artırdı?" diye sorar. İman edenlere gelince, inen her sûre onların imanlarını kuvvetlendirir ve onlar, âyetlerde yer alan müjdelerle sevinirler.

125. Kalplerinde o çirkin nifak hastalığı bulunanlara gelince, inen her sûre onların murdarlık ve küfürlerini kat kat artırır. Sonunda kâfir olarak ölüp giderler.

Kur'an, mü'minlerin imanlarını pekiştirip kuvvetlendirdiği, oradaki müjde veren işaretler mü'min gönülleri neşe ve surûra garkettiği halde; kalpleri küfür ve nifak hastalığı ile çalışmaz hale gelmiş münafıkların küfürleri üstüne küfür, nifakları üstüne nifak, pislikleri üstüne pislik katmaktadır. Nitekim bir diğer âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Biz Kur'an'ı mü'minlere şifa ve rahmet olarak indiriyoruz. O, zâlimlerin ise ancak ziyânını artırır." (İsrâ 17/82)

Aslında Yüce Allah, münafıkların gerçeği görüp kâmil iman sahibi olmaları için zaman zaman uyarılarda bulunsa da, o gâfiller bunlardan gereken dersi çıkarmaktan yoksunlar:

اَوَلَا يَرَوْنَ اَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فٖى كُلِّ عَامٍ مَرَّةً اَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾

126. Görmüyorlar mı ki, her sene birkaç defa imtihan mâhiyetinde çeşitli belâ ve musîbetlerle karşı karşıya geliyorlar. Buna rağmen ne tevbe ediyorlar ne de düşünüp ibret alıyorlar!

Münafıkların her sene birkaç defa sınandıkları musibet ve belâlarla alakalı şu izahlar yapılmıştır:

• Kıtlık, sıkıntı ve darlıklar,

• Hastalıklar, çeşitli ağrılar ve ölümcül ıstıraplar,

• Onların gerçek ve çirkin yüzlerinin görülmesini sağlayacak şekilde vuku bulan hâdiseler,

• Peygamberimiz (s.a.v.) ile birlikte cihâda çıkma mecburiyetinde kalmaları ve Allah'ın ona va'dettiği zaferleri görmeleri.

Esasen bu ikazlardan ders alıp intibaha gelmeleri gerekirken, kalplerini saran kalın nifak ve gaflet perdesini yırtıp düşünme, uyanma ve tevbe etme başarısını gösteremiyorlar. Tam aksine:

وَاِذَا مَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍۜ هَلْ يَرٰيكُمْ مِنْ اَحَدٍ
ثُمَّ انْصَرَفُواۜ صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾

127. Yine onlar, bir sûre indirildiği zaman, birbirlerine göz kırpar, "Acaba bizi gören biri var mı?" diye endişeyle etraflarına bakınır, sonra da sıvışır giderler. Halbuki Allah, gerçeği anlamayan, idrak yoksunu bir gürûh oldukları için onların kalplerini imandan çevirmiştir.

Burada münafıkların çok tuhaf, bir o kadar da ıstırap veren korkunç ruh halleri resmedilir. Ancak hiçbir müslüman kendisinde bu nifak hallerinden bir hastalık bulunmadığını iddia etmemeli, nifaka düşmekten korkmalıdır. Nitekim

İbn Ebî Müleyke (r.h.) şöyle der:

"Rasûlullah (s.a.v.)'in ashâbından otuz kişiye ulaştım. Onların hepsi kendi nefsi için nifaktan korkuyorlardı. Onların hiçbirisi Cibrîl ve Mîkâîl'in imanı gibi bir imana sahip olduğunu söyleyemiyordu." (Buhârî, İman 36)

Eğer insanlar, kendilerine gönderilen Peygamber (s.a.v.)'in ve ona indirilen Kur'an'ın, değer biçilemez ne kadar büyük bir nimet olduğunu anlayabilseler, Kur'an ve sünnet karşısında böyle münafıkça tavır ve davranışları terk eder, tam bir iman ve teslimiyet içinde bunlara yönelir, hatta maddî mânevî tüm varlıklarını o yolda fedâ ederler. Bu gerçeği hatırlatmak üzere şöyle buyrulmaktadır:

Öyle Bir Rasûl ki

لَقَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَز۪يزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَر۪يصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِن۪ينَ رَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌ ﴿١٢٨﴾

128. Andolsun ki size kendi içinizden öyle bir Peygamber geldi ki, gayet izzetli ve şereflidir, sıkıntıya uğramanız ona pek ağır gelir, size çok düşkündür ve mü'minlere karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

Bu âyet-i kerîmede Peygamberimizin beş önemli özelliği anlatılır:

Birincisi; kendi içinizden bir Peygamber: Efendimiz (a.s.) Araplar arasından gönderilmiş beşer bir peygamberdir. Kur'ân-ı Kerîm ilk olarak Araplara hitap etmiş; onlar vasıtasıyla bütün insanlığa mesajını sunmuştur. Dolayısıyla bu âyetle Yüce Rabbimiz, Arapları Peygamberimiz (s.a.v.)'e yardım etmeye ve ona hizmete koşmaya teşvik etmekte ve onlara: "Bu dünyada o peygamber için gerçekleşecek her türlü devlet, şan ve şeref, sizin için de bir övünç vesilesi olacaktır. Çünkü o sizin soyunuzdandır" demek istemektedir. (Fahreddi er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XVI, 236)

İkincisi; "azîz": Bu vasıfla, Rasûlullah (s.a.v.)'in, izzet, şeref ve yücelik sahibi bir peygamber olduğu beyân edilmiş olmaktadır. Allah Rasûlü'nün hayatı, sayısız izzet ve şeref örnekleriyle doludur.

Üçüncüsü; meşakkate uğramamızın ona ağır gelir: اَلْعَنَتُ (anet) kelimesi, "kişinin içinden çıkamayacağı, helâk ve telef olmaktan korkacağı bir darlığa ve sıkıntıya düşmesi" anlamına gelir. Bu kelimenin "yorgunluk ve zorluk" anlamları da vardır. Bizim kötülüğe uğramamız, üzülmemiz ve sapıklığa düşmemiz ona zor ve ağır gelir. O yüksek izzet sahibi Peygamber'in, kendi cinsinden evlatlarının zor durumda kalmasına gönlü râzı olmaz. Bütün dertlerinizi ve kederlerinizi yüreyinde duyar, acınızı hisseder. Şâir Kemalzâde Ekrem'in şu beyti âdetâ Peygamberimiz (s.a.v.)'in bu hâlini anlatır:

"Her duyduğum terâneyi ruhumla dinledim,
Her bülbülün enîni ile ben de inledim."[10]

Dördüncüsü; ümmetine çok düşkün: اَلْحِرْصُ (hırs), bir şeye karşı aşırı arzu ve istek duymaktır. Harîs ise böyle bir özelliğe sahip olan kimseye denir. Şüphesiz o Peygamber, ümmetinin hidâyet, dünyevî-uhrevî ve maddî-manevî iyiliğine, faydasına ve hayrına çok düşkündür. Onların üzerlerine toz kondurmak istemediği gibi, onları mutluluğun en yüce noktasına ulaştırmak, selâmete

çıkarmak, cennete ve rıdvana kavuşturmak için bütün hırsıyla ve var gücüyle çalışır. (Elmalılı, *Hak Dini,* IV, 2653)

Beşincisi; mü'minlere raûf ve rahîm: اَلرَّأْفَةُ (re'fet), ince bir şefkat ve derin bir merhamet anlamına gelir. Bu duyguda daha çok acınan kimseden zararlı şeyleri, musibet ve belâları defetme özelliği vardır. رَؤُفٌ (raûf) ise pek şiddetli şefkat sahibi demektir. اَلرَّحْمَةُ (rahmet), "acınan ve merhamet edilen kişiye iyilik etmeyi gerekli kılınan bir incelik ve şefkat" mânasındadır. رَحِيمٌ (rahîm) ise pek şiddetli rahmet ve merhamet sahibi olanları anlatan bir ifadedir. Peygamberimiz (s.a.v.)'e, Allah'ın güzel isimlerinden ikisi olan "raûf" ve "rahîm" isimleri verilmiştir. Hiçbir peygambere bu iki isim birlikte vermemiş, ancak Peygamberimiz bu güzel vasıflarla vasıflandırılmıştır. Bu durum, Peygamberimiz'in Allah katındaki şeref ve yüceliğine işaret eder.

Bu ilâhî hitapların yüklü bulunduğu mânaları en derin duygularıyla hissedip anlayan Efendimiz (s.a.v.), müşfik bir annenin evlâdına olan düşkünlüğünden daha büyük bir muhabbetle biz ümmetine kol-kanat germiş, ömrü boyunca da; "Ümmetî, ümmetî..." diyerek yaşamıştır. Nitekim Rahmet Çağlayanı (s.a.v.) ashâbına şöyle buyuruyordu:

"Dikkat edin! Ben hayatımda sizin için bir emniyet vesîlesiyim. Vefât ettiğimde ise, kabrimde: «Yâ Rabbî, ümmetî ümmetî!..» diye ilk sûr üfleninceye kadar nidâ edeceğim..." (Ali el-Mütteki, *Kenzü'l-ummâl,* XIV, 414)

Nitekim Refîk-ı Âlâ'sına da; "Ümmetî, ümmetî..." diyerek göç etti. Son nefesinde; "Ben sizi havz-ı kevserimin başında bekliyor olacağım..." diyerek bizlere olan muhabbet, şefkat ve düşkünlüğünü ifade buyurdu.

Belirtelim ki, İslâm dînini tebliğ edecek kişiler, Rasûlullah (s.a.v.)'in sayılan bu hususiyetlerine mümkün olduğu ölçüde sahip olmaya gayret göstermelidirler. Çünkü bu mümtaz vasıflar, İslâm'la bütünleşip onu temsil etmede ve insanların ruhlarına girerek onları bu ulvî dine cezp etmede anahtar vazîfesi görmektedir. Başarının sırrı bu ahlâkî kemâlde saklıdır. Ama hepsinden önemlisi, hoşumuza giden ve gitmeyen durumlar karşısında yalnız Allah'a yönelmek, O'na güvenip dayanmaktır:

الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَؕ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ

129. Rasûlüm! Bütün bunlara rağmen, onlar yine de sana inanmaktan yüz çevirirlerse de ki: "Bana Allah yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Yalnız O'na dayandım, O'na güvendim. O, büyük arşın Rabbidir."

Şimdi, Tevbe sûresinin sonunda tevhid dîninin kuvvetindeki olgunluğu ve yüceliği gösteren ve büyük arşın Rabbinin teklik sırrı ve rubûbiyet saltanatının neticesi olan Kur'an ve peygamberlik meselelerinin kapsamlı bir izah ve açıklamasını yapmak üzere Yûnus sûresi başlayacaktır:

Terâne: Ses, sadâ, nağme, ezgi. **Enîn:** İnleme

سُورَةُ يُونُسَ

10- YÛNUS SÛRESİ

10. YÛNUS SÛRESİ

Yûnus sûresi Mekke'de inmiştir. 109 âyettir. İsmini, 98. âyette zikri geçen Yûnus (a.s.)'dan almıştır. Mushaf tertibine göre 10, nüzûl sırasına göre 51. sûredir.

Konusu

Sûre ağırlıklı olarak itikâdî mevzuları ele alır. Kâinattaki kudret ve azamet tecellilerine ibret nazarıyla bakarak tek olan Allah'ı tanımanın, O'na inanıp kulluk etmenin, şirki ve putperestliği terk etmenin ehemmiyetini; bu sebeple ilâhî tâlimatları insanlığa ulaştırmakla vazîfeli olan peygamberlerin dâvetine kulak vermenin lüzûmunu beyân eder. Peygamber'in dâvetine icâbet edenlerle etmeyenlerin âhirette karşılaşacakları iyi veya kötü âkıbeti haber verir. Hâsılı sûre tevhid, nübüvvet ve âhiret ekseninde döner durur. Hz. Nûh, Hz. Mûsâ-Hz. Hârûn ve Hz. Yûnus kıssalarına kısaca temasla da vereceği mesajları misâllendirerek pekiştirir.

Hüküm ve Hikmet Dolu Kitap

الٓرٰ۠ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Râ. İşte bunlar, o hüküm ve hikmet dolu kitabın âyetleridir.

Kur'an'ın "hakîm" olması şu mânalara gelir:

- Hikmetli, hikmet dolu,
- Hükmeden, karar veren, meseleleri çözüp açıklığa kavuşturan,
- Muhkem, hem lafız hem mâna yönünden kuvvetli ve sağlam,
- İçinde yalan, çelişki ve tutarsızlık bulunmayan,
- Kendisiyle hüküm verilen,
- Hükmü kesin olan.

Bu mânaların hepsi Kur'ân-ı Kerîm için uygun düşmektedir. Hakîm, aynı zamanda Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden biridir. Kur'ân-ı Kerîm'in de bu isimle zikredilmesi, onun Allah'a olan nispetini kuvvetle ifade etmektedir.

Peygamberimiz (s.a.v.)'e gelince:

اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَٓا اِلٰى رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ
الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْۜ قَالَ الْكَافِرُونَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُب۪ينٌ ﴿٢﴾

2. Kendi içlerinden birisine: "İnsanları azap ile uyar; iman edenlere de, dürüstlükleri ve iyi işler yapmaları sebebiyle kendileri için Rableri katında ötekilerini geçen emin bir makam olduğunu müjdele" diye vahyetmemiz onların çok tuhafına mı gitti ki, kâfirler kalkıp: "Besbelli ki bu adam sihirbazın teki!" diyorlar?

Allah Teâlâ, Hz. Muhammed (s.a.v.)'i peygamber olarak gönderdiği zaman kâfirler onu inkâr ettiler ve: "Allah, Muhammed gibi insanlar arasından bir elçiyi göndermekten uzak ve yücedir" ve "Allah, peygamber olarak göndermek üzere Ebû Talib'in yetiminden başkasını bulamadı mı?" dediler ve işte bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XI, 107; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 270)

İman edenlere müjdelenen قَدَمَ صِدْقٍ (kademu sıdk) şudur: Dünya hayatında Allah Teâlâ'ya sadâkat, doğruluk, ihlas ve samimiyetle kulluk eden mü'minler,

amellerinin keyfiyetine göre Rableri katında yüksek bir dereceye nâil olacaklardır. Dünyada hayırda yarışanlar, öne geçenler ve hayırda çığır açanlar âhirette de mükâfat bakımından öne geçeceklerdir. Bu ifadede, müttakîleri Allah'a götürmede en güvenilir ve en doğru rehber olan Rasûlullah (s.a.v.)'in şefaat-i uzmâsına da bir işaret vardır. (bk. Kamer 54/54-55)

Kâfirler, Kur'an'ın insan üstü bir kaynaktan geldiğini itiraf ediyor, fakat Allah'tan geldiğini de inkâr ediyorlardı. Kibir ve inatçılıkları onları imandan alıkoyuyordu. Zira Allah'ın gönderdiği peygamber ve ona indirdiği kitapla insan hayatına müdâhale ve onu istediği gibi düzenleme yetkisini kabullenmek ve bu imana göre hayatı yeni baştan tanzim etmek hiç işlerine gelmiyordu. Halbuki Allah, yarattığı varlıkları kendi hâline bırakmamıştır. Onlarla irtibatı ve onlara müdahalesi her an çok etkili bir şekilde devam etmektedir:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى
عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَۜ مَا مِنْ شَف۪يعٍ اِلَّا مِنْ بَعْدِ اِذْنِه۪ۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ
رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾

3. Şüphesiz Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa hükümrân olan, her şeyi ve her işi yerli yerince yöneten Allah'tır. O'nun izni olmadan şefaat edebilecek hiç kimse yoktur. Rabbiniz Allah işte budur. Öyleyse O'na kulluk edin. Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?

Âyet-i kerîme, putperestliği reddetmekte ve belli işler için başka tanrılar edinmenin bir anlamı olmadığını beyân buyurmaktadır. Üstelik Allah'ın izni olmadan hiç kimsenin en küçük bir şefaat etme salâhiyeti bulunmadığına göre, hiçbir fayda ve zarara gücü yetmeyen putları Allah katında şefaatçi kabul etmenin de bir mesnedi kalmamaktadır. O halde tek çıkar yol, Rabbimiz olan Allah'ın nasıl eşsiz bir mabud olduğunu tanıyıp, bütün ihlâs ve samimiyetimizle O'na kulluk etmektir. Bu yolu bulabilmek için aklımızı çalıştırmak, olan bitenden ders ve ibret almak yeterli olacaktır:

اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَم۪يعاًۜ وَعْدَ اللّٰهِ حَقّاًۜ اِنَّهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُ
لِيَجْزِيَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِۜ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا
لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَم۪يمٍ وَعَذَابٌ اَل۪يمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾

4. Hepinizin dönüşü yalnızca O'nadır. Bu, Allah'ın verdiği kesin bir sözdür. Çünkü O, varlıkları önce yoktan yaratır; sonra da iman dip sâlih

amel işleyenleri âdil bir şekilde mükâfatlandırmak için ölümlerinin ardından tekrar hayata döndürür. Kâfirlere gelince, sürekli küfür içinde bulunduklarından dolayı onlar için kaynar sudan bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır.

Muazzam kâinat çarkının durmadan işleyişinin tek gâyesi vardır: O da iman edip sâlih ameller, güzel güzel işler yapan akıllı kulların mükâfatını adâlet ölçülerine göre ihsân etmek; bu kadar muhteşem kâinatın yaratanını tanımayıp ona başkaldıran, inkâr eden, O'nun sayısız nimetlerine nankörlük eden kâfirlerin hak ettikleri cezayı vermektir. Bunun için de Allah, öldükten sonra özellikle mükellef olan varlıkları tekrar diriltecek, onları hesaba çekecek ve onlara iyi veya kötü amellerine göre bir karşılık verecektir.

Yüce Allah'ın, haber verdiği bu işleri yapmaya gücü yeteceğini görmek isteyenler güneş ve ayda tecelli eden şu muazzam kudret akışlarına ibretle bakabilirler:

هُوَ الَّذٖى جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَٓاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا
عَدَدَ السِّنٖينَ وَالْحِسَابَۜ مَا خَلَقَ اللّٰهُ ذٰلِكَ اِلَّا بِالْحَقِّۚ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

5. Güneşi parlak bir ışık kaynağı, ayı ise bir nûr yapan, yılların sayısını ve vakitlerin hesâbını bilmeniz için aya menziller takdir eden O'dur. Allah, bütün bunları boş yere değil gerçek bir gaye, sebep ve hikmete dayalı olarak yaratmıştır. O, bilip anlayacak kimseler için âyetlerini bu şekilde detaylarıyla açıklamaktadır.

Allah Teâlâ güneşi "ziyâ", ayı ise "nûr" yapmıştır. اَلضِّيَاءُ (ziyâ'), güçlü ışık, اَلنُّورُ (nûr) ise güçlü olsun olmasın ışık mânasına gelir. Diğer âyetlerde güneş için "sirâc: kandil" (bk. Nûh 71/16) ve "sirâcen vehhâcen: parıl parıl, alev alev yanan kandil" (bk. Nebe' 78/13) ifadeleri geçer. Ay için de "nûr"dan ayrı olarak "kameren münîran: aydınlatıcı bir ay" (bk. Furkãn 25/61) ifadesi kullanılır. Bu açıklamalardan güneşin alev alev yanan bir enerji ve ışık kaynağı; ayın da bir ışık yansıtıcısı olduğu anlaşılır. Sirâc, ışığı kendi ateşinden doğan kandildir. Bunun verdiği ışığa "ziyâ" denilir. Yani "ziyâ", kaynağın bizzat kendisinden oluşmaktadır.

Günümüzde bilimsel çalışmalar, güneşin ışığının, hidrojeni helyuma dönüştüren zincirleme nükleer patlamalardan oluştuğunu söylemektedir. Güneş her an sayısız atom bombalarının patladığı bir kaynaktır ki, bu patlamalardan kendisine tâbi yıldızlara korkunç miktarlarda enerji ve ışık gitmektedir. Güneşin kendinden olan enerjisi, kendi sisteminin hayat kaynağıdır. İşte onun bizzat

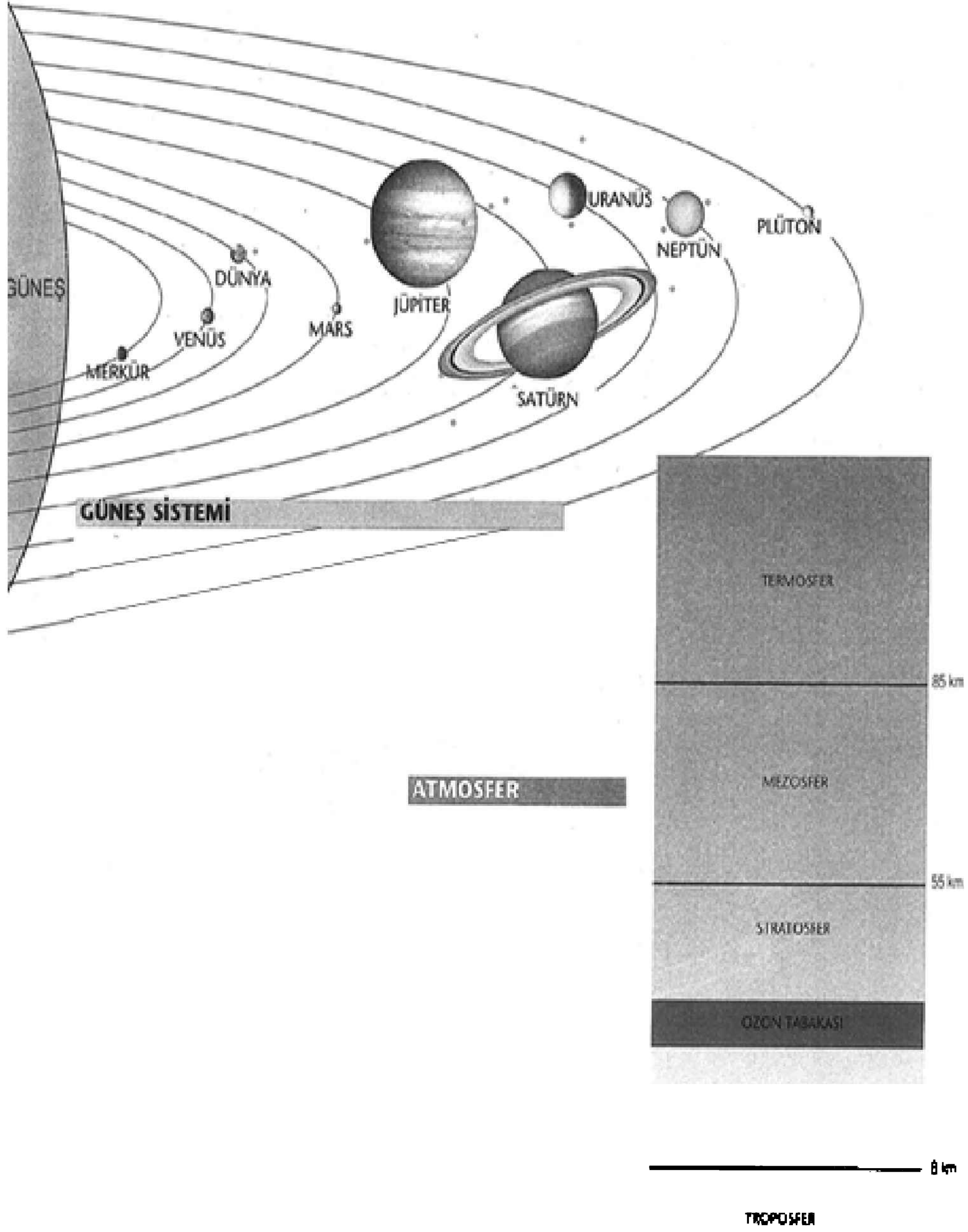
kendinden olan ışığı “ziyâ” tabiriyle anlatılmıştır. Ay ise sönmüş, soğumuş, kabuk bağlamış bir gezegendir. Kendinden bir ışığı yoktur. Ancak güneşten kendisine vuran ışığı yansıtır. İşte aydan yansıyan bu ışığa da “nûr” denmiştir. (Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağda Tefsiri,* IV, 204)

Güneşle ayın yaratılış hikmetlerinden biri de yılların sayısını ve vakitlerin belirlenmesini sağlamaktır. (bk. En‘âm 6/96; İsrâ 17/12) Nitekim bu âyette ayın için menziller takdir edilmesindeki maksadın bu olduğu haber verilmiştir. Bugünkü ilmi tespitlere göre ayın bir ay boyunca her gece konakladığı 28 ayrı menzil bulunmaktadır.

Kâinattaki bir diğer kudret tecellisi gece, gündüz ve yaratılmış başka nice varlıklardır. Onları da ibret nazarıyla seyretmemiz istenmektedir:

إِنَّ فِى اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾

DÜNYA

GÜNEŞ
MERKÜR
VENÜS
DÜNYA
MARS
JÜPİTER
SATÜRN
URANÜS
NEPTÜN
PLÜTON
GÜNEŞ SİSTEMİ
ATMOSFER
TERMOSFER
85 km
MEZOSFER
55 km
STRATOSFER
OZON TABAKASI
TROPOSFER

6. Şüphesiz geceyle gündüzün, süreleri değişerek ardı ardına gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı her varlıkta, kalpleri Allah'a karşı saygıyla dopdolu olan ve hayatları boyunca O'na karşı gelmekten sakınanlar için elbette nice işaretler, deliller vardır.

Kâinattaki ilâhî azamet işaretleri ve kudret tecellileri akılları dehşete düşürecek keyfiyettedir. Gökleri yarıksız, çatlaksız tabakalar ve yollar hâlinde yaratması, atmosferi yaratıklar üzerine koruyucu bir tavan olarak çekmesi, bütün varlığı kuşatan arşı direksiz yükseltmesi, ırmakları ve dereleri durmadan akıtması, rüzgârları hiç engelsiz göndermesi O'nun tek olduğuna delâlet eder. Gökler O'nun kudretini; yıldızlar, gezegenler O'nun sanatının güzelliğini gösterir. Rüzgârlar bereketinin ılıklığını yayar. Gök gürültüsü azametinin delillerini seslendirir. Yeryüzü hikmetinin kemâlini anlatır. Irmaklar kendilerine ilham edilen ilâhî emrin hoşluğu ile kaynayıp akar. Ağaçlar, çiçekler onun sanatının eşsizliğini, güzelliğini haber verir.

Kâinat kitabının sayfalarına nakşedilmiş bunca ilâhî sanat hârikalarına ve apaçık işaretlere rağmen, bunların hiç farkında olmayan nice gâfiller var:

Allah’a Kavuşmayı Umanlar Ve Ummayanlar

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اٰيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٧﴾
اُو۬لٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾

7. Mahşer günü huzurumuza çıkacaklarını hiç hesaba katmayan, dünya hayatını âhirete tercih ederek nihâî mutluluk, tatmin ve huzuru onda arayan ve hem kevnî hem de kavlî âyetlerimize büsbütün ilgisiz kalanlara gelince:

8. Kazandıkları günahlar yüzünden onların varacağı yer cehennemdir.

“Allah’a kavuşacaklarını ummayanlar”; âhirete, yeniden dirilişe, hesaba inanmayanlar, cenneti ümit etmeyen ve cehennemden korkmayanlardır. Bunların Allah’a ve âhirete ait herhangi bir gönül bağları, beklenti ve korkuları olmadığı için, bütün himmetlerini dünyaya çevirir, onun muhabbetiyle yatar kalkar, orada elde ettikleri nimetlerle, nefsânî haz ve lezzetlerle huzur bulurlar. Böyle olunca onlar, Allah’ın varlığını, dünya hayatının fâniliğini ve âhiret hayatının bâkiliğini gösteren; kâinat kitabının sahifelerinde tafsilatlı olarak açıklanmış veya o açıklamalara dikkat çekmek üzere indirilmiş olan ilâhî delilleri, işaretleri, alâmetleri tefekkür etmez ve bunlara aldırış etmezler. Bu konuda koyu bir gaflet içindedirler.

Buna karşılık:

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِاِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾
دَعْوٰيهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

9. Buna karşılık iman edip sâlih amel işleyenlere gelince, Rableri onları imanları sâyesinde doğru yola erdirecektir. Neticede onlar, içinde her türlü nimetin kaynadığı cennetlerde yaşayacak; bahçelerinin arasından, köşklerinin altından ırmaklar akacaktır.

10. Onların cennette: “Allahım! Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın!” diye dua edecek; birbirlerine olan iyilik ve âfiyet dileklerini ise: “Selâm!” sözüyle sunacaklardır. Dualarının sonunda da: “Âlemlerin Rabbi Allah’a hamdolsun!” diyeceklerdir.

10. âyette cennetliklerin gönüllü olarak yaptıkları zikir ve tesbihleri, birbirlerine iyilik ve âfiyet dilekleri ve duaları haber verilir. Onların:

• Nidâları, zikir ve tesbihleri سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ (sübhânekellahumme) "Allahım! Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim; sen çok yücesin, çok büyüksün!" sözüdür. Onlar bütün korku ve hüzünlerden kurtuldukları, hakke'l-yakîn imana ulaştıkları için gönüllerinin tâ derinliklerinden gelen bir muhabbet ve iştiyakla, tabii olarak, zorlanmaksızın Allah'ı tesbih ve tenzih ederler.

• Birbirlerine iyilik ve âfiyet dilekleri سَلَامٌ (selâm) "Her türlü kötülüklerden, çirkinliklerden ve hoşa gitmeyen durumlardan dâimî bir selâmet" talebidir. Bu iltifat onlara meleklerden de gelecektir: **"Melekler her kapıdan yanlarına varıp onlara: «Sabrettiğinizden dolayı size selâm olsun! Bakın, dünya hayatının mutlu sonu ne kadar güzelmiş!» derler."** (Ra'd 13/23-24) Bu iltifat onlara Cenâb-ı Hak'tan da gelecektir: **"Merhameti pek bol olan bir Rabden onlara hitâben «Selâm!» sözü vardır."** (Yâsîn 36/58)

• Dualarının sonu ise اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (elhamdu lillâhi rabbil âlemin) "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" demeleridir. Cennetlikler her dualarının, her zikir ve tesbihlerinin, her türlü surûr ve neşelerinin sonunda Allah'a hamdederler.

Bu yüce ve sonsuz cennet nimetlerine erişebilmek için insanın fıtratındaki acelecilik hastalığını sabır ilacıyla tedavi etmesi, gözünü peşin dünya lezzetlerinin ötesinde uhrevî nasiplere çevirmesi ve kendini o nimetlere ulaştıracak kulluk yolunda gayret, samimiyet ve dürüstlükle yürümesi istenmektedir:

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ ط
فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَٓاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾

11. Eğer Allah insanlara müstahak oldukları cezayı, onların faydalarına olan şeyleri çarçabuk elde etmek istedikleri hız ve çabuklukta hiç geciktirmeden verseydi derhal sonları gelir ve yok olup giderlerdi. Fakat biz, bize kavuşma arzusu, ümidi ve beklentisi içinde olmayanları belli bir süre kendi hallerine bırakırız da, azgınlıkları içinde gayesiz bir şekilde şaşkın şaşkın bocalayıp dururlar.

İnsan aceleci bir tabiata sahip olduğundan kendisi için hayırlı olan şeyleri acele istediği gibi, kötülüğüne olan şeylerin de bir an önce başına gelmesini isteyebilmektedir. (bk. İsrâ 17/11)

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'in karşısında müşriklerin sergiledikleri tavır, bunun tipik bir misâlidir. Onlar: **"Ey Allah! Eğer bu Kur'an, senin katından gelen gerçek bir kitap ise, hiç durma hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem verici bir azap gönder"** (Enfâl 8/32) diyorlardı. Hatta bu âyet, işlediği günahlar sebebiyle fiilî olarak cezayı acele isteyen herkes hakkında geçerlidir. Bu acele istemeye kişinin kendisi, çocukları ve akrabaları için edip de kabul edilmesini istemediği beddualar da dâhildir. Ancak Cenâb-ı Hak, kullarına olan merhameti sebebiyle bunlara hemen karşılık vermemekte, ertelemekte veya affetmektedir.

İslâmî bir terbiye ve tezkiye tezgahından geçmemiş ham ruhlu insanın bir başka zaafiyeti de şudur:

وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهٖٓ اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَٓائِمًاۚ فَلَمَّا كَشَفْنَا
عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَاَنْ لَمْ يَدْعُنَٓا اِلٰى ضُرٍّ مَسَّهُۜ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفٖينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾

12. İnsan bir sıkıntıya uğradığı zaman yanı üzerine yatarken, otururken, ayakta iken devamlı bize yalvarır durur. Sıkıntısını giderdiğimiz zaman ise, kendisine dokunan o sıkıntı sebebiyle sanki bize hiç yalvarmamış gibi eski inkâr hâline döner gider. İşte ömür ve akıl sermayelerini boşa harcayıp haddi aşanlara yaptıkları şeyler böyle süslenip püslenmektedir.

Kur'an'ın akışı, ifade safhalarını ve tesirli dokunuşlarını, gözler önüne sermeye çalıştığı psikolojik durum ve sunmaya çalıştığı insan karakteriyle paralel ve âhenkli biçimde ayarlamaktadır. Buna bağlı olarak felaket manzarasını âdeta ağır çekimle, yavaş yavaş, üzerine basa basa ve uzun uzun tasvir etmektedir: **"Yanı üzerine yatarken, otururken, ayakta iken devamlı bize yalvarır durur."** (Yûnus 10/12) "Yatma" hali, insanın istirahat ettiği, dinlenmek istediği ve dua dâhil her türlü fiilinden vazgeçtiği bir haldir. Halbuki başı dara düşen bu kişi, sıkıntıdan kurtulmak için bu hâlinde bile rahatını terk edip yalvarmaktadır. Artık diğer hallerde onu yalvarmaktan vazgeçirecek bir engel yoktur. Zâten diğer durumlar da "otururken, ayaktayken" şeklinde peşi sıra zikredilmekte, duanın gerçekleştiği alanlar genişletilmektedir. Zira makam, sözü uzatma makamıdır. O kişinin yalvarışındaki kararlılığı, devamlılığı ve ısrarı canlandırmaktadır. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* XI, 110)

Fakat zarar defedilip engel ortadan kalkınca insan, başına gelen sıkıntıdan dolayı hiç Allah'a yalvarmamış gibi geçip gider. Düşünmek, ibret almak ve şükretmek aklına gelmez; bunlar için zaman ayıramaz. Hiçbir şeye aldırmadan hayatın akışına kendisini kaptırır. İşte bahsedilen bu kötü vasıflara sahip

kimseler, “müsrifler”lerdir. Çünkü bunlar esasında hakikati bulmak, tanımak ve güzel ameller yapmak için kendilerine bahşedilmiş olan akıl, zeka ve iradeyi, dünya zevkleri ve dünyanın geçici lezzetleri uğrunda kötüye kullanarak, hakkın âyetlerinden gâfil olarak, ebedî olan cennet nimetlerini gelip geçici dünya hayatına feda ederek ömürlerini boş yere harcamaktadırlar. Önceki toplumları helâke sürükleyen âmillerden biri budur. Buna ilaveten diğer amilleri bildirmek üzere şöyle buyruluyor:

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاۤءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾
ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَاۤئِفَ فِى الْاَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

13. Gerçek şu ki, sizden önce gelip geçen nice nesilleri, peygamberleri kendilerine apaçık deliller getirdiği halde haksızlık ve zulümden vazgeçmedikleri ve artık imana gelme ihtimali kalmadığı için helâk ettik. Günahlara batmış inkarcı suçluları işte biz böyle cezalandırırız.

14. Sonra onların ardından nasıl davranacak neler yapacaksınız görelim diye sizi yeryüzünde onların yerine geçirdik.

Allah Teâlâ, helâk edilen o toplumların peşinden yenilerini getirmiş, nihâyet sıra bize gelmiştir. Şu an imtihan sırası bizdedir ve nasıl amel ettiğimize bakılmaktadır. Dünyaya getirilişimizin hedefi oyun ve eğlence değil; hür irademizle ortaya koyacağımız amellerimiz, emek ve gayretlerimizdir. Nitekim başka bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

“Allah, hanginizin daha güzel işler yapacağını denemek için ölümü ve hayatı yarattı. Kudreti dâimâ üstün gelen ve günahları çok bağışlayan yalnız O’dur.” (Mülk 67/2)

Buna göre hayatta olmaktan maksat, inanıp imanı kemâle erdirmek, amelleri güzelleştirmek, en güzel ameller yapmaya çalışmak, sonunda Allah’ın cennet ve cemâline kavuşmaktır. Gerçek bu iken Allah’a ve âhirete imanı olmayan münkirlerin, kendilerine okunan Kur’an âyetlerine karşı sergiledikleri şu tavır, ne kadar ahmakça bir tavırdır:

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاۤءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ
غَيْرِ هٰذَاۤ اَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِى اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاۤئِ نَفْسِى اِنْ
اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰى اِلَيَّ اِنِّى اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّى عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾

15. Onlara âyetlerimiz açık açık okunduğu zaman, öldükten sonra huzurumuza çıkacakları inanç ve beklentisi içinde olmayanlar: "Ya bize bundan başka bir Kur'an getir veya onu değiştir" derler. Onlara şunu söyle: "Benim onu kendi arzuma göre değiştirmem mümkün değildir. Ben, ancak bana vahyedilene uyarım. Ayrıca, eğer Rabbime karşı gelecek olursam, doğrusu ben, pek büyük bir günün azabından korkarım."

Müşriklerin, Allah Rasûlü (s.a.v.)'e: "Bize Lât ve Uzzâ'ya tapmayı bırakmayı emretmeyen bir Kur'an getir"; "Ey Muhammed, bize, içinde senden istediklerimizin bulunduğu başka bir Kur'an getir" (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 270); "Eğer Allah sana böyle bir Kur'an indirmiyorsa sen böyle bir Kur'an söyle veya Rabbinden sana geleni bu şekilde değiştir; azap âyeti yerine rahmet âyetini, haram yerine helâli, helâl yerine haramı koy" (Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî,* XI, 85) gibi ileri geri konuşmaları üzerine bu âyet nâzil olmuştur.

Bu bakımdan işin gerçeğine dikkat çekerek:

قُلْ لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَٓا اَدْرٰيكُمْ بِهٖۘ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ
عُمُرًا مِنْ قَبْلِهٖۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾

16. De ki: "Eğer Allah dileseydi Kur'an'ı size okuyamazdım, Allah da onu size hiçbir surette bildirmezdi. Kaldı ki, bana vahiy gelmeden önce de aranızda bir ömür boyu yaşadım. Hâlâ aklınızı kullanıp, benim yalancı olmadığımı düşünmeyecek misiniz?"

Kur'an'ı insanlığa okuyan Hz. Muhammed (s.a.v.), Mekke toplumunun tanımadığı, bilmediği, sıradan bir insan değildir. Kur'an ona gelmeden önce, kırk sene o toplum içinde yaşamıştır. Onun doğru sözlü ve emin bir kimse olduğunu herkes biliyordu. Okuyup yazmadığını da biliyorlardı. Daha önce şiir veya nesir olarak ne edebiyatla meşgul olmuş ne de şâirlik ve hatiplik taslamıştı. Kimseye tahakküm etmek, didişmek, saldırmak gibi bir özelliği hiç görülmemişti. Yalan söylemek şöyle dursun, hakkında bir şüphe ve şâibe uyandıracak en küçük bir davranışı bile yoktu. Herkes tarafından iffet, doğruluk, dürüstlük, sadakat ve emânet sahibi olarak bilinen Muhammedü'l-Emîn oydu. Hiç kimseye yalan söylemeyen o emîn ve mübârek zâtın, kalkıp Âlemlerin Rabbi Allah adına yalan söylemesi olacak şey değildir. Onun Allah adına yalan söylemesi mümkün olmadığı gibi, O'nun emrine karşı gelmesi veya kendisine indirilen vahyi değiştirmesi de mümkün değildir. Aklını çalıştıran herkes bunu kolaylıkla anlayabilir. Bu bakımdan hem Efendimiz'i hem de onu yalanlayanları hedef alarak buyruluyor ki:

الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهِۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ

17. Allah adına yalan uydurandan veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Şu bir gerçek ki, günahlara dalmış inkârcı suçlular asla kurtuluşa eremezler.

Yalan bir zulüm, iftira daha büyük bir zulüm, Allah adına yapılan yalan ve iftira ise en büyük zulümdür. Allah'ın indirdiği âyetleri ve gösterdiği delilleri inkâr etmek; onların asılsız ve yalan olduğunu söylemek de yine en büyük ve katmerli zulümdür. Çünkü bunda biri bâtıla hak demenin, diğeri hakka bâtıl demenin karşılığı olmak üzere iki türlü zulüm vardır. Buna göre peygamber olmadığı halde peygamberlik taklidine kalkışmak ve Allah'a şirk koşmak büyük bir zulüm olduğu gibi, gerçek olan Kur'an'ı ve peygamberi inkâr etmek de büyük zulümdür. Bunları yapandan da daha zâlim kimse olamaz. Bu şekilde zulmün zirvesine varan yalancı, iftiracı, inkârcı suçluların kurtuluşa eremeyecekleri de muhakkaktır.

Buna rağmen:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هٰٓؤُلَٓاءِ
شُفَعَٓاؤُ۬نَا عِنْدَ اللّٰهِۜ قُلْ اَتُنَبِّؤُ۫نَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي
الْاَرْضِۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾

18. Müşrikler, Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda veremeyen putlara tapıyor ve: "Bunlar, Allah yanında bizim şefaatçilerimizdir" diyorlar. De ki: "Böyle bir şey sözkonusu olacak da, Allah onu bilmeyecek, öyle mi? Yoksa siz Allah'a, göklerde ve yerde O'nun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?" Şüphesiz ki Allah, onların ortak koştukları şeylerden pak ve yücedir.

Şu bir gerçek ki, insan fıtratı Allah'ın birliğini kabule uygun bir surette yaratıldığı için, şirk denilen o son derece büyük ve çirkin günah başlangıçta yokken, bazı câhillerin hak dîni tahrif etmeleri yüzünden sonradan nüksetmiştir:

وَمَا كَانَ النَّاسُ اِلَّٓا اُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُواۜ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ
رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾

19. İnsanlar başlangıçta tevhid dînine inanan tek bir ümmetti. Sonradan

ayrılık ve anlaşmazlığa düştüler. Eğer haklarındaki nihâî hükmün âhirete bırakılacağına dair daha önce Rabbinin verilmiş bir sözü olmasaydı, hiç şüphesiz anlaşmazlığa düştükleri hususlarda aralarında hüküm verilir, işleri çoktan bitirilirdi.

İnsanların başlangıçta tek ümmet olup, sonradan ihtilafa düşmeleri hususunda şu izahlar yapılabilir:

• Allah Teâlâ ilk defa Âdem ve zürriyetini yarattığı zaman hepsi aynı din ve hukuka bağlı, aralarında herhangi bir ayrılık ve çekişme olmayan tek ümmet idiler. Hâbil ve Kâbil olayından sonra ayrılığa düştüler. İman edenler olduğu gibi, inkâr edenler de oldu. Çeşitli inanç grupları oluşmaya başladı ve öylece devam etti.

• Her insan İslâm fıtratı üzere doğar; dinî sorumluluğun başladığı bülûğ çağına kadar böyle devam eder. Bülûğa erdikten sonra bunlar ayrılığa düşerler. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) bu hakikati şöyle beyân etmektedir: *"Her doğan çocuk İslâm fıtratı üzere doğar. Sonra ana-babası onu yahudi, hıristiyan veya mecûsî yapar."* (Buhârî, Cenâiz 80; Müslim, Kader 20)

Allah Teâlâ, dünya hayatında insanların inanç, amel ve diğer beşeri münâsebetler bakımından ayrılığa düşmelerine müsaade buyurmuştur. Onların içinde hidâyete erenler ve ermeyenler, hak yolunu tutanlar ve tutmayanlar olacaktır. Cenâb-ı Hak bunlarla ilgili esas hükmünü âhiret gününe bırakmış olmasaydı, dünyada aralarında hükmeder; haklıyı bırakır, haksızı hemen helâk ederdi. Fakat başka âyet-i kerîmelerden de anlaşıldığı üzere, iyilerle kötülerin arasını ayıracak ilâhî hüküm kıyâmete ertelenmiştir. (bk. Fâtır 35/45; A'râf 7/34)

Böyle iken:

وَيَقُولُونَ لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖۚ فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوا
اِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِر۪ينَ ﴿٢٠﴾

20. Onlar kalkmış: "Ona Rabbinden bir mûcize indirilse ya!" diyorlar. De ki: "Gayb sadece Allah'a aittir. Geleceğin neler getireceğini yalnız O bilir. Öyleyse bekleyin bakalım; ben de sizinle beraber beklemekteyim."

Şimdi de iman ve İslâm'ın huzur limanına ulaşamamış inançsız insanların bir diğer iç yarasından bahisle şöyle buyruluyor:

Cenâb-ı Hak Aldatılamaz

وَاِذَٓا اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُمْ اِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فٖى
اٰيَاتِنَاۜ قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْرًاۜ اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾

21. O inançsız insanlara, başlarına gelen kıtlık ve hastalık gibi sıkıntılardan sonra bir nimet ve âfiyet tattırdığımızda, hemen âyetlerimiz hakkında bir takım hileler ve tuzaklar düşünmeye başlarlar. De ki: "Allah, o düşündüğünüz tuzakları siz onları uygulamaya koymadan başınıza geçirir." Unutmayın ki, elçilerimiz, kurmakta olduğunuz bütün o hile ve tuzakları tek tek kaydediyorlar.

Rasûlullah (s.a.v.), Mekke müşrikleri için *"Allahım! Mudar üzerine baskınını iddetlendir. Allahım! Yûsuf'un yedi kıtlık senesi gibi onlara kıtlık seneleri ver"* diye beddua ettiğinde yedi sene kıtlık ve sıkıntıya düçar kaldılar. Ebû Süfyân, Peygamberimiz (s.a.v.)'e gelip: "Allah'ın bize bolluk vermesi için dua et. Eğer bize bolluk verilirse seni tasdik edeceğiz" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) dua etti. Bunun üzerine yağmur yağdı, suya kavuştular. Fakat yine de iman etmediler. Bu olayla ilgili olarak bu âyet nâzil oldu. (İbnu'l-Cevzî, *Zâdu'l-mesîr,* IV,17)

Âyetin iniş sebebi bu olmakla beraber, esas hedefinin, bolluk zamanlarında şımarıp ilâhî âyet ve işaretlerin hakkını vermeyen, Allah'ın hükümlerini küçümseyen umûmî mânada bütün nankör isyankârlar olduğunda şüphe yoktur. Onların, Allah'ın âyetleri hakkında ortaya koydukları bir takım hile ve kötü düşüncelerden maksat; gelen iyiliğin putlardan geldiğini söylemeleri, mûcizeleri alaya alıp yalanlamaları, sıkıştıklarında Allah'a sığınıp bir daha kötülük yapmayacaklarına söz verdikleri halde selâmete erince tekrar haksızlık ve günaha dönmeleri gibi durumlardır. Bu hâlin güzel bir misâli verilmek üzere buyruluyor ki:

هُوَ الَّذٖى يُسَيِّرُكُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِۜ حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ فِى الْفُلْكِۚ وَجَرَيْنَ
بِهِمْ بِرٖيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَٓاءَتْهَا رٖيحٌ عَاصِفٌ وَجَٓاءَهُمُ الْمَوْجُ
مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ اُحٖيطَ بِهِمْۙ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصٖينَ لَهُ الدّٖينَ
لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرٖينَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّٓا اَنْجٰيهُمْ اِذَا
هُمْ يَبْغُونَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّۜ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلٰٓى

تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾ اَنْفُسِكُمْ لا مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ

22. Sizi karada ve denizde gezdiren O Allah'tır. Bindiğiniz gemi, tatlı bir rüzgârla yolcuları alıp götürürken herkes büyük bir neşe içinde sevinir. Derken şiddetli bir fırtına kopup, dalgalar kendilerini her yandan sarınca ve dalgalarla iyice kuşatıldıklarını anlayınca, bütün samimiyetleriyle Allah'a yönelerek: "Eğer bizi bu felâketten sağ sâlim kurtarırsan hiç şüphesiz artık şükredenlerden olacağız" diye yalvarıp yakarırlar.

23. Allah kendilerini o felâketten kurtarınca da, yine yeryüzünde haksız yere taşkınlık ve tecâvüze başlarlar. Ey insanlar! Taşkınlığınız ancak kendinize zarar verecektir. Bununla sadece dünya hayatının menfaatini elde edersiniz. Ama sonunda dönüşünüz bize olacak ve o zaman bütün yaptıklarınızı size haber vereceğiz.

İnsanın darlık ve zorlukta sergilediği davranışlarını net bir şekilde ortaya çıkaran bu misal, birbirini takip eden gayet canlı ve hareketli sahneler hâlinde takdim edilmektedir:

Birinci sahne: Limanda bir gemi ve yolcular o gemiye doluşuyor, birer birer yerlerine oturuyorlar. Gemi doluyor, halatlar çözülüyor ve yavaş yavaş iskeleden uzaklaşıp denizin ortasına doğru süzülmeye başlıyor. Yalnız burada kullanılan ifadede dikkat çekici bir durum var: Geminin içinde bulunanlar da biziz, onun ve içindekilerin akibetini sahilden izleyenler de biziz. Hava güzel, rüzgârın esişi güzel, manzara güzel; insanlar keyiflerinden neşeleniyorlar, seviniyorlar. Fakat işin tuhaf tarafı, hiç birinin aklına Allah gelmiyor. Ancak O'nun izniyle geminin su üzerinde durduğunu, ancak O'nun isteğiyle rüzgârın estiğini ve bütün bunların O'nun bir nimeti olduğunu kimse düşünmüyor. Tam mânasıyla gâfil bir zümre!

İkinci sahne: Gemi ve içindekiler rahat bir şekilde yolculuklarına devam ederken hemen âni ve müthiş bir fırtınanın kopup derhal gemiye ulaştığını görüyoruz. Fırtınanın tesiriyle oluşan dağlar gibi dalgalar gemiye ve içindekilere hücum ediyor; geminin düzeni bozuluyor, yatıyor, kalkıyor. Dalga vurdukça derinliklere gömülür gibi oluyor; iniyor çıkıyor. Evet şimdi o müthiş fırtınanın önünde ve o son derece büyük ve şiddetli dalgaların arasındaki geminin hazîn durumunu izliyoruz. Gemi bu halde olursa, içindeki yolcuların hâlinin ne olduğunu tasavvur etmek gerekir! Şimdi gözümüzün önüne denizde çalkanan bu geminin içindeki zavallı yolcular geliyor: Hepsi feryat içindeler; az önce seyrettiğimiz keyifli ve neşeli hallerinin zerresi bile yok! Bu neşe, yerini bütünüyle korku ve dehşete terk etmiş durumdadır. Herbiri yerinden fırlamış,

bağrışıp çağrışıyor; dalgalarla çepeçevre kuşatıldıklarını, kurtuluşun mümkün olmadığını anlıyorlar. Son derece zayıf, güçsüz, âciz ve çaresiz olduklarını iliklerine kadar hissediyorlar. İşte ancak bu müthiş hercümerc içinde gönüllerde katmerleşen kirler sıyrılıyor, fıtratı selîme açığa çıkıyor, kalp silkinerek iğrenç tasavvurların kalıntılarından kurtuluyor ve selîm fıtrattan tevhîd fışkırıyor. Her şeyi bırakıp ihlâsla; içtenlikle Allah'a sarılıyorlar: **"Eğer bizi bu felâketten sağ sâlim kurtarırsan hiç şüphesiz artık şükredenlerden olacağız.** Ne olur Allahım bizi kurtar. Senden başka bizi kurtaracak kimse yok!" Şimdi biz bu yolcuların kalplerinin tâ derinliklerinden gelen bir âh u eninle Rablerine yalvarışlarını, kurtuluş ümitlerini O'na bağlayışlarını; ihlas ve samimiyetle şükredenlerden olacaklarına dair Allah'a söz verişlerini seyrediyor ve dinliyoruz.

Üçüncü sahne: Onların bu samimi yalvarışları dergâh-ı izzete ulaşıyor ve kabule şâyan olup hemen neticesini veriyor. Fırtına dîniyor, dalgalar kesiliyor ve deniz sakinleşiyor. Yolcular, nefesleri içlerine sığmazken artık rahat rahat nefes alabiliyorlar. Uçacak gibi olan kalpleri sükûnet buluyor. Gemi emniyetle sahile yanaşıyor, yolcular boğulup mahvolmadıklarından ve hayatta olduklarından emin, korkusuzca karaya ayak basıyorlar. Fakat karaya ayak basar basmaz birden olan biten her şeyi unutuyorlar. Tabi bununla birlikte Allah'ı da unutuyorlar. Sanki başlarına hiçbir şey gelmemiş, sanki hiçbir sıkıntıya uğramamış ve sanki Allah'a hiç yalvarmamış gibi, hiç ara vermeksizin hemen azgınlığa, taşkınlığa ve haksızlığa başlıyorlar. İşte insanın gerçek yapısı budur. "Nisyan" kökünden unutkan, "üns" kökünden ise, başından geçenleri bir kenara bırakıp içinde bulunduğu durumla ünsiyet eden, kaynaşan bir yapıya sahiptir. Allah Teâlâ, bu vasfımızı böyle dikkat çekicic bir örnekle hatırlatarak bizlerden dâimâ dalgaların sarsıntıları arasında gemide bulunup kurtuluş için Allah'a yalvaran insanların o anda sahip oldukları ihlâs, samimiyet ve tevhid şuurunu istemektedir.

Son sahne: Bu misâl, kıyâmete kadar bütün insan gruplarının hâlini kuşatacak bir özelliktedir. Bu yüzden Allah Teâlâ bütün insanlara hitap ederek yaptıkları taşkınlıkların hep kendi aleyhlerinde olduğunu bildiriyor. Belki bu taşkınlıkları sebebiyle fânî dünyada geçici bazı menfaatler elde edebilirler. Bu ise aldatıcı bir menfaattir. Sonra ister istemez mecburi olarak Allah'a dönecekler, O da bütün yaptıklarını kendilerine haber verecektir. İşledikleri yanlışları orada anlayacaklar ama artık iş işten geçmiş olacaktır.

Sonsuz cennet nimetlerini kaybetme pahasına inkârcıların taparcasına gönül kaptırdığı şu dünya zevklerinin, âhiret nimetlerine nispetle yok denecek kadar

değersiz olduğunu çok etkili bir misalle açıklamak üzere buyruluyor ki:

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَٓاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَٓاءِ فَاخْتَلَطَ بِه۪ نَبَاتُ
الْاَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُۜ حَتّٰٓى اِذَٓا اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا
وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ اَهْلُهَٓا اَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَٓا اَتٰيهَٓا اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا
فَجَعَلْنَاهَا حَص۪يدًا كَاَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِۜ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

24. Dünya hayatının misâli şudur: Bir yağmur, onu gökten indiririz. İnsanların ve hayvanların yiyip istifade ettikleri yeryüzü bitkileri o yağmuru emerek boy atıp gürleşir, sarmaş dolaş olur. Derken yeryüzü bütün takılarını takınıp, regârenk süslenerek olanca güzelliğiyle göz kamaştırır hâle gelir. Orayı ekip biçenler bütün bunların kendi güçlerinin eseri olduğuna ve artık onun ürünlerini toplama zamanı geldiğine inandıkları sırada, bir gece vakti veya gündüz oraya azap emrimiz gelir; sanki dün orada hiçbir şey yokmuş gibi, her şeyi kökünden biçiveririz. İşte, sistemlice düşünüp ibret alacak kimseler için âyetleri böyle ayrıntılarıyla açıklıyoruz.

Dünya hayatı kısa süren bir bahar mevsimine benzer. İnsan gençlik çağına gelir, kuvvet kazanır, hiç ölmeyeceğini sanır. Birdenbire ölüm gelir; o kuvvetli, canlı bedeni deviriverir, sanki o kimse hiç yokmuş gibi olur. Bu sebeple şâir Vedâdî şu nasihatta bulunur:

“Gel çekme cihân kaydını devrân bile kalmaz,
Kan ağlama çok, dîde-i giryân bile kalmaz.
Gül vakti geçer, seyr-i gülistân bile kalmaz.
Her lahza gönül hürrem ü handân bile kalmaz.”[11]

Bu âyet-i kerîmede ayrıca iman ve sâlih amellerle tezyin edilmiş ruhun küfür ve günahlarla harap edileceğine de işaret vardır. Çünkü küfür, insan ruhunun bütün güzelliklerini mahveden dondurucu bir kasırga gibidir. İman ve güzel davranışlar insan ruhunu süslerken, kalpte esen küfür rüzgârı o güzelliklerin hepsini silip götürür.

İşte dünya böyle hem müspet hem menfî olayların vuku bulduğu, belli bir kararı olmayan fanilik mekanıdır. Bugün her şey yolundayken yarın hangi süprizlerin çıkacağı bilinemez. Bu sebeple Yüce Allah dünyanın oyunlarına karşı uyarmakta ve bizi hiçbir olumsuz süprizin yaşanmadığı ebedî esenlik diyarına çağırmaktadır:

وَاللّٰهُ يَدْعُوا اِلٰى دَارِ السَّلَامِؕ وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٢٥﴾

25. Allah, kullarını her bakımdan emniyet ve esenlik yurduna dâvet eder ve kimi dilerse onu doğru yola eriştirir.

Cennetin isimlerinden biri دَارُ السَّلَامِ (Dâru's-Selâm)'dır. Ona bu ismin verilmesi, oraya girenlerin, her türlü âfet ve musibetten selâmete ermesinden ötürüdür. Cennetin başı ihsân, ortası rızâ, sonu da Hakk'a kavuşmaktır. Cennet aynı zamanda selâmlaşma yurdudur. Çünkü orada Allah kullarına selâm verir, melekler de selâm verir, kendi aralarında da hep selâmlaşır dururlar. (bk. Vâkıa 56/25-26)

Allah'ın dilediğini eriştirdiği dosdoğru yol, her türlü esaslarını Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet-i seniyyenin belirlediği İslâm yoludur. İnsanı selâmet diyârına ulaştıracak yol budur. Felâketlerle dolu dünya hayatında bu yolda yürümeyi başaranlar, felâketlerden uzak cennet yurduna ulaşabileceklerdir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bu dosdoğru yolu bir temsille şöyle anlatır:

"Bir yol var; yolun iki kenarında kapıları açık iki duvar var; kapıları üzerinde ise perdeler var. Yolun ba ında bir dâvetçi, onun üzerinde de ikinci bir dâvetçi: ***"Allah, kullarını her bakımdan emniyet ve esenlik yurduna dâvet eder ve kimi dilerse onu doğru yola eri tirir"*** *diye seslenir. Yolun iki kenarındaki kapılar Allah'ın koyduğu yasaklardır. Bir kimse perdeyi kaldırmadan Allah'ın koyduğu yasakları çiğnemez. Yolun ba ındaki dâvetçinin üzerindeki ikinci dâvetçi Rabbinin vâizi olan vicdandır"* (Tirmizî, Emsâl 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 183)

İnsan, Allah ve Peygamber'in dâvetine kulak verip onların belirlediği çerçevede ve temiz vicdanının da gösterdiği istikâmette hareket ederse ebedî selamet diyarına erişir. Orada:

لِلَّذ۪ينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌۜ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌۜ
اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذ۪ينَ كَسَبُوا السَّيِّـَٔاتِ
جَزَٓاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَاۙ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌۜ مَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍۚ كَاَنَّمَٓا
اُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعاً مِنَ الَّيْلِ مُظْلِماًۜ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾

26. İyi ve güzel işler yapan mü'minlere mükâfatların en güzeli ve bir de tahmin edemeyeceğiniz fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir karalık bulaşır, ne de yüzlerini aşağıya eğdirecek bir zillete maruz kalırlar! Onlar cennetin yârân ve yoldaşlarıdırlar; orada ebedî kalacaklardır.

27. Kötülük işleyenlere gelince, ancak işledikleri kötülüğün cezası neyse onu görürler. Onların yüzlerini bir utanç ve aşağılık duygusu kaplar. Allah'ın azabına karşı onları koruyacak hiç kimse yoktur. Yüzleri sanki kapkaranlık gece parçaları içine gömülmüş gitmiştir. Bunlar da cehennemin yoldaşıdırlar ve orada ebedî kalacaklardır.

Allah Rasûlü (s.a.v.), 26. âyette geçen ٱلْحُسْنَىٰ (hüsnâ)yı cennet, زِيَادَةٌ (ziyâde)yi ise Allah'ı görmek olarak şöyle tefsir etmiştir:

"Cennetlikler cennete girdikten sonra, anı yüce ve mübârek olan Allah öyle buyuracak: «Size daha fazlasını vermemi istediğiniz bir ey var mı?» Onlar: «Yüzlerimizi ağartmadın mı, bizi cennete koymadın mı, cehennem ate inden korumadın mı?» diyecekler. Bunun üzerine yüce Allah hicabı açacak. Onlara aziz ve celil olan Rablerine bakmaktan daha çok sevdikleri bir ey verilmi olmayacaktır." Bir rivayete göre Efendimiz (a.s.), bu açıklamadan sonra: **"İyi ve güzel işler yapan mü'minlere mükâfatların en güzeli ve bir de tahmin edemeyeceğiniz fazlası vardır"** (Yûnus 10/26) âyetini okumuştur. (Müslim, İman 297, 298; Tirmizî, Cennet 16)

Cennet ve cehennemliklerin yüzlerinin mahşer yerindeki durumlarıyla ilgili şöyle buyrulur:

"O kıyâmet gününde bir kısım yüzler pırıl pırıl parlayacak; bir kısım yüzler de kederden simsiyah kesilecektir..." (Âl-i İmrân 3/106)

"Yüzler vardır o gün pırıl pırıldır. Güleçtir, sevinçlidir. Kimi yüzler de o gün toza toprağa bulanmıştır. Onları karanlık bürümüştür. Onlar Allah'ın sınırlarını aşıp günaha dadanmış kâfirlerdir." (Abese 80/38-42)

Sonra söz müşriklere intikal ettirilerek, dehşetli mahşer meydanından şirkin asılsızlığını belgeleyen acı bir manzara takdim ediliyor:

. **Dîde-i giryân:** Ağlayan göz. **Seyr-i gülistân:** Gül bahçesini seyretmek. **Hürrem ü handân:** Güleç, sevinçli, neşeli.

Putperestlerin Hazin Halleri

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ
أَنْتُمْ وَشُرَكَاؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَاؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا
تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ
لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ مَا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ
مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾

28. O gün onların hepsini huzurumuzda bir araya toplayacağız; sonra da Allah'a şirk koşanlara: "Siz de, ortak koştuklarınız da haydin yerlerinize!" diyeceğiz. Böylece, her birini lâyık olduğu yere koyup aralarını tam olarak ayıracağız. Kendilerine tanrı diye taptıkları şeyler onlara şöyle diyecek: "Aslında siz bize tapmıyordunuz."

29. "Allah da aramızda şâhittir ki, sizin bize taptığınızdan hiç mi hiç haberimiz yoktu."

30. Orada herkes daha önce yaptığının imtihanını verecek ve gerçek sahipleri olan Allah'ın huzuruna çıkarılacaklar. Tanrı diye uydurdukları şeyler ise onları yüzüstü bırakarak ortadan kaybolup gidecektir.

Öyleyse ey Rasûlüm ve ey müslümanlar, Allah'ın birliğini ve hâkimiyetini reddederek adım adım bu korkunç âkıbete doğru sürüklenen inkârcıları şu sorularla uyarın:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ
الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ
الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾

31. Onlara şunu sor: "Size gökten ve yerden rızık veren kim? O kulaklara ve gözlere hükmeden kim? Ölüden diriyi ve diriden ölüyü çıkaran kim? Kâinattaki bütün işleri çekip çeviren, bütün varlığı yöneten kim? Hepsi, "Allah!" diye cevap verecektir. "Öyleyse şu gittiğiniz yanlış yolun âkibetinden korkup Allah'a karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?" de.

32. İşte sizin gerçek Rabbiniz, bütün bunları yapan Allah'tır. Gerçeğin

ötesinde sapıklıktan başka ne vardır? O halde nasıl oluyor da doğru yoldan çevriliyorsunuz?

Müşrikler bile kendilerini gökten ve yerden rızıklandıranın; bir et parçasından ibaret olan kulağa işitme, bir yağ parçasından ibaret olan göze görme özelliği verenin; ölü olan nutfe, toprak, tohum ve yumurta gibi şeylerden insan, bitki ve kuş gibi canlıları çıkaranın; aynı şekilde canlıdan da nutfe, tohum, yumurta gibi cansız varlıkları meydana getirenin; kâinattaki bütün işleri idâre edenin Allah olduğunu biliyorlardı. Bütün bunları kimin yaptığı sorulunca da "Allah" diye cevap veriyorlardı. Buna rağmen yine de bir kısım varlıkları Allah'a ortak koşmaktan ve şirke bulaşmaktan geri durmuyorlardı. Bu durumda olanlara, hakîkî tevhide yönelip günahlardan sakınmaları ve Allah'ın azabından korkmaları önerilmektedir.

Bakalım, bu tür kimseler hakkında kesinleşen ilâhî hüküm nedir:

كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

33. Rabbinin, doğru yoldan çıkanlar hakkında verdiği: "Onlar artık iman etmezler!" hükmünün doğruluğu böylece gerçekleşmiş bulunuyor.

Doğru yoldan sapıp, isyan ve günahkârlıkta ısrar edenler, fasıklığı artık kesinlik kazanmış olanlar, küfürde inatla direnenler, yalnız amelî mânada değil, itikâdî mânada da fâsık olmuş olanlar, bu durumlarını devam ettirdikleri ve bundan vazgeçmedikleri takdirde iman nimetinden mahrum kalacaklardır.

Müşriklere yönlendirilen diğer bir soru şudur:

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا
الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾

34. De ki: "Allah'a ortak tanıdıklarınız arasında, varlığı yoktan yaratacak ve ölümünden sonra onu yeniden diriltecek biri var mı?" De ki: "Tüm varlığı ilk defa Allah yaratır; sonra onları yeniden diriltir. O halde nasıl oluyor da akıllarınız çelinip bâtıl sevdâlar peşinde koşturuluyorsunuz?"

Bir de:

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَهْدٓي اِلَى الْحَقِّ قُلِ اللّٰهُ يَهْدٖي لِلْحَقِّ
اَفَمَنْ يَهْدٓي اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهِدّٓي اِلَّٓا اَنْ يُهْدٰى
فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾

35. Şöyle sor: "Allah'a ortak tanıdıklarınız arasında doğru yola ulaştıran biri var mı?" De ki: "Doğru yola ulaştıracak olan yalnız Allah'tır. O halde söyleyin: Doğru yola ulaştıran mı kendisine uyulmaya daha lâyıktır; yoksa elinden tutularak doğru yolun üzerine bırakılmadıkça kendiliğinden yolu bulamayan mı? Öyleyse size ne oluyor? Nasıl böyle yanlış hükümler verebiliyorsunuz?"

"Hak"tan maksat; Allah, Allah'ın emir ve yasaklarının bütünü olan İslâm, doğru olan inanç ve bilgi ve gerektiği şekilde yapılan doğru ameldir. Dolayısıyla hak, Allah'ın rızâsına uygun olan hem doğru bilgi ve inancı hem de doğru ve faziletli ameli ifade etmektedir. Hakkı beyân edecek, insanlara onu gösterecek ve ona ulaşmalarını sağlayacak olan Allah'tır. Koşulan ortakların böyle bir şeyi yapmaya ne güçleri yeter, ne de yetkileri vardır. Koşulan ortakların canlı ve akıllı varlıklardan olduğu düşünüldüğü takdirde, kendileri bile ancak doğru yolu gösterecek birinin, Allah veya onun emriyle hareket eden peygamberin, yol göstermesiyle hidâyete erebilirler. Böyle olunca, esas hakkı gösteren ve ona ulaştıran Allah'ı bırakarak, buna gücü yetmeyen âciz ve muhtaç varlıkları put edinmek ve onlara tapınmak olacak şey midir? Bu nasıl bir iştir, nasıl bir hüküm vermedir?

Bunun sebebi şudur:

وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّاۜ اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْن۪ي مِنَ الْحَقِّ شَيْـٔاًۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

36. Onların çoğu, hiçbir dayanağı olmayan zandan başka bir şeye uymazlar. Zan ise, gerçek adına hiçbir şey ifade etmez. Hiç şüphesiz Allah, onlar ne yapıyorsa hepsini hakkiyle bilmektedir.

Gerçek başka, zan başkadır. Zan gerçeğin yerini tutamaz. Mesela onlar putlarının şefaatçi olacaklarını zannedebilirler. Fakat bu zanları, onlardan azabı defedemez. Kıyâmet günü bunların şefaat etme yetkilerinin olmadığını gördüklerinde gerçekle yüz yüze gelirler.

Âyetteki "onların çoğu" ifadesi, bazı müşriklerin aslında Allah'ın birliği, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği, âhiretin varlığı gibi hususlarda Peygamber (s.a.v.)'in verdiği haberlerin doğruluğunu; putların fayda veya zarar veremez varlıklar olduğunu bildiklerine; fakat dünyevî çıkarlarına zarar geleceği endişesiyle İslâm'a karşı çıktıklarına işaret etmektedir.

Esasen, bir kısım yanlış önyargı ve nefsânî hesaplardan sıyrılıp akl-ı selimle bakıldığında, şirki yasaklayıp tek Allah'a kulluğa çağırmak üzere gelen Kur'ân-ı Kerîm'in hak söz olduğunu kabulde kimse zorlanmayacaktır:

وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذٖى
بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصٖيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فٖيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿٣٧﴾
اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهٖ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ
دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٣٨﴾

37. Bu Kur'an, Allah kelâmı olup O'ndan başkası tarafından ortaya konulabilecek bir kitap değildir. O, kendinden önceki ilâhî kitapları doğrulayan, Allah'ın hükümlerini açıklayan, kendisinde hiçbir şüphe bulunmayan ve Âlemlerin Rabbinden gelen bir kitaptır.

38. Yoksa "Onu Muhammed uyduruyor" mu diyorlar? De ki: "Madem öyle, eğer bu iddiânızda samimi iseniz, haydi Kur'an'ın benzeri tek bir sûre getirin. Hatta Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın!"

Burada Kur'ân-ı Kerîm'in dört mühim vasfına dikkat çekilir:

• Kendinden önceki kitapları doğrulaması: Bu kitaplar Tevrat, İncil ve diğer semâvî kitaplardır. Kur'an, zamanla tahrife ve değişikliğe uğrayan bu kitapların kusurlarını tamamlayarak doğru olan asıllarını onaylamış ve bu hakikatleri muhteşem ve mükemel ifade kalıpları içinde yeniden insanlığa sunmuştur.

• Kitabı açıklaması: Buradaki "kitap"tan maksat, Allah'ın ümmet-i Muhammed için farz kıldığı şer'î hükümlerdir. Kur'an, hayatın her sahasıyla ilgili olan bu hükümleri tafsilatlı bir şekilde açıklamaktadır.

• Kur'an'ın Allah'tan geldiğinde ve verdiği bilgilerin doğruluğunda hiçbir şüphenin bulunmaması.

• Âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirilmiş olması.

Bu sebeple Kur'an, kendisininkine benzer bir sûre getirmeleri için meydan okumuş, fakat onlar bunu bile yapamamış; daha zahmetsiz ve kolay olan ilim ve delil yoluyla değil, son derece meşakkatli olan güç ve silah yoluyla Kur'an'a karşı çıkmışlardır.

Eğer onlar bu hususta daha akıllıca ve teenniyle hareket etselerdi elbette kendileri için daha hayırlı olurdu:

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحٖيطُوا بِعِلْمِهٖ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوٖيلُهُ كَذٰلِكَ كَذَّبَ
الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمٖينَ ﴿٣٩﴾

39. Gerçek şu ki onlar, hakkında kesin ve gerçekçi hiçbir bilgiye sahip

olmadan ve ona uyup uymamanın ne getirip ne götüreceğini, onun va'd ve tehditlerinin henüz gerçekleşip gerçekleşmediğini dikkate almadan Kur'an'ı yalanladılar. Onlardan öncekiler de, kendilerine gönderilen kitapları böyle yalanlamışlardı. Fakat yanlış ölçüp, yanlış tartan böylesi zâlimlerin âkıbeti nasıl oldu bir bak!

Kur'ân-ı Kerîm'de haber verilen kıyâmet, öldükten sonra diriliş, hesap, cennet ve cehennem gibi hususlar henüz ortaya çıkmış, haber verildiği şekilde henüz vuku bulmuş değildir. Kur'an'ın bu haberleri âhiret âleminde gerçekleşecek, fakat o zaman iş işten geçmiş olacaktır. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Onlar, Kur'an'a iman etmek için ille de onun bildirdiği kıyâmet haberinin gerçekleşmesini mi bekliyorlar? O gerçekleştiği gün, daha önce onu unutanlar şöyle diyecekler: «Demek Rabbimizin peygamberleri bize gerçeğin ta kendisini getirmişler, ama biz kulak asmamışız! Şimdi bize şefaat edecek kimseler yok mu? Veya dünyaya tekrar gönderilsek de daha önce yapamadığımız sâlih ameller yapsak!» Ne var ki onlar kendi felaketlerini bizzat kendileri hazırladılar ve kendilerine en büyük zararı verdiler. Uydurdukları sahte tanrıları da onları yüzüstü bırakıp görünmez oluverdi." (A'râf 7/53)

Böylesine çaresiz ve ölümcül pişmanlıkla karşılamadan önce, gelen âyetin ifade ettiği gibi Kur'ân'a inananlar arasında yer almaya çalışmak gerekir:

وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهٖ ؕ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ
بِالْمُفْسِدٖينَ ۟ ﴿٤٠﴾ وَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لٖى عَمَلٖى وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ ۚ
اَنْتُمْ بَرٖيؤُنَ مِمَّٓا اَعْمَلُ وَاَنَا بَرٖٓیءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾

40. Onların içinde Kur'an'a inanacak olanlar bulunduğu gibi, ona inanmayacak olanlar da vardır. Senin Rabbin, o bozguncuları çok iyi bilmektedir.

41. Eğer seni yalanlarlarsa de ki: "Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız sizedir. Siz benim yaptıklarımdan sorumlu değilsiniz, ben de sizin yaptıklarınızdan sorumlu değilim."

Peygamber ve onun yolundan gidenlere düşen vazîfe, dîni tebliğ etmek ve ilâhî hakikatleri duyurmaktır. Bunu yaptıktan sonra, yalanlayan, inkâr eden, kötülük ve günahlara düşen insanlara üzülmelerine gerek yoktur. Çünkü herkes kendi yaptığının hesabını verecek, iyi veya kötü karşılığını da yine kendisi alacaktır.

Nitekim:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَۜ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا
يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ اِلَيْكَۜ اَفَاَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ
كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْـٔاً وَلٰكِنَّ النَّاسَ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾

42. İçlerinde sana kulak verip dinleyenler de var. Hele bir de hiç akıllarını kullanmıyorlarsa, o sağırlara sen mi gerçeği duyuracaksın?
43. Onlardan bir kısmı da senin yüzüne bakıp durur. Hele bir de kalp gözleriyle görmüyorlarsa, o körlere sen mi doğru yolu göstereceksin?
44. Allah, insanlara aslâ haksızlık etmez. Fakat insanlar kendi kendilerine haksızlık ederler.

Müşrikler arasında Peygamberimiz'in okuduğu Kur'an'ı ve yaptığı sohbetleri dinleyenler vardı. Halbuki onların kalpleri, okunan ve açıklanan kanunlardan hiçbir şey anlamıyordu. Dünya sevgisi ve şehvet düşkünlüğü onların kalp kulaklarını sağırlaştırmıştı. Üstelik akılları da çalışmıyordu. Yani sağırlıklarına bir de akılsızlık ilâve edilmişti. Belki aklı çalışan sağır bir kimse, az da olsa duyduklarından veya gördüklerinden bir şeyler anlama fırsatı bulabilir. Bahsi geçen talihsiz kişilerin bu imkânları bile yoktu. Dolayısıyla böyle hem sağır hem de akılsız olanlara gerçeği işittirmek nasıl mümkün olabilir? Yine onlar arasında sadece baş gözleriyle Efendimiz'e uzun uzun bakanlar vardı. Fakat onlar da basîret gözleri görmeyen mânevîyât âmâları idi. Böylelerini irşad edip hidâyete erdirmek nasıl mümkün olabilir?

Yalnız bu açıklamalardan Allah'ın o insanlara bir haksızlık yaptığı sakın anlaşılmamalıdır. Çünkü Cenâb-ı Hak zulüm ve haksızlıktan münezzehtir; hiç kimseye zerre kadar zulmetmez. Ancak, insanlar sahip oldukları yanlış düşünce ve inançları, sergiledikleri kötü söz, fiil ve davranışları ile kendilerine zulmederler. Eğer bu yanlışları terk ederlerse, kendilerine haksızlık yapmaktan da kurtulmuş olurlar; doğruya yönelme ve hidâyete erme fırsatı bulurlar. Fakat bunu başarabilmek, dünya hayatının çok kısa ve fânî oluşunu anlayıp, bu hayat ırmağının akışının Allah'ın huzurunda son bulacağını kesin olarak bilmeye bağlıdır:

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَاَنْ لَمْ يَلْبَثُوا اِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْۜ
قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللّٰهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾

45. Allah onları mahşerde topladığı gün, sanki dünyada sadece günün bir saatinde birbirleriyle tanışmaya yetecek kadar kısa bir süre kaldıklarını

sanacaklardır. Allah'a kavuşmayı yalanlayıp da doğru yola bulamayanlar o gün kesinlikle hüsrâna uğramışlardır.

Bahsedilen "tanışma", dünya hayatında kalınan sürenin kısalığını ifade etmek maksadıyla zikredilmiş olabileceği gibi, mahşer halkının birbirini tanımalarından da bahsediyor olabilir. Nitekim mahşer halkı da orada birbirlerini tanıyacaklardır. Fakat iyilerle kötülerin birbirini tanıması farklı olacaktır. Kötülerin tanışmaları birbirlerini azarlamak ve rezil rüsvâ etmek şeklinde gerçekleşecektir. Biri diğerine, "beni sen saptırdın, sen azdırdın, küfre girmeme sen sebep oldun" diyecek, birbirlerine lânet okuyacak ve aleyhlerinde beddua edeceklerdir. (bk. Sebe' 34/31-33; A'râf 7/38; Ahzâb 33/67) Mü'minlerin tanışmaları ise birbirlerine dostluk, şefkat ve merhamet için olacaktır. (bk. Tūr 52/25)

Şu bir gerçek ki, âhirete inanmayan, Allah'ın huzuruna çıkıp hayatının hesâbını vereceğini düşünmeyen ve doğru yolu tutmayanlar kesinlikle büyük bir zarara uğrayacaklardır:

وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّٰهُ
شَهِيدٌ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾

46. Onların başına geleceğini söylediğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de veya göstermeden önce senin ruhunu alsak da fark etmez, nihâyet onların dönüşü bizedir. Sonra Allah, onların yaptıkları her şeye hakkiyle şâhittir.

Allah Teâlâ, Rasûlullah (s.a.v.)'e, inkâr edenlerin başına bir kısım azap, belâ ve musibetlerin geleceğini haber vermekteydi. Bedir savaşında olduğu gibi, bunların bir kısmı Efendimiz hayatta iken vuku bulmuş, bir kısmı ise ertelenmiştir. Burada Cenâb-ı Hak Peygamberimiz'i teselli buyurmakta; va'dedilen cezaların kendisi hayatta iken vuku bulup bulmamasının fazla bir ehemmiyet arzetmediğini, nasıl olsa hepsinin huzuruna geleceklerini ve hak ettikleri cezaya çarptırılacaklarını haber vermektedir. Çünkü Allah, onların bütün yaptıklarına şâhittir; bu konuda başka birinin şâhitliğine de ihtiyacı yoktur. Bununla birlikte:

يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ ۚ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا

47. Her ümmetin bir peygamberi vardır. Onlara peygamberleri geldiğinde aralarında adâletle hükmedilir ve onlara hiçbir haksızlık yapılmaz.

Cenâb-ı Hak: **"Biz, peygamber göndermedikçe kimseye azap etmeyiz"** (İsrâ

17/15) hükmü gereği, insanları sorumlu tutmak için her ümmete bir peygamber gönderir. Peygamberin dâveti karşısında iman edenler kurtulurlar; iman etmeyenler ise azaba uğrarlar. Dünyada olduğu gibi, aynı şekilde kıyâmet günü de her ümmetin kendilerine şâhitlik edecek bir peygamberi vardır. Onlar mahşer günü şâhit olarak getirilecek ve onların beyânlarına göre ümmetleri hakkında adâletle hüküm verilecektir. (bk. Nisâ 4/41; Zümer 39/69)

Her ümmete bir peygamber geldiği gibi, âhir zaman ümmetine de Hz. Muhammed (s.a.v.) gönderildi. Onun uyarılarına karşı münkirlerin cevabı şöyle oldu:

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ قُلْ لَٓا اَمْلِكُ
لِنَفْسٖي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌۜ اِذَا جَٓاءَ
اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾

48. Kâfirler: “Eğer doğru söylüyorsanız, peki bu va‘dedilen azap veya kıyâmet ne zaman gerçekleşecek?” diyorlar.

49. Onlara şöyle de: “Allah dilemedikçe, ben kendime ne bir zarar verebilir, ne de bir fayda sağlayabilirim. Her ümmet için belirlenmiş bir süre vardır. Bu sürenin sonu geldiği zaman artık onu ne bir an geciktirebilirler, ne de bir an öne alabilirler.”

Şâir Şeyyâd Hamza, bir an önce vazîfesini yapmak maksadıyla insanların başında bekleyip duran “ecel”in hâlini ne güzel canlandırır:

“Ecel tutmu elinde bir ulu câm
Ki ol câmın içi dolu ser-encâm.”

“Hayat müddetinin sona erdiği an demek olan ecel, eline büyük bir kadeh almış ilâhî program gereğince bu fânî âlemi terk etme sırası gelenleri bekliyor. Onun elindeki kadeh, fânilerin alın yazılarıyla doludur. Ölümün yeri ve zamanı kadar şekilleri ve sebepleri de sayısız denilecek kadar çoktur.”

“Ne arslanları yâturmu bu sâkî
Ne ejderhâlar olmu tur anâ râm.”

“Ecel denilen o sâkî, elindeki kadehi Allah Teâlâ’nın emir ve iradesiyle kullandığı için, onda öyle bir kuvvet var ki, vakti dolan fâni, dünyanın en muhteşem bir hükümdârı veya en kuvvetli bir pehlivanı da olsa, en can yakıcı ve zâlim bir canavarı da olsa, bu kadehten nasibi olan bir yudumu aldı mı derhal boyun eğer, yani ruhunu asıl sahibi olan Allah’a teslim eder.” (İ. Hilmi Soykut, *Unutulmaz Mısralar*, s. 75)

Dolayısıyla Allah’ın azabı, ölüm veya kıyâmet öyle güle oynaya beklenecek bir

şey değildir:

Kıyâmet Kopunca mı İnanacaksınız?

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا اَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ
﴿٥٠﴾ اَثُمَّ اِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِه۪ ؕ آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِه۪ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾
ثُمَّ ق۪يلَ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِۚ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا بِمَا كُنْتُمْ
اَنْتُمْ بِمُعْجِز۪ينَ ﴿٥٣﴾ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَسْتَنْبِؤُنَكَ اَحَقٌّ هُوَ ؕ قُلْ اِي وَرَبّ۪ي اِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَٓا

50. De ki: “Söyleyin bakalım, şâyet Allah’ın azabı size gece veya gündüz gelip sizi yakalayıverse ne yapabilirsiniz? Günaha dalmış inkarcı suçlular, bunlardan hangisinin bir an önce gelmesini istiyorlar?”

51. “O azap gelip çattıktan sonra mı ona iman edeceksiniz? O anda, öyle mi? Fakat artık çok geç! Oysa bunun ne kadar da çabuk gelmesini istiyordunuz.”

52. Sonra zulmedenlere şöyle denecek: “Tadın bakalım ebediyen bitmeyecek şu azabı! Siz sadece vaktiyle kazandığınız günahların cezasını çekiyorsunuz.”

53. “Sahi, o azap gerçekten doğru mu?” diye senden haber soruyorlar. De ki: “Evet, Rabbime yemin olsun ki o doğrunun ta kendisidir ve siz onun gelmesine asla engel olamayacaksınız.”

Dünyanın gelip geçici menfaatleri uğruna ebedî hayatlarını berbat edenlerin, ne büyük bir aldanış içinde oldukları da şöyle haber veriliyor:

وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْاَرْضِ لَافْتَدَتْ بِه۪ ؕ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ
لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾

54. Dünyada zulmeden her insan, şâyet yeryüzünde ne var ne yok bütünüyle kendisinin olsa, canını azaptan kurtarmak için hepsini kesinlikle fedâ eder. O gün azabı görünce korkudan dilleri tutulur ve için için büyük bir pişmanlık duyarlar. O gün insanların arasında tam bir adâletle hükmedilir ve kimseye en küçük bir haksızlık yapılmaz.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), kıyâmet günü canlarını azaptan kurtarmak için inkârcıların içine düştükleri perişan hâli şöyle haber verir:

“Allah Teâlâ kıyâmet günü cehennemde azabı en hafif olan birine: “Yeryüzünün bütün

serveti senin olsa,   u azaptan kurtulmak için hepsini fedâ eder miydin?» diye soracak; o da: «Evet, fedâ ederdim» diyecek. Bunun üzerine Allah Teâlâ: «Fakat sen daha Âdem'in sulbündeyken, senden bundan daha azını istemi , benden ba kasını bana   irk ko ma da
ş *seni cehenneme sokmayayım, demi tim; ama sen bundan kaçındın ve benden ba kasına ilâh diye tapındın» buyuracak."* (Buhâri, Enbiyâ 1; Müslim, Kıyâmet 51-53)

Bir başka rivayete göre kıyâmet günü inkârcıya: *"Yeryüzünü dolduracak kadar altının olsaydı,   u azaptan kurtulmak için hepsini fedâ eder miydin?" diye sorulacak; o da: "Evet, fedâ ederdim" diyecek. Bunun üzerine ona: "Yalan söylüyorsun, dünyadayken senden çok daha azı istenmi ti" denecek.* (Buhârî, Rikãk 49; Müslim, Kıyâmet 52-53)

Öyleyse insan, cehennemden koruyacak işlere önem vermeli, daha kolay ve az miktarda infaklarla kendini ebedî azaptan koruma fırsatını iyi değerlendirmeli, bunu yaparken de kendinin değil bizzat Rabbinin mülkünden tasarrufta bulunduğunu da asla aklından çıkarmamalıdır. Zira:

أَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ اَلَٓا اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْيٖ وَيُمٖيتُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾

55. İyi bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Şunu da unutmayın ki, Allah'ın verdiği söz elbette gerçektir; fakat insanların çoğu bunu bilmez.

56. Hayat veren de, öldüren de Allah'tır. Sonunda da yalnız O'na döneceksiniz.

Şayet insanlar, Allah Teâlâ'nın her an tecelli eden hayat verme ve öldürme fiillerini düşünseler, herkesin şu safhada en azından ölümle O'na döndüğünü akletseler, sonunda âhiret gerçeğinin kaçınılmaz olduğunu anlayacaklardır. Zâten Kur'ân-ı Kerîm de, bu hususları insanlara hatırlatmak için gelmiştir:

Size Rabbinizden Bir Öğüt Geldi

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَٓاءٌ لِمَا فِى الصُّدُورِ
وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذٰلِكَ
فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾

57. Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt, gönüllerdeki dertlere şifa, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve tam bir rahmet olan Kur'an geldi.

58. Rasûlüm! Onlara söyle, Allah'ın lutfu ve rahmetiyle, evet sadece bununla sevinip ferahlasınlar! Çünkü bu, onların toplayıp biriktirdikleri her şeyden daha hayırlıdır.

Kur'ân-ı Kerîm'in burada zikredilen özelliklerinde şu işaretleri görmek mümkündür:

"Öğüt", insanların dışını gereksiz şeylerden temizlemeye işarettir. Bunu yapacak olan şeriattir. Dolayısıyla öğüt şeriate işarettir. "Şifa", ruhu bozuk düşünce ve itikatlerden, kötü huylardan temizlemeye işarettir. Bu da tarîkatin işidir. Dolayısıyla şifa ile tarîkate işaret edilmiştir. "Hidâyet", Hak nûrunun sıddîklerin kalplerinde görünmesine işarettir ki bu hakîkattir. "Rahmet" ise, eksiklikleri tamamlayan peygamberliğe işarettir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XVII, 94)

İnsanlar, başka şeyle değil, en çok Kur'an'la sevinmelidirler. Kur'an'ın gösterdiği yolda yürüyerek hakîkî sevinç ve feraha ermelidirler. Çünkü kıymetini bilenler için Kur'an, toplayıp yığdıkları her türlü dünya nimetinden, mal ve mülkünden daha değerlidir. Şâir ne güzel söyler:

"Tasavvur eyledim ahvâlini çok kere dünyanın
Nihâyet sûret-i «da' mâ keder huz mâ safâ»[12] *buldum."* (Hersekli Ârif Hikmet)

"Dünyanın ahvâlini bir çok defalar düşündüm ve en sonunda keşfettiğim gerçek şu oldu: Dünya, «Al safâyı, ver cefâyı», «safâ gelir, keder gider» formülü dâhilinde dönüp durmaktadır."

Anlatıldığına göre İbrâhim b. Ethem (r.h.) bir gün sahip olduğu saltanat ve nimetlerden dolayı sevince kapıldı. Sonra yatıp uyuduğunda rüyâsında eline bir yazı tutuşturuldu. Yazıda şöyle yazıyordu: "Fâniyi bâkiye tercih etme, saltanatına aldanma. Şu içinde bulunduğun hal çok büyük gibi gözükür; eğer yok olacak olmasa. O halde Allah'ın emrine sımsıkı sarıl. Çünkü Allah: **«Rabbinizin**

bağışlamasına ve genişliği göklerle yer kadar olup takvâ sahipleri için hazırlanmış bulunan cennete yarışırcasına koşuşun....» (Âl-i İmrân 3/133) buyuruyor." Bunun üzerine İbrâhim b. Ethem endişeli bir ruh haliyle uyandı ve: "Bu Allah tarafından bir ikaz ve öğüttür" diyerek Allah'a yöneldi, taatle meşgul olmaya başladı. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, IV, 75)

Herkesin az veya çok bir sermayesi olsa da mü'minin en büyük sermayesi Allah'ın lutfu olmalıdır. Herkesin kendine göre bir hazînesi olsa da mü'minin hazînesi Allah'ın rahmeti olmalıdır. Unutmamak gerekir ki, Allah'ın lutuf ve rahmet deryasına açılan en büyük kapı Kur'ân-ı Kerîm ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'dir. Onlar ne buyuruyorsa ona göre davranmalı, bizi hangi şekle sokmak istiyorlarsa o şekle girmeli, haram ve helâl çizgimizi buna göre belirlemeli, Kur'an ve sünnete rağmen kendiliğimizden haram ve helâl ölçüleri belirlemeye cüret etmemeliyiz. Kur'an bu gibileri dikkate alarak Efendimiz'e buyuruyor ki:

قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًاۜ
قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذ۪ينَ يَفْتَرُونَ
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

59. Onlara şöyle sor: "Söyleyin bakalım! Niçin Allah'ın size rızık olarak ikram ettiği şeylerin bir kısmını haram, bir kısmını helâl sayıyorsunuz?" De ki: "Bu hususta Allah mı size izin verdi? Yoksa siz Allah adına yalan uydurup iftira mı ediyorsunuz?"

60. Peki, Allah adına yalan uyduranlar, acaba kıyâmet günü hakkında ne düşünüyorlar? Hiç şüphesiz Allah, insanlara karşı büyük lutuf sahibidir, fakat onların çoğu şükretmezler.

Burada, Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarını hesaba katmaksızın, kendi akıllarıyla bir kısım yasaklar koyan, haram ve helâli belirlemeye çalışan herkes ciddi bir üslupla ikaz edilmektedir. Çünkü herhangi bir şeyin; nimet, rızık veya eşyanın haram veya helâl olduğunu tâyin etme yetkisi, yalnızca onları yaratan Allah'a aittir. Bu hususta O'nun dışında hiçbir yaratığın yetkisi yoktur. Kendiliğinden böyle bir yanlışa cüret etmek, Allah adına yalan konuşmaktan başka bir şey değildir. Allah adına yalan konuşanlar ise, vuku bulacağında şüphe olmayan kıyâmet gününden, orada, hakkında yalan uydurdukları Allah'a verecekleri hesaptan korkmalıdırlar.

O Allah ki bize bizden daha yakındır ve gizli veya açık hiçbir şeyimizi kendisinden gizlememiz mümkün değildir:

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ
اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا اِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ
مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاۤءِ وَلَاۤ اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَاۤ
اَكْبَرَ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦١﴾

61. Rasûlüm! Ne durumda olursan ol, Kur'an'dan ne okursan oku, ey insanlar siz de her ne iş yaparsanız yapın, o işe dalıp gittiğiniz zaman mutlaka biz üzerinizde şâhidiz. Ne yerde ne gökte zerre miktarı bir şey bile Rabbinden gizli kalabilir. Bundan küçük olsun, büyük olsun ne varsa hepsi istisnâsız apaçık bir kitapta kayıtlıdır.

Âyet-i kerîme, bir yandan Peygamberimiz (s.a.v.) ve mü'minlere, yaptıkları hayırlı amellerin Allah tarafından bilindiğini, dolayısıyla zâyi olmayacağını hatırlatarak onlara büyük bir güven, emniyet ve ümit hissi aşılamakta; bir yandan da fütursuzca inkâr, isyan ve günahlara dalanları ikaz etmektedir.

Burada aynı zamanda murâkabe metoduna işaret edilerek o hâli muhafazaya teşvik buyrulur. Zira, Allah Teâlâ'nın her an kendisinden haberdâr olduğunu bilen bir insan, O'na karşı gelmekten bütün gücüyle sakınır ve vakitlerini en verimli şekilde doldurmaya dikkat eder.

Kalbin mânen hasta olduğunun alâmetlerinden birisi, boşa giden vakitlere, kaçırılan murâkabelere üzülmemek ve yapılan kusurlu amellerden dolayı pişman olmamaktır. Çünkü kalbin diri oluşu, hissetmeyi gerektirir. Bunun aksi ise ölülerin özelliğidir. Bütün masiyetler gaflet ve unutmadan kaynaklanır. Onun içindir ki Hakk'ı zikreden, O'nu hatırından çıkarmayan kişi günaha cüret etmeyeceği için hem dünyada hem de âhirette kurtuluşa erer. İşte bunlar Allah dostlarıdır ki, Yüce Rabbimiz onları şöyle övmektedir:

اَلَاۤ اِنَّ اَوْلِيَاۤءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ اَلَّذِينَ
اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ الْبُشْرٰى فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي
الْاٰخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾

62. Şunu iyi bilin ki, Allah dostlarına hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir.

63. Onlar hakkiyle iman etmişlerdir ve Allah'a karşı gelmekten sakınıp vazîfelerini tam olarak yerine getirirler.

64. Onlar için dünya hayatında da, âhirette de müjdeler vardır. Allah'ın verdiği sözlerde ve hükümlerinde asla değişme olmaz. İşte en büyük başarı ve kurtuluş budur.

Rasûlullah (s.a.v.)'e evliyaullahın kimler olduğu sorulduğunda: *"Görüldükleri zaman Allah hatıra gelen kimselerdir"* buyurmuştur. (İbn Mâce, Zühd 4) Zira bu seçkin kişilerin yakınında bulunulduğu zaman halleri, sekînetleri, duruş ve davranışları derhal Allah'ı hatırlatır. Bunların fânî dünya menfaatlerine, mal ve servetlerine hırs ve düşkünlükleri yoktur. Ancak Allah için birbirlerine muhabbet ve dostluk gösterirler. (Ebû Dâvûd, Sünnet 2)

Bunların *"Allah için birbirini seven kimseler"* (Müslim, Birr 38) oldukları da rivayet olunur. Nitekim Hz. Ömer'den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın kullarından bir takım insanlar vardır ki onlar ne peygamber ne de ehîddirler. Fakat kıyâmet günü Allah katındaki makamlarından dolayı onlara nebiler ve ehitler imrenerek bakacaklardır."

Bunların kim olduğu sorulunca da Efendimiz (s.a.v.):

"Bunlar öyle kimselerdir ki, aralarında akrabalık, ticaret ve i ili kisi olmaksızın, sırf Allah rızâsı için birbirlerini severler. Vallahi yüzleri nurdur ve kendileri de nurdan birer minber üzerindedirler. İnsanlar korktukları zaman bunlar korkmazlar, insanlar üzüldüğü zaman bunlar üzülmezler" buyurmuş, peşinden de bu âyeti okumuştur. (Hâkim, *el-Müstedrek,* IV, 170)

Bu ve benzeri rivayetlerden hareketle velilerin şu özelliklere sahip oldukları anlaşılabilir: Onlar Allah'ı seven, O'na ibâdet ve taatle yakınlaşmaya gayret gösteren, Allah'ın da kendilerine nimet, şeref ve izzet ihsân ederek dostluğunu gösterdiği kimselerdir. Kendilerinden Allah rızâsına aykırı bir hâl, bir durum sadır olmaması için dikkat ederler. Her türlü haramdan ve şüpheli şeylerden sakınırlar. Bu halleriyle onlar dâimâ Allah'ın dîninin ve yolunun yardımcılarıdır. Allah'ın insanları her türlü karanlıklardan nura çıkarması için üzerlerine düşen tebliğ, temsil, örnek ve vesile olma gibi tüm vazîfelerini en iyi şekilde yerine getirmeye çalışırlar. Hâsılı Allah'a dostluk, tüm varlığı ve bütün gönlüyle Allah yoluna adanmış olmayı gerektirir. İşte evliyaullahın hakîkî tarifi budur.

Hz. Ali şöyle der: "Allah'ın velileri, uykusuzluktan yüzleri sararmış, ibret almaktan gözleri kamaşmış, açlıktan karınları nerdeyse sırtlarına yapışmış, susuzluktan da dudakları kırışmış kimselerdir." (Kurtubî, *el-Câmi'*, VIII, 358)

Bunlar için hem dünya hayatında, hem de âhirette müjdeler vardır. Allah dostlarına dünyadaki müjdeler şunlardır:

• Sâdık ve sâlih rüyâlar. Ebû'd-Derdâ (r.a.) Rasûlullah (s.a.v.)'e bu âyet hakkında

sormuş, Efendimiz de: *"Buradaki «müjde»den kasıt, müslümanın gördüğü, yahut ona gösterilen sâlih rüyâdır"* buyurmuştur. (Tirmizî, Rüyâ 3)

• Meleklerin ölüm esnasında dünyadayken mü'mine verdikleri müjdedir. Mü'min kulun canının çıkmasına yakın bir zamanda ölüm meleği gelir ve: "Ey Allah'ın dostu, sana selâm olsun, Allah sana selam gönderdi" der. (bk. Nahl 16/32)

• Mü'minin ölmeden önce nereye gideceğini bilmesidir.

Âhiretteki müjdeye gelince, ruh cesetten çıktığı vakit, Allah'ın rızâ ve hoşnutluğuyla müjdelenirler. Yine kabirlerinden çıktıklarında cennetlik olduklarına dair onlara müjde verilir.

O halde müslümanın basit sebeplere takılarak üzülmesine hiç gerek var mı:

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾

65. Rasûlüm! İnkârcıların ileri geri konuşmaları sakın seni üzmesin. Hiç şüphesiz bütün yücelik, üstünlük ve şeref Allah'ındır. Her şeyi hakkiyle işiten, kemâliyle bilen O'dur.

Kâfirler zenginliklerine, mal ve taraftarlarına güvenerek Allah Rasûlü (s.a.v.)'i üzecek sözler söylüyorlar; o muazzez varlığa ezâ ve cefâ ediyorlardı. Yollarına dikenler atıyor, hakaretler ediyor ve ölüm tehditleri yağdırıyorlardı. Cenâb-ı Hak, bu ve benzeri âyetlerde geçen ifadelerle onu teselli etmekte, üzülmemesini istemektedir. Dolayısıyla Peygamber (s.a.v.)'e ve ona tâbi olanlara gereken, din düşmanlarının ileri geri konuşmalarıyla meşgul olmayı bırakıp, vazîfelerini tam olarak yapmaya çalışmak, sonsuz kuvvet sahibi Rablerine güvenip dayanarak O'nun hükmünün gerçekleşmesini beklemektir. Zira O'ndan başka güvenilip dayanılacak başka hiçbir ilâh yoktur. Bilakis:

اَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ
يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُرَكَٓاءَ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾

66. İyi bilin ki, göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi Allah'ındır. Allah'tan başkasını tanrı yerine koyanlar aslında edindikleri o ortaklara tapmıyorlar. Onlar ancak zanlarına göre hareket ediyorlar ve aksini iddia ederken de sadece yalan söylüyorlar.

Müşrikler, şirk dâvalarında samimi değillerdir. Zira onlar, Allah'ı bırakıp taptıkları şeylere gerçekten kulluk yapmıyor; sadece onların kendilerine şefaat edeceklerini ve fayda sağlayacaklarını umuyorlar. Böyle olunca da gerçekten tapılacak bir şeye değil, sadece tapındıkları şeylerin Allah'ın ortakları oldukları

şeklindeki asılsız zanlarına tâbi olmuş oluyorlar. Dolayısıyla bütün yaptıkları, şahsi görüş ve tahminlerine dayanarak yalan söylemekten başka bir şey değildir. Bunlar, sırf nefsânî arzularına uyarak yaratılmışı yaratan, kulu ilâh, tâbi olması gerekeni tâbi olunan kılarak saçma sapan şeyler uydurur dururlar. Hâsılı koştukları ortaklar yalan, tehditleri boş, Allah hakkında uydurdukları her şey bir hiçtir. Hepsi Allah'ın gücü ve hâkimiyeti altındadır ve O'nun hükmüne tâbidir. O halde üzülmeyi gerektirecek bir durum yoktur. Allah'ın ne denli bir kudret ve merhamet sahibi olduğunu hatırlaman için de geceyle gündüzün durumuna bakman yeterli olacaktır:

هُوَ الَّذٖى جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فٖيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾

67. Uyuyup istirahat etmeniz için geceyi yaratan, işlerinizi yapabilmeniz için gündüzü aydınlatan O'dur. Şüphesiz dinleyip anlayacak bir toplum için bunda nice deliller vardır.

O halde, gece ve gündüzün nimetlerinden istifade edene değil, bu emsalsiz nimetleri istifadeye sunana kulluk etmek, O'na karşı şirk sayılacak her türlü düşünce ve eylemden kesinlikle uzak durmak gerekir:

قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ ۜ هُوَ الْغَنِيُّ ۜ لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ
وَمَا فِى الْاَرْضِ ۜ اِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَا ۜ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ
مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ قُلْ اِنَّ الَّذٖينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ
لَا يُفْلِحُونَ ۜ ﴿٦٩﴾ مَتَاعٌ فِى الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذٖيقُهُمُ
الْعَذَابَ الشَّدٖيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ۟ ﴿٧٠﴾

68. Onlar: "Allah, çocuk edindi" dediler. Hâşâ! O bundan münezzehtir. O hiçbir şeye muhtaç değildir. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur. Allah'ın oğlu olduğuna dair elinizde bir deliliniz de asla yoktur. Yoksa siz, Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?

69. De ki: "Allah hakkında yalan uyduranlar, asla kurtuluşa eremeyecekler."

70. Onlar dünya nimetlerinden bir müddet faydalanacak, sonra dönüp bizim huzurumuza geleceklerdir. Sonra da biz, sürekli küfür içinde bulunmuş olmalarından dolayı onlara o şiddetli azabı tattıracağız.

Kâfirlerin bu asılsız iddiaları üç ayrı delille çürütülür:

• Allah her türlü noksanlıktan pak ve uzaktır. Ölümlü olmak ve bu yüzden

zürriyetini devam ettirmek için bir eşe ihtiyaç duymak gibi noksanlıkların Allah hakkında düşünülmesi mümkün değildir.

• Allah zengindir; her türlü ihtiyaçtan müstağnîdir, kimseye bir ihtiyacı yoktur. Dolayısıyla mülkünü miras bırakabileceği bir çocuğa da ihtiyacı yoktur.

• Allah, yerde ve gökte bulunan her şeyin sahibidir. Bunlardan hiçbiri O'nun oğlu veya mirasçısı gibi bir nispetle anılamaz; hiçbiri mülk, saltanat ve tasarrufunda O'na ortak olamaz.

Allah Teâlâ'nın peygamberlerine nasıl yardım ettiğini ve peygamberine karşı gelen kavimlerin nasıl feci bir âkıbete uğradığını göstermesi bakımından Hz. Nûh'un kıssası pek ibretlidir:

دَعْ مَا كَدَرَ خُذْ مَا صَفَا

Peygamberler ve Kavimleri

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامٖى
وَتَذْكٖيرٖى بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَاَجْمِعُوا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَٓاءَكُمْ
ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُٓوا اِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ﴿٧١﴾
فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَاُمِرْتُ
اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمٖينَ ﴿٧٢﴾ فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِى الْفُلْكِ
وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَٓائِفَ وَاَغْرَقْنَا الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرٖينَ ﴿٧٣﴾

71. Rasûlüm! Onlara Nûh'un ibret dolu kıssasını anlat: Hani o kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Şayet benim peygamber olarak aranızda bulunmam ve Allah'ın âyetlerini okuyup onlarla öğüt vermem size ağır geliyorsa, şunu bilin ki, ben sadece Allah'a güvenip dayandım. Haydi siz de tanrı diye taptığınız bütün varlıklarla birlikte toplanıp bana ne yapacağınıza karar verin. Ama, dikkat edin de, vereceğiniz bu karar sonnradan başınıza bir belâ, bir pişmanlık sebebi olmasın. Ardında da bana hiç göz açtırmadan hakkımdaki kararınızı hemen uygulayın."

72. "Eğer yüz çevirirseniz, benim kaybedeceğim hiçbir şey yoktur; çünkü ben zâten sizden herhangi bir ücret istemiş değilim. Benim ücretimi verecek olan yalnız Allah'tır ve bana müslümanlardan olmam emredildi."

73. Buna rağmen yine de Nûh'u yalanladılar. Biz de onu ve gemide kendisiyle beraber bulunanları kurtarıp onları yeryüzünde halîfeler yaptık; âyetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk. Allah'ın azabıyla uyarılıp da doğru yola gelmeyenlerin sonu nasıl olmuş bir bakın!

Hz. Nûh'un inkârcı kavmine karşı sergilediği bu korkusuz tavır, kullandığı bu net üslup ve ifade, her şeyden önce onun Allah'a bağlılığını ve tevekkülünü anlatmakta; bıkmadan usanmadan sürdürdüğü tevhid mücâdelesinde gösterdiği cesâreti haber vermektedir. Buna göre, kısaca temas edilen bu kıssadan maksat, bir taraftan önceki peygamberleri yalanlayanların, inkârları yüzünden nasıl Allah'ın cezasına uğradıklarını hatırlatmak suretiyle, Kur'an'ın muhataplarını, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e karşı sergiledikleri düşmanca davranışlarından dolayı uyarıp onlara öğüt vermek; bir taraftan da başta Peygamberimiz (s.a.v.) olmak üzere dîni tebliğ etmekte olan kişileri teselli ederek, onlara da Allah'a aynı

şekilde güvenip dayanmalarını tavsiye etmektir.

Hz. Nûh'tan sonra gelen kavimlerin hâline bakacak olursak:

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا
كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾

74. Nûh'un ardından biz, daha pek çok peygamberi kendi toplumlarına gönderdik. Peygamberleri onlara apaçık deliller ve mûcizeler getirdiler. Fakat onlar daha önce yalanladıkları şeylere bir türlü inanmadılar. Haddi aşanların kalplerini işte biz böyle mühürlüyoruz!

Âyette yer alan **"Haddi aşanların kalplerini işte biz böyle mühürlüyoruz!"** (Yûnus 10/74) beyânı, hem öncekileri hem de daha sonra gelenleri şümûlüne alır. Buna göre Peygamberin dâvetine icâbet etmeyenlerin kalpleri katılaşacak; duygusuz, anlayışsız insanlar olacaklar ve işledikleri yanlışlar sebebiyle kalpleri mühürlenecektir. Rasûlullah (s.a.v.) ve Kur'an'ın tâlimatlarına karşı taşkınlık yapanları da aynı hazin akıbet beklemektedir.

Gelelim Hz. Mûsâ ve Firavun'un ibret dolu kıssasına:

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى وَهٰرُونَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِهِ بِاٰيَاتِنَا
فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ
عِنْدِنَا قَالُوا اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسٰى اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ
لَمَّا جَآءَكُمْ اَسِحْرٌ هٰذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا اَجِئْتَنَا
لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَآءُ فِي الْاَرْضِ
وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾

75. O peygamberlerden sonra Mûsâ ve Hârûn'u apaçık delil ve mûcizelerimizle Firavun'a ve O'nun ileri gelen yetkililerine gönderdik. Fakat onlar da büyüklenip iman etmeyi kibirlerine yediremediler ve günahlara dalmış inkârcı bir toplum oldular.

76. Kendilerine tarafımızdan gerçek ulaşınca: "Bu, elbette düpedüz bir sihir!" dediler.

77. Mûsâ şöyle dedi: "Size gelmiş bulunan gerçek hakkında böyle mi diyorsunuz? Bu bir sihir midir? Oysa sihirbazlar asla başarıya eremezler."

78. Onlar da: "Sen bize, atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan bizi döndüresin de, bu ülkede üstünlük ve hâkimiyet yalnızca ikinizin olsun

diye mi geldin? Hayır, hayır, biz ikinize de inanacak değiliz" dediler.

Firavun ise apayrı bir planın peşine düştü:

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِى بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَٓاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى اَلْقُوا مَٓا اَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّٓا اَلْقَوْا قَالَ مُوسٰى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُۜ اِنَّ اللّٰهَ سَيُبْطِلُهُۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾

79. Firavun: "Bütün usta sihirbazları toplayıp bana getirin" diye emretti.

80. Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara: "Haydi ne atacaksanız atın" dedi.

81. Sihirbazlar hünerlerini ortaya koyunca Mûsâ: "Sizin yaptığınız sihrin ta kendisidir! Allah onu mutlaka boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez."

82. Günaha dalmış inkârcı suçlular hoşlanmasa da Allah, cereyan eden değişmez kanunlarıyla ve icraatıyla gerçeği ortaya çıkaracaktır.

Bu konuşmaların hemen ardından Mûsâ asâsını yere attı. Büyük bir yılana dönüşen asâ, sihirbazların yılan gibi gösterdikleri iplerini ve değneklerini birer birer yutup yok etti. Bu mûcize karşısında sihirbazlar derhal iman edip secdeye kapandılar. Diğerlerine gelince:

فَمَٓا اٰمَنَ لِمُوسٰٓى اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلٰى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِهِمْ اَنْ يَفْتِنَهُمْۜ وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِى الْاَرْضِۚ وَاِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾

83. Kavmi arasından Mûsâ'ya genç bir nesilden başka iman eden olmadı. Çünkü herkes, Firavun ile yakın çevresinin kendilerine işkence yapmalarından korkuyorlardı. Gerçekten Firavun, o ülkede zorba bir hâkimiyet kurmuştu ve hak-hukuk tanımaz zâlimlerden biriydi.

Âyette geçen "zürriyet" kelimesi daha çok "nesil" mânasına gelse de, burada "genç" anlamında kullanılmış ve Kur'an bu kelimeyle meselenin çok husûsî bir yönüne işaret etmiştir. O da şudur: O korkunç zulüm dönemi esnasında yalnızca az sayıda genç erkek ve kadın Mûsâ (a.s.)'ı lider kabul etme cesaretini gösterebilmiş; analar, babalar ve yaşlılar ise Peygamber'e tâbi olarak dünyevi menfaatlerini ve hatta hayatlarını tehlikeye atma cesaretini gösterememiştir. Ayrıca o yaşlılar bununla yetinmeyip gençlerin de cesaretini kırmaya çalışmışlardır. İşte Kur'an meselenin bu ince yönünü vurgulamaktadır. Nitekim Peygamberimiz'in risâletinin başlangıcında da aynı durumla karşılaşmak

mümkündür. Bu süreçte daha çok gençlerin dâvaya gönül verdiği görülmektedir.

Âyette dikkat çekilecek bir diğer nokta şudur: "İman" kelimesi لِ (li) harfiyle kullanıldığında Arapça'da umumiyetle "itaat ve takip" mânası taşır. Buna göre âyet-i kerîmenin mânası: "Kavminden bazı gençler Hz. Mûsâ'ya itaat edip onu izlediler." Yani tüm İsrâiloğulları arasından yalnızca az sayılabilecek belli sayıdaki gençler Hz. Mûsâ'yı rehberleri ve liderleri olarak kabul ederek, Firavun'a karşı mücadelesinde onun yanında yer aldılar. Sonra gelen âyetlerdeki ifadelerden de kolaylıkla anlaşılabileceği gibi, İsrâiloğulları Hz. Mûsâ'nın peygamberliğine inanmadıkları için değil, Firavun ve avânesinin zulmüne uğramaktan korktukları için Hz. Mûsâ'ya itaatten geri durmuşlardır. Bu korku, onların mânen bozulmuş olmalarının tabii bir neticesi idi. Asırlarca süren kölelik onları mânen çökertmiş ve mücâdele ruhlarını yok etmişti. (Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an,* II, 330-331) Bir sıkıntı söz konusu olunca Hz. Mûsâ'ya: **"Sen bize gelmeden önce de, geldikten sonra da hep işkence gördük, eziyetlere uğradık"** diyorlardı. (A'râf 7/129)

Firavun ve hanedanından beklenen tehlike karşısında Hz. Mûsâ'nın kavmine nasihati ve kavminin ona tepkisi şöyle olmuştur:

وَقَالَ مُوسٰى يَا قَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُٓوا اِنْ كُنْتُمْ
مُسْلِم۪ينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَاۚ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ
الظَّالِم۪ينَۙ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِر۪ينَ ﴿٨٦﴾

84. Mûsâ kavmine: "Ey kavmim! Eğer hakikaten Allah'a iman ettiyseniz ve gerçekten O'na teslim olduysanız, o halde yalnızca O'na dayanıp güvenin" diye öğüt veriyordu.

85. Onlar da şöyle diyorlardı: "Biz, yalnızca Allah'a dayanıp güvendik. Rabbimiz, bizi o zâlim toplumun işkencelerine maruz bırakarak, onlar için bir imtihan unsuru yapma!"

86. "Bizi rahmetinle o kâfirler gürûhundan kurtar!"

İman, kalbin, zâtı itibariyle vâcibu'l-vücûd olan Allah'ın tek, O'nun dışında kalanların sonradan yaratılan varlıklar olduğunu ve bunların tamâmen Allah'ın idâresi ve tasarrufu altında bulunduklarını bilmekten ibarettir. İslâm ise, teslim olmak, boyun eğmektir. Bu da Allah'tan gelen tâlimatlara uymayı, boyun büküp saygılı olmayı ve inadı terk etmeyi gerektirir. Bu iki durum gerçekleşince kul, bütün işlerini Allah Teâlâ'ya havale eder ve kalbinde, Allah'a tevekkül etmenin nuru meydana gelir. Zâten Allah'a tevekkül de, işlerin tamamını Allah'a havale

etmek ve bütün durumlarda Allah’a güvenip dayanmaktır. Yine tevekkül, kalbin Kâdir-i Mutlak olan Allah’a bağlanması ve O’ndan başkasını unutması; bütün güç ve kuvvetin O’na ait olduğunu bilmesi ve O’nun izni olmadan ne kendisinin ne de başkasının bir kuvvet ve tesirinin olmadığını kesinlikle bilmesidir. Her işinde Allah’a böylece tevekkül eden kimseye ise Allah, her hususta, her musibet karşısında yeter ve ona yardımcı olur. (bk. Talâk 65/3)

Muhatapları, Hz. Mûsâ’ya “Allah’a tevekkül ettiklerini; O’na güvenip dayandıklarını” belirterek cevap verdiler. Fakat kendi zaaflarını da göz ardı etmeyerek, tahammül edemeyecekleri ağır imtihanlara maruz kılınmamaları ve zâlimlerin, kâfirlerin baskı, eziyet ve cefâları altında bırakılmamaları için Allah’a yalvardılar. Başlarına belâ kesilen o münkir Firavun toplumunun elinden kurtulmak için Cenâb-ı Hakk’a niyaz ettiler.

Bunun üzerine:

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰى وَاَخ۪يهِ اَنْ تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا
بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَۜ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٨٧﴾

87. Mûsâ ve kardeşine şöyle vahyettik. “Mısır’da kavminiz için evler hazırlayın. Bu evlerinizi birbirleriyle irtibatlı, topluca namaz kılınacak ortak mekânlar ve toplantılarınızın yapılacağı merkezî yerler hâline getirin. Namazlarınızı da bu evlerde cemaatle ve dosdoğru kılın. Ey Mûsâ, mü’minleri müjdele!”

Hz. Mûsâ ilâhî vahyi tebliğ ile Firavun’u hak yoluna dâvet ettikten sonra, Firavun, İsrâiloğulları’nın mescitlerini yıktırmış ve onların namazlarını cemaatle kılmalarına mâni olmuştu. Bu durum onların dağılmaları ve dinî şuurlarının yok olması sonucunu getirdiği için cemaatle namazı yeniden tesis etmek lâzımdı. Bunun üzerine, nerede ve nasıl namaz kıldıklarının anlaşılmaması için, âyette emir buyrulduğu şekilde istikâmetleri kıble tarafına dönük evler binâ edip, namazlarını burada cemaatle kılmaları emredilmiştir. Bu yolla, mevcut siyasî otorite altında ezilen kavminin kulluk şuurunu yeniden canlandırmak, yapılacak işler ve takip edilecek strateji bakımından mü’minleri eğitmek ve böylece onları içinde yaşadıkları küfür sisteminin kokuşmuş, yozlaşmış hayat tarzından koruyup seçkin, temiz ve itikadı sağlam bir toplum oluşturmak mümkün olabilecekti.

Bu şekilde uzun ve meşakkatli bir mücâdelenin ardından:

وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَٓا اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهُ ز۪ينَةً وَاَمْوَالًا فِي

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۙ رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَۚ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰٓى اَمْوَالِهِمْ
وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٨٨﴾
يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾قَالَ قَدْ اُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَٓانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا

88. Mûsâ Allah'a şöyle yalvardı: "Rabbimiz! Elbette sen, Firavun ve onun yakın çevresine dünya hayatında göz kamaştırıcı bir debdebe ve bol servet verdin. Rabbimiz! İnsanları senin yolundan saptırsınlar diye mi, bu nimetleri onlara vermiştin? Rabbimiz! Onların mallarını yok et! Kalplerini de öyle katılaştır ki, o can yakıcı azabı görünceye kadar iman etmesinler!"

89. Allah Mûsâ ile Hârûn'a şöyle buyurdu: "Duanız kabul edildi. Ancak isteklerinizin gerçekleşmesi için siz de hiçbir sapma göstermeden üzerinize düşeni yerine getirin ve gerçeği bilmeyenlerin istek ve arzularına kesinlikle uymayın!"

Duanın kabulü her şeyin bittiği, yapılacak bir vazîfenin kalmadığı ve artık rehavete kapılmanın normal sayılabileceği mânasına gelmemelidir. Ola ki, bir kısım kendini bilmezler, meydana gelen gelişmeleri yanlış yorumlayarak başarının önüne engel olabilirler. Bu bakımdan acele etmemeli, itidali elden bırakmamalı, ister darlık ister genişlik hâli olsun dâimâ istikâmet üzere bulunmaya gayret gösterilmelidir.

Dualarının kabulünün ardından Hz. Mûsâ kavmiyle birlikte Mısır'dan harekete geçti:

وَجَاوَزْنَا بِبَنِٓي اِسْرَٓائِلَ الْبَحْرَ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًاۜ
حَتّٰٓى اِذَٓا اَدْرَكَهُ الْغَرَقُۙ قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا الَّذِٓي اٰمَنَتْ بِهِ بَنُٓوا
مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾اِسْرَٓائِلَ وَاَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ

90. İsrâiloğulları'nı denizden karşıya geçirdik; Firavun ve askerleri de zulmetmek ve saldırmak için hemen onların peşine düştü. Nihâyet tam boğulacağı sırada Firavun: "İsrâiloğulları'nın inandığından başka ilâh bulunmadığına kesinlikle inandım; artık ben de müslümanlardanım" dedi.

91. Kendisine şöyle nida edildi: "Yaa! Şimdi mi aklın başına geldi? Oysa sen, daha önce Allah'a karşı gelen ve işi gücü bozgunculuk olan biriydin."

Firavun ve ordusunun boğulması sırasında pek câlib-i dikkat bir hâdise gerçekleşti: Artık kesin olarak boğulacağını anlayan Firavun, bir ömür boyu inkâra dalmış hatta en büyük rab olduğunu iddia etmişken, Allah'a inandığını ve

müslümanlardan olduğunu söyledi. Fakat kendisine **"Yaa! Şimdi mi aklın başına geldi?..."** (Yûnus 10/91) denilerek karşılık verildi. Bu ifadeden İslâm âlimlerinin çoğu, onun imanının ilâhî dergâhta kabul görmediği şeklinde anlaşılmıştır.

Gerçekleşen bir başka mucize de şudur:

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً ۜ وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ۟ ﴿٩٢﴾

92. "Bugün seni bedeninle kurtaracak ve vücudunu çürümeden denizden çıkaracağız ki, senden sonra gelecekler için bir ibret olsun! Doğrusu, insanların çoğu âyetlerimize, ibret kaynağı delillerimize karşı kayıtsızdır."

Zemahşerî, bu âyet-i kerîmeyi şöyle tefsir eder: "Seni deniz kenarında bir köşeye atacağız. Cesedini tam ve noksansız, bozulmamış bir halde, çıplak ve elbisesiz olarak, senden asırlar sonra geleceklere bir ibret olarak koruyacağız." (Zemahşerî, *el-Ke âf,* III, 24) Gerçekten de son senelerde yapılan araştırmalarda Firavun'un bu cesedi, Cebelein mevkiinde mumyalanmadığı halde hiç bozulmamış, yüzükoyun bir şekilde duran bir ceset bulunmuştur. Bunun 3000 yıllık olduğu tespit edilmiştir. Şu an bu ceset, Biritihs Museum'da bulunmakta, halka teşhîr edilerek bir ibret manzarası sergilenmektedir. Bu hakîkat, Cenâb-ı Hakk'ın Kur'ân-ı Kerîm'de bildirdiği kıyâmete kadar devam edecek bir mûcizesidir.

Firavun belasından kurtardıktan sonra:

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي اِسْرَٓائِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ۚ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتّٰى جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ ۜ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾

93. Biz, İsrâiloğulları'nı güzel bir bölgeye yerleştirdik, onları temiz ve hoş nimetlerle rızıklandırdık. Onlar ise, kendilerine ilim geldikten sonra anlaşmazlığa düştüler. Hiç şüphesiz Rabbin, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda kıyâmet günü aralarında hüküm verecektir.

İsrâiloğulları, kutsal kitaplarında yer alan müjdelerden hareketle son zamanda Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamber olacağını ve ona Kur'an'ın indirileceğini biliyorlar; henüz gelmeden ona inanıyorlar ve gelmesini bekliyorlardı. Fakat o (s.a.v.) peygamber olarak gönderilince kıskandılar ve ona iman etmediler. (bk. Bakara 2/89, 90, 101) Halbuki ona inen Kur'an, gerçeğin ta kendisi idi:

Sana Rabbinden Gerçek Geldi

فَاِنْ كُنْتَ ف۪ي شَكٍّ مِمَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ فَسْـَٔلِ الَّذ۪ينَ يَقْرَؤُ۫نَ الْكِتَابَ مِنْ
قَبْلِكَۚ لَقَدْ جَٓاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَر۪ينَۙ ﴿٩٤﴾ وَلَا
تَكُونَنَّ مِنَ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٩٥﴾

94. Sana indirdiğimiz bu bilgilerin doğruluğu hususunda farz-ı muhâl en küçük bir şüphe duyacak olursan, senden önce gelip kendilerine verilen o kitabı okuyanlara sor! Elbette sana Rabbinden gerçeğin ta kendisi gelmiştir; sakın şüphe edenlerden olma!

95. Yine sakın Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan da olma; yoksa hüsrâna uğrayanlardan olursun!

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), müşriklerin alayları, inkârları, kendisine ve mü'minlere karşı işkenceye varan kötü muameleleri karşısında bunalıyordu. Vahiy nedir bilmeyen, risâletten habersiz, bütün güçleriyle dünyaya ve maddeye kilitlenmiş insanlara, fizik ötesi âlemden, vahiyden, beş duyunun algı sahası gibi hayal ve tasavvurun alanına da girmeyen Allah ile münâsebetten bahsediyordu. Ayrıca haklarında hiçbir şey okumadığı, ihtimal o güne kadar da hiçbir şey duymadığı asırlarca önce geçmiş hâdiselerden ve mûcizelerden haber veriyordu. Bütün bu bahisler karşısında muhatapların nasıl bir tavır takınacağı ortadadır. Daha henüz çok az sayıda insanın kendisine inandığı bir zamanda böyle konulardan bahsetmek, çok güçlü müşriklere meydan okumak ve "gelecek bize aittir" demek kolay değildi. Ama o, bütün bunları dâvasına olan sonsuz güven ve itimat içinde söylüyordu. Tabi bu söylediklerine yanındaki mü'minlerin de tam olarak inanması gerekiyordu. Onlar ayrıca sabır ve tahammül konusunda takviye istiyorlardı. Böylesi zor şartlar içinde Cenâb-ı Hak, vahiy, risâlet ve anlatılan kıssalar konusunda Efendimiz (s.a.v.)'e hitap ederken, esasen mü'minleri teselli ve takviye etmekteydi. İnancında zerre kadar şüphesi olmadığı açık ve olması da mümkün bulunmayan bir Peygamber'e böyle hitap etmekle, mü'minleri en ufak bir şüphe duymanın yanlışlığı konusunda uyarmaktaydı. (Ünal, *Meâl,* s. 469-470)

Bu âyetlerde muhatap alınan kişinin Peygamberimiz değil, genel mânada insan olması da muhtemeldir. Buna göre şüphesi olan herkese hitap edilmekte, bu şüphesini izâle için işin doğrusunu bilenlere müracaat etmeleri istenmektedir.

Bununla birlikte:

إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَۙ ﴿٩٦﴾ وَلَوْ
جَٓاءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَل۪يمَ ﴿٩٧﴾

96. Şu bir gerçek ki, haklarında Rabbinin azap sözü kesinleşmiş olanlar iman etmezler.

97. Kendilerine her türlü delil ve mûcize gelmiş olsa bile inkârda diretirler. Ta o can yakıcı azabı gözleriyle görünceye kadar!

Bu âyetler de yine müşriklerin inkârlarından asla etkilenmemeleri, önceki kavimlerde olup bitenlerin Allah'ın devamlı cârî halde bulunan bir âdeti olduğu, dolayısıyla aynısının yaşanabileceği hususunda Peygamberimiz'i ve mü'minleri teselli etmektedir. Nasıl Firavun ve kavmi inanmamış, fakat Firavun gibi, tarihin küfür bataklığına batmış en azılı despotlarından biri, Allah'ın daha dünyada gösterdiği boğulma azabıyla karşılaşınca faydasız da olsa inanmak mecburiyeti hissetmişse, Kur'an karşısında Firavunca diretenler de hayatlarında inanmasalar da, benzer bir azap tepelerine indiğinde, en azından ölüm acısıyla baş başa kaldıklarında aynen Firavun gibi iman ikrarında bulunacak, fakat bu, kendilerine fayda vermeyecektir. Dolayısıyla onların inanmaması, mü'minlerin şevklerini kırmamalı, dâvalarına olan imanlarında onları sarsıntıya uğratmamalıdır.

Azabı görünce iman etmenin kimseye fayda vermediği kâidesinin bir istisnâsı olarak Hz. Yûnus'un kavminin hâli şöyle haber verilir:

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَٓا ا۪يمَانُهَٓا اِلَّا قَوْمَ يُونُسَۜ لَمَّٓا اٰمَنُوا كَشَفْنَا
عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى ح۪ينٍ ﴿٩٨﴾

98. Azabı gördükten sonra iman edip de imanlarının faydasını gören hiçbir memleket halkı olmamıştır. Ancak Yûnus'un kavmi hâriç. Onlar iman edince, biz de dünya hayatındaki o alçaltıcı azâbı kendilerinden kaldırdık ve onları belli bir süreye kadar dünya nimetlerden faydalandırdık.

Rasûlullah (s.a.v.) ve onun izinden giden İslâm dâvetçilerine, hak veya bâtıl her inancın tâbileri olacağı hatırlatılarak, küfürde ısrar edenlere karşı kuvvetli ve metin; tevhid mücâdelesini kesintisiz sürdürmeleri konusunda da azimli ve gayretli olmaları tavsiye edilmektedir. İnsanları Allah'a dâvette aceleci davranıp, onların bir an önce imana gelmelerini beklemek doğru değildir. İnanmıyorlar diye ümitsizliğe kapılmak, onları inandırmak için Allah'ın râzı olmadığı yollara

teşebbüs etmek de yasaklanmıştır. Bu bakımdan yeteri derecede tebliğ yapıldıktan sonra neticenin tâyini Allah Teâlâ'ya bırakılacaktır. Zira gerçek şudur:

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًاۜ اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾

99. Eğer Rabbin dileseydi yeryüzünde bulunan herkes elbette topluca iman ederdi. Hal böyleyken sen şimdi iman edinceye kadar insanları zorlayıp duracak mısın?

100. Oysa Allah'ın izni olmadan hiçbir kişinin iman etmesi mümkün değildir. Allah, akıllarını kullanmayanların kalpleri üzerine mânevî pislikler yağdırır.

İman ve küfür meselesi bir kader sırrı olarak devam etmektedir. Çünkü bu âyetlerde Allah Teâlâ'nın bütün insanların iman etmesini dilemediği, Allah izin vermedikçe de hiç kimsenin iman etmesinin mümkün olmadığı açıkça haber verilmektedir. Aslında buradan Allah Teâlâ'nın insanları inanmak ve inanmamak arasında serbest bıraktığı, eğer isteseydi ve zorlasaydı inanmayan kimsenin kalmayacağı anlaşılmaktadır. Nitekim bir âyet-i kerîmede: **"De ki: «Gerçek, Rabbinizden gelmiştir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin....»"** (Kehf 18/29) buyrulur. Buna göre insanların inanmaya zorlanmaması, tebliğin belli ölçüler içinde yapılması ve aşırı gidilmemesi istenmektedir.

Bununla beraber **"Allah, akıllarını kullanmayanların kalpleri üzerine mânevî pislikler yağdırır"** (Yûnus 10/100) ifadesi, akılla iman arasındaki derin irtibata dikkat çekmekte, akıl nimetini yeterli derecede kullananların iman şerefine erebilme imkânlarının mevcut olduğunu belirtmektedir. Akletme melekesini gerektiği gibi kullanmayan veya yanlış yollarda kullananlar ise, iman adına Allah'ın izninden ve dolayısıyla imandan mahrum kalma tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Nitekim devam eden âyetler bu hususu biraz daha açmaktadır:

قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَمَا تُغْنِى الْاٰيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْۜ قُلْ فَانْتَظِرُوا اِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّى رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا كَذٰلِكَۚ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

101. De ki: “Göklerde ve yerde olan şeylere ibretle bakın!” Fakat, iman etmeyecek bir gürûha ne bu deliller, ne de uyarılar bir fayda verir.

102. Aslında onlar, bu halleriyle ancak kendilerinden önce gelip geçenlerin helâk günlerinin benzerini beklemektedirler. De ki: “Öyleyse olacak olanları bekleyin bakalım, ben de sizinle beraber beklemekteyim!”

103. Sonunda biz, önceleri yaptığımız gibi peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Çünkü mü’minleri kurtarmak, üzerimize düşen bir borçtur.

Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah’ın varlığının ve birliğinin delilleridir. İbretle bunlara bakan, aklını çalıştırıp bu varlıklar üzerinde tefekkür edenler, bu kadar muazzam varlıkları eşsiz bir güzellik ve âhenk içinde yaratan sonsuz kudret, kuvvet, ilim, irade ve hikmet sahibi bir yaratıcının olduğunu idrakte zorlanmazlar. Fakat inkâr dehlizlerine dalarak aklını çalıştırmayan, kalbinin tüm kapılarını hidâyet ışıklarına kapatarak inanmamakta kararlı olan bedbahtlara bütün bu âyetlerin, işaret ve delillerin, peygamberlerin ve onların ikâz ve korkutmalarının hiçbir faydası olmayacaktır. Bu halleriyle onlar, daha önce helâk edilmiş toplumlar gibi ancak helâk edilmeyi bekler dururlar. Yanlış düşünce ve inançları, günah olan fiil ve davranışlarıyla âdeta ilâhî kahır tecellilerinin başlarına inmesini arzularlar. Hiç acele etmesinler, o bekledikleri azap bir gün gelecek ve helâk edileceklerdir. Ancak Allah Teâlâ peygamberlerini ve iman edenleri o azaptan kurtaracaktır. Bu, Cenâb-ı Hakk’ın, üzerine aldığı bir borçtur; onu mutlaka yerine getireceğini taahhüt etmektedir.

İman ve küfür meselesinde en ince noktaları izah edip ortaya çıkardıktan sonra sûre, bütün insanları ilgilendiren dinî esasları hatırlatarak şöyle nihâyete ermektedir:

قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ ف۪ي شَكٍّ مِنْ د۪ين۪ي فَلَٓا اَعْبُدُ الَّذ۪ينَ تَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذ۪ي يَتَوَفّٰيكُمْۚ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ
الْمُؤْمِن۪ينَۙ ﴿١٠٤﴾ وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّ۪ينِ حَن۪يفاًۚ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَۚ
فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذاً مِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٠٦﴾ وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ
فَلَا كَاشِفَ لَهُٓ اِلَّا هُوَۚ وَاِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَٓادَّ لِفَضْلِه۪ۜ يُص۪يبُ بِه۪
مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ۜ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿١٠٧﴾

104. Rasûlüm! Bütün insanlara şunu ilan et: "Ey insanlar! Eğer benim dînimden herhangi bir şüphe içindeyseniz, şunu bilin ki, ben sizin Allah'tan başka taptıklarınıza tapmam. Ben ancak sizin canınızı alacak olan Allah'a kulluk ederim. Çünkü bana, mü'minlerden olmam emredildi."

105. Bana şunlar da emredildi: "Allah'ın birliğini tanıyarak yüzünü dosdoğru hak dine çevir; sakın müşriklerden olma!"

106. "Allah'ı bırakıp da sana hiçbir fayda ve zarar veremeyen şeylere yalvarıp yakarma. Böyle yaparsan, o takdirde, kesinlikle zâlimlerden olursun!"

107. Allah sana bir zarar dokunduracak olursa, onu yine Allah'tan başka giderecek yoktur. Eğer senin için bir hayır dilerse, O'nun lutf u keremini engelleyecek de yoktur. O, lutfunu kullarından dilediğine verir. O, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Dinin esası, bütün sahte tanrıları bir tarafa bırakarak yalnızca Allah'a inanmak ve sadece O'na kulluk yapmaktır. Çünkü ibâdete lâyık tek varlık, istediği gibi yaratan ve öldüren, birini öldürmeyi dileyince iradesine kimse engel olamayan Allah Teâlâ'dır. Bir başkasının böyle bir hak ve yetkisi yoktur. O halde O'nu bir tanımalı, yalnızca O'na yönelmeli, açık ve gizli her türlü şirkten uzak durmalı, hiçbir fayda ve zarar veremeyen putlara yalvarmayı terk etmelidir.

Öyleyse:

قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا
يَهْتَدٖي لِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَاۚ وَمَٓا اَنَا۬ عَلَيْكُمْ بِوَكٖيلٍؕ
﴿١٠٨﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُۚ وَهُوَ خَيْرُ
الْحَاكِمٖينَ ﴿١٠٩﴾

108. De ki: "Ey insanlar! Elbette size Rabbinizden gerçeğin ta kendisi olan Kur'an gelmiş bulunuyor. Artık kim doğru yolu seçerse kendi faydasına seçmiş olur; kim de doğru yoldan saparsa yine kendi zararına sapmış olur. Ben sizin başınızda, yaptıklarınızın sorumluluğunu üzerine almış bir yetkili değilim!"

109. Sana vahyedilene uy! Allah hükmünü verinceye kadar da sabret! Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.

اَلْحَكٖيمُ (Hâkim), Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinden biridir. Bu isim "verdiği hükümle hakla bâtılı, iyiyle kötüyü ayıran ve her nefis için yaptığı hayır ve

şerrin cezasını ortaya koyan ya da mükâfat ve ceza vermek sûretiyle mü'minle kâfiri birbirinden ayıran" mânasına gelir. Kulun bu isimden nasibi, Allah'ın hükümlerine teslim olup emrine boyun eğmektir. Zira O'nun hükmüne kendi isteğiyle râzı olanlar, hem kendileri râzı hem de Allah onlardan râzı olarak bir hayat süreceklerdir. Allah Rasûlü (s.a.v.)'in hali, bu hususta en güzel örnektir. Çünkü o, Allah'ın hükmüne rızâ gösterip belasına sabrettiği için övgüye değer bir hayat yaşamış ve Yüce Rabbinin lutfuyla neticede zafere ulaşmıştır.

Yûnus sûresinin sonunda hülâsa edilen dînin esasları gelmekte olan Hûd sûresinde örnekleriyle beyân edilecektir:

سُورَةُ هُودٍ

11- HÛD SÛRESİ

11. HÛD SÛRESİ

Hûd sûresi Mekke'de inmiştir. 123 âyettir. İsmini, 50-60. âyetler arasında kıssası anlatılan Hûd (a.s.)'dan almıştır. Mushaf tertîbine göre 11, nüzûl sırasına göre 52. sûredir.

Konusu

Hûd sûresinde itikat konuları, özellikle Allah'ın varlığı, birliği, peygamberlik gerçeği ve bunun önceki toplumlardaki tezâhürü ele alınmaktadır. Bunu misallendirmek üzere Hz. Nûh, Hz. Hûd, Hz. Sâlih, Hz. İbrâhim, Hz. Lût, Hz. Şuayb ve Hz. Mûsâ gibi peygamberlerin kıssaları, Yûnus sûresine göre daha geniş bir çerçevede anlatılmaktadır. Bu misallerden hareketle Kur'an'ın mûcize oluşu, öldükten sonra diriliş, hesap ve âhiret hayatıyla alakalı mevzulara dikkat çekilmektedir.

Fazileti

Allah Rasûlü (s.a.v.), Hûd sûresinin fazileti hakkında şöyle buyurur:

"*Cuma günü Hûd sûresini okuyun.*" (Dârimî, Fezailü'l-Kur'an 17)

Yine Efendimiz (s.a.v.):

"*Hûd sûresi ve Vâkıa, Hâkka, Mürselât, Nebe' ve Tekvîr gibi karde leri beni ihtiyarlattı*" (Tirmizî, Tefsir 57/3297) beyânıyla da sûrenin muhtevasının önemine ve bildirdiği sorumlulukların ağırlığına dikkat çeker. Çünkü bu sûrelerde fevkalade tesirli bir üslûpla önceki peygamberlerin tevhid mücadelesinden kesitler sunulmakta, kalpleri derinden sarsan kıyâmet sahneleri tasvir edilmektedir.

Muhkem Kitap

الٓرٰ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Râ. Bu Kur'an, her şeyi yerli yerince ve doğru yönlendiren ve her şeyi mükemmel bilen Allah tarafından âyetleri kesin delillerle kuvvetlendirilmiş ve mânaları iyice açıklanmış bir kitaptır.

Burada, hakîm ve habîr olan Allah tarafından gönderilen Kur'ân-ı Kerîm'in, zikredilen iki isme uygun olarak iki mühim vasfına dikkat çekilir:

Allah'ın "hakîm" isminin tecellisi olarak Kur'an âyetleri kesin delillerle ve insanlık tarihi boyunca sayısız nesiller üzerinde tecrübe ve test edilerek sağlamlaştırılmıştır. Onlar hem lafız hem de mâna bakımından her türlü bozukluk, noksanlık ve tezattan uzaktır. Üslup, nazım ve mâna itibariyle o, benzeri getirilmesi beşer tâkatinin üstünde olan bir şâheserdir. Onun, önceki kitapların zıddına, kendinden sonra gelecek bir kitapla neshedilmesi, hükümlerinin değiştirilip kaldırılması da sözkonusu değildir. Aynı zamanda Kur'an hakîmdir; değişmez hüküm ve hikmetlerle dolu olup, başından sonuna kadar hikmet nizamı ile tanzîm edilmiştir.

Allah'ın "habîr" isminin tecellisi olarak da Kur'an âyetleri geniş geniş açıklanmıştır. Buna göre Kur'ân-ı Kerîm sûrelere, sûreler âyetlere, âyetler de emir, yasak, helâl, haram, sevap, günah, kıssa, mesel, va'd, vaîd gibi mevzulara ayrılmıştır. İncelendiğinde görüleceği üzere Kur'an âyetleri insanın dünya ve âhirette muhtaç olduğu ulûhiyet, nübüvvet ve âhiret gibi itikâdî mevzuları, ibâdetle alakalı hususları ve haram ve helâllere ait konuları yer yer ana hatlarıyla, yeri gelince de tafsilatlı bir şekilde açıklamaktadır.

Kur'an'ın tafsîl edilmiş olmasının bir mânası da onun, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e yirmi üç senede parça parça inmesi gerçeğinde ortaya çıkmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'in ana mesajı şudur:

اَلَّا تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ اِنَّنِي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ﴿٢﴾ وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا
رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ
كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ

كَبِيرٌ ﴿٣﴾ إِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤﴾

2. Rasûlüm! De ki: "İşte bu kitap size sadece Allah'a kulluk edesiniz diye geldi. Şüphesiz ki ben de size O'nun gönderdiği bir uyarıcı ve bir müjdeciyim."

3. "Artık Rabbinizden hatalarınızın örtülmesini isteyin, sonra O'na tevbe edin ki sizi belirli bir vakte kadar huzur içinde güzel bir şekilde yaşatsın ve faziletli bir hayat sürenlere bol bol lutf u ihsânda bulunsun. Eğer yüz çevirirseniz, şüphesiz ki ben, sizin büyük bir günün azâbına uğramanızdan korkarım."

4. "Dönüşünüz yalnızca Allah'adır. O'nun her şeye gücü yeter."

Kur'an Allah'ın doğru yol rehberi, Peygamber de bu rehber kitabı insanlara ulaştıran elçidir. Onun iki önemli vazîfesi vardır:

Birincisi; müjdeleyici olması: O, Allah'a istiğfar eden, O'na tevbe eden, sıhhatli bir kul-Rab münâsebeti içinde her an kulluğunun şuurunda olan faziletli kişileri dünyada güzel ve hoş bir hayatla, âhirette de ebedî mükâfatla müjdeler. (bk. Nahl 16/97)

İkincisi; uyarıcı olması: O, kulluktan yüz çevirenleri gelmesi kesin olan büyük bir günün azabıyla korkutur. Çünkü insanlar sonunda Allah'a dönecekler; her şeye gücü yeten Allah, her birine ameline göre karşılık verecektir.

Buna rağmen müşriklerin, kendilerine rahmet olarak gelen Peygamber karşısında sergiledikleri şu tutum ne kadar tuhaf ve acıdır:

اَلَٓا اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُۜ اَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْۙ
يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَۚ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾

5. Şu hâle bakın, onlar sırf içlerindekini Peygamber'den gizlemek için yan çizer, göğüslerini eğip bükerler. Dikkat edin! Onlar örtülerine büründükleri zaman bile Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. Çünkü O, sînelerde saklı tutulan bütün gizlilikleri hakkiyle bilendir.

Âyet-i kerîmenin iniş sebebi olarak rivayet edilen hâdiselerden ikisi şöyledir:

• Rivayete göre bu âyet, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ile karşılaştıklarında onunla karşılaşmaktan hoşlanmadıkları için eğilip bükülerek gizlenmeye çalışan, ona arkalarını dönüp elbiseleriyle yüzlerini kapatan ve bu yaptıklarından Efendimiz (s.a.v.)'in haberi olmadığını sanan bazı kâfirler hakkında nâzil olmuştur. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XI, 236-238; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî,*

XI, 209)

• Müşriklerden bir grup: "Muhammed'e düşmanlık üzere kapılarımızı kapatıp örtülerimizi salıversek, elbiselerimize bürünsek ve göğüslerimizi büküp gizlensek Muhammed bizim kendisine düşman olduğumuzu nereden bilecek!?" demişlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ, onların gizledikleri bu düşmanlıklarını haber vermek üzere bu âyet-i kerîmeyi inzâl buyurdu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XVII, 148)

Rivayetlerden anlaşıldığı üzere âyet-i kerîme, müşriklerin, Rasûlullah (s.a.v.)'in Rabbinden getirdiği hakikatleri kabul etmediklerini, bu ilâhî dâvete kulak vermediklerini, Allah ve Rasûlü'nden gizlenmeye ve kaçmaya çalıştıklarını, zaman zaman da dıştan iyi görünüp içten düşmanlık beslediklerini canlandırılmış bir sahne halinde haber verir. Aynı zamanda onların akıl ve kalplerini bâtıl inançlarla örtmüş olduklarına, bu sebeple gerçeklere karşı kapalı ve duyarsız kaldıklarına da işaret eder. Halbuki her şeyi bilen, elbiselerine büründükleri zaman bile içlerinden geçirdiklerinden haberdar olan, hatta sînelerin, kalplerin en derinlerinde yer alan bütün his ve düşüncelere âşinâ olan Allah Teâlâ'dan hiçbir şeyi gizlemek mümkün değildir.

Hatta O, insanlar bir tarafa, yeryüzünde yaşayan ne kadar canlı varsa hepsinin her türlü hallerini çok iyi bilmektedir:

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا
وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦﴾

6. Yeryüzünde kımıldayan bütün canlıların rızkı yalnızca Allah'a aittir. Allah, her canlının anne karnından başlayıp devam eden hayat yolculuğunun her basamağında uğrayacağı menzili, orada kalacağı süreyi ve bu basamağın sonunda emânet bırakılacağı yeri de bilir. Bütün bunlar, apaçık ve açıklayıcı-ayrıştırıcı bir kitapta kayıtlıdır.

اَلدَّابَّةُ (dâbbe), debelenen, hareket eden her bir canlıdır. Bu, insan dâhil, rızka muhtaç küçük-büyük, erkek-dişi, sağlam-zayıf, uçan-uçmayan bütün canlıların genel ismidir. Allah Teâlâ lutuf ve keremiyle bunların her birini rızıklandırmayı üzerine almıştır. Diğer bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Nice canlılar var ki, hayatları için gerekli olan rızkı yanlarında taşıyamaz. Onların da sizin de rızkını veren Allah'tır. O, her şeyi hakkiyle işiten, her şeyi hakkiyle bilendir."** (Ankebût 29/60)

اَلْمُسْتَقَرُّ (müstekarr), canlıların dünya üzerinde bulunduğu yer; اَلْمُسْتَوْدَعُ

(müstevda‘), babanın sulbünde veya anne rahminde bulunduğu yerdir. Veya müstekar, hayatta iken bulunduğu yer; müstevda’ ise öldükten sonra konulacağı yerdir. Bu iki kelime, her canlının anne karnından başlayıp devam eden hayat yolculuğunun her basamağında uğrayacağı menzili, orada kalacağı süreyi ve bu basamağın sonunda emânet bırakılacağı yeri de içine almaktadır. (bk. En‘âm 6/98)

İşte Allah’ın ilim ve kudreti böyle geniş, fazl-u keremi böyle boldur. Dolayısıyla insan rızkını Allah’tan istemeli, rızık için endişe etmemeli ve rızık için değil, Allah için çalışmalıdır. Nitekim sâlihlerden birine: “Sen nerden yersin?” diye sorulunca şu cevabı vermiş: “Değirmeni var eden, orada öğütülen unu da getirir. Ağızları yaratan kim ise, azıkları yaratan da O’dur.” (Kurtubî, *el-Câmi‘*, IX, 7)

O nihâyetsiz kuvvet, kudret, ilim ve hikmet sahibi Allah ki:

وَهُوَ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى
الْمَٓاءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًاۜ وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ
الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿٧﴾ وَلَئِنْ اَخَّرْنَا
عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُۜ اَلَا يَوْمَ يَأْت۪يهِمْ
لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٨﴾

7. Sizi imtihan edip hanginizin daha güzel amel işleyeceğini ortaya çıkarmak için gökleri ve yeri altı günde yaratan O’dur. Arşı ise daha önce su üzerinde idi. Buna rağmen şayet: “Siz öldükten sonra kesinlikle diriltileceksiniz” diyecek olsan, inkâra saplananlar muhakkak: “Bu düpedüz bir büyüden başka bir şey değil” derler.

8. Yemin olsun ki, eğer kendilerini tehdit ettiğimiz azabı hemen göndermeyip belli bir süre ertelesek, şüphesiz onlar: “Azabın gelmesine mâni olan nedir?” derler. Bilin ki, başlarına azap geldiği gün artık ondan kurtulmaları mümkün değildir. Alay ettikleri gerçek kendilerini çepeçevre kuşatacaktır.

“Allah’ın arşınının su üzerinde olması” meselesi zaman, su ve arş kavramları açısından incelendiğinde, bundan farklı yorumlar çıkarılabilmektedir:

Eğer âyette kastedilen zaman kâinatın yaratılışından önce ise, o takdirde “su” kelimesinin burada bir istiareden ibaret olduğunu ve arş gibi onun da gerçek niteliğini bilemeyeceğimizi kabul etmemiz gerekir. Kâinatın ilk yaratılma

aşamalarında ise, bizim dünyamızın “su” kavramına oldukça yaklaşmış oluruz. Çünkü bugün bilim dünyasının ortak kanaati hâline gelmiş ve oldukça ciddi kanıtlarla desteklenen teoriler, kâinatın sıfır hacim ve sonsuz yoğunlukta, trilyonlarca derece sıcaklıkta bir kozmik çorbadan yaratılmış olduğu ve daha sonra da adım adım atom parçacıklarının inşa edildiği yönündedir. Buna göre kâinatın ilk dönemlerinde, madde bütünüyle hidrojen çekirdeklerinden ibaretti ki, hâlen de kâinattaki maddenin dörtte üçünün hidrojenden ibaret olduğu hesaplanmaktadır. Hidrojen ise suyun hammaddesidir; kelimenin kökü “su”dan gelmekte ve hidrojen adı da “suyu doğuran” anlamını taşımaktadır. Bu açıdan yaklaşıldığında, kâinatın uzun çağlar boyunca ağırlıklı olarak hidrojen üzerinde tecelli eden ilâhî irade ile şekillendiğini ve suyun hammaddesi ile göklerin ve yerin yaratılarak bugünkü hâlini aldığını söyleyebiliriz.

Eğer âyetteki ibâre “yerin yaratıldığı” zamana işaret ediyorsa, bu defa, bizim bildiğimiz suya iyice yaklaşmış oluruz. Her üç halde de suyun yaratılış için taşıdığı önem âşikârdır. “Arş” kelimesine gelince, Allah’ın kudret ve hâkimiyetini ifade etmesi itibariyle bu kelimenin su ile ilişkisi de açıktır. Çünkü Allah’ın ilim, irade, kudret ve rahmetinin eserleri, bütün ihtişamıyla, hayat üzerinde kendilerini göstermektedir ve hayatta suya bağlıdır. Nitekim Enbiyâ sûresi 30. âyette buna açıkça işarette bulunulmuştur. (Kandemir ve diğerleri, *Meâl, I,* 750-751)

Arşın, suyun, göklerin, yerin ve bunlarda bulunan her şeyin yaratılma maksadı, akılla donatılıp sorumlu kılınan insanı imtihan etmek ve bunlar içinde en güzel amel işleyenleri seçip ortaya çıkarmaktır. Efendimiz (s.a.v.)’in beyânıyla: *“Hangisinin akılca en güzel, Allah’ın haram kıldığı eylerden sakınmada en müttaki, O’nun taatine ko mada en süratli olduğunu belirlemektir.”* (Suyûti, *ed-Dürrü’l-Mensûr*, IV, 404)

İnsana gelince o, kendine güvendiği kadar çok güçlü ve dayanıklı bir varlık değildir. Ölüm, toplu helâk, kıyâmet gibi büyük felâketler şöyle dursun karınca ısırması gibi en küçük bir sıkıntı bile onun dengesini bozmaya ve ümitsizliğe düşmesine yeter:

وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُۚ اِنَّهُ لَيَؤُ۫سٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾
وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَٓاءَ بَعْدَ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّـَٔاتُ عَنّ۪يۜ اِنَّهُ
لَفَرِحٌ فَخُورٌۙ ﴿١٠﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِۜ اُو۬لٰٓئِكَ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَب۪يرٌ ﴿١١﴾

9. Biz insana tarafımızdan bir nimet tattırır, sonra da bunu elinden çekip alıversek, bu takdirde o tamâmen ümitsizliğe kapılır, olabildiğine nankör kesilir.

10. Fakat başına gelen bir darlık, dert ve sıkıntıdan sonra kendisine bir nimet tattırsak, hiç şüphesiz bu defa: "Bütün kötülükler, dertler, belâlar bir daha gelmemek üzere beni bırakıp gitti" der. Böylesi, dengesiz bir sevinç içinde tam bir şımarıktır, böbürlenip duran mağrurun tekidir.

11. Ancak her iki halde de sabredip Allah'ın râzı olacağı doğru, yerinde ve güzel ameller işleyenler böyle davranmazlar. Onlar için bağışlanma ve pek büyük bir mükâfat vardır.

9-10. âyetler, hidâyeti bulamamış insanın, sahip olduğu nimetleri elinden kaybedince içine düştüğü ruh hâlini resmetmektedir. Gerçekten böyle bir insana nimet gelip, sonra da geri alındığında ümitsizliğe düşer ve nankörlük eder. Gelecek hakkında bütün ümidini kaybeder. Geçmişi de hemen unutur, şükretmez ve tamâmen nankör biri oluverir. Daha önce verilmiş olan nimetlerin hepsini inkâr etmeye varıncaya kadar ileri gider. Halbuki elindeki o nimetler, yüce Allah'ın kendisine karşılıksız bir bağışı idi. Bunu hatırına getirmez, günaha girer fakat tevbe etmek de aklına gelmez. Yine ona, bir sıkıntıdan sonra hoş bir nimet tattırılırsa, mesela hasta iken iyileşir, fakir iken zenginleşiverir, zayıf iken güçlenir, vazîfeden azledilmiş iken yeniden önemli bir göreve atanırsa kesinlikle bütün kötülükler, dertler, belâlar bir daha gelmemek üzere beni bırakıp gitti der. Bir daha başına hiç sıkıntı gelmeyecek zanneder. Sevinir ve şımarır.

11. âyette ise bir grup insan, tasvir edilen bu aceleci insan tiplemesinden istisna edilmektedir. Onlar zor ve sıkıntılı günlerde sabredenlerdir. Bunlar sıkıntılı günlerde sabrettikleri gibi, nimetli günlerde de nimetin şükrünü yerine getirme hususunda sabretmişlerdir. Zira insanların çoğu sıkıntılara katlanabildiği halde, nimetli günlerde sabırlı davranarak gurura kapılmayan ve şımarmayan insanların oranı çok küçüktür. Dolayısıyla her iki durumda da iyi işler yapanları, yani zor günlerde sıkıntılara gönül hoşnutluğuyla katlanıp sabırlı davrananlar ile buna karşılık nimete eriştiklerinde şükredip başkalarına iyilik edenleri bağışlama ve büyük mükâfat beklemektedir.

Şu bir gerçektir ki, insan nefsini, kâfirliğin göstergesi olan sıkıntılı günlerdeki umitsizlikten ve fâsıklığın göstergesini olan rahat günlerdeki şımarıklıktan koruyan tek müessir güç, iyi amellerle kendini gösteren ciddi bir imandır. Zira böyle bir iman, insan kalbini sıkıntılı günlerde de nimetli günlerde de aynı doğrultuda tutar, onu her iki durumda da yüce Allah'a bağlar; ne sıkıntıların darbeleri altında sarsılmasına izin verir ve ne de nimetlerin oluk oluk aktığı

günlerde böbürlenip kibirlenmesine müsaade eder. (Seyyid Kutub, *Fî Zılâl,* IV, 1860) Her iki durum da mü'min hesabına ayrı birer hayırdır. Böyle bir durum, yani darlıkta ve bollukta çifte mutluluk sadece mü'minler için sözkonusudur. Bu gerçeği beyân sadedinde Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Mü'minin durumu gıbta ve hayranlık vericidir. Çünkü her hâli kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece mü'minde vardır. Sevinecek bir eye nâil olsa ükreder, bu onun için hayır olur. Ba ına bir belâ gelecek olsa sabreder, bu da onun için hayır olur." (Müslim, Zühd 64)

Her türlü şartlar altında böylesi bir sabır ve şükür hâlinin devamı hususunda Allah Teâlâ, Peygamberimiz (s.a.v.) şahsında bütün mü'minleri şu şekilde uyarmaktadır:

Sakın Vazifenden Taviz Verme

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰى اِلَيْكَ وَضَٓائِقٌ بِه۪ صَدْرُكَ اَنْ يَقُولُوا
لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَٓاءَ مَعَهُ مَلَكٌۜ اِنَّمَٓا اَنْتَ نَذ۪يرٌۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَك۪يلٌۜ ﴿١٢﴾

12. İnanmayanların: "Ona bir hazine indirilmeli, yahut onunla beraber bir de bir melek gelmeli değil miydi?" demeleri yüzünden göğsün daralarak sana vahyedilen şeylerin bir kısmını onlara tebliğden geri duracak gibisin. Unutma ki sen ancak bir uyarıcısın. Her işi düzenleyen ve her hususta kendisine güvenilip dayanılacak olan ise Allah'tır.

Âyet-i kerîme, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in zaman zaman müşriklerin sataşmalarından son derece bunaldığını gösterir. Buna göre Efendimiz'in, müşriklerin dillerinden kurtulmak için özellikle putları yeren bazı âyetlerin tebliğini belli bir süre ertelemeyi düşünme ihtimaline karşı, gelen vahiyler onun metânetini takviye etmekte, kalbini kuvvetlendirmekte, müşriklerin saldırılarına aldırış etmeksizin, aldığı emirleri duyurmaya devam etmesini teşvik etmektedir.

Muhammed İkbâl'e âit şu temsîlî sözler, tıpkı Rasûl-i Muhterem (s.a.v.) gibi zorluklara sabır ve tahammül göstermenin faziletini ne güzel ifade eder:

"Bir ceylan, diğer bir ceylana dert yanıyordu:

«–Bundan sonra Kâbe'de, Harem'de yaşayacağım. Orada yatar kalkar, orada otlarım. Zira ovalarda avcılar pusu kurmuşlar, gece gündüz biz âhûların izinde dolaşıyorlar. Artık avcı derdinden selâmete ermek istiyorum. Gönlüm biraz da huzûra kavuşsun!..»

Bunları dinleyen diğer ceylan ise:

«–Ey akıllı dostum! Yaşamak istiyorsan tehlike içinde yaşa. Kendini dâimâ bileği taşına vur; cevheri temiz olan kılıçtan daha keskin yaşa! Tehlike; gücü, kudreti imtihân eder. Cisim ve canın nelere kâdir olduğunu bize o bildirir» cevâbını verdi."

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, kendini tehlikelere arzedecek ve her ihtimale karşı zorluklarla mücadele edecek kişinin savunduğu davanın gerçek olması, bile bile batılda ısrar etmemesidir. Sözkonusu Kur'an olunca bunun en büyük ve en açık gerçek olduğunda şüphe yoktur:

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۜ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِه۪ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ

اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾ فَاِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا
لَكُمْ فَاعْلَمُوا اَنَّمَٓا اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

13. Yoksa: "Kur'an'ı kendisi uydurup sonra da Allah'a mal ediyor" mu diyorlar. De ki: "Eğer iddianızda samimi iseniz, haydi onun benzeri uydurulmuş on sûre getirin de görelim. Hatta bunu yapmak için Allah'tan başka gücünüzün yettiği herkesi de yardıma çağırın!"

14. Eğer onlar âcizlik gösterip size cevap veremezlerse, bilin ki, Kur'an, Allah'ın ilmi ile indirilmiştir ve O'ndan başka ilâh yoktur. Artık teslim oluyorsunuz, değil mi?

Burada istenilen on sûre Yûnus sûresi 38 ve Bakara sûresi 23. âyetlerde bir sûreye kadar düşürülmektedir. Fakat Kur'an düşmanları onun on sûresine de bir sûresine de nazîre yapmaya muktedir olamamışlardır; Kur'an'ın açık beyânına göre bundan böyle de asla olamayacaklardır. (bk. Bakara 2/24) O halde tek yol kalmaktadır. O da, Kur'an'ın, iddia edildiği gibi insan sözü olmadığını, bilakis Allah'ın ilmiyle indirilmiş hak kelam olduğunu kabul ederek Allah'tan başka ilâh olmadığına inanmak, böylece Kur'an'ın talimatları doğrultusunda Allah'a teslim olmuş hakîkî bir müslüman hâline gelebilmektir. Bunu başarabilmenin birinci şartı da dünyaya ve dünyanın şatafatına aldanmamaktır:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ
فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا
النَّارُۘ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

15. Dünya hayatını, onun göz kamaştırıcı süsünü ve şatafatını arzulayanlara, bu gayeye yönelik yaptıkları çalışmaların karşılığını dünyada tastamam veririz. Onlar bu hayatta hiçbir haksızlığa uğratılmazlar.

16. Fakat onlar öyle kimselerdir ki, kendileri için âhirette ateşten başka bir şey yoktur. Dünyada yaptıkları şeyler orada tamâmen boşa gidecektir. Çünkü, iyilik nâmına yaptıkları işler, inanç ve iyi niyetten yoksun olduğu için, hiçbir değer taşımamaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'e inanmayanlar, daha ziyade gönüllerini dünya muhabbeti saran, dünyaya ve dünya nimetlerine tapanlardır. Kur'an'ın uyarıcı açık beyânlarını kabul etmemelerinin altında yatan sebep ise, bu dünya hayatının,

dünya zevk ve safâsının ötesinde hiçbir şeyin bulunmadığını düşünmeleridir. Halbuki Kur'an âhirete iman merkezli bir hayat anlayışı getirmekte, dünya hayatını da o istikâmette ölçülü ve dikkatli yaşamayı öğütlemektedir.

Mü'min, Allah'a ve âhirete inanan bir kişi olarak, hem dünya hayatını mutlu bir şekilde yaşamak için gayret gösterir, hem de ebedî âhiret saâdetini elde etmeye çalışır. **"Rabbimiz bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azâbından koru"** (Bakara 2/201) diye dua eder. **"Allah'ın sana verdiği serveti O'nun yolunda harcamak suretiyle âhiretini kazanmaya çalış. Dünyadan da nasibini unutma"** (Kasas 28/77) kâidesi istikâmetinde dünya-âhiret, madde-mâna ahengini bozmadan dürüst bir hayat sürer.

Dünyayı isteyenle Allah'ı ve âhireti isteyen kimseler arasındaki farkı anlayabilmek için karşılıklı mukayese edilerek anlatılan şu iki grup insanın hâline dikkat edin:

أَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسٰى إِمَامًا وَرَحْمَةً ۜ أُولٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ ۚ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

17. Sadece dünya hayatını isteyen kimse, şu kişi gibi olabilir mi ki o, Rabbinden açık bir delil üzerinde bulunmaktadır; Allah tarafından bir şâhit Kur'an'ı kendisine okumaktadır; ondan önce de peygamberliğini tasdik edip müjdeleyen bir rehber ve bir rahmet olarak Mûsâ'nın kitabı vardır. İşte bu ikisi arasındaki farkı kavrayanlar, Kur'an'a iman ederler. Hangi zümreden her kim onu inkâr ederse, şunu bilsin ki, kendisine va'dedilen nihâî sonuç ateştir. Öyleyse sen bu kitabın doğruluğundan en küçük bir şüphe içinde olma! Elbette o Rabbinden gelen gerçeğin ta kendisidir; ne var ki, insanların çoğu ona iman etmezler.

Rabbinden kesin bir delil üzere bulunan kişi Rasûlullah (s.a.v.)'dir. Bu delil, Allah Teâlâ'dan gelen ve gerçeğin ta kendisini bildiren Kur'ân-ı Kerîm'dir. O Kur'an'ı Peygamberimiz (s.a.v.)'e, Allah tarafından bir şâhit kılınan Cibrîl (a.s.) okumaktadır. Daha önce bir rehber ve rahmet olarak gönderilen Hz. Mûsâ'nın kitabı Tevrat da, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in geleceğini müjdelemekte, ta o zamandan onun peygamberliğini doğrulayıp haber vermektedir. Dolayısıyla bu şekilde son derece sağlam üç delille kanıtlanan bu yakinî bilgi kuvvet, açıklık ve

netlik bakımından, artık kendisine hiçbir ilâve yapılamayacak bir doğruluk, kesinlik ve güvenilirlik derecesine ulaşmış olmaktadır. Bu yakinî bilgi, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in tebliğ ettiği Kur'an âyetlerinin beyân buyurduğu hakîkat bilgisidir.

Âyet, Peygamberimiz (s.a.v.)'i ve Kur'ân-ı Kerîm'i inkâr edenlerin kesinlikle cehenneme gideceğini beyân eder. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) de bu hususa şöyle açıklık getirmektedir:

"Muhammed'in nefsi kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Kur'an'ın dâvetine muhatap olan bu ümmetten herhangi bir kimse; yahudi veya hıristiyan olsun, peygamberliğimi i itip de sonra benimle gönderilen Kur'an'a iman etmeksizin ölürse, hiç üphesiz cehennemliklerden olur." (Müslim, İman 240)

Çünkü bunlar, apaçık bir gerçeği yalan saymak gibi en büyük bir zulme giriftar olmaktadırlar:

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًاۜ اُو۬لٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ
وَيَقُولُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ الَّذ۪ينَ كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْۚ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى
الظَّالِم۪ينَۙ ﴿١٨﴾ اَلَّذ۪ينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًاۜ
وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾

18. Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir? Onlar Rablerinin huzuruna çıkarılacak; şâhitler de: "Rableri adına yalan söyleyenler işte bunlardı" diyecekler. Haberiniz olsun ki, Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olacaktır.

19. Onlar, insanları Allah yolundan alıkoymakta ve o yolun eğri tanınmasını ve istedikleri şekilde eğilip bükülebilmesini arzu etmektedirler. Onlar, âhireti inkâr edenlerin de ta kendileridir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in haber verdiğine göre Allah Teâlâ kıyâmet gününde diğer insanlara göstermeden mü'mine günahlarını bir bir hatırlatacak, o da suçlarını itiraf edecek, artık mahvolduğunu düşündüğü sırada Cenâb-ı Mevlâ ona: "Günahlarını dünyada başkalarından gizlediğim gibi, bugün de hepsini bağışladım" buyuracak ve ona iyiliklerinin yazılı olduğu defter verilecek. Sıra kâfirlere ve münafıklara gelince, bütün insanların huzurunda onlara bu âyetlerde bahsedildiği üzere: **"Rableri adına yalan söyleyenler işte bunlardı. Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun"** (Hûd 11/18) denecektir. (Buhârî, Tefsir 11/4; Müslim, Tevbe 52)

Burada zâlimlerin üç büyük günahına daha dikkat çekilir:

• Onlar, kendileri Allah yolundan saptıkları gibi, diğer insanları da ondan saptırmaya; Allah’a iman ve itaatten alıkoymaya çalışırlar.

• Sahip oldukları malî, bedenî, ilmî, siyâsî her türlü imkânlarını kullanarak Kur’an’ın inkâr edilmesini sağlamak için onunla alakalı şüpheler uyandırmak, onu zaafa uğratmak ve zararlı göstermek isterler. Allah’ın dosdoğru yolunu eğri büğrü göstermeyi, onun diledikleri şekilde eğilip bükülmesini arzu ederler.

• Onlar âhireti de inkâr ederler; öldükten sonra yeni bir hayatın varlığını kabul etmezler.

Ama onlar bu şekilde davranmakla kendi helâklerini hazırlamaktan başka bir şey yapmamaktadırlar:

أُولَٰئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ
اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ۘ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ ۚ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ
وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ
عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾

20. Onlar, yeryüzünde Allah’ın hüküm ve iradesini uygulamasına asla engel olamazlar. Allah’tan başka, kendilerini azaptan kurtarabilecek bir dostları da yoktur. Âhirette ise azapları katlanarak artacaktır. Çünkü onlar ne kendilerine okunan âyetleri işitiyorlardı, ne de o âyetlerin işaret ettiği gerçekleri basîret gözleriyle görebiliyorlardı.

21. İşte kendilerini helâke sürükleyip ziyana uğratanlar bunlardır. İlâh diye uydurdukları şeyler de kendilerini yüzüstü bırakıp görünmez oluverdi!

22. Hiç şüphesiz, âhirette en çok zarara uğrayacak olanlar da kesinlikle bunlardır.

Allah onlara Kur’an âyetlerini işitmeleri için kulaklar verdi; varlığının delillerini görmeleri için de baş ve kalp gözleri verdi. Fakat onlar bu kuvvelerini hakkı dinlemek ve onu görmek yolunda kullanmadılar. Buna göre insan, kulağını ve gözünü nerede ve nasıl kullandığına; onlarla neyin izini sürdüğüne dikkat etmelidir. Çünkü mânevî âlemin kapılarının açılmaya başlaması için kulağı ve gözü iyi kullanmanın ehemmiyeti büyük olduğu gibi, o kapıların kapanması ve insanın mânen zarar etmesi açısından da gözü ve kulağı kötü kullanmanın rolü büyüktür. İşte âyetlerde bahsedilen bedbahtlar, bu ilâhî nimetleri yerli yerince kullanmamanın cezası olarak imandan mahrum kalmışlar ve azabı hak etmişlerdir.

Buna karşılık:

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَخْبَتُوا اِلٰى رَبِّهِمْ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾

23. İman edip sâlih amel işleyenler ve derin bir tevâzu ve huşûyla Rablerine gönülden boyun eğenlere gelince, onlar cennetin yârânı ve yoldaşlarıdırlar. Hem orada ebedî kalacaklardır.

Âyette geçen إِخْبَاتْ (ihbât) kelimesine şu mânalar verilir:

• Taat ve tevâzu ile bağlanmak, dönmek ve yönelmek,

• Alçak gönüllülükle boyun eğmek,

• İhlasla itaatte bulunmak,

• Kalpte sebât bulan korku ve huşû sebebiyle tevâzuyla boyun eğmek.

Hâsılı "ihbât"ın, Allah Teâlâ'ya derin bir huşû, saygı, tevâzu, itminan ve gönül huzuruyla, istikâmet üzere ihlasla kulluk yapmak olduğu anlaşılmaktadır.

Netice olarak:

مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

24. Bu iki zümre insanın misâli, görmeyen ve duymayan biriyle gören ve duyan kişiye benzer. Hiç bunlar birbirine eşit olabilir mi? Hâlâ düşünüp ibret almayacak mısınız?

Bu âyet konuyu hülâsa etmekte, kâfirlerin durumunu işitme ve görme duyularını kaybetmiş kimsenin durumuna; mü'minlerin hâlini de işitme ve görme duyuları çalışan kimsenin hâline benzetmektedir. Yani kâfirler, gerçeği işitmeme ve görmeme bakımından hem kör hem de sağır olan kişi gibidir. Mü'minler ise bu bakımdan hem gören hem de işiten kişi gibidir. Dolayısıyla bunların eşit olması mümkün değildir. Aklını çalıştırıp azıcık düşünen biri, bu misallerden hareketle, iki grup arasındaki mukayese kabul etmeyecek kadar açık olan farkı hemen anlayabilir ve kolaylıkla gerçeği bulabilir.

Nitekim buradan itibaren anlatılmaya başlanan peygamber kıssaları, bu iki zıt grup arasındaki farkı tüm ayrıntılarıyla gözler önüne serecektir. Sıra Hz. Nûh ve kavminin ibret dolu kıssasında:

Allah'tan Başkasına Kulluk Etmeyin

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِه۪ٓ اِنّ۪ي لَكُمْ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۙ ﴿٢٥﴾ اَنْ
لَا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَۜ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَل۪يمٍ ﴿٢٦﴾

25. Yemin olsun ki biz, Nûh'u kavmine peygamber gönderdik de onlara şöyle dedi: "Şüphesiz ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım."

26. "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Doğrusu ben, sizin hakkınızda can yakıcı bir günün azabından korkuyorum."

Allah Teâlâ, tebliğ ile vazîfelendirdiği Rasûlü'nü, bu yolda karşılaşacağı sıkıntı ve belalara karşı hazırlamak, tesellî etmek ve sabra alıştırmak için önceki peygamberlerin kıssalarından câlib-i dikkat kesitler sunar. Bu kıssalarda, sonradan gelenlere ibret olması için, peygamberlerin tevhid uğrunda verdikleri mücâdeleleri, toplumlarının kendilerine karşı sergiledikleri tutum ve davranışları, bu arada meydana gelen hâdiseleri ve bunların menfî veya müspet neticelerini haber verir. Buna da Hz. Nûh'un kıssası ile başlar.

Nûh (a.s.)'ın asıl isminin şükredici anlamında Şâkir olduğu rivayet edilir. Çok âh vâh ettiği için ona "Nûh" adı verildiği nakledilir. Niçin çok âh vâh ettiği hususunda ise şunlar söylenir:

• Kavminin küfür ve isyandaki inâdı sebebiyle Hz. Nûh Cenâb-ı Hakk'a **"Rabbim! Yeryüzünde dolaşan bir tek kâfir bile bırakma!"** (Nûh 71/26) diye beddua eder. Fakat Allah Teâlâ onun bu duasından hoşnut kalmaz. O da bu zellesi için ağlar, âh vâh eder.

• Hz. Nûh tufan sırasında, oğluna karşı olan aşırı meyli ve muhabbeti sebebiyle **"Rabbim! Şüphesiz ki oğlum benim ailemdendir"** (Hûd 11/45) diyerek Rabbine yalvarır. Ancak Cenâb-ı Hak: **"Ey Nûh! O kesinlikle senin ailenden değildir"** (Hûd 11/46) buyurur. Bunun üzerine Hz. Nûh ya oğluna karşı şefkatinden veya kendi akıbetinden endişelendiği için âh vah etmeye başlar. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, IV, 153-154)

Hz. Nûh, kavmini can yakıcı bir günün azabına karşı uyarır. Ancak inkârda taşlaşmış kişilere bu uyarının hiçbir etkisi olmaz:

فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِه۪ مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا
نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذ۪ينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّاْيِۚ وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا

مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾

27. Buna karşılık kavminin ileri gelen inkârcıları şöyle dediler: "Biz senin de tıpkı bizim gibi bir insan olduğunu görüyoruz. Yine ilk bakışta, sana inanıp peşinden gelenlerin ancak bizim bayağı görüşlü ayak takımımızdan ibaret olduğunu görüyoruz. Sizin bizden üstün bir tarafınızı da görmüyoruz. Hatta sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz."

Zenginliğin ve ileri gelmişliğin gururuna kapılan azgınlar, nefsin bu aldatmacasını terkte zorlanmışlar ve böylece bir başkasına boyun eğmeyi nefsâniyetlerine kabul ettirememişlerdir. Ancak fakir kimseler için bu engeller söz konusu değildir. Bu sebeple peygamberlerin dâveti karşısında daha çok fakir kimseler hemen teslim olmuş, dâvete icâbet etmiş ve beklemeden itaate koşmuşlardır. İnsanlık tarihi boyunca her zaman ve zeminde çoğunlukla görülen manzara bu şekildedir.

Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Bizans kralı Herakliyus'u İslâm'a dâvet etmek üzere bir mektup gönderdiğinde, kral o günlerde Suriye'de bulunan Arap tüccarları huzuruna getirtmiş, içlerinden Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e soyca yakın olan Ebû Süfyan'ı karşısına alarak ona Allah Rasûlü (s.a.v.) hakkında sorular sormaya başlamıştı. Bu arada: "Ona inananlar toplumun ileri gelenleri mi, yoksa zayıf ve güçsüzleri mi?" diye sormuştu. Zayıf ve güçsüzlerin inandığını öğrenince de: "Zâten bütün peygamberlerin dâvetini önce zayıf ve güçsüz olanlar kabul etmiştir" demiştir. (Buhârî, Bed'u'l-vahy 6; Müslim, Cihâd 74)

Bu gerçeğin çok iyi farkında olan Hz. Nûh, kavminin alay ve hakaret dolu sözlerine gayet itidalli ve vakur bir şekilde şöyle cevap vermeye başlar:

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَاٰتٰين۪ي رَحْمَةً مِنْ
عِنْدِه۪ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْۜ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾

28. Nûh dedi ki: "Ey kavmim! Düşünün bir kere; ya ben Rabbimden gelen açık bir delil üzere bulunuyorsam; ya O bana bizzat kendi katından husûsî bir rahmet vermiş de bu da sizin kör gözlerinize gizli kaldıysa? Ne yapalım, hiç hoşlanmadığınız halde şimdi biz o gerçeği size zorla mı kabul ettireceğiz?"

Hz. Nûh'a verilen "rahmet"; peygamberlik, hidâyet, iman ve İslâm nimetleridir. Ancak bu büyük nimetler, inkâr edenlerin gözlerine gizli kalmış, mânevî körlükleri sebebiyle onu görememişlerdir. Bu noktada peygamberin vazîfesi, sadece açık bir tebliğde bulunmaktır. Yoksa istemediği halde zorla

kimseye ilâhî hidâyet ve rahmeti kabul ettirmeye çalışmak değildir. Ancak burada yapılmayacağı ifade edilen zorlama, öldürme tehdidi ve benzeri yollarla söylenen şeyi kabule icbar etme şeklindeki zorlamadır. Gerçekleri kabul etmelerini sağlamaya yönelik sözlü tebliğ ve zorlama ise zâten yapılmaktadır.

Nûh (a.s.)'ın fakir mü'minlerle beraber bulunup onları yanından kovmamasının gerekçelerine gelince:

وَيَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ
الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلَٰكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾
وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾

29. "Ey kavmim! Kaldı ki, ben tebliğime karşılık sizden herhangi bir mal da istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan Allah'tır. Sonra ben o iman edenleri yanımdan kovacak da değilim. Çünkü onlar elbette Rablerine kavuşacaklardır. Fakat bir gerçek var ki ben, sizin cehâlet içinde ve hep bilgisizce davranan bir gürûh olduğunuzu görüyorum."

30. "Ey kavmim! Eğer o mü'minleri yanımdan kovacak olursam Allah'a karşı kim bana yardım edebilir? Hiç düşünmüyor musunuz?"

Kavminden ileri gelenler, Hz. Nûh'un meclisine devam etmek için ondan, yanındaki fakir ve zayıf mü'minleri kovmasını istemişlerdi. Aynı şekilde Kureyş müşriklerinin elebaşıları da Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den sohbetine devam eden fakir müslümanları yanından uzaklaştırmasını talep etmişlerdi. (bk. En'âm 6/52) Çünkü onlar, fakirlerle aynı yerde bulunmayı gurur ve enâniyetlerine yediremiyorlardı. Bu, onların, içinde bulundukları cehâletin bir neticesiydi.

Rivayet edilir ki:

Birgün İsâ (a.s.), İsrâiloğulların'dan sâlih zannedilen bir kimseyle şehir dışına çıkmıştı. Halk arasında fâsıklıkla meşhur günahkâr bir adam da büyük bir eziklikle peşlerine takılmıştı. İstirahat için mola verildiğinde bu günahkâr kul, samîmî bir nedâmet ve mahcûbiyet içinde, gönlü kırık olarak onlardan ayrı bir yere oturdu ve merhametlilerin en merhametlisi olan Hak Teâlâ'nın yüce affına sığınarak:

"–Rabbim! Şu yüce peygamberinin hürmetine beni affet!" diye dua eyledi. Sâlih zannedilen kişi ise, onu fark edince küçümsedi, hakîr gördü ve ellerini göğe kaldırıp:

"–Allahım! Yarın kıyâmet günü beni bu adamla birlikte haşreyleme!" dedi.

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Hz. İsa'ya şöyle vahyetti:

"–Yâ İsa, kullarıma söyle; ikisinin de duasını kabul ettim. Boynu bükük mücrim

kulumu affedip kendisini cennetlik kıldım. Halkın sâlih zannettiği kişiye gelince, onu da, benim affettiğim kulumla beraber olmak istemediği için cennetliklerden kılmadım!”

İlâhî lânet ve gazaba uğrayanların dışında her ne sebeple olursa olsun Allah’ın kullarını hor görmek, Cenâb-ı Hakk’ın gazabını celbeden büyük bir kalbî hatâdır. Kimin ne olacağını ve kalplerde gizli olanı ancak Allah bilir. Bize düşen, kendi hatâlarımızla meşgul olarak tevbe ve istiğfâra sarılmaktır. Kul olarak haddimizi ve aczimizi bilip o çerçevenin dışına çıkmamaktır. Nitekim Nûh (a.s.) o çerçeveyi şöyle hülasa eder:

وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْدٖي خَزَٓائِنُ اللّٰهِ وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَٓا اَقُولُ اِنّٖي
مَلَكٌ وَلَٓا اَقُولُ لِلَّذٖينَ تَزْدَرٖٓي اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًاۜ اَللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا فٖٓي اَنْفُسِهِمْۚ اِنّٖٓي اِذًا لَمِنَ الظَّالِمٖينَ ﴿٣١﴾

31. “Ben size «Allah’ın hazîneleri benim yanımda» demiyorum, gaybı da bilmiyorum, «şüphesiz ben bir meleğim» de demiyorum. Sizin hor gördüğünüz kimseler için: «Allah onlara asla hiçbir iyilik nasip etmeyecek» de diyemem. Onların kalplerinde olan şeyleri Allah daha iyi bilir. Şâyet bunların aksini yaparsam, elbette o zaman ben de zâlimlerden biri olurum.”

İnkârcılara göre bir kişinin peygamber olması için hazinelere sahip olması, gaybı bilmesi, hatta insanlıktan çıkıp melek olması gerekir. Ancak bu şekilde o, sıradan insanların yapamadıklarını yapabilir ve bilemediklerini bilebilir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) zamanındaki müşrikler de ondan dağları altın hâline getirmesini, yerden ırmaklar akıtmasını, şifasız dertlere derman olmasını, gökten melek indirerek kendileriyle konuşturmasını istemişlerdi. (bk. İsrâ 17/90-93; Hûd 11/12; En‘âm 6/50)

Bunun üzerine Hz. Nûh’la kavmi arasındaki tartışma ve mücadele daha da şiddetlendi:

قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ
الصَّادِقٖينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ اِنَّمَا يَاْتٖيكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَٓاءَ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزٖينَ
﴿٣٣﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحٖٓي اِنْ اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ
يُرٖيدُ اَنْ يُغْوِيَكُمْۜ هُوَ رَبُّكُمْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَۜ ﴿٣٤﴾

32. İnkârcılar şöyle çıkıştılar: "Ey Nûh! Bizimle mücâdele edip durdun; hatta bu mücâdelende de çok fazla ileri gittin. Eğer doğru söylüyorsan, haydi bizi tehdit edip durduğun şu azabı başımıza getir de görelim!"

33. Nûh şöyle cevap verdi: "Onu size, dilerse, ancak Allah getirir. Eğer getirecek olursa, siz de O'nun elinden asla kurtulamazsınız."

34. "Eğer taşkınlığınız yüzünden Allah sizi helâk etmeyi dilemişse, ben iyiliğinizi isteyip size ne kadar öğüt de versem, bunun size hiçbir faydası olmayacaktır. O sizin Rabbinizdir ve siz O'na dönmektesiniz."

اَلْمُجَادَلَةُ (mücâdele), iki hasmın birbirini susturmaya, savundukları görüşten şiddetle vazgeçirmeye çalışması demektir. Dinî hususlarda mücâdele etmek teşvik edilmiş, buna mukâbil bâtıl uğruna yapılan mücâdeleler ise zemmedilmiştir.

اَلنُّصْحُ (nush), hayır ve iyilikle alakalı bütün söz ve davranışları ihtiva eden bir kelimedir. Gerçek mânası ise iyilik istemek ve iyi olana kılavuzluk etmektir. Ayrıca bu kelimede, insanları sakındırmak için azgınlık yollarını, izinden gidilmesi için de iyilik ve ahlâkî güzellik yollarını bildirmek mânası da vardır. Peygamberler, toplumlarına nasihat veren insanlardır. Ancak Allah, içine düştükleri günahlar sebebiyle bir fert veya toplumun azgınlığını ve helâkini dilemişse, peygamberlerin nasihatinin onlara bir fayda sağlamayacağı beyân edilmektedir. Çünkü nihâi planda hidâyet de dalâlet de Allah'ın kudret elindedir.

Kıssasının bu noktasında sözü Kur'an'ın indiği ortamla irtibatlandırıp inkâr bakımından müşriklerin de Nûh kavminden farksız olduğunu belirtmek üzere bir ara cümle olarak buyruluyor ki:

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيٓءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾

35. Yoksa, "Kur'an'ı Muhammed kendisi uyduruyor" mu diyorlar? De ki: "Eğer onu ben uyduruyorsam günahı banadır. Ancak ben, sizin işlemekte olduğunuz günahlardan da uzağım."

Bu âyetin muhatabı Peygamberimiz (s.a.v.)'dir. Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Nûh kıssasını insanlara okurken müşrikler: "Bu kıssayı sen uydurdun" diyerek sözünü kesmişler, Allah Teâlâ da, âyette geçen ifadelerle onlara cevap vermesini istemiştir.

Hz. Nûh kıssası şöyle devam ediyor:

وَأُوحِيَ إِلٰى نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا
تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا

تُخَاطِبْنِى فِى الَّذِينَ ظَلَمُوا ۚ إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾

36. Nûh'a şöyle vahyedildi: "Kavminden şu ana kadar iman etmiş olanlar dışında artık daha fazla inanan olmayacak. Şu halde, onların yapageldikleri kötülüklerden dolayı kederlenme!"

37. "Bizim gözetimimiz altında ve vahyettiğimiz şekilde gemiyi yap. Sakın zulmedenler hakkında, onları kurtarmam için bana bir ricâda bulunma. Çünkü onlar mutlaka boğulacaklardır!"

Hz. Nûh, uzun seneler sabırla ve metânetle tebliğe devam ettiyse de kavminden fazla iman eden olmadı. Hatta kavmi onu delilikle suçladılar (Mü'minûn 23/25), onu taşlayarak öldürmekle tehdit ettiler. (Şuarâ 26/116) Nihâyetinde Hz. Nûh çaresizlik içinde: **"Ben mağlup düştüm. Artık dinine yardım et, intikâmımı sen al!"** (Kamer 54/10) diye yalvarmaya başladı ve: **"Rabbim! Yeryüzünde dolaşan bir tek kâfir bile bırakma!"** (Nûh 71/26) diyerek beddua etmek mecburiyetinde kaldı.

Şeyh-i Ekber Muhyiddin İbn Arabî (k.s.) şöyle der: "Ahlâk sahibinin elde edeceği güzel ahlâkın başlangıcı, yaratılanlardan gelecek eziyetlere sabırla katlanarak bundan herhangi bir eziyet duymamasıdır. Bu güzel ahlâkın orta derecesi, o eziyet eden kişileri eziyet edici olarak görmemesidir. Çünkü o gerçek tevhid ehli bir kimse olup, onun yanında kendisine kötülük yapan da iyilik yapan da müsâvîdir. Bu güzel ahlâkın zirvesi ise, kötülük yapanı bile kendisine iyilik ediyormuş gibi görmesidir. Çünkü o artık her şeyin gerçek mâhiyetini bilebilmekte ve ilâhî tecellilerin ne mânaya geldiğini idrak edebilmektedir. İşte bu makam, hakikat ehli olmanın başlangıcıdır." (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, IV, 162)

Rivayete göre Nûh (a.s.)'ın kavminden biri çocuğunu omzunda taşıyıp giderken, çocuk Hz. Nûh'u görünce babasına: "Bana bir taş ver" der. Babasının eline tutuşturduğu taşı Hz. Nûh'a atar ve onun bir tarafını kanatır. Bunun üzerine Yüce Allah, kavminden şu ana kadar iman edenler haricinde kimsenin inanmayacağını, artık helâk edilme vakitlerinin geldiğini, dolayısıyla helâk edildikleri takdirde kederlenmesine gerek olmadığını haber verir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, 29-30)

Geminin yapımı başlıyor:

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ ۗ قَالَ
إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ۗ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ

تَعْلَمُونَۙ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٩﴾

38. Nûh gemiyi yapıyor, kavminden ileri gelenler de yanına her uğradıkça onunla alay ediyorlardı. Nûh da şöyle karşılık veriyordu: "Madem bizimle alay ediyorsunuz, şunu unutmayın ki, bizimle alay ettiğiniz gibi bir gün gelecek biz de sizinle alay edeceğiz."

39. "Artık dünyada rezil ve perişan edecek bir azaba kimin uğratılacağını, âhirette devamlı bir azabın da kimin başına geleceğini yakında görüp öğreneceksiniz!"

Hz. Nûh, Allah'ın emrine uygun olarak gemiyi yapmaya başladı. Oradan geçen ileri gelenler onunla alay ediyorlardı. Öncelikle onlar geminin ne olduğunu bilmiyorlardı. Hz. Nûh'a "Böyle ne yapıyorsun?" diye soruyorlar, o da "Su üstünde yüzecek bir ev yapıyorum" diye cevap veriyor, onlar da bu cevaba şaşıp gülüyorlardı. İkinci olarak Hz. Nûh gemiyi sudan uzak bir yerde ve suyun çok az olduğu bir vakitte yapıyordu. Dolayısıyla ileri gelenler onun zahiren münâsebetsiz gibi görünen bu davranışı karşısında gülüşüyor ve: "Bakıyoruz, peygamber olduktan sonra maşallah bir de marangoz oldun" diye alay ediyorlardı. Fakat Hz. Nûh'un Allah'ın emriyle gerçekten çok mühim ve hikmetli bir iş yaptığını, kendilerinin ise işin iç yüzünden habersiz olduklarını bilmiyorlardı. Hz. Nûh, büyük bir felâketin gelmekte olduğunu haber vererek onları ikaz etse de, derin bir gaflet çukuruna gömülmüş kavmin uyanıp gerçeği duyabilecek halleri yoktu:

حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُۙ قُلْنَا احْمِلْ فٖيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ
اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَۜ وَمَٓا اٰمَنَ مَعَهُٓ اِلَّا قَلٖيلٌ ﴿٤٠﴾

40. Nihâyet emrimiz gelip geminin kazanı kaynamaya başlayınca Nûh'a dedik ki: "Her canlıdan erkekli-dişili birer çifti, haklarında suda boğulacağına karar verilenler dışında aileni ve iman edenleri gemiye bindir." Zâten onunla beraber iman eden çok az kimse vardı.

Âyette geçen فَارَ التَّنُّورُ (fâre't-tennûr) ifadesine "suların coşup taşması" yanında "azabın şiddetlenmesi" ve azabın sabahleyin geldiğini göstermek üzere "şafak atıp sabahın gelmesi" gibi mânalar da verilir. Elmalılı, bu ifadeye "geminin kazanının kaynaması" mânasını vererek, Hz. Nûh'un yaptığı geminin, dağlar gibi dalgalar arasında o kadar yükü taşıyabilecek büyüklükte ve güçte buharlı bir gemi olduğunu söyler. (Elmalılı, *Hak Dini,* IV, 2780-2783)

Hazırlıklar tamamlanır. Tufanın ilk işaretleri görülmeye başlar. Geminin hareket saati gelip çatar:

وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٰيهَا وَمُرْسٰيهَا اِنَّ رَبّ۪ى لَغَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٤١﴾ وَهِيَ تَجْر۪ى بِهِمْ ف۪ى مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوحٌۨ ابْنَهُ وَكَانَ ف۪ى مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَاٰو۪ٓى اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُن۪ى مِنَ الْمَٓاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَق۪ينَ ﴿٤٣﴾

41. Nûh dedi ki: "Gemiye binin! Onun akıp gitmesi de durması da Allah'ın ismiyledir. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir."

42. Sular her tarafı kapladığında, gemi yolcularıyla birlikte dağlar gibi dalgalar arasında süzülmeye başladı. Nûh, geminin dışında bir kenarda bulunan oğluna: "Evlâdım, bizimle birlikte gemiye bin de kâfirlerle beraber olma!" diye seslendi.

43. Fakat oğlu: "Ben şöyle büyük bir dağa sığınırım, o da beni sulardan korur" diye karşılık verdi. Nûh: "Bugün, merhamet edip korudukları dışında, hiçbir kimse bir başkasını Allah'ın helâk emrinden kurtaramaz" dedi. Birden aralarına dalga giriverdi de o âsi oğul boğulanlardan oldu.

Rivayete göre Hz. Nûh geminin hareket etmesini istediği zaman "bismillâh" demiş, gemi hareket etmiştir. Geminin durmasını istediği zaman da yine "bismillâh" demiş ve gemi durmuştur. Cenâb-ı Hak Hz. Nûh ve ona iman edenleri, rahmet ve mağfiret edici sıfatlarının bir tecellisi olarak kurtarmıştır. Burada Allah Teâlâ'nın bu iki sıfatının zikredilmesi, mü'minlerin kurtulmayı hak ettiklerinden dolayı değil de, sırf Cenâb-ı Hakk'ın lutfu, bağışlaması ve rahmeti sebebiyle kurtulduklarına bir delâlet vardır.

Hz. Nûh'un bir oğlu iman etmemiş ve gemiye binmemişti. Geminin dışında ayrı ve uzak bir yerde duruyordu. Nûh (a.s.) babalık şefkatiyle ona seslenerek gelip gemiye binmesini ve kurtulmasını istedi. Kâfirlerden olmamasını öğütledi. Allah'tan başka bugün kimsenin kimseyi kurtarmaya gücü yetmeyeceğini, ancak Allah'ın merhamet ettiği talihli kulların helâkten kurtulabileceğini söyledi. Fakat oğlu bu şefkatli sesleniş̧e kulaklarını kapadı, olan bitenin sıradan bir hâdise olduğunu, dolayısıyla dağa tırmanarak tufandan kurtulacağını sandı. Fakat iş sandığı gibi olmadı, bir dalga gelerek onu suların içine gömdü; boğularak helâk

olup gitti.

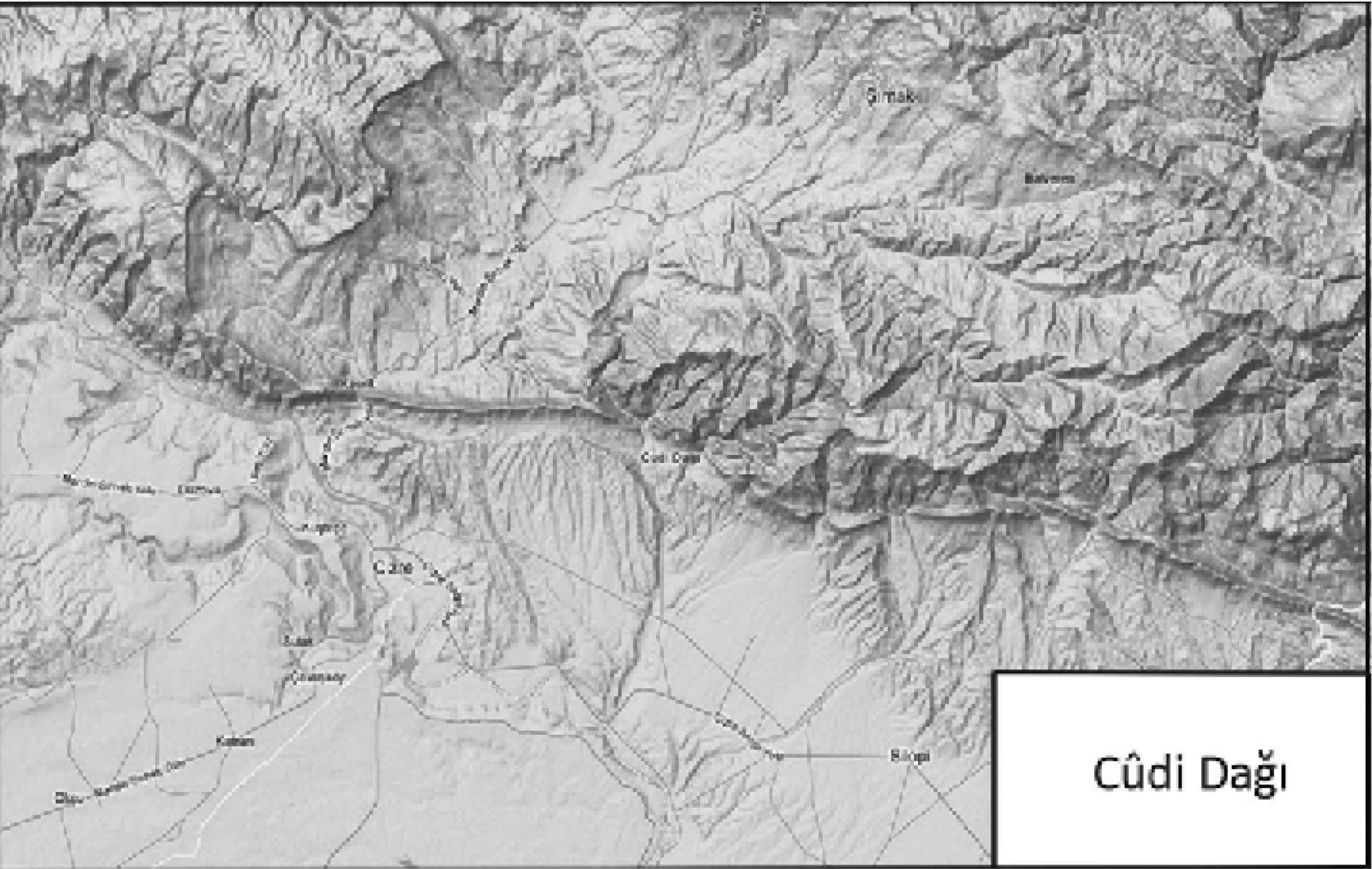
Geminin ve içindekilerinin akıbetine gelince:

وَقِيلَ يَٓا اَرْضُ ابْلَعٖى مَٓاءَكِ وَيَا سَمَٓاءُ اَقْلِعٖى وَغٖيضَ الْمَٓاءُ وَقُضِىَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقٖيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمٖينَ ﴿٤٤﴾

44. Nihâyet Allah'tan: "Ey yer suyunu yut! Ey gök suyunu tut" emri geldi. Sular çekildi, iş bitirildi, gemi Cûdî dağının üzerine oturdu ve "Kahrolsun o zâlimler topluluğu" denildi.

Cûdî dağı, yapılan araştırmalara göre Türkiye'de Güneydoğu Anadolu bölgesinde, Türkiye-Irak sınırına 15 km. uzaklıkta Dicle ırmağının kıyısında bulunan Cizre'nin 32 km. kuzeydoğusunda, Şırnak il merkezine 17 km. mesafededir.

Tufanla kâfirlerin hepsi helâk oldu olmasına ama aralarında oğlunun da bulunması Hz. Nûh'un ciğerine hançer gibi saplandı. Yüreği yandı. Allah'ın: **"Zulmedenler hakkında onların kurtuluşu için bana bir ricada bulunma"** (Hûd 11/37) emrini unuttu. Gönlündeki yangın diline vurdu:

Şırnak
Silopi
Cûdi Dağı

وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِي مِنْ اَهْلِي وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ
اَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهُ عَمَلٌ
غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ اِنّٖي اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ
مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ اِنّٖي اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ
لِي بِهِ عِلْمٌ وَاِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي اَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٧﴾

45. Nûh Rabbine seslenip: "Rabbim! Şüphesiz ki oğlum benim ailemdendir. Senin va'din de elbette gerçektir. Ve sen hüküm verenlerin en hayırlısısın!" dedi.

46. Allah şöyle buyurdu: "Ey Nûh! O kesinlikle senin ailenden değildir. Çünkü onun bütün hayatı yanlış bir inanç ve amel üzere kuruluydu. O halde hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi sakın benden isteme. Şüphesiz ben, câhillerden olmayasın diye sana öğüt veriyorum."

47. Nûh şöyle yalvardı: "Rabbim! Doğrusu ben, hakkında bilgim olmayan bir şeyi senden istemekten yine sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen elbette ziyana uğrayanlardan olurum."

Hikmet ehlinden biri şöyle der: "Bir oğul babasının yaptıklarını yapmıyorsa, onunla alâkası kesilmiş demektir. Bir ümmet de peygamberinin yaptığını yapmıyorsa, korkarım ki aralarındaki alâka kopmak üzeredir." Buna göre ilim, irfan ve amel sahibi olmaksızın, sırf kıymetli birinin nesebinden olmanın ve ataların faziletli davranışlarıyla övünmenin hiçbir faydası yoktur.

Büyük velîlerden İbrâhim Düsûkî (k.s.) şöyle der:

"Her kim Allah ve Rasûlü'nün emirlerini tatbik eden, hatta inceliklerine de riâyet eden olmazsa; dahasını diyelim: Şerefli, temiz, iffetli bir kimse olmazsa, o bana bağlı evlâdım arasında olamaz. İsterse sulbümden gelen çocuğum olsun. Kim dinî emirlere devam eden, hakikat ve tarikat âdâbını bilen; dîne, diyânete bağlı, yanlış işlere dalmayan, nefsini koruyan zâhid bir kimse olur ve şüpheli işlere yaklaşmazsa işte benim evlâdım odur. İsterse bu ülkeler ötesi bir yerde bulunsun..." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 597)

Hz. Nûh, "sakın câhillerden olmayasın" ikazı üzerine, peygamberlik gibi yüce bir makamda bulunmanın gerektirdiği bir kulluk hassasiyeti içerisinde hatasını fark ederek hemen Allah'a sığınmış; O'nun rahmet ve mağfiretini talep etmiştir. Gerçekten de peygamberlerin ve sâlih insanların ahlâkları hep böyledir. Kendilerine bir iyilik yapmaları söylendiği zaman ona göre davranırlar; bir

hatalarına dikkat çekildiği zaman da derhal istiğfar edip Allah'a sığınırlar. İşte Allah Teâlâ, peygamberlerin başından geçen bu tür hâdiseleri haber vermektedir ki, gerek istiğfar konusunda gerekse kendi rahmetinden ümit kesmemek konusunda herkes peygamberleri örnek alabilsin ve ona göre davranabilsin.

Sular çekilip gemi dağa oturunca:

قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلٰى اُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَۜ
وَاُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٤٨﴾ تِلْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ
الْغَيْبِ نُوح۪يهَٓا اِلَيْكَۚ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَٓا اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَاۚ
فَاصْبِرْۚ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّق۪ينَۚ ﴿٤٩﴾

48. Ona şöyle buyruldu: "Ey Nûh! Sana ve seninle beraber bulunanların neslinden gelecek mü'min ümmetlere vereceğimiz selâmet ve bereketlerle gemiden in. Onların neslinden öyle topluluklar da gelecek ki, biz onları dünyada bir müddet faydalandıracağız, sonra da tarafımızdan kendilerine çok acı bir azap dokunacaktır."

49. Rasûlüm! İşte bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Daha önce bunları ne sen biliyordun, ne de kavmin. O halde sabret; çünkü dünya ve âhirette hayırlı son takvâ sahiplerinindir.

Kavminden gördüğü zulüm, işkence ve haksızlıklar yüzünden fevkalade mahzun olan Efendimiz ve ashâbını, bu ibretli tarihî hâdiseler tesellî etmekte ve yollarını aydınlatmaktadır. Âyet-i kerîmede ifade edildiği üzere, Hz. Nûh sabredip başarıya ulaştığı gibi, Allah Rasûlü (s.a.v.)'e de sabırlı olması tavsiye buyrulmaktadır. Çünkü mücâdeleye sabırla devam edenler, başlangıçta başarısız gibi gözükseler bile, sonunda mutlaka başarılı olacaklardır. Nitekim Yüce Allah: **"Ben ve peygamberlerim mutlaka ve mutlaka gâlip geleceğiz"** diye hükmetmiştir. (Mucâdile 58/21) Bu gerçek dünya hayatı için bile geçerlidir. Zâten âhirette hayırlı âkıbet ve mutlu sonun müttakîlerin olacağında şüphe yoktur.

Tufandan sonra aradan yıllar geçti, yeni nesiller geldi. İsimler ve şekiller değişti; fakat hakla bâtılın mücâdelesi hiç değişmedi:

Peygamberlerin Tebliği Hep Aynı

وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ
اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ يَا قَوْمِ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًاۜ اِنْ اَجْرِيَ
اِلَّا عَلَى الَّذ۪ي فَطَرَن۪يۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾

50. Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin için O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. Siz ise Allah'tan başkasını tanrı sayarak O'na iftira edip duruyorsunuz."

51. "Ey kavmim! Tebliğime karşı sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak, beni bana has özelliklerle yoktan yaratana aittir. Hiç mi aklınızı çalıştırmıyorsunuz?"

Peygamberler samimi ve ihlaslı kullardır. Allah'ın dinini sadece O'nun rızâsını gözeterek tebliğ etmişlerdir. Bu sebeple tebliğ hizmetlerine karşılık halktan hiçbir maddî ve fânî karşılık beklememişlerdir. "Tebliğime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum" sözünü söylemeyen hiçbir peygamber yoktur. Hz. Hûd'un da aynı hususa dikkat çektiği görülür. O âdeta şöyle demektedir: "Bu işi yaparken benim hiçbir şahsî çıkarım söz konusu değildir. Aksine bu vazîfeyi îfâ ederken çok büyük sıkıntılara maruz kalmaktayım. Dünya zevklerinden ve rahatından yüz çevirmiş; asırlarca kökleşmiş bulunan câhiliye anlayışlarına, hayat tarzına, örf ve adetlerine savaş açmışım ve tüm dünyanın hışmını üzerime çekmişim. Bütün bunlar, imanımın, bana bu kuvveti veren çok sağlam temellere dayandığını açıkça ispat etmektedir. Aklınızı çalıştırıp bunlar üzerinde biraz düşünecek olsanız, gerçeği anlamakta zorluk çekmezsiniz."

Peygamberlerin bu muhtevada konuşmalarının gayesi, kendilerinin töhmet altında kalma ihtimalini ortadan kaldırıp, sadece tebliğ ettiği insanların iyiliğini istediklerini göstermektir. Çünkü nasihatin, ancak içine hiçbir fânî arzu karışmadığı, hâlis ve içten olduğu zaman fayda vereceği bir hakikattir. Dinin gerçek tebliğcileri ve mürşitleri olan peygamberlerin ve onların izinde yürüyen velilerin kalpleri, dâvet ve irşat esnâsında Allah'tan başka varlıkları düşünüp onlara bağlanmak gibi mezmûm hissiyatlardan son derece temiz ve uzaktır. Dolayısıyla Efendimiz (s.a.v.)'in ümmetinin irşatla vazîfeli olanları, mallarını ve dünyevî menfaatlerini artırmayı değil, sadece Allah Rasûlü (s.a.v.)'in peşinden gidenleri çoğaltarak onun mânevî mertebesini yükseltmeyi isterler. Çünkü o

hakîkî iman sahibi erlerin indinde, **“âhiret hayatının hem çok daha hayırlı, hem de devamlı”** (A‘lâ 87/17) olduğunda şüphe yoktur.

Bu sebeple Hûd (a.s.) kavmini tevbe ve istiğfara çağırarak şöyle der:

وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا
وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾

52. “Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O’na tevbe edin ki üzerinize bol bol yağmur göndersin ve kuvvetinize kuvvet katsın. Sakın siz, günah işlemekte ısrar ederek dâvetimden yüz çevirmeyin!”

Rivayete göre, Âd kavmi günah ve isyana devam ettikleri için Cenâb-ı Hak onlara yağmur yağdırmadı ve kadınlarını kısırlaştırdı; üç yıl süreyle çocukları dünyaya gelmedi. Hûd (a.s.) onlara, iman ettikleri takdirde Allah Teâlâ’nın tekrar yurtlarını canlandıracağını, onlara mal ve evlat ihsân edeceğini söylemişti. İşte âyette sözü edilen kuvvetten maksat budur. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, IX, 51)

Anlatılır ki Hz. Ali’nin oğlu Hasan (r.a.) Muaviye’nin yanına elçi olarak varmıştı. Dışarı çıktığında Muâviye’nin hizmetçilerinden biri de onunla beraber çıktı. Hz. Hasan’a: “Ben çok malı olan biriyim, ama çocuğum olmuyor. Bana bir şey öğret, belki Allah bana bir çocuk ihsân eder” dedi. Hz. Hasan ona: “İstiğfara devam et” tavsiyesinde bulundu. Hizmetçi çokça istiğfar etmeye başladı. O kadar ki günde yedi yüz kere istiğfar ettiği bile oluyordu. Sonunda adamın on çocuğu oldu. Bu olay Muâviye’nin kulağına gidince adama: “Bunu nereden öğrenip söylediğini sorsaydın ya!” dedi. Başka bir ziyareti esnasında adam Hz. Hasan’a bunu nereden öğrendiğini sorunca: “Hûd (a.s.)’ın: **«Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O’na tevbe edin ki üzerinize bol bol yağmur göndersin ve kuvvetinize kuvvet katsın»** (Hûd 11/52) sözü ile Nûh (a.s.)’ın: **«Rabbinizden bağışlanma dileyin ki üzerinize bol bol yağmur yağdırsın. Mallarınızı, evlatlarınızı çoğaltsın, size bağlar, bahçeler versin, sizin için ırmaklar akıtsın»** (Nûh 71/11-12) şeklindeki sözlerini duymadınız mı?” diye cevap verdi. (Bursevî, *Rûhu’l-Beyân*, IV, 194)

Rivayete göre Hz. Ömer, gece yarısı namaz kılmayı çok severdi. İnsanlara ait bir sıkıntı zuhur edince üzerindeki elbisesini çıkarır, diz kapağını örtecek kadar kısa elbise giyer, sonra yüksek sesle ağlamaya başlardı. İstiğfara devam ederdi. Öyle olurdu ki gözleri kızarır, bayılır düşerdi. Dul kadınlara, yetimlere sırtında un taşırdı. Bu hâlini gören biri:

“- Bırakın biz taşıyalım” deyince:

“- Ya, kıyâmet günü günahımı kim taşıyacak?” derdi. (Şârânî, *Veliler Ansiklopedisi,* I, 58)

Böyle hassas bir gönle ve ince dinî duygulara sahip olmayı bir tarafa bırakalım, inkâr ve azgınlığın zirvesinde olan Âd kavmi peygamberlerinin öğütlerine şöyle karşı çıktılar:

قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا
نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾ اِنْ نَقُولُ اِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوءٍ
قَالَ اِنِّي اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُوا اَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ مِنْ
دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ ﴿٥٥﴾ اِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى
اللّٰهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّي عَلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَا اُرْسِلْتُ بِهِ اِلَيْكُمْ
وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْئًا اِنَّ رَبِّي عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٥٧﴾

53. Kavmi şöyle dedi: “Ey Hûd! Sen bize iddianı ispat edecek açık bir mûcize göstermedin. Biz de, sadece senin sözüne bakarak kalkıp tanrılarımızı terk edecek değiliz; sana inanacak da değiliz.”

54. “Ancak şu kadarını söyleyelim ki, tanrılarımızdan biri seni fena halde çarpmış!” Hûd şöyle cevap verdi: “Allah şâhidimdir, siz de şâhit olun ki sizin Allah’a ortak koştuklarınızla hiçbir ilgim yoktur.”

55. “Allah’ı bırakıp da taptığınız o putlarla. Buna bir diyeceğiniz varsa, hepiniz elele verip bana istediğiniz tuzağı kurun ve yapabiliyorsanız bana hiç göz açtırmayın!”

56. “Şüphesiz ki ben benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah’a güvenip dayandım. Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki Allah, perçeminden tutmuş da onu mutlak hâkimiyet ve tasarrufu altında bulunduruyor olmasın. Muhakkak ki, her türlü hüküm ve tasarrufunda Rabbimin tuttuğu yol, dosdoğru ve mutlak âdil bir yoldur.”

57. “Eğer yine de yüz çevirirseniz, ne diyeyim? Artık ben, size ulaştırmakla görevli olduğum emir ve yasakları bütünüyle tebliğ etmiş bulunuyorum. Rabbim isterse, sizden başka bir kavmi sizin yerinize getirir de O’na hiçbir zarar veremezsiniz. Şüphesiz ki Rabbim, her şeyi görüp gözetmekte ve bütün yapılanları kaydetmektedir.”

Bu nasihatlerden sonra Hz. Hûd, dâvetini kabul etmedikleri takdirde Allah

Teâlâ'nın onları helâk edip yerlerine başka bir kavim getireceğini söylemekle, artık helâkin yaklaştığı ikazında bulundu. Fakat mücrim ve isyankâr kavmin asla intibâha gelecek hâli yoktu:

مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا ۚ وَنَجَّيْنَاهُمْ

58. Nihâyet helâk emrimiz gelince Hûd'u ve beraberindeki mü'minleri tarafımızdan bir rahmet ile kurtardık; onları çok şiddetli bir azaptan selâmete çıkardık.

Cenâb-ı Hak önce yağmurlarını kesti, kuraklık ortalığı kasıp kavurdu. Meşhur İrem bağları yok olup gitti, canlılar susuzluktan telef oldu. Âd kavmi bir gün vâdilerine doğru gelmekte olan büyük kara bir bulut görünce yağmur yağacak diye sevindiler. Halbuki Allah Teâlâ bu bulutla onların üzerine kasıp kavurucu bir kasırga göndermişti. Bu kasırga Âd kavminin yaşadığı bölgede yedi gün sekiz gece uğultulu bir şekilde esip durdu. Sonunda insanları sökülmüş hurma kütükleri gibi helâk edip yere serdi. (bk. Ahkâf 45/24-25; Kamer 54/19-20; Hâkka 69/6-7)

Yüce Allah rahmetiyle muâmele ederek Hz. Hûd ve ona iman edenleri bu şiddetli azaptan kurtardı. Âyet-i kerîmede "kurtardık" fiilinin iki kez kullanıldığına bakılacak olursa, bunun birincisinin Âd kavmini helâk eden azaptan, diğerinin ise âhiretteki cehennem azabından kurtarmak olduğu anlaşılabilir.

Gelen âyetler Âd kavminin helâk ediliş sebeplerini ve başlarına gelen hazin âkıbeti şöyle hülâsa etmektedir:

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ
جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾ وَأُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ أَلَا إِنَّ
عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ ۗ أَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ۚ ﴿٦٠﴾

59. İşte şu Âd kavmi, Rablerinin âyetlerini bile bile inkâr ettiler, O'nun peygamberlerine âsi oldular ve hakka karşı çıkan her inatçı zorbanın emrine uydular.

60. Onlar bu dünyada da, kıyâmet gününde de lânete uğradılar. Haberiniz olsun ki, Âd kavmi Rablerini tanımayıp inkâr yolunu tuttu. Neticede, Hûd'un kavmi Âd böyle yok olup gitti.

Aslında onların peygamberi yalnız Hz. Hûd idi. Bir peygambere isyân etmek bütün peygamberlere isyân sayıldığından âyette رُسُلَهُ (rusüleh) "peygamberler"

diye çoğul gelmiştir. Çünkü bütün peygamberlerin tebliğ ettiği dinin temel esasları arasında bir fark yoktur.

Yine aradan yıllar geçti. Zamanla inkârcılık yeniden ortaya çıktı. Şimdi, insanlık tarihinin bir başka ibretli sayfası olarak Semûd kıssası dikkatlere sunulmaktadır:

وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًاۢ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فٖيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِۜ اِنَّ رَبّٖى قَرٖيبٌ مُجٖيبٌ ﴿٦١﴾

61. Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin için O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. O, sizi topraktan yarattı ve sizin yeryüzünde ömür sürüp, orayı îmâr etmenizi istedi. O halde O'ndan bağışlanma dileyin; sonra O'na tevbe edin. Çünkü Rabbim kullarına çok yakındır; onların istek ve dualarına muhakkak cevap verir."

Kulun, Allah Teâlâ'nın اَلْمُجٖيبُ (Mücîb) "dua ve isteklere cevap veren" isminden alması gereken hisse şudur: Rabbinin emrettiği ve yasakladığı hususlarda O'nun buyruklarına uyması, Allah'ın kullarına nâzik bir şekilde mukabelede bulunması, onların isteklerini karşılamaya çalışarak yardımcı olmasıdır. Kul Rabbinin emirlerine müspet cevap verdiği zaman, Allah da onun dualarına icâbet eder. Nitekim âyet-i kerîmede: **"Beni anın, ben de sizi anayım"** (Bakara 2/152) buyrulur.

Allah'ı tanımayan ve O'nun buyruklarına icabet etmeyen Semûd kavmi, Hz. Sâlih'in mânevî hayat bahşedici öğütlerine inkârla karşılık verdiler:

قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فٖينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَٓا اَتَنْهٰينَٓا اَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُنَا وَاِنَّنَا لَفٖى شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَٓا اِلَيْهِ مُرٖيبٍ ﴿٦٢﴾

62. Şöyle dediler: "Ey Sâlih! Sen bundan önce aramızda kendisine umut bağladığımız biriydin. Şimdi ne oldu da bizi atalarımızın taptığı putlara tapmaktan vazgeçirmeye çalışıyorsun? Şunu bil ki biz, bizi inanmaya çağırdığın bu yeni din hususunda çok ciddi bir şüphe içindeyiz."

Peygamberimiz (s.a.v.) de, tıpkı Hz. Sâlih gibi peygamberliğinden önce toplumu arasında "el-Emîn; kendisine güvenilir", "es-Sâdık; doğru sözlü ve dürüst" sıfatlarıyla vasıflanmış, sevilen, güvenilen bir insandı. Fakat onları sahte

ilâhları, putları bırakıp yalnız Allah'a kulluğa çağırınca: **"O kadar çok ilâhımızı bir tek ilâh mı yapacakmış? Ne tuhaf şey bu böyle!"** (Sãd 38/5) ve **"Biz, bu tek ilâh iddiasını zamanımızdaki inanç sistemlerinin hiçbirinde duymadık. Bu uydurmadan başka bir şey değil!"** (Sãd 38/ 7) dediler. Yalnız ona bağladıkları umutlarını yitirmekle kalmadılar, müdahale etmeye ve ona karşı gelmeye kalkıştılar. Hâsılı, Âd ve Semûd kavimleri peygamberlerine ne söyledilerse, onlar da Peygamberimiz (s.a.v.)'e aynı şeyleri söylediler.

Sâlih (a.s.), kavmini şu sözlerle ikaz etmeye çalıştı:

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَاٰتٰين۪ي مِنْهُ رَحْمَةً
فَمَنْ يَنْصُرُن۪ي مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَز۪يدُونَن۪ي غَيْرَ تَخْس۪يرٍ ﴿٦٣﴾
وَيَا قَوْمِ هٰذِه۪ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَاْكُلْ ف۪ٓي اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا
تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَر۪يبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا
ف۪ي دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍۜ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾

63. Sâlih şöyle cevap verdi: "Ey kavmim! Söyleyin bakalım, ya ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorsam ve O bana bizzat katından husûsî bir rahmet vermişse ne olacak? Eğer bu durumda O'na isyân edersem Allah'a karşı bana kim yardım edebilir? O takdirde sizin bana, zararımı artırmaktan başka bir faydanız olmaz ki!"

64. "Ey kavmim! İşte bu, sizin için bir mûcize olmak üzere Allah'ın gönderdiği dişi devedir. Onu kendi hâline bırakın, Allah'ın arzında yesin içsin. Sakın ha, ona bir kötülük yapmayın; yoksa çok geçmez, sizi bir azap yakalayıverir."

65. Fakat azgın kavim daha fazla tahammül edemeyerek deveyi hunharca öldürdüler. Bunun üzerine Sâlih şöyle dedi: "Yurdunuzda üç gün daha eyleşip durun, sonra helâk edileceksiniz. İşte bu, yalan çıkması mümkün olmayan kesin bir tehdittir."

Acaba sonunda ne oldu:

فَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ
خِزْيِ يَوْمِئِذٍۜ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَز۪يزُ ﴿٦٦﴾ وَاَخَذَ الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا
الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا ف۪ي دِيَارِهِمْ جَاثِم۪ينَۙ ﴿٦٧﴾ كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا ف۪يهَاۜ
اَلَٓا اِنَّ ثَمُودَا۬ كَفَرُوا رَبَّهُمْۜ اَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ۟ ﴿٦٨﴾

66. Nihâyet azâbımız gelince Sâlih'i ve beraberindeki mü'minleri tarafımızdan bir rahmet ile hem o azaptan kurtardık; hem de o günün rüsvalığından. Şüphesiz ki senin Rabbin, işte O, pek kuvvetlidir, kudreti her şeye gâlip gelendir.

67. Zulmedenleri o korkunç çığlık yakalayıverdi de, hiçbir kurtuluş zaman ve imkânı bulamadan oldukları yerde yüzüstü yığılıp kaldılar.

68. Sanki bir zaman bolluk içinde orada hiç yaşamamışlardı. Haberiniz olsun ki, Semûd kavmi Rablerini tanımayıp inkâr yolunu tuttu. Neticede Semûd kavmi yok olup gitti.

67. âyetteki "yurtlarında yüzüstü yığılıp kaldılar" ifadesinden maksat, başlarına azabın ilk geldiği sırada tıpkı normal ölümde olduğu gibi hareketsiz ve debelenmeden öylece kalakaldıklarını bildirmektir. Bu, onların ne kadar şiddetli ve hızlı bir şekilde azaba yakalandıklarını göstermektedir.

Bu helâkin üzerinden yıllar geçti. Zamanla inkâr ve sapıklığa dayalı din dışı anlayış yeniden hortladı. İnsanlık tarihi Lût kavminde ortaya çıkan bir başka ibret sahnesini seyretmeye başladı:

وَلَقَدْ جَٓاءَتْ رُسُلُنَٓا اِبْرٰهٖيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوا سَلَامًا ؕ قَالَ سَلَامٌ

فَمَا لَبِثَ اَنْ جَٓاءَ بِعِجْلٍ حَنٖيذٍ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَآٰ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ

قَوْمِ لُوطٍ ؕ ﴿٧٠﴾ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خٖيفَةً ؕ قَالُوا لَا تَخَفْ اِنَّٓا اُرْسِلْنَٓا اِلٰى

69. Bir zaman da elçilerimiz, İbrâhim'e müjde ile geldiler, "Selâm olsun sana!" dediler. O da "Size de selâm olsun" diye mukabele etti ve zaman kaybetmeden gidip önlerine güzelce kızartılmış bir buzağı getirdi.

70. Fakat yemeğe el uzatmadıklarını görünce, onların bu hâlini yadırgadı ve içine bir korku düştü. Onlar da: "Korkma! Biz Lût kavmini helâk için gönderildik" dediler.

Hz. İbrâhim, gelen misafirlerin buzağı kebabına el uzatmadıklarını görünce onların melek olduğunu anlamıştı. Meleklerin ise insan şeklinde gelmelerinin hayra alâmet olmadığını biliyordu. Ya ailesinden veya hemşehrilerinden birinin yahut da bizzat kendisinin işlediği bir kusurun hesabını sormaya gelmiş olabilirlerdi.

Sırada müjdeli haberi vermek vardı:

وَامْرَاَتُهُ قَٓائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَ ۙ وَمِنْ وَرَٓاءِ اِسْحٰقَ

يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾ قَالَتْ يَا وَيْلَتٰٓى ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعْلٖى شَيْخًا

إِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوٓا اَتَعْجَبِينَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ رَحْمَتُ اللّٰهِ
وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ ۗ اِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿٧٣﴾

71. Bu sırada İbrâhim'in karısı ayakta durmuş, onları dinliyordu. Meleklerin sözünü duyunca güldü; biz de ona İshâk'ı, İshâk'ın ardından da torunu Yâkub'u müjdeledik.

72. Bunun üzerine kadın hayretler içinde: "Vay başıma gelene! Ben ihtiyar bir kadın, şu kocam da ihtiyar bir adamken, bu hâlimle çocuk mu doğuracağım? Doğrusu bu, gerçekten şaşılacak bir şey!" dedi.

73. Melekler: "Sen Allah'ın işine mi şaşıyorsun?" dediler, sonra da: "Ey hâne halkı, Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun! Şüphesiz Allah, çok övülmeye lâyıktır, şan ve şerefi pek yücedir" diye dua ettiler.

Allah Teâlâ'nın bir sünneti, bir de kudreti vardır. Kâinatta çoğu işler sünnetullâha göre akıp gittiği gibi, bazı işler de kudretullahın tecellisi olarak zuhur eder. İşte ihtiyar halinde Hz. Sâre'nin çocuğunun olması da ilâhî bir kudret tecellisidir. Çünkü rivayete göre o zaman Hz. İbrâhim 100, Hz. Sâre 90 yaşlarında idi.

Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden biri اَلْحَمِيدُ "Hamîd"dir. Hamîd, sahip olduğu güzel vasıflar ve kullarına olan sayısız nimetleri sebebiyle son derece hamde ve övülmeye lâyık olan demektir. Bir diğer güzel ismi de Mecîd'dir. Mecîd; zâtı şerefli, fiilleri güzel, nimet ve ikramları bol olan anlamındadır.

Bakalım bu sırada Hz. İbrâhim ne yapıyor:

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰهِيمَ الرَّوْعُ وَجَٓاءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فِى قَوْمِ
لُوطٍ ۗ ﴿٧٤﴾ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَحَلِيمٌ اَوَّاهٌ مُنِيبٌ ﴿٧٥﴾ يَٓا اِبْرٰهِيمُ اَعْرِضْ
عَنْ هٰذَا ۚ اِنَّهُ قَدْ جَٓاءَ اَمْرُ رَبِّكَ ۚ وَاِنَّهُمْ اٰتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾

74. Nihâyet İbrâhim'den korku gidip müjdeyi de alınca, hemen Lût kavmi hakkında elçilerimizle tartışmaya başladı.

75. Gerçekten de İbrâhim olabildiğince yumuşak huylu ve sabırlı, çokça âh edip inleyen ve kendisini tamâmen Allah'a vermiş birisi idi.

76. Melekler ona şöyle dediler: "Ey İbrâhim! Sen bu tartışmadan vazgeç! Çünkü Rabbinin hükmü verilmiş ve hatta icrâya konmuş bulunuyor. Artık onların başına geri çevrilmez bir azap mutlaka gelecektir."

Hz. İbrâhim, şu mümeyyiz hasletlere sahip seçkin bir peygamberdir:

• Halîmdir; olabildiğince yumuşak huylu, sabırlı, ağır başlı, cezalandırmakta acele etmeyen, teennî ile hareket eden bir insandır.

• Evvâhtır; son derece yufka yürekli, başkalarına acıdığından dolayı çokça âh çeken, içi yanan, yalvaran, içli bir kişidir.

• Münîbdir; bütün varlığıyla Allah'a yönelen, O'na teslim olan ve tevbe eden biridir.

Böyle olduğu için işledikleri günahlar sebebiyle artık helâk edilmeleri kaçınılmaz olan Lût kavminin bile helâkine gönlü râzı olmamıştır.

Bu sûrede peş peşe kavimlerin helâkinden bahsedilirken arada Hz. İbrâhim'in hayatından içinde birtakım müjdelerinde de bulunduğu sözkonusu kesitin sunulması, bütün yıkımların ortasında dünyanın geleceği adına toprağa düşmüş bir muştu tohumunun bulunduğunu hatırlatmak için olsa gerektir. Bir yanda bazı topluluklar korkunç yıkımlarla tarihe karışırken, beri yanda Hz. İbrâhim'in iki oğlu dünyayı teşrif buyuruyordu. Bu iki oğulla birlikte insanlık tarihi bambaşka bir safhaya girecek ve onların nesillerinden büyük peygamberler gelecekti. Bunu haber vermekle Kur'ân-ı Kerîm, Mekke'de çok zor şartlar altında bulunan Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'i ve beraberindeki mü'minleri, ayrıca her dönemde aynı şartlar altında bulunan mü'minleri teselli etmekte, onların sabrını ve şevkini artırmakta ve her zaman aynı hâdiselerin yaşanabileceğini, zorlukların altında büyük muştuların bulunduğunu dikkatlere sunmaktadır.

Meleklerin yüzde yüz kesinlik bildiren bu sözleri üzerine İbrâhim (a.s.) gerçeği anladı ve Rabbinin hükmüne boyun eğdi. Daha sonra melekler inkârcıları helâk etmek üzere Lût kavmine gittiler:

وَلَمَّا جَٓاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِٓيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هٰذَا
يَوْمٌ عَص۪يبٌ ﴿٧٧﴾ وَجَٓاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ اِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا
يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِۜ قَالَ يَا قَوْمِ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ بَنَاتٖي هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا
اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ ف۪ي ضَيْف۪يۜ اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَش۪يدٌ ﴿٧٨﴾ قَالُوا
لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا ف۪ي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّۚ وَاِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُر۪يدُ ﴿٧٩﴾
قَالَ لَوْ اَنَّ ل۪ي بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰو۪ٓي اِلٰى رُكْنٍ شَد۪يدٍ ﴿٨٠﴾

77. Elçilerimiz Lût'a gelince, onlara sapık kavminin musallat olabileceğinden dolayı endişeye kapıldı, bu yüzden göğsü daraldı ve: "Bugün, gerçekten pek çetin bir gün olacak!" dedi.

78. Daha önceden de o çirkin işleri yapmaya alışık olan kavmi koşarak,

itişe kakışa Lût'un yanına geldiler. Lût onlara: "Ey kavmim! İşte şunlar benim kızlarım; sizin için en temiz olanı onlarla evlenmenizdir. Allah'tan korkun ve misafirlerime karşı beni rezil etmeyin. İçinizde aklı başında bir adam yok mu!" dedi.

79. Dediler ki: "Sen de gâyet iyi biliyorsun ki, bizim senin kızlarında gözümüz yok. Sen, aslında bizim ne istediğimizi de pekâlâ biliyorsun."

80. Lût da: "Keşke size karşı koyabileceğim bir kuvvetim olsaydı yahut sağlam bir kaleye sığınabilseydim!" dedi.

Gerçekten zor durumda kalan Hz. Lût'un imdadına Allah'ın yardımı yetişti:

قَالُوا يَا لُوطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُٓوا اِلَيْكَ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ
بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ اِنَّهُ مُصِيبُهَا
مَٓا اَصَابَهُمْ اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾
فَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ
سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾

81. Melekler ona şöyle dediler: "Ey Lût! Şüphesiz ki biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar senin kılına bile dokunamayacaklar. Gecenin bir vaktinde senden olanlarla beraber yola çık. İçinizden hiçbiriniz geri dönüp bakmasın. Ancak karın hâriç. Azgın topluma gelen azap onu da vuracaktır. Onlar için belirlenen azap zamanı, sabah vaktidir. Zâten sabah da yakın değil mi?"

82. Nihâyet azab emrimiz gelince, günahlarla kirlenmiş o memleketin üstünü altına getirdik; üzerlerine de ateşte pişirilmiş taşları peş peşe yağdırdık.

83. O taşlar, Rabbin tarafından işaretlenmiş, her birinin kimi vuracağı belirlenmişti. Böyle bir taş yağmuru, her dönemde ve her yerdeki zâlimlerden uzak değildir.

"Ateşte pişirilmiş taş" tanımıyla ilk akla gelen şey bir yanardağ patlamasıdır. Yer kabuğunun altında "kaynayan kayalar" şeklinde tarif edebileceğimiz erimiş madenler, yanardağ patlamasıyla fırlatıldığında, şiddetli yer sarsıntılarının eşliğinde, çevreye küller ve dumanlarla beraber, irili ufaklı taşlar ile aralarından şimşekler çakan volkanik püskürtüler ve lav parçaları halinde âdeta gülleler yağar. Allah'ın bu nevi azapları zâlimlerden uzak değildir. Hangi zamanda ve her nerede olurlarsa olsunlar zulmedenler, böyle ilâhî azaplara uğramaktan

korkarak, yaptıkları günah ve haksızlıklardan vazgeçsinler!

İnsanlık tarihinin bir başka ibret verici sayfası da şudur:

Ölçü ve Tartıya Dikkat Edin

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ
وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ اِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ بِخَيْرٍ وَاِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ مُح۪يطٍ ﴿٨٤﴾ وَيَا قَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ
وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِد۪ينَ ﴿٨٥﴾
بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَۚ وَمَٓا اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَف۪يظٍ ﴿٨٦﴾

84. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin için O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik tutmayın. Ben sizin helâl yoldan kazanmadığınız bol nimetler içinde yaşadığınızı görüyorum. Böyle giderse, hepinizi azabıyla çepeçevre kuşatacak bir günün gelivermesinden sizin adınıza korkuyorum."

85. "Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı büyük bir titizlik ve tam bir doğrulukla yerine getirin; kendilerine ait mallarda haklarını eksiltmek suretiyle insanlara zulmetmeyin ve bozguncular kesilerek yeryüzünde karışıklık çıkarmayın."

86. "Eğer mü'minseniz Allah'ın helâlinden kazandırdığı kârlar sizin için daha hayırlıdır. Bununla beraber ben sizin başınızda bir bekçi de değilim."

Medyen halkı daha çok ticaretle meşgul olur, ölçü ve tartıda haksızlık yaparlardı. Rivayete göre bunların biri diğerinden daha büyük olmak üzere iki ölçü, iki de tartı birimi vardı. Başkalarından bir şey alırken büyük ölçekle tam olarak tartmalarını isterler, kendileri başkalarına bir şey tarttıkların da ise küçük ölçeği kullanarak eksik tartarlardı. Şuayb (a.s.) onları bu günahtan sakındırdı. Ölçü ve tartıda noksanlık yapmamalarını istedi.

Alış-veriş yaparken hile ve laf kalabalığı ile malı câzip göstermek yanlış bir davranıştır. Çünkü böyle yapmakla Allah'ın o kimse için takdir ettiği rızık artmayacağı gibi, aksine rızkın bereketi de gider. Bu şekilde haksız yollarla mal biriktirenlerin malını Allah bir anda tamâmen yok eder ve sahibine de malın her bir zerresinin mesuliyeti kalır. Şu hâdise buna ne güzel misaldir: Fazla gözüksün diye süte su katan bir adamın bütün inekleri bir sel felâketine maruz kalarak telef olup gider. Firâset sahibi küçük kızı, gaflet içindeki babasına: "Babacığım süte kattığın sular birikti birikti, sonunda inekleri telef etti" der.

Azgın kavmin Hz. Şuayb'ın nasihatlerine kulak verecek halleri yoktu:

قَالُوا يَا شُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَاْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬نَٓا اَوْ اَنْ نَفْعَلَ
فٖٓي اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُ۬اۜ اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلٖيمُ الرَّشٖيدُ ﴿٨٧﴾

87. Dediler ki: "Ey Şuayb! Atalarımızın tapageldiği putlarımızı bir yana bırakmamızı veya bizzat kendi mallarımızı dilediğimiz gibi kullanmaktan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor? Bunu senden beklemezdik. Çünkü sen yumuşak huylu, vakur, aklı başında bir adamsın."

Rivayete göre Hz. Şuayb çokça namaz kılar, farzı ve nâfilesiyle ibâdetlerine dikkatle devam eder; namazın insanı hayâsızlıktan ve kötü işlerden koruduğunu söylerdi. Bu sebeple daha çok onun namazını dillerine dolayarak ona hakaret etmek istemişlerdir. Şuayb (a.s.)'ın gerek Allah'a ibâdet, gerekse ticârî ahlâk konusunda söyledikleri insan fıtratına uygun ve hürriyeti geliştirici davranışlar olduğu halde, onlar bunun hürriyeti engelleyici bir budalalık olduğunu düşünerek onu küçümseyip alay etmişlerdir. Halbuki can ve mal güvenliğinin olmadığı bir yerde insan hak ve hürriyetlerinden bahsetmek mümkün değildir. İşte Şuayb (a.s.) bu hürriyet ortamını oluşturmaya çalışıyor, gayr-i meşrû yollarla toplumu sömürmeye alışmış olanlar ise buna karşı çıkıyorlardı. Üstelik, "sen akıllı başlı adamsın; böyle işin olmayan şeylere karışmak senin ne haddine" diyerek Hz. Şuayb'ı uyarıyorlar veya "Sofu, sen ne akıllı adamsın be!" edâsında onunla eğleniyorlardı:

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّٖي وَرَزَقَنٖي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًاۜ
وَمَٓا اُر۪يدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَٓا اَنْهٰيكُمْ عَنْهُۜ اِنْ اُر۪يدُ اِلَّا الْاِصْلَاحَ مَا
اسْتَطَعْتُۜ وَمَا تَوْف۪يق۪ٓي اِلَّا بِاللّٰهِۜ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُن۪يبُ ﴿٨٨﴾

88. Şuayb onlara şunları söyledi: "Ey kavmim! Söyleyin bakalım, ben Rabbimden gelen apaçık bir delile dayanıyorsam ve O beni lutuf ve kerem hazinesinden güzel bir şekilde rızıklandırmışsa, O'na nasıl karşı gelebilirim? Ayrıca ben, «Yapmayın!" diye sizi sakındırdığım şeyleri yapmak suretiyle çelişkiye düşmek istemem. Tek gâyem, gücümün yettiği kadar yanlışlarınızı düzeltmektir. Bu hususta başarılı olup olmamam da tamâmen Allah'ın elindedir. Ben yalnız O'na dayanıp güvendim ve yalnızca O'na yöneliyorum."

Bu âyet-i kerîmede peygamberlerin ve onların izini takip ederek insanları

Allah yoluna dâvet edecek gerçek mürşid-i kâmillerin sahip olmaları gereken vasıflar hülasa edilmiştir. Şöyle ki:

• Her şeyden önce sağlam bir delile, Allah'tan gelen bir kitaba dayanmaları,

• İnsanlara söylediklerini öncelikle kendi nefislerinde tatbik etmeleri,

• Başkalarına yaptıkları nasihatlere aykırı bir tutum ve davranış içinde olmamaları,

• Sözleriyle özlerinin, kalpleri ile amellerinin birbirine uygunluk arzetmesi,

• Islahatçı, yapıcı ve düzeltici olmaları; iyiliğin hâkim olması için bütün güçleriyle çalışıp gayret göstermeleri,

• Başarının sadece Allah'tan geldiğine inanmaları, yalnızca ona güvenip dayanmaları ve O'na yönelmeleridir.

Şuayb (a.s.)'ın kavmine olan ikazları şöyle devam ediyor:

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي اَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَٓا اَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ
اَوْ قَوْمَ هُودٍ اَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾
وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ اِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾

89. "Ey kavmim! Bana olan düşmanlığınız sakın sizin Nûh kavminin veya Hûd kavminin yahut Sâlih'in kavminin başına gelen felâketlere benzer bir felâkete uğramanıza sebep olmasın! Zâten helâk edilen Lût kavmi de sizden pek uzak değildir."

90. "Rabbinizden günahlarınızı bağışlamasını isteyin, sonra da bütün kalbinizle O'na yönelin. Hiç şüphesiz Rabbim çok merhamet eden, çok seven ve sevilendir."

Allah'ın güzel isimlerinden biri olan Vedûd, bütün mahlukât için hayırlı olanı seven ve tüm hallerinde onlara iyilik eden demektir. Bu ismin "dostlarını seven" mânasında olduğu da söylenir. Ayrıca ismin "çok sevilen" anlamı da vardır. Kulun, Allah Teâlâ'nın Vedûd isminden alacağı nasip; kendisi için istediklerini başkaları için de istemek, gücü nispetinde başkalarına iyilik etmek ve Allah'ın sâlih kullarını sevmektir.

Kavminin Şuayb (a.s.)'a olan itiraz ve düşmanlıkları şöyle devam ediyor:

قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَاِنَّا لَنَرٰيكَ فِينَا ضَعِيفًا
وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾

91. Onlar şöyle dediler: "Ey Şuayb! Söylediklerinin pek çoğunu

anlamıyoruz ve gerçekten biz seni aramızda zayıf biri olarak görüyoruz. Eğer şu beş on kişilik akraba grubunun hatırı olmasaydı seni elbette taşa tutup linç ederdik. Hem senin bizim nazarımızda bir değerin de yoktur."

Bu kıssanın Allah Rasûlü (s.a.v.)'e vahyedildiği dönemde Mekke'de Kureyş müşrikleri de, tıpkı Hz. Şuayb'ın hayatına kastetmek isteyen Medyen halkı gibi, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'i öldürmek istiyorlardı. Yine Medyen halkının sırf ailesinden korktuğu için Hz. Şuayb'ı öldürmekten çekindiği gibi, Kureyş de Haşimoğulları'ndan çekiniyor ve o cürmü işlemekten doğacak riski göze alamıyordu. Dolayısıyla bu kıssa, Hz. Şuayb'ın cevabından bir ders çıkarmaları için müşriklere yöneltilmiş ciddi bir ikaz mevkiinde idi.

Şuayb (a.s.)'ın kavmine cevabı şöyle oldu:

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَهْطٖٓى اَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِۜ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَٓاءَكُمْ ظِهْرِيًّاۜ
اِنَّ رَبّٖى بِمَا تَعْمَلُونَ مُحٖيطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ
اِنّٖى عَامِلٌۜ سَوْفَ تَعْلَمُونَۙ مَنْ يَأْتٖيهِ عَذَابٌ يُخْزٖيهِ وَمَنْ هُوَ
كَاذِبٌۜ وَارْتَقِبُٓوا اِنّٖى مَعَكُمْ رَقٖيبٌ ﴿٩٣﴾

92. Şuayb şöyle karşılık verdi: "Ey kavmim! Benim beş on kişilik akraba grubum sizin yanınızda Allah'tan daha hatırlı, daha mı itibarlı ki, hiçbir değeri yokmuşçasına O'na sırt dönüyor ve O'nu hiç hesaba katmıyorsunuz? Şunu iyi bilin ki Rabbim, sizin bütün yaptıklarınızı kuşatmış; hepsini tam olarak bilmekte, görmekte ve işitmektedir."

93. "Ey kavmim! Siz elinizden ne geliyorsa yapın, şüphesiz ben de vazîfemi yapacağım. Rezil rüsvâ edecek dehşetli bir azabın kimin tepesine ineceğini ve kimin yalancı olduğunu yakında bileceksiniz. Olacak olanı gözleyin bakalım; ben de sizinle beraber onu gözlemekteyim."

Hz. Şuayb, bir taraftan kavmine "bildiğinizi yapın" derken kendisinin de, Allah'a dayanarak tebliğ vazîfesine devam edeceğini bildirdi. Fakat azabın gelmesinin artık yaklaştığının işaretlerini de verdi:

وَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَاَخَذَتِ
الَّذٖينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا فٖى دِيَارِهِمْ جَاثِمٖينَۙ ﴿٩٤﴾ كَاَنْ
لَمْ يَغْنَوْا فٖيهَاۜ اَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾

94. Nihâyet helâk emrimiz gelince, Şuayb'ı ve beraberindeki mü'minleri

tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise o korkunç ses yakaladı da, hiçbir kurtuluş zaman ve imkânı bulamadan oldukları yerde yüzüstü yığılıp kaldılar.

95. Sanki bir zaman bolluk içinde orada hiç yaşamamışlardı. Haberiniz olsun ki, Semûd kavmi helâk olup gittiği gibi, Medyen halkı da öyle helâk olup gittiler.

Şuayb (a.s.), kavmiyle güzel konuştuğu, onlara son derece güzel cevaplar verdiği için "Hatîbü'l-Enbiyâ: Peygamberlerin Hatîbi" ünvanıyla meşhur olmuştur. Çok ağlardı. O derecede ki nihâyet gözlerini kaybetti. Fakat Allah daha sonra gözlerini geri verip şöyle buyurdu:

"- Bu ağlama cennete duyduğun şevkten mi yoksa cehennemden korktuğundan mı ileri geliyor?"

Şuayb şöyle dedi:

"- Rabbim, sen biliyorsun ki ne cennet arzusuyla ne de cehennem korkusuyla ağlıyorum. Seni sevdiğime tüm kalbimle inanıyorum. Sana nazar ettiğim zaman bana ne yapıp yapmayacağına hiç aldırmam."

Bunun üzerine Allah Teâlâ ona şöyle vahyetti:

"- Ey Şuayb! O halde, bana kavuşmak sana helâl olsun. Ey Şuayb, bu hâlin sebebiyle kelimim Mûsâ b. İmrân'ı sana hizmetçi kılıyorum." (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, IV, 235)

Medyen halkının helâkinden sonra aradan yıllar geçti. Zamanla inkârcılık yeniden ortaya çıktı. İşte insanlık tarihinin bir başka ibret verici sayfası:

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍۙ ﴿٩٦﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ
وَمَلَا۬ئِهٖ فَاتَّبَعُوا اَمْرَ فِرْعَوْنَۚ وَمَٓا اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشٖيدٍ ﴿٩٧﴾ يَقْدُمُ
قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَۜ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾
وَاُتْبِعُوا فٖى هٰذِهٖ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾

96. Elbette biz Mûsâ'yı da mûcizelerimizle ve apaçık bir delille gönderdik;

97. Firavun'a ve onun önde gelen yakın çevresine. Fakat onlar Firavun'un idaresine uydular. Oysa Firavun'un idaresi hiç de âdil, doğru ve hakka dayalı değildi.

98. O, kıyâmet günü kavminin önüne düşecek ve hayvanların suya götürüldüğü gibi onları ateşe götürecektir. Gerçekten ne kötü bir yerdir varılan o ateş!

99. Onlar dünyada da, kıyâmet günü de rahmetten uzaklaştırılıp lânete

uğradılar. Ne kötü bir bahşiş, ne kötü bir ikramdır bu lânet!

Firavun'un idaresi hiç de doğru ve âdil değildi. Onun emirleri, talepleri, kararları, hükümet işlerini yürütüş şekli sonu hayra çıkacak ve hayra götürecek isabetli bir emir ve karar değildi. Bütün işi, azgınlık ve sapkınlık idi. Halkına **"Sizin en yüce Rabbiniz benim!"** (Naziât 79/24) diyor ve kendinden üstün bir rabbin varlığını kabul etmiyordu. (bk. Kasas 28/38) Bu sebeple verdiği emirlerin, Allah'ın emrine uygun olup olmadığını hiç düşünmüyor, yalnızca kendi arzu ve isteklerine göre emir veriyor, verdiği her emrin en doğru emir olduğunu zannediyordu. İşte bunlara "Firavun emri" denmekte ve Firavun ile aynı özellikleri taşıyan bütün idareler ve idareciler de bu ifadenin kapsamına girmektedir. Allah'ın buyruklarına uygunluğu dikkate alınmadan verilen emirlerin ise doğru olmayacağı âşikârdır.

İşte bu Firavun, dünyada kavminin önüne düşerek, hayra götürmeyen yanlış kararlarıyla onları Hz. Mûsâ'nın peşinde Kızıldeniz'de kendisiyle beraber boğduğu gibi (bk. Tâhâ 20/78-79), kıyâmet günü de onların önüne geçecek, yangınlarını dindirip ciğerlerini serinletecek su yerine, tıpkı bir davar sürüsünün suya götürülmesi gibi, onları yakıp kavuracak cehennem ateşine götürecektir. Nitekim bir âyet-i kerîmede: **"Kıyâmet gününde her insan topluluğunu önderleriyle birlikte çağıracağız"** (İsrâ 17/71) buyrulur. İşte Firavun emrinin âkıbeti böyle ciğer yakan hazin bir âkıbet, ona uyanlar da böyle bedbaht kimseler olacaktır.

Anlatılan bu ibret dolu kıssalardan çıkarılacak sonuçlara gelince:

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْقُرٰى نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَٓائِمٌ وَحَص۪يدٌ ﴿١٠٠﴾

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَمَٓا اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّت۪ي

يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَٓاءَ اَمْرُ رَبِّكَۜ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ

تَتْب۪يبٍ ﴿١٠١﴾ وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَٓا اَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌۜ اِنَّ اَخْذَهُٓ اَل۪يمٌ شَد۪يدٌ ﴿١٠٢﴾

100. Rasûlüm! İşte sana anlattığımız bu şeyler, o helâk olmuş memleketlerin ibret dolu bir kısım haberleridir. Onlardan kiminin izleri hâlâ ayakta dururken, kimisi de biçilmiş ekin gibi yok olup gitmiştir.

101. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendi kendilerine zulmettiler. Rabbinin azab emri geldiğinde, Allah'ı bırakıp da yalvardıkları tanrıları onlara hiçbir fayda sağlamadı. Faydaları dokunmak şöyle dursun, zararlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı.

102. Rabbin, halkı zâlim memleketleri yakalayıp cezalandırdığı zaman

işte böyle cezalandırır. O’nun cezası, gerçekten çok acı verici ve pek şiddetlidir.

Allah Teâlâ, sonradan gelenlere mühim bir ders ve günahlardan sakınmaya vesile olacak dehşetli bir ibret olması için, zulmeden o belde halklarını azabıyla yakalamıştır. Gerçekten de Allah Teâlâ’nın yakalaması, çok acı verici ve çok çetindir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.): “ *üphesiz ki Allah, zâlime mühlet verir, fakat sonunda onu yakaladı mı bir daha da bırakmaz*” buyurmuş, sonra da Hûd sûresi 102. âyeti okumuştur. (Buhârî, Tefsir 11/5; Müslim, Birr 61)

Kula düşen, bu olup bitenlerden gereken ders ve ibreti almaktır:

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ذَٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ

لَهُ النَّاسُ وَذَٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾

103. Bütün bu olup bitenlerde âhiret azabından korkanlar için elbette bir ders, bir ibret vardır. Kıyâmet günü, bütün insanların bir araya toplanacağı bir gündür. O gün, herkes tarafından görülecek ve her şeye şâhitlik yapılacak bir gündür.

104. Biz o günü sadece belli bir süreye kadar erteliyoruz.

Âhirete iman edenler, anlatılan bu olaylarda âhiretin varlığına dair bir delil bulurlar ve bu dünyada yapılan zulüm ve haksızlıkların oradaki âkıbetinin korkunç olduğunu anlarlar. Ayrıca peygamberlerin, dünyada vuku bulacak azap ve helâklere dair verdikleri haberlerin gerçekleşmesinden hareketle, peygamberliğin Allah’ın emriyle gerçekleşen bir durum olduğunu daha iyi idrak ederek onların âhiretle alakalı verdikleri haberlerin de mutlaka tahakkuk edeceğine yakînen inanırlar.

Burada kıyâmet gününün iki mühim vasfına dikkat çekilir:

• O gün, bütün insanların toplanıp bir araya geleceği bir gündür. Öncekiler ve sonrakiler, yaptıklarının karşılığını görmek için orada toplanacaklardır.

• O gün mutlaka vuku bulacak ve herkes o günün vuku bulduğunu gözleriyle görecektir. Yahut o günde her şeye şâhitlik yapılacaktır. Çünkü bütün canlılar, bütün varlıklar, göklerde ve yerde bulunan her şey orada şâhitlik yapacaktır. Hatta bütün diller, eller, ayaklar ve deriler kendi yaptıklarına şâhitlik edecektir.

Allah Teâlâ kıyâmeti belli bir süreye kadar ertelemektedir. Sayılı günler gelip geçtikten, dünyanın fânî ömrü sona erdikten sonra âhiret gelip çatacaktır:

Kıyâmet Günü İnsanların Halleri

يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾ فَأَمَّا
الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَالِدِينَ فِيهَا
مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا
يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ
السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

105. O gün gelince, Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz. Onlardan kimileri bedbaht olacak, kimileri bahtiyâr.

106. Bedbaht olanlar ateştedirler. O ateş kabarıp indikçe, onlar da her nefes alıp verişte hırıltılar, feryatlar ve hıçkırıklar içinde âdeta boğulurlar.

107. Âhiret âlemindeki gökler ve yer ayakta durdukça onlar da ebediyen o ateşin içinde kalacaklardır. Ancak Rabbinin dilemesi hâriç. Çünkü Rabbin ne dilerse onu eksiksiz yapar.

108. Bahtiyâr olanlar ise cennettedirler. Âhiret âlemindeki gökler ve yer ayakta durdukça onlar da orada ebediyen kalacaklardır. Ancak Rabbinin dilemesi hâriç. Bu mükâfat, ardı arkası kesilmeyip devam edecek ilâhî bir lutuftur.

Mahşer halkının bir kısmı bedbaht olacak, bir kısmı da bahtiyar olacaktır. Bedbaht olanlar cehenneme atılacaktır. Cehennemde duydukları ıstırap ve çektikleri acı sebebiyle çok fecî bir nefes alış verişleri olacaktır. Solurken göğüs geçirip hıçkıracaklar; görülmemiş bir şekilde nefes alıp vereceklerdir. Acıdan inleyip feryat edeceklerdir. Aslında اَلزَّفِيرُ (zefîr) "nefesi güçlükle ve sıkıntılı bir şekilde vermek", اَلشَّهِيقُ (şehîk) ise aynı tarzda geri almak demektir. Bu iki kelime Arapçada esasen merkeplerin ilk anırma anları ile anırmalarını bitirirken çıkardıkları sesi anlatmak için kullanılır. Dolayısıyla maksat bedbahtların bağırmalarını merkep anırmasına benzetmektir. Bunların cehennemde çıkardıkları sesler, merkeplerin çıkardığı çirkin sesler gibi olacaktır. Nitekim bu durum dünyada bile özellikle boğulma, asılma, başının vurulması gibi belâlara maruz kalan kimselerde görülür. Bu esnâda bazı suçluların sığır böğürtüsü gibi böğürdükleri ve seslerinin çok tuhaflaştığı müşâhede edilir. Âhiretin ise dünyadan kat be kat daha sıkıntılı olduğu bir hakikattir.

“Göklerle yerin ayakta durması” sözü, diğer Kur’an âyetlerinin açıkça haber verdiği gibi (bk. Cin 72/23) ebedîliği beyân eder. Çünkü burada bahsedilen “gökler ve yer”, şu an mevcut olan gökler ve yer değil, **“Kıyâmet günü yer başka bir yerle, gökler de başka göklerle değiştirilir”** (İbrâhim 14/48) âyetinde belirtildiği üzere, âhiret âlemine mahsus yaratılacak olan “gökler ve yer” olacaktır. Âhiret âlemi ebedî olduğu gibi, o âlemin gökleri ve yeri de ebedî olacaktır. Dolayısıyla bu ifade, hakîkî mânada bir ebedîlikten bahseder. Nitekim, cennetliklerle alakalı gelen “kesintisi olmayan bir ihsân” kaydı da bunu destekler. “Rabbinin dilediği müstesnâ” kaydına gelince, Allah Teâlâ’yı bağlayan, O’nu bazı şeyleri yapmaya mecbur eden hiçbir güç, hiçbir kanun yoktur. Her şey O’nun dilemesine bağlıdır.

O halde:

فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هٰٓؤُلَٓاءِۜ مَا يَعْبُدُونَ اِلَّا كَمَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُهُمْ
مِنْ قَبْلُۜ وَاِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَص۪يبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ﴿١٠٩﴾

109. Rasûlüm! Müşriklerin taptıklarının boş şeyler olduğu ve kendilerini korkunç bir âkibete sürükleyeceği konusunda asla şüphen olmasın. Daha önce ataları neye nasıl tapıyor idiyse, onlar da aynı şeylere aynı şekilde tapmaktadırlar. Biz onların hak ettiklerini elbette kendilerine eksiksiz ödeyeceğiz.

Putperestlerin ataları, putlara tapmaları sebebiyle nasıl zarardan başka bir şey görmedilerse, kendileri de tıpkı öyle olacaklardır. Onlar dünyadaki nasiplerini eksiksiz alacakları gibi (bk. Hûd 11/15), âhiretteki tek nasipleri de ateş olacaktır. (bk. Hûd 11/16)

Tarihî bir gerçektir ki, inanıp inanmama bakımından Allah Teâlâ’nın gönderdiği kitaplar hakkında anlaşmazlığa düşmek ilk defa müşriklerde görülen bir durum değildir:

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ ف۪يهِۜ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ
رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّهُمْ لَف۪ي شَكٍّ مِنْهُ مُر۪يبٍ ﴿١١٠﴾ وَاِنَّ كُلًّا لَمَّا
لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْۜ اِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ ﴿١١١﴾

110. Andolsun ki biz Mûsâ’ya kitabı verdik; fakat onun hakkında da anlaşmazlığa düşüldü. Eğer Rabbin tarafından azabın ertelenmesine dair önce verilmiş bir karar olmasaydı, elbette aralarında hüküm çoktan verilmiş ve iş bitirilmiş olurdu. Gerçekten onlar, Kur’an’dan yana ciddi bir

şüphe ve tereddüt içindedirler.

111. Hiç şüphesiz Rabbin, yaptıkları her işin karşılığını onlara tam olarak verecektir. Çünkü O, onların neler yaptığını gâyet iyi bilmektedir.

Müşriklerin Kur'ân-ı Kerîm'i inkâr etmelerine, onun hakkında şüphe içinde olmalarına; ona şiir, sihir, kehanet yakıştırmalarda bulunmalarına fazla üzülmemek, bu nevi durumlar karşısında sabır ve teenniyle hareket etmek gerekir. Çünkü aynı durum Tevrat için de sözkonusu olmuştur.

O halde yapılacak iş, Cenâb-ı Hakk'ın istediği şekilde dosdoğru bir kulluk yapabilmektir:

Emrolunduğun Gibi Dosdoğru Ol

بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾ فَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْاۜ اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

112. Öyleyse sana emredildiği gibi dosdoğru ol. Daha önce gittikleri yanlış yolları bırakarak Allah'a yönelen ve senin maiyetine girenler de dosdoğru olsunlar! İstikâmeti terk edip doğru yoldan dışa taşmayın. Hiç şüphesiz Allah, ne yapıyorsanız hepsini hakkiyle görmektedir.

İstikâmet, sağa ve sola sapmaksızın tek bir yön üzere devam etmektir. Esas mânası, Allah Teâlâ'nın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından kaçmak üzere dosdoğru yürümektir. Tuğyân ise haddi aşmaktır.

Süfyan b. Abdullah es-Sakafî, Allah Rasûlü (s.a.v.)'e gelerek:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! İslâm'a dair bana öyle bir söz söyle ki, onun hakkında senden sonra hiç kimseye soru sormayayım" dedi. Efendimiz (s.a.v.):

"- Allah'a iman ettim, de, sonra da istikâmet üzre ol!" buyurdu. (Müslim, İman 62)

İbn Abbâs (r.a.), huzuruna gelip nasihat isteyen Osman b. Hâdır el-Ezdî'ye şöyle der:

"Allah'a karşı takvâ sahibi olmaya ve dâimâ istikâmet üzere bulunmaya dikkat et. Kur'an ve sünnete uy, bid'atçi olma!" (Dârimî, Mukaddime 19)

Hakîkî bir mü'min şahsiyeti kazanıp Allah'ın rızâ ve muhabbetine erebilmek için istikâmetten başka yol yoktur. Bu bakımdan her hususta istikâmet kadar yüksek bir makam ve onun kadar zor başarılacak hiçbir emir yoktur. Hangi iş veya hedef olursa olsun ona ulaşmanın en kısa yolu doğruluktur. Fakat bu noktada doğru olanı tespit edip o istikâmette yürümenin iç içe zorlukları vardır. Şöyle ki:

• Her şeyden önce bir işte doğrunun hangi çizgide olduğunu tayin ve tespit etmek çok zordur.

• Dosdoğru olan o çizgi üzerinde sarsılmadan yürüyebilmek daha zordur.

• İstenilen hedefe ulaştıktan sonra aynı şekilde o doğruluk üzere, hiç eğilmeden devam ve sebât edebilmek büsbütün zordur.

Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri istikâmetin zorluğu ile alakalı şu açıklamayı yapar: "İstikâmet ancak şeriat, tarikat, mârifet ve hakikat mertebelerinin hakkını tam olarak vermekle mümkün olur. Hükümlerde âdil olmak şeriatın hakkına riâyete dâhildir. Tabîat mertebesinde istikâmet, şeriata riâyet iledir. Nefis mertebesinde istikâmet, tarikata riâyet iledir. Rûh mertebesinde istikâmet, mârifete riâyet iledir. Sır mertebesinde istikâmet ise mârifet ve hakikate riâyet ederek mümkün olur. Bütün bunlara riâyet edebilmek, son derece zordur."

(Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, IV, 254-255)

Bu sebeple Efendimiz (s.a.v.):

"Hûd sûresi ve karde leri olan Vâkıa, Hâkka, Mürselât, Nebe' ve Tekvîr gibi sûreler beni ihtiyarlattı" (Tirmizî, Tefsir 57/3297) buyurmuştur.

İstikâmetin en mühim şartlarından biri zâlimlerden uzak tutmaktır:

وَلَا تَرْكَنُوا اِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُۙ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿١١٣﴾

113. Sakın zâlimlere meyletmeyin; yoksa onları saracak ateş size de dokunur. Aslında sizin Allah'tan başka hiçbir dostunuz, yardımcınız ve sizi sahiplenecek hiçbir güç yoktur. Öyleyse O'ndan başka bir dost aramayın; aksi halde O'nun yardımından da mahrum kalırsınız.

Âyette yasaklanan اَلرُّكُونُ (rukûn), dayanmak, sırtını verip güvenmek, herhangi bir şeye yanaşıp durmak, muhabbetle meyletmek ve ona râzı olmak mânalarına gelir. Bu kelimede "azıcık meyletmek" mânası da vardır. Dolaysıyla âyet-i kerîme, zulüm ve haksızlık yapanlara herhangi bir şekilde destek vermek, yakınlık gösterip yaltaklanmak şöyle dursun, onlara meyil bile etmeyi, yüz vermeyi ve alaka göstermeyi yasaklamaktadır. Âyet-i kerîme şu mânalara işaret etmektedir:

- "Onların amellerini işlemeyin,
- Onların yaptıklarına rızâ göstermeyin,
- Amelleri sebebiyle onları övmeyin,
- Onlara iyilikleri emri terk etmeyin,
- Onların haram mallarından herhangi bir şey almayın,
- Kalpleriniz onlarla birlikte sukûnete ermesin,
- Onlara karışmayın; onlarla birlikte yiyip içip beraber bulunmayın." (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, II, 61)

Ömer b. Abdülaziz (k.s.) şöyle der:

"Zâhidlik helâle karşı olur. Harama gelince o bir ateştir. Ona ancak ölüler uzanır. Eğer harama el uzatanlar diri olsalardı, o ateşin acısını duyarlardı." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi*, I, 106)

İstikâmetin önemli şartlarından biri de şartlarına uygun tarzda namaza devamdır:

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّـَٔاتِ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِرِينَ ﴿١١٤﴾ وَاصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾

14. Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namazı dosdoğru kıl. Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri giderir. Bu buyruklar, ibret ve öğüt almasını bilenlere bir hatırlatmadır.

15. Sabret; çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların ecrini zâyi etmez.

Burada bir günde edâ edilmesi farz olan beş vakit namaza işaret edilmektedir. **"Gündüzün iki tarafı"**ndan maksat, öğle ve ikindi namazları; **"gecenin gündüze yakın saatleri"**nden maksat ise akşam, yatsı ve sabah namazlarıdır. Çünkü اَلزُّلَفُ (zülef) kelimesi, vakit ve yakınlık mânasına gelen "zülfe" kelimesinin çoğuludur. Arapça'da çoğul ise en az üçtür. Buna göre sabah namazı gün doğmasına yakın, akşam ve yatsı namazları ise güneşin batmasına yakın saatlerde kılınmakla bu üçlüyü ifade ederler. Namazların bildiğimiz beş vakitte kılınması, bunun gibi başka âyetlerle (bk. İsrâ 17/78; Tâhâ 20/130), hadis-i şeriflerle ve ümmetin icmaıyla sabittir.

Âyetin **"Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri giderir"** (Hûd 11/114) kısmında bahsedilen "iyilikler"den maksat, sözün geliminden de anlaşılacağı üzere öncelikle beş vakit namazdır. Yani her namaz bir "hasene: iyilik", beş vakit namaz ise "hasenât: iyilikler"dir. İyiliklere devam edildikçe kötülükler silinir gider. Buna göre beş vakit namaza devam ettikçe, arada beşeriyet icabı işlenen bazı kötülükler de kaybolur. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Büyük günahlardan uzak durulduğu takdirde, bir namaz diğer namaza kadar olan günahlara kefarettir."* (Müslim, Tahâret 16) Şu âyet-i kerîme ise hakîkati daha açık bir şekilde beyân eder: **"Bütün şartlarına riâyet edilerek hakkiyle kılınan namaz, insanı her türlü hayasızlıktan, dînin ve aklın kabul etmediği şeylerden alıkoyar."** (Ankebût 29/45)

Fakat iyiliklerin kötülükleri silip götürmesi sadece namaza mahsus bir durum değildir. Namaz sadece misal olarak verilmiştir. Aynı durum diğer iyilikler için de geçerlidir. İnsanın imanla birlikte yaptığı her türlü iyilik onu kötülüklerden uzaklaştırır, yaptığı kötülüklerin affedilmesine, hatta onların iyiliğe dönüşmesine vesile olur. Bu mânada şu âyet-i kerîme ne kadar ümit bahşedicidir: **"Ancak tevbe edip inanan ve sâlih ameller işleyenler müstesnâ. Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirecektir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir."** (Furkān 25/70)

Mü'minler, böyle bir İslâmî anlayış ve kulluk şuuru ile hem kendilerini haksızlıklardan uzak tutabilir, hem de dünyada yapılan zulüm ve haksızlıkların önüne geçebilirler. Nitekim insanlık tarihine bir göz atıldığında, zulme karşı seslerini yükseltmedikleri için zâlimlerle birlikte helâk olan nice toplumların

bulunduğu görülecektir:

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ اُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِى
الْاَرْضِ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا اُتْرِفُوا
فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

116. Ne olurdu, sizden önce helâk edilen nesiller içinde iman, sâlih amel ve güzel ahlâk gibi faziletler sahibi ve Allah yanında kalıcılığı olan değerleri gâye edinmiş bazı insanlar bulunsaydı da, yeryüzünde bozgunculuk çıkmaması için çalışsalardı! Ne yazık ki, onların içinde bu vazîfelerini gereği gibi yaptıkları için kurtardığımız pek az kimse oldu. Zâlimlere gelince, onlar sadece içine dalıp gittikleri dünyevî zevk u safânın peşine düşüp şımardılar ve hep günah işlemekle meşgul oldular.

117. Yoksa senin Rabbin, halkı hem kendi nefislerini hem de toplumu ıslahla meşgul bulunan ve hakka hukuka riâyet eden memleketleri haksız yere helâk etmez.

116. âyette geçen اَلْبَقِيَّة (bakıyye) kelimesi, esasında "kalıntı" anlamına gelirse de burada "fazilet, akıl ve hayır" mânasındadır. "Bakıyye sahipleri" de dindar, faziletli, akıllı ve hayırlı kimselerdir. Bunlar iman, ilim, ibâdet ve ahlâk gibi Allah yanında kalıcı olan değerlere önem veren ve onlara ulaşmayı gaye edinen gerçek akıl ve idrak sahibi bahtiyarlardır. İnsan, genelde, kazandığı şeylerin en güzelini ve en üstününü geriye bırakmak istediğinden, "bakıyye" kelimesi cömertlik ve fazilet mânasında darb-ı mesel olmuştur.

Burada, daha önce helâk olan kavimlerin helâklerine sebep olan iki husus üzerinde durulmaktadır:

• Aralarında fesat ve bozgunculuğa mâni olacak yeter sayıda faziletli bir cemaatin bulunmayışı,

• Dünyalık bakımdan durumu iyi olan kimselerin zevk u safâ düşkünlüğü ve halkın azgınlaşmasına sebep olmaları.

Dolayısıyla burada, toplumların içerisinde faziletli insanların çoğalmasının ve bunların kötülükleri engellemeye çalışmasının lüzûmuna işaret edilmektedir. Eğer böyle faziletli gruplar olmaz, toplumun hâlini ıslaha çalışmaz ve insanlar da nefsânî arzularının peşine düşüp azgınlaşırlarsa ilâhî kahır tecellilerine maruz kalır, helâk olup giderler.

Rasûlullah (s.a.v.)'e: "İçimizde sâlihler varken yine de helâk edilir miyiz?" diye sorulduğunda: *"Evet, eğer kötülükler çoğalırsa"* cevabını vermiştir. (Buhârî, Fiten 4,

28; Müslim, Fiten 1-2)

Efendimiz bir diğer hadis-i şerifte de şöyle buyurur: *"Allah Teâlâ, bir grubun davranı ı yüzünden çoğunluğa azap etmez. Ancak gözlerinin önünde kötülükleri gördükleri ve onları engellemeye güçleri olduğu halde engellemedikleri zaman hem çoğunluğa hem de o azınlığa azab eder. Aralarında iyiliği emreden ve kötülüğü yasaklayan doğru kimseler bulunmayan ve herkesin bozgunculukta birle tiği ya da iyilik emredildiğinde yerine getirmeyen ve kötülük yasaklandığında yasağa uymayan her kavim helâk olacaktır."* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 192; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* VII, 267-268)

Bütün güç ve kuvvet Yüce Allah'ın kudret elindedir; her türlü emir ve yetki de O'na aittir:

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَۙ ﴿١١٨﴾ اِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَۜ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْۜ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَع۪ينَ ﴿١١٩﴾

118. Eğer Rabbin dileseydi bütün insanları İslâm üzere tek bir ümmet yapardı. Fakat onlar, kendilerine irade hürriyeti verildiği için haktan ayrılıp farklı farklı yollara gitmekten hiçbir zaman kurtulamazlar.

119. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri haktan ayrılmaz ve anlaşmazlığa düşmezler. Zâten Allah onları asıl bunun için yaratmıştır. Böylece Rabbinin: "Cehennemi mutlaka cinler ve insanlarla dolduracağım" sözü yerine gelmiş olacaktır.

Kur'ân-ı Kerîm'de sık sık anlatılan ibretli peygamber kıssalarının hikmetine gelince:

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِه۪ فُؤَادَكَۚ وَجَٓاءَكَ ف۪ي هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٢٠﴾ وَقُلْ لِلَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْۜ اِنَّا عَامِلُونَۙ ﴿١٢١﴾ وَانْتَظِرُواۚ اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾

120. Peygamberlerin mühim haberlerinden kalbini kuvvetlendireceğimiz kıssaların hepsini sana anlatıyoruz. İnen bu âyetlerde sana doğru bilgiler, mü'minler için de bir öğüt ve bir hatırlatma gelmiştir.

121. O halde, iman etmeyenlere şöyle de: "Elinizden ne geliyorsa yapın. Elbette biz de vazîfemizi yapacağız."

122. "Olacak olanları bekleyin bakalım; biz de onu bekliyoruz."

Kıssaların anlatılmasındaki en mühim hikmet öncelikle Rasûlullah (s.a.v.)'in kalbini kuvvetlendirmek, tatmin ve teskin etmek, yakinini artırmak, gönlünü rahatlatmak ve ona yapılan eziyetlerin önceki peygamberlere de yapıldığını bilmesini sağlayarak teselli etmektir. Çünkü insanlar, "Elle gelen düğün bayram" hikmetli sözünde ifade edildiği üzere, bir mihnet ve belâya maruz kaldıklarında, bu belâlara başkalarının da maruz kaldıklarını görünce, sıkıntıları hafifler.

Cenâb-ı Hak, Peygamberimiz (s.a.v.)'e, aynen Hz. Hûd ve Hz. Şuayb'ın yaptıkları gibi, müşriklere kendisi hakkında ellerinden ne geliyor, güçleri neye yetiyorsa onu yapmalarını söylemesini, onlara meydan okumasını emretmektedir. Çünkü bu ifade, peygamberin davasında ne kadar haklı ve ne kadar samimi olduğunu; gönlünü bütünüyle Rabbine bağladığından kendine güvenini ve korkusuzluğunu açıkça ortaya koymaktadır. Buna göre kâfirler imansızlığın gereğini yapacaklar; peygamber ve mü'minler de Allah'a iman, ilâhî hakikatlerden öğüt ve ibret alma gibi güzel hal ve davranışlarının gereğini yapacaklardır. Kâfirler, şeytanın vesveselerine kanarak müslümanların başına gelmesini sandıkları musibetleri bekleyip duracaklar; müslümanlar ise Allah Teâlâ'nın kesin bir şekilde va'dettiği dünyevî musibet ve uhrevî azapların kâfirlerin başına inmesini bekleyeceklerdir. Neticede iki bekleyiş arasında ne kadar büyük bir farkın olduğu; kimin kârlı kimin zararlı çıkacağı belli olacaktır:

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ
عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

123. Gökler ve yer neyi barındırıyor, gelecek adına ne saklıyorsa hepsini bilen ve hâkimiyeti altında tutan ancak Allah'tır. Bütün işler neticede O'na varır ve O neye hükmederse o olur. Öyleyse yalnız O'na kulluk et ve yalnız O'na güvenip dayan. Unutma ki Rabbin, işleyip durduklarınızdan asla habersiz değildir.

Âyette önce "kulluk" sonra "tevekkül" emredilmiştir. Bunda iki hususa işaret edildiği söylenebilir:

• Kulluk etmeden yapılacak tevekkülün kayda değer bir faydası olmaz.

• Kulluk ancak tevekkül ile yani Allah'a güvenip dayanmakla kemâle erer.

Buna göre kul başarıya erebilmek için elinden geleni yapacak, bütün gücüyle çalışacak; fakat bunu yaparken Allah'a sığınıp, yardım dilenip başarıyı yalnızca O'ndan bekleyecektir. İşte bu hal, nihâyetsiz kuvvet ve kudret sahibi, her şeyi hakkiyle bilen ve kullarının yaptıklarından bir an bile gâfil olmayan Cenâb-ı Hakk'a kâmil mânada imanın açık bir tezâhürüdür.

Hûd sûresi Allah’a kulluk ve tevekkül talimatıyla nihâyete ermekte, bundan sonra gelen Yûsuf sûresi ise, Allah’a tevekkül eden bir kulun, ne kadar çok haksızlığa uğrarsa uğrasın, Allah’ın inâyetiyle hepsinden kurtulup selâmete çıkacağını göstermektedir:

سُورَةُ يُوسُفَ

12- YÛSUF SÛRESİ

12. YÛSUF SÛRESİ

Yûsuf sûresi Mekke'de inmiştir. 111 âyettir. İsmini, içinde kıssası tafsilatlı bir şekilde anlatılan Yûsuf (a.s.)'dan alır. Mushaf tertibine göre 12, iniş sırasına göre 53. sûredir.

Konusu

Sûrenin ilk üç âyetinde gerçekleri açıklayan ve apaçık bir kitap olan Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerine, mânaları üzerinde aklımızı çalıştırıp anlayabilmemiz için Kur'an'ın Arapça olarak indirildiğine ve bu sûrede kıssaların en güzelinin anlatılacağına dikkat çekildikten sonra, 4. âyetten başlayarak 101. âyete kadar Yûsuf (a.s.)'ın kıssası anlatılır. Sûre, kıssadan alınması gereken ders, ibret ve öğütlerle nihâyete erer.

İniş Sebebi

Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) der ki: Kur'ân-ı Kerîm Rasûlullah (s.a.v.)'e indirilmeye başladı. Efendimiz (s.a.v.) bir müddet ashâbına inen âyetleri okudu. Onların, "Bize, biraz da kıssa anlatsanız" demeleri üzerine **"Biz sana vahyettiğimiz bu Kur'an ile kıssaların en güzelini anlatıyoruz"** (Yûsuf 12/3) diye başlayan Yûsuf (a.s.)'ın kıssası nâzil oldu. (Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 345)

Muhammed b. İshâk'a göre sûrenin iniş sebebi, kavmi tarafından zulme uğramış olan Rasûlullah (s.a.v.)'i teselli etmektir. Çünkü müşriklerin baskı, eziyet ve işkenceleri karşısında Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ve ashâbı zor durumda kalmışlardı. Bu zor durumdan bir çıkış yolu arıyorlardı. İşte böyle çile ve meşakkatlerin zirveye tırmandığı bir zamanda bu sûrenin inmesi, müslümanlar için mühim bir teselli ve ferahlama vesilesi olmuştur. Zira bu sûrede tafsilatlı olarak kıssası anlatılan Yûsuf (a.s.) da Filistin'de kardeşleri tarafından bazı kötülüklere mâruz kalmış; fakat sonunda Mısır'ın devlet idâresinde söz sahibi olmuş, kendisine düşmanlık eden kardeşlerine de her bakımdan yardımcı olmuştu. (Elmalılı, *Hak Dini,* IV, 2841) Dolayısıyla Yûsuf (a.s.)'ın kıssası Peygamber Efendimiz ve ashâbına, sabrettikleri takdirde Hz. Yûsuf'a verilmiş olan mükâfatın bir benzerinin verileceğini ve Kureyşliler'in neticede mağlup olup kendilerine boyun eğeceğini müjdelemektedir. (Vâkıdî, *el-Meğâzî,* II, 835; İbn Sa'd, *et-Tabakât,* II, 142-143)

Arapça Kur’an

لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Râ. Bunlar, gerçeği açıklayan ve Allah’tan geldiği apaçık ortada olan kitâbın âyetleridir.

2. Hiç şüphesiz biz o kitâbı, düşünüp anlamanız için Arapça bir Kur’an olarak indirdik.

Kur’ân-ı Kerîm’in “mübîn” olmasının üç mânası vardır:

• Kendi özünde açık, seçik ve aydınlık; kendisinin ne olduğunu tanıtmaya kendisi yeterli olan.

• Beyân edici, açıklayıcı, açığa çıkarıcı, ayırt edici. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm helâlleri, haramları, cezaları, hükümleri, hidâyet ve kurtuluş yollarını, rahmet ve berekete nâil olabilme usullerini açıklamaktadır.

• Dili ve ifadesi gayet güzel; maksat ve muradını gereğine göre dilediği gibi anlatan fasîh ve belîğ bir kelâm.

Kur’ân-ı Kerîm’in Arapça olarak indirilmesi onun yalnız Araplara indiği şeklinde yanlış bir anlaşılmaya sebebiyet vermemelidir. Nitekim pek çok âyet-i kerîme Kur’an’ın bütün insanlara gönderildiğini yani cihânşümûl olduğunu açıkça beyân eder. (bk. Bakara 2/185; Âl-i İmrân 3/138; A‘râf 7/158; Sebe 34/28) Onu önce Araplar öğrenecek, sonra da başka milletlere öğreteceklerdir. Böylece Kur’an elden ele, dilden dile bütün dünyaya yayılacak, hidâyet nasip olan herkes ona inanma, onu okuyup anlama ve yaşama bahtiyarlığına erecektir. Nitekim vakıa da böyle gerçekleşmiştir. Ayrıca burada Arap olmayanların Kur’ân-ı Kerîm’i anlayabilmeleri için onun başka dillere tercüme ve tefsir edilmesinin zaruretine de bir işaret bulunmaktadır.

O Kur’an ki:

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَٓا اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَۗ
وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِه۪ لَمِنَ الْغَافِل۪ينَ ﴿٣﴾

3. Biz, sana vahyettiğimiz bu Kur’an ile kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Oysa sen daha önce bunları hiç bilmezdin.

أَحْسَنَ الْقَصَصِ “ahsene’l-kasas” ibaresi iki mânaya gelir:

• En güzel şekilde anlatma

• En güzel kıssa

Buna göre burada en güzel şekilde anlatılacak olan Yûsuf (a.s.)’ın kıssası, aynı zamanda kıssaların da en güzelidir. Bunun sebep ve hikmetleri hakkında şu izahlar yapılabilir:

• Buna “en güzel kıssa” adının veriliş sebebi, Hz. Yûsuf’un kardeşlerini güzel bir şekilde affedip bağışlaması, eziyetlerine sabredip katlanması, onlarla karşılaştıktan sonra da yapmış olduklarını hatırlatmayarak onları affetmesi, onları af edişindeki keremidir.

• Bu sûrede peygamberlerin, sâlihlerin, meleklerin, şeytanların, cinlerin, insanların, hayvanların, kuşların, hükümdarların ve onların idâre ettikleri kimselerin davranışlarının, tüccarların, âlimlerin ve câhillerin, erkeklerin, kadınların, kadınların hile ve tuzaklarının söz konusu edilmesidir. Yine bu sûrede tevhid, fıkıh, siyer, rüyâ tabiri, siyaset, muaşeret, iktisadî hayat, hem dine hem de dünyaya yarayacak pek çok faydalı hususların bulunmasıdır.

• Bu sûrede sevenin, sevilenin ve bunların izledikleri yolların söz konusu edilmesidir.

• Kur’ân-ı Kerîm’de bu kıssanın ihtiva ettiği ibret ve hükümleri ihtiva eden bir başka kıssa bulunmamasıdır.

• Bu sûrede sözü edilen herkesin sonunda mutluluğu elde etmesidir. Bunun için Yûsuf’un, babasının, kardeşlerinin ve azizin hanımının akıbetlerini hatırlamak yetecektir.

• Bu isim, Yûsuf’un yaptığı şu duanın en güzel dua, olmasından ileri gelmiştir: **“Allahım! Müslüman olarak canımı al ve beni sâlih kullarının arasına kat!”** (Yûsuf 12/101) İşte Hz. Yâkub’un oğlu Hz. Yûsuf’un ibretlerle dolu kıssası:

اِذْ قَالَ يُوسُفُ لِاَبِيهِ يَٓا اَبَتِ اِنّ۪ي رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ

وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ ل۪ي سَاجِد۪ينَ ﴿٤﴾

4. Bir zamanlar Yûsuf babasına: “Babacığım! Ben rüyâmda on bir yıldızı, güneşi ve ayı gördüm; onların bana secde ettiğini gördüm” dedi.

Yûsuf (a.s.), çocuk yaşlarında iken bir gece rüyâsında on bir yıldız, güneş ve ayın kendisine secde ettiğini görmüş ve bunu babası Yâkub (a.s.)’a anlatmıştır. Bu rüyâda yıldızlar Hz. Yûsuf’un on bir kardeşine, güneş annesine, ay ise babasına işaret eder. Hz. Yûsuf’un ileride yüksek bir mevkiye çıkacağını; kardeşlerinin, anne ve babasının kendisine tâbi olacaklarını gösterir. Çünkü

“secde”, ister tâzim ve değer verme mânasında olsun, ister ibâdet maksadıyla olsun “alnı yere koymak” demektir. Bu kelimede ayrıca daha güçlü birinin huzurunda tevâzu gösterme, itaat etme ve boyun eğme mânası da vardır.

Hz. Yâkub, oğlunun gördüğü rüyâyı tevil ederek şu neticeleri çıkarır:

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلٰٓى اِخْوَتِكَ فَيَكٖيدُوا لَكَ كَيْدًاۜ اِنَّ
الشَّيْطَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبٖينٌ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ يَجْتَبٖيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ
مِنْ تَأْوٖيلِ الْاَحَادٖيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَٓا اَتَمَّهَا
عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْحٰقَۜ اِنَّ رَبَّكَ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٦﴾

5. Yâkub şöyle cevap verdi: “Yavrucuğum! Sakın rüyânı kardeşlerine anlatma! Olur ki kıskançlıkları yüzünden sana bir tuzak kurmaya kalkarlar. Çünkü şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır.”

6. “Böylece Rabbin seni seçecek, sana rüyâların tâbirini, eşyâ ve hâdiselerin yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrâhim ve İshâk’a nimetini tamamladığı gibi, sana ve Yâkub ailesine de nimetini tamamlayacaktır. Şüphesiz ki Rabbin, her şeyi hakkiyle bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.”

6. Âyette yer alan اَلْاَحَادٖيثُ (ehâdîs) kelimesinin iki mânası vardır. Birincisi “olaylar ve haberler”dir. Buna göre, Allah ona meydana gelecek olaylarda sebep-netice ilişkisini ve olayların yorumunu öğretecek; hayatın problemlerini anlama ve onlara çözüm getirme kabiliyetini verecek; her şeyin hakikatine ulaştırıcı keskin bir ferâset nasip edecektir. İkincisi “rüyâlar” demektir. Buna göre de Allah ona rüyâların tâbirini, rüyâda sembol olarak gösterilen işaretlerin ne mânaya geldiğini öğretecektir. Bununla birlikte dedeleri Hz. İbrâhim ve Hz. İshâk’a nimetini tamamladığı gibi ona olan nimetini tamamlayacak; yani onlara yaptığı gibi peygamberlikle beraber ona devlet yönetimini de nasip edecektir. Böylece ona hem dinî hem de dünyevî nimetler lutfedecek, onu iki cihan şerefiyle şereflendirecektir. Aynı şekilde Yâkub’un soyundan birçok peygamber ve hükümdar göndermek suretiyle bu soyu, başka kavimlerin ulaşamayacağı bir şerefe ulaştıracaktır. (bk. Mâide 5/20)

Yûsuf kıssası, sıradan bir hayat hikayesi veya roman değil, gerçekten büyük dersler ve ibretlerle doludur:

Yûsuf Kıssasında Nice İbretler Var

لَقَدْ كَانَ فٖى يُوسُفَ وَاِخْوَتِهٖٓ اٰيَاتٌ لِلسَّٓائِلٖينَ ﴿٧﴾

7. Yemin olsun ki, Yûsuf ve kardeşlerinin yaşadıklarında, gerçeği arayanlar ve sorup öğrenmek isteyenler için nice dersler ve ibretler vardır.

Mihnet ve zorluk içinde olanlar nasıl sabredeceklerini, nimet içinde olanlar da nasıl şükredeceklerini buradan öğrenebilirler. Onların kıssalarında hataları bağışlamanın keyfiyeti beyân edildiği gibi, cefâ ehlinin buluşma anında nasıl mahcup, rezil rüsvâ olduğu da haber verilir. Yine burada Allah Teâlâ'nın dostlarını nasıl koruduğuna dair işaretler olduğu gibi, muhabbetin mihnet ve belâları nasıl celbettiğine dair de ipuçları yer almaktadır.

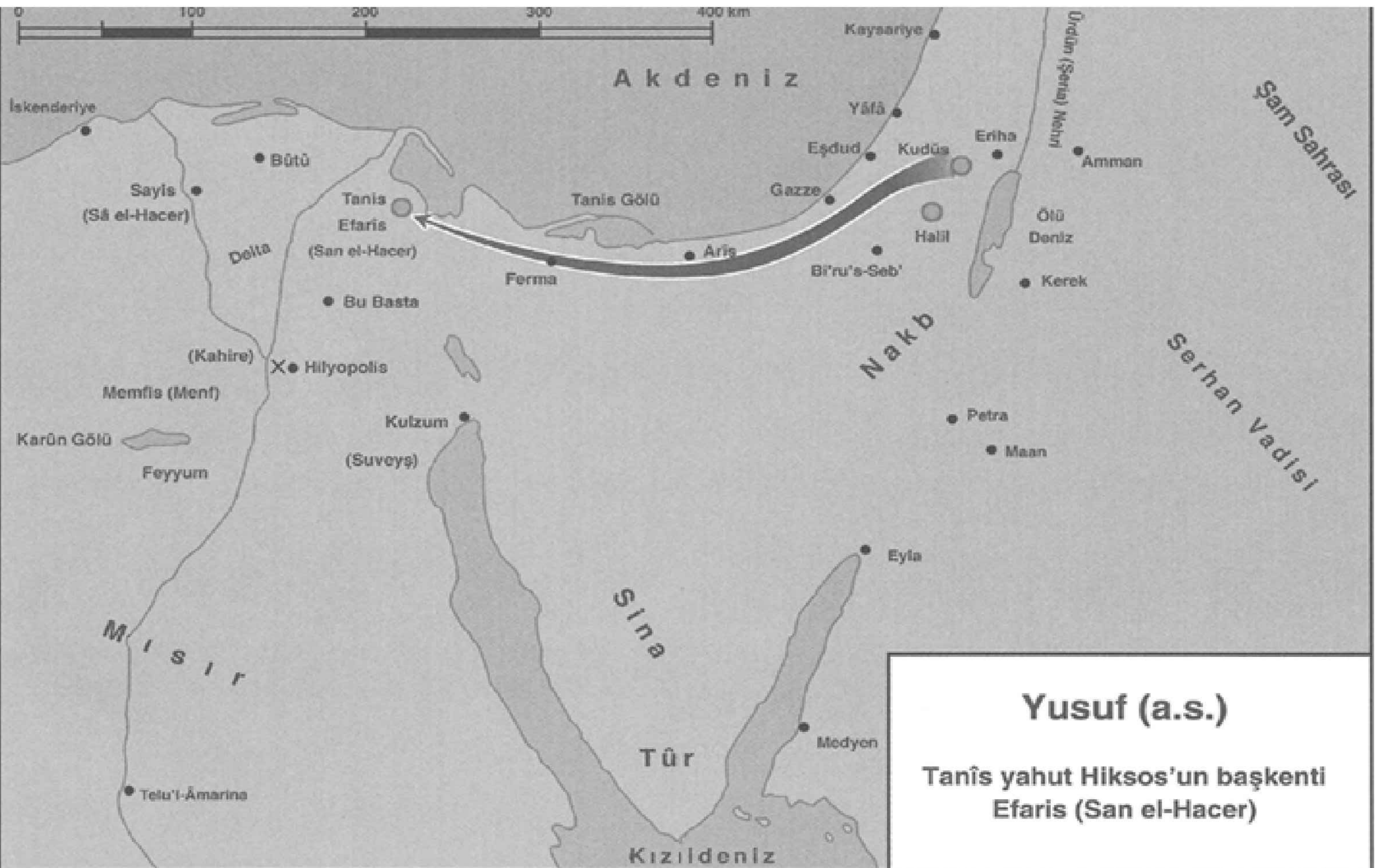
Hz. Yâkub gibi büyük bir peygamberin öz oğullarının, kardeşleri Yûsuf hakkında planladıkları şu tezgaha bakın:

اِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَاَخُوهُ اَحَبُّ اِلٰٓى اَبٖينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّ اَبَانَا

لَفٖى ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٨﴾ اُقْتُلُوا يُوسُفَ اَوِ اطْرَحُوهُ اَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ

وَجْهُ اَبٖيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهٖ قَوْمًا صَالِحٖينَ ﴿٩﴾

8. Yûsuf'un kardeşleri kendi aralarında şöyle konuşuyorlardı: "Doğrusu Yûsuf ve öz kardeşi, babamızın yanında bizden daha sevgili. Oysa biz, birbirimizi destekleyen güçlü kuvvetli bir ekibiz. Gerçekten babamız apaçık bir yanılgı içinde."

0
100
200
300
400 km
Akdeniz
İskenderiye
Bûtû
Sayis
(Sâ el-Hacer)
Delta
Tanis
Efaris
(San el-Hacer)
Tanis Gölü
Ferma
Ariş
Gazze
Eşdud
Yâfâ
Kaysariye
Kudüs
Eriha
Halil
Bi'ru's-Seb'
Ürdün (Şeria) Nehri
Ammon
Ölü
Deniz
Kerek
Şam Sahrası
Serhan Vadisi
Nakb
Petra
Maan
Bu Basta
(Kahire)
Hilyopolis
Memfis (Menf)
Karûn Gölü
Feyyum
Kulzum
(Suveyş)
Eyla
Sina
Mısır
Tûr
Medyen
Telu'l-Âmarina
Kızıldeniz
Yusuf (a.s.)
Tanîs yahut Hiksos'un başkenti
Efaris (San el-Hacer)

9. “Yûsuf’u öldürün, ya da onu asla geri dönemeyeceği ıssız ve uzak bir yere atın. Böylece babanızın bütün sevgi ve alakası yalnız size kalsın. Endişe etmeyin; sonra da tevbe eder, iyi birer insan olursunuz!”

Hz. Yâkub’un on iki oğlundan on tanesi birinci hanımından; Yûsuf ve Bünyamin ise ikinci hanımından olmuştu. Dolayısıyla on kardeş bunların yalnızca baba bir, anaları ayrı kardeşleri idi. Bu sebeple sıkıntılarını dile getirirken “Yûsuf ve öz kardeşi” demişler de “kardeşimiz” dememişlerdi. Üvey kardeş olduklarından ve biraz da kıskançlıkları yüzünden onlara böyle davranmışlar; husûsiyle de Yûsuf’a ciddi bir tuzak kurma planı hazırlamaya başlamışlardı.

Anlaşılan o ki; Hz. Yâkub, yıldızların, güneş ve ayın kendisine secdesiyle alakalı gördüğü rüyâ sebebiyle oğlu Yûsuf’un büyük bir mânevî istidâda sahip olduğunu anladı. Onun hem babasının hem de dedesinin mirâsına vâris olacağını farketti ve gönlü ona meyletti. Öyle ki dâimâ onu sînesine basar; bir an olsun onu görememeğe dayanamazdı. Bu yüzden kardeşlerinin kıskançlığı had safhaya varmış ve sonunda ona tuzak kurmaya karar vermişlerdi.

Diğer bir açıdan bakıldığında, Allah Teâlâ’nın Hz. Yâkub’u Yûsuf’a karşı duyduğu fart-ı muhabbetle[13] imtihan ederek bu imtihanı daha da şiddetlendirmek için Yûsuf’u ondan uzaklaştırdığı söylenebilir. Çünkü ilâhî sevgi çok kıskançtır ve sevgi sultanı kendi mülkünde ortak istememektedir. Mutlak güzellik ve kemâl Allah’a ait olduğundan, mü’min en çok Allah’ı sevmeli ve mâsivâ ile kalbini perdelememelidir. İlâhî sevgiye perde olması açısından, evlât tuzağından daha güçlü bir tuzak yoktur. Nitekim Hz. Nûh’un hâli bunun bir misâlidir. Bilindiği gibi o, kâfirler için beddua etmiş ve duası kabul olunmuştu. Allah Teâlâ kâfirleri boğarken belki hiç kalbi yanmamıştı; fakat boğulma sırası oğluna gelince, sabredemeyerek **“Rabbim! Şüphesiz ki oğlum benim ailemdendir”** (Hûd 11/45) diyerek nidâ etme durumunda kalmıştı.

Kardeşlerinin kıskançlığı, Yûsuf’u öldürmeye azmedecek bir dereceye varmıştı. Onu ıssız ve uzak bir yere atma teklifinde de yine öldürme niyeti vardı. Çünkü böyle bir yerde ya yırtıcı hayvanlar onu parçalayabilir veya orada kimsenin haberi olmadan ölür giderdi. Bu acımasız kararı alırken de, kendilerini teselli edecek şeytânî bir bahaneye sığınmadan edemediler. Bunu iş olsun diye yapmadıklarını; sırf babalarının teveccühünü, sevgi ve ilgisini kendilerine çekmek niyetiyle böyle bir şeye teşebbüs ettiklerini söyleyerek içlerini rahatlatmak istediler. Yaptıklarının bir günahı varsa da, tevbe kapısının dâimâ açık olduğunu; tevbe edip iyilerden olma imkânının bulunduğunu belirttiler. Halbuki bu bahâne, azılı nefsin tuzağından ve şeytanın insanı Allah ile

aldatmasından başka bir şey değildi.

Neyse ki aralarında güya insaflı biri çıktı:

قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَاَلْقُوهُ فٖى غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ
بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلٖينَ ﴿١٠﴾

10. İçlerinden biri ise şu teklifte bulundu: "Yûsuf'u öldürmeyin; eğer mutlaka bir şey yapacaksanız bâri onu bir kuyunun dibine atın da gelip geçen kervanlardan biri onu bulup alsın."

Âyet-i kerîmede şöyle işârî bir mâna sezilmektedir: Nefsânî his ve kuvveler hevâ bıçağıyla kalp Yûsuf'unu öldürmeğe çalışırlar. Zira kalbin ölümü nefsânî hevâ ve heveslerden kaynaklanır. Kalbi öldüren zehir işte budur. Yahut bu his ve kuvveler kalbi beşeriyet yurduna atmağa çalışırlar. Çünkü kalbin ölümünden sonra ruh, şehvet ve arzularını elde edebilmek için yüzünü his ve kuvvelere çevirir. Böylece kalbin ölümünden sonra bütün bu his ve kuvveler, hayvânî-nefsânî nimetlerden kâm almak için uygun bir topluluk hâline gelirler. İçlerinden bir sözcü -ki bu Yehûda yerinde olan düşünme gücüdür- şöyle der: Yûsuf'u öldürmeyip beden kuyusunun dibine ve beşeriyetin derinliğine atın. Eğer bunu yapar, bu uğurda çalışırsanız nefsânî hâdiseler kervanı onu alıp götürür." (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân,* IV, 286)

Kardeşler, Yehûda'nın görüşünü uygun bularak, aralarında kararlaştırdıkları sinsi planı tatbik etmek üzere babalarına geldiler:

قَالُوا يَٓا اَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلٰى يُوسُفَ وَاِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ
﴿١١﴾ اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾
قَالَ اِنّٖى لَيَحْزُنُنٖٓى اَنْ تَذْهَبُوا بِهٖ وَاَخَافُ اَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ
عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّٓا اِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾

11. Babalarına şöyle dediler: "Sevgili babamız! Niçin bize güvenip Yûsuf'u emânet etmiyorsun? Halbuki biz elbette onun iyiliğini istiyoruz."

12. "Onu yarın bizimle gönder de bol bol yiyip içsin, gezip oynasın. Sen hiç merak etme; ona mutlaka göz kulak oluruz."

13. Babaları şöyle dedi: "Onu alıp götürmeniz beni gerçekten üzer; çünkü siz onu unutup kendinizle meşgul olduğunuz bir sırada kurdun biri onu kapıverir diye korkuyorum."

14. Onlar da şöyle dediler: "Biz, böyle birbirine bağlı güçlü kuvvetli bir ekip iken eğer bir kurt gelip onu kapacaksa, o zaman vallahi yazıklar olsun

bize!"

Rivayete göre Hz. Yâkub rüyâda kendisini bir dağın tepesinde, Yûsuf'u da vâdinin iç taraflarında görür. Bu halde iken on tane kurdun onun etrafını sardığını ve onu yemek istediklerini, bir kişinin ise onu korumaya çalıştığını müşâhede eder. Sonra yer yarılır ve Yûsuf üç gün süreyle orada kalır. Buradaki on kurt, onu öldürmeyi planlayan on kardeşidir. Onu savunan kişi ise büyük kardeşi Yahuda'dır. Yerin içinde üç gün saklı kalması ise, üç gün süreyle kuyuda kalması demektir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, 140)

Şu bir hakikat ki, kişinin, hasmına kendi aleyhine kullanacağı bir delil telkin etmesi doğru değildir. Mesela, belki de Yûsuf'un kardeşleri, babaları söyleyene kadar kurtların insan yediğini bilmiyorlardı. Bu sözüyle Yâkub, âdeta onlara, Yûsuf için planladıkları tuzağın nasıl olacağını bir nevi telkin etmiş oldu.

Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Belâ, ağızdan çıkan söze bağlıdır. «Vallahi u eyi yapmayacağım» diyen bir kul, her eyi eytana bırakmı olur. Böylece eytan bütün maharetini kulun «yapmayacağım» dediği eye teksif eder ve sonunda istediğini ona yaptırır." (Aclûnî, *Ke fu'l-hafâ,* I, 343)

Oğullarının ısrarı Yâkub (a.s.)'ın zor bela da olsa iknâ olmasını sağladı:

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِه۪ وَاَجْمَعُوا اَنْ يَجْعَلُوهُ ف۪ي غَيَابَتِ الْجُبِّۚ وَاَوْحَيْنَٓا
اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾

15. Nihâyet babalarını râzı edip Yûsuf'u yanlarında götürdüler ve onu kuyunun derinliklerine atmaya el birlik karar verdiler. Biz de Yûsuf'a: "Elbette bir gün gelecek, sen onlara, hiç beklemedikleri bir sırada bu yaptıklarını haber vereceksin" diye vahyettik.

Yûsuf'a, kuyuya atıldığında vahyedilmesi, ona ta o zaman peygamberlik verildiği şeklinde anlaşılmıştır. Ancak buradaki vahiyden maksadın ilham olduğu söylenebilir.

Uygulamaya konan sinsi planın devamı şöyle:

وَجَٓاؤُ۫ اَبَاهُمْ عِشَٓاءً يَبْكُونَۜ ﴿١٦﴾ قَالُوا يَٓا اَبَانَٓا اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ
وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُۚ وَمَٓا اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا
صَادِق۪ينَ ﴿١٧﴾ وَجَٓاؤُ۫ عَلٰى قَم۪يصِه۪ بِدَمٍ كَذِبٍۜ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ
اَنْفُسُكُمْ اَمْرًاۜ فَصَبْرٌ جَم۪يلٌۜ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

16. Akşam karanlığı çökünce ağlaya ağlaya babalarının yanına geldiler.

17. Şöyle dediler: "Muhterem babamız! Biz gittik, yarış yapıyorduk; Yûsuf'u da eşyalarımızın yanında bırakmıştık. Geri döndüğümüzde bir de ne görelim, onu kurt yemiş! Şimdi biz ne kadar doğruyu söylüyor olsak da, biliyoruz ki sen bize inanmayacaksın."

18. Yûsuf'un gömleğini de üzerine yalandan bir kan sürüp getirmişlerdi. Babaları şöyle dedi: "Hayır! Belli ki, nefisleriniz sizi aldatıp, böyle kötü bir işe sürüklemiş. Artık bana düşen, en güzel şekilde sabretmektir. Ne diyeyim, sizin bu anlattıklarınız karşısında yardımına sığınacağım tek merci yalnız Allah'tır!"

Rivayete göre kardeşleri, Yûsuf'un gömleğini kana bulayıp babalarına getirdiklerinde, acı haberi alan Hz. Yâkub feryada başladı. Gömleği kendisine göstermelerini istedi. Onu yüzüne gözüne sürdü, koklayıp öptü. Daha sonra gömleği evirip çevirmeye başladı. Gömlekte herhangi bir yırtık veya parçalanma izi yoktu. Bunun üzerine Hz. Yâkub şöyle dedi: "Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki, bu güne kadar bunun gibi hikmetli hareket eden, böyle yumuşak huylu bir kurt görmedim. Oğlumu yiyip parçaladığı, onu gömleğinin içinden çekip çıkardığı halde üzerindeki gömleği parçalamamış!" Buna göre Yâkub (a.s.)'ın, onların hilesini pekâlâ sezdiği anlaşılmaktadır. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XII, 213; Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, 149)

"Sabr-ı cemîl", güzel bir sabır demektir. Bu, beraberinde hiçbir feryadın, şikâyetin ve tahammülsüzlüğün bulunmadığı bir sabırdır. Bu keyfiyetteki bir sabır insana, tüm felâket ve meşakkatleri sukûnetle, kendine hâkim olarak, ağlayıp sızlamadan, yüce ruhlu kişilere yaraşır bir şekilde göğüsleme kuvveti verir. Bir başka izaha göre ise: "Sabr-ı cemîl; Allah Teâlâ'nın kadîm ve küllî iradesiyle istediği şeylerin ortaya çıkışına sabretmek, teslim olmak ve rızâ göstermek"tir. Böyle bir sabrın peşinden ilâhî yardımın yetişeceğinde şüphe yoktur. Nitekim âyette sabr-ı cemîl'in hemen peşinden yegâne yardım istenecek varlığın Allah olduğunun beyân edilmesinde bu gerçeğe bir işaret vardır.

Abdülkadir Geylânî (k.s.), bir musibet karşısında kulun takınacağı hâli ve bu hâle göre gelen musîbetin nasıl bir netice hâsıl edeceğini şöyle izah eder:

"Musîbetin bir ceza olarak, ya da yapılan hatalara mukâbil geldiğine alâmet odur ki; o anda insan sabırsız ola... Bağıra, çağıra... Sızlana... Ve hâlinden halka Hakk'ı şikâyet ede... Musîbetin hatalara kefaret oluşuna alâmet odur ki, geldiği zaman bağrılıp çağrılmaya. Bir sızlanma olmaya. Sîne daralmaya. Bilakis ferahlık ola... Hele o musîbet hâlinde ilâhî emirlerin edâsı, taata koşmak insana hiç ağır gelmeye. Mânevî derecenin yükselmesine alâmet olan musîbet ise, insanı rızâ hâline dalgın kılar. Muvafakat yolunu tutturur. Nefis itminan hâlindedir ve

kadere karşı bir sükûn içindedir. Tâ o musîbet hâli geçinceye kadar…" (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 472)

Tekrar kıssaya dönecek olursak, kardeşleri böyle plan çevirirken peki Yûsuf ne durumdaydı:

وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ قَالَ يَا بُشْرَى هَذَا
غُلَامٌ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوْهُ
بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾

19. Derken Mısır'a giden bir kervan çıkageldi; sucularını suya gönderdiler; o da hemen kovasını kuyuya sarkıttı. Kovaya tutunup yukarı çıkmaya çalışan Yûsuf'u görünce: "Hey, müjde! İşte bir oğlan çocuğu!" diye seslendi. Onu bir ticâret malı olarak sakladılar. Oysa Allah, onların ne yaptıklarını da, ne yapacaklarını da çok iyi biliyordu.

20. Mısır'da onu düşük bir fiyata, birkaç gümüş paraya sattılar. Zâten, çalıntı olduğu için, ona pek değer vermemişlerdi.

Böylece Hz. Yûsuf'un sabır, mihnet ve ibretlerle dolu hayatının Mısır dönemi başlar:

Fart-ı muhabbet: Normalin ötesinde bir sevgi, aşırı sevmek.

Yûsuf'un Nefisle İmtihanı

وَقَالَ الَّذِى اشْتَرٰيهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَاَتِهٖٓ اَكْرِمِى مَثْوٰيهُ عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَآ
اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ؕ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْاَرْضِ ز وَلِنُعَلِّمَهُ
مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ ؕ وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓى اَمْرِهٖ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُٓ اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ؕ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾

21. Onu satın alan Mısırlı hanımına: "Ona güzel bak; belki bize bir faydası dokunur yahut onu evlat ediniriz" dedi. Böylece Yûsuf'a o ülkede ayağını basacağı sağlam bir zemin ve büyük bir imkân verdik. Ona rüyâların tâbirini, eşya ve hâdiselerin yorumunu öğretmek istiyorduk. Allah, neyi diler ve neye hükmederse onu mutlaka yerine getirir. Ne var ki, insanların çoğu bunu bilmez.

22. Yûsuf olgunluk çağına erişince ona hüküm ve ilim verdik. İşte biz, iyilik eden ve işini güzel yapanları böyle mükâfatlandırırız.

Kur'ân-ı Kerîm, Yûsuf'u satın alan Mısırlıyı sonraki âyetlerde "azîz" olarak zikreder. (bk. Yûsuf 12/30, 51) İleride devlet idaresinde yüksek bir makâma getirilecek olan Yûsuf da bu ünvanla anılacaktır. (bk. Yûsuf 12/78) Bu durum "azîz" sıfatının Mısır'da yüksek bir resmî makam olduğunu gösterir. Zâten bu kelime Arapça olarak da "gücüne karşı koyulamayan kimse" mânasına gelmektedir.

Allah Teâlâ Yûsuf'u Mısır'da imkânları bol, görgülü, devlet idaresinde tecrübeli bir ailenin yanına yerleştirmiş ve onu, kendini geliştirebilecek imkânlara kavuşturmuştur. Yûsuf bu ailenin yanında kalacak, bilgi ve görgüsü artacak ve burada devletin nasıl idare edildiğini öğrenecektir. İnsan, toplum ve devlet hayatıyla alakalı olayların nasıl cereyan ettiğini, bunlardaki sebep-sonuç ilişkisini ve işlerin neticede nereye varacağını bizzat tecrübe ile kavrayacaktır. Nitekim Hz. Yûsuf olgunluk yaşına gelince Allah Teâlâ ona hüküm ve ilim vermiş; onu devlet idaresinde maliye bakanlığı gibi çok önemli bir makama getirmiştir. Hz. Yûsuf'a verilen "hüküm"den maksat yönetme ve hükmetmedir. "İlim"den maksat da peygamberliğe ilâveten ona verilen hâdiseleri yorumlama ve rüyâları tâbir etme bilgisidir. Böylece onda iktidar ile bilgi birleştirilmiş ve ilmin, devleti yönetebilmenin ayrılmaz bir parçası olduğu beyân buyrulmuştur.

Kıssa anlatılmaya devam ederken gelinen bu noktada, işin içine bir kısım gönül ilişkilerinin girmesiyle birlikte, olaylar farklı bir boyut kazanmaktadır:

وَرَاوَدَتْهُ الَّت۪ي هُوَ ف۪ي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِه۪ وَغَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَۜ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهُ رَبّ۪ٓي اَحْسَنَ مَثْوَايَۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِه۪ۚ وَهَمَّ بِهَاۚ لَوْلَٓا اَنْ رَاٰ بُرْهَانَ رَبِّه۪ۜ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّٓوءَ وَالْفَحْشَٓاءَۜ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَص۪ينَ ﴿٢٤﴾

23. Olacak bu ya, evinde bulunduğu kadın onun nefsinden murat almak istedi, kapıları iyice kilitledi ve: "Haydi, gelsene!" dedi. Yûsuf hiç tereddüt etmeden: "Böyle bir şey yapmaktan Allah'a sığınırım. O, benim efendimdir. O bana güzel bir mevki verdi ve bana çok iyi davrandı. Doğrusu bunu kötüye kullananlar asla kurtuluşa eremezler" dedi.

24. Kadın ona sahip olmayı kesinlikle kafaya koymuştu ve zihni hep onunla meşguldü. Eğer Rabbinin kesin delilini görmeseydi Yûsuf da onu arzulamıştı. Ancak biz, kötülüğü ve her türlü hayâsızlığı Yûsuf'tan uzak tutalım diye ona delilimizi gösterip kalbine sebât verdik. Çünkü o, bütün gönlüyle Allah'a bağlanmış samimi ve tertemiz kullarımızdan biriydi.

Böylesine çirkin bir talep karşısında Hz. Yûsuf, derhal مَعَاذَ اللّٰهِ (ma'âzallah!) diyerek Allah'a sığınmıştır. Çünkü nefsin bu nevi amansız istek ve arzularına karşı insanı koruyabilecek olan, ancak yegâne kuvvet ve kudret sahibi Allah Teâlâ'dır. İkinci olarak Hz. Yûsuf, bir taraftan Cenâb-ı Hakk'ın kendisine olan her türlü lutuf, ikram ve ihsânlarını; bir taraftan da kendisini satın alıp bakımını iyi yapmasını hanımına öğütleyen beyefendinin iyiliklerini dile getirerek böyle bir hıyânet içinde asla olamayacağını beyân etmiştir.

Bahsi geçen kadının, Hz. Yûsuf'un nefsinden kâm almaya iyiden iyiye niyet ettiğinde şüphe yoktur. Çünkü o, arzusunu tatmin için Yûsuf'a olan meylini fiiliyâta dökerek kâh teşvik, kâh korkutma çareleriyle ciddi bir şekilde teşebbüste bulunmuştu. Hz. Yûsuf ise böyle bir halde iken dahî, helâli helâl, haramı haram olarak görmüş ve bütün fıtrî husûsiyetleriyle olgunluğa ermiş bir insan olarak yaratılışının gereği olan meyline rağmen, akıl ve iradesiyle onda tam bir tasarrufta bulunarak hissiyatına hâkim olmuştu. Onun, bütün samimiyetiyle dile getirdiği "Ma'âzallah!" niyazına Allah Teâlâ'nın yardım ve inâyeti yetişmiş ve bu ilâhî yardım onu her türlü kötülükten ve hayâsızlıktan menetmişti. Çünkü Hz. Yûsuf, Allah'ın risâlet emânetini yüklenmek için seçilmiş, ihlasa erdirilmiş, dindâr, sadece Allah'ın rızâsını arayan mümtâz bir kul idi.

Bu sebeple:

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ ط
قَالَتْ مَا جَزَٓاءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوٓءًا اِلَّٓا اَنْ يُسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَلِيمٌ
﴿٢٥﴾ قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ اَهْلِهَا ج اِنْ
كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٦﴾ وَاِنْ
كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٧﴾

25. Derken Yûsuf hızla oradan uzaklaşmaya başladı. O önde kadın arkada kapıya doğru koşuştular. Yûsuf'u yakalamaya çalışan kadın, onun gömleğini arkadan çekerek boydan boya yırttı. İşte o anda kapının hemen yanında kadının kocasıyla burun buruna geldiler. Kadın kocasına: "Senin ailene kötülük yapmak isteyen birinin cezası, zindana atılmaktan veya can yakıcı bir azaptan başka ne olabilir ki?" dedi.

26. Yûsuf: "Asıl o benim nefsimden murat almak istedi" diyerek kendini savundu. Kadının yakınlarından o anda orada bulunan biri şöyle şâhitlik etti: "Eğer Yûsuf'un gömleği önden yırtılmışsa kadın doğru, o yalan söylüyor, demektir."

27. "Yok, eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, bu durumda kadın yalan, o doğru söylüyor, demektir."

Burada dikkat edilmesi gereken mühim bir husus vardır: Şâhit, Aziz'in dikkatini yalnızca Yûsuf'un gömleğine çekerken hanımının bedeninde ve elbisesinde şiddet kullanıldığına dair herhangi bir emarenin bulunmadığını da göstermek istemiştir. Çünkü, eğer kötülük yapmak isteyen Yûsuf olsaydı elbette hanımın bedeninde ve elbisesinde de bir takım işaretler bulunması lâzım gelirdi.

Neticede:

فَلَمَّا رَاٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ اِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ اِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ
﴿٢٨﴾ يُوسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ ج اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ
الْخَاطِئِينَ ع ﴿٢٩﴾

28. Evin efendisi gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu görünce hanımına şunları söyledi: "Anlaşılan, bu da sizin tuzaklarınızdan biri. Doğrusu siz kadınların tuzağı pek yaman olur."

29. Yûsuf'a da: "Yûsuf! Sen bu olaydan kimseye bahsetme!" tavsiyesinde bulundu. Tekrar eşine dönüp: "Ey kadın sen de günahın için af dile. Çünkü sen gerçekten büyük bir hata yapmışsın" dedi.

Âyet-i kerîmede, Aziz'in diliyle de olsa, kadınların hilelerinin büyüklüğüne dikkat çekilir. Gerçekten de, erkeklerin gönüllerine nüfûz edip onları esir almakta kadınların hile ve tuzaklarının fevkalade tesirli olduğu bir gerçektir. Nitekim âlimlerden birinin şöyle dediği nakledilir: "Ben şeytandan korkmadığım kadar kadınlardan çekinirim. Çünkü Allah Teâlâ şeytan hakkında: **«Bilin ki, şeytanın hîlesi cidden zayıftır»** (Nisâ 4/76) buyururken, kadınların hilesi hakkında: **«Doğrusu siz kadınların tuzağı pek yaman olur»** (Yûsuf 12/28) buyurmuştur.

Aziz bir taraftan Yûsuf'a, diğer taraftan da hanımına öğüt vererek olup bitenlerin gizli kalması için gayret gösterdiyse de, olayın insanların diline düşmesini engelleyemedi:

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَاَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتٰيهَا عَنْ نَفْسِهِۚ قَدْ
شَغَفَهَا حُبًّاۜ اِنَّا لَنَرٰيهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ
اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَاً وَاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا
وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّۚ فَلَمَّا رَاَيْنَهُٓ اَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ
حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَرًاۜ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾ قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ
الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِۜ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَۜ وَلَئِنْ لَمْ
يَفْعَلْ مَٓا اٰمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿٣٢﴾

30. Olayı duyan şehirdeki bir takım kadınlar: "Â! Duydunuz mu? Aziz'in hanımı yanında bulunan gencin nefsinden murat almak istiyormuş. Onun aşkıyla yanıp tutuşuyormuş. Görüyoruz ki, bu kadın iyice azıtmış!" dediler.

31. Aziz'in hanımı, kadınların dedikodularını duyunca onları konağına dâvet etti. Onlar için şöyle koltuklara yaslanıp oturacakları bir ortamda mükellef bir sofra hazırladı. Ayrıca her birinin önüne, sunulan meyveleri soymak için birer bıçak koydu. Kadınlar meyvelerini soyarken Yûsuf'a, "Karşılarına çık" diye emretti. Kadınlar onu âniden karşılarında görünce güzelliği karşısında şaşırıp kaldılar, farkına varmadan, meyve yerine ellerini doğradılar ve şaşkınlıkla: "Allah'ı tenzih ederiz! Bu bir insan değil; bu olsa olsa ancak değerli bir melektir" dediler.

32. Bu anı bekleyen Aziz'in hanımı şunları söyledi: "Kendisine gönlümü kaptırdım diye beni kınadığınız genç işte bu! Gerçekten de ben onun

nefsinden murat almak istedim, fakat o namuskârlık gösterip reddetti. Eğer kendisine emrettiğim şeyi yine yapmazsa, başka yolu yok, kesinlikle zindana atılacak; elbette zelil ve perişan olacaktır!”

Saray hanımlarının böylesine süflî tutum ve davranışlarına karşı Yûsuf (a.s.)’ın sergilediği yüksek seviyedeki şu iffet ve hayâ hâli ne kadar takdire şâyandır:

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي اِلَيْهِۚ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي
كَيْدَهُنَّ اَصْبُ اِلَيْهِنَّ وَاَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٣﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ
فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّۜ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٤﴾

33. Yûsuf Allah’a yönelip şöyle yalvardı: “Rabbim! Zindan bana, onların benden yapmamı istedikleri şeyden daha sevimlidir. Eğer sen onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, belki onlara meyleder ve câhillerden olurum.”

34. Rabbi onun duasını kabul etti ve kadınların tuzağını ondan uzaklaştırdı. Çünkü O, her şeyi hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

Şu bir hakikat ki, nefse tâviz vererek, yâni nefsin arzularını yerine getirerek onun şerrinden kurtulmak mümkün değildir. Çünkü Allah Teâlâ muhafaza etmedikten sonra hiçbir kalb, beşeriyet îcâbı, dünyanın tuzaklarından, birtakım arzulara meyletmekten, nefsin fısıltılarından ve şeytanın vesveselerinden emîn olamaz, kendi kendini koruyamaz. Bundan kurtulmanın çâresi Cenâb-ı Hakk’a sığınıp, O’nun emirlerine sarılmaktır. Görüldüğü üzere Yûsuf (a.s.) da ancak Rabbine sığınarak kurtuluşa ermiştir. Nitekim daha önce geçen **“Rabbinin kesin delili”** (Yûsuf 12/24) ifadesi de bu gerçeği izah etmektedir.

Hikmet ehli olan bir kişi şöyle der: “Şayet Yûsuf, zindan yerine: «Rabbim, âfiyet ve selâmet bana, o kötü şeylerden daha iyidir» demiş olsaydı, Allah Teâlâ kendisine âfiyet ve selâmet bahşederdi. Ne var ki o dinini kurtarınca, Allah için başına gelen musibetlere aldırış etmedi. Yine de, “Bela, ağızdan çıkan söze bağlıdır” gerçeğine kulak vererek, dilin telaffuz ettiği kelimelerin mâna ve muhtevasına dikkat etmekte sayısız faydalar vardır. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) birinin: “Allahım, bana sabretme gücü ver” şeklinde dua ettiğini işitince: *“Bu sözünle Allah’tan sana bela vermesini istemi oluyorsun; halbuki O’ndan âfiyet ve iyilik vermesini dilemen daha uygun olur”* buyurmuştur. (Tirmizî, Deavât 93)

İşte belki de Yûsuf’un **“Rabbim! Zindan bana, onların benden yapmamı istedikleri şeyden daha sevimlidir”** (Yûsuf 12/33) sözünün bir tecellisi olarak, suçsuz olduğu halde ona zindan yolu göründü:

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْاٰيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتّٰى حٖينٍ ﴿٣٥﴾

35. Sonra saray idaresi, Yûsuf'un suçsuz olduğunu ortaya koyan bütün o delilleri görmelerine rağmen, dedikoduları kesmek maksadıyla onu bir süre zindana atmayı uygun buldular.

Hz. Yûsuf'un suçsuzluğu ve günahsızlığı hakkında saray idaresinin gördüğü kesin deliller şunlardır:

• Gömleğinin arkadan boydan boya yırtılması,

• Kadının yakınlarından birinin şâhitlik ederek Yûsuf'un doğru söyleyenlerden olduğuna karar vermesi,

• Onu gören kadınların ellerini kesmeleri,

• Yine kadınların Hz. Yûsuf'un oldukça büyük bir güzelliğe sahip olduğunu görünce hayranlık ve şaşkınlıklarını gizleyememeleri.

Bahsedilen bu kesin deliller ortadayken, dedikoduların kesilmesi, hâdisenin gizlenmesi ve bunun toplum içinde yaygınlık kazanmaması için yine de Hz. Yûsuf'un bir zamana kadar zindana atılması görüşü kabul edilerek tatbike konuldu. İşin aslına bakılacak olursa, Allah Teâlâ'nın, kadınların hile, tuzak ve tahriklerinden korumak için Hz. Yûsuf'a, bir çıkış yolu olarak zindan kapılarını açtığı söylenebilir.

Böylece Hz. Yûsuf'un hayatında, insanlık tarihi boyunca "Medrese-i Yûsufiye" diye anılacak yepyeni bir dönem başlamış oldu:

Hz. Yûsuf Medresesi

﴿وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِۜ قَالَ اَحَدُهُمَٓا اِنّ۪ٓي اَرٰين۪ٓي اَعْصِرُ خَمْرًا
وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنّ۪ٓي اَرٰين۪ٓي اَحْمِلُ فَوْقَ رَاْس۪ي خُبْزًا تَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُۜ
نَبِّئْنَا بِتَاْو۪يلِه۪ۚ اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٣٦﴾

36. Onunla beraber hapse iki genç daha girmişti. Bunlardan biri: "Ben rüyâda kendimi şarap yapmak için üzüm sıkarken görüyorum" dedi. Diğeri de: "Ben de rüyâda başımın üstünde ekmek taşıdığımı ve kuşların bunu gagalayıp yediğini görüyorum" dedi. Sonra ikisi birlikte: "Ne olur! Bize bunun tâbirini haber ver; doğrusu biz senin bu işi iyi bilen kimselerden olduğunu görüyoruz" dediler.

Bu iki gencin zindana atılmaları husûsunda şöyle bir rivayet vardır:

Mısır'ın ileri gelenlerinden bir kısım insanlar, Melik Reyyân b. Velid'i zehirleterek öldürmek ve yerine aralarından belirledikleri bir kimseyi getirmek istiyorlardı. Bunun için Melik'in sofrasını hazırlayan biri aşçı biri şerbetçi olan iki kişiyi çeşitli vaatlerle kandırdılar. Onları, Melik'in yemeğine ve içeceğine zehir katmaları hususunda iknâ ettiler.

Şerbetçi bu işin kötülüğünü anladı, zehir katmaktan vazgeçti. Aşçı ise bu kötü fiili irtikâb etti. Vaktâki sofra konup Melik elini uzatınca şerbetçi:

"-Ey Melik! Sakın yeme, çünkü o yemek zehirlidir" dedi. Aşçı da:

"-Ey Melik! Sakın içme, çünkü o içecek zehirlidir" dedi.

Bunun üzerine Melik şerbetçiye sofradaki içeceği içmesini emretti. O da tereddüt etmeden içti. Sonra aşçıya dönüp yemekten yemesini emretti. Fakat aşçı yemedi. Yemeği bir hayvana yedirdiklerinde hayvan hemen orada ölüverdi. Bunun üzerine ikisi de hapse atıldılar. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, 189)

Hapisteyken bunlardan biri rüyâsında şarap yapmak için üzüm sıktığını; diğeri ise başında ekmek taşıdığını ve kuşların gelip o ekmekten yediğini gördü. Kendileriyle birlikte hapiste bulunan Hz. Yûsuf'un iyilik sever, herkese iyilik yapmaya çalışan güzel bir insan olduğunu görünce, ona kanları ısındı ve rüyâlarının tâbir etmesini ondan istediler.

Rivayete göre Hz. Yûsuf hapishanede hastaları ziyaret eder, onları tedaviye çalışır, bakımlarını yapar; üzüntü ve kederli olanları teselli eder; darlığa düşenlerin sıkıntısını giderir; muhtaç olanlara yardım ederdi. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, 190)

Hz. Yûsuf, aynı hapishaneyi paylaştığı bu iki gence öncelikle tevhîd akîdesini tebliğ etmek istedi:

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ اِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ اَنْ يَأْتِيَكُمَا ط
ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِى رَبِّى ط اِنِّى تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَهُمْ
بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ لا ﴿٣٧﴾ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَٓائِى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ
وَيَعْقُوبَ ط مَا كَانَ لَنَٓا اَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ط ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ
عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾

37. Yûsuf şöyle dedi: "Yiyeceğiniz yemek daha önünüze gelmeden önce ben o gördüğünüz rüyâların tâbirini size haber vereceğim. Bunlar, bana Rabbimin öğrettiği ilimlerdendir. Ancak tâbire başlamadan önce şunları söylemek istiyorum: Şu bir gerçek ki benim, Allah'a inanmayan ve âhireti de inkâr eden bir kavmin diniyle ve yoluyla hiçbir ilgim olmadı."

38. "Ben dâimâ atalarım İbrâhim, İshâk ve Yâkub'un dînine uydum. Bizim asla hiçbir şeyi Allah'a ortak koşma hakkımız yoktur. Bu dupduru tevhid inancı, bize ve bütün insanlara Allah'ın bir lutfudur. Ne var ki, insanların çoğu şükretmez."

Yûsuf (a.s.), zindan arkadaşlarının rüyâlarını tâbir etmeden önce, kendisinin hak din üzere bulunduğunu, sahip olduğu ilmin, kendi maharetiyle elde ettiği bir ilim olmayıp, ona Cenâb-ı Hak tarafından bahşedildiğini bildirdi. Böylece kendi hiçliğini ve acziyetini ifade ederek onların dikkatlerini Cenâb-ı Hakk'a çevirdi. Sonra onları tevhîde hazırlayarak hak dîni kendilerine tebliğ etmeği arzu etti. Hz. Yûsuf'un bu hali, bir mü'minin en zor şartlar altında dahî her türlü iyilik ve güzellikleri emir ve tavsiye etmek ve her türlü kötülüğü yasaklayıp engellemeye çalışmak vazîfesini ihmâl etmemenin lüzûmunu gösteren ne güzel bir numûnedir.

Hz. Yûsuf, arkadaşlarına tevhidi anlatırken, onlar için fiili kıstas olması düşüncesiyle öncelikle kendi hayatından bir misal vererek söze başlar. Kendisinin, Allah'a ve âhiret gününe inanmayan putperest Mısırlıların dinlerine asla iltifat göstermediğini, bundan şuurlu bir şekilde yüz çevirdiğini söyler. Böylece, Mısır'daki putperest dîni anlayışa sahip olan arkadaşlarının mevcut hallerinin doğru olmadığını belirtir. Onları, "mevcut halimiz doğru değil, o halde ne yapmamızı, kimin yoluna uymamızı istiyorsun?" suali üzerinde düşündürerek, sonra da hem kendi kimliğini açıklar, hem de uyulacak doğru yolu gösterir.

Hz. Yûsuf tebliğine şöyle devam etmektedir:

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ ءَاَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُۜ
﴿٣٩﴾ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِه۪ٓ اِلَّٓا اَسْمَٓاءً سَمَّيْتُمُوهَٓا اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمْ مَٓا
اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍۜ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِۜ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّٓا اِيَّاهُۜ
ذٰلِكَ الدّ۪ينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾

39. “Ey benim hapishane arkadaşlarım! Çeşit çeşit düzme tanrılara inanmak mı daha iyi, yoksa tek olan ve bütün varlığı kudretine boyun eğdiren Allah’a inanmak mı?”

40. “Allah’ı bırakıp da kendilerine taptığınız şeyler, sizin ve atalarınızın uydurduğu içi boş birtakım isimlerden ibarettir. Allah onların tanrı ve mabud olabileceklerine dair hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm verme yetkisi yalnız Allah’a aittir. O da, kendisinden başka hiçbir varlığa kulluk yapmamanızı emretmiştir. İşte doğru olan tek din budur; fakat insanların çoğu bunu bilmez.”

Hz. Yûsuf, tebliği esnasında gönüllere tesir edecek yumuşak bir üslup kullanır. Her defasında bir samimiyet ve muhabbet ifadesi olarak “Ey benim hapishane arkadaşlarım” hitabında bulunur. Dinleyenlere böyle gönül alıcı hitapta bulunmak sözün tesirli olması bakımından son derece mühimdir. Nitekim Lokmân (a.s.) oğluna nasihatte bulunurken hep “Evlâdım!” diyerek babalık şefkatini gösteren tatlı bir ifade ile söze başlar. (bk. Lokmân 31/13, 16, 17) Hz. Nûh, boğulmasını istemediği oğluna: “Evladım, oğulcuğum gel bizimle beraber gemiye bin” (Hûd 11/42) diye yalvarır. Bu üslup aslında Rabbimizin bize öğrettiği bir şefkat ve merhamet üslubudur. Çünkü Cenâb-ı Hak Kur’ân-ı Kerîm’de hususiyle mü’min kullarına en yüce bir şeref ifadesi olarak “Ey iman edenler! Ey mü’minler!” diye hitap eder.

Rivayete göre Mısır’da insanların taptığı altın, gümüş, demir, ağaç veya taştan yapılmış; büyük, orta ve küçük çeşitli ebatlarda putlar vardı. Hapishanede de yine oradaki mahkumların taptıkları putlar vardı. Hz. Yûsuf hiçbir fayda ve zarar veremeyen, hiçbir şeye güçleri yetmeyen bu putların mı, yoksa tek olan ve sonsuz kudretiyle her şeyi hâkimiyet ve iradesi altında tutan Allah’ın mı hayırlı olduğunu sorarak, hakikati bulabilmeleri için onları tefekküre dâvet eder.

Hz. Yûsuf, iki hapis arkadaşıyla beraber, onları vesile kılarak, hapiste bulunan herkese İslâm’ı apaçık bir dille tebliğ ettikten sonra sıra rüyâların tâbirine gelir:

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ اَمَّٓا اَحَدُكُمَا فَيَسْقٖى رَبَّهُ خَمْرًاۚ وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَاْسِهٖۜ قُضِيَ الْاَمْرُ الَّذٖى فٖيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾

41. "Ey benim hapishane arkadaşlarım! Rüyâlarınızın tâbirine gelince; biriniz eskiden olduğu gibi efendisine şarap sunmaya devam edecek; diğeriniz ise asılacak ve kuşlar başından gagalayıp yiyecek. Açıklanmasını istediğiniz konu, böylece cevaplandırılıp kesin sonuca bağlanmıştır."

Yine bu kesin bilgiye dayalı olarak:

وَقَالَ لِلَّذٖى ظَنَّ اَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنٖى عِنْدَ رَبِّكَۘ فَاَنْسٰيهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهٖ فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنٖينَۜ ﴿٤٢﴾

42. Yûsuf, o iki arkadaştan kurtulacağına inandığı kişiye: "Efendinin yanında benden söz et" dedi. Fakat şeytan ona, efendisinin yanında Yûsuf'tan söz etmeyi unutturdu. Bu yüzden Yûsuf birkaç yıl daha hapiste kaldı.

اَلْبِضْعُ (bid') kelimesinin Arap dilindeki taşıdığı mânaların farklı oluşundan hareketle Hz. Yûsuf'un zindanda beş, yedi, on iki veya on dört sene kaldığı söylenmiştir. Bunlar içinde toplam on iki sene kaldığı görüşü meşhur olmuştur.

Âyet-i kerîme Hz. Yûsuf'un sadece Allah Teâlâ'dan değil de, bir mânada Rabbini unutarak bir mahluktan yardım istemesi sebebiyle, buna mukabil bir ceza olarak, fakat aynı zamanda mânevî tekâmülüne vesile olması için daha uzun seneler hapiste kaldığına da işaret etmektedir. Buna göre Hz. Yûsuf o arkadaşına "Efendinin yanında benden söz et, belki buradan kurtulmama yardımcı olur" diyerek bir kuldan medet ummayacaktı. Eğer o yalnız Allah'a yönelip: "Ya Rabbi! Beni buradan bir an evvel kurtar" diye dua etseydi, o zaman araya şeytan girmeyecek ve Yûsuf da hapisten daha önce kurtulmuş olacaktı. Demek ki Hz. Yûsuf gibi "yakınlık ehli"ne yakışan şey, bütün istek ve arzularını yalnız Allah Teâlâ'ya havale etmektir.

Kıssanın şimdi anlatılacak kesitinde ise Hz. Yûsuf'un hapisten kurtuluş kapısını aralayacak ilâhî takdir peyderpey devreye giriyor:

Yedi Semiz Yedi Zayıf İnek

وَقَالَ الْمَلِكُ اِنّ۪ٓي اَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ
وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍۜ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَاُ اَفْتُون۪ي ف۪ي
رُءْيَايَ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾ قَالُٓوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍۚ وَمَا
نَحْنُ بِتَأْو۪يلِ الْاَحْلَامِ بِعَالِم۪ينَ ﴿٤٤﴾ وَقَالَ الَّذ۪ي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ
بَعْدَ اُمَّةٍ اَنَا۬ اُنَبِّئُكُمْ بِتَأْو۪يلِه۪ فَاَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾

43. Bir gün Mısır kralı önde gelen bilgin ve kâhinleri toplayıp onlara: "Ben rüyâmda yedi zayıf ineğin yedi besili ineği yediğini görüyorum. Bir de yedi yeşil başak ile bir o kadar da kuru başak görüyorum. Efendiler! Eğer rüyâ tâbirinden anlıyorsanız, bu rüyâmın ne mânaya geldiğini lutfen bana anlatın" dedi.

44. Onlar da: "Bunlar karmakarışık düşlerdir. Biz böyle karışık düşlerin tâbirini bilemeyiz" diye cevap verdiler.

45. Tam o sırada, o iki mahkûmdan kurtulmuş olanı, nice zaman sonra Yûsuf'u hatırladı da: "Ben size o rüyânın mânasını söyleyebilirim. Hele siz beni bir hapishaneye gönderiverin" dedi.

Rüyâlar üç kısımdır:

• Doğrudan Allah tarafından veya bir melek vasıtasıyla meydana gelen ilâhî bir telkindir ki asıl ve gerçek olan rüyâ budur.

• İnsan benliğinden kaynaklanan bir telkin veya meydana gelen görüntüdür ki, geçmişten gelen hatıra ve birikimlerin yeni baştan hayal edilmesinden başka bir kıymeti yoktur.

• Şeytanî bir telkin ile meydana gelen zihnî görüntülerdir ki, bilinmeyen bir dış tesirden etkilenerek meydana gelir. Bu, aslı olmayan bir çağrışım ve hayal kurmaktan ibarettir.

İşte son iki şıkta yer alan rüyâlar "ahlâm" veya "adğâsü ahlâm" olarak isimlendirilir.

"Karmakarışık düşler" diye tercüme edilen اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ (edğâsu ahlâm) ifadesindeki "edğâs" kelimesi sözlükte "yaşı kurusu birbirine karışmış çeşitli bitkilerden meydana gelen ot demetleri" mânasına gelir. "Ahlâm" ise uyku halinde görülen, fakat dış dünyada herhangi bir hakikate işaret etmeyen

düşlerdir. Buna göre “edğâsü ahlâm” karışık ot demetine benzeyen karmakarışık rüyâlar, demet demet evham ve hayal yığını düşler demektir. Sadece dış dünyada olup biten hâdiselerin tesiriyle görülmüş bu rüyâların doğru bir tâbirini yapmak mümkün olamaz. Bu sebeple kralın gördüğü rüyâyı tâbir etmekten âciz kalan kâhinler, onu karmakarışık ot demetine benzetmek suretiyle kendi acziyet ve cehâletlerini gizlemek istemişlerdir.

Tam bu sırada, zindandan kurtulup kralın hizmetine devam etmekte olan kişinin aklına, aradan uzun bir zaman geçmesine rağmen, birden Hz. Yûsuf geldi. Onun rüyâları doğru bir şekilde tâbir ettiğine bizzat kendisi şâhit olmuştu. Bu sebeple hemen zindana gidip Yûsuf’la görüşmesi için kendisine müsaade etmelerini istedi:

يُوسُفُ اَيُّهَا الصِّدّ۪يقُ اَفْتِنَا ف۪ي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ
وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍۙ لَعَلّ۪ٓي اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِن۪ينَ دَاَبًاۚ فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ
ف۪ي سُنْبُلِه۪ٓ اِلَّا قَل۪يلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْت۪ي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ
شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ اِلَّا قَل۪يلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْت۪ي
مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ ف۪يهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَف۪يهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾

46. Hemen Yûsuf’un yanına koşarak: “Yûsuf, ey özü sözü doğru aziz dost! Bize, rüyâda görülen yedi zayıf ineğin yemekte olduğu yedi besili inek ve yedi yeşil başak ile bir o kadar da kuru başak hakkında bilgi ver. Ümit ederim ki, verdiğin doğru bilgiyle o insanlara dönerim; böylece onlar da hem gerçeği hem de senin kadr ü kıymetini öğrenmiş olurlar” dedi.

47. Yûsuf şöyle dedi: “Âdetiniz üzere, hiç ara vermeden yedi sene ekin ekecek, bol ürün alacaksınız. Fakat yemek için ayıracağınız az bir miktar dışında bütün ekinleri öylece başağında bırakın!”

48. “Çünkü, bu yedi bolluk senenin ardından yedi kıtlık senesi gelecek ve bu kıtlık, tohumluk için ayırdığınız az bir miktar dışında o zamana kadar biriktirdiğiniz bütün ürünleri yiyip bitirecek.”

49. “Sonra bu yedi kıtlık senenin ardından bir sene daha gelecek; o zaman insanlar bol yağmura kavuşturulup sıkıntıdan kurtulacaklar ve o zaman bol bol meyveleri sıkıp, hayvanları sağacaklar.”

Hz. Yûsuf, yalnız kralın rüyâsını tâbir etmekle kalmamış aynı zamanda yedi bolluk senesi ardından gelecek olan yedi kıtlık senesi için tahıl depolamak

gerektiğini söyleyerek onlara yol da göstermiştir. Çünkü Mısır halkı, o zamana kadar tahıl depolama işini hiç bilmiyorlardı. Üstelik, rüyâda buna bir işaret olmamakla beraber, Yûsuf (a.s.) yedi kıtlık senesi ardından yine bolluk döneminin başlayacağını müjdelemiştir. Bu dönem geldiğinde ülke toprakları yağmurlarla sulanacak; yağ sıkmak için bol tohumlar, meyve sıkmak için bol bol meyveler, davarlardan süt sağmak için de bol bol otlar, yemler ve bitkiler yetişecektir. Bu, Allah Teâlâ'nın Hz. Yûsuf'a vahiyle haber verdiği gaybî bilgilerdendi.

Yûsuf (a.s.)'ın yaptığı tâbiri dikkatlice dinleyen kralın hizmetçisi, hemen saraya döndü. Yûsuf'un söylediklerini olduğu gibi krala aktardı. Bundan son derece etkilenen kral bakalım ne yaptı:

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهِۚ فَلَمَّا جَآءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ اِلٰى رَبِّكَ فَسْـَٔلْهُ
مَا بَالُ النِّسْوَةِ الّٰتِى قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّۜ اِنَّ رَبِّى بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾

50. Bunu duyan kral: "Yûsuf'u bana getirin" diye emretti. Kralın elçisi yanına gelince Yûsuf ona: "Hayır, önce efendine dön de, şaşkınlıkla ellerini kesen o kadınlarla ilgili gerçeğin ne olduğunu ona bir soruver. Doğrusu benim Rabbim, onların sinsi tuzaklarını çok iyi bilir" dedi.

Hz. Yûsuf'un bu tavrına bakıldığında onun akıl, sabır ve vakar bakımından kemal noktasında olduğu görülür. Çünkü on iki sene zindanda kaldığı ve bizzat kral tarafından zindandan çıkarılmak istendiği halde, suçsuzluğu iyice ortaya çıkana kadar sabrederek zindandan çıkmaya yanaşmaması, Hz. Yûsuf'un her türlü töhmetten beri olduğuna; hakkında yapılan dedikoduların yalan ve iftiradan ibaret olduğuna açıkça delâlet eder.

Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Yûsuf'un şerefi, keremi ve sabrı hakkında şöyle buyurmuştur: *"Eğer ben Yûsuf'un kaldığı süre kadar hapiste kalsaydım, sonra da beni oradan çıkarmak üzere elçi yanıma gelseydi, hiç beklemez, onun isteğini hemen kabul ederdim."* (Tirmizî, Tefsir 12/1. bk. Buhârî, Tefsir 12/5)

Burada dikkat çeken bir husus da şudur: Hz. Yûsuf, hâdisenin iç yüzünün araştırılmasını isterken, asıl suçlu olan Aziz'in hanımının ismini vermemiş, "ellerini kesen o kadınlar" diyerek ortaya konuşmuştur. Bu kadar sene hapishanede kalan Yûsuf, psikolojik olarak zerre kadar sarsılmadığı gibi, böylece büyüklük üstüne büyüklük göstererek, yine de nezâketten ayrılmamıştır.

İnsanların birbirinin iffetini muhafaza için gösterecekleri gayretin ne kadar faziletli bir davranış olduğunu izah bakımından şu kıssa pek mânidârdır: Bir hanım mehrini vermesini isteyerek kocasını hâkime şikâyet eder ve birlikte

mahkemeye gelirler. Hâkim, şâhitler hanımın yüzünü görsünler de şâhitlik edebilsinler diye hanıma yüzünü açmasını emreder. Fakat bu duruma gönlü râzı olmayan kocası: “Buna gerek yok, ben onun iddiasında doğru olduğunu kabul ediyorum” der. Kocasının bu iffet timsali davranışı üzerine çok duygulanan hanım da: “Sen bana böylesine değer verdiğine göre, herkes şâhit olsun ki, sende ne kadar hakkım varsa, hepsinden vazgeçiyorum!” diyerek mesele hallolunur.

Hz. Yûsuf’un talebini ve bunu dile getirirken gösterdiği vakur tavrı takdir eden kral, bizzat olayı tahkikata girişmiş, mezkur kadınları huzura çağırıp sorguya çekmiştir:

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ ۚ قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا
عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ ۚ قَالَتِ امْرَاَتُ الْعَزِيزِ الْـٰٔنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ ۘ
اَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَاِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٥١﴾

51. Kral, kadınları toplayıp: “Ne idi Yûsuf’la aranızda geçen? O’nun nefsinden murat almak istediğinizde Yûsuf size nasıl davranmıştı?” diye sordu. Onlar da: “Hâşâ! Allah için söylemek gerekirse, ondan herhangi bir kötülük görmüş değiliz” dediler. Bunun üzerine Aziz’in hanımı: “Artık gerçek açık seçik ortaya çıktı: Ben onun nefsinden murat almak istemiştim; o ise şeksiz şüphesiz sadık ve dürüst insanlardandır” itirafında bulundu.

Gerçekten de bundan daha yüce bir nezâhet mertebesi düşünülemez. Çünkü hasımlar bile bu nezâhetin varlığına şâhitlik etmekten başka çare bulamamışlardır. O halde gerçek üstünlük ve fazilet, varlığını hasımların bile kabul ettiği üstünlük ve fazilettir.

Hz. Yûsuf’un, kralın zindandan çıkarma teklifini hemen kabul etmeyip teenniyle hareket etmesinin hikmetine gelince:

ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنّ۪ي لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي كَيْدَ الْخَٓائِن۪ينَ
﴿٥٢﴾ وَمَٓا اُبَرِّئُ نَفْس۪ي ۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّٓوءِ اِلَّا مَا رَحِمَ
رَبّ۪ي ۚ اِنَّ رَبّ۪ي غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٥٣﴾

52. Yûsuf şunu söyledi: “Benim böyle davranmam, efendimin, evde bulunmadığı sırada kendisine asla ihânette bulunmadığımı bilmesi içindir. Çünkü Allah, hâinlerin tuzağını hiçbir zaman başarılı kılmaz.”

53. “Buna rağmen yine de kendimi büsbütün temize çıkarmıyorum. Çünkü Rabbimin merhamet edip koruduğu kimseler dışında, nefis insana

sürekli kötülüğü emreder. Rabbim, elbette çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.”

53. âyette zikredilen **“nefis insana sürekli kötülüğü emreder”** beyânı, dikkatleri, terbiye ve tezkiye olmamış nefsin kötülüğü emredici olmakla münâsebeti üzerine çekmektedir. Gerçekten de insan nefsinin, fıtrat olarak dâimâ şehvete, günaha ve fenalık tarafına meyletme; bütün gücüyle kötülüğü telkin etme özelliği vardır. Nefis kendi kuvvetini ve emrindeki vasıtaları hep o cihette kullanmak ister. Bu sebeple insan sırf kendi nefsine kalırsa fenalığa sürüklenir. Dolayısıyla nefsin bu zarar verici yapısını iyi tanımak ve onun fırsat bulduğunda rûhânî melekeleri dumura uğratacağından emin olmamak gerekir.

Rasûlullah (s.a.v.), ilâhî bir tezkiye ve terbiye ile en temiz nefse sahip olmakla birlikte, ümmetini nefsin şerrine karşı uyanık olmaya çağırmak üzere şöyle dua ederdi:

اَللّٰهُمَّ رَحْمَتَكَ أَرْجُو، فَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَأَصْلِحْ
لِي شَأْنِي كُلَّهُ، لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ

“Allahım! Senin rahmetini umuyorum, beni göz açıp kapayıncaya kadar bile olsa nefsime bırakma. Halimi tümüyle düzelt senden ba ka ilâh yoktur.” (Ebû Dâvûd, Edeb 100-101/5090)

Ahmed Harraz (k.s.) nefsi şöyle tarif eder:

“Nefis, durgun duran bir suya benzer. Dıştan bakılınca pâk ve temiz... Ama biraz karıştırılınca, dibinde saklanmış olan hastalık mikropları meydana çıkar. İşte nefis de böyledir. Ulaştığı mertebeyi anlamak için onu denemelidir. Hem de mihnet ve meşakkatle... Boş arzularına karşı çıkmakla... Nefsin içinde saklı hallere vâkıf olmayan, ne cesaretle Rabbine karşı irfan duygusuna sahip olduğunu iddia etmeye kalkar!...” (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 309)

Mevlânâ Hazretlerinin verdiği şu misal ise nefsin mâhiyetini izah bakımından gerçekten pek ibretlidir:

“Bir gün bir akrep ırmağın kenarında dolaşıyordu. Birdenbire bir kaplumbağa akrebin yanına gelip ona:

«- Burada ne yapıyorsun?» dedi. Akrep:

«- Irmağın öte yanına geçmek için bir çare arıyorum; çünkü benim bütün kavim ve çocuklarım ırmağın öte yanındadır» diye cevap verdi. Kaplumbağa da şefkati ve yabancıya iyi davranması sebebiyle onu en yakın bir akrabası imiş gibi sırtına alıp su üzerinde yüzmeye başladı. Irmağın ortasına gelince akrebin sokmak arzusu uyandı. Kaplumbağanın sırtına iğnesini dokundurdu.

Kaplumbağa:

«- Ne yapıyorsun?» diye sordu. Akrep:

«- Hünerimi gösteriyorum. Sen bana iyilik edip yarama merhem oldun. Ben de sana iğnemi sokuyorum. Benim göstereceğim şefkat de ancak budur» dedi. Bunun üzerine kaplumbağa hemen suya daldı ve akrep boğuldu."

Mevlânâ bu hikayeyi anlattıktan sonra şu beyitleri okudu:

"Haydi! Kötü nefsi öldürün! Bu hususta ihmal göstermeyin. Onu diri bırakmayın, çünkü o akreptir. Câhil yakınlık gösterse de sonunda câhilliğinden ötürü seni incitir." (Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri,* I, 497)

Hz. Yûsuf ile Aziz'in hanımı hâdisesinde, netice itibariyle ilâhî aşk, nefsanî aşka üstün gelerek onu mağlup etmiştir. Hz. Yûsuf'un kin, öfke ve ihtirasla dolmuş düşmanları bile, nefsâniyeti bir yana bırakarak, gerçeği söylemek ve hakikatin şâhitliğini yapmaktan kendilerini alamamışlardır. Burada dikkat çeken husus, Hz. Yûsuf'un sahip olduğu pek yüce temizlik, iffet ve fazilet mertebesidir. İşte böyle bir iffet, fazilet ve bunun celbettiği ilâhî rahmet ve mağfiret tecellisiyle ihtiraslar sönmekte, gayzlar, öfkeler, intikam duyguları silinmekte, bencillikler ortadan kalkmakta ve neticede hak ve hakikat aşkından başka hiçbir şey ayakta kalmamaktadır.

Yûsuf (a.s.)'ın söylediği bu hikmetli sözlerden ve sergilediği akıl, iffet ve fazilet dolu davranışlardan haberdar olan kral, onun ne kadar üstün bir kişiliğe sahip olduğunu fark etti:

Hz. Yûsuf Mâliye Bakanı Oluyor

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي ۚ فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ

الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾ قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ ۚ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾

54. Kral: "Onu bana getirin, onu kendime özel danışman yapayım" diye emretti. Yûsuf'la konuşunca da: "Sen bundan böyle yanımızda önemli bir yere sahip güvenilir biri olacaksın" dedi.

55. Yûsuf da: "Beni bu ülkenin hazinelerinden sorumlu yap. Çünkü ben onları iyi muhafaza eder, maliye yönetimini de çok iyi bilirim" teklifinde bulundu.

Hz. Yûsuf, devletin idaresinde kendisine olan zarûrî ihtiyacı dikkate alarak: "Beni ülkenin hazinelerinden sorumlu yap. Bütün Mısır ülkesinin hazinelerinin idaresini, gelir giderini takip etme vazîfesini bana ver. Çünkü ben onları iyi muhafaza eder, hakkı hukuku gözetir, onları hak etmeyenlerin çarçur etmesinden korurum. Maliye idaresini de çok iyi bilirim" dedi. Hz. Yûsuf'un bu davranışından, herhangi bir alanda mütehassıs olan kimsenin, umumun menfaati için, devlet yönetiminden vazîfe istemesinin yerinde bir hareket olduğu anlaşılır.

Ancak Allah Rasûlü (s.a.v.), liyakatli olmayanların idârî bir vazîfe talep etmelerini muvafık görmediği gibi, liyakatli olsa bile, mecburiyet olmadığı sürece, böyle bir talepte bulunmamayı tavsiye etmektedir. Nitekim kendisinden idârî vazîfe isteyenlere: "*Vallahi biz bu işe ne onu isteyen birini ne de ona hırs gösteren birini tayin ederiz*" buyurarak onların isteklerini reddetmiştir. (Buhârî, İcâre 1; Müslim, İmâre 15) Yine idârî vazîfe istememesini tavsiye ettiği bir sahâbîye de: "*İstediğin için vazîfe sana verilirse onunla başbaşa kalırsın; istemeden sana verilirse onun uğrunda yardım görürsün!*" buyurmuştur. (Buhârî, Eymân 1; Müslim, İmâre 13)

İşte Yûsuf (a.s.) ilâhî yardıma nâiliyetle uzun yıllar gösterdiği sabır ve sebâtın aydınlık neticesine yaklaşıyor:

وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ ۚ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ ۚ نُصِيبُ

بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ ۖ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ

خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾

56. Böylece Yûsuf'u Mısır'a yerleştirdik ve kendisine imkân ve iktidar

verdik. Öyle ki, ülkenin her tarafında onun sözü geçiyordu. Biz rahmetimizi dilediğimize eriştirir, iyilik eden ve işini güzel yapanların mükâfatını asla zâyi etmeyiz.

57. Bununla birlikte, iman edip Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için âhiret mükâfatı elbette daha hayırlıdır.

Allah Teâlâ Hz. Yûsuf'u hapisten kurtardığı gibi, bir de ona Mısır ülkesinde yüksek bir nüfuz ve iktidar lutfetti. Ülke tamamıyla onun idare ve kontrolü altına verildi. İstediği yerde dilediği gibi tasarruf edebiliyordu. Ülkenin her yerinde sözü geçiyor, her dediği yapılıyordu. Sağladığı emniyet ve asayiş, kazandığı sevgi ve itibar, ulaştığı o büyük nüfuz ve iktidar ile bütün ülkeyi tasarrufu altına almıştı. Bir kimse kendi evini nasıl tanır ve nasıl kimseye sormadan istediği gibi kullanabilirse, Yûsuf (a.s.) da Mısır ülkesinin her bir tarafını öyle avucu içi gibi biliyor ve orada istediğini yapabiliyor, yaptırabiliyordu. Bu ifadeler, onun Mısır ülkesi ve devleti üzerindeki tasarruf gücünün kemâlini en güzel şekilde ortaya koymaktadır.

Devletin idaresini eline alan Hz. Yûsuf, kralın rüyâsını tâbir ettiği istikâmette hareket etti. Lâzım gelen tedbirleri alarak bolluk senelerinde ziraata ehemmiyet verdi. Mümkün olduğu nispette üretimi artırıp ihtiyaç fazlası ürünleri depoladı. Nihâyet rüyânın işaret ettiği kıtlık seneleri gelip çattı. Bu sefer Mısır halkı bir taraftan depolanmış olan ürünlerle kendi ihtiyaçlarını karşılamaya, bir taraftan da bundan çevre ülkelere ihraç etmeye başladılar. Çünkü kıtlık sadece Mısır'da değil, Kuzey Arabistan, Ürdün, Filistin ve Suriye'de de etkisini göstermiş, bu bölgelerin halkı da yiyecek sıkıntısı çekmeye başlamıştı. Her taraftan insanlar Mısır'dan erzak satın almak için geliyorlardı. Bu sırada Hz. Yâkub da Yûsuf'un öz kardeşi Bünyâmin hariç, diğer oğullarını erzak almak için Mısır'a gönderdi:

وَجَآءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٨﴾

58. Derken Yûsuf'un kardeşleri Mısır'a varıp onun huzuruna çıktılar. Yûsuf onları görür görmez tanımış, fakat onlar Yûsuf'u tanımamışlardı.

Hz. Yûsuf, kendisine daha önce vahyedilen **"Elbette bir gün gelecek, sen onlara, hiç beklemedikleri bir sırada bu yaptıklarını haber vereceksin"** (Yûsuf 12/15) bilgisine dayanarak, kardeşlerinin kesin olarak yanına geleceklerini biliyor, bu sebeple onların gelecekleri zamanı bekliyordu. Gelince de hemen onları tanıdı. Fakat kardeşleri onu tanımıyorlardı. Çünkü onu henüz çocuk yaştayken terk etmişlerdi ve artık onun ölüp gittiğini sanıyorlardı. Allah Teâlâ'nın onu koruyup büyüterek Mısır kralı yapacağını akıllarına bile getirmiyorlardı. Fakat şimdi hiç farkında olmadıkları bir anda, akıllarının

ucundan bile geçmeyen o gerçekle karşı karşıya gelmişlerdi:

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ ۚ أَلَا تَرَوْنَ
أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا
كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾ قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا
لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾ وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ
يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾

59. Yûsuf onların erzak yüklerini hazırlatınca şöyle dedi: "İkinci gelişinizde bana baba bir kardeşinizi de getirin. Görmez misiniz ki, ben ölçeği adam başına tam olarak veriyor ve misafirlerimi mümkün olan en iyi şekilde ağırlıyorum."

60. "Eğer onu bana getirmezseniz, artık benden bir ölçek bile olsa erzak beklemeyin, sakın yanıma da yaklaşmayın."

61. Kardeşleri de: "Onu bizimle göndermesi için babasını iknâ etmeye çalışacağız; evet, bir yolunu bulup bunu mutlaka başaracağız" dediler.

62. Yûsuf, hizmetçilerine şöyle dedi: "Onların ödedikleri erzak bedellerini de yüklerinin içine koyun; umulur ki evlerine varıp yüklerini açtıklarında bunun farkına varırlar da belki daha istekli ve güven içinde bize tekrar gelirler."

Yûsuf (a.s.) bütün bunları, Rabbinin kendisine verdiği talimatlar doğrultusunda yapıyordu. Ona kalsa babasına derhal müjdeyi ulaştırır ve ailesini yanına alırdı. Fakat ilâhî hikmet daha bir takım imtihanların olmasını ve bir kısım sırların çözülmesini gerektiriyordu:

فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا
نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾ قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ
عَلَىٰ أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ ۖ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٦٤﴾

63. Yûsuf'un kardeşleri babalarının yanına döner dönmez: "Sevgili babamız! Bir daha erzak almamız bize yasaklandı. Ne olur, kardeşimizi bizimle beraber gönder ki tekrar erzak alabilelim. Merak etme, biz onu elbette gözümüz gibi koruruz" dediler.

64. Yâkub dedi ki: "Daha önce kardeşi Yûsuf'u size güvenip nasıl emânet ettiysem, şimdi onu da aynı şekilde size emânet edeyim, öyle mi?! Şunu

bilin ki, ben onu size değil, Allah'a emânet ediyorum. Çünkü Allah, koruyup gözetenlerin en hayırlısı ve merhamet edenlerin en yücesidir!"

Yûsuf'un kardeşlerini sevindiren bir diğer gelişme de şu oldu:

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ اِلَيْهِمْ ط قَالُوا يَٓا اَبَانَا
مَا نَبْغٖى ط هٰذِهٖ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ اِلَيْنَا ج وَنَمٖيرُ اَهْلَنَا وَنَحْفَظُ اَخَانَا
وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعٖيرٍ ط ذٰلِكَ كَيْلٌ يَسٖيرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ اُرْسِلَهُ مَعَكُمْ
حَتّٰى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ لَتَاْتُنَّنٖى بِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ يُحَاطَ بِكُمْ ج فَلَمَّٓا اٰتَوْهُ
مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكٖيلٌ ﴿٦٦﴾

65. Yüklerini açınca ödedikleri erzak bedellerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. Çok sevindiler ve: "Baba, baba!" dediler, "başka ne isteyebiliriz ki? Bak, ödediğimiz erzak bedeli bize geri verilmiş. Bununla yine ailemize erzak getirir, eğer bizimle gönderirsen kardeşimizi korur, hem de bir deve yükü fazla erzak alırız. Öyle cömert bir insandan pek kolay bir alım olacak bu!"

66. Bunun üzerine babaları: "Kuşatılıp tamâmen çâresiz kalmadıkça, mutlaka onu bana geri getireceğinize dair Allah'a yemin edip kesin söz vermediğiniz takdirde onu sizinle asla göndermem." Yemin edip söz vermeleri üzerine de: "Bakın, bu söylediklerimize Allah şâhittir ve her şey ancak O'nun izniyle olur" dedi.

Hz. Yâkub, **"kuşatılıp tamâmen çâresiz kalmadıkça"** sözüyle belki de farkında olarak veya olmayarak, evlatlarının bu gidişte başlarına gelecek sıkıntılara işaret etmiş oluyordu. Bütün bu ihtimalleri dikkate alarak yola koyulacakları sırada oğullarına şu öğütte bulundu:

وَقَالَ يَا بَنِىَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ اَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ ط وَمَٓا
اُغْنٖى عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَیْءٍ ط اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ط عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ج وَعَلَيْهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ اَمَرَهُمْ اَبُوهُمْ مَا
كَانَ يُغْنٖى عَنْهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَیْءٍ اِلَّا حَاجَةً فٖى نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضٰيهَا ط
وَاِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ع ﴿٦٨﴾

67. Onlara şunu söyledi: "Oğullarım! Mısır'a hepiniz aynı kapıdan

girmeyin; ayrı ayrı kapılardan girin. Gerçi, ne yapsam da, Allah'tan başınıza gelecek hiçbir şeyi sizden savamam. Çünkü mutlak mânada hüküm ve takdir Allah'ındır. Ben yalnızca O'na dayanıp güvenirim. Kendisine dayanıp güvenecek bir güç arayan herkes de sadece O'na dayanıp güvensinler."

68. Onlar babalarının emrettiği şekilde Mısır'a girdiler. Fakat bu tedbir, Allah'ın onlar için yazdığı hiçbir şeyi kendilerinden uzaklaştıramadı. Ancak Yâkub, evlatlarını korumak maksadıyla içindeki bir dileği yerine getirmiş oldu. Şüphesiz o, kendisine öğrettiğimiz husûsî bir ilim sahibiydi; fakat insanların çoğu bunu bilmez.

Hz. Yâkub'un, oğullarına Mısır'a bir kapı yerine birkaç kapıdan girmelerini tavsiye etmesinin sebep ve hikmetleri hususunda şu izahlar yapılabilir:

• O, evlatlarını kem gözlerin kin ve kıskançlık dolu bakışlarından korumak için böyle yapmıştır.

• Bunun güvenlik açısından bir tavsiye ve tedbir olma ihtimali kuvvetlidir. Çünkü Yâkub (a.s.), şehre toplu halde girecek olan çocuklarının başına bir suikastın gelebileceğinden endişe duyuyordu. Böyle bir ihtimal karşısında hepsinin birlikte zarar görmemesi gerekirdi. Nitekim askerî tatbikatlarda da, muhtemel bir pusu ile düşmana ansızın yakalanmamak için erlerin tek sıra düzeninde hareket etmeleri tavsiye edilir.

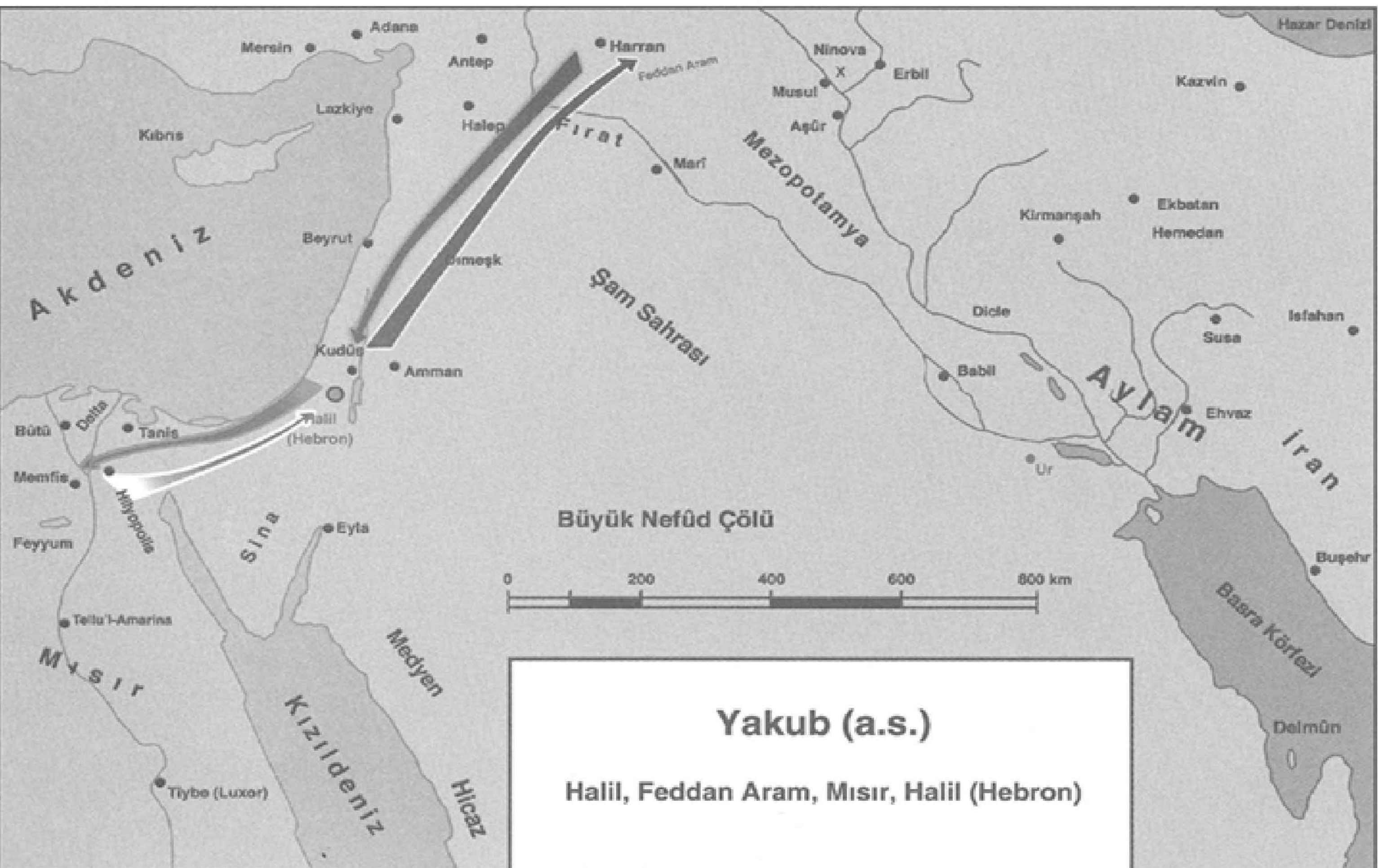
• Hepsinin aynı kapıdan birlikte girmeleri şehir halkı üzerinde bir şüphe uyandırabilirdi. Hele oraya girişleri, ülkenin emniyet ve asayişi itibariyle kritik bir zamana denk geldiyse şüphe uyandırma ihtimali daha da kuvvetlenmiş olurdu.

Ancak çocukların, babalarının tavsiyesini tutarak farklı kapıdan girmeleri, Allah'ın onlar hakkında takdir buyurduğu şeylerin olmasını engelleyemedi. Devam eden âyet-i kerîmelerde haber verildiği üzere olanlar oldu:

وَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰى اِلَيْهِ اَخَاهُ قَالَ اِنّ۪ٓي اَنَا اَخُوكَ فَلَا
تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾

69. Kardeşleri, Yûsuf'un huzuruna çıktıklarında o öz kardeşi Bünyamin'i yanına aldı, onunla bir süre baş başa kaldı ve ona: "Ben, senin kardeşin Yûsuf'um; onların daha önce yaptıklarına üzülme!" dedi.

Yakub (a.s.)
Halil, Feddan Aram, Mısır, Halil (Hebron)
Hazar Denizi
Adana
Mersin
Antep
Harran
Feddan Aram
Ninova
Erbil
Musul
Aşûr
Kazvin
Lazkiye
Halep
Fırat
Kıbrıs
Marî
Mezopotamya
Ekbatan
Hemedan
Kirmanşah
Beyrut
Dımeşk
Akdeniz
Şam Sahrası
Dicle
Isfahan
Susa
Kudüs
Amman
Babil
Aylam
Ehvaz
Bütü
Delta
Tanis
Halil
(Hebron)
Ur
İran
Memfis
Hiliyopolis
Büyük Nefûd Çölü
Feyyum
Sina
Eyla
Buşehr
0
200
400
600
800 km
Basra Körfezi
Tellu'l-Amarina
Mısır
Medyen
Kızıldeniz
Delmûn
Tiybe (Luxer)
Hicaz

Rivayete göre kardeşleri Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde: "İşte getirmemizi istediğin kardeşimiz budur, onu getirdik" diye takdim ettiler. O da: "İyi ettiniz, isabet eylediniz" dedi. Hepsine bir ziyafet verdi ve onları ikişer ikişer sofraya oturttu. Bünyamin tek kaldı, kendi kendine: "Şimdi kardeşim Yûsuf sağ olsaydı, o da benimle birlikte otururdu" dedi ve gözlerinden yaş damladı. Yûsuf da: "Kardeşiniz tek kaldı" diyerek onu kendi yanına aldı. Sonra her iki kişiye birer yatak odası hazırlattı ve: "Bunun ikincisi yok, bu da benim yanımda olsun" diyerek kendi odasına götürdü. Yûsuf onun, ölen kardeşi için çok üzüldüğünü görünce: "O ölen kardeşinin yerine ben senin kardeşin olsam ister misin?" dedi. O da: "Senin gibi kardeşi kim bulabilir? Fakat ne çare ki, seni Yâkub ile Râhil doğurmuş değil" diyerek içini çekti. İşte o vakit Yûsuf ağladı; kalkıp boynuna sarıldı. Kendini tanıtıp: "Ben gerçekten senin kardeşinim. Bunun için onların daha önce yaptıklarına aldırma. Bu sefer de benim adamlarımın sana yapacakları oyundan dolayı sakın telaşlanıp üzülme. Sana anlattığım bu şeyleri kimseye sezdirme, hiç duymamış gibi serinkanlı ol" dedi. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XVIII, 41-142)

Hz. Yûsuf, kardeşi Bünyamin'i yanında tutabilmesi için, Allah Teâlâ'nın kendine öğrettiği bir planı, en hassas noktalarına dikkat ederek tatbik etti:

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ اَخِيهِ ثُمَّ اَذَّنَ
مُؤَذِّنٌ اَيَّتُهَا الْعِيرُ اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا
تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَٓاءَ بِهِ حِمْلُ
بَعِيرٍ وَاَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ
فِي الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا فَمَا جَزَٓاؤُهُٓ اِنْ كُنْتُمْ
كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا جَزَٓاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَٓاؤُهُ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾

70. Yûsuf onların yüklerini hazırlattığı sırada, su kabını öz kardeşinin yükü içine koydu. Sonra bir dellal onların arkasından: "Ey kâfile! Durun! Siz kesinlikle hırsızsınız" diye bağırdı.

71. Yâkub'un oğulları hemen geriye, gelenlere dönüp: "Neyi kaybettiniz, ne arıyorsunuz?" diye sordular.

72. Dediler ki: "Kralın su kabını kaybettik, onu arıyoruz. Onu bulup getirene bir deve yükü erzak var. Ben buna kefilim."

73. Yâkub'un oğulları: "Vallahi, siz de kesinlikle biliyorsunuz ki, biz buraya bozgunculuk çıkarmak için gelmedik. Biz hırsız da değiliz" dediler.

74. Kralın adamları: "Peki, yalan söylüyorsanız, bu yaptığınızın cezası nedir?" diye sordular.

75. Onlar da: "Bizim kanunlarımıza göre bunun cezası, çalınan su kabı kimin yükünde bulunursa, o kişinin köle olarak alıkonmasıdır. İşte hırsızlık yapan zâlimleri biz böyle cezalandırırız" diye cevap verdiler.

Böylece kralın adamları işlerine yarayacak cevabı bizzat onların ağızlarından almış oldular:

فَبَدَأَ بِاَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاۤءِ اَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاۤءِ اَخِيهِ كَذٰلِكَ
كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَاْخُذَ اَخَاهُ فِى دِينِ الْمَلِكِ اِلَّا اَنْ يَشَاۤءَ اللّٰهُ
نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاۤءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾

76. Bunun üzerine Yûsuf, öz kardeşinin yükünden önce diğerlerinin yüklerini aramaya başladı; sonunda su kabını kardeşinin yükünde bulup çıkardı. Öz kardeşini yanında alıkoyması için biz Yûsuf'a böyle bir çâre öğrettik. Allah dilemeseydi, kralın kanunlarına göre kardeşini yanında alıkoyması mümkün değildi. Biz, kimi dilersek onun ilim ve irfan seviyesini böyle derece derece yükseltiriz. Ama her bilgi sahibinin üzerinde daha iyi bilen biri vardır.

Yûsuf (a.s.), su tasını Bünyamin'in yükünden bulup çıkardığı için ceza olarak da onu yanında alıkoydu. Halbuki Mısır ceza kanununa göre hırsıza sopa vurulmakta ve çaldığı malın iki misli ödettirilmekte idi. Bu kanuna göre ise Bünyamin'in alıkonması mümkün değildi.

Bunun üzerine kardeşleri, "Bu işte bir yanlışlık olmalı, o hırsızlık yapmış olamaz" diyerek Bünyamin'i savunacakları yerde, hem onun hem de Yûsuf hakkında besledikleri kötü hisleri ortaya sermekten geri durmadılar:

قَالُوا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ فَاَسَرَّهَا يُوسُفُ فِى نَفْسِهِ
وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾

77. Yâkub'un oğulları şöyle dediler: "Eğer o hırsızlık yaptıysa, mesele değil, zâten daha önce kardeşi Yûsuf da hırsızlık yapmıştı." Yûsuf, bu iftiralarından dolayı duyduğu üzüntüyü içine attı. Bunu onlara belli etmemekle beraber içinden de: "Siz çok daha kötü ve acınacak durumdasınız. Doğrusu Allah, iddia ettiğiniz şeyin içyüzünü çok iyi biliyor" dedi.

Kardeşlerinin Hz. Yûsuf'u hırsızlıkla itham etmeleri hakkında birkaç rivayet vardır. Bunlardan birine göre Hz. Yûsuf'un halası onu çok severdi. Bu sebeple onu yanında tutmak istiyordu. Halasının evinde, dedesi Hz. İshâk'dan kalma bir kuşak vardı ve onu teberrüken muhafaza ediyorlardı. Halası o kuşağı Hz. Yûsuf'un beline bağladı ve onun, o kuşağı çaldığını söyledi. Onların kanunlarına göre de, hırsızlık yapanın köle edinilmesi gerekiyordu. Halası, böyle bir yola baş vurarak Yûsuf'u yanında alıkoyabilmişti. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XVIII, 147) İşte kardeşleri bu olaya işaret etmek istemişlerdir.

Esaslı bir planın hedefi olduklarını fark etmeyen ve Bünyamin'i kurtarmanın başka bir yolu kalmadığını anlayan kardeşler, çareyi, boyunlarını büküp kendilerini acındırarak Hz. Yûsuf'a yalvarmakta buldular:

قَالُوا يَٓا اَيُّهَا الْعَزٖيزُ اِنَّ لَهُٓ اَبًا شَيْخًا كَبٖيرًا فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهُۚ اِنَّا
نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِنٖينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ نَاْخُذَ اِلَّا مَنْ وَجَدْنَا
مَتَاعَنَا عِنْدَهُٓۙ اِنَّٓا اِذًا لَظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾

78. Onlar: "Ey Azîz! Gerçekten onun çok yaşlı bir babası var, onu bizden çok sever, ayrılığına dayanamaz. Ne olur, onun yerine bizden birini alıkoy. Doğrusu biz seni, anlayışlı, iyiliksever biri olarak görüyoruz" dediler.

79. Yûsuf: "Allah korusun! Biz malımızı kimin yanında bulmuşsak ancak onu alıkoyabiliriz. Aksi takdirde, kesinlikle haksızlık etmiş oluruz" dedi.

Bütün plan Bünyamin'in alıkonması üzerine kuruluydu. Bu sebeple Hz. Yûsuf, cezanın şahsiliği kâidesinden hareketle, suçlunun yerine bir başkasının cezalandırılmasının haksızlık olacağını ve böyle bir şey yapmaktan Allah'a sığındığını söyledi. Böylece o, kesin hükmünü belirterek tartışmaya son noktayı koyunca kardeşleri kendi aralarında şöyle bir müzakerede bulundular:

İki Oğlunu da Yitiren Baba

فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّاۜ قَالَ كَبِيرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُٓوا اَنَّ اَبَاكُمْ
قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فٖى يُوسُفَۚ
فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَأْذَنَ لٖٓى اَبٖٓى اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لٖىۚ وَهُوَ خَيْرُ
الْحَاكِمٖينَ ﴿٨٠﴾ اِرْجِعُٓوا اِلٰٓى اَبٖيكُمْ فَقُولُوا يَٓا اَبَانَٓا اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَۚ
وَمَا شَهِدْنَٓا اِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظٖينَ ﴿٨١﴾ وَسْـَٔلِ
الْقَرْيَةَ الَّتٖى كُنَّا فٖيهَا وَالْعٖيرَ الَّتٖٓى اَقْبَلْنَا فٖيهَاۜ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾

80. Kardeşleri Bünyamin'i geri almaktan ümitlerini kesince, aralarında konuyu görüşmek üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri şöyle dedi: "Babanızın sizden Allah adına kesin bir söz aldığını, ayrıca bundan önce de Yûsuf hakkında işlediğiniz suçu bilmiyor musunuz? Artık ben, babam gelebilirsin diye bana izin verinceye yahut Allah hakkımda bir hüküm bildirinceye kadar buradan bir yere gitmem. O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."

81. "Şimdi siz babanızın yanına dönün ve ona deyin ki: «Sevgili babamız! İnan ki, senin oğlun hırsızlık yaptı. Biz de sadece bildiğimiz, gördüğümüz şeylere şâhitlik ediyoruz. Sana söz verirken biz gelecekte ne olacağını bilemezdik. Zira biz gaybın bekçileri değiliz ki!»"

82. "«Bize inanmıyorsan, aralarında bulunduğumuz o şehrin halkına veya birlikte geldiğimiz kervandakilere sor! Emin ol, biz kesinlikle doğru söylüyoruz.»"

"Büyükleri"nden maksat, yaşça büyükleri olabileceği gibi, akılca büyükleri de olabilir. Bu kişinin, daha önce de Yûsuf'u öldürülmekten kurtaran Yahûda olduğu söylenir.

Kardeşler gelip, ağabeylerinin dediklerini babalarına aynen naklettiler, fakat bakalım Hz. Yâkub bunlara nasıl mukabelede bulundu:

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًاۜ فَصَبْرٌ جَمٖيلٌۜ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَنٖى
بِهِمْ جَمٖيعًاۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَلٖيمُ الْحَكٖيمُ ﴿٨٣﴾

83. Yâkub: "Hayır! Belli ki, nefisleriniz sizi aldatıp, böyle kötü bir işe

sürüklemiş. Artık bana düşen, en güzel şekilde sabretmektir. Öyle umuyorum ki Allah, onların hepsini bana geri getirecektir. Çünkü O, her şeyi hakkiyle bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır" dedi.

Sa'di'nin dediği gibi: "Yalan söylemek kalıcı darbeye benzer. Yarası iyileşse de izi kalır. Baksana, Yûsuf'un kardeşleri yalanla meşhur olduklarından, doğru söylediklerinde bile onlara itimat kalmamıştır." Bu sebeple, onlar, bu kez gerçekten doğru söylemelerine rağmen, babaları onlara inanmamış, daha önce dediği gibi **"Belli ki, nefisleriniz sizi aldatıp, böyle kötü bir işe sürüklemiş"** (Yûsuf 12/83) serzenişinde bulunmuştu. Fakat gönlünde, bir gün Allah Teâlâ'nın hepsini; Yûsuf'u, Bünyamin'i ve babasından utancından Mısır'da kalan büyük ağabeylerini kendisine geri ulaştıracağına olan ümidi kaybolmamıştı. O günü hasretle bekliyordu. Fakat içindeki yangın tüm haşmetiyle gönlünü yakıp kavurarak derinlere doğru ilerliyordu:

وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَٓا اَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ
فَهُوَ كَظٖيمٌ ﴿٨٤﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا
اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكٖينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ اِنَّمَٓا اَشْكُوا بَثّٖى وَحُزْنٖٓى اِلَى اللّٰهِ
وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ
يُوسُفَ وَاَخٖيهِ وَلَا تَا۬يْـَٔسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يَا۬يْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾

84. Onlardan yüzünü çevirmiş, "Âh Yûsufum! Neredesin Yûsuf?" diye ağlıyor, sızlanıyordu. Hüzün ve kederinden iki gözüne ak düştü, görmez oldu. Buna rağmen o, oğullarına duyduğu kızgınlığı belli etmiyor, bir diken yutar gibi acısını içine gömüyordu.

85. Oğulları: "Aradan bunca zaman geçti, hâlâ Yûsuf'u dilinden düşürmüyorsun. Vallahi bu gidişle ya kederinden hastalanıp eriyecek veya helâk olup gideceksin" dediler.

86. Yâkub şöyle cevap verdi: "Ben bütün dertlerimi, keder ve hüznümü Allah'a arz ediyorum ve ben, Allah'tan gelen vahiyle sizin bilmediğiniz nice şeyleri biliyorum."

87. "Evlatlarım! Haydi gidin! Yûsuf ve kardeşini arayıp bulmaya çalışın. Sakın Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirlerden başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez" dedi.

Üç çeşit bela vardır:

• Kula verilecek cezayı hemen acele olarak vermektir. Bu, Yûsuf'un hanımlar

tarafından vâki olan arzu ve istek yüzünden hapse atılması ve hapishane arkadaşına **"Efendinin yanında benden söz et!"** (Yûsuf 12/42) demesi yüzünden zindanda bir süre daha kalması hâdisesinde görülür. Hz. Yâkub'un başına gelenler de bu belâ çeşidine misaldir.

• Rabbinin katında sahip olduğu derece herkes tarafından anlaşılsın, içinde olanlar ortaya çıksın diye mihnete ve sıkıntıya tâbi tutulmaktır. Eyyûb (a.s.)'ın başına gelenler, bu kısma misaldir. Allah Teâlâ buyurur ki: **"Gerçekten biz onu sıkıntılara karşı sabırlı bulduk. O ne güzel bir kuldu. Doğrusu o, tam bir teslimiyet ve samimiyetle sürekli Allah'a yönelir dururdu."** (Sâd 38/44)

• Allah katındaki yakınlık ve şerefi daha da artsın diye ihsân edilen belâlardır. Buna misal de Hz. Yahya'nın başına gelenlerdir. Bu yüce peygamber hiçbir hata işlememiş ve işlemeğe de tevessül etmemiş olduğu halde, kuzu gibi boğazlanmıştı. Bütün bu belâ çeşitlerinin karşılığında sabredip ıstırabını belli etmeyenlere büyük ecir ve sevaplar verilecektir.

Rasûlullah (s.a.v.) Cebrâil (a.s.)'a: *"Yâkub'un Yûsuf'a duyduğu ayrılık acısı ne*
ş *dereceye varmı tı?"* diye sormuş, Cebrâil de: *"Evladını kaybeden yetmi ananın toplam acısına"* demiştir. *"O halde onun sevabı ne kadardır?"* diye sual edince de: *"Yüz ehîd sevabıdır. Çünkü o, Allah'a bir an bile kötü zanda bulunmadı"* buyurmuştur. (Suyûtî, *ed-Dürru'l-mensûr*, IV, 570)

Şu beyt Hz. Yâkub'un gönlünü kavuran hasret ateşini ne güzel dile getirir:

"Enîsim hemm, celîsim ğam, i im subh u mesâ mâtem,

Gözüm pür-nem, dilim pür-âh-ı âte bârdır sensiz." (Nevres)

"Ey sevgili! Sensiz yoldaşım üzüntü, arkadaşım gam ve keder, işim sabah ve akşam mâtemdir. Gözüm yaş dolu, dilim de durmadan âh edip ateş saçmaktadır."

Bütün bunlara rağmen Yâkub (a.s.): **"Ben, Allah'tan gelen vahiyle sizin bilmediğiniz nice şeyleri biliyorum"** (Yûsuf 12/86) diyerek de, hâdisenin perde arkasındaki bir kısım hikmetlerinden haberdar olduğuna işaret etti. Yûsuf ve Bünyamin'i araştırıp bulma ümidiyle evlatlarını tekrar Mısır'a doğru yola uğurlarken, mü'minin Allah'ın rahmetinden asla ümit kesmemesi gerektiği, ancak kâfir olanların O'ndan ümit keseceği gerçeğini hatırlattı.

Yâkub'un oğulları, babalarının verdiği hikmet dolu nasihatleri ve dile getirdiği talebinin ardından hem kardeşlerinin durumunu araştırma, hem de erzak temin etme maksadıyla tekrar Mısır'a geldiler:

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَٓا اَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا

بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰيةٍ فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾

88. Varıp yine Yûsuf'un huzuruna çıktılar: "Ey Azîz!" dediler. "Kıtlık yüzünden biz de, çoluk çocuğumuz da perişan olduk. Bu defa çok az bir erzak bedeli getirebildik. Ne olur, sen bize yine erzakımızı tam ölçek ver; ayrıca bize bir miktar da bağışta bulun. Şüphesiz Allah, fazladan iyilikte bulunanları bol bol mükâfatlandırır."

Rivayete göre, Yâkub (a.s.) oğullarından birine şunları yazmasını emretti:

"Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

Allah'ın dostu İbrâhim'in oğlu İshâk'ın oğlu Yâkub İsrâilullah'tan Mısır Azîz'ine!

Biz, başlarına devamlı olarak belâlar inen bir aileden geliyoruz. Dedem İbrâhim, Nemrûd tarafından yakılmak istendi, fakat buna sabretti. Bu sebeple Allah ateşi ona serin ve selâmet kıldı. Amcam İsmâil'e gelince, o da boğazlanma tehlikesiyle karşı karşıya geldi. Fakat sabrı sayesinde Allah Teâlâ büyük bir kurbanlık ile kendisini kurtardı. Ben de oğlum Yûsuf'u kaybetmekle müptelâ oldum, gözlerim kör olup belim bükülünceye kadar ağladım. Hırsız sanarak yanınızda alıkoyduğunuz oğlumla teselli buluyordum. Şunu bil ki biz, ne hırsızlık yapan ne de böyle bir suçu işleyecek olanları dünyaya getiren bir aileyiz! Oğlumu bana iade ederseniz ne âlâ! Aksi takdirde, size öyle bir beddua ederim ki yedi kuşak sonraki çocuklarınıza bile sirâyet eder... Vesselâm!"

Yûsuf, babasının mektubunu okuyunca ağladı ve ona şöyle bir cevap yazdı:

" Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

Yâkub İsrâilullâh'a Mısır Azîzinden!

İmdi ey yaşlı zat! Mektubun elime ulaştı. Onu okudum ve oradaki bilgileri tüm yönleriyle öğrendim. Mektubunda sâlih atalarından ve bunların bir takım belâlara uğradıklarından bahsediyorsun. Madem ki onlar böyle belâlara uğradıkları ve bunlara sabrettikleri için zafere eriştiler, öyleyse sen de onlar gibi sabret... Vesselam!"

Bu mektubu alıp okuyan Yâkub (a.s.): "Vallahi" dedi, "bu, bir hükümdar mektubu değil, bir peygamber mektubudur! Bu mektubun sahibi belki de Yûsuf'tur!" (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XVIII, 161-162; Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, 256)

Kıtlık zamanında Yûsuf (a.s.)'a:

"–Sen, hazinelerin sorumlusu ve tasarrufçusu olduğun hâlde niçin kendini aç bırakıyor, doyasıya yemiyorsun?" diye sorulmuştu. Şu cevâbı verdi:

"–Ben doyarsam, aç olanları unutup hâllerini anlayamamaktan korkarım!" (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, IV, 284)

Artık Hz. Yûsuf'un, kendini tanıtma ve bu sûrenin 15. âyetinde müjdelendiği

üzere, onlara daha önce yaptıklarını hiç beklemedikleri bir anda haber verme vakti gelmişti:

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾
قَالُوا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُ ۜ قَالَ اَنَا يُوسُفُ وَهٰذَٓا اَخٖى ۘ قَدْ مَنَّ اللّٰهُ
عَلَيْنَا ۜ اِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضٖيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنٖينَ ﴿٩٠﴾

89. Yûsuf onlara: "Siz câhilliğiniz zamanında Yûsuf'a ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?" diye sordu.

90. Onlar: "Aman Allahım! Yoksa sen, gerçekten sen Yûsuf musun?" diye şaşırıp kaldılar. O da: "Evet, ben Yûsuf'um, bu da kardeşim. Allah bize lutufta bulundu. Gerçek şu ki, kim Allah'a karşı gelmekten sakınır ve sabrederse, elbette Allah iyilik eden ve yaptığı işi güzel yapanların emeklerini boşa çıkarmaz" dedi.

91. Onlar da: "Allah'a yemin olsun ki, gerçekten Allah seni seçip bize üstün kıldı. Biz ise gerçekten büyük bir suç işlemişiz" itirafında bulundular.

Kardeşlerinin büyük bir mahcubiyet ve pişmanlık içinde olduklarını gören Yûsuf (a.s.) affın zirve örneklerini tatbik bakımından fazilet üzere fazilet sergilemeye başladı:

قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِـٕينَ ﴿٩١﴾ قَالَ لَا تَثْرٖيبَ
عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ۜ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ ۘ وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمٖينَ ﴿٩٢﴾

92. Yûsuf şöyle dedi: "Bugün size bir ayıplama, bir kınama yok. Ben hakkımı çoktan helâl ettim. Allah da sizi bağışlasın. Çünkü O, merhamet edenlerin en merhametlisidir."

Rivayete göre kardeşleri, Hz. Yûsuf'a:

"- Bizleri sabah-akşam yemeğe dâvet ediyorsun. Fakat biz sana yaptıklarımızdan dolayı utanıyoruz, utancımızdan yüzüne bile bakamıyoruz" diye haber gönderdiler. Onlara şöyle cevap verdi:

"- Mısır ahâlisi, ben her ne kadar içlerinde vezir makamında bulunuyorsam da, ilk zamanlardaki gibi, bana köle gözüyle bakarlar, «Sübhânellâh! Yirmi dirheme satılmış olan bir köle ne kadar yüksek makamlara erişti» derlerdi. Şimdi ise sizinle şeref kazandım, halkın gözünde değer buldum. Zira onlar anladılar ki, siz benim kardeşlerimsiniz ve ben İbrâhim (a.s.)'ın torunlarındanım!" (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, IV, 402)

Şefkat ve merhamet dolu, gönül alıcı ifadelerle kardeşlerini içinde kıvrandıkları mahcubiyet ve eziklik duygularından kurtarmaya çalışan Yûsuf (a.s.), hastalara şifa ve darda kalanlara çıkış yolu gösteren müjde yüklü sözlerine şöyle devam ediyor:

اِذْهَبُوا بِقَمِيصٖى هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبٖى يَأْتِ بَصٖيرًاۚ وَاْتُونٖى بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعٖينَ ﴿٩٣﴾

93. Yûsuf: "Şimdi şu gömleğimi götürün ve onu babamın yüzüne sürün de gözleri yeniden açılsın. Sonra da bütün ailenizi toplayıp birlikte bana gelin" dedi.

Yûsuf (a.s.)'ın, gömleğini göndererek, bunun babasının yüzüne sürüldüğünde gözlerinin açılacağını kesin olarak ifade etmesinin iki türlü izahı yapılabilir:

Birincisi; Hz. Yûsuf bunu Allah Teâlâ'dan aldığı vahye dayanarak yapmıştır. Buna göre hâdise Yûsuf (a.s.)'ın bir mûcizesidir.

İkincisi; hâdisenin aklî izahı ise şöyledir: Hz. Yâkub'un gözlerine ak düşmesi, Yûsuf'un ayrılığından dolayı tutulduğu derin hüzün ve kederden kaynaklanmıştır. Bunu fark eden Yûsuf (a.s.), babasının kederini gidermek üzere gömleğini göndermiştir. Gerçekten de gömlek getirilip yüzüne sürülünce o, Yûsuf'unun hayatta olduğunu öğrenmiş, buna çok sevinmiş ve kalbine büyük bir sevinç dolmuştur. Bu vesileyle ruhu kuvvetlenerek gözüne fer gelmiştir. Nitekim Hz. Yâkub'un, Yûsuf'un kokusunu ta uzaktan duyması da gönlünde coşan sevincin bir göstergesi gibidir:

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعٖيرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنّٖى لَاَجِدُ رٖيحَ يُوسُفَ لَوْلَٓا اَنْ
تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفٖى ضَلَالِكَ الْقَدٖيمِ ﴿٩٥﴾

94. Kervan Mısır'dan henüz ayrılmıştı ki babaları: "Eğer beni bunaklıkla suçlamazsanız, gerçekten ben Yûsuf'un kokusunu duyuyorum" dedi.

95. Onlar da: "Allah'a yemin olsun ki, sen hâlâ o eski şaşkınlığında devam etmektesin" dediler.

Hz. Yâkub, Yûsuf (a.s.)'ın kokusunu o kadar uzak mesafeden bir anda duyabilmiştir. Bununla ilgili şu izahlar yapılabilir:

• Allah Teâlâ bu kokuyu, bir mûcize olmak üzere o kadar uzak mesafeden Hz. Yâkub'un koku alma duyusuna ulaştırmıştır.

• Allah Teâlâ, o anda o kokuyu Yâkub (a.s.)'ın vicdanında var etmiştir. Veya Cenâb-ı Hak, Yâkub'un hafızasını yeniden harekete geçirmiş, daha önceden bildiği Yûsuf'un kokusunu ona yeniden duyurmuştur.

Buna göre hâdise, bizzat Allah'ın iradesiyle gerçekleşen bir mûcizedir ki,

bunun böyle olduğunda şüphe yoktur. Üstelik bunun gerek Mısır'dan gönderilmesi, gerekse böyle bir hızlı titreşimin Yâkub tarafından algılanabilmesi ve o kokunun Yûsuf'a ait olduğunu kestirebilmesi doğrudan doğruya ilâhî tasarrufu gösteren harikalardır ve olayın mûcizevi yönü açıktır.

Fakat âyetin ifadesinden açıkça ortaya çıkan mâna, bu kokunun rüzgâr içinde duyulması ve gömleği taşıyan müjde kafilesinin Mısır'dan ayrıldığı sırada iletilmiş olmasıdır. Bu ise ses ve görüntüde olduğu gibi, kokunun da havadan bir telsizle şimşek gibi naklinin ve iletilmesinin mümkün olabileceğini, yaratılışta bunun da gizli bir kanunu olabileceğini düşündürmektedir.[14]

Yâkub (a.s.)'ın gözleri açılıp Hz. Yûsuf'la ilgili sır perdesi yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlayınca kardeşlerin Yûsuf'a karşı işledikleri cürümler güneş gibi aydınlanmaya başladı. Dolayısıyla onlar, babalarının ayaklarına kapanıp özür dileme durumunda kaldılar:

فَلَمَّآ اَنْ جَآءَ الْبَش۪يرُ اَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِه۪ فَارْتَدَّ بَص۪يرًاۚ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ
لَكُمْ اِنّ۪ٓى اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا يَٓا اَبَانَا اسْتَغْفِرْ
لَنَا ذُنُوبَنَٓا اِنَّا كُنَّا خَاطِ۪ينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبّ۪ىۜ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿٩٨﴾

96. Nihâyet müjdeci gelip gömleği Yâkub'un yüzüne sürünce o derhal görmeye başladı. Büyük bir heyecanla: "Ben size, Allah'tan gelen vahiy ile sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum, dememiş miydim?" diye haykırdı.

97. Oğulları: "Sevgili babamız! Günahlarımızın affı için Allah'tan bağışlanma dile. Çünkü biz gerçekten büyük bir suç işledik" itirafında bulundular.

98. Babaları da: "Sizin için ileride Rabbimden bağışlanma dileyeceğim. Hiç şüphesiz O, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir" dedi.

Yâkub (a.s.), çocuklarının, işledikleri hata sebebiyle kendileri için bağışlanma dilemesi taleplerine hemen icâbet etmemiş, bunu bir müddet ertelemiştir. Çünkü yaptıkları hata çok büyük bir hata idi ve onlara gönlü kırıktı. Üstelik bu hatayı Yûsuf'a karşı yaptıklarından dolayı araya kul hakkı girmişti. İlâhî mağfiretin talep edilmesi ve onun gerçekleşmesi için Yûsuf'un da hakkını helâl etmesi gerekmekteydi. Bu sebeple Yâkub (a.s.), onları Yûsuf'la helâlleştirinceye kadar istiğfarı tehir etmiştir.

Nitekim kul hakkının ehemmiyeti ve ölmeden önce mutlaka helâlleşmek gerektiği hususunda Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Her kimin karde ine ırzında, eref ve haysiyetinde yahut herhangi bir hususta

yaptığı bir haksızlığı varsa, dinar ve dirhemin bulunmadığı bir gün gelmeden önce o haksızlıktan dolayı ondan helâllik dilesin. Çünkü helâllik dilemese eğer sâlih bir ameli varsa, yaptığı haksızlığı kadar o sâlih amelinden alınır. Eğer iyilikleri yoksa bu sefer haksızlık yaptığı arkada ının günahlarından alınır ona yükletilir.” (Buhârî, Mezâlim 10)

Yûsuf (a.s.)’ın dâveti üzerine tüm aile fertleri toplanıp Mısır’a doğru yola çıktılar. Kervanın yaklaştığını haber alan Yûsuf (a.s.), onları karşılamak üzere şehir dışında bir karargâh kurdu. Nihâyet kervan sevinç gösterileri içinde oraya vardı:

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَٓاءَ
اللّٰهُ اٰمِنٖينَۜ ﴿٩٩﴾ وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًاۚ وَقَالَ
يَٓا اَبَتِ هٰذَا تَأْوٖيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُۘ قَدْ جَعَلَهَا رَبّٖي حَقًّاۜ وَقَدْ اَحْسَنَ
بٖٓي اِذْ اَخْرَجَنٖي مِنَ السِّجْنِ وَجَٓاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ
الشَّيْطَانُ بَيْنٖي وَبَيْنَ اِخْوَتٖيۜ اِنَّ رَبّٖي لَطٖيفٌ لِمَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَلٖيمُ الْحَكٖيمُ ﴿١٠٠﴾

99. Hep birlikte Yûsuf’un huzuruna çıkınca, Yûsuf annesiyle babasını yanına alıp bağrına bastı ve: “Buyurun! Allah’ın izniyle emniyet ve huzur içinde Mısır’a yerleşin” dedi.

100. Annesiyle babasını tahtına oturttu. Hepsi birlikte onun önünde saygıyla eğildiler. Yûsuf dedi ki: “Babacığım, daha önce gördüğüm rüyânın tâbiri işte budur. Rabbim o rüyâyı gerçekleştirdi. Ayrıca şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra, beni hapisten kurtararak ve sizi çölden buraya getirerek Rabbim bana büyük ihsânlarda bulundu. Doğrusu Rabbim, her ne dilerse onu pek güzel bir şekilde ve insanların göremeyeceği bir incelik içinde yerine getirir. Şüphesiz O, evet O, her şeyi hakkiyle bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.”

Yûsuf (a.s.)’ın bu hoşgörüsü, müsamahası, misâfirperverliği ve lutufkâr tavrı karşısında gelenlerin hepsi son derece memnun oldular. Onun ne kadar affedici, kerîm, şerefli ve güzel bir insan olduğunu bu defa daha yakından anladılar. Hep birlikte onun huzurunda saygıyla eğildiler. Böylece onu selamlayıp, ona olan hürmet ve tâzimlerini sundular. Buradaki secde, kesinlikle bir ibâdet secdesi değil, o dönemde gelenek olan bir selamlaşma ve saygı hareketidir. Çünkü onların âdetine göre secde, selamlama ve saygı gösterme mânası taşımaktaydı. Nitekim bazı toplumlarda insanların, birbirlerine tâzim ve saygı göstermek maksadıyla ayağa kalkmayı, el öpmeyi, musâfaha yapmayı... âdet edindikleri bir

gerçektir.

Allah Teâlâ'nın Latîf ism-i şerifinde iki mâna vardır:

• Nihâyetsiz lutuf sahibi, kullarına bol bol ihsân eden, nimet veren.

• Murad ettiği işleri yoluna koymak ve neticeye erdirmek için çok ince ve çok güzel tedbirler alan; işlerin inceliklerini çok iyi bilen, rıfk ile muâmele eden.

Fiildeki rıfk yani yumuşaklıkla anlayış ve kavrayıştaki letâfet bir araya geldiğinde lutfun mânası tam olarak gerçekleşir. Bunun ilim ve fiilde kemâli ise sadece hakîkî Latîf olan Allah Teâlâ'ya mahsustur. Kulun bu isimden alacağı nasip ise, insanları Allah'a dâvet ve onları âhiret nimetlerine eriştirmek hususunda, aynen Hz. Yûsuf'un yaptığı gibi, sertlik, ayıplama ve düşmanlığa sapmadan son derece yumuşak ve lutufkâr olmaktır.

Yûsuf (a.s.) sonra Rabbine yönelerek şöyle niyaz etti:

رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَن۪ي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَن۪ي مِنْ تَأْو۪يلِ الْاَحَاد۪يثِۚ فَاطِرَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَ وَلِيّ۪ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ تَوَفَّن۪ي مُسْلِمًا
وَاَلْحِقْن۪ي بِالصَّالِح۪ينَ ﴿١٠١﴾

101. "Rabbim! Bana iktidar ve saltanattan büyük bir nasip verdin; bana rüyâların tâbirini, eşya ve hâdiselerin yorumunu öğrettin. Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan Allahım! Dünyada da, âhirette de benim sahibim ve gerçek koruyucum sensin. Müslüman olarak canımı al ve beni sâlih kullarının arasına kat!"

Âfiyet içinde bulunulduğu zamanlarda ölümü gönülden temennî etmek, Allah'a duyulan iştiyakın bir emâresidir. Bunun da en güzel misâli Yûsuf (a.s.)'dır. Nitekim o kuyuya atıldığı halde üzülüp kederlenip de "müslüman olarak canımı al" demedi. Köle olarak satıldığı, belli bir müddet o şekilde yaşadığı halde yine "müslüman olarak canımı al" demedi. Sonra senelerce hapiste kaldı, yine "müslüman olarak canımı al" demedi. Ne zaman ki mülk ve saltanat nimetlerine erişti, işler düzeldi, kardeşleri geldi huzurunda yerlere kapandı, ana-babasını tahtına oturttu, işte o zaman "müslüman olarak canımı al" diye dua etti. Bu durum onun, çektiği bir sıkıntıdan dolayı değil de gerçekten Allah Teâlâ'ya kavuşma arzusuyla böyle bir talepte bulunduğunu gösterir. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât,* II, 95)

Unutmamak gerekir ki, dünyanın en lezzetli saâdetinden çok daha büyük ve cezbedici bir saâdet ve mutluluk dolu bir vaziyet kabrin arkasında saklanmıştır. Ölüm işte bu saâdete açılan kapıdır. Bu sebeple ölümden korkmamak ve ondan ötesi için çalışmak lâzımdır. Bunun için de, bizi çepeçevre kuşatan gayb

âleminde neler olup bittiğine kulak asmak, Kur'an ve sünnetin bu konuda verdiği bilgilere tam mânasıyla inanıp ona göre davranmak, Allah'ın birliği ve âhiretin varlığı konusunda kalpteki her türlü küfür ve şirk tortularını temizlemek zarureti ortaya çıkmaktadır:

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُٓوا
اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَٓا اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ
لِلْعَالَمِينَ۟ ﴿١٠٤﴾ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۜ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ

102. Rasûlüm! Sana bildirdiğimiz bu kıssa gayb haberlerindendir. Yoksa, Yûsuf'un kardeşleri sinsice planlar kurup bunu gerçekleştirmek için bir araya geldiklerinde sen onların yanında değildin.

103. Herkesin mü'min olmasını ne kadar çok istesen de, insanların çoğu iman etmeyecektir.

104. Oysa sen tebliğ vazîfene karşılık onlardan bir ücret de istemiyorsun. Bu Kur'an, bütün akıllı ve şuurlu varlıklar için sadece bir öğüttür.

Kureyş müşrikleri ve bir kısım yahudiler, Rasûlullah (s.a.v.)'i zor durumda bırakmak için Yûsuf kıssasını sordular. İsrâiloğulları'nın Mısır'a niçin gittiklerini anlatmasını istediler. Fakat Peygamberimiz'in bu konuda hiçbir bilgisi yoktu. (bk. Yûsuf 12/3) Çünkü o (s.a.v.), ne Yûsuf'u kuyuya atmak için dolap çeviren kardeşlerinin yanında bulunmuştu. Ne de sırf oyun olsun diye ona bunu sormak için gizlice konuşup karar veren müşriklerle yahudi bilginlerinin meclisine katılmıştı. Allah Teâlâ, vahiyle Efendimiz (s.a.v.)'e kıssayı en güzel ve en doğru bir şekilde haber verdi. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), bunu kendilerine anlatınca hepsinin hemen müslüman olacaklarını ümit ediyordu. Fakat pek çoğu iman etmediler. Cenâb-ı Hak, ne kadar şiddetle istese ve bu uğurda kendini helâk edercesine gayret gösterse de insanların çoğunun iman etmeyeceğini haber vererek, fıtratı insanlığa ve tüm varlığa merhametle yoğrulmuş Efendimiz (s.a.v.)'i teselli buyurdu.

Kur'an, akıllı varlıklar için bir öğüt ve hatırlatmadır. Ancak aklını kullanabilenler onun âyetleri üzerinde düşünebilir, ondan gerekli dersi alarak iman edebilir. Aklı olmayanların veya akılları nefsâniyetlerinin esaretine girenlerin ise Kur'an'ın öğütlerinden ders alıp imana gelmeleri zordur:

Bugün bu hususta bilimsel ve teknolojik çalışmalar hızla ilerlemektedir.

Bununla ilgili özel araştırmalar yapan Paul Keller ve ekibi, Hz. Yâkub'un mûcizesi olan koku naklini hayata geçirecek olan elektronik bir sistemi geliştirmeye çalıştı. Prof. Keller'in tarifiyle bir "Elektronik burun" ve uzaktaki bir "Koku üretici"den müteşekkil olan sistem, bilim dünyasında büyük bir hayret uyandırdı. Geliştirilen bu elektronik araçla, önce girilen koku, kimyevi alıcılara verilir. Kimyevi alıcılar, kokuyu alarak yapay sinir ağına iletir. Yapay sinir ağına gelen koku burada belirli işlemlerden ve döngülerden geçirilir. İşlemler sonunda kokunun, hangi kokuların (bileşenlerin) hangi oranlarda birleşmesiyle oluştuğu tesbit edilir. Sinir ağında sayılaştırılan koku bileşen bilgileri, elektrik akımı

vasıtasıyla uzaktaki koku birleştiricisine iletilir. Her koku bileşen kanalına gelen bilgiler değerlendirilerek doğru oranlarda bileşenler üretilir. Bileşenler bir araya getirilerek koku yeniden elde edilir. (Arsay, Zafer, *"Koku Nakli Mûcizesi"*, Zafer, 1998, sy. 257, s. 4-5)

İlâhî Kudret Akışları

وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا
مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ
﴿١٠٦﴾ اَفَاَمِنُوا اَنْ تَاْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ
بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾

105. Göklerde ve yerde Allah'ın varlığını, birliğini ve kudretini gösteren öyle deliller var ki! Onlar, bu delillerle sürekli iç içe, yan yana bulunurlar, fakat üzerinde hiç düşünmeden tam bir aldırmazlık içinde onlardan yüz çevirirler!

106. Onların çoğu, Allah'a ancak şirk koşarak inanırlar.

107. Yoksa onlar, farkında olmadıkları bir sırada Allah'ın azabından kendilerini kuşatacak bir felâketin gelip çatmasından veya kıyâmetin ansızın başlarında kopmasından emin mi oldular?

"Âyet", bir şeyin varlığını gösteren işarettir. Bunun sözlü olanları bulunduğu gibi, fiilî olanları da vardır. İnzal buyrulan ilâhî kitaplar ve son olarak inen Kur'an, Allah'ın varlığını ve birliğini haber veren sözlü âyetlerle doludur. Bütün genişliği ve büyüklüğü ile kâinat ise baştanbaşa yine Allah'ın varlığını, birliğini, kudret ve azametini gösteren fiilî âyetlerle dolu bir sergidir. Gözle görülmeyecek kadar küçük bir nutfeden şu mükemmel insanın yaratılması, denizlerden suyu buharlaştırıp toprağa yağmur indiren tabiat kanunları, akla ve hayale gelmeyecek kadar çeşitli renk ve vasıftaki hayvanlar, kuşlar, balıklar ve bitkiler hep Allah'ın birliğinin, bütün bunların bir tek Yaratıcı tarafından yaratıldığının, düzenlenip yönetildiğinin açık işaretleridir. Bunların hepsi düşünme ve anlama kabiliyeti olan insanın dikkat nazarlarına sunulmuştur. İnsanoğlu ilmî, fikrî ve amelî hayatında bu hâdiselerle dâimâ iç içedir. Bunları düşünüp, bunlara hâkim olan ilâhî kanunları keşfederek Yaratanını tanıması gerekirken, tam aksine bunları gereği gibi tefekkürden yüz çevirir; lâzım gelen dersi ve ibreti alamaz. Neticede Allah Teâlâ'ya, O'nun istediği ve râzı olduğu şekilde iman edemez. İmanına şirk karıştırır. Halbuki kişinin iman ve hidâyeti bu hayatta en ciddi bir konudur. Bu noktada meydana gelecek en küçük bir ihmal ve yanlışlık, insanın ebedî hayatını felâkete sürükler. Dolayısıyla Allah'ın azabı inmeden ve son nefesi verip mahşerde hesap vermek üzere ilâhî huzura dikilmeden önce, Allah'a nasıl iman ve kulluk etmek gerekiyorsa öylece iman ve kulluk etme zarureti vardır.

Bunun için de fıtratımıza ilâhî bir cevher olarak yerleştirilmiş bulunan "basîret"imizi harekete geçirmek yeterli olacaktır:

قُلْ هٰذِه۪ سَب۪يل۪ٓي اَدْعُٓوا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَص۪يرَةٍ اَنَا۬ وَمَنِ اتَّبَعَن۪يۜ وَسُبْحَانَ

اللّٰهِ وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٠٨﴾

108. Rasûlüm! Şöyle de: "İşte benim yolum budur: Ben ve bana tâbi olanlar, insanları Allah'a körü körüne değil, basîret üzere, delillere dayanarak ve ne yaptığımızı bilerek dâvet ediyoruz. Allah'ı her türlü noksanlıktan tenzih ederim ve ben, O'na ortak koşanlardan değilim!"

Âyette geçen اَلْبَص۪يرَةُ (basîret) kelimesi, "açık ve kesin delil, inanç, bilgi, ibret alınacak şey, kalp gözü, sezmek, idrak etmek, anlama ve kavrama istidadı" gibi mânalara gelir. Basîret, içinde şek olmayan bir yakîn ve içinde şüphe bulunmayan bir beyândır. Basîret sahibi olanlar dış âlemde başarıyla taltif olunurlar; iç âlemlerinde de tahkîke erişirler. İşte Peygamberimiz (s.a.v.) ve dinin tebliğinde onun izinden gidenler, insanları basîret üzere Allah'a dâvet ederler. Yani müşrikler gibi körü körüne, birtakım bâtıl ve bozuk maksatlar uğruna veya kendi nefsâni arzuları istikâmetinde değil;

• Hedefe ulaştıran apaçık bir beyân ve delil ile,
• Ne dediğini, kime ve neye dâvet ettiğini net bir şekilde bilerek,
• İhlâs ve samimiyetle,
• Lâzım gelen tüm edep, nezâhet ve hikmet çerçevesinde ve
• Sadece Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını gözeterek insanları Allah'a çağırırlar.

Görüldüğü üzere mûcizevî bir belâğat ve fesâhate sahip olan Kur'an, kullandığı bir tek "basîret" kelimesiyle, İslâm'ı tebliğin bütün şartlarını en güzel bir şekilde beyân etmektedir. Ancak bu şekilde yapılan tebliğ, faydalı bir netice verecektir. Bunun dışındaki bir din ve dindarlık anlayışı kuru bir iddiadan öteye geçmeyecektir.

Nitekim önceki peygamberlerin de dîni aynı yolla tebliğ etmiş ve benzer sıkıntılar yaşamışlardır:

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوح۪ٓي اِلَيْهِمْ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰىۜ اَفَلَمْ

يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ

وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذ۪ينَ اتَّقَوْاۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾

109. Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de, başka değil, ancak

senin gibi şehirlerin halkı arasından kendilerine vahyettiğimiz bir kısım erkeklerdi. İnsanlar yeryüzünde gezip de, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş bakıp ibret almazlar mı? İyi bilin ki âhiret yurdu, Allah'a karşı gelmekten sakınan ve gönlü O'nun korkusu ve saygısıla dopdolu olanlar için şüphesiz daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?

Peygamberler erkeklerden ve şehirlerde oturan medenî insanlar arasından gönderilmiştir. Çünkü kadınlar, fizikî ve ruhî yapıları itibariyle peygamberlik yükünü kaldırabilecek kuvvet ve iktidara sahip değillerdir. Bedevîler ise peygamberliğin îfası için gerekli olan hikmet, nezâhet ve incelikten mahrumdurlar. Medenî insanların ahlâkî olgunluklarında bedevîlere göre daha fazla gelişmişlik ve çekicilik vardır. Onlarda bilgi, görgü, yumuşak başlılık, uysallık ve ünsiyet öndedir. Bedevîlerde ise bilgisizlik, görgüsüzlük, kabalık, sertlik, acımasızlık ve karamsarlık önde gelir. (bk. Tevbe 9/97) Buna göre bedevîlik, bir peygamberde bulunması hikmet gereği olan incelik ve çekiciliğe, olgunluk ve güzelliğe uygun değildir. Bu sebeple, ilâhî sünnetin bir gereği olarak peygamberler, hep şehir ve kasaba ahâlisinden, yani medenî kesimin erkekleri arasından gelmiştir. Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) de, "şehirlerin anası" mânasına gelen "Ümmü'l-kurâ" adındaki Mekke şehrinde doğmuş ve orada kendisine peygamberlik verilmiştir. Dolayısıyla ona inanmamak için, kasdî inkâr ve inattan başka hiçbir haklı gerekçe kalmamaktadır.

O halde:

حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَٓاءَهُمْ نَصْرُنَاۙ
فَنُجِّيَ مَنْ نَشَٓاءُۜ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمٖينَ ﴿١١٠﴾

110. O müşrikler kendilerine mühlet verilmesine aldanmasınlar. Daha öncekilere de böyle fırsat verilmişti. Fakat, ne zaman ki peygamberler, toplumlarının imana gelmelerinden ümitlerini kesecek raddeye geldi ve kendilerinin yalana çıkarıldığını yani kâfirlere karşı kendilerine yapılacağı sözü verilen ilâhî yardımın yapılmayacağını zannettiler, işte o zaman onlara yardımımız geldi ve dilediğimiz kimseler kurtarıldı. Çünkü uzun vâdede cezamız, günaha dalmış inkârcı suçlulardan hiçbir surette geri çevrilmez.

Hz. Âişe (r.a.) validemiz bu âyet-i kerîmenin tefsirini şöyle yapar:

"Sıkıntılar uzayıp da ilâhî yardım gecikince peygamberler, kavimlerinden kendilerini yalancılıkla itham edenlerin artık iman edeceklerinden ümitlerini kesmişler, inanmış olanların da kendilerini yalanlayacaklarını zannetmişlerdir.

İşte o zaman Allah'ın yardımı gelmiştir." (Buhârî, Tefsir 12/6)

Burada, tebliğ mücadelesi müddetince insan olmaları hasebiyle önceki peygamberlerin de çok sıkıntılar çektikleri, darlandıkları, zorlandıkları, Allah'ın yardımını bekledikleri ve nihâyetinde ilâhî yardımın geldiği, mü'minlerin kurtulup günahkârların helâk edildiği dikkatlere sunulmaktadır. Ayrıca, Allah'ın yardımına nâil olmanın hemen gerçekleşmediği; bunun için kul planında lâzım gelen tüm gayretlerin son sınırına kadar sarfedilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Böylece, müşriklerin inkâr ve eziyetleri karşısında Peygamberimiz ve ona inananlar teselli edilmektedir.

Netice itibariyle:

لَقَدْ كَانَ فِى قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِاُو۬لِى الْاَلْبَابِۜ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرٰى
وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذٖى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصٖيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

111. Yemin olsun ki, önceki peygamberlerin, özellikle Yûsuf ve kardeşlerinin kıssalarında selîm akıl sahiplerinin çıkaracağı nice dersler ve ibretler vardır. Bu Kur'an, uydurulabilecek bir söz değildir. O, kendinden önceki kitapları doğrulayan, açıklanması gerekli her şeyi açıklayan, iman eden kimseler için doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet olan bir kitaptır.

Yûsuf (a.s.) ile kardeşleri arasında vuku bulan olaylar ve bunların neticelerine bakıldığında insanın aklına, İbrâhim Hakkı hazretlerinin şu mısraları gelmektedir:

Hak şerleri hayreyler, zannetme ki gayreyler, ârif anı seyreyler,
Mevlâm görelim neyler, neylerse güzel eyler.
Deme şu niçin şöyle, yerincedir o öyle, bak sonuna sabreyle,
Mevlâ görelim neyler, neylerse güzel eyler.

Yûsuf sûresinin sonunda zikredildiği üzere göklerde ve yerde Allah'ın varlığını, birliğini, kudretini gösteren nice deliller vardır. Şimdi söze aynı noktadan başlayıp böyle delillerle Allah'ın sonsuz kudretini ispat ve izah sadedinde Ra'd sûresi başlıyor:

سُورَةُ الرَّعْدِ

13- RA‘D SÛRESİ

13. RA‘D SÛRESİ

Ra‘d sûresi Mekke’de inmiştir. Medine’de indiğini söyleyenler de olmuştur. 43 âyettir. İsmini, 13. âyetindeki ve “gök gürültüsü” mânasına gelen اَلرَّعْدُ (ra‘d) kelimesinden almıştır. Mushaf tertîbine göre 13, nüzûl sırasına göre 87. sûredir.

Konusu

Sûre, Peygamberimiz (s.a.v.)’e inzâl buyrulan Kur’ân-ı Kerîm’in Allah tarafından gönderilmiş kesin, gerçek, doğru bir kitap olduğu esası etrafında döner durur. Kur’an’ın getirdiği temel esaslar olan tevhid, âhiret ve nübüvvet konularına tekrar tekrar temas eder. Bu esasları ispat sadedinde aklî ve mantıkî deliller serdeder. Bunlara samimiyetle iman edenlerin elde edecekleri mükâfatları, bunlara sırtını dönenlerin ise uğrayacakları hazin ve feci neticeleri haber verir. İslâm düşmanlarının ileri sürdükleri bir kısım itirazları üstü kapalı olarak ele alıp, iknâ edici bir şekilde cevaplandırır. Böylece oluşabilecek şüpheleri izale etmiş olur. Hususiyle İslâm’ı yaşama ve tebliğ etme yolunda gayret gösteren, bu uğurda çilelere sabredip Allah’ın yardımını bekleyen mü’min gönülleri teselli eder; onlara parlak bir gelecek için ümit ve cesaret aşılar.

Rabbinden Gelen Gerçek

الٓمٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَالَّذٓي اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Mîm. Râ. İşte bunlar, kitabın âyetleridir. Rabbinden sana indirilen bu kitap gerçeğin ta kendisidir; fakat insanların çoğu ona iman etmez.

Allah Teâlâ, atomları birleştirerek muazzam kâinatı, hücreleri bir araya getirerek en güzel kıvam, şekil ve renklerde insanları, hayvanları ve bitkileri yarattığı gibi; الٓمٓرٰ (Elif, Lâm, Mîm, Râ) gibi harflerle de kelime ve âyetlerini telif ederek mûcize kelâm Kur'an'ı indirmiştir. Teker teker ele alındıkları zaman hiçbir mânası yok zannedilen o harfler, o sesler, Allah tarafından kendilerine verilen terkip, tertip ve düzenle mâna yüklü kelimeler meydana getirerek, ilâhî kelâmın mâna ve muhtevasına delâlet eden, gizliyi açığa çıkaran açık deliller, âşikâr alâmetler ve kesin belgeler hâline gelmektedir.

Bu âyette, Allah'ın Kur'an'daki sözlü âyetlerine dikkat çekildikten sonra, devam eden âyetlerde gözler, O'nun kâinatta tecellî eden fiilî âyetlerine çevrilmekte; akıllar, Allah'ın birliğini, kudret ve azametini haykıran bu nevi kevnî hâdiseler üzerinde düşünmeye dâvet edilmektedir:

اَللّٰهُ الَّذٖي رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ
وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرٖي لِاَجَلٍ مُسَمًّى يُدَبِّرُ الْاَمْرَ
يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَٓاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾

2. Allah O'dur ki gökleri sizin görebileceğiniz bir direk olmaksızın yükseltti, sonra da arş üzerine kuruldu ve güneşle ayı emrine boyun eğdirdi. Bunların her biri belirli bir vakte kadar yörüngesinde dönüp duracaktır. O, tam bir nizama koyduğu kâinatta her işi çekip çeviriyor, her şeyi idâre ediyor ve gerçeğin bütün işaret ve delillerini detaylarıyla açıklıyor ki, bir gün gelip Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanasınız.

“Görebileceğiniz bir direk olmaksızın” (Ra‘d 13/2) ifadesinden, “gökleri ayakta tutan hiçbir direğin olmadığı” anlaşılacağı gibi, “bizim görmeye güç yetiremediğimiz direklerin olduğu ve göklerin bunlarla ayakta durduğu” mânası da anlaşılabilir. Bu ikinci mânaya göre âyet-i kerîme, gökleri ve gök cisimlerini birbirinden uzakta tutan, birbiri üstüne düşmekten koruyan görünmez bir kuvvete ve ilâhî bir kanuna işaret eder. Bu kanun, gök cisimleri arasında bulunan, aralarındaki mesafeyi sabit tutup aynı yörüngelerinde sapmadan hareket etmelerini sağlayan “itme-çekme” kuvvetidir.

Güneş ve ay belli bir süreye kadar yörüngeleri etrafında dönmektedirler. Yani ebedî değil, sonludurlar. Bir gün gelecek bu dönüşleri sona erecek ve kâinatın kıyâmeti kopacaktır. Böyle muazzam varlıkları emrine âmâde kılıp istediği gibi döndüren ve istediği zaman da durduracak olan Allah, ne yüce bir kudret sahibidir.

Allah Teâlâ gökleri, yeri, güneş ve ayı ile tüm kâinatı yarattıktan sonra bir kenara çekilmemiş; âdetâ ülkesini yönetmek için tahta oturan bir hükümdar gibi O da kâinat sarayını yönetmek üzere arşa kurulmuş[15], her an onun bütün işlerini tanzim edip yönetmekte, hepsinin bir bütün olarak nizam ve âhenk içinde hareket etmesini sağlamakta; varlığını, birliğini ve kudretini gösteren sayısız âyetleri kâinatın her bir yerinde bütün tafsilatıyla gözler önüne sermektedir. Tıpkı “Elif, Lâm, Mîm, Râ” gibi tek tek harflerden mânalı kelimeler, onlardan hikmetli cümleler, ibretli âyetler ve muhkem kitaplar meydana getirdiği gibi, ilk yaratılışta hece harfleri mevkiinde olan atomlardan moleküller, onlardan da çeşitli özellikte değişik maddeler ve zengin bir kâinat yaratmaktadır. Allah Kur’ân-ı Kerîm’i âyet âyet indirdiği gibi, çeşitli hâdiseleri, muhtelif tabiat olaylarını ve sosyal gelişmeleri de bir nizam içinde safha safha meydana getirmekte; onları çeşitlendirip çoğaltmaktadır. Bütün bu olaylar ve apaçık deliller göstermektedir ki, Allah’ın âhiretle alakalı verdiği bilgiler kesinlikle doğrudur.

Gökyüzündeki delillerden sonra şimdi söz, Allah’ın yeryüzündeki belli başlı delillerine intikal ettirilmektedir:

وَهُوَ الَّذ۪ي مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ ف۪يهَا رَوَاسِيَ وَاَنْهَارًاۜ وَمِنْ كُلِّ
الثَّمَرَاتِ جَعَلَ ف۪يهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي الَّيْلَ النَّهَارَۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾

3. O Allah ki, yeryüzünü enine boyuna yayıp genişletti, oraya yerinden oynatılamaz dağlar yerleştirdi, nehirler akıttı ve orada her bir ürünü çifter çifter yetiştirdi. O, sürekli olarak geceyi de gündüze bürüyüp duruyor.

Doğrusu bütün bunlarda, sistemli düşünebilen kimseler için nice deliller, alınacak nice dersler vardır.

Allah Teâlâ, her türlü meyve, sebze ve diğer ürünleri de aynen insan ve hayvanlarda olduğu gibi çift, yani erkekli dişili yaratmıştır. Her ağaç, her bitki ancak erkek ve dişi tohumlarının çiftleşmesinden ve döllenmesinden meydana gelir. Bir kısım bitkilerde erkek ayrı ağaçta dişi ayrı ağaçta olur. İncir buna örnektir. Bir kısmında ise hem erkeği, hem dişisi aynı çiçekte bulunur. Çiçek, erkekli ve dişili bir hünsa şeklinde açar ve döllenmeyi kendi bünyesi içinde gerçekleştirir. Çoğunlukla çiçekler böyledir. Esen rüzgârlar da bu çiftleşmeyi sağlamada vasıta olur. (bk. Hicr 15/22)

İlâhî kudreti haykıran bir diğer azamet tecellisi de şudur:

وَفِى الْاَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ اَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ
صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقٰى بِمَٓاءٍ وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى
بَعْضٍ فِى الْاُكُلِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

4. Yeryüzünde birbirine komşu kara parçaları, üzüm bağları, ekinler, bir kökten birkaç gövde hâlinde çatallı çıkan hurma ağaçları ve bir kökten tek sürgü halinde çatalsız çıkan hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi aynı suyla sulanmaktadır. Buna rağmen canlılara sağladıkları ürünler bakımından, ayrıca tat, gıda ve kalite açısından biz onları farklı farklı yapıyor ve bazısını bazısına tercih edilir kılıyoruz. Elbette bunlarda aklını kullanan kimseler için dersler ve ibretler vardır.

Yeryüzünde birbirine komşu olan kıtalar, kara parçaları, toprak ve araziler bulunmaktadır. Bunlar birbirine yakın ve bitişik olduğu halde özellikleri birbirine benzemez. Hepsi birbirinden farklı biçimde, renkte ve hususiyettedir. Yeraltı ve yerüstü zenginlikleri bakımından farklıdırlar. Bunların bir kısmı tuzlu bir kısmı gevşek, bir kısmı sert ve kayalık bir kısmı bitek, bir kısmı taşlı veya kumlu bir kısmı da çamurlu ve bataklıktır. Bu çeşitlilik sayısız hikmet ve faydaya mebnidir. İnsanoğluna ve diğer yaratıklara sağladıkları faydaları açısından düşünüldüğünde, bu farklılığın, her şeyi ilim, irade, hüküm ve kudreti altında bulunduran bir Yaratıcı'nın nihâyetsiz hikmeti üzere tanzim edildiği anlaşılacaktır. Çünkü bu çeşitlilik insan medeniyetinin gelişmesine öylesine katkıda bulunmaktadır ki, bunu tesadüfle izah etmek mümkün değildir.

Bu toprak parçaları üzerinde üzüm bağlarını, ekin tarlalarını, çatallı çatalsız hurma ağaçlarını var eden şüphesiz Cenâb-ı Hak'tır. Bu bağların, bahçelerin, meyve ve ağaçların hepsi aynı su ile sulanmaktadır. Fakat işin dikkat çeken

tarafı, elde edilen ürünler, yetişen meyve ve sebzeler, renk, tat, şekil ve koku itibariyle birbirinden farklı olmaktadır. Bazısı bazısından daha leziz, daha kaliteli yetişmektedir. Hatta aynı dalda yetişen, aynı güneş ışığını alan ve aynı havayı soluyan iki meyveden biri daha iri, daha sulu, daha leziz olurken diğeri daha küçük, daha kuru ve hatta ekşi olabilmektedir. Hasılı ilâhî sanatta:

• Çokluğa rağmen sonsuz değerde sanat ve mükemmellik,

• Mutlak kolaylığa rağmen kusursuz düzen, sistem ve âhenk,

• İnanılmaz sürate rağmen tam bir denge, tenasüp ve sağlamlık,

• Sonsuzca çokluğa, karışıklığa ve dağılıma rağmen mükemmel ferdîlik ve ayrışma,

• Akıl almaz ucuzluğa rağmen en yüksek değer ve fiyat gönülleri hayranlığa sürüklemekte ve akılları dehşetlere düşürmektedir.

Bütün bunlar, elbette aklını kullanabilen kimseler için sonsuz ilim, kudret ve hikmet sahibi bir Allah'ın varlığını gösteren apaçık delillerdir.

Bu muhteşem ilâhî kudret akışları ne kadar insanı hayranlığa sevk ediyorsa, bu gerçekler karşısında taş gibi donuk duran kâfirlerin şu inkârcı tavırları da o kadar şaşkınlık vericidir:

وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَاِنَّا لَفٖى خَلْقٍ جَدٖيدٍ ط
اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ ج وَاُو۬لٰٓئِكَ الْاَغْلَالُ فٖٓى اَعْنَاقِهِمْ ج وَاُو۬لٰٓئِكَ
اَصْحَابُ النَّارِ ج هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾

5. Rasûlüm! Eğer kâfirlerin sana inanmamalarına şaşıyorsan, şunu bil ki asıl şaşılması gereken şey onların: "Sahi, biz çürüyüp toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız? Hiç öyle şey olur mu?" demeleridir. İşte onlardır, Rablerini inkâr edenler. İşte onlardır, boyunlarında bukağılar bulunanlar. İşte onlardır, cehennemin yâranı ve yoldaşı olanlar ve orada sonsuzca kalacaklardır.

Âhiretin varlığını kabul etmeyenlerin şu özelliklerine ve onları bekleyen feci âkıbete dikkat çekilir:

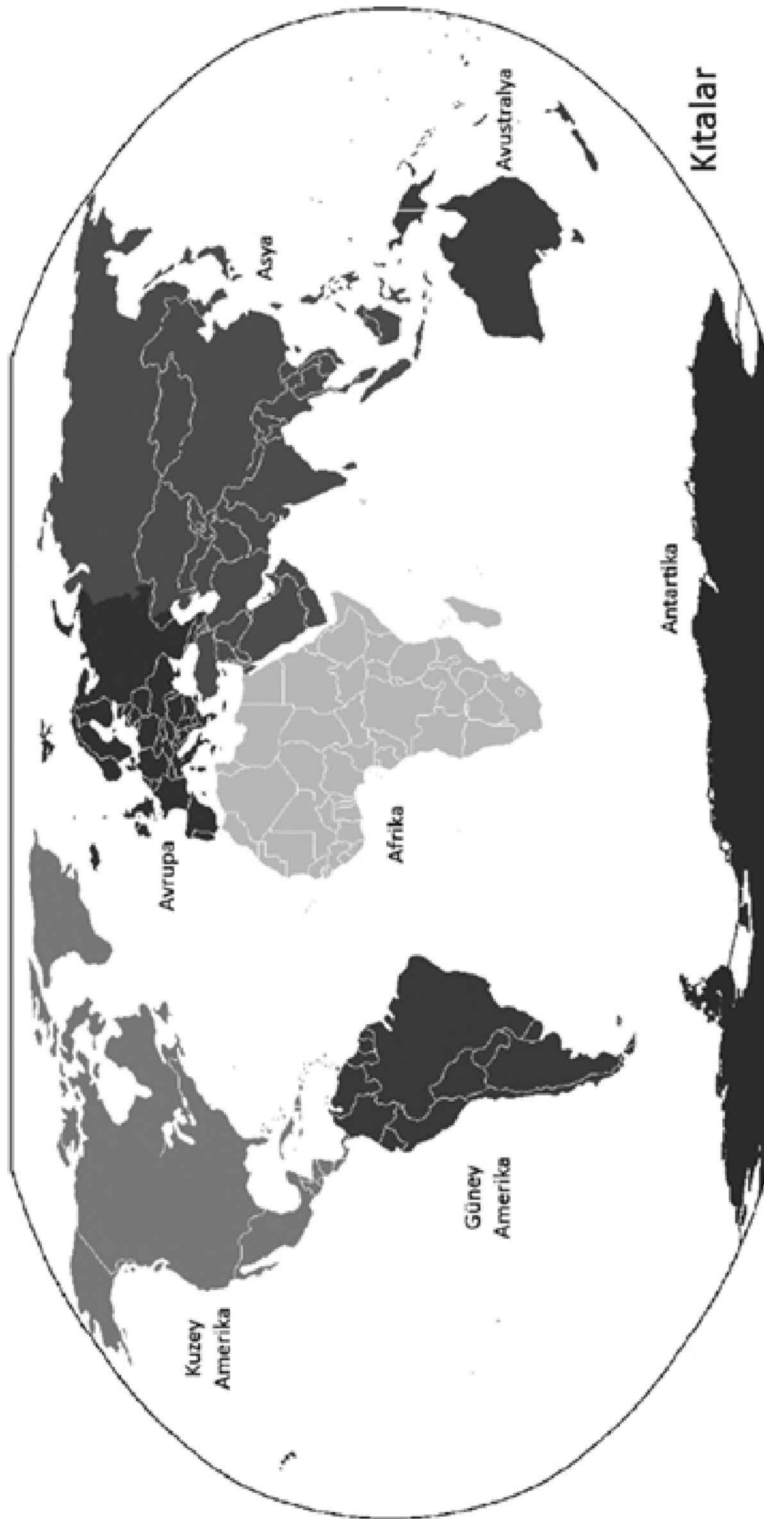
Birincisi; onlar Rablerini inkâr etmektedirler. Çünkü âhireti inkâr, Allah'ın ilmini, kudretini, rabliğini ve gönderdiği Kur'an'ın doğruluğunu inkâr etmenin bir neticesidir.

İkincisi; onların boyunlarında demirden bukağılar, halkalar vardır. Bununla hem hakîkî hem de mecazi mânanın kastedilmiş olması mümkündür. Hakîkî mânaya göre, onlar, kıyâmet günü boyunlarına demirden halkalar takılarak cehenneme sürüleceklerdir. (bk. Mü'min 40/71-72) Mecazi mânaya göre ise,

küfür ve bâtıl inançları boyunlarına halka olmuş; kibir ve inatları boyunlarına demir halka gibi geçmiş, etraflarındaki ilâhî işaret ve alâmetlere bakıp hakikati görmelerine imkân bırakmamıştır. (bk. Yâsîn 36/8)

Üçüncüsü; onlar bu inkârlarının cezası olarak ebediyen cehennemde kalacaklardır.

Allah'ın arşa istiva etmesi konusunda, bu ifadenin ilk geçtiği yer olan A'raf sûresi 54. âyette bilgi verilmiştir.

Kıtalar
Asya
Avustralya
Avrupa
Afrika
Antartika
Kuzey Amerika
Güney Amerika

Buna rağmen:

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ ۗ وَإِنَّ
رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ ۖ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾

6. Kâfirler senden, iyilikten önce kötülüğün bir an önce gelmesini istiyorlar. Halbuki kendilerinden öncekilerin başına da nice ibret verici olaylar gelip geçti. Elbette senin Rabbin, zulüm ve haksızlıklarına rağmen insanlara karşı çok bağışlayıcıdır. Bununla birlikte senin Rabbinin cezalandırması da çok şiddetlidir.

Yine de:

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ۗ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ ۖ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾

7. Kâfirler: "Ona Rabbinden bir mûcize indirilmeli değil mi" diyorlar. Rasûlüm! Sen ancak bir uyarıcısın. Her kavmin de bir yol göstereni vardır.

Peygamberimizin asıl vazîfesi, her istendiği zaman mûcize göstermek değil, insanları Allah'ın azabına karşı uyarmak; onları her türlü haksızlık, sapıklık ve eğrilikten sakındırmaktır.

Mûcize isteyenler ise şu ilâhî gerçeklere bakabilirler:

اَللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ۗ وَكُلُّ
شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾
سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾

8. Allah, her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerin neyi eksiltip neyi artıracağını bilir. O'nun katında her şey bir ölçü iledir.

9. O, duyular ötesini de, duyuların algı sahasına gireni de hakkiyle bilendir. O, ululardan ulu, yücelerden yücedir.

10. Allah'ın ilmine göre sizden birinin niyet ve sözlerini gizlemesiyle onu açığa vurması, yine içinizden birinin gecenin karanlıkları içinde saklanmasıyla güpegündüz ortalıkta gezip dolaşması arasında hiçbir fark yoktur.

Gerek insan, gerek hayvan, gerekse bitkilerden olsun, Allah Teâlâ, hangi dişinin neye hâmile kaldığını, hangi tohumdan döllendiğini, helâlden mi yoksa haramdan mı olduğunu bilir. Onun erkek mi dişi mi, yaşayacak mı yaşamayacak

mı, saîd mi şakî mi olacağını da bilir. O, hâmile kaldıktan sonra rahimlerin tüm faaliyetlerinden haberdardır. Rahimlerin nasıl çalıştığını, hangi maddeleri üretip hangi toksinleri attığını, hangilerini salgılayıp ceninin gelişmesine yardımcı olduğunu bilir. Yine O, doğacak çocuğun erken mi, geç mi, yoksa tam vaktinde mi doğacağını; bir tane mi, ikiz mi veya daha fazla mı olacağını bilir. Çünkü Allah Teâlâ görüneni ve görünmeyeni, duyular alanına gireni ve girmeyeni aynı şekilde bilmektedir. O'nun ilmine göre bir şeyi gizlemek veya açıklamak, yine bir işi geceleyin gizlice yahut gündüzün açıktan yapmak arasında hiçbir fark yoktur. Cenâb-ı Hak hepsini aynı seviyede ve en iyi şekilde bilir.

9. âyette Rabbimizin iki güzel isminden bahsedilir. اَلْكَبِيرُ (Kebîr); her şey kendisinden daha küçük olan, hiçbir çerçeveye sığdırılamayan, en büyük olan, azamet ve kibriyâ sahibi Allah demektir. اَلْمُتَعَالِ (Müte'âl) ise her şeyden üstün, kendi rütbesinin üstünde hiçbir rütbe bulunmayan, yaratılmışlara mahsus olan miktar, sınırlılık gibi eksik sıfatlardan münezzeh, eşsiz ve yüce Allah demektir. Bu bakımdan O'nun ilim ve kudreti dışında kalacak ve huzuruna çıkıp hesap vermeyecek hiçbir şey yoktur.

Üstelik:

لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْۜ وَاِذَٓا اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُٓوءًا
فَلَا مَرَدَّ لَهُۚ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾

11. Her bir insanın önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu kayıt ve koruma altına alan takipçi melekler vardır. Bir toplum, içinde bulundukları iyi hâli değiştirmedikçe, Allah, onlara olan nimetini değiştirmez. Fakat Allah, bir topluma kendi günahları yüzünden bir kötülük dilediği zaman, artık onun geri çevrilmesi mümkün değildir. Onları, Allah'tan başka koruyacak kimse de bulunmaz.

Bahsedilen meleklerin iki mühim vazîfeleri vardır: Birincisi, insanın tüm yaptıklarını, konuştuklarını, hal ve hareketlerini kaydetmek. İkincisi, görevli oldukları insanı koruyup muhafaza etmek. Bu hususta Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Sizi gece gözetleyen, gündüz gözetleyen melekler vardır. Bunlar sabah namazında ve ikindi namazında bulu urlar. Geceleyin aranızda kalmı olanlar Allah'ın huzuruna

çıkarlar. Allah Teâlâ, kullarının hâlini çok iyi bildiği halde, meleklere:

«–Kullarımı ne halde bıraktınız?» diye sorar. Melekler:

«–Yanlarına vardığımızda namaz kılıyorlardı, yanlarından ayrıldığımızda da yine namaz kılıyorlardı, onları hep namaz kılarken gördük» derler." (Buhârî, Mevâkît 16; Müslim, Mesâcid 210)

Rivayete göre bir adam Hz. Ali'ye gelip: "Seni öldürmek isteyenler var, güvenlik tedbiri alsan herhalde iyi olur" der. Hz. Ali ona şu cevabı verir: "Her insanla birlikte onu kaderinde olmayan şeylerden koruyan iki melek vardır. Fakat kader geldiğinde melekler kişi ile kaderin arasından çekilirler. Şüphesiz ki ecel sağlam bir kalkandır; eceli gelmeyen ölmez." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XIII, 156)

Âyet-i kerîmede temas edilen diğer bir husus da, toplumların iyi hallerinin kötüleşmesinde geçerli olan ilâhî kanundur. Buna göre bir millet, kendilerinde bulunan iyi ahlâk ve meziyetleri değiştirip isyana dalmadıkça, Allah onların elindeki nimetleri değiştirmez. Fakat bir millet ahlâkını bozar, kötülük ve şerlere dalar, isyân yolunu tutarsa Allah da onlara lutfettiği nimetleri ellerinden alır, perişan olurlar. Çünkü Allah, şartlar oluşup bir milleti cezalandırmak istediği zaman onu durduracak hiçbir kuvvet yoktur. (bk. Enfâl 8/53)

Şunlar da son derece ibret ve dehşet verici hâdiseler olarak gözlerimizin önünde arz-ı endâm ederler:

Şimşek Çakıyor
Gök Gürlüyor

هُوَ الَّذ۪ي يُر۪يكُمُ الْبَرْقَ خَوْفاً وَطَمَعاً وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَۚ ﴿١٢﴾
وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِه۪ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خ۪يفَتِه۪ۚ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُص۪يبُ
بِهَا مَنْ يَشَٓاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللّٰهِۚ وَهُوَ شَد۪يدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾

12. Size şimşeği hem korku verecek hem de bereketli yağmurların müjdecisi olarak ümide sevk edecek şekilde gösteren ve yağmur yüklü ağır bulutları meydana getiren O'dur.

13. Gök gürültüsü Allah'ı överek O'nun yüceliğini haykırır. Melekler de O'nu korku ve saygıyla tesbih ederler. O, yıldırımları gönderip, bunlarla dilediğini çarpar öldürür. Hal böyleyken hâlâ kâfirler, Allah'ın birliği hakkında tartışıp durmaktadırlar. Oysa Allah, zâlimlerin hilelerini başlarına geçirip onları cezalandırmada şiddetli bir kudrete ve kuvvete sahiptir.

Şimşek, bulutların sürtüşmesinden doğan elektrik şeraresi olup, genellikle yağmurdan önce gözükür. O, hem yağmurun müjdecisi hem de yıldırımın habercisidir. Onu görenler bir taraftan yıldırıma çarpılmaktan korkarlar, bir taraftan da yağmura kavuşacaklarına sevinirler. Yahut korku ve ümit ayrı ayrı kimselerde olur. Mesela tarlada ekini olanlar ve yağmurun yağmasını bekleyenler sevinirler. Fakat açıkta kerpici veya çimentosu olanlar, yağacak yağmurun yaptıklarını harap etmesinden korkarlar.

Söz konusu edilen bir diğer tabiat hâdisesi bulutların oluşumudur. Allah Teâlâ yağmur yüklü ağır bulutları birbiri üzerine yığar. Bunların sürtüşmesinden gök gürültüsü meydana gelir. Bu da Allah'ı överek tesbih eder; kendisinin bir tesadüf neticesi değil, nihâyetsiz ilim, hikmet ve kudret sahibi Allah'ın ince kanunlarıyla meydana geldiğini söyler. İbret kulağıyla dinleyenler, haykırışından onun ne demek istediğini anlarlar. Kâinatta vuku bulan her türlü hâdise de bunun gibidir. (bk. İsrâ 17/44) Peygamberimiz (s.a.v.) gök gürlediği zaman: *"Gök gürültüsünün hamd ile tesbih ettiği Allah'ı tenzih ederim"* (Muvatta, Kelam 26) derdi. Gök gürültüsü iyice şiddetlendiği zaman ise: *"Allahım! Bizi gazabınla öldürme, azabınla helâk etme. Bize bundan önce âfiyet ver"* (Buhârî, Edeb 76; Müslim, Birr 107-108) diye dua ederdi.

Hak Teâlâ, kullarını ikaz sadedinde, yıldırımları dilediği kimselere isabet

ettirip onları helâk edebileceğini, dolayısıyla bu muazzam olayları yaratan sonsuz kudret karşısında itirazı bırakıp teslimiyet göstermelerini ister. Zira O'nun çok şiddetli kuvvet ve kudretine, benzersiz azap ve yakalamasına, son derece ince plan ve proğramını tatbikine kimsenin karşı durabilmesi mümkün değildir.

Bütün bu gerçekler gösteriyor ki:

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ ۜ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ اِلَّا

اِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾ كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ اِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ ۜ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ

14. Gerçek dua ve ibâdet, ancak Allah'a yapılan dua ve ibâdettir. Müşriklerin, O'ndan başka yalvardıkları putlar, kendilerine hiçbir şekilde karşılık veremez. Onların durumu, tıpkı ağzına su gelsin diye iki avucunu açık bir şekilde suya doğru uzatıp öylece bekleyen kimse gibidir. Oysa bu şekilde onun ağzına su hiçbir zaman gelmeyecektir. İşte kâfirlerin duası da hep böyle boşa gider.

Allah Teâlâ, kendisinden başkasına tapan ve dua edenlerin durumlarını şöyle canlı bir tablo ile canlandırmaktadır:

Sahnede bir insan bulunmaktadır. Bu kişi, oldukça susamış ve neredeyse susuzluktan nefesi kesilmiştir. Yine oracıkta yüksek bir gözeden şırıl şırıl tertemiz bir su akmaktadır. Adam ağzını açmış, susuzluktan bitap düşmüş bir halde suyun yanına varıyor. Ağzını uzatıp suyu içecek yerde öyle yapmıyor. Tersine, ağzına ulaşsın diye iki kolunu suya doğru uzatıyor. Daha ilginci elleri ve parmaklarının aralıkları da açık bir şekilde bunu yapıyor. Bu yolla ağzına suyun ulaşıp susuzluktan kurtulması mümkün değildir. Çünkü parmakları birbirinden iyice ayrılmış açık bir elde su asla durmaz. Adam öyle susuzluktan ağzı kurumuş, kolları da suya doğru uzanmış, elleri suyun altında açık bir tarzda sahnede bekliyor, biz de onu bu hâliyle izliyoruz. İşte Allah'ı inkâr eden kâfirlerin, O'nun dışındaki varlıklara tapınmaları ve yalvarmaları da böyledir.

Netice olarak anlaşılmaktadır ki dua ve ibâdet edilmeye lâyık olan yalnızca Allah Teâlâ'dır. Çünkü:

بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴿١٥﴾ وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ

15. Göklerde ve yerde her kim ve her ne varsa, isteyerek veya zorunlu olarak, hem kendileri hem de gölgeleri sabah akşam dâimâ yalnızca Allah'a secde ederler.

Göklerde ve yerde bulunan herkes ve her şey, zorunlu olarak Allah Teâlâ'nın

koymuş olduğu kanunlara uymak ve ona itaat etmek mecburiyetindedir. Mü'mini de kâfiri de bu kâideye tâbidir. Ancak mü'minle kâfirin secdesi, itaat ve teslimiyeti arasındaki fark, mü'minin imandan neşet eden kalbî bir şevk ve heyecan içinde, zevkine ve şuuruna vararak itaat etmesi, kâfirin ise bunu arzusu hilâfına zorla yapmasıdır. Her ne kadar gönülden istemese de kâfirin, kendisini kuşatan bu ilâhî kanunlara karşı gelmesi tâkatinin sınırlarını aşmaktadır. Diğer taraftan, varlıkların sadece kendileri değil aynı zamanda gölgeleri de, sahiplerinin kalbî durumlarına bağlı olarak, isteyerek veya istemeyerek Allah'ın kanunlarına teslim olur, O'nun emrine itaat ederler. "Gölgelerin secde etmesi", Allah'ın emriyle onların sabahları batıya doğru, akşamları ise doğuya doğru mütemâdiyen düşüyor olmalarıdır. Bu da onların belli bir kanuna tâbi olduklarını gösterir. Ayrıca burada akıl ve ruhlara göre, beden ve cesetlerin birer gölge durumunda olduklarına işaret vardır. Çünkü ruhlar nûrânî, cisimler zulmanîdir.

Tüm varlığın kendi kudret kabzasında olduğunu bildirdikten sonra Cenab-ı Hak, rabliğinin ve ilahlığının daha net anlaşılabilmesi için müşriklere peş peşe şu susturucu soruların sorulmasını ister:

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ قُلِ اللّٰهُۜ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهٖ
اَوْلِيَٓاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّاۜ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى
وَالْبَصِيرُۙ اَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُۚ اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ
خَلَقُوا كَخَلْقِهٖ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْۜ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾

16. Rasûlüm! "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" diye sor ve onlar cevap vermezlerse sen: "Allah'tır" diye cevap ver. Onlara: "Allah'ı bırakıp da kendilerine bile fayda ve zarar veremeyecek olanları dost mu edindiniz?" diye sor. Yine onlara: "Hiç kör ile gören bir olur mu? Yahut karanlıklarla aydınlık hiç eşit olur mu?" diye sor. Yoksa onlar Allah'ın yarattığı gibi yaratan O'na ortak bazı tanrılar buldular da, bu tanrıların yarattığı varlıkların, Allah'ın yarattığına benzemesi kafalarını mı karıştırdı? Sen şöyle de: "Allah, her şeyi yaratandır. O tektir, her şeyi kudretine boyun eğdirendir."

Burada Allah'a ortak koşanların ne kadar gülünç bir durumda olduklarını beyân eden bir soru sorulmaktadır: "Allah'a ortak koşulan putlar, acaba Allah'ın yarattığı gibi bir şeyler mi yarattılar? Böylece onların yarattıkları ile Allah'ın yarattıkları ayırt edilemeyecek derecede birbirine benzedi de, bu yüzden

şüpheye mi düştüler? Mesela Allah bir insan yarattı, onlar da başka bir insan yarattı. Dolayısıyla hangisinin yarattığı daha üstün diye kafaları mı karıştı? Ya da Allah bir güneş yarattı, onlar başka bir güneş yarattı. İki güneş birbirine tıpatıp benzediği için ne yapacaklarını, nasıl karar vereceklerini mi şaşırdılar? Bu örneği Allah'ın yarattığı büyük ya da küçük bütün varlıklara uygulamak mümkündür. Böyle bir şeyin imkânı var mıdır? Halbuki, koşulan ortakların bizzat kendileri de dâhil olmak üzere her şeyi yaratan, tek olan ve her şeyi kudret ve hâkimiyeti altında tutan Allah'tır."

Aralarındaki fark güneş gibi aydınlık ve Kaf dağı kadar büyük olmasına rağmen hakla bâtılın ne olduğunu daha iyi anlamak istersen şu misaller üzerinde biraz düşün:

اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا
رَابِيًا ؕ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَآءَ حِلْيَةٍ اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ ؕ
كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ ؕ فَاَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَآءً ۚ وَاَمَّا مَا
يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْاَرْضِ ؕ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ ﴿١٧﴾

17. Allah gökten su indirir de vâdiler, dereler kendi miktarlarınca sel olup akar. Bu sel, üzerinde kabaran köpüğü yüklenip götürür. İnsanların süs eşyası veya faydalı bir âlet yapmak için ateşte erittikleri madenlerin üzerinde de buna benzer köpük meydana gelir. İşte Allah hak ile bâtılı böyle bir misalle anlatır: Köpük yok olup gider. İnsanlara fayda veren kısmı ise yerde sâbit kalır. İşte Allah, gerçekleri böyle misallerle anlatır.

Âyet-i kerîme, hakkın kalıcı ve faydalı, bâtılın boş ve gidici olduğunu ana fikirleri bir, canlı tablolar halinde anlatmaktadır.

Birinci tablo: Gökten su iniyor. Dağlardan tepelerden süzülüp aşağılarda bulunan derelere ulaşıyor. Dereler alabildiğince onunla dolup taşıyor, sel olup akıyor. Kuru ve katı maddeler hayat feyziyle harekete geçip can buluyor. Son sürat akan bu selin yüzünde beyaz beyaz köpükler beliriyor. Bunlar, ya suyun kaynayıp çalkalanmasından veya selin taşıdığı küçük ve ince maddelerden oluşmuş köpüklerdir. Çoğu zaman bu beyaz köpükler suyun yüzünü kaplıyorlar. Kaynaşıyor, şişiyor ve suyun yüzünü dolduruyorlar. Ama bu netice itibariyle köpüktür; boş ve faydasızdır. Alt tarafında ise gizlenen, sessiz ve sakin akan, gittiği her yere hayır ve bereket taşıyan, hayat götüren su vardır.

İkinci tablo: Bu tabloda altın, gümüş, bakır, kalay ve daha başka madenler bulunmaktadır. İnsanlar bunları takı için veya kullanılacak kap kacak, araç gereç

yapmak için ateşe koyup eritiyorlar. Onlar da Allah'ın her birine ihsân ettiği bir ısı derecesine gelince eriyor, su gibi sıvı hâle geliyorlar. Sel sularında olduğu gibi, bu erimiş madenler üzerinde de köpükler oluşuyor. Bu köpükler de faydasızdır, zâyi olur giderler.

Üçüncü tablo: Bu tablo neticeyi göstermektedir. Akan sellerin üzerinde oluşan köpükler atılır, kaybolur. Geriye su kalır. Bu su kısmen göllere nehirlere katılır, kısmen de toprak altına sızarak yeraltı su kaynaklarını oluşturur ve besler; pınarlar ve kuyular halinde insanlara fayda sağlar. Eritilen madenlerin üzerinde oluşan köpükler, tortular ve posalar da böyledir. Bunlar bir kenara bırakılır, geriye esas kendisinden yararlanılacak olan cevheri kalır. Eritilmiş ve süzülmüş bu cevherden de takı veya eşya yapılır. Elden ele dolaşır, bir süre insanlar onlardan faydalanır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XIX, 35; Elmalılı, *Hak Dini,* IV, 2975)

İşte dünya hayatında hak ile bâtılın mücâdelesi de bunun gibidir. Zaman olur ki bâtıl şişer, büyür, yükselir ve şişkin şişkin olur. Ama onun bir köpükten farkı yoktur. Nihâyet bir tortudur. Çok geçmeden bir kenara atılır; şişkinliği iner ve uçar gider. Hak ise her zaman sakindir, sessizdir. Bazı kimseler hakkın bu sakinliğine ve sessizliğine bakarlar da onun silinip gittiğini, yok olup eridiğini sanırlar. Ama canlılık veren su ve saf maden gibi yeryüzünde devamlı kalacak olan ve insanlara faydası dokunacak olan odur.

Sonuç olarak:

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰى ۜ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ اَنَّ
لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ ۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ سُٓوءُ
الْحِسَابِ ۙ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ ۜ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾

18. Rablerinin emrine uyanlara en güzel mükâfat olarak cennet vardır. O'nun emrine uymayanlara gelince, yeryüzündeki her şey ve bir o kadarı daha kendilerinin olsa, azaptan kurtulmak için mutlaka hepsini fedâ ederlerdi. İşte hesâbın en kötüsü onları beklemektedir. Sığınacakları yer cehennemdir. Orası ne fenâ bir yataktır.

اَلْحُسْنٰى (hüsnâ); en güzel sonuç, en güzel mükâfat demektir. Bu da, sınırsız güzellikteki nimetlerle dolu ve kesintiye uğramadan ebediyen devam edecek olan cennettir.

Dinî gerçekleri anlayıp kabul edenle etmeyen arasındaki farka gelince:

Hakkı Bilenle Bilmeyen Bir Olur mu?

اَفَمَنْ يَعْلَمُ اَنَّمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰى اِنَّمَا
يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿١٩﴾ اَلَّذٖينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَلَا يَنْقُضُونَ
الْمٖيثَاقَ ﴿٢٠﴾ وَالَّذٖينَ يَصِلُونَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ
رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُٓوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذٖينَ صَبَرُوا ابْتِغَآءَ وَجْهِ
رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَؤُنَ
بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾

19. Rasûlüm! Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu bilip de buna inananla, bunu göremeyecek kadar kör olan hiç eşit olur mu? Ancak gerçek akıl sahipleri, düşünüp ders ve öğüt alır.

20. Onlar, Allah'a verdikleri sözü kesinlikle yerine getirirler; verdikleri sözden dönmezler.

21. Onlar, Allah'ın korunup gözetilmesini emrettiği hususları gözetir, Rableri huzurunda derin bir saygıyla ürperir ve hesaplarının kötü çıkmasından korkarlar.

22. Onlar, Rablerinin rızâsını kazanmak için her türlü sıkıntıya sabreder, namazı dosdoğru kılar, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizlice ve açıktan Allah yolunda harcar, kötülüğü iyilik yaparak kendilerinden uzaklaştırırlar. Dünyanın sonunda güzel bir hayat işte böyle kimseleri beklemektedir.

Bahsi geçen mü'minler:

• Allah'ın bütün ahitlerini yerine getirirler. Bu ahitler, Allah'ın kullarına öğrettiği tüm emir ve yasaklardır. Allah'a verdikleri kulluk sözünde durur, tevhidi muhafaza eder ve ilâhî talimatların sınırları içinde bulunurlar. Vefâsızlık edip sözlerinden dönmez, yemin ve antlaşmalarını bozmazlar.

• Allah'ın gözetilmesini ve yerine getirilmesini istediği hususları gözetip yerine getirirler. İfâ edilmesi gereken her türlü hak ve hukuk bu ifadenin muhtevasına dâhildir. Hülasa olarak onlar Allah'ın, peygamberlerin, âlimlerin, akrabaların, komşuların, bütün mü'minlerin, zimmet ehli olan gayri müslimlerin, bütün insanların, hatta bütün hayvan, bitki ve cansız varlıkların hukukuna riâyet

ederler.

• Allah'ın kudret ve azameti karşısında derin bir saygı içinde bulunur, ürperir, O'na karşı günah işlemekten çekinir ve azabından sakınırlar. اَلْخَشْيَةُ (haşyet), mü'minin hevâ heves meydanlarında dolaşmasına mâni olan bir gem, yine onu takvâ istikâmetinde hareket etmeye çeken bir yulardır.

• Âhirette de kötü bir hesaba maruz kalmaktan, inceden inceye hesaba çekilmekten ve hesap verirken kötü bir duruma düşmekten son derece korkarlar. Allah huzurunda daha önce hiç hesaba katmadıkları günahların ortaya çıkmasından titrerler. Hesaba çekilmeden evvel, kendilerini hesaba çekerler.

Anlatıldığına göre bir vezir Zünnûn Mısrî hazretleriyle görüşmeye gider. Birlikte otururlarken vezir şöyle der:

"- Gece gündüz padişahın hizmetindeyim, işleriyle meşgulüm. Onun iyiliğini umuyorum. Fakat sonunda bana darılmasından korkuyorum. Lutfen bana himmet ediniz, duada bulununuz."

Zünnûn ağlayarak şöyle karşılık verir:

"- Eğer senin hükümdardan korkutuğun kadar ben Allah'tan korksaydım, bugün Allah Teâlâ'nın sevdiği doğru ve samimi güzel kullarından olurdum." (Sâdi Şirâzî, *Gülistan*, s. 61)

• Sırf Allah rızâsı için zahmetlere katlanıp, hak yolunda sabır ve sebât gösterirler.

• Namazları hakkını vererek, âdâb ve erkânına riâyet ederek, dosdoğru kılarlar.

• Allah'ın kendilerine ihsân ettiği rızıklardan gizlice ve açıktan, zekât ve sadaka olarak cömertçe infak ederler.

• Kötülüğü iyilikle savarlar. Sâlih ameller işleyerek kötü amelleri uzaklaştırırlar. Şerri hayırla bertaraf ederler. Kötü ve çirkin sözleri selâmla; zulmü affetmekle; günahı tevbeyle; câhillerin saygısızlık ve edepsizliklerini hilimle bertaraf ederler. Bir kötülük yapmak istediklerinde ondan vazgeçer ve hemen Allah'tan mağfiret dilerler. Âyet-i kerîmede: **"Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri giderir"** (Hûd 11/114) buyrulur. Peygamberimiz (s.a.v.) de: *"Kötülüğün ardından hemen iyiliği yeti tir ki onu silsin. İnsanlarla da güzel bir ahlâk ile geçin"* (Tirmizî, Birr 55) tavsiyesinde bulunur.

İşte sayılan bu güzel hasletlere sahip olanlar, kullukla ihya ettikleri bu dünya hayatının sonucunda en büyük mükâfat olan ebedî âhiret nimetine erişeceklerdir. O nimet de şudur:

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ

وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍۚ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِۜ ﴿٢٤﴾

23. Bu güzel hayat, onların babalarından, eşlerinden ve zürriyetlerinden iyi olanlarla beraber girecekleri Adn cennetleridir. Melekler de her kapıdan yanlarına varıp onlara şöyle derler:

24. “Sabrettiğinizden dolayı size selâm olsun! Bakın, dünya hayatının mutlu sonu ne kadar güzelmiş!”

عَدْنٌ (‘adn) kelimesi sözlükte “devamlı ikamet edilen yer, bir şeyin merkezi ve ortası, bir cevher veya madenin aslı” gibi mânalara gelir. Kur’ân-ı Kerîm’de جَنَّاتُ عَدْنٍ (cennâtü adn) şeklinde cennet kelimesiyle birlikte âhirette “mü’minlerin sonsuza kadar kalacağı çeşitli cennetleri tasvir etmek üzere” zikredilir. Bu cennetler içinde güzel meskenler, tahtlar, altın ve incilerle süslenmiş ince ipekten yeşil elbiseler, altın ve gümüşten takılar, sabah akşam ikram edilen türlü yiyecekler, eşlerine bağlı huriler ve çeşitli ırmaklar bulunmaktadır. (bk. Tevbe 9/72; Nahl 16/31; Meryem 19/61; Fâtır 35/33)

Bahsedilen Adn cennetlerine yerleşen mü’minlerin huzur ve mutluluklarının tam olması için, baba, eş, evlat ve torunların da onlarla birlikte o cennetlere girecekleri müjdesi verilir. Ancak bunun için “salah” şartı getirilmektedir. Bunun mânası, iman, sâlih amel, güzel ahlâk ve iyiliklerle buna lâyık olmak demektir. Bu şart gerçekleşmeden, sadece cennetlik kimsenin akrabası olmak, onlarla birlikte cennete girmeye kâfi gelmeyecektir.

Takdire şayân özellikleri dile getirilen bu güzel insanların tam karşısına kulluk sorumluluklarını yerine getirmeyen, hatta tam aksini yapan kötü kimseler konmaktadır:

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِۙ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُٓوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾

25. Allah’a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönenler, Allah’ın korunup gözetilmesini emrettiği hususları koparıp atanlar ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlara gelince, işte lânet de bunlar içindir, varılacak en kötü yer olan cehennem de bunlar içindir.

Cennete varacak mü’minlerin mukâbilinde, lânete uğrayacak ve cehenneme gidecek bedbahtların üç kötü vasfına dikkat çekilir:

- Allah’a verdikleri kulluk sözünü bozarlar, bunun gereğini yerine getirmezler.

Sözlerinde durmazlar. Allah adına yaptıkları diğer anlaşmalara da ehemmiyet vermez, menfaatlerine ters düştüğü zaman hemen vazgeçerler. Onlar, Allah'ın değil, sadece nefislerinin istekleri istikâmetinde hareket eden dönek ve emniyetsiz kimselerdir.

• Hakka ve hukuka riâyet ezmezler. Allah'ın, peygamberin, âlimlerin, akrabaların, komşuların, mü'minlerin ve derecesine göre bütün insanların, hatta hayvan, bitki ve cansız varlıkların haklarını gözetmez, bunlara karşı sorumlu oldukları hakları yerine getirmez, bütün bağları koparıp atarlar.

• Yeryüzünde fesat çıkarır, bozgunculuk yaparlar. Allah'tan başkasına kulluk edip insanları da buna çağırarak, zulümler yaparak, savaş ve fitneler çıkararak kurulmuş nizamı ihlal etmeye çalışırlar.

Bu gibilerin bütün dertleri yiyip içmek, mal biriktirmek ve dünya zevklerine dalmaktır. En büyük değer ölçüleri sadece maddedir. Halbuki:

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾

26. Allah dilediğine rızkı bolca bahşeder, dilediğine de sınırlı ölçüde verir. Fakat inkârcılar, bu gerçeğin farkında olmadıkları için dünya hayatı ile sevinip şımarırlar. Oysa âhiretin sonsuz nimetleri yanında dünya hayatı azıcık, değersiz ve geçici bir geçimlikten ibarettir.

Hoca Ahmed Yesevî (k.s.) der ki:

"Bu dünya malını yığdı vefâsın görmedi Kârûn
Kitip yer astığa âhır cihandın kiti armanlık."

"Zenginliği dillerde efsâne gibi dolaşan Kârûn bile yığdığı dünya malının vefâsını, hayrını göremedi. En sonunda bir avuç toprağın altında yok olup gitti."

Unutmamak gerekir ki, Allah zenginlere rızkı bol verir, onlardan şükür ister. Fakirlere rızkı az verir, onlardan da sabır ister. Allah, şükredenlere daha fazlasını vereceğini va'dederken, sabredenlerle beraber olduğunu müjdeler. Zenginlere fazlasıyla mal verirken, fakirlere iki cihanda da masivâdan uzaklaşma nimeti nasip eder. Zenginler mallarının artmasıyla sevinirler, fakirler ise hallerinin temizlik ve sefâsıyla huzur bulurlar. Zenginlerin malı çok olsa da, bunlar, Allah'ın âhirette va'dettiği nimetlere nispetle çok azdır. Fakirlerin dünyadaki halleri de ne kadar temiz, güzel ve saf olursa olsun, bunlar, Allah'ın onlara va'dettiği celâl ve cemâlini seyretme nimetine göre çok azdır. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, II, 108)

Âyet-i kerîmede dünya hayâtı âhirete göre "azıcık ve fânî bir metâ" olarak

vasfedilir. “Metâ”, Arapça’da “çoban azığı, süvarilerin alelacele atıştırdıkları birkaç hurma, kurutulmuş un çorbası, tencere veya küçük bir tepsi” gibi geçici bir süre kendilerinden faydalanılan şeyler için kullanılır.

Sahib b. Abbâd adında biri, bir kadının çocuğuna: “Metâ nerede?” diye sorduğunu duyar. Çocuk da bu soruya: “Köpek geldi ve onu aldı” diye cevap verir. Demek ki burada “metâ”, su ile ıslatılıp kendisiyle tas tabak silinen bez mânasında kullanılmıştır. İşte bütün nimet ve güzellikleri ile dünya, ebedî âhiret nimetleri karşısında böyle basit bir metâdan başka bir şey değildir.

Kur’an böyle ölümsüz gerçekleri açıklayıp dururken, bu gerçekleri kabulden yüz çevirip hâlâ gökten mûcize talebinde bulunmanın ne anlamı vardır:

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِۜ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ

مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْد۪ٓي اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَۚ ﴿٢٧﴾ اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ

قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِۜ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُۜ ﴿٢٨﴾

27. İnkâr edenler: “O’na Rabbinden bir mûcize indirilmeli değil miydi?” diyorlar. De ki: “Allah, dilediği kimsenin doğru yoldan sapmasına fırsat verir; kendisine gönülden yönelenleri ise doğru yola eriştirir.”

28. Onlar, iman eden ve kalpleri de dâimâ Allah’ı hatırlayıp anmakla doygunluk ve huzura eren kimselerdir. Haberiniz olsun ki, kalpler ancak Allah’ı hatırlayıp anmakla doygunluk ve huzura erer.

Kalpleri huzura kavuşturan “Allah’ın zikri”nden maksat şunlar olabilir:

• Allah Teâlâ’yı birlemek, O’nun güzel isimlerini zikretmek: Bu kimseler “Lâ ilâhe ilallah” diyerek Allah’ı birlerler. Böylece kalpleri huzur ve sukûna erer. Kalpleri, dilleriyle beraber Yüce Allah’ın esmâ-i hüsnâsını, husûsiyle “Allah” ismini zikre devam etmek suretiyle mutmain olur.

• Bundan maksat Kur’ân-ı Kerîm’dir. Gerçekten de pek çok âyette Kur’ân-ı Kerîm “zikir” olarak tavsif edilir. (bk. Enbiyâ 21/50; Hicr 15/9) Kur’an, Allah’ın bir hatırlatması, en açık tebliği, en büyük bir mûcizesi ve en faydalı bir âyeti ve en muknî bir delilidir. Kalpler onun tilâveti ve âyetleri üzerinde tefekkürle mutmain olur, huzur ve sükûna erer. Çünkü gönüller, farkında oldukları veya olmadıkları sorularının cevabını orda bulurlar. Gönül aradığı cevapları buldukça rahatlar, iknâ olur, huzura erer.

• Burada, Allah’ı hatırlatan ve O’nun birliğini gösteren deliller üzerinde düşünmek, böylece O’nun sonsuz kudret ve azametini idrak etmekle kalplerin huzur bulacağı mânası da vardır.

Allah Teâlâ, kendinden daha üstü ve daha ötesi olmayan, sınırdan ve

miktardan münezzeh olan yüceler yücesi bir zattır. Bu bakımdan gerek dış dünyadaki varlıklarda, gerek vicdanda O'ndan daha ilerisi yoktur. Bu sebeple insan kalbiyle Allah deyince, O'nun sonsuz kudret ve azametini tefekkür edince, düşünceler hareket alanının son noktasına erişmiş, mantıklar durmuş, bütün duygular, bütün korkular ve ümitler son durağına dayanmış bulunur. Kalbin başka bir yöne doğru hareketine imkân ve ihtimal kalmaz. Gönüller O'nun dışında hangi dünya nimetine meylederse etsin, hangi isteğe ulaşırsa ulaşsın, onların hepsinin daha iyisi ve daha üstünü, daha ötesi bulunduğundan, hiçbirinde karar kılamaz. Hiçbiri rûhun hasretini gideremez, heyecanını doyum noktasına ulaştıramaz. Kalp, imkân bulduğu takdirde haz ve lezzette daha yükseğine ulaşmak ister. Fakat kalp ilâhî mârifetten, Allah'ı zikirden zevk almaya başlayınca, bütün maksatların ve bütün işlerin Allah'a yönelmiş olduğunu anlar ve artık O'ndan yüksek bir makam ve mercie, O'nun dışında bir maksuda geçmek mümkün olmaz.

Bundan dolayıdır ki, mârifetullaha yükselemeyen ve Allah'ı zikretmeyen kâfir ve gafil kalpler, hiçbir zaman ıstıraptan kurtulamaz, kalp huzuru, gönül huzuru denilen mutluluğu tadamaz. Huzur bulamaz, çırpınır durur. Üstelik bu çırpınış, geçici sebeplerin, boş emellerin sarsılıp yıkılışından kaynaklanan bir hicran acısıdır. Bu acı, hakîkî mânada "Allah" demedikçe sürekli olarak devam eder gider. Fakat Allah Teâlâ'nın celâl ve azamet iksiri o kalbe düştüğü zaman, onu hiçbir değişme ve bozulmayı kabul etmeyen, bâkî, saf ve nûrânî bir cevher hâline dönüştürür. Böylece kalp, Allah'ın zikri ile en yüce bir itminân mertebesine yükselme imkânı bulur. Dünyanın ve âhiretin benzersiz saâdetine erer:

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾

29. O iman edip sâlih amel işleyenler var ya; işte dünyada huzurlu bir hayat, âhirette de varılacak yerlerin en güzeli olan cennet onları beklemektedir.

طُوبٰى (tûbâ) sözlükte "misk gibi tayyip olmak, hoş olmak, hayır, şeref, gıpta, cennet, bahçe" gibi mânalara gelir. "Tûbâ lehüm" ifadesi bir dua cümlesi olup, "Hoş olasınız, hoş olunuz" demektir. Buna göre âyet-i kerîme iman edip sâlih ameller işleyenlere:

• Her türlü nimetlerin, güzelliklerin,
• Dâimî iyilik ve tükenmez hayırların,
• Hoşluk, ferahlık ve göz aydınlığının,
• Dünya ve ukbâda tatlı, huzurlu ve hoş bir hayatın,

• Varılacak, barınılacak en güzel cennetlerin verileceğini müjdeler.

Peygamberimiz (s.a.v.)'in gönderilmesinin en büyük hikmeti, işte bu ilâhî müjdenin insanlığa ulaştırılması ve buna inanmayanları nasıl kötü bir sonun beklediğinin hatırlatılmasıdır:

كَذٰلِكَ اَرْسَلْنَاكَ ف۪ٓي اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَٓا اُمَمٌ لِتَتْلُوَا۬ عَلَيْهِمُ الَّذ۪ٓي
اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمٰنِۜ قُلْ هُوَ رَبّ۪ي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ
عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾

30. Rasûlüm! Seni de böylece, kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir topluma peygamber gönderdik ki, sana vahyettiklerimizi onlara okuyup açıklayasın. Çünkü onlar, câhilliklerinden Rahmân olan Allah'ı inkâr ediyorlar. De ki: "O, benim Rabbimdir; O'ndan başka ilâh yoktur. Ben bütün varlığımla yalnız O'na güvenip dayandım ve dönüşüm de sadece O'nadır."

Müşrikler, "Allah" ismini biliyor, fakat Allah'ın "Rahmân" ismini bilmiyorlardı. Kendilerine "Rahmân'a secde edin!" denildiğinde, "Rahmân da kimmiş?" diyorlardı. (bk. Furkān 25/60) Hatta bir defasında Ebû Cehil, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in Kâbe'nin yanında: *"Yâ Allah, yâ Rahmân!"* diye dua ettiğini işitince: "Muhammed bize başka ilâhlara ibâdet etmeyi yasaklıyordu. Şimdi kendisi iki ilâha dua ediyor" demişti. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme ile İsrâ sûresi 110. âyet nâzil olmuştur. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, 318) Fakat onlar "Rahmân"la birlikte, kendisine ortak koşmak suretiyle Allah'ın birliğini de inkâr ediyorlar, rahmeti her şeyi kuşatmış olan Allah'ın, peygamber gönderip ona kitap indirerek kullarına merhamet etmesini kabullenemiyorlardı. Oysa:

وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰناً سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ
بِهِ الْمَوْتٰىۜ بَلْ لِلّٰهِ الْاَمْرُ جَم۪يعاًۜ اَفَلَمْ يَا۬يْـَٔسِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَنْ لَوْ
يَشَٓاءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَم۪يعاًۜ وَلَا يَزَالُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا تُص۪يبُهُمْ بِمَا
صَنَعُوا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَر۪يباً مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَأْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْم۪يعَادَۚ ﴿٣١﴾

31. İnsanlar inansın diye ilâhî bir kitapla dağlar yürütülecek, yeryüzü parça parça edilecek ve ölüler diriltilip konuşturulacak olsaydı, o kitap yine bu Kur'an olurdu. Fakat inatçı kâfirler buna da inanmazlardı. Gerçek şu ki, her şeyi murad edip yapmak yalnızca Allah'ın elindedir. Mü'minler hâlâ şunu anlamadı mı: Eğer Allah dileseydi bütün insanları doğru yola

erdirirdi. Fakat o kâfirlerin yaptıkları işler, kurdukları düzenler ve sistemler yüzünden, başlarına âni ve büyük felâketler gelmesi veya bunların yurtlarının hemen yakınına inmesi devam edecektir. Allah'ın verdiği söz yerine gelinceye kadar da bu böyle sürüp gidecektir. Allah verdiği sözden asla caymaz.

Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.)'in Mekke kâfirlerini İslâm'a dâvet ettiği bir gün, müşriklerden Abdullah b. Ümeyye el-Mahzûmî adında biri şöyle dedi: "Eğer sana inanıp peşinden gelmemizi istiyorsan, haydi Kur'an ile Mekke'nin dağlarını gözümüzün önünde yürüt. Bunları bizden uzaklaştır ki ortalık biraz genişlesin. Bilindiği üzere burası dar bir arazidir. Bu şehirde bizim için pınarlar ve nehirler akıt ki ağaç dikebilelim, ekin ekebilelim. Sen, iddia ettiğin gibi Rabbinin katında Dâvûd'dan daha önemsiz değilsin. Rabbi dağları onun emrine vermiş, dağlar onunla birlikte yürümüş, zikretmişti. Rüzgârları da emrimize ver, onlara binip Şam'a kadar gidelim, ihtiyaçlarımızı görüp aynı gün geri dönebilelim. Çünkü iddia ettiğine göre rüzgârlar Süleyman'ın emrine boyun eğmişti. Elbette sen Rabbinin katında Süleyman'dan daha kıymetsiz değilsin. Yine bize büyük deden Kusay'ı veya istediğin ölülerden herhangi birini dirilt de, söylediğin bu şeylerin doğru mu, değil mi olduğunu ona soralım. Nitekim İsa ölüleri diriltirdi. Şüphesiz sen de Allah katında ondan daha önemsiz değilsin." Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, 318-319)

Âyette geçen "Allah'ın verdiği söz" ifadesi, Mekke'nin fethedilmesi ve böylece Rasûlullah (s.a.v.)'in kâfirleri dize getirmesi veya kıyâmetin kopması şeklinde tefsir edilmiştir. Bu ifade, kâfirlerin ölüp ilâhî azaba uğramaları şeklinde de anlaşılmıştır. Hâsılı kâfirler, ölünceye kadar çeşitli belâ ve musibetlere uğratılacak, dünyada huzur yüzü göremeyecek, öldükten sonra ise zâten en büyük belâ olan ebedî azapla karşılaşacaklardır.

Öyleyse Rasûlüm, onların seni alaya almalarına aldırış etme. Çünkü:

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ قف فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾

32. Gerçek şu ki, senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti. Fakat ben, belki yanlışlarından dönerler diye inkâr edenlere mühlet verdim; dönmeyince de onları azabımla kıskıvrak yakaladım. Böylece, cezalandırmamın nasıl olduğunu gördüler.

Bu âyet-i kerîme, peygamber ve velilerle alay etmenin, şakî ve bedbaht olmanın alâmetlerinden biri olduğuna işaret eder. Nitekim hadîs-i kudsîde: *"Benim bir dostuma dü manlık eden, bana sava açmı demektir"* (Buhârî, Rikãk 38) buyrulur.

Allah'ın dostunu ve düşmanını bilmek için öncelikle Allah'ın nasıl bir zat olduğunu tanımanın gerekliliğini ifade etmek üzere şöyle buyruluyor:

اَفَمَنْ هُوَ قَآئِمٌ عَلٰى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْۚ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَۜ قُلْ سَمُّوهُمْۜ اَمْ تُنَبِّؤُنَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى الْاَرْضِ اَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِۜ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذٖينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبٖيلِۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ عَذَابٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّۚ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾

33. Her insanın hayır veya şer ne işlediğini görüp gözeten Allah, hiç bunu yapmaktan âciz olan putlarla bir tutulabilir mi? Buna rağmen, kalkıp bir de Allah'a ortaklar koşuyorlar. De ki: "Haydi bunları adlandırın; kimdirler, ne iş yaparlar? Ne o, yoksa siz Allah'a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yahut gelişi güzel, anlamsız sözlerle mi kendinizi aldatıyorsunuz?" Doğrusu o kâfirlere kurdukları tuzaklar süslü gösterildi ve böylece doğru yola girmeleri engellendi. Zâten Allah kimi sapıklık içinde bırakırsa, artık hiç kimse onu doğru yola iletemez.

34. Onları dünya hayatında mâhiyetini tahmin edemeyecekleri cezalar beklemektedir. Âhiret azabı ise elbette çok daha çetindir. Onları Allah'ın azabından koruyacak da hiç kimse yoktur.

Putlar kastedilerek söylenen, "Haydi bunları adlandırın; kimdirler, ne iş yaparlar?" ifadesi, onların, kendilerine isim bile verilemeyecek kadar değersiz ve anlamsız şeyler olduğunu haber verir.

Âyette şirk اَلْمَكْرُ (mekr) yani "tuzak, düzen, hile" olarak isimlendirilmiştir. Bunun sebebi şudur:

Birincisi; şirkin aslı tuzak ve hileye dayanmaktadır. Çünkü, bazı uyanık kimseler kendi hile ve desiselerini tatbik edebilmek maksadıyla, avam insanların üzerinde kuvvetli bir tesir uyandırabilmek, onları sömürebilmek ve onların güç bela kazandıkları mallarının bir kısmını haksız yolla elde edebilmek için bu putları ihdas etmişlerdir. Böylece halkı, ihdas ettikleri bu putların saf, şuursuz ve mukallid izleyicileri hâline getirmişler; kendilerini de, bu hilenin gereği, putların kurban, adak, para ve benzeri işlerine bakan temsilcileri yerine koymuşlardır.

İkincisi; dünya zevklerine aşırı hırs gösteren müşrik ruhlu kimseler, şirke gerçekten inandıklarından dolayı değil, böyle bir inanç kendilerine şehvet,

şöhret, hırs ve tama ile yüklü sorumsuz, hayvânî bir hayatın kapılarını açtığı ve önlerine birtakım ahlâkî sınırlar koymadığından dolayı bağlanmaktadırlar.

Üçüncüsü; şirk, onlara süslü ve güzel gösterildiği, böylece onları saptırıp, Allah yoluna dönmekten alıkoyduğu için de tam bir tuzak ve hiledir. Şöyle ki, müşrikler kendi hayat tarzlarına uygun yolları benimsediği zaman, şuurlarını uyuşturacak ve diğer insanları da bulundukları doğru yoldan döndürecek deliller ihdas etmek zorunda kalırlar. Tabiatıyla böyle bir hile, onları doğru yoldan saptırır ve sapıklıklarında devam etmelerine sebep olur.

İman edip kendilerini itikadî ve amelî her türlü günahlardan koruyabilenlere gelince:

Nimetleri Ebedî Olan Cennetler

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ط تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ط اُكُلُهَا
دَآئِمٌ وَظِلُّهَا ط تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا ق وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾

35. Allah'a karşı gelmekten sakınan ve saygı dolu bir gönülle O'nun istediği gibi kulluk yapanlara va'dedilen cennetin misâli şöyledir: Ağaçlarının arasından ve köşklerinin altından ırmaklar akar, yiyecekleri de, gölgesi de devamlıdır. İşte Rabbinden korkup günahlardan sakınanların mutlu sonu budur. Kâfirlerin âkıbeti ise ateştir.

Burada ancak takvâ sahibi olanların varacağı cennetin üç vasfı haber verilir:

• Bahçelerinin arasından ve köşklerinin altından ırmaklar akar. Bunlardan bir kısmı berrak sudan, hâlis sütten, lezzetli şaraptan ve süzülmüş baldan ırmaklardır. (bk. Hz. Muhammed 47/15)

• Nimetleri, meyve ve yemişleri dâimîdir. Bilindiği gibi dünya bahçelerinin meyveleri devamlı olmaz. Fakat âhiret cennetlerinin meyveleri devamlıdır; hiç kesintiye uğramaz: **"Cennetlikler bol bol meyveler arasında yaşarlar. Ki ne eksilip tükenir, ne de onlardan esirgenir."** (Vâkıa 56/32-33)

• Gölgesi de devamlıdır. Orada sıcak, soğuk, güneş, ay ve karanlık diye bir şey yoktur: **"Cennet ehli orada ne yakıcı bir güneş sıcağı görürler, ne de dondurucu bir kış soğuğu."** (İnsan 76/13)

Kâfirler ise bu nimetlerden mahrum kalacak ve cehenneme gideceklerdir. Ehl-i kitaba gelince:

وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ
يُنْكِرُ بَعْضَهُ ط قُلْ اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَآ اُشْرِكَ بِهِ ط اِلَيْهِ اَدْعُوا وَاِلَيْهِ مَاٰبِ ﴿٣٦﴾

36. Kendilerine kitap verdiğimiz bazı kimseler, sana indirilen Kur'an'dan memnuniyet ve sevinç duyarlar. Fakat o gruplar içinde Kur'an'ın bazı âyetlerini inkâr edenler de vardır. De ki: "Bana ancak Allah'a kulluk etmem ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamam emredildi. Ben sadece O'nu ilâh tanır, O'na dâvet eder ve bütün varlığımla ancak O'na yönelirim."

Yahudi ve hıristiyanlardan iman şerefiyle şerefyâb olanlar, Allah Rasûlü (s.a.v.)'e indirilen Kur'an ile sevinirler. Çünkü onlar, Kur'an'ın, Allah'ın kullarına

olan en büyük bir rahmet, ihsân ve kerem tecellisi olduğunu bilirler. Fakat Ehl-i kitabın hepsi böyle değildir. İçlerinden Peygamberimiz (s.a.v.)'e karşı kin ve düşmanlıkta birleşip, birbirlerine muhalif bir şekilde hareket eden çeşitli gruplar, arzularına uygun düşmediği için Kur'an'ın bir kısım âyetlerini inkâr ederler. Mesela Hz. İsa'nın peygamber olduğunu haber veren bir kısım âyetleri yahudiler inkâr etmekte; onun Allah'ın oğlu olmadığını bildiren ve teslisi reddeden âyetleri de hıristiyanlar inkâr etmektedir. Muhalif gruplardan biri de müşriklerdir. Onlar da Allah'ın varlığına inanıp kâinatı O'nun yarattığını kabul ettikleri halde, putperestliği, şirki ve küfrü ortadan kaldıran; öldükten sonra dirilişin, hesabın ve ebedî bir hayatın varlığını haber veren âyetleri reddetmektedirler. Halbuki kurtuluş için Kur'an'ın tamâmına iman etmek, onun tarif buyurduğu şekilde Allah Teâlâ'yı tanımak, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak ve O'na ihlasla kulluk etmek gerekir. Kur'an'ın iniş gayesi bu dinî gerçekleri haber vermektir:

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّاۜ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ مَا جَآءَكَ
مِنَ الْعِلْمِۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

37. Böylece biz Kur'an'ı Arapça dilinde nihâî bir hüküm ve hikmet kaynağı olarak indirdik. Şâyet, sana İlim'den gelen bu kadar gerçekten sonra onların arzu ve isteklerine uyarsan, seni Allah'ın azabından kurtaracak ne bir dost bulabilirsin, ne de bir koruyucu.

Kur'ân-ı Kerîm'in dili Arapça'dır. İhtiva ettiği ilâhî hükümleri Arapça olarak beyân buyurmuştur. Hükmünün geçerliliği Arapça olan aslına uygunluk şartına bağlanmıştır. Bu sebeple:

• Daha önce indirilmiş olan semavî kitapların, Kur'an'a uymayan, Kur'an'ın tasdikinden geçmeyen hükümleri ile amel etmek câiz değildir.

• Kur'an'ın Arapça orijinal metnini dikkate almadan doğrudan doğruya tercümelerinden hüküm çıkarmaya kalkışmak doğru olmaz. Çünkü, hüküm ancak Arapça indirilmiş olan aslına aittir. Buna göre Kur'an, yalnızca tilavet edilmekle kalmamalı, mücibince amel edilip, bütün hükümleri insanlar arasında icra edilmelidir. (bk. Nisâ 4/105; Mâide 5/48)

Eğer kâfirler, Rasûlullah (s.a.v.)'i tabiatüstü güçleri olmayan ölümlü bir insan olduğu için reddediyorlarsa, şunu iyi bilsinler:

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةًۜ وَمَا كَانَ
لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۜ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾ يَمْحُوا

اللهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ ۚ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾

38. Elbette biz, senden önce de peygamberler gönderdik; onlara da eşler ve çocuklar verdik. Ayrıca Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamberin bir mûcize göstermesi sözkonusu olmamıştır. Her zamanın, kulların maslahatlarına göre yazılmış bir hükmü vardır.

39. Allah dilediğini siler, dilediğini bırakır. Ana kitap O'nun katındadır.

Bu âyetlerde müşrik ve münkirlerin bir kısım itirazlarına kısa ve özlü cevaplar verilmektedir:

Birincisi; müşrikler, eşleri ve çocukları var diye Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamber olamayacağını ileri sürüyorlardı. Onlara göre peygamber melek cinsinden olmalı, yeme, içme, evlenme gibi dünyevî arzuları olmamalıydı. Bu itiraza, "önceki peygamberlerin de eşleri ve çocukları olduğu" gerçeğiyle cevap verilir. Bu durum onlar hakkında câiz olduğuna göre Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkında da câizdir.

İkincisi; onlar, "Eğer o gerçekten peygamber olsaydı Hz. Mûsâ'nın asası ve parlayan eli gibi bir mûcize gösterir veya Hz. İsa gibi körlerin gözünü açar yahut Hz. Sâlih'in devesi gibi bir mûcize getirirdi" diyorlardı. Bu itiraza, "hiçbir peygamberin kendiliğinden bir mûcize getirmesine imkân ve ihtimal olmadığı; ancak Allah Teâlâ gerekli olduğunu gördüğü yer ve zamanda bir mûcize gösterdiği; gerekli olduğunu gördüğü yer ve zamanda da mûcize göstereceği" sözüyle cevap verilir.

Üçüncüsü; onlar, "Daha önce vahyedilmiş Tevrat ve İncil gibi kitaplar dururken bu yeni kitaba ne gerek vardı? Eğer o gerçek peygamber olsaydı onları neshetmezdi. Halbuki o, önceki kitapların tahrif edildiğini, bu yüzden Allah'ın onları iptal edip ardında da bu yeni kitaba uyulmasını emrettiğini söylemektedir" diye itiraz ediyorlardı. Bu itiraza da, "Allah katında, her zaman ve zemin için kulların maslahatları dikkate alınarak yazılmış, karara bağlanmış bir hüküm olduğu; buna göre Cenâb-ı Hakk'ın vakti gelince bazı şeriatleri neshedip yerine o dönemdeki insanların ihtiyaçlarını karşılayacak yeni şeriatler getirebileceği, çünkü bütün bilgilerin kayıtlı olduğu Ümmü'l-Kitâp yani Levh-i Mahfûz'un O'nun katında bulunduğu" ifadeleriyle cevap verilir.

"Allah dilediğini siler, dilediğini bırakır" (Ra'd 13/39) beyânına, şeriatlerin neshedilmesi ve geçerli halde bırakılması yanında başka mânalar da verilebilir:

• Kâinattaki yaratılışa baktığımızda, Allah Teâlâ, âlemde birtakım şeyleri yok edip ortadan kaldırırken, diğer birtakım şeyleri durdurur ve yeniden vücuda getirir. Mesela bir milleti helâk eder, diğer bir milleti yaşatır. Aynı şekilde bir

toplum içinde biri ölürken biri doğar veya biri yaşamaya devam eder. Aynı varlıkta hastalık, yaşlanma gibi sebeplerle durmadan durum değişikliği olur. Bedende hücreler bir yandan ölürken, bir yandan da yenileri onların yerine geçer.

• Ticaret hayatında aynı kişi bazı işlerinde kâr eder, bazılarında zarar eder. Allah, bazan kulun rızkını artırır, bazan azaltır.

• Ecelini ve ömrünü uzatır veya kısaltır. Saâdetini şekâvete veya tersine şekâvetini saâdete dönüştürür.

• Tevbe edenin günahlarını, amel defterinden siler, yok eder, hatta onun yerine sevap yazar. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) Kâbe'yi tavaf ederken ağlayarak şöyle dua etmiştir: "Allahım! Eğer beni şekâvet ehlinden yazdı isen, beni oradan sil, saâdet ve mağfiret ehli arasına yaz. Çünkü sen dilediğini siler, dilediğini bırakırsın, ana kitap senin katındadır." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XIII, 219)

Peygamberin vazîfesine gelince:

وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾ وَاِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذ۪ي نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ

40. Onların başına gelecek azabın bir kısmını sen hayatta iken yerine getirip sana göstersek de veya sen bunların hiçbirini görmeden seni vefat ettirsek de, fark etmez. Her halükarda senin vazîfen sadece tebliğ etmektir. Bize ait olan ise neticeyi tâyin ve herkese hak ettiğini vermektir.

Peygamberin vazîfesi, kendisine bildirilen ilâhî hükümlerin tamamını apaçık ve anlaşılır bir şekilde tebliğ etmektir. Allah'ın va'dettiği müjdeleri ve ikaz buyurduğu dünyevî veya uhrevî musibet ve azapları ilgili muhataplara haber vermektir. Fakat, özellikle dünyada meydana geleceğini haber verdiği belâ ve musibetlerin gerçekleşmesine şâhit olmak, tebliğin gereklerinden değildir. Peygamber (a.s.), onların bir kısmını ya görür veya görmeden vefat edebilir. Bunun pek fazla önemi yoktur. Mühim olan, olayların sonucuna şâhit olmak değil, tebliğin hakkıyla yerine getirilmesidir. O, üzerine düşeni yaptıktan sonra, gerisini Allah'a havale etmelidir. Cenâb-ı Hakk'ın, kendine terettüp eden işleri en güzel şekilde ve eksiksiz olarak yapacağında; ister kevnî ister şer'î olsun dilediğini imha edip dilediğini sabit kılacağında şüphe yoktur. Bunun en açık delili Allah Teâlâ'nın yeryüzünde her an meydana gelen kudret tecellileridir:

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَأْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَاۜ وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لَا

مُعَقِّبَ لِحُكْمِه۪ۜ وَهُوَ سَر۪يعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾

41. Bizim, emrimizle yeryüzüne gelip onu etrafından nasıl eksiltip

durduğumuzu görmüyorlar mı? Allah hükmünü verir; O'nun hükmünü denetleyecek ve tatbikini engelleyecek hiçbir güç yoktur. Allah, hesabı çok çabuk bitirendir.

Bu âyet-i kerîmeye hem hakîki hem de mecazi mâna verilebilir:

• Hakîki mânaya göre; "yeryüzünün etrafından eksiltilmesi"nden maksat; erozyon dediğimiz toprağın yağmur, sel ve rüzgâr gibi tabii güçlerin tesiriyle yerinden kayması, dağların ve tepelerin aşınması yahut yer küresinde meydana gelen olaylar neticesinde kürenin hacminin noksanlaşmasıdır.

• Mecazi mânaya göre ise İslâm'ın gelişmesi, müslümanların ilerlemesiyle birlikte kâfirlerin sahip olduğu ülkelerin peyderpey fethedilmesi, topraklarının azalması, nüfûzlarının kırılması, feyiz ve bereketlerinin gitmesi; galibiyetlerinin mağlubiyete, kuvvetlerinin zâfiyete, kemallerinin noksanlığa dönüştürülmesidir.

Bunların hepsine hükmedip yapan Allah'tır. O'nun verdiği bir hükmü takip edecek, denetleyecek, icra ve infazına mâni olacak hiçbir güç yoktur. O'nun hesâbı da çok süratlidir. İstediğini göz açıp kapamadan yapabilir, azabı ansızın gelebilir:

وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا ۜ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ
كُلُّ نَفْسٍ ۜ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾

42. Onlardan öncekiler de peygamberlerine tuzak kurdular. İyi bilin ki Allah, bütün tuzakları boşa çıkardığı gibi, dâimâ kendi hükmünü ve onların anlayamayacağı ince planlarını hâkim kılar. O, her bir kişinin ne yaptığını, sevap ve günah adına ne kazandığını bilir. O kâfirler de, dünyanın sonunda güzel bir hayatın kimleri beklediğini yakında bileceklerdir.

Allah'ın mekrine göre, diğerlerinin yaptığı mekirler hiçtir, mekir bile sayılmaz. Çünkü "mekr"in hakikatı gizli, sezilmesi, anlaşılması mümkün olmayan bir kötülüğü birine ulaştırmaktır. Onu bilmeden oyuna getirmek, kötü duruma düşürmektir. Oysa Cenâb-ı Hak'tan gizli olan bir şey yoktur. Kulların bütün yaptıkları ve yapacakları Allah tarafından bilinmektedir. Her şey O'nun bilgisi ve kudreti altında cereyan etmektedir. Bu sebeple onlar tuzak kurmaya çalışırken, sadece kendi kendilerini aldatmakta ve kendi düşecekleri kuyuyu kazmış olmaktadırlar. Allah'ı oyuna getirmek mümkün olmadığına göre, yaptıkları işle başlarına gelecek oyunu kendileri hazırlamış olmaktadırlar. Hâsılı, Allah bir yere kadar onların önünü açar, onlar da "ha başardık ha başarıyoruz"

zannederlerken, o oyunlarının cezası olarak Allah tarafından öyle gizli bir belâya uğratılırlar ki, bütün hayal, beklenti ve tahminlerinin aksine mahvolur giderler.

Bu âyetle de Cenâb-ı Hak, Peygamberimiz (s.a.v.) ve müslümanları teselli etmekte, düşmanlarının tuzaklarını boşa çıkarıp kendilerine yardım edeceğini müjdelemektedir.

Buna rağmen kâfirlerin Peygamberimiz (a.s.)'a olan itirazları devam ediyor ve:

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا ۚ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۙ
وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

43. İnkâr edenler: "Sen peygamber değilsin" diyorlar. De ki: "Benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah ile O'nun kitapları hakkında bilgi sahibi olanlar yeter!"

Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz'in peygamber olduğunun şâhitleri şunlardır:

• En büyük şâhit Allah Teâlâ'dır. Çünkü O, Peygamberimiz (s.a.v.)'e en büyük mûcize olarak Kur'ân-ı Kerîm'i indirmiş ve ona, doğruluğuna dair başka mûcizeler de ihsân etmiştir. Mûcize ise, birinin peygamber olduğuna kesin hüküm vermeyi gerektiren husûsî bir iş, hârikulâde bir hâdisedir.

• İlâhî kitapların ilmine sahip olanlar da Peygamberimiz'in doğruluğuna şâhitlik ederler. Çünkü onlar, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e indirilen gerçeklerle önceki peygamberlere indirilen gerçeklerin aynı olduğunu bilirler. Bunların aynı kaynaktan geldiğine şâhitlik yaparlar. (bk. A'râf 7/157)

Kâfirlerin Peygamberimiz (a.s.)'ı ve Kur'an'ı inkâr etmelerine karşılık İbrâhim sûresi buna bir cevap keyfiyetinde Peygamber Efendimiz'in ve Kur'an'ın hak olduğuna şehâdet ederek başlayacaktır:

سُورَةُ اِبْرٰهيمَ

14- İBRÂHİM SÛRESİ

14. İBRÂHİM SÛRESİ

İbrâhim sûresi Mekke'de inmiştir. 52 âyettir. Sûre ismini, 35-41. âyetlerde bir kısım dua ve niyazlarına yer verilen Hz. İbrâhim'den alır. Mushaf tertîbine göre 14, nüzûl sırasına göre 72. sûredir.

Konusu

Kur'ân-ı Kerîm'in inzâl edilişinin hikmet ve hedefine yer verilerek başlayan sûrede ağırlıklı olarak Rasûlullah (s.a.v.)'in dâvetini kabul etmeyen, ona karşı aşırı düşmanlık sergileyen, onu tebliğ vazîfesinde başarısızlığa uğratmak için pek çok tuzaklar kuran kâfirlere büyük bir ikaz yapılmaktadır. Gittikleri yolun yanlış olduğu, bu şekilde kurtuluşa ermelerinin mümkün olmadığı ve bu yolun sonunun saptırdıkları insanlarla beraber cehenneme gitmek olduğu hatırlatılmaktadır. Kurtuluş için şeytanın iğvâlarını terk ederek, hiçbir zaman değişmesi mümkün olmayan "kavl-i sâbit"e yani tevhid inancına dönülmeli, bütün isim ve sıfatlarıyla Allah'ı tanıyıp O'na kul olmalı; hiçbir dostluğun ve alışverişin olmadığı âhiret gününe hazırlık yapılmalıdır. Bu hususta en güzel misal, bütün varlığını Allah'a teslim eden, şirki terk edip tevhide ermede; kendisinin, zürriyetinin ve bütün insanlığın ebedî hayatını kurtarmak için gayret göstermede numûne-i imtisâl olan Hz. İbrâhim'dir. Kullukta onu örnek alarak, yerin başka yerle, göklerin başka göklerle değiştirileceği, mücrimlerin çok feci bir cezaya çarptırılacağı ve herkesin yaptığına göre karşılık bulacağı o büyük güne eli boş gidilmemelidir.

Karanlıklardan Aydınlığa Çıkaran Kitap

الٓرٰ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ
رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾ اَللّٰهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَمَا فِي الْاَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٢﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Râ. İşte bu, insanları Rablerinin izniyle her türlü küfür ve cehâlet karanlıklarından iman ve İslâm'ın aydınlığa çıkarman, karşı konulamaz kudret sahibi ve övülmeye lâyık olan Allah'ın yoluna ulaştırman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.

2. O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Uğrayacakları pek şiddetli bir azaptan dolayı vay o kâfirlerin hâline!

"Karanlıklar"dan maksat; küfür, şirk, cehâlet, isyân ve günah karanlıklarıdır. "Aydınlık"tan maksat ise iman, hidâyet ve hayırlı amel aydınlığıdır. Karanlığın çoğul gelmesi küfür, sapıklık ve cehâlet yollarının pek çok olduğunu; aydınlığın tekil gelmesi ise iman ve hidâyet yolunun tek olduğunu gösterir. (bk. Yûnus 10/32; En'âm 6/153)

Dini tebliğ eden Peygamber (s.a.v.) bile olsa, kendiliğinden kimseyi doğru yola erdirmesi mümkün değildir. Bu hususta da Allah'ın izni şarttır.

Her şeyin tek sahibi olan Allah Teâlâ, Kur'an'ın dâvetiyle karanlıklardan aydınlığa çıkan mü'minleri müjdelerken, bu dâvete kulaklarını tıkayan kâfirleri şiddetli bir azapla tehdit eder:

اَلَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا اُولٰٓئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾

3. Onlar, dünya hayatını sevip âhiret hayatına tercih ederler. İnsanları Allah yolundan uzaklaştırmaya ve o dosdoğru yolu eğri büğrü göstermeye çalışırlar. İşte onlar pek derin bir sapıklık içindedirler.

Hakkı inkâr edenlerin ve Kur'an nûrunu örtmek isteyenlerin burada üç büyük vasfına dikkat çekilir:

• Dünya hayatını, dünya zevk ve eğlencelerini aşırı severler. Öyle ki bu sevgi onlara âhireti tamâmen unutturur. Menfaat arzuları sadece dünya hayatıyla sınırlıdır; âhiret hayatına hiç ehemmiyet vermezler. Hatta dünyadaki geçici zevk, eğlence ve rahatlıkları için âhirette her türlü cezayı çekmeye hazırdırlar. Bu sebeple dünyada en küçük bir zevki bile feda etmeye dayanamazlar. Âhirette elde edecekleri nimetler karşılığında, bu dünyada hiçbir tehlikeye katlanamaz ve hiçbir fedakârlığa râzı olmazlar. Onlar ne zaman dünya ile âhiret arasında bir ikileme düşseler, her defasında dünyaya karşılık âhiret hayatını fedâ eder, dünyayı tercih ederler.

• Bu tercihleri ile kendileri Allah yolundan uzaklaştıkları gibi, şeytânî telkin ve ifsatlarıyla başkalarının da o yola girmesine engel olurlar.

• Çeşitli şüpheler ortaya atarak, her türlü hîle ve desiseye baş vurarak Allah'ın dosdoğru yolunu eğriltmeye, çirkin göstermeye çalışırlar. Kendileri doğruluktan hoşlanmadıkları gibi, düzenbazlıkla Allah'ın yolunu, kendi arzularına uydurmak için çaba sarf ederler.

Bu tavır ve davranışları onların, hidâyete dönüşü zor pek uzak ve derin bir sapıklık içine düştüklerinin açık bir belgesidir.

Böyle derin sapıklık içinde boğulup giden insanları bu dalâlet bataklığından kurtarmak için, onlara anlayabilecekleri dilden hitap edecek tebliğcilere ihtiyaç vardır. Bu sebeple buyruluyor ki:

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِه۪ لِيُبَيِّنَ لَهُمْۜ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ
يَشَٓاءُ وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُۜ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٤﴾

4. Biz her bir peygamberi, dinî emir ve yasakları onlara en güzel şekilde anlatmaları için kendi kavminin diliyle gönderdik. Artık Allah dilediğinin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, dilediğini de doğru yola erdirir. O, karşı konulamaz kudret sahibi, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Tebliğin açık ve anlaşılır bir dille yapılabilmesi, diğer taraftan insanların dâveti anlayamama gibi bir bahanelerinin olmaması için her peygambere vahiy, gönderildiği kavmin diliyle indirilmiştir. Sırf mûcize olsun diye herhangi bir peygamberin yabancı bir dille kavmine gönderildiği vâki değildir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın murâdı, genel mânada hârikulâde ve alışık olunmayan şeyler gösterip insanların meraklarını gidermek değil, daha çok dâvetin anlaşılmasını ve bu vesileyle insanların doğru yola ulaşmasını kolaylaştırmaktır.

İşte size o peygamberlerden ibretli bir misal:

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ
وَذَكِّرْهُمْ بِاَيّٰمِ اللّٰهِۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾
وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ اَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ
فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ
نِسَٓاءَكُمْۜ وَفٖى ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظٖيمٌ ﴿٦﴾

5. Nitekim Mûsâ'yı: "Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın nimet ve felâket günlerini hatırlat" diye âyetlerimizle gönderdik. Hiç şüphesiz bunda, çok sabreden ve çok şükreden kimseler için nice ibretler, nice dersler vardır.

6. O zaman Mûsâ kavmine şöyle demişti: "Allah'ın, üzerinizde bulunan nimetlerini hatırlayın! Hani o sizi, size azabın en kötüsünü revâ gören; oğullarınızı boğazlayan, kadın ve kızlarınızı kötülük yapmak için sağ bırakan Firavun hânedânından kurtarmıştı. Bunda da size Rabbinizden büyük bir belâ ve imtihan vardı."

اَيَّامُ اللّٰهِ (eyyâmullâh), "Allah'ın günleri" demektir. Bununla İsrâiloğulları'nın başına gelen acı veya tatlı önemli hâdiseler kastedilir. Bunlar, Firavun'un zorbalığı altında geçen sıkıntı ve mihnet günleri ile; yine üzerlerine bıldırcın eti ve kudret helvasının indirildiği, denizin yarıldığı ve bulutun üstlerine gölgelik yapıldığı nimet ve ferahlık günleridir. Nitekim Arapların belli başlı hâdiselerini bildirmek üzere de أَيَّامُ الْعَرَبِ (eyyâmü'l-Arab) tabiri kullanılır.

Buna göre "Allah'ın günleri"nin hatırlatılmasında hem uyarma hem müjdeleme, hem kötü bir sonla korkutma hem de hayırlı bir âkıbet ile ümitlendirme vardır. Allah'ın husûsî bir şekilde vuku bulan kahır, öfke ve helâk tecellileri korkutmakta; nimet, lutuf ve ihsân tecellileri ise ümit vermektedir. Bunlarda birincisi sabrı hatırlatırken, diğeri de şükrü akla getirmektedir. Dolayısıyla bu büyük olayların hatırlatılmasında herkes için ibretler bulunmakla beraber özellikle çok sabreden ve çok şükredenler için daha mühim dersler, daha ince hikmetler yer almaktadır.

Bu sebeple buyruluyor ki:

وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزٖيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابٖى
لَشَدٖيدٌ ﴿٧﴾ وَقَالَ مُوسٰٓى اِنْ تَكْفُرُٓوا اَنْتُمْ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ

جَمِيعًا ۙ فَإِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾

7. "Hani Rabbiniz size: «Şâyet şükrederseniz size olan nimetlerimi artırır da artırırım. Yok eğer nankörlük ederseniz, şunu bilin ki benim azabım çok şiddetlidir» buyurmuştu."

8. Mûsâ devamla: "Siz ve yeryüzünde bulunan herkes birlikte Allah'a nankörlük etseniz bile bunun Allah'a bir zararı olmaz. Çünkü Allah'ın hiç kimseye, hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve her türlü övgüye lâyıktır" demişti.

Şükür, nimet vereni tanımak, ona saygı duymak ve verilen nimeti, o nimetin yaratılış gayesi ve veriliş hikmeti istikâmetinde kullanmaktır. Malın şükrü muhtaçlara yardım etmek, ilmin şükrü bunu bilmeyenlere öğretmek ve insanların faydasına kullanmak, sıhhatin şükrü ise ibâdet ve hizmet etmektir.

Allah Teâlâ'nın kuluna nimeti iki türlüdür: Maddî nimetler, mânevî nimetler. Bu nimetlerin her birine, kendilerine münasip bir tarzda şükretmek gerekir. Şükredildiği nispette de bu nimetlerin artacağı müjdesi verilmektedir. Nankörlüğün ise nimetlerin elden gitmesine ve azabın gelmesine sebep olacağı ikazı yapılmaktadır.

Ebû Ali Cürcânî şöyle der: "İslâm nimetine şükrederseniz buna ilâve olarak imanı veririm. İman üzere bana hamdederseniz buna ilâveten ihsânı veririm. Buna şükrederseniz mârifeti veririm. Mârifete şükrederseniz sizi vuslat makamına eriştiririm. Buna şükrederseniz sizi kurbiyet derecesine eriştiririm. Bu nimete de şükretmeniz sebebiyle sizi üns ve müşâhede halvetgâhına ulaştırırım. Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki şükür, terakkînin merdiveni ve mânevî derecelere yükselmenin vâsıtasıdır." (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, IV, 512)

Allah Teâlâ hiçbir şeye muhtaç olmadığını bir hadis-i kudsîde şöyle haber verir:

"*Kullarım! Öncekileriniz, sonrakileriniz, insanlarınız, cinleriniz en müttakî bir ki inin kalbi ve duygusuna sahip olsalar, bu benim mülkümde herhangi bir ey artırmaz. Kullarım! Öncekileriniz, sonrakileriniz, insanlarınız, cinleriniz, en günahkâr bir ki inin kalbi ve duygusuna sahip olsalar, bu benim mülkümden en küçük bir ey eksiltmez. Kullarım! Öncekileriniz, sonrakileriniz, insanlarınız, cinleriniz bir yerde toplanıp benden istekte bulunacak olsalar, ben de her birine istediğini versem, bu benim mülkümden ancak, iğne denize daldırılıp çıkarıldığında denizden ne kadar eksiltebilirse i te o kadar azaltır.*" (Müslim, Birr 55)

O halde ey insanlar! Gönül dünyanızı saran gaflet perdelerini yırtıp, kalpleri yerinden sarsan şu dehşetli uyarılara kulak verin:

اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَۜ وَالَّذ۪ينَ مِنْ بَعْدِهِمْۜ
لَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا اللّٰهُۜ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّٓوا
اَيْدِيَهُمْ ف۪ٓي اَفْوَاهِهِمْ وَقَالُٓوا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِه۪ وَاِنَّا لَف۪ي شَكٍّ
مِمَّا تَدْعُونَنَٓا اِلَيْهِ مُر۪يبٍ ﴿٩﴾

9. Sizden önceki Nûh kavminin, Âd ve Semûd'un ve onlardan sonra gelenlerin haberi size ulaşmadı mı? Onların hâlini ve başlarına geleni gerçek mânada ancak Allah bilir. Peygamberleri onlara apaçık deliller getirmiş, fakat onlar ellerini ağızlarına götürüp: "Biz sizinle gönderilen dîni kesinlikle inkâr ediyoruz. Çünkü biz, bize yaptığınız dâvetin doğruluğu konusunda derin bir şüphe içindeyiz" dediler.

Peygamberlerle inkârcı kavimleri arasında karşılıklı konuşma devam ederken meydana gelen **"Ellerin ağızlara götürülmesi"** (İbrâhim 14/9) hareketi hakkında şu izahlar yapılabilir:

Birincisi; her iki zamirin de kâfirlere ait olmasına göre:

• Kâfirler, peygamberleri görmelerinden ve onların sözlerini işitmelerinden dolayı ortaya çıkan kin, nefret ve sıkıntılarından dolayı ellerini ağızlarına götürüp ısırmışlardır. (bk. Âl-i İmrân 3/119)

• Onlar, peygamberlerin sözlerini işittikleri zaman buna şaşakaldılar, alay edip gülüştüler. İşte bu esnada gülmekten kırılan ve elini ağzına götüren kimsenin yaptığı gibi, ellerini ağızlarına götürmüşlerdir.

• Onlar, bununla, peygamberlere, söyledikleri sözden geri durmaları ve bunu söylememelerini işaret etmek için ellerini ağızlarına götürmüşler, yani "sus" demek istemişlerdir.

İkincisi; her iki zamirin de peygamberlere raci olmasına göre kâfirler, peygamberlerin ellerini tutup, onları susturmak ve sözlerini kesmek için, ağızlarına koymuşlardır. Yahut peygamberler, o kâfirlerden tamâmen ümit kesince, susmuşlar ve ellerini ağızlarına koymuşlardır.

Üçüncüsü; "el"deki zamirin kâfirlere, "ağız"daki zamirin ise peygamberlere râci olmasına göre kâfirler, peygamberlerin nasihat ve öğütlerini işittikleri zaman, onları yalanlayıp reddetmek gayesiyle, "Kes sesini, yeter artık!" dercesine elleriyle peygamberlerin ağızlarını göstermişlerdir. Yahut peygamberlerin konuşmalarını engellemek için, ellerini onların ağızlarına kapamışlardır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XIX, 70-71)

Onların bu inkârları ve fiilî müdahaleye varan azgınlıklarına rağmen:

قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِى اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِؕ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىؕ قَالُٓوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاؕ تُرِيدُونَ اَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬نَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾

10. Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Hiç gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah hakkında şüphe edilir mi? O sizi kendine imana çağırıyor ki, böylece günahlarınızı bağışlasın ve içinde bulunduğunuz helâkinizi gerektiren kötü durumdan sizi kurtarıp, belirli bir vakte kadar size süre tanısın." Onlar da şu karşılığı verdiler: "Siz de ancak bizim gibi insanlarsınız. Bizi atalarımızın tapa geldikleri şeylerden uzaklaştırmak istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirin!"

Bir gün İmam-ı Azam (r.h.) mescitte otururken bir grup zındık gelerek onu öldürmek istediler. İmam onlara şöyle dedi:

"–Bir sorum var, ona cevap verin. Ondan sonra isterseniz zulüm kılıcına su verin." Zındıklar:

"–Mesele nedir?" diye sordular. İmam:

"–Ben, denizin üzerinde yükünü almış giden bir gemi gördüm. Öylece gidiyor, fakat üzerinde ne kaptan ne de gemiciler var" dedi. Zındıklar:

"–Bu imkânsızdır. Çünkü kaptan ve gemiciler olmadan geminin düzgün gitmesi mümkün değildir" dediler. Bunun üzerine İmam:

"–Sübhânallah, cümle felekler ve yıldızlar, ulvî ve süflî âlemin nizamının seyir ve hareketi, bir geminin seyir ve hareketinden daha hayret verici değil midir?" dedi.

Bunun üzerine hepsi sus pus oldular, çoğu da İslâm'la şereflendi. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân,* IV, 516)

İlâhî buyrukların tebliğiyle görevli peygamberlerin şüphesiz belli yetkileri vardır. Ama bunlar rastgele ve sınırsız değildir:

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖؕ وَمَا كَانَ لَنَٓا اَنْ نَاْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِؕ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَمَا لَنَٓا اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَاؕ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَٓا اٰذَيْتُمُونَاؕ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾

11. Peygamberleri onlara şunu söyledi: "Evet, biz de ancak sizin gibi

insanlarız. Fakat Allah, kullarından dileğine peygamberlik gibi özel ihsânda bulunur. Şunu bilin ki, Allah izin vermedikçe size herhangi bir delil, bir mûcize getirmemiz mümkün değildir. Mü'minler sadece Allah'a dayanıp güvenmelidirler!"

12. "Hem bize yürüyeceğimiz doğru yollarımızı Allah göstermişken niçin O'na dayanıp güvenmeyelim ki? Bize çektirdiğiniz her türlü ezâ ve cefâya elbette sabredip katlanacağız. Zâten tevekkül sahiplerine de düşen, yalnız Allah'a dayanıp güvenmektir."

Tevekkül, işi bütün işlerin sahibine havâle etmek, O'na bel bağlamak, dayanıp güvenmek; bir sıkıntıyla karşılaştığında onu Allah'a isyân sayılacak bir şeyle savmaya çalışmamaktır. Bu sebeple zor durumdaki bir insanın, meşrû ölçüler içerisinde başkasından yardım talebinde bulunması tevekkül sınırlarını aşmaz.

İslâm dâvetinin hızla yayıldığını görerek telaşa kapılan, inanan insanların kendi yerlerini alarak kurdukları sistemin yıkılacağını, böylece alışa geldikleri lüks ve refah dolu hayatın sona ereceğini bilen kâfirler şu tehditleri savurdular:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ اَرْضِنَآ اَوْ لَتَعُودُنَّ فِى
مِلَّتِنَا ط فَاَوْحٰى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ لا ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ
الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ط ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِى وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾

13. Kâfirler peygamberlerine: "Ya bizim dinimize dönersiniz, ya da biz sizi kesinlikle ülkemizden sürüp çıkarırız" dediler. Bunun üzerine Rableri o peygamberlere şöyle vahyetti: "O zâlimleri mutlaka helâk edeceğiz."

14. "Onların ardından o ülkeye elbette sizi yerleştireceğiz. Bu müjde, benim huzurumda durup hesap vermekten korkan ve tehdidimden çekinenler içindir."

Bu ilâhî beyânlar, Mekke'de müşriklerin Peygamberimiz ve ashâbını sıkıştırıp kendi dinlerine döndürmeye, dönmedikleri takdirde oradan sürgün etmeye çalıştıkları bir sırada inerek, Rasûlullah (s.a.v.) ve ona inananları teselli etmiştir. Müşrikleri de uğrayacakları hazin bir âkıbet ile ikaz buyurmuştur.

14. âyette yer alan مَقَامِى (makamî) "benim makâmım" ifadesi şu mânalara gelir:

- Allah Teâlâ'nın, kullarını murakabe edip gözetlemesi,
- Kulların kıyâmet günü hesap için O'nun huzurunda durması,
- Cenâb-ı Hakk'ın dâimî olarak adâlet ve doğruluk üzerinde ısrar etmesi.

Şu bir gerçek ki, hak-bâtıl dâvasında netice itibariyle hep peygamberler gâlip

gelmişler, onların karşısında yer alan inkârcılar ise mağlup olmuşlardır:

وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ مِنْ وَرَآئِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى
مِنْ مَآءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ
كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِنْ وَرَآئِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾

15. Peygamberler, düşmanlarına karşı Allah'tan yardım istedi, Allah da onlara yardım etti; sonunda bütün inatçı zorbalar hüsrâna uğrayıp, perişan oldu gitti.

16. Bu perişanlığın ardından cehennem azabı gelecek; orada onlara kanlı ve irinli su içirilecek.

17. O berbat suyu azar azar yudumlamaya çalışacak, fakat bir türlü boğazından geçiremeyecek. Ayrıca ölüm onu dört bir yandan kuşatacak; fakat, ölmek istese bile, asla ölüp kurtulamayacak! Ardından da daha şiddetli bir azap gelecek.

15. âyette yer alan جَبَّارٌ (cebbâr), Allah'ın emirlerine boyun bükmeyip kendini büyük gören, kendini ilâhî talimatlara itaat etmeyecek kadar yüce kabul eden ve insanları kendi istediği şekilde davranmaya mecbur eden zorba kimse mânasına gelir. عَنِيدٌ ('anîd) ise inatçı, çok inat eden demektir. İmanın hakikatlerinden yüz çeviren, Allah'tan uzak duran ve dürüst insanlara düşmanlık eden kimseler bu vasıfla anılır.

Burada inatçı zorbaların hüsranı, cehennemde irinli su içerken içine düştükleri perişan halleri canlı bir manzara halinde takdim edilerek daha net bir şekilde zihinlere kazılmaktadır:

Bu manzarada zorbalar yaralı vücutlardan akan irini içiyorlar. Pis ve acı oluşundan dolayı da bir türlü yutamıyorlar, anında dışarı çıkarıyorlar. Onları saran bu pislik, tiksinti ve iğrenme durumu, kelimeler arasında elle tutulacak kadar muşahhas hâle getirilir. Bu ceza yetmiyormuş gibi, o zorbaları tüm sebep ve alâmetleriyle her taraftan ölüm kuşatır, fakat ölemezler. Ölüm onlar için bir kurtuluş olacak, fakat bu da imkânsızdır. Hak ettikleri azabın devamı ve tamamlanması için ölmemeleri gerekmektedir. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Ne haklarında ölüm kararı verilir ki ölüp de azaptan kurtulsunlar. Ne de tattıkları azaptan en küçük bir eksiltme ve hafifletme olur."** (Fâtır 35/36) Bunların ardından da onlara şiddetli bir azap vardır. İşte bu gerçekten dehşet verici bir manzaradır. Hüsrana uğramış zorbaların hâlini arzederken, arka planda da perişan akıbetlerini, bu derece korkunç, dehşetli ve ürpertici bir

tarzda gözler önüne sermektedir.

Şu misal ise kıyâmet günü kaybedenlerden olmanın acı sonucunu bir daha silinmeyecek şekilde zihinlere kazımaktadır:

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ اَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِى يَوْمٍ

الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾عَاصِفٍ ط لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلٰى شَىْءٍ ط ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ

18. Rablerini inkâr edenlerin durumu şuna benzer: Onların bütün yaptıkları, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir kül yığını gibidir. Böylece onlar, kazandıkları hiçbir şeyin faydasını göremezler. İşte bu, doğru yoldan tamâmen uzak ve derin sapıklığın ta kendisidir.

Kıyâmet günü Kâfirlerin fecî hâllleri şöyle canlı ve hareketli bir manzara ile izah edilir:

Meydana konmuş bir kül yığını bulunmaktadır. Fırtınalı bir gün geliyor. Son derece amansız esen rüzgâr, küle dokunduğu gibi onu savuruyor, her bir zerresini bir yana atıyor, oracıkta o külden hiçbir eser kalmıyor. Burada kâfirlerin amelleri küle, kıyâmet günü fırtınalı güne, kâfirlerin inkârları da o külü savuran rüzgâra benzetilmiştir.

Temsil, sağlam bir imana dayanmayan ve İslâm'ın öğrettiği şartlara uymayan amellerin Allah katında bir değeri olmadığını beyân eder. Bu ameller boşunadır ve külün rüzgâr önünde savrulması gibi savrulup yok olacaktır. Âyetin sonunda yer alan "derin sapıklık" ifadesi de, fırtınalı bir günde ta uzaklara, sonsuzlara doğru uçuşan kül manzarasıyla oldukça uyum arzeder.

Aklını kullanabilen bir insan, böyle bir sapıklığın içinde bir an bile kalamaz. Çünkü gözünü şöyle bir çevirip baktığında göklerde ve yerde kendisine doğru yolu gösteren nice deliller görecektir:

Allah Her Şeye Kadir

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۜ اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ
وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ۙ ﴿١٩﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾

19. Allah'ın, gökleri ve yeri belli bir gayeye, hikmete dayalı olarak ve mükemmel bir sistem hâlinde yarattığını görmüyor musun? Dilerse O sizi yok eder, yerinize yepyeni bir toplum getirir.

20. Bunu yapmak, Allah için hiç de zor değildir.

Cenâb-ı Hak, belki tevbe ederler diye veya ileri sürecekleri bir delilleri kalmaması için inkârcılara ve âsilere mühlet verir; onları hemen cezalandırmaz. Bu hususta Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur: *"İ ittiği eziyet verici sözlere Allah'tan daha fazla sabreden yoktur. Ona ortak ko ulur, çocuk edindiği söylenir. Fakat O, yine de bu sözlerin sahiplerini, sağlık ve âfiyet vererek rızıklandırmaya devam eder."* (Buhârî, Tevhid 3; Müslim, Munâfıkîn 49)

Gökleri ve yeri yaratan Allah'a insanları yeniden diriltmek de zor gelmez. Dolayısıyla:

وَبَرَزُوا لِلّٰهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفٰۤؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا
فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ۜ قَالُوا لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ
لَهَدَيْنَاكُمْ ۜ سَوَاۤءٌ عَلَيْنَاۤ اَجَزِعْنَاۤ اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ ۟ ﴿٢١﴾

21. Mahşer günü insanların hepsi birlikte Allah'ın huzuruna çıkarlar. Zayıflar, büyüklük taslayan liderlerine şöyle derler: "Doğrusu biz dünyada size uyup arkanızdan gitmiştik. Peki şimdi siz, Allah'ın azabını birazcık olsun üzerimizden kaldırabilecek misiniz?" Onlar da şu şekilde karşılık verirler: "Ne yapalım? Eğer Allah bize doğru yolu gösterseydi, biz de sizi doğru yola iletirdik. Şimdi artık sızlansak da sabretsek de bizim için hiçbir şey değişmeyecektir; kaçıp sığınacağımız herhangi bir yer de yoktur."

"Zayıflar", dünyada liderlerinin peşinden giden zayıf görüşlü, güçsüz kimselerdir. Bunlara avam halk denebilir. "Büyüklenenler" ise, Allah'a ibâdetten yüz çeviren ileri gelenler, liderlerdir.

Allah Rasûlü (s.a.v.) kâfirlerin cehennemdeki sızlanmaları ile ilgili şu haberi verir:

ş *"Cehennem ehli, azapları iddetlendiğinde:*

«- Gelin sabredelim» derler.

Be yüz yıl süreyle sabrederler, fakat bu sabırlarının kendilerine bir fayda sağlamadığını görürler. Bunun üzerine:

«- Haydi gelin sızlanalım» derler.

Be yüz yıl süreyle sızlanıp feryat ederler.

Bunun da kendilerine bir fayda sağlamadığını görünce:

« imdi artık sızlansak da sabretsek de bizim için hiçbir ey deği meyecektir; kaçıp sığınacağımız herhangi bir yer de yoktur» (İbrâhim 14/21) *derler."* (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* V, 43)

Dolayısıyla bu âyetler, dünyada lider ve önder geçinenleri gözü kapalı olarak takip eden, "ne yapalım biz zayıf kimseleriz" diyerek zâlimlere boyun eğip onların peşinden gidenleri ciddi bir şekilde ikâz etmektedir. Bunlar, yarın kendilerini Allah'ın azabından kurtaramayacaklarına göre, hemen bugünden onların kim olduğunu, nereye gittiklerini ve tâbilerini nereye yönlendirdiklerini iyi tahlil etmelidirler.

Bakalım, alınlarına cehennemlik mührü vurulan bedbahtların bu feci sonlarına şeytanın tepkisi nasıl olacak:

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ
وَوَعَدْتُكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ ۜ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّٓا اَنْ
دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي ۚ فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُٓوا اَنْفُسَكُمْ ۜ مَٓا اَنَا۬
بِمُصْرِخِكُمْ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ ۜ اِنِّي كَفَرْتُ بِمَٓا اَشْرَكْتُمُونِ مِنْ
قَبْلُ ۜ اِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٢﴾

22. Hesaplar görülüp iş bitirilince şeytan şöyle der: "Allah size gerçekleşmesi kesin olan bir va'atte bulundu; ben de size öylesine va'atte bulundum fakat sözümde durmadım. Aslında benim size istediğimi yaptıracak bir gücüm de yoktu. Sadece ben sizi inkâra çağırdım, siz de bana uydunuz. Öyleyse beni kınamayın da kendinizi kınayın. Bugün, ne ben sizin feryadınıza yetişebilirim, ne de siz benim feryadıma yetişebilirsiniz. Dünyada iken beni Allah'a ortak tanımış olmanızı da reddediyorum. Elbette zâlimlere can yakıcı bir azap vardır."

"Allah'ın va'dettikleri"; öldükten sonra diriliş, hesap, cennet, cehennem, itaat edenlerin mükâfat görmesi, isyankârların cezalandırılması hakkında verdiği haberlerdir. Bu haberlerin hepsi gerçektir ve söylendiği gibi vuku bulacaktır.

"Şeytanın va'dettikleri" ise bütün bunların olmadığı hakkında kalplere attığı şüphe ve vesveselerdir. Kıyâmet günü bu şeytânî şüphe ve vesveselerin gerçekle ilgisi bulunmadığı anlaşılacaktır.

Şeytan insanın apaçık düşmanıdır. Onun vazîfesi, insana sağından solundan, önünden arkasından gelip vesvese vererek onu Allah'a kulluk yolundan saptırmaya çalışmaktır. Bu sebeple Cenâb-ı Hak, çeşitli âyetlerde onun düşmanlığına dikkat çekmiş; **"şeytana tapmayın!"** (Yâsîn 36/60); **"sakın şeytan sizi aldatmasın!"** (A'râf 7/27) ikazlarında bulunmuştur.

Anlaşıldığı kadarıyla şeytanın hiç kimse üzerinde zor kullanarak bir işi yaptırma tarzında bir hâkimiyeti, nüfûzu ve gücü yoktur. Fakat onları isyâna dâvet etme ve kendilerine günahları süslü gösterme mânasında bir nüfûza ve güce sahiptir. Âyet-i kerîmede: **"Şeytanın zorlayıcı gücü, ancak onu dost edinenlerin ve onu Allah'a ortak koşanlar üzerindedir"** (Nahl 16/100) buyrulur. Diğer taraftan şeytanın, ihlâsa erdirilmiş seçkin kullar üzerinde hiçbir bir hâkimiyeti yoktur. Onları azdırıp yoldan çıkarmaya güç yetiremez. Çünkü onlar iman ve sâlih amellerle Allah'ı dost edindikleri için şeytanın vesvesesine tâbi olma tehlikesine düşmezler. (bk. Sâd 38/82-83) Şeytanın hilesine kanmayan o ihlaslı mü'minlerin âkıbetine gelince:

وَاُدْخِلَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾

23. İman edip sâlih ameller yapanlar, altlarından ırmaklar akan cennetlere konulur ve orada Rablerinin izniyle sonsuza dek kalırlar. Birbirlerine olan iyi dilek ve temennilerini ise "Selâm size!" diye ifade ederler.

Şeytana kananla kanmayanların akıbetini öğrendikten sonra Allah'ın ebedî kurtuluş için gönderdiği hak dinle insanların kendilerinin türettiği bâtıl inanç ve ideolojilerin arasındaki farkı anlamak isterseniz, şu son derece açık ve güzel temsil üzerinde etraflıca düşünebilirsiniz:

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ
وَفَرْعُهَا فِى السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾ تُؤْتِى اُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِاِذْنِ رَبِّهَا
وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾

24. Görmüyor musun, Allah nasıl bir misâl veriyor: O, güzel sözü, köklerini sağlam bir şekilde yerin derinliklerine salmış ve dalları göklere

uzanmış güzel bir ağaca benzetiyor.

25. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir durur. İşte Allah, düşünüp ders almaları için insanlara böyle misaller getirmektedir.

"Güzel söz"den maksat öncelikle tevhid sözüdür veya kelime-i şehâdettir. İşte bu söz, en güzel sözdür. Bu sözün her şeyi güzeldir. Güçlü, kuvvetli, sağlam ve meyvelidir. Onun kökleri, mü'minlerin kalplerinin derinliklerine inmiş, oralarda kök salmıştır. Hiçbir sarsıntının ve fırtınanın onu yerinden koparması mümkün değildir. Bâtıl yönlerden esen rüzgârlar ona en ufak tesirde bulunamaz. Bu söz, dallarını göklere salmıştır. Tevhid, Allah'ı tanıyıp O'nu birleme olduğundan tevhid sözünün dalları pek yüce noktalara ulaşır. Bu söz Allah'ın izniyle her an meyvesini verir. Onun meyveleri hayatın tüm alanlarında ortaya çıkan salih amellerdir, güzel ahlaktır. Onun meyve vermediği bir an mevcut değildir. Dolayısıyla hem dünyada hem âhirette sahibine sonsuz faydalar sağlar. Yegâne hak ve gerçek söz, bu sözdür.

Bir başka açıdan bakıldığında bu güzel sözden maksat imandır. Allah imanı ağaca benzetmiştir. Çünkü ağaç, ancak üç özelliği ile gerçekten ağaç diye isimlendirilir: Yerin derinliklerine işlemiş kökleri; ayakta sapasağlam canlı ve diri olarak duran gövdesi; göklere kucak açmış meyve dolu yüksek dalları. İman ağacı da aynı şekilde ancak üç şeyle tamam olur: Kalbin derinliklerine kök salmış bir mârifetullah; dilde yerleşmiş bir ikrar; azalarla yapılan sâlih ameller.

İman ve kelime-i tevhid sözünden sonra sırasına göre söylenen bütün güzel sözler, bu temsilin muhtevasına ve ifade ettiği mânaya dâhildir. Bu bakımdan, güzele talip olan insanlar, dillerini kelime-i tevhide, sözlerin en güzeli Kur'an'ı okumaya ve hep güzel sözler söylemeye alıştırmalıdırlar. Âyet-i kerîmede şöyle buyurulur: **"Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler..."** (İsrâ 17/53)

Buna karşılık kötü sözün durumuna gelince:

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾

26. Kötü söz ise, kökleri sökülüp toprağın üstüne çıkarılmış, bütünüyle kararsız, dayanıksız, çürük bir ağaç gibidir.

Kötü sözden maksat öncelikle Allah'ı inkâr ve O'na şirk koşma sözüdür. Bütün kötülüklerin, afetlerin, korkuların ve bedbahtlıkların başı bu sözdür. Bu sözü söyleyenler zâlim olmuşlardır; zira hak sözü bırakıp onun yerine bâtıl sözü tutmuşlardır. Sonra sırasına göre söylenen bütün kötü sözler bu temsilin muhtevasına ve ifade etmek istediği mânaya dâhildir.

Netice olarak:

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِۚ
وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظَّالِم۪ينَۗ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ ﴿٢٧﴾

27. Allah, iman edenleri, inanıp ikrar ettikleri o değişmez söz sebebiyle dünyada da âhirette de sapasağlam tutar ve ayaklarını kaydırmaz. Zâlimleri ise şaşırtır, onların doğru yoldan çıkmasına fırsat verir. Allah dilediğini yapar.

Kelime-i tevhîd, Kur'an'ın kelimeleri ve Rasûlullah (s.a.v.)'in hadisleri mü'minlerin değişmeden durmalarını; bozmadan ve bozulmadan İslâm'ı yaşamalarını sağlar. Böylece onlar dünyada muzaffer olurlar, âhirette de kurtuluşa ererler. Güzel sözü terk edip kötü söze sarılan zâlimler ise kendi başlarına şaşkın halde kalırlar. Böylece hem dünya hem de âhirette bedbaht olurlar. Bu gibileri bekleyen korkunç son şöyle haber verilir:

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَاَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِۙ
﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَۚ يَصْلَوْنَهَاۜ وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا
لِيُضِلُّوا عَنْ سَب۪يلِه۪ۜ قُلْ تَمَتَّعُوا فَاِنَّ مَص۪يرَكُمْ اِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾

28. Allah'ın verdiği iman nimetine şükretmeyip inkârı ve nankörlüğü tercih ederek kendi halklarını helâk yurduna sürükleyenleri görmez misin?

29. Yani cehenneme! Kızarıp pişmek için hepsi oraya girecektir. Orası ne kötü bir yerleşim yeridir!

30. Çünkü onlar, insanları Allah yolundan saptırmak için O'na denk tuttukları bir takım tanrılar uydurdular. Onlara şöyle de: "Bir müddet yiyip için, eğlenin; nasıl olsa, sonunda varacağınız yer ateştir!"

Bu âyetlerde şu üç hususa dikkat çekilir:

• Şükür nimetlerin artmasına sebep olduğu gibi nankörlük de nimetlerin tamâmen yok olmasına sebeptir.

• Kötü arkadaş insanı cehenneme sürükleyip o helâk yurduna girmesine yol açar. Bu sebeple ihlâslı, sünnet-i seniyyeye göre yaşayan mü'min kullar, küfür, nifak ve bid'at ehli olan kimselerle sohbet ve beraberlikten sakınmalıdır.

• Cehennem şerli kimselerin yerleştiği pek fenâ bir karargâhtır. Onun azabının şiddetini, harâretinin derecesini anlatmaya kelimeler yetmez.

Bu sebeple Yüce Rabbimiz "kullarım" hitabıyla mü'minlere şu uyarı da bulunmaktadır:

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾

31. Rasûlüm! İman eden kullarıma söyle: İçinde hiçbir alışverişin bulunmadığı, dostluğun fayda vermediği o dehşetli kıyâmet günü gelip çatmadan namazlarını dosdoğru kılsınlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda gizlice ve açıktan harcasınlar!

Üç hususun üzerinde ehemmiyetle durulur: İnanmak, namazı dosdoğru kılmak ve Allah yolunda cömertçe harcamak. Zira bunlar dinin üç temel esasını teşkil eder. İnsan ölüm gelmeden bunları gerektiği şekilde yerine getirmeye çalışmalıdır. Nitekim malı vaktinde Allah yolunda harcama konusunda Hz. Selmân-i Fârisî'nin şu hâli ne güzel misâldir:

Selmân-i Fârisî (r.a.), hurma yaprağından zenbil yapardı. Bu işini şöyle anlatırdı: "Bunun hammaddesini bir dirheme satın alıyorum. Yaptıktan sonra üç dirheme satıyorum. Satınca bir dirhemini borcuma veriyor, birini âilemin nafakasına ayırıyorum. Kalanı da sadaka olarak dağıtıyorum." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 72)

Şu bir gerçek ki, kulun tüm varlığını Allah yoluna adaması için Allah'ı tanıması, Allah'ı tanıması için de O'nun kâinattaki kudret ve azamet tecellilerine derin bir ibret nazarıyla bakması zarûrîdir:

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾

32. Allah ki, gökleri ve yeri yaratan, gökten su indirip onunla size rızık olmak üzere çeşit çeşit meyveler, ürünler çıkaran O'dur. Koyduğu kanunlara uyarak denizde yüzüp giden gemileri size boyun eğdiren ve ırmakları hizmetinize veren de O'dur.

33. Bir düzen içinde kendi yörüngelerinde dönüp durmakta olan güneşi ve ayı hizmetinize veren ve gece ile gündüzü de faydanıza sunan yine O'dur.

Nihâyetsiz rahmetinin, kerem ve ihsânının bir tezâhürü olarak bütün bu nimetleri emrimize âmâde kılan Allah Teâlâ'dır. Yani Yüce Rabbimiz, rabliğin

gereği olan her şeyi fazlasıyla yerine getirmektedir. Peki insan:

وَاٰتٰيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُۜ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَاۜ

اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

34. Hâsılı O size, kendisinden istediğiniz her şeyi verdi. Öyle ki, eğer Allah'ın nimetlerini tek tek saymaya kalksanız, imkânı yok, onları toplu halde bile sayamazsınız. Gerçekten insan çok zâlimdir, çok nankördür.

Verilen bu nimetlere karşı derin bir şükür hâli gerekirken insan, şükür yerine daha ziyade nankörlüğü tercih etmektedir. Çünkü o gâfil insanın yapısında zulüm ve nankörlük derin bir iz, siyah bir zift halinde yerleşmiş durmaktadır. Asıl imtihan, bu devamlı haksızlık yapma, yanlış davranma meylimizin oradan kazınması ve bu nankörlük ziftinin oradan temizlenmesidir.

Bir gün Mevlânâ Hazretlerinin hizmetçilerinden biri, malının ve parasının azlığından şikâyet etti. Hz. Mevlânâ:

"–Eğer sana bin altın verip kulağını, burnunu ve diğer bir uzvunu kesseler râzı olur musun?" diye sordu. Hizmetçi:

"–Hayır" dedi. Mevlânâ:

"–O hâlde niçin yoksulluk iddiasında bulunuyorsun. Mademki bunlara sahipsin, o hâlde fakir değil, zenginsin. Sende bu kadar kıymetli şeyler olduğu halde niçin onların kıymetini bilmiyor, şükretmiyor ve fakirlerin sabrını sermaye yapmıyorsun?" dedi. (Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri,* I, 419)

Şunu unutmamak gerekir ki, Allah'ın ihsân ettiği nimetlere bütün gücüyle şükreden kullar da vardır. İşte size bunun güzel bir misâli:

Niyâz Hâlinde Bir Kul

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَاجْنُبْنٖى وَبَنِىَّ اَنْ نَعْبُدَ
الْاَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثٖيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنٖى
فَاِنَّهُ مِنّٖى وَمَنْ عَصَانٖى فَاِنَّكَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٣٦﴾

35. İbrâhim şöyle dua etmişti: "Rabbim! Bu şehri emniyetli kıl. Beni de, evlatlarımı da putlara tapmaktan koru!"

36. "Rabbim! Bu putlar, insanların pek çoğunun yoldan çıkmasına sebep olmaktadır. Bundan böyle kim bana uyarsa şüphesiz o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, elbette ki sen çok bağışlayıcısın, engin merhamet sahibisin!"

İbrâhim (a.s.), kendisine karşı çıkanlardan bahsedince onların helâki ve azâbı için dua etmemiş, bilakis Cenâb-ı Hakk'ın bağışlama ve merhamet sıfatlarını zikrederek, âdetâ onların bağışlanmasını istemiştir. Bu Hz. İbrâhim'in tüm insanlara duyduğu şefkat ve merhametin bir göstergesidir. Nitekim melekler Lût kavmini helâk etmek üzere yola çıktıklarında yine İbrâhim (a.s.), onlar için dua etmeye başlamıştı. (bk. Hûd 74-75) Aynı şekilde Îsâ (a.s.) da çok yumuşak kalpliydi. Hatta Allah ona, kendisine uyanların doğru yoldan saptıklarını gösterdiğinde yine de onlar için şöyle dua edip yalvaracaktır: **"Onlara azap edersen, şüphesiz onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan muhakkak ki sen kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olansın."** (Mâide 5/118) Merhamet ummanı olan Allah Rasûlü (s.a.v.) Efendimiz de, bütün insanlara olan sevgi ve şefkatinin bir işareti olarak ve onların hidâyet ve bağışlanmalarını dileyerek gece sabaha kadar Hz. İbrâhim'in ve Hz. İsa'nın yukarıda geçen niyazlarını ihtivâ eden âyetleri okurdu. (Nesâî, İftitâh, 79; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 156)

İşte bütün âlemlere, tüm insanlığa rahmet olan Efendimiz (a.s.)'ın dünyayı teşriflerinin temellerinin atıldığı zaman ve zemine işaret etmek üzere buyruluyor ki:

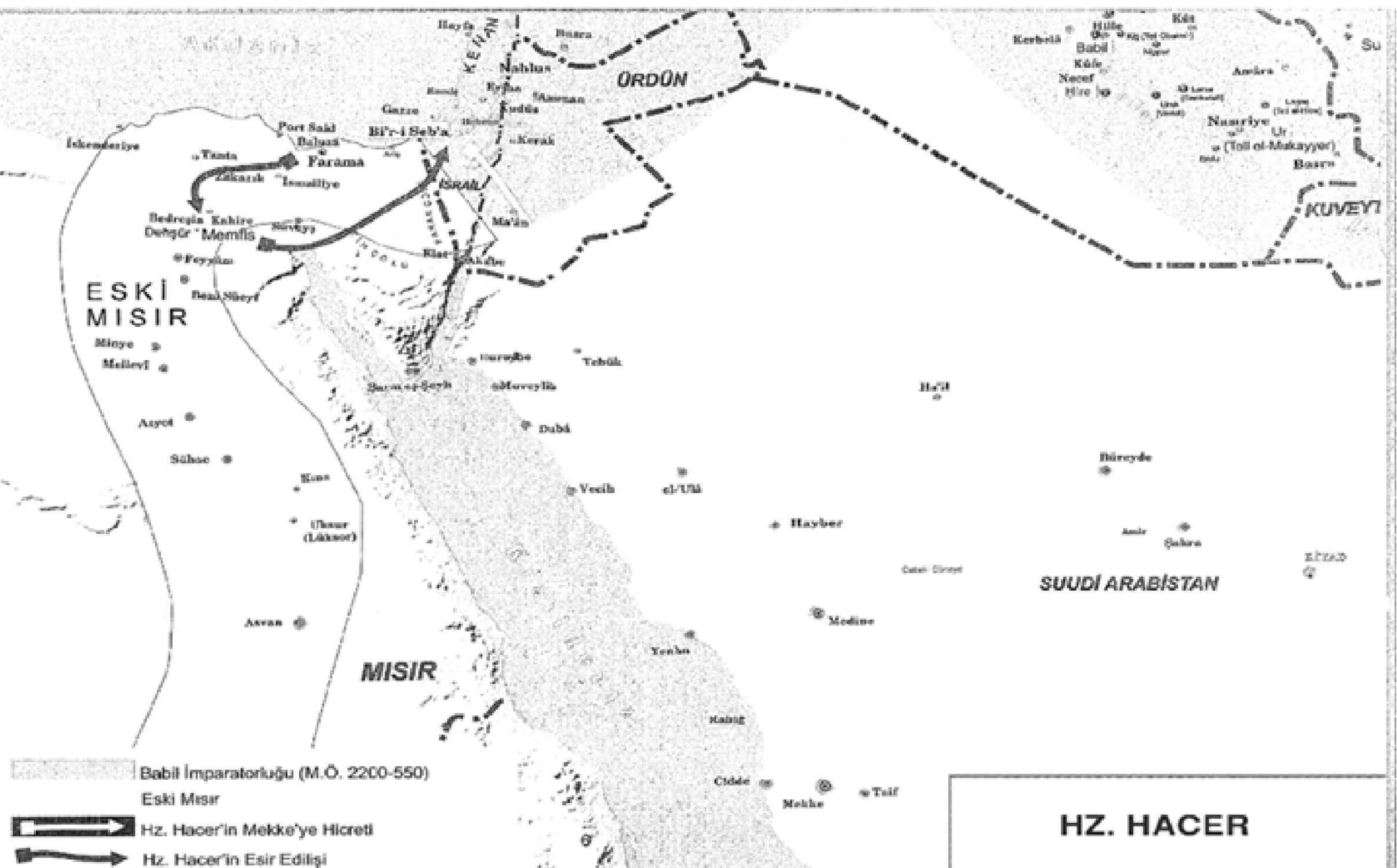
رَبَّنَٓا اِنّٖٓى اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتٖى بِوَادٍ غَيْرِ ذٖى زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ
رَبَّنَا لِيُقٖيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوٖٓى اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ
مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾

37. “Rabbimiz! Ben zürriyetimden bir kısmını senin her türlü hürmete lâyık Mukaddes Evin’in yanında ekin bitmeyen bir vâdiye yerleştirdim. Rabbimiz, namazı dosdoğru kılsınlar diye böyle yaptım. Sen de insanlardan bir kısmının gönlünü onlara yönlendir ve onları çeşitli ürünlerle rızıklandır ki sana şükretsinler.”

İbrâhim (a.s.), hanımını ve evladını Harem’e sırf “Namazı dosdoğru kılmaları için” getirip yerleştirdiğini söyler. Yâni “Rabbim, ben onları, faydalanılacak ve rızıklanılacak her türlü şeyden mahrum olan bu kurak vâdiye sırf senin Beyt-i Harem’inin yanında namaz kılsınlar diye yerleştirdim” der. Dolayısıyla onun bu faaliyetinde dünyevî bir gâye gütmediği anlaşılmaktadır. Burada, zekât, oruç ve hac gibi öteki ibâdetlerin yanında bilhassa namazın zikredilmesi, onun üstünlüğü ve Beytullah’ın Sadece namaz ve namaz hükmündeki diğer ameller için olması sebebiyledir. Nefsi tezkiye ve kalbi tasfiye için lâzım gelen en mühim vasıta da yine namazdır.

Hz. İbrâhim, eşini ve çocuğunu Beytullah’ın yanında bırakıp onları Allah’a emânet ettiğinde gönlünden kopup gelen içli yakarışlarla Rabbine şöyle yalvardı:

رَبَّنَآ اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفٖى وَمَا نُعْلِنُ ط وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَیْءٍ
فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ ﴿٣٨﴾ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖى وَهَبَ لٖى
عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ ط اِنَّ رَبّٖى لَسَمٖيعُ الدُّعَآءِ ﴿٣٩﴾ رَبِّ
اجْعَلْنٖى مُقٖيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتٖى ق رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا
اغْفِرْ لٖى وَلِوَالِدَیَّ وَلِلْمُؤْمِنٖينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ع ﴿٤١﴾

HZ. HACER
SUUDİ ARABİSTAN
ÜRDÜN
KUVEYT
İSRAİL
MISIR
ESKİ MISIR
Memfis
Farama
Bi'r-i Seb'a
Nahlus
Medine
Mekke
Hayber
Babil
Babil İmparatorluğu (M.Ö. 2200-550)
Eski Mısır
Hz. Hacer'in Mekke'ye Hicreti
Hz. Hacer'in Esir Edilişi

38. “Rabbimiz! Hiç şüphesiz sen, bizim gizlediğimizi de bilirsin, açığa vurduğumuzu da. Çünkü yerde olsun, gökte olsun hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz!”

39. “Şu ihtiyarlık çağımda bana İsmâil’i ve İshâk’ı lutfeden Allah’a hamdolsun! Elbette Rabbim, duaları hakkiyle işitendir.”

40. “Rabbim! Beni ve zürriyetimi namazı dosdoğru kılanlardan eyle! Rabbimiz dualarımızı kabul buyur!”

41. “Rabbimiz! Hesapların görüleceği o gün beni, ana-babamı ve bütün mü’minleri bağışla!”

Hz. İbrâhim, bir taraftan kendisinin ve zürriyetinin böyle bir ibâdet ve hesap şuuru içinde Allah’a kul olmasını Rabbinden niyaz ederken, diğer taraftan da engin gönlünde herkese karşı taşıdığı sınırsız şefkat ve merhametin bir göstergesi olarak duasını kendisi, zürriyeti, ana-babasıyla birlikte bütün ümmete şâmil kılmıştır. Bu, onun sadece kendini ve yakın akrabasını düşünen bir kişi değil, bütün ümmetin derdiyle dertlenen büyük bir peygamber, seçkin bir insan olduğunu gösterir. Bu yönden de geriden gelen mü’minlere güzel bir numûne olmaktadır. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), yapılacak duanın umûmî olmasının önemine işaret ederek: *“Bir ki i bir topluluğa imam olur da onları bırakıp sadece* ş *kendisi için dua ederse onlara hıyânet etmi olur”* buyurur. (Ebû Dâvûd, Tahâret 43; Tirmizî, Salât 148)

Bütün gayretler, korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı kıyâmet gününün dehşetinden emniyette olabilmek içindir. Çünkü ilâhî buyrukları dinlemeyen zâlimleri pek korkunç bir son beklemektedir:

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَۜ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ
تَشْخَصُ ف۪يهِ الْاَبْصَارُۙ ﴿٤٢﴾ مُهْطِع۪ينَ مُقْنِع۪ي رُؤُ۫سِهِمْ لَا يَرْتَدُّ
اِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْۚ وَاَفْـِٔدَتُهُمْ هَوَٓاءٌۜ ﴿٤٣﴾

42. Rasûlüm! Sakın, Allah’ı zâlimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Allah onları cezalandırmayı, dehşetten gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne ertelemektedir.

43. O gün onlar başlarını dikmiş, gözleri sabit bir noktaya çakılıp kaldığından kendilerine bakacak halleri kalmamış, kalpleriyse bomboş bir halde çağrıldıkları yere doğru koşuşturup dururlar.

Âhiret, son derece korkulu ve dehşet dolu bir gündür. O gün gözler dehşetten dışarı fırlayacak ve öylece donakalacaktır. Kâfirler, zâlimler ve mücrimler başlarını dikerek münâdinin çağırdığı istikâmette koşacaklardır. Bakışlarını,

başka şeyler bir tarafa, kendilerine bile çevirecek halleri olmayacaktır. Göz kapaklarını kapatamaz, hareket ettiremez bir halde, gözleri açık ve donakalmış bir vaziyette, hiçbir şeye dönüp bakmadan öylece koşacaklardır. Kalpleri de bomboş olacaktır. Aşırı korkudan dolayı kalpleri kırık, yıkık, paramparça olacak; orada fayda verecek hiçbir fikir, hiçbir düşünce kalmayacaktır.

Bu âyetler, peygamberimiz ve mü'minlere tesellî, mazlumlara tâziye, zâlimlere ise büyük bir tehdittir.

Gelen âyetler ise âhiretin yakıp kavurucu pişmanlığıyla karşılaşmadan önce kulları şöyle uyarmaktadır:

وَاَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَآ اَخِّرْنَآ
اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيبٍۙ نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَۜ اَوَلَمْ تَكُونُٓوا اَقْسَمْتُمْ
مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍۙ ﴿٤٤﴾ وَسَكَنْتُمْ فٖي مَسَاكِنِ الَّذٖينَ ظَلَمُٓوا
اَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْاَمْثَالَ ﴿٤٥﴾

44. İnsanları, başlarına azabın geleceği bir günle korkut. O gün zâlimler: "Rabbimiz! Bize biraz daha süre ver de senin dâvetini kabul edip, peygamberlerine uyalım" derler. Onlara şöyle karşılık verilir: "İyi de, daha önce sizin için bir zevâl, bir son olmadığını iddia edip duran bizzat kendiniz değil miydiniz?"

45. "Ad, Semûd gibi sizden önce yaşayıp kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturmuştunuz; onlara nasıl muâmele ettiğimiz size apaçık belli olmuştu; ayrıca her türlü misaller ve temsillerle size gerçekleri açıklamıştık."

Şu âyet-i kerîmeler de ayını gerçeği haber verir:

"Orada avazlarının çıktığı kadar yüksek sesle feryat edecekler: «Rabbimiz! Ne olur, bizi buradan çıkar ve dünyaya geri gönder de, daha önce yaptıklarımızın yerine sâlih ameller işleyelim!» Allah da onlara: «Size, düşünüp öğüt alacak bir kişinin, düşünüp öğüt alabileceği bir ömür vermedik mi? Hem size uyarıcı bir peygamber de gelmişti. O halde tadın azabı! Artık zâlimler için hiçbir yardımcı yoktur» buyuracak.»" (Fâtır 35/37)

Yine kâfirler:

"Rabbimiz! Biz azgınlığımızın ve taşkınlığımızın kurbanı olduk da doğru yoldan sapmış bir topluluk hâline geldik. Rabbimiz! Bizi bu ateşten çıkar. Eğer tekrar küfre dönersek, o takdirde biz gerçekten kendimize zulmetmiş

kimseler oluruz” (Mü’minûn 23/106-107) diyecekler.

Kâfirleri bekleyen korkunç akıbet bu;

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرُهُمْ ۜ وَاِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ

ذُو انْتِقَامٍ ۜ ﴿٤٧﴾ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ مُخْلِفَ وَعْدِهٖ رُسُلَهُ ۜ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ

46. Hal böyleyken, onlar yine de, tuzak kurmaya devam ettiler. Bu tuzakları dağları yerinden oynatacak kadar güçlü kuvvetli bir şekilde tasarlanmış olsa bile, onların tuzaklarının cezası Allah’ın yanındadır; onları bir bir boşa çıkaracak ve asla başarıya eriştirmeyecektir.

47. Rasûlüm! Öyleyse, sakın Allah’ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Çünkü Allah, karşı konulamaz kudret sahibidir ve inkârcılardan intikam alandır.

Kıyâmetin dehşetli manzaralarına gelince:

الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ

48. O gün yer başka bir yerle, gökler de başka göklerle değiştirilir. İnsanlar da kabirlerinden kalkıp bir olan, her şeyi kudret ve hâkimiyeti altına alan Allah’ın huzurunda toplanırlar.

Kıyâmet günü yeryüzünün dağları yerinden sökülüp birbirine çarptırılarak un ufak olacak, denizleri kaynatılacak, taşacak, yeryüzü dümdüz olacak, üzerinde hiçbir eğrilik, girinti ve çıkıntı olmayacaktır. Gökyüzüne gelince, güneş ve ay tortop edilip dürülecek, ışıkları sönecek, yıldızlar dağılacak, erimiş bakır madeni gibi eriyip akacaktır. Neticede yeryüzü hesap yeri olarak tanzim edilecek, mizan kurulacak, bütün insanlar diriltilerek burada hesaba çekileceklerdir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

“Kıyâmet gününde insanlar beyaz, hiç ayak basılmamı ve âdeta has undan yapılmı çöreğe benzeyen ve henüz kimsenin tanımadığı bir meydanda toplanacaktır.” (Buhârî, Rikãk 44; Müslim, Munafikîn 28)

Peki günah bataklığında ömürlerini heba etmiş inkârcı suçlular o gün ne durumda olacak:

وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الْاَصْفَادِ ۚ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُمْ

مِنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشٰى وُجُوهَهُمُ النَّارُ ۙ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ

مَا كَسَبَتْ ۜ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾

49. O gün, bütün hayatları günahla kararmış inkârcı suçluların birbirlerine yaklaştırılarak zincirlere vurulduğunu görürsün.

50. Onların elbiseleri katrandan olacak, yüzlerini de ateş bürüyecektir.

51. Allah, herkese kazandığının karşılığını vermesi için böyle yapacaktır. Şüphesiz ki Allah, hesâbı çok çabuk bitirendir.

Kâfirlerin cehennemde elbiseleri katrandan olacaktır. Bilindiği gibi katran; siyah, çirkin ve pis kokulu, süratle tutuşan, sıcak ve keskin bir sıvıdır. Elbette cehennemdeki katranı dünya katranıyla kıyaslamamak gerekir. Şüphesiz oradakinin sıcaklık derecesi, kokusu ve çirkinliği daha fazladır. İşte bu katran cehennemliklere sürülecek, bu onların âdeta elbisesi, gömleği ve şalvarı olacaktır. Bu yolla onlara çirkin bir renk, pis bir koku, şiddetli bir harâret ârız olacak ve onlara ateşte süratle tutuşma özelliği verilecektir. Hâsılı onların dünyada bulaştıkları yanlış itikatlar, yaptıkları günahlar, zulüm ve haksızlıklar âhirette katran hâlinde tecessüm ederek azaplarının şiddetlenmesine sebep olacaktır. Yüzlerini de ateş kaplayacaktır. **"Öyle bir ateş ki, acısı tâ gönüllere işleyip yakar"** (Hümeze 104/7) âyetinin haber verdiği gibi, ilk önce kalplerinden tutuşacak olan cehennem ateşi, yalnız içlerini yakmakla kalmayacak, bütün vücutlarını saracak ve en kıymetli uzuvları olan yüzlerini bürüyecektir.

Netice olarak:

هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

52. Bu Kur'an, insanların kendilerini bekleyen tehlikelerle uyarılmaları, Allah'ın bir tek ilâh olduğunu bilmeleri ve gerçek akıl sahiplerinin düşünüp öğüt almaları için yapılmış bir duyurudur.

Şimdi ilâhî azapla uyarma, tevhide dâvet etme ve dinî hususları hatırlatma hikmetleriyle İbrâhim sûresinin bir tamamlayıcısı mâhiyetinde Hicr sûresi başlıyor:

15- HİCR SÛRESİ

سُورَةُ الْحِجْرِ

15. HİCR SÛRESİ

Hicr sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 99 âyettir. İsmini 80. âyette geçen اَلْحِجْرُ (hicr) kelimesinden alır. Hicr, Sâlih (a.s.)'ın peygamber olarak gönderildiği Semûd kavminin yaşadığı bölgenin adıdır. Muhtemelen korunaklı bir bölge olması sebebiyle bu adı almış olabilir. Yalnız kelimenin Arapça aslında mâni olmak, mahrum etmek gibi mânaların olması, sûrenin ciddi bir ikaz taşıdığını da göstermektedir. Mushaf tertîbine göre 15, iniş sırasına göre 54. sûredir.

Konusu

Hicr sûresi, Rasûlullah (s.a.v.)'in dâvetini kabul etmeyen, onu inkâr eden, hatta onunla alay edenleri ikaz ve tehditle başlar. Önceki peygamberlere de aynı tavrın sergilendiğini haber vererek Peygamberimiz (s.a.v.)'i teselli buyurur. Kur'an'ın ve onu tebliğ edenin ilâhî muhafaza altında olduğunu, netice itibariyle hakkın gâlip geleceğini müjdeler. Allah Teâlâ'nın gökte ve yerdeki bir kısım kudret ve azamet nişânelerine temasla yeniden dirilişin gerçekliğine işaret eder. Hz. Âdem ve İblîs kıssasını, Hz. İbrâhim, Hz. Lût, Eyke ve Hicr halkı kıssalarını hulâsaten anlatarak hak ile bâtıl arasındaki mücâdeleyi gözler önüne serer. Kur'an'ın ehemmiyetine, Rasûlullah (s.a.v.)'in vazîfe ve mesuliyetine dikkat çekerek, son nefese kadar kulluk telkiniyle sözü tamamlar.

Apaçık Kur’an

الٓرٰ۠ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Râ. Bunlar, kitabın ve kendisi apaçık olup bütün gerçekleri açıklayan Kur’an’ın âyetleridir.

“Kitap”tan da, “Kur’an”dan da maksat, Kur’ân-ı Kerîm’dir. Kitap, onun satırlarda yazılmasına, Kur’an ise onun sadırlarda ezberlenip dâimî olarak dillerde okunmasına işaret eder. Kur’ân-ı Kerîm’in mühim vasıflarında biri, mesajının açık olması, hak ile bâtılı ve bütün ilâhî gerçekleri en ince ayrıntısına kadar beyân etmesidir. Dolayısıyla onu, başka sözlerle kıyas etmeyip, lâzım gelen tâzim ve itinâyı göstererek okumak ve dinlemek gerekir. Zira ona inanmayanları çaresiz bir pişmanlık ve hazin bir son beklemektedir:

رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾ ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا
وَيُلْهِهِمُ الْاَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

2. Bir gün gelecek kâfirler: “Keşke dünyada iken müslüman olup Allah’ın emrine boyun eğseydik!” diye hasret çekecekler.

3. Onları kendi hallerine bırak, yiyip içsinler, dünyanın sefâsını sürsünler, boş ümitler onları oyalaya dursun. Aldırış etme, yakında onlar başlarına nelerin geleceğini öğrenecekler.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

“Kıyâmet gününde cehennemlikler cehennemde toplanırlar. Kıble ehlinden Allah’ın dilediği bir kısmı da günahları sebebiyle onlarla beraber bulunur. Kâfirler, bunlara: «Siz müslüman değil miydiniz?» derler. Onlar da «Evet!» diye cevap verirler. «O halde gördünüz ya müslümanlığınızın hiç faydası yokmu , i teşsiz de bizimle beraber ate te yanıyorsunuz» diye onları kınarlar. Onlar: «Hayır öyle değil; bizim bir takım günahlarımız vardı. Yüce Allah, onunla mesul tuttu» derler. Bunun üzerine Yüce Allah o kâfirlere gazap buyuracak; rahmeti ve ihsânıyla da kıble ehlinden olanların kurtulu larını emredecek, onlar şda cehennemden çıkacaklar. İ te o vakit kâfirler: «Ah, ke ke biz de müslüman olsaydık» diyecekler.” (Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 242; Heysemî, *Mecma‘u’z-zevâid,* X, 379)

“Emel”; dünyayı sevmek, ona dört elle sarılmak ve âhiretten yüz çevirmektir.

Dünya işlerinin görülebilmesi için bunun belli bir miktarı normal görülse de, husûsiyle tûl-i emel, yani ardı arkası kesilmez dünyevî arzu ve istekler zararlı ve tehlikelidir. Böyle bir hastalık kalpte yerleştiği zaman onu bozar ve onun tedavisini güçleştirir. Bu sebeple Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Dört şey bedbahtlık alâmetidir: Göz damarlarının donup Allah korkusuyla yaş akıtmaması, kalbin katılaşması, ardı arkası kesilmeyen boş arzular ve dünya hırsı." (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* X, 226)

Yaşayacağı günler hatta alacağı nefesler bile sayılı olan insan, bu tür kalbî hastalıklardan uzaklaşarak ömrünü imanla sona erdirmenin gayreti içinde olmalıdır:

اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٥﴾ وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿٤﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ

4. Biz hiçbir memleket halkını, önceden tarafımızca belirlenmiş bir yazgıları olmadan helâk etmedik.

5. Vakti gelince de artık hiçbir toplum ne ecelini bir an öne alabilir, ne de onu bir an geciktirebilir.

Önceki toplumlar rastgele, körü körüne değil belli bir takvime, haklarında belirlenmiş belli bir yazıya göre helâk edilmişlerdir. Bu ilâhî kanun, şu anda yaşayan ve daha sonra gelecek olan toplumlar için de geçerlidir. Dolayısıyla hak ve hakikat düşmanlığı yapıp azgınlıkta ileri gidenlerin "Niçin hemen helâk edilmiyoruz" diyerek alaya kalkışmalarının bir anlamı olmadığı gibi, Müslümanların da o kadar isyân ve zulümlerine rağmen kâfirlerin niçin bir an önce helâk edilmediklerini sormalarına da gerek yoktur.

İster sözlü ister fiilî olsun kâfirlerin bu husustaki saldırı ve hakaretlerinin sonu gelmeyeceği ise tarihî bir gerçektir:

وَقَالُوا يَآ اَيُّهَا الَّذٖى نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ اِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾ لَوْ مَا
تَأْتٖينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقٖينَ ﴿٧﴾ مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا
بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوٓا اِذًا مُنْظَرٖينَ ﴿٨﴾

6. Kâfirler alay ederek şöyle dediler: "Ey kendisine sözde Kur'an indirilen adam! Sen elbette delinin birisin."

7. "Eğer doğru söylüyorsan, bize melekleri getirip göstersene!"

8. Oysa biz melekleri ancak gerçek bir sebep ve hikmetle indiririz. Melekler indiğinde ise artık onlara hiç mühlet verilmez, hemen helâk edilirler.

Melekler rastgele inmezler. İndikleri zaman Allah'ın emriyle iner, getireceklerini getirir ve yapacaklarını yaparlar. Bu tür kâfirler üzerine azap melekleri iner; onları ya fert fert öldürür veya toplu olarak helâk ederler. Helâk olacak o kişilere de artık bir an mühlet tanınmaz, göz açtırılmaz, anında işleri bitirilir. Dolayısıyla bu âyetler, peygamberleri ve onların dâvetlerini oyun ve eğlence vasıtası yapanlara çok büyük tehditler ihtiva etmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'in inişi ve korunmasına gelince:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾

9. Şüphesiz ki bu Kur'an'ı biz indirdik; onu muhafaza edecek olan da elbette biziz.

Kur'ân-ı Kerîm'i korumanın şu yollarla gerçekleştiği görülmektedir:

• Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'i bir kelâm mûcizesi kılmış, insanları onda bir artma ve eksiltme yapmaktan âciz bırakmıştır. Çünkü Kur'an'a bir şey ilave edilecek veya ondan bir şey eksiltilecek olsa hemen Kur'an nazmı değişir ve bütün aklı erenler onun Kur'an'dan olmadığını hemen fark eder. Bunun için Kur'an'ın mûcizelik vasfı, bir şehri kuşatan surlar ve kaleler gibi onu sürekli koruma altında tutar.

• Allah Teâlâ, kıyâmete kadar Kur'ân-ı Kerîm'i yazacak, okuyacak, ezberleyecek, koruyacak, okutacak ve halk arasında neşredecek bir topluluğu vazîfelendirmek suretiyle, onu insanların bozup değiştirmesinden muhafaza edecektir.

• Cenâb-ı Hak kelâmını öyle ilâhî bir koruma altına almıştır ki, bir kimse Kur'an'ın bir harfini veya bir noktasını değiştirecek olsa bütün âlem ona: "Bu yanlıştır, Allah'ın sözünü değiştirmektir" der. Hatta büyük ve heybetli bir adam Kur'an'ın bir harfinde veya harekesinde yanlışlıkla bir hata yapacak olsa çocuklar bile ona hemen, "Efendi yanıldın, doğrusu şöyledir!" derler.

Buna rağmen kâfirler, Kur'an'la da Peygamber'le de alaydan vazgeçmezler:

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِى شِيَعِ الْاَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ
رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١١﴾ كَذٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِى قُلُوبِ
الْمُجْرِمِينَۙ ﴿١٢﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

10. Doğrusu biz, senden önce gelip geçen toplumlara da nice

peygamberler gönderdik.

11. Fakat onlara ne zaman bir peygamber gelse, mutlaka onunla alay ederlerdi.

12. İşte biz, o inkâr ve alay etme hastalığını günahkâr kâfirlerin kalplerine böyle yerleştiririz.

13. Böylece onlar, aynı hastalık yüzünden önceki toplumların başına gelenler ortada dururken, yine de Kur'an'a inanmazlar.

Onlar öyle müzmin bir inkâr hastalığına tutulurlar ki:

وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَۙ ﴿١٤﴾ لَقَالُٓوا

اِنَّمَا سُكِّرَتْ اَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ۟ ﴿١٥﴾

14. Hatta üzerlerine gökten bir kapı açsak da oradan yukarılara çıksalar bile,

15. Hiç şüphesiz: "Gâliba gözümüz bağlandı; daha doğrusu biz büyülendik" derler.

Âyette geçen فَظَلُّوا (fezallû) fiili, göğe yükselme işinin gündüz gerçekleştiğine delâlet eder. Yani her şeyin açıkça görüldüğü ve görmede hiçbir tereddüdün olmadığı gündüzün çıksalar ve görseler yine inatlarından vazgeçmezler. Hiçbir şey görmediklerini söylerler, gördüklerini de inkâr ederler. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* XIV, 26)

Bu tablolar, gerçeği kabule engel olan kibri ve pervasız bir inadı canlandırıp, bunun olanca açıklığı ile ortaya çıkmasını sağlar. Böyle insanların inanması ve doğru yolu bulması çok zordur. Bunlarla tartışmanın da hiçbir faydası yoktur. Çünkü bunların inanmamaları, iman etmek için yeterli delil bulamamalarından değil, gerçek karşısında kibirli ve inatçı bir tutum sergilemelerinden ötürüdür. Dolayısıyla burada anlatılan kibirli, gerçeklere kapalı ve onları görmek istemeyen insanın temsilidir.

Oysa insan, Allah'ın birliğini ve sonsuz kudretini göstermek üzere gözünün önüne dikilmiş olan şu muazzam delil ve işaretlere insafla bakıp bunları ibretle seyredecek olsa, hiç zaman kaybetmeden o ölümsüz gerçekle buluşacaktır:

Bakmasını ve Görmesini Bilenler İçin

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَآءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَۙ ﴿١٦﴾ وَحَفِظْنَاهَا

مُبِينٌ ﴿١٨﴾ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍۙ ﴿١٧﴾ اِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ

16. Gerçekten biz, gökyüzünde muazzam burçlar yarattık ve ibretle temâşâ edecekler için onu süsledik.

17. Hem göğü taşlanan ve kovulan bütün şeytanlardan koruduk.

18. Ancak içlerinden, kulak hırsızlığıyla göğün sırlarından bir bilgi, bir haber kapmaya teşebbüs eden olursa, onu da hemen apaçık, yakıcı bir alev topu kovalar.

اَلْبُرُوجُ (burûc), burç kelimesinin çoğuludur. "Burç" ise kelime olarak "yüksek köşk, kale" mânasına gelir. Bununla birlikte kalelerin kulelerine burç denildiği gibi, güneşin bir senede takip ettiği yörüngenin içlerinden geçtiği, belli sembollerle gösterilen on iki takımyıldızından her birine de burç denilir. Astronomi biliminin yeni yaptığı keşif ve izahlara göre burçlardan maksadın "takım yıldızları" veya "yıldız kümeleri" olduğu belirtilir.

Allah Teâlâ bu burçları öylesine bir koruma altına almıştır ki, hiçbir şeytan onlara ulaşamaz. Cinleri de içine alan tüm şeytanlar, dünya küresiyle sınırlandırılmışlardır. Onların bu küreden ayrılıp diğer kürelere geçebilme kabiliyetleri yoktur. Bu bilgi, insanlar arasında günümüzde bile yaygın olan bir yanlış anlamayı ortadan kaldırmaktadır. Çünkü insanlar, şeytan ve yandaşlarının kâinatta her tarafa gidebildiklerine inanmaktadırlar. Kur'an, bu yanlış anlayışın zıddına, şeytanların belirli sınırları aşamayacaklarını ve sınırsız bir güce sahip olmadıklarını haber vermektedir.

Gökyüzünü en ince sanat eserleriyle tezyin ettiğini haber veren ilâhî kudret, şimdi de yeryüzüne yönelmektedir:

مَوْزُونٍ ﴿١٩﴾ وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

19. Yeryüzünü de yayıp genişlettik, üzerine sağlam, sarsılmaz dağlar yerleştirdik ve orada rengi, tadı, şekli ölçülü her bitkiden ürünler bitirdik.

Bitki ve madenlerde var olan ölçüyle alakalı şu izahlar yapılabilir:

• Bu şeyler, insan ve diğer canlıların ihtiyacına göre ayarlanmışlardır. Allah Teâlâ, insanların ihtiyacı olan şeyleri ve bunlardan istifade edecekleri miktarı

bilir ve yeryüzünde o kadarını bitirir.

• Bu âlem, sebepler âlemidir. Allah Teâlâ, madenleri, bitkileri ve canlıları, ancak bu âlemdeki elementlerin belli ölçülerdeki terkibi ile meydana getirir. Bunlar üzerinde mutlaka toprağın, suyun, havanın, sıcaklık ve soğukluk bakımından güneş ve yıldızların belli tesirleri vardır. Belirlenen bu ölçüler olmasa veya o belli miktardan fazlası veya noksanı takdir edilecek olsa, mevcut ölçülü halleriyle madenler, bitkiler ve canlılar oluşmaz. Demek ki Allah Teâlâ bunları, nihâyetsiz kudreti, ilmi ve hikmeti ile belli bir tarz üzere takdir buyurmuştur.

• "Falancanın hareketleri ölçülüdür" sözü, onun hareketlerinin hikmete uygun, münasip ve güzel olduğunu ifade eder. "Şu söz ölçülü bir sözdür" denildiğinde de o sözün boş olmayan, tutarsızlıktan uzak, güzel ve münasip olduğu kastedilir. Buna göre âyet, yeryüzünde her şeyin ilim ve hikmet terâzisinde tartılarak münasip, uygun, akl-ı selimce güzel, hoş ve insanların istifadesine uygun yaratıldığını haber vermektedir.

Rızıkların taksimine gelince:

وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾ وَاِنْ مِنْ
شَيْءٍ اِلَّا عِنْدَنَا خَزَآئِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ اِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾

20. Orada hem sizin için, hem de rızkı size bağlı olmayan diğer canlılar için geçim kaynakları var ettik.

21. Her şeyin hazinesi bizim yanımızdadır; ancak biz onu belirli bir ölçüye göre indiriyoruz.

Bulutların sevki, aşılanması, yağmurun oluşumu ve bitkilerin aşılanmasında çok mühim rol oynayan rüzgârlar ise başlı başına bir kudret delilidir:

اَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَاَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَٓا

22. Biz rüzgârları aşılayıcı olarak gönderiyoruz. Böylece gökten sağanak sağanak yağmur indiriyor ve bu sayede sizin su ihtiyacınızı karşılıyoruz. Yoksa ne onun kaynağını elinde tutan, ne de onu mahzenlerde depolayan siz değilsiniz!

Yapılan araştırmalar rüzgârların hem bulutları hem de bitkileri aşıladığını ortaya koymaktadır.

Rüzgârların bulutları aşılamaları şöyle gerçekleşir: Atmosferde tonlarca ağırlığa sahip bulunan büyük yağmur bulutlarını sürükleyen rüzgâr, onları hava ile sürterek negatif ve pozitif elektrik yüküyle aşılanmalarına sebep olur. Su

buharından meydana gelen bulutları rüzgârlar birbirine çarpıştırır. Bu çarpışmadan, bulutlarda pozitif-negatif elektron geçişmesi olur; şimşek meydana gelir. Rüzgârlar bulutlara elektriği aşılar. Aynı zamanda bulutları sıkıştırarak yere yağmuru aşılar.

Rüzgârların bitkileri aşılamalarıyla ilgili ise şöyle bir izah yapılabilir: Bitkiler de, hayvanların üremesinde olduğu gibi, aynı cinsten iki eşey hücrenin, yani erkeğin spermiyle dişinin yumurtasının birleşip kaynaşması neticesinde meydana gelir. Yüksek yapılı bitkilerde bu hâdise, erkek çiçek tozu çekirdeğinin yumurtaya girerek onun çekirdeğiyle birleşip kaynaşması sonucu gerçekleşir. Aynı döllenme yosunlarla eğrelti otlarında da meydana gelir. Bitkilerde bir çapraz döllenme, bir de doğrudan döllenme söz konusudur. Çapraz döllenme aynı türden başka başka bitkilerde ya da aynı bitkinin değişik iki çiçeğinde oluşan anterozoit ve oosferin, çapraz tozlaşmadan sonra kaynaşması sonucunda meydana gelen döllenmedir. Doğrudan döllenme ise aynı çiçekte oluşan antrozoit ve oosferin kaynaşmasıyla meydana gelen döllenmedir. Doğrudan döllenmeden önce doğrudan tozlaşma olur. İşte bitkilerde meydana gelen bu tozlaşma ve döllenme esnasında erkek çiçek tozlarının dişi organ tepeciği üzerine taşınması ve böylece döllenmenin sağlanması rüzgârlar aracılığıyla olmaktadır.

Cenâb-ı Hak rüzgârların aşıladığı bulutlardan hayat kaynağımız suyu indirmekte ve böylece bizim en zarûrî ihtiyaçlarımızdan biri olan su ihtiyacımızı karşılamaktadır.

Burada rüzgârların اَلْاِرْسَالُ (irsâl) "gönderme", suyun اَلْاِنْزَالُ (inzâl) (indirme" fiilleriyle anlatılması aynı zamanda bir benzetmeye de işaret eder. Çünkü "erselnâ" peygamberlerin gönderilmesini; "enzelnâ" da kitabın indirilmesini hatırlatarak şu mânayı hissettirir: "İşte Allah tarafından gönderilen peygamberler de o aşılayıcı rüzgârlar gibidir; Allah'ın feyzini taşıyarak kabiliyeti olanlara yayar ve aşılarlar. İndirilen kitap da o gökten inen su gibi hayatın mayasıdır."

Netice itibariyle şunu bilmeniz gerekir ki:

وَاِنَّا لَنَحْنُ نُحْيٖ وَنُمٖيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا
الْمُسْتَقْدِمٖينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَاْخِرٖينَ ﴿٢٤﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ هُوَ
يَحْشُرُهُمْ اِنَّهُ حَكٖيمٌ عَلٖيمٌ ﴿٢٥﴾

23. Hiç şüphesiz yaşatan da biziz, öldüren de biziz. Her şey yok olup

gittikten sonra bâkî kalan gerçek mülk sahibi de biziz.

24. Doğrusu biz, sizden önce geçip gidenleri de biliyoruz, sizden sonra gelecek olanları da biliyoruz.

25. Şüphesiz senin Rabbin mahşer günü onların hepsini huzurunda toplayacaktır. Gerçekten O, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan, her şeyi hakkiyle bilendir.

Allah Teâlâ doğumda ölümde, imanda küfürde, itaatte isyanda, iyilikte kötülükte, hayırda şerde, cihatta tembellikte öne geçenleri de geri kalanları da en iyi bilmektedir. Bu ilmi istikâmetinde herkesi mahşerde bir araya toplayacak; sağlam ve değişmez olan hükmü ve sonsuz hikmeti ile hepsini hesaba çekip hayır veya şer amellerin karşılığını verecektir. İşte bu sebep ve hikmete dayalı olarak insanları ve cinleri yaratıp onları sorumlu birer varlık kılmıştır:

Kâinatın Şerefli Misafiri

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍۚ ﴿٢٦﴾

26. Gerçekten biz insanı pişmemiş kuru çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattık.

اَلصَّلْصَالُ (salsâl), "sert bir cisimle vurulduğu zaman tıngırdayan, ses çıkaran, kuru pişmemiş çiğ çamur" demektir. اَلْحَمَأُ (hame'), "uzun müddet su ile yumuşayıp bozulmuş, kokuşmuş cıvık çamur, yani balçık" mânasındadır. اَلْمَسْنُونُ (mesnûn) ise "işlenmiş, sürtülmüş, kazınmış, bilenmiş; bir kalıba dökülmüş; bir şekil ve örnek üzere resimlenmiş" demektir. Buna göre "hamein mesnûn"un, insan cinsinin şekli için örnek olacak ve bundan böyle yaratılacak insanlar için de model teşkil edecek husûsî bir şekle dökülmüş bir balçık olduğu anlaşılmaktadır. Bu safha, insan yaratılışının tohumu olan spermayı ifade eder. Çünkü sperma her mânasıyla "mesnûn", yani hem değişmiş, sürtülmüş, dökülmüş; hem de belli bir model üzere şekillenmiş bir balçıktır. Bu mâna, insan cinsinin bütün fertlerini kapsar. Ancak ilk insan olan Âdem'de bunun ilk örneği uygulanmıştır.

Cinlerin yaratılışına gelince:

وَالْجَآنَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

27. Cinlere gelince, onları daha önceden bedenin gözeneklerine işleyen zehirleyici, yakıcı, kavurucu bir ateşten yaratmıştık.

Cenâb-ı Hak cinleri "semûm" denilen bir ateşten yaratmıştır. اَلسَّمُومُ (semûm), ateş alevi gibi sıcak esen rüzgâr, sam yeli demektir. Bu kelimenin aslı olan "semm" kelimesinin zehir ve iğneninki gibi ince delik mânaları da vardır. Vücuttaki terin çıktığı ve havanın nüfûz ettiği gizli deliklere ise "mesemme", çoğuluna da "mesemmât" denilir. Bundan dolayı "sâmm ve semûm", mesemmâta yani vücudun deliklerine nüfûz edici veya zehirleyici bir keyfiyete sahiptirler. Buna göre cinlerin "semûm" denen zehirli ateşten yaratılmış olması, cin ve şeytanların insana gizli deri gözeneklerinden girebilecek, zehirleyecek ve yakacak bir özellikte olduğuna işaret etmektedir. Bu açıdan insanın cinlerle münasebeti önemli olduğu gibi onun meleklerle ve şeytanla olan münasebeti apayrı bir derinlik ve incelik taşımaktadır:

وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ

مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ
﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَۙ ﴿٣٠﴾ اِلَّٓا اِبْلِيسَ اَبٰٓى اَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣١﴾

28. Hani Rabbin meleklere şöyle demişti: "Ben pişmemiş kuru çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım."

29. "Yaratılışını tamamlayıp onu insan olarak düzenlediğim ve içine kendi ruhumdan üflediğim zaman, ona secde ederek yerlere kapanın."

30. Bunun üzerine bütün melekler hep birlikte secdeye kapandılar.

31. İblîs hâriç. O, secde edenlerle beraber olmaktan kaçındı.

Allah Teâlâ'nın, insana rûhundan üflemesi, temsîlî bir ifadedir. Bu, Cenâb-ı Hakk'ın kendisindeki bazı husûsiyetleri kuluna onun istîdâd ve iktidârı nispetinde vermesi demektir. İnsan, aldığı bu ilâhî emânetin feyiz, bereket ve gücüyle Rabbini tanır, O'na kul olur. İlâhî sırlara tâkati nispetinde vâkıf olur. Bu vukûfiyetin merkezi ise, kalptir.

Rûhu iki mertebede mütâlaa edebiliriz:

Birincisi; rûh-i sultânî: Emir âlemindendir. Bedenden ayrıdır. Bedenle beraber olması, onun üzerinde tasarrufta bulunması iledir. Bedenin çürüyüp yok olması, ona tesir etmez. Ancak bu sûretle bedenî arzular üzerindeki tasarrufu sona erer. Rûh-i sultânîye sahip olmak, insanı üç esaslı görevle sorumlu ve bu görevleri yerine getirme konusunda yeterli bir güç ve kabiliyetle donanımlı kılar:

• Nefsini tanımak; kendi varlığını, bunun nereden gelip nereye gittiğini bilmek,
• Kendisini yoktan yaratanı bilmek; Rabbini tanımak,
• Rabbine karşı âcizliğini ve muhtaçlığını bilmek; hiçliğe ulaşmak.

İkincisi; rûh-i hayvânî: Halk âlemindendir. Bedenin tüm uzuvlarına yayılmıştır. Esas hükümranlığı kan üzerindedir. Merkezi beyindir. Fiil ve hareketlerin başlangıç noktasıdır. Eğer hayvânî rûh olmasaydı, hiçbir eser vücûda gelmezdi. İşte insanın fiilleri, bu sultânî rûh ile hayvânî rûhun sahip olduğu özellikler ve bunların ortaklaşa münasebetleri içinde ortaya çıkar.

Hâdisenin ilerleyen safhasında Cenâb-ı Hak'la İblîs arasında şöyle bir konuşma geçer:

قَالَ يَٓا اِبْلِيسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ اَكُنْ
لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾

32. Allah şöyle buyurdu: "Ey İblîs! Sana ne oluyor ki, secde edenlerle beraber bulunmuyorsun?"

33. İblîs: "Ben senin pişmemiş kuru çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattığın bir insana asla secde edecek değilim" diye karşılık verdi.

İblîs, Âdem'in zâhirîne baktı, onun ruh dünyasından gâfil oldu. Onun sûretini virâne gördü, fakat sırlar hazinesinin o harâbede gizlenmiş olduğunun farkına varamadı. Ebedî lânete uğradı:

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾

34. Allah buyurdu ki: "Öyleyse çık oradan! Çünkü sen artık kovulmuş birisin!"

35. "Ta hesap gününe kadar bu lânet senin tependen hiç ayrılmayacaktır."

Fakat bu arada insanın imtihan edilmesi bakımından çok önemli bir nokta olarak İblîs'e verilen mühletten söz edilerek şöyle buyruluyor:

قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٣٧﴾
إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾

36. İblîs: "Rabbim! Madem öyle, insanların diriltilip kabirlerinden çıkacakları güne kadar bana yaşama fırsatı ver" dedi.

37. Allah da şöyle buyurdu: "Tamam, artık sen kendisine yaşama fırsatı verilenlerden birisin."

38. "Ama diriliş gününe kadar değil, vakti ancak tarafımca bilinen belirli bir güne kadar!"

Cenâb-ı Hak İblîs'e yeniden diriliş gününe kadar değil, "bilinen bir vakte" kadar mühlet verir. Bu vaktin ne olduğunu ise İblîs değil, Allah Teâlâ bilmektedir. Dolayısıyla ona mühlet verilmiş, fakat bunun ne kadar süre olacağı hususunda açık bir garanti verilmemiş, kendisinin helâki hakkında açık bir tehdit unsuru taşıması bakımından o vakit gizlenmiştir. Dolayısıyla zaman gelecek İblîs de ölecektir. Âlimler bu vaktin, sûra birinci kez üfürülme vakti olduğu görüşündedirler. Dolayısıyla İblîs'e mühlet verilmesiyle insanın imtihanı başlamış ve elde ettiği neticeler de bu imtihandaki başarısına göre belirlenmiştir:

قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ
﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هَٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ

مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ اِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ اِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ
مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾ لَهَا
سَبْعَةُ اَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾

39. İblîs şöyle dedi: "Rabbim! Madem beni azdırıp saptırdın, yemin olsun ki, ben de yeryüzünde günahları onlara çok cazip göstereceğim ve kesinlikle onların hepsini azdırıp yoldan çıkaracağım."

40. "Ancak içlerinde ihlâsa erdirilmiş kulların müstesnâ! Onları azdırmaya gücüm yetmez."

41. Allah şöyle buyurdu: "İşte bu ihlâs ve teslimiyet yolu, bana varan dosdoğru yoldur."

42. "Benim ihlâsa erdirilmiş o has kullarım ki, senin onlar üzerinde hiçbir zorlayıcı gücün yoktur. Senin nüfûzun ancak senin peşine takılan azgınlar üzerindedir."

43. "Hiç şüphesiz cehennem de, o azgınların hepsi için kararlaştırılmış ve onlara va'dedilmiş bir yerdir."

44. "Onun yedi kapısı vardır. O azgınlardan kimin hangi kapıdan gireceği belirlenmiştir."

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"İblîs: «Rabbim, izzet ve celâlin hakkı için Âdemoğullarının ruhları bedenlerinde bulunduğu sürece onları azdırmaktan geri durmayacağım» der. Bunun üzerine Yüce Rabbimiz öyle buyurur: «İzzetim ve celâlim hakkı için ben de onlar benden bağı lanma diledikleri sürece günahlarını bağı layıp duracağım.»" (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 76)

Ancak İblîs burada bir gerçeği itiraf etmek durumunda kalmıştır: "İblîs, Allah'ın ihlâsa erdirilmiş, samimi ve teslimiyet ehli kullarına hiçbir zarar veremeyecektir." Bunlar, gönüllerini Allah'a muhabbete, her türlü fiil ve davranışlarını Allah'a itaate, bütün imkân ve istidatlarını Allah'ın dinine hizmete adamış seçkin, lekesiz, tertemiz ve has kullardır. Belki de insanın karşısına İblîs gibi bir imtihanın çıkmasının esas hikmetlerinden biri de budur: Ateşte eritilerek hâlis hâle gelen altın gibi, İblîs ve nefis imtihanı ateşinde eriyerek hâlis bir kul hâline gelebilmek. Zâten Yüce Rabbimiz'in emrettiği, kullarını kendine dâvet ettiği dosdoğru yol, işte bu ihlâs ve tevhid yoludur.

Cehennem kapılarının yedi olmasıyla cennet kapılarının sekiz olması arasında açık bir irtibat vardır. Bu kapıların da insan bedeni üzerindeki itaatle sorumlu tutulan organlarla çok yakın bir alakası olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi

insanın sorumlu organları sekiz tanedir: Bunlar kalp, dil, kulak, göz, el, ayak, ağız ve tenâsül uzvudur. Bunların yedisi açık, birisi gizlidir ki, o da kalptir. Doğrudan doğruya Allah'a bakan kalp kapısı açık olursa, bu sekiz azanın her biri Allah'ın emri üzere hareket ederek cennete birer giriş kapısı olabilir. Böylece cennete sekiz kapıdan girilebilir. Fakat içte ruh körlenmiş, kalp kapısı kapanmış bulunursa dıştaki yedi azanın her biri cehenneme açılmış birer giriş kapısı olurlar. İşte cennet kapıları sekiz olduğu halde, cehennem kapılarının yedi olmasının böyle bir hikmeti düşünülebilir.

Kalbi iman ve ihlasla dirilmiş olan mü'min şeytana uymaz; Allah'ı inkâr etmekten ve O'na isyân etmekten sakınır. Böyle müttakî kullara ise şu nimetler va'dedilir:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾ اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ اٰمِنِينَ ﴿٤٦﴾
وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾
لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾

45. Kalpleri Allah'a saygı ile dopdolu olup O'na karşı gelmekten sakınanlar, cennetlerde ve pınar başlarındadır.

46. Kendilerine: "Huzur, selâmet ve tam bir emniyet içinde girin cennetlere!" denir.

47. Biz onların kalplerinde kin ve nefret adına ne varsa hepsini söküp atarız. Dost ve kardeş olarak tahtlar üzerinde karşılıklı otururlar.

48. Orada hiçbir yorgunluk ve zahmete maruz kalmazlar ve oradan artık bir daha çıkarılmazlar.

Dostluk ve kardeşliğe mâni olan en mühim şey gönüllerdeki kin, kıskançlık ve haset duygularıdır. Mü'min, bu kötü duygulardan kurtulduğu nispette ferahlayacak, dostları artacak ve dünyada bile cennet huzuru yaşamaya başlayacaktır. Fakat nefse iyice yerleşmiş bulunan bu zararlı duyguları temizlemek o kadar kolay değildir. Şu nükteli izah bu gerçeği daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır:

Allah Teâlâ Hz. İbrâhim'e Kâbe'yi yapmasını emretmiş ve orasını temiz tutması için de **"...Evimi her türlü kirden temiz tut"** (Hac 23/26) buyurmuştur. Rasûlullah (s.a.v.)'e elbisesini temizlemesini emrederek: **"Elbiseni tertemiz tut"** (Müddessir 74/4) buyurmuştur. Yine Cibrîl (a.s.)'a Peygamberimiz (s.a.v.)'in kalbini yıkamasını emretmiş, o da onu yıkayıp temizlemiştir. Fakat âsilerin kalplerini temizlemeyi kendi üzerine alarak: **"Biz onların kalplerinde kin ve nefret adına ne varsa hepsini söküp atarız"** (Hicr 15/47) buyurmuştur. Bunda

hem Cenâb-ı Hakk'ın kullarına olan merhametine, hem de işin zorluğuna bir işaret vardır. Üstelik Rabbimizin bunu cennette yapacağını düşündüğümüzde, gerçekten iç âlemi bu tür menfî his ve temâyüllerden tamâmen temizlemenin ne kadar zor bir mücâdeleyi gerektirdiği anlaşılmaktadır.

Ancak bu mücâdeleyi başaranlar cennete girebileceklerdir. Allah Rasûlü (s.a.v.) cennetliklerin bir kısım hallerini şöyle haber verir:

"Cennete girecek ilk zümrenin yüzleri, geceleyin parıldayan ayın on dördü gibi parlak olacaktır. Onlar orada tükürmez, sümkürmez, küçük ve büyük abdest bozmazlar. Orada kapları altın, tarakları altın ve gümü , buhurdanlıkları güzel tütsü, terleri ise misk olur. Her birinin iki er e i olur. Güzelliklerinden ötürü onların etlerinin ötesinden baldırlarının içi gözükür. Aralarında ne bir anla mazlık, ne de gönüllerinde birisine öfke bulunur. Gönüllü ve tabiî olarak sabah-ak am Allah'ı tesbih ederler." (Buhârî, Enbiyâ 1; Müslim, Cennet 14, 16)

Bunun için Yüce Rabbimiz buyuruyor ki:

الْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾ نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ

49. Rasûlüm! Kullarıma şunu haber ver: Elbette ben, evet ben çok bağışlayıcıyım ve çok merhamet edenim.

50. Ama azabım da acı mı acı, can yakıcı bir azaptır!

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Eğer mü'min, Allah yanındaki cezalandırmanın iddetini bilseydi, hiç kimse onun cennetine girmeyi ümit etmezdi. ayet kâfir, Allah yanındaki rahmetin geni liğini bilseydi, hiç kimse onun rahmetinden ümit kesmezdi." (Müslim, Tevbe 23)

Şimdi ilâhî rahmetin ve gazabın tecelli ettiği iki örnek olarak Hz. İbrâhim'le Lût kavminin hâli dikkatlere sunulur:

Hz. İbrâhim'in Misâfirleri

وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ اِبْرٰهٖيمَۢ ﴿٥١﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًاۜ
قَالَ اِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلٖيمٍ
﴿٥٣﴾ قَالَ اَبَشَّرْتُمُونٖي عَلٰٓى اَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾
قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطٖينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ
مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهٖٓ اِلَّا الضَّٓالُّونَ ﴿٥٦﴾

51. Onlara İbrâhim'in gerçekte birer melek olan misâfirlerinden söz et:

52. Bu misâfirler, İbrâhim'in yanına girip ona: "Sana selâm olsun!" demişlerdi. O da: "Doğrusu biz sizden korkuyoruz" diye cevap vermişti.

53. Melekler: "Korkma! Biz elbette sana, derin bilgi sahibi bir oğlun olacağını müjdeliyoruz" dediler.

54. İbrâhim: "Şu ihtiyarlık başıma gelip çökmüşken, bana müjde veriyorsunuz, öyle mi? O halde söyleyin bakalım, beni ne ile müjdeliyorsunuz?" dedi.

55. "Sana kesinlikle olacak bir şeyi müjdeliyoruz. Sakın ümitsizliğe düşenlerden olma!" dediler.

56. İbrâhim de: "Doğru yoldan sapanlardan başka kim Rabbinin rahmetinden ümidini yitirir ki?" diye karşılık verdi.

Melekler iki işle gelmişlerdir:

• Hz. İbrâhim'i, büyüyünce derin bir âlim olacak bir oğulla yani İshâk ile müjdelemek.

• Hz. Lût'un çok çirkin işlere dadanmış kâfir kavmini helâk etmek.

O halde meleklerin inmesini isteyen müşrikler ve günahkârlar, indikleri zaman meleklerin kendilerine bu iki şıktan hangisiyle geleceklerini ve ne getireceklerini iyi düşünmelidirler.

İbrâhim (a.s.):

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾ قَالُٓوا اِنَّٓا اُرْسِلْنَٓا اِلٰى قَوْمٍ
مُجْرِمٖينَۙ ﴿٥٨﴾ اِلَّٓا اٰلَ لُوطٍۜ اِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ اَجْمَعٖينَۙ ﴿٥٩﴾ اِلَّا
امْرَاَتَهُ قَدَّرْنَٓاۙ اِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرٖينَ۟ ﴿٦٠﴾

57. Onların melek olduğunu anlayınca: “Ey elçiler! Esas vazîfeniz nedir, niçin gönderildiniz?” diye sordu.

58. Onlar şöyle cevap verdiler: “Aslında biz günaha gömülmüş inkârcı bir toplumu helâk etmek için gönderildik.”

59. “Yalnız Lût’un ailesi bu helâkin dışındadır; biz kesinlikle onların hepsini kurtaracağız.”

60. “Ama Lût’un karısı hâriç. Biz onun suçlularla beraber helâk edilmek üzere geride kalanlardan olmasını takdir ettik.”

اَلْخَطْبُ (hatb), “tehlikeli durum, mühim iş, vazîfe” gibi mânalara gelir. İbrâhim (a.s.), hâdiseleri Allah’ın nûruyla tahlil eden bir peygamber olarak meleklerin sadece müjde için değil, tehlikeli bir görevi yerine getirmek üzere de geldiklerini hallerinden anlamış ve: **“Esas vazîfeniz ne, niçin gönderildiniz?”** diye sormuştur. Böylece melekler önce iyi haberi müjdelemiş, sonra da kötü haberi vermişlerdir.

Bu konuşmanın ardından melekler, helâk emrini yerine getirmek üzere Lût (a.s.)’ın yaşadığı bölgeye yöneldiler:

فَلَمَّا جَٓاءَ اٰلَ لُوطٍۨ الْمُرْسَلُونَۙ ﴿٦١﴾ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ
﴿٦٢﴾ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾ وَاَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ
وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ
وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾ وَقَضَيْنَٓا اِلَيْهِ
ذٰلِكَ الْاَمْرَ اَنَّ دَابِرَ هٰٓؤُلَٓاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾

61. Derken elçiler Lût’un evine geldiler.

62. Lût onlara: “Siz buralarda tanınan kimseler değilsiniz” dedi.

63. Elçiler şöyle dediler: “Endişe edecek bir şey yok! Fakat biz sana, hakkında o günahkâr topluluğun hep şüphe edegeldiği azabı getirdik.”

64. “Sana gerçekleşmesi kesin bir hükümle geldik. Biz gerçekten ama gerçekten doğru söylüyoruz.”

65. “Hemen gecenin bir vaktinde aileni alıp yola çıkar, sen de arkalarından gidip onları izle. Sakın hiçbiriniz geri dönüp bakmasın; size emredilen yere doğru yürüyün gidin!”

66. Biz Lût’a şu kesin hükmü bildirdik: “Sabah vaktine girerken o azgın kavmin kökü tamâmen kesilmiş olacaktır.”

Bu âyetlerde şu hususlara işaret vardır:

• Nesep, akrabalık ve arkadaşlığa değil faydalı ilme ve sâlih amele itibâr edilir. Nitekim Allah Teâlâ, Lût (a.s.)'ın karısını istisnâ edip onu da helâk olacaklar arasına katmıştır. Çünkü, bu kadın Hz. Lût ile sîreten yani ahlâk ve yaşayış tarzı olarak değil, sûreten beraber olmuştur. Kâfirlerle ise hem sûreten hem de sîreten beraber olmuştur. Dolayısıyla iyilerle sûreten beraberlik kendisine hiç bir fayda sağlamamıştır.

• Yakîn, mü'minlerin sıfatlarından olduğu gibi şüphe de kâfirlerin sıfatlarındandır.

• Hak yolunun yolcusunun Allah'tan başka hiçbir şeye iltifât etmemesi gerekir. Çünkü en yüce istek ve en büyük hedef O'dur. Aksine O'nun emrettiği yöne, yâni hakîkat âlemine gitmelidir. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) mîrac gecesi sağına soluna dönüp bakmadı. Önce ilâhî sıfatlar âlemi demek olan "kâbe kavseyn" makamına, sonra da zât âlemi demek olan "ev-ednâ" makamına yöneldi. Hiçbir mâni ona ayak bağı olmadı. İşte bir beldeden diğerine ve bir makamdan diğerine hicret eden yüksek himmet sahiplerinin durumu da böyledir.

Şimdi tekrar hâdisenin başına, meleklerin gerçek kimliklerini henüz açıklamadıkları yere ve zamana geri dönelim:

وَجَاءَ اَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾ قَالَ اِنَّ هٰؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا
تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ قَالُوا اَوَلَمْ نَنْهَكَ
عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ هٰؤُلَاءِ بَنَاتِي اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧١﴾
لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾

67. Bu arada şehir halkı kötü niyetle sevine sevine Lût'un evine dayandılar.

68. Lût onlara şöyle dedi: "Bunlar benim misâfirlerim! Ne olur, beni mahcup etmeyin!"

69. "Allah'tan korkun ve beni rezil rüsvâ etmeyin!"

70. Onlar da: "Seni elâlemin işine karışmaktan men etmemiş miydik?" diye çıkıştılar.

71. Lût ise: "Eğer dediğinizi illâ da yapacaksanız, işte şunlar benim kızlarım, onlarla evlenin!" dedi.

72. Rasûlüm! Ömrüne yemin olsun ki[1], onlar şehvetten sarhoşlukları içinde sağa sola sarkıntılık edip duruyorlardı.

Şehvetlerinin esiri olan ve şaşkınlıktan sağa sola yalpalayan o bedbahtların

Hz. Lût'un bu öğüdüne kulak asacak halleri kalmamıştı. Taleplerinde daha da ısrar edince ilâhî azap kamçıları ucunu göstermeye başladı:

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا
وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ ﴿٧٦﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

73. Nihâyet güneş doğarken o korkunç çığlık kendilerini kıskıvrak yakalayıverdi.

74. Böylece onların yaşadığı şehrin üstünü altına getirdik; üzerlerine de ateşte pişmiş çamurdan taş yağmuru yağdırdık.

75. Şüphesiz bunda işaretten anlayanlar için nice ibretler vardır.

76. Gerçekten o şehrin harâbeleri, hâlâ işlek olan bir yol üzerinde bulunmaktadır.

77. Doğrusu bütün bunlarda mü'minler için alınacak büyük bir ders vardır.

Onların helâk edilen şehirlerinin harâbeleri, ibret almak isteyenler için bugün bile ayakta durmaktadır. Bunlar, Arabistan'dan Suriye ve Mısır'a giden yol üzerindedir. O yoldan seyahat edenler, Ölü deniz olarak bilinen Lût gölünün güneydoğusunda bu harâbelerin izlerini görebilirler.

Tarihten ibretli bir misal de Eyke halkının başına gelenlerdir:

وَاِنْ كَانَ اَصْحَابُ الْاَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَاِنَّهُمَا لَبِاِمَامٍ مُبِينٍ ﴿٧٩﴾

78. Eyke halkı da gerçekten pek zâlim kimselerdi.

79. Onlardan da intikam aldık. Eyke ve Sodom, her ikisinin harâbesi de açık bir yol üzerinde durmaktadır.

اَلْاَيْكَةُ (Eyke), Medyen gibi Şuayb (a.s.)'ın peygamber olarak gönderildiği yerin ismidir. Mısır ile Filistin arasında bulunur. "Eyke halkı" da bu bölgede yaşayan insanlardır. Kelime olarak "Eyke", ağaçları birbirine karışmış ormanlık yer mânasına gelir. Burada yaşayan insanlar, Allah'a şirk koşmak, peygambere karşı gelmek, yol kesmek, ölçü ve tartıda haksızlık yapmak suretiyle zulmetmişlerdi. (bk. A'râf 7/85-95; Hûd 11/84-95) Her iki helâk edilen şehir de yani Lût (a.s.) kavminin yaşadığı Sodom ile Şuayb (a.s.)'ın peygamber gönderildiği Eyke coğrafî olarak aynı bölgede bulunurlar. Bunlar açık seçik belli bir yol üzerinde bulunup, yanlarından geçenler onların başına gelenlerden ibret alırlar.

Hicr halkının başına gelenlerin ise diğerinden geri kalır tarafı yoktur:

وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَۙ ﴿٨٠﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ اٰيَاتِنَا
فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَۙ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا
اٰمِنِينَ ﴿٨٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَۙ ﴿٨٣﴾ فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَۜ ﴿٨٤﴾

80. Yemin olsun ki, Hicr halkı da peygamberleri yalanladı.

81. Kendilerine apaçık delil ve mûcizelerimizi gösterdik, fakat bunlardan yüz çevirdiler.

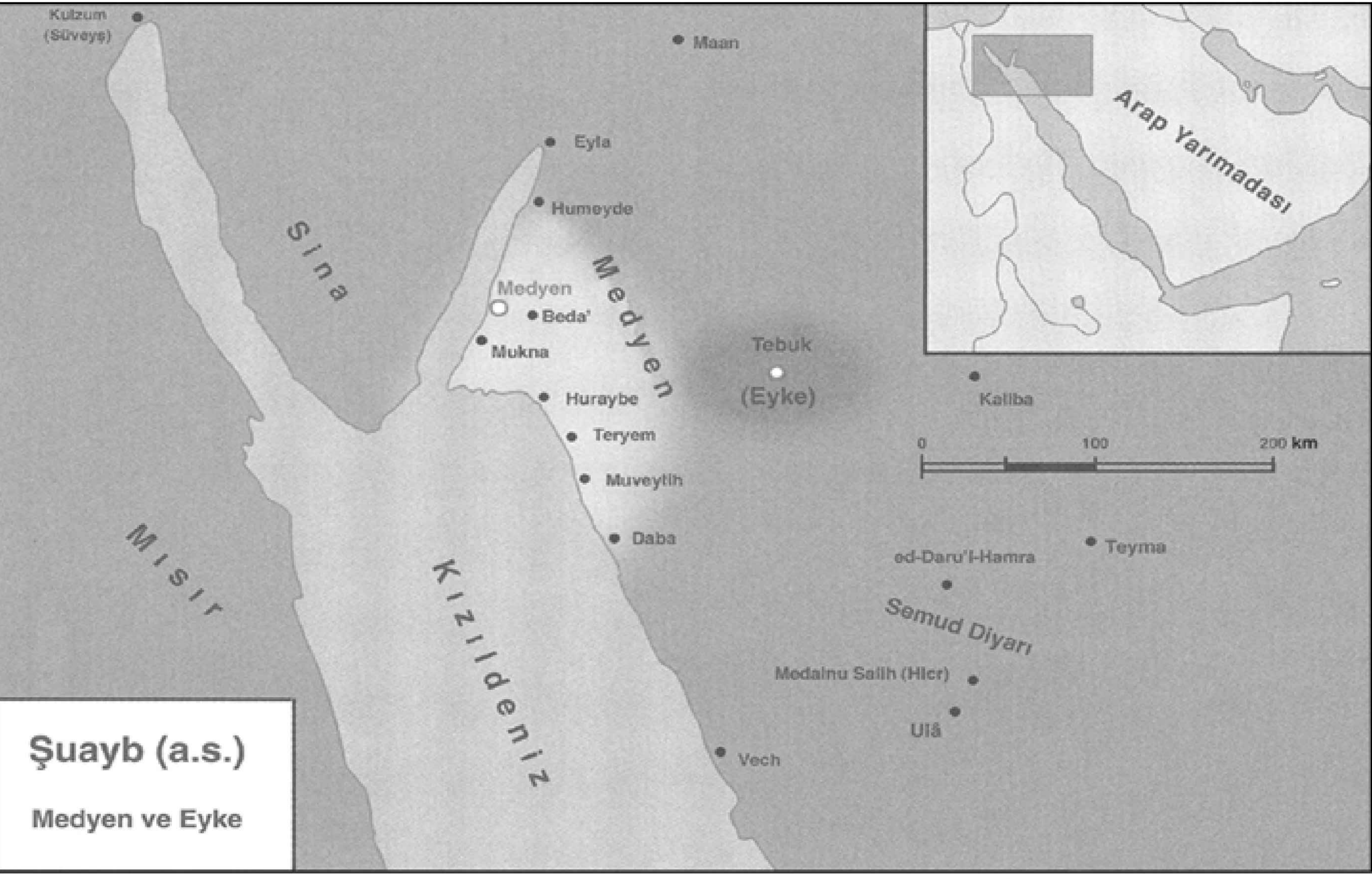
82. Onlar dağları yontarak güven içinde yaşayacakları evler yaparlardı.

83. Ama bir sabah vakti, o korkunç çığlık onları da kıskıvrak yakalayıverdi.

84. Onca varlıkları ve evleri kendilerine hiçbir fayda vermedi.

اَلْحِجْرُ (Hicr), Sâlih (a.s.)'ın peygamber olarak gönderildiği Semûd kavminin yaşadığı bölgenin ismidir. Medine ile Tebûk arasında bulunur. Buraya Hz. Sâlih'le olan ilgisi sebebiyle "Medâin-i Sâlih" de denilir. Semûd kavmi de peygamberleri olan Hz. Sâlih'i yalanladılar, gösterdiği deve mûcizesini inkâr ettiler, hatta onu haksız bir şekilde boğazlayıp Allah'ın emrine karşı geldiler. Kolaylıkla yıkılıp çökmemesi, düşmanlar tarafından hemen tahrip edilememesi, hırsız ve eşkıyaların girmemesi için dağları yontarak sırf taştan oyma evler yaptılar. Fakat bunların hiçbiri, inkâr ve yalanlamaları sebebiyle hak ettikleri cezayı kendilerinden savmaya yetmedi. Bir gün sabah vaktine girdikleri sırada korkunç bir sayha onları yakalayıp helâk ediverdi. (bk. A'râf 7/73-79; Hûd 11/61-68)

72. âyetteki "Ömrüne yemin olsun ki" hitabı Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'edir. Efendimiz'in yaşadığı ömür o kadar mübârek, şerefli ve kıymetlidir ki, Cenâb-ı Hak ona yemin etmiştir. Ondan başka hiçbir peygamberin hayatına yemin etmemiştir.

Şuayb (a.s.)
Medyen ve Eyke
Arap Yarımadası
Kulzum
(Süveyş)
Maan
Eyla
Humeyde
Sina
Medyen
Medyen
Beda'
Mukna
Huraybe
Teryem
Muveytıh
Daba
Tebuk
(Eyke)
Kalıba
0
100
200 km
Teyma
ed-Daru'l-Hamra
Semud Diyarı
Medainu Salih (Hicr)
Ulâ
Vech
Mısır
Kızıldeniz

Rasûlullah (s.a.v.), Tebûk gazvesi sırasında Hicr denilen yerde konakladığında ashâbına, oranın kuyusundan su içmemelerini ve o kuyudan su çekmemelerini emretti. Ashâb-ı kirâm (r.a.): “Biz, o suyla hamur yoğurduk ve oradan su çektik deyince, Allah Rasûlü (s.a.v.) kendilerine, o suyu dökmelerini ve o hamuru da bir kenara atmalarını emretti. (Buhârî, Enbiyâ 17)

Abdullah b. Ömer (r.a.) şöyle anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Hicr’e yolumuz düştü. Efendimiz (s.a.v.) bize: *“Kendilerine zulmetmiş olanların meskenlerine, onların başına gelen musibetin bir benzeri sizin başınıza da gelir korkusuyla ancak ağlayarak girin”* buyurdu, sonra da devesini dürterek hızlıca yoluna devam etti. (Buhârî, Enbiyâ 17)

Bilinmelidir ki, günahlara dalmanın sebebi Allah’tan gaflet, Allah’tan gafletin sebebi de O’nun kâinatta tecelli eden kudret akışlarını, varlık ve olaylardaki sebep-sonuç ilişkisini tefekkürden uzak durmaktır:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّۜ وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ

فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾

85. Biz gökleri, yeri ve aralarında bulunan her şeyi gerçek bir sebep ve hikmet ile yarattık. Kıyâmet mutlaka kopacaktır. O halde sen, insanların eziyet ve sıkıntılarına karşı müsâmaha ve güzellikle davranma yolunu seç.

86. Hiç şüphesiz senin Rabbin, işte O, her şeyi mükemmel yaratan ve her şeyi hakkiyle bilendir.

Göklerin, yerin ve aralarında bulunan her şeyin بِالْحَقِّ (bi’l-hakk) “hak ile” yaratılması şu mânalara gelir:

• Bâtıl ve boş yere, abes olsun diye değil,

• Haksızlıkla değil,

• Allah Teâlâ tarafından derin sebepler ve ince hikmetlere dayanılarak yerli yerince yaratılmıştır.

• Hepsi adâlet ve hak ile ayaktadır ve husûsî haklara sahiptir. Bütün bu hakların korunması Allah Teâlâ’nın kulları üzerindeki hakkıdır.

Medainu Salih

Dolayısıyla bütün kâinat hak üzere kurulduğu ve Peygamber de hakkı tebliğ ettiği için, Peygamber ve ona iman edenler mutlaka başarıya ulaşacaklar; hakkın karşısında bâtılın safında yer alanlar da, bazı geçici, göstermelik başarılar elde etseler bile neticede mutlaka mağlup olacaklardır. O halde hak yolda yürürken bir takım zorluklar ve engellere takılmamalı; sabırlı, metin ve cesur olmalı; Yüce Hakk'a güvenerek mücadeleye devam etmelidir. Çünkü tüm kâinat hakka dost, bâtıla düşmandır. Bu sebeple hak kalıcı, bâtıl yok olucudur. (bk. Ra'd 13/17; İsrâ 17/81)

Bu, hak ve bâtılın dünyadaki mücâdelesinin sonucudur. Âhirete gelince, kıyâmet mutlaka kopacak, bunun gelişini hiçbir güç engelleyemeyecek; hak taraftarları ebedî kurtuluşa ererken, bâtılın nasipsiz yandaşları da sonsuz bir hüsranla karşılaşacaklardır. O halde sabırlı olmalı, hak düşmanlarının eziyetlerine tahammül göstererek aldırış etmemeli, olabildiğince müsamaha, hoşgörü ve yumuşaklıkla muâmele etmelidir.

İşte, tüm mâna ve maksatları Fâtiha sûresinde hülâsa edilen Kur'an-ı Azîm, öncelikle Allah'ı tanıtmak, sonra da O'na kulluğun esaslarını öğretmek üzere gelmiştir:

وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانٖى وَالْقُرْاٰنَ الْعَظٖيمَ ﴿٨٧﴾

87. Rasûlüm! Elbette biz sana namazın her rekâtında tekrarlanan yedi âyet-i kerîmeyi ve Kur'ân-ı Azîm'i verdik.

اَلسَّبْعُ الْمَثَانٖى (es-Seb'ü'l-Mesânî), meşhur mânasıyla "sürekli tekrarlanan yedi" demektir. Rasûlullah (s.a.v.)'in beyânıyla bu, yedi âyetten oluşan Fâtiha sûresidir. (Buhârî, Tefsir 1/1)

Fâtiha sûresinin bu isimle anılmasının şu hikmetleri olabilir: Yedi âyetten oluşması; namazda her rekatta olmak üzere tekrar tekrar okunması; her rekatta Fâtiha'nın peşine bir sûre daha ilâve edilerek bir nevi ikilenmesi; sûrenin birincisi Allah'a hamd ve senâ, ikincisi yine O'na dua ve niyâz olmak üzere iki ana bölümden oluşması; biri Mekke'de biri de Medine'de olmak üzere kendisine duyulan zarûrî ihtiyaca göre iki defa inzâl buyrulması.

Böyle bir nimete sahip olan kişinin dünyanın geçici zevklerine göz dikmesi nasıl doğru olabilir:

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ
وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿٨٨﴾

88. O kâfirlerden bir kısmına geçici bir zevk olarak verdiğimiz nimet ve

servetlere gözlerini dikme. İman etmiyorlar diye de üzülme. Mü'minler üzerine şefkat ve merhamet kanadını indir.

Ebû Râfi' (r.a.) der ki: Rasûlullah (s.a.v.)'e bir misafir gelmişti. Evinde ise misafiri gereği gibi ağırlayabileceği bir şey yoktu. Benimle bir yahudiye: *"Allah Rasûlü Muhammed senden receb ayının ba ına kadar kendine bir miktar un ödünç vermeni istiyor"* haberini gönderdi. Yahudi: "Rehinsiz olmaz" dedi. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e geldim ve yahudinin dediğini kendisine söyledim. Bunun üzerine: *"Allah'a yemin olsun ki, göktekilerin de yerdekilerin de en güveniliri benim. ayet bana borç vermi veya satmı olsaydı ona mutlaka söylediğim zamanda öderdim"* buyurdu. O'nun yanından çıktığımda **"O kâfirlerden bir kısmına geçici bir zevk olarak verdiğimiz nimet ve servetlere gözlerini dikme"** âyet-i kerîmesi nâzil oldu. (İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'an,* II, 557-558)

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in hayatı pek sade ve fakirceydi. Bir defasında onu kaba bir hasır üzerinde yattığını ve hasırın mübârek vücudunda izler bıraktığını gören Hz. Ömer ağlayarak şöyle demekten kendini alamamıştı: "Ey Allah'ın Rasûlü! Krallar yumuşak, kuş tüyü yataklarda yatarken, sen böyle kaba hasırlarda yatıyorsun. Halbuki sen Allah'ın Rasûlü'sün ve rahat bir hayata onlardan daha çok lâyıksın." Allah Rasûlü (s.a.v.) ona şu cevabı verdi: *"Dünya hayatının onların, âhiret nimetlerinin ise bizim olmasını istemez misin?"* (Müslim, Talâk 31)

Bütün peygamberler gibi Rasûlullah (s.a.v.) de tebliğ vazîfesini yerine getirirken en küçük bir dünyevî karşılık beklemedi. Açlığa, susuzluğa ve her türlü zorlukla birlikte bütün işkencelere katlandı. Doğduğu ve büyüdüğü yerden ayrılmak zorunda bırakıldı. Gittiği yerde de içten ve dıştan sürekli saldırılara maruz kaldı. Ancak bütün bunlara Allah rızâsı ve insanlığın saâdeti için katlandı. Bir defasında Ebû Hureyre (r.a.), onu oturur vaziyette namaz kılarken gördü ve hasta olup olmadığını sordu. Efendimiz (s.a.v.)'in şu cevabı Ebû Hureyre'yi ağlatmıştı: *"Açım Ebû Hureyre; açlık bende ayakta duracak tâkat bırakmadı."* (Ali el-Mütteki, *Kenzü'l-ummâl*, I, 199)

Âyetin **"mü'minler üzerine şefkat ve merhamet kanadını indir"** emri, Âlemlere Rahmet Efendimiz'in yüce ahlâkının ayrılmaz parçasıydı. Bunun Allah Rasûlü'nün hayatında sayısız misalleri vardır. Nitekim Enes (r.a.) şöyle der:

"Medineli bir adamın hizmetçisi, Peygamberimiz (s.a.v.)'in elinden tutar, onu istediği yere kadar götürürdü." (Buhârî, Edeb 61)

İnsanın böyle ahlâkî olgunluklara erişebilmesi için Peygamber mektebinde terbiye görmesine ve ilâhî buyrukların kalplere nüfuz eden meltem ve şebnemlerine makes olmasına zarûrî ihtiyaç vardır. Değilse doğru yolu bulması

zordur:

وَقُلْ اِنّ۪ٓي اَنَا النَّذ۪يرُ الْمُب۪ينُۚ ﴿٨٩﴾ كَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِم۪ينَۙ ﴿٩٠﴾ اَلَّذ۪ينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَع۪ينَۙ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

89. Şöyle de: "Hiç şüphesiz ben, evet ben, apaçık bir uyarıcıyım."

90. Nitekim o taksim edicilerin tepesine kendilerini sakındırdığın azabı indirmiştik.

91. Onlar ki Kur'an'ı kısım kısım ayırdılar; bir kısmına inanıp bir kısmına iman etmediler.

92. Rabbine yemin olsun ki, elbette biz onların hepsini inceden inceye hesaba çekeceğiz.

93. Yapa geldikleri bütün işlerin hesabını onlara mutlaka soracağız.

90. âyette bahsi geçen اَلْمُقْتَسِم۪ينَ (muktesimîn) "taksim ediciler"den maksat şunlar olabilir:

• Tevrat ve İncil'i kendi içinde bölümlere ayırıp, işlerine geleni alıp işlerine gelmeyeni almayan yahudi ve hıristiyanlar. (bk. Bakara 2/85)

• Ra'd 36. âyette geçtiği üzere hoşlarına giden bir kısmına inanıp, bir kısmını da inkâr etmek şeklinde Kur'an'ı parça parça etmek isteyen ve kendi içlerinde de muhtelif kısımlara ayrılmış bulunan yahudi ve hıristiyanlar.

• Hac ve panayır zamanlarında Mekke sokaklarını taksim ederek, insanları İslâm'dan uzaklaştırmaya çalışan Mekke müşrikleri.

Bu yüzden henüz dünyadayken ve fırsat varken kafaları çatlatırcasına İslâmî gerçekleri tebliğin önemine vurgu yapılarak buyruluyor ki:

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿٩٤﴾ اِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِء۪ينَۙ ﴿٩٥﴾ اَلَّذ۪ينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

94. Öyleyse, sana emredilen şeyi kafa çatlatırcasına açıkça anlat! Müşriklere aldırma!

95. O alaycılara karşı bizim sana destek olmamız elbette yeterlidir.

96. Onlar, Allah ile beraber başka bir ilâh uyduruyorlar. Fakat bunun feci sonunu yakında bilecekler.

Zira Cenâb-ı Hak, dinini tebliğ eden kullarına yardımcı olacağını müjdelemektedir:

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضٖيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَۙ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدٖينَۙ ﴿٩٨﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقٖينُ ﴿٩٩﴾

97. Doğrusu biz, onların ileri geri söyledikleri kötü sözler yüzünden canının sıkıldığını, göğsünün daraldığını çok iyi biliyoruz.

98. Sen şimdi Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol.

99. Gözlerden perdeyi kaldırıp her gerçeği ortaya çıkaracak ölüm sana gelip çatıncaya kadar da Rabbine kulluğa devam et!

Müşriklerin menfî tavırları ve söyledikleri çirkin sözler, bir insan olarak Rasûlullah (s.a.v.)'i üzmekte, canını sıkmakta ve göğsünü daraltmakta idi. Fakat Allah Teâlâ, bu noktada yine Peygamberini teselli etmekte, kendisinin sadece bir uyarıcı olduğunu bildirmekte, onların cehâletlerinden kaynaklanan bu nevi sözleri karşısında sarsılmayıp risalet ve tebliğ görevine eksiksiz bir şekilde devam etmesini emretmektedir. Ayrıca bu vesileyle göğsünde meydana gelen darlığın izalesi için de Rabbini hamd ile tesbih edip secde edenlerden olmasını ve ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluğa devam etmesini istemektedir. Zira bu gibi ibâdetlerle meşgul olana, rubûbiyet âleminin nurları açılır, dünya gözünde değersizleşir, dünyevî hazlara temâyülden vazgeçerek bütünüyle Allah'a yönelir. Bu sayede de göğsü açılır, inşirah bulur, huzûra erer; hizmetlerini gönül genişliği içinde yapmaya devam eder.

"Gözlerden perdeyi kaldırıp her gerçeği ortaya çıkaracak ölüm" (Hicr 15/99) diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı اَلْيَقٖينُ (yakîn)dir. Aslında bu kelimenin mânası "kesin bilgi" demektir. Ancak burada "ölüm" anlamında kullanılmıştır. Çünkü ölüm ânında gözlerden perdeler kalkmakta, gaybî olarak inanılan şeyler hakkında kesin bilgiye ulaşılmaktadır. Nitekim Müddessir sûresi 47. âyette "yakîn" kelimesinin "ölüm" mânasında kullanıldığı gâyet açık şekilde anlaşılmaktadır. Muhâcir sahâbelerden Osman b. Maz'ûn vefat edince, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in: *"Ona yakîn gelmi tir"* buyurması da bunu göstermektedir. (Buhârî, Cenâiz 3)

Hicr sûresinin bu şekilde sona ermesini Nahl sûresi buna uygun güzel bir başlangıçla takip edecektir:

سُورَةُ النَّحْلِ

16- NAHL SÛRESİ

16. NAHL SÛRESİ

Nahl sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 128 âyettir. İsmini 68. âyetinde geçen ve "bal arısı" mânasına gelen اَلنَّحْلُ (Nahl) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 16, nüzûl sırasına göre 70. sûredir.

Konusu

Nahl sûresi, peygamberlere gönderilen vahyin esas hedefinin tevhîd inancı yani "Allah'tan başka ilâh yoktur. Yalnızca O'na kulluk edilmeli ve sadece O'ndan korkulmalıdır" anlayışı olduğunu vurgulayarak başlar ve ağırlıklı olarak tevhidin delilleri üzerinde durur. Bununla beraber sûrede kâfirlerin bir kısım itirazlarına cevaplar verilir, iddiaları çürütülür ve şüpheleri ortadan kaldırılır. Rasûlullah (s.a.v.)'in getirdiği dinin insan hayatında yapmayı hedeflediği değişim ve dönüşümler açıkça ortaya konur. Bu bağlamda adâlet, ihsân, sözünde durma, yemin ve anlaşmalara riâyet, haramlar-helâller ve tevbe gibi ahlâk ve muâmelâtla ilgili esaslar belirlenir. Yeri geldikçe öldükten sonra dirilme, hesap verme, cennet ve cehennem konularına temas edilir. Son olarak Peygamberimiz ve ona tâbi olanlara, kâfirlerin düşmanlık ve işkencelerine karşı nasıl bir tavır takınmaları gerektiği; zaman, mekan ve muhatabın durumunu dikkate alarak İslâm'ı nasıl tebliğ etmeleri lâzım geldiği hatırlatılır.

Allah'ın Emri Geldi Gelecek

أَتٰى أَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Allah'ın azap emri ha geldi ha gelecek. Artık onun çarçabuk gelmesini isteyip durmayın! Allah, onların koştukları ortaklardan çok uzak ve çok yücedir.

"Allah'ın emri"nden maksat, kâfir ve müşrikleri uyardığı "azap emri"dir. "Gelmesi" ise "yaklaşması" mânasındadır. Nitekim müşrikler Rasûlullah (s.a.v.)'le alay ediyor ve ilâhî tehdidi yalanlamak maksadıyla, kendilerine geleceği söylenen azabın geciktiğini ileri sürüyor ve: "Azabın gelmesiyle ilgili söylediklerin doğru olsa bile, putlar bizim için şefaat eder ve bizi o azaptan kurtarır" diyorlardı. Âyet bu hâdise üzerine nâzil oldu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XIX, 174)

"Allah'ın emri"nin "kıyâmet" mânasında olması da mümkündür. Nitekim şu rivayet de bu mânayla alakalıdır:

İbn Abbas (r.a.) şöyle anlatıyor: **"Kıyâmet yaklaştı ve ay yarıldı"** (Kamer 54/1) âyeti inince, kâfirler şöyle dedi: "Bu adam, kıyâmetin yaklaştığını iddia ediyor. O halde yaptıklarınızın bazılarından uzak durun." Uzak durdular ve beklediler. Ancak, herhangi bir şey görmeyince, bu sefer: "Biz bir şey görmüyoruz" dediler. Bunun üzerine: **"İnsanların hesap verme vakti iyice yaklaştı"** (Enbiyâ 21/1) âyeti nâzil oldu. Bundan da korkup çekindiler ve kıyâmetin yaklaşmasını beklediler. Geçen günler uzayıp durunca tekrar, "Biz bir şey görmüyoruz" dediler. Bunun üzerine: **"Allah'ın azap emri ha geldi ha gelecek"** (Nahl 16/1) âyeti indi. Rasûlullah (s.a.v.) de, müslümanlar da bundan dolayı korkuya kapıldılar. Hemen peşinden: **"Artık onun çarçabuk gelmesini isteyip durmayın!"** buyruğu inince kalpleri yatıştı ve huzur buldular. Peygamberimiz (s.a.v.): *"Ben ve kıyâmet, şu ikisi gibi gönderildim"* diyerek şehâdet parmağı ve onun yanındaki parmağıyla işarette bulundu (Buhârî, Rikāk 39; Müslim, Cuma 43) ve: *"Az kalsın kıyâmet benim gelişimden önce kopacakken, ben ondan önce gönderildim"* buyurdu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 284)

Kıyâmet böylesine açık ve yakın bir gerçek, kıyâmet sonrası olaylar ise son derece korkunç ve dehşet verici olduğu için Yüce Allah kullarını vaktinde uyarmak üzere peygamberler göndermiştir:

يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِه۪ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ٓ اَنْ اَنْذِرُٓوا
اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾

2. Allah, melekleri kendi tarafından bir vahiyle kullarından dilediğine indirir ve peygamberlerine insanları şöyle uyarmalarını emreder: "Benden başka ilâh yoktur; bana karşı gelmekten sakının!"

اَلرُّوحُ (rûh) kelimesinden maksat "vahiy"dir. (bk. Mü'min 40/15) Çünkü vahiy, ruhî bir iştir. Rûh da Allah'ın emirlerinden bir emir, Allah'a ait işlerden bir iş olduğundan dolayı vahiy, özel bir ruh mânasını taşır. Allah Teâlâ onu kendi katından görevlendirdiği melekleri vasıtasıyla kullarından dilediği kimseye indirir ve emirlerini haber verir.

Peygamberlik, Allah'ın dilediği kullarına lutfettiği bir rahmetidir. Peygamber göndermenin hedefi ise Allah'ın birliğini ve emredip yasakladığı tüm hususlarda O'ndan sakınmayı insanlara öğretmektir. Bunlar, dinin "tevhid" ve "takvâ" esasları olarak hülasa edilebilir. Tevhid, ilmî kuvvetin kemâl noktasıdır. Takvâ ise amelî kuvvetin kemâl noktasıdır. Bütün vahiyler temelde bu iki esas üzerine binâ edilir. Bu esasların iyice anlaşılıp hazmedilmesi lâzımdır. Çünkü Allah korkusunun dışında ferdin ve toplumun ahlâkî nizamını ayakta tutacak başka bir dayanak noktası yoktur.

Evet, yalnız Allah'tan korkup O'na kulluk etmek gerekir. Çünkü:

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّۜ تَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ
الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَص۪يمٌ مُب۪ينٌ ﴿٤﴾

3. Allah, gökleri ve yeri gerçek bir sebep ve hikmetle yaratmıştır. O, müşriklerin koştukları ortaklardan çok temiz ve çok yücedir.

4. O, insanı küçücük bir nutfeden yarattı. Ama insan, yaratıcısına karşı apaçık bir düşman kesilivermiştir.

Varlıkların hakkı yaratılmış olmak, Allah'ın hakkı ise yaratıcı olmaktır. Bunun içindir ki göklerde ve yerde hiçbir varlık Allah yerine konulamaz. Allah sevildiği gibi sevilemez. Allah'tan korkulduğu gibi ondan korkulamaz. Cenâb-ı Hak, bütün şirk unsurlarından ve onun en ince izlerinden bile çok yücedir. Küçültülmüş bir kâinat olan insanı da gözle görülemez küçücük bir nutfeden, atılmış değersiz bir sudan yaratan da Allah'tır. Ne gariptir ki insan aslını unutarak, nasıl yaratılıp böyle mükemmel bir varlık hâline geldiğini düşünmeden yaratıcısına karşı bile apaçık bir düşman oluvermektedir. O'na ortaklar koşmakta; O'nun irade ve

hükmüne karşı akıl ve mantık yürütmekten çekinmemektedir.

İsterseniz bir de size uysal hizmetçiler kılınan hayvanlara bakın:

وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ
فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾ وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى
بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٧﴾

5. Hayvanları da O yaratmıştır. Onlarda sizin için elbise yapılıp ısınmanızı sağlayan deri, yün, kıl gibi şeyler ve daha başka pek çok faydalar vardır. Ayrıca onların bir kısmının da etlerini ve ürettikleri yiyecekleri yersiniz.

6. Akşamleyin ağıllara getirirken ve sabahları otlaklara salıverirken onlarda sizin için muhteşem bir güzellik ve doyumsuz bir zevk vardır.

7. Hem bin bir güçlük çekmeden ve yarı canınız çıkmadan varamayacağınız uzak yerlere yükünüzü onlar taşır. Gerçekten Rabbiniz, pek şefkatli ve çok merhametlidir.

Hayatın devamı ve ihtiyaçların temini açısından bu hayvanlarda insanın hem beden hem de ruh dünyasına hitap eden büyük faydalar ve eşsiz güzellikler vardır. Şöyle ki:

• İnsanın giyinmeye, barınmaya, sıcaktan ve soğuktan kendini korumaya ihtiyacı vardır. Bunun ham maddesini oluşturan deri, yün ve kıllar, bahsedilen hayvanlardan temin edilir.

• Bunlar yavrulayıp çoğalmaları, sütleri, binek oluşları, kendileriyle çiftçilik yapılması, satılıp paralarının alınması, kiraya verilmeleri gibi yollarla da insana pek çok faydalar sağlarlar.

• İnsanın vazgeçilmez ihtiyaçlarından biri de yemektir. Bu açıdan da bahsi geçen hayvanların insana sağladığı fayda açıktır. Onların etlerinden istifade ederiz. Vücutlarından veya hizmetlerinden meydana gelen ürünleri yer ve yaşarız.

• İnsanın ihtiyaçları sadece bedenî ve fizikî ihtiyaçlarla sınırlı değildir. Onun ruhî ihtiyaçları da vardır. Bu sebeple Cenâb-ı Hak göze hitap edip seyredilmesine izin verdiği nice güzel manzaralar, kulağa hitap edip dinlemeye müsaade buyurduğu nice güzel nağmeler var etmiştir. Bu güzellikler vasıtasıyla insan ruhu sevinir, huzur bulur. İşte hayvanların yaratılmasında insanın bu ruhî ihtiyaçları da dikkate alınmıştır. Sabahleyin otlamaya gidişlerinde, akşamleyin karınları tok, memeleri dolu eve dönüşlerinde, yavrularıyla karşılaşıp meleşmelerinde, yine yayılmaya giderken koşuşup oynaşmalarında insan için

seyredip zevk alacağı çok güzel manzaralar vardır.

• Bunlar bizim taşıma ihtiyacımıza da yardımcı olurlar. Develer, öküzler ve mandalar hem bizi hem de yüklerimizi istediğimiz yere taşırlar. Halbuki o yükleri oraya kendimiz götürecek olsak ne kadar zorlanırız; tâkatimiz kesilir, neredeyse canımız çıkar. Yine de tam olarak muvaffak olamayız. Fakat o hayvancağızlar itiraz etmeden, seslerini çıkarmadan bu hizmetimizi de görürler. Bu ihsânlar, Cenâb-ı Hakk'ın kullarına olan engin şefkati ve sonsuz merhametinin açık tezâhürleridir.

Peki atlar, katırlar ve eşekler:

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ۚ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ ۚ وَلَوْ شَاءَ لَهَدٰيكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩﴾

8. Allah atları, katırları, merkepleri de binmeniz için ve hayatınızı süsleyen bir zînet olsun diye yarattı. O, sizin bilemeyeceğiniz daha nice vâsıtalar yaratacaktır.

9. Yolun doğrusunu göstermek Allah'a aittir. O yollardan eğri olanlar da vardır. Eğer Allah dileseydi, sizi hep birlikte doğru yola erdirirdi.

Âyetteki يَخْلُقُ (yahluku) fiili geniş ve gelecek zaman ifade eden bir sîga olması hasebiyle "yaratır, yaratacaktır" mânasına gelir. Allah'ın devamlı yaratmasından bahseden bu ifade, tabii nakil vasıtalarının, yani bu maksat için insan tarafından evcilleştirilen hayvanların bahsinden hemen sonra geldiği için, belli ki, aynı kategoriden ama henüz bilinmeyen başka şeylere: yani, insan zekasına kazandırdığı icat yeteneği yoluyla Allah'ın yaratmakta devam edeceği yeni yeni ulaşım vasıtalarına işaret etmektedir. Medeniyet tarihinin birbirini izleyen her safhası, ulaşım vasıtaları alanında önceden hayal bile edilemeyen yeni yeni buluşlar göz önüne koyduğuna göre "bilmediğiniz daha neler yaratacaktır" yolundaki Kur'anî ifade insanlık tarihinin 'geçmiş-şimdi-gelecek' her dönemi için geçerlidir.

Şüphe yok ki bütün bu binitlerden istifade etmek için, bunların yürüyebileceği yollar lâzımdır. İnsana bunları icat edip yapma istidadını da Allah vermektedir. O bize hem dünyada yürüyecek maddî yollarımızı göstermekte hem cennet ve cemâline varan mânevî yolları göstermektedir. Ayrıca önümüze, ibretle bakınca bizi doğru yola iletecek nice kevnî mûcizeler ve açık deliller sermektedir:

Şu Kudret Tecellilerine Bakın

هُوَ الَّذٖٓى اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فٖيهِ
تُسٖيمُونَ ﴿١٠﴾ يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخٖيلَ وَالْاَعْنَابَ
وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِؕ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾ وَسَخَّرَ
لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۙ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِاَمْرِهٖؕ
اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَۙ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَاَ لَكُمْ فِى الْاَرْضِ
مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهُؕ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾

10. O Allah ki, gökten su indirir. İçme suyunuz ondan meydana geldiği gibi, hayvanlarınıza yedirdiğiniz otlar ve ağaçlar da ondan yetişir.

11. O su ile sizin için ekinler, zeytinlikler, hurma ağaçları, üzüm bağları ve her türden daha nice ürünler yetiştirir. Şüphesiz ki bunda sistemlice düşünen bir toplum için elbette tevhidi gösteren kesin bir delil vardır.

12. Sonra geceyi ve gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize O verdi. Bütün yıldızlar da O'nun emrine boyun eğmişlerdir. Gerçekten bunda aklını kullanan bir toplum için nice ibretler, dersler vardır.

13. O, yeryüzünde sizin için her türde ve her renkte daha nice hayvanlar ve bitkiler yaratmıştır. Elbette bunda düşünüp öğüt alan bir toplum için büyük bir ibret ve ders vardır.

Âyetlerde bahsedilen ilâhî kudret akışları ve azamet tecellileri karşısında kulun his ve idrakinin harekete geçebilmesi için onun yapması gereken üç mühim vazîfeye dikkat çekilir:

- Tefekkür: Etraflıca ve sistemlice düşünmek,
- Te'akkul: Aklını kullanmak,
- Tezekkür: Düşünüp ibret ve öğüt almak.

"Tefekkür", zihnimizi dâimî bir şekilde kullanarak varlığın gizli mânalarını, sır ve hikmetlerini adım adım idrâk etme faaliyetidir. "Akletme", duyularımızın sahasına giren varlık ve hâdiselerden hareket ederek gözle görülemeyen gerçekler hususunda bilgi edinme yolunda aklımızı çalıştırmaktır. "Tezekkür" ise üzerinde tefekkür ettiğimiz varlıkların çeşitlerini, hususiyet ve özelliklerini hatırlayarak, dikkate alarak gerçeği anlama gayreti; bunlardan gerekli ibret ve dersi çıkarma faaliyetidir. Böylece üç âyette de, bizim için yaratılan varlık ve hâdiselerdeki "âyet" kelimesiyle ifade edilen gizli ve derin mânaları, delilleri

anlayıp kavrayabilmek, neticede ilâhî hakikatlere ve hidâyete ulaşabilmek için insanın mutlaka zihnî istidatlarını ve aklî melekelerini kullanması istenmektedir.

Bunun ötesinde ibretle seyredilip üzerinde düşünülecek daha nice işaretler bulunmaktadır:

وَهُوَ الَّذِى سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ
حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ج وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾

14. Taptâze et yemeniz ve inci, mercân gibi takınacağınız süs eşyaları çıkarmanız için denizi hizmetinize veren de O'dur. Sen, gemilerin denizde suları yara yara gittiğini görürsün. Bütün bunlar, Rabbinizin lutfundan nasibinizi aramanız ve verdiği nimetlere şükretmeniz içindir.

Şimdi de göklere doğru yükselip giden ulu dağlara ve başlarını taştan taşa vurup gezen ırmaklara bakın:

وَاَلْقٰى فِى الْاَرْضِ رَوَاسِىَ اَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَاَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ
تَهْتَدُونَ لا ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ ط وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾

15. Allah, sizi sarsmaması için yeryüzüne sağlam, sarsılmaz dağlar çaktı; yolunuzu bulabilmeniz için de ırmaklar ve yollar açtı.

16. Bunların dışında yol gösterecek daha nice işaretler var etti. İnsanlar geceleyin de yıldızlarla yönlerini ve yollarını bulurlar.

İnsanın fizikî ve coğrafî mânada doğru yolu bulması, yani gideceği yere ulaşabilmesi için bu kadar geniş imkânlar hazırlayan Allah Teâlâ'nın, onun ahlâkî ve ruhî ihtiyaçlarını görmezlikten gelmesi düşünülemez. Çünkü insanın dünyada yanlış bir yöne yöneldiği zaman karşılaşacağı büyük kayıplar, dinî mânada doğru yoldan sapma sonucu karşılaşacağı ahlâkî ve ruhî kayıpların yanında hiç kalır. Dolayısıyla insanların karada ve denizde yollarını bulabilmeleri için dağlar, nehirler, yıldızlar ve başka işaretler var eden Cenâb-ı Hakk'ın, insanın ahlâkî ve ruhî ihtiyaçlarını görmezden geldiğini düşünmek, Allah'ın beşeriyete olan lutuf ve rahmetinden şüphe etmekten başka bir şey değildir.

Öyleyse:

اَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ ط اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ
اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا ط اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾

17. Yaratan, yaratamayan gibi olur mu hiç? Hâlâ düşünüp ders ve öğüt almayacak mısınız?

18. Allah'ın verdiği nimetleri tek tek saymak isteseniz, imkânı yok, onları toplu halde bile sayamazsınız. Fakat Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

19. Allah, sizin gizlice yaptıklarınızı da bilir, açıkça yaptıklarınızı da.

O halde doğru inanç ve amel sisteminin alınacağı merci, Allah Teâlâ'dır. Çünkü:

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾

اَمْوَاتٌ غَيْرُ اَحْيَاۤءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾

20. Müşriklerin Allah'tan başka ibâdet edip yalvardıkları putlar hiçbir şey yaratamazlar. Çünkü, zâten kendileri yaratılmışlardır.

21. Onlar diri değil, ölüdürler. Kendilerine tapanların ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.

Bir varlığın ilâh olması için onun "Yaratıcı" olması gerekir. Oysa putlar diri değil, kupkuru taşlardan ibaret cansız, ruhsuz, ölü nesnelerdi. Gerçek ilâh ölü değil, hiçbir zaman yok olmayan bir "hayat sahibi" olması lâzımdır. Yine bu putlar hiçbir şey bilmeyen, kendilerine yalvaranların farkında bile olmayan ve yeniden dirilişin ne zaman olacağı hakkında da hiçbir malumatı bulunmayan taştan yapılmış kupkuru şekillerden ibaretti. Halbuki gerçek ilâhın "her şeyi bilen", kendine kulluk edenlerin hallerinden haberdar olan, kıyâmetin kopuşunun ve yeniden dirilişin vaktini bilen ve kullarını hesaba çekebilecek iradesi, kuvvet ve kudreti olan bir varlık olması gerekir.

Şunu bilin ki:

اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ

لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ اِنَّهُ

22. Sizin ilâhınız bir tek ilâhtır. Ne var ki âhirete inanmayanların kalpleri, bu en büyük gerçeği ve ona dayanan daha pek çok gerçeği inkâra şartlanmıştır. Onlar, boş bir büyüklenme içindedirler.

23. Şüphe yok ki Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da kesinlikle bilir. O, büyüklenip duran kimseleri asla sevmez.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"*Kalbinde zerre kadar kibir olan cennete giremez. Yine kalbinde zerre ağırlığınca iman olan da cehenneme girmez.*" (Müslim, İman 147)

“Mütekebbirler kıyâmet gününde toz zerrecikleri gibi ha redileceklerdir. Büyüklenmeleri yüzünden insanlar onları ayakları altında çiğneyecektir.” (Tirmizî, Kıyâmet 47)

Kibrin zıddı tevâzudur. Kibir kötülendiği nispette tevazu övülmüştür.

İşte imanın sağladığı tevazu nimetinden mahrum kalıp kibri kendilerine meslek edinen inkârcıların Kur’an karşısındaki durumları şöyle haber veriliyor:

وَاِذَا قٖيلَ لَهُمْ مَاذَٓا اَنْزَلَ رَبُّكُمْۙ قَالُٓوا اَسَاطٖيرُ الْاَوَّلٖينَۙ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُٓوا
اَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِۙ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذٖينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍۜ اَلَا سَٓاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾

24. Onlara: “Rabbiniz size ne indiriyor?” diye sorulduğu zaman, “Öncekilerin masallarını!” diye karşılık verirler.

25. Neticede onlar kıyâmet gününde kendi günahlarını tamâmen yüklendikleri gibi, bilgisizce saptırdıkları kimselerin bazı günahlarını da yükleneceklerdir. Dikkat edin, sırtlarına ne kötü bir yük alıyorlar!

Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

“İnsanları doğru yola çağıran kimseye, kendisine uyanların sevabı gibi sevap verilir. Bu durum, ona uyanların sevaplarından da hiçbir ey eksiltmez. İnsanları sapıklığa çağıran kimseye de, kendisine uyanların günahı gibi günah verilir. Bu durum, ona uyanların günahlarından da hiçbir ey eksiltmez.” (Müslim, İlim 16; Ebû Dâvûd, Sünnet 6)

Nitekim önceden gelip geçen kâfirlerin halleri de bunlardan farksızdı:

قَدْ مَكَرَ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتَى اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ
السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

26. Onlardan öncekiler de peygamberlerine tuzak kurmaya yeltenmişlerdi. Fakat Allah, onların tuzak kurdukları binâlarını ta temellerinden yıktı da üstlerindeki tavanlar başlarına çöktü. Hem de bu azap onlara hiç fark edemedikleri bir yerden geliverdi.

Hz. İbrâhim’e düşmanlık yapan Nemrûd’un durumu buna güzel bir misâl teşkil eder. O, zannınca Hz. İbrâhim’in gökte bulunan ilâhına meydan okumak için yüksek bir kule yapar. Korkunç bir rüzgâr onu yerle bir eder; içindekiler de üzerlerine çöken kulenin yıkıntıları altında can verir. Nemrûd’u ise daha fazla ıstırap ve acı çekmesi için öldürmez. Ona, burnundan beynine doğru giden bir sivrisinek musallat eder. Sineğin verdiği sıkıntı ve acıyı dindirip bir an olsun rahatlayabilmek için senelerce kafasını tokmakla dövdürür ve o şekilde helâk

olur gider. Hâsılı, hangi zaman ve mekanda olursa olsun Allah ve Peygamber düşmanlarının âkıbetleri hep böyle hazin ve hüsran olacaktır.

Kıyâmet gününe gelince:

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَٓائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَٓاقُّونَ
فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّٓوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ
﴿٢٧﴾ اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِٓي اَنْفُسِهِمْ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا
نَعْمَلُ مِنْ سُٓوءٍ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَادْخُلُٓوا
اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾

27. Sonra kıyâmet gününde Allah onları rezil ve perişan eder de: "Hani nerede o sizin uğrunda mü'minlere düşman kesildiğiniz sözde ortaklarım?" diye sorar. Kendilerine ilim verilenler ise: "Bu gün her türlü rezillik ve azap kâfirlerin üzerinedir" derler.

28. Melekler, böylesi kâfirlerin canlarını onlar küfür ve günah içinde bizzat kendilerine yazık ederken alırlar. Onlar, azabı görünce teslim bayrağını çeker ve mazeret bulma gayreti içinde: "Biz hiçbir kötülük işlemiyorduk" derler. Kendilerine şöyle denilir: "Hayır, hayır! Şüphesiz Allah, sizin neler yaptığınızı çok iyi bilmektedir."

29. "Haydi, içinde ebedî kalmak üzere girin bakalım cehennemin kapılarından içeri! Büyüklenip duranların kalacağı yer ne kötüdür!"

Büyüklük taslamak üç şekilde olabilir:

Allah'a karşı: Bu kibirlerin en kötüsü ve çirkini olup kaynağı sırf cehâlettir.

Peygamberlere karşı: Bu nefsin şeref ve üstünlük iddiâ etmesi, diğer insanlar gibi bir beşer olan peygambere itâatten kendini yüksek görmesidir. Bu kıyâmet gününde ebedî azâba müstehak olma konusunda Allah'a karşı gösterilen büyüklük gibidir.

İnsanlara karşı: Bu kendisini üstün görüp başkasını hakir görmektir. İnsanlar onu kendilerine itâata çağırsalar onlara boyun eğmekten geri durur, onları bayağı ve küçük görüp onlarla eşit olmaktan çekinir. İşte bu da çok çirkin bir kibir çeşididir, sahibi de büyük bir câhildir.

Böylesine kibre kapılmış kâfirlerin bu kötü sonlarına karşılık Allah huzurunda hiçlik elbisesine bürünmüş mü'minleri hem ölüm anlarında hem de âhiret âleminde büyük güzellikler beklemektedir:

Müttakîlerin Güzel Akıbeti

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۚ قَالُوا خَيْرًا ۗ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي
هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۚ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ ۚ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ۙ ﴿٣٠﴾
جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ ۚ
كَذَٰلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ۙ ﴿٣١﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ ۙ
يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ۙ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾

30. Gönülleri Allah'a saygıyla dopdolu olup O'na karşı gelmekten sakınanlara: "Rabbiniz ne indiriyor?" diye sorulduğunda onlar: "Sadece iyilik ve güzellik indiriyor" derler. İyilik yapanlara bu dünya hayatında güzel bir mükâfat vardır. Âhiret yurdu ise onlar için daha hayırlıdır. Gönüllerinde besledikleri o derin saygıyla Allah'a karşı gelmekten sakınanların varacağı yurt gerçekten ne güzeldir!

31. O yurt Adn cennetleridir ki, oraya girerler, altından ırmaklar akar, orada onlar için diledikleri her şey vardır. Allah, takvâ sahiplerini işte böyle mükâfatlandırır.

32. Onlar ki, tertemiz bir hayat yaşarlarken melekler gelip incitmeden canlarını alırlar; bir taraftan da kendilerini: "Selam olsun size! Yaptığınız güzel amellere karşılık girin cennete!" diye müjdelerler.

Melekler bir taraftan onların ruhlarını çok hoş ve güzel bir şekilde:

• Şirkten temizlenmiş ve arınmış olarak,
• Sâlih kimseler olarak,
• Söz ve fiilleri temiz olarak,
• Allah'ın ihsân edeceği mükâfatlara güvenerek, gönülleri hoş olarak,
• Allah'a kalp huzuru ve gönül hoşluğuyla yönelerek,
• Vefatları güzel, kolay, zorluksuz ve acısız olarak alırken, bir taraftan da korkmamaları ve üzülmemeleri için onlara selam verecekler ve onları, yaptıkları sâlih amelleri sebebiyle cennetle müjdeleyeceklerdir. (bk. Fussılet 41/30-32)

Şimdi, gerçeği tüm berraklığıyla gözler önüne seren bunca deliller ortada dururken, artık inkârcıların tevbe edip ebedî mutluluğa erişmek için daha ne diye beklediklerini sormak gerekir:

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ رَبِّكَ ۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ

الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۜ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾
فَاَصَابَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ۟ ﴿٣٤﴾

33. O inkârcılar, illâ kendilerine meleklerin gelmesini veya Rabbinin azab emrinin gelip çatmasını mı bekliyorlar? Daha önceki kâfirler de böyle yapmışlardı. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendilerine zulmedip duruyorlardı.

34. Sonunda yaptıkları kötülüklerin cezası başlarına geldi ve sürekli alay edip durdukları gerçek onları dört bir yandan kuşatıverdi.

"Allah'ın emri"nden maksat;

• Bedir gününde olduğu gibi öldürülmek,

• Depremle yerin dibine geçirilmek,

• Firavun gibi suda boğulmak,

• Üzerlerine azap kamçısının inmesi veya taş yağmurunun yağdırılması gibi suçluları cezalandırma emridir.

Cezayı hak edenler, haksızlık yapan kulların kendileridir. Dolayısıyla kendilerini haklı çıkarmak üzere suçu Allah'a atma çabalarının hiçbir haklı gerekçesi olamaz:

وَقَالَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ
وَلَٓا اٰبَٓاؤُ۬نَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَيْءٍ ۜ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ ۚ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾

35. Allah'a ortak koşanlar şöyle dediler: "Eğer Allah dileseydi, biz de, atalarımız da O'ndan başka hiçbir şeye ilâh diye tapmaz ve O'nun emri olmadan hiçbir şeyi kendimize haram kılmazdık." Daha önceki müşrikler de tıpkı böyle yapmışlardı. Bu durumda peygamberlere düşen vazîfe, apaçık tebliğden başka ne olabilir?

Hiç kimse, günahını Allah'a havale etmeye çalışarak sorumluluktan kurtulamaz; mutlaka cezasını görür. Bu sebeple kurtuluş için, Allah'ı kendimize göre değil, kendimizi Allah'a göre ayarlamak ve kayıtsız şartsız O'nun kulluğuna teslim olmak gerekir. O'na kul olmanın yollarını da peygamberler açıkça tebliğ etmişlerdir:

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فٖي كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۚ

فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي
الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ اِنْ تَحْرِصْ عَلٰى
هُدٰيهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٧﴾

36. Doğrusu biz her ümmete: "Allah'a kulluk edin ve insanları sahte tanrılara tapmaya zorlayan şeytânî güçlerden uzak durun" diye uyaran bir peygamber gönderdik. Allah onlardan bir kısmına doğru yolu nasip etti; bir kısmı da inkârları yüzünden doğru yoldan sapmayı hak etti. Öyleyse yeryüzünde dolaşın da dîni yalanlayanların akıbeti nasıl olmuş bir bakın!

37. Sen onların doğru yola gelmelerini ne kadar çok istesen de, Allah sapmalarına fırsat verdiği kimselere doğru yolu göstermez. Onlar için bir yardımcı da bulunmaz.

Kulluk; irademizi Rabbimize teslim etmek, O'nun râzı olduğu işleri yapmak, râzı olmadıklarından da kaçınmaktır. İbrâhim b. Edhem (r.h.) ile alakalı anlatılan şu kıssa Hakk'a kulluğun nasıl olması gerektiğini hem basit, hem de etkili bir üslupla öğretir.

Kıssaya göre İbrâhim b. Edhem bir köle satın aldı. Ona:

"–Ne yersin?" dedi. O da:

"–Bana ne yedirirsen onu yerim" diye cevap verdi. Tekrar ona:

"–Ne iş yaparsın?" diye sordu. O da:

"–Beni ne işte kullanırsan onu yaparım" şeklinde karşılık verdi. Yine:

"–Hangi şeyi yapmak istersin?" diye sorunca, kölenin cevabı şu oldu:

"–Efendisinin isteği yanında kölenin isteği nerede kalır!" Sonra İbrâhim b. Edhem kendi nefsine dedi ki:

"–Ey miskin! Şu kölenin sana teslîm olduğu gibi, sen ömründe bir saat bile Allah'a teslîm olmadın."

Peygamber'in dâvetini duyan herkesin aslında kıssada anlatıldığı gibi Allah'a kulluğa yönelmesi beklenir. Fakat gerçek böyle değildir. Bu konuda ilâhî bir zorlama olmadığından herhangi bir ümmete bir peygamber geldiğinde onların hemen iki gruba ayrıldıkları görülür:

• Dâveti kabul edenler,

• Dâveti reddedip sapıklık yolunu tutanlar.

Nitekim:

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ بَلٰى وَعْدًا

عَلَيْهِ حَقًّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذ۪ي
يَخْتَلِفُونَ ف۪يهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا اَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِب۪ينَ ﴿٣٩﴾ اِنَّمَا
قَوْلُنَا لِشَيْءٍ اِذَٓا اَرَدْنَاهُ اَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾

38. Kâfirler: "Allah, ölen kimseyi bir daha diriltmez!" diye var güçleriyle yemin ediyorlar. Hayır, elbette diriltecek! Bu, O'nun gerçekleşmesini üzerine aldığı kesin bir sözüdür; fakat insanların çoğu bunu bilmez.

39. Diriltecek ki, hakkında anlaşmazlığa düştükleri gerçekleri onlara bütün açıklığıyla göstersin ve inkâr edenler de gerçekte birer yalancı olduklarını bilsinler.

40. Biz bir şeyin olmasını dilediğimiz zaman, ona sadece "Ol!" deriz, o da hemen oluverir.

Rivayet edildiğine göre bir müslümanın müşriklerden birinde alacağı vardı. Borcunu almak için adamın yanına vardı. Konuşurken söz arasında: "Ölümden sonra beni dirilteceğini ümid ettiğim zâta yemin ederim ki alacağım şu kadardır" dedi. Müşrik: "Sen öldükten sonra diriltileceğine mi inanıyorsun?" dedi. Müslüman, "Evet" deyince müşrik, var gücüyle yemin ederek "Hiç kimse öldükten sonra tekrar dirilmez" dedi. İşte bunun üzerine 38. âyet nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 285)

Ölülerin yeniden diriltilmesinin iki hikmetine işaret edilir:

• Böylece Allah Teâlâ, kimin mü'min kimin kâfir, kimin haklı kimin haksız, kimin doğru yolda kimin eğri yolda olduğunu kendilerine gösterecektir. Sonuçta herkes durumunu kesin bir şekilde bilecektir.

• Kâfirler de "âhiretin olmayacağı, Allah'ın ölenleri yeniden diriltmeyeceği" gibi sözlerinde yalancı olduklarını kesinlikle öğreneceklerdir.

Bu bakımdan mü'minler Allah Teâlâ'ya sonsuz bir güven içinde zulme karşı mücadeleye devam edip, gerekirse bu uğurda tüm sevdiklerini fedâya ve İslâmı kolaylıkla yaşayabilecekleri daha uygun yerlere hicrete hazır olmalıdırlar. Nitekim İslâm'ın ilk yıllarında müslümanlar, kâfirlerin baskı ve işkenceleri yüzünden yurtlarını terk etmek mecburiyetinde kalmışlardı:

وَالَّذ۪ينَ هَاجَرُوا فِي اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَاَجْرُ
الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ اَلَّذ۪ينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

41. Zulme maruz kaldıktan sonra Allah yolunda hicret edenleri dünyada

mutlaka en güzel bir yere yerleştiririz. Âhirette verilecek mükâfat elbette çok daha büyüktür. Keşke bunu bilselerdi.

42. O muhâcirler, Allah yolunda başlarına gelene sabretmişler ve yalnızca Rablerine dayanıp güvenmişlerdir.

Rivayete göre Hz. Ömer muhacirlere devletten maaşlarını ödediğinde: "Bu, Allah'ın size dünyada va'dettiği mükâfattır. Âhirette sizin için sakladıkları ise elbette daha çoktur" der, sonra da onlara bu âyet-i kerîmeleri okurdu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XIV, 143)

Müşrikler, peygamberin insan olmasını akıllarına sığdıramıyor; "Eğer Allah peygamber göndermek isteseydi, katındaki meleklerden birini gönderirdi" diyorlardı. Gelen âyetler, onların bu tür yanlış anlayışlarını düzeltmektedir:

وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحٖى اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوا اَهْلَ الذِّكْرِ

اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَۙ ﴿٤٣﴾ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِۜ وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الذِّكْرَ

لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾

43. Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de, kendilerine vahyettiğimiz bir kısım adamlardan başkası değildi. Eğer bilmiyorsanız bilenlere sorun.

44. O peygamberleri apaçık delillerle ve kitaplarla gönderdik. Sana da, hikmet ve öğüt dolu bu Kur'an'ı indirdik ki, kendilerine indirilen gerçekleri insanlara apaçık bir şekilde anlatasın ve böylece onlar da Allah'ın âyetleri üzerinde sistemli bir şekilde düşünsünler.

Cenâb-ı Hakk'ın, bilgi almak üzere kendilerine müracaat edilmesini tavsiye buyurduğu "zikir ehli", ister Ehl-i kitaptan ister müslümanlardan olsun sorulan sorulara tatmin edici cevap verebilecek sahasında mâhir ilim sahibi kimselerdir. Burada başta dinî meseleler olmak üzere, bir mevzuda yeterli bilgiye sahip olmayanların o hususta ehliyetli olanlara sormaları gerektiği; bir konuda doğru ve yeterli bilgi sahibi olmadan bir fikir ileri sürmenin veya iş yapmanın yanlış olacağı vurgulanmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm, en doğru hayat tarzını öğreten bir kitap olmakla birlikte, yine de ondan yüz çevirip kötü planlar peşine düşenler olacaktır:

اَفَاَمِنَ الَّذٖينَ مَكَرُوا السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ

الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَۙ ﴿٤٥﴾ اَوْ يَأْخُذَهُمْ فٖى تَقَلُّبِهِمْ فَمَا

هُمْ بِمُعْجِزٖينَۙ ﴿٤٦﴾ اَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلٰى تَخَوُّفٍۜ فَاِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحٖيمٌ ﴿٤٧﴾

45. İslâm'ı engellemek için türlü türlü şer planları hazırlayanlar, Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmeyeceğinden veya kendilerini yok edecek azabın hiç beklemedikleri bir yerden tepelerine inmeyeceğinden emin midirler?

46. Yahut çalımlı çalımlı gezip dolaşırlarken Allah'ın kendilerini kıskıvrak yakalayıvermeyeceğinden emin midirler? Onlar, Allah'ın bunları yapmasına asla mâni olamazlar.

47. Yahut da Allah'ın kendilerini korkuta korkuta, eksilte eksilte, içten içe çürütüp yok edivermesinden emin midirler? Şunu bilin ki Rabbiniz, çok şefkatli ve çok merhametlidir.

Allah'ın dinine, peygamberine ve ona inananlara düşmanlık yapanlar, insanları Allah yolundan saptırmak için şer planları hazırlayanlar başlarına gelecek şu tehlikelerle tehdit edilmektedirler:

• Allah'ın, Kãrûn ve avânelerine yaptığı gibi, onları yerin dibine geçirmesi. Nitekim Kãrûn hakkında: **"Biz Kãrûn'u da, evini barkını da yerin dibine geçiriverdik."** (Kasas 28/81) buyrulur. İnsan hiç olmasa şu turnanın hâlinden ibret almalıdır: Turna, iki ayağı ile değil tek ayağıyla yere basar. Diğer ayağı üzerine de basacak olsa yerin kendisini batırmasından korktuğu için onun üzerine dayanmaz. Kuş bile yere batmaktan emin olmayınca gaflet içinde yeryüzünde yürüyen akıl sahibi insanın daha dikkatli olması gerekir.

• Tam bir gaflet içinde bulunurlarken, beklemedikleri ve ummadıkları bir yerden azabın başlarına gelmesi. Uyku ve istirahat hâli buna misaldir. Nitekim âyet-i kerîmede buyrulur: **"Geceleyin uyurlarken veya gündüz vakti dinlenirlerken azabımız ansızın başlarına çöküverdi."** (A'râf 7/4)

• Onlar yeryüzünde gezip dolaşırlarken, ticâret yaparlarken ve dünya işleriyle uğraşırlarken azabın onları yakalayıvermesi. Şu âyetler ne kadar uyarı ve tehdit yüklüdür: **"Anlaşılan onlar, dünyevî meseleler veya şahsî menfaatleri üzerinde birbirleriyle çekişip dururlarken kendilerini apansız ve kıskıvrak yakalayacak olan korkunç bir çığlıktan başka bir şey beklemiyorlar. O çığlık geldiği zaman ise, artık ne bir vasiyet yapmaya fırsat bulabilirler, ne de ailelerinin yanına dönebilirler."** (Yâsîn 36/49-50)

• Allah'ın onları korkuta korkuta, eksilte eksilte, zamana yayarak, içten içe çürüterek helâke sürüklemesi.

Oysa inkâr dehlizlerinde dolaşan bu gâfiller, kendilerini kuşatan varlık âlemine bir bakacak olsalar, tüm varlığın Allah'ın kudretine boyun eğdiğini, O'nun sonsuz ilim, hikmet ve kudretini haykırdığını göreceklerdir:

Her Şey Secde Hâlinde

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ
وَالشَّمَٓائِلِ سُجَّدًا لِلّٰهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي
السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَٓابَّةٍ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ
﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ۩ ﴿٥٠﴾

48. Onlar, Allah'ın yarattığı şeylere dikkatle bakmıyorlar mı? Onların gölgeleri, Allah'ın iradesine bütünüyle boyun eğerek, sağdan soldan sürünüp, Allah için saygı ve tâzimle nasıl yerlere kapanmaktadır?

49. Göklerde ve yerde bulunan bütün canlılar ve melekler, hiçbir büyüklenme duygusuna kapılmaksızın Allah'a secde ederler.

50. Onlar, üzerlerinde mutlak hâkimiyet sahibi olan Rablerinden korkarlar ve kendilerine ne emredilirse onu yaparlar.

Şeyh Sâdî anlatıyor:

"Bir gece bir kervanla sabaha kadar yol gittik. Sabaha doğru küçük bir orman kenarında uyuduk. İçimizde Allah Teâlâ'ya sevgi ve bağlılığından dolayı cezbeye tutulmuş, kendinden geçmiş biri vardı. Seher vakti bir nara atarak çöllere doğru gitti. Bir nefes bile durup dinlenmedi. Gündüz olunca bir ara kendisine, «Bu ne haldir?» diye sordum. Şöyle cevap verdi:

"- Kulak verdim, baktım ki bülbüller ağaçta, keklikler dağda ötüyorlar. Kurbağalar suda, canavarlar ormanda bağrışıp duruyorlar. Baktım, düşündüm. Onlar böylece Allah'ı anarken benim uyumam ve susmam yakışıksız bir hareket olur. Bu benim için tam mânasıyla bir gaflet demektir. İşte bu sebeple ben de uyumadım, feryat ettim."

Şâir der ki:

"Dün gece bir kuş sabaha kadar inledi durdu. Onun bu inleyişi benim aklımı, fikrimi, sabrımı aldı, alt üst etti. Onun için kendimden geçerek bir çığlık kopardım. Benim samimi dostlarımdan biri meğerse çığlığımı işitmiş. Dedi ki:

"- Bir kuş sesinin sana bu kadar tesir edeceğine inanmazdım."

Şu cevabı verdim:

"- Kuşlar Allah'ı ansınlar da ben susayım; bu insanlık değildir." (Sâdî Şirâzî, *Gülistan*, s. 82)

Kuşun bu terennümünü dile getiren şu mısralar ne kadar güzel ve tesirlidir:

Hû kuşu dün gece inledi durdu Bilmem ki nedendi, ne idi derdi

Hû diye hû diye hû diye diye Hû idi dilinin değişmez virdi
Dertli gönülleri yaktı, kavurdu Hû kuşu bu gece gönlüme girdi
Hû diye hû diye hû diye diye Hû diye hû diye hû diye diye

Hâsılı canlı cansız her şey, hatta bunların gölgeleri dahi Allah'ın emrine uyarken insanın bunların dışına çıkması, yaratanına başkaldırması ve O'na ortak koşması doğru olur mu? Bu sebeple buyruluyor ki:

وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِۚ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ فَاِيَّايَ
اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾ وَلَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدّ۪ينُ وَاصِبًاۜ

51. Allah şöyle buyurdu: "İki ilâh edinmeyin. O, ancak bir tek ilâhtır. Öyleyse yalnız benden korkun!"

52. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Mutlak mânada itaat ve kulluk da her zaman ve yalnızca O'na aittir. Buna rağmen siz hâlâ Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?

İki ilâh edinmenin yasaklanması, ikiden fazla ilâh edinmeyi öncelikle yasaklar. "O, ancak bir tek ilâhtır" beyânı da bunu pekiştirir.

Şunu unutmayın ki:

وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ تَجْـَٔرُونَۚ ﴿٥٣﴾
ثُمَّ اِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَر۪يقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَۙ ﴿٥٤﴾
لِيَكْفُرُوا بِمَٓا اٰتَيْنَاهُمْۜ فَتَمَتَّعُواࣞ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

53. Hem nimet nâmına sizde ne varsa hepsi Allah'tandır. Kaldı ki, size bir sıkıntı dokunduğunda da yalnız O'na yalvarır yakarırsınız.

54. Sonra Allah, sizden o sıkıntıyı giderir gidermez içinizden bazıları hemen Rablerine ortak koşmaya kalkışırlar.

55. Böyle yaparak, kendilerine verdiğimiz onca nimetlere nankörlük ederler. Ey nankör kâfirler! Şimdilik dünyanın sefasını sürün bakalım; nasıl olsa yakında başınıza neler geleceğini öğreneceksiniz.

Şimdi de, tevhid inancından mahrum müşriklerin içine yuvarlandıkları örümcek ağı gibi karmaşık düşünce yapıları ve bir takım yanlış örf, adet ve uygulamaları sözkonusu edilerek bunlardan sakınılması istenmektedir:

كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَص۪يبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْۜ تَاللّٰهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا

56. Müşrikler, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gerçek yüzlerini

bilmedikleri şeylere de bir pay ayırıyorlar. Allah'a yemin olsun ki, uydurduğunuz bu yalan ve iftiranın hesabını mutlaka vereceksiniz!

Müşrikler hayvanlarının ve zıraat ürünlerinin bir kısmını putlarına ayırır ve bunları tapınak hizmetlerinde kullanırlardı. Yine putları için kurbanlar keserlerdi. Âyet-i kerîme onların bu yanlış âdetlerine dikkat çeker. (bk. En'âm 6/136) Ayrıca âyet, Allah'tan başka otoritelere, Allah'ın kendilerine ihsân ettiği rızıklarla ilgili olarak helâli haram, haramı da helâl kılma yetkisi tanımalarına, yine onlarda ilâhî bir güç vehmedip onlara yaratıcılık ve hayatlarını düzenleme yetkisi vermelerine işaret etmektedir.

Müşrikler, kız çocuklarıyla ilgili fevkalade çarpık ve tehlikeli düşüncelere sahiptiler:

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ ۙ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَاِذَا بُشِّرَ
اَحَدُهُمْ بِالْاُنْثٰى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ۚ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارٰى مِنَ
الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهٖ ۜ اَيُمْسِكُهُ عَلٰى هُونٍ اَمْ يَدُسُّهُ فِى التُّرَابِ ۜ اَلَا سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾

57. Bir de onlar kızları Allah'a yakıştırıyorlar; hâşâ Allah böyle şeylerden ve tüm noksanlıklardan yücedir; çok sevdikleri erkek çocukları ise kendilerine malediyorlar.

58. O kadar ki, onlardan birine bir kız çocuğunun dünyaya geldiği müjdelense üzüntüden yüzü simsiyah kesilir, içi öfkeyle dolar.

59. Kendisine verilen müjdenin güya kötülüğü yüzünden halktan gizlenir, köşe bucak kaçar. Şimdi ne yapsın: Böyle alçaltıcı bir duruma rağmen o bîçareyi yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün? Şuna bakın, ne kötü hüküm veriyorlar!

Câhiliye Araplarının kız çocuğu istememelerinin iki mühim sebebi vardı:

• Maişet darlığı, geçim sıkıntısı,

• Namus meselesi. Çünkü Araplar arasında ardı arkası kesilmeyen savaşlar olur, savaşlarda kadınlar kızlar esir alınır, câriye olarak alınıp satılırlardı. Bu durum, namusuna çok düşkün olan bir Arap için son derece onur kırıcıydı.

İslâm, bu câhiliye âdetini kaldırıp erkekle kız çocuğu eşit seviyede tutmuş, hatta kız çocuklarının yetiştirilmesine ayrı bir önem vermiştir. Hz. Âişe şöyle anlatıyor:

"Beraberinde iki kız çocuğu bulunan bir kadın yanıma geldi. Benden bir şeyler istedi. Yanımda bir tek hurmadan başka bir şey yoktu. Ona bu hurmayı verdim. O kadın da hurmayı alarak iki kız çocuğu arasında paylaştırdı, kendisi de ondan hiçbir şey yemedi. Sonra kızları ile birlikte çıkıp gitti. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)

yanıma girince ona kadının durumunu anlattım. Efendimiz şöyle buyurdu: *«Her kim bir ve daha fazla kız çocuğuyla imtihan olunur da onlara iyilikte bulunursa o kız çocukları onun için cehennem ate ine kar ı bir perde te kil eder.»*" (Buhârî, Edeb 18; Müslim, Birr 147)

Rasûlullah (s.a.v.): *"Her kim büluğ çağına eri inceye kadar iki kız çocuğuna bakacak olursa kıyâmet gününde benimle   u halde olur"* buyurarak parmaklarını birbirine bitiştirmiştir. (Müslim, Birr 148)

İslâm, bunun gibi olumlu ve yapıcı telkinlerle kız çocuklarıyla ilgili câhiliye toplumunda oluşan yanlış düşünce ve adetleri ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Ama yine de bâtıl inançlarında inatla devam edenler vardır. Asıl sebep âhirete imanın olmayışıdır:

الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ ۖ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ ۚ وَهُوَ

60. Âhirete inanmayanların işte böylesine kötülükte örnek olacak sıfatları vardır. En güzel sıfatlar ise Allah'a aittir. O, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

Âhirete inanmayanlara ait olan kötü sıfatlardan bir kısmı şunlardır:

• Allah Teâlâ'yı eş ve çocuk sahibi olmakla vasfetmeleri,

• Çocuklar arasında ayırım yapıp erkek çocukları değerli, kız çocuklarını ise değersiz görmeleri,

• Sahip oldukları namus anlayışı ve geçim endişesiyle kız çocuklarının canına kıyacak kadar merhametsiz ve cimri olmaları,

• Böylece büyük bir suç işlemiş olup ateşe müstehak olmaları.

Müşriklerin bu kötü niteliklerine karşılık Cenâb-ı Hakk'a ait olan yüce sıfatlar sayılmayacak kadar çok olmakla birlikte burada şunlar söz konusu edilebilir:

• Vâcibü'l-vucûd yani varlığının kendinden olması, başka hiçbir şeye muhtaç olmaması,

• Yaratıcı, rızık verici, sonsuz kudret sahibi olması ve amellerin karşılığını verici olması,

• Yaratıklara ait bütün noksan sıfatlardan sonsuz derecede temiz ve yüce olması.

Bu üstün vasıfların ötesinde Yüce Allah, kullarına karşı sonsuz şefkat ve merhamet sahibi olup onların günahlarının cezasını hemen vermez, hatalardan dönüş için fırsat tanır:

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَٰكِنْ

وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّىۚ فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً

61. Eğer Allah insanları zulümleri sebebiyle hemen cezalandırsaydı, yerin üzerinde kıpırdayan hiçbir canlı varlık bırakmaz hepsini yok ederdi; fakat onları belli bir süreye kadar ertelemektedir. Süreleri dolduğu zaman artık onu ne bir an geciktirebilirler, ne de bir an öne alabilirler.

İbn Mesûd (r.a.) bu âyet-i kerîmeyi okuyarak şöyle demiştir: "Allah diğer yaratıkları günahkârların günahları sebebiyle sorgulayacak olsa, azap, yuvalarındaki kara böcekler dâhil olmak üzere bütün varlıkları kapsar. Gökten yağmur yağdırmaz, yerden bitki bitirmez, bunun sonucunda da bütün canlılar ölür giderdi. Fakat yüce Allah affetmekte ve lutufla muâmele etmektedir. Nitekim bir başka âyet-i kerîmede: **« Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizin kazandığı günahlar, ihmal ve kusurlar yüzündendir. Bununla beraber Allah, o günah ve kusurların pek çoğunu da affediyor»** (Şûra 41/30) buyrulmaktadır." (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XIV, 166; Kurtubî, *el-Câmi'*, X, 120)

Sonuç itibariyle:

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰىۜ

لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾

62. Onlar hoşlanmadıkları şeyleri Allah'a yakıştırıyorlar; dilleri de durmadan, en güzel mükâfatın kendilerini beklediği yalanını uyduruyor. Oysa hiç şüphesiz, onları bekleyen ateştir, hem de, oraya sürüklenenlerin en önünde olacaklardır.

Müşriklerin üç kademe halinde hata ve yanılgı içinde oldukları beyân edilir:

• Allah'a çocuk isnat etmeleri,

• Tamâmen yanlış olmakla birlikte, kanaatlerine göre değerli gördükleri erkek çocukları kendilerine nispet edip, daha aşağı ve değersiz gördükleri kız çocukları Allah'a nispet etmeleri,

• Affedilmez bir günah olan şirk içinde yüzdükleri halde, şâyet vuku bulacaksa, âhirette en güzel âkıbetin, cennet ve mutluluğun kendilerine ait olacağını söylemeleri. Nitekim onların bu düşünceleri bir başka âyet-i kerîmede şöyle dile getirilir: **"Kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum. Ama olur da Peygamber'in haber verdiği gibi kıyâmette Rabbimin huzuruna çıkarılacak olsam bile, mutlaka O'nun yanında benim için bundan daha güzeli vardır."** (Fussilet 41/50)

Nitekim önceden gelip geçen inkârcı toplumların durumu da böyleydi:

تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ
وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ اِلَّا
لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُوا فِيهِۙ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

63. Allah’a yemin olsun ki, senden önceki ümmetlere de peygamberler gönderdik. Fakat şeytan onlara yaptıkları bâtıl amelleri süslü gösterdi de gerçeği kabule yanaşmadılar. İşte geçmişte olduğu gibi bu gün de onların dostu şeytandır ve onlar için pek acıklı bir azap vardır.

64. Biz sana bu kitabı, ancak hakkında anlaşmazlığa düştükleri hususlarda onlara gerçeği bütün açıklığıyla anlatasın diye, bir de iman edecek bir toplum için doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet kaynağı olsun diye indiriyoruz.

Kur’an’ın indirilmesinin pek çok hikmetlerinden ikisi şudur:

• İster Ehl-i kitap, ister müşrikler olsun umûmen müslümanlar hâricindeki kimselerin tevhid, şirk, kader, kıyâmetin varlığı, yokluğu, bir kısım haramlar ve helâller hususunda anlaşmazlığa düştükleri şeyleri açıklığa kavuşturmak; onlara doğru olan hükümleri bildirmek.

• İman edenlere bir hidâyet ve rahmet kaynağı olması. Mü’minler, Kur’ân-ı Kerîm’in verdiği bilgilerle Allah’ın râzı olacağı doğru yolu öğrenir ve o yolda yürüyerek ilâhî rahmete nâil olurlar.

Kur’an’ın ruhlara hayat vermesi, bulutlardan yağan yağmurla ölü toprağın dirilmesine benzer:

Deliller, İbretler

لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾ وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ

65. Allah, gökten su indirir de onunla ölümünden, kuruyup katılaştıktan sonra yeryüzünü diriltir. Elbette bunda gerçeğe kulak verecek bir toplum için açık bir işaret ve mühim bir ders vardır.

Suyun inmesi ve onunla arzın dirilmesine "görmek ve düşünmek" daha uygun olmasına rağmen burada "dinleme"nin seçilmesinde önemli bir nükte vardır. O da zikredilen suyun Kur'an'ı temsil etmesine, suyla ölü toprağın dirilişinin de Kur'an'la ölü kalplerin dirilişine işaret etmiş olmasıdır. Kur'an'a uygun olan ise "görmek" değil, "dinlemek"tir.

Sağmal hayvanlar ve onların bize ikram ettiği süt, Allah'ın ne büyük bir kudret nişanesidir:

وَاِنَّ لَكُمْ فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةًۜ نُسْق۪يكُمْ مِمَّا ف۪ي بُطُونِه۪ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ
وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَٓائِغًا لِلشَّارِب۪ينَ ﴿٦٦﴾

66. Gerçek şu ki, sağmal hayvanlarda da sizin için büyük bir ibret bulunmaktadır. Nitekim, onların karınlarında fışkı ile kan arasından çıkardığımız, içenlerin boğazından kolayca geçen, lekelerden arınmış temiz bir sütle sizi besliyoruz.

Süt hayvanın karnında kana ve fışkıya ayrılan gıdadan yaratılır. Yahut bağırsaklardaki fışkı ile damarlardaki kan arasında yaratılır. Yani bir tarafta fışkı diğer tarafta kan varken, özellikleri bunlardan tamâmen ayrı, lekesiz, tertemiz, lezzetli, içenlere faydalı süt yaratması, süte fışkının ve kanın karışmaması, Allah'ın hikmet ve kudretinin işaretidir.

Bitkilerdeki ilâhî kudret ve rahmet tecellilerine bakmak gerekirse:

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخ۪يلِ وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًاۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

67. Hurma ağaçlarının ve üzüm asmalarının meyvelerinden hem sarhoşluk veren bir içki hem de güzel bir rızık elde edersiniz. Şüphesiz ki bunda aklını kullanan bir toplum için kesin bir delil vardır.

Âyet-i kerîme, aynı zamanda alkollü içkilerin daha sonra haram kılınacağına

dair ciddi bir işaret olmuştur. Çünkü bu âyetin bir önceki âyetle irtibatı düşünülürse, “sarhoşluk veren içki”, “fışkı ve kan”ın benzeri, “güzel rızık” da “süt”ün benzeridir. İnsan aklı fışkı ve kanı yemekten tiksindiği gibi, sarhoşluk veren içkileri içmekten de tiksinmelidir.

Şimdi dikkatler, büyük bir kudret tecelligâhı olan bal arısının hayranlık veren durumuna çevrilir:

وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذ۪ي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ
وَمِمَّا يَعْرِشُونَۙ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُل۪ي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُك۪ي سُبُلَ رَبِّكِ
ذُلُلًاۜ يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ ف۪يهِ شِفَٓاءٌ لِلنَّاسِۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

68. Rabbin bal arısına şöyle vahyetti: “Dağlarda, ağaçlarda ve insanların kurdukları çardaklarda kendine göz göz kovan edin.”

69. “Sonra her türlü meyveden ye de, bal yapmak üzere Rabbinin sana takip etmen için belirlediği yolları tam bir inkıyatla tut!” Onların karınlarından çeşitli renklerde bir şerbet çıkar ki onda insanlara şifa vardır. Şüphesiz bunda, sistemli bir şekilde düşünen kimseler için kesin bir delil ve ibret vardır.

Arı bal yapacağı kovanını eşit kenarlı altıgen gözcükler şeklinde yapar. Birbirine eşit bu gözcükler o kadar mükemmeldir ki, insanın bunu cetvelsiz, pergelsiz yapması mümkün değildir. Şayet bu gözeler altıgen değil de üçgen, beşgen, yedigen gibi başka geometrik biçimde olsaydı, gözcükler arasında işe yaramaz boşluklar kalacaktı. Sadece altıgen olduğunda gözcükler arasında hiç boşluk kalmamaktadır. İşte arı ilâhî ilim ve kudretin sevki ile en münâsip olanı tercih edip yapmaktadır.

Arıların bal yapma işini yaparken kendi içlerinde çok ilginç bir sistemleri vardır. Bu sistemin bazı özellikleri tespit edilmiştir. Mesela; arılar arasında bir başkan vardır. Vücutça diğerlerinden iri olan başkan ötekilerine hükmeder. Uçarken ve konarken hepsi başkana tâbi olurlar. Yine arılar yuvadan topluca giderler. Arı sahipleri arıları eski yuvalarına döndürmek için tanbur çalar, bağırır, çağırır, ilâhî söyler. Çıkarılan bu seslere, nağmelere uyarak arılar eski yuvalarına dönebilirler. Son araştırmalarda arıların genellikle güneşin konumundan istifade ile yönlerini ayarladıkları, ayrıca rüzgârın esiş istikâmeti ve dünyanın manyetik alanı gibi başka imkânlardan faydalandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca arılar kovan üzerinde daire veya sekiz çizerek birbirlerine yol

tarif eder, çiçeklerin bulundukları alanlar hakkında bilgi aktarır, bu bilgileri alan diğer arılar, bilmedikleri çiçek alanlarını kolaylıkla bulur, dönüşlerinde de "arı hattı" denilen en kestirme yolu kullanırlar.

Arının karnından çıkan bal kırmızı, beyaz, sarı, katı veya sıvı gibi muhtelif renk ve özelliklerde olur. Bu da daha çok arının yaşadığı bölgeye, topladığı çiçeklerin özelliklerine göre değişir. Bal insan sağlığına çok faydalı, şifalı bir besindir. Balın vücuda şifa olduğu tıbben de sabittir. Rasûlullah (s.a.v.)'in bu yönde tavsiyelerinden biri şöyledir: *"Size u iki ifa kaynağını tavsiye ederim: Bal ve Kur'an."* (İbn Mâce, Tıb 7)

İmâm Muhammed b. Ali Tirmizî (k.s.) der ki: "Bal insanlar için şifa olmuştur. Çünkü arı, itâat ederek Allah'a boyun eğdi, kendi şehvetini terk ederek tatlı, acı, sevilen ve sevilmeyen bütün meyvelerden yedi. O, Allah'ın emrine boyun eğince yediklerinin hepsi Allah için oldu ve hastalıklar için şifa hâline geldi. İşte bunun gibi kul Allah'a itâatkâr olur ve nefsânî arzularını terk ederse sözü hasta kalplere şifa olur."

Bu âyet-i kerîmelerden idrake yansıyan diğer işaretler şunlar olabilir: Vahyin, diğer hayvanlar arasında sadece arıya ait kılınması, onun insana ve özellikle de kalben Allah'a ulaşma yolunda mesafe almaya çalışanlara benzemesi sebebiyledir. Bilindiği gibi halktan uzaklaşıp sadece Allah'a yönelmek üzere dağlarda evler edinmek takvâ ehlinin âdetlerindendir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) de peygamberlikten önce Hira'ya çekilerek bir iki hafta, hatta bir ay ibâdet ve riyazatla meşgul olurdu. Yine onların hallerinden biri de yerlerinin, elbise ve yediklerinin temiz olmasıdır. Temizlik konusunda arı da böyledir. Karnındakini temiz taşın veya temiz bir odunun üzerine koyar ki çamur veya toprak ona dokunmasın. İnsanın sakındığı gibi o da pislenmekten kaçınarak pislikler üzerine konmaz.(bk. Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, V, 65-67)

Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur: *"Mü'min bal arısına benzer. Temiz olanı yer, temiz olan eyler ortaya koyar, temiz yerlere konar ve konduğu yeri ne kırar ne de bozar."* (Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 199; Hâkim, el-Müstedrek, I, 147)

Arıların esrarengiz yapı ve işlerinde olduğu gibi insanların doğumlarında, ölümlerinde ve sahip bulundukları imkânların farklı farklı oluşunda da nice ilâhî sırlar ve hikmetler vardır:

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰيكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ
لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ قَد۪يرٌ ﴿٧٠﴾

70. Sizi Allah yoktan yarattı, sonra günü gelince sizi vefat ettirir.

İçinizden bir kısmı, biraz bir şey bildikten sonra bebekler gibi hiçbir şey bilmez hâle gelmesi için ömrün en düşkün bunaklık çağına bırakılır. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkiyle bilen, her şeye gücü yetendir.

اَرْذَلِ الْعُمُرِ (erzelü'l-umur), bedenin gücünün azaldığı, azaların şakülünden kaydığı, aklın fonksiyonunu tam olarak îfâ edemediği yaşlılık, bunaklık ve düşkünlük çağıdır. Bundan maksat ömrün en aşağı, en fenâ derecesidir. İnsan bu yaşta bildiklerini unutur ve çocuklar gibi olur. Rasûlullah (s.a.v.): *"Allahım! Cimrilikten, tembellikten, ömrün en kötü çağından, kabir azabından, deccal fitnesinden, hayat ve ölüm fitnesinden sana sığınırım"* (Buhârî, Cihâd 25) diye dua ederdi.

Şimdi ise insan ve toplum hayatından bir kısım noktalara temasla şirk reddedilip tevhid inancı ortaya konmaktadır:

وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِى الرِّزْقِۚ فَمَا الَّذ۪ينَ فُضِّلُوا
بِرَٓادّ۪ي رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ ف۪يهِ سَوَٓاءٌۜ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾

71. Allah, rızık konusunda bazınızı bazınızdan üstün kıldı. Ama kendilerine daha fazla rızık verilenler, sahip oldukları rızıktan ellerinin altında bulunan köle ve hizmetçilere kendileriyle eşit seviyede olacakları ölçüde vermezler. Hal böyleyken, nasıl oluyor da üzerlerinde bulunan Allah'ın bunca nimetini ve hakkını bile bile inkâr ediyorlar?

Âyet-i kerîme, bir taraftan şirki reddedip tevhidi ispat ederken, bir taraftan da servetin insanlar arasında eşit dağıtılmadığını, bunun bir imtihan vesilesi olduğunu ifade buyurarak, servet sahiplerini, elleri altında bulunan köleleri ve yanlarında çalıştırdıkları hizmetçileri, temel ihtiyaçlarını karşılama bakımından, servetlerinden mümkün mertebe kendileriyle aynı seviyede faydalandırmaya teşvik eder. Bu konuda cimri ve tembel davrananları, Allah'ın nimetlerine nankörlükle kınar. Bu yönüyle âyet, İslâm'ın eşitlik, adâlet, dayanışma, paylaşma gibi sosyal değerlere verdiği önemin veciz bir ifadesidir. Nitekim bu hususta Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Elinizin altındaki köleler, hizmetliler, çalı anlar sizin karde lerinizdir; Allah onları size emânet etmi tir. u halde kimin yanında bu ekilde karde i bulunuyorsa ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin. Onlara ya güçlerinin yetmeyeceği ağır i ler yüklemeyin veya yüklerseniz siz de yardım edin." (Buhârî, İman 22; Müslim, Eymân 40)

Toplum hayatının devamı ve gerekli bütün işlerin yapılabilmesi için akıl, zeka ve imkan bakımından farklı seviyelerde yaratılmamızda tecelli eden ilâhî kudret akışları olduğu gibi, Allah'ın bizleri kadın-erkek şeklinde çift olarak yaratması

ve neslin devamı için bir kısım fıtrî ve şer'î kanunlar koymasında da O'nun tek rab ve ilâh olduğunu gösteren açık deliller mevcuttur:

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَۙ ﴿٧٢﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْتَطِيعُونَۚ ﴿٧٣﴾ فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَۜ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾

72. Allah sizin için kendi cinsinizden eşler yarattı; eşlerinizden de size evlatlar ve torunlar verdi. Sizi temiz ve hoş nimetlerle rızıklandırdı. Buna rağmen bazıları, asılsız şeylere inanıp, Allah'ın bunca nimetine karşı nankörlük mü ediyorlar?

73. Onlar, Allah'ı bırakıp kendilerine ne göklerden ne de yerden hiçbir şekilde rızık veremeyecek olan, üstelik hiçbir şeye güçleri de yetmeyen bir takım hayal ürünü varlıklara mı tapıyorlar?

74. Öyleyse bir takım örnekler verip Allah'a benzer şeyler türetmeye kalkışmayın. Elbette her şeyin gerçek yüzünü Allah bilir, siz bilmezsiniz.

Bu büyük lutuflara karşılık kullardan, inanç ve amel bakımından asılsız, faydasız, boş şeyleri bırakıp Allah'a kulluk etmeleri istenmekte; O'nun verdiği nimetlere şükretmeleri ve nankörlükten kaçınmaları öğütlenmektedir.

Şirk meselesenin iyice anlaşılması için yine sosyal hayatımızdan örnekler verilmeye devam ediyor:

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًاۜ هَلْ يَسْتَوُونَۜ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

75. Allah şöyle bir örnek veriyor: Bir yanda, bir şahsın kölesi olup kendine ait hiçbir yetkisi ve herhangi bir şey üzerinde tasarruf hakkı bulunmayan âciz bir adam; diğer yanda ise tarafımızdan kendisine güzel ve bol bir rızık verdiğimiz ve bu güzel rızıktan gizlice ve açıkça harcayan hür bir adam! Hiç bunlar birbirine eşit olabilir mi? Bütün hamdler Allah'a mahsustur, fakat onların çoğu bilmez.

Misal verilen bu iki insanla kimlerin temsil edildiği hakkında iki farklı izah

yapılabilir:

Birincisi; Allah'tan başkasına tapanlar, başkasının malı olan köle gibi hürriyetini verip bir yaratığa kul olmuş köle gibidir. Allah'tan başka ilâh tanımayan, Allah'ın birliğine inanan müslümanlar da hürriyeti elinde olan insan gibidir. Gerçek hürriyet, her türlü putun esaretinden kurtulup tam anlamıyla Allah'a kul olmaktır. Allah'ı inkâr, O'na ortak koşma, bâtıl dinler hep birer esaret bağıdır. Buna karşılık hak din ve Allah'ın birliğine inanmak, insan için bir hürriyet ve servettir. (Elmalılı, *Hak Dini,* V, 3111)

İkincisi; köle olan putları, hür olan ise hiçbir şey O'nun benzeri olmamakla beraber, Allah'ı temsil etmektedir. Yaratılış, şekil ve insan olmaları açısından denk olmalarına rağmen, nasıl bu iki kimseyi denk saymak mümkün değilse, her türlü rızkı verip lutufta bulunmaya kâdir olan Allah ile, hiçbir şeyi bulunmayıp kesinlikle hiçbir şey yapamayacak durumda olan putları eşit saymak nasıl uygun olabilir? Bu âyetin öncesi ve sonrası Allah'ın birliğini ispat ve müşriklerin şirk düşüncelerini reddetme konusunu işlediğinden temsile bu mânanın verilmesi daha uygundur. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XX, 83)

Konuyla ilgili diğer bir örnek de şöyledir:

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ اَحَدُهُمَٓا اَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَهُوَ
كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰيهُۙ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍۜ هَلْ يَسْتَوٖي هُوَۙ وَمَنْ
يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٧٦﴾

76. Allah şu iki adamı da örnek veriyor: Bunlardan biri dilsizdir, hiçbir şeye gücü yetmez ve efendisinin sırtında bir yüktür. Onu nereye gönderse hayırlı bir iş beceremez. Hiç böyle biriyle adâleti emreden ve her işte dosdoğru bir yol takip eden insan eşit olabilir mi?

Bu iki tip insanla şu kimseler anlatılıyor olabilir:

• Birincisi kâfirleri temsil eder. Bunlar doğruyu söylemezler, hakka karşı dilsizdirler. Efendileri olan yüce Allah'a muhtaçtırlar, fakat O'nun emirlerini yerine getirmezler. Yer içer, ama faydalı bir işe yaramazlar. İkincisi ise kâmil bir mü'mini temsil eder. Kendisi doğru yolda gider, hak din ile dindar olur, ilmiyle amel ederek doğruyu söyler. Adâleti, doğruluğu ve iyiliği emreder. Böyle yaparken kendisi de adâlet ve doğruluktan ayrılmaz. (Elmalılı, *Hak Dini,* V, 3112)

• Bu, bütün varlığın ilâhı olan Allah ile, O'nun dışında ilâh olduğu iddia edilen bâtıl şeylerin, putların örneğidir. Putlar, konuşamazlar, hiçbir iş beceremezler, kendilerine tapanlar üzerinde bir yüktürler. Çünkü onlar tapanlara bir şey vermezler, ama tapanlar onlar uğruna harcamalarda bulunurlar ve onlar hiçbir

hayır da getirmezler. Böyle olan cansız putlar ile her türlü eksiklikten yüce ve bütün kemâl sıfatlarıyla muttasıf Allah Teâlâ asla bir tutulamaz. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XX, 87)

İnsan, verilen bu örnekleri iyi anlayıp iki tipten hangisi gibi olacağına ve nasıl bir Rabbe kulluk edeceğine vakit geçirmeden karar vermelidir. Zira gayb âleminde neler gizlendiğini ve ecelin ne zaman geleceği meçhüldür:

Göz Kırpması Kadar Yakın

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَمَٓا اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ
اَوْ هُوَ اَقْرَبُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٧٧﴾

77. Göklerin ve yerin taşıdıkları gerçeğin duyulardan gizli boyutunu ve gelecek adına neler sakladıklarını hakkiyle bilen ve onlar üzerinde mutlak tasarruf sahibi olan ancak Allah'tır. Kıyâmetin kopması ise başka değil ancak bir göz kırpması süresi, hatta ondan daha kısa bir zaman içinde olup bitecektir. Şüphesiz ki Allah'ın her şeye gücü yeter.

Bir adam Peygamberimiz (s.a.v.)'e: "Kıyâmet ne zaman kopacak?" diye sordu. Efendimiz (a.s.): *"Onun için ne hazırladın?"* buyurdu. O da: "Hiçbir şey. Ancak ben Allah ve Rasûlü'nü seviyorum" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.): *"Sen sevdiğinle berabersin"* buyurdu. (Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 165)

Bu gerçekleri öğrenip gereğince davranabilmek için bize ihsân edilen kulak, göz ve kalp nimetlerini iyi kullanmamızın önemine dikkat çekmek üzere buyruluyor ki:

وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـٔاًۙ وَجَعَلَ لَكُمُ
السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾

78. Allah sizi annelerinizin karnından hiçbir şey bilmez halde çıkardı; size işitme özelliği, gözler ve gönüller verdi. Umulur ki şükredersiniz.

İnsana ilâhî emir ve yasakları dinlemesi için kulaklar, ilâhî sanat eserlerini görmesi için gözler, bunlar vasıtasıyla Allah'ı tanıması için de gönüller lutfedilmiştir. Bahsedilen azalar bu istikâmette kullanıldığında şükredilmiş; yaratılış maksatlarından ayrı istikâmette kullanılırsa nankörlük edilmiş olur. Âyette insanın en değerli özelliğinin ilim ve tefekkür istidadı olduğuna, gerçek ilimden maksadın da insanı Allah'ı tanıyıp O'na şükre sevkeden ilim olduğuna işaret edilir. Nitekim devam eden âyetlerde ibret nazarıyla seyredilip ilâhî kudret ve azameti tefekküre götürecek dikkat çekici hususlara yer verilmesi de bu işaretin açık bir tezahürüdür:

اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ ف۪ي جَوِّ السَّمَٓاءِۜ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾

79. Onlar, göğün hava boşluğunda ilâhî emre boyun eğmiş bir halde uçuşan kuşlara bakıp hiç düşünmezler mi? Bunları orada tutan Allah'tan başkası değildir. Elbette bunda iman edecek bir toplum için nice deliller, işaretler vardır.

Muhammed b. Abdullah (r.h.) tefekkürün kademelerini ve bundan hâsıl olacak neticeyi şöyle açıklar: "Tefekkür beş türlüdür. Allah'ın âyetlerini tefekkürden mârifet meydana gelir. Allah'ın nimetlerini tefekkürden muhabbet meydana gelir. Allah'ın va'dini ve sevabını tefekkürden ümit meydana gelir. Allah'ın tehdidini ve cezasını tefekkürden korku meydana gelir. Allah'ın bunca iyilik ve ihsânı karşısında nefislerin serkeşliğini tefekkürden hayâ ve pişmanlık meydana gelir." (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, V, 79)

Eğer Rabbinizin size olan şu büyük lutuf ve ihsânlarını hatırlayacak olursanız, şüphesiz Allah'ı daha yakından tanıyacak ve O'na daha gönülden kulluk yapmaya çalışacaksınız:

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْاَنْعَامِ
بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْ ۙ وَمِنْ اَصْوَافِهَا
وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَآ اَثَاثًا وَمَتَاعًا اِلٰى حِينٍ ﴿٨٠﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ
مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ
تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ ۜ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ
لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾
يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللّٰهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَاَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾

80. Allah evlerinizi sizin için bir dinlenme ve huzur yeri yaptı. Yine sizin için hayvanların derilerinden gerek göçtüğünüz gerekse konakladığınız günlerde kolayca söküp taşıyabileceğiniz çadırlar yaptı. O hayvanların yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından üretip belli bir zamana kadar kullanacağınız giyimlik, döşemelik eşyalar ve ticâret malları var etti.

81. Allah yarattığı şeylerden sizin için gölgeler yaptı ve kimi dağlarda sizin için barınaklar meydana getirdi. Sizi sıcaktan ve soğuktan koruyacak elbiseler ve savaşta sizi düşmandan koruyacak zırhlar var etti. Allah, size olan nimetini böylece tamamlıyor ki, tam bir teslimiyetle O'na yönelip itaat edesiniz.

82. Rasûlüm! Bütün bu nimetlere rağmen yine de yüz çevirirlerse, artık

sana düşen, gerçeği apaçık bir şekilde anlatmandır.

83. Aslında onlar, hem faydalandıkları nimetlerin Allah'tan olduğunu bilip içten içe itiraf ediyor, hem de kalkıp o nimetlere karşı nankör kesiliyorlar. Zâten onların çoğu kâfirdir.

Peki o kâfirler, ilâhî mahkemenin kurulup herkesin inceden inceye hesaba çekileceği o büyük günü hiç düşünmüyorlar mı:

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَه۪يدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ
يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَاِذَا رَاَ الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾

84. Kıyâmet günü her ümmetten bir şâhit getireceğiz; o gün kâfirlere özür dilemeleri için izin verilmeyecek ve dünyaya dönüp Allah'ı hoşnut edecek işler yapmalarına da müsaade edilmeyecektir.

85. Zulmedenler azapla yüz yüze geldikleri zaman artık ne azapları hafifletilir ne de kendilerine kurtuluş adına herhangi bir mühlet tanınır.

Şu âyet-i kerîmeler ne kadar dehşet vericidir:

"Ateşte bulunanlar cehennem bekçilerine: «Ne olur, Rabbinize yalvarın da, bir günlüğüne olsun azabımızı hafifletsin!» diye feryat edecekler. Cehennem bekçileri: «Size peygamberleriniz apaçık deliller getirmemiş miydi?» diye soracaklar, onlar da: «Evet, getirmişlerdi, fakat biz inkâr etmiştik» diye cevap verecekler. Bunun üzerine bekçiler: «Madem öyle, biz değil, kendiniz Allah'a yalvarın! Ama bilin ki, kâfirlerin yalvarmaları boşa gitmeye mahkûmdur» diyecekler." (Mü'min 40/49-50)

Yine mahşer yerinde müşriklerle, onların taptıkları putlar karşı karşıya gelecekler ve aralarında bir kısım konuşmalar geçecektir:

وَاِذَا رَاَ الَّذ۪ينَ اَشْرَكُوا شُرَكَٓاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هٰٓؤُ۬لَٓاءِ شُرَكَٓاؤُ۬نَا الَّذ۪ينَ
كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَۚ فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ اِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَۚ ﴿٨٦﴾
وَاَلْقَوْا اِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾

86. Müşrikler, Allah'a ortak koştukları varlıkları görünce: "Rabbimiz! Seni bırakıp da kendilerine taptığımız ortaklarımız işte bunlar" derler. Onlar da derhal şu sözü bunların suratlarına çarparlar: "Siz, hiç şüphe yok ki birer yalancısınız!"

87. Sonunda müşriklerin ve zâlimlerin hepsi o gün Allah'a tamâmen boyun eğecekler; uydurdukları sahte ilâhlar da kendilerini yüzüstü bırakıp

görünmez olacaktır.

Hesap görüldükten sonra da kâfirler kat kat azapla karşı karşıya kalacaklardır:

كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾ اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا

88. Kendileri küfür içinde yüzdükleri gibi, başkalarını da Allah'ın yolundan alıkoyanlara, bu şekilde toplumu ifsat edip bozgunculuğa sürükledikleri için azap üstüne azap edeceğiz.

Birinci azap, bizzat işledikleri inkâr ve günahlarına karşılıktır. Onun üzerine ziyade edilecek azaplar ise yeryüzünde fesat çıkarıp insanları Allah yolundan saptırmalarına karşılık olacaktır. Nitekim âyet-i kerîmede buyrulur:

"Gerçek şu ki onlar kendi günahlarını yüklenecekler, kendi günahlarıyla beraber saptırdıkları insanlara ait nice günahları da yükleneceklerdir. Kıyâmet günü, uydurup durdukları yalanlar ve attıkları iftiralardan dolayı mutlaka sorguya çekileceklerdir." (Ankebût 29/13)

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) de, iyilikte çığır açanların, o yolda gidenlerin sevaplarından istifade edeceklerini; kötülükte çığır açanların da o yolda gidenlerin günahlarının bir mislini yükleneceklerini haber vererek bu gerçeğe ışık tutar. (bk. Müslim, İlim 15)

Her şeyi en iyi bilen Rabbimiz, kulların hesaplarını şâhitlerle ve delillerle birlikte görüp onların kendi anlayış seviyelerine göre hareket ederek, herhangi bir haksızlığa uğramadıkları noktasında içlerinde en küçük bir pürüzün bile kalmamasını istemektedir:

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِى كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ
شَهِيدًا عَلٰى هٰٓؤُلَٓاءِ ۜ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى
وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ۟ ﴿٨٩﴾

89. Kıyâmet günü her ümmetten, kendileri hakkında şâhitlik yapacak bir şâhit getireceğiz. Seni de bu ümmete şâhit tutacağız. Rasûlüm! Biz sana bu kitabı her şeyi açıklamak üzere, bir de onun Allah'a teslim olanlara doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve müjde olması için indiriyoruz.

Kur'ân-ı Kerîm hidâyetle dalâletin, hakla bâtılın, helâlle haramın, kurtuluş veya azabın dayandığı her şeyi açıkça beyân eden bir kitaptır. Dolayısıyla âyetteki "her şey"den maksat öncelikle insanların dinleri ve ebedî hayatlarıyla alakalı hususlardır. Bunlar insanların doğruyla eğriyi birbirinden ayırarak gerçeğe ulaşabilmeleri için zarûrî bilgilerdir. Bu husûsiyetiyle Kur'ân-ı Kerîm,

kendisine ilâhî bir kitap olarak teslim olan ve onun hükümlerini hayatın her alanında tatbik edenler için bir yol göstericidir. Onlar için bir rahmettir. Onların Allah'ın nimet ve lutuflarına kavuşmalarını sağlar ve onlara, kendisinin getirdiği buyruklara uymayı devam ettirdikleri sürece, âhiret gününde Allah'ın mahkemesinden başarıyla çıkacaklarını müjdeler. Onu inkâr edenler ise, sadece onun hidâyet, rahmet gibi nimetlerinden mahrum olmakla kalmaz, aynı zamanda kıyâmet gününde Allah Rasûlü (s.a.v.) onlara şâhitlik ettiğinde bu kitabı da aleyhlerinde şâhit olarak bulurlar.

Dolayısıyla kıyâmet günü böyle perişan bir hâle düşmemek için, Yüce Rabbimizin emrettiği şu temel esaslar üzerine bir toplum inşa etmek ve öyle bir toplum içinde Allah'ın râzı olacağı bir kulluk yapmak lâzımdır:

Adâlet ve İhsân

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَإِيتَآءِ ذِى الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ
الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

90. Şüphesiz ki Allah adâletli davranmayı, iyilik yapmayı ve akrabayı görüp gözetmeyi emreder. Her türlü hayâsızlığı, kötülüğü ve azgınlığı yasaklar. Düşünüp ders almanız için size böyle öğüt verir.

Bu kısa âyet-i kerîme İslâm'ın tesis etmek istediği ictimâî nizamı sağlayacak; sağlıklı, dengeli ve âhenkli toplum yapısını oluşturacak en hayatî kâideleri beyân eder. Bunlar üçü yapılması, diğer üçü de terk edilmesi emredilen hususlardır. Yapılması emredilen hususlar şunlardır:

Birincisi; adâlet: Her şeyi lâyık olduğu yere koymak, hakkı yerine getirmek, her hususta ölçülü olmak demektir. Bu bakımdan adâlet azgınlığın, haksızlığın ve zulmün zıddıdır. Adâlet kelimesinde insaf, haklılık ve doğruluk mânaları da vardır. Bu bakımdan adâlet, terazinin dili gibi ifrat ve tefrit, aşırılık ve ihmalkârlık arasında bir birleştirme noktasını teşkil eder. Kâinatın nizamı adâletle ayakta durduğu gibi fert ve toplum hayatının nizamı da ancak bununla tesis edilebilecektir. Adâletin başı Allah'ın birliğine inanıp O'nun rablik ve ilâhlık hukukunu yerine getirmektir. Bunu müteâkiben ibâdet, ahlâk ve muâmelatta; beşerî münâsebetlerin her alanında adâletli olmaya çalışmaktır.

İkincisi; ihsân: Bu kelimenin iki mühim mânası vardır ve her ikisini de âyetin tefsirinde düşünmek mümkündür. Birinci mâna, bir şeyi en güzel şekilde yapmaya çalışmaktır. İkinci mâna, başkalarına iyilik yapmaktır. Bu mânada ihsân; iyi, cömert, müsamahalı, affedici, merhametli, nazik olmak ve bencil olmama gibi güzel anlamları da muhtevasına alır. Bu muhtevasıyla o adâlet prensibini tamamlar. Çünkü adâlet sağlıklı ve dengeli bir toplumun temeli ise ihsân onun daha mükemmele erişmesine yardımcı olur. Bir taraftan adâlet toplumun haklarını çiğnenmekten ve zulümden korurken, diğer taraftan ihsân toplumu zevkle ve güzel bir şekilde yaşanacak hâle getirir.

Üçüncüsü; akrabaya yardım: Aslında bu, bir önceki "ihsân" prensibi içinde yer almakta iken, ehemmiyetine binâen ayrıca zikredilmiştir. Akrabalara muhtaç oldukları hususlarda yardımda bulunmak, iyilik yapmak, ikramda bulunmak ve onlarla akrabalık münâsebetlerimizi sürdürmek İslâm'ın önemle üzerinde durduğu bir ahlâkî fazilettir.

Yerine getirilmesi istenen bu temel esaslara karşılık terk edilmesi istenen

hususlar da şunlardır:

اَلْفَحْشَاءُ (fahşâ): Başta zinâ olmak üzere her türlü hayâ, iffet ve edep dışı bütün söz, fiil ve davranışlardır. اَلْمُنْكَرُ (münker): Tüm ilâhî şeriatler tarafından yasaklanan ve adet olarak insanlar arasında da kötü kabul eden her şeydir. اَلْبَغْيُ (bağy): Hakkı olmayan şeyi istemek ve başkasının hakkına tecavüz etmektir. Ahlâkî hudutları aşan ve başkalarının haklarını çiğneyen her türlü kötü davranış bunun içine girer.

Bu âyet-i kerîmenin işaretiyle hakimiyet ve saltanatın kemâl, istikrâr ve devamının üç şey ile; yine bunun zarar görmesi, eriyip gitmesinin de o üç şeyi ondan alıkoymakla gerçekleşeceği söylenebilir. İyi ya da kötü onların her birinin bir meyvesi vardır: Adâletin güzel meyvesi yardım, ihsânın meyvesi övülme, sıla-i rahmin meyvesi ünsiyet ve ülfettir. Hayâsız işlerin feci neticesi dînin fesâda uğraması, kötülüğün neticesi düşmanları tahrik etmek ve azgınlığın neticesi de arzu ettiği şeyden mahrum kalmaktır.

Emrettiği üç husus ve yasakladığı üç hususla iyilik ve kötülüğün bütün çeşitlerini hülâsa ettiğinden dolayı, İbn Mesûd (r.a.) bu âyet-i kerîmeyi, Kur'an'ın en şumüllü âyeti kabul eder. Bu sebeple hatipler, Cuma günü minberde hutbenin sonunda, bütün emir ve yasakları topluca hatırlatması bakımından bu âyeti seslice okurlar. Bu âyeti ilk defa hutbenin sonunda okuyan kişi de beşinci halife Ömer b. Abdülaziz (k.s.) olmuştur. Onun başlattığı bu sünnet-i hasene günümüzde bütün İslâm ülkelerinde devam ettirilmektedir.

İslâm toplumunun üzerine oturduğu temel yapı taşlarından biri de verilen sözlerin ve yapılan yeminlerin gereğini yerine getirmektir:

وَاَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ
جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًاۜ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُوا
كَالَّت۪ي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ اَنْكَاثًاۜ تَتَّخِذُونَ اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا
بَيْنَكُمْ اَنْ تَكُونَ اُمَّةٌ هِيَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍۜ اِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِه۪ۜ وَلَيُبَيِّنَنَّ
لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾

91. Aranızda sözleştiğiniz zaman Allah adına verdiğiniz sözü tam olarak yerine getirin. İyi niyetinize Allah'ı şâhit gösterip iyice pekiştirerek yaptığınız yeminleri bozmaya kalkmayın. Unutmayın ki Allah, yaptığınız her şeyi bilmektedir.

92. Bir topluluğun diğer bir topluluktan siyasî, iktisadî ve askerî yönden

güçlü olmasına aldanıp da, ipliğini sağlamca büküp eğirdikten sonra çözen böylece bütün emeğini boşa çıkaran ahmak kadın gibi, ettiğiniz yeminleri bozup aranızda bir aldatma ve işi bozma sebebi kılmayın. Gerçek şu ki, bütün bunlarla Allah sizi imtihan etmektedir; hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz şeylerin doğrusunu da kıyâmet günü kesinlikle size açıklayacaktır.

Rasûlullah (s.a.v.) şu ikazda bulunur:

"Ahdini bozan herkesin, kıyâmet günü onun arka tarafında ahdine olan hâinliği miktarınca bir sancak dikilir ve «bu filanın ahdine hâinliğidir» denilir." (Buhârî, Edeb 99; Müslim, Cihâd 11-16)

Cenâb-ı Hak, verilen sözden caymanın ve yemini bozmanın ne kadar yanlış ve ahmakça bir iş olduğunu, iyice anlaşılması için, güzel bir misalle beyân eder:

Antlaşmayı bozan kişi; iradesi zayıf, dar görüşlü, ahmak ve bunamış bir kadına benzer. Bu kadın ipliğini eğirip katladıktan sonra tekrar söküp dağıtmakta, çözüp bozmaktadır. Bu benzetme bütün yönleriyle tahkîr, tezyîf, aşağılama ve horlama ile doludur. Yemini bozmayı ve sözünden vazgeçmeyi, ruhlara kötü bir şey olarak hissettirmekte ve gönüllerde onu son derece çirkin göstermektedir. Zâten burada gaye de budur. İzzet ve şeref sahibi hiçbir insan; bu zayıf iradeli, akli dengesi bozuk, hayatını yararsız boş şeylere harcayan bu kadın gibi olmak istemez.

Bu âyet-i kerîmeler Mekke'de Rasûllah (s.a.v.)'e bey'at eden bazı kimseler hakkında inmiştir. Onlar Kureyş'in kuvvet bakımından üstünlüğünü ve müslümanların zayıf düştüğünü görünce korku ve endişeye kapıldılar. Şeytan onları aldatarak Peygamberimiz (s.a.v.)'le yaptıkları ahitlerini bozdurmak istedi. Cenâb-ı Hak bu âyetle onları bu tehlikeye kaşı ikaz edip ayaklarını kaymaktan muhafaza buyurdu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XIV, 215)

Yine Arap kabileleri arasında doğruluk ve fazilete münâsip olmayan şöyle bir uygulama vardı. Bir kabile, bir başka kabileyle antlaştıktan sonra, bunlardan birisine siyasî, iktisâdî ve askerî yönden güçlü bir kabile gelip de onun ahdini bozmasını, karşı tarafı aldatmasını isteyecek olursa, o kabile de ilk antlaşma yaptığı kabileyle olan ahdini bozar, hâinlik eder ve bu büyük kabilenin yanında yer alırdı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XIV, 220)

Bu sebeple Cenâb-ı Hak, bir toplumun diğer bir toplumdan daha güçlü yahut malî bakımdan daha ileride olması sebebiyle, onlardan korkarak veya bir menfaat umarak ahitleri bozmayı; yine müşrik olan düşmanların dünyada sayıca çok olduğunu ve bolluk içinde olduklarını görüp, bundan dolayı yeminleri bozmayı yasaklamıştır. Esas gaye, müslümanların imanlarını pekiştirmek;

kâfirlerin dünyevî güç ve imkânlarının çokluğuna aldanıp tekrar küfre dönmeyi düşünmelerine mâni olmaktır. Ama yine de herkesin doğru yol üzere bulunma şartı yoktur:

وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ
يَشَاءُ ۗ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

93. Eğer Allah dileseydi sizi elbette aynı din üzere bir tek ümmet yapardı. Fakat O, dilediğinin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, dilediğini de doğru yola erdirir. Unutmayın ki siz, bütün yaptıklarınızdan mutlaka sorguya çekileceksiniz.

O halde herkes ne yaptığına, yarın için neler hazırladığına bir baksın da, özellikle verdiği sözleri tutmaya ve olur olmaz bahanelerle onları bozmamaya dikkat etsin:

وَلَا تَتَّخِذُوا اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا
السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ۚ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾

94. Sakın yeminlerinizi aranızda aldatma ve işi bozma sebebi kılmayın. Aksi takdirde, sağlamca yere bastıktan sonra ayaklarınız kayar ve Allah'ın yolundan saptığınız, başkalarını da bu yoldan alıkoyduğunuz için dünyada bunun acı sonucunu tadarsınız, ayrıca âhirette de büyük bir azaba uğrarsınız.

Sözden caymanın, antlaşmaları ve yeminleri bozmanın, hatta bunları birer fitne ve fesat vesilesi hâline getirmenin çok acı neticeleri vardır. Böyle bir davranış ayakların doğru yoldan kaymasına, Allah'ın gösterdiği yoldan sapmaya ve saptırmaya sebep olur. Artık kimsenin sözüne güven kalmaz, toplum içinde karşılıklı güven duygusu sarsılır. Bu yüzden insanlar birbirlerine düşerler; kavgalar, savaşlar toplumu yiyip bitirir. Maddî ve mânevî pek çok vahim durumların meydana gelmesine zemin hazırlanmış olur. Görüldüğü üzere bu konuda Allah'ın emrine isyan, dünyada pek kötü neticelere maruz kalmaya, sıkıntı ve ceza çekmeye sebep olacağı gibi, âhirette de daha büyük bir azaba uğramaya yol açacaktır. Bu yüzden aynı konudaki ilâhî ikazlar şöyle devam ediyor:

وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۗ اِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ ۗ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ

صَبَرُوا اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا
مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةًۚ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ
اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

95. Öyleyse, Allah'a verdiğiniz sözü, karşılığında ne alsanız az düşecek bir bedele satmayın. Eğer bilirseniz, ancak Allah katında ahde vefâya verilecek mükâfat sizin için daha hayırlıdır.

96. Çünkü sizin elinizde bulunan nimetler tükenir, fakat Allah'ın yanında olanlar ebedî kalıcıdır. Şurası bir gerçek ki, sabredenleri, yaptıkları en güzel işleri esas alarak mükâfatlandıracağız.

97. Erkek olsun kadın olsun mü'min olarak kim sâlih amel işlerse ona dünyada elbette temiz ve güzel bir hayat yaşatırız. Âhirette de onları, yaptıkları en güzel işleri esas alarak mükâfatlandırırız.

Cenâb-ı Hak, kulluk sözünde duran, her türlü ahitlerini yerine getirmeye çalışan ve yaptığını Allah rızâsına uygun bir şekilde doğru ve güzel yapan kullarına dünyada bile pek hoş, huzurlu ve güzel bir hayat müjdelemektedir. Gerçekten de davranışlarında samimi, doğru, dürüst, şerefli, adil ve temiz olanlar bu dünyada çok daha güzel ve huzurlu bir hayat yaşarlar. Çünkü onlar, olgun şahsiyetleri ve ahlâkî hamîdeleriyle, bu meziyetlere sahip olmayanların göremediği saygı, şeref ve güven içinde yaşarlar. Kendilerince bir başarı elde etmek için kötü yollara teşebbüs edenlerin elde edemediği temiz ve şerefli bir başarı kazanırlar. Her şeyin ötesinde, kulübede yaşasalar bile, saraylarda ve köşklerde oturan günahkârların yaşamadığı bir vicdanî huzuru ve tatmini yaşarlar. Âhirette ise onları Allah Teâlâ, yaptıkları amellerin en güzellerini esas alarak mükâfatlandıracaktır. Bire on, bire yüz, bire yedi yüz ve daha fazlasını ikram edecektir. Nitekim Cenâb-ı Hak: **"Rabbinin huzuruna çıkıp hesap vermekten korkan kimseye iki cennet vardır"** (Rahmân 55/46) âyetiyle, bir mânada hem mü'minin dünyada tadacağı mânevî cennet huzuruna hem de âhirette varacağı cennete işaret buyurmuştur.

Ancak, bütün bu gerçekleri haber veren Kur'an'a mükemmel bir imanla kulak vermeli, türlü desiselerle onun hakkında şüpheler oluşturmaya ve âyetlerinin mânasının doğru bir şekilde anlaşılmasını engellemeye çalışan şeytânî güçlerden de Allah'a sığınmalıdır:

فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ اِنَّهُ
لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ اِنَّمَا

سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾

98. Kur'an okuyacağın zaman kovulmuş şeytandan hemen Allah'a sığın!

99. Gerçekte onun iman edenler ve yalnızca Rablerine güvenip dayananlar üzerinde zorlayıcı bir gücü yoktur.

100. Şeytanın zorlayıcı gücü, ancak onu dost edinenlerin ve onu Allah'a ortak koşanlar üzerindedir.

Kur'ân-ı Kerîm'i selim bir kalp, temiz bir akılla ve pürüzsüz bir hissiyât içinde okuyabilmemiz, onun ince mânaları üzerinde tefekkür edebilmemiz ve onun hükümleriyle amel edebilmemiz için önce şeytandan Allah'a sığınmak lâzımdır. Bu ise aslında kalple yapılacak bir iştir. Bu sebeple âlimlerin çoğu sözlü olarak "eûzü" çekmeyi vacip değil müstehap saymışlardır.

Çeşitli rivayetler arasında en meşhur istiâze sözü;

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ demektir.

Şeytan kelimesi, "uzaklaştı" mânasındaki شَطَنَ (şatane) fiilinden türemiştir. İmam Kuşeyrî (r.h.), bundan hareketle şöyle der:

"Kişiyi Rabbinden uzaklaştıran, kalben O'nunla beraber olmaktan alıkoyan her şey şeytandır. Bir kişinin nefsi kendisine musallat olup, onu velev itaat, ibâdet ve tefekkür gibi şeylerle de olsa Rabbinden meşgul ediyorsa bu onun şeytanıdır. Ona düşen nefsinin kötülüğünden ve bütün kötülerin şerrinden Allah'a sığınmaktır." (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, II, 172)

Zira şeytan ve onun yoldaşı olmuş şeytanî güçler, daha önceki şeriatlerin yürürlükten kaldırılmasının ilâhî hikmete aykırı olacağını söyleyerek Kur'an hakkında kalplere şüphe tohumu ekmeye çalışıyorlar. Halbuki:

Allah Ne İndirdiğini Bilir

وَاِذَا بَدَّلْنَٓا اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍۙ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُٓوا اِنَّمَٓا اَنْتَ مُفْتَرٍۜ
بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

101. Biz bir âyetin yerine onun hükmünü kaldıracak başka bir âyet getirdiğimiz zaman, ki Allah neyi indireceğini çok iyi bilmektedir, kâfirler: “Sen, başka değil, sadece Allah adına yalan uyduran bir iftirâcısın!” derler. Hayır! Onların çoğu işin gerçeğini bilmezler.

Nesh ve tebdîl, bir şeyi kaldırmakla birlikte bir başkasını onun yerine koymaktır. Cenâb-ı Hak bir kısım âyetleri indirir, mü’minler onunla bir müddet amel eder, sonra onu kaldırıp yerine başka bir âyet indirirdi. Nitekim Abdullah b. Abbas (r.a.)’den şu bilgi nakledilir: Rasûlullah (s.a.v.)’e içinde şiddet olan bir âyet nâzil olduğunda insanlar onu alır ve Allah’ın dilediği bir süreye kadar onunla amel ederlerdi. Sonra o âyetle amel insanlara zor gelir ve Allah da bu hükmü nesh eder, yerine katından bir rahmet olarak amel edilmesi daha kolay ve daha hafif bir âyet indirirdi. Bu gibi durumlar karşısında Kureyş kâfirleri: “Muhammed ashâbıyla alay ediyor. Onlara bugün bir emir veriyor, yarın onu yasaklıyor ve daha kolay bir şey getiriyor. Bu ancak, onun kendinden ortaya attığı bir iftiradır” derlerdi. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XX, 93) Âyet-i kerîme bu tür durumlardan bahsetmektedir. (bk. Bakara 2/106)

Bu bakımdan işin gerçeğini açıklamak üzere:

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

102. Rasûlüm! De ki: “O Kur’an’ı mü’minlerin imanını pekiştirmek, müslümanlara bir doğru yol rehberi ve bir müjdeci olmak üzere Rabbinden değişmez bir gerçek olarak Rûhu’l-Kudüs indirmektedir.”

Buna rağmen:

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّهُمْ يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌۜ لِسَانُ الَّذٖي يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ
اَعْجَمِيٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبٖينٌ ﴿١٠٣﴾ اِنَّ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ
اللّٰهِۙ لَا يَهْدٖيهِمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿١٠٤﴾ اِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ
الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾

103. Senin hakkında kâfirlerin: “Ona Kur’an’ı kesinlikle bir insan öğretiyor” dediklerini elbette biliyoruz. Kaldı ki, Kur’an’ı sana öğrettiğini iddia ettikleri kişinin dili yabancıdır, Kur’an ise açık ve anlaşılır bir Arapçadır.

104. Allah’ın âyetlerine inanmayanları Allah doğru yola erdirmeyecektir. Üstelik onlara pek acı bir azap vardır.

105. Böyle bir yalanı ancak Allah’ın âyetlerine inanmayanlar uydurur. İşte asıl yalancılar da onlardır.

Rivayete göre Mekke’de Aynu’t-temr ahâlisinden işleri kılıç cilalamak olan Yesar ve Cebr adlı iki hıristiyan köle vardı. Kendi dilleriyle bir kitap okurlardı. Rasûlullah (s.a.v.) onlara uğrar ve okuduklarını dinlerdi. Bu sebeple müşrikler: “Muhammed Kur’an’ı onlardan öğreniyor” dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu 103. âyeti indirip onları yalanladı. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 288)

Kur’an’ın dili, hem muhtevası hem nazmı itibariyle hiçbir beşerin benzerini söyleyemeyeceği güzellikte apaçık Arapça bir dildir. Ana dili Arapça olan ve Arapçayı çok iyi seviyede bilen birinin bile Kur’an gibi bir söz söyleme ve öğretme imkânı yokken, hele hele hiç Arapça bilmeyen birinin, Arapçanın en güzel örneği olan Kur’an gibi bir edebiyat şaheserini, insanlığın din ve dünyasını kurtaracak kıymette bir hikmet kaynağını dikte ettirdiğini söylemek düpedüz saçmalıktan başka bir şey değildir.

Bu tür iddialar ortaya atarak Allah’ın âyetlerine inanmayanları, Allah, bu durumlarını devam ettirdikleri sürece doğru yola erdirmeyecektir. Bu şekilde imansız öldükleri takdirde cehennemde acı bir azaba uğrayacaklardır. Peygamberimiz (s.a.v.) ve İslâm hakkında yalanları, önceden müşriklerin yaptığı gibi bundan böyle de, ancak Allah’ın âyetlerine inanmayan ve yalancıların ta kendileri olan kimseler ileri süreceklerdir.

Ancak, baskı ve işkence altında tutularak gönlünde taşıdığı doğru düşünce ve inancın aksini ifade etme, daha açık bir ifadeyle “yalan söyleme” zorunda kalan müslümanın hâli ne olacaktır:

مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلٰكِنْ مَنْ
شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾

106. Kalbi imanla dopdolu ve doygun olduğu halde baskı altında kalarak inkâra zorlanıp da bunu ancak diliyle yapan hâriç, her kim iman ettikten sonra Allah’ı inkâr eder ve bile isteye gönlünü küfre açarsa, böylelerinin üzerine dünyada Allah tarafından bir hışım çökecek, âhirette de onların

payına çok büyük bir azap düşecektir.

Rivayete göre müşrikler Ammâr'ı, babası Yâsir'i, annesi Sümeyye'yi, Suheyb'i, Bilâl'i, Habbab'ı ve Sâlim'i alıp onlara işkence etmeye başladılar. Sümeyye, iki deveye bağlandı ve ön tarafına bir mızrak saplandı. Ona, "Sen erkekler sebebiyle İslâm'a girdin" denildi. Hem kendisi hem de kocası Yâsir fecî bir şekilde öldürüldü. İslâm tarihinde ilk şehit edilen kişiler bunlardır. Ammâr ise, zor ve baskı altında diliyle onların istediklerini söyledi. Sonra gelip bunu Rasûlullah (s.a.v.)'e arzetti. Efendimiz: *"Kalbini nasıl buluyorsun?"* sorunca O, "İman ile dopdolu ve huzur bulmuş olarak" diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): *"Bir daha aynı eyi yapmaya kalkı acak olurlarsa, sen de öyle yap"* diye izin verdi. (Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 357)

Dolayısıyla bu âyet, imanlarından vazgeçirilmek üzere dayanılmaz işkencelere ve acılara maruz bırakılan mü'minlerle alâkalıdır. Onlara, eğer hayatlarına karşılık küfrü kabul etmeye zorlanırlarsa, kalpleri iman bakımından sağlam olmak şartıyla sadece dilleriyle küfür sözlerini söylemelerinde bir sakınca olmadığı, böyle yaptıklarında affedilecekleri bildirilmektedir. Fakat bu, kişinin hayatını kurtarmak için küfrü mutlaka söz ile kabul etmesi gerektiği mânasına gelmez. Bu sadece bir ruhsattır ve mü'min için ideal bir durum değildir. Bu ruhsata göre eğer kişi küfrü kabul ettiğini söylerse, bundan hesaba çekilmez. Gerçekte bir mü'min için ideal olan vücudu parça parça doğransa bile haktan başka bir şey söylememektir.

Rasûlullah (s.a.v.) zamanında bazılarının bu ideale göre davrandığını, bazılarının ise kendilerine verilen izinden faydalandıklarını gösteren misaller vardır: Habbab b. Eret (r.a.) eriyen yağları ateşi söndürünceye dek kor üzerinde yatmaya zorlanmış, fakat imanında sebât göstermiştir. Bilal-i Habeşi (r.a.) de demirden bir zırh içinde kavurucu sıcağın ortasında bırakılmıştır. Daha sonra kızgın kum üzerinde sürüklenmiş, fakat yine de "Allah birdir" demeye devam etmiştir. Habib b. Zeyd b. Asım (r.a.) adındaki mü'minin ise yalancı peygamber Müseylime'nin emriyle uzuvları birer birer kesilmiştir. Her uzvu kesilişinde ona bu yalancıyı peygamber olarak kabul etmesi söylenmiş, fakat o son nefesini verinceye dek her seferinde onun peygamberliğini reddetmiştir. (bk. Suyûtî, *ed-Dürru'l-mensûr,* V, 172) Ammar b. Yâsir (r.a.) ise yukarıda zikredildiği üzere çektiği acılar karşısında canını kurtarabilmek için sadece diliyle onların istediklerini söylemiştir.

Bu gibilere bir sorgu ve ceza olmamakla beraber kalplerini isteye isteye küfre açan kimselerin dünyada Allah'ın gadap ve hışmına, âhirette de büyük bir azaba uğrayacaklarında şüphe yoktur. Bunun sebebi şudur:

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِۙ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ
وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ
فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

107. Onları böyle bir yola iten sebep, ancak dünya hayatına gönül verip onu âhirete tercih etmeleridir; Allah da, artık küfürde kökleşmiş o inkârcılar gürûhunu doğru yola erdirmez.

108. Böyleleri, küfürleri yüzünden kalplerini, kulaklarını ve gözlerini Allah'ın mühürleyip çalışmaz hâle getirdiği kimselerdir. Onlar gâfillerin ta kendileridir.

109. Şüphesiz âhirette en büyük zarara uğrayacak olanlar da onlardır.

Bununla birlikte, İslâm'ı en güzel bir şekilde yaşayabilmek için hicret, cihâd ve sabır gibi ilâhî buyruklara sarılan mü'minlere Yüce Allah'ın muâmelesi elbette farklıdır:

ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُواۙ اِنَّ
رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾ يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ
عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾

110. Sonra şu da kesin bir gerçek ki, elbette senin Rabbin, mihnet ve işkencelerle, zulüm ve baskılarla sınandıktan sonra hicret eden, ardından Allah yolunda cihâd eden, çalışıp didinen ve sabredenlerin yardımcısıdır. Doğrusu Rabbin, onların bütün bu güzel davranışlarına karşılık olarak gerçekten çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

111. Mahşer günü herkes gelip sadece kendisini kurtarmaya çalışacak, herkese dünyada iken yaptıklarının karşılığı eksiksiz ödenecek ve kimseye haksızlık yapılmayacaktır.

Müşrikler, Mekke'de müslümanları dinlerinden döndürmek için onlara akla hayâle gelmedik eziyetler yaptılar, işkence ettiler, dövdüler, sövdüler, hatta öldürdüler. Bu yapılanlar sadece müslümanların imanlarının kuvvetlenmesine ve dinlerine daha sıkı bağlanmalarına sebep oldu. Fakat şartlar iyice kötüleşip Mekke artık yaşanamaz hâle gelince önce Habeşistan'a, ardında da Medine'ye hicret ettiler. Medine'ye hicretten sonra da din düşmanlarıyla Bedir, Uhud,

Hendek, Huneyn, Tebûk gibi büyük savaşlar yaptılar ve hep sabrettiler. Cenâb-ı Hak onlara ve kıyâmete kadar da gerektiğinde hicret, cihâd ve sabır bakımından onların izinden yürüyenlere mağfiret ve merhametini müjdelemektedir. Allah dünyada onlara zafer ve hoş bir hayat lutfedeceği gibi, herkesin bir bahane bulup kendini savunmaya kalkışacağı, ancak herkese sadece yaptığının karşılığının verileceği, kimseye en küçük bir haksızlığın yapılmayacağı çetin ve belâlı mahşer gününde de onlara mağfiret ve merhametiyle muâmele edecektir.

Unutmamak gerekir ki, Allah'ın emirlerine itaat ve nimetlerine şükür, her türlü başarı, mutluluk ve kurtuluşun en mühim anahtarı iken, bunun aksine inkârcılık ve nimetlere nankörlük ise, sadece âhirette değil, dünyada bile büyük felâketlere uğramaya sebeptir:

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْت۪يهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ
كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ فَاَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ
بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ
فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾

112. Allah ibret için bir ülkeyi örnek veriyor: Bu ülkenin halkı emniyet ve huzur içinde yaşıyor; rızıkları her taraftan bol bol geliyordu. Sonra bunlar Allah'ın nimetlerine nankörlük edince, Allah da yaptıklarına karşılık onlara bütün benliklerini saran bir açlığı ve korkuyu tattırdı.

113. Onlara bizzat kendilerinden bir peygamber de geldi, fakat onu yalanladılar. Zulme gömülmüş giderlerken, çok geçmeden, onları azap kıskıvrak yakalayıverdi.

Bahsedilen ülkenin, **"Çevrelerindeki insanlar yakalanıp götürülürken ve malları yağma edilirken, yaşadıkları Mekke'yi can ve mal emniyeti bakımından güvenilir ve mukaddes bir Harem bölgesi kıldığımızı görmezler mi?"** (Ankebût 29/67) âyeti gereğince emin ve güvenli bir belde kılınan; İbrâhim (a.s.)'ın, **"Rabbim! Sen de insanlardan bir kısmının gönlünü onlara yönlendir ve onları çeşitli ürünlerle rızıklandır ki sana şükretsinler"** (İbrâhim 14/37), **"Rabbim! Burayı emniyetli bir belde kıl; halkından Allah'a ve âhiret gününe iman edenleri de çeşit çeşit ürünlerle rızıklandır..."** (Bakara 2/126) şeklindeki duaları bereketiyle rızkı her taraftan gelen Mekke olduğu belirtilmektedir. Ancak yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, huzur, güven vs. gibi Allah'ın verdiği her türlü nimete nankörlük eden, onları Allah'a taat yolunda yerli yerince kullanmayan, israf edip saçıp savuran ve hatta

onları Allah'a isyân yolunda kullanan her ülkenin akıbeti de böyle olacaktır. Böyle kötü bir âkıbete uğramamak için Allah'a kulluk etmeli, nimetlerine şükretmeli, haramlardan uzak durarak helâl, temiz ve hoş şeylerle nezih bir hayat sürülmelidir:

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًاۖ وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾

114. Öyleyse, Allah'ın size rızık olarak verdiği helâl ve temiz nimetlerden yiyin. Eğer yalnız Allah'a kulluk yapıyorsanız O'nun nimetlerine şükredin.

Hz. Mevlânâ, bu âyetin bir işareti sayılacak şekilde şöyle demektedir:

"Çocuğun gözü, merkep gibi maddî yiyeceklerde, dünyaya ait isteklerdedir. Akıllı kişilerin gözleri ise âhiret işlerinde, son hesaplardadır. O çocuk gibi gâfil olan kişi, ahırdaki otu lezzetli bulur, yâni dünya nimetlerinden hoşlanır, onların zevkine varır. Olgun kişi ise ahırdaki hayvanların kasap eliyle kesileceğini, yâni çeşitli gıdalarla beslenen bedenlerin sonunda mezarlarda çürüyeceğini düşünür. Bir adı da "Mümît: Öldüren" olan Cenâb-ı Hakk'ın bize verdiği çeşitli yiyecekler, aslında acıdır. Maksat bizi beslemektir. Sanki o, bizim etimizi tartmak için bir terazi koymuştur. Sen, Hakk'ın verdiği mânen öldürücü olan nimetlerini yeme de "Muhyî: Diriltici" olan hikmet otunu otla. Çünkü Allah o otu, karşılığında senden bir şey beklemeden, sadece bir bağış olarak sana lutfetmektedir.

Ey gâfil kişi! Cenâb-ı Hakk'ın Kur'an'da, **«Allah'ın size rızık olarak verdiği helâl ve temiz nimetlerden yiyin»** (Nahl 16/114) diye buyurduğu rızkı, sen «hikmet» sanmadın da «ekmek» sandın. Allah'ın verdiği rızk; mertebesine, anlayış ve seziş kabiliyetine göre, hikmet ve mârifettir. O yiyenin sonunda boğazında durmaz, seni öldürmez. Bu bedene ait olan ağzı kaparsan, sende mânevî ve rûhanî bir ağız açılır da, o ağızla ilâhî sırlar ve mârifetler lokmalarını yersin. Eğer sen şu beden şeytanının sütünden kesilirsen, Hakk'ın mânevî sofrasına oturursun da, nice akıl almaz nimetler yersin." (Mevlânâ, *Mesnevî*, 3741-3748. beyitler)

İşin mânevî yönü böyle olmakla beraber şeriat planında hangi etlerin haram kılındığını ve zaruret halinde tanınan ruhsatları bildirmek üzere şöyle buyruluyor:

اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَٓا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖۚ
فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١١٥﴾

115. Allah size sadece leşi, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etini haram kıldı. Fakat kim bunlardan yemeye mecbur

kalır da, başkasının hakkına tecavüz etmemek ve zaruret ölçüsünü geçmemek şartıyla yerse, ona da bir günah yoktur. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Burada Allah'ın haram kıldığı etler beyân edilir ve zaruret halinde bunlardan istifadenin hudutları belirlenir.[2]

Neyin helal neyin haram olduğunu belirlemede dikkat edilecek ölçü şudur:

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلَالٌ وَهٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ ؕ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ؕ ﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١١٧﴾

116. Hiçbir delile dayanmadan sırf dillerinizin yalan yere nitelendirmesiyle, "Şu helâldir, şu haramdır" demeyin. Böyle yapmakla Allah adına yalan uydurmuş olursunuz. Allah adına yalan uyduranlar ise asla kurtuluşa eremezler.

117. Böylelerinin dünyada elde edecekleri şey, çok az süreli bir menfaatten ibarettir. Âhirette ise kendilerini can yakıcı bir azap beklemektedir.

Haksız ve liyakatsiz olarak haram ve helâli tayin etme yetkisini kendisinde görenler ve buna yeltenenler iki sebepten ötürü Allah adına yalan uydurmuş olurlar:

• Böyle bir kimse ya Kur'an ve sünneti esas almaksızın, kendisinin helâl ve haram dediklerinin Allah tarafından da helâl ve haram kılındığını söyler.

• Veya Allah'ın helâli ve haramı tayin etme yetkisinden vazgeçip insanları kendi hayatlarıyla alakalı hükümler koymada serbest bıraktığını söylemek ister.

Her iki iddia da Allah adına uydurulmuş bir yalan ve bir iftiradır. Bu şekilde, ister haram ve helâlle ister hayatın tüm alanlarıyla alakalı Allah'ın hükümlerini hiçe sayarak yanlış yollara tevessül edenler, Cenâb-ı Hakk'ın müsaadesiyle dünyada az bir zaman yer, içer, zevklenip avunabilirler. Fakat onlar, âhirette pek acıklı bir azaptan kendilerini kurtaramayacaklardır.

Yiyecekler konusunda yahudilerle ilgili özel bir duruma gelince:

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ ۚ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

118. Yahudilere, daha önce sana bildirdiğimiz bazı yiyecekleri haram kılmıştık. Böyle yapmakla biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine

zulmediyorlardı.

Yahudilere, zulüm ve taşkınlıkları sebebiyle haram kılınan yiyecekler En‘âm sûresi 146. âyette şöyle beyân edilmiştir: **“Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kılmıştık. Sığır ve koyunların sırt ve bağırsaklarına yapışmış yahut kemiğe karışmış yağları dışındaki tüm iç yağlarını da onlara haram kılmıştık. Azgınlıkları yüzünden biz onları böyle cezalandırdık...”** (Ayrıca bk. Nisâ/160-162)

Haber verilen bu özel durum diğer insanlar için de bir uyarı özelliği taşımakla birlikte, Allah’tan bağışlanma dileyip doğru yolu bulma fırsatının kesinlikle kaçtığı anlamına gelmez. Bilakis hemen arkasından tevbe kapısının sonuna kadar açık olduğu müjdesi yer almaktadır:

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ
وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾

119. Ancak, hiç şüphesiz senin Rabbin, yaptığının günah olduğunu henüz bilmeden veya yanılıp da bir an nefsine mağlup olarak kötülük işleyen, sonra da çabucak bundan vazgeçip tevbe eden ve hallerini düzeltenlerin yanındadır. Doğrusu senin Rabbin, onların bu samimi tevbelerinden sonra elbette çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Kul, küfür ve şirk de dâhil olmak üzere ne kadar günaha batmış olsa da sonsuz merhamet sahibi Rabbimiz tevbe ve ümit kapısını dâimâ açık tutmakta; onları imana, amel-i sâlihe, hallerini ıslaha, tevbe ve istiğfara dâvet buyurmaktadır. Peşinden de, Allah’ın sevdiği biçimdeki bir kulluğu arzulayan herkese numûne olması için Hz. İbrâhim şahsında, kâmil bir mü’min şahsiyetinde bulunması gereken en mühim vasıfları bildirmektedir:

Âyetin tefsiri, aynı konuyu işleyen Bakara sûresi 173. âyette yapılmıştır.

Örnek Şahsiyet Hz. İbrâhim

اِنَّ اِبْرٰهٖيمَ كَانَ اُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنٖيفًاۜ وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكٖينَۙ ﴿١٢٠﴾
شَاكِرًا لِاَنْعُمِهٖۜ اِجْتَبٰيهُ وَهَدٰيهُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿١٢١﴾ وَ اٰتَيْنَاهُ
فِى الدُّنْيَا حَسَنَةًۜ وَاِنَّهُ فِى الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحٖينَۜ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ اَوْحَيْنَٓا
اِلَيْكَ اَنِ اتَّبِـعْ مِلَّةَ اِبْرٰهٖيمَ حَنٖيفًاۜ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ﴿١٢٣﴾

120. Hiç şüphesiz İbrâhim başlı başına bir ümmet, kendisine uyulacak bir önder, Allah'a gönülden itaat eden ihlaslı bir kul ve dupduru tevhid inancına sahip bir müslümandı. O, hiçbir zaman müşriklerden olmadı.

121. O, Allah'ın nimetlerine dâimâ şükrederdi. Allah da onu seçti ve her bakımdan onu doğru bir yola iletti.

122. Biz İbrâhim'e dünyada iyilik ve güzellik verdik. Elbette o, âhirette de sâlih kullar arasında olacaktır.

123. Rasûlüm! Sonra sana da: "Selim bir kalp ve dupduru bir tevhid inancıyla İbrâhim'in tertemiz dinine uy!" diye vahyettik. O, hiçbir zaman müşriklerden olmadı.

Hz. İbrâhim'in burada dört mühim ve örnek vasfı daha zikredilir:

Birincisi; اَلْاُمَّةُ (ümmet)tir. Ümmet, insanlardan belli özellikleri sebebiyle bir araya gelmiş bulunan ve başka insanlara da önderlik yapabilecek hususiyetlere sahip olan büyük bir grup demektir. İbrâhim (a.s.)'ın bu vasıfla sıfatlanmasının iki önemli hikmeti vardır: O, fazilet, fütüvvet ve kemal bakımından tam bir ümmet seviyesinde idi. Yine o, zamanında İslâm dinini yaşayan ve temsil eden yegâne tek ümmet gibiydi. Bu ifade aynı zamanda onun itaati, bereketi ve iyiliğiyle tek başına bir ümmete denk olduğu anlamına gelebilir. Bununla birlikte onun her türlü güzel hasletleri ve hayırlı amelleri kendisinde toplaması sebebiyle her hususta kendisine uyulması gereken bir önder olduğunu da ifade eder. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* XIV, 315-316; Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an,* III, 69)

İkincisi; اَلْقَانِتُ (kânit)tir. Kânit, Allah'a kulluk eden, Allah'ın emirlerine titizlikle uyan, itaat eden, içten boyun eğen ve kulluk yapan kimse demektir. Bu, bütün peygamberlerin ayrılmaz vasfıdır.

Üçüncüsü; اَلْحَنٖيفُ (hanîf)tir: Hanîf; eğriliği bırakıp doğrusuna giden; şirk,

sapıklık ve bâtıldan uzak durup tevhîd dînine sımsıkı sarılan kimse demektir. Hanîflik, İbrâhim (a.s.)'ın tebliğ ettiği dine isim olmuştur. Bu dine tâbi olan kimseye de hanîf denilir ki, başka dinlerden, bâtıl ilâhlardan kaçınıp yalnız bir olan Allah'a yönelen "müvahhid" mânasındadır.

Dördüncüsü; اَلشَّاكِرُ (şâkir)dir. Şâkir, çok şükreden anlamındadır. İbrâhim (a.s.), bütün peygamberler gibi Allah'ın nimetlerine karşı şükrediciydi.

Allah onu doğrudan doğruya Allah'a götüren hak dinde başarılı kılmıştı. "İctibâ: seçme" karinesiyle anlaşıldığına göre, onun nâil olduğu bu ilâhî hidâyetin sonucu, yalnız kendisinin doğru yolu bulmasıyla kalmayıp, halkı da irşad olmuştur. Dünya küfür ve nankörlük içinde kıvranırken Hz. İbrâhim, sahip olduğu nimetlerin şükrünü yerine getirmek üzere dosdoğru bir yolda yürüyerek: **"Rabbim! Beni ve zürriyetimi namazı dosdoğru kılanlardan eyle! Rabbimiz dualarımızı kabul buyur!"** (İbrâhim 14/40) duasıyla Allah için tebliğ ve irşad hizmetine devam etti. Allah ona dünyada bir iyilik, güzel bir hal, iyi ve güzel bir geçim, temiz bir yaşayış ihsân etmiştir. Şüphesiz ki o, âhirette de sâlihler arasında yer alacaktır. (bk. Şuarâ 26/83-85)

Kendilerini Hz. İbrâhim'in neslinden sayan ve onunla övünen yahudilerin cumartesi yasağına gelince:

اِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذٖينَ اخْتَلَفُوا فٖيهِۜ وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فٖيمَا كَانُوا فٖيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾

124. Cumartesi tatili ve ibâdeti, sadece o gün hakkında anlaşmazlığa düşen yahudilere emredilmişti. Şüphesiz ki Rabbin kıyâmet gününde, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda onların arasında en doğru hükmünü verecektir.

Bir kısım azgınlık ve taşkınlıkları sebebiyle yahudilere husûsî bir ceza olarak cumartesi günü çalışmamak ve sadece ibâdetle meşgul olmak farz kılınmıştı. Bu yasağın Hz. İbrâhim ve onun diniyle bir alakası yoktu. Yahudilerin anlaşmazlığı, cumartesinin tatil günü olmasında değil, o günde avlanıp avlanmama hususunda olmuştur. (bk. A'râf 7/163) Yahut anlaşmazlık yahudilerle hıristiyanlar arasında olabilir. Çünkü yahudiler cumartesinin Allah'ın dinlenme günü olduğunu kabul ederlerken, hıristiyanlar pazarı dinlenme günü olarak kabul etmişlerdir. Hangisinin doğru yaptığı, mahşer günü Allah'ın vereceği hükümle tam olarak anlaşılacaktır.

İnsanlar arasındaki anlaşmazlıkların sona ermesi, bütün hükümleriyle gerçeğin ta kendisi olan İslâm dininin öğrenilmesi ve yaşanmasıyla mümkün

olacaktır. Öyleyse Rasûlüm:

ٱدْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلْحِكْمَةِ وَٱلْمَوْعِظَةِ ٱلْحَسَنَةِ وَجَٰدِلْهُم بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾

125. İnsanları Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle dâvet et. Bir mücâdeleye girmen gerektiğinde, söz ve davranışında dâimâ daha güzel olanı tercih et. Şüphe yok ki Rabbin, kendi yolundan sapanları çok iyi bilir. Doğru yolu bulanları da en iyi bilen O'dur.

Âyet-i kerîmede söz konusu edilen "hikmet" ve "güzel öğüt", insanları Allah'ın yoluna dâvette çok mühimdir. Hikmet, kişinin tebliğ sırasında dikkatli ve basîretli olması, bunu körü körüne yapmaması, doğru söz söyleyip yalandan ve başkalarını yanlışa sürüklemekten sakınması, isâbetli karar vermesi ve anlattığı şeylerin kolayca kabul edilmesini sağlayacak deliller serdetmesidir. Hikmet, muhâtabın zihin, kabiliyet ve şartlarının göz önünde bulundurulmasını ve mesajın münâsib bir şekilde takdim edilmesini gerektirir. Güzel öğüte gelince, muhatabı sadece mantıkî iknâ metotlarıyla değil, aynı zamanda duygularını da cezbederek inandırmaya çalışmaktır. Tebliğde esas alınması gereken bu dikkat ve inceliği daha iyi anlayabilmek için Rasûlullah (s.a.v.)'in sergilediği şu emsalsiz örnek davranışa bakmak yeterli olacaktır:

Sa'd ed-Delîl (r.a.) şöyle anlatıyor:

"Hicret esnâsında Allah Rasûlü (s.a.v.), Ebûbekir (r.a.) ile birlikte bize uğradı. O sırada Ebûbekir'in bir kızı, kabîlemizde sütannesinde idi. Rasûlullah (s.a.v.) kısa yoldan Medine'ye varmak istiyordu. Biz kendisine:

«–Burası Rekûbe geçidinin Gâir yoludur. Burada Eslem kabilesinden اَلْمُهَانَانِ (Mühânân) diye bilinen iki hırsız vardır. İsterseniz onların üzerine biz varalım.» dedik. Peygamberimiz (a.s.):

«–Sen bizi onların yanına götür!» buyurdu.

Bunun üzerine yola koyulduk. Rekûbe yokuşunu çıkıp yanlarına vardık... Âlemlerin Sultanı Efendimiz, onları yanına çağırıp yumuşak bir lisanla İslâm'ı anlattı ve müslüman olmalarını istedi. Onlar da müslüman oldular. Allah Rasûlü (s.a.v.) isimlerini sorduğunda:

«–Biz mühânân: hakîr görülen iki kişiyiz» dediler. Rasûlullah (s.a.v.):

«–Bilâkis siz, mükremân: şerefli iki kimsesiniz» buyurdu ve onları müjdeci olarak önden Medine'ye gönderdi." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 74)

Âyette geçen "Onlarla en güzel şekilde mücâdele et!" emri ise tebliğ vazîfesini ciddi bir şekilde yerine getirmeyi taleb etmektedir. Buna göre tebliğci, tatlı dille

konuşmalı, kırıcı olmaktan ve sert tavır takınmaktan uzak durmalıdır. Tebliğde şahsiyetli ve vakarlı davranışlar sergilemeli; cezbedici, akla ve mantığa uygun fikirler öne sürmeli ve muhatabını en güzel şekilde iknâ etmeye çalışmalıdır. Tebliğcinin vazîfesi anlatmak ve anlattıklarının faydalı şeyler olduğu husûsunda insanlara emniyet telkin etmektir.

Şunu gözardı etmemek gerekir ki, İslâm'ı tebliğde örnek bir ahlâk ve duruş sergilemek; af, sabır ve müsamahamızla gönülleri cezbetmek en temel düsturlardan biridir. Bu sebeple şöyle buyruluyor:

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ ۖ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ
لِلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ
وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾

126. Size yapılan bir kötülüğe karşılık verecekseniz, size yapılan muâmelenin aynısıyla mukâbele edin. Yok, eğer sabrederseniz, böyle davranmak, sabredenler için elbette daha hayırlıdır.

127. Rasûlüm! Sabret; şunu bil ki sabretmen de ancak Allah'ın yardımıyla olur. Dâvetini kabul etmiyorlar diye üzülme; kurmaya çalıştıkları tuzaklar sebebiyle de telâş edip sıkıntıya düşme.

Âyetlerin şöyle bir hâdise üzerine indiği rivayet edilir:

Müşrikler Uhud'u terk edip gittikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) öldürülenlerin yanına gitti. Hoşuna gitmeyen bir manzarayla karşılaştı. Çok sevdiği amcası Hz. Hamza'nın karnının yarılmış olduğunu, burnunun ve kulaklarının kesilmiş olduğunu görünce şöyle dedi:

"Eğer kadınlar üzülmeyecek, yahut benden sonra izlenecek bir yol olmayacak olsaydı, Allah onu yırtıcı hayvanların ve ku ların karnından kıyâmet gününde dirilteceği vakte kadar o halde bırakırdım. Yemin ederim ki, onun yerine mü riklerden yetmi ki iye müsle yapacağım."

Daha sonra bir örtü getirilmesini istedi, onunla Hamza (r.a.)'ın yüzünü örttü, ayakları dışarıda kaldı. Rasûlullah (s.a.v.), bu örtüyle yüzünü kapattı, ayaklarının üzerine de izhir otu koydu. Sonra onu öne geçirerek üzerinde on defa tekbir getirdi. Daha sonra şehitler birer birer getirilip cenaze namazları kılınmak üzere konuluyordu. Hz. Hamza ise konduğu yerde duruyordu. Böylece Hz. Hamza'nın üzerine yetmiş defa cenâze namazı kılmış oldu. Çünkü Uhud'da şehit edilenlerin sayısı yetmiş idi. Şehitlerin defnedilme işi bitirildikten sonra bu âyetler nâzil oldu. Allah Rasûlü (s.a.v.) sabretti ve kimseye müsle yapmadı. (Dârekutnî, *Sünen,* IV, 118)

Bir kimse Hak dostlarından birinin yanında zâlim Haccâc'a, zulmü sebebiyle hakâret etmişti. Hak dostu ona şu dersi verdi:

"–Ona hakârette o kadar ileri gitme! Zira Cenâb-ı Hak, malına ve canına kıydığı kimselerden dolayı Haccâc'a ceza verecektir. Fakat iş bu kadarla kalmaz. Sonra Cenâb-ı Hak, Haccâc'ın hakkını alarak onun haysiyetine tecâvüz edenlere de cezalarını verir."

Yâni bir kul zulme uğrar, sonra kendisine zulmedene o kadar hakâret eder ve kötü şeyler söyler ki, zâlimin günahı seviyesine çıkar. Hattâ daha da ileri gittiği için zâlimin ondan alacağı olur ve bu sebeple mazluma kısas yapılır.

Demek ki, kötülüğe misliyle karşılık vermek adâlet, kötülüğü sabırla karşılayıp yapanı affetmek ise büyük bir fazilettir. Bu âyetler, Rasûlullah (s.a.v.)'in şahsında bütün mü'minlere dâimâ itidalle ve faziletle hareket etmeyi, sabırlı olmayı, iyi ve güzel davranmayı öğütlemektedir:

إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

128. Çünkü Allah, gönülleri kendisine saygı ve sevgiyle dopdolu olup buyruklarına karşı gelmekten sakınanlarla ve dâimâ iyilik edip işini güzel yapanlarla beraberdir.

"Takvâ sahipleri" ifadesi, Allah'ın emirlerine saygı göstermeye ve itikâdî, kavlî, fiilî her türlü haram ve mekruhlardan uzak durmaya işaret eder. "Muhsinler" ifadesi de, Allah'ın mahlûkatına karşı olabildiği kadar iyilikle, ihsânla, şefkat ve merhametle davranmaya işaret eder. Buna göre insanın saâdet ve selâmetinin bu iki şeyde, yani "tâzim li emrillâh, ve'ş-şefakatu alâ halkillâh: Allah'ın emirlerine tâzim ve saygı ve mahlukâta şefkatle muâmele etmek"te olduğu anlaşılır.

Bu sebepledir ki bu âyet, güzel bir anane hâlinde Cuma hutbelerinde okunarak, dinî ve ahlâkî muhtevâsı her hafta minberden müslümanlara hatırlatılmaktadır.

Şimdi ise, Allah Teâlâ'ya karşı gerektiği gibi korku ve saygıyla dopdolu olup her hâliyle tam bir ihsân kıvamında kulluk yapan Rasûlullah (s.a.v.)'e Cenâb-ı Hakk'ın yakınlığını örnek vermek ve Peygamberimiz (s.a.v.)'e inanmamakta direten İsrâiloğulları'nı gelecekte bekleyen süprizleri bildirmek üzere İsrâ sûresi başlıyor:

سُورَةُ الْاِسْرَآءِ

17- İSRÂ SÛRESİ

17. İSRÂ SÛRESİ

İsrâ sûresi Mekke'de inmiştir. 111 âyettir. Sûre ismini, birinci âyette geçen ve "gece yürütmek" mânasına gelen الْاِسْرَاءُ (isrâ) kelimesinden alır. Bu kelime, Rasûlullah (s.a.v.)'in Mirâç gecesi Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya geceleyin götürülmesini beyân eder. Sûrenin bundan başka Allah'ı bütün noksan sıfatlardan tenzîh ederek başlaması sebebiyle Sübhân ve İsrâiloğulları'nın iki defa sürgün edilmelerinden bahsetmesi sebebiyle de Benî İsrâîl gibi isimleri vardır. Mushaf tertîbine göre 17, nüzûl sırasına göre 50. sûredir.

Konusu

İsrâ sûresi ağırlıklı olarak Rasûlullah (s.a.v.)'in İsrâ mûcizesinden ve Miraç gecesi Efendimiz'e verilmiş olup İslâm'ın esasını teşkil eden bir kısım dinî ve ahlâkî talimatlardan bahseder. Bununla birlikte İsrâiloğulları'nın fıtratı ve isyân edip fitne çıkarmaları sebebiyle iki defa sürgüne gönderilmeleri; Yüce Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretine dair deliller; Peygamber Efendimiz'in risâleti, Kur'ân-ı Kerîm'in mûcize oluşu ve bir kısım hususiyetleri üzerinde durulur. Sûrenin muhtevâsına uygun bir tarzda Hz. Âdem ile İblîs ve Hz. Mûsâ ile Firavun kıssalarından kısa kısa kesitler sunulur. Ayrıca mü'minlerin ve kâfirlerin âhiretteki durumları beyân edilir. Son olarak da tekrar Kur'ân-ı Kerîm'in, ona tâzimin, namazın, dua ve hamdin ehemmiyeti dikkatlere arz edilir.

Fazileti

Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in her gece İsrâ sûresiyle Zümer sûresini okur, bunları okumadan uyumazdı. (Tirmizî, Deavât 22)

Abdullah b. Mesûd (r.a.) İsrâ, Kehf ve Meryem sûreleri hakkında şöyle derdi: "Bu sûreler ilk inen sûrelerdendir ve bunlar benim ilk öğrendiğim sûreler arasında yer alır." (Buhârî, Tefsir 17)

İsrâ Mûcizesi

سُبْحَانَ الَّذِى اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ
الْاَقْصَا الَّذِى بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَاۜ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْبَص۪يرُ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Kulu Muhammed'i bir gece Mescid-i Haram'dan alıp Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah her türlü kusurdan ve ortaktan uzaktır. O Mescid-i Aksâ ki biz onun etrafını bereketli kıldık ve bu gece yolculuğunu o seçkin kula büyük işaret ve delillerimizden bir kısmını gösterelim diye yaptırdık. Şüphesiz ki O, evet O, her şeyi hakkiyle işiten, kemâliyle görendir.

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'in hayatında gerçekleşen önemli mûcizelerden ve hârikulâde olaylardan biri, birbirini tâkip eden safhalar hâlinde meydana gelen "İsrâ" ve "Miraç"tır. Burada hâdisenin İsrâ kısmı, Necm sûresinde ise Miraç kısmı anlatılır.

"İsrâ", bütün noksan sıfatlardan pak ve uzak olan Allah Teâlâ'nın, kendisine bir takım ilâhî hakîkatleri, delilleri ve ibretli olayları göstermek üzere kulu Hz. Muhammed (s.a.v.)'i bir gece Mekke'deki Mescid-i Haram'dan alarak Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya götürmesidir.

Âyet-i kerîme سُبْحَانَ (sübhân) diye başlayarak, kuluna bu ikramda bulunan Yüce Yaratıcı'nın, yaratıklara ait olan her türlü noksanlıktan, eksiklikten, âcizlikten uzak olduğuna, bu mûcizevî yolculuğu Habibi'ne sadece katından bir lutuf olarak yaptırdığına işaret eder. Mescid-i Aksâ'nın "etrafının mübârek kılınması" ise hem maddî hem de mânevî yöndendir. Cenâb-ı Hak o bölgeleri coğrafî olarak münbit, verimli ve bereketli kılmıştır. Orada ırmaklar akmakta ve her türlü ürün bol bol yetişmektedir. İkinci olarak Hz. İbrâhim'den Hz. İsa'ya kadar pek çok peygamber bu bölgelerde vazîfe yapmış, çoğu burada vefat etmiş ve buraya defnedilmiştir. Nihâyet Rasûlullah (s.a.v.)'in mûcizevî bir yolla buraya getirilmesi ve buranın bir müddet müslümanların kıblesi olması bu mübârek yerin mânen de ne kadar feyizli, bereketli ve mukaddes bir mekan olduğunu gösterir.

"Miraç" ise Allah Rasûlü (s.a.v.)'in Mescid-i Aksâ'dan Cebrâil (a.s.) tarafından alınarak mânevî bir binekle göklere çıkarılması, yedi kat semâyı geçerek yanında "Cennetü'l-Me'vâ"nın bulunduğu Sidre-i Müntehâ'ya ulaşması, Rabbinin

huzuruna varması ve orada Allah'ın büyük işaret ve delillerini görmesi hâdisesidir. (bk. Necm 53/ 6-18)[3]

İsrâ ve Miraç olayının gerçekleşmesine sebep olan bir takım zâhirî şartlar vardır. Efendimiz, Mekke döneminde son derece çile ve ıstırap dolu bir tebliğ hayatı yaşamıştı. Câhiliye küfrü, inadı ve ısrarı içinde yalçın kayalar gibi sertleşmiş kalplere tesir edebilmek, suyla mermerleri delmekten daha zor bir durumdu. Efendimiz bu zor işi başarmaya çalışıyordu. Senelerce gece gündüz demeden çabalamasına rağmen alınan mesafe pek de iç açıcı değildi. Tam bu sırada kendisine maddeten ve mânen destek veren pek değerli hanımı ve can dostu Hatice (r.a.)'yı ve amcası Ebû Talib'i kaybetti. Belki bir sığınak, bir destek bulurum ümidiyle gittiği Tâif'ten kovularak, taşlanarak, mübârek bedenleri yaralanmış ve ayakları kan içinde kalmış halde döndü. Hâsılı dünyevî desteklerin bir bir yok oluşu, zâhiren âcizliğin ve çaresizliğin son noktaya gelişi, bâtınen ilâhî lutuf, ikram ve yardımın en yüksek seviyede tecellî etmesine sebep olmuştur. Bu vesileyle, "Büyük fetihler, hep büyük çilelerden sonra gerçekleşmiştir" sözü tarih sayfalarına altın harflerle kaydedilmiştir.

Konuyla ilgili âyet-i kerîme ve hadis-i şeriflerde işaret edildiği üzere Allah Rasûlü (s.a.v.) Mirâc'ta bir kısım deliller, ibretli ve hârikulâde olaylar, Allah'ın mülk ve saltanatının ihtişâmından, ancak müşâhede yoluyla ulaşılabilecek büyük âyetler görmüştür.

Bir hadîs-i şerîfte şöyle buyrulur: *"Miraç gecesi göğe yükseltildim. Öyle bir makâma çıktım ki, orada kalemlerin gıcırtılarını duyuyordum."* (Buhârî, Salât 1) Yâni Allah Rasûlü (s.a.v.) öyle bir yüksek seviyeye çıkarıldı ki, orada kâinatın mukadderâtını yazan kalemlerin seslerini işitiyor, akıl ve idrâk ötesi gerçekleri görüyordu.

Habîb-i Ekrem (s.a.v.) o gece cemâli, celâli, izzeti, kibriyâsı, şânı, şerefi ve yüceliği bakımından hiçbir şeyin Allah Teâlâ gibi olmadığını yakînen görmüştür. Yine nübüvveti, risâleti, hâlinin güzelliği ve rütbesinin yüceliği bakımından varlıklar içerisinde hiçbir kimsenin kendisi gibi olmadığını da görmüştür. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, II, 180)

Peygamberimiz (s.a.v.)'ın haber verdiği şu manzaralar ise, o gece gördüğü dehşetli olaylardan bazı ipuçları mesabesindedir:

Efendimiz (a.s.), Mîraç'ta bir topluluğa uğrar ve onların dudaklarının deve dudağı gibi olduğunu görür. Birtakım vazîfeli memurlar da onların dudaklarını kesip ağızlarına taş koymaktadır. Peygamberimiz:*"Ey Cebrâil! Bunlar kimlerdir?"* diye sorunca, Cebrâil (a.s.): "Bunlar, yetimlerin mallarını haksızlıkla yiyenlerdir!" buyurur. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XV, 18-19)

Sonra Rasûlullah (s.a.v.) başka bir topluluğa rastlar. Onlar da bakırdan tırnaklarla yüzlerini ve göğüslerini tırmalamaktadırlar: *"Ey Cebrâil! Bunlar kimlerdir?"* diye sorunca, Cebrâil (a.s.): "Bunlar, gıybet etmek sûretiyle insanların etlerini yiyenler, onların şeref ve nâmuslarıyla oynayanlardır" cevâbını verir. (Ebû Dâvûd, Edeb 35/4878)

Peygamberimiz (s.a.v.) orada ayrıca zinâkârları leş yiyen bedbahtlar olarak; faiz yiyenleri, karınları iyice şişmiş ve şeytan çarpmış rezil bir vaziyette; zinâ edip çocuklarını öldüren kadınları da, bir kısmını göğüslerinden, bir kısmını baş aşağı asılı hüsrâna dûçâr olmuş bir hâlde görür. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XV, 18-19)

Allah Rasûlü (s.a.v.), bu kadar büyük ve ibretli hâdiseleri temaşa ettiği Miraç'tan ümmetine üç büyük hediye getirmiştir. Bunların biri mü'minin miracı olan günde beş vakit namazdır. Namazın Efendimiz'e Mîraç'ta doğrudan doğruya vasıtasız emredilmesi, onun ibâdetler içinde apayrı bir önem taşıdığını göstermeye yeter. İkincisi bize Rabbimize nasıl dua edeceğimizi öğreten ve toplumumuzda اٰمَنَ الرَّسُولُ (Âmenerrasûlü) olarak bilinen Bakara sûresinin son iki âyetidir. Üçüncüsü ümmetinden şirke düşmeyenlerin büyük günahlarının affedileceği müjdesidir. (bk. Müslim, İman 279)

Mirac olayı, kulun gerçekleştirebileceği mânevî yükselişin ancak nefsi temizleyerek, tesirini en asgari seviyeye indirerek ve kalbe sâfiyet kazandırarak mümkün olabileceğini göstermektedir. Nitekim Sevgili Peygamberimiz, Mirac'a çıkmadan önce melekler tarafından kalbi temizlenmiştir. (bk. Buhârî, Tevhid 37; Müslim, İman 260-264) İçinde ilâhî nurdan başka bir şeye yer kalmamıştır. Dolayısıyla kalp, kesâfetten kurtulup ilâhî nurlarla dolunca, ilâhî esrâr tecellîlerinin gönlü sarmaya başlayacağında şüphe yoktur. İşte Mîraç ile insânî tekâmülün varabileceği ve rûhun yükselebileceği son nokta gösterilmiş, diğer bir ifadeyle insanın mânevî yükseliş sınırlarının ne olduğu açıklanmıştır.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'e böyle büyük bir lutufta bulunan Allah Teâlâ, daha önceki peygamberlere de çeşitli ihsânlarda bulunmuştur. Bunlardan biri de Hz. Mûsâ'dır:

وَاٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ اَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونٖي
وَكٖيلًاۜ ﴿٢﴾ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍۜ اِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾

2. Mûsâ'ya kitabı verdik ve o kitabı İsrâiloğulları'na doğru yolu gösteren bir rehber yaptık. Bununla onlardan istediğimiz şuydu: "Benden başka işlerinizi havale edeceğiniz ve kendisine güvenip dayanacağınız bir mercî

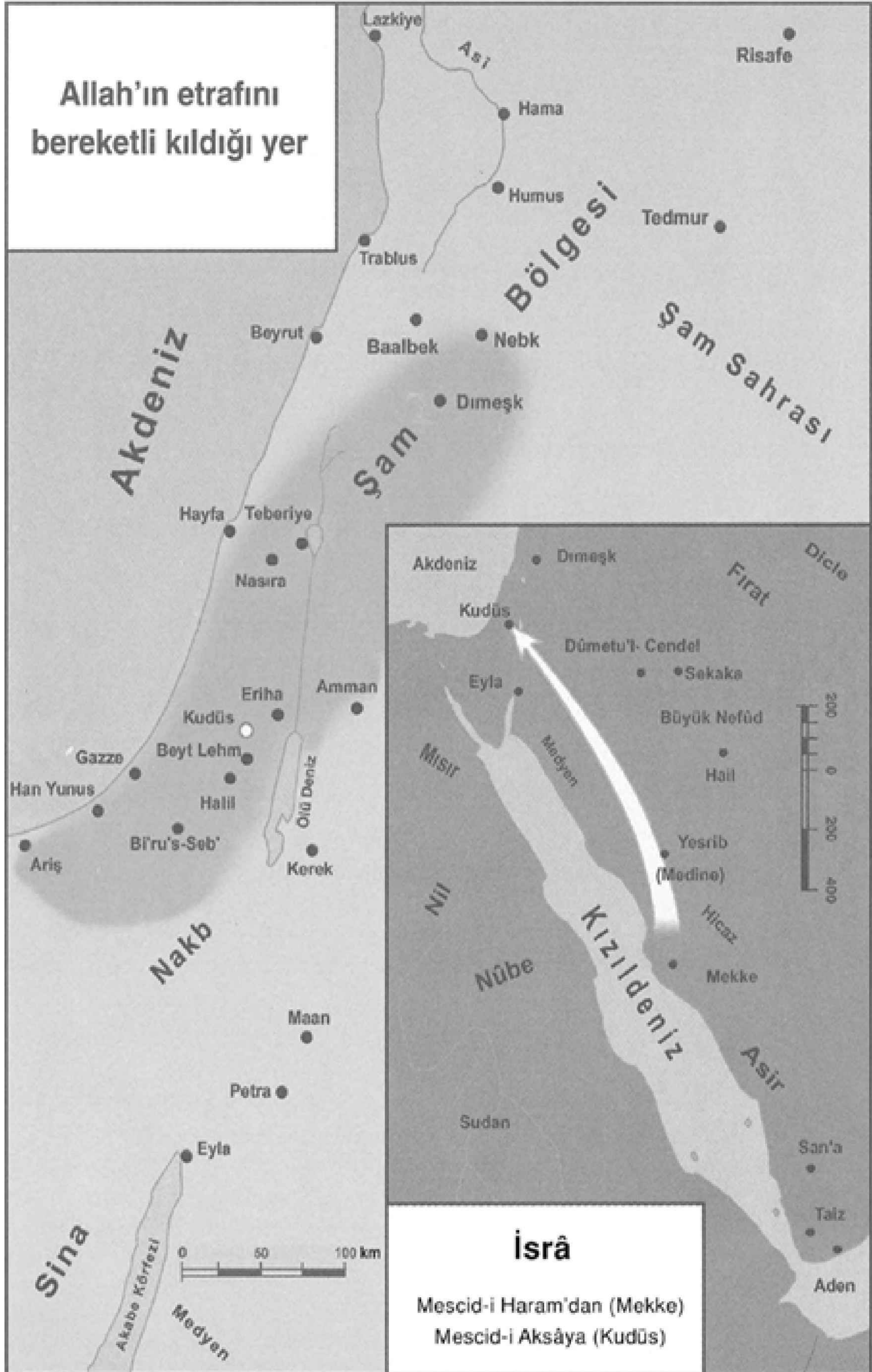
edinmeyin!"

3. Ey Nûh ile beraber gemide taşıdığımız kimselerin nesilleri! Şüphesiz Nûh, çok şükredici bir kuldu; siz de onun gibi olun!

Mirac'ın zikrinden sonra İsrâiloğulları'yla ilgili hâdiselere geçilmesinin sebebi, İsrâiloğulları'nın kaderiyle diğer bütün milletlerin tarihi arasında derin bir münâsebet bulunmasındandır. İsrâiloğulları'nın tarihi, bu milletin tarih sahnesine çıkışı, yükselişi, tekrar düşüp tekrar yükselişiyle bütün milletlere bir örnek teşkil eder. Bu bakımdan Kur'ân-ı Kerîm onlara sık sık atıfta bulunur.

3. âyette Nûh (a.s.)'ın bir vasfı olarak zikredilen اَلشَّكُورُ (şekûr), çok şükreden, şükrü çok olan kimse demektir. Şekûr olan malıyla şükreder; ilerisi için hiçbir şey biriktirmeyerek onu Allah yolunda seve seve harcar. Nefsiyle şükreder; onu dâimâ Allah'a taat yolunda kullanır, bir an olsun taat ve hizmetin dışında başka bir şeyle meşgul etmez. Kalbiyle şükreder; onunla Allah'ı zikretmediği bir an olmaz. İşte Hz. Nûh bu konuda gelecek nesillere güzel bir numûne olmuştur. O dâimâ Rabbine şükreder, kavminden gördüğü sıkıntılara da sabrederdi. 950 sene hep böyle devam etti.

İsrâ ve Miraç konusunun hadislerde anlatılan tafsilâtı için bk. Buhârî, Bed'u'l-halk 6; Tevhid 37; Müslim, İman 259, 263, 264, 278; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 148-149; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* I, 64-78.

Allah'ın etrafını bereketli kıldığı yer
Lazkiye
Asi
Risafe
Hama
Humus
Tedmur
Trablus
Bölgesi
Beyrut
Baalbek
Nebk
Şam Sahrası
Akdeniz
Dımeşk
Şam
Hayfa
Teberiye
Nasıra
Eriha
Amman
Kudüs
Gazze
Beyt Lehm
Han Yunus
Halil
Ölü Deniz
Bi'ru's-Seb'
Ariş
Kerek
Nakb
Maan
Petra
Eyla
Sina
Akabe Körfezi
Medyen
0
50
100 km
Akdeniz
Dımeşk
Dicle
Fırat
Kudüs
Dûmetu'l- Cendel
Sekaka
Eyla
Büyük Nefûd
Mısır
Medyen
Hail
Yesrib
(Medine)
Nil
Hicaz
Kızıldeniz
Nûbe
Mekke
Asir
Sudan
San'a
Taiz
Aden
200
0
200
400
İsrâ
Mescid-i Haram'dan (Mekke)
Mescid-i Aksâya (Kudüs)

Burada İsrâiloğulları'nın Hz. Nûh'un yanında bulunan ve tufan felâketinden kurtarılmış mü'minlerle irtibatlandırılması, ayrıca Nûh (a.s.)'ın şükredici bir kul olarak zikredilmesi, İsrâiloğullarına bir hatırlatma, bir ikaz içindir. Bu şekilde onlara, herhangi bir felâkete maruz kalmamak için şükredici olmaları, imanlarında sebât etmeleri, Allah'ın indirdiği kitaba sımsıkı sarılmaları tavsiye edilmektedir. Ancak onların bu ilâhî ikaz ve hatırlatmalara pek de aldırış etmedikleri görülür:

وَقَضَيْنَآ إِلَى بَنِي إِسْرَآئِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ
وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤﴾ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ أُولَيهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَآ
أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا ﴿٥﴾
ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ
أَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٦﴾ إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا
فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُؤُا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا
دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا ﴿٧﴾

4. Biz İsrâiloğulları'na kitapta şunu bildirdik: Doğrusu siz yeryüzünde iki kez bozgunculuk çıkaracak ve gerçekten büyük bir taşkınlıkla büyüklenip azacaksınız.

5. Nitekim ilk bozgunculuk ve büyüklenmenizin karşılığını görme vakti geldiğinde, çok güçlü, savaşçı, acımasız kullarımızı üzerinize musallat ettik. Onlar da sizi yakalayıp öldürebilmek için evlerinizin içine varıncaya kadar her tarafı didik didik aradılar. Bu, kesinlikle yerine getirilmesi gereken bir sözdü.

6. Aradan zaman geçti, o istilâcılara karşı size tekrar gâlibiyet ve zafer verdik, servet ve oğullarla gücünüzü artırdık ve toplum olarak sayınızı daha da çoğalttık.

7. Eğer iyilik yaparsanız kendinize iyilik yapmış olursunuz; eğer kötülük ederseniz yine kendinize kötülük etmiş olursunuz. Artık ikinci defaki bozgunculuk ve büyüklenmenizin cezalandırma vakti gelince, onurunuzu çiğnemeleri, öncekilerin girdikleri gibi Beyt-i Makdis'e girmeleri ve ellerine geçirdikleri her şeyi yakıp yıkmaları için yine bir takım düşmanları başınıza musallat ederiz.

İsrâiloğulları'nın mâruz kaldıkları ilk felâket M. Ö. 598'de Babil kralı

Buhtunnasr’ın istilasıdır. O Kudüs’ü ve Beyt-i Makdis’i yerle bir etti. İsrâiloğulları’nı Filistin’den sürüp çeşitli ülkelere dağıttı. Bir kısmını da Babil’e götürdü. Onlara verilen ilk ceza budur. İsrâiloğulları’nın bu felâkete uğramalarının sebebi olarak Hz. Zekeriya’yı öldürmeleri ve Ermiyâ’yı hapsetmeleri zikredilir. M.Ö. 529’da Pers kralı Hüsrev Babil’i alınca İsrâiloğulları’na Kudüs’e dönme ve mâbedi inşa etme izni verdi. Daha sonra Ezra, kaybolan Tevrat’ı yeniden derledi. Dini ıslahat yapıldı. M. Ö. dördüncü yüzyılda Yunan işgalinden sonra, M. Ö. ikinci yüzyıl sonunda dinî bir canlanma ile Makkabiler devletini kurdular. Tekrar bir çürüme ve tefrika, Romalıların M. Ö. 63’de Filistini işgal etmeleriyle sonuçlandı. Mânevî çöküşleri daha da arttı. M. S. 70’de Romalı Titus Kudüs’ü alıp yahudileri kılıçtan geçirdi. Beyt-i Makdis’i yaktı yıktı. Âyette bildirilen ikinci felâket de bu olabilir. Bu felâketin sebebi olarak da Hz. Yahya’yı öldürmeleri veya Hz. İsa’yı öldürmeye teşebbüs etmeleri zikredilir. (bk. Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’an,* III, 79-92)

İkinci ceza için bir de şu ihtimal vardır. Siyonizm, Batının süper güçlerinin desteğiyle İsrâil devletini 1948’de kurdu. Üç milyon kadar Filistinli müslümanı yurtlarından kovup, altmış yıldan beri İslâm dünyasını kana ve ateşe verdi. Dolayısıyla bu âyet, mazlum müslümanların haklarını alıp vatanlarına kavuşacaklarına da işaret olabilir. Buharî’de geçen şu hadis-i şerif konuya ışık tutmaktadır:

“Müslümanlarla yahudiler arasında kanlı bir savaş olmadıkça kıyâmet kopmaz. Müslümanlar onları kırıp mahvedecek. Hatta yahudi taşın, ağacın arkasına saklanacak, bunun üzerine o taş, o ağaç dile gelerek yahudiyi kovalayan kimseye: «Ey müslüman!, şu arkamda bir yahudi var, gel onu da öldür!» diyecektir.” (Buhârî, Cihâd 94; Müslim, Fiten 82)

İster yahudi ister başka din ve ırktan insanlar olsun Yüce Allah onlara kurtuluş yolu olarak son Peygamber’e iman ve itaati göstererek şöyle buyuruyor:

لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا ﴿٨﴾ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَرْحَمَكُمْۚ وَاِنْ عُدْتُمْ عُدْنَاۘ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ

8. Eğer son Peygamber’e inanırsanız, umulur ki Rabbiniz size merhamet eder. Fakat tekrar bozgunculuk ve büyüklenmeye dönerseniz, biz de sizi cezalandırmaya döneriz. Unutmayın ki biz, cehennemi kâfirler için bir zindan yapmışızdır.

Hitap, hem Rasûlullah (s.a.v.) döneminde yaşayan yahudilere, hem de onlar üzerinden İslâm’a açıktan cephe almış bulunan müşrikleredir. Yahudiler, atalarının başına gelen musibetlerden ibret almaya, Allah Rasûlü (s.a.v.)

karşısındaki konumlarını gözden geçirerek aynı felâketlere maruz kalmamak için dikkatli davranmaya dâvet edilirken; müşriklere de inkârlarından vazgeçtikleri takdirde Allah'ın rahmetine erecekleri bildirilir.

Dünyada inkâr, bozgunculuk, büyüklenme ve bunların sonucu olan felâketlerden, âhirette de cehennem zindanından kurtuluş yolu son Peygamber'e imanla birlikte onun getirdiği Kur'an'a sımsıkı sarılmaktır:

Kur'an En Doğruyu Gösterir

إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْد۪ي لِلَّت۪ي هِيَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِن۪ينَ الَّذ۪ينَ
يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَب۪يرًاۙ ﴿٩﴾ وَاَنَّ الَّذ۪ينَ لَا
يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا۟ ﴿١٠﴾

9. Hiç şüphesiz bu Kur'an, insanları her hususta en doğru yola, en sağlam ve en isabetli tutuma iletir. Sâlih ameller yapan mü'minlere, kendilerini çok büyük bir mükâfatın beklediğini müjdeler.

10. Âhirete inanmayanlar için ise, can yakıcı bir azap hazırladığımızı haber verir.

Kur'ân-ı Kerîm'in gösterdiği, rehberlik yaptığı "en doğru, en mûtedil, en güzel yol", hayatı bütün yönleriyle tanzîm eden ve müdâhale edip en iyiye yönlendirmediği hiçbir boşluk alan bırakmayan itikat, ibâdet, ahlâk ve muamelâtıyla İslâm dinidir.

Hak dostlarından Süfyân-ı Sevrî'nin Kur'an'ın rehberliği ile ilgili şu tespit ve niyâzı pek güzeldir: "İlâhî! Hayvanları çoban güder ve onları yanlış yola sapmaktan korur; çekip çevirir. Benim hâlim ne olacak? Kitabın önümde... Ama kendimi ona veremiyorum. Bu yüzden o beni, boş arzularımdan çekip alamıyor." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 155)

Bunun sebebi, insanın taşıdığı bir kısım zaafiyetlerdir. Acelecilik bunun başında gelir:

وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَٓاءَهُ بِالْخَيْرِۜ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾

11. İnsan, hakkında hayırlı olacak şeyler için dua ettiği gibi şer olacak şeyler için de dua eder. Çünkü insan, çok acelecidir.

İnsanın bu zaafiyetini Enes (r.a.)'ın anlattığı şu hâdise ne güzel açıklamaktadır:

"Rasûlullah (s.a.v.) son derece zayıflamış bir hastayı ziyâret etti ve:

«–Allah'a bir şey için dua ediyor veya O'ndan bir şey istiyor muydun?» diye sordu. Hasta şöyle cevap verdi:

«–Evet. Allahım! Bana âhirette vereceğin cezayı bu dünyada hemen peşin olarak ver, diye dua ediyordum.» Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«–Sübhânallah! Senin buna gücün yetmez. Şöyle dua etseydin olmaz mıydı: Allahım! Bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azâbından koru!»

Bunun üzerine adam bu duayı yaptı ve şifa buldu." (Müslim, Zikir 23/2688;

Tirmizî, Deavât 71/3487)

Mecelle'deki, "Bir şeyin vaktinden önce acele olarak gerçekleşmesini isteyen kimse, o şeyden mahrum edilmek sûretiyle cezalandırılır" prensibi, insanın aceleci vasfının kendi aleyhine bir netice doğurduğunu bildirir. Bu zaafından dolayı insan, arzuladığı şeyleri kolayca elde etme hırsına kapılır. Bütün gücüyle peşin olarak elde edeceği hazlar ve menfaatlerin ardına düşer. Hatta cennet nimetlerini dünyada elde etmek ve âhiret saltanatını henüz dünyadayken yaşamak ister. Bu sebeple insanların birçoğu âhireti bırakıp dünyaya meyleder; o büyük âhiret mükâfatına önem vermediği gibi o acıklı azâbı da düşünmez. Aceleciliğinden dolayı iyi ve kötüyü birbirinden ayırmadığı için âkıbetini hesâba katmaz.

Hayatı dünyadan ibaret gören böyle inkârcı tipler, Kur'an'ın haber verdiği ilâhî tehditlerin doğruluğunu ispat için mûcizeler ve kerametler gösterilmesini isterler. Oysa kâinattaki şu mükemmel nizam, Allah'ın rab ve ilâh olarak birliğini, sonsuz ilim, hikmet, kudret ve merhametini açıkça ortaya koyan en büyük mûcizedir:

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَٓا اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَٓا اٰيَةَ النَّهَارِ
مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّن۪ينَ وَالْحِسَابَۜ
وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْص۪يلًا ﴿١٢﴾

12. Biz geceyle gündüzü kudretimizin büyüklüğünü gösteren iki delil yaptık. Onların her biri için de bir alâmet var ettik. Sonra gecenin alâmetini sildik. Gündüzün alâmetini ise bizatihî ışıklı ve aydınlatıcı kıldık ki, hem Rabbinizin lutfedeceği nimetleri araştırıp elde edesiniz, hem de yılların sayısıyla birlikte zamanı hesaplamayı bilesiniz. İşte biz, her bir şeyi böylesine yerli yerine koyup tüm ayrıntılarıyla açıkladık.

Bunlar hakkında iki izah vardır:

Birinci izaha göre, gecenin alâmeti karanlık, gündüzün alâmeti ise aydınlıktır. Allah Teâlâ her gün gecenin karanlığını gidermekte, yerine gündüzün etrafımızı aydınlatan, çalışıp maişetimizi temine zemin hazırlayan aydınlığını getirmektedir.

İkinci izaha göre ise gecenin alâmeti "ay", gündüzün alâmeti ise "güneş"tir. Yüce Allah ayın ışığını silmiş, güneşi ise bizatihî ışıklı ve aydınlatıcı kılmıştır. Gerçekten ay ışıksızdır, kendiliğinden ışık vermez, sadece güneşten aldığı ışığı yansıtır. Ancak âyetteki "sildik" ifadesi, ayın da bir zamanlar ışık verici bir cisim olduğunu, sonradan ışığının giderildiğini göstermektedir. Nitekim İbn Abbas

(r.a.)'ın: "Vaktiyle ay da güneş gibi ışık verirdi; sonra onun aydınlığı giderildi. Ayın üzerindeki karaltı o gidermenin izidir" dediği nakledir. (İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'an,* III, 27) Bir gün gelecek güneş de ışık ve ısısını kaybedecek, sisteminde bulunan gezegenlerde hayat sona erecek ve kıyâmet kopacaktır. (bk. Tekvîr 81/1)

Dolayısıyla dünyanın değerini dünya hayatının mahdut sınırlarına göre, âhiretin değerini ise âhiret hayatının ebedîliğine göre hesap etmek; dünyayla ilgili hesap ve kitabımızı iyi takip ederken âhiret hesabından gafil kalmamamız lâzım gelir. Zira kişinin iyi veya kötü yaptığı her iş, onun amel defterine tüm detaylarıyla kaydedilmekte olup, mahşer günü hesap buna göre yapılacaktır:

وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَٓائِرَهُ ف۪ي عُنُقِه۪ۜ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتَابًا يَلْقٰيهُ

مَنْشُورًا ﴿١٣﴾ اِقْرَأْ كِتَابَكَۜ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَس۪يبًا ﴿١٤﴾

مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَد۪ي لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَاۜ وَلَا تَزِرُ

وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۜ وَمَا كُنَّا مُعَذِّب۪ينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

13. Biz her insanın sevabını ve günahını boynuna doladık; öyle ki, kıyâmet günü önüne, her şeyi açık açık kaydedilmiş bulacağı bir defter çıkaracağız.

14. Ona: "Oku şimdi defterini! Bugün sana hesap görücü olarak kendi nefsin yeter!" diyeceğiz.

15. Artık kim doğru yolu seçerse ancak kendi iyiliği için seçmiş olur. Kim doğru yoldan saparsa, o da ancak kendi zararına sapmış olur. Hiç kimse bir başkasının günah yükünü çekmez ve onunla yargılanmaz. Ayrıca biz, peygamber göndermedikçe kimseye azap etmeyiz.

13. âyette geçen اَلطَّائِرُ (tâir) kelimesinden maksat iyi veya kötü, hayır veya şer insanın yaptığı bütün ameller ve bunlara terettüp eden sevap veya vebâl, bahtiyarlık veya bedbahtlıktır. Boyuna takılan gerdanlık boyundan ayrılmadığı gibi, ne insanın ameli, ne de bunların neticeleri hiçbir zaman kendinden ayrılmaz. Bu ameller Allah'ın mânevî âleme koyduğu kanunlara uygun olarak bir kısım şekillere bürünür. İnsanın mânevî yönü bunlarla kıymet kazanır; yükselir veya alçalır, aydınlanır veya kararır. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) işlenen her bir günahın kalpte siyah bir leke oluşturacağını (Tirmizî, Tefsir 83/3334; İbn Mâce, Zühd 29), abdest uzuvlarının da âhirette parlayacağını (Buhârî, Vudû 3; Müslim, Tahâret 35) haber verir. İnsan, yaptığı iyilik ve kötülüklerin âhirette neye tekâbül ettiğini dünyada göremese bile, öldüğü zaman bunları net olarak

görecektir. Çünkü, küçük büyük ne yaptıysa hepsinin yazıldığı amel defteri karşısına çıkacak, hepsinin orada kaydedilmiş olduğunu görecektir. (bk. Kehf 18/49; Zilzâl 99/6-8)

Hak dostu âlimlerden biri şu nasihatte bulunur: “İşte bu senin amel defterin... Dilin onun kalemi, tükürüğün onun mürekkebi, azaların onun sahifeleri... O amelleri kendi Hafaza meleklerine yazdıran da sensin. Ona hiç bir şey eklenmediği gibi, ondan hiç bir şey de eksiltilmemiştir. Ondan, herhangi bir bölümü kabul etmeyip inkâr edecek olursan, bu sefer bizzat senin azaların; ellerin, ayakların, derilerin senin aleyhine o hususta şâhitlik yapacaktır.” (Kurtubî, *el-Câmi‘*, X, 230)

Bunun için insan dünyada her gün ne yaptıklarını iyi okumalı, hesaba çekilmeden önce kendini hesaba çekmelidir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.): “*Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekin*” (Tirmizî, Kıyâmet 25) buyurur. Bilmek gerekir ki, ne doğru yolu seçip iyilik yapanlar Allah ve Peygamberine bir iyilik yapmış olurlar. Onlar bu iyiliği sadece kendi faydalarına yapmış olurlar. Ne de doğru yoldan sapıp kötülük yapanlar, Allah ve Rasûlü’ne bir kötülük yapmış olurlar. Onlar da bu kötülüğü sadece kendi zararlarına yapmış olurlar. Hiç kimse bir başkasının günahını yüklenmez, onunla hesaba çekilmez. Toplu olarak işlenen suçlarda da, herkesin sorumluluk ve cezası o suçun işlenmesine olan katkısı nispetindedir.

Bir toplumun Allah’ın azabına uğramasına yol açan sebep ve sürece gelince:

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا
الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ
نُوحٍ ۗ وَكَفَى بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٧﴾

16. Biz bir memleketi helâk etmek istediğimiz zaman, oranın azgınlık ve şımarıklıkta ileri gitmiş olanlarına itaati emrederiz; ama onlar bunu dinlemez, tam aksine orada isyân edip günah işlerler, böylece üzerlerine azap hükmü kesinleşir, biz de orasını darmadağın eder, altını üstüne getiririz.

17. Nûh’tan sonra biz böyle nice nesilleri helâk ettik. Kullarının bütün günahlarını Rabbinin bilip görmesi yeter!

Cenâb-ı Hak bir ülkeyi durup dururken sebepsiz yere helâk etmez. Helâke maruz kalmanın sebepleri şunlardır: Her türlü kötülüğü emretmekten sonsuz derecede uzak olan ve sadece iyiliği, güzelliği, hak ve adâleti emreden Allah Teâlâ (bk. A‘râf 7/28-29; Nahl 16/90), o ülkenin nimetler içinde şımarmış

olanlarına Hakk'ın dâvetine itaati emreder. Onlar bu dâvete uymadıkları gibi, tam aksine itaat yolundan çıkar, fısk-u fucûra dalarlar; günah işlerler. Böylece o toplumda kötülükler artar, yayılır; hastalıklı bir bünye gibi toplum içten içe çürümeye başlar, nihâyet o ülkenin helâk edilmesine sebep olacak bir noktaya gelir. Öldürücü hasatlıklara yenik düşmüş bir kişinin ölmesi ve içten içe çürümüş bir ağacın yıkıp göçmesi gibi o toplum yıkılır, çöker, helâk olur. Aslında bu şekilde onlar kendi yaptıklarının cezasını bulmuş olurlar. Fakat Fâil-i Mutlak Allah Teâlâ olduğu için, bütün bunlar Allah'a nispet edilir.[4]

Hz. Nûh'tan günümüze kadar nice toplumlar bu şekilde davranmaları sebebiyle helâk edilmiştir. Sonra gelenlerin, onların haber verilen bu durumlarından ibret alıp, geçici dünya hayatına değil Allah'a kulluğa yönelmeleri lâzımdır. Çünkü:

مَنْ كَانَ يُر۪يدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ ف۪يهَا مَا نَشَٓاءُ لِمَنْ نُر۪يدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ
جَهَنَّمَۚ يَصْلٰيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ وَسَعٰى
لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿١٩﴾

18. Kim sadece şu peşin ve geçici dünya zevkini isteyip onun ardına düşerse, biz dilediğimiz kimseye takdir ettiğimiz miktarda o zevki tattırır, sonra da cehennemi ona mekân kılarız. O da kınanmış ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak cehenneme girer.

19. Kim de âhiret hayatını ister ve bir mü'min olarak bütün gücüyle onu kazanmaya çalışırsa, işte bunların çalışmaları Hak katında kabul görüp güzel karşılık bulur.

Bir amelin Hak katında makbul olması için şu üç şarta dikkat çekilir:

• Âhiret sevabını istemek,

• Sadece istemekle kalmayıp, ebedî nimetleri kazanmaya sebep olacak işler yapmak, bu yolda sa'y ü gayret göstermek,

• Bütün bunları imanla birlikte yapmak. Çünkü iman olmaksızın yapılan amellerin âhirette bir faydası olmayacaktır.

İşin dünya tarafına bakılacak olursa:

كُلًّا نُمِدُّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ وَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ مِنْ عَطَٓاءِ رَبِّكَۜ وَمَا كَانَ عَطَٓاءُ رَبِّكَ
مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍۜ وَلَلْاٰخِرَةُ
اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَاَكْبَرُ تَفْض۪يلًا ﴿٢١﴾

20. Biz dünyayı isteyenlere de, âhireti isteyenlere de Rabbinin nimetlerinden bol bol veririz. Çünkü Rabbinin nimetleri kimseden esirgenmiş değildir.

21. İnsanları dünyada çeşitli yönlerden birbirlerine nasıl üstün kıldığımıza bir baksana! Ama âhirette sahip olunacak dereceler ve üstünlükler elbette daha büyük olacaktır.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Cennetlikler, kendilerinden yüksekteki kö klerde oturanları, aralarındaki derece farkı sebebiyle, sizin sabaha kar ı doğu veya batı tarafında, gökyüzünün uzak bir noktasında batmak üzere olan parlak ve iri bir yıldızı gördüğünüz gibi göreceklerdir." Peygamber Efendimiz'in bu sözleri üzerine ashâb-ı kirâm:

"- O yerler, peygamberlere ait ve başkalarının ulaşamayacağı köşkler olmalıdır" dediler. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Evet, öyledir. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, o yerler, Allah'a iman edip peygamberlere bütün benlikleriyle inanan kimselerin de yurtlarıdır." (Buhârî, Bed'u'l-halk 8; Müslim, Cennet 11)

Allah Rasûlü (s.a.v.) buyuruyor:

"Siz ufuktaki yıldızı nasıl yüksek görüyorsanız, cennette yüksek dereceler ehli de 'illiyyûn ehlini öyle yüksek görürler." (Buhârî, Rikãk 51; Müslim, Cennet 11)

"Allah yolunda cihâd edenle oturan kimse arasında yüz derece vardır. Her iki derece arasını ise süratli giden at ancak yetmi   senede kat'eder." (Deylemî, *Firdevs,* hadis no: 2161)

O halde ey insan:

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَخْذُولًا ﴿٢٢﴾

22. Sakın, Allah ile beraber başka bir ilâh edinme! Yoksa kınanır, yapayalnız ve yardımsız bir halde oturup kalırsın.

Mü'min olmanın birinci şartı tevhid yani Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığını tasdik ve ikrardır. İşin esası bu olup, diğer bütün itikâdî ve amelî esaslar buna bağlı olarak bir mâna ifade eder. Bu bakımdan tevhid mevzuunda eksiği ve yanlışı olanın dinî açıdan bir başarı elde etmesi düşünülemez. Böyle kimselerin nasibi, Allah'tan koptukları, O'na imandan mahrum oldukları için Allah tarafından yerilmiş ve taptıkları putlar tarafından da terk edilmiş bir halde oturup kala kalmaktır. Hadis-i kudsîde şöyle buyrulur:

"Ben irkten ve ko ulan ortaklardan en çok berî ve müstağnî olanım. Kim i lediği bir amelde benden ba kasını ortak kılarsa, ortak ko tuğu o eyle onu ba ba a bırakırım." (Müslim, Zühd 46; İbn Mâce, Zühd 21/4202)

Bu sebeple, dupduru bir tevhid inancıyla yalnız Allah'a kulluk edip, ana-baba hakkı başta olmak üzere O'nun her türlü emrine tam bir teslimiyetle boyun eğmenin gerekliliğini beyân için buyruluyor ki:

16. âyette "emrederiz" mânasındaki أَمَرْنَا (emernâ) kelimesi "emir tâyin ederiz" mânasında أَمَّرْنَا (emmernâ) şeklinde de okunmuştur. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XV, 72) Buna göre âyetin mânası şöyle olmaktadır: "Bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde oranın şımarıklarını ve azgınlarını iş başına getiririz, idâreci yaparız; onlar ise orada günah işlerler, sonuçta o ülke helâke müstahak olur, biz de oranın altını üstüne getiririz."

Allah'a Kulluk Ana-Babaya İyilik

وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّٓا اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًاۜ اِمَّا يَبْلُغَنَّ
عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَٓا اَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَٓا اُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا
وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ
وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًاۜ ﴿٢٤﴾ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا فِي
نُفُوسِكُمْۜ اِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَاِنَّهُ كَانَ لِلْاَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾

23. Rabbin yalnız kendisine kulluk etmenizi ve ana-babaya iyilik yapmanızı kesin olarak emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlılık çağına erişirlerse sakın onlara "Öf!" bile deme, onları azarlama, onlara gönül alıcı tatlı ve güzel söz söyle!

24. En içten tevâzu ve merhamet duygularıyla onlara kol kanat ger ve haklarında: "Rabbim! Nasıl onlar beni küçüklüğümde şefkat ve sevgiyle terbiye edip yetiştirdilerse, sen de onlara öyle merhamet eyle" diye dua et!

25. Rabbiniz, içinizde taşıdığınız niyet ve düşüncelerinizi en iyi bilendir. Eğer siz bir kısım hatalardan sonra hâlini düzeltenlerden olursanız, şüphesiz Allah, günahlarından içten tevbe edip kendisine yönelenlere karşı çok bağışlayıcıdır.

Allah Teâlâ, kendisine kulluğun hemen ardından genç veya ihtiyar, muhtaç veya değil hangi durumda olursa olsun mutlak olarak ana-babaya iyiliği emreder. Çünkü varlığımızın gerçek sebebi Allah Teâlâ iken varlık âlemine gelmemiz ve yaşamamız için zahirî sebep de ana-babalarımızdır. Bundan ötürü önce Allah'a kulluk ve tâzim, hemen peşinden ana-babaya iyilik emredilir. Çocuklarını dünyaya getirmede, onları terbiye edip yetiştirmede Allah Teâlâ'nın var etme, rubûbiyet, rahmet ve şefkat gibi sıfatlarının eserlerinin ortaya çıktığı ilk aynalar ana-babalardır. Ancak şu unutulmamalıdır ki, ana-babalar kendi haklarının yerine getirilmesine muhtaç oldukları halde, Allah Teâlâ'nın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur.

Mutlak mânada ana-babaya iyilik emredildikten sonra husûsiyle ihtiyarlık zamanlarında ana-babaya yapılacak iyilikler ve hizmetler, tam olarak anlayıp tatbik edebilmemiz için beş madde halinde tafsilatlı olarak beyân edilir:

• Bırakalım başka kaba ve saygısız davranışları, bir kızgınlık ve bıkkınlık ifadesi olan "Öf!" bile dememek.

• Onları azarlamamak.

• Onlara tatlı, gönül alıcı, kalplerine huzur, sürûr ve mutluluk verici güzel ve hoş sözler söylemek.

• Tevazu, şefkat ve merhamet kanatlarını onların üzerine indirmek; karşılarında olabildiği kadar alçak gönüllü olmak; her türlü ihtiyaçlarını engin bir gönülle, yüksünmeden, seve seve yerine getirmek.

• Onlara dua etmek: "Allahım! Küçüklüğümde onlar beni nasıl şefkat ve ihtimamla kucakladılar, yedirip içirdiler, büyük bir sevgi ve ilgiyle ihtiyaçlarımı karşıladılar, benim için uykularını ve istirahatlarını terk ettiler, böylece beni büyütüp yetiştirdilerse, sen de onlara aynı şekilde şefkat ve merhametle muâmele et" diye onların iyiliğine Allah Teâlâ'ya yalvarmak.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), kendisine sorulan bir suale cevap mâhiyetinde en faziletli amelleri sayarken: "*Vaktinde kılınan namaz, ana-babaya iyilik, Allah yolunda cihâd*" buyurmuş ve ana-babaya iyiliği namazdan hemen sonra ikinci sırada zikretmiştir. (Buhârî, Edeb 1; Müslim, İman 137)

Yine Efendimiz, büyük günahların en büyüğünü haber verirken: "*Allah'a ortak* ş *ko mak, ana-babaya âsi olmak ve yalancı âhitlik yapmak*" buyurmuştur. (Buhârî, Edeb 6; Müslim, İman 143)

Peygamberimiz (s.a.v.), ana babaya hizmet etmenin insana cenneti kazandıracağını ise şöyle ifade buyurur: "*Anne ve babasına veya sadece onlardan birine ya lılık günlerinde yeti ip de cennete giremeyen kimsenin burnu yerde sürtülsün!*" (Müslim, Birr 9, 10; Tirmizî, Deavât 101)

Rabbimizin bizden yapmamızı istediği elbette sadece anne ve babalarımıza iyilikle sınırlı değildir. Bunu şu ilâhî buyruklar takip ediyor:

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكٖينَ وَابْنَ السَّبٖيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذٖيرًا ﴿٢٦﴾

اِنَّ الْمُبَذِّرٖينَ كَانُٓوا اِخْوَانَ الشَّيَاطٖينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهٖ كَفُورًا ﴿٢٧﴾

26. Akrabaya, yoksula ve yolda kalmış yolcuya hakkını ver; fakat malını israf ederek saçıp savurma.

27. Çünkü saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.

Hz. Ali der ki: "İki nimet vardır ki, beni hangisinin daha çok sevindirdiğini bilemiyorum: Birincisi, bir kimsenin, ihtiyâcını karşılayacağımı ümîd ederek bana gelmesi ve bütün samîmiyetiyle benden yardım istemesidir. İkincisi de, Allah Teâlâ'nın, o kimsenin arzusunu benim vâsıtamla yerine getirmesi yâhut kolaylaştırmasıdır. Bir müslümanın sıkıntısını gidermeyi, dünya dolusu altın ve

gümüşe sahip olmaya tercih ederim.” (Ali el-Mütteki, *Kenzu’l-ummâl,* VI, 598/17049)

Ubeydullah Ahrar Hazretleri, yaptığı hizmetlerden birini şöyle anlatır:

“Semerkant’ta Mevlânâ Kutbuddîn Medresesi’ndeki dört hastanın hizmetini üzerime almıştım. Hastalıkları arttığından, yataklarını kirletirlerdi. Ben onları elimle yıkayıp, çamaşırlarını giydirirdim. Devamlı hizmetlerinde bulunduğum için hastalıkları bana da sirâyet etti ve yatağa düştüm. Fakat o hâlimle bile, testilerle su getirip hastaların altlarını temizlemeye, elbiselerini yıkamaya devam ettim.” (Hânî, *el-Hadâiku’l-verdiyye*, s. 653)

Ancak, tabii ve zarûrî olan ihtiyaçlar karşılanırken israftan, saçıp savurmaktan sakınılmalıdır. Çünkü israf ve saçıp savurma haram kılınmıştır. Böyle davrananlar Kur’an’ın ifadesiyle “şeytanın kardeşleri” olarak nitelenmişlerdir. Şeytanın kardeşi olmak bir fazilet değil, kötülük ve rezilliğin zirvesidir. Çünkü şeytan, Rabbine karşı son derece nankör olan birisidir. Malı saçıp savurarak ona kardeş olmak, nimetin kıymetini bilmemek bakımından şeytanın nankörlüğüne ortak olmak mânasını taşır.

Gelen âyet-i kerîmelerde malı harcama hususunda bir kısım ölçüler verilmektedir:

وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا
مَيْسُورًا ﴿٢٨﴾ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ
الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ
يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٣٠﴾

28. Rasûlüm! Muhtaçlara vermek üzere Rabbinden bir nimet beklerken, elinde vereceğin bir şey bulunmadığı için isteyenlerden yüz çevirmek mecburiyetinde kalırsan, o zaman hiç olmazsa onlara gönül alıcı bir söz söyle!

29. Harcamalarında ve başkalarına yardımda eli sıkı olma, ancak varını yoğunu da saçıp savurma! Sonra herkes tarafından kınanır, kaybettiklerine hasret çeker durursun.

30. Doğrusu Rabbin dilediğine rızkı bol verir, dilediğine de az verir. Şüphesiz O, kullarının durumunu en iyi bilen ve onları hakkiyle görendir.

Malî imkânları veya toplum içindeki mevkii itibariyle verecek durumda olanlara, ihtiyaç beyân eden kimselere karşı nasıl muâmele edecekleri bildirilir. Buna göre eğer imkânlar müsaitse verilip ihtiyaçlar karşılanacak, değilse o kırık

gönüllü insanlar, "Allah bize de size de ihsânda bulunsun", "inşallah imkân olunca gereği yapılacak" gibi tatlı sözlerle ve güler yüzle uğurlanacaktır. Onurlarını rencide edici ve gönüllerini incitici küçük-büyük her türlü hareket ve sözden kaçınılacaktır.

Bu hususta en güzel örnek şüphesiz Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'dir. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), verme husûsunda insanların en eli açık olanı idi. Onun cömertliği bizim akıl ve hayâlimizin ötesinde idi. Onun bu yönünü Enes (r.a.) şöyle anlatır:

"Peygamber Efendimiz, İslâm için kendisinden ne istenirse onu mutlaka verirdi. Hele bir keresinde yanına gelen birisine iki dağ arasını dolduran bir koyun sürüsü vermişti... Adam kabilesine dönünce:

«– Ey kavmim! Koşun, müslüman olun! Çünkü Muhammed, fakirlik ve ihtiyaç korkusu duymadan çok büyük ikram ve ihsânlarda bulunuyor» dedi. Kimileri, sırf dünyalık elde etmek için müslüman olurlardı. Fakat çok geçmeden müslümanlık onların gözünde, dünyadan ve üzerindeki her şeyden daha değerli bir hâle gelirdi." (Müslim, Fezâil 57-58)

Efendimiz'in bu yüce ahlâkıyla ilgili diğer bir rivayet de şöyledir:

Medineli müslümanlardan bir kısmı Rasûlullah (s.a.v.)'den bir şeyler istediler. O da verdi. Sonra yine istediler. Efendimiz, elindekiler bitinceye kadar verdi. Verebileceği şeyler tükenince, onlara şöyle hitâb etti:

"Yanımda bir ey olsaydı, sizden esirgemez verirdim. Kim dilenmekten çekinir ve iffetli davranırsa, Allah onun iffetini artırır. Kim tok gözlü olmak isterse, Allah onu ba kalarına muhtaç olmaktan kurtarır. Kim de sabretmeye gayret ederse, Allah ona sabır verir. Hiçbir kimseye, sabırdan daha hayırlı ve büyük bir lutufta bulunulmamı tır." (Buhârî, Zekât 50; Müslim, Zekât 124)

Rasûlullah (s.a.v.) vermenin ölçüsünü şöyle belirlemektedir:

"Ey insanoğlu! İhtiyacından fazla olan malını insanlara vermen senin için iyi, vermemen kötüdür. İhtiyacını yetecek kadarını elinde tutmandan dolayı ayıplanmazsın. Geçimini üstlendiklerinden ba lamak suretiyle iyilik et. Veren el alan elden üstündür." (Müslim, Zekât 97)

Ancak verirken veya ihtiyaçlar için harcama yaparken itidalli hareket etmek, orta yolu tutmak, cimrilik ve israftan kaçınarak İslâm'ın emrettiği cömertliğe uygun davranmak lâzımdır. Müslümanın, yaptıklarına pişman olmadan infak hayatına devam edebilmesi için bu ölçü şarttır.

Rızkın taksimi ilâhî kadere bağlı olduğu için elindeki nimetlerden dolayı hiç kimsenin bir başkasına üstünlük taslamaya hakkı yoktur. İmkânları az olanlar da bunu bir ayıp ve aşağılık vesilesi görmemelidirler. Netice itibariyle herkes hakkına râzı olmalı, elindeki nimetleri artırma hırsıyla başkalarının hakkına göz

dikmemeli, hele hele rızık endişesiyle çocukların canlarına kıymak gibi bir cinâyete asla teşebbüs etmemelidir:

كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَقْتُلُوٓا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍۜ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَاِيَّاكُمْۜ اِنَّ قَتْلَهُمْ

31. Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Onların da sizin de rızkınızı elbette biz veriyoruz. Onları öldürmek gerçekten çok büyük bir günahtır.

Câhiliye döneminde Araplar, fakirlik korkusuyla erkek çocuklarını öldürür, kızlarını da diri diri toprağa gömerlerdi. Günümüzde de çeşitli sebeplerle çocuklar henüz dünyaya gözünü açmadan ana rahminde doğranıp öldürülmektedir. Kürtaj onlardan biridir. Allah Teâlâ, herkesin rızkını verenin kendisi olduğunu beyânla, fakirlik korkusuyla çocukların öldürülmesini yasaklamıştır. Bunun çok büyük bir günah olduğunu belirterek haram kılmıştır. Yeryüzündeki nimetleri, yiyecek ve içecekleri düzenleyen ve her çağda yaşayacak olanlara göre onları ikram eden insanlar değil, Allah Teâlâ'dır. Hatta tarihî gerçeklere bakıldığında, bir bölgenin nüfusu ile geçim kaynaklarının aynı nispette arttığını, hatta geçim kaynaklarının daha da fazla arttığını söylemek mümkündür. Bu sebeple insan Allah'ın işine karışmamalı, üzerine düşen vazîfeleri yapmaya çalışmalıdır.

Öncelikli vazîfemiz, Allah'ın yasakladığı haramlardan sakınmaktır. Bunların da başında fert, aile ve toplum hayatını yıkıp tarümar eden zinâ gelmektedir:

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةًۜ وَسَٓاءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾

32. Zinâya yaklaşmayın. Çünkü o, çirkinliği apaçık bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur.

Âyette "zina etmeyin" değil de "zinaya yaklaşmayın" buyrulmasında dikkat çeken çok mühim incelikler vardır. Bu, zinâyla birlikte zinâya götürme tehlikesi bulunan her türlü niyet, söz, fiil ve davranışları da yasaklamakta, bunlardan uzak durmayı istemektedir. Buna göre müslümanlar, fert ve toplum olarak, zinâyı önleyici, ona sevkeden sebep ve vasıtaları ortadan kaldırıcı düzenlemeler yapmalı; zinânın işlenmeyeceği temiz bir çevre oluşturmak için gerekli terbiyevî ve hukukî çalışmaları gerçekleştirip bunları kararlı bir şekilde tatbik etmelidirler. Nitekim İslâm, toplumda zinâyı engellemek için zinâ ve zinâ iftirası suçlarına bir kısım cezalar öngörmüş, örtünmeyle ilgili düzenlemeler yapmış, müstehcen neşriyatı ve fuhşu şiddetle yasaklamış, sarhoş edici içkilerin içilmesini de haram kılmıştır. Zinâya teşvik eden müzik, oyun, reklam ve

resimleri de menetmiştir. Bununla birlikte evliliği kolaylaştırıcı, teşvik edici kâideler koymuş ve böylece zinâyı tamâmen kaldırmayı hedeflemiştir.

İkinci yasak, haksız yere insan öldürmektir:

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ۜ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهٖ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِى الْقَتْلِ ۜ اِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾

33. Haklı bir gerekçeye dayanmaksızın, öldürülmesini Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın. Kim haksız yere öldürülürse, onun velisine hakkını arama yetkisi vermişizdir. Fakat o veli de, artık öldürmede ileri gidip Allah'ın belirlediği sınırı aşmasın. Çünkü kendisine verilen bu yetkiyle zâten gerekli yardım yapılmıştır.

Haksız yere cana kıymak yasaktır. Birisi haksız yere öldürüldüğünde, Allah Teâlâ, onun hakkını savunmak üzere velisine bir kısım yetkiler vermiştir. Bunlar; yetkili makamlardan kâtilin kısâsen öldürülmesini talep etme, diyet isteme veya affetmedir. Veli bunlardan birini tercih edebilir. Kısası tercih ettiğinde, velinin öldürmede aşırı gitmesi yasaklanmıştır. Yani öldürmede aşırı gitmemeli, o kişiye ölüm yanında işkence etme, azalarını kesme gibi zararlar vermemelidir. Veya katilden başkasına zarar vermemelidir. Çünkü câhiliye döneminde öldürülen kişinin yakınları sadece katilin öldürülmesiyle yetinmez, ya ondan daha şerefli birisini veya bir kişiye karşı iki veya daha fazla kişiyi öldürmedikçe adâletin gerçekleşmeyeceğine inanırlardı. Âyet bu haksızlığı yasaklamakta, Cenâb-ı Hakk'ın emir buyurduğu çerçeve içinde problemin çözümünü istemekte ve bunun dışına çıkılmamasını emretmektedir.

İslâm devletinde "haklı olarak insan öldürme" şu beş durumla sınırlandırılmıştır:

- Kasten insan öldürme,
- Savaş sırasında hak dine karşı gelme,
- İslâm devletini ortadan kaldırmaya çalışma,
- Kadın olsun, erkek olsun evli iken zinâ yapma,
- İslâm dininden dönme.

Üçüncü yasak yetim malı yemektir:

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ ۖ وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِ ۚ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُلًا ﴿٣٤﴾

34. Yetimin malına yaklaşmayın. Ancak bülûğ çağına erinceye kadar

koruma ve geliştirme niyetiyle ona en güzel şekilde yaklaşabilirsiniz. Verdiğiniz sözü de yerine getirin; çünkü herkes verdiği sözden mutlaka sorguya çekilecektir.

Yetimlerin mallarına haksızlıkla yeme ve zarar verme niyetiyle yaklaşmak yasaktır. Ancak bülûğ çağına erip, kendi işlerini görebilecek olgunluk yaşına gelinceye kadar onların mallarını en güzel yolarla korumaya, işletmeyeve onu helal yollarla artırmak üzere çalışmalar yapmaya müsaade edilmiştir. Yetimlerin mallarını haksız olarak yemenin cezası cehennemdir. (bk. Nisâ 4/10) Bu sebeple müslümanlar bu hususta çok dikkatli olmalıdırlar. Ayrıca verilen sözler mutlaka tutulmalıdır. Çünkü Allah Teâlâ, bunların tutulup tutulmadığını hesap gününde soracaktır. “Ahdi yerine getirme” kâidesi, sadece fertler arasında gözetilmesi gereken ahlâkî bir emir değil, İslâm devletinin ve toplumunun iç ve dış ilişkilerinde tavrını belirleyen yol gösterici mühim bir prensiptir.

İslâm toplum hayatında en önemli prensiplerden biri ölçü ve tartıya dikkat etmektir:

وَاَحْسَنُ تَاْوِيلًا ﴿٣٥﴾ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ

35. Ölçtüğünüz vakit tam ölçün, tarttığınız zaman da doğru teraziyle tartın. Bu, ticâretiniz için daha hayırlı ve sonuç itibariyle daha güzeldir.

Ölçüyü ve tartıyı tam yapmak, eksik veya fazla yapmamak, kul hukukuna riâyet bakımından çok mühim bir kâidedir. Fert ve toplum olarak müslümanların çarşı ve pazarda, her türlü ticâri ve iktisâdî münâsebetlerde bu kâideyi tatbik etme ve ettirme mesuliyetleri vardır. Çünkü insanlar arasında güven, huzur ve barışın sağlanması, toplumda refahın artması için buna zarûrî ihtiyaç vardır. Meselenin uhrevî boyutu da çok önemlidir. Zira Allah Teâlâ, hak sahibinin rızâsı olmadıkça kul hakkını affetmemektedir.

Ölçü ve tartıya dikkat edenler, hem insanlar yanında sevgi ve saygı görürler, hem Cenâb-ı Hak nezdinde makbul bir kul olurlar. Aynı zamanda böyle davranmanın neticesi de çok güzeldir; dünyada hep fayda sağlar, âhirette de sevap elde etmeye vesile olur.

İnsanı kötülüklerden koruyup iyiliklere sevkedecek önemli husus göz, kulak ve kalp gibi azalarına sahip çıkması ve bunları yaratılış maksatları yönünde kullanmasıdır:

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ۜ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ
اُولٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُلًا ﴿٣٦﴾

36. Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi yaptıklarından sorumludur.

Bu âyet-i kerîme insanın bilmediği bir konuda söz söylemesini, hüküm vermesini, bilgisizce davranmasını, bilmediği tanımadığı kimseler hakkında ileri-geri konuşmasını, daha husûsî olarak yalancı şâhitlik yapmasını, iftira atmasını, hâsılı bilgi sahibi olmaksızın tahmine göre herhangi biri için maddî veya mânevî zarara yol açacak şekilde konuşmasını ve hareket etmesini yasaklamaktadır. İnsan ancak şu üç vasıta sayesinde bilgi sahibi olabilir. Bunlar kulak, göz ve kalptir. Bunları yaratıldıkları gaye istikâmetinde en güzel şekilde kullanmak insanın en mühim sorumluluklarından biridir. Çünkü Allah Teâlâ, hesap günü insana bu azalarını nasıl kullandığını soracağı gibi, bu azalar da dünyada neler yaptıklarından sorguya çekileceklerdir. (bk. Yâsîn 36/65; Fussılet 41/20)

Rivayete göre Ebû Dücâne (r.a.) hasta iken ziyâretine giden birisi, onun sîmâsının nur gibi parladığını gördü ve ona:

"–Yüzün neden böyle parlıyor?" diye sordu. O da şu cevâbı verdi:

"–Benim iki amelim var: Beni ilgilendirmeyen hususlarda susarım. Gönlüm mü'minlere karşı sû-i zandan uzak kalır. Bütün mü'minlere karşı hüsn-i zan beslerim." (İbn Sa'd, *et-Tabakât,* III, 557)

Hak dostu Ahmed er-Rufâî Hazretleri, bir gün yolda çocuklara rastladı. Kavga ediyorlardı... Onları ayırdı ve birine: "Sen kimin oğlusun?" diye sordu. Çocuk şu karşılığı verdi:

"- Sana lâzım olmayan şeyi ne yapacaksın?"

Hazret oradan ayrılıp gitti. Fakat hep o çocuğun dediğini tekrar ediyor ve şöyle diyordu:

"- Oğlum, Allah sana iyilik versin. Bana edep öğrettin..." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 512-513)

Demek ki insan işi olmayan şeylerle ilgilenmemeli, haddini bilmeli, Allah karşısında acziyetini tadıp mütavazi olmalıdır. Bu sebeple buyruluyor ki:

الْجِبَالَ طُولًا ﴿٣٧﴾ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًاۚ اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ

37. Hem yeryüzünde büyüklük taslayarak yürüme. Çünkü kendini ne kadar büyük görürsen gör ne yeri yarabilir, ne de boyca dağlara erişebilirsin.

اَلْمَرَحُ (merah) kelimesi, böbürlenip sağa sola salınarak yürümek mânasına gelir. Dolayısıyla âyet, mütekebbirlerin salınarak yürüdüğü gibi böbürlenip

yürümeyi, insanlara büyüklük taslayarak dolaşmayı yasaklamaktadır. Çünkü insan Allah Teâlâ karşısında âciz ve zayıf bir varlıktır. O, ne sert yürüyüşüyle ve ayaklarını sertçe basarak yeri yarabilir; ne de kasılarak yürüdüğü boyuyla dağların uzunluğuna erişebilir. Burada kibirlenen kişilere karşı alaycı bir üslup kullanılmış ve onların ne kadar ahmakça bir davranış içinde oldukları vurgulanmıştır. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Kim kendisini büyük görür ve böbürlenerek yürürse, kıyâmet günü Allah kendisine gazap etmi halde O'nun huzuruna varır." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 118)

Peygamberimiz (s.a.v.), bir zamanlar böbürlenerek yürüyen bir adamın başına gelenleri şöyle haber verir:

"Vaktiyle kendini beğenmi bir adam güzel elbisesini giymi , saçını taramı , çalım satarak yürüyordu. Allah Teâlâ onu yerin dibine geçiriverdi. O adam kıyâmete kadar debelenerek yerin dibini boylamaya devam edecektir." (Buhârî, Libâs 5; Müslim, Libâs 49, 50)

Şunu unutmayın ki:

كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾ ذٰلِكَ مِمَّٓا اَوْحٰى

اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ۜ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتُلْقٰى فٖى جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا ﴿٣٩﴾

38. Yasaklanan bu tutum ve davranışların hepsi kötü olup, Rabbinin nazarında asla hoş görülmeyen şeylerdir.

39. İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdendir. Sakın Allah ile beraber başka bir ilâh edinme; yoksa kınanmış ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak cehenneme atılırsın!

Konunun başladığı 22. âyette de konunun tamamlandığı 39. âyette de aynı emir tekrar edilerek "Allah ile beraber başka bir ilâh edinilmemesi" istenmiştir. Bu, işin başının da sonunun da tevhid akîdesi olduğunu tekit etmek içindir. Bu sebeple Allah Teâlâ'nın yüceliğine yaraşır sıfatlarla anılması ve O'na oğullar, kızlar yakıştırarak "hükmüne boyun eğilmeyecek kadar âciz bir tanrı" inancına kapı aralanmaması istenerek şöyle buyruluyor:

Gerçek Allah İnancı

اَفَاَصْفٰيكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًاۜ اِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ
قَوْلًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فٖى هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُواۜ وَمَا يَزٖيدُهُمْ اِلَّا نُفُورًا ﴿٤١﴾

40. Ey müşrikler! Demek Rabbiniz sizi erkek çocuklarla şereflendirdi, kendisi de meleklerden kızlar edindi öyle mi? Gerçekten siz çok büyük, vebâli çok ağır bir söz söylüyorsunuz.

41. Biz, insanlar düşünüp ders alsınlar diye bu çok şerefli Kur'an'da gerçekleri bütün yönleriyle ve farklı farklı açılardan anlatıp duruyoruz. Fakat bu, onların doğru yoldan daha çok nefret edip uzaklaşmalarına yol açmaktadır.

Bu sebeple:

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُٓ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ اِذًا لَابْتَغَوْا اِلٰى ذِى الْعَرْشِ سَبٖيلًا
﴿٤٢﴾ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبٖيرًا ﴿٤٣﴾

42. Rasûlüm! De ki: "Faraza, onların iddia ettikleri gibi Allah ile beraber başka ilâhlar olsaydı, bu takdirde o ilâhların hepsi, arşın sahibine ulaşmak için mutlaka bir yol ararlardı."

43. Allah onların iddia ettiklerinden son derece uzak, çok çok yüce ve pek büyük bir yükseklikle yüksektir.

Allah Teâlâ ile beraber iki veya daha fazla ilâhın olması mümkün değildir. Farz-ı muhâl böyle bir şey olsaydı mecbûren şu ihtimaller devreye girerdi:

• Her biri o bütün mülkün ve saltanatın sahibi olan, kâinatta her şeyi kudret eliyle idâre eden Allah Teâlâ'ya gâlip gelme çaresini arardı. Çünkü gâlip gelmeden gerçek mânada ilâh olamazdı. Nitekim bu mânaya işaret etmek üzere: **"Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisinin de dengesi ve düzeni kesinlikle bozulur giderdi. arşın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdığı her türlü çirkin vasıflardan uzaktır, yücedir!"** (Enbiyâ 17/22) buyrulur.

• Her biri Allah Teâlâ'nın tek olan zâtından kuvvet ve kudret elde etmeksizin bir şey yapamayacaklarını bildiklerinden hepsi ona yaklaşmak için bir yol arardı. Nitekim âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"İlah diye taptıkları o varlıklar, «Ne yapsam da O'na yakın olabilsem!» diye Rablerine yaklaşmak için vesile ararlar. Allah'ın rahmetini umar, azabından korkarlar. Çünkü**

Rabbinin azabı, gerçekten sakınılması gereken korkunç bir azaptır.” (İsrâ 17/57) Bu şekilde ise hiçbiri gerçek mânada ilâh olamaz, Allah'ın tek ilâh olduğunu kabul etmek durumunda kalırdı.

Anlatıldığına göre Malik b. Dînâr namazda **“Rabbimiz! Sadece sana kulluk eder ve sadece senden yardım isteriz”** (Fâtiha 1/4) âyetini okuduğunda baygınlık geçirirdi. Ona bunun sebebi sorulunca: “Yalnız sana ibâdet ederiz” diyoruz, fakat nefislerimize, hevâmıza ibâdet ediyoruz. “Yalnız senden yardım dileriz” diyoruz, fakat Allah'tan başkalarının kapılarına mürâcaat ediyoruz” derdi. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, V, 192)

Dolayısıyla Allah'a tam anlamıyla kulluk için mârifetullahta mesafe almak ve O'nu tüm varlıkta tecelli eden isim ve sıfatlarıyla birlikte kalpte tanımak önemlidir:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّۜ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ
بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْۜ اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾

44. Yedi gök, yer ve bunlar içinde bulunan herkes Allah'ı tesbih eder. O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, fakat siz onların tesbihini anlayamazsınız. Şüphesiz ki O, ceza vermekte hiç acele etmeyen ve çok bağışlayandır.

Allah'ı tesbih hem dille hem de halle olabilmektedir. Bu iki tür tesbih akıl ve irade sahibi olarak bildiğimiz melekler, cinler ve insanlar için geçerli olduğu gibi, bu âyetin delâletiyle, akılsız veya cansız olduklarını düşündüğümüz gökler, yer ve bunlarda bulunan diğer varlıklar için de geçerlidir.

İnsanın diliyle tesbihi, Allah'ı her türlü noksanlıktan uzaklaştırarak zâtı, sıfatları ve fiilleriyle bütün kemâl sıfatlarına sahip olduğunu dile getirmesi, Allah'ı hep böyle tanıyıp böyle zikretmesidir. Hâliyle tesbihi ise itikadı, ibâdeti, ahlâkı, muâmelâtı, hâsılı her türlü düşünce, söz, fiil ve davranışlarıyla Allah'ın birliğine, noksansız ve kusursuz olduğuna inandığını göstermesi, hükümlerine boyun eğmesi, amelinin imanına şâhitlik etmesidir.

Diğer varlıklara gelince, her şey kendi diliyle Hakk'ı tesbih eder fakat âyette belirtildiği gibi insanlar bunu anlayamazlar. Mahlukâtın hal diliyle tesbihlerini, tam olarak olmasa da, bir nebze anlamamız mümkündür. Âyetteki **“fakat siz anlayamazsınız”** (İsrâ 17/44) buyrulması, onların kendilerine mahsus dilleriyle Cenâb-ı Hakk'ı tıpkı insanların kendilerine mahsus dil ve lisanlarıyla tesbih ettikleri gibi tesbih ettiklerine delâlet eder. Nitekim biz, insan olduğumuz halde, bilmediğimiz yabancı dillerde yapılan konuşmaları da, yazılan eserleri de

anlayamıyoruz. Halbuki o insanlar her şeyleriyle bizim aynımızdır; konuşurken çıkardıkları sesler, yaptıkları jest ve mimikler de bizimkine çok benzemektedir. Hayvanların da dilleri, konuşmaları, bağrışmaları vardır. Onların çıkardıkları seslerden de bazı şeyleri anlamak mümkün olabilir. Fakat bitkilere ve cansızlara geldiğimizde onların dillerinden bir şey anlamamız iyice zorlaşmaktadır. Fakat kendilerine özgü dillerinin olduğunda ve o dillerle Yaratanlarını tesbih ettiklerinde şüphe yoktur

Cenâb-ı Hak, dağların ve kuşların Hz. Dâvûd'la birlikte tesbih etmeleri hakkında şöyle buyurur:

"Biz, dağları Dâvûd'un emrine verdik de, akşam sabah onunla birlikte Allah'ın sınırsız kudret ve yüceliğini tesbih ederlerdi. Etrafında toplanan kuşları da. Hepsi birden tesbih, dua ve yakarışlarla Allah'a yönelir, O'nun iradesine boyun eğerlerdi." (Sād 38/18-19)

Abdullah b. Mesûd (r.a.) diyor ki: "Biz Allah Rasûlü (s.a.v.)'in yanında o hâle gelmiştik ki, boğazımızdan geçen lokmaların tesbihini işitirdik." (Buhârî, Menâkıb 25; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 460)

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Mekke'de bir ta biliyorum. Ben peygamber olarak gönderilmeden önce o bana selam veriyordu. u anda dahi ben o ta ı tanırım." (Müslim, Fezâil 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 89)

Hz. Ali (r.a.) da şöyle anlatır:

"Peygamber Efendimiz'le birlikte Mekke'de idim. Beraberce Mekke'nin bazı yerlerine gittik. Dağların ve ağaçların arasından geçiyorduk. Rasûlullah (s.a.v.)'in karşılaştığı bütün dağlar ve ağaçlar: «es-Selâmü aleyke yâ Rasûlallah!» diyordu" (Tirmizî, Menâkıb 6/3626)

Hal dilleriyle tesbihe gelince, mâhiyetini tam olarak idrak edemesek de bunda anlaşılmayacak bir durum yoktur. Kâinatta zerreden küreye ne kadar varlık varsa hepsinin Allah Teâlâ'nın koyduğu kevnî kanunlara tâbi olduğunda, boyun eğip itaat ettiğinde şüphe yoktur. Cansız saydığımız eşyada bile, kısıtlı duygularımızla hissedemediğimiz ve ölçülerini Allah'ın belirlediği bir hareketlilik vardır. Atomun çekirdeği etrafındaki elektronlar, akıllara durgunluk verecek bir hızla dönmektedir. Mesela hidrojen atomunun elektronunun, çekirdeği etrafında saniyede 2000 kilometre hızla döndüğü bilinmektedir. Yine astronomi âlimlerinin hesaplarına göre güneş de yörüngesinde, saatte 720.000 kilometrelik muazzam bir hızla hareket etmektedir. Şüphesiz ilmî keşifler ilerledikçe insanoğlunun kâinatın sırları hakkındaki bilgileri de gelişecektir. Nitekim genetikçilerin çözmeye çalıştıkları genlerin şifresi de bir çeşit dildir.

Ayrıca bu çalışmalar ilerledikçe kâinatın sırlarla dolu olduğu, bilinenlere göre bilinmeyenlerin ne kadar çok olduğu ortaya çıkacaktır. İşte kâinattaki bu ince ve hassas nizam Yaratıcısının varlığına ve birliğine şâhitlik eder; O'nun kuvvet, kudret, ilim ve hikmetini haber verir.

Gerçeğin ölçüsü şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm'dir. Neyin doğru neyin yanlış olduğunu o belirler. Ancak:

وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ
حِجَابًا مَسْتُورًاۙ ﴿٤٥﴾ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفٖى
اٰذَانِهِمْ وَقْرًاۜ وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِى الْقُرْاٰنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾

45. Sen Kur'an okuduğun zaman, seninle âhirete inanmayanlar arasına görünmez bir perde çekeriz.

46. Ayrıca kalplerinin üzerine Kur'an'ı anlamalarına mâni kılıflar geçirir, kulaklarına da bir tıkaç koyarız. Bu yüzden, sen Kur'an'da Rabbinin tek ilâh olduğunu yâdettiğin zaman onlar nefretle arkalarını dönüp giderler.

Kur'ân-ı Kerîm dâvetini âhirete iman kâidesi üzerine bina eder. Bu bakımdan ancak âhirete iman edenler Kur'an'a inanır, onun âyetlerine kulak verir ve dâvetine icâbet ederler. (bk. En'âm 6/92) Âhirete iman etmeyenlere gelince, onların kalpleri, bu imansızlığın tabii bir neticesi olarak Kur'an'ın dâvetine karşı katılaşır, onların üzerinde tortular, perdeler, kılıflar oluşur; kulakları da dinî gerçeklere karşı sağırlaşır. Böyle kimseler, Kur'an'ın dâvetine hiçbir zaman değer vermezler, onu anlamazlar; sadece gözleriyle gördükleri, elleriyle tuttukları dünya zevklerinin peşinden koşarlar. Aslında bu onların kendi tercihleridir. (bk. Fussılet 41/5)

Halbuki bu durum bir fazilet değil, âhirete iman etmedikleri için başlarına gelen büyük bir musibettir. Onlar putperest olduklarından Kur'an'ın getirmiş olduğu tevhid inancını reddederler; bu yönde bir telkin aldıklarında sırtlarını çevirir, nefretle döner giderler. Onların bu hâli bir diğer âyet-i kerîmede şöyle bildirilir:

"Ne zaman Allah eşi ortağı olmayan bir tek ilâh olarak anılsa, âhirete inanmayanların kalplerindeki nefret ve daralma yüzlerine vurur. Fakat Allah'ın dışında taptıkları şeyler anıldığında ise hemen yüzleri güler, neşelenirler." (Zümer 39/45)

Allah'ın zikrine karşı böylesine olumsuz bir tavır sergileyen müşriklerin, O'nun mesajını taşıyan Peygamber'e olumlu davranmaları elbette düşünülemez:

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهٓ اِذْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ نَجْوٰى اِذْ
يَقُولُ الظَّالِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٤٧﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ
ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطٖيعُونَ سَبٖيلًا ﴿٤٨﴾

47. Seni dinlerken aslında biz onların neye kulak kesildiklerini; kendi aralarında fısıldaşırlarken de o zâlimlerin birbirlerine: "Eğer Muhammed'e uyarsanız siz, ancak düpedüz büyülenmiş bir adamın ardından gitmiş olacaksınız" dediklerini biz çok iyi biliyoruz.

48. Rasûlüm! Baksana; senin için şâir, sihirbaz, kâhin diyerek ne tür benzetmeler yaptılar? İşte bu yüzden yoldan saptılar da bir daha doğru yolu bulmaya güç yetiremiyorlar.

Bir defasında Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ali'nin bir yemek hazırlamasını isteyerek, Kureyş eşrafını yemeğe dâvet etti. Dâvet sırasında onlara âyetler okuyarak kendilerini tevhid inancını kabul etmeye çağırdı. Bunu kabul ettikleri takdirde, zannettiklerinin aksine, itibar kaybetmek şöyle dursun, hem kendi çevrelerinde öncekine göre daha çok hürmet göreceklerini hem de Arap olmayanlar nezdinde itibar kazanacaklarını beyân buyurdu. Fakat onlar bu dâveti kabul etmemekle kalmadılar, üstelik Peygamberimiz (s.a.v.) konuşurken nezâket kâidelerini hiçe sayarak fısıltılı konuşmalarla onun büyülenmiş olduğunu ileri sürdüler. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XX, 178)

Bir diğer dikkat çekici hâdise de şudur:

Bir gece Ebû Süfyan, Ebû Cehil ve Ahnes b. Şerik, birbirlerinden habersiz olarak, Peygamberimiz (a.s.)'ın geceleyin evinde okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'i dinlemek için gidip her biri bir yere gizlenir. Bunlar, geceyi Efendimiz'in Kur'an okuyuşunu dinleyerek geçirirler. Ta ki sabaha karşı kimseye görünmeden gitmek isterlerken tesâdüfen birbirleriyle karşılaşırlar. Yaptıkları işin tuhaflığını fark edip birbirlerini ayıplayarak:

"– Bir daha böyle bir şey yapmayalım! Eğer bizi halktan ve kölelerden biri görmüş olsa, muhakkak kalbine şüphe düşer" deyip oradan ayrılırlar. Fakat ikinci ve üçüncü gece de aynı durum tekerrür eder. En son ayrılırken birbirlerine:

"– Bir daha dönmeyeceğimize yemîn etmedikçe buradan ayrılmayalım" derler ve anlaştıktan sonra dağılırlar. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* I, 337-338)

Peygamberimiz (s.a.v.)'e bu kadar düşmanca tavır alan müşriklerin esas problemi, âhirete kesinlikle en küçük bir inançlarının olmamasıdır:

وَقَالُوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾ قُلْ
كُونُوا حِجَارَةً اَوْحَدِيدًا ﴿٥٠﴾ اَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِى صُدُورِكُمْ
فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِى فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ اِلَيْكَ
رُؤُسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتٰى هُوَ قُلْ عَسٰى اَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾ يَوْمَ
يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾

49. Bir de şöyle dediler: "Biz kupkuru bir kemik yığını ve ufalanmış bir avuç toprak hâline geldiğimiz zaman mı, yani biz o halde iken mi yeni bir yaratılışla tekrar diriltileceğiz? Bu, olacak şey değil!"

50. Onlara şunu söyle: "İster taş olun, ister demir."

51. "İsterseniz diriltilmesini aklınızın almadığı başka bir madde olun, fark etmez, yine de diriltileceksiniz!" Bu sefer: "İyi de, bizi yeniden hayata döndürecek kimmiş?" diyecekler. Sen de: "Sizi ilk defa yoktan yaratan diriltecek!" de. O vakit seninle alay edip başlarını sallayarak "Ne zamanmış o kıyâmet" diye soracaklar. Sen de: "Belki de çok yakında" de.

52. Allah sizi huzuruna çağırdığı gün, O'na hamdederek hemen emrine uyacaksınız ve dünyada pek az bir süre kaldığınızı sanacaksınız.

Şu fânî ömrü sâlih amellerle ve günahlardan kaçınarak kıyâmet gününe hazırlanma yolunda sarf etmek gerekir. Çünkü Allah ve Peygamber'in verdikleri haberler kesinlikle gerçekleşecektir. Öldüğü zaman kişinin kıyâmeti kopmuş demektir. Zira o öldüğünde kıyâmetle karşı karşıya gelir. Artık cennetin, cehennemin ve meleklerin varlığını müşâhede eder ve hiçbir amel yapmaya imkânı kalmaz. Aynı zamanda her insan hangi halde öldü ise kıyâmet gününde o hâl üzere diriltilir. O halde kul şu üç devlete erişmenin niyeti ve gayreti içinde olmalıdır.

• Hayatta iken olan devlet, kişinin Allah'a itâat üzere yaşamasıdır.

• Ölüm sırasında olan devlet, kişinin "lâ ilâhe illallah" diyerek rûhunu teslim etmesidir.

• Kıyâmet gününde olan devlet ise kabirden kalkarken kendisine bir müjdecinin gelip onu cennetle müjdelemesidir.

Allah'a karşı gelen ve âhireti inkâr edenler bu üç devletten de mahrum kalacaklardır. Peki bu devlete ulaşmanın yolu nedir:

وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِى هِىَ اَحْسَنُ اِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ اِنَّ

الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿٥٣﴾

53. Rasûlüm! Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler. Çünkü şeytan onların arasını bozmaya çalışır. Doğrusu şeytan insanın apaçık düşmanıdır.

"Güzel söz", söylenmesi normal karşılanan sözdür. "En güzel söz" ise terk edilmesi câiz olmayan sözdür. Yine "en güzel söz", terk edildiğinde cezalandırılmaktan korkulan sözdür. Aslında "en güzel söz", sevenin sevdiğine karşı söylediği kulluk sözleridir. Buna göre günahkârın en güzel sözü, günahını itiraf etmesi; ârifin en güzel sözü ise, Allah'ı tanımaktan âciz olduğunu ikrar etmesidir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.):

"Ya Rabbi! Sen her türlü noksan sıfatlardan uzaksın, yücesin! Seni lâyık olduğun ekilde övmem mümkün değildir. Sen kendi zâtını nasıl övüyorsan öylesin!" buyurmuştur. (Müslim, Salât 222)

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz, merhametli, kibar, nâzik, ince ruhlu ve rikkat-i kalbiyye sahibi bir insandı. Kaba bir kimse O'na:

"–Ey Muhammed, ey Muhammed!" diye defâlarca bağırmasına rağmen o, her defasında yumuşak bir üslûpla:

"–Buyur, isteğin nedir?" diye mukâbelede bulunmuştur. (Müslim, Nüzür 8; Ebû Dâvûd, Eymân, 21/3316; Tirmizî, Zühd 50)

Yani muhâtabının kabalığına rağmen her seferinde âyetin emrettiği şekilde sözün en güzelini söylemiş, hiçbir zaman nezâket ölçüleri dışına çıkmamıştır.

Bu bakımdan mü'minler hem kendi aralarındaki münâsebetlerde güzel olanı söylemeli, hem de câhillerle, nâdanlarla münâsebetlerinde güzel olanı söylemelidirler. Nitekim Furkãn sûresinde Rahmân'ın has kullarının vasıfları sayılırken:

"Rahmân'ın has kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ve vakar ile yürürler; kendini bilmez kimseler onlara laf attığında incitmeksizin «Selâmetle!» derler, geçerler" (Furkãn 25/63) buyrulur. Rasûlullah (s.a.v.) de, insanlara edep ve ahlâk bakımından kardeşliği sağlayacak esasları talim edip: *"Ey Allah'ın kulları, karde olunuz!"* (Buhârî, Edeb 57; Müslim, Birr 23) tavsiyesinde bulunur.

Yûnus Emre (r.h.) ne güzel söyler:

"Söz ola kese sava ı
Söz ola kestire ba ı
Söz ola ahulu a ı
Bal ile yağ ede bir söz!"

Bu bakımdan, Rabbimizin bizi bizden daha iyi bildiği şuuru içinde hep güzelliklerin peşinde olup son nefesimizi imanla vermenin gayretiyle hareket etmeliyiz:

رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ اِنْ يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ اَوْ اِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكٖيلًا ﴿٥٤﴾ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ وَاٰتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾

54. Rabbiniz sizi çok iyi bilmektedir. O dilerse size merhamet eder, dilerse sizi cezalandırır. Biz seni insanları gözetleyici ve onların yaptıklarından sorumlu olarak göndermedik.

55. Rabbin göklerde ve yerde kim varsa, bunların hepsini de çok iyi bilmektedir. Elbette biz peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Nitekim Dâvûd'a da Zebûr'u verdik.

Peygamberler Allah'ın en seçkin kullarıdır. Buna rağmen bunlar arasında bile fazilet ve derece farkı vardır. (bk. Bakara 2/253) 55. âyette bir fazilet alâmeti olarak özellikle Dâvûd (a.s.)'a Zebûr'un verildiği zikredilir. Bunun şu hikmetleri olabilir:

• Kureyşliler Peygamberimiz (s.a.v.)'e karşı mücadele etmek için zaman zaman yahudilere müracaat ediyorlardı. Onlar da: "Mûsâ'dan sonra peygamber, Tevrat'tan sonra kitap yoktur" diyorlardı. Dolayısıyla bu âyetle onların bu iddiaları çürütülmüştür.

• Bununla üstünlüğün değerine işaret edilmiştir. Çünkü Dâvûd (a.s.) büyük bir hükümdar idi. Böyle iken burada onun hükümdarlığı göz önünde bulundurulmayıp da ona özellikle Zebûr'un verildiğinin belirtilmesi, bahsedilen üstünlükten maksadın, mal ve mülkle değil, ilim ve din yönünden bir üstünlük olduğunu gösterir.

• Zebûr'da peygamberlerin sonuncusunun Hz. Muhammed (s.a.v.) ve ümmetlerin en hayırlısının da onun ümmeti olduğu yazılmıştı. Nitekim **"Yemin olsun ki biz Zikir'den sonra Zebûr'da da: «Yeryüzüne ancak sâlih kullarım vâris olacaktır» diye yazdık"** (Enbiyâ 21/105) buyrulmuştur.

Zebûr'da geleceği müjdelenen o Âhir Zaman Peygamberi'nin en büyük mücâdelesi putperestlikle olmuş ve ona, bir kısım varlıkları el açıp yardım umulacak bir makama yücelterek Allah'a ortak koşanlara şöyle söylemesi emredilmiştir:

قُلِ ادْعُوا الَّذٖينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهٖ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ

وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ اِلٰى رَبِّهِمُ الْوَس۪يلَةَ
مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُۜ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ

56. Rasûlüm! De ki: "Allah'tan başka ilâh diye taptığınız varlıkları çağırın da görün: Onlar başınıza gelen bir sıkıntıyı ne sizden uzaklaştırabilirler, ne de onu bir ferahlığa çevirebilirler.

57. İlâh diye taptıkları o varlıklar, "Ne yapsam da O'na yakın olabilsem!" diye Rablerine yaklaşmak için vesile ararlar. Allah'ın rahmetini umar, azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı, gerçekten sakınılması gereken korkunç bir azaptır.

Müşrikler taptıkları putları ve heykelleri meleklerin timsâli olarak kabul eder, onların şahsında meleklere taptıklarını söylerlerdi. İşte âyet bu bâtıl inancın ne kadar çürük olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü melekler de dâhil olmak üzere Allah'tan başka hiçbir varlık, Allah'ın yardımı ve yaratması olmaksızın, bırakalım başkalarını, bizzat kendisini bile zarardan koruma imkânına sahip değildir. Onlar kendiliklerinden hiçbir fayda veya zarara mâlik olmadıkları gibi, üstelik Allah'ın merhametini umar, azabından korkar ve O'na yaklaşmak için vesile ararlar. "Uman", "korkan" ve "arayan" ise ilâh değil, ancak kul olabilir.

Hikmet ehli bir kişi der ki: "Hüzün insanı yemekten alıkor. Korku günahlara mâni olur. Ümit insanı ibâdetlere dayanıklı kılar. Ölümü tefekkür ise insanı mâlâyâniden el etek çektirir."

Bize lutfedilen bu insanî duyguları yerli yerince kullanarak gelen âyette yer alan ilâhî tehdidie karşı kendimizi korumaya çalışmalıyız:

وَاِنْ مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا
شَد۪يدًا كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

58. Ne kadar ülke varsa hepsini ya kıyâmet gününden önce helâk edeceğiz veya onları şiddetli bir azapla cezalandıracağız. Bu, kitapta böylece yazılmıştır.

Toplumları helâke sürükleyen en büyük zulmün, şirk günahı olduğu bir gerçektir. Allah Teâlâ'nın insanları şirkten uzaklaştırıp imana getirmek için niçin gökten mûcizeler göndermediği itirazına karşı ise şöyle cevap verilmektedir:

Mûcizelerin Hikmeti

وَمَا مَنَعَنَٓا اَنْ نُرْسِلَ بِالْاٰيَاتِ اِلَّٓا اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُونَۜ وَاٰتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَاۜ وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيَاتِ اِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾

59. Kâfirlerin keyfî olarak istedikleri mûcizeleri göndermekten bizi alıkoyan tek sebep, daha öncekilerin bu gibi mûcizeleri yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semûd halkına açıkça görünen bir mûcize olarak o dişi deveyi vermiştik de, onu öldürmekle zulüm işlemiş, kendilerine yazık etmişlerdi. Biz o mûcizeleri sadece korkutup uyarmak için göndeririz.

Âyetin iniş sebebiyle ilgili şöyle bir rivayet vardır:

Mekke halkı Safa tepesinin altın yapılmasını ve Mekke etrafındaki dağların ortadan kaldırılıp ekilebilir bir arazi hâline getirilmesini istemişlerdi. Böyle yaptığı takdirde İslâm'a gireceklerine dair kesin söz vermişlerdi. Buna çok sevinen Rasûlullah (s.a.v.), onların isteklerinin yerine gelmesi için Yüce Allah'a dua etti. Ardından Cebrâil (a.s.) gelerek Efendimiz'e şunları söyledi: "Bunu mutlaka istiyorsan dileğin yerine getirilecektir. Ama onlar yine de iman etmezlerse en ağır cezayı göreceklerdir. Eğer mûcize gönderilmeyip onlar için tevbe ve rahmet kapısının açık bırakılmasını istersen öyle yapılacaktır." Bunun üzerine Peygamber Efendimiz dileğinden vazgeçerek tevbe ve rahmet kapısının açık bırakılmasını istedi. Âyet de bu olay üzerine indi. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 242, 258; Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 362)

Yine de müşriklerin mûcize taleplerine, Miraç gecesi Efendimiz (a.s.)'a gösterilen bir kısım husûsî manzaralara temas edilerek cevap verilmekte ve şöyle buyrulmaktadır:

وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِۜ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتٖٓي اَرَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْاٰنِۜ وَنُخَوِّفُهُمْۙ فَمَا يَزٖيدُهُمْ اِلَّا طُغْيَانًا كَبٖيرًا۟ ﴿٦٠﴾

60. Hatırla ki sana: "Doğrusu Rabbin ilim ve kudretiyle insanları çepeçevre kuşatmıştır" diye bildirmiştik. Miraç gecesi sana gösterdiğimiz o manzaraları ve Kur'an'da lânet edilen o ağacı da, inananla inanmayanı ayırmak üzere insanlar için bir imtihan vesilesi kıldık. Biz onları korkutuyoruz; ne var ki bu, onların azgınlığını daha da artırmaktan başka

bir sonuç vermiyor.

Miraç gecesi Cenâb-ı Hak Peygamber Efendimiz'e büyük âyetler, pek çok işaretler ve ibretli manzaralar gösterdi. (bk. İsrâ 17/1; Necm 53/18) Efendimiz bunları rüyâ âleminde değil, gerçek olarak gördü. Geri döndüğünde, gördüklerini insanlara anlattı. Fakat müşrikler bunların hiçbirine inanmadılar. Hatta Hz. Ebûbekir'e gelip: "Senin arkadaşın göklere çıktığını, oradan bir kısım haberler getirdiğini söylüyor. Bunlara da mı inanacaksın?" dediklerinde o: "Allah Rasûlü (s.a.v.) ne diyorsa doğrudur" dedi ve bu davranışıyla "Sıddîk" derecesine yükseldi. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* II, 5) Dolayısıyla Efendimiz (s.a.v.)'in miracı ve orada gördükleri ciddi bir fitne ve imtihan vesilesi oldu. İmanı zayıf bazı kimseler, bu sebeple imanını kaybetti. Ebûbekir gibi olanların ise imanı daha da kuvvetlendi.

Kur'an'da lânetlendiği haber verilen ağaç "zakkûm" ağacıdır. (bk. Sâffât 37/62-66; Duhãn 44/43-46; Vâkıa 56/51-54)

Zakkûma "lanetlenen ağaç" denmesinin sebebi; Kur'an'da bir takım kötü özellikleriyle anılması veya onu cehennemde yiyenlerin bu ağaca lânet etmesi yahut lânetlenmiş olan cehennemliklerin onu yemesidir.

Zakkûm ağacının fitne olmasıyla alakalı da şöyle bir rivayet vardır: Bu âyetler indiği zaman Ebû Cehil: "Muhammed cehennemin hem taşları yakacak kadar sıcak olduğunu söylüyor, hem de orada ağaç bittiğini iddia ediyor. Olacak şey mi? Ateş ağacı yiyip yok eder" diyerek itirazda bulunur. İbnü'z-Zibâra da: "Biz zakkûm diye ancak hurma ile kaymağı tanırız" diye ilave eder. Bunun üzerine Ebû Cehil câriyesine emredip hurma ve kaymak hazırlatır ve arkadaşlarına: "Haydi zakkûmlanın!" der. Hatta bu sebeple İslâm'dan dönenler bile olur. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XVII, 143)

Ebû Cehil'de ve o tînette olan kimselerde görülen hakikat düşmanlığının sebebi, vazîfesi insanları azdırıp saptırmak olan şeytanın aldatıcı tahriklerine uymaktan başka bir şey değildir:

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْلِيسَۜ قَالَ ءَاَسْجُدُ
لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًاۚ ﴿٦١﴾ قَالَ اَرَاَيْتَكَ هٰذَا الَّذٖى كَرَّمْتَ عَلَيَّۘ لَئِنْ
اَخَّرْتَنِ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُٓ اِلَّا قَلٖيلًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اذْهَبْ
فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَٓاؤُ۬كُمْ جَزَٓاءً مَوْفُورًا ﴿٦٣﴾

61. Bir zamanlar meleklere: "Âdem'e secde edin!" diye emretmiştik de İblîs dışında hepsi derhal secdeye kapanmıştı. İblîs ise şunları söyledi:

“Çamurdan yarattığın şu kimseye mi secde edeceğim?”

62. “Bak hele! Benden şerefli ve üstün kıldığın bu mu? Eğer bana kıyâmet gününe kadar mühlet verirsen, yemin olsun ki pek azı hariç, onun bütün zürriyetini hâkimiyetim altına alacağım.”

63. Allah şöyle buyurdu: “Haydi defol! Artık onlardan kim sana uyarsa, hepinizin cezası elbette yaptıklarınızın tam karşılığı olmak üzere cehennemdir.”

Âdem’le İblîs kıssasının burada tekrar edilmesinin hikmeti, İslâm dâvetini kabul etmeyen kâfirlerin Allah Teâlâ’ya karşı olan hal ve hareketlerinin, aynen şeytanın hal ve hareketlerine benzediğini beyân etmektir. Gerçekten insanlar, en büyük düşmanları olan şeytana uymakta ve onun, insanlığın yaratılışının başlangıcında, Âdem’in zürriyetini saptırmak üzere verdiği sözü yerine getirmek için kurduğu tuzaklara düşmektedirler. Nitekim gelen âyetle şeytanın kurduğu tuzaklar ve insana vereceği zararlar şu şekilde bildirilir:

وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ

الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِى الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ وَعِدْهُمْ ۜ وَمَا يَعِدُهُمُ

64. “Onlardan gücünün yettiği kimseleri o kandırıcı sesinle yerinden oynat, baştan çıkar; süvâri ve yaya birliklerini toplayıp üzerlerine yürü; mallarına ve çocuklarına ortak ol ve onlara bol bol vaatlerde bulun.” Gerçek şu ki, şeytanın onlara verdiği sözler aldatmacadan başka bir şey değildir.

Şeytanın insana vereceği zararları dört safha hâlinde izah etmek mümkündür:

Şeytan kandırıcı sesiyle, vesvese ve tahrikleriyle gücü yettiği kimseleri ayartır, yerinden oynatır, baştan çıkarır ve günahlara kaydırır. Zayıf ve güçsüz bulduklarını bulundukları yerden koparıp kendine bende eder ve onlara istediğini yaptırır.

Süvari ve yaya birliklerini toplayıp insanlar üzerine hücum eder, saldırır. Bu süvari ve yaya birlikleri, şeytanın her türlü hile ve desiseleri olabileceği gibi, aynı zamanda ona uyup Allah’a isyân yoluna koyulan herkestir. Nitekim âyet-i kerîmede şeytanların hem cinlerden hem de insanlardan olabileceği beyân edilir. (bk. En‘âm 6/112; Nâs 114/3-6) Buna göre gerek insan olsun gerek cin olsun Allah’a karşı gelen herkes, şeytanın ordusudur; yaptığı işlerin keyfiyetine göre süvâri veya yaya olarak o ordu içinde vazîfe icra eder.

Şeytan insanların mallarına ve evlatlarına ortak olur. Bu da iki türlü gerçekleşebilir. Birincisi; onları gasp, hırsızlık, faiz gibi haksız yollarla servet

kazanmaya teşvik eder. Bu şekilde elde edilen servet şeytanın istediği ve ortak olduğu bir servet olur. İkincisi câhiliye Arapları hayvanlarının ve ziraat ürünlerinin bir kısmını putlarına adıyor, onların hizmetine harcıyorlardı. Aslında bu da şeytana ayrılmış bir paydır. Buna göre dinsizlik ve Allah'a isyân yolunda harcanan bütün mal ve servetler şeytan için harcanmış demektir. Aynı şekilde Allah yolunda yetiştirilmeyen, tam aksine yanlış inanç ve kötü ahlâk üzere yetiştirilen evlatlar da şeytanın ortak olduğu evlatlar demektir.

Şeytan insanlara durmadan bol bol va'atlerde bulunur. Halbuki bunların gerçekle hiçbir ilgisi yoktur. Bunlar yalan ve aldatmadan başka bir şey değildir. (bk. Nisâ 4/120)

Ancak şeytanın bu aldatmaları herkes için eşit seviyede geçerli değildir. Bunlardan zarar görmeyecek ve kendini şeytandan gelen bu tazyiklere karşı koruyabilecek olanlar da vardır:

إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ ۗ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٦٥﴾

65. "Elbette benim ihlaslı kullarım üzerinde senin hiçbir hâkimiyetin ve zorlayıcı gücün yoktur. Onların koruyucusu ve işlerine vekîl olarak Rabbin yeter!"

O halde ezeli düşmanımız olan şeytanı tanımalı ve onun sinsi tuzaklarına karşı uyanık olmalıyız. Şimdi, ona karşı girişeceğimiz amansız mücadelede bize yol gösterecek ve imanımızı kuvvetlendirecek uyarı ve talimatlar gelmektedir:

رَبُّكُمُ الَّذِى يُزْجِى لَكُمُ الْفُلْكَ فِى الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ۗ إِنَّهُ كَانَ
بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾ وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِى الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا
إِيَّاهُ ۚ فَلَمَّا نَجّٰيكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ ۗ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾

66. Rabbiniz O'dur ki, lutf u kereminden nasibinizi arayasınız diye sizin için denizde gemileri kolaylıkla akıtıp yüzdürür. Gerçekten O, size karşı çok merhametlidir.

67. Denizde başınıza bir tehlike geldiği zaman, ilâh diye taptığınız varlıkların hepsi kaybolur gider. Orada yalnız Allah bulunur ve sadece O'na yalvarıp yakarırsınız. Ne var ki, Allah sizi kurtarıp selâmetle karaya çıkardığı zaman hemen O'ndan yüz çevirirsiniz. İşte insan böylesine nankördür!

Gemileri su üzerinde kolaylıkla yüzdüren Allah, onları kolaylıkla batırmaya da kâdirdir. Bu bakımdan gemiye binip denizde seyahat ederken gelecek tehlikelere

karşı dikkatli olmalı, hiçbir zaman gönlünüzü Rabbinizden ayırmamalısınız. Çünkü denizin ortasında boğulma tehlikesiyle karşılaştığınızda Allah'tan başka yalvaracak hiç kimse bulamaz, yalnız O'na yalvarırsınız. O'nun dışında gönül bağladığınız veya kendisine bir kuvvet izafe ettiğiniz bütün hayalî varlıklar kaybolur gider. Siz de zâten onlardan ümidinizi keser, yalnız Allah'a bağlanırsınız. Aslında âciz ve muhtaç bir kul olarak tevhid inancına uygun olan bu hâlinizi, sadece zorluk anlarında değil, her zaman ve mekanda devam ettirmelisiniz. Fakat gerçek böyle değildir. Allah Teâlâ yardım edip sizi sağ sâlim karaya çıkardığı zaman o tevhid hâlini kaybeder, tekrar şirke dönersiniz. Bu, insanın nimetleri unutup hemen nankörlüğe dönen zayıf bir tabiatta olmasının neticesidir. Demek insan, en çok bu nankör benliğini aşmak için çalışmalıdır. (bk. Yûnus 10/22-23)

Şunu unutmamak gerekir ki, Allah'ın insanı cezalandırması için denizle karanın bir farkı yoktur. O, istediği takdirde hiçbir gücün O'nun önünde durması mümkün değildir:

أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ
لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾ أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرٰى
لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾ فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا

68. Yoksa O'nun sizi karada yerin dibine geçirmeyeceğinden veya başınıza taş yağdıracak kasırgalar göndermeyeceğinden emin mi oldunuz? Bu durumda sizi koruyup gözetecek bir vekîl de bulamazsınız.

69. Yahut sizi tekrar denize döndürüp de üzerinize her şeyi kırıp geçiren bir fırtına salarak, bunca nankörlük ve küfrünüz sebebiyle sizi boğmayacağından emin mi oldunuz? O zaman bize karşı size arka çıkacak bir kuvvet de bulamazsınız.

Bu sebeple tek çıkar yol, Allah'a inanmak, O'na güvenip dayanmak, O'na ihlasla kulluk yapmak ve bir an bile O'na kulluktan ayrılmamaktır. Esasen insan da bu hedefi gerçekleştirmek için şöyle üstün kabiliyet ve özelliklerle donatılmıştır:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنٖى اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ
الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَثٖيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضٖيلًا ﴿٧٠﴾

70. Gerçekten biz Âdemoğullarını şerefli kıldık, onlara karada ve denizde kendilerini taşıyacak vasıtalar lutfettik, onları temiz ve hoş nimetlerle rızıklandırdık ve onları yarattığımız varlıkların bir çoğundan üstün kıldık.

Canlı ve cansız bütün kâinatı; güneşten, aydan, yıldızlardan, atmosfer küresinden, topraktan, sudan madenlerden, kuşlardan, balıklardan, koyunlardan, ineklerden, meyvelere ve zerrelere kadar bütün varlıkları insana hizmet ettiren, ne insanın kendisi, ne başka insanlar, ne cinler, ne başka varlıklar ve ne de kör tesadüflerdir. Belli ki rahmeti nihâyetsiz Yaratıcının merhameti ve iradesi bunu dilemiştir. Şu halde insanı bu derece yücelten Allah olduğuna göre, insan sadece O'na kulluk etmeli, başka âcizlere kulluk ederek kendi insanlık değerini düşürmemelidir. Görüldüğü üzere, insanın şerefli olmasının bir yönü de, bütün varlıkların onun hizmetine verilmiş olmasıdır. Bir bakıma bütün kâinat insana hizmet için hareket etmektedir. (Câsiye 45/12-13; İbrâhim 14/32-33)

Dolayısıyla insan, bu dünyada büyük bir imtihan vermekte olup, bu imtihanın sonucu âhirette açıklanacaktır. Bu kadar sayısız nimetlere karşı şükreden bir kul mu, yoksa nankörlük eden bir âsi mi olduğu orada bütün açıklığıyla ortaya konulacaktır. Bu noktada merhameti sonsuz olan Rabbimiz, insanı yalnız bırakmamış, ondaki aklî istidâtlar ve gerçeği anlamasını sağlayacak kevni delillere ilaveten ona doğru yolu gösterecek peygamberler ve kitaplar lutfetmiştir. İnsan bütün bunları değerlendirerek imtihan verecek, göstereceği gayrete göre artı sonsuz ile eksi sonsuz arasında gelip gidecektir. Burada insana düşen esas vazîfe, eksileri olabildiğince azaltmak, sürekli artıları çoğaltmak, bunu yaparken de kimlerle beraber olduğuna ve kimlerin peşinden gittiğine dikkat etmektir. Çünkü:

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ اُنَاسٍ بِاِمَامِهِمْۚ فَمَنْ اُو۫تِيَ كِتَابَهُ بِيَم۪ينِه۪ فَاُو۬لٰٓئِكَ
يَقْرَؤُ۫نَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَت۪يلًا ﴿٧١﴾ وَمَنْ كَانَ ف۪ي هٰذِه۪ٓ اَعْمٰى
فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَب۪يلًا ﴿٧٢﴾

71. Kıyâmet gününde her insan topluluğunu önderleriyle birlikte çağıracağız. Kimin amel defteri sağından verilirse, işte o kutlu insanlar sevine sevine defterlerini okurlar ve onlara hurma çekirdeğindeki ipince bir iplik kadar bile haksızlık yapılmaz.

72. Dünyada dinî gerçeklere karşı kör olan âhirette de kördür; hatta oradaki şaşkınlığı daha da fazla olacaktır.

71. âyette geçen اَلْاِمَامُ (imâm) kelimesi, doğrulukta veya sapıklıkta öne geçirilip arkasına düşülen, kendisine uyulan kimse demektir. Meselâ bir peygambere, bir kitaba, bir dine, bir mezhebe veya herhangi bir başkana, yahut bir kumandana

“imâm” denilebilir. Şu halde o gün, her insan topluluğu Rahmânî veya şeytanî önderlerine nispet edilerek, mesela: “Ey İbrâhim ümmeti, ey Mûsâ ümmeti, ey İsa ümmeti ve ey Muhammed ümmeti” diye veya “Ey Firavun halkı, ey Nemrûd halkı” diye yahut da dinlerine, kitaplarına, mezheplerine nisbet ile “Ey falan ümmet, ey falan millet” diye çağrılacaklardır. (bk. Hûd 11/98)

Dünya hayatında kalp gözü kör olup da doğru yolu görmeyen, gerçek bir hidâyet rehberine uymayan, kendisine lutfedilen o üstünlük ve şerefi koruyamayıp aksine bu nimetlere karşı nankörlük eden âhirette de kör, sağır ve dilsiz olarak ve yüzükoyun sürünerek haşr olunacak (bk. İsrâ 17/97; Tâha 20/120-124) ve kitabı solundan verilecektir. Dünyadayken kendini cennete götürecek yola girmediği; şeytanın yoluna uyup hak yoldan saptığı için, âhirette de daha perişan bir sapıklık ve şaşkınlık içinde kalacaktır.

İşte böyle kâfirler, kendi körlükleri ve şaşkınlıkları yetmezmiş gibi, başkalarını da cehâlet karanlıklarına sürüklemek isterler. Mesela, Peygamberimiz veya onun tebliğ vazîfesinin vârislerinden biri, sahte tanrılarını öven bazı sözler sarfettiği takdirde müslüman olacaklarını söyleyerek güya anlaşma teklif ederler:

Vahiyden Kıl Payı Ayrılmamak

وَاِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذٖى اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ لِتَفْتَرِىَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ ق
وَاِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلٖيلًا ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَٓا اَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ اِلَيْهِمْ
شَيْـًٔا قَلٖيلًا ﴿٧٤﴾ اِذًا لَاَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ
لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصٖيرًا ﴿٧٥﴾

73. Rasûlüm! Müşrikler akıllarınca seni kandıracak, sana vahyettiğimizi bıraktırıp, onun yerine başka şeyleri bize isnat etmeni sağlayacaklardı. Ancak böyle yaptığın takdirde seni dost edineceklerdi.

74. Eğer biz sana tam sebât vermemiş olsaydık, onlara çok küçük de olsa bir meyil gösterebilirdin.

75. O takdirde biz de sana hem yaşarken hem de ölünce kat kat acılar tattırırdık. Sonra bize karşı sana yardım edecek kimseyi de bulamazdın.

Müşrikler Rasûlullah (s.a.v.)'i yaptığı İslâm tebliğinden vazgeçirmek ve dâvet ettiği tevhid akîdesinden döndürmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Hatta zaman zaman İslâm ile şirk ve câhiliye âdetleri arasında bir uzlaşma yapması hususunda Efendimiz (s.a.v.)'e baskı uyguluyorlardı. Bazı rivayetlerin de işaretinden anlaşıldığına göre belki bu süreçte Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), müşrikleri İslâm'a ısındırmak ve müslümanlara emniyetli bir muhit temin etmek gibi güzel niyetlerle müşriklerin bir kısım tekliflerini müspet karşılamayı düşünmüştü. Bu teklifler, müşriklere ve putlarına karşı daha yumuşak bir üslûp kullanma, kendilerini dinleme, liderlerine meclislerde yer açma gibi Peygamber'in onları memnun etmesini sağlayacak, gönüllerini kazanmaya ve neticede İslâm'ın yayılmasına faydalı olacak işlerdi. En azından bunlar, müslümanların herhangi bir zarar görmesine sebebiyet vermeyecekti. Ancak bu âyetler Peygamberimiz (s.a.v.)'i ve onun muazzez şahsında kıyâmete kadar tüm müslümanları bu nevi düşünce, hal ve davranışlar hususunda son derece dikkatli, gayretli ve uyanık olmaya dâvet etmekte; ancak Allah'ın yardımı sâyesinde bu hususta sebât edebileceklerini, değilse sebât edemeyip az da olsa gönüllerinin o tarafa meyledebileceğini bildirmekte; bu konuda en küçük bir gönül kaymasının bile ilâhî gazabı celbedeceğini, hem dünyada hem de âhirette büyük sıkıntılara sebep olacağını haber vermektedir.

Bu âyetlerin inişinden sonra Rasûlullah (s.a.v.): *"Allahım! Göz açıp kapayacak kadar bir süre bile beni nefsime bırakma"* diye dua etmiştir. (Ebû Dâvûd, Edeb

101/5090)

Gerçekten de Allah Rasûlü (s.a.v.), bütün zamanların en şiddetli kâfirleri ve en sinsi münafıklarına karşı dimdik durdu, insanları İslâm'a dâvette son derece bir sebât, sabır, cesaret ve şecaat sergiledi. Döneminin büyük güçlerinin, yahudilik ve hıristiyanlık gibi büyük dinlerin mensuplarının, kendi kavminin, Ebû Leheb gibi amcasının en sert muhalefetine rağmen en küçük bir tereddüt, korku ve endişe göstermedi. Tek başına bütün dünyaya meydan okudu. Neticede İslâm kemâle ererek zafere ulaştı ve tüm dünyaya yayıldı. Getirdiği dinin doğruluğuna imanı öylesine sağlam, vazîfesine itimadı öylesine sarsılmazdı ki, zamanının şairlerinin, kahinlerinin, başka din mensuplarının dinî rehberlerinin düşünce ve inançlarından en küçük derecede olsun etkilenmedi. Bunlar onun kalbinde ve zihninde en ufak bir tesir yapmadı, en küçük bir şüpheye ve tereddüde yol açmadı. Tam tersine Allah'ın en şerefli Rasûlü, onların hepsini etkiledi; her milletten ve her dinden insanlar onun dinine koştu.

Bu âyetler aynı zamanda, inançsızların bütün plan ve tuzaklarının üstesinden gelebilmek için peygamberler dâhil herkesin, Allah'ın yardım ve desteğine mutlak mânada muhtaç olduğunu, aksi halde başarının imkânsızlığını da ifade etmektedir.

Peygamberimiz (s.a.v.)'den dinî anlamda istedikleri tavizi koparamayan müşrikler bu kez onları yurtlarından söküp atabilmek için ellerinden gelen baskıyı devreye soktular:

وَاِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْاَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَاِذًا لَا يَلْبَثُونَ

تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾ خِلَافَكَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا

76. O kâfirler seni yurdundan çıkarmak için sürekli rahatsız edecek, sıkıştırıp duracaklar. Ama sen ayrıldıktan sonra kendileri de orada fazla kalamayacaklar.

77. Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize de uyguladığımız kanun budur. Bizim kanunumuzda hiçbir değişiklik bulamazsın.

Allah Rasûlü (s.a.v.), zor durumda kalan mü'minleri önce Habeşistan'a gönderdi. Bir grup sahabî oraya hicret etti. Mekke artık yaşanmaz hâle gelince de müslümanlar bir bir Medine'ye hicret etmeye başladılar. Ancak Efendimiz (s.a.v.), o kadar büyük baskılar, şiddetler ve ölüm tehditlerine rağmen Mekke'yi terk etmedi. Tebliğini büyük bir sabır, sebât ve kararlılıkla devam ettirdi. Neticede hicret etmesine dair ilâhî talimat gelince, en yakın dostu Hz. Ebûbekir ile birlikte Medine'ye hicret buyurdu.

Burada âyet-i kerîmenin işaret ettiği bir mûcize sözkonusudur. O da, Efendimiz'in hicretinden sonra müşriklerin Mekke'de putperest olarak çok az bir müddet kalabileceklerididir. Gerçekten de hicretten bir buçuk sene sonra Bedr'e gelen müşrikler büyük bir hezimete uğradılar. On sene geçmeden de Allah Rasûlü Mekke'yi fethetti ve herkes müslüman oldu. Mekke'de bir tek müşrik bile kalmadı. İşte Allah Teâlâ'nın peygamberleri hakkında câri olan "onları mutlaka zafere eriştireceği ve kâfirleri helâk edeceği" yönündeki değişmez kanunu (bk. Sâffât 37/171-173; Mü'min 40/51), Peygamberimiz hakkında da böylece gerçekleşmiş oldu.

Mü'minlerin lehinde, kâfirlerin ise aleyhinde işleyen bu ilâhî yasaların yaşadığımız toplum üzerinde de tecelli etmesi için kulluğun en mühim alâmeti olan namazları vaktinde ve en güzel şekilde kılmak, böylece Âlemlerin Rabbi ile olan gönül bağını sürekli canlı tutmak zarureti vardır. Bu vesileyle buyruluyor ki:

أَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ ۜ إِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾

78. Güneşin öğleyin batıya doğru kaydığı andan gece karanlığı bastırıncaya kadar belli vakitlerde namazı dosdoğru kıl; özellikle sabah namazını da kıl, çünkü sabah namazı şâhitlidir.

Bu âyet Miraç gecesi farz kılınan günde beş vakit namazın vakitlerine işaret eder. الدُّلُوكُ (dülûk), güneşin zeval vaktinden batıya doğru kaymasından batmasına kadar olan vakti ifade eder. Dolayısıyla bu zaman diliminde Peygamberimiz tarafından bildirilen husûsî vakitlerinde öğlen, ikindi ve akşam namazları kılınır. اَلْغَسَقُ (ğasak), gece karanlığının iyice basması demektir. Bu da yatsı namazının vaktine işarettir. "Fecr kırâeti"nin ise sabah namazı olduğu açıktır. Ehemmiyetine binâen özel olarak zikredilmiştir. Beş vakit namazda gizli veya açık Kur'an kırâeti farz olmakla birlikte, Rasûlullah (s.a.v.)'in tatbikatında da görüldüğü üzere sabah namazında okunan Kur'an'ın uzunluk ve tesir itibariyle ayrı bir ehemmiyeti vardır. Bu sebeple Kur'an fecre izâfe edilmiştir. Sabah namazının diğer bir özelliği de şâhitli olmasıdır. Ona gece melekleri de gündüz melekleri de şâhit olur. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Cemaatle kılınan namaz yalnız ba ına kılınan namazdan yirmi be derece daha faziletlidir. Gece ve gündüz melekleri sabah namazında bir araya gelirler." (bk. Buhârî, Tefsir 17/10; Müslim, Mesâcid 246)

Yine Peygamberimiz (a.s.) şöyle buyurur:

"Bazı melekler geceleyin, bazısı da gündüz vakti sırayla gelip aranızda bulunurlar.

Melekler sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelirler. Geceleyin aranızda kalmı olanlar Allah'ın huzuruna çıkarlar. Kullarının durumunu çok iyi bilen Allah Teâlâ meleklere: «Kullarımı ne halde bıraktınız?» diye sorar. Melekler: «Yanlarına namaz kılarken varmı tık, onları yine namaz kılarken bıraktık» derler." (Buhârî, Mevâkît 16; Müslim, Mesacid 210)

Sabah vakitlerinin bir özelliği de, o vakitte bütün kâinatın uyanmaya başlaması, insanın gözle görme imkân ve zevkinin artmasıdır. O vaktin "meşhûd" olmasının bir mânası da budur.

Allah'a kulluk açısından seher vakitlerini ihya edip teheccüd namazı kılmanın apayrı bir yeri ve önemi vardır. Bunu hatırlatmak üzere şöyle buyruluyor:

وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِه۪ نَافِلَةً لَكَۗ عَسٰٓى اَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ﴿٧٩﴾

79. Gecenin bir kısmında uyanıp sana mahsus bir ibâdet olmak üzere teheccüd namazı kıl. Böyle yaptığın takdirde umulur ki Rabbin seni Makâm-ı Mahmûd'a eriştirir.

اَلتَّهَجُّدُ (teheccüd) sözlük olarak gece bir müddet uyuduktan sonra uyanmak mânasına gelir. Daha sonra gece kalkıp namaz kılmak mânasında kullanılmış ve bu da "teheccüd namazı" olarak meşhur olmuştur. Teheccüd namazı İslâm'ın ilk yıllarında hem Peygamberimiz (s.a.v.) hem de müslümanlara farz kılınmıştı. Duruma göre gecenin üçte ikisini, yarısını, üçte birini, ondan biraz daha az veya biraz daha fazlasını teheccüd, Kur'an kırâeti ve ibâdetle ihyâ ediyorlardı. (bk. Müzzemmil 73/1-4) Sonra Efendimiz (s.a.v.) için farz bir ibâdet olarak kaldı. Diğer müslümanlardan ise farziyeti kaldırılıp kuvvetli bir sünnet olarak devam etti. (bk. Müzzemmil 73/20)

Efendimiz, Allah'ın sevdiği kul olabilmeleri için ümmetine teheccüd namazına devam etmelerini tavsiye buyurmuştur:

"Aman, gece kalkmaya gayret edin! Çünkü o, sizden önceki sâlih kimselerin âdeti ve Allah'a yakınlık vesîlesidir. Bu ibâdet, günahlardan alıkor, hatalara kefâret olur ve bedenden dertleri giderir." (Tirmizî, Deavât 101)

Rasûl-i Ekrem Efendimiz, geceleri uyku ile geçiren gaflet ehlinin durumunu tasvir ve teheccüde gerçekten kalkmak isteyenlere de yol gösterme sadedinde şöyle buyurur:

"Biriniz uyuyunca eytan ensesine üç düğüm atar. Her birinde düğüm yerine eliyle vurarak «Üzerine uzun bir gece olsun, yat, uyu!» der. İnsan uyanır ve Allah'ı zikrederse bir düğüm çözülür; abdest alacak olursa bir düğüm daha çözülür; namaz kılarsa bütün düğümler çözülür ve böylece canlı ve ho bir durumda sabaha erer. Aksi halde içi kararmı ve uyu uk bir hâlde sabahlar." (Buhârî, Teheccüd 12)

Teheccüde devamla erişilmesi müjdelenen “Makâm-ı Mahmûd”, övülmüş, övgüye değer bir makâm demektir. Bundan maksat ise Efendimiz (s.a.v.)’ın kıyâmet günü şefaat yetkisine sahip olması veya kendisine “Hamd Sancağı”nın verilmesi yahut cennette ondan başka kimsenin erişemeyeceği ve ismine “Vesîle” de denen çok yüce bir makâma çıkmasıdır. Aslında Cenâb-ı Hak Peygamberimiz (s.a.v.)’i dünyada iken bile övülen bir makama yüceltmiştir. İsmini “çok övülmüş” mânasında “Ahmed”, “Mahmûd” ve “Muhammed” koydurmuştur. Efendimizi yerde insan ve cinlerin, gökte meleklerin övgüsüne nâil kılmıştır. Hiçbir peygambere nasip etmediği yüce sıfatları ona nasip etmiş, onu “Hatemü’l-Enbiyâ” kılmış, ismini kendi ismiyle birlikte anmış ve onun şanını yüceltmiştir. Âhirette de en büyük değeri ona verecek, ona günahkâr ümmetine şefaat hakkı verecek ve onu cennetlerin en zirvesine yerleştirecektir. En çok râzı olduğu ve kendine en yakın kıldığı kul, Hz. Muhammed (s.a.v.) olacaktır.

Bahsedilen övgü dolu kulluk mertebelerine tırmanabilmenin önemli şartlarından biri de Allah Teâlâ’ya devamlı niyaz halinde olmak; bizzat Rabbimizin öğrettiği duaları yaparak yakınlığımızı artırmaya çalışmaktır. İşte o dualardan biri şöyledir:

وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِى مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ
لِى مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا ﴿٨٠﴾

80. Şöyle dua et: “Rabbim! Benim gireceğim yere doğrulukla girmemi, çıkacağım yerden doğrulukla çıkmamı nasip eyle; yüce katından bana yardımcı bir güç, kuvvetli bir delil ver!”

Duanın ihtiva ettiği mâna şöyle açıklanabilir: “Rabbim! Gireceğim yere dürüstlükle girmemi sağla ve çıkacağım yerden de dürüstlükle çıkmamı sağla. Herhangi bir işi yaparken veya herhangi bir yere giderken tam bir dürüstlükle, kabul ve râzı olunan bir şekilde o işi yapmayı ve o yere varmayı nasip eyle. Herhangi bir işi bitirirken veya bir yerden ayrılırken tam bir dürüstlükle, kabul ve râzı olunan bir şekilde o işi tamamlamayı ve o yerden çıkmayı müyesser kıl. Yine emrettiğin kulluk vazîfelerinin girişinde, çıkışında, dinini tebliğ görevinin yerine getirilmesinde ve tamamlanmasında doğruluk ve dürüstlükle başarı ihsân eyle. Âhiretin girişi olan mezara koyduğunda dürüstlükle koy ve oradan çıkarıp yeniden dirilttiğinde de dürüstlükle dirilterek gönder! Bütün bu kulluk vazîfelerimde ve İslâm’ı tebliğimde muvaffak olabilmem için tarafından bana, düşmanlarımı mağlup edecek kuvvetli bir yardımcı, kahredici bir delil, mağlup edici bir kudret tahsis et ki, onun saltanatı karşısında kâfirler mağlup ve perişan

olsunlar. İman edenler de üstün gelip zafere erişsinler! Zâten bizim hakkın gâlip gelip bâtılın yok olacağına inancımız tamdır”:

وَقُلْ جَٓاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُۜ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾

81. De ki: “Hak geldi, bâtıl yok olup gitti. Zâten bâtıl mâhiyeti gereği yok olup gitmeye mahkûmdur!”

Gerçekten bu âyetin verdiği müjde, on sene gibi kısa bir müddet sonra Rasûlullah (s.a.v.)’in Mekke’ye bir fâtih olarak girdiğinde ve Kâbe’ye girip üç yüz altmış putu kırarak aynı ilânı yaptığında gerçekleşmiştir. Nitekim İbn Mesûd (r.a.)’dan şu bilgi nakledilir:

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Mekke’ye girdiğinde Kâbe’nin etrafında üç yüz altmış put vardı. Efendimiz: *“Hak geldi, bâtıl yıkılıp gitti”* diyerek elindeki sopayla onların tek tek gözlerine dürterek hepsini yüzüstü devirdi. Nihâyet Kâbe’nin üzerinde Huzâalılar’a ait kurşundan yapılmış bir put kaldı. Allah Rasûlü (s.a.v.): *“Ey Ali onu a ağıya at”* buyurdu. Hz. Ali de yukarıya tırmanarak onu aşağıya attı ve kırdı. (Buhârî, Tefsir 17/8; Müslim, Cihâd 87)

Unutulmamalıdır ki Kur’ân-ı Kerîm’in biricik gayesi de, her türlü bâtıl düşünce, inanç ve eylemlerin kökünü kazıyarak hakkı hâkim kılmaktır:

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَٓاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَۙ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ اِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾

82. Biz Kur’an’ı mü’minlere şifa ve rahmet olarak indiriyoruz. O, zâlimlerin ise ancak ziyânını artırır.

Dünya türlü türlü hastalık, belâ ve sıkıntılarla dolu bir hastaneye, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) hâzik bir doktora, Kur’ân-ı Kerîm de şifa veren bir eczaneye benzetilir. Buna göre Kur’ân-ı Kerîm, fert ve toplum hayatımızı sarmış olan küfür, şirk, zulüm, haksızlık, câhillik, taklit, bağnazlık gibi her türlü ahlâkî, içtimâî ve ruhî hastalıklara şifa olacak önemli prensipler koymaktadır. Onun tavsiye buyurduğu ilaçları kullananlar hastalıktan kurtulacak, şifa bulacak ve Allah’ın rahmetine ereceklerdir.

Kur’ân-ı Kerîm mânevî hastalıklara şifa olduğu gibi, insanın bedenî hastalıklarına da şifadır. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) buyurur:

“Size u iki ifa kaynağını tavsiye ederim: Bal ve Kur’an.” (İbn Mâce, Tıb 7)

Hz. Âişe der ki: “Rasûlüllah (s.a.v.), vefâtı ile neticelenen hastalığında İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini okur ve kendisine üflerdi. (Râvinin bildirdiğine göre ellerine üfler, sonra da ellerini yüzüne sürerdi.) Hastalığı ağırlaşınca, onları ben okuyup ona üfler ve bereketleri dolayısıyla kendi elini vücuduna mesh ederdim.” (Buhâri, Tıb 32; Müslim, Selâm 51)

Sahâbeden Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.), bir sefer esnâsında uğradıkları bir Arap kabilesinin yılan tarafından ısırılmış reisine Fâtiha sûresini okumuş ve adam iyileşmiştir. (Buhârî, Tıb 33; Müslim, Selâm 66)

Kur'ân-ı Kerîm'in ruhî hastalıklarla birlikte bedenî hastalıklara da şifa oluşuyla ilgili Asr-ı saâdetten itibaren günümüze kadar da tecrübe edilen pek çok mühim olaylar vuku bulmuştur. Bunlardan biri şöyledir:

Ebû'l-Kasım Kuşeyrî'nin çocuğu ağır bir hastalığa yakalanmış ve iyileşmesinden ümit kesilmişti. Bu durum Üstad'a ağır geldi. Bir gün rüyâsında Hak Teâlâ'yı gördü ve çocuğun hâlini O'na arzetti. Hak Teâlâ şöyle buyurdu: "Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan şifa âyetlerini bir araya getir, onları hastaya oku. Onları bir kabın içerisine yaz ve içine bir miktar su dök. Sonra onu hastaya içir." Üstad söylenenleri yaptı ve çocuk hastalıktan kurtuldu. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân,* V, 231)

Bahsedilen şifa âyetleri altı tanedir:

وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ *(Ve ye fi sudûra kavmin mü'minîn)*

"Mü'min toplulukların gönüllerine şifa versin, onları ferahlatsın!" (Tevbe 9/14)

وَشِفَاۤءٌ لِمَا فِى الصُّدُورِ *(Ve ifâun limâ fissudûr)*

"Kur'an gönüllerdeki dertlere şifadır." (Yûnus 10/57)

فِيهِ شِفَاۤءٌ لِلنَّاسِ *(Fîhi ifâun linnâs)*

"Balda insanlara şifa vardır." (Nahl 16/69)

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَاۤءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

(Ve nünezzilu minel Kur'âni mâ hüve ifâun ve rahmetun lilmü'minîn)

"Biz Kur'an'ı mü'minlere şifa ve rahmet olarak indiriyoruz." (İsrâ 17/82)

وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ *(Ve izâ meridtu fehuve ye fîn)*

"Hastalandığım zaman bana şifa veren Rabbim Allah'tır." (Şuarâ 26/80)

قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَاۤءٌ *(Kul hüve lillezîne âmenû huden ve ifâun)*

"De ki: «Kur'an, iman edenlere doğru yolu gösteren bir rehber ve eşsiz bir şifa kaynağıdır.»" (Fussılet 41/44)

Bu âyetler şifa niyetiyle okunur ve tesiri umulur. Ancak İslâm'a girmeyen, Kur'an ve sünnetin ihyâ edici talimatlarına kulak ve kalplerini kapatan zâlimler, Kur'an'ın rahmet ve şifa oluşundan faydalanamazlar. Bu şekilde zararlarını artırmaktan başka bir şey yapamazlar. Böylece sadece kendilerine haksızlık yapmış olurlar.

Şimdi de Kur'an'ın, hüsranını artırdığı insan tipinin iç dünyasını ortaya sermek üzere buyruluyor ki:

يَؤُسًا ﴿٨٣﴾ وَاِذَٓا اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ

83. İnsana bir nimet verdiğimiz zaman kibir ve çalım içinde Allah'ı anmaktan yan çizer, hiç umursamaz olur. Başına bir kötülük geldiğine ise derin bir ümitsizliğe düşer.

Bu, kalbine imanın neşvesi yerleşmeyen ham ruhların portresidir. Gerçek mü'minler böyle değildir. Onlar nimete şükreder, musibete sabreder ve her hallerinde Allah'a tevekkül ederek imanın bahşettiği huzuru doya doya tadarlar. İki insan şahsiyetinin arasındaki bu farkın dayandığı sebep ve hikmeti bildirmek üzere:

قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖۜ فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَبِيلًا ۟ ﴿٨٤﴾

84. De ki: "Herkes fıtrat ve mizacına göre amel eder. Fakat kimin daha doğru bir yolda olduğunu en iyi Rabbiniz bilir."

اَلشَّاكِلَةُ (şâkile), "tabiat, fıtrat, âdet, din, ahlâk, seciye, karakter, niyet, mizaç" gibi mânalara gelen şumüllü bir kelimedir. Âyetin üslûbu dikkate alındığında bu mânaların hepsinin bir önemi ve yeri vardır. Buna göre herkes kendi aslına, fıtrat ve mizacına, seciye ve karakterine, alışageldiği din ve ahlâkına, gönlünde yer eden duygu ve düşüncelerine uygun düşeni yapar. Bu ilâhî beyân, kâfirler, zâlimler ve âsiler için bir kınama, mü'minler için bir övgüdür. Aynı zamanda bu gerçek, şahsiyet ve karakterin belirginleşip şekillendiği küçük yaşlardan itibaren insan terbiyesinin ne kadar mühim bir iş olduğunu ortaya koyar. Çünkü insan o yaşlarda şekillenen yapısına göre hayat tarzını belirlemektedir. Netice itibariyle mü'mini ve kâfiri, bunlardan hangisinin en doğru yolda olduğunu, hangisinin dininin daha güzel olduğunu ve sonuçta her birinin ne ile karşılaşacağını en iyi bilen Allah Teâlâ'dır. Herkes kendi duygu, anlayış ve kavrayışına göre bir yol tutar, fakat bunun Allah'ın rızâsına uygun olup olmadığına bakmak gerekir. Eğer tuttuğu yol Allah'ın kitabı ve Rasûlullah (s.a.v.)'in sünnetine uygun ise bu yol doğru bir yoldur. Değilse yanlış ve bâtıl bir yoldur.

Allah Teâlâ, doğru olan yolu Kur'an vasıtasıyla insanlara bildirmiştir. Peki Kur'an'ı Peygamberimiz (s.a.v.)'e getiren kimdir? Rûhun bununla alakası nedir:

الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِۜ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبّ۪ي وَمَٓا اُو۫تِيتُمْ مِنَ

85. Rasûlüm! Sana rûhun ne olduğunu soruyorlar. De ki: “Rûh Rabbimin bir emrinden, sadece O’nun bileceği işlerdendir. Bu hususta size pek sınırlı bilgi edinme imkânı verilmiştir.

Kur’ân-ı Kerîm’de rûh, “Cebrâil (a.s.)” (bk. Nahl 16/102), “vahiy-Kur’an” (Nahl 16/2; Mü’min 40/15) ve “insana üflenen can” (bk. Hicr 15/29) mânalarında kullanılır. Bu üçünden hangisiyle ilgili olursa olsun, elektrik gibi bir kısım etkilerini görsek de, rûhun ne olduğunu tam olarak anlamamız mümkün değildir. Çünkü bizzat hem onu hem bizi yaratan Allah Teâlâ, bize bu konuda oldukça az bir bilginin verildiğini söylemektedir. Ancak bu âyetin öncesine ve sonrasına bakıldığında burada sorulan “rûh”tan maksadın Kur’an ve onu getiren Cebrâil (a.s.)’la ilgili olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. (Şûra 42/52; Nahl 16/2)

Buna göre müşrikler Peygamberimiz (s.a.v.)’e, Kur’an’ı nereden aldığını sormuşlar, o da kendine vahiy getiren “rûh”un, Rabbinin emriyle geldiğini, Kur’an’ı getirdiğini, fakat bunun mâhiyetinin tam olarak anlaşılmasının da imkân dışı olduğunu söylemekle emrolunmuştur. Nitekim gelen âyetler de Kur’an’ın bu esrarengiz mahiyetini izaha devam etmektedir:

وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذٖٓى اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهٖ عَلَيْنَا
وَكٖيلًاۙ ﴿٨٦﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَۜ اِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبٖيرًا ﴿٨٧﴾

86. Eğer istesek elbette sana vahyettiğimiz Kur’an’ı hafızalardan ve yazıldığı sayfalardan tamâmen silip yok ederiz; sonra bize karşı onu yeniden elde etmene yardımcı olacak bir destekçi bulamazsın.

87. Ancak Rabbinin merhameti sebebiyle böyle yapmadık. Doğrusu O’nun senin üzerindeki lutf u keremi çok büyüktür.

Âyetlerin mesajı, Peygamberimiz (s.a.v.)’den ziyade, Kur’an’ı Allah kelamı olarak kabul etmeyen, onu kendisinin uydurduğunu veya bir başka insan tarafından ona öğretildiğini iddia eden münkirleredir. Bu sebeple bir sonraki âyette, Kur’an’ın mûcize bir ilâhî kelâm olduğunu savunmak üzere bütün insanlar ve cinlere meydan okunmaktadır:

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا
يَأْتُونَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهٖيرًا ﴿٨٨﴾

88. De ki: “Bütün insanlar ve cinler şu Kur’an’ın bir benzerini getirmek üzere bir araya gelseler ve bu hususta güçlerini birleştirip birbirlerine yardımcı da olsalar, imkânı yok, asla onun bir benzerini getiremezler.

Kur'ân-ı Kerîm büyük bir mûcizedir. O; üslûbu, belâgati, fesâhati, ifade güzelliği, muhtevâsının zenginliği ve kusursuzluğu sebebiyle Allah'tan başkasının söyleyemeyeceği derecede mükemmel ve benzeri getirilemez bir kitaptır. Benzerini getirmeleri için bütün insanlara ve cinlere meydan okuduğu, hatta bu hususta güçlerini birleştirip birbirlerine yardım etmelerini de teşvik ettiği halde on beş asırdır bu meydan okuma cevapsız kalmış; o kadar düşmanları olmasına rağmen hiç kimse böyle bir eser ortaya koyamamıştır. Hatta Kur'an bu meydan okumayı on sûreye (bk. Hûd 11/13), son olarak kısa da olsa bir sûreye (bk. Bakara 2/23) kadar indirdiği halde yine çağrısı cevapsız kalmıştır. Neticede Kur'an şu kesin ve tehditkâr beyânıyla meseleye son noktayı koymuştur:

"Buna rağmen yapamazsanız, ki asla yapamayacaksınız, o halde yakıtı insanlarla taşlar olan ve sizin gibi kâfirler için hazırlanmış bulunan cehennem ateşinden kendinizi koruyun." (Bakara 2/24)

Kur'an, âyetlerin açıkça haber verdiği gibi çağlar üstü bir mûcize olmakla birlikte, gözleri gönülleri iyice kararmış inkârcı nankör tipler ona inanmamakta ısrar edecek, sanki Kur'an yetmiyormuş gibi başka mûcizeler isteyeceklerdir:

Mûcize Talepleri

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ
اِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾ وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ
يَنْبُوعًا ﴿٩٠﴾ اَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهَارَ
خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾ اَوْ تُسْقِطَ السَّمَٓاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا
اَوْ تَأْتِىَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾ اَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ
اَوْ تَرْقٰى فِى السَّمَٓاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا
نَقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبّٖى هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٣﴾

89. Yemin olsun ki biz bu Kur'an'da her konuyu çeşitli üslup ve misallerle tekrar tekrar açıkladık. Ne var ki, insanların çoğu yine de inkârda ayak dirediler.

90. Kâfirler şöyle dediler: "Bize şu kupkuru yerden bir pınar fışkırtmadıkça sana asla iman etmeyiz."

91. "Veya inanmamız için senin hurma bahçelerin ve üzüm bağların olmalı, bunlar arasından gürül gürül ırmaklar akıtmalısın."

92. "Yahut iddia ettiğin gibi göğü üzerimize parça parça düşürmelisin. Ya da Allah ve meleklerini karşımıza getirmelisin, onlar da senin doğruluğuna şâhitlik etmelidir."

93. "Yahut da altundan yapılmış bir evin olmalı veya göğe çıkmalısın; fakat bize okuyabileceğimiz bir kitap getirmedikçe senin göğe çıktığına da inanmayız haa!" Rasûlüm! De ki: "Ey bütün noksan sıfatlardan pak ve uzak olan Rabbim! Bunlar ne biçim sözler! Ben nihâyet peygamber olarak gönderilmiş bir insandan başka neyim ki?"

Kur'an'ı tebliğ eden Hz. Muhammed (s.a.v.), elçi olarak gönderilmiş bir insandır. Onun, bunun dışında bir iddiası olmamıştır. Hiçbir zaman ilâh olduğunu, güçlü olduğunu, yerleri ve gökleri yönettiğini iddia etmemiştir. İlk günden itibaren Allah'tan vahiy getiren bir insan olduğunu söylemiştir. Allah Teâlâ ona şöyle demesini emretmiştir: **"Size «Allah'ın hazîneleri yanımda» demiyorum, gaybı da bilmiyorum. Yine size «ben bir meleğim» de demiyorum. Ben ancak bana vahyedilene tâbi oluyorum. De ki: «Kör ile gören bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?»"** (En'âm 6/50) Dolayısıyla

onun dâvasında doğruluğunu öğrenmek isteyenler, onun tebliğ ettiği dine bakmalıdırlar. Onun ne kadar haklı ve tutarlı olduğunu sorgulamalı, bu konuda iknâ olurlarsa hemen iman etmelidirler.

İkinci olarak peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkmış kişinin bir insan olarak davranışlarına, ahlâkına, dâvet ettiği şeyle hal ve davranışlarının uyumluluğuna bakmalı ve ona göre karar vermelidirler. Bütün bunlara rağmen ondan yeri yarmasını veya göğü parça parça üzerlerine düşürmesini istemeleri tamâmen saçmalıktan başka bir şey değildir. Peygamberlikle böyle şeylerin hiçbir alakası yoktur. Fakat bu gerçeğin farkında olmayan inatçı kâfirler, peygamberin insan olmasına itiraz edip, bunu imansızlıklarına bir gerekçe olarak ileri sürmüşlerdir:

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُوا اِذْ جَاۤءَهُمُ الْهُدٰى اِلَّا اَنْ قَالُوا اَبَعَثَ
اللّٰهُ بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٤﴾ قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْاَرْضِ مَلٰۤئِكَةٌ يَمْشُونَ
مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاۤءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾ قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ
شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

94. Kendilerine doğru yolu gösteren rehber geldiğinde insanları ona imandan alıkoyan tek sebep, “Allah başkasını bulamadı da bir insanı mı peygamber gönderdi?” demeleri olmuştur.

95. Onlara şöyle de: “Eğer yeryüzünde yerleşen, gezip dolaşanlar meleklerden ibaret olsaydı, elbette biz de onlara elçi olarak gökten bir melek gönderirdik.”

96. De ki: “Benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah yeter. Şüphesiz O, kullarının durumunu çok iyi bilir ve her şeyi görür.”

Allah Teâlâ, hem peygamberinin hem de ona düşmanlık edenlerin durumuna şâhit olduğu, onların her hâlini hakkiyle bildiği ve yapıp ettikleri her şeyi çok iyi gördüğü için her birine yaptıklarına göre bir netice takdir buyuracaktır:

وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَاۤءَ مِنْ
دُونِهِ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا
مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾ ذٰلِكَ جَزَاۤؤُهُمْ
بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا وَقَالُوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ
خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾

97. Allah kimi doğru yola iletirse, doğru yolda olan işte odur. Kimi de yoldan saptırırsa artık bunları Allah’tan başka koruyacak kimseler

bulamazsın. Kıyâmet günü onları kör, dilsiz, sağır olarak yüzüstü haşrederiz. Sonunda varacakları yer cehennemdir. Onun ateşi dindikçe, onlar için her defasında çılgın alevi yeniden körükleriz.

98. Onların cezası işte budur. Çünkü onlar, âyetlerimizi inkâr ettiler ve: "Biz kupkuru bir kemik yığını ve ufalanmış bir avuç toprak hâline geldiğimiz zaman mı, yani biz o halde iken mi yeni bir yaratılışla tekrar diriltileceğiz? Bu, olacak şey değil!" dediler.

Halbuki onlar göklerle yerin yaratılışına ve bunlarda cereyan eden ilâhî kudret akışlarına bakacak olsalar, Allah'ın ölüleri yeniden diriltmeye güç yetirebileceğini anlamakta zorlanmazlar:

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ
يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا لَا رَيْبَ ف۪يهِۜ فَاَبَى الظَّالِمُونَ اِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾

99. Peki onlar, gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, kıyâmet gününde kendilerini aynı şekilde yeniden yaratabilecek güce sahip olduğunu ve onlar için geleceğinde şüphe olmayan bir ecel belirlediğini görmüyorlar mı? Ama zâlimler, yine de inkârlarında diretmektedirler.

Bize göre büyük veya küçük, zor veya kolay bütün varlıkları yaratmada Allah Teâlâ için bir zorluk yoktur. Sadece "Ol!" buyurması yeterlidir. O, herkes için kesin bir ecel tâyin etmiştir. Dolayısıyla eceli gelen herkes ölecektir. Yine O, yeniden diriliş için de muayyen bir vakit belirlemiştir. O vakit gelince de herkesi yeniden diriltilecektir. Hiçbir güç buna engel olamayacaktır. Fakat zulme gömülmüş kirli ruhların ve katran gibi paslara bürünmüş hastalıklı kalplerin bu gerçeği sezmeleri mümkün olmadığından, böyle perişan halde olan zâlimler, inat merkepler gibi, inkârda ayak diretip durmaktadırlar. Bu, İslâmî bir terbiye ve tezkiye görmemiş, imanın kalpleri yoğurucu rahmetinden mahrum kalmış ham ruhlu insanın son derece cimri, pinti, nankör ve inkârcı yapısından kaynaklanmaktadır:

قُلْ لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَٓائِنَ رَحْمَةِ رَبّ۪ٓي اِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِۜ
وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾

100. De ki: "Eğer Rabbimin bütün rahmet hazinelerine siz sahip olsaydınız, yine de harcamakla tükenir korkusuyla cimrilik ederdiniz. Gerçekten insan çok cimridir."

Burada iman ve ahlâk terbiyesinden mahrum kalmış, aşırı bencillik ve

cimriliğe esir olmuş ham insanın ruh hâli ortaya serilmektedir. Âyet, bir taraftan Peygamberimiz (s.a.v.)'den mûcize olarak bağlar, bahçeler, pınarlar, nehirler, altın ve gümüşler isteyen müşriklerin cömertlik bakımından perişan hâllerini beyân ederken, bir taraftan da bütün insanlara bulundukları seviyeye göre nefislerinde yer eden cimrilik belâsını hatırlatarak, onu aşmaları gerektiği hususunda teşvikte bulunmaktadır. (bk. Haşr 59/9)

Şimdi de, Peygamberimiz (s.a.v.)'den ısrarla mûcize isteyen kâfirlere, Hz. Mûsâ'nın gösterdiği dokuz ayrı dehşetli mûcizeye rağmen inanmayan Firavun'un durumu örnek verilmektedir:

Mûsâ'ya Verilen Mûcizeler

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَسْـَٔلْ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ اِذْ جَٓاءَهُمْ
فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ اِنّٖي لَاَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾ قَالَ لَقَدْ
عَلِمْتَ مَٓا اَنْزَلَ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بَصَٓائِرَۚ وَاِنّٖي
لَاَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾

101. Biz Mûsâ'ya apaçık dokuz mûcize vermiştik. İşte İsrâiloğulları'na sor: Mûsâ onlara geldiğinde, Firavun: "Ey Mûsâ, ben senin kesinlikle büyülenmiş biri olduğunu zannediyorum" demişti.

102. Mûsâ ise şöyle cevap vermişti: "Sen de çok iyi biliyorsun ki bu mûcizeleri, gözlere ve gönüllere gerçekleri gösterecek birer delil olarak indiren, göklerin ve yerin Rabbinden başkası değildir. Ey Firavun, ben de senin kesinlikle mahvolup gitmiş biri olduğunu görüyorum."

Burada zikredilen dokuz mûcize A'râf sûresi 133. âyette daha açık bir şekilde haber verilmişti. Bu mûcizeler şunlardır:

- Büyük bir yılana dönüşen asa,
- Mûsâ'nın güneş gibi parlayan ve beyaz olan sağ eli
- Sihirbazların tümünün sihirlerinin bozulması
- Kıtlık, Tufan, Çekirge, Buğday güvesi, Kurbağa, Kan âfeti.

Peki, bütün bu mûcizeleri gören Firavun ve beraberindekilerin sonu ne oldu:

فَاَرَادَ اَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْاَرْضِ فَاَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمٖيعًاۙ ﴿١٠٣﴾
وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهٖ لِبَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ اسْكُنُوا الْاَرْضَ فَاِذَا جَٓاءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ
جِئْنَا بِكُمْ لَفٖيفًاۜ ﴿١٠٤﴾

103. Sonunda Firavun İsrâiloğulları'nı ülkeden sürüp çıkarmak istedi. Biz de onu ve beraberindeki bütün ordusunu denizde boğduk.

104. Bunun ardından İsrâiloğulları'na şöyle buyurduk: "Firavun ve ordusunun helâkinden sonra o topraklara siz yerleşin. Zâten âhiret vakti gelince hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz."

Hz. Mûsâ'ya iman etmeyen, ona düşman olan, hatta İsrâiloğulları'nı Mısır'dan çıkarmaya azmeden Firavun bu dâvasında başarılı olamadığı ve ordusuyla birlikte boğulup gittiği gibi, Rasûlullah (s.a.v.)'e iman etmeyen, ona düşman olan, onu ve beraberindekileri Mekke'yi terke zorlayan Mekke'li müşrikler de aynı hazin âkıbete uğrayacak ve helâk olacaklardır. Burada, bu âyetlerin

inişinden pek yakın zaman sonra gerçekleşen Bedir savaşına ve seneler sonra gerçekleşecek olan Mekke'nin fethine bir işaret sezilmektedir. Dolayısıyla bu âyetler, Peygamberimiz (s.a.v.)'i zaferle müjdelerken, müşrikleri de böyle kötü bir âkıbetle uyarmaktadır. Esasen, gerçeğin ta kendisi olan Kur'an'ın indiriliş ve Peygamberimiz (s.a.v.)'in gönderiliş gayesi de insanları durumlarına göre müjdelemek ya da korkutmaktır:

وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٥﴾

وَقُرْاٰنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَاَهُ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا ﴿١٠٦﴾

105. Biz Kur'an'ı kendisine en küçük bir şüphe karışmayacak bir yolla indirdik ve o da gerçekleri bildirmek üzere indi. Rasûlüm! Seni de ancak bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

106. Biz Kur'an'ı insanların zihinlerine ve kalplerine sindire sindire okuyasın diye kısımlara ayırdık ve onu parça parça indirdik.

Kur'ân-ı Kerîm, dağları darmadağın edecek, yeryüzünü bölüp parçalara ayıracak, ölüleri diriltecek ağırlıkta ağır bir söz, muazzam bir ilâhî kelâmdır. (bk. Haşr 59/21; Ra'd 13/31; Müzzemmil 73/6) Eğer Allah Teâlâ onu bir defada indirseydi, ne gökler, ne yerler, ne dağlar, ne de hiçbir beşer onu taşımaya tahammül gösterebilirdi; ağırlığıyla hepsini parçalayıp darmadağın, un ufak ederdi. Bu sebeple ilâhî rahmetinin bir tecellisi olarak Rabbimiz onu Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'in mübârek kalbine, her defasında o temiz kalbin alıp tahammül edebileceği miktarda ve gelişen İslâmî hayatın ihtiyâcına göre yirmi üç yıl boyunca parça parça, bölüm bölüm indirmiştir. Efendimiz (s.a.v.) de kendine vahyedilen bu âyetleri, emredildiği üzere dura dura, sindire sindire, ağır ağır insanlara okumuş, mânasını öğretmiş ve her türlü ahkâmını onlara sırasıyla tatbik ettirmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.)'den sonra da İslâm toplumlarında bu usul tatbik edilegelmiştir. Bundan böyle de Kur'ân-ı Kerîm'in tâlim ve terbiyesi aynı usulle devam ettirilecektir. Ancak Rasûlullah (s.a.v.) döneminden bu güne kadarki süreçte görüldüğü üzere bu günden sonra da Kur'an'a inananlar olacağı gibi inanmayanlar da olacaktır. Şu kadar var ki inananların elde edecekleri maddî-manevî kazanç elbetteki muhteşem olacaktır:

قُلْ اٰمِنُوا بِهٖٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوا اِنَّ الَّذِينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖٓ اِذَا يُتْلٰى

عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَٓا اِنْ

كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَز۪يدُهُمْ خُشُوعًا ﴿١٠٩﴾

107. De ki: "Kur'an'a ister inanın, ister inanmayın." Daha önce kendilerine ilim verilmiş olan öyleleri var ki, onlara Kur'an okunduğu zaman derhal yüzüstü secdeye kapanırlar.

108. Ve şöyle derler: "Rabbimiz, şüphesiz sen her türlü noksanlıktan pak ve yücesin. Eğer Rabbimiz bir şey va'detmişse, o mutlaka gerçekleşir."

109. Yine ağlayarak yüzüstü secdeye kapanırlar; kendilerine ne zaman Kur'an okunsa, bu onların Allah'a olan saygılarını artırır.

Kur'ân-ı Kerîm'e nasıl bir imanla inanılması, onun nasıl bir kalbî hissiyat içinde tilâvet edilmesi, ne keyfiyette bir huşû ve ihtirâm duyguları içinde dinlenilmesi hususunda mü'min olan, önceden vahiy ve din hakkında malumatları bulunan Arap veya Ehl-i kitap âlimlerinden bir misâl verilmektedir. Bunlar Kur'an'a olan imanları, ilâhî kelâm karşısındaki saygı ve haşyetleri sebebiyle kendilerine Kur'an okunduğu zaman derhal yüzüstü secdelere kapanıyorlardı. Allah'ı tenzih ediyor, O'nu tesbih ediyor, va'dettiği her şeyin gerçek olduğunu ikrar ediyor ve bunların haber verildiği şekilde mutlaka gerçekleşeceğine yakînen inanıyorlardı. Tekrar çeneleri üzerine secdeye kapanıyor, ağlıyor, ağlıyor, Kur'an'ı dinlemeye devam ettikçe huşû ve haşyetleri daha da artıyordu.

Hz. Mevlânâ ne güzel söyler:

"Allah bize yardım etmek dilerse, gönlümüze yalvarma, ağlayıp inleme isteği verir. Allah aşkıyla ağlayan göz, ne mutlu gözdür. Allah aşkı ile tutuşup yanan gönül ne mübârek bir gönüldür. Her ağlamanın sonu, gülmektir. Bu sebepledir ki her hâdisenin sonunu gören kişi mutlu ve kutlu bir kuldur. Nerede akarsu varsa, orada yeşillik vardır. Nerede göz yaşı dökülürse, oraya rahmet gelir, merhamet olur. Bostan dolabı gibi inleyerek gözlerinden yaşlar saç da, can bağında yeşillikler bitsin. Göz yaşı istiyorsan, gözü yaşlı olanlara acı. Acınmak, merhamete kavuşmak arzu ediyorsan, zayıflara, zavallılara merhamet et." (Mevlânâ, *Mesnevî,* 817-822. beyitler)

Şimdi de farklı dil, renk ve ırklara sahip tüm insanlığa cihanşümûl İslâm inancını duyurmak ve Yüce Allah'ı hangi isim ve sıfatlarla anmak gerektiğini öğretmek üzere şöyle buyruluyor:

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَۜ اَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰىۚ وَلَا
تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾

110. De ki: "İster Allah diyerek, isterse Rahmân diyerek yalvarın. Hangisiyle yalvarırsanız olur; çünkü en güzel isimler O'nundur." Sen de namazında, niyâzında sesini fazla yükseltme, büsbütün de kısma, ikisi

arasında orta bir yol tut.

Yüce Rabbimizin Allah, Rahmân, Rahîm, Melik, Kuddûs, Gaffâr, Settâr gibi Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadîs-i şeriflerde zikredilen pek çok güzel ismi vardır. Burada bunlardan iki tanesi olan "Allah" ve "Rahmân" isimleri zikredilmekte, diğerlerine "En güzel isimler ona mahsustur" beyânıyla işaret edilmektedir. Mü'min olarak bu isimlerden hangisiyle Cenâb-ı Hakk'a yalvarsak, O'na dua ve ibâdet etsek, O'ndan bir talepte bulunsak câizdir. İslâmî açıdan bir sakınca yoktur. Mühim olan kişinin kalbî durumu ve kastettiği mânadır. Allah Teâlâ bunları işitir ve icâbet buyurur. Yeter ki kullar, O'nun râzı olduğu şekilde kulluk yapsınlar, yalvarıp yakarsınlar.

Âyetin beyân buyurduğu ikinci edep, namazda Kur'an okurken veya dua ederken sesimizin ne ölçüde olması gerektiğidir. Ses bir taraftan çok yüksek olmamalı; yani bağırma, gösteriş ve saygısızlık lekelerinden arındırılmış olmalıdır. Diğer taraftan büsbütün de gizli olmamalıdır. Yani insan kendi işitemeyecek kadar da gizli okumamalıdır. Bu ikisi arasında orta bir yol tutmak lâzımdır.

Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), Mekke döneminin ilk yıllarında ashâbı ile namaz kıldığında yüksek sesle Kur'ân-ı Kerîm okurdu. Müşrikler bunu işitince Kur'ân-ı Kerîm'e, onu indirene ve onu okuyana uygun olmayan sözler söylerlerdi. Bunun üzerine Yüce Allah, Efendimiz (s.a.v.)'e okurken, müşriklerin işitmemesi için sesini biraz kısmasını; fakat ashâbı duymayacak kadar da kısmamasını, bu ikisi arasında bir yol tutmasını emir buyurdu. (Buhârî, Tefsir 17/14; Müslim, Salât 145) Bu hâdise müslümanların, İslâmî hassâsiyeti en üst seviyede muhafaza ederek, bulundukları şartlara göre nasıl hareket etmeleri lâzım geldiği hususuna da güzel bir misal teşkil eder.

Netice itibariyle:

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ
وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾

111. "Çocuk edinmeyen, mülk ve hâkimiyetinde hiçbir ortağı bulunmayan, âciz olmadığı için bir yardımcıya da ihtiyaç duymayan Allah'a hamdolsun" de ve tekbir getirerek O'nun büyüklüğünü ilan et!

Allah Rasûlü (s.a.v.), Abdülmuttalip çocuklarından konuşmaya başlayan her erkek çocuğa İsrâ sûresinin bu son âyetini belletirdi. (Suyûtî, *ed-Dürru'l-mensûr*, V, 353)

Hamd ve tekbir ile nihâyete eren İsrâ sûresinden sonra Kehf sûresi de yine

Allah’a hamd ile başlamaktadır:

سُورَةُ الْكَهْفِ

18- KEHF SÛRESİ

18. KEHF SÛRESİ

Kehf sûresi 110 âyettir. Mekke'de inmiştir. İsmini, 9-26. âyetleri arasında anlatılan "Ashâb-ı Kehf" kıssasından almıştır. Mushaf tertibine göre 18, iniş sırasına göre 69. sûredir.

Konusu

Kehf sûresi, giriş kısmında Kur'ân-ı Kerîm'den, onun indiriliş maksadından, Kur'an'ın talimatları karşısında insanların "iman eden ve iman etmeyen" olarak ikiye ayrıldıklarını; bunlardan iman edenlerin çok güzel mükâfatlara nâil olacaklarını, iman etmeyenlerin ise cezalandırılacaklarını beyân eder. Rasûlullah (s.a.v.)'e vazîfesinin sadece tebliğ olduğunu, bunun ötesine geçip insanları İslâm'a dâvette kendini telef edecek derecede yorucu bir yola girmemesini tavsiye eder.

Sûrede esas konu olarak dünya hayatının ve âhiret hayatının mâhiyeti, bu münâsebetle dünyanın gelgeç sevdâlarına aldanmayıp Allah'a ve âhirete imanın önemi üzerinde durulur. Bu konu, pek dikkat çekici bir üslupla anlatılan Ashâb-ı Kehf kıssası, biri bahçeleri olan varlıklı ve şımarık, diğeri oldukça fakir iki kişinin hikâyesi ve dünya hayatının fanîliğiyle alakalı çarpıcı bir örnekle dikkatlere sunulur. Bu arada insanların mahşer yerinde toplanması ve amel defterlerinin açılıp içinde küçük büyük her şeyin sayılıp döküldüğünü, hiçbir ayrıntının bile ihmal edilmediğini gören inkârcı suçluların hazin hallerinden bir manzara arzedilir. Tekrar Kur'an'ın ana mesajlarına dikkat çekildikten sonra, anlaşılması bakımından insan aklının sınırlarını zorlayan Hz. Mûsâ ile Hz. Hızır kıssasına geçilir. Bu kıssada ilm-i ledün konuşur; üç misalle sır perdesinin kenarı azıcık açılır, kader muammasından iğne ucu kadar bir nokta aydınlanır, sonra tekrar kapatılır. İlm-i ledünden siyaset ve saltanat ilmine geçilir. Bu hususta da Hz. Zülkarneyn'in emsalsiz dünya saltanatının ana noktalarına temas edilir. Fakat bu dünyada iyi veya kötü nasıl bir saltanat sürülürse sürülsün kâinatı altüst edecek olan kıyâmet dehşetinin kaçınılmaz olduğuna vurgu yapılarak, kârlı çıkacak olanların yatırımlarını âhiret hayatına yapanlar; zararlı çıkacak olanların ise âhireti hesaba katmadan çalışanlar olacağı belirtilir.

Fazileti

Berâ b. Âzib (r.a.)'in dediğine göre bir adam Kehf sûresini okuyordu, yanında da iki uzun iple bağlı bir at vardı. Derken bir bulut adamın üzerine doğru inmeye başladı. Bulut yaklaştıkça yaklaşıyordu. At bundan dolayı ürktü ve huysuzlardı.

Sabaha çıkınca o zat Nebî (s.a.v.)'e gelerek hâdiseyi anlattı. Rasûlullah (s.a.v.): *"O, kalbe huzur veren bir melektir, Kur'an okuduğun için inmi tir"* buyurdu. (Buhârî, Fezâil 11; Müslim, Müsâfirîn 240)

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Kim, Kehf sûresinin ba ından on âyet ezberlerse deccâlden korunmu olur." (Müslim, Müsâfirin 257)

"Kim, Kehf sûresinin son on âyetini okursa deccâlin fitnesinden korunur." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 446)

"Kim Kehf sûresinin ba tarafları ile sonlarını okursa, bu sûre onun için tepeden tırnağa kadar bir nûr olur. Kim de tamâmını okursa, onun için gök ile yer arasında bir nûr olur." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III,439)

Kur’an’da Eğrilik Yoktur

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖٓي اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًاۜ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Hamd o Allah’a mahsustur ki, kuluna kitabı indirdi; onda hiçbir eğrilik, çarpıklık ve tutarsızlığa yer vermedi.

اَلْعِوَجُ (‘ivec), “istikâmetten, düz ve dik halden sapmak ve meyletmek; eğrilik, karışık, çapraşık” demektir. Kur’an’da ne göze ne de kalbe takılacak hiçbir eksiklik ya da eğrilik yoktur. Onda ne bir kimsenin anlayamayacağı kadar karışık ve karmaşık şeyler vardır, ne de gerçeği bulmak isteyen bir kimseyi kararsız bırakarak doğru yoldan saptıran bir nokta bulunmaktadır. Yine onda lafzın dil yönünden bozuk olması, fesâhat ve belâğata aykırı olması, mânalarının çelişkili olması, gerçek olmayan şeyler ihtiva etmesi, Allah’tan başka şeylere kulluğa dâvet etmesi gibi eğrilik ve çarpıklık sayılacak bir şey bulmak mümkün değildir. (Zemahşerî, *el-Ke âf,* II, 471)

Kur’an’ın indiriliş gayesi ise şöyle açıklanmaktadır:

قَيِّمًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدٖيدًا مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنٖينَ الَّذٖينَ يَعْمَلُونَ
الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًاۙ ﴿٢﴾ مَاكِثٖينَ فٖيهِ اَبَدًاۙ ﴿٣﴾ وَيُنْذِرَ
الَّذٖينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًاۗ ﴿٤﴾ مَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِاٰبَٓائِهِمْۜ
كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْۜ اِنْ يَقُولُونَ اِلَّا كَذِبًا ﴿٥﴾

2. Allah bu tutarlı ve dosdoğru kitabı, inanmayanları kendi katından gelecek şiddetli bir azapla uyarmak, sâlih ameller işleyen mü’minleri de güzel bir mükâfat ile müjdelemek için indirdi;

3. Hem de içinde ebedî kalmak üzere...

4. Bu ilâhî kelâmı, aynı zamanda “Allah çocuk edindi” diyenleri uyarıp korkutmak için indirdi.

5. Bu konuda ne Allah’a çocuk isnat edenlerin dayandıkları kesin bir bilgi vardır, ne de aynı iddiayı taşıyan atalarının! Ağızlarından çıkan o söz, ne kadar korkunç bir küfür sözüdür! Onlar, başka değil, ancak yalan söylüyorlar.

Kur'an'ın bu hedeflerini gerçekleştirmek üzere tebliğ vazîfesini yerine getirirken aşırılıktan uzak durup itidalli olmaya zarûrî ihtiyaç vardır:

﴿فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَدِيثِ اَسَفًا ﴿٦﴾

6. Rasûlüm! Onlar bu Kur'an'a inanmıyorlar diye arkalarından üzülerek neredeyse kendini helâk edeceksin! Hayır böyle yapma!

Rasûlullah (s.a.v.)'in şu ifadeleri, onun insanların hidayetine duyduğu arzuyu ne güzel gözler önüne sermektedir:

"Benimle sizin durumunuz una benzer: Bir adam ate yakar. Ate etrafı aydınlatınca pervâneler ve aydınlığı seven bir kısım hayvanlar bu ate e kendilerini atmaya ba larlar.
ş *Adamcağız onlara mânî olmaya çalı ır. Ancak hayvanlar galebe çalarak pek çoğu ate e dü erler. Ben, ate e dü memeniz için sizi belinizden yakalıyorum, ancak siz ate e atılmak için ko uyorsunuz!"* (Buhârî, Rikãk 26; Müslim, Edeb 82; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 244)

Bu âyette aynı zamanda Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)'i teselli eden bir yön de bulunmaktadır. Çünkü onun vazîfesi insanları imana zorlamak değil, sadece tebliğ etmek; müjdelemek ve korkutmaktır. Bilmelisiniz ki Peygamber'in tebliğine insanlığın zarûrî ihtiyacı vardır. Çünkü oldukça kısa ve fânî dünya hayatı bütünüyle imtihandan ibarettir:

اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾
وَاِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًاۜ ﴿٨﴾

7. Şüphesiz biz, insanların amel bakımından hangisinin daha güzel olduğunu deneyip ortaya çıkaralım diye yeryüzünde bulunan her şeyi ona mahsus bir zînet ve imtihan için bir malzeme yaptık.

8. Doğrusu biz, yeryüzünde bulunan her şeyi vakti gelince kupkuru bir toprak hâline getirmekteyiz.

Yeryüzündeki nimetleri Allah Teâlâ'ya kulluk yapıp O'na yakınlaşmak yolunda kullanmak gerekmektedir. Değilse Cenâb-ı Hak, dünya üzerindeki bütün nimetleri ve varlıkları vakti gelince yok etmekte, kurumuş toprak hâline getirmektedir. Bu yok oluş ve toprak hâline geliş her an durmadan devam etmektedir. An be an canlılar ölmekte; insanların, hayvanların ve bitkilerin bedenleri toprağa karışıp toprak olmaktadır. Evler, saraylar, hanlar, hamamlar, milletler, devletler, kültürler ve medeniyetler için de aynı ilâhî kanun hükmünü icrâ etmektedir. Kıyâmette ise bu durum son olarak, en muhtevalı ve her şeyi kuşatacak şekilde vuku bulacak, ardından yepyeni bir hayat başlayacaktır.

İşte insanın üzerinde durması ve düşünmesi gereken asıl mesele budur. Şimdi, Allah'a ve âhirete imanın kalbi nasıl tesir altına alıp zorluklara karşı insana nasıl bir tahammül gücü kazandırdığını muşahhas halde göstermek ve yüzyıllarca uyutulduktan sonra yeniden uyandırılmak suretiyle âhiretin varlığına apaçık bir delil olarak sunulmak üzere Ashâb-ı Kehf'in son derece dikkat çekici kıssasına giriş yapılmaktadır:

Ashâb-ı Kehf

أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ اٰيَاتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾

9. Rasûlüm! Yoksa sen sadece Ashâb-ı Kehf ve Ashâb-ı Rakîm'in mi ibrete şâyan âyetlerimizden olduğunu sandın? Öyle sanma; başka nice ibretâmiz âyetlerimiz var!

أَصْحَابَ الْكَهْفِ (Ashâbu'l-Kehf), Allah'tan başkasına tapmaya zorlandıkları için Rablerine sığınarak mağaraya çekilen, ilâhî kudret eliyle uyutulup orada uzun bir süre kalan ve âhiretin varlığına açık bir delil olmak üzere tekrar uyandırılan bir grup genç yiğitlerdir. Buradan itibâren 26. âyete kadar onların çok ibretli kıssaları anlatılmaktadır. اَلرَّقِيمِ (Rakîm), bu yiğitlerin isimlerinin yazıldığı belge veya bunların bulundukları yerin ismidir. Bir diğer görüşe göre ise "Ashâb-ı Rakîm", yolculuk esnâsında tutuldukları yağmurdan kurtulmak için bir mağaraya sığınan, o sırada düşen bir kayanın mağaranın ağzını tamâmen kapatması sebebiyle içeride mahpus kalan, sonra yaptıkları sâlih amelleri vesile kılıp Allah'a dua ederek kayanın yavaş yavaş yana kaymasıyla oradan kurtulma imkânı bulan üç arkadaştır. (bk. Buhârî, Enbiyâ 52; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 274)

Şimdi dikkatlerimizi Ashâb-ı Kehf dediğimiz o gençlere çevirelim de bakalım neler yapıyorlar:

إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا اٰتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾ فَضَرَبْنَا عَلَى اٰذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ﴿١١﴾
ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَى لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا ﴿١٢﴾

10. Hani o genç yiğitler mağaraya sığınıp: "Rabbimiz bize katından bir rahmet ver, bize yardım et; şu işimizde doğru ve rızâna uygun olan ne ise onu bize nasip eyle!" diye niyâz etmişlerdi.

11. Bunun üzerine biz de onları sığındıkları o mağarada yıllarca sürecek derin bir uykuya daldırdık.

12. Sonra iki fırkadan; Ashâb-ı Kehf ve düşmanlarından hangisinin bekledikleri gayeyi daha iyi hesap etmiş olduğunu ortaya çıkarmak için onları tekrar uyandırdık.

Cenâb-ı Hak, mağaraya sığınıp niyaza duran o gençlerin dualarını derhal kabul

ederek haklarında hayırlı olacak bir süreci başlattı: Hemen kulaklarına bir perde vurup onları mağarada uyuttu. Senelerce orada o şekilde kaldılar. Belki yüzyıllarla ifade edilebilecek uzun bir müddet sonra onları tekrar uyandırdı. Böyle yapmasındaki maksat, Ashâb-ı Kehf'in mi, yoksa onlara düşmanlık edenlerin mi hedefledikleri gâye itibariyle haklı olduğunu ortaya koymaktı. Daha sonra gelecek âyetlerde de belirtileceği üzere (bk. Kehf 18/19-21) Ashâb-ı Kehf uyandıkları zaman işlerinde başarılı olduklarını, gâyelerinde isâbet ettiklerini gördüler ve Allah'ın rahmetine kavuştular. Buna karşılık Kur'an, onlara düşmanlık yapanların feci akıbetlerini bahse değer bile görmemiştir.

Kıssanın tafsilâtı şöyledir:

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ اٰمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ
هُدًى ﴿١٣﴾ وَرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ لَنْ نَدْعُوَا مِنْ دُونِهِ اِلٰهًا لَقَدْ قُلْنَا اِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾ هٰؤُلَاءِ
قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ اٰلِهَةً لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ
فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ﴿١٥﴾ وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا
يَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ فَأْوُا اِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيُهَيِّئْ
لَكُمْ مِنْ اَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ﴿١٦﴾

13. Şimdi biz, onların başından geçen ibretli hâdiseyi bütün gerçekliğiyle sana anlatacağız: Hiç şüphesiz onlar Rablerine iman etmiş genç yiğitlerdi; biz de onların imanlarını daha da artırdık.

14. Kalplerine tam kuvvet ve metânet verdik de zâlim krala karşı kıyâm ettiklerinde şöyle dediler: "Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbi olan Allah'tır. Biz O'ndan başkasını ilâh kabul edip tapmayız. Böyle bir şey yaparsak, yemin olsun ki gerçek dışı, pek saçma bir iddiada bulunmuş oluruz."

15. "Şu bizim halkımız ise tuttular, Allah'tan başka ilâhlar edindiler. Madem öyle, onların gerçek ilâh olduklarına dair açık bir delil getirmeleri gerekmez mi? Artık Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir?"

16. İçlerinden biri şöyle dedi: "Madem ki siz onları ve onların Allah'tan başka taptıklarını terkettiniz, o halde mağaraya sığının ki Rabbiniz üzerinize rahmetini yaysın, işinizde size kolaylık ve fayda ihsân etsin."

Bu âyetlerde Allah’ın haram kıldığı şeylerden ve haramların işlendiği ortamlardan uzaklaşmanın önemine dikkat çekilir. Gerçekten de Allah’ın dışındaki varlıklardan gönlen uzaklaşmak, Allah’a kavuşmayı kolaylaştırır. Belki, Allah’ın dışındaki şeylerden uzaklaşılmadığı müddetçe Allah’a kavuşma gerçekleşmez, demek daha doğrudur. İşte Ashâb-ı Kehf ne zaman ki Allah’ın dışında tapınılan putlardan uzaklaştılar, Hak Teâlâ onları riâyet mahfazası içinde korudu, onlar için inâyet mağarasında güzel bir yer hazırladı. Dolayısıyla bütün söz, fiil ve davranışlarında şahsî arzulardan soyunup Allah’ın iradesine teslim olan, her hâlinde Allah’a yönelişi dürüstlük ve samimiyet içinde olan ve yine her durumda sadece Allah’tan yardım isteyen kişilere Rabbimiz büyük lutuflarda bulunacak, onların tüm ihtiyaçlarını karşılayacak ve onlara çok güzel bir gelecek hazırlayacaktır. Cenâb-ı Hakk’ın Ashâb-ı Kehf’e olan yardım ve ikramı bunun açık bir misalidir:

وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَاِذَا غَرَبَتْ
تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِى فَجْوَةٍ مِنْهُ ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مَنْ
يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ﴿١٧﴾
وَتَحْسَبُهُمْ اَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ
وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ
فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾

17. Rasûlüm! Orada bulunsaydın güneşin doğduğu zaman onların mağaralarını sağ taraftan dolaştığını, battığı zaman ise onları sol taraftan makaslayıp geçtiğini, böylece üzerlerine doğup onları rahatsız etmediğini görürdün. Onlar mağaranın genişçe bir yerinde idiler. Onların bu şekilde korunmaları, Allah’ın kudretini gösteren delillerden biridir. Allah kimi doğru yola erdirirse, işte gerçekten doğru yola ermiş kimse odur. Kimin de yoldan sapmasına fırsat verirse, artık sen ona doğru yolu gösterecek bir yardımcı bulamazsın.

18. Onlar uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırdın. Tek yanlarına yatıp zarar görmemeleri için biz onları kâh sağa kâh sola çeviriyorduk. Köpekleri de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış yatmaktaydı. Eğer onları bu halleriyle görseydin dönüp kaçardın ve onlar yüzünden için korkuyla dolardı.

Hâdise, oradaki manzaraları aksettiren hareketli bir film şeridi gibi

gözümüzün önünde canlandırılmaktadır. Mağaranın üzerine güneş doğuyor, fakat güneşin ışınları mağaranın içine sızmadan sanki şuurlu olarak yana sapıyor. Güneş batarken de ışınları onların sol taraflarına kayıyor. Onlarsa, mağaranın geniş tabanına dağılmış durumda yatmaktalar. Kendilerine rüzgârın serinliği ve temiz hava ulaşmaktadır. Ashâb-ı Kehf mağarada uyuyarak geçirdikleri zamanda herhangi bir değişikliğe uğramamışlardır. Güneş doğduğunda mağaranın sağ tarafında; battığında da solunda oluyordu. Böylelikle güneşin ışığı, mağaranın içine giremiyor, ama oradakilere uygun temiz hava içeri girebiliyordu. Güneş ışınları tam üzerlerine düşüp onları yakmıyor, çok uzaklarına düşerek de rutubetten çürümelerine yol açmıyordu. Allah Teâlâ onların, bozulmadan, çürümeden kalabilmelerini sağlayacak bir zemin hazırlamıştı.

Abdullah b. Abbas (r.a.) diyor ki: "Şayet güneş tam üzerlerine düşmüş olsaydı onları yakacaktı. Onlar mağarada sağa sola da çevrilmemiş olsalardı çürüyeceklerdi." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XV, 264)

Hak Teâlâ'nın bu uzun müddet içinde onları mağarada muhafaza edişi, O'nun yüce kudretini ve hikmetini gösteren delillerdendir. Onların mağaranın içinde güneş ışınlarından etkilenmemeleri, güneş ışınlarının sadece yakınlarından geçmesi, ayrıca onların bulundukları yerde ölmeden, fakat hareket de etmeden öylece kalmaları Allah'ın mûcizelerindendir.

18. âyet, bu hayret verici sahneyi tamamlamak üzere şöyle devam ediyor: Ashâb-ı Kehf uykudalar, fakat görenler onları uyanık zannediyor. Mağarada yıllarca süren uzun uykularında sabit durmuyorlar, ilâhî kudret eliyle bir yandan öbür yana çevriliyorlar. Köpekleri de mağaranın kapısının eşiğine yakın yatmış, ön ayaklarını uzatmış, adeta onlara bekçilik yapıyor. Onlar bu görünümleriyle karşılarına çıkacak birinin içine korku salıyorlar. Çünkü onlar, uyanıkmış gibi uyuyorlar, gâh sağ yanlarına gâh sol yanlarına çevrilip dururlarken uyanmıyorlar. Şüphesiz bu, önceden belirlenen süre dolmadan hiç kimse onları rahatsız etmesin diye yüce Allah'ın takdir buyurduğu mûcizevî bir plandır.

Burada dikkat çeken hususlardan biri, Ashâb-ı Kehf'in köpekleridir. O, büyük bir aşk ve sadakatle o imanlı gençlerin peşine düşmüş, izlerini takip etmiş ve onlara dost olmuştu. Cenâb-ı Hak da bu nasipli hayvancağıza o gençlere yaptığı muâmeleyi yaptı; onlarla beraber uyuttu, onlarla beraber uyandırdı; âhirette de onlarla beraber cennete girdirecektir. Mevlâna Hazretleri, insanlara bir ibret ve ikaz mâhiyetinde o köpeğin hâlini şöyle arzeder:

"Ashâb-ı Kehf'in köpeği ki, o cezbe ile, o feyz-i ilâhî sayesinde murdarlıktan kurtuldu.

Pâdi âhlar sofrasının ba ına oturdu. O köpek, Ashâb-ı Kehf'in sohbetini tercih etmi olduğu için mağara kapısı önünde çanaksız, çömleksiz olarak rahmet-i ilâhîye suyunu ârifler gibi içti."

"Bil ki, içi ilâhî a k ve muhabbetle dolu olmayan insan, ne kadar zavallıdır; belki hayvandan daha a ağıdır. Zira Ashâb-ı Kehf'in köpeği dahî a k ehlini aradı, buldu, ruhanî bir safâya eri ti ve o has kullarda fânî olarak cenneti kazandı."

Bir sonraki safhada uyku hâlinde bulunan bu kutlu yiğitlerin birdenbire canlanıp kıpırdanmaya başladıkları görülür:

وَكَذٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَٓاءَلُوا بَيْنَهُمْۜ قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْۜ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍۜ قَالُوا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوٓا اَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهٖٓ اِلَى الْمَدٖينَةِ فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَٓا اَزْكٰى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا ﴿١٩﴾ اِنَّهُمْ اِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ اَوْ يُعٖيدُوكُمْ فٖي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُٓوا اِذًا اَبَدًا ﴿٢٠﴾

19. Biz onları uyuttuğumuz gibi, durumlarını aralarında soruşturmaları için öylece de uyandırdık. İçlerinden biri: "Burada ne kadar kaldınız?" diye sordu. Bir kısmı: "Bir gün, belki bir günden de az" diye cevap verdi. Diğerleri ise şöyle dediler: "Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir. Şimdi birinizi şu gümüş parayla şehre gönderin de yiyeceklerin hangisi daha temiz ve daha güzelse baksın, ondan size biraz yiyecek getirsin. Fakat çok nazik ve tedbirli davransın da sakın sizi ve yerinizi hiç kimseye sezdirmesin."

20. "Çünkü eğer şehir halkı yerinizi öğrenirde sizi ellerine geçirirlerse ya sizi taşlayarak öldürürler veya sizi kendi dinlerine döndürürler. İşte o zaman ebediyen kurtuluşa eremezsiniz."

Dikkate şâyandır ki, Ashâb-ı Kehf asırlarca kendilerinden geçip Hakk'ın yanında bulunmak makamında kaldıkları müddetçe nâil oldukları rûhânî gıdâlar sâyesinde dünya yiyeceklerine ve cismânî gıdâlara muhtaç olmadılar. Nitekim Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)'in hâli de böyleydi. O, hiç iftar etmeksizin günlerce oruç tutar ve: *"Rabbimin katında gecelerim; O beni yedirir, içirir"* buyururdu. (*Buhârî*, Savm 20, 48, 49; *Müslim*, Sıyam 57-58) Hz. Mûsâ da Tûr dağında kırk gün yemedi, içmedi, savm-i visâl tuttu. Fakat ilâhî fuyuzâtın verdiği huzurla bir an bile ne açlık ne de susuzluk hissetti. Hz. Hızır'la buluşmak üzere yola çıktığında ise hemen acıktı ve yanındaki gence: **"Şu kahvaltımızı getir de yiyelim artık! Gerçekten bu yolculuğumuz yüzünden hayli yorgun düştük"** dedi. (Kehf

18/62) Aynı şekilde Ashâb-ı Kehf de Hakk'ın yanında olmak makamından kendilerinde olmak durumuna dönünce açlıklarını hissettiler ve hemen aralarında azık meselesini konuşmaya başladılar. (bk. Bursevî, *Rûhu'l-Beyân,* V, 274)

Âyetlerin akışı burada bize yüzlerce yıl sonra şehre gelen arkadaşın karşılaşacağı tuhaf ve acaip durumu düşünme ve boş kalan o alanı doldurma fırsatı vermektedir. Biz bütün bunları düşünürken Kur'an bu ibretli kıssanın diğer bir safhasını, onların ruhlarını Allah'a teslim ettikleri sahneyi takdim eder:

وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ
فِيهَا اِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا رَبُّهُمْ اَعْلَمُ
بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلٰى اَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ﴿٢١﴾

21. Böylece biz insanları onların durumundan haberdar ettik ki, Allah'ın va'dinin gerçek olduğunu ve kıyâmetin mutlaka kopacağında hiç şüphe olmadığını bilsinler. Vefatlarının ardından halk, aralarında Ashâb-ı Kehf'in bu fevkalade hallerini tartışmaya başlamışlardı. Bir kısmı: "Üzerlerine bir anıt dikin; onların durumlarını en iyi Rableri bilir" dediler. Onlar için ne yapılacağı konusunda görüşleri ağır basanlar ise: "Hayır, onların yanıbaşlarına mutlaka bir mescid yapacağız" dediler.

Bazı kimseler, bu gençlerin naaşlarının mağarada oldukları gibi kalmaları ve ziyaretçiler tarafından rahatsız edilebilecek davranışlardan korunmaları için mağaranın üzerine bir anıt yapılmasını teklif ettiler. Şehrin idârecileri ise mağaranın üstüne bir mâbed yaptıracaklarını bildirdiler. İdârecilerin bu taleplerinin iyi niyetle olabileceği gibi, milleti putperestliğe alıştırmak gibi kötü niyetle de olabileceği yönünde izahlar vardır. Aslında sâlih kimselere tâzim maksadıyla onların kabirleri üzerine mâbed yapmak önceki zamanlarda örf hâline gelmişti. Ancak bu nevi uygulamalar neticede insanları putperestliğe götürdüğü için Rasûlullah (s.a.v.) bunu yasaklamış, böyle davranan yahudi ve hıristiyanları kınamış (bk. Buhâri, Salât 48; Müslim, Mesâcid 19) ve şöyle buyurmuştur: *"İyi biliniz ki sizden önceki ümmetler, peygamberlerinin ve iyi kimselerinin kabirlerini mescid edinmi lerdi. Sakın siz kabirleri mescid edinmeyin; size bunu yasaklıyorum!"* (Müslim, Mesâcid 23)

Peki Ashâb-ı Kehf, köpekleriyle birlikte kaç kişiydiler:

سَيَقُولُونَ ثَلٰثَةٌ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا

بِالْغَيْبِ ج وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ط قُلْ رَبّ۪ٓى اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ

مَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَل۪يلٌ قف فَلَا تُمَارِ ف۪يهِمْ اِلَّا مِرَٓاءً ظَاهِرًا ص وَلَا تَسْتَفْتِ ف۪يهِمْ مِنْهُمْ اَحَدًا ع ﴿٢٢﴾

22. İnsanlar, bu kıssanın verdiği dersler üzerinde düşünecek yerde: “Onlar üç kişidir, dördüncüleri köpekleridir” diyecekler. “Beş kişidir, altıncıları köpekleridir” diyecekler. Bunların yaptıkları gaybı taşlamaktan ibarettir. Bir grup da: “Onlar yedi kişidir, sekizincileri köpekleridir” diyecekler. De ki: “Rabbim onların sayısını daha iyi bilir. Zâten onlar hakkında doğru bilgi sahibi olan çok az insan vardır.” O halde onlar hakkında Kur’an’da haber verilen açık delillerin dışında kimseyle tartışmaya girme ve onlarla ilgili olarak hiç kimseye bir şey sorma!

O gençler Allah’ın velî kullarından olduğu için, onların hâlini de ancak Allah’ın seçkin kulları ve mânevî hal bakımından onlara yakın kimseler bilebilir. Onlar öyle bir ilâhî örtü ve gizlilik içinde bulunurlar ki o hâlin yabancısı olanlar onlara muttali olamazlar. Zira Cenâb-ı Hak dostlarını yabancılardan gizler. Ancak hakikat ehli olan çok az kimse onların durumlarını anlayabilir. Yabancılar, yakın olanları bilemezler. Yakın olanların halleri de yine yakın olanlara kapalı kalmaz. Hatta Allah dostları: “Sûfiler aynı ev halkı gibidir, başkası onların arasına giremez” derler. Bu sebeple, onların hâlinden bigâne olanlara onlardan sual etmek doğru olmaz. Unutmamalı ki, kalbi dostlarının muhabbetine mahal olmayan kişinin lisânı onların zikrini ikrar edici olamaz. (bk. Kuşeyrî, *Letâifü’l-i ârât,* II, 216)

Bu âyette geçmişe ait gaybî hâdiseleri tartışmanın bir önemi olmadığı beyân edildikten sonra, bu kez de, gelecek zamanın muhtevasında olan gayb hakkında ileri geri konuşmak ve bu müddet zarfında meydana gelecek hâdiseler hakkında şimdiden bir hüküm vermeye kalkışmak yasaklanmaktadır:

"İnşallah" Demeyi Unutma

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَا۬يْءٍ اِنّ۪ي فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًاۙ ﴿٢٣﴾ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُۘ
وَاذْكُرْ رَبَّكَ اِذَا نَس۪يتَ وَقُلْ عَسٰٓى اَنْ يَهْدِيَنِ رَبّ۪ي لِاَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾

23. Hiçbir şey hakkında: "Ben yarın mutlaka şu işi yapacağım" deme.

24. Ancak: "İnşallah; Allah izin verirse yapacağım" de. Bunu söylemeyi unuttuğun zaman Rabbini hatırla ve: "Umarım ki Rabbim beni bundan daha yakın bir vakitte dosdoğru ve güzel bir başarıya eriştirir" de.

Müşrikler Rasûlullah (s.a.v.)'e Ashâb-ı Kehf'in kimler olduğuna dair sual sordular. Peygamberimiz (s.a.v.) de "inşallah" demeyi unutup, sual hakkında vahyin mutlaka geleceği ümidiyle, "yarın size sorularınızın cevâbını bildireceğim" buyurdu. Fakat vahiy on beş gün gelmedi. Bu hem Efendimiz'in zor durumda kalmasına, hem de müşriklerin bir kısım dedikodularına sebep oldu. Sonra bu âyetler nâzil olarak "inşallah" demeden gelecekte herhangi bir şeyi mutlaka yapacağım demeyi yasakladı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XV, 285)

Gelecekte bir iş yapmaya niyet ederken "inşallah" demeyi unutmamak lâzımdır. Öncelikle **"Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez."** (Lokmân 31/34) İkinci olarak insan ölümlü varlıktır. "Şu işi yarın yapacağım" dediğinde, yarın gelmeden önce ölme; ölmese bile o işi yapmasına bir engel çıkma ihtimali yüksektir. Bu bakımdan eğer o kişi "inşallah" dememiş ise, o takdirde yalancı olma ihtimali doğar. Bir de insan nisyan ile malul bir varlıktır. Peygamberlerin de unutma ihtimali yok değildir. Bunun için insan "inşallah" demeyi unutursa, hatırladığı zaman hemen söylemelidir.

Ebû Hamza Bağdâdî (k.s.) şöyle der:

"Muhaldir o şey ki, sevesin sonra unutasın. Muhaldir o şey ki, onu dâimâ anasın, fakat sonunda onu bulamayasın. Şu da muhaldir ki: O'nun zikrini etmekteki tadını alasın, sonra kalkıp O'ndan başkasıyla meşgul olasın..." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 335)

Ashâb-ı Kehf'in mağarada kalış sürelerine gelince:

وَلَبِثُوا ف۪ي كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ س۪ن۪ينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُواۚ لَهُ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ اَبْصِرْ بِه۪ وَاَسْمِعْۜ مَا
لَهُمْ مِنْ دُونِه۪ مِنْ وَلِيٍّۘ وَلَا يُشْرِكُ ف۪ي حُكْمِه۪ٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾

25. Yine bir kısmı: "Onlar mağaralarında üç yüz sene kaldı" dediler; bir kısmı da buna dokuz sene daha ilâve ettiler.

26. De ki: "Onların ne kadar kaldığını en iyi Allah bilir. Çünkü göklerin ve yerin gaybı Allah'ın elindedir. O ne kadar güzel görür, ne kadar güzel işitir. İnsanların Allah'tan başka hiçbir dostu ve yardımcısı yoktur. Allah, hükmüne ve hâkimiyetinin icrâsına hiç kimseyi ortak etmez.

Bu kıssanın anlatılmasında hedeflenen hikmet ve maksatlar, uyuyanların sayısı veya mağarada ne kadar kaldıkları değil, hâdisenin öğretmek istediği derslerdir. Bunları şu şekilde hülâsa etmek mümkündür:

• Gerçek bir mü'min hiç bir şekilde haktan dönmemeli ve bâtıl önünde kesinlikle boyun eğmemelidir.

• Bir mü'min sadece maddî vasıtalara değil, bilakis Allah'a güvenmelidir. Zahirî şartlar ne kadar kötü görünse de, o Allah'a güvenip dayanmalı ve doğru yoldan gitmelidir.

• Allah'ın, Ashâb-ı Kehf ve benzeri hâdiselerde tecelli eden kudret tezâhürlerinin bir "tabiat kanunu" ile sınırlı olduğunu düşünmek tamâmen yanlıştır. Çünkü O, umûmî mânada cârî olan sünnetullâha ve uzun tecrübe birikimlerine aykırı bile görünse, dilediği her şeyi yapmaya kadirdir. O dilediği her yer ve zamanda herhangi bir tabiat kanununu değiştirmeye ve alışılmamış bir hârikulâde şeyi meydana getirmeye de kadirdir. Bu sebeple Allah Teâlâ, üç yüzyıldan beri uyuyan bir kimseyi sanki birkaç saatlik uykudan uyandırır gibi, hem de bu zaman zarfında görünüşünde, giyinişinde, sağlığında hiç bir değişiklik meydana getirmeksizin uyandırmaya kadirdir.

• Bu kıssa bize Peygamberlerin ve ilâhî kitapların haber verdiği gibi Allah'ın geçmiş-gelecek bütün insanları mahşer günü tekrar diriltmeye kadir olduğunu göstermektedir. (Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an,* III, 165)

Dolayısıyla bu gençler gibi sağlam bir iman ve kulluk şuuruna sahip olmak, yeniden dirilişi ve ilâhî huzurda hesap verişi aklından çıkarmayarak dikkatli bir hayat yaşamak zarûrîdir. Bunun için de Allah Teâlâ'nın doğru yolu göstermek üzere indirdiği Kur'an'ı en güzel şekilde okuyup anlamak lâzımdır:

مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾ وَاتْلُ مَٓا اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَۚ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِه۪ وَلَنْ تَجِدَ

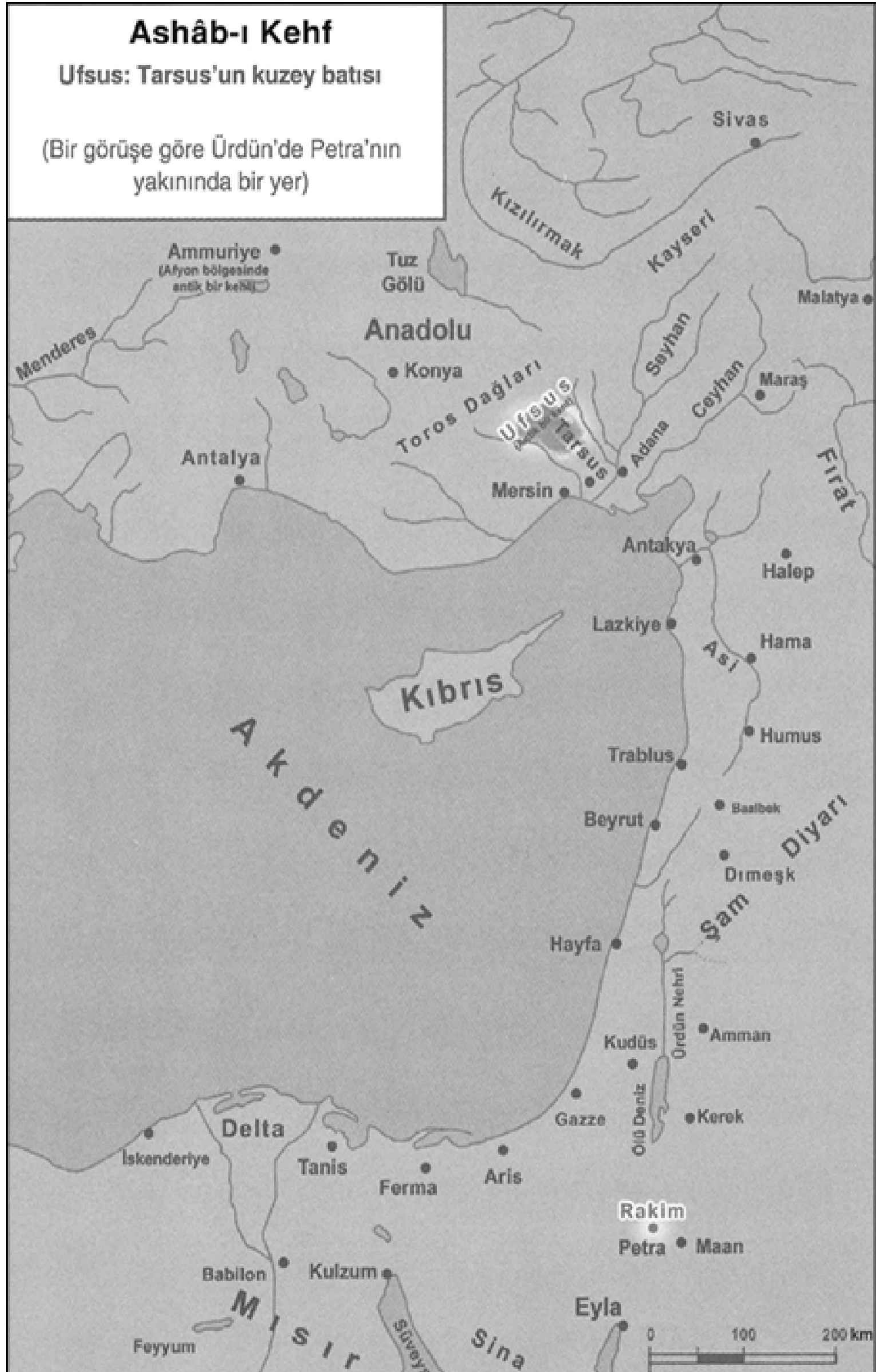
27. Rasûlüm! Rabbinin kitabından sana vahyedileni oku. O'nun kelimelerini değiştirebilecek hiçbir kuvvet yoktur. O'ndan başka bir sığınak da bulamazsın!

Bu âyet münkirlerin: **"Ya bize bundan başka bir Kur'an getir veya onu değiştir"** (Yûnus 10/15) gibi taleplerine cevap olarak inmiştir. Buna göre

Peygamber'in ve mü'minlerin vazîfesi Kur'ân-ı Kerîm'i, hiçbir ilâve ve eksiltmeye tâbi kılmaksızın olduğu gibi okumak ve tebliğ etmektir.

İbrâhim Havvas (k.s.) der ki: "Kalbin cilâsı ve devâsı beştir: Mânasını düşünerek Kur'an okumak, mideyi boş tutmak, gece ibâdetine kalkmak, seher vaktinde Allah'a yalvarmak, sâlihlerin meclisinde bulunmak." (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, V, 283)

Bunları başarabilmek için nefsi İslâm ahlakıyla terbiye ve tezyin etmeye, özellikle nefsin hoşuna gitmese de Allah'ın râzı olacağı zor işlere sabretmeye gerek vardır:

Ashâb-ı Kehf
Ufsus: Tarsus'un kuzey batısı
(Bir görüşe göre Ürdün'de Petra'nın yakınında bir yer)
Sivas
Kızılırmak
Kayseri
Ammuriye
Tuz Gölü
Malatya
Anadolu
Menderes
Seyhan
Konya
Toros Dağları
Ufsus
Ceyhan
Maraş
Tarsus
Adana
Antalya
Fırat
Mersin
Antakya
Halep
Lazkiye
Hama
Asi
Kıbrıs
Akdeniz
Humus
Trablus
Baalbek
Beyrut
Şam Diyarı
Dımeşk
Hayfa
Ürdün Nehri
Amman
Kudüs
Ölü Deniz
Gazze
Kerek
Delta
İskenderiye
Tanis
Aris
Ferma
Rakim
Petra
Maan
Babilon
Kulzum
Eyla
Mısır
Süveyş
Sina
Feyyum
0
100
200 km

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ
وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ
اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٢٨﴾

28. Sabah akşam Rablerinin rızâsını dileyerek O'na dua ve ibâdet edenlerle beraber olmaya candan sabret! Dünya hayâtının çekiciliğine kapılıp da gözlerini onlardan ayırma! Kalbini bizi anmaktan gâfil kıldığımız, nefsânî arzularına uyan ve işi hep aşırılık olan kimselere itaat etme!

Müşriklerin zenginleri, fakirlerle birlikte oturmaya tenezzül etmiyor, kendisiyle oturup konuşmaları için Peygamberimiz (s.a.v.)'den fakirlerin bulunmadığı husûsî meclisler ayırmasını istiyorlardı. Onların müslüman olmasını çok arzulayan Allah Rasûlü (s.a.v.) de dile getirilen bu tür istekleri kabul etmeyi düşünmüştü. Bu âyet bu ve benzeri hâdiseler üzerine inmiştir. Efendimiz (s.a.v.) daha önce de fakir müslümanlarla beraber bulunur, onların tüm dertleriyle meşgul olurdu. Fakat bir işi sebebiyle kalkıp gitmek istediği zaman yanlarından kalkar giderdi. Ne zaman ki Kehf sûresindeki bu âyet-i kerîme indi, artık böyle yapmaz oldu. Bundan sonra sahâbe-i kirâm daha titiz davranmaya başladılar. Birlikte otururken vakit bir hayli geçince Efendimiz'in rahatça kalkıp gidebilmesi için, onlar erken davranır ve onun yanından kalkarlardı. (bk. İbn Mâce, Zühd 7; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VII, 262-263)

Rivayete göre bu âyet inince, Rasûlullah Efendimiz hemen kalkıp, o fakir sahâbîlerini aramaya koyuldu ve onları mescidin arka taraflarında Allah'ı zikrederken buldu. Bunun üzerine; *"Canımı almadan önce, ümmetimden bu insanlarla beraber bulunmaya sabretmemi emreden Allah'a hamdolsun! Artık hayâtım da ölümüm de sizinle beraberdir"* buyurdu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 304)

Allah'ın samimi kulları olan fakirlerle beraber olmaktan kaçınan, bununla birlikte İslâm'ın kendilerine muhtaç olduğunu zanneden câhillere verilecek cevap şudur:

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ اِنَّا اَعْتَدْنَا
لِلظَّالِمِينَ نَارًا اَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَاِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ
كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾

29. De ki: "Gerçek, Rabbinizden gelmiştir. Artık dileyen iman etsin,

dileyen inkâr etsin. Şüphesiz biz zâlimler için öyle bir ateş hazırlamışızdır ki, duvar gibi yükselen alevleri onları çepeçevre kuşatmıştır. Susuzluktan feryad edip su istediklerinde, kendilerine tıpkı erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su verilir. O su ne fenâ bir içecek; o ateş ne kötü bir barınaktır!

Gerçek, İslâm dinidir. İnsanlığın kurtuluşu için onu gönderen Allah Teâlâ'dır. İslâm karşısında zengin-fakir, güçlü-zayıf, güzel-çirkin, şöhretli-şöhretsiz herkes eşittir. Rabbimiz İslâm'ı ihsân etmiş, fakat ona iman edip etmeme konusunda insanları serbest bırakmıştır. İsteyen inanır, isteyen de onu inkâr eder. Anca inkâr edenleri acı bir akıbet beklemektedir.

ş Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), aynı konudan bahseden ***"Bu peri anlığın ardından cehennem azabı gelecek; orada onlara kanlı ve irinli su içirilecek. O berbat suyu azar azar yudumlamaya çalı acak, fakat bir türlü boğazından geçiremeyecek..."*** (İbrâhim 14/16-17) âyetleri hakkında şu izahı yapar: *"Su, ağzına yakla tırılır,* ş *ancak ondan tiksinir. Ona, daha da yakla tırıldı mı, yüzünü kavurur ve ba ının perçemi dü er. O suyu içince de bağırsaklarını parçalar ve nihâyet bağırsakları arkasından çıkar. Nitekim Yüce Allah:* ***"O cehennemliklere kaynar su içirilir de bu onların bağırsaklarını paramparça eder"*** (Muhammed 47/15) *buyurur."* (Tirmizî, Cehennem 4)

Mü'minlere gelince:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ۚ
﴿٣٠﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ
فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ
مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ ۚ نِعْمَ الثَّوَابُ ۚ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ۚ ﴿٣١﴾

30. Buna karşılık iman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, hiç şüphesiz biz, güzel güzel amel yapanların mükâfatını asla zâyi etmeyiz.

31. İşte onlar için altlarından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada altın bileziklerle süslenirler, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyerler, tahtlar üzerine yaslanarak otururlar. Bu nimetler ne güzel mükâfat; o cennet ne güzel bir barınaktır!

Kâfirlerin varacağı ateş zindanı çok kötü bir yer iken, mü'minlerin nâil olacağı bu nimetler gerçekten çok güzel bir mükâfat, cennet çok güzel bir kalınacak yerdir!

Örnek olarak verilen şu iki insanın hâli, mü'minle kâfirin iç dünyalarının

derinliklerini gösteren birer projektör vazîfesi görecektir:

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾

32. Onlara şu iki adamı örnek ver: Onlardan birine iki üzüm bağı vermiş, bağların etrafını hurmalıklarla donatmış ve aralarına da bir ekin tarlası yerleştirmiştik.

33. Her iki bağ da ürünlerini tam olarak vermiş, verimlerinde herhangi bir azalma olmamıştı. Bağların arasından bir de nehir akıtmıştık.

Burada her toplumda görülmesi mümkün olan iki insan şahsiyeti bir örnekle anlatılıyor. Örnek şu şekilde başlıyor ve beş safha halinde takdim edilip tamamlanıyor:

Birinci safhada son derece canlı, güzel ve gür iki tane bahçe manzarası arzediliyor. Bunlara جَنَّتَيْنِ (cenneteyn) ismi veriliyor. Çünkü içlerinde bulunan ağaçlar öyle birbirine girmiş, öyle sarmaş dolaş olmuşlar ki gölgeleriyle bu bahçelerde olan şeyleri gizliyorlar, örtüyorlar. Bu bahçelerde sıra sıra üzüm bağları vardır. Çevreleri de yüksek yüksek hurma ağaçlarıyla çevrilidir. Bu ağaçların ortasında ve üzüm bağlarının arasında kalan geniş düz araziler de ekinliktir. Buralarda ekininden, sebzesinden her türlü ürün yetişiyor. O iki bahçenin arasından bir de nehir akıyor. Bu son derece güzel, muhteşem, canlı, hayat fışkıran, mal ve nimet coşan bir manzaradır. Bu kısa tanıtımın peşinden ikinci safhada bahçe sahibinin kişiliği ve karakteri sergilenmeğe başlıyor:

وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ اَنَا اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَاَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾

34. Üstelik o kişinin başka gelir kaynakları da vardı. Bu sebeple fakir arkadaşıyla konuşurken ona üstünlük taslayarak: “Benim malım mülküm seninkinden daha fazla, evlâd ü iyâlim de seninkinden daha çok, daha güçlü” dedi.

Bu sahada adam bahçesine bakıyor, içi gurur doluyor, onun gösterişi ve güzelliği kendisini aldatıyor; kibirlenmeye başlıyor. Bahçelerine giderken yolda fakir ama mü’min arkadaşıyla karşılaşıyor. Ona hava atmağa ve üstünlük taslamaya kalkışıyor: “Ben senden daha zenginim, malım mülküm senden daha çok, ehl ü iyalim senden daha fazla” diyerek kalbinde kabaran kibrini dilinden akıtıyor:

وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ ۚ قَالَ مَآ اَظُنُّ اَنْ تَبِيدَ هٰذِهِ اَبَدًا ۙ ﴿٣٥﴾ وَمَآ
اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَلَئِنْ رُدِدْتُ اِلٰى رَبّ۪ي لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾

35. Kapıldığı gurur ve kibir duygusuyla kendisine böylesine yazık eden bu adam bağına girdi. Şöyle diyordu: "Burasının hiçbir zaman çürüyüp yok olacağını sanmıyorum!"

36. "Kıyâmetin kopacağına da inanmıyorum. Fakat farz-ı muhâl öldükten sonra diriltilip Rabbimin huzuruna döndürülecek olsam bile, hiç şüphesiz orada da bundan daha iyisini bulurum."

Üçüncü safhada adam, arkadaşına üstünlük tasladıktan sonra gurur ve kibriyle nefsine zulmederek bahçesine giriyor. Nefsine zulmediyor; çünkü kendisine verilen nimetleri, Allah'ın birliğine bir delil ve O'na bir şükür vesilesi kılacakken, O'nun öldükten sonra diriltmeğe gücü yeteceğini inkâr etmeğe ve nimetlere nankörlükte bulunmağa bir sebep sayıyor. Benliğini saran gurur ve içini dolduran bencillikle Allah'ı unutuyor. Allah'ın kendisine verdiği nimete şükretmeyi aklına bile getirmiyor. Bu bahçesi hiçbir zaman harap olmaz sanıyor. Sonra bu zannı onu, kıyâmetin kopmayacağı inancına götürüyor. Bu noktada da kalmıyor. Farz-ı muhal kıyâmet kopsa bile kendisine ayrı bir muâmele edileceğini; bu dünyada bağ bahçe, evlad ü iyâl sahibi olduğu gibi orada da daha üstünlerinin kendisine bahşedileceğini zannediyor. Sanıyor ki, bu dünyada geçerli olan değerler, öteki dünyada da geçerli olacak, bu vesileyle saygı ve hürmet görecek ve kendisine özel bir muâmele yapılacak. Fakat, ne yazık ki durum hiç de düşündüğü gibi olmayacaktır:

قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُٓ اَكَفَرْتَ بِالَّذ۪ي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ
نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰيكَ رَجُلًا ۗ ﴿٣٧﴾ لٰكِنَّا۠ هُوَ اللّٰهُ رَبّ۪ي وَلَٓا اُشْرِكُ بِرَبّ۪ٓي
اَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَٓا اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَٓاءَ اللّٰهُ ۙ لَا قُوَّةَ اِلَّا
بِاللّٰهِ ۚ اِنْ تَرَنِ اَنَا۠ اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا ۚ ﴿٣٩﴾ فَعَسٰى رَبّ۪ٓي اَنْ يُؤْتِيَنِ
خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَتُصْبِحَ صَع۪يدًا
زَلَقًا ۙ ﴿٤٠﴾ اَوْ يُصْبِحَ مَٓاؤُ۬هَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَط۪يعَ لَهُ طَلَبًا ﴿٤١﴾

37. Arkadaşı ona şöyle cevap verdi: "Seni aslen topraktan, sonra bir nutfeden yaratan, sonra da seni eli yüzü düzgün bir adam hâline getiren

Allah'ı inkâr mı ediyorsun?"

38. "Fakat ben açıkça ilan ediyorum ki, O Allah benim Rabbimdir. Ben Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmam!"

39. "Her ne kadar beni mal ve evlat bakımından kendinden daha geri görsen de, bağına girdiğinde: «Mâşallah, Allah dilemiş olmuş! Bütün kuvvet ancak Allah'a aittir» demeli değil miydin?"

40. "Bakarsın Rabbim bana senin bağından daha hayırlısını verir; senin bağının üzerine ise gökten bir âfet gönderir de o bağ kupkuru, kaypak bir toprak hâline dönüşüverir."

41. "Yahut o bahçenin suyu yerin dibine çekilir de, senin bir daha onu bulup çıkarmaya gücün yetmez."

Dördüncü safhada mü'min arkadaşı o gâfile Allah'ı hatırlatıyor; kendisini aslen topraktan sonra bir damla sudan yaratan sonra da ona eli yüzü düzgün adam şeklini veren Allah'ı. Ve bu davranışının, yüce Allah'ı inkâr anlamına geldiğini ihtar ediyor. Tabi bu arada da kendisinin Allah'ı tek Rab kabul eden, O'na asla şirk koşmayan, fakirlik, zenginlik vs. O'nun verdiği her şeye râzı olan muvahhid biri olduğunu, bunun kendi nazarında her şeyden üstün büyük bir sermaye olduğunu ifadeden çekinmiyor. Daha sonra arkadaşına, bahçesine girdiği zaman **"Mâşallah, Allah dilemiş olmuş! Bütün kuvvet ancak Allah'a aittir"** (Kehf 18/39) demesi, böylece bütün bunların Allah'ın vergisi olduğunu kabul etmesi ve gururlanmak yerine hamd ve şükran duygularıyla O'na boyun eğmesi gerektiğini bildiriyor. Onu gerçek bir iman ve teslimiyete çağırıyor. Ayrıca onu, tevbe edip durumunu düzeltmediği, kendisini mal ve evlatça üstün görerek böbürlenmeğe devam ettiği, arkadaşını da mal ve evladı az olduğu için hakir gördüğü takdirde Allah'ın, arkadaşına, kendisinin bahçelerinden daha hayırlısını verebileceği, kendisinin bahçelerine de bir felâket göndererek kaypak bir toprak hâline getirebileceği veya suyunu, bir daha bulunmayacak şekilde batırıp yok edebileceği ikaz ve tehdidinde bulunuyor. Daha doğrusu bu yolla da onu, Allah'ın gücü ve kuvveti karşısında teslimiyete dâvet ediyor.

Anlaşılan o ki, gururlu kişi, mü'min arkadaşının bu nasihatlerine pek kulak asmıyor, o da Rabbinden, haksız yere kendisini horlayan ve kendine üstünlük taslayan bu zâlime lâyık olduğu cezayı vermesini talep ediyor da bahçelerin ve sahiplerinin kötü akıbetini sergileyen şu beşinci safha meydana geliyor:

وَاُحِيطَ بِثَمَرِهٖ فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلٰى مَٓا اَنْفَقَ فٖيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ
عَلٰى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَنٖي لَمْ اُشْرِكْ بِرَبّٖٓي اَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَمْ
تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًاۜ ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ

الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾

42. Çok geçmeden o inkârcı kişinin bağı, bahçesi, bütün ürünleri korkunç bir âfetle kuşatılıp yok ediliverdi. Adam, çökmüş asma çardaklarının başında, yaptığı onca masrafa, verdiği emeklere yanıp ellerini ovuşturuyor ve: "Âh! Keşke ben Rabbime hiç kimseyi ortak koşmasaydım!" diyordu.

43. Şimdi ona Allah'tan başka yardım edecek ne bir topluluk vardı; ne de kendisini Allah'ın azâbından kurtarabilecek durumdaydı.

44. İşte orada yardım ve dostluk, hakkın tâ kendisi olan Allah'a aittir. En güzel mükâfatı veren de O'dur, en güzel sonucu nasip eden de!

Beşinci ve son safhada, yok yere kendisine meydan okunan mü'minin duasının Allah Teâlâ tarafından kabul edildiği; birinci safhada özellikleri ve güzellikleri anlatılan iki bahçenin ve bunların gururlu sahibinin pek hazin bir akibete uğradığı görülür.

Bu örnekle, iman edenle etmeyen kimsenin rûhî durumları ortaya konulur. Allah'a imanın insan rûhuna verdiği huzur ve emniyet; imansızlığın da ruhta meydana getirdiği huzursuzluk ve güvensizlik anlatılır. Bir bakıma Mekke'li zengin müşriklerle fakir müslümanların ruh halleri tasvir edilir. Fakir insanlarla beraber oturmaya tenezzül etmeyen o bedbahtların tavırlarını kınayan ve Peygamberimiz (s.a.v.)'e onların isteklerine uymamasını emreden âyetlerden sonra bu zengin, mal sahibi müşrik ile fakir, aile efradı az olan müslümanın misalinin anlatılması çok mânidar olup, müşriklere, âkıbetlerinin, o bahçe sahibi zenginin feci âkıbetine benzeyeceği ikazında bulunmaktadır.

Kâfirlerin taparcasına sevdikleri ve hiç yok olmayacağını sandıkları dünya hayatının misali şöyledir:

Bir Varmış Bir Yokmuş

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَٓاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَٓاءِ فَاخْتَلَطَ
بِه۪ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَش۪يمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾

45. Onlara dünya hayatını şu örnekle anlat: Gökten su indiririz de onunla yeryüzünde bitkiler yeşerip gürleşir, sarmaş dolaş olur; sonunda kuruyarak rüzgârın savuracağı çerçöp hâline gelir. Allah'ın her şeyi yapmaya gücü yeter.

Âyette son derece hızlandırılmış bir üslup kullanıldığı görülür: Gökten su iniyor, hemen onunla yeryüzünün bitkileri yeşerip birbirine karışıyor, hemen hiç beklemeden rüzgârların kökünden söküp savurduğu çerçöp hâline geliyor. Âyet içindeki cümlecikleri birbirine bağlayan ف (fe) harfleri bu sürati ifade ediyor. İşte dünya hayatı ve nimetleri de böyledir; kısa sürede zevâl bulmaktadır. İnsan hayatı da böyledir. Bakarsın o dirilik ve tazelikte hoş bir hâle gelir. Ömür bitip ölüm vakti gelince fenâ rüzgârı onun dalını budağını kurutur. Yokluk rüzgârı onun hırs, tama, arzu ve emel harmanlarını savurur. Şâir Nâilî der ki:

"Bu gülistâna da bir gün eser semûm-i 'Âdem,
Gider bu neşv ü nümâlar ne gül, ne hâr kalır."

"Güllerle, çiçeklerle bezenmiş bu gül bahçesine de bir gün yakıp yok edici zehirli bir rüzgâr eser de bu neşeler, bu gösterişler elden gider. O güzelim bahçede ne gül kalır, ne de diken."

O halde unutmayın ki:

اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ ز۪ينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ اَمَلًا ﴿٤٦﴾

46. Mal ve oğullar dünya hayatının zînetidir. Asıl kalıcı olan sâlih ameller ise Rabbinin katında hem mükâfat bakımından daha hayırlı, hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır.

Bir gün Ebû Hureyre (r.a.) ağaç dikmekle meşgul iken Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) yanından geçti ve: *"Ebû Hureyre! Şu diktiğin şey nedir?"* diye sordu. O da: "Bir kısım dikilecek fidanlar" dedi. Şöyle buyurdu: *"Bu da güzel, fakat ben sana bundan daha hayırlı dikilecek fidanları göstereyim mi:* سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَ لَا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَ اللّٰهُ اَكْبَرُ *(Subhanallahi vel hamdulillahi ve lâ ilâhe illallahu vallahu ekber) demendir. Bunların her birisi karşılığında cennette senin için bir*

ağaç dikilir.” (İbn Mâce, Edeb 56)

Ziyâ Paşa der ki:

“Dehrin ne safâ var aceba sîm ü zerinde,
İnsan bırakır hepsini hîn-i seferinde.”

“Dünya hayatının altın ve gümüşünde ne safâ, hangi mutluluk var ki!.. Çünkü insan ölüp öte âleme sefer ettiğinde hepsini geride bırakmaktadır.”

Bu bakımdan mü’minin dünya süsünün gereksiz olanlarını terk etmesi, bâkiyi fâniye tercih etmesi, kabri ve çürümeyi unutmaması, hele hele yeniden dirilip Rabbinin huzuruna çıkacağı o büyük günü hatırından çıkarmaması lâzımdır:

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْاَرْضَ بَارِزَةًۙ وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ
مِنْهُمْ اَحَدًاۚ ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُوا عَلٰى رَبِّكَ صَفًّاۜ لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا
خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍۘ بَلْ زَعَمْتُمْ اَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾

47. O gün dağları yerlerinden söküp yürüteceğiz ve yeryüzünün dümdüz, çırılçıplak hâle geldiğini göreceksin. Biz bütün insanları mahşerde toplayacağız; içlerinden bir tek kişiyi bile geride bırakmayacağız.

48. Onlar sıra sıra dizilerek Rabbinin huzuruna çıkarılacak. Onlara: “Yemin olsun ki, sizi ilk defa nasıl yaratmışsak, aynen öyle mal, evlat, makam gibi dünyevî hiçbir şeye sahip olmaksızın bize geldiniz. Oysa siz, yaptıklarınızın hesabını soracağımız belli bir zaman ve mekan tayin etmeyeceğimizi sanmıştınız!” diye nidâ edilecek.

Hz. Âişe (r.a.) der ki:

Rasûlullah (s.a.v.)’i şöyle buyururken dinledim: *“İnsanlar, kıyâmet gününde çıplak ayaklı, elbisesiz ve sünnetsiz olarak haşredileceklerdir.”* Ben: “Yâ Rasûlallah! Erkekler ve kadınlar birbirlerine bakacaklar, öyle mi?” diye sordum. Efendimiz (s.a.v.): *“Ey Âişe! Durum, birbirlerine bakmalarına imkân vermeyecek kadar dehşetli ve ağır olacaktır”* buyurdu. (Müslim, Cennet 56)

Hayatlarını günah hasadıyla geçirmiş inkârcı suçlular o gün dehşete düşeceklerdir. Zira:

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا
وَيْلَتَنَا مَا لِهٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً اِلَّا اَحْصٰيهَاۚ
وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًاۜ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ اَحَدًا ﴿٤٩﴾

49. Herkesin amel defteri önüne konulacak; sen günaha batmış inkârcı

suçluların o defterde yazılı olanlardan dolayı ödleri patlayacak şekilde korktuklarını göreceksin. Hayretler içinde: "Yazıklar olsun bize! Bu nasıl defter ki, küçük büyük demeden, hiçbir şeyi dışarıda bırakmadan ne yapmış, ne söylemişsek hepsini saymış dökmüş!" diyecekler. Böylece yaptıkları her şeyi amel defterlerinde bulacaklar. Rabbin hiç kimseye zulmetmez.

Âyet-i kerîmede, büyük günahlardan olduğu gibi küçük günahlardan da sakınmanın gerektiğine işaret vardır. Çünkü bunların da kaydedildiği haber verilmektedir. Bu sebeple Allah Rasûlü (s.a.v.):*"Küçük görülen günahlardan da sakının. Çünkü küçük günahların hâli u kavmin yaptığına benzer: Onlar bir vâdiye inerler. Biri bir odun, öteki bir odun getirir ve böylece ekmeklerini pi irirler."* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 402)

Yani küçük günahlar da birikerek insanın cehennemde yanmasına sebep olur. Onlardan da sakınmalı, onlar için de istiğfar edilmelidir. Nitekim "*Yapılmasında ısrar edildiğinde küçük günahlar zamanla büyük günaha dönü ür. Fakat istiğfara devam edildiğinde ise büyük günahlar bile affedilir*" sözü bu konuda bir ölçü olmalıdır.

İnsanların âhirette ceza görmelerinde sorumluluk tamâmen kendilerine ait olup bu konuda Yüce Allah'a en küçük bir haksızlık bile izâfe etmek doğru değildir. Çünkü Allah insanı kötülüklerden kaçınıp iyilik yapabilecek özelliklerde yaratmış ve dostuyla düşmanını ona tâ işin başındayken tanıtmıştır:

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْل۪يسَؕ كَانَ مِنَ الْجِنِّ
فَفَسَقَ عَنْ اَمْرِ رَبِّه۪ؕ اَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُٓ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُون۪ي وَهُمْ لَكُمْ
عَدُوٌّؕ بِئْسَ لِلظَّالِم۪ينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾ مَٓا اَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَلَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْۖ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلّ۪ينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾

50. Bir zamanlar meleklere: "Âdem'e secde edin!" diye emretmiştik de hepsi secdeye kapanmış, fakat İblîs secde etmemişti. O cinlerdendi ve bu yüzden Rabbinin emrinden dışarı çıkmıştı. Böyle iken siz, beni bırakıp da, size düşman oldukları halde onu ve soyunu mu dost ediniyorsunuz? Zâlimler için bu ne kötü bir değiştirmedir!

51. Ben İblîs'i ve soyunu, ne göklerin ve yerin yaratılışına ne de bizzat kendi yaratılışlarına şâhit tuttum. Ayrıca insanları doğru yoldan saptıranları ben kendime yardımcı da edinmiş değilim!

İblîs, meleklerden değil bu âyetin açık beyânıyla cinlerdendir. Melekler nurdan

yaratılmış, Allah'a isyân etmeyen, yemeyen, içmeyen, evlenmeyen, zürriyetleri olmayan varlıklardır. İblîs ise burada Allah'ın emrine karşı gelen, isyân eden ve zürriyeti olan bir varlık olarak tanıtılır. Kur'an'ın beyânıyla o ve onun zürriyeti insanın apaçık düşmanıdır.

Bu ilâhî uyarılara rağmen İblîs'i dost edinip peşinden gidenleri ve şeytanın tahrikiyle putlara tapanları şu korkunç son beklemektedir:

وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَآءِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا
لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَاَ الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا اَنَّهُمْ
مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾

52. O gün Allah onlara: "Haydi, çağırın bakalım benim ortağım olduğunu sandığınız o varlıkları" buyuracak. Çağıracaklar, fakat onlar kendilerine bir cevap veremeyecek. Çünkü biz kâfirlerle taptıkları arasına aşılması mümkün olmayan derin bir uçurum koymuşuzdur.

53. İnkârcı suçlular cehennem ateşini görecekler, oraya kesinlikle düşeceklerini anlayacaklar; etrafı yoklayacaklar, fakat ondan kaçıp kurtulacak bir yer bulamayacaklar.

Eğer onlar, içinde kurtuluş çarelerinin gösterildiği ve her türlü öğüdün verildiği Kur'ân-ı Kerîm'e inanıp bağlansalardı bu feci duruma düşmezlerdi:

اَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْاِنْسَانُ

54. Yemin olsun ki biz, bu Kur'an'da insanlar için gerekli her konuyu çeşitli üslup ve örneklerle açıkladık. Ne var ki insan, gerçekler karşısında kavga ve tartışmaya pek düşkündür.

Cedelin hedefi, başkasını kötülemek, ayıplamak ve onu perişan etmektir. Bu ise olgun insanın değil, yırtıcı hayvanların özelliklerindendir. Bu sebeple Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), haklı olduğu halde bile cedeli, münakaşayı terk edene cennetin kenarında bir köşk verileceğini müjdelemektedir. (Ebû Dâvûd, Edeb 7; Tirmizî, Birr 58)

Hz. Ali (r.a.) anlatıyor:

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bir seferinde gelip, ben ve eşim Fatıma içerde bulunuyorken kapımızı çaldı ve: *"Namaz kılmaz mısınız?"* diye buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Rasûlü! Canlarımız Allah'ın elindedir. O bizi kaldırmak isterse kaldırır" diye karşılık verdim. Bunu işiten Rasûlullah (s.a.v.)'in elini baldırına vurarak: **"Ne var ki insan, gerçekler karşısında kavga ve tartışmaya pek**

düşkündür" (Kehf 18/54) buyruğunu okuyup, gittiğini duydum. (Buhârî, Teheccüd 5; Müslim, Müsâfirin 206)

Mâruf-ı Kerhî şöyle derdi: "Allah bir kula hayır dilerse, önce ona amel kapısını açar; cidâl ve çekişme kapılarını kapar. Bir kula da şer diledi mi, ona da amel kapılarını kapar; cidâl ve çekişme kapısını açar." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 236)

Cidâl ve çekişme kapısını kapatıp ülfetin ve kaynaşmanın kapısını açmak için Hz. Mevlânâ'nın şu davranışı örnek alınmalıdır:

Mevlânâ Hazretleri bir gün bir mahalleden geçiyordu. İki yabancı şahıs birbirleriyle atışıp çekişiyor ve birbirlerine hakâret ediyorlardı. Biri diğerine:

"–Bunu bana mı diyorsun? Allah'a and olsun ki eğer bana bir dersen, benden bin işitirsin!" diyordu. Hz. Mevlânâ bunu işitince ilerledi ve:

"–Hayır hayır, söyleme, buraya gel! Ne diyeceğin varsa bana de! Eğer bana bin desen de benden bir tane bile işitmezsin!" buyurdu. Bunun üzerine o iki şahıs Mevlânâ'nın huzûrunda barıştılar. (Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri,* I, 176)

İşte insanın bu kavgacı yapısı, çoğu zaman onun gerçeklere karşı çıkıp ayaklarının kaymasına yol açmaktadır:

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُٓوا اِذْ جَٓاءَهُمُ الْهُدٰى وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ اِلَّٓا
اَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾ وَمَا نُرْسِلُ
الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَۚ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ
لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُٓوا اٰيَاتِى وَمَٓا اُنْذِرُوا هُزُوًا ﴿٥٦﴾

55. Kendilerine hidâyet rehberi geldiğinde insanların inanmalarına ve Rablerinden bağışlanma dilemelerine engel olan şey, sadece, ilâhî kanun gereği önceki toplumların başına gelen helâkin kendilerine de gelmesini yahut âhiret azabının gözlerinin önüne konulmasını beklemeleridir.

56. Halbuki biz peygamberleri helâk için değil ancak müjdeci ve uyarıcı olarak göndeririz. İnkara saplanıp kalanlar ise, bâtıla dayanarak hakkı yerinden kaydırıp ortadan kaldırmak için mücâdele eder, âyetlerimi ve kendilerine yapılan uyarıları alay konusu yaparlar.

Meselâ müşrikler sihir, şiir, mânasız rüyâlar, öncekilerin masalları diyerek Kur'ân-ı Kerîm'i; sihirbaz, kâhin, şâir, mecnun gibi yaftalarla Peygamberimiz (s.a.v.)'i alaya almışlardır. Peygamberin haber verdiği ve kendilerini tehdit ettiği âhiret azabıyla da alay etmişlerdir. Onlar bu mücâdele ve alaylarına aynı şekilde devam etmektedirler. Oysa tevhid ehlinin delilleri, asla şüphecilerin şüphesi ve

alaycıların alayı ile ortadan kalkmaz. Hz. İbrâhim'in yükselttiği Kâbe'yi Ebrehe nasıl yıkabilir?!

Mevlâna der ki:

Kim Allah'ın mumunu üflerse
O mum sönmez, üfleyenin ağzı yanar.

Böylesine boş bir sevdanın peşinden koşturan gafiller, Allah'ın âyetlerinden yüz çevirenleri şöyle bir korkunç âkibetin beklediğini unutmasınlar:

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّه۪ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ
يَدَاهُۜ اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَف۪ٓي اٰذَانِهِمْ وَقْرًاۜ
وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَهْتَدُٓوا اِذًا اَبَدًا ﴿٥٧﴾

57. Kendine Rabbinin âyetleri hatırlatıldığı halde hemen ondan yüz çeviren, üstelik yapmış olduğu günah ve isyanları unutandan daha zâlim kim olabilir? Biz, onların kalplerinin üzerine Kur'an'ı anlamalarına engel perdeler çektik ve kulaklarına da ağırlıklar koyduk. Sen onları doğru yola çağırsan da, imkânı yok, artık onlar ebediyen doğru yolu bulamazlar.

Oysa:

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُوالرَّحْمَةِۜ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ
الْعَذَابَۜ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِه۪ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ
الْقُرٰٓى اَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ﴿٥٩﴾

58. Rabbin gerçekten çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir. Eğer kazandıkları günahlar yüzünden insanları hemen cezalandıracak olsaydı, hiç beklemez onlara azabı derhal gönderiverirdi. Fakat onlar için azabın geleceği belirli bir vakit vardır ki o vakit geldiğinde, ondan kaçıp sığınacak hiçbir yer bulamazlar.

59. İşte zulmettikleri zaman kendilerini helâk ettiğimiz ülke halkları! Biz, onların helâkleri için de belli bir süre tâyin etmiş, günü gelince de cezalarını vermiştik.

İşin gerçeğini kavrayabilmek için, olayları sadece görünen yönleriyle değerlendirmeyip, bunları başından sonuna kadar dış ve iç yönleriyle bir bütün olarak görmeye çalışmak gerekir. Dış yönüyle hoşumuza gitmeyen şeyler aslında bizim için hayırlı sonuçlar, hoşumuza giden şeyler de aslında bizim için kötü sonuçlar doğurabilir. (bk. Bakara 2/216) İşte Cenâb-ı Hak, meydana gelen

olayların arkasında yatan derin hikmetleri açığa çıkarmak için gerçeğin üzerindeki perdeyi biraz aralayacak ve böylece ilk bakışta hoşa gitmeyen bazı olayların esasen nice hayırların anahtarı ve müjdecisi olduğunu görmemizi sağlayacaktır. Bunun en güzel örneklerinden biri hiç şüphesiz Hz. Mûsâ ile Hz. Hızır'ın kıssasında sergilenmektedir:

İki Denizin Buluştuğu Yer

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِفَتٰيهُ لَٓا اَبْرَحُ حَتّٰٓى اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِىَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾

60. Bir vakit Mûsâ genç yardımcısına: "İki denizin birleştiği noktaya varıncaya kadar hiç durmadan gidecek, gerekirse aradığımı buluncaya kadar senelerce yürüyeceğim" demişti.

Firavun Kızıldeniz'de boğulduktan sonra Hz. Mûsâ, kavmine çok fasîh, belîğ ve heyecanlı vaazlar vermekteydi. Kavmi onun ilim ve mârifetteki derinliğine hayran kaldı; mest oldu. İçlerinden biri:

"–Ey Allah'ın Peygamberi! Yeryüzünde senden daha âlim bir kimse var mı?" diye sordu. Hz. Mûsâ:

"–Böyle bir kimse bilmiyorum!" diye karşılık verdi. O esnâda kendisine vahiy gelerek:

"İki denizin birleştiği yerde bir kulum var ki, nezdimden ona husûsî bir ilim, ilm-i ledün vermişimdir. Ümmetinin seçkinlerinden biriyle ona git!" diye buyruldu. Rivayetlerden anlaşıldığına göre kendisine işaret edilen zât, Hızır (a.s.)'dı. Hz. Mûsâ:

"–O zâtı nasıl bulabilirim yâ Rabbî?" diye niyâz etti. Allah Teâlâ, zenbiline tuzlanmış ölü bir balık koymasını, bu balığın canlanıp denize atladığı, iki denizin birleştiği yerde Hızır'ı bulacağını bildirdi. Mûsâ (a.s.), rivayete göre kız kardeşinin oğlu olan Yûşâ b. Nûn ile Hızır'ı bulmak için derhal sefere çıktı. (bk. Buhârî, Tefsir 18/2; Müslim, Fezâil 170, 172)

Âyet-i kerîmede şu hususlara işaret vardır:

• Yolcu, kendisine bir yol arkadaşı bulmalı sonra yola çıkmalıdır.

• Yol arkadaşlarından biri imam olmalı, diğeri ona uymalıdır.

• Arkadaşına niyetini ve yolculuk maksadını açıklamalı, yolculuk esnâsındaki konaklama sürelerini haber vermelidir. Böylece kişi yol arkadaşının ne yapmak istediğini anlama imkânı bulur. Şâyet gitmeye karar verirse ona güzel bir yol arkadaşlığı yapar.

• Sâdık bir müridin niyeti ve beklentileri üstadının arzusu doğrultusunda olmalıdır. Maksûduna ulaşıp muradına erinceye kadar ona uymalı ve ondan ayrılmamalıdır.

• Kişi, faydalı ilim tahsil edebilmesi için nefsini türlü meşakkat ve zorluklara alıştırması gerekir. Ayrıca burada, ilim talebesinin bir meseleyi öğrenmek için doğudan batıya kadar bile olsa yolculuk yapmasının yerinde ve makbul bir

davranış olduğuna da tenbih bulunmaktadır.

İşaret edilen adap ve erkan içinde Hz. Mûsâ'yla Hz. Yûşâ yolculuğa başladılar:

فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِى الْبَحْرِ سَرَبًا
﴿٦١﴾ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰيهُ اٰتِنَا غَدَٓاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا
نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اَرَاَيْتَ اِذْ اَوَيْنَٓا اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنّ۪ى نَسِيتُ الْحُوتَۘ
وَمَٓا اَنْسَانِيهُ اِلَّا الشَّيْطَانُ اَنْ اَذْكُرَهُۚ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِى الْبَحْرِۗ عَجَبًا
﴿٦٣﴾ قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِۗ فَارْتَدَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا قَصَصًاۙ ﴿٦٤﴾

61. Birlikte yürüyüp iki denizin birleştiği noktaya varınca balıklarını unuttular. O vakit balık sıyrılmış, denizde bir yol tutup gözden kaybolmuştu.

62. Kararlaştırdıkları yeri farkına varmadan geçip bir müddet gittikten sonra Mûsâ genç yardımcısına: "Şu kahvaltımızı getir de yiyelim artık! Gerçekten bu yolculuğumuz yüzünden hayli yorgun düştük" dedi.

İki denizin buluşma yeri
Mûsâ ile Hızır'ın buluşması
Madrid
İspanya
Portekiz
İşbiliye
Endülüs
Tanca
Ribat
Fas
Balyar Adaları
Minorka
Mayorka
Sardinya
Napoli
İtalya
Sicilya
Siragoza
Malta
Cezayir
Tunus
Cerbe
Trablus
Gardaye
Gudamis
Cezayir
Ayn Salih
Sebha
Merzûk
Akdeniz
Girit
Kıbrıs
Dımeşk
Amman
Kudüs
Bingazi
Berka
İskenderiye
Kahire
Sina
Medyen
Cağbûb
Libya
Mısır
Kızıldeniz
Luksor
Nil
Tibesti Yükseklikleri
Nûbe
Dunkule
Meravi
Atbere
Sudan
Harlum
Mavi Nil
Büyük Sahra
Faşir
Übeyyid
İki denizin buluştuğu yer:
1- Ürdün Denizi (Eyla-Akabe) - Kızıldeniz
2- Tanca bölgesi, Cebeli Tarık Boğazı

63. Genç: “Şu işe bak! O kayanın yanında mola verdiğimiz sırada doğrusu ben balığın canlanıp suya atladığını sana söylemeyi unutmuşum. Onu sana hatırlatmamı bana unutturan da şeytandan başkası değildir. Balık şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gittiydi” dedi.

64. Mûsâ: “İşte aradığımız zâten buydu!” dedi. Hemen geldikleri izleri takip ederek gerisin geri döndüler.

Mûsâ (a.s.), yardımcısından kahvaltıyı getirmesini istedi. Bu yolculuk sebebiyle hayli yorgun düştüğünü söyledi. Halbuki yola çıkarken hiç durmadan gideceğini, gerekirse aradığını buluncaya kadar senelerce yürüyeceğini (Kehf 18/60) söylemişti. Oysa aynı Mûsâ (a.s.), Rabbiyle mülâkat için Tur’a çıktığı zaman kırk gün yememiş, içmemiş, fakat ne acıkmış ne de yorulmuştu. Bu sefer esnasında ise o henüz işin başlangıcında hem acıktı, hem yoruldu. Bunun hikmeti şudur: Tûr’daki seyahat Allah’a yolculuk mânasına geliyordu. Bu ise te’dip, ilim talebi, sabır imtihanı ve meşakkatlere tahammül yolculuğu idi.

Farkında olmadan Hızır’la buluşacakları yeri geçen iki yol arkadaşı, geldikleri izleri takip ederek gerisin geri dönüp daha önce mola verdikleri kayanın yanına geldiler. İşte aradıkları şahsı orada bulacaklardı:

فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَٓا اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾

65. Kayanın yanına vardıklarında, seçkin kullarımızdan kendisine tarafımızdan bir rahmet verdiğimiz ve nezdimizden husûsî bir ilim öğrettiğimiz bir kul buldular.

Rivayete göre Hızır (a.s.) gayb ricâlindendir. Şu an misâl âleminde yaşamakta ve Allah’ın müsaade buyurduğu kullara yardıma devam etmektedir. Kıyâmete kadar da buna devam edecektir. Allah Teâlâ bu kuluna katından bir rahmet vermiş ve ona nezdinden husûsî bir ilim öğretmişti. İşte “ilm-i ledün veya ledünnî ilim” ismi bu âyetten alınmıştır.

Ledünnî ilim, fikrî bir gayretle elde edilmeyip sırf Allah vergisi olan bir mukaddes kuvvetin tecellisidir. Eserden müessire, vicdandan vücuda doğru giden bir ilim değil, müessirden esere, vücuttan vicdana gelen birinci derecede bir ilimdir. Nefsin gerçeğe ulaşması değil gerçeğin nefiste meydana çıkmasıdır. Doğrudan doğruya bir keşiftir. Hızır (a.s.) ile alakalı olarak âyetlerde verilen misallerden bir neticeye varmak gerekirse şu söylenebilir:

“Ledünnî ilim, insanlara verilen vasıtalarla elde edilmeyen, ancak Allah’ın bildirmesiyle bilinen gayb bilgisi veya onun bir çeşididir.” Ledünnî ilim, bir kısım ehil zevâta mahsustur; onun özü de zühddür, ihsân duygusuna vâsıl olabilmektir. Hâsılı bu ilim, kalbî hayatla alakalıdır. Bununla birlikte kişinin bu

hususta, istîdâd ve kâbiliyeti kadar mesûliyeti de vardır. Kul, kendi selâmeti için bu istîdâdı inkişâf ettirmeye mecburdur. Bu da ancak nefsin tezkiyesi ve kalbin tasfiyesiyle mümkündür. Diğer bir ifadeyle ledünnî ilim, mânevî terbiye sonucu ulaşılan Hakk'ın lutfettiği vehbî bir ilimdir. Zâhirî bilgi ile elde edilemez.

Rivayete göre Mûsâ (a.s.), kendisine vahiyle işaret edilen zâtı, bir kayanın üstünde hırkasına bürünmüş olarak gördü ve selâm verdi:

"–Ben Mûsâ'yım!" dedi. Hızır (a.s.) da cevâben:

"–Demek Benî İsrâîl peygamberi olan Mûsâ sensin!" dedi. Hz. Mûsâ:

"–Bana Allah tarafından bildirilen, insanların en âlimi sen misin?" diye sordu. Hızır (a.s.) cevâben:

"–Yâ Mûsâ! Allah bana bir ilim vermiştir, o sende yoktur. Sana da bir ilim vermiştir, o da bende yoktur" dedi. (Buhârî, Tefsir 18/2, 3, 4; Enbiyâ, 27; Müslim, Fezâil 170-172)

Hızır (a.s.), bu ifadeleriyle hem kendi durumu hakkında bilgi veriyor hem de Hz. Mûsâ'ya kulun Rabbi huzurunda takınması gereken edep ölçülerini öğretiyordu.

İşte Mûsâ (a.s.), Hz. Hızır'dan bahsi geçen bu ilmi telâkkî edebilmek için ona tâbi olma, onunla beraber bulunma arzusunu şöyle dile getirdi:

قَالَ لَهُ مُوسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾
قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ
تُحِطْ بِهٖ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنِيٓ اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَلَٓا اَعْصِي
لَكَ اَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْـَٔلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾

66. Mûsâ ona: "Allah'ın sana öğrettiği bu hayırlı ilim ve hikmetten bana da öğretmen için seninle birlikte gelebilir miyim?" diye sordu.

67. Hızır şöyle cevap verdi: "İyi de, sen benimle beraber bulunmaya asla katlanamazsın!"

68. "Hem içyüzünü tam olarak kavrayamadığın ve zâhiren yanlış gibi görünen şeylere nasıl sabredebilirsin ki?!"

69. Mûsâ: "İnşallah benim sabırlı olduğumu göreceksin, sana hiçbir konuda karşı gelmeyeceğim" dedi.

70. Hızır ise: "Eğer benimle geleceksen, o halde yapacağım şeyler hakkında, ben sana gerekli açıklamada bulununcaya kadar, bana hiçbir şey sormayacaksın!" dedi.

Hızırla yolculuktan Hz. Mûsâ'nın alacağı hisse kendi konumunu, haddini,

durumunu bilmek ve bir sabır dersi almaktı. Yâni Hz. Hızır Mûsâ (a.s.)’a hâl diliyile: “Benimle beraberliğe sabretmek, senin elinden gelmez. Sen bu hususta mâzursun. Çünkü bu ilmin kemâli, henüz sana verilmemiștir” demekteydi. Yine de kendisine tâbi olduğu takdirde șu șarta dikkat etmesini: “Yapacağı ișler hakkında, bizzat kendisi ona bir açıklama yapmadığı sürece bir șey sormamasını, sukût etmesini” istedi.

Sonra sırlarla dolu esrârengiz yolculuk bașladı:

فَانْطَلَقَا قف حَتّٰى اِذَا رَكِبَا فِى السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ اَخَرَقْتَهَا ط لِتُغْرِقَ
اَهْلَهَا ج لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ
مَعِىَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِى بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِى مِنْ اَمْرِى عُسْرًا ﴿٧٣﴾

71. Böylece birlikte yola koyuldular. Nihâyet gidip bir gemiye bindiler. Hızır bu gemiyi deliverdi. Mûsâ dayanamayıp: “İçindeki yolcuları suda boğmak için mi onu deldin? Gerçekten çok tehlikeli bir iş yaptın!” dedi.

72. Hızır: “Sana, «Benimle beraber bulunmaya asla katlanamazsın!» uyarısında bulunmamış mıydım?” dedi.

73. Mûsâ da: “Ne olur, unuttuğum bir şeyden dolayı beni sorguya çekme ve seninle arkadaşlığımda bana güçlük çıkarma!” diye özür diledi.

Rasûlullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

“Böylece Hz. Mûsâ’dan ilk unutma vâkî oldu. Bu sırada bir serçe gelip geminin kenarına kondu ve ardından su içmek üzere gagasını denize daldırdı. Bunun üzerine Hızır (a.s.) Hz. Mûsâ’ya: «Allah’ın ilmi yanında senin, benim ve bütün mahlûkâtın ilmi, u ku un denizden gagasıyla aldığı su kadardır» dedi.” (Buhârî, Tefsir 18/2-4; Müslim, Fezâil 170)

Hızır (a.s.), Hz. Mûsâ’nın özrünü kabul buyurdu. Beraberlikleri devam etti. Fakat Mûsâ (a.s.)’ın șimdi karșılașacağı hâdise bir öncekiyle kıyaslanmayacak kadar tahammül üstü bir șey olacaktı:

فَانْطَلَقَا قف حَتّٰى اِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ لا قَالَ اَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ ط
لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُكْرًا ﴿٧٤﴾ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ
صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ اِنْ سَاَلْتُكَ عَنْ شَىْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِى ج قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّى عُذْرًا ﴿٧٦﴾

74. Tekrar yola koyuldular. Nihâyet bir erkek çocuğa rastladılar. Hızır bu çocuğu hemen öldürüverdi. Mûsâ dayanamayıp: “Öldürdüğü bir cana karşı kısâsen olmaksızın masum ve günahsız bir cana kıydın, öyle mi? Gerçekten

sen, çok fenâ bir iş yaptın!" dedi.

75. Hızır: "Sana, «Benimle beraber bulunmaya asla sabredemezsin!» uyarısında bulunmamış mıydım?" diye çıkıştı.

76. Mûsâ: "Bunu da affet! Eğer bundan sonra sana bir şey daha soracak olursam artık benimle arkadaşlık yapma! Çünkü senden bir daha özür dileyecek hâlim kalmadı" dedi.

Bu arada Hızır, Mûsâ'ya şöyle demiştir:

"Ben Allah tarafından öyle bir ilim sahibiyim ki, senin onunla amel etmen uygun değildir. Çünkü sen onunla amele me'mûr değilsin. Sen de Allah tarafından öyle bir ilim sahibisin ki, benim onunla amel etmem uygun değildir. Çünkü ben onunla amele me'mur değilim." (bk. Buhârî, Enbiyâ 27)

Hızır'ın yaptığı bu iş, birincisinden daha büyük ve daha kabul edilemez cinsten bir şeydi. Bir önceki, geminin yan tarafından bir delik açmak olup, kapatmak suretiyle telâfi edilebilirdi. Fakat öldürmenin böyle bir telâfisi mümkün değildi. Fakat önceki hâdise hakkında kötü ve tehlikeli mânasında kullanılan اِمْرًا (imren) kelimesinin, burada kullanılan نُكْرًا (nükren) kelimesinden daha ağır olduğu söylenmiştir. Çünkü bir kişiyi öldürmek, gemideki yolcuların tamamını boğmaktan daha hafiftir.

Hızır'la Mûsâ (a.s.)'ın arkadaşlıklarına son noktayı koyan olay ise şöyle gerçeşti:

فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَٓا اَتَيَٓا اَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَٓا اَهْلَهَا فَاَبَوْا اَنْ يُضَيِّفُوهُمَا

فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ فَاَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا ﴿٧٧﴾

77. Tekrar yola devam ettiler. Nihâyet bir kasabaya varıp halkından yiyecek bir şeyler istediler. Fakat hiç kimse onları ağırlamaya yanaşmadı. Derken orada yıkılmağa yüz tutmuş bir duvar gördüler; Hızır hemen duvarı düzeltiverdi. Mûsâ yine dayanamayıp: "Dileseydin, elbet buna karşılık bir ücret alırdın" dedi.

Mûsâ (a.s.), bu olay karşısında da yine bildiği kadarıyla şer'î ölçüler içinde hareket ederek, ihtiyaçları da olduğuna göre, en azından yaptığı bu iş karşılığında Hızır'ın bir ücret talep etmesinin yerinde olacağını söylüyor. Yiyecek istemek gibi zarûrî bir ihtiyacın olduğu bir anda, mümkün olan bir kazancı bırakıp boşu boşuna bir iyilik yapmaya kalkışmak Mûsâ (a.s.)'a anlamsız görünüyor ve sabır kabı bir daha taşıyor. Aslında şer'î çizgiler itibariyle Mûsâ (a.s.)'ın bu müdahalesinde anormal karşılanacak bir yön de yoktur. Fakat o, son bir defa daha Hızır'ın yaptıklarına sabredip itiraz etmeyeceğine dair söz vermişti

ve bu davranışıyla sözünde duramamış oldu. Böyle Hızır'la arkadaşlığın sonu da gözüktü.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Allah'ın rahmeti bizim ve Mûsâ'nın üzerine olsun. Eğer acele etmemi olsaydı, hayret edilecek daha nice eyler görürdü. Fakat o, arkada ından utandı; sabretmi olsaydı hayret edecek eyler görecekti." (Müslim, Fezâil 172)

Artık arkadaşlıkları sona ererken Hızır ile Mûsâ (a.s.) arasında şöyle bir konuşma geçtiği nakledilir:

Hz. Mûsâ: "Halkını boğmak için mi?" dediği zaman Hızır: "Sen denizde değil miydin? Bebekken Nil nehrine bırakılmadın mı? Bir gemi olmadığı halde boğulmadın" karşılığını verdi. Mûsâ'nın: "Öldürdüğü bir cana karşı kısâsen olmaksızın masum ve günahsız bir cana kıydın, öyle mi?" demesi üzerine de Hızır: "Sen suçsuz olduğu halde kıptiyi öldürmemiş miydin?" dedi. Yine Hz. Mûsâ: "Dileseydin, elbet buna karşı bir ücret alırdın" deyince Hızır: "Sen, Şuayb'ın kızları yerine, onların davarlarını ücretsiz suladığını unuttun mu?" dedi. Yine rivayete göre Mûsâ (a.s.), "Dileseydin, elbet buna karşı bir ücret alırdın" sözünü söyleyince bir ceylan gelip aralarında durdu. İkisi de açtı. Hz. Mûsâ'nın tarafı kızarmamış, Hızır'ın tarafı ise kızarmıştı. Çünkü Hızır, bir karşılık beklemeden duvarı onarmış, Mûsâ ise onun bu işten ücret almasını istemişti. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân,* V, 335)

Peki, Mûsâ (a.s.)'ın dayanamayıp itiraz ettiği olayların içyüzünde neler vardı, ne tür hikmetler gizliydi:

قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِى وَبَيْنِكَۚ سَاُنَبِّئُكَ بِتَاْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا
﴿٧٨﴾ اَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِى الْبَحْرِ فَاَرَدْتُ اَنْ
اَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُمْ مَلِكٌ يَاْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾

78. Hızır şöyle dedi: "İşte böylece birbirimizden ayrılma noktasına gelmiş olduk. Şimdi sana bir türlü sabredemediğin o hâdiselerin iç yüzünü haber vereceğim:"

79. "Önce gemiden başlayalım. O, geçimlerini denizden sağlayan bir takım yoksul kimselere aitti. Ben ona kasten bir miktar hasar vermek istedim. Çünkü güzergâhları üzerinde her sağlam gemiyi zorla gaspeden zâlim bir kral vardı."

Yaptığı açıklamayla Hızır'ın gemiyi niçin delip hasarlı hâle getirdiği kolaylıkla anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu davranış, bir ilâhî rahmet tecellisi ve o yoksullara yapılmış çok büyük bir iyiliktir. İşte Allah'ın hüküm ve fiillerinde dış

görünüşe göre böyle zararlı gibi görünen bir kısım şeylere rastlanır ki, Allah katındaki sırları bilinirse, onların zarar değil fayda olduğu anlaşılır. (bk. Bakara 2/216)

Acaba günahsız bir çocuğun öldürülmesinde nasıl bir hikmet olabilir:

وَاَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ اَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا اَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾

فَاَرَدْنَا اَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكٰوةً وَاَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾

80. “Öldürdüğüm çocuğa gelince, onun ana-babası mü’min insanlardı. Fakat o çocuğun ileride onları azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk.”

81. “Böylece Rablerinin kendilerine, onun yerine daha temiz, daha hayırlı, onlara karşı daha merhametli ve daha itaatkâr bir çocuk vermesini istedik.”

Erkek çocuğun öldürülmesiyle ilgili iki ihtimal vardır:

Birincisi; o, göründüğü gibi masum, günahsız ve suçsuz değildi. Büluğ çağına erişmiş azgın bir kâfirdi. Mü’min olan ana-babasını da küfür ve azgınlığının istilası altına almak üzere bulunuyordu.

İkincisi; اَلْغُلَامُ (ğulâm) kelimesinin Arapça’da daha ziyade “bülüğa ermemiş erkek çocuk” mânasında kullanılmasından hareketle, bahsedilen kişi henüz çocuk ise de son derece küfür ve azgınlığa kabiliyetliydi. Öyle ki, ilm-i ilâhîye göre, sağ kaldığında ileride ana-babasını bile azıtacak, onları da küfre sürükleyecekti. Halbuki o ana-babanın imanlarındaki samimiyeti Allah tarafından böyle bir kötülükten korunmaya lâyıktı. Dolayısıyla onun çocuk yaşta ölmesi hepsi hakkında hayırlı idi. Hızır’ın çocuğu öldürmesiyle o sâlih ana-babaya üç rahmet kapısı açılmış olacaktı. Hem o azgın çocuk yüzünden görecekleri kötülükten kurtulacaklar, hem onun ölümüyle duyacakları acıya karşılık daha sevimli bir evlada erişecekler, hem de o çocuk yaşta öldüğü için ebedî azaptan kurtulacaktı. Kader planında her üç hayırlı netice de o azgının ölümüne bağlıydı.

Rivayete göre Allah Teâlâ onun yerine, bunlara bir kız çocuğu vermiş, bu kız bir peygamber annesi olmuş ve o peygamber eliyle nice insanlar hidâyete ermiştir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XXI, 137)

Yıkılmaya yüz tutmuş duvara gelince:

وَاَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِى الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا

وَكَانَ اَبُوهُمَا صَالِحًا فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَبْلُغَا اَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا

كَنْزَهُمَا ۖ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ۚ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْرِى ۗ ذٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا
لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ۗ ﴿٨٢﴾

82. "Doğrulttuğum duvar ise o şehirdeki iki yetim çocuğa aitti. Altında da o çocuklara ait gömülü bir hazine bulunuyordu. Babaları da sâlih bir kişiydi. Böylece Rabbin o iki çocuğun olgunluk çağına ulaşıp kendilerine ait o hazineyi çıkarmalarını istedi. Bunların her biri Rabbinden birer rahmet tezahürüdür; yoksa bunları kendiliğimden yapmış değilim. İşte sabretmeye tahammül gösteremediğin hâdiselerin iç yüzü bundan ibarettir."

Cenâb-ı Hakk'ın şu üç sebeple o hazineyi, gerçek sahiplerine ulaşması için Hızır eliyle koruma altına aldığı söylenebilir:

• Çocukların henüz kendi işlerini göremeyecek, bakıma muhtaç yetim olmaları. Çünkü Allah Teâlâ'nın yetimlere ayrı bir şefkat ve merhamet nazarı vardır.

• Babalarının sâlih bir insan olması. Onun iyiliği çocuklarına bile fayda vermektedir.

• O hazinedeki paraların helâl yollarla kazanılmış olması. Bu netice, onları kazanan kişinin sâlih bir kimse olması karinesinden anlaşılmaktadır. Çünkü Allah'ın sâlih olduğunu bildirdiği insanların haramla iştigal etmeleri mümkün değildir. Dolayısıyla burada Allah Teâlâ'nın helâl olan kazancı koruduğu ve koruyacağı müjdesi vardır.

Aslında Mûsâ-Hızır kıssası, olayları değerlendirirken bize apayrı bir bakış açısı kazandırmakta, adeta gözlerimize hâdiselerin derinliklerine nüfûz edebileceğimiz ilâhî bir dürbün takmaktadır. İnsan olayları bu açıdan değerlendirdiğinde, Allah'a kulluğun gereklerini yapmayıp O'nun rızâsını ve sevgisini kaybetme dışında gerçek mânada bir kötülük olmadığını anlayacak, böylece hiçbir zaman çaresiz bir yılgınlık ve ümitsizlik girdabına düşmeyecektir. Zira Allah Teâlâ'nın lutfu, keremi, yardım ve inayeti bizim tasavvur edemeyeciğimiz kadar büyük ve sonsuzdur. Şimdi bunun muşahhas bir örneği olarak Zülkarneyn kıssası anlatılmaktadır:

Hz. Zülkarneyn

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِى الْقَرْنَيْنِ ۚ قُلْ سَاَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ۚ ﴿٨٣﴾
اِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِى الْاَرْضِ وَاٰتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا ۙ ﴿٨٤﴾

83. Rasûlüm! Sana Zülkarneyn'den soruyorlar. De ki: "Onun hakkında size öğüt ve hatırlatma olacak bazı bilgiler okuyacağım:"

84. Gerçekten biz onu yeryüzünde iktidar ve hâkimiyet sahibi kıldık. Ve onu hedeflerine ulaşmak için lâzım gelen akıl, ilim, kuvvet ve idarecilik gibi vasıflarla ve imkânlarla donattık.

ذُو الْقَرْنَيْنِ (Zülkarneyn), kelime olarak "iki karn sahibi" demektir. Karn ise; "asır, boynuz, aynı zamanda yaşayan topluluk, bir toplumun başı, efendisi" gibi anlamlara gelir. Dolayısıyla "Zülkarneyn" terkibinde şu mânalar mülâhaza olunabilir:

• Zülcenâheyn vasfına benzer, "iki kanatlı" yani işin zâhirî ve batınıyla her yönüne vâkıf, dâhi, kemâl sahibi kimse.

• Görünene ve görünmeyene sahip, dünyanın doğusuna da batısına da hâkim, dolayısıyla cihangir bir padişâh. Nitekim burada anlatılan kıssasında Zülkarneyn (a.s.)'ın batıya, doğuya ve dünyanın başka yerlerine seferler yaptığı zikredilmektedir.

Hz. Zülkarneyn'in peygamber olup olmadığı tartışmalı olmakla birlikte, iyi bir mü'min ve muvahhid olduğu konusunda görüş birliği vardır. Allah Teâlâ ona büyük bir saltanat, kudret ve hâkimiyet lutfetmiştir. Ona, istediği her işi yapıp başarabilecek vasıtalar ve imkânlar vermiştir. Hz. Nûh'un oğlu Yâfes'in soyundandır. İbrâhim (a.s.) zamanında yaşadığı, hattâ onunla birlikte haccedip duasını aldığı söylenir. Kâfirlerle mücâdele etmiş, ezilen toplumlara yardım da bulunmuş ve tevhidi yaymaya çalışmıştır.

Âyetlerin iniş sebebiyle ilgili şu hâdise nakledilir:

Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'de yaşamış olan eski kavimlerin başından geçen ibretli hâdiseleri anlatırken yahudiler ve İranlılar da, geçmiş ümmetlerin hikâyelerini kendilerine göre anlatmaya başladılar. Bu arada Medine'de, âhir zamanda gelecek peygamberin kendi içlerinden çıkacağına inanan yahudiler vardı. Bunlar, Mekkeli müşriklere: "Orada bir peygamber çıkmış, eğer o gerçek bir peygamberse kendisine Ashâb-ı Kehf, Zülkarneyn ve rûhun mâhiyeti hakkında mâlumat sorun! Şâyet Ashâb-ı Kehf ile Zülkarneyn için tam, rûhun

mâhiyeti hakkında da kısmen cevap verirse, gerçekten peygamberdir; kendisine tâbî olun! Fakat o, bu üç şeyden haber veremezse, yalancıdır!" dediler.

Mekkeli müşrikler de Peygamberimiz (s.a.v.)'e gelerek: "Ashâb-ı Kehf ve doğu ile batıya sefer yapan Zülkarneyn kimdir? Rûhun mâhiyeti nedir?" diye sordular. Bunun üzerine Kehf Sûresi nâzil olarak orada Zülkarneyn'den bahseden bu âyetler de inmiş oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 306; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî,* XVI, 24)

Bahsedildiği üzere maddî ve mânevî imkanlarla donatılan Zülkarneyn (a.s.) seferlerine başlıyor. İlki batı tarafına:

فَاَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فٖى
عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا ؕ قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ اِمَّٓا اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّٓا
اَنْ تَتَّخِذَ فٖيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾ قَالَ اَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ
اِلٰى رَبِّهٖ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨٧﴾ وَاَمَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ
جَزَٓاءًۨ الْحُسْنٰى ۚ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًا ؕ ﴿٨٨﴾

85. O da ilk olarak batıya doğru bir yol tuttu.

86. Nihâyet güneşin battığı yere, batı sahillerine varınca onu kızgın, kara, balçıklı bir gözede batıyor buldu. Orada azgın bir topluluğa rastladı. Ona: "Ey Zülkarneyn! İstersen bunları cezalandırırsın veya onlara güzel davranıp affedersin, bu hususta muhayyersin" dedik.

87. Zülkarneyn şöyle dedi: "Kim zulmederse onu cezalandıracağız; sonra o Rabbine döndürülecek, Rabbi de ona benzeri görülmedik bir şekilde azap edecektir."

88. "İman edip sâlih ameller işleyene gelince, içte onun için pek güzel bir mükâfat vardır. Ona emrimizden kolay olanı söyleyeceğiz."

Zülkarneyn'in ikinci büyük seferi doğuya oldu:

ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰى
قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا ۙ ﴿٩٠﴾ كَذٰلِكَ وَقَدْ اَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾

89. Sonra doğuya doğru bir yol tuttu.

90. Nihâyet güneşin üstüne ilk doğduğu yere varınca, onu öyle bir kavim üzerine doğuyor buldu ki, biz onlar için güneş ışınlarına karşı korunacakları hiçbir siper yapmamıştık.

91. İşte Zülkarneyn'in durumu bundan ibarettir. Şüphe yok ki biz onun

bütün yaptıklarından ve sahib olduğu ilim ve salâhiyetten haberdardık.

Zülkarneyn (a.s.), yaptığı seferlerden birinde, ölüm endişesi ve nefs engelini aşmaya çalışan bir kavme uğradı. Oradaki insanların dünya serveti nâmına altın, gümüş gibi hiçbir şeyleri yoktu. Rızıklarını sebzeden temin ederlerdi. Sebzelerini korumaya çok ihtimam gösterirlerdi. Ayrıca bu kavimde herkes, kendi mezarını kazar, her gün onu temizler ve ibâdetlerini burada yapardı. Zülkarneyn (a.s.), bunların hükümdarlarını çağırttı. Hükümdar:

"–Ben kimseyi istemiyorum. Beni isteyen de yanıma gelir!" dedi. Zülkarneyn bu söz üzerine hükümdarın yanına giderek:

"–Ben seni dâvet ettim, niye gelmedin?" diye sordu. Hükümdar:

"–Sana bir ihtiyacım yok, olsa gelirdim" cevâbını verdi. Bunun üzerine Zülkarneyn:

"–Bu hâliniz nedir? Sizdeki bu hâli kimsede görmedim!" deyince, Hükümdar:

"–Evet biz, altın ve gümüşe kıymet vermiyoruz. Çünkü baktık ki bir kimsenin eline bunlardan bir miktar geçince, bu sefer daha fazlasını isteyerek huzûru bozuluyor... Onun için dünyalık peşinde değiliz" dedi. Zülkarneyn (a.s.):

"–Bu mezarlar nedir? Neden bunları kazıyor ve ibâdetlerinizi burada yapıyorsunuz?" diye sordu. Hükümdar:

"–Dünyalık peşinde koşmamak için bunu böyle yaptık. Mezarları görüp de oraya gireceğimizi hatırlayınca, her şeyden vazgeçeriz" dedi. Hz. Zülkarneyn:

"–Niçin sebzeden başka yiyeceğiniz yok? Hayvan yetiştirseniz; sütünden, etinden istifade etseniz olmaz mı?" dedi. Hükümdar:

"–Mîdelerimizin hayvanlara mezar olmasını istemiyoruz. Bitkilerle geçimimizi sağlıyoruz. Zâten boğazdan aşağı geçtikten sonra hiçbirinin tadını alamayız!" diye cevap verdi.

Bu kıssayı dünyaya karşı zahid ve müstağni olma bakımından değerlendirmek ve o açıdan yaptığı telkini dikkate almak gerekir. Çünkü şer'î bakımdan Allah Teâlâ'nın helâl kıldığı hayvanların etinden yemenin hiçbir mahzuru yoktur. Burada bahsedilen, o kavmin kendisine mahsus bir tercihidir.

Zülkarneyn (a.s.) ölmeden önce şöyle vasiyet etmiştir:

"–Beni yıkayın, kefenleyin! Sonra bir tabuta koyun! Yalnız kollarım dışarıya sarkık kalsın! Hizmetkârlarım arkamdan gelsin! Hazînelerimi de katırlara yükleyin! Halk, benim son derece ihtişamlı bir saltanat ve dünya mülküne rağmen eli boş gittiğimi, hizmetkârlarımın da, hazînelerimin de bu dünyada kalarak benimle beraber gelmediğini görsün! Bu yalancı ve fânî dünyaya aldanmasın!.."

Söyledikleri aynen yapıldı. Âlimler bu vasiyeti şöyle tefsîr etmişlerdir:

“Arkamdan gelen ordular ile doğu ve batıya hâkim oldum. Maiyyetimde birçok hizmetçi ve sayısız asker vardı. Hiçbiri emrimden dışarıya çıkmadı. Dünya, baştanbaşa benim idârem altında idi. Sayısız hazînelere sahip oldum. Fakat dünya nimetleri kalıcı değildir. İşte gördüğünüz gibi mezarıma eli boş gidiyorum! İşte dünya malı dünyada kaldı. Sizler âhirette faydalı olan işleri yapın!..” Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) de Zülkarneyn (a.s.)’ın vasiyetiyle işaret ettiği hakîkati şöyle beyân buyurmuştur:

“Ölüyü kabre kadar üç ey tâkip eder: Çoluk-çocuğu, malı ve ameli. Bunlardan ikisi geri döner, biri kalır. Çoluk-çocuğu ve malı geri döner, ameli kendisiyle kalır.” (Buhârî, Rikãk 42; Müslim, Zühd 5)

Hz. Zülkarneyn üçüncü seferini yüksek dağlar arasında bulunan bir bölgeye yaptı:

ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتّٰى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا
قَوْمًاۙ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾

92. Sonra bir yol daha tuttu.

93. Nihâyet karşılıklı iki büyük set gibi yükselen dağların arasına ulaşınca, onların önünde neredeyse hiçbir söz anlamayacak kadar konuşma bilmeyen bir topluluğa rastladı.

Rivayete göre, Ye’cûc ve Me’cûc, kötü ve belâlı iki millettir. Yüzleri yassı, gözleri küçük, kulakları çok büyük, boyları kısa, sayıları çoktur. Kıyâmete yakın yeryüzüne yayılacaklardır. Ye’cûc ve Me’cûc kavminde âni doğumlar olacak, böylece birden bire artacaklardır. Nasıl sinekler pislikler üzerinde birden çoğalıyorlarsa, onlar da öyle çoğalacaklardır. Şu an bulundukları yer Hak Teâlâ’nın ilminde gizlidir. Allah Rasûlü (s.a.v.) bir hadîs-i şerîflerinde bu zâlim kavmin cehenneme atılacağını şöyle haber vermektedir:

“Azîz ve Celîl olan Allah kıyâmet günü:

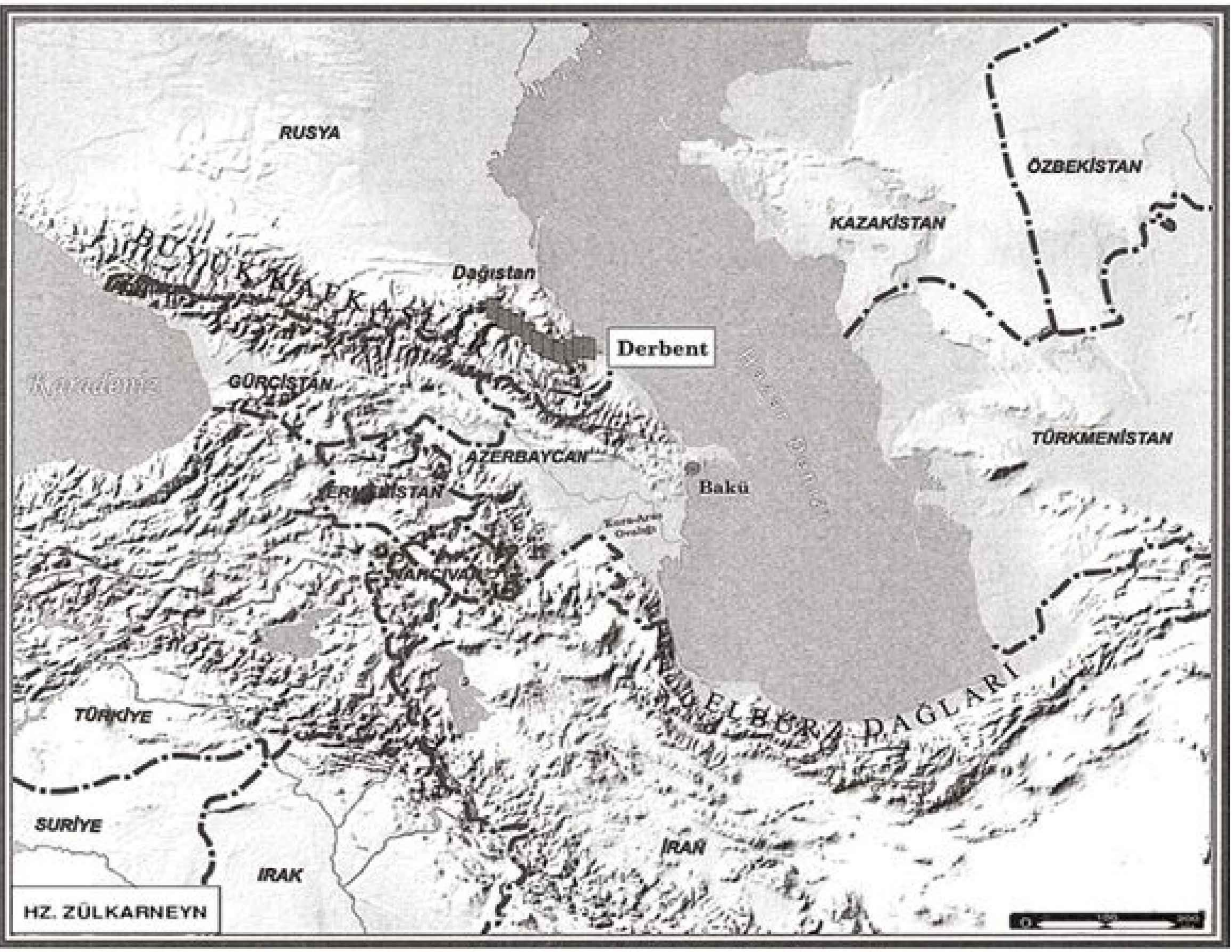
«–Ey Âdem!» diye seslenir. Âdem (a.s.):

«–Buyur Rabbim! Emrindeyim, bütün hayırlar senin elindedir» der. Âdem (a.s.)’ a öyle bir nidâ ula ır:

«–Allah sana, cehennem ehlini çıkarmanı emrediyor!» Hz. Âdem sorar:

«–Ey Rabbim! Cehennem ehli ne kadardır?»

«–Her binden dokuzyüz doksandokuzu!»

RUSYA
ÖZBEKİSTAN
KAZAKİSTAN
Dağıstan
Derbent
TÜRKMENİSTAN
GÜRCİSTAN
AZERBAYCAN
Bakü
ERMENİSTAN
TÜRKİYE
SURİYE
IRAK
İRAN
HZ. ZÜLKARNEYN

İşte hamilelerin çocuğunu düşürdüğü, çocukların ihtiyarladığı, insanların sarhoş olmadıkları hâlde azâbın şiddetinden sarhoşa döndüklerini göreceğin zaman bu zamandır.”

Bu haber ashâb-ı kirâma çok ağır geldi. Öyle ki yüzlerinin rengi değişti. Efendimiz şöyle devam etti: *“Ye’cûc ve Me’cûc’dan binde dokuzyüz doksandokuz, sizden ise binde bir cehenneme girecektir. Şunu da bilin ki; siz insanlar arasında, beyaz bir öküzde siyah bir kıl veya siyah bir öküzde beyaz bir kıl kadarsınız.”* (Buhârî, Tefsir 22/1; Enbiyâ 7)

Zülkarneyn’in burada karşılaştığı kavmin başında büyük bir bela vardı. Bu yüzden:

قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ
نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَى أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾ قَالَ مَا
مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿٩٥﴾
آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّى إِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا حَتَّى
إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾ فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ
يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾ قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي فَإِذَا
جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ﴿٩٨﴾

94. Onlar: “Ey Zülkarneyn! Ye’cûc ve Me’cûc dediğimiz hak hukuk tanımaz kabileler, iki dağın arasındaki şu geçitten bize sürekli saldırarak bu ülkede bozgunculuk yapıp duruyorlar. Sana bir miktar vergi versek de, bizimle onların arasında aşamayacakları bir set yapsan olmaz mı?”

95. Zülkarneyn şöyle cevap verdi: “Rabbimin bana bahşettiği nimet ve imkânlar, sizin vereceğiniz vergiye ihtiyaç bırakmayacak kadar çok, yeterli ve benim için daha hayırlıdır. Haydi siz bana bedenî kuvvetiniz ve iş gücünüzle yardım edin de sizinle onlar arasında aşılmaz sağlam bir set yapayım.”

96. “Bana demir kütleleri getirin!” Zülkarneyn iki dağın arasını demir kütleleriyle doldurtup dağlarla aynı seviyeye getirince: “Şimdi ateş yakın ve körükleyin!” dedi. Demir yığınlarını kor ateş hâline getirince de: “Bana erimiş bakır getirin de üzerine dökeyim” dedi.

97. Artık Ye’cûc ve Me’cûc ne seddi aşabildiler, ne de onda bir delik açabildiler.

98. Zülkarneyn: "Bu set, Rabbimin kullarına bir rahmetidir. Fakat Rabbimin belirlediği vakit gelince onu yerle bir edecektir. Çünkü Rabbimin va'di haktır ve mutlaka gerçekleşecektir" dedi.

98. âyetteki "Allah'ın va'di"yle iki şey kastedilmiş olabilir:

• Dünyada insan hayatı devam ederken bu seddin yıkılacağı belli bir zaman,

• Her şeyin yıkılıp yok edileceği kıyâmet vakti. Nitekim bu mânaya işareten âyet-i kerîmede: **"Nihâyet bir zaman gelecek, Ye'cûc ve Me'cûc'un seddi açılacak, her tepeden yığın yığın akın etmeye başlayacaklar"** (Enbiyâ 21/96) buyrulur. Bir gün gelecek bu âyetin sırrı belirip Ye'cûc ve Me'cûc çıkacak, yeryüzünün düzeni bozulacak, sonra kıyâmet kopacaktır.

Şimdi de hem Ye'cûc ve Me'cûc'un, hem diğer kâfirlerin kıyâmet günündeki hallerinden bir takım manzaralar sunulmaktadır:

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِى بَعْضٍ وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ
جَمْعًا ﴿٩٩﴾ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾
الَّذِينَ كَانَتْ اَعْيُنُهُمْ فِى غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِى وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾

99. O gün biz insanları salıvereceğiz, deniz dalgaları gibi birbirine çarparak çalkalanacaklar. Sûra üflenecek ve insanların hepsini bir araya getireceğiz.

100. O gün biz cehennemi bütün dehşetiyle kâfirlere sunacağız.

101. O kâfirler ki, kalp gözleri bizim zikrimize karşı perdelidir ve onların Kur'ân-ı Kerîm'i dinlemeye tahammülleri yoktur.

Ye'cûc ve Me'cûc

Atlas Okyanusu
Kuzey Kutbu
Sibirya
Ob
Viyana
Avrupa
Moskova
Kazan
Volga
Ural
İstanbul
Karadeniz
Tiflis
Hazar Denizi
Aral Gölü
Kazakistan
Balkaş
Baykal Gölü
Amûr
Moğalistan
Ulan Batur
Karakum
Sur
Pekin
Tokyo
Japonya
Pacific Okyanusu
Ön Asya
Akdeniz
Derebent
Bakü
Havarizm
Ceyhun
Seyhun
Buhara
Uramçı
Doğu Türkistan
Dicle
Fırat
Ürdün
İskenderiye
Kahire
Bağdat
Horasan
İsfahan
Kabil
Afganistan
Huanghu
Çin
Tibet
Lahor
Lasa
Yangize Kiang
Zhejang
Tayvan
Mısır
Nil
Medine
Mekke
Kızıldeniz
Arap Yarımadası
Basra Körfezi
İran
Sicistan
Sind
Delhi
Gani
Brahmaputra
Salveen
Mekong
Güney Çin Deniz
Filipinler
Hartum
Maskat
Umman Körfezi
Benaras
Sudan
Yemen
Bambay
Hindistan
Bengal Körfezi
Haynan
Adis Ababa
Aden
Umman Denizi
Bankok
Sokotra
Habeşistan
Madras
Serendib
Hint Okyanusu
Kolombo
Seylan
0 500 1000 1500 2000 km
Brunci
Saravak
Victoria

Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"*O gün cehennem getirilir. Onun yetmiş bin yuları vardır. Kıyâmet gününde her yuların başında Allah'ın onu yarattığı yerden çeken yetmiş bin melek vardır. Cehennem öyle bir yere konur ki, cennete geçebilmek için sırat köprüsünden başka bir yol kalmaz.*" (Müslim, Cennet 29; Tirmizî, Cehennem 1)

Hak dostlarından biri, 101. âyetin **"onların kalp gözleri bizim zikrimize karşı perdelidir"** (Kehf 18/101) kısmını şöyle izah eder:

"Onların baş gözleri, gaflet perdesiyle ibretle nazar kılabilmekten perdelenmiştir. Kalp gözleri, dünya muhabbeti ve şehvet perdeleriyle âhiretin derecelerini ve derekelerini görmekten perdelenmiştir. Sır gözleri, dünya ve âhirete iltifat perdesiyle Yaratıcı'nın âyetlerini müşâhededen perdelenmiştir. Rûh gözleri, mâsivallah perdesiyle Allah Teâlâ'yı zikirden perdelenmiştir. Şu bir hakikat ki, bâtın gözü müşâhedeyle, zâhir gözü ise ibret nazarıyla açılır. Yine zâhirdeki işitme vâsıtası olan kulak, batın kulağına tâbidir. Rasûlullah (s.a.v.)'in sünnetlerini ve sâlihlerin sîretlerini dinlemek de, Hak kelâmını dinlemeye dâhildir." (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân,* V, 359)

Âhirette karşılaşılacak o feci âkıbetten kurtuluş için şimdiden göz ve gönüllerin Allah'ın zikrine; kulakların da Allah'ın kelâmına açılması, onları saran kalın perdelerin kaldırılması zarûrîdir. Aksi takdirde iyi şeyler yaptığımızı zannettiğimiz halde, mahşer günü amelleri boşa çıkmış nâdanlardan olma tehlikesi vardır:

En Çok Zarara Uğrayanlar

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا
أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾

102. Yoksa o kâfirler, beni bırakıp da kullarımı kendilerine dost edinerek onların şefaatlarıyla kurtulacaklarını mı sandılar? Şüphesiz ki biz, cehennemi kâfirler için en münâsip bir konaklama yeri olarak hazırlamışızdır.

Bu âyette, yegâne ilâh, rab ve yaratıcı olan Allah Teâlâ'yı bırakıp da O'nun yarattığı kulları; meselâ bir kısım sâlih insanların sembolleri olan putları, melekleri, şeytanları, Hz. İsa'yı ilâh edinenler azarlanmaktadır. Çünkü Allah'tan başka hiçbir varlık ilâh olmaya lâyık değildir. Bunlar, kendilerine tapanlara mahşer günü hiçbir fayda sağlayamayacak, onların cehenneme yuvarlanmasına mâni olamayacaklardır. Onlara konaklama yeri olarak cehennem hazırlanmıştır. Âyetteki نُزُل (nüzül) kelimesi, misafirler için hazırlanan yer ve sığınak demektir. Bu mânaya göre kâfirler alaya alınmaktadır.

Yaptıkları ameller ve bunlara karşılık bekledikleri neticeler itibariyle en çok zarara uğrayacak kişiler şu durumda olan zavallılardır:

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ
فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾
أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا
نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾ ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا
وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ﴿١٠٦﴾

103. Rasûlüm! De ki: "Yaptıkları ameller yüzünden en çok zarara uğrayacakları haber verelim mi?"

104. "Onlar, güzel şeyler yaptıklarını zannetmelerine rağmen, dünya hayatında yaptıkları çalışmalar boşa giden kimselerdir."

105. İşte onlar, Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr etmişler de bu yüzden bütün amelleri boşa gitmiştir. Tartılacak şeyleri kalmadığından kıyâmet günü onlar için artık bir terâzi koymayacak, onlara hiçbir kıymet vermeyeceğiz.

106. İşte inkâr etmeleri, âyetlerimi ve peygamberlerimi alaya almaları sebebiyle onların cezası cehennemdir!

Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

*“Kıyâmet gününde iriyarı, oldukça şişman bir adam gelecek de sivrisineğin kanadı kadar bir ağırlığı olmayacaktır. Arzu ederseniz: «**Tartılacak şeyleri kalmadığından kıyâmet günü onlar için artık bir terâzi koymayacak, onlara hiçbir kıymet vermeyeceğiz**» âyetini okuyun.”* (Buhârî, Tefsir 18/6; Müslim, Munâfikîn 18)

Mahşer günü terâzi; hem iyilikleri hem de günahları olan mü’minlerin tâat ve mâsiyetlerini tartmak, bunlardan hangisinin ağır ve hangisinin hafif geleceğini belirlemek, netice itibariyle bunların affedilip edilmeyecek olanlarını tespit edip kişinin âkıbeti hakkında karar vermek için kurulacaktır. Daha kısa bir ifadeyle terâzi, yalnız tevhid ehli için ve kemiyet yâni amellerin miktarını belirleme açısından olacaktır. Küfür ise iyilikleri kemiyet değil, keyfiyet açısından yok edeceği için kâfirlerin amellerini tartmak üzere terâzi kurulmayacaktır.

et-Te’vîlâtü’n-Necmiyye’de şu izah yapılır: Kıyâmet gününde amellerin tartılması, sahiplerinin sıdk ve ihlâsına göre olur. Kimin ihlâsı çoksa, tartısının ağırlığı da artar. İhlâsı olmayan kimselerin amellerinin de bir tartısı ve ağırlığı olmaz. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Biz kıyâmet günü onların yaptıkları bütün amellerin üzerine varıp, hepsini toz duman edeceğiz.”** (Furkãn 25/23) Böyle hebâ olup dağılmış bir amelin bir ölçüsü ve kıymeti olabilir mi? (Bursevî, *Rûhu’l-Beyân,* V, 361-362)

İman edip sâlih ameller işleyenlerin ebedî saâdet ve selamet dolu sonlarına gelince:

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًاۙ ﴿١٠٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾

107. İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, onların konaklama yerleri Firdevs cennetleridir.

108. Onlar orada ebedî olarak kalacaklar; usanç duyup da oradan bir an olsun ayrılmak istemeyeceklerdir.

اَلْفِرْدَوْسُ (Firdevs), cennetin en yüksek, en üstün, en güzel ve en yüce yeridir. Bununla alakalı olarak Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

“Kim Allah’a ve Rasûlü’ne iman eder, namazı dosdoğru kılar, ramazan orucunu tutarsa yüce Allah onu cennete gönderir. O ki ister Allah yolunda cihâd etsin, isterse de doğduğu toprakta otursun.” Oradakiler: *“Ey Allah’ın Rasûlü, bunu insanlara müjdelemeyelim mi?”* dediklerinde şöyle buyurdu: *“Cennette yüz derece vardır. Yüce*

ş *Allah bu dereceleri Allah yolunda cihâd edenler için hazırlamı tır. Her iki derece arası gök ile yer arası kadardır. Bu sebeple yüce Allah'tan isteyeceğiniz vakit Firdevs'i isteyin. Firdevs cennetin en orta ve en yüce yeridir. Onun üstünde de Rahmân'ın ar ı vardır. Cennet ırmakları oradan kaynar."* (Buhâri, Cihâd 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 335)

Cennetin derecelerinin ve güzelliğinin sonu olmadığı halde onu ve her şeyi yaratan, zatını anlamak mümkün olmayan, isim ve sıfatlarının tecellisinin nihâyeti bulunmayan Allah'ın kelimelerine bir son belirlemek mümkün olabilir mi:

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبّ۪ي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ
كَلِمَاتُ رَبّ۪ي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِه۪ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾

109. Rasûlüm! De ki: "Rabbimin kelimelerini yazmak için denizler mürekkep olsa, hatta bir o kadar daha ilâve yapsak, Rabbimin kelimeleri tükenmeden o denizler tükenir."

"Allah'ın kelimeleri"nden maksat O'nun ilim ve hikmetidir. Kur'ân-ı Kerîm ve ondan önce inen ilâhî kitaplar o ilâhî ilmin bir tecellisidir. Allah'ın ilim ve hikmeti nihâyetsizdir; yazmakla bitmez. Rabbimiz bu gerçeği bizim kolaylıkla anlayabileceğimiz bir misalle beyân buyurmaktadır. Çünkü biz denizi, mürekkebi, kalemi ve yazıyı biliriz. Bu misâle göre denizler bütünüyle mürekkep olsa, ona bunun bir misli daha ilâve edilse, bununla Allah'ın kelimeleri; ilim ve hikmeti yazılsa, bu mürekkepler biter fakat Allah'ın kelimeleri bitmez. (bk. Lokmân 31/27)

Sûrenin bütün mâna ve muhtevasının bir hülasası olarak:

قُلْ اِنَّمَٓا اَنَا۬ بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَٓا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا
لِقَٓاءَ رَبِّه۪ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّه۪ٓ اَحَدًا ﴿١١٠﴾

110. De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Şu farkla ki bana, ilâhınızın bir tek ilâh olduğu vahyedilmektedir. Artık kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, sâlih ameller işlesin ve Rabbine kulluk ederken hiçbir şeyi O'na ortak koşmasın!"

Rivayete göre Cündeb b. Züheyr el-Âmirî, Rasûlullah (s.a.v.)'e:

"- Ey Allah'ın Rasûlü, ben yüce Allah için bir amelde bulunuyor ve sadece O'nun rızâsını diliyorum. Fakat başkası tarafından da bilinecek olursa bu beni sevindiriyor" dedi. Peygamberimiz (s.a.v.):

"Muhakkak Allah temiz ve güzeldir. Ancak temiz ve güzel olanı kabul eder, O ihlasla yapılması gerektiği halde kendisine ortak ko ulan hiçbir   eyi kabul etmez" buyurdu ve bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 307)

Kur'ân-ı Kerîm şirki kesinlikle yasaklamış ve onun Allah'ın affetmeyeceği büyük bir günah olduğunu haber vermiştir. (bk. Nisâ 4/48, 116) Şirkin açığı olduğu gibi gizlisi de vardır. Allah'tan başkasına tapmak, onları Allah'ı sever gibi sevmek, Allah'tan korkar gibi onlardan korkmak, onlardan yardım dilemek, ilâhmış gibi onlara itaat etmek, korumasına sığınmak ve benzeri davranışlar açık şirke misaldir. İbadetleri gösteriş için yapmak ise gizli şirke misaldir.

Rasûlullah (s.a.v.) ümmetini hem açık hem de gizli şirkten sakındırır. Nitekim bir hadis-i şerifte:

"Sizin hakkınızda en çok korktuğum   ey küçük   irktir" buyurunca Ashâb-ı kirâm (r.a.): "Ey Allah'ın Rasûlü! Küçük şirk nedir?" diye sormuşlar, Efendimiz de: *"Riyâdır"* diye cevap vermiş, sonra da şöyle buyurmuştur:

"Kıyâmet gününde Allah Teâlâ insanlara amellerinin kar ılığını vereceği zaman, riyakârlara: «Dünyada kendilerine gösteri yaptığınız kimselere gidin, bakın bakalım onların katında herhangi bir mükâfat bulabilecek misiniz?» diye seslenecektir." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 428)

Şu ibretli kıssa Allah'a vuslat arzusunun kulun gönlünü bütünüyle kaplamasını ne güzel anlatır:

Rivayet edildiğine göre Yûnus (a.s.), bir defasında Cebrâil (a.s.)'a: "Bana yeryüzünün en âbid kimsesini gösterir misin?" dedi. O da, bir adam gösterdi ki, elleri ve ayakları cüzzamdan dolayı çürümüş bir vaziyetteydi ve gözünü de kaybetmişti. Fakat şöyle demekteydi:

"Allahım! Bana bu eller ve ayaklar vâsıtasıyla ne vermiş isen, ancak sen verdin. Neden uzaklaştırmış isen de, ancak sen uzaklaştırdın. Allahım! Benim içimde sadece bir arzu bıraktın ki, o da yalnızca sana vuslat arzusudur."

Kehf sûresinin, Peygamberimiz (s.a.v.)'in kendisine vahyedilen bir "beşer" oluşuna temasla sona ermesi, İsrâiloğulları'nın Îsâ (a.s.) konusundaki sapmalarından bahseden Meryem sûresine geçiş bakımından güzel bir hazırlık teşkil etmektedir. Şimdi ise bir kısım peygamberlere ait harikulâde olayları naklederek bunlar üzerinden insanlığı irşad etmek üzere Meryem sûresi gelmektedir:

سُورَةُ مَرْيَمَ

19- MERYEM SÛRESİ

19. MERYEM SÛRESİ

Meryem sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 98 âyettir. İsmini, 16-29. âyetlerde kıssası anlatılan Hz. Meryem'den alır. Mushaf tertibi itibarıyla 19, nüzûl sırasına göre ise 44. sûredir. Sûre içinde 58. âyette tilâvet secdesi bulunmaktadır.

Konusu

Sûrede, ihtiyarlığında Hz. Zekeriya'ya Yahya'nın verilmesi, Hz. Yahya'ya henüz çocuk yaştayken peygamberlik bahşedilmesi, Hz. Meryem'in babasız olarak İsa'yı dünyaya getirmesi ve Hz. İsa'nın beşikteyken konuşması gibi ilâhî kudretin nihâyetsizliğini gösteren mûcizeler hatırlatılarak, Allah'a iman ve teslimiyetin zarûreti hissettirilir. Bununla birlikte Allah Teâlâ'nın peygamberlerine husûsî lutufları ve buna karşılık o güzel kulların sergiledikleri müstesnâ keyfiyette ihlaslı, samimi kulluk numûneleri haber verilir. Böylece insanlar o güzel hal ve davranışlardan örnek alıp, Allah'ın râzı olacağı, cehennemden kurtarıp cennetine koyacağı bahtiyar kullardan olmaya dâvet edilir. Ara ara kıyâmet, hesap, cennet ve cehennemden kısa kısa manzaralar arzedilir. İnsanların cehenneme düşmelerine sebep olacak yanlış inanç ve amellere dikkat çekilerek, bunlardan uzak durup cennete vâris olmalarını sağlayacak takvâ hayatı teşvik edilir.

Allah’ın Hz. Zekeriya’ya Rahmeti

كٓهٰيٰعٓصٓ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Kêf. Hâ. Yâ. ‘Ayn. Sâd.

Bu harfler, Allah ile Peygamberi arasında bir şifredir. Ne mânaya geldiklerini, nelere işaret ettiklerini tam olarak bilmek mümkün değildir. Ancak âlimlerimiz bunlarla alakalı bazı tevcihlerde bulunmuşlardır:

• Bunlar tenbih, uyandırmak ve dikkat çekmek için gelen harflerdir.

• Hitâbet, kitâbet ve şiirin esas maddesi olan bu harflerle Kur’an Araplara, ilâhî kudret eliyle yine bu harflerden telif edilmiş olan kendisi gibi bir kitap getirmeleri için meydan okumaktadır.

İşte böyle tek tek harflerden oluşan fakat sahip olduğu ilâhî belâgat ve fesahatiyle ebedî mûcize olan Kur’an’da yer alan:

ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ﴿٢﴾ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ نِدَٓاءً خَفِيًّا ﴿٣﴾

2. Bu âyetler Rabbinin, kulu Zekeriya’ya olan rahmetini anlatmaktadır:

3. Bir defasında Zekeriya Rabbine gizlice niyâz etmişti.

Öncelikle Zekeriya (a.s.), bir peygamber olarak, ilâhî dergâha el açıp dua etmenin âdap ve erkânına dikkat ederek gizli bir şekilde niyazda bulunmuştur. Bu gizliliğin mâhiyeti hakkında şunlar söylenebilir:

• Esasen Allah Teâlâ’ya göre gizli ve açık eşittir; fakat duada gizlilik daha iyidir. Çünkü bu hal, duanın riyâdan uzak olmasına ve ihlasla yapılmasına yardımcı olur. Dolayısıyla Zekeriya (a.s.)’ın duası, içine riyâ karışmayan bir dua olmuştur.

• O, çok yaşlı olmasına rağmen çocuk istemesi sebebiyle etrafındakiler tarafından kınanmamak için duasını gizli yapmıştır.

• Veya o, ileride de ifade ettiği gibi akrabalarından çekindiği için duasını gizli tutmuştur.

• Yahut ihtiyarlığı ve zayıflığı sebebiyle zâten yüksek sesle dua edecek hâli yoktu. Ancak tâkati kesilmiş bir halde ve hafif bir sesle dua edebiliyordu.

Her halükârda âyet-i kerîme duanın olabildiği kadar gizli ve içten yapılmasının makbul olduğuna delâlet eder. (bk. A‘râf 7/55)

İşte mazlum peygamber Zekeriya (a.s.) kırık bir gönülle Rabbine yönelmiş:

قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنّ۪ي وَاشْتَعَلَ الرَّاْسُ شَيْبًا وَلَمْ اَكُنْ
بِدُعَٓائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾ وَاِنّ۪ي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَٓاء۪ي وَكَانَتِ
امْرَاَت۪ي عَاقِرًا فَهَبْ ل۪ي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾ يَرِثُن۪ي وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ
يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾

4. Yalvara yakara şöyle demişti: "Rabbim! Doğrusu ben öyle perişan bir haldeyim ki, kemiklerim zayıfladı, eridi; başımdaki saçlar ihtiyarlıktan dolayı beyaz alevler gibi tutuştu. Rabbim! Ben sana hangi konuda dua ettiysem hiçbir zaman bedbaht ve mahrum olmadım."

5. "Gerçekten ben, arkamdan yerime geçecek vârislerden endişe içindeyim. Hanımım da kısırdır. Ne olur, bana lutf-u kereminden bir yardımcı oğul ihsân eyle!"

6. "Ki o, hem bana mirasçı olsun, hem de Yâkub ailesine. Rabbim onu kendisinden râzı olduğun bir kul eyle!"

Diğer âyet-i kerîmelerde de Hz. Zekeriya'nın şöyle dua ettiği nakledilir:

"Rabbim! Bana katından tertemiz bir evlat ihsân eyle. Şüphesiz ki sen, duaları hakkiyle işitensin." (Âl-i İmrân 3/38)

"Rabbim! Beni tek başıma, yapayalnız bırakma; bana bir evlat lutfet. Vârislerin en hayırlısı sensin!" (Enbiyâ 21/89)

Hz. Zekeriya'nın amca çocukları vardı. Onlar İsrâiloğulları'nın en şerirlerindendi. Bunlar içinde dinî ve ahlâkî bakımdan düzgün ve dürüst bir kimse yoktu. Bundan dolayı Zekeriya (a.s.) ümmetine karşı hilâfetin hakkını tam olarak veremeyeceklerinden ve dinini değiştireceklerinden korkmuştu.

Zekeriya (a.s.)'ın bu içli niyâzına Yüce Allah şöyle icâbet buyurdu:

يَا زَكَرِيَّٓا اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍۨ اسْمُهُ يَحْيٰىۙ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾

7. Allah şöyle buyurdu: "Ey Zekeriya! Şüphesiz biz sana, ismi Yahya olacak bir oğul müjdeliyoruz. Bu ismi daha önce hiç kimseye vermedik."

اَلسَّمِيُّ (semiyy) kelimesi hem "isimlendirilmiş", hem de "benzer" mânalarına gelir. Buna göre Zekeriya (a.s.)'ın sülâlesi içinde daha önce "Yahya" diye isimlendirilen bir başka şahıs yoktu. İlk defa Allah Teâlâ, Zekeriya'yı müjdelediği çocuğa bu ismi vermiştir. Yine sahip olduğu hususiyetler itibariyle daha önce Yahya'ya benzeyen bir kimse de gelmiş değildi. Gerçekten Yahya'da bir kısım vasıflar vardı ki, başka hiç kimsede yoktu. Bu vasıflar; onun ihtiyar bir baba ile kısır ve yaşlı bir anneden dünyaya gelmesi, bizzat Allah Teâlâ'nın ona

ilk defa Yahya ismini vermesi, çocukluğunda ona peygamberlik ve hikmetin verilmesidir. (Meryem 19/12. Ayrıca bk. Âl-i İmrân 3/39)

Zekeriya (a.s.), Yüce Allah'ın duasını kabul buyurup kendisini bir erkek çocukla müjdelemesi karşısında şaşırdı kaldı:

قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَاَتِى عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ

مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ﴿٩﴾الْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿٨﴾ قَالَ كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ

8. Zekeriya hayret içinde: "Rabbim! Hanımım kısır ve ben de ihtiyarlığın son sınırına varmış, kemiklerim kurumuş iken, benim nasıl oğlum olabilir?" diye sordu.

9. Allah: "Evet, öyledir", dedi, "fakat Rabbin buyurdu ki: «Bu, benim için çok kolaydır. Nitekim daha önce de, sen hiçbir şey değilken, seni yoktan ben yaratmıştım.»"

Hz. Zekeriya'nın şaşkınlığı, Allah Teâlâ'nın verdiği müjdeyi kabul etmeme mânasında değildir. Aksine kısır bir hanımdan ve artık kemikleri kurumuş, ihtiyarlığın nihâî noktasına gelmiş bir kocadan bir çocuk dünyaya getiren Yüce Allah'ın kudretine duyduğu hayreti dile getirmiştir. Bununla birlikte onun gönül âleminde sürûr ve mutluluk tomurcuklarının kıpırdamaya başladığı da anlaşılmaktadır.

Buna rağmen Hz. Zekeriya, müjdenin doğruluğu hususunda bir işaret görme arzusunu dile getirmekten kendini engelleyemedi:

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِى اٰيَةً قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾

وَعَشِيًّا ﴿١١﴾فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً

10. Zekeriya: "Öyleyse Rabbim, bana açık bir işaret göster" dedi. Allah da: "Senin işaretin, sapasağlam olduğun halde tam üç gün üç gece insanlarla hiç konuşamayacak olmandır" buyurdu.

11. Bunun üzerine Zekeriya mâbetten halkının huzuruna çıktı ve onlara: "Sabah ve akşam Rabbinizi tesbih edin" diye işarette bulundu.

Bu talebi üzerine Zekeriya (a.s.)'ın birden dili tutularak, insanlarla ancak işaret yoluyla konuşabilir duruma geldi. İnsanlarla konuşmak istediği zaman dili tutuluyor, fakat Tevrat'ı okumak veya Allah'ı zikretmek istediği zaman dili çözülüyordu. Demek ki Cenâb-ı Hak, bu müddet zarfında Hz. Zekeriya'nın sadece zikir ve tesbihle, kendine dua ve niyazla meşgul olmasını murad etmişti. Bu açık alâmeti görünce, derhal mâbetten kavminin yanına çıkıp onlara, mutatları

olduğu gibi sabah ve akşam ibâdetlerini yapma yönünde işarette bulundu. Onlara, kendisine ikram ettiği bu nimete karşı bir şükür olarak Allah'ı tesbih etmelerini, O'nu noksan sıfatlardan tenzih etmelerini söylemiş olması da mümkündür. Çünkü burada tesbihin mânası, iki yaşlı insandan çocuğun dünyaya gelmesi uzak bir ihtimal görülürken, buna güç yetirememekten Allah'ı pak ve uzak tutmaktır.

Rivayete göre çocukları olduğu zaman Hz. Zekeriya 100 veya 120, hanımı ise 99 yaşında idi. Onlardan Yahya dünyaya geldi ve Cenâb-ı Hak bu kez de ona hitap ederek şöyle buyurdu:

يَا يَحْيٰى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَاٰتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّاۙ ﴿١٢﴾ وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا
وَزَكٰوةًۜ وَكَانَ تَقِيًّاۙ ﴿١٣﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾
وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾

12. Biz: "Ey Yahya! Kitabın hükümlerine kuvvetle sarıl!" buyurduk. Ona henüz küçük bir çocuk iken ilim, hikmet ve peygamberlik verdik.

13. Ayrıca ona tarafımızdan büyük şefkat ve merhametle birlikte tertemiz bir gönül ve yüce bir ahlâk nasip ettik. O, günahlardan çok çok sakınan bir kimseydi.

14. Anne ve babasına da içten ve pek iyi davranan hayırlı bir evlattı. Asla zorba ve isyankâr biri değildi.

15. Selâm olsun ona doğduğu gün, öleceği gün ve öldükten sonra diriltileceği gün!

اَلْكِتَابُ (kitap)tan maksat, Hz. Mûsâ'dan beri İsrâiloğulları'nın mukaddes kaynağı olan Tevrat'tır. Hz. Mûsâ'dan sonra İsrâiloğulları'na gelen bütün peygamberler bu kitaba dayanmışlar, insanlara onu öğretmişler, onun hükümlerini tatbik etmişlerdir.

Yahya (a.s.)'ın, bu büyük emâneti taşıyabilmek için şu üstün meziyetlerle donatıldığı haber verilir:

Mersin
İskenderun
Amik
Antakya
Garabulus
Harran
Bab
Menbic
Belih Nehri
Halep
Meskene
Rakka
Fırat
Kıbrıs
Lazkiye
Asi Nehri
Maa'ratu'n-Nu'man
Risafe
Hama
Humus
Tedmur
Trablus
Akdeniz
Baalbek
Beyrut
Litani
Sayda
Dımeşk
Şam Sahrası
Sur
Taberiye
Hayfa
Ezruat
I'tlit
Nasıra
Busra
Yâfâ
Eriha
Kudüs
Eşdud
Amman
Kasru'l-Ezrak
Beyt Lehm
Ölü Deniz
Gazze
Halil
Bi'ru's-Seb'
Kerek
Sodom
Nakb
Şobek
Maan
Cifr
0 100 200 km

Zekeriya (a.s.)

Beytu'l-Makdis
Halep'te Camii Kebir'de ona ait bir makam bulunmaktadır.

Çocukken hüküm verilmesi: اَلْحُكْمَ (hüküm) kelimesi “karar vermek, doğru fikirler oluşturmak, ilahî kanunu tefsir etmek, meseleleri tahlil edip çözüme kavuşturmak, Allah’ın karar ve hüküm verme konusunda verdiği yetki yani peygamberlik” gibi mânalar ihtiva eder. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XVI, 69; Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’an,* III, 231) Her şeyden önce ona daha küçük bir çocukken ilim ve hikmet ihsân edilmiştir. Onun ismi müstesnâ ve doğumu harikulade olduğu gibi, sahip olduğu vasıflar da normal insanlarınkine benzemeyen müstesnâ vasıflardır.

Allah katından bir اَلْحَنَانُ (hanân): Ona yüce Allah’ın bir lutfu olarak kalp yumuşaklığı, şefkat, merhamet ve muhabbet bağışlanmıştı. Bunun için özel bir çaba harcamamış, husûsî bir terbiye görmemişti. Adeta yaratılış hamuru muhabbet mayasıyla yoğrulmuş, bu onun tabii vasfı olmuştu. Başka bir deyişle Yahya (a.s.) kalbinde Rabbine karşı, bir çocuğun annesine duyduğu derin sevgiye benzer bir muhabbet taşıyordu. Bu çok önemli bir özellikti. Zira muhabbet, şefkat ve merhamet, insanların gönül dünyalarını ve orada kaynaşan duygularını gözetmek mecburiyetinde olan, gönülleri kazanarak onları yumuşak bir üslupla iyiliğe dâvetle vazîfeli bulunan bir peygamber için vazgeçilmez ve yeri doldurulmaz bir ahlâkî meziyettir.

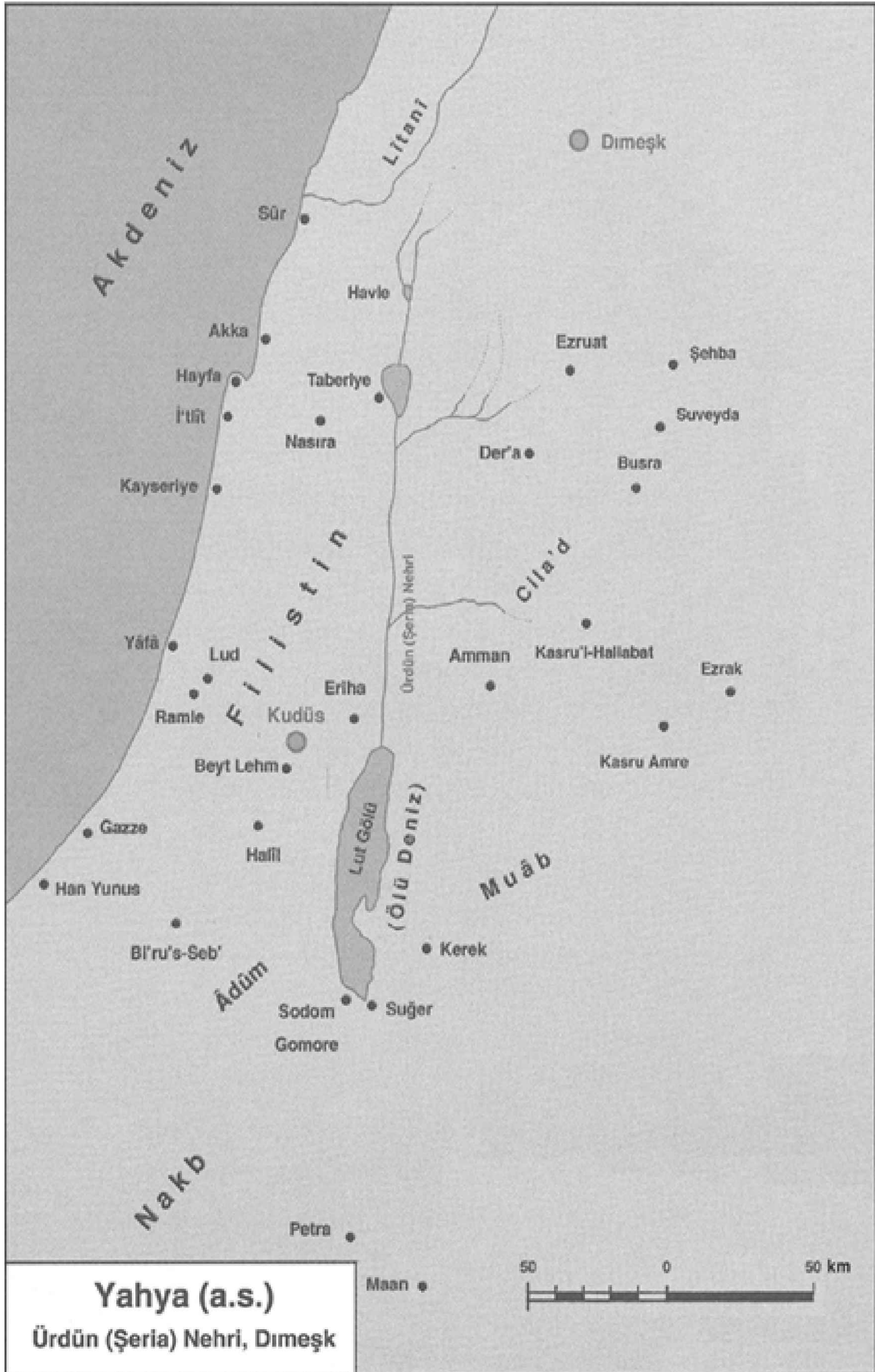
Allah katından bir اَلزَّكٰوةُ (zekât): Yüce Allah’ın, Yahya (a.s.)’a bahşettiği diğer mümtaz vasıflar kalp temizliği, gönül arınmışlığı, duygu saflığı ve ahlâk yüceliği idi. Allah onu insanların faydasına olmak ve onları hidâyete dâvet etmek üzere mübârek kılmıştı. O, bu ulvî ahlâkî vasıflar sayesinde kalplerin kirlerine, vicdanların pisliklerine karşı koymuş, onları temizleyip arındırmaya çalışmıştır.

Müttakî bir kişi: O, küçük büyük her türlü günahtan ve kötülüklerden sakınan bir insandı. Yüce Allah’a karşı dâimî bir kulluk hâli içindeydi. Rabbini hiç hatırından çıkarmıyor, O’ndan korkuyor, gizli açık her hal ve hareketinde O’nun murâkabesi altında olduğu şuurunu taşıyordu.

Yüce Allah, kendisini bu ağır emâneti taşımakla vazîfelendirirken, onu bu güzel sıfatlarla tezyin etmiştir. Bunlar sayesinde o, babasının yerini dolduracak ve babasının gizli gizli niyazlarında dile getirdiği hasretini tahakkuk ettirecekti.

Şimdi de kadınlara bir hayâ, iffet ve fazilet örneği olarak Hz. Meryem kıssası anlatılıyor:

Akdeniz
Litani
Dımeşk
Sûr
Havle
Akka
Ezruat
Şehba
Hayfa
Taberiye
İtlît
Nasıra
Suveyda
Der'a
Busra
Kayseriye
Filistin
Cila'd
Ürdün (Şeria) Nehri
Yâfâ
Lud
Amman
Kasru'l-Hallabat
Ezrak
Ramle
Eriha
Kudüs
Beyt Lehm
Kasru Amre
Gazze
Halîl
Lut Gölü
(Ölü Deniz)
Muâb
Han Yunus
Bi'ru's-Seb'
Kerek
Âdûm
Sodom
Suğer
Gomore
Nakb
Petra
Maan
50
0
50 km
Yahya (a.s.)
Ürdün (Şeria) Nehri, Dımeşk

İffet Timsâli Hz. Meryem

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ مَرْيَمَۢ اِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ اَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾
فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾

16. Rasûlüm! Kitapta Meryem'in kıssasını da an. Hani o, ibâdet ve tefekkür için ailesinden ayrılıp mâbedin doğuya bakan bir odasına çekilmişti.

17. İnsanlarla kendi arasına bir perde çekmişti. Derken biz ona ruhumuzu gönderdik de, ruhumuz kendisine eli yüzü düzgün tastamam bir insan şeklinde görünüverdi.

Hz. Meryem, Kur'ân-ı Kerîm'de ismi zikredilen tek kadındır. Bu, onun Allah yanındaki şerefine bir işarettir. Annesi onu, mâbedin hizmeti ve orada ibâdet etmesi için vakfetmişti. Bu sebeple o, Allah'a ibâdet etmek için insanlardan ayrı bir mekana, mâbedin doğu tarafına, mihraba yakın bir yere çekilmişti. Gözlerden uzak olup kendini ibâdete tam olarak verebilmesi ve hiç kimsenin kendisini ibâdetten meşgul etmemesi için de araya bir perde çekmişti. Yine böyle yalnız olarak ibâdetle meşgul iken Cenâb-ı Hak ona "ruhumuz" diye isimlendirdiği Cebrâil (a.s.)'ı gönderdi. Cebrâil (a.s.) Hz. Meryem'e eli yüzü düzgün, kusursuz, tastamam bir insan, bir erkek sûretinde göründü. Bunun sebebi, Hz. Meryem'in Cebrâil'i aslî sûretinde görebilecek veya ona bakabilecek tâkatinin olmayışıdır.

Ömründe hiç nâ-mahrem bir erkek yüzü görmemiş, haya ve ifet timsâli olarak yetişmiş Meryem, yapayalnız bir ortamda gençlik ve güzelliğinin zirvesinde bir erkekle karşılaşınca acaba ne yaptı, neler hissetti:

قَالَتْ اِنّ۪ٓى اَعُوذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾ قَالَ اِنَّمَآ اَنَا رَسُولُ
رَبِّكِۗ لِاَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ اَنّٰى يَكُونُ ل۪ى غُلَامٌ وَلَمْ
يَمْسَسْن۪ى بَشَرٌ وَلَمْ اَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذٰلِكِۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَىَّ
هَيِّنٌۚ وَلِنَجْعَلَهُٓ اٰيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّاۚ وَكَانَ اَمْرًا مَقْضِيًّا ﴿٢١﴾

18. Meryem onu görünce irkildi ve: "Şüphesiz ben senden Rahmân'a sığınırım! Eğer sende Allah korkusu varsa çekil yanımdan!" dedi.

19. Rûh: "Ben sadece Rabbinin bir elçisiyim. O, beni sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamak için gönderdi" dedi.

20. Meryem şaşkınlık içinde: “Benim nasıl çocuğum olabilir ki?” dedi. “Ne evlenip bana bir erkek eli değdi, ne de ben iffetsizlik ettim.”

21. Rûh dedi ki: “Evet, öyledir. Fakat Rabbin buyurdu ki: «Bu benim için pek kolaydır. Biz onu insanlara kudretimizin bir alâmeti ve tarafımızdan bir rahmet kılacağız. Artık bu, hükme bağlanmış, olup bitmiş bir iştir.»”

Acaba Hz. Meryem hamileliği ve doğumu esnâsında nelerle karşılaştı? Doğum sonrası ne tür hâdiseler meydana geldi? İşte bundan sonraki âyetler bu konuya ışık tutmaktadır:

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهٖ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ فَاَجَٓاءَهَا الْمَخَاضُ اِلٰى
جِذْعِ النَّخْلَةِۚ قَالَتْ يَا لَيْتَن۪ي مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا
﴿٢٣﴾ فَنَادٰيهَا مِنْ تَحْتِهَٓا اَلَّا تَحْزَن۪ي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا
﴿٢٤﴾ وَهُزّ۪ٓي اِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّاۘ ﴿٢٥﴾
فَكُل۪ي وَاشْرَب۪ي وَقَرّ۪ي عَيْنًاۚ فَاِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ اَحَدًاۙ فَقُول۪ٓي اِنّ۪ي
نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ اُكَلِّمَ الْيَوْمَ اِنْسِيًّاۚ ﴿٢٦﴾

22. Nihâyet Meryem Îsâ’ya hamile kaldı ve bu hâliyle uzakça bir yere çekildi.

23. Derken doğum sancısı onu bir hurma ağacına dayanmaya mecbur etti. “Âh! Keşke bu hâle düşmeden önce ölseydim de, unutulup gitseydim” dedi.

24. Biri ona alt tarafından şöyle seslendi: “Üzülme! Rabbin senin alt yanında küçük bir dere akıttı.”

25. “Haydi, şu hurma ağacını da kendine doğru silkele; üzerine olgunlaşmış taze hurmalar dökülüversin.”

26. “Ye, iç, gözün aydın olsun! İnsanlardan birini görecek olursan: «Ben Rahmân’a susma orucu adamıştım. O bakımdan bugün hiç kimseyle konuşmayacağım» diye işaret et.”

Hz. Meryem bu süreçte bedenen ve rûhen o kadar zor bir durumda, o kadar mahcubiyet ve utangaçlık içinde idi ki daha önce ölmüş olmayı, unutulup yok olmayı istemişti. Bunun iki mühim sebebi vardı:

Hz. Meryem çok dindar bir kadındı. Bütün vakitlerini ve ömrünü Allah’a kulluğa adamıştı. Onun sıfatı “Betûl” yani “her şeyden uzaklaşarak kendini tam mânasıyla ibâdete veren” idi. Bu sebeple insanların kendi hakkında kötü zanda bulunacaklarından ve ayıplanıp fitnelere maruz kalacağından çekindi.

İnsanların sû-i zanna düşmesine sebep olmaktan korktu. Çünkü bu durumda, işin hakikatinden haberi olmayan kimseler onu zinâ ile suçlayacak, günaha girecek ve belki de helâk olacaklardı. Onlara olan merhameti sebebiyle böyle bir üzüntü duymuştur.

Fakat Rabbi onu yalnız bırakmadı; ilâhî nusret ve inâyetini gönderdi. Aşağı tarafından Cebrâil ona şu talimatları verdi:

• "Mahzun olma!" Çünkü Allah seni koruyacak, mahcup ve zelil kılmayacak, sana hayırlı bir evlat ve güzel şeyler nasip edecek. Nitekim Âl-i İmrân sûresinde meleklerin ona şu müjdeyi verdikleri beyân edilir: **"Hani melekler demişti ki: «Meryem! Şüphesiz Allah sana, kendisinden bir kelimeyi müjdeliyor. Onun ismi, Meryem oğlu İsa Mesih'tir. O dünyada da âhirette de şerefli, itibarlı ve Allah'a yakın kullardan olacaktır.»"** (Âl-i İmrân 3/45)

• "Rabbin, aşağı tarafında küçük bir dere akıttı." Bu, dayandığı hurma kütüğünün yanındaki su arkına işarettir. O suyu kesilmiş küçük bir dere idi. Yüce Allah bunu Meryem için yeniden akıtmaya başladı. Burada ölülerin diriltilmesine dair küçük bir kudret nişânesi sergilendi.

• "Hurma ağacını kendine doğru silkele üzerine olgunlaşmış taze hurmalar dökülüversin." Bu, kuru bir hurma kütüğü idi. Çünkü âyette kullanılan جِذْعِ النَّخْلَةِ (ciz'ü'n-nahle) kelimesi bu mânaya gelmektedir. Cenâb-ı Hak, "silkele" emriyle ölü hurma kütüğünü canlandırmış, böylece "ölüleri diriltme" sıfatına dair bir başka belgeyi göstermiş oldu.

• "Üzerine dökülen taze hurmalardan ye, aşağı tarafından akan dereden su iç. Bunlar senin bedenî sıkıntı ve ârızâlarına faydalı olacak; bir an evvel sıhhate kavuşmana yardım edecektir. Gözün aydın olsun; sevin, rahat ol. Çünkü insanlığa hidâyet rehberi olacak müstesnâ hususiyetlere sahip bir evlat dünyaya getirdin."

Burada doğum yapan hanımların yiyecekleri en faydalı gıdanın taze hurma olduğuna bir işaret vardır. Eğer ondan daha faydalı bir yiyecek olsaydı Allah Teâlâ Meryem'e onu ikram ederdi. (bk. Deylemî, *Firdevs,* hadis no: 1320) Bu sebeple ta o zamandan günümüze kadar lohusalara hurma yedirmek âdet olmuştur.

• "Kimseyle konuşma. Bu meseleyle ilgili olsun veya olmasın seninle konuşmak isteyen olursa: «Ben Rahmân olan Rabbim için susma orucu tutacağıma dair adakta bulundum. Bu sebeple hiçbir insan ile konuşmayacağım» diye işaret et."

Bunun sebebi; meydana gelen hâdise hakkında konuşmaktan onu uzak tutmak, böylece utanmasının ve zor durumda kalmasının önüne geçmekti.

Bakalım, çocuğun doğumuyla beraber neler oldu, hangi fırtınalar koptu:

فَاَتَتْ بِهٖ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُۜ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْـٔاً فَرِيًّا ﴿٢٧﴾ يَٓا
اُخْتَ هٰرُونَ مَا كَانَ اَبُوكِ امْرَاَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ اُمُّكِ بَغِيًّاۚ ﴿٢٨﴾
فَاَشَارَتْ اِلَيْهِۜ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾

27. Meryem, çocuğu kucağında taşıyarak halkın içine çıktı. Şaşırdılar ve şöyle dediler: "Meryem! Gerçekten de sen görülmedik pek çirkin bir iş yaptın!"

28. "Ey Hârûn'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir adam değildi; annen de iffetsiz bir kadın değildi!"

29. Bunun üzerine Meryem bebeğe konuşması için işaret etti. Fakat onlar: "Henüz beşikteki bir bebekle nasıl konuşabiliriz" dediler.

Derken bebek konuşmaya başladı:

قَالَ اِنّ۪ي عَبْدُ اللّٰهِۜ اٰتٰنِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَن۪ي نَبِيًّاۙ ﴿٣٠﴾ وَجَعَلَن۪ي مُبَارَكاً
اَيْنَ مَا كُنْتُۖ وَاَوْصَان۪ي بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾
وَبَرًّا بِوَالِدَت۪يۘ وَلَمْ يَجْعَلْن۪ي جَبَّاراً شَقِيًّا ﴿٣٢﴾ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ
وُلِدْتُ وَيَوْمَ اَمُوتُ وَيَوْمَ اُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾

30. Şunları söyledi: " Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. O bana kitabı verdi ve beni peygamber yaptı."

31. "Nerede olursam olayım beni hayır ve bereket sebebi kıldı. Hayatta kaldığım müddetçe bana namazı ve zekâtı emretti".

32. "Beni, anneme karşı çok iyi davranan bir evlat kıldı. Beni bir zorba, hayırsız bir bedbaht yapmadı."

33. "Doğduğum gün, öleceğim gün ve yeniden dirileceğim günde bana selâm olsun!"

Hz. İsa'nın bizzat kendi ifadeleriyle dile getirdiği güzel hasletlerini kısaca şöyle izah edebiliriz:

Kulluk: عَبْدُ اللّٰهِ (Abdullah) ismiyle önce onun Allah'a kulluk vasfına dikkat çekilir. Allah Teâlâ, İsa'ya öncelikle bunu söylemesini emretmiştir. Çünkü Allah, ileride hıristiyanların ona "Allah'ın oğlu" diyeceklerini bilmektedir.

اَلْكِتَابَ (kitap): Kitaptan maksat, Hz. İsa'nın tatbikle vazîfeli olduğu şeriattir. Değiştirilmekten ve bozulmaktan korunması için yazılması gerektiğinden dolayı ona bu isim verilmiştir. Bu şeriatin kitabı tabiatıyla İncil'dir. Fakat bundan

Tevrat'ın kastedilmiş olması da mümkündür. Çünkü Hz. İsa'ya Tevrat'ta bulunan bütün ahkam ve kâidelerin ilmi de verilmişti. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* XVI, 98)

اَلْمُبَارَكُ (mübârek): Allah Teâlâ Hz. İsa'yı bulunduğu her yerde mübârek kılmıştır. "Mübârek", bütün hallerinde, amellerinde, davranışlarında ve konuşmalarında hayır ve bereket bulunan, bereketli kimse demektir. Hz. İsa gerçekten bereketli bir peygamberdir. Allah onu İsrâiloğulları'na göndermiş, onlara daha önce haram olan bir kısım şeyleri helâl kılmış ve onları güzel ahlâka dâvet etmiştir. Bu onda bulunan bereketin en bariz tezahürüdür. O bir yere vardığı zaman, o bölge halkının iyiliğine ve hidâyete ermelerine ve hayırlı işler yapmalarına vesile olurdu. Onunla câhiller, kasvetli kimseler ve bozguncular karşılaşsa bir anda sâlih kimseler hâline gelir, kalpleri iman ve hikmetle dolardı. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* XVI, 99)

اَلْبَرُّ (berr): Berr, iyilik yapan kimse demektir. Hz. İsa kavmi arasında en çok iyilikle maruf kişiydi. O anasına karşı da son derece müşfik ve merhametli bir evlattı. Bu vasfın belirtilmesindeki hikmet şudur: O dönemler İsrâiloğulları arasında ana babaya iyilik zayıflamış ve neredeyse yok derecesine gelmişti. Burada sadece "anne" kaydının olması, Hz. İsa'nın babasının olmaması sebebiyledir. Ayrıca anne daha zayıf yapılı olması sebebiyle iyiliğe daha çok muhtaçtır. Bir de annenin evladına olan şefkati ve onun meşakkatine katlanması, çocuğun kendisine iyilik yapmasını kolaylaştırmaktadır.

Cebbâr ve şakî olmaması: اَلْجَبَّارُ (cebbâr), insanlara karşı olan davranışlarında kaba ve kibirli kimse demektir. اَلشَّقِيُّ (şakî) ise zarara uğramış, davranışları kendisi için bir leke ve elem kaynağı olan kişi demektir. Cebbârın şakî ile sıfatlanması, böyle kişinin dünya ve âhiretteki acı akıbetini bildirmek içindir. Yani cebbâr vasfı onun dünyasının, şakî vasfı da âhiretinin berbat olduğunu bildirmektedir. Hz. İsa ve diğer bütün peygamberler böyle olumsuz vasıflardan uzaktırlar.

Sayılan bu güzel vasıflar Meryem oğlu İsa'nın kimliğini tam olarak haber verir:

ذٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذ۪ي ف۪يهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾ مَا
كَانَ لِلّٰهِ اَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍۙ سُبْحَانَهُۜ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ
كُنْ فَيَكُونُۜ ﴿٣٥﴾ وَاِنَّ اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُۜ هٰذَا صِرَاطٌ
مُسْتَق۪يمٌ ﴿٣٦﴾ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْۚ فَوَيْلٌ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿٣٧﴾

34. İşte yahudilerin ve hıristiyanların hakkında şüpheye düşüp tartışageldikleri Meryem oğlu İsa'yla ilgili gerçek söz budur.

35. Allah'ın bir çocuk edinmesi olacak şey değildir; O, yaratılmışlara ait bu tür özelliklerden mutlak mânada pak ve uzaktır! Bir işin olmasını istediği zaman ona sadece "Ol!" der, o da derhal oluverir.

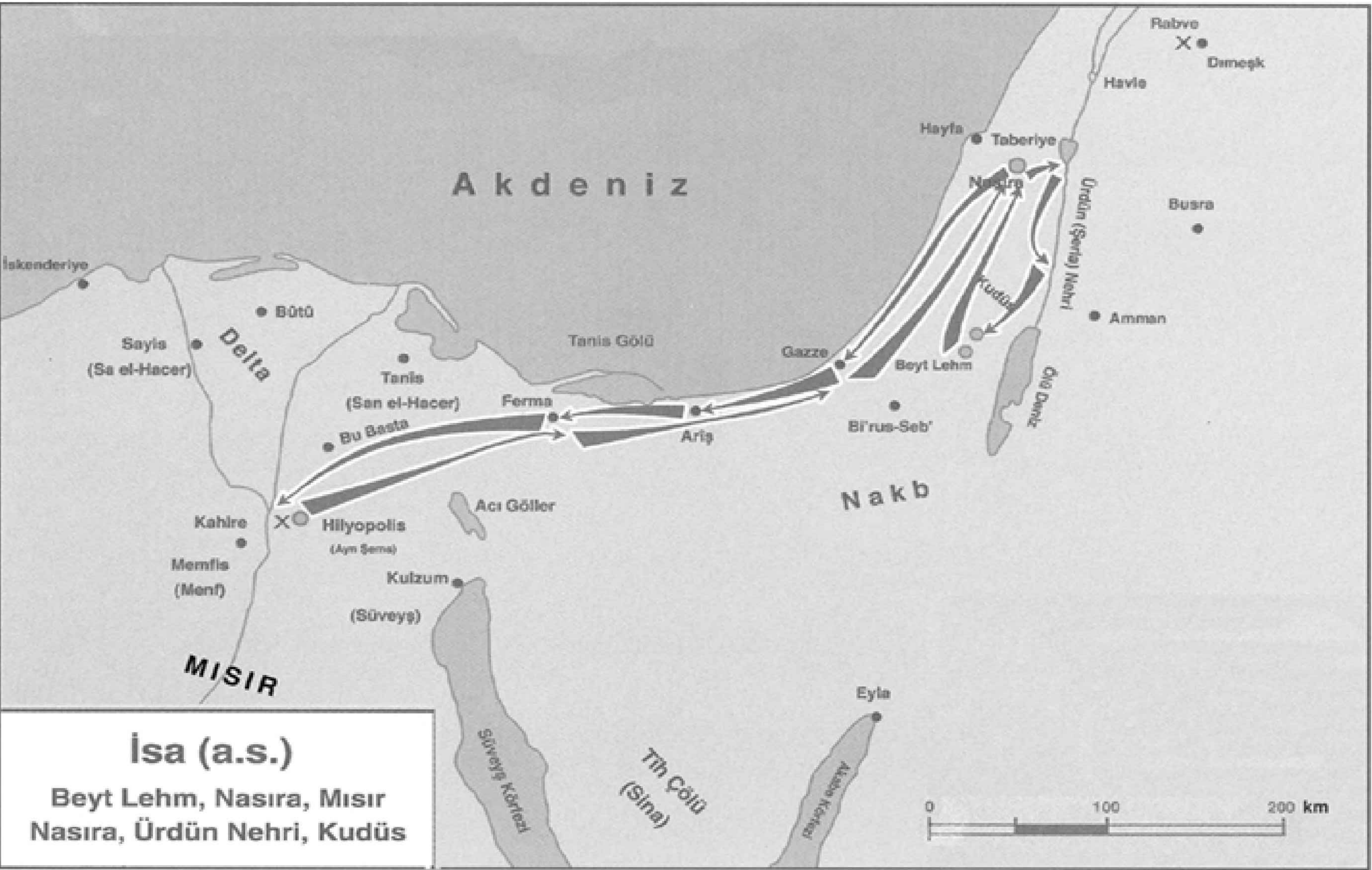
36. İsa de ki: "Şüphesiz Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir; o halde yalnız O'na kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur!"

37. Sonra yahudi ve hıristiyan fırkalar, İsa hakkında kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler. Artık gerçeğin ortaya çıkacağı o büyük gününün duruşmasında vay o kâfirlerin hâline!

Hakkında yahudi ve hıristiyanların şüphe ettikleri Îsâ (a.s.), gerçek söze, Hakk'ın beyânına göre: "Hz. Meryem'den babasız ve tertemiz bir şekilde dünyaya gelmiş, peygamber olmuş, kendisine kitap verilmiş, Allah'a kullukla mesul, ölümlü bir insandır." O, ne yahudilerin iddia ettikleri gibi gayr-i meşrû yolla doğmuş biridir. Ne de hıristiyanların iddia ettikleri gibi Allah'ın oğlu veya üçün üçüncüsü yahut Allah'tır. Zira Allah Teâlâ çocuk edinmekten çok yücedir.

İlâhî beyanlara kulak vermeyip Hz. İsa hakkında ileri geri konuşanlar, anlaşmazlığa düşenler, yanlış inançlara saplananlar, yarın gerçeğin bütün açıklığıyla ortaya çıkacağı; meleklerin, peygamberlerin ve insandaki tüm azaların şâhitlik yapacağı; hesabın görülüp cezanın verileceği kıyâmet gününde acınacak duruma düşeceklerdir:

اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ يَوْمَ يَاْتُونَنَا لٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ ف۪ي ضَلَالٍ
مُب۪ينٍ ﴿٣٨﴾ وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ اِذْ قُضِيَ الْاَمْرُ وَهُمْ ف۪ي غَفْلَةٍ
وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ اِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْاَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

Akdeniz
Rabve
Dımeşk
Havle
Hayfa
Taberiye
Busra
Ürdün (Şeria) Nehri
Amman
Kudüs
Beyt Lehm
Ölü Deniz
Gazze
Bi'rus-Seb'
Nakb
İskenderiye
Bûtû
Sayis
(Sa el-Hacer)
Delta
Tanis
(San el-Hacer)
Tanis Gölü
Ferma
Ariş
Bu Basta
Kahire
Hilyopolis
(Ayn Şems)
Acı Göller
Memfis
(Menf)
Kulzum
(Süveyş)
MISIR
Eyla
Süveyş Körfezi
Tih Çölü
(Sina)
Akabe Körfezi
0
100
200 km
İsa (a.s.)
Beyt Lehm, Nasıra, Mısır
Nasıra, Ürdün Nehri, Kudüs

38. Onlar, huzurumuza çıkacakları o gün öyle güzel işitecek, öyle güzel görecekler ki! Gerçeği çok iyi anlayacaklarsa da bunun bir faydası olmayacaktır. Ne var ki, zâlimler bu gün apaçık bir sapıklık içinde diretiyorlar.

39. Rasûlüm! Onları, artık her işin hükme bağlanıp bitirilmiş olacağı o onulmaz pişmanlık günüyle korkut. Çünkü onlar, hâlâ bundan büyük bir gaflet içerisindeler ve hâlâ o güne inanmıyorlar.

40. Hiç şüphesiz, yeryüzüne ve orada bulunan herkese sonunda biz, elbette biz vâris olacağız. Onların hepsi neticede bizim huzurumuza getirileceklerdir.

Rasûlullah (s.a.v.), biz ümmetini gaflet uykusundan uyandırmak için:

"–Ölüp de pişmanlık duymayacak hiçbir kimse yoktur" buyurmuştu.

"–O pişmanlık nedir yâ Rasûlallah?" diye soruldu. Efendimiz:

"–Ölen, iyilik ve ihsân sahibi, sâlih bir kişi ise, bu hâlini daha fazla artıramamış olduğuna; şâyet kötü bir kişi ise, kötülükten vazgeçerek hâlini ıslah etmediğine pişman olacaktır" cevâbını verdi. (Tirmizî, Zühd 59/2403)

Cenâb-ı Hak bu hususta kullarını şöyle îkâz buyurur:

"Ey iman edenler, mallarınız ve çocuklarınız Allah'ı anmaktan sizi alıkoymasın. Böyle yapanlar, en büyük zarara uğrayanların tâ kendileridir. Sizden birine ölüm gelip de: «Rabbim! Ne olurdu ecelimi biraz daha erteleseydin de sadaka verip iyi kullardan olsaydım!» diye yalvarmadan önce size verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcayın. İyi bilin ki Allah, eceli geldiğinde hiç kimsenin ölümünü bir an geri bırakmaz. Allah, bütün yaptıklarınızdan hakkiyle haberdardır." (Münafıkûn 63/9-11)

Şu da bir gerçek ki, bu dünyada kimse bâkî kalmayacak, buraya her konan mutlaka göçecek, herkes kesinlikle Allah'a dönecektir. Hem yeryüzüne hem de orada bulunan herkese sadece ve sadece Ebedî, Ezelî ve Bâkî sıfatlarının tek sahibi Allah Teâlâ vâris olacaktır!

Şâir, şu sade beytiyle bu mânayı ne güzel hülâsa eder:

"Gelir bir bir, gider bir bir, kalır Bir,
Giden gelmez, gelen bilmez acep sirr."

Şimdi ise hem Allah'a kullukta, hem de Allah'a dâvette mü'minlere yol gösterecek model bir şahsiyet olarak Hz. İbrâhim'in kıssası anlatılır:

Hz. İbrâhim'de Şefkat Üslubu

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ ۚ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ
يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾
يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا
سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ ۖ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ
عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾

41. Rasûlüm! Kitapta İbrâhim'in kıssasını da anlat. Gerçekten o, özü sözü doğru bir peygamberdi.

42. Babasına şunları söylemişti: "Babacığım! Hiçbir şey işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan putlara niçin tapıyorsun?"

43. "Babacığım! İnan ki, sana ulaşmayan bir bilgi bana gelmiştir. Öyleyse bana uy da seni dosdoğru bir yola eriştireyim."

44. "Babacığım! Sakın şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahmân'a âsi olmuştur."

45. "Babacığım! Doğrusu ben, bu gidişle o Rahmân'dan sana bir cezanın gelip dokunmasından ve neticede şeytana tam bir dost olmandan korkuyorum."

İbrâhim (a.s.)'ın dâveti gayet açıktır. Öncelikle babasının gönlüne tesir edecek bir üslup kullanarak her defasında ona "Babacığım!" diye hitap eder. Ondan putlara tapmayı terk etmesini, doğru yola ulaşabilmek için, Allah'tan vahiy alan bir peygamber olarak kendine uymasını ister. Böyle yapmayıp şeytana uyduğu takdirde, sonsuz merhamet sahibi olan Allah'ın gazabını celbedip azabına uğrayacağını hatırlatır.

Babasına gelmeyip Hz. İbrâhim'e gelen ilimden maksat; Allah'a iman, O'nu tanıma, O'na kulluk etme, ölümden sonra vuku bulacak hâdiseler ve Allah'tan başkasına tapanların karşılaşacakları azaplara dair ancak vahiyle bilinebilecek bilgilerdir. İbrâhim (a.s.), her ne kadar babası cehâletin zirvesinde olsa da onu aşırı câhillikle vasfetmemiştir. Kendisini de, engin bir bilgiye sahip olduğu halde, üstün bir ilimle anmamıştır. Aksine çok iyi bildiği bir hususta kendini babasının arkadaşı gibi göstermiştir. Bu ifadeler hep Hz. İbrâhim'deki rıfk, mülâyemet ve lutuf tezâhürleridir.

İbrâhim (a.s.)'ın babasını şeytana tapmaktan menetmesinin illeti, şeytanın

Rahmân'a âsi olmasıdır. Bundan, Allah'a isyân eden kimselere hiçbir durumda, hiçbir zaman ve zeminde itaat etmemek lâzım geldiği anlaşılmaktadır. Zira âsiye itaat etmek, cezayı gerektirir ve nimetin elden gitmesine sebep olur.

İbrâhim (a.s.)'ın böylesine yumuşak ve tatlı bir dille tebliğine babasının tepkisi çok sert oldu:

وَاهْجُرْن۪ي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾ قَالَ اَرَاغِبٌ اَنْتَ عَنْ اٰلِهَت۪ي يَٓا اِبْرٰه۪يمُۚ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَاَرْجُمَنَّكَ

46. Babası şöyle karşılık verdi: "Ey İbrâhim! Ne o, yoksa sen benim putlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer bundan vazgeçmezsen yemin ederim ki seni taşa tutup öldürürüm. Şöyle uzun bir müddet benden uzak dur. Gözüm görmesin seni!"

Babasının bu kaba ve sert davranışına rağmen:

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَۚ سَاَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبّ۪يۜ اِنَّهُ كَانَ ب۪ي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾

بِدُعَٓاءِ رَبّ۪ي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ وَاَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَاَدْعُوا رَبّ۪يۘ عَسٰٓى اَلَّٓا اَكُونَ

47. İbrâhim dedi ki: "Sana selâm olsun! Rabbimden seni bağışlamasını dileyeceğim. Çünkü O, bana karşı çok lutufkârdır."

48. "İşte ben sizden de, Allah'ı bırakıp taptığınız putlardan da uzaklaşıyor, yalnızca Rabbime el açıp yalvarıyorum. Umuyorum ki, Rabbime dua etmekle ümitlerim boşa çıkmayacak, mahrum ve perişan olmayacağım."

Çok merhametli ve içli bir peygamber olan İbrâhim (a.s.), babasının bu inadına "Sana selâm olsun" diye karşılık vererek tam mânasıyla, **"Rahmân'ın has kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ve vakar ile yürürler; kendini bilmez kimseler onlara laf attığında incitmeksizin «Selâmetle!» derler, geçerler"**(Furkān 25/63) âyetine uygun tarzda örnek bir davranış sergiler.

Netice itibariyle:

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۙ وَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَۜ

صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾ وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ

49. İbrâhim, onlardan ve onların Allah'ı bırakıp taptıklarından uzaklaşınca, ona İshâk'ı ve Yâkub'u armağan ettik; her birini de peygamber yaptık.

50. Onlara rahmetimizden bağışta bulunduk. Bütün dillerde onlar için ulvî ve güzel bir nâm bıraktık.

Hz. İbrâhim kıssasında şu işaretlere ve inceliklere dikkat çekilir:

Birincisi; yumuşaklık ve güzel ahlâk. Hakk'a çağıran kimsenin yumuşak olması gerekir. Sertlik ve kabalık insanların yüz çevirmelerine sebep olur. Nitekim âyet-i kerîmede: **"Allah tarafından lutfedilen bir rahmet sâyesinde sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, insanlar etrafından dağılıp giderlerdi..."** (Âl-i İmrân 3/159) buyrulur.

İkincisi; İslâm'da doğruya dâvet eden kişiye ve doğru yola uymak esastır. Bu sebeple nefsi Kur'an ve sünnetin talimatlarına tâbi kılmak gerekir. Peygamberler başta olmak üzere Allah'a yönelmiş sâlih kulların yoluna uymak da Kur'an'ın emridir: **"Sen, her işinde bütün gönlüyle bana yönelmiş, sürekli benim rızâmı arayan seçkin kulların yolunu izle!"** (Lokmân 31/15)

Üçüncüsü; Hakk'a yakınlık için uzletin yani mâsivâdan uzak durmanın önemi büyüktür. Dünya ve âhirette maddî-manevî selamet isteyen kimse kötü yakınlarından ve kötü dostlarından uzak durmalıdır. Bunu başarabilmesi için de Allah'a sığınması, O'na yalvarması ve bu konuda kendini başarılı kılması için O'na yalvarması lâzımdır.

Dördüncüsü; sırf dünyevî dostluk ve akrabalık sebebiyle sevdiği insanları Allah'ın rızâsını arzulayarak terk eden kimseye, Allah ondan daha sevimli ve daha hayırlı olanı verir. Nitekim İbrâhim (a.s.), en yakını bile olsa babasını ve babasının dininde olanları terk edince Allah ona onlardan daha hayırlı olan İshâk ve Yâkub gibi peygamber namzedi evlatlar ve torunlar lutfetmiştir.

Şimdi de ilâhî rahmetten kendisine büyük bir nasip erişen Hz. Mûsâ'nın pek ibretli kıssasından küçük bir kesit sunulur:

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسٰىۘ اِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥١﴾
وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْاَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ
مِنْ رَحْمَتِنَٓا اَخَاهُ هٰرُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

51. Rasûlüm! Kitapta Mûsâ'nın kıssasını da zikret. Şüphesiz o, Allah tarafından seçilip ihlâsa erdirilmiş bir kuldu; büyük bir rasûl, bir nebî idi.

52. Biz ona Tûr'un sağ tarafından seslenmiş ve kendisiyle husûsî konuşmak üzere onu huzurumuza yaklaştırmıştık.

53. Ona olan rahmetimizden dolayı, kardeşi Hârûn'u bir peygamber olarak kendisine yardımcı vermiştik.

اَلْمُخْلِصُ (muhlis), ihlaslı yani ibâdetinde riyâkarlık yapmayan, kulluğunu sırf Allah için yapan samimi ve gönüllü kimsedir. Allah Teâlâ tarafından bu mânevî

rütbeye erdirilen kişiye de اَلْمُخْلَصُ (muhlas) denilir. Diğer bir ifadeyle "muhlis", nefsini zararlı arzu ve isteklerden temizleyip arındıran ve kullukta samimi hâle getiren kimsedir. "Muhlas" ise nefsini Cenâb-ı Hakk'ın rabbânî ve ruhânî vasıflarla tezyin edip arındırdığı ve samimi kıldığı kimsedir. "İhlâs", ibâdetlerin kabulü için Rabbimizin talep ettiği çok mühim bir şarttır. (Beyyine 98/5; Zümer 39/11)

Hz. İsmâil'e gelince:

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِسْمٰعِيلَ اِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا
نَبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَأْمُرُ اَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾

54. Rasûlüm! Kitapta İsmâil'in kıssasını da an. Şüphesiz ki o sözüne sâdık bir insandı; bir rasûl, bir nebî idi.

55. Ailesi başta olmak üzere halkına namaz kılmayı ve zekât vermeyi emrederdi. O, Rabbinin rızâsına ermiş seçkin bir kuldu.

Hz. İsmâil, verdiği sözde durmakla temâyüz etmişti. Verdiği her sözü mutlaka yerine getirir, bu hususta fevkalade bir hassasiyet ve titizlik gösterirdi. Meselâ o, kurban edileceği zaman babasına: **"İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın"** (Sâffât 37/102) diye söz vermiş ve yerine kurbanlık bir koç gelinceye kadar sabretmiştir. Dolayısıyla Hz. İsmâil'in bu önemli özelliğinin burada zikredilmesi, bunu işiten herkesi sözünde doğru olmaya ve va'dini yerine getirmeye teşvik etmektedir.

İsmâil (a.s.), Allah'ın kendisinden râzı olduğu mümtâz bir şahsiyetti. Çünkü o, Allah Teâlâ'nın râzı olacağı bir kulluk yapıyor; O'nun rızâsına halel getirecek her türlü hal ve hareketten uzak duruyordu. Her taatinde en yüksek dereceyi tutturuyordu. Bu onun sahip olduğu güzel vasıfların en şereflisi ve en yücesi idi. Zira Allah'ın bir kuldan çok çok râzı olmasından daha üstün bir makam yoktur.

Bu sûrede bahsi geçen peygamberlerin son halkası olarak da Hz. İdrîs'in ibret dolu hayatına kısaca temas edilir:

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِدْرِيسَ اِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾

Hz. İsmail'in Peygamber Gönderildiği Bölge

Akdeniz
MISIR
NÜBİYA
Menfis
Thebes (Luksor)
AMALİKA
HİCAZ
CÜRHÜM
ARAP KABİLELERİ
SUUDİ ARABİSTAN
MEZOPOTAMYA
IRAK
Babil (Hille)
ELAM
İRAN
KUVEYT
HADRAMUT
YEMEN
UMMAN
Umman Denizi
Kızıldeniz
Cidde
Mekke
Taif
Abha
Necran
San'a
Me'rib
Aden
Şam
Sur
Kudüs
Petra
Bi'r-i Seba'
Basra
SURİYE
LÜBNAN
FİLİSTİN
İSRAİL
ÜRDÜN
MISIR
0 250 500 750

56. Rasûlüm! Kitapta İdrîs'in kıssasını da anlat. Şüphesiz o özü sözü doğru bir peygamberdi.

57. Biz, onu çok yüce bir mekâna yücelttik.

Hz. İdrîs, Hz. Âdem'in altıncı kuşaktan torunudur. İdrîs (a.s.) kendisine peygamberlik verilmeden önce de ibâdetle meşgûl olurdu. Sâlih kimselerle beraber bulunur, geçimini el emeğiyle bizzât temin ederdi. İnsanlık târihinde ilk defa dikiş dikme, yâni terzilik mesleği İdrîs (a.s.) ile başlamıştır. İçinde yaşadığı toplum, Kâbil soyundan gelen bir cemâat idi. Maddeten ve mânen çok bozulmuş, kulluk vazîfelerini terk etmişlerdi. Her türlü haram ve kötülüğü, helâl sayarak işliyorlardı. Cenâb-ı Hak onlara Hz. İdrîs'i peygamber gönderdi. Kendisine otuz sahife indirdi. Buradaki ilâhî emir ve yasakları kavmine teblîğ etti. O çok doğru sözlü, özü sözü dürüst bir peygamberdi. Aynı zamanda sabırlı ve sâlih bir insandı. (bk. Enbiyâ 21/85-86)

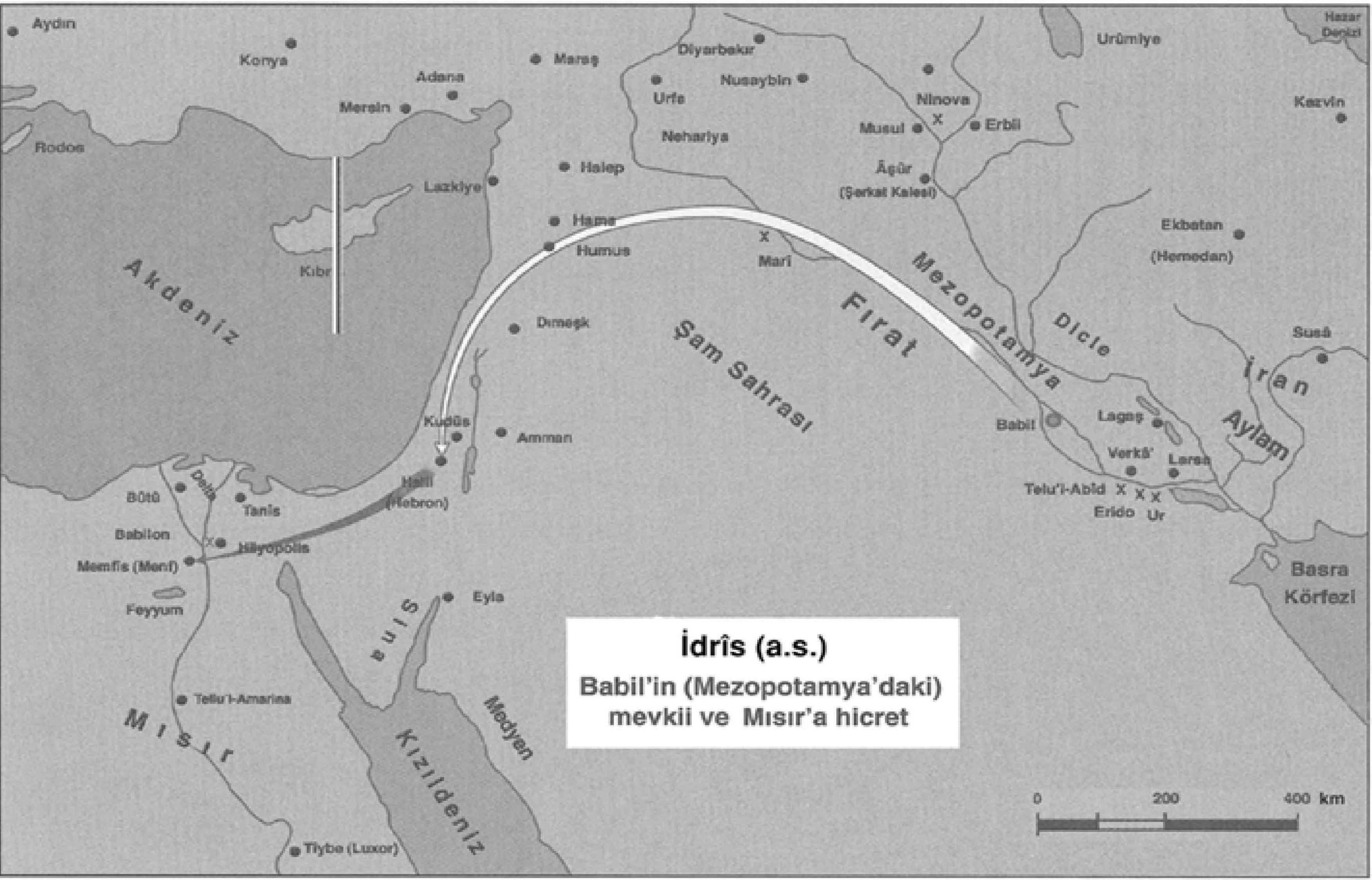
Bu âyetlerde Hz. İdrîs'in yüce bir mekâna yükseltildiği haber verilmektedir. Bu yüce mekândan maksat, Allah Teâlâ'ya yakın bir mertebeye veya cennete yahut da dördüncü kat semâya kaldırılmasıdır. Nitekim bu konuyla alâkalı şöyle bir hadîs-i şerîf vardır:

"Ben Mîrâc'da dördüncü kat semâya çıktığımda, İdrîs peygamber ile kar ıla tım. Cibrîl bana «Bu gördüğün İdrîs'tir. Ona selâm ver!» dedi. Ben de ona selâm verdim. O da benim selâmıma cevap verdi. Sonra «Merhaba sâlih karde , sâlih peygamber!» dedi." (Buhârî, Bed'ü'l-Halk, 6; Müslim, İmân 259-264)

Onların sabır, şükür ve riyâzâtla rûhlarının büyük bir olgunluk kazanıp kemâle ermesi neticesinde, letâfete bürünüp melekler gibi göğe kaldırılması, kulun da nefs tezkiyesi ve kalb tasfiyesi ile birçok ulvî makamlara ulaşabileceğini göstermektedir.

Burada ismi geçen ve geçmeyen bütün peygamberler çok yüksek bir seviyede kulluk sergilemişler, Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu kazanabilmek için büyük gayretler göstermişlerdir. Fakat onların vefatlarından sonra gelen bir takım nesiller, aynı kulluk heyecanını taşıyamayıp ciddi bir kısım sapmalar yaşanmıştır:

أُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيّ۪نَ مِنْ ذُرِّيَّةِ اٰدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا
مَعَ نُوحٍۘ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ اِبْرٰه۪يمَ وَاِسْرَٓائ۪لَۘ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَاۜ اِذَا
تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُ الرَّحْمٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾

İdrîs (a.s.)
Babil'in (Mezopotamya'daki) mevkii ve Mısır'a hicret
Aydın
Konya
Adana
Mersin
Maraş
Rodos
Lazkiye
Halep
Diyarbekir
Urfe
Nusaybin
Neharîya
Ninova
Musul
Erbil
Âşûr (Şarkat Kalesi)
Urûmiye
Hazar Denizi
Kazvin
Akdeniz
Kıbr
Hama
Humus
Mari
Ekbetan (Hemedan)
Dımeşk
Şam Sahrası
Fırat
Mezopotamya
Dicle
Susâ
İran
Aylam
Kudüs
Amman
Babil
Lagaş
Verkâ'
Larsa
Telu'l-Abid
Eridu
Ur
Halil (Hebron)
Bûtû
Delta
Tanis
Babilon
Hliyopolis
Memfis (Menf)
Feyyum
Eyla
Sina
Basra Körfezi
Tellu'l-Amarina
Mısır
Medyen
Kızıldeniz
Tiybe (Luxor)
0
200
400 km

58. İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerden olup, Âdem'in zürriyetinden, Nûh ile birlikte gemide taşıdıklarımızın neslinden, İbrâhim ve İsrâil'in zürriyetinden, kendilerine hidâyet yolunu gösterip seçkin kıldığımız kimselerdendir. Onlara Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı.

Peygamberler genel mânada Hz. Âdem'in neslinden olmakla beraber husûsî olarak:

Hz. Âdem'in zürriyetinden olan İdrîs (a.s.)'dır. Hz. Nûh ile taşıdıklarının neslinden olan Nûh'un oğlu Sâm'ın oğlu İbrâhim (a.s.)'dır. Hz. İbrâhim'in zürriyetinden olanlar, İsmâil, İshâk ve Yâkub (a.s.)'dır. Hz. İsrâil yani Yâkub'un zürriyetinden olanlar da Mûsâ, Hârûn, Zekeriya, Yahya ve Îsâ (a.s.)'dır. Bunlara Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman sessizce, içli içli ağlarlar, Allah'ın haşyetinden secdelere kapanırlardı.

Nitekim Rasûlullah (s.a.v.):

"Kur'an'ı okuyun ve ağlayın. Eğer ağlayamazsanız ağlamaya çalı ın" (İbn Mâce, Zühd 19/4196) buyurmuştur.

Bu örnek şahsiyetler, Allah'ın âyetlerini işitince secde ettiklerine göre, bunun güzel bir davranış olduğunu kabul edip biz de secde etmeliyiz. Bu secdeden maksat namaz olabileceği gibi, tilâvet secdesi veya Allah'ı tâzim için yapılan secde de olabilir. Bu sebeple, Kur'ân-ı Kerîm'de bu âyet "secde âyetlerinden biri" kabul edilmiş ve okunduğu veya işitildiğinde secde edilmesi vâcip görülmüştür.

Secde âyetini okuyan kimsenin orada o secde âyetine uygun bir duada bulunması gerekir. Meselâ, bu âyeti okuduğunda şu duayı yapar: "Allahım! Beni kendilerine nimet ihsân ettiğin, hidâyete erdirdiğin, senin için secde eden, âyetlerinin okunması esnasında ağlayan kullarından eyle!" (Kurtubî, *el-Câmi'*, XI, 121)

Allah'ın âyetlerini dinlediği zaman ağlayarak secdelere kapanan, O'nun zikriyle gönülleri titreyen ve gözlerinden yaşlar boşananların mukabilinde, bu mânevî güzelliklerden hiç nasibi olmayan gafiller de bulunmaktadır:

فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّاۙ ﴿٥٩﴾فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ

59. Ama onlardan sonra öyle kötü bir nesil geldi ki, namazı terk ettiler ve şehvetlerinin ardına düştüler. Bunlar, helâk çukuruna düşerek yaptıkları bu azgınlıkların cezasını göreceklerdir.

خَلْفٌ (half), arka demektir. Kişinin ardından gelen kimselere "half" denir. Kelime lâmın fethasıyla خَلَفٌ (halef) diye okunduğunda, kişinin ardından gelen kimselerin hayırlı insanlar olduğunu; burada olduğu gibi lâmın sukûnuyla خَلْفٌ

"half" diye okunduğunda ardından gelenlerin kötü insanlar olduğunu belirtir. İşte yüksek bir ahlâkî kemâle ve şerefe sahip peygamberlerin ardından böyle hayırsız nesiller gelmiş, bunlar namazı terk etmişlerdir. Bundan maksat onların dinin emirlerine uymayı ve yasaklarından kaçınmayı terk etmiş olmalarıdır.

Âyette geçen اَلْغَيُّ (ğayy), kelime olarak "hüsran ve şer" mânasına gelir. İşte bu kişiler, dünyadaki kötülük ve azgınlıklarına mukâbil büyük bir cezaya çarptırılacaklardır. Abdullah b. Mesûd (r.a.) "ğayy"ın, cehennemde yiyecekleri son derece pis, çok derin bir vâdi olduğunu söyler. Bir başka rivayette de orada kan ve irin aktığı haber verilir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XVI, 126-127)

Bu âyeti ve izahını okuyan her insan, elbetteki böyle kötü bir sonuca uğramamak için Rabbinden bir kurtuluş yolu isteme ihtiyacı duyacaktır. Sonsuz merhamet sahibi olan Rabbimiz, istenilen bu kurtuluş yolunu göstermek üzere buyuruyor ki:

إِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا
يُظْلَمُونَ شَيْـًٔا ﴿٦٠﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّت۪ي وَعَدَ الرَّحْمٰنُ عِبَادَهُ
بِالْغَيْبِ اِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾ لَا يَسْمَعُونَ ف۪يهَا لَغْوًا اِلَّا
سَلَامًا وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ ف۪يهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾ تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّت۪ي
نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾

60. Ancak günahlarından vazgeçip Allah'a yönelen, iman eden ve sâlih amel işleyenler, işte bunlar, cennete girecek ve hiçbir haksızlığa uğramayacaklardır.

61. Orası Adn cennetleridir ki, Rahmân o cennetleri kullarına, o kullar onları görmeden ve akıl ve idraklerinin ötesinde olarak va'detmiştir. Hiç şüphesiz Allah'ın va'di gerçekleşecektir.

62. Onlar orada boş ve anlamsız sözler işitmeyecek, sadece selâmet, emniyet ve huzur sözleri duyacaklardır. Orada sabah akşam kendilerine sunulacak ziyafetler de hazırdır.

63. Kullarımız içinde bize karşı kalpleri saygıyla dopdolu olan, günahlardan kaçınan ve tertemiz kalabilenlere vereceğimiz cennet işte budur!

Akla hayale gelmeyen nimetlerle dolu o cennetlerin burada şu özelliklerine dikkat çekilir:

- Allah o cennetleri mü'minlere görmedikleri halde va'detmektedir. Yani

dünyada iken onların görülmesi imkânsızdır. Ancak insanlar, bunların varlığına iman etmekle mesuldür. Fakat, madem ki Allah va‘dediyor, o şüphesiz gerçekleşecektir.

• Cennete girenler orada asla boş, faydasız, mânasız sözler işitmeyeceklerdir. Cennette sadece “Selâm” sözünü işiteceklerdir. Orada Allah’ın ve meleklerin cennetliklere selâmı olacak; mü’minler de birbirlerine hep selâmla mukâbele edeceklerdir. Cennet tam bir huzur, barış, selâmet ve emniyet diyârı olacaktır. Zâten cennetin bir ismi de دَارُ السَّلَامِ (Dâru’s-Selâm)dır. (bk. Yûnus 10/25)

• Cennetliklere yiyecekleri bir sabah bir de akşam olmak üzere iki öğün ikram edilecektir. Orada dünyada olduğu gibi sabah ve akşam olmayacağına göre, yani bu iki zaman arasındaki süre kadar fasılalarla yiyecekleri verilecektir. Bu ifade cennetliklerin hallerinin oldukça mûtedil olduğunu haber vermektedir. Ancak, “sabah akşam” ifadesiyle “devamlılık” kastedilmiş olması da mümkündür. Buna göre onların orada devamlı olarak rızıklandırılacakları anlaşılır. (bk. Vâkıa 56/33)

• Cennete ancak takvâ sahibi olanlar; Allah’tan korkan, günahlardan sakınan, temiz ve günahsız insanlar girecektir. Bu sebeple, cennet taliplerinin dünyada günahlardan uzak bir hayat yaşamaları, günahları varsa onların affı için Yüce Allah’a istiğfar etmeleri lâzımdır.

Bâyezîd-i Bistâmî (k.s.) der ki:

“Lâ ilâhe illallah cennetin anahtarıdır. Fakat şu bir gerçektir ki dişleri olmayan anahtar kapıyı açmaz. Bu bakımdan cennetin anahtarı olan kelime-i tevhidin dişleri şunlardır:

• Yalandan ve gıybetten arınmış bir dil,

• Hîle ve hâinlikten arınmış bir kalp,

• Haram ve şüpheli şeylerden temizlenmiş bir mide,

• Bid‘at ve nefsânî arzulardan arındırılmış bir amel.” (Hânî, *el-Hadâiku’l verdiyye*, s. 431)

Müslüman, kendini cennete ulaştıracak bu yollarda ilerlerken tüm zorluklara sabırla göğüs germeli, Allah’tan beklediği bir yardım istediği zaman ulaşmayınca aceleci davranmamalı, hemen ilâhî yardımı getirecek meleklerin yolunu gözlememelidir. Çünkü meleklerin kime ne zaman ve nerede yardıma geleceğine karar verecek olan sadece Allah Teâlâ’dır:

Kullukta Sabır

وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَۚ لَهُ مَا بَيْنَ اَيْد۪ينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذٰلِكَۚ
وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّاۚ ﴿٦٤﴾ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا
فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِه۪ۜ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّاۚ ﴿٦٥﴾

64. Cebrâil dedi ki: "Biz melekler, ancak Rabbinin emriyle ineriz. Çünkü geleceğimiz, geçmişimiz ve bu ikisi arasındaki her şeyin bilgisi ve tedbiri On'a aittir. Senin Rabbin asla unutkan değildir."

65. "O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir. Öyleyse yalnız O'na kulluk et; O'na olan kulluğunda sabır ve sebât göster! Hiç O'na denk ve adaş olacak başka birini biliyor musun? Hayır, yoktur!"

Rasûlullah (s.a.v.), oldukça ağır risâlet yükünü omuzlarında taşıdığı için, Rabbinden gelen vahiyler onun için bir huzur ve emniyet kaynağı oluyor; dostu Cebrâil (a.s.)'la buluşması onu rahatlatıyor ve surûra garkediyordu. Bu sebeple zaman zaman vahiy kesintiye uğradığında onu hasretle bekliyor; Cebrâil (a.s.)'ın gelmesi geciktiğinde de onun yollarını gözlüyordu. İşte Abdullah b. Abbas (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Allah Rasûlü (s.a.v.), Cebrâil'in kendisini daha çok ziyaret etmesini istemiş ve bunun üzerine bu âyetler inmiştir. (Buhârî, Tefsir 19)

Âyetlerin inişiyle ile alakalı diğer bir rivayet ise şöyledir:

Müşrikler, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e bazı hususlarda sualler sordular. Peygamberimiz (s.a.v.) de kendilerine yakında bilgi vereceğini söyledi. Fakat Cebrâil (a.s.) onun beklediği zamanda gelmediği için onların istediği cevapları hemen veremedi. Arayıp da bulamadıkları fırsatı kaçırmayan müşrikler bu kez: "Muhammed'in Rabbi onu unuttu!" demeye başladılar. Efendimiz (s.a.v.) buna çok üzülünce bu âyetler nâzil oldu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXI, 203)

65. âyette yer alan اَلسَّمِيُّ (semiyy) kelimesinin "adaş, denk ve benzer" mânalarına geldiği daha önce geçmişti. (bk. Meryem 19/7) Allah Teâlâ'ya hiçbir varlığın denk ve benzer olması mümkün değildir. Çünkü O yaratandır; O'nun dışındaki her şey yaratılmıştır.

Dikkat çeken hallerden biri de şudur ki, Allah Teâlâ'nın bir kudret ve azamet tecellisi olarak, puta tapanlardan bile hiç kimse kendi mabudlarına "Allah" ismini vermemiştir. Firavun bile kavmine: **"Sizin en yüce Rabbiniz benim!"** (Nâziât 79/24) demiş, fakat "Ben Allahım" demeye güç yetirememiştir. Hâsılı

ahadiyet izzeti ve ulûhiyet gayreti[5], bu yüce ismi kâfirlerin rastgele kullanmalarından korumuş; putlarını "Allah" ismiyle çağırmalarına mâni olmuştur. Ayrıca her zaman nimet ve mihnette, zahmet ve meşakkatte, zorluk ve kolaylıkta iman ehlinin lisânını o şerefli ismin zikriyle dâim kılmıştır. O halde sadece O'nun emrine teslim olmak; canı, malı, hayatı O'nun yoluna adamak lâzımdır.

Bu kadar açık gerçeklere rağmen insanın şu gafletine ne demeli:

وَيَقُولُ الْاِنْسَانُ ءَاِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ اُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ اَوَلَا يَذْكُرُ
الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا ﴿٦٧﴾

66. Böyle iken o nankör ve inançsız insan: "Ne yani, ben öldükten sonra yeniden diriltilip kabrimden çıkarılacak mıyım?!" der.

67. O insan, daha önce hiçbir şey değilken bizim kendisini yarattığımızı hiç düşünmez mi?

İnsan kendi yaratılışı üzerinde tefekkür edecek olsa gerçeği anlamakta güçlük çekmeyecektir. "Nefsini bilen Rabbini bilir" sözü bu açıdan da ne kadar mânidardır. Eğer insan, kendi yaratlışı başta olmak üzere kâinattaki varlıkların yaratılışı üzerinde düşünüp bunları yaratanı tanımazsa, elbette bunun vebaline katlanacaktır:

فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ
جِثِيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ اَيُّهُمْ اَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ
عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾

68. Rabbine yemin olsun ki, onları da, peşlerinden gittikleri insan ve cin şeytanlarını da diriltip huzurumuzda toplayacak, sonra da hepsini cehennemin etrafında topluluklar halinde diz çökertip yığacağız.

69. Ardından her topluluktan, Rahmân'a karşı isyanda en fazla direten ve en ileri gidenleri çekip ayıracağız.

70. Çünkü biz, içlerinde hangilerinin cehennemi daha önce ve hangi azap şiddetine göre boylamaya müstahak olduklarını elbette çok iyi biliriz.

"Şeytanlar"dan maksat; hem cin şeytanları, hem de bir gün Allah'ın huzuruna çıkıp dünyada yaptıklarından hesaba çekilecekleri bir âhiret günü olmadığını, hayatın sadece bu dünya hayatından ibaret olduğunu iddia ederek insanları aldatıp saptıran inkârcı kimselerdir. Özellikle şeytanlaşmış önderlerdir. Çünkü insanları saptırmada onların etkisi daha fazladır. İşte Allah, bunların hepsini

cehennemin etrafında diz üstü çökmüş halde toplayacak, hesaplarını görüp cezalarını verecektir. Ancak cezalandırırken hepsine aynı muâmeleyi yapmayacak; öncelikle kendisine karşı günah, isyân ve azgınlıkta en şiddetli olanları, ileri gidenleri, hatta kötülüklere öncülük edenleri kalabalık arasından söküp ayıracak ve cehenneme ilk olarak onları atacaktır. Yani en azgınlarını en büyük azaba çarptıracak, sonra derece itibariyle onlardan sonra gelenlere geçecektir. Çünkü hem kendisi sapıklık içinde olup, hem de başkalarını sapıklığa sevk edenlerin azabının, sadece kendisi sapık olan kimsenin azabından daha şiddetli olacağı âşikârdır. (bk. Nahl 16/88)

Mü'minler de bu ilâhî ikazlardan sarsılmalı, iman ve amellerine güvenerek işi gevşek tutmamalı, son nefesi imanla verip sıratı geçinceye kadar kendini güvende hissetmemelidir. Bu gerçeği hatırlatmak üzere buyruluyor ki:

وَاِنْ مِنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَاۚ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّاۚ ﴿٧١﴾ ثُمَّ
نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾

71. Ey insanlar! Sizden cehenneme uğramayacak hiç kimse yoktur. Bu, Rabbinin kesinleşmiş bir hükmüdür.

72. Şu kadar var ki biz, kalpleri Allah saygısıyla dolu olup O'na karşı gelmekten sakınanları cehenneme düşmekten kurtaracak, zâlimleri ise cehennemin içinde diz üstü çökmüş halde bırakacağız.

Allah Rasûlü (s.a.v.):

"Sırat köprüsü cehennem üzerine kurulur, efaat gerçekle ir, insanlar: «Allahım selâmet ver, Allahım selâmet ver» derler" buyurdu. Ashâb-ı kirâm: "Ey Allah'ın Rasûlü, köprü nedir?" diye sorulunca şu cevabı verdi: *"O çok kaygan ve üzerinde durulması zor bir yerdir. Onda kancalar ve Necid taraflarında üzerinde de dikencikler bulunup Sa'dân diye bilinen dikenler vardır. Mü'minler mânevî duurmlarına göre göz açıp kaparcasına im ek gibi, rüzgâr gibi, ku gibi, en âsil atlar gibi ve develer gibi köprünün üzerinden geçerler. Kimisi tamamıyla yarasız beresiz kurtulur, kimisi yara bere almı olarak serbest bırakılır. Kimisi de cehennem ate ine atılır."* (Buhârî, Tevhid 24; Müslim, İman 302)

Kâfirlerin cehenneme atılıp orada diz üstü, yüzüstü çökmüş halde kalmalarının sebebine gelince:

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوۤاۙ اَيُّ
الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَاَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ

هُمْ اَحْسَنُ اَثَاثًا وَرِئْيًا ﴿٧٤﴾ قُلْ مَنْ كَانَ فِى الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ
الرَّحْمٰنُ مَدًّا حَتّٰى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ اِمَّا الْعَذَابَ وَاِمَّا السَّاعَةَ
فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾

73. Kendilerine apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman kâfirler mü'minlere: "Sizin ve bizim, evet hangimizin dünyevî yönden mevki ve makamı daha üstün, meclis ve topluluğu daha güzeldir?" diye sorarlar.

74. Halbuki biz, onlardan önce hem eşyası ve malları daha çok, hem de topluluk olarak daha gösterişli nice nesilleri helâk ettik.

75. Rasûlüm! De ki: "Kim sapıklık içinde boğulup gitmişse, Rahmân öylelerinin dünyalığını artırıp kendilerine ömür de verse ne değişir! Nasıl olsa sonunda tehdit edildikleri dünyevî azabı veya kıyâmeti gördükleri zaman, kimin mevkice daha berbat ve taraftarca daha zayıf olduğunu bileceklerdir."

Rasûlullah (s.a.v.)'e ilk olarak iman edenler, umûmiyetle fakir ve garibân kimselerdi. Bu sebeple kâfirler, Allah'ın âyetleri kendilerine açık açık okunduğu ve bunların ne demek istediğini de çok iyi anladıkları halde, müslümanların maddeten zayıf hallerine bakarak kendilerini üstün görüyor, onlara şöyle diyorlardı: "Şayet siz hak, biz bâtıl üzere bulunsaydık, o zaman sizin dünyadaki hâliniz, bizimkinden daha iyi ve daha güzel olurdu. Çünkü, kendisinin samimi dostlarını zillet ve sıkıntılara düşürmesi, kendisine kulluktan yüz çevirmiş düşmanlarına ise nimet bolluğu, refah ve rahatlık vermesi, Hakîm olan zâta yakışmaz. Şimdi söyleyin bakalım:

• Kimin daha güzel ve büyük evleri var?
• Kimin hayat standartları daha yüksek?
• Kimin daha muhteşem ve şaşaalı meclisleri var?
• Kimin meclisine daha zengin ve daha çok sayıda insan geliyor?

Şüphesiz ki bizim. Biz kâfirler her türlü nimet, rahatlık ve şa'şaa içindeyiz. Siz mü'minler ise fakirlik, korku ve zillet içindesiniz. İşte bu durum, sizin değil, aksine bizim doğru yol üzere olduğumuzu gösterir." (Ahkãf 46/11)

Rivayet olunduğuna göre kâfirler, saçlarını tarıyor, yağlanıyor, güzel koku sürünüyor ve övünebilecekleri zînetlerle süsleniyor; sonra da müslümanlann fakirlerine karşı böbürlenerek kendilerinin Allah katında, mü'minlerden daha değerli olduklarını iddia ediyorlardı. (Zemahşerî, *el-Ke âf,* IV, 18)

Tüm varlığı ve içtenliğiyle Allah'ın yoluna bağlanan ve bütün gayreti bu yolda ilerlemek olan mü'minlere gelince:

وَيَزِيدُ اللّٰهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى ۗ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ﴿٧٦﴾

76. Allah, doğru yolda yürüyenlerin bu yola olan bağlılık ve teslimiyetlerini daha da artırır. Kalıcı olan sâlih ameller, Rabbinin yanında hem mükâfat bakımından daha hayırlı, hem de sonuç itibariyle daha iyidir!

Cenâb-ı Hak böyle kullarını hep bağlandıkları o doğru yolda yürütür. O yola olan bağlılık ve teslimiyetlerini artırır. Onları yanlış kararlardan, kötülük ve günahlardan korur. Her işlerinde doğru kararlar verip güzel işler yapmada onları başarılı kılar. Âyet-i kerîmede: **"Uğrumuzda cihâd edip gerekli gayreti gösterenleri biz, elbette bize varan yollarımıza eriştireceğiz. Şüphesiz Allah, iyi davranan ve yaptığı işi güzel yapanlarla beraberdir."** (Ankebût 29/69)

Hal böyleyken kâfirler aslı olmayan kuruntularla kendilerini oyalarlar:

اَفَرَاَيْتَ الَّذٖي كَفَرَ بِاٰيَاتِنَا وَقَالَ لَاُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ۗ ﴿٧٧﴾ اَطَّلَعَ الْغَيْبَ اَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا ۙ ﴿٧٨﴾ كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ۙ ﴿٧٩﴾ وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَاْتٖينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾

77. Âyetlerimizi inkâr edip de: "Bana elbette bol bol mal ve evlat verilecektir" diyeni gördün mü?

78. Acaba bu adam gaybın bilgisine mi vâkıf oldu? Yoksa her arzusunun yerine getirileceğine dair Rahmân'ın katından kesin bir söz mü aldı?

79. Hayır! Biz onun dediklerini yazacağız ve onun cehennemde çekeceği azâbı uzattıkça uzatacağız.

80. O sözünü ettiği mal ve evlatlarına biz vâris olacağız, nesi var nesi yok hepsi bize kalacak ve o huzurumuza tek başına gelecektir.

Fakir müslümanlardan olan Habbâb b. Eret (r.a.) Mekke'de demircilik yapıyordu. Kendisine yaptığı bir işten dolayı müşriklerin ileri gelenlerinden Âs b. Vâil'de alacağı vardı. Habbâb alacağını isteyince Âs, Hz. Muhammed'i inkâr etmedikçe ona olan borcunu ödemeyeceğini söyledi. Habbâb da: "Allah'a yemin ederim ki sen ölüp tekrar dirilinceye kadar onu asla inkâr etmem" dedi. Âs: "Gerçekten ben ölüp tekrar dirilecek miyim?" diye sordu. Habbâb, "Evet" deyince Âs: "Öyleyse benim orada mutlaka malım ve evlâdım olacaktır; sana olan borcumu o zaman öderim!" dedi. (Buhârî, Tefsir 19/3, 4, 6)

O ve onun gibi olan kâfirler, kendilerine dünyada mal ve evlat verilse de

bunların bir hayrını göremeyecekler, öldüklerinde hepsini dünyada bırakacaklar ve tek başlarına çırılçıplak Rablerinin huzuruna varacaklardır. Fakat şefaatlarını umup taptıkları putlardan bir fayda göremeyeceklerdir:

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّاۙ ﴿٨١﴾ كَلَّاۜ سَيَكْفُرُونَ
بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّاۚ ﴿٨٢﴾

81. Onun gibiler, kendileri için izzet ve kuvvet kaynağı olsun diye Allah'tan başka bir takım ilâhlar edindiler.

82. Hayır, hayır! Gün gelecek taptıkları o putlar, onların kendilerine tapınmalarını reddedecek ve onlara düşman olacaklardır.

İşte bunlar, şeytanlar kendileriyle kedinin fareyle oynadığı gibi oynayan, onların tahriklerine alet olan olan zavallı ahmaklardır:

اَلَمْ تَرَ اَنَّٓا اَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ اَزًّاۙ ﴿٨٣﴾ فَلَا
تَعْجَلْ عَلَيْهِمْۜ اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّاۚ ﴿٨٤﴾

83. Görmedin mi, biz şeytanları kâfirlerin üzerine musallat ettik; onları durmadan günaha tahrik ediyor, kaynatıyor, oynatıp kıvrandırıyorlar.

84. Öyleyse sen onların bir an önce ceza görmelerini isteme! Çünkü biz onların günlerini ve nefeslerini sayıp durmaktayız.

Allah Teâlâ imtihan maksadıyla şeytanları serbest bırakmış ve: **"Gücünün yettiği kimseleri o kandırıcı sesinle yerinden oynat, baştan çıkar..."** (İsrâ 17/64) buyurmuştur. **"Gerçekte şeytanın iman edenler ve yalnızca Rablerine güvenip dayananlar üzerinde zorlayıcı bir gücü yoktur"** (Nahl 16/99) düstûru gereğince Allah'a iman eden ve O'na sığınanlar onların şerlerinden korunurlar. **"Şeytanın zorlayıcı gücü, ancak onu dost edinenlerin ve onu Allah'a ortak koşanlar üzerindedir"** (Nahl 16/100) düstûru gereğince de Allah'ı inkâr edenler, şeytanların her yönden saldırısına maruz kalırlar. Bu sebeple şeytanlar, tamâmen hâkimiyetleri altına aldıkları kâfirleri, itaatten uzaklaştırıp isyana doğru sürüklerler. Devamlı kötülük yapmaya tahrik ederler. Onları alabildiğine azdırır, kaynatır, galeyâna getirirler. Onlar da şeytanların bu azdırmaları ve ayartmaları yönünde her türlü kötülüğü pervasızca işlerler. Âyet-i kerîmede onların bu hâli şöyle haber verilir: **"Şeytanların kardeşlerine gelince, şeytanlar onları azgınlığa sürükler, bir daha da yakalarını bırakmazlar."** (A'râf 7/202)

Dolayısıyla onların bir an önce helâk olmaları için acele etmeye gerek yoktur.

Onlar, işledikleri fenalıklarla birlikte tabii seyri içinde peyderpey helâke doğru sürüklenmektedirler. Cenâb-ı Hak onlar için belli bir müddet tayin etmiştir. Yaşayacakları seneler, aylar, günler, saatler, hatta nefesler bellidir. Atacakları adımlar, yapacakları işler, yiyecekleri lokmalar bellidir. Rabbimiz bunları teker teker saymaktadır. Bunlar bitince, onlar için takdir edilen azap, hazin son gerçekleşecektir.

Bir hak dostu şöyle der: “Sana verilen müddet içinde alıp verdiğin nefesi ve amel yapma imkânını ganimet bil. Mazeretleri ve bahaneleri anlatmayı bırak. Çünkü sen sınırlı bir süre ve belirli bir ömür içindesin!”

Belirlenen bu süre göz açıp kapayıncaya kadar geçiverecek ve o büyük gün âniden insanların karşısına çıkacaktır:

اِلٰى جَهَنَّمَ وِرْدًاۢ ﴿٨٦﴾ يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًاۙ ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ

85. Biz, kalpleri Allah’a karşı saygıyla dopdolu olup günahlardan sakınanları kıyâmet günü seçkin misafirler olarak Rahmân’ın huzurunda toplayacağız.

86. İnkârcı günahkârları da suya götürülen susuz bir sürü gibi cehenneme süreceğiz.

85. âyetteki اَلْوَفْدُ (vefd) kelimesinin “binekli” mânası da vardır. Buna göre müttakîler, cennet bineklerine binerek Allah’ın huzuruna gideceklerdir.

Nitekim İmam Kuşeyrî (r.h.), bu mânayı dikkate alarak âyetle alakalı şu işârî izahı yapar: “Bunlardan kimi ibâdet ve taatlerinin üstüne biner gelir. Kimi dünyada eyledikleri himmetleri ve hâlis niyetleri üzerine binip gelir. İbadet bineklerine binenler cennet isterler ve binekleri onları cennete ulaştırır. Himmet bineklerine binenler ise Cenâb-ı Hakk’ı talep ederler. Onların arzuları Allah’ın rızâsı ve cemâlullahtır. Bu himmetleri onları, Rahmân’ın rahmetinin yakınına çeker, götürür. Şu halde cennet isteyen başkadır, Rahmân’ı isteyen başkadır.” (Kuşeyrî, *Letâifü’l-i ârât*, II, 249)

Günaha dalmış inkârcı suçlular ise, susamış hayvan sürülerinin suvarılmak üzere suya sevk edildikleri gibi, hor ve hakir kılınarak, itilip kakılarak cehenneme sürüleceklerdir.

Peki o gün hiç şefaat olmayacak mı, kimsenin bir söz hakkı bulunmayacak mı:

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًاۢ ﴿٨٧﴾

87. O gün Rahmân’ın katında, kendisine söz ve izin verilenler dışında hiç kimse şefaat etme yetkisine sahip olamayacaktır.

Burada iki hususa temas edilir. Birincisi; şefaat ancak bu maksatla Rahmân'dan izin alabilen, yani dünyadayken Allah'a inanıp, O'nun af ve mağfiretine lâyık bir hâle gelen kimse için geçerli olacaktır. Kıyâmet günü sadece böyle kimseler için şefaat edilecektir. İkincisi ise, sadece Rahmân'ın izin verdiği kimseler başkaları için şefaat edebilecektir. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"O gün hiç kimsenin şefaati fayda vermeyecek; ancak Rahmân'ın izin verdiği ve konuşmasına râzı olduğu kimseninki müstesnâ."** (Tâhâ 20/109; ayrıca bk. Bakara 2/255)

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur: *"Ben efaat edip duracağım. Nihâyet, Rabbim «Lâ ilâhe illallah Muhammedun Rasûlullah, diyen kimseler hakkında da efaatimi kabul buyur» diyeceğim. Rabbim öyle cevap verecek: «Ey Muhammed! O sana değil, bana aittir.»"* (Müslim, İman 326)

Şunu belirtmek gerekir ki, kişinin "lâ ilâhe illallah" demesi, onun bütün şirk şaibelerinden gönlünü temizlemesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla şirk günahı içinde ölenler, hele Allah'a çocuk isnat etmek gibi en büyük şirki işleyenler kurtluş ihtimallerini tamâmen kaybetmişlerdir:

Ahadiyet izzeti: Allah'ın birliğinden doğan izzet, kuvvet ve şeref**Uluhiyet gayreti:** Allah'ın tek ilah olmasının gerektirdiği tabii sonuç.

Nerdeyse Gökler Çatlayacak

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا اِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ
السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْاَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ اَنْ
دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا يَنْبَغِى لِلرَّحْمٰنِ اَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾
اِنْ كُلُّ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِلَّا اٰتِى الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَقَدْ
اَحْصٰيهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ اٰتِيهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾

88. Bazıları: “Rahmân çocuk edindi” dediler.

89. Ey, böyle söyleyenler! Gerçekten siz çok çirkin ve korkunç bir iddia ortaya attınız!

90. Neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp yerle bir olacaktı;

91. Rahmân’a çocuk isnat ettiler diye!

92. Halbuki çocuk edinmek asla Rahmân’ın şânına yakışmaz!

93. Çünkü göklerde ve yerde bulunan herkes, istisnâsı olmaksızın, ancak Rahmân’a kul olarak gelecektir.

94. Şüphesiz Allah onları ilmiyle ve kudretiyle her yönden kuşatmış; onları ve amellerini birer birer saymıştır.

95. Onların hepsi kıyâmet günü O’nun huzuruna tek başına gelecektir.

İster melek ister cin ister insan olsun veya başka kim olursa olsun, göklerde ve yerde bulunan herkes Allah’ın yarattığı kullardır. Allah Teâlâ, onların her hâlini bilmektedir. Onları her yönden kuşatmakta; ömürlerini, amellerini, hatta nefeslerini saymaktadır. Sayıları çok olmasına rağmen onlardan hiç kimse O’nun ilminin kuşatmasından, kudret ve hâkimiyetinin yakalamasından hariç değildir. Allah onların hepsini öldürecek, tekrar diriltecek ve kıyâmet günü her biri tek tek Rabbinin huzuruna gelip hesap verecektir. O halde bunlardan herhangi birinin -hâşâ- ilâh veya Allah’ın çocuğu olduğu nasıl düşünülebilir?

Sonuçta, hem Allah’ın hem de kulların sevgisini kazanmanın ve ebedî kurtuluşa ermenin yolu olarak Kur’an’ın öğrettiği şekilde inanıp sâlih ameller işlemek gösterilir:

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾

96. İman edip sâlih ameller işleyenler için Rahmân, gönüllerde bir sevgi meydana getirecektir.

Kulun Allah tarafından ve insanlar tarafından sevilmesine vesile olan en mühim vesileler "iman ve sâlih ameller"dir. Bu hususta Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Yüce Allah bir kulu sevdi mi, Cebrâil'e: «Allah filânı seviyor, onu sen de sev» diye emreder. Bunun üzerine Cebrâil de o kulu sever, sonra gök halkına: «Allah filanı gerçekten seviyor; onu siz de sevin» diye hitap eder. Göktekiler de o kimseyi severler. Sonra da yeryüzündekilerin gönlünde o kimseye karşı bir sevgi uyanır. İşte Yüce Allah'ın: ***«Onlar için Rahmân gönüllerde bir sevgi meydana getirecektir»*** (Meryem 19/96) *buyruğu bunu anlatır."* (Buhârî, Edeb 41; Tevhid 33; Müslim, Birr 157)

Görüldüğü üzere iman tohumu kalp toprağına düşüp sâlih ameller suyuyla sulanınca artar ve meyve verinceye kadar gelişir. Onun meyvesi; Allah'ın, peygamberlerin, meleklerin ve bütün mü'minlerin sevgisidir. Nitekim Allah Teâlâ: **"O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir durur"** (İbrâhim 14/25) buyurur.

Hz. Ömer (r.a.) der ki: "Üç şey kardeşinin kalbine sevgiyi yerleştirir:

• Ona önce senin selâm vermen,

• Mecliste ona yer vermen,

• Onu en sevdiği isimlerle çağırman."

İşte Kur'ân-ı Kerîm'in iniş gâyesi, insanlara Allah'ı sevmenin ve hem Allah hem de kulları tarafından sevilmenin yollarını tüm ihtişamıyla göstermektir:

فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقٖينَ وَتُنْذِرَ بِهٖ قَوْمًا لُدًّا ﴿٩٧﴾

97. Biz bu Kur'an'ı senin dilinde indirip anlaşılmasını kolaylaştırdık ki, kalpleri Allah korkusu ve saygısıyla dopdolu olup günahlardan sakınanları onunla müjdeleyesin; boş bir inatla küfürde direnenleri de yine onunla uyarasın.

O halde ey insanlar, anlatılan bu gerçekleri ciddiye alarak uyanın ve düşünün:

لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ ط هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ اَحَدٍ اَوْ تَسْمَعُ

98. Onlardan önce biz nice nesilleri helâk ettik. Şimdi sen onlardan geriye kalan bir tek kişi görebiliyor, yahut onlara ait cılız da olsa bir ses duyabiliyor musun?

Meryem sûresinde birçok peygamberin kıssası zikrolunmuştur. Bunlardan Hz. Zekeriya, Hz. Yahya ve Hz. İsa hakkında çok geniş; İbrâhim (a.s.) hakkında biraz geniş, Mûsâ (a.s.)'dan kısa bir cümleyle, diğer peygamberlerden de icmâlen

bahsedildi. Tâhâ sûresinde ise bu sûrede kendisinden özetle bahsedilen Mûsâ (a.s.)'ın kıssası geniş bir şekilde anlatılacaktır. Yine bu sûrede sadece ismi geçen Âdem (a.s.)'ın kıssasının bir miktar tafsilatı da Tâhâ sûresinde verilecektir:

سُورَةُ طٰهٰ

20- TÂHÂ SÛRESİ

20. TÂHÂ SÛRESİ

Tâhâ sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 135 âyettir. İsmini birinci âyetinde yer alan "Tâ. Hâ" mukataa harflerinden almıştır. Bazı kaynaklarda sûrenin "Mûsâ sûresi" ve "Kelîm sûresi" diye isimlendirildiği de görülür. Mushaf tertîbine göre 20, iniş sırasına göre 45. sûredir.

Konusu

Sûre, Kur'ân-ı Kerîm'in indiriliş gâyesini belirterek, Rasûlullah (s.a.v.)'i tesellî ederek ve her şeyin sahibi olan Allah Teâlâ'yı tanıtarak söze başlar. İçinde alınacak çok mühim dersler ve ibretler olan Hz. Mûsâ'nın kıssasını; hususiyle peygamber olduktan sonra hem Firavun hem de kendi kavmiyle olan mücâdelesini uzun uzadıya beyân eder. Arada kıyâmetin dehşetli sahnelerinden manzaralar arzederek münkirleri bekleyen hazin âkıbet ve korkunç azabı hatırlatır. Sonunda kısaca Âdem-İblîs kıssasına temas ederek, Allah'ı zikretmek, O'nu hiç unutmamak, dünyaya gönül bağlamamak, ibâdetlere, bunlar içinde de özellikle namaza fert, aile ve toplum olarak devam etmek, dinin tebliğinde sabır ve sebât göstermek gibi İslâm'ın cihanşumûl kâidelerini telkinle sözü nihâyete erdirir.

Fazileti

Rasûlullah (s.a.v.) buyurur:

"Tâhâ ve Yâsîn sûrelerini işiten melekler şöyle derler: «Bunların kendilerine gönderildiği ümmete ne mutlu, bunları taşıyan gönüllere ne mutlu, bunları okuyan dillere ne mutlu!»" (Dârimî, Fezâilü'l-Kur'an 20)

Kur’an En Güzel Öğüttür

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Tâ. Hâ.

“Tâ. Hâ.”, mukattaa harflerinden olup, bu hâliyle sadece bu sûrenin başında geçer. Bu harfler Allah Teâlâ ile Habîb’i arasında bir şifre olmakla birlikte, bunlar hakkında yapılan bir kısım tefsirler de olmuştur:

• Bu, Allah Teâlâ’nın isimlerinden biridir.

• Bu, Ahmed, Muhammed ve Yâsîn gibi Rasûlullah (s.a.v.)’in isimlerinden biridir. Cenâb-ı Hak bu isimle Efendimiz (s.a.v.)’e hitap ederek söze başlar.

• “Tâ”, Peygamberimiz (s.a.v.)’in “Tâhir ve Tayyib” isimlerinin, “Hâ” da onun “Hâdî” isminin başlangıcıdır.

• “Tâ. Hâ.”, “Sen yeryüzüne bas” demektir. Çünkü Habîb-i Ekrem (s.a.v.) ayakları şişinceye kadar namazın sıkıntılarına tahammül ediyor ve ayaklarını sırayla dinlendirmek lüzûmunu hissediyordu. O bakımdan kendisine “Yere bas”, yani “Sen bu şekilde dinlenme ihtiyacı görecek kadar kendini yorma!” buyruldu. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XVI, 170-172; Kurtubî, *el-Câmi‘*, XI, 166)

Yapılan izahlardan anlaşıldığı kadarıyla Rasûlullah (s.a.v.)’in çeşitli yönlerini dikkate alarak yapılan hitaptan sonra Kur’an’ın niçin indirildiğini açıklamak üzere buyruluyor ki:

مَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰىۙ ﴿٢﴾ اِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشٰىۙ ﴿٣﴾
تَنْز۪يلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰىۜ ﴿٤﴾

2. Biz bu Kur’an’ı sana güçlük çekip bedbaht olasın diye indirmedik.

3. Onu ancak Allah’tan korkanlara bir öğüt olsun diye indirdik.

4. O Kur’an, yeri ve yüce gökleri Yaratan tarafından parça parça indirilmiştir.

Âyet-i kerîmelerin iniş sebebiyle ilgili olarak rivayet edilen şu ibretli hâdiseler, burada haber verilen gerçeğin daha iyi anlaşılmasını sağlar:

Kur’ân-ı Kerîm’in inmeye başlamasıyla birlikte Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ashâbıyla birlikte kalkıp gece namazı kılmaya başladılar. Efendimiz’in uzun uzun ibâdet ettiğini, ibâdet ederken adeta kendini yorduğunu gören Kureyş müşrikleri:

“Bak, atalarının ve bizim dinimizi terk etmekle nasıl sıkıntıya düşüyorsun, ne kadar bedbaht oluyorsun!” dediler. Peygamberimiz (s.a.v.) de: *“Hayır, aksine ben, âlemlere rahmet olarak gönderildim”* buyurdu. Onların: “Hayır tam tersine sen elbette bedbahtsın” demeleri üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 312; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XXII, 4)

• Rasûlullah (s.a.v.)’e: **“Ey örtünüp bürünen Rasûlüm! Geceleyin kalk, az bir kısmı dışında geceyi ibâdetle geçir!”** (Müzzemmil 73/1-2) âyet-i kerîmeleri nâzil olunca geceleri kalkıp namaz kılmaya başladı. O kadar çok kıyamda duruyordu ki ayakları şiştiğinden bir sağ ayağı üzerinde durup sol ayağını, bir sol ayağı üzerinde durup sağ ayağını dinlendirmek zorunda kalıyordu. İşte bunun üzerine **“Tâ.Hâ. Biz bu Kur’an’ı sana güçlük çekip bedbaht olasın diye indirmedik....”** âyet-i kerîmeleri nâzil oldu. (Âlûsî, *Rûhu’l-me‘ânî,* XVI,148)

• Rasûlullah (s.a.v.) ve ashâbı geceyi ihyâ ederken uzun süre namaz kıldıklarından ötürü göğüslerine ip bağlıyorlardı. Daha sonra bu ve **“Artık Kur’an’dan kolayınıza gelen miktarı okuyun”** (Müzzemmil 73/20) gibi âyet-i kerîmeler nâzil olarak bu ibâdet onlara tahfif edildi. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XVI, 172)

Kur’ân-ı Kerîm’in en önemli hedefi ise zat, isim ve sıfatlaryla Yüce Allah’ı tanıtmak ve mü’minlerde yüksek bir mârifetullah bilgi ve şuurunu oluşturmaktır:

اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى ﴿٥﴾ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ
وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرٰى ﴿٦﴾ وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَاِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ
وَاَخْفٰى ﴿٧﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى ﴿٨﴾

5. Rahmân arşa istivâ etmiştir.

6. Bütün göklerdekiler, yerdekiler, göklerle yer arasında bulunanlar ve nemli toprağın altında olanlar yalnızca O’na aittir.

7. Sen sözü açıktan söylemiş olsan da gizli söylemiş olsan da Allah için birdir; çünkü O gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir.

8. Allah ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. En güzel isimler O’na aittir.

6. âyette özellikle “nemli toprağın altında” bulunanlara dikkat çekilir. Toprağın altı, özellikle nemli toprağın altı, yerin üstünden geri kalmayacak bir zenginlikle hayatın kaynağı olan mükemmel bir ortamdır. Bebekler için anne rahmi ne ise, bitkiler ve çeşitli canlılar için toprak altı da odur. Hatta kışın çetin şartları altında, yer üzerinde herhangi bir hayat belirtisi görülmezken, kar

tabakası altında donmaktan korunmuş ve nemli kalması temin edilmiş olan toprakta, gözle görünen ve görülmeyen çeşitli canlı türleri ile hayat yine devam eder. Bu hummalı faaliyetler sayesindedir ki, bahar geldiğinde yeryüzü dirilir ve tekrar eski canlılığına kavuşur. (bk. Kandemir ve diğerleri, *Meâl, II,* 1091)

Allah Teâlâ, gizli ve açık, yüksek ve alçak, görülen ve görülmeyen her şeyi aynı seviyede bildiği gibi, “gizlinin daha gizlisini” de bilir. Bu bakımdan din yolunda düşmanlarınızdan çektiğiniz sıkıntılar karşısında sızlanıp Allah’a sesli olarak şikayette bulunmanıza gerek yoktur. Çünkü O, kalplerinizden geçenler dâhil bütün halinizden haberdardır.

7. âyette yer alan “gizlinin daha gizlisi”nden maksat şunlar olabilir:

“Gizli olan”, insanın kimsenin görmediği bir yerde gizlice başkasına söylediği sözlerdir. “Daha gizli olan” ise insanın kendisinden başka hiç kimseye sözünü etmediği, içinde sakladığı şeylerdir.

“Gizli olan” kişinin içinden geçirdikleridir. “Ondan da gizli olan” ise, henüz olmamış fakat ileride olacak ve hatırından geçecek olan şeylerdir. İnsan bugün içinden ne geçirdiğini belki bilebilir ancak yarın içinden ne geçireceğini bilemez. Yüce Allah ise hem bugün içimizden geçirip sakladığımızı, hem de yarın içimizden geçirip saklayacağımızı bilir. Yine O bizim kalbimizde, rûhumuzda, sırrımızda, hafîmizde ve ahfâmızda olup biten her türlü hissiyât ve düşünceleri de bilir. **“Allah sînelerde saklanan en gizli duyguları dahi bilir”** (Âl-i İmrân 3/154) âyeti de buna delâlet eder. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XVI, 174-176)

En güzel isimler yalnız O’na aittir. Yani O, en mükemmel isim, sıfat ve hususiyetlere sahiptir, hiçbir noksanı yoktur.[6]

İşte bütün peygamberler, kendilerine vahyedilen ilâhî mesajlar ışığında bu gerçekleri dile getirmiş, bu temel prensiplere dayalı bir inanç sistemi ortaya koymaya çalışmış ve bunu yaparken de işin tabiatı gereği bir takım zorluklara katlanmışlardır. Bunlar içinde dikkat çekici örneklerden biri şüphesiz Hz. Mûsâ’nın ibret, hikmet ve öğütlerle dolu kıssasıdır:

وَهَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ مُوسٰىۢ ﴿٩﴾ اِذْ رَاٰ نَاراً فَقَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوا اِنّ۪ٓي
اٰنَسْتُ نَاراً لَعَلّ۪ٓي اٰت۪يكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾

9. Rasûlüm! Mûsâ’nın haberi sana geldi mi?

10. Hani o, gece çölde yol alırken uzaktan bir ateş görmüştü de âilesine: “Siz burada bekleyin. Gözüme bir ateş ilişti; belki size oradan bir kor parçası getiririm, yahut ateşin yanında bize yol gösterecek birini bulurum” demişti.

Hz. Mûsâ Medyen'den çıkıp ailesiyle birlikte annesinin ve kardeşi Hârûn'un bulunduğu Mısır'a gidiyordu. Mevsim kıştı. Tûr dağının yanında bulunan Tuvâ vâdisine varınca soğuk ve karanlık bir gecede oğlu dünyaya geldi. Geceleyin yolunu şaşırmış ve davarları dağılmıştı. Hz. Mûsâ'nın çok gayyûr[7] bir insan olduğu, bu sebeple hanımını kimse görmesin diye geceleyin insanlarla birlikte, gündüzün yalnız seyahat ettiği ve bu yüzden yolunu şaşırdığı söylenir. Mûsâ (a.s.) yeni doğmuş bebeğini ve hasta olan hanımını ısıtabilmek için ateş yakmak istedi. Çakmağını çaktı, fakat ateş çıkmadı. Bir taraftan ateş yakmaya, bir taraftan da yolunu bulmaya çalışırken Tûr dağı tarafında bir ateş gözüne ilişti ve bunu çobanların ateşi zannetti. Ailesine bekleyip peşinden gelmemelerini söyledi. Ateş yakmak için bir kor getirmek veya Mısır'a giden yolu tarif edecek birini bulmak maksadıyla o tarafa gitti.

Cenâb-ı Hakk'ın Mûsâ (a.s.)'a vahyini bildirmek için önce ona ateş sûretinde bir tecellîde bulunmasının hikmeti, o an Hz. Mûsâ'nın en çok muhtaç olduğu nesnenin ateş olması ve onu bulabilmek için büyük bir arayışa girmesidir. Dolayısıyla mecazî olarak ateş suretinde tecelli etmekle Mûsâ'nın oraya bütün himmetiyle yönelmesini sağlamıştır. Eğer başka bir sûrette tecelli etseydi, o zaman Mûsâ'nın dikkati esas istediği şeyin üzerinde toplandığı için ona gereken ilgiyi göstermeyebilir ve istenen netice hâsıl olmayabilirdi. Bu sebeple kul, bütün himmetini Hakk'a kulluk ve O'na yönelme istikâmetinde teksif etmeli, Rabbinden de o istikâmette tecellilerde bulunmasını talep etmelidir.

Aradığını bulma arzu ve iştiyakıyla ateşin yanına koşan Mûsâ (a.s.) bakalım orada hangi süprizlerle karşılaştı:

فَلَمَّآ اَتٰيهَا نُودِىَ يَا مُوسٰى ﴿١١﴾ اِنّ۪ٓى اَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَۚ اِنَّكَ
بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًىۜ ﴿١٢﴾

11. Ateşin yanına varınca kendisine: "Ey Mûsâ!" diye nidâ edildi:

12. "Şüphesiz ben senin Rabbinim. Haydi ayakkabılarını çıkar; çünkü sen mukaddes Tuvâ Vâdisi'nde bulunuyorsun!"

Hz. Mûsâ'dan ayakkabılarını çıkarmasını istenmesinin hikmeti neydi? Bununla ilgili yapılan şu işârî izahlar meseleyi az da olsa kavramamıza yardımcı olmaktadır:

"İki ayakkabı, dünya ve âhireti temsîl etmektedir. O halde kalbini dünya ve âhiretle ilgili meşgûliyetlerden boşalt! Hak için her şeyden ayrılıp sıyrıl ve Allah'ın mârifet ve müşâhedesinde fânî olmaya bak!.." (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, II, 255)

Diğer bir açıdan “iki ayakkabını çıkar” emri şu mânaya gelir:

“Sen çamurdan getirdiğin tabîat ve nefsten sıyrıl! Nefsini ve ona bağlı şeyleri düşünmeyi bırak; gel! Delîlin tefekküründen vazgeç! Çünkü müşahededen yani yâni gözle ayan beyan gördükten sonra bunların faydası yoktur!”

Allah Teâlâ, Hz. Mûsâ’ya mukaddes Tuvâ vâdîsinde “Ayakkabılarını çıkar!” diye emretti. Çünkü, orası Hak Teâlâ’nın huzûru, yaygısıydı ve oraya ayakkabıyla basılması uygun değildi. Ayrıca orada yalınayak yürümek, tevâzû ve edeb yönünden en münâsip olanıydı. Bu sebepledir ki, ümmet-i Muhammed’in seçkinlerinden Bişr-i Hafî ve benzeri kişiler, yalınayak yürümüşlerdir. Selef-i sâlihîn[8] de, Kâbe’yi yalınayak tavâf ederlerdi.

Diğer taraftan mukaddes mekânda ayakkabıların çıkarılması emri, Mûsâ (a.s.)’ın ayaklarının, yerin bereketinden istifade edip, şerefyâb olması içindi. Ancak ne ibretlidir ki, Rasûlullah (s.a.v.)’e Mîrâc gecesi: “Ey Habîbim! Sen arş yaygısı üzerinde ayakkabılarınla yürü ki, arş senin ayakkabılarının tozuyla şereflensin ve arşın nûru sana kavuşma nimetine nâil olsun!” denildiği rivayet edilmektedir. (Bursevî, *Rûhu’l-Beyân,* V, 441)

Ayakkabıların çıkarılıp ilâhî huzura kabul gerçekleştikten sonra Hz. Mûsâ’ya tebliğ edeceği dinin temel esaslarını teşkil edecek emirler gelmeye başlıyor:

En güzel isimlerin Allah’a ait olmasıyla ilgili yeterli miktarda izah için A‘râf 7/180. âyetin tefsirine bakılabilir. Burada, sâlih bir zâtın hüsn-i hâtimesiyle alakalı bir Hocaefendi’den işittiğim ibretli bir hâdiseyi hatırlatmakta fayda var: Aynı zamanda Kur’an hafızı olan o zat, ihlasla Rabbinin kulluğuna devam ediyor, fırsat buldukça gece gündüz Allah Kelâmı’nı okuyor. En son Tâhâ sûresinin 8. âyeti olan

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى **“Allah ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. En güzel isimler O’na aittir”** sözleri dilinden dökülerek rûhunu Rabbine teslim ediyor.

Gayyûr: İffet ve namusuna son derece düşkün, eşini kem gözlerden son derece kıskanan.

Selef-i sâlihîn: Sahâbe-i kirâmdan sonra ahlâk ve yaşayışları itibariyle onların yolunu tutan, Kur’an ve sünnet ölçüleri içinde yaşamaya özen gösteren tabiîn ve tebe-i tabiîn gibi önceki sâlih şahsiyetler.

Hz. Mûsâ'ya Verilen Tâlimatlar

وَاَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحٰى ﴿١٣﴾ اِنَّنٖى اَنَا اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا
فَاعْبُدْنٖى وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرٖى ﴿١٤﴾ اِنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ اَكَادُ اُخْفٖيهَا
لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ
بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾

13. "Ben seni peygamber seçtim. Şimdi sana vahyolunacakları dinle:"

14. "Şüphesiz ben Allahım. Benden başka ilâh yoktur. Öyleyse yalnız bana kulluk et, beni anmak için de namaz kıl!"

15. "Kıyâmet mutlaka kopacaktır. Ancak herkese dünyada yapıp ettiklerinin karşılığı en âdil biçimde verilmesi için onun vaktini gizli tutuyorum."

16. "O halde kıyâmete inanmayan ve nefsânî arzularının peşinden gidenler, ona inanmaktan ve onunla ilgili gerçekleri anlatmaktan sakın seni alıkoymasın! Yoksa helâk olursun!"

Mukaddes Tuvâ vâdisinde ateş hâlinde yanmakta olan ağacın arkasından gelen ilâhî vahiyle Hz. Mûsâ'ya verilen ve can kulağıyla dinlemesi istenilen ilk talimatlar şunlardır:

• Allah'tan başka ilâh yoktur.

• Öyleyse yalnız O'na kulluk yapılacaktır.

• Kulluk için yapılacak ibâdetlerin başta geleni namazdır.

• Dünyada Allah'a kulluk imtihanından geçmenin çok mühim bir sebebi vardır. O da kıyâmettir. Kıyâmet mutlaka kopacak ve herkes iyi ya da kötü yaptığının karşılığını muhakkak görecektir. İmtihanın sırrı olarak Allah Teâlâ, hem fert olarak insanların ölüm vakitlerini, hem de kâinatın ölümü demek olan kıyâmet vaktini gizli tutmuştur. Bunların vakti bilinseydi belki sır bozulabilir, şifre çözülebilirdi.

• Sevabıyla ve azabıyla âhiret hayatını bir an bile hatırdan çıkarmamak lâzımdır. Ona imandan uzaklaştıracak imansızlarla ve nefsânî arzularının zebûnu olmuş bedbahtlarla münâsebetlere dikkat edilmelidir. Bu husustaki en küçük ihmal insanın helâk olması gibi feci bir âkıbete sebep teşkil edebilir.

• Derin bir tefekkür nazarıyla bakıldığında Mûsâ (a.s.)'a yapılan bu ilk talimatlarda şöyle dakîk bir işârî mâna bulunduğu sezilir:

Tasavvuf, "mârifetullâh" ilmidir. Kulun mârifetullâha ermesinin iki mühim

adımı vardır. Birincisi, Allah'ın dışındaki tüm varlıklardan kalben irtibat ve alâkayı kesme, yani "fenâ fillâh" makâmıdır. İkincisi de, Allah ile bâkî olma yani "bekâ billâh" makâmıdır. Fenâ, bekâdan önce gelir. Zira üzeri yazılı bir levhaya, bir şeyler yazmak isteyen kişi, ancak önceki yazıları sildiği takdirde bunu yapabilir. Ancak o levhayı sildikten sonra, ikinciyi yazabilir. İşte Allah Teâlâ, Hz. Mûsâ'ya verdiği talimatlarda bu güzel sırayı göstermiştir. Önce ayakkabılarını çıkarmasını emretmiştir ki yukarıda da izah edilmeye çalışıldığı üzere bu, gönlü, Allah'ın dışında olan her şeyden, her şeyin sevgisinden temizlemeye işarettir. Hak Teâlâ daha sonra Mûsâ (a.s.)'a yapması gereken hususları emretmiştir ki bunların esası da şu üç şeye dayanır:

• Mebde ilmi yani başlangıçta ilk olarak bilinmesi gereken ilim: Bu ilim, Allah Teâlâ'yı tanımaktır. **"Şüphesiz ben Allahım. Benden başka ilâh yoktur"** (Tâhâ 20/14) bunu bildirir.

• Vasat ilmi yani ikinci olarak bilinmesi gereken ilim: Bu kulluk ilmi demek olup, insanın dünya hayatında yapması gereken işlerle alakalıdır. **"Öyleyse yalnız bana kulluk et, beni anmak için de namaz kıl!"** (Tâhâ 20/14) bunu anlatır. Ayrıca burada "Bana kulluk et" kısmı maddî-bedenî amellere, "beni anmak için" kısmı ise ruhânî amellere bir işarettir. Kulluğun başlangıcı bedenî ameller, sonu da ruhânî amellerdir.

• Me'âd ilmi yani âhiret ve âhiret halleriyle ilgili bilinmesi gereken ilim. Bu ilim ise **"Kıyâmet mutlaka kopacaktır"** (Tâhâ 20/15) beyânıyla haber verilir.

Yüce Allah, emirlerine, **"Şüphesiz senin Rabbin benim"** (Tâhâ 20/12) beyânıyla **"lutfunu"** ifade ederek başlamış; talimatlarının sonunda da: **"O halde kıyâmete inanmayan ve nefsânî arzularının peşinden gidenler, ona inanmaktan ve onunla ilgili gerçekleri anlatmaktan sakın seni alıkoymasın! Yoksa helâk olursun!"** (Tâhâ 20/16) buyruğuyla "kahrını" göstermiştir. Rabbimiz bununla, rahmetinin gazab ve kahrının önüne geçtiğine dikkat çekmekte ve kulun, kulluğu esnasında mutlaka havf ve recâ, korkuyla ümit arasında olması gerektiğine işaret etmektedir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXII, 21)

Bu ilk talimat ve öğütlerin ardından Yüce Allah Mûsâ (a.s.)'ı ruhen yatıştırıp peygamberliğe hazırlamak üzere onunla konuşmaya başladı:

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسٰى ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَۚ اَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا
وَاَهُشُّ بِهَا عَلٰى غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى ﴿١٨﴾ قَالَ اَلْقِهَا يَا
مُوسٰى ﴿١٩﴾ فَاَلْقٰيهَا فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا

تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْاُولٰى ﴿٢١﴾

17. Allah: “Şu sağ elindeki de ne ey Mûsâ?” diye sordu.

18. Mûsâ: “O benim asamdır; yürürken ona yaslanırım, onunla davarlarıma yaprak silkelerim; ayrıca onunla daha pek ihtiyaçlarımı karşılarım” dedi.

19. Allah: “Onu yere at ey Mûsâ!” diye emretti.

20. Mûsâ da hemen onu yere attı. Bir de ne görsün: asa hızla kıvrılıp giden kocaman bir yılan oluvermiş!

21. Allah şöyle buyurdu: “Tut onu! Korkma! Biz onu tekrar eski hâline çevireceğiz.”

Allah Teâlâ, ilâhî hitâbın dehşetiyle kendinden geçen Mûsâ’nın dikkatini elindeki asa üzerinde toparlayabilmesi için böyle sual buyurmuştur. Bir de onu asada ortaya çıkacak mûcizeyi tahammüle hazırlamak istemiştir. Eğer Cenâb-ı Hak onu, kendisini saran ilâhî heybetin tesiri altında bırakıverseydi, Mûsâ (a.s.)’ın kendi gayretiyle aklının başına gelmesi ve yapması gereken işlere güç yetirmesi bir daha mümkün olmayabilirdi.

Hz. Mûsâ’nın asâsını yere atmasının, onun iç dünyasına âit bir irşad mâhiyetinde olduğu da anlaşılmaktadır. Şöyle ki:

Mûsâ (a.s.), **“Şu sağ elindeki de ne ey Mûsâ?”** (Tâhâ 20/17) suâline cevâben **“O benim asamdır”** (Tâhâ 20/18) diyerek onu kendine izâfe edince, yâni fânî bağlılıkları zikredince, Allah Teâlâ bunların atılmasını, bırakılıp terkedilmesini emretti. Nefs ve nefse ait olan kötü vasıflar, koca bir yılan hâlinde temessül etti. Böylece Mûsâ’ya nefsin hakîkati gösterildi. O ise korktu, ürktü ve ondan kaçtı. Bütün bunlarla ona bir bakıma şöyle denilmiş oldu:

“Ey Mûsâ! İşte bu yılan, Allah’tan başka şeylere bağlılık vasfının ta kendisidir. Bu nefsânî vasıf, şekillenmiş bir sûrette sahibine gösterilince, ondan ürker ve kaçar.”

“Asânı yere at!” (Tâhâ 20/19) emrinin diğer bir işârî mânası da şudur:

“Artık sen tevhîd sıfatı ile sıfatlanmışsın. Senin bir asâya dayanıp güvenmen, senin için kendisine dayanacağın ve kendisinden yardım dileyeceğin fânî bir varlığın olması, nasıl doğru ve yerinde olabilir? Nasıl olur da sen, o asâ ile şöyle yapıyorum, ondan istifade ediyorum ve onda benim için başka faydalar da var diyorsun? Tevhîd yolunda ilk adım, sebepleri terktir. Yâni mutlak tevekkül ve teslîmiyettir. O halde her türlü talep ve istekten vazgeç!” (Kuşeyrî, *Letâifü’l-i ârât*, II, 256-257)

Nitekim Hz. İbrâhim, melekler dâhil bütün fânilerin yardımından müstağnî

kalarak izâfetlerden sıyrılmıştı. Bu şekilde, yalnız Hakk'a tevekkül ve teslîmiyet okyanusuna dalması ile ona ateş, serin ve selâmet olmuştu. Bu sebeple:

"Hakk'ın nidâsını i iten ve O'nun cemâlinin nûrunu gören ki i, Allah'tan ba ka dayandığı her eyi bırakır. Allah'ın fazl u kereminden ba ka bir eye dayanmaz. Nefsin arzularından sıyrılır" denilmiştir.

Hz. Mûsâ'nın ayağında ayakkabısı, elinde asası vardı. Ayak kaçmanın, el ise istemenin aletidir. Bu sebeple Cenâb-ı Hak, Hz. Mûsâ'nın kaçmamasına bir işaret olsun diye önce, "Ayakkabılarını çıkar" buyurmuş; sonra da "istemeyi bırakması"na işaret olsun diye, "Ey Mûsâ asanı yere bırak" buyurmuştur. Buna göre sanki Hak Teâlâ: "Sen, kaçma ve isteme makamında olduğun müddetçe, nefsinle meşgul olmuş, kendin için pay aramış olursun. O zaman da mârifetullâha uygun olacak şekilde, hâlis, saf ve sırf benim için olamazsın. Bu bakımdan, kulluğunun sadece bana ait olması için, kaçışı ve isteyişi bırakman gerekir" buyurmuş olmaktadır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXII, 24)

Allah Teâlâ Mûsâ (a.s.)'a hâriçte âfâkî bir mûcize olan asa mûcizesini gösterdikten sonra ikinci bir mûcize olarak da bizzat kendi üzerinde cereyan eden enfüsî bir mûcize göstermek istedi. Bu sebeple şöyle buyurdu:

وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍ اٰيَةً اُخْرٰىۙ ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيَاتِنَا الْكُبْرٰىۚ ﴿٢٣﴾

22. "Şimdi de elini koynuna sok; bir başka mûcize olarak o, kusursuz ve lekesiz bir biçimde bembeyaz çıkıversin!"

23. "Tâ ki, böylece sana büyük âyetlerimizden bir kısmını göstermiş olalım."

Hz. Mûsâ bu ilâhî emri yerine getirince, eli, her türlü illet ve hastalıklardan sâlim ve parlak bir güneş gibi bembeyaz bir hâle geldi. O, âdeta parıldayan bir projektör gibi olmuştu. Çok şaşırdı. Sonra kendisine: "Elinin böyle parlak olmasından sana ve başkalarına bir korku gelirse, elini tekrar koynuna sok! Böylece yine evvelki şekline gelir!" buyruldu.

Mûsâ (a.s.)'ın elini koynuna koyup bembeyaz olarak çıkarmasında şu işaret vardır:

Bu hal, cömertlik, kerem, sehâvet ve îsârın hakikatini gerçekleştirdikten sonra elden sadır olacak kerâmetlere işarettir. Cömertlik, istenmeden önce bir şeyi vermendir. Kerem ise, senin de muhtaç olduğun şeyi vermendir. Dostluk ancak vermekle gerçekleşir.

Rivayete göre Allah Teâlâ Cebrâil (a.s.)'ı Hz. İbrâhim'e insan sûretinde

gönderdi. Cebrâil (a.s.):

"- Ey İbrâhim! Kimseyi ayırmıyor, hem dosta hem de düşmana iyilik ediyorsun" dedi. İbrâhim (a.s.):

"- Ben ihsânı ve vermeyi Rabbimden öğrendim. Rabbimin dostu düşmanı ayırmadan verdiğini gördüm. Bu yüzden verirken ben de kimseyi ayırmam" diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona: "Ey İbrâhim! Sen benim gerçek dostumsun" buyurdu. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân,* V, 449)

Allah Teâlâ, böylece Mûsâ (a.s.)'a iki büyük mûcizeyle birlikte peygamberlik vazîfesini verdi. Dîni tebliğ etmesini istedi. Bunun için de önce Firavun'a gitmesini emretti:

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿٢٤﴾

24. Allah: "Şimdi artık Firavun'a git. Çünkü o gerçekten çok azgınlaştı" buyurdu.

Bu âyette iki mânaya işaret vardır:

• Dürüst, dikkatli ve samimi bir mürid, nefis tezkiyesi ve kalp tasfiyesiyle birlikte gerekli mânevî terbiyesini tamamlayıp kemâl mertebesine ulaştığı zaman Allah onu kullarına yol göstermek ve onları terbiye etmekle vazîfelendirir.

• Erenlerin kemâli, tekrar halka dönmelerinde, onlara karışıp ezâ ve cefâlarına sabretmelerindedir. Böylece kendi hilim, merhamet, cömertlik ve affediciliklerini denemiş olurlar.

Mûsâ (a.s.), bu meşakkatli vazîfeyi yapmak için gereken bütün inâyet ve desteği Rabbinden şöyle talep etti:

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِى صَدْرِى ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِى اَمْرِى ﴿٢٦﴾ وَاحْلُلْ
عُقْدَةً مِنْ لِسَانِى ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوا قَوْلِى ﴿٢٨﴾

25. Mûsâ şöyle yalvardı: "Rabbim! Göğsüme genişlik ver."

26. "İşimi kolaylaştır."

27. "Dilimin düğümünü çöz."

28. "Ta ki, sözümü iyi anlasınlar."

Mûsâ (a.s.) Rabbinden öncelikle risâlet yükünü taşıyabilmek, onun zorluklarına ve insanların eziyetlerine sabredebilmek için göğsünü genişletmesini, yüreğini cesâret ve emniyet hissiyâtıyla doldurmasını ve işini kolaylaştırmasını ister. Çünkü hangi iş olursa olsun, onda başarılı olmanın birinci şartı göğüs genişliğidir. Kişi, Allah'ın izniyle kendinde o işi yapacak bir

cesâret ve güvenin olduğuna inanmalıdır. Bu inanç, Yüce Allah'ın peygamberlere ve velî kullarına en büyük ihsânlarından biridir. Dikkat çeken bir durum şudur ki, burada Hz. Mûsâ, Cenâb-ı Hak'tan göğsünü genişletmesini isterken, Rabbimiz, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e katından bir lutuf olarak, onun yalvarmasına ihtiyaç bırakmaksızın: **"Rasûlüm! Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?"** buyurur. (İnşirâh 94/1)

İkinci olarak Mûsâ (a.s.) rahat, selis, tesirli ve iknâ edici konuşabilmesi ve söylediklerini insanların kolaylıkla anlayabilmesi için dilindeki düğümü çözmesini ister. Çünkü tebliğde başarılı olabilmek için hem hitâbetin etkileyici, hem de konuşmanın beliğ ve fasîh olmasının çok büyük önemi vardır.

Mûsâ (a.s.)'ın dilindeki düğüm hakkında iki farklı izah yapılır:

• Bu, Cenâb-ı Hakk'ın onun dilinde yaratmış olduğu ve rahat konuşmasına engelleyen bir düğümdü.

• Rivayete göre Hz. Mûsâ, sarayında ihtimamla büyütülen bir çocukken Firavun'un kendisini kucağına aldığı sırada ona bir tokat vurdu, arkasından sakalını tutup yolmaya başladı. Firavun, hanımı Âsiye'ye: "Bu benim düşmanımdır" deyip onun öldürülmesini emretti. Âsiye ise: "Sakin ol, o daha küçük bir çocuktur. Eşyayı birbirinden ayırt edemiyor" dedi. Sonra bunu ispat için iki leğen getirtti. Bunlardan birisine kor ateş, diğerine mücevher koydurdu. Cibrîl, Mûsâ'nın elini tutarak ateşe uzattırdı. O da ateşi kaldırıp dilinin üzerine koydu. İşte dilindeki düğüm bundan oluşmuştu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XVI, 199-200)

Hz. Mûsâ duasına şöyle devam ediyor:

وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ اَهْلِي ﴿٢٩﴾ هٰرُونَ اَخِي ﴿٣٠﴾ اُشْدُدْ بِهِ
اَزْرِي ﴿٣١﴾ وَاَشْرِكْهُ فِي اَمْرِي ﴿٣٢﴾

29. "Ailemden birini bana yardımcı kıl."

30. "Kardeşim Hârûn'u."

31. "Onunla beni kuvvetlendir."

32. "Onu bu mühim işime ortak kıl."

29. âyette yardımcı mânasında "vezîr" kelimesi kullanılmıştır. اَلْوَزِيرُ (vezîr), padişahın işlerinin yapılmasına yardımcı olan, yükünü taşıyan, görüşleriyle ona yardım eden yakın arkadaşıdır. İşte Mûsâ (a.s.) yüklendiği ağır vazîfenin taşınmasında kendine yardımcı olacak bir vezir istemiştir. Bu, dinî hususlarda ve Allah'ın dinini tebliğde yardımlaşmanın önemine dikkat çeker.

Rasûlulâh (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Sizden herhangi bir kimse bir i in idâresine getirildiğinde, eğer Allah o kimse hakkında hayır murad ederse, ona sâlih bir vezir nasip eder. Zira o, unutunca kendisine hatırlatır, hatırladığında kendisine yardımcı olur." (Nesâî, Bey'at 33; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 70)

Burada şu latîf ve dakîk mânaya işaret etmekte fayda vardır: Hz. Mûsâ, Firavun'a giderken kardeşi Hârûn'un kendisine arkadaşlık etmesini istedi. Fakat Tûr dağına Rabbiyle buluşmaya ve O'nu kelâmını dinlemeye giderken böyle bir şeye ihtiyaç duymadı. Çünkü muhabbet yalnızlığı ve tekliği gerektirir. Sevgiliyle baş başa iken araya başkasının girmesi uygun düşmez. Halkla beraber olmakta ise meşakkat ve sıkıntı vardır. İnsan orada sıkıntısını paylaşacak ve meşakkatlerine ortak olacak birini arar. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, II, 259)

Mûsâ (a.s.), Cenab-ı Hak'tan bu yardımları isterken esas gâyesinin Allah'a kulluk ve O'nun rızası olduğunu şöyle ifade ediyor:

كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾ وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ﴿٣٤﴾ اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾

33. "Tâ ki seni bol bol tesbih edelim."

34. "Seni çok çok zikredelim."

35. "Sen, zâten bizi her halimizle çok iyi görmekte ve bilmektesin."

"Tesbih", Allah Teâlâ'yı zât, sıfat ve fiilleri hususunda şânına yakışmayan noksanlıklardan tenzih edip aklamaktır. "Zikir" ise Cenâb-ı Hakk'ı en güzel ve en üstün celâl ve kibriyâ sıfatlarıyla vasfetmektir. Bu sebeple önce "tesbih", sonra "zikr" gelmiştir. Âyetlerde şu mânaya işaret edildiği görülür: "İyilik ve sâlih amelerin artırılması konusunda yardımlaşmada, Allah'a giden mânevî yolun engellerinin aşılıp mesafe alınmasında gönül gönüle verip birlikte yürüyecek sâdık arkadaşın ve sâlih dostun ehemmiyeti büyüktür." Nitekim Cenâb-ı Hak: **"İyilik ve takvâda birbirinizle yardımlaşın; günah ve düşmanlıkta ise yardımlaşmayın"** buyurur. (Mâide 5/2)

Mûsâ (a.s.)'ın bu içli ve samimi niyazları yüce dergâhta kabule şâyan oluyor:

قَالَ قَدْ اُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسٰى ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰى ﴿٣٧﴾ اِذْ اَوْحَيْنَا اِلٰى اُمِّكَ مَا يُوحٰى ﴿٣٨﴾ اَنِ اقْذِفِيهِ فِى التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِى الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَاْخُذْهُ عَدُوٌّ لِى وَعَدُوٌّ لَهُ وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّى وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِى ﴿٣٩﴾

36. Allah şöyle buyurdu: "İstediklerin sana verildi, ey Mûsâ!"

37. "Nitekim biz sana daha önce de lutufta bulunmuştuk."

38. "O vakit biz annene ilham edilmesi gerekenleri ilham edip kalbini şöyle yönlendirmiştik:"

39. "Oğlun Mûsâ'yı sandığa koyup nehre bırak! Nehir onu kıyıya atsın da, hem benim hem de onun düşmanı olan Firavun onu yanına alsın!" Ey Mûsâ: "Ayrıca bizzat benim gözetimimde yetişip eğitilmen için sana kendimden gönülleri cezbeden bir güzellik ve sevecenlik vermiştim."

Cenâb-ı Hakk'ın Mûsâ (a.s.)'a olan en büyük nimetlerinden biri, onu Firavun'un öldürmesinden kurtarmasıdır. Hâdise kısaca şöyle vuku bulur: Mûsâ (a.s.)'ın annesi, diğer erkek çocuklar gibi Firavun'un kendi oğlunu da öldürmesinden korkuyordu. Bu yüzden burada işaret edildiği üzere gönlüne düşen ilâhî ilhama dayanarak oğlunu bir sandığa koyup Nil nehrine bıraktı. Hanımı Âsiye ile bahçesinde gezinen Firavun, suda gördüğü sandığı çıkarttırıp içindeki çocuğu görünce şaşırdı. Âyette beyân edildiği gibi, Allah'ın Mûsâ'ya bir lutfu olarak çocuğa karşı kalbinde derin bir muhabbet hissetti. Çünkü onu hem Allah sevmiş, hem de insanlara sevdirmişti. Yüzüne öyle bir güzellik vermiş, gözlerine öyle bir şirinlik ve câzibe koymuştu ki gören onu sevmeden kendini alamazdı. Allah onu, kendi gözetimi ve koruması altında olmak üzere düşmanının sarayında ve en güzel imkânlar içinde terbiye edip yetiştirmiştir.

Bu arada Hz. Mûsâ'nın ablası, kardeşinin başına neler geldiğini araştırıp soruştururken, ona bir sütanne arandığını öğrendi. Bunu fırsat bilerek Firavun'un sarayına gitti:

إِذْ تَمْشِي اُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى مَنْ يَكْفُلُهُ ۜ فَرَجَعْنَاكَ إِلٰى
اُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۜ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ
وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا ۠ فَلَبِثْتَ سِنِينَ فٖى اَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يَا مُوسٰى ﴿٤٠﴾

40. "Hani, kız kardeşin seni takip ederek gitmiş ve saray halkına: «Ona iyi bakacak birini size buluvereyim mi?» demişti. Böylece seni tekrar annene kavuşturduk ki, gözü gönlü aydınlık olsun ve üzülmesin! Yine sen, birini yanlışlıkla öldürmüştün de seni o gamdan kurtarmıştık. Ardından seni her bakımdan kemâle ermen için türlü türlü ibtilâlardan geçirdik. Bu yüzden senelerce Medyen halkı arasında kaldın. Sonra da takdir ettiğimiz şekilde Medyen'den Tûr'a döndün ey Mûsâ!"

Hz. Mûsâ'ya olan ikinci büyük ihsân burada devreye girmektedir: Mûsâ, Allah'ın husûsî yasaklamasıyla başka hiçbir anneden süt emmiyordu. (bk. Kasas 28/12) Saraydaki bakıcılar onu beslemek için ne yapacaklarını şaşırmışlar, bir

çare arıyorlardı. Tam bu sırada oraya gelmiş bulunan Mûsâ'nın ablası, kendini tanıtmadan ona bir sütanne bulma hususunda onlara yardımcı olabileceğini söyledi. Onlar da mecburen bu teklifi kabul ettiler. O da yine kimsenin ruhu duymadan Mûsâ'nın öz annesini tavsiye etti. Böylece Mûsâ annesine kavuşmuş; hem kendi hem de annesi sıkıntılardan kurtularak huzura ermiş, gözleri ve gönülleri aydınlık olmuş, mutluluk dolmuştu.

Üçüncü büyük ihsânı, bir kıptîyi hatayla öldürmesi sonrasında tecelli etmiştir. Kasas sûresinin 15-22. âyetlerinde daha tafsilatlı anlatıldığı üzere Hz. Mûsâ, İsrâiloğulları'ndan birisiyle kavga eden bir adamı istemeden öldürmüş; buna mukâbil kendisini öldürmek isteyenlerin elinden Allah'ın yardımıyla Medyen'e kaçıp kurtulmuştur. Cenâb-ı Hak hem onu affederek gamdan, sıkıntıdan kurtarmış, hem de öldürülmekten korumuştur. Onu peygamberliğe salâhiyetli hâle gelinceye kadar çeşitli sıkıntı, zorluk ve ibtilâlarla imtihan edip denemiştir.

Mûsâ (a.s.), işte böyle uzun, zor ve çileli bir ilâhî terbiyenin ardından peygamberlik rütbesine yükseltilip halkı irşat etmeye liyâkat kazandı:

وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ج ﴿٤١﴾ اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوكَ بِاٰيَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي
ذِكْرِي ج ﴿٤٢﴾ اِذْهَبَا اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ج ﴿٤٣﴾ فَقُولَا لَهُ قَوْلًا
لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ﴿٤٤﴾

41. Allah devamla şöyle buyurdu: "Seni kendime peygamber seçip lutuflarımla yetiştirdim."

42. "Şimdi, sen ve kardeşin size verdiğim mûcizelerimle gidin; beni anmakta ve imana dâvet vazîfenizde sakın gevşeklik ve üşengeçlik göstermeyin."

43. "Firavun'a gidin; çünkü o, gerçekten çok azgınlaştı."

44. "Ona yumuşak ve gönül alıcı sözler söyleyin. Belki o, böylece aklını başına alır veya hiç değilse biraz korkar."

Seçkin kul olmanın bir bedeli vardır. Bu yolda sabrı gerektiren, râzı olmayı gerektiren durumlar olur. Sabır, kişinin, başa gelen musibetlerin acısını yutması; rızâ ise takdirin acılığı karşısında kalbin sevinmesidir. Allah bir kulunu kendine has kılmak isterse onu belâların ortasına atar, sonra da onun cevherini kendine muhabbetten başka her şeyden temizler. Dolayısıyla bu yolun pek çok zorluklarla dolu olduğu anlaşılmaktadır.

Bahsedilen seçme neticesinde Cenâb-ı Hak Mûsâ (a.s.)'ı risâletle vazîfelendirdi. Kardeşi Hârûn'u ona yardımcı yaptı. Tebliğ esnasında da şu hususlara dikkat etmelerini hatırlattı:

Birincisi; Allah'ı zikirde gevşeklik ve üşengeçlik göstermeyin. Dille, kalple Allah'ı devamlı zikredin. Çünkü Allah'ı zikretmek başarıya ulaşmanın en mühim vasıtasıdır. Bunun hikmeti şudur:

Allah'ı zikreden kişi O'nun celâlini ve cemâlini hatırından çıkarmaz. O'nun celâlini ve büyüklüğünü hatırlayan, başkasını küçük görür ve kimseden korkmaz. Bu hatırlamadan dolayı ruhu kuvvetlenir ve gayesini gerçekleştirmede acziyete düşmez. Allah'ın cemâlini ve lutfunu hatırlayan ise O'nun emirlerini yapma hususunda gevşeklik göstermez. (bk. Enfâl 8/45)

İkincisi; Firavun'a gidin; onu tatlı, yumuşak ve gönül okşayıcı sözlerle hakka dâvet edin.

Burada tebliğde kullanılacak üslubun, hitap şeklinin ve söylenecek sözlerin nasıl olması gerektiği açıklanır. Hitap, tebliğ yapılan şahsın makam ve şahsiyetine uygun olacak; söz tatlı, yumuşak ve kalpleri tesir altına alacak bir keyfiyet ve güzellikte olacaktır. Zira bir işte yumuşaklık o işi güzelleştirip gerçekleşmesini kolaylaştırır. Sertlik ise o işi çirkinleştirir ve olmasını zorlaştırır.

Bu ilâhî talimat istikâmetinde Hz. Mûsâ Firavun'a gittiği zaman yumuşak bir üslup kullanmış ve:

"Arınmaya gönlün var mı? İster misin, seni Rabbine giden yola ileteyim de O'nu tanıyıp saygıyla O'na teslim olasın!" (Naziât 79/18-19) demiştir.

Nitekim şâirin şu beyti meselenin pek ince ve hikmetli bir yönüne dikkat çeker:

"Kalb-i sengîne kelâm-ı nerm eder lâbüd eser
Kıt'a-yı elmâs dâim hâkkolur kur un ile." (Belîğ)

"Tatlı söz en katı yürekleri bile mutlaka yumuşatır. Bilmez misiniz ki, gâyet sert olan elması bile, yumuşak bir maden olan kurşunla kazır ve yontarlar."

Firavun gibi bir azılıya yumuşak söylemek emredildiğine göre, azgınlık bakımından ondan daha aşağıda olanlara yumuşak söylemek elbette daha uygundur. Zâten Rabbimiz: **"İnsanlara güzel söz söyleyin"** (Bakara 2/83); **"Rasûlüm! Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler"** (İsrâ 17/53) buyurarak, iyiliği emredip kötülüğü yasaklarken de bu inceliğe dikkat edilmesini istemektedir.

Hâsılı, yumuşaklık mü'minlerin vazgeçilmez vasıflarından biridir. Hakk'a dâvet ve halka hizmette en mühim düsturdur. Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): *"Allah rıfk sahibidir, rıfkla, yumu aklıkla muâmeleyi sever. Sertliğe ve diğer eylere vermediği sevabı, rıfkla muâmeleye verir"* buyurmuştur. (Müslim, Birr 77)

Mûsâ (a.s.), göğsünü genişletmesini ve işinin kolaylaştırmasını Rabbinden

isteyip duası kabul edilmesine rağmen, Allah Teâlâ'nın onu kardeşiyle beraber Firavun'a gönderme emri karşısında tekrar korkusunu dile getirdi:

قَالَا رَبَّنَآ اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَآ اَوْ اَنْ يَطْغٰى ﴿٤٥﴾ قَالَ لَا
تَخَافَآ اِنَّن۪ي مَعَكُمَآ اَسْمَعُ وَاَرٰى ﴿٤٦﴾ فَأْتِيَاهُ فَقُولَٓا اِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ
فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْۜ قَدْ جِئْنَاكَ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكَۜ
وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى ﴿٤٧﴾ اِنَّا قَدْ اُو۫حِيَ اِلَيْنَآ اَنَّ الْعَذَابَ
عَلٰى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٤٨﴾

45. Mûsâ ve Hârûn: "Rabbimiz! Doğrusu onun bize fırsat vermeden saldırmasından veya büsbütün azgınlaşmasından endişe ediyoruz" dediler.

46. Allah buyurdu ki: "Korkmayın! Çünkü ben sizinle beraberim; her şeyi işitiyor ve görüyorum!"

47. "Haydi, ona gidin ve şöyle deyin: «Biz, senin Rabbinin elçileriyiz. İsrâiloğulları'nı artık bizimle gönder de onlara daha fazla işkence etme! Biz, sana Rabbinden bir mûcize getirdik. Selâm ve selâmet, doğru yolu tutanlara olsun!»"

48. "«Şüphesiz bize, azabın, peygamberleri yalanlayıp doğru yoldan yüz çevirenlerin tepesine ineceği vahyolundu.»"

Mûsâ (a.s.) korkusuna gerekçe olarak:

• Firavun'un kendilerini cezalandırmakta acele edeceğini, düşmanca muâmelesinde ileri gideceğini, dâveti tamamlayıp mûcize gösterinceye kadar sabredemeyeceğini, dolayısıyla da ona gitmenin hayırlı bir netice hâsıl etmeyeceğini;

• Veya bu sebeple onun azgınlığının büsbütün artacağını, zulüm ve inkârında daha da ileri gideceğini belirtmiştir.

Demek ki Firavun, yaptığı zulümler ve zorbalıklar sebebiyle herkesin gözünü korkutmuştu ve gerçekten korkulacak bir mevkide bulunuyordu.

Hz. Mûsâ ile Hârûn'un tebliğinin esası şuydu:

• Allah'ın gösterdiği doğru yolda yürüyenler, hem dünyada hem de âhirette selâmet, saâdet ve emniyete kavuşacaklardır.

• Peygamberi yalanlayan ve onun çağırdığı doğru yoldan yüz çevirenler ise dünyada helâk edici musibetlere, âhirette de ebedî azaba müstahak olacaklardır.

Hâsılı Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn, büyük bir acziyet içinde ve tam bir teslimiyetle Allah'a sığınmışlar, Allah da yardım ve korumasıyla onların imdâdına yetişmiştir.

Anlatıldığına göre bir zamanlar Bağdat'ta bir kıtlık oldu. Halk toplandı ve şikâyetlerini bir dilekçeyle vezir Ali b. İsa'ya arzettiler. Vezir dilekçeyi okudu ve arkasına şöyle yazdı: "Ben gökyüzü değilim ki size su vereyim, yeryüzü değilim ki sizi doyurayım. Siz iyisi mi Rabbinize müracaat edin!"

Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn, Cenab-ı Hakk'ın istediği şekilde Firavun'a gidip onu İslâm'a dâvet ettiler:

Rabbiniz Kim

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسٰى ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذٖٓى اَعْطٰى كُلَّ شَیْءٍ
خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى ﴿٥٠﴾ قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْاُولٰى ﴿٥١﴾ قَالَ عِلْمُهَا
عِنْدَ رَبّٖى فٖى كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبّٖى وَلَا يَنْسٰى ﴿٥٢﴾ اَلَّذٖى جَعَلَ
لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فٖيهَا سُبُلًا وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً
فَاَخْرَجْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتّٰى ﴿٥٣﴾ كُلُوا وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْ
اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِى النُّهٰى ﴿٥٤﴾ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفٖيهَا نُعٖيدُكُمْ
وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى ﴿٥٥﴾

49. Firavun: “Söyleyin bakalım, sizin Rabbiniz de kimmiş, ey Mûsâ?” diye çıkıştı.

50. Mûsâ: “Rabbimiz, her şeye yaratılışındaki temel özellikleri veren, sonra onu yaratılış gâyesine uygun biçimde yola koyan Allah’tır” diye cevap verdi.

51. Firavun: “Öyle ise geçmiş nesillerin hâli ne olacak?” diye sordu.

52. Mûsâ şöyle cevap verdi: “Onlara dair bilgi Rabbimin katında bir kitaptadır. Rabbim asla şaşırmaz, yanlış yapmaz ve unutmaz.”

53. “Yeryüzünü size döşek yapan, orada sizin için yollar ve geçitler açan, gökten yağmur yağdırıp su indiren yine O’dur.” İşte biz o suyla türlü türlü bitkilerden çift çift bitiriyoruz.

54. O bitkilerden hem siz yiyin, hem de hayvanlarınızı otlatın. Şüphesiz bunda akıl sahipleri için nice dersler, nice deliller vardır.

55. Sizi topraktan yarattık, yine sizi oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi diriltip oradan çıkaracağız.

Firavun Hz. Mûsâ’ya iki sual sorar:

İlk olarak, dillerinden düşürmedikleri Rablerinin kim olduğu hakkında bilgi ister, Mûsâ (a.s.) da O’nu sıfatlarıyla tanıtır. Çünkü Cenâb-ı Hakk’ın zâtını tanımak imkânsızdır. O, ancak sıfatları ve fiilleriyle tanınır. Buna göre hepimizin Rabbi, her türlü varlığı yaratan, her birine yaratılış gayelerini, ihtiyaçlarını ve onlardan sağlanacak faydaları dikkate alarak husûsî şekil ve özellikler veren, aynı zamanda her birine yürüyecekleri yolu gösteren, yapacakları işi öğreten Allah’tır.

İkinci olarak Firavun, önceden gelip geçmiş olup Allah'ın birliğini inkâr eden ve putlara tapan nesillerin hallerinin nice olduğunu sorar. Mûsâ (a.s.), büyük ihtimalle konuyu değiştirmek için sorulan bu sorunun cevâbına fazla girmeden yine fırsatı değerlendirerek, Firavun'u inanmaya çağırdığı Cenâb-ı Hakk'ın sıfatlarını anlatmaya devam eder. Geçmiş ümmetlerin hâli de dâhil her şeyin ilminin Allah katında Levh-i Mahfûz'da kayıtlı olduğunu, yani Allah'ın her şeyi çok iyi bildiğini, O'nun şaşırmasının, yanılmasının ve unutmasının söz konusu olmadığını bildirir. Sonra da tabiattan Allah'ın birliğini, kudret ve azametini gösteren canlı deliller ileri sürerek Firavun'un taştan katı kalbini yumuşatmaya çalışır.

Buna göre aklı olan herkes[9] bunlardan hareketle o Yüce Yaratan'ın varlığını, birliğini, ulûhiyet ve rubûbiyetini tanır, O'na teslim olur. Hem o toprağa öyle kuru bir toprak gözüyle bakmamak gerekir. Onda nice sırlar gizlidir. Burada sadece şunu belirtmek yeterli olacaktır:

Allah bütün insanları ondan yaratmıştır ve yaratmaktadır. Eceli gelip ölenleri oraya döndürmekte, ruhsuz bedenleri çürümüş toprak hâline getirmektedir. İşin en dikkat çekici tarafı ise, vakti gelince bütün insanları ondan tekrar ruhlarıyla ve bedenleriyle beraber çıkaracaktır!

Ömer b. Abdülaziz'le alakalı şu hâdise çok ibretli ve fevkalade tesirlidir:

Muhammed b. Kâ'b el-Kurazî şöyle anlatır:

Ömer b. Abdülaziz'le Medine-i Münevvere'de karşılaşmıştım. O zaman genç, yakışıklı, ter ü tâze ve bolluk içindeydi. Daha sonra halîfe olunca yanına gittim, izin istedim, izin verilince içeri girdim. Ömer b. Abdülaziz'i görünce şaşırdım ve ona şaşkın şaşkın bakmaya başladım. Bana:

"–Ey İbn Kâ'b! Neden öyle şaşkın bir vaziyette bakıyorsun?" dedi.

"–Ey Mü'minlerin Emîri! Renginiz uçmuş, bedeniniz yıpranmış, saçlarınız ağarmış ve dökülmüş! Sizi bu hâlde görünce hayretimi gizleyemedim" dedim.

Bunun üzerine bana şunları söyledi:

"–Ey İbn Kâ'b! Beni kabre konduktan üç gün sonra görsen kim bilir ne kadar şaşıracaksın? O zaman karıncalar gözlerimi çıkarmış, gözlerim yanaklarımın üzerine akmış, ağzım burnum da kan ve irinle dolmuş olur. İşte o zaman beni hiç tanıyamaz ve daha çok şaşırırsın. Şimdi bunları bırak da sen bana İbn Abbas'ın Rasûlullah (s.a.v.)'den rivayet ettiği hadîsi tekrar et..." (Hâkim, *el-Müstedrek,* IV, 300/7706)

Bütün bunlara rağmen şu da bir gerçek ki, kalp gözleri iyice körleşmiş öyle kâfirler var ki bu apaçık delillerin hiçbirini göremez, inkârları içinde tükenip giderler. İşte Firavun bunlardan biridir:

وَلَقَدْ اَرَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَاَبٰى ﴿٥٦﴾ قَالَ اَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ اَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسٰى ﴿٥٧﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهٖ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَٓا اَنْتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾ قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزّ۪ينَةِ وَاَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾

56. Yemin olsun ki, Firavun'a bütün mûcize ve delillerimizi gösterdik; fakat o yine de yalanladı ve gerçeği kabul etmemekte diretti.

57. Dedi ki: "Mûsâ! Yaptığın büyü ile bizi yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin?"

58. "Madem öyle, biz de sana onun benzeri bir büyü ile karşı koyacağız. Öyleyse sen aramızda, sonradan katılmaktan caymayacağımız bir buluşma vakti ayarla da, düz ve geniş bir alanda karşılaşıp kozlarımızı paylaşalım!"

59. Mûsâ: "Buluşma zamanımız, bayram günü ve insanların toplandığı kuşluk vaktinde olsun" dedi.

Mûsâ (a.s.)'ın o günde onlarla karşılaşmak üzere sözleşmesindeki hedefi; Allah'ın kelimesinin yücelmesi, dininin gâlibiyeti, kâfirin susturulması ve bâtılın can çekişerek yok olmasının hıncahınç kalabalıkların gözü önünde gerçekleşmesini istemesidir. Böylelikle, gerçeğin ortaya çıkmasını isteyenlerin bu talepleri daha bir güçlenecek, bâtıl taraftarlarının ise keskin kılıçları körelecekti. Göçebeler ve şehirliler arasında bu mühim hâdiseden çokça söz edilecek, bu haber her tarafa yayılacaktı. Aslında bu Mûsâ (a.s.)'ın da çok istediği, belki de arayıp bulamayacağı önemli bir fırsattı. Ahmak Firavun, farkında olmadan Hz. Mûsâ'nın kalabalık kitlelere dâvasını tebliğ edebilmesi için böyle müsait bir zemin hazırlamaktaydı:

فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ اَتٰى ﴿٦٠﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍۚ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى ﴿٦١﴾ فَتَنَازَعُٓوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى ﴿٦٢﴾ قَالُٓوا اِنْ هٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُر۪يدَانِ اَنْ يُخْرِجَاكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَر۪يقَتِكُمُ الْمُثْلٰى ﴿٦٣﴾ فَاَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّاۚ وَقَدْ اَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلٰى ﴿٦٤﴾

60. Bunun üzerine Firavun dönüp gitti; her türlü hîleyi devreye soktu, en üstün sihirbazlarını topladı; sonra da buluşma yerine geldi.

61. Mûsâ sihirbazlara dedi ki: "Yazıklar olsun size! Sakın Allah hakkında yalanlar uydurmak suretiyle O'na iftirada bulunmayın! Yoksa korkunç bir azap ile kökünüzü kazır. Gerçek şu ki, her kim Allah'a iftirâda bulunursa muhakkak hüsrâna uğrar."

62. Bunun üzerine sihirbazlar, yapacakları işleri aralarında tartıştılar ve gizli gizli fısıldaştılar.

63. Şöyle dediler: "Bakın, bu ikisi var ya, bunlar birer sihirbazdır; sihirleriyle sizi yurdunuzdan sürüp çıkarmak ve benimsediğiniz ideal hayat tarzınızı yok etmek istiyorlar."

64. "Öyleyse bütün hîlenizi, hünerinizi toplayın, sonra merâsim düzeninde saf saf gelin. Çünkü bugün hangi taraf üstün gelirse, sonunda kazanacak ve gülecek olan da o taraftır."

Böylece sihirbazlar, Firavun'un zorlamasıyla Hz. Mûsâ'nın karşısına çıktılar:

قَالُوا يَا مُوسٰى اِمَّا اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّا اَنْ نَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى ﴿٦٥﴾
قَالَ بَلْ اَلْقُوا ۚ فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا
تَسْعٰى ﴿٦٦﴾ فَاَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسٰى ﴿٦٧﴾ قُلْنَا لَا تَخَفْ
اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعْلٰى ﴿٦٨﴾ وَاَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا ۜ اِنَّمَا
صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ ۜ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ اَتٰى ﴿٦٩﴾

65. Sihirbazlar: "Ey Mûsâ! İster önce sen at asânı, ister ilk atan biz olalım" dediler.

66. Mûsâ: "Hayır, önce siz atın" dedi. Attılar; bir de baktı ki, sihirleri sayesinde onların ipleri ve değnekleri kendisine gerçekten koşuyor gibi görünüyor.

67. Mûsâ birden içinde bir korku hissetti.

68. Ona: "Korkma!" diye seslendik, "çünkü, üstün gelecek olan kesinlikle sensin!"

69. "Sağ elinde tuttuğun asâyı yere at da, onların yaptıklarını yalayıp yutuversin. Çünkü onların bütün yaptıkları, sihirbaz oyunundan ibarettir. Sihirbaz ise nereye varsa, ne yapsa başarılı olamaz!"

Ne güzel bir tecellîdir ki, sihirbazlar önce kimin atacağının belirlenmesini Mûsâ (a.s.)'a bıraktılar. Bir mânada ona karşı tevâzu gösterdiler ve onun kararına saygı duyacaklarını ifade ettiler. Allah'ın peygamberine olan bu

saygıları sebebiyle neticede Cenâb-ı Hak da onları iman şerefiyle şereflendirmiştir. Mûsâ (a.s.) da onların bu güzel davranışlarına nezâketle mukâbelede bulunarak, önce onların atmasını istedi. Onlar da iplerini ve değneklerini yere bırakıverdiler. Sihirbazlar iplerini civaya batırmışlardı. Güneşin harâreti bunlara isabet edince kımıldamaya ve hareket etmeye başladılar. Hz. Mûsâ bunların gerçek yılan olduklarını ve hareket ettiklerini zannetti. Bu sebeple âniden içinde bir korku hissetti. Bu da beşer tabiatının bir gereği olarak belki normal karşılanacak bir durumdu. Fakat orası korkma yeri değil, kendine güvenip cesaretle hareket etmenin lâzım geldiği bir yerdi. Bu sebeple Allah Teâlâ ona, korkmamasını, çünkü kesinlikle kendisinin üstün geleceğini bildirdi. Bunun için ise, sağ elinde bulunan asasını atması, onun kocaman bir ejderhaya dönüşüp sihirbazların kıpırdıyor gibi gözüken tüm iplerini ve değneklerini yalayıp yutması kâfî gelecekti.

Gerçekten de va‘dedilen gibi oldu. Mûsâ (a.s.) asâyı yere atınca kocaman bir ejderha oldu ve ortalıkta ne kadar ip ve değnek varsa hepsini yutuverdi. O, hepsini yalıyor, yutuyor, fakat kendisinde en küçük bir şişme olmuyordu.

Bakalım bu durum karşısında sihirbazlar ne yaptılar:

فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُونَ وَمُوسٰى ﴿٧٠﴾

70. Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar; “Hârûn ile Mûsâ’nın Rabbine iman ettik” dediler.

Zemahşerî der ki:

“Mûsâ (a.s.)’la müsabakaya çıkan sihirbazların durumu gerçekten hayrete şâyândır. Önce küfür ve inkâr için iplerini ve değneklerini yere attılar, sonra da şükür ve secde için başlarını yere atıp secdeye kapandılar. Fakat bu iki atma arsında ne büyük fark vardır.” (Zemahşerî, *el-Ke âf,* IV, 39)

Sihirbazların bu âni dönüşleri Firavun’u çıldırttı. Kelimenin tan anlamıyla şok olan;

قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِى عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ
فَلَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ فِى جُذُوعِ
النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ اَيُّنَا اَشَدُّ عَذَابًا وَاَبْقٰى ﴿٧١﴾

71. Firavun şöyle dedi: “Ben size izin vermeden önce ona inandınız, ha? Demek ki, size sihri öğreten ustanız oymuş! Şimdi ellerinizi ve ayaklarınızı hiç tereddüt etmeden çaprazlama keseceğim ve sizi mutlaka hurma

dallarına asacağım. Böylece hangimizin azabı daha şiddetli ve devamlıymış, o zaman anlayacaksınız!"

Firavun'un bütün bu telâşı ve tehdidi, kendi mağlubiyetini örtbas ederek hem sihirbazları hem de hâdiseyi dikkatle izleyen kalabalık halkı Hz. Mûsâ'ya uymaktan vazgeçirmek, böylece son derece tehlike altında kalan kendi konumunu güçlendirmek içindi.

Dikkat etmek gerekir ki, menfaate dayanan birlik ve beraberliklerin ömrü de menfaate bağlıdır. Menfaat bitince birlik dağılır, çıkarlar çatışınca görünüşte mevcut dostluklar düşmanlığa dönüşür. Sihirbazlar iman etmeyip Firavun'u desteklemeye devam etselerdi makbul kişiler olacak, nimetler içinde yüzeceklerdi. Fakat imanla birlikte kalp gözleri açılınca bâkiyi fâniye tercih ettiler:

قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلٰى مَا جَٓاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذٖي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَٓا
اَنْتَ قَاضٍۜ اِنَّمَا تَقْضٖي هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۜ ﴿٧٢﴾ اِنَّٓا اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ
لَنَا خَطَايَانَا وَمَٓا اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِۜ وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿٧٣﴾

72. Sihirbazlar dediler ki: "İmkânı yok, bize gelen apaçık mûcizeleri ve bizi yaratan Allah'ı bırakıp da seni kesinlikle tercih etmeyeceğiz. Hakkımızda istediğin kararı ver, yapmak istediğini yap. Şunu unutma ki, senin hükmün ancak dünya hayatında geçer."

73. "Şüphesiz biz, Rabbimize iman ettik. O'nun hatalarımızı ve bu arada bize zorla yaptırdığın sihir günahını bağışlayacağını umuyoruz. Allah'ın vereceği mükâfat seninkinden daha hayırlı, cezası da seninkinden daha devamlıdır."

Böylece sihirbazların, gördükleri âşikâr deliller ve kalplerine yerleşen iman-ı kâmil sayesinde Firavun'un tehditlerine aldırış edecek halleri kalmadı. Cenâb-ı Hakk'ın cezbe kadehinden mest olmuşlar; gönülleri üzerine dökülen, birbiri ardınca zuhûr eden ilâhî iltifât ve ihsân nurlarından dolayı kendilerinden geçmişlerdi. Onlar göreceklerini görmüşler, bulacaklarını bulmuşlardı. Ulaştıkları ruhânî dereceler ve gördükleri mânevî hakîkatler karşısında Firavun'a ait değer verip tercih edecekleri hiçbir şey kalmamıştı. Rivayete göre secdeye kapandıklarında Yüce Allah onlara cennetteki makamlarını göstermişti. Bu sebeple Firavun'un "Asarım, keserim!.." tehditlerine karşı büyük bir sabır ve metânetle şöyle dediler:

"Haydi durma, ne yapacaksan yap. İster asmaya, ister kesmeye hükmet. Biz böyle tehditlerden korkup da kararımızdan dönmeyiz. Çünkü sen ancak dünya

hayatında ve bizim fânî hayatımız müddetince istediğini yapabilir veya arzu ettiğin hükmü verebilirsin. Senin de bu hükümranlığın pek yakında yok olup gidecektir. Bizim artık dünyanın ne güzelliğine bir rağbetimiz, ne de azabından bir korkumuz kalmıştır. Bugün sen bize hangi zulmü yaparsan yap, yarın da Allah Teâlâ sana dilediği cezayı verecektir! Biz Rabbimize iman ettik; O'nun bizim her türlü günahımızı, hatalarımızı bağışlamasını diliyoruz. Özellikle senin bizi şehirlerden toplayıp getirerek Allah'ın seçkin bir peygamberi karşısında bize zorla yaptırdığın sihir için de Rabbimizin af ve mağfiretine sığınıyoruz. O'nun bizi affedeceğini, bağışlayacağını ve ebedî nimetlerine kavuşturacağını umuyoruz. Bizim için Allah yani O'nun mükâfatı daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Yine O'nun vereceği azap da senin azabından daha kalıcıdır. O halde ey Firavun, müspet veya menfî senin hiçbir şeyini dikkate almaksızın, sadece Allah'ın mükâfatını umarak O'na itaat etmemiz ve azabından korkarak O'na isyandan kaçınmamız bizim için daha mühimdir."

Rivayete göre Firavun'un hanımı Âsiye merakla: "Kim gâlip geldi?" diye soruyordu. Ona: "Mûsâ ve Hârûn gâlip geldi", denilince hemen: "Ben de Mûsâ ve Hârûn'un Rabbine iman ettim" dedi. Firavun ona adamlarını gönderdi ve şu talimatı verdi: "Büyük bir kaya bulunuz, eğer inancını sürdürecek olursa o kayayı onun üzerine bırakınız!" Yanına vardıklarında başını kaldırıp göğe baktı, cennetteki yerini gördü ve imanını dile getiren sözler söylemeye devam etti. O sırada: **"Rabbim! Benim için katında, cennette bir köşk yap! Beni Firavun'dan ve yaptıklarından kurtar; beni bu zâlimler topluluğundan halâs eyle!"** diye dua ediyordu. (Tahrim 66/11) Bu esnada da ruhu kabz edildi, cesedinde ruh olmadığı halde kayayı üzerine bıraktılar. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XI, 225)

Netice itibariyle:

إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿٧٤﴾

74. Gerçek şu ki, kim Rabbine inkârcı bir suçlu olarak gelirse, onun hakkı cehennemdir. Orada ne ölür kurtulur, ne de rahat yaşar!

Buna karşılık:

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولٰٓئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ
الْعُلٰىۙ ﴿٧٥﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِد۪ينَ
ف۪يهَاۜ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا مَنْ تَزَكّٰى ﴿٧٦﴾

75. Kim de Allah’a sâlih ameller işlemiş bir mü’min olarak varırsa, onlar için de öte dünyada pek yüksek dereceler vardır.

76. Onlar, altlarından ırmaklar akan Adn cennetlerinde ebedî kalacaklardır. Her türlü yanlış inançtan ve günahlardan arınanların mükâfatı işte budur!

Burada imanı olup sâlih amelleri olmayan veya eksik olan kimselerin, cennete girseler de, o yüksek derecelerden mahrum kalacaklarına işaret bulunmaktadır.

Şimdi tekrar Hz. Mûsâ’nın kıssasına dönülerek buyruluyor ki:

Âyette “akıl” mânasında النُّهٰى (nühâ) kelimesi kullanılmıştır. Bu, النُّهْيَة (nühye) kelimesinin çoğuludur ve “yasaklamak, alıkoymak” mânasına gelmektedir. Akıl insanı bâtıla uymaktan, kötülük işlemekten alıkoyduğu için ona bu isim verilmiştir. “Akıl” mânasına gelen diğer bir kelime de “hicr”dir. Bu kelimede de yine yasaklama, engelleme ve alıkoyma mânaları vardır. Demek ki aklın en mühim vazîfesi, öncelikle kişiyi yanlış düşünce, söz, fiil ve davranışlardan uzaklaştırmak, sonra da faydalı olan şeylere yönlendirmektir. Bu açıdan bakıldığında “akıl” ile “takvâ” arasında ne derin bir irtibat olduğu rahatlıkla anlaşılacaktır. O halde en akıllı kişiler, Allah’a karşı takvâsı yani O’na olan korku ve muhabbeti en çok olan kimselerdir. Zâten Allah katında en değerli insanların da takvâ bakımından en üstün kimseler olacağı beyân edilmektedir. (bk. Hucurât 49/13)

Firavun'dan Kurtuluş

وَلَقَدْ اَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادٖي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرٖيقًا فِى
الْبَحْرِ يَبَسًاۙ لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشٰى ﴿٧٧﴾ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ
بِجُنُودِهٖ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْؕ ﴿٧٨﴾ وَاَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدٰى ﴿٧٩﴾

77. Biz Mûsâ'ya şöyle vahyetmiştik: "Kullarımla birlikte geceleyin Mısır'dan yola çık! Asanı yere vurarak onlara denizde kupkuru bir yol aç. Firavun'un ordusu yetişecek diye korkma ve denizde boğulacağız diye endîşe etme!"

78. Derken Firavun, askerleriyle Mûsâ ve kavminin peşine düştü. Ama deniz üzerlerine kapanıp, onları görülmedik bir şekilde yutuverdi.

79. Böylece Firavun, kavmini büsbütün yoldan çıkarmış, çıkmaza sürüklemişti; onları asla doğru yola iletemedi.

Firavun kavmine daha önce: **"Ben size sadece kendimce doğru bulduğum görüşü bildiriyor ve size ancak tutulması gereken doğru yolu gösteriyorum"** (Mü'min 40/29) demişti. Fakat netice, Firavun'un onları doğru yola iletmediğini, aksine onları yanlış yola, sapıklığa ve helâke sürüklediğini açıkça göstermiş oldu.

Burada Mekke müşrikleri başta olmak üzere Firavun gibi önderlerin peşinden gidenlerin âkıbetlerinin kötülüğü ile alakalı gizli bir ikaz yer almaktadır.

Cenab-ı Hak, Firavun'un zulmünden kurtardığı İsrâiloğulları'na olan bu büyük ihsânlarının karşılığında onlardan kulluk hayatlarına dikkat göstermelerini istemektedir:

يَا بَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَ قَدْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوٰعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ
الْاَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا
رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فٖيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٖيۚ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ
غَضَبٖى فَقَدْ هَوٰى ﴿٨١﴾ وَاِنّٖى لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰى ﴿٨٢﴾

80. Ey İsrâiloğulları! Şüphesiz biz sizi düşmanınızdan kurtardık. Tûr'un bereketlerle dolu sağ yamacında Mûsâ vasıtasıyla sizinle emirlerime uyacağınıza dair sözleşme yaptık. Çölde aç kalmayasınız diye size gökten kudret helvası ve bıldırcın eti ihsân ettik.

81. Size rızık olarak verdiğimiz temiz ve helâl nimetlerden yiyin. Bu hususta azgınlık ve nankörlük yapmayın; aksi halde gazabım tepenize iner. Kimin de üzerine gazabım inerse, artık o helâk uçurumuna yuvarlanıp gider.

82. Şu da muhakkak ki ben, günahlarından tevbe ile vazgeçen, iman edip sâlih ameller işleyen, bundan böyle de doğru yol üzere hareket eden kimseyi elbette bağışlarım.

Yüce Allah, kendisiyle konuşup Tevrat'ı vermek için Mûsâ (a.s.) ile sözleşti. 80. âyette bu sözleşmenin İsrâiloğulları'yla olduğu belirtilir. Bunun sebebi, Hz. Mûsâ'ya verilecek Tevrat'ın onlarla ilgili ve onların faydasına olmasıdır. Ayrıca burada Tevrat'ın inzâli sırasında hazır bulunmak üzere yetmiş kişilik bir grubun seçilip getirilmesine de işaret edilir. (bk. Bakara 2/57; A'râf 7/155)

Allah Teâlâ'nın hem اَلْغَفُورُ (Gafûr) hem de اَلْغَفَّارُ (Gaffâr) ism-i şerifi vardır. Gafûr, mağfireti çok olan demektir. Mağfiret ise işlediği günahları affederek kulu müstahak olduğu cezadan korumaktır. Bu, bir şeyi kirden koruyacak örtüyle kaplamak mânasındaki اَلْغَفْرُ (gafr) kökünden türemiştir. Gaffâr ise, harflerinin ziyâdeliği sebebiyle Gafûr'dan daha ileri bir mânaya sahiptir.

Tevbe sabun gibidir. Sabun görünen kirleri temizlediği gibi, tevbe de içimizdeki kirleri yani günahları temizler.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), bir hadis-i kudsîde Yüce Rabbimizin şöyle buyurduğunu haber verir:

"Ey Âdemoğlu! Sen bana dua ettiğin ve benden affını umduğun sürece, i lediğin günahlar ne kadar çok olursa olsun, onları büyüklüğüne bakmadan seni bağı larım. Ey Âdemoğlu! Günahların gökleri dolduracak kadar olsa, sen benden bağı lanmanı dilersen, günahlarını affederim. Ey Âdemoğlu! Bana hiçbir eyi ortak ko mamı , irke bula mamı olduğun takdirde, yeryüzünü dolduracak kadar günahla huzuruma gelsen
ş *bile, ben seni yeryüzü dolusu kadar mağfiretle kar ılarım."* (Tirmiz, Deavât 98)

Hz. Mûsâ, Rabbiyle buluşmanın hasreti ve derin vecdiyle bir an önce ilâhî huzura kavuşmak için kavmini bırakıp Tûr dağına çıkmıştı. Halbuki asırlardır kölelik hayatı yaşadıktan sonra henüz yeni yeni özgürlükle tanışmaya başlayan bu insanların, kendilerinden beklenen olgunluk seviyesine ulaşıncaya dek başıboş bırakılmamaları gerekiyordu:

وَمَٓا اَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسٰى ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ اُو۬لَٓاءِ عَلٰٓى اَثَر۪ي
وَعَجِلْتُ اِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضٰى ﴿٨٤﴾

83. Allah: "Kavmini bırakıp da aceleyle buraya gelmene sebep neydi, ey

Mûsâ?" diye sordu.

84. Mûsâ dedi ki: "İşte onlar, hemen peşimdeler. Benden daha çok hoşnut ve râzı olasın diye aceleyle sana geldim ey Rabbim!"

Hz. Mûsâ, kavmini Mısır'dan çıkarıp Sînâ'ya ulaştırdı. Cenâb-ı Hak ona, vahyini bildirmek üzere Tûr'a gelmesini emretti. Mûsâ (a.s.) da kavmin idâresini Hârûn (a.s.)'a bırakarak aceleyle Tûr'a geldi. Kavmine de kırk gün sonra döneceğini ve bir kitap getireceğini va'detti. Mûsâ (a.s.), Allah'ın huzuruna çıkma ve O'nun kelâmını dinlemeye olan iştiyâkı sebebiyle belirlenen vakitten hayli önce Tûr dağının tepesine çıktı. Bu yüzden Cenâb-ı Hak, ona niçin kavmini terk edip buraya gelmede acele ettiğini sormuştu. Elbette Yüce Allah bunun sebebini biliyordu. Lâkin bu sözleriyle Mûsâ (a.s.)'a ikramda bulunmayı, kalbine sükûnet vermeyi ve ona merhamet etmeyi murad etmiştir.

Âyet-i kerîmelerde şu mânalara işaret edilir:

• Hak yolcusu, Allah'a olan yolculukta gevşeklik göstermemelidir. Allah'ın rızâsının O'na yönelişte acele etmekte olduğunu bilmelidir. Bu sebeple dinin emirlerini yerine getirme ve yasaklarından kaçınmada acele davranmak övülmüştür. Diğer âyet-i kerîmelerde: **"O halde Allah'a koşun!"** (Zâriyât 51/50), **"Siz hep hayırlı işler yapmada birbirinizle yarışın!"** (Bakara 2/148) buyrulur

• Hak yolcusu, hiçbir mânevî menzilde duraklamamalı, ihlas ve titizlikle kulluğa devam ederek Rabbine yaklaşabildikçe yaklaşmaya çalışmalıdır. Nitekim Mûsâ (a.s.) kavmine takılıp kalmamış, Rabbinin huzuruna varmada acele etmiş, böylece engeller ortadan kalkmıştı.

• Allah'a ulaşma yolunda mesâfe almak isteyen kulun niyeti hâlis olmalı ve sırf Rabbinin rızâsını talep etmelidir. Mûsâ (a.s.)'ın **"Benden daha çok hoşnut ve râzı olasın diye aceleyle sana geldim ey Rabbim!"** (Tâhâ 20/84) sözü buna işaret etmektedir. Gerçekten de Hz. Mûsâ'nın kasdı yalnız Rabbine ulaşmaktı.

• Hak yolcusunun Allah'tan talebi, kendi nefsinin O'ndan râzı olması değil, O'nun rızâsı olmalıdır. Hz. Mûsâ'nın **"benden hoşnut ve râzı olasın"** (Tâhâ 20/84) sözünde bu mâna açıktır. (bk. Bursevî, *Rûhu'l-Beyân,* V, 492-493)

Şunu unutmamalı ki, Allah'a kavuşma yolu imtihan ve iptilalarla doludur. Nitekim Yüce Allah, bu yolda Mûsâ (a.s.)'ın kavmiyle, kavmini de buzağıyla imtihan etmişti:

قَالَ فَاِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَاَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ
مُوسٰى اِلٰى قَوْمِه۪ غَضْبَانَ اَسِفًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ

وَعْدًا حَسَنًا ۜ اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ اَمْ اَرَدْتُمْ اَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ
غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَخْلَفْتُمْ مَوْعِدٖى ﴿٨٦﴾ قَالُوا مَٓا اَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ
بِمَلْكِنَا وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَٓا اَوْزَارًا مِنْ زٖينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذٰلِكَ اَلْقَى
السَّامِرِيُّ ۙ ﴿٨٧﴾ فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هٰذَٓا
اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوسٰى فَنَسِيَ ۜ ﴿٨٨﴾ اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَّا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلًا ۙ
وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ۟ ﴿٨٩﴾

85. Allah şöyle buyurdu: "Fakat biz sen ayrıldıktan sonra geride bıraktığın kavmini imtihan ettik ve Sâmirî onları yoldan çıkardı."

86. Bunun üzerine Mûsâ, son derece öfkeli ve üzüntülü olarak kavminin yanına döndü; onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunmamış mıydı? Şu halde size verilen sözün üzerinden çok uzun bir zaman mı geçti, yoksa Rabbinizden bir gazabın tepenize inmesini mi istediniz de, bana verdiğiniz sözden döndünüz?"

87. Dediler ki: "Biz sana verdiğimiz sözden bilerek ve isteyerek dönmüş değiliz. Fakat yanımızda Mısırlıların zînet eşyalarından birtakım ağırlıklar vardı. Onları eritmek için ateşe attık; Samirî de kendininkini atıverdi."

88. Derken Sâmirî onlar için böğürebilen bir buzağı heykeli döküp çıkardı. Peşinden o ve avânesi: "İşte sizin de, Mûsâ'nın ilâhı da budur. Fakat Mûsâ bunu unuttu, başka ilâh aramak üzere kalkıp dağlara gitti" dediler.

89. Hayret doğrusu! Onlar görmüyorlar mıydı ki, o heykel kendilerine hiçbir sözle cevap veremiyor ve onlar için ne bir zarar ne de bir fayda sağlamaya güç yetirebiliyordu?

Aslında İsrâiloğulları'nın Kıptîlerden aldıkları o süs eşyalarını kullanmaları kendilerine haramdı. Bu sebeple o eşyalar için "günahlar" mânasına gelen اَوْزَارًا (evzâren) kelimesini kullanmışlardır. Çünkü onlara ganimet haram kılınmıştı. Ganimet olarak toplanan malların ve eşyaların yakılması gerekiyordu. Onlar da bu sebeple günahtan kurtulmak için yüklendikleri süs eşyalarını yakmak üzere ateşe atmışlardı. Fakat işin dikkat çeken yönü aslı haram olan bu eşyaların nasıl bir netice ortaya çıkardığıdır. Neticede bunlar Samirî'nin elinde buzağı heykeline dönüşmüş ve onların hak yolu bırakıp puta tapmalarına sebep olmuştur. Dolayısıyla kim helâl olmayan yollarla dünyalık elde etmek isterse,

dinî hassâsiyet bakımdan kendini büyük bir tehlikenin içine atmış olur. Nitekim âyet-i kerîmede: **“Nefsinin kötü arzularını kendine ilâh edinen kimseyi gördün mü?”** (Câsiye 45/23) buyrulmaktadır.

Bu âyet-i kerîmelerde şu ince mânalara işaret edilmektedir:

• İsrâiloğulları Kızıl denizi geçtikten sonra putlara tapan bir kavme rastladılar ve Hz. Mûsâ’dan kendileri için de onlarınki gibi bir put yapmasını istediler. (bk. A‘râf 7/138) Bu buzağı sûretinde bir puttu ve gönülleri ona tapmaya meyletti. İşte Sâmirî, yaptığı buzağı heykelini tam da onların gönüllerinde muhabbeti yerleşmiş olan sûrette yaptı. Burada şu işaret vardır ki, nefsin gizli arzuları kalpte yer tuttuğu zaman, temizleme ve arındırma kalemiyle o kir oradan iyice kazınmadığı sürece fırsatını bulunca sahibini tehlikeye atmasından korkulur.

• Hz. Mûsâ kavminden kırk günlüğüne ayrıldı, bu kadar az bir süreyi bile beklemeye tahammül edemeyen kavmi hemen tevhidden vazgeçip buzağıya taptılar. Bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)’in aramızdan ayrıldığı asırlar oldu. Buna rağmen bu gün biri kalksa onun ümmetinden muvahhid ve ihlaslı birinin yanında tevhide aykırı bir söz söyleyecek olsa, hemen ona affı olmayan büyük bir günah işlediğini ve bundan tevbe etmesi gerektiğini söyler. Buna asla müsamaha göstermez. (Kuşeyrî, *Letâifü’l-i ârât*, II, 271)

• Allah bir toplumu bir belâ ile sınamayı murad ettiğinde, onların akıl sahibi olanlarının başlarından akıllarını alır. Apaçık mûcizeleri gördükten sonra gözlerini kör eder de, sanki hiçbir şey görmemiş gibi olurlar. Bu sebepledir ki 89. âyette: “Onun konuşamayan, fayda ve zarar veremeyen bir buzağı olduğunu görmezler mi?” buyrulur.

• İlâhî gazap ve azabı celbeden sebeplerden biri de sözünden dönmek ve ahdini bozmaktır. Dolayısıyla O’nun rahmetine talip olanlar istikâmet ve sebâttan ayrılmamalıdırlar.

• Dünya malı aldanışın, fesat ve helâkin sebebidir. Görüldüğü üzere Firavun dünyası yüzünden gurura düştü, aldandı ve helâk oldu. Sâmirî de mücevherlerden böğüren bir buzağı yaptı ve onunla kavmini ifsat etti. Eğer İsrâiloğulları Mısır’dan çıktıklarında yanlarında o zînetleri götürmeselerdi, buzağıya tapmaktan kurtulurlardı. Bundan dolayı tevbe etmekle de imtihan olunmazlardı. (Bursevî, *Rûhu’l-Beyân*, V, 496-497)

Acaba Hârûn (a.s.) vazîfesini tam yapamadığı için mi bu olanlar oldu:

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُونُ مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ
الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُونِي وَاَطِيعُوا اَمْرِي ﴿٩٠﴾ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ
عَاكِفِينَ حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْنَا مُوسٰى ﴿٩١﴾

90. Halbuki Hârûn daha önce onlara: "Ey kavmim! Bakın, siz bu heykel yüzünden bir imtihana maruz kaldınız. Şüphesiz sizin Rabbiniz, Rahmân olan Allah'tır. O halde gelin bana uyun ve emrime itaat edin!" demişti.

91. Onlar ise: "Mûsâ aramıza dönünceye kadar onun karşısında boyun büküp tapınmaktan asla vazgeçmeyeceğiz!" dediler.

Dikkatlice düşünülürse Hârûn (a.s.)'ın, yanlış yola sapan kavmine bu nasihatinde en güzel hitâbet üsûlünü takip ettiği görülür. Öncelikle, **"Ey kavmim!"** (Tâhâ 20/90) hitabıyla onlara olan muhabbet, merhamet ve şefkatini göstermiş, onların hissiyatını harekete geçirmiştir. İkinci olarak **"Bakın, siz bu heykel yüzünden bir imtihana maruz kaldınız"** (Tâhâ 20/90) diyerek, onları bâtıldan menetmiş; üçüncü olarak, **"Şüphesiz ki sizin gerçek Rabbiniz, Rahmân olan Allah'tır"** (Tâhâ 20/90) diyerek Allah'ı tanımaya dâvet etmiş; dördüncü olarak **"o halde gelin bana uyun"** (Tâhâ 20/90) diyerek peygamberliği tanıyıp kabul etmeye çağırmış ve son olarak da **"emrime itaat edin"** (Tâhâ 20/90) diyerek, onları şeriatı tatbike dâvet etmiştir ki en güzel tertib budur. Çünkü her şeyden önce şüpheleri izâle etmek, sonra işin aslı olan mârifetullah, sonra nübüvvet sonra da şeriat gelir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXII, 92)

Hz. Hârûn, burada husûsiyle Allah'ın "Rahmân" adını zikretmiştir. Böylece onlara, ne zaman tevbe ederlerse nihâyetsiz merhamet sahibi olan Allah'ın tevbelerini kabul edeceğini haber vermiştir. Zâten Allah'ın onları Firavun belâsından kurtarışı da onlara olan en büyük bir rahmet tezâhürüdür.

Hz. Mûsâ kavminin saptığını öğrenmişti. Fakat kardeşi Hârûn'la kavmi arasında olup bitenlerden habersizdi. Bu sebeple döner dönmez, ilk olarak Hârûn'u hesaba çekti:

قَالَ يَا هٰرُونُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿٩٢﴾ اَلَّا تَتَّبِعَنِ اَفَعَصَيْتَ
اَمْرِي ﴿٩٣﴾ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَاْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَاْسِي اِنِّي خَشِيتُ
اَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي اِسْرَآئِلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾

92. Mûsâ döndüğünde olan bitenden habersiz kardeşine çıkıştı: "Ey Hârûn! Bunların sapıklığa düştüklerini gördüğünde sana ne engel oldu da,"

93. "Söylediklerime uymadın, benim yolumdan gitmedin? Yoksa bilerek emrime karşı mı geldin?"

94. Hârûn: "Ey anamın oğlu!" dedi, "sakalımı, başımı çekme! Doğrusu ben senin: «Sözümü dinlemedin de İsrâiloğulları arasına ayrılık soktun!» demenden korktum."

Hz. Hârûn, Mûsâ (a.s.)'ın öfkesini yatıştırıp kendisine karşı merhametle davranmasını sağlamak üzere ona: "Ey anamın oğlu!" diye hitap etmiştir. Çünkü ana, şefkat ve merhametin timsâlidir. Ayrıca öz kardeş olduklarını hatırlatarak kardeşlik hukukuna da dikkat etmesini istemiştir.

Hz. Hârûn'un **"Sözümü dinlemedin de İsrâiloğulları arasına ayrılık soktun!"** denmesi endişesine gelince: Hz. Mûsâ ona kavmiyle birlikte kalmasını emretmişti. Onları bırakıp çıkacak olsaydı, bir takım kimselerin arkasından gelecekleri, bir takım kimselerin de buzağı ile birlikte kalacakları korkusu vardı. Belki de iş birbirlerinin kanlarını dökecek raddeye gelebilirdi. Ayrıca "bu işten vazgeçin" diye onları alıkoymaya kalkışsaydı, aralarında bir çarpışma çıkabilir ve daha tehlikeli bir durum sözkonusu olabilirdi. İşte Hz. Hârûn'un Mûsâ (a.s.)'ın "Yoksa emrime bilerek karşı mı geldin?" sözlerine cevabı budur.

Hârûn'dan sonra hesap verme sırası Sâmirî'de:

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾ قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا
بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ اَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِي
نَفْسِي ﴿٩٦﴾ قَالَ فَاذْهَبْ فَاِنَّ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ
وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ وَانْظُرْ اِلٰى اِلٰهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ
عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾ اِنَّمَا اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ
الَّذِي لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

95. Mûsâ, bu kez Sâmirî'ye dönerek: "Nedir bu yaptığın korkunç şey, ey Sâmirî?" diye sordu.

96. Sâmirî şöyle cevap verdi: "Ben, onların görmediği bir şeyi gördüm. Sana gelen elçi Cebrâil'in izinden bir avuç toprak alıp onu erimiş mücevheratın içine attım. Böyle bir şey yapmayı nefsim bana hoş gösterdi."

97. Mûsâ: "Defol, git!" dedi, "Artık hayatın boyunca: «Bana dokunmayın!» diyerek insanlardan uzak duracak, yalnız yaşamaya mahkûm olacaksın! Ayrıca senin için bir ceza daha var ki, ondan asla kaçıp kurtulamayacaksın. Şimdi tapınıp durduğun şu tanrına bak! Yemin olsun ki, biz onu ateşte yakacağız; sonra da küllerini denize savuracağız!"

98. Şüphesiz sizin ilâhınız ancak Allah'tır. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır.

Sâmirî'nin, İsrâiloğulları'nın görmeyip de kendisinin gördüğünü ve izinden bir

avuç toprak aldığını söylediği elçi, Hz. Mûsâ'nın huzuruna gelen Cebrâil (a.s.) idi. Sâmirî, onun atının bastığı yerlerin yeşerdiğini görmüş, izinin toprağından bir avuç alıp, mücevherâtın eritildiği o ateşe atmıştı. Sâmirî'nin buradaki sözünü mecazi mânaya hamledip, "Nefsim beni, Allah'ın bana ilham ettiği husûsî bir ilmi böyle kullanmaya sevketti" şeklinde anlamak da mümkündür.

Rivayete göre Hz. Mûsâ'nın, artık bundan böyle hayatın boyunca "bana dokunmayın, benden uzak durun" diyeceksin, şeklindeki bedduasından sonra Sâmirî, hakikaten ağır bir bulaşıcı hastalığa yakalanmış ve ömrü boyunca insanlardan uzak durmak mecburiyetinde kalmıştır.

Hz. Hârûn ve Sâmirî ile bu konuşmaları yaptığı esnâda Mûsâ (a.s.) yine aynı hiddet ve öfkeyle yapılan buzağı heykelini ateşte cayır cayır yakacağı, sonra onun küllerini denize atacağı tehdidinde bulundu. Sonra da Allah'ın tek ilâh olduğunu, O'ndan başka ilâh olmadığını, O'nun ilminin her şeyi kuşattığını vurguladı. Böylece tüm kavmini yeniden tevhid akîdesine dâvet etti.

Bu davranış, ulu'l-azm bir peygamberin Allah'ın birliğine karşı işlenen bir suç karşısında nasıl yüksek bir gayret-i diniyyeye sahip olduğunun açık bir örneğidir. Allah'ın varlığına ve birliğine inanan ve bu inancı insanlara ulaştırma vazîfesi olan her mü'minin Mûsâ (a.s.)'ın bu hâlinden alması gereken çok güzel örnekler vardır. Kur'ân-ı Kerîm geçmiş peygamberlerin kıssalarını işte bu maksatla anlatmaktadır:

Kur’an: İlâhî Uyarı

كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَۚ وَقَدْ اٰتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا
ذِكْرًاۚ ﴿٩٩﴾ مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًاۙ ﴿١٠٠﴾
خَالِدِينَ فِيهِۜ وَسَٓاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًاۙ ﴿١٠١﴾

99. Rasûlüm! İşte böylece sana daha önce yaşanmış önemli hâdiselerden bir kısmını anlatıyoruz. Şüphesiz sana tarafımızdan bir zikir verdik.

100. Kim ondan yüz çevirirse, kıyâmet gününde ağır bir günah yükünün altına girecektir.

101. Onlar bu yükün altında devamlı kalacaklardır. Kıyâmet gününde onların payına düşecek bu yük, ne kötü bir yüktür!

99. âyette geçen “zikir”den maksat Kur’an’dır. Ona, içinde son derece muhtevalı ve tesirli öğütlerin, hatırlatmaların bulunması sebebiyle “zikir” denilmiştir. Onda insanın dinî ve dünyevî işlerinde karşılaşacağı her türlü meselenin izahı bulunmaktadır. “Zikr”in “şeref” mânası da vardır. O da yine Efendimiz’e Kur’an’la verilen bir şereftir. Bu mânada âyet-i kerîmede: **“Şüphesiz bu Kur’an hem senin için hem de kavmin için bir hatırlatmadır ve bir şereftir”** buyrulur. (Zuhruf 43/44)

Kur’an, Allah Teâlâ’nın muradını, râzı olduğu ve olmadığı hususları bildirir. Dolayısıyla ona tâbi olan kurtulur; ona sırt çeviren ise, yaptığı bütün işler Allah’ın rızâsına aykırı olacağı için üzerine ağır bir günah yükü yüklenmiş olur. Günah işlemeye devam ettikçe bu yük daha da ağırlaşır. Bu haliyle ölüp mahşer yerine gelince, şüphesiz o günah yüklerinin altında ebediyen kalır ve cezasını çeker.

O kıyâmet günü ki:

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًاۚ ﴿١٠٢﴾
يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ
اِذْ يَقُولُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًاۚ ﴿١٠٤﴾

102. O gün sûra üflenecek. Biz o günde inkârcı suçluları, yorgunluk ve susuzluktan gözleri morarmış ve kör bir halde mahşerde toplayacağız.

103. O halin dehşeti içine aralarında gizli gizli fısıldaşarak: “Siz dünyada

olsa olsa on gün kadar bir şey kaldınız" derler.

104. Aralarında konuştukları hususu elbette biz daha iyi biliriz. İçlerinden en mûtedili ve aklı başında olanı ise: "Hayır, belki orada sadece bir gün kaldınız" diye karşılık verir.

Kıyâmet günü sûra üflenecek, günahkârların korkudan gözleri belerecek, gömgök olacaktır. زُرْقًا (zürkan) kelimesinin Arapçada "susuzlar" ve "körler" mânası da vardır. Demek ki onlar büyük bir korku içinde ve aynı zamanda hem kör hem de susuz olarak haşrolunacaklardır. Onlar, âhiret hayatının ne kadar sonsuz olduğunu fark ettikleri sırada, artık geç olsa da dünya hayatının ne kadar kısa ve fânî olduğunu anlayacaklar; fısıltı halinde birbirlerine dünyada olsa olsa ancak on gün kaldıklarını söyleyecekler. Daha akıllı olanları ise orada bir günden daha fazla kalmadıklarını söyleyecektir. İşte âhiretin sonsuzluğu karşısında, içinde yaşarken bize uzun gelen dünya hayatının hâli!

İşte size kıyâmet gününden ve mahşer meydanından kalpleri ürperten dehşetli manzaralar:

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّى نَسْفًاۙ ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا
قَاعًا صَفْصَفًاۙ ﴿١٠٦﴾ لَا تَرٰى فِيهَا عِوَجًا وَلَٓا اَمْتًا ﴿١٠٧﴾

105. Rasûlüm! Sana kıyâmet gününde dağların ne halde olacağını soruyorlar. De ki: "Rabbim onları ufalayıp savuracak."

106. "Böylece yerlerini dümdüz, bomboş bir halde bırakacak."

107. Öyle ki, orada ne bir çukur görebilirsin, ne de bir tümsek!

Münkirlerin, Rasûlullah (s.a.v.)'e: "Sen dünyanın fenâ bulacağını iddia ediyorsun. Bu dediğin doğru olsaydı, onun yok olmaya yüz tutması için bir taraflarından eksilmeye başlaması gerekirdi. Fakat biz dünyada böyle bir noksanlaşma göremiyoruz. Dağları oldukları gibi yerinde görüyoruz. Kıyâmet kopacaksa bu kocaman dağlar ne olacak, nereye gidecek?" şeklindeki itirazlarına cevap olarak bu âyetler inmiştir. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXII, 101)

Cenâb-ı Hak dağları kıyâmet günü köklerinden söküp koparacak, birbirine çarpıp unufak edecek, sonra onları akabilecek şekilde kum hâline dönüştürecek, sonra da rüzgârların etrafa dağıtabilecekleri şekilde atılmış renkli yün gibi yapacaktır. Bundan sonra dağlar, etrafa dağıtılmış toz zerreleri hâline gelecektir. (bk. Hâkka 69/13-14; Nebe 78/20; Kâria 101/5)

Sonra Yüce Allah, onların yerlerini üzerlerinde hiçbir bitki ve binâ bulunmayan dümdüz, açık, geniş ve kaygan bir zemine dönüştürecektir. O

zemin öyle dümdüz olacak ki, bakan kişi orada ne bir vâdi ne bir tepe, ne bir alçaklık ne bir yükseklik, ne bir iniş ne bir çıkış, ne bir çukur ne bir tümsek, ne bir eğrilik ne bir yumruluk, ne bir çatlaklık ne bir iz görebilecektir.

Mahşer kalabalığının içinden esrarengiz bir dâvetçi çıkıp "Gelin!" diye seslenecek:

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ
فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾ يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ
الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ
وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١١٠﴾

108. O gün insanlar, hiçbir tarafa sapmadan kendilerini çağıran dâvetçinin peşine düşecekler. Rahmân'ın azamet ve heybetinden bütün sesler kısılacak; sen de artık fısıltıdan başka bir ses duyamayacaksın!

109. O gün hiç kimsenin şefaati fayda vermeyecek; ancak Rahmân'ın izin verdiği ve konuşmasına râzı olduğu kimseninki müstesnâ.

110. Allah onların geleceğini de bilir, geçmişini de. Fakat onların bilgisi Allah'ı kuşatamaz.

"Dâvetçi", İsrâfil (a.s.)'dır. İkinci kez sûra üflediği zaman herkes başka hiçbir tarafa meyletmeksizin mecbûrî sûrette onun çağrısına uyarlar. Onun çağrısının geldiği yöne doğru koşarlar ve onun bulunduğu yönden başkasına sapmazlar. Koşarlar ama sessizce, gürültü patırtı yapmadan koşarlar. Zira mahşer yerinde Rahmân'ın huzurunda, O'nun azamet ve heybetinden sesler kısılacak, sadece bir fısıltı veya hışırtıdan başka bir şey işitilmeyecek. Bu ses, mahşere doğru sevk edilen kalabalıkların ayak sesleridir. Bunun mahşer halkının dil ve dudaklarını hareket ettirerek kendi aralarında çok alçak sesle fısıldaşmaları mânası da vardır.

O gün ancak Rahmân'ın şefaat etmesine izin verdiği ve konuşmasına râzı olduğu kimseler şefaat edebilecek ve ancak onların şefaatleri fayda verecektir. Yine bu şefaat, ancak Allah Teâlâ'nın müsaade buyurduğu kimselere fayda verecektir. Âyetin üslûbundan her iki mâna da anlaşılabilir. Efendimiz (s.a.v.)'den nakledilen şu rivayet âhiret günü yapılacak şefaatin farklı bir yönünü haber vermektedir:

"Kıyâmet günü insanlar saf saf olurlar. Derken cehennem ehlinden bir ki i cennet ehlinden birine rastlar ve:

«–Ey filân! Hatırladın mı sen su istemi tin de ben sana bir içimlik su vermi tim?» der,

ve bu sûretle efaat ister. Mü'min de o kimseye efaat eder.

Cehennemlik olan bir ba ka kimse, cennetlik olan birinin yanına varır ve ona:

«–Hatırlıyor musun, sana birgün abdest suyu vermi tim?» diyerek efaat ister. O da hatırlar ve ona efaat eder.

Yine cehennemlik olanlardan biri, cennetlik birisine:

«–Ey filân! Beni öyle öyle bir i e gönderdiğin günü hatırlıyor musun? Ben de o gün senin için gitmi tim» der. Cennetlik olan kimse de ona efaat eder." (İbn Mâce, Edeb 8)

Bu bakımdan gönüller yalnız Âlemlerin Rabbi olan Allah'a bağlanmalı, bütün dileklerini O'ndan istemeli ve yalnız O'nun rızâsına ermek için çalışmalıdır. Çünkü sonuçta:

وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾

هَضْمًا ﴿١١٢﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا

111. Bütün yüzler, her zaman diri, her şeyin varlığı kendisine bağlı olan ve kâinatı yöneten Allah'ın önünde eğilmiştir. Zulüm yüklenerek gelen kimse, gerçekten hüsrâna uğramıştır.

112. Mü'min olarak sâlih ameller işleyen kimse ise, ne bir haksızlığa uğramaktan korkar, ne de sevaplarını eksik almaktan.

Kıyâmet günü, dünyadan zulüm yüklenerek gelenler hüsrâna uğrayacaklardır. Bu zulmün en büyüğü şüphesiz ki şirk günahıdır. Allah şirk günahını affetmeyecektir. Bu konuda Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.) şu ikazda bulunur: "*Zulümden kaçının. Çünkü zulüm kıyâmet gününde zâlime zifirî karanlık olacaktır. Cimrilikten de sakının. Çünkü cimrilik sizden önceki toplumları helâk etmi , onları birbirlerinin haksız yere kanlarını dökmeye, haramlarını helâl saymaya sevketmi tir."* (Müslim, Birr 56)

İmanla birlikte sâlih amel işleyenlere gelince, onlara ne yaptıkları kötülüklere fazladan bir ilâve yapılır, ne de hak ettikleri mükâfattan bir eksiltme yapılır. Böyle bir haksızlık olmayacağı gibi, aksine belki de Allah onların günahlarını affedecek, amellerinin mükâfatını da kat kat fazla verecektir. Kur'ân-ı Kerîm, akılla bilinmesi mümkün olmayan bu gerçekleri insanlık âlemine bidirmek üzere lutfedilmiştir:

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ اَوْ

يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾ فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۚ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ

مِنْ قَبْلِ اَنْ يُقْضٰى اِلَيْكَ وَحْيُهُ ۘ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴿١١٤﴾

113. Rasûlüm! İşte biz kitabı Arapça bir Kur'an olarak indiriyor ve onda

tehdit ve uyarılarımızı çeşitli açılardan farklı üsluplarla açıklıyoruz. Umulur ki onlar bu sâyede günahlardan sakınırlar, yahut Kur'an onlarda her defasında yepyeni bir şuur ve idrak uyanıklığı meydana getirir.

114. Hak olan, hâkimiyetin gerçek sahibi olan Allah yüceler yücesidir. Rasûlüm! Sana vahyedilmesi henüz tamamlanmadan önce unutma endişesiyle Kur'an'ı okumakta acele etme! "Rabbim! Benim ilmimi artır!" diye dua et.

Kur'ân-ı Kerîm'de ikâz ve tehdit ihtivâ eden âyetlerin tekrar tekrar zikredilmesinin, bunların çeşitli yönlerden ve farklı üsluplarla açıklanmasının iki mühim hedefi vardır:

• İnsanların dinin yasakladığı her türlü haram ve kötülüklerden sakınmalarını sağlamak, böylece onlara takvâ sahibi güzel bir kul olmanın yollarını açmak.

• Anlattığı ibretli hâdiseler ve verdiği öğütlerle her defasında insanların gönüllerinde yepyeni bir şuur ve idrak uyanıklığı meydana getirmek.

Bunun için de öncelikle yapılması gereken en mühim iş, varlığı tartışılmaz bir şekilde gerçek olan, bütün kâinatın yegâne padişâhı olan yüce Allah'a inanmak ve O'nu tanımaktır. Onu tanımak için de Habîb-i Ekrem'ine indirmiş olduğu Kur'an'ı acele etmeden iman gözüyle ağır ağır okumak, âyetleri üzerinde tefekkür etmek ve mânalarını anlamaya çalışmak zarûrîdir. İşin temeli faydalı ilimdir. Bu sebeple Yüce Rabbimiz, Peygamber Efendimiz'e vahiy alırken, henüz vahiy tamamlanmadan, unutma endişesiyle inen Kur'an âyetlerinin alelacele okumamasını, vahyin tam olarak gönlüne inmesini beklemesini emretmiş ve "Rabbim! Benim ilmimi artır!" diye dua etmesini istemiştir. Buradan Rabbimizin istediği en faydalı ilmin vahiyle gelen Kur'an ilmi olduğu anlaşılmaktadır.

Ancak Kur'an'ın nûruyla nurlanmak ve hakîkatlerini keşfetmek için Kur'an okunurken susmak, onu dinlemek, mânalarını ve sırlarını düşünmek gerektiğine işaret edilmektedir. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Kur'an okunduğu zaman hemen dikkat kesilerek ona kulak verin, susup dinleyin ki rahmete eresiniz."** (A'râf 7/204) Burada ayrıca mü'minlere, Kur'an'ı bir bütün hâlinde dikkate almaları ve onu iyice kavramaları hususunda bir yönlendirme vardır. Çünkü Kur'an'ın âyetleri birbirini tamamlar ve açıklar. Bu âyetlerden bir veya ikisini alıp, Kur'an'ın geri kalan kısmından soyutlayarak onlardan anlamlar çıkarmak, insanı ciddî yanlışlara sürükleyebilir. Nitekim âyetin sonunda yer alan "ilmimi artır" ifadesinin, "Kur'an'ın hakîkatlerini idrâk etmek, nûruyla nurlanmak ve ahlâkıyla ahlâklanmak için anlayışımı artır" mânası da vardır. Çünkü Kur'an'ın hakîkatleri nihâyetsizdir. Nitekim Abdullah b. Mesûd (r.a.) bu âyeti okuduğu zaman: "Allahım! Sana olan imanımı ve yakînimi artır!" diye dua

ederdi. Bu mühim bir duadır. Çünkü o böylece Rabbinden, ilimden hâsıl olacak en güzel neticeyi talep etmiştir.

Fıtraten çok zâlim ve çok câhil olan insan, zulmünü adâlete, cehlini ise ilme çevirebilme istidadına sahiptir. Bu istidatla o, aynı zamanda Rabbini tanıma imkânı elde eder. Bunun ismi "mârifetullah"tır. Fakat insanın bu yolda mesafe alabilmesi için, Rabbiyle yaptığı kulluk sözleşmesine bağlı kalması ve bu hususta son derece azimli olması şart koşulmuştur. Ancak insanlığın atası Âdem ve Havva ile ilgili olarak anlatılan şu kıssa, insanın özellikle azim ve kararlılık imtihanında başarısız olduğunu belgelemekte, bizim bu yöndeki zaafiyetimiz üzerine parmak basılarak hatalarımızı düzeltip eksiğimizi tamamlama yolu gösterilmektedir:

Âdem Verdiği Sözü Unuttu

وَلَقَدْ عَهِدْنَٓا اِلٰٓى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾

115. Doğrusu biz daha önce Âdem'den o ağaca yaklaşmaması konusunda söz almıştık, fakat o verdiği sözü çabucak unutuverdi. Onda bir azim ve sebât da bulamadık.

Burada, insanlığın babası Âdem'in şahsında, insanın iki mühim zaafiyetine dikkat çekilir:

• İnsan unutkandır. Zâten insan, bir tahlile göre, "unutma" mânasındaki "nisyan" kökünden gelmektedir. Bu sebeple ona "insan" denmiştir.

• İnsan zayıf yaratılmıştır; bir işte azim, sebât ve istikrar gösterebilme bakımından onda büyük bir zaafiyet vardır. "Azim", kişinin bir işi yapmaya karar vermesi ve kalbini bir işin başarılmasına bağlamasıdır. Âyetin beyânıyla Âdem, kendisine emredileni yerine getirme konusunda gereken azim ve kararlılığı gösterememiştir. Eğer istenen seviyede azimli olsaydı şeytan onun ayağını kaydıramaz ve onu kandırmaya güç yetiremezdi.

Âdem'in kıssasının bu şekilde anlatılmasında, hayatları hata ve unutkanlıklarla dolu olan evlatları için bir teselli, kalplerini teskin ve Allah'ın rahmetinden ümit kesmemeleri için bir telkin vardır. Çünkü o unutmuş, hata etmiş, sonra istiğfar ederek tekrar bağışlanmış ve Allah'ın seçkin bir peygamberi olmuştur. Günah içinde olan bütün insanlar için, tevbe ettikleri takdirde Allah'ın bu lutfu geçerlidir. Ancak en büyük düşman olan şeytana karşı dâimâ uyanık durmak zarureti vardır:

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْلٖيسَؕ اَبٰى ﴿١١٦﴾
فَقُلْنَا يَٓا اٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ
فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾ اِنَّ لَكَ اَلَّا تَجُوعَ فٖيهَا وَلَا تَعْرٰىۙ ﴿١١٨﴾ وَاَنَّكَ
لَا تَظْمَؤُا فٖيهَا وَلَا تَضْحٰى ﴿١١٩﴾

116. Biz bir vakit meleklere: "Âdem'e secde edin" demiştik. Hepsi secde ettiler; ancak İblîs secde etmekten kaçındı.

117. Bunun üzerine şöyle buyurduk: "Ey Âdem! Şüphesiz bu İblîs, senin ve eşin için çok tehlikeli bir düşmandır. Dikkat edin de, sizi cennetten çıkarmasın! Yoksa ihtiyaçlar içinde koşturur durur, sıkıntı çeker, perişan

olursun.”

118. “Şimdi cennette sen ne acıkıyor, ne de çıplak kalıyorsun.”

119. “Yine sen burada ne susuzluk çekiyor, ne de güneşin sıcağında kavruluyorsun.”

Âyetlerde insan hayatının dört temel ihtiyacı dile getirilmektedir: Yeme, içme, giyinme, barınma; sıcak ve soğuktan korunma. Cennette bunlar Âdem ve eşine meccânen ikram ediliyordu. Bu bakımdan, şeytana aldanıp buradan çıktıkları ve yeryüzüne indirildikleri takdirde bu nimetlerden mahrum kalacakları ve bunları kazanabilmek için çok zahmet çekip yorulacakları kendilerine hatırlatıldı. Gerçekten de insanoğlu bu zarûrî ihtiyaçlarını karşılamak için gece gündüz didinip durmakta ve nice yorgunluklara katlanmaktadır.

Rivayete göre, Âdem cennetten indirildikten sonra Cibrîl (a.s.) ona cennetten bir kaç buğday dânesi getirdi. Âdem'e bunları toprağa ekmesini söyledi. O da toprağı sürdü ve ekti. Daha sonra ekinleri biçti, topladı, ayıkladı. Sonra öğüttü. Sonra bundan hamur yoğurup ekmek pişirdi. Bunca yorgunluktan sonra ekmeği yemek üzere oturdu. Elindeki ekmek yuvarlanıp gitti, dağın dibine vardı. Âdem de onun arkasından koşup gitti, yoruldu ve alnı terledi. Bunun üzerine Cibrîl (a.s.): “Ey Âdem, dedi, işte senin rızkın bu şekilde yorgunluk ve sıkıntı ile elde edilecektir. Senden sonra çocuklarının da rızkı dünyada kaldığınız sürece hep böyle olacaktır. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XI, 253)

Bu açıklamalardan şu anlaşılıyor ki, cennette Âdem'e ve eşine yapılan yasak teşriî bir yasak değil, tekvinî bir yasaktı ve bunda onların hayatlarını ilgilendiren irşâdî bir tembih bulunmaktaydı. Çünkü âyetlerden bu yasaklardaki önemli bir hikmetin acıkmama, susamama, çıplak kalmama ve güneşte yanmama, yani dünya hayatının zorluklarını çekmeme olduğu anlaşılıyor. Yasağa uymamanın cezasının da acıkma, susama, çıplak kalma ve güneşte yanma, dünya hayatının zorluklarına mahkûmiyet olduğu görülüyor.

Şeytan Âdem'e iki zaafiyet noktasından yaklaşarak vesvese vermiştir:

فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَٓا اٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ
وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾ فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا
يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِۘ وَعَصٰٓى اٰدَمُ رَبَّهُ فَغَوٰىۖ ﴿١٢١﴾
ثُمَّ اجْتَبٰيهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدٰى ﴿١٢٢﴾

120. Derken şeytan ona vesvese verip: “Ey Âdem! Ne dersin, sana ölümsüzlük ağacını ve asla yok olmayacak bir saltanatın yolunu göstereyim

mi?" dedi.

121. Böylece Âdem ve Havva o yasak ağaçtan yediler. Bunun üzerine ayıp yerleri kendilerine açılıp belli oluverdi de oraları hemen cennet yapraklarıyla örtmeye çalıştılar. Böylece Âdem, Rabbinin emrine karşı geldi ve şaşırıp kaldı.

122. Sonra Rabbi onu peygamber seçip kendine yaklaştırdı, tevbesini kabul buyurdu ve onu doğru yola iletti.

Bahsedilen iki zaafiyet noktası şudur:

• Ebedî yaşama arzusu. Şeytan onlara, ölüm belâsının ilâcının cennette olan o sonsuzluk ağacının meyvesinden yemeleri olduğunu söyledi.

• Hiçbir zaman yıkılmayacak, yok olmayacak bir mülk ve saltanata sahip olma hırsı. (bk. A'râf 7/29)

Ancak dikkat çeken bir husus şudur ki, âyetler, insan için ebedîyet arzusunun karşı cinse ve çocuklara duyulan sevgi ve tutku ile, dünya saltanatının yeme, içme, giyinme ve sıcaktan korunma ihtiyaç ve tutkularının önünde geldiğini ve insan için en büyük bir kayma noktası olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu ebedîyet arzusu, insanlarda çok defa tehlikeli bir şekilde dünya adına hiç ölmeyecekmişçesine dünyevî hedefler taşıma olarak ortaya çıkmaktadır.

Hz. Âdem'in cennette başından geçen bu imtihan, onun için mühim bir ders ve çok tesirli bir nasihat oldu. Fakat kaderin ne cilvesidir ki, cennetten sürülüp soyuyla beraber ağır kulluk imtihanına tâbi tutulmak üzere mecburi istikâmet yere inmesine de kimse engel olamadı:

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي
هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ﴿١٢٣﴾

123. Allah buyurdu ki: "Birbirinize düşman olarak hepiniz cennetten inin. Size benden doğru yolu gösteren bir rehber geldiği zaman, kim o rehberime uyarsa artık o, dünyada asla yolunu şaşırmayacak, âhirette de sıkıntı çekmeyecektir."

Buna karşılık:

وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَاِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ
بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾ قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ
تُنْسٰى ﴿١٢٦﴾ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّهِ

وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰى ﴿١٢٧﴾

124. Kim de benim kitabıma sırt döner ve beni anmaktan uzak durursa, şüphesiz dünyada onun için sıkıntılı, dar bir geçim vardır; kıyâmet günü de onu kör olarak diriltip huzurumuza getireceğiz.

125. O: "Rabbim! Beni niçin kör olarak dirilttin? Oysa ben dünyada gözleri gören biriydim" diye itiraz edecek.

126. Allah şöyle buyuracak: "Evet, böyle! Âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları nasıl unutup bir kenara attıysan, bugün de sen işte öylece unutulur, bir kenara atılırsın!"

127. İşte biz kendilerine verilen her türlü kabiliyeti ve ömürlerini israf edip haddi aşan ve Rabbinin âyetlerine inanmayanları böyle cezalandırırız. Âhiret azabı, elbette daha şiddetli ve çok daha devamlıdır.

124. âyette bahsedilen "Allah'ın zikri"nden maksat:

• Kur'ân-ı Kerîm'dir. Çünkü Kur'an Allah'ı hatırlatan, O'nun emir ve yasaklarını bildiren en büyük zikirdir. Zâten onun bir ismi de "Zikir"dir. (bk. Hicr 15/9)

• Allah'ı hatırlamak, onu dille ve kalple zikretmektir.

• Peygamber'dir. Çünkü o da Allah tarafından gönderilmiş bir öğüt verici ve hatırlatıcıdır.

Bu üç mânanın da birbiriyle yakın irtibatı vardır. Buna göre Allah'ın zikrinden yüzçevirenler, dar ve sıkıntılı bir yaşayışa mahkûm olurlar. Bunun izahı şöyle yapılabilir:

Yüce Allah teslimiyet, kanaat, kendine tevekkül edip kısmetine rızâ göstermeyi İslâm'a uymanın muhtevası içerisine yerleştirmiştir. Bu sebeple dindâr bir kimse Allah Teâlâ'nın kendisine vermiş olduğu rızka râzı olur, bundan dolayı Rabbine şükreder, gönül hoşluğuyla ondan infak eder, bol, huzurlu ve rahat bir geçim içerisinde yaşar, gider. Cenâb-ı Hak, böylelerini: **"Erkek olsun kadın olsun mü'min olarak kim sâlih amel işlerse ona dünyada elbette temiz ve güzel bir hayat yaşatırız..."** (Nahl 16/97) diyerek müjdeler. Allah'ı unutan ve dinden yüz çeviren kimseyi ise hırs istilâ eder. Bu hırsın tesiri ile devamlı olarak dünyalığının artmasına göz diker. Elde ettiğine bir türlü memnun olmaz. Cimrilik hastalığına musallat olur. İliklerine kadar işleyen cimrilik marazı onun iyilik yolunda harcamasını engeller. İşte böylesinin, zâhiren elinde bazı imkânlar olsa da yaşayışı dardır, sıkıntılıdır, hâli perişandır.

Allah Teâlâ, zikrini terk edip ondan yüz çevirenleri, bunun bir cezası olarak kıyâmet günü kör olarak diriltip huzuruna çıkaracaktır. Dünyada baş gözlerinin açık olması onların bu şekilde haşredilmesini engellemeyecektir. Onların

buradaki Allah'ın âyetlerine karşı sergiledikleri kalp körlükleri, orada tam bir körlük olarak karşılarına çıkacaktır. (bk. İsrâ 17/97)

Hak Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'den yüz çevirenleri, Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren yaratılış delilleri üzerinde düşünmekten vazgeçip kendilerine verilen ömrü, kabiliyet ve imkânları boşa harcayanları ve her türlü günahı işlemede haddi aşanları işte böyle cezalandıracaktır. Cehennem azabı, hem dünyadaki dar geçimden hem de kabir azabından daha korkunç, daha dehşetli ve daha devamlı olacak; hiçbir zaman kesintiye uğramayacak ve bir daha sonu gelmeyecektir.

Oysa Allah'ın zikrine, O'nun dinî ve kevnî delillerine sırtlarını dönen bu gâfiller, insanlık tarihini gözden geçirip devletlerin ve medeniyetlerin yıkılış sebepleri üzerinde düşünseler, zâlimlerin sonunun hep aynı olduğunu görürler:

Rabbinin Verilmiş Sözü Olmasaydı

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ
إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِأُولِي النُّهٰى ۚ﴿١٢٨﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ
رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى ۜ﴿١٢٩﴾

128. Kendilerinden önce gelip geçmiş ve bugün meskenleri arasında dolaşıp durdukları onca zâlim nesilleri helâk etmiş olmamız, onların akıllarının başlarına gelmesine yetmiyor mu? Şüphesiz bunda, akıl sahipleri için pek çok dersler ve ibretler vardır.

129. Eğer Rabbin tarafından, cezalarının erteleneceğine dair daha önce verilmiş bir karar ve bu kararın gerçekleşmesi için belirlenmiş bir süre olmasaydı, elbette hak ettikleri azap onları çoktan yakalamış olurdu!

Aslında Allah, inkâr ve günahta ileri giden toplumları hemen helâk etmeye muktedirdir. İstese azap hemen onların yakasına yapışıverir. Fakat O, her ümmete belli bir ecel tayin etmiştir. O vakit gelmeden azabını göndermemektedir. Yalnız Allah'ın böyle mühlet vermesine aldanıp, nasıl olsa bir şey olmayacak dememeli, aslında bu mühleti tevbe, istiğfar ve Allah'a kulluk için bir fırsat bilmelidir. Bunun da başında namaz gelir:

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ
غُرُوبِهَا ۚ وَمِنْ اٰنَاءِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾

130. Rasûlüm! Sen onların alay ve inkâr dolu sözlerine sabret! Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini överek tesbih et. Gecenin bazı saatlerinde ve gündüzün bazı vakitlerinde de tesbihine devam et ki, Rabbinin hoşnutluğuna eresin.

Bu âyet beş vakit namaza işaret eder. Şöyle ki:

- "Güneşin doğmasından önce" sabah namazına,
- "Batmasından önce" ikindi namazına,
- "Gecenin bir kısım saatleri" yatsı namazına,
- "Gündüzün etrafı yani iki ucu" akşam ve öğle namazına işaret eder. Çünkü öğle namazı günün ilk bölümünün son vaktinde ve ikinci bölümünün ilk vaktinde kılınır. O bakımdan bu namaz günün iki vaktinde yer almaktadır. Üçüncü vakit ise güneşin batış vakti olup bu da akşam namazı vaktidir.

Bu vakitlerde farz ve nâfile olan namazlara devam etmek, Cenâb-ı Hakk'ı zikir ve tesbih etmek kulun Rabbin rızâsına erişmesi için en büyük vesilelerdir. Ancak Allah'a kullukta başarılı olabilmek için gözü ve kulağı yanlış meyillerden korumak, bunun neticesinde de kalbi dünya sevgisinden boşaltmak gerekmektedir:

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِۜ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿١٣١﴾

131. Onlardan bazı kimselere verdiğimiz dünya hayatının süsü ve debdebesinden ibaret olan geçimliklere gözün kaymasın! Biz bu nimetlerle onları imtihan ediyoruz. Unutma ki, Rabbinin senin üzerindeki nimeti ve âhirette sana vereceği rızık hem daha hayırlı, hem çok daha devamlıdır.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in şahsında mü'minlerden, çiçek gibi üç günlük ömrü olan dünya malına ve zînetine karşı müstağni bir gönülle hareket etmeleri, hususiyle kâfirlerin tamâmen başlarına belâ olacak zâhiri şa'şaa ve debdebelerine iltifat etmemeleri istenir. Allah'ın kendilerine helâlinden ihsân edeceği dünya nimetleri onlar için daha hayırlı olacaktır. Âhirette ihsân edeceği cennet nimetleri ise hem daha güzel, hem de ebedî olacaktır. Şu âyet-i kerîme, herkesin peşinden koştuğu dünya mal ve evlatlarının âkıbetini ne güzel beyân buyurur:

"Sizi bize yaklaştıracak olan ne mallarınız ne de evlatlarınızdır. Ancak iman edip sâlih ameller işleyenler müstesnâ. Onlara, yaptıklarına karşılık kat kat mükâfat verilecek ve onlar cennetin yüksek köşklerinde güven ve huzur içinde kalacaklardır." (Sebe' 34/37)

Bu vesileyle tekrar namaza vurgu yapılarak özellikle fert, aile ve toplum olarak namaz ibadetine daha fazla önem verilmesi emredilir:

وَأْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَاۜ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًاۜ نَحْنُ نَرْزُقُكَۜ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾

132. Ailene ve ümmetine namazı emret. Kendin de onu kılmaya sabırla devam et. Biz senden rızık istemiyoruz; üstelik seni de biz rızıklandırıyoruz. İyi bilin ki, hayırlı son, kalpleri Allah'a saygı ile dopdolu olup günahlardan sakınan ve ilâhî buyruklara uyanların olacaktır.

Bu âyet indikten sonra Allah Rasûlü (s.a.v.), kızı Fâtıma'nın evine gider ve "Haydi namaza!" buyururdu. Buna aylarca devam ederdi. (Buhârî, Teheccüd 5; Müslim, Misâfirîn 206)

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur: *"Çocuklarınıza yedi ya ındayken namaz*

kılmalarını söyleyin. On ya ına geldiklerinde kılmazlarsa onları cezalandırın ve kız ve erkek çocukların yataklarını da ayırın." (Ebû Dâvûd, Salât 26)

Yine bu mânada Efendimiz (s.a.v.): *"Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz"* buyurmaktadır. (Buhârî, Cuma 11; Müslim, İmâret 20)

Unutmayalım ki, Allah Rasûlü (s.a.v.), ailesinin başına bir darlık ve sıkıntı geldiğinde, onlara namaz kılmalarını emreder ve bu âyeti okurdu. (bk. Nesâî, Mevâkit 46; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 206)

Bu hususta Peygamberimiz (s.a.v.)'in Rabbinden rivayet ettiği şu hadis-i kudsî pek dikkat çekicidir: "*Ey Âdemoğlu! Sen kendini bana kulluğa ver ki, ben gönlünü zenginlikle doldurayım, fakirliğini kapatayım. Eğer böyle yapmazsan gönlünü me guliyetle doldurur, fakirliğini de kapatmam."* (Tirmizî, Kıyâmet 30; İbn Mâce, Zühd 2)

Namaz, kulun bütün ihtiyaçlarını Rabbine arzettiği çok şumüllü, muhtevalı ve feyizli bir ibâdettir. Önceki ümmetlerde de büyük sıkıntılar hep namazla def edilirdi. Onlardan birine bir darlık ve sıkıntı geldi mi sığınağı hep namaz olurdu. Nitekim Cenâb-ı Hak Yûnus (a.s.)'ın kıssasını anlatırken: **"Eğer o, Allah'ı her dâim tesbih eden kullardan olmasaydı, elbette insanların yeniden diriltileceği güne kadar o balığın karnında kalacaktı"** (Sâffât 37/143-144) buyurmuştur. İbn Abbas (r.a.) bunu "namaz kılanlardan olmasaydı" diye tefsir eder. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, V, 534)

Böyle mânevî gerçeklerin ve derûnî sırların varlığına rağmen, kâfirler inatla aynı inkâr sözlerini tekrar edip durmaktan vazgeçmezler:

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّهِۜ اَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ
الْاُولٰى ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ اَنَّٓا اَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِه۪ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَٓا
اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولاً فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى ﴿١٣٤﴾
وَمَنِ اهْتَدٰى ﴿١٣٥﴾ قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُواۚ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ اَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ

133. İnkârcılar: "Muhammed bize Rabbinden bir mûcize getirse ya!" diyorlar. Kendilerine, önceki ilâhî kitaplarda bulunan bilgileri açıklayan Kur'an'ın gelmiş olması, onlar için yeterli değil midir?

134. Şayet biz, kitap ve peygamber göndermeden önce kendilerini aslında hak ettikleri bir felâketle helâk edecek olsaydık, bu takdirde: "Rabbimiz, ne olurdu bize bir peygamber gönderseydin de, böyle rezil ve perişan olmadan önce senin âyetlerine uysaydık!" diyeceklerdi.

135. Rasûlüm! De ki: "Herkes gelecek adına bir beklenti içinde bulunuyor;

madem öyle siz de beklemeye devam edin. Merak etmeyin: kim doğru yol üzerinde imiş ve kim beklentilerini doğru çıkaracak bir yol takip ediyormuş, elbette yakında bileceksiniz!"

Tâhâ sûresi, herkesin hesap gününü beklemekten başka çaresi olmadığını, mutlaka bu güne maruz kalacaklarını ifade ederek son bulurken, bir sonraki Enbiyâ sûresi, beklenen bu günün iyice yaklaştığını haber vererek söze başlayacaktır:

سُورَةُ الْاَنْبِيَآءِ

21- ENBİYÂ SÛRESİ

21. ENBİYÂ SÛRESİ

Enbiyâ sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 112 âyettir. ٱلْأَنبِيَاءُ (enbiyâ), kelime olarak "nebî" kelimesinin çoğulu olup "peygamberler" anlamına gelir. Bir kısım peygamberlerin kıssalarından ibretli sahneler beyân etmesi sebebiyle "Enbiyâ sûresi" ismini almıştır. Mushaf tertîbine göre 21, iniş sırasına göre 73. sûredir.

Konusu

Sûrenin başlangıcında, Rasûlullah (s.a.v.) ve Kur'an'a iman etmeyenlerin, artık hesap vakitlerinin iyice yaklaşmış olmasıyla birlikte hakikat karşısındaki derin gafletleri, şaşkınlıkları, perişan âkıbetleri dile getirilir ve başlarına helâk edici musîbetler geldiğinde onların bundan kurtuluşlarının mümkün olmayacağı belirtilir. Allah'ın ulûhiyette tekliğine, birliğine ve kudretine en büyük delilin, kâinattaki emsalsiz âhenk olduğuna; Allah'tan başka bir ilâhın varsayılması durumunda bu ahengin yerini anarşi ve bozukluğun alacağına dikkat çekilir. Göklerle yerin yoktan var edilmesi, her canlı varlığın sudan yaratılması, yeryüzündeki dağlar, yollar, gece, gündüz, güneş ve ay birer ilâhî kudret nişânesi olarak zikredilir. Ölüm, âhiret, hesap, cennet, cehennem vurgusu yapılır. Sonra da Hz. Mûsâ, Hz. İbrâhim, Hz. Lût, Hz. Nûh, Hz. Dâvûd, Hz. Süleyman, Hz. İsmâil, Hz. İdrîs, Hz. Zülkifl, Hz. Yûnus, Hz. Zekeriya, Hz. Meryem ve Hz. İsa'nın kıssalarından pek ibretli birer, ikişer kesit sunulur. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Efendimiz (s.a.v.)'in risâletinden istifade ile, göklerin kağıt tomarı gibi dürüleceği kıyâmet gününde, ebedî azaba düçar olanlardan değil, o dehşetli manzaraların kendilerini tasalandırmadığı, meleklerin kendilerini cennetle müjdelediği bahtiyâr insanlardan olmak tavsiye edilir.

Hesap Yaklaştı

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ ف۪ي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَۚ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. İnsanların hesap verme vakti iyice yaklaştı; fakat onlar hâlâ koyu bir gaflet ve umursamazlık içinde gerçeklerden inatla yüz çeviriyorlar.

Efendimiz (s.a.v.), bir defasında şehâdet parmağıyla orta parmağını bir araya getirerek: *"Benimle kıyâmetin arası şu iki parmağın arası kadar yaklaştığı sırada ben peygamber olarak gönderildim"* (Müslim, Cuma 43) buyurmuştur. Bu açıklamasıyla Allah Rasûlü (s.a.v.), kendisinden sonra kıyâmete kadar başka peygamber gelmeyeceğini, bu sebeple insanların, başka bir uyarıcı beklemeksizin şimdiden hallerini düzeltmeleri lâzım geldiğini haber vermiştir. Buna rağmen, kâfirler ve günahkârlar o dehşetli günden koyu bir gaflet ve umursamazlık içinde yaşarlar. İlâhî dâvetten ve hesaba hazırlıktan yüz çevirirler. Bu hiç de doğru bir hareket değildir. Doğru olan hesâbın yakınlığına inanarak ona göre hazırlıklı olmaktır. Zira hesabın yakın olduğunu bilenin emeli kısa, ameli güzel olur. Hemen tevbeye yönelir. Dünyaya gönül bağlamaz. Ayrıca ölüm de kaçınılmaz olarak gelecektir. Her insanın ölümü ise onun kıyâmetinin kopmasıdır. Onun da ne zaman ve nerede geleceği bilinmemektedir. Bütün bu gerekçelere rağmen:

مَا يَأْت۪يهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَۙ ﴿٢﴾
لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْۜ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰىۗ اَلَّذ۪ينَ ظَلَمُواۗ هَلْ هٰذَٓا اِلَّا بَشَرٌ
مِثْلُكُمْۚ اَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾ قَالَ رَبّ۪ي يَعْلَمُ الْقَوْلَ
فِي السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِۘ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٤﴾ بَلْ قَالُٓوا اَضْغَاثُ
اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌۚ فَلْيَأْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَٓا اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ
﴿٥﴾ مَٓا اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَاۚ اَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

2. Rablerinden kendilerine ne zaman yeni bir uyarı gelse, onlar bunu hep alaya alarak dinlerler.

3. Kalpleri de bu uyarının mânasından gâfil bir halde geçici zevklere dalıp

gitmiş. O zâlimler aralarında gizlice fısıldaşarak: "Muhammed, sizin gibi bir insan değil mi? Öyleyse siz, göz göre göre bir büyüye mi boyun eğeceksiniz?" dediler.

4. Peygamber şöyle dedi: "Rabbim, gökte ve yerde söylenen bütün sözleri bilir. Çünkü O, her şeyi hakkiyle işiten, her şeyi hakkiyle bilendir."

5. Kâfirler kafaları karışık bir halde: "Hayır, onun Kur'an diye getirdiği şeyler bir büyü değil, saçma sapan rüyâlardan ibarettir. Hayır, hayır belki de onu kendisi uyduruyor. Yok yok, gâliba o peygamber değil, belki de bir şâirdir. Bunların hiçbiri değil de eğer gerçekten peygamberse, o zaman daha önce gönderilmiş peygamberler gibi o da bir mûcize gösterse ya!" dediler.

6. Oysa ki, onlardan önce helâk ettiğimiz hiçbir ülke halkı, kendilerine mûcize geldiğinde iman etmemişti. Şimdi bunlar mı senin göstereceğin mûcizeye iman edecek?

Allah Teâlâ'dan gelen her "yeni uyarı"dan maksat, Kur'an'dan peyderpey nâzil olan âyetlerdir. Rasûlullah (s.a.v.) bunları insanlara okuyor ve izah ediyordu. Mü'minler, Mevlâlarından gelen bu talimatları can kulağıyla dinlerken; şirke bulaşmış zâlimler onu:

• Alaya alarak,

• Nefsânî arzuların peşinde oyalanarak,

• Kalpleri başka şeylerle meşgul olarak,

• Onları dikkatlice düşünüp kavramaktan uzaklaşıp başka şeylerle uğraşarak dinliyorlardı.

• Peygamberin kendileri gibi sıradan bir insan; getirdiği Kur'an'ın da bir sihir olduğunu, dolayısıyla göz göre göre sihre kapılmanın bir aptallık olduğunu söylüyorlardı.

Bununla da yetinmeyip Kur'an hakkındaki iftiralarına devam ederek ona:

• Karmakarışık rüyâlar, hayal ve kuruntu mahsulü şeyler,

• Muhammed (s.a.v.)'in kendiliğinden uydurup Allah'a mal etmeye çalıştığı şeyler diyorlardı.

• Hz. Muhammed (s.a.v.)'in de, peygamber değil, şiire benzer etkili sözler söyleyen bir şâir olduğunu iddia ediyorlardı.

Görüldüğü üzere, müşrikler Kur'ân-ı Kerîm karşısında o kadar şaşkın bir hâle gelmişlerdi ki, ona ne diyeceklerine kendileri de net bir karar veremiyor, son derece dehşetli bir hâdise karşısında insanın dili tutulup afallaması ve kekelemesi gibi bunlar da âyetlerde yer verilen yaftaları saçmalayıp duruyorlardı. Bu durum onların, Hakk'ın kelâmı Kur'an karşısında nasıl bir

mağlup olma hissi ve panik içinde olduklarını sergilemektedir.

Müşriklerin, Peygamber'in insanüstü özelliklere sahip olması gerektiği yönündeki düşünceleri de şöyle reddedilmektedir:

وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالاً نُوحٖى اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ
كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا
وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفٖينَ ﴿٩﴾ كَانُوا خَالِدٖينَ ﴿٨﴾ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَاَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَآءُ

7. Rasûlüm! Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de, kendilerine vahyettiğimiz bir kısım adamlardan başkası değildi. Bilmiyorsanız, bilenlere sorun!

8. Biz peygamberleri, yeme içme ihtiyacı olmayan birer bedenden ibaret kılmadık. Hem onlar ölümsüz de değildiler.

9. Sonra peygamberlere verdiğimiz yardım sözünü yerine getirdik. Böylece hem onları hem de dilediğimiz kimseleri azaptan kurtardık. Sahip oldukları imkân ve sermayeleri boşa harcayıp haddi aşanları ise helâk ettik.

Kur'an'ın mahiyetini ve iniş gayesini öğrenmek isterseniz:

لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ كِتَابًا فٖيهِ ذِكْرُكُمْ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾

10. Şimdi size öyle bir kitap indiriyoruz ki, uymanız gereken bütün kâideler onun içinde yer aldığı gibi, bütün şerefiniz de o kâideleri tatbik etmenize bağlıdır. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?

Kur'ân-ı Kerîm'de dinin emirleri, şeriatin hükümleri, âhirette karşılaşılacak mükâfat ve cezalar açıkça izah edilmektedir. Akıllı olanlara düşen vazîfe, bunlar üzerinde tefekkür edip doğru yolu bulabilmektir. Kur'an'ın hayatı tanzim eden her türlü kanun, kâide ve hükümlerini gerektiği şekilde tatbik edebilmektir. Bunu başarabilenlere Kur'an'ın çok büyük bir izzet ve şeref kazandıracağında şüphe yoktur. Onun talimatlarına iman ve itaatten yüz çevirenler ise bu şereften mahrum kalacaklardır. Rasûlullah (s.a.v.)'in: *"Kur'an ya senin lehine, yahut aleyhine bir delildir"* (Müslim, Tahâret 1) hadis-i şerifi bu gerçeği hatırlatır.

Dolayısıyla insanların önünde iki seçenek vardır. Ya Kur'an'a sımsıkı sarılıp kurtuluşa ererler. Ya da onu inkâr edip bunun cezasını çekerler:

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَاَنْشَاْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا اٰخَرٖينَ ﴿١١﴾
فَلَمَّآ اَحَسُّوا بَأْسَنَآ اِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾ لَا تَرْكُضُوا

وَارْجِعُوا اِلٰى مَآ اُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُونَ ﴿١٣﴾
قَالُوا يَا وَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوٰيهُمْ حَتّٰى
جَعَلْنَاهُمْ حَص۪يدًا خَامِد۪ينَ ﴿١٥﴾

11. Biz, halkı zulümde ısrar eden nice memleketleri kırıp geçirdik ve onlardan sonra yerlerine başka toplumlar getirdik.

12. Onlar, hak ettikleri cezanın bir baskın şeklinde gelmekte olduğunu hisseder etmez, derhal bozgun hâlinde oradan kaçmaya başladılar.

13. Nereye gitseler azap melekleri karşılarına dikiliyor: “Hayır, kaçmayın! İçine gömülüp şımardığınız refah ve konfora, hiç ölmeyecekmiş gibi dayayıp döşediğiniz o lüks evlerinize, saraylarınıza dönün! Dönün ki, bakarsınız ihtiyaç sahipleri bir şey istemek için başınıza üşüşür, size bir şey danışmak, bir şey sormak için gelenler olur(!)” diyorlardı.

14. Onlar ise: “Eyvahlar olsun bize! Gerçekten biz kendimize yazık etmişiz” diye feryat ediyorlardı.

15. Biz onları biçilmiş ekin ve sönmüş ateşe çevirinceye kadar böylece feryat edip durdular.

13. âyetteki **“Dönün ki, bakarsınız ihtiyaç sahipleri bir şey istemek için başınıza üşüşür, size bir şey danışmak, bir şey sormak için gelenler olur(!)”**sözünde, helâk edilecek o azgınlarla alay üzere alay, hakaret üzere hakaret vardır. Şöyle ki:

• Başınıza inen bu azabı iyice düşünün ki, biri size onun hakkında soru sorduğunda, ayrıntılı ve kesin bir hesap verebilesiniz.

• Her zamanki gibi büyük toplantılarınızı yapın. Belki köleleriniz el pençe divan durup emirlerinizi almak, isteğinizi sormak için gelebilirler.

• Eskisi gibi toplantılarınıza devam edin, belki insanlar yine gelip size bir şeyler danışabilirler.

• Malınızın mülkünüzün başında kibrinizden deve kuşu gibi kabarıp bekleyin, belki fakirler, ihtiyaç sahipleri korka korka yanınıza gelip, sizden rica minnet bir şey isteyebilirler.

Zulüm pâyidâr olmaz. Allah Teâlâ, belki zâlime belli bir süre mühlet verebilir, fakat fazla geçmeden onu kahır ve intikam pençesiyle şiddetle yakalar. Çünkü O, zâlimlerin yurtlarını, meskenlerini yıkıp târumâr edeceğine karar vermiştir. Bu hakikate binâen şu söz meşhur olmuştur: “Eğer zulüm cennette bir ev olsaydı, orada bile mutlaka harap olurdu.” Kul nefsine zulmederse, Allah ona başarının yollarını kapatır ve onu bir kaybedişler mekânı kılar. Gaflete düşerek kalbine

zulmederse oraya şeytanın vesvesesi olan ve günaha teşvik eden alçak düşünceleri musallat eder. Rûh harap olduğu zaman ise, ilâhî hakikatler ve gerçek sevgililer onu terk eder; orayı bayağı alakalar ve ruhu öldüren âdilikler istilâ eder.

İnsanın öncelikle en büyük zulüm olan şirkten, sonra da küçük büyük her türlü zulüm ve haksızlıktan sıyrılabilmesi, ancak varlık âlemi üzerinde ciddî bir tefekkürle bu kâinatın oyun ve eğlence olsun diye yaratılmadığını idrak etmesine bağlıdır. Bu sebeple buyruluyor ki:

Gökleri ve Yeri Eğlence Olsun Diye Yaratmadık

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَٓاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِب۪ينَ ﴿١٦﴾ لَوْ اَرَدْنَٓا اَنْ
نَتَّخِذَ لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّاۗ اِنْ كُنَّا فَاعِل۪ينَ ﴿١٧﴾

16. Biz göğü, yeri ve aralarında bulunan şeyleri oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık.

17. Eğer biz eğlence edinmek isteseydik, bunların hiçbirini yaratmadan, onu kendi katımızda edinirdik. Fakat biz böyle bir şey yapmayız.

Cenâb-ı Hak bütün varlığı dinî ve dünyevî sayısız hikmet, ibret ve sebeplerle yaratmıştır. Dinî hikmet, insanın onların nasıl yaratıldığı üzerinde tefekkür ederek Allah'ı tanıması, O'na kulluk etmesi, O'nu zikredip şükretmesidir. Kâinat kadar geniş imtihan salonunda ve orada kendine sunulan imkânlar çerçevesinde imtihana tâbi tutulması; neticede ya kazananlardan veya kaybedenlerden olmasıdır. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, geceyle gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akl-ı selim sahipleri için pek çok delil ve ibretler vardır." (Âl-i İmrân 3/190)

Dünyevî hikmetine gelince, özellikle insanın dünya üzerinde yaşayabilmesi ve ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için bunlarda rakamlarla ifade edilemeyecek kadar faydalar vardır. (bk. Câsiye 45/12-13)

Aslında bu âyetlerde; kâinatın hiçbir ciddi sebebe dayanmaksızın yaratıldığı, insanın her istediğini yapmakta serbest olduğu, ona hesap soracak hiç kimsenin olmadığı, yani kişinin iyi amellerinin mükâfatlandırılıp kötü amellerinin cezalandırıldığı bir âhiret yurdunun olmadığı, dolayısıyla bir peygamberin dâvetine kulak asmanın gereksiz olduğu zannına dayanan bütün dünya görüşleri reddedilmektedir. Bu fikri zihinlere iyice perçinlemek üzere de şöyle buyrulmaktadır:

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَاِذَا هُوَ زَاهِقٌۜ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

18. Bilakis biz gerçek bir yaratışla hakkı bâtılın tepesine indiririz de, hak onun beynini darmadağın eder, bir de görürsün ki bâtıl can çekişerek yok olup gitmiştir. Allah'a yakıştırdığınız o çirkin vasıflardan dolayı vay sizin

hâlinize!

"Hak"tan maksat Kur'ân-ı Kerîm, "bâtıl"dan maksat şeytan ve ona bağlı olan şeylerdir. Cenâb-ı Hak, hakkın beyânı olan Kur'ân-ı Kerîm vasıtasıyla ne kadar bâtıl, yalan ve yanlış şeyler varsa hepsini, beyinlerini parçalayıp öldürürcesine darmadağın edip ortadan kaldırmaktadır. Buna göre Kur'ân-ı Kerîm karşısında hiçbir bâtılın tutunması, varlığını devam ettirmesi ve başarılı olması mümkün değildir. Bu ise, İslâm'ın en büyük cihâd vasıtasının Kur'an olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. (bk. Furkãn 25/51-52)

Âyet-i kerîmeden işârî olarak şöyle bir mâna anlamak mümkündür:

"Biz, dinî gerçekleri bir bütün olarak kesin bir bilgiyle kavrama gündüzünü, karanlıklar gibi insan rûhunu saran vehim geceleri tepesine indiririz de kulu Allah'tan perdeleyen bulutlar dağılır, gerçeği anlamasına engel olan şüphe kilitleri çözülür, yakîn güneşi doğar ve ilâhî gerçeklerin birer güneş gibi parıldadığı gönül semâsı bütün töhmet tozlarından temizlenir." (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, II, 288)

Böyle bir mânevî terakkiye eren kul, gelen âyetlerde haber verildiği üzere Cenab-ı Hakk'ı devamlı surette ve hiç bıkmadan zikredebilecek bir duruma gelir:

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۜ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ

وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ۚ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾

19. Göklerde ve yerde kim varsa hepsi Allah'a aittir. O'nun yakınında bulunan melekler ise, ne büyüklenip O'na ibâdetten yüz çevirirler, ne de yorulurlar.

20. Gece gündüz usanmadan, ara vermeden Allah'ı tesbih ederler.

Allah dostlarının hâli de meleklerin hâline benzer. Allah'a olan şiddetli muhabbetlerinden ve neticede mücâhedelerinin yerini ilâhî muhabbete bırakmasından dolayı, sıradan insanlar için geçerli olan dinî sorumlulukların zorluğu onlardan kalkmıştır. Çünkü artık onlar bu sorumlulukların değerini anlamış ve onların ruhanî ve uhrevî hayatları için son derece faydalı ilâhî tecellîler olduğu gerçeği güneş gibi ortaya çıkmıştır. Buradan şu anlaşılmaktadır ki; ancak Allah Teâlâ'ya tam bir muhabbet ve O'nunla alakalı kâmil bir müşâhededen sonra kulluğun tadı mümkün olur. Seyislik yapan kişi hükümdarla konuşmanın lezzetine eremeyeceği gibi, hicap ehlinin ibâdeti de gevşeklik, sıkıntı ve zorluktan uzak değildir. İlâhî keşf ehlinin hâli ise onların aksinedir. Çünkü bu gibiler için ibâdet, kolayca yerine getirilme bakımından başkalarına nispetle artık bir tabiat-i asliye hâline gelmiştir. (Bursevî, *Rûhu'l-*

Beyân, V, 552)

Allah'a kulluğun hazzını tatmada böylesine zirvelere tırmanan seçkin kulların yanında, henüz tevhid gibi en temel inanç meselelerinde bocalayan, İslâm'ın öğrettiği ve Allah'ın birliği esasına dayalı doğru inanç sistemini bir türlü kabullenemeyen nasipsizler de vardır:

اَمِ اتَّخَذُوا اٰلِهَةً مِنَ الْاَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ ﴿٢١﴾ لَوْ كَانَ فِيهِمَٓا اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَاۚ فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾

21. Yoksa müşrikler, göklerden ümitlerini kesip, bu defa yerden bir takım varlıkları ilâh edindiler de, onlar mı ölüleri tekrar diriltip kabirden kaldıracaklar?

22. Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisinin de dengesi ve düzeni kesinlikle bozulur giderdi. Arşın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdığı her türlü çirkin vasıflardan uzaktır, yücedir!

Allah'ın varlığını ortaya koyan en kuvvetli delillerden biri ölüden diri, diriden ölü çıkarmasıdır. Âhirette de ölüleri yeniden diriltecek olan O'dur. O'nun dışında kimsenin buna gücü yetmez. İkinci kuvvetli delil ise kâinatta müşâhede edilen eşsiz nizam delilidir. Eğer burada Allah'tan başka ilâh olsaydı, ya bunlar birbiriyle anlaşır veya anlaşamazlardı. Birbiriyle anlaştıkları, beraberce aynı şeyi yaptıkları, yarattıkları, âleme beraberce nizam verdikleri takdirde, ya biri diğerine muhtaç olurdu ki, muhtaç olan ilâh olamaz. Veya yardıma muhtaç olmazdı, bu durumda da diğerlerinin varlığı gereksiz olurdu. Buna göre Allah'tan başka bir ilâhın olması mümkün değildir. Öte yandan bu ilâhlar birbirleriyle anlaşamazlar, birinin yaptığına veya yarattığına diğeri karşı çıkarsa, âyette beyân buyrulduğu gibi, o zaman da âlemde nizamdan eser kalmaz, göklerle yerin dengesi ve ahengi bozulup giderdi. Halbuki âlemde eşsiz bir nizam mevcuttur. Buna göre de Allah vardır ve birdir. (bk. Mü'minûn 23/91)

Hakkıyla ilâh olabilmenin bir şartı da, kendisi başkalarını sorguya çektiği halde başkaları tarafından sorguya çekilmekten uzak olmaktır:

لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾

23. Allah, yaptığından sorumlu tutulmaz; fakat onların ilâh edindikleri şuurlu varlıklar yaptıklarından sorguya çekileceklerdir. (Şu halde bunların ilâh olması mümkün mü?)

Sorguya çekenin, sorguya çekilenden daha üstün olması gerekir. Allah'tan daha üstün bir varlık tasavvur etmek mümkün olmadığına göre, O'nun birileri

tarafından sorguya çekilmesi düşünülemez. Ayrıca "sorumluluk", dürüstlük ve adâletinden şüphe edilen kimseler için geçerlidir. Cenâb-ı Hak ise bu nevi noksanlıklardan pak ve uzaktır. Fakat insanlar ve onların putlaştırdıkları şuurlu varlıklar için her iki durum da geçerli olduğu için onlar yaptıklarından sorguya çekileceklerdir. Dolayısıyla birileri tarafından sorguya çekilen, birilerine hesap verme mecburiyetinde olan varlıkların ilâh olması düşünülemez.

Bu gerçeklere rağmen:

اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ
وَذِكْرُ مَنْ قَبْلٖي بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ
﴿٢٤﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا نُوحٖٓي اِلَيْهِ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

24. Yoksa Allah'tan başka bir takım ilâhlar mı edindiler? De ki: "Madem öyle, haydi delillerinizi getirin! İşte bu tevhid inancı, hem benim ve benimle beraber bulunan müslümanların bağlı olduğu, hem de benden önce gelen tüm peygamberlerin ilan ettiği en temel dinî esastır! Hayır, onların çoğu gerçeği yanlıştan ayırt edebilecek seviyede bir bilgiye sahip değildir, bu sebeple de ondan yüz çeviriyorlar.

25. Biz, senden önce gönderdiğimiz her bir peygambere: "Gerçek şu ki, benden başka ilâh yoktur. Öyleyse sadece bana kulluk edin!" diye vahyetmişizdir.

Görüldüğü üzere tevhid akîdesinin hem aklî hem de naklî delilleri ortadadır. Bunun aksini iddia edenler varsa, onlar da delillerini getirmeleri gerekir.

Âyet-i kerîmelerin açıkça bildirdiği gibi bütün peygamberler insanlığa hep tevhid inancını öğrettikleri halde, zamanla insanlar bu esastan uzaklaşmışlar ve çok saçma iddialarda bulunmuşlardır:

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا
يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِاَمْرِهٖ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدٖيهِمْ
وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ اِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهٖ
مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ اِنّٖي اِلٰهٌ مِنْ دُونِهٖ فَذٰلِكَ نَجْزٖيهِ
جَهَنَّمَ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمٖينَ ﴿٢٩﴾

26. Bazıları da kalkıp: "Rahmân bir çocuk edindi" dediler. Hâşâ! O, bütün noksanlıklardan temiz ve uzaktır! Bilakis onların çocuk diye

nitelendirdikleri melekler, Allah'ın ikram ve takdirine mazhar olmuş kullarıdır.

27. Onlar, Allah izin vermeden konuşmazlar ve sadece O'nun emrine göre hareket ederler.

28. Allah, onların geleceğini de, geçmişini de bilir. Onlar ancak Allah'ın râzı olduğu kimselere şefaat edebilirler. Hepsi de O'na duydukları derin korku ve saygı sebebiyle tir tir titrerler.

29. İçlerinden biri kalkıp da: "Allah'ın yanı sıra ben de bir ilâhım!" diyecek olursa, ona vereceğimiz ceza cehennemdir. İşte biz, zâlimleri böyle cezalandıracağız!

Müşrikler, meleklerin Allah'ın kızları olduğunu söylüyor, kendilerine şefaat edecekleri umuduyla onlara tapıyorlardı. Halbuki melekler Allah'ın kızları değil, husûsî hikmetlere binâen yarattığı seçkin ve şerefli kullarıdır. Onlar ancak Allah'ın râzı olduğu ve izin verdiği kişilere şefaat ederler. Bunlar ise tevhid ehli kimselerdir. Çünkü Allah kâfirlerden ve müşriklerden râzı olmaz. Bunların "lâ ilâhe illallah" diye şehâdet getiren kimseler olduğu da söylenmiştir. Melekler âhirette şefaat edecekleri gibi dünyada da mü'minlerin bağışlanması için dua ve istiğfar etmektedirler. (bk. Mü'min 40/7-9)

Şimdi de, Kur'an'ın ilâhî bir kelâm olduğunu gösteren ve onun öğrettiği Allah'ın birliği ve kudretinin sonsuzluğu inancının doğruluğunu ispatlayan bir takım kevnî deliller serdedilerek buyruluyor ki:

Göklerle Yer Bitişikti

اَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ط
وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَٓاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ط اَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

30. Kâfirler görmezler mi ki, göklerle yer bitişik halde idi de biz onları birbirinden ayırdık ve canlı olan her şeyi sudan meydana getirdik. Bu gerçek karşısında, hâlâ mı iman etmeyecekler?

Günümüzde ulaşılan ilmî tespitlere göre, uzaydaki cisimler vaktiyle bir gaz kütlesi halinde idi. Zamanla bu gaz kütlesinden küreler halinde parçalar kopmuş ve uzay boşluğuna fırlamıştır. Aynı şekilde dünyamız da, bir gaz kütlesi olan güneşten kopmuş ve zaman içinde soğuyarak kabuk bağlamıştır. Bu arada dünyamızdan yükselen gazlar ve buharlar, yoğunlaşarak yağmur şeklinde tekrar dünyaya dökülmüş, böylece denizler ve okyanuslar meydana gelmiştir. Suda yosunlaşma ile başlayan canlılar, ilâhî kanunlara göre gelişmiştir. Allah, en mükemmel canlı olarak da yine içinde suyun bulunduğu özel bir çamurdan insanı yaratmıştır.

Canlıların hayatı, gıdâ itibariyle "gökten gelen su" iledir. Bunun gibi kalplerin hayatı "rahmet suyu" ile, sırların hayatı ise "tâzim suyu" iledir. Bir kısım var ki, onların hayatı "hayâ suyu" iledir. Fakat onlar sayıca çok azdır.

Dağların yaratılış hikmetine gelince:

وَجَعَلْنَا فِى الْاَرْضِ رَوَاسِىَ اَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾

31. Biz, kendilerini sarsmasın diye yeryüzüne sapasağlam dağlar yerleştirdik ve şaşırmadan seyahat edip istedikleri yere ulaşabilmeleri için o dağlarda geniş geniş yollar, geçitler açtık.

Yapılan ilmî araştırmalar dağların yer altındaki köklerinin yer üzerinde bulunan kısımlarına nispetle daha derin ve büyük olduğunu ortaya koymuştur. Bu tespit, dağların yeryüzüne ne kadar sağlam bir şekilde yerleştirildiğini göstermektedir. Bunlar sebebiyle yeryüzü sarsılmadan dönmekte, üzerinde insanlar rahatlıkla yaşayabilmektedirler. Yine Rabbimiz, insanların gidecekleri yerlere kolaylıkla gidebilmeleri için yeryüzünde ve dağlar arasında geniş yollar ve geçitler açmıştır. Bunun gibi, peygamberleri vasıtasıyla Hakk'a varacak yolları göstermiş ve o yollarda yürüyenlerin kendine ulaşacağını haber vermiştir.

Şimdi de dikkatinizi gökyüzüne çevirin:

وَجَعَلْنَا السَّمَٓاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًاۚ وَهُمْ عَنْ اٰيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾

32. Gökyüzünü de korunmuş bir tavan halinde yarattık. Böyle iken inkârcılar, gökyüzünde ilâhî kudret ve azameti gösteren bunca delil ve mûcizeyi görmek istemiyor, onlardan yüz çeviriyorlar.

Günümüzdeki ilmî tespitler ışığında hâdiseye bakıldığında atmosferle ilgili şu dikkat çekici gerçekler karşımıza çıkar:

Atmosfer; kabaca, % 77 azot, % 21 oksijen ve % 1 nispetinde karbondioksit ve argon gibi diğer gazların karışımından ibarettir. Oksijen % 21'in üzerinde her yüzde bir arttığında, bir yıldırımın orman yangını başlatma ihtimali % 70 artar. %25'ten yüksek bir oksijen nispeti ise, şu an kullandığımız bitkisel gıdaların büyük bir çoğunluğunun yanıp kül olması demektir. Oksijen ve karbondioksit sürekli kullanılıyor olmasına rağmen havadaki nispetleri devamlı muhâfaza edilmektedir.

Devamlı olarak ciğerlerimize havayı çeker, sonra da geri veririz. Atmosferdeki oksijen nispetinin teneffüs için ideal yoğunlukta bulunması, bu işin tesadüfle alâkalı olmadığını gösterir. Vücudumuzu oksijene muhtaç yaratan Rabbimiz, onu bize en güzel şekilde bahşetmiştir. Hava almak için uzağa gitmeye çalışıp çabalamaya, ücret ödemeye gerek yoktur, ihtiyaç hissedince hemen burnumuzun dibindedir.

Atmosferi teşkil eden gazlar, santimetrekare alan başına yaklaşık 1 kg'lık bir kuvvetle tesir etmektedir. Bu, insan vücudunun yaklaşık 15 ton havanın ağırlığı altında olması demektir. Dışta hava basıncı ne kadarsa, içimizden dışarıya doğru da tam o kadar basınç vardır. Bu denge bozulduğu takdirde insan hayatı tehlikeye girer.

Güneşin yeryüzüne farklı şiddetlerde ısı vermesi, atmosfer sahnesindeki hava kütlelerinin de farklı surette ısınmasına yol açar ve ısınan hava aldığı emirle derhal yukarı çıkar. Sonra yerine soğuk hava gelir. Neticede minik hava zerreleri rüzgâr hâlinde dağ, dere, çöl, orman koşmaya başlar. Zerreler bu seyahatleri esnasında binlerce tohumu diyardan diyara taşırken, her biri bir vazîfe ile yaratılan bitkilerin çoğalıp yayılmasına da vesile olurlar. Hava, zarif omuzlarında binlerce ton suyu taşıdığı gibi, binlerce kişilik uçakları da taşır; ışığı yayar, harareti dağıtır; kulağımıza yüzlerce farklı dalga boyunda sesi, burnumuza çeşit çeşit kokuları birbirine karıştırmadan getirir.

Jüpiter, satürn ve ay engelini geçen göktaşları yerin çekimine kapılınca müthiş bir süratle atmosfere girer. Yıldız kayması da dediğimiz bu hâdisede göktaşları

havayla temas edince yanar ve mezosfer içinde toz hâline gelir. Eğer korunmuş tavan olan atmosfer gibi bir kalkana sahip olmasaydık, başımıza, tam deyimiyle taş yağardı. Halbuki Cenâb-ı Hakk'ın nihâyetsiz merhametinin eseri olarak başımıza gökten yağan bu gülleler daha yere ulaşmadan toz hâline getirilir. Sonra bu toz zerreciklerinin her biri bir yağmur taneciğine çekirdek olur. (bk. Çakmak, *Bir Çekirdekti Kâinat*, s. 118-128)

Bu ibretli varlıklar ve olaylar, dillerinden anlayabilenler için Yaratan'larının nihâyetsiz kudret ve azameti hakkında neler anlatırlar neler...

Gece ve gündüz, güneş ve ay da böyle:

يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَۜ كُلٌّ ف۪ي فَلَكٍ

33. Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratan da Allah'tır. Onların her biri kendi yörüngesinde yüzüp durmaktadır.

Rabbimizin bunları ne zaman yarattığını ve ne zaman vazîfelerine son vereceğini bilmemiz mümkün değildir. Fakat her birinin çok büyük bir kudret nişânesi ve azamet göstergesi olduğu açıktır. İnsan, kendine emânet edilen kısacık ömründe bu gerçekleri kavramalı, Rabbini tanıyıp O'na kullukta kusur etmemeli ve her an gelip rûhunu bedeninden ayıracak ölüm sırrını hatırından çıkarmamalıdır:

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَۜ اَفَا۬ئِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ

ذَٓائِقَةُ الْمَوْتِۜ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةًۜ وَاِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾

34. Rasûlüm! Senden önce biz hiçbir insana ölümsüzlük vermedik. Şimdi, sen öleceksin de, senin ölümünü dört gözle bekleyen o inkârcılar dünyada ebedî mi kalacaklar?

35. Her nefis mutlaka ölümü tadacaktır. Biz sizi, gerçek değerinizi ortaya çıkarmak için şerle de hayırla da imtihan ediyoruz. Sonunda zâten bize döneceksiniz.

Müşrikler, Rasûlullah (s.a.v.)'in ölmesini, başına helâk edici musibetlerin gelmesini ve etrafındaki insanların dağılıp yok olmasını bekliyorlardı. Bunu hararetle istiyorlardı. Âyette haber verildiğine göre: **"O, şâirin biri! Bekliyoruz, zamanın felâketlerine uğrayacak, helâk olup gidecek"** (Tûr 52/30) diyorlardı. Onların bu tür konuşma ve talepleri üzerine bu âyet nâzil olmuştur.

Nihâyetinde her bir nefis ölümü tadacaktır. Bu, mecbûri bir istikâmet, kaçınılmaz bir sondur. Ancak Allah Teâlâ, yaşadıkları müddetçe insanları hem

fakirlik, hastalık, acı ve ıstıraplarla, hem de zenginlik, lezzet ve sevinçli hallerle dener, imtihan eder. Allah Teâlâ böylece kimin sabrettiğini ve kimin şükrettiğini ortaya çıkarmak ister.

Bununla birlikte ölüm, hastalık ve benzeri gibi musibetlere uğrayan din kardeşlerimizi kendi hallerine bırakmayıp onları teselli ve tâziye etmenin mühim bir sünnet olduğunu unutmamak gerekir. Nitekim Peygamber Efendimiz'in Medine dışında bulunan Muâz b. Cebel'e, oğlunun vefâtı sebebiyle yazdığı şu mektup, ne güzel bir tâziye misâlidir:

"Bismillâhirrahmânirrahîm.

Allah'ın Rasûlü Muhammed'den Muâz b. Cebel'e...

Allah'ın selâmı üzerine olsun!

Kendisinden ba ka ilâh bulunmayan Allah'a hamdolsun. İmdi; Allah ecrini artırsın, buna kar ılık sana büyük mükâfatlar ihsân etsin ve sabretme gücü versin. Bizi ve seni ükre muvaffak kılsın. Zira canlarımız, mallarımız, evlâd ü iyâlimiz, Azîz ve Celîl olan Allah'ın bize tatlı hibeleri, geçici bir süre için yanımıza bıraktığı emânetleri cümlesindendir. Allah sana o çocuğu vermekle seni sevindirdi. imdi de onu büyük bir ecir kar ılığında senden aldı. Onun kar ılığında Allah'tan rahmet, mağfiret ve hidâyet bekliyorsan, sabret!.. Üzüntü ve kederin, ecrini yok etmesin! Sonra pi man olursun! Bil ki ağlayıp sızlamak hiçbir eyi geri getirmez, hüzün ve kederi de defedemez. Ba a gelecek olan zâten gelmi tir, vesselâm." (Hâkim, *el-Müstedrek,* III, 306/5193)

İyilik ve kötülükleriyle imtihandan ibaret olan ölümlü dünyada bütün himmet ve gayretlerin imtihanı kazanmaya yönlendirilmesi gerekir:

وَاِذَا رَاٰكَ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًاۜ اَهٰذَا الَّذ۪ي يَذْكُرُ
اٰلِهَتَكُمْۚ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٦﴾ خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ
عَجَلٍۜ سَاُو۬ر۪يكُمْ اٰيَات۪ي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا
الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٣٨﴾

36. Kâfirler seni her gördükleri zaman: "İlâhlarınızı diline dolayan adam bu mu?" diyerek seninle alay ediyorlar. Halbuki onlar, kendilerini merhametiyle sarıp sarmalayan Rahmân'ın anılmasına dayanamıyor, O'nun kitabını inkâr ediyorlar.

37. İnsan öyle acelecidir ki sanki aceleden yaratılmıştır. Sabırlı olun; yakında size âyetlerimi, delillerimi göstereceğim. O halde benden azabın bir an önce gelmesini istemeyin.

38. Onlar yine de: "Eğer doğru söylüyorsanız, peki bu tehdidiniz ne

zaman gerçekleşecek?" diyorlar.

Rivayetlerde belirtildiğine göre onlar, Allah Rasûlü (s.a.v.)'e çeşitli sözlü ve fiilî hakaretlerde bulunuyor, eziyetler yapıyorlardı. İşin hayret edilecek yönü şu ki, onlar, elleriyle yaptıkları putlara ve sahte ilâhlarına o seviyede bir muhabbet besliyorlardı ki, onlara karşı yapılan menfî en küçük bir şeye bile müsâmaha göstermiyorlardı. Hatta bu yüzden Allah Rasûlü (s.a.v.) ile alay ediyorlardı. Buna mukâbil kendilerini yaratan, rızıklandıran, öldüren, dirilten Rahmân'ın adını, zikrini, O'nun indirdiği âyetleri duyduklarında aceleye kapılarak kibirleniyor; O'nu anmayı ve O'nun hatırlatmalarına kulak vermeyi bir tarafa bırakıyorlardı. İşte insanın aceleci bir yapıya sahip olması, o menfî vasfını yeterince tezkiye ve terbiye edememesi bu kötü neticenin doğmasına sebep oluyordu. Üstelik bu inançsızlar, Peygamber'in kendilerini ikazda bulunduğu Allah'ın azabı, kıyâmet ve cehennem gibi tehditlerin hemen başlarına inmesini bekliyor; inkâr psikolojisi içinde aslında bütün bunların birer palavra olduğunu ve bunların vuku bulmayacağını söylemek istiyorlardı. Fakat işin aslının böyle olmadığını pek yakında anlayacaklar:

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ
ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٣٩﴾ بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا
يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ
قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٤١﴾

39. O kâfirler yüzlerinden ve sırtlarından ateşi savamayacakları, üstelik ondan kurtulmak için de hiçbir yardım göremeyecekleri zamanı bir bilselerdi, onu böyle acele istemezlerdi!

40. Bilakis o kıyâmet kendilerine ansızın gelecek ve onları şaşkına çevirecektir. Artık ne onu geri çevirmeye güçleri yetecek, ne de kendilerine en küçük bir mühlet verilecektir.

41. Rasûlüm! Senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti. Fakat, alay konusu yaptıkları o azap, sonunda alay edenleri her taraftan kuşatıp mahvetmişti.

İşin gerçek yüzünü açıklamak üzere:

قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ ط بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ
مُعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾ اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا ط لَا يَسْتَطِيعُونَ

نَصْرَ اَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾

42. De ki: "Eğer gece veya gündüz size azap göndermek istese sizi Rahmân'a karşı kim koruyabilir?" Buna rağmen, korkup O'na yönelecekleri yerde, Rablerinin zikrinden ve kitabından yüz çeviriyorlar.

43. Ne o, yoksa onları, bizim azâbımızdan koruyacak bizden başka ilâhları mı var? Oysa ilâhlaştırdıkları o varlıkların kendi kendilerine yardımları olmadığı gibi, bizden de görecekleri hiçbir dostluk, hiçbir yakınlık yoktur.

Ölüm, savaş, esâret, zelzele, sel, yangın, toprak kayması, yanardağ patlaması, yıldırım çarpması, trafik kazaları, açlık ve kıtlık gibi pek çok musîbetler ve felâketler gece veya gündüz devamlı vuku bulmaktadır. Eğer Allah Teâlâ istese bunlardan biriyle insanları helâk edebilir. Veya kâfirlerin küfür ve isyanları sebebiyle hak ettikleri cezaları gece veya gündüz hemen başlarına indirebilir. Bunu Allah'tan başka engelleyebilecek hiçbir kudret yoktur.

Bu yüzden Yüce Rabbimiz insanı düşünmeye dâvet ederek şöyle buyuruyor:

بَلْ مَتَّعْنَا هٰؤُلَاءِ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُۜ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا
نَاْتِى الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَاۜ اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

44. Kaldı ki, biz onları da babalarını da dünya nimetlerinden faydalandırdık. Öyle ki ömürleri kendilerine uzun geldi de ölmeyeceklerini sandılar. Onlar çevrelerine bakıp da, bizim yeryüzünü kenarlarından yavaş yavaş eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Şu halde gâlip gelecek olan onlar mı, yoksa biz mi?

Âyet-i kerîme yer alan **"bizim yeryüzünü kenarlarından yavaş yavaş eksilttiğimizi görmüyorlar mı?"** (Enbiyâ 21/44) ifadesine üç farklı mâna verilebilir:

• Allah'ın, kudretiyle gelip çevresinden eksilteceği yer, müşriklerin o zaman üzerinde yaşadıkları topraklardır. Bu âyet-i kerîme Mekke'de indiğine göre, Allah Teâlâ'nın Rasûlüne, müşriklerin yaşadığı toprakların, bir zaman sonra müslümanların eline geçeceğini müjdelemesi, Kur'an'ın bir mûcizesidir.

• Yeryüzünün ileri gelenleri, âlimleri ve iyi insanları gittikçe azalmaktadır. Nitekim Vâkıa sûresinde "mukarreb" yani Allah'a yakın kullardan bahseden âyetlerde bu mânaya bir işaret vardır. Çünkü o mukarreb kulların pek çoğunun öncekilerden azının sonrakilerden olduğu haber verilir. (bk. Vâkıa 56/10-14) Yâni gün geçtikçe sâlih ve Allah'a yakın kulların sayılarının azaldığı

anlaşılmaktadır.

• Yeryüzünde her an her yerde salgın hastalıklar, kıtlık, fırtına, deprem ve diğer âfetler şeklinde Cenâb-ı Hak kudret ve kahır tecellilerini göstermektedir. Milyonlarca insan ölmekte, yerleşim bölgeleri ve araziler yok olmakta ve insanların düzenini bozan daha nice zararlı şeyler meydana gelmektedir.

• Âyete fennî tefsir açısından bakıldığında şu söylenebilir: Yağmurların, sellerin ve rüzgârların tesiriyle dağlar aşınmaktadır. Veya bununla kutup bölgelerinin basıklığına işaret edilmektedir.

Bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın kudret elinde olduğuna ve bunları dilediği gibi azaltıp çoğaltabildiğine göre, acaba onlar, Cenab-ı Hakk'ın cezalandırmasına karşı kendilerini koruyacak bir güç ve kuvvete sahipler midir? Hayır, nereden sahip olacaklar? O halde artık sahip oldukları fânî güçlerinin, zenginliklerinin ve diğer imkânlarının sonsuz olmadığını ve kendilerini hesaba çekip cezalandıracak bir Allah'ın var olduğunu kabul etmeleri gerekmez mi?

Bunu gerçekleştirmek için ilâhî uyarılar şöyle devam ediyor:

Sizi Vahiyle Uyarıyorum

﴿قُلْ اِنَّمَٓا اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِۘ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَٓاءَ اِذَا مَا يُنْذَرُونَ ﴿٤٥﴾

45. Rasûlüm! De ki: "Ben sizi sadece vahiyle uyarıyorum. Fakat belli ki sağırlar, uyarıldıkları zaman bu çağrıyı duymazlar."

Müşrikler bunca çok ve ardı ardına gelen uyarılardan istifade etmedikleri için tıpkı sağırlar gibi olmuşlardır. Çünkü ikazdan maksat, onu kuru kuruya duymak değil, aksine ilâhî tâlimâtları tanıma, emirleri yapma ve haramlardan sakınmada gereğini yapmaktır. Bu maksat gerçekleşmediği takdirde, insan o uyarıyı hiç duymamış sayılır.

İlâhî ikazlara böylesine vurdumduymaz bir tavırla yaklaşmalarına rağmen:

وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَٓا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٤٦﴾

46. Onlara Rabbinin azabından azıcık bir esinti bile dokunuverse, derhal: "Eyvâhlar olsun bize! Gerçekten biz, kendimize yazık etmişiz" diye feryadı basarlar.

Gerçeğe karşı böyle sağır davranmak fayda değil zarar getirecektir. Bu âyette beyân buyrulduğu üzere küçük bir azabın en basit bir dokunuşu karşısında vâveylâ koparıp ah vâh edecek olanlar, acaba bizzat yaratıcısı tarafından "şiddetli", "büyük", "can yakıcı" gibi vasıflarla anlatılan cehennem azabına atıldıkları zaman halleri nice olacak:

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔاۜ وَاِنْ كَانَ
مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَاۜ وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾

47. Kıyâmet günü biz adâlet terâzilerini kuracağız da hiç kimseye en küçük bir haksızlık yapılmayacak. Yapılan iş hardal tanesi kadar bile olsa, biz onu getirip mizana koyacağız. Hesap görücü olarak biz yeteriz!

Ameller "ihlâs" terazisiyle tartılır da içinde ihlas olmayanları kabul edilmez. Haller "sıdk" terazisiyle tartılır da içinde ucub yani kendini beğenme illeti bulunanları kabul edilmez. Nefesler "zikir ve uyanıklık" terazisiyle tartılır da bunlardan dünyevî haz ve lezzetlere harcananları kabul edilmez. Herkes orada ameline göre karşılık görür. Dünyada Allah'ın kullarına merhamet etmeyenlere Allah merhamet etmez. Allah'ın kullarına ihsânı az olanların da orada bulacağı ihsân az olacaktır. Kim de birine zulmetmişse, amelinin kötülüğüne mukâbil

ceza görecektir.

Rivayete göre bir adam Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)'in önünde oturdu ve:

"- Ey Allah'ın Rasûlü, benim iki kölem var. Bana yalan söylüyor, hâinlik ediyor, emirlerime karşı geliyorlar. Ben de onlara zaman zaman uygunsuz sözler söylüyor ve onları cezalandırıyorum. Benim hâlim ne olacak?" dedi.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"- Mah er günüşonların sana yaptıkları ihânetleri, kar ı gelmeleri, yalan söylemeleri ile senin onlara verdiğin ceza hesap edilecek. Eğer onlara verdiğin ceza onların suçları kadarsa, kar Şlıklı olarak bir alıp vereceğiniz yoktur. ayet senin onlara verdiğin ceza, onların suçundan daha az ise senin onlardan alacağın var demektir. Eğer senin onlara verdiğin ceza hak ettiklerinden daha fazla ise, o fazlalık kısas yoluyla senden alınacaktır."

Bu sefer adam bir kenara çekilip ağlamaya ve kendi kendine konuşmaya başladı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"- Sen yüce Allah'ın kitabını ve oradaki: ***«Kıyâmet günü biz adâlet terâzilerini kuracağız da hiç kimseye en küçük bir haksızlık yapılmayacak»*** (Enbiyâ 21/47) *buyruğunu okumuyor musun?"*

O zaman adam:

"- Allah'a yemin ederim ki, yâ Rasûlallah, ben hem kendim hem de onlar için onlardan ayrılmaktan daha hayırlı bir şey göremiyorum. Şâhit olun ki, ben oların hepsini azat ediyorum" dedi. (Tirmizî, Tefsir 21/2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 280-281)

İşte peygamberlerin gönderilmesinin ve kitapların indirilmesinin yegâne gâyesi insanlığı o büyük gündeki hesap ve cezaya karşı uyarmaktır:

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى وَهٰرُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَٓاءً وَذِكْرًا لِلْمُتَّق۪ينَۙ ﴿٤٨﴾

اَلَّذ۪ينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾

48. Doğrusu biz Mûsâ ve Hârûn'a hakkı bâtıldan ayıran Tevrat'ı verdik ve onu kalpleri Allah'a saygıyla dopdolu olup günahlardan sakınanlar için baştan aşağı bir ışık ve öğüt kaynağı kıldık.

49. O takvâ sahipleri ki, görmedikleri halde Rablerinden korkarlar ve kıyâmetten de tir tir titrerler.

اَلْفُرْقَانَ (furkãn), hakkı bâtıldan, doğruyu yanlıştan ayıran şey demektir. Kur'ân-ı Kerîm bu kelimeyi daha ziyâde semâvî kitapları tavsif etmek üzere kullanır. Burada "Tevrat" için kullanılmıştır. Çünkü Hz. Mûsâ'ya verilen kitabın Tevrat olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda Furkãn, Kur'ân-ı Kerîm'in de en önemli

isimlerinden biridir. (bk Furkãn 25/1) İlâhî kitapların rehberliğinden gerçek mânada istifade edecek olanlar, dünya gözüyle göremedikleri ve beşerî hisleriyle idrak edemedikleri halde Allah'tan korkup günahlardan sakınan, kıyâmet kopup hesap için ilâhî huzura durmaktan titreyen kimselerdir. Bu sebeple Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn'a verilen Furkãn'ın, özellikle müttakîler için yollarını aydınlatan bir ışık ve kalplerini dirilten bir öğüt, bir hatırlatma olduğu beyân buyrulur.

Kur'ân-ı Kerîm'e gelince:

وَهٰذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ اَنْزَلْنَاهُۜ اَفَاَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٠﴾

50. İşte bu Kur'an da bizim indirdiğimiz çok şerefli, her bakımdan bereket yüklü, öğüt kaynağı bir kitaptır. Hal böyleyken siz onu inkâr mı ediyorsunuz?

Kur'an zikirdir; Allah'ı tanıtır, hatırlatır, anlatır. O'nun emir ve yasaklarını, sevdiklerini ve sevmediklerini, râzı olduklarını ve olmadıklarını bildirir. O mübârektir; bereketlidir, devamlıdır, faydası çok ve ihtivâ ettiği ilimler boldur. Onun indirilmesinde ve ondaki hayranlık veren üslup ve beyânda, belâgat ve fesahatta yadırganacak, hoş karşılanmayacak hiçbir şey yoktur. O, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in en büyük mûcizesidir. Böyle bir kitabı yalanlamak ve inkâr etmek olacak şey değildir.

Sûrenin başından buraya kadar Allah'ın birliği, âhiret ve peygamberlik gibi dinin esas mevzuları hakkında bilgiler verildikten sonra şimdi de hem bu esasları pekiştirmek, hem Rasûlullah (s.a.v.) ve mü'minleri teselli etmek, hem de muhatapların ders ve ibret almalarını sağlamak maksadıyla peygamberlerin kıssalarından dikkat çekici kesitler sunulmaktadır. Bu kıssalar, anlatıldıkları çerçeve içinde ele alındığında, şu mühim hususlara temas etmek üzere burada yer aldıkları açığa çıkar:

• Daha önce gönderilen tüm peygamberler birer insandı. Bu sebeple Hz. Muhammed (s.a.v.) gibi bir insanın peygamber olarak gönderilmesinde şaşılacak bir şey yoktur.

• Bu Peygamberin vazîfesi ve talimatları da kendisinden önce gönderilen peygamberlerinkinin aynısıdır.

• Bütün peygamberlere, kendilerine husûsî nimetler bahşeden Allah tarafından âsil ve yüksek bir mevki verilmiştir. Mesela peygamberler, yıllarca işkence ve zorluklar çekmelerine rağmen, en sonunda Allah onların dualarını kabul etmiş ve düşmanlarına karşı onlara mûcizevî yollardan yardım etmiştir.

• Allah'ın ihsân buyurduğu tüm mümtâz nimetlere rağmen, onlar, Allah'ın alçak gönüllü, mütevazı kulları idiler. İlahlıkta Allah'a ortak olma gibi bir

özellikleri yoktu. Hatta onlar da bazan hüküm verirken hata ederler, hasta olurlar, imtihana tâbi tutulurlar ve Allah’a hesap verecekleri zelleler işlerlerdi.

Hz. Mûsâ’nın kıssasına kısa bir temastan sonra şimdi İbrâhim (a.s.)’ın putlarla ve putperestlerle olan o muazzam mücâdelesine yer verilmektedir:

Hz. İbrâhim Putları Reddediyor

وَلَقَدْ اٰتَيْنَٓا اِبْرٰه۪يمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِه۪ عَالِم۪ينَۚ ﴿٥١﴾

51. Yemin olsun biz daha önce İbrâhim'e de doğru yolu bulma kâbiliyetini vermiştik. Biz onun her bakımdan bu lutfa lâyık olduğunu biliyorduk.

İbrâhim (a.s.)'a verildiği bildirilen اَلرُّشْدُ (rüşd), doğruluk, düşünce ve davranışta tutulan doğru yol ve isabetli görüş, hakla bâtılı ayırt etme kâbiliyeti mânalarına gelir. "Doğru yoldan sapma" mânasındaki اَلْغَيُّ (ğayy) kelimesinin zıddıdır. **"Dinde zorlama yoktur. Gerçekten doğru eğriden ayrılıp iyice belli olmuştur"** (Bakara 2/256) âyeti bunu beyân eder. Rüşd, kişinin doğru yolu bulması, din ve dünyası bakımından faydasına olan şeyleri tercih etmesi ve ona ulaşmasıdır. Bunun kemâli, ancak peygamberlikle gerçekleşir.

Hz. İbrâhim, kendisine lutfedilen bu peygamberlik ışığıyla putperest olan babasını ve kavmini irşada başladı:

اِذْ قَالَ لِاَب۪يهِ وَقَوْمِه۪ مَا هٰذِهِ التَّمَاث۪يلُ الَّت۪ٓي اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾
قَالُوا وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا لَهَا عَابِد۪ينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمْ ف۪ي
ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٥٤﴾ قَالُٓوا اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللَّاعِب۪ينَ ﴿٥٥﴾
قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الَّذ۪ي فَطَرَهُنَّۘ وَاَنَا۬ عَلٰى
ذٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِد۪ينَ ﴿٥٦﴾ وَتَاللّٰهِ لَاَك۪يدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِر۪ينَ ﴿٥٧﴾

52. O vakit babasına ve kavmine: "Nedir şu karşısına geçip taptığınız heykeller?" diye sormuştu.

53. Onlar da: "Atalarımızı bunlara tapar halde bulduk; biz de onlara uyarak böyle yapıyoruz" diye karşılık vermişlerdi.

54. İbrâhim: "Doğrusu siz de, atalarınız da apaçık bir sapıklık içine sürüklenmişsiniz" dedi.

55. Bunun üzerine: "Senin bu söylediklerin gerçek mi, yoksa bizimle oyun mu oynuyorsun?" dediler.

56. İbrâhim şöyle dedi: "Hayır, hayır! Sizin Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbidir; onları yoktan O yaratmıştır. Ben de bu gerçeğe şâhitlik edenlerdenim."

57. Sonra içinden: "Allah'a yemin olsun ki, siz dönüp gittikten sonra

putlarınıza mutlaka bir tuzak kuracağım!" diye karar verdi.

52. âyette geçen اَلتَّمَاثِيلُ (timsâl), Allah Teâlâ'nın yarattığı şeylere benzetilerek yapılan heykellerdir. Hz. İbrâhim'in peygamber gönderildiği toplum, insan, hayvan, yıldız ve benzeri şekillerde yapılmış çeşitli putlara tapıyorlardı. İbrâhim (a.s.), öncelikle **"Nedir şu karşısına geçip taptığınız heykeller?"** (Enbiyâ 21/52) diye sorarak söze başlar. Böylece onların zihinlerini sarsarak yaptıkları işin mâhiyeti hakkında düşünmelerini sağlamak ister. Ayrıca bu soru karşısında ileri sürecekleri şüpheleri öğrenip onları iptal etmek için tatbik edeceği yolu belirlemeyi düşünür.

İbrâhim (a.s.), tevhid akîdesinin kabulü ve yerleşmesi için putların ve putperestliğin ortadan kalkması gerektiğinden dolayı putlarla alakalı olarak tatbik edeceği planı netleştirir. Bu yöndeki niyet ve himmetini kesinleştirerek kararını alır. Bu kararını ya sadece içinden geçirir veya kavmi oradan ayrılıp gidince geride kalan bir kısım zayıf ve hasta kimselerle de paylaşır. Sonra verdiği bu kararı uygulamaya koyar:

058. Nihâyet İbrâhim o putları paramparça etti; ancak, belki olup bitenler hakkında kendine müracaat ederler diye onların büyüğünü bıraktı.

59. Dönüp durumu gördüklerinde: "Bunu ilâhlarımıza revâ gören kim? Her kimse, onun zâlimlerden biri olduğunda şüphe yok!" diye bağrıştılar.

60. İçlerinden bir kısmı: "Sahi, İbrâhim denilen bir gencin onları diline doladığını duymuştuk" dedi.

61. "Öyleyse" dedi diğerleri, "onu bulup insanların huzuruna getirin, belki onun yaptığına şâhitlik ederler."

Anlatıldığına göre Hz. İbrâhim'in kavminin dinî bir bayramı vardı. Her sene kırda toplanarak bu bayramı kutlarlardı. Bir gün yine bayram şenliğine giderken İbrâhim'i de götürmek istediler. İbrâhim (a.s.) hasta olduğunu ileri sürerek bayrama katılmadı ve halk kıra çıktıktan sonra puthaneye gidip, içlerinden büyük bir tanesi hariç putların hepsini kırdı, paramparça etti. Baltayı da kalan o büyük putun boynuna astı. Maksadı, kavmi ona başvurup putları kimin kırdığını sorduklarında büyük putun kırmış olabileceğini söylemek, böylece putların âcizliğini ortaya çıkarmaktı. Halk bayram yerinden döndüklerinde putlarının başına gelenleri gördüler. Bu işi kimin yaptığını araştırdılar. Daha önce Hz. İbrâhim'in putlar aleyhinde konuşmalarını işitmiş olanlar durumdan halkı haberdar etti. Bunun üzerine halk, İbrâhim'in getirilip hesaba çekilmesini ve ona verilecek cezanın başkalarına da ibret olmasını istediler. İbrâhim'le aralarında şöyle bir konuşma geçti:

قَالُٓوا ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يَٓا اِبْرٰهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ
كَبِيرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ اِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾ فَرَجَعُٓوا اِلٰٓى اَنْفُسِهِمْ
فَقَالُٓوا اِنَّكُمْ اَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُوا عَلٰى رُؤُسِهِمْ لَقَدْ
عَلِمْتَ مَا هٰٓؤُلَٓاءِ يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ اَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا
يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾ اُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

62. İbrâhim'i getirdikten sonra, ona: "Söyle bakalım İbrâhim, ilâhlarımıza bunu yapan sen misin?" diye sordular.

63. İbrâhim: "Belki de onu şu büyükleri yapmıştır; eğer konuşabiliyorlarsa onlara bir sorun bakalım" dedi.

64. Vicdanlarının sesini dinlediklerinde aralarında: "Asıl zâlim olan İbrâhim değil, bu âciz putlara tapan biziz!" diye itirafta bulundular.

65. Sonra yine eski inançlarına dönerek: "İbrâhim! Sen de pekâlâ bilirsin ki bunlar konuşamazlar" diye çıkıştılar.

66. İbrâhim şöyle dedi: "Allah'ı bırakıp da size hiçbir faydası ve zararı dokunmayan bu putlara mı tapıyorsunuz?"

67. "Yuh olsun size de, Allah'tan başka o taptıklarınıza da! Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?"

Hz. İbrâhim'in **"eğer konuşabiliyorlarsa"** (Enbiyâ 21/63) kaydı, o putperestlerin vicdanlarını harekete geçirip neredeyse gerçeği anlamalarına vesile olacaktı. Çünkü Hz. İbrâhim'in konuşması karşısında bir an durup düşündüler; kendilerini ciddi bir muhasebeye tâbi tutup yanlış yolda olduklarını fark ettiler. Fakat bu durum fazla uzun sürmedi. Tekrar eski kafalarına, eski kökleşmiş ve köhneleşmiş inançlarına döndüler. Gerçi İbrâhim'e: **"Sen de pekâlâ bilirsin ki bunlar konuşamazlar"** (Enbiyâ 21/65) demeleri, açıkça putlarının âcizliğini bir itiraf olsa da, onlara tapmaktan vazgeçtikleri anlamına gelmiyordu. Hatta kör bir inatçılık sâikiyle: "Biz onlara konuşamadıklarını bile bile tapıyoruz" demek istiyorlardı. Yine de Hz. İbrâhim, onların bu itiraflarını da fırsat bilerek, sahip oldukları inançlarının ne kadar anlamsız, mesnetsiz, saçma ve boş olduğunu yüzlerine haykırdı. Böyle akıl almaz bir yanlışın içinde olmaları sebebiyle onları yuhaladı. Bir peygamberin edebine uygun olarak söylenebilecek en ağır sözü söyledi. Bu yaptıklarının bir akılsızlık olduğunu, artık akıllarını çalıştırmanın zamanının çoktan geldiğini ve geçmekte olduğunu hatırlattı:

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانْصُرُوا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا يَا نَارُ
كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰى اِبْرٰهِيمَ ﴿٦٩﴾ وَاَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ
الْاَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾

68. Bu sözler üzerine çılgına dönen putperestler, halkı kışkırtarak: "Eğer bir şey yapacaksanız, İbrâhim'i ateşe atıp yakın, böylece ilâhlarınızın imdâdına yetişin!" dediler.

69. Onu ateşe attıklarında ise biz: "Ey ateş! İbrâhim'e serin ve selâmet ol!" diye emrettik.

70. Evet, bu zâlimler İbrâhim'i tuzağa düşürmek istediler; fakat biz onları daha fazla zarara uğrattık.

Rivayete göre putperestler durumu kralları Nemrûd'a bildirdiler. Bunun üzerine Nemrûd, İbrâhim (a.s.)'ı çağırttı. Nemrûd'un huzûruna giren herkes, öncelikle ona secde ederdi. Hz. İbrâhim ise secde etmedi. Karşılıklı konuşmalar ve tartışmalar üzerine son derece hiddetlenen Nemrûd, ona nasıl bir ceza verileceği husûsunda avânesini toplayıp istişâre etti. İçlerinden biri:

"–Onu büyük bir ateşte yakalım!" teklifinde bulundu.

Bu teklif kabul edildi. Ateş için hazırlıklar başlatıldı. Bir ay odun taşındı. Câhil ve ahmak halk, "Bu, bizim putlarımıza karşı çıkıyor!" diye odun taşıma işinde seferber oldular. Dağ gibi odun yığıldı. Yakılan ateşin alevleri semâlara çıkıyordu. Harâretinden dolayı, kuşlar yakınından bile geçemiyordu. Bütün hazırlıklar bitince halk, ateşin başına toplandı. Hz. İbrâhim elleri kelepçeli ve ayakları prangalı bir şekilde oraya getirildi. Ancak o büyük peygamber "Halîl" olduğu için çok zor bir durumda olmasına rağmen büyük bir teslîmiyet ve tevekkül içinde idi. Gönlünde en ufak bir korku ve endişe yoktu. Nemrûd ve cemâati, O'nun ateşe nasıl atılacağını müzâkere ettiler. Nihâyet, mancınıkla atılmasına karar verdiler. Yerdeki ve gökteki melekler, hayret içinde:

"–Aman yâ Rabbî! Seni en çok zikreden İbrâhim (a.s.) ateşe atılıyor! O seni bir an bile unutmayan bir peygamberdir. Ona yardım etmek için bize izin verir misin Allahım?" diye yalvardılar. Allah Teâlâ'nın izin vermesi üzerine bir melek Hz. İbrâhim'e gelerek:

"–Rüzgârlar emrime verildi. Arzu edersen ateşi darmadağın edeyim!" dedi. Diğer bir melek:

"–Sular emrime verildi. İstersen ateşi bir anda söndüreyim!" teklifinde bulundu. Bir başka melek:

"–Toprak emrime verildi. Dilersen ateşi yere batırayım!" dedi. İbrâhim (a.s.) ise, bu meleklere:

“–Dost ile dostun arasına girmeyin! Rabbim ne dilerse ben ona râzıyım! Kurtarır ise, lutfundandır. Eğer yakar ise, kusûrumdandır. Sabredici olurum inşallah!” diye mukâbelede bulundu. Mancınığa konup ateşe atılmak üzere iken de İbrâhim (a.s.):

حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

“Allah bize yeter, o ne güzel vekîldir” diyordu.[10]

Bir başka rivâyete göre İbrâhim (a.s.) tam ateşe atılmak üzereyken Cebrâil (a.s.) geldi ve:

“–Bir dileğin var mı?” diye sordu. Hz. İbrâhim:

“–Evet, bir dileğim var, fakat senden değil!” cevâbını verdi. Cebrâil, İbrâhim (a.s.)’a hayretle:

“–Niçin Allah’tan kurtuluş istemiyorsun?” dedi. O da:

“–Hâlimi O biliyor! Ateş kimin emri ile yanıyor? Yakma kimin işidir?” diye cevap verdi. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XXII, 162)

İbrâhim Halîlullâh’ın bu yüce teslîmiyeti ve yalnız Hakk’a tevekkülü üzerine, o daha ateşin içine düşmeden Allah Teâlâ, ateşe **“Ey Ateş! İbrâhim’e serin ve selâmet ol!”** (Enbiyâ 21/69) diye emretti. Bu emirle birlikte İbrâhim (a.s.)’ın düştüğü yer bir anda gülistâna döndü. Hatta bu emirle birlikte, yeryüzünde bütün ateşlerin belli bir müddet serin hâle geldiği söylenir. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XVII, 58)

Hz. İbrâhim’i ateşe atmalarından sonra Allah onların üzerine en zayıf yaratığı olan sivrisineği musallat etti. Aradan vakit geçmeden Nemrûd, arkadaşlarının ve atlarının parıldayan kemiklerini gördü. Bu sinekler onların etlerini yemiş, kanlarını içmişti. Bir tanesi de Nemrûd’un burun deliğine girdi ve beynine ulaşıncaya kadar önüne geleni kemirip durdu. İnsanlar arasında en değerli kabul ettiği kişi, demir bir balyozla kafasına vuran kişi oluyordu. O yaklaşık kırk yıl bu şekilde kaldı ve sonunda telef olup gitti.

Allah’ın Halîli’ne düşmanlığın sonu böylesine felâket oldu. Cenâb-ı Hak dostu İbrâhim’e ve onun amcası oğlu Lût (a.s.)’a ise şu ihsânlarda bulundu:

وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا اِلَى الْاَرْضِ الَّت۪ي بَارَكْنَا ف۪يهَا لِلْعَالَم۪ينَ ﴿٧١﴾
وَوَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَؕ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةًؕ وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِح۪ينَ ﴿٧٢﴾
وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا وَاَوْحَيْنَٓا اِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَاِقَامَ
الصَّلٰوةِ وَا۪يتَٓاءَ الزَّكٰوةِۚ وَكَانُوا لَنَا عَابِد۪ينَۙ ﴿٧٣﴾

71. Ardından biz İbrâhim'i ve Lût'u kâfirlerin elinden kurtarıp, tüm insanlık için feyiz ve bereket kaynağı kıldığımız bir ülkeye ulaştırdık.

72. İbrâhim'e İshâk'ı lutfettik, ayrıca torun olarak da İshâk'ın oğlu Yâkub'u ihsân ettik. Her birini dürüst, erdemli ve ıslaha yönelik işler yapan kimseler kıldık.

73. Biz onları, emrimizle insanlara doğru yolu gösteren önderler yaptık. Onlara hayırlı işler yapmayı, namazı dosdoğru kılmayı ve zekâtı vermeyi emrettik. Onlar, kendilerini sadece bize kulluğa adamış kimselerdi.

"Etrafının mübârek kılındığı" bildirilen (bk. İsrâ 17/1) yer, Şam diyârı yani Suriye, Filistin, Kudüs ve etrafıdır. Bu bölge dinî bakımdan bereketli kılınmıştır. Çünkü peygamberlerin çoğu burada gönderilmiş; insanları kemâlâta, dünya ve âhiret mutluluğuna erdirecek hakîki mânada bereket olan şeriatlerini burada neşretmişlerdir. Dünyevî bakımdan da bereketli kılınmıştır. Çünkü burası suları, ağaçları, meyveleri, ürünleri bol olan bir bölgeydi. Halkının zengin olduğu ve fakirinin rahat hayat sürdüğü bir yerdi. Hatta İbrâhim (a.s.), "Nereye gidiyorsun?" sorusuna: "Torbanın bir dirheme dolduğu yere gidiyorum" demişti.

İbrâhim (a.s.)'ın amca oğlu Hz. Lût'a gelince:

وَلُوطًا اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّت۪ي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَٓائِثَۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِق۪ينَۙ ﴿٧٤﴾ وَاَدْخَلْنَاهُ ف۪ي رَحْمَتِنَاۜ اِنَّهُ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٧٥﴾

74. Lût'a da hüküm ve ilim verdik. Onu, halkı pek iğrenç işler yapan memleketten kurtardık. Gerçekten o halk, bütünüyle yoldan çıkmış çok kötü bir topluluk idiler.

75. Böylece onu rahmetimizle sarıp sarmaladık. Doğrusu o, dürüst, erdemli ve ıslaha yönelik işler yapan seçkin bir kimseydi.

Hüküm; yargı, hikmet, doğruyu yanlıştan ayıran ölçü, her meselede doğru ve yerinde karar verbilme, Allah'tan gelen bir yetki gibi mânalar ifade eder. İlim de, kendine vahyolunan gerçek bilgi yani din ilmidir. Dolayısıyla bu ifade, Hz. Lût'un peygamber kılındığını göstermektedir. Cenâb-ı Hak Lût (a.s.)'ı اَلْمُؤْتَفِكَةُ (mü'tefike) diye isimlendirilen sonunda altı üstüne getirilmiş yedi kasabaya peygamber olarak göndermişti. Bunların içinde en büyüğü Sodom idi. Sodom halkı gerçekten çok çirkin günahlar işliyorlardı. Bu çirkin fiillerin başında livata gelmekteydi.

Kıssası ibretlerle dolu bir diğer peygamber Hz. Nûh'tur:

bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XVII, 57-58; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XXII, 162-163; Kurtubî, *el-Câmi‘*, XI, 303.

Nûh'un Duasını da Kabul Ettik

وَنُوحًا اِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيمِۚ ﴿٧٦﴾ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۜ اِنَّهُمْ كَانُوا
قَوْمَ سَوْءٍ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾

76. Nûh'u da hatırla. Hani o daha önce bize yalvarmış, biz de onun duasını kabul etmiştik. Sonunda hem kendisini hem de iman eden ailesini o çok büyük felâketten kurtarmıştık.

77. Âyetlerimizi yalanlayan topluluğa karşı ona yardım edip intikamını aldık. Gerçekten onlar çok kötü bir topluluktu. Bu yüzden biz de onların hepsini suda boğuverdik.

Hz. Nûh, uzun yıllar Allah'ın dinini tebliğ etti. Fakat içinde yaşadığı toplum onun tebliğine kulak asmadı. Küfür ve isyanda inatla direndiler. Hz. Nûh'a yapmadık eziyet bırakmadılar. Nihâyet Hz. Nûh Cenâb-ı Hakk'a:

"Ben mağlup düştüm. Artık dinine yardım et, intikâmımı sen al!" (Kamer 54/10)

"Rabbim! Yeryüzünde dolaşan bir tek kâfir bile bırakma!" (Nûh 71/26) diye dua etti. Allah Teâlâ da onun duasını kabul etti. Yapmasını emrettiği gemi ile onu ve kendine iman eden ailesini, mü'minleri kurtardı. Küfür ve günahta ileri gitmiş o kötü kavmi de azgın sularda boğup helâk etti.

Hz. Dâvûd ve oğlu Hz. Süleyman'a gelince:

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ اِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ اِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِۚ
وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَۙ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَۚ وَكُلًّا اٰتَيْنَا
حُكْمًا وَعِلْمًاۘ وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَۜ وَكُنَّا
فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْۚ فَهَلْ اَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾

78. Dâvûd ile Süleyman'ı da hatırla. Hani onlar, bir grup insana ait koyun sürüsünün geceleyin girip ürünlerini telef ettiği bir ekin tarlası hakkında hüküm veriyorlardı. Biz de onların verdikleri hükme şâhit idik.

79. Biz, sözkonusu dâvada en isabetli hükmü Süleyman'a bildirdik. Zâten biz, her birine hüküm ve ilim vermiştik. Dağları ve kuşları Dâvûd'un emrine râm ettik; onunla beraber Allah'ı tesbih ediyorlardı. Gerçekten biz,

dilediğimiz her şeyi yapma kudretine sahibiz.

80. Bir de Dâvûd'a, sizi savaşın şiddeti ve silahların darbesinden koruması için zırh yapma sanatını öğrettik. Peki siz, bunca nimetler için Rabbinize gereğince şükrediyor musunuz?

Hz. Süleyman, çocukluğundan itibâren yüksek bir anlayışa sahip, çok zeki biriydi. Bir gece, bir koyun sürüsü bir tarlayı harâb etmişti. Tarla sahipleri, Dâvûd (a.s.)'a gelip şikâyetçi oldular. Telef olan tarla, kıymet bakımından koyun sürüsüne müsâvî idi. Bunun üzerine Hz. Dâvûd, koyunların tarla sahibine verilmesine hükmetti. Süleyman (a.s.), o sırada küçük yaşta olmasına rağmen:

"–Babacığım, bir yol daha var! Koyunları tarla sahibine borç olarak verelim; sütünden ve yününden istifade etsin. Bu arada tarlayı düzenlesin. Tarla eski hâline gelinceye kadar koyunlar kendisinde kalsın. İşleri yoluna girince de, sürüyü sahibine teslîm etsin!" dedi.

Dâvûd (a.s.) bu teklifi çok beğendi ve öyle hükmetti.

Hz. Süleyman'ın firâsetiyle alâkalı bir başka hâdiseyi de Rasûlullah (s.a.v.) şöyle anlatır:

"*...Vaktiyle iki kadın ve beraberlerinde iki oğlan vardı. Yolda giderlerken bir kurt gelip kadınlardan büyük olanın çocuğunu alıp götürdü. Bunun üzerine bu kadın, arkadaşı olan küçük kadına:*

«–Kurt, senin çocuğunu götürdü» dedi. Öbür kadın:

«–Hayır, senin çocuğunu götürdü» dedi.

Nihâyet bu iki kadın, aralarında hükmetmesi için Dâvûd (a.s.)'a mürâcaat ettiler. Hz. Dâvûd, çocuğun büyük kadına âit olduğuna hükmetti. Onlar muhâkemeden çıkıp, Hz. Dâvûd'un oğlu Süleyman (a.s.)'a gittiler. Dâvûd (a.s.)'ın hükmünü söylediler. Hz. Süleyman da:

«–Bana bir bıçak getirin! Çocuğu bu iki kadın arasında paylaştırayım!» dedi.

Bunun üzerine küçük kadın:

«–Aman! Allah aşkına böyle bir şey yapma! Çocuk bu kadınındır!» dedi.

Bunun üzerine Süleyman (a.s.), çocuğun küçük kadına âit olduğuna hükmetti." (Buhârî, Enbiyâ 40; Müslim, Akdiye 20)

Çünkü analık şefkati, evlâdının ölmesine râzı gelemezdi.

Allah Teâlâ, Hz. Süleyman'a isabetli hüküm verme konusunda bir imtiyaz bahşettiği gibi, Hz. Dâvûd'a dağları ve kuşları âmâde kılmıştı, onunla beraber Allah'ı tesbih ederlerdi. Dâvûd (a.s.), tesbih ederek dağların yanından geçer, dağlar da tesbih ile ona karşılık verirlerdi. Kuşlar da öyleydi. Başka bir rivayete göre, Hz. Dâvûd zikir ve tesbihatta kendisinde biraz yorgunluk hissettiğinde dağlara emreder, onlar tesbih ederlerdi. Bu hal, kendisi tesbihi özleyinceye

kadar devam ederdi.

Ayrıca Cenâb-ı Hak Dâvûd (a.s.)'a savaşlarda giyilmek üzere zırh yapma sanatını öğretmişti. O, zırh yaparak hem ordularını düşmanlarından muhâfaza etmiş hem de rızkını elinin emeğiyle kazanmıştır. Mülk ve siyâsî otorite sahibi, iktisâdî imkânları bol bir peygamber olmasına rağmen, elinin emeğiyle geçinme yolunu tercih etmiştir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

ŞHiçbir kimse, asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememi tir. Allah'ın Peygamberi Dâvûd (a.s.) da kendi elinin emeğini yerdi." (Buhârî, Büyû' 15; Enbiyâ 37)

Hz. Dâvûd, ilâhî yardıma nâil olmak, kendisine birçok muhâfız verilerek büyük ordulara kumanda etmek ve heybet sahibi olmak gibi yüksek pâyelerle güçlendirilmişti. Ayrıca peygamberlik, isâbetli görüş, kitap, şerîat, ilim, amel, güzel konuşma ve hikmete sahip olmuştu. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

"Biz onun hâkimiyetini güçlendirdik; kendisine hikmet, nübüvvet, adâletle hükmetme ve yerli yerince söz söyleme kâbiliyeti verdik." (Sâd 38/20)

Hz. Süleyman'a da ayrı olarak şu lutuflarda bulunmuştu:

وَلِسُلَيْمٰنَ الرّ۪يحَ عَاصِفَةً تَجْر۪ي بِاَمْرِه۪ٓ اِلَى الْاَرْضِ الَّت۪ي بَارَكْنَا
ف۪يهَاۜ وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِم۪ينَ ﴿٨١﴾ وَمِنَ الشَّيَاط۪ينِ مَنْ يَغُوصُونَ
لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذٰلِكَۚ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظ۪ينَۙ ﴿٨٢﴾

81. Süleyman'ın emrine de fırtına şeklinde esen rüzgârı boyun eğdirdik. Onun isteğine göre, insanlar için feyiz ve bereketlerle donattığımız topraklara doğru akıp giderdi. Her şeyin gerçek mâhiyetini biz bilmekteyiz.

82. Şeytanlar ve cinlerden bazıları da onun için dalgıçlık edip denizaltındaki cevherleri çıkarıyor ve daha başka işler de yapıyorlardı. Onları zaptedip gözetim altında tutan da bizdik.

Hz. Süleyman'ın emrine verilen rüzgâr çok hızlı bir şekilde eserdi. Onun tahtını kısa zamanda çok uzun mesafelere götürürdü. Mesela Süleyman (a.s.)'ı sabah Şam'dan alır ve öğleye kadar Şam ile arasında bir aylık yürüyüş mesafesi olan arzın başka bir yerine götürürdü. Öğleden sonra da gün batımı sırasında onu alır tekrar Şam'a getirirdi. Nitekim âyet-i kerîmede: **"Süleyman'ın emrine de rüzgârı verdik. Onunla sabah gidişte bir aylık, akşam dönüşte de bir aylık yol alırdı"** (Sebe' 34/12) buyrulur.

Hz. Süleyman'ın emrine verilen şeytanlar, cinlerden bir gruptur. Onlar

Süleyman (a.s.) için denize dalıyor, mücevherler çıkarıyorlardı. Bu işi onlar, çeşitli zanaatlara, şehirler ve köşkler kurmaya ve hayranlık uyandıran sanat eserleri yapmaya kadar vardırıyorlardı. Nitekim Allah Teâlâ: **“Cinler Süleyman’ın isteğine göre mâbetler, kaleler, heykeller, havuz büyüklüğünde çanaklar, leğenler, yerinden sökülemez sabit kazanlar yapıyorlardı”** (Sebe’ 34/13) buyurmaktadır. Onları Hz. Süleyman’ın emri altında tutan şüphesiz Cenâb-ı Hak’tı. Onların kalplerine Süleyman (a.s.)’ın korkusunu ve heybetini yerleştirmişti. Bu sebeple Süleyman (a.s.) onları çok ağır işlerde çalıştırdığı halde emrinden dışarı çıkamıyorlardı.

Şimdi de, hastalıklar ve dertlerle müptelâ kılınan Eyyûb (a.s.)’ın yanık niyazlarına kulak verelim:

وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُٓ اَنّ۪ي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِم۪ينَۚ ﴿٨٣﴾
فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِه۪ مِنْ ضُرٍّ وَاٰتَيْنَاهُ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ
رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعَابِد۪ينَ ﴿٨٤﴾

83. Eyyûb’u da hatırla. Hani o Rabbine: “Hastalanıp sıkıntıya düştüm. Sen ise merhametlilerin en merhametlisisin!” diye yalvarmıştı.

84. Biz de onun duasını kabul buyurduk; bütün dert ve sıkıntılarını giderdik; katımızdan bir rahmet ve bize kulluk yapanlara bir ders olmak üzere ona aile efradını ve bir o kadarını daha bağışladık.

Hz. Eyyûb, Allah’tan korkan, kötülükten uzak duran kâmil bir insandı. Aile efradı, çocukları, malı ve mülkü çok olan zengin bir kimseydi. Daha sonra, aslında ilâhî bir imtihan olarak, fakat zâhirde gerek tabiî afetler, gerekse düşman kavimler tarafından çocukları ile bütün malı mülkü telef edildi. Kendisi de ağır bir hastalığa yakalandı. Ancak o, bu felâketleri büyük bir sabır ve tevekkülle karşılayarak Allah’a secde eder ve: “Anamın bağrından çıplak çıktım ve toprağın bağrına çıplak döneceğim; Allah verdi ve Allah aldı. O’nun ismi mübârek olsun” der, hastalıktan şifa bulmak için Allah’a dua ederdi. Nihâyet Allah Teâlâ onu sağlığına kavuşturdu, kendisine önceki çocuklarının sayısı kadar çocuk ve önceki malından daha fazla mal verdi. (bk. Sâd 38/41-44)

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

“Kul hastalanınca, Allah Teâlâ ona iki melek gönderir ve onlara:

«–Gidin bakın, kulum yardımcılarına ne diyor bir dinleyin!» diye emreder.

Eğer o kul, melekler geldiği zaman Allah’a hamd ediyor ve senâda bulunuyor ise, onlar kulun bu hâlini, her eyi zâten en iyi bilmekte olan Allah’a yükseltirler. Meleklerini sırf kulunun ameline âhid olsunlar diye gönderen Allah Teâlâ:

«-Kulumun rûhunu kabzedersem, onu cennete koymak, kulumun üzerimdeki hakkı olmu tur. âyet ifa verirsem, onun etini daha hayırlı bir etle, kanını daha hayırlı bir kanla deği tirmek ve günahlarını da affetmek, üzerimde hakkı olmu tur» buyurur.” (Muvatta, Ayn 5)

Hz. Eyyûb’un burada bahsedilen niyâzı görünüşte sızlanma gibi ise de, gerçekte bir duadır. Çünkü sızlanma, insanlara yapılan şikâyete denir. Allah Teâlâ’ya yöneliş, bir sızlanma değildir. Nitekim Yâkub (a.s.) da, oğlu Yûsuf’un ayrılık ıstırâbı ve hasretiyle büyük bir elem içindeydi ve âyet-i kerîmede buyrulduğu gibi: **“Ben bütün dertlerimi, keder ve hüznümü Allah’a arz ediyorum ve ben, Allah’tan gelen vahiyle sizin bilmediğiniz nice şeyleri biliyorum.”** (Yûsuf 12/86) demişti.

Abdülkadir Geylânî (k.s.) hastalığı üçe böler: “Ceza, kefâret, derece almak...

• Ceza: sert ve sabırsız kimseye.

• Kefâret: Hâline râzı olup sabır ve tahammül gösterene.

• Derece almak: Hastalıktan sonra içi ferahlayana, her hâlinde Allah’ın emrine boyun eğip râzı olana.” (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi*, I, 78)

Nitekim Eyyûb (a.s.), “Ya Rabbi, bana katından bir rahmet ver, beni sıhhate kavuştur” dememiş, “Sen merhametlilerin en merhametlisisin” diyerek, Allah’a muhtaç olduğunu ihsas ettirmiş, O’ndan imâ yoluyla sıhhat ve afiyet istemiştir. Böylece talepte nazik davranmış ve Rabbine hitap ederken edebi korumuştur. Çünkü peygamberlerin belâların kendilerinden kaldırılması hususunda duaları ekseriyetle imâ yoluyla olmuştur. Allah’tan lutuf ve ihsân talebinde ise imâya gerek yoktur. Açık beyânda bulunmak edeptir. Nitekim Zekeriya (a.s.)’ın Rabbine gizli gizli: **“Ne olur, bana lutf u kereminden bir yardımcı oğul ihsân eyle!”** (Meryem 19/5) niyazı buna güzel bir misaldir.

Hz. Eyyûb’un niyâzı kabul edildi. Cebrâil (a.s.) gelerek Cenâb-ı Hak’tan:

“–Ey Eyyûb! Belâ verdim, sabrettin. Şimdi de tekrar sıhhat ve nimet vereceğim!” haberi ile şu emri getirdi:

“Ayağını yere vur. İşte sana yıkanacağın, içip şifa bulacağın serin bir su!” (Sâd 38/42)

Eyyûb (a.s.), ilâhî emir mûcibince ayağını yere vurdu. Hemen bir pınar fışkırdı. O da bu su ile yıkandı ve böylece mûcize olarak iç ve dış hastalıklarının hepsinden kurtuldu. Bir başka rivayete göre, Hz. Eyyûb ayağını yere vurduğunda biri sıcak, diğeri soğuk iki kaynak çıkmış, o da, sıcak olan suyla yıkanmış, soğuk olandan da içmiştir. Böylece büyük bir edeb ve tâzîm içinde Cenâb-ı Hakk’a yönelişi netîcesinde duası kabul olmuş ve kendisine şifa, rahmet ve lutuf kapıları açılmıştı.

Rivayete göre Eyyûb (a.s.) hastalıktan âfiyete kavuşmuş olarak geçirdiği ilk gecenin sabahında derinden bir «Ââh!» çekti. Sebebini sordular. Dedi ki:

"–Her gece seher vaktinde: «Ey bizim hasta kulumuz Eyyûb, nasılsın?» diye bir ses duyardım. Şimdi yine o vakit geldi, fakat: «Ey bizim sıhhatli kulumuz, nasılsın?» sesini duymadım. Bunun için ağlıyorum."

Hâdiselerin perde arkasına ne derin bir bakış! Aynı firâset, aynı idrak, sabır ve salah timsâli şu peygamberler de bulunmaktadır:

وَاِسْمٰعِيلَ وَاِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ ؕ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ ۚ ﴿٨٥﴾

وَاَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا ؕ اِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٦﴾

85. İsmâil, İdrîs ve Zülkifl'i de hatırla. Onların her biri sabırla bütünleşmiş kullarımızdandı.

86. Onları da rahmetimizle sarıp sarmaladık. Gerçekten onlar dürüst, erdemli ve ıslaha yönelik işler yapan seçkin kimselerdi.

İsmi geçen üç peygamberin burada üç mühim vasfına işaret edilmektedir:

• Sabır: Bunlar, tebliğ vazîfelerini aksatmadan yapabilecek ve bu uğurda karşılaşabilecekleri zorluklara göğüs gerebilecek derecede sabırlı insanlardı. Âdeta sabırla bütünleşmişlerdi. Çünkü bütün başarıların ve ahlâkî yücelişin esası sabırdır.

• İlâhî rahmete nâiliyet: Allah onları husûsî rahmeti içine almıştır. Bunlar nihâyetsiz ilâhî rahmetten daha büyük nasip alan, Allah Teâlâ'nin müstesnâ lutuflarına nâil olan talihli kullardı.

• Sâlih olmaları: Hepsi Allah'a ihlâsla kulluğa, O'nun dinini tebliğe, insanların hâlini ıslaha liyakatli, dürüst, erdemli kimselerdi.

Hz. İsmâil ile Hz. İdrîs'in daha önce isimleri geçmişti. (bk. Meryem 19/54-58) Hz. Zülkifl'in ismi ise ilk defa burada yer almaktadır. Bir defa da Sâd sûresi 48. âyette zikredilmektedir. Hz. Zülkifl, İsrâîloğulları'na gönderilen peygamberlerden biridir. Rivayete göre, ismi Bişr olup Zülkifl lakâbıdır. Bu lakab, kendisine Elyesa' (a.s.)'dan sonra, dînin emirlerini İsrâîloğulları'na bildirmeye kefîl olup, bir de zamanındaki peygamberlerin amellerini işleyip kat-kat sevaba nâil olduğu için verilmiştir. Nitekim Arapça'da "zü" sahip, "kifl" de kefillik, nasîb, kısmet, kat kat gibi mânalara gelir. Bu lakap ile, dünyevî zenginlik ve kısmetler değil, üstün kişilik husûsiyetleri ve âhiretteki yüksek dereceler kastedilmektedir. Hz. Zülkifl de, Mûsâ (a.s.)'ın şerîati ile amel etmiş, insanlara Tevrat'ın emir ve yasaklarını bildirmiştir.

Bakınız, denizin dibinde, balığın karnında, karanlıklar içindeki Yûnus (a.s.)'ın

niyâzı nasıl arş-ı alâyı titretiyor:

وَذَا النُّونِ اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادٰى فِى
الظُّلُمَاتِ اَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنْتَ سُبْحَانَكَۗ اِنّ۪ى كُنْتُ مِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٨٧﴾
فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذٰلِكَ نُنْجِى الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٨٨﴾

87. Balık Sahibi'ni de hatırla. Hani o kavmine kızarak gitmiş; bizim kendisini hiçbir zaman darda bırakmayacağımızı zannetmişti. Balığın karnına girince karanlıklar içinde: "Senden başka ilâh yoktur. Sen her türlü kusurdan, eşi-ortağı olmaktan uzaksın. Şüphesiz ben kendine yazık edenlerden oldum" diye yakardı.

88. Biz de onun duasını kabul buyurduk; kendisini gam ve kederden kurtardık. İşte biz mü'minleri böyle kurtarırız.

ذُو النُّونِ (Zünnûn), "Balık sahibi" mânasında olup Yûnus peygamberin lakabıdır. Ona bu lakap kendisini balık yuttuğu için verilmiştir. Şöyle ki:

Yûnus (a.s.) uzun bir zaman kavmini dine dâvet etmiş, fakat artık iman etmeyeceklerine kanaat getirerek öfkeli bir halde, onların başına inecek musibetten kendini kurtarmak için onları terk edip gitmişti. Başka bir rivayete göre kavmine, iman etmedikleri takdirde ilâhî bir azaba uğrayacaklarını bildirmiş, ancak onlar tevbe edip imana geldikleri için bu azap tahakkuk etmemişti. Onların imana geldiğinden habersiz olan Hz. Yûnus, haber verdiği azabın vaktinde tahakkuk etmediğini görünce kendisinin alay mevzuu olacağını düşünerek kızgın bir halde ayrılıp gitmişti. Bir gemi yolculuğunda, fazla yükten gemi batmak üzere iken, yükünü hafifleterek gemiyi kurtarmak için çekilen kur'a sonucu denize atlamak zorunda kaldı. Onu büyük bir balık yuttu. İşte bu balığın karnında iken:

لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنّ۪ى كُنْتُ مِنَ الظَّالِم۪ينَ

"Senden başka ilâh yoktur. Sen her türlü noksanlıktan, eşi-ortağı olmaktan uzaksın. Şüphesiz ben kendine yazık edenlerden oldum" (Enbiyâ 21/87) niyâzında bulunmuştu. Eğer o, böylece tesbih edenlerden olmasaydı, insanların yeniden diriltilecekleri kıyâmet gününe kadar balığın karnında kalacaktı. Fakat tesbih, tevbe ve duaya sarıldı. Allah Teâlâ da duasına icâbetle onu hem balığın karnından, hem de suçluluk duygusuyla rûhunu saran gam ve kederden kurtardı. (bk. Sâffât 37/139-148; Kalem 68/50)

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Yûnus'un balığın karnındaki duası

لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنّ۪ي كُنْتُ مِنَ الظَّالِم۪ينَ *eklinde idi. Sıkıntıya dü mü ve ba ı belâya düçâr olmu hangi müslüman bu duayı yaparsa, Allah Teâlâ mutlaka onun duasını kabul buyurur."* (Tirmizî, Deavât 81; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 170)

Zikre değer bir diğer yakarış Hz. Zekeriya'nın şu niyazıdır:

وَزَكَرِيَّٓا اِذْ نَادٰى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْن۪ي فَرْدًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْوَارِث۪ينَۚ ﴿٨٩﴾

فَاسْتَجَبْنَا لَهُۘ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُۜ اِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ

فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًاۜ وَكَانُوا لَنَا خَاشِع۪ينَ ﴿٩٠﴾

89. Zekeriya'yı da hatırla. Hani o Rabbine: "Rabbim! Beni tek başıma, yapayalnız bırakma; bana bir evlat lutfet. Vârislerin en hayırlısı sensin!" diye yalvarmıştı.

90. Biz de onun duasını kabul buyurduk; hanımını doğuma elverişli hâle getirerek ona Yahya'yı bağışladık. Gerçekten onlar, hayırlı işler yapmakta birbiriyle yarışan, sevap umarak ve azabımızdan korkarak bize yalvaran, bize karşı pek derin bir korku ve saygı içinde bulunan kimselerdi.

Hz. Zekeriya, iyice yaşlanıp saçı başı ağarınca, akrabalarının mânevî durumlarını da beğenmediğinden, Cenâb-ı Hak'tan kendisine yoldaş olacak, din ve dünya işlerinde kendisine yardım edecek, öldüğünde de yerine geçecek bir oğul ihsân etmesini istemişti. (bk. Âl-i İmrân 3/37-41; Meryem 19/1-11) Fakat burada o, yine Mevlâsı'nın iradesine teslim olup işi ona havale ederek: **"Vârislerin en hayırlısı sensin!"** (Enbiyâ 21/89) demiştir. Yani her şeyin fânî olduğunu, kendisine bir evlat bağışlasa da onun da bir gün öleceğini ve neticede her şeyin Allah'a kalacağını, dolayısıyla vârisi olacak birini kendine lutfetmese de Rabbinin kendine kâfî geleceğini ifade etmek istemiştir. Allah Teâlâ ise yaşlı olmasına rağmen hanımını doğuma elverişli hâle getirmiş ve ona Yahya (a.s.)'ı lutfetmiştir.

Burada, umûmi mânada sûrede ismi yâd edilen peygamberlerin, husûsî mânada da Zekeriya (a.s.)'ın aile efradının üç mühim kulluk husûsiyetlerine dikkat çekilir:

• Onlar hayırlı işlerde yarışırlardı. Allah'a taat bu hayırlı işlerin başında gelir. Onlarda Allah'ın emirlerine itaat, yasaklarından kaçınma ve insanların hayrına olan işleri yapma hususunda pek büyük bir arzu ve iştiyak vardı.

Nitekim Mâruf-ı Kerhî (k.s.), Hak dostu âriflerin iç âlemlerinin temizliği ve amellerinin güzelliğini şöyle anlatır:

“Âriflerin kalbinde dünya sevgisi yoktur. Öyle bir sevgi kalsaydı onlar hayır işleri yapmaya güç yetiremezlerdi. Hakka taat kılamazlardı. Onların kalbinde zerre kadar dünya sevgisi olsaydı, tek secdeleri dahî sıhhatli olmazdı.” (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 236)

• Rahmet, mağfiret ve cennetini umarak; azabından ve gazabından korkarak, ümitle korku dengesi içinde Allah’a devamlı dua ve niyâz halinde idiler.

• Cenâb-ı Hakk’a karşı büyük bir huşû, korku ve saygı içinde bulunuyorlardı. Huşû, kalpte iyice kökleşmiş korku demektir. Huşû duyan kişi, günahtan korktuğu için, yaptığı işlere, her türlü hal ve hareketlerine dikkat eder.

Bu vasıflara sahip örnek bir kadın olarak da Hz. Meryem’den bahsediliyor:

اٰيَةً لِلْعَالَم۪ينَ ﴿٩١﴾ وَالَّت۪ٓي اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا ف۪يهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَٓا

91. İffet ve namusunu örnek bir tarzda korumuş Meryem’i de hatırla. Biz ona rûhumuzdan üfledik; onu ve oğlunu bütün âlemlere bir ibret, kudretimizi gösteren bir alâmet kıldık.

Hz. Meryem ve oğlu Hz. İsa’nın durumu gerçekten ibrete şâyandır. Hem o asırda yaşayanlara, hem de sonrakilere ilâhî kudretin ihtişamını gösteren açık bir delildir. Çünkü bâkire bir kız olan Meryem’in, bir erkeğin tavassutu olmadan Îsâ’yı dünyaya getirmesini düşünen bir kimse, Allah Teâlâ’nın kudretinin büyüklüğünü ve kemâlini idrak etme imkânı bulur. Bunun dışında Hz. Meryem ve Hz. İsa’nın pek çok mûcizevî halleri vardır. Hz. Meryem doğar doğmaz hizmet ve ibâdet için mâbede adanmış ve orada Allah tarafından özel rızıklarla rızıklandırılmıştır. (bk. Âl-i İmrân 3/36-37) Hz. İsa’nın ise ölüleri diriltme, hastaları iyileştirme ve gaybten haber verme gibi mûcizeleri bilinmektedir. (bk. Âl-i İmrân 3/49)

Bir kısım peygamberlerin hayatlarından nakledilen bu ibretli kıssaların bir hülâsasını yapmak gerekirse:

اِنَّ هٰذِه۪ٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةًۘ وَاَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾

92. Şüphesiz tevhid dîni olan İslâm, hepinizin tek dinidir. Ben de sizin Rabbinizim; o halde yalnız bana kulluk edin!

Âyette geçen اَلْأُمَّةُ (ümmet) kelimesinden maksat, tevhid akîdesini esas alan İslâm dinidir. Bütün peygamberler ittifakla hep bu dîni tebliğ etmişlerdir. Bu dinin, insanları kulluğa dâvet ettiği tek Rab Allah’tır. O’na şirk koşmayı ve O’ndan başkasına ibâdet etmeyi yasaklamaktadır.

Hak katında geçerli tek din İslâm olmakla birlikte, bütün insanlar bu dine

teslim olmazlar:

وَتَقَطَّعُوٓا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ ۜ كُلٌّ اِلَيْنَا رَاجِعُونَ ۟ ﴿٩٣﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ
الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِه۪ ۚ وَاِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾
وَحَرَامٌ عَلٰى قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَآ اَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾

93. Ne var ki, peygamberlerden sonra gelen insanlar, aralarındaki bu din bağını paramparça ettiler. Oysa, hepsi dönüp dolaşıp bizim huzurumuza gelecektir.

94. Mü'min olmak şartıyla kim sâlih ameller işlerse, onun gayretleri karşılıksız kalmayacaktır. Çünkü biz bütün yaptıklarını onun hesabına yazmaktayız.

95. Helâk ettiğimiz bir ülke halkının ise tekrar dünyaya dönmesi imkânsız olduğu gibi, mahşer günü bize dönmemesi de imkânsızdır.

Allah Teâlâ, İslâm dinine teslim olanları mükâfatlandıracağı gibi, teslim olmayıp gayri İslâmî bir hayat sürenleri er veya geç helâk edecektir. Fakat dünyada helâk edilmekle onların işleri tamamlanmayacak, bir de meselenin âhiret boyutu ortaya çıkacaktır. Onların yeniden dünyaya dönüp hatalarını telâfi etmeleri mümkün olmadığı gibi, kıyâmet günü yeniden diriltilip Allah'ın huzuruna çıkmamaları da imkânsızdır. Yani onlar mutlaka diriltilecek, Allah'ın huzuruna varacak ve İslâm dışı sürdükleri hayatın bedeli olarak ebedî cehennem azabına düçâr kalacaklardır.

İşte size o dehşetli âhiret ahvâlinden bir takım acı manzaralar:

Kıyâmetin Vakti Geldi Çattı

حَتّٰٓى اِذَا فُتِحَتْ يَاْجُوجُ وَمَاْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾
وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَاِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ اَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا ط يَا
وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾

96. Nihâyet bir zaman gelecek, Ye'cûc ve Me'cûc'un seddi açılacak, her tepeden yığın yığın akın etmeye başlayacaklar.

97. Artık gerçekleşeceği kesin olan kıyâmetin de vakti gelip çatmıştır. İşte o zaman, hayatları boyu küfürde ısrar etmiş olanların gözleri dehşetten donup kalacak: "Yazıklar olsun bize! Doğrusu biz bu ânı hiç hesaba katmıyor, sanki o hiç gelmeyecekmiş gibi tam bir umursamazlık içinde davranıyorduk. Meğer biz ne yanlışlık yapmış, kendimize yazık etmişiz!" diye feryat edecekler.

Ye'cûc ve Me'cûc'un kimler olduğu ve Hz. Zülkarneyn'in onların şerrini engellemek için yaptığı seddin mâhiyeti hakkında gerekli açıklama Kehf sûresinin 94-98. âyetlerinin tefsirinde yapılmıştı. Orada kıyâmete yakın o seddin yıkılacağı ve bir kıyâmet alâmeti olarak Ye'cûc ve Me'cûc'un yeryüzüne yayılacaklarına işaret edilmişti. (bk. Kehf 18/98-99) İşte burada tekrar o mevzuya temas edilmekte, kıyâmetin büyük alâmetlerinden biri olarak önlerindeki set açılıp Ye'cûc ve Me'cûc'un her tepeden, her taraftan dünyayı sarmalarına, orada büyük bir fitne ve bozgunculuk çıkarmalarına yer verilmektedir. Bunu hakikat mânasında değerlendirmek mümkün olduğu gibi, buradan "kıyâmet gelip çatmadan önce top yekün insanlığı kuşatacak olan içtimâî, siyâsî, iktisâdi ve kültürel karışıklığı veya bu felâketin karşı durulmaz mâhiyetini" anlamak da mümkündür. İşte her yönden büyük bir karışıklığın yaşandığı, kesinlikle gerçekleşecek bir va'd olan kıyâmet vaktinin iyice yaklaştığı ve o kaçınılmaz sonun artık gelmeye başladığı an kâfirlerin korkudan gözleri dışarı fırlayıp donakalacak ve âh vâh ederek daha önce ne büyük bir gaflet içinde olduklarını, hatta kendilerine yazık ettiklerini itiraf edeceklerdir. Ne var ki, bunlar faydasız vâhlar ve hiçbir derde çâre olmayacak itiraflardan öteye geçmeyecektir. Zira:

اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ ط اَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾
لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَٓاءِ اٰلِهَةً مَا وَرَدُوهَا ط وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيهَا

زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

98. Allah şöyle buyuracak: “Ey zâlimler! Şüphesiz siz de, Allah’ı bırakıp taptığınız putlar da birer cehennem odunusunuz. Hepiniz birlikte oraya varacaksınız.”

99. “Eğer bu taptıklarınız gerçekten ilâh olsalardı cehenneme girmezlerdi. Halbuki hepsi orada ebedî kalacaktır.”

100. Onlar orada inim inim inleyecek, acı acı soluyacak ve azabın dehşetinden hiçbir şey duymayacaklardır.

98. âyette yer alan “taptıklarınız”dan maksat, hem taştan ve ağaçtan yapılan putlar hem de Firavun ve Nemrûd gibi kendisini rab olarak ilan eden, bu sebeple hayvanlardan ve taşlardan daha değersiz bir duruma düşen kimselerdir. Bunlar birlikte cehenneme atılacak ve orada ebedî kalacaklardır. Hiç gerçek bir ilâh cehenneme girmek gibi zilletin zirvesinde bir perişanlığa mecbur kalır mı? Böyle birine hiç ilâh denilip kulluk edilebilir mi?

100. âyette cehennemde azap çeken bedbahtların iç parçalayan hallerinden acı bir manzara arzedilmektedir: Onlar orada âh edip inim inim inleyecekler, acı acı derinden soluyacaklar ve rahat bir nefes bile alamayacaklardır. Orada hiçbir şey duymayacaklardır. Çünkü sağır olarak haşredileceklerdir. Âyet-i kerîmede: **“Kıyâmet günü onları kör, dilsiz, sağır olarak yüzükoyun haşrederiz”** (İsrâ 17/97) buyrulur. Dolayısıyla onların orada kendilerini rahatlatacak herhangi bir ses duymaları da mümkün olmayacaktır.

İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince:

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنٰىٓ ۙ أُولٰٓئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ۙ ﴿١٠١﴾ لَا
يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا ۚ وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ۚ ﴿١٠٢﴾
لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ۜ هٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾

101. Buna karşılık kendilerine tarafımızdan ebedî mutluluk takdir edilmiş olanlara gelince, onlar cehennemden uzak tutulacaklardır.

102. Onlar cehennemin hışırtısını bile duymayacak; cennette canlarının çektiği nimetler içinde ebedî kalacaklardır.

103. Kıyâmetin yol açtığı en büyük korku dahi onları üzmeyecek ve melekler kendilerini: “Size va‘dedilen o mutlu gün işte bu gündür” diyerek karşılayacak.

Mü’minleri ölüm anlarında, kabirlerinden kalkarken, mahşere sevkedilirken

ve hesapları tamamlanıp cennete girerken hep melekler karşılayacak ve onları cennetle müjdeleyeceklerdir. Cennette, canlarının çektiği nimetler içinde ebedî yaşayacaklardır. (bk. Fussılet 41/30-32; Zümer 39/73)

Rasûlullah (s.a.v.), o büyük korkudan emniyette olacak kişilere misal olması bakımından şöyle buyurur:

"Kıyâmet gününde üç ki i vardır ki; bunlar en değerli miskten bir tepenin üzerinde olacaklardır. «O en büyük korku» da kendilerini mahzun etmeyecektir. Bunlar; Allah için bir topluluğa imamlık yapan ve arkasından namaz kılanların da imamlığından râzı olduğu ki i, bir kavme ecrini Allah'tan bekleyerek ezan okuyan ki i, bir de dünyada köle olmakla imtihan olunduğu halde, bu hâli kendisini Rabbine itaatten alıkoymayan ki idir." (Tirmizî, Birr 48)

Kıyâmet günü öylesine dehşetli bir gündür ki:

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ ۚ
وَعْدًا عَلَيْنَا ۚ إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾

104. O gün biz gökyüzünü yazılı kağıt tomarlarını dürer gibi düreceğiz. Bütün varlığı başlangıçta nasıl kolayca yaratmışsak, onları aynı şekilde tekrar dirilteceğiz. Bu, bizim verdiğimiz kesin bir sözdür. Biz ne söz verdiysek, onu mutlaka yaparız.

Bir yazarın yazdığı kağıtları rulo yapıp dürdüğü gibi Allah Teâlâ kıyâmet günü, içindeki bütün güneş, ay ve yıldızlarıyla gökyüzünü öyle dürecektir. Bu ifade, hem Cenâb-ı Hakk'ın nihâyetsiz kudretini, hem de kıyâmetin gökleri ve yeri saran akıl almaz dehşetini gözler önüne sermektedir. Başka bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulur.

"Onlar Allah'ı, kudret ve azametine yaraşır bir şekilde tanıyamadılar. Oysa kıyâmet günü yeryüzü bütünüyle O'nun avucunda ezilip un ufak olacak, gökler de yine O'nun elinde dürülmüş bir hâle gelecektir. Bu üstün sıfatların sahibi olan Allah, onların koştukları ortaklardan çok uzak, çok yücedir." (Zümer 39/67. Ayrıca bk. İbrâhim 14/48; Tekvîr 81/1-2)

O gün Cenâb-ı Hak hem gökleri ve yeri, hem de insanlar dâhil tüm varlıkları yok edip silecek, sonra onları ilk defa nasıl yarattı ise âhiret âlemine uygun tarzda öylece yeniden yaratacaktır. Bu, kesin olarak va'dettiği bir hakikat olup, mutlaka yerine getirecektir. Bu mânada diğer bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Onlar sıra sıra dizilerek Rabbinin huzuruna çıkarılacak. Onlara: «Yemin olsun ki, sizi ilk defa nasıl yaratmışsak, aynen öyle mal, evlat, makam gibi

dünyevî hiçbir şeye sahip olmaksızın bize geldiniz. Oysa siz, yaptıklarınızın hesabını soracağımız belli bir zaman ve mekan tayin etmeyeceğimizi sanmıştınız!» diye nidâ edilecek.” (Kehf 18/48)

Amelleriyle baş başa kalacağı o yalnızlık gününde kulun imdadına yetişecek şeylerden biri dünyada kespettiği sâlihlik, ikincisi de âlemlere rahmet olan Peygamberimiz (s.a.v.)’in şefaatine nâiliyettir:

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِى الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِىَ
الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾ اِنَّ فِى هٰذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾

105. Yemin olsun ki biz Zikir’den sonra Zebûr’da da: “Yeryüzüne ancak sâlih kullarım vâris olacaktır” diye yazdık.

106. Şüphesiz bu Kur’an’da Allah’a kulluk etmek isteyen kimseler için yeterli bilgi ve öğüt vardır.

105. âyetteki اَلذِّكْرُ (zikir)den maksat Tevrat’tır. Zebûr ise Hz. Dâvûd’a verilen kitabın ismidir. (bk. Nisâ 4/163) “Arz”ın hangi arz, oraya vâris olacak “sâlih kullar”ın hangi kullar olduğu hususunda şu izahlar yapılabilir:

• Âyetteki arz ile, “cennet arazisi”, “sâlih kullarım” ifadesi ile de, Allah’a itaat eden mü’minler kastedilmiştir. Buna göre mâna, Allah Teâlâ, peygamberlere indirdiği kitaplara ve Levh-i Mahfûz’a, cennete ancak sâlih kullarını vâris kılacağını yazmıştır. (bk. Zümer 39/ 74)

• Buradaki “arz” ile, yeryüzü kastedilmiştir. Çünkü Hak Teâlâ, ona dünyada mü’minleri vâris kılacaktır. Bu mânada Hak Teâlâ: **“Allah, sizlerden iman edip sâlih ameller işleyenlere yeminle şunları va‘detti: Kendilerinden önceki mü’minleri kâfirlerin yerine geçirip hâkim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hâkim kılacaktır...”** (Nûr 24/55) buyurmuştur.

• Bu “arz”, sâlih kulların vâris olduğu arz-ı mukaddestir. Allah Teâlâ buyurur: **“Asırlardır hor görülüp ezilmekte olan İsrâiloğulları halkını da, feyiz ve bereketlerle donattığımız o toprakların doğusuna ve batısına vâris kıldık.”** (A‘râf 7/137) Nihâyet Hz. İsa indiğinde Cenâb-ı Hak oraya Ümmet-i Muhammed’i mirasçı kılacaktır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XXII, 199)

Önceki kitapların tasdik edicisi ve tamamlayıcısı olarak indirilen Kur’ân-ı Kerîm’de, Allah’a kulluk yapmak isteyenler için yeterli bir öğüt, kafî bir ikaz ve umduklarına ulaşmalarını sağlayacak doğru yollar ve müessir çareler yer almaktadır. Bu çareleri kendi hayatında en güzel şekilde tatbik edip tüm insanlığa rahmet olarak sunan da Rasûlullah (s.a.v.)’dir:

وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾

107. Rasûlüm! Biz, seni bütün varlıklar için ancak eşsiz bir rahmet olarak gönderdik.

Rasûlullah (s.a.v.) muhtelif vesilelerle kendisinin mü'min-kâfir herkese ve her şeye rahmet olduğunu haber ermiştir. Bir vesileyle kendilerine: "Müşriklere beddua et!" denildiğinde: *"Ben ancak rahmet olarak gönderildim, lânetçi olarak gönderilmedim"* (Müslim, Birr 87) buyurmuştur.

Efendimiz (a.s.) kendisini bir kısım isimlerle isimlendirir ve şöyle buyururdu: *"Ben Muhammedim, Ahmedim, Mukaffîyim (son gelen, önceki peygamberlerin yoluna tâbi olan peygamber), Hâ irim (insanlar benim sancağım altında ha rolunacaklar); tevbe ve rahmet peygamberiyim."* (Müslim, Fezâil 126)

Peygamberimiz (s.a.v.)'in rahmet olması, hem dinî hem de dünyevî olmak üzere iki boyutlu olarak mütalaa edilebilir. O, dinî bakımdan rahmettir. Çünkü o, insanlık tam bir câhiliyet, sapıklık ve şaşkınlık içinde bocalarken; insanların bağlanacakları güvenilir hiç bir ilâhî kaynak kalmamışken gönderilmiştir. İnsanları hakka çağırıp onlara mükâfat yollarını açıklamış, Allah'ın hükümlerini göstermiş, helâl ve haram şeyleri haber vermiştir. Bu ise insanların dinleri ve âhiretleri bakımından tam bir rahmet olmuştur. O, dünyevî bakımdan rahmettir. Çünkü insanlar onun sayesinde pek çok zilletlerden ve savaşlardan kurtulmuşlar ve onun dininin bereketi sayesinde yardıma mazhar olmuşlardır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXII, 230)

Onun mü'min-kâfir bütün herkese rahmet olmasına gelince; Yüce Allah mü'minleri, Peygamberi vasıtasıyla hidâyete erdirecek, ona inanıp getirdikleriyle amel etmeleri sebebiyle onları cennete sokacaktır. Kâfirler ise, peygamberlerini yalanlamış önceki ümmetlerin başına gelen âni musibetlerden onun rahmet oluşu sayesinde mahfuz kalmışlar, yerin dibine geçirilmekten ve hayvan sûretine çevrilmekten emîn olmuşlardır. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XVII, 83)

Efendimiz (a.s.) bütün yaratılmışlara, hayvanlara, bitkilere, dağa taşa rahmetti. Bütün canlılar, onun merhamet ummanında şefkat ve merhamete nâil oldular. İnsanca muâmeleye kavuştular. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) Ensâr'dan bir kimsenin bahçesine uğramış, orada bir deve görmüştü. Deve, Peygamber Efendimiz'i görünce inledi ve gözlerinden yaşlar aktı. Efendimiz, devenin yanına gitti, kulaklarının arkasını şefkatle okşadı. Deve sâkinleşti. Bunun üzerine Rahmet Peygamberi (s.a.v.):

"–Bu deve kimindir?" diye sordu. Medineli bir delikanlı yaklaştı ve:

"–Bu deve benimdir ey Allah'ın Rasûlü!" dedi. Fahr-i Kâinat Efendimiz:

"–Sana lutfettiği u hayvan hakkında Allah'tan korkmuyor musun? O senin, kendisini

aç bıraktığını ve çok yorduğunu bana ikâyet ediyor" buyurdu. (Ebû Dâvûd, Cihâd 44/2549)

Fahr-i Kâinat Efendimiz'in rahmet rahlesinde terbiye gören ümmeti, özellikle ümmet içinde ilim ve irfanıyla temâyüz eden Allah dostları tüm mahlükâta aynı peygamberî rahmet ve merhameti sergilemişlerdir. Nitekim büyük velî Ahmed er-Rufâî (k.s.)'un şu davranışları çağlara ışık tutacak güzel örneklerdir:

Güneşte yürüdüğü zaman, üzerine bir çekirge konsa ve geçip gölgeli bir yerinde dursa, onu o halde bırakırdı. Uçurmazdı. Tâ kendi kendine uçup gidinceye kadar. Sebebini soranlara da şöyle derdi:

"- O bize gölgelenmeye geldi."

Yine vücudunda herhangi bir yere bir sivrisinek konsa, onu uçurmak istemezdi. Başkasının uçurmasına da imkân vermezdi. Şöyle derdi:

"- Bırakın... Hakk'ın ona taksim ettiği kanı içsin."

Bir defasında yanına bir kedi geldi. Eteğine yattı ve uyudu. Namaz vakti oldu; kedi uyanmadı. Onu uyandırmamak için eteğini kesti, namaza gitti. Dönüşte kedi kalkmıştı. Kestiği parçayı aldı, yerine dikti..."

Bir uyuz olmuş köpek vardı. Ümmüabîde halkı onu şehrin dışına çıkarmıştı. Büyük velî orada ona bir gölgelik yaptı. Sonra geldi, şehirden yağ aldı. Götürüp ona yedirdi. Su götürüp içirdi. Bir bezle de yaralı yerlerini siler, temizler, kapatırdı. İyileştikten sonra sıcak su bulup getirdi. Yıkadı, saldı...

Hazret bunları seve seve yapardı. Çünkü Cenâb-ı Hak ona cümle kurda kuşa bakma emrini vermişti. (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 511-512)

Şunu unutmayalım ki, gönüllere nüfûz edecek en tesirli dil rahmet dili, kalpleri fethedecek en efsunlu iksir merhamet iksiridir. Bu dilden anlamayacak âlemde canlı cansız hiçbir varlık yoktur. Asıl mesele böyle şefkat ve merhametle dopdolu, içinde ummanlar gibi merhamet kaynayan bir gönle sahip olabilmektir. Nitekim Osman Nuri Topbaş Hocaefendi'nin bizzat şâhit olup anlattığı şu hâdise fevkalâde ibretlidir:

"Mahmûd Sâmî Ramazanoğlu hazretlerinin Erenköydeki köşkün bahçesini bekleyen bir köpeği vardı. Sadakatle vazîfesini yapardı. Sâmî Efendi'yi sabah uğurlar, akşam geldiğinde karşılardı. Bir gün beklenmedik bir kaza sebebiyle köpeğin bir ayağı kırıldı. Acı ve ızdırabı son derece şiddetliydi. Sâmî Efendi (k.s.) onun hemen hastaneye götürülüp tedavi edilmesini istedi. Öyle yaptılar ve kısa zamanda iyileşti. Bu olay üzerine zavallı hayvancağızın aile fertlerine olan bağlılığı kat kat arttı. Sâmî Efendi'yi sabahları tâ tren istasyonuna kadar götürmeye, akşamleyin de orada karşılamaya başladı. Birgün bir ikindi vakti bahçede amansız bir havlama sesi duyuldu. Bahçenin köpeği var gücüyle

havlıyor, adetâ yalvarırcasına sesler çıkarıyordu. Aile halkı merak edip, koşa koşa aşağı indiler. Gördükleri manzara gerçekten kalpleri yerinden oynatacak ve yüreklerdeki merhamet hislerini şâha kaldıracak cinsten bir manzaraydı. Bahçenin köpeği, hizmet ettiği insanların son derece merhametli insanlar olduğunu artık iyice öğrendiği için, kendisi gibi ayağı kırık bir köpeği alıp getirmiş, onun da tedavî ettirilmesi için yalvarıyordu... Öyle de oldu...”

Gelen âyetlerde, sûrede ele alınan tevhid, nübüvvet ve âhiret gibi esas mevzular yeniden hülâsa edilmektedir:

قُلْ اِنَّمَا يُوحٰۤى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ
﴿١٠٨﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ اٰذَنْتُكُمْ عَلٰى سَوَآءٍۜ وَاِنْ اَدْر۪ٓي اَقَر۪يبٌ
اَمْ بَع۪يدٌ مَا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾ اِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ
مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾ وَاِنْ اَدْر۪ي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ اِلٰى ح۪ينٍ ﴿١١١﴾

108. De ki: “Bana, sizin ilâhınızın bir tek ilâh olduğu vahyediliyor. Artık şirki terk edip Allah’a teslim olacak mısınız?”

109. Her şeye rağmen yine de yüz çevirirlerse onlara de ki: “Ben size bildirilmesi gereken şeyleri eşit olarak bildirdim. Artık tehdit edilmekte olduğunuz azap veya hesap gününün yakın mı, yoksa uzak mı olduğunu bilemem.”

110. “Şüphesiz Allah, açıktan söylediklerinizi bildiği gibi, gizlice söylediklerinizi de bilir.”

111. “Ne bileyim, belki de başınıza gelecek azabın ertelenmesi sizin için bir imtihan ve bir zamana kadar daha dünyadan yararlanmanız için bir fırsattır.”

Onca inkâr ve isyanlarına rağmen kâfirlere dünyada mühlet verilmesi aslında bir imtihan sırrıdır. O mühlet içerisinde nice kâfir kimseler imanla şerefyâb olmakta ve kendilerini ebedî hüsrandan kurtarma fırsatı bulmaktadırlar. Dolayısıyla âyet, kâfirlere ömür fırsatını iyi değerlendirmeleri çağrısında bulunmaktadır. Ömür fırsatını hidâyet istikâmetinde değerlendiremeyenler için ise bu mühlet, yeme, içme, giyme ve diğer lezzetleriyle dünyadan geçici bir faydalanmadan başka bir şey değildir.

Bunun için:

قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّۜ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

112. Peygamber sonunda şöyle dedi: "Rabbim! İnkârcılarla aramızdaki gerçek olan hükmünü ver! Rabbimiz Rahmân'dır; sizin bunca isnat ve iftiralarınıza karşı kendisine sığınılacak olan Allah'tır!"

Müşrikler, Kur'ân-ı Kerîm'i sihir, şiir, kehânet, karışık rüyâlar, uydurulmuş sözler gibi yanlış vasıflarla vasıflandırarak onun geniş halk kitleleri üzerindeki tesirini kırmaya çalışıyorlardı. Yine Cenâb-ı Hak hakkında da münâsebetsiz sözler sarfediyor, O'na ortak koşuyor ve O'nun çocuk edindiğini iddia ediyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.) hakkında ise sihirbaz, şair, mecnun, kâhin gibi onun şanına yakışmayacak çirkin iftiralarda bulunuyorlardı. Yine müşrikler, müslümanların ileride zillet ve mağlûbiyete uğrayacaklarını, kısa zamanda zayıflayacaklarını, sonra da İslâm'ın büsbütün ortadan kalkacağını umuyorlardı. İşte bu haksız ve çirkin isnatlar ve boş kuruntular karşısında Efendimiz (s.a.v.), hâkimler hâkimi olan Allah'ın merhametine ve yardımına sığınarak imansızlar ile kendisi arasında adâletle hükmetmesini Rabbinden istemiştir.

Enbiyâ sûresinin son taraflarında yer alan 97. âyet ölüm ve kıyâmetin geleceğini ve dehşetini haber vermekteydi. Gelen Hac sûresi ise kıyâmetin sarsıntısının şiddetinden bahsederek söze başlayacaktır:

سُورَةُ الْحَجِّ

22- HAC SÛRESİ

22. HAC SÛRESİ

Hac sûresinin büyük bir bölümü Mekke'de, 19-24. âyetleri ise Medine'de nâzil olmuştur. Dolayısıyla onda hem Mekkî hem de Medenî sûrelerin özellikleri vardır. 78 âyettir. Bu sûrede hac ibâdetinin İbrâhim (a.s.) tarafından başlatılıp Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından devam ettirildiği anlatılır. Ayrıca 27. âyette "hac"dan açık olarak bahsedilir. Bu sebeple ona "Hac" ismi verildiği anlaşılmaktadır. 18. âyeti secde âyetidir. Fakihlerin ittifakıyla bu âyet okunduğu ve işitildiği zaman tilâvet secdesi yapılmalıdır. Mushaf tertibine göre 22, nüzûl sırasına göre 88. sûredir.

Konusu

Sûre kıyâmetin ödleri patlatan ve yürekleri boğaza getiren dehşetli sarsıntısıyla başlar. Bunun mutlaka vuku bulacağı enfüsî ve afâkî delillerle te'yîd edilir. Allah'ın birliği, sonsuz kudreti, bu vesileyle kabirlerdeki ölüleri diriltip hesaba çekeceği hatırlatılır. Bu açık hakikat karşısında insanların aldığı pozisyonlar değerlendirilerek bunların âhiretteki durumlarıyla alakalı cehennemden son derece korkutucu, cennetten ise cezbedici birer manzara sunulur. Hac ibâdetinin farziyeti ve menâsikinden söz edilir. On beş yıla yakın bir süredir müşriklerin baskıları karşısında iyice daralan mü'minlere artık savaşmaları için izin verilir. Kur'ân-ı Kerîm'in Allah'tan gelen hak kelam olduğu, gerçek ilim sahiplerinin bu konuda hiçbir tereddütlerinin olmadığı belirtilir. Hepsi de insanın yerini yurdunu terk ederek uzaklara gitmesini, çeşitli zahmetlere katlanmasını ve aynı inancı taşıyanlarla kader birliği yapmasını gerektiren hac ve cihattan sonra, aynı doğrultuda Allah yolunda hicret teşvik edilir. Sonunda mü'minlere hitap edilerek namaz, zekât ve her türlü hayırlı amellerle Allah'a kul olmaları, Allah'ın kendilerine olan husûsî ikramlarına karşılık O'nun yolunda hakkıyla cihâd etmeleri, örnek yaşayışlarıyla İslâm'ı temsil ederek tebliğ etmeleri ve bu hususta en güzel yardımcı olan Allah'a güvenmeleri telkin edilir.

Kıyâmetin Dehşeti

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْۚ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظ۪يمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ
تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّٓا اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ
حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَد۪يدٌ ﴿٢﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Çünkü kıyâmetin sarsıntısı gerçekten çok korkunç bir şeydir.

2. Onu göreceğiniz gün, dehşetten her emzikli anne emzirdiği yavrusunu unutup terk eder, her hâmile dişi de karnındakini düşürür. İnsanları sarhoş görürsün, halbuki onlar şarap içip sarhoş olmuş değillerdir, lâkin Allah'ın azabı pek şiddetlidir.

Takvâ yani Allah'a karşı gelmekten sakınmak, insanlar için bu çok mühim ve vazgeçilmez bir mesajdır. Çünkü onları çok dehşetli bir kıyâmet günü beklemektedir. Büyüklüğüne ve yüceliğine sınır olmayan Allah Teâlâ'nın beyânıyla onun sarsıntısı "gerçekten korkunç, pek büyük ve çok şiddetlidir." Bu sarsıntıdan maksat, İsrâfil (a.s.) ilk defa sûra üflediğinde yeri ve göğüyle bütün kâinatın yıkıldığı, her şeyin parçalanıp unufak ve darmadağın edildiği sarsıntıdır. Onun şiddetinin büyüklüğünü ise 2. âyette yer alan şu açık misallerle daha iyi anlamak mümkün olacaktır:

• İster insan ister başka canlılardan olsun, yavrusunu emzirmekte olan her anne, bebeğine olan onca şefkati, merhameti ve cömertliğine rağmen, tam onu emzirdiği, memesini ağzına verdiği sırada, o günün dehşetinden dolayı yavrusunu unutur, göremez olur, bırakır gider. Âyette kullanılan مُرْضِعَةٌ (murdi'atun) kelimesi, "o anda bilfiil memesini ağzına koyup yavrusunu emziren anne" mânasındadır.

• Hamile olan her anne yine o günün dehşetinden şoka girip sarsılarak rahmindekini düşürür.

• İnsanlar normalde içki içip sarhoş olmadıkları halde o günün dehşet ve korkusundan sarhoş hâle gelirler. Gören onları sarhoş sanır. Onları bu hâle getiren Allah'ın şiddetli azabından başka bir şey değildir. Hem bu sırada yaşananlar henüz ilâhî azap ve kahır tecellilerinin başlangıcıdır. Kâfirler için

bunu takip edecek safhalar olan mahşer ve cehennemde daha ne şiddetli azaplar olacaktır.

Bu âyet-i kerîmeler Benî Müstalik gazvesi sırasında geceleyin nâzil oldu. Rasûlullah (s.a.v.) bunları ashâbına okuyunca orada bulunan herkes hüngür hüngür ağlamaya başladı. Efendimiz (s.a.v.), ashâbının o geceden daha fazla ağladıklarını görmemişti. Sabah olunca onlar binitlerine eğer vuramadılar, çadır kuramadılar ve yemek pişiremediler. Onlardan kimisi ağlıyor; kimi de oturmuş hazin hazin düşünüyordu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXIII, 4)

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Ben sizin görmediklerinizi görüyorum. Gökyüzü gıcırdadı. Gıcırdamakta da haklıdır. Çünkü dört parmak kadar bir yer yok ki, orada bir melek alnını yere koyup Allah'a secde etmi olmasın. Allah'a yemin ediyorum ki, benim bildiğimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız. Yataklarınızda hanımlarınızdan zevk almazdınız. Allah'a yalvarıp yakarmak için yollara dü erdiniz." (Tirmizî, Zühd 9; İbn Mâce, Zühd 19)

Kıyâmetin dehşeti ve göremediğimiz âlemlerin durumu böyleyken bazı insanlar hâlâ gaflet içinde yüzmektedir:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ۙ ﴿٣﴾

كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَاَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْد۪يهِ اِلٰى عَذَابِ السَّع۪يرِ ﴿٤﴾

3. İnsanlardan öylesi var ki, hiçbir gerçek bilgiye dayanmaksızın Allah hakkında tartışır durur ve işi gücü bozgunculuk olan her azgın şeytanın ardına düşer.

4. Oysa şeytan hakkında şu hüküm yazılmıştır: "Kim onu dost edinip kendisini onun yönlendirmesine bırakırsa, hiç şüphesiz o böylelerini yoldan saptırır ve doğruca alevli ateşin azabına sürükler.

Müşrikler böyle haksız tartışmaların içine giriyor, peygamberin dâvetini anlamsız buluyor, Kur'an'ı öncekilerin masalı diye tahfif ediyor ve çürüyüp toprak olduktan sonra yeniden dirilişi imkânsız görüyorlardı. Bu durum, Allah'a başkaldırmış azgın ve hayâsız şeytanın peşine düşmekten başka bir şey değildir. Şeytanın varlık hikmeti ise, peşine düşenleri, kendini dost sanıp gönül verenleri doğru yoldan saptırmak ve sonunda cehennemin çılgın alevlerine gömmektir. Akrebin ısırması, yılanın sokup zehirlemesi, aslanın parçalaması gibi, şeytanın yapacağı da bundan başka bir şey değildir. O halde akla uygun olan, azgın şeytanın ateşe sürükleyen sapıklık yolunu terk edip, nihâyetsiz merhamet sahibi Rahmân'ın cennete götüren doğru yolunu tutmaktır. Bunun da en mühim sâiki öldükten sonra yeniden dirileceğimize kesinlikle inanmaktır. Bu

hususta herhangi bir şüphesi olanlar şu gerçeğe kulak verip üzerinde düşünsünler:

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ ف۪ي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ
ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ
لَكُمْۜ وَنُقِرُّ فِي الْاَرْحَامِ مَا نَشَٓاءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا
ثُمَّ لِتَبْلُغُٓوا اَشُدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ
لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـًٔاۜ وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا
عَلَيْهَا الْمَٓاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَه۪يجٍ ﴿٥﴾

5. Ey insanlar! Öldükten sonra dirilme konusunda en küçük bir şüpheniz varsa, şunu bilin ki, biz sizi başlangıçta topraktan, sonra bir nutfeden, sonra rahim cidârına yapışan bir hücreden, sonra esas unsurlarıyla yaratılışı tamamlanmış ama bütün azalarıyla henüz tamamlanmamış bir çiğnem et görünümünde bir ceninden yarattık ki, size kudretimizi gösterelim. Dilediğimizi rahimlerde belli bir süreye kadar bekletir, sonra sizi bir bebek olarak dünyaya çıkarırız. Sonra güçlü kuvvetli çağınıza ulaşmanız için sizi besleyip büyütürüz. İçinizden kimi erkenden, hatta çocuk yaşta ölür. Kimi de ömrün en düşkün çağına kadar yaşatılır da, daha önce bazı şeyler öğrenmişken artık hiçbir şey bilmez hâle gelir. Ayrıca yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün; fakat biz üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır, her türden göz alıcı, gönül açıcı bitkiyi erkekli-dişili bitirir.

Âyet-i kerîmede insanın yaratılış safhaları ve doğumundan ölümüne kadar geçen hayat serüveni esas noktaları itibariyle şöyle beyân edilir:

Birincisi; اَلتُّرَابُ (toprak) safhası: Allah Teâlâ insanlığın babası Âdem'i, bir kısım âyet-i kerîmelerin de işaret ettiği gibi, içine katılan suyla beraber toprağı çamur, yapışkan çamur, bekletilmiş kokuşmuş balçık çamur, süzülmüş çamur, ateşte kurutulmuş çamur gibi çeşitli safhalardan geçirerek yaratmış; ona rûhundan üfleyerek tastamam insan hâline getirmiştir. Ondan eşi Havva'yı, o ikisinden de kademe kademe diğer insanları var etmiştir. (bk. Nisâ 4/1) Normal şartlarda insan anne ve babanın evliliğinden meydana gelse de, insanın tohumu mesabesinde olan "nutfe"nin oluşumuna değin geçen safha, Âdem'in topraktan yaratıldığı safha ile aynilik arzetmektedir.

İkincisi; اَلنُّطْفَةُ (nutfe) safhası: İnsanın anne rahminde yaratılmaya başlamasının ilk maddesi "nutfe"dir. Erkeğin vücudunda oluşan bu madde, cinsî münâsebet yoluyla annenin yumurtasıyla birleşir. Döllenmeden sonra da rahimde gelişmeye, tavırdan tavıra geçerek büyümeye başlar.

Üçüncüsü; اَلْعَلَقَةُ ('alaka) safhası: "Alaka" sözlükte ilişmek, yapışıp tutunmak, bağlı olmak anlamlarına gelir. Bu safha, döllenmiş yumurtanın rahim çeperlerine asıldığı ve orada takılı kaldığı safhadır. Beslenmesi için etrafı kan havuzcuğu ile çevrildiği ve bu sebeple görünümü kan pıhtısına benzediği için, ona "kan pıhtısı" mânası da verilmiştir. Bu safhada pürtüklü bir özelliğe sahip olan yumurta, toprağa yerleşen kökler gibi, gerekli gelişimini sağlamak maksadıyla, ihtiyacı olan gıdaları almak üzere rahim çeperinin derinliklerine doğru dalar. Bu durum, yumurtayı kelimenin tam mânasıyla döl yatağına yapıştırır.

Dördüncüsü; اَلْمُضْغَةُ (mudğa) safhası: 'Alaka safhasının tedrici olarak gelişmesi ve değişmesi sonucu ceninin mudğa safhası başlar. "Mudğa", çiğnem büyüklüğündeki et parçası demektir. Fakat bu, bildiğimiz normal etten başka bir ettir. Çünkü Araplar normal taze et için "lahm" kelimesini kullanırlar. Dolayısıyla mudğa normal bir et olmayıp, kendine özgü özellikleri bulunan bir et parçasıdır. Bunun kısmen kemik özelliği taşıyan bir et parçası olma ihtimali vardır. Çünkü bu safhanın sonunda cenin, tamâmen veya kısmen kemiğe dönüşüp iskeletin kütlesini teşekkül ettirmektedir. Günümüzde ceninin çekilen fotoğrafları incelendiğinde mudğa safhası gerçekten çiğnenmiş ve üzerinde diş izleri bulunan bir görünüm arzetmektedir. Dolayısıyla Kur'an'ın bu safhayı ifade etmek üzere özellikle "mudğa" kelimesini seçmesi gayet yerinde ve oldukça dikkat çekicidir. Burada dikkat çeken bir husus da "mudğa"nın مُخَلَّقَةٌ (muhallaka) ve وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ (ğayr-i muhallaka) olarak ikiye ayrılmasıdır. "Muhallaka", esas itibariyle yaratılışın kısmen belirmiş ve uzuvları ortaya çıkmış; "gayr-i muhallaka" ise sınırları ve şekilleri nihâî durumlarıyla tam olarak belirlenmemiş bir et parçası mânasına gelebilir. "Muhallak"ın yaratılan, kemik ve diğer safhaları tamamlanarak sağlam olarak doğanlara; "gayr-i muhallak"ın ise mudğa halindeyken düşen, tamamlanmayan ceninlere işaret etmesi de mümkündür.

İşte çıplak gözle göremediğimiz, ancak günümüzde bir kısım teknik imkânlarla kısmen âşina olabildiğimiz bir âlemde insanın geçirdiği bu safhalar, Allah'ın sonsuz kudretinin birer delilidir. Bundan sonraki safhaları takip edip inceleyebilme imkânı biraz daha fazladır.

Âhiretin bir diğer mühim delili de ölü halde bulunan toprağın hususiyle bahar

mevsiminde üzerine yağan yağmurlarla harekete geçmesi, kabarması; zahiren kara bir toprak olarak gözüken o sır yumağının, göz ve gönül alıcı muhtelif şekil, renk, koku ve tatta binlerce bitki, meyve ve sebze bitirmesidir.

Peki Allah Teâlâ bu muazzam varlıkları ve olayları nasıl yaratabiliyor? İşte gelen âyetler bu sorunun cevabını vermektedir:

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتٰى وَاَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌۙ ﴿٦﴾

وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ ف۪يهَاۙ وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٧﴾

6. Bütün bunlar gösteriyor ki, Allah hakkın ta kendisidir; hiç şüphesiz ölüleri O diriltecektir ve O her şeye hakkiyle güç yetirendir.

7. Yine bunlardan şunu anlayın ki, kıyâmet hiç şüphesiz kopacak ve Allah kabirlerde yatan ölüleri kesinlikle diriltecektir.

O halde aklını kullanabilen insana düşen, bu açık delilleri anlayıp üzerinde tefekkür ederek gerçeğin ta kendisi olan o sonsuz kudret sahibi Allah'a teslim olmaktır. Ancak bir kısım insanların bu teslimiyeti gösteremeyip inatla mücâdele yolunu tuttukları da bir gerçektir:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُن۪يرٍۙ

﴿٨﴾ ثَانِيَ عِطْفِه۪ لِيُضِلَّ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذ۪يقُهُ

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَر۪يقِ ﴿٩﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَب۪يدِ۟ ﴿١٠﴾

8. İnsanlardan öylesi var ki, ne doğru bir bilgisi, ne bir yol göstericisi, ne de aydınlatıcı bir kitabı olmadan Allah hakkında tartışır durur.

9. İnsanları Allah'ın yolundan saptırmak için böbürlenip haktan yüz çevirerek tartışmasını sürdürür. Böylesinin hakkı dünyada rezillik olduğu gibi, kıyâmet günü de ona yakıcı cehennem azâbını tattıracağız.

10. Kendisine: "İşte bu azap, dünyadayken bizzat yapıp buraya gönderdiğin günahların cezasıdır" denilecek. Yoksa Allah, kullarına asla zulmetmez.

Kendileri doğru yoldan sapmakla kalmayıp, başkalarını da saptırmaya çalışan bu gururlu, kibirli, kendini beğenmiş, inatçı ve hak söze kulak asmayan kimseler:

• Gözlem, deney ve tecrübe sonucu elde edilen doğru bir bilgiye sahip değillerdir.

• Ne önlerinde kendilerine doğru yolu gösteren bir rehberleri, ne de ellerinde kendisiyle istidlâl edecekleri bir senetleri vardır.

• İlâhî vahye dayanan bir bilgi kaynağına, yollarını aydınlatıcı bir kitaba da sahip değildirler.

Halbuki bir tartışmada doğru ve tutarlı olabilmek için bunların ya hepsine veya bir kısmına sahip olmak gerekir. Bunlardan herhangi biri olmadan yapılan tartışma düpedüz yalan ve şamatadan öteye geçemez. Hele hakkında tartışma yaptığı zat, bütün doğruluğun, hak ve hakikatin yegâne sahibi Allah ise durumun vehâmeti daha da artar. Artık, yaptığı kötülüklere karşılık böyle birini bekleyen acı sonuç, dünyada rezil rüsvâ olmak, âhirette de pek yakıcı cehennem azabını boylamaktır.

Bir kısım insanlar var ki, onlar da imanla küfrün sınırında dolaşır dururlar:

Kıyıdan Kenardan
Kulluk Edenler

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍۚ فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌۨ اطْمَاَنَّ بِهٖۚ
وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌۨ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖۜ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَۜ ذٰلِكَ
هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُب۪ينُ ﴿١١﴾ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا
يَنْفَعُهُۜ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَع۪يدُ ﴿١٢﴾ يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُٓ اَقْرَبُ مِنْ
نَفْعِه۪ۜ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَش۪يرُ ﴿١٣﴾

11. İnsanlardan öylesi var ki, Allah'a dünyevî bir çıkar beklentisi içinde kıyısından kenarından kulluk eder. Öyle ki; eğer beklentisi gerçekleşir de bir iyilik görürse gönlü onunla huzura kavuşur, dininde sebât eder. Fakat başına bir felâket gelirse hemen gerisin geri dönüp Allah'a kulluğu terk eder. Böyleleri dünyasını da, âhiretini de kaybetmiştir. İşte apaçık hüsrân budur!

12. Allah'ı bırakır da, kendisine zararı da faydası da olmayacak şeylere yalvarır durur. İşte bu, içinden çıkılmaz derin sapıklığın ta kendisidir.

13. Hatta o bazan zararı faydasından daha çok olan şeylere yalvarıp yakarır. Oysa, yalvardığı o varlık, gerçekte ne kötü bir efendi, ne fenâ bir arkadaştır!

Âyetlerin iniş sebebi olarak nakledilen şu hâdiseler, burada resmedilen insan tipinin daha açık ve net anlaşılmasına yardımcı olacaktır:

• Medine halkından olmayan birisi, Medine-i Münevvere'ye gelip müslüman olurdu. Eğer karısı erkek çocuk dünyaya getirir, atı da güzel bir tay doğurursa İslâm hakkında: "Bu doğru ve güzel bir din imiş" derdi. Yok karısı doğurmaz, kısrağı da yavrulamazsa: "Bu ne kötü bir din imiş" derdi. (Buhârî, Tefsir 22/2)

• Bedevilerden bazı kimseler Peygamberimiz (s.a.v.)'e gelip müslüman olurlardı. Memleketlerine döndükleri zaman yağmur yağar, bolluk olur ve hayvanları güzel güzel yavrularsa "Şu bizim dinimiz ne kadar güzel bir din" derler ve ona sımsıkı sarılırlardı. Yok eğer kıtlık kuraklık olur, hayvanları istedikleri şekilde yavrulamazsa "Bizim şu dinimizde hiç bir hayır yok" derlerdi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XVII, 161-162)

• Bir yahudi müslüman olmuştu. Fakat müslüman olduktan sonra gözü kör oldu, malı gitti ve çocuğu öldü. İslâm'da bir uğursuzluk olduğunu sanarak

Peygamberimiz (s.a.v.)'e geldi ve: "Benim müslümanlığımı feshet" dedi. Allah Rasûlü (s.a.v.): *"İslâm fesholunmaz"* buyurdu. O: "Bu dine girdikten sonra hiç bir hayır elde etmedim; gözümü kör etti, malımı ve çocuğumu elimden aldı" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.): *"Ey yahudi! İslâm, ateşin demir, gümüş ve altının kirini giderdiği gibi insanların kirlerini giderir"* buyurdu ve bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 317)

Âyetlerin tasvir ettiği yapıdaki insan tipini, hemen hemen her devirde ve her yerde görmek mümkündür. Bunlar, Allah'a ve âhirete tam bir iman kıvamına ulaşamamış, bir kısım içtimâî sâikler ve dünyevî beklentilerle Allah'a kulluk etmeyi deneyen, fakat O'nu şahsî arzularını yerine getiren bir mabud olarak göremediğinden tekrar şirke yönelen, böylece hem dünya hem de âhiret mutluluğunu kaybeden bozuk karakterli insanlardır.

Bu bakımdan cennete girmek isteyenler, Allah'a kulluğa aykırı tüm inanç ve davranışlardan uzaklaşarak iman ve sâlih amel yolunu tutmalıdır:

إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۜ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾

14. Şüphesiz Allah, iman edip sâlih ameller işleyenleri altlarından ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Allah, elbette dilediğini yapar.

Mü'minlerin gireceği cennetler, peşin ve bilâhere olmak üzere iki kademelidir. Peşin olan cennet, kabule şayân haller ve mânevî yakınlıklardır. Bilâhere olan ise sevap ve tevbedir. Nitekim: **"Rabbinin huzuruna çıkıp hesap vermekten korkan kimseye iki cennet vardır"** (Rahmân 55/46) buyruğu buna işaret eder.,

Bununla birlikte:

مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ
اِلَى السَّمَٓاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾
وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾

15. Kim, Allah'ın dünya ve âhirette Peygamberi'ne yardım etmeyeceğini sanıyorsa, gökyüzüne bir merdiven dayasın, oraya çıksın, sonra da oradan gelecek yardımı kessin. Baksın bakalım, kurduğu tuzaklar bir işe yarayacak, bulduğu çâre İslâm'a karşı yüreğinde hissettiği öfkesini dindirmeye yetecek mi?

16. İşte biz Kur'an'ı böyle apaçık âyetler hâlinde indirdik. Şüphesiz Allah,

dilediğini doğru yola erdirir.

Bazı insanlar vardır, onların kalplerinde Allah'a gerçek bir iman ve tevekkül anlayışı oturmamıştır. Tefekkür ve düşünce dünyaları karışıktır. İstikrarsız ve istikâmetsiz bir hayat tarzı sürmektedirler. Allah hakkında doğru bir düşünce üretemezler, bilakis sû-i zan beslerler. O yüce kudret sahibinin peygambere ve mü'minlere yardım etmeyeceğini zannederler. Böyle bir karakter yapısına sahip insana şöyle bir tavsiyede bulunulmaktadır:

"Bak! Madem sen Cenab-ı Hakk'ın Peygamberi'ne yardım etmesini istemiyorsun, halbuki bu muhakkak olacaktır, o zaman göğe bir merdiven daya veya seni oraya ulaştıracak bir vesile, bir vasıta bul. Böylece yerle gök arasındaki mesafeyi kat edip göğe ulaş. Böylece Allah'tan Peygamberi'ne gelen yardımını ve vahyini oradan kesmeye çalış. Bakalım bu uğraşın seni başarıya ulaştıracak; kızdığın şeyleri yok etmeye yetecek mi?" (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXIII, 16)

Tabi ki bu adam, göğe çıkmasını sağlayacak bir vasıta bulamayacak, dolayısıyla göğe de çıkamayacak, boşuna uğraşmış olacak. Bu imkânsız olduğu gibi, onun Peygamber'e karşı olan kini ve öfkesi de boşa çıkmış olacaktır.

Âyete şöyle meâl vermek de mümkündür: **"Kim, Allah'ın dünya ve âhirette Rasûlü'ne asla yardım etmeyeceğini zannediyorsa, Allah ona yardım ettiğine göre artık o kimse tavana bir ip atsın; diğer ucunu boğazına geçirsin; sonra da ayağını yerden kessin! Şimdi bu kimse baksın: Acaba hilesi, öfke duyduğu şeyi, yani Allah'ın peygambere yardımını gerçekten engelleyebilecek mi?"** (Hac 22/15)

Böyle zanda bulunan adama şunu yapması tavsiye olunuyor:

"Ey böyle yanlış bir zan içinde bulunan ahmak adam! Madem sen Allah'ın Peygamber'e yardım etmesini istemiyorsun, oysa bu muhakkak olacaktır, o zaman sen bu hayatta boşuna yaşama. Al eline ipi, onu tavana as, ucunu da boğazına bağla. Sonra ayaklarını yerden kes, intihar et, öte dünyaya göç! Sonra öte dünyadan bak bakalım, kurduğun tuzak, kızdığın şeyi giderecek mi? Yani din gâlip gelmesin diye kurduğun hile, çevirdiğin desise, muhakkak olan o yardıma mâni olacak mı?" (Elmalılı, *Hak Dini,* V, 3388)

Halbuki en doğru kılavuz olarak indirilen Kur'ân-ı Kerîm'e iman eden ve bağlanan kişi böyle bozuk inançlardan, böyle faydasız zan, beklenti ve kuruntulardan kendini kurtaracak, dünya ve âhiretin huzuruna erecektir. Nitekim Cenâb-ı Hak da mahşer günü insanları göndermiş olduğu bu âyetlere karşı göstermiş oldukları tavra ve ortaya koydukları iyi veya kötü davranışlara göre değerlendirecektir:

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارٰى وَالْمَجُوسَ

وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا ۗ اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾

17. Şüphesiz Allah; mü'minler, yahudiler, sâbiîler, hıristiyanlar, mecûsîler ve müşrikler arasında kıyâmet günü kesin hükmünü verecektir. Çünkü Allah her şeye hakkiyle şâhittir.

Sayılan bu gruplar içerisinde sadece birinci sırada yer verdiği "iman edenler"in kurtuluşa ereceğine, diğer beş grubun ise bu şekilde âhirete göçtükleri takdirde kurtuluşlarının mümkün olmayacağına işaret etmektedir. Çünkü hepsi küfür ve şirk ehlidir. Dünyada iken bırakılıp temizlenilmediği takdirde, âhirette Allah Teâlâ küfür ve şirk günahını affetmeyecektir.

Aslında insan, en büyük ilâhî nimet olan aklını kullanarak göklerde ve yerde bulunan ilâhî sanat harikalarına, o muazzam kudret akışlarına ibretle bakacak olsa, İslâm'ın istediği Allah inancına kolayca erişebilir:

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ

وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ۜ

وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ۜ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ ۜ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿١٨﴾

18. Görmez misin ki, göklerde olanlar, yerde olanlar, güneş, ay ve yıldızlar, dağlar, ağaçlar, yeryüzünde hareket eden bütün canlılar ve insanlardan birçoğu Allah'a secde etmektedir; birçoğu hakkında da azap hükmü kesinleşmiştir. Allah kimi alçaltırsa, artık onu yükseltecek kimse yoktur. Şüphesiz Allah, ne dilerse yapar.

Allah'ın yarattığı varlıkları şuurlu ve şuursuz olarak ikiye ayırmak mümkündür. Akıl ve şuurdan mahrum olan gökler, yer, güneş, ay ve yıldızlar, dağlar, ağaçlar ve hayvanlar, ilâhî kanunlara tâbi olarak Allah'a boyun eğmekte, O'na secde etmekte, kendilerine özgü hal dilleriyle O'nu her türlü noksanlıktan pak ve yüce tutmaktadırlar. Buna "ıztırârî secde" veya "inkiyâdî secde" de denilebilir. (bk. İsrâ 17/44; Bakara 2/74; Cuma 62/1)

Akıllı yaratıklar olan meleklerde isyân etme ve günah işleme özelliği olmadığı için, onlar da mecbûrî olarak Allah'a secde ederler. Yine akıllı yaratıklardan olan insanlara ve cinlere gelince onların seçme hürriyeti vardır. Yalnız burada cinlerden değil, sadece insanlardan husûsî olarak bahsedilmiştir. İnsanlar, emirlerine itaat bakımından Allah'a secdeyi tercih edebilecekleri gibi, başka varlıklara kulluğu da tercih edebilirler. Buna da ihtiyâri secde veya itaat secdesi

denilebilir.

Netîce itibariyle insanlar mahşer günü Allah'a secde edenler ve etmeyenler olarak iki gruba ayrılacak ve buna göre hesaba çekileceklerdir. Önce Allah'a secdeden kaçanların feci akıbeti nazarlara sunulmaktadır:

هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فٖى رَبِّهِمْ فَالَّذٖينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ
مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُ۫سِهِمُ الْحَمٖيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهٖ مَا فٖى
بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدٖيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَا اَرَادُوا
اَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ اُعٖيدُوا فٖيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرٖيقِ ﴿٢٢﴾

19. İşte bu iki grup, Rableri hakkında tartışmakta olan iki karşıt topluluktur: Kâfirlere cehennemde ateşten elbiseler biçilecek, başlarının üzerinden de kaynar su dökülecektir.

20. O kaynar suların tesiriyle karınları içinde bulunan bütün organları ve derileri eriyecektir.

21. Onlar için ayrıca demirden kamçılar ve topuzlar vardır.

22. Çektikleri ıstıraptan dolayı ne zaman cehennemden çıkmak isteseler, gerisin geriye onun içine itilecekler ve kendilerine: "Tadın bakalım bu yakıcı azabı!" denilecek.

İki karşıt gruptan maksat mü'minlerle kâfirlerdir. Dünyada birbirine zıt iki uçta bulunan bu kimselerin âhirette karşılaşacakları sonuçlar da farklı olacaktır. Daha çok korkutucu ve caydırıcı olması bakımından önce kâfirlerin uğrayacakları cezalardan dehşetli bir kesit sunulur:

• Onlara ateşten elbiseler biçilecektir. Bu elbiselerden maksat, cehennem ateşinin onları giyilmiş bir elbise gibi sarıp sarmalamasıdır. Nitekim bir başka âyette: **"Onlar için cehennem ateşinden döşekler ve üstlerinde de yine ateşten örtüler vardır"** (A'râf 7/41) buyrulur. Bu elbiselerin, **"Onların elbiseleri katrandan olacaktır"** (İbrâhim 14/50) buyruğundan hareketle "ateşte eritilmiş bakır elbiseler" olması da mümkündür.

• Başlarının üzerinden kaynar su dökülecektir. Bu suyla bütün iç organlarıyla birlikte derileri de eritilecektir. İbn Abbas (r.a.)'ın beyânına göre, o kaynar sudan dünyanın dağları üzerine bir damla düşseydi onları eritirdi.

• Onları döverek cezalandırmak için demirden sopalar; balyoz, topuz ve kamçılar vardır. Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurur: " *ayet o demir sopalardan bir tanesi yeryüzüne konulsaydı, onu kaldırmak için insanlar ve cinler bir araya gelselerdi, onu yerinden kaldıramazlardı.*" (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 29)

• Onlar cehennemde son derece daralırlar, sıkılırlar, dört bir yandan gam ve sıkıntı içinde kalırlar. Bu sebeple bir kurtuluş ümidiyle oradan çıkmak isterler. Fakat ne çare ki, asla çıkmalarına izin verilmez. Kaynayan cehennem alevleri onları yukarı doğru çıkardıkça zebânîler ellerindeki demir balyozlarla başlarına vururlar, böylece derinliği yetmiş yıl olan cehennemin dibine yuvarlanırlar. Ayrıca kendilerine, azap üzere azap olsun diye yangın azabını; çok yakıcı ve elem verici cehennem azabını tatmaları söylenir.

Kâfirlerin bu hazin ve perişan hallerine karşılık mü'minlerin cennetteki iç açıcı, göz ve gönül aydınlatıcı güzel hallerinden şöyle bir manzara arz edilir:

إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًاۜ وَلِبَاسُهُمْ
فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾ وَهُدُوا اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِۚ وَهُدُوا اِلٰى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

23. Buna karşılık Allah, iman edip sâlih ameller işleyenleri, altlarından ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Orada onlar altından bilezikler ve incilerle süsleneceklerdir. Onların cennetteki elbiseleri de ipekten olacaktır.

24. Çünkü onlara dünyada sözün en güzeli olan kelime-i tevhîdi söylemek nasip edilmiştir, hem de onlar her türlü hamde lâyık olan Allah'ın yoluna iletilmişlerdir.

Mü'minlerin bu nimetlere nâil olmalarının sebebi, dünya hayatında en güzel söz olan kelime-i tevhidi, mânasına vâkıf olarak söylemeleri ve onun muhtevasında bir hayat yaşamalarıdır. Nitekim Allah Teâlâ: **"Güzel sözü, kökü yerin derinliklerinde sâbit ve dalları göğe uzanmış güzel bir ağaca benzetiyor. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir durur. İşte Allah, düşünüp ders almaları için insanlara böyle misaller getirmektedir."** (İbrâhim 14/24-25) âyet-i kerîmesinde "güzel söz"ün kelime-i tevhid olduğu haber verilmektedir. Güzel sözden maksadın, söz olarak en üstün güzellikleri ihtiva eden Kur'ân-ı Kerîm olması da mümkündür. Her türlü övgüye lâyık olan Allah'ın yolundan maksat ise dosdoğru yol olan İslâm yoludur. Allah Teâlâ onları dünya hayatında bu yolda yürümeye muvaffak kılmıştır.

Kendileri küfürde ısrar ettikleri gibi başka insanları da Allah'a kulluktan engellemeye çalışan kâfirlere gelince:

Hac ve Kurban

اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذ۪ي
جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَٓاءًۨ الْعَاكِفُ ف۪يهِ وَالْبَادِۜ وَمَنْ يُرِدْ ف۪يهِ بِاِلْحَادٍ
بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ اَل۪يمٍ۟ ﴿٢٥﴾

25. Gerçekleri inkâr edenler, insanları Allah'ın yolundan çevirenler, bu arada, ister Mekke içinde ister taşrada oturuyor olsun inanan bütün insanlar için eşit bir şekilde ibâdet yeri yaptığımız Mescid-i Haram'dan onları alıkoyanlar bilsinler ki, kim orada bu tarz zulüm ve haksızlıkla hak ve adâletten sapmaya yeltenirse, böyle davranana can yakıcı bir azap tattırırız.

İçinde Kâbe'nin de yer aldığı Mescid-i Haram, Allah Teâlâ'nın sadece Mekke'de oturanlar değil bütün insanlar için kıble ve mâbed yaptığı bir yerdir. Bu kutsal mekan mahallî değil, evrensel bir keyfiyet ve ehemmiyete sahiptir. Mukîm olsun, misafir olsun, herkes gelip orayı ziyaret edebilir ve gönül huzuruyla orada ibâdetini yapabilir. (bk. Bakara 2/125)

Bu bakımdan Mekke'de oturanların veya bir başkalarının, hangi gerekçe ile olursa olsun, burasını kendi hâkimiyet ve tasarruflarına ait bir yer olarak telakki edip diğer insanları engellemeye çalışmaları veya onlara bir şekilde haksızlık ve kısıtlamada bulunmaları, can yakıcı azabı gerektiren büyük bir günahtır.

Diğer taraftan Beytullah'ı ziyarete gelen kimselerin orada çok dikkatli olmaları gerekir. Çünkü orası sıradan bir ibâdet mekânı değildir. Orada yapılan hayırlı amellerin sevabı kat kat olacağı gibi, en büyüğünden en küçüğüne kadar işlenen günahların cezası da fazla olacaktır. Hatta orada günah işleyenlerin cezalandırılacağı beyân edildiği gibi, "zulme niyet edenlerin" de cezalandırılacağı haber verilir. Dolayısıyla insan, Mescid-i Haram'da bırakalım açıktan bir günah ve haksızlığa yönelmeyi, özellikle gönlünden geçen düşünce ve niyetleri bile kontrol etmeye çalışmalıdır.

O mukaddes mâbedin biraz daha tarihî köklerini öğrenmek isterseniz:

وَاِذْ بَوَّأْنَا لِاِبْرٰه۪يمَ مَكَانَ الْبَيْتِ اَنْ لَا تُشْرِكْ ب۪ي شَيْـٔاً وَطَهِّرْ بَيْتِيَ
لِلطَّٓائِف۪ينَ وَالْقَٓائِم۪ينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾ وَاَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ
يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْت۪ينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَم۪يقٍۙ ﴿٢٧﴾

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ ف۪ٓي اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا
رَزَقَهُمْ مِنْ بَه۪يمَةِ الْاَنْعَامِۚ فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْبَٓائِسَ الْفَق۪يرَ ﴿٢٨﴾
ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَت۪يقِ ﴿٢٩﴾

26. Bir vakit İbrâhim'e Kâbe'nin yerini hazırlayıp göstermiş ve şöyle buyurmuştuk: "Bana hiçbir şeyi ortak koşma. Evimi, onu tavaf edecekler, huzurumda ibâdete duracaklar, rukûya varıp secde edecekler için her türlü kirden temiz tut!"

27. "Bütün insanlara haccı ilan et ki, gerek yaya olarak gerekse çok uzak diyarlardan yola çıkan ve yolculuktan zayıf düşmüş yorgun develer üzerinde sana gelsinler!"

28. "Gelsinler de, hacda kendilerini bekleyen dünyevî ve uhrevî faydaları görsünler. Ayrıca Allah'ın onlara ihsân ettiği kurbanlık hayvanları, belirlenen günlerde üzerlerine Allah'ın adını anarak kessinler!" Bu hayvanların etinden hem siz yiyin, hem de darda kalmışlara ve yoksullara yedirin!

29. "Sonra gerekli temizlikleri yaparak kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve o Beyt-i Atîk'i tavaf etsinler!"

Hac, -hâşâ- insanlara kuru bir meşakkat ve zorluk olsun diye farz kılınmış değildir. Bu ibâdetin sağladığı maddî ve mânevî, dünyevî ve uhrevî pek çok faydaları vardır. Uhrevî faydası günahların bağışlanması ve ilâhî rızâya erebilmeye vesile olmasıdır. Dünyevî faydası ise içtimâî, iktisâdî, ticârî ve siyâsî yönden müslümanların gelişmesine ve bir kısım imkânların değerlendirilmesine katkıda bulunmasıdır. (bk. Bakara 2/198; Mâide 5/97)

Hacca gelen insanlar, eğer kurban kesecekleri bir hacca niyet ettiler ise, "kurban günleri" olarak bilinen Zilhicce'nin 10, 11 ve 12. günlerinde, kurban edilmesi câiz olan deve, sığır, koyun, keçi gibi hayvanların üzerine Allah'ın ismini anarak, yâni بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ (Bismillâhi Allahu Ekber) diyerek kurbanlarını keserler. Etlerinden bir kısmını kendileri yer, bir kısmını ise darda kalmış yoksul ve fakirlere yedirirler. Şu kadar var ki, kendilerinin yemesi mübah, fakirlere yedirmeleri vaciptir. Mendup olan, kurbanın üçte birini kendi ve ailesi, üçte birini dostları ve akrabaları, üçte birini ise fakirlere ayırmaktır. Haccın menâsikini yerine getirdikten sonra hacılar kirlerini temizlerler.

Burada iki hususa dikkat çekmek gerekir:

Birincisi; âyette bahsedilen tavaf hangi tavaftır? Çoğunluğun görüşüne göre

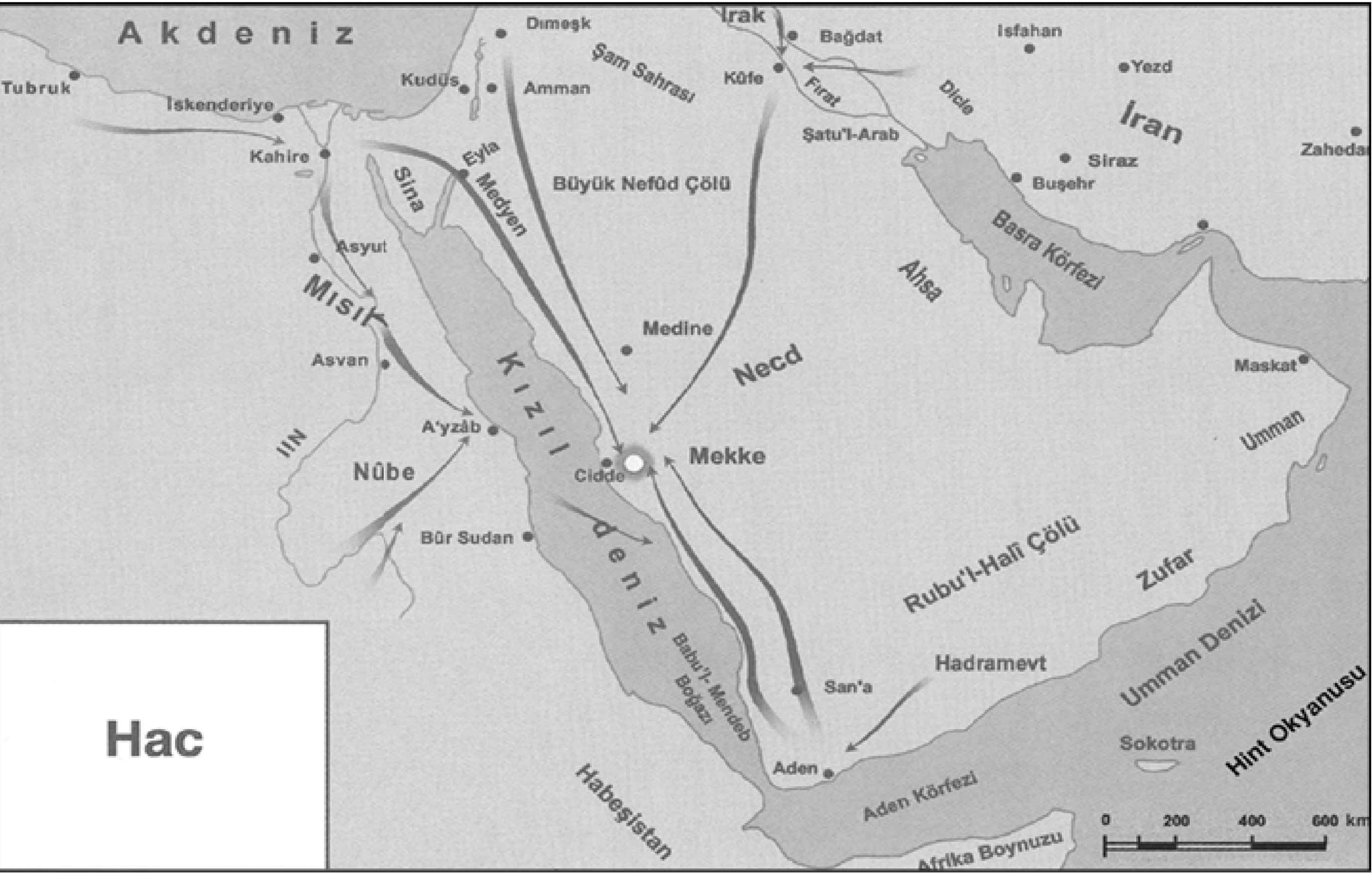
bu, haccın farzlarından olan “ifâza yani ziyaret tavafı”dır. Bu tavaf yapılmadan ihramdan çıkılmaz, kirlerden de temizlenilmez. Buna göre âyette kullanılan “vav” harfi tertip ifade etmez. Yani farz olan sıra ne ise ona göre hareket edilir: Önce tavaf yapılır, sonra da tıraş olunup ihramdan çıkılır. Eğer bundan maksat, Mekke’nin dışından gelenler için vacip olan “vedâ tavafı” ise, buna göre âyetteki “vavlar”ın tertibe delâlet ettiği kabul edilir.

İkincisi; Kâbe’ye اَلْبَيْتُ الْعَتِيقُ (el-Beytü’l-‘Atîk) isminin verilmesinin hikmetleri şunlardır:

• Bu ifade “Kadim Ev” mânasına gelir. Gerçekten de yeryüzünde ilk kurulmuş en kadim evin ve mâbedin Kâbe olduğunda şüphe yoktur. (bk. Âl-i İmrân 3/96)

• ‘Atîk kelimesinin değerli, saygı değer, şerefli mânaları da vardır. Kâbe gerçekten böyledir; çok değerli ve şereflidir. Nitekim onun bir ismi de “Hürmetli Ev” mânasında “el-Beytü’l-Harâm”dır.

• ‘Atîk, özgür ve hür olmak mânasına da gelir. Kâbe zâlim despotların saldırılarından ve sataşmalarından kurtulduğu için ona bu isim verilmiştir. (bk. Tirmizî, Tefsir 22/3) Ayrıca Kâbe, hiç kimsenin şahsî mülkü değil, temelden özgürdür. Aynı zamanda onun اَلْمُعْتِقُ (Mu‘tik), yani özgürlüğe kavuşturan mânası da vardır. Çünkü kendisini ziyarete gelenlerin boyunlarını günahlardan kurtarır.

Hac
Akdeniz
Tubruk
İskenderiye
Kahire
Kudüs
Dımeşk
Amman
Şam Sahrası
Irak
Bağdat
Küfe
Fırat
Dicle
Şatu'l-Arab
İsfahan
Yezd
İran
Siraz
Buşehr
Zahedan
Sina
Eyla
Medyen
Büyük Nefûd Çölü
Asyut
Mısır
Asvan
Nil
Nûbe
A'yzâb
Bûr Sudan
Kızıl deniz
Medine
Necd
Mekke
Cidde
Ahsa
Basra Körfezi
Maskat
Umman
Rubu'l-Hali Çölü
Zufar
Umman Denizi
Hadramevt
San'a
Aden
Babu'l-Mendeb Boğazı
Aden Körfezi
Habeşistan
Afrika Boynuzu
Sokotra
Hint Okyanusu
0 200 400 600 km

Zâten kulun en mühim vazîfesi, Rabbinin emirlerini tutmak, öncelikle de günahlardan sakınmaktır:

ذٰلِكَ ۗ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ ۗ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ
الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ۙ ﴿٣٠﴾

30. Bütün bunlar, Allah tarafından belirlenmiş hükümlerdir. Artık kim Allah'ın emir ve yasaklarına gereken saygıyı gösterir, onları yüceltirse bu, Rabbinin katında onun için bütünüyle hayırdır. Haram olduğu daha önce bildirilenlerin dışındaki hayvanların eti size helâl kılınmıştır. O halde artık o iğrenç, pis putlardan kaçının ve yalan sözden de uzak durun.

"Allah'ın hurumâtı", genel olarak Allah'ın tüm emir ve yasakları, özel olarak da hacla ilgili emir ve yasaklarıdır. Cenâb-ı Hak bunlara saygı gösterilmesini, hürmetsizlik edilmemesini ve haklarının yerine getirilmesini istemektedir. Mesela Beyt-i Harâm, Mescid-i Harâm, Beled-i Harâm (Mekke), Meş'ar-i Harâm (Müzdelife) ve Şehr-i Harâm bu hürmete şayân hususlardan bazılarıdır.

Yenmesi haram kılınan hayvanlar, Mâide 3, En'âm 145 ve Nahl 115. âyetlerde beyân edilmişti. Bunlar kısaca leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlardır. Bunlar dışındaki hayvanların etlerinden yemek câizdir. Burada bu hususa temas etmenin hikmeti şudur: Araplar, "bahîra, sâibe, vesîle, hâm" (bk. Mâide 5/103) diye isimlendirdikleri bazı hayvanların etlerini haram sayıyorlardı. Âyet onların bu adetlerini reddetmekte, bu hayvanların da diğerleri gibi helâl olduğunu beyân etmektedir. İkinci olarak Kureyşliler ihramlıyken hayvanların etlerini yemeyi haram sayıyorlardı. Âyet bunun da yanlış olduğunu, yani ihramlı iken et yemede bir sakınca olmadığını haber vermektedir. (bk. Mâide 5/1-3)

Putlar, şeytan işi pisliklerdir. (bk. Mâide 5/90) Yalan konuşmak da en büyük günahlardandır. Allah Teâlâ bunlardan kaçınmamızı emretmektedir. Burada "şirk" ile "yalan söyleme"nin aynı çizgide ele alınması dikkat çekicidir. Çünkü müşrik, putların ibâdete lâyık olduğunu iddia etmekle en büyük yalanı söylemektedir. Böylece âyet, en büyüğünden başlayarak bütün yalan sözlerden kaçınmayı istemektedir. Buna göre "yalan sözün" muhtevasına:

• Allah'ın varlığına, sıfatlarına ve haklarına ortaklar koşmak,

• Küfür ve şirkin mesnedini teşkil eden her türlü bâtıl inanç, âdet, gelenek ve ibâdet şekilleri,

• Allah'ın emrini dikkate almaksızın kendi kanaatine göre haram ve helâlleri belirlemek. (bk. Nahl 16/116)

• Her türlü yalan, yalancı şâhitlik ve iftira girmektedir. Bunların hepsinden kaçınmak gerekir.

En önemli husus ise kalbi her türlü şirk unsurundan temiz tutmaktır:

حُنَفَٓاءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِۜ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَٓاءِ
فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوِى بِهِ الرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾

31. Dupduru bir tevhid inancıyla Allah'a yönelen ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayan kimseler olun. Kim Allah'a ortak koşarsa sanki o, gökyüzünden düşüp de yırtıcı kuşların kapıp parçaladığı, yahut rüzgârın uzak bir yere savurduğu kimseye benzer.

Allah Teâlâ bu temsilde:

• İman etmeyi göğe yükselmeğe,

• İmanı terk edip Allah'a şirk koşanı gökten düşene,

• Kişinin düşüncelerini darmadağınık eden sınırsız nefsânî arzuları onu kapan kuşlara,

• Onu sapıklık vâdilerine atan şeytanı da onu yok edici ölüm vâdilerine fırlatan rüzgâra benzetmiştir. (Zemahşerî, *el-Keşşâf,* III, 83)

Bu tasvir, Allah'a şirk koşan insanların pek çarpıcı bir tasviridir. Onlar imanın o üstün zirvelerinden yuvarlanarak yokluğun içerisine gömülüp mahvolmaktadırlar. Zira dayandıkları ana dayanağı kaybetmekte ve tevhid kâidesinden mahrum kalmaktadırlar. Bunlar, şirke düşerek sığınacakları en düzenli sığınağı yitiriyor, nefsânî arzu ve heveslerin elinde paramparça oluyorlar. Tutundukları hurafeler onları parçalıyor ve yellerini savuruyor. (Seyyid Kutub, *Fî Zılâl,* IV, 2421)

Eğer onlar sarsılmaz kaynağa bağlanıp kopmaz ip olan tevhide sımsıkı sarılsalar bu şirk dağınıklığından ve bataklığından kurtulma şansını mutlaka yakalayacaklardır. Böylece imanın huzurlu ve güvenli iklimine ulaşacaklardır. Bunun en güvenli yolunu göstermek üzere şöyle buyruluyor:

ذٰلِكَۗ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَٓائِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾ لَكُمْ
فِيهَا مَنَافِعُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَٓا اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾

32. İşte durum böyledir. Artık kim Allah'ın belirlediği nişânelere saygı gösterirse, Allah'a saygı göstermiş olur. Çünkü bu davranış, kalplerin Allah'a saygıyla dopdolu oluşundandır.

33. Kurbanlık hayvanlarda, onların kurban edilme vaktine kadar sizin

için faydalar vardır. Hacda onların kurban edilmek üzere götürüleceği nihâî yer ise, Beyt-i 'Atîk'in çevresi olan harem bölgesidir.

Hacda kesilecek kurbanlıklar da tâzim gösterilmesi gereken ilâhî nişânelerden biridir. Onlara saygı göstermeli, hürmetle bakmalı ve onları Allah'ın adını anarak kurban etmelidir. Ancak Harem bölgesinde kurban edilecekleri yerlere getirilip kurban edilinceye kadar bunların sütünden, dölünden, tüylerinden istifade etmek ve gerektiğinde binek olarak kullanmak câizdir. Dolayısıyla âyet, Arapların, kurbanlık olarak belirlenip işaretlenen hayvanların sütlerinin içilmeyeceği, üzerine binilmeyeceği ve yük taşınmayacağı şeklindeki yanlış adetlerini ortadan kaldırmıştır.

Kurban, başlangıçtan beri bütün ümmetlerde bulunan ve hedefi kulu Allah'a yakınlaştırmak olan mühim bir ibâdettir:

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ
الْاَنْعَامِ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُٓ اَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾
اَلَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلٰى مَٓا اَصَابَهُمْ
وَالْمُقِيمِي الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾

34. Biz her ümmete bir kurban ibâdeti belirledik ki, kendilerine rızık olarak verdiğimiz hayvanları kurban ederken üzerlerine Allah'ın adını ansınlar. Şunu iyi bilin ki, sizin ilâhınız tek bir ilâhtır; öyleyse artık O'na teslim olun. Rasûlüm! Tam bir ihlâs, samimiyet ve tevazu içinde Allah'a boyun eğen kulları müjdele!

35. Onlar ki, yanlarında Allah anıldığı zaman kalpleri derin bir saygıyla ürperir, başlarına gelen musibetlere sabreder, namazı dosdoğru kılar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan bir kısmını Allah yolunda harcarlar.

Allah Teâlâ'ya gerekli teslimiyeti gösterenler اَلْمُخْبِتِينَ (muhbitîn) olarak vasıflandırılır. Bu kelime:

• Allah'ın huzurunda gurur ve kibri terk edip tevazuu seçenler,

• Kendilerini O'na kulluğa, dinine hizmete adayanlar, bu uğurda sa'y ü gayret gösterenler,

• O'nun emirlerine ihlâs ve samimiyetle boyun eğenler,

• Allah'ın zikriyle mutmain olanlar gibi pek çok güzel mânayı ihtiva eder.

Zâten 35. âyette bu kelimeden kimlerin kastedildiği açıklanmaktadır. Onlar, Allah'a kulluğu her şeyin üzerinde görerek, O'nun her türlü emir ve

yasaklarında kendilerinin dünya ve âhiretleri için sayısız hikmet ve fayda olduğuna inanırlar:

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ
اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ
وَالْمُعْتَرَّ كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾ لَنْ يَنَالَ
اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا
لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾

36. Biz, kurbanlık sığırları ve develeri de sizin için Allah'ın dininin işaretlerinden kıldık. Onlarda sizin için pek çok hayır vardır. Onlar boğazlanmak üzere ayakta dururken üzerlerine Allah'ın adını anarak kurban edin. Nihâyet yan üstü yere yıkılıp canları çıkınca da onlardan hem siz yiyin, hem kanaat edip istemeyen fakirlere, hem de açıkça isteyen fakirlere yedirin. İşte böylece biz, o kocaman hayvanları sizin emrinize verdik ki şükredesiniz.

37. Unutmayın ki, o kurbanların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır. Sizden Allah'a ulaşacak olan tek şey takvânızdır. Allah böylece o hayvanları hizmetinize verdi ki, sizi doğru yola ilettiği için tekbir getirerek Allah'ın büyüklüğünü ilan edesiniz! Rasûlüm! Artık o iyilik eden ve işini güzel yapanları müjdele!

36. âyette yer alan الْبُدْنُ (büdün), "bedene" kelimesinin çoğuludur. "Bedene", kurbanlık deve demektir. Bedenlerinin büyük olması sebebiyle onlara bu isim verilmiştir. **"Nihâyet yan üstü yere yıkılıp canları çıkınca"** (Hac 22/36) ifadesi bundan maksadın develer olduğuna işaret eder. Ancak, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in: *"Deve de yedi ki i için kurban kesilebilir, sığır da yedi ki i için kurban kesilebilir"* (Müslim, Hac 138) buyruğuna göre, şer'an sığırlar da bedene türünden sayılır.

Hiç şüphesiz, kurban kesen kişilerin gönüllerinde taşıdıkları niyetler ve duygular çok mühimdir. Çünkü kesilen kurbanların etleri de kanları da Allah'a ulaşmayacak; sadece onları kurban edenlerin takvâ duyguları Allah'a ulaşacaktır. Mühim olan o ibâdeti sırf Allah rızâsı için yapmak, kurban esnasında tekbir getirerek Allah'ı tâzim etmek, ululamak ve ihsân kıvamında bir kulluk yapmaktır. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) de ibâdetlerde takvânın önemine dikkat çekerek: *"Allah sizin ekillerinize ve mallarınıza bakmaz; fakat kalplerinize ve amellerinize bakar"* (Müslim, Birr 33) buyurmaktadır.

Yüce Allah böyle iyilik ve ihsân sahibi mü’minlere büyük müjdeler vermektedir. Müjdelediği ilk şey ise, onları zâlimlerin şerrinden koruyacağı ve düşmanlarını yenilgiye uğratacağıdır:

Savaşa İzin Veriliyor

اِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُواۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ۟ ﴿٣٨﴾

38. Şüphesiz, Allah mü'minleri dâimâ koruyup müdafaa edecektir. Çünkü Allah, hiçbir hâin ve nankörü sevmez.

Bu ve benzeri âyetlerin verdiği müjdeye inanıp malını yurdunu bırakarak hicret eden, kâfirlerin eza ve cefalarına sabreden müslümanlara ilâhî yardımın ulaşmasının bir yolu olarak savaşmalarına izin vermek üzere buyruluyor ki:

اُذِنَ لِلَّذ۪ينَ يُقَاتَلُونَ بِاَنَّهُمْ ظُلِمُواۜ وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَد۪يرٌۙ ﴿٣٩﴾

39. Kendilerine karşı savaş açılan müslümanlara, zulme uğradıkları için savaş izni verilmiştir. Allah'ın, onlara yardım edip zafer bahşetmeye elbette gücü yeter.

Âyet-i kerîmenin, müşriklerin eziyetlerinden iyice daralan mü'minlerin artık onlara karşı durabilmek için Rasûlullah (s.a.v.)'den izin istemeleri üzerine, Medine döneminin ilk yıllarında indiği anlaşılmaktadır. Şu iki rivayet bu hususta yeterli ipuçlarını verir:

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Mekke'den müşrikler tarafından çıkarılınca Hz. Ebûbekir: "Peygamberlerini çıkardılar. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râci'ûn, mutlaka helâk olacaklar" deyince bu âyet-i kerîme nâzil oldu. Bu âyet-i kerîmenin nüzûlü üzerine Ebûbekir (r.a.): "Anladım ki savaş olacak" demiştir. İbn Abbâs (r.a.) da, savaş hakkında ilk nâzil olan âyetin bu âyet olduğunu belirtir. (Tirmizî, Tefsir 22/4; Nesâî, Cihâd 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 216)

Mekke müşrikleri müslümanlara işkence eder, işkenceye uğrayan mü'minler kimi taşla yaralanmış, kiminin başı yarılmış olarak gelir, Peygamberimiz (s.a.v.)'e uğradıkları zulmü anlatırlardı. Efendimiz de her defasında onlara: ş *"Sabredin, henüz sava makla emrolunmadım"* buyururdu. Bu durum Medine-i Münevvere'ye hicret edene kadar sürdü. Hicretten sonra nihâyet bu âyet-i kerîme indirilerek savaşmalarına izin verildi. Yetmiş küsür âyette savaştan menedildikten sonra savaş hakkında ilk nâzil olan âyet işte budur. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXIII, 35)

Müslümanlara savaşma izninin verilme sebep ve gerekçesine gelince:

اَلَّذ۪ينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ اِلَّٓا اَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّٰهُۜ وَلَوْلَا
دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ

اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيرًا ۗ وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ ۗ اِنَّ

40. O mü'minler, tamâmen haksız yere ve sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için öz vatanlarından çıkarıldılar. Eğer Allah insanların bir kısmının kötülüğünü diğer bir kısmının eliyle savmasaydı, içlerinde Allah'ın ismi çokça zikredilen manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılıp giderdi. Allah, kendi dinine yardım edenlere elbette yardım edecektir. Çünkü Allah mutlak kuvvet sahibidir, her işte üstün ve mutlak gâliptir.

Mâbedler dinin en açık nişânelerinden biri olduğundan, bunların yıkılması, dîni hayatın ortadan kaldırılması mânasına gelir. Buna göre, inançsızların hâkimiyeti ve tasallutu altında, Allah'a doğru dürüst bir kulluğun yapılamayacağı feci bir durumun söz konusu olacağına işaret edilmiştir. Bütün bunların yıkılmaktan kurtarılmaları ve korunmaları ancak onları savunmakla mümkündür. O halde bütün bunları himâye etmeyi hedefleyen İslâm'ın savunma hakkının bütün hakların başında geldiği muhakkaktır. Şu da var ki, İslâm'ın öğrenilmesi, yaşanması, yayılması ve yaşatılması uğrunda gayret sarfeden mü'minlere Allah mutlaka yardım edecektir. O'nun yardım ettiği kimseler de her zaman üstün olup hiçbir zaman mağlup olmayacaklardır.

Gâlibiyet onlar için çok önemlidir. Çünkü onların dünya üzerinde gerçekleştirmeleri gereken pek mühim vazîfeleri vardır:

اَلَّذِينَ اِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوا
بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ ﴿٤١﴾

41. Allah'ın dinine yardım eden o mü'minler, kendilerine yeryüzünde bir hâkimiyet verdiğimizde, namazlarını dosdoğru kılarlar, zekâtlarını verirler, her türlü iyiliği emredip yayar, kötülük ve yanlışlıkları yasaklayıp önünü almaya çalışırlar. Bütün işlerin neticede varıp değerlendirileceği yer Allah'ın huzurudur.

Hâkimiyeti ele geçirip devlet idâresine sahip olan mü'minlerin gerçekleştirmek mecburiyetinde oldukları esas vazîfe ve sorumlulukları şunlardır:

• Namazı kılmak, kıldırmak ve bunun için gerekli düzenlemeleri yapmak,
• Zekâtı vermek, verdirmek ve bunun için gerekli düzenlemeleri yapmak,
• İyi ve güzel şeylerin emredilmesini ve yayılmasını sağlamak,
• Gayr-i meşrû, çirkin ve dinin hoş görmediği şeyleri yasaklamak ve bunun

için gereken önlemleri almak.

Şunu dikkatten uzak tutmamak gerekir ki, peygamberi yalanlayıp ona düşmanlık yapmak, ilk defa Rasûlullah (s.a.v.) devrinde ortaya çıkan bir durum değil, önceki zamanlarda da benzeri olaylar yaşanmıştır:

وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ اِبْرٰهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾ وَاَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسٰى فَاَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾

42. Rasûlüm! Onlar seni yalanlıyorlarsa, onlardan önce de Nûh kavmi, Âd ve Semûd kavimleri peygamberlerini yalanlamıştı.

43. İbrâhim'in kavmi ve Lût'un kavmi de.

44. Medyen halkı da. Mûsâ da yalanlanmıştı. Fakat ben, her seferinde kâfirlere mühlet verdim; sonra da kendilerini azabımla yakalayıverdim. Beni tanımamalarına karşılık, benim onları akıllarına gelmeyecek şekilde cezalandırmam nasılmış, görsünler!

44. âyette yalnız Hz. Mûsâ hakkında كُذِّبَ (küzzibe) "yalanlandı" şeklinde meçhul fiilin kullanılması, onu yalanlayanların kendi milleti değil de başkaları olduğu içindir. Onu Firavun'un kavmi olan Kıptîler inkâr etmişlerdi. نَكِيرِ (nekîri) "benim inkârım" ifadesi ise; "nimeti mihnete, hayatı helâke, îmâr ve bayındırlığı harâbeye dönüştürmem veya kimsenin aklına gelmeyecek şekilde cezalandırmam yahut kurulmuş düzeni altı üstüne getirmem nasıl olurmuş!" mânalarına hamledilmiştir.

Toplumların en önemli helâk sebebine gelince:

فَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ ﴿٤٥﴾

45. Biz, halkı zulümde ileri gitmiş nice memleketi helâk ettik. Öyle ki şimdi hepsinin yerinde yeller esiyor: Altı üstüne gelmiş harâbeler, körelmiş kuyular, kurumuş çeşmeler, yerle bir olmuş muhteşem saraylar...

Âyet-i kerîmede şu ince mânalara işaret edildiği anlaşılabilir:

"Zulüm, zâlimin vatanının harap olmasına yol açar. Öncelikle zâlimin rahat mekanı olan kalbini tahrip eder. Müthiş bir sadır darlığı, kötü ahlâk ve zulmettikleri insanlara karşı aşırı bir öfke zâlimlerin ruhlarını her taraftan

kuşatır. Bütün bunlar onların rahatlarını kaçırır, huzurlarını yok eder. Aslında bu haller, zulümleri sebebiyle onlara musallat olan ilâhî cezalardır. Zâlimlerin yaşadığı beldelerin helâki zaman olur gecikebilir, zaman olur gecikmeksizin hemen vuku bulabilir. Fakat zulümleri yüzünden ibâdetten uzak kalmak suretiyle nefislerinin; özellikle namaz vakitlerinde ve halvet zamanlarında üzerlerine çöken gaflet sebebiyle de kalplerinin harap olması hiçbir zaman geciktirilmez. İcabına hemen bakılır ve olacak olan derhal oluverir. Âtıl kalmış kuyular ve kurumuş çeşmeler gibi, iç âlemlerinde mânen beslendikleri feyiz kaynakları kurur. Sırları heybet ve üns duygularından; ruhları da muhabbet nurlarından ve mânevî yücelişlere iştiyak nimetinden mahrum kalır." (bk. Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, II, 325)

Hayret doğrusu:

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ

فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي

46. Bu inkârcılar, biraz olsun yeryüzünde ibret nazarıyla gezip dolaşmazlar mı? Eğer böyle yapsalardı, belki bu sayede akledip duygulanacak kalplere ve gerçeği duyacak kulaklara sahip olurlardı. Ne var ki kör olan, başlardaki gözler değil, gerçekte kör olan sinelerdeki gönüllerdir!

Kalp gözü körleşenlerin bu perişan hallerini izah sadedinde şâir Nesîmî der ki:

"Sûretin nak ında her kim görmedi nakkâ ını,
Vâhib-i sûret anın gözsüz yaratmı   ba ını."

"Yaratılan her varlığın üzerinde onu yaratanı gösteren nice işaretler vardır. Bu sebeple her kim kör davranır da her bir varlığın sûretindeki nakışları işleyen Nakkâş-ı Hakîkî'yi görmezse, demek ki, varlığa sûretini veren Allah, onun başını sanki gözsüz yaratmıştır. Zira gözü olsaydı o muhteşem nakışları nakşedeni elbette görürdü."

Bu yüzdendir ki onlar, kıyâmeti ve âhireti yalanlayıp ilâhî uyarıları alaya alır ve tehdit edildikleri azabın bir an önce başlarına gelmesini isterler:

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ

رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَمْلَيْتُ لَهَا

وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ اَخَذْتُهَا وَاِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾

47. Rasûlüm! Onlar senden tehdit edildikleri azabı hemen getirivermeni istiyorlar. Şunu bilsinler ki Allah verdiği sözden asla dönmez. Bununla beraber Rabbinin katında öyle bir gün vardır ki, sizin hesabınıza göre bin yıl gibidir.

48. Halkı büsbütün zâlim nice memleket vardı ki, ben onlara süre tanıdım. Sonra günü gelince onları azabımla yakalayıverdim. Nihâî dönüş ancak banadır.

Bu sebeple:

قُلْ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَآ اَنَا لَكُمْ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۚ ﴿٤٩﴾ فَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَر۪يمٌ ﴿٥٠﴾ وَالَّذ۪ينَ سَعَوْا
ف۪ٓي اٰيَاتِنَا مُعَاجِز۪ينَ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ ﴿٥١﴾

49. De ki: "Ey insanlar! Şüphesiz ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım."

50. İman edip sâlih ameller işleyenler için büyük bir bağışlanma ve pek bol, çok değerli, artıp eksilmeyen bir rızık vardır.

51. Akılları sıra âyetlerimizi geçersiz kılmak ve söndürmek için uğraşıp duranlara gelince, işte onlar da yakıcı cehennemin yârân ve yoldaşlarıdır.

Unutmamak gerekir ki, peygamberlik vazîfesi boş hayallerin peşine koşmakla değil, ancak vazîfenin gereklerini hakkiyle yerine getirmekle mümkün olabilir. Çünkü:

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ اِلَّٓا اِذَا تَمَنّٰٓى اَلْقَى الشَّيْطَانُ
ف۪ٓي اُمْنِيَّتِه۪ۚ فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيَاتِه۪ۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌۙ ﴿٥٢﴾

52. Rasûlüm! Biz, senden önce hiçbir rasûl, hiçbir nebî göndermedik ki, o bir temennîde bulunduğunda, şeytan onun dileğine ille de beşerî arzular karıştırmaya kalkışmasın. Ne var ki Allah, şeytanın karıştıracağı şeyi iptal eder. Sonra Allah, kendi âyetlerini lafız ve mâna olarak onun kalbine sapasağlam yerleştirir. Allah, hakkıyla bilendir, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

اَلتَّمَنّ۪ي (temenni), gönlün arzu ettiği şeyi kişinin kendi içinde, hayalinde şekillendirip canlandırmasıdır. Zihinde canlandırılmış bu tabloya ise اَلْاُمْنِيَّةُ (ümniyye) veya اَلْمُنْيَةُ (münye) denilir. Bu anlama göre, her peygamber bir şey arzu ettiği, bir şeye ulaşmak istediği zaman şeytanın, onun arzu ve idealine bir

vesvese atacağı; fakat Allah'ın, şeytanın peygamberin zihnine attığı vesveseleri giderip kendi âyetlerini yerleştireceği haber verilmektedir. Rasûlullah (s.a.v.)'in en büyük ideali, kavminin kendisine inanması ve mü'minlerden oluşan bir dünya topluluğu teşekkül ettirmekti. **"Rasûlüm! Onlar bu Kur'an'a inanmıyorlar diye arkalarından üzülerek neredeyse kendini helâk edeceksin! Hayır böyle yapma!"** (Kehf 18/6) gibi âyetler, onun bu idealinin gerçekleşmesini ne kadar istediğini gösterir. İşte şeytan onun bu idealine yanlış düşünceler karıştırmaya çalışıyor, onu ümitsizliğe düşürmek için ins şeytanlarından dostlarına da onun önüne engeller koymaları için vesvese veriyordu. Onun bu idealini hasta yürekli kimselere başka türlü göstermeye ve onları saptırmaya uğraşıyordu.

Peygamberliğin ilk yıllarında mü'minler çok az olup işkenceye mâruz kalınca, şeytan diğer insanlara da vesvese verip: "Bu din gerçek olsaydı, genel kabule mazhar olurdu. Demek ki Allah da bundan râzı değil ki öbür taraf daha fazla" diye vesvese veriyordu. Böylece herkes bir imtihanla karşı karşıya kalıyordu. Din, zâten aslında bir imtihandır. Mücahede ve aklî muhakemeyle bâtılı terk edip hakka sarılmakla insan bir değer kazanır. Şeytanın bu vesvesesine karşı, Allah, Rasûlü'nün ve mü'minlerin sebâtlarına mükâfat olarak onları teyid edip Peygamberi'nin tebligatının gerçek olduğunu ortaya çıkarır. Peygamberimiz (s.a.v.) bile ilk anda bu tür vesveselere mâruz kalsa da, "ismet" yani Allah'ın risâletini koruma va'di devreye girip o vesveseyi boşa çıkarır.

"Temennî" kelimesinin kırâat yani okumak mânası da vardır. Kırâata "ümniyye" denilmesinin sebebi ise, Kur'an okuyan kimsenin, bir rahmet âyetine geldiğinde, o rahmetin gerçekleşmesini temenni etmesi; azab âyetine geldiğinde de bununla sınanmamasını temenni etmesidir.

Dolayısıyla temennî ve ümniyye kelimelerinin hem "bir temennide bulunmak" hem de "okumak" anlamı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu mânalardan hareketle Allah Teâlâ'nın, peygamberlerinin hem düşünce dünyalarını ve muhayyilelerini şeytanın vesvesesinden koruma altına aldığı, hem de inen âyetlerin tilâvetini şeytanın karıştırmasından muhafaza buyurduğu; yani onları hem içten hem de dıştan iki türlü bir korumaya tâbi tuttuğu anlaşılır.

Şeytan vesvesesinin Peygamber'e gelen vahiyle bu kadar yakın temas halinde olmasının hikmetine gelince:

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ
قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ۙ ﴿٥٣﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ
أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ

اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾

53. Allah'ın böyle bir şeye fırsat vermesi, şeytanın attığı o vesveseyi kalplerinde bir hastalık bulunanlar ve kalpleri iyice katılaşmış kimseler hakkında bir imtihan vesilesi yapmak içindir. Doğrusu zâlimler, gerçeğe karşı pek derin bir muhâlefet ve düşmanlık içindedirler.

54. Bir de Allah, kendilerine ilim verilenler o Kur'an'ın sana Rabbinden gelen bir gerçek olduğunu bilsin, ona iman etsin, gönülleri de ona karşı tam bir saygı ve bağlanma hissiyle dolsun diye buna müsaade eder. Hiç şüphesiz Allah, iman edenleri her meselede doğru bir yola ve isabetli bir tavra yöneltir.

Abdullah b. Ömer (r.a.) gerçek ilim sahibi olmanın zorluğunu ifade ederek şöyle demektedir:

"İnsan şu güzel vasıflara sahip olmadıkça gerçek ilim ehli olamaz:

• Kendisinden üstün olan kimselere hased etmeyecek.

• Kendinden aşağıda olan kimseleri hakir görmeyecek.

• İlmine karşılık olarak dünyalık arzu etmeyecek..."

Şimdi söz inkârcılıkta direten kâfirlere getirilip buyruluyor ki:

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً اَوْ
يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾

55. Buna karşılık küfre saplanıp kalmış olanlar, kıyâmet ansızın tepelerine çökünceye veya kısır ve hayırsız bir günün azabı gelip çatıncaya kadar Kur'an hakkında şüpheler içinde bocalamaktan bir türlü kurtulamazlar.

اَلْعَقِيمُ ('akîm) kelimesinin "kısır, uğursuz, hayırsız, sonu olmayan" gibi mânaları vardır. Bundan maksat kıyâmet günüdür. Çünkü kıyâmet günü bir daha gecesi olmayan ve sonu olmayan bir gündür. Kâfirler açısından da son derece hayırsız, uğursuz, çok feci neticeler doğuran, bütün umutların ve kurtulma çarelerinin sonuçsuz kalacağı bir gündür. Fakat ne çare ki onlar, bu büyük azapla karşılaşıncaya kadar da Kur'an hakkında duydukları şüpheden hiç de vazgeçecek gibi görünmüyorlar.

Oysa:

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ ؕ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ؕ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٥٧﴾ فِى جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ

56. O gün bütün hâkimiyet yalnızca Allah'ındır. O, mü'minlerle kâfirler arasında hükmünü adâletle verecektir. İman edip sâlih ameller işleyenler nimetlerle dolu cennetlere gireceklerdir.

57. İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar için de alçaltıcı bir azap vardır.

Bununla birlikte müslüman olarak yaşayabilecekleri bir hayatın önüne engel olarak çıkan her şeyi; gerektiğinde içinde yaşadığı aileyi, çevreyi, arkadaş ortamını, toplumu terk ederek İslâm'ı en güzel şekilde yaşayabileceği yepyeni yerler arayanlar da vardır. Şu müjdeler onlar içindir:

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوا اَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ
رِزْقًا حَسَنًا ط وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾ لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا
يَرْضَوْنَهُ ط وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾

58. Allah yolunda hicret eden, sonra da bu uğurda öldürülen veya ölenleri Allah, çok güzel nimetlerle rızıklandıracaktır. Şüphesiz Allah, evet O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

59. Allah, mutlaka onları memnun ve hoşnut olacakları bir yere yerleştirecektir. Doğrusu Allah, her şeyi hakkiyle bilendir; kullarının hatalarına karşı çok sabırlı olup, ceza vermekte acele etmeyendir.

Osman b. Maz'un ve Ebû Seleme gibi mühacirlerden bazıları Medine'de vefat ettiklerinde bir kısım insanlar, Allah yolunda öldürülenlerin mi yoksa yataklarında ölen kimselerin mi daha faziletli olduğu, aralarında bir fark bulunup bulunmadığı hususunda ihtilaf ettiler. Bunun üzerine inen bu âyet-i kerîmeler, bunlar arasında bir fark bulunmadığını, Allah Teâlâ'nın hepsine de çok güzel nimetler lutfedeceğini bildirdi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XVII, 255)

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"Kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde barınacak pek çok güzel yer ve maddî-manevî genişlik ve bolluk bulur. Kim de evinden Allah ve Rasûlü'ne hicret etmek niyetiyle çıkar, sonra da hedefine varmadan kendisine ölüm yetişirse, artık onun mükâfatı şüphesiz Allah'a aittir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir." (Nisâ 4/100)

Allah Rasûlü (s.a.v.) de şöyle buyurur:

"Kim Allah yolunda hicret ederek evinden çıkar da, bineğinin sırtından dü er ve

ölürse, yahut onu bir yılan sokar ve ölürse, ya da ölüm gelip kendisini bulursa, onun ecrini vermek Allah'a ait olur. Her kim de yediği bir darbe ile bulunduğu yerde ölürse o da güzel bir şekilde Allah'a dönüşü hak eder." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 36)

Âyet-i kerîme ve hadis-i şeriflerin işaret ettiği minval üzere mü'minler Allah yolunda hicret ve cihâd halinde olacak, mal ve canlarını düşmanlara karşı koruyacak, uğradıkları haksızlık ve tecavüzün hesabını soracaklardır:

إِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾ ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ ۜ

60. İşte gerçek budur. Mü'minlerden kim kendisine yapılan haksızlığa misliyle karşılık verir, sonra yine haksızlığa uğrarsa, elbette Allah ona yardım edecektir. Şüphesiz Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır.

Âyetin iniş sebebiyle alakalı şöyle bir hâdise nakledilir:

Haram aylardan biri olan muharrem ayında müslüman bir toplulukla karşılaşan bir grup müşrik: "Nasıl olsa Muhammed'in adamları haram aylarda savaşmazlar" deyip onlara saldırmak istediler. Müslümanlar onları uyardıkları halde niyetlerinden vazgeçmediler. Nihâyet müslümanlar, bu haksız tecâvüze karşılık verip onları mağlûp ettiler. Hâdisenin duyulması üzerine Medine'deki bazı mü'minler, haram aylarda savaşmış olmaları sebebiyle onları kınayan sözler sarfettiler. Bunun üzerine âyet inerek onların doğru bir iş yaptıklarını haber verdi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XVII, 256)

Allah Teâlâ, kendi yolunda hicret edip ölen veya öldürülenleri en güzel şekilde rızıklandırmaya ve saldırıya uğrayıp canını, malını ve ırzını korumak üzere ona mukâbelede bulunmak isteyen mü'minlere yardım etmeye elbette ki kadirdir:

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَاَنَّ اللّٰهَ
سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ
هُوَ الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾

61. Bu, böyledir. Çünkü Allah, öylesine kudret sahibidir ki, gâh gündüzü kısaltarak geceyi uzatır, gâh geceyi kısaltarak gündüzü uzatır. Şüphesiz O, her şeyi hakkiyle işiten, hakkiyle görendir.

62. Bu böyledir. Çünkü Allah hakkın ta kendisidir, müşriklerin O'nun dışında taptıkları şeyler ise bâtılın ta kendisidir. Doğrusu Allah, evet O, çok yücedir, çok büyüktür.

Rabbimizin güzel isimlerinden biri olan اَلْعَلِيُّ ('Aliyy), "kudretiyle her şeyin üstünde yüce, benzeri ve eşi bulunmaktan yüce, celâl ve azametine yakışmayan

her türlü vasıftan yüce” mânasındadır. Diğer ismi اَلْكَبِيرُ (Kebîr) ise: “Azamet, celâl ve şânı büyük; kudret ve saltanatında büyük ve ulu olan” demektir.

O’nun kudret tecellileri bununla sınırlı değildir:

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۘ فَتُصْبِحُ الْاَرْضُ مُخْضَرَّةًۜ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌۚ ﴿٦٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ۟ ﴿٦٤﴾

63. Görmedin mi Allah, gökyüzünden bir su indirir de yeryüzü onunla yemyeşil hâle gelir. Şüphesiz Allah, en derin, en görünmez şeylere nüfûz edip lutufta bulunandır; her şeyi en mükemmel şekilde bilendir.

64. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O’nundur. Doğrusu Allah, evet O, hiçbir şeye ihtiyacı bulunmayandır, her türlü övgüye lâyıktır.

Burada, bereketli vahiy yağmurunun, yakın gelecekte, Arabistan’ın kısır toprağını bir ilim ve ahlâk yuvası hâline getireceğine, büyük ve âdil bir medeniyet ortaya çıkaracağına bir işaret vardır. (Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’an,* III, 387)

Bu âyetlerde Rabbimizin dört güzel ismine yer verilir: Latîf; lutufkâr, lutfu bol olan; planladığı işleri, bu işler gerçekleşip gözle görülünceye kadar hiç kimsenin bunları anlayamayacağı şekilde gizlilik ve incelikle yapandır. İşte yağan yağmur ve biten bitkiler O’nun bu lutfunun bir eseridir. Habîr; kullarının bütün hallerini ve ihtiyaçlarını en iyi bilen ve ona göre davranandır. Ganî; mutlak zengin, müstağni, hiç kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı olmayandır. Hamîd; her türlü hamde, bütün övgülere lâyık olandır.

O halde ey insan:

Çok Merhametli Allah

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى الْاَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِى فِى الْبَحْرِ
بِاَمْرِهٖۜ وَيُمْسِكُ السَّمَٓاءَ اَنْ تَقَعَ عَلَى الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهٖۜ اِنَّ اللّٰهَ
بِالنَّاسِ لَرَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌ ﴿٦٥﴾ وَهُوَ الَّذ۪ٓى اَحْيَاكُمْۘ ثُمَّ يُم۪يتُكُمْ ثُمَّ
يُحْي۪يكُمْۜ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾

65. Görmedin mi Allah, yeryüzünde olan her şeyi ve denizde emriyle akıp giden gemiyi sizin emrinize verdi. Kendi izni olmadan yerin üzerine düşmesin diye göğü de O tutmaktadır. Şüphesiz Allah insanlara çok şefkatlidir, çok merhametlidir.

66. Size hayat veren Allah'tır. Sonra sizi öldürecek, daha sonra sizi tekrar diriltecek olan da O'dur. Ama insan, gerçekten pek nankördür.

Sonsuz büyüklüğüne ve genişliğine, içindeki muazzam cisimlere rağmen göğü tutan, onun arz üzerine düşmesini engelleyen, gök cisimlerinin birbirine çarpıp dağılmasına mâni olan da Allah'tır. Koyduğu kanunlarla bunları eşsiz bir nizam içinde hareket ettirmekte, bu nizam içinde insana nihâyetsiz ikramlarda bulunmaktadır. Fakat insan, kendine hayat verip dünyaya getiren, bu kadar ihsânlarda bulunan, onu öldürüp tekrar diriltecek olan Rabbine karşı dâimâ şükür halinde olması gerekirken, tam aksine pek nankör davranmaktadır. Fakat o, bu nankörlüğünün cezasını mutlaka çekecektir:

لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِى الْاَمْرِ وَادْعُ
اِلٰى رَبِّكَۜ اِنَّكَ لَعَلٰى هُدًى مُسْتَق۪يمٍ ﴿٦٧﴾

67. Biz her ümmete kendi dönemlerinde uygulayacakları bir ibâdet sistemi belirledik. Bu sebeple başkaları, dinî emirleri tatbikte sana karşı gelip, seni bir tartışmanın içine çekmesinler. Sen onları Rabbine dâvet et. Çünkü sen, gerçekten dosdoğru bir yol üzerindesin.

Bu âyet-i kerîmeler, tüm insanlığa son peygamber olarak gönderilen Hz. Muhammed (s.a.v.) karşısında tartışmayı yasaklamakta ve herkesi onun getirdiği dine teslim olmaya çağırmaktadır. Şayet teslim olmaz, münakaşa yolunu tutarlarsa:

وَاِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ اَللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ

الْقِيٰمَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى

السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِؕ اِنَّ ذٰلِكَ فٖى كِتَابٍؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرٌ ﴿٧٠﴾

68. Eğer seninle mücâdeleye girişecek olurlarsa de ki: "Allah yapmakta olduğunuz şeyleri çok iyi bilmektedir."

69. "Allah, anlaşmazlığa düştüğünüz her konuda, kıyâmet günü aranızda hükmünü verecektir."

70. Bilmez misin ki, Allah gökte ve yerde ne varsa, her ne olup bitiyorsa hepsini çok iyi bilmektedir. Bunların hepsi bir kitapta yazılıdır. Şüphesiz bunları bilmek, Allah için pek kolaydır.

Burada Yüce Allah'ın kullarına öğrettiği güzel bir edep vardır. Bu da işi yokuşa sürmek ve sırf tartışma yapmak için inatlaşan kimselere karşı takınılması gereken tavırdır. Böyle kimselere cevap vermemeli ve onlarla tartışmamalıdır. Rabbimizin, Peygamberimiz (s.a.v.)'e öğrettiği bu söz ile onların inatlaşmaları defedilmelidir.

Bun rağmen:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهٖ عِلْمٌؕ

وَمَا لِلظَّالِمٖينَ مِنْ نَصٖيرٍ ﴿٧١﴾

71. Onlar, Allah'ı bırakıp da, haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği ve gerçekte kendilerinin de hiçbir doğru bilgiye sahip olmadığı putlara tapıyorlar. Hesap gününde bu zâlimlerin hiçbir yardımcısı olmayacaktır.

İki sebepten dolayı putlara ibâdet etmek bâtıldır, asılsızdır:

• Onların ilâh olduğuna dair Allah Teâlâ bir delil indirmemiştir. Hiçbir ilâhî kitapta onların gerçekliğine dair bir bilgi, bir kayıt yer almamaktadır. O putların elinde de böyle bir delil mevcut değildir. Yani putların ibâdete liyakatleriyle alakalı hiçbir naklî delil yoktur.

• Putperestlerin, taptıkları putlar hakkında istinat edecekleri sağlam bir bilgileri de yoktur. Yani onlar aklî delilden de mahrumdurlar.

O zâlimleri ele veren en ciddi ip uçlarından biri de şudur:

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فٖى وُجُوهِ الَّذٖينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَؕ

يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذٖينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَاؕ قُلْ اَفَاُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ

ذٰلِكُمْؕ اَلنَّارُؕ وَعَدَهَا اللّٰهُ الَّذٖينَ كَفَرُواؕ وَبِئْسَ الْمَصٖيرُ ﴿٧٢﴾

72. Kendilerine âyetlerimiz açık açık okunduğunda, kâfirlerin yüzlerindeki hoşnutsuzluğu ve o inkârcı tavrı hemen fark edersin. Öyle ki, nerdeyse âyetlerimizi kendilerine okuyanların üzerine saldırıverecekler. De ki: "Size bu öfke ve huzursuzluğunuzdan daha kötüsünü haber vereyi mi? Cehennem! Allah, onu kâfirlere va'detmiştir. Varılacak ne kötü yerdir orası!"

Bu âyet-i kerîmede, inkârcıların, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu sırada içine düştükleri sıkıntı, yüzlerine yansıyan inkâr, huzursuzluk ve kızgınlık hâli tasvir edilir. Aslında burada "münker" kelimesi, sataşmak, kızmak, geçimsizlik ve inkârdan ötürü yüzde beliren çok kötü şekilleri anlatmaktadır. Kâfirler, Kur'ân-ı Kerîm'in okunmasından ve onu dinlemekten o kadar rahatsız oluyorlardı ki, imkân bulabilseler neredeyse onu okuyanı şiddetle yakalayıp üzerine çullanmak ve dövmek istiyorlardı. Yüce Allah Peygamberimiz'e, cehennem ateşinin onlar için Kur'an karşısında duydukları öfkeden, huzursuzluktan, can sıkıntısından daha kötü olduğunu haber vermesini emir buyurur.

Böylesine acıklı bir sondan kurtulmak için verilen şu örnek üzerinde dikkatlice düşünün:

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُۜ وَاِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْـًٔا لَا
يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُۜ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا اللّٰهَ
حَقَّ قَدْرِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَز۪يزٌ ﴿٧٤﴾

73. Ey insanlar! Size bir örnek veriliyor; şimdi onu iyi dinleyin: Allah'tan başka ilâh yerine koyup taptığınız putlar, bütün imkânlarını toplayıp bir araya gelseler de, tek bir sinek bile yaratamazlar. Hatta sinek onlardan bir şey kapıp götürse, onu dahi kurtarıp geri alamazlar. İsteyen de âciz, kendisinden bir şey istenilen de!

74. Allah'ın büyüklük ve kudretini hakkiyle takdir edemediler. Şüphesiz Allah mutlak kudret sahibidir, her işte üstün ve mutlak gâliptir.

Müşrikler putlarını zâferân ile sıvarlardı. Daha sonra bu zâferân kurur, sinek gelir, onlardan bir şeyler kapıp götürürdü. Yine putların önüne yemekler koyarlardı. O yemeklere sinekler konar ve ondan yerlerdi. Putların, ne üzerlerine sineklerin konmasına, ne de önlerindeki yemeklerden yemelerine müdahale edecek halleri yoktu. Çünkü cansızdılar. O halde kendilerini bile

savunmaktan âciz olan şeylerin, başkalarına ne faydası olabilir? Onlara tapmanın nasıl bir haklı gerekçesi bulunabilir?

İşte peygamberlerin gönderilmesinin hikmeti, insanlara bu gerçeği bildirmektir:

اَللّٰهُ يَصْطَف۪ي مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ بَص۪يرٌ ﴿٧٥﴾

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٧٦﴾

75. Gerçek şu ki Allah, meleklerden elçiler seçtiği gibi, insanlardan da seçer. Doğrusu Allah, her şeyi hakkiyle işiten, hakkiyle görendir.

76. Allah, onların geleceğini de bilir, geçmişini de. Bütün işler neticede Allah'a döner ve O neye hükmederse o olur.

Bu âyetler müşriklerin: "Kur'an, aramızdan gele gele Muhammed'e mi geldi?" demeleri üzerine indirilmiştir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XVII, 266) Burada aynı zamanda melekleri ve peygamberleri ilâh edinenlere de bir reddiye vardır. Onlar ilâh değil, sadece Allah'ın, emirlerini tebliğ etmek üzere seçtiği elçilerdir.

O halde:

Hakkıyla Kulluk Yapın

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۚ ﴿٧٧﴾ وَجَاهِدُوا فِي اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ ۜ هُوَ اجْتَبٰيكُمْ
وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدّٖينِ مِنْ حَرَجٍ ۜ مِلَّةَ اَبٖيكُمْ اِبْرٰهٖيمَ ۜ هُوَ
سَمّٰيكُمُ الْمُسْلِمٖينَ مِنْ قَبْلُ وَفٖي هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهٖيدًا
عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ
وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ ۜ هُوَ مَوْلٰيكُمْ ۚ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصٖيرُ ﴿٧٨﴾

77. Ey iman edenler! Rukû edin, secde edin, Rabbinize daha başka kulluk vazîfelerinizi yerine getirin ve hayırlı ameller yapın ki kurtuluşa eresiniz.

78. Allah yolunda gerektiği şekilde cihâd edin. O sizi bunun için seçti ve dîni yaşama konusunda üzerinize hiçbir zorluk yüklemedi. Haydin, atanız İbrâhim'in dinine uyun. Allah, önceki kitaplarda da, Kur'an'da da sizi "müslümanlar" olarak isimlendirdi. Tâ ki, İslâm'a bağlılığınız hususunda Peygamber size şâhit olsun, siz de diğer insanlara şâhit olasınız. Öyleyse namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allah'ın dinine sarılın. O sizin Mevlânızdır. O ne güzel Mevlâ, ne güzel yardımcıdır!

Cenâb-ı Hak, sûrenin sonunda mü'minlere hitap ederek, sûrede yer alan emirlerin bir hülâsasını yapmakta ve onlara ebedî kurtuluş yolunu bir kez daha ana hatlarıyla telkin buyurmaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse:

İslâm dininde onlar için bir güçlük kılmamış, onlara takatlerini aşacak bir sorumluluk yüklememiştir. Hatta insanın durumuna göre bir kısım hükümler kolaylaştırmıştır. Namazın kısaltılması, yolcunun orucunu açabilmesi, başka türlüsüne gücü yetmeyen kimsenin ima ile namaz kılması, kör, topal, hasta, gazaya çıkmak için gerekli harcamaları bulamayan fakir, borçlu, anne-babası bulunan kimselerden cihâd yükümlülüğünün kaldırılması, İsrâiloğulları'na emredilen ağır sorumlulukların kaldırılması, zaruret hallerinde bir kısım haramların helâl olması buna birkaç misaldir.

Onları önceki kitaplarda da, Kur'an'da "müslümanlar" olarak isimlendirmiştir. Bu da çok önemli bir şereftir.

Peygamberi onlara bir şâhit, Hakk'ın râzı olacağı bir kulluğu gösteren ve buna tanıklık eden bir örnek; peygamberin örnek hayatını kendilerine rehber edinen

müslümanları da diğer insanlara birer örnek kılmıştır. Onlara, insanlığa rehber ve örnek olmak gibi bir vazîfe yüklemiştir. Bu yüzden sorumlulukları çok büyüktür.

Dolayısıyla mü'minlerin Allah'ın râzı olacağı bir kulluk yapıp diğer insanlara da örnek olabilmeleri için tekrar:

• Dinin bedenî ibâdet boyutunun esasını teşkil eden namazı dosdoğru kılmaları,

• Dinin malî ibâdet boyutunun temelini teşkil eden zekâtı vermeleri,

• Dinin hedefini teşkil eden iman ve ihlasla Allah'ın ipine sarılmaları hatırlatılmaktadır. Eğer O'na bütün benlikleriyle teslim olabilirlerse, o en güzel Mevlâ ve en güzel yardımcı olan Allah, onlara her hususta yardımcı olacak ve onları başarıya eriştirecektir.

Nitekim bunun peşinden gelen Mü'minûn sûresinde de bahsedilen başarıya erişmenin ve ebedî kurtuluşu kazanmanın pek mühim düsturları ile söze başlanacaktır:

سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ

23- MÜ'MİNÛN SÛRESİ

23. MÜ'MİNÛN SÛRESİ

Mü'minûn sûresi Mekke'de inmiştir. 118 âyettir. İsmini ilk âyette geçen اَلْمُؤْمِنُونَ (el-Mü'minûn) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 23, iniş sırasına göre 74. sûredir.

Konusu

Mekke döneminin sonlarına doğru indiği anlaşılan sûre, ebedî kurtuluşa erecek mü'minlerin vasıflarının tanıtımıyla başlar. İnsanı, önce kendi esrarengiz yaratılışı, sonra da yedi kat gök, belli ölçülerde yağıp canlıların ihtiyacı için yerde depolanan yağmur, onunla neşv ü nemâ bulan bitkiler ve kendilerinden faydalandığımız hayvanlar üzerinde tefekküre dâvet eder. Önceki peygamberlerin kavimleriyle mücâdeleleri ve neticede peygamberlerin kurtulup inkârcı toplumların helâk edilişi, Rasûlullah (s.a.v.)'i teselli ve münkirleri tehdit sadedinde hatırlatılır. Nübüvvet, tevhid ve âhiret esaslarına vurgu yapılarak; mizanda tartısı ağır gelenlerin mutlu sonlarına, tartısı hafif gelenlerin ise hüzün, hasret ve pişmanlık dolu acı hallerine temas edilerek sûre sona erdirilir.

Mü’minler Kurtuldu

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَۙ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Mü’minler, gerçekten kurtuluşa ermişlerdir.

Hz. Ömer şöyle anlatıyor:

“Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)’e vahy indiği zamanlarda etrafında arı vızıltısı gibi bir ses işitilirdi. Bir gün yine vahiy inmeye başladı, bir süre öylece bekledik. Bu hâli geçip açılınca kıbleye döndü ve ellerini kaldırarak şöyle duâ etti:

«Allahım! Bize çok ver, azaltma; bizi şerefli kıl, alçaltma; bize ver, bizi mahrum bırakma. Bizi gözet, başkalarını bize tercih etme. Bizi hoşnut et ve sen de bizden hoşnut ol!” Sonra da: *“Bana şimdi on âyet nâzil oldu. Kim bu âyetleri okuyup gereğini yerine getirirse cennete girer»* buyurdu ve bu sûrenin ilk on âyetini okudu.” (Tirmizî, Tefsir 23/1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I,34)

İmandan sonra “namaz” gelir:

اَلَّذٖينَ هُمْ فٖى صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَۙ ﴿٢﴾

2. Onlar namazlarında tam bir tevazu, teslimiyet ve derin bir saygı içindedirler.

اَلْخُشُوعُ (huşû); bir yönden korku, çekingenlik gibi kalbî fiilleri, bir yönden de sallanmayı bırakıp sükûnet içinde olmak gibi dış azalara ait fiilleri ifade eder. Kalbin huşûu, korkmak ve güçlü bir şahsın karşısında heybet hissine kapılmaktır. Bedenin huşûu ise, böyle bir şahsın huzurunda baş eğmek, boyun bükmek, bakışları aşağı çevirip sesi alçaltmaktır. Bu bakımdan huşû, kökleri kalpte, görüntüleri bedende olmak üzere her iki mânayı da içinde bulundurur. Bunun kalbe ait tarafı; Rabbin azamet ve celâli karşısında kendi küçüklüğünü göstererek nefsi Hakk’ın emrine baş eğdirip söz dinlettirecek ve edep ve tâzimden başka bir şeye yönelmeyecek biçimde kalbin son derece güçlü bir saygı duygusu hissetmesidir. Dış görünüşle ilgili yönü ise, bu duygunun kalpte yerleşmesiyle birlikte vücut organlarında bir sükûnet meydana gelmesi, gözlerinin önüne, secde yerine bakıp, sağa sola, şuna buna iltifat etmemesidir. Bundan dolayı, huşûun aslı namazın şartlarından olan niyetin samimiliği ile;

tezahürleri de namazın âdâb ve diğer şartlarıyla alakalıdır.

Rivâyete göre Rasûlullah ve ashâbı namazda gözlerini gökyüzüne kaldırırlardı, bu âyetin inmesi üzerine önlerine eğdiler. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XVIII, 4)

Sahâbe-i kirâmdan Abdullah b. Şıhhîr (r.a.), Allah Rasûlü (s.a.v.)'in namazdaki hâlini şöyle tasvîr eder: "Rasûlullah (s.a.v.)'i namaz kılarken gördüm. Ağlamaktan dolayı göğsünden tencere kaynamasına benzeyen bir ses duyuluyordu." (Ebû Dâvud, Salât 156-157; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 25)

Bahâüddîn Nakşibend (k.s.)'a "Bir kul, namazda nasıl huşûa erer?" diye sordular. O da cevaben şöyle dedi:

"–Dört şeyle: Helâl lokma, abdest sırasında gafletten uzak durmak, ilk tekbîri alırken kendini huzurda bilmek, namaz dışında da Hakk'ı asla unutmamak, yani namazdaki huzur, sükûn ve mâsiyetten uzakta durma hâlini namazdan sonra da devam ettirebilmek." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye,* s. 561)

Gerçek bir mü'min şahsiyetinde huşû ile namazdan sonra "faydasız her türlü söz ve davranışlardan yüz çevirme" özelliği vardır:

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾

3. Onlar her türlü boş söz ve faydasız işlerden yüz çevirirler.

اَللَّغْوُ (lağv), sözlük anlamıyla saçma, boşuna ve kişinin hayattaki gâyesine ulaşmasında hiçbir yararı olmayan şeylerdir.

Mü'mini hiçbir yararı olmayan oyundan, eğlenceden, gereksiz ve yakışıksız şeylerden alıkoyacak her zaman ve mekana uygun yapılması gereken iyilikler, güzel işler ve sâlih ameller bulunur. Onun Allah'ı zikretmek, O'nun kudretinin azametini tasavvur etmek, O'nun iç ve dış âlemde yer alan âyetlerini kavramaya çalışmak gibi mühim vazîfeleri vardır. Kâinattaki ilâhî azamet sahnelerinin ve kudret akışlarının her biri, insan aklını bütünüyle kaplayacak ve onu hayran bırakacak keyfiyettedir. Bunlar, insanın düşüncesini ciddi mânada meşgul edecek ve vicdanını harekete geçirecek özelliktedir. Ayrıca insanın kalbini arındırmak, ruhunu ve vicdanını temizlemek gibi vazîfeleri de vardır. İnsanın gücü ve enerjisi ise sınırlıdır. Bu güç ve enerji ya insan hayatını iyileştiren, geliştirip kalkındıran bir yönde harcanacak ya da gereksiz şeyler uğruna, boşu boşuna, oyun ve eğlence için harcanacaktır. Oysa mü'min, inancının gereği olarak bu enerjiyi yapıcı bir maksatla hem İslâm adına dünyanın kalkınması ve ıslahı, hem de âhiretini îmâr ve tezyini için harcamak zorundadır. Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) buna teşvik sadedinde şöyle buyurur:

ş *"Kendisini doğrudan ilgilendirmeyen eyi terk etmesi, ki inin iyi müslüman olduğunu*

gösterir.” (Tirmizî, Zühd 11; İbn Mâce, Fiten 12)

“Allah’a ve âhirete iman eden ki i ya faydalı söz söylesin veya sussun!” (Buhârî, Edeb 31; Müslim, İman 74, 75)

Gerçek mü’minler “zekâtı” vaktinde ve tam olarak verirler:

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَۙ ﴿٤﴾

4. Onlar zekâtı vermek, iyilikleri artırmak ve nefisleri temizlemek için sürekli faaliyet hâlindedirler.

اَلزَّكٰوةُ (zekât) aslında *“nefsi kötü sıfatlardan temizlemek”* mânasına gelen زَكّٰي (zekâ) fiilinden isimdir. Daha sonra bu kelime mecâzen *“Allah rızâsı için mal vermek”* mânasında kullanılmıştır. Zira Allah için mal vermekten maksat, yine nefsin kötü vasıflardan temizlenmesine yardımcı olmaktır. “Zekât”ın, gelişme, büyüme, bir şeyin düzenli olarak artması ve herhangi bir engelle karşılaşmadan büyümesine yardım etmek gibi mânası da vardır. Nitekim zekât şeklinde yapılan harcamalar, o harcamayı yapan kişinin malını telef olmaktan koruyup bereketinin artmasına sebep olduğu için “zekât” ismiyle ifade edilir. İslâmî bir kavram olarak zekât, hem serveti arındırmak için ondan alınan pay, hem de bizzat arındırma eylemini ifade eder. Dolayısıyla zekât hem kalbin hem de malın temizliğini ilgilendirir. Bu vesileyle kalp, cimrilikten temizlenir, bencillikten kurtulur ve şeytanın fakirlik konusunda verdiği vesveseleri yenecek bir kuvvet kazanır. Allah huzurunda elde edeceği karşılık ve mükâfata elindeki maldan daha çok güvenir. Zekât aynı zamanda mal için de temizliktir; malın geri kalanının temiz ve helâl olmasını sağlar.

Zekâtla ilgili diğer âyetlerde çoğunlukla **“zekâtı verirler”, “zekât verin”** ifadeleri geçerken, burada لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَ (li’z-zekâti fâilûn) şeklinde farklı bir üslup kullanılması, bazı ince mânalara işaret eder:

Birincisi; buradaki “zekât”tan maksat nefsi temizlemeye yarayan, övgüye değer her türlü iş ve davranıştır ki mal infâkı da bunlardan biridir. Yani o mü’minler, bütün faaliyetlerini, yaptıkları her işi başka maksatla değil, sadece nefislerini, kalplerini ve mallarını temizlemek, onları her türlü çirkinliklerden arındırmak için yaparlar. Hayatlarını hep bu istikâmette tanzim eder ve bu gâyelerine hizmet etmeyecek her türlü düşünce, söz ve amelden uzak dururlar. Bütün işlerini ilâhî murâkabe altında ve rabbânî kameralar önünde yaparlar. Verdikleri her nefeste Rablerine kavuşacak olmanın heyecanını yaşarlar.

İkincisi; insan nefsi, mal toplayıp onu üst üste yığmaya pek düşkündür. Bu yüzden nefiste iyice kökleşmiş olan hırs ve tamaha karşı pek şiddetli bir

mukâvemet gerekir. İnsanın, şeytanın mal hırsını ve fakirlik korkusunu telkin eden vesveselerinden kurtulabilmesi için bu mukâvemet ve mücâhede şarttır. İşte zekât ibâdetini hakkıyla edâ etmek, kalbi bencillik ve cimrilikten temizler; malı da lüzumsuz yere birikmekten kurtarır. İşte âyette فَاعِلُونَ (fâilûn) ifadesinin kullanılmasının bir hikmeti de budur. Çünkü bu ifadede, nefiste iyice kök salıp yerleşmiş olan bencillik, hodgamlık, cimrilik gibi kötü sıfatların üstesinden gelmek üzere "şiddetli ve aşırı bir mücâhede içine girme" mânası vardır.

Gerçek mü'minler, "iffetlerini" ve mahrem yerlerini her türlü gayr-i meşrû ilişkiden korurlar:

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾ اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا

مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَٓاءَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٧﴾

5. Onlar iffetlerini ve harama karşı mahrem yerlerini titizlikle korurlar.

6. Sadece kendi eşleri ve sahip oldukları câriyelerle yetinirler. Çünkü bunlarla olan münâsebetlerinden dolayı kınanmazlar.

7. Her kim bunun ötesinde bir şey aramaya yeltenirse, işte onlar Allah'ın koyduğu sınırları aşanların tâ kendileridir.

Müslüman şahsiyetin ayrılmaz parçası olan bu özellikte ruhun, yuvanın ve çevrenin temizliği; nefsin, âilenin ve toplumun arınması vardır. Bu temizlik ve arınma; mahrem yerleri helâl olmayanların bulaşıp kirletmesine, kalbin helâl olmayan şeylere ilgi duymasına, toplumda şehvet ve arzuların hesapsız bir şekilde başını alıp gitmesine, âile ve neslin bozulmasına karşı korunmakla sağlanır.

Kur'ân-ı Kerîm cinsî ilişkilerde helâl olan yolları da göstermektedir. Bizzat cinsî arzuların ve onu özellikle dindar ve takvâ sahibi kişiler için meşrû yollarla gidermenin de yerilmiş olduğu gibi yanlış bir anlama olmasın diye ara cümlesi olarak: **"Sadece kendi eşleri ve sahip oldukları câriyelerle yetinirler. Çünkü bunlarla olan münâsebetlerinden dolayı kınanmazlar"** (Mü'minûn 23/6) ifadeleri yer almıştır. Sadece mü'minlerin gizli yönlerini titizlikle korudukları ifadesiyle yetinilmiş olsaydı, bu durumda onların rahip ve münzevî bir hayat içinde yaşayan kişiler gibi evlenmeden "terk-i dünya" bir hayat sürmeleri gerektiği anlamı çıkarabileceğinden bu tür yanlış anlamalar pekişebilirdi. Bunu önlemek için, cinsî arzuların meşrû yollarla giderilmesinde sakınca olmadığını böyle bir ara cümleyle belirtme gereği duyulmuştur. (Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an,* III, 401-402)

Gerçek mü'minler, uhdelerine verilen "emanetleri korur ve sözlerini tutarlar":

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٨﴾

8. O mü'minler, kendilerine tevdî edilen her türlü emâneti korur ve verdikleri sözleri tastamam yerine getirirler.

"Emânet" yalnız mal, para ve eşyalara ait bir durum değildir. Bütün şer'î teklifler, Allah'a ait haklar, kullara ait haklar, vekâletler, velâyetler, memuriyetler de emânetlerdendir. Ahid de, gerek Allah'a ve Peygamber'e, gerekse insanlara karşı olan anlaşmaları ve taahhütleri içine alır. Mü'minler en geniş anlamıyla tüm emânetleri gözetirler ve fıtratlarının bu doğrultudan sapmasına izin vermezler. Onlar anlaşmalarını ve verdikleri sözleri de yerine getirirler. Öncelikle Allah'a verdikleri kulluk sözünü hakkiyle îfâ ederler. Allah adına kullara verdikleri sözlerin îfasına da dikkat gösterirler.

Hz. Ömer (r.a.) şöyle der:

"Bir kimsenin iyi biri olduğunu anlamak için kıldığı namaza, tuttuğu oruca bakmayın;

• Konuştuğunda doğru söylüyor mu,

• Kendisine bir şey emânet edildiğinde emânete riâyet ediyor mu,

• Dünya ile meşgul olurken helâl-haram gözetiyor mu, ona bakınız." (Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI, 288)

Sıhhatli bir toplum düzeni oluşturmak için bunlar temel prensiplerdir. Emânetlerin yerine getirilmediği, antlaşmaların gözetilmediği toplumlarda anarşi ve anlaşmazlıklar had safhada olur. Bu temel kâideler, sosyal hayatın temeli olarak görülmediği sürece toplum hayatı doğru ve sağlıklı bir görünüm arzedemez. Bu bakımdan, güven ve huzurun yaygınlaşması için bu ilkelere bağlılık bir zorunluluktur.

Son olarak mü'minlerin ayrılmaz özellikleri olarak tekrar namaza dikkat çekilerek bu güzel vasıflara sahip olan mü'minlere verilecek mükâfat bildirilir:

وَالَّذِينَ هُمْ عَلٰى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾ أُولٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾

اَلَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾

9. Onlar namazlarını vaktinde, bütün şartları ve rükünleriyle birlikte kılar, hiç geçirmezler.

10. İşte onlar vâris olacakların tâ kendileridir.

11. Evet onlar, muhteşem nimetlerle bezenmiş Firdevs cennetlerine vâris olacak ve ebediyen orada yaşayacaklardır.

9. âyette yer alan "namazı muhâfaza" şu anlama gelir: Onlar namazlarını

dikkatli bir şekilde eda eder, aksatmaksızın kılar, namazı kılma konusunda ihmalkâr davranmazlar. Namazı nasıl kılınması gerekiyorsa öyle kılarlar, namazı kısaltmazlar. Tam vaktinde, farzıyla, sünnetiyle, âdâbıyla eksiksiz kılarlar. Bütün kuralları, bütün hareketleri yerine getirirler. Canlı, dikkatli bir şekilde ve gönüllerini bütünüyle namazın mânasıyla doldurarak kılarlar. Görüldüğü üzere bu sûrede mü'minlerin özellikleri namazla başlayıp namazla bitmektedir. Bu da namazın İslâm binasındaki yerinin önemini göstermektedir.

İşte bu seçkin ve güzel özellikleri kendilerinde bulunduran mü'minler, "Firdevs" cennetlerine varis olacaklar ve orada ebedî kalacaklardır. "Firdevs", hemen hemen bütün dillerde kişinin evine bitişik, duvarlarla çevrili ve içinde de her türden meyve, özellikle üzüm bağları bulunan geniş bahçe anlamındadır. Kelimenin "sevimli kuşlar ve hayvanlar içerme" anlamı da vardır. Dolayısıyla Firdevs, çok sayıda bahçeler, bağlar, her çeşitten meyveler ve nimetler içeren geniş yerler, cennetlerdir. Bu cennetler, dünya hayatında güzel bir kulluk süren hakikî mü'minler için hazırlanmıştır. Ebediyet yolcusu olan insan, nereden gelip nereye gittiğini fark ederek böyle ulvî bir gâyeye ulaşması için yaratılmıştır:

İnsanın Yaratılışı

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِى قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿١٣﴾

12. Gerçek şu ki biz insanı çamurdan, süzülmüş bir özden yarattık.

13. Sonra onu bir nutfe hâlinde son derece sağlam ve emniyetli bir karargâha yerleştirdik.

سُلَالَةٌ مِنْ طِينٍ (sülâletün min tîn) ifadesinde, طِينٌ (tîn) kelimesi çamur anlamını, سُلَالَةٌ (sülâle) ise öz, hülâsa, bir başka şeyden çıkarılmış öz ve bir şeyin en iyi parçası mânalarını ifade eder. Bu âyetin devamındaki âyetleri dikkate aldığımız takdirde buradaki "çamurdan bir öz"ün, embriyonun oluşmasında birinci derecede etkin rolü olan "nutfe"yi oluşturan madde olduğu anlaşılacaktır. **"Allah sizi de yerden bitki bitirircesine bitirip büyüttü. Sonra sizi tekrar toprağa döndürecek ve yeniden diriltip tekrar oradan çıkaracaktır"** (Nûh 71/17-18) âyetinin "sizi yerden bitki olarak bitirdi" kısmı da bu toprak faslına işaret etmektedir. Hâsılı Kur'ân-ı Kerîm'de Âdem'in yaratılışı için sözkonusu edilen toprak safhaları, aynı zamanda bütün zürriyeti için de geçerlidir.

Rahîm için kullanılan قَرَارٌ مَكِينٌ (karârun mekînun) tâbiri, "oldukça sağlam ve güvenli bir yer" mânasında olup, rahmin, hiçbir dış ve iç etkiye maruz kalmadan döllenmiş yumurtayı koruyup yetiştirebilecek özellikte sağlam ve güvenli bir yer olduğunu ifade etmektedir. Bugün insan anatomisiyle ilgilenen bilim dalı da rahmin, dıştan gelebilecek tehlikelere maruz kalmaktan korunması kolay olan bir boşluğa yerleştirildiğini, sağlam yapılı kaslarla bu boşluğa tutturulmakla, gebelik süresince normal hacminin 3000 katı fazla büyümeye imkân vermekte olduğunu ve annenin aldığı vücuda zararlı maddelerin pek çoğundan cenini koruyabildiğini söylemektedir. (Arısan, Kazım, *Doğum Bilgisi,* s. 86 vd.)

İnsanın anne rahminde geçirdiği diğer safhalara gelince:

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَاْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾

14. Sonra bu nutfeyi 'alaka, 'alakayı mudğa hâline getirdik. Mudğayı kemikler hâline soktuk ve bu kemiklere et giydirdik. Nihâyet onu

bambaşka bir yaratışla güzel bir insan kıvamında ortaya çıkardık. O eşsiz, en güzel yaratıcı olan Allah yüceler yücesidir; bütün nimet ve bereketlerin asıl kaynağıdır!

15. Bütün bunlardan sonra hepiniz mutlaka öleceksiniz.

16. Sonra da kıyâmet günü hiç şüphesiz tekrar diriltileceksiniz.

İnsanın ana rahminde geçirdiğ النُّطْفَةَ (nutfe), الْعَلَقَةَ (‘alaka), الْمُضْغَةَ (mudğa) safhaları ile alakalı gerekli açıklamalar, yine aynı konuyu ele alan Hac sûresi 5. âyette yapılmıştı. Yalnız burada, o âyette temas edilmeyen birkaç ayrıntıya yer verilmektedir:

• Mudğanın kemik hâline getirilmesi ve kemiğe et giydirilmesi.

Bu safhada “mudğa”nın, bir kısmı iskeleti meydana getiren kemiklere dönüşür, diğer kısmı ise kemiklere et olarak giydirilir. Modern biyolojiye göre ise notochord denilen iskelet mihveri tâ alaka döneminde görülmeye başlar. Bu omurgadan önce görüldüğünden omurga öncesi organı olarak da bilinir ve üç merhale geçirir. Birinci merhale doku merhalesi olarak bilinir. Rahîm hayatının beşinci ve altıncı haftalarında görülür. Bunu kıkırdak merhalesi takip eder. Bu da kendini altıncı hafta sonlarında gösterir. Daha sonra rahim devresinin yedinci haftasında kıkırdak omurlarda kemikleşme merkezleri görünür. Sekizinci haftada ise omur yaylarında kemikleşme noktaları meydana çıkar ve kaburgalar ilk defa o zaman görülmeye başlar. Sonra da kemiklerin etrafında kaslar oluşur ve âyet-i kerîmede belirtildiği gibi üzerlerine et giydirilir. (Han, Fethullah, *Kur’an ve Kâinat Âyetleri*, s. 132-133)

• Bu kadar uzun süreçten, çeşitli şekil ve görüntülerden geçerek insanın en güzel bir kıvamda yaratılması.

ş Peygamberimiz (s.a.v.): *“Her birinizin yaratılı ı anne rahminde birinci kırk gün içinde nutfe olarak derlenip toparlanır. Sonra ikinci kırk gün içinde ‘alaka olur. Sonra da bir o kadar zaman içinde mudğa hâline gelir. Daha sonra ona bir melek gönderilir ve ona ruh üfler”* (Buhârî, Bed’u’l-halk 6; Müslim; Kader 1) buyurmaktadır.

Demek ki, cenin ana rahminde belli aşamalardan geçip, gelişimi belli bir noktaya gelince ona ruh üflenmekte ve bu da, ceninde irâdi hareketlerin başlamasına temel teşkil etmektedir. Modern biyolojiye göre mudğa safhasından sonra kemikler teşekkül edip üzerleri etle kaplanırken bir taraftan da kalp, karaciğer, kol ve bacaklar, kulak, göz ve beyin gibi sistemleri gelişir. Üçüncü ayın sonunda ceninde irâdi hareketler başlar. Parmağını emer, göbek kordonunu tutar, çokça hareket eder, rahim içinde döner, uyur, uyanır ve sesleri işitir. Bu ayda insan özellikleri görülür. Yüz hemen hemen gelişmesini tamamlamıştır. Kemikler adele ile kaplanır, adele sinirlerle beslenir. Sinirler

beyinden emir ve kumanda alır. Kaslarda istemli hareketler devreye girer. Hatta ceninin yüz ifadesinden hâlini ve keyfini anlamak bile mümkündür. Bu ayın sonunda cenin işitmeye başlar. İsteği ile hareket eder. Memnun olup olmadığı yüzünden okunabilir. Yine bu ayın sonlarında oğlan mı kız mı olduğu anlaşılabilir. Kendisini diğer insanlardan ayıran özel şahsiyeti ortaya çıkar. (Bk. Muhammed el-Bâr, *İnsanın Yaratılı ı,* s. 150) Bütün bunlar cenine ruh üflendiğini, can verildiğini gösteren işaretler olmalıdır.

Anlaşılan şu ki, insan boşuna yaratılmıyor, boşuna onun yaratılışına ve yaşamasına bu kadar ihtimam gösterilmiyor. Bunun pek çok sebep ve hikmeti vardır. En önemlisi, dünya hayatında ciddi bir kulluk imtihanından geçirilerek, yeniden dirilince ilâhî huzurda hayatının hesabını vermesi, bu hesabın neticesine göre ya bedbaht veya bahtiyar olmasıdır.

Yüce Allah'ın, bizzat kendi nefislerinizde tecelli eden ulûhiyet ve rubûbiyet nişânelerini seyrettikten sonra, şimdi de dış dünyada gözler önüne serilen muazzam kudret ve azamet işaretlerine bakın:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ ۖ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾

17. Şu da bir gerçek ki, sizin üzerinizde tabaka tabaka yedi gök yarattık. Şüphesiz biz yaratmaktan da, bütün husûsiyetleriyle yarattıklarımızdan da habersiz değiliz.

Kastedilen, üst üste tabakalar hâlinde tanzim edilen veya birbiriyle son derece uyumlu ve âhenk içinde yaratılan yedi göktür. Bunlara, birbiri üzerinde oldukları ve peş peşe geldikleri için "tarâik" denilmiştir. Nitekim Arapçada bu kelimenin, iki pabucu veya iki elbiseyi üst üste koyma mânasında kullanıldığı görülür. Bahsedilen yedi yolla alakalı olarak;

• Meleklerin inip çıktığı yedi semâvî yol,

• Allah'ın emirlerinin inip, şuurlu varlıkların amellerinin yükseldiği yedi yol,

• Beş duyu organı, akıl ve vahiy olmak üzere insanın yedi bilgi kaynağı şeklinde yorumlar da vardır.

Sonra dikkatimiz yağmura çevrilir:

وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ فَاَسْكَنَّاهُ فِى الْاَرْضِ ۖ وَاِنَّا عَلٰى ذَهَابٍ بِهٖ لَقَادِرُونَ ۚ ﴿١٨﴾

18. Gökten belli bir ölçüye göre su indirip, onu yeryüzünde tuttuk ve yeraltında depoladık. Unutmayın ki, bizim onu yok etmeye de elbette gücümüz yeter.

Allah Teâlâ belli ölçülerde indirdiği yağmuru ırmaklarda, göllerde,

kaynaklarda, kuyularda, havuzlarda, mahzenlerde, toprak içlerinde durdurur ve depolar. Bir diğer âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

“Görmez misin ki, Allah gökten bir su indiriyor da onu yerdeki bir takım kaynaklara akıtıp depoluyor. Sonra onunla rengârenk, çeşit çeşit ekinler çıkarıyor...” (Zümer 39/21)

Bunu canlıların iyiliği ve onların hayatının devamı için ilâhî bir yardım olarak yapar. Yoksa kurak zamanlarda olduğu gibi o sular kuruyabilir, ısı biraz çoğaltılıverse yeryüzünde sudan eser kalmaz. Çünkü yağmuru indiren Allah'ın, dilerse onu hiç indirmemeye de, indirdiği suları kurutup yok etmeye de elbette gücü yeter. Allah Teâlâ buyurur:

“De ki: «Söyleyin bana: Eğer suyunuz yerin dibine çekiliverse, size kaynağından akıp duran yeni ve tatlı bir suyu kim getirebilir?»” (Mülk 67/30)

Elbette Allah'tan başka kimsenin buna gücü yetmez. Halbuki su hayat kaynağıdır; onsuz hiçbir canlının ve canlılığın olması düşünelemez:

فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِهٖ جَنَّاتٍ مِنْ نَخٖيلٍ وَاَعْنَابٍۘ لَكُمْ فٖيهَا فَوَاكِهُ كَثٖيرَةٌ
وَمِنْهَا تَاْكُلُونَۙ ﴿١٩﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَٓاءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْاٰكِلٖينَ ﴿٢٠﴾

19. Sonra o su ile faydanıza olmak üzere hurmalıklar ve üzüm bağları meydana getirdik. O bağ ve bahçelerde sizin için nice meyveler vardır ki, onlardan yersiniz.

20. Ayrıca Sîna dağı çevresinde yetişen bir ağaç bitirdik ki; bu ağaç, yiyenler için hem katık olacak zeytini, hem de zeytin yağını üretir.

Burada, insanın beslenmesi ve sağlığı açısından pek ehemmiyetli bir rızık olan zeytine husûsî bir yer verilir. Zira o, hem meyvesi hem de yağı itibariyle son derece faydalı bir ağaçtır. Bu önemine binâen Cenâb-ı Hak, onun adına yemin eder. (bk. Tîn 95/1) Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): *“Zeytinyağını yiyiniz. Onunla saçınızı yağlayınız. Çünkü o mübârek bir ağaçtan çıkar”* (Tirmizî, Et'ime 43; Dârimî, Sayd 20) buyurur. Zeytinin Sîna dağı çevresinde yetiştiğine işaret edilmesi, zeytin ağacının ilk defa bu bölgede yetişip, buradan dünyaya yayıldığı izlenimini verdiği gibi, bu bitkinin esas yetişme şartlarının bu bölgede bulunduğunu gösterir. Ayrıca Hz. Mûsâ'nın Cenâb-ı Hak ile konuşma yeri olan mübârek Tûr-i Sînâ'nın zikredilmesiyle zeytinin bereketine bir işaret bulunduğu gibi, bununla insanı ilâhî feyze yönlendirme ve ona ulaştırma hedefinin gözetildiği de anlaşılmaktadır. O bölgede bedenler için besin ve şifa kaynağı olan zeytini yetiştiren Allah, ruhlar için şifa kaynağı olan vahyini de o dağda Hz. Mûsâ'ya

indirmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.)'e de ilk olarak Hıra dağında vahyini göndermiştir. Zâten bedeni besleyip hayatta tutmaktan gâye de ilâhî vahye kulak verip, onun istediği bir kulluk yapmak değil midir?

Dünya hayatının önemli bir unsurunu oluşturan hayvanlara gelince:

وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۚ نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِى بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ
كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ ۙ ﴿٢١﴾ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

21. Hayvanlarda da sizin için büyük bir ibret vardır: Onların karınlarından çıkan sütü gıda olarak size içiriyoruz. Onlarda sizin için daha pek çok faydalar da bulunur. Meselâ onlardan bir kısmının etlerini yersiniz.

22. Ayrıca, gerek o hayvanlara, gerekse gemilere binerek ulaşımınızı sağlarsınız.

Buradan itibaren bir kısım peygamberlerin kıssalarından ibretli kesitler sunularak, Allah'ın âyetlerine inananlarla inanmayanları nasıl bir sonucun beklediği muşahhas hâle getirilir. İlk örnek, aynı zamanda az önce atıfta bulunulan gemiyi de ilk olarak yapan ve kullanan Hz. Nûh'tan:

Rabbim Bana Yardım Et

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِه۪ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ
غَيْرُهُۜ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِه۪ مَا هٰذَٓا
اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْۙ يُر۪يدُ اَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةًۚ
مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا ف۪ٓي اٰبَٓائِنَا الْاَوَّل۪ينَۚ ﴿٢٤﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ بِه۪ جِنَّةٌ
فَتَرَبَّصُوا بِه۪ حَتّٰى ح۪ينٍ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْن۪ي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾
فَاَوْحَيْنَٓا اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَٓاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ
التَّنُّورُۙ فَاسْلُكْ ف۪يهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ
الْقَوْلُ مِنْهُمْۚ وَلَا تُخَاطِبْن۪ي فِي الَّذ۪ينَ ظَلَمُواۚ اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾

23. Biz, Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak göndermiştik de onlara: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; çünkü sizin O'ndan başka bir ilâhınız yoktur. Böyleyken, hâlâ iman edip O'nun azabından sakınmayacak mısınız?" demişti.

24. Kavminin ileri gelen kâfirleri şöyle dediler: "Bu da ancak sizin gibi bir insan! Fakat peygamberlik iddiasıyla size üstünlük kurup, başınıza geçmek istiyor. Allah peygamber göndermek isteseydi, gökten melekler indirirdi. Doğrusu biz, geçmiş atalarımızdan da hiç böyle bir şey duymadık."

25. "O olsa olsa delirmiş bir adamdır. Hele bir zamana kadar onu gözetleyip bekleyin, bakalım!"

26. Nûh: "Beni yalanlamalarına karşı Rabbim sen bana yardım et!" diye yalvardı.

27. Bunun üzerine biz de ona şöyle emrettik: "Gözetimimiz altında ve vahyimiz doğrultusunda gemiyi yap. Nihâyet buyruğumuz gelip de sular kaynamaya başlayınca, her hayvan cinsinden birer çift ile birlikte, boğulacağına dâir hakkında karar verilmiş olanlar dışında âileni gemiye al. O zâlimlerin kurtulması için benden bir dilekte de bulunma. Çünkü onlar boğulmaya mahkûmdur."

Bu kıssa ile bir taraftan müşriklerin baskıları, olur olmaz konuşmaları ve iftirâları karşısında daralan Peygamberimiz (s.a.v.) teselli edilirken, bir taraftan

da müşriklere öğüt verilmektedir. Bu âyetlerde ifade edildiği üzere Nûh kavminin Nûh'a söylediği sözler, aslında müşriklerin Peygamberimiz (s.a.v.)'e söylediği sözlerdir. Onlar Allah Rasûlü (s.a.v.)'in kendilerine üstünlük kurmak için peygamberlik iddia ettiğini, Allah peygamber göndermek istese bunu meleklerden göndereceğini söylüyor; Hz. Muhammed (s.a.v.)'in cinlerle münâsebeti olduğunu, dolayısıyla delirdiğini ve saçmaladığını ileri sürüyorlardı. İşte kıssa burada, bu ortak yönler dikkate alınarak anlatılmıştır ki, müşrikler yaptıkları işin doğru olmadığını anlasınlar, yanlışlarından dönmedikleri takdirde kendilerinin de Nûh kavmi gibi helâk olacağını bilsinler.

Kıssada temas edilen şu incelik ise duânın önemini ve mü'minlerin her halükarda duâ hâlinde olmaları gerektiğini vurgular:

فَإِذَا اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى

نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾ وَقُلْ رَبِّ اَنْزِلْنِى مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾

28. "Sen ve yanındakiler gemiye binip yerleştiğinizde: «Bizi o zâlimlerin elinden kurtaran Allah'a hamdolsun» de!"

29. "Yine: «Rabbim! Beni güvenli ve bereketli bir yere ulaştır. Çünkü, insanı gideceği yere ulaştıranların en hayırlısı sensin!» de!"

Allah Teâlâ onlara, gemiye bindiklerinde ve inecekleri sırada nasıl duâ etmeleri gerektiğini öğretmiştir. Gemiye binip yerleştiklerinde:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

(Elhamdulillahillezî neccânâ minel kavmiz zâlimîn)

"Bizi o zâlimlerin elinden kurtaran Allah'a hamdolsun" demelerini;

İnecekleri sırada da:

رَبِّ اَنْزِلْنِى مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ

(Rabbi enzilnî münzelen mübâreken ve ente hayrul münzilîn)

"Rabbim! Beni güvenli ve bereketli bir yere ulaştır. Çünkü, insanı gideceği yere ulaştıranların en hayırlısı sensin!" demelerini istemiştir. Çünkü her şey ancak Allah Teâlâ'nın muradı, izni, lutfu ve keremiyle gerçekleşir. Bütün iyiliklerin, kurtuluş ve başarının kaynağı O'dur. Bunlar aynı zamanda mü'minlerin yolculuk yaparken ve bir yere yerleşirken yapmaları çok faydalı olan duâ örnekleridir.

Onlar bu duâyı yapmışlar, Cenâb-ı Hak da duâlarına icâbetle:

"Ey Nûh! Sana ve seninle beraber bulunanların neslinden gelecek mü'min

ümmetlere vereceğimiz selâmet ve bereketlerle gemiden in” buyurmuştur. (Hûd 11/48)

Hâsılı:

اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ وَاِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾

30. Nûh ile kavmi arasındaki olup bitenlerde, hiç şüphesiz, pek çok ibretler ve mesajlar bulunmaktadır. Doğrusu biz, kullarımızı imtihandan geçirmekteyiz.

Allah Teâlâ peygamber göndererek önceki ümmetleri imtihana tâbi tutmuş, böylece kimin itaat kimin isyân ettiğini ortaya çıkarmıştır. O’nun fert ve toplumlar için geçerli olan bu imtihanı devam etmektedir. O, geldiği dönemdeki insanları da Hz. Muhammed (s.a.v.)’in risâletiyle imtihana tâbi tuttu. Onlardan sonra kıyâmete kadar gelecek insanları da O’nun emânet olarak bıraktığı Kur’an ve sünnete iman ve itaatle imtihan etmektedir.

Hz. Nûh’tan sonra gelen peygamberlerin, gönderildikleri toplumlarla olan mücâdeleleri de pek çok ibretler taşımaktadır:

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَ ﴿٣١﴾ فَاَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ
اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الْمَلَاُ
مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْاٰخِرَةِ وَاَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا مَا هٰذَا اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يَاْكُلُ مِمَّا تَاْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا
تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا مِثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾
اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا اَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾
هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا
نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ افْتَرٰى
عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾

31. Sonra bunların ardından başka bir nesil getirdik.

32. Onlara kendi aralarından bir peygamber gönderdik. O da: “Allah’a kulluk edin; sizin O’ndan başka bir ilâhınız yoktur. Artık iman edip ilâhî azaptan sakınmayacak mısınız?” dedi.

33 Kendilerine dünya hayatında bol geçimlikler verdiğimiz halde, âhiret buluşmasını inkâr edip yalanlayan kavmin ileri gelenleri şöyle dediler: “Bu

da ancak sizin gibi bir insan! Yediğinizden yiyor, içtiğinizden içiyor.”

34. “Eğer kendiniz gibi bir insana itaat edecek olursanız, hiç şüphesiz kaybeder, büyük bir hüsrâna uğrarsınız.”

35. “Ne o, yoksa o size, ölüp toprak ve kemik yığını hâline geldikten sonra, tekrar diriltilip kabirlerinizden çıkarılacağınızı mı söylüyor?”

36. “Heyhât, heyhât! Size söylenen şey, gerçek olmaktan ne kadar da uzak!”

37. “Gerçek hayat, sadece içinde yaşadığımız dünya hayatıdır. Kimimiz ölür gider, kimimiz bir süre daha yaşarız; bir daha da diriltilecek falan değiliz.”

38. “Bu adam, uydurduğu yalanları Allah’a yakıştıran bir yalancıdan başka bir şey değil! Bu yüzden biz ona kesinlikle inanmayız.”

Nûh kavminden sonra ismi verilmeden kıssası anlatılan kavim, Âd kavmidir. Onun dâvetine ilk karşı çıkanların yine kavmin ileri gelenleri olduğu görülür. Bu vesileyle peygamberlere karşı çıkan kimselerin şu üç ortak özelliğe sahip olduklarını belirtmek gerekir.

• Hepsi de kavimlerinin eşrafı, reisleri ve önde gelenleri idiler.

• Âhiret hayatına inanmıyorlardı.

• Zengin ve dünya hayatında başarılı idiler. Dünya hayatını seviyorlar; kendilerine zenginlik, şan ve şöhret kazandıran müreffeh hayatlarının yanlış bir çizgide olabileceğini akıllarına bile getirmiyorlardı. Bu sebeple de ölümden sonra bir başka hayattan; dünyada yapılanların hesabının Allah’a verileceğinden söz ederek keyiflerini kaçıran peygamberlere karşı çıkıyorlardı.

Kur’an indiği zaman Mekke’de yaşanan durum da aynen böyle idi. Kendileri gibi yiyip içen bir insana uymanın tamâmen aldanmaktan ve kayba uğramaktan başka bir şey olmadığını; ölüp toprak ve çürümüş kemik hâline geldikten sonra dirilmenin boş bir dâva olduğunu; hayatın sadece bu dünya hayatından ibaret bulunduğunu; insanların tekrar diriltilmeyeceğini; peygamberin böyle sözleri kendiliğinden uydurup Allah’a mal ettiğini söylüyorlardı.

Âd kavminin sonu şöyle oldu:

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ
نَادِمِينَ ﴿٤٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

39. O peygamber: “Rabbim! Onların yalanlamalarına karşı bana yardım et!” diye yalvardı.

40. Allah da: “Çok geçmeden onlar mutlaka pişman olacaklar” buyurdu.

41. Derken, hak ettikleri o korkunç çığlık, Allah'ın âdilâne bir hükmü olarak onları yakalayıverdi de hepsini selin önündeki çer çöp hâline çevirdik. Böylece o zâlimler gürûhu helâk olup gitti!

Daha sonra gelen nesillerin durumları da bundan farklı değildi:

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا اٰخَر۪ينَؕ ﴿٤٢﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا
وَمَا يَسْتَاْخِرُونَؕ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَاؕ كُلَّمَا جَٓاءَ اُمَّةً
لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾ رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ اَحَاد۪يثَۚ فَبُعْدًا

42. Bunların ardından da başka nesiller var ettik.

43. Hiçbir ümmet ecelini ne öne alabilir, ne de erteleyebilir.

44. Sonra biz peygamberlerimizi birbiri ardınca gönderdik. Hangi ümmete peygamberi geldiyse, onlar onu yalanladılar. Biz de onları birbiri ardınca devirip, her birini geçmişin birer ibret verici hikâyesi hâline getirdik. Böylece iman etmeyen o kavimler helâk olup gitti.

Âd kavminden sonra, isimleri burada zikredilmeyip sadece işaretle iktifa edilen Semûd kavmi, Lût kavmi, Şuayb kavmi, Eyyûb ve Yûsuf (a.s.)'ın kavimleri gibi kavimler geldi. Bunların dışında Kur'an'da kıssaları anlatılan ve anlatılmayan nice nesiller ortaya çıktı. Bunlara da ardı ardına peygamberler gönderildi, fakat peygamberlerini yalanladıkları için helâk edildiler. Ancak helâkleri, kendileri için tâyin edilen vakitte gerçekleşmiş; bunda herhangi bir öne alma veya erteleme olmamıştır. Sonunda onlardan ne bir şahıs, ne de bir iz kaldı; sadece dillerde ibretle anlatılan birer efsâne hâline geldiler.

Gönderilen o peygamberlerden ikisi de Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn'du:

ثُمَّ اَرْسَلْنَا مُوسٰى وَاَخَاهُ هٰرُونَ بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُب۪ينٍۙ ﴿٤٥﴾ اِلٰى
فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَال۪ينَۚ ﴿٤٦﴾ فَقَالُٓوا اَنُؤْمِنُ
لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَۚ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ
الْمُهْلَك۪ينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

45. Sonra Mûsâ'yı ve kardeşi Hârûn'u mûcizelerimizle ve apaçık bir delille gönderdik.

46. Firavun'a ve onun ileri gelen yetkililerine. Fakat onlar, hakkı kabul etmeyi kibirlerine yediremediler. Zâten onlar, kendilerini pek üstün gören zâlimlerdi.

47. Nitekim şöyle dediler: "Yani biz şimdi kalkıp, kendimiz gibi sıradan iki insana mı inanacağız; hem de kavimleri başı yerde, elleri göğsünde bize hizmet eden kölelerimizken?"

48. Bu tavır içinde Mûsâ ve Hârûn'u yalanladılar da, neticede helâk edilenlerden oldular.

49. Daha sonra biz, İsrâiloğulları doğru yola öğrenip izlesinler diye Mûsâ'ya kitabı verdik.

Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn'un beraberindeki "âyetler"den maksat; asâ, yed-i beyzâ, çekirge, bit, kurbağa, kan, denizin yarılması, kıtlık içinde geçen yıllar ve ürünlerin noksanlaşması gibi mûcizelerdir. "Apaçık bir delil"den kasıt ise, onların en büyük mûcizeleri olan "asâ" mûcizesidir. Çünkü buna asânın yılana dönüşmesi, sihirbazların büyülerini yutuvermesi, denizin yarılması, taşa vurulmak suretiyle gözelerin fışkırması, onun Hz. Mûsâ'ya bekçi olması, ışık olması, meyveli ağaca dönüşmesi gibi pek çok mûcize de taalluk etmektedir. İşte bu üstünlükleri sebebiyle asâ mûcizesi diğerlerinden ayrı olarak özellikle belirtilmiştir. "Apaçık delil"den maksadın, gösterilen mûcizelerin Hz. Mûsâ'nın doğruluğuna delâlet etme keyfiyetleri olabilme ihtimali de vardır.

Firavun ile kavminin ileri gelenleri, Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn'a inanmadılar. Bunun sebebi:

• Oldukça kendini beğenmiş, kibirli ve zâlim bir topluluktular.

• Dünyevî imkânlar bakımından ileri seviyede idiler. Sayı ve kuvvet bakımından güçlü idiler.

• İsrâiloğulları uzun yıllardır onların emrinde köle olarak çalıştıkları için onları hakir görüyorlardı. Köleleri durumunda olan bir toplumun içinden çıkan iki kişinin kendilerine bir şey öğretmeye ve akıl vermeye kalkışmaları onların çok ağırına gitmişti. Bunu gururlarına yedirememişlerdi. Bu sebeple: **"Yani biz şimdi kalkıp, kendimiz gibi sıradan iki insana mı inanacağız; hem de kavimleri başı yerde, elleri göğsünde bize hizmet eden kölelerimizken?"** (Mü'minûn 23/47) demişlerdi. İnkâr ve yalanlama yolunu tutmaları sebebiyle de netice Kızıl denizin azgın dalgaları arasında helâk edilmişlerdi. (bk. A'râf 7/103-136; Yûnus 10/75-92; Tâhâ 20/9-80)

Kıssanın bu şekilde arz edilmesindeki gâye, Allah Rasûlü (s.a.v.)'i kabul ve ona itaate tenezzül etmeyen, kendileri gibi bir insana inanmayacaklarını söyleyen kibirli müşrik liderleri tehdit ve ikaz etmektir.

49. âyette ifade edildiği üzere Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ın verilmesiyle doğru yolu öğrenip onu izlemeleri umulan kimseler, İsrâiloğulları'dır. Çünkü Tevrat, Kızıl denizi geçtikten sonra verilmiştir.

Hz. İsa ve annesine gelince:

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهُ اٰيَةً وَاٰوَيْنَاهُمَٓا اِلٰى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَع۪ينٍ ﴿٥٠﴾

50. Meryem oğlu İsa ile annesini de kudretimizi gösteren bir mûcize kıldık ve her ikisini barınmaya elverişli, temiz akar sulu bir tepeye yerleştirdik.

Hz. İsa ve annesi Hz. Meryem ikisi birlikte "bir âyet" olarak takdim edilirler. "Âyet"ten kasıt "mûcize" olup, Hz. Meryem'in oğlu İsa'yı babasız olarak mûcizevî bir şekilde dünyaya getirmesidir. (bk. Âl-i İmrân 3/45-49; Meryem 19/16-35; Enbiyâ 21/91) Allah, doğumdan sonra onları barınmaya müsait, meyveli, akar sulu yüksekçe bir yere, bir yaylaya yerleştirmiştir. Bu yerin Kudüs'teki İlya, Ramallah, Mısır veya Şam olduğu hakkında farklı yorumlar vardır.

Anlaşıldığı üzere bütün peygamberler hep aynı gerçeği dile getirmişlerdir. Çünkü hepsine verilen ilâhî talimât aynıydı:

Helâl Yiyin Sâlih Amel İşleyin

عَلِيمٌ ﴿٥١﴾ يَٓا اَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا اِنّ۪ي بِمَا تَعْمَلُونَ

51. Ey peygamberler! Temiz ve helâl olan rızıklardan yiyin ve dâimâ sâlih ameller işleyin. Gerçekten ben, yapmakta olduğunuz her şeyi hakkiyle bilirim.

اَلطَّيِّبَاتُ (tayyibât)tan maksat şeriatin yenilmesini ve kullanılmasını helâl kıldığı, temiz, hoş ve sağlığa uygun yiyeceklerdir. Cenâb-ı Hak bunlardan istifadeyi peygamberler için de mubah saymıştır.

Dolayısıyla dinin esası tevhid inancından sonra haramı haram helâli helâl bilip ona göre davranmaktır:

وَاِنَّ هٰذِه۪ٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَاَنَا۬ رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾ فَتَقَطَّعُٓوا
اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾ فَذَرْهُمْ
ف۪ي غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى ح۪ينٍ ﴿٥٤﴾ اَيَحْسَبُونَ اَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِه۪ مِنْ مَالٍ
وَبَن۪ينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾

52. Şüphesiz tevhid dini olan İslâm, hepinizin tek dinidir. Ben de sizin Rabbinizim; o halde kalbiniz Allah saygısı ve korkusuyla dopdolu olarak bana karşı gelmekten sakının!

53. Ne var ki, peygamberlerden sonra gelen insanlar, aralarındaki bu din bağını paramparça ettiler. Öyle ki, her grup kendine ait inanç ve görüşle böbürlenir durur.

54. Şimdi sen onları, içine gömüldükleri gaflet ve sapıklık içinde bir süre kendi hallerine bırakıver.

55. Onlar, zannediyorlar mı ki, kendilerine verdiğimiz bunca servet ve evlatlarla,

56. Üzerlerine hep hayır yağdırmak için can atıp duruyoruz? Hayır! Ama onlar yanıldıklarının farkında değiller!

Rivâyete göre Hz. Ömer'e Kisra'nın bilezikleri getirilmiş, o da onu alıp, Süraka (r.a.)'ın koluna takmış ve bilezik omzuna kadar çıkmıştı. Bunun üzerine Hz. Ömer:

"Allahım! Ben senin peygamberinin senin yolunda harcamak için eline mal geçmesini arzu ettiğini gördüm, biliyorum sen malı onun nazarında değersiz

kıldın. Yine, Ebûbekir (r.a.)'in de böyle kıymetli malları cömertçe vermekten hoşlandığını da biliyorum. Allahım! Bu, taraf-ı ilâhînden Ömer için bir imtihan olmasın" demiş ve peşine **«Onlar, zannediyorlar mı ki, kendilerine verdiğimiz bunca servet ve evlatlarla, üzerlerine hep hayır yağdırmak için can atıp duruyoruz? Hayır! Ama onlar yanıldıklarının farkında değiller!»** (Mü'minûn 23/55-56) âyetlerini okumuştur." (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXIII, 92)

Dolayısıyla ilâhî lutuflara erişmek için böyle yanlış inanç ve düşünceleri terk edip, övülen şu özelliklere sahip olmak lâzımdır:

إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ
يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ وَالَّذِينَ
يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾
أُولَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾

57. Şu kimseler de var ki, onlar Rablerinin korkusundan titrerler.

58. Onlar, Rablerinin âyetlerine sürekli yenilenip derinleşen bir imanla inanırlar.

59. Onlar, Rablerine hiçbir şeyi ortak koşmazlar.

60. Onlar, yaptıkları her iyiliği ve işledikleri her ameli, kalpleri her an Rablerine dönüyor olmanın haşyetiyle ürpererek yaparlar.

61. İşte onlardır hayırlı işlerde koşuşarak yarışanlar ve onlardır bu işlerde hep önde gidenler!

O mü'minler, sayılan bir kısım mümtaz özelliklerine ilaveten her türlü hayırlı işleri, kalpleri Allah'a dönmenin heyecanıyla çarparak yaparlar. Çünkü verilen her nefesin son nefes, kılınan namazın son namaz, verilen sadakanın son sadaka, tutulan orucun son oruç, gösterilen tebessümün son tebessüm ve yapılan bir zikrin son zikir olma ihtimali devamlı vardır. Onlar hayatlarını böyle bir ölüm şuuru, Rabbe dönme heyecanı, korkusu ve iştiyakı içinde geçirirler. Böyle olunca da her türlü hayır işinde koşuşarak yarışır ve hep en önde olmak için gayret gösterirler.

Bişr-i Hafî (k.s.) ne güzel söyler:

"Unutmayın ki, «Dün» öldü... «Bugün» son nefesini vermede... «Yarın» da henüz doğmadı. Zamanınızı bu açıdan görün ve her an yararlı iş yapmaya bakın." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 238)

Hz. Âişe (r.a.) der ki:

Rasûlullah (s.a.v.)’e, “**Onlar, yaptıkları her iyiliği ve işledikleri her ameli, kalpleri her an Rablerine dönüyor olmanın haşyetiyle ürpererek yaparlar”** (Mü’minûn 23/60) âyeti hakkında “Acaba bunlar içki içip, hırsızlık eden kimseler midir?” diye sordum. Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Hayır, ey Sıddîk’ın kızı! Bunlar oruç tutan, namaz kılan ve sadaka veren, bununla birlikte kendilerinden kabul olunmayacak diye korkan ve hayırlarda ellerini çabuk tutan kimselerdir.” (Tirmizî, Tefsir 23/4)

Hasan Basrî (r.h.) der ki: “Biz öyle kimselere yetiştik ki; sizin işlemiş olduğunuz günahlar dolayısıyla azaba uğrayacağınızdan korktuğunuzdan daha fazla, yaptıkları iyiliklerinin kabul edilmeyerek yüzlerine geri çarpılacağından korkuyorlardı.” (Kurtubî, *el-Câmi‘*, XII, 132)

Allah Rasûlü (s.a.v.) biz ümmetini vakit geçirmeden ve fırsatı kaçırmadan hayırlı amellere koşmaya teşvik etmektedir:

“Yedi ey gelmeden evvel hayırlı i ler yapmakta acele ediniz. Yoksa gerçekten siz;

- *İbâdet ve tâati unutturan fakirlik,*
- *Azdıran zenginlik,*
- *Her eyi bozup peri an eden hastalık,*
- *Saçma-sapan konu turan ihtiyarlık,*
- *Ansızın geliveren ölüm,*
- *Gelmesi beklenen eylerin en erlisi Deccâl ve,*
- *Kıyâmetten ba ka bir ey mi beklediğinizi sanıyorsunuz? Kıyâmet ise belâsı en müthi ve en acı olandır.”* (Tirmizî, Zühd, 3/2306)

Ancak şunu da unutmamak gerekir ki:

يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا

62. Biz hiç kimseyi gücünün yetmeyeceği bir şeyle sorumlu tutmayız. Bizim katımızda gerçeği söyleyen bir kitap vardır. Bu bakımdan kimseye bir haksızlık yapılmaz.

Kur’an ve sünnetin yapılmasını istediği ve kaçınılmasını talep ettiği hususların hepsi insanın gücü dâhilinde olan şeylerdir. Cenâb-ı Hak, insanı tâkatinin üstünde olan şeylerle sorumlu tutmasa da, gücünün yettiği amelleri yapmasını istemektedir. İnsanın bu güç ve kuvvetinin, bu istidat ve kabiliyetinin miktarını tam belirleyebilmek de kolay değildir. Dolayısıyla her insanın, bu açıdan kendini ciddi bir tetkikten geçirerek, neyi yapıp neyi yapamayacağını, hangi amellere güç yetirip hangilerine güç yetiremeyeceğini iyi tespit etmesi gerekir. Fakat bu hususta kendini kandırmamaya dikkat etmelidir. Bir sporcu veya herhangi bir sanat erbabı başlangıçta düşük bir performansla çalışırken, mesleğinin üzerine

düştükçe ve gereken temrinleri yaptıkça başarısını kat kat artırabilmektedir. İslâm'ı yaşamak ve Allah'ın râzı olacağı bir kulluk yapabilmek, dünyada en mühim bir sanattır. İnsan, bu mühim sanatın inceliklerine vakıf olmak ve bunları yerine getirmek üzere ciddi bir irade, arzu ve istekle gayret gösterir, her gün disiplinli bir şekilde temrinlerini yapar ve başarılı olmaya azmederse, şu anki kulluk performansını kat kat artıracağında şüphe yoktur. Hem bunu yapmak da gerekir. Çünkü Allah Teâlâ bunları, hiçbir zaman silinmeyecek bir kitaba en doğru bir şekilde kaydetmektedir. Oraya kaydedilenlerin de mutlaka karşılığını verecek, hiç kimseye en küçük bir haksızlık yapılmayacaktır.

Kur'an'ın bildirdiği gerçekler karşısında kâfirlerin hal ve âkibetlerine gelince:

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِى غَمْرَةٍ مِنْ هٰذَا وَلَهُمْ اَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ هُمْ

تَجْـَٔرُوا﴿٦٤﴾ لَا يَجْـَٔرُونَلَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾ حَتّٰى اِذَٓا اَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ بِالْعَذَابِ اِذَا هُمْ

اَلْيَوْمَ اِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ ﴿٦٥﴾ قَدْ

كَانَتْ اٰيَاتِى تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ ﴿٦٦﴾

مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾

63. Gerçek şu ki, kâfirlerin kalpleri gerçeği söyleyen bu kitaba karşı derin bir gaflet ve cehâlet içindedir. Üstelik onların bunun dışında işlemeyi âdet hâline getirdikleri nice çirkin işleri vardır.

64. Nihâyet onların hiçbir ahlâkî kaygı ve sorumluluk taşımadan refah ve dünyevî lezzetler içinde şımarık bir hayat sürenlerini azabımızla kıskıvrak yakaladığımızda, işte o zaman feryadı basarlar.

65. Bu gün boşuna feryat edip durmayın! Çünkü bizden asla yardım göremeyeceksiniz.

66. Zamanında âyetlerim size okunuyordu da, hep bir hoşnutsuzluk içinde arkanızı dönüp gidiyordunuz.

67. Kâbe'nin sahipleriyiz diye büyüklük taslıyor, geceleri toplanıp Kur'an ve Peygamber aleyhinde ileri geri konuşuyordunuz.

"Mütref", dünyada mal-mülk sahibi olup başıboş yaşayan ve diğer kullara da hak tanımayan şımarık kimselerdir. Gelen azaptan en çok etkilenecekler de bunlardır. Allah Teâlâ bunları ya Bedir savaşında olduğu gibi dünyada veya kaçınılmaz bir şekilde âhirette azap ile kıskıvrak yakaladığı zaman, feryadı basacaklar, âdetâ acıdan böğüren sığır gibi böğüreceklerdir.

Onların böyle feci bir âkıbete uğramalarının sebebi şudur:

• Kendilerine Allah'ın âyetleri, Kur'ân-ı Kerîm okunuyor, tebliğ ediliyordu. Dolayısıyla onlar Kur'an'ın nasıl bir kitap olduğunu ve ne demek istediğini çok iyi biliyorlardı.

• Buna rağmen ökçeleri üzere geri dönüyor, ona sırt çeviriyor ve kaçıyorlardı.

• Kâbe'nin sahipleri olmakla övünüyor, mal mülkleriyle gurura kapılıp Peygamberimiz ve mü'minlere karşı kibirleniyorlardı.

• Geceleri bir araya geliyor, Kur'ân-ı Kerîm ve Peygamberimiz (s.a.v.) hakkında ileri geri konuşuyor, saçmalıyor, hezeyanlar savuruyorlardı.

Bunların her biri kâfirliğin ve din düşmanlığının açık alâmetleri idi.

Halbuki onlar, Kur'an'ın nasıl bir kitap ve Peygamber (a.s.)'ın nasıl bir insan olduğunu düşünselerdi, gerçeği anlayabilirlerdi:

اَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ اَمْ جَٓاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ اٰبَٓاءَهُمُ الْاَوَّلٖينَۘ ﴿٦٨﴾ اَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَۘ ﴿٦٩﴾ اَمْ يَقُولُونَ بِهٖ جِنَّةٌ بَلْ جَٓاءَهُمْ بِالْحَقِّ وَاَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾

68. Onlar Kur'an üzerinde hiç düşünmezler mi? Yoksa kendilerine, geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?

69. Yoksa peygamberlerini, onun doğruluk ve dürüstlüğünü tanımıyorlar da, bu yüzden mi onu inkâr ediyorlar?

70. Veya onun deli olduğunu mu söylüyorlar? Halbuki Peygamber onlara gerçeği getirmiştir. Fakat onların çoğu gerçeği sevmiyorlar.

Yüce Allah, müşriklerin Peygamberimiz (s.a.v.)'e inanmama bahanelerini bir bir ortadan kaldırarak ona iman etmenin gerekliliğini ispat eder:

Birincisi; اَلْقَوْلُ (kavl) "söz"den maksat, yegâne gerçek söz olan Kur'an'dır. O, anlaşılır bir dille gerçekleri haber vermektedir. Âyetlerini okuyup üzerinde akl-i selîm ile biraz düşünen kişi, hemen onun ne demek istediğini anlayacak ve gerçeği görecektir. Oysa müşrikler, Kur'an'ın ne demek istediğini çok iyi anlıyorlar, fakat işlerine gelmediği için anlatılanlara uymak istemiyorlardı.

İkincisi; Kur'an, daha önce hiç duyulmayan, bilinmeyen bir mesaj da getirmiş değildir. Cenâb-ı Hak her ümmete bir peygamber göndermiş ve dâvetini onlara bildirmiştir. Kur'an gökten gelen ilk kitap, Peygamberimiz (s.a.v.) de insanlığa gönderilen ilk peygamber değildir. Bunlar beşeriyete ihsân edilen ilâhî kitap ve nübüvvet silsilesinin son halkasıdır. Dolayısıyla inkârlarının sebebi, bilgisizlik değil tamâmen inat ve düşmanlıkları idi.

Üçüncüsü; peygamber olduğunu söyleyen Hz. Muhammed (s.a.v.)'i de çok iyi

tanıyorlardı. Çünkü o, aralarında doğup büyümüştü. Güzel ahlâkına, faziletine, doğruluk ve dürüstlüğüne, hayâ ve iffetine, güvenilirliğine herkes şâhitti. Ona “Muhammedü’l-Emîn” vasfını bizzat kendileri vermişti. O son derece adâletli, haklının yanında, haksızın karşısında, sözünde ve işinde doğru, cana yakın, yoksulların hâmisi, zayıfların yardımcısı, gariplerin yoldaşı, kimsesizlerin kimsesi idi. Nübüvvetten önce böyle idi; nübüvvetten sonra da aynı ahlâkî erdemleri ısrarla tebliğe devam etti. Dolayısıyla kâfirlerin inanmaması onu tanımadıklarından değil, getirdiği hayat tarzının işlerine gelmemesi ve nefs-i emmârelerine ağır gelmesi sebebiyle idi.

Dördüncüsü; onlar, Rasûlullah (s.a.v.)’in cinlerle irtibat kurduğunu, dolayısıyla cinlendiğini, delirdiğini iddia ediyor, getirdiklerinin de deli saçması olduğunu söylüyorlardı. Halbuki onda deliliğin hiçbir emâresi yoktu. Getirdiği Kur’an gerçeğin tâ kendisiydi. Doğrusu onlar, sadece kıskançlıklarından, haddi aştıklarından ve geçmişlerini taklit ettiklerinden dolayı haktan hoşlanmıyor ve onu reddediyorlar.

Halbuki:

وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَٓاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ۜ

بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ ۜ ﴿٧١﴾

71. Eğer gerçek onların nefsânî arzularına uysaydı göklerde, yerde ve oralarda yaşayanlarda dirlik ve düzen kalmaz, hepsi bozulur giderdi. Aslında biz onlara, içinde şanları, şerefleri ve uymaları gereken öğütler bulunan Kur’an’ı getirdik; fakat onlar bizzat kendi şereflerinden ve mahza faydalarına olan öğütlerden yüz çeviriyorlar.

اَلْحَقُّ (hak), gerçek söz olan Kur’ân-ı Kerîm’dir. Kur’an’ın getirdiği kanun ve kâideler işlerine gelmediği için müşrik liderler ona karşı çıkıyorlardı. Bu sebeple Peygamberimiz (s.a.v.)’e: **“Ya bize bundan başka bir Kur’an getir veya onu değiştir”** (Yûnus 10/15) diyorlardı. İşlerine gelmeyen kısımların Kur’an’dan çıkarılmasını istiyorlardı. İşte kâfirler, işlerine gelmeyen hükümler taşıdığı için hak sözü kabul etmiyorlar diye, hak söz, onların keyiflerine uysa, onların istediği hükümleri getirse gökler, yer ve içinde bulunanların düzeni bozulur. Çünkü bunların düzeni, insanların birbiriyle çelişen ve her an değişen arzularına göre değil, Hakk’ın değişmez kanunlarına bağlı olarak devam etmektedir.

Allah’ın onlara getirdiği zikir, şan ve şereften maksat, buna vesile olan Kur’an’dır. Kur’an, insana hem dünyada hem de âhirette şeref ve onur

kazandıracak yegâne rehberdir. Nitekim İslâmiyetten önce Arapların hâkimiyetleri Yarımada'nın sınırlarını aşmazken, Kur'ân-ı Kerîm ve bu yüce kitabı onlara getiren Hz. Muhammed (s.a.v.) sayesinde büyük ve ihtişamlı bir dünya devleti kurmuşlar ve isimlerini ebedîleştirmişlerdir. Aynı şekilde Kur'an yoluna gönül verip, onu baş tacı yapan nice milletler de bu sayede cihanın en büyük ümmetlerinden biri olma şerefine yücelmişlerdir.

Yüce Rabbimiz, böyle bir şerefe yücelmemizi sağlayacak Kur'an ve Peygamber nimetini bize meccanen bağışlamıştır:

أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾
وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾

72. Rasûlüm! Yoksa sen tebliğine karşılık onlardan bir ücret mi istiyorsun? Halbuki Rabbinin vereceği mükâfat her bakımdan daha hayırlıdır. Çünkü O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

73. Gerçekten sen onları dosdoğru bir yola dâvet ediyorsun.

74. Fakat, şu da bir gerçek ki, âhirete inanmayanlar o yoldan ısrarla sapıyorlar.

İslâm yoluna girmenin ve o yolda sapmadan yürüyebilmenin en mühim şartlarından biri âhirete; hesaba, cennet ve cehenneme imandır. Bu iman olmayınca, azgınlaşma kendiliğinden harekete geçecektir:

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا
يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾ حَتَّى إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾

75. Ne zaman biz onlara merhamet edip içine düştükleri sıkıntıyı giderecek olsak, derhal önceki azgınlıklarına dalar, orada bocalayıp dururlar.

76. Gerçek şu ki biz onları azap ile kıskıvrak yakaladık. Buna rağmen onlar yine de Rablerine boyun eğmediler, yalvarıp yakarmadılar.

77. Nihâyet üzerlerine şiddetli bir azabın kapısını açınca, işte o zaman çaresizlik içinde bütün ümitlerini kaybediverirler.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Benim ve sizin durumunuz, bir ate yakıp da bu ate e cırcır böcekleri ve pervaneler

dü meye ba layınca, onlara engel olmaya çalı an adamın hâline benzer. Ben sizi ate ten korumak için ku aklarınızdan tutuyorum, siz ise tıpkı o cırcır böcekleri ve pervaneler gibi benim elimden kurtulup, ate e girmeye çalı ıyorsunuz.” (Buhârî, Rikãk 26; Müslim, Fezâil 19)

Artık kurtuluş fırsatları son bulup böyle iş işten geçmeden tüm insanlık Yüce Allah’ın dâvetine uymaya çağrılarak buyruluyor ki:

Hayat Veren de Öldüren de O

وَهُوَ الَّذ۪ٓي اَنْشَاَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَۜ قَل۪يلًا مَا
تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي ذَرَاَكُمْ فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾
وَهُوَ الَّذ۪ي يُحْـي۪ وَيُم۪يتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾

78. Ey insanlar! Rabbinizin emrine uyun. Çünkü sizin için kulaklar, gözler ve kalpler yaratan O'dur. Ne kadar da az şükrediyorsunuz?

79. Sizi yaratıp yeryüzünde yayan da O'dur. Nihâyet yine O'nun huzurunda toplanacaksınız.

80. Hayat veren de O, öldüren de O'dur. Gece ile gündüzü aksamadan peş peşe getiren de O'dur. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?

Buna rağmen kâfirler, özellikle öldükten sonra dirilişin olmayacağına dâir inkâr sözlerini her devirde aynı inat ve ısrarla tekrarlayıp durmuşlardır:

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْاَوَّلُونَ ﴿٨١﴾ قَالُٓوا ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا
وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَاٰبَٓاؤُ۬نَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ
اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٨٣﴾

81. Akıllarını başlarına almak yerine onlar da kalkıp, kendilerinden önceki inkârcıların söylediklerine benzer şeyler söylediler.

82. Şöyle dediler: "Ölüp toprak ve çürümüş kemik yığını hâline geldiğimiz zaman mı, yani biz o halde iken mi yeni bir yaratılışla tekrar diriltileceğiz?"

83. "Doğrusu, böyle tehditler bize yapıldığı gibi, bizden önce atalarımıza da yapılmıştı. Fakat bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değil!"

Müşrikler, âhiretin varlığına inanmıyor, ölüp toza toprağa karıştıktan sonra dirilmeyi akıllarına sığdıramıyorlardı. Bu sebeple de Kur'ân-ı Kerîm'in bu istikâmetteki telkinlerini "öncekilerin masalları"; eskiden beri anlatılıp gelen, fakat aslı olmayan şeyler olarak nitelendiriyorlardı. Onların en büyük handikapları bu idi. Bu yüzdendir ki Kur'an, onların bu problemlerini sık sık tekrarlamakta; Allah'ın ölüleri diriltebilecek kudret ve kuvvete sahip olduğunu ısrarla vurgulamaktadır:

قُلْ لِمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ ف۪يهَٓا اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ
لِلّٰهِۜ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ
الْعَرْشِ الْعَظ۪يمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِۜ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ
مَنْ بِيَدِه۪ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُج۪يرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِۜ قُلْ فَاَنّٰى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

84. Rasûlüm! Onlara: “Yeryüzü ve içindekiler kimindir? Biliyorsanız söyleyin!” diye sor.

85. Elbette, “Allah’ındır” diyecekler. Sen de: “Öyleyse neden düşünüp ders almıyorsunuz?” de.

86. Onlara: “Peki, yedi kat göğün Rabbi ve büyük arşın sahibi kimdir?” diye sor.

87. Elbette, “Bunlar da Allah’ındır” diyecekler. Sen de: “O halde hiç O’na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?” de.

88. Onlara şunu da sor: “Tüm kâinatın hükümranlığını elinde tutan ve her şeyi koruyup gözeten, fakat kendisi korunmaya muhtaç olmayan kimdir? Haydi, biliyorsanız buna da cevap verin!”

89. Yine “Bunlar da Allah’ındır” diyecekler. Sen de: “Öyleyse nasıl oluyor da büyülenmişçesine gerçeklerden böylesine uzaklaşıyorsunuz?” de.

Rasûlullah (s.a.v.) ve müşrikler arasında geçtiği anlaşılan bu konuşma, bir kısım gerçekleri anlamamıza yardımcı olmaktadır. Öncelikle Cenâb-ı Hakk’ın kudret ve azamet tecellilerine temas edilerek O’nun ölüleri diriltmeye güç yetirebileceği gösterilmektedir. İkinci olarak müşriklerde Allah inancının varlığı anlaşılmaktadır. Onlar yeryüzünün, içindekilerin, göklerin, arşın sahibi, onları yaratan ve devam ettiren, her şeyin hâkimiyetini, tasarruf ve yönetimini elinde tutan Allah’ın varlığına inanıyorlardı. Fakat bununla birlikte putperest idiler. Kendilerini aracısız olarak Allah’a yalvarabilmekten âciz görüyorlar, bu yüzden Allah’tan başka bir takım putlara tapıyorlar, duâlarının kabulü ve Allah’a yaklaşabilmeleri için onların aracı olduklarını sanıyorlardı. (bk. Yûnus 10/18; Zümer 39/3) İşte İslâm, hangi düşünce ve yaklaşımla olursa olsun, hiçbir surette Allah’tan başkasına tapmayı, Allah ile kul arasında yardımcı ve aracı tutmayı kabul etmez. Kulluk sadece Allah’a aittir. O’ndan başkasına yalvarmak ve taparcasına saygı göstermek şirktir. İslâm’ın ilk hedefi açık ve gizli tüm şirk unsurlarını ortadan kaldırmak, kulun iç âlemini her türlü şirk kalıntılarından kurtararak onu hâlis bir tevhid inancı ve tertemiz bir kulluk bilinciyle Rabbine

bağlamaktır. İslâm'ın getirdiği gerçeğin iç yüzü işte budur:

بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾ مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا
كَانَ مَعَهُ مِنْ اِلٰهٍ اِذًا لَذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى
بَعْضٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
فَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

90. Hayır! Biz onlara gerçeğin tâ kendisini getirdik; fakat onlar pervasızca yalan söylüyorlar.

91. Allah asla çocuk edinmemiştir. O'nunla birlikte başka bir ilâh da yoktur. Eğer olsaydı, o takdirde her bir ilâh kendi yarattıklarını yanına alır ve mutlaka biri diğerine üstünlük kurmaya çalışırdı. Allah, onların uydurduğu noksan sıfatlardan münezzehtir.

92. O, duyuların kapsama alanına girmeyeni de gireni de bilir. Şu halde Allah, onların koştukları ortaklardan çok uzak ve yücedir.

Kâinatın varlığı ve nizamındaki mükemmellik, onu yaratan Allah'ın da varlık, birlik, ilim, hikmet ve kudretinin de en açık delilidir. O'nun bir çocuk edindiği veya yanında başka bir ilâhın varlığı varsayıldığında, bu nizamın bu hâliyle var olması ve devam etmesi mümkün değildir. Çünkü çocuk mülkiyet talep edecek, diğer ilâhlar da, tıpkı dünya hükümdarlarının yaptıkları gibi, hâkimiyet sahalarını genişletmek için yarattıklarını yanlarına alarak diğer ilâhlarla savaşacaklardır. Böylece bir nizamdan söz etmek şöyle dursun, ortalığı kaos ve anarşi dolduracaktır.

O halde:

قُلْ رَبِّ اِمَّا تُرِيَنّ۪ي مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْن۪ي فِي الْقَوْمِ
الظَّالِم۪ينَ ﴿٩٤﴾ وَاِنَّا عَلٰٓى اَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾
اِدْفَعْ بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾

93. De ki: "Rabbim! Eğer onların tehdit edildiği azabı bana gösterecek, ben hayattayken onları cezalandıracaksan;

94. "O zaman beni o zâlimler gürûhunun içinde bırakma, Rabbim!"

95. Bizim, onları tehdit ettiğimiz azabı sana göstermeye elbette gücümüz yeter.

96. Onlar ne yaparsa yapsınlar sen yine de kötülüğü en güzel bir yolla sav.

Biz, onların Allah ve din hakkında ne asılsız isnat ve iftirâlarda bulunduklarını elbette çok iyi biliyoruz.

Allah dostlarından Zünnûn Mısrî, zaman zaman Mısır'ın dışına çıkar, "Ya Rabbi! Benim işlediğim günahlar sebebiyle insanlara azap etme!" diye duâ ederdi. Çünkü azap geldiğinde yalnız günahkârları helâk etmekle kalmaz, dindarları da içine alabilir. Bu bakımdan şerli, günahkâr ve kötü bir toplum içinde yaşamak zorunda olanlar, her zaman duâ ve yakarış hâlinde Allah'a sığınmalıdırlar.

Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle duâ ederdi:

"Allahım! Bir toplumu fitneye dü ürmek istediğinde, bu belâya uğramadan benim canımı al!" (Tirmizî, Tefsir 38/4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 66)

Şeytanın vesvese ve tahriklerine karşı da şu dularla kendine sığınmamızı öğütlemektedir:

اَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾ وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ

97. De ki: "Rabbim! Şeytanların vesvese ve tahriklerinden sana sığınırım."

98. "Onların yanımda bulunup beni tesir altına almalarından da sana sığınırım!"

Hasen Basrî (r.h.)'nin naklettiğine göre:

"Rasûlullah (a.s.) namaza başlarken üç defa لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ *(Lâ ilâhe illallah),* Üç defa اَللّٰهُ اَكْبَرُ *(Allahu ekber)* ve ardından:

وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ اَللّٰهُمَّ اِنّ۪ي اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ مِنْ هَمْزِهَا وَنَفْثِهَا وَنَفْخِهَا

(Allahumme innî e'ûzü bike min hemezâti eyâtîn min hemzihâ ve nefesihâ ve nefhihâ ve e'ûzü bike rabbi en yehdurûn)

«Allahım! eytanların vesvese ve kı kırtmasından, tahrik etmesinden, tükürmesinden ve üfürmesinden sana sığınırım. Onların yanımda bulunmalarından da sana sığınırım»..." derdi. (Ebû Dâvûd, Salât 121; İbn Mâce, İkâme 2)

Rivâyet edilir ki bir kimse kendisini uyku tutmamasından şikayet etti. Bunun üzerine Peygamberimiz (a.s.) ona: "*Uyumak istediğin zaman öyle de:*

اَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّاتِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَمِنْ شَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ
هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَاَنْ يَحْضُرُونِ

(E'ûzü bi kelimâtillâhit tâmmeti min gadabihî ve 'ıkâbihî ve min erri 'ibâdihî ve min

hemezâti eyâtîni ve en yehdurûn)

«Allah'ın gazabından, cezalandırmasından, kullarının errinden, eytanların tahriklerinden ve yanımda bulunmalarından Allah'ın tam kelimelerine sığınırım»" buyurdu. (Ebû Dâvûd, Tıb 19; Tirmizî, Deavât 94)

Hadis-i şerifte geçen "Allah'ın tam kelimeleri"inden maksat, peygamberlerine indirdiği kitapları veya izzet ve kudret gibi Allah'ın sıfatlarıdır. Bunlar, eksiklikten beri olup Allah Teâlâ'dan ayrı düşünülemeyeceği için de "*tam*" olarak vasfedilmiştir.

İnsan inancıyla, ibâdetiyle, duâsıyla ölüm gelmeden önce âhiret için gerekli hazırlığını yapmalıdır. Çünkü ecel gelince artık tekrar geri dönüş imkânı kalmayacaktır:

حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِۙ ﴿٩٩﴾ لَعَلّٖٓى
اَعْمَلُ صَالِحًا ف۪يمَا تَرَكْتُ كَلَّاۜ اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَٓائِلُهَاۜ وَمِنْ وَرَٓائِهِمْ
بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

99. Nihâyet o kâfirlerden birine ölüm geldiği zaman şöyle der: "Rabbim, ne olur, beni hayata geri döndür!"

100. "Döndür de, yaşarken yanlış yaptığım ve yapmam gerekirken yapmadığım her hususta sâlih ameller işleyeyim." Ne mümkün! Bu temennî, onun ağzından çıkan boş bir lâftan ibarettir. Kaldı ki, onların önlerinde, tekrar diriltilecekleri güne kadar geri dönmelerine imkân tanımayan bir engel vardır.

Hikmet ehli bir zat bize şu nasihati verir:

"Yâdında mı doğduğun zamanlar,
Sen ağlar iken gülerdi âlem.
Bir öyle ömür sür ki olsun,
Mevtin sana hande, halka mâtem."[11]

Veysel Karânî (k.s.) da şöyle der:

"Yattığında, ölümü yastığın altına koy, kalktığında göz önüne getir. Günahın küçüklüğüne bakma, kendisine karşı günah işlediğin zatın büyüklüğüne bak." (Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ,* I, 62)

Ölüm anında duyulan pişmanlığı dile getiren bir diğer âyet-i kerîme de şöyledir:

"Sizden birine ölüm gelip de: «Rabbim! Ne olurdu ecelimi biraz daha erteleseydin de sadaka verip iyi kullardan olsaydım!» diye yalvarmadan

önce size verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcayın. İyi bilin ki Allah, eceli geldiğinde hiç kimsenin ölümünü bir an geri bırakmaz. Allah, bütün yaptıklarınızdan hakkiyle haberdardır." (Münafikûn 63/10-11)

Gelelim sûra üfürüldükten sonraki olacaklara:

فَاِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَٓا اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿١٠١﴾ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ فٖى جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فٖيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

101. Sûra üfürüldüğü zaman, işte o gün, aralarındaki bütün akrabalık bağları kesilecek ve birbirlerinin hâlini bile soramayacaklar.

102. O gün kimin iyilikleri tartıda ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir.

103. Buna karşılık kimin de iyilikleri tartıda hafif gelirse, işte onlar kendilerine yazık edenlerdir. Onlar cehennemde ebedî kalacaklardır.

104. Ateş onların yüzlerine vurup yakacak da, dudakları çekildiği için orada dişleri sırıtmış, suratları çirkin ve gülünç bir halde kalıverecekler.

İsrâfil (a.s.) birinci kez sura üfleyince herkes ölecek ve kıyâmet kopacak; ikinci kez üflediğinde ise herkes dirilip mahşer yerine toplanacaktır. İşte burada insanlar kendi derdine düşecek; dünyada olduğu gibi nesebin, akrabalığın, soyun ve sopun hiçbir faydası olmayacaktır. İnsan, belki kendinden bir hak talep ederler korkusuyla en yakınlarından bile kaçacaktır. (bk. Abese 80/34-37) Hatta kaçmak bir tarafa, günahkâr insan kendini azaptan kurtarabilmek için en yakınlarını fidye vermek isteyecektir. (bk. Meâric 70/10-14)

Burada onların cehennemdeki hallerinden korkunç ve iğrenç bir manzara arzedilir. Ateşin yakmasıyla yüzlerinin, dudaklarının ve dişlerinin alacağı durum resmedilir. اَلْكُلُوحُ (kelûh), iki dudağın büzüşüp dişlerden uzaklaşması mânasına gelir. اَلْكَالِحُ (kâlih) ise derisi soyulmuş, dişleri ve çene kemikleri açığa çıkmış yüz demektir. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Ate onu yakacak ve üst dudağı ba ının ortasına varıncaya kadar geri çekilecek, alt dudağı ise göbeğine değinceye kadar gev eyecektir." (Tirmizî, Cehennem 5)

O gün kâfirlerin ve zâlimlerin pişmanlıkları arttıkça artacak, bunları ilâhî azarlar takip edecektir:

Yâdında mı: Hatırlıyor musun. **Hande:** Gülücük, sevinç, neşe. **Mâtem:** Üzüntü, keder.

Ne Olur
Bizi Burdan Çıkar

اَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتٖي تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾ قَالُوا رَبَّنَا
غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَٓالّٖينَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَٓا اَخْرِجْنَا مِنْهَا
فَاِنْ عُدْنَا فَاِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾

105. Âyetlerim size okunuyordu da, siz onları hep yalanlıyordunuz, değil mi?

106. Şöyle diyecekler: "Rabbimiz! Biz azgınlığımızın ve taşkınlığımızın kurbanı olduk da doğru yoldan sapmış bir topluluk hâline geldik."

107. "Rabbimiz! Bizi bu ateşten çıkar. Eğer tekrar küfre dönersek, o takdirde biz gerçekten kendimize zulmetmiş kimseler oluruz."

اَلشِّقْوَةُ (şikve) şekâvet, bedbahtlık demektir. Burada bedbahtlık zikredilerek ona sebep olan dünyevî zevklere ve nefsânî arzulara düşkünlük kastedilmiştir. Demek ki, kâfirlerin Allah'ın âyetlerini yalanlamaları, samimi araştırmalara, akla ve mantığa uygun fikirlere değil, tamâmen çıkar hesaplarına dayanmaktaydı. Bu gerçeği orada itiraf etmek mecburiyetinde kalacaklar, bu büyük yanlışın telâfisi için tekrar dünyaya dönme arzularını yineleyeceklerdir. (bk. Fâtır 35/36-37)

Cenâb-ı Hak, onların konuşmalarına müsaade etmeyecek ve susmalarını veya huzurundan defolup cehenneme yıkılmalarını emredecektir:

قَالَ اخْسَؤُا فٖيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾ اِنَّهُ كَانَ فَرٖيقٌ مِنْ عِبَادٖي يَقُولُونَ
رَبَّنَٓا اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمٖينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ
سِخْرِيًّا حَتّٰٓى اَنْسَوْكُمْ ذِكْرٖي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾ اِنّٖي
جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا اَنَّهُمْ هُمُ الْفَٓائِزُونَ ﴿١١١﴾

108. Allah da şöyle buyuracak: "O ateş içerisinde aşağılık bir şekilde kalın ve sesinizi kesin. Bana bir tek kelime bile olsun söylemeyin!"

109. "Zira kullarımdan: «Rabbimiz! Biz iman ettik, günahlarımızı bağışla ve bize merhamet et. Şüphesiz sen merhametlilerin en hayırlısısın» diyen bir grup vardı."

110. "Ama siz onları hep alaya alırdınız. Sonunda bu tutum ve

davranışlarınız size beni anmayı unutturdu; çünkü hep onlara gülüp duruyordunuz."

111. "Ben de, sabretmelerine karşılık onları bugün mükâfatlandırdım. Evet onlar kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir."

Sonra Yüce Allah, ebedî âhiret hayatının mezrası olan ve fakat boşa geçirdikleri dünya hayatının kısalığını beyân etmek üzere inkâr edenlere:

قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِى الْاَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ
بَعْضَ يَوْمٍ فَسْئَلِ الْعَادِّينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا لَوْ اَنَّكُمْ
كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾ اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾

112. "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" diye soracak.

113. Onlar da: "Bir gün veya bir günden daha az bir süre kaldık; istersen sayanlara sor" diye cevap verecekler.

114. Allah şöyle buyuracak: "Doğrusu siz, çok az bir süre kaldınız. Keşke bunu vaktiyle bilseydiniz!"

115. "Yoksa bizim sizi boşuna yarattığımızı, sonunda bizim huzurumuza geri döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?"

Yüce Allah, varlıkların en şereflisi olan insanı boşuna, oyun ve eğlence olsun diye yaratmamıştır. Bilakis onu, tüm imkânları emrine âmade kılarak kulluk imtihanına tâbi tutmak için var etmiştir. O, sınırlı ve belirli ömrü içinde bu imtihanı verecek ve neticede Rabbinin huzuruna dönecektir. Unutulmamalıdır ki Allah, boş ve mânasız bir iş yapmaz:

فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾
وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَاِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ
اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾

116. Mutlak hâkim ve yegâne gerçek olan Allah yüceler yücesidir. Ondan başka ilâh yoktur. O, çok şerefli arşın sahibidir.

117. Kim, hakkında hiçbir delil bulunmadığı ve bulunması mümkün olmadığı halde Allah'tan başka bir ilâha yalvarırsa, bunun hesâbını Rabbinin huzurunda mutlaka verecektir. Gerçek şu ki, kâfirler asla kurtuluşa eremezler.

O halde:

وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

118. Rasûlüm! De ki: "Rabbim! Günahlarımızı bağışla, bize merhamet et. Merhamet edenlerin en hayırlısı sensin!"

Kurtuluşa erecek mü'minlerin mümtaz vasıflarıyla başlayan sûre, yine onlara kurtuluşun yollarını gösteren bir duâ ile sona ermektedir. O da imanla birlikte, merhametlilerin en merhametlisi olan Allah Teâlâ'dan mağfiret ve rahmet niyazıdır. Bu duâ mühimdir; çünkü insan hata ve günah işlemekten beri değildir. Günahlarla cennete girmek imkânsız iken, günahları bağışlayacak olan da sadece Allah Teâlâdır. (bk. Âl-i İmrân 3/135) Bu sebeple dâimâ istiğfar hâlinde bulunup O'ndan bizi bağışlamasını istememiz tavsiye edilmektedir. Diğer taraftan en büyük kurtuluş cennete girebilmektir. Cennet ise Cenâb-ı Hak'ın mü'min kullarına en mühim rahmet tecellisidir. Hatta, ilâhî rahmet dünyada mü'min-kâfir herkesi kuşatmışken, âhirette sadece mü'minlere rahmet edecektir. Bu sebeple de O'ndan rahmet istemememiz telkin edilmektedir.

Mü'minûn sûresi 115. âyet insanın abes yaratılmadığını ifade buyurmuştu. İnsanın abes yaratılmaması Allah'ın rahmetinin bir tezahürüdür. Bu rahmetin gereği olarak imanlı bir şekilde kabre girenler ebedî cenneti kazanacaklardır. Bu sebeple sûre **"merhamet edenlerin en hayırlısı sensin"** (Mü'minûn 23/118) diyerek son buldu. Peşinden gelen Nûr sûresi ise boşa yaratılmayan insanların uyması gereken hükümleri beyân ederek başlamaktadır. Bu da insanlar için Allah'ın bir lutfudur. Onlar sorumluluklarını yerine getirerek Allah'a ibâdet edecekler, bu hükümler sayesinde aralarındaki anlaşmazlıklar engellenecek, kötülüklerin önü alınacaktır. Çünkü şefkat ve merhamet, insanların kalplerinin huzurunu temin etmeyi gerekli kılmaktadır:

سُورَةُ النُّورِ

24- NÛR SÛRESİ

24. NÛR SÛRESİ

Nûr sûresi Medine'de nâzil olmuştur. Âyetlerin iniş sebeplerinden hareketle sûrenin Medine dönemi boyunca peyderpey indiği anlaşılır. 64 âyettir. İsmini, 35. âyette bir temsille anlatılan "Allah'ın göklerin ve yerin nûru" olmasından alır. Mushaf tertîbine göre 24, iniş sırasına göre 102. sûredir.

Konusu

Nûr sûresi fert, âile ve toplum ilişkileri açısından çok mühim mevzulara temas eder ve hükümler getirir. Zinâ haddi, iftirâ haddi, mulâane, insanların iffet ve namuslarını korumada İslâm toplumunu daha dikkatli olmaya dâvet, evlere giriş çıkış âdâbı, başörtüsü, tesettür ve mahremiyet meseleleri, bekârların evlendirilmesine teşvik konuları bunlardan bazılarıdır. Allah'ın insanlara doğru yolu göstermesi bir temsille izâh edilir. Bu hidâyetten nasibi olanların parlak mânevî halleri ve mutlu istikballeri karşısında, bu hidâyete sırtını dönenlerin hazin akıbetleri dikkat çekici benzetmelerle gözler önüne serilir. Yerde ve gökteki varlıkların, saflar hâlinde kuşların tesbihi; bulut, yağmur, dolu, şimşek, yıldırım, gece ve gündüz ve yeryüzünde debelenen tüm varlıklar gibi Allah Teâlâ'nın kudret nişânelerine ve azamet tecellilerine yer verilir. Allah ve Rasûlü'nün hükmü karşısında münafıkların tavrı ile gerçek takvâ sahibi mü'minlerin tavrı, konu daha net anlaşılabilsin diye mukayese edilerek anlatılır. İslâm ümmetine, gerçekten iman edip sâlih ameller işledikleri takdirde yeryüzüne hâkim olacakları ve dinlerinin payidâr olacağı müjdesini verir. Âile içi mahremiyete ve husûsîyle yeme, içme bakımından akraba münâsebetlerine dikkat çeker. Allah Rasûlü (s.a.v.)'in emri ile hareket edilmesi ve O'na gereken hürmetin gösterilmesi hatırlatıldıktan sonra, O'nun emrine karşı gelenler büyük bir fitneye düçâr olmakla veya elemli bir azaba uğramakla ikaz edilirler.

Allah'ın Hükümleri

سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَاَنْزَلْنَا فِيهَٓا اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Bu, bizim indirdiğimiz ve bildirdiği hükümlerin uygulanmasını farz kıldığımız bir sûredir. Düşünüp ders ve öğüt almanız için bu sûrede apaçık âyetler indirdik.

Sûrede indirilen hükümler, kabul edilip edilmemesi serbest olan öğütler değil, bunlar kesinlikle itaat edilmesi gereken farzlardır. Bu sebeple "Eğer mü'minseniz bunları uygulamak zorundasınız" denilmektedir. Üstelik bildirilen hükümler gâyet açıktır; anlaşılmama veya yanlış anlaşılma ihtimali yoktur. Dolayısıyla "anlamadım" diyerek kimse bir bahane ileri süremez ve onları tatbik edemezlik yapamaz.

Öncelikle zinâ suçunun cezası açıklanmaktadır:

اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانٖى فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍۖ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فٖى دٖينِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۚ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَٓائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿٢﴾

2. Zinâ eden kadın ve zinâ eden erkekten her birine yüzer değnek vurun. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, o ikisine duyduğunuz acıma hissi sizi etkisi altına alıp Allah'ın belirlediği bu cezayı uygulamanıza engel olmasın. Mü'minlerden bir grup da suçluların cezalandırılmasına şâhitlik etsin.

Âyette "değnek" diye çevrilen اَلْجَلْدَةُ (celde), "cilt" kelimesinden gelip "cilde tesir edecek fakat ete geçmeyecek şekilde vurmak"tır. Çok acı vermeyecek bir değnek veya kırbaç seçilir, sakatlığa sebep olmayacak ve hayatî tehlike oluşturmayacak şekilde vücudun belli yerlerine vurulur. Kürk, palto gibi kaba elbiseler çıkarılır, fakat gömlek gibi giyecekler çıkarılmaz.

Yüz değnek, zinâ eden hür, bâliğ ve henüz sahih bir nikâhla evlenmemiş olanların cezasıdır. Câriyelerin cezası elli değnektir. (bk. Nisâ 4/25) Hür ve muhsan olanların cezaları ise recimdir.

İmam Azam (r.h.), recmi gerektiren muhsanlığın altı şartı olduğunu söyler:

Müslüman olmak, hür olmak, akıllı olmak, büluğ çağına ermiş olmak, sahih bir nikâhla evli bulunmak, cinsî münâsebette bulunmuş olmaktır. Bu şartlardan biri olmadığında muhsanlık ortadan kalkar.

İslâm'ın bir kısım suçlara ceza verilmesini istemesinin sebebi olarak:

• Suçluyu ıslah etmesi,

• Irza tecavüz durumunda mağduru tatmin etmesi,

• Hem suçlu hem de diğerleri için caydırıcı ve ibret verici olması gibi hususlar sayılabilir.

Kullarını seven ve onlara karşı sonsuz merhamet sahibi olan Allah Teâlâ, yine onların faydasına olmak üzere, hastaya yazılan acı bir ilaç kabilinden cezaya da yer vermiştir. İnsanlara bizzat yaratıcılarından fazla acımak kullara düşmez. Bu bakımdan suç işleyen hak ettiği cezayı mutlaka çekmelidir. Şer'î bir ruhsat olmaksızın suçluya acıyarak cezadan vazgeçmek suçluya da topluma da hayır getirmeyecektir. Ebû Hureyre (r.a.): "Bir yerde bir haddin uygulanması, o yerin ahâlisi için kırk günlük yağmur yağmasından daha hayırlıdır" demiştir. (Nesâî, Kat'ü's-sârik 7)

Ayrıca ceza infaz edilirken mü'minlerden uygun sayı ve keyfiyette bir grubun hazır bulunması gerekir. Bunlar en az dört kişi olmalıdır. Bu, olan bitenin insanlara ibret olması ve cezanın hukuka uygun bir şekilde infaz edilmesinin sağlanması bakımından önemlidir.

Zinâ eden erkek ve kadının evlilik durumlarını açılkamak üzere buyruluyor ki:

اَلزَّانِي لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَٓا اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

3. Zinâ eden bir erkek, zinâ eden veya Allah'a ortak koşan kadından başkasıyla evlenmez. Zinâ eden bir kadınla da zinâ eden veya Allah'a ortak koşan bir erkekten başkası evlenmez. Zinâ edenlerle ve Allah'a ortak koşanlarla evlenmek mü'minlere haram kılınmıştır.

Burada üç grup insandan bahsedilir:

• Müşrikler. Müslümanların bunlarla evlenmesi kesinlikle haramdır.

• Zinâyı mübah sayıp hafife alanlar. Haramlığı kesin olan zinâyı helâl sayıp hafife alanların yaptıkları bu iş küfür olduğundan onlar da müşrik sayılırlar, dolayısıyla kendileri ile evlenmek câiz olmaz.

• Bir de böyle olmayanlar.

İmam Ahmed b. Hanbel şöyle der: "Namuslu bir erkeğin, fuhşa devam eden bir fâhişe ile; namuslu bir kadının da günahına devam eden bir zâni ile evlenmesi

haramdır. Ancak tevbe ederlerse onlarla evlenilebilir." (İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'an,* III, 263) Bununla birlikte zinâsı sabit olan fakat bunu mübâh saymayan bir kadını, bir mü'min nikâhladığında, nikâhın geçerli olduğu, fakat bunun tahrîmen mekruh olduğu da söylenmiştir.

Âyet-i kerîmede zinâ eden kimselere hâkim olan psikolojik bir durumun tespiti de yapılıyor olabilir. Şöyle ki: Fâhişe bir kadını ancak kendisi gibi fuhşa alışmış bir erkek kabul eder. Namuslu insanlar fâhişelerle evlenmek istemezler. Nitekim âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler de kötü kadınlara yakışır. Temiz ve iffetli kadınlar temiz ve iffetli erkeklere, temiz ve iffetli erkekler de temiz ve iffetli kadınlara yakışır."** (Nur 24/26) Zinâya alışmış kötü tînetli erkekler de iffetli kadınlardan hoşlanmazlar. Onlar, kendileri gibi iffetsiz olanları seçerler. Genellikle fâhişe kadın da kendi tînetinde bir erkekle evlenir. Namuslu insanlar ise, iffetsizlerle uyuşamaz ve onlarla sıhhatli bir âile kuramazlar. Bu sebeple âyet, zinâ günahına devam etmekte olan kimselerle evlenmeyi mü'minlere haram kılmıştır. Çünkü böylelerine rağbet, toplumda arsızlığın ve edepsizliğin artmasına, iffetli kadınlara ilginin azalmasına ve toplumda fesadın yayılmasına sebep olur.

Kadın olsun erkek olsun iffetli insanlara zinâ iftirâsının cezasına gelince:

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ
ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾
إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

4. İffetli kadınlara zinâ suçu isnat edip de sonra dört şâhit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Böylelerinin şâhitliğini ebediyen kabul etmeyin. Çünkü onlar fâsıkların tâ kendileridir.

5. Ancak bundan sonra tevbe edip hallerini düzeltenlere gelince, bunlar fâsıklıktan kurtulurlar. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

4. âyetteki اَلْمُحْصَنَاتُ (muhsanât), "evli olsun olmasın, daha önce iffetle alakalı bir sabıkası bulunsun veya bulunmasın, dâva konusu olayda mâsum olan ve zinâ yaptığı ispat edilemeyen, bulûğ çağına erişmiş namuslu tüm kızlar ve kadınlar"ı ifade eder. Namuslu erkekler de aynı hükme tâbidirler. Bunlara zinâ suçu isnadında bulunan kişiler, dâvalarını ispatlamak için dört şâhit getirmelidirler. Eğer dört şâhit getiremezlerse onlarla ilgili üç yaptırım söz konusudur:

- Vurulma şartları zinâ haddinde belirtildiği gibi onlara seksener değnek

vurulur.

• Müfteri oldukları belirlendikten sonra artık ebediyen yani ölünceye kadar onların şâhitliği kabul edilmez.

• Bundan böyle fâsık olarak damgalanır, toplum nezdinde sabıkalı hâle gelir ve bir kısım haklardan mahrum kalırlar. Fâsık, doğru yoldan çıkan, Allah'a isyân eden kimsedir.

Şunu da unutmamak gerekir ki, iftirâ suçunu işlemiş olanlar, cezalarını çektikten sonra tevbe edip hallerini düzeltebilirler. Bu takdirde Allah onları sonsuz mağfiretiyle bağışlayacak ve engin merhametiyle onlara lutufta bulunacaktır. Burada mezhep imamları arasında şöyle bir yorum farkı dikkat çeker:

İmam Mâlik, İmam Şâfi ve İmam Ahmed'e göre tevbe ettikleri takdirde bunların sabıkası silinir ve şâhitlikleri kabul edilir.

Ebû Hanîfe'ye göre ise tevbe sadece onlardan "fâsıklık" vasfını kaldırır, fakat şâhitlik ehliyetini onlara tekrar kazandırmaz.

Kendi eşlerini zinâ ile suçlayanların sıkıntısı ise şöyle çözüme kavuşturulur:

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ اِلَّا اَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ
اَحَدِهِمْ اَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ وَالْخَامِسَةُ اَنَّ
لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ
اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾ وَالْخَامِسَةَ اَنَّ
غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَا اِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾

6. Eşlerine zinâ suçu isnat edip de kendilerinden başka şâhitleri bulunmayan kocalara düşen, gerçekten doğru söylediklerine dâir her defasında Allah adına yemin ederek dört kez şâhitlikte bulunmaktır.

7. Beşincisinde de: "Eğer yalan söylüyorsam Allah'ın lâneti üzerime olsun!" diye yemin etmektir.

8. Zinâ isnadıyla suçlanan kadına gelince, kocasının yalan söylediğine dâir her defasında Allah adına yemin ederek dört kez şâhitlikte bulunursa, üzerinden ceza kalkar.

9. Beşincisinde ise, eğer kocası doğru söylüyorsa Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını diler.

Bu âyetlerde belirtilen uygulama, İslâm âile hukukunda "li'ân" veya "mülâ'ane" terimi ile ifade edilir. Bu kelime, "karşılıklı lânetleşme" mânasına

gelir. Karısını zinâ ederken gördüğünü iddia eden erkekle eşi hâkimin huzuruna celbedilir. Önce erkek Allah'ı şâhit tutarak, karısını açık ve seçik bir şekilde zinâ ederken gördüğünü dört defa söyler. Beşincisinde ise "Eğer yalan söylüyorsam Allah'ın lâneti üzerime olsun" der. Sonra karısı dört kere, Allah'ı şâhit tutarak kocasının yalan söylediğini beyân eder. Beşincisinde de "Eğer o doğru söylüyorsa Allah'ın gazabı benim üzerime olsun" der. Böylece erkek iftirâ cezasından, kadın da zinâ cezasından kurtulur. Bir kısım müçtehitlere göre evlilik hayatları da sona erer.

Beyân edilen bu hükümler, mahza ilâhî rahmet tecellisidir:

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

10. Eğer üzerinizde Allah'ın lutfu ve merhameti bulunmasaydı ve Allah tevbeleri çokça kabul buyuran, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olan bir zat olmasaydı hâliniz nice olurdu?

İslâm, hayattaki her türlü problemi, olması gereken en tabiî yollarla halleden ve çözümsüz hiçbir meselenin kalmasını istemeyen kolaylıklı ve müsâmahalı bir dindir. Bu da Allah Teâlâ'nın insanlara en büyük lutuf ve rahmet tecellisidir. Eğer böyle bir din olmasaydı, eğer Cenâb-ı Hak kullarına merhamet gösterip, akılla çözmelerinin mümkün olmadığı sahaları vahiyle aydınlığa kavuşturmasaydı hâlimiz nice olurdu? O zaman ne yapacağımızı bilemez, yolumuzu şaşırır ve belki de bir problemi çözeyim derken daha büyük problemlerin çıkmasına sebep olabilirdik.

Burada bir taraftan suçun işlenmesine mâni olacak cezalar bildirilirken, bir taraftan da günaha bulaşmış insanlara bundan kurtulma ve hallerini düzeltme yolları gösterilir. Bunun da başta geleni pişman olup tevbe etmek ve bir daha işlememeye azimli olmaktır. Âyetin sonunda zikredilen, تَوَّابٌ (Tevvâb) ismi, yapılan tevbelerin Allah tarafından kabul edileceğine işaret etmekte; حَكِيمٌ (Hakîm) ismi ise vaz edilen hükümlerin çok güzel, sağlam ve hikmetli olduğunu göstermektedir.

Şimdi, iffetli insanları zinâ ile suçlamanın fert ve toplum vicdanında ne derin yaralar açtığı ve ne büyük huzursuzluklara sebep olduğu iyice ortaya çıkması için bizzat Rasûlullah (s.a.v.)'in hâne-i saâdetinden, onun en mahrem tarafından pek ibretli bir hâdise nakledilerek buyruluyor ki:

pek ibretli bir hâdise nakledilerek buyruluyor ki:

Düpedüz İftira

إِنَّ الَّذِينَ جَاؤُ بِالْاِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ
هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْاِثْمِ وَالَّذِي
تَوَلّٰى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾ لَوْلَٓا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ
الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِاَنْفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هٰذَٓا اِفْكٌ مُبِينٌ ﴿١٢﴾
لَوْلَا جَاؤُ عَلَيْهِ بِاَرْبَعَةِ شُهَدَٓاءَ فَاِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَٓاءِ فَاُولٰٓئِكَ عِنْدَ
اللّٰهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا
وَالْاٰخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَٓا اَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾ اِذْ تَلَقَّوْنَهُ
بِاَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِاَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا
وَهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَٓا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَٓا
اَنْ نَتَكَلَّمَ بِهٰذَا سُبْحَانَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ
تَعُودُوا لِمِثْلِهِ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾

11. O iftirâyı ortaya atanlar içinizden örgütlü küçük bir gruptur. Bu hâdiseyi hakkınızda kötü bir şey olarak görmeyin. Bilakis o sizin için bir hayırdır. O iftirâyı atanlardan her biri işlediği günahın cezasını çekecektir. Ama onlardan bu işin elebaşılığını yapan kimseye daha büyük bir azap vardır.

12. Bu iftirâyı işittiğiniz zaman mü'min erkek ve mü'min kadınların birbirleri hakkında güzel şeyler düşünmeleri ve: "Hâşâ! Böyle bir şey olamaz! Bu, düpedüz bir iftirâdır!" demeleri gerekmez miydi?

13. Bu iftirâyı atanlar, iddialarına dâir dört şâhit getirselerdi ya! Madem ki şâhit getiremediler, o halde onlar Allah katında yalancıların tâ kendileridir.

14. Eğer dünyada ve âhirette Allah'ın size lutfu ve merhameti olmasaydı, içine daldığınız bu iftirâ yüzünden size elbette pek büyük bir azap dokunurdu.

15. Çünkü siz o iftirâyı dilden dile birbirinize aktarıyor, hakkında bilgi

sahibi olmadığınız şeyleri ağzınızda geveleyip duruyor, bunun da basit ve ehemmiyetsiz bir şey olduğunu sanıyordunuz. Halbuki o, Allah katında son derece büyük bir günahtı!

16. Onu işittiğiniz zaman: "Böyle bir şeyi ağzımıza almamız bize yakışmaz. Aman Allahım! Bu, büyük bir iftirâdır!" diyerek kestirip atmanız gerekmez miydi?

17. Eğer mü'min kimseler iseniz, böyle bir şeyi bir daha yapmamanız konusunda Allah sizi sakındırıp uyarmaktadır.

18. Allah size âyetlerini böyle açıklıyor. Allah her şeyi hakkiyle bilendir; her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Bu âyetlerin inmesine sebep olup, Efendimiz'in pâk zevcesi Hz. Âişe ile ilgili vuku bulan hâdise hülasa olarak şöyle gerçekleşmiştir:

Rasûl-i Muhterem (s.a.v.), çıktıkları her gazveye eşlerinden birini kur'a ile götürürdü. Hicretin beşinci senesi yapılan Müreysî gazvesinde kur'a Hz. Âişe'ye çıkmış, beraberinde onu götürmüştü. Gazve dönüşünde Âişe (r.a.), ordunun konakladığı yerden, ihtiyaç için biraz uzaklaşmıştı. Döndüğünde ise ordu çoktan hareket etmiş bulunuyordu. Çünkü daha önce tesettür âyeti inmiş, mü'minlerin anneleri bir yere giderken devenin hörgücü üzerine konan ve hevdec adı verilen hücre içinde götürülmeye başlanmıştı. Bu sebeple ordu hareket ettiğinde Hz. Âişe'nin devenin üzerindeki hevdeçte olduğu zannedilmişti.

Âişe (r.a.), ordunun ardına düşüp kaybolmaktansa, bulunduğu yerde beklemeyi tercîh etti. Hafiften uykuya daldı. O sırada kâfileden geri kalanları toplamakla vazîfeli bulunan Safvân b. Muattal (r.a.) Hz. Âişe'yi fark etti: إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ **"...Bizim bütün varlığımız Allah'ındır ve biz ancak O'na dönüyoruz"** (Bakara 2/156) âyetini okuyarak kendisinin orada bulunduğunu duyurdu. Bu ses üzerine Hz. Âişe uyandı. Hz. Safvân tek kelime bile konuşmadan devesini çöktürdü; Âişe de deveye bindi. Öğle vakti orduya yetişmişlerdi. Bu durumu gören münafıklar, ellerine bulunmaz bir fırsat geçmiş gibi bu defa da ağızlarını çirkin bir iftirâ için açtılar. Hz. Âişe'nin Saffan'la çirkin bir iş yaptığını söylediler.

Fitne bir anda bütün orduyu sardı. Hz. Ebûbekir duyduğu müthiş bir ıstırapla: "Vallahi biz, böyle bir iftirâya câhiliye devrinde bile uğramadık!.." dedi. Safvân (r.a.) ise derin bir üzüntü içindeydi. Çünkü o, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in: *"Hakkında hayırdan ba ka bir ey bilmiyorum!.."* buyurduğu güzîde bir sahâbî idi.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in durumuna gelince; en büyük keder, hiç şüphesiz onun mübârek gönlüne düşmüştü. Çoğu kere evine kapanıyor, insanlarla pek fazla görüşmüyordu. Bu hususta küçük bir tahkîkat yaptırdı. Hz. Âişe'nin suçlu

olduğuna dâir en ufak bir alâmet bile yoktu. Ancak münafıklar susmuyorlardı. Hâdiseyi en son duyan, Âişe annemiz oldu. Bu ağır iftirâyı işitir işitmez de müthiş bir üzüntüye kapıldı. Tarifsiz bir elemle, Peygamber Efendimiz'den izin alarak babasının evine, mesele hakkında bilgi edinmeye gitti. İşittiği dedikoduları bir de onlardan dinleyince, âdeta eridi, bir sonbahar yaprağı gibi sarardı soldu.

Bu sırada Efendimiz (a.s.), hâdiseyi Hz. Âişe'yle konuşmak istedi. Hz. Ebûbekir'in evine gidip sevgili eşini:

"–Âi e! Hakkında bana birtakım sözler ula tı. Eğer suçsuz isen Allah seni temize çıkaracaktır" buyurdu. Âlemlerin Efendisi'nin de iftirâlar karşısında küçük bir tereddüt geçirdiğini hisseden hassas ve ince rûhlu Âişe (r.a.), anne ve babasına baktı. Onların sustuğunu görünce, nemli gözlerle Allah Rasûlü (s.a.v.)'e şunları söyledi:

"–Vallahi, iyice anladım ki, siz söylenilenleri duymuş, neredeyse inanmışsınız. Şimdi ben suçsuzum desem, ki Allah benim suçsuz olduğumu biliyor, inanmayabilirsiniz. Aksini söylesem hemen inanabilirsiniz. Fakat Allah suçsuz olduğumu biliyor. O halde ben, o söylenenlere karşı Allah'tan yardım istiyorum."

Artık işin anlaşılması ve iç yüzünün ortaya konması sadece ilâhî vahye kalmıştı. Nitekim çok geçmeden Cenâb-ı Hak, hâdiseyle alâkalı bu âyet-i kerîmeleri indirdi. Söylenen sözlerin, münafıkların iftirâlarından ibâret olduğu âşikâr belli oldu. İlâhî beyânlar, hem Hz. Âişe'yi temize çıkarmakta hem münafıkların haksız ithamlarını yüzlerine vurup onlara azâbı haber vermekte hem de bu iftirâyı dillerine dolayan gâfilleri îkaz etmekteydi.

Allah tarafından gelip gerçeği açıklayan bu âyet-i kerîmelerden sonra Rasûlullah (s.a.v.), mütebessim bir şekilde Âişe (r.a.)'ya:

"–Müjde Âi e! Allah seni temize çıkardı!" buyurdu. Hz. Âişe ise, âyet-i kerîmelerle temize çıkarıldıktan sonra:

"–Benim gibi âciz bir kul hakkında âyet ineceğini hiç tahmin etmezdim. Zannederdim ki Rasûlullah (s.a.v.)'in kalbine bir ilham gelecek ve benim mâsum olduğum böylece ortaya çıkacak!" diyerek Cenâb-ı Hakk'a hamd etti. Kendisini başından öperek Rasûlullah'ın yanına gitmesini işaret eden babası Hz. Ebûbekir'e de:

"–Ben, Allah'tan başka kimseye hamd ve teşekkür etmem. Benim beraatımı bildiren Allah'tır!" diyerek biraz da naz ile kırgınlığını ifade etti. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.), tebessüm buyurdu. Bir ay süren sıkıntı, Allah'ın lutuf ve merhameti sayesinde nihâyete erdi.[12]

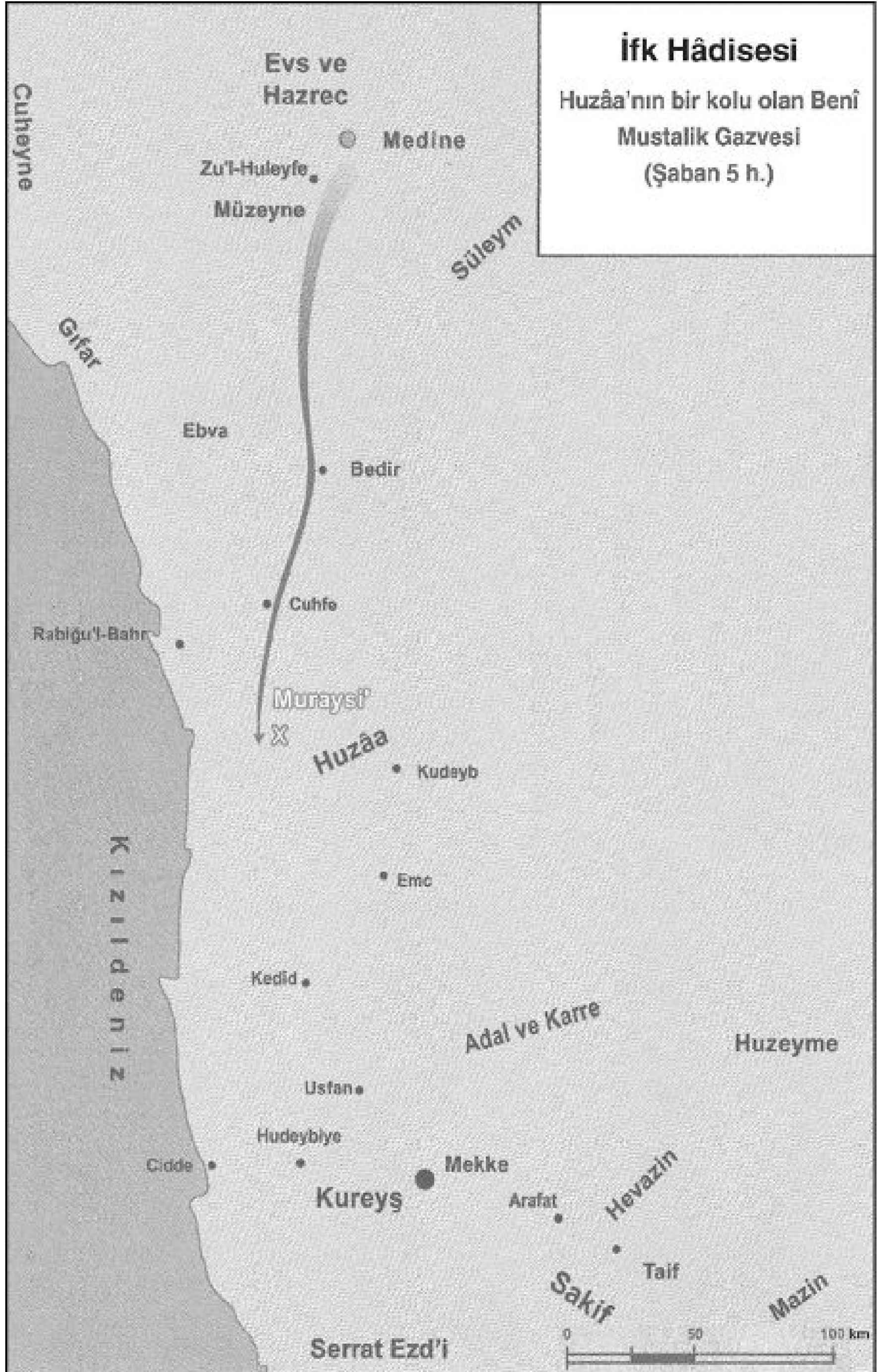
İftirâ atılan, Rasûlullah (s.a.v.)'in eşi, ümmetin annesi, en seçkin sahâbe Hz. Ebûbekir'in kızı ve aynı zamanda ümmetin en iffetli hanımlarından biri idi. Yalnız bu hâdise dahi, peygamberlerin iptilâ ve musîbetler karşısındaki tahammül gücünü göstermeye kâfidir. Bu, kıyâmete kadar iftirâya uğrayan mazlumlara büyük bir tesellîdir.

Böyle durumlar karşısında Ebû Eyyûb el-Ensârî ve hanımının sergilediği şu davranış, kıyâmete kadar gelecek bütün mü'minler için örnek olacak keyfiyettedir:

Rivâyet olunduğuna göre Ebû Eyyûb el-Ensarî (r.a.), hanımına:

"- Söyle bakalım, söylenenler hakkında ne dersin?" dedi. Bunun üzerine o:

bk. Buhârî, Şehâdât 15, 30; Cihâd 64; Meğâzî 11, 34; Müslim, Tevbe 56; Ahmed bHanbel, *Müsned,* VI, 60, 195.

İfk Hâdisesi
Huzâa'nın bir kolu olan Benî
Mustalik Gazvesi
(Şaban 5 h.)
Evs ve
Hazrec
Medine
Culieyne
Zu'l-Huleyfe
Müzeyne
Süleym
Gifar
Ebva
Bedir
Cuhfe
Rabiğu'l-Bahr
Muraysi'
Huzâa
Kudeyb
Kızıldeniz
Emc
Kedid
Adal ve Karre
Huzeyme
Usfan
Hudeybiye
Cidde
Mekke
Kureyş
Arafat
Hevazin
Taif
Sakif
Mazin
Serrat Ezd'i
0
50
100 km

"- Şâyet sen, Safvân'ın yerinde olsaydın, Rasûlullah (s.a.v.)'in haremine, hanımına kötülük yapmayı aklından geçirir miydin?" deyince Ebû Eyyûb:

"- Hayır!" cevabını verdi. Yine:

"- Şâyet ben, Âişe'nin yerinde olsaydım, hiç Allah'ın Rasûlü'ne hıyânet eder miydim? Halbuki Âişe benden, Safvân da senden daha üstündür" dedi. (bk. İbn Hişâm, *es-Sîre,* III, 347; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* II, 434)

Bu zor ve meşakkatli dönemde vahyin hemen gelmeyip uzun süre gecikmesi, Efendimiz (s.a.v.)'in peygamber olmakla birlikte beşeriyet vasfını tebârüz ettirmek, vahyin onun şuur ve nefsinden doğan bir hâl olmadığını göstermek ve müslümanların samîmiyetini imtihan etmek içindir.

İnsanların iffetlerine böyle taarruzda bulunanlar ve iffetsizliğin yapılmasını arzu edenler cezasız kalmayacaktır:

اِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ اَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِى الَّذِينَ اٰمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌۙ فِى
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ
عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

19. İman edenler arasında hayâsızlığın ve çirkin işlerin yayılmasını isteyenlere dünya ve âhirette can yakıcı bir azap vardır. İşin iç yüzünü Allah bilir, siz bilmezsiniz.

20. Eğer üzerinizde Allah'ın lutfu ve rahmeti bulunmasaydı ve Allah kullarına çok şefkatli, çok merhametli biri olmasaydı, hâliniz nice olurdu?

İfk hâdisesine sebebiyet veren mücrimler, nâmuslu bir kadına zinâ isnâd etmiş olduklarından dolayı cezalandırılmış, iftirâcıların her birine seksen değnek vurulmuştur. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 35) Zira bu tür yıkıcı faaliyetlere karşı gerekli tedbirler alınmadığında, kötülüklerin yayılmasına mâni olmak imkânsız hâle gelebilir. Bu sebeple Allah Rasûlü (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Allah'ın kullarını incitmeyiniz. Onları ayıplamayınız. Ayıplarını ara tırmayınız. Kim müslüman karde inin ayıbını ara tırırsa, Allah da onun ayıbını ara tırır, evinin içinde bile olsa onu rezil eder." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 279)

"Bir kimse müslüman karde inin ayıbını örterse, Allah da onun dünya ve âhiretteki ayıplarını örter." (Müslim, Zikir 38; İbn Mâce, Mukaddime 17)

"Karde inin ayıbına sevindiğini açıkça belirtme. Çünkü Allah ona merhamet eder, senin ba ına da o ayıpladığın eyi verir." (Tirmizî, Kıyâmet 54)

Bu bakımdan müslüman bir toplumda insanların ayıp ve hataları örtülmeli, ancak iffetli ve faziletli davranışlar açıkça konuşulmalı, takdir ve teşvik edilmelidir. Çirkin fiil ve davranışlar ise ancak gerektiği ölçüde dile getirilerek

değerlendirilmeli, cezalandırılmalı ve bunun ıslah çareleri üzerinde çalışılmalıdır. Çünkü ferdî gibi gözüken bu fiillerin toplum üzerinde meydana getirdiği tesiri ve halkın bundan ne kadar etkilendiğini bizim tam olarak bilmemiz mümkün değildir. Fakat Allah Teâlâ bunu çok iyi bilmekte, bu sebeple ne yapmamız gerektiğini öğretmektedir.

Bu sebeple buyruluyor ki:

يَا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۜ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ
الشَّيْطَانِ فَاِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِ ۜ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
وَرَحْمَتُهُ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًاۙ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكّ۪ي مَنْ يَشَٓاءُ ۜ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿٢١﴾

21. Ey iman edenler! Şeytanın adımlarına uymayın. Kim şeytanın adımlarına uyarsa, bilin ki o, ısrarla hayâsızlığı, çirkin ve kötü işleri yapmayı emreder. Eğer üzerinizde Allah'ın lutfu ve merhameti olmasaydı, sizden hiç kimse ebediyen temize çıkamazdı. Ancak Allah dilediği kullarını temize çıkarır. Allah her şeyi hakkiyle işiten, hakkiyle bilendir.

Bir defasında Allah Rasûlü (s.a.v.):

"- *Hiç kimse kendi amelleriyle cennete giremez*" buyurdu. Ashâb-ı kirâm:

"- Sen de mi, ya Rasûlallah?" diye sorduklarında Efendimiz (a.s.):

"- *Ancak Allah'ın beni mağfiret ve rahmetiyle sarıp sarmalamı olması ba ka*" diye cevap verdi. (Buhârî, Rikãk 18)

Allah'ın husûsî mağfiret ve rahmetiyle nefsini temizleme imkanı bulanlar, güzel ahlâk ve fazilet sahibi olurlar. Bunlardan beklenen de insanları af ve bağışlama itibariyle faziletli numûnesi davranışlar sergilemeleridir:

وَلَا يَأْتَلِ اُو۬لُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ يُؤْتُٓوا اُو۬لِي الْقُرْبٰى وَالْمَسَاك۪ينَ
وَالْمُهَاجِر۪ينَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ ۖ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا ۜ اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ
يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ ۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٢٢﴾

22. İçinizden fazilet ve servet sahibi kimseler, bundan böyle akrabalarına, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere mallarından bir şey vermeyeceklerine dâir yemin etmesinler. Affetsinler, hoş görsünler! Öyle ya, onları bağışlamanıza karşılık Allah'ın da sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Hz. Ebûbekir, Mıstah isimli bir fakire devamlı olarak yardımda bulunurdu. Kızı Âişe'ye yönelik vuku bulan çirkin iftirâ hâdisesinde onun da iftirâcılar arasında

yer aldığını görünce, bir daha ona ve ailesine iyilik yapmayacağına dâir yemin etti. Ebûbekir (r.a.)'ın yardımı kesilince Mıstah ve ailesi perişan bir hâle düştüler. Cenâb-ı Hak, yardımın kesilmesinin ardından bu âyet-i kerîmeyi inzâl buyurdu. Âyetlerin inişinden sonra Ebûbekir (r.a.):

"–Ben elbette Allah'ın beni bağışlamasını severim!" dedi. Ardından yemin kefâreti vererek, yapmış olduğu iyiliğe devam etti. (Buhârî, Meğâzî 34; Müslim, Tevbe 56; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, II, 546)

Âyet-i kerîme bizleri iyiliğe ve güzelliğe çağırmakta, kötülük yapanlara kötülükle muâmeleden vazgeçip hatta kötülüğe iyilikle muâmeleye dâvet etmektedir.

Fakat bazı günahlar var ki, Allah onları ısrarla yapmaya devam edenleri affetmeyecek, bilakis cezalarını verecektir:

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ
وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللَّهُ
دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿٢٥﴾

23. Kötülüğü aklından geçirmeyen iffetli mü'min kadınlara zinâ isnâdında bulunanlar, dünya ve âhirette lânetlenmişlerdir. Onlar için büyük bir azap vardır.

24. Kıyâmet günü kendi dilleri, elleri ve ayakları bütün yaptıklarını itiraf edip onlar aleyhinde şâhitlik yapacaktır.

25. O gün Allah onlara hak ettikleri cezayı eksiksiz verecek; onlar da Allah'ın hakkı, adâleti tam sağlayan ve kendisinden hiçbir şeyin gizlenemeyeceği mutlak Hak olduğunu bileceklerdir.

Burada övgüye lâyık kadınların üç vasfına yer verilir:

اَلْمُحْصَنَاتُ (muhsanât), kendilerine isnad edilen zinâ ve çirkin işlerden uzak olan iffetli kadınlar.

اَلْغَافِلَاتُ (gâfilât), zinâdan, zinâyla ilgili düşünce ve fiillerden hatırlarına hiçbir şey gelmeyen, duygu dünyaları tertemiz kadınlar. Dolayısıyla "gâfilât" kelimesi, "muhsanât" kelimesinin ifade edemediği nezâhet ve temizliği ifade etmektedir.

اَلْمُؤْمِنَاتُ (mü'minât), inanılması gereken her şeye inanan, hakikî ve tafsilî bir imanla muttasıf olan kadınlar.

Hz. Âişe, Efendimiz'in diğer eşleri, iffet, nezâhet ve temizlik bakımından onlara yaklaşmaya çalışan diğer mü'min kadınlar buna misâldir. Onların birine

iftirâ atmak hepsine iftirâ atmak gibi günahtır. Bu sebeple, iftirâ atılan sadece Hz. Âişe olmakla birlikte, bu mânaya dikkat çekmek için çoğul sîgası kullanılmıştır.

Nebiyy-i Muhterem (s.a.v.):

"- Helâk eden yedi eyden sakının!" buyurunca, sahabîler:

"- Bunlar hangileridir, ey Allah'ın Rasûlü?" diye sordular. Bunun üzerine Peygamberimiz (a.s.):

"Allah'a ortak ko mak, sihir yapmak, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı cana haksız yere kıymak, fâiz yemek, yetim malı yemek, sava meydanından kaçmak, evli, namuslu ve kötülüğü aklından bile geçirmeyen kadınları zinâ ile suçlamaktır" buyurdu. (Buhârî, Hudûd 44; Müslim, İman 145)

Dünya hayatında iyilerle kötüler, iyiliklerle kötülükler, temiz olan ile temiz olmayan, helâl ile haram münâsebetlerinde; özellikle kadın erkek ilişkilerinde cereyân eden ilâhî sosyolojik ve psikolojik kanunlara işaret etmek üzere buyruluyor ki:

اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِۚ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ
كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِۚ اُو۬لٰٓئِكَ مُبَرَّؤُنَ مِمَّا يَقُولُونَۜ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ

26. Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler de kötü kadınlara yakışır. Temiz ve iffetli kadınlar temiz ve iffetli erkeklere, temiz ve iffetli erkekler de temiz ve iffetli kadınlara yakışır. Bu temiz insanlar, iftirâcıların kendilerine isnat ettikleri suçlardan uzaktır. Onlar için bir bağışlanma, bol ve güzel bir rızık vardır.

İşaret edilen bu sosyolojik ve psikolojik kanunlar çerçevesinde âyetle ilgili şu izâhlar yapılabilir:

Birincisi; iffetsiz, zinâkar kadınlar zinâkar erkeklere yakışır. Böyle kadınlar sadece böyle erkeklere nasip olur. Çünkü Allah Teâlâ'nın görevlendirdiği bir melek vardır. Bu melek, aralarında benzerlikler bulunanları birbirlerine yönlendirip kaynaştırır. Zinâ eden erkekler de zinâ eden kadınlara yakışır. Çünkü ortak vasıfları taşımak, bir araya gelip bir birlik oluşturmanın şartlarından biridir. Zinâdan uzak olan iffetli kadınlar iffetli erkeklere, iffetli erkekler de iffetli kadınlara yakışır. Çünkü iffetli erkekler, iffetli kadınları bırakıp iffetsiz olanlara tâlip olmazlar. İffetli olan erkek ve kadınlar iftirâcıların dedikodularından çok uzaktır. Buna göre Rasûlullah (s.a.v.)'in temizlerin en temizi, iffetlilerin en iffetlisi, bütün insanların en hayırlısı olması, Hz. Âişe'nin de en temiz ve en iffetli kadın olduğunu ortaya koymaktadır.

İkincisi; kötü sözler, kötü erkek ve kadınlar için olup onlar hakkında söylenmesi lâyıktır. Kötü sözün iyiler hakkında söylenmesi uygun düşmez. Aynı şekilde erkek ve kadınlardan kötü olanlar, haklarında kötü sözlerin söylenmesine lâyıktır. Güzel sözler, iyi erkek ve kadınlara lâyıktır. İyi erkek ve kadınlar da haklarında güzel sözler söylenmesine lâyıktır. İşte bu iyi ve temiz insanlar, haklarında kötü insanların söylediklerinden uzaktır. Buna göre âyetin iniş gâyesi, Hz. Âişe'nin zinâdan uzak olduğunu bildirmektir.

Üçüncüsü; kötü sözler ancak kötü olan erkek ve kadınlardan çıkar. Temiz insanlardan böyle şeyler sâdır olmaz. Kötü erkek ve kadınlar da, ifk hâdisesine iştirak edenlerin yaptığı gibi, kötü söz söylemeye alışıktırlar. Çünkü kabın içinde ne varsa dışarı o sızar. İyi sözler ise ancak iyi erkek ve kadınlardan sâdır olur. Kötülerden böyle şeyler hâsıl olmaz. İyi erkek ve kadınlar da iyi sözler söylemeye alışıktırlar. Onlardan iyi sözden başkası duyulmaz. İşte bu iyi insanlar, kötü insanların söylediği kötü sözleri söylemekten uzaktır. Onlar, bu gibi kötü şeyleri asla ağızlarına almazlar.

Dördüncüsü; Allah'ın haram kıldığı amelleri gönüllü olarak ancak onları tercih eden kötü insanlar yaparlar. Onlar, hep bu tür amellere meylederler. Herkes kendine lâyık olan şeye meyyâldir. Buna göre fiil de fâiline lâyıktır. Herhangi bir iş yapan kimse, yaptığı o işle bizzat kendisinin temiz mi pis mi, değerli mi değersiz mi, şerefli mi şerefsiz mi olduğunu ortaya koyar. Yine kötü haller, nefsânî arzular, şehvetler bunlara lâyık olan habis ruhlu kimselere lâyıktır. Çünkü sıfat sahibinden, sahibi de sıfatından ayrılmaz. Aynı şekilde haram mallar, yiyecekler ve içecekler de rütbesi o seviyede olan ve himmetini bunlar üzerine teksif eden kişilere lâyıktır. Habis ruhlu insanlar ancak böyle haram mallara meylederler; böyle haram mallar da ancak o habislere nasip olur. Buna mukâbil Allah'ın râzı olduğu ameller ve taatler temiz insanlardan sâdır olur. Onlar böyle amelleri tercih eder ve onları yerine getirmek için çalışıp çabalarlar. Yine güzel haller, ulvî duygular, nefsâniyetten sıyrılarak hakka yaklaşma iştiyâkı bu gibi güzel ve temiz insanlara aittir. Onlar himmetlerini her türlü âdi, basit ve değersiz şeylerden yükseklerde tutarlar; ancak gerçek izzet sahibi Rabbin huzurunda boyun eğer, tezellül gösterirler. Aynı şekilde temiz ve helâl mallar, yiyecekler ve içecekler de bu gibi temiz insanlara lâyıktır. Onların kazandıkları ve kullandıkları mallarda ne şeriat açısından bir pürüz ne de yaratıklar açısından bir minnet söz konusudur.

Şimdi de âile mahremiyetinin korunmasını ve bu hususlarda ortaya çıkabilecek kötülüklerin önüne set çekilmesini sağlayan ilâhî buyruklar gelmektedir:

Evlere Girme Âdabı

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَاْنِسُوا
وَتُسَلِّمُوا عَلٰٓى اَهْلِهَاۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ فَاِنْ
لَمْ تَجِدُوا فٖيهَٓا اَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتّٰى يُؤْذَنَ لَكُمْۚ وَاِنْ قٖيلَ لَكُمُ
ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ اَزْكٰى لَكُمْۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلٖيمٌ ﴿٢٨﴾
لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فٖيهَا مَتَاعٌ لَكُمْۜ
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾

27. Ey iman edenler! Başkalarına ait evlere, sakinlerinin iznini almadan ve onlara selâm vermeden girmeyin. Böyle yapmanız, hakkınızda en hayırlı ve münasip olandır. Umulur ki düşünür, hikmetini anlar ve buna göre davranırsınız.

28. Şâyet orada kimseyi bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size "Geri dönün!" denirse derhal dönün. Bu, sizin için daha temiz, daha nezih bir davranıştır. Allah, bütün yaptıklarınız hakkiyle bilir.

29. İçinde oturulmayan, fakat herkesle birlikte sizin de faydalanma hakkınız bulunan evlere, yerlere izinsiz girmenizde bir sakınca yoktur. Ama unutmayın ki Allah, gerek açığa vurduğunuz gerekse gizli tuttuğunuz bütün düşünce ve niyetlerinizi bilmektedir.

Sûrenin ilk âyetlerinde beyân edilen hükümler, kötülüklerin toplumda ortaya çıktıkları sırada yok edilmesini hedeflemektedir. Bu ve bundan sonraki birkaç âyette getirilen hükümler ise, kötülüğe daha vuku bulmadan mâni olmak, toplumu ıslah etmek ve kötülüğün ortaya çıkıp yayılmasına sebep olacak durumların kökünü kazımak hedefini taşımaktadır.

Bu üç âyette evlere giriş âdâbı öğretilmektedir. Şöyle ki:

Birincisi; İslâm öncesi Arap âdetine göre, insanlar birbirlerinin evlerine yalnızca "iyi sabahlar" ya da "iyi akşamlar" diyerek izin almadan serbestçe girerlerdi. Önceden haber verilmeden yapılan böyle girişler bazan ev halkının ve kadınların gizliliğini ihlal ederdi. Allah, herkesin kendi evinde bir gizliliği olabileceği ve dolayısıyla kimsenin bir başkasının evine ev halkının izni olmadan habersizce giremeyeceği kâidesini koydu.

Rivâyete göre Ensar'dan bir kadın:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Ben evimde babam olsun, oğlum olsun hiç kimsenin görmesini istemediğim bir hal üzere bulunabiliyorum. Ben bu halde iken babam gelir yanıma girer, yine âilemden bir başka adam çıkıp gelebilir. Ne yapmamı tavsiye ederseniz?" dedi. Bunun üzerine bu 27. âyet-i kerîme nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XVIII, 147)

Buna göre başkalarına ait olan evlere, aynı ev içerisinde de başkalarının kaldığı odalara girerken izin istemeli, girmek için onay almalı, oraya girmemizde herhangi bir sakınca olmadığı noktasında hem kendi kalbimiz hem de evdekilerin kalbi mutmain olmalı ve hâne halkına selâm vererek oraya girmeliyiz. Çünkü evlerin, kişilerin kaldıkları özel yerlerin bir mahremiyeti vardır. İslâm bu mahremiyetin korunmasına çok önem vermektedir. Gizlilik hakkı sadece evlere girişle alakalı olmayıp bir evi dışarıdan gözleme, kapı aralığından bakma, içerde konuşulanları dinleme, hatta bir başkasının mektubunu izinsiz okumaya kadar uzanmaktadır.

Rasûlullah (s.a.v.); *"İzin istemek gözün evin ayıplarını görmemesi için art kılınmı tır"* (Buhârî, İsti'zân 11) buyurarak mahremiyeti ihlâlin, sadece bir yere girmekle değil aynı zamanda bakmakla da meydana geldiğini belirtir. Bu bakımdan kişi herhangi bir yere girmek üzere izin almak istediğinde Nebiyy-i Ekrem Efendimiz'in âdeti veçhile, kapının biraz gerisinde, sağ ya da sol yanını dönerek durmalıdır. (Ebû Dâvûd, Edeb 127)

Başkasının evine pencere veya anahtar deliği gibi yerlerden bakmak ve içeridekileri gözetlemek, şahsiyetli bir mü'mine kesinlikle yakışmayan bir davranıştır. Zira bu davranış, bakan açısından ahlâkî düşüklük ve hasta ruhluluk, bakılan için de mahcûbiyet ve huzursuzluk kaynağıdır.

Asr-ı saâdette evler, hurma dallarından, çoğunlukla tek katlı ve basit yapılarda inşâ edildiği için o gün insanlar kapı önünde, evdekilerin duyabileceği bir sesle "Selâmun aleyküm, girebilir miyim?" demek sûretiyle izin talep ediyorlardı. Nitekim bu duruma uymayan sahâbîlerin Rasûlullah tarafından te'dib edildiğini görmekteyiz. Kilde b. Hanbel (r.a.) diyor ki, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gittim ve selâm vermeden huzuruna girdim. Bunun üzerine Efendimiz: *"Geri dön ve «es-Selâmü aleyküm, girebilir miyim?» de"* buyurdu. (Ebû Dâvûd, Edeb 127)

İkincisi; herhangi bir evin kapısını çalarak izin isteyen kimse, bu işi en fazla üç defa tekrarlamalı, cevap verilmediği takdirde ısrarcı olmamalıdır. Efendimiz (s.a.v.):

"İzin istemek üç defadır. İzin verilirse girersin, verilmezse geri dönersin" buyurmuştur. (Buhârî, İsti'zân 13) Bununla birlikte içerdekiler tarafından duyulmadığını zanneden kimsenin, kapıyı daha fazla çalmasında bir mahzur

yoktur. Eğer içeriden: "Geri dönün!" denilirse, orada beklenilmeden derhal geri dönülmelidir.

Üçüncüsü; faydalanmamıza açık bulunan veya içinde bir eşyamızın bulunduğu, fakat kimsenin oturmadığı evlere girerken izin istemeye gerek yoktur. Mesela herkese açık olan hanlar, hamamlar, oteller, misafirhaneler ve dükkanlar bu kabilden yerlerdir.

Rivâyete göre izin istemeyi emreden 27. âyet-i kerîme nâzil olduktan sonra bir kısım sahâbe bu işte çok dikkatli davranmaya başladılar. İster harâbe olsun, ister orada kimseler yaşasın, nereye giderlerse mutlaka selâm verir ve izin isterlerdi. Bunun üzerine 29. âyet-i kerîme nâzil oldu ve Yüce Allah bu âyet-i kerîme ile kimsenin yaşamadığı bir ev ya da yere girmek için izin isteme mecburiyetini kaldırıp izinsiz girmeyi mubah kıldı. Çünkü izin istemenin sebebi, sadece kişinin kendisi için görülmesi haram olan şeyleri görme korkusudur. Böyle bir sebep ortadan kalkınca hüküm de ortadan kalkar. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XII, 221)

İslâm, kişiyi harama götürecek bütün yolların kapatılması maksadıyla daha sıkı önlemler almakta, haram ateşinin belki de başlangıç kıvılcımını oluşturacak ilk merhaleyi bile dikkatten uzak tutmayarak mü'min erkek ve mü'min kadınların bakışlarını kontrol etmelerini istemektedir:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذٰلِكَ
اَزْكٰى لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾

30. Mü'min erkeklere söyle: Gözlerini harama bakmaktan sakınsınlar; iffet ve namuslarını korusunlar. Bu, onlar için daha temiz ve daha nezih bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların bütün yaptıklarını en iyi bilmektedir.

Kişiyi harama sevk eden yolların başında gözler gelir. Görmek kalbe açılan en büyük kapıdır. Oraya ulaşan duyu kanallarının en mükemmelidir. Bu sebeple haramlardan ve fitneye düşmekten korkulan hususlardan gözlerin sakındırılması büyük önem arz etmektedir. Bu âyette de önce mü'min erkeklere hitap edilerek gözlerin her durumda tamâmen kapatılması değil; haramlara bakmaktan, gerek dışarıda gerek içerde, gerek başkalarının evlerine girerken çıkarken, otururken kalkarken gözleri dikmekten, ayıp bir şey görmekten korunması istenmektedir.

Şiblî (r.h.)'e: "Gözlerini korusunlar" âyetinin ne mânaya geldiği sorulmuş, o da:

"Baş gözlerini haram olan şeylerden, kalp gözlerini de Allah'ın dışındaki şeylerden çeksinler" demiştir.

Rasûlullah (s.a.v.): *“Yollarda oturmaktan sakınınız”* buyurunca, ashâb-ı kirâm (r.a.):

“- Ey Allah’ın Rasûlü! Bizim için orada oturmak kaçınılmaz bir şeydir. Biz oralarda sohbet ederiz” dediler. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.):

“- Madem oturmaktan ba ka eyi kabul etmiyorsunuz, o takdirde yolun hakkını verin” buyurdu.

“- Yolun hakkı nedir, ey Allah’ın Rasûlü!” dediklerinde de şöyle buyurdu:

“- Gözün haramdan sakınılması, rahatsızlık verici eylerin önlenmesi, selâmın alınması, iyiliğin emredilip kötülüğün sakındırılması.” (Buhârî, Mezâlim 22; Müslim, Libâs 114)

Âyette “iffet ve namus” olarak tercüme edilen اَلْفَرْجَ (ferc) kelimesi, hakikî olarak üreme organları, mecazî olarak da iffet ve namus mânasına gelir. Kur’an’da “fercin korunması” istendiğinde bundan maksat onun zinâdan korunmasıdır. Ancak bu âyet-i kerimede, hakikî mânasıyla birlikte onu gözlerden korumak ve bunun için örtmek mânası da kastedilmiştir. Zâten onu gözden koruma emri, evleviyetle onu zinâdan da koruma mânasını ifade etmektedir. Tıpkı ana babaya “Öf!” deme emrinin, evleviyetle onlara bağırmayı, çağırmayı ve vurmayı yasaklaması gibi.

Erkeğin başkalarının gözlerinden sakınması gereken yerleri sadece üreme organı değil, tüm avret yerleridir. Bunun asgari sınırı, Hanefi mezhebine göre göbekle diz kapaklarına kadar olan kısımdır. Diz kapakları da bu sınıra dâhildir. Yalnız bu sınırlar, erkekler arasında riâyet edilmesi gereken sınırlardır. Erkeğin yabancı kadınlara karşı örtüp sakınması gereken yerler daha farklıdır. Burada yasak sınırı, normal şartlarda karşı tarafı tahrik edebilecek, ona karşı cinsî câzibeyi artıracak takılar, kokular, vücut teşhiri gibi nesneler ve davranışları da içine almaktadır.

Hâsılı âyetin gösterdiği istikâmette mü’min erkekler, mümkün olduğu nispette iffetli olmaya gayret göstereceklerdir. Rasûlullah (s.a.v.)’in şu hadis-i şerifi bize bu konuda gösterilmesi lâzım gelen hassâsiyeti çok güzel bir şekilde izâh etmektedir.

Sahâbe-i kirâmdan biri:

“- Ey Allah’ın Rasûlü! Biz mahrem yerlerimizden neyi gizleyelim, neyi gösterelim?” diye sordu. Peygamberimiz (s.a.v.):

“- Sen mahrem yerini hanımın ya da câriyen dı ında herkesten korumalısın” buyurdu. Adam:

“- Peki kişi kendisi gibi bir erkek ile birlikte bulunursa?” diye sorunca, Efendimiz (s.a.v.):

“- *Eğer onun görmemesini sağlayabiliyorsan, bunu sağla*” buyurdu. Bu sefer:

“- Peki kişi ya tek başına kalırsa?” diye sorunca da:

“- *Allah kendisinden hayâ edilmeye insanlardan daha lâyıktır*” buyurdu. (Buhârî, İsti’zân 2)

İfetlerini koruma ve örtünme konusunda mü’min kadınların yapması gerekenlere gelince:

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا
يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ
وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ اَوْ اٰبَائِهِنَّ اَوْ اٰبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اَبْنَائِهِنَّ
اَوْ اَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِي اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِي اَخَوَاتِهِنَّ اَوْ
نِسَائِهِنَّ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ اُولِي الْاِرْبَةِ مِنَ
الرِّجَالِ اَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا
يَضْرِبْنَ بِاَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا اِلَى اللّٰهِ
جَمِيعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

31. Mü’min kadınlara da söyle: Gözlerini harama bakmaktan sakınsınlar; iffet ve namuslarını korusunlar. Mecbûren görünen kısımları müstesnâ, güzelliklerini ve süslerini teşhir etmesinler. Başörtülerini, yakalarının üzerine kadar örtsünler. Güzelliklerini ve süslerini; kocalarından, babalarından, kayınpederlerinden, kendi oğullarından, üvey oğullarından, erkek kardeşlerinden, erkek kardeşlerinin oğullarından, kız kardeşlerinin oğullarından, müslüman kadınlardan, kendi câriyelerinden, erkeklikten kesilip kadınlara ihtiyaç duymayan hizmetçilerden veya henüz kadınların mahrem yerlerini anlamayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Bir de gizledikleri güzelliklere, süslere dikkat çekecek ve erkeklerde arzu uyandıracak şekilde ayaklarını yere vurarak yürümesinler. Ey mü’minler! Hepiniz tevbe ederek Allah’a yönelin ki kurtuluşa eresiniz.

Bu âyet-i kerîmede mü’min kadınlardan şu hususlar talep edilmektedir:

Birincisi; gözlerini bakılması haram olan şeylerden çevirecekler. Ümmü Seleme (r.a.)’nın naklettiği şu hâdise ne kadar dikkat çekicidir. Şöyle anlatıyor:

“Ben Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in yanında bulunuyordum. Meymûne de oradaydı. Derken âmâ sahâbî Abdullah b. Ümmi Mektûm çıkageldi. Bu olay örtünme âyeti geldikten sonra idi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.):

«- Örtülerinizi üzerinize alın» buyurdu. Biz de:

«Ey Allah'ın Rasûlü! O âmâ değil mi? Bizi görmez, tanımaz» dedik. O zaman Allah Rasûlü (s.a.v.):

«- Siz de mi âmâsınız, siz de mi onu görmüyorsunuz?» buyurdu." (Ebû Dâvûd, Libâs 34; Tirmizî, Edeb 29)

İkincisi; ırzlarını ve iffetlerini muhafaza edecekler.

Üçüncüsü; görünmesinde sakınca olmayan, mecbûren görünen yerleri dışındaki zînetlerini, zînet taktıkları yerlerini, câzibe ve güzelliklerini açığa vurmayacaklar:

Âyette bahsedilen الزّينة (zînet), ister doğuştan olsun ister sonradan olsun insanı başkalarının gözünde süsleyen ve güzelleştiren şeylerdir. Buna göre daha çok kadınların taktıkları altın, gümüş, inci gibi süs eşyasına zînet denmekle beraber, özellikle kadının câzip yerlerine de zînet denebilir. Âyet-i kerîmede zînet ile, takılan süs eşyasından çok, bu eşyanın takıldığı zînet yerleri kastedilir. Çünkü takılan zînetin gösterilmesi haram olmakla zînetin takıldığı yerin gösterilmesi de haram olur. (bk. Kurtubî, *el-Câmi'*, XII, 153; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'an,* III, 283)

İstisnâ edilen "mecbûren açılan" veya "görünmesinde sakınca olmayan" kısmını ashâb-ı kirâmdan Hz. Ali, İbn Abbas, İbn Ömer, Enes, tabiîlerden Saîd b. Cübeyr, Atâ, Mücâhid, Dahhâk, müctehid imamlardan Ebû Hanîfe, Mâlik ve Evzâî'nin de dâhil olduğu İslâm âlimlerinin çoğunluğu "yüz ve bileklere kadar eller" olarak anlamışlardır. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XIII, 92-93) Diğer bir kısım sahabî, tabiîn, İmam Şâfi ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre kadının yüz ve ellerinin açılması da haramdır. Dolayısıyla açılmasına müsaade edilen dış zînet, âyet-i kerîmede kullanılan ظَهَرَ (zahara) fiilinin özelliği gereği kendiliğinden açılan zînettir ki, bunun "eller ve yüz" olması mümkün değildir. Çünkü bunları kapatma imkânı vardır ve kendiliğinden açılması söz konusu değildir. Bu, kadının iradesi dışında rüzgâr vs. ile açılan zîneti olmalıdır. Sözkonusu âyetle zînetin ikinci zikredilişinde bu istisnânın olmaması da bunu gösterir. Yahut da bu, zâten kapatma imkânı olmayan dış elbiseden ibarettir.[13]

İbnü'l-Cevzî, Ebû Hayyân, Ebûssuûd, Mevdûdî, Muhammed Hamîdullah gibi âlimler, özellikle "cilbâb" âyetinden de (bk. Ahzâb 33/59) hareketle kadının yüzünün örtülmesinin farz olduğunu söylerler.[14]

Âyetteki "mecbûren görünen" mücmel ifadeyi az da olsa farklı tefsir eden âlimler, kadınların istisnâ dışında kalan zînetlerini, zînet yerleri olan saç, baş, boyun, kulak, gerdan, göğüs, kol ve bacakların örtülmesi olarak anlamışlar ve bunlardan herhangi birini açmalarının câiz olmadığı hükmünde ittifak

etmişlerdir.[15]

Kadınların örtünmesiyle ilgili diğer âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

“Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü’minlerin hanımlarına söyle evlerinden dışarı çıktıkları zaman dış örtülerini üzerlerine alsınlar. Bu, onların iffetli kadınlar olarak tanınmaları ve kötü insanlar tarafından sözlü veya fiilî tâcize uğrayıp incitilmemeleri açısından en uygun yoldur. Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.” (Ahzâb 33/59)

Bu âyet-i kerîmede müslüman kadınların evlerinden çıkarken üstlerine vücut hatlarını belli etmeyecek bir dış elbise almaları, ev kıyafetleri ile sokağa çıkmamaları emredilmektedir. Bütün müfessirler, tabirleri değişik olsa da, mefhumda birleşerek âyetteki “cilbâb”dan maksadın, kadının elbiseleri üzerine giyilen ve bütün vücûdu örten bir örtü, elbise olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu sebeple zamanımızda kadınların ev kıyafetleri üzerine pardesü, manto vb. bir dışarı elbisesi giymeleri gerekmektedir. Âyet, setr-i avreti değil, onun üzerine fazlasını emretmektedir.[16]

Dördüncüsü; başörtülerini boyun, gerdanlık vs. kapatacak şekilde yakaları üzerine salıverecekler:

Âyette geçen اَلْخُمُرُ (humur), sözlük anlamında “örtmek ve kaplamak” mânaları bulunan اَلْخَمْرُ (hamr) kökünden gelen “kadının başını örttüğü şey, başörtüsü” mânasına gelen اَلْخِمَارُ (hımâr) kelimesinin çoğulu ve “başörtüleri” anlamında bir kelimedir. (Cevheri, *es-Sıhâh,* II, 649; İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab,* IV, 256) Dolayısıyla tefsirlerde de kaydedildiği üzere “humur” hem İslâm’dan önce hem İslâm’dan sonra Arap kadınlarının kullandıkları geleneksel başörtüsüdür. Müfessirlere göre bu başörtüsü İslâm öncesi dönemde az çok süs giysisi olarak kullanılır ve uçlar, örtünen kadının sırtına doğru salınırdı. O günün yaygın modasına göre kadınların giydiği gömleğin ya da bluzun önünde genişçe bir açıklık bulunur ve böylece göğüsler örtülmezdi. (bk. Kurtubî, *el-Câmi‘*, XII, 153; Elmalılı, *Hak Dini,* V, 3506)

Demek ki son zamanlarda modernlik sayılan gerdanları açmak böyle eski bir câhiliye âdeti idi. İslâm böyle açıklığı yasaklayıp başörtüsünün yakalar üzerine vurulmasını emrederek tesettürü farz kılmıştır. Buna göre kadınların başörtülerini yakalarının üzerine vurmaları, başlarını, saçlarını, kulaklarını, boyunlarını, gerdanlarını, göğüslerini açık tutmayıp bu suretle sımsıkı örtmeleri ve bunu sağlayacak başörtüsü kullanmaları gerekmektedir. Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre bu âyet-i kerîme nâzil olunca muhâcir ve ensâr kadınları hemen eteklerinden birer parça keserek başlarını örtmüşlerdir. (bk. Buhârî,

Tefsir 24/13; Ebû Dâvûd, Libâs 31-33)

Beşincisi; âyet-i kerîmenin devamında da kadınların zînet yerlerinin, güzellik ve süslerinin görünmesi bakımından sakınca olmayan kimseler on iki madde olarak şöyle sayılmaktadır:

• Kadınların kocaları.

• Kadınların babaları.

• Kadınların kayınpederleri. Gerek kadın gerek koca tarafından babaların babaları ve dedeleri, annelerin babaları ve dedeleri gibi yukarı doğru bütün babaları da içine alır.

• Öz oğulları ve üvey oğulları. Buna, mesela oğulların oğulları, kızlarının oğulları gibi, kadın ve koca tarafından aşağı doğru olan bütün çocuklar ve torunlar dâhildir.

• İster baba bir, ister ana bir, ister ana-baba bir olsun, kadının kardeşleri.

• Erkek kardeşlerinin oğulları.

• Kız kardeşlerinin oğulları.

Bütün bunların hepsi, kadına mahremdir, onunla nikâhlanamaz. Amca ve dayının durumu da böyledir. Sayılan bu kimseler, o kadınlarla haşır-neşir, içli-dışlı olmak mecburiyetinde olanlardır. Bir de bunlar tarafından bir fitne çıkması ihtimali azdır.

• Kendi kadınları. Bununla, tercih edilen görüşe göre kendi dinlerinde olan diğer müslüman kadınlar kastedilmiştir.

• Elleri altında bulunan memlûkeler. Bu ifadeden maksat yine tercih edilen görüşe göre sadece câriyelerdir. Çünkü erkek kölelerin durumu farklıdır.

• Erkeklikten yana ihtiyacı olmayan hizmetçiler. Bununla ya şehvet yoksulluğundan, yahut kadın bilmeme sebebinden, yahut da fakirlik ve miskinlikten ötürü, cinsi münasebet dışında da kadınlardan istifade etme güç ve kudretleri bulunmayanlar kastedilmiştir.

Henüz kadınların gizli yerlerine muttali olamayan çocuklar. Yani kadınların avret mahallerini tasavvur edemeyen ve küçük olduğu için bunun ne demek olduğunu bilemeyen çocuklar veya kadınlarla birleşme gücüne ve yaşına erişmemiş çocuklar demektir.

Âyetin devam eden kısmındaki **“Bir de gizledikleri güzelliklere, süslere dikkat çekecek ve erkeklerde arzu uyandıracak şekilde ayaklarını yere vurarak yürümesinler”** (Nûr 24/31) ifadesinde birkaç incelik vardır:

• Cenâb-ı Hak, zînetin bulunduğunu fark ettiren sese kulak vermeyi yasakladığına göre, bu durum, zineti açıkça göstermeyi yasaklamaya haydi haydi delâlet eder.

• Yabancı erkekler sesini duymaması için kadının yüksek sesle konuşması da yasaklanmıştır. Çünkü onun sesi, halhalinin sesinden daha önemlidir ve fitne uyandırma ihtimali daha yüksektir. Bu yüzdendir ki âlimlerimiz, kadınların ezan okumasını mekruh saymışlardır. Çünkü ezanın yüksek sesle okunması gerekir. Kadının ise, sesini yükseltmesi yasaktır.

• Âyet, fitneye sebep olacaksa, kadının yüzüne şehvetle bakmanın yasak olduğuna delâlet eder. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXII, 182-183)

Fertleri günahlardan arındırıp iffetli, temiz ve sağlıklı bir toplum tesis edebilmek için bekârların evlendirilmesine ve evliliğin önündeki engellerin kaldırılmasına dikkat çekmek üzere şöyle buyruluyor:

وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصَّالِحٖينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَائِكُمْ اِنْ
يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌ ﴿٣٢﴾

32. İçinizden evli olmayanları, köle ve câriyelerinizden de evliliğe müsait olanları evlendirin. Eğer onlar fakir iseler, Allah onları lutfuyla zengin eder. Çünkü Allah'ın lutf u keremi çok geniştir; O her şeyi hakkiyle bilir.

Gözü ve iffeti koruma emirlerinin peşinden ana-baba, veli, efendi, çeşitli kademelerdeki idâreciler gibi toplumda söz sahibi olan ve bekârları evlendirme bakımından yetkisi bulunan herkese bu hususta yardımcı olmaları tavsiye edilmektedir. Ancak bu şekilde iffetin korunması ve sağlıklı bir toplum hayatının teşekkülü mümkün olabilir.

Evliliğin önündeki en büyük engel, geçim korkusu ve maddî imkânsızlıklardır. Hatta günümüzde sadece bu sebeple evliliğe yanaşmayan nice bekârlar vardır. Âyet-i kerîme geçim korkusuyla evlenmekten geri durmamayı, hatta zahirî şartların zorluğuna rağmen olabildiğince evlenme hususunda cesâretli olmayı teşvik etmektedir. Çünkü fakir de olsalar, lutfu ve ihsânı bol olan, kullarının bütün hallerini bilen Allah Teâlâ, evlenenleri zengin edeceğini; ummadıkları yerden rızık kapıları açarak, kanaat ve gönül zenginliği lutfederek, ihtiyaçlarını gidererek veya bu hususta yardımcı olacak vesileler halkederek onları destekleyeceğini müjdelemektedir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Üç ki i vardır ki bunlara yardım etmek Allah Teâlâ'nın üzerine aldığı bir haktır: Allah yolunda cihâd eden kimse, iffetli kalmak isteyerek evlenen kimse ve efendisine söz verdiği parayı ödemek isteyen anla malı köle." (Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 20; İbn Mâce, Itk 3)

Yüce Rabbimizin ve Peygamberimiz'in bu teşvik ve tavsilerine rağmen:

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذٖينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ

وَالَّذ۪ينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ
ف۪يهِمْ خَيْرًا ۗ وَاٰتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللّٰهِ الَّذ۪ٓي اٰتٰيكُمْ ۜ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ
عَلَى الْبِغَٓاءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۜ وَمَنْ
يُكْرِهْهُنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ مِنْ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٣٣﴾

33. Evlenmek için maddî imkân bulamayanlar, Allah lutfuyla onların ihtiyaçlarını giderinceye kadar iffetlerini korusunlar. Sahip olduğunuz köle ve câriyelerden özgürlüklerini satın almak için sizinle azatlık sözleşmesi yapmak isteyenlerle, eğer kendilerinde çalışıp kazanarak hayatlarını idâme ettirecek ve toplumun hayırlı bir ferdi olabilecek kabiliyet görürseniz, istedikleri anlaşmayı yapın. Allah'ın size ihsân ettiği mallardan siz de yardım olarak onlara bağışta bulunun. Mecbûrî hizmet bedellerini ödemelerine yardım edin. Dünya hayatının geçici menfaatlerine göz dikerek câriyelerinizi, hele bir de iffetli kalmak istiyorlarsa, hiçbir durumda sakın fuhşa zorlamayın! Her kim onları fuhşa zorlarsa, şunu bilsin ki Allah, zorla bu işe itildiklerinden dolayı, onlar hakkında çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Efendimiz (s.a.v.), husûsîyle evlenme arzusu canlı olan gençlere şu nasihatte bulunur:

"Ey gençler topluluğu! Sizden evlenmeye gücü yeten evlensin. Çünkü bu, gözü harama bakmaktan korur, iffeti muhafaza eder. Buna gücü yetmeyen de oruç tutsun. Çünkü oruç, onun ehvet duygularını kırar." (Buhârî, Savm 10; Müslim, Nikâh 1)

Burada köle ve câriyelerle ilgili özel bir konuya temas edilerek onların hürriyetlerine kavuşmalarını sağlayacak bir yol hakkında bilgi verilir. Buna İslâm hukukunda "mukâtebe" denilir. Mukâtebe, köle veya câriye ile efendisi arasında yapılan bir anlaşmadır. Buna göre köle veya câriye, belli bir bedel ödeme karşılığında efendisinden kendisini azat etmesini ister. Aynı teklifi efendi de köleye yapabilir. Kararlaştırılan bedel hazır ise köle bu bedeli hemen ödeyerek, değilse, efendisinin kendisine tanıdığı müddet içinde ödeyerek hürriyetine kavuşur. Ayrıca efendilere, borçlarını ödeme konusunda kölelere yardımcı o lmaları telkin edilir. Onlara verecekleri paranın veya malın Allah'ın kendilerine verdiği maldan olacağına dikkat çekilerek, bu dünyada herkesin emânetçi olduğu, dolayısıyla kimsenin kimseye tahakküme kalkışmaması gerektiği vurgulanır. Kölelerin hürriyetlerine kavuşturulmaları dinî, ahlâkî ve ictimâî bir vazîfedir. Bu vazîfe, asırlarca uygulanagelen ve bir hamlede tasfiyesi

mümkün olmayan kölelik müessesesini ortadan kaldırmak için İslâm’ın almış olduğu tedbirlerden biridir.

Netice olarak:

وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّق۪ينَ ۚ ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَا اِلَيْكُمْ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذ۪ينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ

34. Doğrusu biz, size dinin hükümlerini açıklayan âyetler, sizden önce gelip geçen toplumların hayatlarından ibretli örnekler ve kalpleri Allah saygısıyla dopdolu olup O’na karşı gelmekten sakınanlar için öğütler indirdik.

Sûrenin başından itibaren serdedilen bu âyet-i kerîmeler, kadın-erkek münâsebetleri, evlilik, âile hayatı, fert ve toplumun iffet ve namus esasına göre yetiştirilmesi hususunda ilâhî hükümleri açıklamaktadır. Önceden olup biten ibretli hâdiselerden misâller vererek müslümanları şuurlandırmakta, hak katında en yüce rütbe olan takvâya erişmek isteyenlere dersler ve öğütler vermektedir. Zira kul için en büyük hedef, rızâ-i ilâhîyi tahsil edebileceği yollardan ilerleyerek Rabbini tanımak, hakikî bir ilim ve irfanla mârifetullah okyanusunda mesafe almaktır:

bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XIII, 92-93; Cessâs, *Ahkâmu’l-Kur’an,* V, 172; Zemahşerî, *el-Ke âf,* III, 186.

bk. Ebû Hayyân, *el-Bahru’l-muhît,* VII, 250; Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’an,* IV, 457; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 1330-1337.

bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XVIII, 93-94; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XXIII, 201-210; Kurtubî, *el-Câmi‘*, XII, 152-153; Cassas, *Ahkâmu’l-Kur’an,* V, 172-175.

bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XXII, 33; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XXV, 230; Ebû Hayyan, *el-Bahru’l-muhît,* VII, 250.,

Nûrun Alâ Nûr

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ مَثَلُ نُورِه۪ كَمِشْكٰوةٍ ف۪يهَا مِصْبَاحٌ
اَلْمِصْبَاحُ ف۪ي زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ
شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُض۪ٓيءُ وَلَوْ لَمْ
تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلٰى نُورٍ يَهْدِي اللّٰهُ لِنُورِه۪ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَضْرِبُ
اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٣٥﴾

35. Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûru şöyle bir misâlle anlatılabilir: İçinde lamba bulunan bir fanus. Bu lamba kristal bir cam içindedir. Bu kristal cam da inci gibi parlayan bir yıldıza benzer. Lamba doğuya da batıya da ait olmayan mübârek bir zeytin ağacının yağından tutuşturulur. O yağ, neredeyse kendisine ateş değmese bile kendiliğinden ışık verecek haldedir. Bu durum, nûr üstüne nûrdur! Allah dilediği kimseyi kendi nûruna eriştirir. Allah, gerçeği anlamaları için insanlara böyle misâller verir. Allah her şeyi hakkiyle bilmektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinden biri اَلنُّورُ (Nûr)'dur. Bu isim Rabbimizin, bütün nurların sahibi ve yaratıcısı olduğunu, aynı zamanda "hakîki nûr"un da bizzat kendisi olduğunu haber verir.

Rasûlullah (s.a.v.) teheccüd namazına kalktığı zaman şöyle duâ ederdi:

"... Yâ Rab! Bütün hamd ü senâlar senin içindir. Sen, göklerin ve yerin ve bunlardaki her eyin nûrusun..." (Buhârî, Teheccüd 1; Müslim, Misâfirîn 199)

Yine Rasûlullah (s.a.v.)'e, Rabbini gördün mü sorulunca: *"Bir nûr gördüm"* şeklinde cevap vermiştir. (Müslim, İman 292) Bir defasında da Rasûlullah (s.a.v.), "Rabbini gördün mü?" sualine: *"Bir nûr! O'nu nasıl görebilirim"* (Müslim İman 291; Tirmizî, Tefsir 53/7) karşılığında bulunmuştur.

Bunlar, Rasûlullah (s.a.v.)'in Rabbimizin "nûr" sıfatıyla ilgili bazı açıklamalarıdır. Bu gibi izâhlar da dikkate alınarak **"Allah, göklerin ve yerin nûrudur"** (Nûr 24/35) âyetiyle ilgili şu tefsirler yapılmıştır:

Birincisi; Allah göklerin ve yerlerin "münevviri" yani aydınlatıcısıdır. Gökler ve yerler O'nun kudretiyle aydınlanmış, bütün nizam ve işleyişi O'nun kudretiyle istikâmet bulmuş, kendileri ve içlerinde bulunan her şey yine O'nun kudretiyle varlık sahasına çıkmıştır. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XII, 170)

İkincisi; Allah karanlıkları aydınlatan; göklerde ve yerde bulunanlara yol

gösterendir. Göklerde ve yerde olanlar ancak O'nun nûruyla doğru yolu bulurlar. Ancak O'nun hidâyetiyle sapıklık yollarından korunurlar. Taberî'ye göre Allah Teâlâ burada önceki âyette bahsettiği konuya devamla sanki şöyle buyurmaktadır: "Ey insanlar, biz size hakkı bâtıldan ayıran apaçık âyetler indirdik, sizden önce yaşayıp gitmiş olanlardan örnekler ve takvâya ulaşmış kimseler için öğütler sunduk. Bunlarla sizi hidâyete erdirdik, yine bunlarla dininizin temel prensiplerini, alâmet ve işaretlerini beyân ettik. Zira ben göklerde ve yerde yaşayan varlıklara hidâyet verenimdir." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XVIII, 105)

Üçüncüsü; Allah gökleri ve yeri hikmet ve adâletle yönetendir. Nitekim bilgili ve tecrübeli bir yönetici için "O, ülkenin nûrudur" denilir. Bu sözle onun ülkeye nûr gibi yol gösterdiği ve zulmün karanlığını adâletiyle aydınlattığı anlatılmak istenir. Bu mâna yönetici için mecâzen kullanılırsa da Allah için hakikî anlamda kullanmak gerekir. Zira bütün mevcudâtı O yoktan var etmiş ve aklı yol gösterici bir nûr kılmıştır. Görülebilen şeyler ancak ışığın üzerlerine yansımasıyla görüldüğü gibi, bütün mevcudât da Allah'ın kudretiyle var olmuştur. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XVIII, 105)

Cenâb-ı Hakk'ın nûrunu mücerred hâliyle akılla idrâk etmek mümkün olmadığı için, âyet-i kerîme onu bir misâlle açıklar. Bunun için de مَثَلُ نُورِهِ (meselü nûrihî) buyurur. Âyette geçen اَلْمِشْكٰوةُ (mişkât)ı fanus, اَلْمِصْبَاحُ (misbâh)ı lamba, اَلزُّجَاجَةُ (zücâce)yi kristal cam olarak tercüme ettiğimizden, temsili açıklarken hep bu tercüme karşılıkları kullanacağız. Hemen belirtelim ki, burada هُوَ (hû) zamirinden kimin kastedildiği hususunda şu üç ihtimal bulunmaktadır:

Birinci ihtimal, Allah Teâlâ olmasıdır: Bu ihtimâle göre mâna: **"Allah Teâlâ'nın mü'min kulunun kalbindeki nûrunun misâli şudur"** şeklinde olur. Bu mânada temsili daha ayrıntılı olarak şöylece açıklamak mümkündür:

Fanus, mü'minin göğsüdür. Kristal cam onun kalbidir. Mü'minin kalbi, inceliği, temizliği ve salâbeti yani içindeki Allah sevgisini en iyi koruyucu bir vasfa sahip oluşu sebebiyle kristal cama benzetilmiştir. Mü'min kalbi rakîktir, merhametlidir, yaratıklara karşı müşfiktir; eşyayı hakikatiyle görür, orada hiçbir bulanıklık ve karışıklık barınmaz. Allah'ın emirlerine sonsuz bağlı ve zâtına son derece muştâktır. Allah'ın düşmanlarına karşı pek şiddetli ve serttir. Hakkı Allah için ikâme eder. Zira kalpler, Allah Teâlâ'ın yeryüzündeki kaplarıdır. Bunların içinde Allah'ın en sevdiği kalp en ince, en sert yani içindeki Allah sevgisini en iyi koruyan ve en temiz olanıdır. Lamba, mü'min kulun kalbindeki iman nûrudur. Hidâyeti ve hak dini getiren vahiyden ibaret olan mübârek ağaç

ise lambanın yakıtıdır. Nûr üstüne nûr olan; doğru fıtrat, doğru idrâk, vahiy ve kitap nûrudur. Nûrlardan biri diğerine eklenince o kulun nûruna nûr katılır. Bundan dolayı o kul, neredeyse kitap okumadan bile hakla, hikmetle konuşur. Akıl, şeriat, fıtrat ve vahiy kanıtları onda birbirine uyar. Aklı, fıtratı ve zevki ona Peygamber (s.a.v.)'in getirdiklerinin tümünün gerçek olduğunu gösterir. O kimsede akıl ve nakil asla çatışmaz, aksine birbirini doğrular. Bu durum, o kimsede "nûr üstüne nûr" hâlinin teşekkül etmeye başladığının bir alâmetidir. (bk. Kâsimî, *Mehâsinu't-te'vîl,* XII, 4528- 4529)

Mü'minin nûr üstüne nûr olmasıyla ilgili Übey b. Ka'b (r.a.) şöyle der:

"Mü'min şu dört durum arasındadır: Bir nimete nâil olduğunda şükreder, belâya uğradığında sabreder, konuşunca doğru söyler, hükmedince adâletle hükmeder. Onun diğer insanlar arasındaki durumu, ölüler arasında dolaşan diri gibidir. O, şu beş nûr içinde dolaşır: Onun konuşması nûr, ameli nûr, gizlisi nûr, açığı nûr, kıyâmet günü dönüşü de gerçek Nûr olan Allah'adır." (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXIII, 237)

İkinci ihtimâl, zamirin bahsettiği kişinin Peygamberimiz (s.a.v.) olmasıdır. Buna göre temsildeki fanus, Peygamberimiz (s.a.v.) veya onun göğsüdür. Lamba; nübüvvet, hidâyet ve amelden Efendimiz'e ait olan şeylerdir. Kristal cam, Peygamberimiz'in kalbidir. Mübârek ağaç, vahiy ve Peygamber (a.s.)'ın vahiyle irtibatını sağlayan elçi meleklerdir. Yağ, vahyin ihtivâ ettiği âyetler, deliller ve bürhânlardır. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XII, 172)

Bir başka izâha göre fanus Peygamberimiz (s.a.v.)'in bedeni, lamba kalbi, kristal cam göğsüdür. Peygamberimiz'in göğsü inci gibi parlayan bir yıldıza benzetilmiştir. Peygamberimiz'in kalbindeki lamba, ne doğuya ne de batıya ait olan, kendisine ne doğunun ne de batının güneşi dokunmuş bulunan mübârek bir zeytin ağacının yağıyla tutuşturulur. Bu yağ, kendisine ateş değmese de ışık verecek bir durumda olduğu gibi Peygamber (s.a.v.) de, kendisinin peygamber olduğunu söylemese bile insanlara gerçek açıklamalarda bulunacak bir durumdadır. Zira Efendimiz, nübüvvet öncesi kalben ve rûhen bu şekilde ilâhî bir terbiye görmüştür. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XVIII, 106)

Üçüncü ihtimale göre ise zamirden maksat Kur'ân-ı Kerîm'dir. Allah'ın, insanları doğru yola iletmek üzere indirdiği ve mü'minlerin kalplerinde sakladıkları, kendisine inanıp buyruklarını tutarak kurtuluşa erdikleri Kur'an'ın misâli şudur: Fanus mü'min, kristal cam mü'minin göğsüdür ki içinde kalbi bulunmaktadır. Onun kalbindeki Kur'an ise lamba gibidir. Mü'minin, Kur'an'ın nûru ve aydınlatmasıyla küfür, şirk ve şüpheden kurtulmuş göğsü, inci gibi parlayan bir yıldıza benzetilmiştir. Şüphesiz Kur'an Allah tarafından gelmiştir

ve O'nun kelamıdır. Allah Teâlâ, Kur'an'ın kendi tarafından gelmiş olmasını, lambanın, ateş değmese de ışık verecek derecede saf ve güzel olan, doğuya da batıya da ait olmayan mübârek bir ağacın yağından tutuşturulmasıyla temsil etmiştir.

Allah Teâlâ tevhidi açıklamak üzere Kur'an'ı indirmek suretiyle daha fazla beyânda bulunmasa bile, Kur'an'ın nüzûlünden önce insanların önüne serdiği kevnî deliller, aklını kullanabilen herkese tevhidi göstermeye yeter. Zira bunlar tevhidi ispat edecek mâhiyette ve güçtedir. Buna ilâveten bir de Kur'an'ı indirip orada varlığının ve birliğinin delillerini zikrettikten ve önceki deliller üzerine yeni yeni deliller getirdikten sonra durum nasıl olur? Şüphesiz bunlar tevhidi beyânda daha tesirli ve keyfiyetli olurlar. **"Bu durum, nûr üstüne nûrdur:"** Kur'an, Allah yanından gönülleri aydınlatmak üzere inmiş bir nûrdur. O, daha önce Allah'ın birliğine delâlet eden nûrlu deliller üzerine gelmiş bir nûrdur. Buna göre önceki deliller bir nûr, Kur'an da bir nûrdur. Böylece bunlar nûr üstüne nûr olmuş olur. Veya Kur'an'ın her bir âyeti bir nûrdur. Bu âyetlerin peş peşe, üst üste gelmesiyle Kur'an nûr üzerine nûr olmuştur. Yüce Allah, kullarından dilediğini kıyâmete kadar peyderpey Kur'an'ın nûruna iletecektir. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XVIII, 108-111; Kurtubî, *el-Câmi'*, XII, 175)

Dikkat etmek gerekir ki:

فِي بُيُوتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ
وَالْاٰصَالِ ﴿٣٦﴾ رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ
وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيتَاءِ الزَّكٰوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ
وَالْاَبْصَارُ ﴿٣٧﴾ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ
فَضْلِهِ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

36. Bu nûra Allah'ın, yapılıp yükseltilmesine ve içlerinde kendi isminin zikredilmesine izin verdiği evlerde erişilir. Bu evlerde sabah akşam O'nun şânını yücelterek zâtını her türlü eksiklikten pak ve uzak tutan nice erler vardır.

37. O erler ki, ne ticâret ne de alış veriş onları Allah'ı zikretmekten, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekâtı vermekten alıkoyabilir. Onlar, kalplerin halden hâle girip alt üst olacağı ve gözlerin dehşetten donakalacağı bir günden korkarlar.

38. Neticede Allah onları, işledikleri amellerin en güzeliyle

mükâfatlandıracak, üstelik onlara lutf u kereminden daha fazlasını verecektir. Allah, dilediği kimseyi hesapsız rızıklandırır.

"Evler"den maksat, Yüce Allah'a ibâdet için tahsis edilmiş mescitlerdir. Gökyüzündeki yıldızlar nasıl yeryüzünde bulunanlara aydınlık görünüyorsa, bu mescitler de gökte bulunanlara öylesine aydınlık görünür. Bu sebeple Allah Teâlâ mescidlerin yapılmasını, îmâr edilmesini, onlara saygı gösterilmesini, pisliklerden ve boş sözlerden arındırılmak sûretiyle onların şânının yüceltilmesini ve oralarda kendisine ibâdet edilmesini istemektedir. İçinde namaz kılınan ve Allah'ın ismi zikredilen mü'minlerin evlerini de bu muhtevâda değerlendirmek mümkündür.

Rasûlüllah (s.a.v.) mescidlerin binâ edilmesini; içlerinin de ibâdet ve zikrullâh ile doldurulmasını teşvik eder:

"Kim Allah rızâsı için bir mescid yaparsa, Allah da cennette onun için bir saray yapar." (Buhârî, Salât 65; Müslim, Mesâcid 24)

"Kim mescitten rahatsızlık verici eyleri dı arı çıkaracak olursa, Allah da ona cennette bir ev yapar." (İbn Mâce, Mesâcid 9)

*"Sizler bir kimsenin mescitlere devam etmeyi alı kanlık hâline getirdiğini görecek olursanız, onun iman ehli olduğuna âhitlik ediniz. Çünkü Yüce Allah: **«Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve sadece Allah'tan korkan kimseler gerçek mânada îmâr edebilir»*** (Tevbe 9/18) *buyurmaktadır."* (Tirmizî, Tefsir 9/10; İbn Mâce, Mesâcid 19)

Cenâb-ı Hakk'ın çok değer verdiği bu mescitlerde gerçek erler, güzel insanlar namaz ve zikirle sabah akşam Allah'ı tesbih ederler. Onlar öyle kimselerdir ki, hiçbir ticâret ve alış veriş onları Allah'ı zikirden, namazı kılmaktan ve zekâtı vermekten alıkoyamaz. Yani onlar ibâdet için ticâret ve alışverişi terk eden insanlar değildir. Bilakis onlar hem ticâret ve alışverişle uğraşır, hem de ibâdetlerin hakkını verirler.

Konuyu anlama açısından bu âyetlerin inişine de sebep teşkil eden şu hâdise ne kadar mânidârdır:

Rasûlullah (s.a.v.) zamanında iki müslüman vardı. Bunlardan biri tüccar, diğeri de kılıç yapan bir demirci idi. Tüccar olan sahâbî, ezanı duyduğunda terazi elinde ise hemen kenara koyar, yerde ise olduğu gibi bırakıp doğruca Mescid-i Nebevî'ye giderdi. Kılıç ustası da, çekiç örsün üzerindeyse o vaziyette bırakır, kılıca vurmak üzere kaldırmışsa çekici arkasına atar ve hemen Mescid-i Nebevî'ye giderdi. İşte bu ve benzeri kişileri methetmek üzere Nûr sûresi 37. âyet indi. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XII, 184)

Nitekim İbn Mesûd (r.a.) bir gün çarşıda, ezanı duyar duymaz mallarını

bırakarak namaza koşan bir takım insanlar görmüştü. Bunun üzerine şöyle dedi:

“–İşte bunlar, Allah Teâlâ’nın Nûr sûresinin 37. âyetinde methettiği kimselerdir.” (Heysemî, *Mecma‘u’z-zevâid,* VII, 83)

Mü’minlerin bu aydınlık durumlarına karşılık, kâfirlerin iç karartan halleri gözler önüne serilir:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَاءًۜ حَتّٰى

اِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهُ فَوَفّٰيهُ حِسَابَهُۜ وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِۙ ﴿٣٩﴾

39. Kâfirlere gelince, onların bütün amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki susuz kalan onu su zanneder. Fakat yanına varınca onun bir hiç olduğunu görür. Üstelik yanı başında da inanmadığı, kendisinden sakınmadığı Allah’ı bulur; Allah da onun hesabını eksiksiz görür. Çünkü Allah, hesapları pek çabuk görendir.

Temsilde çöldeki susuz adam kâfiri, adamın gördüğü serap kâfirin amelini, adamın serapa ulaşması kâfirin ölüp dünyadan ayrılmasını, karşılaştığı azap ise cehennemi temsil etmektedir. Kâfir, yaptığı ameller karşılığında sevap elde edeceğini düşünüyor. Kıyâmet günü olunca hiçbir sevap bulamıyor, bilakis büyük bir azapla karşılaşıyor, böylece müthiş bir hasret, nedâmet, keder ve üzüntü içinde kalıyor. Orada âniden, hiç beklemediği bir zamanda inkâr ettiği, emrine karşı geldiği, hükmüne düşman kesildiği Allah’ı buluyor. Orada O’nun kendisini beklediğini görüyor. Korkmak istemediği Allah’ın kahrı ve gazabı yüreğine inip bütün vicdanını sarıyor. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XXIV, 7-8; Elmalılı, *Hak Dini,* V, 3526)

Veya kâfir orada Allah’ın zebânilerini bulur. Onlar da onu yakalarlar, tepesinin üstüne cehenneme tıkarlar, susadığı zaman da ona kaynar su ve irin içirirler. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XXIV, 8)

Kâfirlerin amel, duygu ve düşüncelerinin durumunu gözler önüne seren başka harika bir temsil bir sonraki âyet-i kerîmede şöyle beyân edilir:

اَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشٰيهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌۜ

ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍۜ اِذَا اَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرٰيهَاۜ وَمَنْ لَمْ

يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ ﴿٤٠﴾

40. Yahut o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları engin bir denizdeki yoğun karanlıklar gibidir. Öyle bir deniz ki, onu dalga üstüne dalga

kaplıyor, üstünde de bir bulut... Birbiri üstünde karanlıklar... Öyle ki, insan elini çıkarıp uzatsa, neredeyse kendi elini dahi göremez. Allah bir kimseye nûr vermemişse, artık onun nûrdan bir nasibi yoktur.

Temsilde üç karanlık zikredilmiştir: Denizin karanlığı, dalgaların karanlığı ve bulutun karanlığı. Kâfir için de üç karanlık vardır: İnanç karanlığı, söz karanlığı ve amel karanlığı. Diğer bir tevcihle kâfirin kalbi, gözü, kulağı bu üç karanlığa benzetilmiştir. Başka bir yoruma göre kâfir bilmez, bilmediğini bilmez, hatta bilmediğini bildiğine inanır. Dolayısıyla bu üç cehâlet mertebesi üç farklı karanlığa benzemektedir. Yahut kâfir küfründe o kadar ısrar eder ki, sapıklıklar onun üzerinde o kadar terâküm eder ve o derece sapıklık içinde kalır ki en açık delilleri duysa anlamaz. Yahut da bu karanlıklar, karanlık bir göğüste karanlık bir kalbi anlatmaktadır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXIV, 8-9)

Netice olarak, birinci ve ikinci temsille anlatılmak istenen hususları şöyle hülasa edebiliriz: Kâfirlerin amelleri iyilik türünden şeyler ise bunlar serap gibidir; kötülük türünden amelleri de karanlıklar gibidir. Bu ameller âhirette serap gibi, dünyada ise denizin içindeki karanlıklar gibidir. Birinci temsil onların amelleri ile ilgili olup kâfirlerin onlardan bir şey elde edemeyeceklerini anlatır. İkinci temsil ise onların itikat durumları ile ilgilidir.

Aslında göklerde ve yerde inkârcıları içinde boğuldukları bu karanlıklardan kurtarıp aydınlığa çıkaracak o kadar muhteşem deliller var ki:

Her Şey O'nu Tesbih Hâlinde

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرُ صَٓافَّاتٍ ۜ
كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ ۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾ وَلِلّٰهِ
مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَإِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾

41. Görmez misin ki, göklerde ve yerde bulunan her varlık, bu arada kanat çırparak uçan dizi dizi kuşlar Allah'ı tesbih ediyor? Onların her biri kendi duâsını ve tesbihini bilmektedir. Allah, onların bütün yaptıklarını hakkiyle bilir.

42. Göklerin ve yerin mutlak mülkiyeti ve hâkimiyeti Allah'ındır. Nihâî dönüş de yalnız Allah'a olacaktır.

Tesbih iki kısımdır: Birincisi sözle ve konuşarak yapılan tesbih, ikincisi ise yaratılış ve delâlet yoluyla olan tesbihtir. Yaratılış yoluyla tesbih, bütün varlıkları, cevher ve arazı içine alır. Bunun içinde hayvanlara mahsus olan bir tesbih vardır. Nitekim arıların, karıncaların ve kuşların düzenlerini araştıran bir kimse, bunların Allah'ın kendilerine verdiği hayvanî bir şuur ile vazîfelerini ustaca yerine getirdiklerini anlar. Yine bunun içinde melek, insan ve cin gibi akıllı varlıklara mahsus bir tesbih vardır. Cansız varlıklar, bitkiler ve hayvanlar duâ ve tesbihlerini yaratılırken içlerine yerleştirilen içgüdü ve kabiliyetlerle öğrenmiş bulundukları halde, akıllı varlıklar bunu daha ziyâde vahiy kaynaklı bilgilerden öğrenirler.

Allah Teâlâ'nın bir diğer kudret ve azamet delili, yağmur ve dolunun yağmasıdır:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى
الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ ۚ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ
فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَٓاءُ ۜ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ۜ ﴿٤٣﴾

43. Görmez misin ki, Allah bulutları sevk ediyor, sonra açıklarını giderip onları bir araya getiriyor, sonra onları üst üste yığıp sıkıştırıyor. Bir de görürsün ki bunların arasından yağmur çıkıyor. O, gökten, oradaki dağlar büyüklüğünde bulutlardan dolu indiriyor da onunla dilediğini vuruyor, dilediğinden de onu öteye çeviriyor. O bulutlarda çakan şimşeğin parıltısı ise nerdeyse gözleri alıverecek!

Yağmur, Allah'ın bir rahmet tecellisidir. Canlıların su ihtiyacını karşılar. Bir de dolu vardır ki, o da Allah'ın gazap tecellisidir. Bazan da Allah, gökyüzünde buz dağları hâline gelmiş bulutlardan dolu yağdırır ve bununla dilediği kimseleri vurur. Ekinlerini, bağ ve bahçelerini ve hatta kendilerini zarara uğratır. Dilediği kullarını da bu musîbetten korur; rahmeti sebebiyle onlara dolu isabet ettirmez. Bulutlardan çakan şimşek de bir kudret tecellisidir. Işığı neredeyse gözleri kapıverip kör edecek şiddettedir.

Bir diğer kudret nişânesi geceyle gündüzün aksamaksızın peş peşe gelmesidir:

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُو۬لِي الْاَبْصَارِ ﴿٤٤﴾

44. Allah, geceyle gündüzü ardı ardına evirip çeviriyor. Şüphesiz bunda gerçeği görebilen ve idrâk edebilenler için büyük bir ibret vardır.

Baktığı her şeye Allah'ın nûruyla bakan basîret sahibi kullar için bu muazzam varlık ve olaylarda Allah'ın kudretinin, ilim ve hikmetinin yüceliğini gösteren ibretler bulunmaktadır. Fakat kalp gözleri açık olmayanlar, bu dehşetli hâdiselerden hiçbir ders alamazlar.

Bir diğer kudret nişânesi ise hayvanlar âlemidir:

وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَٓابَّةٍ مِنْ مَٓاءٍۚ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْش۪ي عَلٰى بَطْنِه۪ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ
يَمْش۪ي عَلٰى رِجْلَيْنِۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْش۪ي عَلٰٓى اَرْبَعٍۜ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُۜ
اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٤٥﴾ لَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍۜ وَاللّٰهُ
يَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٤٦﴾

45. Allah, hareket eden her canlı varlığı sudan yarattı. Onlardan bir kısmı karnı üzerinde sürünür, bir kısmı iki ayağı üstünde yürür, bir kısmı da dört ayağı üstünde yürür... Allah ne dilerse onu yaratır. Şüphesiz Allah, her şeye güç yetirendir.

46. Doğrusu biz, gerçeği açıklayan apaçık âyetler indirdik. Ancak Allah dilediği kimseleri doğru yola eriştirir.

Hayvanlar âleminde büyük bir zenginlik ve çeşitlilik vardır. Şekilleri, renkleri, özellikleri, sesleri, yaşadıkları yerleri, üremeleri, kâinat nizamı içinde yüklendikleri fonksiyonları itibariyle akıllara durgunluk verecek durumdadırlar. Burada husûsîyle onların hareket ve yürüyüş tarzları dikkatlere sunulmaktadır. Yılan, çıyan, kertenkele, solucan, balık gibi hayvanlar karınları üzere sürünerek hareket ederler. İnsan, horoz, kuş gibi canlılar iki ayak üstünde yürürler. Sığır,

koyun, deve, ayı, kurt, aslan, kaplan gibi canlılar da dört ayak üstünde yürürler. Dörtten fazla ayağı olan hayvanlar da vardır. Ancak âyette insanların en çok karşılaştıkları hayvanlara işaret edilmiştir. Bunların zikredilmesi ise, Cenâb-ı Hakk'ın yaratma kudretine, ilim ve hikmetine dikkat çekmek içindir.

Buna rağmen bir kısım insanlar basit dünyevî çıkarlarıyla uyuşmadığı için gerçeği kabul etmezler:

وَيَقُولُونَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ
ذٰلِكَ وَمَٓا اُو۬لٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا دُعُٓوا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِه۪
لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَاِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ
يَأْتُٓوا اِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾ اَفٖي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَمِ ارْتَابُٓوا اَمْ يَخَافُونَ
اَنْ يَح۪يفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾

47. Münafıklar: "Biz Allah'a ve Rasûlü'ne inandık ve itaat ettik" derler; ama sonra da içlerinden bir grup gerisin geri dönüverirler. Böyleleri mü'min değildir.

48. Anlaşmazlığa düştükleri meselelerde hüküm vermek için Allah'a ve Rasûlü'ne çağrıldıkları zaman, bir de bakarsınız, içlerinden bir kısmı hoşnutsuzluk gösterip hemen yüz çevirir.

49. Eğer verilecek hükmün kendi lehlerinde olacağını görürlerse, o zaman tam bir itaat ve teslimiyet içinde koşarak gelirler.

50. Onların kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa onun peygamberliğinden şüpheye mi düştüler? Yahut Allah ve Rasûlü'nün kendilerine haksızlık yapacağından mı korkuyorlar? Hayır, aslında haksızlık edenler, bizzat kendileridir.

İniş sebebi olarak rivâyet edilen şu hâdiseler âyetlerin mesajını daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır:

Birincisi; Bişr adındaki münafık ile yahudilerden bir adam arasında arazi hususunda bir anlaşmazlık vardı. Yahudi o münâfığı Rasûlullah (s.a.v.)'in huzurunda mahkeme olmaya, onun hükmüne başvurmaya çağırdı. Münafık haksız olduğunu biliyordu. Bu sebeple bunu kabul etmeyerek: "Muhammed bize haksızlık yapar. Bunun yerine biz Ka'b b. Eşref'in hakemliğine başvuralım" dedi. Bu âyet onun hakkında nâzil oldu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, XXIV, 19)

İkincisi; Muğîre b. Vâil ile Hz. Ali arasında ortak bir arazi vardı. Bunu bölüştüler. Hz. Ali'ye suyun çok zor çıkabileceği yer düştü. Muğîre, Hz. Ali'ye:

"Arazini bana sat" dedi. Hz. Ali de sattı ve el sıkışıp satışı tamamladılar. Muğire'ye, "Suyun çıkmayacağı çorak bir yer aldın" denilince, gelip Hz. Ali'ye: "Arazini geri al. Onu beğenmem şartıyla satın almıştım. Fakat onu beğenmedim, çünkü orada su çıkmıyor" dedi. Hz. Ali de: "Hayır. Sen onu satın aldın, beğendin ve el sıkışıp işi bitirdin. Hem oranın durumunu da biliyordun. Dolayısıyla onu geri almıyorum" dedi ve onu, mahkemeleşmek için Rasûlullah (s.a.v.)'in huzuruna gitmeye dâvet etti. Bunun üzerine Muğîre: "Muhammed mi? Ben ona asla gelmem ve onun hükmüne başvurmam. Çünkü o bana karşı kızgındır; bu yüzden bana haksızlık etmesinden korkarım" dedi. İşte bunun üzerine bu âyet iniverdi. Bu âyetlerin, küfürlerini içinde saklayıp, dıştan mü'min görünen bütün münafıklar hakkında nâzil olduğu da söylenmiştir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXIV, 19)

Allah ve Rasûlü'nün hükmü karşısında gerçek mü'minlerin gösterdiği itaat ve teslimiyete gelince:

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ
يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَنْ يُطِعِ
اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾

51. Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Rasûlü'ne çağrıldıkları zaman mü'minlerin yegâne sözü ancak: "Baş üstüne! İşittik ve itaat ettik" şeklinde olur. İşte kurtuluşa erecek olanlar, yalnız bunlardır.

52. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itaat eder, Allah'tan korkar ve O'na karşı gelmekten sakınırsa, işte onlar ebedî başarı ve mutluluğa erenlerin tâ kendileridir.

Burada kurtuluşun, ebedî başarı ve mutluluğa kavuşmanın üç mühim şartı haber verilir:

• Allah ve Rasûlü'ne kayıtsız şartsız itaat,

• Geçmiş günahlar itibariyle Allah'tan korkmak, O'nun af ve mağfiretine sığınmak,

• Gelecekte işlenmesi muhtemel günahlar itibariyle de yine Allah'a karşı derin bir takvâ ve saygı hissiyâtı içinde bulunup, O'nun râzı olmayacağı her türlü söz, fiil, amel ve düşünceden uzak durmaktır.

Münafıkların bir diğer aldatma oyunlarını deşifre etmek üzere buyruluyor ki:

Allah'a ve Rasûlü'ne İtaat Edin

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ اَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةٌ
مَعْرُوفَةٌ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾ قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا
الرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَاِنْ
تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾

53. Bir de o münafıklar, kendilerine emrettiğin takdirde, seninle birlikte savaşa çıkacaklarına dâir var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki: "Yemin etmenize gerek yok! Sizden istenen, sadece uygun bir şekilde itaat etmenizdir. Şüphesiz Allah, yaptığınız her şeyi en iyi bilmektedir."

54. De ki: "Allah'a itaat edin, Peygamber'e de itaat edin. Eğer itaatten yüz çevirecek olursanız şunu bilin ki, Peygamber kendi vazîfesinden, siz de kendi vazîfenizden sorumlu tutulacaksınız. Şu kadar ki, ona itaat ederseniz doğru yolu bulursunuz. Peygamber'e düşen, Allah'ın emirlerini apaçık bir şekilde tebliğ etmektir.

Allah ve Rasûlü'ne itaat ettiğimiz takdirde Yüce Allah biz mü'minlere parlak gelecekler ve büyük zaferler müjdelemektedir:

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِى
الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ
الَّذِى ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا يَعْبُدُونَنِى لَا
يُشْرِكُونَ بِى شَيْـًٔا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ
﴿٥٥﴾ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ
تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ
وَمَاْوٰيهُمُ النَّارُ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

55. Allah, sizlerden iman edip sâlih ameller işleyenlere yeminle şunları va'detti: Kendilerinden önceki mü'minleri kâfirlerin yerine geçirip hâkim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hâkim kılacaktır. Kendileri için seçip râzı olduğu İslâm dinini mutlaka yerleştirecek ve onlara bu dîni

hayatlarında uygulama güç ve imkânını verecektir. Ayrıca içinde bulundukları korkulu dönemin ardından onları tam bir emniyete kavuşturacaktır. Çünkü onlar yalnızca bana kulluk ederler, hiçbir şeyi bana ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kim nankörlük edip inkâra saparsa, işte onlar doğru yoldan çıkanların tâ kendileridir.

56. Öyleyse, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Peygamber'e itaat edin ki Allah'ın rahmetine erişesiniz.

57. Sakın kâfirlerin dünyada Allah'ı âciz bırakıp O'nun azabından kurtulacaklarını sanma! Onların varacakları yer ateştir. Orası ne kötü bir dönüş yeridir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur: *"Allah'a gerçekten iman eden ve sâlih amellerde bulunan bu ümmeti; Allahşkatında yüce mertebe kazanmak, dinini ya amak, dü manlarına kar ı Allah'tan yardım görmek ve yeryüzünde güç sahibi olmakla müjdele. Kim âhiret amelini dünya için yaparsa, onun âhirette hiçbir nasibi yoktur."* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 134)

Demek ki, başarıların sebebi, mü'minlerin yalnızca Allah'a kulluk ediyor ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmuyor olmalarıdır. Başarı ve zafere ulaştıktan sonra da yapacakları iş, yine Allah'a kulluk etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaktır. Bu durumlarında bir değişiklik olduğunda, kendilerine lutfedilen başarılar da değişecek, Allah'ın nimetlerine nankörlük edenler gâlibiyetlerini kaybedeceklerdir. Allah Teâlâ buyurur:

"...Bir toplum, içinde bulundukları iyi hâli değiştirmedikçe, Allah, onlara olan nimetini değiştirmez. Fakat Allah, bir topluma kendi günahları yüzünden bir kötülük dilediği zaman, artık onun geri çevrilmesi mümkün değildir. Onları, Allah'tan başka koruyacak kimse de bulunmaz." (Ra'd 13/11)

Bu sebeple Cenâb-ı Hak mü'minlere sürekli ilâhî rahmete nâil olmaları ve o rahmet içinde kalmaları için namazı kılmalarını, zekâtı vermelerini ve Rasûlullah (s.a.v.)'e itaat etmelerini bir daha hatırlatmaktadır. Zâten yeryüzünde hâkimiyet elde eden mü'minlerin gerçek hedefi, Allah'ın dinini hâkim kılmak ve onun olabildiğince kalabalık kitleler tarafından yaşanmasını sağlamaktır. (bk. Hac 22/41)

Bu âyetlerde va'dedilen müjdenin gerçekleşmesi ve örneklendirilmesi bakımından Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ve ashâbının durumu pek güzel bir numûnedir. Şöyle ki: Rasûlullah (s.a.v.) ve ashâbı Mekke'de on yıl kadar korku içinde ve gizli bir şekilde insanları Allah'ın birliğine imana ve yalnızca O'na kul olmaya dâvet ettiler. Sonra izin verildi, Medine'ye hicret ettiler. Arkasından

savaş emri geldi. Orada korku çekerek, gece gündüz silahlı dolaşarak sabırla beklemek mecburiyetinde kaldılar. Bu ağır şartlar altında bunalan bir sahâbî Peygamberimiz (s.a.v.)'e gelerek:

"Ey Allah'ın Rasûlü! Devamlı korku ve tehlike içinde mi yaşayacağız? Silahları bırakıp güvenlik ve huzur içinde yaşayacağımız bir gün gelmeyecek mi?" diye sordu. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.) şu cevabı verdi:

"İçinizden bir kimsenin, silah ta ımadan, elbisesine bürünerek kalabalıklar arasında rahatça oturacağı günlere kavu mak için çok değil, biraz daha sabredeceksiniz."

Bu sözün üzerinden çok zaman geçmeden bu âyet-i kerîme nâzil oldu. Allah Teâlâ Peygamberi'ni Arap yarımadasına hâkim kıldı, silahı bıraktılar. Daha sonra içine düştükleri iç savaş günlerine kadar Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın hilâfetlerinde aynı huzur ve güven içinde yaşadılar. Sonra tekrar korkulu günlere girdiler, korunaklar ve korumalar edindiler. Hâsılı onlar durumlarını değiştirdiler, bu yüzden içinde bulundukları huzur da değişip yok oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XVIII, 212)

Hâsılı başarı, huzur ve mutluluğun yolu, İslâm'ı hayatın her alanını mükemmel bir tarzda tanzim edip kuşatan bir din hâlinde benimseyip uygulamaktan geçer. Bu münâsebetle şimdi âile hayatına yeniden dönülüp, âile fertlerinin ev içinde uymaları gereken pek mühim prensipler hatırlatılarak şöyle buyrulur:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لِيَسْتَاْذِنْكُمُ الَّذ۪ينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ وَالَّذ۪ينَ لَمْ يَبْلُغُوا
الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍۜ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَح۪ينَ تَضَعُونَ
ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّه۪يرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَٓاءِۜ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْۜ
لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّۜ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ
عَلٰى بَعْضٍۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٥٨﴾
وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَاْذِنُوا كَمَا اسْتَاْذَنَ الَّذ۪ينَ مِنْ
قَبْلِهِمْۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِه۪ۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٥٩﴾

58. Ey iman edenler! Elinizin altında bulunan köleleriniz, câriyeleriniz ve henüz ergenlik çağına girmemiş çocuklarınız şu üç vakitte yanınıza girmek için sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğleyin elbiselerinizi çıkarıp istirahata çekildiğiniz vakit ve yatsı namazından sonra. Çünkü bu üç vakit, sizin mahrem halde bulunabileceğiniz zamanlardır. Bu vakitlerin dışında, izinsiz olarak yanınıza girmelerinde ne size ne de onlara bir günah

yoktur. Çünkü, ev içinde kaçınılmaz olarak birbirinizin yanına girip çıkmak durumundasınız. Allah size âyetlerini işte böyle açıklamaktadır. Allah herşeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

59. Çocuklarınız ergenlik çağına girdiklerinde, onlar da kendilerinden önceki büyüklerinin yaptığı gibi sizden izin istesinler. Allah size âyetlerini işte böyle açıklamaktadır. Allah herşeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Bahsedilen üç vaktin üçünde de kadın ve erkeğin görülmesi uygun olmayan avret yerlerinin görülebilme ihtimali yüksektir. Bu gibi menfî durumlara engel olmak için bu hüküm getirilmiştir. Ancak, bahsi geçen kişiler âile içinde sürekli birbiriyle içli dışlı kimseler olduğundan bu üç vaktin dışında izin isteme mecburiyeti yoktur. Bunların dışındaki vakitlerde erkek ve kadın daha dikkatli olmalı, uygun olmayan bir durumda bulunmamaya çalışmalıdır. Aksi durumlarda çocukların, köle ve câriyelerin bir sorumluluğu yoktur.

Bulûğ çağına ulaşmış çocuklar ise artık yetişkinler gibi her girdiklerinde izin istemeleri gerekir.

Bulûğ çağı erkeklerde ihtilam görmek, kızlarda ise aybaşı görmekle başlar. Bunlarda gecikme olması durumunda ise Ebû Hanîfe'ye göre kızlarda on yedi, erkeklerde on sekiz yaşın dolması gerekir. Müçtehitlerin çoğuna göre ise on beş yaşına girilmesiyle bulûğ çağı başlamış olur.

Şimdi de kadınların örtünmesiyle ilgili özel bir duruma işaret etmek üzere buyruluyor ki:

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الّٰتِى لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ
اَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ ۜ وَاَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ ۜ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾

60. Artık evlenme istek ve ümidi kalmamış yaşlı kadınların, güzellik ve süslerini yabancı erkeklere göstermemek şartıyla, dış giysilerini çıkarmaları günah değildir. Ancak olabildiğince iffetli davranmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah her şeyi hakkiyle işiten, hakkiyle bilendir.

Bahsedilen kadınlar, artık çocuk doğuramayacak yaşa gelmiş, cinsî arzu duymayan ve erkeklerin şehvetini uyandırmayan kadınlardır. Bunlar, süs ve güzelliklerini yabancı erkekler önünde sergilememek şartıyla, Ahzâb sûresi 59. âyette emredilen ve zînetleri gizlemek için kullanılan "dış elbiselerini" üzerlerine almayabilirler. Bu, giyim kuşam bakımından onlara sağlanan bir kolaylıktır. Fakat kalplerinde hâlâ gizli bir arzu ve görünme hevesi taşıyorlarsa o

zaman bu kolaylıktan faydalanamazlar. Bu takdirde diğer genç kadınlar gibi giyinmeleri gerekir. Ancak her hâlükârda olabildiğince iffetli davranmaları, yanlış anlaşılmalara sebep olacak hal ve hareketlerden uzak durmaları onlar için daha hayırlıdır.

Âile içi ve akrabalar arası yeme içme konularına açıklık getirmek üzere şöyle buyruluyor:

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَر۪يضِ
حَرَجٌ وَلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اٰبَٓائِكُمْ اَوْ
بُيُوتِ اُمَّهَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخَوَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ
اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ اَوْ
مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهُٓ اَوْ صَد۪يقِكُمْۜ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوا جَم۪يعًا
اَوْ اَشْتَاتًاۜ فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ
مُبَارَكَةً طَيِّبَةًۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾

61. Âmâ, topal ve hasta gibi özürlülerin, evlerinizde yemek yemelerinde bir sakınca yoktur. Sizin de eş ve çocuklarınızın evlerinden, babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin evlerinden, kız kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden veya anahtarları size teslim edilmiş olup bakımını üstlendiğiniz yerlerden yahut da arkadaşlarınızın evlerinden izinsiz yiyip içmenizde bir günah yoktur. Toplu halde veya ayrı ayrı yemenizde de bir günah yoktur. Evlere girdiğinizde, Allah tarafından bereketli ve feyizli bir sağlık ve esenlik dileğiyle birbirinize selâm verin. Allah, düşünüp hikmetini anlamanız için size âyetlerini işte böyle açıklamaktadır.

İslâm âmâ, topal ve hasta olanları başta cihâd olmak üzere güç yetiremeyecekleri pek çok yükümlülükten muaf tutmuş, onlar için daha husûsî hükümler koymuştur. (bk. Tevbe 9/91-92; Feth 48/17)

Burada işaret edildiği gibi yeme içme bakımından da onlara kolaylık sağlanmıştır. Şöyle ki:

• Hasta ve sakatlar diğerleri ile birlikte yedikleri zaman hak geçmesi, onların karınlarını doyuramaması ihtimali vardı, bu yüzden rahatsızlık duyanlar, “Birlikte yemenizde sakınca yoktur” buyrularak rahatlatılmıştır.

• Hasta ve sakatların, âyetin devamında sayılan yakınların evlerinden yemelerinde sakınca bulunmadığı açıklanmıştır.

• Hastalar ve sakatları, karınlarını doyurmak üzere evlerine götüren kimseler burada yiyecek bulamazlarsa âyette sıralanan yakınlarına götürüyorlardı; bunda bir sakınca bulunmadığı bildirilmektedir.

• Kur'ân-ı Kerîm'in tâlimatları müslümanların zihnini öylesine değiştirmiş, kalplerine öylesine tesir etmişti ki, haramla helâl arasındaki ayırım konusunda son derece duyarlı hâle gelmişlerdi. Meselâ Allah Teâlâ: **"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda hırsızlık, rüşvet, fâiz ve kumar gibi meşrû olmayan yollarla yemeyin"** (Nisâ 4/29) buyurduğu zaman oldukça titizlenmişler ve birbirlerinin evlerinde serbestçe yiyemez hâle gelmişlerdi, o kadar ki, resmî bir dâvet olmadıkça, bir dost veya yakının evinde yemeyi bile haram sayıyorlardı. Bu âyet-i kerîme onların bu endişelerini gidermiş oldu.

• Sağlam mü'minler savaşa giderken evlerini, sakatlıkları veya başkaca mazeretleri yüzünden savaşa katılamayanlara emânet ediyorlardı, emânetçilerin de bu evlerde bulunan yiyeceklerden yararlanma hususunda gönülleri rahat değildi. Bu âyetle onlara ruhsat tanınmıştır.

Eski Arabistan'da bazı kabilelerde her bir ferdin oturup ayrı yeme âdeti vardı. Buna karşılık bazı kabileler ise ayrı ayrı yemeyi kötü sayıyorlardı, o kadar ki, yemekte bir başka kişi yoksa yemeden kalkarlardı. Bu âyet-i kerîme, bu tür âdet ve sınırlamaları ortadan kaldırmaktadır. Hüsn-i niyet ve ihtiyaç hudutları içinde kalındığı müddetçe tek başına da, bütün arkadaşlar bir araya gelerek de yemenin câiz olduğunu göstermektedir. Ancak Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.): " Yemek yiyoruz, fakat doymuyoruz" diyenlere:

"*- Herhalde ayrı ayrı yiyorsunuz?*" diye sorup öyle yaptıklarını öğrenince şöyle buyurmuştur:

"*- Birlikte yiyin; besmele çekin. Böyle yaparsanız yemeğiniz bereketlenir.*" (Ebû Dâvûd, Et'ime 14; İbn Mâce, Et'ime 17)

Nûr sûresinin 27-30. âyetleri, başkalarının evlerine girerken alınması gereken izin ve verilmesi gereken selâmın âdâbını öğretmişti. Burada bir kimsenin kendi evine veya mescide girdiği zaman orada bulunanlara selâm vermesi istenmektedir. Eğer evde birileri varsa:

اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللّٰهِ وَ بَرَكَاتُهُ

(Esselâmü aleyküm ve rahmetullâhi ve berakâtüh) der. Eğer kimse yoksa:

اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ

(Esselâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhis sâlihîn) der.

Bu hususta Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Evlere girdiğiniz vakit oranın halkına selâm verin. Allah'ın ismini zikredin. Çünkü sizden herhangi bir kimse evine girdiği vakit selâm verip yüce Allah'ın ismini yemeği üzerine anacak olursa, eytan arkada larına: «Burada geceleme imkânınız yok, ak am yemeği de yiyemezsiniz» der. âyet sizden herhangi bir kimse evine girdiğinde selâm vermeyip yediği yemeğin ba ında da Allah'ın ismini anmayacak olursa, eytan arkada larına: «Artık siz geceyi geçireceğiniz yeri de buldunuz ak am yemeğini de buldunuz» der." (Müslim, Eşribe 103; Ebû Dâvûd, Et'ime 15)

Bu ahlâk ve âdâb kâidelerinin her biri, ferdî, âilevî ve içtimâî hayatta İslâm'ın va'dettiği huzura erebilmenin vazgeçilmez esaslarıdır. Sağlam bir İslâm toplumunun oluşturulması için uyulması gereken önemli bir esas da şudur:

Allah Rasûlü'ne İtaat

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلٰى اَمْرٍ
جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتّٰى يَسْتَأْذِنُوهُ ۜ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ اُولٰٓئِكَ
الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ ۚ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ
لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهَ ۜ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٢﴾

62. Gerçek mü'minler ancak şu kimselerdir ki, Allah ve Rasûlü'ne yürekten inanmış olup, toplumu ilgilendiren herhangi bir iş vesilesiyle Peygamber'in yanında bulundukları sırada, ondan izin almadıkça ayrılıp gitmezler. Rasûlüm! Senden izin isteyenler, şüphesiz Allah ve Rasûlü'ne inananlardır. Bu sebeple şâyet bazı işleri için senden izin isterlerse, sen onlardan uygun gördüğüne izin ver ve kendileri için Allah'tan bağışlanma dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Zikredilen "iş"ten maksat, İslâm devlet başkanının belli maslahatlar istikâmetinde insanları toplamayı gerek duyduğu hususlardır. Bu maslahat, bir sünneti ihyâ etmek yahut bir birlik oluşturup düşmanı korkutmak veya savaş için bir araya gelmek olabilir. Eğer bu işin fayda ve zararı onların bu hususta müşavere etmek için toplanmalarını gerektiriyorsa, bu kamuyu ilgilendiren bir iş demektir. Burada kendisinden izin alınması istenen kişi, emir vermek yetkisine sahip olan kişi devlet başkanı veya onu temsil eden yöneticidir. Dolayısıyla bu hüküm, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'den sonra gelen hâlifeler ve müslümanların diğer önderlerine karşı da geçerlidir. Böyle bir durumda hiç kimsenin herhangi bir mazereti dolayısıyla, onun iznini almaksızın gitmesi câiz değildir.

Rivâyete göre bu âyet-i kerîme, müşriklerin Medine üzerine hücum etmek üzere geldikleri vakit, hendeğin kazılması hakkında nâzil olmuştur. Peygamberimiz (s.a.v.) Medine etrafında hendek kazmaya başlamıştı. Bu da hicretin beşinci yılı şevval ayında gerçekleşmişti. Münafıklar işten kurtulmak için görünmeden biri diğerinin arkasına saklanarak sıvışıp gidiyorlar ve gerçekle ilgisi olmayan mazeretler ileri sürüyorlardı. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XII, 321)

Bu âyetin Hz. Ömer (r.a.) hakkında nâzil olduğu da nakledilmiştir. O Tebûk seferinde geri dönmek maksadıyla Rasûlüllah (s.a.v.)'den izin istedi. Efendimiz ona izin verdi ve: "Geri dönebilirsin, Allah'a yemin ederim ki sen münafık

değilsin" demiş ve bu sözlerini münafıklara işittirmek istemişti. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XII, 321)

Rasûlullah (s.a.v.)'ın Allah katında ve mü'minler nezdinde öylesine büyük bir değeri vardır ki:

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًاؕ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الَّذِينَ
يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًاۚ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ اَمْرِهٖٓ اَنْ تُصِيبَهُمْ
فِتْنَةٌ اَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

63. Ey mü'minler! Peygamber'in sizi çağırmasını, kendi aranızda herhangi birinin diğerini çağırmasıyla bir tutmayın. Allah içinizden birbirlerini siper edinerek sıvışıp gidenleri çok iyi biliyor. Rasûlullah'ın emrine aykırı hareket edenler, artık başlarına büyük bir belânın gelmesinden veya pek elemli bir azâbın tepelerine inmesinden korkup çekinsinler.

Kur'ân-ı Kerîm, müslümanların Peygamber'lerine nasıl saygı göstermeleri gerektiğini açıkça beyân etmektedir. (bk. Hucurât 49/1-5) Bu âyet de Efendimiz (s.a.v.)'e sadece ismiyle hitap etmenin veya kendisinden bahsederken sırf ismini söylemenin yahut onun yaptığı çağrıyı, sıradan insanların çağrısı gibi karşılamanın iman ve İslâm haysiyetiyle bağdaşmayacağını haber vermektedir. Meselâ ondan bahsederken ismi ile beraber Peygamber, Nebî, Rasûl, Rasûlullah, Rasûl-i Ekrem, Nebiyy-i Muhterem, Habîb-i Ekrem, Peygamberimiz, Peygamber Efendimiz... gibi onu anlatan ve ona hürmetimizi gösteren sıfat ve ünvanları ilâve etmek yerinde bir davranış olur. Ayrıca Allah Teâlâ'nın Ahzâb sûresi 56. âyetin emri gereğince, Rasûlüllah (s.a.v.)'in ismi anıldığı zaman ona salât edip selâm vermemiz ona duyduğumuz o derin saygının bir ifadesidir.

Rivâyete göre Rasûlullah (s.a.v.)'in cuma günleri okuduğu hutbe münafıklara ağır geliyordu. Böylece onlar, ashâb-ı kirâmın arkasına gizlenerek, izin almaksızın çekip gidiyorlardı. Yine onlar savaşta da saftan çıkıp sıvışarak gidiyorlardı. Yine onlar Allah'ın Rasûlü'nden, kitabından ve onun hatırlatmasından sıvışıp kaçıyorlardı. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXIV, 35) Âyet-i kerîme onların bu hâline işaret etmekte, bunun hastalıklı bir durum olduğunu belirtmektedir.

Cenâb-ı Hak, Peygamberi'nin emrine karşı gelmekten sakındırmakta, ona isyân edenlerin dünyada fitnelere, belâ ve musîbetlere maruz kalacaklarını; âhirette de can yakıcı bir azaba uğrayacaklarını hatırlatmaktadır. Dünyada başlarına gelecek "fitne"den maksat; öldürülmek, çeşitli sıkıntılara maruz

kalmak, başlarına zâlim idârecilerin musallat olması, Efendimiz'e karşı gelmenin uğursuzluğu sebebiyle kalplerin mühürlenmesi gibi feci durumlardır. Bu izâhlara göre Allah Rasûlü (s.a.v.)'in emrine uymanın farz, ona karşı gelmenin ise haram olduğu anlaşılmaktadır. Zira iki dünyanın saâdeti sünnete tâbi olmakla, iki dünyanın bedbahtlığı da sünnete aykırı davranmaktadır. Allah Rasûlü (s.a.v.)'in sünnetine uymayanın başına gelecek en küçük musîbet, ona uymaktan mahrumiyet ve sonra tekrar ona uyabilmeyi sağlamanın zorluğudur.

Netice itibariyle:

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ
إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

64. Dikkat edin! Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. O sizin hangi durumda olduğunuzu ve neyi niçin yaptığınızı elbette bilmektedir. Herkesin huzuruna varacağı gün Allah, onların bütün yaptıklarını kendilerine tek tek haber verecektir. Allah, her şeyi hakkiyle bilendir.

Pek dehşetli tehdit ve uyarılarla sona eren Nûr sûresinden sonra, bütün âlemleri uyarıyla başlayan Furkãn sûresi gelmektedir:

سُورَةُ الْفُرْقَانِ

25- FURKĀN SÛRESİ

25. FURKAN SÛRESİ

Furkãn sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 77 âyettir. İsmini 1. âyette geçen ve Kur'ân-ı Kerîm'in isimlerinden biri olan اَلْفُرْقَانُ (Furkãn) kelimesinden alır. Mushaf tertibine göre 25, iniş sırasına göre 42. sûredir.

Konusu

Furkãn sûresi ağırlıklı olarak müşriklerin Kur'ân-ı Kerîm ve Rasûlullah (s.a.v.)'in nübüvvetine karşı ileri sürdükleri şüphe ve itirazları dile getirerek bunlara lâzım gelen cevâbı verir. Buna göre Hz. Muhammed (s.a.v.) gerçek bir peygamber, Kur'ân-ı Kerîm de Allah'tan gelen ilâhî bir kelâmdır. Bunların haber verdiği şekilde Allah Teâlâ sonsuz kudret, ilim ve hikmet sahibi en yüce yaratıcıdır. Ayrıca kâinatta tezâhür eden ilâhî kudret akışları ve azamet tecellileri bu hakîkatin apaçık delilleridir. Yine bu sağlam bilgi kaynaklarının bildirdiği gibi âhiret, cennet ve cehennemin varlığı kesindir. Bu gerçeklere sırt çevirenleri dünyada hazin bir son beklediği gibi, onlar mahşer günü büyük bir pişmanlık duyacak ve cehennemde can yakıcı bir azaba düçâr olacaklardır. Kur'an ve sünnet karşısında nefsinin arzularını putlaştırıp onların zebûnu olan akılsızların ulaşacağı sonuç bundan başka ne olabilir ki? Sûrenin sonunda ise Kur'ân-ı Kerîm'in terbiye edip yetiştirmeyi hedeflediği, "Rahmân'ın has kulları" diye vasfedip insanlığa örnek gösterdiği model insan şahsiyetinin mühim husûsiyetleri beyân edilir.

Kuluna Furkânı İndiren

تَبَارَكَ الَّذٖى نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلٰى عَبْدِهٖ لِيَكُونَ لِلْعَالَمٖينَ نَذٖيرًاۙ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Bütün sorumlu varlıklara ve kıyâmete kadar tüm çağlara uyarıcı olması için seçkin kulu Muhammed'e hakkı bâtıldan ayıran kitabı bölüm bölüm indiren Allah çok yücedir, her türlü nimet, feyiz ve bereketin kaynağıdır.

تَبَارَكَ (tebâreke) kelimesi, bir taraftan Cenâb-ı Hakk'ın zâtı ve sıfatları itibariyle yüceliğini ve büyüklüğünü; bir taraftan da O'nun lutuf, ihsân ve ikrâmının bolluğunu haber verir. Allah Teâlâ'nın kullarına olan en büyük lutuf tecellilerinden biri, şüphesiz, en seçkin kulu Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)'e Furkãn'ı inzâl buyurmasıdır. Furkãn, Kur'ân-ı Kerîm'in isimlerinden biridir. Mânası: "Hakla bâtılı, doğruyla eğriyi, helâlle haramı birbirinden ayıran" demektir. Bu mânasıyla Furkãn, peygamberlere gelen ilâhî vahiylerin ortak vasfıdır. (bk. Enbiyâ 21/48) Bu kelimenin "parça parça inme" anlamı da vardır. Buna göre Kur'an'ın parça parça inen bir kitap olduğuna ışık tutmakta, böylece Kur'an'ın bir bütün hâlinde indirilmesi gerektiği söyleyen müşriklere (bk. Furkãn 25/32) cevap vermektedir.

Kur'ân-ı Kerîm, bütün âlemlere, husûsîyle kıyâmete kadar gelecek akıl sahibi mükellef kişilere uyarıcı olması için indirilmiştir. "Uyarıcı" olma vasfı, hem Rasûlullah (s.a.v.), hem de Kur'an için geçerlidir. Her ikisi de bir bütünün eşit iki parçası gibi birbirini tamamlamakta ve her ikisi de akıl sahibi varlıkları, nefsânî temâyüllerinden vazgeçip Allah'ın emrine tâbi olmadıkları takdirde kahr-ı ilâhî ve ebedî azap ile korkutmaktadırlar.

Bu âyet, Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)'in risâletinin cihânşumûl olduğunu beyân eden âyetlerden biridir. (bk. A'râf 7/158; En'âm 6/19; Sebe' 34/28)

İbâdete lâyık gerçek ve tek ilâh, Furkãn'ı indiren Allah Teâlâ'dır:

اَلَّذٖى لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ
شَرٖيكٌ فِى الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَیْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدٖيرًا ﴿٢﴾ وَاتَّخَذُوا
مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ

ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيٰوةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾

2. Göklerin ve yerin mutlak mülkiyeti ve hâkimiyeti yalnızca O'na aittir. O asla bir çocuk edinmemiştir. Mülk ve saltanatında O'nun bir ortağı da yoktur. O her şeyi yaratmış; her birine belli bir ölçü, biçim ve nizam tâyin etmiştir.

3. Buna rağmen müşrikler Allah'ı bırakıp birtakım ilâhlar ediniyorlar ki, bunlar bir şey yaratamadıkları gibi, üstelik kendileri yaratılmaktadır. Sonra, ne başlarına gelecek bir zararı savma, ne de kendilerine herhangi bir fayda sağlama gücüne sahiptirler. Ayrıca bunlar öldürmeye de, hayat vermeye de, yeniden diriltmeye de muktedir değildirler.

Fakat küfrün içine batmış olanlar, bütün bu gerçeklere kör ve sağır kesilerek bildiklerini okumaya devam ediyorlar:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ هٰذَا اِلَّا اِفْكٌ اِفْتَرٰيهُ وَاَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ اٰخَرُونَ
فَقَدْ جَاؤُ ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾ وَقَالُوا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ
تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَاَصِيلًا ﴿٥﴾ قُلْ اَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦﴾

4. Kâfirler: "Kur'an, Muhammed'in uydurduğu yalandan başka bir şey değildir; üstelik bir başka grup da bu hususta ona yardım etmektedir" dediler. Böylece onlar korkunç bir zulüm işleyip dehşetli bir yalan uydurdular.

5. Dediler ki: "Bu Kur'an öncekilerin masallarıdır. Peygamber onu kendisi için başkasına yazdırmıştır. Bu masallar ona sabah ve akşam gizlice okunup duruyor."

6. Rasûlüm! De ki: "Bu Kur'an'ı göklerin ve yerin tüm gizliliklerini bilen Allah indirmiştir. Şüphesiz O çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir."

Kur'an, bir beşer sözü değil, göklerin ve yerin tüm sırlarını bilen Yüce Allah tarafından indirilen mûcize bir kelâmdır. Onda hiçbir beşerî meleke ve kabiliyetlerle ulaşılamayacak, ancak Allah'ın vahyetmesiyle bilinecek sırlar, gayb âlemine ait bilgiler, kanun ve hakikatler yer alır. İlk günden itibaren benzerinin getirilmesi için açıktan meydan okumasına rağmen, aradan on beş asır geçtiği ve hiçbir zaman Kur'an düşmanları eksik olmadığı halde, hiç kimse onun bir benzerini, hatta onun bir sûresinin benzerini getirmeye güç

yetirememiştir. Bu durum, onun doğruluğu üzerindeki tüm şüpheleri kaldırmakta ve onun kelâm-i ilâhî olduğunu kabulü gerekli kılmaktadır.

6. âyetin "Allah'ın çok bağışlayıcı ve çok merhametli oluşu" ile tamamlanmasının husûsî bir mânası dikkat çekmektedir. Cenâb-ı Hak nihâyetsiz mağfiret ve merhamet vasıflarına sahip olduğundandır ki Kur'an düşmanlarına mühlet tanımaktadır. Yoksa Rasûlullah (s.a.v.)'e karşı yalan ithamlarından dolayı kendilerini derhal helâk edebilirdi. Ayrıca o zâlimlere, inat ve düşmanlıklarını terk edip hakîkate teslim oldukları takdirde, önceki günahlarının bağışlanacağı müjdesini vermektedir.

Müşrikler, Rasûlullah (s.a.v.)'le ilgili de şöyle asılsız iddialarda bulunuyorlardı:

وَقَالُوا مَا لِهٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشٖى فِى الْاَسْوَاقِۜ لَوْلَٓا
اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذٖيرًاۙ ﴿٧﴾ اَوْ يُلْقٰٓى اِلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ تَكُونُ لَهُ
جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَاۜ وَقَالَ الظَّالِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾
اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطٖيعُونَ سَبٖيلًا ﴿٩﴾
تَبَارَكَ الَّذٖٓى اِنْ شَٓاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرٖى مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۙ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾

7. Bir de şöyle dediler: "Bu nasıl Peygamber böyle? Bizim gibi yiyip içiyor, çarşı pazarda dolaşıyor. Bari, yanısıra bir melek indirilmiş olsaydı da, kendisiyle birlikte gezip hem onun peygamberliğini doğrulasa hem de bizi Allah'ın azabına karşı uyarsaydı ya?"

8. "Yahut kendisine bir hazine verilseydi veya kendisinin zahmetsizce yiyip içeceği, geçimini temin edeceği bir bahçesi olsaydı." Bu zâlimler mü'minlere de: "Siz, başka değil, gerçekten büyülenmiş bir adamın peşine düşmüşsünüz!" dediler.

9. Rasûlüm! Bak, senin hakkında nasıl da böyle tuhaf tuhaf ve tutarsız yakıştırmalarda bulunuyorlar. Onlar işte bu yüzden sapıp gittiler; bu gidişle bir daha da doğru yolu bulamazlar.

10. O şânı öyle yüce, öyle feyiz ve bereket kaynağı bir Allah'tır ki, eğer dilese, senin için bundan daha hayırlısını verir, sana altlarından ırmaklar akan cennetler lutfeder ve senin için köşkler, saraylar yapar.

Bu âyet-i kerîmelerin iniş sebebiyle ilgili olarak şöyle bir hâdise nakledilir:

Mekke'de bir grup müşrik toplanıp: "Muhammed'e haber gönderelim, gelsin

de kendisiyle konuşalım ki, sonra ona yapacaklarımızda mazur olalım" dediler ve gelmesi için Efendimiz (s.a.v.)'e haber gönderdiler. Peygamberimiz (s.a.v.) yanlarına geldi. Ona:

"- Ey Muhammed! Seni çağırdık ki konuşalım da sonra sana yapacaklarımızda mazur olalım! Eğer bu getirdiğin dâva ile mal peşinde isen, toplayıp biriktirdiğimiz malları sana verelim. Eğer şan şeref peşinde isen seni başımıza geçirelim. Eğer kral olmak istiyorsan gel seni kral yapalım" diye tekliflerde bulundular. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle cevap verdi:

"- Söylediklerinizin hiçbirine ihtiyacım yok. Bunları ne malınızı istemek, ne aranızda an ve eref sahibi olmak, ne de kral olmak için getirdim. Bilakis Allah beni size peygamber gönderdi, bana kitap indirdi ve sizi müjdeleyip uyarmamı emretti. Ben size O'nun dinini tebliğ ettim, size öğüt verdim, nasihatte bulundum. Eğer benim getirdiklerimi kabul edecek olursanız bu, dünya ve âhirette size fayda verecek pek kıymetli bir nasiptir. Reddedecek olursanız, Allah benimle sizin aranızı ayırıncaya kadar Allah'ın takdirine sabredeceğim" buyurdu. Onlar:

"Ey Muhammed! Bu tekliflerimizin hiçbirini kabul etmeyeceksen o takdirde Rabbinden bazı isteklerde bulun. Meselâ melek göndersin de o senin peygamberliğinin gerçek olduğunu bize söylesin. Rabbinden dile, sana bağlar bahçeler, saraylar versin. Çünkü biz senin, tıpkı bizim gibi, geçim derdine düşmüş çarşı pazarda dolaşıp durduğunu görüyoruz. Bunları sana versin ki çarşı pazar dolaşıp çalışmaktan kurtulasın, biz de iddia ettiğin gibi senin gerçekten Rabbinin katında üstün bir merteben olduğunu bilelim" dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.):

"- Bu söylediklerinizi yapacak değilim; bu söylediklerinizi Rabbimden isteyecek değilim. Zâten ben bunun için de gönderilmedim. unu bilin ki, Allah beni, sizi müjdelemem ve uyarmam için peygamber gönderdi" buyurdu. Bunun üzerine bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî,* XVIII, 237)

Kâfirlerin bunca inat ve itirazlarının arkasında yatan gerçek sebep şudur:

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾ اِذَا
رَاَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾ وَاِذَآ اُلْقُوا
مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ
ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾

11. Aslında onlar kıyâmeti yalanladılar. Biz ise kıyâmeti yalanlayanlar için alevli bir ateş hazırlamışızdır.

12. Cehennem onları uzak bir mekândan gördüğü zaman, onun öfkeyle nasıl gürlediğini ve nasıl korkunç homurtular çıkardığını duyacaklar.

13. Zincirlerle elleri boyunlarına kelepçelenmiş, ayakları bukağılı olarak cehennemin dar bir yerine tıkıldıkları vakit, hemen orada ölsek de kurtulsak diye helâk olmak için can atacaklar.

14. Kendilerine: "Bugün bir defa helâk olmayı istemeyin. İsterseniz birçok defa helâk olmayı isteyin; bunun size bir faydası olmaz!" denilecek.

"Cehennemin onları görmesi" mecazî bir ifade olabileceği gibi, onun görme, düşünme, ölçüp biçme gibi melekelerle donatıldığı mânasına da gelebilir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur.

"Kıyâmet gününde gören iki gözü, i iten iki kulağı ve konu an bir dili bulunan bir boyun cehennem ate inden çıkacak ve öyle diyecek: «Ben üç ki iyi yakalayıp cezalandırmakla görevlendirildim: İnatçı her bir zorbayı, Allah'tan ba ka bir ilâha tapan kimseleri ve suret yapanları.»" (Tirmizî, Cehennem 1)

Cehennem kâfirleri görünce, onları cezalandırmaya olan şiddetli arzusu sebebiyle son derece öfkelenecek, kaynayacak ve müthiş bir uğultu çıkaracaktır. Onun bu hâlini cehenneme atılacaklar hem görecek, hem de duyacaklardır. Âyet-i kerîmede buyrulur.

"Kâfirler cehenneme atıldıklarında, onun kendilerini yutmak için homurtularla nasıl içine doğru nefes alıp, uğuldaya uğuldaya kaynadığını işitirler. Cehennem öfkesinden neredeyse çatlayacak!.." (Mülk 67/6-7)

Şimdi gelen âyetler, cennetliklerle cehennemlikleri karşılaştırarak, insanları tercih edecekleri yol hakkında düşünmeye dâvet ediyor:

قُلْ اَذٰلِكَ خَيْرٌ اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّت۪ي وُعِدَ الْمُتَّقُونَۜ كَانَتْ لَهُمْ جَزَٓاءً
وَمَص۪يراً ﴿١٥﴾ لَهُمْ ف۪يهَا مَا يَشَٓاؤُ۫نَ خَالِد۪ينَۜ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ وَعْداً مَسْـُٔولاً ﴿١٦﴾

15. Rasûlüm! De ki: "Böyle bir sonuç mu daha hayırlı, yoksa kalpleri Allah'a saygıyla dopdolu olup O'na karşı gelmekten sakınanlara va'dedilen ebedî cennet mi? O cennet onlar için bir mükâfat ve nihâî bir varış yeri olacaktır.

16. Orada arzu ettikleri her şey vardır ve onlar orada ebedî kalacaklardır. Bu, Rabbinin yerine getirmeyi üstlendiği ve gerçekten istenmeye değer bir va'didir.

Cennet nimetlerini şöyle hülâsa etmek mümkündür: "Hûriler, koltuk ve yataklar, neşe ve sevinçler, rahatlıklar, güzel nasipler, güzel kokular, başka güzellikler ve ihsânlar, yepyeni lutuflar, ziyâdesiyle ikramlar, en lezzetli

içecekler, muhabbetle tokuşturulan şarap dolu kadehler, gönül genişliği, hal güzelliği, ünsiyetin kemâli, neşenin devamı, huzur ve mutluluğun tamâmı, elbiseler harîr denen ipekten, yataklar ve döşekler sündüs denen ince ipek ve istebrak denen kalın ipektendir. Nimetlerin isimleri dünyadaki isimler gibi, fakat kendileri dünyada alışılmış olandan bambaşka mâhiyet ve güzelliktedir."

Şimdi putperestlerle taptıkları putlar arasında mahşerde vuku bulacak konuşma ve tartışmalardan hazin bir manzara arz edilmektedir:

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَقُولُ ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ
عِبَادِى هٰٓؤُلَٓاءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ
يَنْبَغِى لَنَٓا اَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَاٰبَٓاءَهُمْ
حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾ فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ
فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾

17. O gün Rabbin müşriklerle onların Allah'tan başka taptıklarını huzurunda toplayacak, sonra da o tapılanlara: "Şu kullarımı siz mi sapıklığa düşürdünüz, yoksa onlar kendi kendilerine mi yoldan çıktılar?" diye soracak.

18. Onlar da şöyle cevap verecek: "Seni her türlü noksanlıklardan ve şirkten pak ve uzak tutarız! Seni bırakıp başka dostlar edinmek bize yakışmaz. Ne var ki sen bunlara ve atalarına fazl u kereminden bol bol nimetler verdin; nihâyet onlar seni anmayı unutup kitabına uymadılar, sonunda helâk olmaya müstahak bir gürûh hâline geldiler."

19. Bunun üzerine Allah putperestlere şöyle buyuracak: "İşte taptığınız bu varlıklar sizi söylediklerinizde yalancı çıkardılar. Şimdi siz ne azabı geri çevirmeye ne de kendinize yardım etmeye güç yetirebilirsiniz. Şunu bilin ki, içinizden kim zulmetmişse, ona büyük bir azap tattıracağız."

Dolayısıyla Allah'ın buyruklarını tebliğ eden peygamberin insan mı, cin mi, melek mi olması gerektiğiyle, yiyip içmesiyle uğraşmayı bırakıp onun getirdiği mesajları can kulağıyla dinlemek gerekir:

وَمَٓا اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ اِلَّٓا اِنَّهُمْ لَيَاْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ
فِى الْاَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً اَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

20. Rasûlüm! Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de mutlaka

yemek yer, çarşı pazarda dolaşırlardı. Ey insanlar! Biz, sizi birbirinizle imtihan ediyoruz; bakalım sabredebilecek misiniz? Rabbin zâten her şeyi hakkiyle görmektedir.

Peygamberlerin esas üstünlükleri Allah'tan vahiy almaları, ona tâbi olmaları ve diğer insanları da o ilâhî hakîkatlere uymaya dâvet etmeleri idi. Buradan esas faziletin şekilde değil mânada olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Allah Teâlâ insanların bir kısmını diğeri için bir imtihan vesilesi kılmıştır. Peygamberler ümmetleriyle, ümmetler peygamberleriyle imtihan edilirler. Peygamberlerin, dâvalarına karşı duran insanların çıkardıkları engeller karşısında dayanıp dayanamadıkları sınanır. İnsanlar da peygamberlere uyup uymamakla sınanırlar. İnsanların kimi zengin kimi fakir, kimi sağlıklı kimi hasta, kimi güçlü kimi zayıftır. Bunlar hep birbirleriyle denenirler. Zenginlerin fakirlere yardım edip etmedikleri, fakirlerin hallerine sabredip etmedikleri, kuvvetlilerin zayıflara yardım elini uzatıp uzatmadıkları denenir. Bu konuda ne kadar sabırlı oldukları test edilir.

Fakat âhirete imanı olmayanlar, inkârları için bahane aramaya devam ederler:

Kâfirlere Müjde Yok

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰئِكَةُ أَوْ نَرٰى رَبَّنَا ۗ
لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰئِكَةَ
لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَا
إِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا ﴿٢٣﴾

21. Öldükten sonra dirilip bizimle karşılaşacaklarını beklemeyenler: "Elçi olarak bize gökten melekler indirilmeli veya Rabbimizi görmeli değil miydik?" dediler. Gerçekten onlar kendilerini çok büyük gördüler ve büyük bir taşkınlıkla azdıkça azdılar.

22. Acele etmesinler; kıyâmet günü melekleri görecekler, fakat o günde inkârcı suçlulara hiçbir sevindirici haber verilmeyecek. Melekler onlara: "Size her şey yasak! Siz her türlü rahmet ve nimetten mahrumsunuz!" diyecekler.

23. Çünkü biz o gün onların yaptıkları bütün amellerin üzerine varıp, hepsini toz duman edeceğiz.

İsrâ sûresinde geçtiği üzere müşrikler Rasûlullah (s.a.v.)'den bir takım mûcizeler talep etmişlerdi. Son olarak da: **"Yahut Allah ve meleklerini karşımıza getirmelisin, onlar da senin doğruluğuna şâhitlik etmelidir"** (bk. İsrâ 17/90-92) demişlerdi. Bu, onların kendilerini büyük görmelerinin ve azgınlıkta çok ileri gitmelerinin açık bir göstergesi idi. Çünkü dünya gözüyle ne melekleri ne de Allah'ı görmek mümkündür. Melekler ancak ya ölüm anında veya azabın indirilmesi sırasında görülebilirler. İşte kâfirler, talep ettikleri doğrultuda melekleri görecekler fakat bu görme onlar için hiç de hayırlı olmayacaktır. Ya ölürken görecekler veya kıyâmet günü ilâhî azabın her taraftan kendilerini kuşattığı zaman görecekler; fakat o gün onlar için hiç de müjdeli bir haber olmayacaktır. Melekler mü'minleri cennetle müjdelerlerken (bk. Fussılet 41/30; Hadîd 57/12), ölüm ânında kâfir ve müşrikleri canları çıkıncaya kadar demirden tokmaklarla dövecekler (bk. Enfâl 8/50; Muhammed 47/27); mahşer günü de onları yetmiş arşın uzunluğunda zincirlere vurup ellerini boyunlarına bağlayarak kızgın cehennem ateşine doğru sürükleyeceklerdir. (bk. İbrâhim 14/49; Hâkka 69/30-32) Bu esnâda melekler onlara: **"Allah'ın rahmeti size haram, haram!"** diyecekler; onlar ise bir taraftan **"N'olur yapmayın, acıyın**

bize!" diye yalvaracaklar, bir taraftan da artık bütün ümit kapılarının kapandığını anlayarak, eyvahlar edecek, **"Vah bize! Demek, dönüşü olmayacak şekilde ilâhî rahmetten kovulmuşuz"** diyerek pişmanlık ateşiyle yanacaklardır.

Kâfirlerin âhiretteki hazin durumları tasvir edildikten sonra hemen bunun karşısında mü'minlerin güzel halleri sahneleniyor:

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾

24. Cennetin yârân ve yoldaşları ise o gün kalınacak yerlerin en iyisinde, dinlenme yerlerinin en güzelinde olacaklardır.

Sahâbe-i kirâmdan Ebû Sâid el-Hudrî'nin şöyle dediği rivâyet edilir:

Rasûlullah (s.a.v.) **"Miktarı dünya senesiyle elli bin yıl uzunluğundaki bir günde"** (Meâric 70/4) âyetini okuyunca ben: "O gün ne kadar da uzun!" dedim. Bunun üzerine Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurdu: *"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki; o gün mü'mine o kadar çok hafifletilecektir ki, dünyada kılmı olduğu bir farz namazdan dahi daha hafif ve çabuk gelecektir."* (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* X, 337)

Bununla birlikte o gün daha nice dehşetli olaylar meydana gelecek, nice çaresiz pişmanlıklar yaşanacak:

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰئِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾ اَلْمُلْكُ
يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ ۚ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾

25. O gün gökyüzü beyaz bulutlar hâlinde yarılacak ve her taraftan melekler birbiri ardınca yeryüzüne indirilecektir.

26. Gerçek mülkiyet ve hâkimiyet o gün sadece Rahmân'a aittir. Kâfirler için ise o gün, çok çetin ve zor bir gün olacaktır.

İnsanlara verilen fânî ve izâfî hâkimiyetler, mülk ve tasarruflar kıyâmet günü son bulacak, hâkimiyet mutlak mânada Allah'a ait olacaktır. O gün sadece O'nun hükmü ve kararı geçerli olacaktır. Diğer günlerin aksine artık o gün bütün hükümdarlar O'na boyun eğecek, bütün yüzler O'na dönecek ve bütün zorbalar O'nun huzurunda zilletini kabul edecektir. (bk. Mü'min 40/16)

Rasûlullah (s.a.v.) bu hususta şöyle buyurur:

"Allah Teâlâ, gökleri kıyâmet günü dürer, sonra onları sağ eliyle alır ve der ki: «Ben Melik'im, cebbârlar nerede? Büyüklük taslayan mütekebbirler nerede?» Sonra sol eliyle arzı dürer ve: «Ben Melik'im, cebbârlar, mütekebbirler nerede?» buyurur." (Müslim, Münafıkîn 24, Ebû Dâvud, Sünnet 19/4732)

Bu bakımdan, dünyada günahlarından arınmadan küfür, şirk ve zulüm gibi günahlarla mahşere gelen insanların durumları hiç de iç açıcı olmayacaktır:

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ
سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنِي لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَقَدْ اَضَلَّنِي
عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَاءَنِي ۜ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

27. O gün zâlim pişmanlıktan ellerinin üzerini ısıracak ve şöyle diyecek: "Eyvâh! Keşke dünyada Peygamber'le beraber bir yol tutsaydım!"

28. "Yazıklar olsun bana! Keşke falanı dost edinmeseydim!"

29. "Vallahi, ikaz ve öğütlerle dolu olan Kur'an tam da bana ulaşmışken, beni onu anlayıp gereğini yapmaktan o uzaklaştırdı." Şeytan insanı işte böyle uçuruma sürükler, işte böyle yapayalnız yüzüstü bırakır.

"Elleri ısırmak" ifadesi, zâlimlerin mahşer günü duyacakları pişmanlığın büyüklüğünü göstermektedir. Bu bakımdan insan dünyada kimleri dost edindiğine, kimlerle birlikte bulunduğuna ve kimlerin izinden yürüdüğüne dikkat etmelidir. Rasûlullah (s.a.v.)'in bu yöndeki tavsiyeleri ne kadar güzeldir:

"İyi ve kötü arkada ın hâli, güzel koku satanla körük çekenin hâline benzer: Misk satan, ya sana güzel kokusundan bir miktar meccanen verir ya sen satın alırsın, ya da hiç değilse onunla beraber olduğun sürece güzel koku koklamı olursun. Körük çeken kimse ise, ya elbiseni yakar ya da en azından körüğün kötü kokusundan rahatsız olursun." (Buhârî, Büyû' 38; Müslim, Birr 146)

Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kendileriyle oturup kalktıklarımızın en hayırlıları kimlerdir?" diye soruldu. Efendimiz şöyle buyurdu: *"Kendisini gördüğünüz vakit size Allah'ı hatırlatan, konu ması ilminizi artıran, ameli de size âhireti hatırlatan kimsedir."* (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* X, 226)

İmam Zeynelabidîn, oğlu Muhammed Bâkır'a şöyle öğüt verir:

"Sayacağım dört zümreden kimse ile arkadaşlık etmeyesin, onlarla yola çıkmayasın:

• Fâsık: Bu içi bozuk biridir. Sırası geldiği zaman sana öyle bir şey satar ki, onda daha altı bulunmaz.

• Cimri: Çünkü senin en çok ihtiyaç duyduğun şeyi elinden almak ister.

• Yalancı: O, huysuz bir kadın tabiatındadır. Sana yakın olanı senden uzaklaştırmaya bakar. Sana uzak olanı da sana yakın göstermeye çalışır.

• Akrabasını ziyaret etmeyen: Çünkü onun, Allah'ın kitabında üç âyette lânete uğradığı bildirilmiştir." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye*, s. 144)

Unutmayın ki, neticede en büyük pişmanlığı, Kur'an'ı terk edip Rasûlullah

Efendimiz'in şu şikâyetine uğrayanlar duyacaklardır:

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ ۜ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

30. Peygamber: "Rabbim! Şüphesiz kavmim bu Kur'an'ı ihmal edip büsbütün terk ettiler" dedi.

31. Rasûlüm! İşte böylece biz, yalnızca senin için değil, her peygamber için günaha boğulmuş inkârcı suçlulardan düşmanlar kıldık. Bununla birlikte yol gösterici ve yardım edici olarak Rabbin yeter!

Rasûlullah (s.a.v.)'in bu şikâyetinin hem dünyada hem de âhirette olma ihtimâli vardır. Fakat 31. âyete bakıldığında bunun dünyada olma ihtimali daha kuvvetlidir. Buna göre Efendimiz (s.a.v.) hayatta iken kavmini Allah Teâlâ'ya şikâyet etmiştir. Çünkü onlar Kur'ân-ı Kerîm'e iman etmediler. Onun hakkında gerçek dışı sözler söylediler; onun bir şiir ve bir sihir olduğunu iddia ettiler. Değer vermedikleri ve peşinden gitmedikleri gibi üstelik onu bir eğlenme ve alay konusu edindiler. Allah Rasûlü (s.a.v.)'e de düşmanlık yaptılar. Bu şikâyetin içinde Kur'ân'a iman etmemek ve karşı tavır almak bulunduğu gibi, onun müjde ve tehditlerine aldırmamak ve bilhassa lafzını okumayı terk etmek de mevcuttur. (bk. Kurtubî, *el-Câmi'*, XIII, 27-28)

31. âyette dile getirilen "Allah'ın yol gösterici" olması, sadece gerçeğin bilgisini verme mânasında değil, İslâmî hareketin doğru istikâmette ilerlemesi ve İslâm düşmanlarının strateji ve planlarının akamete uğraması için, gereken vakitte lâzım gelen "yol göstericilikte bulunmak" anlamına da gelir. Buna göre "yardım" da, bâtıla karşı amansız bir mücâdele sürdüren Hak bağlılarına yapılan her türlü ahlâkî, maddî ve mânevî yardımı içine alır.

Müşriklerin Kur'an'a yönelttikleri itirazlardan biri de, niçin onun topluca bir defada indirilmediği idi. Bunun sebep ve hikmetini açıklamak üzere buyruluyor ki:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ۜ ﴿٣٣﴾

32. Kâfirler: "Bu Kur'an Peygamber'e toplu olarak bir defada indirilseydi ya!" diyorlar. Halbuki biz, Kur'an'ı kalbine iyice yerleştirelim, onunla

kalbini pekiştirelim ve ortaya çıkan yeni durumlar münasebetiyle sana gerekli tâlimatı verelim diye onu böyle parça parça indiriyor ve onu sana tane tane okuyoruz.

33. Bu sebepledir ki, onlar seni zor durumda bırakmak için ne zaman bir misâl, biri soru getirecek olsalar, ona karşı biz mutlaka sana işin gerçeğini bildirmekte ve en güzel açıklamayı yapmaktayız.

Kur'ân-ı Kerîm'i bir bütün hâlinde indirmeye kadir olan Allah, böyle yapmayıp onu parça parça indirmesinin ve ağır ağır okumasının hikmetini şöyle beyân eder:

• Parça parça inen Kur'an'la Rasûlullah (s.a.v.)'in kalbine sebât vermek, onu kuvvetlendirmek ve onu cesâretle doldurmak.

• Onun ve mü'minlerin inen âyetleri okumasını, ezberlemesini ve anlamasını kolaylaştırmak.

• Ortaya çıkan yeni yeni durumlar münâsebetiyle gerekli tâlimatları vermek.

• Bunları insanlara peyderpey tebliğ etmesini, ihtivâ ettikleri ahkâmı mü'minlerle birlikte tedricî olarak tatbik etmesini sağlamak.

• Fert ve toplum olarak ümmetini terbiye ve tezkiye etmesine; onları ahlâkî, içtimâî, iktisâdî, siyâsî ve askerî yönlerden geliştirmesine yardımcı olmak. Kur'an'ın, İslâm toplumunun sosyal yapısında inkılâplar yapan öyle hükümleri vardır ki, bunlar birden bire indirilseydi tatbiki güç olurdu. Bu sebeple bu hükümler zamanı gelince indirilmiştir.

Nitekim: **"Biz Kur'an'ı insanların zihinlerine ve kalplerine sindire sindire okuyasın diye kısımlara ayırdık ve onu parça parça indirdik"** (İsrâ 17/106) âyetinde de Kur'an'ın insanlara yavaş yavaş anlatılması, hükümlerinin tedrîcen uygulanması için parça parça, âyet âyet indirildiği beyân edilir.

• Hem Peygamber (s.a.v.)'in, hem de onun izinden giden mü'minlerin heyecan ve iştiyaklarını zinde tutarak, tabiî bir süreç içinde safha safha İslâm'ı bir bütün hâlinde anlayıp yaşamalarına en uygun zemini hazırlamak.

• İnkârcıların iki de bir dile getirdikleri kafa karıştırıcı soruları, verdikleri çapraşık misâlleri, ileri sürdükleri asılsız iddiaları yerinde ve zamanında cevaplandırmak; bu hususlarda lâzım gelen açıklamaları anında ve en doğru bir şekilde yapmak. Bu durum, Efendimiz (s.a.v.)'in tebliğ hayatında çok ehemmiyetli bir yere sahiptir. Eğer Kur'an bir defada indirilmiş olsaydı, insanların peyderpey sordukları bu sorulara Peygamberimiz (s.a.v.)'in vereceği cevap kalmazdı. Halbuki, nübüvvetin açık bir alâmeti olarak Kur'an onların sorduğu tüm sorulara cevap vermiş; böylece hem Allah Rasûlü'nün hem de mü'minlerin gönülleri huzur ve sukûna kavuşmuştur.

Kur’an’ın iyi anlaşılmasına; getirdiği itikâdî ve ahlâkî kâidelerin, ibâdet ve muamelâtla ilgili hükümlerinin tatbikine bütün fert ve toplumların çok ihtiyacı vardır. Çünkü bunu başaramayanların hem dünyada hem de âhirette karşılaşacakları sonuçlar kötü olacaktır:

اَلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلٰى وُجُوهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَ اُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضَلُّ سَبِيلاً ﴿٣٤﴾

34. Bütün bunlara rağmen, yüzüstü cehenneme sürülecek olanlar var ya; işte onlar inanç ve ahlâk bakımından en kötü durumda olan ve doğru yoldan en çok sapan kimselerdir.

Kâfirlerin inanç ve ahlâk itibariyle dünyada bulundukları konum en kötü konum olduğundan, cehennemde toplandıkları bu yer de mekânların en kötüsü, en berbatı olacaktır. Onların dünyada Kur’an ve Peygamber’e düşmanlık için tuttukları yolun en sapık yol olması sebebiyle, onlara takdir edilen sonucun da böyle fenâ ve hazin olması tabiîdir.

Halbuki insanlık tarihi ibret nazarıyla tetkik edilecek olsa, vahiy nûrundan uzaklaşan toplumların fecî sonlarını görmek hiç de zor olmayacaktır:

Önceki Kavimlerden Misaller

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُٓ اَخَاهُ هٰرُونَ وَزِيرًاۚ ﴿٣٥﴾
فَقُلْنَا اذْهَبَٓا اِلَى الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۜ فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْم۪يرًاۜ ﴿٣٦﴾
وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةًۜ
وَاَعْتَدْنَا لِلظَّالِم۪ينَ عَذَابًا اَل۪يمًاۚ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۬ وَاَصْحَابَ
الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَث۪يرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَۘ وَكُلًّا
تَبَّرْنَا تَتْب۪يرًا ﴿٣٩﴾

35. Gerçek şu ki, biz Mûsâ'ya kitabı verdik, kardeşi Hârûn'u da beraberinde yardımcı kıldık.

36. Onlara: "Haydi, âyetlerimizi yalanlayan şu kavme gidin!" diye emrettik. Fakat peygamberleri yalanladıkları için sonunda onları bütünüyle yok ettik.

37. Nûh kavmine gelince, peygamberleri yalanlamaları yüzünden onları suda boğduk ve kendilerini insanlara bir ibret kıldık. Zâlimler için âhirette de elem verici bir azap hazırladık.

38. Âd'ı, Semûd'u, Ress halkını ve bunlar arasında daha nice nesilleri de inkârları sebebiyle helâk ettik.

39. Biz onların her birine öğüt alsınlar diye geçmiş milletlerden misâller getirmiştik. Fakat uyarılarımızı hiçe saymaları yüzünden hepsini şiddetli bir biçimde helâk ettik.

Burada isimleri sayılan ve sayılmayan daha nice kavimler hep aynı sebepten, yani inkâr etmeleri ve peygamberlerine karşı gelmeleri sebebiyle kahr-ı ilâhîye uğradılar. Kendilerine yapılan hiçbir ikaz, verilen hiçbir misâl onları sapıklıklarından çevirmeye yetmedi. O halde, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e karşı gelip Kur'an'ı inkâr edenler, bahsedilen toplumların başlarına gelenlerden gerekli dersi çıkararak artık intibâha gelmeli; İslâm düşmanlığından vazgeçerek hakikate teslim olmalıdırlar.

Nitekim müşriklerin karşılaştıkları pek ibretli azap sahnelerinden birisi de şuydu:

وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّت۪ٓي اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِۜ اَفَلَمْ يَكُونُوا
يَرَوْنَهَاۚ بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾

40. Doğrusu müşrikler, üzerlerine azap yağmuru yağdırılan o beldeye uğramışlardı. Peki, hiç orada olup bitenleri görmüyorlar mıydı? Hayır, hayır! Aslında onlar ölümden sonra dirilişe inanmıyorlardı.

Bahsi geçen belde, Hz. Lût'un kavminin yaşadığı beldedir ki, taş yağmuruyla helâk edilmişlerdir. Mekkeli müşrikler ticâret maksadıyla Filistin ve Suriye'ye giderken bu beldenin harabelerine uğrar ve o bedbaht kavmin helâki hakkındaki dehşetli hikâyeleri dinlerlerdi. (bk. Sâffât 37/137-138)

Hâdiselere bakış ve onları değerlendirme açısından mü'min ile kâfir arasındaki fark şudur: Kâfir böyle şeylere sadece bir seyirci veya en fazla bir arkeolog gibi bakarken, mü'min aynı olaydan ahlâkî-mânevî dersler alır ve dünya hayatının ötesinde var olan hakikatler konusunda sıhhatli bir neticeye ulaşır. Bu sebepledir ki müşrikler, Rasûlullah (s.a.v.)'in sadece beşerî yönünü görüyor, peygamberlik yönünü göremiyor ve onu –hâşâ- alay konusu yapıyorlardı:

وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًاۜ اَهٰذَا الَّذٖى بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولًا
﴿٤١﴾ اِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَٓا اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَاۜ وَسَوْفَ
يَعْلَمُونَ حٖينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَبٖيلًا ﴿٤٢﴾

41. Seni gördükleri zaman: "Allah'ın peygamber olarak gönderdiği kişi bu mu? Bula bula bunu mu buldu?" diye hep alaya alıyorlardı.

42. "Eğer ilâhlarımıza tapınmakta diretip sebât etmeseydik, neredeyse bizi onlardan koparıp uzaklaştıracaktı" diyorlardı. Ama onlar, azabı gördükleri zaman, yoldan bütünüyle sapanın kim olduğunu bilecekler!

Ancak, mühim olan, "âh, keşke" demenin fayda vermediği o güne gelmeden önce uyanabilmek ve kalbin istikâmetini Allah'a kulluk yönüne çevirebilmektir. Bunu başarabilmek için de nefis putunu kırmak ve o azılı düşmanı usulüne uygun bir şekilde terbiye etmek lâzımdır:

اَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُۜ اَفَاَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكٖيلًاۙ ﴿٤٣﴾ اَمْ
تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ اَوْ يَعْقِلُونَۜ اِنْ هُمْ اِلَّا كَالْاَنْعَامِ بَلْ
هُمْ اَضَلُّ سَبٖيلًا ﴿٤٤﴾

43. Rasûlüm! Nefsinin kötü arzularını kendisine ilâh edinen kimseyi gördün mü? Senin vazîfen sadece tebliğken, şimdi onun doğru yola gelip gelmemesinden sen mi sorumlu olacaksın?

44. Yoksa sen onların çoğunun gerçeği dinlediklerini veya akıllarını kullandıklarını mı sanıyorsun? Onlar tıpkı hayvan sürüsü gibidir. Hatta

izledikleri yol bakımından hayvanlardan daha şaşkın durumdadırlar.

Hz. Mevlânâ (k.s.), nefsin putlaştırılmasıyla ilgili olarak da şu muhteşem izâhta bulunur:

"Bütün putların anası, nefis putudur. Dışarıda görülen putlar, birer yılandır, halbuki nefis putu bir ejderhadır. Nefis, çakmak taşı ile demirdir. Put ise, çakmak taşından sıçrayan kıvılcımdır. O kıvılcım su ile söner. Kıvılcım söner ama, çakmak taşı ile demir su ile söndürülebilir mi? İnsanoğlu, bu ikisiyle beraber olduğu müddetçe onların şerrinden nasıl emîn olabilir? Çakmak taşı ile demirin ateşi, kendi içlerinde gizlenmiştir. Onların içlerine su girmez ki ateşi söndürsün. Su, ancak, dışarda bulunan ateşi söndürür. Nefsin ve şehvetin sembolü olan çakmak taşı ile demirden, küfrün ve bütün kötülüklerin kıvılcımları sıçrar. Dumanları yükselir. Kaptaki, küpteki su bitse de, nefis çeşmesinin suyu tazedir, kesilmeden akar durur... Nefsin, her anda bir hilesi vardır ki, onun her hilesi ile isyân denizinde yüzlerce Firavun ile o Firavun'a uyanlar batmadadır. Sen, kurtulmak istiyorsan, Mûsâ'nın Rabbine sığın. Benliğe kapılıp, firavunluk ederek imanını kaybetme. Ey kardeş! Sen Allah'ın emrine ve Azîz Peygamberimiz'in sünnetine uy da, ten Ebû Cehli'nden ve nefsânî isteklerden kurtul..." (bk. Mevlânâ, *Mesnevî,* 371-383. beyitler)

Zira nefsânî arzularını putlaştıran, onun peşinden koşan ve başka bir şey düşünemeyen kimselerin, bu durumları devam ettiği müddetçe Peygamber (s.a.v.)'in dâvetine kulak vermeleri, onu anlamaları ve akıllarını kullanarak sıhhatli bir neticeye ulaşmaları zordur. Bu tutum ve davranışlarıyla onlar, ancak düşünme melekesi bulunmayan hayvanlardan daha şaşkın ve daha izansız bir duruma düşmektedirler. Çünkü hayvanlar Rablerini bilir, O'nu tesbih eder, gidip otlayacakları yerleri bulur, bilip tanıdıkları sahiplerinin arkasından giderler. Bu ahmaklar ise kendilerini hakka yöneltenin arkasından gitmezler. Kendilerini yaratıp rızıklandıran Rablerini de tanımazlar. Bu açıdan onların hayvanlardan daha şaşkın ve aşağı seviyede oldukları anlaşılır.

Oysa varlık âleminde aklını kullanabilen insana gerçeği gösteren nice deliller ve işaretler vardır:

İlâhî Kudret Nişâneleri

اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّۚ وَلَوْ شَٓاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًاۚ ثُمَّ جَعَلْنَا
الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَل۪يلًاۙ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ اِلَيْنَا قَبْضًا يَس۪يرًا ﴿٤٦﴾

45. Görmez misin, Rabbin gölgeyi nasıl uzatıyor? Dileseydi onu elbette hareketsiz kılardı. Sonra biz, güneşi gölgenin varlığına bir delil yaptık.

46. Sonra güneşin yükselmesiyle onu yavaş yavaş kendimize doğru çekip ortadan kaldırırız.

Güneşin doğup batışında, bununla birlikte varlıkların gölgelerinin uzayıp kısalması ve sonunda yok olmasında hem insan hayatı açısından büyük fayda ve hikmetler, hem de dünya hayatında vuku bulan dinî, içtimâî ve siyâsî hâdiselerin ortaya çıkışı, gelişmesi ve son bulması açısından alınacak mühim dersler vardır:

Birincisi; varlık âlemi bir gölge gibidir. Bir müddet var olur, sonra yok olur. Yok olan şeyler Allah'a döner. Bu, her şeyin aynen gölge gibi Allah'tan gelip Allah'a döndüğünü göstermektedir.

İkincisi; gölge tevhidin açık bir delilidir. Onu hareket ettiren bir tek ilâhî kudret vardır ve onun o kudrete boyun eğmekten başka yapabileceği bir şey yoktur. Onun emriyle uzamakta, kısalmakta, yok olmakta ve bu durum her gün tekerrür etmektedir. Aslında bu hâliyle gölge, kulun Allah'a nasıl teslimiyet göstereceğinin açık bir sembolüdür. Kul Allah'ın buyruklarına öyle teslim olmalı ki, her sözü, ameli, hatta niyet ve düşüncesi, tıpkı gölgenin ilâhî kudret altında hareket etmesi gibi, rızâ-i ilâhîye muvâfık olmalıdır

Üçüncüsü; nasıl gölge hep aynı durumda kalmıyorsa, aynı şekilde dünya üzerinde enine boyuna yayılmış görünen küfür ve şirk gölgesi de İslâm güneşi yükseldikçe dürülüp kısalacaktır. Fakat Allah Teâlâ her şeyi belli sebeplere ve kanunlara bağlayıp âni değişimler meydana getirmediğinden, özlenen bu hayırlı neticeye ulaşmak da gayret, cihâd, sabır ve tahammül istemektedir.

O Allah ki:

وَهُوَ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾

47. Sizin için geceyi bir örtü, uykuyu bir dinlenme, gündüzü de yeniden hayata uyanıp çalışmak üzere yeryüzünde dağılma vakti kılan O'dur.

Her gece insanların uyuması ve sabahleyin yeniden uyanması, ölümün ve yeniden dirilişin bir tâlimidir. Dolayısıyla ölümden sonraki hayatın bir gerçek olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) sabaha çıktığında:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ى اَحْيَانَا بَعْدَ مَا اَمَاتَنَا وَ اِلَيْهِ النُّشُورُ

(Elhamdu lillâhillezî ehyânâ ba'demâ emâtenâ ve ileyhin nü ûr)

"Bizi öldürdükten sonra dirilten ve ölümden sonra yeniden dirilip huzuruna kalkacağımız Allah'a hamdolsun" diye duâ ederdi. (Buhârî, Deavât 8)

Âyet-i kerîmede geceden sonra gündüzün zikredilmesi, câhiliye gecesinin sona ermekte olduğunu ve İslâm'ın parlak ilim ve hidâyet gündüzünün şafağının attığını müjdelemektedir. Dolayısıyla, câhiliye uykusunda uyuyanların eninde sonunda uyanacakları, fakat ölüm uykusuna dalmış olanların uyanmayıp kendilerini hayattan mahrum bırakacakları ve gündüzün işlerinin onlarsız da devam edip gideceği kaçınılmazdır.

Bir diğer kudret tecellisi ve tevhid delili şudur:

وَهُوَ الَّذ۪ٓى اَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِه۪ۚ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ

مَٓاءً طَهُورًاۙ ﴿٤٨﴾ لِنُحْيِیَ بِه۪ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَٓا اَنْعَامًا

وَاَنَاسِیَّ كَث۪يرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُواۘ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾

48. Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeleyici olarak gönderen de O'dur. Biz, gökyüzünden tertemiz bir su indiririz.

49. O suyla ölmüş topraklara hayat bahşeder; yarattığımız nice hayvanların ve insanların su ihtiyacını karşılarız.

50. Gerçek şu ki, düşünüp öğüt alsınlar diye biz o yağmuru insanlar arasında çeşitli şekillerde evirip çevirmekteyiz. Ama yine de insanların pek çoğu inkâr ve nankörlükte direnip durmaktadır.

Gökten inen "tertemiz su"yu, gerçek mânasına ilaveten "peygamberlik nimeti" olarak da değerlendirmek mümkündür. Gökten inen suyun ölü yerleri diriltmesi ve canlılara hayat vermesi gibi nübüvvet suyu da ölü kalplere hayat vermektedir. Beşeriyete bir rahmet olarak ne zaman peygamberlik suyu gönderilmişse, cehâlet kuraklığının yerini ilim baharı, zulmün yerini adâlet ve kötülüğün yerini takvâ ve iyilik almıştır. Peygamberlerin gönderilişi, toplumlarda her zaman kesinlikle ahlâkî ve mânevî dirilişin bir müjdecisi olmuştur. Fakat bunlardan istifade edenler, yalnızca peygamberlerin hidâyetine tâbi olanlardır. Kâfirler inat ve nankörlükleri sebebiyle peygamberlik suyundan içmemiş ve onun sunduğu mânevî hayattan mahrum kalarak kendilerini kuruyup yok olmaya mahkum etmişlerdir.

Oysa:

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِى كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾

51. Biz dileseydik her şehre elbette Allah'ın azabıyla uyarıcı bir peygamber gönderirdik.

52. Fakat Rasûlüm, biz senin cihanşumûl son uyarıcı olmanı diledik. Bu sebeple kâfirlere asla itaat etme! Kur'an'ı esas alarak onlara karşı büyük bir gayretle, çok yönlü ve çok kapsamlı bir şekilde cihâd et.

Önceki dönemlerde aynı anda dünyanın çeşitli bölgelerinde vazîfe yapan birden çok peygamber olmuştur. Onlar daha ziyâde bulundukları bölge insanlarına tebliğ yapmışlardır. Ancak Son Peygamber Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) kıyâmete kadar tüm insanlığa gönderilmiştir. Eğer Allah dileseydi onunla beraber ve ondan sonra her memlekete ayrı bir peygamber gönderebilirdi. Fakat böyle yapmamıştır. Çünkü Hâtem-i Nebiyyîn (s.a.v.) tıpkı güneş gibi bütün dünyayı aydınlatmaya yeterlidir. Ondan başka bir peygamberin gelmesine ihtiyaç yoktur. Onun Kur'an ve sünnetle birlikte ortaya koyup tatbik ettiği din dosdoğru bir yol olarak insanlığın önünde durmaktadır. En büyük hizmet ve cihâd, bu dini insanlara tebliğ etmek, ulaştırmak, anlatmak ve buna göre yaşamalarını sağlamaktır.

Varlık âleminde sergilenen bir diğer ilâhî kudret delili de denizler ve onlardaki hayrete şayân durumlardır:

وَهُوَ الَّذِى مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾

53. İki denizi birbirine doğru salıveren de Allah'tır. İşte şu susuzluğu giderici tatlı bir su, diğeri de tuzlu ve acı bir sudur. Fakat birbirlerine karışmamaları için aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koymuştur.

Dere ve ırmak gibi tatlı su kaynakları, denize döküldükleri yerde denizin acı suyuyla karışmadığı gibi, günümüzdeki ilmî gelişmeler ışığında denizlerde ve okyanuslarda da tatlılık, tuzluluk ve acılık oranları itibariyle farklılık arz eden su katmanlarının birbirine karışmadığı, aralarında birbirlerine karışmalarını önleyen bir engelin bulunduğu tespit edilmiştir. Allah'ın bir kudret nişânesi ve insanlara bir ibret olarak tatlı su ile acı su yan yana bulunmakta ve bu durum ister denizde ister karada olsun pek çok yerde görülmektedir. İnsanlık denizlerde bulunan o tatlı su kaynaklarından istifade etmiş ve etmektedir. 16.

asırda yaşamış bir şahsiyet olan Türk amirali Seydi Ali Reis, “Merâtü’l-Memâlik” adlı eserinde İran Körfezi’nde, denizin acı sularının altında tatlı su kaynaklarının bulunduğunu ve donanması için bunlardan faydalandığını yazar. Amerikan Petrol Şirketi de içme suyu için Zahran yakınında kuyular kazmadan önce İran Körfezi’ndeki aynı kaynaklardan su almıştı. Bahreyn yakınında da, deniz yatağında halkın son zamanlara kadar su aldığı tatlı su kaynakları vardı.

Bu izâhlara göre âyette şöyle ince bir mânaya işaret olduğu söylenebilir:

Allah Teâlâ dilediği zaman nasıl denizin tuzlu sularının altından tatlı, içilebilir su kaynakları fışkırtıyorsa, aynı şekilde büyük ve kirli bir toplumdan takvâ sahibi temiz ve iyi bir toplum çıkarabilir.

İnsanın yaratılışındaki ilâhî kudret ve azamet tecellilerine gelince:

وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ رَبُّكَ
قَدِيرًا ﴿٥٤﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۗ
وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

54. İnsanı sudan yaratıp, onu soy ve evlilik bağlarıyla büyük bir nesil hâline getiren de O’dur. Senin Rabbinin gücü her şeye yeter.

55. Buna rağmen onlar Allah’ı bırakıp kendilerine hiçbir fayda ve zarar veremeyen putlara tapıyorlar. Zâten kâfir, Rabbine karşı hep şeytana arka çıkmaktadır.

Rabbimiz insanı yaratıp da ona nesep ve evlilik gibi akrabalık bağları vermeseydi ve onu bir âile, bir cemiyet, bir toplum inşa edecek kabiliyetlerle donatmasaydı, insanlık hayvanlar âleminden farksız olur, herhangi bir kültür ve medeniyetten söz edilemezdi. O halde bunca hârikulâde hâdiselerin yaratıcısı, rahmeti ümitlendirici, azabı korkutucu ve ibâdete lâyık yegâne mabud olan Allah varken, hiçbir fayda veya zarar verme gücüne sahip olmayan sahte tanrılara kulluğun bir mesnedi yoktur. Fakat kâfirin ayrılmaz bir vasfı vardır: Allah’a düşman olmak ve Allah’ın karşısında yer alanlara arka çıkmak. O, Allah’a karşı çıkan herkesin yardımcısı ve savunucusu; Allah’ın dinini yüceltmeye ve hükümlerini yeryüzünde tatbik etmeye çalışan herkesin de düşmanıdır. Böylelerini Allah’ın azabıyla korkutmak lâzımdır. Bunun için:

وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ
اِلَّا مَنْ شَاءَ اَنْ يَتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِى

لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهٖۜ وَكَفٰى بِهٖ بِذُنُوبِ عِبَادِهٖ خَبِيرًاۚ ﴿٥٨﴾

56. Rasûlüm! Biz seni ancak bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik.

57. De ki: "Tebliğime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ben sadece Rabbine giden yolu tutmak isteyenlere yol gösteriyorum."

58. Hiç ölmeyen, ezelî ve ebedî hayat sahibi olan Allah'a güvenip dayan. O'nu hamd ile tesbih et. Kullarının günahlarından haberdar olma konusunda O kendi kendine yeter.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Allah'a yemin ederim ki, Cenâb-ı Hakk'ın senin vâsıtanla bir tek ki iyi hidâyete erdirmesi, en kıymetli dünya nimeti sayılan kızıl develere sahip olmandan daha hayırlıdır." (Buhârî, Ashâbu'n-Nebî 9)

Yalnız, dini tebliğ ederken bir kısım engellemelerle ve zorluklarla karşılaşmak kaçınılmazdır. Bu noktada tebliğcinin sığınıp güveneceği melce', şüphesiz ki asla ölmeyen ve ebedî hayat sahibi olan Allah Teâlâ'dır. O'na tevekkül etmek; tevekkülün bir gereği olarak da Allah'a hamdetmek, O'nu tesbih etmek, yani kulluğun icaplarını gönüllü olarak yerine getirmek lâzımdır.

58. âyetteki "O'nu hamd ile tesbih et!" ifadesini, "Allah'ın her türlü eksiklik, kusur ve ortaktan yüce olduğunu belirterek, O'nun sonsuz kudret ve yüceliğini övgüyle an!" şeklinde izâh etmek mümkündür. Cenab-ı Hak böyle bir hamde ve tesbihe lâyıktır:

اَلَّذٖي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فٖي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى
عَلَى الْعَرْشِۚ اَلرَّحْمٰنُ فَسْـَٔلْ بِهٖ خَبٖيرًا ﴿٥٩﴾ وَاِذَا قٖيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا
لِلرَّحْمٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمٰنُۗ اَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾

59. O Allah ki gökleri, yeri ve aralarında bulunan her şeyi altı günde yarattı, sonra da arşa istivâ etti. O Rahmân'dır. Artık yaratılışın sırrını, her şeyi en iyi bilen Rabbine sor!

60. Onlara: "Rahmân'a secde edin!" dendiği zaman, "Rahmân da neymiş? Yani şimdi biz, sen bize emrediyorsun diye tanımadığımız şeylere secde mi edeceğiz" derler. Üstelik bu dâvet onların ancak kibirlerini ve imandan daha da uzaklaşmalarını artırır.

Varlık ve birliğinin her tarafı kuşatan bunca açık delilleri ve aşikâr nişânelerine rağmen Rahmân'ı tanımayan, O'nu inkâr eden ve O'na secdeden

yüz çeviren gâfiller vardır. Efendimiz (s.a.v.)'in dâvetini reddeden müşrikler, bunun muşahhas bir misâlidir. Onlardan Rahmân olan Allah'a secde etmeleri istendiğinde O'nu tanımadıklarını söyler, secdeden çekinirlerdi. Hatta böyle bir teklif onların İslâm'a olan nefretlerini iyice artırır, onları imandan daha da uzaklaştırırdı. İşte bu, bu hayatta olacak en büyük bir nasipsizliktir, hidâyet ve rahmet mahrumiyetidir. Kıyâmete kadar Rahmân'a secdeden uzak duran herkes, bu nasipsizler ve mahrumlar arasında yerini alacaktır. Hem de O Rahmân'ın varlığının, birliğinin, sınırsız kudret ve yüceliğinin büyük delillerini her an her yerde gördükleri halde:

تَبَارَكَ الَّذ۪ي جَعَلَ فِي السَّمَٓاءِ بُرُوجاً وَجَعَلَ ف۪يهَا سِرَاجاً وَقَمَراً
مُن۪يراً ﴿٦١﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يَذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ شُكُوراً ﴿٦٢﴾

61. Gökte burçları var eden, onların içine ışık kaynağı bir güneş ile aydınlatıcı bir ay yerleştiren Allah yüceler yücesidir, bütün nimet, feyiz ve bereketin kaynağıdır.

62. Düşünüp öğüt almak, bir de Rabbine şükretmek isteyenler için geceyle gündüzü peş peşe getiren de O'dur.

Cenâb-ı Hakk'ın gökleri, yerleri, içlerinde bulunan tüm varlıklarıyla ve bunlara hâkim olan ilâhî kanunlarıyla bu muazzam kâinat sistemini "düşünüp ders ve ibret alacak" ve Rabbine "şükredecek" kullar için düzenleyip hareket ettirmektedir. Misâl vermek gerekirse; sabah vakti mü'min kulların kalkıp sabah namazını kılmaları; öğlen vakti öğlen namazını kılmaları; ikindi, akşam, yatsı ve seher vakitleri yine o vakitlerde üzerlerine terettüp eden kulluk vazîfelerini yapmaları için her gün aksamadan döndürülüp durmaktadır. En mühim iş, İslâm'ın intibâha getirici mesajlarını gâfil gönüllere ulaştırabilmek, bu mânevî sermayeden onları da hissedâr edebilmektir. Onları, seçkin özellikleri şu şekilde haber verilen "Rahmân'ın has kulları" hâline getirebilmektir:

Rahmân'ın Has Kulları

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذ۪ينَ يَمْشُونَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا وَاِذَا خَاطَبَهُمُ
الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾ وَالَّذ۪ينَ يَب۪يتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا
﴿٦٤﴾ وَالَّذ۪ينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ اِنَّ عَذَابَهَا
كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ اِنَّهَا سَٓاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾

63. Rahmân'ın has kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ve vakar ile yürürler; kendini bilmez kimseler onlara laf attığında incitmeksizin "Selâmetle!" derler, geçerler.

64. Gecelerini Rablerine secde ederek ve O'nun huzurunda kıyâma durarak geçirirler.

65. Şöyle niyâz ederler: "Rabbimiz! Cehennem azabını bizden uzaklaştır. Doğrusu onun azabı bitip tükenmez, pek korkunç ve tahammülü zor bir azaptır."

66. "Gerçekten cehenem ne kötü bir karargâh ve ne fenâ bir ikâmet yeridir!"

Kur'ân-ı Kerîm'in mü'minleri senâ etmek için kullandığı güzel vasıflardan biri de "Rahmân'ın has kulları" ifadesidir. Bu âyetlerde "Rahmân'ın has kulları şunlardır" diye başlayarak, bu mânevî dereceye yükselecek kişilerin taşımaları gereken üstün ahlâkî vasıflar sayılmaktadır:

Öncelikle onların yürüyüş tarzları zikredilmektedir. Rahmân'ın kulları, öyle kimselerdir ki, onların gidişleri, yürüyüşleri ve hareket tarzları mülayimdir. Zorba, mağrur, kibirli, saygısız, kaba ve haşin değil; sükûnet ve vakarla, alçak gönüllü bir şekilde terbiyeli, nazik ve yumuşak yürürler. Etraflarına eza ve sıkıntı vermez, sendeler gibi gitmez, hesaplı, saygılı, merhamet tavrıyla güven ve huzur yayarak giderler. Yürürken kendilerini zorlamazlar, yapmacık hareketlerde bulunmazlar. Ne kibirlenirler ne de böbürlenirler. Ne burunları havada yürürler ne de kabararak veya şişerek yürürler. Çünkü insanın sergilediği tüm davranışları gibi yürüyüşü de onun kişiliğinin ve içindeki duygularının göstergesidir. (Elmalılı, *Hak Dini,* V, 3611; Seyyid Kutub, *Fî Zılâl,* V, 2577)

İkinci olarak; câhiller, yani kendini bilmezler onlara laf attığı zaman "selâm" derler. Selâmetle neticelenecek söz söyler, yahut "selâmetle" derler. Onlar ciddilikleri, kararlılıkları ve içlerindeki büyük ideallerle uğraşıyor olmaları

nedeniyle ahmakların ahmaklıklarıyla, kendini bilmezlerin beyinsizlikleriyle ilgilenmezler. Akıllarını, vakitlerini ve emeklerini beyinsizlerle, ahmaklarla tartışmakla, onlarla kavga etmekle, dalaşmakla uğraştırmazlar, boşuna harcamazlar. Aptallarla beraber olmaktan, gereksiz davranışlarda bulunmaktan uzak dururlar. Bu tip kimselere yumuşak sözlerle karşılık verirler. Güçsüz olduklarından değil elbette tenezzül etmemekten; çaresizlikten değil üstünlük duygusundan dolayı yumuşak davranırlar. (Elmalılı, *Hak Dini,* V, 3612; Seyyid Kutub, *Fî Zılâl,* V, 2578)

Üçüncü olarak o güzel kulların karanlık gecelerde Rableriyle olan kulluk münasebetleri takdim ediliyor. Âyetteki ifade tarzı, gecenin bir bölümünde insanlar uykudayken Rahmân'ın kullarının hareketlerini tasvir maksadıyla namazdan secde ve kıyâm hareketlerini ön plana çıkarıyor. Onlar, Rablerine secdeler ve kıyamlar ederek geceliyorlar. Bu insanlar, tatlı ve rahat uykudan daha yararlı, daha dinlendirici bir şeyle meşgul oluyor, Rablerine yönelmekle, ruhlarını ve azalarını O'na bağlamakla uğraşıyorlar. Gecelerini takvâ, Allah'ın murâkabesini ve azametini tefekkür, onun azabından korkma duygularıyla geçiriyorlar. Bu güzel kullar, kendi amellerine değil Allah'ın sonsuz merhametine güveniyorlar. Rablerinin huzurunda ayakta dururken, secdeye varırken kalpleri korkuyla dolarak cehennem Allah'a sığınıyorlar.

O has kulların diğer mümtaz vasıfları şöyle sıralanıyor:

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

67. Onlar, harcadıklarında ne isrâf eder ne de eli sıkı davranırlar; bu ikisi arasında orta bir yol tutarlar.

"İsrâf" kelime olarak herhangi bir şeyde haddini aşmaktır. İnfakta isrâf ise, yapılan harcamalarda Allah'ın kulları için mübah kıldığı sınırı aşmaktır. "İktâr", Allah'ın emrettiği sınırın altında bir harcama yapmak, "kıvâm" ise bu iki aşırı uç ortasında mutedil bir yol tutmaktır. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XIX, 48)

Harcama ya bir zarûret ya bir ihtiyaç veya bir güzellik için yapılır. zarurî olan harcama yapılmayınca yaşamak mümkün olmaz. Mesela ölmeyecek kadar yemek bir zarûrettir. İhtiyaç duyulan masraf yapılmazsa güçlük çekilir. Doyacak kadar yemek ihtiyaçtır. Güzelleştirme için yapılması gereken harcama yapılmadığı takdirde ise güzellik olmaz. Güzel ve lezîz yemekler hazırlamak gibi. Her bir ferdin ve toplumun, sahip bulunduğu imkân ve kazanca göre bu derecelerden koruması gereken bir sınırı vardır. Şu halde ne zaruret ne ihtiyaç ve ne de güzellik için olmayan, faydasız, zararlı, meşrû olmayan yönlere yapılan harcama herkes için bir isrâf olduğu gibi, insanların ihtiyacı karşısında fazla yiyip içmek

de güzel karşılanmaz, hatta isrâf sınırına girmiş olur. İyilik ve yarar sağlayan şeylere harcamak ise boşa harcamak değil, üretmek olacağından isrâf sayılmaz. (Elmalılı, *Hak Dini,* V, 3613)

Gelen âyetlerde ise bahsedilen seçkin kulların haramlardan ve özellikle büyük günahlardan titizlikle uzak duruşları dikkate sunulur:

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ
اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًاۙ ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ
الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًاۗ ﴿٦٩﴾

68. Onlar, Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zinâ etmezler. Kim bunları yaparsa, ağır bir cezaya çarptırılır.

69. Kıyâmet günü ona verilecek azap kat kat katlanacak ve onun içinde hor ve hakir olarak ebediyen kalacaktır.

Bu büyük günahları işleyenlere verilecek azabın "kat kat olması"yla ilgili şu izâhlar yapılabilir:

• Onun cezası hiç bitmeyecek ve tekrarlana tekrarlana devam edecektir.

• Küfür, şirk ve Allah'ı tanımama günahlarına ek olarak cana kıyma, zinâ ve diğer günahları da işlemiş olanlar, isyânları ve her bir günahları karşılığında tekrar tekrar cezalandırılacaklardır. Büyük-küçük tüm günahları için sorguya çekilecekler ve bunlardan hiç biri bağışlanmayacaktır. Sözgelimi her bir cana kıyma ve her bir zinâ eylemi için ayrı bir ceza söz konusu olacaktır.

• Onların azaplarına ilâhî muhabbet ve rızâdan ayrı kalma pişmanlığı, hicran ateşi, ebedî nimetlerden devamlı mahrum kalma ıstırabı eklenerek azapları katmerleşecektir.

Peki bu günahları işlemiş olanların ve işlemeye devam edenlerin hiç kurtulma imkanları yok mudur? Böyle tehlikeli bir durumda olanlara kurtuluş reçetesi sunmak üzere buyruluyor ki:

اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ
حَسَنَاتٍۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا
فَاِنَّهُ يَتُوبُ اِلَى اللّٰهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾

70. Ancak tevbe edip inanan ve sâlih ameller işleyenler müstesnâ. Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirecektir. Çünkü Allah, çok

bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

71. Zâten kim tevbe edip sâlih ameller işlerse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş makbul bir kimse olarak Allah'a dönmüş olur.

Bu âyetler, Kur'ân-ı Kerîm'in en müjde verici âyetleri arasında yer almaktadır.

Burada iki mühim mâna dikkat çekmektedir:

• Kul gönülden tövbe ettiği zaman, iman ve Allah'a itaat hayatına başlar. Allah'ın yardımıyla, küfür hâlindeki kötülüklerin yerine iyi ameller işlemeye koyulur ve böylece kötülüklerinin yerini iyilikleri alır.

• Yalnızca geçmişteki kötülükleri silinmekle kalmaz, ayrıca amel defterine, Rabbine isyânı bırakıp O'na itaat yolunu benimseyen bir kul olarak yazılır. Sonra, geçmiş günahlarına üzülüp tevbe ettikçe, daha çok sâlih ameller hanesine kaydolunur. Çünkü, günahtan tevbe etmek ve af dilemek bizzat sâlih bir ameldir. Böylece, amel defterinde iyilikleri bütün kötülüklerini bastırır. Bunu başarabilen kullar, yalnızca âhirette cezadan kurtulmakla kalmaz, aynı zamanda Allah'ın büyük ve ebedî nimetlerine de kavuşmuş olurlar.

Bu sebepledir ki, Allah dostları günahkârların affedilip sâlih insan olma ihtimalini dâimâ göz önünde bulundurarak günahkâra değil günaha düşman olmuşlardır. Şu olay, bu gerçeğin güzel bir misâlidir:

Ebû'd-Derdâ Hazretleri bir gün şehri dolaşırken, halkın, bir günahkâra ağır sözlerle hakâret ettiklerine şâhid oldu. Onlara sordu:

"–Siz kuyuya düşmüş bir adam görseniz, onu oradan çıkarmaz mısınız?" Oradakiler:

"–Evet, çıkarırız!" dediler. Bunun üzerine Ebû'd-Derdâ (r.a.):

"–O halde kardeşinize ağır sözler söylemeyin, size âfiyet veren Allah'a hamd edin!" dedi. Bunun üzerine onlar:

"–Siz bu günahkâra kızmıyor musunuz?" dediler. Rasûlullah (s.a.v.)'in terbiyesinde yetişmiş bulunan güzîde sahâbî, bu suâle şöyle cevap verdi:

"–Ben onun kendisine ve şahsiyetine değil günahına kızıyorum, günahı terk ettiğinde, o yine benim din kardeşimdir." (Abdürrazzâk, *el-Musannef,* XI, 180; Ebû Nuaym, *Hilye*, I, 225)

Son olarak Rahmân'ın has kullarının şu özelliklerine dikkat çekilir:

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾

72. O has kullar, yalancı şâhitlik etmezler. Boş bir söz ve davranışa rastladıklarında ise yüz çevirip vakar içinde oradan geçip giderler.

Denilmiştir ki; şeref şu üç şeydedir:

• Büyüklere karşı saygılı olmak,

• Aynı ayardaki insanlarla hoş geçinmek,

• Düşük kimselerden de kendini uzak tutmak. (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye*, s. 260)

Şimdi de o seçkin kulların Allah'ın âyetleri karşısındaki duruşları canlı, tasvirî bir üslupla gözler önüne serilmektedir:

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾

73. Kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığında, onlara karşı sağır ve kör gibi davranmazlar.

Bu ifadeden; duymayan, görmeyen düzmece ilâhlarına, sapık inançlarına, bâtıl düşüncelerine körü körüne sarılan müşriklere yönelik bir kınama anlaşılmaktadır. Duymadan, görmeden, düşünmeden yüzüstü bir şeye kapanma hareketi, körlerin gâfilliğini, körlüğünü ve dar düşünceliliğini tasvir etmektedir. Rahmân'ın kulları ise, inanç sistemlerinin dayandığı gerçeği ve Allah'ın âyetlerinin içerdiği doğru mesajı bilinçli olarak, görerek kavrarlar. Onların kalpleri, Allah'ın âyetlerine karşı açıktır; o âyetleri anlayarak, ibret alarak okurlar, dinlerler ve mânasını idrâk etmeye çalışırlar. (Seyyid Kutub, *Fî Zılâl,* V, 2580)

Nihâyet o has kulların, kendilerini Allah yoluna adayacak sâlih nesil ve zürriyet niyazları dile getirilir.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا ﴿٧٤﴾ اُولٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا
تَحِيَّةً وَسَلَامًاۙ ﴿٧٥﴾ خَالِدِينَ فِيهَاۜ حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾

74. Onlar: "Ey Rabbimiz! Bize eşlerimizden ve zürriyetimizden gözümüzü aydınlatacak, gönlümüzü sevindirecek sâlih kimseler ihsân eyle! Bizi takvâ sahiplerine önder yap!" diye duâ ederler.

75. İşte bunlar, hak yolda sabır ve sebât göstermelerine karşılık cennetin yüksek makam ve köşkleriyle mükâfatlandırılacak, oraya selâm ve hürmetle buyur edileceklerdir.

76. Hem de orada ebedî kalacaklardır. Orası ne güzel bir karargâh ve ne güzel bir yerleşim yeridir!

Müttakilerin önderi olabilmek, verimli bir toprak misâli İslâmî bir âile ve toplum içinde ciddî bir ümmet şuuruyla yetişmeye, ümmete şefkat ve merhamet duygularıyla dolmaya, tüm varlığını ümmetin huzur, saâdet ve refâhı

için fedâ edebilecek bir ruh kıvamına ulaşmaya bağlıdır. Cenâb-ı Hak, İslâm ümmetini böyle önderlerden hiçbir zaman mahrum bırakmamıştır. Her dönemde ümmete şefkat ve merhamet kanatlarını tevazuyla gerecek sahipler lutfetmiştir. Bunlardan biri de dört hâlifeden sonra beşinci hâlife ünvanına lâyık görülen Ömer b. Abdülaziz (k.s.)'tur. Onun, ümmetin mesuliyetini yüklenmek husûsunda taşıdığı büyük emânet ve mesûliyet şuurunu aksettiren sayısız fazilet manzaralarından birini, hanımı Fâtıma şöyle anlatır:

"Birgün Ömer b. Abdülaziz'in yanına girdim. Namazgâhında oturmuş, elini alnına dayamış, durmadan ağlıyor, gözyaşları yanaklarını ıslatıyordu. Ona:

"–Nedir bu hâlin?" diye sordum. Şöyle cevap verdi:

"–Yâ Fâtıma! Bu ümmetin en ağır yükünü omuzlarımda taşıyorum. Ümmet içindeki açlar, fakirler, hasta olup da ilaç bulamayanlar, yalnız başına terk edilmiş dul kadınlar, hakkını arayamayan mazlumlar, küfür ve gurbet diyârındaki müslüman esirler, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çalışma tâkatinden kesilmiş muhtaç yaşlılar ve âile efrâdı kalabalık fakir âile reisleri beni üzüntüye gark ediyor. Yakın ve uzak diyarlardaki böyle mü'min kardeşlerimi düşündükçe yükümün altında ezilip duruyorum. Yarın hesap gününde Rabbim bunlar için beni sorguya çekerse, Rasûlullah (s.a.v.) bunlar için bana itâb ve serzenişte bulunursa, ben nasıl cevap vereceğim..." (İbn Kesîr, *el-Bidâye,* IX, 208)

Bu sıfat ve özellikleri taşıyan has kullar, özel cennet odalarında esenlik dilekleri ve selâmla ağırlanırlar. Bu, onların bahsedilen özelliklerini ısrarla korumalarının, sâlih amellere devam etmelerinin ve sabretmelerinin mükâfatıdır. Bu mükâfat ve vardıkları bu cennetler ne güzeldir!

Netice olarak:

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّى لَوْلَا دُعَاؤُكُمْۚ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

77. Rasûlüm! De ki: "Eğer kulluğunuz ve yakarmanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin ki? Fakat siz gerçekten Kur'an'ı ve Peygamber'i yalanladınız; bu sebeple azap sizin yakanızı bırakmayacaktır."

Şimdi, Furkân sûresinde kısaca temas edilen Hz. Mûsâ ve Hz. Nûh'un, Âd, Semûd ve Lût kavimlerinin kıssalarını daha geniş biçimde ve bu sûrede tertib edilen sırayla anlatmak, ayrıca bu sûrenin sonunda yer alan dehşetli uyarıyı örneklerle açıklamak üzere Şuarâ sûresi başlamaktadır:

سُورَةُ الشُّعَرَاءِ

26- ŞUARÂ SÛRESİ

26. ŞUARÂ SÛRESİ

Şuarâ sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 224-227. âyetlerin Medine'de indiği söylenir. 227 âyettir. İsmini 224. âyette geçen ve "şâirler" mânasına gelen اَلشُّعَرَاءُ (şuarâ) kelimesinden alır. Sûrenin ayrıca "Tâ. Sîn. Mîm" ve birkaç peygamberin kıssasını ihtivâ etmesi sebebiyle Câmia isimleri de vardır. Resmî sıralamada 26, iniş sırasına göre 47. sûredir.

Konusu

Furkãn sûresinde yer alan "inzâr: Allah'ın azabıyla tehdit ve uyarı", bu sûrede peygamber kıssalarından verilen muşahhas misâllerle genişçe izâh edilerek, İslâm'ı tüm yönleriyle bir hayat nizamı hâlinde tebliğ ve tatbik edip yerleştirmeye çalışan Rasûlullah (s.a.v.) teselli buyrulur. Bu gâyeye matuf olarak yedi peygamber kıssası anlatılır. Bahsi geçen peygamberlerin gerçek peygamber olması gibi, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in de gerçek peygamber, ona indirilen kitabın da Allah kelâmı bir Kur'an olduğu haber verilir. Rasûlullah (s.a.v.) bir kâhin ve şâir olmadığı gibi, Kur'an da bir kehânet ve şiir değildir. Şeytanların böyle her yönüyle ulvî ve hârikulâde bir söz indirmeleri mümkün olmadığı gibi, hangi vâdide dolaştıkları belli olmayan şâirlerin de bunun gibi bir söz söylemeleri muhaldir. Sûre boyunca Cenâb-ı Hakk'ın "Azîz: çok güçlü, kuvvetli, mağlup edilemez bir kudret sahibi" ismi ile birlikte "Rahîm: çok merhametli" ismi tekrar edilir. İnsanlık tarihi, O'nun rahmet tecellilerine olduğu gibi gazap tecellilerine de şâhitlik etmektedir. Bu durumda, Allah'ın rahmetine mi, yoksa gazabına mı müstahak olmaya karar vermenin insanların kendi tercihlerine kaldığına işaret edilir.

Kendini Helâk Etme

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Tâ. Sîn. Mîm.

2. Bunlar, gerçekleri açıklayan apaçık kitabın âyetleridir.

Kur'ân-ı Kerîm insanları neye dâvet ettiğini, onlara neyi emredip neyi yasakladığını ve neyi gerçek, neyi sahte kabul ettiğini kolayca anlayabilecekleri açıklıkta anlatmaktadır. İman edip etmemek ayrı bir iş olmakla birlikte hiç kimse onun emir ve yasaklarını anlayamadığını söyleyemez. Kur'ân-ı Kerîm, ilâhî bir kitap olma bakımından da açıktır. Dili, üslûbu, işlediği konular, haber verdiği gerçekler onun tüm kâinatın Rabbinin kitabı olduğuna şehâdet eder. Bu mânada o hem bütün, hem de sûre sûre olarak bir mûcizedir. Bu sebeple Rasûlullah (s.a.v.)'in nübüvvetine inanmak için "Apaçık Kitab"ın âyetlerinden başka bir mûcizeye ihtiyaç yoktur.

Peygamber'in sorumluluğuna gelince:

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ اِنْ نَشَاْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ
مِنَ السَّمَاءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَاْتِيهِمْ مِنْ
ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ اِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا
فَسَيَاْتِيهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦﴾

3. Rasûlüm! Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendini helâk edeceksin. Hayır böyle yapma!

4. Biz dilesek onlara gökten bir mûcize indiririz de, onun karşısında ister istemez boyun büker, inanmak zorunda kalırlar.

5. Fakat ne zaman kendilerine Rahmân'dan yeni bir öğüt, bir uyarı gelse, mutlaka hoşnutsuzluk içinde ondan yüz çevirirler.

6. Nitekim onlar Kur'an'ın uyarılarını da yalanladılar. Fakat alay edip durdukları şeylerin haberleri, pek yakında kendilerine gelecektir.

Eğer onlar ibret nazarıyla üzerinde yaşadıkları yeryüzüne ve aynı kara toprağın bitirdiği binbir renk, koku, çeşit ve desendeki bitkilere bakacak olsalar

bu inkâr girdabından kendilerini kurtarabilirler:

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾ إِنَّ
فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٩﴾

7. Peki bunlar, yeryüzüne bakıp hiç düşünmezler mi? Biz orada her güzel çiftten çeşit çeşit nice bitkiler yetiştirdik.

8. Şüphesiz bunda ilâhî kudret ve azameti gösteren apaçık bir delil, bir işaret vardır. Ama insanların çoğu yine de iman etmez.

9. Muhakkak senin Rabbin, elbette O, sonsuz kudret sahibidir, çok merhametlidir.

Allah Teâlâ, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamber olmasını, ona Kur'an'ın inmesini murat etmiş, bu da gerçekleşmiştir. Yine O, İslâm'ın gâlibiyetini, İslâm düşmanlarının ise helâk ve hezimetlerini istemiştir. Nitekim peygamberler tarihi boyunca hep bu murâd-ı ilâhî tahakkuk etmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) örneğinde bu durum yeniden tekerrür edecektir. Bunun en muşahhas delili, Cenâb-ı Hakk'ın yeryüzünde tecelli eden ilâhî kudret akışları ve azamet tezâhürleridir. Toprağı, suyu, havası ve iklimi aynı olan bir arazi üzerinde binlerce renk, koku, tat, çeşit ve şekilde faydalı ve güzel bitkiler yetişmektedir. Bu durum, Allah Teâlâ'nın üstün bir irade, nihâyetsiz bir ilim, hikmet ve kudret sahibi olduğunu gösterir.

Sûre sonuna kadar her bir peygamber kıssası anlatılırken bir taraftan kahır tecellilerine ve bir taraftan da rahmet tecellilerine yer verilmekte, bununla âhenkdâr bir şekilde Allah'ın "Azîz ve Rahîm" isimleri tekrarlanarak zikredilmektedir.

İlk misâl Hz. Mûsâ ve Firavun kıssasından:

Firavun Kavmine Git

فِرْعَوْنَؕ اَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾ وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوسٰٓى اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَۙ ﴿١٠﴾ قَوْمَ

10. Bir vakit Rabbin Mûsâ'ya nidâ etmiş, şöyle buyurmuştu: "Şu zâlim kavme git!"

11. "Firavun'un kavmine! Onlar hâlâ Allah'a karşı gelmekten sakınmayacaklar mı?"

Peygamberimiz (s.a.v.)'i teselli etmek ve ona gelecekle alakalı başarılı olma heyecanı aşılamak üzere anlatılan ilk kıssa Hz. Mûsâ kıssasıdır. Belirtmek gerekir ki, Mûsâ (a.s.)'ın risâlet vazîfesini yerine getirme mecburiyetinde kaldığı şartlar, zâhiren Allah Rasûlü (s.a.v.)'in karşılaştığı şartlardan daha zor ve daha çetindi. Çünkü Hz. Mûsâ, Firavun ve kavmince ezilen köle bir topluma mensuptu. Buna karşılık Peygamberimiz (s.a.v.) Kureyş kabilesinin üyesiydi ve ailesi diğer kabilelerle en azından eşit bir statüye sahipti. Yine Hz. Mûsâ, Firavun'un sarayında yetiştirilmiş, büyütülmüş ve bir cinayet suçlaması sebebiyle kaçıp on sene kaldıktan sonra, hayatı uğruna kendisinden kaçtığı aynı hükümdara gitme emri almış bulunuyordu. Efendimiz (s.a.v.) için böyle bir durum söz konusu değildi. Üstelik Firavun'un imparatorluğu, zamanın en geniş ve en güçlü imparatorluğu olup Kureyş'in zayıf gücüyle kıyas bile kabul etmeyecek durumda idi. Bütün bunlara rağmen, Firavun, Hz. Mûsâ'ya hiç bir zarar veremedi, sonunda mağlup oldu. İşte Kur'an bu kıssa ile Kureyş müşriklerine ve kıyâmete kadar herkese şu dersi vermektedir: "Allah'ın yardım ettiği kişiyi kimse yenilgiye uğratamaz. Öyle zor şartlarda bile Hz. Mûsâ, bütün güç ve kuvvetine rağmen Firavun karşısında gâlip geldiğine ve hak din muzaffer olduğuna göre, ne Mekke kâfirlerinin ne de ondan sonra gelecek kâfirlerin İslâm dâvetine mâni olmaları mümkündür."

Gelelim, Firavun'a gitme emri karşısında Mûsâ (a.s.)'ı saran endişe ve korkuya:

قَالَ رَبِّ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِؕ ﴿١٢﴾ وَيَض۪يقُ صَدْر۪ي وَلَا يَنْطَلِقُ
لِسَان۪ي فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَاَخَافُ اَنْ
يَقْتُلُونِۚ ﴿١٤﴾ قَالَ كَلَّاۚ فَاذْهَبَا بِاٰيَاتِنَٓا اِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾
بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَؕ ﴿١٧﴾ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَٓا اِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿١٦﴾ اَنْ اَرْسِلْ مَعَنَا

12. Mûsâ şöyle karşılık verdi: "Rabbim! Doğrusu ben, onların beni

yalanlamalarından korkuyorum.”

13. “Göğsüm daralıyor, dilim konuşamaz oluyor. Onun için, ne olur, Hârûn’u da peygamberlikle şereflendir.”

14. “Hem benim onlara karşı işlediğim bir suçum da var. Bu yüzden beni öldürmelerinden korkuyorum.”

15. Allah buyurdu ki: “Hayır, korkmayın! Sen ve Hârûn mûcizelerimizle ona gidin. Elbette biz de sizinle beraberiz ve olup biten her şeyi işitip takip etmekteyiz.”

16. “Gidin o Firavun’a ve şöyle deyin: «Biz Âlemlerin Rabbinin gönderdiği elçileriz.»”

17. “«Artık İsrâiloğulları’nı serbest bırak, bizimle beraber gelsinler!»”

Mûsâ (a.s.)’ın, Firavun’a gönderilme emri karşısında “yalanlanma endişesi, göğsünün daralması, dilinin tutulması ve onlardan bir adamı öldürmüş olması yüzünden öldürülme tehlikesinin bulunması” gibi sebepler ileri sürmesi, asla Allah’ın emrine aldırış etmemek veya ona karşı gelmek kastiyle değildi. Bilakis bu durum, emrin kesin ve hükmün kati olduğunu bilmesi sebebiyle affını talep etme, mazeret beyân etme ve bu emrin iptalini isteme gâyesine matuftu. Bir mânada bu mühim iş karşısında acziyetini itiraftı.

Mûsâ ile Hârûn, Firavun’un karşısına çıkıp söylenmesi gereken sözleri ona aynen ilettiler. Buna karşılık:

قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾
وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِى فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ قَالَ فَعَلْتُهَا
اِذًا وَاَنَا مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِى
رَبِّى حُكْمًا وَجَعَلَنِى مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَىَّ
اَنْ عَبَّدْتَ بَنِى اِسْرَٓائِلَ ﴿٢٢﴾

18. Firavun şöyle dedi: “Öyle mi? Biz seni henüz yeni doğmuş bebekken bağrımıza basıp yanımızda büyütmedik mi? Ömrünün pek çok yıllarını bizim aramızda geçirmedin mi?”

19. “Sonunda yapacağını da yaptın; suçsuz yere bir cana kıydın. Sen nankörün tekisin!”

20. Mûsâ şöyle cevap verdi: “Evet o işi yaptım, ama sonunun ölüme varacağını bilmeden yaptım.”

21. “Sonra da sizden korktuğum için süratle aranızdan ayrıldım. Fakat Rabbim bana ilim ve hikmet verdi ve beni peygamberlerden kıldı.”

22. "İşte başıma kaktığın bu nimet, gerçekte bir iyilik değil, İsrâiloğulları'nı kul köle yapmış olmanın bir sonucuydu."

Mûsâ (a.s.)'ın bebekken Firavun'un sarayında kalması ve orada terbiye görmesi, Firavun'un İsrâiloğulları'nı köle edinmesi ve erkek çocuklarını öldürmesinden kaynaklanıyordu. Bu insafsız ve zorba uygulama yüzünden annesi onu sandukaya koymak ve sandukayı Nil'in engin sularına bırakmak zorunda kalmıştı. Firavun'un hizmetçileri onu buldu, getirdi. Böylece o, anne-babasının şefkat yuvasından mahrum olarak orada barınma mecburiyetinde kaldı. Bu başa kakılacak bir lutuf değil, bir çocuğa yapılacak en büyük zulümdü.

Hz. Mûsâ'nın ne demek istediğini iyi anlayan Firavun, bu kez sözü değiştirerek Mûsâ'ya dâvasının özünü sormaya yönelir. Fakat bilmezlikten gelip alaya alarak ve edepsizlik ederek Allah Teâlâ hakkında şu soruları sorar:

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاۜ اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُٓ اَلَا
تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَائِكُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنَّ
رَسُولَكُمُ الَّذٖٓى اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ
وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَاۜ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

23. Firavun: "Sahi, şu bahsettiğin Âlemlerin Rabbi de neyin nesi?" diye sordu.

24. Mûsâ: "O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir. Eğer gerçekten bir ilâhın varlığına inanmak istiyorsanız buna inanın."

25. Firavun etrafında bulunanlara: "Bu adamın neler saçmaladığını duyuyorsunuz, değil mi?" dedi.

26. Mûsâ çekinmeden: "O, sizin de Rabbinizdir, önceki atalarınızın da Rabbidir" diye karşılık verdi.

27. Firavun yine etrafındakilere: "Size gönderilen şu sözde peygamberiniz var ya, gerçekten bir deli!" diye diretti.

28. Bu kez Mûsâ: "O, doğunun, batının ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir. Eğer aklınızı çalıştırırsanız anlarsınız" diye cevap verdi.

Firavun'un "Âlemlerin Rabbi de neyin nesi?" tarzında alayvârî sorusuna, etrafındakilere "bu adam ne demek istiyor, neler saçmaladığını hiç duyuyor musunuz?" gibi tahkir ifadelerine ve "o kesinlikle bir deli" şeklindeki

saldırılarına rağmen, Hz. Mûsâ, vakar ve sükûnetini hiç bozmadan, Âlemlerin Rabbinin kim olduğunu ve getirdiği tevhid akidesinin ne olduğunu açık ve anlaşılır bir dille izâh etmektedir. Buna göre:

• O göklerin, yerin ve bunların arasında bulunan her şeyin Rabbidir. Dolayısıyla sadece yeryüzünde yaşayan insanlardan biri olan Firavun'un rablik iddiasının bir dayanağı yoktur. Kesin bilgi peşinde olan, bu gerçeği hemen anlayabilecektir.

• O, hem Hz. Mûsâ'nın şu an hitap etmekte olduğu kimselerin, hem de onların önceden gelip geçmiş atalarının Rabbidir. Önceki nesiller Firavunlarıyla birlikte yok olup gittikleri gibi, bunlar da yok olup gideceklerdir. Fenâ bulmakla malûl olan bir kimse nasıl olur da rablik iddia edebilir. Dolayısıyla Firavun'un rab olmasının hiçbir aklî ve mantıkî delili yoktur. Gerçek Rab, önce ve sonra gelenleriyle tüm insanları yaratan, yaşatan, rızıklandıran, öldüren ve yeniden diriltecek olan Allah'tır. O'nun hâkimiyet ve otoritesine inanmak ve teslim olmak gerekir.

• O, doğunun, batının ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir. Her gün gördüğümüz gibi güneşi doğdurup batıran, onun doğuş ve batış yerlerini tâyin eden, değiştiren, bu sûretle gök cisimlerini hareket ettirerek bütün kâinatı idâre eden, hepsinin üzerinde hüküm süren, hepsinin gerçek sahibi ve mâliki O'dur. Aklını çalıştıranlar bu gerçeği anlamakta güçlük çekmeyeceklerdir. O halde yeryüzünün küçük bir bölgesinde hüküm süren fâsık Firavun mu, yoksa doğunun, batının ve Mısır ülkesi dâhil doğu ile batının çevrelediği her şeyin mâliki olan Allah mı gerçek Rabdir?

Bunun üzerine Firavun tehditler savurmaya başladı:

قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾

29. Firavun: "Bak, Mûsâ! Eğer benden başka birini ilâh edinirsen, seni mutlaka zindana tıkarım" dedi.

Firavun'u bu derece tahrik eden, Hz. Mûsâ'nın kendini "Âlemlerin Rabbinin temsilcisi" olarak takdim etmesi ve ona, kendisinin ikinci derecede bir hükümdar olup en üstün otorite adına vereceği tâlimatlara itaat etmesini istemesiydi. Halbuki Firavun, bu mânada bir başka siyasî ve hukukî otorite kabul etmeye ve tebaasından birinin hâkimiyet sahibi hükümdar olarak kendi yerine bir başkasını tanımasına izin vermeye hazır değildi. Hakikî Hükümdar'ın Hz. Mûsâ vasıtasıyla gönderdiği mesaj, yalnızca "dinî" sahada değil, siyasî sahada da hâkimiyet istediğindendir ki o, "Âlemlerin Rabbi" ifadesine karşı çıkmıştır

Firavun'un tehditleri karşısında Mûsâ (a.s.) gâyet temkinli ve cesâretli bir halde konuşmasını sürdürdü:

قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَأْتِ بِهٖٓ اِنْ كُنْتَ مِنَ
الصَّادِقِينَ ﴿٣١﴾ فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌۚ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ
يَدَهُ فَاِذَا هِيَ بَيْضَٓاءُ لِلنَّاظِرِينَ۟ ﴿٣٣﴾ قَالَ لِلْمَلَاِ حَوْلَهُٓ اِنَّ هٰذَا
لَسَاحِرٌ عَلِيمٌۙ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖۗ
فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُٓوا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَابْعَثْ فِي الْمَدَٓائِنِ
حَاشِرِينَۙ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ
لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍۙ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ اَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَۙ ﴿٣٩﴾
لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ اِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾

30. Mûsâ: “Sana söylediklerimin doğruluğunu ispatlayan apaçık bir delil getirsem de mi?” diye karşılık verdi.

31. Firavun: “Eğer doğru söylüyorsan, haydi getir onu da görelim!” dedi.

32. Bunun üzerine Mûsâ asasını yere attı. Bir de ne görsünler, o her hâliyle kocaman bir ejderha kesilivermiş!

33. Sağ elini de koynundan çıkardı; o da bakanların gözlerini kamaştıracak kadar parlak mı parlak oluvermiş!

34. Firavun meseleyi etrafındaki ileri gelenlere sundu: “Bu gerçekten işini çok iyi bilen usta bir sihirbaz!”

35. “Büyüsüyle sizi yerinizden yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Bu durumda ne tavsiye edersiniz?”

36. Dediler ki: “Onu ve kardeşini burada bir süre alıkoy; şehirlere de tellâllar sal.”

37. “Ne kadar bilgili, usta sihirbaz varsa hepsini toplayıp sana getirsinler.”

38. Derken, dört bir yandan getirilen sihirbazlar, önceden kararlaştırılmış belli bir günde Mûsâ’yla karşılaşmak için bir araya toplandı.

39. Halka da: “Haydi, ne duruyorsunuz, siz de toplansanıza!” diye çağrı yapıldı.

40. İleri gelenler de: “Umarız sihirbazlar gâlip gelirler de biz de onların yoluna uyarız” dediler.

Burada, Firavun’un kendisini “ilâh” olarak takdim ettiği halkına karşı ne kadar

güçsüz ve iradesiz bir hâle gelip yıkıldığı, zillete düştüğü açığa çıkmaktadır. Çünkü şu an halkın emrini beklemekte ve bu büyük hâdise karşısında nasıl davranması gerektiğini onlara danışmaktadır. İşte ayaklarının altındaki yerin sarsıldığını hisseden azgın iktidar sahiplerinin değişmez karakteri budur.

Sihirbazlar Firavun'un huzurunda:

Asâ Değnekleri Yutuyor

فَلَمَّا جَٓاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ اَئِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ
الْغَالِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ اِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُمْ
مُوسٰٓى اَلْقُوا مَٓا اَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٤٣﴾ فَاَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا
هِيَ تَلْقَفُ مَا يَاْفِكُونَ ﴿٤٥﴾ بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ اِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَاَلْقٰى مُوسٰى عَصَاهُ فَاِذَا

41. Sihirbazlar Firavun'a gelip: "Eğer üstün gelen biz olursak, herhalde bize bir mükâfat verilir!" dediler.

42. "Evet, evet" dedi Firavun, "o zaman siz benim en yakınlarımdan, gözdelerimden olacaksınız."

43. Müsâbaka başlayınca Mûsâ sihirbazlara: "Haydi, ne atacaksanız önce siz atın" dedi.

44. Onlar da derhal iplerini ve değneklerini yere atıp: "Firavun'un gücü ve izzeti hakkı için, gâlip gelen kesinlikle biz olacağız, biz" dediler.

45. Sonra da Mûsâ asâsını yere attı; bir de ne görsünler asâ, onların göz boyayıp uydurdukları şeyleri yalayıp yutuveriyor!

Sihirbazlar, menfaatleri icâbı değer verdikleri Firavun'un izzetine yemin ederek iplerini ve değneklerini atıp, sonra bunların âniden kocaman bir ejderhaya dönüşen Mûsâ (a.s.)'ın asâsı tarafından bir lokmada yutulup yok olduklarını görünce işin ciddiyetini kavradılar. Hz. Mûsâ'nın kendileri gibi bir sihirbaz olmadığını, gösterdiği hârikulâde olayın da ancak Allah'ın kudretiyle vuku bulacak bir mûcize olduğunu anlamakta gecikmediler: (bk. A'râf 7/115-119; Tâhâ 20/65-69)

فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿٤٦﴾ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾
رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿٤٨﴾ قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهُ
لَكَبِيرُكُمُ الَّذ۪ي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ
وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٤٩﴾ قَالُوا لَا ضَيْرَ
كُنَّٓا اَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾ اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾ اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَٓا اَنْ

46. Gerçeği farkeden sihirbazlar derhal secdeye kapandılar:

47. "Şüphesiz biz Âlemlerin Rabbine iman ettik!"

48. “Mûsâ ve Hârûn’un Rabbine!” dediler.

49. Firavun hiddetle: “Demek, ben size izin vermeden ona iman ettiniz ha! Meğer size sihri öğreten ustanız oymuş! Ama size ne yapacağımı yakında bileceksiniz! Ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve hepinizi mutlaka asacağım!” diye bağırdı.

50. Sihirbazlar: “Hiç önemi yok” dediler, “biz nasıl olsa Rabbimize döneceğiz.”

51. “Doğrusu biz, Mûsâ’ya inananların ilki olduğumuz için, umarız Rabbimiz hatalarımızı bağışlar.”

Burada insan kalbinin hidâyet ve dalâlet bakımından ne kadar esrârengîz bir husûsiyete sahip olduğu dikkat çekmektedir. Biraz önce dünyadan başka bir hedefi olmayan bu insanlar, bir anda seçkin mü’minler hâline geldiler. Hem de azgın, zâlim bir iktidarın karşısında apaçık iman etmelerinin ne gibi sonuçları ve cezaları olacağını düşünmeden, zorba iktidar sahibinin ne söyleyeceğine ve ne yapacağına aldırmadan imanlarını haykırdılar. Firavun’un “asarım, keserim” tehditlerine karşı da metânetlerini bozmadan: **“Hiç önemi yok, biz nasıl olsa Rabbimize döneceğiz”** (Şuarâ 26/50) dediler ve önceki günahları için de Allah Teâlâ’dan bağışlanma niyaz ettiler. (bk. A‘râf 7/120-126; Tâhâ 20/70-73)

Sihirbazların şehâdetinin ardından vuku bulan hâdiseler öyle bir noktaya geldi ki nihâyet:

وَاَوْحَيْنَا اِلٰى مُوسٰى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادٖۤى اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَاَرْسَلَ
فِرْعَوْنُ فِى الْمَدَٓائِنِ حَاشِرٖينَۚ ﴿٥٣﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلٖيلُونَۙ ﴿٥٤﴾
وَاِنَّهُمْ لَنَا لَغَٓائِظُونَۙ ﴿٥٥﴾ وَاِنَّا لَجَمٖيعٌ حَاذِرُونَ ﴿٥٦﴾ فَاَخْرَجْنَاهُمْ
مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۙ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرٖيمٍۙ ﴿٥٨﴾ كَذٰلِكَۜ
وَاَوْرَثْنَاهَا بَنٖىٓ اِسْرَٓائٖلَۚ ﴿٥٩﴾

52. Biz Mûsâ’ya: “Kullarımı geceleyin yola çıkar; çünkü Firavun ve ordusu arkadan mutlaka sizi takip edecekler” diye vahyettik.

53. Bu arada Firavun asker toplamak üzere bütün şehirlere tellâllar saldı.

54. Halkı kışkırtmak için de şöyle seslendi: “Şu İsrâiloğulları bölük pörçük, üç beş çapulcudan ibarettir.”

55. “Fakat boylarına poslarına bakmadan bizi öfkelendiriyorlar.”

56. “Ama biz de tedbirli, hazırlıklı büyük bir topluluğuz.”

57. Böylece biz onları, İsrâiloğulları’nın peşine düşürerek o çok güzel

bağlardan, bahçelerden, akıp giden su kaynaklarından sürüp çıkardık.

58. Onca hazinelerden, servetlerden, kendilerince çok değerli o yüksek makam ve mevkilerden de...

59. Her şey işte böyle oldu. Sonunda, benzer büyük nimetleri İsrâiloğulları'na bahşettik.

Sihirbazlarla müsâbakadan sonra Hz. Mûsâ'ya hemen Mısır'dan ayrılma emri verilmemiş, epey bir müddet İsrâiloğulları ile birlikte orada kalmıştır. Arada geçen bu süre zarfında meydana gelen hâdiseler A'râf sûresi 127-135, Yûnus sûresi 83-89, Mü'min sûresi 23-46 ve Zuhruf sûresi 46-56. âyetlerde haber verilir. Ancak kıssa burada hülâsa edilerek hemen Hz. Mûsâ ile Firavun arasındaki mücâdelenin son bölümüne geçilir. Hedef, apaçık âyetleri gördükten sonra bile inadında direnen Firavun'un hazin akıbetiyle, kendisini ilâhî yardımın adım adım takip ettiği Mûsâ (a.s.)'ın nihaî zaferini göstermektir.

Aslında Firavun'un yaptığı, kendisi ve ordusunun helâki için planlanan ilâhî küllî planın tâbiî bir uzantısıydı. Cenâb-ı Hak bu bahaneyle onları bağlarından, bahçelerinden, pınarlarından, derelerinden, servet ve hazinelerinden, içinde rahat rahat oturdukları kâşânelerinden söküp çıkardı. İsrâiloğulları uzun zaman silahlı mücâdele verselerdi, onları yurtlarından çıkarmada belki bu kadar başarılı olamazlardı. Bu açıdan, "Allah yapacak seyredeceksin, Allah yıkacak seyredeceksin" sözü ne kadar mânidârdır. Neticede, yıllar sonra da olsa, bu verimli topraklar ve nimetlere Allah'ın lutfuyla İsrâiloğulları vâris olmuşlardır.

Tekrar kıssaya dönecek olursak:

فَاَتْبَعُوهُمْ مُشْرِق۪ينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا تَرَٓاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰٓى
اِنَّا لَمُدْرَكُونَۚ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّاۚ اِنَّ مَعِيَ رَبّ۪ي سَيَهْد۪ينِ ﴿٦٢﴾ فَاَوْحَيْنَٓا
اِلٰى مُوسٰٓى اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَۜ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ
كَالطَّوْدِ الْعَظ۪يمِۚ ﴿٦٣﴾ وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ الْاٰخَر۪ينَۚ ﴿٦٤﴾ وَاَنْجَيْنَا مُوسٰى
وَمَنْ مَعَهُٓ اَجْمَع۪ينَۚ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَر۪ينَۜ ﴿٦٦﴾

60. Derken Firavun ve ordusu güneş doğup ortalığı aydınlatırken onlara yetişti.

61. İki topluluk birbirini görecek kadar yaklaşınca, Mûsâ'nın beraberindekiler: "Eyvâh! Yakalandık!" dediler.

62. Mûsâ: "Hayır, korkmayın!" dedi, "Rabbim elbette benimledir. Bana kurtuluş yolunu mutlaka gösterecektir."

63. Biz de Mûsâ'ya: "Asân ile denize vur!" diye emrettik. Mûsâ vurur vurmaz deniz yarıldı, on iki yol açıldı, öyle ki koridor gibi açılan yolların iki yanındaki sular birer büyük dağ gibi yığıldı.

64. Firavun ve ordusunu da oraya yaklaştırdık.

65. Mûsâ'yı ve beraberinde bulunan herkesi kurtardık.

66. Ardından diğerlerini suda boğduk.

Anlatılan bu kıssada Peygamber düşmanlarının alacağı bir ders vardır:

الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾ إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةًؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ

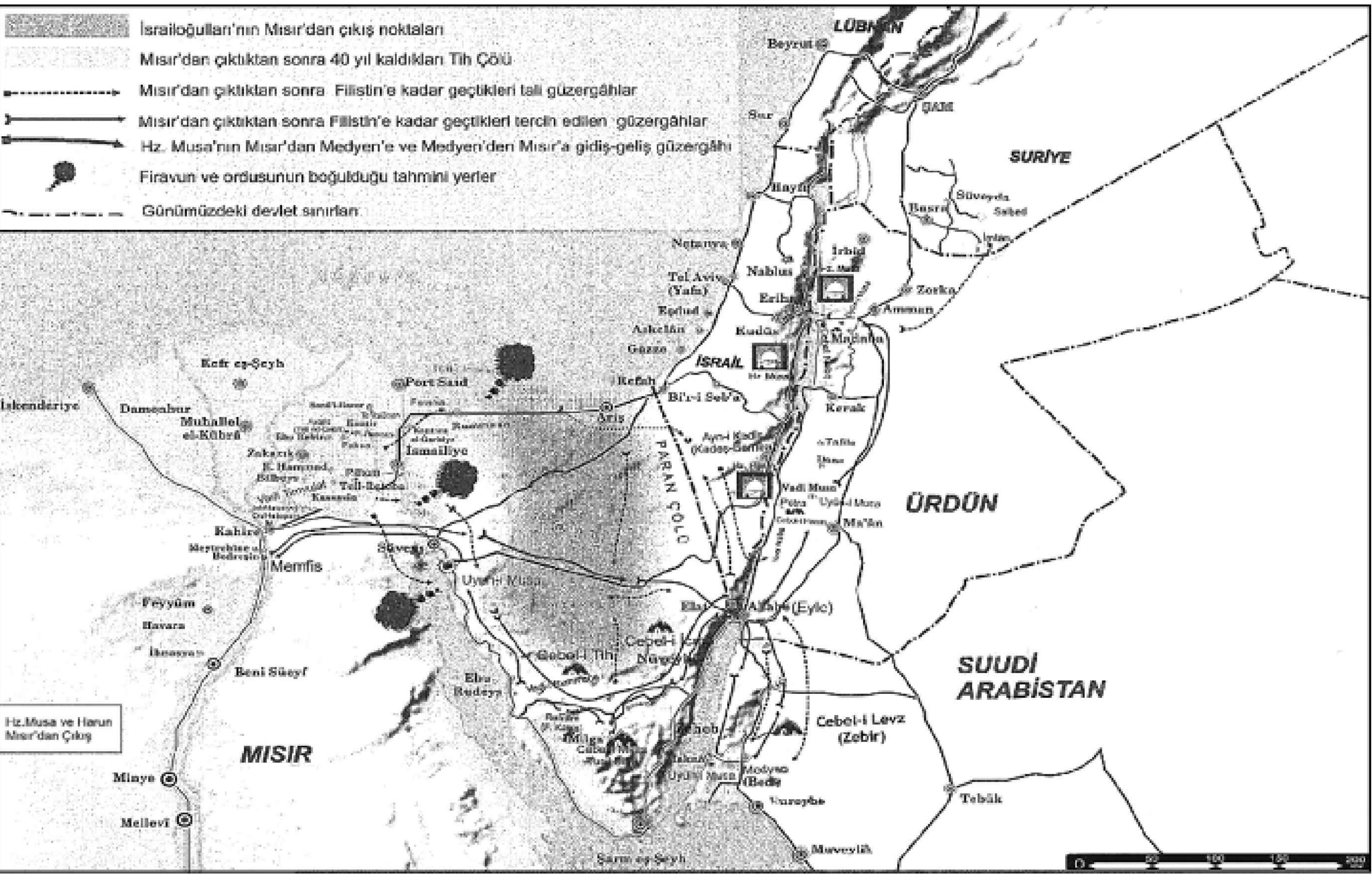
67. Şüphesiz bunda ilâhî kudret ve azameti gösteren apaçık bir delil, bir işaret vardır. Ama insanların çoğu yine de iman etmez.

68. Muhakkak senin Rabbin, elbette O, sonsuz kudret sahibidir, çok merhametlidir.

Bu kıssada kâfirler için bir ibret vardır. Çağlar boyu Kur'an'ın karşısına düşmanca dikilen ve dikilecek olan kâfirlerin akılları başlarına gelmesi için, Firavun'un durumuna düşmeleri mi gerekiyor? Bu kıssada mü'minler için de bir ders ve işaret vardır: Bir zamanlar Firavun'un olduğu gibi şer güçler belli bir müddet hâkim görünseler de, Allah Teâlâ, Hz. Mûsâ misâlinde görüldüğü üzere uzun vâdede lutf u keremiyle hakkı hâkim kılacak ve bâtılı yok edecektir. Ayrıca burada Rasûlullah (s.a.v.)'i teselli vardır. Gösterdiği mûcizelere rağmen kavmi tarafından yalanlanan Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bu duruma üzülmekteydi. Ona Hz. Mûsâ'nın durumu misâl verilerek teselli edilmekte, sabretmesi ve Allah'tan yardım beklemesi istenmektedir.

Şimdi ilâhî kudret ve rahmetin sergilendiği bir başka hâdiseye geçiliyor:

İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıkış noktaları
Mısır'dan çıktıktan sonra 40 yıl kaldıkları Tih Çölü
Mısır'dan çıktıktan sonra Filistin'e kadar geçtikleri tali güzergâhlar
Mısır'dan çıktıktan sonra Filistin'e kadar geçtikleri tercih edilen güzergâhlar
Hz. Musa'nın Mısır'dan Medyen'e ve Medyen'den Mısır'a gidiş-geliş güzergâhı
Firavun ve ordusunun boğulduğu tahmini yerler
Günümüzdeki devlet sınırları
LÜBNAN
Beyrut
Sur
ŞAM
SURİYE
Hayfa
Süveyda
Basra
Netanya
İrbid
Nablus
Tel Aviv (Yafa)
Eriha
Zerka
Amman
Eşdud
Aşkelân
Kudüs
Gazze
İSRAİL
Refah
Bi'r-i Seb'a
Kerak
Kefr eş-Şeyh
Port Said
İskenderiye
Dameahur
Arîş
Muhallet el-Kübrâ
PARAN ÇÖLÜ
Zakazik
İsmailiye
Telı-Basta
Vadi Musa
ÜRDÜN
Ma'ân
Kahire
Süveyş
Memfis
Uyûn-i Musa
Eylat
Akabe (Eyle)
Feyyûm
Havara
Cebel-i Tih
Beni Süeyf
Ebu Rudeys
SUUDİ ARABİSTAN
Hz.Musa ve Harun Mısır'dan Çıkış
Cebel-i Levz (Zebir)
MISIR
Minye
Medyen (Bede)
Tebük
Mellevi
Şarm eş-Şeyh
Muveylih

Benim Dostum Allah’tır

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰهِيمَۢ ﴿٦٩﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾
قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ﴿٧١﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ
اِذْ تَدْعُونَۙ ﴿٧٢﴾ اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَٓا
اٰبَٓاءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ اَفَرَاَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَۙ ﴿٧٥﴾
اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُكُمُ الْاَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾

69. Rasûlüm! Onlara İbrâhim’in kıssasını da anlat.

70. Hani o babasına ve kavmine: “Nedir bu taptıklarınız böyle?” diye sordu.

71. Onlar da: “Bir takım putlara tapıyoruz; onlara tapmaya da devam edeceğiz” diye karşılık verdiler.

72. İbrâhim: “Peki ama” dedi, “siz kendilerine yalvardığınızda onlar sizi duyabiliyorlar mı?”

73. “Yahut size bir fayda ya da zarar verebiliyorlar mı?”

74. “Hayır” dediler, “fakat biz atalarımızın da böyle yaptığını gördük ve bunu benimsedik.”

75. İbrâhim şunları söyledi: “Öyle de, nelere taptığınıza şöyle bir bakmaz mısınız?”

76. “Sizin ve eskiden beri atalarınızın tapageldiği şeylere?”

İbrâhim (a.s.), putlarla alakalı menfî kanaatini bir cümleyle kısaca hülâsa ettikten sonra hemen en yüce dost Allah Teâlâ’nın zikrine geçer:

فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ ل۪ٓي اِلَّا رَبَّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿٧٧﴾ اَلَّذ۪ي خَلَقَن۪ي فَهُوَ
يَهْد۪ينِۙ ﴿٧٨﴾ وَالَّذ۪ي هُوَ يُطْعِمُن۪ي وَيَسْق۪ينِۙ ﴿٧٩﴾ وَاِذَا مَرِضْتُ
فَهُوَ يَشْف۪ينِۖ ﴿٨٠﴾ وَالَّذ۪ي يُم۪يتُن۪ي ثُمَّ يُحْي۪ينِۙ ﴿٨١﴾ وَالَّذ۪ٓي اَطْمَعُ
اَنْ يَغْفِرَ ل۪ي خَط۪ٓيـَٔت۪ي يَوْمَ الدّ۪ينِۜ ﴿٨٢﴾

77. “Şunu bilin ki, onlar benim düşmanımdır. Ancak Âlemlerin Rabbi olan Allah dostumdur:”

78. “Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren O’dur.”

79. “Beni yedirip içiren O’dur.”

80. “Hastalandığım zaman bana şifâ veren O’dur.”

81. “Beni öldürecek, sonra yeniden diriltecek olan O’dur.”

82. “Hesap günü hatalarımı bağışlayacağını umduğum da yine O’dur.”

İbrâhim Halîlullah (a.s.) çok sevdiği Mevlâsı’nın zikrini uzatmıştır. Çünkü sevgiliyi çokça anmak ve gayrin zikrinden yüz çevirmek muhabbetin alâmetlerindendir. Âşıkların tenezzühü, rahat ve huzuru, ancak maşuklarının zikir bahçelerinde gezip dolaşmaları ile mümkündür. Zâhitler evratlarının sayısıyla, onları saymakla meşguldürler; ihtiyaç sahipleri ihtiyaçlarını sayıp dökerler, duâlarını uzatıp dururlar; âşıklar ise bütün nefeslerini maşuklarının zikri ve senâsıyla geçirir, hep O’nu anar dururlar. (bk. Kuşeyrî, *Letâifü’l-i ârât*, II, 401)

İbrâhim (a.s.), Rabbinin kim olduğunu beyân eden ifadelerden sonra, bu kez ilâhî dergâha yönelerek duâ etmeye başlar:

رَبِّ هَبْ لِى حُكْمًا وَاَلْحِقْنِى بِالصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾ وَاجْعَلْ لِى لِسَانَ
صِدْقٍ فِى الْاٰخِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنِى مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾
وَاغْفِرْ لِاَبِى اِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّٓالِّينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِى يَوْمَ
يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾

83. “Rabbim! Bana ilim ve hikmet ver; beni sâlihler kullarının arasına ilhak eyle!”

84. “Bana gelecek nesiller arasında doğrulukla ve hayırla anılmayı nasip et!”

85. “Beni, içinde ebedî nimetlerin kaynadığı cennetin vârislerinden kıl!”

86. “Baba mı da bağışla; çünkü o yolunu şaşıranlar arasında.”

87. “İnsanların diriltilecekleri gün beni rezil rüsvâ eyleme!”

88. “O gün ne mal fayda verir, ne de evlat.”

89. “Ancak Allah’ın huzuruna tertemiz bir kalple gelenler kurtulur!”

Kıyâmet günü mallar da evlatlar da insana bir fayda sağlamayacak; tek geçerli akçe “kalb-i selîm” olacaktır. “Kalb-i selim”in özellikleri şunlardır:

- Küfür, şirk ve şüphelerden arınmış,
- Her türlü cehâlet ve kötü huylardan temizlenmiş,
- İman esaslarına samimiyetle inanmış, mânen sağlıklı,
- Allah korkusuyla ve aşkıyla âdeta yılan ısırmış gibi delik deşik olmuş,
- Sünnet-i seniyyeye gönülden bağlı olup bid‘atlerden uzak duran,

• Mal ve evlât sahibi olduğu için şımarmayan tertemiz bir kalp.

İsmâil Hakkı Bursevî “kalb-i selîm”in üç mühim vasfını şöyle açıklar: Hiç kimseyi incitmeyen kalp; hiç kimseden incinmeyen kalp; her türlü duygu, düşünce, söz ve fiilinde devamlı Allah Teâlâ’nın rızâsını arayan kalp.

Böyle bir selîm kalbe ulaşabilmek için, kalbin ince ve hassâs çizgileri üzerinde son derece dikkatli ve gayretli olmayı gerektiren bir çalışma yapmanın zarûreti ortadadır. Bir şâirimiz bu zarûreti şöyle dile getirir: “Esâsen gönül aynasında kâinatın bütün nakışları açıktır, âşikârdır. Yapılacak iş, o kalbi her türlü kirlerden ve paslardan arındırarak cilâlamaktır. Bu sebeple kalpten Allah’ın dışındaki tüm varlıkların sevgi ve ilgilerini tamâmen uzaklaştırınca, orada Hakk’ın nûru bütün haşmetiyle ortaya çıkar. Asıl maksat, kalbi bu şekilde temizleyip parlatabilmektir.”

Şimdi de, insanların Allah’ın huzurunda toplandıkları mahşer yerinden nakledilen şu manzaralara bakın:

وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّق۪ينَۙ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَح۪يمُ لِلْغَاو۪ينَۙ ﴿٩١﴾

وَق۪يلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَۙ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ اَوْ يَنْتَصِرُونَۜ ﴿٩٣﴾

90. O gün cennet, kalpleri Allah’a saygı ile dopdolu olup günahlardan sakınanlara yaklaştırılacak.

91. Cehennem de tüm korkunçluğu ile azgınların karşısına çıkarılacak.

92. Onlara şöyle seslenilecek: “Nerede o dünyadayken taptıklarınız,”

93. “Allah’tan başka? Şimdi size yardım edebiliyorlar mı? Veya en azından kendilerine olsun faydaları var mı?”

Fakat ne çare ki:

فَكُبْكِبُوا ف۪يهَا هُمْ وَالْغَاوُ۫نَۙ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ اِبْل۪يسَ اَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾

قَالُوا وَهُمْ ف۪يهَا يَخْتَصِمُونَۙ ﴿٩٦﴾ تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍۙ ﴿٩٧﴾

اِذْ نُسَوّ۪يكُمْ بِرَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٩٨﴾ وَمَٓا اَضَلَّنَٓا اِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾

فَمَا لَنَا مِنْ شَافِع۪ينَۙ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَد۪يقٍ حَم۪يمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ اَنَّ لَنَا

كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٠٢﴾

94. Ardından hem putlar, hem de onlara tapan azgınlar tepetaklak cehenneme atılacaklar.

95. İblîs’in bütün orduları da.

96. Orada birbirlerini suçlayarak diyecekler ki:

97. “Allah’a yemin olsun ki biz dünyada gerçekten apaçık bir sapıklık içinde imişiz.”

98. “Çünkü sizi Âlemlerin Rabbiyle aynı seviyede tutuyorduk.”

99. “ Bizi de yoldan çıkaranlar, şu o azgın kâfirlerden başkası değildir.”

100. “Ama şimdi ne bir şefaatçimiz var bizim.”

101. “Ne de candan bir dostumuz.”

102. “Âh, keşke dünyaya tekrar dönebilsek de, mü’minlerden olsak!”

Mahşer yerinde uyanışın onlara sağlayacağı bir fayda yoktur. Onlar, kendilerini ateşten kurtaracak ne bir şefaatçi ne de candan bir dost bulabileceklerdir. Yalnızca mü’minlerin dostlukları ebediyen devam edecektir. Kâfirler dünyada dostluk yemini etmiş olsalar bile, birbirlerine düşman kesileceklerdir. Allah Teâlâ buyurur: **“O gün bütün dostlar birbirine düşman kesilecektir. Ancak gönülden Allah’a saygı duyan, O’nun emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınan müttakîler müstesnâ.”** (Zuhruf 43/67)

Sonuç olarak:

الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ

103. Şüphesiz bütün bu olup bitenlerde pek büyük bir ibret vardır. Ama insanların çoğu yine de iman etmez.

104. Muhakkak senin Rabbin, elbette O, sonsuz kudret sahibidir, çok merhametlidir.

Mü’minlerle kâfirler arasında süregelen amansız mücâdeleyi gözler önüne seren ve zâlimleri ne fecî bir sonucun beklediğini haber veren bir başka ibretli kıssa:

Ücretim Allah'a Ait

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍۨ الْمُرْسَل۪ينَۚ ﴿١٠٥﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ نُوحٌ
اَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿١٠٦﴾ اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاَط۪يعُونِۚ ﴿١٠٨﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى
رَبِّ الْعَالَم۪ينَۚ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِۜ ﴿١١٠﴾ قَالُٓوا اَنُؤْمِنُ
لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْاَرْذَلُونَۜ ﴿١١١﴾ قَالَ وَمَا عِلْم۪ي بِمَا كَانُوا
يَعْمَلُونَۚ ﴿١١٢﴾ اِنْ حِسَابُهُمْ اِلَّا عَلٰى رَبّ۪ي لَوْ تَشْعُرُونَۚ ﴿١١٣﴾
وَمَٓا اَنَا۬ بِطَارِدِ الْمُؤْمِن۪ينَۚ ﴿١١٤﴾ اِنْ اَنَا اِلَّا نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۜ ﴿١١٥﴾

105. Nûh kavmi de peygamberleri yalanladı.

106. Kardeşleri Nûh onlara şu öğütte bulundu: "Artık Allah'tan korkup günahlardan sakınmaz mısınız ?"

107. "Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."

108. "O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

109. "Ben tebliğime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak Âlemlerin Rabbi Allah'tır."

110. "Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

111. Onlar da: "Senin peşinden gelenler toplumun en bayağı kimseleri iken, bizim sana inanmamızı nasıl beklersin?" dediler.

112. Nûh şunları söyledi: "Onların geçmişte neler yaptıklarına dâir benim bir bilgim yoktur."

113. "Onların hesâbı yalnızca Rabbime aittir; biraz insafla düşünseniz bunu anlarsınız."

114. "Ben mü'minleri yanımdan kovacak da değilim."

115. "Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım."

Nûh (a.s.), kendisinin Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğu hususunda iki delil ileri sürmektedir:

• O, peygamber olmadan evvel de halkı arasında doğru ve güvenilir bir insandı. İnsanları kandırmayan, onlara yalan söylemekten çekinen bir insan, nasıl olur da kalkıp Allah adına yalan söyleyebilir?

• Belki onun dünyalık bir menfaat elde etmek için böyle bir yola girmiş

olabileceği düşünülebilir. Buna karşı Nûh (a.s.)'ın ileri sürdüğü ikinci delil de, tebliğine karşı insanlardan hiçbir ücret talep etmemesi ve mükâfatını sadece Allah Teâlâ'dan beklemesidir. Bu iki husûsiyet, bütün peygamberlerin ortak vasfıdır.

Bilinmelidir ki peygamberlerin vazîfesi, kimin inanıp kimin inanmayacağına karar vermek veya kimi yanlarında tutup kimi uzaklaştıracaklarının hesabını yapmak değil, Allah'ın dinini tebliğ etmek ve hangi kesimden olursa olsun kendilerine inananlara kol kanat gerip müşfikâne bir yolla onların tüm dertleriyle alâkadâr olmaktır. (bk. Hicr 15/88; Abese 80/1-5) Kendini müstağni görüp dâvete kulak vermeyenleri ise durumuna göre ya kendi hâline bırakmak (bk. Abese 80/5-7), ya da onlarla en güzel yollarla mücâdele etmektir. (bk. Nahl 16/125) Bu sebeple Hz. Nûh, o zayıf kimseleri yanından kovmasının mümkün olmadığını, onların hesaplarının Allah'a ait olduğunu söylemekle yetinmiştir.

Hz. Nûh'un tebliğine karşı kavminin tepkisi oldukça sert ve inkâr yanlısıydı:

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ
رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي
وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ
الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾

116. Dediler ki: "Ey Nûh! Eğer bu dâvandan vazgeçmezsen mutlaka taşlanarak öldürüleceksin!"

117. Sonunda Nûh Allah'a şöyle yalvardı: "Rabbim! Şüphesiz kavmim beni yalanladı."

118. "Artık benimle onlar arasında hükmünü ver. Beni ve beraberimdeki mü'minleri kurtar!"

119. Bunun üzerine biz de onu ve onunla beraber bulunanları dolu bir gemide taşıyarak kurtardık.

120. Sonra da geride kalan bütün inkârcıları suda boğduk.

Unutmamak gerekir ki:

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾

121. Şüphesiz bütün bu olup bitenlerde pek büyük bir ibret vardır. Ama insanların çoğu yine de iman etmez.

122. Muhakkak senin Rabbin, elbette O, sonsuz kudret sahibidir, çok merhametlidir.

Bir başka ibret dolu tarihî hâdise de Âd kavminin yaptıkları ve başlarına gelenlerdir:

كَذَّبَتْ عَادٌۨ الْمُرْسَل۪ينَۚ ﴿١٢٣﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ هُودٌ اَلَا تَتَّقُونَۚ
﴿١٢٤﴾ اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِۚ ﴿١٢٦﴾
وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَم۪ينَۜ ﴿١٢٧﴾
اَتَبْنُونَ بِكُلِّ ر۪يعٍ اٰيَةً تَعْبَثُونَۙ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ
تَخْلُدُونَۚ ﴿١٢٩﴾ وَاِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّار۪ينَۚ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاَط۪يعُونِۚ ﴿١٣١﴾ وَاتَّقُوا الَّذ۪ٓي اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَۚ ﴿١٣٢﴾ اَمَدَّكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍۜ ﴿١٣٥﴾ بِاَنْعَامٍ وَبَن۪ينَۙ ﴿١٣٣﴾ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍۚ ﴿١٣٤﴾ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ

123. Âd kavmi de peygamberleri yalanladı.

124. Kardeşleri Hûd onlara şu öğütte bulundu: "Artık Allah'tan korkup günahlardan sakınmaz mısınız?"

125. "Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."

126. "O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

127. "Ben tebliğime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak Âlemlerin Rabbi Allah'tır."

128. "Siz, böyle gösteriş ve eğlence olsun diye, her tepeye anıt gibi binalar dikip duracak mısınız?"

129. "Kendiniz için de, dünyada ebedî kalacakmış gibi hep böyle sağlam köşkler, kaleler mi inşa edeceksiniz?"

130. "Mazlum ve biçâre insanları elinize geçirdiğiniz zaman, onlara hep böyle acımasız zorbalar gibi mi davranacaksınız?"

131. "Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

132. "Öyle bir zattan korkun ki, bildiğiniz bunca nimetleri size verdi."

133. "Size sağmal hayvanlar, oğullar bahşetti."

134. "Bağlar, bahçeler ve akıp duran kaynaklar ihsân etti."

135. "Doğrusu ben sizin adınıza, dehşet verici büyük bir günün azabından korkarım."

Hz. Hûd onların bozuk hal ve davranışlarını ıslah etmeye çalıştı. Özellikle şu üç nokta üzerinde durdu:

• Âd kavmi büyük yolların yanında bulunan yüksek tepelere, ihtiyaç için değil,

sadece övünmek ve gösteriş için; ihtişam, servet ve kuvvetlerinin bir tezâhürü olarak işaretler, yüksek binâlar yapıyorlardı. Gelip gidenleri bu yüksek noktalardan kontrol ediyor, onlarla oynuyor, alay ediyorlardı.

• Dünyada ebedî kalacakmış gibi sapasağlam evler, köşkler, kaleler, su sarnıçları ve barajlar yapıyorlardı. Her türlü fizikî, mâlî ve zihnî imkânlarını bu uğurda harcıyorlardı. Hayatta lüks ve zevkten başka bir düşünceleri yoktu. Ölümü akıllarına bile getirmiyor, hiçbir âhiret endişesi taşımıyorlardı.

• İyice zorbalaşmışlar; kalplerinde fakir, zayıf ve yoksullara karşı hiçbir merhamet duygusu kalmamıştı. İnsanlıktan tamâmen uzaklaşmışlardı. Güçleri yettiği herkesi, özellikle zayıf ve güçsüzleri eziyor, dövüyor, öldürüyor, onlara her türlü barbarlığı revâ görüyorlardı.

Fakat azgın kavim Hz. Hûd'un ikaz ve irşatlarına aldırış etmediler:

قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا اَوَعَظْتَ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَۙ ﴿١٣٦﴾ اِنْ
هٰذَا اِلَّا خُلُقُ الْاَوَّلِينَۙ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَۚ ﴿١٣٨﴾ فَكَذَّبُوهُ
فَاَهْلَكْنَاهُمْۜ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾
وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾

136. Şöyle karşılık verdiler: "Sen öğüt versen de vermesen de bizim için farketmez. Bildiğimizden vazgeçmeyiz!"

137. "Çünkü bizim tuttuğumuz bu yol, öteden beri atalarımızın takip ettiği âdetlerinden başka bir şey değildir."

138. "Bu sebeple biz, öğle dediğin gibi, cezalandırılacak falan da değiliz."

139. Bedbaht kavim böylece Hûd'u yalanladılar da biz de onları helâk ettik. Şüphesiz bütün bu olup bitenlerde pek büyük bir ibret vardır. Ama insanların çoğu yine de iman etmez.

140. Muhakkak senin Rabbin, elbette O, sonsuz kudret sahibidir, çok merhametlidir.

Âd kavminin azgın halleri ile Mekke kâfirlerinin ve günümüzde onlar gibi davrananların halleri arasında benzerlik açıktır. Dolayısıyla bu kıssada Allah'ın nimetlerine nankörlük edenlerin hazin âkıbetleri gözler önüne serilerek, aynı durumda olan insanlara dersler verilmektedir.

İmanla küfür arasındaki mücâdelenin nasıl sonuçlandığını gösteren bir diğer tarihî hâdise şudur:

Allah'tan Korkun Bana İtaat Edin

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَل۪ينَۚ ﴿١٤١﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ صَالِحٌ
اَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿١٤٢﴾ اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ ﴿١٤٣﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاَط۪يعُونِۚ ﴿١٤٤﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ
الْعَالَم۪ينَۜ ﴿١٤٥﴾ اَتُتْرَكُونَ ف۪ي مَا هٰهُنَٓا اٰمِن۪ينَۙ ﴿١٤٦﴾ ف۪ي جَنَّاتٍ
وَعُيُونٍۙ ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَض۪يمٌۚ ﴿١٤٨﴾ وَتَنْحِتُونَ
مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِه۪ينَۚ ﴿١٤٩﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِۚ ﴿١٥٠﴾ وَلَا
يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾ تُط۪يعُٓوا اَمْرَ الْمُسْرِف۪ينَۙ ﴿١٥١﴾ اَلَّذ۪ينَ يُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ وَلَا

141. Semûd kavmi de peygamberleri yalanladı.

142. Kardeşleri Sâlih onlara şu öğütte bulundu: "Artık Allah'tan korkup günahlardan sakınmaz mısınız?"

143. "Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."

144. "O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

145. "Ben tebliğime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak Âlemlerin Rabbi Allah'tır."

146. "Siz burada hep güven içinde kendi hâlinize bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?"

147. "Bağların, bahçelerin içinde, akan pınarların başında."

148. "Ekili tarlaların ve meyveleri olgunlaşmış, yüklü salkımlarıyla dalları kırılacak derecede sarkmış gönül alıcı hurmalıklar arasında."

149. "Böyle sandığınız için mi, şımarık kimseler olarak dağlardan büyük bir ustalıkla görkemli evler yontuyorsunuz?"

150. "Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

151. "Sakın, o her işi aşırılık olanların isteklerine uymayın."

152. "İşi gücü dünyada bozgunculuk çıkarmak olan ve fakat düzeltme adına hiçbir şey yapmayan o kimselerin..."

Hz. Sâlih de diğer peygamberler gibi doğru sözlü, güvenilir, tebliğini sırf Allah rızâsı için yapan ve insanlardan maddî hiçbir menfaat beklemeyen seçkin bir insandı. Kavmine Allah'ın dinini tebliğ etti, nasihatlerde bulundu. Fakat onun şefkat ve merhamet yüklü bu irşadına rağmen:

قَالُوا اِنَّمَا اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَأْتِ
بِاٰيَةٍ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٤﴾ قَالَ هٰذِهٖ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ
شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ
يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾ فَعَقَرُوهَا فَاَصْبَحُوا نَادِمِينَ ﴿١٥٧﴾ فَاَخَذَهُمُ
الْعَذَابُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٥٨﴾ وَاِنَّ
رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

153. Onlar şöyle karşılık verdiler: "Sen gerçekten iyice büyülenmiş birisin."

154. "Sen de ancak bizim gibi ölümlü bir insansın. Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi bize bir mûcize getir de görelim!"

155. Sâlih dedi ki: "İstediğiniz mûcize işte şu dişi devedir. Kuyudan su içme hakkı bir gün onun, belli bir gün de sizindir."

156. "Sakın ona bir kötülük yapmayın; yoksa büyük bir günün azabı sizi kıskıvrak yakalayıverir!"

157. Derken onlar deveyi boğazladılar; ne var ki çok geçmeden yaptıklarına pişman oldular.

158. Çünkü azap onları yakalayıvermişti. Şüphesiz bütün bu olup bitenlerde pek büyük bir ibret vardır. Ama insanların çoğu yine de iman etmez.

159. Muhakkak senin Rabbin, elbette O, sonsuz kudret sahibidir, çok merhametlidir.

Bir diğer örnek Lût kavminden:

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ لُوطٌ
اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾ اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاَطِيعُونِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿١٦٤﴾ اَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ
مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾
قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾ قَالَ

إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ ﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا
يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٧٠﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي
الْغَابِرِينَ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٧٢﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا
فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٣﴾

160. Lût kavmi de peygamberleri yalanladı.

161. Kardeşleri Lût onlara şu öğütte bulundu: "Artık Allah'tan korkup günahlardan sakınmaz mısınız?"

162. "Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."

163. "O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

164. "Ben tebliğime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak Âlemlerin Rabbi Allah'tır."

165. "İnsanlar içinde böyle göz göre göre erkeklere mi şehvetle yaklaşıyorsunuz?"

166. "Rabbinizin sizin için yaratıp helâl kıldığı eşlerinizi bırakıyorsunuz. Gerçekten siz haddi aşan bir gürûhsunuz."

167. Onlar: "Ey Lût!" dediler, "Eğer işimize karışmaktan vazgeçmezsen kesinlikle sen yurdumuzdan sürülüp çıkarılacaksın!"

168. Lût onlara: "Şüphesiz ben, yaptığınız bu işten nefret ediyorum" dedi.

169. Ardından da: "Rabbim! Beni ve âilemi bunların yaptıklarından kurtar!" diye yalvardı.

170. Biz de onu ve bütün ailesini kurtardık.

171. Sadece Lût'un yaşlı karısı helâk olanlar arsında kaldı.

172. Ardından, diğerlerini toptan imhâ ettik.

173. Üzerlerine öyle müthiş bir taş yağmuru yağdırdık ki sorma! Uyarılıp da doğru yola gelmeyenlerin yağmuru, gerçekten ne fenâ bir yağmur oldu.

Dikkat etmek gerekir ki:

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾

174. Şüphesiz bütün bu olup bitenlerde pek büyük bir ibret vardır. Ama insanların çoğu yine de iman etmez.

175. Muhakkak senin Rabbin, elbette O, sonsuz kudret sahibidir, çok merhametlidir.

Lût kavminin kıssasında, peygamberin dâvetine karşı çıkan ve özellikle onların yaptığı günahı işleyen fert ve toplumlar için ilâhî bir ikâz ve helâk edilme

tehdidi vardır. Günümüzde bu günahın normal bir şeymiş gibi benimsenip hayâsızca terviç edilmesi, ne büyük bir ahlâkî sefâlet ve yok oluş sebebidir.

Mü'minlerle kâfirler arasındaki tarih boyu devam eden amansız mücâdelenin ve bu mücâdele sonunda kazananlarla kaybedenlerin durumunu çok ibretli kesitler hâlinde aktaran bir diğer hâdise de şudur:

كَذَّبَ اَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ الْمُرْسَل۪ينَۚ ﴿١٧٦﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ
اَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿١٧٧﴾ اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ ﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاَط۪يعُونِۚ ﴿١٧٩﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ
الْعَالَم۪ينَۜ ﴿١٨٠﴾ اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِر۪ينَۚ ﴿١٨١﴾
وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَق۪يمِۚ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ
وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِد۪ينَۚ ﴿١٨٣﴾ وَاتَّقُوا الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّل۪ينَۜ ﴿١٨٤﴾

176. Eyke halkı da peygamberleri yalanladı.

177. Şuayb onlara şu öğütte bulundu: "Artık Allah'tan korkup günahlardan sakınmaz mısınız?"

178. "Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."

179. "O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

180. "Ben tebliğime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak Âlemlerin Rabbi Allah'tır."

181. "Ölçeği tam yapın. Eksik ölçerek başkalarına zarar verenlerden olmayın."

182. "Tarttığınızda da doğru terazi ile tartın."

183. "İnsanların mallarını eksilterek, onları haklarından mahrum etmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın."

184. "Sizi de, sizden önceki nesilleri de yaratan Allah'tan korkun!"

"Eyke", sık ağaçlık, ormanlık yer demektir. "Ashâbü'l-Eyke" de orada yaşayan insanlardır. Hz. Şuayb hem kendi kavminin yaşadığı Medyen'e (bk. A'râf 7/85), hem de burada beyân buyrulduğu üzere Eyke halkına peygamber olarak gönderilmiştir. Medyen'e gönderilişinden bahsedildiğinde "kardeşleri Şuayb" ifadesi kullanılırken (bk. Hûd 11/84), "Ashâbü'l-Eyke"ye gönderilişi söz konusu edildiğinde bu kayıt düşülmez. Çünkü o, nesep itibariyle Medyenlilerin kardeşi idi, fakat Ashâb-ı Eyke'nin kardeşi değildi.

Tüm peygamberler gibi doğru sözlü, emin ve ihlâslı bir elçi olan Şuayb (a.s.) da

tebliğde bulunduğu insanlardan insanların hak ve hukuklarına saygılı olmalarını istedi. Fakat güzel ve tesirli konuşması itibariyle “Hatîbü’l-Enbiyâ”[17] ünvanıyla anılan Hz. Şuayb’ın bu nasihatleri kâr etmedi:

قَالُوا اِنَّمَا اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَاِنْ
نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿١٨٦﴾ فَاَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ اِنْ
كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٧﴾ قَالَ رَبِّى اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾
فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ اِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ
عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾
وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾

185. Dediler ki: “Sen gerçekten büyülenmiş birisin.”

186. “Sen de ancak bizim gibi ölümlü bir insansın. Biz senin kesinlikle yalancı biri olduğuna inanıyoruz.”

187. “Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi üzerimize göğü parça parça düşür!”

188. Şuayb: “Rabbim sizin yaptıklarınızı çok iyi biliyor” dedi.

189. Hâsılı onlar Şuayb’ı yalanlamayı sürdürdüler. Derken, etrafı kapkara bulutların kapladığı o günde bir felâket onları yakalayıverdi. Gerçekten o, büyük bir günün azabı idi.

190. Şüphesiz bütün bu olup bitenlerde pek büyük bir ibret vardır. Ama insanların çoğu yine de iman etmez.

191. Muhakkak senin Rabbin, elbette O, sonsuz kudret sahibidir, çok merhametlidir.

Anlatıldığına göre Allah Teâlâ, üzerlerine cehennem kapılarından bir kapı açtı, onlara son derece şiddetli bir sıcak gönderdi. Nefes alamaz oldular, evlerine girdiler, gölgenin onlara bir faydası olmadı. Suyun da bir faydası olmadı. Sıcaktan kavrulup piştiler. Ondan kurtulmak için ovaya kaçtılar. Bu kez Cenâb-ı Hak üzerlerine bir bulut gönderdi ve bu bulut onları gölgelendirdi. Orada birazcık serinlik, rahatlık ve hoş rüzgâr buldular. Biri diğerini çağırmaya başladı; böylece hepsi o bulutun altında toplandı. Nihâyet Yüce Allah, o bulutu alevle tutuşturdu. Altlarından yer sarsıldı, kavrulan çekirgelerin yandığı gibi yandılar ve küle döndüler. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XIX, 134)

Buraya kadar ilâhî mesajı elden ele taşıyan bir kısım peygamberlerin

hayatlarından örnekler verildi. Şimdi söz insanlığa büyük bir lutuf olarak bahşedilen son Peygamber ve son kitaba gelmiş bulunmaktadır:

Hatîbu'l-Enbiyâ: Peygamberler arasında hitabetiyle ve güzel konuşmasıyla ün yapmış peygamber.

Kalbe İnen Nûr

وَاِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلٰى
قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾

192. Şüphesiz bu Kur'an, Âlemlerin Rabbi Allah tarafından indirilen bir kitaptır.

193. Onu Rûhu'l-Emîn indiriyor,

194. Senin kalbine. Uyarıcılardan olasın diye.

195 Apaçık bir Arapça ile.

Cebrâil (a.s.)'ın "Rûhu'l-Emîn" yani "Güvenilir Ruh" ismiyle anılması dikkat çekicidir. Hedef, Kur'ân-ı Kerîm'in tağyir, tahrif ve tebdile maruz maddî bir vasıta aracılığı ile değil de, hiç bir maddîliği olmayan, bütünüyle güvenilir saf bir Ruh aracılığı ile vahyedildiğini beyân etmektir. Bu Güvenilir Ruh, Allah'ın âyetlerini, kendisine emânet edilen lafız ve mâna, şekil ve muhteva içinde aynen getirmektedir. Onun âyetlerde herhangi bir değişiklik yapması, onlara şu veya bu şekilde ilâvede bulunması mümkün değildir.

Öyle Kur'an ki:

وَاِنَّهُ لَفِى زُبُرِ الْاَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ اَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ اٰيَةً اَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمٰٓؤُا بَنٖٓى اِسْرَٓائِيلَ ﴿١٩٧﴾

196. Onun ineceğinden, önceki ümmetlerin kitaplarında da bahsedilmiştir.

197. Bu gerçeği İsrâiloğulları âlimlerinin bilmesi, müşrikler için yeterli bir delil teşkil etmez mi?

Kur'ân-ı Kerîm'in önceki ilâhî kitaplarda olmasını iki türlü anlamak mümkündür:

• Onun ihtivâ ettiği mânalar özü, esası ve ana noktaları itibariyle önceki peygamberlere gelmiş olan Tevrat, İncil, Zebur gibi kitaplarda da mevcuttu.

• Önceki ilâhî kitaplarda, son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'e Kur'an gibi bir kitabın indirileceği haber verilmişti.

Kur'ân-ı Kerîm'in ilâhî kelam oluşunun bir delili de İsrâiloğulları âlimlerinin onun Allah kelamı olduğunu bilmeleri ve buna şâhitlik yapmalarıdır. Rivâyete göre Mekkeliler Medine'de bulunan yahudi âlimlerine adam gönderip Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) hakkında onlardan bilgi istemişler; onlar da böyle bir peygamberin geleceğini ve vasıflarının Tevrat'ta mevcut olduğunu

söylemişlerdir. (bk. Ankebût 29/47; Ahkâf 46/10; Kurtubî, *el-Câmi'*, XIII, 138-139)

Kur'an'ın Arapça olarak indirilmesinin hikmetlerinden biri şudur:

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلٰى بَعْضِ الْاَعْجَمِينَۙ ﴿١٩٨﴾ فَقَرَاَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ مُؤْمِنِينَؕ ﴿١٩٩﴾

198. Biz Kur'an'ı Arap olmayan birine indirseydik,

199. O da bunu kendilerine okusaydı, yine de bir bahane bulup ona inanmazlardı.

Bir görüşe göre; eğer Kur'an, Arap olmayan birine indirilse, o da bunu mûcize olarak mükemmel bir Arapça ile onlara okusaydı, müşrikler bir bahane bulup ona da inanmazlardı. Onlar küfürde bu kadar bir inat ve ısrar içindeydiler. Diğer bir tefsire göre; eğer Kur'an Arapça konuşamayan, konuştuğu sözü açıkça anlatamayan birine indirilseydi, o bunu anlaşılır bir şekilde tefsir ve beyân edemeyeceğinden dolayı müşriklerin inanmamalarına bir bahane teşkil edebilirdi. Fakat ortada böyle bir durum yoktur.

Bu âyetlerde iman etmek ve İslâm'ı anlayıp yaşamak için Kur'ân-ı Kerîm'i anlamanın önemine dikkat çekilmektedir. Araplar kendi dillerinde inen Kur'an'ı anlamakta zorluk çekmemişlerdir. Eğer Arapça olmasaydı, anlamayacakları için ona inanmamakta mazur sayılabilirlerdi. (bk. Fussılet 41/44) Fakat müşrikler inanmamak için bahane üstüne bahane uyduruyor, açık bir mûcize görmüş bile olsalar, inanmak niyetinde olmadıklarından, mutlaka bir mazeret ileri sürüyor, inkârdaki inatlarına devam ediyorlardı. (bk. En'âm 6/7; Hicr 15/14-15)

Bu sebepledir ki:

كَذٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فٖى قُلُوبِ الْمُجْرِمٖينَؕ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ
بِهٖ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلٖيمَۙ ﴿٢٠١﴾ فَيَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا
يَشْعُرُونَۙ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَؕ ﴿٢٠٣﴾ اَفَبِعَذَابِنَا
يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ اَفَرَاَيْتَ اِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنٖينَۙ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَٓاءَهُمْ
مَا كَانُوا يُوعَدُونَۙ ﴿٢٠٦﴾ مَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَؕ ﴿٢٠٧﴾
وَمَٓا اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ ذِكْرٰى۠ ﴿٢٠٨﴾ وَمَا كُنَّا ظَالِمٖينَ ﴿٢٠٩﴾

200. İşte biz inkârı, kendi tercihlerine binâen kâfirlerin kalplerine böyle yerleştirmişizdir.

201. Artık onlar can yakıcı azabı görünceye kadar ona inanmayacaklardır.

202. Bu azap onlara, hiç beklemedikleri bir anda anısızın gelip çatacaktır.

203. O zaman da: "Acaba inanıp kendimizi düzeltmemiz için bize bir fırsat daha verilmez mi?" diyeceklerdir.

204. Şimdi, onlar hâlâ azabımızın çabucak gelmesini mi istiyorlar?

205. Düşün bir kere, biz onları yıllarca yaşatıp nimetlendirsek,

206. Sonra da tehdit edildikleri azap başlarına gelse,

207. Onca zaman yaşayıp nimetlenmeleri kendilerine ne fayda sağlayabilir?

208. Biz hiçbir toplumu, kendilerine uyarıcılar gönderip de azabımızla uıyarmadıkça helâk etmedik.

209. Onlara öğüt verilmiş, hatırlatma yapılmıştır. Biz kimseye haksızlık yapmayız.

Bu âyetler, İslâm'a düşman olan Kureyş liderlerinin, bir süre sonra çetin bir azaba çarpılacaklarına işaret etmektedir. Gerçekten de Allah'ın azabıyla alay edenler, Bedir'de müslümanların kılıçları altında can vermişlerdir. Aynı durum günümüz için de, bundan sonraki zamanlar için de geçerlidir. İslâm düşmanları yeri ve zamanı geldikçe helâk edilecekler; zâten nihâyetinde Azrâil'in öldürücü pençeleri altında ruhları alınıp ebedî azaba mahkûm edileceklerdir. Tek çâre, hiç vakit kaybetmeden, Kur'an'ın diriltici ve kurtarıcı dâvetine koşmaktır. Çünkü o dâvet, Yüce Allah'ın en küçük bir karışıklığa bile uğramamış gerçek dâvetidir:

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا
يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾ إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾ فَلَا
تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا اٰخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾

210. Bu Kur'an'ı şeytanlar indirmemiştir.

211. Bu onların yapabileceği bir iş değildir; isteseler de buna güçleri yetmez.

212. Çünkü onlar vahyi dinlemekten tamâmen menedilmişlerdir.

213. Öyleyse sakın Allah'tan başka bir ilâha yalvarıp yakarma! Yoksa azaba uğrayanlardan olursun!

Müşrikler Peygamberimiz (s.a.v.)'i kehânetle suçluyor ve Kur'an'ın şeytanların ona öğrettiği bir söz olduğunu söylüyorlardı. (bk. Tûr 52/23) Söz konusu âyetler bu tür iddiaları reddetmektedir.

İnsanları ebedî azaptan kurtarmak için tebliğ yaparken en etkili üslup ve metodu kullanmak gerektiğini hatırlatmak üzere buyruluyor ki:

Yakın Akrabalarını Uyar

وَاَنْذِرْ عَشٖيرَتَكَ الْاَقْرَبٖينَۙ ﴿٢١٤﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَۚ ﴿٢١٥﴾ فَاِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ اِنّٖي بَرٖٓيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَۚ ﴿٢١٦﴾

214. Rasûlüm! Önce en yakın akrabanı uyar.

215. Sana tâbi olan mü'minlere şefkat ve merhamet kanatlarını ger.

216. Şâyet sana karşı gelirlerse, "Ben sizin yaptıklarınızdan beriyim" de.

Tebliğ usullerinden biri, tebliğe öncelikle yakın akrabalardan başlamaktır. Dâvetçi, tebliğini kademe kademe bütün insanlığa ulaştırabilmek ve cihânşumûl kılabilmek için hitap ettiği muhatap katmanlarında da tedrîciliğe riâyet etmek, mesajını kendini ihâta eden dâvet halkalarına birer birer ulaştırarak ilerlemek mecbûriyetindedir. İnsanın içinde bulunduğu muhit ve akraba çevresi, onun anlattıklarını uzaktakilere nazaran daha çabuk kabul ederler. Dâveti kabul edenlerin yakınları ve akrabaları da düşünüldüğünde, İslâm'ın topluma bu yolla daha kısa bir zamanda ulaşabileceği kolayca anlaşılır.

Bu âyetlerin inmesi üzerine Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Kureyş kabilesinin bütün kollarına tek tek çağırdı. Safâ tepesinde yüksek bir kayanın üzerinden onlara şöyle hitâb etti:

"–Ey Kureyş cemâati! Ben size, şu dağın eteğinde veya şu vâdide düşman atlıları var; hemen size saldıracak, mallarınızı gasbedecek desem, bana inanır mısınız?"

Kureyşliler hiç düşünmeden:

"–Evet inanırız! Çünkü şimdiye kadar senin hep doğru olduğunu gördük. Senin yalan söylediğini hiç duymadık!" dediler. Karşısındaki insanlardan bu tasdîki alan Rasûlullah (s.a.v.), onlara şu ilâhî hakîkati bildirdi:

"–O halde ben şimdi size, önünüzde şiddetli bir azap günü bulunduğunu, Allah'a inanmayanların o çetin azâba uğrayacaklarını haber veriyorum. Ben sizi o çetin azaptan sakındırmak için gönderildim.

Ey Kureyş cemâati! Siz uykuya dalar gibi öleceksiniz. Uykudan uyanır gibi de dirileceksiniz. Kabirden kalkıp Allah'ın huzuruna varmanız, dünyadaki her hareketinizin hesâbını vermeniz muhakkaktır. Neticede hayır ve ibâdetlerinizin mükâfatını, kötü işlerinizin de ceza ve şiddetli azâbını göreceksiniz! Mükâfat ebedî bir cennet; mücâzat da ebedî bir cehennemdir." (bk. Buhârî, Tefsir 26; Müslim, İman 348-355; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 281, 307)

Efendimiz'in bu konuşmasına, orada bulunanlardan umûmî bir îtiraz gelmedi. Yalnız amcası Ebû Leheb, "Hay eli kuruyası! Bizi buraya bunun için mi çağırdın?"

diyerek münâsebetsiz ve yakışıksız sözler sarf etti. Hakâretleriyle Peygamber Efendimiz'in kalbini kırdı. Ebû Leheb'in bu tavrı üzerine, onu ve karısını kötüleyen ve cehennemlik olduklarını îlan eden "Tebbet Sûresi" nâzil oldu. (Buhârî, Tefsir 26/2, 34/2, 111/1-2; Müslim, İman 355)

Anlaşılacağı üzere yakın akraba da olsa, yapılacak tebliğ mutlaka kabul görecek diye bir şart yoktur. Kabul edenler olabileceği gibi, reddedenler de olabilecektir. Bu durumda tebliğciye düşen, kendine inananlara şefkat ve merhametle kol kanat germek, tevazu içinde onların maddî ve mânevî dertleriyle alakadar olmaktır. Karşı gelenlere ise zaman ve zeminin gereğine göre, "Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım" demek, en azından verecekleri zarardan kendini ve tâbilerini korumaktır. Bunun için de sonsuz kudret sahibi Allah'a dâimâ tevekkül hâlinde olmaktır:

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٢١٧﴾ اَلَّذِى يَرٰيكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾

وَتَقَلُّبَكَ فِى السَّاجِدِينَ ﴿٢١٩﴾ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾

217. Sonsuz kudreti ve merhamet sahibi Allah'a güvenip dayan.

218. O ki, sen namaz için, tebliğ için kıyâm ettiğin zaman seni görüyor.

219. Secde edenler arasında dolaşmanı, halden hâle girmeni de görüyor.

220. Çünkü her şeyi hakkiyle işiten ve her şeyi en iyi bilen O'dur.

219. âyetteki **"Secde edenler arasında dolaşmanı"** (Şuarâ 26/219) ifadesine şu mânalar verilir:

Birincisi; İbn Abbas (r.a.) şöyle der: "Rasûlüm! Senin nûrun, hep secde edenlerden secde edenlere dolaştırılarak; Hz. Âdem, Nûh, İbrâhim gibi bir peygamberden diğerine intikâl ettirilerek sana kadar ulaşmış, en son bu ümmet içinde peygamber olarak ortaya çıkmışsındır. Bunlar hep Allah Teâlâ'nın görmesi ve murâkabesi altında gerçekleşmiştir." (bk. Kurtubî, *el-Câmi'*, XIII, 144, Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* VIII, 214) Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.)'in mensûb olduğu topluluk ne zaman ikiye ayrılsa, Allah Teâlâ, Rasûlü'nü en hayırlı toplulukta bulundurmuştur. O'nun varlığı aydınlatan nûru, Hz. Âdem (a.s.)'dan beri en temiz anne ve babalardan teselsül ettirilerek kendisine intikâl etmiştir. (bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 210)

Fahr-i Kâinat (s.a.v.), bu husûsu şöyle dile getirir:

"Ben, Âdemoğulları'nın en hayırlı ve en temiz olanlarından, devirden devire, âileden âileye geçerek, nihâyet u içinde bulunduğum âileden vücûda getirildim!" (Buhârî, Menâkıb 23)

İkincisi; bu âyet-i kerîme hakkında Kâdî Beyzâvî diyor ki: "Ümmet için beş

vakit namaz farz olup da gece namazı sünnet hâline gelince, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), ashâbın ahvâlini müşâhede sadedinde gece vakti hücre-i saâdetlerinden dışarı çıkıp ashâbın evleri arasında dolaşmış ve o evleri Kur'an tilâveti, zikir ve tesbih sesiyle arı kovanları gibi uğuldar bir halde bulmuştu. Âyet onu haber vermektedir." (bk. Beydâvî, *Envâru't-Tenzil,* IV, 111)

Cin ve şeytanların Kur'an'ın nüzülüyle hiçbir ilgileri olmadığı anlaşıldı. Peki, şeytanların esas alışverişleri kiminledir:

هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُۜ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَث۪يمٍۙ ﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَۜ ﴿٢٢٣﴾

221. Şeytanların kimin üzerine indiğini size haber vereyim mi?

222. Onlar yalan ve iftirâya düşkün, çok günahkâr kimselerin üzerine inerler.

223. Böyleleri zâten hep şeytanların aldatıcı vesveselerine kulak verirler. Onların çoğu başkalarına da yalan söylerler.

Hem şeytanların hem de onların ayarttığı kimselerin işleri güçleri yalan üzere kurulmuştur. Halbuki, Kur'ân-ı Kerîm'i getirip beşeriyete ikram eden Nebiyy-i Muhterem (s.a.v.), güzel ahlâkın her şubesinde zirvede olan (bk. Kalem 68/4), henüz peygamber olmadan önce bile kavmi arasında "Muhammedü'l-Emîn" diye ün salan, hiçbir zaman yalan söylediği, kimseyi kandırdığı, birine iftirâ ettiği asla görülmemiş muhteşem bir şahsiyettir. Düşmanları dahi gıyâbında onun yalan söylemediğine defalarca şâhitlik etmişlerdir. Efendimiz, kırk sene her türlü günahın pervasızca işlendiği câhiliye muhitinde yaşamasına rağmen onların kötü âdetlerinden hiçbirine bulaşmamış, günah işlememiş ve tertemiz bir hayat yaşamıştır. Peygamberlik sonrası ise onun nasıl örnek bir takvâ hayatı yaşadığı açıktır. Böyle ilâhî muhafaza altında bulunan tertemiz bir peygamberin, varlık sebepleri mahza kötülük, yalan ve saptırma olan şeytanlarla; getirdiği Kur'an'ın da şeytânî vesveselerle nasıl bir irtibatı olabilir?

Müşriklerin bir diğer iddiaları da Peygamberimiz (s.a.v.)'in şâir, Kur'an'ın da şiir olduğu yönündeydi. (bk. Tûr 53/30) Şimdi gelen âyetlerde bu asılsız iddia reddedilmektedir:

وَالشُّعَرَٓاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُ۫نَۜ ﴿٢٢٤﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ ف۪ي كُلِّ وَادٍ يَه۪يمُونَۙ ﴿٢٢٥﴾ وَاَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَۙ ﴿٢٢٦﴾

224. Şâirlere gelince, onlara yoldan çıkmış azgınlar tâbi olur.

225. Görmez misin şâirler, her vâdide, sözcüklerin ve hayallerin peşinde şaşkın şaşkın dolaşırlar.

226. Hem de yapmadıkları ve yapmayacakları şeyleri söylerler.

Vasıf ve ahlâkları böyle olan şâir ve şiirlerle Allah'ın Peygamberi'ni ve Allah'ın kelâmını karşılaştırmak ancak abesle iştigal olur.

Ancak, Kur'ân-ı Kerîm tüm şâirleri aynı kategoride değerlendirmez:

إِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَث۪يرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ
بَعْدِ مَا ظُلِمُوا ؕ وَسَيَعْلَمُ الَّذ۪ينَ ظَلَمُٓوا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

227. Ancak iman edip sâlih ameller işleyenler, Allah'ı çok çok zikredenler ve herhangi bir zulme maruz kaldıklarında şiirleriyle haklarını savunanlar bu hükmün dışındadır. Zulmedenler ise, nasıl her şeyi değiştirecek bir inkılâp ile sarsılıp devrileceklerini yakında bileceklerdir.

Bu âyet-i kerîme övülen ve teşvik edilen şâir ve şiirin husûsiyetlerini belirtir. Kısaca bunlar:

• İman etmek

• Sâlih ameller işlemek,

• Allah'ı çok çok zikretmek,

• Zulme maruz kaldıklarında şiirleriyle kendilerini savunmak; İslâm'ın ve müslümanların gâlip gelmesine yardımcı olmak.

Belirtilen bu çerçevede şiirle meşgul olmanın dînen bir sakıncası yoktur. Çünkü bu gibi şâirler, gerçekleri dile getirir; söyledikleriyle yaptıkları birbirine uygun olur; İslâm dininin esaslarını savunur; Allah'ı zikreder, O'nu yüceltirler. Yaptıkları iyi işlerle hem kendilerinin hem de toplumun yücelmesini ve yükselmesini gözetirler. Zulmün ve haksızlığın karşısında şiirleriyle mücâdele verir, hakkı savunurlar.

Allah Rasûlü (s.a.v.)'in, kötü ve ahlâksız ifadelere yer vermeyen ve iyi maksatla kullanılan şiirleri diğerlerinden ayırdığı görülür. Zaman zaman onları dillendirdiği, okuyandan dinlediği ve övdüğü olmuştur. (bk. Müslim, Şiir 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 444) Meselâ şâir Lebîd'in: "Dikkat edin! Allah'tan başka her şey bâtıldır" sözünün, şâirlerce söylenmiş en doğru söz olduğunu söyleyerek takdir etmişti. (Buhârî, Menâkibü'l-Ensâr 26) Ayrıca ashâb-ı kirâm arasında Rasûlullah (s.a.v.)'in takdirlerini kazanmış birçok şâir bulunmaktaydı. Mesela Efendimiz (s.a.v.) Hassan b. Sabit'e: *"Mü rikleri iirlerinle hicvet, bil ki Cebrâil de seninle beraberdir"* (Buhârî, Meğâzî 30; Müslim, Fezâilü's-Sahâbe 153) buyururdu. Yine Hassan'ın müşriklere cevap verdiği bir şiir hakkında: " *üphesiz*

ki bu onlarda, ok atmaktan daha kuvvetli bir tesir bırakır" (Müslim, Fezâilü's-Sahâbe 156) buyurmuştu.

Âyetin son cümlesi İslâm dininin dünya hayatında zâlimlere karşı yapacağı hak ve adâlet inkılabının ehemmiyetini hatırlatmaktadır. Bu, Kur'ân-ı Kerîm'in istikbâle ait bir mûcizesidir. Rasûlullah (s.a.v.)'in hayatında bu gerçekleşmiştir. Dünya durdukça Kur'an'ın mü'minlere müjde, kâfirlere ise ilâhî bir şamar keyfiyetindeki bu mûcizevi haberi zaman, zemin ve şartları hazır oldukça tekrar tekrar tahakkuk edecektir. İşte bunun peşinden gelen Neml sûresi, zâlimlerin yuvarlanacağı inkılâbın nasıl ve ne suretle olacağını beliğ bir surette anlatacaktır:

سُورَةُ النَّمْلِ

27- NEML SÛRESİ

27. NEML SÛRESİ

Neml sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 93 âyettir. İsmini 18. âyette geçen ve "karıncalar" mânasına gelen اَلنَّمْلُ (neml) kelimesinden alır. Sûrenin, Hz. Süleyman ve Sebe' melikesi kıssasına geniş yer vermesi sebebiyle "Süleyman sûresi" ve Hüdhüd adlı kuştan bahsedilmesi sebebiyle de "Hüdhüd sûresi" isimleri de vardır. Mushaf'taki resmî sırası itibarıyla 27, iniş sırasına göre ise 48. sûredir. İçinde tilâvet secdesi bulunmaktadır.

Konusu

Sûre, ana konu olarak İslâm'ın inanç esaslarından bahseder. Allah'ın varlığı ve birliği, peygamberlik, vahiy gerçeği ve ilâhî kitaplar, âhiret hayatı mevzuları işlenir. İşlenen mevzulara ışık tutması bakımından Hz. Mûsâ, Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman, Hz. Sâlih ve Hz. Lût'un kıssalarından birer kesit takdim edilir. Allah Teâlâ'nın kâinattaki kudret ve azamet tecellilerinden misâller verilerek akıllar ve kalpler tevhidin idrâki için harekete geçirilir. Kıyâmetin büyük alametlerinden biri olan دَابَّةُ الْاَرْضِ (dâbbetü'l-arz) bu sûrede anlatılır. Kıyâmet ve mahşer manzaralarına kısa bir dokunuştan sonra, dünyada iman ve sâlih ameller peşinde koşanlarla, nefeslerini günahlar ve nefsânî arzular yollarında hebâ edenlerin âkıbetleri gözler önüne serilir. Kurtuluş yolu olarak da Allah'a kulluk etmek, O'na teslim olmak, Kur'ân-ı Kerîm'i mânasını anlayarak okumak, sapıklıktan uzak durup hidâyet yollarına yönelmek ve hiçbir şeyden gâfil olmayan Allah'ı hamde devam etmek gösterilir.

Hidâyet ve Müjde

طٰسٓ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ ﴿١﴾ هُدًى وَبُشْرٰى

بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Tâ. Sîn. Bunlar, Kur'an'ın ve gerçekleri açıklayan apaçık kitabın âyetleridir.

2. O, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve büyük bir müjdedir.

3. Onlar ki namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler ve âhiretin varlığına da kesin olarak iman ederler.

Kitab-ı mübîn; her türlü tâlimât, emir ve yasaklarını apaçık ortaya koyan; hak ile bâtılın, helâlle haramın, iyi ile kötünün arasını net çizgilerle ayıran; ilâhî bir kitap olduğunda asla şüphe bulunmayan bir kitap demektir. Onu basîret gözüyle inceleyen ve kalp kulağıyla dinleyen herkes, onun bir insan tarafından uydurulmadığını, Hakk'ın gerçek kelâmı olduğunu anlar.

Kulluk yolunda en ciddi problem, âhirete imanın olmayışıdır:

اِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ﴿٤﴾ اُولٰٓئِكَ

الَّذِينَ لَهُمْ سُٓوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴿٥﴾

4. Âhirete inanmayanlara gelince, biz onların amellerini kendilerine güzel gösterdik; bu yüzden de onlar şaşkınlık içinde bocalayıp dururlar.

5. İşte dünyada azâbın en kötüsüne uğrayacak olanlar bunlardır. Onlar, âhirette de en çok zarara uğrayacakların tâ kendileridir.

Kur'ân-ı Kerîm'de kâfirlerin amellerinin kendilerine süslenmesi, güzel gösterilmesi gerçeği, bazı yerlerde Allah Teâlâ'ya, bazı yerlerde ise şeytana nispet edilir. Kişinin dalâlete saplanıp, fıtratının bozulması durumunda yaptığı kötü işler kendine hoş gelir. İşte bu durumlarda kişinin amellerinin kendisine hoş gösterilmesi Allah'a izâfe edilir. Kişinin şeytan tarafından kötü yola sürüklenmesi ve şeytanın ona bu yolu güzel göstermesi durumunda ise, tabiatı icabı burada şeytan zikredilir.

Kâfirler dünyada savaşlarda öldürülmek ve esir alınmak gibi çeşitli azaplara maruz kalırlar. Ölüm ve haşir esnâsında büyük sıkıntılar çekerler. Mahşerden

sonra ise bu azap ebedî hâle dönüşür ve bunlar gerçekten çok büyük bir hüsrâna uğrarlar. İşte geldiği kaynak son derece sağlam olan Kur'ân-ı Kerîm, vakti geçmeden önce insanları uyarmak için inmiştir:

وَاِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَدُنْ حَكٖيمٍ عَلٖيمٍ ﴿٦﴾

6. Rasûlüm! Şüphesiz bu Kur'an sana, hüküm ve hikmet sahibi ve her şeyi hakkiyle bilen Allah tarafından verilmektedir.

Bu âyette Kur'ân-ı Kerîm'in inişiyle ilgili Allah Teâlâ'nın "Hakîm" ve "Alîm" ismine atıfta bulunulur. اَلْحَكٖيمُ (Hakîm), en doğru hüküm veren, en sağlam iş yapan ve yaptığı her iş hikmetli olandır. اَلْعَلٖيمُ (Alîm) ise her şeyi en iyi şekilde bilen demektir. O, mahlukâtın mâzisi, hâli ve istikbâli hakkında eksiksiz bir ilme; kullarının ıslâhı ve hidâyeti için lâzım gelen tüm tedbir ve tanzimi yapacak bir hikmete sahiptir. İşte bu iki mühim ilâhî ismin tecellisi olan Kur'ân-ı Kerîm, kulların hâlini ıslah ve onları doğru yola eriştirmek için indirilmiştir.

Bu âyet-i kerîme, buradan itibaren anlatılacak kıssalar ve o kıssalarda serdedilen ilâhî hikmet ve ilim tecellilerine dikkat çekmek üzere bir hazırlık mâhiyetindedir:

اِذْ قَالَ مُوسٰى لِاَهْلِهٖٓ اِنّٖٓى اٰنَسْتُ نَارًاؕ سَاٰتٖيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ اٰتٖيكُمْ
بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهَا نُودِىَ اَنْ بُورِكَ
مَنْ فِى النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَاؕ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿٨﴾ يَا
مُوسٰٓى اِنَّهُٓ اَنَا اللّٰهُ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُۙ ﴿٩﴾ وَاَلْقِ عَصَاكَؕ فَلَمَّا رَاٰهَا
تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَٓانٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْؕ يَا مُوسٰى لَا تَخَفْ اِنّٖى
لَا يَخَافُ لَدَىَّ الْمُرْسَلُونَۗ ﴿١٠﴾ اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا
بَعْدَ سُٓوءٍ فَاِنّٖى غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿١١﴾ وَاَدْخِلْ يَدَكَ فٖى جَيْبِكَ تَخْرُجْ
بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍ فٖى تِسْعِ اٰيَاتٍ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهٖؕ اِنَّهُمْ كَانُوا
قَوْمًا فَاسِقٖينَ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا جَٓاءَتْهُمْ اٰيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ
مُبٖينٌۚ ﴿١٣﴾ وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَٓا اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّاؕ فَانْظُرْ
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدٖينَ ﴿١٤﴾

7. Hani Mûsâ, Medyen'den Mısır'a dönerken geceleyin ailesine: "Ben uzakta bir ateş gördüm. Bekleyin; gidip ya oradan size yol güzergâhı hakkında bir haber getiririm veya tutuşmuş bir kor getiririm de ateş yakar ısınırsınız" demişti.

8. Oraya gelince kendisine şöyle nidâ edildi: "Ateşin bulunduğu yerdekiler ve çevresindekiler mübârek kılınmıştır. Âlemlerin Rabbi olan Allah her türlü noksanlıktan uzaktır!"

9. "Ey Mûsâ! Gerçek şu ki ben, karşı konulamaz sınırsız kudret sahibi, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan Allahım!"

10. "Şimdi asânı yere at!" Mûsâ asâyı yere atıp onun çevik bir yılan gibi hareket ettiğini görünce arkasına bakmadan dönüp kaçtı. Biz de buyurduk ki: "Korkma, ey Mûsâ! Çünkü ben öyle bir Rabbim ki, benim huzurumda peygamberler korkmaz!"

11. "Fakat kim zulme batmışsa, öylelerinin benden korkması gerekir. Ancak onlar da işledikleri kötülüklerin ardından tevbe edip hâllerini ve amellerini güzelleştirirlerse, bilsinler ki, ben şüphesiz günahları çok bağışlayıcıyım ve engin merhamet sahibiyim."

12. "Şimdi de elini koynuna sok! O her türlü leke ve hastalıktan arınmış olarak, bembeyaz bir halde çıkacaktır. Böylece yılana dönüşen asâ ve parlayan el, Firavun ve kavmine göstereceğin dokuz mûcizeden ikisi olacaktır. Çünkü onlar, işledikleri zulümler yüzünden yoldan çıkmış bir toplum hâline geldiler."

13. Nihâyet mûcizelerimiz, gerçeği tüm açıklığıyla gösterici deliller olarak onlara gelince: "Bunlar, düpedüz bir büyüdür" dediler.

14. Vicdanları bunların Allah'tan olduğuna tam kanaat getirdiği halde, bile bile yanlışta ısrar etmeleri ve boş bir büyüklenme ile onları inkâr ettiler. Ama neticede, işi gücü bozgunculuk olan o gürûhun âkibeti nasıl oldu, bir bak!

Peygamberler Allah tarafından güvende kılınmış kişilerdir. Kur'ân-ı Kerîm'de **"onlara hiçbir korku yoktur, onlar asla üzülmeyeceklerdir"** (bk. Yûnus 10/62) buyrulan evliyaullahın başında şüphesiz en seçkin insanlar olan peygamberler gelir. Âniden kıvrak, çevik bir yılana dönüşen asâ karşısında ürperip, ardına bakmaksızın koşan Mûsâ (a.s.)'a: **"Korkma! Çünkü ben öyle bir Rabbim ki, benim huzurumda peygamberler korkmaz!"** (Neml 27/10) telkiniyle bu gerçeğe işaret edilmiştir. Aslında iman ve sâlih amellerle dâimâ Allah'ın huzurunda bulunduğunun farkında olan ve bunun huzurunu gönlünde hisseden bir mü'minin herhangi bir şeyden korkmasına gerek yoktur. Çünkü o,

her şeyin Allah'ın elinde olduğunu, O dilemedikçe hiçbir şeyin olmayacağını, O izin vermedikçe hiçbir varlığın başka bir varlığa zarar vermeyeceğini bilir. O'nun takdir buyurduğu iyiliğin de kötülüğün de geri kalmayacağına, mutlaka vuku bulacağına inanır. Ancak böyle bir inanç, insanın tedbirli yaşamasına kesinlikle engel olmamalıdır. Mûsâ (a.s.)'a gelince, yanlışlıkla kıptiyi öldürmesi sebebiyle onun içinde bir günah korkusu bulunmaktaydı. Belki korkup kaçmasının altında, işlediği bu suçtan kaynaklanan bir endişe yatmaktaydı. Bu bakımdan, 11. âyetin devamında kötülükten sonra bundan vazgeçip amelini ve hâlini düzeltenlerin bağışlanacağı müjdesi Hz. Mûsâ'yı rahatlatmıştır.

Kıssada yeni olan taraf; Firavun ve kavminin, Mûsâ'nın gösterdiği mûcizelerin, Allah tarafından ona verildiğini vicdânen bildikleri halde sırf zulüm ve kibirleri yüzünden bunları inkâr ettiklerini belirtmesidir. Onların bu davranışlarıyla, sırf haksızlık, gurur ve kibirleri yüzünden Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini inkâr eden müşriklerin davranışları arasında benzerlik vardır. Meselâ Peygamberimiz (s.a.v.)'i "el-Emîn" ve "es-Sâdık" vasıflarıyla niteleyenler Mekkelilerdi. Dolayısıyla Kur'an'ın maksadı, muhataplarına, yaptıklarının, Firavun ve kavminin yaptıklarına benzediğini anlatıp, onları intibâha dâvettir.

Hz. Mûsâ ve Firavun kıssasıyla, Allah ve peygamber düşmanı zâlimleri bekleyen fecî âkibete dikkat çekildikten sonra, şimdi de Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman kıssalarından aktarılacak kesitlerle Allah'ın ve Peygamber'in yoluna kendilerini adamış mü'minlere müjdelenen nimetler haber verilmektedir:

Kuş Dili

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًاۚ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖي فَضَّلَنَا عَلٰى
كَثٖيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُدَ وَقَالَ يَٓا
الْفَضْلُ الْمُبٖينُ ﴿١٦﴾ اَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَاُوتٖينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍۜ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ

15. Doğrusu biz Dâvûd'a ve Süleyman'a husûsî bir ilim verdik. İkisi de: "Bizi mü'min kullarının birçoğuna üstün kılan Allah'a hamdolsun" dediler.

16. Süleyman Dâvûd'a mirasçı oldu. Şöyle dedi: "Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi ve bize her güzel şeyden bir nasip verildi. Şüphesiz bu, apaçık bir lutuftur."

Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman'a verilen "ilim"den maksat; şeriat ilmi, insanlar arasında hükmedebilecek bir bilgi ve salâhiyet, yeryüzünde hâlifelik, Hz. Dâvûd'a verilen Zebûr, her ikisinin de hayvanların dilinden anlamaları ve başkalarının bilmediği sahalarda bilgi sahibi olmalarıdır.

Süleyman (a.s.), Hz. Dâvûd'un peygamberlik ve hâlifelik vazîfesine vâris olmuştur. Eğer söz konusu edilen "mal" olsaydı, ona tüm kardeşlerin eşit olarak mirasçı olması gerekirdi.

Süleyman (a.s.)'a öğretilen مَنْطِقَ الطَّيْرِ (mantıku't-tayr) terkibi "mantık" ve "tayr" kelimelerinden oluşur. "Mantık", esâsen "nutuk" demektir, fakat mantığın temeli olan "ruhî kuvvet" mânasında ıstılah olarak kullanılır. Bilinen nutuk ise, insanın içinde oluşan hisleri ifade etmek için seslenilen ve çoğu dil ile çıkarıldığından dolayı dil, lisan ve lügat dahi denilen tekil veya mürekkep haldeki lafızlardır. Bu tür bir nutuk gerçek anlamda insana aittir. Ancak benzetme ve mecaz yoluyla başka türlü ifade biçimlerine de "nutuk" denilir. Mesela yazı gibi özel işaretlerle bir şey anlatmak insanın iç dünyasına ait bir nutkun ifadesi olmak üzere mecazen nutuk sayıldığı gibi, güvercinin ötmesi ve udun çalması da Araplar tarafından "nutuk" kelimesiyle anlatılır. Bu tespitten hareketle müfessirlerin pek çoğu "mantık"ı, ister tek ister birkaç sözden meydana gelmiş olsun, mâna ifade eden veya etmeyen her türlü ses çıkarmanın adı olarak tanımlamışlardır. Buna göre "mantıku't-tayr"ı da, kuşun çeşitli hisleri arasındaki ilişkiyi yöneten hassasiyet kuvveti (mantık) ve hislerini ortaya koymak için çıkardığı sesler (dil) olarak açıklamışlardır. Mesela horozun yem aramak için deşinmesinde bir mantık vardır, yemi bulduğu zaman "dık dık" diye tavukları çağırması da bir nutuk, bir dil de[55]mektir. (bk. Zemahşerî, *el- Ke âf,* III,

140; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXVI, 186; Elmalılı, *Hak Dini,* V, 3665)

Âyette sadece kuş mantığının sözkonusu edilmesi, meramı en kısa yoldan ifade etme gâyesi güder. Çünkü Hz. Süleyman, insandan en çok uzakta duran ve kaçan kuşun mantığını bilince, insana yakın bulunan ve daha çok ihtilat eden hayvanların mantığını öncelikle ve daha kolay bilir. Nitekim âyette ifade edildiği gibi o, karıncaların mantığını yani konuşmasını da anlamıştır. Dolayısıyla bu âyet-i kerîme, Hz. Süleyman'ın bütün hayvan sınıflarının mantığını, dilini bildiğine delâlet etmektedir. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* XIX, 237)

Anlaşılan o ki "mantıku't-tayr", öğretilme özelliği olan bir bilgidir. Süleyman (a.s.) bu bilgiyi öğrendiği için hayvanların dilinden anlamaktaydı. Bunun ona Allah tarafından özel olarak öğretildiği, dolayısıyla bunun harikulade bir olay kabilinden mûcize olduğu söylenebilir. Bu anlayışın, Süleyman (a.s.) zamanındaki ilmî seviye ve gelişmişlik açısından makul bir anlayış olduğu da kabul edilebilir. Fakat günümüzdeki ilmî keşifler bakımından şunu ifade etmek gerekir ki, bu bilgi, şüphesiz, Allah'ın kâinata koyduğu ince ve esrarengiz kanunlar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla ilmî çalışmalar ve araştırmalar neticesinde bu bilgiye ulaşılabileceğinin zamanla imkân dâhilinde olacağını söylemekte bir sakınca görünmeyebilir.

Şimdi Hz. Süleyman'a verilen bu özel bilginin mâhiyeti ve ne işe yaradığı bir örnekle açıklanmak üzere buyruluyor ki:

وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ
يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ حَتّٰٓى اِذَٓا اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَٓا اَيُّهَا
النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْۚ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُودُهُۙ وَهُمْ لَا
يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾ فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنٖٓي اَنْ
اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتٖٓي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا
تَرْضٰيهُ وَاَدْخِلْنٖي بِرَحْمَتِكَ فٖي عِبَادِكَ الصَّالِحٖينَ ﴿١٩﴾

17. Günün birinde cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan orduları emri üzere Süleyman'ın huzurunda toplandılar. Hepsi birlikte onun tarafından düzenli bir şekilde sevk ve idâre ediliyordu.

18. Nihâyet karıncalar vâdisine geldiklerinde, bir karınca: "Ey karıncalar, yuvalarınıza girin; Süleyman ve orduları farkınıza varmadan sizi çiğneyip ezmesinler!" dedi.

19. Bu sözleri işiten Süleyman masum bir mutluluk içinde tebessüm etti

ve: “Rabbim! Bana, anama ve babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve râzı olacağın sâlih ameller işlemeye beni muvaffak kıl. Rahmetinle beni sâlih kullarının arasına ilhâk eyle!” diye yalvardı.

Dikkat çeken taraf şu ki karınca, Hz. Süleyman’ı ve ordusunu tanıyor. Onların mü’min, adâletli, şefkat ve merhametli kimseler olduğunu biliyor. Küçücük bir karıncayı bile bilerek ezmeyecek, onun hukukunu koruyacak seviyede ince ruhlu ve faziletli kişiler olduklarına şâhitlik ediyor.

Karıncanın konuşmasından şöyle bir işaret çıkarmak mümkündür: “Ben kavmimi dünyaya karşı zâhid olmaya teşvik ediyorum. Eğer sizi bu mülk ve saltanat içinde görürlerse buna rağbet etmelerinden korktum da zühd duygularının zedelenmemesi için yuvalarına girmelerini emrettim.” Bu izâhı doğru kabul edersek, burada büyüklerin evlât, âile ve cemaatlerini iyiye yönlendirmedeki vazîfelerine dikkat çekilmektedir. (Kuşeyrî, *Letâifü’l-i ârât,* II, 414) Zâten âyet-i kerîmede, vukuundan korkulan tehlikelere karşı en güzel şekilde korunmanın lüzûmuna bir delil olduğu açıktır. Hayat sahibi varlıklar, fıtratları gereği böyle bir dikkat ve temyiz kuvvetine sahiptirler.

Hz. Süleyman, 19. âyette dile getirilen duâsıyla Rabbinden üç mühim talepte bulunmuştur:

Birincisi; hem kendisine, hem de ana-babasına verilen nimetlere şükre muvaffak kılması. Çünkü Cenâb-ı Hak kullarından şükür istemekte, şükredenlere nimetleri artıracağını müjdelemekte, fakat şükreden kulların da sayıca çok az olduklarını haber vermektedir. (bk. İbrâhim 14/7; Sebe’ 34/13) Süleyman (a.s.)’ın duâsına “ana-babasına” verilen nimetlere şükrü de katması, kulun sadece kendine mahsus nimetlere değil, Allah’ın verdiği husûsî ve umûmî tüm nimetlere şükretmesi gerektiğini gösterir.

İkincisi; Allah’ın râzı olacağı sâlih ameller yapmaya muvaffak kılması. Kulun tüm niyet, söz, fiil ve davranışlarının Allah’ın rızâsına uygun olması çok büyük bir başarıdır. Bunu başaran kişi, aynı zamanda Allah’ı gadaplandıran işlerden de uzak kalabilecektir.

Üçüncüsü; Allah’ın rahmetiyle sâlih kullar arasına girebilmesi, hüsn-i hâtime istemesi. Buradaki “salâh”tan maksat, hiçbir günah lekesi olmayarak rahmet-i rahmâna kavuşmaktır. Kişinin iyi hâlinin devam etmesi, ahlâkının peyderpey kemâle ermesi, kulluktaki sadakat ve samimiyetinin artması ve hüsn-i hâtimeyle Rabbine varabilmesi için sâlih ve sâdıkların arasında bulunması zarurîdir. Dünyada sâlih ve sâdık kullarla dost olanlar, âhirette de onlarla birlikte cennete gireceklerdir. (bk. Yûsuf 12/101)

Hükümdarlık ve saltanatının en muhteşem bir deminde Süleyman (a.s.)’ın bu

duâsı ile ortaya koyduğu bu yüce ruh hâli, her türlü fazilette toplumlarına örnek olmaları lâzım gelen devlet adamlarına yüksek ilhamlar verecek pek mühim dersler ihtivâ etmektedir.

Süleyman (a.s.)'ın kuşların dilinden anlamasına gelince:

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿٢٠﴾

لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَاذْبَحَنَّهُ أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢١﴾

20. Bu arada Süleyman ordusundaki kuşları teftiş etti. Şöyle dedi: "Bana ne oluyor ki, Hüdhüd'ü göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?"

21. "Madem öyle, onu şiddetli bir şekilde cezalandıracağım, belki de kafasını koparacağım, ya da bana mazeretini gösteren apaçık bir delil getirir."

Hüdhüd, "çavuş kuşu" denilen ve kendine has nağmelerle öten bir kuş çeşididir. Bunun, Hz. Süleyman'ın su arama ve suyun yerin ne kadar derinliğinde bulunduğunu keşfedip haber verebilme gibi özel bir hizmetinde bulunduğu söylenmektedir. Böyle mühim bir vazîfesi olan birinin arandığı zaman bulunmaması, gerçekten de kumandanı hiddetlendirecek bir durum arz etmektedir.

Hz. Süleyman'ın bu dikkati ve hiddeti, onun ülkesini nasıl bir uyanıklıkla idâre ettiğini, halkı üzerinde titrediğini ve onların tüm işlerinden kendini sorumlu sayarak her biriyle en güzel şekilde ilgilendiğini gösterir. Öyle ki, en küçük bir kuşun bir an bile olsa gözden uzak olması ona gizli kalmamaktadır. Buna göre halkın mesuliyetini omuzlanan devlet adamlarının, idâreleri altında bulunan kişilerin durumlarını iyice araştırmaları, dertleriyle yakından ilgilenmeleri ve onları gereği gibi korumaları en önemli görevlerinden biridir.

Hz. Süleyman'ın "bana ne oluyor ki" diye söze başlayarak ilk safhada yanlış görmeyi kendine izâfe etmesi, peygamberlerin tebalarını sevk ve idârede, onların hatalarını tashihte gösterdikleri edep, nezâket ve zarâfetin açık bir misâlidir. Nitekim aynı nezâketi Rasûlullah (s.a.v.)'in hayatında daha fazlasıyla müşâhede etmek mümkündür. Efendimiz (s.a.v.), gördüğü hatalı davranışlarda hatayı işleyen kişiyi bizzat muhatap almaksızın sanki herkese söylüyormuşçasına genel ifadeler kullanırdı. Böylece hata işleyen kişinin toplum içinde rencide olmadan yanlışını düzeltmesini sağlardı. (bk. Buhârî, Menâkıb 25; Müslim, Salât 119; Ebû Dâvûd, Edeb 6)

İşin bir boyutunu, izâh edilmeye çalışıldığı kadarıyla, ahlâkî incelik oluşturduğu gibi, diğer boyutunu da siyâsî ve idârî muktedirlik ve hassâsiyet

teşkil etmektedir. Burada Hz. Süleyman'ın bir hükümdar ve komutan olarak isyânkârlara karşı net bir tavır ortaya koyduğu görülür. Geçerli bir mazeret beyân edemediği takdirde Hüdhüd'ü şiddetli bir şekilde cezalandıracağını veya kellesini uçuracağını söyler. Böylece Hüdhüd üzerinden vazîfesini ihmal eden herkese ciddi bir gözdağı vermiş olur. Bu ifade, cezanın suç işleyenin bedenine göre değil de, işlenen suça göre olacağına delil teşkil etmektedir.

Gelelim Hüdhüd'ün kedini savunmasına:

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍ
بِنَبَاٍ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾ اِنّ۪ي وَجَدْتُ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُو۫تِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ
وَلَهَا عَرْشٌ عَظ۪يمٌ ﴿٢٣﴾ وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ
دُونِ اللّٰهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّب۪يلِ فَهُمْ لَا
يَهْتَدُونَۙ ﴿٢٤﴾ اَلَّا يَسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذ۪ي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظ۪يمِ ﴿٢٦﴾

22. Çok geçmeden Hüdhüd çıkageldi ve Süleyman'a dedi ki: "Ben, senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sana Sebe' kavminden çok mühim ve doğruluğu kesin bir haber getirdim."

23. "Sebe'lilere hükümdarlık yapan bir kadın buldum ki, kendisine her güzel şeyden bir nasip verilmiş; onun büyük bir tahtı ve pek güçlü bir yönetimi var."

24. "Ne var ki, onun ve kavminin Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Anlaşılan, şeytan onlara amellerini süslü göstermiş, onları yoldan saptırmış, bu yüzden doğru yolu bulamıyorlar."

25. "Oysa göklerdeki ve yerdeki gizlilikleri açığa çıkaran, sizin gizlediğiniz ve açıkladığınız her şeyi bilen Allah'a secde etmeleri gerekmez mi?"

26. "O Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur. O, büyük arşın Rabbidir."

Hüdhüd, Sebe'lilere hükümdarlık yapan, pek çok imkâna sahip, büyük bir tahtı ve güçlü bir yönetimi olan bir kadından bahsediyor. İşin bu kısmı Hz. Süleyman'ı fazla heyecanlandırmıyor. Halbuki normalde krallar daha ziyâde bu nevi dünyevî saltanata tama ederler. Fakat Hüdhüd, onların Allah'ı bırakıp güneşe taptıklarını, şeytana tâbi olup doğru yoldan kaydıklarını söyleyince, işte o zaman esas hedefi Allah'ın dinini tebliğ ve i'lây-ı kelimetullah olan Hz. Süleyman harekete geçiyor, doğru söyleyip söylemediğini tespit edip ona göre bir karara

varacağını belirtiyor:

قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾ اِذْهَبْ بِكِتَابِى
هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

27. Süleyman dedi ki: "Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancının biri misin, şimdi göreceğiz."

28. "Şu mektubumu götürüp onların yanına bırak; sonra onlardan biraz öteye çekil de hangi neticeye varacaklarını gözle!"

Hüdhüd'ün "sana Sebe' halkından çok mühim ve doğuluğu kesin bir haber getirdim" sözünde devlete arz olunacak haberlerin iyi araştırılarak şüpheden uzak olması gereğine; Hz. Süleyman'ın da "doğru söyleyip söylemediğine bakacağız" sözünde de devlet başkanın her duyduğu habere güvenerek harekete geçmemesinin ve o haberin doğruluğunu mutlaka araştırmasının önemine işaret vardır. (bk. Hucurât 49/6)

Ayrıca burada "haber-i vâhid"in[18] kesin bilgi ifade etmediğine, doğru ya da yanlış olma ihtimalinin bulunduğuna, dolayısıyla bu hususta "câiz" sınırında durmak gerektiğine bir delâlet görmek mümkündür. Diğer yönden o haberi getireni hemen reddetmeyip, verdiği haberin doğru veya yanlış olduğuna bakmanın lüzûmuna da bir işaret vardır. Süleyman (a.s.), Hüdhüd'ün mazeretini kabul ederek onu cezalandırmaktan vazgeçmiştir. Bununla devlet başkanının ve mevkilerine göre diğer idârecilerin, halkın mazeretlerini kabul edip cezalandırmayı bırakmaları tavsiye olunmaktadır.

Bu âyet-i kerîmeler, müşriklere ve dinden habersiz insanlara mektuplar gönderip bu yolla onları İslâm'a dâveti bir üsul olarak önümüze koyar. Ayrıca dinin tebliği bakımından günümüzün mektup, telefon, telgraf, mesaj, mail gibi tüm iletişim vasıtalarının etkin bir şekilde kullanımını teşvik eder. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), Medine döneminde pek çok devlet başkanı ve kabile reisine İslâm'ı tebliğ etmek üzere mektuplar göndermiştir.

Hüdhüd mektubu alıp gitti, emredildiği gibi mektubu onların yanına bıraktı. Bir kenara çekilip Belkis ve tayfasının ne yapacaklarını ve mektuptaki taleplere nasıl bir karşılık vereceklerini beklemeye başladı:

Haber-i vâhid: Tek kişinin verdiği haber.

Çok Önemli Bir Mektup

قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنّ۪ٓي اُلْقِيَ اِلَيَّ كِتَابٌ كَر۪يمٌ ﴿٢٩﴾ اِنَّهُ مِنْ
سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِۙ ﴿٣٠﴾ اَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُون۪ي مُسْلِم۪ينَ ﴿٣١﴾

29. Mektubu alan Sebe' melikesi adamlarına şöyle dedi: "Ey ileri gelenler! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı."

30. "Mektup Süleyman'dan geliyor; «Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle» diye başlıyor."

31. "«Bana karşı büyüklük taslamayın; derhal müslüman olup huzuruma gelin» diyor."

Belkis mektubu alır almaz, onun çok mühim, pek şerefli ve değerli bir mektup olduğunu söyledi. Çünkü o:

• Hârikulâde bir yoldan gelmiştir. Onu insanlardan bir postacı değil, bir kuş getirip ve yukarıdan önüne bırakmıştır.

• Filistin ve Suriye'nin büyük hükümdarı Sultan Süleyman'dan gelen bir mektuptur.

• O, Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle başlamaktadır. Bu, o zamana kadar hiç bir hükümdarın tatbik etmediği, alışık olunmayan olağanüstü bir üsûldü.

• Mektupta dünya mülk ve saltanatına arzuyu dile getirecek hiçbir kelime, hatta bir işaret bile yoktu. Bilakis o, en samimi ifadelerle Allah'a dâvet ediyordu. Dolayısıyla Belkis ve halkını açık ve anlaşılır bir uslupla isYani bırakıp itaate yönelmeye ve müslüman olarak Hz. Süleyman'ın huzurunda hazır bulunmaya çağırması mektubun en önemli özelliği idi.

"Müslüman olarak gelmeleri" talebinde, hem "boyun eğmiş, teslim olmuş olarak gelme", hem de "İslâm'ı kabul edip müslüman olarak gelme" mânası vardır. Birinci mâna, Hz. Süleyman'ın hükümdar olma vasfına, ikinci mâna ise onun peygamberlik vasfına uygundur. Dolayısıyla mektubun hem dinî hem de siyâsî yönünün olduğu anlaşılmaktadır.

Süleyman (a.s.)'ın mektubuna gönlünü kaptıran ve onun ezici tesiri altında kalan Belkis, verecek bir cevap bulamadı; ancak "bu çok şerefli, çok değerli bir mektup" diyebildi. Gönlünü saran bu hissiyatı, aynı zamanda hitap ettiği ileri gelenlerin gönüllerine de aşıladı. Mektubun sahibine cephe almak ve düşmanlık yapmak istemediği her hâlinden anlaşılmaktaydı. Bunu açık olarak söylemese de mektubu bu şekilde tavsif etmekle, beklediği görüşe zemin hazırlamaktaydı. Aslında bu hüsn-i edep ve yüksek ihtirâmıyla Belkis, fânî saltanatını ebedî bir

mülke çevirme lutfuna erişti; İslâm'la ve Hz. Süleyman'ın beraberliğiyle şereflendi.

Melike Belkıs'ın mektup karşısında sergilediği ilk tavır böyle edep, saygı ve ihtirâm dolu olunca, olayın ilerleyen bölümlerinin bu istikâmette olumlu geliştiğini görmekteyiz:

قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُونٖي فٖٓي اَمْرٖيۚ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى
تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُوا نَحْنُ اُو۬لُوا قُوَّةٍ وَاُو۬لُوا بَأْسٍ شَدٖيدٍ وَالْاَمْرُ
اِلَيْكِ فَانْظُرٖي مَاذَا تَأْمُرٖينَ ﴿٣٣﴾ قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوكَ اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً
اَفْسَدُوهَا وَجَعَلُٓوا اَعِزَّةَ اَهْلِهَٓا اَذِلَّةًۚ وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَاِنّٖي
مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

32. Melike şöyle devam etti: "Ey ileri gelenler! Bu mesele hakkındaki görüşlerinizi lutfen bana bildirin. Pekâlâ bilirsiniz ki, siz yanımda olmadan ve size danışmadan hiçbir konuda kesin kararımı vermem."

33. Onlar da: "Biz güçlü, kuvvetli ve oldukça savaşçı bir milletiz. Fakat karar verme yetkisi senindir. Ne dilersen onu emret, biz uygulamaya hazırız" dediler.

34. Melike dedi ki: "Gerçek şu ki, hükümdarlar bir ülkeye girdikleri zaman oranın düzenini altüst ederler; halkının onurlu ve şerefli insanlarını zelil hâle getiriler. Herhalde bunlar da böyle yapacaklardır."

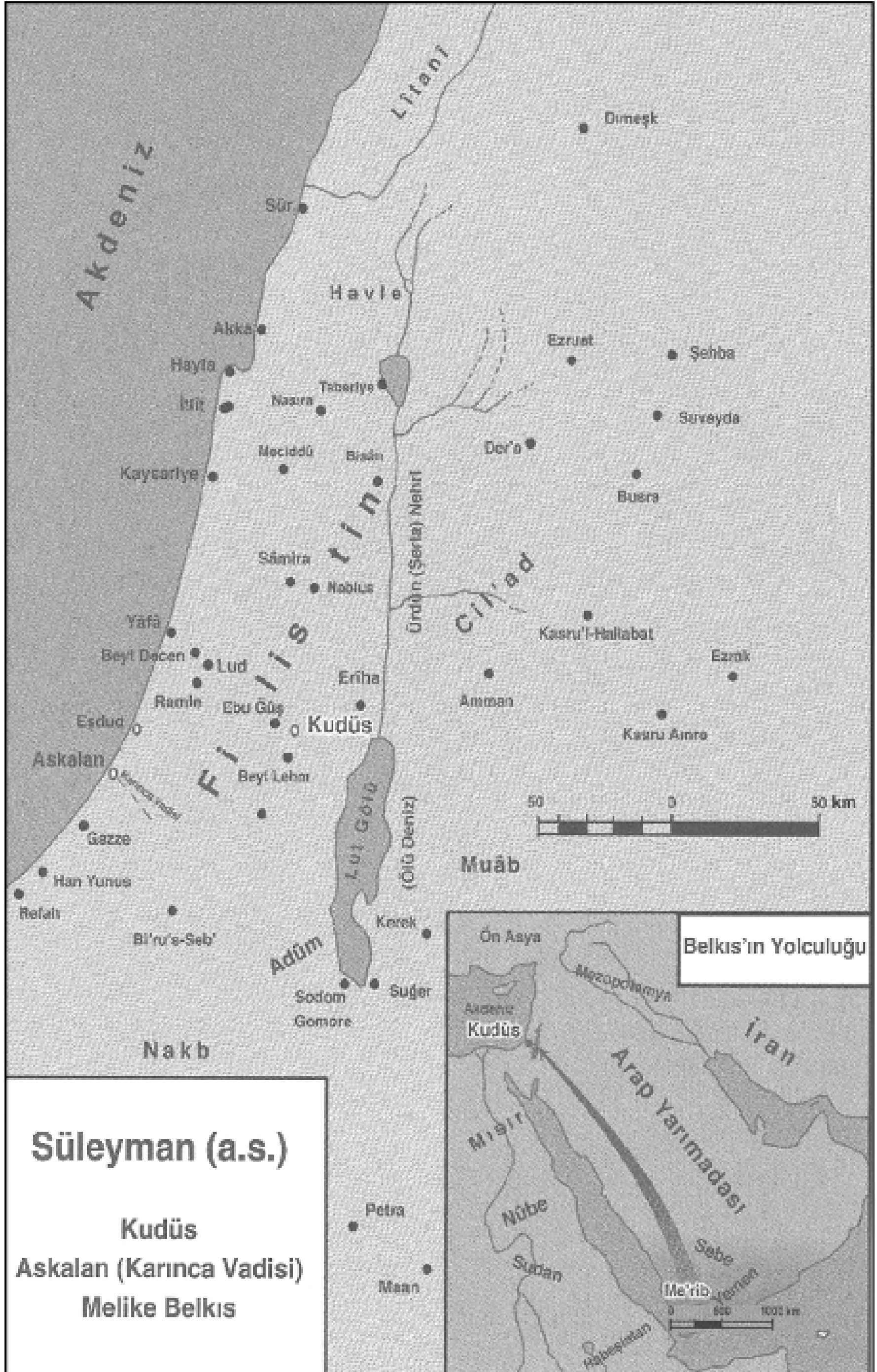
35. "Şimdi ben onlara değerli bir hediye göndereceğim, elçilerimin ne tür bir cevapla döneceklerine bakıp ona göre kararımı vereceğim."

Demek ki, Belkis'in devlet işlerini istişâre için huzurunda toplanan maruf bir topluluk vardı. Ayrıca söz konusu ifadeler, krallıkla yönetilmesine rağmen Sebe'lilerdeki idâre şeklinin tam bir diktatörlük olmadığını, aksine zamanın hükümdarının mühim işlerde, devlet erkânıyla istişare ettikten sonra karar verdiğini göstermektedir. Bu vesileyle tüm işlerin, bunlar arasında devlet işlerinin de istişâreyle yapılmasının önemine dikkat çekilir. (Âl-i İmrân 3/159; Şûrâ 42/38)

Belkis, beyân edilen fikir ve kanaatlerin kendi düşüncesi çerçevesinde ortaya çıktığını gördü. Bu kez kadınlığın getirdiği savaş ve yıkıcılığa aykırı fıtrî bir temâyülle harp ihtimâlini bir tarafa bırakmak üzere sözüne devam etti. Kralların savaşarak bir memlekete girdiklerinde oranın düzenini bozup perişan ettiklerini, halkının izzet ve şeref sahibi olanlarını hor ve hakir hâle getirdiklerini; öldürme, esaret, sürgün, hapis ve benzeri çeşitli zillet, hakaret ve

kötülüklere düşürdüklerini hatırlattı. Mektubunda “bana karşı baş kaldırmayın” ikazında bulunan Hz. Süleyman’ın da böyle yapma ihtimalinin uzak olmadığını imâ etti. Böylece ileri gelenlerin gönüllerinde az da olsa bulunması muhtemel savaşma meylini tamâmen ortadan kaldırdı. Savaştan mümkün olduğu kadar sakınmak ve memleketi düşman istilâsına uğratmaya sebebiyet vermemek gerektiği düşüncesini iyice tebellür ettirmiş oldu. Elçileriyle hediye gönderme kararı ise bu düşüncesinin son hamlesi oldu. Gönderdiği hediyeyle Hz. Süleyman’ın gerçek durumunu yoklayacak ve ona göre hareket edecekti. Eğer Süleyman (a.s.) bu hediyeleri kabul ederse, bu onun dünyalık peşinde olduğunu ve barış için dünyevî vasıtaların fayda verebileceğini anlayacaktı. Yok eğer kabule yanaşmazsa o zaman bunun akideyle alakalı ulvî bir dâva olduğunu bilecek; hiç bir malın, hatta yeryüzündeki en değerli şeylerin bile onu durduramayacağını anlayacak ve teslim olacaktı.

Belkis’in elçileri Hz. Süleyman’ın huzurunda:

Akdeniz
Litani
Dımeşk
Sûr
Havle
Akkâ
Hayfa
Ezruat
Şehba
Taberiye
İtlit
Nasıra
Süveyda
Meciddû
Bisân
Der'a
Kaysariye
Busra
Sâmira
Nablus
Ürdün (Şeria) Nehri
Cil'ad
Filistin
Yâfâ
Kasru'l-Hallabat
Beyt Decen
Lud
Ezrak
Erîha
Ramle
Ebu Güş
Amman
Esdud
Kudüs
Kasru Amre
Askalan
Karınca Vadisi
Beyt Lehm
Lut Gölü
(Ölü Deniz)
50
0
50 km
Gazze
Muâb
Han Yunus
Refah
Kerek
Bi'ru's-Seb'
Adûm
Sodom
Suğer
Gomore
Nakb
Süleyman (a.s.)
Kudüs
Askalan (Karınca Vadisi)
Melike Belkıs
Petra
Maan
Ön Asya
Belkıs'ın Yolculuğu
Mezopotamya
Kudüs
İran
Arap Yarımadası
Mısır
Nûbe
Sudan
Sebe
Me'rib
Yemen
Habeşistan

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَا اٰتٰينِيَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِمَّا اٰتٰيكُمْ
بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَاْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا
قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا اَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾

36. Elçiler gelince Süleyman onlara şöyle dedi: "Siz bana mal ile yardım etmek, böylece beni etkilemek mi istiyorsunuz? Şunu bilin ki, Allah'ın bana verdiği nimetler size verdiğinden çok daha hayırlıdır. Ancak siz, bu tür hediyelerinizle sevinir, böbürlenirsiniz."

37. "Haydi hediyelerinizi de alıp geri dönün ve onlara şunu bildirin: Biz onların üzerine asla karşı koyamayacakları ordularla varacağız; elbette onları zelil ve küçük düşürülmüş bir halde ülkelerinden sürüp çıkaracağız."

Elçi dönüp durumu anlatınca Belkıs, artık boyun eğip müslüman olmaktan başka yolun kalmadığını anladı. Gelip Süleyman'ın hizmetine girmeye karar verdi. Hazırlığını yaparak ülkesinden yola çıktı. Allah Teâlâ da bu durumu Süleyman (a.s.)'a vahyen bildirdi. Bu sırada Hz. Süleyman, Belkıs'a saltanatının muhteşemliğini ve emrindeki kuvvetlerin fevkalâdeliğini gösteren bir jest olması için onun tahtının kendisine getirilmesini istedi:

قَالَ يَا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَاْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَاْتُونِي
مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ اَنَا اٰتِيكَ بِهِ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ
مِنْ مَقَامِكَ وَاِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ اَمِينٌ ﴿٣٩﴾ قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ
الْكِتَابِ اَنَا اٰتِيكَ بِهِ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا
عِنْدَهُ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ وَمَنْ
شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾

38. Elçi döndükten sonra Süleyman dedi ki: "Ey ileri gelenler! Onlar müslüman olarak bana gelmeden önce, o kadının tahtını hanginiz bana getirebilir?"

39. Cinlerden bir ifrit: "Ben, daha sen makâmından kalkmadan önce onu sana getiririm. Çünkü ben gerçekten bu konuda çok kuvvetli, güvenilir biriyim" dedi.

40. Kitaptan husûsî bir bilgiye sahip kişi ise: "Ben onu sana daha gözünü

kırpmadan getiririm" dedi. Süleyman tahtı yanı başında hazır görünce: "Bu, Rabbimin lutfundandır; nimetine karşı şükür mü yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınıyor. Kim şükrederse kendi iyiliği için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse şüphesiz Rabbim hiçbir şeye muhtaç değildir, lutuf ve keremi pek boldur."

Kur'an, tahtı getiren kişinin kimliğini ve bilgi aldığı kitabın ne olduğunu gizlediği için, bununla alakalı tartışmaların sağlayacağı bir fayda yoktur. Esas üzerinde düşünülmesi gereken, kocaman tahtın o dönemin ilmî ve teknik şartları içerisinde saniyeden daha kısa bir süre içinde 2000 km'den daha uzun bir mesafeden getirebilmiş olmasıdır. Şüphesiz mûcize veya kerâmet olarak kabul edilen bu hâdisenin, günümüzde elektronik yollarla ses ve görüntü naklinden sonra ışınlama yöntemiyle eşya nakli üzerinde çalışan bilim dünyasına açık bir ufuk gösterdiği ve onların önüne yüksek bir çıta koyduğu anlaşılmaktadır. İkinci olarak üzerinde düşünülmesi gereken nokta, tasarrufu altında gerçekleşen böyle hârikulâde bir olay karşısında Hz. Süleyman'ın sergilediği kulluk anlayışıdır.

Belkıs'ı karşılamaya hazırlanan Süleyman (a.s.), bir taraftan melikenin dikkatini öğrenmek, bir taraftan da Allah'ın huzurundaki ebedî saltanatın yanında dünya saltanatının bir değeri olmadığını göstermek üzere küçük bir taktiğe başvurdu:

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ اَتَهْتَد۪ٓي اَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذ۪ينَ لَا
يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَٓاءَتْ ق۪يلَ اَهٰكَذَا عَرْشُكِۜ قَالَتْ كَاَنَّهُ هُوَۚ
وَاُو۫ت۪ينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِم۪ينَ ﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ
مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ اِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِر۪ينَ ﴿٤٣﴾

41. Süleyman şöyle dedi: "Onun tahtını tanıyamayacağı hâle getirin; bakalım gerçeğin farkına varacak mı, yoksa varamayacak mı?"

42. Belkıs gelince: "Bak bakalım, bu senin tahtın olmasın?" dendi. O da: "Evet, sanki o! Zâten bize daha önce bu mûcize hakkında bilgi ulaşmış, senin peygamber olduğunu anlamış ve biz müslüman olmuştuk" dedi.

43. Aslında onu, Allah'ı bırakıp taptığı şeyler hak dine girmekten alıkoymuştu. Çünkü o, inkârcı bir toplum içinde yetişmişti.

Üst üste vuku bulan dikkat çekici hâdiseler Belkıs'ın zihin ve kalp yapısını ciddi bir şekilde sarsmakta, önceki durumunu gözden geçirmesine zemin hazırlamakta ve yavaş yavaş ona hidâyet kapısını aralamakta idi. Nihâyet

Belkıs’ın gönlüne iman güneşinin doğmasını sağlayan olayların son perdesi, “Billur Köşk”te gerçekleşti:

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ
سَاقَيْهَا قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ
نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾

44. Belkıs’a: “Buyurun, saraya girin!” dendi. Sarayın eyvanını görünce, zemininde engin ve duru su olduğunu zannedip eteğini yukarı çekti. Süleyman: “Bu, billurdan yapılmış şeffaf bir saraydır” dedi. Belkıs sonunda: “Rabbim! Ben, senden başkasına taparak kendime zulmetmişim! Artık şimdi Süleyman’la beraber Âlemlerin Rabbine gönülden teslim oluyorum!” dedi.

Hz. Süleyman ve Belkıs kıssasında, özellikle de Belkıs’ın tevhidi kabulleniş sürecinde yaşanan hâdiselerde, hidâyete susamış gönüllerin İslâm’la buluşma yollarını açma bakımından çok ince dersler bulunmaktadır. Meselâ kıssanın anlatıldığı dönemde Kureyş kabilesinin ileri gelenleri, Rasûlullah (s.a.v.)’in kendilerini İslâm’a çağırmasını kabul edemiyor, bunu gururlarına yediremiyorlardı. Böyle fakir birinin başlarına geçmesini ve kendilerinden üstün olmasını hazmedemiyorlardı. İşte burada tarihte yaşayan bir melikeden misâl verilerek, dâvetçi ile muhatap, lider ile peşinde gidenler arasındaki münâsebetin ince noktaları keşfedilip iman ve itaatle Allah’a teslim oluşun sırrı çözülmektedir. Kıssa özellikle malına, mülküne, saltanatına ve aklına güvenerek dinin tâlimâtlarına sırt çeviren bîgâneleri intibâha çağırıp hidâyete yönlendirmektedir.

Fakat her saltanat sahibinin Belkıs gibi teslimiyete yanaşmadığı da bir gerçek:

Îmân ve Takvâ Sahiplerini Kurtardık

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ
فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ
الْحَسَنَةِۚ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ
وَبِمَنْ مَعَكَۜ قَالَ طَٓائِرُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ
فِى الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾
قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَاَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّه۪ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ
اَهْلِه۪ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا
يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْۙ اَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ
اَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُواۜ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَاَنْجَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾

45. Semûd kavmine de, "Allah'a kulluk edin" diye tebliğde bulunması için kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Ama çok geçmeden onlar, birbiriyle çekişen iki grup oluverdiler.

46. Sâlih dedi ki: "Ey kavmim! İyilikler dururken, ne diye başınıza acele bir kötülüğün gelmesini istiyorsunuz? Merhametine kavuşmak için Allah'tan affınızı dileseniz olmaz mı?"

47. Onlar: "Sen ve beraberindekiler yüzünden uğursuzluğa uğradık" dediler. Sâlih: "Başınıza gelen uğursuzluk, işlediğiniz günahlar yüzünden size Allah tarafından gelen bir uyarı ve cezadır. Doğrusu siz, iyiniz kötünüzden ayrılsın diye sınanmakta olan bir topluluksunuz" dedi.

48. O şehirde dokuz kişilik bir çete vardı ki, bunlar ülkede bozgunculuk yapıyor, hiç ıslah tarafına yanaşmıyorlardı.

49. Bunlar, Allah'a yemin ederek aralarında şöyle anlaştılar: "Sâlih'e ve ailesine geceleyin baskın yapıp hepsini öldürelim. Sonra da hakkını arayacak yakınlarına: «Onun ailesinin uğradığı kıyıma biz katılmadık, kimin yaptığını da bilmiyoruz; emin olun biz doğru söylüyoruz» diyelim."

50. Onlar akılları sıra böyle bir tuzak kurdular; biz de, onlar farkında olmaksızın tuzaklarını boşa çıkarmak üzere ciddi bir plan yaptık.

51. İşte bak, onların tuzaklarının âkıbeti nasıl oldu? Onları da, onları destekleyen topluluklarını da, geriye bir tek kişi bırakmadan helâk ettik.

52. İşte zulümleri sebebiyle yıkılıp gitmiş, ıssız harâbeye dönmüş evleri! Şüphesiz bunda gerçeği öğrenmek isteyen insanlar için büyük bir ibret vardır.

53. İman eden ve kalpleri Allah'a saygıyla dopdolu olup O'na karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in peygamber oluşuyla birlikte Mekke'de Semûd kavminin hâline benzer bir durumun ortaya çıkmış olması dikkat çekicidir. Nitekim Mekke ahâlisi iki ayrı gruba bölünmüş ve aralarında amansız bir mücâdele başlamıştı. Dolayısıyla bu kıssa, bu âyetlerin indiği zamandaki şartlara mükemmel bir şekilde işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında kıssada Rasûlullah (s.a.v.) ve ona inananlar için bir teselli, müşrikler için de bir uyarı vardır. Çünkü o dokuz kişilik çetenin Hz. Sâlih'i öldürme hakkında düşündüklerini, müşrikler de Peygamberimiz (s.a.v.) hakkında düşünüyor ve onu öldürme teşebbüsünde bulunuyorlardı. (bk. Enfâl 8/30) Kıssanın işaretine göre onlar bu konuda başarılı olamayacak, Allah Peygamberi'ni ve mü'minleri koruyacak, kâfirler ise yakın zaman içinde fecî bir sonla helâk edileceklerdir.

Zira insanlık tarihi boyunca hak bâtıl mücâdelesi hiç değişmedi, değişmeyecek. İşte bir ibretli misâl daha:

وَلُوطاً اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ٓ اَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ اَئِنَّكُمْ
لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَٓاءِۜ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾
فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اَخْرِجُٓوا اٰلَ لُوطٍ مِنْ قَرْيَتِكُمْۚ
اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُۘ قَدَّرْنَاهَا مِنَ
الْغَابِر۪ينَ ﴿٥٧﴾ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَراًۚ فَسَٓاءَ مَطَرُ الْمُنْذَر۪ينَ ﴿٥٨﴾

54. Lût'u da peygamber olarak gönderdiğimizde, kavmine şöyle demişti: "Sizler göz göre göre hâlâ o hayâsızlığı yapmaya devam edecek misiniz?"

55. "Sahi siz kadınları bırakıp erkeklere mi şehvetle yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz ne yaptığını bilmeyen pek câhil bir gürûhsunuz."

56. Kavminin ona cevâbı ise sadece: "Lût'un ailesini memleketinizden çıkarın. Çünkü onlar, temizliğe çok düşkün, pek ahlâklı insanlar(!)" demeleri oldu.

57. Biz de onu ve ailesini kurtardık. Ancak karısı hâriç. Onun geride kalıp

helâk edilenlerden olmasını takdir buyurduk.

58. Üzerlerine öyle bir taş yağmuru yağdırdık ki... Azapla uyarılıp da buna aldırmayanların yağmuru ne fenâ bir yağmur oldu!

Dikkat çekilmek istenen nokta, livâta gibi çok çirkin bir günaha mübtelâ olan, bu yüzden peygamberin ikaz ve irşatlarına kulak asmayan fert ve toplumların sonunda helâk olacağıdır. Bu sebeple böyle bir günaha düşenler bu kıssa ile uyarılır ve bunu terk etmedikleri takdirde, bir belâya uğrayacakları kendilerine hatırlatılır. O halde yapılması gereken, Allah'ın yüceliğini anlatarak O'nun ortağı olmasının imkânsızlığını açıklamak, O'nun emir ve yasaklarının pek derin hikmetler taşıdığını bilmek, böylece doğru söze kulak veren her insanı inanç, amel ve ahlâk bakımından daha güzel bir seviyeye çıkarmaya çalışmaktır:

Allah mı Hayırlı
Yoksa Putlar mı?

يُشْرِكُونَۜ ﴿٥٩﴾ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذٖينَ اصْطَفٰىۜ آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا

59. De ki: "Bütün hamdler Allah'a, selâm da onun seçtiği kullar üzerine olsun! Şimdi söyleyin bakalım, Allah mı hayırlıdır, yoksa müşriklerin O'na ortak koştuğu varlıklar mı?"

Burada kullara güzel bir edep öğretilmekte, bu iki zikrin bereketinden istifadeye teşvik edilmekte ve dinleyenlerin kendilerine söylenenlere kulak vermeleri için bu iki hususun çok büyük bir ehemmiyet taşıdığına dikkat çekilmektedir. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in hutbelerinde ve sohbetlerinde mütemâdiyen tatbik ettiği bu usûlu, ondan sonra da sahâbe-i kirâm, tabiîn, âlimler, hatipler ve vâizler biri diğerinden miras alarak devam ettirmişlerdir.

Rasûlullah (s.a.v.) bu âyeti okur okumaz hemen arkasından, *"Hayır, sadece Allah (c.c) hayırlıdır. Ebedî mübârek ve yüce olan yalnız O'dur"* diyerek bunun cevabını da bizzat kendisi verirdi. (Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 205)

Esâsen mukayesesi imkânsız olmakla birlikte, hayırlılık bakımından putlarla kendisinin karşılaştırılmasını isteyen Cenâb-ı Hak, yüce zatını tanıtırken önce ufuklarda tecelli eden kudret ve azamet nişânelerine yer vermektedir:

اَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۚ فَاَنْبَتْنَا بِهٖ
حَدَٓائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍۚ مَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَاۜ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِۜ بَلْ
هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَۜ ﴿٦٠﴾ اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَٓا
اَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًاۜ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِۜ
بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَۜ ﴿٦١﴾

60. Onlar mı hayırlı yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten sizin için su indiren mi? Öyle bir su ki biz onunla, bir ağacını bile bitirmeye güç yetiremeyeceğiniz nice güzelliklerle dolu bağlar, bahçeler yetiştiriyoruz. Allah ile beraber başka bir ilâh daha olur mu hiç? Hayır, hayır! Onlar haktan sapan bir gürûhtur.

61. Onlar mı hayırlı yoksa yeryüzünü yaşamaya elverişli kılan, içinde yer yer nehirler akıtan, onun sallanmaması için sâbit dağlar yaratan ve iki

deniz arasına bir engel koyan mı? Allah ile beraber başka bir ilâh daha olur mu hiç? Hayır, hayır! Onların çoğu gerçeği bilmiyorlar.

Sırf katından bir lutuf olarak bize bu büyük nimetleri ihsân eden Allah'a ortak koşmak akıl kârı mıdır? Bu olsa olsa cehâletten, gerçekleri bilmemekten kaynaklanmaktadır. İşte hakikî ve faydalı ilim, bu gerçekleri tüm sebep, illet ve hikmetleriyle öğrenmek ve bu hâdiseleri meydana getiren sonsuz kudret sahibi Allah'ı tanıyıp O'na teslim olmaktır.

Sonra Rabbimiz, varlığını bize tanıtan enfüsî delillere geçmektedir:

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ
الْأَرْضِ أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي
ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ
أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾ أَمَّنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ
يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا
بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٤﴾

62. Onlar mı hayırlı yoksa kendine yalvardığı zaman darda kalmış olanın imdâdına yetişip başındaki sıkıntıyı gideren ve sizi yeryüzünün halefleri ve hâkimleri yapan mı? Allah ile beraber başka bir ilâh daha olur mu hiç? Ne de az düşünüp ders alıyorsunuz!

63. Onlar mı hayırlı yoksa karanın ve denizin kat kat karanlıkları içinde size yol gösteren ve rahmetinin önünde rüzgârları müjdeci olarak gönderen mi? Allah ile beraber başka bir ilâh daha olur mu hiç? Allah, onların ortak koştukları şeylerden çok yücedir!

64. Onlar mı hayırlı yoksa bütün varlıkları baştan yaratan, sonra o yaratmayı aralıksız tekrar edip yenileyen, öldükten sonra tekrar diriltecek olan ve sizi hem gökten hem de yerden rızıklandıran mı? Allah ile beraber başka bir ilâh daha olur mu hiç? Eğer doğru söylüyorsanız, haydi delilinizi getirin!

62. âyette geçen الْمُضْطَرَّ (muztar), zaruret ve çaresizlik içinde kalmış, bunalmış, hiçbir güç ve tâkati olmayan kimsedir. Allah Teâlâ'nın, ancak dilediği kullarının duâsına icâbet etme ve sıkıntılarını defetme muhtariyeti olmakla birlikte (bk. En'âm 6/41), burada çoğunlukla çâresizlik hâlinde duânın kabul olunacağına bir işaret, hatta müjde vardır. Çünkü çâresizlik anlarında ihlas ortaya çıkar, kul tüm fânî varlıklardan gönlünü koparıp Rabbine bağlar,

imansızlar imana gelir, böylece ilâhî rahmet ve inâyet nâzil olur.

Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Üç duâ vardır ki, bunların mutlaka kabul olunacağında hiçbir üphe yoktur: Mazlumun duâsı, yolcunun duâsı ve babanın evladına duâsı." (Tirmizî, Birr 7/1905)

Yine 62. âyette yer alan **"sizi yeryüzünün halefleri ve hâkimleri yapan"** cümlesi, mü'minlere daha henüz İslâm'ın başlangıcında iken gelecekte İslâmî hâkimiyetin gerçekleşeceğini va'deden büyük bir müjdeyi ihtiva eder. Sûrenin başındaki **"Bu Kur'an... büyük bir müjdedir"** (Neml 27/2) tebşirâtı ile, Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman'ın hükümdarlık kıssasının burada zikredilmesi de bu mânaya ışık tutmaktadır.

Yüce Rabbimize ait önemli sıfatlardan biri de, hiçbir yaratığın bilmesinin mümkün olmadığı gaybı yani bizim duyularımızın algı alanı dışında kalan şeyleri yalnızca O'nun biliyor olmasıdır:

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ وَمَا يَشْعُرُونَ
اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ادّٰرَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ
مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾

65. De ki: "Göklerde ve yerde Allah'tan başka hiç kimse gaybı bilemez. Onlar öldükten sonra ne zaman diriltileceklerini de bilemezler.

66. Onların âhiretle alakalı bilgileri kıt ve yetersiz kalmıştır. Dahası, bu hususta şüphe içindedirler. Bunun da ötesinde onlar âhiretten yana kördürler.

Rivâyete göre bu âyet-i kerîmeler, müşriklerin Peygamberimiz (s.a.v.)'e kıyâmetin kopmasına dâir soru sormaları üzerine nâzil olmuştur. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XIII, 225)

"Gayb"; gizli ve kapalı olan şeyleri, bilinmeyen her şeyi, kişinin müşâhede ve tecrübe sahasının dışındaki bilgi ve malumâtı ifade eder. Ancak ferdî olarak bazı kimselerin bilip, diğer bir kısım insanların bilmediği birçok husus vardır. Bir zaman bilinmeyen şey, sonra insanların icat ettikleri bir takım âlet ve vasıtalarla bilinebilmektedir. Cin, melek ve diğer mahlukât açısından da durum aynıdır. Bir kısmına malum olan şeyler diğerlerine gizli kalabilmektedir. Fakat bir bütün olarak geçmişte hiçbir insana, cin veya meleğe bildirilmemiş, hâlen bilinmeyen ve gelecekte de bilinemeyecek olan hususlar vardır. Burada kastedilen "gayb" budur. Kıyâmetin kopuş ve insanların yeniden diriliş zamanı da sadece Allah Teâlâ'nın bileceği gayb bilgisine dâhildir. Bu sebepledir ki, böyle gaybî hususlara

akıl erdiremeyen kâfirler nakarat hâlinde hep aynı inkâr sözünü tekrarlayıp durmuşlardır:

Onlara Üzülme

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ءَإِذَا كُنَّا تُرَابًا وَآبَاؤُنَا أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ
وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾
قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾
وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَيَقُولُونَ
مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسٰى أَنْ يَكُونَ رَدِفَ
لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾

67. Kâfirler şöyle dediler: "Sahi, biz ve atalarımız çürüyüp toprak olduğumuz zaman mı, yani biz o halde iken mi diriltilip kabirlerimizden çıkartılacağız?"

68. "Doğrusu, böyle tehditler bize yapıldığı gibi, bizden önce atalarımıza da yapılmıştı. Fakat bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değil!"

69. De ki: "Yeryüzünde dolaşın da böyle diyerek günaha gömülmüş inkarcı suçluların sonlarının nasıl olduğuna ibretle bakın!"

70. Rasûlüm! Onların yüzünden üzülme ve kurmakta oldukları tuzaklardan ötürü de canını sıkma!

71. Onlar: "Eğer doğru söylüyorsanız, bizi tehdit edip durduğunuz bu azap ne zaman gerçekleşecek?" diyorlar.

72. De ki: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azabın bir kısmı belki de peşinize takılmış, ensenizde patlamak üzeredir."

İslâm, tüm nizamını "âhirete iman, hesap, cennet ve cehennem" esası üzerine kurar. Her iki âlemin bir haritası, fihristi ve rehber kitabı olan Kur'an'a da ancak, âhirete iman edenlerin inanıp tâbi olacaklarını haber verir. (bk. En'âm 6/92) O halde esas çözülmesi gereken problem, âhirete iman problemidir.

Bununla birlikte:

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ
غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧٥﴾

73. Şüphesiz Rabbin insanlara karşı sonsuz bir lutuf sahibidir; ne var ki

onların çoğu şükretmezler.

74. Doğrusu Rabbin onların göğüslerinde gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir.

75. Çünkü göklerde ve yerde gizli olan ne varsa, hepsi apaçık bir kitapta yer almaktadır.

İnananlara doğru yolu gösteren bir rehber olmak üzere indirdiği Kur'ân-ı Kerîm'e gelince:

إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَقُصُّ عَلٰى بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪لَ اَكْثَرَ الَّذ۪ي هُمْ ف۪يهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾ وَاِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٧٧﴾ اِنَّ رَبَّكَ
يَقْض۪ي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِه۪ۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْعَل۪يمُۚ ﴿٧٨﴾

76. Şüphesiz bu Kur'an, İsrâiloğulları'na üzerinde anlaşmazlığa düştükleri pek çok konuyu açıklamaktadır.

77. Aynı zamanda o, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve büyük bir rahmettir.

78. Doğrusu Rabbin, onlar arasında hikmet ve adâletle hükmünü verecektir. Çünkü O, karşı konulamaz bir kudrete sahip olan ve her şeyi hakkiyle bilendir.

İsrâiloğulları'ndan maksat yahudi ve hıristiyanlardır. Bunlar dünyaca bilinen ve etkili olan iki büyük dinin tâbileri oldukları için Kur'ân-ı Kerîm onların durumlarına çokça yer verir, problemlerini dile getirip çözerek onları doğru yola yönlendirir. Meselâ Kur'an'ın en büyük sûresi olan Bakara sûresinde daha ziyâde yahudiler; Âl-i İmrân sûresinde de hıristiyanlar söz konusu edilir. Onlar, Tevrat ve İncil gibi iki büyük hak kitabın vârisleri olmalarına rağmen, kitaplarını tahrif etmişler, kendi aralarında bir çok hususlarda anlaşmazlığa düşmüşler ve nihâyet biri diğerine lânet okuyacak hâle gelmişlerdir. Eğer onlar, "mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet olan" Kur'an'a inanır ve gereğini yerine getirecek olurlarsa, Kur'an onlara üzerinde anlaşmazlığa düştükleri pek çok hususu açıkça bildirmektedir. Açıklamadığı hususlar ise ya önemsizdir veya âhirete ait olup orada açıklanması gereken şeylerdir.

O halde:

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُب۪ينِ ﴿٧٩﴾ اِنَّكَ لَا تُسْمِعُ
الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَٓاءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِر۪ينَ ﴿٨٠﴾ وَمَٓا اَنْتَ
بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْۜ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

79. Rasûlüm! Sen yalnızca Allah'a güvenip dayan. Çünkü, tuttuğun yol gerçekliği apaçık ortada olan hak yoldur.

80. Şunu iyi bil ki sen, ne ölülere duyurabilirsin, ne de arkalarını dönüp kaçarlarken o sağırlara dâvetini işittirebilirsin.

81. Körleri de savrulup durdukları yanlış yollardan kurtarıp doğru yola çekebilecek olan sen değilsin. Sen dâvetini ancak, önyargısız bir şekilde âyetlerimize inanıp gerçeğe teslim olmaya yatkın kimselere duyurabilirsin.

Kâfirler, gerçeği anlama, duyma ve görme bakımından "ölü", "sağır" ve "kör" hükmündedirler. Bunlara gerçeği dinletmek, belletmek ve onları sapıklıklardan kurtarıp doğru yola getirmek Peygamber'in elinde olan bir şey değildir. Onun, ancak Allah'ın âyetlerine inanan ve O'na teslim olan kişilere sözünü dinletmesi mümkün olabilir. O halde peygamberin ve onun tebliğ vazîfesini üstlenen kişilerin yapması gereken, Allah'a güvenip vazîfelerini yerine getirmeye çalışmaları, fakat kimin doğru yola gelip gelmeyeceği hususundaki kararı Allah'a havâle etmeleridir.

Zâten öyle bir zaman gelecek ki herkes gerçeği görecek:

Dâbbetü'l-Arz

وَاِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ اَخْرَجْنَا لَهُمْ دَٓابَّةً مِنَ الْاَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ اَنَّ
النَّاسَ كَانُوا بِاٰيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾

82. Kıyâmet yaklaşıp onlara verilen azap sözü başlarına geldiği zaman yerden bir canlı çıkarırız. O da, insanların âyetlerimize kesin olarak inanmadıklarını kendilerine söyler.

دَٓابَّةُ الْاَرْضِ (dâbbetü'l-arz), kıyâmetin büyük alametlerinden biridir. Bu hususta Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

Ş "*u üç husus ortaya çıktığı vakit, eğer ki i önceden iman etmemi veya mü'min olarak herhangi bir hayır i lememi ise, hiçbir nefse o vakit inanmasının bir faydası olmayacaktır. Şunlar: Güne in batıdan doğması, Deccâl ve Dâbbetü'l-Arz'ın çıkmasıdır.*" (Müslim, İman 249)

Abdullah b. Ömer (r.a.)'e göre bu hâdise, dünyada iyiliği emreden ve kötülüklerden sakındıran hiçbir fert kalmadığı zaman vuku bulacaktır. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XX, 17)

Dâbbetü'l-Arz'ın olağanüstü bir şekilde konuşması, elbette ki istediği herhangi bir şeye konuşma kuvvetini veren Allah'ın kudretini gösteren bir delildir. O, bu kuvveti, kıyâmetten önce bir tek hayvana verecek, fakat kıyâmetten sonra bu istidâdı daha başka varlıklara da ihsân edecektir. (bk. Yâsîn 36/65; Fussılet 41/20-22)

Gelen âyetlerde ise mahşer yerinden bir manzara arz edilir:

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ
يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫ قَالَ اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيَاتٖى وَلَمْ تُحٖيطُوا بِهَا
عِلْمًا اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا
فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾ اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فٖيهِ وَالنَّهَارَ
مُبْصِرًا اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾

83. O gün her ümmet içinden âyetlerimizi yalanlayanları gruplar hâlinde toplarız. Onlar bir araya getirilip toplu olarak hesap yerine sevk edilirler.

84. Nihâyet hesap yerine geldiklerinde Allah onlara şöyle buyurur: "Demek siz, ne olduğunu iyice dinleyip anlamadan benim âyetlerimi

yalanladınız, öyle mi? Değilse, bu yaptığınız neydi?"

85. Böylece işledikleri zulümler yüzünden tehdit edildikleri azap sözü gerçekleşir. Artık onların tek bir kelimeyle de olsa mazeret uyduracak halleri kalmaz.

86. Hiç görmezler mi ki biz, dinlenip sükûnete ersinler diye geceyi karanlık ve çalışıp kazansınlar diye gündüzü aydınlık kıldık? Şüphesiz bunda, iman eden bir toplum için nice deliller ve ibretler vardır.

İnsanlar ilâhî kudret tarafından geceleyin uyutulmakta, sabahleyin tekrar uyandırılmaktadırlar. Bu hal âdeta mahşerin bir provası şeklinde her gün tekrar edilip durmaktadır. Bu kadar canlıyı uyutan ve tekrar uyandıran, bunu binlerce, yüz binlerce kez tekrar eden Allah'ın ölüleri diriltmeye gücü yeteceğini bilip ona göre istikâmetlerini tâyin etmeleri lâzımdı. Çünkü sûra üflenip kıyâmet kopmaya başlayınca artık iş işten geçmiş, dönülmez bir yola girilmiş olacaktır:

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ
اِلَّا مَنْ شَٓاءَ اللّٰهُۜ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾

87. Sûra üfleneceği gün, Allah'ın diledikleri dışında, göklerde ve yerde olan herkes dehşetli bir korkuyla donakalacak; hepsi de başları eğik, boyunları bükük vaziyette O'nun huzuruna geleceklerdir.

Kıyâmet günü İsrâfil (a.s.), umûmî kabule göre iki kez sûra üfleyecektir. Birinci kez üflediğinde gökler, yerler yıkılacak ve tüm canlılar ölecektir. İkinci kez üflediğinde ise insanlar tekrar diriltilip kabirlerinden çıkacaklardır. (bk. Zümer 39/68)

Şimdi de kıyâmet günü dağların durumundan bir tablo sunulur:

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِۜ صُنْعَ اللّٰهِ
الَّذٖٓي اَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍۜ اِنَّهُ خَبٖيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾

88. Dağları görür, onları hareketsiz, yerlerinde donmuş sanırsın. Halbuki onlar, bulutların yürümesi gibi geçer giderler. Bu, her şeyi sağlam ve mükemmel yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz O, yaptığınız her şeyi en iyi bilendir.

Âyet-i kerîme bir açıdan dağların şu anki bizim göremediğimiz gizli durumlarına ışık tutmakta, şimdiki hâlin her an oluş ve yok oluşunu göstererek kıyâmet ve yeniden dirilmeyi düşündürmek için bunu bir nevi delil olarak göstermektedir. Şöyle ki: Son derece katı cisimler hâlinde gözüken dağlar da

aslında gezici gazlardan meydana gelmiştir. Zerrelerinde bulut buharlaşır gibi kimyasal değişim ile her an yeni bir yaratılış devam edip durmaktadır. Bu suretle yoğunlukları da bir tek hacimde sabit kalmayıp her an değişmekte ve yeniden meydana gelmektedir. Bu sebeple kâinatın en sabit görülen şeyleri bile böyle her an değişme ile bir kıyâmete doğru gitmektedir. Şu halde günün birinde bir üfürme ile o koca dağların yerinden bütün yoğunluklarıyla yürütülüp yeryüzünün başka bir yeryüzüne değiştirilebileceğinin ilâhî kudret karşısında hiç de zor olmayacağı gözler önüne serilmektedir.

Dağların cansız göründükleri halde yürüyor olmaları aynı zamanda şu hususlara misâl kabul edilebilir:

• Bu, dünya hayatı hakkında verilmiş bir misâldir. Ona bakan bir kimse, onun dağlar gibi durmakta olduğunu zanneder, fakat dünya tıpkı bulutlar gibi yok oluştan payını almaya devam etmektedir.

• Bu, iman hakkında verilmiş bir misâldir. İman kalpte sabit olduğu halde, onun meyvesi mesâbesindeki sâlih ameller göğe doğru yükselir.

• Bu, beden ve ruha dâir verilmiş bir misâldir. Vefât esnâsında beden cansız dururken, gerçekte mü'min ruh arşa doğru yükselir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XIII, 243)

• Bu, temkin ehli âriflere işarettir. Onlar bedenleri itibariyle sakin sakin dururlar, fakat ruh ve sırlarıyla melekût âleminde dolaşıp mânevî güzellikleri seyran ederler. Bu sebeple "Ârif, kâindir, bâindir" denilmiştir. Yani "o zâhirî itibariyle insanlarla beraber bulunmaktadır. Fakat iç âlemi itibariyle bütün ş yaratıklardan uzaklaşmış, Allah'a yaklaşmıştır." (bk.Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, II, 428)

Buna göre:

Kim Bir İyilik Yaparsa

مَنْ جَٓاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَاۚ وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ اٰمِنُونَ ﴿٨٩﴾
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾ وَمَنْ جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِۜ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا

89. Kim huzurumuza bir iyilikle gelirse, mükâfat olarak ona ondan daha hayırlısı verilecektir. Üstelik böyleleri, o günün dehşetinden de güven içinde olacaklardır.

90. Ama kim de kötü amellerle gelirse, işte onlar yüzükoyun ateşe atılacaklardır. Siz, başka değil, ancak yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz.

Bu sebeple, Allah Rasûlü (s.a.v.)'e, bütün insanları İslâm'a çağırarak şöyle demesi emrediliyor:

اِنَّمَٓا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذ۪ي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍۘ
وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِم۪ينَۙ ﴿٩١﴾ وَاَنْ اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَۚ فَمَنِ اهْتَدٰى
فَاِنَّمَا يَهْتَد۪ي لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ اِنَّمَٓا اَنَا مِنَ الْمُنْذِر۪ينَ ﴿٩٢﴾

91. Rasûlüm de ki: "Bana, bu beldeyi muhterem ve mukaddes kılan ve her şey kendisine ait olan Rabbe kulluk etmem emredildi. Ve bana müslümanlardan olmam emredildi."

92. "Yine bana Kur'an okumam emredildi." Artık kim doğru yola girerse kendi iyiliğine girmiş olur; kim de doğru yoldan saparsa: "Ben sadece bir uyarıcıyım" de!

Mekkeliler, Arap yarımadasının her tarafında anarşi ve terör had safhadayken Mekke'nin muhterem ve güvenli bir belde oluşundan geniş olarak istifade etmişlerdir. O halde Allah'ın bu nimetine teşekkür olarak, putları bırakıp O'na kulluk etmeleri gerekmez mi? Hem zâten her şey Allah'a ait olup, putların hiçbir tasarruf ve salâhiyetleri bulunmadığı için Allah'ı bırakıp onlara tapmalarının hiçbir anlamı ve gerekçesi yoktur.

Yüce Rabbimiz, dünya ve âhiret saâdetine erebilmeleri için kullarından bunları istemektedir. Peygamberin vazîfesi, kulları bu ilâhî nizamı kabul ve ona itaate dâvettir. Dâvete icâbet eden kendi iyiliğine, etmeyen de kendi kötülüğüne hareket etmiş olacaktır. Yoksa bunun Allah'a ne bir faydası, ne de bir zararı dokunabilir. O, sadece katından bir lutuf olarak insanlara hem maddî, hem de

peygamber ve kitap göndermek gibi mânevî nimetlerini cömertçe ihsân etmektedir.

O halde Rasûlüm:

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

93. De ki: "Bütün hamdler Allah'a aittir. O, size varlığının delillerini gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız." Rabbin, yaptıklarınızdan asla habersiz değildir!

"Allah'ın göstereceği işaretler"den maksat, gerek göklerde, gerek yerde, gerekse kendi nefislerimizde Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, birliğini, kudret ve azametini gösteren delillerdir. (Fussılet 41/53; Zâriyât 51/20-22)

Bu sûrenin sonunda bahsedilen Allah'ın varlığının delil ve mûcizelerini gösterme va'di, şimdi gelmekte olan Kasas sûresindeki Hz Mûsâ'ya verilen mûcizeler ve Firavun'a karşı gâlip gelmesi ile gerçekleşecektir. Çünkü hak-bâtıl mücâdelesinde ilk planda zayıf durumda olan mü'minleri kuvvetlendirip, kuvvetlileri devirmek de Allah Teâlâ'nın sonsuz kudretinin bir tezahürüdür:

سُورَةُ الْقَصَصِ

28- KASAS SÛRESİ

28. KASAS SÛRESİ

Kasas sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 88 âyettir. İsmini 25. âyette yer alıp Hz. Mûsâ'nın doğumundan Medyen'e gelişine kadar başından geçen olayları ifade eden "Kasas" kelimesinden alır. اَلْقَصَصُ (kasas), sözlükte hâdiseleri uygunluk sırasına göre zikretmek mânasına gelir. Mushaf tertibine göre 28, iniş sırasına göre 49. sûredir.

Konusu

Kasas sûresinin esas hedefi, Rasûlullah (s.a.v.)'in nübüvveti etrafında çoğalan şüphe ve itirazları bertaraf edip, ona inanmamak için ileri sürülen mazeretleri geçersiz kılmaktır. Bu sebeple sûrede Hz. Mûsâ'nın kıssası, nâzil olduğu dönemin dinî, siyâsî, ahlâkî ve içtimâî problemlerine ışık tutacak yönleriyle en geniş bir tarzda anlatılır. Annesi tarafından Nil'e bırakıldıktan sonra Firavun'un sarayına alınıp orada yetiştirilmesi; yanlışlıkla kıptıyi öldürüp, öldürülme korkusuyla Mısır'dan Medyen'e kaçması; Hz. Şuayb'e damat olması ve ona hizmet etmesi; Mısır'a dönüş esnâsında Tur dağında vahye nâil olup, kendine verilen mûcizelerle Firavun'a gönderilmesi; Firavun'un tavrı ve meydan okuması en dikkat çekici yönleriyle nazarlara sunulur. Bunlar anlatılırken Allah Teâlâ'nın peygamberini muzaffer kılmak için hangi görünmez kuvvetleri, vasıta ve sâikleri devreye soktuğu; din düşmanlarına ise nasıl tahmin edemedikleri noktalardan müdâhale edip onların çabalarını boşa çıkardığı ve neticede kendi iradesini gerçekleştirdiği gösterilir. Bu kıssadan hareketle Kur'an karşısında Ehl-i kitabın ve müşriklerin halleri mizan olunur. Kur'an'ın gerçekliği, âhiretin varlığı can alıcı ifadelerle beyân edildikten sonra Allah Teâlâ'nın azamet ve kudret nişânelerine şöyle bir atf-ı nazarda bulunulur. Dünyanın fâniliği, âhiretin ebedî ve gerçek hayat oluşuyla ilgili Kārûn misâli verilir. Bütün hazineleriyle birlikte bir gecede yerin dibine geçirilen Kārûn, Allah'ı bırakıp dünya malını putlaştıranlara ve ona aldananlara ne müthiş bir misâldir. Ne malı ne de Hz. Mûsâ'ya yakınlığı ona bir fayda sağlamaz. Sûre, İslâm'ın kemâle ereceği ve dünyaya hâkim olacağı müjdesiyle nihâyete erer. Fakat bu kutlu dâvayı omuzlanacak Peygamberimiz (s.a.v.)'in izinden yürüyen, kâfirlere arka çıkmayan, Allah'ın âyetlerine göre hareket eden, gerçek tevhid ehli civanmertlere, cengâverlere, mücâhitlere gerek olduğu belirtilir.

Firavun İyice Azgınlaşmıştı

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَاِ
مُوسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي
الْاَرْضِ وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَٓائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَٓاءَهُمْ
وَيَسْتَحْـيٖ نِسَٓاءَهُمْ اِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Tâ. Sîn. Mîm.

2. Bunlar, gerçekleri açıklayan apaçık kitabın âyetleridir.

3. Rasûlüm! Kesin olarak iman edecek bir toplumun faydalanması için Mûsâ ve Firavun arasında geçen olayların bir kısmını gerçeğe tam uygun olarak sana anlatacağız.

4. Şüphesiz Firavun o ülkede iyice azgınlaşmış ve halkını sınıflara, kastlara ayırmıştı. İçlerinden bir grubu özellikle zayıf düşürmek istiyor; bunun için de oğullarını boğazlıyor, kadınlarını ve kızlarını ise yüz kızartıcı işlerde kullanmak üzere sağ bırakıyordu. Gerçekten o tam bir bozguncu idi.

Firavun, o dönemin Mısır hükümdarıdır. Son derece azgın, zorba ve bozguncu biridir. Kendisini öylesine kibir ve gurur kaplamıştı ki, neticede tanrılık iddiasında bulunmuş, "Ben sizin en büyük rabbinizim" demişti. (bk. Nâziât 79/24) Mülk ve saltanatıyla şımararak eli altında bulunanlara üstünlük kurmaya çalıştı. Onları etnik ve siyasi durumlarına göre fırkalara, sınıflara ve kastlara ayırmıştı. Bunlar arasında, ileride başına belâ olmalarından korktuğu İsrâiloğulları'nı zayıf düşürmek, ezmek ve başlarını yukarı kaldıramayacak zelil bir hâle getirmek istiyordu. Bu sebeple onları her türlü ağır işlerde çalıştırması yetmiyormuş gibi, bu kez oğullarını öldürmeye ve kızlarını sağ bırakmaya başlamıştı. Bunun nedeni ise, kâhinlerden birinin: "İsrâiloğulları arasında doğacak bir erkek çocuğun, Firavun'un mülk ve saltanatına son vereceğini" söylemiş olmasıydı.

Nefis ve şeytanın girdabındaki Firavun, kendine göre bir zulüm yolu tutmuş gidiyordu. Fakat bakalım ilâhî küllî irade hangi istikâmette tecelli edecekti:

وَنُرِيدُ اَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِى الْاَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَۙ ﴿٥﴾ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى الْاَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

5. Biz ise o ülkede hor ve hakir görülenlere lutufta bulunmak, onları önderler yapmak ve onları Firavun'un devlet ve saltanatına mirasçı kılmak istiyorduk.

6. Böylece onlara yeryüzünde kuvvet ve hâkimiyet vermeyi; Firavun, Hâmân ve ordularına da, İsrâiloğulları eliyle geleceğinden korktukları şeyleri başlarına geçirip göstermeyi diliyorduk.

Firavun, her ne kadar İsrâiloğulları'nı ezme ve bitirme siyaseti gütse de, netice Firavun'un aleyhine ve İsrâiloğulları'nın lehine vuku bulacaktı. Sonunda gerçekten korktukları oldu. Firavun ve ordusu boğularak helâk edildi. Hem onun devletine hem de mukaddes topraklara, aralarından çıkan Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman gibi hükümdar peygamberler vesilesiyle İsrâiloğulları hâkim oldu. (bk. A'râf 7/137)

Bu girizgâhtan sonra şimdi son derece ilginç sahneler hâlinde kıssanın tafsilâtı gelmektedir:

Yavrunu Denize Bırak

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِعٖيهِۚ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقٖيهِ
فِى الْيَمِّ وَلَا تَخَافٖي وَلَا تَحْزَنٖيۚ اِنَّا رَٓادُّوهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ
الْمُرْسَلٖينَ ﴿٧﴾ فَالْتَقَطَهُٓ اٰلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًاۜ اِنَّ
فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِـٖٔينَ ﴿٨﴾ وَقَالَتِ امْرَاَتُ
فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لٖي وَلَكَۜ لَا تَقْتُلُوهُۗ عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَٓا اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾

7. Mûsâ'yı doğurduğunda annesine: "Onu emzir. Kendisine bir zarar geleceğinden korkarsan onu denize bırak; boğulmasından korkma ve ayrılığına üzülme. Çünkü biz onu sana tekrar kavuşturacağız ve onu peygamberlerden biri kılacağız" diye vahyettik.

8. (Mûsâ'nın annesi onu denize bırakmak mecburiyetinde kaldı.) Derken Firavun'un ailesi onu yitik çocuk olarak bulup denizden aldılar. Bilmiyorlardı ki o, ileride kendileri için bir düşman ve başlarına dert olacaktı. Doğrusu Firavun da Hâmân da askerleri de yanlış bir yolda idiler.

9. Firavun'un hanımı sandıktan çıkan çocuğu görünce kocasına: "Hem benim, hem de senin için göz ve gönül aydınlığı olacak sevimli bir çocuk! Sakın onu öldürmeyin. Belki bize faydası dokunur yahut onu evlat ediniriz" dedi. Halbuki onlar işin sonunun nereye varacağını fark edemiyorlardı.

Çocuğunun öldürülme tehlikesiyle yüz yüze gelen Mûsâ'nın annesi, onu bir sandığa koyup Nil'e bıraktı. Su onu getirip ırmağın kenarında küçük bir göletin kıyısına yaklaştırınca Firavun'un hizmetçileri onu alıp efendilerinin yanına getirdiler. Firavun'un hanımı da oradaydı. Sandığı açıp o sevimli yavruyu görünce hanımın gönlü ona bağlandı. **"Ayrıca bizzat benim gözetimimde yetişip eğitilmen için sana kendimden gönülleri cezbeden bir güzellik ve sevecenlik vermiştim"** (Tâhâ 20/39) âyetinde verilen müjde gerçekleşmeye başladı. Gerçekten de Cenâb-ı Hak, Mûsâ (a.s.)'ın gözlerine öyle bir melâhat, öyle bir güzellik vermişti ki, gören kendini alamıyor, onu sevmekten başka çaresi kalmıyordu. İşte en kritik noktada ona gönlünü kaptıranlardan biri de Firavun'un hanımı oldu. Onu öldürmelerine müsaade etmedi. Kocasını da iknâ ederek ondan fayda görebileceklerini veya onu çocuk edinebileceklerini söyledi. Halbuki Firavun ve yardımcıları, Mûsâ'yı Nil'den kurtarıp ona sahip çıkmakla, onu saraylarında el bebek gül bebek büyütmekle, kendi sonlarını getirecek ilâhî

planın birer oyuncusu olarak iş yaptıklarının farkında bile değillerdi. Çünkü bu şekilde ileri de kendilerini mallarından, yurtlarından ayırıp Kızıl denizin azgın sularında boğacak ve ebedî bir üzüntü ve pişmanlığa uğramalarına sebep olacak birinin bakımını kendi elleriyle yapıyorlardı.

Peki bu sırada Mûsâ'nın annesi ne haldeydi:

وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغًا اِنْ كَادَتْ لَتُبْدٖى بِهٖ لَوْلَٓا اَنْ رَبَطْنَا
عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ لِاُخْتِهٖ قُصّٖيهِ
فَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ
الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ
وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾ فَرَدَدْنَاهُ اِلٰٓى اُمِّهٖ كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ
وَلِتَعْلَمَ اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

10. Mûsâ'nın annesi, çocuğun Firavun'un eline geçtiğini öğrenince aklı başından gidip onun dışındaki her şeyi unuttu. Kendisine verdiğimiz sözün kesinlikle gerçekleşeceğine tam olarak güvenmesi için kalbini sabır ve metânetle kuvvetlendirmeseydik, neredeyse işi açığa vuracaktı.

11. Bu haldeyken annesi Mûsâ'nın ablasına: "Çaktırmadan onun izini takip et" dedi. O da, Firavun adamları farkına varmadan, uzaktan uzağa onu gözetledi.

12. Biz Mûsâ'yı daha ilk günden annesine kavuşuncaya kadar diğer sütanneleri emmekten alıkoyduk. Bu sebeple çaresiz kalan bakıcıların imdâdına Mûsâ'nın ablası yetişti ve: "Sizin adınıza onun bakımını üstlenecek, ona çok içten davranıp terbiye edecek bir âileyle sizi tanıştırayım mı?" dedi.

13. Böylece Mûsâ'yı annesine kavuşturduk ki, annesinin gözü ve gönlü aydın olsun, artık üzülmesin ve Allah'ın verdiği sözün mutlaka gerçekleşeceğini bilsin. Ne var ki, insanların çoğu bu gerçeği bilmez.

Annesinin talebi üzerine ablası, Mûsâ'yı takibe aldı. Sarayın hizmetçilerine çaktırmadan kardeşinin durumunu izliyordu. Hizmetçiler onu beslemek için uğraşıyor, onu emzirecek birini bulmaya çalışıyorlardı. Çocuk ise iradesine karşı konulamayacak bir merkezden aldığı tâlimat doğrultusunda dişlerini birbirine kenetlemiş, getirilen hiçbir annenin sütünü emmiyordu. Çünkü Allah ona, öz annesi dışındaki annelerin sütünü emmesini yasaklamıştı. Dolayısıyla o,

konuşacak durumu olmasa da, hal diliyle ısrarla öz annesini bekliyordu. Kaderin cilvesine bakalım ki, sabahleyin onu öldürmek niyetiyle kalkanlar, şimdi onu hayatta tutabilmenin canhıraş gayreti içinde bulunuyorlardı. Çocuğun ölmesinden ya da zayıf düşmesinden endişeleniyorlardı. Böylece ilâhî kudret, çocuğa sütanne arayanların şaşkınlığını Mûsâ'nın ablası için bir fırsat hâline getirmişti. Tam bu sırada o, hizmetçilerin yanlarına sokularak, çocuğu hiç tanımayan yabancı birisiymiş gibi olaya müdahale etti. Onu emzirecek, bakımını üstlenecek, onu ninnileriyle teskin edip onu güzelce terbiye edecek bir âileyi onlara bulabileceğini söyledi.

Çaresizliğin verdiği şaşkınlık içinde bulunan hizmetçiler hiç tereddüt göstermeden teklifi kabul ettiler. Ablası durumu annesine haber verdi. O da gelip yavrusunu bağrına bastı. Hâsılı Cenâb-ı Hakk'ın va'dettiği şekilde kısa bir müddet içinde Mûsâ, karşı konmaz ilâhî kanunların çizdiği mecbûrî istikâmet içinde sağ salim annesine kavuşmuş oldu.

Hiç şüphesiz Yüce Rabbimiz, insanı dehşete düşüren harikulâde planının ilk safhasını bu şekilde gerçekleştirdi. Şimdi Hz. Mûsâ, güvenilir bir yerde, can düşmanı Firavun'un himâyesinde, hanımının gözetiminde ve öz annesinin kucağında büyümeğe devam etmektedir.

Böylece yıllar geçti, Mûsâ gençlik çağına ulaştı:

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَاسْتَوٰى اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى
الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾ وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ
فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ ۘ هٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ ۚ فَاسْتَغَاثَهُ
الَّذِى مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِى مِنْ عَدُوِّهِ ۙ فَوَكَزَهُ مُوسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ ۘ
قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ ۜ اِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ قَالَ
رَبِّ اِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى فَاغْفِرْ لِى فَغَفَرَ لَهُ ۜ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ
﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا اَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ اَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾

14. Mûsâ yiğitlik çağına erişip bedenen ve zihnen iyice olgunlaşınca ona hüküm ve ilim verdik. İşte biz iyilik eden ve işini güzel yapanları böyle mükâfatlandırırız.

15. Bir gün Mûsâ, halkın ortalıkta bulunmadığı bir sırada şehre girdi. Orada iki adamın birbiriyle kavga ettiğini gördü. Bunlardan biri kendi kavminden, öbürü ise düşman tarafından idi. Kendi kavminden olan kişi,

düşmanına karşı ondan yardım istedi. Mûsâ da ötekine bir yumruk attı, adamın ölümüne sebep oldu. Arkasından da: "Bu, şeytan işidir. Gerçekten o, insanları doğru yoldan saptıran apaçık bir düşmandır" dedi.

16. Hemen Rabbine yönelip: "Rabbim! Ben kendime yazık ettim. Ne olur, beni bağışla" diye yalvardı. Rabbi de onu bağışladı. Çünkü O, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

17. Sonra da: "Rabbim! Bana lutfettiğin bunca nimetler hakkı için bir daha suçlulara asla arka çıkmayacağım" dedi.

Hz. Mûsâ, kendisine verilen "hüküm ve hikmet" sayesinde iyiyi kötüden ayırabileceği, meseleleri gerektiği gibi anlayıp değerlendirebileceği, doğru ve yerinde karar verebileceği bir kabiliyet elde etmiş oldu. Yine kendisine verilen "ilim" sayesinde de artık o, ne yapması gerektiğini bilecek ve işlerini o istikâmette yapmaya çalışacaktı. Mûsâ, aslında fıtratı iyilik yapmak üzere yaratılmış, peygamber namzedi bir güzel insandı. Cenâb-ı Hak onu, yavaş yavaş hem o büyük vazîfeye hazırlıyor, hem de ona mükâfatlarda bulunuyordu. Bu sırada meydana gelen beklenmedik bir olay, âdetâ bundan sonra meydana gelecek hâdiseler için "pini çekip dinamidi ateşleme" mesâbesinde idi.

Mûsâ'nın, kendinden yardım isteyen İsrâilî'nin imdâdına yetişip onu kurtarmak için salladığı tek yumruk, kavganın diğer ucunda yer alan kıptînin düşüp ölmesine yetmişti. Halbuki Mûsâ'nın öyle bir niyeti yoktu. Fakat Allah Teâlâ, İsrâiloğulları'nı Firavun'un zulmünden kurtarmak için takdir buyurduğu küllî planı safha safha uyguluyordu. Buna göre Mûsâ'nın Mısır'dan çıkması için son derece mücbir bir sebebin olması lâzımdı. İşte normal şartlarda tek yumrukla sağlıklı bir adamın ölme ihtimali oldukça düşükken, o kıptinin Mûsâ'nın bir vuruşuyla ruhunu teslim etmesi, bu ilâhî planın bir uzantısı idi.

Hz. Mûsâ, derhal Rabbine yöneldi, O'nun af ve mağfiretine sığındı. Allah Teâlâ da onun duâsını kabul etti, zellesini bağışladı, gönlündeki gam ve kederi giderdi. (bk. Tâhâ 20/40) Buna karşılık Mûsâ da: **"Rabbim! Bana lutfettiğin bunca nimetler hakkı için bir daha suçlulara asla arka çıkmayacağım"** (Kasas 28/17) diye söz verdi. O, bu sözüyle, ister fert ister topluluk olsun, dünyada zulmeden, suç işleyip hâinlik eden hiç kimseye yardımcı olmamayı kastediyordu. Böylece Mûsâ o günlerde Firavun ve idâresiyle olan ilişkilerini kesmeyi ahdetmişti. Zira onlar zâlimdi ve ülkede zulme dayanan bir sistemi hâkim kılmışlardı. Artık Mûsâ gibi takvâ sahibi bir insanın böyle zorba bir sistem içinde vazîfe yapmaya, onun güç ve itibarının yükselmesine alet olmaya daha fazla devam edemeyeceği ortaya çıkmıştı. Mûsâ'nın bu sözünden anlaşıldığına göre, bir mü'min, ister bir fert, ister bir zümre, isterse iktidardaki bir düzen

olsun zâlime yardım etmekten tamâmen kaçınmalıdır.

Bakalım, son derece tehlikeli bir sürecin başladığı sırada Mûsâ ne yaptı:

فَاَصْبَحَ فِى الْمَدِينَةِ خَٓائِفًا يَتَرَقَّبُ فَاِذَا الَّذِى اسْتَنْصَرَهُ بِالْاَمْسِ
يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسٰى اِنَّكَ لَغَوِىٌّ مُبِينٌ ﴿١٨﴾ فَلَمَّا اَنْ اَرَادَ
اَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِى هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالَ يَا مُوسٰى اَتُرِيدُ اَنْ تَقْتُلَنِى كَمَا
قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْاَمْسِ اِنْ تُرِيدُ اِلَّا اَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِى الْاَرْضِ وَمَا
تُرِيدُ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٩﴾ وَجَٓاءَ رَجُلٌ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ
يَسْعٰى قَالَ يَا مُوسٰى اِنَّ الْمَلَاَ يَاْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ اِنِّى
لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢٠﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا خَٓائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ
نَجِّنِى مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢١﴾

18. Mûsâ şehirde korku içinde etrafı gözetleyerek sabahladı. Bir de ne görsün: Dün kendisinden yardım isteyen İsrâilî, feryat ederek yine onu imdâdına çağırıyor. Bu kez Mûsâ ona: "Belli ki sen, doğru davranmasını bilmeyen azgının tekisin!" dedi.

19. Bununla beraber Mûsâ, hem kendisinin hem de soydaşının düşmanı olan adamı yakalamak isteyince, soydaşı, az önceki azarlamasından dolayı kendisini yakalayacağını sanarak: "Ey Mûsâ! Dün bir cana kıydığın yetmemiş gibi, şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun? Anlaşılan sen, bu ülkede kan dökücü bir zorba olmanın peşindesin. Yoksa senin niyetin insanların arasını düzeltip hakkı hâkim kılmak filan değil!" dedi.

20. O sırada şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve ayağının tozuyla: "Ey Mûsâ! Firavun'un ileri gelen adamları şu anda seni öldürmek için aralarında görüşüp duruyorlar. Hemen buradan çık, git! Şüphen olmasın, ben senin iyiliğini isteyen biriyim!"

21. Mûsâ korku içinde etrafı gözetleyerek şehirden çıkıp gitti. Allah'a sığınmış, "Rabbim! Beni şu zâlimler gürûhunun elinden kurtar" diye yalvarıyordu.

Bu olaylar, Mûsâ'da ve tüm İsrâiloğulları'nda Firavun ve halkına karşı artık patlama noktasına gelmiş bir nefretin habercisi konumundadır.

Hakkında idam kararı verilen Hz. Mûsâ için tek ihtimal kalmıştı: "Rabbim beni bu zâlimlerin elinden kurtar" diyerek, hiç beklemeden derhal Mısır'ı terk etmek.

Öyle de oldu: Mûsâ, içi korku dolu bir halde, her an yakalanma endişesi içinde etrafı gözetleyerek, ama bir taraftan da gönlü Rabbine bağlı bir halde duâ ederek ve O'ndan yardım talep ederek şehri terk etti. Fakat nereye gideceğini, ne yapacağını bilmiyordu:

Rabbim Sana Öyle Muhtâcım ki

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبّ۪ٓي اَنْ يَهْدِيَن۪ي سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ ﴿٢٢﴾

وَلَمَّا وَرَدَ مَٓاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَۘ وَوَجَدَ مِنْ
دُونِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُودَانِۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَاۜ قَالَتَا لَا نَسْق۪ي حَتّٰى
يُصْدِرَ الرِّعَٓاءُ وَاَبُونَا شَيْخٌ كَب۪يرٌ ﴿٢٣﴾ فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى
الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنّ۪ي لِمَٓا اَنْزَلْتَ اِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَق۪يرٌ ﴿٢٤﴾

22. Mûsâ Medyen tarafına yönelince: "Umarım, Rabbim beni doğru yola eriştirir" dedi.

23. Medyen'in su kuyularına varınca orada dâvarlarını suvarmakta olan bir toplulukla karşılaştı. Onların az uzağında kendi hayvanlarını sudan uzak tutmaya çalışan iki kız gördü. Onlara: "Siz neden hayvanlarınızı suvarmıyorsunuz?" diye sordu. Onlar da: "Çobanlar suvarıp çekilmeden biz onların arasına karışıp suvaramayız; babamız da pek yaşlı bir ihtiyar olduğu için iş bize kalıyor" dediler.

24. Bunun üzerine Mûsâ o iki kızın dâvarlarını suvarıverdi. Sonra gölgeye çekilip: "Rabbim! Şüphesiz, bana lutfedeceğin her iyiliğe öylesine muhtacım ki!" dedi.

Rivâyete göre bu kızlar, Şuayb (a.s.)'ın kızları Safûra ile Süfeyrâ idi.

Mûsâ, sekiz gündür aç olmasına rağmen çok güç de olsa kuyudan su çekti, Safûra ile Süfeyrâ'nın hayvanlarını suladı. Açlığını, yorgunluğunu, yabancı sahipsiz bir kimse olduğunu, peşinden düşmanların kovaladığını bahane ederek, yapması gereken iyiliği yapmaktan vazgeçmedi. Çünkü aldığı terbiye, sahip olduğu ahlâkî anlayış ve bozulmamış tertemiz fıtratı bunu gerektiriyordu. Kızlar teşekkür edip oradan ayrıldılar. Mûsâ ise günlerdir bir şey yememişti; çok açtı. **"Rabbim! Şüphesiz, bana lutfedeceğin her iyiliğe öylesine muhtacım ki!"** sözleriyle de Rabbinden kendisine maddî-mânevî lutufta bulunmasını, husûsîyle azık ihsân etmesini niyâz etmekteydi. Mûsâ'nın bu duâsını: "Doğrusu bana indirdiğin hayırdan dolayı muhtaç duruma düştüm!" şeklinde mânalandırmak da mümkündür. Buna göre Mûsâ, kendisine tevdî edilen yüce vazîfeye ve bu sebeple dünyada fakir düşüşüne işaret ediyordu. Çünkü o, Firavun'un yanında bolluk içinde idi. Fakat bu sözler, şikâyet için değil, Cenâb-ı Hakk'ın kendisini selâmete eriştirmesine bir teşekkür ve açlığını gidermesi için de bir nâz ve niyâz

kabîlindendi.

Şuayb (a.s.), kızlarının dâvarları sulamaktan erken döndüklerini görünce şaşırdı ve bunun sebebini sordu. Kızları da, daha önce o beldede hiç görmedikleri sâlih bir insanın kendilerine yardım ettiğini söylediler:

فَجَاءَتْهُ اِحْدٰيهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ اِنَّ اَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَتْ اِحْدٰيهُمَا يَا اَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَمِينُ ﴿٢٦﴾

25. Derken babalarının yanına dönen o iki kızdan biri utana sıkıla Mûsâ'nın yanına geldi: "Hayvanlarımızı suvarmana karşılık ücretini ödemek için babam seni yanına çağırıyor" dedi. Mûsâ kızların babasının yanına gelip başından geçenleri anlatınca o zat: "Korkma, artık o zâlim kavimden kurtulmuş bulunuyorsun" dedi.

26. Kızlardan biri: "Babacığım, onu ücretli olarak tut. Çünkü senin ücretle çalıştıracağın en iyi adam, ancak bunun gibi kuvvetli ve güvenilir biri olmalıdır" dedi.

Kur'ân-ı Kerîm burada kızın yabancı bir erkeğe doğru yürüyüşünü tavsif ederek, kıyâmete kadar gelecek tüm kadınlara ve kızlara edep ve hayâ dersi vermektedir. Hem yürüyüşü son derece hayâlı ve edepli bir yürüyüş, hem de ona söylediği söz çok edepli, vakur, açık ve net bir sözdür.

Rivâyete göre Şuayb (a.s.) sofra hazırlatıp yemek ikrâm etti. Hz. Mûsâ, o kadar aç olmasına rağmen yemekte tereddüt gösterdi. Sebebi sorulunca da:

"–Biz öyle bir âileyiz ki, bütün dünyayı verseler, bir âhiret ameli ile değişmeyiz! Ben bu yemek için değil, Allah rızâsı için yardım etmiştim" dedi. Hz. Şuayb, bu cevâba çok memnûn oldu ve:

"–Bu ikrâmımız, yaptığın yardım için değil, misâfirimiz olduğun içindir. Buyur, ye!" dedi. Bunun üzerine çok yorgun ve aç olan Mûsâ yemeği yedi ve istirahata çekildi.

Kızlardan Safûra, babasına bu kimseyi ücretle tutmasını tavsiye etti. Çünkü olan bitenden çıkardığı neticeye göre Mûsâ çok güçlü ve güvenilir bir insandı. Güçlü olduğunu kuyudan su dolu büyük kovaları çekip çıkarışından anlamıştı. Son derece güvenilir biri olduğunu da, kendilerine olan muâmelesinden fark etmişti. Çünkü Mûsâ, dâvarları sularken olsun, daha sonra çağrıldığında eve gelirken olsun kızların yüzüne bir kez dahi bakmamıştı. Yolda giderken de çok

geriden yürümüştü. Anlaşılan o ki çok edepli ve iffetli bir kimseydi. Hz. Şuayb'ın işlerini de ancak böyle bir insan yapabilirdi. (bk. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* VIII, 203-204)

Nakledilir ki: "Firâset bakımından kadınların en üstünü ikidir. İkisi de Hz. Mûsâ hakkındaki teşhislerinde firâsetle isâbet etmiştir. Biri, Firavun'un hanımı Âsiye'dir. O, Mûsâ bir sandık içinde saraya getirilince, gönlü ona meylederek, alıp Firavun'a götürmüş: «Bu çocuk, benim ve senin için göz nûru, göz aydınlığı olsun! Sakın onu öldürme!» demişti. Diğeri ise Şuayb (a.s.)'ın kızıdır. O da: «Babacığım! Koyunlarımızı otlatmak için onu ücretle tut! O, ücretle tutacağın insanların en hayırlısıdır, kuvvetli ve emîndir!» demişti.

Safûrâ'nın firâseti ve ileri görüşlülüğünü dikkate alarak:

قَالَ اِنّ۪ٓي اُر۪يدُ اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلٰٓى اَنْ تَأْجُرَن۪ي
ثَمَانِيَ حِجَجٍۚ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَۚ وَمَٓا اُر۪يدُ اَنْ اَشُقَّ
عَلَيْكَۜ سَتَجِدُن۪ٓي اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ ذٰلِكَ بَيْن۪ي
وَبَيْنَكَۜ اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّۜ وَاللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَك۪يلٌ ﴿٢٨﴾

27. Babaları dedi ki: "Sekiz yıl yanımda çalışmana karşılık şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer süreyi on yıla tamamlarsan o da senin ikrâmın olur. Ama ben sana zorluk çıkarmak istemem. İnşallah benim, sözünde duran dürüst bir insan olduğumu sen de göreceksin."

28. Mûsâ şöyle karşılık verdi: "Bu, benimle senin arandaki bir sözleşmedir. Demek, bu iki süreden hangisini yerine getirirsem bana bir düşmanlık söz konusu değil. O halde söylediklerimize Allah şâhittir."

Bu âyet-i kerîmelerde ictimâî hayatta sıkça karşılaşılan bir husûsa dikkat çekilmiştir. İnsanların en güveniliri olan iki peygamber bile, bir iş mevzuunda anlaşırken, ileride karşılaşabilecekleri muhtemel durumları da ortaya koyarak baştan her şeyi açık açık konuşup karara bağlamışlardır. En sonunda da Allah'a tevekkül etmişler ve O'nu bu anlaşmalarına şâhit tutmuşlardır.

Böylece Mûsâ, Hz. Şuayb'ın yanındaki hizmetine başladı. Koyunlarına çobanlık yapıyor ve diğer hizmetleri görüyordu. Zâten çobanlık, hemen hemen bütün peygamberlerin mesleği olmuştur. Böylece, Allah onlara tebliğ vazîfesini vermeden önce, idârecilikte lâzım olan mesuliyet hissi, vazîfeyi hakkıyla îfâ etme şuuru, şefkat ve merhamet gibi birtakım husûsiyetleri kazandırmıştır.

Rivâyete göre Mûsâ, koyunlarını güderken hiçbirine bir değnek bile vurmaz,

eziyet etmez ve onları aç bırakmazdı. Allah Teâlâ da O'nu İsrâiloğulları'na peygamber olarak gönderdi, onunla konuştu. Mûsâ (a.s.), peygamberliğinden sonra da çobanlığa devam etti ve milletini birçok kötülüklerden korudu. Allah'ın yarattıklarına şefkatli davrandığı için, Allah'ın dostu oldu. O'nun yaratıklarını aziz tutup, onlara şefkatle muâmele ettiği için peygamberlikle şereflendirildi, yüksek mertebelere nâil oldu.

Mûsâ, Hz. Şuayb'ın kızıyla evlenip yıllarca orada kaldı. Nihâyet anlaşma yaptıkları süre doldu. Tekrar Mısır'ın yolu göründü:

Ben Âlemlerin Rabbi Allahım

فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِه۪ٓ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًاۚ
قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُٓوا اِنّ۪ٓي اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلّ۪ٓي اٰت۪يكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ
مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾

29. Mûsâ belirlenen süreyi tamamlayıp ailesiyle birlikte geceleyin Mısır'a doğru yola çıkınca Tûr dağı tarafında uzaktan bir ateş gördü. Ailesine: "Siz burada biraz bekleyin. Bir ateş gördüm; belki oradan size yol hakkında bir haber veya ateş yakıp ısınmanız için bir kor parçası getiririm" dedi.

Rivâyete göre Mûsâ'nın ailesi hâmileydi; bir çocukları dünyaya gelmek üzereydi. Bu soğuk, karanlık ve yağmurlu gecede, ateş ve ışığa ihtiyaçları vardı. Mûsâ çakmak çakıyor, yanmıyordu. Böyle sıkıntılar içinde iken uzakta parlak bir ışık gördü. Ailesine, oradan bir ateş alıp döneceğini ve bulundukları yerden ayrılmamasını tembih etti. Aslında onun gördüğü ateş, kendisini peygamberliğe hazırlamak için bir işaretti:

فَلَمَّٓا اَتٰيهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ
الشَّجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰٓى اِنّ۪ٓي اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿٣٠﴾ وَاَنْ اَلْقِ
عَصَاكَۜ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَٓانٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْۜ يَا
مُوسٰٓى اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ۠ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِن۪ينَ ﴿٣١﴾ اُسْلُكْ يَدَكَ ف۪ي
جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍۘ وَاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ
الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪ۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِق۪ينَ ﴿٣٢﴾

30. Mûsâ oraya varınca, o mübârek yerdeki vâdinin sağ tarafından, oradaki ışıyan ağaçtan kendisine şöyle nidâ edildi: "Ey Mûsâ! Şüphesiz ben, âlemlerin Rabbi Allahım!"

31. "Asanı yere at!" Mûsâ asâyı yere atıp onun çevik bir yılan gibi kıvrıla kıvrıla hareket ettiğini görünce, arkasına bakmadan dönüp kaçtı. Ona şöyle buyruldu: "Ey Mûsâ! Beri gel, korkma! Çünkü sen artık güvendesin!"

32. "Elini de koynuna sok; kusursuz ve lekesiz olarak bembeyaz çıksın. Korkudan kanat gibi açılan kollarını kendine doğru çek. İşte bu ikisi,

Firavun ile onun ileri gelen adamlarına göstermen için Rabbin tarafından sana verilmiş iki mûcizedir. Çünkü onlar, iyice yoldan çıkmış bir topluluktur."

Hz. Mûsâ'ya vahyin geldiği yer, "mübârek bir bölge" olarak isimlendirilmiştir. Çünkü Allah Teâlâ'nın âyet ve nurları orada ortaya çıkmış; Mûsâ (a.s.)'ın peygamberliği ve Cenâb-ı Hak ile konuşması burada vuku bulmuştur. Bu sebeple ona "Mukaddes Tuvâ Vâdisi" denilmiştir. (bk. Tâhâ 20/12)

Hz. Mûsâ'ya başlangıçta asâ ve yed-i beyzâ mûcizelerinin verilmesinde iki önemli mesaj vardı:

• Kendisiyle konuşan varlığın aslında, bütün kâinatın hakimi, rabbi ve hâlıkı olan varlıkla aynı olduğuna kesinlikle kâni olması.

• Kendisine tevdi edilen bu tehlikeli vazîfeyi îfâ etmek üzere Firavun'un huzuruna silahsız değil, aksine iki güçlü silahla çıkacağına iyice kâni olması. İşte Hz. Mûsâ bu mûcizeleri, iyice günaha dalıp yoldan çıkmış olan Firavun ve avânesine gösterecek, bunlarla peygamberliğini ispat edip onları hak yola çağıracaktı.

Firavun gibi çok belâlı bir zorbaya tebliğ için gitmenin zorluğunu iliklerine kadar hisseden:

قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾ وَاَخ۪ي
هٰرُونُ هُوَ اَفْصَحُ مِنّ۪ي لِسَانًا فَاَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُن۪ٓي اِنّ۪ٓي اَخَافُ
اَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِاَخ۪يكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا
فَلَا يَصِلُونَ اِلَيْكُمَا بِاٰيَاتِنَا اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾

33. Mûsâ dedi ki: "Rabbim! Vaktiyle onlardan bir adamı yanlışlıkla öldürmüştüm, bu sebeple beni öldürmelerinden korkuyorum."

34. "Kardeşim Hârûn; onun dili benimkinden daha açık, daha düzgündür. Onu da yanımda bir yardımcı olarak gönder ki beni tasdik etsin. Çünkü onların beni yalanlamalarından endişe ediyorum."

35. Allah şöyle buyurdu: "Seni kardeşinle destekleyip kuvvetlendireceğiz. Size öyle bir kudret ve nüfûz vereceğiz ki, mûcizelerimiz sayesinde onlar size el uzatamayacak, herhangi bir kötülük ulaştıramayacaklar. Siz ve size tâbi olanlar neticede kesinlikle gâlip geleceksiniz."

Mûsâ (a.s.), kardeşlikte örnek bir davranış sergileyerek, kendisine yardımcı olmak üzere kardeşi Hârûn'un da peygamber olmasını istemişti. Bu davranış, kardeşlerin birbirlerini kıskanma yerine, birbirlerine hayırda yardımcı olma ve

gıyâbında duâ etmenin faziletine işarettir.

Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn’un gönül gönüle, omuz omuza verip Allah’a ilticâ ederek hak yolunda hizmete girişmeleri ilâhî rahmeti celbetti. Cenâb-ı Hak onun duâsına icâbet buyurdu. Kardeşi ile kendisini destekleyeceğini ve onlara Firavun ve avânesinin asla erişemeyecekleri, alt edemeyecekleri, zarar veremeyecekleri bir iktidâr ve nüfûz vereceğini va‘detti.

Nitekim Allah Teâlâ’nın verdiği bu müjde şu şekilde gerçekleşme sürecine giriyor:

فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى
وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا ف۪ٓي اٰبَٓائِنَا الْاَوَّل۪ينَ ﴿٣٦﴾ وَقَالَ مُوسٰى رَبّ۪ٓي اَعْلَمُ
بِمَنْ جَٓاءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِه۪ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٧﴾

Cebel-i Tur (Tur-i Sina)

36. Mûsâ onlara apaçık mûcizelerimizle gelince: "Bunlar, Allah adına uydurulmuş parlak bir sihirden başka bir şey değil. Hem biz, önceden yaşayıp gitmiş atalarımız zamanında böyle bir şeyin sözkonusu edildiğini hiç duymadık" dediler.

37. Mûsâ dedi ki: "Kendi katından doğru yolu gösteren gerçekleri kimin getirdiğini ve dünyada da, âhirette de hayırlı sonucun kime nasip olacağını elbette Rabbim çok iyi bilmektedir. Gerçek şu ki, zâlimler asla kurtuluşa eremezler."

Dikkat edilmesi gereken nokta şu ki, bu kıssanın anlatıldığı Mekke döneminde de müşrikler, Rasûlullah (s.a.v.)'e inanmamakta direniyor, getirdiği Kur'an ve gösterdiği mûcizeler için "Bunlar, uydurulmuş sihirden başka bir şey değil. Biz daha önceki atalarımızdan böyle bir şey duymadık" diyorlardı. Demek ki her peygamber döneminde küfrün mantık ve psikolojisi aynı şekilde işliyordu. Haklı bir delile dayanmaksızın, sırf demagoji yaparak hakkı inkâra ve iptale çalışmak bütün kâfirlerin ortak özelliği idi. Buna karşı Mûsâ (a.s.)'ın sağlam ve metânetli duruşu da, bütün peygamberlerin vazîfelerini îfâ ve bu uğurda zorluklara katlanmadaki ortak özelliklerini ortaya koymaktadır. O, kendisinin peygamber olduğunu kesinlikle bilmekte, getirdiği bilgilerin Allah katından gelen ve insanlara doğru yolu gösteren doğru bilgiler olduğuna tüm kalbiyle inanmakta, neticede kendisinin gâlip gelip güzel âkıbete erişeceğine, hakka karşı gelen zâlimlerin ise asla iflah olmayacaklarına dâir zerre kadar şüphe duymamaktaydı:

Firavun'u Denize Gömdük

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرٖيۚ فَاَوْقِدْ لٖي
يَا هَامَانُ عَلَى الطّٖينِ فَاجْعَلْ لٖي صَرْحًا لَعَلّٖٓي اَطَّلِعُ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوسٰىۙ
وَاِنّٖي لَاَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبٖينَ ﴿٣٨﴾ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْاَرْضِ
بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾

38. Bunun üzerine Firavun: "Ey ileri gelenler!" dedi, "Şimdiye kadar sizin benden başka bir ilâhınız olduğunu bilmiyordum! Ey Hâmân! Haydi benim için tuğla ocaklarını tutuştur, balçığı pişir, fazlaca tuğla imal ettirip öyle yüksek bir kule yap ki, belki çıkıp oradan Mûsâ'nın ilâhını görürüm! Gerçi ben onun kesinlikle yalancılardan biri olduğuna inanıyorum, ama neyse!"

39. Firavun ve orduları yeryüzünde haksız yere büyüklendiler ve hesap için bize asla dönmeyeceklerini sandılar.

Firavun, kendisi hakkında "ilâh" ve "rab" kelimelerini, "kendisini bağlayan bir üst merci kabul etmeksizin tartışmasız yüce iktidar sahibi" anlamında kullanıyordu. Belki de şunu demek istiyordu: "Bu Mısır ülkesinin sahibi benim. Tüm emir ve yasakları koyma yetkisi yalnızca bana aittir. Benden başka hiç kimse emir vermeye yetkili değildir. Mûsâ da kim oluyor? Âlemlerin Rabbi'nin temsilcisi sıfatıyla karşıma çıkıp da, kendisi hükümdar, ben tâbî imişim gibi bana emirler tebliğ eden bu adam da kim?" (bk. Zuhruf 43/51-52)

Mesele bu açıdan ele alındığında, apaçık hâle gelecektir ki, peygamberler tarafından getirilen ilâhî kanundan bağımsız olarak siyasî ve hukûkî hâkimiyet iddiasında bulunan şahıs ve sistemlerin durumu da Firavun'un durumundan hiç de farklı değildir. Bu sistemler kanun koyucu, emir ve yasakları belirleyici olarak ister bir yöneticiyi isterse millet iradesini görsünler, ülkenin, Allah'ın koyup peygamberlerin tebliğ ettiği kanunlar ile değil de kendi kanunlarıyla yönetilmesini benimsedikleri müddetçe, Firavun'un durumuyla onlarınki arasında hiçbir fark yoktur.

Firavun'un yüksek bir kule yaptırıp oradan Mûsâ'nın ilâhını arama teşebbüsü ise, kâfirliğin zirvesi olup halka karşı ilim ve fenni kullanarak bir oyun ve tuzak yapmaktan başka bir şey değildi. Güya oradan gökyüzünü araştıracak, Mûsâ'nın ilâhının kim olduğunu öğrenecek, eğer onu bulursa onun da hakkından gelecekti.

Bu yüzden:

فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِى الْيَمِّۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَدْعُونَ اِلَى النَّارِۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ لَا
يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾ وَاَتْبَعْنَاهُمْ فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةًۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِنَ
الْمَقْبُوحِينَ ﴿٤٢﴾

40. Biz de onu ve ordularını kıskıvrak yakalayıp denize gömdük. Bak, o zâlimlerin sonu nasıl oldu!

41. Onları, peşlerinden gidenleri cehenneme çağıran şirk önderleri kıldık. Kıyâmet günü de kendilerine asla yardım edilmeyecektir.

42. Bu dünyada onların ardına lâneti taktık. Kıyâmet günü de Rabbin merhametinden büsbütün mahrum kalacak ve en çirkin suratlı kimseler olacaklardır.

Onlar, dünyada Allah'ın mârifetinden uzak kaldıkları gibi, âhirette de O'nun mağfiretinden uzak kalacaklardır. Kıyâmet günü onlar en çirkin suratlılar, nefret edilmiş yaratıklar ve ilâhî rahmetten uzaklaştırılmış bedbahtlar olarak haşrolunacaklardır. Âyette geçen اَلْمَقْبُوحِينَ (makbûhîn) kelimesi bizzat çirkin, iğrenç ve aşağılık bir tabloyu; pis ve tiksindirici bir manzarayı canlandırmaktadır. Bu, yeryüzünde üstünlük taslamanın, büyüklenmenin, dış görünüş, mevki ve makamla insanları yoldan çıkarmanın, Allah'a ve Allah'ın kullarına karşı küstahça davranmanın karşılığıdır.

Zâlimlerin sonu böyle; bakalım hakkın temsilcisi olan Hz. Mûsâ'nın sonu nasıl oldu:

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْاُولٰى بَصَائِرَ
لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾

43. İşte biz, önceki çağlarda yaşayan isyânkâr nesilleri böylece helâk ettikten sonra Mûsâ'ya, insanların gözlerini açıp kalplerine gerçekleri gösterecek apaçık deliller, doğru yolu gösteren bir rehber ve büyük bir rahmet olmak üzere o kitabı verdik. Umulur ki, üzerinde etraflıca düşünüp, gerekli dersleri alırlar.

Allah Teâlâ, "kurûn-i ûlâ" sayılan Firavun ve ordusunu denizde boğup helâk ettikten sonra Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ı vermiştir. Demek ki, Kur'an lisanında "kurûn-i ûlâ: ilk nesiller" Firavun'un helâkiyle sona ermektedir. Firavun'un yok olmasından veya Tevrat'ın indirilmesinden İslâm'ın doğuşuna kadar "kurûn-ı

vustâ: orta nesiller" olmaktadır. İslâm'ın doğuşu ile de âhir zaman, yani "kurûn-ı uhrâ: son nesiller" başlamaktadır.

Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ın indirilişinden maksat, ilâhî kudret elinin din düşmanı müstekbirler ile ezilenler arasındaki mücâdeleye nasıl müdahale ettiğini, en sonunda müstekbirleri nasıl yerle bir ediverdiğini ve zulme uğrayanlara iyilikte bulunup onları nasıl yeryüzüne hâkim kıldığını düşündürmektir.

Bu şekilde Tevrat'ın indiriliş hikmeti açıklandıktan sonra söz Kur'an'ın indiği zamana getirilmekte ve aynı husûsiyetleri fazlasıyla taşıyan Kur'ân-ı Kerîm'in indiriliş hikmeti ile Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği şöyle beyân buyrulmaktadır:

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَٓا اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ
الشَّاهِدٖينَۙ ﴿٤٤﴾ وَلٰكِنَّٓا اَنْشَاْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُۚ وَمَا كُنْتَ
ثَاوِيًا فٖٓي اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَاۙ وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلٖينَ ﴿٤٥﴾
وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا
مَٓا اَتٰيهُمْ مِنْ نَذٖيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾

44. Rasûlüm! Biz Mûsâ'ya bu kitabı verdiğimizde sen o mukaddes vâdinin batı tarafında bulunmuyordun. Sen o zamanda olup bitenlere şâhit olanlardan da değildin!

45. Kaldı ki, biz onlarla senin aranda nice nesiller yarattık da üzerlerinden uzun devirler geçti. Sen ayrıca Medyen halkı arasında yaşamadın ki, Mûsâ ile ilgili âyetlerimizi onlardan öğrenip de Mekke halkına okuyor olasın. Fakat seni peygamber olarak gönderip, onların haberlerini de sana bildiren biziz.

46. Biz Mûsâ'ya seslendiğimiz zaman sen Tûr'un yanında da değildin. Fakat, senden önce kendilerine uyarıcı gelmeyen bir toplumu uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak seni peygamber yapıp, bunları sana bildirdik. Umulur ki düşünüp öğüt alırlar.

Tarih boyunca altın bir zincirin halkaları gibi peygamberler ve ilâhî kitaplar birbirini takip etmiştir. Vahyin nûrunun aydınlatmadığı bir zaman ve bir ümmet olmamıştır. (bk. Fâtır 35/24) Fakat bazan aynı dönemde birden çok peygamber geldiği halde, bazan de iki peygamber arasındaki zaman dilimi "fetret dönemi" diyebileceğimiz bir keyfiyette uzun olabilmiştir. İşte Hz. İsa'dan sonra Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.)'ın gelişi arasında geçen altı yüz yıllık

zaman, böyle bir zamandır. Bu zaman içinde tâbileri Tevrat ve İncil'i tahrif ettiler, hükümleri bozdular, vahyin nûrunun tesiri azaldı, dinî neşe köreldi ve sönmeye yüz tuttu. Başlangıçta olan iman dinçliği ve amel kudreti kalmadı. Kalpler katılaşmaya yüz tuttu. Dünya tarifi imkânsız bir hasret, derin bir iştiyak ve zarurî bir ihtiyaç içinde semâ kapılarının açılıp yepyeni, terütaze bir vahiy nûrunun gelip kendisini aydınlatması için beklemeye koyuldu. İşte bu bekleyişe cevap olarak ilâhî bir rahmet tecellisi hâlinde Hz. Muhammed (a.s.) gönderildi. Ona indirilen Kur'an'la İslâm dini bütün ihtişâmıyla yeniden hayat buldu. (bk. Hadîd 57/16)

Dolayısıyla kalplerdeki dinî şuurun yenilenmesinde peygamberlerin ardarda gönderilmesinin büyük tesiri vardır. Peygamber göndermenin diğer hikmetlerine gelince:

وَلَوْلَٓا اَنْ تُص۪يبَهُمْ مُص۪يبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَٓا
اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٤٧﴾ فَلَمَّا
جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَٓا اُو۫تِيَ مِثْلَ مَٓا اُو۫تِيَ مُوسٰىۜ اَوَلَمْ
يَكْفُرُوا بِمَٓا اُو۫تِيَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُۚ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَاࣞ وَقَالُٓوا اِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾

47. Kendi elleriyle işledikleri günahlar yüzünden başlarına bir felâket geldiği zaman: "Rabbimiz! Keşke bize bir peygamber gönderseydin de âyetlerine uysaydık ve mü'minlerden olsaydık!" demesinler diye seni peygamber yaptık.

48. Ama tarafımızdan kendilerine gerçeğin temsilcisi bir peygamber geldiğinde: "Mûsâ'ya verilen mûcizeler, ona da verilmeli değil miydi?" dediler. Sanki onlar daha önce Mûsâ'ya verileni inkâr etmediler mi? "Kur'an ve Tevrat, birbirini destekleyen iki sihirdir! Doğrusu biz hepsini inkâr ediyoruz" demediler mi?

Rasûlullah (s.a.v.) ve Kur'an geldiğinde Mekke müşrikleri sırf imansızlıklarına bir dayanak bulmak için, yahudilerden edindikleri bilgilere dayanarak Tevrat'ın Hz. Mûsâ'ya toptan indirildiği gibi Kur'an'ın da Efendimiz'e toptan indirilmesi gerektiğini söylemişler; Hz. Mûsâ'ya verilen asâ ve yed-i beyzâ gibi mûcizelerin Peygamberimiz (s.a.v.)'e de verilmesini istemişlerdir. Halbuki niyetleri iman etmek değil, alay edip oynamaktı. Çünkü, ne Tevrat ne de Kur'an, hiçbir ilâhî vahye inanmak gibi bir düşünceleri yoktu. Bu iki kitabı birbirini destekleyen iki sihir; سَاحِرَانِ (sahirâni) kıraatine göre de Hz. Mûsâ ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'i aynı fikri savunup birbirine yardımcı olan iki sihirbaz olarak telakki ediyorlardı.

Zâten İslâm akâidine göre bir peygamberi inkâr tüm peygamberleri inkâr, bir tek vahyi inkâr da tüm vahiyleri inkâr anlamına gelmektedir. Hem bu gerçeği bildirmek hem de Allah'ın gönderdiği doğru yol rehberlerine uymanın zaruretini haber vermek için:

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَا اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾
فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَاءَهُمْ ۜ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ
اتَّبَعَ هَوٰيهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللّٰهِ ۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾
وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

49. Rasûlüm! De ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, Allah katından bu ikisinden daha doğru bir kitap getirin de ben de ona tâbi olayım!"

50. Eğer senin bu teklifini kabul etmezlerse, şunu bil ki onlar sadece nefsânî arzularına uymaktadırlar. Oysa Allah tarafından doğru yolu gösteren bir rehber olmaksızın sırf kendi nefsânî arzularına uyandan daha şaşkın ve sapkın kim olabilir? Şüphesiz Allah, zâlimler gürûhunu doğru yola iletmez.

51. Gerçek şu ki biz, bu ilâhî vahyi onlara birbiri ardınca ulaştırdık. Umulur ki düşünüp ders alırlar.

Peygamber vasıtasıyla vuku bulan ilâhî dâvet karşısında sadece "iki yol" bulunmaktadır:

• O dâvete icâbet etmek, samimiyetle onu kabullenmek, nefsânî arzu ve isteklerden soyunarak kayıtsız şartsız o dâvetin gereklerine teslim olmak.

• Hakikate karşı direnmek, buna mukâbil nefsânî ihtiras ve arzulara uymak. Bunun ise gerçeği yalanlayıp bedbaht bir hayatı tercih etmek olduğu meydandadır.

Ancak burada problem ilâhî vahyin çerçevesini belirlediği nizamda ve gösterdiği yolda değil, o sisteme uymak istemeyen fertlerin kafa ve kalplerindedir. Bu bedbahtlar, böyle yapmakla en büyük zulmü işlemiş olmaktadırlar. Allah ise zâlimleri doğru yola eriştirmez. Şüphesiz ki "hak söz"ün ard arda ulaştırılması, ilâhî tâlimat ve ikazların peş peşe sunulması ile birlikte onların mazeret kapıları kapatılmıştır. Artık buna karşı ileri sürebilecekleri geçerli bir gerekçeleri ve inandırıcı bir delilleri kalmamıştır. Tek çare o hak söze kulak verip düşünerek gereken dersleri alabilmek ve bunların gereğini yerine getirebilmektir. İşte kendilerinden övgüyle bahsedilen şu kimseler, bunu başarabilen bahtiyarlara ne güzel örnektir:

Ücreti İki Kat Verilecekler

اَلَّذٖينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهٖ هُمْ بِهٖ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَاِذَا يُتْلٰى
عَلَيْهِمْ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِهٖٓ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَٓا اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهٖ مُسْلِمٖينَ
﴿٥٣﴾ اُو۬لٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَؤُ۫نَ بِالْحَسَنَةِ
السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٥٤﴾ وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوا
الْجَاهِلٖينَ ﴿٥٥﴾ عَنْهُ وَقَالُوا لَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْۘ سَلَامٌ عَلَيْكُمْۘ لَا نَبْتَغِى

52. Daha önce kendilerine kitap verdiğimiz bazı kimseler, Kur'an'a da iman ederler.

53. Onlara Kur'an okunduğu zaman: "Biz buna iman ettik. Şüphesiz o, Rabbimizden gelen gerçeğin tâ kendisidir. Biz zâten, o gelmeden önce de Allah'a teslim olmuş kimselerdik" derler.

54. İşte onlara sabretmelerinden ötürü mükâfatları iki kat verilecektir. Bunlar kötülüğe iyilikle mukâbele eder ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcarlar.

55. Onlar, boş ve çirkin bir söz duydukları zaman ondan yüz çevirirler ve bu sözleri sarfedenlere: "Bizim amellerimiz bize, sizin yaptıklarınız da size. Biz sizin için de ancak iyilik ve selâmet dileriz. Ama biz kendini bilmez câhillerle düşüp kalkmak da istemiyoruz" derler.

Bu âyet-i kerîmeler, Rasûlullah Efendimiz (s.a.v.) zamanında imanla şereflenen Ehl-i kitap bahtiyârlarını metheder. Yahudilerden Abdullah b. Selâm ve Rifâa b. Rifâa; hıristiyanlardan Varaka b. Nevfel ve Süheyb-i Rûmî gibi şahıslar bunlara sadece örnektir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Üç sınıf insan vardır ki bunların sevapları iki kat olacaktır. Biri, Ehl-i kitaptan olup da hem kendi peygamberine hem de Hz. Muhammed (a.s.)'a iman eden kimse. İkincisi, hem Allah'ın hakkını hem de efendisinin hakkını yerine getiren köle. Üçüncüsü de, câriyesini güzelce terbiye eden, ona güzel bir öğretim veren, sonra da onu azat edip kendisiyle evlenen kimse. İ te bunların iki kat ecri vardır." (Buhârî, İlim 31; Müslim, İman 241)

Aslında bu âyet-i kerîmeler, bu sûrenin indiği zamanda vuku bulan bir hâdiseye atıfta bulunarak âdeta şu mânada Mekke halkını hem düşündürmek, hem de utandırmak istemektedir: "Siz bizzat kendi aranızdan, kendi şehrinizden gönderilmiş peygamberlik lutfunun kıymetini bilmiyorsunuz. Nimete

nankörlükle karşılık veriyor, onu inkâr ediyorsunuz. Halbuki uzak beldelerde bulunan insanlar onu işittiklerinde ona inanıp istifade etmek üzere tâ buraya kadar gelmektedirler."

İşâret edilen hâdise şöyle vuku bulmuştur:

Habeşistan hicretinden sonra Rasûlullah (s.a.v.)'in zuhuruyla ilgili haberler bu ülkeye de yayılınca yirmi kişilik bir hıristiyan heyeti işin aslını öğrenmek için Mekke'ye gelip Efendimiz (s.a.v.) ile Mescid-i Haram'da buluştular. Kureyş'ten kalabalık bir grup da olup biteni izlemek üzere orada toplandılar. Heyet üyeleri Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e bir takım sualler sordular, Peygamberimiz (s.a.v.) de onları cevapladı. Sonra onları İslâm'a dâvet etti ve onlara Kur'ân-ı Kerîm'den âyetler okudu. Kur'ân-ı Kerîm'i dinlerken gözyaşlarını tutamayan heyet üyeleri okunanın Allah kelâmı olduğunu tasdik edip, Rasûlullah (s.a.v.)'e iman ettiler. Toplantı sona erip de halk dağılınca Ebû Cehil ve avanesi hıristiyan grubun yolunu keserek onları şiddetle payladılar:

"Şimdiye kadar buraya sizden daha şapşal bir topluluk gelmedi. Ey aptallar gürûhu, siz buraya kavminiz tarafından bu adam hakkında bilgi toplamak için geldiniz. Fakat henüz onunla yeni karşılaşmışken, itikadınızdan vazgeçtiniz."

Bu şerefli topluluk şu cevabı verdi:

"- Selâm olsun size; hoşça kalın, selâmetle gidin! Sizinle tartışmak gibi bir niyetimiz yok. Siz kendi inancınızdan sorumlusunuz, biz de kendi inancımızdan sorumluyuz. Şu var ki, bile bile kendimizi hayırdan mahrum etmeye de yanaşmayız." (Kurtubî, *el-Câmi'*, XIII, 296)

İşin gerçeği şu ki:

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَشَٓاءُۚ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

56. Rasûlüm! Sen sevdiğini doğru yola erdiremezsin, lâkin Allah dilediğini doğru yola eriştirir. Çünkü, doğru yola girecek olanları en iyi O bilir.

Efendimiz (a.s.)'in amcası Ebû Tâlib'in hâli bu hususta çok dikkat çekici bir misâldir. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) vefatı esnâsında ona: "Lâ ilâhe ilallah, de ki kıyâmet günü senin lehinde şehâdette bulunayım" buyurmuştu. Ebû Tâlip ise: "Kureyş kadınları beni kınarlar, korkudan bunu söyledi, derler. Eğer böyle demeyecek olsalardı, müslüman olup seni sevindirirdim" demişti. (Buhârî, Cenâiz 80; Müslim, İman 41-42)

Mekke müşriklerinin inanmamak için ileri sürdükleri bahâne ise bir başkaydı:

وَقَالُٓوا اِنْ نَتَّبِـعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَاۜ اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ

حَرَمًا اٰمِنًا يُجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعٖيشَتَهَاۚ فَتِلْكَ
مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلٖيلًاۜ وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثٖينَ ﴿٥٨﴾
وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فٖٓي اُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ
اٰيَاتِنَاۚ وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

57. Müşrikler: “Eğer biz seninle beraber İslâm dinine girecek olursak, yerimizden yurdumuzdan sökülüp atılırız” dediler. Oysa onları, bir lutfumuz olarak her türlü ürünün toplanıp kendisine taşındığı dokunulmaz, mukaddes ve güvenli bir beldeye biz yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bunun farkında değil!

58. Halbuki biz, refah ve zenginlikleri yüzünden şımarıp azgınlaşan nice memleketleri helâk etmişizdir. İşte onların kaldığı evler, meskenler! Kendilerinden sonra orada pek az bir zaman oturulabilmiştir. Hepsine biz vâris olduğumuz gibi, neticede her şeye vâris olacak da yine biziz.

59. Rabbin, âyetlerimizi kendilerine okuyacak bir peygamberi ana yerleşim merkezlerine göndermedikçe hiçbir memleketi helâk etmez. Zâten biz, ahâlisi zulmü meslek hâline getirmedikçe herhangi bir memleketi asla helâk etmeyiz.

Rivâyete göre müşriklerden Haris b. Osman, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’e gelmiş ve: “Biz biliyoruz ki şüphesiz sen hak üzeresin. Fakat biz bir yiyimlik başız. Sana tâbi olup da Araplara muhâlefet ettiğimiz takdirde onların bizi yerimizden yurdumuzdan çıkarmalarından, çarpıp kapışıvermelerinden korkuyoruz” demişti. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XX, 115)

Cenâb-ı Hak, onların bu korkularının asılsızlığına ve haksızlığına şöyle cevap vermektedir:

• Allah Teâlâ Mekke’yi harem bölgesi ilan etmiş ve orasını emniyetli bir mahal kılmıştı. Arap Yarımadası’nın en güvenli şehri Mekke idi. Bütün Arapların saygı duyduğu ve ziyarete can attığı Kâbe oradaydı. (bk. Ankebût 29/67)

Ataları Hz. İbrâhim’in duâsı bereketiyle (bk. Bakara 2/126) dağlar arasında kurak bir yer olan Mekke’ye dünyada yetişen bütün meyveler ve sebzeler Allah’ın bir lutfu olarak akmaktaydı. İman ettikleri takdirde ilerde bu mahsuller her taraftan daha fazlasıyla toplanıp getirilecektir. Dolayısıyla âyette hem mevcut durum ifade edilmekte, hem de geleceğe bir işarette bulunulmaktadır.

• Kaybetme korkusuyla haktan yüz çevirip bâtıla yapıştıkları dünya refahı,

zenginliği, mal ve serveti fânidir. Gelip geçicidir. Belki de helâklerinin sebebi olacaktır. Nitekim bu refah ve servetlere bir zamanlar Âd, Semûd, Sebe' ve Medyen kavmi gibi toplumlar da sahip olmuşlardı. Bunlar şımardıkları için ilâhî azap kamçısı tepelerine inivermişti. Mal ve servetleri onları azaptan kurtaramamıştı.

• Önceki helâk edilmiş topluluklar da zulüm ve ahlâksızlığa dalmışlardı. Onları son bir kez uyarmak için Allah peygamberlerini gönderdi. Fakat onlar buna kulak bile asmadılar. Aynı şey bunlar için de söz konusudur. Şimdi bunlar da büyük bir zulüm ve ahlâksızlık girdabında bulunmaktalar ve bunları uyarmak için de bir Peygamber gelmiş durumdadır. Eğer ona iman etmez, küfür ve inkârlarında ısrar ederlerse, refah ve rahatlarını korumak yerine onları tehlikeye atmış olacaklar.

Yurtlarından çıkarılmaktan korkan müşriklere cevaplar devam ediyor:

وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَاۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَأَبْقٰىۜ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾

60. Size verilen şeyler, dünya hayatının geçici nimeti ve süsüdür. Allah katındaki nimetler ise daha hayırlı ve daha devamlıdır. Hâlâ aklınızı çalıştırmayacak mısınız?

61. Kendisine güzel bir vaatte bulunduğumuz ve ona kesinlikle kavuşacak olan mü'min bir kimse; kendisine dünya hayatının geçici zevklerini yaşattığımız, fakat kıyâmet gününde her şeyini kaybederek azap edilmek üzere huzurumuza getirilecek inkârcı kimse ile bir olur mu?

Hiçbir akıllı insan, bu dünyadaki kısa yolculuğunun rahatlık ve zevkleri mukâbilinde âhirette hiç son bulmayacak azaba maruz kalmak gibi kötü bir pazarlığa girişmez. Bilakis dünyada her nimeti miktarınca ve yerli yerince kullanarak, onun nihâi hedef değil bir vasıta olduğunun farkına vararak, kendine va'dedilen ebedî mutluluğun yollarını arar ve ona kavuşmanın gayreti içinde olur. Zira Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"Allah'a yemin olsun ki, âhirete kıyasla dünya, sizden birinin parmağını denize daldırması gibidir. Parmağını denize daldıran kimse, parmağında ne kadar su kaldığına baksın!" (Müslim, Cennet 55)

Baksın da, dikkat nazarlarını fânî dünyadan ebedî âhiret âlemine çevirerek, mahşer yerinde vuku bulacak şu dehşetli manzaraları ibretle seyretsin:

Keşke Doğru Yolu Bulsalardı

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَٓاءِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾
قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هٰٓؤُ۬لَٓاءِ الَّذِينَ اَغْوَيْنَاۚ اَغْوَيْنَاهُمْ
كَمَا غَوَيْنَاۚ تَبَرَّاْنَٓا اِلَيْكَ۫ مَا كَانُٓوا اِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ وَقِيلَ ادْعُوا
شُرَكَٓاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَۚ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾

62. Allah kıyâmet günü onlara seslenecek ve: "Benim ortağım olduğunu iddia ettiğiniz sahte ilâhlarınız şimdi nerede?" diye soracak.
63. Bunun üzerine, haklarında azap tehdidi kesinleşmiş olan saptırıcı önderler: "Rabbimiz! İşte şunlar bizim azdırdığımız kimseler. Kendimiz azdığımız gibi onları da azdırdık. Biz azdık, onlar da bizi görüp azdılar; bizim bir suçumuz yok. Şimdi ise, bizi sana ortak diye tanımış olmalarını reddediyor ve onlarla bir alakamız bulunmadığını arz ediyoruz. Zâten onlar bize değil, kendi arzularına tapıyorlardı" diyecekler.
64. Bu kez putperestlere: "Allah'a koştuğunuz ortaklarınızı çağırın" denilecek. Onlar da çağıracaklar; fakat gûyâ ortaklar, onların çağrısına hiçbir karşılık veremeyecekler ve cevap olarak karşılarında ancak o azabı görecekler. Ne olurdu, keşke vaktinde gerçeği anlayıp doğru yolu bulsalardı!

İster taştan, ağaçtan veya çeşitli madenlerden yapılmış muşahhas cisimler olsun, ister insanın gönül âleminde sevgi, korku ve ümitlerini bağladığı hayalî varlıklar olsun, insanı Allah'a samimi bir kulluktan alıkoyan her şey, Kur'an lisânında "şerik, nidd, ortak, put" diye beyân buyrulur. İslâm, insanların duygu ve düşüncelerini bu mevhum varlıklara bağlanmaktan kurtarıp, âlemlerin Rabbi Allah'a bağlamak için gelmiştir. Dinin temel esası olan "tevhid" de budur. Bunu başaramayanları mahşer yerinde büyük tartışmalar ve kavgalar beklemektedir. Ancak putlarla putperestler arasında mahşer meydanında vuku bulacak bu tartışma ve kavgalar her iki tarafa da bir fayda sağlamayacaktır. Bunun da ötesinde:

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَٓا اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ
الْاَنْبَٓاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٦٦﴾ فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ
صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾

65. O gün Allah onlara seslenecek ve: "Peygamberlerin dâvetine ne cevap vermiştiniz?" diye soracak.

66. Artık o gün bütün bilgi kapıları yüzlerine kapanacak, delilleri tükenecek, söyleyecek bir kelime bulamayacaklar. Birbirlerine de bir şey soramayacaklar.

67. Ancak dünyada fırsat varken günahlarından vazgeçip iman eden ve sâlih ameller işleyen kimseler kurtuluşa erenlerden olacaktır.

Bilinmelidir ki, gerçek bir imana sahip olup hakkiyle kulluk yapabilmenin yolu Allah Teâlâ'yı iyi tanımaya bağlıdır. İnsan ancak mârifetullah denizinde aldığı mesafeye göre kullukta bir ilerleme sağlayabilecektir. Bu sebeple buyruluyor ki:

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ۗ سُبْحَانَ اللّٰهِ
وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ
وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۗ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْاُولٰى
وَالْاٰخِرَةِ ۘ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

68. Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. İnsanların bu hususta seçme hakkı ve yetkisi yoktur. Allah, onların ortak koştuğu şeylerden çok uzak ve pek yücedir.

69. Doğrusu Rabbin onların göğüslerinde gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir.

70. Çünkü O, Allah'tır. O'ndan başka ilâh yoktur. Dünya ve âhirette bütün hamdler O'na mahsustur. Hüküm vermek de yalnız O'nun hakkıdır. Sonunda siz ancak O'nun huzuruna döneceksiniz.

Allah Teâlâ fâil-i muhtârdır. Dilediğini yaratır, dilediğini seçer. Bazı şeyleri cansız varlık, bazılarını bitki, bazılarını hayvan, bazılarını insan olarak yaratmak; bunların bir kısmını veli, bazısını peygamber olarak seçmek; yine bazı varlıkları şeytan bazısını cin bazı mahlûkatı da melek olarak yaratmak sadece O'nun hakkıdır. Dolayısıyla bu âyetlerde şirk düşüncesi kökünden reddedilip tevhid akîdesi ispat edilmektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın, kâinatta zuhûr eden ilâhî kudret akışları ve azamet tecellileri de O'nun tek ilâh ve tek Rab olduğuna şâhitlik etmektedir:

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ
غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ ۗ اَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ

عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ إِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ
تَسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ
وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

71. Rasûlüm! De ki: "Düşünün bakalım, eğer Allah kıyâmet gününe kadar geceyi üzerinizde aralıksız devam ettirse, Allah'ın dışında, size ışık getirebilecek bir ilâh kimdir? Hâlâ gerçeğe kulak vermeyecek misiniz?"

72. De ki: "Düşünün bakalım, eğer Allah kıyâmet gününe kadar gündüzü üzerinizde fâsılasız devam ettirse, Allah'ın dışında, size içinde istirahat edeceğiniz geceyi getirecek bir ilâh kimdir? Hâlâ gerçeği görmeyecek misiniz?"

73. Kullarına olan merhametinden ötürü Allah, sizin için geceyi ve gündüzü yarattı ki, geceleyin sükûnete erip dinlenesiniz, gündüzün de O'nun lutfundan rızkınızı arayıp şükredesiniz.

Buna mukâbil kâfirler, müşrikler ve günahkârlar dünyada tercih edip yürüdükleri bu yanlış yolu haklı gösterebilecek hiçbir mazeret bulamayacaklardır.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾
وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ
لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾

74. Kıyâmet günü Allah onlara seslenecek ve: "Benim ortağım olduğunu iddia ettiğiniz sahte ilâhlar şimdi nerede?" diye soracak.

75. O gün her ümmetten bir şâhit çıkaracağız ve: "Taptığınız putların ilâh olduğunu ispatlayacak kesin bir deliliniz varsa getirin!" diyeceğiz. İşte o zaman gerçek mânada kulluğa lâyık tek ilâh, tek Rab olma hakkının sadece Allah'a ait olduğunu herkes bilecek ve dünyada iken uydurdukları sahte tanrılar onları yüzüstü bırakıp gidecekler.

Kur'an ve sünnetin çağrısına kulak verip o bilgiye şimdi sahip olanlar, faydasını görecek; fakat dünyada bundan gaflet ve cehâlet içinde kalıp mahşerde zorunlu olarak bu bilgiye sahip olanlar bunun bir faydasını göremeyeceklerdir. İşte Kãrûn'un hâli bu bakımdan çok câlib-i dikkat bir misâldir:

Allah Şımaranları Sevmez

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَاٰتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا
إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوأُ بِالْعُصْبَةِ أُولِى الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللّٰهَ
لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾ وَابْتَغِ فِيمَا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ
نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَا اَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي
الْاَرْضِ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ
عِنْدِى اَوَلَمْ يَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ
مِنْهُ قُوَّةً وَاَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾

76. Kãrûn, Mûsâ'nın kavmindendi. Fakat Firavun'la işbirliği yaparak onlara zâlimce davranıyordu. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, sadece anahtarlarını taşımak bile güçlü kuvvetli bir cemaate zor geliyordu. Kavmi kendisini şöyle ikaz ediyordu: "Şımarma! Şüphesiz Allah şımaranları sevmez!"

77. "Allah'ın sana verdiği serveti O'nun yolunda harcamak suretiyle âhiretini kazanmaya çalış. Dünyadan da nasibini unutma. Allah sana nasıl ihsânda bulunduysa, sen de başkalarına öylece ihsânda bulun. Ülkede bozgunculuk çıkarmaya kalkışma. Çünkü Allah bozguncuları sevmez!"

78. Kãrûn: "Niye ki? Bu servet bana verilmişse, öyle iş olsun diye değil, ancak sahip olduğum bir bilgi sayesinde verilmiştir" diye karşılık verdi. Peki, bilmiyor muydu ki Allah, kendinden önceki nesiller içinde ondan çok daha güçlü ve çok daha büyük servet sahibi nice kimseleri helâk etmiştir? Böyle inkârcı suçlulara, helâk edilmeden önce kendini savunma hak ve imkânı da tanınmaz.

"Kãrûn misâli"nden hareketle, Mekke'de Rasûlullah (s.a.v.)'in dâvetini engellemeye çalışan mal ve servet sahibi müşrikler uyarılmaktadır. Çünkü onlar, uluslararası yaptıkları ticâret ve fâizcilik yüzünden zamanlarının Kãrûnları hâline gelmişlerdi. Dünyada en büyük hedefin, olabildiği kadar servet kazanıp biriktirmek olduğuna inanıyorlardı. Bu hedefi geçersiz kılan veya buna mâni olan girişimlerin, asla kabullenilemeyecek birer yalan olduğunu düşünüyorlardı. Bu sebeple onlar, Allah Rasûlü'nün tebliğinin kabul edilip yayılması durumunda kazanç yollarının kapanacağından ve çıkarlarının zarar

göreceğinden korkuyor ve ona karşı duruyorlardı. Şeyh Ali Uşşâkî'nin şu mısraları onların bu perişan hallerini ne güzel anlatır:

"İmrenme görüp nev'-i taamına ümerânın,
Çün yüreği yağıyla pi mi fukarânın.
İmrenme görüp reng-i libâsın ümerânın,
ş *Çün bedeni kanıyla boyanmı fukarânın.*
İmrenme görüp dürlü meyvesin görüp ümerânın,
Çün göz ya ıyla sulanmı fukarânın."[19]

Gelelim Kãrûn'un pervasızca şımarıklığına ve bunun neticesinde Allah'ın kahrına uğrayarak yerin dibine geçirilişine:

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهِ فِى زِينَتِهِ ۖ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يَا
لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا اُوتِىَ قَارُونُ اِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذِينَ
اُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا
يُلَقّٰيهَا اِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ فَمَا كَانَ
لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ ﴿٨١﴾
وَاَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْاَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَاَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ
الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَا اَنْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ
بِنَا ۖ وَيْكَاَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٢﴾

79. Derken bir gün Kãrûn göz kamaştırıcı bir ihtişâm ve debdebe içinde halkının karşısına çıktı. Dünya hayatına düşkün olanlar: "Keşke Kãrûn'a verilen şu servetin bir benzeri de bizim olsaydı. Gerçekten o büyük bir pay sahibi!" dediler.

80. Kendilerine gerçeğin ilmi verilmiş olanlar ise o şaşkınlara: "Yazıklar olsun size! İman edip sâlih ameller işleyenler için, Allah'ın âhirette vereceği mükâfat daha hayırlıdır. Buna da ancak hakkiyle sabredenler kavuşacaktır" dediler.

81. Sonunda biz Kãrûn'u da, evini barkını da yerin dibine geçiriverdik. Öyle ki, artık Allah'a karşı ona yardım edebilecek hiçbir grup yoktu; pek tabiî, kendi kendine yardım edecek durumda da değildi.

82. Daha dün onun yerinde olmayı düşleyenler bu sabah şöyle diyorlardı: "Hayret! Demek Allah imtihan için kullarından dilediğine rızkı bol veriyor,

dilediğine az veriyor. Eğer Allah bize lutufta bulunmasaydı, bizi de yerin dibine geçiriverirdi. Vay be; demek kâfirler asla iflâh olmazmış!..”

O dönemde Kãrûn’a özenip onun gibi servet sahibi olmayı arzulayan gâfiller olduğu gibi, Rasûlullah (s.a.v.) zamanında da servet sahibi o müşriklere özenip, hangi yolla olursa olsun, onların ulaştığı zenginliğe büyük bir ihtirasla ulaşmak isteyen insanlar da vardı. Diğer taraftan, Hz. Mûsâ’ya iman ettiklerinden dolayı, dünya malının geçici, esas hayatın âhiret hayatı olduğunun idrâki içinde bulunan mü’minler, Kãrûn’a özenmiyor, Allah’ın mükâfatını celbedecek ameller yapmayı daha ehemmiyetli görüyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.)’e iman eden mü’minler de bunlar gibiydi. Cenâb-ı Hak burada şımarık Kãrûn’un feci âkıbetini haber vermek üzere, bu iki gruptan hangisinin haklı, hangisinin haksız olduğunu gözler önüne sermektedir:

Kahr-ı ilâhî Kãrûn’u bütün hazineleriyle, servetiyle, köşk ve saraylarıyla bir anda yerin dibine geçiriverdi. Ne malı mülkü, ne bir grup, ne de hiç kimse ona yardımcı olabildi. Pek tabi, kendi kendini kurtarmaya da gücü yetmedi.

Demek ki insan, nihâyetinde başına belâ ve helâkine sebep olacak bir servetin peşine koşmak yerine, dünya ve âhirette kendine fayda verecek sâlih amellerin peşine düşmelidir. Çünkü âhiret yurdu böyle kişiler için hazırlanmıştır:

Nev’-i taam: Yemek çeşitleri. **Ümerâ:** Devlet adamları, reisler, valiler. **Çün:** Çünkü. **Reng-i libâs:** Elbiselerinin renkli renkli, alımlı şalımlı olması.

Âhiret Yurdu

تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذٖينَ لَا يُرٖيدُونَ عُلُوًّا فِي الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقٖينَ ﴿٨٣﴾ مَنْ جَٓاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَمَنْ جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذٖينَ عَمِلُوا السَّيِّـَٔاتِ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

83. İşte şu âhiret yurdunu biz, yeryüzünde büyüklük taslamayan ve bozgunculuk peşinde olmayanlara nasip edeceğiz. Dünya ve âhirette hayırlı âkıbet, kalpleri Allah'a saygıyla dopdolu olup O'na karşı gelmekten sakınanlar içindir.

84. Kim Allah'ın huzuruna bir iyilikle gelirse, ona bu yaptıklarından daha hayırlı bir mükâfat vardır. Kim de bir kötülükle gelirse, bilinmeli ki, o kötülükleri işleyenler yalnızca yaptıklarının cezasını çekeceklerdir.

"Âhiret yurdu"ndan maksat, cennettir. Oraya girecek kulların üç mühim vasfı vardır:

Birincisi; bunlar mütevazıdırlar. Sahip oldukları tüm nimetlerin gerçek sahibinin Allah olduğunu bilirler. Bu sebeple maddî ve mânevî imkânlarıyla kimseye karşı üstünlük taslamaz, böbürlenmezler. Böyle bir şeyi arzu da etmezler. Hz. Ömer'den nakledilen şu tevazu örneği ne güzeldir:

Bir gün Ahnef b. Kays (r.a.), Arapların ileri gelenlerinden bazı kimselerle birlikte Hz. Ömer'i ziyârete gitmiş; onu, elbisesinin eteklerini beline sıkıştırmış koşar vaziyette bulmuştu. Ömer (r.a.), Ahnef'i gördüğünde ona:

"–Gel de yardımcı ol. Devlete âit bir deve kaçtı. Bu malda kaç kişinin hakkı olduğunu biliyorsun" dedi. O esnâda biri:

"–Neden kendini bu kadar üzüyorsun? Deveyi yakalamak için bir köleyi vazîfelendirsen olmaz mı?" dedi. Hz. Ömer:

"–Benden daha iyi köle mi olurmuş!?" cevâbını verdi. (Topbaş, *Faziletler Medeniyeti-1*, s. 398)

İkincisi; âyetin övdüğü bu seçkin insanlar, bozgunculuk peşinde olan kimseler de değildir. Ellerinden ve dilerinden kimseye zarar gelmeyen, bilakis fayda gelen; imkânları nispetinde ıslaha çalışan kimselerdir.

Üçüncüsü; bunlar takvâ sahibidirler. Kalpleri Allah'a karşı saygı ve korkuyla doludur. Bu korkuyla O'na karşı gelmekten sakınır, günahlardan uzak durur, güzel ve yararlı işler yapmanın peşinde olurlar.

Getirdiği eşsiz kanun ve kâidelerle hayata taptaze ve yepyeni bir düzen

vermekte olan Peygamber'in temsil ettiği dâvanın önünün açık olduğu ve mutlaka başarıya ulaşacağı müjdelenerek buyruluyor ki:

إِنَّ الَّذِى فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَٓادُّكَ اِلٰى مَعَادٍ ؕ قُلْ رَبّٖٓى اَعْلَمُ مَنْ
جَٓاءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ هُوَ فٖى ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٨٥﴾

85. Rasûlüm! Şüphesiz Kur'an'ı sana indirip onu okumayı, tebliği ve gereğince amel etmeyi farz kılan Allah, seni mutlaka dönülecek yere tekrar döndürecektir. De ki: "Rabbim, kimin uyulması gereken doğruyu getirdiğini de, buna karşılık kimin besbelli bir sapıklık içinde olduğunu da elbette en iyi bilir."

اَلْمَعَادُ (meâd) kelimesi "bir kimsenin sonunda dönmek zorunda olduğu yer" demektir. Burada kelimenin "nekra" olarak kullanılması, onun tarif edilemez bir kurtuluş, huzur ve felâh yeri olduğuna delâlet eder. Bunun hem dünyaya hem de âhirete taalluk eden bir boyutu vardır. Buna göre Yüce Allah Peygamberi'ni, aynı zamanda müşriklerin "sana uyarsak yerimizden yurdumuzdan çıkarılırız" sözlerine bir cevap olarak dünyada hayallerinin bile ulaşamayacağı yüksek bir zafer, izzet ve şerefe ulaştıracağını müjdelemektedir. Gerçekten de aradan fazla bir zaman geçmeden bütün Arap Yarımadası'nın hâkimiyeti Allah Rasûlü (s.a.v.)'e lutfedilmişti. Ona karşı koyabilecek hiçbir güç kalmamıştı. Âhirette ise Allah onu en güzel dönüş yeri olan cennete ve rızâ-i ilâhîye, en yüce makam olan "Makâm-ı Mahmûd"a eriştirecektir.

Aslında bu sûrede kıssası uzunca anlatılan Mûsâ (a.s.)'ın kaçarak, kovularak çıktığı yere ilâhî kudret tarafından peygamber yapılıp geri döndürülmesinde, Firavun'un zulmü altında ezilen İsrâiloğulları'nı onun aracılığı ile kurtarmasında ve yine onun vasıtasıyla Firavun ve ordusunun kökünü kurutmasında, müşriklerle amansız bir mücâdele içinde olan Rasûlullah (s.a.v.)'e böyle hayırlı bir neticenin müjdelendiği görülmektedir. Bu müjde, Peygamberimiz (s.a.v.) ve Kur'an'a iman eden, onların buyruklarını yerine getirmeyi kendileri için farz telakki eden ve bu uğurda tüm güçleriyle çalışan her zaman ve zeminde tüm mü'minler için geçerlidir. Bu, hiç ummadığı halde hz. Muhammed (s.a.v.)'e kitap ve peygamberlik lufedilmesi gibi, Allah'ın mü'minlere bir ihsânı olacaktır:

وَمَا كُنْتَ تَرْجُٓوا اَنْ يُلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتَابُ اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا
تَكُونَنَّ ظَهٖيرًا لِلْكَافِرٖينَ ۘ ﴿٨٦﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ
اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ۚ ﴿٨٧﴾ وَلَا

تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَۢ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ۠ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُۜ
لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

86. Sen, aslında bu kitabın sana vahyedileceğini ummuyordun. Bu sana ancak Rabbinden bir rahmet olarak geldi. O halde sakın kâfirlere arka çıkma!

87. Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra sakın o kâfirler seni onların gereğini yapmaktan alıkoymasınlar. Sen insanları Rabbine dâvet et ve sakın Allah'a ortak koşanlardan olma!

88. Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarma! Çünkü O'ndan başka ilâh yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm yalnız O'na aittir. Siz de sonunda O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

Peygamberlik ve kitap, hem peygamber olan şahsa hem de bunların gönderildiği topluma büyük bir rahmet tecellisi, çok büyük bir nimettir. Ancak bu nimete şükredebilmenin şartları vardır:

• Kâfirlere arka çıkmayacak, topluluklarına katılıp küfürlerine kuvvet ve destek vermekten katiyen uzak duracak.

• Kâfirler o rütbe sahibini, Allah'ın âyetlerinden alıkoymaya güç yetiremeyecekler. Hangi şartlar altında olursa olsun, Allah'ın âyetlerine tâbi olacak; hiçbir şekilde o âyetlerin gereğinden taviz vermeyecek. Kendine gelen âyetlerin tebliğinden, tatbikinden asla vazgeçmeyecek.

• İnsanları Rabbine kulluğa ve tevhide dâvet edecek.

• Müşriklerden olmayacak; Allah'tan başka hiçbir ilâha yalvarmayacak, kulluk yapmayacak.

Çünkü Allah'tan başka ilâh yok; sadece O vardır. O'nun zâtından başka her şey yok olucudur. Zira O'ndan başka her şeyin varlığı kendinden değil, Allah Teâlâ'ya bağlıdır. Diğer bir mânaya göre, "vech", "kastedilen ve yönelinen yön" mânasına olarak: "O'nun yüzünden, yani O'nun rızâ ve hoşnutluğunun kastedildiği yönden başka, her şey helâktedir" demek olur. Bu vesileyle şimdi, makbul bir imanın nasıl bir iman olduğunu, böyle bir imana erişebilmek için hicret ve cihâd dâhil nasıl bir kulluk, gayret ve sabır göstermek gerektiğini örnekleriyle açıklamak üzere Ankebût sûresi geliyor:

سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ

29- ANKEBÛT SÛRESİ

29. ANKEBÛT SÛRESİ

Ankebût sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 69 âyettir. İsmini, 41. âyetinde misâli verilen örümcek mânasındaki ٱلْعَنكَبُوتُ (ankebût) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 29, iniş sırasına göre 85. sûredir.

Konusu

Sûre, hak katında makbûl bir imanın özelliklerinden bahseder. Buna göre sadece dil ile "inandık" demek yeterli değildir. Dünya hayatında bir kısım imtihan ve sorumluluklarla imanlar sınanacak, yalancılarla doğru söyleyenler birbirinden tefrik edilecek ve bu imtihanlardan başarıyla geçenlere "mü'min mührü" vurulacaktır. Sûrede Hz. Nûh, Hz. İbrâhim, Hz. Lût, Hz. Şuayb ve Hz. Mûsâ'nın kıssalarından kısa kısa tesirli alıntılar yapılarak "iman-küfür" ayırımı iyice netleştirilir. Hakikî imanın meyveleri sadedinde Allah'tan başka bir şeye gönül bağlamamak; namazı dosdoğru kılmak; Kur'ân-ı Kerîm'in en büyük mûcize olduğunu kabulle onun getirdiği hidâyetten istifade etmek; sadece gerçek bir iman ve ona bağlı sâlih amellerin, sabır ve Allah'a tevekkül gibi ahlâkî güzelliklerin fayda vereceği âhiret gününe hazırlanmak hususları hatırlatılır. Yaşanılan ülkedeki şartlar, dinî vecîbeleri yerine getirmeye müsait değilse, Allah'ın arzının geniş olduğu hatırlatılarak daha iyi bir müslümanlık için hicret tavsiye edilir. Hepsinin ötesindeki en büyük gâye ise Allah'ın varlığını, birliğini ve sonsuz kudretini tanımak, gerçek hayatın âhiret hayatı olduğunu bilmek ve sadece başımız dara düşünce değil dâimâ hâlisane bir şekilde olarak O'nun huzurunda boynu bükük bir kul olabilmektir. Niyet ve iradesini bu istikâmete yönlendiren kullarına Rabbimiz başarı müjdesi vermektedir.

“İnandım!” Demek Yeterli mi?

الٓمٓ ﴿١﴾ اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُتْرَكُوا اَنْ يَقُولُوا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Mîm.

2. İnsanlar, hiç imtihana tâbi tutulmadan, sadece “İnandık!” demekle bırakılıvereceklerini mi sandılar?

اَلْفِتْنَةُ (fitne) kelimesi, lügatte, “altının ateşte eritilerek saflaştırılması” mânasına gelir. Buna göre ateşin altını eriterek, karışımında bulunan diğer değersiz madenleri ayrıştırıp onu saf altın hâline getirmesi gibi, gelen musîbetler de kalpleri temizleyecek, ruhları arındırıp imanı kemâle erdirecektir. Çünkü belâ, musîbet ve mihnetler:

• Nefisleri tembellik ve uyuşukluktan kurtarıp, en güzel şekilde amel etmeye yönlendirir.

• Kalpleri, tevhidi gösteren delilleri kavramak suretiyle doğru düşünce ve gerçek ilme ulaştırır.

• Ruhları mâsivâ muhabbetinden arındırarak, sebeplere takılmaktan kurtarır; gönlü yaratıklar yerine Yaratan’a bağlar.

• Sırları temizleyerek Hakk’ın tecellilerini görecek hâle getirir.

Bu âyet-i kerîme indiği sıralarda Mekke’de hüküm süren şartlar çok ağırdı. İslâm’ı kabul eden herkes zulüm, hakaret ve işkence hedefi oluyordu. Eğer İslâm’ı kabul eden kimse fakir veya köle ise dövülüyor ve dayanılmaz işkencelere maruz bırakılıyor; eğer ticâret erbâbı ise ekonomik kısıtlamalara hedef oluyor ve neredeyse aç kalıyordu. Bu durum Mekke’de bir korku ve tedirginlik havası estiriyordu. Bu sebeple kalpleriyle peygamberin gerçek olduğunu kabul eden birçok kişi açıktan ona iman etmeye korkuyorlardı. İman eden bazıları da sonraları cesâretlerini yitiriyor ve çok ağır işkencelerle karşılaştıklarında kâfirlere boyun eğip taviz veriyorlardı.

Allah Teâlâ’nın mü’minleri imtihana tâbi tutması ümmet-i Muhammed’e özgü bir durum değildir:

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ

الْكَاذِبِينَ ﴿٣﴾ اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾

3. Gerçek şu ki biz, onlardan öncekileri de imtihan ettik. Böylece Allah, doğru söyleyenleri de ortaya çıkaracak, yalancıları da elbette ortaya çıkaracaktır.

4. Yoksa günahları pervasızca işleyenler, elimizden kaçıp kurtulabileceklerini mi sandılar? Ne de fenâ hükmediyorlar!

Böyle imtihanlarla imanında sâdık olanlarla yalancı olanlar birbirinden ayrılır. Bir grup var ki bunlar belâ ve darlık hâlinde sabreder, nimet ve bolluk hâlinde şükrederler. Bunlar sâdıklardır. Bir grup var ki, belâ hâlinde sabretmez, nimet hâlinde şükretmezler. Bunlar yalancılardır. Bir grup da var ki nimet ve bolluk hâlinde îsârda bulunur, o nimetlerden kendileri çok az istifade eder, belâdan da çekinmezler. Hatta darlığın ve şiddetin verdiği acıdan ayrı bir haz duyarlar. Bunlar rütbesi en yüksek olanlardır.

Cenâb-ı Hak, bir taraftan mü'minleri musîbetlere ve eziyetlere sabra teşvik ederken, diğer taraftan da başta küfür ve isyân olmak üzere kötülük işleyenleri, özellikle mü'minlere eziyet edenleri ikaz buyurur. Çünkü mü'minin imanını denemek, doğrularla yalancıları birbirinden ayırmak maksadıyla yapılan imtihan nasıl bir "sünnetullâh"[20] ise, mü'minleri dinlerinden döndürmek için ellerinden gelen her türlü kötülüğü yapanları suçüstü yakalayıp cezalandırmak da bir "sünnetullâh"tır.

Şimdi de Allah'a kavuşmayı umanlara güven aşılamayı ve kalplerini her türlü şüpheden uzak bir şekilde sıkı sıkıya Allah'a bağlamayı hedefleyen şu âyetler gelmektedir:

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَٓاءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍۜ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٥﴾

وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦﴾

5. Kim Allah'a kavuşmayı umuyor ve bu beklentiyle yaşıyorsa güzel işler yapmaya devam etsin. Çünkü Allah'ın belirlediği ecel mutlaka gelecektir. O, her şeyi hakkiyle işiten, her şeyi hakkiyle bilendir.

6. Kim cihâd ederse, ancak kendi iyiliği için cihâd etmiş olur. Çünkü Allah, hiç kimseye ve hiçbir şeye muhtaç değildir.

Buraya kadarki âyetlerde bahsi geçen hususlarda ihmali ve kusuru olup bunları telafi etme niyetinde olanlara bir çıkış yolu göstermek ve gönüllere bir ümit ışığı aşılamak üzere buyruluyor ki:

وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذ۪ي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

7. İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, biz onların günahlarını örteceğiz ve onları yaptıkları işlerin en güzelini dikkate alarak mükâfatlandıracağız.

Bahsedilen mükâfatlandırma hem uhrevî hem dünyevî olabilir. Çünkü âyetteki "sâlih ameller" ifadesi, kulun Rabbi ile kendisi arasındaki ibâdetlerle birlikte her türlü hayırlı, verimli gayretleri; gerek ferdin gerekse toplumun maddî ve mânevî gelişmesine, kalkınmasına katkıda bulunan faydalı işleri ve buna mâni olacak menfî hareketlerin engellemesini de içine alır. Bunların âhiretteki mükâfatlarının kat kat olacağında şüphe yoktur. Dünyevî olarak da Allah, onları eskiden yaptıkları kötü işlerin zararlı neticelerinden halâs eyler. Bundan böyle yapacakları hayırlı ve güzel işlerin neticelerinin daha da güzel olmasını sağlar. Onların hem ferdî hem de içtimâî planda gelişmelerini, güçlenmelerini, mutlu ve huzurlu olmalarını temin eder. Bunu sağlamanın önemli şartlarından biri, ana-babanın haklarını yerine getirmek ve onlara en güzel şekilde davranmaktır:

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًاۜ وَاِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بٖي مَا لَيْسَ لَكَ
بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَاۜ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾
وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحٖينَ ﴿٩﴾

8. Biz insana ana-babasına iyi davranmasını emrettik. Fakat, eğer onlar seni hakkında bilgin olmayan bir şeyi körü körüne bana ortak koşmaya zorlayacak olurlarsa, onlara sakın itaat etme! Dönüşünüz ancak banadır. Ben de yapmakta olduğunuz şeyleri size bir bir haber vereceğim.

9. İman edip sâlih ameller işleyenleri mutlaka sâlihler zümresi içine katıp cennete koyacağız.

Rivâyete göre bu âyet-i kerîme Sa'd ibn Ebî Vakkâs hakkında nâzil olmuştur. Sa'd hâdiseyi şöyle anlatıyor:

"Annem Ümmü Sa'd:

«- Allah, ana-babaya itaati emretmiyor mu? Madem öyle sen girmiş olduğun Muhammed'in dinini inkâr edip eski dinine dönmedikçe yemek yemeyeceğim, bir şey içmeyeceğim, tâ ki öleyim de sana anasının kâtili desinler» dedi. Yemekten içmekten kesildi. Sonunda ağzını zorla sopayla açıp ağzına bir şeyler akıtmaya başladılar. Hz. Sa'd bu duruma çok üzülmüştü. Gelip olanları Peygamberimiz (s.a.v.)'e anlattı. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. (Tirmizî, Tefsir 29/1; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 352)

Müslüman gençlerin ve evlatların her zaman bu tür baskılarla karşılaşmaları

mümkündür. Çocuklarının dindarlığından rahatsız olan ve onlar üzerinde baskı kurmaya çalışan âileler her dönemde var olagelmiştir. Rabbimiz bu hususta bize yol göstertmekte ve bu imtihanı dengeli bir şekilde nasıl geçebileceğimizi öğretmektedir.

Şunu belirtmek lâzımdır ki, imanın kişiye fayda verebilmesi ve onu ateşten koruyabilmesi için kalpte kökleşmesi ve sarsılmayacak bir şekilde kuvvetlenmesi gerekir. Değilse:

Sünnetullah: Allah Teâlâ'nın işlerini yaparken takip ettiği yol, uyguladığı kanun, adet.

Allah Kimin Ne Olduğunu Bilir

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَٓا اُو۫ذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ
كَعَذَابِ اللّٰهِۜ وَلَئِنْ جَٓاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْۜ
اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا ف۪ي صُدُورِ الْعَالَم۪ينَ ﴿١٠﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ
الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِق۪ينَ ﴿١١﴾

10. İnsanlardan bir kısmı, "Allah'a inandık" derler. Fakat Allah yolunda bir eziyete maruz kaldıklarında insanlardan gördükleri baskı ve işkenceyi Allah'ın azabıyla bir tutarlar. Rabbinden sana bir zafer geldiğinde ise: "Doğrusu biz de sizinle beraberdik" derler. Yoksa Allah, insanların göğüslerinin derinliklerinde nelerin yattığını çok daha iyi bilmekte değil midir?

11. Hiç şüphesiz Allah, iman edenleri de ortaya çıkaracak, münafıkları da ortaya çıkaracaktır.

Gerçek mü'minler, yapılan eziyet ve işkencelerin insanın dayanma gücünü aştığı anlarda bile geçici dünya ile sonsuz âlemi birbirine karıştırmazlar. Hiçbir baskı onları Allah'a imandan geri çeviremez. Bunun en güzel misâlini, Hz. Mûsâ karşısında müsabakaya çıkan sihirbazların, iman nûru gönüllerini aydınlatınca, Firavun'un tehditlerine meydan okumalarında görmekteyiz. Kendilerini öldürmek, kol ve bacaklarını çapraz keserek hurma dallarına asmak ile tehdit eden Firavun'a şöyle demişlerdi:

"İmkânı yok, bize gelen apaçık mûcizeleri ve bizi yaratanı bırakıp da seni kesinlikle tercih edecek değiliz. Hakkımızda istediğin kararı ver, yapmak istediğini yap. Şunu unutma ki, senin hükmün ancak dünya hayatında geçer. Şüphesiz biz, Rabbimize iman ettik. O'nun hatalarımızı ve bu arada bize zorla yaptırdığın sihir günahını bağışlayacağını umuyoruz. Allah'ın vereceği mükâfat seninkinden daha hayırlı, cezası da seninkinden daha devamlıdır." (Tâhâ 20/72-73)

Ancak Firavun gibi âhireti inkar edip dünyayı putlaştıran:

وَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوا سَب۪يلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْۜ
وَمَا هُمْ بِحَامِل۪ينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍۜ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾
كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالًا مَعَ اَثْقَالِهِمْۘ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا

12. Kâfirler mü'minlere: "Bizim yolumuza uyun, günahlarınızı biz yüklenelim" derler. Halbuki kâfirler, bunların günahlarından hiçbir şey yüklenemezler. Onlar, kesinlikle yalan söylemektedirler.

13. Gerçek şu ki onlar kendi günahlarını yüklenecekler, kendi günahlarıyla beraber saptırdıkları insanlara ait nice günahları da yükleneceklerdir. Kıyâmet günü, uydurup durdukları yalanlar ve attıkları iftirâlardan dolayı mutlaka sorguya çekileceklerdir.

Peygamberimiz (s.a.v.) de şu izâhı yapar:

"İslâm'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir şey noksanlaşmaz. Her kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, o kişiye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayrılır. Fakat onların günahından da hiçbir şey noksanlaşmaz" (Müslim, Zekât 69)

Sûrenin 3 ve 4. âyetlerinde Allah Teâlâ, önceki ümmetleri de imtihâna tâbi tuttuğunu ve kötülük yapanların Allah'ın azabından kaçıp kurtulmalarının mümkün olmadığını beyân buyurmuştu. Buradan itibaren bir kısım peygamberlerin hayatlarından aktarılan kesitlerle bahsedilen imtihân ve sonucuna dâir misâller verilir. İlk misâl Nûh (a.s.)'dan:

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فٖيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسٖينَ عَامًاؕ فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَصْحَابَ السَّفٖينَةِ وَجَعَلْنَاهَا اٰيَةً لِلْعَالَمٖينَ ﴿١٥﴾

14. Yemin olsun ki, biz Nûh'u kavmine peygamber olarak gönderdik. Nûh onların arasında dokuz yüz elli sene kaldı. Neticede, Nûh kavmi zulüm ve haksızlıklarına devam ederlerken o meşhûr tûfan kendilerini kıskıvrak yakalayıverdi.

15. Fakat biz Nûh'u ve gemide bulunanları kurtardık. O gemiyi de, o hâdiseyi de arkadan gelecek bütün insanlar için bir ibret kıldık.

Bu hâdise, Peygamberimiz ve mü'minler için bir teselli, inanmayıp onlara düşman olanlar için de ciddi bir ikazdır. Bir yandan Rasûlullah (s.a.v.)'e, 950 sene gibi uzun bir süre tebliğe devam eden Hz. Nûh'un hâlini düşünerek tebliğine canla başla devam etmesi ve ümitsizliğe düşmemesi öğütlenip, sonunda Nûh'u kurtardığı gibi onu da kurtaracağı müjdelenmekte; diğer yandan da kâfirler helâk ile tehdit edilmektedir.

Hz. İbrâhim'in durumu da örnek alınmaya değer:

Yalnız Allah'a Kulluk

وَاِبْرٰه۪يمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ اِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ اِفْكًاۜ اِنَّ
الَّذ۪ينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ
الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُۜ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَاِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ
كَذَّبَ اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْۜ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُب۪ينُ ﴿١٨﴾

16. İbrâhim'i de peygamber olarak gönderdik. O zaman kavmine şöyle demişti: "Allah'a kulluk edin ve O'na karşı gelmekten sakının. Bilirseniz, sizin için en hayırlı olan budur."

17. "Ama siz Allah'tan başka bir takım putlara tapıyor; bunların ilâh olduğunu söyleyerek korkunç yalanlar uyduruyorsunuz. Şunu bilin ki, Allah'tan başka taptıklarınız, size en küçük bir rızık vermeye güç yetiremez. O halde rızkı ve faydayı sadece Allah katında arayın, yalnızca O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Çünkü sonunda O'na döndürüleceksiniz."

18. Ey inkârcılar! Eğer siz peygamberimizi yalanlarsanız, şu bir gerçek ki sizden önceki topluluklar da peygamberlerini yalanlamışlardı. Ama Peygamber'in vazîfesi, Allah'ın buyruklarını apaçık ve anlaşılır bir şekilde tebliğ etmektir.

Bir şahsı veya varlığı mabud edinmek için mutlaka bir sebep gereklidir. Bu sebepler şunlar olabilir:

• Zâtı gereği ve şahsî mükemmelliğinden dolayı ibâdete lâyık olması,

• İnsanın yaratıcısı olması, bu sebeple de insanın var olma haysiyetiyle ona borçlu olması,

• İnsanın rızkını, yaşaması için mutlaka lâzım olan şeyleri vermesi ve hayatının devamını sağlıyor olması,

• İnsanın geleceğinin onun merhamet ve yardımına bağlı olması ve onu kızdırmakla insanın kendi geleceğini mahvetmesinden korkmasıdır.

Hz. İbrâhim, bu dört sebepten hiçbirinin putperestliği desteklemediğini, bilakis hepsinin bir tek Allah'a ibâdeti gerektirdiğini belirtir.

Zâten Allah Teâlâ'nın yaratma ve dilediğini yapabilme kudreti düşünülecek olursa, O'nun yegâne tek ilâh olduğu inancı iyice netleşecek ve kalplerde

kökleşecektir:

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُۜ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ
يَس۪يرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ س۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ ثُمَّ
اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌۚ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ
مَنْ يَشَٓاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَٓاءُۚ وَاِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِز۪ينَ
فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَٓاءِۘ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا
نَص۪يرٍۚ ﴿٢٢﴾ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَلِقَٓائِه۪ٓ اُو۬لٰٓئِكَ يَئِسُوا مِنْ
رَحْمَت۪ي وَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٢٣﴾

19. O inkârcılar, Allah'ın varlıkları ilk defa nasıl yarattığını, sonra da yaratılışı tekrar ettiğini görmez ve en son yeniden yaratacağı üzerinde hiç düşünmezler mi? Şüphesiz bu, Allah için pek kolaydır.

20. De ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın da Allah'ın varlıkları ilk defa nasıl yarattığına ibretle bakın. Allah, kıyâmetten sonraki âhiret hayatını da işte böyle yaratacaktır. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter.

21. Allah dilediğine azap eder, dilediğine de merhamet eder. Neticede yalnız O'na döndürülüp götürüleceksiniz.

22. Hem siz, yerin derinliklerine de girseniz, göğün enginliklerine de çıksanız Allah'ın elinden ve hakkınızda vereceği hükmünden kurtulamazsınız. Zâten sizin Allah'tan başka ne bir dostunuz ne de bir yardımcınız vardır.

23. Allah'ın âyetlerini ve O'nunla buluşmayı inkâr edenlere gelince, işte onlar, benim rahmetimden ümit kesmiş kimselerdir. Onlar için pek elem verici bir azap vardır.

Söz arasında verilen bu yüksek voltajlı ilâhî telkinlerden sonra sıra kavminin Hz. İbrâhim'e verdiği cevaba gelmektedir:

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ اَوْ حَرِّقُوهُ فَاَنْجٰيهُ اللّٰهُ مِنَ
النَّارِۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًاۙ مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
لَكُمْ مِنْ نَاصِر۪ينَۗ ﴿٢٥﴾ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًاۘ وَمَأْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَا

24. Kavminin İbrâhim'e cevâbı ancak: "Onu öldürün veya onu yakın!" demekten ibâret oldu. Fakat Allah İbrâhim'i ateşten kurtardı. Şüphesiz bunda, iman eden bir toplum için nice ibret ve dersler vardır.

25. İbrâhim onlara şöyle dedi: "Sizin Allah'ı bırakıp bir takım putlar edinmenizin sebebi, sırf bu dünya hayatında birbirinize duyduğunuz sevgi bağları ve aranızda oluşturduğunuz kirli çıkar ilişkileridir. Fakat kıyâmet günü birbirinizi tanımayacak ve birbirinize lânet yağdıracaksınız. Sizin varacağınız yer ateştir; sizi oradan kurtaracak yardımcılarınız da olmayacaktır."

Hz. İbrâhim'in böyle açık kalplilik ve açık sözlülükle yaptığı tebliği kimse kabul etmedi. Sadece onlar arasında bulunan peygamber namzedi Hz. Lût ona inandı:

فَاٰمَنَ لَهُ لُوطٌۢ وَقَالَ اِنّ۪ي مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبّ۪يۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ
﴿٢٦﴾ وَوَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا ف۪ي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ
وَاٰتَيْنَاهُ اَجْرَهُ فِي الدُّنْيَاۚ وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٢٧﴾

26. Bunun üzerine Lût, İbrâhim'e iman etti. İbrâhim: "Ben, dinimi yaşayabilmem için Rabbimin emrettiği yere hicret ediyorum. Şüphesiz O, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır" dedi.

27. Biz ona İshâk ve Yâkub'u lutfettik. Peygamberliği ve kitap indirmeyi onun neslinden gelenler arasında devam ettirdik. Ona dünyada mükâfatını verdik. Muhakkak ki o, âhirette de sâlihler arasında olacaktır.

Hz. İbrâhim'e dünyada verilen lutuflardan bazıları şunlardır: Ateşten kurtulması, sâlih ameller işlemeye muvaffak kılınması, her zaman hürmetle yâd edilmesi, bütün din mensuplarının onu mânevî önder ve rehber görmeleri, peygamberliğin zürriyeti arasında devam etmesi ve duâsı kabul edilerek neslinden Hz. Muhammed (s.a.v.) gibi bir peygamberin gelmesi.

Hz. Lût'un, pek çirkin günahlara müptela olan kavmiyle mücâdelesi ve bu mücâdelenin sonuçları da oldukça ibretlidir:

Rabbim Bana Yardım Et

وَلُوطاً اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِٓ اِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَۘ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ
اَحَدٍ مِنَ الْعَالَم۪ينَ ﴿٢٨﴾ اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّب۪يلَ
وَتَأْتُونَ ف۪ي نَاد۪يكُمُ الْمُنْكَرَۜ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِٓ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا ائْتِنَا
بِعَذَابِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْن۪ي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٣٠﴾

28. Lût'u da peygamber olarak gönderdik. O zaman kavmine şöyle demişti: "Gerçekten siz, daha önce dünyada hiç kimsenin yapmadığı o çirkin ve iğrenç günahı işliyorsunuz."

29. "Siz hâlâ şehvetle erkeklere yaklaşacak, yol kesecek ve toplantılarınızda her türlü çirkin işi açıktan açığa yapmaya devam edecek misiniz?" Kavminin cevâbı ise ancak: "Eğer doğru söylüyorsan, Allah'ın azabını tepemize indir!" demekten ibaret oldu.

30. Lût da: "Rabbim! Şu bozguncular gürûhuna karşı bana yardım et!" diye yalvardı.

Artık helâk vakti yaklaşmıştı:

وَلَمَّا جَٓاءَتْ رُسُلُنَٓا اِبْرٰه۪يمَ بِالْبُشْرٰىۙ قَالُٓوا اِنَّا مُهْلِكُٓوا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِۚ
اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوا ظَالِم۪ينَۚ ﴿٣١﴾ قَالَ اِنَّ ف۪يهَا لُوطاًۜ قَالُوا نَحْنُ اَعْلَمُ
بِمَنْ ف۪يهَاۘ لَنُنَجِّيَنَّهُ وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُۘ كَانَتْ مِنَ الْغَابِر۪ينَ ﴿٣٢﴾

31. Nihâyet elçilerimiz olan melekler İbrâhim'e çocuğu olacağına dâir müjdeyi getirince, bu arada Lût kavminin bulunduğu yeri işaret ederek: "Şüphesiz biz şu şehrin halkını helâk edeceğiz. Çünkü oranın halkı zulmü âdet hâline getirmiş bulunuyor" dediler.

32. İbrâhim: "Ama Lût da orada!" dedi. Elçiler şöyle cevap verdiler: "Orada kimlerin olduğunu biz çok iyi biliyoruz. Onu ve ailesini mutlaka kurtaracağız. Ancak hanımı müstesnâ; o, geride kalıp helâk edilenlerden olacak!"

Hz. İbrâhim'le konuşmalarını tamamlayıp:

وَلَمَّٓا اَنْ جَٓاءَتْ رُسُلُنَا لُوطاً س۪ٓيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعاً وَقَالُوا

لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ قف اِنَّا مُنَجُّوكَ وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ كَانَتْ مِنَ
الْغَابِرِينَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا مُنْزِلُونَ عَلٰۤى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاۤءِ بِمَا
كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا اٰيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾

33. Elçilerimiz Lût'a gelince, Lût onları halkın tecâvüzünden koruyamayacağı endişesiyle üzüldü ve eli kolu bağlanıp göğsü daraldı. Elçiler şöyle dediler: "Korkma, üzülme! Biz elbette seni ve âileni kurtaracağız. Ancak hanımın müstesnâ; o, geride kalıp helâk edilenlerden olacak!"

34. "Biz büsbütün yoldan çıkmaları yüzünden bu şehrin halkı üzerine gökten dehşetli bir azap indireceğiz."

35. Gerçekten söylenen oldu ve biz aklını kullanacak bir toplum için o şehirden geriye açık bir ibret nişânesi bıraktık.

Lût kavminden geriye kalan açık nişâneler, Ölü deniz kıyısında bulunan Sodom ve Gomore harâbeleridir. Buradan geçerek Mısır ve Filistin'e gidip gelen Hicaz kâfileleri, bu harâbeleri görürlerdi. (bk. Sâffât 37/137-138)

İnsanlık târihinde sergilenen daha nice ibret levhaları bulunmaktadır. İşte kısa kısa kesitler hâlinde onlardan bazıları:

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا لا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ
الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَتْهُمُ
الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ز ﴿٣٧﴾

36. Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, âhiret gününde Allah'ın mükâfatını umacağınız güzel ameller işleyin ve ülkede bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın."

37. Fakat onu yalanladılar. Neticede o korkunç sarsıntı kendilerini kıskıvrak yakalayıverdi de, bulundukları yerde cansız bir halde yüzüstü serilip kaldılar.

Âyetteki "âhiret gününe umut bağlamak" ifadesinden şu mânalar anlaşılabilir:

• Âhirette hayırlı bir netice ile karşılaşabilmek, Allah Teâlâ'nın mükâfatına erebilmek için imanla birlikte sâlih amellere ehemmiyet verin; elden gelen gayreti gösterin.

• Âhiret gününü bekleyin; bu dünya hayatından başka amellerinizin hesabını

vereceğiniz ve ona göre karşılık göreceğiniz bir âhiret günü olduğunu bilin.

• Âhiret gününe olan inanç ve ümidinizi asla kaybetmeyin.

Âd ve Semûd kavimlerinin de akıbeti bundan farklı değildi:

وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسَاكِنِهِمْ ۖ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ
أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

38. Âd ve Semûd'u da helâk ettik. Onların başına nelerin geldiği, harap olmuş meskenlerinden size açıkça belli olmaktadır. Şeytan onlara amellerini süsleyip püsledi de, böylece onları doğru yolu tutmaktan alıkoydu. Halbuki onlar gerçeği görebilecek kadar zeki ve uyanık kimselerdi.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) akıllı ile ahmak kimseyi şöyle tarif buyurur:

ş *"Akıllı ki i, nefsinin kötü arzularına hâkim olup ölüm sonrası için çalı andır. Ahmak ise, nefsinin kötü arzuları pe inde gittiği halde Allah'tan öylesine dileklerde bulunup durandır."* (Tirmizî, Kıyâmet 25; İbn Mâce, Zühd 31)

Bu yüzdendir ki, akılları âhirete değil dünya işlerine çalışan bu nasipsizler, şeytana tâbi oldular, onun tahrikiyle yaptıkları kötülükleri iyi bir şey sandılar ve doğru yoldan saptılar. Netice yine peygambere muhalefet ve yine feci bir helâk oldu.

Peki Kãrûn, Firavun ve Hâman:

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا
فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ﴿٣٩﴾ فَكُلًّا اَخَذْنَا بِذَنْبِهِ ۚ فَمِنْهُمْ مَنْ
اَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ اَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا
بِهِ الْأَرْضَ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ اَغْرَقْنَا ۚ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾

39. Kârûn, Firavun ve Hâmân'ı da helâk ettik. Halbuki Mûsâ onlara apaçık mûcizeler getirmişti. Fakat onlar ülkede büyüklük taslayıp insanları ezmeye devam ettiler. Neticede onlar da, azabımızdan kaçıp kurtulamadılar.

40. Biz bu topluluk ve kişilerden her birini günahları yüzünden kıskıvrak yakalayıverdik: Kiminin üzerine taş yağdıran bir kasırga gönderdik. Kimini o korkunç çığlık yakaladı. Kimini yerin dibine geçirdik. Kimini de suda boğduk. Allah, böyle yapmakla kesinlikle onlara zulmetmedi; lâkin onlar kendi kendilerine zulmettiler.

Ana hatlarıyla ele alınan bu kıssalar, bir yönüyle mü'minlere bir yönüyle de kâfirlere hitap etmektedir. Mü'minlerden üzülüp cesâretlerini yitirmemeleri, en şiddetli eziyet ve baskılar altında bile i'lây-ı kelimetullâh uğrunda cihâd edip Hakk'ın sancağını sabır ve sebâtla hep yukarıda tutmalarını istemektedir. Kibir ve gururlarına yenik düşüp İslâm'ın öğrenilmesini ve yaşanmasını engellemeye çalışan günahkâr ve zâlim kimseleri de ilâhî azapla uyarmaktadır.

Unutmamak gerekir ki, Allah Teâlâ'dan başka güvenip dayanılacak hiçbir varlık, O'nun emrinden başka tutunacak sağlam hiçbir kulp yoktur. Bu sebeple O'nun dışında dost arayanların durumu ne garip ve ne hazindir:

Örümceğin Evi

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَٓاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِۚ اِتَّخَذَتْ
بَيْتًاۜ وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِۢ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ اِنَّ
اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِه۪ مِنْ شَيْءٍۜ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَك۪يمُ ﴿٤٢﴾
وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِۚ وَمَا يَعْقِلُهَٓا اِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ خَلَقَ
اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٤٤﴾

41. Allah'ı bırakıp da başkalarını dost ve yardımcı edinenlerin hâli, örümceğin hâline benzer. Örümcek de barınmak için kendine bir yuva yapar. Halbuki yuvaların en zayıfı, en çürüğü şüphesiz örümceğin yuvasıdır. Keşke bu gerçeği bilselerdi!

42. Şüphesiz Allah, onların kendisinden başka nelere el açıp yalvarmakta olduklarını çok iyi bilmektedir. O, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

43. İşte biz insanlar için böyle misâller veriyoruz. Fakat bunlar üzerinde ancak âlimler akıl yorar ve onlardaki gerçek mânaları anlayabilir.

44. Allah gökleri ve yeri gerçek bir sebep ve hikmete uygun olarak mükemmel bir sistem hâlinde yaratmıştır. Elbette bunda mü'minler için bir ders ve ibret vardır.

41. âyette geçen ve "yuva" diye tercüme ettiğimiz "beyt" kelimesi mûcizevî bir şekilde örümceğin âile hayatını da çağrıştırmaktadır. Gerçekten bu açıdan da yuvaların en zayıfı örümceğin yuvasıdır. Çünkü örümcek, hayvanlar âleminde âile bağları en zayıf olan hayvandır. Dişi örümceğin çiftleştikten sonra yaptığı ilk iş, eşini yemektir. Fakat kendisi de uzun bir ömür sürmez; evlatlarının yumurtadan çıktığını göremeden ölür. Yumurtalardan ilk çıkan ise, henüz çıkmamış olanları yer. Böylece, ana-baba ve evlatlar arasındaki bütün bağları ölümcül ilişkilerden ibaret olan bir yuvanın zayıflığını düşünün, düşünebilirseniz! Sonra da, Allah'ın rahmetinden başka kapı arayanların içinde bulunduğu içler acısı durumu bununla kıyaslayın. (Kandemir ve diğerleri, *Meâl,* II, 1387)

Bu benzetme, zâhirdeki mânasının yanı sıra bir başka önemli gerçeğe de işaret eder. Bir örümceğin yuvası pek çok ince tellerden oluşur ve o bir ağdır. Sinek gibi zayıf varlıklar gelip o ağa takılır. Dolayısıyla, nasıl örümcek o ağla sinekleri

avlıyorsa, Allah'ın dininden başka düzenler kuranlar, nefsinin kötü arzularına yenik düşmüş zayıf iradeli kimseleri çok rahat bir şekilde o düzenlerinin çok sayıdaki ağlarından birine takabilirler. Bu ağlar, rahata düşkünlüktür, nefsin kötü arzularına kul köle olmaktır, bencilliktir, korkudur... (Ünal, *Meâl,* s. 879)

Bu temsil bir yönden de, Allah'ın dışındaki varlıkların güçlerinin gerçek durumunu canlandırmaktadır. Bu güçler Allah'ın gücü yanında basit hatta hiç değerindedirler. Çünkü bunları yaratan, zayıflıklarını bilen, bunları dilediği yerde dilediği şekilde kullanan Allah'tır. O'nun izni olmadan bunların herhangi bir şey yapmaları mümkün değildir. Hatta O'nun izni olmadan bir yaprak bile kıpırdayamaz. Bu yegane güce inancı ve itimadı olmayanlar, ister fert, ister toplum, ister devlet olsun diğer güçlere sığınırlar. Bunlar ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar Allah Teâlâ'nın gücü yanında bir örümceğin evi kadar basit, cılız, çürümüş ve değersizdirler. İşte bu asıl gücü unutanlar, hangi güce sığınırlarsa sığınsınlar, bir örümcek evine sığınmaktadırlar.

Mü'min gönüllere bu hakîkati nakşetmenin ve onları rûhen terakki ettirmenin yolu ise Allah'ın kelâmını mânasına nüfûz ederek okumak ve namazı dosdoğru kılmaktır :

اُتْلُ مَا اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَۜ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِۜ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

45. Rasûlüm! Sana kitaptan ne vahyediliyorsa onu okuyup başkalarına da anlat. Namazı da dosdoğru kıl! Çünkü bütün şartlarına riâyet edilerek hakkiyle kılınan namaz, insanı her türlü hayasızlıktan, dînin ve aklın kabul etmediği şeylerden alıkoyar. Allah'ı zikretmek ise en büyük ibâdettir. Allah, bütün yaptıklarınızı bilir.

Hakkıyla kılınan namaz, sahibine rûhî bir olgunluk kazandırır ve kalbinin huşû ile dolmasını sağlar. Kalbi huşû ile dolan kişi de Allah'ın râzı olmadığı şeylerden büyük bir titizlikle sakınır ve böylece günahlardan arınır. Nitekim selef-i sâlihîn (r.h.), namaza kalktıklarında titrer, renkleri sararırdı. Onlardan birine bunun sebebi sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:

"Ben namazda Yüce Allah'ın huzurunda duruyorum. Dünya sultanları karşısında bile insanlar böyle davranırken, titreyip sararırken, bütün hükümdarların mutlak hâkimi olan Allah huzurunda başka nasıl davranabilirim?" (Kurtubî, *el-Câmi'*, XIII, 348)

Peygamberimiz (s.a.v.)'in torunu Hz. Hasan'ın, abdest esnâsında rengi değişirdi. Bunu gören bir kimse:

“–Yâ Hasan! Abdest alırken niçin böyle sararıp soluyorsun?” diye sordu. O da şöyle cevap verdi:

“–Yegâne kudret sahibi, Azîz ve Celîl olan Allah’ın huzûruna çıkma vakti gelmiştir.”

Âyet-i kerîmenin, **“Allah’ı zikretmek, en büyük ibâdettir”** (Ankebût 29/45) ifadesinden hem kulun Allah’ı zikretmesini hem de Allah’ın kulunu zikretmesini anlamak mümkündür. Buna göre:

• Allah’ın zikri, yaratıkların zikrinden daha büyüktür. Çünkü Allah’ın zikri kadîm, yaratıkların zikri ise sonradandır.

• Allah’ın, kullarını övgü, sevap ve mükâfatla anması, kulların ibâdet ve namazlarla O’nu zikretmesinden çok daha büyüktür.

• Kılınan namazlar içinde ve okunan Kur’ân-ı Kerîm’de Allah’ı zikretmek kullar için her şeyden daha faziletlidir.

• Namazın hayâsızlık ve kötü şeylerden alıkoymasının devamıyla birlikte Allah’ı zikretmek en büyüktür.

• Haram kılınan şeylerle karşılaşıldığında Allah’ı hatırlayarak, o haramı terk etmek zikrin en büyüğüdür.

• Allah’ı zikretmek, hatırdan çıkarmamak insanı günahlardan korur. Çünkü Allah’ı zikredip unutmayan kimse O’nun emirlerine aykırı davranmaz.

• Allah’ı zikretmek mutlak olarak en büyüktür. İnsanı gerçekte hayâsızlıktan ve kötülüklerden alıkoyan budur. İster namazda olsun, ister namazın dışında olsun en kıymetli husus, Allah’ı hatırda tutmaktır.

Kur’an, namaz ve zikir sayesinde imanımızı kökleştirip ahlâken olgunlaştıktan sonra, kurtuluşumuza vesile olan bu yüce İslâm dinini başka insanlara da ulaştırmak gibi bir sorumluluğumuz bulunmaktadır. Ancak bu sorumluluğu yerine getirirken şu önemli noktalara dikkat etmeliyiz:

İlâhımız Tek

وَلَا تُجَادِلُوا اَهْلَ الْكِتَابِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُۗ اِلَّا الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا
مِنْهُمْ وَقُولُوا اٰمَنَّا بِالَّذ۪ٓي اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ
وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾

46. Zulme batmış bulunduklarından dolayı kendileriyle iyi münâsebet kurulması mümkün olmayanları dışında Ehl-i kitap ile en güzel yolla mücâdele edin. Onlara şöyle deyin: "Biz, bize indirilene de, size indirilene de inandık. Bizim ilâhımız da sizin ilâhınız da tek olan Allah'tır. Biz, yalnız O'na boyun eğen müslümanlarız."

Âyet-i kerîmede Ehl-i kitap iki gruba ayrılmaktadır: İnsaflı olanlar, zulmedenler.

İnsaflı olanlarla en güzel yolla mücâdele edilecektir. Mesela kabalığa incelikle, sertliğe yumuşaklıkla, öfkeye hilimle, gevezeliğe nasihatla, şiddete vakarla karşılık verilecek; hak ve gerçek deliller açıklanacak ve bu deliller onların anlayacağı şekilde izâh edilecektir. Tartışmaya ihtilaflı noktalardan değil, ortak ve üzerinden anlaşmaya varılmış noktalardan başlanacaktır. (bk. Âl-i İmrân 3/64, 84) Çünkü tebliğ eden kişinin asıl maksadı, muhatabının kalbini uyandırmak, ona hakkı ulaştırmak ve onu doğru yola getirmek olmalıdır.

Fakat onlardan zulmedenlerle mücâdele daha farklı olacaktır. Bunlar gerçeği kabul etmeyip, haksızlıkla inada ve aşırılığa sapan, mesela hâşâ **"Allah'ın oğlu var"** (bk. Tevbe 9/30) diyerek veya **"Allah'ın eli bağlı ve sıkıdır"** (Mâide 5/64) gibi sözler söyleyerek küfürde ısrar eden ve büyüklük taslayanlardır. Bunlarla da sertliğe sertlik, kaba kuvvete kaba kuvvet, savaşa savaş şeklinde hallerine uygun bir biçimde müdafaa yapmak gerekir.

Şurası bir hakikattir ki:

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَۜ فَالَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِه۪ۚ
وَمِنْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِه۪ۜ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾

47. Rasûlüm! Önceki peygamberlere kitap indirdiğimiz gibi, sana da bu kitabı indiriyoruz. Bunun içindir ki, kendilerine daha önce kitap verdiğimiz dürüst ve insaflı insanlar buna inanırlar. Şu Mekke halkı içinden de ona inananlar var. Zâten bizim âyetlerimizi, kalplerini küfür ve

günah kirleriyle karartmış nankörlerden başkası inkâr etmez.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in, Kur'an'ın mucizeliğini gösteren istisnaî husussiyetlerini açıklamak üzere buyruluyor ki:

وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ اِذًا لَارْتَابَ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ
وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَا اِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾

48. Sen, bu kitap sana indirilmeye başlamadan önce ne bir kitap okuyor, ne de onu elinle yazıyordun. Eğer bunları yapmış olsaydın, Kur'an'la ilgili bâtıl iddialar peşinde koşanların, onun Allah'tan geldiği gerçeği konusunda şüphe duymaya bir mazeretleri olabilirdi.

49. Hayır! Gerçekte bu Kur'an, kendilerine ilim verilenlerin gönüllerinde yer eden apaçık âyetlerdir. Bizim âyetlerimizi zâlimlerden başkası inkâr etmez.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ümmîliği, bir ilim ve edebiyat mûcizesi olan Kur'ân-ı Kerîm'in Allah kelâmı olduğunun en büyük delillerinden biridir. Eğer Peygamberimiz (s.a.v.) okuma yazma bilseydi, bâtıla dalanlar şüpheye düşebilir, Efendimiz (s.a.v.)'in onu kendiliğinden uydurup söylediğini iddia edebilirlerdi. Gerçi Kur'an'ın çağdaşı olan müşriklerin ve daha sonraki dönemlerde bir kısım kâfirlerin bu nevi iddiaları olmuşsa da, bunlar ciddiye alınacak bir mâhiyet teşkil etmez. Çünkü Kur'an, ister şiir ister nesir olsun hiçbir beşer sözüyle kıyaslanmayacak bir fesâhat ve belâgat güzelliğine sahiptir. O, vahiy yoluyla gelerek yeryüzünde ilk defa "kendisine ilim verilenler"in serveri olan Rasûlullah (s.a.v.)'in kalbine yerleşmiş apaçık âyetlerden oluşan bir kitaptır. Bu kitap, Efendimiz (s.a.v.)'in kalbinden de hakikî ilim sahibi diğer mü'min gönüllere intikal ederek hiçbir tahrif ve tebdile uğramadan günümüze kadar ulaşmıştır.

Abdullah Antakî (k.s.) şöyle der:

"Kur'an ehli olan bir kimse, bir isyâna dalacağı zaman, ezberleyip göğsüne yerleştirdiği Kur'an: «Allah'a yemin olsun ki, sen beni bu iş için ezberlemedin» diye seslenir. Eğer o âsi kul bu sesi duyabilseydi, Allah'tan utancından o anda ölürdü." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 274)

Böyle ebedî bir mûcize varken, başka türlü mûcize talebinde bulunanlara verilecek cevap şudur:

وَقَالُوا لَوْلَا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ

وَاِنَّمَٓا اَنَا نَذٖيرٌ مُبٖينٌ ﴿٥٠﴾ اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ
يُتْلٰى عَلَيْهِمْ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ
كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْنٖى وَبَيْنَكُمْ شَهٖيدًا يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

50. İnkârcılar: "Muhammed'e Rabbinden bir kısım mûcizeler verilse ya!" diyorlar. De ki: "Mûcizeleri yaratmak ve indirmek ancak Allah'ın irade ve kudretine bağlıdır. Ben ise, gerçeği apaçık tebliğ eden bir uyarıcıyım."

51. Hem, kendilerine okunan bu kitabı sana indiriyor olmamız onlara mûcize olarak yeterli değil mi? Hiç şüphesiz bunda iman eden bir toplum için elbette bir rahmet ve öğüt vardır.

52. De ki: "Benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah yeter. O göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. Bâtıla inanıp Allah'ı inkâr edenler yok mu, gerçekten zarara uğrayıp kendilerini helâke sürükleyenler işte onlardır."

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in en büyük mûcizesi Kur'ân-ı Kerîm'dir. İnsanlara asıl lâzım olan da gelip geçici hissî mûcizeler değil, benzerini asla ortaya koyamayacakları ve hayatın her alanında feyzinden istifade edecekleri bu mûcizedir. Kur'an akla ve kalbe hitap eder. Beşeriyetin dünya huzuru ve âhiret saâdeti için lâzım gelen doğru akîde ve nizamlı bir hayatın kâidelerini bildirir. Kur'an'ın bu husûsiyeti burada iki kelimeyle beyân edilmiştir:

- Rahmet,
- Zikrâ: öğüt, ders ve ibret.

Kur'an'ın rahmet olması, kulların dünya ve âhirette ilâhî rahmete erişmelerini sağlayacak doğru yolu göstermesidir. Mü'minler onun tâlimatlarına tâbi olarak Allah'ın sınırsız rahmet ve sayısız lutuflarına nâil olurlar. Öğüt olması ise Kur'an üslûbunun karakteristik bir özelliğidir. O başından sonuna kadar akıl sahiplerine öğütler verir, onlara apaçık deliller ve belgeler sunar; gerekli her hususta tesirli ve tatmin edici dersler verir

Hal böyleyken, işledikleri bunca günaha rağmen, hâlâ başlarına bir felâketin inmediğini görüp bundan cesâret alan zâlimler, Peygamber'e karşı küstahça meydan okuyorlar:

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَٓا اَجَلٌ مُسَمًّى لَجَٓاءَهُمُ الْعَذَابُ
وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ

وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَۙ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

53. Kâfirler senden, azabın bir an önce gelmesini istiyorlar. Eğer Allah'ın takdir ettiği belirlenmiş bir vakti olmasaydı, azap onların başlarına hemen iniverirdi. Fakat o, hiç farkına varmadıkları bir sırada onlara ansızın gelecektir.

54. Onlar senden, azabın bir an önce gelmesini istiyorlar. Oysa cehennem, kâfirleri çepeçevre kuşatmış bulunmaktadır.

55. Cehenneme girdikleri gün azap onları başlarının üstünden ve ayaklarının altından sarıp sarmalayacak; Allah onlara: "Dünyadayken işleyip durduğunuz günahların karşılığı olarak tadın şimdi azabı!" buyuracak.

O halde:

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ اَرْضِي وَاسِعَةٌ فَاِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَٓائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَاۜ نِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِينَۗ ﴿٥٨﴾ اَلَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ دَٓابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَاۗ اَللّٰهُ يَرْزُقُهَا وَاِيَّاكُمْۘ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

56. Ey iman eden kullarım! Şüphesiz benim yeryüzüm yeterince geniştir. Dolayısıyla nerede imkân bulursanız orada yalnız bana kulluk edin!

57. Her nefis ölümü mutlaka tadacaktır. Sonra da bizim huzurumuza döndürüleceksiniz.

58. İman edip sâlih ameller işleyenleri, cennette altlarından ırmaklar akan yüksek köşklere yerleştireceğiz ve orada ebedî olarak kalacaklardır. Hayatlarını böyle sâlih ameller işleyerek geçirenlerin mükâfatı ne güzeldir!

59. Onlar sabreden ve yalnızca Rablerine güvenip dayanan kimselerdir.

60. Nice canlılar var ki, hayatları için gerekli olan rızkı yanlarında taşıyamaz. Onların da sizin de rızkınızı veren Allah'tır. O, her şeyi hakkiyle işiten, her şeyi hakkiyle bilendir.

Âyet-i kerîmeler, o dönemde Mekke'de müşriklerin baskısı altında dinî

vazîfelerini yerine getirmede zorlanan müslümanlara Medine'ye veya müsait yerlere hicreti tavsiye etmektedir. Nitekim onlar önce Habeşistan'a, sonra da Medine'ye hicret etmişlerdir. Fakat hicret söz konusu olunca insanın karşısına bazı engeller çıkabilir:

Birincisi; insan içinde doğduğu, büyüdüğü, havasıyla suyuyla hemhâl olduğu vatanını, yurdunu ve milletini terk etmekte zorlanabilir. Şunu bilmek gerekir ki, müslümanın gerçek vatanı, Allah'ın emirlerini yerine getirdiği ve Allah'ın yasaklarından uzak durduğu yerdir. Onun için aslolan vatan millet değil Allah'a kulluktur. Eğer belirli bir dönemde vatan, millet sevgisi ile Allah'a kulluk çatışırsa, gerçek bir mü'mine gereken vatan, millet sevgisini bir kenara bırakıp Allah'a ibâdeti seçmektir.

İkincisi; insan, canına bir tehlikenin ârız olmasından ve keyfinin bozulmasından endişe edebilir. Bu hususta da endişeye ve korkuya gerek yoktur. Çünkü dünya hayatı fânidir ve her insan mutlaka ölecektir. O halde dünya hayatına ve dünya zevklerine fazla heves etmemek gerekir. Hiç kimse bu dünyaya ebedî yaşamak için gelmemiştir. Bu sebeple, asıl gâyemiz hayatımızı kurtarmak, onu garanti altına almak değil, imanımızı nasıl koruyacağımızın ve Allah'a kulluğun gereklerini nasıl yerine getireceğimizin derdine düşmektir.

Üçüncüsü; hicret edip yerini yurdunu terk eden insan, elindeki imkânlardan mahrum kalacağı için rızık endişesine kapılabilir. Bu endişeye de gerek yoktur. Çünkü karada, havada ve denizde gördüğümüz nice canlı, hayvan veya kuş kendi rızıklarını beraberlerinde taşımazlar. Onları Allah rızıklandırır; nereye gitseler, Allah'ın lutfuyla rızıklarını bulurlar. Bu sebeple, imanımız ve kulluğumuz uğrunda yurtlarımızdan ayrılmak zorunda kaldığımızda yiyecek bir şey bulamamak gibi bir endişe yersizdir.

Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Eğer siz Allah'a gereği gibi güvenip dayansaydınız, Allah, ku ları doyurduğu gibi sizi de rızıklandırırdı. Ku lar sabahları kursakları bo   olarak çıktıkları halde ak am doymu olarak dönerler." (Tirmizî, Zühd 33; İbn Mâce, Zühd 14)

Aslında Rezzâk-ı Mutlak'ın, bütün varlıkları yaratan ve rızıklandıranın Allah Teâlâ olduğunu, O'na kul olmayı kibirlerine yediremeyen inkârcılar bile kabullenmektedirler:

Yeri Göğü Kim Yarattı

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
لَيَقُولُنَّ اللّٰهُۚ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ
عِبَادِه۪ وَيَقْدِرُ لَهُۜ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ
نَزَّلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللّٰهُۜ
قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

61. Eğer onlara: "Gökleri ve yeri yaratan, güneş ve ayı insanların hizmetine veren kimdir?" diye sorsan mutlaka "Allah'tır" derler. O halde nasıl oluyor da doğru yoldan sapıp, bâtıl yollara sürükleniyorlar.

62. Allah, kullarından dilediğine rızkı bol verir, dilediğinin rızkını da daraltır. Şüphesiz Allah her şeyi hakkiyle bilir.

63. Yine onlara: "Gökten suyu indirip, ölümünden sonra yeryüzünü onunla dirilten kimdir?" diye soracak olsan, mutlaka "Allah'tır" derler. Buna karşılık sen de onlara de ki: "Bütün deliller kendisinin yegâne Rab ve İlâh olduğunu gösteren Allah'a hamdolsun!" Fakat insanların çoğu akıllarını kullanıp gereği gibi düşünmezler.

Kur'ân-ı Kerîm, müşriklerin anlayış seviyelerine hitap ederek, onları ve onlar gibi olanları, yanlış inançları terk edip sağlam bir inanç sistemine dâvet etmektedir. Bu inanç sisteminin esası ise, Allah'ın birliğini kabulden sonra, dünyanın gelip geçici bir sevdâdan ibaret, esas hayatın ise âhiret hayatı olduğunu anlamaktır:

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌۜ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِيَ
الْحَيَوَانُۢ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾

64. İyi bilin ki, şu dünya hayatı boş bir oyalanma ve oyundan başka bir şey değildir. Âhiret yurduna gelince, işte gerçek hayat odur. Keşke bunu bilmiş olsalardı!

Dünya bir uyku âlemidir. Ölümle insan o âlemden ayrılınca uyanır, aklı başına gelir. Dolayısıyla dünyada mal mülk, makam ve mevki sahibi olmak, rüyâda bunlara sahip olmak gibidir. Nasıl ki insan uyandığında rüyâda gördüğünden hiçbir şey elinde kalmasa, dünyada böyledir, öldüğü zaman dünyadaki

imkânlarından hiçbir şey elinde kalmayacaktır. Fakat iman, sâlih amel ve güzel ahlâk gibi âhirette fayda verecek bir sermayeye yatırım yaptı ise bunun faydasını görecektir. Ama bir kısım insanlar bu gerçeğin farkına varmadıkları için imanın kalbe verdiği itminan ve huzurdan mahrumiyetle inanç buhranlarının içine sürüklenirler:

فَاِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ
اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿٦٥﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا اٰتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾

65. Onlar gemiye binip sefere çıktıkları zaman boğulma tehlikesiyle karşılaştıklarında bütün kalpleriyle Allah'a yönelir, tüm samimiyetleriyle O'na yalvarırlar. Ama Allah onları denizin korkularından kurtarıp karaya çıkardığı zaman, hemen o andan itibaren yine Allah'a ortak koşmaya koyulurlar!

66. Kendilerine verdiğimiz bunca nimetlere nankörlük etsinler; yiyip içip sefâ sürsünler bakalım. Nasıl olsa yaptıklarının âkıbetini yakında bilecekler!

Tevhid inancı kalplerinde tam olarak yer etmemiş bu insanlar, vuku bulan çeşitli hâdiselerin seyri içinde kalbî çalkantılar, rûhî ihtilaçlar ve Allah ile irtibatlarında büyük gelgitler yaşarlar. Fakat kalpleri imanla, Kur'an'la, zikir ve tefekkürle iyice mutmain olmuş, tevhidin hakikatine erişmiş gerçek mü'minler bu tehlikeden büyük nispette kurtulurlar. Meselâ Rasûlullah (s.a.v.)'in hâli bunun en güzel bir numûnesidir. O, hep gönlünü Rabbine bağlayarak, O'na sığınarak, O'ndan yardım isteyerek, O'na şükredip ve O'nun rızâsı için sabrederek örnek bir iman, tevekkül ve itminân hayatı sergilemiştir.

Buna göre:

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ
اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُ اَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾

67. Çevrelerindeki insanlar yakalanıp götürülürken ve malları yağma edilirken, yaşadıkları Mekke'yi can ve mal emniyeti bakımından güvenilir ve mukaddes bir Harem bölgesi kıldığımızı görmezler mi? Buna rağmen onlar hâlâ saçma ve asılsız inançlar peşinde koşarak, Allah'ın nimetlerine karşı nankörlüğe devam mı edecekler?

68. Allah hakkında yalan uyduran yahut kendisine gerçeğin tâ kendisi

olan bu Kur'an gelince onu yalanlayandan daha zâlim kim vardır? Cehennemde kâfirlere yer mi yok!

Son olarak söz, tekrar mü'minlere getirilir.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ط وَإِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

69. Uğrumuzda cihâd edip gerekli gayreti gösterenleri biz, elbette bize varan yollarımıza eriştireceğiz. Şüphesiz Allah, iyi davranan ve yaptığı işi güzel yapanlarla beraberdir.

Cihâd; önce tüm haramları terk etmek, sonra şüpheli şeyleri terk etmek, sonra mübahların fazlalarını bırakmak, sonra kalbi Allah'tan alıkoyan bağları koparmak ve bütün vakitlerde Allah rızâsına uymayan meşguliyetlerden korunmaktır. Bütün hissiyâtı Allah'ı hatırlayarak iyi ve güzel yolda muhafaza etmek ve nefesleri de Allah ile beraber O'nun zikriyle sayıp tüketmektir.

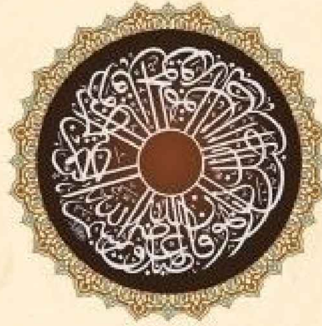
Bu şekilde, iç âlemimizde gerçekleştirmemiz gereken nefisle cihâdı başardıktan sonra, diğer düşmanlarla olan cihâdı başarmanın kolay olacağını izâh etmek üzere Rûm sûresi bir zafer müjdesiyle başlamaktadır:

HAKK'IN DÂVETİ

KUR'ÂN-I KERÎM

MEÂLİ VE TEFSÎRİ

Prof. Dr. Ömer ÇELİK

CİLT 4

ERKAM YAYINLARI

بسم الله الرحمن الرحيم

İSTANBUL 1434 / 2013

HAKK'IN DAVETİ
KUR'AN-I KERİM MEALİ
VE TEFSİRİ

Prof. Dr. Ömer Çelik

4. CİLT

HAKK'IN DAVETİ KUR'AN-I KERİM
MEALİ VE TEFSİRİ-4
Prof.Dr.Ömer Çelik

Yayın Yönetmeni: Salih Zeki Meriç
Kapak: Altınoluk Grafik / Muzaffer Çalışkan
Yayın Ofset Hazırlık: Altınoluk Grafik / Mustafa Erguvan
Arapça Metin Tashihi: Hâfız Musa Turhan
ISBN No: 978-9944-83-959-4
Yayın ve Matbaa Sertifika No: 19891

Baskı - Cilt: Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş.
İkitelli Organize San. Bölg. Mah.
Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım
No: 60/3 Başakşehir / İstanbul
Tel: (0212) 671 07 00
Faks: (0212) 671 07 48

Baskı Tarihi: İstanbul / 2013

Kitaplar'dan "Kitab'a" ulaşsın yolunuz...

İkitelli Org. San. Bölgesi Mah. Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım No: 60/3-C
Başakşehir / İstanbul Tel: 0212 671 07 00 - Faks: 0212 671 07 48
www.erkamyayinlari.com • www.kampanyakitaplari.com

Kapak Hattı:

وَقُلْ جَٓاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُۜ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا

De ki:
“Hak geldi; bâtıl yıkılıp gitti.
Zâten bâtıl yıkılmaya mahkumdur.” (İsrâ 17/81)

Fotoğraf: Prof. Dr. Murat Sülün
(İstanbul Küçük Ayasofya Camii Kubbesi)

30-RÛM SÛRESİ

سُورَةُ الرُّومِ

30. RÛM SÛRESİ

Rûm sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 60 âyettir. İsmini, 2. âyetinde yer alan اَلرُّومُ (Rûm) kelimesinden alır. Mushaf tertibine göre 30, nüzûl sırasına göre 84. sûredir.

Konusu

Rûm sûresi, çok mühim bir gaybî hâdiseyi haber vererek başlar. Bu hâdise, Bizanslılarla İranlılar arasında meydana gelecek savaşta Bizanslıların gâlip gelmesidir. Kur'ân-ı Kerîm'in haber verdiği şekilde gerçekleşen bu hâdise, Kur'an'ın en büyük mûcizelerinden biri olup Peygamberimiz (s.a.v.)'in getirdiği vahyin doğruluğunu ispat eder. Rûm sûresinde; bir taraftan mü'minleri seven, onlara yardım eden, onları zafere eriştireceğini va'deden ve onları cennetle müjdeleyen; diğer taraftan da âhirete inanmayıp hayatı sadece dünyadan ibaret sayan kâfirleri cehennemle korkutan Yüce Allah'ın varlığının, birliğinin, nihâyetsiz kudret ve azametinin delilleri peş peşe serdedilir. İnsanlar böyle bir Allah'ın dinine girmeye ve o dinin itikâdî, amelî ve ahlâkî gereklerini yapmaya dâvet edilir. Bu münâsebetle şirkin tutarsızlığı misâllerle izâh edilirken, şirke bulaşmış hastalıklı ruhların içler acısı halleri ortaya konur. Bunların tedavisi için açık ve anlaşılır reçeteler sunulur. Yine mecbûri istikâmet olan âhiretin varlığı, tabiatta ve insanlarda durmadan cereyan eden ölme ve yeniden dirilme delilleriyle ispat edilir. Mahşerdekilerin diliyle dünyanın bir gün, hatta bir saat gibi çok kısa olduğuna temas edildikten sonra, gönüller o dehşetli ve sonsuz âhiret âleminin manzalarını ibretle temâşâya, kulaklar da, bütün bu hususlarda en doğru bilgiyi ve misâlleri veren Kur'ân-ı Kerîm'i dinlemeye yönlendirilir.

Allah Dilediğine Yardım Eder

الٓمٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾ فٖٓي اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ
غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿٣﴾ فٖي بِضْعِ سِنٖينَ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ
الْعَزٖيزُ الرَّحٖيمُ ﴿٥﴾ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾ بِنَصْرِ اللّٰهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Mîm.

2. Rumlar mağlup edildiler.

3. Arabistan'a yakın bir yerde, yeryüzünün en aşağısında. Fakat onlar, mağlubiyetlerinden sonra yakın bir zamanda tekrar gâlip geleceklerdir.

4. Üç ile dokuz yıl içinde. Her işin öncesinde de sonrasında da mutlak hüküm ve o işleri karara bağlama yetkisi bütünüyle Allah'a aittir. Rumların gâlip geldiği o gün mü'minler de sevineceklerdir.

5. Allah'ın yardımı ve bahşedeceği zaferle. O, dilediğine yardım edip onu zafere eriştirir. Çünkü O, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Nübüvvetin beşinci senesinde vuku bulan bir savaşta İranlılar Bizanslıları müthiş bir şekilde mağlup etmiş, Ürdün, Filistin, Mısır, hatta Anadolu'yu onlardan alarak İstanbul boğazına kadar dayanmışlardı. Bu durum Mekke müşriklerini sevindirmiş, fakat müslümanları üzmüştü. Çünkü müslümanlar Ehl-i kitap olanları kendilerine daha yakın görüyor, müşrikler ise kendilerini putperest olan Mecûsilerle aynı safta sayıyorlardı. Bunun üzerine Kur'ân-ı Kerîm, bir mûcize olarak yakın gelecekte vuku bulacak bir savaşın neticesini kesin ifadelerle haber verdi. بِضْعِ سِنٖينَ (bid'i sinîn) "3 ilâ 9 sene" içinde Bizanslıların İranlılara gâlip geleceğini ve o sırada mü'minlerin hem onların bu zaferine hem de bizzat kendilerine lutfedilecek zaferlere sevineceğini bildirdi. Halbuki mevcut şartlar içinde ne müslümanların ne de Rumların üç-beş sene gibi kısa bir müddet içinde düşmanlarını yenebilecek güçleri vardı. Hatta bu, hiç kimsenin hayal edemeyeceği bir şeydi. Gerçekten de Bizans kralı Herakliyus 624'de İranlıları mağlup edip Azerbaycan'a kadar ilerlediğinde, müslümanlar da aynı tarihlerde Bedir zaferini kazandılar. (Tirmizî, Kıraât 4; Tefsir 30/2) Nihâyet

Herakliyus 627'de en büyük darbeyi vurup nihaî zaferi kazanırken, müslümanlar da apaçık fetih ve İslâm'ın tebliğ sürecinde çok mühim bir dönüm noktası olan Hudeybiye zaferini elde ettiler.

2. âyetteki أَدْنَى الْاَرْضِ (edna'l-ard) ifadesi; "yakın bir yer" ve "yerin en aşağısı" gibi iki farklı anlama gelir. Bahsedilen yer için her iki anlamda geçerlidir. Çünkü Şam ve Kudüs'ün İranlılara geçmesiyle sonuçlanan savaşın cereyan ettiği Lût gölü bölgesi Arapların yaşadığı bölgeye en yakın bir yer olduğu gibi, karaların en derin noktasını teşkil etmekte ve deniz seviyesinin 395 metre aşağısında yer almaktadır.

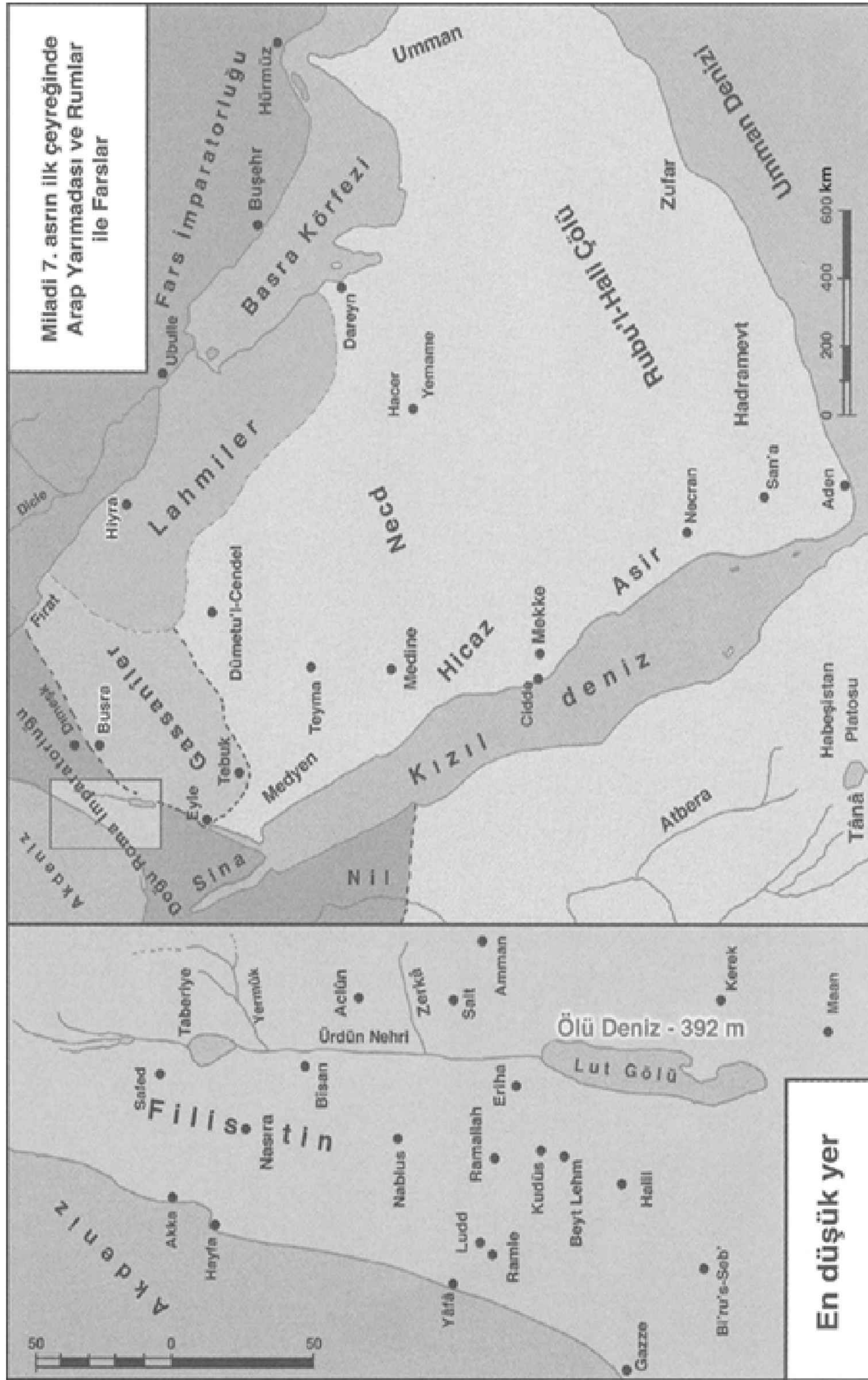
Bütün bu olaylar Kur'an'ın haber verdiği şekilde gerçekleşmiştir ve gerçekleşecektir. Çünkü:

وَعْدَ اللّٰهِؕ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾

6. Bu, Allah'ın verdiği sözdür. Allah sözünden asla dönmez ve onu yerine getirmede kusur etmez. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

7. Onlar dünya hayatının sadece görünen yüzünü kısmen bilirler; âhiret konusunda ise büsbütün habersiz ve kayıtsızdırlar.

Bu âyetler nâzil olunca Allah Rasûlü (s.a.v.): *"İranlılar mutlaka mağlûb olacaklardır!"* buyurdu. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 276) Bu haberi öğrenen Ebûbekir (r.a.) müşriklerden Übey b. Halef ile Rumların İranlıları üç seneye

kadar yeneceğine dâir on deve karşılığında bahse girdi. Hz. Ebûbekir bu bahsi Allah Rasûlü (s.a.v.)'e haber verince Efendimiz: *"Âyetteki «bid'» kelimesi üç ile dokuz arasındaki sayıları ifade eder. Sen hemen git, develerin sayısını artır, müddeti de uzat!"* buyurdu.

Ebûbekir (r.a.) gitti ve müddeti dokuz seneye, develerin sayısını da yüze çıkardı. Rumlar birdenbire gelişerek İranlıları ağır bir hezîmete uğrattılar. Bunu haber alınca Hz. Ebûbekir Übey'in veresesinden yüz deveyi alıp Peygamber Efendimiz'e getirdi. Allah Rasûlü (s.a.v.): *"Bunları fakirlere dağıt!"* buyurdu. O da fakirlere dağıttı. Kur'ân-ı Kerîm'in bu mûcizesini gören Mekkeli müşriklerden bir kısmı müslüman oldu. (bk. Tirmizî, Tefsir 30/3194; Kurtubî, *el-Câmi'*, XIV, 3)

Esâsen, Kur'an'ın haber verdiği böyle gaybî mûcizeler yanında, kâinattaki her bir varlığın yaratılışında, yaşayışında ve yok edilişinde kendini gösteren sonsuz ilâhî kudret akışı, Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini anlatmada çok daha etkilidir:

اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فٖى اَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّىۜ وَاِنَّ كَثٖيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَٓائِ رَبِّهِمْ
لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾ اَوَلَمْ يَسٖيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَانُٓوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاَثَارُوا الْاَرْضَ وَعَمَرُوهَٓا
اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِۜ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ
وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَۜ ﴿٩﴾ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذٖينَ اَسَٓاؤُا
السُّٓوآٰى اَنْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٠﴾

8. Onlar, Allah'ın gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunan her şeyi ancak gerçek bir sebep, derin bir hikmet, şaşmaz bir kanun ve belirli bir ecel ile yarattığını kendi içlerinde hiç düşünmezler mi? Ne var ki, insanların çoğu, öldükten sonra dirilip Rablerine kavuşacaklarını kesinlikle inkâr etmektedir.

9. Onlar, yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin âkıbetlerinin nasıl olduğuna ibretle bakmazlar mı? Halbuki onlar kendilerinden çok daha kuvvetli idiler; hem sular, madenler çıkarmak, ekin ekmek, ağaç dikmek için yeri karmış, alt üst etmişler; hem de onu bunların imarından daha fazla îmâr etmişlerdi. Onlara da peygamberleri mûcizeler, açık deliller getirmişti fakat inkâr edip helâk oldular. Böyle yapmakla Allah

onlara asla zulmetmedi; fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.

10. Sonunda kötülüklere batmış o toplulukların âkıbeti çok fenâ oldu. Çünkü Allah'ın âyetlerini yalanlıyor ve onlarla alay edip duruyorlardı.

Bu âyetlerde, Allah'ın kudretinin ve buna bağlı olarak âhiretin varlığının delilleri serdedilir:

Birincisi; Allah gökleri, yeri ve aralarında bulunan her şeyi "hak ile" yaratmıştır. Yani iş olsun veya abesle iştigal olsun diye değil, gerçek bir sebep ve derin bir hikmet ile, sağlam ve şaşmaz bir düzen içinde, hak ve adâlet temelleri üzerine yaratmıştır. Dünyada ciddi bir imtihanın ve âhirette de sıkı bir hesabın olmadığını düşündüğümüzde, bu muazzam kâinat çarkının boş yere döndüğünü söylemiş oluruz ki, bunun akla ve mantığa uygun olmadığı kesindir. (bk. Yûnus 10/4)

İkincisi; göklerin, yerin ve aralarında bulunan tüm varlıkların sona erecekleri belirli bir süre vardır. İnsanların, hayvanların ve bitkilerin hayatında bu gerçeği daha net görürüz. Kâinatın da bir eceli vardır ki, bu kıyâmet günüdür.

Üçüncü delil tarihten verilir. Nûh, Âd ve Semûd kavimleri gibi nice toplumlar, dünyanın her türlü nimetlerinden istifade ettikleri halde peygamberlerine tâbi olmayıp âhiretin varlığını inkâr ettikleri için azgınlaştılar, günahlara düştüler. Neticede helâk olup gittiler. Ne kuvvetleri, ne kazandıkları ne de dünyayı imarları, onları yok olmaktan kurtarabildi. Bu, Allah ve Rasûlü'nün çağrısına uymayan tüm fert ve toplumlara yönelik çok ciddi bir uyarıdır.

O halde ey insanlar Allah'ı iyi tanıyın. Allah ve Rasûlü'nün buyruklarına uyarak, hiç kimseden fayda göremeyeceğiniz kıyâmet gününün kötülüğünden ve azâbından kendinizi koruyun:

Kıyâmet Koptuğu Gün

اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ
السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَٓائِهِمْ
شُفَعٰٓؤُا وَكَانُوا بِشُرَكَٓائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾

11. Allah, varlıkları ilk defa yoktan yaratan, sonra dünyada bu yaratmayı tekrar tekrar yineleyen ve âhirette her şeyi yeni baştan yaratacak olandır. Sonra da O'nun huzuruna getirileceksiniz.

12. Kıyâmet koptuğu gün inkârcı suçlular, bütün kurtuluş umutlarını kaybedip derin bir suskunluğa bürünecekler.

13. Dünyada Allah'a koştukları ortaklardan kendilerine bir tek şefaatçi bile çıkmamış, bunun da ötesinde, o ortaklarını orada ret ve inkâr etmişlerdir.

O dehşetli gün meydana gelecek diğer bir kısım olaylara gelince:

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَا وَلِقَٓائِ الْاٰخِرَةِ فَاُولٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾

14. Kıyâmet koptuğu gün, işte o gün mü'minlerle kâfirler birbirlerinden ayrılacaklar.

15. Ayrılacaklar da, iman edip sâlih ameller işleyenler, işte o bahtiyâr insanlar, cennetin has bahçelerinde mutluluk içinde ağırlanacaklar.

16. İnkâra saplanıp, âyetlerimizi ve âhiret günü buluşmasını yalanlayanlara gelince, onlar yakalanıp getirilecek ve azabın orta yerine atılacaklar.

Dolayısıyla kıyâmet günü tüm umutları kaybedip cehennem azabına maruz kalmaktan kurtulmak, daha da mühimi cennet bahçelerinde ağırlanıp, sayısız nimetler içinde sevinebilmek için şimdi fırsat eldeyken Allah'ı tesbih etmeli; O'nu her türlü ortaklık ve noksanlık şüphelerinden uzak tutmalısınız:

فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾

17. O halde akşama erdiğinizde ve sabaha çıktığınızda Allah'ı tesbih edin!

18. Göklerde ve yerde bütün hamdler yalnız Allah'a aittir. Günün sonuna doğru ve öğlene eriştiğiniz zaman da Allah'ı tesbih edin!

Tesbih denince, her çeşidini içerirse de mutlak ifade mükemmele yorumlanacağına göre ilk önce namaz anlaşılır. Bu sebepledir ki burada beş vakit namazın vakitleri hülâsa edilmiştir. Şöyle ki:

• "Akşama eriştiğinizde" ifadesiyle akşam ve yatsı namazına,

• "Sabaha çıktığınızda" ifadesiyle sabah namazına,

• "Günün sonu" ifadesiyle ikindi namazına,

• "Öğlene girdiğinizde" ifadesiyle de öyle namazına işaret edilir ki toplamı farz olan beş vakittir.

Hâsılı yalnız Allah'a kulluk yapılmalı, yalnız O'na rukû ve secde edilmeli, yalnız O tesbih ve tenzih edilmelidir. Çünkü:

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْاَرْضَ

بَعْدَ مَوْتِهَاۜ وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾

19. O, ölüden diriyi çıkarır, diriden ölüyü çıkarır ve kışta ölümünün ardından baharda yeryüzünü tekrar diriltir. İşte siz de öldükten sonra böyle diriltilip, kabirlerinizden çıkarılacaksınız.

Esâsen, bütün kâinatı, varlıkları ve olayları hâkimiyeti altında bulunduran Allah Teâlâ'nın kudretinin delilleri sayılamayacak kadar çoktur. Onlardan birkaçının beyanı sadedinde şöyle buyrulur:

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَٓا اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾

20. O'nun varlığının delillerinden biri, sizi topraktan yaratmasıdır. Sonra siz dünyanın her tarafına yayılan insan nesli hâline geliverdiniz.

Yüce Allah'ın kudret ve azametinin delilleri sayısız olmakla birlikte burada bir kısmına yer verilir:

Birincisi; Allah'ın, cansız gibi görünen kara topraktan insan gibi en güzel sûrete; duygu, düşünce, konuşmak, inanmak gibi pek çok mânevî husûsiyete sahip bir varlık yaratmasıdır. Birbirleriyle ortak ve farklı pek çok özelliğe sahip olan insanlar, canlılar arasında "beşeriyet" olarak bir cins teşkil etmişler, dünyanın her bir tarafına dağılmışlar, birbirleriyle ülfet ve muhabbet tesis ederek bir insanlık medeniyeti oluşturmuşlardır.

İkincisi; insanı tek değil erkek ve dişi olarak çift yaratmasıdır:

Eşler Arası Sevgi ve Rahmet

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجاً لِتَسْكُنُٓوا اِلَيْهَا وَجَعَلَ
بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةًۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

21. O'nun varlığının delillerinden biri de, kendileriyle ülfet edip huzura ermeniz için size kendi cinsinizden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesidir. Şüphesiz bunda, sistemlice düşünen bir toplum için nice dersler ve ibretler vardır.

Eşlerin birbiriyle sıcak bir muhabbet ve şefkatle kaynaşmaları, böylece sağlam bir âile yapısının kurulması için Cenâb-ı Hak onların arasına şu üç mühim fizikî ve rûhî kanunu koymuştur:

• Eşler hem bedenen hem rûhen sükûna ve huzûra ermek için birbirine muhtaçtırlar.

• Allah eşler arasına birbirlerini sevip kaynaşmalarını ve sağlam bir beraberlik oluşturmalarını sağlayacak kuvvetli bir muhabbet koymuştur.

• Eşlerin birbirini koruyup gözetmeleri ve ihtiyaçlarını gönüllü olarak karşılamaları için aralarına güçlü bir merhamet ve şefkat hissi yerleştirmiştir.

Bu hisler zamanla gelişerek, eşlerin birbirine son derece nezâketli, zarâfetli ve müsâmahalı davranmalarını sağlar. Öyle ki, yaş ilerledikçe eşlerin birbirine duydukları şehevî arzularda bir düşme yaşanırken, zamanla artan bu şefkat ve merhamet hissiyâtıyla eşler birbirlerine gençliklerinde olduğundan daha fazla bağlı hâle gelirler.

Üçüncüsü gökler, yer ve bunlarda vuku bulan ilginç olaylardır:

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِم۪ينَ ﴿٢٢﴾

22. O'nun varlığının delillerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması, ayrıca dillerinizin ve renklerinizin farklı farklı olmasıdır. Bilgi sahibi olanlar için bunda elbette kesin deliller vardır.

Dördüncüsü; insanların konuştukları dillerin, lehçe ve şivelerin çeşitli olmasıdır. Dünya üzerinde konuşulan yüzlerce farklı dil ve belki binlerce lehçe ve şive vardır. Her milletin dili farklı olduğu gibi, çeşitli etnik grupların ve kabilelerin dili de farklıdır. Hatta aynı dilin konuşulduğu bölgelerde bile şehirden şehre, kasabadan kasabaya farklı lehçeler kullanılır. İnsanların ses

telleri, ağız ve dil yapıları, zekâ durumları hemen hemen aynı olduğu halde bu kadar farklı dil ve lehçenin konuşulması Allah'ın bir âyeti; O'ndan başka kimsenin güç yetiremeyeceği bir kudret tecellisidir.

Beşincisi; insanların renklerinin çeşitli olmasıdır. Aynı topraktan ve aynı elementlerden yaratılmalarına rağmen, belki yaratıldıkları toprağın renginin de tesiriyle, insanların derileri rengârenktir. Beyaz, siyah, sarı, kırmızı ve çeşitli renklerin birbiriyle karışımında meydana gelen nice renkte insanlar. Öyle ki, bırakalım milletleri ve ırkları, bir babanın iki çocuğunun rengi bile birbirinin aynı değildir.

Altıncısı; insanların gece ve gündüz hem istirahat etmeleri, hem de çalışıp çabalayarak Allah'ın lutfundan nasip aramalarıdır:

لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُ۬كُمْ مِنْ فَضْلِه۪ۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ

23. O'nun varlığının delillerinden biri de, geceleyin ve kısmen gündüz uyumanız ve O'nun lutf u kereminden maîşetinizi aramanızdır. Hiç şüphe yok ki, gerçeğe kulak veren bir toplum için bunda deliller ve ibretler vardır.

Âyette "O'nun lutfundan" buyrulmasında ise şu incelikler vardır: Çalışmalı, fakat kısmet olan nasibi kendinden değil, Allah'ın lutfundan bilmelidir. اَلْفَضْلُ (fazl) kelimesinde "ziyâde ve artma" mânası olduğu için, insan her gün yeni bir kârın ve sürekli gelişmenin peşinde olmalıdır. Nasibi aramak, Allah Teâlâ'nın lutfunu sezmek ve ummaktır. Hatta çalışıp arayabilmenin kendisi bile Allah'ın lutfundandır.

"Gerçeğe kulak verenler için" buyrulmasında da bir incelik vardır. Çünkü uyuyan kimse en çok kulaktan gelen seslerle uyanacağı gibi, talep ve araştırmada bulunan kimselerin de ilk işleri etrafı dinlemek, istihbarattan yararlanmak olacaktır.

Yedincisi; şimşeğin çakmasıdır:

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ يُر۪يكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَيُحْي۪
بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

24. O'nun varlığının delillerinden biri de size, hem korkuya kapıldığınız hem de yağmur geleceği umuduyla sevindiğiniz şimşeği göstermesi ve gökten su indirerek onunla ölümünden sonra yeryüzünü diriltmesidir. Gerçekten aklını kullanmasını bilen bir toplum için bunda nice dersler ve

işaretler vardır.

Sekizincisi; gökten su indirip, yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesidir. Bu delil, Allah'ın ölüleri dirilteceğinin açık bir göstergesidir. Aklını azıcık çalıştıran bu gerçeği hemen kavrar.

Dokuzuncusu; göklerin ve yerin ancak Allah'ın emriyle ve koymuş olduğu ilâhî yasalarıyla yıkılıp dağılmadan mevcut halleriyle ayakta durmaları ve hizmetlerine devam etmeleridir:

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ تَقُومَ السَّمَٓاءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِه۪ۜ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةًۗ مِنَ
الْاَرْضِۗ اِذَٓا اَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ
كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُ وَهُوَ اَهْوَنُ
عَلَيْهِۜ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢٧﴾

25. O'nun varlığının delillerinden biri de, göğün ve yerin O'nun emir ve kanunları sayesinde mevcut halleriyle ayakta durmasıdır. Sonra ölü olarak yatmakta olduğunuz yerden sizi çağırıverdiğinde, işte o anda hepiniz hemen dirilip kabirlerinizden çıkacaksınız.

26. Göklerde ve yerde kim ve ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi de O'na boyun eğmiş durumdadır.

27. O, bütün varlıkları ilkin yoktan yaratan, sonra dünyada bu yaratmayı tekrar tekrar yineleyen ve âhirette her şeyi yeniden yaratacak olandır. Bu yaratılışı tekrarlama ve en son yeniden yaratma O'nun için çok daha kolaydır. Göklerde ve yerde tecelli eden en yüce sıfatlar Allah'a aittir. O, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Şimdi, bütün bu açık delillere rağmen Allah'a ortak koşmanın ne kadar asılsız ve mantıksız bir düşünce olduğunu anlamak için şu örneği dinleyin:

Aklınızı Kullanın

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ اَنْفُسِكُمْ ط هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ
مِنْ شُرَكَاءَ فِى مَا رَزَقْنَاكُمْ فَاَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ
اَنْفُسَكُمْ ط كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ
نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾ ظَلَمُوا اَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِى مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ ط وَمَا لَهُمْ مِنْ

28. Allah, bizzat kendi hayatınızdan size bir misâl veriyor: Hiç, elinizin altında bulunan köle ve hizmetçilerinizden, size verdiğimiz nimetleri kullanma ve harcama konusunda sizinle eşit derecede yönetim hakkına sahip kıldığınız ve birbirinizin hakkına dokunmaktan çekindiğiniz gibi onların hakkına dokunmaktan da çekinip sözünü dinlediğiniz ortaklarınız var mı? Herhalde yoktur. O halde nasıl oluyor da yaratığımız olan şeyleri kendi mülk ve saltanatımızda bize ortak koşmaya kalkışıyorsunuz? İşte biz, aklını kullanacak bir toplum için âyetlerimizi böyle açıklıyoruz.

29. Hayır! O zulmedenler, doğru bir bilgiye dayanmaksızın, nefsânî arzularının peşine takılıp gittiler. Allah'ın saptırdığını artık kim doğru yola getirebilir? Onları Allah'a karşı koruyacak hiçbir yardımcı da bulunmaz.

Temsili şöyle bir tablo hâlinde canlandırmak mümkündür: Sahnede bir kısım varlıkları Allah'a ortak koşan efendiler, Allah'ın onlara verdiği mallar mülkler, bir de onların sahip olduğu köleler bulunmaktadır. Efendilere yaklaşıp:

"Sahibi bulunduğunuz bu kölelerin, Allah'ın verdiği şu mallarda sizinle eşit seviyede ortak olmalarını kabul eder misiniz? Hür ortaklarınızı saydığınız gibi onları da sayar; hakkınıza tecavüz etmelerinden endişe ettiğiniz gibi siz de onların hakkına tecavüz etmekten çekinir misiniz? Sözün özü, kendinize tanıdığınız hakları onlara da tanır mısınız?" diye sorduğumuzda:

"Biz efendiyiz, onlar ise köle! Sizin dediğiniz olur şey mi, Allah aşkına?" dediklerini duyuyoruz. Oysa köle bile olsalar, insan olma, yeme, içme vs. bakımından onların da kendilerine denk ve aynı cinsten olduklarını biliyorlar. Efendilere tekrar dönüp:

"Sizden köle olmaktan başka bir farkları olmayan sizin gibi insanları mallarınıza ortak etmeyi, o mallarda onlarla eşit miktarda hakka sahip olmayı ve onlara da gerektiği şekilde değer vermeyi kabullenemiyorsunuz da bizzat Allah'ın yaratığı ve mülkü olan, O'nun mülkiyetinden çıkmaları da asla söz

konusu olmayan şeyleri Allah'a ortak koşmayı akıl ve mantığınıza nasıl sığdırıyorsunuz?" diye soruyoruz.

Neticede o akılsız efendi taslaklarının bu soru karşısında şaşırıp kaldıklarını ve bir şey diyemez duruma geldiklerini görüyoruz.

Önceki âyetlerde şirk düşüncesi kökünden reddedilip çürütüldü. Şimdi ise hak dine teslimiyet istenmektedir:

فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّ۪ينِ حَن۪يفًاۜ فِطْرَتَ اللّٰهِ الَّت۪ي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَاۜ لَا تَبْد۪يلَ
لِخَلْقِ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ الدّ۪ينُ الْقَيِّمُۗ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾
مُن۪يب۪ينَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۙ ﴿٣١﴾
فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾ مِنَ الَّذ۪ينَ فَرَّقُوا د۪ينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًاۜ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ

30. Rasûlüm! Öyleyse sen her türlü bâtıl inançtan uzak dupduru bir tevhid inancı içinde bütün varlığınla tek gerçek din olan İslâm üzerinde sabit ol! Bu din, Allah'ın insanları yaratmasında esas gâye kıldığı, hiçbir ortağı olmayan, her şeye gücü yeten sonsuz ilim ve hikmet sahibi tek ilâha boyun eğmektir. Allah'ın yaratıp varlık üzerinde hâkim kıldığı kanunlarda ve gönderdiği inanç esaslarında hiçbir değişme olamaz. İşte dosdoğru ve kusursuz din budur. Ne var ki, insanların çoğu bunu bilmez.

31. Bâtıl şeylerden yüz çevirerek hepiniz tüm benliğinizle sadece Allah'a yönelin, O'na karşı gelmekten sakının, namazı dosdoğru kılın ve Allah'a ortak koşanlardan olmayın.

32. O ortak koşanlar ki, dini bir bütün hâlinde kabul edip uygulamaları gerekirken, onu parçalayıp bölük bölük olmuşlardır. Üstelik her grup, parçaladıkları dinden yanlarında kalan bilgi kırıntılarıyla böbürlenip durmaktadır.

30. âyette geçen اَلْفِطْرَةُ (fıtrat), ilk yaratılış hâli, temiz ve aslî tabiat demektir. "Allah'ın, insanları yaratmada esas kıldığı fıtrat" ise, beşerî varlığın Allah'ın yaratma fiili neticesinde ortaya çıkan başlangıçtaki saf ve aslî hâlidir. İnsan şahsiyetinin çevre tesirlerinden korunmuş olarak var olan özü, bütün insanlar için ortak olan teşekkül ve gelişim kabiliyetidir. Tek tek her insanın geliştirdiği şahsiyet özellikleri bu ortak fıtrattan beslenir. İslâm'a göre insanın ilk yaratılış hâli temiz, günahsız, gelişme ve olgunlaşmaya hazır ve elverişli, insan olmanın ve insanca yaşamanın gerektirdiği bütün imkân ve özellikleri bünyesinde taşıyan potansiyel bir tamlığa sahiptir. Buna göre insan fıtratında Allah'ın

varlığını ve birliğini tanımaya doğru tabiî bir temâyülün var olduğu söylenebilir. (Karaman ve diğerleri, *Kur'an Yolu*, IV, 313) Bu temâyülün ilk yaratılış anında insanla Allah arasında yapılmış temsilî sözleşmeyle de bir irtibatı düşünülebilir. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Her çocuk fitrat üzere doğar. Sonra ana-babası onu yahudi, hıristiyan veya mecûsî yapar." (Buhârî, Cenâiz 80; Müslim, Kader 22-25)

Bu hadis-i şerif, din duygusunun fıtrî olduğunu fakat kişinin içinde yetiştiği çevrenin ve özellikle âilenin bu duygunun şekillenmesi ve gelişmesinde veya geçici olarak yahut bütünüyle körelmesinde çok mühim bir tesire sahip bulunduğunu gösterir. Bir başka hadiste de çocuğun konuşmaya başlayıncaya kadar fıtratını koruduğu belirtilerek (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 24) kültür değerleriyle irtibat kurmanın en önemli vasıtası olan dilin bu konuda oynadığı role işaret edilir.

Bu izâhlardan anlaşıldığına göre "din duygusu" insan fıtratının aslî bir husûsiyeti olmakla beraber bu kendiliğinden uyanıp gelişmez. Zira insanda hazır bir Allah inancı değil, onu bu inanca götürecek kabiliyet ve imkânlar vardır. Nitekim insan gerek kendi varlığındaki gerekse kâinattaki ilâhî kudret tecellilerini derinlemesine tefekkür ettiğinde veya son derece çaresizlik ve sıkıntı içinde bocaladığı zamanlarda bu duygunun alâmetleri gözükmeye başlar. Fakat bu hissî taşmalar, kişinin gerçek mânada dindar olması için yeterli değildir. Bu fıtrî temâyülün kişinin şahsiyet planında ciddî olarak yerleşmesi ve şahsiyetin ayrılmaz bir parçası hâline gelmesi için, samimi bir arayışa, ciddî bir gayrete ve dinin gereklerini yaşamaya müsait İslâmî bir muhîte ihtiyaç vardır. İşte bu âyet-i kerîmeler, müslümanlara, sadece fıtratlarında var olan dinî temâyülle yetinmeyip, şuurlu bir İslâmî hayat yaşamalarını telkin etmektedir.

30. âyetteki لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللّٰهِ (lâ tebdîle li halkillâh) ifadesinden şu mânalar anlaşılabilir:

• Allah'ın esas yaratışı olan fıtratın gereği dışına çıkarak onu bozmaya, değiştirmeye kalkışmayın. Çünkü onun yaratışına bedel bulunmaz; zâyi ettiğiniz bir kabiliyeti hiç bir sanat ve çabayla yerine koyamazsınız.

• Allah'ın yarattığı fıtrata uygun olmayan bir din uydurmaya, hükümler koymaya kalkışmayın.

• Allah'ın yaratmasını başkalarına isnat etmeye, başkalarını da yaratıcı yerine koyup şirk koşmaya yeltenmeyin. Zira Allah'ın mülkiyet ve hâkimiyeti sizinkiler gibi değişikliğe uğratılamaz.

• Din, fıtratı değiştirmek için değil fıtrattaki güzel istidat ve kabiliyetleri geliştirmek içindir.

• Allah Teâlâ insanları hangi fıtrat üzere yaratmışsa kendisi onda bir değişiklik yapmaz. (Elmalılı, *Hak Dini,* V, 3824-3825)

İnsan fıtratına yerleştirilen tek Allah'a inanma, yönelme ve yalvarma din duygusunun ortaya çıktığı en önemli anlar, ciddi bir tehlikeyle karşılaşıldığı zamanlardır:

وَاِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَٓا اَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً
اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَٓا اٰتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا
فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ اَمْ اَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهٖ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾

33. İnsanlara bir sıkıntı dokunduğu zaman bütün gönülleriyle Rablerine yönelerek O'na yalvarırlar. Ardından Allah kendi tarafından onlara bir rahmet tattırınca, bu defa içlerinden bir grup hemen Rablerine ortak koşmaya başlarlar.

34. Böylece kendilerine verdiğimiz onca nimetlere nankörlük ederler. Kısa bir müddet yiyin için, sefâ sürün bakalım; yakında yaptıklarınızın ne anlama geldiğini bileceksiniz.

35. Yoksa onlara bir ferman indirdik de, Allah'a ortak koşmalarını o mu onlara söylüyor?

Şunu da ifade edelim ki:

وَاِذَٓا اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ
اَيْدِيهِمْ اِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾

36. Bu tür nankör insanlara bir rahmet tattırdığımızda bununla sevinir, şımarırlar. Fakat kendi elleriyle yaptıkları günahlar yüzünden başlarına bir felâket geldiğinde ise derhal ümitsizliğe düşerler.

Aslında Allah'ın lutuf ve rahmetiyle sevinmek men edilmemiş, aksine emredilmiştir. Fakat bu sevinçten maksat, nimet vereni tanıyarak, hamd ve şükrünü idrâk ederek sevinmektir. Burada ise nimet vereni hesâba katmayıp sadece nimete güvenerek şımarıp hevâlarına uyan kimselerin hâli açıklanmaktadır ki, bunlara hitaben: **"Şımarma! Şüphesiz Allah şımaranları sevmez!"** (Kasas 28/76) buyrulmaktadır.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Mü'min taze ekine benzer. Rüzgâr estikçe yatar, yine kalkar. Kâfir çam ağacına benzer. Rüzgâr estikçe gürler, fakat bir kere yıkılınca artık kalkamaz." (Müslim, Munâfikûn 58)

Gönlün fânî şeylere ve maddî menfaatlere değil, bunları bahşeden Allah'a bağlı olması gerektiği hususunda buyruluyor ki:

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾ فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكٖينَ وَابْنَ السَّبٖيلِ
ذٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذٖينَ يُرٖيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾

37. Onlar, Allah'ın dilediğine rızkı bol verdiğini, dilediğine de rızkı daralttığını görmezler mi? Şüphesiz bunda iman eden bir toplum için nice dersler ve ibretler vardır.

38. Öyleyse akrabaya, yoksula ve yolda kalmışlara hakkını ver. Allah'ın rızâsını isteyenler için en hayırlı yol budur. Kurtuluşa erecek olanlar da işte bunlardır.

Bu âyetlerde müslümanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'in şahsında hayırlı yollarda harcamaya, muhtaçları koruyup kollamaya teşvik edilirken, Mekke ve Medine dönemlerinde gelen diğer âyetler, toplumun muhtaç kesimlerinin ihtiyacını karşılama hususunu daha teferruatlı bir şekilde tanzim etmiştir. Zekâtın sarf yerlerini belirleyen Tevbe sûresi 60. âyet ile ganimetlerin beşte birinin taksimini bildiren Enfâl sûresi 41. âyet buna misâldir.

Mekke'de ilk nâzil olan sûrelerde Allah yolunda harcamayı; fakir, yoksul ve yetimlere yardımı emreden pek çok âyet nâzil olmuştur. Fakat burada ilk defa, zekâtla mukayese edilerek "fâiz"den bahsedilmekte, ileride kesinlikle yasaklanacak olan fâizin (bk. Bakara 2/275-279) kötülüğü ile alakalı bir altyapı hazırlığı yapılmaktadır:

وَمَا اٰتَيْتُمْ مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَا فٖى اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا
اٰتَيْتُمْ مِنْ زَكٰوةٍ تُرٖيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾

39. İnsanların malları içinde artacağını düşünerek fâize verdiğiniz para, zâhiren artar gibi gözükse de, Allah katında artmaz. Oysa Allah'ın rızâsını isteyerek karşılıksız verdiğiniz zekât cinsinden şeylere gelince, işte böyle yapanlar, mal ve sevaplarını kat kat artıranların tâ kendileridir.

Bu safhada fâiz açıkça yasaklanmamakla beraber, fâizle yapılan iktisâdî ve ticârî muâmelelerin Hak katında makbul ve muteber olmadığı beyân edilir. Allah rızâsı için muhtaca verilen zekâta gelince, Allah bunu kabul buyurmakta, zekât verenlere kat kat hem mal hem de sevâp vereceğini müjdelemektedir. Bu artışın

hiçbir sınırı yoktur. Niyetin samimiyeti ne kadar büyük olursa, fedakârlık duygusu ne kadar derinse ve kişinin Allah yolunda harcarken Allah'ın rızâsını kazanma arzusu ne kadar fazlaysa, Allah'ın ona vereceği mükâfatlar da o derece büyük ve güzel olacaktır. (bk. En'âm 6/160; Bakara 2/261, 265)

Zira her şeyin sahibi Allah olduğu için kulun her işinde Allah'ın hoşnutluğunu araması zarurîdir. Çünkü:

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُم۪يتُكُمْ ثُمَّ يُحْي۪يكُمْۜ هَلْ مِنْ
شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِنْ شَيْءٍۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾

40. Sizi yaratan, sonra rızıklandıran, sonra vakti gelince öldüren ve kıyâmet günü yeniden diriltecek olan Allah'tır. Düşünün bakalım! Allah'a koştuğunuz ortaklar içinde bunlardan herhangi birini yapabilecek var mı? Allah, onların koştukları ortaklardan çok uzak ve çok yücedir.

Burada Cenâb-ı Hakk'ın insana taalluk eden dört mühim fiilî sıfatı beyân edilir: Yaratma, rızık verme, öldürme ve diriltme. Peşinden müşrikleri ebediyen susturacak bir sual gelir: "**Düşünün bakalım! Allah'a koştuğunuz ortaklar içinde bunlardan herhangi birini yapabilecek var mı?"** (Rûm 30/40) tabiî ki yok. O halde en büyük gâye, her türlü şirk şâibesinden sonsuz derece münezzeh olan Allah Teâlâ'yı tanımak, O'na inanmak ve O'na teslim olmaktır.

Ancak bu inanç zayıflamaya başladığı veya kaybolduğu takdirde insanlığı korkunç felâketler beklemektedir:

Dosdoğru Dine Dönün

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ
الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ ۜ كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾

41. İnsanların işledikleri kötülükler yüzünden karada ve denizde karışıklık ortaya çıktı, düzen bozuldu. Böylece Allah, belki doğru yola dönerler diye, yaptıklarından bir kısmının kötü sonuçlarını onlara tattırıyor.

42. De ki: "Yeryüzünde dolaşın da, daha öncekilerin âkıbeti nasıl olmuş ibretle bakın! Onların çoğu Allah'a orta koşan kimselerdi."

"Kara ve deniz" lafızları umûmi bir mâna ifade etmekte olup, yeryüzünde, denizde, havada; ferdî, âilevî ve içtimâî hayatta; devletler arası iktisâdî, siyâsi ve askerî münâsebetlerde; bilim ve teknoloji ile alakalı gelişmelerin hayata menfî yansımalarında tezâhür eden tüm bozulmaları ve çürümeleri içine almaktadır. Buna göre insanların yaptıkları yanlış uygulamalar neticesinde dünya hayatında karşımıza çıkan bozulma ve çürümeye şu misâlleri verebiliriz:

• Karada ve denizde tufan çıkması endişesi; bazı arazilerin bitki bitirmez duruma gelmesi, tatlı suların tuzlu su hâline dönüşmesi ve kaynak sularının azalması.

• Gerek şehirlerde gerekse kırsal kesimde bozulmanın yaşanması; kıtlık, yangın, sel gibi felâketlerin ve ölümlerin çoğalması; geçim sıkıntısının artması ve her şeyin bereketinin kaçması.

• Tamâmen maddeci bir anlayışa dayanan teknolojik gelişmelerin ve çılgınca faaliyetlerin insanlığı daha önce hayal bile edemediği çevresel felâketlerle karşı karşıya getirmesi. Bu bağlamda toprağın, havanın ve suyun sanayi atıkları ve şehir çöpleri yüzünden dizginlenemeyen bir şekilde kirlenmesi; bitki örtüsü ve denizlerin artan bir şekilde zehirlenip yok olması.

• Dehşet verici sonuçlarıyla dünya gündeminden düşmeyen bir husus olan ozon tabakasının delinmesi.

• Yaygın uyuşturucu ve görünürde faydalı gibi gözüken ilaç kullanımı sebebiyle insanın kendi bedeninde ortaya çıkan her türlü genetik bozukluklar ve insanlara yararlı birçok hayvan türünün giderek yok olması. Bütün bunlara, insanın sosyal hayatındaki hızlı bozulma ve çürüme, cinsî sapıklıklar, suçlar ve şiddet ve son safhada nükleer dehşet de ilave edilebilir.

Bunların tümü, netice itibariyle insanın Allah'a ve mânevî ve ahlâkî değerlere karşı umursamazlığının ve bunun yerine, "maddî ilerleme"yi tek mühim hedef sayan telakkilere mahkûmiyetinin fecî bir âkıbetidir. Ancak buradan Kur'an'ın bilim, teknoloji ve maddî ilerlemeye karşı olduğu tarzında bir netice çıkarmak doğru değildir. Eğer insanlar bu dünyada yaşayacaklarsa, dünyanın her türlü imkânını kullanacaklardır. Kur'an'ın onlardan istediği, ister maddî ister mânevî olsun hayatın her sahasıyla alakalı ilâhî ölçülere dikkat etmeleri, günümüzde karşımıza çıkan acı manzaralar gibi, ölçüleri tanımayıp bir bozgunluk ve çürümeye sebebiyet vermemeleridir. Bunun için buyruluyor ki:

فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّ۪ينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ
يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا
فَلِاَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
مِنْ فَضْلِه۪ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِر۪ينَ ﴿٤٥﴾

43. Şu halde sen, Allah'ın takdir buyurduğu ve kimse tarafından geri çevrilmesi mümkün olmayan kıyâmet günü gelmeden önce bütün varlığınla o dosdoğru dine yönel ve onun üzerinde sâbit ol. O gün insanlar bölük bölük ayrılacaklardır.

44. Artık kim inkâr etmişse, elbette inkârı kendi zararınadır. Sâlih ameller işleyenler de kendileri için iyi bir hazırlık yapmış olmaktadırlar.

45. Çünkü Allah, iman edip sâlih ameller işleyenleri lutfuyla mükâfatlandıracaktır. Şüphesiz O, kâfirleri asla sevmez.

Tekrar Yüce Allah'ın varlığının ve birliğinin delillerine dönmek gerekirse:

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذ۪يقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِه۪ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ
بِاَمْرِه۪ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه۪ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ
رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَٓاؤُ۫هُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذ۪ينَ اَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٤٧﴾

46. O'nun varlığının delillerinden biri de, rüzgârları müjdeciler olarak göndermesidir. Böylece size rahmetini tattırır, gemiler O'nun koyduğu ilâhî kanunlara göre akıp gider ve bu vesileyle siz de O'nun lutfundan rızkınızı ararsınız. Umulur ki, bütün bu nimetlere şükredersiniz.

47. Doğrusu biz, senden önceki toplumlara da kendi içlerinden peygamberler gönderdik. Onlar da ümmetlerine apaçık deliller getirdiler. Fakat neticede bunlara inanmayıp günah ve isyâna dalan suçluların

cezasını verdik. Çünkü mü'minlere yardım etmek, her zaman yerine getirmeyi üzerimize aldığımız kesin bir sözdür.

Rüzgârların esmesi, yağmurun yağması ve gemilerin denizlerde akıp gitmesi gibi Allah'ın varlığını gösteren fiilî kudret tecellileri, kevnî âyetlerdir. Diğeri ise peygamberlerin Allah Teâlâ'dan getirdikleri vahiyler, deliller ve mûcizelerdir. Her iki tür âyet de, bir yönden Allah'ın varlığını, sınırsız kudretini, ilmini ve hikmetini gösterdiği gibi, bir yönden de peygamberlerin öğrettiği tevhid akîdesinin gerçeğe dayandığını haber verir. Her iki tür âyet de birbirini destekler mâhiyettedir. Kevnî âyetler, peygamberlerin söylediklerinin doğruluğunu tasdik ettiği gibi, peygamberlerin getirdiği âyetler de kâinattaki âyetlerin işaret ettikleri gerçekleri açıklar. Her iki tür âyetleri de dikkate alıp onlara göre davranma mecburiyeti vardır.

İşte Yüce Rabbimizin sonsuz kudret, ilim, hikmet ve merhametini gösteren, O'nun tek ilâh olduğunu haykıran bir başka delil:

Allah'ın Rahmet Eserlerine Bakın

اَللّٰهُ الَّذ۪ي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُث۪يرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَٓاءِ كَيْفَ يَشَٓاءُ
وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِه۪ۚ فَاِذَٓا اَصَابَ بِه۪ مَنْ
يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ٓ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ
يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِه۪ لَمُبْلِس۪ينَ ﴿٤٩﴾ فَانْظُرْ اِلٰٓى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ
كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰىۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٥٠﴾

48. Allah odur ki, rüzgârları gönderir; o rüzgârlar da bulutları kaldırır. Sonra Allah o bulutları gökte dilediği gibi yayar ve parça parça dağıtır. Derken bulutların arasından yağmurun boşaldığını görürsün. Allah, o yağmuru dilediği kullarına ulaştırınca, onlar hemen sevinir, yüzleri gülüverir.

49. Oysa daha biraz evvel, üzerlerine yağmur yağdırılmadan kısa bir süre önce, tam bir ümitsizlik ve çaresizlik içindeydiler.

50. Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine ki, ölümünün ardından yeryüzünü nasıl diriltiyor! Şüphesiz bunu dirilten, ölüleri de kesinlikle diriltecektir. O'nun her şeye gücü yeter.

Şâir ne güzel söyler:

"İbret gözüyle berk-i dirahtân-ı sebze bak
Hu yâr olana her varakı bir cerîdedir." (Bâkî)

"Etrafındaki şu yemyeşil ağaçların yapraklarına bir kere ibret gözüyle bak. Göreceksin ki her yaprak sana Allah Teâlâ'nın büyüklüğünü, bir kitap gibi uzun uzun anlatmaktadır. Küçücük bir yapraktaki hayatı inceledikten sonra hâsıl olan hayranlığınla bir de kâinata bakacak olursan, ilâhî azamet ve kudretin ne olabileceğini biraz daha iyi anlayabilirsin."

Önceki 47. âyette peygamberlikten bahsedilip, hemen arkasından yağmurun söz konusu edilmesinde, ikisi arasındaki ortak noktaya gizli bir işaret vardır. Yağmurun gelişi nasıl insanın maddî dünyası için bir lutuf ve rahmet ise peygamberin gelişi de insanın ruhî dünyası için bir rahmettir. Kuru toprak nasıl yağmurun yağmasıyla uyanıp yeşermeye ve bitkileri yetiştirmeye başlarsa, ruhî ve ahlâkî yönden harap olan insan hayatı da vahyin gelişiyle uyanır ve ahlâkî mükemmellikler ve faziletlerle yeşermeye başlar. Kâfirlerin peygamberlik rahmetini bir müjde yerine kendileri için bir uğursuzluk kabul etmeleri ve ona

nankörlük etmeleri sadece kendi kötülüklerine olan bir durumdur.

Allah'ın bunca nimetlerine, özellikle yağmurla birlikte gelen nimetlerine şükreden kullar olduğu gibi, bu büyük nimetlerin kıymetini bilmeyen nankörler de vardır. Kâfirler bu gruptadır:

وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهٖ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾ فَاِنَّكَ
لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَٓاءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾
وَمَٓا اَنْتَ بِهَادِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْۜ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾

51. Ama biz o dirilmiş araziye kavurucu bir rüzgâr göndersek de onlar, o yemyeşil bitkileri sararmış solmuş görseler, ardından yine nankörlük etmeye başlarlar.

52. Şunu iyi bil ki sen, ne ölülere duyurabilirsin, ne de arkalarını dönüp kaçarlarken o sağırlara dâvetini işittirebilirsin.

53. Körleri de savrulup durdukları yanlış yollardan kurtarıp doğru yola çekebilecek olan sen değilsin. Sen dâvetini ancak, önyargısız bir şekilde âyetlerimize inanıp gerçeğe teslim olmaya yatkın kimselere duyurabilirsin.

İnsandan istenen varlıkta şükür, yoklukta sabırdır. Halbuki bahsedilen inkârcı ve nankör kimselerde iki güzel haslet de yoktur. Çünkü bunların kalpleri mânen ölü, kulakları mânen sağır, gözleri mânen kördür. (bk. Neml 27/81-82)

Şimdi de, Rabbinizi daha iyi tanıyabilmeniz için, O'nun bizzat kendi yaratılışınız ve varlığınız üzerindeki tecellilerine bakın:

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ
جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةًۜ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۚ وَهُوَ الْعَل۪يمُ الْقَد۪يرُ ﴿٥٤﴾

54. Sizi güçsüz bir halde yaratan, güçsüzlükten sonra size kuvvet veren, kuvvetli döneminizden sonra sizi tekrar güçsüz ve saçı başı ağarmış ihtiyar hâline getiren Allah'tır. O, dilediğini yaratır. Çünkü O, her şeyi hakkiyle bilen ve her şeye gücü yetendir.

Cenâb-ı Hak insanı önce güçsüz ve zayıf olarak yaratır. Bu bebeklik ve çocukluk dönemidir. İnsan bu dönemde kendi zarurî ihtiyaçlarını bile karşılamayacak kadar zayıftır. Eğer ana-babasının yardımı ve koruması olmasa hayatta kalabilmesi güçtür. Sonra gençlik ve olgunluk dönemi gelir. Bu, insanın güçlü ve kuvvetli olduğu, kendi işini kendinin görebildiği, hatta başkalarına da yardım edebildiği dönemdir. Sonra tekrar zayıflığın ârız olduğu, insanın kuvvetten

kesildiği ve saçın başın ağardığı ihtiyarlık dönemi gelir. (bk. Yâsîn 36/68)

Molla Câmî (k.s.) der ki: "Yaşlılık, gençliğin sonudur. Bir kul, gençliğinde ne yapacak olursa, yaşlılık döneminde o yüzüne gelir." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye,* s. 627)

İşte insanı yaratan, onu bahsedilen bu safhalardan geçirdikten sonra ruhunu teslim alan Cenâb-ı Hak'tır. Hiç kimsenin, bizzat kendi varlığı üzerinde cereyan eden bu ilâhî kudret tasarruflarını engelleme imkânı yoktur. Bu güne kadar Allah'ın takdirine karşı çıkan ve kendini ilâhî nizamın kontrolü dışına çıkarabilen hiçbir insan mevcut değildir.

Dolayısıyla kıyâmet kopacak ve Allah ölüleri diriltecektir. Bunlar kesinlikle olacak ama:

İşte Diriliş Günü Bu

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذٰلِكَ
كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ وَالْاِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ
فٖى كِتَابِ اللّٰهِ اِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا
يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾ تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ

55. Kıyâmet koptuğu gün, inkârcı suçlular, dünyada sadece çok kısa bir süre kaldıklarına yemin edecekler. İşte onlar, vaktiyle hayattayken de hep böyle aldanıyor, hep böyle yanlışlara sürüklenip duruyorlardı.

56. Kendilerine ilim ve iman verilmiş olanlar ise şöyle diyecekler: "Siz dünyada ve kabirde Allah'ın kitabında belirlenen yeniden diriliş gününe kadar kaldınız. İşte bugün, size haber verilen o diriliş günüdür. Fakat siz bunu bir türlü anlamaya yanaşmıyordunuz."

57. Artık o gün, zulmedenlere ileri sürdükleri özürler bir fayda sağlamayacak; onların dünyaya dönüp Allah'ı râzı edecek işler yapma isteklerine de olumlu cevap verilmeyecek.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Dünya bir saatlik bir süreden ibarettir. Sen onu taatle geçirmeye gayret göster." (Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ,* I, 416)

Sâlih bir kul da ölmek üzereyken şöyle demiştir:

"Ben hüzün, keder, hata ve günahlarla dolu olan dünyadan ayrılacağıma üzülmüyorum. Benim üzüldüğüm şeyler; uykuyla geçirdiğim geceler, oruçsuz geçirdiğim günler ve zikrullâhtan gâfil kaldığım saatlerdir."

O halde, getirdiği çeşitli misâller ve yaptığı açıklamalarla size doğru yolu gösteren Kur'an'ın irşâdına kulak verin:

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فٖى هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِاٰيَةٍ
لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ
عَلٰى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلَا
يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

58. Doğrusu biz Kur'an'da insanlar için her türden açık misâller, anlaşılır ibretli örnekler vermiş bulunuyoruz. Buna rağmen, sen onlara istedikleri

mûcizeyi göstersen bile, inkâr edenler mutlaka: "Siz boş ve saçma şeyler peşinde koşmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz" derler.

59. İşte Allah gerçeği öğrenip kabul etmek istemeyenlerin kalplerini böyle mühürler.

60. Rasûlüm! Sen şimdi sabret. Allah'ın va'di elbette gerçektir. Bu gerçeğe tam ve kesin imanı olmayanların tavırları, sakın seni telaşlandırıp gevşekliğe ve hafifliğe sevketmesin!

Allah'ın mü'minlere zafer, kâfirlere mağlubiyet va'diyle ilgili olarak şöyle buyrulur:

"Doğrusu, peygamber kıldığımız kullarımız hakkında bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır: «Onlara Allah'ın yardımı kesinlikle ulaşacaktır. Neticede üstün gelen, kesinlikle her zaman bizim ordumuz olacaktır.»" (Sâffât 37/171-173)

Allah'ın bu yardım ve zafer müjdesine gönülden inanıp İslâm'a dâvet vazîfesi ciddiyetle sürdürülmeli; yakînî imana sahip olmayan kimselerin ayartmalarına, ayak kaydırmalarına, fitne ile korkutmalarına, alaylarla cesâret kırmalarına, işkenceyle caydırmalarına, tuzaklarıyla kaydırmalarına, bir kısım çıkarlar bahanesiyle uzlaşma çağrılarına ve zihinlere şüphe sokmalarına karşı uyanık olunmalıdır. Bunların böyle menfî ve saldırgan tavırlarına karşı müslüman kuvvetli bir iman, sağlam bir kararlılık, sarsılmaz bir şahsiyet ve hedefine kilitlenmiş mutmain bir gönülle hareket etmelidir.

Rûm sûresi, Cenâb-ı Hakk'ın mü'minlere yardım edeceği ve onlara zafer bahşedeceği müjdesiyle başlamıştı. Biterken de bu müjdeyi tekrarlamakta ve kâfirlerden gördükleri onca işkenceler karşısında Allah Rasûlü (s.a.v.) ve beraberindeki mü'minlere öğüt vermekte, onları takviye ve teselli etmektedir. Şimdi, bahsedilen bu öğüt, takviye ve teselliyi ihtivâ ettiği derin hikmetlerle pekiştirip kalplere iyice yerleştirmek üzere Lokmân sûresi geliyor:

31- LOKMÂN SÛRESİ

سُورَةُ لُقْمَانَ

31. LOKMÂN SÛRESİ

Lokmân sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 34 âyettir. İsmini, 12-19. âyetler arasında oğluna yaptığı nasihatleri sebebiyle Lokmân (a.s.)'dan alır. Mushaf tertîbine göre 31, nüzûl sırasına göre 57. sûredir.

Konusu

Sûre, Kur'ân-ı Kerîm'e inanan ve inanmayanların dünya ve âhiretteki durumlarına kısaca temas ettikten sonra Allah Teâlâ'nın varlık ve kudretinin delillerinden bir demet sunar. Lokmân (a.s.)'ın oğluna yaptığı nasihatler üzerinden, Allah'a şükrü, O'na şirk koşmamayı, ana-babaya iyiliği, ihsân şuuruna ermeyi, güzel bir ibâdet hayatını ve ahlâkî kemâli öğütler. Böylece akıl ve tefekkürün gâyesi olan hikmeti, insanlık için bir ideal olarak gösterir. Daha sonra bir kısım vahdaniyet delillerini, insanın Rabbine ve O'nun dinine olan ihtiyacını bildirir. İnsanları, babanın evlâdına evlâdın da babaya fayda vermeyeceği kıyâmet günüyle korkutup, dünyaya ve şeytana aldanmaya karşı ikaz eder. Son olarak, zâhiren bilgisi ne kadar ilerlerse ilerlesin, insana gizli kalacak bir alanın devamlı bulunacağını hatırlatır.

Kurtuluşa Erecekler

الٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِۙ ﴿٢﴾ هُدًى وَرَحْمَةً
لِلْمُحْسِنِينَۙ ﴿٣﴾ اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ
هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَؕ ﴿٤﴾ اُو۬لٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَاُو۬لٰٓئِكَ

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Mîm.

2. Bunlar, hüküm ve hikmet dolu kitabın âyetleridir.

3. O, iyi davranıp yaptığı işi güzel yapanlara doğru yolu gösteren bir rehber ve pek büyük bir rahmettir.

4. Onlar namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, âhirete de tam ve kesin bir şekilde inanırlar.

5. İşte Rablerinin gösterdiği yolda yürüyenler onlardır, kurtuluşa erecek olanlar da yalnızca onlardır.

Kur'ân-ı Kerîm, her yönden sapasağlamdır, hüküm ve hikmet doludur; verdiği her bilgi hikmete dayalıdır. O, doğru yolu gösteren bir kılavuz ve kulları Allah'ın rahmetine eriştiren bir rahmettir. Fakat onun hüküm ve hikmetlerinden, hidâyet ve rahmetinden ancak Allah'ı görüyormuşçasına bir kulluk şuuruna erişmiş, iyi bir insan olmaya çalışan, iyilerden olmak için duâ eden, uyarıldığı kötülükleri derhal terk edip, gösterilen hayır yollarına hemen tâbi olan ihsân sahipleri faydalanır. Onlar, iman ve ibâdet hayatlarıyla mükemmel bir İslâm şahsiyetine sahiptirler. Çünkü namazı kılar, zekâtı verir ve âhiretin varlığını kesin olarak kabul ederler. Namaz ibâdeti onlarda huşû, takvâ ve teslimiyet hislerini geliştirir. Zekât onlardaki fedakârlık duygularını kuvvetlendirip, dünya sevgisini kontrol altına alarak Allah'ın rızâsına erme arzusunu kamçılar. Âhirete iman ise onlarda sorumluluk şuurunu ve gerçeği kabul edip uygulama azmini yerleştirir. Böylece hep Allah'ın gösterdiği doğru yol üzere hareket eder ve neticede kurtuluşa ererler.

Fakat insanlar içinde bunların tam tersi istikâmette gidenler de vardır:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ
عِلْمٍۗ وَيَتَّخِذَهَا هُزُواًؕ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٦﴾ وَاِذَا تُتْلٰى

بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٧﴾ عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا وَلّٰى مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا كَاَنَّ ف۪ٓي اُذُنَيْهِ وَقْرًاۚ فَبَشِّرْهُ

6. İnsanlar arasında öyleleri var ki, hiçbir doğru bilgiye dayanmaksızın halkı Allah yolundan saptırmak ve dini alay konusu yapıp gözden düşürmek için aldatıcı, oyalayıcı ve saptırıcı sözleri satın alır. Böyleleri için alçaltıcı ve aşağılayıcı bir azap vardır.

7. Kendisine âyetlerimiz okunduğu zaman, sanki onu hiç duymamış ve sanki iki kulağında da sağırlık varmışçasına büyüklük taslayıp küstahça arkasını döner gider. Sen onu, can yakıcı bir azapla müjdele!

لَهْوَ الْحَد۪يثِ (lehve'l-hadîs) terkibi; insanı faydalı işler yapmaktan oyalayan, hayırlı amellerden alıkoyan, dinleyeni veya okuyanı cezbedip tamamıyla kendi atmosferine çeken her türlü faydasız sözleri, asılsız hikâyeleri, masalları, romanları, tarihî efsâneleri, güldürücü lakırdıları, eğlendirici gevezelikleri, şarkıları ve nağmeleri ifade eder. Cenâb-ı Hak mü'minlerin bu tür boş şeylerden uzak durmalarını ister. (bk. Mü'minûn 23/3; Kasas 28/55)

Rivâyete göre, Kur'an'ın mesajının yayılmasına mâni olmaya çalışan ve buna bir türlü muvaffak olamayan Mekke müşriklerinden Nadir b. Hâris, Rûm ve Acem masalları ihtiva eden kitaplar satın alıp getirir ve Mekkelilere şöyle derdi: "Muhammed size Âd ve Semûd kavimlerinin masallarını anlatıyor. Ben de size Rüstem, İsfendiyâr ve Kayserlerin masallarını anlatacağım." Böyle yapmakla müşrikleri eğlendirir ve insanları Kur'an dinlemekten alıkoymaya çalışırdı. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 356) Yine o melûn, bu maksatla şarkıcı kızlar getirirdi. Bir kimsenin Rasûlullah (s.a.v.)'in tesiri altına girdiğini işittiğinde, derhal şarkıcı bir kızı ona musallat eder ve: "Onu yedir, içir, söyleyeceğin şarkılarla onu öyle meftûn et ki diğer taraftan kopup seninle hemhal olsun" tâlimatını verirdi. Böylece eğlendirdiği kimseye: "Gördün ya bu, Muhammed'in çağırdığından, namazdan, oruçtan, onun önünde çarpışıp ölmekten daha iyi değil mi?" derdi. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XIV, 52)

Nitekim bu yol, şer odaklarının her devirde insanları hak yoldan saptırmak için başvurdukları bir yoldur. Kötülüğün elebaşları diye vasıflandırabileceğimiz bu kimseler, sıradan insanları kültür adı altında eğlence, spor ve müzik programlarıyla öylesine oyalamaktadırlar ki, hayatın ciddî problemlerine eğilmek için onların ne zamanları ne de istekleri kalmaktadır. Bu boş vermişlik ve nemelâzımcılık duyguları içinde sürüklenmekte oldukları büyük felâketi hissedemez duruma gelmektedirler.

Kur'ân-ı Kerîm'e inanmayan ve onunla savaşı tercih eden kâfirlerin bu hazin âkıbetlerine mukâbil:

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ﴿٨﴾ خَالِدِينَ
فِيهَا وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾

8. İman edip sâlih ameller yapanlara ise, nimetlerle dolu cennetler vardır.

9. Orada ebedî olarak kalacaklardır. Bu, Allah'ın verdiği gerçek sözdür. O, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Rabbinizin nimetlerini ve azametini anlamak için şu ilâhî kudret tecellilerine bakın:

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ
تَمٖيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فٖيهَا مِنْ كُلِّ دَٓابَّةٍ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَنْبَتْنَا
فٖيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرٖيمٍ ﴿١٠﴾ هٰذَا خَلْقُ اللّٰهِ فَاَرُونٖي مَاذَا خَلَقَ
الَّذٖينَ مِنْ دُونِهٖ بَلِ الظَّالِمُونَ فٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿١١﴾

10. Allah gökleri, gördüğünüz herhangi bir direk olmaksızın yarattı, sizi sarsmasın diye yeryüzüne haşmetli sabit dağlar yerleştirdi ve orada her çeşit canlıyı yaydı. Biz, gökten su indirdik de orada renk, koku, tat bakımından türlü türlü o güzel bitkilerden çift çift yetiştirdik.

11. İşte bunlar, Allah'ın yarattıklarıdır. Peki, gösterin bana, O'nun dışındakiler ne yaratmış? Hayır, gösteremezsiniz; fakat o zâlimler apaçık bir sapıklık içindeler.

İbâdete lâyık yegâne tek ilâh, işte bu muazzam varlıkları yaratan Allah'tır. O'nun dışında müşriklerin taptığı putların yarattığı herhangi bir şey yoktur ki ibâdet edilmeye lâyık olabilsinler. Dolayısıyla yaratma vasfını taşımayan varlıkları Allah'a ortak koşmak, önlerinde secde etmek, yardımları için onlara yalvarmak zulüm ve akılsızlıktan başka bir şey değildir. Bu olsa olsa apaçık bir sapıklıktır.

Öyleyse, bu tür yanlış düşüncelerden kendinizi kurtarıp doğru olanı öğrenmek ve ona uymak için, hikmet sahibi örnek şahsiyet Lokmân (a.s.)'ın şu ölümsüz ve diriltici öğütlerine kulak verin:

Allah'a Ortak Koşma

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِۜ وَمَنْ يَشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ
لِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَم۪يدٌ ﴿١٢﴾ وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِه۪
وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِۜ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظ۪يمٌ ﴿١٣﴾

12. Biz Lokmân'a hikmet verdik ve: "Allah'a şükret!" buyurduk. Kim şükrederse kendi iyiliği için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse bilsin ki Allah kesinlikle hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü hamde, övgüye lâyık olan da O'dur.

13. Lokmân oğluna nasihat ederek dedi ki: "Evlâdım! Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk, gerçekten çok büyük bir zulümdür!"

Hikmet; illet ve sebeplerini bilerek gâyeye ulaştıracak şekilde ameli ilme, ilmi amele uydurmaktır.

Hikmet; gerçek Hakîm olan Allah Teâlâ'nın hükmüne boyun eğmek, nefsin istediğine değil de Hakk'ın istediğine uymak, nefsi tanıyıp dizginlerini ele alarak ölçülü davranmak ve hükmüne karşı koymanın imkânsız olduğunu bildiğimiz Allah'a karşı asla isyân etmemektir. Bu sebeple âyet-i kerîmede: **"Kime hikmet verilmişse, ona gerçekten pek çok hayır verilmiştir"** (Bakara 2/269) buyrulur.

Lokmân Hakîm'e verilen hikmetlerden biri şöyledir:

Bir gün Dâvûd (a.s.), Lokmân Hakîm'den bir koyun kesip en iyi yerinden iki parça getirmesini istedi. Lokmân Hakîm de ona, kestiği hayvanın dilini ve yüreğini getirdi. Aradan birkaç gün geçtikten sonra Hz. Dâvûd, bu defa hayvanın en kötü yerinden iki parça et getirmesini taleb etti. Lokmân Hakîm, yine koyunun dil ve yüreğini getirdi. Dâvûd (a.s.), ona bunun sebebini sorunca da şöyle dedi:

"–Bu iki şey iyi olursa, bunlardan daha iyisi olmaz. Yine bu iki şey kötü olursa, bunlardan daha kötüsü olmaz!.." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXI, 82)

Hikmet sahibi kişiye lâzım gelen, hem ilim hem de amel bakımından bunun şükrünü îfâ etmektir. Bu yüzden hikmetin verilmesi mukâbilinde "Allah'a şükret!" buyrulur. Bu şükrün ilmî yönü, önce o hikmetin Allah Teâlâ'nın bir ihsânı olduğunu bilerek, Allah'ı şirkten pak ve uzak tutmaktır. Amelî yönü ise her türlü söz, fiil ve davranışlarda kendi nefsânî arzularını değil, Allah'ın emrini ve rızâsını gözetmektir. İşte bu sebeple, Lokmân (a.s.)'ın oğluna nasihati vesile kılınarak Allah'a şirk koşmak en büyük zulüm sayılıp kesinlikle yasaklanmış,

sonra da sâlih amellerin başında gelen Allah'a kulluk ve ana babaya iyilik emredilmiştir:

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِۚ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ وَهْنًا عَلٰى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فٖى
عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ لٖى وَلِوَالِدَيْكَۜ اِلَيَّ الْمَصٖيرُ ﴿١٤﴾ وَاِنْ جَاهَدَاكَ
عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ بٖى مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا
فِى الدُّنْيَا مَعْرُوفًاۘ وَاتَّبِعْ سَبٖيلَ مَنْ اَنَابَ اِلَيَّۚ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ
فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

14. Biz insana, anne-babasına mümkün olan en iyi şekilde davranmasını emrettik. Annesi onu nice zahmetlere katlanarak karnında taşımış; sütten kesilmesi de iki yılı bulmuştur. Onun için, ey insan, bana şükret, ana-babana da teşekkür et. Unutma ki, sonunda bana dönecek ve yaptıklarının hesabını vereceksin.

15. Eğer anne-baban seni, ilâhlığına dâir bilgin olmayan şeyleri bana ortak koşmaya zorlayacak olurlarsa, o takdirde onlara itaat etme. Fakat yine de dünyada onlara gerektiği ölçüde sahip çık. Sen, her işinde bütün gönlüyle bana yönelmiş, sürekli benim rızâmı arayan seçkin kulların yolunu izle. Sonunda dönüşünüz bana olacak, ben de bütün yaptıklarınızı size tek tek haber vereceğim.

Rivâyete göre Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.), annesine karşı itaatkâr bir evlattı. Bu mübârek sahâbî İslâm'la şereflendiği zaman annesi:

"–Ey Sa'd! Sen ne yaptın? Eğer sen, bu yeni dîni bırakmazsan, yemîn olsun ki, ben bir lokma bile yemem, içmem, nihâyet ölürüm. Sen de benim yüzümden «İşte bu kişi anasının kâtilidir!» diye kötü bir isimle çağrılırsın!" demişti. O da:

"–Yapma anneciğim, ben bu dîni hiçbir şey için terk edemem!" deyince, anası da iki gün, iki gece yememiş, kuvvetten düşmüştü. Bunu gören Sa'd (r.a.):

"–Anneciğim! Vallahi yüz canın olsa da hepsi birer birer çıksa, ben bu dîni hiçbir şey için terk edemem, bilesin! Artık dilersen ye, dilersen yeme!" dedi. Çaresiz kalan Sa'd'in annesi yemeğe başladı. Bu sebeple bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (Müslim, Fezâilü's-Sahâbe 43-44; İbn Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 368)

14. âyette **"annesi onu nice zahmetlere katlanarak karnında taşımıştır"** buyrularak annenin fedakârlığına husûsî bir yer verilmekte, dolaylı olarak onun daha çok alaka ve muhabbet beklediğine işaret edilmektedir. Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), ashâb-ı kirâmdan birinin: "Yâ Rasûlellah! Kime iyilik etmeliyim?"

şeklindeki bir sorusuna, üç defa peş peşe *“annene”* diye cevap vermiş; dördüncüsünde *“babana”* buyurmuştur. (Tirmizî, Birr 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 3, 5)

Mânevîyât yolunun büyüklerinden Şâh-ı Nakşibend Hazretleri’nin bir vasiyet niteliğindeki şu nasihati, yüksek bir İslâm ahlâkını gözler önüne sermektedir. Hz. Pîr buyuruyor ki: “Bizim kabrimizi ziyârete gelenler, önce annemin kabrini ziyâret etsinler!”

Abdurrahman Câmî (k.s.) de anneye hürmet ve sevgiyle alâkalı olarak:

“Ben annemi nasıl sevmem ki; o beni bir müddet cisminde, uzun bir zaman kucağında, ölünceye kadar da kalbinin şefkat köşesinde taşımıştır. Ona hürmetsizlik göstermekten daha kötü bir şey bilmiyorum!..” derdi.

Âyette yer alan **“sütten kesilmesi de iki yılı bulmuştur”** ifadesi, emzirmenin normal süresinin iki yıl kadar olmakla birlikte bunun mutlaka tamamlanması gerekmediğine, ana-baba isterlerse çocuğun iki yıl dolmadan da sütten kesebileceğine işaret etmektedir. (bk. Bakara 2/233)

Lokmân (a.s.), oğluna verdiği nasihatlere şöyle devam ediyor:

يَا بُنَيَّ اِنَّهَا اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ ف۪ي صَخْرَةٍ اَوْ فِي
السَّمٰوَاتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ لَط۪يفٌ خَب۪يرٌ ﴿١٦﴾
يَا بُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰى
مَٓا اَصَابَكَۜ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿١٧﴾ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ
لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًاۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ
فَخُورٍ ﴿١٨﴾ وَاقْصِدْ ف۪ي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَۜ اِنَّ اَنْكَرَ
الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَم۪يرِ ﴿١٩﴾

16. “Evlâdım! Yaptığın iyilik veya kötülük hardal tanesi ağırlığında bile olsa, bir kayanın içinde saklı da olsa, göklerin veya yerin herhangi bir noktasında bile bulunsa, Allah onu çıkarıp âhirette karşına getirir. Çünkü Allah her şeyi bütün incelikleriyle bilir, her şeyden hakkiyle haberdardır.”

17. “Evlâdım! Namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret, kötülükten sakındır ve bu uğurda başına gelecek musîbetlere sabret. Çünkü bunlar azim ve kararlılık gerektiren mühim işlerdir.”

18. “Kibirlenerek insanlardan yüzünü çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü Allah, kibirle kasılan, kendini beğenmiş,

çokça övünüp duran hiç kimseyi sevmez.”

19. “Yürüyüşünde ölçülü ve dengeli ol; konuşurken de sesini ayarla. Unutma ki, seslerin en beğenilmeyeni eşeklerin sesidir!”

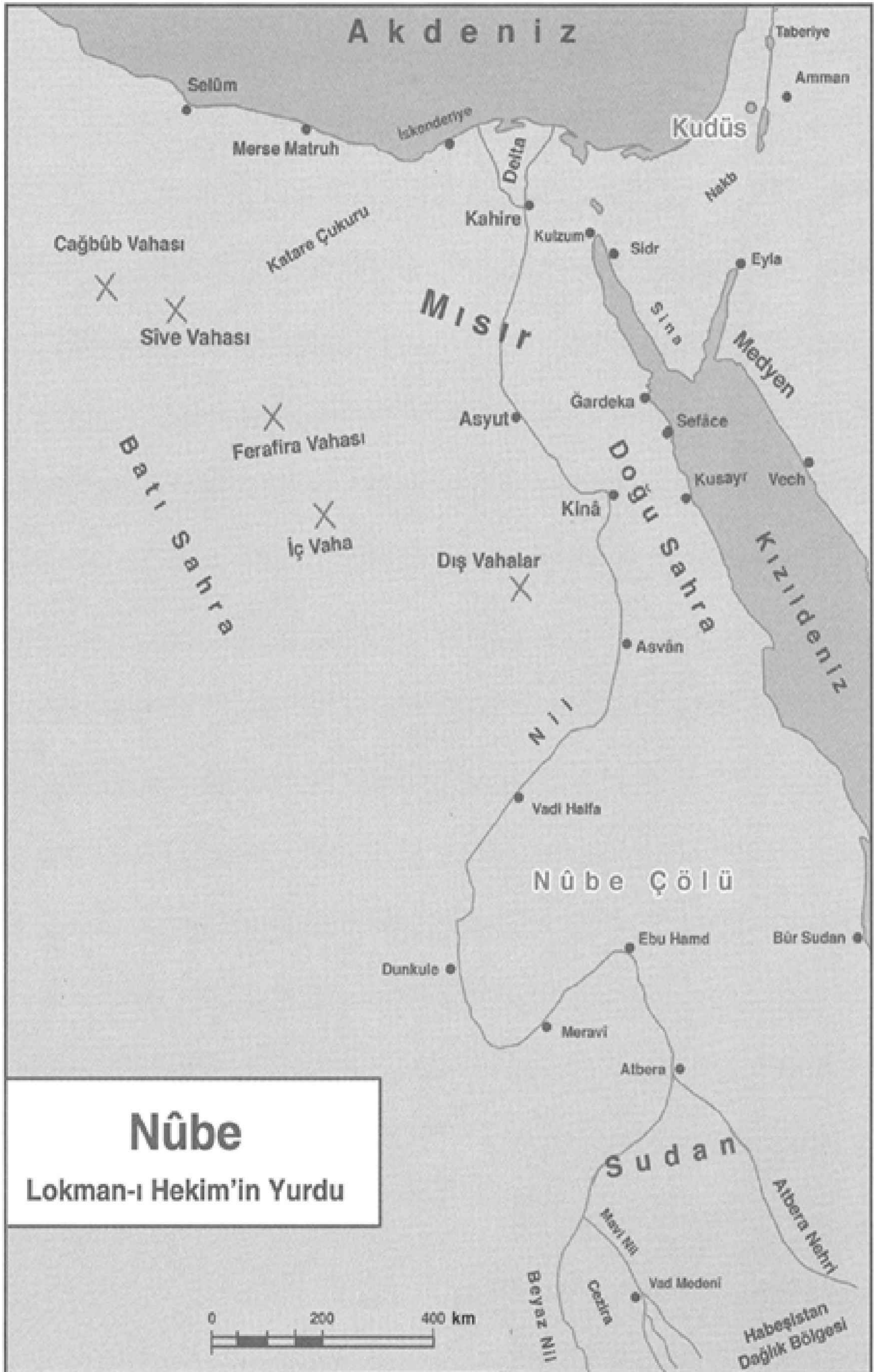
18. âyette kullanılan اَلصَّعْرُ (sa‘r) kelimesi, devenin dizinde bulunan ve onu yüzünü hep aynı yönde tutmaya zorlayan bir hastalık mânasını taşımaktadır. Buradaki ifade ise, kibir ve büyüklük taslayan, başkalarını küçük görerek yüzünü çeviren kimsenin tavrını tasvir eder. Aynı zamanda kibrin, kişinin ruh ve beden âhengini bozan, onu dengesiz harekete sevk eden ciddi bir hastalık olduğunu gösterir.

Yürüyüşün ölçülü ve dengeli olması; her türlü hal ve davranışın hem ifrat hem tefritten uzak, orta ve makûl bir şekilde olmasıdır. Yerine göre dinin öğrettiği en uygun davranış modeli ne ise onu sergileyebilmektir.

Konuşurken sesin ölçülü bir şekilde çıkması ise lüzûmsuz yere bağırmamaktır. Zamana, zemine ve muhatapların durumuna; dinleyenlerin azlığına, çokluğuna ve işitebilme imkânlarına göre sesi ayarlamaktır. Rabbimiz burada eşek sesini misâl vererek bunun kötülüğünü beyân buyurmaktadır. Hatta Hz. Ömer (r.a.), tâkatinden daha fazla yüksek sesle ezan okumaya çalışan bir müezzine: “Ben senin kasıklarının çatlayacağından korktum” demiştir. (Kurtubî, *el-Câmi*‘, XIV, 71)

Eğer insan Rabbini tanır, O’nun görünen-görünmeyen sayısız nimetlerinin farkında olursa, bahsedilen dinî hikmetleri ve ahlâkî faziletleri yerine getirmesi kolaylaşacaktır. Bu sebeple buyruluyor ki:

Akdeniz
Taberiye
Amman
Selûm
Kudüs
İskenderiye
Merse Matruh
Delta
Nakb
Kahire
Kulzum
Sidr
Eyla
Cağbûb Vahası
Katare Çukuru
Mısır
Sîna
Sîve Vahası
Medyen
Ğardeka
Asyut
Sefâce
Ferafira Vahası
Batı Sahra
Doğu Sahra
Kusayr
Vech
Kinâ
İç Vaha
Kızıldeniz
Dış Vahalar
Asvân
Nil
Vadi Halfa
Nûbe Çölü
Ebu Hamd
Bûr Sudan
Dunkule
Meravi
Atbera
Sudan
Atbera Nehri
Mavi Nil
Beyaz Nil
Cezira
Vad Medeni
Habeşistan Dağlık Bölgesi
0
200
400 km
Nûbe
Lokman-ı Hekim'in Yurdu

Açık ve Gizli Nimetler

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ
عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ۜ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ
عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَٓا اَنْزَلَ
اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَا ۜ اَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ اِلٰى عَذَابِ السَّع۪يرِ ﴿٢١﴾

20. Görmez misiniz ki Allah, göklerde ne var yerde ne varsa hepsini hizmetinize vermiş olup, açık ve gizli, maddî-mânevî tüm nimetlerini üzerinize yağmur gibi yağdırmaktadır? Buna rağmen öyle insanlar var ki, ne doğru bir bilgiye, ne yol gösterici bir rehbere, ne de aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında tartışıp durur.

21. Onlara: "Gelin, Allah'ın indirdiğine uyun!" dendiği zaman, "Hayır, biz atalarımızdan ne görmüşsek ona uyarız" diye karşılık verirler. Peki, şeytan atalarını o kızgın cehennem ateşine çağırmış, onlar da şeytanın çağrısına uyup doğru yoldan çıkmış iseler, yine de onların izinden mi gidecekler?

"Zâhirî ve bâtınî nimetler" ifadesi, Allah Teâlâ'nın insanlara verdiği tüm maddî ve mânevî nimetlerini şumûlüne alır. Bu nimetleri teker teker saymak mümkün olmasa da (bk. İbrâhim 14/34) misâl kabilinden onlardan bir kısmını, bazı zâhirî nimetlerin bâtınî karşılığını ifade etmek suretiyle saymak faydalı olacaktır.

Zâhirî nimetler : Bâtınî nimetler :

• Nimeti görmek Nimet vereni görmek
• Dünyevî nimetler Dinî nimetler
• Yaratılışın güzel olması Ahlâkın güzel olması
• Günahı olmayan bir nefis Gafleti olmayan bir kalp
• Allah'ın maddî nimetler vermesi Allah'ın kulundan râzı olması
• Dünya malı, mülkü ve onların artması Mânevî haller ve onların temizliği
• Maddî nimetlere erişmek Günahlardan korunmak
• Taatleri yerine getirebilmek Bunların kabule şayân olması
• Sâlihlerle sohbet etmek, beraber olmak Onlara tâzim ve hürmeti muhafaza

• Dünyaya karşı zâhid olmak İki cihanı bırakıp
Mevlâ'ya yönelmek
• Kalben maddî bağlardan kurtulmak Rûhen vecde erişmek
• Mücâhedeyi başarmak Müşâhedeye ermek
• Bedenle yapılan taat ve ibâdetler Kalpte tecellî eden
incelikler
• Halkı bırakıp nefisle meşgul olmak Nefsi bırakıp
Rab ile meşgul olmak
• Hakkı talep etmek Hakk'ı bulmak
• Hakk'a vasıl olmak Hakla bâkî olmak.
(Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât,* III, 20)
Buna göre:

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُٓ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى ۜ وَاِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهُ ۜ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا ۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾ نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلٰى عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾

22. Kim Allah'ın kendisini sürekli gördüğünün şuuru içinde iyi işler yaparak bütün varlığıyla Allah'a teslim olursa, hiç şüphesiz o, kopması mümkün olmayan en sağlam bir kulpa tutunmuş olur. Bütün işler neticede Allah'a varır ve nihâî hükmü dâimâ O verir.

23. Her kim de inkârda diretirse, sakın onun küfrü seni üzmesin. Neticede hepsinin dönüşü bizedir ve yaptıklarının sonuçlarını onlara haber vereceğiz. Şüphesiz Allah, göğüslerde saklı tutulan en gizli niyet ve düşünceleri bile çok iyi bilir.

24. Onları kısa bir süre dünya zevklerinden faydalandıracak, sonra onları pek ağır ve şiddetli bir azaba mahkûm edeceğiz.

Sağlam kulp, Allah'ın dinidir. Cenâb-ı Hakk'ın sapasağlam ipi olan Kur'ân-ı Kerîm ile ona nasıl uyulacağını numûne şahsiyetiyle örnekleyen Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'dir. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Size iki ey bırakıyorum. Bunlara sımsıkı sarıldığınız müddetçe asla sapıklığa dü mezsiniz: Allah'ın kitabı ve Rasûlü'nün sünneti." (*Muvatta'*, Kader 3)

Esâsen insanın fıtratında tek Allah'a inanıp kulluk etme duygusu vardır. Fakat çok derinlerde kaldığı için bir türlü şuur üstüne çıkıp işe yarar hâle gelememektedir:

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُۜ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾

25. Onlara: "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye soracak olsan, mutlaka "Allah'tır!" diye cevap verirler. Onlara de ki: "Demek her türlü övgüye lâyık olan da yalnızca Allah'tır. Öyleyse, nasıl oluyor da O'ndan başkasına tapıyorsunuz?" Ne var ki onların çoğu, bu itiraflarının tabiî sonucunun Allah'ın gönderdiği dine uymak olduğunu bilmiyorlar.

26. Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Şüphesiz Allah, hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü hamde, övgüye lâyık olan da sadece O'dur.

Allah'ı göklerin ve yerin yaratıcısı olarak kabul eden kişinin, tek ilâh ve tek rabbin de yalnızca Allah olduğunu kabul etmesi gerekir. Yine o kişi, yalnızca Allah'ın ibâdet ve taate lâyık olduğunu, yalnızca O'ndan yardım istenebileceğini ve O'ndan başka hiçbir varlığın, din gönderme ve hüküm koyma yetkisine sahip olamayacağını da kabul etmek zorundadır. Çünkü her şeyi yaratandan başkasını ilâh kabul etmek akla aykırıdır. Aynı şekilde bir varlığın yaratıcı olduğuna inanıp, O'nun yarattıkları arasından birini, belâları giderici bir ilâh veya kudret, hüküm ve hâkimiyet sahibi bir varlık olarak görmek hiçbir akıl sahibinin kabul edemeyeceği bir çelişkidir.

Allah'ın hem ilmi ve kudreti hem de bu ulvî sıfatlarının tecellileri nihâyetsizdir. Bunu Cenâb-ı Hak bir misâlle beyân etmektedir:

وَلَوْ اَنَّ مَا فِي الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍۜ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

27. Eğer yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem, denizler de mürekkep olsa, arkasından buna yedi deniz daha eklense, imkânı yok, Allah'ın kelimeleri yazmakla bitmez. Muhakkak ki Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

28. Sizin yaratılmanız da, tekrar diriltilmeniz de tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. Gerçekten Allah, her şeyi hakkiyle işiten, her şeyi hakkiyle görendir.

27. âyette verilen misâl, Allah Teâlâ'nın sonsuz kudret ve azametini, Kur'ân-ı

Kerîm'in şeref ve kıymetini beşerî idrâk seviyesine yakınlaştırmaya çalışarak, kulları sahte tanrıları bırakıp yalnızca Allah'a teslimiyete yönlendirmektedir. (bk. Kehf 18/109) Yine Allah, öyle nihâyetsiz bir kuvvet ve kudrete sahiptir ki, O'na göre -isterse trilyonlarca olsun- bütün insanları yoktan yaratmak, öldürmek ve yeniden diriltmek, sadece bir insanı yaratıp diriltmek gibidir. O'nun için "zorluk" diye bir şey söz konusu değildir.

İsterseniz bir de O'nun şu muhteşem kudret ve azamet tecellilerini seyredin:

Allah Gerçeğin Tâ Kendisidir

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَسَخَّرَ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِى اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى وَاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ
وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِىُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾

29. Görmez misin ki, Allah geceyi gündüze katıyor, gündüzü de geceye katıyor. O, güneşi ve ayı emrine boyun eğdirmiştir; her biri kendi yörüngesinde belirlenmiş bir vakte kadar akıp gidiyor. Şüphesiz Allah, sizin yaptıklarınızı da gâyet iyi biliyor.

30. Bütün bu deliller göstermektedir ki, Allah gerçeğin tâ kendisidir; kulluk edilmeye lâyık olan yalnızca O'dur. Müşriklerin O'ndan başka ilâhlaştırıp yalvardıkları putlar ise asılsız ve geçersizdir. Çünkü Allah, evet O, her şeyden çok yücedir, çok büyüktür.

Belirtilen bu fânî varlıklara değil, bunları yaratan ve idâre edene, gerçekten kulluğa lâyık yegâne İlâh ve Rab olana, her şeyi hakkiyle işitip görene tapmak akla daha münâsip değil midir? Nitekim bu hususa yer veren bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Gece ile gündüz, güneş ve ay O'nun birliğini ve kudretini gösteren delillerdendir. Siz güneşe de aya da secde etmeyin; her şeyi olduğu gibi bunları da yaratan Allah'a secde edin, eğer sadece O'na kulluk yapacaksanız." (Fussılet 41/37)

Cenâb-ı Hakk'ın denizde görülebilecek ve seyredilebilecek kudret delillerinden biri, orada Allah'ın lutfuyla kolayca akıp giden gemilerdir:

أَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ اٰيَاتِهِ
اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَاِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ
كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ
مُقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَا اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

31. Görmez misin ki, Allah'ın lutfuyla gemiler denizde nasıl akıp gidiyor? Allah böylece varlığının ve kudretinin bir kısım delillerini size göstermek

istiyor. Elbette bunda çok sabreden, her dâim şükreden kimseler için deliller, ibretler vardır.

32. Denizde gemilerle seyahat ederken onları dağlar gibi dalgalar sardığında sadece Allah'a yönelerek bütün samimiyetleriyle O'na yalvarırlar. Onları kurtarıp selâmetle karaya çıkardığımızda ise içlerinden bir grup orta yolu tutar. Diğerleri ise yeniden inkâra döner. Bizim âyetlerimizi, verdiği söze ihânet eden böyle nankörlerden başkası inkâr etmez.

O halde:

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ
وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْـًٔا اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ
الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿٣٣﴾

33. Ey insanlar! Rabbinize gönülden saygı duyup O'na karşı gelmekten sakının! Öyle bir günden korkun ki, ne babanın evlâdına o gün en küçük bir faydası dokunabilir, ne de evlâdın babasına. Allah'ın vaʻdi elbette gerçektir. O halde sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve çok hilekâr şeytan sizi Allah'ın rahmeti ve affı ile kandırmasın!

Burada birbirine faydası en çok umulan "baba ve evlat" misâl verilip, bunların bile birbirine zerre kadar fayda sağlamayacağı haber verilmek suretiyle, bunun dışındaki insanların birbirine yardım etmelerinin imkânsızlığı bildirilir. Hatta fayda vermek bir tarafa zarar verme veya zarar görme ihtimali daha yüksektir. Âyet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

"Öyle ki, o günün dehşetinden dost dostun hâlini sormaz. Oysa onlar birbirlerine de gösterilirler. Fakat inkârcı suçlu ister ki, mümkün olsa da o günün azabından kurtulmak için fidye olarak verse oğullarını! Eşini, kardeşini! Kendisine kol kanat geren bütün sülâlesini! Yeryüzünde kim varsa hepsini! Bunları verse de, sonra kurtarsa kendisini!" (Meâric 70/10-14. Ayrıca bk. Bakara 2/48; Abese 80/34-37)

Bütün bu sıkıntı ve zorlukları aşabilmek için gösterilen kurtuluş yolu iman, takvâ ve sâlih amellerdir. Bunlara yönelebilmek ve maddî mânevî tüm imkânları bu yola sarf edebilmek için "iki aldatıcı"ya karşı dikkatli olmak gerekir:

Birincisi; dünya hayatı; dünyanın insanı Allah'tan uzaklaştıran oyun, zevk ve eğlenceleri. İkincisi; insanı, Allah'ın af ve merhametine güvendirerek aldatan şeytan, nefis, kötü arkadaş gibi diğer aldatıcı varlıklar. Şâir Bâkî ne güzel söyler:

"Âkil odur gelmeye dünya metâından gurûr,

Müddet-i devr-i felek bir demdir, âdem bir nefes."

"Akıllı insan o kimsedir ki, dünya malına ve mülküne aldanmaz. Çünkü bütün kâinatın varlığı bir andan, insanın ömrü de bir nefesten ibarettir."

Dolayısıyla kul, Allah rızâsı istikâmetinde ilerlerken engellere takılıp kalmamak için bütün bu vesvese ve aldatmalara karşı hazırlıklı ve dirençli olmalı, onlarla mücâdele edecek ilmî, fikrî ve irfânî bir hazırlığa sahip bulunmalıdır. Bu gereklidir, çünkü insanın ölüm anı sır olduğu gibi, kıyâmet vakti de sırdır:

إِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِۚ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَۚ وَيَعْلَمُ مَا فِى الْاَرْحَامِۜ وَمَا

إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾ تَدْرِى نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًاۜ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌ بِاَىِّ اَرْضٍ تَمُوتُۜ

34. Kıyâmetin ne zaman kopacağının bilgisi yalnız Allah'ın katındadır. Yağmuru O indirir. Rahîmlerde olanı da O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez. Şüphesiz, her şeyi hakkiyle bilen, her şeyden hakkiyle haberdâr olan yalnız Allah'tır.

İnsan için son derece mühim ve kritik olan bu zamanları Cenâb-ı Hakk'ın gizli tutmasının ve peygamberlerine dahi bildirmemesinin şüphesiz pek çok hikmeti vardır. Bizim anlayabildiğimiz en mühim hikmeti, kulun hiçbir an gaflete düşmeksizin ihsân şuuruyla bir kulluk hayatı sürdürmesi ve son nefesinde imanla âhiret âlemine intikâl edip edememe endişesi içinde olmasıdır. Bu bakımdan sözün akışına uygun olarak insanın husûsîyle şu iki hususu da;

- Yarın ne kazanacağını
- Nerede öleceğini hiç bilmediği belirtilir:

Allah Teâlâ ise "Alîm" ve "Habîr" sıfatlarıyla olmuşu olacağı, zâhiri bâtını, açığı gizliyi hepsini en iyi bilir. Hepsinden tam olarak haberdârdır. Dolayısıyla tüm insanlığa düşen, kendiliklerinden ürettikleri yanlış inanç bataklıklarından, nefsânî temâyül girdaplarından, kendilerini hapsettikleri daracık fikir ve anlayış kalıplarından, hâsılı her türlü küfür, şirk, günah ve isyân karanlıklarından kurtulmak, Yüce Rabbimizin dâvet buyurduğu geniş, aydınlık, dosdoğru İslâm caddesine çıkıp, oradan huzur içinde Allah Teâlâ'nın cennet, rızâ ve muhabbetine doğru ebedî bir yolculuğa devam etmektir. İşte şimdi de, Allah'a şükrederek O'na yakınlaşmanın en güzel yolu olan "secde"yi dikkat nazaralarına sunan Secde sûresi, buradaki irşat ve dâveti daha da derinleştirmektedir:

32- SECDE SÛRESİ

سُورَةُ السَّجْدَةِ

32. SECDE SÛRESİ

Secde sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 30 âyettir. 15. âyetinde yer alan tilâvet secdesi emri sebebiyle bu sûreye, "Secde" ismi verilmiştir. Resmî tertîbe göre 32, iniş sırasına göre 75. sırada yer alır.

Konusu

Sûre, Kur'ân-ı Kerîm'in Allah Teâlâ'dan gelen ilâhî bir kelâm olduğunda şüphe bulunmadığını ikrâr ile başlar. Cenâb-ı Hakk'ın "yaratma" sıfatının tecellîlerine, kâinatı idâre tarzına ve O'nun kudret, azamet ve cemâl tezâhürlerine temas eder. Şirki reddedip tevhîdi ispat eder. İnsanın değersiz bir sudan başlatılıp mükemmel bir şekle büründürülmesini hatırlatarak onu şükre ve mesuliyetini idrâke dâvet eder. Zira ölüm gerçeği ile birlikte dünya safhası kapanmış, âhiret sayfası açılmış olacak ve orada herkes yaptıklarına göre iyi ya da kötü bir muâmeleye tâbi olacaktır. Nitekim daha önce Hz. Mûsâ'nın dâveti de bu istikâmette olmuştur. Sûre, önceden gelip geçen toplumların hallerinden ibret almayı ve yağmurun yağıp bitkilerin bitmesi gibi Allah'ın varlık delilleri üzerinde tefekkür ederek hak bâtıl mücâdelesinde mü'minlerin gâlip gelip kâfirlerin hezîmete uğrayacağı müjdesiyle nihâyete erer.

Fazileti

Rasûlullah (s.a.v.), cuma günleri sabah namazında bazan Secde ve İnsan sûrelerini okurdu. (Müslim, Cuma 64)

Yine gelen rivâyetlere göre Efendimiz (s.a.v.) Secde ve Mülk sûrelerini okumadan uyumazdı. (Dârimî, Fezâilü'l-Kur'an 19)

Şüphesiz Gerçek

الٓمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ اَمْ
يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَٓا اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ
مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Mîm.

2. İçinde hiçbir şüphe bulunmayan bu kitap, âlemlerin Rabbinden parça parça indirilmektedir.

3. Yoksa, "Onu Muhammed kendisi uyduruyor!" mu diyorlar? Hayır, asla! Tam aksine bu, Rabbin tarafından gönderilen gerçeğin tâ kendisidir; senden önce kendilerine herhangi bir uyarıcı gelmemiş olan bir toplumu Allah'ın azâbıyla uyarman için indirilmiştir. Umulur ki, bu sâyede doğru yolu bulurlar.

Kur'ân-ı Kerîm'in kaynağının ne olduğunu ve nasıl yüce bir zattan geldiğini öğrenmek isterseniz şu ilâhî beyânlara kulak verin:

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ
اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ اَفَلَا
تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَٓاءِ اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ اِلَيْهِ
فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُٓ اَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾ ذٰلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾

4. O Allah ki, gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunan her şeyi altı günde yarattı, sonra da arş üzerine istivâ etti. Sizin O'ndan başka ne bir dostunuz ne de bir şefaatçiniz vardır. Hâlâ düşünüp ders ve öğüt almayacak mısınız?

5. O, bütün işleri gökten yere doğru düzenleyip yönetir. Sonra her iş, sizin hesâbınıza göre bin yıl tutan bir günde Allah'ın belirlediği yüce bir makâma yükselir.

6. İşte bu, duyuların ötesinde kalanı da duyuların algı sahasına gireni de

bilen, kudreti dâimâ üstün gelen, engin rahmeti her şeyi kuşatmış olan Allah'tır.

"Altı gün"den maksat, süresini akılla idrâk etmemiz mümkün olmayan altı uzun zaman dilimidir. Gökler, yer ve onlarda bulunan varlıkların yaratılması bu uzun zaman dilimleri içinde gerçekleşmiştir. Cenâb-ı Hak, kâinatın yaratılışını tamamladıktan sonra arşa istivâ etmiş yani varlıkları kendi hâline bırakmayıp, onların saltanat, hâkimiyet, tedbir ve tasarrufunu kudret elinde tutmuştur. Her şey O'nun kudret ve iradesine bağlı olduğu ve ancak O'nun izni ile hareket ettiği için, gerçek mânada bizim için Allah'ın dışında bir dostun veya bir şefaatçinin olması imkân dışıdır.

Tefsir edilmekte olan 5. âyette, Allah Teâlâ'nın kâinatı nasıl yönettiği ve oradaki işleri nasıl sevk u idâre ettiği anlatılır. Rabbimiz işleri ve olayları gökten yere doğru "tedbîr" etmektedir. "Tedbîr", bir işin arkasını görerek ona göre gereğini tâyin etmektir. Allah Teâlâ'nın tedbîri ise hikmetine uygun olarak irade buyurmasıdır. Anlaşılan o ki, bizim dünya şartları içinde bin yıl zaman alan hâdiseler, Cenâb-ı Hakk'a göre bir günlük iştir. Rabbimiz, âdetâ günlük "iş programı"nı, o işlerle vazîfeli meleklerine havale eder. Onlar da o günün çalışma raporunu huzuruna çıkıp kendisine takdîm ederler ve yine bizim hesâbımıza göre bin yıl tutacak ertesi güne ait emirleri alırlar. Bu, böylece devam eder gider.

Kur'ân-ı Kerîm'in iki yerinde daha bu hususa yer verilir. Bu âyeti, o iki âyetle birlikte değerlendirdiğimiz takdirde meselenin anlaşılması daha kolay olacaktır. Peygamberimiz (s.a.v.)'in ilk muhatapları olan müşrikler ona şöyle diyorlardı: "Muhammed kaç yıldır peygamber olduğunu iddia ediyor. Dâvetini reddettiğimiz takdirde Allah'ın azâbının tepemize ineceği tehdidinde bulunuyor, yıllardır bu tehdidini sürdürüyor. Fakat onu kaç defadır inkâr etmemize rağmen üzerimize azap filan indiği yok. Eğer söylediklerinde bir doğruluk payı olsaydı bizim binlerce kez azaba uğratılmamız gerekirdi." İşte bu âyetlerin, onların bu tür itirazlarını cevaplandırmak için indiği anlaşılmaktadır. (bk. Hac 22/47; Meâric 70/1-7)

Bu âyetlerin beyanına göre Allah Teâlâ'nın her türlü iş ve oluş hakkında belli bir plânı vardır. İşler o plâna göre vuku bulur. Dolayısıyla münkirlerin acele azap taleplerinin hemen karşılık bulma şartı yoktur. Yalnız bu, peygamberin uyardığı azabın hiç gerçekleşmeyeceği anlamına da gelmez. Aksine, ilâhî plân dâhilinde şartlar oluşup vakit girince netice mutlaka hâsıl olacaktır.

Allah'ın en büyük merhamet tecellilerinden biri ise şudur:

اَلَّذٖٓي اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَاَ خَلْقَ الْاِنْسَانِ مِنْ طٖينٍۚ ﴿٧﴾

ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَٓاءٍ مَه۪ينٍۚ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوّٰيهُ وَنَفَخَ

ف۪يهِ مِنْ رُوحِه۪ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَۜ قَل۪يلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾

7. O Allah ki, yarattığı her şeyi en güzel bir şekilde yarattı; insanı yaratmaya da çamurdan başladı.

8. Sonra onun neslini, değersiz bir sudan süzülmüş bir özden yarattı.

9. Ardından onu güzel bir insan şeklinde düzenleyip ona rûhundan üfledi. Böylece size kulaklar, gözler ve kalpler bahşetti. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!

Hz. Mevlânâ (k.s.), insanın çamur ve ruhtan oluşan bu muazzam ve muamma yapısını şöyle tahlil edip ona yol göstermeye çalışır:

"Ey Ganî olan Allah! Sen bir küçük yağ parçasına, yani göze aydınlık ihsân edersin. Bir kemik parçasına, yani kulağa işitme hassâsı verirsin. Görmek ve işitmek gibi mânaların, bedenle eşyayı anlayabilmenin de adları ile ne ilgisi vardır? Zâten söz yuva gibidir; mâna ise kuş gibi. Beden ırmak yatağı; rûh da ondaki akar suya benzer. Rûhun sembolü olan su akıp gitmededir. Sen ise «Duruyor» dersin. O koşup gitmededir; sen ise «Oturmuş kalmış» dersin. Suyun derelerden, arklardan akıp gittiğini görmüyorsan, onun üstündeki yeniden yeniye yığılan şu çerçöp nedir? Hiç değilse onlara bak! Ey insan! Senin çerçöpün de düşüncelerindir! Her an sana dokunulmamış, alınmamış, kızoğlan kız, çeşitli şekillere bürünmüş düşünce gelir gider. Suyun yüzü de, düşünce ırmağı da akıp giderken, sevimli sevimsiz, güzel çirkin, bir çok çerçöpü de sürükler, onlardan bir türlü kurtulamaz. Tertipleyen öyle tertiplemiştir. Aslında hakîkat bahçelerinden akıp gelen bu ırmağın üstüne, gayb âleminin meyvelerinden kabuklar düşer. Sen o kabukların özünü, meyvesini suyun içinde ara! Çünkü o su hakîkat bağından gelmektedir. O meyvelerden bazıları kabz yani acı, bazıları bast yani tatlıdır; bazıları insana yolunu şaşırtır, «dalâlet»e sürükler, bazısı doğru yola, «hidâyet»e ulaştırır. Eğer sen hayat suyunun, rûh ırmağının nasıl akıp gittiğini göremiyorsan, hiç olmazsa bir ırmağın kenarına otur da ırmağı seyret ve kendi ömrünün bir su gibi akıp gittiğini ve tükendiğini düşün! Şu bitkilerin, o suda sürüklenen kabukların, çerçöpün geçip gidişine bak; her şey gelip geçicidir. Eğer su fazla gelirse, kuvvetli akacak olursa, üstündeki bizi etkileyen düşünce kabukları da çabucak geçer gider. Bu ırmak pek hızlı akınca, âriflerin gönüllerindeki gam, kasâvet de durmaz, çabucak geçer gider. Orada sudan başka, yani ilâhî feyzden başka bir şey kalmaz." (Mevlânâ, *Mesnevî,* 3290-3301. beyitler)

Ancak, ne yazık ki, pek çok insan bu noktada nefsânî girdapların esîri olmakta ve gereği gibi Rabbine şükür vazîfesini yerine getirmemektir. İşte Kur'an âyetleri bu hassas noktada devreye girerek, gaflet içinde bulunan insanlığı ölümle ve âhiretin korkunç ahvâliyle şöyle ikâz etmektedir:

وَقَالُوا ءَاِذَا ضَلَلْنَا فِي الْاَرْضِ ءَاِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ يَتَوَفّٰيكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

10. Dediler ki: "Biz toprağın altında kaybolup gittikten sonra, yani biz o zaman yeniden mi yaratılacağız?" Hayır, aslında onlar Rableriyle buluşmayı inkâr etmektedirler.

11. De ki: "Sizin için tâyin edilen ölüm meleği sizi öldürecek, sonra da Rabbinizin huzuruna çıkarılacaksınız."

Her insan için ayrı ayrı vazîfelendirilen "ölüm meleği", vakti gelince o kişinin ruhunu teslim alacak ve onu Rabbinin huzuruna götürecektir. Çürüyüp kaybolmak yalnızca beden için geçerlidir. İlâhî bir nefha olan rûhun ne çürümesi, ne de kaybolup gitmesi mümkündür. Bedeni terk ettikten sonra da onun hayatiyeti devam edecektir. Dünyada yaşadığı hayat ve yaptığı faaliyetlerle birlikte ne tür bir şahsiyet geliştirmişse, bu husûsiyetinden hiçbir şey kaybetmeksizin veya ona bir şey ilâve edilmeksizin öylece alınıp Rabbine döndürülür. Kabir hayatı o hâliyle devam eder. Aynı şahsiyete âhirette yeni bir doğuş ve yeni bir beden verilir. İlâhî dîvâna duracak, hesâba çekilecek, ceza veya mükâfata tâbi tutulacak olan da yine aynı şahsiyettir.

Gelen âyetlerde inkârcıların iman etmekle mükellef oldukları her şeyi açık seçik gördükleri mahşer yerindeki pişmanlıklarının ve dünyaya tekrar dönme taleplerinin dile getirildiği pek acıklı bir manzara sunulur:

وَلَوْ تَرٰى اِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُؤُسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدٰيهَا وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا اِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

12. Âhireti inkâr eden o suçluları, Rablerinin huzurunda utançtan

başlarını eğmiş halde bir görsen! Şöyle yalvaracaklar: "Rabbimiz! Gördük, işittik! Bizi dünyaya geri gönder de sâlih ameller işleyelim. Çünkü artık biz gerçeği kesin olarak anlamış bulunuyoruz!"

13. Biz dileseydik her insanı mutlaka doğru yola eriştirirdik. Fakat benim: "İnsanların ve cinlerin azgınlarıyla cehennemi kesinlikle ağzına kadar dolduracağım" şeklindeki sözüm mutlaka gerçekleşecektir.

14. "Siz nasıl ki şu içinde bulunduğunuz günkü buluşmayı unuttuysanız, şimdi de tadın bakalım azâbı! Bu defa da biz sizi unutuyor, isteklerinize kayıtsız kalıyoruz. Artık işlediğiniz günahların karşılığı olarak sonu gelmeyecek azâbı tadın!"

Allah dilediği takdirde herkesi doğru yola eriştirmeye kadir olmakla birlikte, imtihan gereği olarak dünyada böyle umûmî bir dilekte bulunmamış, herkesi kendi tercihiyle baş başa bırakmıştır. Böylece, insanlardan doğru yolu tercih edenler olduğu gibi, belki daha fazlasıyla küfür yolunu tercih edenler de olmuştur ve olmaktadır. İşte öte dünyada cehennemi dolduracak olanlar, küfrü tercih eden bu insanlar ve cinlerdir. Cenâb-ı Hakk'ın "Ben dolduracağım" sözü ise, tabiî olarak gerçekleşecek bu neticeyi haber vermektedir. Yoksa Allah Teâlâ, kimseyi zoraki ve mecburi olarak cehenneme atacak değildir.

Dünyada ilâhî gerçeklerden derin bir gaflet içinde yaşayıp ancak âhirette aklı başına gelen böyle inkârcıların aksine, henüz fırsat kapıları kapanmamışken Allah'ın âyetlerine iman eden ve tüm dikkatleriyle onların gösterdiği istikâmette hayat süren basîret gözleri açık şu tâlihli kullar da vardır:

Seher Bülbülleri

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا الَّذ۪ينَ اِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ
رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ تَتَجَافٰى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ
يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًاۘ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ
نَفْسٌ مَٓا اُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍۚ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

15. Bizim âyetlerimize ancak şu kimseler iman ederler ki, o âyetlerle kendilerine öğüt verildiği zaman, hiçbir büyüklük duygusuna kapılmadan derhal yüzleri üzere secdeye kapanır ve Rablerini övgülerle anıp tesbih ederler.

16. Geceleyin yanları yataklardan uzaklaşır, azâbından korkup rahmetini umarak Rablerine yalvarırlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcarlar.

17. Yaptıkları bütün bu güzel işler karşılığında onlar için göz ve gönül aydınlığı olacak hangi sürpriz nimetlerin saklı tutulduğunu hiç kimse hayal bile edemez.

Bu tâlihli kullar:

Birincisi; kendilerine Allah'ın âyetleri hatırlatıldığı, bunlarla va'z u nasîhat edildiği zaman, kalplerine işleyen, ruhlarını saran yüksek mânalar ve bunlardan hâsıl olan derin bir huşû ile derhal yüzleri üzere secdelere kapanırlar. O âyetlerde buyrulan emir ve nehiyler, güzel ahlâk ve edep kâideleri karşısında sağırlar ve körler gibi davranmazlar. (bk. Furkãn 25/73) Bilakis bu âyetleri dinledikleri zaman ağlarlar, gözlerinden yaşlar akıtırlar, okudukça ve dinledikçe huşûları daha da artar. (bk. Mâide 5/83; İsrâ 17/107-109)

İkincisi; Rablerine hamd ederler, dâimâ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ (elhamdülillâh) derler. Gerek namazda rukû ve secde ederken: سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظ۪يمِ (sübhâne rabbiye'l-azîm), سُبْحَانَ رَبِّيَ الْاَعْلٰى (sübhâne rabbiye'l-a'lâ) diyerek, gerekse namaz dışında yaptıkları tesbihâtlarla Allah'ı tesbih ve tenzîh ederler.

Üçüncüsü; Allah'a kulluğa, O'na secde etmeye, O'nu anıp tesbih etmeye karşı büyüklenmezler. Âyetler onlara neyi yapmalarını emrediyorsa onu seve seve yapar, neden kaçınmalarını istiyorsa ondan da kesinlikle sakınırlar. İlâhî irade karşısında tam bir teslimiyet gösterip, nefsânî tahrik ve temâyüllere itibar

etmezler.

Dördüncüsü; farz olan ibâdetleri büyük bir dikkat ve itinâ ile îfâ ettikleri gibi, nâfile ibâdetlere, bunlar arasında da ilâhî rahmet ve feyzin sağnak sağnak yağdığı seher vakitlerinde yanlarını tatlı yataklarından uzaklaştırarak teheccüd namazı kılmaya apayrı bir ehemmiyet verirler. Rable baş başa kalınan o ıssız demlerde ellerini ve gönüllerini ilâhî dergâha açıp, azâbından korkarak ve rahmetini umarak Allah'a niyâz eder, yalvarır yakarırlar. Onlar, Allah'ın kendilerine ihsân ettiği rızıklardan da yine O'nun yolunda zekât, sadaka ve başka yollarla cömertçe harcarlar. Bu konuda cimrilik göstermezler.

16. âyetteki "yanların yataklardan uzak tutulduğu" vakitlerin, başka tevcihler olmakla birlikte, sözün geliminden daha ziyâde seher vakitleri olduğu anlaşılmaktadır. Burada ilâhî medhe nâil olan mü'minlerin, geceleri biraz uyuduktan sonra kalkıp namaz kıldıkları haber verilir. (bk. Zâriyât 51/17-18; Müzzemmil 73/20)

Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), kendisine: "Yâ Rasûlallah! Bana, cennete girmemi sağlayacak ve beni cehennemden uzaklaştıracak bir amel söyle" diye talepte bulunan Muaz b. Cebel (r.a.)'a şöyle buyurmuştur: *"Sana iyiliklerin kapılarını göstereyim mi: Oruç bir kalkandır, sadaka suyun ate i söndürdüğü gibi günahı söndürür. Ki inin geceleyin namaz kılması da bu iyilik kapılarından biridir."* Efendimiz bunun ardından Secde sûresi 16-17. âyetleri okumuştur. (Tirmizî, İman 8; İbn Mâce, Fiten 12)

Allah Teâlâ, gece ortasında ibâdetlerini halkın gözünden gizleyip sırf Allah rızâsı için ibâdet eden mü'minlerin mükâfatını, yaptıkları işlere uygun olarak gizlediğini haber vermektedir. Ameller nasıl gece ortasında gizli yapılmış ise, onların mükâfatları da öyle gizli tutulmuştur. (bk. Buhârî, Tefsir 32/1; Müslim, Cennet 2-5)

Bu noktada Allah'a itaat eden mü'minle Allah'a itaat yolundan çıkmış fâsık arasında bir mukayese faydalı olacaktır:

أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا ۘ لَا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾ أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَى ۖ نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾
وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ ۖ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا
فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

18. Öyle ya, mü'min olan bir kimse, yoldan çıkmış olan biriyle hiç eşit tutulabilir mi? Elbette bunlar eşit olamaz.

19. İman edip sâlih ameller işleyenlere, yaptıklarına karşılık bir konaklama yeri olarak Me'vâ cennetleri vardır.

20. Yoldan çıkıp günaha dalanlara gelince, onların varacağı yer ise ateştir. Her ne zaman oradan çıkmak isteseler geri içine itilecekler ve kendilerine: "Tadın bakalım, yalanlayıp durduğunuz o ateşin azâbını!" denilecek.

18. âyetteki اَلْفَاسِقُ (fâsık) kelimesi mü'minin tam zıddı olarak kullanıldığı için, Allah'a itaatten ayrılıp başkalarına itaat eden kâfir mânasındadır. Şüphesiz mü'minle fâsık eşit değildir.

Burada yine Yüce Allah'ın merhameti devreye giriyor:

وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْاَدْنٰى دُونَ الْعَذَابِ الْاَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّه۪ ثُمَّ اَعْرَضَ عَنْهَاۜ
اِنَّا مِنَ الْمُجْرِم۪ينَ مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

21. Belki gittikleri yanlış yoldan dönerler diye biz, onlara bu büyük azaptan önce dünyada da açlık, kıtlık, esâret gibi daha hafif azaplardan mutlaka tattıracağız.

22. Kendisine Rabbinin âyetleriyle öğüt verildiği halde, küstahça ondan yüz çeviren kimseden daha zâlim kim olabilir? Şüphesiz biz, o inkârcı suçlulardan intikam alacağız.

"Büyük azap", âhiret azâbı, yani cehennemdir. "Yakın azap" ise dünyadaki sıkıntı ve zorluklardır. Nihâyetsiz merhamet sahibi olan Rabbimiz, kâfirlerin ve fâsıkların da doğru yolu bulmalarını istemekte ve bu sebeple dünya hayatında onlar için büyük fırsat kapıları aralamaktadır. İşte onların başlarına gelen musîbetler, belâlar, savaşlar, açlık ve kıtlıklar Allah'a dönmek için o fırsatlardan biridir.

Nitekim daha önce Hz. Mûsâ'ya verilen Tevrat'ta da hep aynı gerçekler beyan edilmişti:

Allah'ın Emrine Uyan Önderler

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ ف۪ي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَٓائِه۪ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى
لِبَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَۚ ﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُواۜ
وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾

23. Doğrusu, biz Mûsâ'ya da kitap vermiştik. Rasûlüm! Sana da bir kitap verileceği konusunda bir şüphen olmasın. Mûsâ'ya verdiğimiz o kitabı, İsrâiloğulları'na doğru yolu gösteren bir rehber kılmıştık.

24. Onlar âyetlerimize kesin bir şekilde iman ederek kitaba uymakta sebât gösterdikleri ve bu uğurda başlarına gelene sabrettikleri sürece, içlerinde bizim emrimizle insanlara doğru yolu gösterecek önderler var ettik.

25. Şüphesiz kıyâmet günü Rabbin, insanların anlaşmazlığa düştükleri bütün hususlarda haklı ile haksızı ayırmak üzere kesin hükmünü verecektir.

Tevrat, İsrâiloğulları için bir doğru yol rehberi kılındığı gibi, aynı şekilde Kur'ân-ı Kerîm de âhir zaman ümmetine doğru yol rehberi olarak indirilmiştir. Tarih şâhittir ki, Mısır'da asırlarca sefil bir hayat yaşayan İsrâiloğulları Hz. Mûsâ'nın önderliğinde Tevrat'ın gösterdiği yolu takip ederek kölelikten kurtuldular ve dünyanın önde gelen bir toplumu hâline geldiler. İşte ibretlerle dolu bu tarihî olay hatırlatılarak önce Kur'an'ın ilk muhatapları olan Araplara, sonra da kurtuluşa muhtaç bütün ezilmiş toplumlara şu mesaj verilmektedir: "İsrâiloğulları'na doğru yolu göstermek için gelen Tevrat'ın gönderilmesi gibi, aynı şekilde sizin doğru yolu bulmanız için de bu Kur'an gönderilmiştir. Ona iman edip Rasûlullah (s.a.v.)'in önderliğinde hareket ettiğiniz takdirde, tıpkı onlar gibi siz de, dünyada zaferlere, âhirette de cennete ulaşacaksınız."

Bunun için de, yaşadığımız dünyada cereyan eden şu ibret tabloları üzerinde sistemli ve derin bir tefekküre ihtiyaç vardır:

اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ ف۪ي
مَسَاكِنِهِمْۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍۜ اَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا
نَسُوقُ الْمَٓاءَ اِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِه۪ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ اَنْعَامُهُمْ

وَاَنْفُسُهُمْ ۜ اَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾

26. Bugün yurtlarında dolaşıp durdukları kendilerinden önce yaşamış nice nesilleri helâk etmiş olmamız, o inkârcıların doğru yola gelmeleri için yeterli değil mi? Elbette bunda nice deliller ve ibretler vardır. Hâlâ gerçeğe kulak vermeyecekler mi?

27. Hiç görüp düşünmezler mi ki, biz suyu kupkuru topraklara gönderiyoruz da, onunla hem hayvanlarının hem de kendilerinin yiyecekleri ekinler çıkarıyoruz. Hâlâ gözlerini açıp gerçeği görmeyecekler mi?

Âyetten şöyle bir mâna anlamak da mümkündür:

Kupkuru bir araziye bakan kimse, buranın hiçbir zaman yeşerip canlanacağına ihtimal vermeyebilir. Fakat Allah Teâlâ oraya yağmur yağdırıp veya bir yolla su gönderdiği zaman o kuru arazi kabarmaya, canlanmaya ve yeşermeye başlar. İşte Kur'ân-ı Kerîm'in feyzi ve peygamberliğin nûru da böyledir. Belki insanlar bir takım zâhirî şartlara bakarak İslâm'ın gönüllerde hiç mâkes bulamayacağını ve hiçbir canlılık gösteremeyeceğini zannedebilirler. Fakat Cenâb-ı Hakk'ın kudret ve lutfunun bir tek tecellisi öylesine fetihlere yol açacaktır ki, insanlar bu terakki karşısında şaşırıp kalacaklardır. Fakat bunları anlamak için de gerçekleri görecek kalp gözlerine ihtiyaç vardır.

Buna rağmen:

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْفَتْحُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا
يَنْفَعُ الَّذٖينَ كَفَرُٓوا اٖيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ
وَانْتَظِرْ اِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

28. Bir de kalkıp: "Eğer doğru söylüyorsanız bu kesin hükmün verileceği feth günü ne zaman?" diye soruyorlar.

29. De ki: "O fetih günü gelince, artık inkâra saplanmış olanlara mahşerde ikrar ettikleri imanları bir fayda vermeyecek ve onlara hatalarını telâfi için bir fırsat da tanınmayacak."

30. Rasûlüm! Sen şimdi onları kendi hallerine bırak ve neticenin ortaya çıkmasını bekle. Zâten onlar da bunu beklemektedirler.

"Fetih"ten maksat, kesin karar verilip mü'minlerle kâfirlerin arasının tam olarak açıldığı, inkârcılarla sâlihlerin birbirinden ayrıldığı kıyâmet günüdür. O gün geldiğinde artık iş bitmiş olacak, orada inandım demek veya pişman olmak kâfirlere bir fayda sağlamayacak; yanlışlarını telâfi etmek, tevbe ve özür dilemek

için onlara herhangi bir mühlet de verilmeyecektir. O halde en doğrusu, henüz o va'dedilen gün gelmeden önce sabırsızlık göstermeyip huzursuzluk duymadan fırsatları iyi değerlendirmek, hal ve hareketlerimizi düzeltmektir.

İnkârcıları bir müddet kendi hallerine bırakması emriyle sona eren Secde sûresini, Allah'tan korkup kâfir ve münafıkların arzularına uymama, sadece Allah'tan gelen vahye tâbi olarak Allah'a dayanıp güvenme emriyle başlayan Ahzâb sûresi takip etmektedir:

33- AHZÂB SÛRESİ

سُورَةُ الْأَحْزَابِ

33. AHZÂB SÛRESİ

Ahzâb sûresi Medine'de hicrî beşinci yılın sonlarında inmiştir. 73 âyettir. İsmini, 20. âyette geçen اَلْأَحْزَابُ (ahzâb) kelimesinden alır. "Ahzâb" topluluk, grup, parti, bölük gibi mânalara gelen اَلْحِزْبُ (hizb) kelimesinin çoğuludur. İnsanın her gün okumayı mutat hâle getirdiği duâ demetine ve Kur'an'da bir cüz'ün dörtte birine de hizb denilir. Bu sûrede "ahzâb" kelimesiyle, müslümanlara karşı savaşmak için birleşen müşrik Arap kabileleri ve onlara katılan diğer düşman güçleri kastedilir. Mushaf tertîbine göre 33, iniş sırasına göre 97. sûredir.

Konusu

Rasûlullah (s.a.v.)'in şahsında tüm mü'minlere Allah'tan korkup kâfirlere ve münafıklara itaat etmeme, Kur'an'a ittibâ ve Allah'a tevekkül gibi temel ahlâkî esaslara yer vererek başlayan sûrede üç mühim tarihî hâdiseden bahsedilir:

• Hicrî 5. yılın Şevvâl ayında vuku bulan Hendek, diğer ismiyle Ahzâb savaşı ve bu vesileyle münafıkların iç dünyalarının ortaya konması, ruh hallerinin tasvir edilmesi.

• Hicrî 5. yılın Zilkâde ayında yapılan Benî Kurayza gazvesi, bu vesileyle mü'minlere zafer ve ganimetlerin müjdelenmesi.

• Yine Hicrî 5. yılın Zilkâde ayında meydana gelen Peygamberimiz (s.a.v.)'in Hz. Zeynep'le evlenmesi ve bu hâdise esas alınarak evlatlıkla alakalı hükümlerin düzenlenmesi.

Bu hâdiseler Ahzâb sûresinin ne zaman indiği hususunda net bir fikir verdiği gibi, sûrede temas edilen diğer konular da bu üç ana hâdise etrafında döner durur. Husûsiyle Rasûlullah (s.a.v.)'in müstesnâ şahsiyeti, Allah katındaki değeri, kendisine ve hanımlarına mahsus evlenme, boşanma, örtünme hükümleri; mü'minlerin Efendimiz (s.a.v.) ve hanımlarıyla olan içtimâî münâsebetlerine dâir edep kâideleri beyân edilir. Allah ve Rasûlü'ne karşı saygısız davranan kimselerin hem dünya, hem de âhiretteki fecî sonlarından birer manzara sunularak, mü'minlerin bu hususta daha dikkatli olmaları istenir. Sûre din ve kulluk emânetini taşımanın ehemmiyeti ve zorluğunu dile getirerek nihâyete erer.

Vahye Tâbi Ol

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِر۪ينَ وَالْمُنَافِق۪ينَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ
عَل۪يمًا حَك۪يمًاۙ ﴿١﴾ وَاتَّبِـعْ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ
بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًاۙ ﴿٢﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Ey Peygamber! Sana yaraşır bir takvâ ile Allah'a karşı vazîfelerini yerine getirmeye devam et ve O'nun korumasına sığın. Dîne aykırı tekliflerinde kâfirlere ve münafıklara asla itaat etme! Şüphesiz Allah, her şeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

2. Rabbinden sana vahyedilene uy! Muhakkak ki Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdârdır.

3. Yalnız Allah'a güvenip dayan. Çünkü, güvenip dayanılacak ve işlerin kendine havale edileceği makâm olarak Allah yeter!

Bu âyetlerin indiği dönemde Rasûlullah (s.a.v.), bir taraftan İslâm'ın gelişmesini engelleyip İslâm toplumunu ortadan kaldırmaya çalışan kâfir ve münafıkların saldırıları ile mücâdele ediyor, bir taraftan da daha ziyâde muamelât, haram ve helâller konusunda peş peşe gelen Kur'an hükümlerini tatbik edip topluma yerleştirmeye çalışıyordu. 37. âyette geleceği üzere, toplumda bir gelenek hâlinde iyice yerleşmiş bulunan "evlât edinme" âdetinin kaldırılması ve buna bağlı olarak evlilik ve miras konularında yeni bir hukûkî düzenlemenin yapılması buna bir misâldir. Zira toplum hayatında bir kısım yeni düzenlemeler yaparken münafıkların dedikodularını göğüslemenin yanında mü'minlerin de bu hususlarda eğitilmeleri ve yönlendirilmeleri gerekiyordu. Ayrıca siyâsî açıdan son derece hassâs noktalarda kâfir ve münafıkların barış adı altında bazı teklifleri oluyor, bunlar karşısında da dikkatli davranmak lâzım geliyordu. Dolayısıyla böyle bir ortamda başarılı olabilmek için büyük bir ciddiyet, titizlik ve hassâsiyetle gayret gösterilmesi zarurî bir durumdu.

Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinden biri olan اَلْوَك۪يلُ (Vekîl), kulların menfaat ve maslahatlarını üstlenen, her işte onlara yeten, belâları giderip ihtiyaçları karşılayan demektir. Bu sebeple Allah'ın hakikî vekîl olduğunu bilen kişi, her işinde O'na dayanır, O'na güvenir, sadece O'nunla yetinir ve O'ndan başka

şeylere iltifatı terk eder. Fânî sevdaları bırakarak kalbini sadece Allah'ın sevgisine tahsis eder:

مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فٖي جَوْفِهٖۚ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـ۪ٔي
تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْۚ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَٓاءَكُمْ اَبْنَٓاءَكُمْۜ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ
بِاَفْوَاهِكُمْۜ وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبٖيلَ ﴿٤﴾ اُدْعُوهُمْ
لِاٰبَٓائِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِۚ فَاِنْ لَمْ تَعْلَمُٓوا اٰبَٓاءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِي
الدّٖينِ وَمَوَالٖيكُمْۜ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فٖيمَٓا اَخْطَاْتُمْ بِهٖۙ وَلٰكِنْ مَا
تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿٥﴾

4. Allah, bir adam için onun göğüs boşluğunda iki kalp yaratmadı. Kendilerine "Sen bana annemin sırtı gibisin!" demekle annenizin yerine koyup nefsinize haram ettiğiniz eşlerinizi de sizin gerçek anneleriniz kılmadı. Bunun gibi, evlatlık edinip "evladım!" diye çağırdığınız kişileri de sizin öz çocuğunuz yapmadı. Bunlar ağzınıza doladığınız ama hiçbir gerçekliği olmayan boş lâflardan ibârettir. Allah gerçeği söyler ve uyulması gereken doğru yolu gösterir.

5. Evlatlıklarınızı öz babalarına nispet ederek çağırın; çünkü Allah katında doğru olan budur. Eğer öz babalarını bilmiyorsanız, onlar zâten sizin din kardeşleriniz ve aranızda karşılıklı haklar ve vazîfeler bulunan yakın dostlarınızdır. Onları çağırırken yanılarak düşeceğiniz hatalardan dolayı size bir vebâl yoktur; fakat bilinçli ve kasten yaptıklarınızdan sorumlusunuz. Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

İslâm geldiği zaman Araplarda iyice kökleşmiş iki âdet vardı: Zıhâr ve tebennî. Zıhâr, bir adamın hanımına "senin sırtın bana annemin sırtı gibidir" dediğinde, o kadının kendi anası gibi sayılması ve artık erkeğin o hanıma yanaşamaması demekti. Bu durumdaki bir kadın ne sıhhatli bir evlilik hayatı sürdürebilir, ne boşanabilirdi. Çözümü olmayan zor bir durumda kalırdı.

Tebennî ise, başkasının çocuğunu evlât edinmek, böylece miras ve evlilik konularında ona öz evladı gibi davranmaktı. Buna göre yabancı bir çocuğu evlâtlık almak isteyen bir adam, halkın önünde o çocuğu evlât edindiğini söyler, artık o çocuk onun öz evlâdı sayılırdı. Onun adına çağrılır, baba ile oğul arasındaki hukûkî durumlar bunlar arasında da geçerli olurdu. Birbirlerine vâris olurlar, baba ile oğul arasındaki nikâh yasakları, bunlar arasında da kurulurdu.

Evlâtlık, evlât edenin kızını, kızkardeşini, halasını, teyzesini alamaz; evlât edinen de evlâtlığının dul veya boşanmış hanımıyla evlenemezdi. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) de Zeyd b. Hârise'yi bu şartlar içinde evlâtlık edinmişti ve insanlar onu "Muhammed'in oğlu Zeyd" diye çağırıyorlardı. (Buhârî, Tefsir 33/2; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 62)

Bu âdetler, İslâm'ın tesis etmeye çalıştığı âile nizamına uygun olmayıp en tesirli bir yolla kaldırılmaları gerekiyordu. Burada "bir adamın iki kalbi olamayacağı" örnek verilir. Bu örnekle ilk olarak insanın, birisiyle iman, sevgi, ibâdet ve taatle tek Allah'a yöneldiği, diğeri ile de başkalarına yöneldiği iki kalbi olmadığı; aksine insanda sadece tek kalbin bulunduğu ve bunu hangi şeye bağlarsa diğerlerini bırakmak mecburiyetinde kalacağı anlatılır. Bununla birlikte, aralarında bulunması gereken çok kuvvetli sevgi bağına işaretle, bir kadının aynı şahıs için hem eş hem de anne olamayacağı, bir çocuğun da iki babası olamayacağı belirtilir. Böylece bu iki câhiliye âdetinin kaldırıldığı haber verilir.

Bu sûrenin 37. âyetinde geleceği üzere "evlatlık"la, özellikle evlatlığın boşadığı kadınla evlilik hususundaki düzenleme, evlatlığı Zeyd b. Hârise'nin boşadığı Hz. Zeynep'le evlenmek sûretiyle ilk defa bizzat Rasûlullah (s.a.v.)'in eliyle tatbik edilmiştir. Zıhâr ise Mücâdile sûresinin 1-4. âyetlerinde açıkça haram kılınmış ve bu uygulamayı devam ettirmek isteyenlere ceza olmak üzere "kefâret" hükmü getirilmiştir.

İşte böylece ferdî, âilevî ve içtimâî hayatımızın her alanını Rabbimizin istediği şekilde düzenleyen hükümleri bize getiren ve bu hükümleri uygulamamız sayesinde Allah Teâlâ'nın rızâsını kazanmamıza vesile olan Rasûlullah (s.a.v.), elbette bize bizden daha yakın, bize bizden daha merhametlidir:

اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهُ اُمَّهَاتُهُمْ ۗ وَاُولُوا

الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فٖى كِتَابِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾ وَالْمُهَاجِرِينَ اِلَّا اَنْ تَفْعَلُوا اِلٰى اَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا ۗ كَانَ ذٰلِكَ فِى

6. O Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha yakındır; onun hanımları da mü'minlerin anneleridir. Şu kadar ki, aralarında kan bağı bulunanlar, Allah'ın kitabına göre miras ve yardımlaşma hususunda birbirlerine diğer mü'minlerden ve muhâcirlerden daha yakın ve karşılıklı daha çok hak sahibidirler. Bununla birlikte, her zaman dostlarınıza iyilikte bulunabilir ve onlara vasiyetle mirasınızdan bir miktar mal ayırabilirsiniz.

Bu hükümler, kitapta bu şekilde kaydedilmiştir.

Âyet-i kerîmede üç mühim husus beyân edilir:

Birincisi; Peygamberimiz (s.a.v.)'in mü'minlere kendi canlarından daha yakın olmasıdır. Âyet-i kerîmenin bu kısmının iniş sebebi şöyledir:

Allah Rasûlü (s.a.v.), Tebûk gazvesine çıkmak istediğinde müslümanlara lâzım gelen hazırlığı yapıp bu sefere çıkmalarını emir buyurdu. İçlerinden bazıları:

"- Annelerimiz ve babalarımızdan izin isteyelim" dediler.

Bunun üzerine **"O Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha yakındır"** (Ahzâb 33/6) âyet-i kerîmesi nâzil oldu. (Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî,* XXI, 151)

Rasûlullah (s.a.v.), bir kişinin değil bütün ümmetin babası mesâbesindedir. Onlara kendi âilelerinden, hatta öz canlarından daha yakın, daha müşfik, yumuşak ve merhametlidir. Belki ailesi, eşleri ve çocukları insana zarar verebilir, onu yanıltıp hata ve günah işlemesine sebep olabilir ve onu cehenneme sürükleyebilir. (bk. Teğâbün 64/14) Yine mü'minler, çoğu kere kendi nefislerinin kötülüğünden bile emin olamazlar. (Yûsuf 12/53) Fakat Peygamberimiz (s.a.v.) ümmetine hep iyilikleri emreder, zararlı şeyleri yasaklar. Onları sadece ebedî saâdet ve huzura istikâmetlendirecek davranışlarda bulunur.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Hiçbir mü'min yoktur ki, ben ona, dünyada ve âhirette insanların en yakını olmayayım. İsterseniz «Peygamber mü'minlere kendi canlarında daha yakındır» âyetini okuyunuz. Kim bir mal bırakırsa onu, vârisleri kimler ise alsınlar. Eğer geride bir borç veya korunmaya muhtaç çoluk çocuk bırakırsa bana gelsin, ben onun yakınıyım." (Buhârî, Tefsir 33; Müslim, Ferâiz 14-15)

"Benim ve sizin durumunuz, ate yakıp da, ate ine cırcır böcekleri ve pervaneler dü meye ba layınca, onlara engel olmaya çalı an adamın durumuna benzer. Ben sizi ate ten korumak için ku aklarınızdan tutuyorum, siz ise benim elimden kurtulmaya, ate e girmeye çalı ıyorsunuz." (Buhârî, Rikâk 26; Müslim, Fezâil 19)

İkincisi; Rasûlullah (s.a.v.)'in hanımları ümmetin erkeklerinin anneleridir. Yani onlar, hürmet ve saygıda mü'minlerin anneleri mesâbesindedir. Onlarla evlenmek haram, kendilerine hürmet etmek farzdır. Bunun dışındaki hususlarda ise, öteki yabancı kadınlar gibidirler. Meselâ, gerçek akrabaları dışında bütün müslümanlar onlara namahremdir, yani onların yanında tesüttürlü bulunmalıdırlar. Hatta mü'min erkekler onlardan bir şey isteyecekleri zaman perde arkasından istemeleri hükmü konmuştur. (bk. Ahzâb 33/53)

Üçüncüsü; Rasûlullah (s.a.v.) tarafından Medine'de ensâr-muhâcir kardeşliği akdedildiği zaman, onlar birbirlerine son derece yardımcı olmuşlardı. (bk. Haşr

59/8-9) Hatta öldüklerinde birbirlerine vâris olabiliyorlardı. Hicretin 5. senesi bu âyet ininceye kadar bu durum devam etti. Bu âyetle bu uygulama kaldırılarak, bundan böyle ancak akraba olanların birbirlerine vâris olacakları hükme bağlandı.

Bir kısmı önceki âyetlerde haber verildiği üzere Rabbimizin emirlerini tebliğ etmek, anlamak, anlatmak ve yerine getirmek çok dikkat, ciddiyet, sabır ve sebât isteyen bir durumdur. Bu sebeple buyruluyor ki:

وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيّٖنَ مٖيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَاِبْرٰهٖيمَ وَمُوسٰى
وَعٖيسَى ابْنِ مَرْيَمَۖ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مٖيثَاقًا غَلٖيظًاۙ ﴿٧﴾ لِيَسْـَٔلَ
الصَّادِقٖينَ عَنْ صِدْقِهِمْۚ وَاَعَدَّ لِلْكَافِرٖينَ عَذَابًا اَلٖيمًا ﴿٨﴾

7. Biz vaktiyle peygamberlerden dîni tebliğ ve tatbik edeceklerine dâir sağlam söz almıştık: Senden, Nûh'tan, İbrâhim'den, Mûsâ'dan ve Meryem oğlu İsa'dan. Evet biz onlardan gerçekten çok ağır ve sağlam bir söz aldık.

8. Elbette ki Rabbin, sâdıklara sözlerine dürüstlükle bağlı kalıp kalmadıklarını soracaktır. O, kâfirler için ise çok acı bir azap hazırlamıştır.

Burada ismi zikredilen beş peygamber, **"Rasûlüm! Azim ve kararlılık sahibi peygamberler nasıl sabrettilerse sen de öylece sabret"** (Ahkâf 46/35) âyetiyle işaret edilen ulu'l-azm peygamberlerdir. Allah katındaki şan ve şereflerine işaret etmek üzere ismen zikredilmişlerdir. Efendimiz (s.a.v.)'in başta zikredilmesi, ona tâzim içindir. Hz. İsa'nın annesinin ismiyle birlikte anılması ise, hıristiyanların zannettikleri gibi İsa'nın Allah'ın oğlu değil, Meryem'in oğlu ve bir insan olduğunu belirtmek içindir.

Mü'minler, burada bahsi geçen ve geçmeyen peygamberler gibi, büyük bir sadâkatle Allah'a verdikleri kulluk sözlerine bağlı kaldıkları sürece, Allah da onlara olan sözünü yerine getirecek ve onları yardımsız bırakmayacaktır. İşte bunun canlı tarihî misâlleri:

Yürekler Ağızlara Gelmişti

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَٓاءَتْكُمْ جُنُودٌ
فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ ر۪يحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَاۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَص۪يرًاۚ ﴿٩﴾ اِذْ جَٓاؤُ۫كُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَاِذْ زَاغَتِ
الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾
هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَد۪يدًا ﴿١١﴾

9. Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani o zaman düşman orduları sizi kuşatmıştı; biz de onların üzerine şiddetli bir rüzgâr ve sizin göremediğiniz ordular göndermiştik. Allah, ne yapıyorsanız hepsini çok iyi görüyordu.

10. O sırada düşman orduları üstünüzden ve altınızdan size saldırmıştı da, korkudan gözler yerinden kaymış, yürekler ağızlara gelmişti. Hatta Allah hakkında yakışıksız, olmadık zanlar besliyordunuz.

11. Mü'minler orada böyle çetin şartlarla denendiler ve sarsıldıkça sarsılıp, şiddetle silkelendiler.

Hicretin beşinci yılında Kureyş ve Gatafan kabileleri topluca Medine üzerine yürümüşlerdi. Müslümanlarla ittifakı bulunan Medine'deki Benî Kurayza kabilesi de, ihânet ederek onlarla birleşmişti. Böylece düşman ordusunun sayısı 12.000 kişiye varıyordu. Rasûlullah (s.a.v.), ashâbıyla istişâre ederek, Araplarda âdet olmayan bir savaş taktiği uyguladı: Düşmanın Medine'ye saldırabileceği mevkiye hendek kazdırdı ve askerlerini, hendekten çıkan toprakların ardına mevzilendirdi. Medine'yi işgal edip müslümanları ortadan kaldırmak hayaliyle gelen düşman orduları beklemedikleri bir engelle karşılaştılar. Bir türlü hendeği aşamadılar. Bir ay kadar süren kuşatma sırasında bir taraftan yardım alamayan müslümanlar iyice bunaldılar, zor durumda kaldılar. Bütün ümitlerin kaybolmaya yüz tuttuğu ve "Allah'ın yardımı ne zaman?" feryatlarının yükseldiği anda bir mûcize vuku buldu: Birden ortaya çıkan soğuk bir fırtına, düşman çadırlarını söküyor, ateşlerini söndürüyor, atlarını ürkütüyor, düşmanı toza dumana boğuyordu. Müslüman askerlerin etrafında sahipleri görünmeyen tekbir sesleri işitiliyordu. Bunlar müslümanlara yardıma gelen melek orduları idi. Nihâyet düşman orduları hezimete uğrayıp, çekilip gittiler. Daha sonra Benî Kurayza kabilesinden de bu ihânetlerinin hesabı soruldu. İşte bu ve devam eden

âyetler Hendek veya Ahzâb savaşı olarak bilinen bu hâdiseden bahsetmektedir:

وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ
وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا
مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا
عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾ وَلَوْ دُخِلَتْ
عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا
يَسِيرًا ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ
وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْؤُلًا ﴿١٥﴾

12. O vakit münafıklarla kalplerinde hastalık bulunanlar: “Meğer Allah ve Rasûlü bize zafer adına sadece boş bir vaatte bulunmuşlar” diye söyleniyorlardı.

13. Onlardan bir grup: “Ey Medine halkı! Siz burada düşmana karşı koyamazsınız, mevzilerinizi bırakıp derhal geri dönün!” diyordu. İçlerinden bir başka grup da: “Evlerimiz sahipsiz, korumasız!” diyerek Peygamber’den izin istiyordu. Oysa evleri hiç de korumasız değildi. Onların bütün derdi savaştan kaçmaktı.

14. Eğer şehrin her tarafından girilip onların üzerine saldırılsaydı ve kendilerinden karışıklık çıkarmaları yahut dinden dönmeleri istenseydi, bunu mutlaka yaparlardı; bunu yapmakta da fazla gecikmezlerdi.

15. Oysa daha önce onlar, ne olursa olsun düşman karşısında geri dönüp kaçmayacaklarına dâir Allah’a kesin söz vermişlerdi. Şunu bilin ki, Allah’a verilen sözün hesabı mutlaka sorulacaktır!

Allah Rasûlü (s.a.v.) ashâbıyla birlikte hendeği kazarken büyük bir kayaya rastlandı. Kayayı sökmeyi veya kırmayı başaramayan askerler, durumu Efendimiz (s.a.v.)’e arz ettiler. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) kazmayı eline aldı ve üç vuruşta kayayı parçaladı. Her vuruşta “Allahu Ekber” diyor ve “İran, Suriye, Yemen” gibi ülkeleri zikrederek ileride müslümanlara nasip olacak fetihleri bir bir müjdeliyordu. Bu müjdeyi işiten yahudiler ve münafıklar ise “Biz korkudan helaya gidemezken o bize İran ve Bizans’ın hazinelerini müjdeliyor, bu aldatmadan başka bir şey değil” demişlerdi. (Nesâî, Cihâd 42; Kurtubî, *el-Câmi‘*, XIV, 130-131) Bir kısmı arkadan orduyu ifsat etmek, azimlerini kırıp geri döndürmek için faaliyet yürütürken, bazıları da Medine’de bıraktıkları evlerinin

açık, sahipsiz ve korumasız olduğunu bahane ederek cepheden kaçmaya çalışmışlardı. Bunların hepsi nifakın ve iman zaafiyetinin açık nişâneleri idi. Bunlar arasında Uhud savaşında yılgınlık gösterdikleri için tevbe edip, bir daha böyle yapmayacaklarına yemin ederek Rasûlullah (s.a.v.)'e söz verenler de vardı. Fakat bunlar da sözlerinden dönmüşlerdi. Halbuki Allah'a verilen sözün bir mesuliyeti, bir bedeli vardır. Bu mutlaka sorulur ve tutulmazsa cezası verilir.

13. âyette geçen يَثْرِبَ (Yesrib), Medine'nin Allah Rasûlü (s.a.v.)'in hicretinden önceki ismiydi. "Kurak, çorak yer" anlamını taşıyordu. Efendimiz (a.s.), gelince onu Medine olarak değiştirmişti. Münafıklar buna rağmen Yesrib demekle, içlerindeki nifâkı ortaya koyuyorlardı.

Böyle imanı zayıf, sabrı az, gevşek karakterli münafık tiplere şu gerçekleri hatırlatmak faydalı olabilir:

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَا
تُمَتَّعُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ
بِكُمْ سُوءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾

16. De ki: "Eğer ölmekten veya öldürülmekten kaçıyorsanız, bilin ki bu kaçışın size bir faydası olmayacaktır. Çünkü bugün ölümden kaçsanız bile, dünya nimetlerinden ancak pek az bir süre faydalanacaksınız."

17. De ki: "Allah size bir kötülük dilerse sizi O'ndan kim koruyabilir? Yahut size bir rahmet dilerse buna kim engel olabilir? Eğer Allah onları terk ederse, kendilerine Allah'tan başka ne bir dost bulabilirler, ne de bir yardımcı.

Gelen âyetler, savaş durumu karşısında gerçek kimliklerini sergilemeye başlayan münafıkların iç dünyalarına ışık tutmaktadır:

قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَٓائِلِينَ لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا وَلَا
يَأْتُونَ الْبَأْسَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٨﴾ اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ فَاِذَا جَٓاءَ الْخَوْفُ
رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ تَدُورُ اَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ
فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ
اُو۬لٰٓئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا
﴿١٩﴾ يَحْسَبُونَ الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَاِنْ يَأْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ

أَنَّهُمْ بَادُونَ فِى الْأَعْرَابِ يَسْـَٔلُونَ عَنْ اَنْبَٓائِكُمْ ۜ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُٓوا اِلَّا قَلِيلًا ۟ ﴿٢٠﴾

18. Allah, içinizden başkalarını savaştan alıkoymaya çalışanları ve yandaşlarına: "Hayatınızı tehlikeye atmayı bırakın da, bize katılın!" diyenleri de elbette bilmektedir. Zâten bunlar savaşa pek az katılırlar.

19. Onlar, Allah yolunda size yardımcı olmada çok cimri ve pek isteksizdirler. Korku dolu anlar geldiğinde onları, üzerlerine ölüm baygınlığı çökmüş kimsenin bakışı gibi, gözleri korkudan yerinden fırlamış bir halde yardım için sana baktıklarını görürsün. Korku hâli geçtiğinde ise, elde edecekleri mala karşı aşırı hırslı kimseler olarak keskin dilleriyle sizi incitirler. Onlar gerçekte iman etmiş değillerdir. Bu yüzden Allah da onların bütün yaptıklarını boşa çıkarmıştır. Şüphesiz bu, Allah için pek kolaydır.

20. Savaştan kaçıp evlerine sığınan bu münafıklar, şiddetli korkularından dolayı düşman ordularının henüz dağılıp gitmediklerini sanıyorlardı. Eğer o düşman orduları tekrar gelecek olsa, gönülden isterler ki, keşke kendileri çöllerde yaşayan bedevîler arasında bulunsalar da, gelenlere sizin haberlerinizi uzaktan uzağa sorsalar. Zâten size katılmış olsalardı bile doğru dürüst savaşmazlardı.

Münafıklar, mü'minlere karşı çok hasistirler, cimridirler: İçlerinde müslümanlara karşı bir çekememezlik, cihâda ve onların elde ettikleri ganimete karşı bir kıskançlık, müslümanlara yönelik duygu ve düşüncelerinde bir cimrilik vardır. Müslümanlarla beraber savaşmak istemezler, ellerindeki imkânları fakirlerle paylaşmazlar ve Allah yolunda harcamada cimrilik gösterirler. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XIV, 152-153)

İkinci olarak onların korku hâlinde ne kadar perişan ve çaresiz bir duruma düştükleri tasvir edilmektedir: Onlar, savaşta düşmanların hücumuyla birlikte korku dolu anlar gelince, üzerine ölüm baygınlığı çökmüş insan gibi, gözleri dönerek bakarlar. Bu, korkan bir insanın iç âleminde olup bitenleri muşahhas hâle getiren canlı bir tablodur. Burada resmedilen hareketler ve tavırlar, tir tir titreyen ve ödleri kopan korkakların dehşet anındaki durumlarını anlatmaktadır. Daha dikkat çekici taraf ise, korku gidip yerini güvenliğe bırakmasından sonraki durumlarıdır. Onlar, korku gittikten sonra saklandıkları deliklerinden çıkar, sivri dilleriyle müslümanları incitirler. Biraz önce korkudan tir tir titreyen bu ödlekler seslerini yükseltmeye başlar, kabararak etrafa caka satarlar. (Seyyid Kutub, *Fî Zılâl,* V, 2840)

Münafıkların Hendek savaşı sürecindeki durumları ise gülünç ve küçük

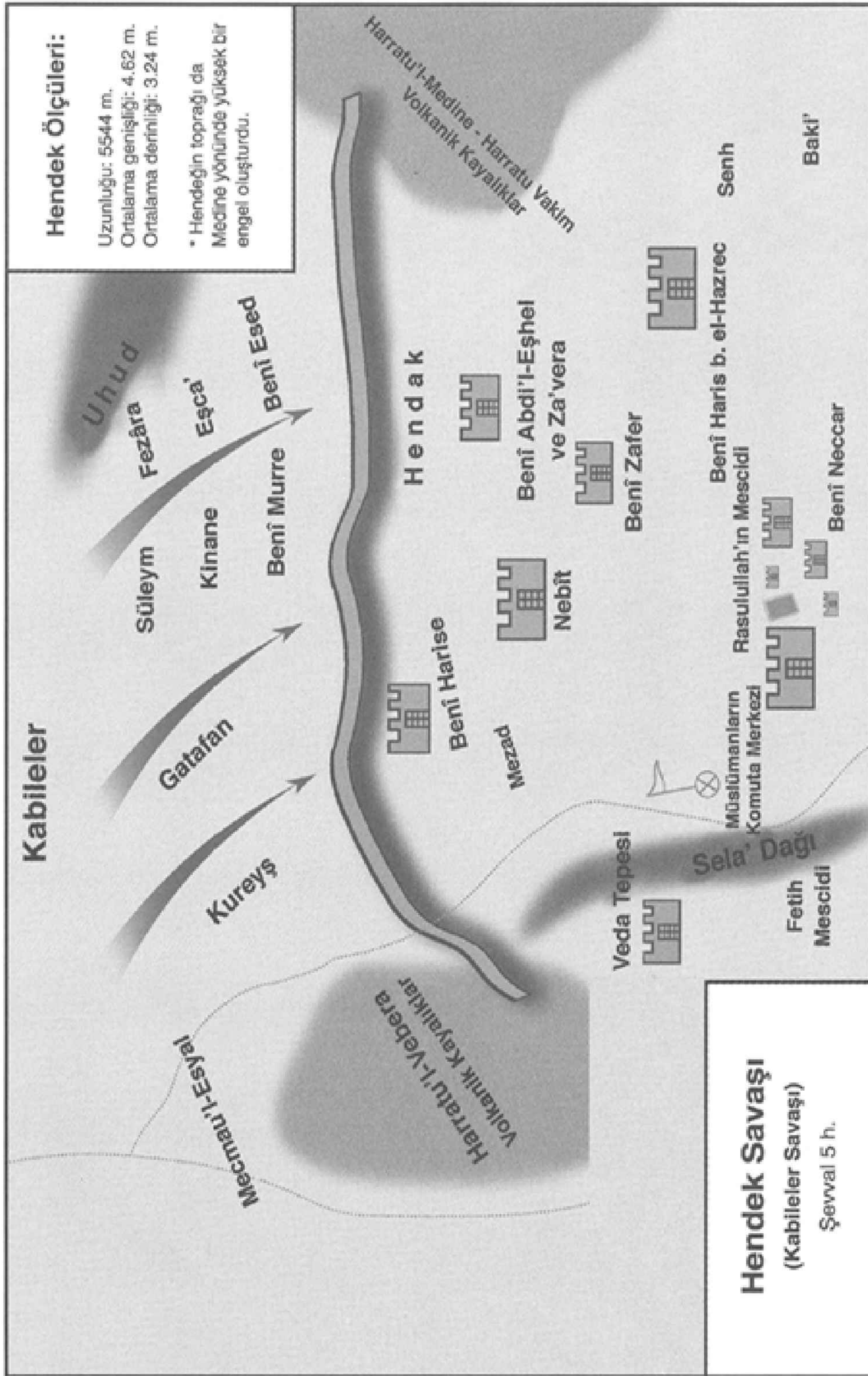
düşürücü bir şekilde şöyle tasvir edilir: Eğer düşman birlikleri tekrar gelmiş olsalardı, bu korkak yürekli insanlar, hiçbir zaman Medine'de bulunuyor olmayı tercih etmez, bilakis Medinelilerin içtimâî, iktisâdî ve siyâsî hayatlarıyla bir alakaları bulunmayan bedevi Araplardan olmayı, çöllerde yaşamayı isterlerdi. Böylece Medine'de neler olup bittiğini bilmemiş olmayı, aradaki uzaklığın ve ayrılığın boyutlarını vurgulamak ve orada yaşanan dehşet dolu anlardan uzak bulunmak bakımından Medine'ye ilişkin bilgileri bir yabancının diğer bir yabancıdan sorması gibi uzaktan edinmeyi isterlerdi. Evlerinde oturmuş, savaştan uzak olmalarına ve doğrudan savaşa katılmamalarına rağmen bu tür komik temennilerde bulunurlardı. (Seyyid Kutub, *Fî Zılâl,* V, 2841)

Halbuki insanlar savaşta ve barışta, kulluk ve ahlâkta, hâsılı hayatın her safhasında kendilerine Allah Rasûlü (s.a.v.)'i örnek alabilseler, böyle içler acısı duruma düşmekten kurtulacakları gibi, izzet ve şeref dolu bir hayat yaşayarak Allah katında değerli bir kul payesine erişeceklerdir:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِى رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ
وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾

21. Allah Rasûlü'nde sizin için; Allah'a ve âhirete kavuşmayı uman ve Allah'ı çok çok zikreden kimseler için her bakımdan uyulması gereken mükemmel bir örnek vardır.

Rasûlullah (s.a.v.), hayatın her sahasında ve her seviyeden insan için en mükemmel bir örnek, en büyük fazilet numûnesidir. O, hem dinî hükümleri nazarî olarak tebliğ etmiş, hem de bunları kendi yaşayışıyla tatbik, izâh ve tarif etmiştir. Bu bakımdan o (s.a.v.) itikatta, amelde, muâmelâtta, ahlâk ve âdâbta örnektir. Savaşta-barışta, zorlukta-kolaylıkta, darlıkta-genişlikte nasıl davranılacağı hususunda da örnektir. Efendimiz (a.s.) mânevî sahada bir mürşid, bir âlim ve muallim, en mükemmel bir ahlâk modeli, bir terbiyeci, bir devlet başkanı, bir kumandan, bir diplomat, bir eş, bir baba, bir arkadaş, bir komşu ve insanlar içinde onlardan bir fert olarak her sahada örnek olmuştur. Dolayısıyla müslümanlar, hayatlarının her yönünde Allah Rasûlü'nü örnek bir şahsiyet kabul etmeli, onun söz, fiil ve davranışlarını fiilî kıstas olarak alıp, şahsiyet ve karakterlerini ona göre şekillendirmelidirler.

Ancak burada Rasûlullah (s.a.v.)'i örnek alacak, buna kendini mecbûr hissedecek kimselerin mümeyyiz vasıfları haber verilir. Bunlar:

- Allah'a iman etmek; O'nun huzuruna varıp hayatın hesabını vereceği

korkusunu taşımak. Allah'a imanı, Allah sevgisi ve korkusu olmayan onu örnek alamaz.

• Âhirete iman etmek; yaptıklarının hassas terazilerde tartılıp ona göre iyi ya da kötü karşılık göreceğini kesinlikle bilmek. Buna göre Allah'tan ümidi kesen, kıyâmetin kopacağına inanmayan, bütün himmeti dünya hayatı ve zevkine yönelmiş olan kimseler Efendimiz'i örnek almazlar, alamazlar.

• Allah'ı çok çok zikretmek. Dolayısıyla Allah'tan gâfil olan kimseler Efendimiz'i örnek alamazlar.

Hak dostlarından Hâtem-i Esam (k.s.) şöyle der:

"Üç şey var ki, ona üç şey eklenmeden bir şey beklemek boşuna bekleyiştir. Bekleyip bir şey bulacağını iddia eden de yalancıdır. Şöyle ki:

• Allah'tan korktuğunu söyleyen kimse, haramlar şöyle dursun şüpheli şeylerden sakınmıyorsa, Allah'tan korkma işinde yalancıdır.

• Cenneti arzulayan kimse Allah yolunda malını harcamıyorsa yalancıdır.

• Rasûlullah (s.a.v.) için kalbinde sevgi taşıdığını iddia eden kimse fakr hâlini sevmiyorsa o da yine yalancıdır." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 263-264)

Şimdi, kendilerine Peygamber (s.a.v.)'i örnek alan mü'minlerin zor zamanda sergiledikleri güzel hallerinden bir kesit sunularak buyruluyor ki:

Ahdine Sadâkat Gösterenler

وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُونَ الْاَحْزَابَۙ قَالُوا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ
اللّٰهُ وَرَسُولُهُۘ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّٓا اِيمَانًا وَتَسْلِيمًاۜ ﴿٢٢﴾ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِۚ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضٰى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ
يَنْتَظِرُۘ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًاۙ ﴿٢٣﴾ لِيَجْزِيَ اللّٰهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ
الْمُنَافِقِينَ اِنْ شَٓاءَ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًاۚ ﴿٢٤﴾

22. Mü'minler, düşman ordularını karşılarında görünce korkmayıp: "İşte bu, Allah ve Rasûlü'nün bize haber verdiği şeydir. Allah ve Rasûlü verdikleri her haberde elbette doğruyu söyler" dediler. Bu durum onların sadece iman ve teslîmiyetlerini artırdı.

23. Mü'minler içinde öyle yiğitler var ki, Allah'a verdikleri söze dâimâ bağlı kalmışlardır. Onlardan kimi sözünün gereğini yerine getirip O'nun yolunda can vermiş, kimi de sırasını beklemektedir. Onlar, verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir.

24. Elbette Allah, sözlerinde duranları doğrulukları sebebiyle mükâfatlandıracak; münafıkları da dilerse cezalandıracak veya onlara tevbe nasip edip tevbelerini kabul buyuracaktır. Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Uhud'da şehîd olan Enes b. Nadr (r.a.)'ın hâli, şehit olma sözünde duran gerçek yiğitlere ne güzel bir misâldir. Hz. Enes hâdiseyi şöyle anlatmaktadır:

Amcam Enes b. Nadr (r.a.) Bedir savaşına katılamamıştı. Bu ona çok ağır geldi:

"–Ey Allah'ın Rasûlü! Müşriklerle yaptığın ilk savaşta bulunamadım. Eğer Allah Teâlâ müşriklerle yapılacak bir savaşa katılmayı nasîb ederse, neler yapacağımı elbette görecektir" dedi. Uhud savaşına katıldı. Müslüman safları dağılınca, arkadaşlarını kastederek:

"- Rabbim! Bunların yaptıklarından dolayı sana özür dilerim" dedi. Müşrikleri kastederek de: "Bunların yaptıklarından da berîyim yâ Rabbi!" deyip ilerledi. Sa'd b. Muâz'la karşılaştı ve:

"–Ey Sa'd! İstediğim cennettir. Kâbe'nin Rabbi'ne yemin ederim ki, Uhud'un eteklerinden beri hep o cennetin kokusunu alıyorum" dedi. Sa'd daha sonra hâdiseyi Peygamber Efendimiz'e naklederken:

"–Ben onun yaptığını yapamadım yâ Rasûlallah" demiştir. Amcamı şehîd

edilmiş olarak bulduk. Vücûdunda seksenden fazla kılıç, mızrak ve ok yarası vardı. Müşrikler müsle yapmış, uzuvlarını kesmişlerdi. Bu sebeple onu kimse tanıyamadı. Sadece kızkardeşi parmak uçlarından tanıdı. İşte bu âyet, amcam ve onun gibiler hakkında nâzil oldu. (Buhârî, Cihâd 12; Müslim, İmâre 148)

Şâirin dediği gibi:

"Erler ki din yolunda ederler fedâ-yı cân

Dersek olur ehâdete biz ihtidâ-yı cân." (Abdulhak Hamit Bey)

"Gerçek erler, canlarını Allah yolunda seve seve verirler. Biz şehitliğe «cânın ihtidâsı yani Allah'a ulaşan doğru yolu tutması» desek aslında gerçeği söylemiş oluruz."

Dolayısıyla kulluk sözlerinde durup canları ve mallarıyla cenneti satın almak için çalışanlar her dâim kazançlı çıkacakları gibi, inkâr yolunu tutanlar da hep kaybedenlerden olacaktır:

وَرَدَّ اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا ۚ وَكَفَى اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ
الْقِتَالَ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾ وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ
أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا
تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾ وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ
وَأَرْضًا لَمْ تَطَؤُهَا ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾

25. Allah, inkâr edenleri tüm kin ve öfkeleriyle birlikte geri çevirdi; arzu ettikleri hiçbir iyiliğe nâil olamadılar. Allah, rüzgâr ve melekleri yardıma göndererek savaş hususunda mü'minlere yetti. Onların savaşmasına gerek kalmadı. Çünkü O, çok kuvvetlidir, mağlup edilemez bir kudrete sahiptir.

26. Ehl-i kitaptan onlara yardım eden Kurayza yahudilerini de kalelerinden söküp çıkardı ve kalplerine o müthiş korkuyu saldı. Öyle ki, siz onların bir kısmını öldürüyor, bir kısmını da esir alıyordunuz.

27. Allah onların yerlerine, yurtlarına, mallarına hatta henüz ayak bile basmadığınız nice topraklara vâris kıldı. Allah'ın her şeye gücü yeter.

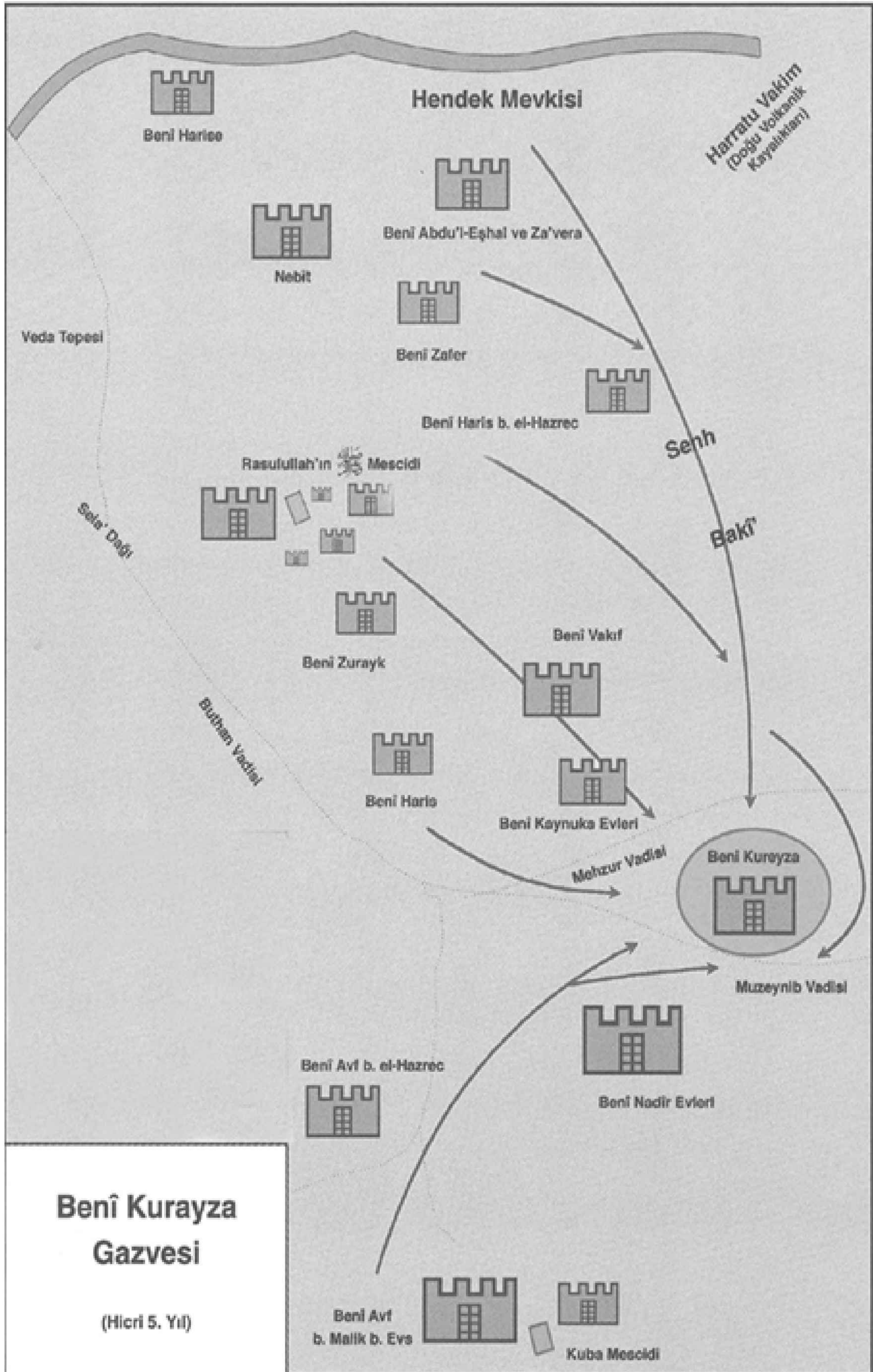
Rasûlullah (s.a.v.), Kurayza yahudileri ile, Kureyş ve müttefikleri Medine'ye hücum ettiklerinde bu saldırılara müslümanlarla birlikte karşı koyacakları hususunda bir anlaşma yapmıştı. Fakat bunlar, Hendek savaşının en kritik zamanında hıyânet ettiler. İçeriden düşmanları desteklediler. Medine'yi kuşatma altına alan düşman birlikleri çekilince, yahudiler hıyânet suçunun cezasını çekeceklerini anladılar. Derhal savaş vaziyetine geçip Medine

civarındaki kalelerine çekildiler. Allah Rasûlü (s.a.v.), düşman çekilince, müslümanlar daha dinlenmeden Kurayza üzerine yürüme emri verdi:

“–İ iten ve itâat eden herkes ikindi namazını Benî Kurayza yurduna varmadan kılmasın!” buyurarak yahudiler toparlanmadan harekete geçti. (Buhârî, Meğâzî 30) Kurayza oğullarının bulundukları kaleleri kuşatma altına aldı. Kuşatma 25 gün kadar sürdü. Sonunda Ensâr’ın ileri gelenlerinden Sa‘d b. Muaz (r.a.)’ı hakem seçip hükmüne râzı olacaklarını bildirdiler. Eğer merhamet ummanı Efendimiz (s.a.v.)’in hükmüne râzı olsalardı, belki o daha önce yine yahudilerden Benî Kaynuka kabilesine uyguladığı cezayı uygulayabilirdi. Sa‘d onlara kendi Tevrat şeriatlarının hükmünü uyguladı. Savaşa katılanların öldürülmesine, geride kalan kadın, çocuk ve yaşlıların esir edilmesine hükmetti. Onlardan 400 kadar savaşçı öldürülüp arazileri müslümanların eline geçti.

Unutmamak gerekir ki, İslâm’ın ve müslümanların gelişip büyümesi için bu tür dünyevî zaferlerin kazanılması, ganimetlerin elde edilmesi önemli olmakla birlikte, buna paralel olarak aynı seviyede veya daha ileri derecede nefislerle amansız bir şekilde mücâdele edilerek mânevî zaferlerin kazanılmasına önem verilmelidir. Bu vesileyle buyruluyor ki:

Hendek Mevkisi
Harratu Vakim (Doğu Volkanik Kayalıkları)
Beni Harise
Beni Abdu'l-Eşhal ve Za'vera
Nebit
Beni Zafer
Veda Tepesi
Beni Haris b. el-Hazrec
Senh
Rasulullah'ın Mescidi
Sela' Dağı
Bakî'
Beni Vakıf
Beni Zurayk
Buthan Vadisi
Beni Haris
Beni Kaynuka Evleri
Mehzur Vadisi
Beni Kureyza
Muzeynib Vadisi
Beni Avf b. el-Hazrec
Beni Nadir Evleri
Benî Kurayza Gazvesi
(Hicri 5. Yıl)
Beni Avf b. Malik b. Evs
Kuba Mescidi

Eğer Dünya Hayatını İstiyorsanız

يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ اِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا
فَتَعَالَيْنَ اُمَتِّعْكُنَّ وَاُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَاِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ
اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْاٰخِرَةَ فَاِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

28. Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: "Eğer dünya hayatını ve onun zînetini istiyorsanız, gelin boşanma bedellerinizi verip sizi güzellikle boşayayım."

29. "Yok eğer Allah'ı, Rasûlü'nü ve âhiret yurdunu istiyorsanız, hiç şüphe yok ki Allah, sizden güzel güzel işler yapanlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır."

Fetihler ve ganimetler vesilesiyle Rasûlullah (s.a.v.)'in eline maddî imkânların geçtiğini ve diğer müslüman kadınların da dünya nimet ve zînetlerinden daha fazla faydalandığını fark eden Efendimiz'in eşleri, bu refahtan biraz da kendilerinin yararlanma taleplerini dile getirdiler. Peygamberimiz (s.a.v.), eğer isteseydi onların bu taleplerini yerine getirir ve bir sıkıntı da ârız olmazdı. Fakat, dünyaya yüksek bir zühd anlayışıyla yaklaşan ve en fakir insanların hayat ölçülerini kendine ölçü alan Allah Rasûlü (s.a.v.), gelen ilâhî tâlimat gereğince onların bu taleplerini uygun bulmadı. Çünkü bu âyetler, Peygamberimiz (s.a.v.)'e hanımlarıyla birlikte, eski zühd ve sâde hayatına devam etmesini emrediyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) hanımlarını yanına topladı. Hz. Âişe'den başlayarak:

"–Ben sana bir husus arz edeceğim. Cevap vermede acele etme! Anne babanla isti âre ettikten sonra da cevap verebilirsin" dedi. Âişe (r.a.):

"-O husus nedir ey Allah'ın Rasûlü?" diye sorunca, Efendimiz inen âyetleri tilâvet buyurdu. Bunun üzerine Hz. Âişe hemen:

"–Yani sizi tercih meselesinde mi âilemle istişâre edeceğim? Aslâ! Ben Allah'ı, Rasûlü'nü ve âhiret yurdunu tercih ediyorum" karşılığını verdi. (Müslim, Talâk 29)

Hâsılı Efendimiz (s.a.v.) onları, ya alışageldikleri sâde hayata devam, ya da boşanma arasında muhayyer bıraktı. Onlar da dünya hayatını değil, Peygamberimiz (s.a.v.) ile beraber olmayı tercih ettiler.

Bu âyetlerden anlaşıldığına göre, İslâm toplumu içerisinde önderlik yapan, toplumun idâresi ve terbiyesiyle mesul olan kişilerin, fert ve âile olarak her hususta tebalarına örnek teşkil etmeleri, söyledikleriyle yaptıklarının birbirine

uygun olması mühim bir düstûrdur. Çünkü insanlar, umûmen, kendilerini yöneten insanların hâliyle hallenir, onların istikâmet ve temâyüllerine göre kendilerine bir yol edinirler. Bu hususlarda örnek bir şahsiyet sergilemenin ehemmiyetini gösteren şu misâller pek ibretlidir:

Hz. Ömer'in halîfeliği zamanında Bizans ve İran'ın zengin hazineleri İslâm dünyasının merkezi olan Medine-i Münevvere'ye akmaya başladı. Mü'minlerin refah seviyesi yükseldi. Fakat mü'minlerin halîfesi Ömer (r.a.), bu refah seviyesine karşı müstağnî kalmış bir gönül zirvesinde, devletin ihtişâmına, beytü'l-mâlin zenginliğine rağmen, yamalı elbisesiyle hutbe okuyordu. Bazan borçlanıyor, sıkıntı içinde hayâtını idâme ettiriyordu. Çünkü o, hazineden ancak kifâyet miktarı bir tahsisât almayı tercih ediyor ve bununla da zor geçiniyordu. Ashâbın ileri gelenleri, onun bu hâline daha fazla dayanamadılar. Halîfenin nafakasını artırmayı düşündüler. Fakat bunu teklif etmekten çekindikleri için Hz. Ömer'in kızı ve aynı zamanda Allah Rasûlü (s.a.v.)'in eşi Hz. Hafsa'ya başvurdular. İsimlerini vermeyerek, babasına bu teklifi arz etmesini istediler. Hafsa (r.a.), ashâbın bu teklifini babasına açtı. Allah Rasûlü (s.a.v.)'in gün boyu açlık çekip de karnını doyuracak bir tek hurma bile bulamadığı günlere şâhid olmuş olan Ömer (r.a.), kızı Hafsa'ya:

"–Kızım! Rasûlullah'ın yeme-içme ve giyimde hâli nasıldı?" diye sordu.

"–Kifâyet miktarı, ancak yetecek derecede idi" cevâbını alınca, Hz. Ömer sözüne şöyle devam etti:

"–En sevdiğim iki dostum Peygamberimiz'le Ebûbekir ve ben, aynı yolda giden üç yolcuya benzeriz. İlk olarak Peygamberimiz varacağı makâmına vardı. Ebûbekir aynı yoldan giderek birinciye kavuştu. Üçüncü olarak ben de arkadaşlarıma ulaşmak isterim. Eğer fazla yükle gidersem, onlara yetişemem! Yoksa sen, bu yolun üçüncüsü olmamı istemez misin?" dedi. (bk. Müslim, Zühd 36; Ahmed b. Hanbel, *Zühd*, s. 125)

Ömer b. Abdülazîz (r.h.), halîfe olduğu günden itibâren, eğer kendisiyle beraber asgarî geçim şartlarına râzı olmadığı takdirde hanımını boşanmak üzere muhayyer bırakmış, çocuklarına karşı muâmelesi de değişmişti. Hilâfete geçtiği gün, halk büyük kalabalıklar hâlinde Ömer b. Abdülazîz'e bey'at ederken izdiham sebebiyle oğlu Abdülmelik'in elbisesi yırtılmıştı. Bunu gören Ömer b. Abdülazîz, oğluna:

"–Evlâdım, git elbiseni diktir. Zira bugünden itibâren belki bu elbiseden başka bir elbise bulamayacak ve buna muhtaç olacaksın!" demişti.

İşte Kur'an'ın ihyâ edici gür sedâsı, Rasûlullah (s.a.v.)'in yaşadığı İslâmî hayatın mânasını derinden idrâk eden böyle mümtâz şahsiyetlerin hal dilleriyle

seslendirilerek, yeryüzünün bütün ufuklarını sarmıştır.

Bu kez ilâhî hitap bizzat Efendimiz'in eşlerine yönlendirilerek, bir taraftan kalpleri şiddetle sarsan, diğer taraftan ise ruhları huzûr ve itminânın doruk noktalarına tırmandıran bir edayla buyruluyor ki:

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ
ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ
لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ ۙ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

30. Ey Peygamber hanımları! Sizden kim çirkinliği âşikâr bir günahla huzurumuza gelirse, onun cezası iki kat verilecektir. Şüphesiz bu, Allah için pek kolaydır.

31. Sizden kim de Allah'a ve Rasûlü'ne itaat eder, sâlih ameller işlerse, onun mükâfatını iki kat vereceğiz. Biz ona cennette çok hoş, güzel ve bol bir rızık hazırlamışızdır.

30. âyette yer alan اَلْفَاحِشَةُ (fâhişe) kelimesi, zinâ da dâhil olmak üzere hayasız, terbiyesiz, çirkin işleri ifade eder. Rasûlullah (s.a.v.)'e baş kaldırarak, onu zor durumda bırakacak ve kederlendirecek hareketlerde bulunmak da bunun muhtevâsına dâhildir. Fakat buradaki ifade, Rasûlullah (s.a.v.)'in hanımlarından birinin böyle bir edepsizlik yapmış olma ihtimali bulunduğu mânasına gelmez. Bilakis bu ikaz, onların mü'minlerin anneleri olduklarını unutmamaları gerektiğini, bu sebeple ahlâkî mesuliyetlerinin büyük olduğu ve davranışlarının mükemmel, temiz ve saf olması lâzım geldiğini beyân eder.

Bu hususun böylece karara bağlanmasının sebebi şudur:

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ
فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ فِي
بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَآتِينَ
الزَّكٰوةَ وَأَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ
أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ
مِنْ آيَاتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِ ۚ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٣٤﴾

32. Ey Peygamber hanımları! Siz diğer kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Allah'a gönülden saygı duymalı, O'na karşı gelmekten sakınmalı

ve dâimâ konumunuzun gerektirdiği şekilde davranmalısınız. Bu sebeple, nâmahrem bir erkekle yumuşak ve cilveli bir edayla konuşmayın ki, kalbinde hastalık bulunan kimse size karşı herhangi bir şeytânî ümide kapılmasın. Size yaraşır şekilde ciddî ve ölçülü konuşun!

33. Dışarı çıkmanızı gerektiren zarurî bir sebep olmadıkça evlerinizde ağırbaşlılıkla oturun. Mecburi bir iş için çıkmanız gerektiğinde ise, eski câhiliye devri kadınlarının yaptığı gibi, süslerinizi ve câzibenizi dışarı vurarak çıkmayın. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah ve Rasûlü'ne itaat edin. Ey Peygamber'in şerefli hâne halkı! Allah bu emirleriyle sizden her türlü kiri gidermek ve sizi tertemiz kılmak istiyor.

34. Evlerinizde size okunan Allah'ın âyetleri ve hikmet düstûrları üzerinde çalışın ve bunlardan gerekli dersi alın. Şüphesiz Allah, her şeyin bütün inceliklerini bilir ve her şeyden hakkiyle haberdârdır.

Peygamberimiz (s.a.v.)'in eşleri, şu hususlara dikkat ederek diğer kadınlara da güzel bir örnek olacaklardır:

Birincisi; takvâ: Allah'a gönülden saygı duymalı, kalpleri Allah korkusuyla çarpmalı, O'na karşı gelmekten sakınmalı ve dâimâ bulundukları yüce makamın gerektirdiği şekilde davranmalıdırlar.

İkincisi; zarûretler hâlinde yabancı erkeklerle konuşmalarında bir sakınca yoktur. Fakat onlarla konuşmak veya onların sözüne cevap vermek durumunda kaldıklarında yumuşak, tatlı ve cilveli bir edâ ile konuşmamalıdırlar. Aksine yapmacıktan uzak, vakar ve ciddiyetle konuşmalıdırlar. Çünkü kadının ses tonundaki yumuşaklık, cilve ve tatlılık, konuşmasındaki kaypaklık, karşısındaki çürük kalpli bir erkeğin nefsânî hislerini harekete geçirebilir ve ilerisi için şeytânî bir arzu duymasına sebep olabilir. Bu yüzden Cenâb-ı Hak, 30. âyette pek çirkin bir fiil olan zinâdan men edince, burada da insanı bu hayâsızlığa götürecek öncü vesilelerden men etmektedir.

Üçüncüsü; evlerinde vakarla, ağırbaşlılıkla oturmalı, esas karar kıldıkları yer evleri olmalıdır. İslâm'dan önceki câhiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılarak, süslerini ve câzibelerini teşhir ederek dışarı çıkmamalı; kırıtarak, kırıla döküle yürümemelidirler. Bu emir, onların hiçbir zaman evlerinden çıkmayacakları mânasına gelmemekle birlikte, daha çok evlerinde kalmalarını ve bir mecbûriyet olmadıkça dışarı çıkmamalarını istemekte, dışarı çıktıklarında da nasıl bir İslâmî tesettür ve edep dâiresinde çıkmaları gerektiğini belirtmektedir.

Nitekim Evinden pek fazla dışarı çıkmayan Hz. Sevde'ye:

"–Niçin diğer kardeşlerinin yaptığı gibi haccetmiyor, umreye gitmiyorsun?"

diye sorulmuştu. O da:

"–Daha önce haccımı ve umremi yaptım. Allah da bana evimde kalmamı emrediyor. O halde neden çıkayım ki?!" karşılığını verdi.

Hâdiseyi nakleden râvî der ki:

"Allah'a yemin ederim ki, odasının kapısından cenazesi çıkarılıncaya kadar dışarı çıkmadı." (Kurtubî, *el-Câmi'*, XIV, 180)

Dördüncüsü; namazı dosdoğru kılmalı, mâlî imkânları ölçüsünde zekâtlarını vermeli ve sadece bahsedilen konularla sınırlı kalmayıp her hususta Allah ve Rasûlü'ne itaat etmelidirler. Çünkü Allah Teâlâ, bu emir ve yasaklarıyla onlardan her türlü kiri, günahı, kötü fiilleri ve mezmûm ahlâkî sıfatları giderip onları tertemiz kılmak ve en güzel ahlâkî vasıflarla onları tezyîn etmek istemektedir.

Beşincisi; evlerindeki vakitlerini de daha ziyâde Allah'ın âyetlerini ve hikmetin tâ kendisi olan Rasûlullah (s.a.v.)'in sünnetlerini okuyup öğrenerek ve bunların gereğini tatbik ederek dolduracaklardır. Yani İslâm dininin ne kadar farzı, vâcibi, sünneti, müstehabı, ahlâk ve âdâbı varsa hepsini öğrenip yerine getirmeye; ne kadar haramları, mekruhları ve şüphelileri varsa bunların da hepsini öğrenip sakınmaya çalışacaklardır.

Cenâb-ı Hak, bu âyet-i kerîmelerde Efendimiz (s.a.v.)'in müstesnâ ve emsalsiz âile yuvasının temel esaslarını beyân ederek, müslümanlardan "karargâhı evi olan anne merkezli" nasıl bir İslâmî saâdet ve huzur dolu, burcu burcu Allah ve Rasûlü'ne muhabbetle itaat kokan âile istediğini haber vermektedir. O âilede sâliha anne evin direği olacak; evine, çocuklarına, emânetlere sahip çıkacaktır. O evde namaz kılınacak, zekât verilecek, Allah'ın âyetleri ve Peygamber'in sünnetleri okunup müzâkere edilecek, bunların gereği öğrenilip tatbik edilecektir. Evin hanımı ne kadar ahlâken en mükemmel örnek olan Efendimiz'in hanımlarına yaklaşabilir, evin beyi de ne kadar Efendimiz (s.a.v.) ile aynîleşebilir, o ev ne kadar nebevî âile iklîminden izler taşıyabilirse, o kadar güzelleşecek, o kadar huzurlu hâle gelecektir. Öyle bir âile ortamında yetişen evlatlar da birer gül misâli, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in ve onun güzîde hanımlarının kokusunu taşıyacaktır.

Bu sebeple, onlara ait bir kısım özel hükümleri açıklamakla birlikte, bahsedilen konuların sadece Peygamberimiz (s.a.v.)'in eşlerine mahsus olmadığı, bilakis bunların bütün müslümanları şumûlüne aldığı gelen âyette şöyle beyân buyrulur:

Kulluğun Esasları

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ
وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ
وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ
وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللّٰهَ كَثِيرًا
وَالذَّاكِرَاتِ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

35. Allah'a tam teslim olmuş erkekler ve Allah'a tam teslim olmuş kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar, İslâm'ın emirlerine itaate devam eden erkekler ve itaate devam eden kadınlar, bütün söz ve davranışlarında dürüst ve yalandan uzak erkekler ve dürüst ve yalandan uzak kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, Allah'a karşı saygılı ve alçakgönüllü erkekler ve Allah'a karşı saygılı ve alçakgönüllü kadınlar, Allah yolunda muhtaçlara harcamada bulunan erkekler ve harcamada bulunan kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, iffetlerini koruyan erkekler ve iffetlerini koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve Allah'ı çok zikreden kadınlar: işte bunlar için Allah, hem bir bağışlanma hem de pek büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

Ümmü Umâre el-Ensâriyye (r.a.), Peygamberimiz (s.a.v.)'e geldi ve:

"–Ey Allah'ın Rasûlü, Kur'ân'da her zaman erkeklerden bahsedildiğini, fakat kadınlardan fazla bahsedilmediğini görüyorum" dedi. Bunun üzerine yukarıdaki âyet-i kerîme nâzil oldu. (Tirmizî, Tefsir 33/3211)

Diğer rivâyete göre Ümmü Seleme (r.a.):

"–Ey Allah'ın Rasûlü! Erkekler gazaya çıkıyor, savaşıyor ve şehîd oluyorlar; biz bunları yapamıyoruz. Ayrıca bize, erkeklerin mirasının yarısı veriliyor. Keşke biz de erkek olsaydık" dedi. Bunun üzerine yukarıdaki âyet-i kerîme nâzil oldu. (Abdülfettâh el-Kâdî, *Esbâbu'n-Nüzûl*, s. 62; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 305)

Bu âyet-i kerîmede zikredilen on husus, İslâm dininin çok önemli esaslarını ihtiva etmektedir.

Birincisi; Allah'a tam teslim olmuş erkekler ve kadınlar: Burada kullanılan "müslüman" kelimesiyle, öncelikle dinin amelî cihetini teşkil eden farzları îfâ etmek kastedilmektedir. "Müslüman olmak", imanı kuvvetli olanı da zayıf olan kişiyi de içine alan daha genel bir ifadedir. Dine girmenin ilk adımıdır. İman kalpte henüz kökleşmemiş olsa da zâhiren teslim olmayı ifade eder. (bk. Hucurât

49/14)

İkincisi; mü'min erkekler ve kadınlar: "İslâm"dan sonra "iman" mertebesi gelmektedir. İman, zâhirle birlikte kalben de tam anlamıyla teslim olmaktır. Âyetin bu kısmı, inanılması gerekli olan bütün esasları kabul etmeyi ifade buyurur. Mü'minler; itaatleri sadece göstermelik ve gönülsüz olmayan, bilakis İslâm dininin gerçek olduğunu samimiyetle kabul eden, Kur'an'ın ve Peygamber Efendimiz'in gösterdiği yolun kendilerini ebedî kurtuluşa götürecek tek doğru yol olduğuna inanan kimselerdir. Onlar aynı zamanda herkesin güvenini kazanmış, kimseye en küçük bir zarar vermeyen, bu sebeple diğer insanların da iman etmelerine vesile olan bahtiyarlardır.

Üçüncüsü; İslâm'ın emirlerine itaate devam eden erkekler ve kadınlar: Bu mânayı ifade için kullanılan اَلْقُنُوتُ (kunût) kelimesi, farzları ve nâfileleriyle, ahlâk ve âdâbıyla Allah'ın emirlerine tamâmen itaat etmek, yasaklarından da bütünüyle kaçınmak anlamındadır. Âyetteki ifadesiyle "kânitler", İslâm ve imanla kazandıkları zâhirî ve bâtınî teslimiyetlerini, fiilî olarak da ortaya koyan ve büyük bir ihlâsla itaate devam edenlerdir.

Dördümcüsü; bütün söz ve davranışlarında dürüst, yalandan uzak erkekler ve kadınlar: Bu mânayı ifade için de "sâdık" kelimesi kullanılır. Sâdık olan insanlar; hüküm vermek, şâhitlik yapmak ve akitte bulunmak gibi her türlü muâmelâtta söz ve fiilleri birbirine uyan, doğru ve güvenilir kişilerdir. Bu vasfa sahip olan mü'minler, yalan, hıyânet ve aldatma gibi kötü vasıflardan uzak dururlar. İman edip, sâlih amellerde bulunan kişiler zamanla olgunlaşırlar. Örnek davranış ve sözleriyle tebliğe başlayarak başkalarını da kemâle erdirmeye çalışırlar. Bu hususta samimî ve liyâkat sahibi olduklarından, muhatapları tarafından kolaylıkla tasdik edilirler.

Beşincisi; sabreden erkekler ve kadınlar: Sabır, bütün ahlâkî güzelliklerin esasını teşkil eder. Buraya kadar sayılan vasıfları kazanan mü'minler; nefsi dizginlemek, dini yaşamak, tebliğ etmek, cihâdda bulunmak ve bu uğurda başına gelenlere tahammül etmek için sabra muhtaçtır.

Altıncısı; Allah'a karşı saygılı, alçakgönüllü erkekler ve kadınlar: Bu mânayı ifade için اَلْخُشُوعُ (huşû) kelimesi kullanılmıştır. Huşû; Allah'a karşı saygılı olmak, O'ndan korkmak, gönülden boyun eğmek ve bütün işlerde ihlâs sahibi olarak ihsân şuuruna ermektir. Kalpteki bu duyguların uzuvlara ve fiillere aksetmesi, diğer bir ifadeyle, kişinin hâl ve hareketlerine istikâmet vermesidir. Huşûun, alçakgönüllülük mânası da vardır. Buraya kadar sayılan vasıflarla muttasıf olan mü'minler, alçakgönüllü olmaya da dikkat ederler. Kibir, gurur ve kendini beğenmişlikten uzak dururlar. Âyetteki vasıfların sıralanışından, "huşû

sahipleri" ifadesinin, "namaz kılanlar" mânasına geldiği de anlaşılmaktadır. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de huşû, namazın en mühim iç şartları arasında zikredilmektedir. (bk. Mü'minûn 23/2) Huşû'dan hemen sonra zekât ve orucun zikredilmesi de bu mânayı kuvvetlendirmektedir.

Yedincisi; Allah yolunda muhtaçlara harcamada bulunan erkekler ve kadınlar: Burada farz veya nâfile, Allah yolunda yapılan bütün harcamalar kastedilmektedir. Bu mânayı ifade için kullanılan "tasadduk" kelimesi, sıdk kökünden gelmekte olup kişinin İslâm, iman, itaat, ihlâs, sabır ve huşûdaki sadâkatini gösterir. Nefsin tezkiye ve kalbin tavsiye edilerek kişinin mânen olgunlaşmasında, tasadduk, infak ve îsârın büyük bir tesiri vardır.

Sekizincisi; oruç tutan erkekler ve kadınlar: Burada, farz ve nâfile olarak tutulan bütün oruçlar kastedilir. Oruç, nefsin arzu ve isteklerini dizginlemek, şehevî duyguları terbiye etmek ve takvâya ermek için lâzım olan mühim bir ibâdettir. Oruç sayesinde kişi, Allah'a ibâdet etmeye mânî olan nefsânî arzuları yenmiş olur. Oruç tutan mü'min, fakirlerin hâlini yakinen idrâk ederek gönül hoşluğuyla tasaddukta bulunabilir.

Dokuzuncusu; iffetlerini titizlikle koruyan erkekler ve kadınlar: Oruç tutmak, nefsin arzularını kırdığı için iffeti muhafaza etmenin en büyük yardımcısıdır. Mü'minler, iffetlerine son derece dikkat eder ve ona en küçük bir leke sürdürmezler. Giyim kuşam husûsunda gösterilecek titizlik de iffeti koruma husûsuna dâhildir.

Onuncusu; Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlar: Âyetin başından itibaren sayılan hususları hakkıyla yerine getirmek ve bu hâli muhafaza edebilmek, ancak Allah Teâlâ'yı devamlı zikretmekle mümkündür. Bütün ibâdetlerin keyfiyetini artıran en mühim husus, onları, Allah'ı çokça zikrederek îfâ etmektir. Şu hadis-i şerif bunu beyân etmektedir:

Bir kişi Peygamber Efendimiz'e geldi ve:

"*–Hangi cihâdın ecri daha büyüktür?*" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.):

"*–Allah Teâlâ'yı en çok zikredenlerinki!*" buyurdu. O zât:

"–Hangi oruçlunun ecri daha büyüktür?" diye sordu. Efendimiz (s.a.v.):

"*–Allah Teâlâ'yı en çok zikredenlerinki!*" buyurdu.

Bundan sonra o sahâbî, namaz kılan, zekât veren, hacca giden ve sadaka verenler için de aynı soruyu tekrarladı. Fahr-i Kâinat Efendimiz bunların hepsi için de:

"*–Allah Teâlâ'yı en çok zikredenlerinki!*" cevabını verdi. Bunun üzerine Ebûbekir (r.a.), Hz. Ömer'e:

"–Ey Ebû Hafs! Allah'ı zikredenler, hayrın tümünü alıp götürdü!" dedi.

Bunu duyan Rasûlullah (s.a.v.), onlara doğru yöneldi ve:

"–Evet, öyledir!" buyurdu. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 438; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* X, 74)

İslâm'ın bütün yönlerini hulâsa eden bu âyet-i kerîmeye göre Allah'a kulluk açısından erkek ve kadınlar arasında hiçbir fark yoktur. Hayattaki vazîfe ve mesûliyetleri itibariyle erkek ve kadınların farklı alanlarda faaliyet göstermeleri, bu gerçeği değiştirmez. Bu vasıflara kim daha çok sahip olursa, o Allah katında daha yüksek bir mevkîdedir. İlâhî taksimat gereği, birisinin ev işlerini yapması, diğerinin de hâlifelik vazîfesini îfâ etmesi, neticeyi değiştirmez.

Ancak erkek olsun kadın olsun bütün mü'minlerden istenen, Allah'ın ve Rasûlü'nün emrine kayıtsız şartsız tam bir teslimiyettir:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَمْرًا اَنْ يَكُونَ
لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾

36. Allah ve Rasûlü bir meselede kesin ve bağlayıcı bir hüküm verdiği zaman, mü'min erkek veya mü'min kadının, kendileriyle alakalı o meselede başka bir tercihte bulunma hakkı yoktur. Kim Allah ve Rasûlü'ne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.

Âyet-i kerîme, Efendimiz (s.a.v.)'in azatlısı Zeyd b. Hârise ile hala kızı Zeynep b. Cahş'ın evlenmeleri hakkında nâzil olmuştur. Rivâyete göre Peygamberimiz (s.a.v.), Zeyd için Zeyneb'e dünür gittiğinde önce Zeynep ve onun kardeşi Abdullah, nesep ve soy itibariyle üstünlüklerini, Zeyd'in ise daha dünkü bir köle olduğunu ileri sürerek buna râzı olmadılar. Fakat bu âyet-i kerîme inince, "Dilediğini yap" diyerek Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in emrine itaat ettiler. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXV, 182-183)

İlâhî buyruklara itaat ümmete gerektiği gibi, o buyrukları Allah'tan getiren Peygamber için de gereklidir. Bunun güzel bir misâli için buyruluyor ki:

Korkmanız Gereken Allah'tır

وَاِذْ تَقُولُ لِلَّذٖٓى اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ
وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْفٖى فٖى نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ مُبْدٖيهِ وَتَخْشَى النَّاسَۚ وَاللّٰهُ اَحَقُّ
اَنْ تَخْشٰيهُۜ فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَىْ لَا يَكُونَ
عَلَى الْمُؤْمِنٖينَ حَرَجٌ فٖٓى اَزْوَاجِ اَدْعِيَٓائِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًاۜ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾

37. Ey Peygamber! Hani sen, Allah'ın kendisine nimet verdiği ve senin de azat etmek suretiyle kendisine iyilikte bulunduğun kimseye: "Hanımını yanında tut ve Allah'tan kork!" diyordun. Bunu söylerken, Allah'ın daha sonra ortaya çıkaracağı bir gerçeği içinde gizliyor ve onu açıklama konusunda insanlardan çekiniyordun. Oysa asıl çekinmen gereken Allah'tı. Nihâyet Zeyd hanımını boşayıp onunla ilişkisini kesince biz onu sana nikâhladık ki, artık bundan böyle, "evlâdım" diye çağırdıkları kişiler hanımlarını boşadıklarında, o hanımlarla evlenmek hususunda mü'minlere bir güçlük, kınama ve hukûkî bir engel olmasın. Allah'ın emri ne ise o mutlaka yerine getirilmelidir.

Rasûlullah (s.a.v.), azatlığı Zeyd'i halasının kızı Zeynep'le evlendirdi. Böylece Arapların kölelere insan olarak bakmama anlayışını sarsmak ve soylu sınıfı ile köle sınıfı arasındaki uçurumu kaldırmak yolunda ciddi bir adım atmış oldu. Fakat Zeynep, köle asıllı olan Zeyd'i kendisine denk saymadığından, işin başından beri onunla ülfet edemedi. Nihâyet Zeyd Peygamberimiz'e gelip evliliğe son vermek istediğini söyledi. Rasûl-i Muhterem (s.a.v.) bu neticeyi yerinde bulmakla beraber Zeyd'in yüzüne karşı söylemek de istemedi. "Eşini yanında tut, Allah'tan kork!" diye asıl temennisini dile getirdi. Neticede Zeyd (r.a.) hanımını boşadı. Böylece Zeynep, iddetini de tamamlayarak serbest kalmış oldu. Peygamberimiz (s.a.v.), insanların "Muhammed, oğlunun hanımıyla evlendi" şeklindeki dedikodusundan çekinmesine rağmen, Allah ona Zeynep'le evlenmesini emretti. Böylece evlatlık âdetini ve evlatlıkların boşadıkları hanımlarla evlenememe yasağını Allah Teâlâ bizzat Rasûlü'nün örnek bir davranışıyla ortadan kaldırmış, hem boşanmış kadınları hem de onlarla evlenmek isteyen mü'minleri büyük bir sıkıntıdan kurtarmış oldu.

Zira:

مَا كَانَ عَلَى النَّبِىِّ مِنْ حَرَجٍ فٖيمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهُۜ سُنَّةَ اللّٰهِ فِى الَّذٖينَ خَلَوْا

مِنْ قَبْلُ ۜ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَقْدُورًاۙ ﴿٣٨﴾ اَلَّذٖينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللّٰهِ
وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ ۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسٖيبًا ﴿٣٩﴾

38. Allah'ın kendisine helâl kıldığı bir işi yapmasında Peygamber'e bir vebâl ve engel yoktur. Önceden gelip geçen peygamberler hakkında da Allah'ın takdir ve icraatı böyle câri olmuştur. Allah ne emrederse, o tam yerinde ve kesinlikle uygulanması gereken bir takdirdir.

39. O peygamberler ki, Allah'ın gönderdiği vahiyleri eksiksiz olarak tebliğ eder, yalnızca Allah'tan korkar ve Allah'tan başka hiç kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak Allah yeter.

39. âyette peygamberlerin üç mühim özelliğine dikkat çekilir:

• Allah'ın gönderdiği vahiyleri, tâlimatları insanlara tebliğ ederler. Dolayısıyla onlar, ister hoşlarına gitsin ister gitmesin, kendilerine gelen ilâhî emirlerin hiç birini gizleme yetkisine sahip değildirler. Eğer bir âyet gizleyecek olsalar, elçilik vazîfelerini yapmamış olurlar. (bk. Mâide 5/67)

• Sadece Allah'tan korkarlar. Yaptıklarının O'nun emrine uygun olmasına son derece dikkat gösterirler.

• Allah'tan başka hiçbir kimseden korkmazlar. Bu sebeple, eğer yaptıkları Allah'ın emrine uygunsa insanların ne diyeceğine aldırış etmezler. Onların tüm hesapları Rableri iledir. Çünkü kulu esas hesaba çekecek ve ona göre karşılık verecek tek merci Allah'tır.

Gelen âyet-i kerîme tekrar İslâm düşmanlarının Peygamberimiz (s.a.v.)'in evliliğiyle alakalı ileri sürdükleri suçlamaları reddeder:

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَٓا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَ ۜ
وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمًا ﴿٤٠﴾

40. Muhammed, içinizden hiçbir erkeğin babası değildir. Fakat o Allah'ın Rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkiyle bilmektedir.

Birinci itirazları; âdetlerine göre evlatlığın hanımı ile evlenmek haram olduğu halde Efendimiz (s.a.v.)'in geliniyle evlenmiş olmasıdır. Bu itiraza: "Muhammed sizden hiçbir erkeğin babası değildir" diye cevap verilir. Yani Zeyd, onun gerçek oğlu olmadığı için onun dul karısıyla evlenmesi haram değildir.

İkinci itirazları; evlatlığı, onun gerçek oğlu değilse bile nezâketen onun hanımıyla evlenmemesi gerektiğiydi. Bu itiraza: "Fakat o Allah'ın Rasûlüdür"

ifadesiyle cevap verir. Yani örf ve âdetlerin haram kabul ettiği helâl bir şey hakkındaki tüm önyargıları ortadan kaldırmak ve onun helâl olduğunu tekrar ilan etmek Allah'ın Rasûlü olarak onun vazîfesiydi. Yine bu husus "o peygamberlerin sonuncusudur" buyrularak vurgulanır. Yani onun eksik bıraktığı hususları, dinî hükümleri tamamlayacak başka bir peygamber gelmeyeceğine göre, bu yerleşmiş câhiliye âdetini ortadan kaldırması daha zarurî bir hal almıştır.

Rasûlullah (s.a.v.)'in son peygamber oluşu "hâtem" kelimesiyle haber verilir. Bu kelimenin hem "son" hem de "mühür" mânası vardır. Yani peygamberlik onun gelişiyle mühürlenerek sona ermiştir. (bk. Buhârî, Menâkıb 18; Müslim, Fezâil 20-23)

Allah'ın emirlerini tam olarak yerine getirmek ve İslâm düşmanlarının bu hususlardaki yıkıcı propagandalarının karşısında sağlam durabilmek için en çok ne yapılmalıdır? Buna cevap olarak şöyle buruluyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾

41. Ey iman edenler! Allah'ı çok çok zikredin.

42. Sabah akşam O'nu tesbih edin.

Sadece dil ile Allah'ı çok zikretmek mümkün olamaz. Çünkü insan uyuduğu, yemek yediği, konuştuğu ve sustuğu zaman zikredemez. Ne zaman diliyle zikir sözlerini telaffuz edebilirse o zaman zikretmiş olur. Bu da çok sayılmaz. O halde zikrin "çok" olabilmesi için onun kalbe ve rûha yerleşmesi lâzımdır. Eğer kalp, zikri öğrenip yapmaya başlarsa, harama teşebbüs edilmediği takdirde hiçbir şey onu zikirden alıkoyamaz. Zikrettikçe kalbin itminânı artar; itminân arttıkça zikretmek daha keyfiyetli bir haz vermeye başlar. Böylece Allah'ı çok çok zikretme imkânı doğar. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Onlar, iman eden ve kalpleri de dâimâ Allah'ı hatırlayıp anmakla doygunluk ve huzura eren kimselerdir. Haberiniz olsun ki, kalpler ancak Allah'ı hatırlayıp anmakla doygunluk ve huzura erer." (Ra'd 13/28)

Rasûlullah (s.a.v.) ashâbına:

"–Size en hayırlı, Allah katında en değerli, derecenizi en fazla yükseltecek, sizin için sadaka olarak altın ve gümü dağıtmaktan daha kazançlı, dü manla kar ıla ıp da sizin onların boynunu vurmanızdan, onların da sizi öldürmesinden daha çok sevap getirecek amelin ne olduğunu haber vereyim mi?" diye sordu. Onlar da:

"–Evet, haber ver" dediler. Rasûl-i Ekrem de:

"–Allah Teâlâ'yı zikretmektir" buyurdu. (Tirmizî, Deavât 6)

Hâsılı hem Allah'ı çok zikretmeli, hem de onu sabah akşam yani dâimî olarak

hem namazlarda hem de namaz dışındaki vakitlerde tesbih etmeliyiz. Çünkü:

هُوَ الَّذ۪ي يُصَلّ۪ي عَلَيْكُمْ وَمَلٰٓئِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى
النُّورِۜ وَكَانَ بِالْمُؤْمِن۪ينَ رَح۪يماً ﴿٤٣﴾ تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌۚ
وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْراً كَر۪يماً ﴿٤٤﴾

43. O Allah ki, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize feyiz ve rahmetini indirir; melekleri de sizin için duâ edip bağışlanma dilerler. Gerçekten Allah, mü'minlere karşı pek merhametlidir.

44. Onlar, Allah'a kavuşacakları gün, her türlü sıkıntı ve azaptan ebedî selâmet müjdesi ve iltifatıyla karşılanırlar. Allah onlar için çok güzel, bol ve ebedî bir mükâfat hazırlamıştır.

"Şüphesiz Allah ve melekleri, Peygamber'e çokça salât ederler" (Ahzâb 33/56) buyruğu nâzil olunca muhacirler ve Ensâr: "Ey Allah'ın Rasûlü, bu sana ait bir durumdur. Bizim bunda herhangi bir payımız yoktur" dediler. Bu konuşma üzerine 43. âyet-i kerîme nâzil oldu. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XIV, 198)

Allah'ın "salât" etmesi, kulları üzerine rahmetini indirmesi ve onlara bereketler vermesidir. Meleklerin "salâtı" ise mü'minlere duâ etmeleri, onlar için Allah'tan bağışlanma dilemeleridir. (bk. Mü'min 40/7) Bunların hepsi, sonsuz rahmet sahibi Yüce Rabbimizin mü'min kullarına olan merhamet tecellisidir. Bu merhamet, âhirette artarak devam edecektir. Çünkü orada sadece mü'minlere rahmet edecektir. Şu hâdise, Rabbimizin bize olan merhametini ne güzel izâh eder:

Bir defasında Rasûlullah (s.a.v.)'in huzuruna esirler getirilmişti. Esirler arasında bulunan bir kadın büyük bir endişeyle ayrı kaldığı çocuğunu arıyor, rastladığı her çocuğu kucaklıyor, göğsüne bastırıp emziriyordu. Allah Rasûlü (s.a.v.):

"–Bu kadının çocuğunu ate e atacağına ihtimal verir misiniz?" diye sordu.

"–Hayır, vallahi asla atmaz!" dedik. Nebiyy-i Ekrem Efendimiz:

"–İ te Allah Teâlâ kullarına, bu kadının yavrusuna olan efkatinden daha efkatli ve merhametlidir." buyurdu. (Buhârî, Edeb 18; Müslim, Tevbe 22)

O halde:

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّٓا اَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً وَمُبَشِّراً وَنَذ۪يراًۙ ﴿٤٥﴾ وَدَاعِياً
اِلَى اللّٰهِ بِاِذْنِه۪ وَسِرَاجاً مُن۪يراً ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ بِاَنَّ لَهُمْ مِنَ
اللّٰهِ فَضْلاً كَب۪يراً ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِر۪ينَ وَالْمُنَافِق۪ينَ وَدَعْ اَذٰيهُمْ

وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا ﴿٤٨﴾

45. Ey Peygamber! Şüphesiz ki biz seni bir şâhit, bir müjdeci, bir uyarıcı olarak gönderdik.

46. Allah'ın izniyle yine Allah'a çağıran bir dâvetçi ve nûr saçan bir kandil olarak lutfettik.

47. Sen mü'minlere, Allah tarafından pek büyük bir lutuf ve ikrâma erişeceklerini müjdele.

48. Kâfirlere ve münafıklara itaat etme, onların eziyetlerine aldırma. Sen Allah'a güvenip dayan. Güvenip dayanılacak zat olarak Allah yeter!

Rasûlullah (s.a.v.)'in ümmeti üzerine şâhit olması; söz ve davranışlarında, her türlü hal ve hareketinde onlar tarafından uyulması gereken bir önder, bir imam ve bir numûne-i imtisâl olduğunu bildirir. (bk. Ahzâb 33/21) İkinci olarak, Rasûlullah (s.a.v.) kıyâmet günü, ümmetine Rabbinin risâletini tebliğ ettiğine dâir şâhit olacaktır. Üçüncü olarak Peygamberimiz o gün, kendilerine risâleti tebliğ ettiği fakat buna inanmadıklarına dâir kâfirler aleyhinde, bir başka görüşe göre yahudi ve hıristiyanlar hakkında şâhit olacaktır.

46. âyette Efendimiz (a.s.) "nur saçan bir kandil" olarak vasfedilir. O (s.a.v.), cehâlet, sapıklık ve şaşkınlık karanlıklarında akılları ve gönülleri aydınlatıp doğru yolu gösteren bir ışıktır. O, ışığıyla aydınlanmak isteyen ve emrini tutan kimseleri aydınlatan bir kandildir. İnanan kullar, onun Allah katından getirmiş olduğu nûrla aydınlanır ve onunla doğru yola ererler.

Onun, ister şahsını, ister bütün mü'minleri ilgilendiren yönüyle evlilik ve boşanmayla alakalı getirdiği ilâhî buyruklar da, yolumuzu aydınlatmakta, neyi nasıl yapıp huzura ereceğimizi göstermektedir:

Efendimiz'in Çok Eşliliği

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ
تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَاۚ فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحاً جَم۪يلاً ﴿٤٩﴾

49. Ey iman edenler! Mü'min kadınlarla nikâh akdi yapıp, henüz cinsî münâsebete girmeden kendilerini boşarsanız, bu durumda bir başkasıyla evlenebilmeleri için onlardan süre beklemelerini istemeye hakkınız yoktur. Yalnız onları gönül alacak bir kısım hediye ve yardımlarla memnun edin ve güzellikle boşayın.

Bir mü'min, evlenme akdi yapıp da cinsî münâsebette bulunmadan veya buna imkân verecek bir durum ve süre içinde baş başa kalmadan önce hanımını boşarsa, hanımın hamile kalma ihtimali bulunmadığından iddet beklemesi de gerekmez. İsterse boşandıktan hemen sonra bir başka erkekle evlenebilir. Eğer evlenirken mehir belirlenmişse erkek ona mehrinin yarısını vermelidir. (bk. Bakara 2/237) Eğer belirlenmemişse yine imkânlarına göre ona yardımda bulunur ve gönlünü almak üzere bazı hediyeler verir. (bk. Bakara 2/236) "Güzellikle boşamak" ise, onları sünnete uygun olarak boşamak ve ayrılırken gönüllerini incitmemektir.

Evlilikle ilgili Rasûlullah (s.a.v.)'e ait özel durumları açıklamak üzere buyruluyor ki:

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّٓا اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ الّٰت۪ٓي اٰتَيْتَ اُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ
يَم۪ينُكَ مِمَّٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ
خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الّٰت۪ي هَاجَرْنَ مَعَكَۘ وَامْرَاَةً مُؤْمِنَةً اِنْ وَهَبَتْ
نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ اَنْ يَسْتَنْكِحَهَاۗ خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ
الْمُؤْمِن۪ينَۜ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ ف۪ٓي اَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ
اَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوراً رَح۪يماً ﴿٥٠﴾

50. Ey Peygamber! Biz, mehirlerini verdiğin hanımlarını, Allah'ın sana savaş esiri olarak verdiği câriyeleri, seninle beraber hicret eden amca kızlarını, hala kızlarını, dayı ve teyze kızlarını sana helâl kıldık. Mehir istemeksizin kendisini Peygamber'e hibe eden mü'min bir kadını da, eğer

Peygamber onu nikâhlamak istiyorsa, diğer mü'minlerden farklı olarak, sadece sana helâl kıldık. Zâten biz, hanımları ve sahip oldukları câriyeleri hakkında mü'minlere hangi hükümleri geçerli kıldığımızı elbette bilerek belirlemiş bulunuyoruz. Bu özel hükümler, sana bir zorluk olmaması, gönlüne bir darlık gelmemesi içindir. Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Peygamberimiz istediği takdirde âyet-i kerîmede bahsi geçen kadınlarla evlenebilir. Peygamberimiz (s.a.v.) dışında, kadınların kendilerini husûsî olarak başka erkeklere hibe etmeleri câiz değildir. Bu, sadece Efendimiz'e mahsus bir durum olup ona kolaylık sağlamak içindir. Diğer mü'minlere gelince onların evlenmeleri ve câriyelere sahip olmaları hakkında İslâm'ın hükümleri bellidir. Hülâsa olarak onlar en fazla ancak dört kadınla evlenebilirler. Evlenirken de mehir, şâhit ve kadının velisinin izni gibi şartlar bulunmaktadır. Câriyede ise ne Peygamber Efendimiz'e ne de diğer mü'minlere bir sınırlandırma yoktur.

Allah Teâlâ, risâlet vazîfesini huzur içinde yerine getirebilmesi için Rasûlullah (s.a.v.)'e nikâhı altında bulunan hanımları arasında istediği gibi davranabilme muhtâriyeti de vermiştir:

تُرْجِى مَنْ تَشَاۤءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔوِىۤ اِلَيْكَ مَنْ تَشَاۤءُۜ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ
عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَۜ ذٰلِكَ اَدْنٰۤى اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ
وَيَرْضَيْنَ بِمَاۤ اٰتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِى قُلُوبِكُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ
عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاۤءُ مِنْ بَعْدُ وَلَاۤ اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ
مِنْ اَزْوَاجٍ وَلَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ اِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ رَقِيبًا ﴿٥٢﴾

51. Hanımlarından dilediğinin sırasını erteleyebilir, dilediğini yanına alabilirsin. Bir süre uzak durduklarından da arzu ettiğini tekrar yanına almakta senin için bir sakınca yoktur. Böyle davranman, onların daha çok sevinip mutluluk duymaları, ziyaretleri ertelendiğinde tasalanıp üzülmemeleri ve kendilerine olan muâmelenden dolayı hepsinin hoşnut olması açısından daha uygundur. Allah, kalplerinizde olanları bilir. Gerçekten Allah, her şeyi hakkiyle bilen, kullarının hataları karşısında çok sabırlı ve müsamahalı olandır.

52. Ey Peygamber! Artık bundan böyle güzellikleri hoşuna gitse de başka kadınları nikâhlaman ve mevcut hanımları başkalarıyla değiştirmen sana helâl değildir. Ancak sahip olduğun câriyeler müstesnâ. Allah, her şeyi

hakkiyle görüp gözetendir.

Buna göre, Peygamberimiz (s.a.v.)'in, hanımlarıyla beraber bulunma süresinin eşit olma ve sırası gelen hanımını yanına alma mecburiyeti kalkmıştır. Bu izne rağmen Efendimiz (s.a.v.), eşlerini incitmemek için eşitliğe riâyet etmiştir. (bk. Buhâri, Tefsir 33/7) Buna mukâbil muhtereme eşleri de Efendimiz'i memnun etmek için son derece dikkatli davranmışlar, onun kendileriyle alakalı her türlü tasarrufunu hoş karşılamışlar ve Peygamber hanımı olma huzur ve bahtiyarlığını yaşamışlardır. 52. âyet ile de Peygamberimiz (s.a.v.)'in bundan böyle mevcut hanımlarından başka bir kadınla evlenmesi veya hanımlarından birini boşayıp yerine bir başka kadın alması yasaklanmıştır.

Şimdi ise, Rasûlullah (s.a.v.)'in mü'minler karşısındaki üstün konumu hakkında ipuçları veren, aynı zamanda İslâm toplumunun önderlerini ziyaret konusunda temel görgü kurallarını öğreten şu buyruklar gelmektedir:

Allah Gerçeği Söylemekten Çekinmez

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلَّٓا اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ اِلٰى
طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِر۪ينَ اِنٰيهُۙ وَلٰكِنْ اِذَا دُع۪يتُمْ فَادْخُلُوا فَاِذَا طَعِمْتُمْ
فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِس۪ينَ لِحَد۪يثٍۜ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ
فَيَسْتَحْي۪ مِنْكُمْۘ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْي۪ مِنَ الْحَقِّۜ وَاِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا
فَسْـَٔلُوهُنَّ مِنْ وَرَٓاءِ حِجَابٍۜ ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّۜ وَمَا
كَانَ لَكُمْ اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَٓا اَنْ تَنْكِحُٓوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِه۪ٓ
اَبَدًاۜ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظ۪يمًا ﴿٥٣﴾ اِنْ تُبْدُوا شَيْـًٔا اَوْ تُخْفُوهُ
فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمًا ﴿٥٤﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ ف۪ٓي اٰبَٓائِهِنَّ
وَلَٓا اَبْنَٓائِهِنَّ وَلَٓا اِخْوَانِهِنَّ وَلَٓا اَبْنَٓاءِ اِخْوَانِهِنَّ وَلَٓا اَبْنَٓاءِ اَخَوَاتِهِنَّ
وَلَا نِسَٓائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّۚ وَاتَّق۪ينَ اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدًا ﴿٥٥﴾

53. Ey iman edenler! Peygamber'in evlerine izinsiz ve yemek vakti dâvetsiz girmeyin. Yemek için çağrıldığınızda da, yemeğin hazırlanmasını bekleyecek kadar erken gelmeyin. Yemeğe çağrıldığınız zaman girin, yemeği yer yemez birbirinizle sohbete dalmadan hemen dağılın. Çünkü bu hareketiniz Peygamber'i rahatsız ediyor, fakat utandığından o size bunu söylemekten sıkılıyor. Allah ise gerçeği söylemekten asla çekinmez. Peygamber'in hanımlarından bir şey isteyeceğiniz zaman da onu perde arkasından isteyin. Böyle yapmanız, hem sizin kalpleriniz hem de onların kalpleri bakımından çok daha nezih ve temizdir. Artık Allah Rasûlü'nü üzmek de, onun ölümünden sonra hanımlarını nikâhlamanız size ebediyen yasaklanmıştır. Bunları yapmanız, Allah katında büyük bir günahtır.

54. Bir şeyi açığa vursanız da, onu gizleseniz de fark etmez, çünkü Allah, her şeyi çok iyi bilmektedir.

55. Peygamber'in hanımları için babaları, oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, diğer mü'min kadınlar ve sahip oldukları câriyelerle perde olmaksızın görüşüp konuşmalarında bir günah yoktur. Ey Peygamber hanımları! Allah'a karşı

gelmekten sakının! Şüphesiz ki Allah, her şeye hakkiyle şâhittir.

Bu âyet-i kerîmelerde, bir taraftan mü'minlerin Rasûlullah (s.a.v.)'e ve onun eşlerine karşı uymaları gereken muâşeret kâideleri beyân buyrulmakta, diğer taraftan da kendi aralarındaki beşerî münâsebetler bakımından tüm mü'minlere büyük bir ufuk açılmaktadır. Buna göre:

Birincisi; Allah Rasûlü (s.a.v.)'in evine, dâvet edilmeden yemek maksadıyla girilmeyecek: Zira o dönemde bir kimse, başka birisini görmek istediğinde, kapıyı çalmanın veya izin almanın lüzûmunu düşünmez, hemen eve girer ve gördüklerine evin reisinin evde olup olmadığını sorardı. Bu câhiliye âdeti aynı zamanda birçok fenalığın sebebi olabiliyor ve daha kötü sonuçlara yol açabiliyordu. Bu sebeple başlangıçta, hiç kimsenin Peygamberimiz (s.a.v.)'in evlerine izinsiz giremeyeceği şeklinde bir hüküm kondu. Daha sonra Nûr sûresi 27. âyeti ile bu hüküm bütün müslümanların evlerine de teşmil edildi.

İkincisi; yemeğe gelenler, erkenden gelip yemeğin hazırlanmasını evde bekleyerek hâne halkını rahatsız etmeyecekler: Zira yine o dönemde yaygın olan başka bir kabalık da, ziyaretçilerin tam yemek sırasında ev sahibini çağırması veya gelmesi, ya da önceden gelip yemek zamanına kadar orada kalmasıydı. Bu, çoğunlukla ev sahibini büyük bir sıkıntı içine sokuyordu.

Üçüncüsü; yemekten sonra dâvetliler, kendi aralarında sohbete dalıp evde gereğinden fazla kalmayacaklar: Çünkü, gelen misafirler, yemeği bitirdikten sonra, ev halkını rahatsız edecek kadar uzun müddet evde oturur ve konuşup eğlenceli sohbetler yaparlardı. Bu davranışlarıyla müslümanlar Efendimiz (s.a.v.)'i de çoğu zaman rahatsız ederlerdi.

Dördüncüsü; Peygamberimiz (s.a.v.)'in hanımları, her türlü şâibeden, münafıklarla kendini bilmezlerin dedikodu malzemesi olmaktan uzak kalmalarını sağlamak maksadıyla bundan böyle yabancı erkeklerle hep perde arkasından görüşüp konuşacaklar: Bu emrin gelişinden sonra mü'minlerin anneleri odalarının kapılarına perdeler astılar. Âyetin **"Böyle yapmanız, hem sizin kalpleriniz hem de onların kalpleri bakımından çok daha nezih ve temizdir"** cümlesi, kadınların ve erkeklerin kalplerinin temiz olmasını isteyen herkesin, bu yolu tercih etmesi ve bu hususta olabildiğince dikkat etmesi gerektiğini açıkça bildirir. Dikkat edilmesi gereken bir önemli husus da şudur: Burada bir tarafta âyetin beyanıyla mü'minlerin anneleri olan Peygamber Efendimiz'in hanımları var, diğer tarafta da nesiller içinde imânî derecesi en yüksek olan sahâbe-i kirâm var ve "böyle yapmak iki tarafın kalbi için daha temizdir" hitabı bunlar hakkında nâzil olmaktadır. Dolayısıyla kalp temizliği açısından bakılacak olunursa, bizlerin kadın erkek ihtilatı ve ilişkileri

bakımından daha dikkatli davranmamız gerektiği anlaşılmaktadır.

Beşincisi; hangi yolla olursa olsun Rasûlullah (s.a.v.)'e eziyet etmek ve Efendimiz (s.a.v.)'in boşaması veya vefatından sonra hanımlarıyla evlenmek mü'minlere ebediyen haram kılınmıştır.

Beyân edilen bu ilâhî hükümler Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in yücelik ve kıymetini anlatmak için yeterli olmakla birlikte, O'nun Allah katındaki değerini anlamak ve ona en küçük bir eziyette bulunmanın bile ne büyük kayıplara yol açacağını görmek için bir de şu ilâhî fermanlara kulak verin:

Allah ve Melekleri Peygambere Salât Ediyor

إِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّۜ يَآ اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْل۪يمًا ﴿٥٦﴾

56. Şüphesiz Allah ve melekleri, Peygamber'e çokça salât ederler. Ey mü'minler! Siz de ona salât edin ve tam bir teslîmiyetle selâm verin.

Salât; istiğfâr, mağfiret, duâ, bereket, övgü, tebrîk, tâzim, namaz ve ibâdet gibi mânalara gelir. İslâm âlimleri bu kelimeye, salât edene göre farklı mânalar vermişlerdir:

• Allah'ın bir kula salât etmesi; ona rahmet etmesi, şân ve şerefini yüceltip tezkiye etmesi, başarıya ulaştırıp koruması ve sevap vermesidir.

• Meleklerin salât etmesi; onun için bağışlanma talebinde bulunmaları, kadr ü kıymetini anıp yüce mertebelere erişmesi için Allah'a duâ etmeleridir.

• Mü'minlerin salâtı ise hayır duâ etmeleri, her hususta Rasûlullah (s.a.v.)'e tâbi olup sünnetlerini aynen tatbik etmeleri ve ondan şefâat istemeleridir.

Hâsılı, Rasûl-i Ekrem Efendimiz'e salât getirmenin mânası, onun tâzim edilmesidir. "Rabbimiz! Sevgili Peygamberimiz'in şânını yücelt" demektir. Efendimiz'in dünyada şânının yüceltilmesi, dîninin dünyanın her bir yanına yayılıp diğer dinlere üstün getirilmesi ve şeriatının devam ettirilmesiyle olur. Âhirette ise mükâfatının artırılması, ümmetine şefâata izin verilmesi, Makâm-ı Mahmûd'a ulaştırılarak faziletinin ebedîleştirilmesi şeklinde tahakkuk eder.

Âyette geçen "selâm" kelimesi; selâmet, esenlik, huzûr, emniyet anlamlarını ihtivâ eder. Selâmın ayrıca teslim olma, itâat etme ve sulh içerisinde bulunma mânaları da bulunmaktadır.

Bu durumda biz Efendimiz'e salât ü selâm getirirken Cenâb-ı Hakk'a şöyle duâ etmiş oluruz:

"Yâ Rabbî! Rasûl-i Ekrem'inin nâmını, şânını hem dünya hem de âhirette yüce kıl. Onun getirdiği İslâm dînini bütün cihâna yay ve bu dini dünya durdukça yaşat. Ona âhirette ümmetine şefaat etme hakkı ver ve kendisine sayısız sevaplar ihsân eyle! Ona selâmet, huzur ve emniyet bahşeyle! Bize de onun sünnet-i seniyyesine tam bir teslimiyet ve alçakgönüllülükle teslim olmayı nasip eyle!"

En uygun ve makbul davranış, Peygamberimiz›in her ismi geçtikçe ve her hatırlandıkça salât ü selâm getirmektir. Efendimiz'e salât ü selâm getirmeye bizi teşvik eden pek çok sebep vardır:

• Her şeyden önce Rabbimiz, bizzat kendisi salât ederek onu rahmet, rızâ ve

hoşnutluğu ile yüceltmiş ve bize de böyle yapmamızı emretmiştir.

• Bütün melekler Peygamberimiz'e duâ ve istiğfâr ederek saygılarını sunarken salât getiren kul da, bizzat Allah Teâlâ ve meleklerin yapmış olduğu bir fiile iştirak etmektedir. Allah'ın kendi zâtına izâfe ettiği bir fiile iştirak ediyor olmak dahi salavât-ı şerîfe getirmenin ehemmiyetine âit kâfi bir delil sayılabilir.

• Bizi karanlıktan aydınlığa çıkarmasına ve hidâyeti göstermesine karşılık, her ne kadar ona olan borcumuzu tam olarak ödememiz mümkün olmasa da, Efendimiz'e olan minnet ve şükrân hislerimizin bir ifadesidir.

• Salât ü selâm getirmek, Rasûlullah (s.a.v.)'in rûhâniyetiyle irtibat kurmayı ve onun nûrundan istifade etmeyi temin eder. Kulun bu salavâtlardan elde edeceği mükâfat ise ihlâsı ve Allah Rasûlü'ne olan muhabbeti derecesindedir.

Salât ü selâm, Fahr-i Kâinat Efendimiz'e mânen yakınlaştıran, böylece Allah'ın rızâsını elde eden kulun mertebesini yükselten müessir vâsıtalardan biridir.

Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurur:

"Kıyâmet gününde insanların bana en yakın olanı, bana en çok salât ü selâm getirendir." (Tirmizî, Vitir 21)

"Kim bana bir defa salât getirirse, Allah o kimseye on defa salât eder, on hatâsı silinir ve on derece yükseltilir." (Nesâî, Sehv 55)

Dolayısıyla ilâhî feyz ve bereketi kalbe nakşedebilmek, Rasûlullah (s.a.v.)'in rûhâniyetinden hisseler alabilmek ve onunla râbıtayı güçlendirmek için bütün zaman ve mekânlarda, husûsiyle seher vakitlerinde salavât-ı şerîfe getirmenin pek büyük bir ehemmiyeti vardır.

Ama ne yazık ki, bu mânevî sofradan nasibi olmayanlar, hatta buna ihânet edip düşmanlığa yeltenen bedbahtlar da vardır. Bu gibiler hakkında buyruluyor ki:

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ
لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ
مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾

57. Allah'ı ve Rasûlü'nü incitenleri Allah dünyada da âhirette de rahmetinden uzaklaştırmış ve onlara pek alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.

58. Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları, yapmadıkları bir şeyden dolayı suçlayıp incitenler ise, gerçekten bir iftirâ atmış ve apaçık bir vebâl yüklenmişlerdir.

"Allah'a eziyet", O'na isyân edilmesi, O'na karşı şirk, küfür ve inkâr tavrının takınılması ve O'nun haram kıldıklarının helâl kılınması gibi hususlardır. Peygamber (s.a.v.)'e isyân ve düşmanlık da Allah'a eziyet sayılır. "Rasûlullah'a

eziyet" ise, onu rahatsız edip üzen her türlü söz, fiil davranışlardır. Ona eziyet veren sözlere örnek, onun hakkında sihirbaz, şâir, kâhin ve deli gibi sözler sarf etmeleri; Efendimiz (s.a.v.)'in bazı uygulamalarına dil uzatmaları; bir kısım evlilikleriyle alakalı dedikodu yapmalarıdır. Ona eziyet veren fiillere örnek ise Uhud harbinde dişini kırıp yüzünü yaralamaları ve Kâbe'de namaz kılarken deve işkembesini üzerine atmaları gibi durumlardır. Mü'min erkek ve mü'min kadınlara eziyet ise âyetteki ifadesiyle yapmadıkları bir günahı kendilerine isnat etmek, arkadan gıybetlerini yapmak ve sahip olmadıkları bir kusurla onları suçlamaktır.

Görüldüğü üzere burada hem gıybet hem de iftirâ açıkça kötülenmekte, mü'minler hakkında incitici söz ve davranışların hepsinden sakınmak gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bakımdan, kötü insanların iftirâ ve sataşmalarından korunmanın yollarını göstermek için buyruluyor ki:

Dış Örtülerini Giyinsinler

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَٓاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ
مِنْ جَلَابِيبِهِنَّۜ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٩﴾

59. Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü’minlerin hanımlarına söyle evlerinden dışarı çıktıkları zaman dış örtülerini üzerlerine alsınlar. Bu, onların iffetli kadınlar olarak tanınmaları ve kötü insanlar tarafından sözlü veya fiilî tâcize uğrayıp incitilmemeleri açısından en uygun yoldur. Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Medine evleri dar ve tuvaletsizdi. Kadınlar ihtiyaçlarını gidermek için geceleri evlerinden çıkar, biraz uzaklaşarak ihtiyaçlarını giderir ve dönerlerdi. Bu durumu fırsat bilen bazı münafıklar ve kalplerinde kötülük yapma hastalığı taşıyan bir takım kendini bilmezler uygun yerlerde durur, kadınlara söz ve elle tâcizde bulunur, yakalandıkları zaman da “Biz onları câriye sandık” derlerdi. Bu mazereti ortadan kaldırmak üzere hür kadınların, dışarı çıkarken, cilbâb ismi verilen dış giysilerine bürünmeleri emredildi. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XXII, 58; Kurtubî, *el-Câmi‘*, XIV, 243)

Bütün müfessirler, tabirleri değişik olsa da, mefhumda birleşerek âyetteki “cilbâb”dan maksadın, kadının elbiseleri üzerine giyilen ve bütün vücûdu örten bir örtü, elbise olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu sebeple zamanımızda kadınların ev kıyafetleri üzerine pardesü, manto vb. bir dışarı elbisesi giymeleri gerekmektedir. Âyet, setr-i avreti değil, onun üzerine fazlasını emretmektedir. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XXII, 57; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XXV, 198)

Âyetin, Allah’ın “çok bağışlayıcı ve çok merhametli” anlamındaki isimleriyle sona ermesi de gösteriyor ki, Yüce Rabbimizin mü’min kadınlara örtünme emri, O’nun bağışlayıcılığından ve mü’minler için husûsî rahmetinden kaynaklanmaktadır. Bu emir, mü’min kadınlar için bütünüyle rahmettir. Çünkü bu yolla onları maddî ve mânevî zararlardan korumakta, kadınlık onur ve şereflerini muhafaza etmekte, âile ve toplumu düzeltip ihya etmekte, en önemlisi de onlara ebedî hayatta Allah’ın sonsuz rahmetine ermenin yolunu açmaktadır.

Buna rağmen:

لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي
الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا اِلَّا قَلِيلًاۚ ﴿٦٠﴾

مَلْعُونِينَۚ اَيْنَ مَا ثُقِفُوا اُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ فِى الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

60. Münafıklar, kalplerinde hastalık bulunanlar ve yalan haberlerle şehirde ortalığı karıştıranlar, eğer bu düşmanca tavırlarından vazgeçmezlerse, biz seni elbette onların başına musallat ederiz de, o zaman bu topraklarda sana komşu olarak ancak çok az bir süre kalabilirler.

61. Allah'ın rahmetinden kovulacak; bununla da kalmayacak, nerede ele geçirilirlerse tutuklanacak ve hak ettikleri şekilde öldürüleceklerdir.

62. Allah'ın daha önce yaşamış bütün toplumlarda geçerli olan kanunu ve yolu budur. Çağlar değişse, toplumlar değişse de, sen Allah'ın kanununda hiçbir değişiklik göremezsin!

Medine'de bir tarafta münafıklar vardı. Bir tarafta kendisini onlardan saydığı halde İslâm'ın ve müslümanların kötülüğünü isteyen ve dâimâ günah işleme düşüncesi içinde olan kalbi hastalıklı kimseler vardı. Bir tarafta da müslümanların huzurunu ve moralini bozmak için, Medine'de müslümanların büyük bir yenilgiye uğradıkları, falan yerde müslümanlara karşı büyük bir ordu hazırlandığı, Medine'nin âni bir saldırı tehdidi altında bulunduğu gibi asılsız haberleri yayan kimseler vardı. Bu kötülük odağı kimseler, aynı zamanda insanların kafasında şüpheler uyandırmak ve müslümanların ahlâkî üstünlüklerinin tesirini yok etmek için Rasûlullah (s.a.v.) ve diğer müslümanların âile hayatıyla ilgili hayalî hikâyeler uydururlardı. Bu hususta Allah'ın emri, İslâm toplumunda bu tür fitne ve fesatları yayanların gelişip güçlenmesine asla fırsat vermemektir. İlâhî kanunların uygulandığı bir toplumda, bu tür kimseler öncelikle durumlarını düzeltmeleri için ikaz edilirler. Buna rağmen hâlâ bu kötü hal ve hareketlerinde ısrar ederlerse, şiddetli bir muâmeleye tâbi tutulup ortadan kaldırılırlar.

Bu onların dünyadaki cezasıdır. Âhiretteki ebedî cezaya gelince:

يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِۜ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِۜ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَاَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًاۙ ﴿٦٤﴾ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًاۚ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًاۚ ﴿٦٥﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِى النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا اَطَعْنَا اللّٰهَ وَاَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا اِنَّا اَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَاَضَلُّونَا

كَبِيرًا ﴿٦٨﴾السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا اٰتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا

63. Rasûlüm! Sana insanlar kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar. De ki: "Onunla ilgili kesin bilgi ancak Allah'ın nezdindedir." Nereden bileceksin, belki de onun vakti iyice yaklaşmıştır.

64. Şüphesiz Allah kâfirleri ebediyen rahmetinden uzaklaştırmış ve onlara çok kızgın bir ateş hazırlamıştır.

65. Onlar orada ebediyen kalacaklar, kendilerine yardım edecek ne bir dost ne de bir yardımcı bulabileceklerdir.

66. Yüzlerinin ateşte o yana bu yana çevrilip duracağı o gün: "Eyvâh bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, keşke Peygamber'e itaat etseydik!" diye inleyeceklerdir.

67. Sonra da: "Rabbimiz biz önderlerimize ve büyüklerimize uyduk, onlar da bizi doğru yoldan saptırdılar."

68. "Rabbimiz onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lânetle rahmetinden mahrum et!" diyeceklerdir.

Rasûlullah (s.a.v.)'e bir adam geldi ve:

"–Yâ Rasûlallah! Kıyâmet ne zamandır?" dedi. Efendimiz (s.a.v.):

"–Kıyâmet için ne hazırladın?" diye sorunca o da:

"–Allah ve Rasûlü'nün muhabbetini..." cevabını verdi. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz:

"–Öyleyse sen sevdiğinle beraber olacaksın" buyurdu." (Müslim, Birr 163)

Peygamberlere karşı gelenlerin ve çeşitli eziyetlerle onları incitenlerin fecî akıbetleri haber verildikten sonra buyruluyor ki:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذ۪ينَ اٰذَوْا مُوسٰى فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا
قَالُوا ۜ وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَج۪يهًا ﴿٦٩﴾

69. Ey iman edenler! Siz de bir vakit Mûsâ'ya eziyet eden kimseler gibi olmayın ki, neticede Allah, hakkında söyledikleri bütün yakışıksız sözlerle onun hiçbir alakası olmadığını ortaya çıkarmıştı. O, Allah katında pek şerefli ve itibarlı bir kuldu.

Hz. Mûsâ'ya yapılan eziyetle alakalı olarak Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"İsrâiloğulları çıplak yıkanıyorlardı. Mûsâ (a.s.) ise, güzelce örtünürdü ve bedenini saklardı. Bir kesim onun hakkında: «Onun hayaları i kindir ve onun baras hastalığı vardır, yahut da, onda ba ka bir hastalık bulunmaktadır» demi lerdi. Bir gün am topraklarında bulunan bir pınarda yıkanmaya gitti. Elbiselerini bir ta ın üzerine bıraktı.

Ta elbisesiyle birlikte uçup gitti. Mûsâ çıplak olarak ta ın arkasından gidiyor ve: «Ey ta elbisemi ver, ey ta elbisemi ver» diyordu. Nihâyet bu hâliyle İsrâiloğulları'ndan bir topluluğun yanına kadar geldi. Baktıklarında onun kendi aralarında yaratılı ı en güzel ve sureti en mutedil birisi olduğunu anladılar. Söylediklerinin hiçbirisi onda yoktu. İ te bu âyette anlatılan husus budur." (Buhârî, Gusl 20; Müslim, Hayz 75)

Yahudilerin bunun dışında da Mûsâ (a.s.)'a yaptıkları eziyetler vardı. Allah Teâlâ bu hususlarda hep Hz. Mûsâ'ya yardımcı olmuş ve onu aklamıştır. Bu âyetten anlaşıldığına göre, müslümanlar arasında iman henüz kalplerine tam yerleşmemiş olanlar, çeşitli vesilelerle Rasûlullah (s.a.v.)'i suçluyor, ona eziyet ediyorlardı. Hz. Zeynep'le evliliği etrafında koparılan dedikodulara katılanlar olduğu gibi, Hz. Âişe'ye atılan çirkin iftirâya iştirak edenler de olmuştu. Bazan da ganimetlerin taksimi hususunda hakkına râzı olmayıp, Efendimiz (s.a.v.)'i üzücü davranışlarda bulunanlar oluyordu. (bk. Buhârî, Edeb 53; Müslim, Zekât 145)

O halde:

Doğru Söyleyin

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدٖيدًاۙ ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ
اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۜ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظٖيمًا ﴿٧١﴾

70. Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve her zaman doğru ve yerinde söz söyleyin.

71. Böyle yapın ki Allah, amellerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Artık kim Allah ve Rasûlü'ne itaat ederse elbette büyük bir başarıya ulaşmış olur.

Peygamber Efendimiz (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Bana şu altı şey hakkında söz verin, ben de size cennet için kefil olayım:

- *Konuştuğunuz zaman doğru konuşun!*
- *Vaatte bulunduğunuz zaman yerine getirin!*
- *Emânet husûsunda güvenilir olun!*
- *İffetinizi koruyun!*
- *Gözlerinizi haramdan muhâfaza edin!*
- *Ellerinizi haramdan uzak tutun!"* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 323)

Fakat bahsedilen bu hususları aksatmadan tatbik edip müjdelenen başarıya ulaşmak o kadar kolay değildir. Gelen âyet-i kerîmede verilen temsilden de anlaşılacağı gibi, bu nimetin bedeli oldukça ağırdır. Bunu yerine getirebilmek için gerçekten çok büyük bir çalışma ve gayretin olması gerekmektedir:

اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَحْمِلْنَهَا
وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُۜ اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًاۙ ﴿٧٢﴾ لِيُعَذِّبَ
اللّٰهُ الْمُنَافِقٖينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكٖينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللّٰهُ عَلَى
الْمُؤْمِنٖينَ وَالْمُؤْمِنَاتِۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿٧٣﴾

72. Şüphesiz biz emâneti göklere, yere ve dağlara arz ettik de onlar onu yüklenmekten çekindiler ve onun sorumluluğunu yerine getirememekten korktular. Ne var ki, onu insan yüklendi. Bunca kabiliyet ve nimetlerle donatıldığı halde yüklendiği emânetin hakkını veremeyen insan ne kadar zâlim, ne kadar câhildir.

73. Bunun içindir ki Allah, emânete hiyânet eden münafık erkek ve münafık kadınlarla müşrik erkek ve müşrik kadınlara hak ettikleri cezayı

verecek; emâneti hakkiyle taşıyan mü'min erkek ve mü'min kadınların ise tevbesini kabul buyurup onlara husûsî rahmetiyle muâmele edecektir. Zira Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Burada ifade buyrulan الْأَمَانَةَ (emânet), sayısız maddî ve mânevî imkânlarla donatılan ve kendisine akıl, irade, hürriyet gibi fevkalâde husûsiyetler verilen insanın mesul tutulduğu "kulluk emâneti"dir. Bu sebeple âyetteki "emânet" kelimesi müfessirler tarafından daha ziyâde "farzlar, haramlar, dinî mükellefiyetler" olarak izâh edilir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXII, 66; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXV, 202) Allah'ın emir ve yasaklarını bildiren tek vasıta ise peygamberlere inen ilâhî kitaplardır. Bunların sonuncusu, en mükemmeli ve cihanşumûl olanı ise şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm'dir. Dolayısıyle Kur'an'ın itikâdî, amelî, ahlâkî, içtimâî, siyâsî, iktisâdî tüm sahalarda ihtiva ettiği hükümlerin îfası bütün âlemlere, göklere, yere ve dağlara teklif edildiği halde onlar bu sorumluluğu yerine getirememekten ve altında ezilmekten korkarak çekinmişlerdir.

Netice itibariyle bu teklifin hakikî veya mecazî olması arasında bir fark yoktur. Zira Allah Teâlâ'ya göre ikisi de aynı derecede mümkündür. Ne var ki insan bunu yüklenmiştir. Dağların taşların kaldıramayacağı yükün altına insan girmiştir. Nitekim bu konuyla yakın ilgisi bulunan diğer bir âyette:

"Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağın tepesine indirseydik, sen onu Allah korkusundan başını eğip paramparça olduğunu görürdün. Biz bu misâlleri insanlara veriyoruz ki, etraflıca düşünüp gerekli dersi alsınlar" (Haşr 59/21) buyrularak o yüksek, haşmetli ve kaskatı dağların Kur'ân-ı Kerîm'in dehşetinden ve ahkâmının ağırlığından o derece müteessir olacağı, Allah'ın emirlerine saygı ile çatlayıncaya kadar itaat ve inkıyâd edip secdelere kapanacağı ifade edilmiştir.

Burada yüklendiği emâneti taşıyıp taşıyamama açısından insanın "çok zâlim" ve "çok câhil" şeklindeki iki vasfına dikkat çekilmektedir. Bu iki vasıf insanın fıtratında kökleşmiş olan mezmûm iki vasıftır. Zâlim; ölçme ve değerlendirmelerinde hata etmeye, ayrıca haksızlık yapmaya çok meyyâl, sorumluluğun hakkını yerine getirmede çok zayıf kimse demektir. Câhil de gerçek bilgiden mahrum, hal ve hareketlerinde hep nefsine yenik düşen anlamındadır. İnsan ancak sözkonusu iki kötü vasfını iyiye çevirdiği ölçüde yüklendiği bu ağır emâneti taşıma güç ve istidâdı elde edecektir. Buna göre, zulmün zıddı "adâlet"tir. Adâlet, aynı zamanda amel-i sâlih mânasında kullanıldığından, zulme düşmemek için bolca sâlih amel işlemeye gayret etmek gerekmektedir. Nitekim, Asr sûresinde insanın hüsrândan kurtulması için sâlih

amel sahibi olmasının zarûretinden bahsedilir. Cehâletin zıddı ise “ilim”dir. İlmin de zâhirî ve bâtınî olmak üzere iki yönü vardır. Gerçek ilmin ve hakikî alimin târifi âyet-i kerîmede şöyle yapılmaktadır:

“Şimdi düşünün, bu cehennemlik kimse mi daha iyidir; yoksa gece saatlerinde secde ederek ve ayakta durarak ibâdet eden, âhiret azabından sakınan ve Rabbinin rahmetini uman tertemiz bir mü’min mi? De ki: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak gerçek akıl ve idrâk sahipleri düşünüp ders çıkarırlar.” (Zümer 39/9)

Hâsılı insan, ancak kuvvetli bir imanla birlikte sâlih ameller işleyip zâhirî ve bâtınî ilmini irfâna dönüştürebildiği nisbette “zalûm” ve “cehûl” sıfatlarından kurtulabilecektir. Mânevî hastalıklarını tedâvî için ilmî sermâyenin yanında kalbî sermâyeyi de tedârik ederek, böylece dağların taşıyamadığı o büyük emâneti taşımaya peyderpey liyakat kazanacaktır. Böylece insan yüklendiği emâneti iyi koruyup hakkını verdiği nispette mahlukâtın en şereflisi olma mevkiine yükselecektir.

Bu sûre netice itibariyle Allah’a ve Rasûlü’ne itaat edip, gerçek bir iman ve amel-i sâlihle kulluk emânetini yerine getirenlerin en büyük feyze erip Cenâb-ı Hakk’ın cemâline kavuşacaklarını müjdeler. Şüphesiz bu da en büyük nimet ve pek büyük bir mazhariyettir. Bu nimetler elbette Allah Teâlâ’ya dâimî bir hamdi ve sürekli bir şükrü gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan şimdi gelen Sebe’ sûresinin “Elhamdülillâh” diye başlaması pek münâsip düşmektedir:

34- SEBE' SÛRESİ

سُورَةُ سَبَاءٍ

34. SEBE’ SÛRESİ

Sebe’ sûresi Mekke’de nâzil olmuştur. 54 âyettir. İsmini, 15. âyette geçen ve Yemen’de bir kavmin ismi olan Sebe’ kelimesinden almıştır. Resmi tertibe göre 34, iniş sırasına göre 58. sûredir.

Konusu

Sûrede, diğer Mekkî sûrelerde olduğu gibi esâsen tevhid, nübüvvet ve âhiret mevzuları işlenir. Bir taraftan Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman’ın dünya saltanatı misâl verilip dünya nimetlerinin ancak şükürle devam edeceği belirtilir. Bir taraftan da, aynı dönemde yaşayan Sebe’ halkının maddî zenginlik ve refahları misâl verilip nankörlük edilince nimetlerin nasıl geri alındığı dersi verilir. Kendileri inanmadıkları gibi zayıf insanları da dinden döndüren müstekbirlerle onlara kanan mustaz‘aflar arasında mahşerde vuku bulacak bir cedelleşme manzarası arz edilerek, mal ve evlatlarının çokluğuna güvenip müslümanların fakirliği ile alay eden kibirli müşriklere hazin âkibetleri seyrettirilir. Çünkü iman ve sâlih amel olmadığı sürece mal da evlat da insana bir fayda sağlamayacaktır. Hepsinin âkıbeti hüsrândır. Ancak Allah yolunda harcanan küçük büyük ne olursa, Allah onun dünyada da âhirette de karşılığını verecektir. Sûrenin sonunda inkârcılar tek tek Allah’ı birlemeye dâvet edilerek, bâtılın yok olup gideceği, hakkın ise bütün yücelik ve haşmetiyle gâlip geleceği müjdesi verilir.

Kıyâmet Mutlaka Olacak

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ
فِي الْاٰخِرَةِۜ وَهُوَ الْحَك۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿١﴾ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ
وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا يَعْرُجُ ف۪يهَاۜ وَهُوَ الرَّح۪يمُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Bütün övgüler, göklerde ve yerde bulunan her şeyin gerçek sahibi olan Allah'a mahsustur. Âhirette de övgülerin tamamı yine O'na aittir. O, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır, her şeyden hakkiyle haberdârdır.

2. O, yere ne giriyor ve oradan ne çıkıyorsa, gökten ne iniyor ve oraya ne yükseliyorsa hepsini bilir. O, pek merhametlidir, çok bağışlayıcıdır.

Dünyada olduğu gibi âhirrette bütün hamdler Allah'a aittir. Nitekim cennetliklerin büyük bir mânevî haz ve iştiyak içinde Allah'a hamd edecekleri şöyle haber verilir:

"Bize verdiği sözü yerine getiren ve cennette istediğimiz yerde oturmak üzere bizi bu ebediyet yurduna vâris kılan Allah'a hamdolsun! Sâlih ameller işleyenlerin mükâfatı ne güzel!" (Zümer 39/74. Ayrıca bk. A'râf 7/43; Yûnus 10/10; Fâtır 35/34-35)

Allah اَلْحَك۪يمُ (Hakîm)dir; her türlü hükmü ve işi hikmetli ve sağlamdır. O, hikmetiyle dünyayı âhirete, âhireti dünyaya bağlayarak iki âlemin işlerini en muhkem bir şekilde idâre eder. O اَلْخَب۪يرُ (Habîr)dir; her şeyin sırrını, mâhiyetini, önünü ve sonunu bilir; işlerini bilerek idâre eder. O اَلْعَل۪يمُ (Alîm)dir; her şeyi hakkiyle bilir. Özellikle:

• Yere, toprağa girenleri: Yağan yağmurları, gömülen ölüleri, ekilen ekinlerı, orada saklanan hazineleri,

• Yerden çıkanları: Hayvanları, bitkileri, madenleri, buharları, kokuları, sıcaklığı, soğukluğu,

• Gökten inenleri: Yağmuru, karı, şimşeği, yıldırımı, meteoru, kayan yıldızı, aydınlığı, diğer maddî ve mânevî güçleri ve melekleri,

• Gökyüzüne yükselenleri: Buharları, çeşit çeşit gazları, bir kısım maddeleri, güçleri, melekleri, ruhları, duâları, bunları taşıyıp götürenleri bilir.

O, اَلرَّح۪يمُ (Rahîm)dir; bu güzel ve sayısız nimetleri görüp bunlara şükreden ve bunları kendine ihsân buyuran Rabbine hamd eden kullarına rahmetiyle muâmele eder. O اَلْغَفُورُ (Gafûr)dur; bu hususta kusurları olup kendinden bağışlanma dileyenleri bağışlayıcıdır.

Bütün bunlara rağmen:

وَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَا تَأْت۪ينَا السَّاعَةُۜ قُلْ بَلٰى وَرَبّ۪ي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ
الْغَيْبِۚ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَٓا
اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَٓا اَكْبَرُ اِلَّا ف۪ي كِتَابٍ مُب۪ينٍۙ ﴿٣﴾ لِيَجْزِيَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَر۪يمٌ ﴿٤﴾ وَالَّذ۪ينَ
سَعَوْ ف۪ٓي اٰيَاتِنَا مُعَاجِز۪ينَ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَل۪يمٌ ﴿٥﴾

3. İnkâra saplananlar: “Başımıza öyle kıyâmet falan kopacak değil” diyorlar. De ki: “Duyular ötesi âlemi çok iyi bilen Rabbime yemin olsun ki, kıyâmet mutlaka başınıza patlayacaktır. Ne göklerde ne de yerde zerre[1] ağırlığınca bir şey bile O’ndan gizli kalamaz. Bundan daha küçük ve daha büyük ne varsa hepsi apaçık bir kitapta kayıtlıdır.

4. Bu böyledir; çünkü Allah, iman edip sâlih ameller işleyenleri mükâfatlandıracaktır. Onlar için büyük bir bağışlanma ve çok güzel, bol, değerli ve arkası kesilmeyecek bir rızık vardır.

5. Âyetlerimizi iptal edip hükmünü geçersiz kılmak için birbirleriyle yarışırcasına çalışanlara gelince, onlara en kötüsünden pek acı bir azap vardır.

O zaman henüz müşrik olan Ebû Süfyan’ın, Mekkeli kâfirlere: “Lât ve Uzzâ adına yemin ederim ki, kıyâmet bize ebediyen gelmeyecek ve biz asla diriltilmeyeceğiz” demesi üzerine bu âyetler nâzil oldu. (Kurtubî, *el-Câmi*‘, XIV, 260)

Kur’an’ın haber verdiği hakîkatler karşısında gerçek ilim sahiplerinin hâline gelince:

وَيَرَى الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ الَّـذ۪ٓي اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّۙ
وَيَهْد۪ٓي اِلٰى صِرَاطِ الْعَز۪يزِ الْحَم۪يدِ ﴿٦﴾

6. Kendilerine ilim verilmiş olanlar, şunu açıkça görmektedirler ki, sana

Rabbinden indirilmiş olan bu Kur'an gerçeğin tâ kendisidir ve insanları, karşı konulamaz kudret sahibi ve her türlü övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna iletmektedir.

Vahiy ve peygamberlik hakkında geleneksel bir bilgiye sahip olan Ehl-i kitap âlimleri Kur'an'ın Allah kelâmı olduğunu bildikleri gibi, her biri Allah'ın bir kanununu keşfetmek için konmuş olup Allah'ın isim ve sıfat tecellilerini tanıtan Fizik, Matematik, Astronomi, Jeoloji, Botanik, Biyoloji… gibi ilim sahalarında iman nazarıyla araştırma yapan âlimler de, elde ettikleri neticeleri Kur'an'la mizan ettikleri zaman, onlar da kesinlikle Kur'an'ın ilâhî bir kelâm olduğunu anlayacaklardır. Nitekim günümüzde bunun pek çok misâli yaşanmaktadır. Bunlardan biri şöyledir:

Tayland, Cayn-Mayn Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Tajaket Tajason'a bir tıp konferansında Kur'ân-ı Kerîm'deki ilmî hakîkatlerden bahsedildiğinde, önce bunları kayda değer bulmamış ve: "Buna benzer bilgiler, bizim oralardaki Buda dîninin kutsal kitaplarında da var" demişti.

Ancak, bunun ispatının istenmesi üzerine yaptığı araştırmalarda iddiâ ettiği bilgilerin hiçbirine rastlayamadı. Tekrâr Kur'ân-ı Kerîm'deki açıklamaları inceledi ve önceki davranışından dolayı pişman oldu. Bu hususta tartıştığı müslüman ilim adamlarından özür dilemek zorunda kaldı.

Daha evvel Tajason, azapla alâkalı bir çalışma yapmış ve şu neticelere ulaşmıştı:

"Deriler ateşte yanıp hissiyât yok olunca, yeniden aynı kâbiliyeti kazanacak bir durum gerekmektedir. Yani azap deriler üzerinde tahakkuk ettiği için, deriler yana yana içindeki sinirler tahrîş olur ve devre dışı kalır ki, bu, azâbın artık hissedilmemesi demektir. Çünkü beyin, idâre ettiği hissetme işini deri vâsıtasıyla komuta etmektedir. Diğer bir ifadeyle deri, sinirlerin vazîfesini icrâ ettiği bir alandır. Dolayısıyla deriler yanarak kömürleştiğinde, sinirlerin vazîfe yapması artık mümkün değildir. Yeni bir deri giydirilmesi zarûridir. Ancak yeni bir deri yaratılıp vücûda giydirildiğinde ise, azâbı tadacak sistem tekrâr kurulmuş olur."

Bu ilmî neticelere varan Tajason'a şu âyet gösterildi:

"Âyetlerimizi inkâr edenleri pek yakında korkunç bir ateşe sokacağız. Onların derileri kızarıp kavruldukça, yerlerini başka derilerle değiştireceğiz ki, azabı hiç aralıksız tatmaya devam etsinler. Şüphesiz ki Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır." (Nisâ 4/56)

Tajason, bu âyet-i kerîmenin şok tesiri altında kaldı. Kur'ân'ın bir beşer kelâmı

olamayacağına dâir îtirâfta bulundu. Memleketine döndüğünde yaptığı ilk konferansında talebelerinden beş kişi iman etti. Nihâyet kendisi de Riyâd'da yapılan sekizinci tıp kongresinde kelime-i şehâdet getirerek sevinçle "Ben de müslüman oldum!" diye haykırdı ve bundan sonraki ömrünü Kur'an'a adadı.

İlim ehli nazarında Kur'an'ın hakikati güneş gibi zuhûr ederken:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ
مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾ أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ
بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾
أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
إِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٩﴾

7. Küfürde saplanıp kalmış olanlar, birbirlerine alaylı alaylı şöyle diyorlar: "Size, tamâmen dağılıp paramparça olduktan sonra, evet bu halde iken, yepyeni bir hayatla tekrar dirileceğinizi söyleyen bir adamı gösterelim mi?"

8. "Bu adam, Allah adına yalan mı uyduruyor, yoksa onda bir delilik mi var?" Hayır! Böyle bir şey yok! Fakat âhirete inanmayanlar azapta ve derin bir aldanış içindeler.

9. Peki onlar, kendilerini önlerinden arkalarından ve bütün çevrelerinden kuşatan göğe ve yere bakmazlar mı? Dilesek onları yerin dibine geçirir veya üzerlerine gökten parçalar düşürürüz. Elbette bunda, samimiyetle Allah'a yönelen her kul için bir ibret, bir ders vardır.

Peygamberimiz'i ve Kur'an'ı yalanlayanlara iki şekilde cevap verilmektedir:

• Âhirete iman etmeyenler dünyada da azap içindedirler, âhirette de azap içinde olacaklardır. Dünyadaki azap; ulvî bir gâyeden mahrumiyet, geleceğe yönelik ümitsizlik, karamsarlık, ölümden kaçış ve âhiret inancı yerine nefsâni ihtiraslarını ikâme etmenin doğurduğu ıstıraplardır. Âhiretteki azap ise cehennemdir. Yine onlar, iman nimetinden mahrumiyetleri sebebiyle derin bir sapıklık içindedirler.

• Göklere ve yere ibret nazarıyla bakan insan, kendisinin her yönden ilâhî kudret tarafından çepeçevre kuşatıldığını anlar. Öyle bir kudret ki, istese gökyüzünü parçalayıp üzerimize düşürebilir; istese yeri yarıp bizi içine

gömebilir. İşte bu kudret sahibi, bizi öldükten sonra da kendi hâlimize bırakmayacaktır. Kesin fikirli, inatçı ve dik başlı olmayan, bilakis samimiyetle Allah'tan gelen hidâyeti araştıran herkes, göklere ve yerlere bakarak bir çok ders ve ibret alabilir. Fakat gönlünü Allah'tan çevirenler, kâinatta olan her şeyi zâhiren görseler de, bunların ilâhî kudreti gösteren ne büyük deliller olduğunu anlamazlar.

Şimdi, samimiyetle Rabbine yönelip maddî-mânevî nice lutuflara erişen kullara misâl olmak üzere şöyle buyruluyor:

Üçüncü âyette küçüklüğü ifade etmek üzere ذرة (zerre) kelimesi kullanılmaktadır. Zerre, bütünün özelliklerini taşıyan en küçük parça olarak alındığında, bundan molekül anlaşılır. Ondan daha küçüğü de atom demek olur. Şâyet zerreyi bugünkü anlayışa uygun şekilde atom olarak anlarsak, ondan küçük olan şey de atom-altı parçacıklar olur. Her iki şıkta da, Kur'an'ın "zerreden daha küçük" olarak haber verdiği şeyin altında keşfi geleceğe ait ilmî bir gerçeğin varlığı belli olmaktadır. Ayrıca "atom ağırlığı" olsun, "molekül ağırlığı" olsun, bunlar birer birim olarak bilimde yer almıştır. Âyetteki "zerre ağırlığı" deyimi, bu açıdan da dikkat çekmektedir. Açıkçası Kur'an, indirilişinden yüzyıllarca sonra gelecek insanlarla konuşurken onların dilini kullanıyor. Biz de bunu dinliyor ve onun Allah kelâmı olduğunu tasdik ediyoruz. (Kandemir ve diğerleri, *Meâl*, II, 1471)

Şükreden Kullarım Azdır

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ مِنَّا فَضْلًاۜ يَا جِبَالُ اَوِّب۪ي مَعَهُ وَالطَّيْرَۚ وَاَلَنَّا لَهُ
الْحَد۪يدَۙ ﴿١٠﴾ اَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا صَالِحًاۜ
اِنّ۪ي بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿١١﴾

10. Biz Dâvûd'a tarafımızdan büyük bir lutufta bulunduk: "Ey dağlar! Onunla beraber tesbih edin. Ey kuşlar, siz de!" buyurduk. Demiri onun için yumuşattık.

11. Ona şöyle emrettik: "Vücudun gerekli yerlerini örtüp koruyacak büyüklükte zırhlar yap ve onların yeterli ölçü ve sağlamlıkta olmasına dikkat et!" Siz de ey mü'minler, sâlih ameller işlemeye bakın; çünkü ben bütün yaptıklarınızı görüyorum.

Hz. Dâvûd'a verilen diğer lutuflara ilaveten iki müstesnâ lutuftan bahsedilir:

Birincisi; dağların ve kuşların onunla beraber Allah'ı tesbih etmesi. Hz. Dâvûd'un öyle güzel ve tesirli sesi vardı ki, Allah'ı zikir ve tesbihe başladığı zaman dağlar da onun zikrine katılır, kuşlar da gruplar hâlinde onunla birlikte tesbih ederlerdi. Nitekim bu hususu açıklayan diğer âyet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

"Biz, dağları onun emrine verdik de, akşam sabah onunla birlikte Allah'ın sınırsız kudret ve yüceliğini tesbih ederlerdi. Etrafında toplanan kuşları da. Hepsi birden tesbih, duâ ve yakarışlarla Allah'a yönelir, O'nun iradesine boyun eğerlerdi." (Sâd 38/18-19. Ayrıca bk. Enbiyâ 21/79)

İkincisi; elinde demirin yumuşaması ve bununla savaşlarda insanı ölümcül tehlikelerden koruyacak zırhlar yapması. Nakledildiğine göre demir, ateşte eritmeksizin Allah'ın lutfuyla Dâvûd (a.s.)'ın elinde mum, hamur veya çamur gibi olurdu. Çekiç gibi bir alet kullanma ihtiyacı duymadan demire istediği şekli verirdi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXII, 82) Böylece Cenâb-ı Hak ona demiri işleme sanatını bahşetmiş; demiri işleyip ondan bedeni tamâmen örten geniş zırhlar yapmasını ilham etmişti. Rivâyete göre zırh daha önce demir levhalar hâlinde yapılırdı. İlk defa küçük demir halkaları birbirine ekleyip zırh yapan Hz. Dâvûd olmuştur. Bu sebeple Allah Teâlâ ona zırh yaparken onun daha hafif ve daha iyi koruyucu olması için imal ettiği küçük demir halkaları birbirine güzelce eklemesini, ölçüleri iyi ayarlamasını ve halkalar arasında boşluk bırakmamasını emretmiştir.

Âyet-i kerîmedeki **“Siz de ey mü’minler, sâlih ameller işlemeye bakın; çünkü ben bütün yaptıklarınızı görüyorum”** (Sebe’ 34/11) emri ve ikâzı, Hz. Dâvûd’a iman etmiş mü’minlere olabileceği gibi, kıssadan çıkarılacak bir hisse olarak, Muhammed (s.a.v.) ümmetine de tevcih edilebilir. Buna göre bizlerin de, Allah’a ibâdet ve taatta güzel ameller yapacağımız gibi, demiri işleme, ondan savaş aletleri yapma ve böylece müslümanları şer güçlerin taarruzundan koruma bakımından daha güzel faaliyetlerde bulunmamız istenmektedir.

Hz. Dâvûd’un oğlu Süleyman (a.s.)’a gelince:

وَلِسُلَيْمٰنَ الرّ۪يحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌۚ وَاَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِۜ
وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّه۪ۜ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا
نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّع۪يرِ ﴿١٢﴾ يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَٓاءُ مِنْ مَحَار۪يبَ
وَتَمَاث۪يلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍۜ اِعْمَلُٓوا اٰلَ دَاوُ۫دَ
شُكْرًاۜ وَقَل۪يلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ ﴿١٣﴾

12. Süleyman’ın emrine de rüzgârı verdik. Onunla sabah gidişte bir aylık, akşam dönüşte de bir aylık yol alırdı. Erimiş bakırı onun için kaynağından sel gibi akıttık. Cinlerden de, Rabbinin izniyle onun maiyetinde çalışanlar vardı. Onlardan kim emrimizden biraz sapsa, ona hemen çok yakıcı ateş azabından tattırırdık.

13. Cinler Süleyman’ın isteğine göre mâbetler, kaleler, heykeller, havuz büyüklüğünde çanaklar, leğenler, yerinden sökülemez sabit kazanlar yapıyorlardı. Ey Dâvûd ailesi! Allah’a şükür olacak ameller işleyin. Doğrusu kullarımdan gereği gibi şükredenler pek azdır.

12. âyette geçen اَلْغُدُوُّ (ğudüv) kelimesi sabahtan öğleye kadarki, اَلرَّوَاحُ (ravâh) kelimesi de öğleden güneşin batımına kadarki zaman dilimini ifade eder. Anlaşılan o ki Hz. Süleyman bir gün içerisinde birkaç saatlik bir mesai ile, o zamana göre normal şartlarda iki ay sürecek bir seyahati gerçekleştirebiliyordu. Demek ki rüzgâr onun için günümüzdeki uçak seviyesinde bir ulaşım aracı vazîfesi görmekteydi.

Hz. Süleyman’ın emrinde çalışan insanlar olduğu gibi, onun önünde ve kontrolünde çalışan bir kısım cinler de vardı. Bunlar, insanlara göre daha güçlü, kuvvetli ve maharetli olduklarından Süleyman (a.s.) ağır ve zor işleri onlara yaptırırdı. Âyet-i kerîmede onların:

مَحَار۪يبُ (mehârîb): Mâbedler, görkemli binâlar, saraylar, korunaklı kaleler,

تَمَاثِيلَ (temâsîl): Timsaller, nakışlar, inşâ edilen muazzam binaları süsleyecek resimler. İslâm'da heykel yapmak haramdır. Tevrat'ın hükmüne göre de heykel yapmak haram kılınmıştı. Tevrat'ın hükmüne göre amel eden bir peygamber olduğu bilinen Hz. Süleyman'ın, haram olan bir şeyi yapması veya yaptırması söz konusu olamaz. Dolayısıyla bundan maksat, haram olmayan manzara resimleri ve nakışlar olmalıdır.

جِفَانٍ (cifân): Büyük havuzları andıran çanaklar, leğenler,

قُدُورٍ (kudûr): Büyüklükleri sebebiyle yerlerinden taşınamayan, kımıldatılamayan kocaman kazanlar yaptıkları haber verilir. Demek Hz. Süleyman misafirleri çok olan ve onlara ikramı seven son derece cömert bir insandı.

Bunlar Allah Teâlâ'nın büyük ihsânları olduğu için, Cenâb-ı Hak Dâvûd ailesini şükre, devamlı şükür sayılabilecek ameller işlemeye ve hakkiyle şükretmeye dâvet etmektedir. Bu hitap, nimet sahibi herkes için geçerlidir.

Rivâyete göre, Süleyman (a.s.) kendisi arpa ekmeği yer, buna karşılık âile halkına kaba undan yapılmış ekmek yedirir, yoksullara ise has undan ekmek yedirirdi. O, hiçbir zaman karnını tıka basa doyurmazdı. Kendisine niçin böyle yaptığı sorulunca da: "Karnımı doyurursam, açları unutmaktan korkarım" derdi. Bu da ancak pek az kimsenin başaracağı bir şükür çeşididir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XIV, 277)

Büyük bir saltanata sahip olsa da, insanlarla birlikte cinlere ve hayvanlara bile hükmetse de Hz. Süleyman da neticede ölümlü bir insandı. Ecel onu da yakaladı:

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلٰى مَوْتِهٖٓ اِلَّا دَٓابَّةُ الْاَرْضِ تَأْكُلُ

مِنْسَاَتَهُۚ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ اَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٤﴾

14. Süleyman'ın ölümünü takdir edip canını aldığımızda, son derece ağır işlerde çalışan cinler, onun öldüğünü ancak üzerine dayandığı değneğini kemiren bir ağaç kurdu sayesinde fark edebildiler. Değnek kırılıp Süleyman yere yıkılınca anlaşıldı ki, eğer cinler gerçekten duyularının ötesinde olup bitenleri bilmiş olsalardı, Süleyman öldüğü halde, kendilerini böyle zelil ve perişan eden ağır işleri yapmaya devam etmezlerdi.

Kur'an'ın beyânına göre müşrikler cinleri Allah'a ortak koşuyor, onları Allah'ın çocukları olarak kabul ediyor ve onlara sığınıyorlardı. (bk. En'âm 6/100; Sâffât 37/158; Cinn 72/6) Yine onlar, cinlerin gaybı bildiklerine inanıyor ve gayb

bilgisini elde edebilmek için onlara yöneliyorlardı. İşte Allah Teâlâ, Hz. Süleyman'ın vefatı münâsebetiyle verdiği canlı bir misâlle cinlerin gaybı bilmediklerini beyân ederek müşriklerin saplandıkları bu inançların tamâmen asılsız ve yanlış olduğunu bildirir.

Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman'ın kıssalarından birer kesit sunan bu âyetlerin beyân ettikleri çeşitli mânalar arasında bir de bilim ve teknik alandaki gelişmelere işaret ettikleri sezilir. Cenâb-ı Hak, peygamberlere mûcize olarak verdiği nimetlerle bir yönden onların nübüvvetlerini ispat ederken, bir yönden de kâinata koyduğu ilmî kanunlardan istifade işinde peygamberlerin örnek alınmalarını işaret yoluyla teşvik eder. Burada Dâvûd (a.s.)'ın dağları konuşturmasında gramofon, plak, teyp tekniğine; demirin yumuşatılması ve erimiş bakırın sel gibi akıtılmasında, madenleri işletip sanayii geliştirmeye; Süleyman (a.s.)'ın birkaç saat içinde iki aylık mesafeyi rüzgâra binerek kat etmesinde uçak teknolojisine, Mûsa (a.s.)'ın değneği ile taştan, topraktan su çıkarmasında artezyene, İbrâhim (a.s.)'i, ateşin yakmamasında ateşe dayanıklı maddelerden elbise yapmaya, Îsâ (a.s.)'ın felçlileri hatta ölmüşleri tedavi edip diriltmesinde tıbbî tedavinin en ileri noktalarına; Süleyman (a.s.)'ın ilimde ileri gitmiş vezirinin, takrîben iki bin km uzaklıktan Belkıs'ın tahtını getirmesinde televizyona hatta ışınlayarak eşya nakline teşvik ettiği hissedilir.

Şimdi de, Allah'ın nimetlerine nankörlük edenlerin başlarına ne tür felâketler geldiğini gösteren tarihî bir ibret levhası gösterilmektedir:

Biz Ancak Nankörleri Cezalandırırız

لَقَدْ كَانَ لِسَبَاٍ فٖى مَسْكَنِهِمْ اٰيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمٖينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِنْ
رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَاَعْرَضُوا
فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَىْ اُكُلٍ خَمْطٍ
وَاَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلٖيلٍ ﴿١٦﴾ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ
نُجَازٖى اِلَّا الْكَفُورَ ﴿١٧﴾ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتٖى بَارَكْنَا فٖيهَا
قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا فٖيهَا السَّيْرَ سٖيرُوا فٖيهَا لَيَالِيَ وَاَيَّامًا اٰمِنٖينَ ﴿١٨﴾
فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ اَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادٖيثَ
وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾

15. Doğrusu, Sebe' kavmi için yaşadıkları diyarda çok önemli bir ibret dersi vardı. Oturdukları vâdi sağından solundan, iki taraflı uzayıp giden güzel bahçelerle çevrilmişti. Peygamberleri onlara: "Rabbinizin size bahşettiği nimetlerden yiyin ve O'na şükredin. İşte sizin için ne hoş bir memleket, ne kadar da bağışlayıcı bir Rab!" demişti.

16. Fakat onlar bu dâvetten hoşlanmayıp, şükürden yüz çevirdiler. Biz de üzerlerine, barajlarını yıkan meşhur Arim selini gönderdik de onların o güzelim bahçelerini buruk meyveli, acı ılgınlı ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan virâne bahçelere çevirdik.

17. Nankörlükleri ve peygamberleri yalanlamaları yüzünden onları işte böyle cezalandırdık. Biz zâten çokça nankörlük eden inkârcılardan başkasını cezalandırmayız.

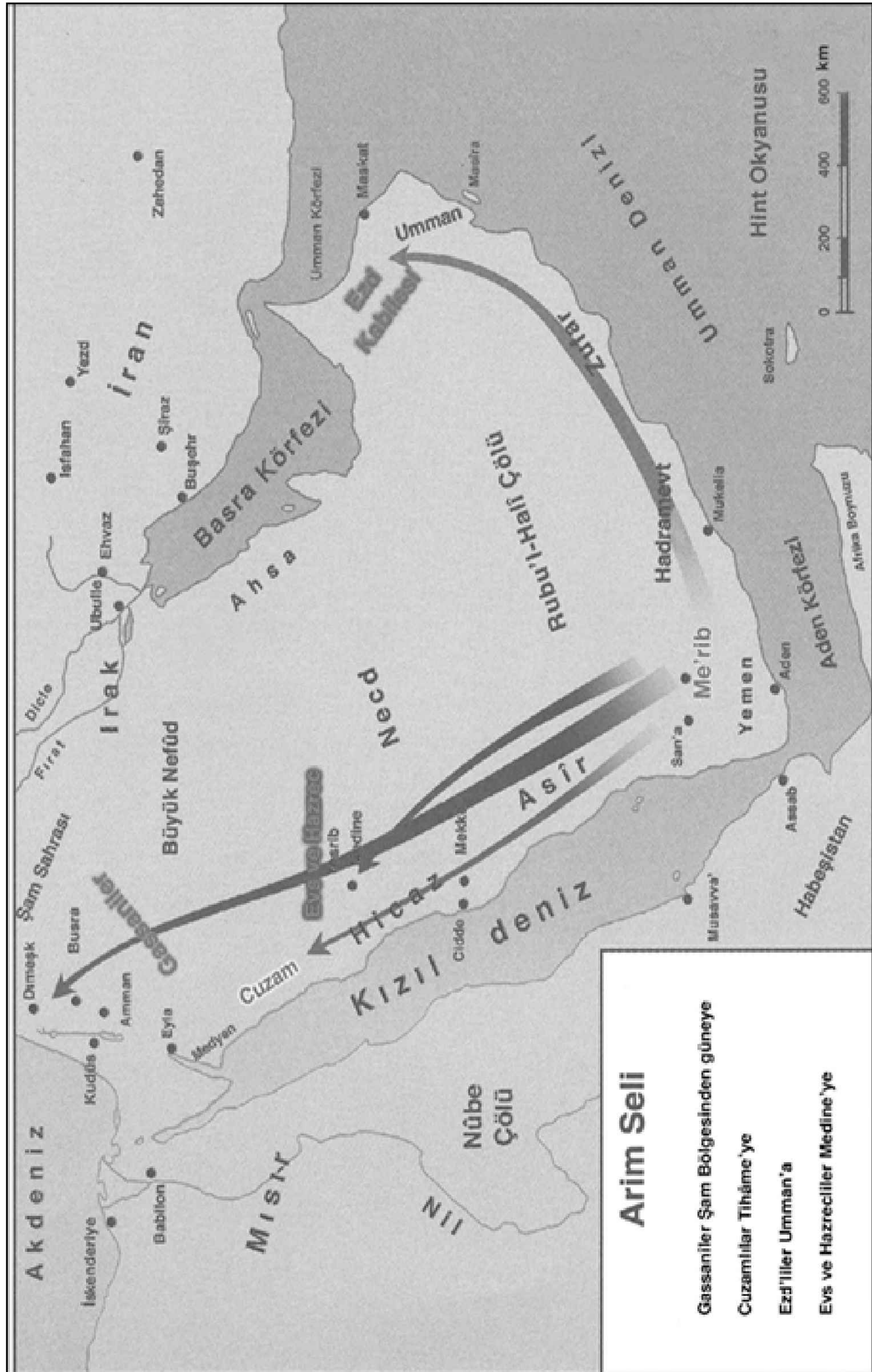
18. Onların yurtlarıyla bereketlerle donattığımız Filistin-Şâm diyarı arasında âdeta sırt sırta vermiş ve biri diğerinden görünebilen nice beldeler meydana getirdik; bunlar arasında da düzenli ve sistemli ulaşım imkânları sağladık. Kendilerine: "Oralarda gece gündüz güven içinde gezip dolaşın!" buyurduk.

19. Fakat onlar: "Rabbimiz! Seyahatlerimizde konaklama yerlerimiz arasındaki mesafeyi artır" dediler ve işledikleri günahlarla kendilerine yazık ettiler. Biz de onları nesilden nesle bir ibret levhası hâlinde aktarılacak efsânelere çevirdik ve tamâmen parçalayıp bölük bölük her

tarafa dağıttık. Şüphesiz bunda zorluklara sabredip nimetlere çokça şükretmesini bilen herkes için nice ibretli dersler vardır.

Önceki kıssada Allah'ın verdiği nimetlere şükreden iki güzel kul misâl verilmişti. Şimdi ise ilâhî nimetlere nankörlük eden bir kavim misâl verilmektedir. Bu, Sebe' kavmidir. Sebe', Yemen'de yerleşmiş bir kabilenin ismi idi. Başkentleri bu günkü San'a civarında yer alan Ma'rib şehri idi. Kurdukları üstün medeniyet dillere destan olmuştu. Ülkenin zenginlik ve refah seviyesi çok yüksekti. Oturdukları vâdinin sağ ve solundan uzayıp giden bağları bahçeleri meşhurdu. Yemen'le Suriye-Filistin arasında güvenli bir yol güzergâhı tesis edilmiş, güzergâh boyunca yerleşim yerleri oluşmuş, böylece emniyet içinde kârlı bir ticâret yapma imkânı doğmuştu. Ancak onlar, güneşe tapan müşrik bir toplumdu. Hz. Süleyman vesilesiyle müslüman olan kraliçe Belkıs zamanında mânen de yükselen bir millet hâline geldiler. (bk. Neml 27/22-44) Daha sonra tekrar şirke ve tefrikaya düştüler. Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler. Sahip oldukları nimetlerin ve emniyetin kıymetini bilemediler. Şükretmedikleri halde daha fazlasını isteme küstahlığında bulundular. Kazanç hırsıyla, fakirleri daha çok soymak için yol konaklarının aralarının uzaklaştırılmasını bilfiil temenni ettiler. Söz ve fiilleriyle Allah'ın azabını celbetmeye başladılar. Nihâyet meşhur Ma'rib barajının çöküşü sebebiyle meydana gelen ve Kur'anî ifadesiyle "Arim Seli" denen büyük bir sel felâketi ile bağları, bahçeleri virâne hâline geldi. Kendileri de oradan mecbûren göç etmek durumunda kaldılar. Böylece eski saltanatları yok oldu; büsbütün parçalanıp darmadağın oldular. Hatta onların bu halleri darb-ı mesel hâline gelmiştir. Bugün bile Araplar, bir topluluğun darmadağın olmasından bahsederken: "Sebe'liler gibi darmadağın oldu" demektedirler.

Sebe' halkının bu ibretli hâli, apaçık düşman olan şeytana uymanın ağır bir bedelinden başka bir şey değildir:

وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾
وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ

هُوَ مِنْهَا فِى شَكٍّۜ وَرَبُّكَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾

20. Gerçekten de İblîs'in insanlar hakkındaki zan ve temennîsi doğru çıktı. Çünkü bir kısım mü'minler dışında herkes ona uyup gitti.

21. Oysa İblîs'in onlar üzerinde bir şeyi yapmaya zorlayıcı hiçbir gücü yoktur. Ancak biz, âhirete inananlarla ondan şüphe edenleri birbirinden ayırıp ortaya çıkaralım diye ona bu fırsatı verdik. Rabbin her şeyi hakkiyle gözetlemekte ve kayda almaktadır.

Şeytana dünyada insanları aldatma ve kandırma yetkisinin verilme hikmeti, âhirete iman edenlerle, onunla alakalı şüphesi olanları birbirinden ayırmaktır. Çünkü bu dünyada insan ancak âhirete inanmakla doğru yola bağlanabilir. Öldükten sonra dirileceğine ve Allah huzurunda amellerinin hesabını vereceğine inanmayan bir kimsenin doğru yolda yürümesi zordur. O kişi mutlaka yoldan sapacaktır. **"Şu da bir gerçek ki, âhirete inanmayanlar doğru yoldan ısrarla sapıyorlar"** (Mü'minûn 23/74) âyeti bunu beyân eder. Çünkü böyle biri, hiçbir zaman kendisinde, doğru yola yürümesini sağlayacak bir mesuliyet şuuru geliştiremez. Doğru yolda olanlar ise, bunun mutlaka âhirette kendilerine faydalı olacağına inandıkları için, o yolda yürümeye devam ederler.

Dolayısıyla insanlara şu gerçeği hatırlatıp:

Allah Gerçeği Söyler

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِۚ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي
السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ
ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهُۜ حَتّٰٓى اِذَا فُزِّعَ عَنْ
قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَاۙ قَالَ رَبُّكُمْۜ قَالُوا الْحَقَّۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾

22. De ki: “Allah’tan başka ilâh sandığınız şeylere istediğiniz kadar yalvarın durun. Bunların size hiçbir faydası olmayacaktır. Çünkü onlar ne göklerde ne de yerde zerre miktarı bir şeyin bile gerçek sahibi değillerdir. Göklerin ve yerin hâkimiyet ve yönetiminde onların hiçbir ortaklıkları da yoktur. Ayrıca Allah onlardan bir yardımcı edinmiş veya edinecek de değildir.”

23. Allah’ın huzurunda, O’nun izin verdiği kişi hakkında ve yine O’nun izin verdiği kişi tarafından yapılmadıkça şefaat de hiçbir fayda vermez. Nihâyet şefaat izni çıkıp da kalplerindeki korku ve dehşet giderildiği zaman şefaat bekleyenler, şefaat edeceklere: “Rabbiniz ne buyurdu?” diye sorarlar. Onlar da: “Gerçeği buyurdu” diye cevap verirler. Allah, pek yüce, çok büyüktür.

Müşrikler, inanmıyorlar fakat faraza âhiret olacaksa, melek ve cin gibi değişik varlıklardan edindikleri putların kendilerine şefaatçi olacaklarını söylüyorlardı. Halbuki orada Allah’ın izin vermediği hiç kimse şefaat edemeyecektir. Herkes O’nun huzurunda suspus olacak, kalpler korkudan titreyecek ve O’ndan çıkacak kararı bekleyecektir. Kimsenin O’nun vereceği karara müdâhale etmesi mümkün değildir. Cenâb-ı Hak da gerçek neyse onu söyleyecek, böylece hak yerini bulacaktır. Böylece müşrik ve münkirler, gerçeği orada tüm netliği ile öğrenmiş olurlar. Madem dünyada da âhirette de tek söz sahibi ve tek karar mercii Allah’tır; o halde O’na kulluk ve teslimiyetten başka çıkar yol aramak boşunadır.

Doğru yolu kaybetmiş böyle inkârcılara belki şu hatırlatmalar fayda verir:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ قُلِ اللّٰهُۙ وَاِنَّٓا اَوْ اِيَّاكُمْ
لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾ قُلْ لَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّٓا اَجْرَمْنَا
وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا

بِالْحَقِّ ط وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ اَرُونِيَ الَّذِينَ اَلْحَقْتُمْ بِهِ
شُرَكَٓاءَ كَلَّا ط بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

24. Onlara: "Sizi göklerden ve yerden kim rızıklandırıyor?" diye sor. Cevap veremezlerse: "Allah'tır" de ve ekle: "O halde ya biz veya siz, ikimizden biri doğru yolda, diğeri ise apaçık bir sapıklık içindedir."

25. De ki: "Bizim işlediğimiz herhangi bir suçtan siz sorguya çekilecek değilsiniz; biz de sizin yaptıklarınızdan sorguya çekilmeyeceğiz."

26. De ki: "Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacak, sonra aramızda en doğru bir şekilde hükmünü verecektir. Çünkü O, hükmünü adâletle verip gerçeği ortaya çıkaran ve her şeyi hakkiyle bilendir."

27. De ki: "Allah'ın yanına yakıştırdığınız ortakları bana gösterin bakalım! Hâşâ! O'nun hiçbir ortağı yoktur. Bilakis O, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır."

Peygamberimiz (s.a.v.)'le müşrikler arasında vuku bulan bu konuşmada, muhatapların iddiaları en tesirli bir yolla reddedilir. Şöyle ki:

Karşılıklı münâkaşa eden iki gruptan birinin doğru yolda olduğu, diğerinin de sapık yolda olduğu kesindir. Fakat Cenâb-ı Hak burada Peygamberimiz (s.a.v.) ve mü'minlere faydalı bir tartışma âdâbı öğretmektedir: Eğer tartışan taraflardan biri kendisinin doğru, karşı tarafın ise hatalı olduğunu peşinen ifade ederek söze başlarsa bu tartışmadan verim alınamaz. Halbuki önce iki taraftan birinin hatalı olabileceğinin kabulü, taassubun atılmasına ve tarafların fikirlerini samimi olarak gözden geçirmelerine imkân sağlar. Bu sebeple hem tebliğ hem de insanların hâlini ıslah vazîfesi bulunan Efendimiz (s.a.v.)'den ilk planda hemen müşriklerin yanlış yolda ve sadece kendisinin doğru yolda olduğunu söylememesi istenir. **"Bizim işlediğimiz herhangi bir suçtan siz sorguya çekilecek değilsiniz"** (Sebe' 34/25) ifadesinde geçtiği üzere, Efendimiz (s.a.v.)'in "suçu kendisine izafe etmesi"nin istenmesinde de yine aynı incelik vardır. Hedef muhatabı kırmadan, ürkütmeden sıcak bir münakaşa ortamına çekmek, ona düşünmesini sağlayacak bir zemin hazırlamak ve böylece gerçeği görüp uyanmasını sağlamaktır.

Görüldüğü üzere Cenab-ı Hak, Rasûlü'ne işte böyle insanın psikolojik ve sosyolojik bütün yönlerini dikkate alarak tebliğde bulunma metotlarının ip uçlarını veriyordu. Çünkü onun hakkında şöyle buyuruyordu:

وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَٓافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا

يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾
قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾

28. Rasûlüm! Biz seni ancak bütün insanlara müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Ne var ki, insanların çoğu bunu bilmez.

29. Bir de: "Eğer doğru söylüyorsanız, bizi tehdit edip durduğunuz şu kıyâmet ne zaman?" diye alay ederler.

30. De ki: "Sizin için belirlenmiş öyle bir gün var ki, o gün gelip çattığında, ne onu bir an geri alabilirsiniz, ne de bir an ileri geçirebilirsiniz!"

Önceki peygamberler belli bir zaman dilimi ve belli bir bölgeye gönderilirken, Allah Rasûlü (s.a.v.) kıyâmete kadar bütün insanlara müjdeci ve uyarıcı olarak gönderilmiştir. Çünkü, önceki zamanlarda olduğu gibi, ne kendisiyle birlikte başka bir peygamber gönderilmiştir, ne de kendisinden sonra başka bir peygamber gelecektir. (bk. Ahzâb 33/40) Onun tebliğ ettiği din ebediyen geçerli olacaktır.

Bu dinin esaslarına inanmayanları ve kör bir taassupla bu inançsız zâlimlerin peşinden sürüklenenleri çok dehşetli bir son beklemektedir:

Bitmeyen Pişmanlık Acısı

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ط
وَلَوْ تَرٰى اِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ج يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلٰى
بَعْضٍ الْقَوْلَ ج يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا اَنْتُمْ
لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا اَنَحْنُ
صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾
وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ اِذْ
تَأْمُرُونَنَا اَنْ نَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهُ اَنْدَادًا ط وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا
الْعَذَابَ ط وَجَعَلْنَا الْاَغْلَالَ فِي اَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا ط هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾

31. Kâfirler: "Biz ne bu Kur'an'a inanırız, ne de bundan önceki kitaplara" diyorlar. Sen o zâlimleri bir de hesap için getirilip Rablerinin huzurunda durdurulduklarında bir görsen! Birbirlerine laf yetiştirmeye çalışacaklar: Dünyada zayıf düşürülüp ezilenler büyüklük taslayan liderlerine seslenerek: "Eğer siz olmasaydınız biz elbette iman ederdik" diyecekler.

32. Büyüklük taslayanlar ise, zayıf düşürülüp ezilenlere: "Size doğru yolu gösteren kitap ve peygamber geldikten sonra, siz iman edecektiniz de, biz mi sizi ondan zorla alıkoyduk. Hayır, asıl siz günaha dalmış inkarcı suçlulardınız" diye karşılık verecekler.

33. Bu kez, zayıf düşürülüp ezilenler büyüklük taslayanlara: "Hiç de öyle değil! Gece gündüz işiniz gücünüz hilekârlıktı. Allah'ı inkâr etmemiz ve O'na ortaklar koşmamız için bize baskı üstüne baskı yapıyordunuz" diyecekler. Kendilerini bekleyen azabı gördüklerinde ise artık tartışmayı bırakacaklar, içlerine çöken pişmanlık acısı bir kor gibi yüreklerini yakıp kavuracak! Biz de o kâfirlerin boyunlarına demir halkalar geçirip, hepsini aşağılık bir halde cehenneme sürükleyeceğiz. Onlar, başka değil, sadece yaptıkları günahların cezasını çekecekler!

Hangi çağda olursa olsun, toplumun geniş imkânlara sahip şımarıkları, ilâhî buyruklar karşısında hep aynı inkârcı tavrı sergilemektedirler:

وَمَا اَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا اِنَّا بِمَا اُرْسِلْتُمْ

بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالُوا نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًاۙ وَمَا نَحْنُ
بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾ قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ۟ ﴿٣٦﴾

34. Biz hangi memlekete bir uyarıcı gönderdiysek, oranın hiçbir ahlâkî kaygı taşımadan nimetler içinde şımarıp dünyevî zevkler peşinde koşan ileri gelenleri mutlaka peygamberlere: "Bakın, size indirildiğini söylediğiniz o ilâhî buyrukları ret ve inkâr ediyoruz" diye karşı çıkmışlardır.

35. Üstelik: "Bizim malımız da, evladımız da sizinkinden daha fazla. Biz öyle azap filân da görecek değiliz" demişlerdir.

36. De ki: "Rabbim dilediğine rızkı bol verir, dilediğine az verir. Ne var ki, insanların çoğu bu gerçeği bilmez."

İnsana verilen rızkın çok veya az oluşunun, kişinin Allah yanındaki değeriyle bir alakası yoktur. Esas değer, ahlâk ve fazilet sahibi olgun bir insan olabilmektedir. Nitekim şâir Bâkî şöyle der:

"*eref vermez dür ü gevher, kemâl olmaz zer ü zîver*
Hüner kesbet hüner, bahr-i fazilet, kân-ı irfân ol."

"Aslında hiçbir değeri olmayan bir insanı inciler ve mücevherlerle süsleyerek şerefli bir kişi hâline getirmeye çalışmak ne kadar faydasız bir emek ise, sayısız servetlere sahip bir insan için de, «Ben kemâl sahibiyim!» diye iddiada bulunmak o kadar yersiz ve gülünçtür. Sen, gerçekten kâmil bir insan olmak istiyorsan, her türlü âlâyişi bir tarafa bırakarak ilim elde et, fazilet ve irfân sahibi ol! Ancak bunlar seni şerefli bir insan yapar." (Solmaz, *Unutulmaz Mısralar,* s. 144)

Şunu unutmayın ki:

وَمَٓا اَمْوَالُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ بِالَّت۪ي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفٰٓى اِلَّا مَنْ اٰمَنَ
وَعَمِلَ صَالِحًاۘ فَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَٓاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي
الْغُرُفَاتِ اٰمِنُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذ۪ينَ يَسْعَوْنَ ف۪ٓي اٰيَاتِنَا مُعَاجِز۪ينَ اُو۬لٰٓئِكَ
فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾

37. Sizi bize yaklaştıracak olan ne mallarınız ne de evlatlarınızdır. Ancak iman edip sâlih ameller işleyenler müstesnâ. Onlara, yaptıklarına karşılık kat kat mükâfat verilecek ve onlar cennetin yüksek köşklerinde güven ve

huzur içinde kalacaklardır.

38. Âyetlerimizi iptal edip hükmünü geçersiz kılmak için birbirleriyle yarışırcasına çalışanlara gelince, onlar da tutuklanıp getirilecek ve azabın orta yerine bırakılacaklardır.

İnsanları Allah'a yaklaştıran şeyler iman ve sâlih amellerdir. Ancak sâlih amellerin yapılmasında malın ve evlâdın tesiri büyüktür. Bu sebeple mallar ve evlatlar, ancak mallarını Allah yolunda harcayan ve evlatlarını iyi bir terbiye ile Allah'a karşı takvâ sahibi kimseler olarak yetiştirmeye çalışan mü'minler için Allah'a yaklaştırıcı bir vesile olabilir.

O halde Rasûlüm şu gerçeği ilan ederek:

قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ وَيَقْدِرُ لَهُۜ وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ
مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُۚ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِق۪ينَ ﴿٣٩﴾

39. De ki: "Rabbim kullarından dilediğine rızkı bol verir, dilediğine ise az verir. Şunu bilin ki, hayır yolunda ne harcarsanız, Allah onun yerine yenisini lutfeder. Çünkü O, rızık verenlerin en hayırlısıdır."

Allah Rasûlü (s.a.v.), infâkın faziletini beyân sadedinde şöyle buyurur:

ş *"Her sabah iki melek iner. Biri: «Yâ Rabbi! Senin yolunda harcayana, buna kar ılık sen de yenisini ihsân eyle!» der. Diğeri de: «Yâ Rabbi! Cimrilik edenin malını telef et!» diye duâ eder."* (Buhârî, Zekât 27; Müslim, Zekât 57)

"Ey Âdemoğlu! İhtiyacından fazla olan malını sadaka olarak vermen, senin için iyi; vermemen ise kötüdür..." (Müslim, Zekât 97; Tirmizî, Zühd 32)

ş *"Kim, helâl kazancından bir hurma kadar sadaka verirse, ki Allah helâlden ba kasını kabul etmez, Allah o sadakayı kabul eder. Sonra onu dağ gibi oluncaya kadar, herhangi birinizin tayını büyüttüğü gibi, sahibi adına ihtimamla büyütür."* (Buhârî, Zekât 8; Tevhîd 23; Müslim, Zekât 63, 64)

Böyle dinî gerçekleri hiçe sayıp, sadece kendi doğrularının peşinden giden kâfirlerin âkibetine gelince:

Beni İnkâr Etmenin Cezası

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اَهٰٓؤُلَٓاءِ اِيَّاكُمْ كَانُوا
يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ اَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا
يَعْبُدُونَ الْجِنَّ اَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ
الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾

40. Kıyâmet günü Allah herkesi huzurunda toplayacak, sonra da meleklere: “Şunlar size mi tapıyordu” diye soracak.
41. Melekler ise: “Seni noksan sıfatlardan ve herhangi bir ortağının bulunmasından pak ve uzak tutarız. Bizim dostumuz, sahibimiz ve koruyucumuz ancak sensin! Bizim onlarla bu mânada hiçbir münâsebetimiz olmamıştır, olamaz da! Hayır, onlar, bize değil cinlere tapıyordu ve çoğu onlara inanıyordu” diye cevap verecekler.
42. O gün artık birbirinize ne bir yararınız dokunacak, ne de bir zararınız. Zulmedenlere ise: “Yalanlayıp durduğunuz ateş azabını tadın da, yalan mıymış gerçek miymiş görün!” diyeceğiz.

Müşrikler, melekleri sembolize eden putlar yapıp onlara da tapıyorlardı. Bu neviden onların yağmur tanrısı, şimşek tanrısı, rüzgâr tanrısı, zenginlik tanrısı, hayat tanrısı ve ölüm tanrısı vardı. Bunun kıyâmet günü meleklere sorulması, onların bunu tasvip edip etmediklerini ortaya çıkarmak, böylece müşriklerin hatalarını kendilerine fark ettirip bundan vazgeçmelerini sağlamaktır.

Bununla birlikte:

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ اَنْ يَصُدَّكُمْ
عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُكُمْ وَقَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّٓا اِفْكٌ مُفْتَرًى وَقَالَ الَّذِينَ
كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَٓا اٰتَيْنَاهُمْ
مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَٓا اَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴿٤٤﴾
وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَٓا اٰتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا

رُسُلِي ۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾

43. Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman: "Bu, başka değil, sırf sizi atalarınızın taptıkları putlardan vazgeçirmek isteyen bir adam" demişlerdi. Yine: "Kur'an diye okuduğu şey, uydurulmuş bir yalandan başka bir şey değil" demişlerdi. Kendilerine gerçek geldiğinde o kâfirler: "Bu, düpedüz bir büyü!" dediler.

44. Halbuki onlara Kur'an'dan önce ders alacakları herhangi bir kitap vermediğimiz gibi, senden önce kendilerine bir uyarıcı da göndermemiştik.

45. Onlardan öncekiler de gerçeği yalanlamışlardı. Oysa bunların güç ve kuvveti, öncekilere verdiğimizin onda birini bile bulmuyor. Buna rağmen peygamberlerimi yalanladılar. Beni inkâr etmenin cezası nasılmış gördüler!

O halde, ey insanlar, sonsuza dek değişmeyecek, modası geçmeyecek, aksine hep fayda sağlayacak şu ilâhî öğütlere kulak verin:

Bâtıl Yok Olmaya Mahkumdur

قُلْ اِنَّمَٓا اَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍۚ اَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنٰى وَفُرَادٰى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا قف مَا
بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍۜ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذ۪يرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَد۪يدٍ ﴿٤٦﴾
قُلْ مَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ شَه۪يدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي يَقْذِفُ بِالْحَقِّۚ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾ قُلْ
جَٓاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُع۪يدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ اِنْ ضَلَلْتُ فَاِنَّمَٓا اَضِلُّ
عَلٰى نَفْس۪يۚ وَاِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوح۪ٓي اِلَيَّ رَبّ۪يۜ اِنَّهُ سَم۪يعٌ قَر۪يبٌ ﴿٥٠﴾

46. De ki: "Size bir tek öğüdüm var: Ya ikişer kişi hâlinde veya tek tek Allah için kalkıp şöyle bir kenara çekilin ve bütün önyargılarınızdan sıyrılarak samimi ve ciddi olarak düşünün! Göreceksiniz ki, arkadaşınız Muhammed'de delilikten hiçbir eser yok! O, çok çetin bir azabın öncesinde sizi ondan sakındırmak için gelen bir peygamberden başkası değildir."

47. De ki: "Bu yaptığım hizmet karşılığında sizden hiçbir ücret talep etmiyorum. Böyle bir şey istedimse, o sizin olsun. Çünkü benim ücretimi verecek olan ancak Allah'tır. O, her şeye hakkiyle şâhittir."

48. De ki: "Şüphesiz Rabbim bâtılı imhâ ederek gerçeği ortaya çıkaracaktır. O, bütün gizlilikleri çok iyi bilir.

49. De ki: "Hak geldi ve bütün açıklığıyla kendini ortaya koydu. Artık, tâkipçileri canlı tutmaya çalışsa da, bâtıl ne yeni bir şey ortaya koyabilir, ne de gideni geri getirebilir; böylece sönüp gitmeye mahkûmdur."

50. De ki: "Eğer ben yanlış bir yola sapmışsam bunun zararı banadır. Eğer doğru yolu bulmuşsam, bu da Rabbimin bana vahyettiği Kur'an sayesindedir. Gerçekten O, her şeyi hakkiyle işitendir, kullarına çok yakındır."

"Kâbe hakemliği" olarak bilinen şu hâdise Mekkelilerin nübüvvet öncesi Peygamberimiz (a.s.)'a ne kadar güvendiklerinin ve değer verdiklerinin canlı şâhididir:

Allah Rasûlü'nün nübüvvetinden beş sene önce Kâbe'yi tâmir eden Kureyşliler Hacer-i Esved'i yerine kimin koyacağı hususunda anlaşamamış, aralarında neredeyse kan dökülecek kadar sert tartışma ve çekişmeler başlamıştı. Neticede Harem kapısından ilk gelecek zâtı aralarında hakem tâyin etmeye karar verdiler.

Tam o esnâda Âlemlerin Efendisi (s.a.v.), Harem kapısında görünmüş, herkesin yüzünü tatlı bir tebessüm kaplamıştı. Zira gelen Muhammedü'l-Emîn idi. Kureyş'in, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e karşı sevgi, hürmet ve itimâdı, her geçen gün daha da ziyâdeleşmişti. Bu sebeple Kureyşliler O'nu görür görmez: "İşte el-Emîn! O'nun aramızda hakem olmasına hepimiz râzıyız!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) da, her kabileden bir kişi seçmiş, ridâsını çıkarıp yere sermiş, sonra Hacer-i Esved'i ridâsının üzerine koydurup, seçtiği kişilerin her birine bir ucundan tutturmuş, mübârek taşı birlikte taşımışlar, Allah Rasûlü (s.a.v.) de onu kendi elleriyle yerine yerleştirmişti. Böylece Efendimiz, fetânet ve firâsetini göstererek kabileler arasında çıkabilecek muhtemel bir savaşa mâni olmuştu. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* I, 209-214; Abdürrazzâk, *el-Musannef,* V, 319)

İşte ondaki bu ferâset, akıl ve fetânet nübüvvetle beraber kat kat artmıştır. Dolayısıyla o deli değil, bilakis mâverânın sır perdelerini aralayan nebevî bir akılla insanları gelmesi muhakkak bir azaba karşı uyaran, bütün hedefi insanların kurtuluşu olan ve bu hususta hiçbir dünyevî menfaat beklentisi olmayan, şefkat ve merhamet ummanı emsalsiz bir insandır. Onun vasıtasıyla Allah Teâlâ hakkı ortaya çıkarmış; hak onunla ayakta durup yükselirken, bâtıl onun karşısında tutunamayarak yok olup gitmiştir. Bâtılın zaman zaman kendi varlığını hissettirmesine aldanmamak lâzımdır. Çünkü onun tekrar geri dönüp, hak karşısında bir varlık ortaya koyması mümkün değildir. Bâtılın taraftarları da dünyada az bir müddet geçinip gitseler, yiyip içseler, bilmedikleri gaybî konularda atıp tutsalar da bunun bir ehemmiyeti yoktur. Çünkü:

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَاُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾
وَقَالُٓوا اٰمَنَّا بِهٖ وَاَنّٰى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا
بِهٖ مِنْ قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ
مُرِيبٍ ﴿٥٤﴾ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِاَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ اِنَّهُمْ كَانُوا فٖى شَكٍّ

51. Rasûlüm! Kâfirleri kıyâmet günü korkuya kapılarak dehşete düştükleri zaman bir görsen! Öyle ki, artık azaptan kaçıp kurtulacak hiçbir çâreleri kalmamıştır. Çünkü cehenneme çok yakın bir yerde yakalanmışlardır.

52. İş işten geçtikten sonra: "Kur'an'a ve Peygamber'e inandık!" diyecekler. Ama, bu kadar uzak bir mevkiden, tâ âhiretten dünyaya uzanarak, imana ve kurtuluşa ermek nasıl mümkün olacak?

53. Oysa daha önce inanmaları gereken zamanda onu inkâr etmişlerdi; o

zaman tamâmen gayb âlemine âit olan âhiret hakkında uzaktan uzağa atıp tutuyorlardı.

54. Neticede, tıpkı daha önce benzerlerine yapıldığı gibi, onlarla arzu ettikleri şeyler arasına perde çekilecektir. Çünkü onlar, dinî gerçekler hakkında insanı sürekli şaşkınlığa götüren bir şüphe içindeydiler.

Allah'a hamd ile başlayan Sebe' sûresinin âhirette kâfirlerin böyle dehşetli bir azâba yakalanacaklarını haber veren bu âyetlerinden sonra, hem Peygamberimiz (s.a.v.)'e hem de mü'minlere büyük bir müjde ve Allah'ın bütün kullarına büyük bir nimet olması cihetiyle şimdi gelen Fâtır sûresinin de aynı şekilde hamd ile başlaması ne kadar münâsip ve güzel düşmektedir:

35- FÂTIR SÛRESİ

سُورَةُ فَاطِرٍ

35. FÂTIR SÛRESİ

Fâtır sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 45 âyettir. İsmini 1. âyette geçen Cenâb-ı Hakk'ın اَلْفَاطِرُ (Fâtır) sıfatından alır. Buna "Melâike sûresi" de denilir. Resmî tertîbe göre 35, iniş sırasına göre 43. sûredir.

Konusu

Sûre ağırlıklı olarak Allah'ın varlığı, birliği ve kudretinin kâinatta tecelli eden pek çok delillerinden söz ederek, O'nun kulluğa lâyık tek ilâh olduğu fikrini işler. Yaratan O'dur, rızık veren O'dur, izzet ve şeref veren O'dur. O zengin ve müstağnî, insanlar ise O'na sonsuz derecede muhtaçtır. Bütün izzet ve şeref yalnızca O'na mahsus olduğundan, izzet ve şeref isteyenler için O'na inanmak, O'na teslim olmak, yalnızca O'na kul köle olmak zarûrîdir. Acı ve tatlı deniz, gece ile gündüz, âmâ ile gören, karanlıkla aydınlık, ölü ile diri gibi âlemde birbirinin zıddı olarak tecelli eden varlık ve olaylar, iman ile küfrün hakikatini anlamak için birer misâldir. İman güzelliklerin, küfür ise kötülüklerin temsilcisidir. Bu sebeple sûrede iman ehlinin nâil olacağı ebedî mutlulukla, küfür ehlinin feci halleri canlı birer tablo hâlinde arz edilir. İnsanların zulmü ve nankörlüğüne rağmen Cenâb-ı Hakk'ın onlara mühlet verdiği, dolayısıyla bu mühletin iyi değerlendirilmesi gereği üzerinde durulur.

Kanatlı Melekler

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُو۫لٖٓى

اَجْنِحَةٍ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَۜ يَز۪يدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Bütün övgüler, gökleri ve yeri herhangi bir örneği olmaksızın yoktan yaratan, ikişer, üçer, dörder kanatlı melekleri emirlerini yerlerine ileten elçiler yapan Allah'a mahsustur! O, yaratmada dilediği ölçüde artırmaya gider ve yaratıklarına dilediği kadar fazla özellikler de verir. Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter.

Yüce Allah'ın güzel isimlerinden biri olan اَلْفَاطِرُ (Fâtır), yokluğu yarıp oradan varlığı çıkaran, gökleri ve yeri yani tüm kâinatı, daha önce bir benzeri olmaksızın, yoktan var eden; dünyayı yarattığı gibi âhireti de yaratacak olan demektir. Melekler, Cenâb-ı Hakk'ın kâinatın işleyişiyle vazîfelendirdiği nurdan yaratılmış varlıklardır. Bunları ikişer, üçer ve dörder kanatlı olarak yaratmıştır. Ancak Allah dilediği meleklere, dörtten de fazla kanat verebileceği gibi, diğer yaratıklara da maddî ve mânevî ziyâde özellikler verebilir. Bu sadece O'nun dilemesine bağlıdır. Mesela Rasûlullah (s.a.v.), Cebrâil (a.s.)'ı Nûr dağında 600 kanadıyla bütün ufku kaplamış halde görmüştür. (Buhârî, Bed'ü'l-halk 7; Müslim, İman 280) Bu ziyâde yaratılış diğer mahlukâttaki çeşitliliğe ve onlarda tecellî eden güzelliklere de işaret edebilir. Şöyle ki:

"Güzel yüzler, güzel sesler, güzel saçlar, güzel hatlar, gözlerde güzellik, boy ve endamda hoşluk, incelik, biçimde uyumluluk, organlarda tamamlık, güçte şiddet, akılda keskinlik, görüşte ve düşüncede verimlilik ve bereket, kalpte cesâret, ruhta hoşgörü, dilde güzel ifade, konuşmada yeterlilik, çeşitli kabiliyetler, iş yapmada beceriklilik ve mahâret... gibi nice mükemmellikler sadece insan yaratılışıyla ilgili çeşitliliğe örnek teşkil eder. Bunlara kuşlar, balıklar, kelebekler, atlar, aslanlardan, dünyayı süsleyen türlü türlü çiçekler ve bitkiler âlemini, zerrelerden, atomlardan galaksilere kadar tüm kâinatı dolduran çeşitlilikler ilave edilirse bu âyetin çok geniş bir âleme pencere açtığı görülür."

İşte gördüğümüz ve göremediğimiz tüm varlıkları ve bunlarda zuhûra gelen tüm güzellikleri yaratan Allah Teâlâ elbette bütün övgülere, her türlü

yüceltmeye lâyıktır. O'ndan başka böyle övgüye lâyık kimse yoktur. O'nun her şeye gücü yeter. Murad ettiği bir işi engelleyebilecek hiçbir güç yoktur. Bu sebepledir ki:

مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ فَلَا
مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾

2. Eğer Allah insanlar için bir rahmet kapısı açarsa, o rahmetin onlara ulaşmasını engelleyebilecek kimse yoktur. Aynı şekilde, eğer rahmetinin kapısını kaparsa, O'ndan başka bu rahmeti salıp gönderebilecek kimse yoktur. Çünkü O, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

İbn Abbas (r.a.)'ın naklettiği şu nebevî düstûr ne kadar mühimdir:

"Bir gün Peygamber (s.a.v.)'in terkisinde bulunuyordum. Bana:

«Yavrucuğum, sana bazı kâideler öğreteyim» dedi ve şöyle buyurdu: *«Allah'ın buyruklarını gözet ki, Allahşda seni gözetip korusun. Allah'ın rızâsını her i te önde tut, Allah'ı önünde bulursun. Bir ey isteyeceksen Allah'tan iste. Yardım dileyeceksen, Allah'tan dile! Bil ki, bütün birşümmet toplanıp sana fayda temin etmeye çalı salar, ancak Allah'ın senin için takdir ettiği faydayı temin edebilirler. Yine eğer bütün ümmet, sana zarar vermeye kalksalar, ancak Allah'ın senin hakkında takdir ettiği zararı verebilirler. Çünkü artık kaderi yazan kalem yazmaz olmu , yazıları deği meyecek ekilde kesinle mi tir.»"* (Tirmizî, Kıyâmet 59)

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), selâm verip namazı bitirince şu duâyı yapardı:

"Allah'tan ba ka ilâh yoktur, yalnız Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Bütün övgüler O'na mahsustur. O'nun her eye gücü yeter. Allahım! Senin verdiğine engel olacak, vermediğini de verecek kimse yoktur. Senin yardımın olmadan hiçbir zengine serveti fayda vermez." (Buhârî, Ezân 155; Müslim, Mesâcid 137-138)

O halde:

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ
يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾ وَاِنْ
يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٤﴾

3. Ey insanlar! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın ve onlar üzerinde düşünün. Allah'ın dışında, sizi gökten ve yerden rızıklandıracak başka bir yaratıcı var mıdır? O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse nasıl oluyor da Allah'tan yüz çevirip yanlış yollara düşüyorsunuz?

4. Rasûlüm! Eğer seni yalanlıyorlarsa, üzülüp ümitsizliğe kapılma! Çünkü senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Bütün işler neticede varır Allah'a dayanır ve O neye hükmederse O olur.

Şunu bilin ki:

يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿٥﴾ اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا اِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ اَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾ اَلَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾

5. Ey insanlar! Şüphesiz Allah'ın va'di gerçektir. Öyleyse sakın dünya hayatı sizi aldatmasın! O çok hilekâr şeytan da, sizi Allah'ın rahmeti ve affına güvendirerek kandırmasın!

6. Doğrusu şeytan size düşmandır, siz de onu düşman belleyin. O, kendi taraftarlarını cehennemin yoldaşları olsunlar diye Allah'a isyâna çağırır.

7. İnkâra saplanıp kalanlara şiddetli bir azap vardır. İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, onlara da bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.

Allah'ın va'di, kıyâmettir; mü'minlere cennet, kâfirlere cehennemdir. Va'dedilen şeyler mutlaka gerçekleşecektir. Ancak bu hususta iki düşmana karşı dikkatli olmak lâzımdır: Dünyanın câzibesi ve şeytan. İnsan; "bu gün keyfime bakayım yarın ne olursa olsun" dememeli, dünyaya dalıp âhiret vazîfelerini unutmamalı ve dünya için âhiretini fedâ etmemelidir. Şâir Hayâlî bu hususta şu uyarıyı yapar:

"Ne mihrinden safâ kesbet, ne mâhından saâdet um

Sakın aldanma bu dehre, iki yüzlü münafikdır."[2]

Şeytanın diğer tahrikleriyle beraber özellikle; "Allah çok bağışlayıcıdır, büyük günahları bile affeder, bu kadarcık günahtan bir şey çıkmaz" gibi telkinler yaparak bizzat Allah ile aldatmasına karşı uyanık olunmalıdır. (bk. Lokmân 31/33) Çünkü onun yaratılış maksadı insana düşmanlıktır. Kur'ân-ı Kerîm'de yedi kez tekrar edilen Hz. Âdem-İblîs kıssası bu düşmanlığı tüm safahatıyla anlatmaktadır.

Hasan Basrî (k.s.)'a, "Şeytan hiç uyur mu?" diye soruldu. Şöyle cevap verdi:

"- O uyusaydı; biz dinlenir, rahat ederdik." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye*, s. 316)

Buraya kadar beyân edilen konu şu âyetle neticeye bağlanır:

اَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُٓوءُ عَمَلِه۪ فَرَاٰهُ حَسَنًاۜ فَاِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَٓاءُ
وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُۘ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾

8. İşlediği kötü ameller kendisine süslenip püslenip de onları güzel bir şey gibi görmeye başlayan kimse, hiç Allah yolunda giden mü'min gibi olur mu? Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola eriştirir. Bu bakımdan, inanmıyorlar diye o inkârcılar için üzülerek kendini yiyip bitirme. Allah, onlar ne yapıyorlarsa hepsini hakkiyle bilmektedir.

Kulun doğru yola girebilmesi için Allah ile beraberlik şuuruna erişip, O'nun zât, sıfat ve fiillerinin güzel tecellilerine mazhar olmalıdır. Allah Teâlâ ile güzel bir beraberlik hâli ancak şunlarla sağlanır:

• Şeriatin belirlediği helâller ve haramlar çerçevesinde yaşayarak zâhirî hal ve hareketlerimizi düzeltip bir nizama koymak.

• Şeriat dâiresinin derin bir boyutu olarak tarikatın ince ve hassas prensipleri çerçevesinde nefsi terbiye etmek; onun tüm arzu ve isteklerini düzeltip bir nizama koymak.

• Şeriatin ve akl-i selîmin güzel gördüğünü güzel, çirkin gördüğünü de çirkin görmek.

Bu esasları dikkate alıp Allah'ı tanıma ve O'nun sınırsız kudretini anlama imkânı bulamayanlar, eğer yeniden dirilişle ilgili şüpheleri varsa şu gerçeklere iyi kulak versinler:

Mihr: Güneş. **Mâh:** Ay

Güzel Sözler Allah'a Ulaşır

وَاللّٰهُ الَّذٖٓي اَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثٖيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ اِلٰى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَحْيَيْنَا بِهِ
الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ كَذٰلِكَ النُّشُورُ ﴿٩﴾ مَنْ كَانَ يُرٖيدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ
جَمٖيعًاۜ اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُۜ وَالَّذٖينَ
يَمْكُرُونَ السَّيِّـَٔاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدٖيدٌۜ وَمَكْرُ اُو۬لٰٓئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾

9. Allah odur ki, rüzgârları gönderir, onlar da bulutları harekete geçirir. Derken biz o bulutları ölü bir beldeye sevk ederiz de, ölmüş olan toprakları bulutlardan inen yağmurlarla diriltiriz. Ölülerin diriltilmesi de işte böyledir.

10. Kim izzet ve şeref istiyorsa bilsin ki izzet ve şeref bütünüyle Allah'a aittir. Güzel sözler Allah'a yükselir. Fakat bunları O'na yükseltecek olan da sâlih amellerdir. Buna karşılık, sinsi sinsi kötü işler tasarlayanlar için ise çetin bir azap vardır. Üstelik, böylelerinin kurdukları bütün tuzaklar boşa çıkmaya mahkûmdur.

Allah katındaki izzet ve şerefe nâil olmanın iki yolu vardır:

- Kelime-i tayyib: Kısaca ifadesiyle güzel söz,
- Sâlih ameller.

"Kelime-i tayyib"; başta, kelime-i tevhid olmak üzere Allah için yapılan her türlü tesbih, tahmid, tekbir, duâ, istiğfar ve zikirler gibi güzel ve hoş sözleri içine alır. Bunların arşa yükselip de **"Şüphesiz iyilik, ihlas ve fazilet sahibi kişilerin defteri İlliyyûn'dadır"** (Mutaffifîn 83/18) buyrulduğu üzere makbul ameller defterine yazılması, ancak bunları tahakkuk ve tasdik ettirecek sâlih amellere yaklaşmakla olur.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Sübhânellâh, elhamdülillâh, Allahu ekber, lâ ilâhe illallah diyerek Cenab-ı Hakk'ı yücelttiğiniz zikirler, arşın etrafında arı uğultusu gibi bir sesle sizin adınıza Allah'ı zikrederek dönüp dururlar. Allah katında durmadan zikredilmeyi istemez misiniz?" (İbn Mâce, Edeb 56; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 268)

"Allah Teâlâ bir sözü amelsiz kabul buyurmaz. Sözü, ameli ve niyeti de ancak sünnete uygun olmakla kabul buyurur." (Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 425)

Cenâb-ı Hakk'ın ölüleri dirilteceğine ve bütün izzetin sahibi olduğuna bir delil de şudur:

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا ؕ وَمَا
تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖ ؕ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا
يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فٖى كِتَابٍ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرٌ ﴿١١﴾

11. Allah sizi önce topraktan sonra bir damla sudan yarattı, sonra da sizi erkek-dişi şeklinde çiftler hâline getirdi. O'nun bilgisi olmadan bir dişi ne gebe kalır ne de doğurur. Bir canlıya ne kadar ömür verildiği de, ömründen neyin eksildiği de bir kitapta yazılıdır. Bütün bunlar, Allah için pek kolaydır.

Cenâb-ı Hakk'ın nihâyetsiz ilim, kudret ve merhametini gösteren şu delilleri de ibretle seyredin:

وَمَا يَسْتَوِى الْبَحْرَانِ ۗ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَٓائِغٌ شَرَابُهُ وَهٰذَا مِلْحٌ
اُجَاجٌ ؕ وَمِنْ كُلٍّ تَاْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۚ
وَتَرَى الْفُلْكَ فٖيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾
يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ ۙ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۘ
كُلٌّ يَجْرٖى لِاَجَلٍ مُسَمًّى ؕ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ؕ وَالَّذٖينَ
تَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمٖيرٍ ؕ ﴿١٣﴾ اِنْ تَدْعُوهُمْ لَا
يَسْمَعُوا دُعَٓاءَكُمْ ۚ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ ؕ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ
يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ ؕ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبٖيرٍ ﴿١٤﴾

12. İki deniz birbirine eşit değildir: İşte şu tatlıdır, susuzluğu keser ve içimi kolaydır; şu ise tuzludur ve acıdır. Bununla birlikte her ikisinden de taze et yer, takınacağınız inci, mercan gibi süs eşyası çıkarırsınız. Allah'ın lutf u kereminden rızkınızı aramanız için gemilerin suları yarıp gittiğini görürsün. Umulur ki, bütün bu nimetlere şükredersiniz.

13. O, geceyi gündüze katmakta, gündüzü de geceye katmakta, böylece onları uzatıp kısaltmaktadır. Güneşi ve ayı da emrine boyun eğdirmiştir. Onların hepsi belirlenmiş bir vakte kadar yörüngesinde akıp gider. İşte bütün bunları yapan, Rabbiniz olan Allah'tır. Her şeyin mutlak mülkiyeti ve hâkimiyeti yalnızca ona aittir. Ey müşrikler! Sizin O'ndan başka

taptığınız putlar ise bir çekirdek zarına bile mâlik ve hâkim değillerdir.

14. Onlara yalvarsanız duânızı işitmezler. İşitseler bile size cevap veremezler. Kıyâmet gününde de, sizin onları Allah'a ortak koşmuş olmanızı reddedeceklerdir. Hiç kimse bu gerçekleri sana, her şeyden hakkiyle haberdâr olan Allah gibi haber veremez.

13. âyette geçen اَلْقِطْمِيرِ (kıtmîr) kelimesi, "hurmanın çekirdeği üzerindeki çok ince zar" demektir. Bu kelime, müşriklerin putlarının bu kâinat içinde en değersiz bir şeye bile sahip olmadıklarını gösterir. Her şeyi en iyi bilen ve hakkiyle haberdâr olan Rabbimiz, putların mâhiyeti ve âhiret ahvâli hakkında da en doğru bilgiyi vermektedir. Hiç kimsenin Rabbimiz gibi bu hususları bilip haber vermesi mümkün değildir.

Bunun için:

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُ اِلَى اللّٰهِۚ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَم۪يدُ ﴿١٥﴾ اِنْ يَشَأْ
يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَد۪يدٍۚ ﴿١٦﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَز۪يزٍ ﴿١٧﴾

15. Ey insanlar! Hepiniz gerçekten Allah'a muhtaçsınız. Allah ise, sınırsız servet sahibi olup hiçbir şeye muhtaç değildir; her türlü övgüye lâyık olan da O'dur.

16. O, dilerse sizi yok eder, yerinize yepyeni bir nesil getirir.

17. Bunu yapmak Allah için hiç de zor değildir.

İnsan zayıf yaratılışlı ve nazik bir varlıktır. (bk. Nisâ 4/28) Toprak ve nutfe safhasından başlayıp insan sûretine bürünene, oradan dünyaya gelip bebeklik ve çocukluk safhalarını geçirerek aklı başında olgun bir insan hâline gelene kadar Allah'a karşı sonsuz bir ihtiyaç içindedir. Aynı şekilde dünyada yaşadığı süre içerisinde de maddeten ve mânen Allah'a muhtaçlığı hiçbir zaman bitmez tükenmez. Cenâb-ı Hak havasını ve suyunu kesse yaşayamaz ölür. Yiyeceğini kesse yine ölür. İnsanın ruhî yönden Allah'a muhtaçlığı belki maddî yönünden daha fazladır. Dünyadaki maddî nimetler onun topraktan gelen bedeninin ihtiyaçlarını karşıladığı gibi, dinî tâlimatlar da onun ruhî ihtiyaçlarını karşılamak üzere verilmiştir. Dolayısıyla yalnızca Allah'a kulluk etmenin emredilmiş olması da sadece insanın menfaatinedir.

İşin âhiret boyutuna baktığımızda:

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۜ وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ
شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰىۜ اِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذ۪ينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا

الصَّلٰوةَۜ وَمَنْ تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِه۪ۜ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَص۪يرُ ﴿١٨﴾

18. Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez ve onunla yargılanmaz. Ağır bir günah yükü altında ezilen kimse, yükünü taşımak için başkasını yardıma çağırsa, bu çağırdığı kimse akrabası bile olsa, onun günahından en küçük bir şey yüklenemez. Sen ancak görmedikleri halde Rablerinden korkan ve namazı dosdoğru kılan kimseleri uyarabilirsin. Artık kim günahlarından temizlenirse kendi iyiliğine temizlenmiş olur. Nihâî dönüş yalnız Allah'a olacaktır.

İslâm'a göre sorumluluk ferdîdir. Herkes ölüm, hesap, cennet veya cehennem turnikelerinden tek başına geçecektir. Yine iyi ya da kötü, herkes kendi yaptıklarının karşılığını görecektir. Bunun için dünya hayatında nefsi tezkiye ve kalbi tasfiye etmeye ihtiyaç vardır. Âyette bu yola girebilmenin iki mühim şartından bahsedilir:

• Dünya gözüyle göremediğimiz, gaybda bulunan Allah'tan korkmak, her an ilâhî kameraların altında yaşadığımızın idrâki içinde bulunmak. Bu cümle, itikatla ilgili tüm hususları hülâsa eder.

• Namazı dosdoğru kılmak. Bu da ibâdetle alakalı tüm hususları hülâsa eder.

Bunları îfâ edip kendini temizleyen ve cennete girebilecek bir seviyeye getiren kimse, şüphesiz kendi iyiliğine bir başarı sağlamış olur.

Şimdi de, imanla inkârın mâhiyetini anlayabilmek için, zikredilen şu zıtlar arasındaki ilişkiyi düşündürmek üzere buyruluyor ki:

Her Ümmete Bir Uyarıcı Gelmiştir

وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُۙ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُۙ ﴿٢٠﴾
وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُۚ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْاَحْيَٓاءُ وَلَا الْاَمْوَاتُۜ
اِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَٓاءُۚ وَمَٓا اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾

19. Ne kör ile gören bir olur,

20. Ne karanlıklar ile aydınlık,

21. Ne de gölge ile sıcak.

22. Dirilerle ölüler de bir değildir. Allah dileğine gerçeği işittirir. Sen ise onu kabirlerde olanlara işittiremezsin.

"Gören" kelimesi mü'mini, "kör" kelimesi kâfiri, "aydınlık" imanı, "karanlıklar" küfrü, "gölge" rahatlığı ve huzuru, "sıcak" sıkıntıyı ve yakıcı ateşi, "diriler" mü'minleri, "ölüler" kâfirleri anlatmak için kullanılmıştır. Buna göre:

• Allah Teâlâ'nın, Peygamberi vasıtasıyla gönderdiği dinin gerçekliğini göremeyenle, onun gerçek olduğunu görüp Hz. Muhammed (s.a.v.)'i tasdik ederek ona ittibâ eden bir değildir. Yine basîret gözü kapalı olduğu için kâinattaki tüm varlığın hangi hakikate işaret ettiğini göremeyenle, basîret sahibi olduğu için her zerrede Allah'ın birliğini ve insanın Allah indindeki kıymet ve mesuliyetini idrâk edenler eşit değildir.

• Küfrün karanlıkları ile imanın nûru bir değildir. Birinciler cehâlet, zan, vehim ve karanlıklar içinde olup Peygamber (a.s.)'ın getirdiği aydınlıktan bilerek kaçmaktadırlar. İkinciler ise, açık olan basîret gözleriyle Allah Rasûlü'nün getirdiği aydınlığı hemen görürler. İnkâr, şirk ve isyân yolunun felâkete, Kur'an ve sünnet yolunun ise hayır ve felâha götürdüğünü anlarlar.

• Cennetin güzel gölgeleri ile cehennemin kavurucu sıcaklığı da bir değildir. Bu iki grup insan aynı yolun takipçileri olmadığı için bunların âhirette karşılaşacakları sonuçlar da farklı olacaktır. Mutlaka kötülüğe ceza, iyiliğe mükâfat verilecektir. Bir grup kavurucu cehennem ateşinde yanarken, diğer grup Allah'ın rahmetinin gölgesinde serinleyecektir.

• Kalpleri Allah ve Rasûlü'ne iman ve Kur'an mârifetiyle diri olanlar ile küfrün galebesi sebebiyle kalpleri ölü olanlar; Allah'ın hiçbir emir ve nehyini tanımayanlar da bir değildir. Mü'min sahip olduğu duygu, idrâk, anlayış ve şuur sebebiyle iyilik ve kötülüğü ayıracak derecede hassastır. Kalbi ve ruhu diridir. Kâfirler ise tam aksine inatçılığa gömülüp karanlıklar içinde kalmış bir körden

daha beter hâle geldikleri için kendisinde hiçbir duygudan eser kalmamış ölüye benzerler.

Bu gerçekler ışığında peygamberlerin vazîfelerinin ne olduğunu bildirmek üzere şöyle buyruluyor.

إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۜ وَإِنْ مِنْ
أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ ۚ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾
ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ۚ ﴿٢٦﴾

23. Sen sadece bir uyarıcısın.

24. Ey Peygamber! Elbette biz seni hem insanları müjdelemen hem de uyarman için hak din ile gönderdik. Zâten içlerinden kendilerini uyaran bir peygamber gelmiş olmayan hiçbir toplum yoktur.

25. Eğer seni yalanlıyorlarsa üzülme, onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Oysa peygamberleri onlara apaçık deliller, hikmet ve öğüt dolu sayfalar ve aydınlatıcı kitaplar getirmişlerdi.

26. Sonra ben o kâfirleri azabımla kıskıvrak yakaladım. Görsünler bakalım, beni inkâr etmek nasıl oluyormuş!

Böylece Cenâb-ı Hak, müşriklerin yalanlamalarına karşı Rasûlü'nü, onun şahsında da İslâm'ın derdiyle dertlenen mü'min gönülleri teselli etmekte; Kur'an'ın öğrettiği şekilde gerçekleri tüm insanlığa duyurmalarını istemektedir:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ۚ فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا
أَلْوَانُهَا ۜ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ
سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذٰلِكَ ۜ
إِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ۜ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾

27. Görmez misin ki, Allah gökten bir su indiriyor? Biz onunla renkleri çeşit çeşit meyveler, sebzeler çıkarıyoruz. Dağlarda da toprağın rengine göre beyaz, kırmızı, daha farklı renklerde ve simsiyah yollar vardır.

28. İnsanlar, yerde yürüyen canlılar ve sağmal hayvanlar da aynı şekilde çeşit çeşit renklerdedir. Gerçek şu ki, kulları içinde ancak âlimler, Allah'tan gerektiği gibi korkarlar. Şüphesiz Allah, karşı konulamaz kudret

sahibidir, çok bağışlayıcıdır.

Allah Teâlâ'nın ilim, hikmet, kudret ve azametinin tecelli ettiği yerlerden biri de bitkiler, dağlar ve yollar, insanlar ve hayvanlardaki renklilik ve çeşitliliktir. Aynı sudan sulanıp aynı topraktan çıkan bitkiler, meyveler, sebzeler ve çiçekler türlü türlü renk, desen, şekil, koku, tat ve özelliktedir. Bunlardan göze ilk çarpan "renkleri" olduğu için, burada nazar-ı dikkate renkler verilmektedir. Dağlar da öyledir. Onların üzerindeki yollar, kısımlar ve taşlar da rengârenktir. Bunlardan beyaz, kırmızı ve simsiyah olanları bulunduğu gibi, bunların karışımından oluşan daha çeşitli renkler dikkatimizi çekmektedir. Dağlar aynı zamanda madenlerin depolarıdır. Buralarda demir, bakır, altın, gümüş, krom, çinko, kurşun, fosfat, kalay, uranyum, bor, kömür ve benzeri maden yatakları yer almaktadır. Bu madenlerin bulunduğu yataklar da rengârenktir.

Nazarımızı insanlar âlemine çevirdiğimiz zaman onların da tenleri itibariyle beyaz, kırmızı, siyah ve muhtelif renklerde olduğunu görürüz. Buna göz ve saç renklerini de eklersek manzara daha da zenginleşir. Sivrisinekten file, kelebekten kuşlara, kediden aslanlara kaplanlara kadar yeryüzünde yürüyen tüm canlıların; eşek, katır, at gibi binek hayvanlarının; aynı şekilde deve, sığır, koyun, keçi gibi sağmal hayvanların da rengârenk oldukları görülür. Bu özellikleri itibariyle hiçbir varlık tam olarak diğerine benzemez. Aklını kullanıp bu gerçekler üzerinde düşünenler, araştırma ve inceleme yapanlar, gerek tabiatta gerek canlılar âleminde bu kadar renk ve çeşitteki varlıkları yaratan Allah'ın kudret ve ilminin sonsuzluğunu, yalnızca O'nun kulluğa ve hamde lâyık olduğunu anlarlar. İşte Kur'an, böyle bir anlayış, kavrayış ve idrâke sahip olanları "gerçek âlim" olarak tanıtmaktadır. Ancak böyle olan âlimler, Allah'tan hakkiyle korkar, O'na derin bir saygı duyar ve O'nun sonsuz kudret ve azameti karşısında hayranlıktan başka bir şey yapamazlar.

Bu âyetlerden Kur'ân-ı Kerîm'in, tabiatı, dağları, bitkileri, hayvanları, insanları inceleme ve araştırma konusu yapan fizik, kimya, biyoloji, botanik, jeoloji, zooloji… gibi tabiat bilimlerini teşvik ettiği söylenebilir. Zira iman gözüyle bunları inceleyen âlimler, sonsuz bir ilim, hikmet, irade ve kudret gerektiren bu varlıkların kör bir tesadüfün eseri olamayacağını; bu ince ve hassas nizamın, bu renk renk canlıların, mahsullerin kendi kendilerine var olamayacağını anlar ve bunları yaratan Allah'a gönülden saygı ile yönelerek O'na samimiyetle kulluk eder.

Allah'tan gereğince korkan gerçek âlimlerin önemli husûsiyetlerini ve asla zarara uğramayacak ebedî ticâretin yollarını bildirmek üzere buyruluyor ki:

Zararı Olmayan Ticâret

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَۙ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ اُجُورَهُمْ
وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهٖۜ اِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

29. Allah'ın kitabını gerektiği gibi okuyan, namazı dosdoğru kılan ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda gizli açık harcayanlar, asla zarara uğramayacak bir ticâreti ümit edebilirler.

30. Çünkü Allah onlara mükâfatlarını eksiksiz vereceği gibi, lutf u kereminden onlara daha fazlasını da bahşedecektir. Şüphesiz O, çok bağışlayandır, her güzel iş ve davranışın karşılığını fazlasıyla verendir.

Kur'ân-ı Kerîm'i hakkını vererek okumak, onu bu şekilde okumaya devam etmek; hükümlerini öğrenip onunla amel etmek en mühim mânevî ticâret kapısıdır. Vakti Kur'an'a tahsis ederken Dâvûd-i Tâî'nin şu hassasiyetini göstermeye çalışmak ne kadar faydalı olur:

Bir gün hizmetçisi Dâvûd-i Tâî'ye şöyle sordu:

"- Efendim, ekmek yemek ister misin?"

Şu cevabı aldı:

"- Ekmek çiğnemekle, onu bir şey içinde ezip içmek arasında elli âyet okuyacak zaman kaybı vardır." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye*, s. 369-370)

Bir adam vardı. Her sabah cemaatle namazdan sonra evinin yakınında bulunan mezarlığın arasındaki yolda yürür, giderken bir cüz, dönerken de bir cüz Kur'ân-ı Kerîm okurdu. Bir taraftan da Yüce Allah'tan kendisini Hızır (a.s.) ile görüştürmesini isterdi. Günler böyle geçerken, yine bir gün mezarlıkta yürüyüşe başlayıp Kur'an kıraati için eûzü-besmele çekmişti ki hırpanî kılıklı bir şahıs yanında beliriverdi. Kendisiyle konuşmaya başladı. Hem konuşuyor, hem de yürüyorlardı. Gelen zat "annen nasıl, baban nasıl, çocuklar ne yapıyor, ne yersin, ne içersin" diye soruyor, berideki zavallı da ona cevap yetiştirmeye çalışıyordu. Nihâyet yolun sonuna varıp tekrar döndüler. Gelen o zat şu dikkat çekici izâhta bulundu:

"- Uzun zamandır Allah'tan sana göstermesini istediğin Hızır benim. İşte benimle görüşmüş ve konuşmuş oldun. Ama bundan daha önemlisi bu gün iki cüz Kur'ân-ı Kerîm okumaktan mahrum kaldın."

Bununla beraber Kur'ân-ı Kerîm'le ilgili şu önemli hususları dikkatinizden

kaçırmayın:

وَالَّذِىٓ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِۜ اِنَّ
اللّٰهَ بِعِبَادِهٖ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾ ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا
مِنْ عِبَادِنَاۚ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهٖۚ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌۚ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ
بِالْخَيْرَاتِ بِاِذْنِ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُۜ ﴿٣٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ
يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًاۚ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا
حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىٓ اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَۜ اِنَّ رَبَّنَا
لَغَفُورٌ شَكُورٌۙ ﴿٣٤﴾ اَلَّذِىٓ اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهٖۚ لَا يَمَسُّنَا
فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾

31. Rasûlüm! Sana vahyettiğimiz bu kitap, kendinden önceki kitapları doğrulayıcı olarak gelen gerçeğin tâ kendisidir. Elbette Allah, kullarından hakkiyle haberdârdır, onları görmektedir.

32. Sonra o kitaba kullarımızdan seçtiklerimizi mirasçı yaptık. Onlardan kimi vardır, kendi kendine zulmeder. Kimi vardır, dengelidir, orta yolu tutar. Kimi de vardır, Allah'ın izniyle her türlü hayırlı işlerde önde koşar. İşte en büyük lutuf budur.

33. Onların mükâfatı, sonsuz nimet ve ebedî mutluluk yeri olan Adn cennetleridir. Onlar o cennetlere girer, orada altın bilezik ve incilerle süslenirler. Elbiseleri de ipektir.

34. Şöyle derler: "Bizden her türlü üzüntüyü ve endişeyi gideren Allah'a hamdolsun. Şüphesiz Rabbimiz çok bağışlayandır, her güzel iş ve davranışın karşılığını bol bol verendir."

35. "O Rabbimiz ki, lutf u keremiyle bizi bu ebedî kalınacak yurda yerleştirdi. Burada artık bize ne bir yorgunluk dokunacak ne de orada bize bir usanç gelecektir."

Kur'ân-ı Kerîm'e vâris olan bu ümmetten her bir fert ona aynı ihtimamı gösteremeyecektir. Onlardan bir kısmı kitaba vâris olduğu halde onu gereği gibi tilâvet etmeyecek, emir ve yasaklarına uygun hareket etmeyerek nefsine zulmedecek; kimi de muktesid, orta yerde gâh amel edecek gâh etmeyecek; kimisi de Allah'ın izniyle hayırlarda ileri gidecektir. İşte hayırlar da öne geçen bu kimseler gerçek peygamber vârisi olarak halkın önderleri olacaklar ve

“Üçüncü zümre «sâbikûn»; dünyada hayırlı işlerde öne geçenlerdir ki, onlar âhirette mükâfatda da öne geçeceklerdir. İşte bunlar «mukarrabûn»; Allah’a en yakın kullardır. Nimetlerle dopdolu cennetlerde olacaklardır” (Vâkıa 56/10-12) âyetlerindeki övgüye hak kazanan kimseler olacaklardır. Bu ise büyük bir lutuftur. (Zemahşerî, *el-Ke âf,* III, 308-309; Elmalılı, *Hak Dini,* V, 3993)

Bununla beraber âyette ظَالِمٌ (zâlim), مُقْتَصِدٌ (muktesid), سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ (sâbikun bi’l-hayrât) şeklinde zikredilen üç grup hakkında şu farklı yorumlar yapılmıştır:

• Zâlim, günahları ağır basan; muktesid, günahları ile sevapları eşit olan; sâbık ise sevapları daha çok olandır.

• Zâlim, dışı içinden daha hayırlı olan; muktesid, içi ve dışı denk olan; sâbık, içi daha hayırlı olandır.

• Zâlim, büyük günahları olan; muktesid, küçük günahları bulunan; sâbık, günahsız olandır.

• Zâlim, kitabı solundan verilen; muktesid, kitabı sağından verilen; sâbık, Allah Teâlâ nezdinde en önde bulunan mukarreblerdir.

• Zâlim, hesaba çekildikten sonra cehenneme atılan; muktesid, hesaptan sonra cennete giren; sâbık, her hangi bir hesaba çekilmeden cennete girendir.

• Zâlim, günahta ısrar eden; muktesid, pişman olup tevbe eden; sâbık, tevbesi makbul olandır.

• Zâlim, Kur’an’a inandığı halde onunla amel etmeyen; muktesid aynı zamanda onunla amel eden; sâbık ise Kur’an’a inanıp onunla amel eden ayrıca insanlara Kur’an’ın emirlerini açıklayarak onların da amel etmesine vesile olan kimsedir. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XXII, 88-90; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XXVI, 25)

Neticede Kur’an’a vâris olan bu üç grup da Hz. Muhammed (s.a.v.) ümmetinin parçaları olup hepsi de cennete girecektir. Ancak günah işleyip nefsine zulmedenlerin, Allah’ın umûmî bir affı olmadığı takdirde cehennemde bir müddet kaldıktan sonra cennete girme ihtimali kuvvetlidir.

Peki kâfirlerin sonu nasıl olacak:

Size Uyarıcı Gelmedi mi?

وَالَّذٖينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَۚ لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ
عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَاۜ كَذٰلِكَ نَجْزٖى كُلَّ كَفُورٍۚ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ
فٖيهَاۚ رَبَّنَا اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذٖى كُنَّا نَعْمَلُۜ اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ
نَصٖيرٍۚ ﴿٣٧﴾ مَا يَتَذَكَّرُ فٖيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَٓاءَكُمُ النَّذٖيرُۜ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمٖينَ مِنْ

36. İnkâra saplanmış olanlara gelince, onlar için cehennem ateşi vardır. Ne haklarında ölüm kararı verilir ki ölüp de azaptan kurtulsunlar. Ne de tattıkları azaptan en küçük bir eksiltme ve hafifletme olur. Biz, Allah'ı ve nimetlerini inkâr eden her nankörü işte böyle cezalandırırız.

37. Orada avazlarının çıktığı kadar yüksek sesle feryat edecekler: "Rabbimiz! Ne olur, bizi buradan çıkar ve dünyaya geri gönder de, daha önce yaptıklarımızın yerine sâlih ameller işleyelim!" Allah da onlara: "Size, düşünüp öğüt alacak bir kişinin, düşünüp öğüt alabileceği bir ömür vermedik mi? Hem size uyarıcı bir peygamber de gelmişti. O halde tadın azabı! Artık zâlimler için hiçbir yardımcı yoktur" buyuracak.

Bu ilâhî ikazlardan, elbette istifade etmesi gerekenler, henüz ölüm gerçeği ile karşılaşmamış olup elinde fırsat bulunan kimselerdir. Hayatta olan tüm insanlıktır. Nihâî noktada şâirin:

"Kimi vicdâna dokundu, kimi cism ü câna

Zevk nâşmıyla ne yaptımsa pe iman oldum" (Nâmık Kemâl) şeklinde dile getirdiği çaresi olmayan bir pişmanlığa düşmemek için, Peygamber (s.a.v.)'in uyarılarına kulak vermek ve kalan ömrü âhiret gerçeğini dikkate alarak yaşamak zarurîdir.

Unutmamak gerekir ki:

اِنَّ اللّٰهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ اِنَّهُ عَلٖيمٌ بِذَاتِ
الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾ هُوَ الَّذٖى جَعَلَكُمْ خَلَٓائِفَ فِى الْاَرْضِۜ فَمَنْ كَفَرَ
فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۜ وَلَا يَزٖيدُ الْكَافِرٖينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلَّا مَقْتًاۚ وَلَا
يَزٖيدُ الْكَافِرٖينَ كُفْرُهُمْ اِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾

38. Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin bütün gizliliklerini bilendir. Doğrusu O, göğüslerde saklı bulunan bütün gizli düşünce, niyet ve inançları

da hakkiyle bilir.

39. Sizi yeryüzünde halîfeler yapan O'dur. Kim inkâr ederse, inkârı kendi kötülüğüne olur. Çünkü kâfirlerin inkârı, Rableri katında kendilerine karşı gazabın artmasına ve rahmetin kesilmesine sebep olacaktır. Sonuçta, kâfirlerin inkârı ancak kendi zarar ve ziyanlarını artıracaktır.

"Sizi yeryüzünde halîfeler yapan O'dur" (Fâtır 35/39) âyetinde, müslümanların pek yakında yeryüzünün yöneticileri olacağına, büyük devletler kurup başlarına hâlifeler geçireceklerine işaret vardır. Âyetin indiği Mekke dönemindeki zor ve ağır şartlar düşünüldüğünde, Kur'an'ın bu haberinin bir gayb mûcizesi olduğu görülür. Kendilerine dinî ve dünyevî böyle nimetler ve devletler verildiği halde, yine inkâr ve nankörlüğe devam edenler, ancak Allah'ın gazap, azap ve hışmını celbederler. Böylece sadece zarar ve ziyanlarını artırırlar.

Allah'tan başka tapılan putların ve o putlara tapanların gerçek yüzlerini tanıtmak üzere buyruluyor ki:

قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَاۤءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ اَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا
مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى السَّمٰوَاتِۚ اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلٰى
بَيِّنَتٍ مِنْهُۚ بَلْ اِنْ يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾ اِنَّ
اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُولَاۚ وَلَئِنْ زَالَتَا اِنْ اَمْسَكَهُمَا
مِنْ اَحَدٍ مِنْ بَعْدِهٖۜ اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾

40. De ki: "Bir baksanıza, Allah'a ortak koşup, O'nun dışında ilâh diye yalvardığınız şu varlıklara! Gösterin bana, yeryüzünde hangi şeyi yaratmış bunlar? Yoksa onların göklerin yaratılmasında ve yönetilmesinde Allah ile bir ortaklıkları mı var? Yahut biz onlara bir kitap verdik de ondan bir delile mi dayanıyorlar?" Hayır! aslında o zâlimler, birbirlerini yalan ve boş va'atlerle aldatmaktan başka bir şey yapmıyorlar.

41. Gökleri ve yeri hiçbir arızaya meydan vermeden tutan ve yok olup gitmekten koruyan Allah'tır. Şâyet yıkılıp gidecek olsalar, yemin olsun ki, Allah'tan başka onları tutabilecek hiçbir güç yoktur. O, ceza vermekte acele etmeyen ve çok bağışlayandır.

Gerçek ilâh, gökleri ve yeri bozulmaktan ve dağılmaktan koruyan Allah Teâlâ'dır. Öyle ki bunlar bir kere bozulmaya yüz tutsalar, Allah'tan başka hiç kimse onu tutmaya güç yetiremez. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Allah uyumaz, uyuması da dü ünülemez. İnsanların amellerini ve erzaklarını ölçtüğü teraziyi yükseltir, alçaltır. Kullarının gündüz yaptığı amellerden önce gece yaptıkları,

gece yaptıklarından önce de gündüz yaptıkları O'na arz edilir. O'nun görülmesini engelleyen bir nur vardır. âyet o perdeyi açsaydı, azamet ve celâli, gördüğü bütün varlıkları yakıp kül ederdi." (Müslim, İman 293; İbn Mâce, Mukaddime 13)

Bu sebepledir ki, Allah'a ortak koşulması, gökleri ve yeri yerinden oynatacak, onları çatlatıp paramparça edecek derecede ağır bir suçtur. (bk. Meryem 19/88-91)

Fakat Yüce Rabbimiz "Halîm" olduğu için sabretmekte, hemen cezalandırma cihetine gitmemekte ve kullarına hatalarından dönmeleri için mühlet tanımaktadır. Tevbe edenlerin tevbesini kabul edip, istiğfar edenleri de bağışlamaktadır. O'nun muradı, kulların günah çukurlarında kalıp helâk olmaları değil, tevbe ve istiğfar kulpuna sarılıp kurtuluşa ermeleridir.

Bunun için de onlar, müşriklerin yaptığı gibi, hiçbir bahane arkasına sığınmamaldırlar:

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَٓاءَهُمْ نَذ۪يرٌ لَيَكُونُنَّ اَهْدٰى مِنْ
اِحْدَى الْاُمَمِۚ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ نَذ۪يرٌ مَا زَادَهُمْ اِلَّا نُفُورًاۙ ﴿٤٢﴾ اِسْتِكْبَارًا
فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِۜ وَلَا يَح۪يقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِه۪ۜ فَهَلْ
لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْو۪يلًا ﴿٤٣﴾ يَنْظُرُونَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّل۪ينَۚ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْد۪يلًاۚ وَلَنْ تَجِدَ

42. Müşrikler, kendilerine bir uyarıcı geldiği takdirde, doğru yola uymada, önceki ümmetlerden daha ileride olacaklarına dâir Allah'a var güçleriyle yemin ediyorlardı. Fakat kendilerine bekledikleri uyarıcı gelince, bu onların doğru yoldan daha da uzaklaşmalarına sebep oldu.

43. Çünkü onlar yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötülük planları tasarlıyorlardı. Oysa kötülük planları, ancak onu kuranların ayağına dolanır. Yoksa onlar, kendilerinden önceki inkârcı toplumların helâkine sebep olan ilâhî kanunların kendi üzerlerinde de uygulanmasını mı bekliyorlar? Sen Allah'ın kanununda hiçbir değişiklik bulamazsın. Yine sen Allah'ın kanununda kesinlikle hiçbir sapma göremezsin!

Mekke müşrikleri, Peygamberimiz (s.a.v.) henüz gönderilmeden önce, Ehl-i kitap olan yahudi ve hıristiyanların durumlarını da iç açıcı görmediklerinden, kendilerine gerçek bir peygamber gönderildiği takdirde onu asla inkâr etmeyeceklerine ve onun getireceği tâlimatlara, geçmiş ümmetlere nazaran çok daha fazla sahip çıkacaklarına yemin ediyorlardı. (bk. En'âm 6/156-157) Fakat Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), peygamberliğini ilan edince ondan süratle uzaklaştılar.

Bunun sebebi, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in getirdiği tâlimatların onların nefsânî

arzularına uymaması ve dünyevi menfaatleriyle çatışması idi. Çünkü Kur'an onları dürüstlüğe, doğruluğa, tevazua, Allah ve Rasûlü'ne itaate, mahlukâta karşı şefkat ve merhamete dâvet ediyordu. Onlar ise tüm bu ahlâkî faziletlerin aksine büyüklük taslıyorlar, insanları, hele yetim ve köleleri küçük görüyorlar, işlerine geldiği gibi hâince planlar yapıyorlardı. Hâsılı Peygamberin mesajı ile onların arzuları arasında âdeta kan ve doku uyuşmazlığı vardı. Bu sebeple onlar yemin ettikleri gibi Peygamber'e inanacakları yerde onu reddettiler, dâvetini engellemek için sinsi tuzaklar kurdular ve onu öldürmek için suikastlar düzenlediler. Onlar yaptıkları bu kötülükler yüzünden daha önceki sapık milletlerin yoluna girmiş oldular. Dolayısıyla öncekilerin başına gelen felâket ve cezaların, kendi başlarına da gelmesine zemin hazırlamış oldular. Çünkü Allah'ın toplumlar için koymuş olduğu değişmez kanunu, bu neticeyi gerekli kılmaktadır.

İnkârcıların fenâ akıbetlerini görme, Allah'ın kudretini tanıma ve böylece gerçeği idrâk etme açısından önceki kavimlerin ibretli kıssaları büyük ehemmiyet arz eder:

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ
وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ
بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ
مُسَمًّى ۖ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

44. Onlar yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden önce yaşamış toplumların âkıbetlerinin nasıl olduğuna ibretle bakmazlar mı? Oysa onlar, bunlardan daha güçlü kuvvetli idiler. Ama ne göklerde ve ne de yerde Allah'ın elinden kaçıp kurtulabilecek hiçbir şey yoktur. Doğrusu O, her şeyi hakkiyle bilen ve her şeye gücü yetendir.

45. Eğer Allah insanları yaptıkları günahlar yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bile bırakmazdı. Fakat Allah belirlenmiş bir vakte kadar onlara süre tanıyor. Vâdeleri dolunca gerekeni yapacaktır. Allah, kullarını hakkiyle görmektedir.

Fâtır sûresinin sonunda yer alan **"O'nun kulları"** (Fâtır 35/45) ifadesi, kulluğunun farkında olan seçkin kullara bir teselliyi bildirmekle birlikte, genel mânada diğer insanlar için ağır bir azarlamayı hatırlatan heybetli bir uyarıdır.

İşte bu sonucu, büyük bir heyecan ile duyurup yaşatmak için bu sûreyi, Yâsîn sûresi ilâhî aşk ile çarparak vuslata ulaşan bir kalbin çarpıntısı ile takip edip açıklayacaktır:

36- YÂSÎN SÛRESİ

سُورَةُ يٰسٓ

36. YÂSÎN SÛRESİ

Yâsîn sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 83 âyettir. İsmini birinci âyette geçen يٰسٓ (Yâsîn) kelimesinden alır. Resmî sıralamada 36, iniş sırasına göre 41. sûredir.

Konusu

Sûrede üç ana mevzu üzerinde durulur. Öncelikle Rasûlullah (s.a.v.)'e hitap edilerek, kesinlikle peygamber olduğu ve ona indirilen Kur'ân-ı Kerîm'in de Allah'tan geldiği beyân edilir. Efendimiz (a.s.)'ı, İslâm'ı tebliğ ederken müşriklerden gördüğü eziyetlere sabredip katlanmaya teşvik ve teselli etmek için önceki peygamberler ve onlara inananların mücâdelelerinden dikkat çekici misâller arz edilir. Bunun en güzel misâllerinden biri, dini uğruna canını fedâ edip şehâdet şerbetini içen Habîb-i Neccâr'ın kıssasıdır. Bu misâllerde aynı zaman da inkârcılara da ciddi bir ikaz ve tehdit vardır. İkinci olarak sûrede Allah'ın varlığını, birliğini, nihâyetsiz ilim ve kudretini gösteren kevnî delillere ve Allah'ın insanlığa olan müstesnâ lutuflarına yer verilerek beşeriyet tevhide çağrılır. Üçüncü olarak da âhiret gerçeği işlenir. Ölüm ve kıyâmetten, mahşerden, cennet ve cehennemden son derece canlı; bir taraftan ümitlendiren, bir taraftan korkutan manzaralar sunulur. Neticede insanın dikkat nazarı, kendi yaratılışı üzerine çekilerek, hiç olmazsa buradan hareketle göklerin ve yerin melekûtuna, açık ve gizli hükümranlığına sahip olan Allah'ın birliğini, kudret ve azametini anlaması istenir.

Fazileti

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Her eyin bir kalbi vardır; Kur'an'ın kalbi de Yâsîn'dir." (Tirmizî, Fezâilü'l-Kur›an 7)

Yine Efendimiz (s.a.v.) buyurur:

"Ölülerinizin yanında Yâsîn'i okuyun." (İbn Mâce, Cenâiz 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 26)

Bu hadis-i şerifi iki türlü anlamak mümkündür. Birincisi, "Ölmek üzere olanlarınıza okuyun." Çünkü Yâsîn sûresi hep imanî mevzulardan bahsettiği için, son nefeslerini vermekte olan bir kişi onu dinlediği zaman imanı takviye olacak ve biiznillâh imanla âhirete intikâline yardımcı olacaktır. Bir kısım âlimlerimiz ise, hadisin zâhirî mânasını dikkate alarak, "Yâsîn'i ölüp defnettiğiniz mevtâlarınız üzerine okuyun" şeklinde anlamışlardır. Her iki mânada dinimiz açısından doğrudur. Çünkü, ölülerimizin hayrına yaptığımız duâların,

istiğfarların, kestiğimiz kurban ve verdiğimiz sadakaların onlara faydalı olacağını haber veren çok sayıda âyet-i kerîme (bk. Haşr 59/10) ve hadis-i şerif vardır. (bk. Buhârî, Vesâyâ 15; Müslim, Vasıyet 14)

Yâsîn sûresi İslâm toplumlarında öylesine mühim bir yere sahiptir ki hatta "Yâsîn sütü" diye bir tabir ortaya çıkmıştır. Nitekim anlatıldığına göre imanlı bir kadın, çocuğunu emzirirken dâimâ Yâsîn sûresini baştan sona kadar okurdu. Kadın sûreyi bitirinceye kadar da çocuk emmeyi bitirir ve bu âdetini muntazaman devam ettirirdi. Çocuk büyüdü; hayırlı, âlim, fâzıl bir zat oldu. Kadın oğluna ara sıra şöyle derdi:

"- Oğlum! Sakın bu fazileti hep kendinden bilme, zira ben seni Yâsîn sütü ile büyüttüm!.."

Şimdi Yüce Rabbimiz, Kur'an'ın kalbi olan Yâsîn sûresinin muhteşem tâlimatlarıyla kalbimizi harekete geçirmek, Yâsîn sütünden içerek mânen tekamül etmemizi sağlamak üzere buyuruyor ki:

Hikmet Dolu Kur’an’a Yemin Olsun

يٰسٓ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Yâ. Sîn.

“Ya. Sîn” harfleri, diğer sûre başlarındaki hece harfleri gibi, kendinden sonra gelecek âyetlerin mânasına dikkat çekmekte ve Kur’an’ın i‘câzına işaret edip bununla Araplara meydan okumaktadır.

Yüce Allah böylece dikkatleri çektikten sonra Kur’an’ın indiriliş ve peygamberin gönderiliş hikmetlerini şöyle açıklıyor:

وَالْقُرْاٰنِ الْحَك۪يمِۙ ﴿٢﴾ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَل۪ينَۙ ﴿٣﴾ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍۜ ﴿٤﴾ تَنْز۪يلَ الْعَز۪يزِ الرَّح۪يمِۙ ﴿٥﴾ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَٓا اُنْذِرَ اٰبَٓاؤُ۬هُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾

2. Baştan sona hüküm ve hikmet dolu Kur’an’a yemin olsun ki,

3. Rasûlüm! Hiç şüphesiz sen peygamberlerdensin.

4. Dosdoğru bir yol üzerindesin.

5. Bu Kur’an da, kudreti dâimâ üstün gelen ve çok merhametli olan Allah’ın sana peyderpey indirdiği bir kitaptır.

6. Ataları uyarılmadığı için dinî gerçeklerden habersiz kalmış bir toplumu uyarman için.

Kur’ân-ı Kerîm’in burada yer verilen bir ismi الْحَك۪يمِ (hakîm) dir ki, bu yönüyle o:

• İtikat, ibâdet, ahlâk ve muâmelâtla alakalı sağlam, değişmez ve değiştirilemez hükümler ihtivâ eden,

• Hikmetli, hikmet dolu; her bir âyet ve cümlesi nice hikmetler barındıran,

• Herhangi bir tutarsızlık ve çelişkiye maruz kalmayacak şekilde son derece sağlam ve muhkem kılınmış bir kitaptır. (bk. Hûd 11/1)

Kur’ân-ı Kerîm, “Azîz: mağlup edilemez bir kudret sahibi”nden geldiği için kimse ona karşı koyamayacak, bütün sözleri ezip geçecek ve gâlip gelecek; “Rahîm: çok merhametli” olandan geldiği için de inananlara rahmet olacaktır.

Ne hüzün verici bir durumdur ki:

لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ اِنَّا جَعَلْنَا فٖى
اَعْنَاقِهِمْ اَغْلَالًا فَهِىَ اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ
اَيْدٖيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾

7. İnsanların çoğu üzerine Allah'ın azap sözü kesinleşmiştir; çünkü onlar iman etmeyecekler.

8. Biz onların boyunlarına demir halkalar geçirdik. O halkalar tâ çenelerine kadar dayanmıştır da bu yüzden başları yukarı doğru çivilenmiş gibidir.

9. Onların önlerine bir set, arkalarına bir set yaptık; böylece onları öylesine perdeleyip kuşattık ki artık hiçbir şey göremezler.

Kesinleşen söz, **"İnsanların ve cinlerin azgınlarıyla cehennemi kesinlikle ağzına kadar dolduracağım"** (Secde 32/13) şeklinde vârid olan "azap" sözüdür. Allah Teâlâ, Kur'an ve sünnet-i seniyye ile beyân ettiği İslâm dininin dışına çıkanları cezalandıracaktır.

8. âyette kullanılan اَلْاِقْمَاحُ (ikmâh) kelimesi "başı kaldırıp gözü yummak" mânasına gelir. Hakka karşı çıkıp imandan mahrum kalan bu kimselerin dünyadaki hâlet-i rûhiyeleri canlı bir tablo hâlinde şöyle tasvir edilir:

Kâfirler, yapılan her dâveti red için başını arkaya doğru kaldıran kibirli kimselerdir. İşte red için başlarını kaldıra kaldıra âdetâ inkârları, boyunlarının altına kalın bir kelepçe gibi geçirilmiş, çeneleri kalkmış, başları arkaya doğru ve gözleri yumuk vaziyette kalmıştır. Yine inkârları önlerine ve arkalarına birer set oluşturmuş, üstlerini de kapatmıştır. Buna ferdin yaratılış kabiliyetlerini yanlış hedeflere sevk eden toplum baskısını, imandan uzaklaştırıp küfür ve günahlara yönlendiren temâyüllerini, yaygın hâle gelen bâtıl inançlar ve çirkin alışkanlıkları da ilâve edebiliriz. Bahsedilen bu ferdî ve içtimâî kötü şartlar insanı, alıştıra alıştıra menfî yönde değişmez bir yapıya ulaştırmaktadır. Böyle insanlar artık ne başlarını hareket ettirebilirler, ne de bir tarafı görebilirler. İnkârlarının ve cehâletlerinin içinde bocalayıp dururlar. Ancak şuna dikkat etmek gerekir ki bu, tamâmen kendi tercih ve istekleri doğrultusunda ortaya çıkmış bir neticedir. Kendi inkârları, inat ve câhillikleri yine kendilerini böylece engellemekte, basîretlerini kapatıp karanlıklar içinde bırakmakta ve gerçeği göremez duruma getirmektedir. (bk. Fussilet 41/5)

Bununla birlikte İslâm'ı tebliğ ederken muhatap kitlenin birbirinden farklı psikolojik ve sosyolojik durumlarını dikkate almanın gerekliliği hususunda şöyle

buyruluyor:

وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ

اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَاَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾

10. Böylelerini uyarsan da uyarmasan da birdir; onlar iman etmeyecekler.

11. Sen ancak Kur'an'a uyan ve görmediği halde Rahmân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte böyle olanları büyük bir bağışlanmayla ve çok güzel, bol ve ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfatla müjdele!

Peygamber (s.a.v.) ve onun temsilcileri dini her zaman ve mekanda tebliğe devam edeceklerdir. Fakat netice itibariyle iman etmeyecek olanlara hidâyetten bir nasip erişmeyecek, ne kadar uyarılsalar da onlar küfür içinde kalacaklardır. Dolayısıyla 10. âyet-i kerîme, Efendimiz (s.a.v.)'in ısrarla tebliğde bulunduğu, fakat buna rağmen kalplerinde zerre kadar kıpırtı olmayan müşriklerin durumu hakkında onu teselli etmekte ve ona bu hususta aşırı gitmemesini tavsiye etmektedir.

11. âyette peygamberin uyarısına kulak verip iman edecek insanların kalbî durumlarından bir kesit sunulur. Bunlar, önceki her dâveti başlarını kaldırıp reddeden kibirli bedbahtların aksine:

• Nasihata kulak veren, öğüt dinleyen, kendini buna muhtaç gören mütevâzı ve iyi niyetli kimselerdir. Söz dinler, faydalı olan şeyleri benimseyip uygularlar. En güzel öğütlerin ve hikmetlerin kaynağı ise Kur'ân-ı Kerîm'dir.

• İnsanların arasında bulundukları sırada olduğu gibi, kimsenin görmediği yerlerde de Rahmân olan Allah'tan korkan, O'na saygı gösteren kimselerdir. Onların korku, saygı ve haşyetleri, Allah'tan başka hiç kimsenin vâkıf olamadığı kalplerinin derinliklerindedir. Çünkü onlar ihsân seviyesinde bir kulluk şuuruna sahiptirler. Kendileri Allah'ı göremeseler de, Allah'ın kendilerini gördüğünü ve dâimâ ilâhî kameralar altında bulunduklarını hiç unutmazlar. İşte böyle insanlara tebliğ ve uyarı fayda verir.

Zira:

اِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتٰى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَاٰثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ

اَحْصَيْنَاهُ فٖى اِمَامٍ مُبٖينٍ ﴿١٢﴾

12. Şüphe yok ki ölüleri diriltecek olan biziz. İnsanların yapıp önceden gönderdikleri amelleri de, geride bıraktıkları eserlerini de biz yazıyoruz. Esâsen biz, olmuş olacak her şeyi apaçık bir kitapta tek tek sayıp

kaydetmiş bulunuyoruz.

Âyette geçen مَا قَدَّمُوا (mâ kaddemû) ifadesi, “insanların namaz, oruç, sadaka vb. bizzat yapıp önden gönderdikleri ameller veya işledikleri günahlar” anlamına gelir. آثَارَهُمْ (âsârahüm) ise sâlih evlat, faydalı, ilim, sadaka-i câriye gibi güzel şeylerden veya insanlara zarar veren kötü şeylerden geride bıraktıklarıdır.” Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

“İnsan öldüğü zaman bütün amelleri kesilir. Ancak u üç ey bundan müstesnâdır: Sadaka-i câriye, istifade edilen ilim ve kendisine duâ eden hayırlı evlât.” (Müslim, Vasıyet 14)

“İslâm’da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Ancak onların sevabından hiçbir ey noksanla maz. Her kim de İslâm’da kötü bir çığır açarsa, o ki iye açtığı kötü çığırın günahı vardır. O kötü yolda yürüyenlerin günahından da ona pay ayrılır. Fakat onların günahından da hiçbir ey nok anla maz.” (Müslim, Zekât 69; Nesâî, Zekât 64)

إِمَامٍ مُبِينٍ (imâmun mübîn)den maksat, Levh-i Mahfûz’dur.[3] Allah Teâlâ olmuş ve olacak her şeyi burada kaydetmiştir. Dolayısıyla insanların yaptıkları hiçbir şey zâyi olmayacak, kaybolmayacak; her şey vukuundan önce yazıldığı gibi vukuundan sonra da bütün izleri ve gölgeleriyle yazılacak, böylece herkes yaptığından sorumlu tutulacaktır.

Şimdi buraya kadar açıklanan temel dinî esasların pratik hayata nasıl yansıtalacağını gösteren canlı bir örnek olarak şu ibret verici kıssaya kulak verin:

Levh-i Mahfûz: Sözlük olarak “korunmuş sayfa” demektir.

Bize Düşen Apaçık Tebliğdir

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحَابَ الْقَرْيَةِۢ اِذْ جَٓاءَهَا الْمُرْسَلُونَۚ ﴿١٣﴾
اِذْ اَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُٓوا اِنَّٓا اِلَيْكُمْ
مُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ قَالُوا مَٓا اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاۙ وَمَٓا اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ
مِنْ شَيْءٍۙ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّٓا اِلَيْكُمْ
لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَٓا اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٧﴾ قَالُٓوا اِنَّا تَطَيَّرْنَا
بِكُمْۚ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١٨﴾
قَالُوا طَٓائِرُكُمْ مَعَكُمْۜ اَئِنْ ذُكِّرْتُمْۜ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿١٩﴾

13. Rasûlüm! Onlara şu şehir halkının hâlini misâl olarak anlat: Hani onlara elçiler gelmişti.

14. Önce onlara iki elçi göndermiştik. İkisini de yalanlayınca, biz de üçüncü bir elçiyle onları destekledik. Üçü birlikte: "Ey insanlar! Gerçekten biz size gönderilmiş elçileriz" dediler.

15. Şehir halkı: "Siz de tıpkı bizim gibi birer insansınız. Rahmân'ın bir şey indirdiği falan yok; siz ancak yalan söylüyorsunuz" dediler.

16. Elçiler şöyle karşılık verdiler: "Rabbimiz biliyor ki, biz kesinlikle size gönderilmiş elçileriz."

17. "Bize düşen Allah'ın mesajını tam olarak, açık ve anlaşılır bir şekilde size ulaştırmaktır."

18. Şehir halkı: "Biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Eğer dâvanızdan vazgeçmezseniz sizi mutlaka taşlayarak öldüreceğiz ve bizim elimizden size çok acıklı bir azap dokunacak" diye tehdit ettiler.

19. Elçiler de cevâben: "Uğursuzluğunuz kendinizdendir. Size öğüt verildi diye mi böyle tepki gösteriyorsunuz? Aslında siz sınır tanımayan, Allah'ın verdiği kabiliyet ve imkânları boşa harcayan bir toplumsunuz!" dediler.

Verilen bu misâlde bir şehir halkı, oraya gönderilen din tebliğcileri ve bunlar arasında vuku bulan konuşmalar, tartışmalar ve fiilî sataşmalar söz konusu edilir. Bahsedilen şehrin neresi olduğu, şehir halkından maksadın kimler olduğu ve onlara gönderilen elçilerden kasdın ne olduğu hakkında farklı görüşler vardır:

Şehirden maksat Antakya, şehir halkından maksat Antakya'da yaşayan insanlar, onlara gönderilen elçilerden maksat da Hz. İsa'nın havarileridir. Yalnız bir kısım müfessirler tarafından bu görüş zayıf kabul edilir.

Bunlar Allah tarafından gönderilen üç ayrı peygamberdir. Kâfirlerin **"Siz de tıpkı bizim gibi birer insansınız"** (Yâsîn 36/15) sözü bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Zira bu söz, kendisinin Allah'tan gelen bir peygamber olduğunu iddia eden kişiye söylenir.

Şehirden maksat dünyadır. Şehir halkından maksat dünyadaki insanlardır. Onlara gönderilen iki elçi son olarak gönderilen iki büyük peygamber olan Hz. Mûsâ ile Hz. İsa'dır. Onları takviye için en son gelen Peygamber ise Âlemlerin Sultanı Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)'dir.

Kıssanın nakledilmesindeki maksat şudur: Misâl verilen şehir halkı nasıl inat ve ısrar içinde peygamberlere karşı gelmişlerse, Mekke'de müşrikler de aynı inat ve ısrarla Allah Rasûlü (s.a.v.)'i inkâr ediyorlardı. Onlarla elçiler arasında yaşanan tartışmalar, hemen hemen aynı muhtevâ içinde Peygamberimiz (s.a.v.) ile müşrikler arasında yaşanıyordu. Dolayısıyla aynı yolu takip edip inatlarında ısrarlı oldukları takdirde, müşriklerin sonu da misâl verilen o şehir halkı gibi olacaktır.

Ayrıca, Kur'an'ın anlattığı ve her çağda benzerlerinin yaşandığı bu örnekleri, ondan ders alan mü'minlerin, kendi yaşadıkları hayata uygulamaya ve ondan gerekli olan dersleri çıkarmaya çalışmaları gerekir. Tıpkı şimdi kıssası anlatılacak Habîb-i Neccâr gibi:

وَجَاءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعٰى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٠﴾
اِتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْئَلُكُمْ اَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا لِيَ لَا اَعْبُدُ الَّذِي
فَطَرَنِي وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾ ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ اٰلِهَةً اِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمٰنُ
بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿٢٣﴾ اِنِّي اِذًا لَفِي
ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾ اِنِّي اٰمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾

20. Derken, şehrin tâ öbür ucundan bir adam koşarak geldi. Ayağının tozuyla şunu söyledi: "Ey kavmim! Gelin, bu elçilere uyun!"

21. "Uyun, yaptıklarına karşılık sizden hiçbir ücret istemeyen ve bizzat kendileri de doğru yolda olan bu güzel insanlara!"

22. "Hem ben, niçin beni kendime has özelliklerle yoktan yaratana kulluk etmeyeyim? Sonunda siz de O'nun huzuruna çıkarılacaksınız."

23. "Ben hiç O'ndan başka ilâhlar edinebilir miyim? Çünkü Rahmân bana bir zarar vermek istese, onların şefaati bana hiçbir fayda sağlamaz ve hiçbiri beni kurtaramaz."

24. "Kaldı ki, başka ilâhlar edinecek olursam, o zaman ben apaçık bir sapıklığın içine yuvarlanmış olurum."

25. "Doğrusu ben, sizi de yaratan ve yaşatan Rabbinize iman ettim; öyleyse gelin beni dinleyin!"

Şehrin en uzak ucundan koşarak gelen o talihli adam, Habîb-i Neccâr'dır. Gelip ayağının tozuyla elçilere arka çıktı. Halka nasihat edip, onlardan elçilere tâbi olmalarını istedi. Çünkü kalbine iman dürbünü takmış o Allah adamı, elçilerin nasıl bir şahsiyet ve husûsiyette seçkin insanlar olduğunu derhal anlamıştı. Bunlar sıradan insanlar değildi. Allah'ın dinini tebliğ ediyorlar, tebliğlerine karşılık hiçbir ücret talep etmiyorlardı. Doğru yol üzere bulunuyor, insanları da o yola çağırıyorlardı. Bu tespiti yaptıktan sonra Habib-i Neccâr sözü tevhide getirip kendisinden misâl vererek nasihatlerine devam etti, kavmini gerçek tevhid inancına çağırdı.

Fakat o zâlim halk, Habib-i Neccâr'ı dinlemediler:

قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ ۖ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِي
رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٧﴾ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ
مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿٢٨﴾ إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً
وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ ﴿٢٩﴾

26. Öldürülmek üzereyken ona: "Buyur cennete!" denildi. O ise: "Keşke" dedi, "keşke kavmim bilseydi";

27. "Rabbimin beni bağışladığını ve beni husûsî ikrâmına mazhar olan kullarından kıldığını!"

28. Onun şehâdetinin ardından kavmini helâk için gökten bir ordu indirmedik, indirmeye gerek de duymadık.

29. Yalnız korkunç bir çığlık onlara yetti; hepsi bir anda cansız yere düşüp, söndü gittiler.

Nakledildiğine göre onu dövdüler, bağırsakları çıkıncaya kadar çiğnediler, taşladılar ve şehîd ettiler. O sırada bile: "Ya Rabbi, kavmimi hidâyete erdir. Ya Rabbi, kavmimi hidâyete erdir" diye duâ ediyordu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXII, 192-193) Ruhunu teslim eder etmez Allah Teâlâ onu cennete yerleştirdi. Bu cennet, kıyâmetten önce berzah âleminde şehitlerin kaldığı, müstesnâ bir hayat

yaşadığı ve rızıklandığı bir cennettir. O kadar merhametli bir insan ki, kendini öldürenlere bile kızmadı, öfkelenip beddua etmedi. Bilakis onlara olan şefkat ve merhamet hislerini devam ettirdi: “Keşke kavmim, Allah’ın beni bağışladığını, imanım sebebiyle beni böyle güzel bir cennete yerleştirdiğini, burada bana sayısız nimetler ihsân ettiğini bilselerdi de, onlar da bu nimetlerden mahrum kalmasalardı” diye temenni etti. Bu, gerçekten yüksek bir ahlâk numûnesidir. İnsanlara tamâmen gizli bu gaybî hâdiseyi, her şeyi bilen Rabbimiz, Habib-i Neccâr’dan naklen bize haber vermekte, kalbimize mânevî âlemi seyredebileceğimiz bir pencere açmaktadır.

Habîb-i Neccâr’ı şehit etmeleri üzerine Cenâb-ı Hak o kavmin helâkini çabuklaştırdı. Cibrîl (a.s.), gelen ilâhî tâlimat istikâmetinde bir çığlık attı. Bir tek kişi sağ kalmamak üzere hepsi öldüler:

يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِۚ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِه۪
يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ
لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾

30. Yazıklar olsun o kullara! Ne zaman kendilerine bir peygamber gelse mutlaka onu alaya alırlardı.

31. Onlardan önce nice nesilleri inkârları yüzünden helâk ettiğimizi görmezler mi? Gidenlerin de hiçbiri geri dönmüyor?

32. Sonunda onların hepsi yakalanıp hesapları görülmek üzere huzurumuzda toplanacaklar.

Allah Teâlâ’nın bütün bunları yapacak güce sahip olduğunu görmek isteyenler, etraflarında sergilenen şu muazzam kudret tecellilerine baksınlar:

İlâhî Kudret Nişâneleri

وَاٰيَةٌ لَهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ اَحْيَيْنَاهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾
وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٤﴾
لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيهِمْ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾

33. Ölü toprak, onlara Allah’ın sonsuz kudretini ve yeniden dirilişi ispatlayan muhteşem bir delildir. Şöyle ki, her bahar biz o toprağa hayat veriyor ve oradan canlıların yiyip beslendikleri çeşit çeşit ekinler, ürünler çıkarıyoruz.

34. Yine o yerde hurma bahçeleri, üzüm bağları var ediyor; oradan pınarlar, gözeler fışkırtıyoruz.

35. Tâ ki, var ettiğimiz bütün bu ürünlerin meyvelerinden ve bunlardan bizzat kendi elleriyle imal ettikleri şeylerden yesinler. Hâlâ şükretmeyecekler mi?

Hz. Mevlânâ (k.s.) der ki:

“Bu ağaçlar toprak altındaki insanlara benzerler. Ellerini topraktan dışarıya çıkararak, halka yüzlerce işaretler ederler. Kulağı olana, anlayana sözler söylerler, nasihatler ederler. Yemyeşil dilleri ile, up uzun elleri ile toprağın gönlünden sırlar açarlar. Ağaçlar, kış gelince başlarını kazlar gibi su içine çekerler. Onlar soğuklarda çirkinleşmiş, kargalaşmışken, ilkbahar gelince çiçeklerle, yaprak ve meyvelerle süslenir, güzelleşir, tavus hâline gelirler. Allah, onları kış mevsiminde hapseylemişti; hapiste sıkılmışlar, kargaya dönmüşlerdi. Allah acıdı da bahar gelince onları tavus hâline getirdi. Kış onları öldürdü ama, bahar gelince hepsini de diriltti. Yapraklarla süsledi.” (Mevlânâ, *Mesnevî,* 2009-2014. beyitler)

Eşsiz bir nizam içinde bunları yapabilecek bir kudrete sahip olan Allah (c.c), elbette ki birdir ve ölüleri diriltmeye de kadirdir. Hem bu nimetleri Allah Teâlâ, iş olsun diye yaratmamış, bilakis kâinatın güzîde misâfiri insana ikram ve ihsân olsun diye lutfetmiştir. Bir fâninin ikram ettiği bir bardak suya bile minnet ve teşekkürü kendine vazîfe addeden insan, hiç olmazsa, bu sayısız ilâhî lutuflara asgari bir teşekkür sadedinde, bunları ihsân edeni tanımalı, O’na inanmalı ve O’na şükretmeye gayret göstermelidir.

İkinci delil olarak bildiğimiz ve bilmediğimiz alanlardaki çift yaratılış gerçeği üzerine dikkat çekiliyor:

وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ

36. Her türlü kusurdan, eksiklikten, eşi ortağı olmaktan uzaktır o Allah ki, yerin bitirdiği her şeyi, bizzat kendilerini ve henüz mâhiyetini bilmedikleri nice şeyleri çiftler hâlinde yaratmıştır.

Görüldüğü üzere çift yaratılma özelliği hem bitkiler hem canlılar hem insanlar hem de Allah'ın dışında bilmediğimiz bütün varlıklar için geçerlidir. Mesela elektrikte artı ve eksi kutuplar, cisimler arasında itme ve çekme kuvveti, atomlardaki pozitif ve negatif elektronlar bile bu âyetin mûcizevî olarak haber verdiği şeyler arasında sayılır. Âyetin açtığı ufkun aydınlığında yapılacak ilmî çalışmalar, bu alanda daha nice dikkat çekici ince sonuçların ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Bütün bunlardan maksat ise, her şeyi çift yaratan Allah'ın tek olduğunu; O'nun eşi ve ortağı bulunmadığını beyândır.

Diğer delillere gelince:

وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾

37. Gecenin gelişi de onlar için Allah'ın birliğini gösteren bir delildir. Gündüzü ondan soyup çıkarırız da birden karanlığa gömülüverirler.

Dünyanın kendi etrafındaki dönüşü sırasında, güneş ışığı alan bölge, gezegenimizin çevresinde ince bir beyaz kabuk şeklinde dolaşır. Dünya döner, beyazlık kayar, yerini karanlık alır. Sanki görünmez bir el, dünyamızı çevirip durmakta ve onun üzerindeki beyaz kabuğu çevire çevire soymaktadır. Bu sırada güneşin aydınlığından mahrum kalan insanlar, hemen karanlığa gömülüvermektedir.

Dördüncü delil, güneştir:

وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾

38. Onlar için bir başka delil olan güneş, kendine ait yörüngesinde belli bir kanuna göre akıp gider. İşte bu, kudreti dâimâ üstün gelen ve her şeyi en iyi bilen Allah'ın takdiridir.

Günümüz astronomi ve güneş fiziği verilerine göre güneşle ilgili şu bilgilere yer vermek tefekkürümüzü artırmaya yarayacaktır:

Güneş ile dünya arasındaki uzaklık yaklaşık 150 milyon kilometredir. Kâinatın yaşı yaklaşık 15 milyar yıl, güneşin yaşı da 5 milyar yıl tahmin edilmektedir. Güneş, içinde sıkışan ve yoğunlaşan maddelerin birleşip bütünleşmesiyle çok büyük bir alev topu hâlini almıştır. Orta büyüklükte bir yıldız olan güneş, hacim

itibariyle o kadar büyüktür ki içine dünya gibi yaklaşık 1.300.000 gezegen sığabilir. Yüzey sıcaklığı 6000 santigrat derece, iç sıcaklığı ise 20 milyon santigrat derecedir. Kendi yörüngesinde saatte 720.000 kilometrelik muazzam bir hızla hareket eder. Bu, yaklaşık bir hesapla güneşin günde 17 milyon 280 bin kilometrelik yol kat ettiğini gösterir. Güneşte her saniye 564 milyon ton hidrojen 560 milyon ton helyuma dönüşür. Aradaki 4 milyon tonluk fark gaz maddesi de enerji ışın hâlinde uzaya yayılır. Yok olan kütleye göre hesap yaparsak güneş saniyede 4 milyon ton, dakikada ise 240 milyon ton madde kaybetmiş olacaktır. Eğer güneş 3 milyar yıldan beri bu hızla enerji üretiyorsa, bu süre içinde kaybetmiş olduğu kütle 400.000 milyon kere milyon ton olacaktır ki, bu değer yine de güneşin şimdiki toplam kütlesinin 5000'de biri kadar ancak tutacaktır.

Bu muazzam gücü ve enerjisiyle güneş, başta insanlık olmak üzere yeryüzündeki tüm canlılığa en faydalı olacak güç ve büyüklükte yaratılmış olup ışınlarını ölçülü bir şekilde dünyaya ulaştırmaktadır. Ancak günün birinde güneşin merkezindeki hidrojen azala azala bitecek, güneşin merkezi gittikçe helyum bakımından zenginleşecek ve merkez ağırlaştıkça da çevresini kendine doğru daha fazla çekecektir. Bu da dünyanın sonu demektir. Bahsettiğimiz bu muazzam güneş, samanyolu galaksisinde bulunan tahminen 200 milyar yıldızdan sadece birisidir. Aynı şekilde samanyolu galaksisi de, modern teleskoplarla görülebilen birkaç yüz milyar galaksiden yalnızca birisidir. Ve bu samanyolu galaksisinin bir ucundan diğerine gitmek için 100 bin ışık yılı gereklidir. Işık ise 1 saniyede 300.000 kilometre gider. İşte dünya, bu galaksinin spiral kollarından birinde yer almaktadır. Dünyadan hareket edip galaksimizin merkezine varabilmek için 300.000 trilyon kilometre gitmemiz gerekir.

İşte bu muazzam sistem içinde güneş gibi durmadan yanan dev ateş topunu yaratan, döndüren ve ışığını alıp söndürecek olan kudret, şüphesiz Rabbimizin kudretidir.

Beşinci delil aydır:

وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدٖيمِ ﴿٣٩﴾ لَا
الشَّمْسُ يَنْبَغٖي لَهَٓا اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِۜ وَكُلٌّ فٖي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

39. Ay için de bir takım menziller tâyin ettik; dolaşa dolaşa sonunda o, eski hurma salkımının ağaçta kalan yıllanmış sapı gibi kuru, sarı, hilal gibi kavisli olur.

40. Ne güneş aya yetişip çarpabilir, ne de gece gündüzün önüne geçebilir.

Her biri, kendine ait bir yörünge de yüzer, gider.

Ayın dünya etrafındaki yörüngesinde dönerken uğradığı menziller vardır. Her menzilde değişik bir şekil ve hal alır. Günden güne peyderpey büyür, on dördünde dolunay hâlini alır, kemâle erişir; sonra tekrar peyderpey küçüle küçüle nihâyet âyette beyân buyrulduğu gibi eski hurma salkımının ağaçta kalan yıllanmış sapı gibi kuru, sarı, kavisli bir hâle gelir. اَلْعُرْجُونُ (‘urcûn) hurma salkımının sapına denir. اَلْقَد۪يمُ (kadîm) de eski demektir. Hurmanın sapı eskidikçe incelir, eğrilir ve sararır. İşte bir aylık seyahat sonunda ay, tıpkı eski hurma sapı gibi ince, eğri, sarımtrak bir görünüm verir. Bu benzetme hilalin ilk ve son şeklini göstermekle kalmaz, aynı zamanda ayın, yörüngesinde geçerken dünya çevresinde bir ayda dolandığı yolun biçimini de göstermiş olur. Günümüz ilmî tespitlerine göre, ayın geçtiği güzergâh tam dâirevî olmayıp bir tarafı konkav bir eğrilik arz eder.

Güneş ve ayla birlikte uzaydaki bütün gök cisimlerinin her biri kıyâmete kadar kendi yörüngesinde yüzmeye devam edecektir. Şunu ifade edelim ki, gezegenler güneşin, güneş samanyolunun etrafında döner. Aynı şey diğer bütün yıldızlar için de söz konusudur. Fakat iş samanyolu ile de bitmez. Galaksiler de kümeler kurarlar; onlar da ortak çekim merkezleri etrafında dönerler. Zerreler âleminde de durum aynıdır. Moleküllerin hareket ve titreşimleri, atomların ve atom parçacıklarının hareketleri, kendileri için belirlenmiş yörüngelerde, hiç durmadan sürüp giden akışlardır. Evrendeki bütün bu akıl almaz varlıklar, olaylar ve hareketler, bir muhteşem plan teşkil edilecek şekilde planlanmıştır ve gerçekleştirilmektedir. (bk. Kandemir ve diğerleri, *Meâl,* II, 1523)

Diğer bir kudret delili ise bizzat insanın kendi hayatından:

وَاٰيَةٌ لَهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِۙ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا
لَهُمْ مِنْ مِثْلِه۪ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَاِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَر۪يخَ لَهُمْ
وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَۙ ﴿٤٣﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا اِلٰى ح۪ينٍ ﴿٤٤﴾

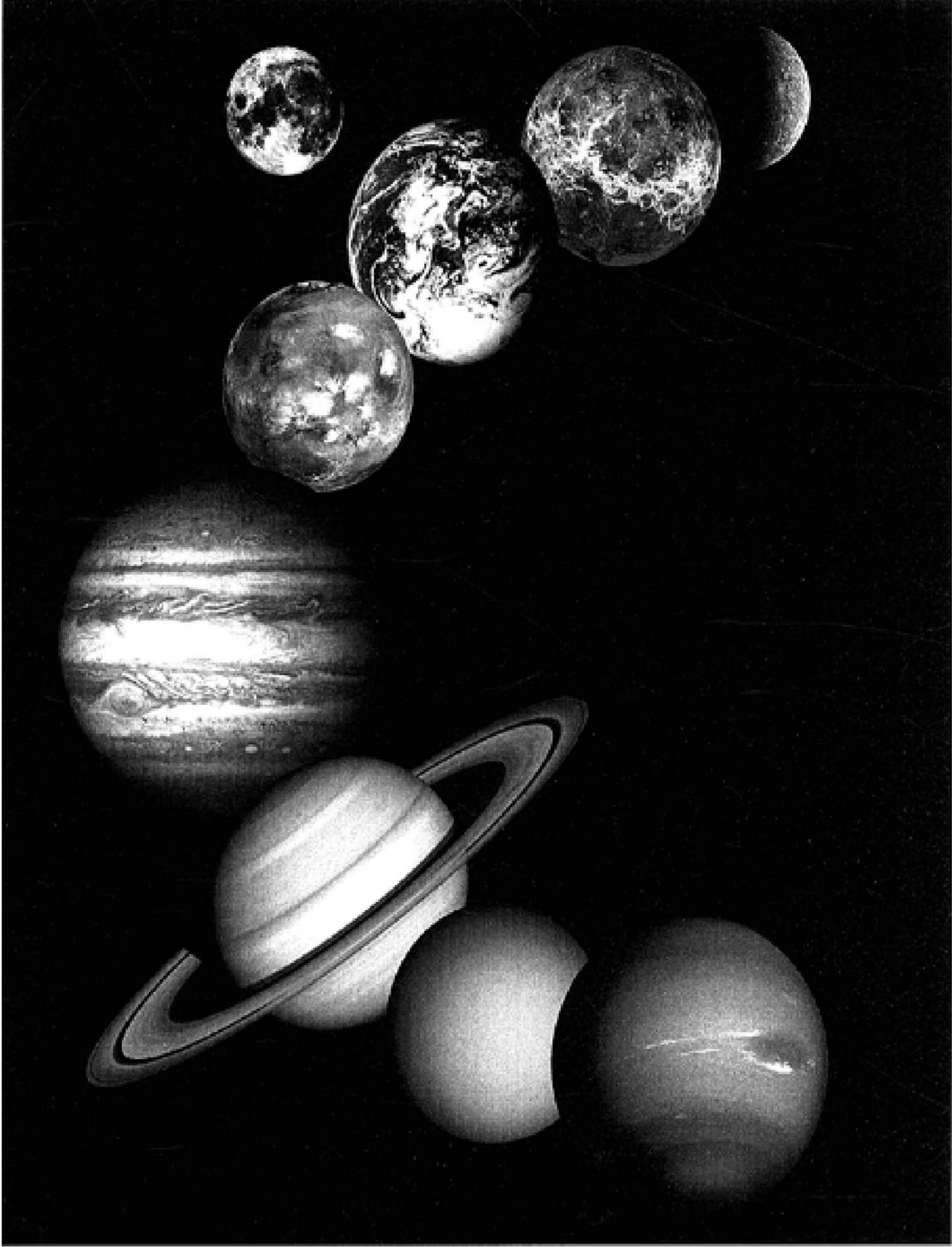
41. İnsanlar için Allah’ın birliğini gösteren bir başka delil, nesillerini yüklü gemilerde batmadan taşımamızdır.

42. Gemiler gibi, onlar için üzerlerine binip seyahat edecekleri daha nice vasıtalar yarattık.

43. Dilesek onları suda boğarız da, ne feryatlarına koşan kimse olur, ne de bir yolunu bulup boğulmaktan kurtulabilirler.

44. Ancak kurtulmaları için tarafımızdan bir rahmetin kavuşması ve

onları belli bir zamana kadar yaşatmayı istememiz müstesnâ!

[illegible]

"Dolu gemi"den maksad Hz. Nûh'un gemisi olabileceği gibi, insanın zürriyetini taşıyan babaların sulpleri ve anaların rahimleri olması da mümkündür. Çünkü Cenâb-ı Hak insan neslinin tohumlarını, nutfelerini âdeta yüklü gemiye benzeyen bu mahallerde taşımaktadır. Yine Rabbimizin bizler için mûcize olan Nûh'un gemisi gibi normal şartlar altında binebileceğimiz vasıtalar yaratması, O'nun bir kudret nişânesidir. İster Nûh'un gemisinde, ister babalarımızın sulbü ve analarımızın rahminde, isterse normal hayatımızda bindiğimiz gemilerde

olsun, taşınma esnâsında Allah Teâlâ bizi boğmak istese, kimse buna engel olamaz; kimse bizi kurtaramaz. O halde bizim o uzun deniz yollarından sağ sâlim dünya limanına ulaşıp, orada insan suretine bürünmemiz, yiyip içmemiz ve bütün unsurlarıyla hayatımızı idâme ettirebilmemiz sadece ve sadece Allah'ın bir lutfu ve rahmetidir.

Hâl bölkeyken:

Korkunç Çığlığı Bekleyenler

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ اَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾
وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾ وَاِذَا
قِيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُۙ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اَنُطْعِمُ
مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُۗ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٧﴾

45. Onlara: "Sizi önünüzden ve arkanızdan kuşatan günahlar ve onların hem dünya hem âhiret açısından açacağı kötü sonuçlar karşısında güzel bir takvâ hayatı ile Allah'ın koruması altına girin ki dünyada faziletli bir hayat sürme, âhirette de ebedî saâdete ulaşma adına merhamete lâyık olasınız" dendiği zaman aldırış etmezler.

46. Kendilerine ne zaman Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelse, mutlaka ondan yüz çevirirler.

47. Onlara: "Allah'ın sizi rızıklandırdığı şeylerden muhtaçlara verin!" çağrısı yapıldığında, kâfirler mü'minlere: "Dilediği takdirde Allah'ın rızıklandırıp doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız? Bu, bizim vazîfemiz mi? Doğrusu siz apaçık bir şaşkınlık içindesiniz" derler.

Rivâyete göre Hz. Ebûbekir, yoksul müslümanlara yemek yedirir, onları doyururdu. Bir gün yolda ona rastlıyan Ebû Cehil: "Ey Ebûbekir, Allah'ın bu yoksulları doyurabileceğini mi iddia ediyorsun?" diye sordu. Ebûbekir: "Evet" dedi. Ebû Cehil: "O halde neden onları yedirip doyurmuyor?" diye sordu. Hz. Ebûbekir: "Allah bir takım kimseleri fakirlikle, bir takım kimseleri de zenginlikle imtihan etmiş; fakirlere sabretmeyi, zenginlere de yedirmeyi emretmiştir" dedi. Ebû Cehl: "Vallahi ey Ebûbekir, sen olsa olsa apaçık bir şaşkınlık içindesin. Sen sanıyor musun ki Allah bunlara yedirmeye gücü yeterken yedirmemiş de sen onlara yediriyorsun?" dedi ve işte bunun üzerine bu (47.) âyet-i kerîme ile **"Kim hayır yolunda verir ve günahlardan sakınırsa, o en güzeli yani kelime-i tevhîdi ve gereğini tasdîk ederse, biz de onu en kolay olana; huzur ve saâdet yeri olan cennete muvaffak kılarız"** (Leyl 92/5-7) âyet-i kerîmeleri nâzil oldu. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XV, 26)

Buna mukâbil âhirete iman etmeyenler:

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا

صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ
تَوْصِيَةً وَلَا إِلَى أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾

48. Bir de: “Eğer doğru söylüyorsanız bizi tehdit edip durduğunuz bu kıyâmet ne zaman?” diye soruyorlar.

49. Anlaşılan onlar, dünyevî meseleler veya şahsî menfaatleri üzerinde birbirleriyle çekişip dururlarken kendilerini apansız ve kıskıvrak yakalayacak olan korkunç bir çığlıktan başka bir şey beklemiyorlar.

50. O çığlık geldiği zaman ise, artık ne bir vasiyet yapmaya fırsat bulabilirler, ne de âilelerinin yanına dönebilirler.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

“İkişki i kuma larını satı yapmak üzere açmı iken kıyâmet kopuverecektir. Onlar onu daha katlayamadan kıyâmet kopacaktır. Adam dâvarlarını sulamak maksadıyla yaptığı havuzunu çamurla sıvarken daha onları sulayamadan kıyâmet kopacaktır. Ki i terazisinde tartmak isterken, bir kefesine ağırlık koyduğunda alçalmı ken, diğerine de koyacağını koyup daha yükseltemeden kıyâmet kopacaktır. Adam yemek üzere lokmasını ağzına götürmü ken onu yutamadan kıyâmet kopacaktır.” (Buhârî, Fiten 26; Müslim, Fiten 140)

Peki, kıyâmetin kopması için sûra üflenince neler olacak:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾
قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ
الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا
مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

51. Sûra ikinci kez üflendi: İşte onlar kabirlerden kalkmış, Rablerinin huzuruna doğru akın akın koşuyorlar.

52. “Eyvah bize!” diye bağrışıyorlar, “Uyuduğumuz bu yerden bizi kim kaldırdı? Demek Rahmân’ın kesinlikle olacak diye haber verdiği hâdise buymuş; meğer peygamberler doğruyu söylermiş!”

53. Bütün olay, sadece korkunç bir çığlıktan ibarettir. Onların hepsi huzurumuzda toplanıverecekler.

54. O gün kimseye en küçük bir haksızlık yapılmayacak. Siz de ancak dünyadayken işlediklerinizin karşılığını göreceksiniz.

52. âyette yer alan **“Uyuduğumuz bu yerden bizi kim kaldırdı?”** ifadesinde

kabir hayatıyla ilgili olarak iki önemli gereçeğe işaret edilir. Birincisi; kabir azabı, mahşer yerinde yaşanacak dehşet ve cehennemin azabına göre gece uykuda görülen kabus gibi olacaktır. İkincisi; Hz. Ali: "İnsanlar dünyada iken uykudadır, kabre girince uyanırlar" der. İman ve yaratılış gerçeklerini kavrama açısından, kabir hayatına göre dünya hayatı bir uyku gibidir; insanlar ölünce artık gözlerinin önünden maddî veya ceset perdesi kalktığı için görüşleri daha keskin olur (bk. Kâf 50/22) ve bu hakikatlere uyanırlar. Âhiret hayatıyla kıyaslandığında ise kabir hayatı bir uyku gibidir. Bütün gerçekler tüm açıklığı ile âhirette ortaya çıkacaktır.

Bakın, o gün cennetlikler ne halde olacak:

Merhametli Rabden Selâm

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ
فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا
يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ ﴿٥٨﴾

55. Cennet ehli o gün tatlı, mutluluk dolu meşguliyetler içinde cennet nimetlerinden yiyip içerler.

56. Kendileri ve eşleri, gölgeler altında, koltuklara kurulup yaslanırlar.

57. Orada onlar için çeşit çeşit meyveler ve canlarının çektiği her şey vardır.

58. Bir de, merhameti pek bol olan bir Rabden onlara hitâben "Selâm!" sözü vardır.

Cennet nimetlerinin en güzeli, sınırsız merhamet sahibi olan Yüce Rabbimizin, cennet ehline hitap ederek onları bizzat selâmlamasıdır. Bu hususta Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Cennet ehli nimetler içerisinde bulundukları bir sırada onlara bir nûr görünecektir. Ba larını kaldıracaklar bir de ne görsünler, anı yüce Allah üst taraflarından onlara görünmekte ve:

«- Ey cennet ehli, es-selamu aleykum» diye buyurmaktadır. İ te yüce Allah'ın:

***«Bir de, merhameti pek bol olan bir Rab'den onlara hitâben "Selâm!" sözü vardır»** buyruğu bunu anlatmaktadır. Rab onlara, onlar da ona bakarlar. Ona baktıkları sürece içinde bulundukları hiçbir nimete dönüp bakmazlar bile. Nihâyet hicabı arkasında onlardan gizlenince onların bulundukları yerlerde nûru ve bereketleri üzerlerinde kalmaya devam eder."* (İbn Mâce, Mukaddime 13/184)

İnkârcı suçluların içler acısı durumuna gelince:

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾

59. Sonra kâfirlere şöyle seslenilir: "Ey inkârcı suçlular! Bugün mü'minlerden ayrılıp şöyle bir kenara çekilin bakalım!"

Bir öğretmenin, suç işleyen bir talebesini arkadaşlarından ayırıp: "Sen şöyle bir kenara çekil, bakayım" demesi bile ne kadar ürkütücü ve korkutucu olur. Burada ise husûsî bir cezaya çarptırmak üzere mücrimlere böyle hitap edenin Âlemlerin Rabbi olduğunu düşündüğümüz de manzaranın ne kadar korkunç olduğu anlaşılacaktır.

O inkarcı suçlulara böyle hitap edilmesinin sebebi:

اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يَا بَنٖى اٰدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَۚ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ
مُبٖينٌۙ ﴿٦٠﴾ وَاَنِ اعْبُدُونٖىۜ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقٖيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ اَضَلَّ
مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثٖيرًاۜ اَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتٖى
كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾

60. "Ben size öğüt vermedim mi: Ey Âdem oğulları! Şeytana tapmayın; çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır."

61. "Yalnız bana kulluk edin; dosdoğru yol işte budur" diye?

62. Buna rağmen, gerçekten o içinizden nice nesilleri doğru yoldan saptırdı. Aklınızı kullanıp, ona göre davranmalı değil miydiniz?

63. İşte, tehdit edilip durduğunuz cehennem!

64. İnkâr içinde yaşayıp kâfir olarak öldüğünüz için, yanıp kavrulmak üzere girin bugün oraya!

İlâhî tâlimatların esası ikidir:

Birinci olarak def-i mefsedet yani zararlı şeylerin uzaklaştırılması gelir. Bu sebeple önce tüm kötülüklerin temsilcisi olan şeytana uyulmaması emredilmiştir. Çünkü o, insanın apaçık düşmanıdır. Tâ işin başında düşmanlığını ilan etmiş ve kıyâmete kadar bu işi yapmak için izin almıştır. Dünya imtihanının sırrı burada yatmaktadır.

Hasan Basrî (k.s.) şöyle der:

"Bir kimsede şu dört koruyucu olursa, Yüce Allah onu şeytanın şerrinden korur:

• Bir şeye karşı aşırı istek duyduğu zaman, kendini kaybetmemek, nefse hâkim olmak.

• Bir şeyden korktuğu zaman, yine kendini kaybetmemek, nefse hâkim olmak.

• Şehvet duyguları kabardığı anda onları dağıtmasını bilmek, nefse hâkim olmak.

• Öfke anında hemen şuursuz davranışlara girmemek, yine nefse hâkim olmak." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye*, s. 336-337)

İkinci olarak celb-i menfaat, yani iyiliklerin kazanılması gelir. Bunun da esası tüm güzelliklerin kaynağı olan Allah'a kulluktur. O halde yalnızca Allah'a kulluk yapılacaktır. Zâten insanı cehennemden kurtarıp cennete götürecek dosdoğru yol da, Allah'a ihlasla kulluk yoludur.

İnsan, yapılması gerekenleri dünyada yapmalıdır. Zira kıyâmet günü geçerli bir

bahane uydurma imkân ve ihtimali yoktur. Çünkü:

كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْد۪يهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا

65. O gün onların ağızlarını mühürleriz de, işlemiş oldukları günahları bize elleri söyler, ayakları da buna şâhitlik eder.

Enes b. Mâlik (r.a.) şöyle anlatır:

Rasûlullah (s.a.v.)'in huzurunda idik, tebessüm buyurdu. Sonra: *"Niçin güldüğümü biliyor musunuz?"* diye sordu. Biz: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedik. Şöyle buyurdu:

" Kulun Rabbine hitabından dolayı tebessüm ettim. O: «Ey Rabbim! Sen beni zulümden alıkoymadın mı?» der. Yüce Rab: «Evet» buyurur. Bu sefer kul: «Ben kendime kar ı ancak kendimden olan âhidi kabul ederim» der. Bunun üzerine yüce Allah: «Bugün sana kar ı âhit olarak kendin yetersin. âhitler olarak da kirâmen katibîn melekleri yeter» buyurur."

Efendimiz devamla buyurdu ki: *"Allah o ki inin ağzına mühür vurur ve bu sefer*
ş *azalarına konu denilir. Azaları yaptıkları i leri söyler. Sonra onu konu mak üzere serbest bırakır. Kul der ki: «Benden uzak olun, benden uzak olun. Ben sizin için mücâdele edip duruyordum.»"* (Müslim, Zühd 17)

Gerçek böyleyken, insanların hâlâ inkâra devam etmeleri şaşılacak bir durumdur. Onlar hiç düşünmüyorlar mı ki:

وَلَوْ نَشَٓاءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى اَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾

وَلَوْ نَشَٓاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾

66. Dileseydik onların gözlerini büsbütün silme kör ederdik de, öylece yollara dökülüp koşuşurlardı. Ancak o zaman nasıl görebilirlerdi ki?

67. Dileseydik onların mâhiyet ve şekillerini değiştirir, kendilerini oldukları yerde dondurup çivileyiverirdik de artık ne bir adım ileri gidebilir ne de geri dönebilirlerdi.

Yüce Rabbimiz, insanları imtihan etmek için gereken bütün şartları hazırlamıştır. İnsana göz, kulak, kalp, akıl, irade ve idrâk vermiş, ona bir takım imkânlar sağlamış, onu canlı cansız diğer varlıklardan farklı yaratarak ona daha geniş bir hareket alanı çizmiştir. Eğer Allah, inkârları sebebiyle onların gözlerini büsbütün kör etseydi, hepsi mecburen imana koşarlardı. Yine onları inkâr ettikleri için insan şeklinden çıkarıp cansız bir taşa veya şaşkınlığından ne yapacağını bilmeyen bir hayvana çevirse ve onları oldukları yerde dondursaydı, ne ileri gitmeye güçleri yeter, ne de geri dönebilirlerdi. Eğer böyle yapsaydı

imtihanın anlamı kalmazdı. Hâsılı Rabbimiz, insanı dar bir imtihan salonuna mahkum etmeyerek, yeriyle göğüyle ve bunlar içindeki varlıklar ile tüm kâinatı imtihan sahası olarak belirlemiştir. Bu bakımdan Allah'a kul olmak çok faziletli bir durum olmakla birlikte, kulluk imtihanı gerçekten ağırdır. (Kehf 18/7-8; Mülk 67/2)

Allah Teâlâ'nın, önceki âyetlerde bahsedildiği üzere ister gözlerini tamâmen kör etmek, ister başka bir varlığa çevirip hareket imkânını elinden almak gibi insan varlığına yönelik istediği her şeyi yapmaya güç yetirebileceğinin en güzel misâli, yine insanın kendi hayatıdır:

وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِۜ اَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾

68. Kime uzun ömür verirsek onu yaratılışta baş aşağı çeviririz. Hiç akıl erdirmiyorlar mı ki gidiş nereye?

Bu âyette husûsîyle ihtiyarlık dönemimizi tefekkür etmemiz istenir. Ömrü uzamış yaşlı insanlara bakıldığı zaman, yaratılışlarının baş aşağı edildiği; bellerin büküldüğü, dişlerin döküldüğü, gözlerin görmez olduğu, kulakların duymaz olduğu, dilin dönmez olduğu, el ve ayakların gücünü kaybedip tutamaz ve yürüyemez hâle geldiği, kalbin sıhhatli atmadığı, midenin hazmetmediği görülür. Şâirin ifadesiyle:

"Güze te-hüsn olanın perçemi cemâlinde
Cenâze üstüne pû îde Kâbe örtüsüdür." (Yüsrî)

"Güzellik çağı geçmiş olanların yüzlerine sarkan perçemler, içinde cenâze bulunan tabutun üstüne örtülmüş Kâbe örtüsüne benzer."

Herhalde "ömrün en rezil dönemi" diye isimlendirilen bu hâle kimse düşmek istemez; fakat düşüyoruz. Uyumamıza, uyanmamıza, günlerin geçmesine, kalbimizin atmasına ve kanımızın damarlarda akmasına engel olamadığımız gibi, ihtiyarlamamıza da engel olamıyoruz.

Hz. Mevlânâ da bir temsille ruh-beden ilişkisini anlatarak insanın fâniliğine şöyle dikkat çeker:

"Bahar mevsimi gelince, yeşillikler:

«- Biz kendiliğimizden yeşerdik, sevinçliyiz, gülüyoruz, pek güzeliz» derler. Yaz mevsimi onlara der ki:

«- Ey varlıklar, ben geçip gidince hâlinizi görürsünüz.»

Beden de güzelliği ile övünür, nazlanır durur. Çünkü onda gücünü kuvvetini, kolunu kanadını gizlemiştir. Rûh bedene seslenir de der ki:

«- Sen de kim oluyorsun? Ey süprüntülük, bir iki gün benim ışığımla dirilip yaşadın. Halbuki işven, nazın cihana sığmıyor. Dur hele senden bir ayrılayım,

hâlini o zaman gör. Ey güzel varlık, senin için yanıp tutuşanlar, sen ölünce çabucak senin mezarını kazarlar. Bir an önce seni evinden atarlar. Sonra, seni yılanlara, karıncalara gıda olmak için toprağa gömerler. Sen hayatta iken, evinde, çok defa senin önünde ölüme râzı olan yok mu? İşte o, cesedinin pis kokusundan burnunu tıkar.»" (Mevlânâ, *Mesnevî*, 3265-3271. beyitler)

İşte Kur'an, gaflet içinde boğulan insana bu gerçekleri hatırlatmak için lutfedilmiştir:

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾
لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾

69. Biz Peygamber'e şiir öğretmedik; bu ona yakışmaz da. Ona verdiğimiz ancak bir öğüt, bir irşat kitabıdır; maksatları belli, gerçeği açıklayan bir Kur'an'dır.

70. Biz onu, kalben diri olanları uyarsın, kâfirler hakkında da deliller tamamlanıp ilâhî azap hükmü kesinleşsin diye indirmekteyiz.

Kur'ân- Kerîm'in hem söz hem de mâna itibariyle şiir olmadığı bellidir. Evvelâ Kur'ân'ın sözlerinde şiir sözünün vezin ve kâfiyesi yoktur. Mâna bakımından ise şiir, doğru olup olmadığına bakmaksızın hoşlandırmak veya tiksindirmek, coşturmak veya küstürmek gibi hisleri gıcıklayan hayalî kuruntulara, zannî kıyaslara ve hissî oyunlara aittir. Kur›an ise Hakk'ın doğru yolunu gösteren hikmetler ve hükümler ile irfan nuru, kesin iman rehberi bir ilâhî yadigârdır. Fakat kâfirlerin birçokları onu bir şiir gibi düşünmek ve düşündürmekte ısrar ettikleri, böylece peygamberi bir şâir gibi tanıtmak istedikleri için, Peygamber'e şiir öğretilmediği ve ne peygamberlik makamına şâirliğin, ne de Kur'an'a şiir demenin münâsip olmadığı beyân edilir.

Kur'ân-ı Kerîm, başka değil, ancak bir zikir, Allah tarafından bir öğüt ve irşat kitabıdır. O, ibâdetlerde ve ibâdethanelerde okunup sevap kazanılabilecek, her türlü emir ve yasaklarına itaat edilmesi gereken Allah kelâmıdır. Kur'an, diri bir kalbe, selîm bir akla ve tertemiz duygulara sahip kimseleri uyarıp onları gafletten uyandırır. Çünkü ancak böyle sağ duyulu kişiler Kur'an'ın âyetlerine kulak verir ve onlardan etkilenir. Buna mukâbil yine Kur'an'ın inzârı karşısında inat ve ısrar ile inkâra devam edenlerin aleyhine azap sözü kesinleşmiş olacaktır. Hâsılı Kur'an, imtihan sahasında başarılı ile başarısızı, hidâyete erenle sapıklıkta kalanı, ebedî rahmete erenle azaba mahkûm olanı birbirinden ayıran emsalsiz bir ayıraçtır. Kur'an'ın bu furkân vasfı kıyâmete kadar devam edecek; bütün insanlığı tek Allah'a inanıp kulluk yapmaya çağıracaktır:

Hayvanlar Ne Büyük Nimet

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا
مَالِكُونَ ﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾
وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ
دُونِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ
لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾

71. Görmezler mi ki, bizzat ellerimizin yaptıklarından onlar için nice hayvanlar yarattık? Kendileri de bu hayvanlara kolayca sahip olmakta ve onları diledikleri gibi kullanabilmektedirler.

72. Biz bunları emirlerine boyun eğdirdik; bir kısmına binerler, bir kısmından da yerler.

73. Bu hayvanlarda onlar için nice faydalar ve içecekleri sütler vardır. Hâlâ şükretmeyecekler mi?

74. Böyleyken, sanki kendilerine bir yardımı dokunacakmış gibi, kalkıp Allah'tan başka ilâhlar edindiler.

75. Oysa bu sözde ilâhların onlara yardım edecek güçleri yoktur. Aksine, asıl kendileri onları korumakla görevli asker durumundalar.

76. O halde Rasûlüm! Onların ileri geri konuşmaları sakın seni üzmesin. Biz onların gizlediklerini de biliriz, açığa vurduklarını da.

Ne hayrete şâyandır ki müşrikler, bizzat bakımını üstlendikleri, reklâmını yaptıkları, kendileri korumadıkları takdirde ayakta durmaları mümkün olmayan putları, belki kendilerine yardım ederler diye tanrı ediniyorlar. Halbuki onların yardım edemeyeceklerine, bizzat kendilerinin yardıma muhtaç olmaları delildir. Üzerlerine sinek konsa onu kovamazlar. Üstlerine sürülen balı veya tatlıyı bir sinek yalamak istese ona da engel olamazlar. Artık böyle gaflet içinde ve vurdumduymaz ahmakların hallerine üzülmenin ve bu cühelâ takımının ileri geri sarf ettikleri laflarına kulak asıp mahzun olmanın gereği yoktur. Şu halde Rasûlullah ve onun yolunu izleyen mü'minler böyle aksi durumlardan müteessir olmamalı; dîni tebliğ, yaşama ve yaşatma yolundaki faaliyet ve hizmetlerini azimle sürdürmelidir.

Ancak bu hizmeti yürütürken hitap ettiği insanın, acziyetine ve cehâletine rağmen şu pervasızlığını da asla gözardı etmemelidir:

أَوَلَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٧﴾
وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾
قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي اَنْشَاَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

77. İnsan hiç dikkat edip düşünmez mi ki, biz onu bir damla sudan nasıl yaratıyoruz? Böyleyken, o bize karşı yaman bir düşman kesiliveriyor!

78. Kendi yaratılışını unutup, bize bir misâl getirmeye kalkışıyor da: "Şu çürümüş gitmiş kemikleri kim diriltecek?" diyor.

79. De ki: "İlk defa onu yoktan kim yarattıysa, tekrar O diriltecek. O, her türlü yaratmayı hakkiyle bilendir.

Bu âyetlerin inişiyle ilgili şöyle bir olay nakledilir:

Öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkâr eden Übey b. Halef, çürümüş bir kemik alıp elinde ufaladıktan sonra Rasûlullah (s.a.v.)'e dönerek:

"- Allah'ın, bu çürümüş kemikleri tekrar dirilteceğine mi inanıyorsun?" demişti.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.):

"Evet, seni öldükten sonra tekrar diriltecek ve cehenneme sokacak" diye cevap verdi. Bu olay üzerine bu âyetler nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXIII, 38)

Evet, bütün bu cehâlet, gaflet ve inkârına rağmen insanı değersiz, atılmış bir su olan meniden, sonra ondan süzülmüş bir öz olan nutfeden en güzel kıvamda bir varlık olarak yaratan; yaratılanları bütün özellikleriyle bildiği gibi yaratmanın da her çeşidini bilen Allah Teâlâ, ölüleri elbette diriltmeye yetecek gücün sahibidir. Varlıkları ilk defa yoktan var eden için, onları yeniden yaratmak hiç de zor değildir. (bk. Rûm 30/27; İsrâ 17/51)

Cenâb-ı Hakk'ın ölüleri dirilteceğine dâir ikinci delil, yeşil ağaçtan tutuşturduğumuz ateşin çıkmasıdır:

اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ نَارًا فَاِذَا اَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾

80. Yemyeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. Siz de ancak bu sayede ateşinizi tutuşturmaktasınız.

Ateşle yeşillik birbirine zıttır. Ateş kurutucu ve öldürücü iken, yeşillik yaştır ve canlılık eseridir. Normalde birinin olduğu yerde diğeri bulunmaz. Fakat Allah Teâlâ, sonsuz kudretiyle yeşil ağacın içine ateş çıkarma özelliği koymuştur. Hicazda bulunan marh ve afar ağaçlarından birer dal kesilip birbirine sürülünce çakmak gibi ateş çıkar. Çölde yolculuk yapanlar bu dalları birbirine sürterek

ateş yakarlar. Yeşilliğin tabiatına zıt bir şey verip ondan ateş çıkaran Allah, çürümüş kemiğe de, onun tabiatına zıt olan hayatı verip diriltmeye kadirdir.

Âyet-i kerimede bir kısım ilmî işaretler olduğu da ifade edilmektedir:

Bir yoruma göre âyet, bu iki ağacın yanısıra, petrole de işaret etmektedir. Bilindiği gibi petrol, yeşil ağaçların, bitkilerin toprakta çürüdükten sonra geçirdikleri kimyevî istihaleler sonucu meydana gelmektedir. Petrolün arazide aktığı ve halkın ondan ateş yaktığı tarihî bir gerçektir. (Ünal, *Meâl,* s. 971)

Bir diğer ilmî yorum da şudur: Ağaç ve ateş arasında çok daha açık olan bir ilişki, oksijenle ilgilidir. Çünkü ateş ancak oksijenle var olur; oksijen ise ağaçlar tarafından üretilir. Üstelik fotosentez yoluyla gerçekleşen bu üretim, ağacın yeşilliği ile de doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla bizim tutuşturduğumuz her ateş de, yeşil ağaçtan çıkan oksijenle yanar. Ancak on sekizinci yüzyılın sonlarına kadar insanlığın ne oksijenden ne de onun veya ateşin bitkilerle ilişkisinden haberi vardı. (Kandemir ve diğerleri, *Meâl,* II, 1533)

O halde düşünün bakalım:

اَوَلَيْسَ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ
مِثْلَهُمْۜ بَلٰى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَل۪يمُ ﴿٨١﴾ اِنَّمَٓا اَمْرُهُٓ اِذَٓا اَرَادَ شَيْـًٔا اَنْ
يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحَانَ الَّذ۪ي بِيَدِه۪ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

81. Gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, insanlar ölüp yok olduktan sonra onları aynı şekilde yaratmaya gücü yetmez mi? Elbette yeter! Çünkü O, her şeyi tam ve mükemmel bir şekilde yaratan, her şeyi hakkiyle bilendir.

82. O, bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece "Ol!" der; o da hemen oluverir.

83. Her türlü kusurdan ve ortaktan uzaktır o Allah ki, her şeyin mutlak hâkimiyeti ve tasarrufu O'nun elindedir. Siz de sonunda O'na döndürüleceksiniz!

Şimdi tüm kâinat üzerindeki bu ilâhî hâkimiyetin ve varlıkları öldükten sonra yeniden hayata döndürmeye yetecek ilâhî kudretin geniş bir açıklaması olarak Sâffât sûresi gelmektedir:

37- SÂFFÂT SÛRESİ

سُورَةُ الصَّافَّاتِ

37. SÂFFÂT SÛRESİ

Sâffât sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 182 âyettir. İsmini 1. âyette geçen ve saf tutmuş varlıklardan bahseden الصَّافَّاتْ (sâffât) kelimesinden alır. Resmî sıralamada 37, iniş sırasına göre 56. sûredir.

Konusu

Sûre Allah'ın birliğini vurgulayarak söze başlar. Mahşer yerinden, cennet ve cehennemden acı ve tatlı insan manzaraları sunarak âhiretin gerçekliğini ortaya koyar. Hz. Nûh, Hz. İbrâhim, Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn, Hz. İlyâs, Hz. Lut ve Hz. Yûnus'un kıssalarından kesitler takdim ederek, bir taraftan Rasûlullah (s.a.v.)'in getirdiği ilâhî bilgilerin doğruluğunu belirtirken, bir taraftan da Peygamber ve mü'minleri sabır ve azimle dâvalarının müdâfii olmaya teşvik eder. Çünkü Allah, daha önce de olduğu gibi, şimdi de Peygamber ve ona inananlara mutlaka yardım edecek ve onları gâlip kılacaktır.

İlâhınız Tektir

وَالصَّٓافَّاتِ صَفًّاۙ ﴿١﴾ فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًاۙ ﴿٢﴾ فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًاۙ ﴿٣﴾
اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌۜ ﴿٤﴾ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِۜ ﴿٥﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Yemin olsun saf saf dizilenlere,

2. Haykırıp sürenlere,

3. Zikir okuyanlara ki,

4. Sizin ilâhınız tek bir ilâhtır.

5. O, göklerin, yerin ve bunlar arasında bulunan her şeyin Rabbi, aynı şekilde doğuların da Rabbidir.

Sûre bir kısım varlıklara yeminle başlar. Bu varlıkların kimler veya neler olduğu hususunda şunlar söylenebilir:

• "Saf saf dizilenler": Allah'ın huzurunda saflar hâlinde duran, Hak Teâlâ'nın vereceği emirleri bekleyen, O'nu tesbih ve takdis eden, emrettiklerine de itaat eden melekler. Namazda saf tutan mü'minler. Saf tutanlardan maksat, zâlimlere ve kâfirlere karşı cephede sıra sıra dizilen mücahitler de olabilir. (bk. Saff 61/4) Bir diğer görüşe göre de bu ifade, Kur'ân-ı Kerîm'in mevzu zenginliği, tertip ve düzeni, âyetleri arasındaki tenâsüpten söz eder.

• "Haykırıp sürenler": Rüzgârları ve bulutları evirip çeviren veya kâfirlerin canlarını alıp onları cehenneme sürükleyen melekler. İslâm ordularını sevk ve idâre eden komutanlar. Suçluları kötülüklerden alıkoyan âdil hâkim ve idâreciler. Halkı günah ve kötülüklerden engellemeye ve yeryüzünde fitne kalmayıncaya kadar savaşmaya yemin etmiş mücâhitler. Kötü ve günah fiilleri yasaklayan Kur'an âyetleri.

• "Zikir okuyanlar": Allah'tan aldıkları vahyi peygamberlere ulaştıran melekler. Allah'ın dinini insanlara ulaştırmak için seçilen peygamberler. Allah'ın kitabını öğrenen, öğreten, yaşayan ve tüm insanlığa tebliğ etmeye çalışan hakikî âlimler ve İslâm dâvetçileri. Bir ismi de Zikir olan ve emsalsiz öğüt ve nasihatlerle dolu bulunan Kur'ân-ı Kerîm'i anlayarak okumaya çalışan tüm müslümanlar. Kur'an'ın iyi ameller yapmayı, ahlâk ve âdâbı emreden âyetleri.

Bu sayılanların hepsi çok faziletli şahıslar ve ameller olup, Allah Teâlâ'nın bunlar üzerine yemin etmesi, bunların faziletini daha da artırmaktadır. Allah'ın

emrine harfiyen itaatkâr olan bu varlıklar, O'nun tek ilâh olduğunun birer delilidir.

5. âyette الْمَشَارِقُ (meşârik) "doğular" kelimesinin kullanılması dikkat çekicidir. Çünkü her gün yeni bir yerden doğan güneşin pek çok doğuş yeri olduğu gibi, yıldızların da doğuş yerleri vardır. Ayrıca bununla ciddi bir ibâdet hayatıyla kalbe açılacak olan mânevî doğuş yerlerine de işaret edildiği söylenebilir. Bu bakımdan "doğuş yerleri" tâbirinin kullanılması ayrı bir incelik ve önem taşımaktadır. Şunu da ifade etmek gerekir ki, gün doğumu ve gün batımı noktalarında karanlığı aydınlığa ve aydınlığı karanlığa çeviren Yüce Allah, gönderdiği Kur'ân-ı Kerîm sayesinde de küfür, zulüm ve cehâlet karanlıklarını dağıtacak ve hidâyete susamış gönülleri iman ve İslâm nuruyla tenvîr edecektir. Çünkü O, bütün zamanların ve mekanların tek hâkimidir. O'nun hükümranlığının işaretlerine gelince:

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ ﴿٦﴾ وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ
شَيْطَانٍ مَارِدٍ ﴿٧﴾ لَا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الْأَعْلٰى وَيُقْذَفُونَ مِنْ
كُلِّ جَانِبٍ ﴿٨﴾ دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ﴿٩﴾ إِلَّا مَنْ خَطِفَ
الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾

6. Şüphesiz biz yere en yakın göğü muhteşem güzelliklerle, parlak birer inci demeti gibi ışıldayan yıldızlarla süsledik.

7. O göğü her türlü azgın ve isyânkâr şeytana karşı koruduk.

8. Bu sebepledir ki onlar yükselip yüce melekler meclisini dinleyemezler. Her ne zaman dinlemeye kalkışsalar, her taraftan alevli yıldızlarla taşlanırlar.

9. Son derece alçaltılmış, onurları kırılmış bir halde oradan kovulup atılırlar. Hem onlar için devamlı bir azap vardır.

10. Ancak kulak hırsızlığıyla meleklerin konuşmalarından bir şey kapan olursa, onu da derhal yakıcı ve delip geçici bir ışın kovalayıp yok eder.

Rasûlullah (s.a.v.)'in nübüvveti ve Kur'an'ın inmeye başlaması ile birlikte gökyüzü daha sıkı bir koruma altına alındı ve şeytanların "mele-i a'lâ"ya yani gök ehlinin, meleklerin bulunduğu yüce meclise yükselip melekleri dinlemeleri yasaklandı. (bk. Cinn 72/8-10) Bundan itibaren gök ehlinin konuşmalarını dinlemek üzere yukarı çıkmak isteyen şeytanlar, her yandan üzerlerine atılan kıvılcımlarla kovalanırlar. Böylece gök haberlerini çalamazlar. Ancak hırsızlama

bir haber kapan olursa, onun ardından da ışığı ile havayı delip geçen parlak yahut yakıcı bir şihab yetişir ve onu imha eder. (bk. Hicr 15/17-18)

Verilen bu bilgilere göre, geleceği bildiğini söyleyen kâhinler, medyumlar ve falcılar kesinlikle yalan söylemektedirler. Ayrıca, Kur'ân-ı Kerîm, hiçbir cin ve şeytanın müdâhalesine maruz kalmadan Allah'tan geldiği şekliyle Peygamberimiz (s.a.v.)'e ulaşmıştır.

O halde, Allah Teâlâ'nın bunları yapabilecek kudrete sahip olduğunda şüphe edenlere seslenip:

فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمْ مَنْ خَلَقْنَا اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ
لَازِبٍ ﴿١١﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾ وَاِذَا ذُكِّرُوا لَا
يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾ وَاِذَا رَاَوْا اٰيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوا اِنْ هٰذَا اِلَّا
سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾
اَوَاٰبَاؤُنَا الْاَوَّلُونَ ﴿١٧﴾ قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دَاخِرُونَ ﴿١٨﴾ فَاِنَّمَا
هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هٰذَا
يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِى كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾

11. Sor onlara: Kendileri mi yaratılışça daha güçlü kuvvetli, yoksa bizim gök, yer, melekler gibi yarattığımız diğer varlıklar mı? Doğrusu biz o insanları yapışkan bir çamurdan yarattık.

12. Evet, sen Allah'ın varlığı ve kudreti karşısında hayran kaldın; onlar ise seninle ve Allah'ın âyetleriyle alay ediyorlar.

13. Kendilerine öğüt verildiğinde düşünüp öğüt almıyorlar.

14. Gerçeği ortaya koyan bir mûcize görseler, kendileri onunla alay ettikleri gibi, başkalarını da alay etmeye çağırıyorlar.

15. Diyorlar ki: "Bu Kur'an, başka değil, düpedüz bir büyü!"

16. "Biz ölüp de toprak ve çürümüş kemik yığını hâline geldikten sonra, yani biz o zaman mı yeniden diriltileceğiz?"

17. "Önceden ölüp gitmiş atalarımız da, öyle mi?"

18. De ki: "Evet, hem de zelil ve perişan bir halde diriltileceksiniz."

19. Yeniden diriltiliş için yalnızca bir çığlık yeter! Bir de bakarsın ki hepsi kabirlerinden kalkmış etraflarına bakıyorlar.

20. "Yazıklar olsun bize!" diye feryat edecekler, "İşte bize haber verilen hesap günü!"

21. Melekler de: "Evet, evet! Sizin dünyada iken yalan saydığınız hüküm günü, işte bu gündür!" diye cevap verecekler.

Rasûlullah (s.a.v.), kâinattaki ilâhî kudret akışları ve azamet tecellileri karşısında hayran kalır; bunlar üzerinde derin derin tefekkür edip Yüce Allah'ı tesbih ve tenzih ederdi. Ona tâbi olan mü'minler de böyledir. Onların bu güzel hallerini şu âyet-i kerîmeler daha açık haber verir:

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akl-ı selim sahipleri için pek çok delil ve ibretler vardır. O akıl sahipleri, ayakta dururken, otururken ve yanları üzerine yatarken dâimâ Allah'ı zikrederler; göklerin ve yerin yaratılışını tefekkür ederler ve: «Rabbimiz! Sen bunları boşuna yaratmadın. Sen bütün eksik sıfatlardan pak ve uzaksın. Bizi cehennem azabından koru!» derler." (Âl-i İmrân 3/190-191)

Mü'minlerin hayran kaldıkları bu şeyleri alaya alan; Kur'an'ı, Peygamber'i ve bunların haber verdiği âhireti yalanlayan; gördükleri mûcizelerle alay edip, onları büyü olarak niteleyen; ölüp toprak ve kemik yığını hâline geldikten sonra yeniden dirilişi reddeden kâfirler, İsrâfil'in ikinci kez üflediği korkunç bir sesle kabirlerinden fırlayıp sağa sola bakmaya başlayacaklar. Onlar, bu günün, Peygamber (a.s.)'ın haber verdiği hesap günü olduğunu hemen anlayacaklar. Fakat hazırlıksız yakalandıkları için "Eyvâh!" diyecek ve pişman olacaklar:

اُحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَۙ ﴿٢٢﴾

مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَاهْدُوهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوهُمْ

اِنَّهُمْ مَسْؤُ۫لُونَۙ ﴿٢٤﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾

22. Allah meleklere şöyle emreder: "Toplayın o zâlimleri, onların eşlerini, zulme ortak olan taraftarlarını ve taptıkları putlarını!

23. Allah'ı bırakıp da taptıkları. Sonra da hepsine o kızgın alevli cehennemin yolunu gösterin!"

24. "Durdurun, tutuklayın onları! Çünkü onlar yaptılarından hesaba çekilecekler."

25. Sonra kâfirlere seslenir: "Ne oldu size; azaptan kurtulmak için neden birbirinize yardım etmiyorsunuz?"

26. Hayır! Kimse kimseye yardım edemeyecek. Çünkü bugün herkes Allah'ın emrine tam teslim olmuş durumdadır.

Yâsîn sûresi 55-58. âyetlerde mü'minlerin eşleriyle beraber cennete girmeleri

ve oranın nimetlerinden faydalanmaları söz konusu edilmişti. Burada ise müşriklerin kâfir eşleri ve yoldaşlarıyla beraber cehenneme sürüklenip orada tutuklanacakları belirtiliyor. Gerçeğin anlaşılabilmesi için bu sahne, o sahnenin tam karşısına konmaktadır. Müşriklerin taptıkları putların da kendileriyle beraber cehenneme sürülmesi, onlara tapmanın ne kadar akılsızca bir iş olduğunu gösterir.

Cehenneme girmeleri kesinleşen grubun kendi aralarında yaşanan tartışmalara Kur'ân-ı Kerîm sıkça yer verir. Burada da o tartışmalardan bir kesit nakledilir:

وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُٓوا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ
تَاْتُونَنَا عَنِ الْيَم۪ينِ ﴿٢٨﴾ قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِن۪ينَۚ ﴿٢٩﴾ وَمَا
كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍۚ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَاغ۪ينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا
قَوْلُ رَبِّنَاۗ اِنَّا لَذَٓائِقُونَ ﴿٣١﴾ فَاَغْوَيْنَاكُمْ اِنَّا كُنَّا غَاو۪ينَ ﴿٣٢﴾
بِالْمُجْرِم۪ينَ ﴿٣٤﴾فَاِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَفْعَلُ

27. Derken birbirlerine dönüp, karşılıklı söz düellosuna başlarlar.

28. Tâbi olanlar önderlerine: "Evet, siz sanki iyiliğimizi istiyormuşçasına bize yaklaşır ve bâtılı hak göstererek bizi ona çağırırdınız."

29. Onlar da şöyle derler: "Hayır, ne münâsebet! Siz zâten inanmak gibi bir niyet taşımıyordunuz."

30. "Hem bizim sizi zorlayacak bir gücümüz de yoktu. Aksine siz kendiniz azgın ve isyânkâr bir gürûhtunuz."

31. "Artık ne desek boş! Hakkımızda Rabbimizin azap sözü kesinleşmiş bulunuyor. Hiçbir çıkış yolu yok; günahlarımızın cezasını mutlaka çekeceğiz."

32. "Evet, sizi baştan biz çıkardık; çünkü zâten kendimiz de azmış gitmiştik."

33. Madem öyle, o gün azabı hep birlikte çekecekler.

34. Biz, inkârcı suçlulara işte böyle davranacağız.

28. âyet, burada kullanılan Arapça "yemin" kelimesine verilen mânalar dikkate alınarak şöyle izâh edilir: Birincisi; "yemin", yemin etmek mânasındadır: "Siz bize yemin ederek gelirdiniz. Doğru söylediğinize ve doğru yolda olduğunuza yemin ederek bizi kandırırdınız." İkincisi; "yemin", sağ taraf, uğur demektir: "Siz bize sağ taraftan gelip bizi kandırır, kendinizi uğurlu kimseler göstererek

bizi aldatırdınız.” Üçüncüsü; “yemin”, kuvvetten kinâyedir: “Siz bize kuvvetle gelir, bizi zorla kendinize tâbi kılardınız.”

Mahşer yerinden nakledilen bu manzaranın hedefi, toplumların hem idârecilerini hem de onların peşinden gidenleri uyarmaktır. İdâreciler ve fikir önderleri, yarın böyle bir suçlamayla karşı karşıya kalacaklarını düşünerek insanları yanlış yollara sürükleyecek uygulamalardan kaçınmalıdır. Tâbi olanlar da başkalarının güdümüne girmeden, onurlu ve haysiyetli bir şahsiyet sergileyerek, Allah’ın huzurunda sorumlu olacakları inanç ve amel hususlarında kendi iradeleriyle hür ve şuurlu bir şekilde karar verebilmelidirler.

O bedbahtların böyle ebedî bir azaba uğramalarının sebebine gelince:

إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ
أَئِنَّا لَتَارِكُوا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ
الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾ إِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾

35. Onlara: “Allah’tan başka ilâh yok” dendiği zaman büyüklük taslıyorlardı.

36. “Delirmiş bir şâirin sözüne güvenerek hiç ilâhlarımızı terk eder miyiz? Olacak iş mi bu?” diyorlardı.

37. Hayır! O ne delidir, ne de şâir. O gerçeği getirmiş, önceki bütün peygamberleri de doğrulamıştır.

38. Hiç şüphesiz siz o can yakıcı azabı tadacaksınız.

39. Fakat, fazla değil, sadece yaptığınız kötülüklerin cezasını çekeceksiniz.

Müşrikler, tevhidi kabule yanaşmıyorlardı. Çünkü kelime-i tevhid, kuru bir sözden ibaret olmayıp, onu kabullendiğinde hayat tarzını buna göre tümüyle değiştirmesi gerekmekteydi. Putperestlik anlayışı üzere bina edilen câhiliye değer yargılarını ve içtimâî düzeni bırakıp, İslâm’ın istediği düzeni benimseme ve onu yaşama mecburiyeti söz konusu idi. Onlar, Rasûlullah (s.a.v.)’in peygamberliğini de kabule yanaşmıyorlardı. Zira onun getirdiği sistem ve yaptığı düzenlemeler işlerine gelmiyordu. Peygamber (s.a.v.)’in yerleştirmek istediği hayat anlayışı, onların kurulu düzenlerini tehdit ediyor ve bir kısım nefsânî hesaplardan vazgeçmelerini gerektiriyordu. Bu, onlara ağır geliyordu. Çıkar yol ise Peygamber’le mücâdeleye girişmek, onu dâvasından vazgeçirmeğe çalışmak, tesirini kırmak ve ilerlemesini durdurmaktı. Bu bakımdan başvurdukları çarelerden biri de Efendimiz (s.a.v.)’i “delilik”le suçlamaktı. Ama

onlar bu yaptıklarının cezasını cehennemde çekeceklerdir.

Kâfirlerin uğrayacağı fecî âkibete karşılık, hayatlarını Peygamber (s.a.v.)'e iman, itaat ve sâlih amel temelleri üzerine bina eden mü'minlere tarifi imkânsız mükâfatlar müjdelenir:

Cennet Nimetleri

إِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ أُولٰٓئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ﴿٤١﴾
فَوَاكِهُ وَهُمْ مُكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فِى جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلٰى سُرُرٍ
مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ
لِلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾ لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٤٧﴾ وَعِنْدَهُمْ
قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ ﴿٤٩﴾

40. Ancak Allah'ın ihlâsa erdirdiği kullar başka!

41. Onlar için özel hazırlanmış nimetler vardır:

42. Türlü türlü meyveler... Onlar çok değerli misafirler olarak ağırlanır, sürekli ikrâm görürler;

43. Nimetlerle dopdolu cennetlerde.

44. Çeşitli mücevherlerle işlenmiş koltuklar üzerinde otururlar.

45. Çevrelerinde, çağıldayan tertemiz bir kaynaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır.

46. Duru mu duru; içenlere pek hoş gelir, lezzet verir.

47. İçinde zararlı ve sersemletici hiçbir şey bulunmaz; ondan içmekle sarhoş da olunmaz.

48. Yanlarında da gözlerini sadece kocalarına çevirmiş, yumuşak bakışlı, ceylan gözlü eşler vardır.

49. Sanki onlar, gün yüzü görmemiş, toz topraktan korunmuş beyaz ve pürüzsüz deve kuşu yumurtaları gibidir.

40. âyette yer alan الْمُخْلَصُ (muhlas), ihlâsa erdirilmiş kimse demektir. Bunlar, şirkin açık ve gizli her türlüsünü terk edip ibâdetlerini sırf Allah rızâsı için yapan mü'minlerdir. İnsanın bu mertebeye yükselebilmesi için, kendi gayretleriyle beraber Allah'ın husûsî bir yardımının da yetişmesi gerekir. Zira "muhlas" kelimesinde bu mânaya işaret vardır. Cenâb- Hak, böyle olan kullarını cennetlere yerleştirecek, onları orada çeşitli nimetlerle ağırlayacaktır.

Şimdi cennetliklerin doyumsuz sohbetlerinden bir kesit sunuluyor:

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ إِنِّى كَانَ
لِى قَرِينٌ ﴿٥١﴾ يَقُولُ أَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾ ءَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا

تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ اَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾
فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ فِي سَوَٓاءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾
وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾

50. Cennet ehli, bu halde otururken birbirlerine yönelir, candan bir sohbete dalarlar.

51. İçlerinden biri şöyle anlatır: "Sahi, benim çok yakın bir arkadaşım vardı."

52. "Yanıma gelir, iğneli iğneli: «Sen de mi» derdi, «yeniden dirileceğimize inanıyorsun?»"

53. "«Biz ölüp de toprak ve çürümüş kemik yığınına dönüştükten sonra, yani biz o halde iken mi diriltilip hesaba çekileceğiz?» diyerek âhireti inkâr ederdi."

54. Sonra: "O zâlimin şimdi ne halde olduğunu görmek ister misiniz?" der.

55. Derken bakar da, onu kızgın alevli cehennemin tam ortasında görür.

56. Ona şöyle seslenir: "Allah'a yemin olsun ki, neredeyse beni de içine düştüğün o helâke sürükleyecektin."

57. "Eğer Rabbimin lutf u inâyeti yetişmeseydi, şimdi ben de elbette eli kolu bağlanıp cehenneme atılanlardan olacaktım."

İbn Mesûd (r.a.) der ki: "Cennet ile cehennem arasında pencerecikler vardır. Mü'min dünyada iken düşmanı olan birini görmek istediği zaman bu pencereciklerin birinden bakar." (Zemahşerî, *el-Ke   âf*, V, 113)

Sonra cennetliklerin kendi aralarındaki sohbet şöyle hitâma erdirilir:

اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٥٨﴾ اِلَّا مَوْتَتَنَا الْاُولٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾
اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾

58. Sonra cennetteki arkadaşlarına dönerek şöyle devam eder: "Artık bir daha ölmeyeceğiz, değil mi?"

59. "Dünyadan ayrılırken tattığımız o ilk ölümümüzden başka? Azaba da uğratılmayacağız, değil mi?"

60. "Şüphesiz en büyük başarı ve kurtuluş işte budur!"

61. "Çalışacak olanlar, işte böyle bir başarıya ulaşmak için çalışsınlar!"

Dünyada önümüze hedef olarak koyduğumuz bir takım başarı ölçülerimiz olabilir. Onları başardıkça da sevinebiliriz. Bir okul bitirmek, bir kitap yazmak,

bir rütbeye erişmek, uluslararası bir ödül kazanmak, iyi bir ticâret yapıp büyük kârlar elde etmek, ev almak, araba almak vs. bu fânî başarılara birer misâldir. Fakat Kur'ân-ı Kerîm'in ifadesi ve burada sunulan dehşetli âhiret manzarasının delâletiyle, en büyük başarının cennete ve rızây-ı Bârî'ye erişmek olduğu anlaşılır. Dünyadaki meşrû say ü gayretimizi ihmal etmemekle beraber, kendisinde çalışma ve bir şeyi başarma azmi olanların esas âhiret başarısı için çalışmaları, hatta dünyadaki tüm meşguliyetlerini de bu istikâmete yönlendirmeleri istenir. Çünkü böyle yapmakla kurtulacağı cehennem azabı ile elde edeceği cennet nimetlerini kıyaslamak bile zordur:

اَذٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا اَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً
لِلظَّالِمٖينَ ﴿٦٣﴾ اِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فٖى اَصْلِ الْجَحٖيمِ ﴿٦٤﴾
طَلْعُهَا كَاَنَّهُ رُؤُسُ الشَّيَاطٖينِ ﴿٦٥﴾ فَاِنَّهُمْ لَاٰكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِؤُنَ
مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمٖيمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ
اِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى الْجَحٖيمِ ﴿٦٨﴾

62. Allah buyurur: Şimdi iyi düşünün! Cennette böyle bir kabul ve ağırlanma mı daha iyidir, yoksa cehennemlikleri bekleyen zâkkûm ağacı mı?

63. Biz onu zâlimler için bir imtihan ve azap sebebi kıldık.

64. O, kızgın alevli cehennemin tâ dibinde bitip çıkan bir ağaçtır.

65. Meyveleri, şeytanların başları gibi korkunç ve tiksindiricidir.

66. Cehennemlikler bundan yer ve karınlarını tıka basa bununla doldururlar.

67. Bu yedikleri üzerine onlara, içine irin ve kusmuk karıştırılmış kaynar sudan bir içecek vardır.

68. Sonra onların dönecekleri yer yine cehennemdir.

اَلزَّقُّومُ (zakkûm), Tihâme bölgesinde yetişen küçük yapraklı, meyvası acı, kötü kokan bir ağacın adıdır. Ondan çıkan sıvı bedene bulaşması hâlinde deriyi tahriş eder. Cehennemin tâ dibinden bitip çıkacak bu ağacın meyveleri sanki şeytanların başları gibi olacaktır. "Şeytan başı" ifadesi, zâkkûm ağacının meyvelerinin gerçekten çok çirkin, son derece iğrenç ve kötü olduğunu anlatır.

63. âyette geçen اَلْفِتْنَةُ (fitne) kelimesi "imtihan" anlamına da gelir. Zâkkûm ağacının zâlimler için imtihan kılınması ile alakalı şöyle bir rivâyet nakledilir:

Cehennemde böyle bir ağaç bulunacağı bildirilince Ebû Cehil gibi fırsatçı müşrikler, “Muhammed hem cehennemin taşı bile kavuracağını söylüyor hem de orada ağaç biteceğinden söz ediyor” diyerek Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’i alaya aldılar, böylece inkârları daha da artmış ve zâkkûm ağacı onlar için ayrı bir imtihan mevzuu oldu. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XXIII, 74)

Peki müşrikleri böyle acı bir sona sürükleyen sebep neydi:

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾

69. Çünkü onlar atalarını yanlış yol üzerinde buldular.

70. Ne var ki, kendileri de onların izlerinde koşmaya can atıyorlar.

Şunu da unutmamak gerekir ki, gerçeği kabullenme konusunda müşriklerin sergilediği bu olumsuz tavır daha önce yaşanmamış bir şey değildi:

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ
مُنْذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾

71. Onlardan önce gelip geçmiş toplumların çoğu da aynı şekilde doğru yoldan sapmıştı.

72. Biz, onlara da içlerinden uyarıcı peygamberler göndermiştik.

73. Şimdi bak, o uyarılanların sonu nasıl oldu?

74. Ancak Allah’ın ihlâsa erdirdiği samimi kullar başka!

Buradan itibaren, ihlasla kulluk yapıp Cenâb-ı Hakk’ın yardımıyla kurtulanlara daha önce güzerân eden bir kısım peygamberlerin hayatından misâller verilmektedir:

Selâm Olsun Nûh'a

وَلَقَدْ نَادٰينَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ
الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا
عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِينَ ﴿٧٨﴾ سَلَامٌ عَلٰى نُوحٍ فِى الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ اِنَّا
اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِينَ ﴿٨٢﴾ كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ

75. Vaktiyle Nûh yardım için bize yalvarmıştı; biz de onun duâsını en güzel bir şekilde kabul buyurduk:

76. Kendisini ve yanındaki mü'minleri o büyük felâketten kurtardık.

77. Yeryüzünde yalnız onun ve ona inananların neslini devam ettirdik.

78. Sonraki nesiller arasında onun için güzel bir nâm bıraktık.

79. Bütün âlemler içinde selâm olsun Nûh'a!

80. Biz iyilik eden ve işini güzel yapanları işte böyle mükâfatlandırırız!

81. Gerçekten o bizim mü'min kullarımızdandı.

82. Nûh'u kurtarmamızın ardından, gemiye binmeyip geride kalan kâfirleri de suda boğduk!

Burada, Hz. Nûh, kavminin zulmünden nasıl kurtarılmış ise, Peygamberimiz (s.a.v.) ve beraberindekilerin de bir süre sonra Mekkeli müşriklerin zulmünden öylece kurtarılacaklarına; sonraki çağlarda da yine peygamberler gibi din yolunda ihlaslı ve samimi bir hizmet yürütenlerin mutlaka başarıya erişeceklerine bir işaret vardır. Hz. İbrâhim'in hâli buna ne güzel misâldir:

وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَاِبْرٰهِيمَ ﴿٨٣﴾ اِذْ جَٓاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾
اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُونَ اللّٰهِ
تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾

83. İbrâhim de, Nûh'un izinden gidenlerdendi.

84. O, her türlü mânevî hastalıklardan uzak, tertemiz ve bir kalple Rabbine yönelmişti.

85. Hani o, babasına ve halkına şöyle sormuştu: "Nedir bu taptığınız şeyler?"

86. "Sırf bir yalan ve iftirâ olsun diye mi Allah'tan başka ilâhlar

peşindesiniz?”

87. “Peki, başkasına taptığınız halde, huzuruna vardığınızda Âlemlerin Rabbinin size nasıl davranacağıyla ilgili düşünceniz nedir?”

İbrâhim (a.s.)’ın sözün başında hemen dikkat çekilen husûsiyeti “selim bir kalp” ile Rabbine yönelen bir kul olmasıdır. “Selim kalp”, hülâsa olarak, inkâr, küfür ve şirk gibi yanlış itikatlardan; kibir, gurur, haset, kin, öfke, riyâ, cimrilik gibi ahlâkî hastalıklardan ve nefsanî aşırılıklardan kurtulmuş; ruhun tekâmül ve terakkisini sağlayacak sâlih amellerin ve güzel davranışların kaynağı, güzel hasletlerle tezyîn olunmuş mânevî şahsiyeti ifade eder.

İbrâhim (a.s.) babasına ve kavmine putperestliğin mânasız, gereksiz ve mesnetsiz sapık bir inanç olduğunu aklî ve mantıkî delillerle ısrarla izâh etmeye çalışır. Fakat onlara bir türlü söz dinletemez. (bk. En‘âm 6/74-81; Meryem 19/42-47) Bunun üzerine, iyice kronik hâle gelmiş bu probleme farklı bir çözüm üretmek gerektiği üzerinde düşünür. Zihninde bir plan kurarak onu uygulamak için fırsat kollar:

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ اِنّ۪ي سَق۪يمٌ ﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ
مُدْبِر۪ينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اٰلِهَتِهِمْ فَقَالَ اَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ لَا
تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَم۪ينِ ﴿٩٣﴾

88. Sonra bir bayram gecesi yıldızlara şöyle göz attı:

89. “Gerçekten ben hastayım” dedi.

90. Halk, kendilerine bulaşır korkusuyla onu bırakıp arkalarını döndüler ve gittiler.

91. İbrâhim fırsatı değerlendirip çaktırmadan putların yanına sokuldu. Önlerine konmuş yemeklerin öylece durduğunu görünce: “Yesenize, niye yemiyorsunuz?” diye sordu.

92. “Neyiniz var sizin, niçin konuşmuyorsunuz?”

93. Bunun üzerine yanlarına iyice sokulup bütün kuvvetiyle putlara vurmaya başladı, böylece hepsini kırıp geçirdi.

Fazla zaman geçmeden olayın haberi her tarafa yayıldı:

فَاَقْبَلُٓوا اِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ اَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللّٰهُ
خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَاَلْقُوهُ فِي
الْجَح۪يمِ ﴿٩٧﴾ فَاَرَادُوا بِه۪ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَسْفَل۪ينَ ﴿٩٨﴾

94. Hâdiseyi duyan halk, telaşla ve süratle İbrâhim'in başına üşüştüler. Neden böyle yaptığını sordular.

95. İbrâhim onlara şöyle çıkıştı: "Yoksa siz ellerinizle yonttuğunuz, kendilerini korumaktan âciz bu heykellere mi tapıyorsunuz?"

96. "Oysa sizi de, yaptığınız şeyleri de yaratan Allah'tır."

97. Onlar ise: "İbrâhim için büyük bir fırın yapıp odunları tutuşturun ve onu alevlerin içine atın" dediler.

98. Böylece ona tuzak kurmaya yeltendiler. Fakat biz heveslerini kursaklarında bırakıp onları perişan ve zelil duruma düşürdük.

Putperest halk, putlarını kırmakla Hz. İbrâhim'in kendilerine yaptığı iyiliğin kıymetini anlayabilecek bir firâsete sahip değillerdi. Onu cezalandırmaya karar verdiler. Büyük bir fırın yaptılar. İçine odunları doldurup ateş yaktılar. İbrâhim'i alevlerle yanan o ateşin içine attılar. Fakat Cenâb-ı Hak ateşi ona serin ve selâmet kıldı. (bk. Enbiyâ 21/69) Kâfirlerin tuzaklarını boşa çıkarıp onları başarısız olanlardan, mücâdelede altta kalanlardan ve maksatlarına erişemeyenlerden yaptı.

Böylece Hz. İbrâhim'in oradaki tebliğ vazîfesi sona ermiş oldu. Bunun üzerine:

وَقَالَ اِنّ۪ي ذَاهِبٌ اِلٰى رَبّ۪ي سَيَهْد۪ينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ ل۪ي مِنَ
الصَّالِح۪ينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَل۪يمٍ ﴿١٠١﴾

99. İbrâhim karar verdi: "Ben Rabbimin rızâsı için hicret ediyorum. Rabbim beni, kendisine en güzel şekilde kulluk yapabileceğim bir yere elbette ulaştıracaktır" dedi.

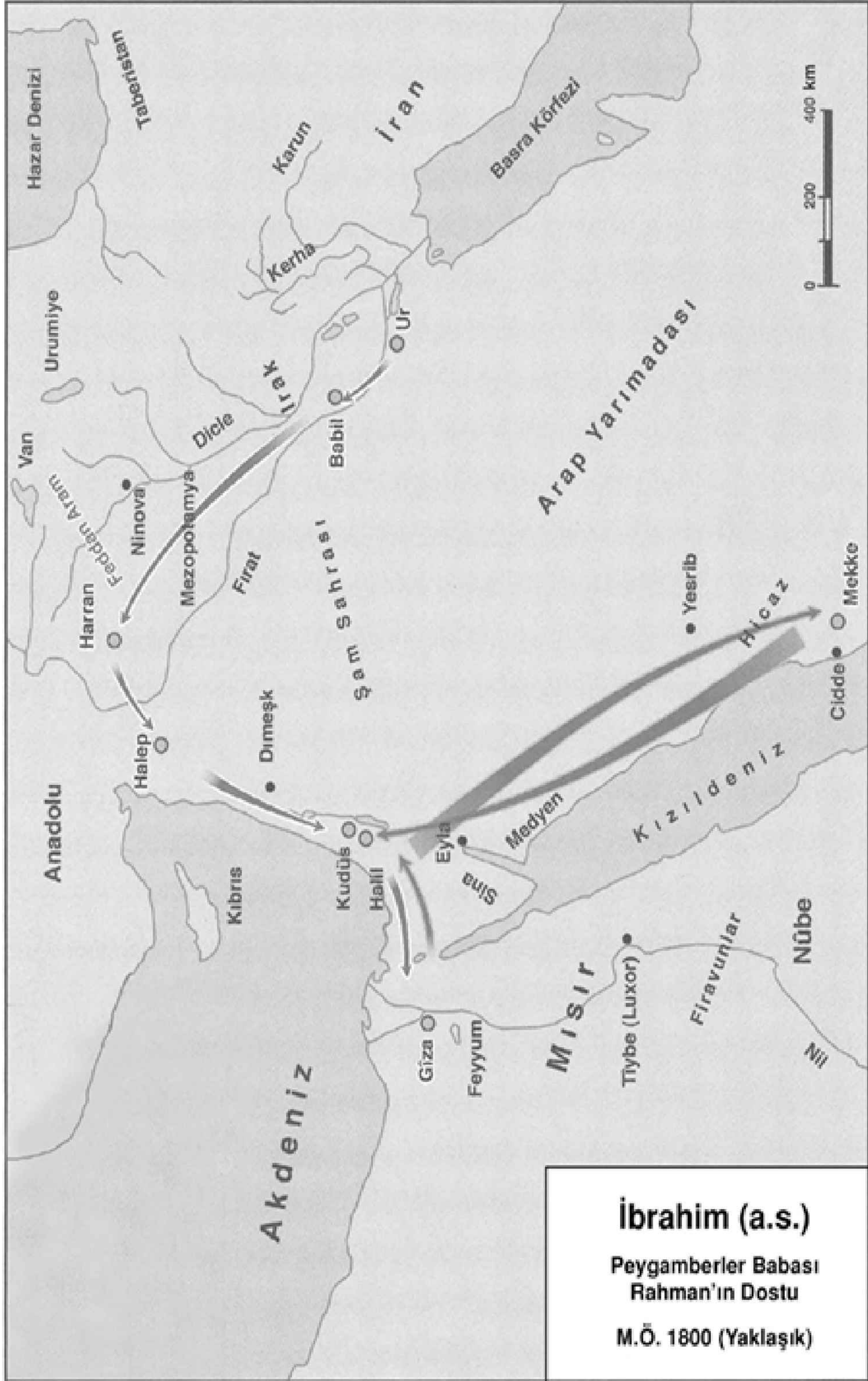
100. Ardından da: "Rabbim! Bana sâlihlerden olacak bir erkek çocuk bağışla!" diye duâ etti.

101. Biz de ona yumuşak huylu, aklı başında bir oğul müjdeledik.

99. âyet-i kerîme, hicret etmek ve uzlete çekilmek konusunda aslî delillerden biridir. Allah'a lâyık bir kulluk için hicret ve uzleti tercih eden ilk kişi de Hz. İbrâhim olup Şam topraklarına ve Beyt-i Makdis'e hicret etmiştir.

Bu sırada İbrâhim (a.s.)'ın henüz çocuğu yoktu. Bu sebeple Rabbinden, gurbette teselli bulacağı sâlih bir erkek evlatla kendisine yardım etmesini istedi. Buradan, sâlih olma şartıyla bir babanın Allah'tan erkek çocuk istemesinin doğru ve güzel bir iş olduğu neticesi çıkarılabilir. Cenâb-ı Hak da ona yumuşak huylu, akıllı, uslu, itaatkâr bir erkek çocuk müjdeledi. **"Şu ihtiyarlık çağımda bana İsmâil'i ve İshâk'ı lutfeden Allah'a hamdolsun! Elbette Rabbim, duâları hakkiyle işitendir"** (İbrâhim 14/39) âyetinden de anlaşılacağı üzere, bu müjdenin

tahakkuku hemen değil hayli zaman sonra, Hz. İbrâhim ve hanımının iyice yaşlandığı bir dönemde olmuştur.

Allah Teâlâ ilk olarak İbrâhim (a.s.)'a Hacer validemizden oğlu İsmâil'i lutfetti:

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ اِنّ۪ٓي اَرٰى فِي الْمَنَامِ اَنّ۪ٓي اَذْبَحُكَ
فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰىۜ قَالَ يَٓا اَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُن۪ٓي اِنْ شَٓاءَ
اللّٰهُ مِنَ الصَّابِر۪ينَ ﴿١٠٢﴾ فَلَمَّٓا اَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَب۪ينِۚ ﴿١٠٣﴾
وَنَادَيْنَاهُ اَنْ يَٓا اِبْرٰه۪يمُۙ ﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَاۚ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي
عَظ۪يمٍ ﴿١٠٧﴾الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١٠٥﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُب۪ينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ

102. Çocuk büyüyüp de, beraberinde çalışıp çabalayacak yaşa gelince İbrâhim bir gün: "Evlâdım! Son birkaç gecedir rüyâmda seni kurban etmem gerektiğini görüyorum. Ne dersin, bir düşün bakayım?" dedi. Çocuk hiç tereddüt etmeden: "Babacığım! Sana emredilen neyse onu yap; inşallah beni sabredenlerden bulacaksın" diye cevap verdi.

103. İkisi de Allah'ın emrine tam mânasıyla teslim olmuştu. İbrâhim oğlunu sağ şakağı üzerine yere yatırdı.

104. Kendisine: "Ey İbrâhim!" diye seslendik.

105. "Gerçekten sen gördüğün rüYanin gereğini yerine getirdin. Biz, iyilik eden ve işini güzel yapanları işte böyle mükâfatlandırırız."

106. Hiç şüphe yok ki bu apaçık bir imtihandı.

107. Oğlunun canına bedel olarak, ona büyük bir kurbanlık verdik.

Hz. İbrâhim gördüğü rüyâyı henüz hayatının baharında olan biricik yavrusu sevimli İsmâil'e açınca, o peygamber namzedi çocuğun verdiği cevap Allah'a teslimiyetin zirve noktalarını gösteren ve çağlar boyu mü'min gönüllerde "Âh teslimiyet!" ateşini alevlendiren bir mâhiyet arz ediyordu:

"- Babacığım! Emrolunduğunu yap; inşallah beni sabredenlerden bulursun. Bıçağını iyi bileyle ki hemen kessin. Böylece can vermek daha kolay olur. Bıçağı çekerken de yüzüme bakma. Belki babalık şefkati ile Allah'a olan sözünü geciktirebilirsin. Senden ayrılınca Rabbime, dünya nimetlerinden ayrılınca cennete kavuşacağım. Benim asıl hüznüm, canımı vermem değil, kendi elinle kurban ettiğin evlâdının acısını ve hasretini ömür boyu unutamayacak olmanadır..." dedi.

Baba-oğul, bu şekilde Allah'ın emrine tam bir teslimiyet gösterdiler. İbrâhim (a.s.) ciğerparesini kurban etmek üzere büyük bir azim ve kararlılıkla sağ şakağı üzerine yatırdı. Tam kurban edecekken Cebrâil (a.s.) yetişti. Bıçağı köreltip kesmez hâle getirdi. Cenâb-ı Hak İbrâhim'e rüyâsına sadakat gösterdiğini, gereğini tam olarak yerine getirmede samimi davrandığını, hele o yaşlılık

döneminde evladına olan muhabbetinin Allah'ın emrini yerine getirmesine mâni olmadığını, tam bir iman ve teslimiyet imtihanından geçip bunu kazandığını haber erdi. Ardından Cebrâil (a.s.) cennetten kurban edilecek büyük bir koç indirdi. (bk. Hâkim, *el-Müstedrek,* II, 605-606; Taberî, *Târih*, I, 263-278)

İbrâhim (a.s.), oğlu ve hanımıyla birlikte Allah'a kulluk yolunda böyle zor soruların imtihanını başarıyla vermesi sebebiyle:

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِينَ ﴿١٠٨﴾ سَلَامٌ عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ ﴿١٠٩﴾ كَذٰلِكَ
نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾

108. Sonraki nesiller arasında onun için güzel bir nâm bıraktık.

109. Selâm olsun İbrâhim'e.

110. Biz, iyilik eden ve işini güzel yapanları işte böyle mükâfatlandırırız.

111. Şüphesiz o bizim mü'min kullarımızdandı.

Hz. İbrâhim'in bu teslimiyetine karşı Allah Teâlâ, hem onun ateşte yanmasını önlemiş hem de oğlunu ölümden kurtarmıştır. Bu, Cenâb-ı Hakk'ın iyilik ve ihsân sahiplerine nasıl iyi mukabelede bulunduğunun bâriz bir misâlidir. Yine bu sebepledir ki Yüce Rabbimiz, İbrâhim'in sonraki nesiller arasında selâm ve saygıyla anılmasını sağlamış, ismini ebedîleştirmiştir. Nitekim bugün müslümanlar namazlarda okuduğumuz salli ve bârik duâlarında, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ile birlikte Hz. İbrâhim'e de devamlı duâ ederiz.

İsmâil'den sonra:

وَبَشَّرْنَاهُ بِاِسْحٰقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٢﴾ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلٰٓى
اِسْحٰقَ ۜ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾

112. Biz ona, sâlihlere dâhil bir peygamber olacak bir başka evlâdı, İshâk'ı müjdeledik.

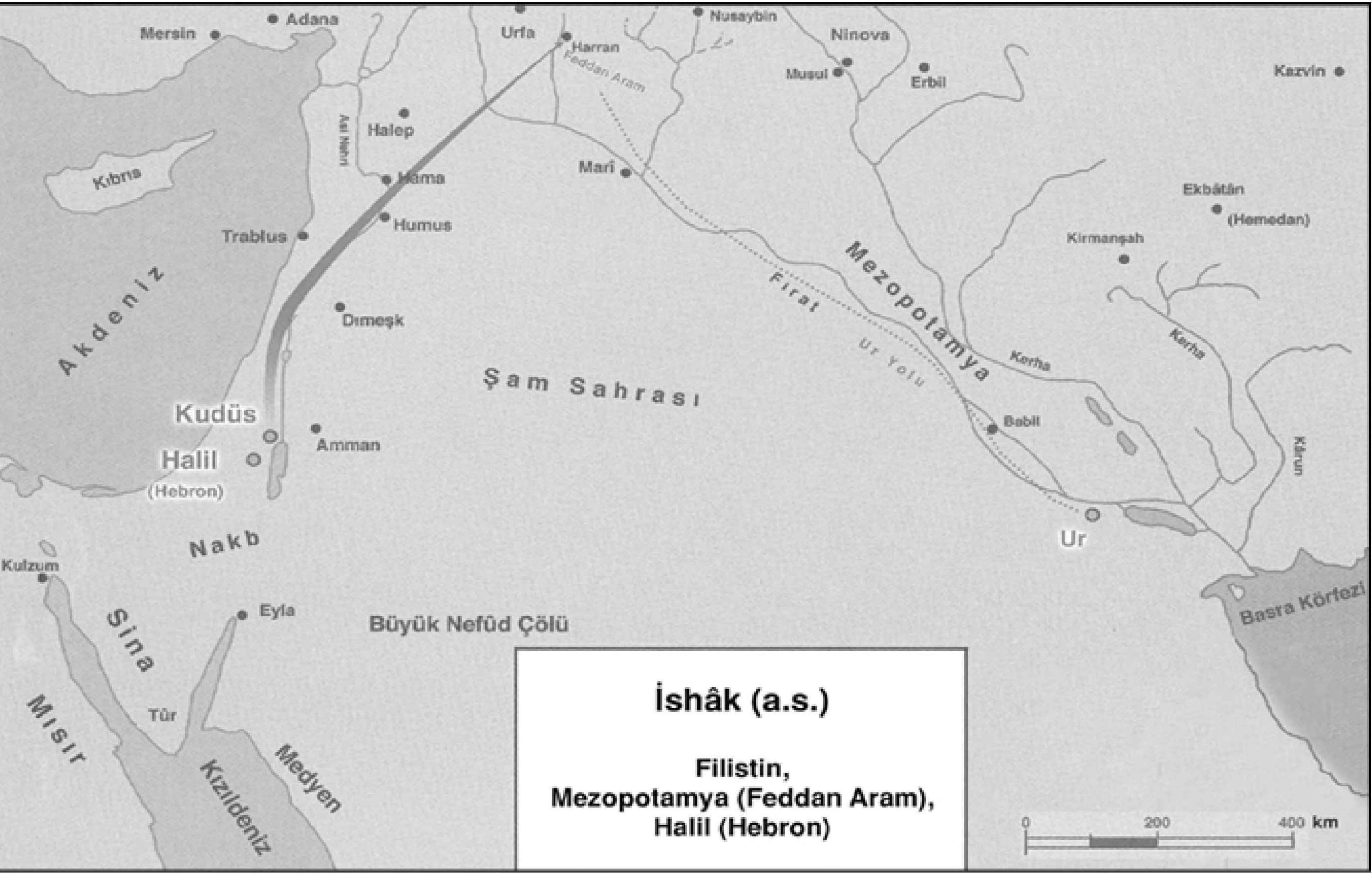
113. Hem önceki çocuğa, hem İshâk'a feyiz ve bereketler bahşettik. Ama her ikisinin neslinden Allah'a iyi kulluk edenler bulunduğu gibi, kendisine açıkça zulmedenler de vardır.

Allah Teâlâ Hz. İbrâhim'e olduğu gibi oğulları Hz. İsmâil'e ve Hz. İshâk'a bereketler lutfetmiştir. İkisinin de dünya durdukça hürmet ve senâ ile anılmaları, nesillerinin çoğalarak devam etmesi, İsrâiloğulları peygamberlerinin hep Hz. İshâk'ın soyundan gelmesi ve âhir zaman Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in de İsmâil (a.s.)'ın neslinden gelmesi bu feyiz ve bereketin birer tezâhürüdür. Hz. İsmâil ile Hz. İshâk birer peygamber olmalarına rağmen,

nesillerinin kıyâmete kadar böyle devam etme garantisi yoktur. Onlardan iyiler de olacaktır, kötülerde. Çünkü ataların üstünlüğü, evlatlarının da üstün olmasını gerektirmez. Herkes kendi itikat, ahlâk ve ameline, takvâ ve ihsân derecesine göre Hak katında bir değere sahip olacaktır.

Mü'minlerin Allah Teâlâ'ya olan iman ve güvenlerini artıracak bir müjde olarak Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn'a bahşedilen ilâhî lutuflara gelince:

İshâk (a.s.)
Filistin,
Mezopotamya (Feddan Aram),
Halil (Hebron)
Mersin
Adana
Urfa
Harran
Feddan Aram
Nusaybin
Ninova
Musul
Erbil
Kazvin
Halep
Asi Nehri
Hama
Humus
Mari
Kıbrıs
Trablus
Akdeniz
Dımeşk
Ekbâtân
(Hemedan)
Kirmanşah
Mezopotamya
Fırat
Ur Yolu
Kerha
Kerha
Şam Sahrası
Kudüs
Amman
Halil
(Hebron)
Babil
Kârun
Ur
Nakb
Kulzum
Eyla
Büyük Nefûd Çölü
Sina
Basra Körfezi
Mısır
Tûr
Kızıldeniz
Medyen
0
200
400 km

Onları Büyük Sıkıntıdan Kurtardık

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَۚ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيمِۚ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَۚ ﴿١١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمَا
الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَۚ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَۚ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا
عَلَيْهِمَا فِي الْاٰخِرِينَ ﴿١١٩﴾ سَلَامٌ عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢٠﴾ اِنَّا
كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾ اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾

114. Biz, Mûsâ ve Hârûn'a da büyük bir lutufta bulunduk.
115. Her ikisini ve kavimlerini o büyük sıkıntıdan kurtardık.
116. Onlara yardım ettik de neticede üstün geldiler.
117. Kendilerine, ilâhî gerçekleri ve dünya-âhiret mutluluğunun yollarını apaçık gösteren kitabı verdik.
118. Her meselede onların doğru yola gitmelerini sağladık.
119. Sonraki nesiller arasında onlar için güzel bir nâm bıraktık.
120. Selâm olsun Mûsâ ve Hârûn'a!
121. Biz, iyilik eden ve işini güzel yapanları işte böyle mükâfatlandırırız.
122. Gerçekten o ikisi de bizim mü'min kullarımızdandı.

Hz. Mûsâ, Hârûn ve onların halkına bu şekilde yardım ve lutufta bulunan Cenâb-ı Hak, çok sevdiği Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) ve ümmetine de, kendisine samimi bir kullukla güvenip dayandıkları takdirde daha büyük lutuflarda bulunacak, onları dünya ve âhiretin başarı ve mutluluğuna eriştirecektir. Bu konuda şüphesiz Hz. İlyâs'ın kıssasından da alınacak dersler vardır:

وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَۜ ﴿١٢٣﴾ اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ٓ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾
اَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ اَحْسَنَ الْخَالِقِينَۙ ﴿١٢٥﴾ اَللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ
اٰبَائِكُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَۙ ﴿١٢٧﴾ اِلَّا
عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٢٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِينَ ﴿١٢٩﴾
سَلَامٌ عَلٰٓى اِلْ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِ E الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾
اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾

123. İlyâs da şüphesiz peygamberlerimizden biriydi.

124. O zaman kavmine şöyle demişti: "Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?"

125. "İlâh olarak Ba'l'e yalvaracak da, her şeyi en güzel ve en uygun biçimde yaratanı terk mi edeceksiniz?"

126. "Sizin de Rabbiniz, gelmiş geçmiş atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı?"

127. Fakat kavmi onu yalanladı. Bu yüzden onların hepsi tutuklanarak cehenneme atılacaklardır.

128. Ancak Allah'ın ihlâsa erdirdiği kulları başka!

129. Sonra gelen nesiller arasında onun için güzel bir nâm bıraktık.

130. Selâm olsun İlyâs'a ve onun yolundan gidenlere!

131. Biz, iyilik eden ve işini güzel yapanları işte böyle mükâfatlandırırız.

132. Gerçekten o bizim mü'min kullarımızdandı.

Hz. İlyâs, İsrâiloğulları'na gönderilen peygamberlerden biridir. Hârûn (a.s.)'ın neslindendir. İsrâîloğulları Filistin'i ele geçirince, kabilelerden biri Ba'lbek'e yerleşmişti. Başlarında zâlim bir hükümdar vardı. Rivâyete göre, şehrin ismi önceleri Bek idi. Ancak bu zâlim kral, Ba'l adında bir put yaptırdı ve halkı bu puta tapmaya zorladı. Ba'l ile Bek ismi birleşerek, bu şehre Ba'lbek veya Ba'lebek denildi. İşte Hz. İlyâs, tevhîdden uzaklaşıp şirke düşenleri Hakk'a dâvet etmek üzere, bu beldeye peygamber olarak gönderildi.

Halkın taptığı Ba'l adında put vardı. Aslında Ba'l, o bölgelerde yaygın olarak kullanılan bir put ismi idi. Kelime olarak "efendi, sahip, lider ve bazan de koca" mânasına gelmektedir. Kur'ân-ı Kerîm bu kelimeyi "koca" mânasında kullanır. (bk. Hûd 11/72) Daha çok bereket verme, yağmur yağdırma ve verimli kılma husûsiyetleri bulunan bir put olarak kabul ediliyordu. İlyâs (a.s.) halkı bahsedilen puta tapmaktan vazgeçirmeye ve yalnızca her şeyin yaratıcısı olan Allah'a iman ve ibâdete çağırdı. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXIII, 112-113)

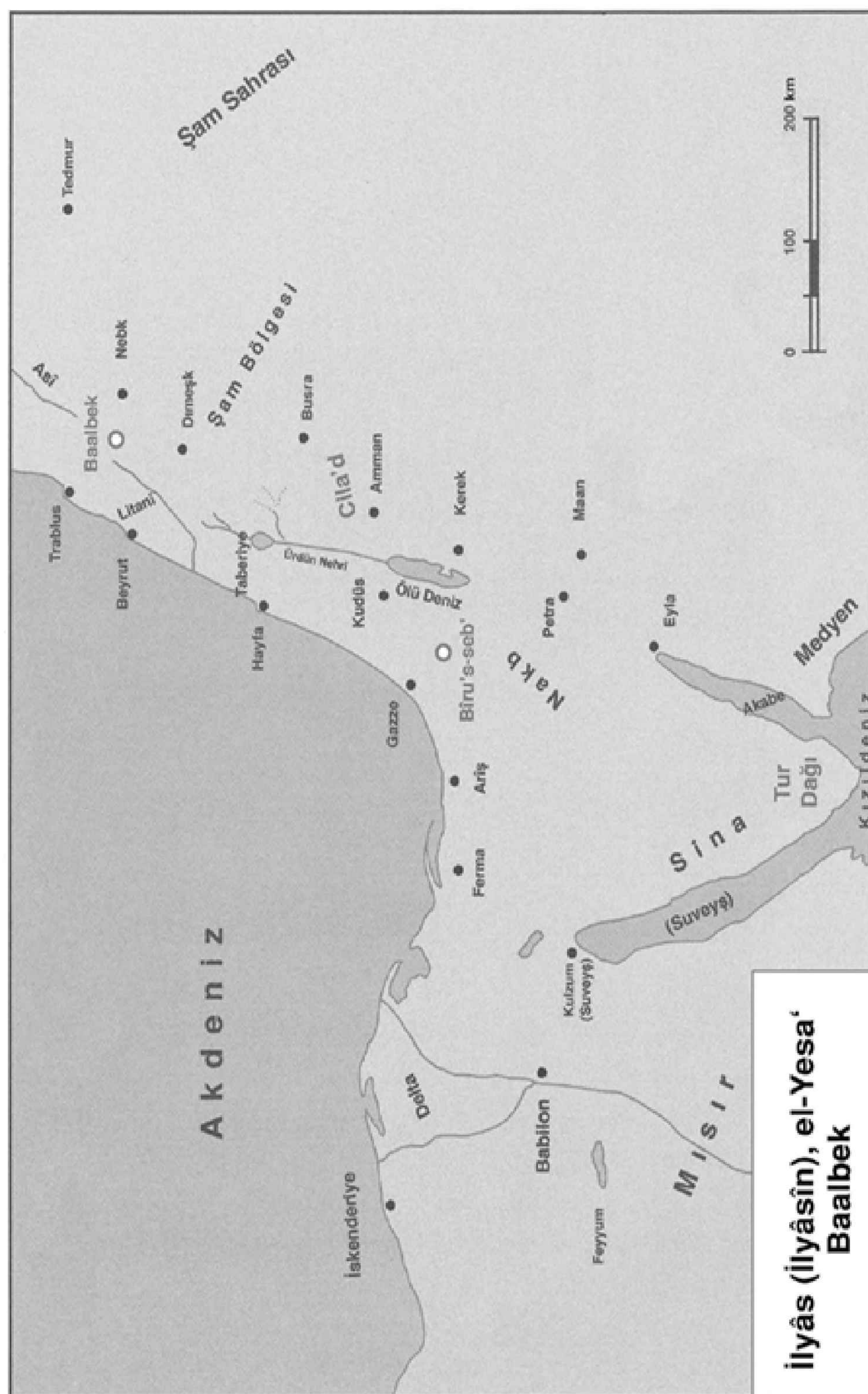
Rivâyete göre İlyâs (a.s.), Azrâil'i görünce dehşet içinde ürperdi. Azrâil de, bunun sebebini merak ederek:

"-Ey Allah'ın Peygamberi! Ölümden mi korktun?" diye sordu. İlyâs (a.s.) cevâben:

"-Hayır! Ölümden korktuğum için değil, dünya hayâtına vedâ edeceğim için bu haldeyim. Çünkü dünya hayâtında Rabbime kulluk yapmaya, iyilikleri emredip kötülüklerden sakındırmaya gayret ediyor, vaktimi ibâdet ve amel-i sâlihle geçiriyor, güzel ahlâk ile yaşamaya çalışıyordum. Bu hâl benim huzur kaynağım oluyor, gönlüm sürur ve mânevî neşelerle doluyordu. Ölünce bu zevkleri ve

lezzetleri yaşayamayacağım ve kıyâmete kadar mezarda rehin kalacağım için üzülmekteyim!" dedi.

Hz. Lût'a gelince:

وَاِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَۜ ﴿١٣٣﴾ اِذْ نَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اَجْمَعِينَۙ ﴿١٣٤﴾

إِلَّا عَجُوزًا فِى الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِينَ ﴿١٣٦﴾ وَاِنَّكُمْ
لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَۙ ﴿١٣٧﴾ وَبِالَّيْلِۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ۟ ﴿١٣٨﴾

133. Şüphesiz Lût da peygamberlerimizden biriydi.

134. Biz onu ve kendisine inanan bütün ailesini kurtardık.

135. Ancak gerideki inkârcılar arasında bulunan yaşlı bir kadın hariç!

136. Sonra geride kalan o inkârcıları helâk ettik.

137. Siz, yolculuğunuz esnâsında sabahları yıkılmış şehirlerinin harâbelerine uğruyorsunuz.

138. Geceleri de. Hâlâ aklınızı kullanıp bunlardan ibret almayacak mısınız?

Bununla birlikte, Peygamberimiz (s.a.v.)'in ve mü'minlerin, Allah'ın dinini tebliğ edip bu hususta gerekli sabır, sebât ve tahammülü göstermelerini ve asla aceleci davranmamalarını hatırlatma bakımından gerçekten ibrete şayân bir kıssa olarak buyruluyor ki:

Eğer Tesbih Edenlerden Olmasaydı

وَاِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلٖينَۜ ﴿١٣٩﴾ اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ
الْمَشْحُونِۙ ﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضٖينَۚ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ
الْحُوتُ وَهُوَ مُلٖيمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَٓا اَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحٖينَۙ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ
فٖي بَطْنِهٖٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَٓاءِ وَهُوَ سَقٖيمٌۚ ﴿١٤٥﴾
وَاَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطٖينٍۚ ﴿١٤٦﴾ وَاَرْسَلْنَاهُ اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ اَوْ
يَزٖيدُونَۚ ﴿١٤٧﴾ فَاٰمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حٖينٍ ﴿١٤٨﴾

139. Doğrusu Yûnus da peygamberlerimizden biriydi.

140. Hani o, sahibinden kaçmış köle gibi, Rabbinden izinsiz vazîfe yerinden ayrılmış ve dolu bir gemiye kendini atmıştı.

141. Sonra yolcular arasında kur‘a çektiler; Yûnus kur‘ayı kaybederek denize atıldı.

142. Onu büyük bir balık yutuverdi; bu sırada Yûnus, pişmanlık içinde kendisini kınayıp duruyordu.

143. Eğer o, Allah'ı her dâim tesbih eden kullardan olmasaydı,

144. Elbette insanların yeniden diriltileceği güne kadar o balığın karnında kalacaktı.

145. Sonra onu hasta ve yorgun bir halde ağaçsız, ıssız bir sahile attık.

146. Üzerine gölge yapması için asma kabak cinsinden bir ağaç bitiriverdik.

147. Biz onu sayıları yüz bine ulaşan, hatta gittikçe artan halkına yeniden gönderdik.

148. Onlar bu defa iman ettiler; biz de kendilerini belli bir süreye kadar nimetlerimizden faydalandırdık.

Hz Yûnus Ninova halkına gönderilmiş bir peygamberdir. Onları tevhîde dâvet etmeye başlayınca, kendisine çok az kimse iman etti. Diğerleri iman etmeyip hatta ona türlü ezâ ve cefâda bulundular. Yûnus (a.s.) kavminin inkârcı ve inatçı hâllerine son derece üzüldüğünden daha fazla dayanamayıp, Rabbinden izin almadan aralarından ayrıldı.

Hz. Yûnus şehirden ayrılınca Dicle nehrinin kenarına geldi. Bir gemiye bindi. Gemi, hareket ettikten bir müddet sonra suyun ortasında durdu. Onu bir türlü

yürütemediler. Batacakları endişesiyle durumu uğursuzluk sayarak gemide günahkâr birinin olduğunu düşündüler. Bunun kim olduğu hususunda kur'a çektiler. Kur'a Hz. Yûnus'a çıktı. O da başına gelen bu işin bir imtihân olduğunu fark ederek tevekkülle suçu üstlendi. Ancak gemidekiler, onun hâlinden sâlih bir kimse olduğunu anlayarak kur'ayı birkaç defa yenilediler. Fakat hepsinde de netice Yûnus (a.s.)'a çıktı. Nihâyet çâresiz bir şekilde Yûnus'u suların içine bıraktılar. Onu büyük bir balık yuttu. Bu sırada Yûnus, yaptığına pişmanlık duyuyor, kendini sorguluyor, nefsini kınayıp duruyordu. Ama o artık bir balığın karnındaydı. Orası pek karanlık bir yerdi. Kendisi ise henüz hayatta, şuuru da yerindeydi. Cenâb-ı Hak balığa, Yûnus'u yaralamamasını ve onun kemiklerine zarar vermemesini emretti.

Yûnus (a.s.), ilâhî takdire rızâ göstererek Rabbine teslîm oldu. Denizin ortasında, balığın karnında, üstüste karanlıklar içinde pek derin bir hüzünle hâlini Rabbine şöyle arz etti: **"Senden başka ilâh yoktur. Sen her türlü kusurdan, eşi-ortağı olmaktan uzaksın. Şüphesiz ben kendine yazık edenlerden oldum!"** (Enbiyâ 21/87)

Yûnus (a.s.), içinde bulunduğu bu zor ve sıkıntılı şartlar altında, her zaman olduğundan daha fazla Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve zikre devam etti. İstiğfâr ve duâ ile meşgûl oldu. Onun bu hâlini gören melekler, kendisi affetmesi için Allah'a yalvardılar. Sonunda Cenâb-ı Hak, bu mübârek peygamberinin işlediği zelleyi affetti. (bk. Enbiyâ 21/88)

Nihâyet, Yûnus (a.s.)'ı karnında büyük bir emânet olarak taşıyan balık, Allah'ın emri ile O'nu sahile bıraktı. Sahile bırakıldığında, pek zayıflamış, bitkin, hasta ve himâyeye muhtaçtı. Vücûdu pelte hâlindeydi. Hava da oldukça sıcaktı. Allah Teâlâ, onu güneşin yakıcı sıcağından koruyacak geniş yapraklı bir bitki, asma kabağı bitirdi. Onun gölgesinde sinek türünden bir haşarat da yoktu. Orada kendisini biraz toparlayan Yûnus Peygamber tekrar Ninova'ya yöneldi. Kendisine, kavminin inanıp tevbekâr olduğu ve böylece Allah'ın kendilerini affettiği bildirildi. Şimdi herkesin onu, ilâhî emirleri bildirmek üzere gelmesini beklediği haber verildi.

Yûnus (a.s.)'ın döndüğünü haber alan kavmi, hemen O'nun yanına geldiler. Onu hasretle kucaklayıp özürler dilediler. Hz. Yûnus da, af ve müsâmaha ile davranarak onlara Allah'ın emir ve yasaklarını öğretti. Bundan sonra kavmi, Allah'a ve peygamberine itâat hâlinde, mesut ve iyilik üzere bir hayat yaşadılar. (bk. Yûnus 10/98)

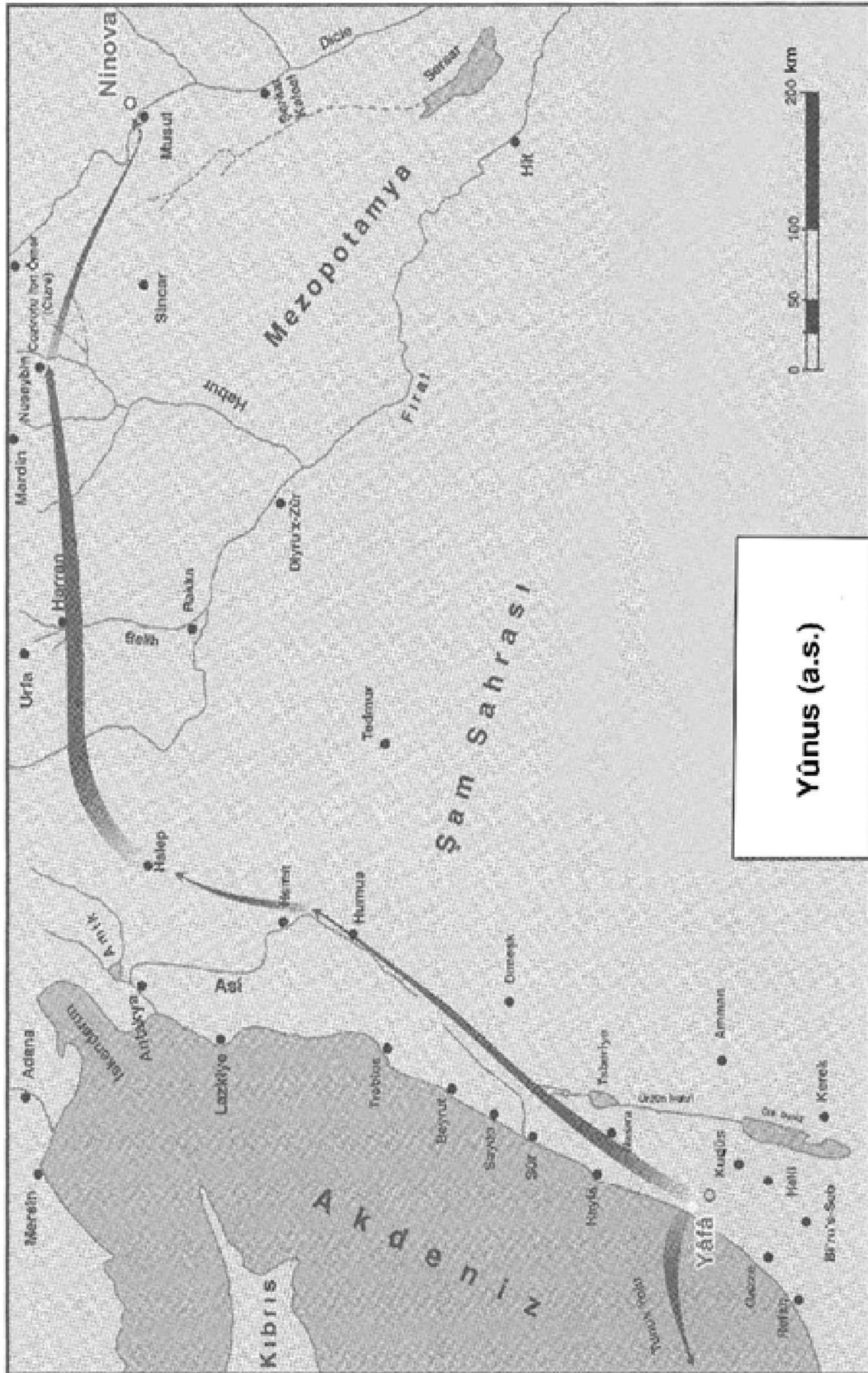
İslâm dinini tebliğle vazîfeli insanlara, sabırlı, sâkin ve azimli hareket etmek düşer. Nitekim Cenâb-ı Hak, Yûnus (a.s.)'ı misâl vererek Rasûlullah (s.a.v.)'den

risâlet vazîfesindeki sıkıntılara sabretmesi hususunda şöyle buyurur:

"Rasûlüm! Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle; balığın arkadaşı Yûnus gibi olma. Hani o pişmanlık ve acıyla yutkunarak Rabbine yalvarmıştı. Eğer Rabbinden bir lutuf imdâdına yetişmeseydi, elbette o kınanmış, değersiz bir kimse olarak ıssız bir arâziye atılıp gidecekti. Fakat Rabbi onu seçti ve onu sâlih kullarından kıldı." (Kalem 68/48-50)

O halde ey Rasûlüm! Anlatılan peygamber kıssalarından gerekli dersi alarak tebliğine devam et. Müşriklerle yaptığın mücâdelede bıkkınlık gösterme, geri adım atma:

فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَۙ ﴿١٤٩﴾ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا
وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ اَلَٓا اِنَّهُمْ مِنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَۙ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ
اللّٰهُۙ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾ اَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَن۪ينَۜ ﴿١٥٣﴾
مَا لَكُمْ قف كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ اَفَلَا تَذَكَّرُونَۚ ﴿١٥٥﴾ اَمْ لَكُمْ
سُلْطَانٌ مُب۪ينٌۙ ﴿١٥٦﴾ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿١٥٧﴾

149. Müşriklere sor: "Kızlar Rabbinin de, erkek çocuklar onların mı?"

150. Yoksa biz melekleri dişi olarak yaratmışız da, onlar buna şâhit mi olmuşlar?

151. Haberiniz olsun ki onlar, sırf iftirâ ederek diyorlar:
152. "Allah çocuk edindi!" Hiç şüphesiz onlar yalancıların tâ kendileridir.
153. Ne yani, Allah kızları erkek çocuklara tercih mi etmiş?
154. Ne oluyor size? Ne biçim hüküm veriyorsunuz?
155. Hiç aklınızı başınıza alıp düşünmüyor musunuz?
156. Yoksa elinizde kesin bir deliliniz, bir dayanağınız mı var?
157. Eğer doğru söylüyorsanız, haydi getirin o kitabınızı!

Müşriklerin meleklerle alakalı bir takım yanlış inançları vardı. Meleklerin Allah'ın kızları olduğunu söylüyor ve onlara tapıyorlardı. Taptıkları heykeller, aslında bu gibi ruhî varlıkların sembolleri idi. Böyle düşünmelerinin ne aklî bir tutarlılığı ne de naklî bir delili vardı. Dolayısıyla bu âyetlerde onların bu yanlış inançları gerçekten son derece sert bir üslupla reddedilmektedir.

Müşriklerin sahip oldukları bir başka yanlış inanç da şuydu:

وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا ۚ وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ
لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾

158. Bir de kalkıp Allah ile cinler-melekler arasında bir soy bağı uydurdular. Oysa melekler çok iyi biliyor ki, bu tür iftirâda bulunanlar toplanıp hesapları görülmek üzere Allah'ın huzuruna çıkarılacak ve cehenneme atılacaklardır.

159. Allah, onların bu asılsız yakıştırmalarından çok uzaktır, yücedir!

158. âyette "nesep" ile ortaklık kastedilmiştir. Dolayısıyla âyet-i kerîme, müşriklerin cinleri Allah'a ortak koşmalarını ve onlara tapmalarını kasteder. **"Müşrikler, tuttular cinleri Allah'a ortak koştular"** (En'âm 6/100) âyeti bunu haber verir.

"Nesep" ile akrabalık kastedilmiştir. Müşrikler Allah'ın –hâşâ- cinlerle evlendiğini ve bu evlilikten meleklerin dünyaya geldiğini söylüyorlardı. Bu görüş, âyetlerin muhtevasına daha uygun düşer. Buna göre cinlerin, günah işledikleri takdirde yakalanıp cehenneme atılacaklarını bildikleri; dolayısıyla hesaba çekilip işlediği günahtan ötürü cehenneme atılacak varlıkların ilâh olamayacakları ve kendilerini dahi kurtarmaktan âciz olan varlıklara tapmanın tutarsızlığı vurgulanır.

Dini tam anlamıyla öğrenip kavrama imkanı bulamayan pek çok insanda böyle yanlış inanç ve yakıştırmalar olabilir:

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾ فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾ مَا

اَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَۙ ﴿١٦٢﴾ اِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾

160. Ancak Allah'ın ihlâsa erdirdiği kulları hariç! Onlar böyle yakıştırmalarda bulunmaz; aksine Rablerini şânına lâyık sıfatlarla yüceltirler.

161. Ey müşrikler! Siz de, taptıklarınız da,

162. Allah'a karşı kimseyi azdırıp yoldan çıkaracak bir kuvvete sahip değilsiniz.

163. Siz ancak ille de cehennemi boylayıp orada kavrulmak isteyen azgınları saptırabilirsiniz.

Meleklerin gerçek mâhiyet ve kimliğini sorarsanız:

وَمَا مِنَّا اِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَاِنَّا لَنَحْنُ الصَّٓافُّونَۚ ﴿١٦٥﴾
وَاِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾

164. Melekler şöyle der: "Bizim her birimizin Allah katında belli bir makamı ve vazîfesi vardır."

165. "O'nun emrini alıp yerine getirmek için bizler saf saf dizilmiş beklemekteyiz."

166. "Biz, Allah'ın her türlü eksiklik ve ortaktan uzak olduğunu sürekli ikrar ve ilan etmekteyiz."

Her bir meleğin Allah katında belli bir makamı, hizmet ettiği belli bir yeri vardır; onu da aşıp ileri gidemezler. Rivâyete göre Miraç gecesi Sidre-i Müntehâ'da iken Cebrâil biraz geri durunca, Efendimiz (s.a.v.): *"Burada benden ayrılacak mısın?"* diye sormuştu. O da: "Bulunduğum bu noktadan daha ileri gidemem" diye cevap vermiş, Yüce Allah da meleklerin söylediği bir sözü nakletmek üzere: **"Bizim her birimizin Allah katında belli bir makamı ve vazîfesi vardır"** (Sâffât 37/164) âyetlerini indirmiştir. (Kurtubî, *el-Câmi*', XV, 90)

Melekler hizmet ve ibâdet menzillerinde taat için saf saf dururlar. Allah'ı tesbih eder, O'nu noksan sıfatlardan tenzih ederler. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Gerçekten ben sizin görmediklerinizi görüyor, duymadıklarınızı duyuyorum. Gök gıcırdıyor, gıcırdaması da hakkıdır. Çünkü orada yüce Allah'a secde etmek için alnını koyan hiçbir meleğin bulunmadığı dört parmaklık bir yer dahi yoktur..." (Tirmizî, Zühd 9/2312)

Allah Teâlâ'ya itaat ve kulluk bakımından meleklerin düzenli saflar hâlinde olması, mü'minler için de güzel bir numûne teşkil eder. Onlar da aynen melekler

gibi, iman, itaat, cemaatle namaz, Allah yolunda cihâd gibi dinin emirlerini düzenli saflar hâlinde yerine getirmeye çalışırlar.

Hz. Ömer de namaza kalktığında: “Saflarınızı doğru ve düzgün tutun. Saflarınızı düzeltin. Şüphesiz Allah sizin de, meleklerin Rableri huzurunda durdukları gibi durmanızı ister” der, sonra da Sâffât sûresi 165. âyeti okur, “Ey filan sen geriye git, ey filan sen öne geç” der, sonra da kendisi öne geçer, tekbir alıp namaza dururdu. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XXIII, 134)

İşte Rasûlullah (s.a.v.) ve sahâbenin Allah’ın âyetleriyle hemhal olup hayatlarını o âyetlerin mâna ve muhtevasında tanzim etmeleri böyleydi. İmandan nasibi olmayan müşriklerin ise itiraz ve bahaneden başka yaptıkları bir şey yoktu:

وَاِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَۙ ﴿١٦٧﴾ لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْاَوَّلٖينَۙ ﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصٖينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا بِهٖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾

167. Müşrikler önceleri şöyle deyip duruyorlardı:

168. “Öncekilerin kitapları gibi bizim de elimizde bir kitap olsaydı”,

169. “Hiç şüphesiz biz de, Allah’ın ihlâsa erdirdiği kullarından olurduk.”

170. Ne var ki, kendilerine Kur’an gelince onu inkâr ettiler. Fakat inkârlarının cezasız kalmayacağını yakında görecekler.

Elbette böyle büyük bir nimete nankörlüğün cezası da ağır olacak ve başlarına neyin geleceğini yakında bileceklerdir:

Ordumuz Mutlak Gâlip Gelecek

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ اِنَّهُمْ لَهُمُ
الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَاِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾

171. Doğrusu, peygamber kıldığımız kullarımız hakkında bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır:

172. "Onlara Allah'ın yardımı kesinlikle ulaşacaktır."

173. "Neticede üstün gelen, kesinlikle her zaman bizim ordumuz olacaktır."

Allah Teâlâ, peygamberlerini ve onlara tâbi olan mü'minleri mutlaka gâlip ve muzaffer kılacağını üst üste tekitlerle va'detmektedir. Ancak bu, peygamberlerin her zaman siyasî sahada gâlibiyet sağlayacakları mânasına gelmez. Gâlibiyet elde edilecek olan sahalar çoktur ve siyaset bunlardan sadece biridir. Nitekim peygamberler, siyasî başarı kazanamadıkları birçok yerde ahlâkî başarılar elde etmişlerdir. Bazı kavimler kendilerine gelen peygamberleri yalanlayarak, onları reddettiklerinde helâk olmuşlardır. Ancak câhilî düşünce ve inanışlar geçici bir süre rağbet görmüş olsalar dahi, kısa bir zaman sonra silinip gitmişlerdir. Fakat peygamberlerin getirdikleri gerçek, binlerce sene geçmiş olmasına rağmen bugün de hakikattir, kıyâmete değin de hakikat olarak kalacaktır. Hayır dâimîdir, şer ise ârizîdir; dâimî olan ârizî olandan her zaman daha güçlü olacaktır. (bk. Mücâdile 58/21)

O halde:

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٤﴾ وَاَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾
اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ فَاِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَٓاءَ صَبَاحُ
الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٨﴾ وَاَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾

174. Rasûlüm! Bir süre için sen onları kendi hâline bırak.

175. Onların başına gelecekleri gözetle! Zâten kendileri de başlarına gelecekleri yakında görecekler.

176. Yoksa onlar, azabımızın bir an önce tepelerine inmesini mi bekliyorlar?

177. Fakat bir an önce gelmesini bekledikleri o azap onların yurtlarına indiğinde, önceden uyarılıp da uyarıya kulak asmayanlar pek kötü bir

sabaha uyanırlar!

178. Yine bir süre için sen onları kendi hâline bırak!

179. Onların başına gelecekleri gözetle! Zâten kendileri de başlarına gelecekleri yakında görecekler.

Cenâb-ı Hak bu âyetlerle Peygamberi›ni ve mü'minleri cihâda teşvik etmekte, gelecekte vuku bulacak ve lehlerine sonuçlanacak büyük hâdiselere dikkatlerini çekmektedir:

Birincisi; gerek fikrî gerek fiilî mücâdelede mü'minler gâlip gelecek, kâfirler mağlup olacaklardır. Nitekim Medine dönemi itibariyle Bedir'de, Hendek'te, Hayber'de, Mekke'nin fethinde bu müjdeler aynıyla tahakkuk etmiştir. Taarruzlar daha çok sabah erken saatlerinde yapıldığı ve düşman o vakitte dağıtılıp perişan edildiği için veya bu vakitte yapılacak taarruzların daha başarılı olacağına işaret için sabah vaktinden bahsedilir. (bk. Âdiyât 100/3)

İkincisi; bu âyetlerde âhiret azabının kastediliyor olması da mümkündür. Zira mahşer sabahı kâfirler için tam bir felâket olacaktır. Mü'minler pek hayırlı neticelerle karşılaşıp sevineceklerken, kâfirler hazin âkıbetlerini görüp kahrolacaklardır.

İslâm'ın geleceğiyle ilgili müjdeler içeren bu bilgilerden sonra sûre, Allah Teâlâ'nın yüceliği ve münezzehliği teyid edilerek tamamlanır:

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَۚ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى
الْمُرْسَلِينَۚ ﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

180. Bütün izzet ve şerefin sahibi olan Rabbin, onların yakıştırdıkları bütün noksanlıklardan pak ve uzaktır!

181. Selâm olsun gönderilen bütün peygamberlere!

182. Hamdolsun Âlemlerin Rabbi olan Allah'a!

Allah Teâlâ'yı tanımak ve O'na lâyıkıyla kul olmak bakımından peygamberlerin ehemmiyeti büyüktür. Onlar Allah'ı en iyi tanıyan, O'ndan en çok korkan, Allah'ı tanıtan ve sevdiren model şahsiyetlerdir. Be sebeple Yüce Rabbimiz "Onlara selâm olsun!" buyuruyor. Sûre içinde ismi geçen peygamberlere ayrı ayrı isim vererek "ona selâm olsun" buyurduğu gibi, sûre sonunda tekrar toplu olarak "onlara selâm" buyuruyor. Buna göre onlar dünyada da âhirette de selâmettedirler. Bu sebeple peygamberlerin izinden yürümek ve onlara yakın olmak, onların erişeceği selâmet, huzur ve mutluluktan nasip alabilmek için zarurîdir. Hamde gelince kulluğun başı da sonu da Allah'a hamdetmektir. Çünkü hamde lâyık olan yalnızca O'dur. Kur'ân-ı Kerîm hamd ile başlar. (bk. Fâtiha 1/1)

Mü’minlerin cennette duâlarının sonu da hep **“Bütün övgüler Âlemlerin Rabbi olan Allah’adır”** olacaktır. (Yûnus 10/10)

Bu âyetler, Cenâb-ı Hakk’ı tesbih ve tenzih ederek hamd ile anmanın ve peygamberleri salât ve selâmlarla yâd etmenin en güzel ifadelerini ihtiva eder. Bu sebepledir ki, husûsîyle Kur’an’dan bir süre veya aşır okunduktan ve duâ edildikten sonra bu üç âyetin okunması müslümanlar arasında güzel bir âdet olarak devam etmektedir.

Sâffât sûresinin 168-169. âyetlerinde ifade edildiği üzere, müşrikler doğru yolu bulup Allah’ın ihlaslı bir kulu olmaları için kendilerine bir kitap verilmesini istiyorlar. İşte müşriklerin ve daha sonraki dönemlerde gelecek aynı düşüncedeki insanların bu tür taleplerine karşılık, şimdi gelen Sãd sûresi, “İşte size istediğiniz kitap!” diyerek başlamakta; Kur’ân-ı Kerîm’in, insanların bu yöndeki ihtiyaçlarını en yüksek seviyede karşılayacak hükümler, öğütler, hikmetler ve hatırlatmalarla dolu bir kitap olduğuna dikkat çekerek konuya giriş yapmaktadır:

38- SÂD SÛRESİ

سُورَةُ ص

38. SÂD SÛRESİ

Sãd sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 88 âyettir. İsmini 1. âyetteki ص (Sãd) harfinden alır. Hem Mushaf tertîbine göre hem de iniş sırasına göre 38. sûredir.

Konusu

Kur'ân-ı Kerîm'in hak kitap, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in de gerçek peygamber olduğu ve bunların getirdiği tâlimatların Allah'ın buyrukları olduğu beyân edilir. Rasûlullah (s.a.v.)'e karşı gelen müşrikler uyarılır. Ne yaparsa yapsınlar Kur'ân-ı Kerîm ve Peygamber karşısında mutlaka hezimete uğrayacakları hatırlatılır. Geçmiş kavimlerin durumu kısa bir anlatımla buna misâl verilir. Neticede kâfirler mağlup olacak, müslümanlar ise devlet ve saltanata erişeceklerdir. Bu sebeple Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman kıssalarıyla Peygamberimiz ve müslümanların, elde edecekleri maddî imkânları İslâm'ın bekâsı yolunda nasıl kullanacakları öğretilir. Hz. Eyyûb kıssasıyla, kulun Rabbine tevekkül edip O'ndan yardım dilerken, işin kendine düşen kısmını aksatmadan yerine getirmesi önerilir. Kıpırdamayacak derecede hasta hâliyle: "Ayağını yere vur!" emrine muhatap olması bunu gösterir. Böylece "Gayret kuldan, tevfik Allah'tan" düstûruna işaret edilir. Peygamberlere iman ve itaat edenlerin güzel akıbetlerinden, onlara iman etmeyenlerin de feci sonlarından, sonradan gelenler için birer ibret tablosu arz edilir. İnsanlar, şeytanın düşmanlığına karşı ciddiyetle uyarıldıktan sonra, sûrenin başında olduğu gibi sonunda da Kur'an'ın önemine tekrar yer verilir.

Kurtuluş İslâm'da

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِؕ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Sãd. Öğüt ve uyarı dolu o şerefli Kur'an'a yemin olsun ki, tek kurtuluş yolu İslâm yoludur!

صٓ (Sãd), sûrenin başında bulunan mukattaa harfidir. Mânası belli değildir. İhtimal ki, peşi sıra gelen âyetlerin mâna ve ehemmiyetine dikkat çeker. Ardından Yüce Rabbimiz, beyân edeceği ilâhî ilim ve hikmetlerin azametini tekit için Kur'ân-ı Kerîm'e yemin eder. Bu yeminde Kur'an'ın "zikir sahibi" olma vasfına dikkat çekilir. "Zikir":

• Şan, şeref,

• Uyarma, hatırlatma ve öğüt,

• Dinî hususlarda ihtiyaç duyulan kanunlar, hükümler,

• Bunların dışında kalan peygamber kıssaları, geçmiş milletlerle alakalı haberler, va'dler, tehditleri zikretme ve anlatma mânalarına gelir.

Bu mânalar dikkate alındığında:

Kur'ân-ı Kerîm'in şanlı şerefli bir kitap olduğu, kendisine inanıp bağlanan müslümanları da büyük bir izzet ve şerefe eriştireceği, Kur'an sayesinde müslümanların ihtişamlı bir devlet ve medeniyete ulaşacağı anlaşılır.

Kur'ân-ı Kerîm, uyarılar, ikazlar ve tâlimatlarla lebâleb doludur. O, insanlığa müstesnâ ulvîlikte bir hayat nizamı getirmekte ve o nizamın her sahasıyla alakalı temel kâideleri, yasa ve kanunları, haram ve helâlleri, doğru ve yanlışın hudutlarını, ahlâk ve âdâb esaslarını ihtivâ etmektedir.

İşte Allah Teâlâ, böyle bir Kur'an'a yemin ederek, Rasûlullah (s.a.v.)'in getirdiği mesajın kesinlikle doğru olduğunu haber verir:

بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا ف۪ي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ
قَرْنٍ فَنَادَوْا وَلَاتَ ح۪ينَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾

2. Ne var ki, inkâra saplananlar, bu uyarıya kulak verecek yerde büyük bir gurur, kibir içinde ve Peygamber'e sürekli muhâlefet hâlindedirler.

3. Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Azabımız başlarına inince pişmanlık içinde ne çığlıklar, ne feryatlar kopardılar. Oysa artık zaman,

kaçış ve kurtuluş zamanı değildi.

Kur’an’ın “zikir”le olan irtibatında şu ince mânaya dikkat çekilir: Kur’an, hasta gönüllerin tedavisini ihtiva eden bir yasadır. En büyük gönül hastalığı ise, **“Allah’ı unuttukları için, Allah da onları unutmuştur”** (Tevbe 9/67) âyetinde belirtildiği gibi, **“Allah’ı unutmak”**tır. Bu unutmayı tedavi eden en tesirli ilaç ise zikirdir. Nitekim bu hakîkat, **“Beni anın, ben de sizi anayım”** (Bakara 2/152) âyetinde beyân edilir. Şu da var ki, bir şey zıddı ile tedavi edilir. **“İnkâra saplananlar büyük bir gurur, kibir içinde ve Peygamber’e sürekli muhâlefet hâlindedirler”** (Sâd 38/2) ifadesiyle de Allah, kâfir gönüllerin mizacının, Allah’ı unutmaları sebebiyle yumuşaklık ve selâmetten sertlik ve katılığa; tevazudan tekebbüre; uyuşmadan uyuşmazlığa; vuslattan firkate; sevgiden düşmanlığa; âyetler üzerinde durup düşünmekten onlardan yüz çevirmeğe sapmış olduğuna işaret ediyor. Dolayısıyla bunların Kur’an eczânesinden lâzım gelen ilaçları alarak tedâvi olmalarını istiyor. Aksi takdirde, önceki kavimler nasıl peygamberlerine muhalefet edip helâk edildiler; helâk edilirken feryâd ü figânı bastılar da imdatlarına kimse yetişmediyse, bu kâfirler de Allah Rasûlü (s.a.v.)’e muhalefet ve düşmanlıktan vazgeçmedikleri takdirde aynı hüsrâna uğrayacaklardır.

Nitekim:

وَعَجِبُوٓا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾
اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ
اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا
فِي الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿٧﴾ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا
بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ ﴿٨﴾

4. Kendilerine aralarından bir uyarıcının gelmesine şaştılar da o kâfirler şöyle dediler: “Bu bir sihirbâz, Allah’a iftirâ atan büyük bir yalancı!”

5. “O kadar çok ilâhımızı bir tek ilâh mı yapacakmış? Ne tuhaf şey bu böyle!”

6. İçlerinden önde gelenler derhal harekete geçip: “Ey ahali!” dediler, “Haydi yürüyün, gösteri yapın! İlâhlarınıza bağlılıkta direnin! Sizden istenen de, yapılması gereken de budur!”

7. “Biz, bu tek ilâh iddiasını zamanımızdaki inanç sistemlerinin hiçbirinde duymadık. Bu uydurmadan başka bir şey değil!”

8. “Tuhaf! Aramızda başka kimse bulunamamış da kitap Abdülmuttalib’in yetîmine mi inmiş?” Hayır, hayır! Gerçek şu ki, onların senin doğruluğun aleyhinde söyleyecekleri hiçbir şey yok. Fakat onlar benim kitabımdan tam bir şüphe içindeler. Doğrusu onlar henüz azabımı tatmadılar!

Sûrenin bu ilk sekiz âyetinin iniş sebebi olarak şu hâdise zikredilir:

Ebû Talib hastalandığı zaman Kureyş’ten bir heyet geldi. İçlerinde Ebû Cehil de vardı. Yanına girdiler. “Kardeşinin oğlu bizim ilâhlarımızı kötülüyor, şöyle yapıyor, şöyle şöyle diyor. Ona haber göndersen de bundan vazgeçse” dediler. Haber gönderdi. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) geldi, odaya girdi. Ebû Talib’in yanında bir kişilik yer vardı, oraya oturmasın diye Ebû Cehil sıçradı, oraya oturdu. Rasûlullah, amcasının yakınında oturacak yer bulamayınca kapının yanında oturdu. Ebû Talib: “Ey kardeşimin oğlu! Kavmin yine senden şikâyet ediyorlar, ilâhlarını kötülüyorsun, şöyle şöyle diyorsun, iddiasında bulunuyorlar” dedi. Onlar da birçok şeyler söylediler. Rasûlullah (s.a.v.) söz aldı:

“- *Ey amca! Ben onlardan bir söz istiyorum. Öyle bir söz ki o sayede Araplar onlara boyun eğecek, Acemler de onlara cizye verecek*” dedi. Bunun üzerine sevindiler, “Babanın aşkına ondan fazlasını da veririz, nedir o kelime?” dediler. “*Bir tek kelime*” dedi. “Ne o?” dediler. Efendimiz (s.a.v.) “*Lâ ilâhe illallah*” der demez telaşla kalktılar ve elbiselerini çırparak âyetlerde belirtildiği şekilde şaşkınlıklarını ifade ettiler. (Tirmizî, Tefsir 38/1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 227, 362)

Dolayısıyla müşrikler Peygamberimiz (s.a.v.)’e “sihirbâz” ve “yalancı” diyorlar, hele hele onun, toplumsal düzenlerinin, siyasî ve iktisadî çıkarlarının temelini oluşturan “putlara” cephe almasını, hepsini lağvedip bir Allah’a ibâdeti emretmesini çok tuhaf karşılıyorlardı. Çünkü putların ve putperestliğin lağvı demek, zanlarına göre tüm geçim kaynaklarının kuruması, aç ve perişan kalmaları demekti. Bu sebeple önde gelenler halkı da kışkırtarak, protesto gösterileri yaparak putperestliğin devamı için büyük bir gayrete soyunmuşlardı. Yapılacak en önemli işin bu olduğunu söylüyorlardı. Hem ne yahudi ve hıristiyanlardan, ne mecusilerden, ne de Arap yarımadasında bulunan diğer insanlardan “Allah’ın tek ilâh olduğu” hususunda bir şey duymadıklarını, hepsinin Allah’ın dışında yalvardıkları putları olduğunu, dolayısıyla bu “tevhid” denen şeyin Muhammed (s.a.v.)’in uydurup ortaya koyduğu bir safsatadan öteye geçemeyeceğini iddia ediyorlardı. Vahyin de ine ine Muhammed (s.a.v.) gibi birisine inmesi ise onları iyice çileden çıkarıyordu. Böylece vahiyle, Kur’an’la ve Peygamber’le ilgili ciddi bir şüphenin içinde bulundukları her hallerinden belli oluyordu. Bunun da sebebi, henüz inkârları sebebiyle Allah’ın azabını tatmamış

olmalarıydı. İlâhî azap kamçısı tepelerine indiğinde, bu şüphe ve inkârdan gönüllerinde hiçbir iz kalmayacaktır.

Küfür ve şirkin derin bataklıklarında ruh dünyaları iyice kararmış o kâfirlerin, kafa ve kalplerini sarsarak düşünmelerini sağlamak için sor onlara:

اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَٓائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِۚ ﴿٩﴾ اَمْ لَهُمْ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا قف فَلْيَرْتَقُوا فِي الْاَسْبَابِ ﴿١٠﴾
جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْاَحْزَابِ ﴿١١﴾

9. Yoksa karşı konulamaz kudreti sahibi ve bütün nimetlerin bağışlayıcısı olan Rabbinin rahmet hazineleri onların mı yanında?

10. Veya göklerin, yerin ve bunlar arasındaki her şeyin mutlak mülkiyet ve hâkimiyeti onlara mı ait? Öyleyse sebep ve vasıtalarına sarılıp göklere yükselsinler de kâinatı oradan idâre etsinler, vahyi de istediklerine indirsinler!

11. Aslında onlar, peygambere karşı gelen çeşitli topluluklardan oluşmuş, şuracıkta bozguna uğratılacak bölük-pörçük döküntü bir gürûhtur.

Bu âyetlerde yıllar sonra vuku bulacak mühim hâdiselere işaret edilmektedir. Bedir savaşında yetmiş kadar liderleri öldürülen müşrik ordusu hezimete uğradı. Hendek savaşında çeşitli kabilelerden oluşan müşrik ordusu, Allah'ın gönderdiği görünmez güçlerle, soğuk ve fırtına ile bozulup geri döndü. Âyet اَلْاَحْزَابُ (ahzâb) kelimesiyle âdetâ müşriklerin Hendek'teki bozguna uğramalarına işaret eder gibidir. Mekke'nin fethi sırasında müşrik ordularının hezimete uğramaları da yine bu gaybî haberler cümlesindendir.

Bu gaybî haberlerin gerçekleşeceğinin işaretleri şöyle verilmektedir:

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْاَوْتَادِۙ ﴿١٢﴾ وَثَمُودُ
وَقَوْمُ لُوطٍ وَاَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِۜ اُولٰٓئِكَ الْاَحْزَابُ ﴿١٣﴾ اِنْ كُلٌّ
اِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾ وَمَا يَنْظُرُ هٰٓؤُلَٓاءِ اِلَّا صَيْحَةً
الْحِسَابِ ﴿١٦﴾ وَاحِدَةً مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ﴿١٥﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ

12. Onlardan önce de Nûh kavmi, Âd ve güçlü saltanat sahibi Firavun da peygamberlerini yalanlamıştı.

13. Semûd, Lût kavmi ve Eyke halkı da. İşte onlar, peygamberlerine karşı

güç birliği yapmış topluluklardı.

14. Hepsi de peygamberleri kesinlikle yalanladı ve bu yüzden hak ettikleri şiddetli cezam, başlarına patlayıverdi.

15. Şunlar da şimdi, gelip çattığında bir an bile ertelenmesi mümkün olmayan korkunç bir çığlıktan başka ne bekliyorlar!

16. Bir de alaylı alaylı: "Rabbimiz! Hesap günü gelmeden önce bize azaptan düşen payımızı hemen veriver!" diyorlar.

12. âyette Firavun için kullanılan ذُو الْاَوْتَادِ (zü'l-evtâd) kelimesi zengin bir mâna ihtiva eder. "Evtâd", "kazıklar" mânasına gelip, Firavun insanların ellerini ve ayaklarını kazıklarla tahtalara çiviletip işkence ettirdiği için ona bu lakap verilmiştir. Bu kelimenin "saray ve saltanat sahibi, yüksek binalar yani pramitler sahibi, ordular sahibi" gibi mânaları da vardır. Bu mânalar da Firavun için doğrudur. Böyle yüksek binaları, orduları, saray ve saltanatına rağmen Allah Teâlâ Firavun'u da helâk etmiştir. O halde Mekke müşrikleri de kim oluyor? Buna rağmen onlar küstahça, üstelik alay ederek Allah'tan azap istiyorlar. (bk. Enfâl 8/32; Ra'd 13/6; Ankebût 29/53-54)

İslâm düşmanlarının her türlü muhalefet, küstahlık ve saldırılarına rağmen, doğru yol rehberimiz olan Kur'an'ın gösterdiği istikâmette yürümemiz hatırlatılarak buyruluyor ki:

Dağlar ve Kuşlar Zikrediyor

اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْاَيْدِۚ اِنَّهُٓ اَوَّابٌ ﴿١٧﴾

17. Rasûlüm! Onlar ne derse desinler sen sabret ve güçlü kuvvetli kulumuz Dâvûd'u hatırla. O, tam bir teslimiyet ve samimiyetle sürekli Allah'a yönelen bir kimseydi.

Hz. Dâvûd'un ذَا الْاَيْدِ (ze'l-eyd) sıfatı, ona ihsân edilen ve hem maddî hem mânevî sahada güç ve saltanatının büyüklüğüne işaret eden bedenî kuvvet, askerî ve siyasî kuvvet, ahlâkî kuvvet ve ibâdet kuvvetini haber verir. O, böyle bir güce sahip olmakla birlikte, bunları kendisine ikram edenin Allah Teâlâ olduğunu bildiği için hep O'na yönelir, O'na sığınır, O'na yalvarır ve O'ndan yardım isterdi.

Hz. Dâvûd'la ilgili açıklama şöyle devam ediyor:

اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِۙ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةًۜ كُلٌّ لَهُٓ اَوَّابٌ ﴿١٩﴾

18. Biz, dağları onun emrine verdik de, akşam sabah onunla birlikte Allah'ın sınırsız kudret ve yüceliğini tesbih ederlerdi.

19. Etrafında toplanan kuşları da. Hepsi birden tesbih, duâ ve yakarışlarla Allah'a yönelir, O'nun iradesine boyun eğerlerdi.

اَلْعَشِيُّ (aşiyy) ve اَلْاِشْرَاقُ (işrâk) kelimelerinden, Hz. Dâvûd'un güneşin battığı ve doğduğu vakitlerde ibâdet ettiği anlaşılır.

Gelen âyet-i kerîmede Dâvûd (a.s.)'ın üç önemli vasfı dile getirilir:

وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَاٰتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾

20. Biz onun hâkimiyetini güçlendirdik; kendisine hikmet, nübüvvet, adâletle hükmetme ve yerli yerince söz söyleme kâbiliyeti verdik.

Birincisi; "teşdîd-i mülk": اَلشَّدُّ (şedd), tutmak, elin tuttuğunu sağlam bir şekilde tutması mânasına gelir. Bu, menfaat veya zarar kasdı ile olabilir. Burada menfaat için kullanılmıştır. Teşdîd-i mülk ise saltanat ve hükümdarlığın kuvvetlendirilmesi, güçlü kılınması demektir. Hz. Dâvûd'un hükümranlığı sağlam ve güçlüydü. Allah Teâlâ zararlı şeylerden ve düşmanların kendine galebesinden onu korumuştu. O, hikmet ve sağduyu ile hükümranlığını devam

ettirmiştir. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* XXIII, 229)

İkincisi; "hikmet", eşyanın hakikatini tanımak ve işleri gereği üzere yapmak demektir. Hz. Dâvûd'a hikmet, peygamberlik, ilim ve amelde sağlamlık verilmiştir. Bir mânaya göre ona Zebûr ve şeriat ilmi lutfedilmiştir.

Üçüncüsü; "fasl-ı hitâb", söz kesimi, hakkı bâtıldan ayırarak tartışmayı ayırt edip kesme kabiliyeti, kesip atan ayırt edici söz, dinleyeni ilave bir açıklamaya muhtaç etmeyecek açık ve beliğ söz mânalarına gelir. Konuşurken iki kıssa veya iki mevzu arasını ayıran söze de fasl-ı hitâb denilir. Kelimede, hâdiseyi tam olarak anlamak ve verdiği hükümde isâbet etmek; söz ve hükümde gerçekçi ve iş bitirici olmak anlamları da vardır. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXIII, 165)

Şimdi, Hz. Dâvûd'a bahşedilen tüm bu özellikleri uygulamalı olarak gösteren çok güzel bir misâl geliyor:

وَهَلْ اَتٰيكَ نَبَؤُا الْخَصْمِۢ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَۙ ﴿٢١﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلٰى
دَاوُ۫دَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْۚ خَصْمَانِ بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ
فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَٓا اِلٰى سَوَٓاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ اِنَّ
هٰذَٓا اَخ۪ي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ اَكْفِلْن۪يهَا
وَعَزَّن۪ي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى
نِعَاجِه۪ۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ الْخُلَطَٓاءِ لَيَبْغ۪ي بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا
الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَل۪يلٌ مَا هُمْۜ وَظَنَّ دَاوُ۫دُ اَنَّمَا
فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَاَنَابَ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَۜ وَاِنَّ
لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٢٥﴾ يَا دَاوُ۫دُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَل۪يفَةً فِي
الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ
سَب۪يلِ اللّٰهِۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَد۪يدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

21. Rasûlüm! Sana o dâvacıların haberi ulaştı mı? Hani onlar duvardan tırmanarak Dâvûd'un husûsî makam odasına dalıvermişlerdi.

22. Yanına izinsiz girdikleri için, Dâvûd onlardan korktu. "Korkma!" dediler, "biz biri diğerine haksızlık yaptığını iddia eden iki dâvalıyız. Aramızda adâletle hükmet, haktan uzaklaşma ve bize doğru yolu göster."

23. İçlerinden biri meseleyi arzetti: "Şu adam benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu, benim ise sadece bir koyunum var. Böyleyken "Onu

da bana ver" dedi ve tartışmada baskın çıktı."

24. Dâvûd dedi ki: "Bu adam, senin tek koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlık yapmıştır. Doğrusu aralarında ticârî ortaklık bulunanların çoğu birbirlerine haksızlık ederler. Ancak iman edip sâlih ameller işleyenler müstesnâ; ama onlar da ne kadar azdır." Dâvûd, kendisini imtihan ettiğimizi anladı ve derhal Rabbinden bağışlanma diledi, eğilerek secdeye kapandı ve bütün içtenliğiyle Allah'a yöneldi.

25. Biz de onu bağışladık. Onun yanımızda bir yakınlığı, değeri ve güzel bir geleceği vardır.

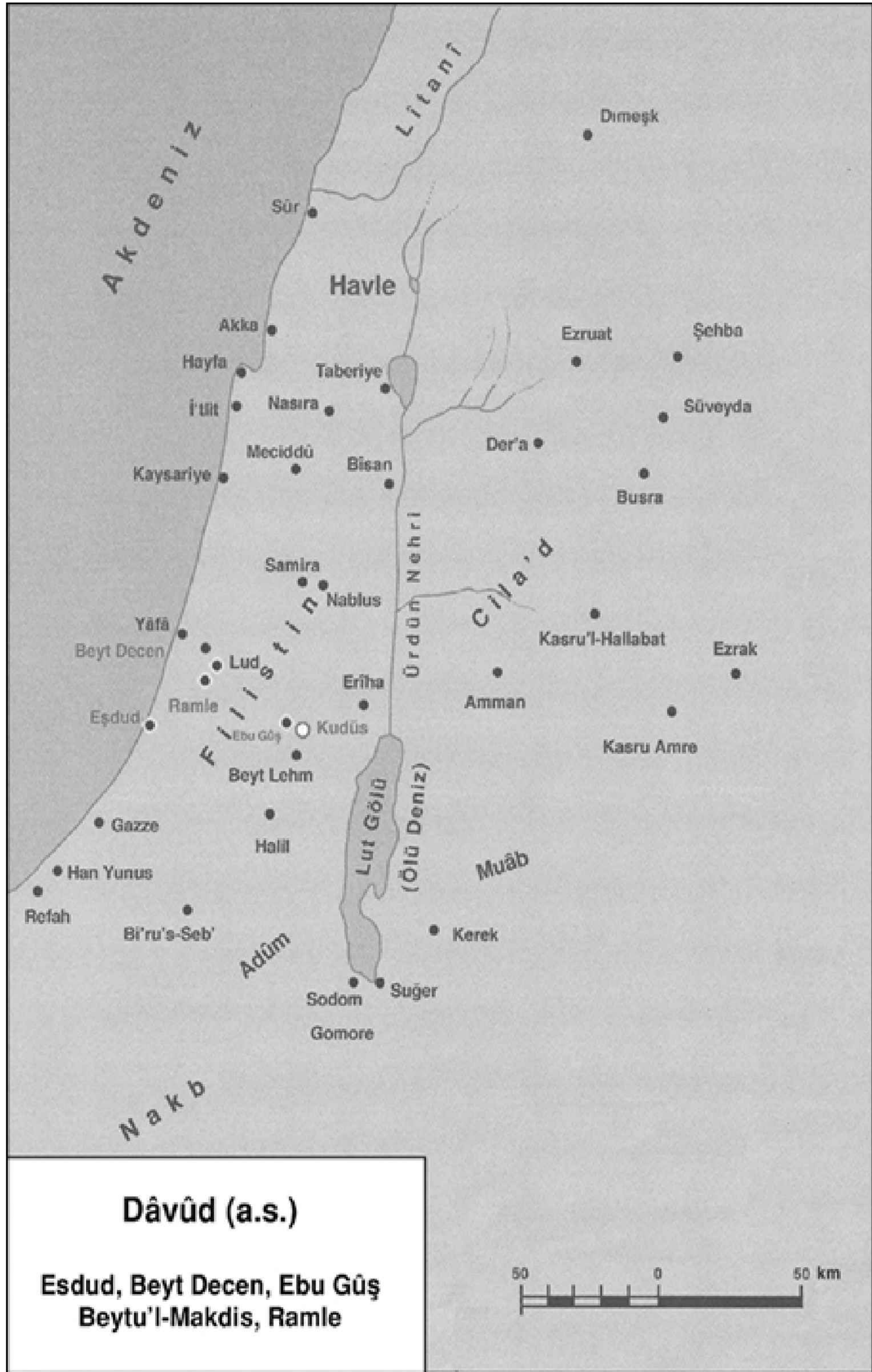
26. Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halîfe yaptık. Öyleyse sen de insanlar arasında hak ve adâletle hükmet. Nefsinin arzu ve tamayüllerine uyma ki, bunlar seni Allah'ın yolundan saptırmasın. Allah yolundan sapanlara gelince, hesap gününü unutmaları sebebiyle, onlara pek şiddetli bir azap vardır.

Anlatılan olaya ve Hz. Dâvûd'un meseleye yaklaşım tarzına baktığımız zaman, akabinde Dâvûd (a.s.)'ın istiğfar etmesini gerektirecek şu husus dikkatimizi çeker:

Hz. Dâvûd, hüküm vermede aceleci davranmış ve karşı tarafı hiç dinlemeden kararını vermişti. Halbuki meselenin bütün vechesi veya bir kısmı, karşı taraf dinlenildiği takdirde değişebilir; haklı zannedilen haksız, haksız görülen de haklı çıkabilirdi. Bunun için Dâvûd (a.s.), dâvacıların ayrılmasının hemen ardından hatâ yaptığını anladı ve bunun ilâhî bir imtihan olduğunu fark ederek derhal secdeye kapandı; tevbe ve istiğfarda bulundu. Allah Teâlâ da kendisini affetti. Bu gibi durumlar, peygamberlere bile Allah Teâlâ karşısındaki acziyetlerini idrâk ettirmek ve onlara tâbi olanların tâkip edeceği usûl ve hikmetlerin teşekkülünü sağlamak hikmetine binâen vuku bulan hâdiselerdir. Bu durum, onların peygamberliğine ve ismet sıfatlarına asla halel getirmez. Aslında, dikkatli bir nazarla baktığımızda, peygamberlerin yaptıkları hatâ şeklinde görünen hâdiselerin, bizler de aynı hatâya düştüğümüzde nasıl hareket etmemiz gerektiğini göstermek için vuku bulduğunu anlayabiliriz.

Gelen dâvacıların imtihan maksadıyla ve insan sûretinde gelen iki melek olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bunlar izinsiz ve normal olmayan yollarla içeri giriyorlar, hem Hz. Dâvûd'a hüküm soruyorlar, hem de onu "Doğruluktan sapma!" diyerek uyarıyorlar. Bu uyarı, muhâkemeden asıl beklenenin tarafsızlık olduğuna ve bu keyfiyeti kaybettiğinde yargının da mânasını yitirmiş olacağına dikkat çekmektedir. Gelenler melek oldukları için söz konusu ikaz, aynı zamanda bir terbiye maksadı taşımaktadır. "Bize de doğru yolu göster" ifadesi ise

mahkeme sırasında hâkimin tarafları, ifadelerinde dürüst davranmaları, bile bile haksız iddialar ileri sürmekten, gerçeği saklamaktan kaçınmaları yönünde uyarılar yapmasının uygun olacağına işaret eder. Böylece Kur'ân-ı Kerîm'in, geçmişteki bir hâdiseyi naklederken kendi muhatablarını terbiyeyi hedefleyen noktaları öne çıkarmaya husûsî bir itinâ gösterdiği dikkat çekmektedir.

Evet, insan hayatını düzenlerken ve insanlar arasındaki meseleleri karara bağlarken ilâhî buyruklara harfiyen uyup hak, hukuk ve adâletten ayrılmamak gerekir. Çünkü:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ اَمْ نَجْعَلُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِد۪ينَ فِي الْاَرْضِ اَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّق۪ينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾

27. Biz göğü, yeri ve bunların arasında bulunan şeyleri boşuna, gâyesiz ve insanlar Allah'ın emrini bırakıp kendi arzularına göre davranabilsinler diye yaratmadık. Böyle bir düşünce, sadece inkârcıların zannından ibarettir. Girecekleri cehennem ateşinden dolayı vay hâline o kâfirlerin!

28. Yoksa biz iman edip sâlih ameller işleyenlere, yeryüzünde bozgunculuk yapanlarla aynı muâmeleyi mi yapacağız? Yahut kalpleri Allah saygısıyla dopdolu olup O'na karşı gelmekten sakınanları, günah işleyip yoldan çıkanlarla bir mi tutacağız?

Göklerin, yerin ve bunlar arasında bulunan varlıkların esas yaratılış maksadı, dünyada insanları imtihana tâbi tutmak, âhirette de iyilere mükâfatlarını, kötülere de cezalarını vermektir. Yani asıl maksat geçici dünya hayatı değil, âhirettir. (bk. Yûnus 10/4) İşte Kur'an, âhiret âlemini ve orada iyilerle kötülerin durumunu açıkça haber veren bir rehberdir; ebedî yol haritasıdır:

كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا اٰيَاتِه۪ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٢٩﴾

29. Bu Kur'an feyiz ve bereket yüklü öyle şerefli bir kitaptır ki, onu sana, insanlar âyetleri üzerinde derin ve etraflıca düşünsünler ve temiz akıl sahipleri ondan gereken ders ve öğüdü alsınlar diye indiriyoruz.

Kur'ân-ı Kerîm'in şeref, feyiz ve bereketinden istifade edebilmek için iki şartı yerine getirmek gerekir:

• İmanla birlikte onun âyetleri üzerinde "tedebbür" etmek,

• Yine onun âyetlerini "tezekkür" etmek.

Tedebbür; sahibini, istenilen mânaları anlayıp kavramaya ulaştıran düşünce, tefekkür ve teemmül mânasına gelir. Böyle bir tefekkür ancak, lafızları az, fakat bu lafızlara yerleştirilen mânalar oldukça çok olan sözleri anlamada söz konusudur. Bu şekildeki sözler üzerinde düşünceyi yoğunlaştırdıkça hiç de basit olmayan daha değişik ve orijinal mânalar ortaya çıkar. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* XXIII, 252)

Tezekkür ise zihnin bilinen bir şeyi hatıra getirmesi mânasını taşır. İşte Kur›an insanlara, güçleri nispetinde mânalarını düşünmeleri ve gizliliklerini keşfetmeleri için indirilmiştir. Onun âyetleri okunup hatırlandıkça,

nasihatlerinden öğüt almak, ikazlarını dikkate alarak gafleti dağıtmak ve mânevî bir uyanıklığa erişmek mümkün olabilecektir. Zira tezekkür ile kalp üzerindeki perdeler kalkacak, ruhlar âlemine varılacak, böylece ruh, cisimler âleminde bulamadığı ezelî tevhid ve mârifet sırlarını bulup ona kavuşmuş olacaktır. Tedebbür tezekküre götürür. Diğer bir ifadeyle tezekkür, tedebbürün neticelerinden biridir.

Kur›an âyetleri üzerinde tedebbür ve tefekkürün emredilmiş olması, onun mânalarını bilmenin önemli ve gerekli olduğuna işaret eder. Zira Kur'an'dan ancak bu yolla istifade edebilmek mümkündür. Ayrıca bu, Kur'an'ı tertil ile okumanın acelece okumaktan daha faziletli olduğunu gösterir. Zira süratli okurken âyetlerin mânalarını doğru dürüst düşünebilmek oldukça zordur.

Şimdi yine, Allah'ın buyruklarını anlayıp tatbik ederek dâimâ O'na yönelen güzel bir kul olmanın muşahhas örneklerinden biri sunulmak üzere buyruluyor ki:

Ne Güzel Kul

وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمٰنَۜ نِعْمَ الْعَبْدُۜ اِنَّهُ اَوَّابٌۜ ﴿٣٠﴾ اِذْ عُرِضَ
عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُۙ ﴿٣١﴾ فَقَالَ اِنّ۪ٓي اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ
عَنْ ذِكْرِ رَبّ۪يۚ حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِۜ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَيَّۜ فَطَفِقَ
مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْاَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾

30. Biz, Dâvûd'a Süleyman'ı lutfettik. O ne güzel bir kuldu. Gerçekten o, tam bir teslimiyet ve samimiyetle sürekli Allah'a yönelir dururdu.

31. Bir ikindi vakti ona, tek ayağını tırnağı üzere kaldırıp diğer üç ayağı üzerinde duran ve süratli koşan safkan atlar arz edilmişti.

32. Süleyman: "Benim bu atlara ve güzel şeylere olan sevgim, ancak bana Rabbimi hatırlattıkları ve O'nun adını yaymaya hizmet ettikleri içindir" dedi. Ve atlar koşup, tozdan perdelerin arkasında görünmez oluncaya kadar onları hayranlıkla seyretti.

33. Ardından, "Onları bana geri getirin" diye emretti. Atlar gelince, onların bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı.

Hz. Süleyman, savaşlarda ve başka hizmetlerde kulanılmak üzere at besletir; idman yaptırılması için onların koşturulmasını emrederdi. Bazan kendisi de buna nezâret ederdi. Yine bir ikindi vakti onların bakım ve idmanlarına nezâret etmiş ve "Ben bunları nefsim için değil, Allah'ı zikretme, O'nun zikredilmesini sağlama ve dinini güçlendirme bakımından seviyorum" demişti. Atlara sevgisi ve onlarla meşguliyeti, namazını veya virdini aksatmasına sebep olmamıştı. Nihâyet o atlar, koşup toz perdelerinin arkasına gizlendiler. Veya güneş battı, görünmez oldular. Yahut ahırlara çekildiler. Süleyman (a.s.), atların getirilmesini emretti ve onların bacaklarını, boyunlarını sıvazlamaya başladı. Okşadı, tımarlarına îtinâ gösterdi.

Anlaşıldığı kadarıyla her ne kadar Süleyman (a.s.), atları ve diğer dünya malını Allah'ı zikir ve O'nun dinini yüceltmek için sevdiğini söylese de, bir peygamber olarak dünyayı sevdiğini dile getirmesi Allah muhabbeti karşısında bir zelle husûsiyeti taşımış olmalıdır ki, Cenâb-ı Hak onu canıyla ve malıyla imtihana tâbi tuttu. Bir anda bütün kudretini ve malını elinden aldı; hiçbir şeyi kalmadı:

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّه۪ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿٣٤﴾ قَالَ

الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ

34. Biz Süleyman'ı da imtihan ettik ve onu tahtı üzerinde âdeta ruhsuz bir ceset hâlinde bıraktık. Sonra o bize yöneldi.

35. Şöyle yalvardı: "Rabbim beni bağışla ve bana, benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir mülk ve saltanat ihsân eyle! Şüphesiz bütün nimetleri bağışlayan, lutufları bol olan yalnız sensin!"

Hz. Süleyman'ın tâbi tutulduğu imtihanla alakalı şu bilgiler nakledilir:

• Süleyman (a.s.), Mescid-i Aksâ'yı yaptırdığı sırada, getirdiği sanatkârlar içinde sanatların hîlelerini bilen birtakım şeytanların kurdukları bir ihtilâl yüzünden bir süre nüfûzunu kaybetmiş, yahut tahtından ayrı kalmış; böylece tahtında, ya kendisi kuvvetsiz bir ceset hâlinde hükümsüz kalmış, yahut tahtı da işgâl edilip yerine kırk gün kadar heykel gibi birisi oturtulmuştu.

• Süleyman (a.s.), hanımlarının her birinden oğlan çocuğu olmasını ve bunların da Allah yolunda kâfirler ile cihâd etmelerini istemişti. Fakat "inşallah" diyerek Allah'ın ismini anmayı unuttu. Bunun üzerine ancak bir hanımından sakat bir oğlu dünyaya geldi. (Buhârî; Enbiyâ 40; Müslim, Eymân 23)

• Hz. Süleyman, şiddetli bir hastalıkla imtihân edildi. Tahtının üstünde cansız bir ceset gibi kaldı.

Sonra Allah'ın lutfuyla kendisine tekrar eski hâli bahşedildi. Rabbine yöneldi, O'ndan bağışlanma diledi. Kendisinden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık istedi. Yalnız onun bu talebi, başkalarına karşı övünmek için değil; zamanındaki din düşmanı zâlim pâdişahları zelîl etmek içindi. Yine onun bu talebinin, öldükten sonra insanların "Dünya mülkünün vefâsı olsaydı, Süleyman'a olurdu!" demesi, böylece kimsenin dünya saltanatına hırs ve rağbeti kalmaması içindi.

Süleyman (a.s.), dünya mülk ve saltanatını da âhiret sermayesi yapma niyetiyle hareket ettiği için ilâhî lutfa nail oldu:

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ
كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هٰذَا
عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى
وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٠﴾

36. Bunun üzerine biz de rüzgârı onun hizmetine verdik. Rüzgâr onun emriyle istediği yere tatlı tatlı eserdi.

37. Binalar kuran, dalgıçlık yapan şeytanları da emrine boyun eğdirdik.

38. Ayrıca demir zincirlerle birbirlerine bağlanmış daha nice yaratıkları da...

39. Şöyle buyurduk: "Bu nimetler, sana bizim armağanımızdır. İstersen sen de bundan başkalarına verebilirsin, istersen elinde tutarsın; her iki durumda da sana hesap sorulmayacak!"

40. Doğrusu, onun yanımızda bir yakınlığı, değeri ve güzel bir geleceği vardır.

38. âyetteki "**demir zincirlerle birbirlerine bağlanmış başka nice yaratıklar"** ifadesine iki farklı mâna verilir:

• Bunlar Süleyman (a.s.)'ın elinde bulunan köle ve esirlerdir. Hz. Süleyman, köle ve esirleri iş yapmaları ve kaçmamaları için bağlatmıştır.

• Bazı cinler, Hz. Süleyman'ın emrine karşı gelmişlerdi. Bu yüzden çalışmaları ve cezalandırılmaları için zincire vurulmuşlardı. Çoğunluk bu görüşü kabul eder.

Hz. Süleyman, kendisine lutfedilen bu kadar büyük bir zenginlik ve saltanata rağmen, dâimâ huşû, tevâzu ve vecd içinde bir kulluk hayâtı yaşayıp kalbini dünyadan müstağni kılmayı bilmiştir. Nitekim O'nun bu faziletini beyân için: "Süleyman (a.s.) kendisine bahşedilen mülke rağmen Allah'a duyduğu huşû sebebiyle, ölünceye kadar başını semâya kaldırmamıştır" buyrulur. (İbn Ebî Şeybe, *Mûsânnef*, VIII, 118)

Bunun gibi, tam bir teslimiyet ve samimiyet içerisinde Allah'a yönelip dünya hayatının tabiatından kaynaklanan hastalık, ölüm, kıtlık, sel, yangın gibi belâlara sabretmenin canlı bir misâlini vermek üzere buyruluyor ki:

Ayağını Yere Vur

وَاذْكُرْ عَبْدَنَا اَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ اَنّ۪ي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍۜ ﴿٤١﴾
اُرْكُضْ بِرِجْلِكَۚ هٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ
مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرٰى لِاُو۬لِي الْاَلْبَابِ ﴿٤٣﴾

41. Rasûlüm! Kulumuz Eyyûb'u da hatırla. Hani o Rabbine: "Şeytan bana hastalığım sebebiyle yorgunluk, bitkinlik ve acı vermektedir" diye serzenişte bulundu.

42. Ona: "Ayağını yere vur. İşte sana yıkanacağın, içip şifa bulacağın serin bir su!" dedik.

43. Katımızdan bir rahmet ve selim akıl sahipleri için bir öğüt olmak üzere biz ona ailesini ve bir o kadarını daha bağışladık.

Ağır bir hastalığa yakalanan Eyyûb (a.s.), uzun bir zaman sabretti; âfiyet ve şifa için ellerini açıp Rabbine yalvarmaktan bile hayâ etti. Neticede şeytan ona içten ve dıştan iyice musallat olup sıkıntı vermeye başladı. Şeytan bir taraftan kendine, "Sen peygamber olsan böyle bir musîbete maruz kalır mıydın?" diye sıkıştırırken, bir taraftan da hanımına ve etrafındaki insanlara, aynı minval üzere vesveseler vermekteydi. Neticede Hz. Eyyûb, Rabbinden âfiyet diledi. Cenâb-ı Hak ona hemen şifa vermedi. Yerden kıpırdayamayacak kadar ağır hasta idi. Belki ancak ayağını kıpırdatabilecek kadar bir gücü vardı. İşte Allah Teâlâ, Eyyûb'den şifa bulması istikâmetinde kul olarak kendine düşen vazîfeyi yerine getirmesini, tüm gücünü kullanarak ayağını yere vurmasını emretti.

Hz. Eyyûb, ayağını yere vurunca oradan temiz, berrak, soğuk bir su fışkırdı. Onunla yıkandı, ondan içti ve böylece şifa buldu. Cenâb-ı Hak ona hem sıhhatini, hem ehlini, malını ve mülkünü, hem de onların bir o kadarını daha verdi. Bol bol ihsânlarda bulundu. (bk. Enbiyâ 21/84)

Şimdi de, Hz. Eyyûb'un, hastalığın verdiği sıkıntının zoruyla yaptığı bir yemine ve onun kefâretine atıfta bulunuluyor:

الْعَبْدُۜ اِنَّهُ اَوَّابٌ ﴿٤٤﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِه۪ وَلَا تَحْنَثْۜ اِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًاۜ نِعْمَ

44. Eyyûb'un yemini vardı. Ona: "Eline bir demet sap al, onunla hanımına vur da yemini bozma" dedik. Gerçekten biz onu sıkıntılara karşı sabırlı bulduk. O ne güzel bir kuldu. Doğrusu o, tam bir teslimiyet ve samimiyetle sürekli Allah'a yönelir dururdu.

Anlatıldığına göre Eyyûb (a.s.), hanımının bir hatâsından dolayı sıhhate kavuştuğunda ona yüz değnek vurmaya yemîn etmişti. Ancak hanımının O'na karşı hizmet ve fedâkârlığı büyüktü. Bu sebeple Allah Teâlâ, yüz tâne ekin sapından oluşan bir demetle bir kere vurulmasını kâfi görerek onlara merhamet buyurdu. Böylece burada insanlara, özellikle kocalara hanımlarına karşı muâmelede bir sadakat, vefâ, şefkat ve zarafet dersi de verilmiş oldu. Bu sebepledir ki, âyet-i kerîmedeki ruhsat, şer'î ceza ve yeminlerde "Eyyûb ruhsatı" adıyla devam etmektedir.

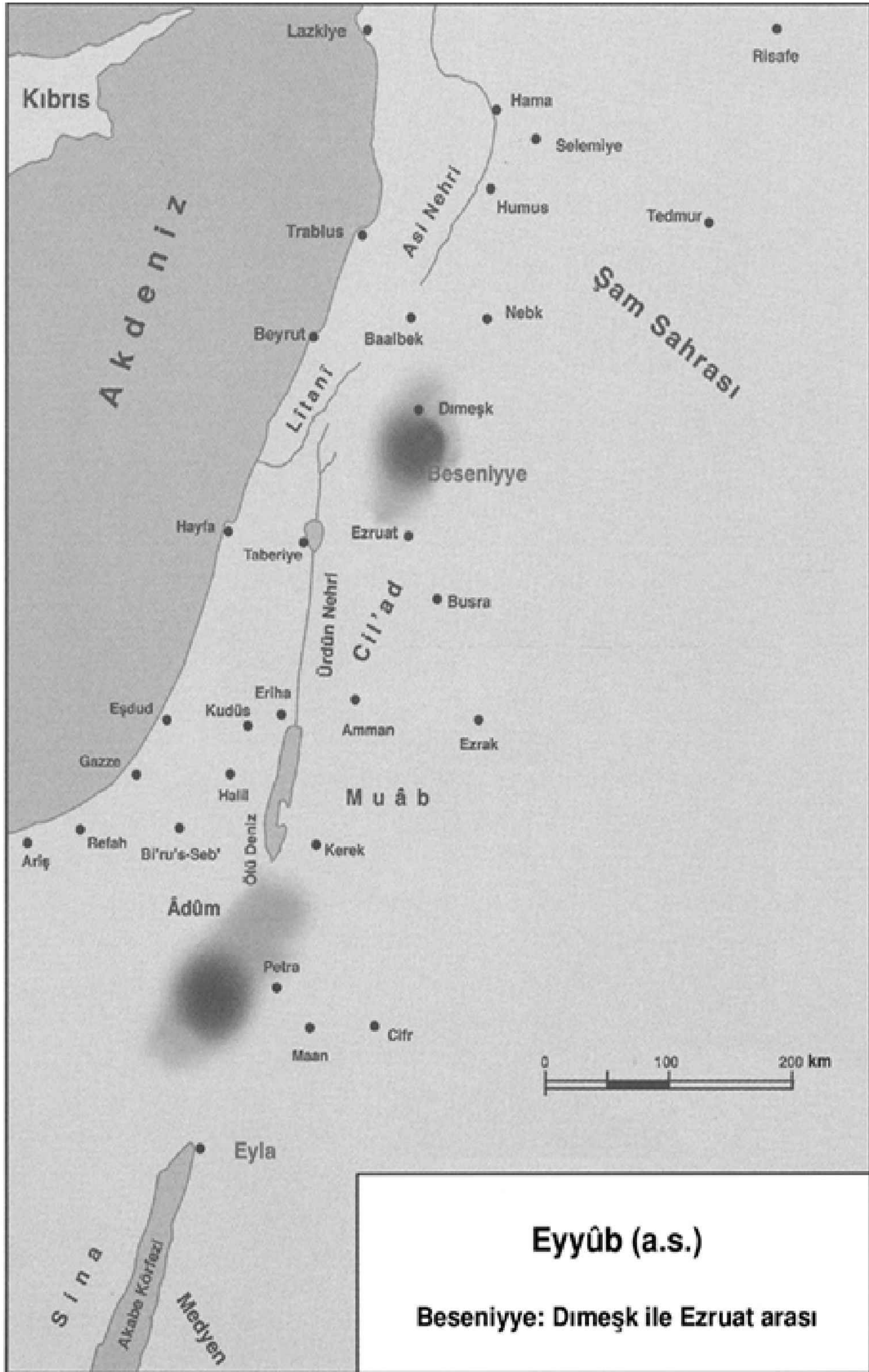
Allah'ın dini yaşama, yayma ve bu uğurda mücâdelede mü'minlere yol gösterecek emsalsiz misâller olarak:

وَاذْكُرْ عِبَادَنَا اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ اُو۬لِي الْاَيْد۪ي وَالْاَبْصَارِ ﴿٤٥﴾

الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ اِنَّا اَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِۚ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ

45. Rasûlüm! Kuvvet, sağlam bir irade, derin bir görüş ve anlayış sahibi kullarımız İbrâhim, İshâk ve Yâkub'u da hatırla.

46. Biz onları, özellikle âhiret yurdunu düşünen ihlâslı kimseler kıldık.

Eyyûb (a.s.)

Beseniyye: Dımeşk ile Ezruat arası

47. Hiç şüphesiz onlar bizim katımızda seçkin, tertemiz ve hayırlı kullardandı.

İsmi geçen üç peygamberin şu üç ortak özelliğine dikkat çekilir:

Birincisi; "eydî ve ebsâr sahibi olmaları": اَلْاَيْد۪ي (eydî), dinde, dîni yaşama ve yaşatmada kuvvet demektir. اَلْاَبْصَارْ (ebsâr) ise, basîret olarak bilinen fikrî kuvvet, Allah'ın hükümlerini uygulamada ve rızâsını kazanmada basîretli davranmak, gözü ve gönlü açık olmak demektir. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* XXIII, 276) Bu özellik, onların elleriyle güzel işler yaptıklarını, sağlıklı görüş ve doğru düşünce sahibi olduklarını ortaya koymaktadır. Peygamberlerin kuvvet sahibi olarak vasıflandırılmalarının sebebi, onların sâlih ameller yapma ve günahlardan korunma hususunda güçlü olmalarıdır. Basîret sahibi olmalarına gelince, kastedilen sadece gözlerin görmesi değil, hakkı görerek tanımalarıdır. (Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an,* V, 82)

İkincisi; "dâr zikriyle seçilmiş olmaları": Allah Teâlâ onları, nefsin kirlerinden temizlemiştir. Bu sebeple onların nefisleri, insana ârız olan bütün ayıplardan temiz hâle gelmiştir. Bu seçme, peygamberlik için lâzım olan ismet mânasındadır. "İsmet", Allah'ın, peygamberine verdiği bir kuvvettir ki, bu kuvvet sayesinde peygamberler ister kasten ister hatâen olsun bütün büyük günahlardan, nefreti ve küçük düşmeyi gerektirecek her türlü davranışlardan korunurlar. اَلدَّارْ (dâr), âhiret âlemidir. Peygamberler, âhireti hep akıllarında tutar, asla unutmaz ve âhireti bir tarafa bırakıp dünyaya yönelmezler. Himmet, inâyet ve gayretlerini teksif ettikleri yegane yer, âhirettir. Onların başarılı olmaları, kalplerinde dünyaya meyletmekten eser kallmayıp, tüm çabalarının âhirete yönelik olması dolayısıyladır. Onlar, âhireti hem kendileri hatırlar hem de başkalarına hatırlatırlardı.

Üçüncüsü, اَلْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ (el-Mustafayna'l-ahyâr): Allah Teâlâ o peygamberleri kulları arasından özellikle seçmiş, tertemiz yapmış, onları kendine yaklaştırmış ve onları en hayırlı kimseler kılmıştır.

Bunun birlikte:

وَاذْكُرْ اِسْمٰع۪يلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِۜ وَكُلٌّ مِنَ الْاَخْيَارِۜ ﴿٤٨﴾

48. İsmâil'i, Elyesa'ı, Zülkifl'i de hatırla. Onların hepsi de hayırlı insanlardı.

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'e, önceki peygamberleri hatırlamasının emredilmesi; tebliğde onların yolunu takip etmesi, mânen onlarla birlikte yaşaması, onların sabırlarını ve Allah'ın onlara merhametini düşünmesi içindir. Onun, yalancı ve sapık olan toplumundan gördüğü sıkıntılara karşı sabretmesini sağlamaktır.

Bütün bu anlatılanlar nihâî olarak tek bir hedefe işarette bulunur:

هٰذَا ذِكْرٌ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٤٩﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ
مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ
كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾
نَفَادٍ ﴿٥٤﴾ هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ

49. Bunlar bir öğüttür, hatırlatmadır. Kalpleri Allah saygısıyla dopdolu olup O'na karşı gelmekten sakınanları gerçekten güzel bir âkibet, çok hoş bir dönüş yeri beklemektedir:

50. Kapıları kendilerine ardına kadar açılmış sonsuz nimet ve ebedî mutluluk diyarı olan Adn cennetleri.

51. Orada koltuklar üzerine yaslanıp otururlar, canlarının çektiği her çeşit meyve ve içecekten isterler.

52. Yanlarında da bakışlarını sadece kocalarına dikmiş aynı yaşta dilberler vardır.

53. İşte hesap gününde size verileceği müjdelenen nimetler bunlardır.

54. Bunlar, sizin için hazırladığımız nimetlerdir ki, sonsuza kadar bitmek tükenmek bilmez!

Kur'an'ın öğüt ve uyarılarını dikkate alıp, dinin haram ve helâlleri çerçevesinde kulluk yapan takvâ sahibi kulları bekleyen güzel akıbet böyledir. Peki, Rablerine karşı gelip azgınlaşanların sonu nasıl olacak:

Ne Kötü Dönüş Yeri

هٰذَا ۜ وَاِنَّ لِلطَّاغ۪ينَ لَشَرَّ مَاٰبٍۙ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَۚ يَصْلَوْنَهَاۚ فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾
هٰذَاۙ فَلْيَذُوقُوهُ حَم۪يمٌ وَغَسَّاقٌۙ ﴿٥٧﴾ وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِه۪ٓ اَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾

55. Evet, bunlar takvâ sahipleri içindir. İsyânkâr azgınlara gelince, onları çok kötü bir dönüş yeri beklemektedir:

56. Cehennem! Yanıp kavrulmak için oraya girecekler. Ne kötü bir döşek!

57. İşte budur onların cezası! Tatsınlar bakalım onu: kaynar suları ve kopkoyu irinleri!

58. Daha buna benzer nice azap çeşitlerini!

Kur'ân-ı Kerîm'de zaman zaman hatırlatılan cehennemliklerin kendi aralarındaki kavgaları burada bir kez daha sahnelenir:

هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ مَعَكُمْۚ لَا مَرْحَبًا بِهِمْۜ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿٥٩﴾
قَالُوا بَلْ اَنْتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْۜ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَاۚ فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾
قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾

59. Cehennem bekçileri, azgınların elebaşılarına: "Bunlar, dünyada sizi körü körüne takip ettikleri için şimdi sizinle beraber ateşe girecek bir gürûhtur" diyecekler. Elebaşılar da: "Rahat yüzü görmesinler!" diye karşılık verecekler. Elbette bunlar da cehenneme girecek, orada yanıp kavrulacaklardır.

60. Onlara körü körüne uyanlar ise: "Asıl siz rahat yüzü görmeyin. Bu azabı bizim başımıza getiren sizsiniz. Ne kötü yer burası!" diye inleyecekler.

61. Sonra Allah'a yönelerek: "Rabbimiz bunu bizim başımıza kim getirdiyse, onun cehennemdeki azabını kat kat artır!" diye feryat edecekler.

Dünyada kâfir ve azgın liderlerin peşlerinden körü körüne giden taklitçi gruplar, orada da yine liderlerinin peşini bırakmayacak ve hep birlikte cehenneme gireceklerdir. Her ne kadar birbirlerinden hoşlanmasalar da, birbirlerine lânet okusalar da bu, haklarında verilmiş kararı değiştirmeyecektir. (bk. A'râf 7/38-39; Sebe' 34/32-33)

Cehennemlikleri şaşırtacak bir başka durum da şudur:

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِ ﴿٦٢﴾

تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾ اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا اَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ

62. Sonra diyecekler ki: "Dünyada iken kendilerini kötü saydığımız ve kendilerine hiç değer vermediğimiz bir kısım insanları burada, cehennemin içinde niçin göremiyoruz?"

63. "Yoksa onlar değerli insanlardı da, biz yanlışlıkla mı onlarla alay edip durduk? Veya buralarda bir yerde de gözümüzden mi kaçtılar?"

64. İşte cehennemlikler arasındaki bu atışmalar, böyle tartışmalar kesinlikle gerçekleşecektir.

Cehennemde azgınların, görmek isteyip de göremedikleri kimseler, dünyada değer vermedikleri, hor gördükleri ve kendileriyle alay ettikleri fakir müslümanlardır. O azgınlar, âhirete kesinlikle inanmıyorlardı. -Faraza- böyle bir şey olsa, kendilerinin yine üstün bir mevkide ve nimetler içinde olacaklarını iddia ediyorlardı. (bk. Kehf 18/36) Fakat cehennem gerçeği ile karşılaşınca, asıl değersiz olanların ve hor görülmeyi hak edenlerin kendileri olduğunu anlarlar.

İşte tüm insanlığın asla değişmesi mümkün olmayan gerçeklerle uyarılmaya ne kadar ihtiyâcı vardır. Bu sebeple:

قُلْ اِنَّمَا اَنَا مُنْذِرٌ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ

السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَؤٌا

عَظِيمٌ ﴿٦٧﴾ اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾

65. Rasûlüm! De ki: "Ben ancak bir uyarıcıyım. Her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur."

66. "O, göklerin, yerin ve bunlar arasında bulunan her şeyin Rabbidir. O, karşı konulamaz kudret sahibidir ve çok bağışlayıcıdır."

67. De ki: "Kur'an'ın bildirdiği bu gerçekler, pek büyük ve çok önemli bir haberdir."

68. "Siz ise buna gereken ilgiyi göstermiyor, ondan yüz çeviriyorsunuz."

Bütünüyle Kur'an hem de onun dünya ve âhirete ait verdiği bilgiler en büyük haberdir. Bu bakımdan muhataplar bu bilgileri ciddiye alıp onların önemini iyi anlamak durumundadırlar. Çünkü bu bilgiler, insanın sadece dünyasının değil ebedî hayatının yönünü de belirlemektedir.

Hem şunu da söyle:

مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْاَعْلٰى اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ اِنْ يُوحٰى
اِلَيَّ اِلَّا اَنَّمَا اَنَا۬ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ ﴿٧٠﴾

69. "Yüce âlemin sâkinleri melekler, aralarında tartışırlarken nelerin konuşulduğu hakkında benim bir bilgim yoktur."

70. "Ancak, ben apaçık bir uyarıcı olduğum için bu bilgiler bana vahyolunuyor."

اَلْمَلَأُ الْاَعْلٰى (mele-i a'lâ), meleklerin bulunduğu yüce topluluktur. Oradaki tartışmadan maksat, büyük ihtimalle Bakara sûresi 30-34. âyetlerde anlatıldığı üzere Hz. Âdem'in yaratılış kararının verilmesi, meleklerin kanaatlerini beyân etmeleri, meleklerden Âdem'e secde etmelerinin istenmesi ve şeytanın baş kaldırması gibi hususlardır. Bunlar hakkında Peygamberimiz (s.a.v.)'in bir bilgisi yoktu. Fakat Allah onu peygamber yaptığı için bu bilgileri ona vahyetmektedir. Diğer taraftan mele-i a'lâ hakkında kimsenin bilmesinin mümkün olmadığı bu bilgileri getirmiş olması, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğinin açık delillerinden biri olarak kabul edilmelidir. Bu âyetler, aynı zamanda bir sonraki bölüme giriş mâhiyetindedir. Şimdi mele-i a'lâda yapılan tartışmanın ne olduğunu anlamaya kapı aralayan dikkat çekici bir sahne gösterime girmektedir:

İhlâsa Erenler Kurtuldu

اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ ط۪ينٍ ﴿٧١﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ
وَنَفَخْتُ ف۪يهِ مِنْ رُوح۪ي فَقَعُوا لَهُ سَاجِد۪ينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ
كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَۙ ﴿٧٣﴾ اِلَّٓا اِبْل۪يسَۜ اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٧٤﴾
قَالَ يَٓا اِبْل۪يسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّۜ اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ
كُنْتَ مِنَ الْعَال۪ينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ اَنَا۬ خَيْرٌ مِنْهُۜ خَلَقْتَن۪ي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ
ط۪ينٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَج۪يمٌۚ ﴿٧٧﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَت۪يٓ اِلٰى
يَوْمِ الدّ۪ينِ ﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْن۪يٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾ قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ
الْمُنْظَر۪ينَۙ ﴿٨٠﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ
اَجْمَع۪ينَۙ ﴿٨٢﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَص۪ينَ ﴿٨٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّۘ وَالْحَقَّ
اَقُولُۚ ﴿٨٤﴾ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٨٥﴾

71. Hani Rabbin meleklere demişti ki: "Ben çamurdan bir insan yaratacağım."

72. "Ben ona güzel ve düzgün bir şekil verip rûhumdan üflediğim zaman, siz de hemen onun önünde secdeye kapanın!"

73. Bütün melekler hep birlikte secde ettiler.

74. Yalnız İblîs secde etmedi. O büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.

75. Allah şöyle buyurdu: "Ey İblîs! Bizzat iki elimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Kendini bir şey sanıp büyüklük duygusuna mı kapıldın, yoksa gerçekten benim emrime bile itaat etmeyecek kadar yüce bir varlık mı oldun?"

76. İblîs: "Ben ondan daha üstünüm; çünkü beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan" diye cevap verdi.

77. Bunun üzerine Allah: "O halde çık oradan!" buyurdu, "Çünkü sen artık kovulmuş birisin."

78. "Hesap gününe kadar lânetim hep üzerinde olacaktır."

79. İblîs: "Rabbim! Madem öyle, insanların yeniden diriltilecekleri güne kadar bana süre tanı!" dedi.

80. Allah: "Tamam, sana süre tanındı" buyurdu;

81. "Fakat bu süre, hesap gününe kadar değil, vakti ancak benim tarafımdan bilinen bir güne kadardır."

82. İblîs dedi ki: "Senin mutlak kudretine yemin olsun ki, onların hepsini kesinlikle azdıracağım."

83. "Ancak içlerinden ihlâsa erdirdiğin, sana içtenlikle bağlanan kulların hâriç. Onları baştan çıkarmam mümkün değildir."

84. Allah şöyle buyurdu: "İşte bu doğru! Ben de şu gerçeği söyleyeyim:"

85. "Hiç şüphesiz cehennemi seninle ve sana uyanların tamamıyla dolduracağım!"

Kıssada üç hususa daha dikkat çekilir:

• Allah Teâlâ insandan **"bizzat iki elimle yarattığım"** (Sâd 38/75) diye bahseder. Bu ifade, insanın faziletli ve şerefli bir varlık oluşuna delâlet eder. Çünkü bir kral bile sıradan işlerini hizmetkârlarına yaptırır. Oysa burada Rabbimiz, insanı kendi elleriyle yarattığını haber verir. İkinci olarak iki elle yaratma ifadesi, bir yönden insanın ihtimamla yaratılmasından kinâye olabilir. Yahut biri bedeni biçimlendirmeye, öbürü ruh üflenmesine işaret olmak üzere, insanın ruh ve bedenini cemeden varlığını da hatıra getirebilir.

• Dünya hayatında Allah'a isyân eden kimse, aslında İblîs'in tuzağına düşmüştür. Çünkü o: "İnsanoğlunu mutlaka azdıracağım, tuzağıma düşüreceğim" diye bu niyetini açıkça ilan etmişti. O halde insan, yaratıcısının kim olduğunu, aslının ne olduğunu idrâk edip şeytânî tahriklere karşı dikkatli olmalı; Allah'a inanıp ihlasa ererek şeytanın şerrinden kendisini korumaya gayret etmelidir.

• Allah Teâlâ'ya karşı büyüklenen kimse O'nun intikamına, gazap ve kahrına müstahak olur. Bu mezmum ahlâkını değiştirmeyen kul asla ilâhî affa nâil olamaz. Ancak İblîs'le birlikte cehennemi dolduran ateş kütüğü hâline gelir.

O halde Rasûlüm, insanlara şu gerçeği bir kez daha hatırlat ve:

قُلْ مَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَمَٓا اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾ اِنْ هُوَ
اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَاَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

86. De ki: "Tebliğime karşılık sizden hiç bir ücret istemiyorum. Ben kendiliğimden peygamberlik iddiasında da bulunmuyorum."

87. "Bu Kur'an, bütün insanlığa sadece bir öğüt, bir hatırlatmadır."

88. "Şunu unutmayın ki, onun verdiği haberlerin doğru olduğunu bir süre sonra siz de öğreneceksiniz!"

Kur'an'ın bir ismi de اَلنَّبَأُ الْعَظِيمُ (en-Nebeu'l-Azîm) "En Büyük Haber"dir. (bk. Sâd 38/67; Nebe' 78/2) Onda, indiği günden başlayıp yakın ve uzak geleceğe, kıyâmete, hatta cennet ve cehenneme varıncaya kadar vukua gelecek nice haberler bulunmaktadır. Nitekim o, zahirî tüm şartlar aleyhte gözükmesine rağmen Mekke döneminin en zor şartları içinde müslümanların gâlip geleceğini, kâfirlerin mağlup olacağını, Kur'an'ın gönülleri fethedeceğini ve İslâm'ın tüm dünyayı saracağını haber vermekteydi. Bu, mü'minler için bir müjde, kâfirler için ise bir uyarıydı. Bunlar haber verildikleri şekilde zamanla vuku bulacak, ömrü yeten veya o olayların vukuuna tevafuk eden insanlar onları teker teker görüp, Kur'an'ın verdiği haberin doğruluğunu kesin olarak bileceklerdi. Nitekim müşriklerin bütün mücâdelelerine rağmen daha Rasûlullah (s.a.v.) hayattayken Arap yarımadasında şirkin kökü kazınmış, nihâyet bir asır gibi kısa bir zamanda İslâm üç kıtaya yayılan cihanşumûl bir din hâline gelmiştir.

Şimdi, şeytanın azdırıp saptırmaya gücü yetmediği ihlâsa erdirilmiş kullardan olmanın şartlarını açıklamak ve yollarını göstermek üzere Zümer sûresi gelmektedir:

39- ZÜMER SÛRESİ

سُورَةُ الزُّمَرِ

39. ZÜMER SÛRESİ

Zümer sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 75 âyettir. İsmini 71 ve 73. âyetlerde geçen "zümreler, gruplar, bölükler" mânasına gelen اَلزُّمَرُ (zümer) kelimesinden alır. 22. âyette geçen ve "köşkler, odalar" mânasına gelen اَلْغُرَفُ (ğuref) kelimesi de sûreye isim olmuştur. Resmî tertîbe göre 39, iniş sırasına göre 59. sûredir.

Konusu

Sûrede ağırlıklı olarak tevhid inancının ve Allah'a ihlasla kulluk yapmanın ehemmiyeti ele alınır. Bir taraftan da şirkin bâtıllığı, saçmalığı ve kötü neticeleri geniş izâhlarla beyân edilir. Mekke'de müşriklerin mü'minlere şiddetli baskı uyguladıkları bir dönemde indiği anlaşılan sûre, müslümanların gerektiğinde hicret etmelerine kapı aralar. Peygamber›e ve mü'minlere, ne tür zor şartlar altında olurlarsa olsunlar, dinlerinden asla taviz vermemeleri hatırlatılır. Çünkü tevhid inancının zedelenmesi, sonuç itibariyle bütün amellerin boşa çıkması gibi ağır kayıplara yol açabilecektir. Bu hususta peygamberin durumu bile diğerlerinden farksızdır. Sûre kıyâmetten bahsederek; tevhid ehlinin erişeceği hayırlı netice ile, şirke düşenlerin düçar kalacakları kötü sonu tesirli bir şekilde sahneleyip, dinleyenlerine hem iki farklı neticeyi mukayese etme, hem de ikisi arasında tercihte bulunma fırsatı sağlayarak son bulur.

Fazileti

Hz. Âişe, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in her gece yatmadan evvel Zümer ve İsrâ sûrelerini okuduğunu rivâyet eder. (Tirmizî, Sevâbu'l-Kur'an 21)

İhlâsla Kulluk Et

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَۜ ﴿٢﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Bu kitap, kudreti dâimâ ütün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan Allah tarafından parça parça indirilmiştir.

2. Biz sana bu kitabı gerçeğin tâ kendisi olarak indirdik. Öyleyse sen de, her türlü şirk ve gösterişten uzak durup ibâdet ve taati yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk et.

Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden اَلْعَزِيزُ (Azîz), mutlak güç ve kudret sahibi, kudreti dâimâ üstün gelen ve asla mağlup edilemeyen demektir. Bu ismin tecellisi ile Kur'an'ın mesajı insanlığa ulaşacak, onun hükümlerinin geçerli olmasını hiçbir kimse engelleyemeyecek, emir ve yasakları sürekli yürürlükte olacaktır. اَلْحَكِيمُ (Hakîm) ise verdiği hükümler, yaptığı işler her dâim hikmetli ve sağlam olan, tedbir ve yönetmesi bilgiye dayanan demektir. Bu ismin tecellisi ile de Kur'ân-ı Kerîm dil, belâgat, fesâhat, üslup, nazım ve ihata ettiği bilgiler itibariyle son derece sağlamdır. İhtivâ ettiği tüm hakîkatler nihâyetsiz hikmetlere dayalıdır.

2. âyetteki **"dini yalnız Allah'a hâlis kılarak O'na kulluk etmek"** tabirinde iki mühim nokta dikkat çeker:

• Kulluk etmek,

• Dini yalnızca Allah'a hâlis kılmak.

"Kulluk yapmak"; âciz olmanın idrâki içinde severek itaatte bulunmak demektir. Buna göre Allah'ın kulundan istediği, sadece kendisine severek kulluk ve itaat etmesi, ayrıca koyduğu kanunlara harfiyen uymasıdır. "Din" ise bir varlığın, başkaları üzerinde kendisine ait bir otorite, güç ve yetki vehmederek, onların hayatlarını tanzim etmeye kalkışmak istemesidir. Buna göre "dini Allah'a hâlis kılarak O'na kulluk etmek" için Allah'a kulluk etmekle birlikte, başkalarına kulluk etmemeyi, sadece Allah'ın koyduğu kanun ve ilkelerle yaşamayı, yalnız O'nun hükümlerine uyup, yasaklarından kaçmayı tazammun eder. Bu sebepledir ki, "dini yalnızca Allah'a hâlis kılarak O'na kulluk etmek",

İslâm'ın kesin ve değişmez bir kâidesidir.

Öyleyse:

أَلَا لِلّٰهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ۜ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۘ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللّٰهِ زُلْفَى ۜ إِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۜ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾

3. İyi bilin ki, gönülden tam bir samimiyet ve teslimiyetle yapılan kulluğa lâyık olan yalnızca Allah'tır. O'ndan başka kendilerine bir takım mabudlar ve koruyucular edinenler ise: "Biz bunlara, yalnız bizi Allah'a daha fazla yakınlaştırsınlar diye tapıyoruz" derler. Allah, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda aralarında hükmünü verecektir. Doğrusu Allah, yalancılığı ve inkârcılığı âdet edinenleri doğru yola erdirmez.

Görüldüğü üzere müşrikler, meşrû hedefe ulaşmak için meşrû olmayan bir yol tuttuklarından Allah'ın affetmediği şirke düşüyorlar. Demek ki, kullukta hem hedef doğru tespit edilmeli, hem de o hedefe ulaştıracak vasıtaların doğru olmasına dikkat gösterilmelidir. Bu kâide, Rasûlullah (s.a.v.)'in hayatında örneklendiği gibi aslında tüm İslâmî faaliyetlerin temelini teşkil eder.

Aslında şirk taraftarlarının yanlışa sürüklenmeleri, Allah Teâlâ'yla O'nun yaratıkları arasındaki ilişkiyi yerli yerine oturtamamaktan kaynaklanmaktadır:

لَوْ أَرَادَ اللّٰهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفَى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۙ سُبْحَانَهُ ۜ هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

4. Allah evlat edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi. Fakat O, evlat edinmekten de, her türlü noksanlıktan da yücedir. O, her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'tır.

Allah Teâlâ'nın yaratıklarla ilişkisi -hâşâ- "baba-evlat" ilişkisi değil, "Hâlık-mahluk, Rab-kul, ulûhiyet-ubûdiyet" ilişkisidir. Dolayısıyla bütün varlıkları kudretine boyun eğdiren ve tek olan Allah, çocuk edinmekten pak ve yücedir.

Allah ki:

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۜ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ۜ أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾

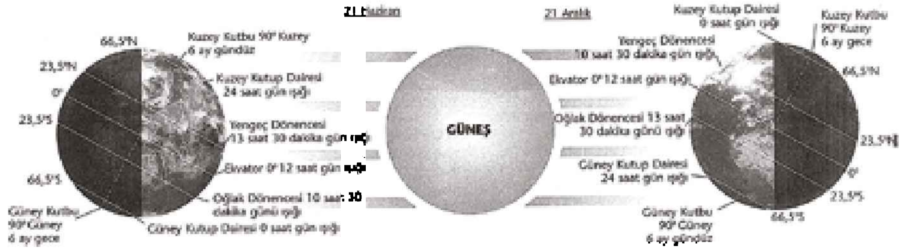
5. O, gökleri ve yeri belli bir gâye, büyük bir hikmet ve şaşmaz bir nizam

üzere yaratmıştır. Sürekli olarak geceyi gündüzün üzerine sarıyor, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor. Güneşi ve ayı da emrine boyun eğdirmiştir. Her biri belli bir süreye kadar kendi yörüngesinde akıp gidiyor. Bilin ki O, karşı konulmaz bir kudret sahibidir, çok bağışlayıcıdır.

Âyette geçen اَلتَّكْوِيرُ (tekvîr) kelimesi, baş gibi kürevî bir cismin etrafında bir şeyi, meselâ sarığı döndürerek sarmak, daha açık bir tâbirle "dolamak" demektir. Bu tâbirin, tabiatta cereyan eden bir gerçeği tasvir ettiği anlaşılmaktadır: Kendi mihveri etrafında dönen yerkürenin güneşe bakan kısmı aydınlık, yani gündüz olur. Ancak, yerküre döndüğünden dolayı bu aydınlık kısım aynen devam etmez. Hareket ettikçe aydınlık olan kısımlar karanlığa, karanlık olan kısımlar da aydınlığa bürünür. Yani devamlı bir şekilde gece gündüzün, gündüz de gecenin üzerine dolanır. Bu da, yeryüzü sathının yuvarlak olduğunu gösterir. İşte âyette kullanılan "tekvîr" tabiri, bu şekilde yeryüzünün kürevî yuvarlaklıkta olduğuna ve döndüğüne işaret etmekte; yerin küre oluşu ve dönüşü de tekvîr tabirini son derece dakîk bir tarzda tefsir etmektedir.

MEVSİMLER

İnsanın yaratılışındaki harikulade kudret tezahürleri de böyle:

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ
الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ
خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾

6. O, sizi bir tek nefisten yarattı, ondan da eşini var etti. Sizin faydalanmanız için hayvanlardan sekiz çift meydana getirdi. O sizi analarınızın karnında üç karanlık içinde, bir yaratıştan diğerine geçirerek

yaratıyor. Rabbiniz olan Allah işte budur. Bütün kâinatın mutlak mülkiyet ve hâkimiyeti O'na aittir. O'ndan başka ilâh yoktur. Böyle iken, nasıl oluyor da O'na kulluktan yüz çeviriyor, yanlış yollara sürükleniyorsunuz?

Âyet-i kerîme, insanın anne karnında "üç karanlık bölge"de çeşitli safhalardan geçirilerek yaratıldığını ifade etmektedir. Bugünkü ilmî tespitlere göre "üç karanlık bölge"den maksat;

• Anne karnı karanlığı

• Rahîm karanlığı

• Döl yatağı karanlığıdır.

Görüldüğü gibi bugün modern biyoloji, bebeğin embriyolojik gelişiminin âyette bildirildiği şekilde, üç farklı karanlık bölgede gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Ayrıca embriyoloji alanındaki gelişmeler bu bölgelerin de üçer katmandan oluştuğunu gösterir.

"Çeşitli safhalar"dan maksat ise, çocuğun ana rahmine düşmesinden doğumuna kadar geçirdiği nutfe, aleka, mudğa, kemik, kemiklere et giydirilmesi ve ruh üflenmesi gibi dönemlerdir. (bk. Hac 22/5; Mü'minûn 23/14)

Serdettiği bu delillerle Kur'an insanlığı tek Allah'a kulluğa dâvet etmekte; nasıl olup da O'na kulluktan döndürülebildiğimizi sormaktadır. Burada "Nasıl dönüyorsunuz?" değil de "Nasıl döndürülüyorsunuz?" diye sorulması dikkat çekicidir. Bununla bâtıla çağıranlara değil, onların çağrısına uyanlara hitap edilmektedir. Çünkü bâtıla çağıranlar kesin tercihlerini yapmış, çıkarları ile sapıklıkları birleşmiştir. Gerçeği görseler bile sırf çıkarları yüzünden sapıklığı bırakamazlar. Fakat onların peşine takılanların, bu menfaat şebekesinin elinden kurtulmaları mümkündür. Çünkü onlar kandırılmıştır ve şirkten bir menfaatleri de yoktur. Başkalarının güdümündeki bu insanlar biraz düşünecek olsalar, kendilerini şirk koşmaya teşvik edenlerin, bu davranışlarıyla nasıl bir çıkar ilişkisi içinde olduklarını fark edecekler ve bu yanlış yoldan dönebileceklerdir.

Unutmayın ki:

Bilenle Bilmeyen

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَۚ وَإِنْ
تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْۜ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۜ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ
مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَۜ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

7. Eğer inkâr ederseniz, bu sizin aleyhinizedir; çünkü Allah'ın sizin hiçbir şeyinize ihtiyacı yoktur. Fakat O, kullarının inkârına da râzı olmaz. Şâyet inanıp şükrederseniz, bu davranışınızdan hoşnut olur. Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez ve başkasının günahıyla yargılanmaz. Sonunda dönüşünüz Rabbinizin huzuruna olacak ve o size yaptıklarınızı bir bir haber verecektir. Şüphesiz O, göğüslerde saklı tutulan bütün gizlilikleri hakkiyle bilmektedir.

Hadis-i kudsîde şöyle buyrulur:

"Ey kullarım! Sizin ba ınız, sonunuz, insiniz, cininiz en takvâ sahibi bir adamınızın kalbi gibi olsa, bu benim mülküme hiçbir ey katmaz. Ey kullarım! Sizin ba ınız, sonunuz, insiniz, cininiz en günahkâr bir adamınızın kalbi gibi olsa, bu benim mülkümden hiçbir ey eksiltmez." (Müslim, Birr 55)

Hiçbir günahkârın başkasının günahını çekmeyeceği ve bununla sorgulanmayacağı beyanı, "sizin vebâliniz bizim boynumuza" diyerek zayıf kimseleri inkâr yoluna sevk eden küfür liderlerini reddettiği gibi, tüm insanlığı Âdem'in işlediği suçtan sorumlu tutan hıristiyan düşüncesini de reddeder.

Sorumluluğun ferdiliğini esas alarak kulu nankörlükten sakındırıp şükre yönlendiren bu telkinlerden sonra eğer insanın iç dünyasının haritasını seyretmek ve kendinizin de bu haritanın neresinde olduğunuzu yakından görmek istiyorsanız şu ilâhî beyanlara kulak verin:

وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ
مَا كَانَ يَدْعُٓوا اِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِۜ قُلْ
تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًاۗ اِنَّكَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾ اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ اٰنَٓاءَ
الَّيْلِ سَاجِدًا وَقَٓائِمًا يَحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِۜ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي
الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَۜ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ﴿٩﴾

8. İnsanın başı derde düştüğünde, gönülden Rabbine yönelerek O'na yalvarır. Sonra Allah, kendi katından ona bir nimet verdiğinde, önceki yalvarış ve yakarışını unutur da, insanları O'nun yolundan saptırmak için Allah'a ortaklar koşar. De ki: "Küfür ve nankörlüğün içinde hayattan biraz daha kâm al bakalım. Nasıl olsa sonunda cehennemi boylayanlardan olacaksın!"

9. Şimdi düşünün, bu cehennemlik kimse mi daha iyidir; yoksa gece saatlerinde secde ederek ve ayakta durarak ibâdet eden, âhiret azabından sakınan ve Rabbinin rahmetini uman tertemiz bir mü'min mi? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak gerçek akıl ve idrâk sahipleri düşünüp ders çıkarırlar."

Burada bilenle bilmeyen, gerçeği idrâk edenle edemeyen iki insanın şahsiyet yapıları izâh edilir. Birbirine tam tekabül edecek iki farklı tablo çizilir. **"De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"** (Zümer 39/9) beyânıyla da bu iki tablo mukayese edilir.

Hakikî ilim, mârifettir, tanımaktır; gerçeği kavramaktır. Bu ilim, insanın kalp gözünü açarak onun kâinatta var olan değişmez kanunlarla sıkı bir bağ kurmasını sağlar. Başka bir ifadeyle eserden eserin sahibine götürür. Bir ilim sahası kişiyi Hâkim-i Mutlak olan Allah'a götürüyorsa hakikî ilim sayılır. Yoksa ilim, sadece zihni dolduran, fakat eşyanın hakikatine ulaştırmayan dağınık bilgiler değildir. Kur'an'ın buradaki beyanına göre gerçek ilme ve mârifete ulaşmanın yolu, yüce Allah'a boyun eğip O'na ibâdet etme, kalbin hassasiyeti, âhiret korkusunun şuuruna varma, Allah'ın rahmetine ve ihsânına umut bağlama, bu korku ve ürperti içinde Allah'ın kendisini her an görüp işittiğini hatırda tutmadır. Ancak bu yolla hakikat kavranabilir. (bk. Seyyid Kutub, *Fî Zılâl,* V, 3042)

Bu gerçekleri ancak "akl-ı selim sahipleri" düşünüp idrâk edebilir. Sadece akıllı, şuurlu, basîreti açık, eşyanın hakikatini kavrayan, gördüğü ve bildiği şeylerden yararlanan, gördüğü ve dokunduğu her şeyde Allah'ı hatırlayan; Allah'ı da, O'nun huzuruna çıkarılacağı günü de unutmayan bahtiyar kimseler bilebilirler. Onlar hakkında âyet-i kerîmede: **"Gerçek şu ki, kulları içinde ancak âlimler, Allah'tan gerektiği gibi korkarlar"** (Fâtır 35/28) buyrulur.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de, *"Sizin Allah'ı en çok tanıyanınız ve O'ndan en çok korkanınız benim"* (Buhârî, Nikâh 1; Müslim, Sıyâm 74) buyurarak bu gerçeğe işaret eder.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), ölmek üzere olan bir genci ziyaret etti ve ona:

"- Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordu. Genç:

“- Rabbimin rahmetini umuyor, günahlarımdan korkuyorum” diye cevap verince Efendimiz (s.a.v.):

ş “*- Böyle durumlarda bir kulun kalbinde ümit ile korku birle ince, Allah Teâlâ ona umduğunu verir, onu korktuğundan da emin kılar*” buyurdu. (Tirmizî, Cenâiz 11; İbn Mâce, Zühd 31)

O halde insanlara gerçek ilim, irfan ve idrâkin ve bunların neticesi olarak tam bir teslimiyet ve samimiyet içinde Allah’a kulluğun yolunu göstermek üzere:

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۜ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۜ
وَاَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةٌ ۜ اِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾

10. Rasûlüm! Benden naklen onlara şunu söyle: “Ey iman eden kullarım! Gönlünüz Allah korkusu ve saygısıyla dopdolu olarak Rabbinize karşı gelmekten sakının! Bu dünyada samimi davranıp iyi işler yapanlara dünyada da âhirette de güzel bir karşılık vardır. Allah’ın arzı geniştir. Ancak hakkiyle sabredenlere mükâfatları hesapsız bir tarzda ödenecektir.”

Mü’min, eğer içinde bulunduğu şartlar onu müslümanca yaşamaktan alıkoyuyor hatta kötülük ve günahlara sürüklüyorsa, gerektiğinde, içinde yaşadığı ülkeyi, toplumu, arkadaş çevresini ve alışkanlıklarını terk ederek İslâm’ı yaşayabileceği yepyeni bir hayata geçiş yapmalı yani Allah yolunda hicret etmelidir. Çünkü Allah’ın arzı geniştir. Günahlardan uzaklaşarak Allah’a sığınma ve O’na kulluk yapma imkânı her zaman ve her yerde bulmak mümkündür. Fakat böyle bir fedakârlıkta bulunmak, bir kısım sıkıntılara karşı sabrı gerektirebilir. Ancak bu sabrı gösterebilenler, hesabı ve sınırı olmayan bir mükâfata nâil olabilirler.

Bu hususta en güzel örnek şüphesiz ki Allah Rasûlü (s.a.v.)’dir. Onun vazîfesi sadece dini tebliğ etmek değil, aynı zamanda tebliğ ettiği esaslara uygun olarak yaşayıp insanlara örnek olmaktır:

Sözün En Güzeline Uyun

قُلْ اِنّ۪ٓي اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصاً لَهُ الدّ۪ينَۙ ﴿١١﴾ وَاُمِرْتُ لِاَنْ
اَكُونَ اَوَّلَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿١٢﴾ قُلْ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبّ۪ي عَذَابَ
يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللّٰهَ اَعْبُدُ مُخْلِصاً لَهُ د۪ين۪يۙ ﴿١٤﴾

11. De ki: "Bana, her türlü şirk ve gösterişten uzak durup taat ve ibâdeti yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk etmem emredildi."

12. "Yine bana, size tebliğ ettiğim Allah'ın dinine her bakımdan teslim olup, onu hakkiyle yaşayan ilk müslüman olmam emredildi".

13. De ki: "Korkarım ben, eğer Rabbime karşı gelecek olursam, büyük bir günün azabından korkarım."

14. De ki: "Ben, her türlü şirk ve gösterişten uzak durup taat ve ibâdetimi yalnız Allah'a has kılarak sadece O'na kulluk ederim."

"Korkarım ben, eğer Rabbime karşı gelecek olursam, büyük bir günün azabından korkarım" (Zümer 39/13) beyanı, kötülük yapması hâlinde Peygamber (s.a.v.)'in de başka insanlar gibi Allah'ın azabına uğrayacağını, prensip olarak kendisine bu hususta bir muhtariyet tanınmadığını haber vermesi bakımından dikkat çekicidir. Hâsılı, Allah'ın azabı peygamberlerin bile titrediği dehşetli bir mâhiyettedir. Onu hafif görmek veya korkmamak imansızlık ve cehâletin bir göstergesidir.

Bu gerçekleri öğrendikten sonra:

فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِه۪ۜ قُلْ اِنَّ الْخَاسِر۪ينَ الَّذ۪ينَ خَسِرُٓوا
اَنْفُسَهُمْ وَاَهْل۪يهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اَلَا ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُب۪ينُ ﴿١٥﴾
لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌۜ ذٰلِكَ يُخَوِّفُ اللّٰهُ
بِه۪ عِبَادَهُۜ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾

15. "Artık siz O'ndan başka kime ve neye isterseniz, ona kulluk ededurun!" De ki: "Gerçek anlamda zarara uğrayanlar, kıyâmet gününde hem kendilerini hem de yakınlarını ziyana sürükleyecek olanlardır. Apaçık hüsrân işte budur!"

16. Onları hem üstlerinden kopkoyu ateş örtüleri kaplayacaktır, hem de altlarından kopkoyu ateş örtüleri. İşte Allah, kullarını bu korkunç azap ile

korkutup uyarmaktadır: “Ey kullarım! Bana karşı gelmekten sakınarak azabımdan korunun!”

Allah’a inanmayan ve yalnız O’na kul olmayanlar kıyâmet günü zarara uğrayacaklardır. Çünkü onlar Allah’a ortak koşmuş, kıyâmetin ve hesap gününün olmadığını sanmış, böylece kendilerine imtihan için lutfedilen ömür, akıl, sıhhat ve diğer nimetler gibi tüm sermayelerini yanlış yollarda harcayıp isrâf etmişlerdir. Hatta bunlar, yanlış inançlarının tesiriyle başkalarına da zulmetmiş, onların günahlarını da yüklenmişlerdir. Üçüncü olarak bunlar, sadece kendileri iflas etmekle kalmamış, yanı sıra âilelerini, akrabalarını ve kabilelerini de yanlış inançları yüzünden zarara sokmuşlardır. İşte üst üste katlar hâlindeki bu üç zararı da Allah Teâlâ اَلْخُسْرَانُ الْمُبِينُ (el-hüsrânu’l-mübîn) “apaçık hüsrân” olarak vasfeder.

Cenâb-ı Hak kullarını işte böyle bir ateşten sakındırmakta, devam eden âyetlerde de bundan sakınmanın yolarını göstermektedir:

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ اَنْ يَعْبُدُوهَا وَاَنَابُوا اِلَى اللّٰهِ لَهُمُ الْبُشْرٰى فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ اَلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ هَدٰيهُمُ اللّٰهُ وَاُولٰٓئِكَ هُمْ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿١٨﴾

17. Şeytânî güçlere kulluk etmekten kaçınıp, gönülden Allah’a yönelenlere müjdeler vardır. Öyleyse kullarımı müjdele!

18. Onlar ki sözü can kulağıyla dinler ve onun en güzel tarafını, sevabı en çok olanını tatbik ederler. İşte bunlar, Allah’ın kendilerini doğru yola erdirdiği kimselerdir. Gerçek akıl sahipleri de işte bunlardır.

Onlar, dinledikleri o sözlerle yani Kur’an ve sünnetle emredilen işlerin en güzel şeklini, sevabı en çok olanı tatbik eder ve o sözlerin sakındırdığı şeylerden de en güzel şekilde sakınırlar. Mesela onlar, dini hususlarda vacip ile mendup arasında kaldıklarında vacibi, mübah ile mendup arasında kaldıklarında mendubu seçerler. Ruhsatlarla değil azimetle amel etmeye gayret gösterirler. Hâsılı sevap bakımından Allah katında ağırlığı en fazla olan ve kendilerini Allah’a daha fazla yaklaştıracak olan amelleri tercih ederler. Yine Allah’ın emirleri içinde Allah’ın rızâsına daha yakın olanı tercih ederler. Mesela kısas da, af da Allah’ın emridir. Bunlar, kısas karşısında Allah’ın daha hoşnut olacağı affı seçerler. Eğer âyette bahsedilen sözlerden maksat, müslümanların duyduğu her türlü söz ise, onlar bunlar arasında Kur’an ve sünneti tercih edip onların sözüne kulak verir ve tâbi olurlar. Yine dinledikleri sözler içinde iyi ve kötü olanı varsa,

onlar iyi tarafı alıp kötü tarafı terk ederler. İşte Rabbimizin beyanıyla doğru yola erenler ve gerçek akıl sahipleri böyle davranan bahtiyarlardır.

Öyleyse:

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾
لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعْدَ اللّٰهِ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾

19. Rasûlüm! Hakkında azap kararı kesinleşmiş kişi, hiç kendisine cennet müjdelenen gibi olur mu? Şimdi, ateş örtüleri içinde kalmış kimseyi oradan sen mi kurtaracaksın?

20. Buna karşılık, Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için ise, birbiri üstüne kat kat binâ edilmiş ve altlarından ırmaklar akan muhteşem köşkler vardır. Bu, Allah'ın verdiği sözdür. Allah verdiği sözden asla dönmez.

Burada cehennem halkının durumuyla cennet halkının durumu birbirinin tam mukâbili olarak sunulur: Cehennem halkı üstten ve alttan, yani her yandan kendilerini saran üst üste yığılmış kat kat ateş tabakaları içinde bulunurken, buna mukâbil cennet halkı kat kat yapılmış saraylarda bulunurlar. Cehennemliklerin altında ateş yanarken, cennetliklerin altından ırmaklar akmaktadır. Bu iki zıt manzara tüm ayrıntılarıyla mukâyese edildiği zaman kimin gerçek akıl sahibi, kimin ahmak olduğu daha net anlaşılacaktır.

Ey insan! Dünyanın fâniliğini göremiyor ve âhiretin varlığından şüphe ediyorsan:

Göğsü İslâm'a Açmak

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ
يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ
حُطَامًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾

21. Görmez misin ki, Allah gökten bir su indiriyor da onu yerdeki bir takım kaynaklara akıtıp depoluyor. Sonra onunla rengârenk, çeşit çeşit ekinler çıkarıyor. Ardınlar o ekinler kuruyor da, sen onu solmuş sararmış vaziyette görüyorsun. Sonra da onu kuruyup ufalanan bir çöpe çeviriyor. Elbette bütün bunlarda, gerçek akıl ve idrâk sahipleri için dersler, ibretler vardır.

Bu âyette bir taraftan Cenâb-ı Hakk'ın kudret tezâhürleri dile getirilirken, bir taraftan da insan ömrünün ve dünya hayatının gerçek yüzü gözler önüne serilir. Nitekim insan önce küçük bir çocuk, sonra genç, sonra orta yaşlı, sonra da ihtiyar biri hâline gelir. Sonra ömrün en rezil çağına varır, nihâyet ömrünün sonunda ölüp gider. Dünya hayatı da böyledir. Onun da aynen insan ömrü gibi çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemleri vardır. Nihâyet kıyâmetle birlikte ömrünü tamamlayacaktır. (bk. Kehf 18/45)

Önceki âyetlerde âhirete rağbeti artıran hususlara yer verilmişken, burada insanın dünyaya karşı olan aşırı hırs ve tutkusunu frenlemek için dünya hayatının fâniliği dikkatlere sunulur. Çünkü bütün kötülüklerin başı aşırı dünya sevgisidir. Kendini dünyaya kaptıran insanın yapmayacağı hata, işlemeyeceği kötülük kalmaz.

Âyet-i kerîmede aynı zamanda yer altında su kaynaklarının oluşumuna, yağmur ve kar sularının oralarda depolanışına ve oralardan kaynayarak dere, çeşme ve gözelerden akışına açık bir işaret vardır. İlmî verilere göre, denizlerden buharlaşarak yağmur hâlinde karalara inen suyun üçte ikisi çeşitli yollardan tekrar denizlere döner. Kalan kısmın büyük çoğunluğu, göl ve akarsular gibi kaynaklara yönelir; bir kısmı da yer altı kaynaklarına sızar. Yer altı kaynaklarının, göllerde ve akarsularda bulunan su miktarından binlerce daha fazlasını barındırdığı hesaplanmaktadır.

Allah'ın gökten indirdiği su nasıl ölü toprağı canlandırır, çeşit çeşit ekinler bitirirse, gökten indirdiği vahiy de gönülleri öyle diriltir:

أَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِنْ رَبِّهِ فَوَيْلٌ

لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِۜ اُو۬لٰٓئِكَ ف۪ى ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٢٢﴾

22. (Aralarındaki farkı göremeyecek kadar anlayış kabiliyetinizi kaybeyttiniz de, bütün insanları bir mi sanıyorsunuz? Hayır, gerçek öyle değildir:) Allah kimin göğsünü İslâm'a açmışsa, o Rabbinden bir nûr üzeredir. Yazıklar olsun kalpleri Allah'ın zikrine karşı katılaşmış talihsizlere! Onlar apaçık bir sapıklık içindedir.

Şu misâl, âyette işaret edildiği üzere dünyanın değişik halleri içerisinde gönlü dâimâ Allah'ın zikriyle meşgul ve mamur olanla, gönlü zikirden gâfil kalan insanın hâlini ne güzel aksettirir:

Şâh-ı Nakşibend Hazretleri'nin yetiştirdiği büyük velîlerden Muhammed Pârisâ (k.s.), hacca giderken yolu üzerinde uğradığı Bağdad şehrinde nur yüzlü genç bir kuyumcuya rastlar. Gencin birçok müşteriyle durmadan alışveriş hâlinde olup zamanını aşırı dünyevî meşgûliyetlerle geçirdiğini düşünerek üzülür. İçinden:

"Yazık! Tam da ibâdet edecek bir çağda kendisini dünya meşgalesine kaptırmış!" der. Bir an murâkabeye varınca da, altın alıp satan bu gencin kalbinin Allah ile beraber olduğunu hayretle müşâhede eder. Bu sefer:

"Mâşallah! El kârda, gönül yarda!.." buyurarak genci takdir eder. Zira bu hâl, "halvet der encümen", yani halkın içinde iken bile Hak ile beraber olup, yalnız O'nunla kalabilmek ve kesrette vahdet hâlini yaşayabilmektir.,

Muhammed Pârisâ Hazretleri Hicaz'a vardığında da Kâbe'nin örtüsüne sarılmış içli içli ağlayan ak sakallı bir ihtiyarla karşılaşır. Önce ihtiyarın yana yakıla Cenâb-ı Hakk'a yalvarmasına ve dış görünüşüne bakarak:

"Keşke ben de böyle ağlayarak Hakk'a ilticâ edebilsem" der ve adamın hâline gıpta eder. Sonra onun da kalbine nazar edince görür ki, bütün duâ ve ağlamaları, fânî bir dünyalık talebi içindir. Bunun üzerine rakîk kalbi, mahzûn olur.

İmam Şâfi (r.h.), kalbine ilâhî bir nûr penceresinin açılmasını isteyen kimsenin şu dört şeyi yapmasını öğütler:

• "Halvet; yani kalben ve bedenen olabildiği kadar insanlardan uzaklaşıp yalnız kalmak.

• Az yemek.

• Akılsız ve kimselerle düşüp kalkmayı bırakmak.

• Bilgileriyle yalnız dünyalık arzu eden ilim sahiplerine buğzetmek."

İşte bunun gibi iç ve dış âlemimizle, dünya ve âhiretimizle ilgili tüm gerçekleri açıklayan Kur'ân-ı Kerîm, Allah'ın biz kullarına bahşettiği ne büyük bir nimet,

ne güzel bir rehberdir:

اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ

الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ ذٰلِكَ

هُدَى اللّٰهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾

23. Allah, sözün en güzeli olan Kur'an'ı, âyetleri birbiriyle âhenkdâr, uyumlu, tıklım büklüm hakîkat dolu bir kitab hâlinde indirdi. Rablerine karşı derin bir saygı duymakta olanların onun tesiriyle derileri ürperir; sonra da hem derileri, hem kalpleri Allahın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu kitap, Allah'ın doğru yol rehberidir ki, dilediğine onunla yol gösterir. Allah kimi de saptırırsa artık onu doğru yola getirecek kimse yoktur.

Bu âyet-i kerîmede Kur'ân-ı Kerîm'in başlıca husûsiyetleri izâh edilerek tüm dikkatlerimiz o kelâmın güzelliklerini görmeye, incelemeye ve anlamaya çevrilir:

Kur'ân-ı Kerîm اَحْسَنَ الْحَدِيثِ (ahsenü'l-hadîs)tir; yani "sözlerin en güzeli"dir. Çünkü Allah sözüdür. Allah'ın sözünü başka sözlerle kıyaslamak bile mümkün değildir. Kur'an lafız yönünden en güzel sözdür. Fesâhat ve cezâleti fevkalâde bir güzelliğe sahiptir. Nazım ve üslûbunun güzelliği de eşsizdir. Kur'an ne şiir cinsinden ne nesir cinsinden ne de Arapların kullandığı herhangi bir söz üslûbundandır. Bilakis o, bunların hepsinin üstünde, bununla birlikte her selim fıtratın haz ve zevk duyacağı hârika bir üslûba sahiptir. Kur'an mânası yönünden de en güzel sözdür. Çünkü o, her türlü çelişkiden uzaktır. Ondaki bilgiler ve haberler gerçek, hükümler adâletli ve faydalı; onun gösterdiği yol doğru ve kurtarıcıdır.

Kur'ân-ı Kerîm, şu açıdan bakıldığında bütünüyle "müteşâbih bir kitap"tır. Onun bütün sûreleri ve âyetleri gerçeklikte, sağlamlıkta, doğru olana dayanmada, insanlara gerek dünya gerek âhiret mutluluğunu temin etmede, fesahat bakımından lafızlarının birbirine uyum sağlamasında, taşıdıkları mûcizevî üslupta su, hava, bitki ve çiçeklerin parçalarının birbirine benzediği gibi birbirlerine benzerler. Kur'an- Kerîm'in başından sonuna kadar hep aynı maksat gözetilir, akide ve ameller hususunda hep aynı esaslar takdim edilir. Her bölüm bir diğerini tafsil ve tefsir eder. Mâna ve izâhlar bir âhenk içinde birbirine bağlıdır. Bir kısmı diğer bir kısmını doğrular ve bir kısmı diğer bir kısmına delâlet ederler. Yani bu hususlarda âyetler müşterektir.

Kur'an- Kerîm اَلْمَثَانِي (mesânî)dir. O, kendini okuyanı, dinleyeni ve anlamak

isteyeni yeterince aydınlatmak için aynı bilgileri bazan aynı, bazan farklı ifadelerle tekrar tekrar dile getirir. Onun kıssaları, haberleri, hükümleri, emirleri, yasakları, müjdeleri, uyarıları ve öğütleri hep tekrarlanır. Bu bakımdan o, bıkkınlık vermeden tekrar tekrar zevkle okunan ve dinlenen bir kitap olma husûsiyetine sahiptir. Mesâni'nin bir diğer anlamı da şudur: Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen mevzular umûmiyetle çift çift sunulur. Misâl vermek gerekirse; emir-yasak, helâl-haram, genel-özel, göklerin durumu-yerin durumu, cennet-cehennem, karanlık-aydınlık, levh-kalem, melekler-şeytanlar, müjde-uyarma, ümit-korku...

Bütün bu güzelliklere sahip olan Kur'ân-ı Kerîm, hem ifade ve üslûbuyla hem de muhtevâsıyla okuyana ve dinleyene derinden tesir eder. Allah'ın azabından, kıyâmet ve cehennemden bahseden âyetler insanı korkutup endişeye sevk eder. Allah'ın rahmetini, cennetini ve nimetlerini anlatan âyetler de insanı sevindirip ümitlendirir. Korkunca insanın tüyleri diken diken olur. Sevinip ümitlenince kalbi ve teni Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar. O halde dileyen Kur'an'ın hidayetiyle doğru yolu bulur, dileyen ona sırt çevirir.

Öyleyse:

أَفَمَنْ يَتَّقِى بِوَجْهِهِ سُوٓءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۜ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا
مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتٰيهُمُ الْعَذَابُ
مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَأَذَاقَهُمُ اللّٰهُ الْخِزْىَ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ
وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ أَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

24. Düşünün bakalım, kıyâmet günü elleri kelepçeli olduğu için kendini o en kötü azaba karşı ancak yüzüyle korumaya çabalayan kimse, hiç azaptan emin olan kimse gibi olur mu? O gün zâlimlere: "Dünyadayken kazandığınızın cezasını tadın!" denilir.

25. Onlardan öncekiler de peygamberleri yalanlamışlardı. Bu yüzden hak ettikleri azap, hiç farkına varmadıkları bir yerden tepelerine patlayıverdi.

26. Böylece Allah onlara dünya hayatında alçaklığı ve perişanlığı tattırdı. Âhiret azabı ise daha da büyük, daha müthiştir. Keşke bilselerdi!

Kur'an'a ve Peygamber'e sırtlarını dönen bu bedbahtlar, âhirette elleri ve ayakları arkadan demir zincirlerle sımsıkı bağlı olarak cehenneme atılacaklar. Ellerini hareket ettirme imkânı bulunmadığından yüzleriyle kendilerini o dehşetli azaptan kurtarmaya çalışacaklar. Halbuki bir tehlike karşısında insan bir başka uzvuyla yüzünü korumaya çalışır. Buna göre "şiddetli azaba karşı

kendini yüzüyle korumaya çalışma” ifadesi, cehenneme atılan kişinin azap karşısında kaldığı çaresizliğin en acı bir fotoğrafını göstermektedir.

Bu sebeple, insanlığı hem dünyada hem de âhirette kurtuluşa erdirmek için:

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَۚ ﴿٢٧﴾

قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾

27. Biz bu Kur’an’da insanlar için her türden ibretli misâller ve apaçık örnekler sunduk; belki düşünüp öğüt alırlar diye.

28. Onu her türlü çelişkiden ve gerçeğe aykırı bütün unsurlardan uzak, dosdoğru Arapça bir Kur’an olarak indirdik; belki gittikleri yolun yanlışlığını anlayıp Allah’a karşı gelmekten sakınırlar diye.

Kur’ân-ı Kerîm’de konular hep örneklerle açıklanır. Çünkü örnekler, konunun ve maksadın anlaşılmasını kolaylaştırır. İnsanın daha rahat anlayıp ders ve öğüt almasını sağlar. Bakın, Kur’an şirk hastalığına müptela olmuş kişiyle tevhide ermiş kişiyi nasıl bir örnekle dikkat nazarlarına sunuyor:

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَٓاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍۜ

هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًاۜ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾

29. Allah şöyle bir misâl veriyor: Bir tarafta, karşılıklı rekâbet hâlinde birbirleriyle sürekli çekişen kötü huylu ortakların emrinde çalışan bir kişi, diğer tarafta sadece tek bir insanın emri altında bulunan bir başkası: bu iki adamın durumu hiç eşit olabilir mi? Elbette olamaz. O halde, bütün teşekkür ve övgüler yalnızca Allah’a olmalı; kulluk ve ibâdet hiçbir ortağı olmayan Allah’a yapılmalıdır. Ne var ki, insanların çoğu bu gerçeği anlamaya yanaşmazlar.

Mü’min bir kul ile müşrik bir kimsenin durumu, iki kölenin hâli misâl verilerek anlatılıyor. Temsile göre bu iki köleden biri, geçimsiz kimselerin ortaklaşa çalıştırdıkları bir köledir. Bunlardan biri köleye, “buraya gel, şu işi yap” der. Köle ona doğru giderken diğer bir ortak, “Nereye kaçıyorsun? Gel bakalım, bana şunu getir” der. Köle bir birinci ortağa, bir diğer ortağa bakıp şimdi ne yapacağını düşünüp karar vermeye çalışırken tam bu sırada üçüncü bir ortak, “Orada ne bekliyorsun? Hele gel bakalım, şöyle yap, böyle yap...” der. Buna dördüncü, beşinci... ortaklar da eklenir. Bu durum her gün aynı minval üzere devam edip gider. Köle bu yaramaz adamların elinde şaşkın ve perişan, elemli ve kararsız bir halde kalır. Çünkü efendilerinin birbirine zıt arzu ve

isteklerini yerine getirmeye gücü yetmez. Nihâyet kuvvetten, takattan kesilip yorgun düşer, perişan olur. Diğer kölenin ise efendisi bir tanedir. Efendisinin bütün istek ve arzularını bilir ve elinden geldiğince bunları yerine getirmeğe çalışır. Vazifesini yapmış olmanın huzur ve emniyeti içinde yaşar. Bu iki köle eşit değildir. Efendisi bir tane olanın yapacağı işi belli olduğu için rahattır. Gücünün yettiği kadar söyleneni yapar. Geçimsiz pek çok efendiye boyun eğen köle ise hep işkence ve ızdırap içindedir. Bir kararda duramaz. Efendilerinin hepsini memnun etmek şöyle dursun bir tanesini bile memnun edemez.

İşte Allah'a iman edip yalnız ona kulluk yapan, böylece huzura kavuşan mü'min ile Allah'tan başka pek çok tanrı edinip onların isteklerini yerine getirmeğe çalışan, fakat bunda bir türlü muvaffak olamayan ve olması da mümkün gözükmeyen müşriğin durumu da böyledir. Dolayısıyla bu misâl, tevhidin hakikati ile şirkin hakikatini bütün cepheleriyle tasvir ve izâh etmektedir.

Allah Rasûlü (s.a.v.), böyle hayatî gerçekleri öğretmeye gelmişti. En büyük derdi ve hedefi, insanı insan yapmaktı. Bunun da yolu arı duru tevhid inancından geçiyordu. Fakat hak ve hakikat düşmanları böylesine sonsuz bir rahmetin düşmanı kesilmişler, onun varlığına bile tahammül edemiyorlardı. Bir an önce ölmesini, yok olup gitmesini istiyorlardı. Oysa:

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

30. Rasûlüm! Gerçek şu ki sen de öleceksin, onlar da ölecekler.

31. Sonra siz kıyâmet günü Rabbinizin huzurunda duruşmaya çıkacak ve orada birbirinizle dâvalaşacaksınız.

Bu ilâhî ikazlar, bugün ve gelecekte de, İslâm nûrunun sönmesini istedikleri için İslâm önderlerine düşman olanlar, onları imha planları yapanlar veya ölümlerini bekleyenler için de geçerlidir.

31. âyet inince Zübeyr b. Avam:

"- Yâ Rasûlallah! Dünyada hesaplaştıktan sonra âhirette bir daha mı hesaplaşacağız?" diye sordu. Peygamberimiz (s.a.v.):

"*- Evet, öyle olacak*" buyurunca, Zübeyr:

"- O zaman iş pek çetin!" dedi. (Tirmizî, Tefsir 39/1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 167)

Yine Efendimiz, hesabın çetinliğine dikkat çekmek üzere şöyle buyurmuştur:

"*Kıyâmet gününde haklar sahiplerine mutlaka verilecektir. Hatta boynuzsuz koyunun hakkı boynuzlu koyundan kısas yapılarak alınacaktır.*" (Müslim, Tahrîmu'z-zulm 60)

Abdülkadir Geylânî (k.s.)'un şu hâli nasıl bir hesap endişesi içerisinde olmak

gerektiği hususunda pek ibretlidir:

Hazret bir gün abdest alıyordu. Havada uçan bir serçe kuşu üzerine kirli suyunu bıraktı. Farkına vardı. Başını kaldırıp kuşa doğru baktı... Ve kuş ölü olarak yere düştü. Hazret kuşun bu şekilde ölmesine üzüldü. Elbisesini çıkardı; kuşun kirlettiği yeri yıkattı. Sonra sattırdı, parasını muhtaçlara dağıttı ve şöyle dedi: "Bu sadaka, o ölen kuşun diyetidir." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 453)

Bu bakımdan, hesap gününü unutmayıp her türlü haksızlıktan, özellikle Allah'a karşı yalan uydurmak ve O'nun gönderdiği ilâhî mesajı yalanlamak gibi büyük zulümlerden kaçınmanın gerekliğine işaret edilerek buyruluyor ki:

Allah Kuluna Yetmez mi?

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ اِذْ جَٓاءَهُۜ اَلَيْسَ
فٖي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرٖينَ ﴿٣٢﴾

32. Allah adına yalan söyleyenden ve kendisine ulaşan doğruyu yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Kâfirler için cehennemde yer mi yok?

"Allah adına yalan söylemek"; Allah'ın bildirmediği ve O'nun şânına da uygun olmayan sıfat ve vasıfları O'na izafe etmektir. Putları kendisine ortak koşmak, çocuğu olduğunu söylemek, haram kılmadığı şeyleri haram kıldı demek buna misâldir. "Gelen doğru", Peygamber'e indirilen Kur'an'dır. Allah'ın muradını beyân eden Kur'an'ı yalanlayanlar ve onun haber verdiği şekilde Allah'a inanmayanlar kesinlikle kâfir olurlar.

Buna karşılık:

وَالَّذٖي جَٓاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهٖٓ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ مَا
يَشَٓاؤُ۫نَ عِنْدَ رَبِّهِمْۜ ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الْمُحْسِنٖينَۚ ﴿٣٤﴾ لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ
الَّذٖي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذٖي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾

33. Doğruyu getiren peygamber ile onu tasdik edenlere gelince, işte Allah'a karşı gelmekten ve her türlü fenâlıktan sakınanlar onlardır.

34. Rableri katında onlar için istedikleri her şey vardır. İyilik eden ve yaptığı işi güzel yapanların mükâfatı işte budur.

35. Allah onların yaptığı en kötü günahları bile bağışlayıp silecek ve yaptıkları amellerin en güzeline göre onları mükâfatlandıracaktır.

"Doğruyu getiren", Rasûlullah (s.a.v.)'dir. Onu tasdik eden de örnek olması açısından Hz. Ebûbekir ve Hz. Ali gibi mü'minlerdir. Ancak kıyâmete kadar Kur'an'ı tasdik edecek her mü'min bu safta yer alır. İşte Peygamber ve ona tâbi olanlar, iman, ibâdet, ahlâk ve muâmelâtıyla Kur'an'ın öğrettiği takvâ hayatını yaşadıkları için, müttakî kullar olmuşlardır.

Kur'an'ı tasdik edenlerin hepsi aynı ayarda müslüman olamayabilir. Daha önce hayatına günahlar bulaşmış olanlar, hatta büyük günahlara düşmüş olanlar bulunabilir. Bir kısım ibâdet ve taatlerinin tam hakkını veremeyenler de olabilir. Eğer bunlar samimi bir tevbe ile takvâ hayatına yönelirler ve bu şekilde

ömürlerini tamamlarlarsa, bu gibiler için 35. âyette çok büyük bir müjde yer almaktadır. Buna göre en kötü günahların bağışlanması, bütün günahların bağışlanacağı; eksik kalan amellerin de, en güzel yaptıkları amel ayarında değerlendirilip kabul edileceği anlamına gelir.

Bu gerçekler ışığında bir düşünün bakalım:

أَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ وَمَنْ يُضْلِلِ

بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ أَلَيْسَ اللّٰهُ

36. Allah kuluna yetmez mi? Kalkmışlar, seni O'nun dışında putlaştırıp taptıkları bir takım varlıklarla korkutmaya çalışıyorlar. Allah kimi saptırırsa, artık onu yola getirecek kimse olmaz.

37. Allah kimi de doğru yola erdirirse, onu da şaşırtacak, saptıracak kimse bulunmaz. Allah, istediği anda inkârcılardan intikâmını alan karşı konulamaz kudret sahibi değil midir?

Müşrikler, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e, "Sen putlarımız hakkında kötü sözler söylüyorsun, fakat biz putlarımızın seni çarpmasından, hasta yapmasından endişe ediyoruz" diyerek onu korkutmaya çalışırlardı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXIV, 9) Yine mü'minleri de bu yolla korkutmak istiyorlardı. Rivâyete göre Peygamberimiz (s.a.v.) Hâlid b. Velid'i, Uzza putunu kırmak için gönderdiğinde putun bekçileri: "O öfkeli biridir, sakın başına bir iş gelmesin" demişlerdi. Hâlid hiç tereddüt etmeden onun burnunu kırmış, hiç bir şey yapamayacaklarını ona tapanlara da göstermişti. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXIV, 9)

Aslında, müşrikler de Allah Teâlâ'dan tamâmen habersiz değillerdi:

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ

مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ

أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ عَلَيْهِ

يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي

عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٤٠﴾ عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ

38. Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan, elbette: "Allah'tır" derler. De ki: "Öyleyse, Allah'tan başka ilâh diye yalvardıklarınıza bakmaz mısınız? Allah bana bir sıkıntı vermek istese, onlar, O'nun takdir buyurduğu bu sıkıntıyı giderebilirler mi? Yahut O

benim için bir rahmet dilese, onlar, O'nun bahşettiği bu nimetin bana ulaşmasını önleyebilirler mi?" De ki: "Allah bana yeter! Tevekkül edecek olanlar yalnızca O'na dayanıp güvensinler!"

39. De ki: "Ey kavmim! Siz elinizden geleni yapın; ben de bana düşen vazîfeyi yapmaya devam edeceğim. Yakında öğreneceksiniz":

40. "Kendisini rezil edecek azabın kimin başına ineceğini ve sonu gelmez azabın kimin tepesine çökeceğini!"

Rasûlullah (s.a.v.)'in, genç yaştaki sahâbîsi Abdullah b. Abbas (r.a.)'a verdiği şu öğüt ne kadar mânidârdır:

Ş "*unu iyi bil ki, bütün bir ümmet toplanıp sana fayda vermeye çalı sa, ancak Allah'ın senin için takdir ettiği faydayı verebilir. Eğer yine bütün ümmet, sana zarar vermeye kalksa, ancak Allah'ın senin hakkında takdir ettiği zararı verebilir.*" (Tirmizî, Kıyâmet 59; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 293)

Bunun için:

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ
ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾

41. Rasûlüm! Biz sana kitabı, insanlara sorumlu oldukları hususları açıklayasın diye gerçeğin tâ kendisi olarak indiriyoruz. Artık kim doğru yolu bulursa, bu kendi iyiliğinedir. Kim de yoldan saparsa, kendi zararına sapmış olur. Sen onların kurtuluşundan sorumlu bir vekil değilsin!

Ancak, unutmasınlar ki ölüm, her an gelmek üzere enselerinde hazır beklemektedir:

اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ
الَّتِي قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرٰى إِلٰى أَجَلٍ مُسَمًّى إِنَّ فِي
ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾

42. Allah, ölümleri anında ruhları bedenlerden çekip alır. Henüz ölüm vakti gelmemiş olanların ruhlarını ise uyudukları sırada alır; sonra ölümüne hükmettiği kimselerin ruhlarını berzah âleminde tutar; diğerlerini de belirlenmiş bir süreye kadar yaşamaları için serbest bırakır. Elbette bunda, etraflıca ve sistemlice düşünen bir toplum için nice dersler ve ibretler vardır.

Ruhumuzu ölü beden toprağımıza ekip bize hayat bahşeden Allah Teâlâ olduğu

gibi, onu her an kudret elinde tutan ve üzerinde istediği tasarrufu yapan da O'dur. Her gün binlerce misâlini müşâhede ettiğimiz ölüm hâli ve istisnâsız her insanın yaşadığı uykuyla uyanma hâli, ruhlar üzerinde istediği tasarrufta bulunan nihâyetsiz güç sahibi o kudret elinin varlığını âşikâr bir şekilde haykırmaktadır. Âdeta "ben buradayım, beni görmek, fark etmek, tanımak isteyen bu noktaya dikkat etsin" çağrısı yapmaktadır. Gerçekten de ne ölen insanın ruhunu geri çevirmek imkânı vardır, ne de uykusu gelen insanın uykusunu -mütemâdiyen-engelleme gücümüz vardır. Hele uyuduktan ve ruhumuz bedenimizi terk ettikten sonra, Allah'tan başka hangi kudret ve kuvvet, onu mâhiyetini idrâk imkânımız olmayan mâna âlemlerinden; milyarlarca ruhun aynı anda yükselip cevelân ettiği o ruhlar mahşerinden seçip ayıklayarak tekrar bedenimize döndürecek? İşte Allah Teâlâ, bütün ruhları her an kudret elinde evirip çevirmekte, vakti gelenleri bedenlerinden tamâmen ayırıp berzah âleminde mahşere kadar tutmak üzere yanında saklamakta, henüz ecelleri tamamlanmamış olanları ise uykudan sonra tekrar bedenlerine göndermekte ve belli bir müddet daha yaşamalarına müsaade buyurmaktadır. Hâsılı ne Allah'ı inkâr etmek mümkün, ne de öldükten sonra dirilmeyi? Çünkü Yüce Rabbimiz, uyutmak ve tekrar uyandırmak suretiyle bütün insanlara her gün bunun tâlimini yaptırmakta ve eğitimini vermektedir. İnsan azıcık aklını çalıştırıp bu hususları düşünecek olsa, o ebedî hakîkat, bütün açıklığı ve berraklığıyla kalp semâsında parlak bir güneş gibi doğacaktır.

Bu açık gerçeklere rağmen:

اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُفَعَاءَۜ قُلْ اَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْـًٔا
وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمٖيعًاۜ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾

43. Yoksa onlar Allah'tan başka şefaatçiler mi edindiler? De ki: "Onlar hiçbir bağımsız mülkiyet ve hâkimiyet sahibi olmadıkları ve akıl adına hiçbir şey taşımadıkları halde yine de mi onları şefaatçi edineceksiniz?"

44. De ki: "Şefaat bütünüyle Allah'ındır. Göklerin ve yerin mutlak mülkiyeti ve hâkimiyeti yalnız O'na aittir. Sonunda, hesap vermek üzere, O'nun huzuruna döndürüleceksiniz."

Gelen âyette ise Allah'ın birliğine inanmayan, O'nun dışında bir takım putlara gönül bağlayan, şirke bulaşmış insanların ruh hallerinden bir tablo arz edilir:

وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ قُلُوبُ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِۚ وَاِذَا

ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِٓ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾

45. Ne zaman Allah eşi ortağı olmayan bir tek ilâh olarak anılsa, âhirete inanmayanların kalplerindeki nefret ve daralma yüzlerine vurur. Fakat Allah'ın dışında taptıkları şeyler anıldığında ise hemen yüzleri güler, neşelenirler.

Âyetin çizdiği tablo, iki farklı telkin karşısında putperest insanın gönül âleminde olup bitenleri resmeden ve bunun yüzlerine olan yansımalarını görüntüleyen oldukça dikkat çekici bir tablodur. Bakıyoruz, Allah Teâlâ'nın eşi ortağı olmayan tek ilâh, tek rab, tek yaratıcı olduğu söylendiği veya hatırlatıldığı zaman, gerçeği beyân edici bu sözler karşısında o hasta ruhlu kişilerin kalpleri rahatsız oluyor. Zararlı bir şey yiyen gastrit hastasının mide asidinin kabarması gibi, oradaki öfke ve nefret duyguları kabarıyor, müthiş bir sıkılma ve daralma oluyor ve bu hal o bedbahtların yüzlerine pek çirkin bir görüntü içinde aksediyor. Âyetteki tasvir gücü bize, kalplerdeki o müthiş nefreti görme ve yüzlerdeki o çirkinliği seyretme imkânı veriyor. Demek ki o gönüller, henüz Allah'ı tanımamış, ona inanıp bağlanmamıştır; Allah'tan kopuktur. Diğer taraftan Allah'ın dışında gönül bağladıkları putlardan bahsedilince, onların hemen sevindikleri, neşelendikleri ve yüzlerinin güldüğü görülür. Demek ki, o gönüllerin alış verişi, Yüce Allah ile değil, putlarladır.

Bu bir fiilî kıstastır, mizandır. Herkes kalbinde tevhid inancının mı, yoksa paslandığı için net görüntü vermeyen ayna gibi şirke bulanmış bir inancın mı var olduğunu bununla test edebilir. Ruhumuz, hissiyatımız, duygularımız hangi âlemlerde dolaşıyor, hangi mekanlarda konaklıyor, hangi dallara konuyor? Hangi şeylerle huzur ve sükûn buluyor? Cenab-ı Hak'la mı, yoksa başka şeylerle mi? Kur'an okurken mi rahatlıyor, yoksa ne olduğu bilinmeyen manzaralar karşısında mı? Câmide mi huzur buluyor, yoksa bunun zıddı mekanlarda mı? Secdede "Benim yüce Rabbim sübhândır" derken mi ruhu itminâna eriyor, yoksa ne dediği, nereye baktığı, neyi dinlediği, neyi düşündüğü belli olmayan mezbelelik alanlarda mı? Bu soruların cevabı, âyet-i kerîmenin ışığında bizim mânevî haritamız hakkında net sonuçlara ulaşmamızı sağlayacaktır.

O halde ey müslüman! Sen bütün kalbinle Rabbine yönelerek:

قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ
تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾

46. De ki: "Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan, duyuların ötesinde kalanları

da duyuların algı sahasına girenleri de hakkiyle bilen Allahım! Anlaşmazlığa düştükleri şeyler hakkında kullarının arasında hak ve adâletle hükmünü verecek olan elbette sensin. (Beni doğru olana ulaştırmanı bekliyor, inkârcıları sana havâle ediyorum.)"

Rasûlullah (s.a.v.) gece namazına şöyle duâ ederek başlardı:

"Allahım! Ey Cebrâil'in, Mîkâil'in, İsrâfil'in Rabbi! Ey göklerin ve yerin yaratıcısı, gizliyi ve açığı bilen! Kullarının ayrılığa dü tükleri konularda onlar arasında sen hükmünü vereceksin. İzninle beni, üzerinde ayrılığa dü ülen eyin doğru olanına ilet. Sen dilediğini doğru yola iletirsin!" (Buhârî, Ezân 8; Müslim, Misâfirîn 200)

Allah Rasûlü (s.a.v.) Hz. Ebûbekir'e sabahleyin, akşamleyin ve yatağa yattığı zaman şöyle duâ etmesini öğretmiştir:

"Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan, gizli ve açık her eyi bilen Allahım! Ey her eyin Rabbi ve sahibi! Senden ba ka ilâh yoktur. Nefsimin errinden, eytanın errinden, onun Allah'a irk ko maya dâvet etmesinden sana sığınırım." (Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Deavât 14, 95)

Şu gerçeği hiçbir zaman unutmayın ki:

Hesaba Katılmayan Günahlar

وَلَوْ اَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا
بِهِ مِنْ سُوٓءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُونُوا
يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٤٨﴾

47. Yeryüzünde ne varsa hepsi, hatta bir o kadarı daha zulmedenlerin olsa, kıyâmet günü o korkunç azaptan kendilerini kurtarmak için hiç şüphesiz bunların hepsini fedâ ederlerdi. Çünkü o gün daha önce hiç hesaba katmadıkları kötü şeyler Allah tarafından karşılarına çıkarılacaktır.

48. O gün, dünyada işlemiş oldukları bütün kötülükler gözlerinin önüne konacak ve daha önce alay edip durdukları mahşer, hesap, azap gibi gerçekler onları çepeçevre kuşatır.

"Zulmedenler"den maksat, Allah'a ortak koşan ve affı olmayan bu günahla ölen kimselerdir. Çünkü Cenâb-ı Hak, bütün günahları affedebileceğini, fakat öte dünyada şirk günahını asla affetmeyeceğini haber vermektedir. (bk. Nisâ 4/48)

Âyet-i kerîmeler şuna işaret ediyor: Kıyâmet günü azabı baştan savmak için bu kadar malvarlığı kabul edilmezken, bugün, dünyada bir lokma sadaka, zerre kadar hayır, bir tevbe ve istiğfâr cümlesi bile kabul edilmektedir. Yine, âhirette tevbe edip gözlerinden kan gelecek tarzda ağlasalar, bunca ağlayışa merhamet edilmezken, bugün bir damla gözyaşıyla günahlardan pek çoğu silinebilmektedir.

Hal böyleyken:

فَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ اِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ اِنَّمَا اُوتِيتُهُ
عَلٰى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَاَصَابَهُمْ
سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هٰٓؤُلَٓاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا
وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾ اَوَلَمْ يَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ
وَيَقْدِرُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

49. İnsan bir sıkıntıya düştüğünde bize yalvarıp yakarır. Ona

tarafımızdan bir nimet verdiğimizde ise: "Bunu bilgim ve becerim sayesinde elde ettim" deyiverir. Halbuki o bir imtihandır; fakat insanların çoğu bunu bilmez.

50. Gerçek şu ki, onlardan önce gelip geçenler de böyle söylemişlerdi. Fakat kazandıkları şeyler kendilerine hiçbir fayda sağlamadı.

51. Çünkü kazandıkları kötülükler, sonunda azaba dönüşüp tepelerine iniverdi. Bu günkü insanlar arasında zulüm ve haksızlık yapanları da, yaptıkları kötülüklerin cezası yakında gelip bulacak, onlar buna asla engel olamayacaklardır.

52. Bilmezler mi ki, Allah rızkı dilediğine bol verir, dilediğine daraltır. Elbette bunda iman edip onda derinleşecek insanlar için nice dersler vardır.

Ne büyük bir ilâhî af ve rahmet tecellisidir ki, bunca zulüm ve haksızlık işleyenlerin bile, eğer henüz hayatta iseler, tevbe edip kurtulma imkânları hâlâ devam etmektedir:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ
اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾
وَاَنِيبُوا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا
تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوا اَحْسَنَ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ
اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾

53. De ki: "Ey günah işleyerek kendilerine yazık eden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümîdinizi kesmeyin! Çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. Şüphesiz O, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir."

54. "Ümidinizi kesmeyin, fakat tepenize o azap inmeden önce de tevbe edip Rabbinize yönelin ve O'na teslim olun. Aksi halde kimseden yardım göremezsiniz."

55. "Evet, o azap, hiç farkında olmadığınız bir anda âniden tepenize çökmeden önce, Rabbinizden size gelmiş en güzel söz olan Kur'an'a uyun."

Rivâyete göre müşriklerden bir topluluk çokça adam öldürmüş, çokça zinâ etmişlerdi. Fakat bir taraftan da iman ışığı kalplerini yoklamaya başlamıştı. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.)'e şöyle haber gönderdiler: "Senin kendisine dâvet ettiğin din, hiç şüphesiz güzel bir şeydir. Tevbe edersek, tevbemiz kabul olur mu dersin?" Bunun üzerine bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu.

(Müslim, İman 193)

Yine rivâyete göre Mekkeli müşrikler şöyle demişlerdi: “Muhammed (s.a.v.) putlara tapan ve Allah’ın haram kıldığı cana kıyan kimsenin günahının bağışlanmayacağını söylüyor. Peki nasıl hicret edelim? Nasıl müslüman olalım? Biz hem Allah ile birlikte başka ilâhlara ibâdet ettik, hem Allah’ın haram kıldığı cana kıydık.” Bunun üzerine yüce Allah bu âyet-i kerîmeleri indirdi. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, XV, 268)

Bu rivâyetler, âyetlerin şumulünün ne kadar geniş olduğunu izâh eder. Ancak Cenâb-ı Hak, tevbe edilse de edilmese de mutlak olarak herkesi ve her günahı bağışlayacağını söylemiyor; aksine 54. âyette bağışlanmak için tevbe edip kendine yönelmeyi şart koşuyor. Tevbe edip Allah’a yönelmeyen ve O’nun emirlerine teslim olmayan kimselere yardım olunmayacağını bildiriyor. 55. âyette ise yine bağışlanmanın mümkün olabilmesi ve bunun kula fayda verebilmesi için, dünyada helâk edici musîbet veya ölüm gelmeden yahut ölüp öte dünyada cehennem azabıyla karşılaşmadan, Allah’ın indirdiği en güzel buyrukları içine alan Kur’an-ı Azîmüşân’a en güzel şekilde tâbi olma şartı getiriliyor.

Dolayısıyla kulun samimi bir tevbesi olmadan ve bundan böyle sergileyeceği hal ve hareketleriyle, ibâdet ve ahlâkıyla yaptığı tevbede gerçekten ciddi olduğunu doğrulamadan ilâhî affa nâil olması zor gözükmektedir. O halde, Allah’ın rahmetinden ümit kesmemenin ve mağfiretine erişmenin ancak belirtilen şartlar yerine getirildiği zaman mümkün olabileceği anlaşılır.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), kudsî hadislerde Allah Teâlâ’nın şöyle buyurduğunu haber vermektedir:

“Kullarım! Siz gece gündüz günah i lemektesiniz. Bütün günahları affeden de yalnızca benim. Benden af dileyin ki sizi bağı layayım.” (Müslim, Birr 55)

“Ey Âdemoğlu! Sen bana dua ettiğin ve benden affını umduğun sürece, i lediğin günah ne kadar çok olursa olsun, onların büyüklüğüne bakmadan seni bağı larım. Ey Âdemoğlu! Günahların gökleri dolduracak kadar da olsa, sen benden bağı lanma dilersen, günahlarını affederim. Ey Âdemoğlu! Sen yeryüzünü dolduracak kadar günahla huzuruma gelsen, bana hiçbir eyi ortak ko mamı , irke bula mamı olman kaydıyla, ben de seni yeryüzü dolusu bağı lamayla kar ılarım.” (Tirmizî, Deavât 98)

Aşağıda gelen âyetler, belli şartlar çerçevesinde aynı gerçeği daha net ve anlaşılır hâle getirmektedir:

أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتٰى عَلٰى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللّٰهِ وَإِنْ
كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ﴿٥٦﴾ أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللّٰهَ هَدٰينِي لَكُنْتُ

مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ اَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ اَنَّ لِى كَرَّةً
فَاَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلٰى قَدْ جَٓاءَتْكَ اٰيَاتِى فَكَذَّبْتَ بِهَا
وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾

56. Tâ ki kıyâmet günü geldiğinde, kişi: “Allah’a karşı işlediğim günahlardan dolayı yazıklar olsun bana! Meğer ben ne büyük gerçekleri alaya alıyormuşum da haberim yokmuş!” demeye mecbur kalmasın.

57. Yine o: “Eğer Allah bana doğru yolu gösterseydi, ben de elbette şirk ve isyândan sakınanlardan olurdum” diye mazeretler öne sürmesin.

58. Yahut o azâbı gördüğünde: “Âh, keşke bana bir fırsat daha verilse de dünyaya dönüp iyilik yapanlardan olsam!” şeklinde boş temennîlerde bulunmasın.

59. Allah şöyle buyurur: “Hayır! Gerçekleri açıklayan âyetlerim sana gelmişti, fakat sen onları yalanladın, onları kabul etmeyi kibrine yediremedin ve kâfirlerden oldun!”

Bu ilâhî beyânlar, insanın yaptıklarından sorumlu olduğunu gösterir. Demek ki, onların bu duruma düşmeleri, Allah’ın kendilerine hidâyet etmemesi değildir. Bilakis Allah onlara doğru yolu göstermek için âyetler indirmiş; fakat onlar kibirlerinden dolayı bu âyetleri yalanlayarak böyle hazin bir âkıbete uğramışlardır.

Dünyada yapılan iyi veya kötü amellerin mahşer yerine yansımasına gelince:

Takvâ Sahipleri Kurtulacak

وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذ۪ينَ كَذَبُوا عَلَى اللّٰهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌۜ اَلَيْسَ
ف۪ي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّر۪ينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّي اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اتَّقَوْا
بِمَفَازَتِهِمْۘ لَا يَمَسُّهُمُ السُّٓوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾

60. Sen, Allah adına yalan uyduranların kıyâmet günü yüzlerinin kapkara kesildiğini görürsün. Büyüklük taslayanlar için cehennemde yer mi yok!

61. O gün Allah, gönülleri Rablerinin saygısıyla dopdolu olup O'na karşı gelmekten sakınanları üstün gayret ve başarılarından dolayı kurtuluşa erdirecek. Artık onlara hiçbir fenâlık dokunmayacak; hiçbir şeye de üzülmeyecekler.

Sonuç itibariyle:

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍۘ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَك۪يلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَال۪يدُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾

62. Allah her şeyin yaratıcısıdır. O her şey üzerinde görüp gözetici ve mutlak tasarruf sahibidir.

63. Göklerin ve yerin anahtarları O'nun katındadır. Allah'ın âyetlerini inkâr edenlere gelince, işte onlar hüsrâna uğrayanların tâ kendileridir.

Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden اَلْوَك۪يلُ (Vekîl), "kulun kendisine dayanıp güvendiği, umduğuna erişip korktuğundan emin olabilmek için yardımına bel bağladığı yüce varlık" anlamına gelir. Bu âyette ise, "bütün varlıkları tek başına kudret elinde bulunduran, hiçbir ortağı olmaksızın onları idâre eden, koruyup gözeten, her şey üzerinde mutlak tasarruf sahibi" mânasında kullanılmıştır.

Bilinmelidir ki, Allah Teâlâ'nın bu kâinatta cârî olan iki kanunu veya kanunlar mecmuası vardır. Bunlardan biri, O'nun kudret ve irade sıfatlarından gelen, bütün eşya ve hâdiselerin yaratılışı, idâresi ve tasarrufuyla ilgili olup fennî-aklî ilimlerin konusu olan kanunlardır. Diğeri ise dindir. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de her iki grup kanundan da "âyet", "Allah'ın âyeti, âyetleri" diye bahseder ve bu kanunlardan her ikisi de kullardan kendilerine uymalarını; neyi gerektiriyorsa onu yapmalarını ve neyi yasaklıyorsa ondan kaçınmalarını ister. Bu kanunlar birbirini tamamıyla destekler ve aralarında en küçük bir çelişki

yoktur. Bunlar ruhla beden, etle kemik gibidir. Birbirlerinden ayrı düşünülmeleri de mümkün değildir. Buna göre dinî kanunlara itaat etmenin veya karşı gelmenin karşılığı kısmen dünyada, büyük ölçüde ise âhirette görülür. Buna karşılık şeriat-i tekvîniyye ve şeriat-i fıtriye denilen diğer kanunlara uymanın veya uymamanın karşılığı ise büyük ölçüde dünyada, dinî sorumlulukla alakalı olduğu nispette de âhirette görülür. (bk. Ünal, *Meâl,* s. 1013)

O halde:

قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَأْمُرُونّ۪ٓي اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ اُو۫حِيَ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكَۚ لَئِنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿٦٦﴾

64. Rasûlüm! De ki: "Ey câhiller! Gerçek bu iken, benim Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi istiyorsunuz?"

65. Sana da senden öncekilere de şu gerçek vahyedildi: "Eğer Allah'a ortak koşarsan bütün amellerin kesinlikle boşa gider ve elbette ziyana uğrayanlardan olursun!"

66. Öyleyse, yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol!

Allah'a lâyıkıyla kul olmamanın sebebi ise, Allah'ı gerektiği şekilde tanıyamamaktır:

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِه۪ۗ وَالْاَرْضُ جَم۪يعاً قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَم۪ينِه۪ۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

67. Onlar Allah'ı, kudret ve azametine yaraşır bir şekilde tanıyamadılar. Oysa kıyâmet günü yeryüzü bütünüyle O'nun avucunda ezilip un ufak olacak, gökler de yine O'nun elinde dürülmüş bir hâle gelecektir. Bu üstün sıfatların sahibi olan Allah, onların koştukları ortaklardan çok uzak, çok yücedir.

Bir gün yahudi hahamlarından bir âlim, Nebiyy-i Muhterem (s.a.v.)'in yanına geldi ve şunları söyledi:

"- Yâ Muhammed (s.a.v.)! Biz kitaplarımızda Cenâb-ı Hakk'ın şöyle anlattığını görüyoruz: «Allah gökleri bir parmağında, yer tabakalarını bir parmağında, ağaçları bir parmağında, suları ve toprakları bir parmağında, diğer varlıkları da bir başka parmağında tutarak: Bütün kâinatın hâkimi benim, der.»"

Bu sözler üzerine Rasûlullah (s.a.v.), hahamın söylediği şeyleri doğrulayarak azı dişleri görününceye kadar güldü, sonra da **"Onlar Allah'ı, kudret ve**

azametine yaraşır bir şekilde tanıyamadılar” (Zümer 39/67) âyetini okudu. (Buhârî, Tefsir 39/2; Müslim, Kıyâmet 19)

Rasûlullah (s.a.v.), yine bir gün hutbede bu âyeti okumuş ve şöyle buyurmuştur: *“Allah Teâlâ gökleri ve yıldızları küçük bir çocuğun topu elinde çevirdiği gibi çevirir ve o gün öyle buyurur: «Ben bir tek ilâhım, hükümdarım, cebbârım! Büyüklük yalnız bana aittir! Nerede dünya hükündarları? Nerede dünyadaki zorbalar, mütekebbirler?»”*

Hadisi nakleden sahâbî diyor ki: “Peygamberimiz (s.a.v.) bunları söylerken öyle titremeye başladı ki, biz minberin yıkılacağını sanarak korktuk.” (Buhârî, Tefsir 39/3; Müslim, Munafikîn 24; İbn Mâce, Mukaddime 13)

Peki, göklerin ve yerin Allah’ın kudret elinde dürüleceği o dehşetli kıyâmet nasıl kopacak ve o gün insanların hâli nice olacak:

Cennete ve Cehenneme Sevkiyat

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا
مَنْ شَاءَ اللّٰهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرٰى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾

68. O gün sûra üflenir; Allah’ın dilediklerinden başka göklerde ve yerde kim varsa kıyâmetin dehşetinden çarpılıp cansız yere serilir. Sonra sûra bir daha üflenir; bir de bakarsın ki, bütün ölüler dirilip kabirlerinde ayağa kalkmış, merak ve endişe içinde etraflarına bakınıp duruyorlar.

İstisnâ tutulanların, Cebrâil, Mîkâil ve Azrail gibi büyük melekler, arşı taşıyan melekler, cennet ve cehennem melekleri olduğu belirtilir. (bk. Kurtubî, *el-Câmi‘*, XV, 280)

Ebû Hureyre (r.a.)’den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: *“Sûra iki üfleme arasında kırk vardır.”*

Ashâb-ı kirâm Ebû Hureyre’ye, “ Kırk gün mü?” diye sordular. “Bir şey diyemem” dedi. “Kırk yıl mı?” diye sordular. “Bir şey diyemem” dedi. “Kırk ay mı?” diye sordular. “Bir şey diyemem” dedi. Sonra Allah Rasûlü (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu söyledi:

“Kuyruk sokumu (acbü’z-zeneb) dı ında insanın bütün bedeni çürüyüp yok olur. Yeniden yaratma i i bundan ba lar. Sonra Allah Teâlâ gökten bir hayat suyu indirir ve bu sayede ölüler bitkiler gibi yeniden canlanır.” (Buhârî, Tefsir 39/3; Müslim, Fiten 141)

Gelen âyetlerde mahşerde olacak işler haber verilir:

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ
وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ
كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾

69. Yeryüzü Rabbinin nûruyla aydınlanır. Kitap ortaya konur. Peygamberler ve şâhitler getirilir. İnsanların arasında hak ve adâletle hüküm verilir. Kimseye zerre kadar haksızlık yapılmaz.

70. Herkese yaptığının karşılığı tastamam ödenir. Zâten Allah, onların yaptıklarını pek iyi bilmektedir.

Buna göre:

• Kıyâmette yıkılıp dağlarıyla, her şeyiyle un ufak edilen ve farklı bir mâhiyette

mahşer için tanzim edilen yeryüzü (bk. İbrâhim 14/48) Rabbinin nûruyla aydınlanır. Bu nûr, artık dünyadaki ay ve güneş nûru değildir. Cenâb-ı Hak o güne mahsus bir nûr yaratacak ve bu nûr yeryüzünü aydınlatacaktır. Ancak pek çok müfessir, “Rabbinin nûru” ifadesini “Allah’ın adâleti” olarak tefsir eder. Yani o gün yer, Allah’ın adâleti, kullarının arasında hakkiyle hüküm vermesiyle aydınlanacaktır. Çünkü zulüm karanlık, adâlet ise nûrdur.

• Kitap ortaya konacaktır. Bu her kul için ayrı ayrı yazılmış, dünya hayatında yaptığı küçük büyük her şeyin içinde harfiyen kayıtlı olduğu, hiçbir şeyin atlanmadığı amel defteridir. (bk. Kehf 18/49) Bu kitap, âdil bir yargılama için yazılı belgedir.

• O gün sadece yazılı belge ile yetinilmez şâhit olarak peygamberler ve şâhitlik yapacak diğer insanlar, belki peygamberlerin tebliğ vazîfelerini devam ettiren âlimler getirilir. Onlar da yargılama sırasında hazır bulundurulur. Onlara, her kişinin yaptığı işlerin Allah’ın gönderdiği ve tebliğ ettikleri dine uygun olup olmadığı sorulur.

• Tutulan yazılı belgeler ve şâhitlerin tanıklığı ile kullar hakkında tam bir hakkaniyet ve adâletle hüküm verilir. Kimseye kıl payı haksızlık yapılmaz. İyi ya da kötü kim ne yaptıysa karşılığı tam tamına ödenir. Zâten Allah, insanların yaptığı her şeyi çok iyi bilmektedir. Bütün bu delil, belge ve şâhitlerin getirilmesi, herkesin o ilâhî mahkemede zerre kadar bir haksızlığın yapılmadığına kâni olması içindir.

Şimdi de mahkemenin sonucu olarak cennet ve cehenneme gidecek insanların hallerinden birer manzara arz edilir. Önce cehennemliklerin hâli nazarlara sunulur:

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا اِلٰى جَهَنَّمَ زُمَرًاۜ حَتّٰى اِذَا جَٓاؤُ۫هَا فُتِحَتْ
اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَٓا اَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ
رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَاۜ قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ
الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾ قِيلَ ادْخُلُٓوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ
فِيهَاۚ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾

71. İnkâr edenler bölük bölük cehenneme sürülecek. Oraya vardıklarında cehenemin kapıları açılacak ve oradaki vazîfeli bekçiler onlara soracak: “İçinizden size Rabbinizin âyetlerini okuyan ve içinde bulunduğunuz şu günle mutlaka karşılaşacağınız gerçeğiyle sizi uyaran peygamberler

gelmedi mi?" Onlar da: "Evet, geldi" diye karşılık verecekler, "fakat, ne çare ki, biz kâfirler hakkındaki azap kararı artık kesinleşmiş bulunmaktadır."

72. Onlara: "İçinde ebediyen kalmak üzere girin cehennem kapılarından!" denilecek. Büyüklük taslayıp, iman etmeyi kibrine yediremeyenlerin barınağı ne kötüdür!

Hicr sûresinde **"Cehennemin yedi kapısı vardır. O azgınlardan kimin hangi kapıdan gireceği belirlenmiştir"** (Hicr 15/44) buyrulur. Buna göre mahşer yerinde hesapları görülen kâfirler, kendilerine ayrılan kapıdan cehenneme girmek üzere oraya doğru sürüklenirler. Kendi arzularıyla değil, zincirlere vurularak son derece güçlü kuvvetli zebanilerin zorlamasıyla götürülürler.

Cennetliklere gelince:

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ ۖ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾

73. Kalpleri Allah saygısıyla dopdolu olup Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da bölük bölük cennete sevk edilecekler. Oraya geldiklerinde cennetin kapıları açılacak ve cennetin bekçileri: "Selâm olsun size! Ne mutlu size! Tertemiz geldiniz! Haydi, ebediyen kalmak üzere girin cennete!" diye buyur edecekler.

74. Onlar ise şöyle diyecekler: "Bize verdiği sözü yerine getiren ve cennette istediğimiz yerde oturmak üzere bizi bu ebediyet yurduna vâris kılan Allah'a hamdolsun! Sâlih ameller işleyenlerin mükâfatı ne güzel!" diyecekler.

Cehennemin yedi kapısı olduğu gibi, cennetin de Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in beyanıyla sekiz kapısı ve pek çok dereceleri vardır. Mü'minler, dünyadaki iman, amel, takvâ ve ihlaslarına göre gruplara ayrılacak ve her grup hak ettiği kapıdan kendisine hazırlanan cennete girecektir. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Allah yolunda çift sadaka veren yani devamlı iyilik ve ihsânda bulunan kimse, cennetin çe itli kapılarından: «Ey Allah'ın sevgili kulu! Burada hayır ve bereket vardır» diye çağırılır. Sürekli namaz kılanlar namaz kapısından, mücâhidler cihâd kapısından, oruçlular Reyyân kapısından, sadaka vermeyi sevenler de sadaka kapısından dâvet

edilirler."

Bunun üzerine Hz. Ebûbekir:

"–Anam babam sana fedâ olsun ey Allah'ın Rasûlü! Gerçi bu kapıların birinden çağrılan kimsenin diğer kapılardan çağırılmaya ihtiyâcı yoktur ama, bu kapıların hepsinden çağrılacak kimseler de var mıdır?" diye sordu. Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

"–Evet, vardır. Senin de o bahtiyarlardan olacağını ümîd ederim" buyurdu. (Buhârî, Savm 4; Müslim, Zekât 85, 86)

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Cennete ilk girecek kimselerin yüzleri, dolunay gibi parlak olacak. Onların ardından gireceklerin yüzleri, gökyüzündeki en parlak yıldız gibi aydınlık olacak. Orada insanlar ne küçük ne büyük abdest bozarlar ve ne de tükürüp sümkürürler. Onların tarakları altındandır. Kokuları mis gibidir. Buhurdanlıklarında tüten ho koku, cennetin ho kokulu ağacındandır. E leri hûrilerdir. Cennetliklerin hepsi de babaları Âdem'in eklinde yaratılmı olup boyları altmı ar ındır." (Buhârî, Bed'ü'l-halk 8; Müslim, Cennet 15)

Yine Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in bildirdiğine göre, cennet ehli cennete girdikten sonra, bir nidâ edici onlara şöyle seslenecek:

"Artık sonsuz bir hayatınız var, asla ölmeyeceksiniz. Hep sağlıklı olacaksınız, artık hastalanmayacaksınız. Sonsuz bir gençliğiniz var, asla ya lanmayacaksınız. Hep sefâ süreceksiniz, asla üzülmeyeceksiniz." (Müslim, Cennet 22)

Cennetlerde ebedî mutluluğa erişen mü'minlerin gönülleri mesteden güzel hallerini tamamlayıcı bir manzara olarak o gün meleklerin tesbih ve hamdleri dile getirilerek şöyle buyruluyor:

وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَآفِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

75. O gün melekleri de görürsün; arşın etrafını kuşatmış, Rablerini överek tesbih ediyorlar. Böylece tüm insanlar hesaba çekilecek, aralarında adâletle hükmedilecek ve "Sonsuz hamd ü senâlar olsun Âlemlerin Rabbi Allah'a!" denilecek.

Bahsedilen hamdin, melekler, cennete giren mü'minler, hatta canlı ve cansız tüm varlıklar tarafından yapılma ihtimali de vardır. Çünkü "diyen kişi" meçhul bırakılmak sûretiyle bu mânaya ışık tutulmuştur.

Kıyâmet, âhiret ahvali, cennetlik ve cehennemliklerin durumları ile son bulan Zümer sûresinden sonra, yine aynı konulara temas edip bazı ayrıntılar verecek olan Mü'min sûresi gelecektir:

40- MÜ’MİN SÛRESİ

سُورَةُ الْمُؤْمِنِ

40. MÜ'MİN SÛRESİ

Mü'min sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 85 âyettir. İsmini, 28-45. âyetlerde kıssası anlatılan ve kendisinden "mü'min adam" diye bahsedilen Firavun âilesinden Hz. Mûsâ'ya inanan bir kimseden alır. Sûrenin bir ismi de اَلْغَافِرُ (Ğâfir)dir. Bu ismini ise 3. âyette geçen ve Allah Teâlâ'nın "bağışlayıcı" mânasına gelen Ğâfir güzel isminden alır. Resmî tertibe göre 40, iniş sırasına göre 60. sûredir.

Konusu

Sûrenin, müşriklerin müslümanlara işkencelerinin iyice arttığı ve artık Rasûlullah (s.a.v.)'i öldürme planları yaptıkları bir dönemde indiği anlaşılmaktadır. Çünkü verilen misâller hep bu istikâmettedir. Daha önce geçen inkârcılar da peygamberlerini öldürmek istemişlerdi, fakat Allah, peygamberlerini onların elinden kurtarmış ve kendilerini helâk etmişti. Firavun Mûsâ (a.s.)'ı öldürmek istedi, Firavun'u suda boğmak suretiyle onu da kurtardı. Sûrede uzunca kıssası anlatılan "mü'min adam" ise, Hz. Mûsâ'nın öldürülmesine karşı çıkan ve onu savunan bir mücâhittir. O, hak-bâtıl mücâdelesinde hakkın üstün gelmesi için gerçekten çok akıllı ve dengeli bir tebliğ siyâseti güden kâmil bir mü'min modeli olarak takdim edilir. Aynı tavrı Mekke'de müşriklere karşı Hz. Ebûbekir'in sergilediği görülür. Sûrede bu esas konuya binâen Rasûlullah (s.a.v.)'in zafere erişeceği ve müşriklerin mağlup olacağı haber verilir. Allah'ın sonsuz kudret ve azametinin bir kısım kevnî delilleri sergilenir. Neticede Peygamber (s.a.v.)'in dâvetini reddedip Allah ve âhiretin varlığını kabul etmeyenlerin hazin âkıbet ve pişmanlıklarından söz edilir.

Fazileti

Bu sûrenin de dâhil olduğu "Hâ. Mîm"le başlayan yedi sûreye حَوَامِيم (Havâmîm) yani "Hâmîmler" denir. Bu sûrelerin okunmasını teşvik eden bazı hadisler ve sahâbe sözleri nakledilir. Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Mü'min sûresinin ilk üç âyeti ile Bakara sûresinin 255. âyeti olan Âyete'l-Kürsî'yi sabah akşam okuyan bir kimsenin bu sâyede muhafaza olacağını haber vermektedir. (Tirmizî, Sevâbu'l-Kur'an 21)

Dönüş Allah'adır

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْعَل۪يمِۙ ﴿٢﴾ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ
التَّوْبِ شَد۪يدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِۜ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ اِلَيْهِ الْمَص۪يرُ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Hâ. Mîm.

2. Bu kitap, kudreti dâimâ üstün gelen ve her şeyi hakkiyle bilen Allah tarafından parça parça indirilmektedir.

3. O Allah, günahları bağışlayan, tevbeleri kabul eden, cezalandırması şiddetli, bununla birlikte lutuf ve ihsânı çok geniş olandır. O'ndan başka ilâh yoktur. Dönüş yalnız O'nadır.

Kur'an'ın inişiyle de alakalı olarak şu altı sıfat-ı celîleye yer verilir: اَلْعَز۪يزُ (Azîz): Karşı gelinmesi ve mağlup edilmesi mümkün olmayan nihâyetsiz bir güç ve kuvvet sahibi. اَلْعَل۪يمُ (Alîm): Her şeyi hakkiyle bilen. غَافِرُ الذَّنْبِ (Ğâfiru'z-zenb): Günahları bağışlayan. قَابِلُ التَّوْبِ (Kãbilu't-tevb): Tevbeleri kabul eden. شَد۪يدُ الْعِقَابِ (Şedîdu'l-'ikãb): Azabı çok şiddetli olan. ذُو الطَّوْلِ (Zü't-tavl): Lutfu, nimeti, ihsân ve ikramı bol ve geniş olan.

Kur'ân-ı Kerîm, bu güzel isim ve sıfatlarıyla Yüce Rabbimizi tanıtarak insanları Allah'ın bağışlamasına koşmaya, günahları terk edip tevbeye sarılmaya teşvik eder. Diğer taraftan şiddetli azabıyla korkutarak buna sebep olacak fiil ve davranışlardan uzak durmayı emreder.

Bu âyet-i kerîmelerin gerçekten böyle bir tesire sahip olduğunu gösteren yaşanmış bir hâdiseyi Yezid b. Esamm şöyle anlatır:

Şam ehlinden güçlü kuvvetli, nüfuz sahibi bir kimse vardı. Zaman zaman Hz. Ömer'in yanına gelirdi. Bir ara Ömer (r.a.) onu göremez oldu. Çevresindekilere:

"–Falan zât ne yapıyor, artık görünmez oldu?" dedi.

"–Ey mü'minlerin emiri! O kendisini içkiye verdi" dediler.

Hz. Ömer, kâtibini çağırarak:

"–Yaz! Ömer b. Hattâb'dan falan kimseye. Selâm sana! «**Kendisinden başka ilâh olmayan, günahları bağışlayan, tevbeleri kabul eden, azâbı çetin ve ihsânı bol olan Allah'a hamd ederim. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur,**

dönüş ancak O'nadır.»" (Mü'min 40/3)

Ömer (r.a.) mektubu yazdırdıktan sonra arkadaşlarına dönerek:

"–Allah'a yönelmesi ve Allah'ın tevbesini kabul buyurması için kardeşinize dua ediniz" dedi. O zât, Hz. Ömer'in mektubunu alınca; **"Allah günahları bağışlayan, tevbeleri kabul eden, azâbı çetin olandır"** (Mü'min 40/3) cümlesini tekrar tekrar okudu ve:

"–Allah beni hem azabıyla korkutmuş, hem de günahlarımı affedeceğini va'detmiş" diyerek ağladı. Daha sonra da güzelce tevbe etti. Ömer (r.a.) o zâtın tevbe ettiğini haber alınca:

"–Bir kardeşinizin yoldan çıktığını, günaha saplandığını gördüğünüzde, onu doğru yola getirmeye ve Allah'ın affına güvenmesini sağlamaya çalışın. Tevbe nasip etmesi için Allah'a yalvarın. Kendisine beddua ederek aleyhinde şeytana yardımcı olmayın" dedi. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XV, 291)

Bununla birlikte insanlar arasında Allah'ın âyetlerine karşı çıkacak ve bunlarla mücâdele edecek aptallar olacaktır:

مَا يُجَادِلُ فٖٓى اٰيَاتِ اللّٰهِ اِلَّا الَّذٖينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِى
الْبِلَادِ ﴿٤﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْاَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ
وَهَمَّتْ كُلُّ اُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَاْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ
الْحَقَّ فَاَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ
رَبِّكَ عَلَى الَّذٖينَ كَفَرُوا اَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾

4. Kâfirlerden başkası Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaya girişmez. Öyleyse onların sırf nefsânî arzularla diyar diyar dolaşması seni aldatmasın!

5. Bunlardan önce Nûh kavmi ve onların ardından da nice topluluklar peygamberleri yalanladılar. Her topluluk kendi peygamberini yakalayıp cezalandırmaya kalktı ve hakkı ortadan kaldırmak için bâtıla sarılarak mücâdele etti. Ben de onları kıskıvrak yakalayıverdim. Benim azabım nasılmış, gördüler. Ey kâfirler siz de göreceksiniz!

6. Neticede, Rabbinin inkâr edenler hakkındaki: "Onlar ateşin yârân ve yoldaşlarıdır" sözü gerçekleşmiş olacak.

Allah'ın âyetleri hakkında mücâdele etmek, yersiz ve mânasız itirazlarla onlar hakkında tartışmak ve onları başkalarını şüpheye düşürecek şekilde tevile kalkışmak küfürdür. Böyle yapanlar, ancak inkâr edenlerdir. Kâfirlerin bu

inatkarâne mücâdeleleri karşısında, Kur'ân-ı Kerîm'in hakîkatlerini açıklamak, müşkillerini gidermek, müteşâbihlerini aydınlatmak, inkârcıların aleyhteki itirazlarını cevaplandırmak ve böylece mü'minin ilim, irfan, ahlâk ve âdâbına yaraşır bir şekilde mücâdele etmek en büyük bir cihattır. Mü'minler bu cihattan geri durmamalıdırlar. Allah bu hususta onlara yardımcı olacaktır.

Mü'minlerin Allah katındaki dereceleri o kadar yücedir ki:

Melekler Mü'minlere İstiğfâr Ediyor

اَلَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ
بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ اٰمَنُواۚ رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا
فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾

7. Arşı taşıyan ve onun etrafında bulunan melekler, Rablerini överek tesbih eder, O'na inanır ve mü'minlerin bağışlanmaları için şöyle dua ederler: "Rabbimiz! Senin ilmin ve rahmetin her şeyi kuşatmıştır. O halde tevbe edip sana yönelen ve senin yoluna uyanları bağışla ve onları kızgın alevli cehennem azabından koru!"

Arşı taşıyan meleklere "hamele-i arş" denilip bunların sayıları dörttür. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 256) Kıyâmet gününde ise bunların sayıları sekiz olacaktır. (Hâkka 69/17) Arşın korunma ve tedbirine memur olduklarından bu isim kendilerine mecâzen verilmiştir. Arşın etrafında bulunanlar ise arşı tavaf eden meleklerdir. (bk. Zümer 39/75)

Meleklerin mü'minlere istiğfarından maksat; onlara şefaat etmeleri, onları tevbeye yönlendirmeleri ve onlara bağışlanmayı gerektiren amelleri ilham etmeleridir. Burada meleklerin insanların günahlarını bildiklerine bir işaret; cinsler farklı olsa da imanda ortaklığın nasihat ve şefkati gerekli kıldığına bir tenbih vardır. Zira iman, meleklerle mü'minler arasında en kuvvetli ve en mükemmel bir bağ teşkil etmektedir. (Bursevî, *Ruhu'l Beyân*, VIII, 157)

Konuyla ilgili hadislerden anlaşıldığına göre, melekler hem mü'minler için dua ediyor hem de bir mü'minin, yanında olmayan mü'min kardeşi için duasına da âmin diyorlar. (bk. Müslim, Zikir 86-88)

Allah Teâlâ'ya dua ederken uyulması gereken adapla ilgili olarak âyette çok güzel bir usul tâlimi vardır:

Duada önce Allah'a hamd ve senâda bulunulur, sonra talepler dile getirilir. Melekler de mü'minler için bağışlanma isterken önce Cenâb-ı Hakk'ı övgüyle söze başlayarak "Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır" der, sonra dualarını yaparlar. Peygamberler de dualarında hep aynı usulu tâkip etmişlerdir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXVII, 32)

Meleklerin sadece tevbe eden, nefsânî arzuların peşinden gitmeyi bırakıp samimi ve temiz bir niyetle Hak yoluna uyan kimseler için istiğfar ettikleri anlaşılmaktadır. Çünkü onlar, Allah'a ortak koşan, tevbe etmeyip şirkte ısrar

edenlerin bağışlanmayacağını bilirler. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* XXIV, 91)

Melekler dualarına şöyle devam ediyorlar:

رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّت۪ي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَٓائِهِمْ
وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْۜ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُۙ ﴿٨﴾

8. "Rabbimiz! Hem onları, hem de onların babalarından, eşlerinden ve nesillerinden sâlih olanları, kendilerine va'dettiğin sonsuz nimet ve ebedî mutluluk yeri olan Adn cennetlerine yerleştir. Şüphesiz sen kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olansın."

Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"İman edenleri ve onların nesillerinden makbul bir iman ile kendilerinin izlerini tâkip edenleri cennette birbirlerine kavuşturacak, bu kavuşturma sebebiyle kimsenin sevabından da bir şeyi eksiltmeyeceğiz..."** (T¯ur 52/21) Âyet şu mânaya gelmektedir: "Gözleri aydın olsun diye hepsinin derecesini eşitleriz. Derecesi aşağı olanla müsavi olsun diye derecesi yüksek olanın derecesini alçaltmayız. Aksine katımızdan bir nimet ve lutuf olarak bir çok amellerini eşitleyerek amel bakımından eksik olanın derecesini yükseltiriz." (İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'an,* IV, 72, 241)

Saîd b. Cübeyr (r.h.), "Mü'min cennete girdiği zaman babasının, oğlunun ve kardeşinin nerde olduğunu soracak, ona, «Amelleri bakımından onlar senin derecene ulaşamadı» denilecek. Mü'min kul: «Ben hem kendim hem de onlar için amelde bulunmuştum» diyecek de onlar onun derecesine kavuşturulacak" deyip sonra bu âyeti okumuştur. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXIV, 57)

Melekler son olarak Allah Teâlâ'dan mü'minleri dünya ve âhirette bütün kötülüklerden korumasını isterler:

وَقِهِمُ السَّيِّـَٔاتِۜ وَمَنْ تَقِ السَّيِّـَٔاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُۜ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿٩﴾

9. "Sen, onları dünyada her türlü bâtıl inanç ve günahlardan koruyacağın gibi âhirette de her türlü dehşet ve zorluklardan koru. Sen o gün kimi dehşet ve zorluklardan korursan elbette ona rahmetinle muâmele etmişsin demektir. İşte en büyük başarı ve kurtuluş budur."

Âyette yer alan اَلسَّيِّـَٔاتُ (seyyiât) kelimesine üç mâna vermek ve üçünü de kastetmek mümkündür:

- Dünyada yanlış itikat, kötü ahlâk ve amel,
- Sapıklık ve kötü amellerin âhiretteki cezası,
- Dünyadaki, berzah âlemindeki ve kıyâmet günündeki her türlü âfet, musîbet,

eziyet ve zorluklar.

İşte, bütün bu kötülüklerden korunanlar Allah Teâlâ'nın rahmetine ereceklerdir. İnkâr ve nankörlük yolunu tutanları da pek kötü bir sonuç beklemektedir:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللّٰهِ اَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ إِذْ
تُدْعَوْنَ إِلَى الْاِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا
اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ ﴿١١﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّهُ
الْكَبِيرِ ﴿١٢﴾ إِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَاِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلّٰهِ الْعَلِيِّ

10. İnkâra saplanıp kâfir olarak ölenlere, cehennemde azap içinde birbirlerine lânetler yağdırırken şöyle seslenilecek: "Allah'ın size olan gazabı, sizin kendinize ve birbirinize duyduğunuz öfkeden çok daha şiddetlidir. Zira siz vaktiyle imana çağrılıyor, fakat bile bile gerçeği inkâr ediyordunuz."

11. Onlar ise: "Rabbimiz! Bizi iki kez öldürdün, iki kez de dirilttin. Şimdi günahlarımızı itiraf ediyoruz. Acaba bize buradan çıkıp kurtulmaya bir yol yok mu?" diyecekler.

12. Onlara şöyle karşılık verilecek: "Bunun sebebi şudur: Tek olan Allah'a imana ve ibâdete çağrıldığınızda O'nun birliğini inkâr ediyordunuz. O'na ortak koşulduğunda ise buna inanıyordunuz. Artık hakkınızdaki karar, çok yüce ve çok büyük olan Allah'a aittir!"

11. âyette bahsedilen iki ölüm ve iki hayatın ne olduğunu şu âyet-i kerîme açıklığa kavuşturur:

"Ey kâfirler! Allah'ı nasıl inkâr edebiliyorsunuz ki, ölü idiniz de sizi O diriltti. Sonra sizi öldürecek, sonra tekrar diriltecek, sonra da O'na döndürüleceksiniz." (Bakara 2/28)

Buna göre birinci ölüm, henüz insan yaratılmadan önceki yokluk dönemidir. Birinci hayat, Allah Teâlâ'nın insanı yaratıp ona ruh üfleyerek dünyaya getirmesidir. İkinci ölüm, dünyada ecelini tamamlayıp ruhunu teslim ederek öte âleme göçmesidir. İkinci hayat ise kıyâmet günü İsrâfil'in sûra üfürmesiyle yeniden diriliştir. Kâfirler ilk üç safhayı, onları apaçık müşâhede edebildikleri için inkâr edemezlerdi. Ancak son safhayı görmedikleri ve sadece Peygamber (s.a.v.) haber verdiği için inkâr ediyorlardı. Fakat kıyâmet günü dördüncü safhayı da müşâhede edecek ve "Evet, bize bunun hakkında daha önce haber verilmişti" diyerek kabul edeceklerdir.

Öyleyse ey insanlar, bu kaçınılmaz son gelip çatmadan önce şu Kur'ânî ikazlara kulak verin:

O Büyük Buluşma Günü

هُوَ الَّذٖى يُرٖيكُمْ اٰيَاتِهٖ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا ۜ وَمَا يَتَذَكَّرُ
اِلَّا مَنْ يُنٖيبُ ﴿١٣﴾ فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصٖينَ لَهُ الدّٖينَ وَلَوْ كَرِهَ
الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾ رَفٖيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ ۚ يُلْقِى الرُّوحَ مِنْ اَمْرِهٖ
عَلٰى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهٖ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ۙ ﴿١٥﴾

13. O Allah ki, size kudret ve azametine dâir delillerini göstermekte ve sizin için gökten rızık indirmektedir. Fakat ancak gönülden Allah'a yönelen kimse, bunlar üzerinde düşünüp öğüt alır.

14. Öyleyse ey mü'minler, kâfirlerin hoşuna gitmese de her türlü şirk ve gösterişten uzak durup ibâdet ve taati yalnızca Allah'a has kılarak O'na yalvarın!

15. Dereceleri yükselten ve arşın sahibi olan Allah, o büyük buluşma gününün dehşeti ile korkutmak üzere kendi emrinden olan vahyi kullarından dilediğine indirir.

Cenâb-ı Hakk'ın sıfatı olarak beyân edilen رَفٖيعُ الدَّرَجَاتِ (Rafî'u'd-deracât) tâbirindeki "rafî" kelimesi hem "yüksek" hem de "yükselten" mânasına gelir. Buna göre âyete iki farklı mâna verilebilir:

• "Allah'ın dereceleri yüksektir": Allah, kendisinin kudret, azamet ve yüceliğini gösteren sayılamayacak derecede üstün sıfatlara sahiptir. Bu sebeple dua ve ibâdete de ancak O lâyıktır. Allah'ı bir kenara bırakarak asla O'nun derecesine ulaşması düşünülemeyecek varlıkları tanrı yerine koyup onlara tapmak doğru olamaz.

• "Allah, dereceleri yükseltendir": Meleklerin, peygamberlerin, sevdiği ve himâyesine aldığı diğer kullarının derecesini yükselten O'dur. Şu halde ister maddî ister mânevî sahada terakki ve gelişmenin ancak O'nun lutf u inâyetiyle mümkün olacağına işaret edilir.

15. âyette geçen اَلرُّوحُ (ruh)tan maksat, vahiy ve nübüvvettir. Bedenler, kendilerine üfürülen ruhla hayat bulduğu gibi, kalpler de ancak vahiy ruhuyla mânen hayat bulur, dirilirler. Bu sebeple **"İşte biz böylece sana emrimizle ölü kalplere hayat bahşeden bu Kur'an'ı vahyettik"** (Şûrâ 42/52) âyetiyle Kur'ân-ı Kerîm'in bir isminin "ruh" olduğu haber verilir. Allah Teâlâ vahiy ve nübüvvet ruhunu dilediği kuluna ihsân eder, dilediği kulunu peygamberlikle şereflendirir.

Bu hususta hiç kimseye seçme ve itiraz hakkı verilmemiştir. Vahiy ve nübüvvetin asıl maksadı ise insanları o büyük buluşma günüyle korkutmaktır.

Kıyâmet günü öyle bir gündür ki:

يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ط لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ط
لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾ اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ط لَا
ظُلْمَ الْيَوْمَ ط اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾

16. O gün bütün insanlar kabirlerinden çıkıp Allah'ın huzuruna varacak. Onlarla ilgili hiçbir şey Allah'a gizli kalmayacak. Allah: "Bu gün mutlak mülkiyet ve hâkimiyet kimindir?" diye soracak. Kimse cevap veremeyecek de yine kendisi: "Tek olan, her şeyi kudretine boyun eğdiren Allah'ın!" buyuracak.

17. O gün herkese dünyada ne kazandıysa onun karşılığı verilecektir. O gün kimseye haksızlık yapılmayacaktır. Şüphesiz Allah, hesâbı pek çabuk görendir.

Âyette işaret edilen haksızlık ve adâletsizlik farklı şekillerde olabilir: Bir kimse hak ettiği mükâfatı alamaz. Bir kimse hak ettiği mükâfatı tam olarak alamaz. Kişi haketmediği halde haksız yere cezalandırılır. Kişi cezayı hakettiği halde ceza görmekten kurtulur. Bir kimseye hakettiği cezadan daha azı verilir. Zulmeden beraat ederken, mazlum öylece bakakalır. Kişinin günahı bir başkasına yüklenir...

İşte Allah Teâlâ âhiret mahkemesinde bu tür adâletsizlikler yapılmayacağını ve herkesin yaptıklarının tam karşılığını alacağını haber vermektedir. O'nun hesâba çekmesi de çok süratlidir. Her şey tam olarak ilmi dâhilinde olduğu için düşünmeye veya saymaya ihtiyacı yoktur. Birisiyle meşgulüm diye diğerini ihmal etmez. Aynı anda hepsine rızık verdiği gibi, hepsini de aynı anda hesâba çeker. O halde:

وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ط مَا لِلظَّالِمِينَ
مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ط ﴿١٨﴾

18. Rasûlüm! Onları yaklaşan o kıyâmet günüyle korkut! O vakit insanlar kederlerini dehşet içinde yutkunurlarken yürekler gırtlaklara dayanır. Artık zâlimler için ne sıcak bir dost bulunur, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi.

يَوْمُ الْاٰزِفَةِ (yevmü'l-âzife), "yaklaşan gün" demektir. Maksat kıyâmet günüdür. **"Yaklaşan kıyâmet iyice yaklaştı"** (Necm 53/57) âyeti de bunun bir benzeridir. Buna göre kıyâmete اَلْاٰزِفَةُ (âzife) denmesi yakınlığından dolayıdır. Kâfirler ne kadar uzak görürse görsün "her gelecek yakın"dır. Bu sebeple bir başka âyette âhiret için "yarın" ifadesi kullanılmaktadır. (bk. Haşr 59/18)

İmansızlar farkında olmasa da:

يَعْلَمُ خَٓائِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ يَقْضِي بِالْحَقِّۜ

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِه۪ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍۜ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّم۪يعُ الْبَص۪يرُ ﴿٢٠﴾

19. Allah gözlerin hâince bakışlarını da, göğüslerin gizlediklerini de bilir.

20. Allah, hak ve adâletle hüküm verir. Onların Allah'tan başka yalvardıkları ise hiçbir şeye hükmedemezler. Şüphesiz Allah, evet O, her şeyi hakkiyle işiten, hakkiyle görendir.

"Gözlerin hâince bakışı"ndan maksat, Allah'ın bakılmasını haram kıldığı şeylere bakmaktır. Âşıkların hâince bakışları, sevgilileri dışındaki bir varlığı güzel görmeleri ve sevgili dışındakilere bakmalarından ibarettir. Bu mânada şâir der ki:

" âyet gözüm senden ba kasını güzel bulursa,

Onu cezalandırmasını emrederim gözya larıma."

"Kalplerin gizledikleri" ise insanın içinden geçirdiği, düşündüğü ve belki niyetlendiği, fakat çeşitli sebeplerle fiiliyata dökmediği veya dökemediği niyet ve düşünceleridir. Gözün hâince bakışı en gizli amel, kalplerin gizlediği de en gizli his ve düşüncedir. Bunları bilen Allah, şüphesiz diğer niyet ve amelleri elbette bilir, hiçbir şey O'nun ilmi dışında kalmaz.

Ebû Muhammed Tüsterî (k.s.)'in şu tespiti pek güzeldir:

"Allah Teâlâ, niyetin kıblesidir. Niyet, kalbin kıblesidir. Kalb, bedenin kıblesidir. Beden, azaların kıblesidir. Azalar, dünyanın kıblesidir." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 254)

Unutmamak gerekir ki, kalplerde gizli tutulan düşünce ve niyetlerin, amellerin makbûliyeti ve keyfiyeti bakımından büyük ehemmiyeti vardır. Bunlar binanın temelleri mesâbesindedir. Bu sebeple Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in bu hususta çok önemli açıklamaları vardır. Bu beyânlara göre;

• Ameller niyetlere göre değerlendirilir. (bk. Buhâri, İman 41)

• Bir kimse hayırlı bir işe niyet etmekle birlikte herhangi bir mâni sebebiyle bunu yapamasa bile yine de Allah ona sevap yazacaktır. (bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl

63)

• Buna karşılık insan, içinden bir kötülük yapmayı düşünmek, hatta kesin karar vermekle birlikte, düşünce ve niyetini fiiliyata dökemese bundan dolayı günahkâr sayılmayacaktır. (bk. Müslim, İman 201, 203, 204) Hatta bu kötü fiilden vazgeçmenin arkasında Allah korkusu, insan sevgisi, pişmanlık duyup günah işlemekten sakınma gibi müspet sâikler varsa, iyi bir sebeple ondan vazgeçtiği için sevap bile kazanır.

O halde insanlar, kalplerinde taşıdıkları düşünce ve niyetlerine dikkat etmeli, Allah'ın dışında gönül bağladıkları şeyleri bırakıp sadece Allah'a, Rasûlü'ne ve kitabına sarılmalıdırlar. Yapılacak en mühim işin bu olduğunu görmek için:

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ
كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا
كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

21. Onlar yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden önce gelip geçen zâlimlerin âkıbetinin nasıl olduğuna hiç ibretle bakmazlar mı? Üstelik onlar gerek askerî, siyâsî ve iktisâdî güç bakımından, gerekse dünyada meydana getirdikleri eserler bakımından kendilerinden daha üstünlerdi. Buna rağmen Allah, işledikleri günahlar yüzünden onları korkunç bir azapla kıskıvrak yakalayıverdi. Onları Allah'a karşı koruyacak hiç kimse çıkmadı.

22. Çünkü peygamberleri onlara apaçık deliller getirmiş, fakat onlar inkâr etmişlerdi. Bu yüzden Allah onları azabıyla yakalayıverdi. Gerçekten O, çok kuvvetlidir, cezalandırması da pek şiddetlidir.

Peygamberlerin getirdiği "beyyinât" şunlar olabilir:

• Allah tarafından gönderilen peygamberlerin bizzat kendileri,
• Peygamberlerin getirdiği mesaj,
• Peygamberlerin doğruluğunu ispatlayan mûcizeler,
• Dünya hayatı hakkında konulan ilâhî kanunlar.

Bu deliller ve kanunlar; dürüstlüğü, güzel ahlâkı ve sâlih amelleri öğreten, aynı zamanda kendisi de bu kanunlara uygun yaşayan dürüst bir insanın yalancı ve menfaatçi olmadığının açık bir kanıtıdır.

Şimdi bir peygamber ve ona karşı geldikleri için helâke uğrayan bir toplumun örneği verilmek üzere buyruluyor ki:

Kâfirlerin Tuzakları Boşa Çıkacak

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُب۪ينٍۙ ﴿٢٣﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ
وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِالْحَقِّ
مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُٓوا اَبْنَٓاءَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَٓاءَهُمْۜ
وَمَا كَيْدُ الْكَافِر۪ينَ اِلَّا ف۪ي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾

23. Biz Mûsâ'yı mûcizelerimizle ve apaçık bir delille gönderdik.

24. Firavun'a, Hâmân'a ve Kârûn'a. Ama onlar Mûsâ için: "Bu bir sihirbaz, büyük bir yalancı!" dediler.

25. Mûsâ onlara katımızdan gerçeği getirince, bu kez: "Mûsâ ile beraber iman edenlerin yeni doğan erkek çocuklarını öldürün, kadınlarını-kızlarını ise hizmetlerimizde kullanmak üzere sağ bırakın!" dediler. Fakat kâfirlerin tuzakları neticede boşa çıkmaya mahkûmdur.

Firavun İsrâiloğulları'nın yeni doğan erkek çocuklarının öldürülmesini emretti. Bu öldürme, Hz. Mûsâ doğmadan önceki ilk öldürmeden ayrıdır. Çünkü Firavun, Mûsâ (a.s.)'ın doğumundan sonra çocukları öldürmeye son vermişti. Cenâb-ı Hak, Hz. Mûsâ'yı peygamber olarak gönderince onlara bir ceza olmak ve insanları imandan uzaklaştırmak maksadıyla tekrar İsrâiloğulları'nın erkek çocuklarını öldürmeye başladı. Bu yolla İsrâiloğulları'nın günden güne çoğalan erkek nüfusunu azaltıp güçlerinin artmasını önlemeye çalışmıştı. Fakat Yüce Allah onların bu tuzaklarını boşa çıkaracaktır.

Hatta Firavun bir ara Hz. Mûsâ'yı öldürmeyi bile düşündü:

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُون۪ٓي اَقْتُلْ مُوسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهُۚ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اَنْ يُبَدِّلَ
د۪ينَكُمْ اَوْ اَنْ يُظْهِرَ فِي الْاَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ مُوسٰٓى اِنّ۪ي
عُذْتُ بِرَبّ۪ي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾

26. Firavun dedi ki: "Bırakın beni Mûsâ'yı öldüreyim. O da Rabbine yalvarsın da gelsin onu benim elimden kurtarsın! Çünkü ben onun sizin dîninizi değiştireceğinden veya ülkede fesat çıkaracağından korkuyorum."

27. Mûsâ da: "Ben, hesap gününe inanmayan her kibirli zorbadan benim de sizin de Rabbiniz Allah'a sığınırım!" dedi.

Firavun bir taraftan "Mûsâ gitsin Rabbine dua etsin" diye Allah'ı inkâr edip

hafife almak istemekte, bir taraftan da “dininizi değiştirecek” diye dindarlık taslamaktaydı. Gerçi “din”den kastı, o günkü Mısır toplumunun tuttuğu yol ve medeniyetti. Firavun aslında kendi saltanatının yıkılacağından korktuğu halde, bir çok politikacı gibi, güya halkı düşündüğü için, onlar namına Mûsâ’yı yok etmeye karar verdiğini ileri sürmekteydi. Bütün bunlar Hz. Mûsâ karşısında Firavun’un kalbine oturan korkunun derecesini ve davranışlarına yansıyan paniğin boyutlarını ortaya koymaktadır.

Hz. Mûsâ ise Firavun’un tehditlerine hiç aldırış etmemiş ve hiçbir surette ondan korkmamıştır. Sadece bu gibi âhirete inanmayan kibirli zorbaların şerrinden Allah’a sığınmıştır. O, en sağlam yere sığındığı için Cenâb-ı Hak da, kendisini savunup yardım edecek iman-ı kâmil bir mücâhidi, hem de Firavun’un bizzat kendi âilesinden söküp alarak onun imdâdına göndermiştir:

Mü'min Adam

وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ ۖ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ
يَقُولَ رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ ۗ وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ
كَذِبُهُ ۚ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ ۗ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي
مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي
الْأَرْضِ ۘ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللّٰهِ إِنْ جَاءَنَا ۗ قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ
إِلَّا مَا أَرَى وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

28. Firavun âilesinden o ana kadar imanını gizlemiş mü'min bir adam şöyle hitap etti: "Ne o! Yoksa siz bir insanı «Rabbim Allah'tır» dediği için öldürecek misiniz? Halbuki o size Rabbinizden apaçık mûcizeler, deliller getirmiştir. Eğer o bir yalancıysa, zâten yalanının cezasını kendisi çekecektir. Fakat doğru söylüyorsa, onu inkâr ettiğiniz takdirde en azından sizi tehdit ettiği azabın bir kısmı dünyadayken başınıza gelecektir. Çünkü Allah haddini aşan, kabiliyet ve imkânlarını boşa harcayan ve çok yalan söyleyen kimseleri doğru yola ulaştırmaz."

29. "Ey kavmim! Görünen o ki bugün ülkede hâkimiyet, iktidar ve üstünlük sizin elinizde! Fakat yarın Allah'ın azabı gelip tepemize çökerse, söyler misiniz hangi kuvvet bizi ondan kurtarabilir?" Buna karşılık Firavun: "Ben size sadece kendimce doğru bulduğum görüşü bildiriyor ve size ancak tutulması gereken doğru yolu gösteriyorum" dedi.

Bu mü'min adamın, Hz. Mûsâ'yı öldürmeye karar vermiş bulunan Firavun ve kabinesine karşı gerçekten geniş çaplı bir eyleme giriştiği görülür. Bu tavır aynı zamanda hakikî mü'minin temkinli, mahir ve güçlü mantığının bir gereğidir. O, öncelikle, "Rabbim Allah" dediği için bir insanı öldürmenin korkunçluğunu ortaya koyarak söze başlar. Sonra bir adım daha ileri gidip, bu adamın elinde delillerin olduğunu ve Rabbinden mûcizeler getirdiğini bildirir. Bununla Hz. Mûsâ'nın gösterdiği asâ ve yed-i beyza gibi mûcizelere işaret eder. Sonra kendini azgınlar safındaymış gibi göstererek: **"Eğer o bir yalancıysa, zâten yalanının cezasını kendisi çekecektir"** (Mü'min 40/28) sözüyle en kötü ihtimalde dahi onların ne yapmaları gerektiğini belirler. Bu durumda Hz. Mûsâ, yalancılığının neticesine katlanacak ve cezasını çekecektir. Dolayısıyla onu öldürmeye

kalkışmalarını tutarlı gösterecek bir sebep yoktur. Diğer taraftan, Hz. Mûsâ'nın doğru söylemekte olduğu ihtimali de vardır. Bu ihtimale göre temkinli hareket edip, sonuçlarına maruz kalmamak için ihtiyatlı bulunmak faydalı olacaktır. Bu metot, tartışırken karşı tarafın delillerini çürütmede insafın son haddidir.

Daha sonra o, Allah'ın aşırı gidenleri ve yalan söyleyenleri doğru yola iletmeyeceği (bk. Mü'min 40/28) sözüyle onları üstü kapalı bir şekilde tehdit ediyor. Eğer bu, Hz. Mûsâ ise asla başarıya ulaşamayacaktır. Onu bırakın, cezasını Allah versin. Eğer siz, yalan söyler ve aşırı giderseniz, o zaman cezaya çarptırılacak olan bizzat kendiniz olursunuz. Dolayısıyla onları Allah'ın azabı ile korkutuyor; servetlerinin ve iktidarlarının Allah'ın kendilerini ibret olacak şekilde cezalandırmasına engel olamayacağı uyarısında bulunuyor. **"Fakat yarın Allah'ın azabı gelip tepemize çökerse..."** (Mü'min 40/28) sözüyle kavmini ilâhî cezadan sakındırırken kendisini de onların arasına katma nezaketini gösteriyor. Onlardan biri olduğuna göre, iyi veya kötü durumları kendisini yakından ilgilendirmektedir. Şefkat ve merhamet ızhar eden bu "biz dili" üslûbu, konuşmacının samimiyetini ortaya koymakta ve onların bu uyarılara kulak vermelerini sağlamaya yardımcı olmaktadır.

Aslında burada "mü'min adam" misâli, Rasûlullah (s.a.v.)'i öldürmeyi planlayan müşriklerin durumlarını ve bu gibi haller karşısında gerçek mü'minlerin takınması gereken tavrı belirlemek üzere anlatılır. Nitekim Ukbe b. Ebû Mutî' isimli müşrik, Kâbe'de bulunan Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)'e saldırarak boğazına sarılmıştı. Bunu gören Hz. Ebûbekir, saldırganı ellerinden yakalayarak Rasûllah (s.a.v.)'i kurtardı. Daha sonra burada kendisinden bahsedilen mü'min kişinin, **"Ne o! Yoksa siz bir insanı «Rabbim Allah'tır» dediği için öldürecek misiniz..."** (Mü'min 40/28) sözünü aynen tekrarladı. (Buhârî, Tefsir 40/1; Menâkıbü'l-ensâr 29)

Daha sonra Hz. Ali: "Allah'a yemin ederim ki Ebûbekir'in davranışı Firavun âilesinden olan mü'min kişinin davranışından daha üstündür. Çünkü o kişi imanını saklamıştı, halbuki Ebûbekir inandığını açıkça ifade etmiş, malını ve canını bu yola adamıştır" değerlendirmesinde bulunmuştur. (Bezzâr, *Müsned*, III, 15)

Öğütlerine karşılık Firavun'un büyük tepki göstermesine rağmen mü'min adam, onları sakındırmayı ve görüşünü açıkça ortaya koymayı bir vazîfe bilir. Korkmadan inandığı gerçeklerin peşinden yürür. Sonra belki duygulanır, ürperir, uyanır ve yumuşarlar diye onların kalpleriyle başka bir dokunuşla temas kurmaya çalışarak nasihatine şöyle devam eder:

وَقَالَ الَّذٖٓي اٰمَنَ يَا قَوْمِ اِنّٖٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِۙ ﴿٣٠﴾

ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ﴿٣١﴾ مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ ۚ وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ

30. Bunun üzerine mü'min adam: "Ey kavmim!" dedi, "Eğer Mûsâ'yı yalanlar veya onu öldürmeye teşebbüs ederseniz, ben sizin geçmişte Allah'a baş kaldıran zâlim toplumların uğradığı türden bir felâkete uğramanızdan korkuyorum!"

31. "Tıpkı Nûh kavminin, Âd ve Semûd halklarının ve ondan sonraki toplumların başlarına gelen korkunç felâketlerin benzeri bir felâkete... Yoksa Allah kullarına asla zulmetmek istemez."

Bahsedilen gün, önceki toplumların, başkalarına ibret olacak şekilde ilâhî cezaya maruz kaldıkları ve helâk oldukları gündür. Zaman be zaman toplumlar değişse de bugünün özelliği hep aynı kalmaktadır.

İkinci olarak mü'min adam kavmine Allah'ın günlerinden birini daha hatırlatır:

وَيَا قَوْمِ اِنِّى اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ ۚ مَا

لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

32. "Ey kavmim! Yine ben sizin hakkınızda o çağrışma, o feryâd u figân gününden korkuyorum."

33. "O gün arkanızı dönüp kaçmaya çalışırsınız, ama ne çâre! Çünkü sizi Allah'ın azabından kurtaracak kimse bulunmaz. Allah kimi saptırırsa, artık ona yol gösteren olmaz."

Bu günden maksat ise, dehşetli kıyâmet günüdür; çağrışma, feryad ü figân günüdür. Orada dehşetli çağrışma sahneleri vuku bulacaktır. Meselâ melekler insanları mahşer alanında toplanmaları için çağıracaklar. A'râftakiler cennetliklere ve cehennemliklere seslenecekler. Aynı şekilde cennetlikler cehennemliklere, cehennemlikler de cennetliklere çağıracaklar. Yani bu günde çağrışma değişik biçimlerde gerçekleşir. Dolayısıyla bu ifadeler, mahşeri kalabalığı ve birbirinden dâvacı olma gününü tasvir etmektedir.

Mü'min adam son olarak onların Hz. Yûsuf'a karşı tutumlarını hatırlatır:

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِى شَكٍّ مِمَّا

جَاءَكُمْ بِهِ ۖ حَتّٰى اِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا ۚ

كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ﴿٣٤﴾ اَلَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِى

اٰيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْ ۖ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ اٰمَنُوا ۚ

كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

34. "Daha önce Yûsuf da size apaçık deliller getirmişti. Ama siz onun getirdiği gerçek hakkında hep şüphe edip durmuştunuz. O öldüğünde ise: «Bundan sonra Allah asla bir peygamber göndermez» demiştiniz. İşte Allah haddini aşan, kabiliyet ve imkânlarını boşa harcayan ve şüpheler içinde bocalayıp duran kimseleri böyle saptırır."

35. "Onlar, kendilerine ulaşmış hiçbir kesin delil olmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlardır. Bu tutum, Allah katında da, iman edenler yanında da pek büyük bir gazap ve nefret sebebidir. Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler."

Âyetler şu üç kötü özelliğe sahip olan kimselerin sapıklığa düşeceklerine işaret buyurur:

• Kişi öylesine günahların içine dalar ki artık onlardan hoşlanmaya başlar. Şeytan bu gibi kimselere yaptıklarını süslü gösterir, sefâletlerini saâdet zannederler.

• Doğru yola girip ıslah olmayı kabul etmediği gibi, peygamberlerin getirdiği apaçık delillere şüpheyle bakar. Tevhid ve âhiret hakkında öne sürülen tüm delilleri kabulden kaçınır.

• Elinde sağlam bir delil olmaksızın Allah'ın âyetlerine karşı mesnetsiz itirazlarda bulunur, gereksiz münâkaşalara girişir ve ilâhî vahyi inatla inkâr eder.

Bunlar "mütekebbir" ve "cebbâr" tînetli zâlimlerdir. "Tekebbür" ile, insanı Hakka teslim olmaktan alıkoyan sahte bir büyüklük duygusu, "cebbârlık" ile de İslâm'ın yasakladığı haksızlıkları işlemek suretiyle Hak'tan kaçıp halka zulmetmek kastediliyor.

Mü'min adamın onların kalplerini yumuşatmak için sergilediği bu merhametli tavra rağmen Firavun'un eski sapıklığında direttiği, hakka teslim olmamak için inat ettiği görülür:

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي اَبْلُغُ الْاَسْبَابَۙ ﴿٣٦﴾

اَسْبَابَ السَّمٰوَاتِ فَاَطَّلِعَ اِلٰى اِلٰهِ مُوسٰى وَاِنِّي لَاَظُنُّهُ كَاذِبًاۜ

وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوٓءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّب۪يلِۜ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ اِلَّا ف۪ي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾

36. Firavun: "Ey Haman! Bana yüksek bir kule yap" dedi, "Umarım ki böylece yollara ulaşırım."

37. “Evet göklere giden yollara ulaşır da belki Mûsâ’nın ilâhını görürüm; gerçekten var mı yok mu anlarım. Gerçi ben onun bir yalancı olduğundan eminim, ama neyse!” Yaptığı çirkin işler Firavun’a işte böyle güzel gösteriliyor ve bunun neticesi olarak doğru yoldan hep uzak kalıyordu. Firavun’un bu tuzağı da hüsrândan başka bir sonuç vermedi.

Firavun’un böyle davranmasında şu iki düşünceden biri vardı: Ya halka diyecekti ki, “İşte gökleri gözetledik, orada Mûsâ’nın dediği ilâhı göremedik, olsaydı görünmesi gerekirdi.” Yahut diyecekti ki: “Bakınız! Biz bu kadar malî imkânlarımızla göklere çıkmanın yolunu bulamadık. O halde Mûsâ nereden çıktı da bize onların Rabbi tarafından vazîfeli olduğunu söylüyor?”

Olayın ilerleyen safhası şöyle:

Esas Hayat Âhiret Hayatıdır

وَقَالَ الَّذ۪ٓي اٰمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ اَهْدِكُمْ سَب۪يلَ الرَّشَادِۚ ﴿٣٨﴾ يَا قَوْمِ

اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌۘ وَاِنَّ الْاٰخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَاۚ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ

حِسَابٍ ﴿٤٠﴾ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ ف۪يهَا بِغَيْرِ

38. O mü'min adam nasihatlerine şöyle devam etti: "Ey kavmim! Gelin bana uyun ki size doğru yolu göstereyim."

39. "Ey kavmim! Şu dünya hayatı, gelip geçici bir avuntudan ibarettir. Âhiret ise, asıl yerleşilecek ve ebediyen kalınacak yer orasıdır."

40. "Kim bir kötülük işlerse, orada sadece yaptığı kadarıyla cezalandırılacaktır. Erkek veya kadın kim de mü'min olarak sâlih ameller işlerse, işte onlar cennete girecekler ve orada hadsiz hesapsız nimetlere nâil olacaklardır."

O mü'min zât ne kadar yumuşak, ne kadar gönül okşayıcı ve cezp edici bir üslupla konuşuyor. Âdeta sözlerinin her kelimesinden, her harfinden şefkat ve merhamet damlıyor. O yüce hakîkatleri bütün samimiyeti ve içtenliği ile, bereketli bahar yağmurlarının toprağa işlemesi gibi kalplere sindiriyor. Akılları tefekküre, gönülleri intibâha çağırıyor. Ebedî diriliş ve kurtuluşun reçetesini yazıyor, yolunu gösteriyor.

Bu mü'min adam, halkını kurtuluşa çağırırken onların, kendisini ateşe çağırmalarına bir mâna verememekte ve onlara şöyle çıkışmaktadır:

وَيَا قَوْمِ مَا ل۪ٓي اَدْعُوكُمْ اِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُونَن۪ٓي اِلَى النَّارِۜ ﴿٤١﴾

اِلَى الْعَز۪يزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾ تَدْعُونَن۪ي لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِه۪ مَا لَيْسَ ل۪ي بِه۪ عِلْمٌۘ وَاَنَا اَدْعُوكُمْ

41. "Ey kavmim! Bu nasıl iştir; ben sizi kurtuluşa dâvet ederken, siz tutup beni ateşe çağırıyorsunuz!"

42. "Beni, Allah'ı inkâr etmeye ve Allah'a ortak olduklarına dâir haklarında hiçbir doğru bilgi ve belgeye sahip olmadığım varlıkları, O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz! Ben ise sizi kudreti dâimâ üstün gelen ve bağışlaması pek bol olan Allah'a dâvet ediyorum."

Sonra da sahip oldukları maddî ve mânevî imkânları boşa harcayıp isrâf

edenlerin cehennemlik olacaklarını dile getirmektedir:

لَا جَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُونَنِي اِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْاٰخِرَةِ
وَاَنَّ مَرَدَّنَا اِلَى اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٤٣﴾
فَسَتَذْكُرُونَ مَا اَقُولُ لَكُمْ وَاُفَوِّضُ اَمْرِي اِلَى اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾

43. "Şu da apaçık bir gerçektir ki, sizin beni tapmaya çağırdığınız putlar, ne dünyada ne de âhirette yapılan dualara kesinlikle cevap veremezler. Hepimizin dönüşü elbette Allah'adır! Şüphe yok ki, ilâhî hükümleri reddederek haddi aşanlar, evet onlar, kesinlikle cehennem yoldaşı olacaklardır."

44. "Bugün size söylediklerimi pek yakında hatırlayacaksınız. Artık ben işimi tam bir teslimiyet içinde Allah'a havâle ediyorum. Şüphesiz Allah kullarını çok iyi görmektedir."

Şeyh Hamîdüddîn Aksarâyî, bir mânada da o mü'min adamın hâlini terennüm ederek şöyle der:

"Diriyiz dâim ölmeyiz, karanlıkta da kalmayız,
Çürüyüp toprak da olmayız, bize leyl ü nehâr olmaz.
Ne kahrı dü man elinden, ne lutfu â inâdan bil,
Umûru Hakk'a tefvîz et Cenâb-ı Kibriyâ'dan bil."[4]

Bundan sonra o mü'min kişinin âkıbetinden ve ona karşı gelen Firavun ehlinin gerek kabirdeki gerekse mahşerdeki durumlarından bazı kesitler verilmektedir:

فَوَقٰيهُ اللّٰهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُوٓءُ الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾
اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ اَدْخِلُوٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾

45. Neticede Allah onu, Firavun ve yönetiminin kurdukları tuzakların şerrinden korudu. Buna karşılık Firavun ehlini o korkunç azap kuşatıverdi:

46. Ateş! Sabah akşam onun karşısına getirilecek ve ona maruz bırakılacaklar. Kıyâmetin kopacağı gün ise: "Firavun ehlini cehennemdeki en şiddetli azaba sürükleyin!" denilecek.

Bu âyetlerde Firavun ve âilesine sırasıyla verilecek olan üç farklı azaptan bahsedilir:

- **"Firavun ehlini o korkunç azap kuşatıverdi"** (Mü'min 40/45): Bu, Hz. Mûsâ

ve beraberindeki İsrâiloğulları'nı kovalarken Kızıl denizde boğulmalarıdır.

• **"Ateş! Sabah akşam onun karşısına getirilecek ve ona maruz bırakılacaklar"** (Mü'min 40/46): Bu, berzah âleminde vuku bulacak bir cezalandırmadır. Bunun şiddeti cehennem azabına göre azdır. Ateşin içine girmezler, onunla yüz yüze getirilirler. Onlar boğulmalarından kıyâmet gününe kadar geçecek süre içinde sabah akşam o ateş ile karşı karşıya getirilerek dehşet içinde kalırlar. Aslında bu azap sadece Firavun ve kavmine mahsus olmayıp, tüm kâfirler için geçerlidir. Firavun sadece bir misâldir. Mü'min ve sâlih kullara ise, ölümlerinden kıyâmete kadar geçecek süre içinde âhirette kendilerini bekleyen o güzel cennet manzaraları sabah akşam gösterilecektir.

Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Sizden herhangi bir kimse öldüğünde sabah ve ak am ona kalacağı yer gösterilir. Eğer
Ş *cennet ehlinden ise cennet ehlinden birisi olarak ona yeri gösterilir. âyet cehennem ehlinden ise yine cehennem ehlinden birisi olarak yeri gösterilir ve: «Yüce Allah kıyâmet günü buraya seni göndereceği vakte kadar senin kalacağın yer burasıdır» denilir."* (Buhârî, Cenâiz 89; Müslim, Cennet 65)

• Kıyâmetin kopacağı gün ise: **"Firavun ehlini cehennemdeki en şiddetli azaba sürükleyin"** (Mü'min 40/46) denecek: Bu ise cehennem ateşidir.

Zâten devam eden âyetler de cehennemdeki bir kısım acıklı manzaraları bize haber vermektedir:

Leyl ü nehâr: Gece ve gündüz. **Âşinâ:** Dost. **Umûr:** İşler. **Tefvîz:** Ismarlama, havâle etme.

Mü'minlere Yardım Edeceğiz

وَاِذْ يَتَحَاجُّونَ فِى النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذٖينَ اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا كُنَّا
لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصٖيبًا مِنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾ قَالَ الَّذٖينَ
اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا كُلٌّ فٖيهَٓا اِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾

47. Kâfirler cehennemin ortasında birbirleriyle çekişecek, dünyadayken zayıf düşürülüp ezilenler büyüklük taslayan liderlerine: "Doğrusu biz size uymuştuk. Şimdi hiç olmazsa ateş azabının bir kısmını olsun bizden savabilir misiniz?" diyecekler.

48. Büyüklük taslayanlar ise: "Görmüyor musunuz? Şu an hepimiz birlikte o ateşin içindeyiz. Gerçek şu ki Allah, artık kulları arasında hükmünü vermiş, iş bitmiş!" diye karşılık verecekler.

Ne yazık ki onları, cehennemde şöylesine tam bir ümitsizlik ve çâresizlik hâli beklemektedir:

وَقَالَ الَّذٖينَ فِى النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ
الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُٓوا اَوَلَمْ تَكُ تَأْتٖيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلٰى
قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دُعٰٓؤُا الْكَافِرٖينَ اِلَّا فٖى ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾

49. Bu sefer ateşte bulunanlar cehennem bekçilerine: "Ne olur, Rabbinize yalvarın da, bir günlüğüne olsun azabımızı hafifletsin!" diye feryat edecekler.

50. Cehennem bekçileri: "Size peygamberleriniz apaçık deliller getirmemiş miydi?" diye soracaklar, onlar da: "Evet, getirmişlerdi, fakat biz inkâr etmiştik" diye cevap verecekler. Bunun üzerine bekçiler: "Madem öyle, biz değil, kendiniz Allah'a yalvarın! Ama bilin ki, kâfirlerin yalvarmaları boşa gitmeye mahkûmdur" diyecekler.

Ebû'd-Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Cehennemlikler üzerine açlık belâsı salınacak, öyle ki bu açlık, içinde bulundukları azaba denk gelecek. Açlıktan kurtulmak için imdat dileyecekler, bu sefer onlara ne doyuran, ne de açlığa karşı bir faydası olan* ضَرِيع *(darî') denilen yiyecek verilecek. Onu yiyecekler, fakat onlara hiçbir faydası olmayacak. Yine imdat dileyecekler, bu sefer onlara boğazda tıkanıp kalan bir yiyecek verilecek ve bu boğazlarına tıkanıp kalacak.*

Dünyada iken boğazlarına tıkanan lokmaları suyla a ağı doğru indirdiklerini hatırlayacaklar. Bu sefer imdat dileyerek kendilerine içecek bir eyin verilmesini isteyecekler. Bu sefer onlara kancalar ile kaynar su getirilecek. Bu kaynar su yüzlerine yakla tırıldığında yüzlerini yakıverecek. Karınlarına ula tığında bağırsaklarını ve karınlarında bulunan ne varsa her eyi paramparça edecek. Bu sefer meleklerden yardım isteyecekler ve aralarında bu âyetlerde yer alan konu ma geçecek." (Tirmizî, Cehennem 5/2586)

Bütün bunlar inkârcıları bekleyen hazin âkibetler, tahammülü imkânsız acı felâketlerdir. Peygamberlerin ve onlara inananların durumu ise elbette farklı olacaktır:

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ
الْاَشْهَادُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوٓءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾

51. Şüphesiz biz peygamberlerimize ve onlara uyan mü'minlere dünya hayatında da, şâhitlerin hazır bulunacağı mahşer gününde de elbette yardım edeceğiz.

52. O gün zâlimlere ileri sürecekleri mazeretlerin hiçbir faydası olmayacak. Artık onlar Allah'ın rahmetinden ebediyen mahrum kalacak ve varılacak yurdun en kötüsüne yerleşeceklerdir.

Şâhitler, meleklerdir. Çünkü onlar, peygamberlerin risâletlerini tebliğ ettiklerine, kâfirlerin ise bunları yalanladıklarına şâhitlik edeceklerdir. Ayrıca kıyâmet günü şâhitliklerine başvurulacak peygamberler, bir kısım mü'minler ve insanların bizzat kendi azaları da bahsi geçen şâhitler cümlesindendirler. (bk. Yâsîn 36/65; Fussılet 41/20-22)

Bu gerçekler, bütün peygamberlere ortak bir şekilde bildirilmiştir. Nitekim:

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنٖٓي اِسْرَٓائِيلَ الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾ هُدًى
وَذِكْرٰى لِاُو۬لِي الْاَلْبَابِ ﴿٥٤﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ
لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٥٥﴾

53. Hiç şüphesiz biz Mûsâ'ya doğru yolu gösteren bir rehber verdik ve İsrâiloğulları'nı kitaba vâris kıldık.

54. Gerçek akıl sahipleri için bir doğru yol rehberi ve bir öğüt olan o kitaba.

55. Rasûlüm! O halde sabret! Çünkü Allah'ın va'di mutlaka

gerçekleşecektir. Günahların için bağışlanma dile ve akşam sabah Rabbini överek tesbih et!

Hz. Mûsâ'ya risâlet vazîfesini verdikten sonra, onu kendi hâline bırakmayıp, adım adım tâkip eden, koruyan ve başarıya eriştiren Allah Teâlâ, Habîbi Hz. Muhammed (s.a.v.)'i de Mekke'li müşriklerin zulmünden koruyacak, ona yol gösterecek ve yardım edecektir. Rasûlünü onların acımasız ellerine çâresiz bir halde bırakmayacaktır.

Kur'an'a savaş açanlara gelince:

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ
إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

56. Kendilerine ulaşan kesin bir delile dayanmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında körü körüne tartışmaya girişenler var ya, onların göğüslerinde hiçbir zaman tatmin edemeyecekleri bir kibirden, hiçbir zaman ulaşamayacakları sana üstün gelme duygusundan başka bir şey yoktur. Rasûlüm! Sen, bunların her türlü hile ve tuzaklarından Allah'a sığın! Çünkü O, her şeyi hakkiyle işiten, her şeyi hakkiyle görendir.

Allah Teâlâ kâfirlerin, Peygamber'i yalanlamak suretiyle ulaşacaklarını umut ettikleri yüksek mertebeye ulaşamayacaklarını ve onun aleyhinde kurdukları hiçbir tuzakta başarılı olamayacaklarını haber vermektedir. Bununla beraber, Hz. Mûsâ'nın: **"Ben, hesap gününe inanmayan her kibirli zorbadan benim de sizin Rabbiniz Allah'a sığınırım!"** (Mü'min 40/27) diyerek Allah'a sığındığı gibi, beşerî planda gerekli tedbirleri alarak bu inatçı, kibirli zorbaların şerrinden Allah'a sığınmasını emreder. Çünkü kulu koruyacak olan ancak her şeyi işiten ve gören Allah'tır.

Gelen âyetlerden itibaren, Rasûlullah (s.a.v.)'in tebliğ ettiği dinin gerçek olduğu; bunu kabul etmenin kurtuluşa, reddetmenin ise felâkete sebep olacağı beyan edilir:

لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمٰى وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءُ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ إِنَّ
السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾

57. Göklerin ve yerin yaratılması elbette insanların yaratılmasından daha

büyük bir iştir; fakat insanların çoğu bunu bilmez.

58. Kör ile gören bir olmaz; aynı şekilde iman edip sâlih ameller işleyenlerle kötülük yapanlar da bir olmaz. Ne kadar da az düşünüp öğüt alıyorsunuz!

59. Kıyâmet mutlaka kopacak; bunda asla şüphe yoktur. Ne var ki, insanların çoğu buna inanmıyor.

Halbuki âhiretin olmadığı düşünülecek olursa, mü'min ile kâfirin, iyi ile kötünün arasında bir fark kalmaz, hepsi eşit olur. Böylece ahlâk ve faziletin hiçbir değeri kalmaz, kötülükler teşvik edilmiş olur. Oysa bunlar eşit değildir. Bu da aklen gösteriyor ki âhiret mutlaka olmalı; iyilikler de, kötülükler de âdil bir şekilde tam karşılığını bulmalıdır.

Bu sebeple, Allah tüm insanlığı kendine kulluğa dâvet etmektedir:

Dua Edin Kabul Edeyim

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ
عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾

60. Rabbiniz şöyle buyuruyor: "Bana dua edin, size cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler, yakında perişan bir halde cehenneme gireceklerdir."

Rasûlullah (s.a.v.): *"Dua, ibâdetin tâ kendisidir"* buyurmuş, sonra bu âyet-i kerîmeyi okumuştur. (Ebû Dâvûd, Vitr 23/1479; Tirmizî, Tefsir 40/3247) Buna göre âyetin mânası şöyle olur: "Benim tek olduğumu kabul edin ve bana kulluk yapın. Ben de sizin kulluğunuzu kabul edip günahlarınızı bağışlayayım." Bununla birlikte Rabbimizden ihtiyaçlarımızı talep ettiğimiz dua ve niyazlarımız da şüphesiz bu âyetin emri dâhilindedir ve bunlar da Allah'a kulluğumuzun mühim bir yönünü teşkil eder. (bk. Bakara 2/186; A'râf 7/55)

Dua, Allah'a kulluğun özüdür. Çünkü dua ile kişi, ihtiyacını temindeki aczini idrak etmiş, bunu ancak her şeye gücü yeten Rabbinin lutfedeceği şuuruna ermiş ve bu sebeple O'na iltica etmiş olmaktadır. Bu bakımdan:

"De ki: «Eğer kulluğunuz ve yakarmanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin ki?»" (Furkãn 25/77) âyet-i kerîmesini, *"Allah katında, duadan daha*
ş *kıymetli bir ey yoktur"* (Tirmizî, Deavât 1/3370) şeklinde açıklayan Efendimiz (s.a.v.): *"Allah'ın fazlından isteyin! Zira Allah Teâlâ, kendisinden istenilmesinden ho lanır"* (Tirmizî, Deavât 115/3571) buyurmak sûretiyle, bizleri sürekli Allah'tan istemeye teşvik etmiştir.

Allah Teâlâ, kendisine dua, ibâdet ve kulluk yapılacak, el açıp en temiz duygularla yalvarılacak tek ilâhtır. Bu hakikatin sayısız delili olmakla birlikte burada şunlara yer verilir:

اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ اللّٰهَ لَذُو
فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ
رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۘ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ ۘ فَأَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذٰلِكَ
يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾ اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ
الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ

مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْۚ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٤﴾ هُوَ الْحَيُّ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَۜ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾

61. Geceyi huzur içinde dinlenmeniz için sessiz ve karanlık; gündüzü de çalışabilmeniz için aydınlık kılan Allah'tır. Gerçekten Allah insanlara karşı pek büyük lutuf sahibidir; ne var ki insanların çoğu şükretmez.

62. İşte Rabbiniz olan Allah budur. O, her şeyin yaratıcısıdır. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse nasıl oluyor da O'ndan yüz çevirip yanlış yollara düşüyorsunuz?

63. Allah'ın âyetlerini bile bile inkâr edenler, işte bu şekilde O'ndan yüz çevirip yanlış yollara düşüyorlar.

64. O Allah ki, yeryüzünü sizin için yaşamaya müsait bir mekan, göğü de emniyet kalkanı gibi bir kubbe yaptı. Size sûret verdi, sûretlerinizi de en güzel şekle koydu. Sizi temiz ve helâl nimetlerle rızıklandırdı. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Âlemlerin Rabbi olan Allah yüceler yücesidir, bütün nimet, feyiz ve bereketlerin kaynağıdır.

65. O ezelî ve ebedî hayat sahibidir. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse her türlü şirk ve gösterişten uzak durup ibâdet ve taati yalnız Allah'a has kılarak O'na yalvarın! Bütün övgüler ve yücelikler Âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

Buna göre, Allah'ın emirlerini yerine getirme hususunda taviz isteyen inkârcılara cevap olmak üzere:

قُلْ اِنّ۪ي نُه۪يتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَٓاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبّ۪ي وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٦﴾

66. Rasûlüm! De ki: "Bana, Rabbimden apaçık deliller geldikten sonra, sizin Allah'tan başka yalvardığınız putlara kulluk yapmam kesinlikle yasaklandı. Bana bütün varlığımla Âlemlerin Rabbi'ne teslim olmam emredildi."

Rasûlullah (s.a.v.), kendisine henüz vahiy gelmeden önceki hayatında da aklıyla Allah'ın birliği inancına ulaşmış, hiçbir zaman Allah'a ortak koşmamış ve putlara asla tapmamıştır. Siyer ve tarih kitaplarında böyle bir kayda rastlanmaz. Zâten o dönemde Mekke'de hanîf olan ve tek Allah'a inanan başka insanlar da vardı. Tevhid inancı tamâmen sönmemişti. Kendisine peygamberlik verilip vahiy gelmeye ve Kur'an âyetleri inmeye başlayınca zâten hakikat bütün

berraklığıyla ortaya çıktı. Böylece Efendimiz (s.a.v.) hem sahip olduğu tevhid inancını net bir şekilde ifade etme, hem de başkalarını bu inancı kabule çağırma imkânı buldu. Kur'an'ın getirdiği bu inanca göre Allah'tan başka hiçbir şeye tapılmayacak ve bütün âlemleri yaratan Allah'a teslim olunacaktır.

Evet, sadece Allah'a teslim olmak ve O'nun dinine bağlanmak lâzımdır. Çünkü bizi yaratan, yaşatan, öldüren ve yeniden diriltecek olan O'dur:

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا أَجَلًا مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾

67. Sizi önce toprak sonra nutfe sonra aleka safhalarından geçirerek yaratan O'dur. Sonra sizi bir bebek olarak hayat alanına çıkarır. Ardından güçlü çağınıza ulaşıncaya, sonra da yaşlılar hâline gelinceye kadar sizi yaşatır. İçinizden bazıları daha önce vefat eder. Böylece her biriniz kendisi için belirlenen belli bir vakte erişirsiniz. Umulur ki bunlar üzerinde düşünüp, Allah'ın birliğini ve sonsuz kudretini anlarsınız.

68. Hayat veren de, öldüren de O'dur. O bir işin olmasına hükmettiğinde, ona sadece "Ol!" der, o da hemen oluverir.

Ne var ki, daha önce Allah'ın âyetlerini red ve inkâr etmiş olanlar, Allah Teâlâ'nın sadece "ol" demesiyle gerçekleşecek kıyâmet günü kötü süprizlerle karşılaşacaklardır:

Yakında Gerçeği Bilecekler

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ يُجَادِلُونَ فٖى اٰيَاتِ اللّٰهِ اَنّٰى يُصْرَفُونَ ﴿٦٩﴾ اَلَّذٖينَ
كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا اَرْسَلْنَا بِهٖ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٧٠﴾

69. Allah'ın âyetleri hakkında tartışıp duranları görmez misin? Onlar, nasıl oluyor da gerçeklere sırt çeviriyorlar?

70. Onlar kitabı ve peygamberlerimizle gönderdiğimiz bütün gerçekleri yalanlıyorlar. Yakında gerçeği bilecekler!

Bilecekler de, hakla savaş yolunu seçmelerinin acı sonucunu tadacaklar:

اِذِ الْاَغْلَالُ فٖى اَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ ﴿٧١﴾ فِى
الْحَمٖيمِ ثُمَّ فِى النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾ ثُمَّ قٖيلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ
تُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا
مِنْ قَبْلُ شَيْـًٔا كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكَافِرٖينَ ﴿٧٤﴾ ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَفْرَحُونَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَ ﴿٧٥﴾ اُدْخُلُوا
اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدٖينَ فٖيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرٖينَ ﴿٧٦﴾

71. O zaman boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde sürüklenecekler;

72. Kaynar suyun içine! Sonra da ateşte cayır cayır yakılacaklar.

73. Sonra da sorulacak onlara: "Nerede ortak koştuklarınız?"

74. "Allah'tan başka taptıklarınız nerede?" Onlar da: "Bizi yüzüstü bırakıp kayboldular. Meğer daha önce yalvarıp yakardıklarımız bir hiçmiş?" diyecekler. Allah kâfirleri işte böyle şaşkın ve çâresiz bırakır.

75. "Bu duruma düşmenizin sebebi; dünyada harama-helâle, hakka-hukuka dikkat etmeden zevklere dalıp şımarmanız ve küstahça böbürlenip durmanızdır!"

76. "İçinde ebediyen kalmak üzere girin cehennemin kapılarından! Büyüklük taslayanların varacağı yer ne kötüdür!"

72. âyette geçen يُسْجَرُونَ (yüscerûn) kelimesi, tandırın odunla doldurulup tutuşturulması mânasına gelir. Zâten ateşe girip ateş tarafından çepeçevre

kuşatılan ve karınları ateşle doldurulan kimseler, en acı ve en yakıcı bir azapla azaba uğratılmışlardır. Burada cehennemliklerin ateşin içinde oldukları halde her defasında onun ateşle doldurulup yakılacakları haber veriliyor. Bu durum, cehennemliklerin birbirinden beter türlü türlü azaplara uğratılacaklarını ve bir renkten diğerine girip duracaklarını gözler önüne sermektedir.

76. âyette dünyevî arzu ve isteklerden her birinin gerek dünyadaki nefis cehenneminin kapılarından gerekse âhiretteki ateş cehenneminin kapılarından bir kapı olduğuna bir işaret vardır. Bu bakımdan, nefsânî arzuların, dünyalık süslerin ve dünyanın yaldızlı, cafcaflı şeyleriyle böbürlenmenin bırakılması gerekir ki böylece cehennemin kapıları kesin olarak yüzümüze kapanabilsin.

O halde:

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّۚ فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذ۪ي نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾

77. Rasûlüm! Sen imdi sabret! Allah'ın va'di mutlaka gerçekleşecektir. Onları tehdit ettiğimiz azabın bir kısmını hayatında sana göstersek de, yahut seni daha önce vefat ettirip yanımıza alsak da, sonuçta zâlimler azaptan kurtulamayacaklardır. Çünkü hepsi, sonunda bizim huzurumuza geleceklerdir.

Bu âyetlerin inmesinden birkaç sene sonra Medine döneminin başlarında vuku bulan Bedir savaşında müslümanların müşrikler karşısında elde ettikleri zaferle, dünyadaki cezalandırma süreci başlamış ve bunu başka cezalar tâkip etmiştir.

Nitekim iman-küfür mücâdelesinin seyri ve neticesini gösterme açısından Kur'ân-ı Kerîm'de kıssaları anlatılan veya anlatılmayan peygamberlerin hayatında dikkat çekici misâller vardır:

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ
لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَۜ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۚ فَاِذَا
جَٓاءَ اَمْرُ اللّٰهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

78. Biz senden önce de nice peygamberler gönderdik. Onların bazısından sana bahsettik, bazısından ise bahsetmedik. Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mûcize gösteremez. Allah'ın emri geldiğinde ise adâletle hükmolunur ve bâtıla uyup hakkı boşa çıkarmaya çalışanlar oracıkta hüsrâna uğrarlar.

Halbuki aklını çalıştıran insan için kâinat Allah'ın birliğini, sonsuz kudretini ve

ilminin kemâlini haykıran delillerle doludur. Bunlar varken inadına peygamberden mûcize istemeye ne gerek vardır:

اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَۘ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ
ف۪يهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً ف۪ي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ
تُحْمَلُونَۜ ﴿٨٠﴾ وَيُر۪يكُمْ اٰيَاتِه۪ۗ فَاَيَّ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾

79. Bir kısmına binesiniz, bir kısmının etinden de yiyesiniz diye hayvanları sizin için var eden Allah'tır.

80. Onlarda sizin için daha nice menfaatler vardır. Gönüllerinizdeki bir arzuya onlara binerek ulaşırsınız. Hem onlara hem de gemilere biner, yüklerinizi taşırsınız.

81. Böylece Allah size birliğinin ve kudretinin delillerini gösteriyor. O halde, Allah'ın delillerinden hangisini inkâr ediyorsunuz?

Bütün bunlar aynı yaratıcının hem yeryüzünü hem gökyüzünü ve bunlar arasında bulunan tüm varlıkları yaratıp idâre ettiğini ve bu yüzden tüm kâinatın şaşmaz bir nizam ve âhenk içinde olduğunu göstermektedir. Yaptığı her işi sayısız hikmete binâen yapan ve gerçek hüküm sahibi olan Allah Teâlâ'nın, insana bunca imkân ve nimetler vermiş olmasına rağmen, onu başıboş bırakması ve bunların hesâbını sormaması mümkün müdür?

İşte önceki toplumların başlarına gelenler bu gerçeğin apaçık göstergelerinden biridir:

اَفَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ مِنْ
قَبْلِهِمْۜ كَانُوا اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَاٰثَارًا فِي الْاَرْضِ فَمَٓا اَغْنٰى
عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا
بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا
رَاَوْا بَأْسَنَا قَالُٓوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِه۪ مُشْرِك۪ينَ ﴿٨٤﴾
فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ ا۪يمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَاۜ سُنَّتَ اللّٰهِ الَّت۪ي قَدْ خَلَتْ
ف۪ي عِبَادِه۪ۚ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

82. Onlar yeryüzünde dolaşıp, kendilerinden önce gelip geçenlerin âkıbetlerinin nasıl olduğuna hiç ibretle bakmazlar mı? Halbuki onlar

kendilerinden daha kalabalık, gerek kuvvet bakımından, gerekse yeryüzündeki meydana getirdikleri eserler bakımından da daha üstün idiler. Buna rağmen kazandıkları şeyler kendilerine bir fayda sağlamadı.

83. Çünkü peygamberleri kendilerine apaçık delililer getirdiği zaman, onlar sahip oldukları bilgi ile şımarıp, yapılan azap tehditlerini alaya aldılar. Ama alaya aldıkları o azap, sonunda onları çepeçevre kuşatıverdi.

84. Onlar şiddetli azabımızı gördükleri zaman: "Allah'ın birliğine inanıyor, O'na ortak koştuğumuz şeyleri de reddediyoruz" diye çığrıştılar.

85. Oysa azabımızı gördükten sonra inanmaları onlara bir fayda sağlayacak değildi. Allah'ın, kulları hakkında uygulayageldiği ve kıyâmete kadar da devam edecek sosyolojik kanunu böyledir. İşte o zaman kâfirler hüsrâna uğrayacaklardır.

Son olarak sayılarının çokluğuna; askeri, siyâsî ve iktisâdî güçlerinin üstünlüğüne; dünyada kültür ve medeniyet adına meydana getirdikleri eserlerin sağlamlığına ve vahiyden bağımsız olarak sahip oldukları bilgi ve bilime güvenip böbürlenerek peygamberlerin getirdiği ilâhî tâlimatlara ihtiyaç duymayan, onları hiçe sayan inkârcı zihniyetlere büyük bir tehdit gelmektedir. İnkârlarının cezası olarak tepelerine ilâhî azap indiğinde kazandıkları bu şeyler kendilerine hiçbir fayda sağlamayacak, azabı onlardan savamayacaktır. Kızıl denizde boğulacağını yakînen anlayan Firavun gibi, Allah'ın şiddetli azabını görünce, şirkten vazgeçip Allah'ın birliğine inandıklarını söyleseler de, artık âhiret perdelerinin açılmaya başladığı böyle bir durumda imanları onlara bir fayda vermeyecektir.

Mü'min sûresinin sonunda yer alan kâfirlere yönelik tehdîdi, daha ayrıntılı ve örneklerle açıklamak üzere Fussılet sûresi gelmektedir:

41- FUSSILET SÛRESİ

سُورَةُ فُصِّلَتْ

41. FUSSILET SÛRESİ

Fussılet sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 54 âyettir. İsmini 3. âyette geçen ve "bir şeyi açıklamak, iki şeyi birbirinden ayırmak, iyice detaylandırmak" mânalarına gelen فُصِّلَتْ (fussılet) kelimesinden alır. Burada kelime Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerinin iyice açıklandığını beyân etmek üzere kullanılır. Sûrenin ayrıca "Secde", "Hâ. Mîm" ve "Mesâbih" gibi isimleri de vardır. Resmî tertîbe göre 41, iniş sırasına göre ise 61. sûredir.

Konusu

Sûrede Kur'ân-ı Kerîm'in Allah kelâmı olduğu bildirilerek söze başlanır. Gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunan varlıkları altı günde yaratan, Âd ve Semûd gibi azgın kavimleri dehşetli azaplarla helâk eden Allah Teâlâ öldükten sonra insanları diriltmeye ve insanın kulak, göz ve deri gibi azalarını konuşturup şâhit kılmaya muktedirdir. Ayrıca geceyle gündüz, güneşle ay, kurumuş toprağın Allah'ın indirdiği yağmurla dirilmesi, yine hem Allah'ın kudretine, hem de ölüleri dirilteceğine dâir açık delillerdir. Bunun sonucu olarak inkârcılar mahşerde devâsız horluk, rezillik ve pişmanlık manzaraları oluştururken, iman ve istikâmet üzere hayat süren bahtiyarlar, hem ölürken hem de dirilirken meleklerin selâmlamaları ve müjdelemeleri arasında gönül hoşluğu içinde cennete girerler. Bu hayırlı sonuca ulaşmanın şartı, itikat, ibâdet ve ahlâkî güzellikleriyle İslâm'ı bilen, yaşayan ve tebliğ eden, "ben müslümanım" diyerek İslâm'ı hayatının her alanına aksettiren kâmil bir mü'min olabilmektir. Esâsen İslâm da, ancak böyle ahlâkî kemâl sahibi mü'minler vesilesiyle yayılma, neşv ü nemâ bulma imkânına sahip olacaktır. Netice itibariyle Kur'ân-ı Kerîm, bâtılın hiçbir taraftan kendine yanaşamadığı gerçek bir Allah kelâmıdır. Dünya ihtiyarladıkça Kur'an gençleşmektedir. Gerek dış âlem gerek insanın iç âlemiyle alakalı meydana gelen ilmî gelişmeler, Kur'an'ın ilâhî bir gerçek olduğunu gün be gün, an be ân ortaya koymaktadır.

Müjdeleyici ve Uyarıcı Kelâm

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِۚ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ
قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَۙ ﴿٣﴾ بَشِيرًا وَنَذِيرًاۚ فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Hâ. Mîm.

2. Kur'an, çok merhametli, çok şefkatli Allah tarafından parça parça indirilmektedir.

3. O, doğrunun ve güzelin kıymetini bilen bir toplum için âyetleri Arapça okunup rahatlıkla anlaşılan bir metin olarak iyice açıklanmış ve belli bir sistem dâhilinde dizilmiş bir kitaptır.

4. Müjdeleyici ve uyarıcı olarak! Ama ne çâre ki, insanların çoğu ondan yüz çevirmekte ve ona kulak vermemektedir.

Bu âyetlerde Kur'ân-ı Kerîm'in belli başlı husûsiyetleri beyân edilir:

• Hâ. Mîm. harfleri Kur'ân-ı Kerîm'in i'câz ve tehaddî özelliğine işaret eder.

• Kur'ân-ı Kerîm, Allah katından parça parça indirilmiştir. O bir beşer sözü değildir.

• Rahmân ve Rahîm isimlerinin tecellisi olan Kur'an, beşeriyet için en büyük bir rahmet ve lutuftur.

• O, "kitap", yani sadece okunan değil, aynı zamanda yazıya geçirilerek korunan ölümsüz bir belgedir.

• Kur'an'ın âyetleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Lafzı itibariyle fâsılaları, sûrelerin baş ve sonları birbirinden ayrılmıştır. Mânası itibariyle de hükümleri, kıssaları, vaatleri, tehditleri, misâlleri ve öğütleri ayrı ayrı belirtilerek açıklığa kavuşturulmuştur.

• O, Kur'an'dır; devamlı okunan bir kelâmdır. Bu isimle zımnî olarak da "Onu devamlı okuyunuz!" emri verilmiş sayılır.

• Kur'ân-ı Kerîm'in dili Arapçadır. Bunun sebebi, Son Peygamber (s.a.v.)'in Arap, hitap ettiği ilk toplumun da Araplar olmasıdır. Nitekim âyet-i kerîmede: **"Biz her bir peygamberi, dinî emir ve yasakları onlara en güzel şekilde anlatmaları için kendi kavminin diliyle gönderdik"** (İbrâhim 14/4) buyrulur.

• Kur'ân-ı Kerîm akıl sahiplerine, mesajlarına kulak verip mânalarını öğrenmek isteyenlere hitap eder. Bu sebeple ona kalbini ve kulaklarını kapatanlar, o

rahmet kaynağından istifade edemezler. Pırlanta ile taş arasındaki farkı ayırt edemeyen biri için pırlanta bir fayda sağlamadığı gibi, câhiller için de bu kitap bir fayda sağlamaz.

• Kur'an iman edip sâlih ameller işleyenleri müjdeler.

• İnkâr edenleri ise uyarır ve korkutur.

Çünkü onlar Kur'an âyetlerini düşünerek, taşınarak değil körü körüne bir inatla reddediyorlardı:

وَقَالُوا قُلُوبُنَا فٖى اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَٓا اِلَيْهِ وَفٖى اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا
وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾

5. Şöyle diyorlar: "Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda ağırlık, seninle aramızda da perde vardır. Artık ne yapacaksan yap; biz de bildiğimizi yapacağız."

5. âyette yer alan **"Artık ne yapacaksan yap; biz de bildiğimizi yapacağız"** sözü iki mânaya gelebilir:

• Sen kendi dîninin gerektirdiğini yap, biz de kendi dînimize göre yaşayacağız.

• Sen bize karşı elinden geleni yap, biz de seni başarısız kılmak için elimizden ne gelirse yapacağız.

Onların bu inkarcı ve isyâncı duruşlarına karşı:

قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰى اِلَىَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقٖيمُوا
اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكٖينَ ﴿٦﴾ اَلَّذٖينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ
وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٧﴾ اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾

6. Rasûlüm! De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Ama bana sizin ilâhınızın bir tek ilâh olduğu vahyediliyor. Şu halde dosdoğru O'na yönelin ve günahlarınız için O'ndan bağışlanma dileyin!" Gerçek ortadayken, O'na ortak koşanların vay hâline!

7. Onlar zekâtı vermezler. Âhireti de zâten büsbütün inkâr içindedirler.

8. İman edip sâlih ameller işleyenler için ise, ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfat vardır.

Dinin esası Allah'ın tek ilâh olduğunu kabul etmek, O'nun emrettiği kanunlar çerçevesinde istikâmet üzere bir kulluk yapmak ve hatalı davranışlarımız sebebiyle de O'ndan dâimâ bağışlanma dilemektir. Zıddını söylemek gerekirse Allah'tan başka hiç kimseyi ilâh yerine koymamak, onlara boyun eğmemek ve Allah'tan başkasının belirlediği kanunlara, nizamlara, örf ve âdetlere

uymamaktır. Tevhid ehli kâmil bir mü'min ve müslüman olmaktır.

Böyle yapmayıp inkâr bataklığına saplanmış olanlar, karşılarında dikili duran şu muazzam deliller üzerinde düşünseler, belki gittikleri yolun yanlışlığını fark edip gerçeği kabule yönelebilirler. Bunun için:

Göklerin ve Yerin Yaratılışı

قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذٖى خَلَقَ الْاَرْضَ فٖى يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُٓ
اَنْدَادًاۜ ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمٖينَۚ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ فٖيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ
فٖيهَا وَقَدَّرَ فٖيهَٓا اَقْوَاتَهَا فٖٓى اَرْبَعَةِ اَيَّامٍۜ سَوَٓاءً لِلسَّٓائِلٖينَ ﴿١٠﴾

9. De ki: “Siz yeryüzünü iki günde yaratan Allah’ı inkâr edip de başkalarını ona denk mi tutuyorsunuz? Oysa O, bütün âlemlerin Rabbidir!”

10. O, yerin üstünde sağlam sarsılmaz dağlar yerleştirdi, orayı bereketli kıldı ve isteyip arayanlar için eşit olmak üzere oradaki rızıkları önceki iki günle birlikte toplam dört günde takdir etti.

Âyetlerde bahsedilen “gün”den maksat, bildiğimiz gün değil, başı ve sonu belli olmayan uzun “jeolojik devir”dir. Kur’ân-ı Kerîm’in başka âyetlerinde de haber verildiği üzere Allah Teâlâ, gökleri, yeri ve bunların içindekileri “altı gün”de yaratmıştır. (bk. Furkãn 25/59; Kãf 50/38) Bahsedilen altı gün burada tafsil edilir ve hangi günlerde neler yaratıldığı bir miktar daha detaylı anlatılır. Buna göre: Altı günden dördü yeryüzünün, yeryüzü üzerindeki dağların ve canlıların hayatlarını devam ettirmelerini sağlayacak hava, su, madenler, bitkiler, hayvanlar gibi geçim kaynaklarının yaratılıp hazırlanmasına ayrılmıştır. Cenâb-ı Hak yeryüzüne öyle bir bereket vermiştir ki, yüz binlerce yıldan beri en küçük canlıdan yüz binlerce canlı türüne mensup hadde hesâba gelmeyen mahlukât faydalandığı halde bu rızıklar bitip tükenmemektedir. Arayıp soranlar, ihtiyacı olanlar, varlığını devam ettirmek için gıda maddelerine muhtaç olan varlıklar, orada ihtiyacı ölçüsünde gıdasını bulabilmektedir.

İlâhî kudret yeryüzünün yaratılışı ve tanzimiyle birlikte:

ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا
اَوْ كَرْهًاۜ قَالَتَٓا اَتَيْنَا طَٓائِعٖينَ ﴿١١﴾ فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فٖى
يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فٖى كُلِّ سَمَٓاءٍ اَمْرَهَاۜ وَزَيَّنَّا السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابٖيحَۗ
وَحِفْظًاۜ ذٰلِكَ تَقْدٖيرُ الْعَزٖيزِ الْعَلٖيمِ ﴿١٢﴾

11. Bundan başka, gaz hâlinde olan göğe yöneldi. Hem ona, hem de yeryüzüne: “İsteseniz de istemeseniz de gelin!” buyurdu. İkisi de:

“İsteyerek geldik” dediler.

12. Böylece onları yedi kat gök olarak iki günde yarattı ve her bir göğe vazîfesini bildirdi. Dünya göğünü de kandillerle süsledik ve onu bozulmaktan koruduk. İşte bu, kudreti dâimâ üstün gelen ve her şeyi hakkiyle bilen Allah’ın takdiridir.

11. âyette geçen اَلدُّخَانُ (duhãn), sözlükte “duman” anlamına gelir. Tefsirlerde bu kelime “su buharı” olarak izâh edilir. Günümüz ilmî gelişmeleri ışığında “hidrojen gazı” olarak yorumlanmaktadır. İşte kâinatın başlangıcını teşkil eden madde budur. Cenâb-ı Hak önce bu maddeyi yaratmış, bundan da tüm kâinatı var etmiştir. Bilim adamlarının izahına göre, gök cisimleri gazların yoğunlaşması ile yaratılmıştır. Önceleri uzayı dolduran gâyet sıcak bir gaz bulutu vardı. Bu gaz kütlesinin parça parça yoğunlaşıp sıkışmasıyla yıldızlar meydana geldi. Kâinatta hâlâ bir kısım yıldızlar doğarken bir takımları dağılmakta ve başka yıldızlar tarafından yutulmaktadır. Aslında yaratılışın başlangıcını teşkil eden bu gazın hadsiz hesapsız güçteki bir enerji bulutu olduğu anlaşılıyor. Zâten maddenin de enerjinin yoğunlaşmasından oluştuğu artık bilinmektedir. İşte Kur’an’ın beyânına göre gök cisimleri, duman görünümündeki bu gaz (enerji) bulutundan yaratılmıştır.

Cenâb-ı Hak, gökleri yedi kat olarak tanzim etmiştir. Bunlar hakkında bazı açıklamalar yapılmaya çalışılsa bile günümüz ilmî gelişmeleri bunların mâhiyeti hakkında kesin bir izâh yapamamaktadır. Allah her bir kat göğe vazîfesi neyse onu emretti. Hangisi ne iş için yaratıldı ise onu yapacaktı. Zâten de öyledir; her bir gök ve oradaki varlıklar, ilâhî tâlimat istikâmetinde vazîfelerini hiç aksatmadan yapmaktadırlar. Değilse kâinattaki bu nizamın devam etmesi mümkün olmaz. Bunlar içinde yıldızlarla donatılan gök, dünya göğüdür. Günümüz astronomi ilmi, işte bu gökle ve buradaki yıldızlarla alakalı araştırmalar yapmakta, bazı ilmî tespit ve izahlarda bulunmaya çalışmaktadır. Cenâb-ı Hak, bu göğü muhafaza altına almıştır. Yani onu şimdilik bozulmaktan korumuştur. Şeytanların çıkıp melekleri dinlemesinden de mahfuz tutmuştur. (bk. Hicr 15/17-18; Sâffât 37/7-10) Yani bu korumanın maddî ve mânevî olmak üzere iki yönü olduğu anlaşılmaktadır.

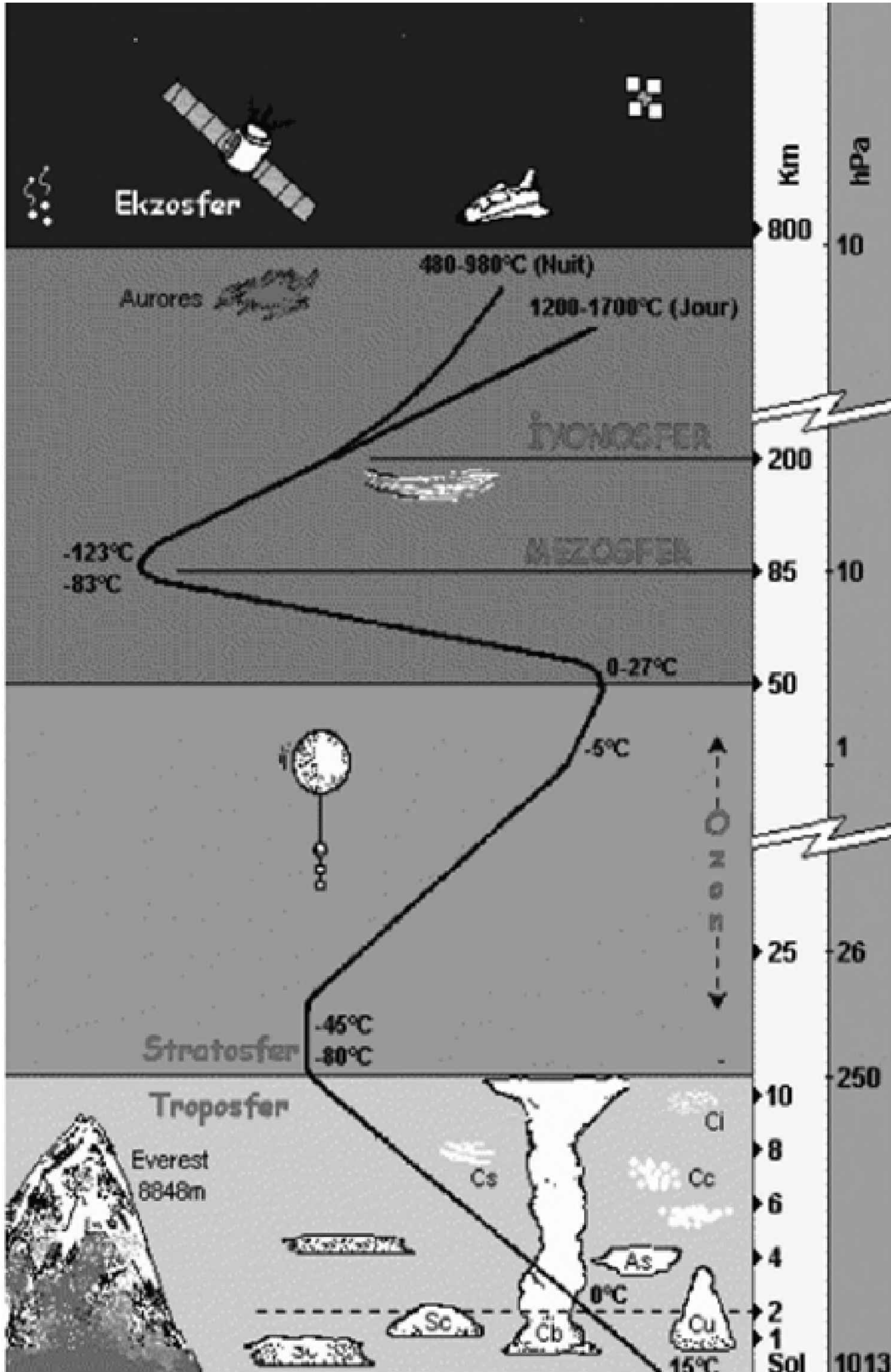
Bu apaçık ilâhî kudret işaretlerinden sonra Allah’a inanmamak ve O’ndan yüz çevirmek doğru ve yerinde bir davranış olabilir mi? Buna rağmen:

فَاِنْ اَعْرَضُوا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾

اِذْ جَاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُوا اِلَّا

اللّٰهُ ؕ قَالُوا لَوْ شَٓاءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً فَاِنَّا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِه۪ كَافِرُونَ
﴿١٤﴾ فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ
اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ؕ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذ۪ي خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ؕ
وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ ر۪يحًا صَرْصَرًا ف۪ٓي
اَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذ۪يقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ؕ وَلَعَذَابُ
الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَاَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ
فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا
كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

13. Hâlâ gerçeği kabulden yüz çeviriyorlarsa, onlara de ki: “Ben sizi Âd ve Semûd kavimlerini yıldırım gibi çarpan korkunç azabın sizi de çarpabileceği gerçeğine karşı uyarıyorum!”

Yedi Kat Yer

14. Peygamberler, onlara bütün meşrû vasıtaları kullanarak ve gerçeğin bütün delillerini sunarak, "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin!" mesajını iletmişlerdi. Onlar ise: "Rabbimiz dileseydi bize peygamber olarak melekleri indirirdi. Öyle yapmadığına göre, biz de sizinle gönderildiğini

iddia ettiğiniz her şeyi ret ve inkâr ediyoruz" diye karşılık verdiler.

15. Âd kavmine gelince, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve: "Bizden daha güçlü kim varmış?" dediler. Kendilerini yaratan Allah'ın, onlardan daha güçlü olduğunu görmüyorlar mıydı? Doğrusu onlar, bizim âyetlerimizi bile bile inkâr ediyorlardı.

16. Biz de, dünya hayatında alçaltıcı bir azabı onlara tattırmak için, yedi gece sekiz gün süren o uğursuz günlerde üzerlerine dondurucu bir kasırga gönderdik. Âhiret azabı ise çok daha alçaltıcı olacak; orada asla yardım da görmeyeceklerdir.

17. Semûd'a gelince; onlara da doğru yolu gösterdik, fakat onlar o apaydınlık yolu izlemek yerine cehâlet karanlıkları içinde kör olarak yaşamayı tercih ettiler. Bunun üzerine, yaptıkları günahlar yüzünden, alçaltıcı bir yıldırım azabı onları çarpıp yok etti!

18. Buna mukâbil iman edip Allah'a karşı gelmekten sakınanları da kurtardık.

Örnek verilen Âd ve Semûd kavimlerinin, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e karşı çıkan müşrik Araplarla ortak yönleri dikkat çekmektedir. Müşrikler de Âd kavmi gibi kibirli idiler. İnsandan peygamber olmayacağını ve peygamberlerin ancak meleklerden gönderilebileceğini düşünüyor, Hz. Muhammed (s.a.v.) ile birlikte bir meleğin gelmesini istiyorlardı. (bk. En'âm 6/8-9; Hûd 11/12; İsrâ 17/94-95) Yine onlar aynen Semûd kavmi gibi, içinde bulundukları küfür, şirk ve sapıklığı Peygamber (s.a.v.)'in getirdiği doğru yola tercih ediyorlardı. İşte müşrikler, aynı özellikleri taşıyan toplumların başına gelen felâketler hatırlatılarak uyarılmakta ve İslâm yoluna çağrılmaktadırlar.

Bahsedildiği üzere inkârcı toplumlar dünyada bir kısım felâketlerle helâk edildiler. Bunların âhirette uğrayacakları azaba gelince:

Kulaklar, Gözler, Deriler Şahitlik Yapacak

وَيَوْمَ يُحْشَرُ اَعْدَٓاءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا
مَا جَٓاؤُ۫هَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾ وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَاۜ قَالُٓوا
تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذ۪ٓي اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَاِلَيْهِ

19. Gün gelecek, Allah'ın düşmanları, baştan sona tutuklanıp bir araya getirilerek, cehenneme doğru sürülecekler.

20. Nihâyet ateşin karşısına geldiklerinde kendi kulakları, gözleri ve derileri, vaktiyle işledikleri bütün kötülükleri söyleyip onların aleyhinde şâhitlik edecekler.

21. Derilerine öfke ve hayretle: "Niçin aleyhimizde şâhitlik ediyorsunuz?" diye çıkışacaklar. Derileri ise: "Ne yapalım; her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu. Sizi başlangıçta yaratan O idi; yine O'na dönüyorsunuz" diye cevap verecekler.

Diğer azaların şâhitliği hususunda Yâsîn sûresinde şöyle buyrulur:

"O gün onların ağızlarını mühürleriz de, işlemiş oldukları günahları bize elleri söyler, ayakları da buna şâhitlik eder." (Yâsîn 36/65)

Şâhitler bunlarla da sınırlı değildir. Kişinin üzerinde dolaştığı mekânlar, iyilik ya da kötülük yaptığı yerler de şâhitlik yapacaktır. (bk. Zilzâl 99/2-5)

Enes b. Mâlik (r.a.) der ki:

Rasûlullah (s.a.v.)'in huzurunda idik, tebessüm etti. Sonra: *"Niçin güldüğümü biliyor musunuz?"* diye sordu. Biz: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedik. Şöyle buyurdu:

"- Kulun Rabbine hitabından dolayı tebessüm ettim. O: «Ey Rabbim! Sen beni zulümden alıkoymadın mı?» der. Yüce Rab: «Evet» der. Bu sefer kul: «Ben kendime karşı ancak kendimden olan şâhidi kabul ederim» der. Bunun üzerine yüce Allah: «Bugün sana karşı şâhit olarak kendin yetersin. Şâhitler olarak da kirâmen katibîn melekleri yeter» buyurur."

Efendimiz devamla buyurdu ki: *"Allah o kişinin ağzına mühür vurur ve bu sefer azalarından konuşmaları istenir. Azalar yaptıkları şeyleri söyler. Sonra onu konuşmak üzere serbest bırakır. Kul der ki: «Benden uzak olun, benden uzak olun. Ben sizin için mücâdele edip duruyordum.»"* (Müslim, Zühd 17)

Haber verilen bu şâhitliklerin gerçekleşeceğinde bir şüphe olmamakla

birlikte:

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ اَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَٓا اَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ اَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَث۪يرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾ وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذ۪ي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرْدٰيكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٢٣﴾

22. Oysa siz, vaktiyle günahlara dalarken kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin bir gün aleyhinizde şâhitlik yapacağından çekinmiyordunuz. Üstelik yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz.

23. İşte Rabbiniz hakkındaki bu yanlış düşünceniz, sizi helâke sürükledi de hüsrâna uğrayanlardan oldunuz!

Bu âyetlerin nüzûlünü konu alan bir hâdiseyi Abdullah b. Mesûd (r.a.) şöyle anlatır:

"Bir ara Kâbe'nin örtüsüne tutunmuş duruyordum. Biri Benî Sakîften, ikisi Kureyş'ten veya biri Kureyş'ten ikisi Benî Sakîf'ten olan üç kişi geldi. Bunların göbeklerinin eti çok ama akıllarının bilgisi azdı. O güne kadar duymadığım laflar ettiler. Biri dedi ki: «Ne dersiniz, Allah konuşmamızı işitiyor mudur?» Diğeri, «Sesimizi yükseltirsek duyar, yükseltmezsek duymaz», üçüncüsü ise «Bence açıktan konuştuğumuzu duyuyorsa gizli konuşmalarımızı da duyar» dedi. Bu konuşmaları Peygamberimiz (s.a.v.)'e anlattım; bunun üzerine Fussılet sûresinin bu 22-23. âyetleri nâzil oldu. (Buhârî, Tefsir 41/2; Müslim, Münafıkîn 5)

Bir kez imansız bir biçimde can verip ebediyen cehennemi boyladıktan sonra:

فَاِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْۚ وَاِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَب۪ينَ ﴿٢٤﴾

24. Artık sabretseler de sabretmeseler de, onların varacağı yer cehennemdir. Özür dileyip dünyaya dönerek Allah'ın rızâsını kazanmak isteseler de artık onlara bu fırsat verilmeyecektir.

Âyetle ilgili şu izahlar yapılabilir:

• Onlar dünyaya geri dönmek isteyecekler, fakat geri dönmelerine müsaade edilmeyecektir.

• Cehennemden kaçıp kurtulmak isteyecekler, ama kurtulamayacaklardır.

• Tevbe etmek isteyecekler, fakat tevbeleri kabul edilmeyecektir.

• Kendilerinden hoşnut ve râzı olunmasını isteyecekler, fakat bunun onlara faydası olmayacaktır.

Onların böyle bir acı sona uğramalarının önemli bir sebebi de şudur:

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَٓاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ

كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿٢٥﴾ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ

25. Biz onlara öyle kötü arkadaşlar musallat ettik ki, bunlar yaptıkları ve yapacakları bütün kötülükleri onlara süslü ve câzip gösterdiler. Böylece, kendilerinden önceki cin ve insan topluluklarının başına gelen azap sözü, onlar için de kaçınılmaz oldu. Gerçekten onlar, büyük bir hüsrâna uğramışlardır.

Sünnetullâh gereği iyi insanlara iyi insanlar arkadaş olur, kötü insanlara kötü insanlar arkadaş olur. Bir insan kötülüğe ve sapıklığa ne kadar batarsa, o derece kötü arkadaşlar edinir. Şeytanlar onun dostu olurlar. (bk. Zuhruf 43/36-39)

Âhiretten gâfil bir halde günahlar içinde yaşayan o insanların etrafını, yumurta kabuğunun yumurtayı sardığı gibi saran kötü arkadaşlar, onlara "önlerinde ve arkalarında olan şeyleri", yaptıkları ve yapacakları günahları süslü, şirin ve câzip gösterirler. "Önlerindeki şeyler"den maksat, içinde yaşadıkları dünya işleri ve onun bayağı zevkleri olabilir. Bunları çekici gösterip onları bütünüyle dünyaya bağlayarak günah ve isyânlara boğulmalarını sağlarlar. "Arkalarındaki şeyler"den maksat da ölüm sonrasıyla alakalı şeyler olabilir. Onları aldatarak yeniden diriliş, hesap, cennet, cehennem gibi istikbâle ait inanç esaslarını inkâr ettirirler. Bu yönüyle âyet-i kerîme, insanın içinde yaşadığı içtimâî muhîtin, etrafını saran arkadaş çevresinin ve bunlarla olan dostluk ilişkilerinin, inanç ve amel bakımından yürüyeceği yolu belirleme ve o yolda ilerleme bakımından ne kadar tesirli olduğuna dikkat çekmektedir.

Gerçeklerin iç yüzü böyleyken:

تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ

26. İnkâr edenler: "Şu Kur'an'ı dinlemeyin ve okunurken ona karşı yaygara koparın, böylece başkalarının dinlemesini de engelleyin. Belki bu yolla mü'minlere üstün gelirsiniz" dediler.

Âyete şu şekilde mânalar verilmiştir:

"Okununca Kur'an'ı dinlemeyin. Kırâati esnâsında asılsız sözler ve hezeyanlarla yüksek sesle bağırıp çağırın. Böylelikle okuyanı yanıltır, mânasının anlaşılmasını önler ve onu kıraatten engellemiş olursunuz." Kureyş müşrikleri birbirlerine böyle tavsiye ederlerdi. (Zemahşerî, *el-Ke âf,* V, 198)

"Rasûlullah Kur›an okuduğu zaman ıslık çalarak, karışık şeyler söyleyerek onun kafasını karıştırın; onu yalanlayın, inkâr edin." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXIV, 140)

Rivâyete göre Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.) Mekke'de bulundukları sırada Kur'an okuyup sesini yükselttikleri zaman müşriklerin ileri gelenleri, insanları onun yanından uzaklaştırıyor ve onlara: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin" diyorlardı. Kendileri de alkış tutuyor, ıslık çalıyor, şiir ve recez söyleyerek ortalığı gürültüye boğuyorlardı. (bk. Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî,* XXIV, 119) Maksatları, insanların Kur'an'ı anlamalarını engellemek ve bu yolla Peygamberimiz (s.a.v.)'e gâlip gelmekti. Halbuki bu durum onların cehâletinden kaynaklanmaktaydı. Çünkü onlar, bu işi yaptıkları sırada, kendilerinin boş ve bâtıl şeylerle meşgul olduklarını ikrar etmiş oluyorlardı. Allah Teâlâ'nın ise Peygamberi'ne yardım edeceğini biliyorlardı. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXVII, 120)

Âyet-i kerîmede Allah Teâlâ onların bu durumlarını haber vermiş ve Kur'an'a karşı sergiledikleri bu tavırlarına karşılık onları şiddetli bir şekilde cezalandıracağını şöyle bildirmiştir:

فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَسْوَاَ الَّذِى كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذٰلِكَ جَزَاءُ اَعْدَاءِ اللّٰهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ
جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا اَرِنَا
الَّذَيْنِ اَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ اَقْدَامِنَا لِيَكُونَا
مِنَ الْاَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

27. Biz de o küfre batmış olanlara şiddetli bir azap tattıracak ve onları yapageldikleri günahların en kötüsüne göre cezalandıracağız.

28. İşte Allah düşmanlarının cezası: Ateş! Âyetlerimizi bile bile inkâr etmelerine karşılık, orası onların ebediyen kalacakları yurtlarıdır.

29. İnkâra saplanmış olanlar cehennemde şöyle diyecekler: "Rabbimiz! Gerek cinlerden gerek insanlardan bizi saptıranları bize gösteriver; onları ayaklarımızın altına alıp çiğneyelim de böylece en aşağılık kimseler olsunlar!"

Kâfirlerin böyle içler acısı hâllerine mukâbil, gerçek mânada iman ve istikâmet üzere olanlara gelince:

İman ve İstikâmet

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَلَّا
تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّت۪ي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾
نَحْنُ اَوْلِيَٓاؤُ۬كُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِۚ وَلَكُمْ ف۪يهَا مَا تَشْتَه۪ٓي
اَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ ف۪يهَا مَا تَدَّعُونَۜ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَح۪يمٍ ﴿٣٢﴾

30. “Rabbimiz Allah’tır!” diye ikrarda bulunup, sonra da özde ve sözde dosdoğru olarak inanç, amel ve ahlâkta sapmadan doğru yolu tâkip edenlerin üzerine melekler iner ve şöyle derler: “Korkmayın ve üzülmeyin! Size va‘dolunan cennetle sevinin!”

31. “Biz dünya hayatında da, âhirette de size dostuz. Cennette canınızın çektiği her şey vardır; orada istediğiniz her şey sizindir.”

32. “Çok bağışlayıcı, sonsuz merhamet sahibi Allah’tan bir ikram olarak!”

Burada meleklerin üzerine indiği mü’minlerin iki mühim vasfı zikredilir:

Birincisi; iman: Bunlar, “Rabbimiz Allah’tır” derler. Yani Allah’ı tanırlar, O’nun hiçbir ortağı ve dengi olmadığını kabul ederler. O’nu bütün noksan sıfatlardan ve ortaklardan pak ve uzak tutarlar. Ayrıca Allah’ı rab olarak tanımanın gerektirdiği bütün iman esaslarına da inanırlar.

İkincisi; istikâmet: Allah’ın rablığını, O’nun birliğini ikrarda devam edip, sahip oldukları arı duru tevhid inancını asla şirkle karıştırmadıkları gibi, Allah’ın emirlerini yerine getirmeye ve yasaklarından da bütünüyle kaçınmaya azami dikkat gösterirler.

Buna göre Allah’ın tek rab olduğunu kabullenip sonra istikâmet üzere olmak, itikat, ibâdet, ahlâk ve muâmelâtla alakalı bütün hususları içine alır. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XXIV, 143; Bursevî, *Ruhu’l-Beyân,* VIII, 254)

Melekler dünyada olduğu gibi ölüm anında, kabirde ve kıyâmet günü yeniden dirilirken de mü’minlerin üzerine inerler. İnerler de onlara öldükten sonra âhirette karşılaşacakları şeylerden dolayı korkmamalarını telkin ederler. Bilindiği üzere korku, insanın, başına kötü bir şeyin gelmesini beklemesinden doğan bir acıdır. Yine onlara geride bıraktıkları çoluk çocukları ve akrabaları sebebiyle de üzülmemelerini söylerler. Allah Teâlâ’nın onlara iyilikle muâmele edeceğini, kendilerine de cennette, dünyadakinden daha çok ve daha güzel nimetler vereceğini; onları cennette müslüman yakınları ve çocuklarıyla bir

araya getireceğini bildirirler. Böylece onların hüzünlenmelerini önlerler. Çünkü “hüzün”, faydalı bir şeyi kaybetmek veya zararı dokunacak bir şeyin meydana gelmesinden doğan bir üzüntüdür. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XXIV, 145; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XXVII, 122; Bursevî, *Ruhu’l-Beyân,* VIII, 255)

Meleklerin dünyada mü’minlerin üzerine inmeleriyle ilgili olarak Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

“Allah Teâlâ’nın husûsî bazı melekleri vardır ki, yeryüzünde zikir ehlini aramak için dola ırlar. Ne vakit Allah’ı zikreden bir cemaat bulurlarsa birbirlerine seslenip: «Geliniz! Aradığınız buradadır» diyerek orada toplanırlar. O yeri kanatları ile göğe kadar çevirirler. Sonra Allah Teâlâ, o zikir ehlinin durumunu meleklerden daha iyi bildiği halde onların ne söyledikleri, kendisinden ne istedikleri ve neden Allah’a sığındıkları konusunda soru sorup bilgi alır. Sonra da onları bağı ladığını ve onlarla beraber bulunan ki ilerin asla bedbaht olmayacağını bildirir.” (Buhârî, Deavât 67; Müslim, Zikir 25)

“Gece ve gündüzde bir kısım melekler nöbetle e aranızda bulunurlar. Bunlar sabah namazı ile ikindi namazında toplanırlar. Sonra sizi geceleyin tâkip eden melekler, hesâbınızı vermek üzere huzur-ı ilâhîye yükselir. Sizi çok iyi bilen Allah, bu meleklere, «Kullarımı ne halde bıraktınız?» diye sorar. Onlar da, «Biz onları namaz kılıyorlarken bıraktık, yine biz onlara namaz kılarlarken vardık» derler.” (Buhârî, Mevâkîtu’s-salât 16; Müslim, Mesâcid 210)

Melekler, dünyada veya bahsi geçen ölüm anı, kabir ve haşirden birinde mü’minleri, dünyada iken peygamberler vasıtasıyla va‘dolundukları cennetle müjdelerler. Bu müjdelemeyle ilgili olarak da Allah Rasûlü (s.a.v.) şu açıklamayı yapar:

“Melekler ölünün yanında hazır bulunurlar. Eğer o, sâlih bir ki i idiyse öyle derler: «Temiz cesette bulunan ey temiz ruh, övülmü olarak rahat ve istirahat ile çık. Öfkeli olmayan Rabbin müjdesi sanadır.» Bunlar ruh çıkıncaya kadar söylenmeye devam ederler. Sonra ruh göğe yükseltilir ve gök kapılarının açılması istenir. «Bu kimdir?» diye sorulduğunda, «falancadır» denilir. Ona; «Temiz cesette bulunan temiz ruh, merhaba. Övülmü olarak, rahat ve istirahat ile gir. Öfkeli olmayan Rabbinden müjde sana» denilir. O, en yüce göğe eri inceye kadar bunlar söylenmeye devam ederler...” (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 364-365)

Bu âyet, ihlâsla Allah’a kulluğa devam eden mü’minlerin bu hallerinin Allah’ın tevfîki ve melekler vasıtasıyla onlara yardımı sâyesinde olduğunu hatıra getirir. Âhirette de melekler mü’minlere şefaat etmek ve onları güzellikle karşılamak suretiyle dostluklarını izhar edeceklerdir.

O halde:

الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ اِنَّنِى مِنَ

33. İnsanları Allah'a çağıran, sâlih ameller işleyen ve "ben müslümanlardanım" diye ilan eden kimseden daha güzel sözlü kim vardır?

Âyet-i kerîmenin nâzil olduğu dönemlerde bir kişinin müslüman olduğunu ilan etmesi büyük bir tehlike arz ediyor, âdeta hayatını tehlikeye atma, işkenceye uğrama, hatta ölüme dâvetiye çıkarma anlamına geliyordu. Müslümanlar, kendilerini her an parçalayabilecek vahşi canavarlarla dolu bir ormanda yaşıyor gibiydiler. Hele bu ortamda İslâm'ı tebliğe cesâret edebilmek, o canavar ruhlu müşriklere "Gelin vahşiliğinizi gösterin" demek gibi oluyordu. İşte, sadece rahat ortamlarda değil, böyle tehlikeli durumlarda bile, bir kimsenin İslâm'ı kabul etmesi, sebât göstermesi ve İslâm'ın güzelliklerini başkalarına da tebliğ etmeye çalışması Allah Teâlâ'nın râzı olduğu en güzel amellerden biridir. Ayrıca bir şahıs, müslüman olduğunu ilan ettikten sonra, başkalarını da İslâm'a çağırır, özellikle de temsil ettiği İslâm'a bir leke gelmesin diye amellerine titizlikle önem verirse, bu, o müslümanın varabileceği en üst derecedir.

Bu âyet-i kerîme başta Rasûlullah (s.a.v.) olmak üzere yaşayışı ve tebliğiyle İslâm'a gönül veren tüm mü'minleri; insanların müslümanca yaşaması ve iyi bir kul olması için gayret sarfeden herkesi, özellikle minârelerden günde beş vakit Cenâb-ı Hakk'ın ismini ve kelime-i şehâdetleri yüksek sesle ilan eden müezzinleri şumûlüne alır. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) müezzinleri, *"Kıyâmet günü boyunları en uzun olanlar müezzinlerdir"* diye müjdelemiştir. (Müslim, Salât 14; İbn Mâce, Ezân 5)

Müezzinlerin vazîfesi ezanla namaza dâvet, mü'minlerin vazîfesi de bu ilâhî dâvete tam bir teslimiyet ve samimiyet içerisinde icâbet etmektir. Allah dostlarından Rabî b. Haysem (r.h.)'in şu hâli ne ibretli bir misâldir:

O, artık yaşlanmıştı. Ama cemaatla namazı bırakmazdı. İki kişi arasında zor gelirdi. Yakınları, "Allah sana ruhsat vermiş. Bu hâlinle bulunduğun yerde de namazı kılabilirsin..." dedikleri zaman şu cevabı verirdi:

"- Rabbimin dâvetçisinin حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ (hayye ale's-salâh): Haydin namaza!» diye çağırdığını duyduğum zaman, dediğinizi nasıl yapabilirim ki?..." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi*, I, 90)

Bu ve benzeri haller ibâdette zirve noktalara işaret ettiği gibi, gelen âyetlerde de dost düşman herkesin gönlünü eritecek ahlâkî olgunluğun zirve noktalarına işaret edilmekte ve mü'minler o zirvelere tırmanmaya yönlendirilmektedirler:

Kötülüğü İyilikle Sav

وَلَا تَسْتَوِى الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ۘ اِدْفَعْ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِى
بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهُ وَلِىٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقّٰيهَا اِلَّا الَّذِينَ
صَبَرُوا ۚ وَمَا يُلَقّٰيهَا اِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ
الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ۘ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾

34. İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel karşılıkla savmaya bak. O zaman göreceksin ki, aranızda düşmanlık bulunan kişi sanki candan, sımsıcak bir dost oluvermiştir.

35. Bu güzel haslete ancak hakkiyle sabredenler erişebilir; buna ancak insânî kemâl ve faziletten yana nasîbi bol olanlar ulaşabilir!

36. Eğer şeytandan gelen bir vesvese seni kötülüğe kışkırtacak olursa hemen Allah'a sığın! Çünkü O, evet O, her şeyi hakkiyle işiten, her şeyi hakkiyle bilendir.

İbn Abbas (r.a.) şu açıklamayı yapmıştır:

"34. âyette ifade edilen «en güzel yol»dan maksat, öfkeliyken sabretmek ve kötülüğe mâruz kalındığında bağışlamaktır. İnsanlar bunu başardıkları takdirde, Allah onları muhâfaza eder, düşmanları da onların önünde eğilir ve candan bir dost gibi olur." (Buhârî, Tefsir 41/1)

Yüce Rabbimizin açıkça bildirdiği gibi elbetteki iyilikle kötülük bir olmaz. İyilik kalplere pozitif enerji verir, kötülük kalbin nûrunu söndürür, kuvvetini giderir. İyilik ve dürüstlük, gönülleri fetheden mânevî bir iksirdir. İyiliğin çok çeşitleri vardır. Kendimize yapılan kötülükleri affetmek bir iyiliktir. Kötülüğü affetmekle beraber, üstelik kötülük yapan o kişiye bir de iyilik yapabilmek daha faziletli bir iyiliktir. Esâsen taşlaşmış kalpleri yumuşatıp eritecek, düşmanlıkları giderecek, kaynayan öfkeleri yatıştıracak ve en amansız düşmanları sımsıcak dost yapacak sır bunda gizlidir. Fakat bunu başarmak, konuşulduğu kadar kolay bir iş değildir. Bunu başarabilmek, büyük bir ahlâkî kemâl, ruhî kıvam, sarsılmaz bir sabır ve yüksek bir fazilet ister.

Güzel isimlerinden biri اَلْعَفُوُّ (Afüvv) yani "Çok Affedici" olan Cenâb-ı Hak kullarının affedici olmasını ister. Affetmeyi seven mü'minlerin örnek alınmaya değer kullar olduğunu bildirir. Çünkü onlar gerçekten de zor olan bir işi yapmış, nefislerini bertarâf ederek affedicilik ve ayıp örtücülük vasfını kazanmışlardır.

(bk. Şûrâ 42/43)

Rasûlullah (s.a.v.) buyurur:

“...Kul ba kalarının hatâlarını affettikçe Allah da onun erefini ziyâdele tirir...” (Müslim Birr 69; Tirmizî, Birr 82)

“Gereğini yapmaya gücü yettiği halde öfkesini yenen kimseyi Allah Teâlâ, kıyâmet günü herkesin gözü önünde çağırır, hûriler arasından dilediğini seçmekte serbest bırakır.” (Ebû Dâvûd, Edeb 3/4777; Tirmizî, Birr 74)

Şahsına yapılan hatâlar karşısında sessiz kalmak ve onları affetmek, ilk bakışta bir âcizlik gibi görünse de hakîkatte fevkalâde yüksek bir haslettir. Kolayca affedivermek, günah ve kusurları muhâtabın durumuna göre ve kendine has bir metotla bertarâf etmek, Peygamberimiz (s.a.v.)’in en güzel ahlâkî hasletlerinden biri idi. O, kazandığı savaşlarda esir düşenleri affetmiş, kendisine karşı son derece kötü davrananlara bile güzel muâmele, merhamet, şefkat ve âlicenaplık örneği sergilemiştir.

Yine hatâ ve kusurları affetmenin de ötesinde, kötülüğe dahî iyilikle muâmele edebilmek ve hattâ kötülüğünü gördüğü birinin ıslah ve hidâyeti için dua edebilmek, Rasûlullah (s.a.v.)’in fârik vasfı idi. Tâif’te kendisini taşlayanlara ve Uhud’da mübârek dişlerini kırıp yüzünü yaralayanlara bedduada bulunmayıp hidâyetleri için dua etmesi, buna kâfi bir misâldir. Yine O’nun, getirdiği dînin izzetini korumak için Mekke’de insanların kahrolup gazab-ı ilâhî ile helâk olmalarını değil, her birinin hidâyetle şereflenmelerini istemesi, nice azgınların kurtuluşuna vesîle olmuştur.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’in bu yüksek ahlâkî ufkunu gösteren şu hadîs-i şerîf, müslümanlara ne güzel bir yol göstermektedir:

ş *“«İnsanlar iyilik yaparsa biz de iyilik yaparız, âyet zulmederlerse biz de zulmederiz»*
ş *diyerek her hususta ba kalarını taklit eden ahsiyetsiz ki iler olmayınız! Lâkin kendinizi, insanlar iyilik yaparsa iyilik yapmaya, kötülük yaparlarsa zulmetmemeye alı tırınız!”* (Tirmizî, Birr 63/2007)

Rasûlullah (s.a.v.) bir gün:

“–Sizden biri, Ebû Damdam gibi olmaktan âciz midir?” buyurdu. Oradaki sahâbîler:

“–Ebû Damdam kimdir?” diye sordular. Rasûl-i Ekrem Efendimiz de şöyle buyurdu:

“–Sizden önceki kavimlerden birine mensûb idi. «Bana hakâret eden ve dil uzatarak gıybetimi yapan kimselere hakkımı helâl ediyorum» derdi.” (Ebû Dâvûd, Edeb 36/4887)

Hâsılı iyilik yapanlara iyilik, fenâlık yapanlara da fenâlık yapmak meziyet değildir. Asıl meziyet, kötülük yapanlara karşı aynı şekilde mukâbelede bulunmayıp iyilik yapabilmektir. Zira iyilik yapılan kimse düşmansa dost olur;

ortadaysa yaklaşır; yakındaysa muhabbeti ziyâdeleşir. Lâkin şunu da hatırlatmak gerekir ki, affetmek ve bağışlamak şahsa karşı işlenen suçlarda mevzubahistir. Bir suç, toplumu ilgilendiriyorsa, o zaman affetmekten çok ıslâhına çalışmak, âdil davranmak ve doğru ile yanlışı ortaya koymak icâb eder. Zira böyle bir suçlu affedildiğinde, bunun daha büyük haksızlıklara yol açacağı muhakkaktır.

O halde ben müslümanım diyenler, İslâm'ın bu güzel ahlâk ve fazilet anlayışını kendinden asla ayrılmaz bir meziyet hâlinde kuşanarak insanları hikmet ve öğütlerle Allah'ın yoluna çağırmaya devam etmelidirler:

Güneşe ve Aya Secde Etmeyin

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُۜ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ
وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾
لَا يَسْـَٔمُونَ ﴿٣٨﴾ فَاِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذ۪ينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ

37. Geceyle gündüz, güneş ve ay Allah'ın birliğini ve kudretini gösteren delillerdendir. Siz güneşe de aya da secde etmeyin; her şeyi olduğu gibi bunları da yaratan Allah'a secde edin, eğer sadece O'na kulluk yapacaksanız.

38. Şâyet inkârcılar, büyüklük taslayıp Allah'a secdeden yüz çevirirlerse, şunu bilsinler ki, Rabbinin katında bulunanlar, gece gündüz bıkıp usanmadan O'nu tesbihte bulunur; O'nun şânına yaraşmayan her türlü kusurdan yüce olduğunu ilan ve ikrar ederler.

Bu âyetler okunduğu ya da dinlendiğinde secde yapmak vaciptir. Secdenin 37. âyetin bitiminde mi, yoksa 38. âyetin bitiminde mi olduğuna dâir görüş ayrılığı vardır. İmam Azam ve İmam Şafî (r.h.), 38. âyetin sonu itibariyle secde edilmesi gerektiği görüşündedirler.

Allah'ın varlığı, birliği ve yalnız O'na kulluğun gerekliliğini anlatan delillerden sonra şimdi de o yüce kudret sahibinin ölüleri de diriltmeye kadir olduğunu gösteren ibretli bir delil serdediliyor:

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَٓاءَ اهْتَزَّتْ
وَرَبَتْۜ اِنَّ الَّذ۪ٓي اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰىۜ اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٣٩﴾

39. Allah'ın birliğini ve kudretini gösteren delillerden biri de şudur: Sen yeryüzünü kurumuş, boynu bükük halde görürsün. Fakat biz üzerine suyu indirdiğimiz de harekete geçer, kıpırdanır, kabarır. Onu dirilten, ölüleri diriltecek olanın da elbette tâ kendisidir. Çünkü O'nun her şeye gücü yeter.

Kurumuş, boyun bükmüş toprağın üzerine suyun inmesiyle harekete geçip kabarması, dirilmesi ve bitkilerini çıkarması da Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren delillerden biri olup, O'nun kıyâmet günü ölüleri diriltecek bir kuvvete sahip olduğunu açıklar. Allah yağdırdığı yağmurla nasıl ölü toprağı diriltip yeşertiyorsa, kıyâmet günü üfleyeceği ruh ile de ölü bedenleri öylece diriltecektir.

Öyleyse:

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي اٰيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا اَفَمَنْ يُلْقٰى فِي النَّارِ
خَيْرٌ اَمْ مَنْ يَأْتِي اٰمِنًا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾

40. Âyetlerimiz konusunda doğru yoldan sapanlar bize asla gizli kalmaz. Düşünün bakalım; kıyâmet günü ateşin içine atılan mı daha iyidir, yoksa büyük duruşmaya tam bir güven içinde gelen mi? İstediğinizi yapın; hiç şüphe yok ki O, bütün yaptıklarınızı görmektedir.

اَلْإِلْحَادُ (ilhâd), doğru yoldan sapmak ve sapıklığa düşmek mânasına gelir. "Allah'ın âyetleri konusunda ilhâd etmek" ise, âyetlerin doğru mânalarını terk ederek, bu mânalarla hiçbir alakası olmayan başka mânalar çıkarmak, âyetlerin doğru anlaşılmasına engel olmak demektir. Böyle kimseler, sadece kendileri yoldan çıkmakla kalmayıp, başkalarını da sapıklığa düşürürler. Nitekim Mekkeli müşrikler, Kur'an tilâveti esnâsında ıslık çalıp el çırparak, gürültü yaparak Kur'an'ın sıhhatli bir tarzda dinlenip anlaşılmasına mâni olurlardı. Kur'an âyetlerini dinledikten hemen sonra, onları siyak ve sibak içerisindeki anlam örgüsünden çıkarmak, tahrif etmek ve yanlış yorumlamak suretiyle başkalarını saptırmaya çalışırlardı. Yine Kur'an hakkında yalan dolan sözler sarf eder, inatçılık ve zorbalık yaparlardı.

Halbuki Kur'an, hiç de inkâr edilebilecek bir kitap değildir. Bilakis gerçeğin tâ kendisi, hidâyet ve şifa kaynağı olan en büyük ilâhî lutuftur:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَاِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَا يَأْتِيهِ
الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾
مَا يُقَالُ لَكَ اِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ اِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ
وَذُو عِقَابٍ اَلِيمٍ ﴿٤٣﴾

41. Gerçek şu ki, kendilerine tebliğ edilen bu Kur'an'ı inkâr edenler, dünyada da âhirette de zillet ve perişanlıktan kurtulamayacaklar! Çünkü o, gerçekten çok şerefli, çok değerli, mağlup edilemez bir kitaptır.

42. Kur'an'a ne önünden ne de arkasından, hiçbir yönden bir noksanlık, bir yanlışlık asla sızamaz. O, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan, her türlü övgüye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir.

43. Rasûlüm! Sana kâfirler tarafından söylenen bu incitici sözlerin aynısı, senden önceki peygamberlere de söylenmişti. Öyleyse onların sabrettiği gibi sen de eziyetlere sabret! Şüphe yok ki Rabbinin hem bağışlaması bol,

hem de cezası pek acıdır.

Kur'ân-ı Kerîm, "azîz"dir; asla mağlup edilemeyecek, devamlı üstün gelecek, çok değerli ve şerefli büyük bir kitaptır. İhtiva ettiği faydalar pek çoktur. Gerek Peygamber (s.a.v.)'e indiği sıralarda, gerekse nâzil olup bütün hükümleri yerleştikten sonra, hükümlerini, emir ve yasaklarını ihlal edecek; kıymet ve şerefini alçaltmak ve hükümlerini değiştirmek gibi şanına noksanlık getirecek hiçbir şey ona yaklaşamaz. Hiçbir bâtıl inanç ve yanlış bir düşünce ona sızamaz. Çünkü Kur'an, her işi hikmete dayalı ve her türlü övgüye lâyık Allah Teâlâ tarafından indirilmiştir.

"Bâtıl"; hakkın, doğrunun ve gerçeğin zıddı olup, incelemeye tâbi tutulduğunda sebâtı olmadığı ortaya çıkan şeydir. Kur'an, gerçeğin tâ kendisi olduğu için herhangi bir yönden bâtılın ona yaklaşması ve onu iptal etmesi mümkün değildir. Önceki ilâhî kitaplar onu yalanlamadığı gibi, ondan sonra da onu yalanlayacak, iptal edip neshedecek bir kitap gelmeyecektir. Kur'an'ın doğru dediği şey dâimâ doğrudur, bunun bâtıl olma ihtimali yoktur. Bâtıl olduğunu açıkladığı şey de dâimâ bâtıldır, bunun gerçek olma ihtimali yoktur. Kur'an hem noksanlıktan, hem de kendisine bir şey ilâve olunmaktan korunmuştur. **"...onu muhafaza edecek olan da elbette biziz"** (Hicr 15/9) âyeti bunu haber verir.

Ayrıca bu âyetler, Rasûlullah (s.a.v.)'i önceki peygamberlerin halleriyle teselli ederek, düşmanların gizli ve açık hiçbir hilesinin işlerine yaramayacağı ve onların tüm düşmanlığına rağmen İslâm'ın yayılmaya devam edeceği müjdesini de içerir.

Kur'ân-ı Kerîm'in Arapça olarak indirilmesinin hikmetine gelince:

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ ؕ ءَاَعْجَمِيٌّ
وَعَرَبِيٌّ ؕ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ ؕ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي
اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ؕ اُو۬لٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾

44. Biz o Kur'an'ı yabancı bir dilde indirseydik, onlar elbette: "Onun âyetleri anlayacağımız bir dille iyice açıklanmalı değil miydi? Arap olmayana yabancı dilde bir kitap olur mu?" diyeceklerdi. De ki: "O, iman edenlere doğru yolu gösteren bir rehber ve eşsiz bir şifa kaynağıdır." İnanmayanlara gelince onların kulaklarında bir ağırlık vardır; Kur'an kendilerine kapalı ve karanlık gelir. Onlara sanki çok uzak bir yerden sesleniliyor da söyleneni duymuyorlar!

Peygamber göndermenin ve kitap indirmenin hedefi, insanları Allah'ın yoluna

çağırmak ve onları mânevî karanlıklardan aydınlığa çıkarmaktır. Bu da ancak insanlara gerçekleri anlayacakları bir dille izâh etmekle mümkün olabilir. (bk. İbrâhim 14/1-4) Bu tıpkı bir doktorun hastaya ne yapacağını anlayacağı bir dille açıklamasına benzer. Çünkü mühim olan hastalığı tedavi ederek kişinin en kısa zamanda sağlığına kavuşmasını sağlamaktır. Bu gerçekler dikkate alındığında, eğer Kur'an yabancı bir dilde indirilseydi, müşriklerin eline sağlam bir gerekçe geçmiş olacak ve "Araplara yabancı dilde bir kitap, öyle mi? Bunu nasıl anlayacağız?" diyeceklerdi. Kur'ân-ı Kerîm'in mesajı açıktır. Bunu anlamak için sadece iman şartı vardır. İman olduktan sonra Arapça biliyorsak Arapça aslından, başka bir dili konuşuyor ve anlıyorsak onun tercüme ve tefsirlerinden Kur'an'ın bizden ne istediğini anlar, doğru yolu bulur, tüm mânevî hastalıklarımızı Kur'an eczânesinden alacağımız ilaçlarla tedavî edebiliriz. Çünkü o, iman edenlere doğru yolu gösteren bir rehber ve sınırsız bir şifa kaynağıdır. Eğer iman yoksa, kişinin Arapça bilip bilmemesinin bir faydası yoktur. Çünkü iman nûrundan mahrum olan kişinin kulakları Kur'an hakikatlerini dinlemeye karşı sağırdır, basîret gözü de Kur'an'ın hakikatlerine karşı kördür. Kur'an o tür insanlara kapalı ve karanlık gelir; onlar için bir mâna ifade etmez.

Âyetin sonunda Kur'an'a inanmayan müşrikler, kendilerine uzaktan seslenilen kimselere benzetilir. Uzaktan bağırılan kimseler bir ses duysalar da, bağıranın sözlerini anlayamazlar, kelimeleri seçemezler. O sesle neyin söylendiğini bilemezler. Esâsen burada uzaktan seslenilen kimselerle insanlardan çok hayvanların kastedildiği anlaşılmaktadır. Hayvanlara uzaktan bağırılır ve onlar bağırtıdan başka bir şey anlamazlar. (bk. Bakara 2/171)

Ancak kâfirlerin sergilediği bu durum sadece Kur'an'a mahsus değildir:

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ۜ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ
رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۜ وَاِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾

45. Biz Mûsâ'ya da kitap vermiştik; senin halkın Kur'an konusunda nasıl farklı tutumlar içinde ise, o kitap konusunda da farklı tutumlar içine girilmişti. Eğer azabın ertelenmesine dâir Rabbin tarafından verilmiş bir söz olmasaydı, azaplarına hükmedilerek işleri çoktan bitirilmiş olurdu. Buna rağmen, onlar hâlâ Kur'an hakkında derin bir şüphe ve kararsızlık içinde bocalayıp durmaktadırlar.

O halde:

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِه۪ وَمَنْ اَسَٓاءَ فَعَلَيْهَاۜ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَب۪يدِ ﴿٤٦﴾

46. Kim sâlih amel işlerse kendi iyiliğinedir. Kim de kötülük yaparsa kendi zararınadır. Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez.

"Amel-i sâlih", Allah'ın varlığına ve birliğine inanıp O'nun hükümlerine göre yaşamak; Allah rızâsını arayarak mümkün olduğu nispette insanlara ve hatta diğer canlılara faydalı olabilecek işler yapmak; meşrû ölçüler çerçevesinde herkesle iyi geçinmeye çalışmak gibi hep güzel ve yapıcı davranışları içine alır. Bunun zıddı olan işler de kötülüklerdir. Âyete göre iyilik yapan mutlaka mükâfatını alacak, kötülük yapan da cezasını çekecektir. Bunun gerçekleşeceği kıyâmet gününün vakti de meçhul bırakılmıştır:

Her Şey Allah'ın İlmiyle Olur

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا وَمَا
تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَائِي
قَالُوا آذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ
مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٤٨﴾

47. Kıyâmetin ne zaman kopacağının bilgisi sadece Allah'a aittir. O'nun bilgisi ve izni olmadan ne bir meyve tomurcuğundan çıkabilir, ne bir dişi hâmile kalabilir, ne de hâmile olan biri doğum yapabilir. O, "Nerede bana şu ortak koştuklarınız?" diye sesleneceği gün, müşrikler: "Sana açıkça söyleyelim ki, içimizde senden başka boyun eğilecek bir ortağın bulunduğuna şâhitlik edecek hiç kimse yoktur" diyecekler.

48. Böylece, vaktiyle yalvarıp yakardıkları bütün sahte ilâhlar onları yüzüstü bırakıp kayboluverecek; artık hiçbir kurtuluş çârelerinin kalmadığını da anlayacaklardır.

Cenâb-ı Hak burada, kıyâmetin vaktini soranların dikkatlerini, boş şeylerle uğraşmaktan uzaklaştırıp, o dehşetli günde verecekleri hesâba çekmektedir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) de, yolda rastlayıp: "Yâ Rasûlallah! Kıyâmet ne zamandır?" soran kişiye: *"Kıyâmet için ne hazırladın?"* diyerek aynı noktaya dikkat çekmiştir. (Müslim, Birr 163) Buna göre meyvelerin tomurcuğundan çıkması, dişilerin hâmile kalması ve doğurması gibi en detay şeyler bile ilmi hâricinde kalmayan Allah'tan korkmalı ve hep O'nu hesâba katarak bir hayat sürmelidir. Çünkü kıyâmet günü ancak Allah'a ihlasla yapılan kulluk fayda verecek, şefaati umulan putlar kaybolup gidecek, onlara umut bağlayanlar çâresiz ve perişan kalacaklardır.

İşte böyle fecî bir âkibete sürüklenmemek için insan denen varlığın ruh dünyasını iyi tanımak ve onu inkâra götüren sebepleri doğru tespit ederek gerekli teşhis ve tedaviyi uygulamak lâzımdır:

لَا يَسْأَمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَؤُسٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾
وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هٰذَا لِي وَمَا أَظُنُّ
السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُجِعْتُ إِلَى رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنَى فَلَنُنَبِّئَنَّ

الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾ وَإِذَا

عَرِيضٍ ﴿٥١﴾ أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَى بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ

49. İnsan nefsi hesâbına iyi ve güzel şeyler istemekten usanmaz. Kendisine bir kötülük dokunduğunda ise ümidini büsbütün kaybeder, üzüntü ve karamsarlık hâli yüzünden okunur.

50. Başına gelen kötülükten sonra ona tarafımızdan bir rahmet tattıracak olsak, bu defa da: "Bu, zâten benim hakkımdır. Kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum. Ama olur da Peygamber'in haber verdiği gibi kıyâmette Rabbimin huzuruna çıkarılacak olsam bile, mutlaka O'nun yanında benim için bundan daha güzeli vardır" der. Hayır, biz o kâfirlere dünyada yaptıklarını haber verecek ve onlara kesinlikle pek şiddetli bir azap tattıracağız.

51. Biz ne zaman insana bir nimet versek, kibirle gerçeği kabulden uzaklaşarak o nimeti veren Rabbine şükürden yüz çevirir. Başına bir kötülük gelince de uzun uzadıya yalvarır durur.

Bu âyetlerde sıhhatli bir dinî terbiye almamış, iman ve sâlih amellerle ruhunu olgunlaştırmamış sıradan insanların, kendilerine ulaşan dünyevî faydalar ve zararlar karşısında sergiledikleri psikolojik halleri tasvir edilir. Bu haldeki insanlar zenginlik, sağlık, mevki, itibar, güç gibi dünyevî imkân ve menfaatlere çok düşkündürler. Açgözlüdürler, doymazlar. Bitmez tükenmez bir hırs ve iştahla çıkarlarına olan şeylerin peşine koşar dururlar. Yine bu tür insanlar, mânevî terbiye ve ruhî kıvamlarının noksanlığı sebebiyle hayatın belâ ve sıkıntılarıyla karşılaştıklarında hemen endişeye kapılır, ümitlerini büsbütün kaybederler. Öyle ki bu ümiitsizlik ve karamsarlık hâli yüzlerinden okunacak duruma gelir. Sıkıntıdan sonra bolluğa ve rahata kavuştuklarında ise Allah'a şükredecekleri yerde, iyice şımarır, bu nimetlerin kendi hakları olduğunu söyler, âhiretin varlığına dâir içlerindeki küfrü kusar, üstelik imanî mevzularla alay ederler. Bu nevi tutum ve davranışlar, büyük bir cehâletin, sefâhetin, iman ve ahlâk yoksunluğunun, ahmakça kendini beğenmişliğin göstergeleri; son derece sorumsuz ve ciddiyetsiz bir ruh hâlinin yansımalarıdır. Buna karşılık İslâmî terbiye ile yetişmiş, iman ve ahlâkta kemale ermiş mü'minler ise, her zaman ve zeminde Allah'a kulluğun şuuru içinde helâlinden bulduklarına şükreder, kaybettiklerine sabreder, yoklukta olduğu gibi varlıkta da Allah'a kulluk ve niyazlarını sürdürürler. Allah'ın rahmetini umar, azabından korkar ve büyük bir âhiret endişesi içinde Allah'ı râzı edecek bir kulluk için var güçleriyle

gayret gösterirler.

Fakat bunu başarabilmek için Kur'an'ın Allah kelâmı olduğuna kesinlikle inanıp ona bağlanmak şarttır:

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِه۪ مَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ ف۪ي شِقَاقٍ بَع۪يدٍ ﴿٥٢﴾ سَنُر۪يهِمْ اٰيَاتِنَا فِي الْاٰفَاقِ وَف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّۜ اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌ ﴿٥٣﴾ اَلَٓا اِنَّهُمْ ف۪ي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَٓاءِ رَبِّهِمْۜ اَلَٓا اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُح۪يطٌ ﴿٥٤﴾

52. Rasûlüm! De ki: "Söyleyin bana; ya Kur'an Allah katından gelmiş de, fakat siz onu ret ve inkâr ediyorsanız, o takdirde haktan iyice uzaklaşmış olan sizlerden daha şaşkın, daha sapık kim olabilir?"

53. Yakında biz onlara hem dış dünyada hem de insanların kendi iç âlemlerinde âyetlerimizi göstereceğiz; tâ ki Kur'an'ın gerçeğin tâ kendisi olduğu onlar için de gün gibi ortaya çıksın. Aslında, Rabbinin her şey üzerinde şâhit olması ve her şeyin O'na işaret etmesi en büyük delil olarak yetmez mi?

54. Haberiniz olsun ki, onlar Rablerinin huzuruna çıkıp hesâba çekileceklerine dâir derin bir şüphe içindedirler. Ama şunu da iyi bilin ki, Allah ilmi ve kudretiyle her şeyi çepeçevre kuşatmıştır.

Allah kelâmı olduğunda şüphe bulunmayan Kur'an, insanlar için bir ibâdet ve hayat nizamı tâlim eder. Onun Allah kelâmı olduğunun ispatı, diğer bilimlere ihtiyaç göstermez. Ancak Allah Teâlâ, kuşatıcı bilgisiyle, Kur'an'ın inişinden birkaç asır sonra bazı kimselerin çıkıp "iman çağı bitmiş ve bilim çağı başlamıştır" diyeceklerini bildiğinden, onları acziyet içinde bırakacak bazı hususları Kur'an'a yerleştirmiş ve bilim çağı diye söz ettikleri şeylerin asırlarca önce Kur'an tarafından haber verildiğini ispatlamıştır. İnsan aklının yeni yeni keşfettiği şeyleri Kur'an önceden ortaya koymuş ve evrendeki pek çok gerçeği dile getirmiştir.

Kur'an'ın insana verdiği bilgiler dâimâ yenilenmektedir. İşte O'nun sürekli yenilenen bu verileri, Kur'an'ın i'câzına süreklilik kazandırmaktadır. Bu yenilenme olmadığı takdirde Kur'an donuklaşmış olacaktır. Oysa Kur'an asla donuklaşmaz. Her nesle, o neslin gücü nisbetinde bir şeyler verir; kıyâmete kadar bu durum böyle devam edecektir.

Bu âyette geçen سَنُر۪يهِمْ (senürîhim) "onlara göstereceğiz" kelimesindeki س

(sin) harfi Arap dilinde gelecek zaman için kullanılır; gelecek ise son bulmaz. Bu gösterme işi, kıyâmete kadar her nesilde devam edecektir. Bununla Allah Teâlâ, her neslin Kur'an'da keşfedeceği bir takım hakikatlerin bulunduğunu bize haber vermektedir. Dolayısıyla Kur'an'da dâimâ yenilenen bu mûcize, bu ilâhî kitabın gerçek olduğunu gösterir şekilde dış âlemde delillerle sürekli ortaya çıkmakta, açık ve net olarak bu deliller, Kur'an'ın Allah tarafından indirildiğine şehâdet etmektedir.

Fussılet sûresi, Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vermenin tartışılmaz bir gerçek olduğunu bildirerek sona eriyor. Şimdi gelen Şûrâ sûresinde de, daha önceki peygamberlere vahyedilen dinin Peygamberimiz'e de vahyedildiği, bu dinin esasının ise tevhidle birlikte bütün insanların sonunda Allah'a dönecekleri gerçeği olduğu bildirilerek söze başlanacaktır:

42- ŞÛRÂ SÛRESİ

سُورَةُ الشُّورٰى

42. ŞÛRÂ SÛRESİ

Şûrâ sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 53 âyettir. İsmini 38. âyette geçen, "müşâvere etmek, danışmak" mânalarına gelen, yapılacak işlere karar vermede ve devlet yönetiminde çok önemli bir yeri olan اَلشُّورٰى (şûrâ) kelimesinden alır. Resmî tertibe göre 42, iniş sırasına göre 62. sûredir.

Konusu

Peygamberlere vahyedilen dinin temel esasları aynıdır. O da tek olan Allah'a kulluk etmek, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, âhirette yeniden dirilip hayatın hesâbının verileceğini unutmamak, emrolunduğu gibi dosdoğru olup nefsânî arzulara uymamak, dinde ayrılığa düşmemektir. Aynı şekilde Kur'an'ın iniş gâyesi de başta indiği toplum olan Mekke halkını, sonra da peyderpey bütün dünyayı kuşatacak şekilde etraftaki toplumları uyarmaktır. Önceden olduğu gibi bugün ve yarın, dünya durdukça ilâhî vahye tâbi olanlar ebedî mükâfat yurdu olan cennete girecekleri gibi, ona yüz çevirenler, dünyada kısa bir müddet geçinip gitseler de öte dünyada kaybedenlerden olacak, cehennemi dolduracaklardır. Sûrede Kur'an'ın yetiştirmeği hedeflediği fert ve toplumun temel husûsiyetleri beyân edilerek, onların haramlar ve haksızlıklar karşısındaki sert ve kararlı duruşları, Allah'a kulluk noktasındaki ciddiyet ve coşku halleri, şahıslarına yapılan kusurları affetmedeki sınırsız müsamaha ve bağışlama meziyetleri ve devlet yönetiminde müşâvere esasına ağırlık vermeleri örnek birer davranış olarak sunulur. Kullar arasında maddî rızıkları dilediği gibi taksim eden Cenab-ı Hak, vahiy ve peygamberlik nimetini de öyle taksim etmiş ve en son Hz. Muhammed (s.a.v.)'i seçerek, daha önce hiç bilmediği "kitab"ın ve "iman"ın ne olduğunu ona öğretmiş ve onun vasıtasıyla da âhir zaman ümmetini irşad etmiştir.

Kur’an Uyarmak İçin Geldi

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذٰلِكَ يُوحٓى اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكَۙ
اللّٰهُ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظ۪يمُ ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Hâ. Mîm.

2. Ayn. Sîn. Kãf.

3. Rasûlüm! O kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan Allah, sana da senden öncekilere de işte böyle vahyediyor.

4. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Gerçek mânada yüce ve büyük olan yalnız O’dur.

Vahiy gerçeğinin, Cenâb-ı Hakk’ın “Azîz: karşı gelinemez bir kudret ve kuvvet sahibi” ve “Hakîm: yaptığı her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan” isimleriyle çok yakın irtibatı vardır. Yani O, birine vahyetmek istediği zaman hiç kimse bunu engelleme imkânına sahip olmadığı gibi, vahyedilen tâlimatların tebliğini, yayılmasını ve insanlığa tesirini de hiç kimse engelleyemeyecektir. Hem vahiyle gelen dinî tâlimatlar, insanları boşuna uğraştırmak ve yormak için değil, kesinlikle onların dünya ve âhiret faydasınadır.

Öyle ki:

تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْاَرْضِۜ اَلَٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿٥﴾

5. Allah’ın yüceliğinden, gökler neredeyse yukarıdan aşağı çatlayıp paramparça olacak! Melekler de Rablerini her türlü övgülerle yücelterek tesbih ediyor ve yeryüzünde bulunanlar için bağışlanma diliyorlar. İyi bilin ki Allah, çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

Göklerin üst taraflarından neredeyse paramparça olmalarını gerektiren sebepler şunlar olabilir:

• Yüce Allah’ın azamet ve kudretinin dehşetinden,

• Allah Teâlâ tarafından kendilerine verilen vazîfenin ağırlığından,

• Oralarda sayısız denecek kadar çok meleklerin, gök cisimlerinin, akıl erdirilemez yazgıların ve ilâhî sırların bulunması sebebiyle,

• Yeryüzünde insanların günah işlemeleri, Allah'a ortak koşmaları ve özellikle O'na çocuk isnat etmeleri sebebiyle. (bk. Meryem 19/90-92)

Meleklerin tesbihi hakkında Hz. Ali şöyle der: "Onların tesbihleri, müşriklerin Allah'ın gazabına maruz kalacak şekilde neler yaptıklarını görüp, hayret etmelerinden dolayıdır." İbn Abbas (r.a.) da: "Onların tesbihleri Yüce Allah'ın şâhit oldukları azameti karşısında zilletle boyun eğmeleridir" der. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XVI, 4)

Meleklerin bağışlanma talebinde bulundukları "yeryüzündeki kimseler" ise mü'minlerdir. (bk. Mü'min 40/7-9)

Hakîkat böyleyken:

بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ اَوْلِيَاءَ اللّٰهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَا اَنْتَ عَلَيْهِمْ

6. Allah'tan başka dostlar edinip böylece O'na şirk koşanlara gelince, Allah onları dâimâ gözetleyip kontrol etmekte ve her yaptıklarını kaydettirmektedir. Yoksa sen onların doğru yola gelmesinden sorumlu bir vekîl değilsin.

Kur'ân-ı Kerîmde اَلْوَلِيُّ (velî) kelimesi hâmî, koruyucu, idâreci, ilâh, dost, yardımcı gibi anlamlarda kullanılır. Buna göre:

• Bir şahıs, başkasının koyduğu kanunlara ve hükümlere uyarsa onu veli edinmiş sayılır. (bk. Nisâ 4/119)

• Bir şahıs, birinin yol gösterdiğine inanıp, öbür yolların yanlışlığını düşünürse onu veli edinmiştir. (bk. Bakara 2/257; İsrâ 17/97)

• Bir kimse, yaptığı günahları görmezden gelerek, bir başkasının âhirette kendisini kurtaracağına inanırsa onu veli edinmiş olur. (bk. En'âm 6/51; Ankebût 29/22)

• Bir şahsın, kendisine mal ve evlat vereceğine ve diğer ihtiyaçlarını gidereceğine inanırsa onu veli edinmiştir. (bk. Hûd 11/20; Ra'd 13/16)

Burada "velîler" ifadesi, sayılan bu dört mânayı da içine alacak şekilde kullanılmış ve böyle davranan insanların şirke düştüğüne işaret edilmiştir. İşte Kur'an, insanları böyle şirk tuzaklarından kurtarmak için inmiştir:

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ
يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ﴿٧﴾
وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ
وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٨﴾ اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ اَوْلِيَاءَ

فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٩﴾

7. Şehirlerin anası Mekke halkı ile onun çevresindekileri uyarman ve geleceğinde şüphe bulunmayan toplanma gününün dehşetinden sakındırman için sana böylece Arapça bir Kur'an vahyediyoruz. O gün geldiğinde insanlardan bir kısmı cennette, bir kısmı ise çılgın alevli cehennemde olacaktır.

8. Allah dileseydi insanları doğru yol üzere bir tek ümmet yapardı. Fakat O, dilediğini rahmetine kavuşturur. Zâlimlere gelince, onlar için ne işlerini üzerine alacak bir kouyucu vardır, ne de bir yardımcı.

9. Gerçek bu iken, Allah'tan başka işlerini havale edecekleri dostlar mı ediniyorlar? Oysa işlerin kendine havale edileceği gerçek dost, asıl koruyucu yalnızca Allah'tır. Ölüleri diriltecek olan da O'dur. O'nun her şeye gücü yeter.

اُمَّ الْقُرٰى (Ümmü'l-Kurâ), Mekke'dir. Mekke, insan hayatının buradan başlayıp yayılması, içerisinde yeryüzünün ilk mâbedi olan Kâbe'nin bulunması, orada Makâm-ı İbrâhim, Hacer-i Esved gibi ilâhî nişânelerin bulunması gibi sebeplerle şerefli kılınmış ve bu yüzden ona "Şehirlerin Anası" rütbesi verilmiştir. "Çevresi"nden maksat ise tüm dünyadır. Kur'an ilk olarak Mekke halkını sonra da zaman, zemin ve imkânlar elverdikçe dalga dalga tüm dünya halklarını uyarmak için Arapça indirilmiş cihanşumûl bir kitaptır. Arapça bilenler onu, orijinal diliyle okuyup anlayacak ve gereğince amel edeceklerdir. Arapça bilmeyenlere de onun mâna ve mesajları anlayacakları dille tebliğ edilecektir.

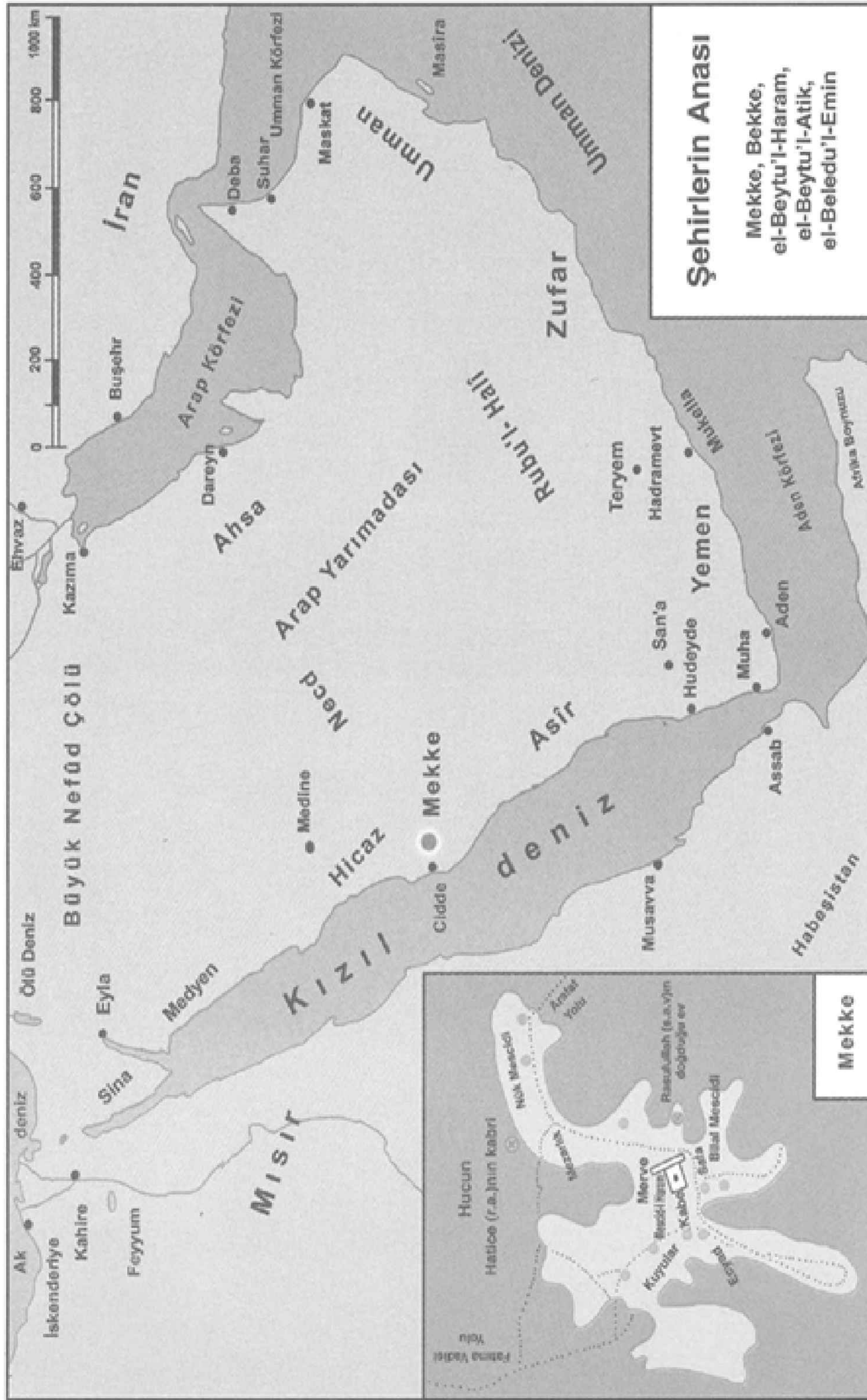
Çünkü her türlü problemin çözümünde tek çâre Allah'ın hükmüne baş vurup ona boyun eğmektir:

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ ف۪يهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُٓ اِلَى اللّٰهِ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبّ۪ي عَلَيْهِ
تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُن۪يبُ ﴿١٠﴾ فَاطِرُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ
مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ ف۪يهِ لَيْسَ كَمِثْلِه۪
شَيْءٌ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْبَص۪يرُ ﴿١١﴾ لَهُ مَقَال۪يدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿١٢﴾

10. Rasûlüm! De ki: "Hangi konuda anlaşmazlığa düşerseniz düşün, o konuda nihâî hükmü verecek olan Allah'tır. Rabbim olan Allah işte budur.

Ben yalnızca O'na güvenip dayandım ve bütün gönlümle yalnızca O'na yönelirim."

11. O, gökleri ve yeri daha önce bir benzeri olmaksızın yoktan yaratandır. O size kendi cinsinizden eşler, hayvanlardan da çiftler yarattı. Sizi ve hayvanları bu düzen içinde üretip çoğaltmaktadır. O'nun benzeri gibi hiçbir şey yoktur. O, her şeyi hakkiyle işiten, her şeyi hakkiyle görendir.

12. Göklerin ve yerin anahtarları O'na aittir. O, dilediğine rızkı bol verir, dilediğine ise kısar ve ölçülü verir. Şüphesiz O, her şeyi hakkiyle bilmektedir.

Âhirette kullar arasında nihâî hükmün verilmesi gibi, dünyada da itikat, ahlâk ve muâmelât başta olmak üzere hayatın her alanıyla ilgili olarak neyin haram neyin helâl, neyin iyi neyin kötü, kimin haklı kimin haksız olduğunu belirleme yetkisi de yalnız Allah'a aittir. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"...Eğer Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanıyorsanız, hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz bir meseleyi hemen Allah'a ve Peygamber'e arzedin. Böyle yapmanız, hem hakkınızda daha hayırlıdır, hem de netice itibariyle daha güzeldir." (Nisâ 4/59. Ayrıca bk. A'râf 7/3; Ahzâb 33/36)

11. âyette yer alan **"O'nun benzeri gibi hiçbir şey yoktur"** ifadesi, zât, isim, sıfat ve fiilleri itibariyle Allah'ın benzeri hiçbir varlık olmadığı gibi, "benzeri" şöyle dursun bunun da ötesinde "benzeri gibi" hiçbir varlık olmadığını haber verir. Dolayısıyla Allah, yaratıklara benzemekten sınırsız yücedir, uzaktır. İşte bütün yönleriyle insanların hayatlarını düzenlemek üzere İslâm şeriatini gönderen de O Yüce Allah'tır:

İslâm Şeriati

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدّ۪ينِ مَا وَصّٰى بِه۪ نُوحًا وَالَّـذ۪ٓي اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ وَمَا
وَصَّيْنَا بِه۪ٓ اِبْرٰه۪يمَ وَمُوسٰى وَع۪يسٰٓى اَنْ اَق۪يمُوا الدّ۪ينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا
ف۪يهِۜ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِك۪ينَ مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِۜ اَللّٰهُ يَجْتَب۪ٓي اِلَيْهِ مَنْ
يَشَٓاءُ وَيَهْد۪ٓي اِلَيْهِ مَنْ يُن۪يبُ ﴿١٣﴾

13. Allah, din olarak Nûh'a emrettiğini, hem sana vahyettiğimizi, keza İbrâhim'e, Mûsâ'ya, İsa'ya emrettiğimizi sizin ferdî ve içtimâî hayatınız için de mutlaka uyulması gereken, değişmez ve değiştirilemez bir şeriat, bir hukuk düzeni kıldı. Onun da aslı şudur: "Dinî doğru anlayıp hükümlerini en güzel şekilde uygulayın ve bu hususta ayrılığa düşmeyin!" Ancak senin dâvet ettiğin esaslar, müşriklere çok ağır gelmektedir. Oysa Allah dilediği kullarını bu mükemmel dini hem yaşamak hem de tebliğ etmek için seçer ve kendisine gönülden yönelenleri doğru yola iletir.

Bu peygamberlere vahyedilen dinin, أُصُولُ الدِّينِ (usûlu'd-dîn) dediğimiz temel esasları aynıdır. Tevhid, iman, ahlâk ve -ayrıntılarda farklılık olsa da- ibâdet esasları bu nevidendir. فُرُوعُ الدِّينِ (furu'u'd-dîn) dediğimiz muamelât esaslarına gelince, peygamberin gönderildiği zaman ve toplumun şartlarına göre bir kısım esaslar belirlenmiş; bir peygamberden diğer peygambere bir kısım değişiklikler olabilmiştir. Meselâ Hz. Âdem zamanında, o dönemin taşıdığı husûsî şartlar gereği bir erkeğin aynı batından olmamak şartıyla kendi kız kardeşi ile evlenmesi câizdi. Hz. Nûh zamanında bu uygulamaya son verilmiştir. Zulüm ve haksızlıkları sebebiyle yahudilere bazı mübah şeyler haram kılınmıştı. (bk. Nisâ 4/160-161) Hz. İsa bunların bir kısmını tekrar helâl kıldı. (bk. Âl-i İmrân 3/50) Rasûlullah (s.a.v.)'e gelen şeriat de önceki dönemlerde var olan bir kısım zor hükümleri kaldırmış, zamanın şartları ve insanların maslahatlarına göre yeni bir takım hükümler koymuştur. (bk. A'râf 7/157) Ancak bu tür farklılıklar, dinin uygulanması istenen temel esasları noktasından bakıldığında, ne büyük bir yekün, ne de büyük bir anlam ifade eder.

"Dinin ikâmesi"; hak dini kabul ettikten sonra itikat, ahlâk, ibâdet ve muâmelât bakımından dinin tam olarak uygulanması ve her işin dinî esaslara göre tanzim edilmesidir. "Dinde ayrılığa düşmemek" ise, dinin emir ve yasaklarına ehemmiyet vermek ve bu hususta farklı yorumlarla bölünüp

parçalanmamaktır. Dinî esasları, oradaki farz, haram, vacip, müstehap veya mekruh hükümleri şahsi telakkilerle farklı şekillerde tevil edip önem sırasını değiştirmemek, hepsini yerli yerince kabullenip uygulamaya çalışmaktır.

Gerçek böyle olmakla birlikte:

وَمَا تَفَرَّقُوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ اِلَى اَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَاِنَّ الَّذِينَ اُورِثُوا
الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾

14. Geçmiş ümmetler ancak kendilerine ilim geldikten sonra sırf aralarındaki kıskançlık ve ihtiras yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinden belirli bir vakte kadar azabın ertelenmesine dâir önceden verilmiş bir karar olmasaydı, mutlaka aralarında hüküm çoktan verilmiş ve işleri bitirilmiş olurdu. Onlardan sonra kitaba mirasçı olanlar ise hâlâ kitap hakkında derin bir şüphe içindedirler.

"Kitaba mirasçı olanlar", yani peygamberlerden sonra gelip, onların bıraktıkları ilâhî kitap elerinde bulunanlar, onu hakkiyle okuyup tatbik etmedikleri gibi, üstelik onun hakkında derin bir şüphe içine düşmüşlerdir. Yahudi ve hıristiyanlar bunun en açık bir örneği olduğu gibi, aynı tehlike Rasûlullah (s.a.v.)'in bize emânet ettiği Kur'ân-ı Kerîm ve ona vâris olanlar için de geçerlidir. Halbuki Kur'an, hakkında şüphe dilecek bir kitap değil, öğrenilip tatbik edilecek ebedî hidâyet rehberidir.

Nitekim gelen âyet-i kerîme Kur'an'ın getirdiği temel esasları beyân etmektedir:

فَلِذٰلِكَ فَادْعُ ۚ وَاسْتَقِمْ كَمَا اُمِرْتَ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاءَهُمْ ۚ وَقُلْ اٰمَنْتُ
بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتَابٍ ۚ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ ۗ اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۗ
لَنَا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۗ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ۗ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ۗ ﴿١٥﴾

15. Bunun için Rasûlüm, sen insanları tevhide dâvet et. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların arzularına uyma. De ki: "Ben Allah'ın indirdiği bütün kitaplara inandım. Bana, sizin aranızda adâletle davranmam emredildi. Allah, bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize sizin yaptıklarınız sizedir. Aramızda tartışılacak hiçbir şey yoktur. Nasıl olsa Allah hepimizi bir araya toplayacak ve aramızda hükmünü verecektir. Çünkü herkesin nihâî dönüşü O'nadır."

Bu âyet-i kerîme, bir bakıma şu âyet-i kerîmenin bir tefsiri mâhiyetindedir:

“De ki: «Ey Ehl-i kitap! Sizinle aramızda ortak olan bir söze, şu ortak noktaya gelin: Allah’tan başkasına kulluk etmeyelim, O’na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah’ı bırakıp da birbirimizi rab edinmeyelim.» Eğer yüz çevirirlerse: «Şâhit olun ki, biz elbette müslümanlarız» deyin.” (Âl-i İmrân 3/64)

Çünkü, Allah hakkında ileri geri konuşup O’nun dinine karşı mücâdele edenleri pek şiddetli bir azap beklemektedir:

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ
عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾

16. İlâhî dâvet dürüst ve faziletli insanlar tarafından kabul görüp iman nûru kalplere yerleştikten sonra hâlâ Allah’ın dini hakkında tartışmaya kalkışanların itirazları ve sözde delilleri Rableri yanında geçersizdir. Onların üzerine bir gazap çökmüştür ve onlar için pek şiddetli bir azap vardır.

Allah Teâlâ gönderdiği peygamberler ve indirdiği kitaplar vasıtasıyla ilâhî dâvetini insanlara ulaştırmış ve pek çok kesimden dürüst ve faziletli insanlar onu kabul etmişlerdir. Allah’ın varlığını ve birliğini idrak ederek O’na gönülden kul olmuşlardır. Bu durum, ilâhî dâvetin kabul edilebilir ve tutulabilir bir hakikat olduğunu gösteren açık bir delildir. Buna rağmen Allah hakkında veya O’nun dini hakkında itiraza kalkışacak olanların mazeretleri ve sözde delilleri Rableri yanında boşa çıkacaktır. Çünkü:

Kim Âhiret Kazancını İsterse

اَللّٰهُ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْم۪يزَانَۜ وَمَا يُدْر۪يكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ
قَر۪يبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَاۚ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
مُشْفِقُونَ مِنْهَاۙ وَيَعْلَمُونَ اَنَّهَا الْحَقُّۜ اَلَٓا اِنَّ الَّذ۪ينَ يُمَارُونَ فِي
السَّاعَةِ لَف۪ي ضَلَالٍ بَع۪يدٍ ﴿١٨﴾

17. Allah, gerçekleri ortaya koymak için kitabı indirmiş ve insanlar arasında doğrulukla hükmedilmesi için adâlet kanunlarını bildirmiştir. Ne biliyorsun, belki de kıyâmetin vakti yakındır!

18. Kıyâmete inanmayanlar onun bir an önce gelmesini istiyorlar. İman edenler ise ondan korkuyor ve onun gerçek olup mutlaka geleceğini biliyorlar. Dikkat edin, kıyâmet hakkında tartışıp onu inkâr edenler, elbette derin bir sapıklık ve aldanış içindeler.

اَلْكِتَابُ (kitap)tan maksat, peygamberlere gelen ilâhî kitaplar ve vahyedilen diğer bilgilerdir. Husûsiyle de Kur'ân-ı Kerîm'dir. Allah Teâlâ onu doğru bilgileri ve gerçek hükümleri bildirmek üzere indirmiştir. اَلْم۪يزَانُ (mizân) ise "adâlet ve ölçü" demektir. Bu sayede dünyada insanlar arası alış verişlerde eşyalar tartıldığı ve ölçüldüğü gibi, âhirette de ameller bu ölçüye göre âdil bir şekilde tartılacak, gerçek hüküm ortaya çıkacak ve ona göre karşılık verilecektir. Buna göre hayatın dengesini en güzel şekilde kurmayı öğreten "Kur'an" ile "mizân" arasında, diğer taraftan dünya ile âhiret arasında tam bir irtibat olduğu; âhiretteki hayatın dünyada yapılan amellere göre düzenleneceği; o halde dünya hayatının Kur'an ölçülerine göre yaşanmasının ehemmiyeti ortaya çıkmaktadır. Zâten **"Ne biliyorsun, belki de kıyâmetin vakti yakındır!"** (Şûrâ 42/17) ikazı buna işaret etmektedir.

Bununla birlikte:

اَللّٰهُ لَط۪يفٌ بِعِبَادِه۪ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُۚ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَز۪يزُ ﴿١٩﴾

19. Allah kullarına karşı çok lutufkârdır. Dilediğini istediği şekilde rızıklandırır. Çünkü O çok kuvvetlidir, kudreti dâimâ üstün gelendir.

Yüce Rabbimizin اَللَّط۪يفُ (Latîf) ismi şu mânalara gelir:

• Kullarına karşı çok şefkatli ve merhametlidir, çok lutufkârdır.

• Kullarının en küçük ihtiyaçlarını bile öyle dikkat-i nazara alır ki, kendileri bile ihtiyaçlarının nasıl karşılandığının farkına varmazlar. Buradaki “kullar”dan maksat tüm insanlıktır. Allah’ın lutfu tüm dünyaya şâmildir.

• Kullarının güzel hallerini yayan, kötü hallerini örtendir.

• Azı kabul eden, buna karşı pek çok ihsânda bulunan, kalbi kırık olanın kalbini onaran, zor şeyleri kolaylaştırandır.

Bu gerçekleri dikkate alarak:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فٖي حَرْثِهٖۚ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ
الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصٖيبٍ ﴿٢٠﴾

20. Kim âhiret kazancını isterse onun kazancını artırırız. Kim de âhireti bırakıp sadece dünya kazancını isterse ona da ondan bir parça veririz; fakat onun âhirette bir nasîbi olmaz.

اَلْحَرْثُ (hars), toprağı sürmek, tohum ekmek demektir. Çiftçiye de اَلْحَارِثُ (hâris) denir. Ekilen tarlaya ve ekimden elde edilen mahsule de “hars” denir. Kelimenin asıl mânası budur. Bundan hareketle bir benzetme yapılarak, neticesini ileride görmek üzere yapılan çalışmalara ve onların sonuçlarına da “hars” denilmiştir. Dolayısıyla âyette “hars” kelimesi amellerin ürünü, sevabı anlamınadır. Demek ki dinin emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmak, neticede bir şeyler elde etmek üzere yapılan bir ekim işidir. İşte kim iman ve sâlih amelleriyle âhiret ürününü isterse Allah ona âhiret sevabı verir; onun yaptığı işleri kat kat ödüllendirir. Fakat yaptığı işlerde, âhireti hesâba katmayıp, sadece dünya kazancını ve refahını isteyen kimseye de dünyada geçici bir karşılık verilse de âhirette herhangi bir mükâfat verilmez. (bk. Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağda Tefsiri,* VIII, 186-187)

Şunu untmayın ki, din ve şeriat koyma yetkisi sadece Allah Teâlâ’nın hakkıdır. O’nun dışında hiç kimsenin din koyma, haram ve helâl tâyin etme yetkisi yoktur:

اَمْ لَهُمْ شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدّٖينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللّٰهُۜ وَلَوْلَا
كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْۜ وَاِنَّ الظَّالِمٖينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٢١﴾

21. Yoksa onların Allah’a koştukları ortaklar var da, bunlar Allah’ın izin vermediği şeyleri kendilerine din diye kabul ettirmek istiyorlar, öyle mi? Şâyet Allah’ın azabı ertelemeye dâir sözü olmasaydı aralarında çoktan hüküm verilir, işleri bitirilirdi. Hiç şüphesiz zâlimleri, can yakıcı bir azap

beklemektedir.

Bu sûrenin 13. âyetinde de temas edildiği üzere Cenâb-ı Hak, din ve şeriat belirleme yetkisini bütünüyle elinde tutmakla, kendisinden başka din belirleyici, şeriat vaz edici ve kanun koyucu birilerini arayanları azabına uğramakla tehdit etmektedir. İzin vermediği şeyleri meşrû kılmak için din uydurmaya kalkışmanın dünya kazancı adına yapılan fenalıkların başında sayılacağını hatırlatmaktadır. Beşerî hayatın tanziminde istedikleri gibi kanun koyma yetkisini ellerinde bulunduran ve Allah'ın izin vermediği şeyleri din diye yutturmaya çalışan sahte tanrıların, Kur'an ifadesiyle tâğûtların ve bunları Allah'a ortak koşanların nasıl bir fecî sona doğru yaklaştıklarını ihtar etmektedir. Meselâ bu sözde tanrılar Allah'a şirk koşmak, ilâhî kanunlar dışında çeşitli hükümlere uymak, âhireti inkâr etmek; fâiz, zinâ, içki, örtünme gibi açıkça haram kılınmış günahları helâl kılmak, zulüm, verdiği sözü çiğnemek gibi Allah'ın izin vermediği birtakım şeyleri meşrû kılabilmekte, diledikleri gibi din yapabilmektedirler. Bu haddini bilmezlerin cezaları imtihan gereği hemen verilmese de, öte dünyada mutlaka hesapları görülecek, yaptıklarına pişman olacaklardır. Bu sebeple olayın âhiret boyutunda olup biteceklere ışık tutmak üzere buyruluyor ki:

تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ ۗ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ ۚ لَهُمْ مَا يَشَاۤؤُنَ عِنْدَ
رَبِّهِمْ ۗ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾ ذٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ
الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۗ قُلْ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا
الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى ۗ وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا ۗ اِنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۚ فَاِنْ يَشَاِ اللّٰهُ
يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ ۗ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾

22. Kıyâmet günü zâlimlerin, dünyada işledikleri günahlardan ötürü korkup titrediklerini görürsün. Oysa çâre yok, korktukları azap mutlaka başlarına gelecektir. İman edip sâlih ameller işleyenler ise nimet ve güzelliklerle dolu cennet bahçelerinde olacaktır. Rableri katında onlara diledikleri her şey verilecektir. Gerçek büyük başarı ve kazanç işte budur.

23. İşte Allah, iman edip sâlih ameller işleyen kullarına bu başarı ve kazancı müjdelemektedir. Rasûlüm! De ki: "Tebliğime karşılık sizden

hiçbir ücret istemiyorum. Sizden tek isteğim, akrabaya saygı ve sevgi gösterip insanlar arasındaki kardeşlik ve dostluk ilişkilerini gözetmenizdir." Unutmayın ki, kim güzel bir iş yaparsa, onu daha güzel işler yapmaya yönlendirir, yaptığı güzelliklerin sevabını da fazlasıyla veririz. Muhakkak ki Allah, çok bağışlayandır, her güzel iş ve davranışın karşılığını bol bol verendir.

24. Yoksa senin hakkında: "O, Allah adına yalan uyduruyor" mu diyorlar. Allah dilese senin kalbini de mühürler. Allah, gönderdiği Kur'an âyetleri ve kâinatta uyguladığı kanunlarla bâtılı yok eder ve gerçeği ortaya çıkarıp zafere ulaştırır. Doğrusu O, göğüslerde saklı tutulan bütün gizlilikleri hakkiyle bilmektedir.

23. âyette yer verildiği üzere Rasûlullah (s.a.v.)'in tebliğine karşı talep ettiği "akraba sevgisi"nden şunlar kastedilmiş olabilir:

• Bundan maksat Allah'a yakınlıktır. "Ben sizden Allah'a yaklaştıracak güzel amelleri sevmenizi ve yapmanızı istiyorum. **"Tebliğime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ben sadece Rabbine giden yolu tutmak isteyenlere yol gösteriyorum."** (Furkãn 25/57) âyetinde de bu mâna beyân edilir

• "Bu tebliğimle sadece Allah'a yaklaşmayı ve O'nun rızâsını kazanmayı istiyorum." Peygamberlerin tekrar ettiği: **"Ey kavmim! Ben tebliğime karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim sadece Allah'a aittir"** (bk. Şuarâ 26/109, 127, 145, 164, 180) sözleri bunu ifade eder.

• "Ben sizden sizinle benim aramda bulunan akrabalığı sevmenizi, hiç olmasa bu sebeple tebliğime karşı çıkmamanızı ve dâvetimi kabul edip bana destek vermenizi istiyorum." Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.) akrabalarına şöyle demiştir: *"Ey Kurey ! Hiç olmazsa aramızdaki akrabalık bağını gözetin."* (Buhârî, Tefsir 42/1; Tirmizî, Tefsir 42/1)

• Bu ifadede iman edip Allah yolunda kardeş olan mü'minlerin birbirlerini sevmeleri gerektiği mânası da vardır. Onlar başta Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve onun temiz âilesi olmak üzere derecesine göre bütün mü'minleri severler.

Peygamberin kalbini mühürlemek de dâhil olmak üzere her şeye gücü yeten Allah, onu mühürlemeyip ona Kur'an'ı tebliğ imkânı verdiğine göre, indirdiği bu Kur'an'ın âyetleriyle bâtılı ortadan kaldıracak ve gerçeği ortaya çıkarıp zafere eriştirecektir. Bunu sağlamak üzere:

وَهُوَ الَّذٖى يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّـَٔاتِ وَيَعْلَمُ
مَا تَفْعَلُونَۙ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجٖيبُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾

25. Allah, kullarının tevbesini kabul eder, günahları affeder ve yaptıklarınızı bilir.

26. O, iman edip sâlih ameller yapanların dualarına cevap verir. Hatta lutf u keremiyle onlara mükâfatlarını daha da artıracaktır. Kâfirlere gelince, onları cehennemde pek şiddetli bir azap beklemektedir.

Allah'ın af ve mağfiretine erebilmek için günahlara hemen tevbe etmek gerekir. Tevbenin üç şartı vardır:

• Günahtan tamâmen vazgeçmek,

• Yaptığına pişman olmak,

• Bir daha ona dönmemek. Eğer kişi kul hakkına tecavüz etmiş ise, hak sahibinin hakkını ödemek ve onun rızâsını almak.

• Yapılan kötülükleri iyiliklerle telâfi etmeye çalışmak da tevbenin gereğidir. Fakat telâfi etmesi mümkün değilse, tevbe eden kişi Allah'tan af diler ve imkânları ölçüsünde iyilik yaparak önceden işlediği suçları temizlemeye çalışır.

Dünyalık rızkın taksiminde gözetilen hikmetlere gelince:

Allah Rızkı Ölçülü İndirir

وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا
يَشَاءُ اِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ
مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾

27. Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, elbette yeryüzünde taşkınlık ederlerdi. Bu sebeple O, rızkı dilediği ölçüde indirir. Şüphesiz O, kullarının bütün hallerini çok iyi bilmekte ve onları hakkiyle görmektedir.

28. İnsanlar umutlarını büsbütün kaybetmişken yağmuru indiren ve rahmetini yayan da O'dur. O her türlü övgüye lâyık olan gerçek dost ve gözeticidir.

Burada dikkat çekilen nokta, bol miktarda verilen rızık ve maddî imkânların daha ziyâde insanların azgınlaşmasına sebep olduğu gerçeğidir. İnsanlar genellikle bol buldukça haddi aşarlar ve isyân ederler. İmkân buldukça bir mevkiden sonra bir diğerini, bir binekten sonra ötekini, bir evden sonra başkasını, bir elbiseden sonra bir başka elbiseyi isterler. İnsanın aşırı arzu ve isteklerine gem vurmak mümkün olmaz; nefsânî haz ve isteklerin sonu gelmez. Rasûlullah (s.a.v.)'in,*"Âdemoğlunun iki vâdi dolusu altını olsa, üçüncüsünü ister. Onun gözünü ancak toprak doyurur"* (Buhârî, Rikâk 10; Müslim, Zekât 116-119) beyânı insandaki bu ihtirâsı ne güzel misâllendirir.

Muhteris, dünyadan şu üç hasret ve pişmanlıkla ayrılır:

• Topladıklarına doyamaması,

• Umduklarına nâil olamaması,

• Gönlünün, irfân ve mânevîyattan mahrûm kalması. Çünkü ihtiraslı insanın gönlünü saran tamahkârlık, orada ilâhî aşk ve ihlâsa en ufak bir yer bırakmaz. Ne hüsrândır ki, böyle kimselerin ömürleri mal istiflemenin hamallığı ile geçer. Hayatları bir "körebe" oyununa döner ve hazîn bir son ile nihâyet bulur.

Şöyle bir izâh da yapılabilir: Eğer Allah akıl, zekâ, istidat, mal ve servet bakımından herkesi eşit kılsaydı hiç kimse diğerine boyun eğmez, hiç kimse bir başkasına söz dinletemez, böylece hayatın tabiî gerekleri yerine getirilemez olur, sanatlar ve meslekler işlemez hâle gelirdi. (bk. Zuhruf 43/32)

Allah'ı daha iyi tanımak isterseniz bilin ki:

وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَابَّةٍ وَهُوَ

عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَٓاءُ قَد۪يرٌ ﴿٢٩﴾

29. Gökleri, yeri ve bunların içinde çoğaltıp yaydığı bütün canlı varlıkları yaratması, O'nun varlığını ve kudretini gösteren delillerden biridir. Allah'ın, dilediği anda hepsini huzurunda toplamaya da gücü yeter.

Âyetin açık ifadesine göre yerde olduğu gibi göklerde de canlılar vardır. Müfessir Mücâhid de bu kanaati taşımaktadır. Burada maksadın gökte uçuşan kuşlar olduğunu söylemişlerse de, âyeti böyle yorumlamak için zaruret yoktur. (bk. Elmalılı, *Hak Dini,* V, 4242-4243)

Ey insanlar dinleyin:

وَمَٓا اَصَابَكُمْ مِنْ مُص۪يبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْد۪يكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَث۪يرٍۜ ﴿٣٠﴾

نَص۪يرٍ ﴿٣١﴾ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِز۪ينَ فِي الْاَرْضِۚ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا

30. Başınıza gelen her musîbet, kendi ellerinizin kazandığı günahlar, ihmal ve kusurlar yüzündendir. Bununla beraber Allah, o günah ve kusurların pek çoğunu da affediyor.

31. Siz yeryüzünde Allah'ın kudret ve tasarrufundan kaçıp kurtulamazsınız. Allah'tan başka kendinize ne bir dost bulabilirsiniz, ne de bir yardımcı.

Burada hitap edilenler, günahkârlardır. Günahları, kusur ve ihmalleri sebebiyle dünya hayatında bir kısım musîbet ve felâketlere maruz kaldıkları haber verilmektedir. Bununla birlikte günahı olmayan mü'minlerin başlarına da musîbetlerin geldiği bir gerçektir. Bunun bir sebebi, gösterecekleri sabır sâyesinde mânevî derecelerinin artırılmasıdır. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Sizi mutlaka biraz korku ve açlık ile; biraz da mallardan, canlardan ve ürünlerden noksanlaştırmak suretiyle imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele!"** (Bakara 2/155)

Bu bakımdan mü'minlere gelen musîbetler ve sıkıntılar onlar için kefârettir. Allah'ın dînini tebliğ, yaşama ve yaşatma yolunda çalışan kimsenin çektiği sıkıntılar ise, onun sadece günahlarına kefâret olmakla kalmayıp, aynı zamanda Allah katında derecesinin de yükselmesine vesiledir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Kim dünyada bir günah i leyip de bunun cezasına uğrarsa, Allah adâleti gereği onu âhirette ikinci defa cezalandırmayacaktır. Kim bir günah ileyip de Allah onu örter ve bağı larsa, Allah kereminden ötürü, bağı lamı olduğu bu günahı âhirette tekrar cezalandırmayacaktır." (İbn Mâce, Hudûd 33; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 99, 159)

Bununla birlikte, günah işledikleri ve buna devam ettikleri halde başlarına bir musîbet gelmeyen gâfiller, Allah'ın kendilerini unuttuğunu, Allah'ı âciz bırakacaklarını ve O'nun kudret elinden kurtulacaklarını sanmasınlar. Zira Allah, istediği zaman istediğini yapacak kudrete sahiptir:

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِۜ ﴿٣٢﴾ اِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ
الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِهِۜ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ
شَكُورٍۙ ﴿٣٣﴾ اَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍۘ ﴿٣٤﴾ وَيَعْلَمَ
الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي اٰيَاتِنَاۜ مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٥﴾

32. Denizlerde dağlar gibi akıp giden gemiler de O'nun varlığını ve kudretini gösteren delillerinden biridir.

33. Allah dilerse rüzgârı durdurur da yelkenli gemiler denizin üzerinde öylece hareketsiz kalıverir. Elbette bunda, çok sabreden ve hep şükreden kimseler için dersler ve ibretler vardır.

34. Yahut insanların işledikleri günahlar yüzünden o gemileri batırıp yok edebilir. Fakat böyle yapmıyor, bir kısmını derhal cezalandırsa da birçoklarını bağışlıyor.

35. Evet, böyle yapıyoruz ki, âyetlerimiz hakkında ileri geri konuşup tartışanlar, azabımızdan kaçıp sığınacak bir yerlerinin olmadığını bilsinler!

Bunlardan ders ve ibret alarak Allah'a karşı gelmekten ve O'nun âyetleriyle savaşmaktan vazgeçip O'na teslim olmanın zarureti ortaya çıkmaktadır. Fakat bunu başarabilmek için insanın çok sabreden ve çok şükreden bir ahlâkî kemâle erişmesi; İslâm toplumunun şu yüce meziyetlerle donanması lâzımdır:

فَمَٓا اُو۫تٖيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى
لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَۚ ﴿٣٦﴾

36. Size verilen her şey ancak dünya hayatının gelip geçici menfaatidir. Allah katındaki nimetler ise inanıp yalnızca Rablerine güvenip dayananlar için her bakımdan daha hayırlı ve daha devamlıdır.

Mânevî başarı ve kurtuluşun ilk şartı olarak "iman"dır. İmanın peşinden "Allah'a tevekkül" gelmektedir. Tevekkül, İslâmî mânada Allah'a güvenmek, O'nun hükmünün mutlaka meydana geleceğine kesin olarak inanmak ve alınması gereken tedbirleri almaktır. Dolayısıyla tevekkül; müslümanın, yapacağı işlerde tüm zâhirî sebeplere sarılması, alınması gereken tedbirleri alması, çalışıp çabalaması, ama gönlünü bunlara bağlamayıp sadece Allah'a dayanmasıdır. Nitekim Nebiyy-i Muhterem (s.a.v.), devesini salıvererek Allah'a güvendiğini söyleyen bir bedeviye: *"Onu bağla da öyle tevekkül et"* buyurur. (Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyâmet 60)

İkinci olarak o mü'minler günahlardan uzak dururlar:

وَالَّذٖينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَاِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَۚ ﴿٣٧﴾

37. Onlar, büyük günahlardan ve zinâ, fuhuş gibi hayâsız çirkin işlerden kaçınırlar. Kızdıkları zaman öfkelerini yutup kusurları bağışlarlar.

Âyette günahla ilgili olarak özellikle اَلْكَبَٓائِرُ (kebâir) ve اَلْفَوَاحِشُ (fevâhiş) kelimeleri kullanılmaktadır. Kısaca "kebâir", üzerine tehdit gerçekleşen veya haddi yani şer'î cezayı gerektiren yahut Kur'an ve sünnette açıkça yasaklanmış olan günahlardır. "Fevâhiş" ise onların içinde özellikle zinâ, livata, fuhşiyat gibi çirkinliği açık ve aşırı olan günahlardır. (Elmalılı, *Hak Dini,* V, 4247-4248)

Âyette şöyle bir incelik yer almaktadır: Yüce Allah, insanın zayıf ve dirençsiz olduğunu bildiğinden, kendi katındaki mükâfatı hak etmenin sınırını "büyük günahlardan ve çirkin davranışlardan kaçınmak" şeklinde belirtmekte, küçük günahları ve hataları bunun dışında tutmaktadır. Rahmetiyle küçük günahları daha kolay bağışlayacağına işaret etmektedir. Bu sebeple yüce Allah'tan hayâ etmek gerekir.

Mü'minler, normal zamanlarda insanları rahatlıkla bağışladıkları gibi, bunun ötesinde kızdıkları zamanda bile bağışlarlar. Ne zaman öfkelenirlerse suçu

örterler, kusuru affederler. Kızgınlık hâlinde kusur ve günah bağışlayabilmek nadir insanların başarabileceği yüksek bir ahlâktır. Bu sebeple kızgınlık hâlinde kusur örtmek, kızgınlığı yutmak gibi büyük özellik ancak böyle seçkin mü'minlerin karakter özelliğidir. Onlar, **"öfkelerini yutar ve insanların kusurlarını affederler"** (Âl-i İmrân 3/134) övgüsüne lâyık kimselerdir. Yüce Allah öfkenin, insanın öz yaratılışından kaynaklanan bir tepki olduğunu ve bunun büsbütün kötülük olmadığını bildiğinden, âyette öfkelenmek özü itibariyle yasaklanmamakta ve bir hatâ olarak nitelendirilmemektedir. Tam tersine insanın yaratılışının bir parçası olduğu kabul edilmektedir.

Bahsi geçen mü'minlerin övgüye lâyık diğer vasıfları da şöyle sıralanmaktadır:

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَمْرُهُمْ شُورٰى بَيْنَهُمْ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٨﴾

38. Onlar Rablerinin çağrısına uyarlar ve namazı dosdoğru kılarlar. Aralarındaki işlerini istişâre ederek yürütürler. Kendilerine verdiğimiz rızıklardan da Allah yolunda harcarlar.

اَلإِسْتِجَابَةُ (isticâbet), dâvete kulak vermek ve gereğine uymak demektir. Allah'a icâbet, O'nun peygamberine icâbettir. Çünkü peygamber, Allah adına tebliğ yapan ve insanları İslâm'a çağıran kimsedir. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* XVV, 111) Dolayısıyla onlar peygambere inanmak ve itaat etmek suretiyle Allah'a itaat ederler. Onlar, Rableri ile aralarına giren tüm engelleri ortadan kaldırırlar. Kişi ile Rabbi arasında en büyük engel, insanın bizzat kendisi, ihtirasları, nefsin bitmez arzu ve istekleridir. İnsan bu engellerden kurtuldukça Rabbine giden yol açılır. Bu durumda Rabbinin dâvetine kolaylıkla icâbet eder. İşte bahsedilen mü'minler, kendileriyle Rableri arasındaki engelleri aşmış ve Allah'ın emrine kolayca icâbet edecek derecede kalbî kıvama ermiş kimselerdir.

Yine o mü'minler, her türlü işlerini istişâre ile yaparlar. İstişâre, herhangi bir konuda doğruya ulaşmak veya yaklaşmak için bir başkasının görüşüne başvurmak demektir. İstişâre kelimesinde lügat olarak "arı kovanından bal almak" mânası da vardır. Dolayısıyla çeşitli görüşlere müracaat etmek suretiyle doğruyu elde etmek veya ona yaklaşmaya çalışmak, arının çeşitli çiçeklerden gerekli malzemeyi alıp işledikten sonra ortaya çıkardığı balı kovandan almak gibidir. (Elmalılı, *Hak Dini,* II, 1213)

Peygamber Efendimiz, müslümanları istişâreye teşvik etmiş; kendisi de Bedir'de, Bedir esirleri konusunda, Uhud ve Hendek savaşlarında, Hudeybiye'de, Tâif seferinde, ifk hâdisesinde, ezan konusunda olduğu gibi birçok mevzuda

ashâbıyla istişâre etmiştir. Hatta Ebû Hureyre, Rasûlullah'tan daha çok ashâbıyla istişâre eden kimse görmediğini belirtmektedir. Sahâbe-i kirâm da istişâreye çok önem vermişlerdir. Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer, ashâbtan oluşan birer müşâvere heyeti oluşturmuşlardır. (İbn Sa'd, *et-Tabakât,* II, 350-352)

Şu bilinmelidir ki, istişâre ederken göz önünde bulundurulması gereken en önemli noktalardan biri, kime veya kimlere danışılacağı konusudur. Bu husus, yapılacak olan bir işin hayırla neticelenmesine önemli derecede etki eder. Bu yüzden danışılacak olan kişinin, akıl ve tecrübe sahibi, dindar ve faziletli, samimi, sağlam fikirli, keskin görüşlü, insan psikolojisini iyi tahlil edebilme, doğruluk ve güvenirlik gibi değerlere sahip olmasına dikkat edilmelidir. Öte yandan, aklı bir şeye ermeyen, ahlâksız, mağrur kimselere danışmanın kişiye hiçbir yarar sağlamayacağı da açıktır.

Son olarak o mü'minler:

وَالَّذِينَ اِذَٓا اَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

39. Bir haksızlığa ve saldırıya uğradıkları zaman birlikte yardımlaşarak kendilerini savunurlar.

Gerek Allah hakkı gerek kul hakkı olsun mutlak hakkın korunması, gerek dıştan ve gerek içten genel ve özel olarak yapılan saldırının savuşturulması ve cezanın verilmesi toplumun görevidir. İçten olanlarda mahkemelerin adâletini temin, dıştan olanda da siyasi tedbirlerle bu yardımın yapılması ve yapılabilmesi bir toplumun yüksekliğini ve yaşama hakkını gösteren en yüce faziletlerdendir.

Mü'minler, imanın bir gereği olarak bu vazîfeleri yerine getirirken İslâm'ın üzerinde özenle durduğu şu ölçüleri dikkate almakla sorumludurlar:

وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَاۚ فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِؕ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِه۪ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَب۪يلٍؕ ﴿٤١﴾ اِنَّمَا السَّب۪يلُ عَلَى الَّذ۪ينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّؕ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ اِنَّ ذٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿٤٣﴾

40. Fakat aşırı gitmek yasaktır. Çünkü kötülüğün karşılığı, ona denk bir cezadır. Bununla beraber kim affeder ve böylece düşmanlığı sona erdirip barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zâlimleri hiç sevmez.

41. Haksızlığa uğradıktan sonra kendilerini savunanlara gelince, böyleleri için bir kınama ve cezalandırma söz konusu olamaz.

42. Kınama ve cezalandırma, ancak insanlara zulmeden ve yeryüzünde haksız yere tecavüz ve saldırıda bulunanlar için geçerlidir. İşte onları can yakıcı bir azap beklemektedir.

43. Bununla beraber bir insan dişini sıkar, sabreder ve kendisine haksızlıkta bulunanı bağışlarsa, şüphesiz bu, nefse hâkimiyet, azim ve kararlılık gerektiren büyük bir fazilettir.

Kur'an ölçüsüne göre kötülüğün karşılığı ancak onun dengi bir cezadır. Bu düstur, ceza kanunlarına esas alınması gereken genel bir kanun hükmündedir. Azgınlık zulüm ve kötülük olduğu gibi kötülüğü engellemek için ceza vermenin de olumlu ve güzel bir iş olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bunun güzel olması iki şarta bağlıdır. Birincisi; suça ceza olabilmesi için onun gibi bir kötülük yani suçlunun hoşuna gitmeyecek bir fiil olmalıdır. Yoksa o bir ceza değil, suça ve zulme teşvik olur. İkincisi; ceza suçun dengi ve ona eşit olmalıdır, yoksa adâlet olmaz. Bu sebeple azgınlığa karşı öç alınırken haddini aşıp da tecâvüz etmek yasaktır.

40. âyette "kim bağışlarsa" diye bağışlamanın müfred sigası ile getirilmesi, bunun ammenin hakkı olan meselelerde değil, şahsî haklarda cereyan edeceğine dâir bir uyarı gibidir. Ancak bir kimse, suçu affetmeyip, uğradığı haksızlıktan dolayı öcünü alırsa, bu onun tabiî hakkı olup bu gibiler aleyhine bir yol tutulamaz. Bundan ötürü kınanmazlar ve cezalandırılmazlar. Ama yine de her halükarda olabildiği kadar sabır ve bağışlama yolunu tutabilmek, fert ve toplumun ıslahı, terakkisi, toplumda düşmanlıkların ortadan kaldırılması, barış ve huzurun daha kısa sürede temini açından çok mühimdir.

Bir taraftan toplumun ıslahı için af ve bağışlamayı teşvik eden Kur'an, bir taraftan da bile bile yanlış yolu tutanları ikaz ve tehditten geri durmaz:

Dünyaya Dönmenin Bir Yolu Yok mu?

وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَاَوُا
الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ اِلٰى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾ وَتَرٰيهُمْ يُعْرَضُونَ
عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ وَقَالَ الَّذِينَ
اٰمَنُوا اِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
اَلَا اِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ اَوْلِيَاءَ
يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾

44. Allah kimi şaşırtır ve saptırırsa, artık onu koruyup doğru yola iletecek bir dostu olmaz. Böyle zâlimlerin, azapla karşılaştıklarında: "Eyvâh! Dünyaya geri dönmenin bir yolu yok mu acaba?" diye feryat ettiklerini göreceksin.

45. Onların zillet içerisinde boyunları bükük, yürekleri tir tir o ateşin karşısına çıkarıldıklarını ve göz ucuyla etraflarına ürkek ürkek bakındıklarını göreceksin. İman edenler bu manzara karşısında diyecekler ki: "En büyük ziyâna uğrayanlar, kıyâmet günü hem kendilerini hem de âilelerini böyle hüsrâna sürükleyenlerdir." Şunu bilin ki zâlimler, devamlı ve sonu gelmez bir azabın içinde olacaklardır.

46. Allah'tan başka onlara yardım edecek bir dostları yoktur. Allah bir kimseyi saptırdı mı, artık onun için hiçbir kurtuluş yolu bulunmaz.

O gün cehenneme sunulan kâfirlerin dünyadaki kibirleri kırılır, hakaret altında ezilirler. Yaşadıkları zilletten dolayı kısık gözlerle veya gözlerinin feri kaçmış bir halde bakarlar. Çok korktuklarından yahut içinde bulundukları kötü durumdan dolayı düzgün bakamaz, kaçamak bakışlar yaparlar. Çektikleri acı ve ıstıraptan ötürü gözlerini iyice açamazlar. Gerçekten de insan, korkunç bir şeyle karşılaştığında, korkudan hemen gözlerini kapatır. Fakat yine de kendini bakmaktan alamayarak göz ucuyla o şeyin kendisine ne kadar yakın olup olmadığına bakar. Sonra korku ile yeniden gözlerini kapatır. İşte cehenneme sevk edilen insanların o anki halleri böyle tasvir edilmiştir.

O halde ey insanlar:

اِسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَكُمْ مِنْ

مَلْجَاٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوا فَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ
عَلَيْهِمْ حَفِيظًاۜ اِنْ عَلَيْكَ اِلَّا الْبَلَاغُۜ وَاِنَّٓا اِذَٓا اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا
رَحْمَةً فَرِحَ بِهَاۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَاِنَّ الْاِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾

47. Allah'ın bir daha geri çevirmeyeceği o dehşetli gün gelip çatmadan Rabbinizin çağrısına uyun. Yoksa o gün ne sığınacak bir yeriniz olur, ne de kendinizi gizlemeye ve günahlarınızı inkâr etmeye bir yol.

48. Eğer yüz çevirirlerse, şunu bil ki, biz seni onların yaptıklarından sorumlu bir bekçi olarak göndermedik. Sana düşen sadece tebliğ etmektir. Doğrusu biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman, onunla sevinir, şımarır. Fakat kendi elleriyle işledikleri günahlar yüzünden başlarına bir kötülük gelince, o zaman insan, gerçekten tam bir nankör kesilir.

47. âyetin "o gün sizin için inkâr etme de yoktur" kısmına şu mânalar verilebilir:

• Sizler yaptığınız kötülükleri reddedemeyeceksiniz.

• Kimlik değiştirmek sûretiyle ortadan kaybolamayacaksınız.

• Kendinizi karşısında bulduğunuz şeye kızamayacak ve itiraz edemeyeceksiniz.

• Sizin bu durumdan kendinizi kurtarma imkânı yoktur.

Allah Teâlâ'nın kudretinin açıkça tezahür ettiği alanlardan biri de çocuk meselesidir:

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۜ يَهَبُ لِمَنْ يَشَٓاءُ اِنَاثًا
وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَٓاءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾ اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَاِنَاثًاۚ وَيَجْعَلُ
مَنْ يَشَٓاءُ عَقِيمًاۜ اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

49. Göklerin ve yerin mutlak mülkiyeti ve hâkimiyeti Allah'ındır. Dilediğini yaratır; dilediğine kız çocuklar bağışlar, dilediğine erkek çocuklar bahşeder.

50. Yahut erkekli, kızlı, ikisinden de verir. Dilediğini de kısır bırakır. Şüphesiz O, her şeyi hakkiyle bilen, her şeye gücü yetendir.

İnsanların çocuk meselesini, şahsî bir durum olarak telakki etmeleri ve değişik durumlar itibariyle övünmeleri ya da üzülmeleri doğru bir davranış değildir. Çocuğu olmayanlar da, tıbben meşrû yollara tevessül ettikleri halde netice

alamıyorlarsa, Allah'ın takdirine râzı olmalıdırlar. Çünkü hem dünya hem de âhireti dikkate aldığımızda bizim için neyin hayırlı, neyin şer olduğunu bilmemiz mümkün değildir. (bk. Bakara 2/216)

Bu bakımdan Allah'ın peygamberlere vahyedip onlara kitaplar göndermesinin esas hedefi, insanlara yapacakları kulluğu öğretmek, böylece dünyada mutluluğun, âhirette de ebedî kurtuluşun yolunu göstermektir:

Kitap Nedir İman Nedir Bilmezdin

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَاۤئِ حِجَابٍ اَوْ

يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِهِ مَا يَشَاۤءُ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾

51. Allah bir insanla ya vahiyle veya perde arkasından konuşur. Yahut ona kendi izniyle dilediğini vahyedecek bir elçi gönderir. Doğrusu O, çok yücedir, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Allah Teâlâ kullarıyla üç yolla konuşur:

Birincisi; vahiy. Vahy, Allah'ın istediği bilgiyi, doğrudan doğruya, gâyet gizli ve hızlı bir işaret hâlinde kalbe bırakıp ilham etmesidir. Bu tür vahiy, hem peygamberler hem de insanlardan bazıları için söz konusudur. Peygamberlere uykuda gelen vahiy buna örnektir. Kendine bu tarz bir vahiy gelen peygamber uyandığı zaman kalbinde doğruluğu kesin bir bilgi bulur. Peygamberlerin dışındakilere yapılan bu şekil vahy ise ilham anlamındadır. Nitekim Hz. Mûsâ'nın annesine (bk. Tâhâ 20/38-39; Kasas 28/7) ve Hz. İsa'nın havarilerine (Mâide 5/111) bu tarzda vahyolunduğu belirtilir.

İkincisi; Allah'ın peygamberine perde arkasından hitap etmesidir. Bunda da vahiy meleği Cebrâil'in aracılığı söz konusu değildir. Allah Teâlâ bazı cisimlerde ve kulaklarda söz yaratıp işittirir. Bu söz doğrudan doğruya kalbe değil, kulaktaki işitme gücüne söylenir ki perde arkasından olması bu yönüyledir. Allah Teâlâ'nın Hz. Mûsâ'ya Tūr dağında bir ağaçta yarattığı sesle hitap etmesi (bk. Tâhâ 20/11-23; Kasas 28/30-35) bu neviden bir konuşmadır.

Üçüncüsü; vasıtalı vahiydir. Bu tür vahiyde Allah Teâlâ vahyini bildirmek üzere Cebrâil'i aracı olarak gönderir. Kur'ân-ı Kerîm'in Peygamberimiz (s.a.v.)'e vahyi umumiyetle bu üçüncü yolla olmuştur. Bu tür vahy de iki şekilde gerçekleşir. Birincisi, vahiy meleğinin melekiyetten sıyrılıp beşeriyete inmesi iledir. Nitekim vahiy meleği bazan insan suretinde gelerek Rasûlullah (s.a.v.)'in mübârek elini tutmuş (bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 9), bazan da Dihyetü'l-Kelbî suretinde gelerek yine Efendimiz ile konuşmuştur. (Buhârî, Fedâilü'l-Kur›an 1) İkincisi ise Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in beşeriyetten melekiyete geçmesi ile gerçekleşmiştir ki vahyin en zor olanı da budur ve Kur'an vahiyleri daha çok bu yolla gelmiştir.

O Kur'an ki:

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ

وَلَا الْاِيمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدٖى بِهٖ مَنْ نَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِنَا ط
وَاِنَّكَ لَتَهْدٖٓى اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذٖى لَهُ مَا
فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ط اَلَٓا اِلَى اللّٰهِ تَصٖيرُ الْاُمُورُ ﴿٥٣﴾

52. İşte biz böylece sana emrimizle ölü kalplere hayat bahşeden bu Kur'an'ı vahyettik. Yoksa daha önce sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin. Biz Kur'an'ı bir nûr kıldık ki, onunla kullarımızdan dilediğimizi doğru yola ulaştıralım. Sen de hiç şüphesiz insanlığı dosdoğru bir yola çağırmaktasın.

53. O Allah'ın yoluna ki, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur. İyi bilin ki, neticede bütün işler Allah'a döner ve nihâî hükmü O verir.

Kur'ân-ı Kerîm'in bir ismi "ruh"tur. Bedenler ruh ile dirilip hayata kavuştuğu gibi, insanlar da dini hayatlarını Kur›an ile diriltirler. Ölü kalpler ancak onunla hayat bulur. O, ruhların hayat vesilesidir. Gerçekten de Kur'an, insanları küfür, şirk ve cehâlet ölümünden kurtarıp iman, hidâyet ve ilim ile hakikî bir hayata ulaştıran en büyük vesiledir.

Kur'ân-ı Kerîm'in bir ismi de "nûr"dur. O, aynen ışık gibi insanların yollarını aydınlatmakta, iman ve hidâyete erişmelerine vesile olmaktadır. Rasûlullah (s.a.v.) de Kur'an'ı tebliğ ederek insanlığa dosdoğru yol olan Allah'ın yolunu göstermekle vazîfelendirilmiştir. Ancak Kur'an'ın ve Peygamberimiz (s.a.v.)'in hidâyeti, sadece doğru yolu göstermek ve onu beyân etmektir. İnsanı, onun şahsi irade ve tercihini de dikkate alarak, o yola eriştirecek olan ise şüphesiz ki Cenâb-ı Hak'tır. (bk. Kasas 28/56)

Kur'an'ın kalplere hayat veren rûh ve karanlıkları aydınlatan nûr olduğunu beyân ederek sona eren Şûrâ sûresinin peşinden gelen Zuhruf sûresi aynı konuyu tâkip ederek başlayacaktır:

43- ZUHRUF SÛRESİ

سُورَةُ الزُّخْرُفِ

43. ZUHRUF SÛRESİ

Zuhruf sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 89 âyettir. İsmini 35. âyette geçen ve altın, mücevher mânasına gelen اَلزُّخْرُفُ (zuhruf) kelimesinden alır. Resmî tertibe göre 43, nüzûl sırasına göre 63. sûredir.

Konusu

Sûrede Allah'ın birliği ve sonsuz kudret sahibi olduğu, Kur'an'ın Allah kelâmı ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in de Allah'ın peygamberi olduğu ana fikri işlenir. Bu çerçevede müşriklerin, Rasûlullah (s.a.v.)'in dâvetine uymayıp atalarını körü körüne taklit etmeleri, meleklere Allah'ın kızları demeleri, Allah'ın tüm kâinatın yaratıcısı olduğunu bildikleri halde putlara tapmaları reddedilir. Hz. İbrâhim, Hz. Mûsâ ve Hz. İsa'nın kıssalarından misâller verilerek, tevhid çağrısına uyanların güzel âkıbetleri, uymayanların ise fecî sonları ibret alacak nazarlara arz edilir.

Onu Arapça Bir Kur'an Yaptık

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِۙ ﴿٢﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ
تَعْقِلُونَۚ ﴿٣﴾ وَاِنَّهُ فِٓي اُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌۜ ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Hâ. Mîm.

2. Gerçekleri açıklayan bu apaçık kitaba yemin olsun!

3. Şüphesiz biz onu, düşünüp anlayabilesiniz ve gerekli dersleri alabilesiniz diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

4. Doğrusu o, katımızdaki Ana Kitap'ta bulunan çok yüce, her türlü şüphe ve değişiklikten uzak, hüküm ve hikmetlerle dolu bir kitaptır.

Kur'ân-ı Kerîm "mübîn"dir; Allah'ın emir ve yasaklarını açıklamaktadır. Muhtevası açık ve anlaşılır bir kitaptır. İfadeleri fasîh ve belîğdir. O, hak ile bâtılın, doğru ile eğrinin arasını net çizgilerle ayırmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'in içinde kayıtlı bulunduğu bildirilen اُمِّ الْكِتَابِ (Ümmü'l-kitâb), Levh-i Mahfûz'dur. Bunun bir diğer ismi de كِتَابٍ مَكْنُونٍ (Kitâbun Meknûn)dür. (bk. Vâkıa 56/77-78; Burûc 85/21-22) Kur'an عَلِيٌّ (aliyy)dir; çok şereflidir, kendisine ulaşılıp değiştirilemeyecek kadar yücedir. حَكِيمٌ (hakîm)dir; nazmı, üslûbu, verdiği bilgiler çok sağlamdır. Baştan sona ilâhî hüküm ve hikmetlerle doludur.

Bu sebepledir ki devam eden âyetlerde şöyle buyruluyor:

اَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا اَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ﴿٥﴾

5. Siz aşırı giden, Allah'ın verdiği kabiliyet ve imkânları boşa harcayan bir gürûh olup çıktınız diye, şimdi sizi bu şerefli, öğüt ve talimat dolu Kur'an'la uyarmaktan vazgeçip, başıboş kendi hâlinize mi bırakalım? Bu mümkün değil!

Cenâb-ı Hak, sonsuz şefkat ve merhameti gereği inkârcı kullarına: "Sizi bu halde bırakmak, benim rahmet ve keremimle bağdaşmaz. Ne kadar serkeşlik etseniz de, aşırı gitseniz de ben sizi boğulmaya, helâk olmaya terk etmem. O halde benim bu merhamet ve keremime karşı nankörlüğün, yüz çevirmenin ve bâtıla sarılmanın sonuçlarını hiç düşünmez misiniz?" buyuruyor ve onları

önceki toplumların hallerinden ders almaya çağırıyor:

وَكَمْ اَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيٍّ فِى الْاَوَّلِينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّا كَانُوا بِه۪

يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٧﴾ فَاَهْلَكْنَٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضٰى مَثَلُ الْاَوَّلِينَ ﴿٨﴾

6. Daha önce gelip geçen toplumlara da nice peygamberler gönderdik.

7. Fakat onlara ne zaman bir peygamber geldiyse, mutlaka onunla alay ettiler.

8. Bu yüzden biz, seninle alay eden bugünkü inkârcılardan daha kuvvetli ve daha zorba olanları helâk ettik. Nitekim helâk edilen bu önceki toplumların ibret dolu sahneleri, daha önce inen sûrelerde anlatılmıştı.

Aslında, peygamberlerin dâvetine karşı çıkan bu inkârcılar, Allah hakkında tamâmen bilgisiz değildirler. Ancak bu bilgilerinin, onları Allah'a gerektiği şekilde kulluğa götürecek bir seviyeye ulaşması gerekmektedir:

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَز۪يزُ

الْعَل۪يمُۙ ﴿٩﴾ اَلَّذ۪ى جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ ف۪يهَا سُبُلًا

لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَۚ ﴿١٠﴾ وَالَّذ۪ى نَزَّلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً بِقَدَرٍۚ فَاَنْشَرْنَا بِه۪

بَلْدَةً مَيْتًاۚ كَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾

9. Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan, hiç şüphesiz: "Onları kudreti dâimâ üstün gelen, her şeyi hakkiyle bilen Allah yarattı" derler.

10. O Allah ki, yeryüzünü sizin için bir beşik kıldı; gideceğiniz yere şaşmadan varasınız diye orada sizin için yollar, geçitler ve türlü türlü ulaşım imkânları var etti.

11. Gökten suyu belli bir ölçüye göre indiren de O'dur. Biz onunla ölü bir beldeye yeniden hayat veririz. İşte siz de, bitkilerin her bahar yeniden dirilmesi gibi diriltilip kabirlerden çıkarılacaksınız.

Rabbimizin bize olan büyük lutuflarından biri de, gemileri ve bir kısım hayvanları binek olarak emrimize vermiş olmasıdır:

وَالَّذ۪ى خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْاَنْعَامِ مَا

تَرْكَبُونَۙ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُا عَلٰى ظُهُورِه۪ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ اِذَا

اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذ۪ى سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ

مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَاِنَّا اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

12. Bütün varlık türlerini çift çift yaratan, sizin için gemilerden ve hayvanlardan bineceğiniz şeyler var eden de O'dur.

13. Bu sayede onların sırtlarına kurulursunuz. Onlara binip üzerlerine yerleştiğinizde Rabbinizin nimetini hatırlayıp şöyle dersiniz: "Bunu bizim hizmetimize veren Allah her türlü kusur ve noksanlıktan uzaktır. Yoksa bizim buna gücümüz yetmezdi."

14. "Şüphesiz biz, bu nimetlerden sorulmak üzere Rabbimize döneceğiz!"

Rabbimiz nimetlerine karşı bizden sadece şükür istemekte, üstelik şükrümüzü de nasıl îfâ edeceğimizi öğretmektedir:

İster gemi olsun, ister binek hayvanları olsun, üzerlerine bindiğimiz zaman şöyle diyerek Rabbimizi tesbih edecek ve O'nu her türlü noksan sıfatlardan, ortağı olmaktan ve herhangi bir şeye ihtiyacı bulunmaktan pak ve uzak tutacağız:

سُبْحَانَ الَّذِى سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَاِنَّا اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ

Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) yolculuğa çıkarken hayvanı üzerine binip iyice yerleşince üç defa tekbir getirir, bu âyetleri okur, sonra da şöyle dua ederdi:

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْأَلُكَ فِى سَفَرِنَا هٰذَا الْبِرَّ وَ التَّقْوٰى وَ مِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضٰى. اَللّٰهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هٰذَا وَ اطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ. اَللّٰهُمَّ اَنْتَ الصَّاحِبُ فِى السَّفَرِ وَ الْخَلِيفَةُ فِى الاَهْلِ. اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَ كَاٰبَةِ الْمَنْظَرِ وَ سُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِى الْمَالِ وَ الاَهْلِ.

"Allahım! Biz, bu yolculuğumuzda senden iyilik ve takvâ, bir de ho nut olacağın amellere muvaffak kılmanı dileriz. Allahım! Bu yolculuğumuzu kolay kıl ve uzağı yakın et! Ey Allahım! Seferde yardımcım, geride kalan çoluk çocuğumun koruyucusu sensin. Allahım! Yolculuğun zorluklarından, üzücü eylerle kar ıla maktan ve dönü te malımızda, çoluk çocuğumuzda kötü haller görmekten sana sığınırım."

Efendimiz yolculuktan döndüğünde de aynı sözleri söyler ve şu cümleleri ilâve ederdi:

"Biz yolculuktan dönen, tevbe eden, kulluk yapan ve Rabbimize hamd eden ki ileriz." (Müslim, Hac 425; Ebû Dâvûd, Cihâd 72)

Tüm varlığın yegâne tek ilâhı ve tek rabbı olan Yüce Allah'ın sayıya gelmez

böyle nimetlerine ve O'nun birliğini gösteren bu muhteşem delillere rağmen:

Kız Çocuğu Müjdelenince

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

15. Müşrikler, tuttular kullarından bir kısmını Allah'ın bir parçası saydılar. Doğrusu insan apaçık bir nankördür.

"Kullarından bir kısmını Allah'a bir parça yapmak", kız veya erkek ona herhangi çocuk isnat etmektir. Çünkü evlat, nihâyetinde babasının bedeninden bir cüzdür. Bununla birlikte, bir şahsı Allah'ın zât, sıfat ve fiillerinde O'na ortak eder, Allah'a yalvarır gibi o şahsa yalvarırsa, böylece o şahsa ilâhlık ve rablik izâfe etmiş sayılacağından onu Allah'ın bir cüzü yapmış olur. Dolayısıyla şirkin her çeşidi bu âyetin muhtevasına dâhildir.

Müşriklerin aşmakta zorlandıkları handikaplardan biri de kız çocuğu meselesidir:

اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَاَصْفٰيكُمْ بِالْبَنِينَ ﴿١٦﴾ وَاِذَا بُشِّرَ
اَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ
﴿١٧﴾ اَوَمَنْ يُنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾

16. Demek Allah, yarattığı varlıklar arasından kendisine kız çocuklar edindi de, erkek çocukları size ayırdı, öyle mi?

17. Oysa onlardan birine, Rahmân'a yakıştırdığı kız çocuğunun dünyaya geldiği haberi verilince, utancından yüzü simsiyah kesilir, öfke ve kederinden yutkunur durur.

18. "Ömrünü süslenmekle geçirecek ve düşmanla mücâdelede başarısız olacak biri bana lâyık görüldü, öyle mi?" diye hayıflanır.

Müşriklerin, aşırı iffet duygusu, ömrünü bir başkasına süslenip püslenerek geçirecek olması, savaşta ve mücâdelede zayıf kalması gibi bir takım bahanelerle hoşlanmadıkları ve doğumu haberini alınca fevkalade öfkelenip mosmor kesildikleri kız çocuklarını, büyük bir sû-i edep içinde Allah'a nispet etmeleri kınanır. Onları son derece üzen ve öfkelendiren bu hastalığın iç dünyalarında ne tür bir yangının ve huzursuzluğun sebebi olduğu ise Nahl sûresi 58-59. âyetlerde anlatılır.

Bu münâsebetle yine müşriklerin, meleklerin dişi olduğu yönündeki kanaatlerinin yanlış olduğu belirtilir:

وَجَعَلُوا الْمَلٰئِكَةَ الَّذ۪ينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمٰنِ اِنَاثًاۜ اَشَهِدُوا خَلْقَهُمْۜ
سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْـَٔلُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا لَوْ شَٓاءَ الرَّحْمٰنُ مَا
عَبَدْنَاهُمْۜ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍۗ اِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَۜ ﴿٢٠﴾
اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِه۪ فَهُمْ بِه۪ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُٓوا اِنَّا
وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

19. Müşrikler, Rahmân'ın kulları olup herhangi bir cinsiyet taşımayan meleklerin dişi olduğunu iddia ediyorlar. Ne o, yoksa onlar meleklerin yaratılışına şâhit mi oldular? Elbette, hayır! Onların bu küstahça iddiaları yazılacak ve bunun hesâbını kesinlikle vereceklerdir.

20. Bir de dediler ki: "Rahmân dileseydi biz bunlara tapmazdık!" Oysa onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar.

21. Yoksa biz onlara Kur'an'dan önce, iddialarını destekleyen bir kitap gönderdik de, ona mı tutunuyorlar?

22. Hayır! Ne bilgileri var, ne de kitapları! Sadece şunu diyorlar: "Biz atalarımızı böyle bir inanç ve uygulama üzerinde toplanmış bulduk; biz de onların izinden gidiyoruz."

Bilinmelidir ki, bahsedilen körü körüne taklit hastalığı, sadece müşrik Araplarda ortaya çıkmış bir olay değil, daha önceki toplumlarda da sık sık karşılaşılan bir durumdur:

وَكَذٰلِكَ مَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ ف۪ي قَرْيَةٍ مِنْ نَذ۪يرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَٓاۙ
اِنَّا وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ قَالَ
اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ اٰبَٓاءَكُمْۜ قَالُٓوا اِنَّا بِمَٓا
الْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٢٥﴾ اُرْسِلْتُمْ بِه۪ كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

23. Bunun gibi, biz senden önce de hangi memlekete bir peygamber gönderdiysek, oranın hiçbir ahlâkî kaygı taşımadan dünyevî zevkler peşinde koşan şımarıkları: "Doğrusu biz atalarımızı böyle bir inanç ve uygulama üzerinde toplanmış bulduk; elbet biz de onların izini tâkip ediyoruz" dediler.

24. Peygamberleri, "Ya ben size atalarınızı üzerinde bulduğunuz şeyden daha doğrusunu getirmişsem yine onların izine uyacak mısınız?" deyince

onlar: “Biz sizin getirdiğiniz şeyleri peşinen ret ve inkâr ediyoruz” diye karşılık verdiler.

25. Bunun üzerine biz de onlardan intikamımızı aldık. Bir bak, peygamberlerini yalanlayanların sonu nasıl oldu!

Önceden olduğu gibi günümüzde de taklitçiler, yürürlükte olan sistemden nemalanmaktadırlar. Bu bakımdan peygamberlerin tebliğ ettiği esasların kabul görüp yayılması sonucunda mevcut sistemin değişeceğini ve bu sayede üzerine kondukları makam, mevki ve çıkarların ellerinden alınacağını ve meşrû olmayan servetlerine el konulacağını bilirler. Bu sebeple o şımarık güruhlar, peygamberlerin kurmak istedikleri düzenin en büyük muhalifleri olmuşlar ve mağlup edilip burunları yere sürtülünceye kadar savaşlarını sürdürmüşlerdir.

Şimdi bu gerçeğin tarihî bir misâli verilmek üzere buyruluyor ki:

Taptığınız Putlardan Uzağım

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ لِاَبٖيهِ وَقَوْمِهٖٓ اِنَّنٖى بَرَٓاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَۙ ﴿٢٦﴾ اِلَّا الَّذٖى
فَطَرَنٖى فَاِنَّهُ سَيَهْدٖينِ ﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فٖى عَقِبِهٖ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

26. Bir zamanlar İbrâhim babasına ve kavmine şöyle demişti: “Şüphesiz ben sizin taptıklarınızdan uzağım.”

27. “Ben, ancak beni yoktan yaratan Allah’a kulluk ederim. O mutlaka beni doğru yola erdirecektir.”

28. İşte bu sözleri Allah, İbrâhim’den sonra gelenler arasında ebedî kalacak bir düstûr hâline getirdi ki, insanlar onun bu vasiyetini hatırlayıp yeniden tevhid inancına dönsünler.

İbrâhim (a.s.)’ın burada dikkatlere sunulan en mühim icraatı, babasına ve kavmine meydan okuyup putları terk ederek yalnızca Allah’a kulluğa yönelmiş olmasıdır. Cenâb-ı Hak, onun tam mânasıyla kavrayıp bir hayat nizamı olarak tatbik ettiği tevhid inancını, ondan sonraki nesiller içinde de devam edecek kalıcı bir düstûr kılmıştır. Gerçekten de Hz. İbrâhim’den günümüze kadar tevhid ehli insanlar hep var olagelmiştir, her dâim de var olacaktır. Tevhid gerçeğini duyan nice insan, içinde bulunduğu gafletten uyanıp o gerçeği yakalama imkânı bulacaktır.

Şimdi sıra, aralarından son olarak dünyanın gidişatına damgasını vuracak peygamberin çıktığı Mekkelilerdedir:

بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُلَٓاءِ وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُبٖينٌ ﴿٢٩﴾
وَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ وَاِنَّا بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾

29. Doğrusu ben hem bunları hem de atalarını yıllarca nimetler içinde yaşattım; sonunda onlara Kur’an ve apaçık bir Peygamber geldi.

30. Fakat gerçeği tüm açıklığıyla ortaya koyan âyetlerimiz kendilerine ulaşınca: “Bu bir büyü! Biz onu kesinlikle inkâr ediyoruz” dediler.

Kendilerine dünya ve âhiret şerefini bahşedecek o nimetin kadrini bilemediler. Bahaneleri ise örümcek ağı kadar basit, pamuk ipliği kadar zayıftı: Niçin Kur’an Mekke’de yetîm olarak fakir bir âilede büyümüş, maddî imkânları mahdut olan Hz. Muhammed (s.a.v.)’e verilmişti:

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظٖيمٍ ﴿٣١﴾

اَمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِى الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا
سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

31. Bir de dediler ki: "Bu Kur'an şu iki şehirden önde gelen büyük bir adama indirilmeli değil miydi?"

32. Ne o, Rabbinin rahmetini yoksa onlar mı bölüştürüyorlar (da, dilediklerine peygamberlik veriyor, istediklerini ondan mahrum ediyorlar? Üstelik zenginliklerine ve dünyalık mevkilerine bakarak insanlara üstünlük taslıyorlar.) Oysa dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırıyor ve bir kısmının diğerine iş gördürmesi için akıl, kabiliyet, zenginlik gibi yönlerden kimini kimine derecelerle üstün kılıyoruz! Fakat Rabbinin iman, hidâyet ve peygamberlik rahmeti, onların biriktirmekte oldukları dünyalık şeylerden çok daha hayırlıdır.

Bir kısım müşrikler Kur'an'ın indirilmesine değil, Mekke'nin ve Tâif'in zengin kodamanları varken, onun Muhammed (s.a.v.) gibi bir fakire indirilmesine, böyle büyük bir şerefin ona lâyık görülmesine itiraz ediyorlardı. Nitekim Velîd b. Muğîre şöyle demişti:

"- Kureyş'in büyüğü ve efendisi olan ben, yahut Sakîf'in ulusu Amr b. Umeyr dururken, Kur›an Muhammed'e mi inecek?!.." (İbn Hişâm, *es-Sîre,* I, 385)

Onların yanılgısı şu noktada düğümlenmektedir. Onlar âhirete inanmayıp bütün hayatı dünyadan, dünya zevk ve eğlencesinden ibaret görüyorlardı. Onlar için en mühim değer ölçüsü para, mal, mülk ve diğer maddî imkânlardı. İnsan bunları ne kadar elde eder, biriktirir, yer, içer, eğlenirse; nefsin o doymaz hazlarını ne kadar teskin ve tatmin edebilirse o kadar avantajlı, o kadar akıllı ve üstündür. İşte bu anlayış, İslâm'ın getirdiği hayat anlayışıyla taban tabana zıttır. Üstelik dünyada rızıkları ve maişetleri; akıl, zeka ve istidatları; maddî ve mânevî tüm nimet ve imkânları taksim eden insanlar değil kesinlikle Allah Teâlâ'dır.

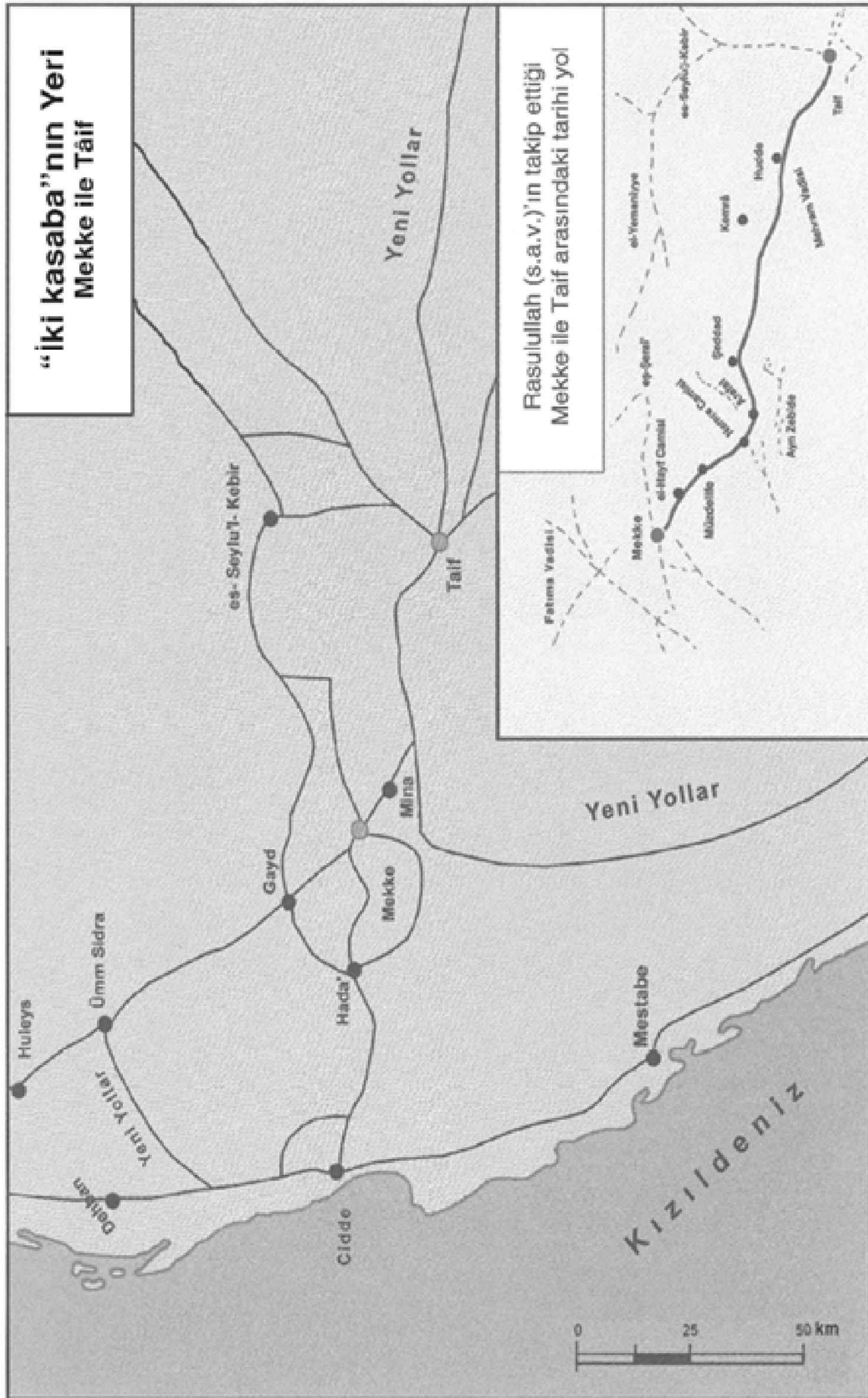
Buna göre Allah Teâlâ'nın, yetîm büyümesine ve fakir olmasına rağmen en büyük rahmet eseri olan Kur'an'ı, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e vermesi, bu en yüce şerefi ona bahşetmesi normal karşılanmalıdır. Şüphesiz o büyük rahmete inanmak, bağlanmak, gereğince kulluk yapmak ve ömrü Kur'an hizmetine adamak, insanların yığıp biriktirdikleri dünya malından, mülkünden ve servetinden elbette hayırlıdır. Zira mâna maddeden dâimâ üstündür; âhiret dünyadan daha hayırlıdır.

İslâm'ın, Allah'tan alıkoyan bir nesne olarak dünya karşısında âhirete, madde

karşısında mânaya verdiği kıymeti daha iyi kavrayabilmemiz için Rabbimiz, çok çarpıcı bir misâl vermektedir:

وَلَوْلَٓا اَنْ يَكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ
لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَۙ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ
اَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِؤُ۫نَۙ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًاۜ وَاِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّق۪ينَ ﴿٣٥﴾

33. Eğer insanlar, kâfirlere verdiğimiz nimetlere bakıp da onlara özenerek inkârda birleşen bir tek toplum hâline gelecek olmasalardı, Rahmân'ı inkâr edenlerin evlerini gümüşten tavanlarla ve üzerinde yükselecekleri gümüş merdivenlerle donatırdık.

34. Evlerinin kapılarını ve üzerine yaslanacakları koltuklarını da hep gümüşten yapardık.

35. Onları altın zînetlere, mücevherlere boğardık. Fakat bunların hepsi,

dünya hayatının basit ve fânî zevklerinden ibarettir. Âhiret nimetleri ise Rabbinin katında, kalpleri Allah saygısıyla dopdolu olup O'na karşı gelmekten sakınan bahtiyarlara mahsustur.

Buna göre bir kimseye imtihan için verilen dünya malı, onun Allah katındaki derecesini ve kıymetini göstermez. Nitekim Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Eğer dünya, Allah katında sivrisineğin kanadı kadar bir değere sahip olsaydı, Allah hiçbir kâfire dünyadan bir yudum su bile içirmezdi." (Tirmizî, Zühd 13)

Yine Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), dünyanın gönül bağlamaya değmeyecek kadar değersiz olduğunu belirtmek üzere şu öğütte bulunuyor:

"Uyanık olun! üphesiz dünya değersizdir. Dünyanın malı da mülkü de kıymetsizdir. Ancak Allah Teâlâ'nın zikri ve O'na yakla tıran eylerle, güzel eyleri öğreten ve öğrenen olmak ba kadır." (Tirmizî, Zühd 14; İbn Mâce, Zühd 3)

Bu sebeple buyruluyor ki:

Kim Rahmân'ın Zikrini Terk Ederse

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾
وَاِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾
حَتّٰى اِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِى وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ
الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾ وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ اِذْ ظَلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِى الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾

36. Kim Rahmân'ı hatırından çıkarıp öğüt ve uyarılarla dolu Kur'an'ı görmezlikten gelirse, biz ona bir şeytan sardırırız da, artık o şeytan onun ayrılmaz yoldaşı olur.

37. Bu şeytanlar onları Allah'a giden yoldan çıkarırlar; onlar ise hâlâ kendilerini doğru yolun üzerinde sanırlar.

38. Sonunda hesap vermek üzere huzurumuza geldiklerinde ise o yoldaşına: "Keşke seninle aramız doğu ile batı arası kadar uzak olsaydı. Sen meğer ne kötü arkadaşmışsın!" diyecek.

39. Bu temennî ve pişmanlığınız bugün size hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü dünyada iken birlikte zulmettiniz. Şimdi de azabı birlikte çekeceksiniz!

Kur'ân-ı Kerîm de en büyük zikirdir. Her âyeti, her kelimesi Allah'ı hatırlatır. O ilâhî öğüt ve ikazlarla doludur. O, hayat kitabımızdır. Hayatımızın her alanını tanzim eden itikat, ibâdet, ahlâk ve âdâb hükümleriyle doludur. Kur'an'ı ve onun uygulamalı bir tefsiri olan sünnet-i seniyyeyi hayatının her sahasına aksettiren müslüman şeytanın ortak olacağı açık bir alan bırakmamış olur. Fakat Kur'an'ın beyân buyurduğu hayat tarzını göz ardı eden ve onun dışında bir hayat tarzı benimseyen kişilere Allah'ın psikolojik ve sosyolojik bir kanunu olarak hemen bir şeytan musallat edilir. Onun dostu şeytan olur. Demek ki insan için iki ihtimal söz konusudur. Ya Allah'ın dostu olacaktır veya şeytanın. Allah'ın dostluğuna lâyık işler yapan Allah'ın dostu olacak, şeytanın dostluğuna lâyık işler yapan da şeytanın dostu olacaktır. Şüphesiz iki dostluğun neticeleri de farklıdır. (Bakara 2/257; Tâhâ 20/124-126)

Meselenin âhiret boyutunu haber veren bu gerçekler ışığında Yüce Rabbimiz Rasûlullah (s.a.v.)'i teselli maksadıyla şöyle buyurmaktadır:

اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ اَوْ تَهْدِى الْعُمْىَ وَمَنْ كَانَ فِى ضَلَالٍ

مُبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَاِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَاِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَۙ ﴿٤١﴾ اَوْ نُرِيَنَّكَ
الَّذ۪ي وَعَدْنَاهُمْ فَاِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذ۪ٓي
اُو۫حِيَ اِلَيْكَۚ اِنَّكَ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٤٣﴾ وَاِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ
وَلِقَوْمِكَۚ وَسَوْفَ تُسْـَٔلُونَ ﴿٤٤﴾

40. Rasûlüm! Sağırlara gerçeği sen mi duyuracaksın? Yahut körleri ve apaçık bir sapıklık içinde olanları sen mi doğru yola eriştireceksin?

41. Biz seni vefat ettirip yanımıza alsak bile, hiç şüphesiz onlara hak ettikleri cezayı yine veririz.

42. Yahut onlara va'dettiğimiz azabı sen hayatta iken kendilerine tattırırız da, onu sana da gösteririz. Çünkü biz, onlara dilediğimizi yapacak güçteyiz.

43. O halde sana vahyolunan Kur'an'a sımsıkı sarıl! Çünkü sen gerçekten dosdoğru bir yoldasın.

44. Şüphesiz bu Kur'an hem senin için hem de kavmin için bir hatırlatmadır ve bir şereftir. Yakında ona uyup uymadığınızdan sorguya çekileceksiniz.

Hz. Ömer ile Nâfi b. Abdi'l-Hâris arasında geçen şu konuşma Kur'an'ın bizler için bir izzet ve şeref vesilesi olmasını izâh bakımından ne kadar ibretlidir:

Nâfi b. Abdi'l-Hâris, Usfan'da Hz. Ömer'e rastlamıştı. Ömer (r.a.) onu Mekke'ye vâli tâyin etmiş olduğu için:

"–Mekkelilerin başına kimi bıraktın?" diye sordu. O:

"–İbn Ebzâ'yı!" dedi. Hz. Ömer:

"–İbn Ebzâ kimdir?" diye sorunca Nâfi:

"–Âzâd ettiğimiz kölelerden birisidir" dedi. Ömer (r.a.)'ın:

"–Yerine bir âzatlıyı mı bıraktın?" sorusu karşısında ise şu ibretli cevâbı verdi:

"–O, Allah'ın kitabını okur ve farzlarını da iyi bilir." Bunun üzerine Hz. Ömer hayrânlık içerisinde:

"–Rasûlullah (s.a.v.): *«Allah u Kur'an ile birtakım kimselerin kıymetini yükseltir; bazılarını da alçaltır»* buyurmuştu!" dedi. (Müslim, Müsâfirîn 269)

Allah Teâlâ'nın birliğine inanıp yalnız O'na kullukta bulunmak, bütün peygamberlerin tebliğ ettiği dinin esasını oluşturur. Bu sebeple buyruluyor ki:

وَسْـَٔلْ مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَاۗ اَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾

45. Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor bakalım: Acaba Rahmân'ın dışında ibâdet edilecek başka ilâhlar göstermiş miyiz? Hayır, böyle bir şey asla olmamıştır!

İşte tevhid mevzuunda da Hz. Mûsâ'nın hâli en güzel misâldir:

Umulur ki Dönerler

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪ فَقَالَ اِنّ۪ي رَسُولُ رَبِّ
الْعَالَم۪ينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِاٰيَاتِنَٓا اِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾
وَمَا نُر۪يهِمْ مِنْ اٰيَةٍ اِلَّا هِيَ اَكْبَرُ مِنْ اُخْتِهَاۘ وَاَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا يَٓا اَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا
عَهِدَ عِنْدَكَۚ اِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾

46. Nitekim biz Mûsâ'yı mûcizelerimizle birlikte Firavun'a ve onun ileri gelen yetkililerine gönderdik. Mûsâ onlara: "Gerçekten ben âlemlerin Rabbinin peygamberiyim!" dedi.

47. Fakat Mûsâ apaçık delillerimizle karşılarına çıkınca onlar, bu mûcizelerle alay edip gülmeye başladılar.

48. Oysa kendilerine gösterdiğimiz her bir mûcize, bir öncekinden daha büyük ve daha tesirli idi. Her defasında onları, belki azgınlıktan vazgeçip doğru yola dönerler diye azaba çarptırdık.

49. Onlar da tepelerine çöken her belânın ardından Mûsâ'ya gelip: "Ey sihirbaz! Sana verdiği sözünün gereği olarak bizim için Rabbine dua et de, bizi bağışlasın. Söz veriyoruz biz artık kesinlikle doğru yola geleceğiz" diyorlardı.

50. Fakat biz o belâyı başlarından kaldırır kaldırmaz, hemen sözlerinden dönüveriyorlardı.

Hz. Mûsâ kıssasının burada tekrar dile getirilmesinin üç sebebi olabilir:

Birincisi; Allah bir topluma peygamber gönderdiğinde, o topluma bir fırsat vermiş olur. Şâyet o toplum bu fırsatı değerlendiremezse, âkıbeti Firavun'un âkıbetine benzer. Başka bir ifadeyle Firavun'un sonu insanlık için bir ibrettir.

İkincisi; Firavun da, tıpkı Kureyşlilerin Hz. Muhammed (s.a.v.)'i hakir gördüğü gibi Hz. Mûsâ'yı hakir görmüştü. Ancak, Allah'ın takdiri farklı olduğundan, Firavun'u helâk ederek, onlara kimin hakir olduğunu göstermişti.

Üçüncüsü; Allah'ın âyetlerine karşı büyüklenerek alay edenlerin, daha önce nasıl bir sonla karşılaştıklarını görerek ders almaz ve tavrınızı değiştirmezseniz, sizin de sonunuz aynı olacaktır.

Firavun, Hz. Mûsâ'nın tebliği karşısında hükümranlığının sarsılmakta olduğunu fark etti, paniğe kapıldı:

وَنَادٰى فِرْعَوْنُ فٖى قَوْمِهٖ قَالَ يَا قَوْمِ اَلَيْسَ لٖى مُلْكُ مِصْرَ وَهٰذِهِ
الْاَنْهَارُ تَجْرٖى مِنْ تَحْتٖىۚ اَفَلَا تُبْصِرُونَۜ ﴿٥١﴾ اَمْ اَنَا خَيْرٌ مِنْ هٰذَا
الَّذٖى هُوَ مَهٖينٌ وَلَا يَكَادُ يُبٖينُ ﴿٥٢﴾ فَلَوْلَٓا اُلْقِىَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ مِنْ
ذَهَبٍ اَوْ جَٓاءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنٖينَ ﴿٥٣﴾

51. Derken Firavun kavmine şöyle seslendi: "Ey kavmim! Mısır'ın mülkü ve hâkimiyeti, sonra ayaklarımın altından akan şu ırmaklar bana ait değil mi? Fakat birileri sizi bana karşı kışkırtıp hâkimiyeti ele geçirmek istiyor. Bunu hâlâ göremiyor musunuz?"

52. "Yoksa ben, şu aşağılık, neredeyse merâmını bile doğru dürüst anlatamayan adamdan daha üstün değil miyim?"

53. "Madem ki o peygamber olduğunu iddia ediyor; o halde üzerine altın bilezikler atılmalı veya beraberinde kendisini doğrulayıcı, destekleyici dizi dizi melekler gelmeli değil miydi?"

Hz. Mûsâ'da risaletten sonra kekemelik yoktu. Zira Tâhâ sûresinin 27-36. âyetlerinde nakledilen "Dilimdeki tutukluğu çöz" duası, elbette kabul edilmişti. Firavun'un onu merâmını bile anlatmaktan âciz olarak değerlendirmesi, bizzat kendisinin ilâhî mesajı anlamama konusundaki inadından ileri geliyordu. Onu kasten önemsemiyor veya önemsemez görünüyordu:

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقٖينَ ﴿٥٤﴾ فَلَمَّٓا
وَمَثَلًا لِلْاٰخِرٖينَ ﴿٥٦﴾ اٰسَفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعٖينَۙ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا

54. Böylece Firavun hilesiyle kavminin aklını çeldi; onlar da kendisine körü körüne boyun eğdiler. Doğrusu onlar, iyice yoldan çıkmış bir topluluktu.

55. Nihâyet gazabımızı üzerlerine çektiler. Biz de hak ettikleri cezayı onlara verdik de hepsini suda boğduk.

56. Bu şekilde onları azaba uğramada diğer kâfirlerin önüne geçecek öncü bir gürûh, sonra gelecek nesiller için de ibret verici bir misâl kıldık!

Şu bir gerçektir ki, bir dikta yönetimi hukuku çiğner, çevresindeki menfaatçi dalkavuklarla bir oligarşi kurar, dürüst ve erdemli insanları susturursa, açıkça söylemese bile halkını hiçe saymış demektir. Halk da fâsık ise; hak, bâtıl, erdem onlar için önemsiz olduğundan sürü gibi ona uyarlar. Zulme, şahsiyetsizliğe boyun eğip ses çıkarmazken, hakkı tutan bir ses yükseldiğinde onu susturmak

için sesleri yüksek çıkar. İşte bunlar zilleti kabul ettiklerinden, “hiç” sayılmaya müstahak hâle gelmişlerdir. Nihâyet kahr-ı ilâhîyi celp ederek helâk edilmişler ve sonrakilere bir ibret olmuşlardır.

Hz. İsa’nın tevhid çağrısı ve kavminin tepkisine gelince:

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا اِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُٓوا ءَاٰلِهَتُنَا

خَيْرٌ اَمْ هُوَۜ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ اِلَّا جَدَلًاۜ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾

اِنْ هُوَ اِلَّا عَبْدٌ اَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَۜ ﴿٥٩﴾

57. Rasûlüm! Meryem oğlu İsa’nın yaratılışı, birliğimiz ve kudretimizin bir delili olarak zikredilince senin kavmin bundan keyiflenip haykıra haykıra gülmeye başladılar:

58. “Bizim tanrılarımız mı daha üstün, yoksa o mu?” dediler. Onlar, gerçeği öğrenmek değil, sırf seninle tartışmak için böyle bir karşılaştırmaya ve itiraza yöneldiler. Zâten onlar son derece kavgacı bir topluluktur.

59. Oysa İsa, kendisine peygamberlik nimeti verdiğimiz ve babasız yaratmakla da hem İsrâiloğulları’na hem bütün insanlara kudretimizin ibretli delili kıldığımız bir kuldur.

Rivâyete göre, **“Ey zâlimler! Şüphesiz siz de, Allah’ı bırakıp taptığınız putlar da birer cehennem odunusunuz. Hepiniz birlikte oraya varacaksınız”** (Enbiyâ 21/98) âyeti nâzil olunca Kureyş müşrikleri: “O halde hıristiyanların taptıkları Meryem oğlu İsa’nın durumu ne olacak?” dediler. Peygamberimiz (s.a.v.): *“O, Allah’ın kulu ve rasûlüdür”* buyurdu. Bunun üzerine onlar: “Görmüyor musunuz bu adam, hıristiyanların Meryem’in oğlunu rab edindikleri gibi bizim, kendisini rab edinmemizi istiyor” dediler. Bunun üzerine: **“Onlar, gerçeği öğrenmek değil, sırf seninle tartışmak için böyle bir karşılaştırmaya ve itiraza yöneldiler. Zâten onlar son derece kavgacı bir topluluktur”** (Zuhruf 43/58) âyeti indi. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XXV, 110-111)

Halbuki Hz. İsa, hakkında tartışılacak ve dedikodu yapılacak biri değildir. Aksine, Allah’ın peygamberlik nimetine eriştirdiği, babasız dünyaya getirmek suretiyle kudretini gösteren ibretli bir delil yaptığı ve peygamber olarak gönderildiği insanların yollarını düzeltmeleri için güzel bir numûne kıldığı müstesnâ bir şahsiyettir. Yoksa:

وَلَوْ نَشَٓاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلٰٓئِكَةً فِي الْاَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾ وَاِنَّهُ

لِعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾
وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾

60. Dileseydik sizin yerinize melekler yaratırdık da yeryüzünde sizin yerinizi onlar alır, sizin gibi nesil be nesil yaşamaya devam ederlerdi.

61. İyi bilin ki Kur'an, kıyâmet hakkında kesin bilgiler veren bir kitap ve onun yakın olduğunu gösteren bir alâmettir. Öyleyse sakın kıyâmetin kopacağından şüphe etmeyin ve bana uyun. Dosdoğru yol işte budur.

62. Şeytan sizi doğru yoldan çevirmesin. Çünkü o, sizin apaçık düşmanınızdır.

Allah Teâlâ, kıyâmet arefesinde son peygamberi ve son kitabı göndermiş, bize o yolla kıyâmetin ve âhiretin kesin bilgilerini haber vermiştir. Bu bakımdan 61. âyetteki "o" zamirini Kur'an'a göndermek daha isabetli görülmektedir. Kurtuluş için bu kesin bilgilere inanıp emsalsiz örneğimiz Peygamberimiz (s.a.v.)'e tâbi olmamız; apaçık düşman olan şeytana karşı da dikkatli bulunmamız icap etmektedir. Nitekim Hz. İsa da insanları aynı yola dâvet etmiştir:

وَلَمَّا جَاءَ عِيسٰى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ
بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّي
وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ
مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ اَلِيمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ
يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾

63. İsâ onlara apaçık mûcizelerle gelince şöyle demişti: "Ben size hikmeti getirdim ve anlaşmazlığa düştüğünüz bazı hususları size açıklayayım diye geldim. Öyleyse Allah'a gönülden saygı duyup O'na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin!"

64. "Şüphesiz benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz yalnız Allah'tır. O halde yalnızca O'na kulluk edin. Dosdoğru yol işte budur."

65. Sonra bir takım gruplar İsa hakkında birbirleriyle anlaşmazlığa düştüler. Pek acı bir günün azabından dolayı vay o zâlimlerin hâline!

66. Onlar, hiç ummadıkları bir sırada kıyâmetin ansızın başlarına kopmasından başka bir şey mi bekliyorlar?

Ancak, Allah'a inanan, gönlü Rabbinin saygısı, haşyeti ve korkusuyla dopdolu

olup O'na karşı gelmekten titizlikle sakınan talihli kulların istikballeri fevkalade göz kamaştırıcıdır:

HZ. İSA VE HZ. MERYEM'İN HİCRET YOLLARI
Hz. İsa ve Hz. Meryem'in Mısır Seyahati
Hz. İsa ve Hz. Meryem'in Şam Seyahati
Hz. İsa'ya peygamberlik verildikten sonra Kudüs'e gelişi
SURİYE
ÜRDÜN
LÜBNAN
MISIR
İSRAİL
K. KIBRIS
Limasol
Lazkiye
İdlib
Hama
Humus
Trablus
Beyrut
Şam
Sur
BATANAEA
CELİLE
Hayfa
SAMARIA
DECAPOLIS
İrbid
Nablus
Amman
Kudüs
Beytullahim
Epdude
Gazze
YAHUDA
Hebron
Madaba
Kerek
IDUMAEA
NABATAEA
Ma'an
Paran Çölü
Tih Çölü
Elat
Ariş
Port Said
Baluza
Farama
İsmailiye
Süveyş
Kahire
Cize
Bedreşin
Zakazık
Tanta
Damanhur
İskenderiye
EGYPTOS

Müttakilerin Dostluğu Ebedîdir

اَلْاَخِلَّٓاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾ يَا عِبَادِ
لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَٓا اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا
بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ
تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَاَكْوَابٍ وَفِيهَا
مَا تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُ وَاَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ
الْجَنَّةُ الَّتِٓي اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَاْكُلُونَ ﴿٧٣﴾

67. O gün bütün dostlar birbirine düşman kesilecektir. Ancak gönülden Allah'a saygı duyan, O'nun emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınan müttakîler müstesnâ.

68. "Ey mü'min kullarım! Bugün artık size ne bir korku vardır, ne de bir keder."

69. O kullarım ki, dünyada iken bizim âyetlerimize inanmış ve bütün varlıklarıyla bize teslim olmuşlardı.

70. "Haydi siz ve eşleriniz muhteşem bir şekilde karşılanıp ağırlanmak üzere, sevinç ve saâdet içinde girin cennete!"

71. Etraflarında altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canların çektiği ve gözlerin hoşlandığı her şey vardır: "Artık siz orada ebediyen kalacaksınız!"

72. "Yaptığınız güzel ameller sâyesinde vâris kılındığınız cennet işte burasıdır."

73. "Burada sizin için bol bol meyveler, yiyecekler vardır; onlardan âfiyetle yersiniz."

Sadece dünya ve dünyalık için dostluğun mâhiyetini ve acı sonucunu şu misâl ne güzel anlatır:

Bir gün Mevlânâ Hazretleri ve bazı dostları gezmeye çıkmışlardı. Biraz ilerleyince bir virâneye geldiler. Orada birkaç köpek birbirleriyle sarmaş dolaş olmuş uyuyorlardı. Siraceddin Tatarî:

"–Bu biçâreler arasında ne güzel bir birlik vardır, ne güzel uyuyorlar ve birbirleriyle ne kadar da güzel sarmaş dolaş olmuşlar!" dedi. Bunun üzerine Mevlânâ:

“–Ey Siraceddin! Eğer bunların arasındaki dostluğu ve birliği anlamak istiyorsan, onların aralarına bir leş veya bir parça ciğer atıver. O zaman bu dostluğun nasıl bir dostluk olduğunu görürsün.

İşte şu gördüğün dünya ehli ve dünya malına tapanların aralarındaki dostluk da böyledir. Aralarında bir menfaat ve karşılık olmadıkça birbirlerinin dostudurlar; fakat değersiz bir dünyalık araya girince nice senelik nâmus ve şereflerini havaya atarlar ve aralarındaki tuz ekmek hakkını bir tarafa bırakırlar.” (Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, I, 235)

Verilen örnekten de anlaşılacağı üzere kâfirlerin dostlukları bir fayda sağlamazken Cenâb-ı Hak, dünyadayken âyetlerine iman eden, onlara teslim olan ve Allah için birbirine dost olan o müttakî kulları, eşleriyle, âileleriyle birlikte cennetlere yerleştirecek, onları muhteşem bir şekilde ağırlayacak ve şânına yaraşır şekilde emsalsiz ikram ve ihsânlarda bulunacaktır.

Ş Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur: “ *üphesiz cennetlikler orada yemek yerler ve içerler. Fakat ne tükürürler, ne küçük abdest bozarlar, ne büyük abdest bozarlar, ne de sümkürürler.”* Orada bulunanlar: “Peki yedikleri ne olacak, nereye gidecek” diye sorunca da şöyle buyurur:*ş “Geğirecekler ve yedikleri miski andırır ekilde derilerinden sızacaktır. Onlara nefes almaları ilham edildiği gibi tesbih, tahmid ve tekbir getirmeleri ilham olunacaktır.”* (Müslim, Cennet 18)

“Gözlerin zevk aldığı şey” cennetin göze hitap eden nimetleri olabilir. Bunların en zirvesi ise şüphesiz Allah Teâlâ’nın cemâlini seyretmektir.

İnkâra saplanıp günah bataklıklarında dolaşanların hazin âkibetine gelince:

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ
فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾
وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ۖ قَالَ إِنَّكُمْ مَاكِثُونَ ﴿٧٧﴾ لَقَدْ
جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾

74. Ömürlerini günah bataklığında tüketmiş inkârcı suçlular, ebediyen cehennem azabında kalacaklardır.

75. Çektikleri azap hiç hafifletilmeyecek ve orada bütün ümitlerini yitirmiş olarak duracaklardır.

76. Biz onlara asla haksızlık yapmadık; fakat onlar, kendi kendilerine zulmettiler.

77. Onlar cehennem bekçisine: “Ey Mâlik! Ne olur, Rabbine yalvar da canımızı alsın, işimizi bitirsin!” diye feryat edecekler. O da: “Hayır, siz

burada devamlı kalacaksınız!" diye karşılık verecek.

78. Doğrusu biz size gerçeği bildiriyoruz; fakat çoğunuz o gerçeği kabulden hiç hoşlanmıyor.

Öyleyse Allah ve peygamber düşmanları şunu bilsinler ki:

اَمْ اَبْرَمُوا اَمْرًا فَاِنَّا مُبْرِمُونَۚ ﴿٧٩﴾ اَمْ يَحْسَبُونَ اَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْۜ بَلٰى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾

79. Onlar Peygambere düşmanlığa kesin olarak karar verdilerse, biz de onların hilelerini başlarına geçirip kendilerini cezalandırmaya elbette kesin kararlıyız.

80. Yoksa onlar, içlerinde gizlediklerini ve aralarında fısıldaştıklarını bizim duymadığımızı mı sanıyorlar? Elbette duyuyoruz! Ayrıca yanlarında bulunan elçilerimiz, onların gizli açık tüm konuştuklarını yazıyor.

Müşrikler, Peygamberimiz (s.a.v.)'i ve getirdiği mesajları sevmemekle kalmıyor, ona karşı koyma, onu ortadan kaldırma ve dâvasını engelleyebilme yolunda bir takım sinsi kararlar alıyorlardı. Planlarını kendi aralarında gizlice konuşuyor, etraftan duyulmaması için fısıldaşıyorlardı. Halbuki bütün bunları Allah bilmekte, ayrıca gözetleyici meleklerine de bunları en ince noktasına kadar kaydettirmektedir. (bk. Kãf 50/17-18)

Tekrar söz, insanların şirke düşüp ebedî hayatlarını karartmalarına en çok sebebiyet veren Allah'a çocuk isnat etme meselesine getirilerek şöyle buyruluyor:

قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌۗ فَاَنَا اَوَّلُ الْعَابِدٖينَ ﴿٨١﴾ سُبْحَانَ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذٖى يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾

81. De ki: "Faraza Rahmân'ın bir çocuğu olsaydı, ona kulluk edenlerin ilki elbette ben olurdum!"

82. Göklerin, yerin ve arşın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları her türlü noksanlıktan pak ve uzaktır.

83. Öyleyse bırak onları, tehdit edildikleri güne kavuşuncaya kadar bâtıla dalsınlar, oynayıp eğlenmeye devam etsinler!

Esas vazîfesi tevhidi anlatmak olan Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e, o ortamda hem müşrikler hem de Ehl-i kitap arasında yaygın olan "Allah'a çocuk isnat etme"

düşüncesinin yanlışlığını ispat için şöyle demesi emir buyruluyor: "Benim hiç kimseyi Allah'ın çocuğu olarak kabul etmemem, bir inadın sonucu değildir. Ben bu düşünceyi, gerçekle alakası olmadığı için kabul etmiyorum. Şâyet Allah'ın bir çocuğu olsaydı, onu ilk ben tasdik ederdim. Çünkü ben, Allah'ın sâdık kuluyum. Fakat Allah, böyle bir ithamdan sonsuz derecede pak ve yücedir."

O halde yanlış düşüncelerden sıyrılıp Allah Teâlâ'yı gerçek sıfatlarıyla tanımak için şu ilâhî beyânlara kulak verin:

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَٰهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَٰهٌ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٨٤﴾

وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ عِلْمُ

السَّاعَةِ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾

84. Allah, gökte de yegâne ilâh yerde de yegâne ilâhtır. O, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan, her şeyi hakkiyle bilendir.

85. Ne yücedir ve ne büyük hayır ve bereket kaynağıdır O Allah ki, göklerin, yerin ve bunlar arasında bulunan her şeyin mutlak mülkiyet ve hâkimiyeti O'na aittir. Kıyâmet vaktinin bilgisi yalnız O'nun katındadır. Sonunda siz de O'nun huzuruna döndürüleceksiniz.

Şefaat meselesine gelince:

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

86. Onların Allah'tan başka yalvarıp yakardıkları putlar şefaat yetkisine sahip değillerdir. Ancak bilerek gerçeğe şâhitlik edenlere bu yetki verilecektir.

Âyet-i kerîme şefaat konusunda şu hususlara dikkat çeker:

• Dünyada mabud edinilen varlıkların çoğu şefaat etmeye lâyık değillerdir. Çünkü onların sapıklık içinde yaşamış olanları, bizzat Allah'ın huzurunda suçlu olarak hazır bulunacaklardır. Fakat içlerinden doğru bilgilere dayanıp şuurlu bir şekilde ilâhî gerçekleri kabullenen ve bunlar doğrultusunda mükemmel bir kulluk sergileyenler, Allah'ın izniyle şefaat edebilmeye hak kazanacaklardır.

• Şefaat izni olanlar, ancak şuurlu olarak Hakka iman edenlere şefaat edebileceklerdir. Yoksa şuursuzca yaşayan ve Allah'tan başkalarına kulluk edenlere, hiç kimse şefaat etmeyecektir.

• Bu âyetten bir hususta nasıl şâhit olunabileceğinin usulü de çıkmaktadır. Yani bir kimsenin bir hususla ilgili şâhitlik yapabilmesi için şehâdet ettiği olayı görmesi ve bilmesi gerekir.

Yine de:

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَۙ ﴿٨٧﴾ وَقِيلِهِ يَا
رَبِّ اِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَۢ ﴿٨٨﴾ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌۜ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

87. Onlara, kendilerini kimin yarattığını sorsan mutlaka: "Allah yarattı" derler. O halde nasıl oluyor da O'na kulluktan yüz çeviriyorlar?

88. Peygamber'in: "Rabbim! Bunlar iman etmeyen bir gürûhtur" dediğini de Allah işitiyor ve biliyor.

89. Rasûlüm! Madem öyle, sen onların yaptıklarına aldırma ve: «Selâmetle; sizinle işimiz yok!» deyip yoluna devam et! Gün gelecek, elbette gerçeği bilecekler!

Mü'minler, iman etmeyenlere, içinde bulundukları zaman, zemin ve şartlara göre muâmele ederler. Bu âyetlerin indiği ortamda, onlardan yüz çevirmenin, onlara "selâmetle" deyip geçmenin ve tebliğ vazîfesini yerine getirdikten sonra işi Allah'a havale etmenin gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak, barış ve savaş durumlarıyla ilgili olarak gayri müslimlerle daha farklı münâsebet tarzları vardır ki, Kur'ân-ı Kerîm yeri geldikçe bu münâsebetlerde tâkip edilecek yolu da beyân etmektedir.

Şimdi Zuhruf sûresinin sonucu olan **"Gün gelecek, elbette gerçeği bilecekler!"** (Zuhruf 43/89) uyarısını, örnekleriyle birlikte daha derinlemesine açıklamak üzere Duhãn sûresi başlıyor:

44- DUHÂN SÛRESİ

سُورَةُ الدُّخَانِ

44. DUHÂN SÛRESİ

Duhãn sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 59 âyettir. İsmini, 10. âyette geçen ve "duman" mânasına gelen اَلدُّخَانُ (duhãn) kelimesinden alır. Resmî tertîbe göre 44, iniş sırasına göre 64. sûredir.

Konusu

Allah Teâlâ, hakla bâtılı, haramla helâli belirlemek ve insanları ebedî hüsrânla uyarmak üzere Kur'ân-ı Kerîm'i indirmiştir. Onun esas hedefi Allah'ın varlığı, birliği ve sınırsız kudretini kalplere yerleştirerek onları sadece Allah'a kulluğa çağırmaktır. Peygamberler bu dâvanın en büyük temsilcileridir. Bu sebepledir ki Hz. Mûsâ'nın Firavun'la olan mücâdelesi örnek verilerek İslâm'ın gâlibiyeti ve İslâm düşmanlarının mağlubiyeti müjdelenir. Son olarak peygamberleri reddedenlerin cehennemdeki acı manzaraları, buna karşılık peygamberlerin izinden gidenlerin nimet, huzur ve mutluluk dolu halleri seyrettirilir.

Mübârek Gece

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ اِنَّا كُنَّا
مُنْذِرِينَ ﴿٣﴾ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾ اَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا اِنَّا
كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Hâ. Mîm.

2. Gerçekleri açıklayan bu apaçık kitaba yemin olsun!

3. Biz onu kutlu, şerefli ve bereket yüklü bir gecede indirdik. Şüphesiz biz, ondaki ikaz ve ibret dolu haberlerle insanları uyarıyoruz.

4. O gecede, belli hikmetlere binâen Allah tarafından olmasına karar verilmiş her bir iş belirlenir.

5. Tarafımızdan buyrulacak bir emir olarak. Çünkü biz, imtihan için yarattığımız insanı başıboş bırakmaz, ona doğru yolu gösterecek peygamberler ve mesajlar göndeririz.

6. Rabbinden bir rahmet olarak! Şühesiz O, her şeyi hakkıyla işiten, her şeyi hakkiyle bilendir.

Bahsedilen gece, Kadir sûresinde tafsilatlı olarak beyân edilen ve Kur'ân-ı Kerîm'in inmeye başladığı Kadir gecesidir. Nitekim Kadir sûresinde Kur'an'ın indirilişinden bahsedilirken, burada da aynı husus beyân edilir.

4. âyette geçen أَمْرٍ حَكِيمٍ (emrun hakîmun) terkibi şu mânalara gelir:

➢ Hikmetli, hiçbir yanlışı olmayan iş.

➢ Sağlam ve mühim iş.

➢ Kesinleşmiş, artık vukuunun önlenmesi mümkün olmayan iş.

Nitekim o gece Allah tarafından gelen bir emir ve ferman olarak Kur'ân-ı Kerîm indirilmiştir. İndirilen bu Kur'an ile de her türlü hikmetli iş, dinin hükümleri, doğruyla yanlışı birbirinden ayıracak ölçüler açıklığa kavuşturularak, Allah Rasûlü (s.a.v.) tarafından insanlığa ulaştırılmıştır. Bu kitabın üzerinde durduğu husus ise zât, isim ve sıfatlarıyla Yüce Allah'ı en doğru bir şekilde tanıtmaktır:

رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٧﴾ لَٓا اِلٰهَ

إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۖ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾

7. O, göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin Rabbidir. Buna kesin olarak inanırsanız, O'nun birliğini ikrar edip yalnızca O'na kul olursunuz.

8. O'ndan başka ilâh yoktur. O diriltir ve öldürür. Sizin de Rabbiniz, gelip geçmiş atalarınızın da Rabbi O'dur.

Bulutsuz bir yaz gününün kuşluk vaktinde gökte parıldayan güneş gibi apaçık olan bu gerçeğe rağmen:

بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ
مُبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَ ۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا
الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ أَنَّىٰ لَهُمُ الذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ
مُبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾ إِنَّا كَاشِفُوا
الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

9. İnkârcılar, derin bir şüphe içinde kıvranıyor, oyun ve eğlenceyle vakitlerini hebâ ediyorlar.

10. Öyleyse sen, göğün âşikâr bir duman çıkaracağı günü gözetle.

11. Bütün insanları her yönden saracak bir duman! Bu, gerçekten can yakıcı bir azaptır.

12. O zaman zâlimler: "Rabbimiz! Ne olur, bu azabı üzerimizden kaldır. Biz gerçekten iman ediyoruz!" diye feryat edecekler.

13. Onlar nerede, düşünüp ibret almak nerede? Halbuki onlara doğruluğu besbelli ve gerçeği apaçık ortaya koyan bir peygamber gelmişti.

14. Fakat ondan yüz çevirdiler ve: "Bu peygamber değil, kendisine başkası tarafından bir kısım şeyler belletilmiş delinin biri!" dediler.

15. Biz azabı birazcık kaldıracağız; ama siz yine inkâra döneceksiniz.

16. Onlar inkâra dönünce, o büyük ve karşı konulamaz çarpışla onları amansız bir şekilde yakalayacağımız gün, onlardan kesinlikle intikamımızı almış oluruz.

اَلدُّخَانُ (duhãn), duman demektir. Bunun kâfirleri cezalandırmak için vuku bulacağı haber verilir. Bunun nasıl ve hangi duman olduğu hakkında iki önemli görüş vardır:

Birincisi; bu, inkârları ve Rasûlullah (s.a.v.)'i Medine'ye hicrete zorlamaları

sebebiyle Mekke müşriklerini kuşatan bir dumandır. Bununla alakalı olarak kaynaklarımızda şu bilgi nakledilir:

Allah Rasûlü (s.a.v.), dâvetine karşı müşriklerin direnmesi sebebiyle Allah'a yalvararak, Hz. Yûsuf'un kavmine yaptığı gibi bunlara da bir kıtlık vermesini istedi. Duası kabul edildi, kıtlık geldi, yiyecek içecek bir şey kalmadı. İnsanlar derilere ve kemiklere varıncaya kadar ne buldularsa yediler. Açlıktan öylesine zayıfladılar ki sonunda görme bozukluğuna yakalandılar, baktıklarında kendilerini kuşatmış bir duman görüyorlardı. Nihâyet Peygamberimiz (s.a.v.)'e müracaat ederek artık inandıklarını, dolayısıyla bu azabın kaldırılması için dua etmesini istediler. Efendimiz ise *"Azap kalkınca yine eski hâlinize dönersiniz"* buyurdu. Nitekim duası üzerine azap kaldırıldı, onlar da derhal eski inkârcılıklarına döndüler. Allah bu dönekliğin, inkâr ve zulümde ısrar etmenin cezasını Bedir savaşında verdi. (Buhârî, Tefsir 44/1-5)

Buna göre "duman", açlıktan dolayı gözlerde hâsıl olan bozukluk sebebiyle etrafın toz duman hâlinde görülmesidir. Veya kuraklık sebebiyle ortalığın toz duman içinde olmasıdır. Yine bu rivâyete göre "şiddetle yakalama günü" de Bedir günüdür.

İkincisi; bu duman kıyâmet alâmetlerinden olup kıyâmete yakın doğu ile batı arasını kaplayacak dumandır. Mü'minler bundan dolayı nezleli gibi olacak, kâfir ve günahkârların burunlarına girerek, onların kulaklarını delecek ve nefeslerini daraltacaktır. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXV, 143) Bu mânaya göre ise "şiddetle yakalama günü", kıyâmet günüdür.

Sûrenin girişinde verilen mesajları daha iyi anlamak isterseniz, geçmişte yaşanan fakat hem günümüze hem de geleceğe ışık tutan şu ibretli kıssaya dikkatinizi çevirin:

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ أَنْ أَدُّوا
إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾ وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ
إِنِّي آتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٩﴾ وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ
تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾ وَإِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾

17. Onlardan önce biz Firavun'un kavmini de sınamış, çeşitli iptilalara maruz bırakmıştık. Kendilerine çok şerefli bir peygamber olan Mûsâ geldi.

18. Onlara şöyle dedi: "Ey Firavun ve onun ileri gelenleri! Çağrıma uyun ve Allah'ın köleleştirmiş bulunduğunuz kullarını serbest bırakıp benimle gelmelerine müsaade edin. Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir

peygamberim!”

19. “Allah’a karşı büyüklük taslamayın. Çünkü ben size, doğruluğumu ortaya çıkaracak apaçık bir mûcize de getirdim.”

20. “Beni taşa tutup öldürmek için girişebileceğiniz her teşebbüsten, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah’a sığınırım.”

21. “Şâyet bana inanmıyorsanız, hiç değilse yolumdan çekilin de beni kendi hâlime bırakın.”

Burada Hz. Mûsâ ve Firavun kıssasının hülâsa olarak anlatılmasının hikmeti şudur:

Rasûlullah (s.a.v.)’in karşısında müşrikler bulunduğu ve kendisine şiddetli bir düşmanlık yaptıkları gibi, Hz. Mûsâ’nın karşısında da Firavun ve kavmi vardı. Onlar da Mûsâ (a.s.)’a düşmanlık yapmışlardı. Kıssada anlatıldığı üzere peygambere karşı gelen zorbalar sonunda perişan olmuş, Allah Teâlâ peygamberini ve inananları üstün getirmiş, kâfirlerin mülk ve servetlerini mü’minlere miras bırakmıştır. Cenâb-ı Hak nasıl baskı altında ezilen İsrâiloğulları’nı Firavun’un elinden kurtarıp onun yurduna, mülküne hâkim kılmış, onları nimet ve refaha kavuşturmuş ise, şimdi baskı ve işkence altında ezilen mü’minleri de müşriklerin zulmünden kurtarıp onların yurduna hâkim kılacaktır. Nitekim Bedir savaşıyla bu süreç başlamış ve Mekke’nin fethiyle de müslümanlar müşriklerin yurduna hâkim olmuşlardır.

19. âyette Hz. Mûsâ’nın bahsettiği açık delil tek değil, Firavun’la mücâdelesi boyunca, Firavun’a ilk gelişinden, İsrâiloğulları’nın Mısır’dan çıkışına kadar gösterdiği bir mûcizeler silsilesidir. Gösterilen her mûcize yalanlandığında Allah, Hz. Mûsâ’ya ondan daha büyük bir mûcize vermiştir. (bk. Zuhruf 43/48)

Firavun ve kavminin artık inanmayacakları kesinleşip Hz. Mûsâ da, suç işlemekte aşırı giden o inkârcı kavmin elinden çektiklerini ulu dergâha arz edince helâkin ayak sesleri duyulmaya başladı:

فَدَعَا رَبَّهُٓ اَنَّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَاَسْرِ بِعِبَادٖي لَيْلًا اِنَّكُمْ
مُتَّبَعُونَۙ ﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًاۜ اِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾ كَمْ
تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۙ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرٖيمٍۙ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ
كَانُوا فٖيهَا فَاكِهٖينَۙ ﴿٢٧﴾ كَذٰلِكَ۠ وَاَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا اٰخَرٖينَ ﴿٢٨﴾
فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَٓاءُ وَالْاَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْظَرٖينَ۟ ﴿٢٩﴾

22. Sonunda Mûsâ Rabbine: “Yâ Rabbi! Doğrusu bunlar suç işlemekte

aşırı giden inkârcı bir güruh! Artık onları sana havâle ediyorum Allahım!" diye yalvardı.

23. Biz de kendisine şöyle buyurduk: "Kullarımla birlikte geceleyin yola çık; çünkü Firavun ve ordusu tarafından tâkip edileceksiniz."

24. "Asanla vurup denizi ikiye ayır. Karşıya geçtikten sonra da Firavun ve askerlerinin arkanızdan gelmesi için denizde açılan yolu olduğu gibi açık bırak. Çünkü onlar suda boğulacak bir ordudur."

25. Sonunda Firavun ve kavmi Kızıl Deniz'in karanlık sularına gömüldüler. Neler bırakmadılar ki geride: Bahçeler, pınarlar ve çeşmeler...

26. Çiftlikler, ekinler, muhteşem konaklar, şerefli makam ve mevkiler...

27. Zevk u safâsını sürdükleri daha nice nimetler...

28. Zâlimlerin sonu işte böyle oldu. Biz de bütün bu nimetlere başka bir toplumu mirasçı kıldık.

29. Onlara ne gök ağladı, ne de yer. Helâk vakti gelince kendilerine süre de tanınmadı.

29. âyette yer alan "Gök ve yerin ağlaması", mecazî bir ifadedir. Onların hâline hiç kimsenin acımadığını haber verir. Bir açıklamada şöyledir: Araplar bir büyük insan vefat ettiğinde: "Onun için gök ve yer ağladı" derler, bununla, onun ölümü ile gelen musîbetin her şeyi kuşattığını söylemek isterlerdi. Halkın kullandığı bu ifade seçilerek, Firavun ve adamlarının değersizliği anlatılmıştır. Bir yoruma göre de gök ve yerden maksat, gök ve yer halkıdır. Bunlardan hiçbiri onların helâkine üzülmemişlerdir. Çünkü onlar, Allah'ın yarattıklarına karşı herhangi bir kimsenin kendileri için üzülmesini gerektirecek bir iyilik bile yapmamışlardır. Yine onlar, göktekilerin, onların yıkılmasından üzüntü duyacakları, Allah rızâsı için bir iyilik de yapmamışlardır. Allah'ın kendilerine tanıdığı fırsat boyunca, yeryüzünde fesat çıkarmışlar ve sonunda haddi aştıklarında azaba uğramış, âdeta bir çöp gibi ezilerek bir kenara atılmışlardır.

"Onlara ne gök ağladı ne de yer" ifadesi, hakikî anlamda kullanılmış da olabilir. Dolayısıyla bunların başkaları için ağlayabileceğini hatıra getirmektedir. Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Her bir mü'min için gökte iki kapı vardır. Bunların birinden onun yaptığı ameller yükselir, diğerinden de onun rızkı iner. O mü'min öldüğünde ikisi de onun arkasından ağlar."* Peygamberimiz (s.a.v.) bunu söyledikten sonra Duhãn sûresi 29. âyeti okumuştur. (Tirmizî, Tefsir 44/2)

Gelelim Firavun zulmünden kurtulan İsrâiloğulları'nın durumuna:

وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنٖى اِسْرَٓائٖيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهٖينِۙ ﴿٣٠﴾ مِنْ فِرْعَوْنَؕ

إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلٰى عِلْمٍ عَلَى
الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ مِنَ الْاٰيَاتِ مَا فِيهِ بَلٰٓؤٌا مُبِينٌ ﴿٣٣﴾

30. Böylece İsrâiloğulları'nı o alçaltıcı, onur kırıcı azaptan kurtardık:

31. Firavun'dan! Gerçekten Firavun, ululuk taslayan bir zorbaydı; Allah'ın verdiği kabiliyet ve imkânları boşa harcayıp haddi aşanlardan biriydi.

32. İsrâiloğulları'nı, bir ilme dayanarak çağdaşları olan toplumlara üstün kıldık.

33. Kendilerine, her birinde âşikâr bir imtihan bulunan mûcizeler verdik.

32. âyetteki **"bir ilme dayanarak"** kaydında iki farklı mâna düşünülebilir:

• Biz onları bilerek, katımızdaki bir bilgiye göre seçtik ve diğer toplumlara üstün kıldık.

• Biz onları, sahip oldukları bilgileri sebebiyle diğer toplumlara üstün kıldık. Bu da bilgili toplumların, buna sahip olmayan diğerlerine bir üstünlük sağlayacağını gösterir. Bilindiği gibi ilmin karşısında kaba kuvvet mağlup olur. Çünkü ilmin icat ettiği teknik, beden gücünden çok daha üstündür. Bugün bir atom bombasının veya en küçük bir nükleer silahın koca bir ordunun yapamayacağı işi gördüğünü; elinde nükleer silah bulunan kişi veya toplumların, buna sahip olmayan milyonları yenebileceğini hepimiz çok iyi bilmekteyiz.

Yeri geldikçe ifade ettiğimiz gibi İsrâiloğulları›nın âlemlere üstün tutulması devamlılık ifade etmez. Bu üstünlük sadece Hz. Mûsâ'ya tâbi oldukları ilk dönemlere aittir. Yoksa onların sonsuza kadar üstün tutuldukları anlamında değildir. Gerçeğin böyle olmadığına tarih de şâhittir.

Firavun'un izini tâkip eden müşriklere gelince:

Gökleri ve Yeri Boşuna Yaratmadık

إِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ لَيَقُولُونَۙ ﴿٣٤﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْاُولٰى وَمَا نَحْنُ
بِمُنْشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَأْتُوا بِاٰبَٓائِنَٓا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾ اَهُمْ خَيْرٌ اَمْ
قَوْمُ تُبَّعٍۙ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ اَهْلَكْنَاهُمْۘ اِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾
وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾ مَا
خَلَقْنَاهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

34. Şimdi de müşrikler şöyle diyorlar:

35. “Bir kez öldük mü artık her şey bitmiştir; bir daha diriltilecek falan değiliz.”

36. “Eğer öldükten sonra dirileceğimiz iddiasında doğru ve samimi iseniz, haydi atalarımızı diriltin de görelim.”

37. Bunlar mı daha üstün ve daha güçlü yoksa Tübba‘ kavmi ile daha öncekiler mi? Biz onların hepsini helâk ettik; çünkü günahlara dalmış, kâfir olup çıkmışlardı.

38. Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık.

39. Biz onları gerçek bir sebep ve hikmete bağlı olarak yarattık. Ne var ki insanların çoğu bunu bilmez.

Öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden müşriklere biri tarihten, diğeri yaratılıştan olmak üzere iki delil getirilerek bunun karşı gelinmez bir gerçek olduğu bildirilir:

Birincisi; güç ve kuvvette örnek olan Tübba kavmi ve onlardan önceki Âd ve Semûd gibi kavimleri, günahları sebebiyle nasıl helâk oldularsa bu müşrikler de helâk edilecek ve dünyada ebedî kalmayacaklardır. “Tübba”; İranlıların Kisrâ’sı, Bizanslıların Kayser’i, Mısırlıların Firavun’u gibi Yemen (Himyer) hükümdarlarına verilen bir isimdir. M.Ö. 115 - M.S. 300 yılları arasında Sebe’ ülkesinde hükümran olmuşlardır.

İkincisi; Allah Teâlâ gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunan bütün varlıkları oyun ve eğlence için değil, büyük bir gâye ve eşsiz bir hikmet üzere yaratmıştır. Hakkı ikâme etmek, Allah’ın birliğini ve O’na itaatin lüzûmunu göstermek ve hakkı üstün tutmak için var etmiştir. Hakların tam olarak verilmesi ise âhirette gerçekleşecektir. (bk. Mü’minûn 23/115; Sâd 38/27)

İşte size, iyilerle kötülülerin birbirinden ayrılıp her birine haklarının tastamam ödeneceği kıyâmet gününden manzaralar:

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ اَجْمَع۪ينَۙ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْن۪ي مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْـًٔا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَۙ ﴿٤١﴾ اِلَّا مَنْ رَحِمَ اللّٰهُۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿٤٢﴾

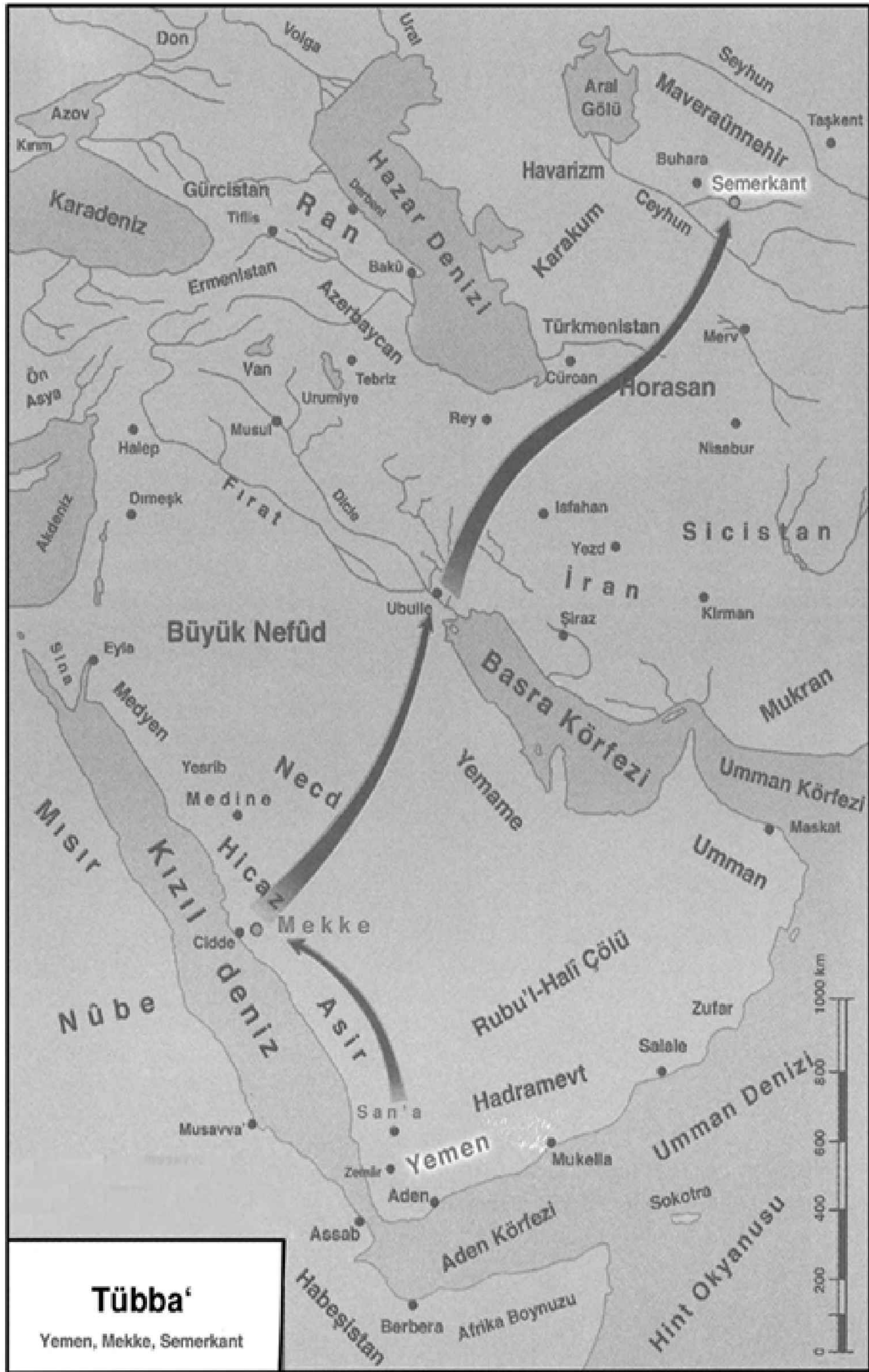
40. O hüküm ve ayrışma günü, bütün insanların bir araya geleceği belirlenmiş bir gündür.

41. O gün hiçbir dostun dostuna bir faydası olmayacak; kimseden yardım da göremeyecekler.

42. Allah'ın rahmet ettikleri müstesnâ. Şüphesiz, kudreti dâimâ üstün gelen ve merhameti sonsuz olan yalnız O'dur.

Kıyâmetin bir ismi de "Fasl günü"dür. Çünkü herkes o gün bir araya getirilecek, hesaplar görülecek; hak bâtıldan ve haklı haksızdan ayrılacaktır. Yine kişiler yakınlarından ayrılacak, hesâbın dehşetiyle onlardan uzaklaşıp kaçmaya çalışacaklardır. Neticede herkes amellerine göre gruplara ayrılacak, ya cennetin yüksek derecelerine veya cehennem çukurunun alçak derekelerine yerleştirilecektir.

Bundan sonra ilâhî mahkemenin kararı neticesinde oluşacak iki kıyâmet sahnesi sunuluyor. Önce kâfirlerin hâline dikkat çekiliyor:

إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِۙ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْاَث۪يمِۚ ﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِۚ يَغْل۪ى فِى
الْبُطُونِۙ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَم۪يمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ اِلٰى سَوَٓاءِ

الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ
إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ إِنَّ هٰذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

43. Doğrusu zakkûm ağacı,

44. O günahkâr kâfirlerin yiyeceği olacaktır.

45. Eritilmiş maden gibidir; karınlarda fokurdar.

46. Kaynar suyun fokurdayışı gibi.

47. Ey zebânîler! Tutun onu, kızgın alevli cehennemin ortasına sürükleyin!"

48. "Sonra da azap olarak başından aşağı kaynar suyu dökün!"

49. Tat, bakalım; hani sen kendince güya üstündün, şerefliydin!

50. İşte hakkında şüphelenip durduğunuz gerçek buydu!

Mü'minler için hazırlanmış olup, gözleri ve gönülleri ferahlandıran saâdet manzaralarına gelince:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ
مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾ كَذٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ
عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا
الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا
مِنْ رَبِّكَ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾

51. Beri tarafta, gönülleri Allah saygısıyla dopdolu olup O'na karşı gelmekten sakınanlar, her türlü azaptan güvenli bir yerdedir.

52. Bahçelerde ve pınar başlarındadır.

53. İnce ipekten ve parlak atlastan elbiseler giyinir, karşılıklı otururlar.

54. İşte onları böyle mükâfatlandırır, kendilerini güzel gözlü hûrilerle evlendiririz.

55. Orada güven içinde canlarının çektiği her türlü meyveden isterler.

56. Dünyadaki ilk ölüm dışında artık orada bir daha ölüm tatmazlar. Allah onları kızgın alevli cehennem azabından da koruyacaktır.

57. Bütün bunlar Rabbinin lutf u keremiyle gerçekleşecektir. En büyük başarı ve mutluluk işte budur!

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Cennet ehline denilecek ki, «Sizler burada hiç hasta olmayacak, dâimâ sıhhatli

kalacaksınız. Ölüm de yok, ebedî ya ayacaksınız. Sıkıntı duymayacak, hep huzur içinde olacaksınız. Ya lanmayacak, hep genç kalacaksınız.»" (Müslim, Cennet 22)

Bir defasında Rasûlullah (s.a.v.):

"İ lerinizde orta yolu tutun. Bilin ki, hiçbiriniz ameli sâyesinde kurtulu a eremez" buyurunca ashâb-ı kirâm:

"- Sen de mi kurtulamazsın ey Allah'ın Rasûlü?" diye sordular. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.):

"- Evet, ben de kurtulamam. u kadar var ki, Allah merhametiyle beni bağı larsa, o ba ka" buyurdu. (Müslim, Munafikîn 76, 78)

O yüzden:

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

58. Biz bu Kur'an'ı, insanlar üzerinde düşünüp öğüt alsınlar ve hayatlarını buna göre tanzim etsinler diye senin dilinde indirerek anlaşılmasını kolaylaştırdık.

59. Artık sen neler olacağını gözetle! Zâten onlar da senin başına bir felâket gelmesini gözetleyip durmaktadırlar.

Kur'ân-ı Kerîm, okuyup anlamamız ve hayatımızı ona göre tanzim edip düzenlememiz için kolaylaştırılmıştır. Bu özelliğiyle o yüce kitap, dillerle okunacak, kalplerle idrak edilecek, dilden dile gönülden gönüle yayılacaktır. Bu durum, Peygamber ve mü'minler için parlak bir istikbal müjdelerken, kâfirler için büyük bir tehdit ihtiva etmektedir. Onların Peygamber ve müslümanların aleyhinde bekleyip durdukları felâketler, dünya ve âhirette hep kendi başlarına gelecektir. Aslında onların bekledikleri, kendi felâketleri ve acı sonlarıdır!

Nitekim Duhãn sûresini tâkip eden Câsiye sûresinde, vukuu heyecanla gözetilen bu şeylerin genişçe izahı yapılacaktır:

45- CÂSİYE SÛRESİ

سُورَةُ الْجَاثِيَةِ

45. CÂSİYE SÛRESİ

Câsiye sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 37 âyettir. İsmini, 28. âyette geçen ve kıyâmetin dehşetinden dizüstü çöken kimseleri anlatan اَلْجَاثِيَةُ (câsiye) kelimesinden alır. Sûrenin اَلدَّهْرُ (Dehr) ve اَلشَّرِيعَةُ (Şerîat) isimleri de vardır. Resmî tertîbe göre 45, nüzûl sırasına göre 65. sûredir.

Konusu

Kur'ân-ı Kerîm'i indiren ve onunla insanları kendine kulluğa dâvet eden Allah Teâlâ'nın varlığının, birliğinin, nihâyetsiz bir ilim, hikmet ve kudret sahibi oluşunun açık delilleri beyân edilir. Bu deliller üzerinde tefekkür edilip iman ve teslimiyete erişilmesi istenir. Allah kullarına karşı sonsuz lutuf sahibidir. Bu yüzdendir ki varlık âleminde ne varsa hepsini onların emrine ve hizmetine vermiştir. Buna karşılık insanlardan istediği, şükür ve kulluktur. Rasûlullah (s.a.v.)'e indirdiği İslâm şeriati ise en büyük nimet olup ona tâbi olmak, elimizde böyle mükemmel bir şeriat varken bunun kıymetini bilip başka hevâ ve heveslere uymamak icap eder. İslâm şeriatine uyup uymamanın da elbette sonuçları farklı olacak; kötülük yapanlara iyilik yapanlar gibi muâmele edilmeyecektir. Sonuç itibariyle mü'minler cennetle mükâfatlandırılırken, kâfirler, bir daha çıkmamak ve hiçbir mazeretleri dikkate alınmamak üzere cehenneme tıkılacaklardır.

İlâhî Kudret Akışları

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Hâ. Mîm.

2. Bu kitap, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan Allah tarafından parça parça indirilmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm Allah'ın kitabıdır. "Azîz" isminin tecellisi olarak ona karşı gelen herkes mağlup olacak ve Allah'ın azabından kaçamayacaktır. "Hakîm" isminin tecellisi olarak, o en doğru hüküm ve en güzel hikmetlerle doludur.

Kur'an söze bürünmüş kâinat, kâinat ise fiile dökülmüş Kur'an'dır. Buna göre:

اِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ وَفِي خَلْقِكُمْ
وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ
وَمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا
عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِاَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

3. Mü'minler için göklerde ve yerde Allah'ın birliğini ve kudretini gösteren nice deliller vardır.

4. Gerek sizin yaratılışınızda, gerekse Allah'ın yeryüzüne yaydığı canlılarda kesin olarak inanacak bir toplum için nice deliller vardır.

5. Gece ile gündüzün peş peşe gelmesinde, Allah'ın gökten yağmur indirip onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde ve rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde de aklını kullanan bir toplum için nice deliller vardır.

6. Bu deliller gibi, Kur'an'a ait olarak indirdiğimiz bu âyetler de Allah'ın âyetleri olup, onları sana gerçeğin tâ kendisi olarak ve tarafımızdan geldiklerinde hiçbir şüphe olmayacak şekilde okuyoruz. Artık onlar, Allah'a ve O'nun âyetlerine inanmadıktan sonra başka hangi söze inanacaklar?

Kâinat ilâhî bir kitaptır. Allah Teâlâ oradaki bütün varlıkları eşsiz bir âhenk ve nizam içinde yaratmıştır. Dolayısıyla bu varlıkların hangisinin yaratılışına bakılırsa bakılsın, her biri Yüce Yaratan'ın varlığını, birliğini, sınırsız bir kudret, ilim ve hikmet sahibi olduğunu haykırmaktadır. Yalnız onların delâletlerini anlayabilmek, işaretlerini okuyabilmek ve haykırışlarını duyabilmek için iman, yakîn ve akıl şart koşulmuştur. Ancak bu mânevî melekeleri çalışır halde olanlar, bu delillerin dilinden anlayıp, onların ne muazzam bir kudretin aynaları olduğunu idrak edebileceklerdir. Bu da gösteriyor ki, mü'minler Allah'ın kâinattaki kudret nişânelerini, göklerin ve yerin yaratılışını ince ince düşünecek, bunlardaki ilâhî hikmet ve kanunları keşfedecek, ilim ve irfanda ilerleyeceklerdir.

Nasıl kâinatta tecellî eden bu fiilî deliller Allah'ın birer kevnî âyeti ise, bunların sözlü beyânı olarak inen Kur'an âyetleri de Allah'ın âyetleridir. Dünya ve âhiretin kurtuluş ve saâdeti, her iki âyet grubuna inanıp onların gerektirdiği şekilde yaşamaya bağlıdır.

Allah'ın âyetlerine inanmayanlara gelince:

وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَثٖيمٍۙ ﴿٧﴾ يَسْمَعُ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ
مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَاۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلٖيمٍ ﴿٨﴾ وَاِذَا عَلِمَ مِنْ
اٰيَاتِنَا شَيْـًٔا اتَّخَذَهَا هُزُوًاۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهٖينٌۜ ﴿٩﴾ مِنْ
وَرَٓائِهِمْ جَهَنَّمُۚ وَلَا يُغْنٖى عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْـًٔا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ
دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَٓاءَۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظٖيمٌۜ ﴿١٠﴾ هٰذَا هُدًىۚ وَالَّذٖينَ
كَفَرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلٖيمٌ ﴿١١﴾

7. Yalan ve iftirâyı meslek hâline getiren ve günaha düşkün olan herkesin vay hâline!

8. Böylesi, kendisine okunan Allah'ın âyetlerini işitir de, sonra kibrine yediremeyip büyüklük taslayarak, sanki onları hiç işitmemiş gibi, küstahça inkârında direnir. Onu gâyet acı bir azapla müjdele!

9. Âyetlerimiz hakkında bir şey öğrenecek olsa, hemen bunları küçümseyip alay konusu yapar. Bu gibiler için alçaltıcı bir azap vardır.

10. Cehennem de arkalarında, onları beklemektedir! Artık ne kazandıkları şeylerin, ne de Allah'tan başka edindikleri dostların onlara bir faydası olur. Onlar için büyük bir azap vardır.

11. Kur’an, doğru yolu gösteren bir rehberdir. Rablerinin âyetlerini inkâr edenlere gelince, onlara en şiddetlisinden can yakıcı bir azap vardır.

Allah’ın âyetleri karşısında insanlar üç gruptur:

Birincisi; iman nimetine erişip bu âyetlere teslim olanlar, onlardan gereken ders ve ibreti çıkaranlar. İkincisi; Allah’ın âyetlerini açık bir kalple dinleyip, onlar üzerinde tefekkür ettikleri halde henüz iman nimetine erişemeyen ve kalbi mutmain olmayanlar. Bu insanların kalpleri temiz olduğu için, âyetleri dinledikçe ve gördükçe, inanıp kalplerinin mutmain olması mümkündür. Üçüncüsü; önceden iman etmemeye karar vermiş, kalbi kapalı kimseler. Böyle kimselerin şu sebeplerle iman etmeyecekleri beyân edilir:

• Onlar yalancıdırlar, iftirâcıdırlar, işleri hep gerçekleri ters yüz etmek olup doğruluğa ve gerçeğe yanaşmak istemezler.

• Günaha dalmışlardır; işleri güçleri kötülükle meşgul olmaktır. Kendilerini kötü amellerinden alıkoyacak diye hiçbir yüksek ahlâki kâide kabul etmezler.

• Kibirlidirler ve kendilerini beğenmişlerdir. Her şeyi kendilerinin bildiğini zannettikleri için, Allah’ın âyetleri onlara okunduğunda üzerlerinde hiç düşünmezler. Bu yüzden âyetleri dinleyip dinlememeleri arasında bir fark yoktur.

• Allah’ın âyetleriyle alay ederler. Meselâ Kur’an’ın bir âyetini işittiklerinde, onda bir yanlış taraf ararlar ve âyeti siyâk ve sibâkından çıkararak yorumlarlar ve onu alay konusu yaparlar.

Halbuki bu inkârcı gâfiller, Allah Teâlâ’nın nasıl sonsuz merhametli bir Rab olduğunu bir tanıyabilseler, içinde bulundukları karanlık küfür bataklığından kurtulup imanın aydınlık dünyasına doğabilirler:

اَللّٰهُ الَّذٖى سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِىَ الْفُلْكُ فٖيهِ بِاَمْرِهٖ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ
فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَۚ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا
فِى الْاَرْضِ جَمٖيعًا مِنْهُۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾

12. O Allah ki, içinde gemiler O’nun koyduğu kanunlara göre akıp gitsin ve siz de O’nun lutfundan nasibinizi arayasınız diye denizleri sizin hizmetinize verdi. Umulur ki şükredersiniz.

13. Ayrıca O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini kendi tarafından bir lutuf olarak sizin hizmetinize verdi. Bütün bunlarda düşünen bir toplum için elbette nice dersler ve ibretler vardır.

İslâm’ın öğrettiği böyle mükemmel bir tevhid inancına kavuşanlar, şüphesiz bundan mahrum olanlara acımalı ve hidâyetleri için yardımcı olmaya

çalışmalıdırlar. Bu sebeple:

قُلْ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ اَسَٓاءَ فَعَلَيْهَاۘ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

14. İman edenlere söyle, Allah'ın hesâba çekip ceza vereceği günlerin gelip çatacağını beklemeyenleri bağışlasınlar; sözlerine ve davranışlarına aldırış etmesinler. Çünkü neticede Allah, her topluma kazandıklarının karşılığını verecektir.

15. Kim güzel ve makbul bir iş yaparsa, faydası kendinedir. Kim de kötülük yaparsa, zararı kendinedir. Sonunda hepiniz Rabbinizin huzuruna döndürüleceksiniz.

Husûsiyle Mekke döneminde müslümanlar müşriklerden çok eziyet görüyorlardı. Hakarete uğruyorlardı. Dille, elle sataşmalar ve çeşitli işkenceler söz konusuydu. Zaman zaman sahâbe-i kirâmın fiilî olarak bunlara mukâbele etme teşebbüsleri oluyor ve Efendimiz (s.a.v.)'den müsaade talepleri gündeme geliyordu. Dönemin şartları da dikkate alınarak mü'minlerden, esas kulluk vazîfelerine yönelmeleri, sâlih amellerle meşgul olmaları istenmekte; böyle önemsiz şeylerle uğraşarak enerjilerini boşa harcamamaları tavsiye olunmaktadır. Ayrıca onların ufak tefek sataşmalarını bağışlamak, kalplerinin yumuşamasını sağlamak, böylece belki hidâyetlerine bir kapı aralamak, hem mü'minin şerefini yüceltecek, hem de o hidâyet mahrumu insanların kurtuluşuna vesile olabilecektir.

Nitekim İsrâiloğulları'nın hâli, bu konuda ibret alınacak ne güzel misâldir:

Sana da Bir Şeriat Verdik

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنٖٓي اِسْرَٓاءٖيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ
الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمٖينَۚ ﴿١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ
الْاَمْرِۚ فَمَا اخْتَلَفُٓوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُۙ بَغْيًا بَيْنَهُمْۜ اِنَّ
رَبَّكَ يَقْضٖي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فٖيمَا كَانُوا فٖيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾

16. Biz İsrâiloğulları'na kitap, hüküm ve peygamberlik verdik; onları temiz ve hoş nimetlerle rızıklandırdık ve kendilerini o zamanki diğer topluluklara üstün kıldık.

17. Onlara ayrıca din konusunda apaçık deliller verdik. Ne var ki onlar, kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık ve ihtiras yüzünden ayrılığa düştüler. Şüphesiz Rabbin, ayrılığa düştükleri şeyler hakkında kıyâmet günü aralarında hüküm verecektir.

İsrâiloğulları'na verilen "kitap", Tevrat'tır. "Nübüvvet", peygamberliktir. Nitekim onlardan pek çok peygamber gelmiştir. "Hüküm" ise, kitabın bilgisi, idrak ve ferâset; kitaba göre davranmanın hikmeti; muâmelâtta muhakeme kabiliyeti gibi mânalara gelir. Bunda yargı ve yönetim gücü anlamı da vardır. Allah Teâlâ o dönemde kendi dinine hizmet için İsrâiloğulları'nı seçmiş ve hakkı tebliğ için onları vazîfelendirmiştir. Üstünlükleri bu vazîfeye liyâkatlerine ve bunu îfâ etmelerine göredir. Nitekim kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki haset, ihtiras, çekememezlik ve düşmanlık sebebiyle anlaşmazlığa düşünce, bu din emânetini taşıyamaz hâle gelmişlerdir. Dolayısıyla kendilerine emânet edilen "üstünlük"lerini de kaybetmişlerdir.

Durum böyle olunca:

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى شَرٖيعَةٍ مِنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِـعْ اَهْوَٓاءَ الَّذٖينَ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ اِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔاۜ وَاِنَّ الظَّالِمٖينَ
بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍۚ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّقٖينَ ﴿١٩﴾ هٰذَا بَصَٓائِرُ لِلنَّاسِ
وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾

18. Rasûlüm! Şimdi de seni, bütün peygamberlerin insanlığa tebliğ ettikleri bu dinde yeni bir şeriat, mükemmel bir hukuk düzeni ile

görevlendirdik. Öyleyse sen de ona uy; gerçeği bilmeyenlerin istek ve arzularına uyma!

19. Çünkü onlar, seni Allah'ın azabından hiçbir şekilde kurtaramazlar. Doğrusu zâlimler birbirinin dostudur. Allah ise, gönülleri kendi saygısıyla dopdolu olup emirlerine karşı gelmekten sakınanların dostu ve yardımcısıdır.

20. Bu Kur'an, insanlara her bakımdan doğru yolları gösterecek delillerden ibarettir. Kesin olarak inanacak bir toplum için de o, bir doğru yol rehberi ve büyük bir rahmet kaynağıdır.

İsrâiloğulları din emânetini taşıyamaz hâle gelince, Cenâb-ı Hak bu din ve şeriat emânetini, kıyâmete kadar tüm insanlığın derdine çâre olacak şekilde, en son ve en mükemmel tarzda Hz. Muhammed (s.a.v.)'e vermiştir. Bu emânet, tüm kâideleri Kur'an ve sünnet tarafından açıkça belirlenen İslâm dinidir; İslâm şeriatidir. Allah Teâlâ hem peygamberden, hem de onun dâvetine icâbet edenlerden bu dine tâbi olmalarını istemektedir.

Buna rağmen:

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾
وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا
كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

21. Yoksa kötülükleri işleyip duranlar, kendilerini iman edip sâlih ameller yapanlarla bir tutacağımızı mı sanıyorlar? Hayatları, ölümleri ve ölümden sonraki durumları aynı olacak, öyle mi? Ne kötü hüküm veriyorlar!

22. Oysa Allah gökleri ve yeri belli bir sebep, hikmet ve gerçek bir maksatla yaratmıştır. Bunun içindir ki herkes ne kazandıysa onun karşılığını görecek ve kimseye en küçük bir haksızlık yapılmayacaktır.

Mü'minler, mü'min olarak yaşar, mü'min olarak ölürler. Onların dostu ve yardımcısı Allah'tır. Onlar mutludurlar. Melekler canlarını alırken onları selâmlarlar, ruhlarını cennete götürürler. Kâfirler dünyada zengin de olsalar vicdânen huzursuzdurlar. Ölürken melekler tarafından dövülürler, azarlanırlar. Ruhları cehenneme gider. Onlar ne dünyada ne de âhirette mü'minler gibi olamazlar. Yahut kâfirler dünyada mü'minlere eşit, hatta onlardan zengin ve müreffeh olabilirler. Fakat bu sadece dünyaya mahsustur. Âhirette asla

mü’minler gibi olamazlar. İlâhî hak ve adâlet buna müsaade etmez. Zâten göklerin ve yerin yaratılmasının asıl hikmeti de haklıya hakkını tam olarak vermek, haksızı da müstahak olduğu şekilde cezalandırmaktır. Cenâb-ı Hakk’ın koyduğu nizamda, dünya ve âhiret dengesini birlikte hesâba kattığımızda en küçük bir haksızlığa yer yoktur.

Esâsen Allah’ın emrini bir kenara bırakıp, kelimenin tam anlamıyla nefsinin arzularına uyan kimseler nefislerini putlaştırmakta olup bunun bedelini ağır ödeyeceklerdir:

اَفَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلٰى

سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللّٰهِ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾

23. Nefsinin kötü arzularını kendine ilâh edinen kimseyi gördün mü? Allah onu bir bilgiye göre saptırmış, kulağını ve kalbini mühürlemiş, gözlerine de perde çekmiştir. Allah’tan sonra artık onu kim doğru yola getirebilir? Hiç düşünüp ibret almaz mısınız?

“Nefsinin kötü arzularını ilâh edinmek” (Câsiye 45/23), bir kimsenin, nefsinin her istediğini yapması ve yaptığı işin Allah katında haram mı, helâl mi olduğunu dikkate almadan davranmasıdır. Böyle bir insan, Allah emretmiş bile olsa, eğer nefsi istemiyorsa o işi yapmaz. Yine bir kimse nefsine itaat ettiği gibi, şâyet başkalarına da itaat ediyorsa, o kimseleri de ilâh edinmiş olur. Çünkü Allah’ın emirlerini, haram ve helâllerini dikkate almadan başkalarına olan bu kayıtsız şartsız teslimiyeti, onun bu kimseleri ilâh edindiğinin fiilî ispatıdır. Bu ise apaçık şirktir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

“Akıllı ki i nefsini hesâba çeken ve ölümden sonrası için amel eden kimsedir. Günahkâr ki i ise nefsini hevasının pe ine takan ve Allah’tan olmadık eyleri temenni eden kimsedir.” (Tirmizî, Kıyâmet 25)

Nefsânî arzuların kulu kölesi olma konusunda Ebü’l-Abbâs el-Mürsî’nin anlattığı şu kıssa pek ibretlidir:

“Padişahlardan biri, bir irfân sahibi zâta gider ve:

«- Benden bir şey iste» der. İrfân sahibi zât ona şöyle der:

«- Sen bana böyle diyorsun ama, benim iki kölem var. Ben onların sahibi oldum. Ama o iki köle de sana sahip oldu. Ben onları kahrım altına aldım, perişan ettim. Halbuki onlar da seni perişan etti. İşte bu iki kölenin biri şehvet, diğeri hırstır. Bu durumda sen, benim kölelerimin kölesisin. Senden nasıl istekte bulunabilim ki?” (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 823)

Şimdi, nefis putunun kulu kölesi olup gözünü, kulağını ve kalbini iman güneşinin ışıklarına kapatan kâfirlerin bir nakarat hâlinde devam edegelen inkâr sözlerine yer verilerek buyruluyor ki:

وَقَالُوا مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا اِلَّا
الدَّهْرُۚ وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍۚ اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾ وَاِذَا تُتْلٰى
عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ اِلَّا اَنْ قَالُوا ائْتُوا بِاٰبَائِنَا اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى يَوْمِ
الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

24. Müşrikler dediler ki: "Hayat, sadece yaşadığımız şu dünya hayatıdır. Yaşarız ve ölürüz. Bizi helâk eden de yalnız zamandır." Oysa onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur; sadece tahminde bulunuyorlar.

25. Kendilerine apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman: "Eğer bu iddianızda doğru ve samimi iseniz, haydi atalarımızı diriltin de görelim!" demekten başka ileri sürebilecekleri hiçbir delilleri yoktur.

26. De ki: "Allah size hayat veriyor, sonra sizi öldürecek, sonra da geleceğinde asla şüphe olmayan kıyâmet günü sizi bir araya toplayacaktır. Fakat insanların çoğu bunu bilmez."

Gerçekten de âhireti inkâr etmenin sebebi, aslında cehâlet ve akıl noksanlığıdır. Çünkü akla aykırı olan, âhiretin olması değil olmamasıdır. Zira âhiretin olmadığı düşünüldüğünde, yaratılışın ve varlığın bir mânası kalmaz.

Evet, göklerin ve yerin mutlak sahibi olan Allah kıyâmeti koparacak ve âhiret hayatını var edecektir. Ama:

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةًۜ كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰى اِلٰى كِتَابِهَاۜ
اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ
بِالْحَقِّۜ اِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾

27. Göklerin ve yerin mutlak mülkiyeti ve hâkimiyeti Allah'a aittir. Kıyâmetin koptuğu gün, evet o gün, şimdi bâtıl dâvalar peşinde koşan ve gerçeği iptale çalışanlar en büyük ziyâna uğrayacaklardır.

28. O gün bütün ümmetleri zillet içinde diz çökmüş olarak görürsün. Her

ümmet kendi hesap defterinin başına çağrılır. O gün, ancak yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz.

29. Onlara: "İşte, sizinle ilgili her şeyi dosdoğru anlatacak olan kayıt defterimiz! Doğrusu biz, yaptığınız her şeyi bir bir kaydediyorduk" denilecek.

29. âyette bahsedilen "kaydetme" ile kağıt üzerine kalemle yazmak anlamı kastedilmez. Çünkü insanların davranışlarını kaydetmek için çeşitli metotlar kullanılabilir. Günümüzde bile insanın davranışlarının kaydedilmesinde değişik metotlar geliştirilmiştir. Buna rağmen daha farklı metotların icat edilmesi de mümkündür. Dolayısıyla Allah Teâlâ insanların gizli veya açık davranışlarını, söz ve amellerini, istek, arzu ve düşüncelerini ilim ve hikmetine uygun tarzda kaydetmekte, kaydettirmektedir.

Hesap defterindeki kayıtlara göre:

فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِى رَحْمَتِهٖۜ
ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُواۗ اَفَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتِى
تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٣١﴾ وَاِذَا قِيلَ اِنَّ
وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِى مَا السَّاعَةُۙ اِنْ
نَظُنُّ اِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوا
وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٣﴾ وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسٰيكُمْ كَمَا
نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا وَمَاْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٤﴾
ذٰلِكُمْ بِاَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَاۚ فَالْيَوْمَ
لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾

30. İman edip sâlih ameller yapanları, Rableri rahmeti içine alır. İşte apaçık kurtuluş ve başarı budur!

31. İnkâr edenlere gelince, onlara şöyle denilir: "Âyetlerim size tebliğ edilmemiş miydi? Oysa siz onlara karşı büyüklük tasladınız ve günaha saplanan inkârcı bir güruh olup çıktınız."

32. "Allah'ın va'di gerçektir ve kıyâmetin kopacağında hiçbir şüphe yoktur" dendiği zaman siz: "Kıyâmet bizim için hiçbir mâna ifade etmiyor. Onu ancak bir tahminden ibaret sanıyoruz. Onun hakkında kesin bir inanç ve bilgiye de sahip değiliz" diye karşılık vermiştiniz.

33. Derken, yaptıkları ne kadar kötü iş varsa karşılarına çıkacak ve alay edip durdukları cehennem kendilerini her yönden kuşatıverecektir.

34. Onlara şöyle denilecek: "Siz bu gününüzle karşılaşmayı nasıl unuttuysanız, biz de bugün sizi azapta öylece unutacağız. Kalacağınız yer ateştir; hiçbir yardımcınız da yoktur."

35. "Çünkü siz Allah'ın âyetlerini alaya almış, dünya hayatı da sizi aldatmıştı." Bugün artık ne oradan çıkarılırlar, ne de mazeretleri kabul edilip dünyaya geri gönderilirler.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in haber verdiğine göre kıyâmet gününde Allah Teâlâ bazı kullarına: *"Benim sana iyiliklerim dokunmadı mı? Seni önemli yerlere getirmedim mi? Seni ev bark sahibi yapmadım mı? unları unları senin emrine vermedim mi? Seni ba a geçirmedim mi?" diye soracak. O da: "Evet yâ Rabbi bütün bunları bana verdin" diyecek. Allah Teâlâ: "Peki, benim bu huzuruma geleceğini hiç dü ünmedin mi?" diye sorunca o kul: "Hayır, dü ünmedim" diyecek. İ te Cenâb-ı Hak da ona: "Sen beni nasıl unuttunsa, imdi de ben seni unutuyorum"* buyuracak. (Müslim, Zühd 16)

Netice olarak:

فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٣٦﴾
وَلَهُ الْكِبْرِيَٓاءُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۖ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٣٧﴾

36. Her türlü övgü ve yüceltmeler, göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

37. Göklerdeki ve yerdeki mutlak ululuk ve büyüklük yalnızca O'na aittir. O, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Sûre ağırlıklı olarak Allah Teâlâ'nın kudret ve azamet delillerinden bahsettiği için sonunda bu hususu hülâsa etmekte ve her türlü hamdin, övgünün, tüm varlığın gerçek sahibi Allah'a ait olduğunu bildirmektedir. Göklerdeki ve yerdeki "kibriyâ" da yalnız Allah'ındır. "Kibriyâ", azamet, ululuk, büyüklük, celâl, bâkî oluş, egemenlik, kudret ve kemâl anlamlarına gelir. Kudsî hadiste Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"Yücelik ve kudret benim elbisem, büyüklük de benim kıyafetim sayılır. Bunlardan biri kendisinde de varmı gibi davranan olursa, onun cezasını veriririm." (Müslim, Birr 136; Ebû Dâvûd, Libâs 25)

Kur'ân-ı Kerîm'in Allah Teâlâ'nın inanılıp kulak verilecek ve gereğince amel edilecek değişmez âyetlerinden müteşekkil bir ilâhî kelâm oluşundan bahsedip Cenâb-ı Hakk'ın yücelik ve büyüklüğü ile sona eren Câsiye sûresinden sonra yine

aynı konuyla söze başlayan Ahkãf sûresi geliyor:

46- AHKÂF SÛRESİ

سُورَةُ الْاَحْقَافِ

46. AHKÂF SÛRESİ

Ahkãf sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 35 âyettir. İsmini 21. âyetinde geçen ve "kum tepeleri" mânasına gelen اَلْأَحْقَافُ (ahkãf) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 46, iniş sırasına göre 66. sûredir.

Konusu

Kur'ân-ı Kerîm'in ilâhî kelâm ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hak peygamber olduğunu bildirir. Bunlara inanıp istikâmet üzere yaşayanlar cennetle mükâfatlandırılacaklardır. Bunlara karşı gelenler ise, Hz. Hûd'a inanmayan Âd kavmi misâlinde olduğu gibi, dünyada helâk edilecekler, âhirette ise ebedî azaba uğrayacaklardır. Allah'a yaklaşmak üzere taptıkları putlar onlara hiçbir fayda sağlamayacaktır. Bu arada söz âile hayatına intikal ettirilerek ana babasına itaatkâr çocuklar övülürken, ana babasına isyân eden çocuklar zemmedilir. Sûrenin sonunda Kur'ân-ı Kerîm'i dinleyip hidâyete eren bazı cinlerin kendi kavimlerini uyarmaya gittikleri bildirilerek, inanmamakta ısrar eden insan kâfirlerine ibret dersi verilir. Her şeyin yaratıcısı Allah tek ilâhtır ve ölümden sonra insanları diriltecektir. Bunun için de sabır ve sebâtla O'nun dînini yaşamak, yaşatmak ve tebliğe devam etmek gerekmektedir.

Bana Bir Kitap Getirin

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّىۜ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا عَمَّا اُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Hâ. Mîm.

2. Bu kitap, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan Allah tarafından parça parça indirilmektedir.

3. Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri gerçek bir maksat ve hikmetle, bir de belirli bir süre için yarattık. Ne var ki kâfirler, uyarıldıkları kıyâmet ve âhiret gerçeğinden ısrarla yüz çeviriyorlar.

Kâinat bir dersâne, insanlar o dersânenin talebeleri, onların imtihana tâbi tutulacakları kitap da Kur'ân-ı Kerîm'dir. Bu sebepledir ki hem kâinat ve insanın yaratılması, hem de bir hidâyet rehberi olarak Kur'ân-ı Kerîm'in indirilmesi, pek çok ilâhî maksat ve hikmete bağlıdır. Bu kâinat nizamı, haklıyla haksızın, iyiyle kötünün, zâlimle mazlûmun bütün amellerinin kaydedilip neticede hesâbının görülmesi için kurulmuştur. Bu muazzam kâinat çarkı bunun için dönmektedir. Ancak bu çarkın dönmesi dâimî ve ebedî değildir. Bunun da insan ömrü gibi belirli bir süresi vardır. Eceli gelen insanlar ölüp diğer tarafa intikal ettikleri gibi, en sonunda bu nizam muhakkak altüst olacaktır. Allah'ın adâletinin tam olarak tahakkuku için de belirli bir zaman kararlaştırılmıştır ve zamanı geldiğinde mutlaka vuku bulacaktır.

Bu sebeple:

قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ
اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوَاتِۜ اِيتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هٰذَا اَوْ اَثَارَةٍ
مِنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤﴾

4. Rasûlüm! De ki: "Allah'ı bırakıp da yalvardığınız putlarınıza bir baksanıza! Bana gösterin bakalım, onlar yerde hangi şeyi yaratmışlar? Yoksa onların göklerde Allah ile bir ortaklığı mı var? Eğer doğru

söylüyorsanız, bana Kur'an'dan önce indirilmiş bir kitap, yahut hiç değilse bir bilgi kalıntısı varsa getirin de görelim!"

Müşriklerden, iddia ettikleri gibi Allah'tan başka tapılmaya değer varlıkların olduğuna dâir biri aklî, diğeri naklî olmak üzere iki tür delil talep edilir. Aklî delil şudur: Bir varlığın ibâdete lâyık bir ilâh olabilmesi için yaratıcı olması veya yaratmaya bilfiil ortak olması gerekir. Yeryüzüne ve gökyüzüne bakalım, acaba müşriklerin taptıkları o putlar burada hangi şeyi yaratmışlardır? Böyle bir şey görmek ve göstermek mümkün değildir. Naklî delil de şudur: Allah tarafından gönderilen kitaplar ve önceki peygamberlerin öğretilerinden kalan bilgi kalıntılarıdır. Bunlarda da şirke cevaz veren, olabilirliğini söyleyen en küçük bir bilgi, işaret, iz, hatta ima bile yoktur. İlâhî kitaplar ve nebevî mesajlar bir yana, diğer ilmî kitap veya araştırmalardan hiçbiri, Allah'tan başka bir yaratıcı ve rızık verici bulunduğuna delâlet etmez.

Aklî ve naklî olarak hakikat kesinlikle böyle olduğuna göre:

وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُٓ اِلٰى يَوْمِ
الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَٓائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾ وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ
اَعْدَٓاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴿٦﴾

5. Öyleyse, Allah'ı bırakıp da kıyâmete kadar duasına karşılık veremeyecek kimselere yalvarıp yakarandan daha sapık ve şaşkın kim olabilir? Çünkü, o yalvarıp yakardıkları şeylerin, bunların duasından haberi bile yoktur.

6. İnsanlar mahşerde toplandıkları zaman, o yalvardıkları şeyler müşriklere düşman kesilecek ve onların kendilerine tapınmalarını şiddetle reddedeceklerdir.

Hal böyleyken:

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْۙ
هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌۜ ﴿٧﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۜ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا
تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔاۜ هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِۜ كَفٰى بِهِ
شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْۜ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾

7. Onlara âyetlerimiz açık açık okunduğunda içlerinden inkâra saplananlar, kendilerine ulaşan Kur'an hakkında: "Bu düpedüz bir büyü!"

dediler.

8. Yoksa: “Onu kendisi uyduruyor!” mu diyorlar? Rasûlüm! De ki: “Eğer ben onu uydurmuşsam, sizin gücünüz beni Allah’ın azabından kurtarmaya asla yetmez. Kaldı ki O, sizin Kur’an hakkında yaptığınız taşkınlıkları, onun etrafında kopardığınız yaygaraları da çok iyi bilmektedir. Benimle sizin aranızda şâhit olarak O yeter. O, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.”

Müşrikler, Allah Teâlâ’nın bir insanı peygamber yapmayacağını, yapacaksa bunun mutlaka melek olması gerektiğini iddia ediyorlardı. Bu sebeple Rasûlullah (s.a.v.)’in onlara şöyle söylemesi emredilmektedir:

قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا اَدْرٖى مَا يُفْعَلُ بٖى وَلَا بِكُمْ اِنْ
اَتَّبِــعُ اِلَّا مَا يُوحٰى اِلَىَّ وَمَا اَنَا اِلَّا نَذٖيرٌ مُبٖينٌ ﴿٩﴾

9. De ki: “Peygamber olarak gönderilen ilk kişi ben değilim. Bana veya size ne yapılacağını da bilemem. Ben, sadece bana vahyolunana uyarım; çünkü ben ancak apaçık bir uyarıcıyım.”

Peygamberler, temel husûsîyetler bakımından birbirine benzerler. Peygamberler de dâhil Allah’tan başka hiçbir varlık gaybı yani duyuların kapsama alanına girmeyen varlık ve olayları bilmez. Allah’ın bildirdikleri ise gayb kapsamının dışında kalır. Gelecekte olacaklar da gayba dâhildir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.) bunu bilmediğini açıkça ifade etmektedir. (bk. Buhârî, Cenaiz 3) Peygamberlerin asıl bilgi kaynakları vahiydir. Onlar da, diğer insanlar gibi vahye tâbi olmak, ona uygun davranmak mecburiyetindedirler. Peygamberlerin, Allah’tan aldıkları tâlimatlar istikâmetinde insanları uyarma, dünyada yaptıklarının âhirette nasıl karşılık bulacağını bildirme vazîfeleri vardır.

Gelen âyetlerde de Kur’ân-ı Kerîm’in Allah tarafından lutfedilen gerçek bir ilâhî kelâm olduğu hususunda iknâ edici deliller serdedilerek, inkârcıların akıllarını kullanıp gerçeği kavramaları istenir:

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهٖ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنٖى
اِسْرَائٖلَ عَلٰى مِثْلِهٖ فَاٰمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ
الظَّالِمٖينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا
سَبَقُونَا اِلَيْهِ وَاِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهٖ فَسَيَقُولُونَ هٰذَا اِفْكٌ قَدٖيمٌ ﴿١١﴾

وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةً ۜ وَهٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا
عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا ۗ وَبُشْرٰى لِلْمُحْسِن۪ينَ ﴿١٢﴾

10. De ki: "Bir düşünsenize, Kur'an gerçekten Allah katından gönderilmiş olup siz onu inkâr etmişseniz, üstelik İsrâiloğulları'ndan bir şâhit de bu kitabın haber verdiği gerçeklerin aynısını Tevrat'ta görüp Kur'an'a iman ettiği halde siz kibirlenip ondan yüz çevirmişseniz, sizden daha zâlim kim olabilir? Hiç şüphesiz Allah, öyle zâlim bir toplumu doğru yola erdirmez!"

11. Küfre saplananlar, bir de mü'minler hakkında şöyle diyorlar: "Eğer Kur'an iyi ve faydalı bir şey olsaydı, şu ayak takımı kimseler ona inanmakta bizi geçemezlerdi." Böyle söyleyenler, Kur'an'la doğru yolu bulamadıkları için, artık: "Zâten bu, eski, modası geçmiş bir yalan!" diyeceklerdir.

12. Oysa Kur'an'dan önce de bir rehber ve rahmet olarak Mûsâ'nın kitabı vardı. Kur'an ise, zulmedenleri uyarmak ve iyi ve makbul işler yapanları müjdelemek üzere Arap diliyle indirilmiş, kendisinden öncekileri doğrulayan bir kitaptır.

Âyetlerde işaret edilen delilleri şöyle izâh etmek mümkündür:

Birincisi; madem insanların en doğru sözlüsü olan Peygamber, Allah'tan böyle bir kitap getirdiğini söylüyor, ona da bir kısım insanlar inandığına göre, bunu hemen reddetme yerine bunda bir doğruluk payının olduğunu düşünmek daha akıllıca bir davranıştır.

İkincisi; komşuları olan ve ticâri münasebetler vesilesiyle devamlı görüştükleri İsrâiloğulları, peygamberin ve kitabın ne olduğunu gâyet iyi bilmektedirler. Ellerinde Tevrat bulunmaktadır. Bunlar içinde, Tevrat'tan öğrendiği bilgilerden hareketle Hz. Muhammed (s.a.v.)'in gerçek peygamber ve Kur'ân-ı Kerîm'in de hak kitap olduğunu anlayan ve bunlara iman eden kimseler vardır.

Üçüncüsü, müşriklerin, servet ve saltanatlarına güvendiklerinden Allah'tan gelecek her iyi ve güzel şeyin öncelikle kendilerine gelmesi gerektiği yönünde bir zanları vardı. Kendilerini hakikatin tek ölçüsü sanıyorlardı. En çok değer verdikleri şey maddî imkânlar, dünya malı mülkü idi. Onlara göre müslümanlar, akılları fazla çalışmayan, fakir, gariban, ezilmeye mahkum, safdil kimselerdi. Böyle olduğu için, kendilerinin farkına varmadıkları mühim, kıymetli, değerli hiçbir şeyi, mü'minlerin kendilerinden önce bulabileceklerini imkânsız görüyorlardı. Halbuki bu son derece yanlış bir yaklaşımdır.

Dördüncüsü; yine Mekke müşriklerine, sürekli teşrîk-i mesâi hâlinde oldukları yahudilerin ellerinde bulunan Tevrat'ı ölçü olarak almaları tavsiye edilir. Nitekim Hz. Mûsâ ve Tevrat ile Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Kur'an arasında çok mühim benzerlikler vardır. İkisi de insanlığa rehber ve rahmet olarak gelmişlerdir. İkisi de zâlimleri uyarmakta, imanla birlikte iyilik ve ihsân sahiplerini müjdelemektedirler.

Bütün ilâhî kitapların ve onların nihâî sözcüsü konumundaki Kur'an'ın bize ulaştırdığı gerçek şudur ki:

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾ أُولٰٓئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

13. "Rabbimiz Allah'tır!" deyip sonra da özde ve sözde dosdoğru olarak inanç, amel ve ahlâkta sapmadan doğru yolu tâkip edenler var ya, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir.

14. Onlar cennetin yârân ve yoldaşlarıdır; yaptıklarının bir mükâfatı olarak orada ebedî kalacaklardır.

Dinin iki temeli vardır; biri iman, diğeri de ameldir. "Rabbimiz Allah'tır" sözü, iman kısmını, "istikâmet üzere olmak" da amel kısmını teşkil eder. Zâten "istikâmet", Allah rızâsına uygun olan amellerin devamlı ve itidal üzere yapılması mânasına gelir. Bu iki esası hakkiyle yerine getirenler ebedî cennet yurdunu kazanırlar. (bk. Fussılet 41/30-32)

Şimdi, cennetin kapılarını açmaya yarayacak güzel bir davranışa teşvik edilmek üzere buyruluyor ki:

Ana Babaya İyiliği Emrettik

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًاؕ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًاؕ
وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلٰثُونَ شَهْرًاؕ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَبَلَغَ اَرْبَع۪ينَ
سَنَةًۙ قَالَ رَبِّ اَوْزِعْن۪ٓي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّت۪ٓي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى
وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ وَاَصْلِحْ ل۪ي ف۪ي ذُرِّيَّت۪يۚ اِنّ۪ي تُبْتُ
اِلَيْكَ وَاِنّ۪ي مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿١٥﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ
مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّاٰتِهِمْ ف۪ٓي اَصْحَابِ الْجَنَّةِؕ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذ۪ي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾

15. Biz insana anne babasına en güzel şekilde davranmasını önemle emrettik. Çünkü annesi onu nice zahmetlere katlanarak karnında taşımış ve nice güçlüklerle doğurmuştur. Çocuğun ana karnında taşınması ve sütten kesilmesi otuz ay sürer. Nihâyet insan güçlü kuvvetli çağına erişip kırk yaşına varınca şöyle der: "Rabbim! Bana ve ana-babama verdiğin nimetlere şükretmeyi ve seni hoşnut kılacak sâlih ameller işlemeyi bana nasip et. Soyumdan gelenleri de sâlih insanlar yap. Tevbe edip senin kapına döndüm ve ben tam bir teslimiyetle sana boyun eğenlerdenim."

16. Bunlar öyle bahtiyarlardır ki, yaptıkları güzel amellerin mükâfatlarını onların en güzeline göre verecek şekilde kabul eder, günahlarını bağışlar ve kendilerini cennetin yârân ve yoldaşlarından kılarız. Bu, onlara verilmiş ve kesin olarak gerçekleşecek bir sözdür.

Bu âyetlerde, Allah Teâlâ'nın emrettiği şekilde anne babasına iyilik yapan, özellikle de insanın en olgun, güçlü, kuvvetli olduğu çağ olan kırk yaşına geldikten sonra istikâmetini tam olarak Allah'a doğru yöneltip, ciddi bir tevbeden sonra İslâm'ın gereklerini yerine getiren ve bu hususta Cenâb-ı Hak'tan yardım isteyen güzel bir insan, güzel bir evlat karakteri misâl verilir. Fakat anlaşılan o ki, kırk yaşına kadar geçen süre zarfında bu insanın bir kısım iyi ve makbul amelleri olduğu gibi, bazı günahları da vardır. Ancak tevbe ettikten sonra daha şuurlu bir kulluk hayatına başlamış ve bunu devam ettirmektedir. Bunlar, elbette tâ işin başından "Rabbim Allah'tır" deyip sonra istikâmet üzere bulunanlar gibi yüksek seviyede kullar olmasa da, Allah onların samimi tevbe ve niyazlarını kabul edecektir.

İsterseniz, bir de mü'min bir ana-babanın isyânkâr çocuğunun içler acısı hâlini

seyredin:

وَالَّذٖى قَالَ لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ لَكُمَٓا اَتَعِدَانِنٖٓى اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ
الْقُرُونُ مِنْ قَبْلٖى وَهُمَا يَسْتَغٖيثَانِ اللّٰهَ وَيْلَكَ اٰمِنْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ
فَيَقُولُ مَا هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطٖيرُ الْاَوَّلٖينَ ﴿١٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ
الْقَوْلُ فٖٓى اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنَّهُمْ كَانُوا
خَاسِرٖينَ ﴿١٨﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ اَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾

17. Bir de öylesi var ki, kendisini imana dâvet eden anne babasına: “Öf be! Yetti artık! Benden önce nice nesiller gelip geçmişken ve hiçbiri dirilip geri gelmemişken siz beni mezarımdan dirilip çıkarılmakla mı tehdit ediyorsunuz?” der. Ana babası Allah’ın yardımına sığınarak: “Evlâdım! Kendine yazık etme! İnadı bırak da imana gel! Çünkü Allah’ın va‘di gerçektir” dediklerinde ise: “Bu söylediğiniz, eskilerin masallarından başka bir şey değil” diye diretir.

18. İşte bunlar, kendilerinden önce gelmiş geçmiş isyankâr cin ve insan toplulukları içinde, haklarında azap hükmünün kesinleştiği kimselerdir. Gerçekten onlar, kıyâmet günü büyük bir hüsrâna uğrayacaklardır.

19. Herkesin yaptığı işlere göre dereceleri vardır. Allah onlara amellerinin karşılığını tam olarak verecek ve kimseye asla haksızlık yapılmayacaktır.

Bu misâlleri okuyanlar ve dinleyenler, bu iki evlattan hangisini beğenirlerse onu kendilerine örnek seçebilir ve seçtikleri örneğe göre de sonuca râzı olurlar. Çünkü Allah, herkese aynı şekilde muâmele yapmayacaktır. Yapılan iyiliklere ve kötülüklere göre dereceler takdir edilecek; cezalar ve mükâfatlar da buna göre verilecektir.

Dünya nimetlerini tıka basa kullanıp kötülük işlemeye devam eden kimselerin âhirette karşılaşacakları fecî durum şöyle haber verilir:

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذٖينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ اَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فٖى
حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا
كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

20. O gün, dünyada iken küfre batmış olanlar ateşe sunulacak ve

kendilerine şöyle denecek: "Siz bütün zevklerinizi dünya hayatınızda hoyratça harcayıp tükettiniz ve bunlarla safâ sürdünüz. Âhirete eli boş geldiniz. Bu gün ise, hiç hakkınız olmadığı halde yeryüzünde büyüklük taslamanız ve doğru yoldan çıkmanız sebebiyle alçaltıcı bir azapla cezalandırılacaksınız!"

Âyet-i kerîme açıkça kâfirlerin âhiretteki durumlarını anlatmaktadır. Bununla birlikte, başta Allah Rasûlü (s.a.v.) olmak üzere sahâbe-i kirâm ve diğer takvâ sahibi müslümanlar da bu âyetin dehşet verici ikazını dikkate alarak, âhiret nasiplerini azaltmamak için dünya nimetlerini kullanma ve nefsânî arzuları tatmin hususunda zühd yolunu tercih etmişlerdir. Bunun çok güzel misâlleri vardır:

Günler geçerdi, Peygamberimiz (s.a.v.)'in evinde yemek pişirmek için ateş yanmazdı; çok defa aç yatardı. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 217; İbn Sa'd, *et-Tabakât,* I, 405)

Birgün Hz. Ömer, Peygamberimiz (s.a.v.)'in hâne-i saâdetine gelmişti. Odanın içine şöyle bir göz gezdirdi. Her taraf bomboştu. Evin içinde hurma yapraklarından örülmüş bir hasır vardı. Allah Rasûlü onun üzerine yaslanmıştı. Kuru hasır, Efenimiz (s.a.v.)'in mübârek teninde izler bırakmıştı. Bir köşede bir ölçek kadar arpa unu vardı. Onun yanında da çivide asılı eski bir su kırbası duruyordu. İşte hepsi bu kadar!.. Arabistan Yarımadası'nın Fahr-i Kâinat Efendimiz'e boyun eğdiği bir günde O'nun dünyaya ait mal varlığı bunlardan ibâretti. Hz. Ömer bunları görünce, içini çekti. Kendini tutamadı, gözleri dolu dolu oldu ve ağladı. Peygamberimiz (s.a.v.):

"–Niçin ağlıyorsun ey Ömer?" diye sordu. O da:

"–Niçin ağlamayayım yâ Rasûlallah! Kayser ve Kisrâ dünya nimetleri içinde yüzüyor! Rasûlullah ise kuru hasır üzerinde yaşıyor!.." dedi.

Allah Rasûlü (s.a.v.), Ömer (r.a.)'in gönlünü hoş etti ve:

"–Ağlama ey Ömer! Dünyanın bütün nimet ve zevkleriyle onların, âhiretin de bizim olmasını istemez misin?!." buyurdu. (bk. Müslim, Talâk 34; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 298)

Şu misâl de oldukça dikkat çekicidir:

Hz. Ömer, elinde bir et parçası bulunan Câbir (r.a.) ile karşılaştığında, "O nedir?" diye sormuş, Câbir de: "Canım çektiği için satın aldığım bir et parçasıdır" demişti. Bunun üzerine Ömer (r.a.) şu ikâzda bulundu:

"– Sen, öyle her canının çektiği şeyi satın alır mısın? Yoksa sen, **«...Siz bütün zevklerinizi dünya hayatınızda hoyratça harcayıp tükettiniz ve bunlarla safâ sürdünüz...»** (Ahkâf 46/20) âyetinde bahsedilen kimselerden olmaktan

korkmuyor musun?” (Ahmed b. Hanbel, *Zühd*, s. 124)

İşte dünya hayatına aldanıp âhireti unutan zâlimlerin fecî sonlarını gözler önüne seren çarpıcı bir örnek:

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍۜ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ
يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِه۪ٓ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَۜ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ
عَظ۪يمٍ ﴿٢١﴾ قَالُوٓا اَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَاۚ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ
مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٢٢﴾ قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِۘ وَاُبَلِّغُكُمْ مَٓا اُرْسِلْتُ
بِه۪ وَلٰكِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾

21. Rasûlüm! Âd kavminin kardeşi Hûd peygamberi de hatırla! Aslında, ondan önce de sonra da nice uyarıcılar gelip geçti. Hani o, Ahkãf bölgesinde oturan kavmini: “Allah’tan başkasına kulluk etmeyin. Doğrusu ben sizin büyük bir gününün azabına uğramanızdan korkuyorum!” diye uyarmıştı.

22. Onlar: “Sen bizi ilâhlarımızdan vazgeçirmek için mi geldin? Eğer doğru söylüyorsan, bizi tehdit edip durduğun azabı başımıza indiriver!” dediler.

23. Hûd şöyle cevap verdi: “Azabın ne zaman geleceğine dâir kesin bilgi sadece Allah katındadır. Ben size, bana gönderilen mesajı duyuruyorum. Fakat görüyorum ki siz, laf anlamayan câhil bir topluluksunuz.”

Âd kavmi Ahkãf denilen bölgede yaşıyorlardı. Ahkãf, sözlükte “kum tepeleri” mânasına gelir. Özel isim olarak Arap yarımadasının güney doğusunda, Hadramut’un kuzeyinde bulunan ve Umman’dan Yemen’e kadar uzanan bir yerdir. Hz. Hûd onlara peygamber gönderilip kendilerini Allah’a kulluğa dâvet etmiş, şirkten vazgeçmedikleri takdirde büyük bir azaba uğrayacaklarını bildirmişti. Onlar ise bu ihtarı dikkate almadan, hatta Hz. Hûd ile alay ederek günahta devam etmişlerdi. Fakat âkıbetlerinin çok fecî olacağını hiç akıllarına bile getirmemişlerdi:

فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْۙ قَالُوا هٰذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَاۜ بَلْ
هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِه۪ۜ ر۪يحٌ ف۪يهَا عَذَابٌ اَل۪يمٌۙ ﴿٢٤﴾ تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ
بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوا لَا يُرٰٓى اِلَّا مَسَاكِنُهُمْۜ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ
الْمُجْرِم۪ينَ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ ف۪يمَٓا اِنْ مَكَّنَّاكُمْ ف۪يهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ

سَمْعًا وَاَبْصَارًا وَاَفْـِٔدَةًۘ فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَٓا اَبْصَارُهُمْ وَلَٓا

اَفْـِٔدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ اِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٢٦﴾

24. Derken azabın simsiyah bir bulut şeklinde belirip vâdilerine doğru yöneldiğini görünce: "Bu, bize yağmur yağdıracak bir bulut!" dediler. "Hayır! Bu, bir an önce gelmesini isteyip durduğunuz cezadır; içinde can yakıcı azap taşıyan bir rüzgârdır!"

25. O korkunç kum fırtınası, Rabbinin emriyle her şeyi devirip yerle bir ediyordu. Böylece, o zâlimlerin kumlar altında kalan harap olmuş evlerinden başka hiçbir şey görünmez oldu. Biz, günaha batmış inkârcı bir toplumu işte böyle cezalandırırız!

26. Halbuki onlara size vermediğimiz imkânları vermiştik. Kendilerine kulaklar, gözler ve kalpler lutfetmiştik. Fakat o kulakları, gözleri ve kalpleri kendilerine hiçbir fayda sağlamadı. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini bile bile inkâr ediyorlardı. Sonunda alay edip durdukları azap, kendilerini her taraftan kuşatıverdi.

Mâlik b. Dinar (r.h.)'in şu hâli ne ibretlidir:

Bir defasında yoluna bir dilenci çıktı, bir şeyler istedi. Bunun üzerine etrafa bir göz gezdirdi, kimsecikler yoktu. Sonra başını göğe kaldırdı; o sırada bir bulut üstünden geçiyordu. Titredi ve dilenciye şöyle dedi:

"- Biraz dur; şu bulut bir geçsin... Belki içinde taş vardır, başımıza yağar." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi*, I, 118)

O halde ey insanlar!

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ

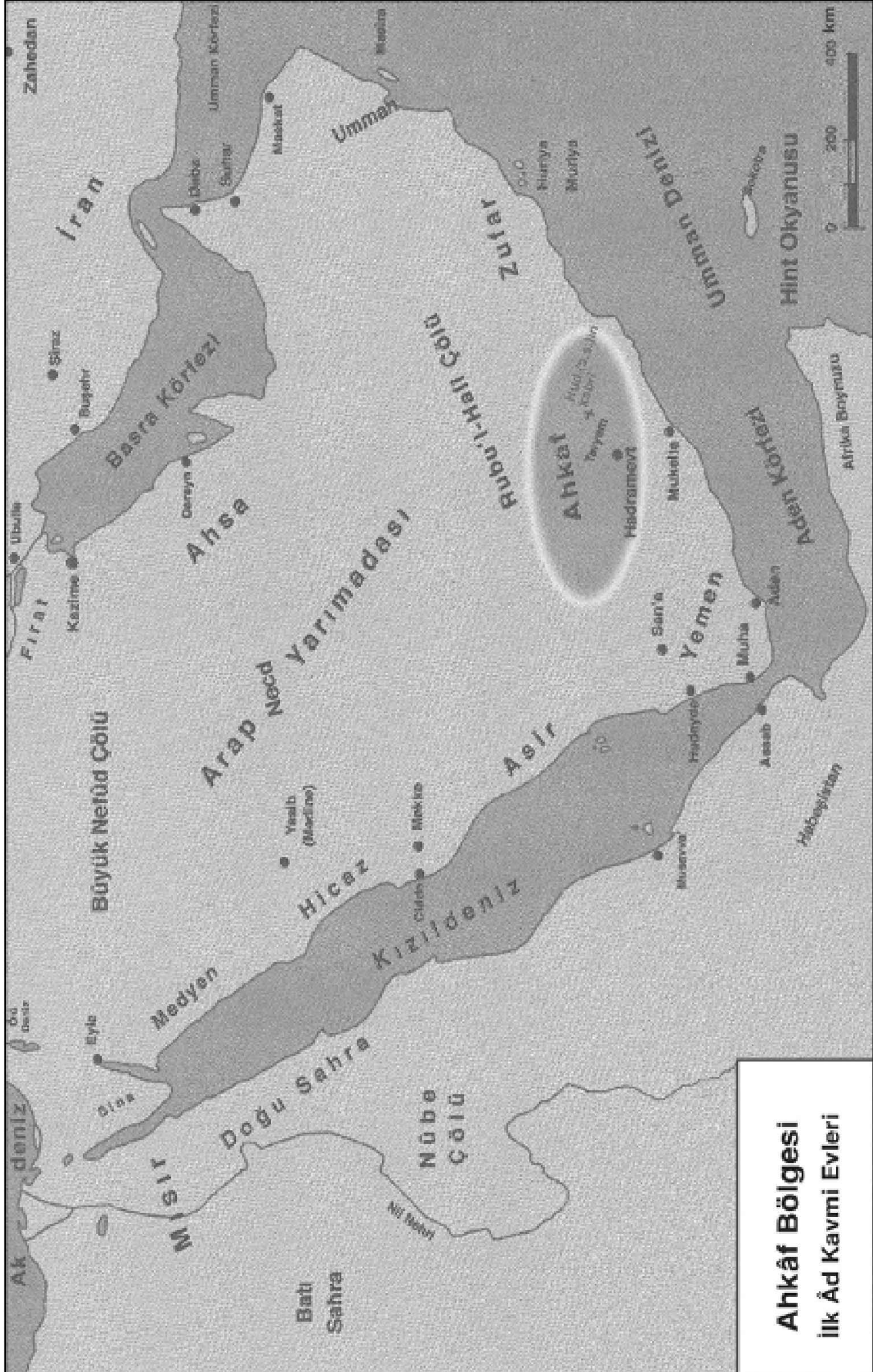
يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُرْبَانًا

اٰلِهَةًۜ بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْۚ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

27. Doğrusu biz, etrafınızda bulunan nice beldeleri yerle bir ettik. Belki inkârı bırakıp da doğru yola dönerler diye âyetlerimizi çeşitli şekillerde tekrar tekrar açıkladık!

28. Kendilerini Allah'a yaklaştırsın diye O'ndan başka ilâh edindikleri şeyler onlara yardım etseydi ya! Aksine onlar, kendilerini yüzüstü bırakıp ortadan kayboluverdiler. Onların Allah'a karşı iftirâlarının ve başka ilâhlar uydurmalarının sonucu işte budur.

Allah'tan başka ilâhlar edinip onlara tapanlar bu ibretli hâdiselerden ders alıp, bir an önce gittikleri yanlış yoldan dönmelidirler. Hiç değilse, Allah'ın kendilerini insan olarak yaratmasından utanıp, cinlerin şu hâlini örnek alsınlar:

وَاِذْ صَرَفْنَٓا اِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَۚ فَلَمَّا حَضَرُوهُ
قَالُٓوا اَنْصِتُواۚ فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا
يَا قَوْمَنَٓا اِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ
يَدَيْهِ يَهْدٖٓي اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَرٖيقٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٣٠﴾ يَا قَوْمَنَٓا اَجٖيبُوا
دَاعِيَ اللّٰهِ وَاٰمِنُوا بِهٖ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ
اَلٖيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللّٰهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْاَرْضِ
وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَٓاءُۜ اُو۬لٰٓئِكَ فٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٣٢﴾

29. Hani cinlerden bir grubu, Kur'an'ı dinlemeleri için sana yönlendirmiştik. Onu dinlemek üzere hazır hâle geldiklerinde, birbirlerine: "Susun, dinleyelim!" dediler. Okuman tamamlanınca da kavimlerine birer uyarıcı olarak döndüler.

30. Onlara şöyle dediler: "Ey kavmimiz! Biz Mûsâ'dan sonra indirilen, daha önceki kitapları doğrulayan, gerçeğe ve dosdoğru bir yola rehberlik yapan bir kitap dinledik."

31. "Ey kavmimiz! Allah'a çağıran bu dâvetçiye uyun ve ona iman edin ki, Allah da sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi can yakıcı bir azaptan korusun!"

32. "Kim Allah'ın dâvetçisine uymazsa, yeryüzünde Allah'ın cezasından kaçıp kurtulamaz; kendisi için Allah'tan başka bir dost ve yardımcı da bulamaz. Öyleleri, apaçık bir sapıklık içindedirler!"

Rasûlullah (s.a.v.) Tâif seferinden üzgün olarak Mekke'ye dönerken yolda Batn-ı Nahle mevkiinde konakladı. Orada yatsı namazını kıldırıyorken bir grup cin gelip Efendimiz (s.a.v.)'in okuduğu Kur'an'ı dinlediler. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 167) Müslüman oldular ve dönüp kavimlerini de Kur'an'a imana dâvet ettiler. Hâdise ile alakalı bütün rivâyetler ittifakla cinlerin, orada Allah Rasûlü (s.a.v.)'e kendilerini belli ettirmediklerini ve Efendimiz'in de onları fark etmediğini bildirir. Allah Teâlâ sonradan vahiy yoluyla onların Kur'an dinlediklerini haber vermiştir. Aynı hususa Cin sûresi 1-2. âyetlerde de yer verilmektedir.

Cinlerin Peygamberimiz (s.a.v.)'e gelmeleri ve onu dinlemeleri ile alakalı sahih rivâyetlerden anlaşılmaktadır ki, bu hâdiseden sonra cinler, peş peşe heyetler hâlinde Allah Rasûlü (s.a.v.)'in huzuruna gelmeye ve onunla yüz yüze sohbet

etmeye başladılar. Bunlardan biri şöyledir:

Alkame şöyle anlatır: İbn Mesûd'a:

"- Cin gecesi sizden biriniz Peygamberimiz'e arkadaşlık etti mi?" diye sordum.

"- Hayır" dedi, "Bir gece Mekke'de onu kaybettik. Her tarafta, derelerde tepelerde aradık. Acaba kendisine bir suikast mı yapıldı, yoksa bir şey mi oldu, dedik. O gece bir kavmin geçirebileceği en sıkıntılı bir gece geçirdik. Sabahleyin, Peygamber (s.a.v.)'in Hıra tarafından geldiğini gördük. Kendisine duyduğumuz üzüntüyü anlatınca şöyle buyurdu:

«- Bana cinlerin dâvetçisi geldi; beni yanlarına gitmem için çağırdı. Ben de gidip onlara Kur'an okudum.» Allah Rasûlü (s.a.v.) bizi götürdü, cinlerin izlerini ve yaktıkları ateşlerin izlerini bize gösterdi." (Müslim, Salât 150, 153; Tirmizî, Tefsir 46)

Kur'ân'da anlatılan bu cin kıssası ile Kur'ân'ın gerçekten Allah kelâmı olduğuna inanmayan müşrikler ve bütün inkârcılar azarlanıp kınanmaktadır. Çünkü başka bir âlemin varlıkları olarak cinler, Kur'ân'ı dinlemişler ve onun Allah katından gelmiş bir kitap olduğuna yakînen inanmışlardır. Halbuki müşrikler, özellikle Mekke müşrikleri insan cinsinden, kendilerine Kur'ân'ı getiren Peygamber (s.a.v.)'in cinsinden oldukları hatta onun dilini konuştukları halde Kur'ân'ın gerçek bir kitap olduğu hakkındaki şüphe ve yalanlamalardan bir türlü kurtulamamışlardır. Bu, onlar için büyük bir ibret tablosu değil midir?

Esas ibret tablosu ise gözlerinin önünde sonsuzluğa doğru uzayıp giden sınırsız gökler ve uzay boşluğunda insanın yaşaması için mükemmel bir mekan olarak düzenlenen yeryüzüdür. O halde:

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ
بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰىۜ بَلٰٓى اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٣٣﴾
وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِۜ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّۜ قَالُوا بَلٰى
وَرَبِّنَاۜ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾

33. Peki onlar, gökleri ve yeri yoktan yaratan, onları yaratırken asla yorulmayan ve hiçbir zayıflık göstermeyen Allah'ın, ölüleri yeniden diriltmeye gücü yeteceğini hâlâ anlamadılar mı? Evet, gerçekten O'nun her şeye gücü yeter.

34. Ateşe sunulacakları gün kâfirlere: "Nasıl, bu ateş gerçek değil miymiş!" diye sorulacak. Onlar da: "Evet, Rabbimize yemin olsun ki gerçekmiş!" diye pişman olacaklar. Allah da: "Şu halde, inkârınız karşılığında tadın şimdi azabı!" buyuracak.

Şu bir gerçek ki, nihâî noktadaki bu zorunlu itiraf, onları azaptan kurtarmaya yetmeyecektir:

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ ۚ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ ۚ بَلَاغٌ ۚ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

35. Öyleyse Rasûlüm! Azim ve kararlılık sahibi peygamberler nasıl sabrettilerse sen de öylece sabret. İnkârcılar hakkında hemen hükmün verilmesini isteme. Zâten onlar, tehdit edildikleri azabı gördükleri gün, sanki dünyada gündüz çok kısa bir süreden fazla kalmadıklarını sanacaklardır. Bu bir duyurudur! Öyle ya; yoldan çıkmış bir toplumdan başkası helâk edilir mi hiç?

أُولُوا الْعَزْمِ (ulu'l-'azm), azîmet, sebât ve kararlılık sahibi demektir. Tebliğlerini büyük bir karalılıkla yerine getiren peygamberleri güzellikle vasfeden bir ifadedir. Bütün peygamberler bu vasfa sahiptir. Burada, inkârcıların şiddetli muhâlefet ve düşmanlıklarıyla karşılaşan Rasûlullah (s.a.v.) teselli edilir. Nasıl daha önceki peygamberler kavimlerinin eziyet, muhâlefet ve kötü davranışlarına karşı senelerce yılmadan mücâdele vermişlerse, öylece tebliğe ve çalışmaya devam etmesi istenir. Bunların hemen iman edeceğini, eğer iman etmezlerse Allah'ın onlara hemen azap indireceğini düşünmeden vazîfesini ciddiyetle yapması talep edilir. Aynı teselli ve talep, İslâm dînini yaşama ve yaşatma mücâdelesini veren tüm müslümanlar için de geçerlidir.

Şimdi, Ahkãf sûresinin son âyetinde telkin edilen din yolunda sabır, cihâd ve zorluklara göğüs germe gibi azim ve kararlılık gerektiren meselelerin geniş bir izahı sadedinde Hz. Muhammed (s.a.v.) sûresi gelmektedir:

47- HZ. MUHAMMED (S.A.V.) SÛRESİ

سُورَةُ مُحَمَّدٍ ﷺ

47. HZ. MUHAMMED (S.A.V.) SÛRESİ

Hz. Muhammed (s.a.v.) sûresi Medine'de nâzil olmuştur. 38 âyettir. İsmini, 2. âyette geçen Peygamberimiz (s.a.v.)'in مُحَمَّدٌ (Muhammed) adından alır. Ele aldığı esas mevzuun savaş olması, mü'minleri savaşa teşvik etmesi ve 20. âyetinde de savaş mânasındaki "kıtâl" kelimesinin geçmesi sebebiyle bu sûreye "kıtâl" ismi de verilmiştir. Mushaf tertibine göre 47, nüzûl sırasına göre 95. sûredir.

Konusu

Sûrede üç grup insandan bahsedilir: Mü'minler, kâfirler ve kalplerinde hastalık bulunan münafıklar. Medine'ye hicretin ilk günlerinde indiği anlaşılan bu sûrede mü'minler, kâfirlere karşı cihâda ve savaşa hazırlanmaktadır. Yakında aralarında çok ciddi bir savaşın olacağı, dolayısıyla kâfirlerle karşılaşır karşılaşmaz boyunlarını vurup hemen işlerinin bitirilmesi, kalanların da derhal kuvvetlice bağlanıp esir edilmesi, savaş müslümanların gâlibiyeti ile sonuçlanıncaya kadar bu konuda asla en küçük bir gevşeklik gösterilmemesi gerektiği öğretiliyor. Bundan itibaren Allah'a inanan ve O'nun yolunda cihâd eden mü'minlere Cenâb-ı Hakk'ın dünya ve âhirette ihsân edeceği lutuflar; Allah'ın indirdiğine inanmayan kâfirleri de dünya ve âhirette bekleyen felâketler ve cezalar hatırlatılır. Özellikle savaş söz konusu olduğunda münafıkların iç dünyalarında kopan fırtınalar ve bunun dışa yansıyan akisleri tablolar hâlinde takdim edilir. Son olarak mü'minler, küfür karşısında sağlam ve sarsılmaz sıra dağlar gibi durmaya, küfürle mücâdelede en küçük bir gevşeklik göstermemeye, geçici dünyaya aldanmayıp âhiret sermayesine tâlip olmaya ve mallarıyla canlarıyla din emânetine sahip çıkmaya dâvet edilir.

Allah'a Yardım Ederseniz...

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Kendileri inkâr edip, başkalarını da Allah'ın yolundan alıkoyanların bütün çalışmalarını Allah kesinlikle başarısızlığa uğratacak ve yaptıkları sözde iyilikleri geçersiz kılacaktır.

Başkalarını Allah yolundan alıkoymanın çeşitli yolları vardır:

• Birini iman etmekten zorla menetmek.

• İman edenlere aşırı derecede işkence ve zulüm yaparak mü'minlerin imanlı olarak yaşamalarını ve başkalarını imana dâvet etmelerini zorlaştırmak.

• Dine ve dindarlara karşı çeşitli yollarla insanlara güvensizlik duygusu aşılayarak ve gönüllere şüphe tohumları ekerek onları soğutmak.

• Kâfirlerin kendi çocuklarını küfür üzere yetiştirmeleri de Allah'ın dininden menetmenin bir şeklidir. Böylece onlardan gelecek nesillerin, atalarının dînini terk ederek İslâm'ı kabul etmeleri imkânsız hâle gelir. Bu bakımdan her kâfir, her küfür sistemi, Allah yolu için büyük bir engeldir. Çünkü eğitim ve öğretimi, sosyal düzeni, gelenek ve görenekleri, inançlarına olan aşırı bağlılıkları gerçek dinin yayılmasını tamâmen engellemektedir. (Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an,* V, 367)

İşte bu şekilde hareket eden kimselerin Allah amellerini boşa çıkaracaktır. Mü'minlerin hâli ise bunun tam zıddıdır:

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَهُوَ
الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ ط
كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾

2. Buna mukâbil, iman edip sâlih ameller işleyen ve Rableri tarafından Muhammed'e gerçeğin tâ kendisi olarak indirilene iman eden kimselere gelince, Allah onların bütün günahlarını örtecek, kalplerini pekiştirecek ve hallerini düzeltecektir.

3. Bunun sebebi, inkâr edenlerin bâtıl inanç ve düşüncelerin peşinden

gitmeleri; iman edenlerin ise Rableri tarafından gelen gerçeğe uymalarıdır. İşte Allah, inanan ve inanmayanların durumunu böyle canlı örneklerle insanların gözleri önüne seriyor.

"İman edenler" denildikten sonra tekrar "Muhammed (s.a.v.)'e indirilene iman edenler" denmesinde çok mühim bir tâlimat vardır: Hz. Muhammed (s.a.v.) peygamber olarak vazîfelendirildikten sonra, herhangi bir kimsenin Rasûlullah (s.a.v.) ve onun getirdiği dinin emir ve yasaklarına inanmadan, Allah'a, âhirete, geçmiş peygamberlere ve kitaplara inanması hiçbir anlam ifade etmez. Dolayısıyla kurtuluş için onun peygamberliğine ve getirdiklerine inanmak şarttır. İşte bu şekilde kâmil mânada inananların Allah, câhiliye döneminde işledikleri günahların tamâmını affedecek ve bunlardan dolayı onları hesâba çekmeyecektir. Ayrıca Allah Teâlâ onları, her türlü bâtıl ve sapık düşüncelerden kurtararak, gerçek bir iman ve o imandan kaynaklanan sâlih amellere muvaffak kılacaktır. Üstelik onları daha önce içinde bulundukları güçsüzlük, zayıflık ve ezilmişlik hâlinden kurtararak, zulme uğrama yerine zâlimlere karşı koyma, mahkum olarak yaşama yerine kendi hayat nizamlarını serbestçe kendileri düzenleme, mağlup olarak yaşama yerine gâlip olarak yaşama mevkiine çıkaracaktır.

Fakat bu hedeflerin gerçekleşmesi için gerektiğinde savaşmak şarttır:

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنْتُمُوهُمْ
فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا
ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ
وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْدِيهِمْ
وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾

4. Öyleyse, ey mü'minler, kâfirlerle savaşta karşılaştığınız zaman hemen boyunlarını vurun. Onlara karşı kesin bir üstünlük elde edince onları esir alın ve aldığınız esirleri sımsıkı bağlayın. Sonra o esirleri ya lutfedip karşılıksız salar veya fidye alarak serbest bırakırsınız. Savaş sona erip silahlar bırakılıncaya kadar gevşemeden böyle yapın. Allah dileseydi, sizin savaşmanıza gerek kalmadan bizzat kendisi onlardan intikam alırdı. Fakat O sizi birbirinizle denemek için savaşı emretmiştir. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların yaptıklarını hiçbir zaman boşa çıkarmayacaktır.

5. Onları doğru yola ve hedeflerine ulaştıracak ve hallerini düzeltecektir.

6. Sonunda onları, kendilerine anlatıp tarif ettiği cennete yerleştirecektir.

Burada savaşla ilgili temas edilen kâideleri daha kolay anlaşılabilmesi için şöyle hülâsa edebiliriz:

Birincisi; savaşta İslâm ordusunun asıl hedefi, düşmanı yıpratarak savaş gücünü kırmak ve savaşa son vermektir. Bu hedeften saparak düşman askerlerini yakalamaya uğraşmamak gerekir. Esir almaya, düşmanın kökü kazınıp savaş alanında mücâdele eden hiçbir asker kalmayınca başlanmalıdır.

İkincisi; düşmanın beli iyice kırılıp, bir daha toparlanamayacak şekilde çökertildikten sonra, geri kalan askerler kuvvetlice bağlanıp esir edileceklerdir. Yalnız şartların gereğini de dikkate alarak müslümanlar, savaş esirlerine iyilik yapıp onları serbest bırakma veya fidye alma hususunda muhayyer kılınmışlardır. Bundan, savaş esirlerinin öldürülmeyeceği genel hükmü çıkmaktadır. Rasûlullah (s.a.v.) ve ashâbının tatbikatından anlaşılmaktadır ki savaş esiri, devletin idâresi ve esâreti altında kaldığı müddetçe barınması, beslenmesi, hasta veya yaralı ise tedavi edilmesi devletin sorumluluğundadır. Esirleri aç ve çıplak bırakmak veya onlara işkence yapmak İslâm hukukunun asla müsamaha gösterebileceği bir tutum ve davranış değildir. Aksine, onlara ilgi göstererek iyi muâmele yapılmasını teşvik edici emirler vardır. İslâm'da savaş esirlerine iyilik yapmanın bir şekli de esirlerin cizye denilen vergilerle vergilendirilip zimmî vatandaş yapılması ve müslüman vatandaşlar gibi serbestçe, özgürlük içinde yaşamalarının sağlanmasıdır.

Savaş, içtimaî hayatta bir kısım dengelerin yerine oturabilmesi için Allah Teâlâ'nın koyduğu bir kanundur. Eğer isteseydi hiç savaşı emretmez, peygamberinin emrine meleklerden müteşekkil ordular verir veya gökten azap indirerek kâfirlerden intikamını alabilirdi. Fakat sûrenin ilerleyen âyetlerinde de beyân buyurduğu üzere, insanları birbiriyle sınamak istedi. Kendi yolunda cihâd edenlerle sabredenleri belirleyip ortaya çıkarmayı murad etti. Böylece mü'minlerin sevaplarını artırmayı ve onları cennetlerde daha yüksek mevkilere yerleştirmeyi takdir buyurdu. Kendi yolunda öldürülenlerin "ölüler" olmadığını haber verdi. Onlara büyük mükâfatlar müjdeledi. (bk. Bakara 2/154; Âl-i İmrân 3/169-171)

O halde:

﴿يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ اَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾

7. Ey iman edenler! Siz Allah'ın dinine ve peygamberine yardım

ederseniz, Allah da size yardım eder ve bu uğurda bulunduğunuz her yerde ayaklarınızı sağlam tutar, kaydırmaz.

Cenâb-ı Hakk'ın kimsenin yardımına muhtaç olmadığı açıkça bilinen bir husus olduğu için "Allah'a yardım"dan maksat, Allah'ın dînine ve peygamberine yardım olduğu anlaşılır. O'nun dînini yüceltmek; bu dînin öğrenilmesini, yaşanıp yaşatılmasını sağlamak yolunda malla canla cihâd etmektir. Allah Teâlâ, kendi dînine yardım edenlere dünya hayatında İslâm, iman ve ihsân üzere sebât verir. Onları bâtıl inanç ve amellere kaymaktan korur. Savaş esnâsında da ilâhî yardımlarıyla onları destekler.

İnkârcılar, eski câhiliye âdetlerini, bâtıl inanç ve ahlâki kokuşmuşluklarını tercih ederek Allah'ın doğru yolu görmeleri için indirdiği Kur'an'ı, onda yer alan emirleri beğenmiyor, reddediyorlardı. Bu sebeple Allah'ın gazabına uğrayarak, yüzüstü yıkılıp gitmişlerdir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَاَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا اَنْزَلَ
اللّٰهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾ اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ اَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾

8. İnkâra saplananlara gelince, onların hakkı yıkılıp yok olmaktır. Allah onların yaptıklarını sonuçsuz bırakacaktır.

9. Çünkü onlar, Allah'ın indirdiği Kur'an'ı beğenmediler. Bu sebeple Allah da onların bütün yaptıklarını boşa çıkaracaktır.

10. Peki onlar, hiç yeryüzünde dolaşarak, kendilerinden önce gelip geçenlerin sonu nasıl olmuş diye bakıp ibret almazlar mı? Allah onları yerle bir etmişti. Bu kâfirleri de aynı son beklemektedir!

8. âyette geçen اَلتَّعْسُ (ta's) kelimesi "yüzüstü yıkılıp helâk olmak, aşağı düşmek, tökezlemek" anlamına gelir. Bu kelimede "uzak olsunlar, kedere boğulsunlar, bedbaht olsunlar, helâk olsunlar, hüsrâna uğrasınlar, burunları yerde sürtülsün" gibi beddua mânaları da vardır. Nitekim önceden gelip helâk edilmiş toplumlar, şimdiki kâfirler için bir ibret olmalıdır. Çünkü önceki kâfirlerin uğradığı felâkete şimdi de Hz. Muhammed (s.a.v.) dâvetine inanmayan bu kâfirler uğrayacaktır.

Hayatlarını Allah'ın dinine ve Peygamberi'ne yardıma adamış mü'minlere gelince:

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَاَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ ﴿١١﴾

إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ

وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۗ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَاْكُلُونَ كَمَا تَاْكُلُ الْاَنْعَامُ

11. Bu böyledir. Çünkü Allah, iman edenlerin yardımcısı ve koruyucusudur. Kâfirlerin ise hiçbir yardımcısı yoktur.

12. Allah, iman edip sâlih ameller yapanları altlarından ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. İnkâr edenlere gelince, onlar dünya zevklerinin peşine düşerler ve hayvanlar gibi yiyip içerler. Oysa onların âhirette varacakları yer, ateştir.

Ebû Muhammed Tüsterî (r.h.) der ki:

"Hayatın tadı dört şekilde alınır:

• İbâdet ve taat: Bu meleklere mahsustur.

• İlim ve vahyi beklemek: Bu peygamberlere mahsustur.

• Uymak, ittibâ etmek: Allah'ın emrine uymak ve Peygamberimiz (s.a.v.)'in izinde yürümek. Bu da sıddîklar zümresinin hâlidir.

• Yemek, içmek: Bu da yukarıda sayılan üç zümrenin dışındakiler içindir. O üç zümreye dâhil olmadıktan sonra ister âlim ister câhil ister âbid ister zâhid olsun hep işleri yemek ve içmektir. Bunlar için hayat başka türlü değildir. Peygamberler yemek, içmek işini zarûrî olarak yerine getirirler. Sıddîklar zümresi sırf ibâdeti ayakta yapabilmek için yer ve içerler. Diğer mü'minler sadece normal gıdalarını almak için yer ve içerler. Bundan ötesi ise hayvanlara mahsus gıda alma şeklidir." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 255)

Bütün bu gerçekler dikkate alındığında ey Rasûlüm ve ey mü'minler! Üzülmenize hiç gerek olmadığı gibi, sizi bekleyen tarifi imkânsız nimetlere erişmek için de elinizden gelen gayreti göstermelisiniz:

فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ اَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي اَخْرَجَتْكَ ۚ اَهْلَكْنَاهُمْ

13. Rasûlüm! Seni öz yurdundan çıkaran kavminden daha güçlü nice toplumlar vardı ki, biz hepsini helâk ettik de yardımlarına koşan kimse çıkmadı.

Rasûlullah (s.a.v.), hicret etmek üzere Mekke'den mağaraya doğru çıkıp gittiği sırada tekrar Mekke'ye dönüp şöyle buyurmuştur: *"Ey Mekke! Sen Allah'ın da çok sevdiği, benim de çok sevdiğim bir ehirsin. Eğer senin mü rik halkın beni çıkarmı olmasalardı, seni asla terk etmezdim."* (Heysemi, *Mecma'u'zevâid,* III, 283) Bu âyet-i kerîme de, Mekke halkının, Peygamber (s.a.v.)'i aralarından çıkararak büyük bir zafer kazandıklarını sandıklarını, halbuki bu hareketleriyle gerçekte kendi

felâketlerini hazırladıklarını haber vermektedir. Nitekim bu ilâhî tehdit kısa bir müddet sonra gerçekleşmiş; müşrikler önce Bedir'de büyük bir hezimete uğramışlar, Mekke'nin fethiyle de tamâmen teslim olma mecburiyetinde kalmışlardır.

O halde düşünün bakalım:

أَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهٖ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُٓوءُ عَمَلِهٖ وَاتَّبَعُٓوا
أَهْوَٓاءَهُمْ ﴿١٤﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتٖي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۜ فٖيهَٓا أَنْهَارٌ مِنْ
مَٓاءٍ غَيْرِ اٰسِنٍ ۚ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ ۚ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ
لِلشَّارِبٖينَ ۚ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى ۜ وَلَهُمْ فٖيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ
فَقَطَّعَ أَمْعَٓاءَهُمْ ﴿١٥﴾ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ ۜ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَٓاءً حَمٖيمًا

14. Rabbinden gelen apaçık bir delile dayanarak hareket eden kimse, hiç kötü işleri kendisine süslü gösterilen ve nefsânî arzularının peşine düşmüş kimse gibi olur mu?

15. Gönülleri Allah'a saygıyla dopdolu olup O'na karşı gelmekten sakınanlara va'dedilen cennetin durumu şöyledir: Orada hiç bozulmayan tertemiz su ırmakları, tadı bozulmayan taptaze süt ırmakları, içenlere lezzet veren ve dünyadakiler gibi sarhoş etmeyen şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır. Onlar için orada ayrıca canlarının çektiği her çeşit meyve ve Rablerinden bir bağışlanma vardır. Böyle nimetler içinde yaşayanlarla; cehennemde sürekli kalacak olan ve kaynar su içirilip de bağırsakları parçalanan kimseler hiç bir olur mu?

Rabbinden açık bir delil üzere bulunan kişi, Rasûlullah (s.a.v.) ve ona inanan mü'minlerdir. Dayandıkları delil ise Kur'ân-ı Kerîm'dir. Putperestlik ve diğer günahlar gibi kötü amelleri kendilerine süslü gösterilenler ise müşriklerdir. Bunlar elbette ki eşit değildir. Her birine lâyık oldukları muâmele yapılacaktır. Azıcık aklı olan ve düşünebilen her insan, bu iki netice arasındaki farkı herhalde kolaylıkla anlayabilecek ve kendisi için doğru ve faydalı olanını tercih edecektir.

Buna rağmen:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ ۚ حَتّٰٓى إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذٖينَ
أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا ۠ أُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ
تَقْوٰيهُمْ ﴿١٧﴾ وَاتَّبَعُٓوا أَهْوَٓاءَهُمْ ﴿١٦﴾ وَالَّذٖينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَاٰتٰيهُمْ

16. Onlardan seni dinler gibi görünenler vardır. Fakat senin huzurundan ayrıldıkları zaman, gerçekten seni dinleyip bilgi sahibi olanlara alaycı bir tavırla: "Demin o ne söylemişti bakalım?" derler. Onlar, kalplerini Allah'ın mühürlediği ve nefsânî arzularının peşine düşmüş kimselerdir.

17. Doğru yola uyanlara gelince, Allah onların iman ve hidâyetlerini artırmış, onlara dünyada günahlardan, âhirette de cehennemden korunmayı nasip etmiştir.

Bir kısım münafıklar, mü'minlerin arasında bulunduklarından onlarla birlikte Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in sohbet ve hutbelerini dinliyorlardı. Fakat kalpleri onun mübârek dilinde ifadesini bulan hakikatlerden uzak olduğundan can kulağıyla dinlemiyorlar, dışarı çıkınca, İbn Abbas ve İbn Mesûd gibi âlim sahâbîlere yanaşarak: "Sahi! Demin ne demişti?" diye sorma ihtiyacını duyuyorlardı. İşte burada onların dinî buyruklara karşı olan bîganelikleri, iç dünyalarındaki ilgisizlik ve dağınıklık ifade ediliyor. Bunun sebebi ise, dinledikleri ilâhî buyrukların, onların nefsânî arzularına uymaması idi:

فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَٓاءَ اَشْرَاطُهَا فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَٓاءَتْهُمْ ذِكْرٰيهُمْ ﴿١٨﴾

18. O kâfirler, yoksa kıyâmetin ansızın başlarına kopmasını mı bekliyorlar? Onun alâmetleri şimdiden ortaya çıkmıştır bile. Fakat kıyâmet koptuktan sonra, kendilerine yapılan uyarıyı hatırlayıp eyvâh demeleri neye yarar ki!

Kıyâmetin bir kısım alâmetleri de ortaya çıkmış durumdadır. Meselâ İslâm'ın son din, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in de son peygamber olarak gönderilmiş olması bunların en açığıdır. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), bir defasında orta ve işaret parmaklarını birleştirerek: *"Benim gönderilmem ile kıyâmet birbirine u iki parmak kadar yakındır"* buyurmuştur. (Buhârî, Talâk 25; Müslim, Cuma 43)

Öyleyse:

فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنٖينَ وَالْمُؤْمِنَاتِۜ

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰيكُمْ ﴿١٩﴾

19. Rasûlüm! Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Hem kendi günahın, hem de erkek kadın tüm mü'minlerin günahları için Allah'tan bağışlanma dile. Allah, sizin gezip dolaştığınız yeri de, sonunda varıp kalacağınız yeri de çok iyi bilir.

Burada kastedilen, peygamberlik makamına uygun düşen bir istiğfardır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Benim de kalbim bulutlanır; gaflet ile perdelenir. Ben günde yüz kere Allah'tan bağı lanma dilerim." (Müslim, Zikir 41)

"Ey insanlar! Allah'a tevbe ediniz, O'ndan bağı lanma dileyiniz. Çünkü ben her gün Allah'tan yüz defa veya daha fazla bağı lanma dilerim." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 261)

"Allahım! Önce yaptığım, sonra yapacağım, gizli ve açık yaptığım bütün kusurlarımdan ötürü beni affet. Öne geçiren, geri bırakan sensin. Senden ba ka ilâh yoktur." (Tirmizî, Deavât 32)

"Allahım! Sen benim Rabbimsin. Senden ba ka kulluğa lâyık ilâh yoktur. Beni sen yarattın. Ben senin kulunum. Ezelde sana verdiğim kulluk sözümde ve va'dimde hâlâ gücüm yettiğince durmaktayım. İ lediğim kusurların erlerinden sana sığınırım. Bana lutfettiğin nimetleri yüce huzûrunda minnetle anar, günahımı itirâf ederim. Beni affet, üphe yok ki günahları senden ba ka affedecek yoktur." (Buhârî, Deavât 2, 16; Ebû Dâvûd, Edeb 100-101)

Hâsılı, bu âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîfler, Peygamberimiz (s.a.v.)'in Allah'a karşı kulluğu çok derinden hissettiği, O'na karşı kulluk vazîfelerini tam yapamama, yaptıklarını yeterli görmeme hissiyâtı içinde olduğunu gösterir. Ona göre kul ne kadar ibâdet etse yine de Allah'ın lutuf ve ihsânlarına karşı şükrünü yerine getiremez. Kul ne kadar mükemmel olsa yine de Allah Teâlâ'ya karşı kullukta kusurludur. Bunun için istiğfara devam etmesi gerekir. Efendimiz (s.a.v.)'in bu hâli bütün mü'minler ve insanlık için ne güzel bir numûnedir.

Bütün bunlardan sonra söz tekrar savaş konusuna getirilerek buyruluyor ki:

Onlar Kur’an’ı Düşünmüyorlar mı?

وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌۚ فَاِذَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ
وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُۙ رَاَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ نَظَرَ
الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِۜ فَاَوْلٰى لَهُمْۚ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ۠
فَاِذَا عَزَمَ الْاَمْرُ۠ فَلَوْ صَدَقُوا اللّٰهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْۚ ﴿٢١﴾

20. İman edenler: “Keşke savaşa izin veren bir sûre indirilseydi” diyorlardı. Fakat mânası açık, hükmü kesin bir sûre indirilip de içinde savaş emri zikredilince, kalplerinde hastalık bulunanların, üzerine ölüm baygınlığı çökmüş birinin baktığı gibi sana baktıklarını görürsün. Halbuki onlara yakışan şuydu:

21. Allah’ın emrine gönülden itaat etmek ve savaşa hazır olduklarını bildiren uygun sözler söylemek! İş ciddiye bindiği ve düşman askerleriyle karşılaşıldığı sırada, Allah’a verdikleri sözü yerine getirselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olacaktı!

Savaş emri gelmezden önce münafıklarla gerçek mü’minler arasında görünüşte hiçbir fark görülmüyordu. Onlar da mü’minlerle beraber namaz kılıyor, oruç tutuyor ve diğer normal faaliyetlerde bulunuyorlardı. İsteksiz de olsa İslâm’ı kabul ediyor görünüyorlardı. Fakat İslâm uğruna canları fedâ etme vakti gelince, münafıklıkları açığa çıkmaya başladı; göstermelik imanları üzerindeki perde açıldı. (bk. Nisâ 4/77)

Allah yolunda savaşmaya cesâret edememekle birlikte, iş bozgunculuk yapmaya gelince münafıkların o konuda oldukça mâhir oldukları görülür. Bu sebeple buyruluyor ki:

فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوا اَرْحَامَكُمْ
﴿٢٢﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾
اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ اَمْ عَلٰى قُلُوبٍ اَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾

22. Ey münafıklar! Demek fırsatını bulup iş başına geçecek olsanız, yeryüzünde bozgunculuk yapacak ve akrabalık bağlarını keseceksiniz, öyle mi?

23. İşte onlar, Allah’ın rahmetinden büsbütün kovduğu, kulaklarını sağır

ve gözlerini kör ettiği kimselerdir.

24. Onlar Kur'an'ı inceden inceye düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinin üzerinde üst üste kilitleri mi var?

22. âyette geçen إِنْ تَوَلَّيْتُمْ (in tevelleytüm) kelimesi iki farklı mânada kullanılır:

Birincisi; اَلتَّوَلِّي (tevellî) kökünden dönmek, vazgeçmek, terk etmek: Buna göre âyet-i kerîme kalplerinde hastalık bulunan münafıklara hitap ederek şöyle der: "Siz Allah'ın indirdiği kitabın hükümlerinden dönüp, cihattan yüzçevirip, Allah'a karşı nankörlük etmek, kan dökmek, yeryüzünde bozgunculuk yapmak ve akrabalık bağlarını koparmak mı istiyorsunuz? Allah'ın indirdiği hükümlere sırt çevirerek o câhiliye devrindeki gibi düşmanlık, huzursuzluk, güvensizlik günlerine geri dönmeyi mi umuyorsunuz? Aslında içinizde taşıdığınız düşünceler bu istikâmettedir. Fakat sizin böyle yapmanıza izin verilmeyecektir."

İkincisi; اَلْوِلَايَةُ (vilâyet) kökünden yönetmek, idâreyi ele geçirmek: "Siz iş başına geçip yönetimi ele alırsanız yeryüzünde bozgunculuk yapmak, akrabalık bağlarını koparmak mı istiyorsunuz? Bunun için mi çalışıyorsunuz? Fırsatını bulsanız böyle yaparsınız; ama buna müsaade edilmeyecektir."

Peki, gerçeği anladıktan sonra Allah ve Peygamber'e bile bile sırt çevirenlerin hâli ne olacak:

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى الشَّيْطَانُ
سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا
نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾
فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾ ذَٰلِكَ
بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾

25. Doğru yol kendilerine iyice belli olduktan sonra gerisin geri dönenler yok mu, şeytan onları fitlemiş ve onları uzun emellerin peşine düşürmüştür.

26. Bunun sebebi onların, Allah'ın indirdiği buyruklardan hoşlanmayanlara: "Biz, bazı hususlarda size uyacak, sizinle birlikte hareket edeceğiz" demeleridir. Halbuki Allah, onların gizli konuşmalarını da, sakladıkları her türlü gizliliği de bilmektedir.

27. Peki melekler, yüzlerine ve sırtlarına vura vura canlarını alırken onların halleri nice olacak!

28. Evet, canları böyle çıkacak; çünkü onlar Allah'ı gazaplandıracak şeylerin peşine düştüler ve O'nun rızâsını kazandıracak itikat ve davranışları beğenmediler. Bu sebeple Allah da onların bütün yaptıklarını boşa çıkardı.

Müslümanlar arasında önceden inandığı halde sonra imandan dönen münafıklar vardı. Bunlar dıştan iman ettiklerini söyledikleri ve mü'minlerle beraber bulundukları halde, içten içe İslâm düşmanlarıyla görüşüp anlaşıyorlardı. Bazı konularda kendilerine uyacaklarına dâir söz veriyorlardı. (bk. Haşr 59/11)

Nitekim onlar Hendek savaşı sırasında da yine İslâm düşmanlarıyla anlaşmışlar ve müslümanları arkadan vurmaya yeltenmişlerdi. Çünkü bunlar cihâd, savaş, infâk vb. hususlarda Kur'an'ın getirdiği tâlimatlardan hiç hoşlanmıyorlardı.

26. âyette belirtilen "Allah'ın bildiği işleri"nden maksat; Peygamberimiz (s.a.v.)'e muhâlefet, düşmanlık üzere yardımlaşmak, onunla birlikte cihâda çıkmayıp oturmak ve gizli durumlarda onun işinin önemsizliği hususunda propaganda yapıp onu zayıflatmaya çalışmak gibi durumlardır.

Allah Teâlâ, âhiret azabı yanında, iç yüzlerini ortaya sermek suretiyle onları dünyada da rezil edecektir:

ام حسب الذين فى قلوبهم مرض ان لن يخرج الله اضغانهم ﴿٢٩﴾
ولو نشاء لاريناكهم فلعرفتهم بسيميهم ولتعرفنهم فى لحن القول
والله يعلم اعمالكم ﴿٣٠﴾ ولنبلونكم حتى نعلم المجاهدين منكم
والصابرين ونبلوا اخباركم ﴿٣١﴾

29. Yoksa kalplerinde hastalık bulunan o münafıklar, içlerinde mü'minlere karşı duydukları kinlerini Allah'ın ortaya çıkarmayacağını mı sanıyorlar?

30. Dileseydik biz onları tek tek sana gösterirdik, sen de onları yüzlerinden tanırdın. Yine de sen onları konuşma tarzlarından, sözlerindeki eğip bükmelerden tanıyabilirsin. Allah, bütün yaptıklarınızı bilir.

31. Gerçek şu ki, içinizden cihâd edenleri ve sabredenleri ayırt edinceye; söz ve davranışlarınızdaki samimiyetinizin doğruluğunu ortaya çıkarıncaya kadar biz sizi sınamaya devam edeceğiz.

Münafıkları tanıma yollarından biri de onların konuşma tarzlarıdır. Efendimiz

(s.a.v.) onları konuşma şekillerinden, edâlarından, konuşurken takındıkları tavırlardan tanımaktaydı. Meselâ zafer elde edildiği zaman **“Doğrusu biz de sizinle beraberdik”** (Ankebût 29/10) demeleri, biraz sıkışınca **“Evlerimiz sahipsiz, korumasız!”** (Ahzâb 33/13) demeleri, yahut bu sûrenin başında geçtiği üzere **“Demin o ne söylemişti bakalım?”** (Hz. Muhammed 47/16) demeleri onların sözlerinden birer örnektir. Halbuki hep kendi menfaatini kollayıp, işin siyasetine uygun tarzda yerine göre söz söylemek bir mârifet değildir. Cenâb-ı Hak bu sözlere hiçbir değer vermemektedir. Çünkü O, sözden ziyâde kulun ameline bakar. Dilin kemiği yoktur, onunla kişinin her istediğini konuşması mümkündür. Fakat Allah’ın emirlerini yerine getirebilmek, konuşmak kadar kolay değildir. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, kendi yolunda cihâd edenlerle sabredenleri ortaya çıkarıncaya kadar kullarını imtihan edecektir. En mühim imtihan vasıtası da cihâddır, savaştır.

Münafıkların ötesinde bir de şu inkarcı grup vardır:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ
مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوٓا
اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ مَاتُوا
وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾

32. İnkâr eden, insanları Allah’ın yolundan alıkoyan ve kendilerine doğru yol iyice belli olduktan sonra Peygamber’e karşı gelenler, Allah’a hiçbir zarar veremeyeceklerdir. Allah onların bütün yaptıklarını boşa çıkaracaktır.

33. Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, Peygamber’e itaat edin de sakın amellerinizi boşa çıkarmayın!

34. İnkâr eden, insanları Allah’ın yolundan alıkoyan ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah asla bağışlamayacaktır.

O halde ey mü’minler:

فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوٓا اِلَى السَّلْمِ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ وَاللّٰهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾

35. Siz üstün durumda iken gevşeklik gösterip de barış çağrısı yapmayın! Allah sizinle beraberdir; yaptıklarınızı karşılıksız bırakmayacak ve onların karşılığında asla eksik ödemede bulunmayacaktır.

Bu ilâhî emrin, Medine gibi küçücük bir şehirde birkaç yüz müslümandan oluşmuş bir avuç topluluğun İslâm'ın bayraktarlığını yaptığı ve yalnız güçlü Kureyş kabilesi ile değil, bütün Arabistan'ın müşrik ve münafıklarıyla mücâdele ettikleri sırada nâzil olduğunu düşünecek olursak, işin zorluğu daha iyi kavranacaktır. Müslümanların durumu böyle olmasına rağmen onlara, cesâretlerini kırarak düşmanlarla barış yapmayı istememeleri, aksine, canlarını dişlerine takarak savaşacak şekilde hazır olmaları emri verilmektedir. Bu emrin gerekçesi olarak da şu hususlar beyân edilir:

• Müslümanlar üstündür ve gâlip gelmek onların hakkıdır.

• Allah'ın yardımı onlarla beraberdir; mü'minlere yardım ve zafer va'detmektedir.

• Allah onların amellerinin karşılığını noksan vermeyecek, zulmetmeyecek, hatta fazlasıyla bir mükâfat verecektir.

Şuna dikkat etmek lâzımdır ki, bu ilâhî emir, müslümanların hiçbir zaman barış sözü etmemeleri mânasına gelmez. Burada anlatılmak istenen şey, müslümanların zayıf, düşmanlarının ise kuvvetli olduğu zannını veren bir barışa taraftar olmanın doğru olmadığıdır. Müslümanlar her şeyden önce güçlerini ispat etmelidirler. Ancak ondan sonra barış görüşmeleri yapmalarında bir sakınca yoktur. (bk. Enfâl 8/61; Fetih 48/27)

Bu sebeple mü'minler dünyaya aldanma konusunda uyarılarak şöyle buyruluyor:

اِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌۜ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ اُجُورَكُمْ
وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ اِنْ يَسْـَٔلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا
وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فٖى سَبٖيلِ
اللّٰهِۚ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُۚ وَمَنْ يَبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهٖۜ وَاللّٰهُ
الْغَنِيُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْۙ ثُمَّ لَا يَكُونُٓوا اَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

36. Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Eğer inanıp Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız Allah size mükâfatınızı tastamam verecektir. Üstelik Allah sizden cihâd için bütün malınızı da istemiyor.

37. Eğer onların hepsini isteyip de sizi iyice sıkıştırsaydı, cimrilik ederdiniz; bu da sizin içinizde bastırılmış olan kin ve nefret duygularını ortaya dökerdi.

38. İşte ey mü'minler, şimdi sizden mallarınızı Allah yolunda harcamanız

istenmektedir. Fakat içinizden bir kısmınız cimrilik ediyor. Halbuki kim cimrilik yaparsa ancak kendi zararına yapmış olur. Allah sınırsız servet sahibi olup hiç kimseye muhtaç değildir, siz ise fakir olup mutlak mânada O'na muhtaçsınız. Eğer din yolunda fedakârlıktan yüz çevirirseniz, Allah sizin yerinize başka bir toplum getirir de, sonra onlar sizin gibi hayırsız ve itaatsiz olmazlar!

Cenâb-ı Hak mü'minlerden, kendi yolunda savaşacak ordunun teçhizatı için harcamada bulunmalarını istemektedir. Burada husûsiyle savaş hazırlıkları için infâkın kastedildiği anlaşılmaktadır. Yalnız Allah Teâlâ bizden malımızın hepsini istemiyor. Sadece bir kısmını istiyor. Eğer malımızın hepsini isteyip, bu konuda bizi sıkıştıracak olsaydı, benliğimizin dibine çökmüş olan cimrilik tortuları hareketlenerek cömertlik damarlarımızı tıkayabilir ve nefsâniyetîmizden kaynaklanan bir takım uygunsuz duygular su üzerine çıkabilirdi. Hatta bu menfî duygular, İslâm'a ve Peygamber'e kin ve düşmanlık besleme noktasına varabilirdi. Cenab-ı Hak bizi bizden daha iyi bildiğinden, kendi katından ikram ettiği mallardan isterken bile, merhametle muâmele edip belli bir nisap ölçüsüne göre vermemizi istemektedir. Madem ki Allah, müslümanlardan belli bir nispette harcamada bulunmalarını istiyor, artık her mü'minin bunu seve seve yerine getirmesi gerekir.

Bu gerçekleri idrak edemeyen zayıf görüşlü kimselere son olarak şöyle bir ikaz gelmektedir: **"Eğer din yolunda fedakârlıktan yüz çevirirseniz, Allah sizin yerinize başka bir toplum getirir de, sonra onlar sizin gibi hayırsız ve itaatsiz olmazlar!"** (Hz. Muhammed 47/38)

Nitekim bir diğer âyet-i kerîmede bu husus daha açık bir şekilde beyân edilir:

"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, Allah onların yerine yakında öyle bir nesil getirecek ki Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. Mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihâd ederler ve kendilerine dil uzatan hiçbir kimsenin kınamasından korkmazlar. İşte bu Allah'ın öyle bir lutfudur ki, onu dilediğine verir. Allah, lutfu ve rahmeti pek geniş olan, her şeyi hakkiyle bilendir." (Mâide 5/54)

Emânete sahip çıkılmadığı zaman onun elden çıkması mukadderdir. Kıymeti bilinmeyen nimetlerin zeval bulması ilâhî kanun icabıdır. O halde en büyük nimet olan din emânetine sahip çıkabilmek için müslümanların bu yolda mallarıyla canlarıyla her türlü fedakârlığı seve seve yapmaları gereği anlaşılmaktadır.

Hz. Muhammed (s.a.v.) sûresinde emredilen "hâlimizi düzeltme", "cihâd",

“Allah yolunda maldan ve candan geçme” ve “istiğfar” gibi ferdî ve içtimaî hayatımızdaki düzenlemeler gereği üzere yapıldığı takdirde Yüce Allah hem mü’minlerin günahlarını, hatalarını bağışlayacak hem de yardım ve zaferini ihsân edecektir. İşte bu müjdeyi vermek ve buna lâyık olmanın daha detaylı şartlarını açıklamak üzere Fetih sûresi geliyor:

48- FETİH SÛRESİ

سُورَةُ الْفَتْحِ

48. FETİH SÛRESİ

Fetih sûresi hicretin altıncı senesinde Rasûlullah (s.a.v.) Hudeybiye'den Medine'ye dönüşü esnâsında Mekke ile Medine arasında nâzil olmuştur. Genel taksime göre Medine'de indiği kabul edilir. 29 âyettir. İsmini, Peygamberimiz (s.a.v.)'e büyük bir zafer olan Hudeybiye anlaşmasını müjdeleyen birinci âyetindeki فَتْحًا مُبِينًا (fethan mübînen) ifadesinden alır. Resmi tertîbe göre 48, iniş sırasına göre ise 109. sûredir.

Konusu

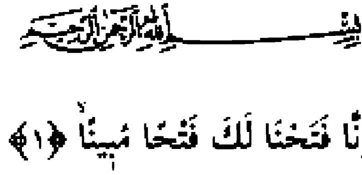
Sûre, hicretin altıncı senesinde müşriklerle imzalanan ve İslâm'ın dünya üzerinde kabul görüp yayılmasına zemin hazırlayan büyük bir zafer olma husûsiyeti taşıyan Hudeybiye anlaşmasından bahsederek söze başlar. Hudeybiye seferine katılıp, Mekke'ye elçi olarak gönderilen Hz. Osman'ın öldürüldüğü şayiası üzerine, eğer haber doğruysa kanlarının son damlasına kadar savaşacaklarına dâir Efendimiz (s.a.v.)'e bey'at eden ashâb-ı kirâm (r.a.) methedilir. Bu mü'minlere çok parlak istikballer, zaferler ve ganimetler va'dedilir. Diğer taraftan mal ve evlat engeline takılıp Hudeybiye seferine katılamayan münafıkların iç âlemlerinin karışıklığı, çarpık duyguları ve bunların söz ve fiillerine akseden menfî görüntüleri birer ibret tablosu hâlinde sergilenir. Son olarak Mekke fethinin müjdesi verilir ve bunun gerçekleşme planları öğretilir. Allah'ın dîninin mutlaka gâlip geleceği bildirilirken, bu hak dini dünyaya gâlip kılacak olan ve sahâbe neslinde örneklenen kâmil mü'minlerin, örnek İslâm cemaatinin başlıca vasıfları beyân edilir.

Fazileti

Rasûlullah (s.a.v.): *"Bu gece bana, üzerine güne in doğduğu her eyden daha değerli ve güzel bir sûre indirildi"* buyurmuş, sonra da Fetih sûresini okumuştur. (Buhârî, Tefsir 48/1)

Sana Apaçık Bir Fetih Verdik

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Rasûlüm! Gerçekten biz sana, ardı ardına gelecek nice fetihlerin öncüsü ve müjdecisi olacak apaçık bir fetih ihsân ettik.

Bu fetih, hicretin altıncı senesinde müşriklerle yapılan Hudeybiye anlaşmasıdır. Anlaşmanın birkaç önemli maddesi şöyleydi:

• Anlaşmanın süresi on yıldır. Bu süre zarfında iki taraf arasında savaş durdurulacak, bir taraf diğeri aleyhinde gizli ya da açık hiçbir harekette bulunmayacaktır.

• Müslümanlar Kâbe'yi bu yıl ziyâret edemeyecekler; bu ziyâret, bir sonraki yıl yapılacaktır. Gelecek yıl ziyârete gelenler, Mekke'de üç gün kalacak, o zaman içinde müşrikler Mekke dışına çıkacak, müslümanlarla temas kurmayacaklardır.

• Kureyşlilerden biri, müslüman olarak da olsa, Medine'ye sığındığı takdirde iâde edilecek, ama Medine'den Mekke'ye sığınanlar iâde edilmeyecektir.

• Diğer Arap kabileleri dilerlerse müslümanların tarafına, dilerlerse Kureyşlilerin safına katılabileceklerdir.

Rasûlullah (s.a.v.), Hudeybiye'nin büyük bir fetih olduğunu bildirdiğinde ashâbdan biri: "Beytullâh'ı tavaftan alıkonduk, kurbanlarımızın Harem'de kesilmesine mâni olundu. Müslüman olarak bize gelip sığınan iki kişiyi (Ebû Cendel ve Ebû Basîr'i) de Rasûlullah geri verdi. Bu nasıl fetihtir?" diyerek söylendi. Bu sözler kendisine ulaşan Rasûl-i Ekrem, bu anlaşmanın hangi yönden büyük bir fetih olduğunu şöyle izah buyurdu:

ş *"-Evet! Bu anla maşen büyük fetihtir. Mü rikler sizin, kendi beldelerine gidip gelmenize ve i şnizi görmenize râzı olmu , gidip gelirken de emniyet ve selâmet içinde* ş *bulunşmanızı istemi tir. Onlar imdişye kadar istemedikleri, ho lanmadıkları İslâm'ı, böylece sizlerden görecek ve öğrenecekler. Allah sizi muzaffer kılacak, gittiğiniz yerden sâlimen ve kazançlı olarak döneceksiniz. Bu ise fetihlerin en büyüğüdür."* (Halebî, *İnsânu'l-'uyûn,* II, 715)

İmam Zührî, Hudeybiye anlaşmasının neticelerini, Allah Rasûlü'nün bu husustaki hadis-i şeriflerinden de istifade ile şu şekilde özetler:

"Daha önceleri müslümanlarla müşrikler, karşılaştıkları her yerde savaşmış

ve çarpışmışlardı. Hudeybiye barışı olunca çarpışma sona erdi. İki taraf arasında güven ortamı teşekkül etti. Birbirleriyle görüşüp kaynaşma imkânı buldular. Hattâ çeşitli konularda yardımlaşmaya başladılar. Bu sırada kime İslâm'dan söz açılsa, biraz düşündükten sonra hakîkati kavrıyor ve hemen müslüman oluyordu. Öyle ki, Hudeybiye'den Mekke fethine kadarki iki sene zarfında müslüman olanların sayısı, Hudeybiye'ye kadar geçen on dokuz senelik İslâmî dâvet netîcesinde müslüman olanların sayısından daha fazla olmuştu."

İbn Hişâm, buna şu sözleri ilâve eder:

"Rasûlullah (s.a.v.) Hudeybiye'ye giderken bin dört yüz kişiyle yola çıkmıştı. Bundan iki yıl sonra, Mekke'nin fethinde ise yanında on bin, diğer bir rivâyete göre yolda katılan iki bin kişiyle birlikte on iki bin müslüman bulunmaktaydı. Bu rakamlar, Zührî'nin tespitlerinin ne kadar isâbetli olduğunu göstermektedir." (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* VI, 170; İbn Hişâm, *es-Sîre,* III, 372)

Gerçekten de Hudeybiye'nin ne kadar muhteşem bir zafer olduğu, daha sonra gelişen olaylarla açığa çıkmıştır. Bunları hülâsa olarak tekrar ifade etmek istersek şunlar söylenebilir:

• Bu anlaşmayla birlikte Arabistan'da İslâmî bir yönetimin varlığı ilk defa resmen kabul edilmiş oluyordu.

• Bu anlaşma sâyesinde, Mekkelilerin propagandası yüzünden Arabistan'daki kabilelerin gönlünde İslâm aleyhine yerleşmiş olan kin ve nefret duyguları biraz olsun dinmişti.

• Sulh ortamı, müslüman toplumla müşrik toplum arasındaki ticârî ve kültürel alışverişi canlandırdı. Bu vesileyle müslümanlar Arabistan'ın en uzak noktalarına dağılarak İslâm'ı yaymaya başladılar. Kısa zamanda müslümanların sayısı öncesine nazaran süratle arttı.

• Rasûlullah (s.a.v.), savaşın durdurulmasından sonra Medine'de İslâm devletini güçlendirerek, örnek bir İslâm toplumu oluşturma imkânı buldu.

• Bu anlaşma sâyesinde ülkenin güney sınırları emniyete alınınca, kuzey ve orta Arabistan'daki kabileler İslâm devletinin hâkimiyetine girdiler.

Bu âşikâr fetihle beraber öncelikle Rasûlullah (s.a.v.)'e ve onun şahsında da tüm müslümanlara şu büyük nimetlerin ihsân edildiği beyân buyrulur:

لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ

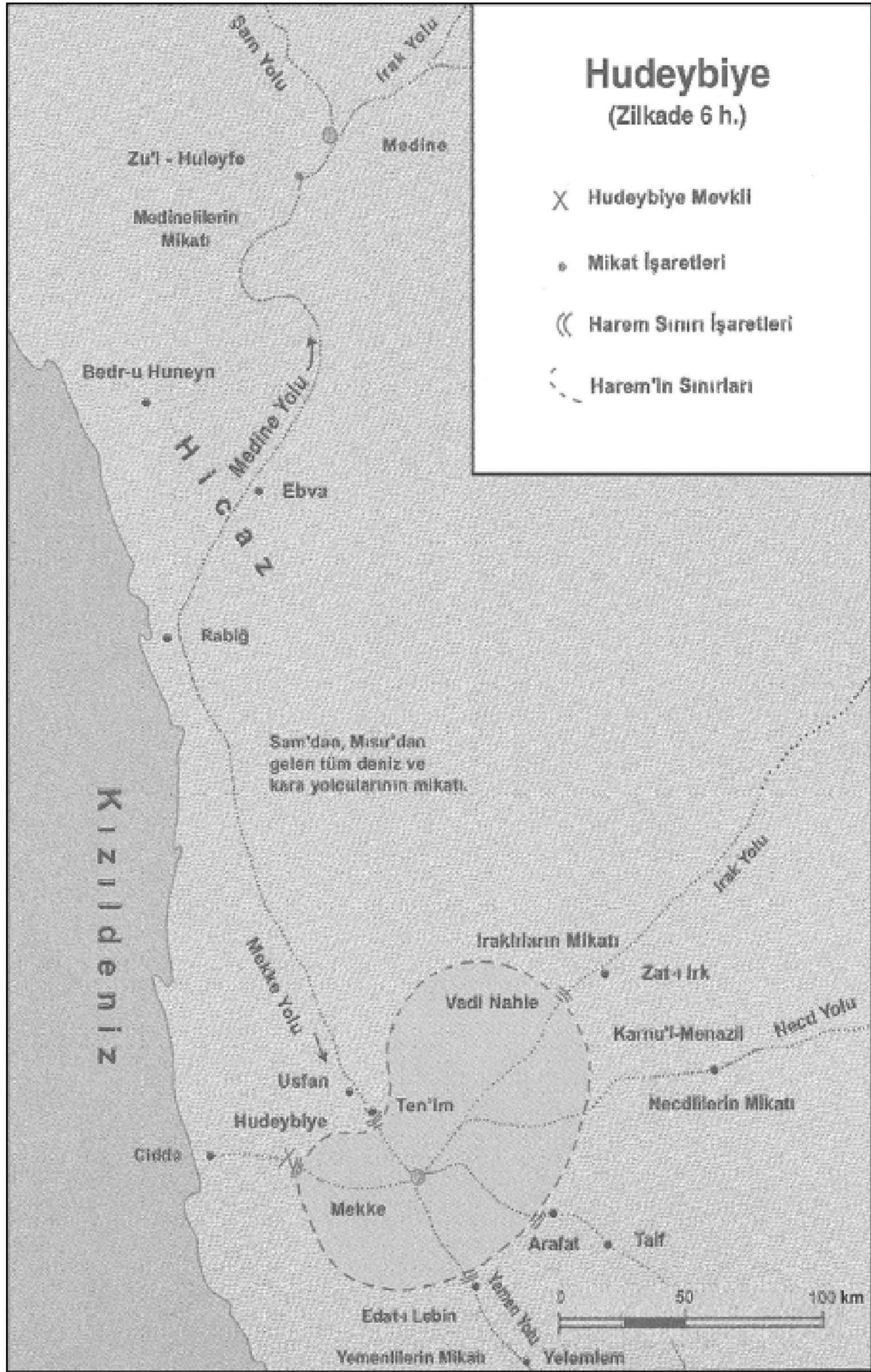
وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًاۙ ﴿٢﴾ وَيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾

2. Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek tüm günahlarını bağışlayacak, üzerindeki nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir yola eriştirecektir.

3. Şanlı, şerefli bir zaferle sana yardım edecektir.

Sözkonusu edilen nimetler:

Birincisi; Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in geçmiş ve gelecek tüm günahlarının bağışlanması: Peygamberler, bir beşer olarak hata ve kusurdan tamâmen uzak değillerdir. Ufak tefek hatalar, ayak sürçmeleri ve içtihada dayanarak verdiği kararlarda bazan isabet edememe durumları onlar için de geçerlidir. Kur'an-Kerîm'de bunun pek çok misâli vardır. Allah Teâlâ hem bunları bağışlamış, hem de beşer olarak kendinde bulunan günah işleme potansiyelinin fiiliyata geçmesinden onu koruma altına almıştır.

İkincisi; Peygamberimiz (s.a.v.)'e olan nimetini tamamlaması: En büyük nimet olan İslâm dini barış ortamında tamamlanarak yayılma ve yerleşme imkânı buldu. Müslümanlar, kendi yurtlarında tehlike, endişe ve dış müdahaleden

korunmuş bir halde tam olarak İslâm medeniyeti, ahlâkı ve İslâm kanunları ve hükümlerine uygun olarak yaşamaları için büyük bir hürriyet elde ettiler. Allah'ın dînini ve kelime-i tevhidi yükseltebilme güç ve imkânlarını artırdılar. Bundan itibaren peş peşe fetihler elde ettiler. Büyüklük taslayanlar onlara boyun eğmek ve zorbalar onlara itaat ermek mecburiyetinde kaldılar.

Bununla birlikte; Cenâb-ı Hakk'ın Peygamberimiz'i kendisine sevgili yapması, onun hayatına yemin etmesi, onu son peygamber olarak göndermesiyle evvelki şeriatlerin hükümlerini ortadan kaldırması, kendini miraçta "kâbe kavseyn"e kadar yükseltmesi, yine miraçta gözünü saptırmamak ve kalbini Mevlâsından bir an ayırmamak suretiyle mâsivâya düşmekten koruması, kıyâmete kadar bütün ins ve cinne peygamber olarak göndermesi, kendine ve ümmetine ganimetleri helâl kılması, ona şefaati uzma vermesi, bütün Âdemoğulları'na seyyid yapması; teşehhüdde, ezanda, Kur'an'ın pek çok âyetinde zikrini kendi zikrine, rızâsını ve itaatini kendi rızâ ve itaatine birleştirmesi, kelime-i tevhidin iki rüknünden birini ondan ibaret göstermesi de Efendimiz'e ihsân edilip tamama erdirilen nimetler cümlesindedir.

Üçüncüsü; onu dosdoğru bir yola eriştirmesi: Zâten Allah Rasûlü ve ona inananlar doğru yol üzere bulunmaktadırlar. Allah Teâlâ onlara bu yolda azim, sebât ve kararlılık lutfedecektir. Bundan asıl maksat ise, Peygamber (s.a.v.)'e fetih ve zafer yolunu göstermiş olmasıdır. Nitekim Allah Teâlâ Hudeybiye'de bahsedilen barış anlaşmasını yaptırarak, İslâm'ın yayılmasına engel olan bütün güçleri mağlup edebilecekleri en uygun ve en güzel yolu göstermiştir.

Dördüncüsü; ona muhteşem bir zaferle yardım etmesi: Allah onlara, barış yoluyla düşmanlarını âciz bırakacak büyük bir yardımda bulunmuştur. Ayrıca Hudeybiye'ye giderken yolculukta, barış müzakereleri yaparken ve dönüşte Allah Teâlâ'nın husûsî yardımları da olmuştur. İşte bu büyük yardımlardan biri hatırlatılarak buyruluyor ki:

هُوَ الَّذِى اَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِى قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا اِيمَانًا
مَعَ اِيمَانِهِمْ ۗ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا
حَكِيمًا ﴿٤﴾ لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ
عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ ۗ وَكَانَ ذٰلِكَ

4. O Allah, imanlarına iman katmaları için mü'minlerin kalplerine sekînet, huzur ve itminân indirdi. Göklerin ve yerin orduları yalnızca Allah'ındır. Allah, her şeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve

sağlam olandır.

5. Böylece Allah mü'min erkek ve mü'min kadınların günahlarını örtecek ve onları, ebediyen kalmak üzere, içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Allah katında en büyük başarı ve kurtuluş işte budur.

اَلسَّكِينَةُ (sekînet), sükûn ve huzur demektir. Kalbin, görüp idrak ettiği açık delilller sebebiyle huzura ermesi böylece tüm varlığıyla düşünce ve endişe sınırından kurtulup yakîn ve itminân hâline erişmesidir. Bu makamda kalpteki ilimler kesinlik ifade eder. Sahibini korku ve endişelerden sâlim kılıp huzura eriştirir. İşte Cenâb-ı Hak, umre niyetiyle yanlarına hiçbir silah almaksızın Medine'den çıkıp Mekke'ye doğru yol alan ve Hudeybiye'de başlangıçta hiç de istemedikleri durumlarla karşılaşan mü'minlerin kalbine bir ikram olarak sekînet indirmiş, onları mânen takviye etmiştir. Bu ilâhî yardım olmasaydı, belki Hudeybiye büyük bir fetih hâline gelemeyebilirdi:

Meselâ Allah Rasûlü (s.a.v.), umre için Mekke-i Mükerreme'ye gitme arzusunu açıkladığında, müslümanlar korku ve endişeye kapılarak münafıklar gibi bunun apaçık ölüme gitmek demek olduğunu düşünüp sefere katılmak istemeyebilirlerdi. Hudeybiye'de kâfirler müslümanları umre yapmaktan alıkoyduğunda, Hz. Osman'ın şehîd edildiği haberi geldiğinde veya Ebû Cendel o perişan hâliyle müslümanların gözleri önünde cânî müşriklere geri çevrildiğinde müslümanlar tahrike kapılıp taşkınlık yapabilirlerdi. Hele maddelerini bir türlü hazmedemedikleri anlaşmanın imzalanma sırasında bir itaatsizlik olabilirdi. Fakat Cenâb-ı Hakk'ın, gönüllerine indirdiği o sekînet, huzur ve itminân sâyesinde mü'minler her bakımdan Allah Rasûlü (s.a.v.)'in emrine teslimiyet gösterdiler. İmtihanı kazandılar. Böylece o son derece tehlikeli sefer, en büyük bir zaferle neticelenmiş oldu.

Kalplerindeki imansızlık hastalığı sebebiyle bir türlü itaat ve teslimiyet çizgisine gelemeyen münafıkların ve İslâm'a açıkça cephe almış müşriklerin durumuyla ilgili şöyle buyruluyor:

وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّٓانِّينَ
بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِۜ عَلَيْهِمْ دَٓائِرَةُ السَّوْءِۚ وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ
وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَۜ وَسَٓاءَتْ مَص۪يرًا ﴿٦﴾ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَز۪يزًا حَك۪يمًا ﴿٧﴾

6. Diğer taraftan, Allah hakkında kötü zan besleyen münafık erkeklerle münafık kadınları ve müşrik erkeklerle müşrik kadınları da

cezalandıracaktır. Müslümanlar için istedikleri kötülük çemberi, kendi başlarına geçsin! Allah onlara gazap etmiş, onları rahmetinden kovmuş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Ne kötü bir dönüş yeridir orası!

7. Göklerin ve yerin orduları yalnızca Allah'ındır. Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Bu sûrenin 12. âyetinde de belirtildiği üzere Medine ve civârındaki münafıklar, çıktıkları bu seferden Peygamberimiz (s.a.v.) ve beraberindeki mü'minlerin sağ sâlim geri dönmeyeceklerini, onları müşriklerin yok edeceklerini sanıyorlardı. Müşrikler de Efendimiz'i ve mü'minleri umre yapmaktan engellemek suretiyle onları küçük düşüreceklerini zannediyorlardı. Aslında her iki gürûh da, Allah'ın Peygamber (s.a.v.)'e yardım etmeyeceğini ve hakkın bâtıl karşısında yenileceğini düşünüyorlardı. Düşündüklerinin tam tersi oldu. Allah Teâlâ, Rasûlü'nü muzaffer kıldı, o din düşmanlarını ise dünyada gazabına uğrattı, rahmetinden uzaklaştırdı; âhirette ise onlar ebediyen cehennemde kalacaklardır.

İşte bu hikmet gereğince:

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًاۙ ﴿٨﴾ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪
وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُۜ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَص۪يلًا ﴿٩﴾

8. Rasûlüm! Şüphesiz biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik.

9. Tâ ki ey insanlar, Allah'a ve Rasûlü'ne iman edesiniz, O'nun dinine ve Peygamberi'ne yardım edesiniz, O'na ve Peygamberi'ne saygı gösteresiniz ve O'nu sabah akşam tesbih edesiniz!

Rasûlullah (s.a.v.)'e gösterilmesi gereken muhabbet ve bağlılığın bir numûnesi olarak Uhud savaşında yaşanan şu hâdise ne kadar ibretlidir:

Uhud günü Medine bir haberle çalkalandı. "Rasûlullah öldürüldü!" denilince şehirde çığlıklar koptu, feryatlar arşa dayandı. Herkes yollara düşerek gelenlerden bir haber almaya çalışıyordu. Ensâr'dan Sümeyrâ Hâtun'a iki oğlu, babası, kocası ve kardeşinin şehîd olduğu haber verildiği halde, o mübârek hanım, bunlara hiç aldırmıyor, kendisini asıl kaygılandıran husûsu, yâni Allah Rasûlü'nün hâlini merâk ediyor:

"–Ona bir şey oldu mu?" deyip duruyordu. Sahâbe-i kirâm cevâben:

"–Allah'a hamd olsun ki durumu iyidir. O, senin arzu ettiğin gibi hayattadır!" dediler. Sümeyrâ Hâtun:

"–Onu görmeden gönlüm huzur bulmayacak, bana Allah'ın Rasûlü'nü gösteriniz" dedi.

Gösterdiklerinde derhâl gidip elbisesinin ucundan tuttu ve:

"–Anam-babam sana fedâ olsun ey Allah'ın Rasûlü! Sen sağ olduktan sonra, gayrı hiçbir şeye aldırmam!" dedi. (Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 292; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* VI, 115)

Allah Rasûlü'ne muhabbetin bedelini canıyla ödeyen şehîd sahâbî Sa'd b. Rebî (r.a.)'in şu sözleri bir mü'minin yüreğine öyle işlemeli ki, Efendimiz (s.a.v.) ile Kevser havuzunun başında buluşuncaya kadar bir daha çıkmamalıdır:

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Uhud savaşı nihâyete erdiğinde, Sa'd b. Rebî (r.a.)'ı bulup ne durumda olduğunu öğrenmesi için ashâbından birini gönderdi. Sahâbî, Hz. Sa'd'i ne kadar aradıysa da bulamadı, ne kadar seslendiyse de cevap alamadı. Nihâyet son bir ümitle:

"–Ey Sa'd! Beni Rasûlullah gönderdi. Allah Rasûlü, senin diriler arasında mı, yoksa şehîdler arasında mı bulunduğunu kendisine haber vermemi emretti!" diye yaralı ve şehîdlerin bulunduğu tarafa doğru seslendi. O sırada son anlarını yaşayan ve cevap verecek mecâli kalmamış olan Sa'd (r.a.), kendisini Allah Rasûlü'nün merak ettiğini duyunca bütün gücünü toplayarak ancak cılız bir inilti hâlinde:

"–Ben, artık ölüler arasındayım!" diyebildi. Belli ki artık öteleri seyrediyordu. Sahâbî, Hz. Sa'd'in yanına koştu. Onu, vücûdu kılıç darbeleriyle delik deşik olmuş bir vaziyette buldu. Ve ondan ancak fısıltı hâlindeki kısık bir sesle, Rasûlullah'a duyduğu dâsitânî muhabbeti dile getiren şu sözleri işitti:

"–Vallahi gözleriniz kımıldadığı müddetçe, Peygamberimiz (a.s.)'ı düşmanlardan korumaz da başına bir musîbet gelmesine mahal verirseniz, sizin için Allah katında ileri sürülebilecek hiçbir mâzeret yoktur!" (Muvatta, Cihâd 41; Hâkim, *el-Müstedrek,* III, 221/4906; İbn Hişâm, *es-Sîre,* III, 47)

Şu gerçek asla unutulmasın ki:

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللّٰهَ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ
فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلٰى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفٰى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾

10. Rasûlüm! Sana bey'at edenler, gerçekte Allah'a bey'at etmektedirler. Allah'ın eli, onların bey'at için uzanan elleri üzerindedir. Artık kim bey'atini bozarsa ancak kendi zararına bozmuş olur. Kim de Allah'a verdiği sözde durur, onun gereğini getirirse, hiç şüphesiz Allah ona yakın bir gelecekte büyük bir mükâfat verecektir.

Bahsedilen bey'at, Hudeybiye'de bir ağaç altında mü'minlerin Rasûlullah (s.a.v.) ile yaptıkları bey'ata işaret eder. Hâdise kısaca şöyle gerçekleşmiştir:

Hicretin altıncı senesinde Allah Rasûlü (s.a.v.), gördüğü bir rüyâ üzerine 1400 müslümanla beraber umre yapmak için Mekke'den Medine'ye doğru yola çıkmıştı. Fakat müşrikler, müslümanları Mekke'ye sokmak istemedikleri için önlerine bir birlik çıkarmışlardı. Bu yüzden Efendimiz (s.a.v.) Hudeybiye'ye gelip orada konaklamak mecburiyetinde kaldı. Savaşmak diye bir niyeti yoktu. Bu sebeple anlaşma yapmak üzere Hz. Osman'ı Kureyş'e elçi olarak gönderdi. Ancak Hz. Osman'ın dönüşü gecikince öldürülmüş olma ihtimali gündeme geldi. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), bir ağacın altına oturarak ashâbından, Osman öldürülmüş ise ölünceye kadar savaşacaklarına dâir söz aldı. Onlar da büyük bir teslimiyet ve hoşnutluk ile Efendimiz (s.a.v.)'e bey'at edip söz verdiler. Henüz Hz. Osman'ın şehîd olup olmadığı kesin olarak bilenmediği için de, Rasûlullah (s.a.v.) bir elini Osman (r.a.) adına, diğer elini de kendi adına kullanarak birbiri üzerine koyup bey'at yaptı. Böylece Hz. Osman'ı bu bey'ata ortak kılmak suretiyle ona büyük bir şeref payesi vermişti. Hz. Osman sağ sâlim dönünce ve Kureyşlilerle anlaşma yapılınca savaşa gerek kalmadı. Fakat sahâbe-i kirâm böylece Allah'ın râzı olduğu mühim bir iş yapmış oldular. Nitekim 18. âyette tekrar bu hususa yer verilecektir.

Şimdi ise, bir kısım bahaneler ileri sürerek sefere katılmayan münafıkların iç dünyalarını deşifre edip orada saklanan kirli düşünceleri ortaya sermek üzere buyruluyor ki:

Mallarımız ve Evlatlarımız Bizi Engelledi

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَٓا اَمْوَالُنَا وَاَهْلُونَا
فَاسْتَغْفِرْ لَنَاۚ يَقُولُونَ بِاَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ ف۪ي قُلُوبِهِمْۜ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ
لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ نَفْعًاۜ بَلْ كَانَ
اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ
وَالْمُؤْمِنُونَ اِلٰٓى اَهْل۪يهِمْ اَبَدًا وَزُيِّنَ ذٰلِكَ ف۪ي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ
السَّوْءِۚ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ فَاِنَّٓا
اَعْتَدْنَا لِلْكَافِر۪ينَ سَع۪يرًا ﴿١٣﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ
يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَح۪يمًا ﴿١٤﴾

11. Hudeybiye seferine katılmayıp geride kalan bedevîler sana gelip: "Mallarımız ve evlatlarımız bizi oyaladı, seferden alıkoydu; ne olur bizim için Allah'tan bağışlanma dile" diyecekler. Onlar, gönüllerinde olmayanı dillerinin ucuyla söylüyorlar. De ki: "Eğer Allah size bir zarar vermek veya bir fayda sağlamak istese, O'ndan size gelecek şeyi kim engelleyebilir? Doğrusu Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

12. Aslında siz, Peygamber'in ve mü'minlerin müşrikler tarafından öldürülüp bir daha ebediyen âilelerine geri dönmeyeceklerini sanıyordunuz. Üstelik bu kuruntu gönüllerinizde iyice allanıp pullanmış ve pek kötü bir zanna kapılmıştınız. Böylece helâki hak eden bir gürûh olup çıkmıştınız.

13. Kim Allah'a ve Peygamberi'ne iman etmezse, iyi bilsin ki, biz kâfirler için çılgın bir ateş hazırlamışızdır.

14. Göklerin ve yerin mutlak mülkiyeti ve hâkimiyeti Allah'ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Sefere katılmayanlar, Medine civarında oturan Gifâr, Müzeyne, Cüheyne, Eşca', Nah' ve Eslem kabileleri idi. Rasûlullah (s.a.v.) umre niyetiyle sefere karar verince müşriklerin, Kâbe'yi ziyâretlerine engel olmamaları için Medine etrafındaki göçebe kabilelerin de sefere katılmalarını istedi. Fakat onlar bu seferden ganimet ummadıkları ve müşriklerin saldırıp müslümanların işini

bitireceklerini sandıkları için, işleri olduğunu bahane ederek sefere katılmadılar. İşte bu âyet-i kerîmeler, mûcizevî olarak, bu kabilelerin, müslümanların sağ sâlim Medine'ye döndüklerini gördükleri zaman, Peygamberimiz (s.a.v.)'e gelip bahaneler ileri süreceklerini, kendileri için istiğfar etmesini isteyeceklerini haber vermektedir.

12. âyette geçen اَلْبُورُ (bûr) kelimesi;

• Bozguncu, içinde fesat olan, hiçbir hayırlı işe yaramayan, hayırsız adamlar,

• Mahvolan, sonu kötü, felâket yolunda giden kimseler anlamına gelir.

Ganimet ümidi olmadığı için sefere katılmayan bu insanların, bir de ganimet ihtimalinin artması karşısında nasıl ağızlarının sulandığına bakın:

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ اَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللّٰهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾

15. Siz Hayber'deki ganimetleri almaya gittiğinizde Hudeybiye seferinden geri kalanlar: "Bırakın, biz de sizin peşinizden gelelim" diyecekler. Onlar, Allah'ın hükmünü değiştirmek istiyorlar. De ki: "Siz bizimle asla gelemezsiniz; çünkü Allah daha önce hakkınızda böyle buyurdu." Bu kez: "Aslında siz bizi kıskanıyorsunuz" diyecekler. Bilakis onlar, meselenin özünü kavrayamayan anlayışı kıt kimselerdir.

Rasûlullah (s.a.v.) hicretin altıncı senesi Hudeybiye'den döndükten sonra, yedinci senenin başlarında Hayber'in fethi için sefere çıktı. Bu sefere sadece Hudeybiye seferine iştirak eden sahâbe-i kirâm katıldı. Mazereti olmaksızın Hudeybiye'ye katılmayan kabileler ceza olarak Hayber'in fethine iştirak ettirilmedi. Hayber fethedildi ve bu fetihten müslümanlara pek çok ganimet düştü. Ganimet hırsına kapılan bedeviler, gelip Peygamberimiz (s.a.v.)'den talepte bulundularsa da, talepleri reddedildi. Çünkü Allah'ın emri bu şekilde idi ve Efendimiz (s.a.v.)'in buna aykırı davranması mümkün değildi. İşte âyet-i kerîme bu olaya işaret etmektedir.

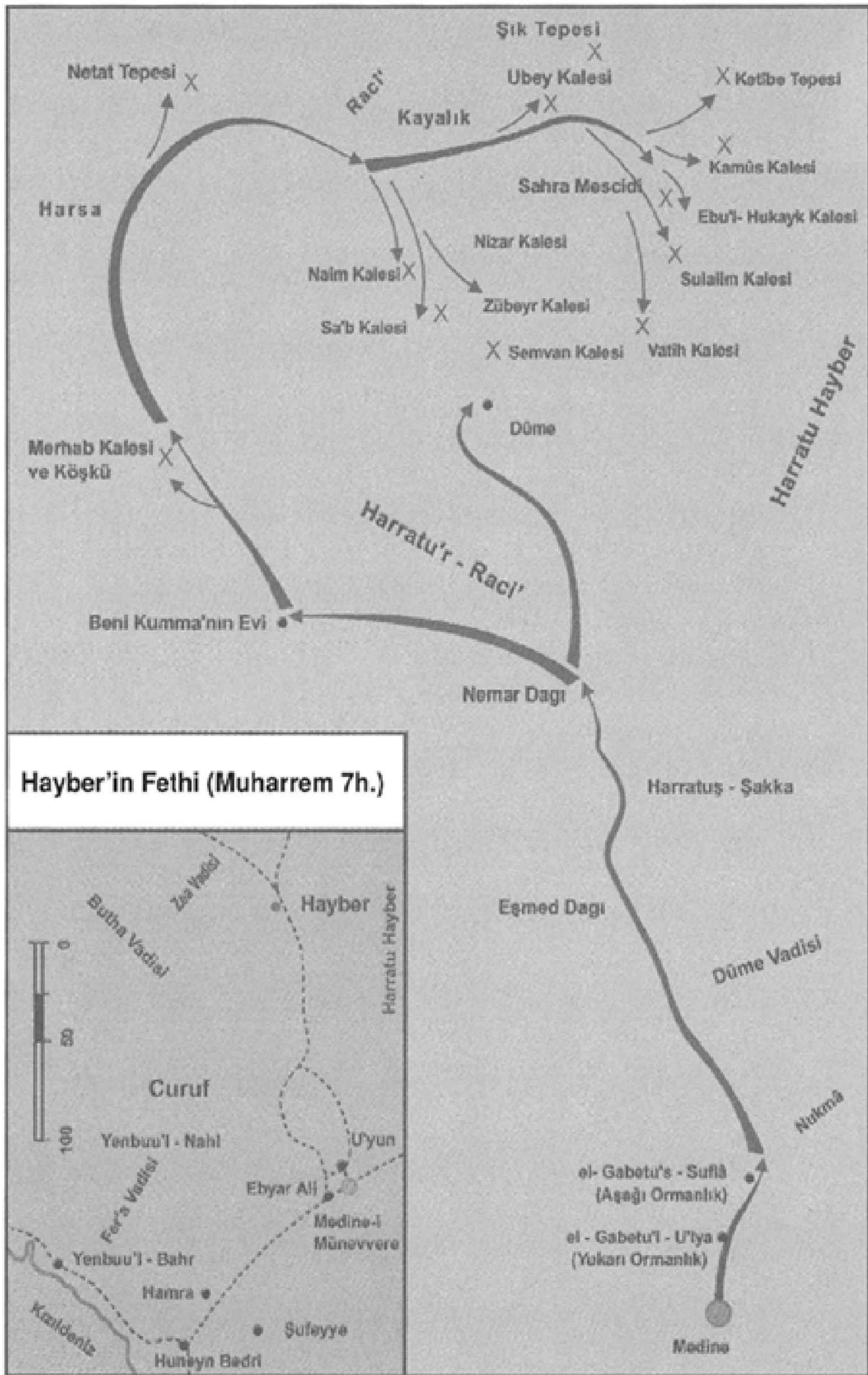
Bahsedilen bedevi kabilelere İslâm'a dönüp Peygamber'in rızasını kazanmaları için şöyle bir çıkış yolu gösterilmektedir:

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى قَوْمٍ اُولِى بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ اَوْ يُسْلِمُونَ فَاِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا حَسَنًا وَاِنْ

تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٦﴾ لَيْسَ عَلَى
الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ ؕ
وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۚ وَمَنْ
يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلِيمًا ۟ ﴿١٧﴾

16. Seferden geri kalan o bedevilere de ki: "Siz yakında çok kuvvetli ve savaşçı bir millete karşı savaşmaya çağrılacaksınız. Ya savaşı kazanıncaya veya ölünceye kadar onlarla savaşırsınız yahut onlar kendiliğinden teslim olup boyun eğerler. Eğer emre itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verecektir. Yok, eğer önceden döndüğünüz gibi yine dönerseniz, sizi can yakıcı bir azapla cezalandıracaktır."

17. Savaşa katılmama hususunda köre günah yoktur, topala günah yoktur, hastaya da günah yoktur. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederse, Allah onu altlarından ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Kim de yüz çevirirse onu da can yakıcı bir azapla cezalandıracaktır.

Bedevî kavimlerin genel özelliği, dâimâ zor ve tehlikeli durumlardan uzak durmak, olabildiği kadar menfaatlerinin peşine koşturmak idi. Onlar için en mühim şey menfaatleri idi. Bunun için her kılıfa girmeye râzı idiler. Yeter ki

tehlike olmasın. Bu sebeple Cenâb-ı Hak, imandaki samimiyetlerini ölçmek için onları, ganimet ihtimali düşük ama öldürülme tehlikesi yüksek olan bir savaşa çağıracağını, burada imtihanı geçerlerse onları affedip mükâfatlandıracağını; yine önceki gibi yüz çevirdikleri takdirde ise onları can yakıcı bir azapla cezalandıracağını haber verir. Yalnız gözleri görmeyen, topal ve hastaların durumu farklıdır. Onlar için savaşa katılma mecburiyeti yoktur. Böyle bir durumda onlara herhangi bir vebal ve sorumluluk terettüp etmez. Aksine bunlar gibi özürlü ve engelli olan kişilere toplumun bakması, kol kanat germesi ve her türlü ihtiyaçlarını karşılaması gerekir. Dinimiz İslâm onlara lâzım gelen önemi vermiş ve bu hususta gerekli düzenlemeleri yapmıştır.

Âyet-i kerîmede bahsedilen güçlü kavim; Hevâzin ve Sakîf kabileleri, yahut Müseylimetü'l-Kezzâb'ın kavmi olan Hanîf oğulları, yahut Rumlar veya Farslar olduğu hakkında rivâyetler vardır. Bir görüşe göre de âyet geneldir; belli bir kavim kastedilmemiştir.

Allah Rasûlü (s.a.v.)'e ölümüne bey'at eden mü'minlere gelince:

Rıdvân Bey‘ati

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا
فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ
كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ
كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ
آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾ وَأُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوا
عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾

18. Muhakkak ki Allah, Hudeybiye’de o ağacın altında sana bey‘at ettikleri sırada o mü’minlerden râzı oldu. Onların kalplerindeki ihlâs, temiz niyet ve içten bağlılığı gördü; bu sebeple üzerlerine sekînet, huzur ve itminân indirdi. Onları yakında gerçekleşecek bir fetihle mükâfatlandırdı.

19. Onlara, elde edecekleri pek çok ganimetler de nasip etti. Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

20. Allah size, elde edeceğiniz daha pek çok ganimetler va‘detti. Şimdilik size bu ganimetleri verdi ve düşman topluluklarının ellerini üzerinizden çekti ki, bütün bunlar, Allah’ın mü’minlere olan va‘dinin doğruluğuna bir delil olsun ve sizi her konuda dosdoğru bir yola eriştirsin.

21. Henüz elde edemediğiniz daha nice ganimetler ve nimetler var ki, Allah onları ilmi ve kudretiyle kuşatmış ve bunları size vereceğini takdir buyurmuştur. Allah, her şeye hakkiyle güç yetirendir.

Sûrenin 10. âyetinde de işaret edildiği üzere Hudeybiye’de bir ağaç altında mü’minler, Rasûl-i Kibriyâ (s.a.v.)’e Allah yolunda ölünceye kadar savaşmaya söz verdiler. Efendimiz (s.a.v.)’in mübârek ellerini tutarak bey‘at ettiler. Bu bey‘ate, بَيْعَةُ الرِّضْوَانِ (Bey‘atü’r-Rıdvân) ya da “Hudeybiye Bey‘ati” denildi. Âyet-i kerîmede de haber verildiği üzere, bu bey‘at, ashâb-ı kirâmın, Cenâb-ı Hakk’ın yüce rızâsını kazanmalarına vesîle oldu. Burada haber verilen “yakın fetih”ten maksadın, Hayber’in fethi olduğu görüşü hakimdir. Gerçekten müslümanlar kısa bir zaman sonra Hayber’i fethettiler ve orada pek çok ganimet elde ettiler. Böylece Allah, müslümanlara va‘dettiği fetihlerin ilkini bahşetmiş oldu. Bununla Hayberlilerin müttefiki olan Esed ve Gatafan kabilelerinin de müslümanlara

hücumlarını önledi. Hudeybiye anlaşması ile de Mekkelilerin taarruzu önlenmiş oldu. Böylece müslümanlar bir taraftan düşman taarruzlarından emniyete kavuşturuldukları gibi, bir taraftan da onlara fetihlerin kapıları aralanmaya başlamış oldu. Bu sebepledir ki, müslümanlara ileride kıyâmete kadar daha çok fetihler yapacakları ve ganimetler elde edecekleri müjdelenmiş; bu yüzden Hudeybiye'ye "Fetihlerin Anahtarı" ünvanı verilmiştir.

Mü'minler Hudeybiye'de o ağaç altında Efendimiz (a.s.)'a öylesine sağlam bey'at etmişlerdi ki:

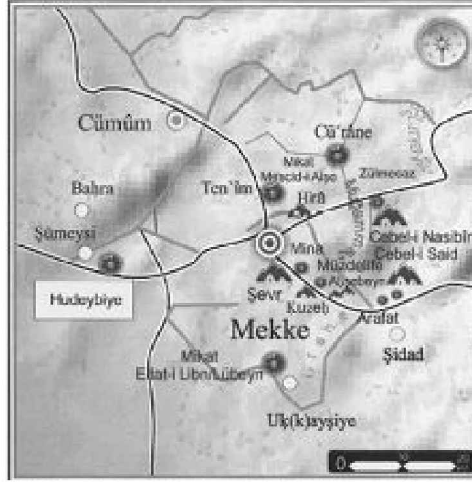
وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا

تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾ نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ

22. Eğer o kâfirler, bey'at sonrası Hudeybiye'de sizinle savaşsalardı, elbette arkalarını dönüp kaçacaklardı; sonra da kendilerine ne bir dost ne de bir yardımcı bulabileceklerdi.

23. Allah'ın öteden beri uygulanan kanunu böyledir. Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın!

Hudeybiye - Mekke

Müşrikler, Hudeybiye'de Rasûlullah (s.a.v.)'in anlaşma teklifini reddedip savaşa girişselerdi, mağlup edileceklerdi. Allah müslümanlara yardım edecek ve onları bozguna uğratacaktı. Yine müslümanlar Hudeybiye'de iken müşriklerden veya yahudilerden Medine'ye saldırmak isteyen olsaydı, Allah onlara da muvaffakiyet vermeyecekti. Çünkü, Cenâb-ı Hakk'ın öteden beri uygulanan kanunu bu minval üzereydi: Bütün samimiyetleriyle din yoluna baş koyan mü'minler, sayı olarak az olsalar bile, kalabalık düşman ordularına gâlip gelecektir. (bk. Bakara 2/249) Allah'ın Peygamberi'ne karşı gelen kâfirler rezil ve perişan olacaklardır. Nitekim Bedir savaşında bunun pek açık bir örneği yaşanmıştır.

Öncelikle Hudeybiye anlaşmasını ve peşinden de Mekke'nin fethini hazırlayan sebeplerin oluşmasındaki Cenâb-ı Hakk'ın rahmet tecellilerine ve mü'minlere olan büyük lutuflarına bir perde aralamak üzere buyruluyor ki:

وَهُوَ الَّذٖى كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ
اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ الَّذٖينَ
كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْىَ مَعْكُوفًا اَنْ يَبْلُغَ
مَحِلَّهُ ۜ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ
تَطَؤُهُمْ فَتُصٖيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ فٖى رَحْمَتِهٖ مَنْ
يَشَاءُ ۚ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذٖينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا اَلٖيمًا ﴿٢٥﴾

24. O Allah ki, Mekke'nin göbeğinde size o kâfirlere karşı zafer nasip ettikten sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekti. Allah, bütün yaptıklarınızı çok iyi görmektedir.

25. Mekkeli müşrikler, inkârda direttiler ve sizi Mescid-i Haram'ı ziyâret etmekten ve bekletilmekte olan hediye kurbanlıkları da kesim yerlerine ulaşmaktan engellediler. Eğer Mekke'de kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkeklerle mü'min kadınlar olmasaydı; bunları bilmeden ezmeniz ve bu yüzden üzüntü ve zarara uğramanız ihtimali bulunmasaydı Allah ellerinizi birbirinizden çekmez, savaşarak şehre girmenize engel olmazdı. Ancak dilediği kimseleri rahmetine eriştirmek için Allah sizin elinizi onlardan çekmiştir. Şâyet onlar birbirlerinden iyice seçilip ayrılmış olsalardı, onların kâfir olanlarını elbette can yakıcı bir azaba uğratırdık.

Rasûlullah (s.a.v.), ashâbıyla birlikte Hudeybiye'de bulunuyorlarken, müşriklerden seksen kişilik bir grup bir sabah namazı vakti üzerlerine hücum etti. Maksatları Allah Rasûlü (s.a.v.)'i öldürmekti. Hiçbir zarar veremeden yakalandılar. Peygamberimiz (s.a.v.) onları affedip serbest bıraktı. (Müslim, Cihâd 133) Kureyşlilerin sonunda barış istemelerine bu olay sebep olmuştur.

Âyetlerin bir diğer iniş sebebi de şudur:

Hudeybiye anlaşması gereğince Mekkeliler'den müslüman olup Medine'ye Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gidenler Mekkelilere iâde edilecekti. Anlaşma imzalandıktan sonra Ebû Basîr isminde biri müslüman olmuş, bir Mekkeli de Medine'ye sığınmıştı. Ancak Peygamberimiz (s.a.v.), şartnâmeye göre onu müşriklere teslîm etmek zorunda kaldı. Ebû Basîr de önce Allah Rasûlü'nün bu hareketine bir mâna veremeyerek:

"–Beni puta tapıcılığa mı döndürmek istiyorsun?" sözleriyle hayretini izhâr etti. Rasûlullah (s.a.v.) sâkin bir şekilde onu tesellî buyurdu:

"–Ebû Basîr! Biz ahdimizi bozamayız. Ama sen biraz sabret; Allah Teâlâ, sana ve senin gibilere elbette bir selâmet yolu gösterecektir."

Bu sözlerden sonra Ebû Basîr, sesini çıkarmayarak Peygamberimiz (s.a.v.)'in verdiği hükme boyun büktü. Umum müslümanların durumunu düşünerek müşriklere teslîm oldu. Ancak o, Mekke'ye değil, ölüme götürülüyordu. Bunu bildiğinden, yolda bir fırsatını bulup kendisini götürenlere hücûm ederek nefsini müdâfaa etti. Yanındaki iki kişiden birini öldürdü, diğerini ise elinden kaçırdı. Ebû Basîr, öldürdüğü kişinin elbisesini, eşyâlarını ve kılıcını aldı, Allah Rasûlü'ne getirdi:

"–Yâ Rasûlallah! Bunların beşte birini ayır, kendin için al!" dedi. Efendimiz:

"–Ben bunun be te birini aldığım zaman, onlarla yapmı olduğum anla maya

uymamı olurum. Fakat sen ayrı bir durumdasın. Senin davranı ın da, öldürdüğün adamın e yâsı da seni ilgilendirir" buyurdu. (Vâkıdî, *el-Meğâzî,* II, 626-627)

Firâsetle hareket eden Ebû Basîr, bir müddet sonra Medine'den çıktı. Deniz kıyısında Mekke ile Şam arasında Îs denilen bir yere yerleşti. Kısa bir müddet sonra orası tarafsız bir bölge olarak bir ilticâ mekânı hâline geldi. Benzeri durumda olan Ebû Cendel de zâlimlerin elinden kurtularak Ebû Basîr'e katıldı. Durumdan haberdar olan mazlum mü'minler birer ikişer oraya toplanmaya başladılar. Böylece müslümanların sayısı çok geçmeden üç yüze ulaştı. Mekkelilerin Şam ticâret yolu tehlikeye girdi. Bunun üzerine Mekkeli müşrikler, çâresiz kalarak Peygamber Efendimiz'den bu husustaki maddenin kaldırılmasını taleb ettiler. Yâni Mekke'den müslüman olup da kaçanların Medine'ye kabul olunmasını ricâ ettiler. Peygamber Efendimiz de Ebû Basîr'e mektup göndererek Medine'ye gelmelerini bildirdi. Bunu üzerine Fetih sûresinin 24-26. âyetleri nâzil oldu. (bk. Buhârî, Şurût 15)

Aslında, hem mü'minlerin hem de kâfirlerin bütün yaptıklarını hakkiyle gören Cenâb-ı Hak, Mekke dâhilinde iki grup arasında bir savaşın olmasını istemiyordu. Bunun iki hikmeti vardır:

Birincisi; o dönemde Mekke'de imanlarını gizleyen ve gizlemeyen erkek kadın birçok müslüman bulunmaktaydı. Onlar imkânsızlık ve güçsüzlüklerinden dolayı hicret edememişler, eziyet ve işkenceye maruz kalmışlardı. Hudeybiye'ye kadar mü'minlerin bundan haberleri yoktu. Böyle bir ortamda savaş olup müslümanlar kâfirleri kovalayarak Mekke'ye girselerdi, kâfirlerle birlikte, tanınmadıklarından dolayı bu müslümanları da öldürebilirlerdi. Gerçeğin farkına vardıklarında da bu durumdan acı ve üzüntü duyarlardı. Bu yüzden ayrıca müşrik Araplara: "Bu insanlar savaşta kendi din kardeşlerini bile öldürmekten çekinmiyorlar" deme fırsatı verilmiş olurdu. Dolayısıyla Cenâb-ı Hak, bir taraftan Mekke'deki bu çâresiz müslümanlara merhamet etmek, onları koruyup kollamak; öte yandan da Peygamberimiz (s.a.v.) ve ashâbını üzüntü ve lekelenmekten kurtarmak maksadıyla bu kritik noktada savaşa müsaade buyurmadı.

İkincisi; Yüce Allah, Kureyş'in mağlup edilip Mekke'nin fethedilmesinin böyle kanlı bir savaş sonucu olmasını istemiyordu. Belki de murâd-ı ilâhî, Mekkelilerin her yandan çembere alınması yoluyla çâresiz ve güçsüz hâle getirilmeleri, hiç bir eziyete lüzûm kalmadan mağlup olmaları ve nihâyet Kureyş kabilesinin topyekun İslâm'ı kabul edip Allah'ın rahmetine nâil olmalarına zemin hazırlamak idi. Gerçekten de Hudeybiye'den sonra geçen iki sene bu maksat için kâfi geldi. Mekke bu şekilde fethedildi.

Söz arasında şunu belirtmek gerekir ki, fetihten sonra Efendimiz'in Mekke-i

Mükerreme’ye girişi dünyada eşi görülmemiş en büyük tevâzû örneklerindendir. Hâdiseye şâhit olan ashâb-ı kirâm bu hâli şöyle tasvîr ederler:

“Rasûlullah (s.a.v.), Mekke’yi fethe giden ordunun başında bulunuyordu. Zafer müyesser olup da devesinin üzerinde Mekke’ye girerken, başını Yüce Rabbine karşı tevâzû ile o derece eğmişti ki, sakalının uçları neredeyse devenin semerine değmekteydi. Sanki bir şükür secdesindeydi. O esnâda devamlı olarak:

«Ey Allahım! Hayat, ancak âhiret hayâtıdır!» diyordu.” (bk. Buhârî, Rikãk, 1; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* II, 824)

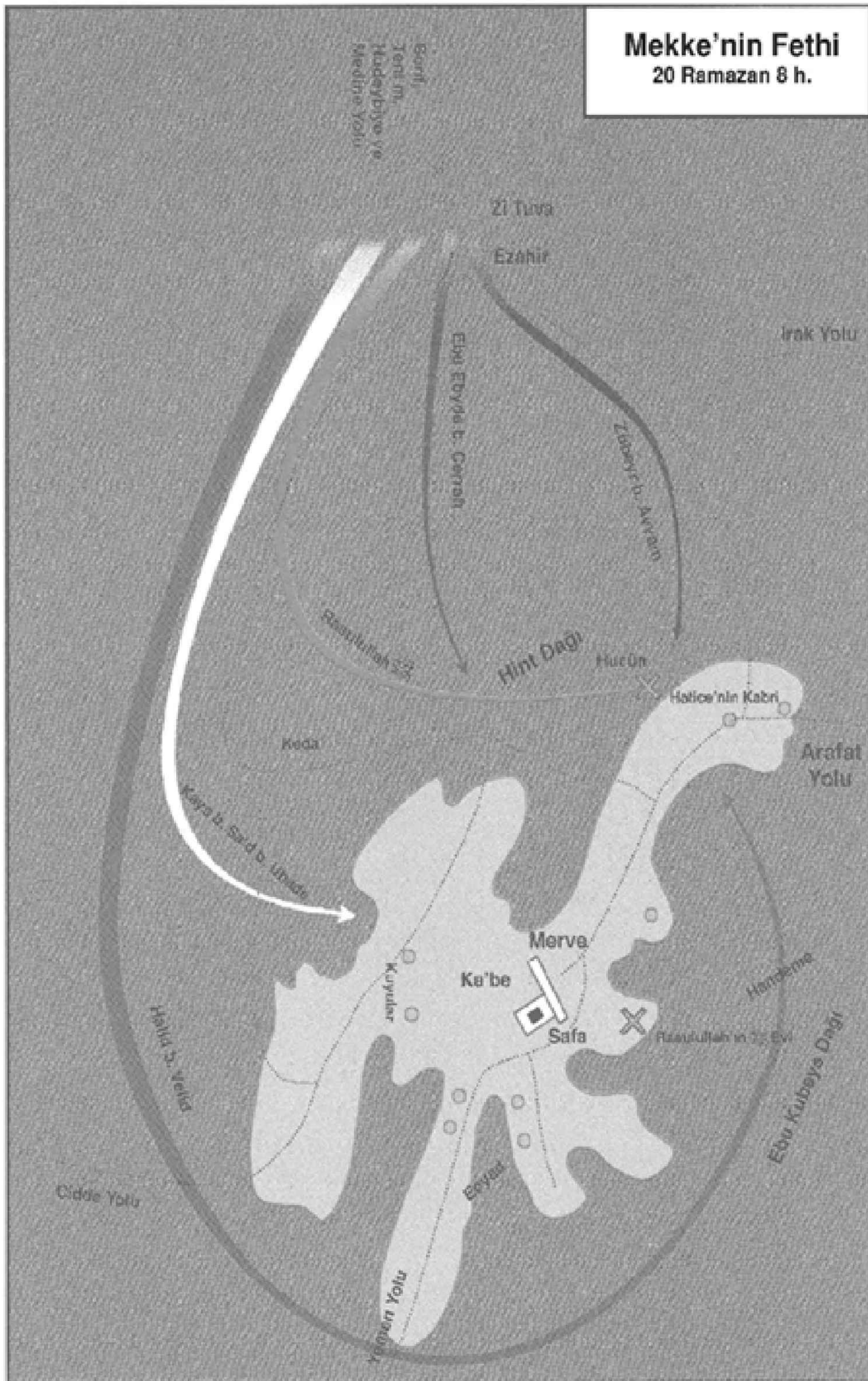
Müşriklerin, Peygamberimiz ve ashâbını Beytullah’ı ziyâretten engellemelerinin gerçek sebebi ise şöyle haber veriliyor:

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ
سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى وَكَانُوا
أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا ۚ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

26. O zaman inkâr edenler gönüllerinde o taassubu; o câhiliye taassup ve gururunu alevlendirirken, Allah da Peygamberi’nin ve mü’minlerin üzerine sekînetini, huzur ve itminân duygusunu indirdi ve onların takvâ sözüne tutunmalarını nasip etti. Zâten onlar buna pek lâyık ve ehil idiler. Allah, her şeyi hakkiyle bilendir.

Müşriklerin aslında hiç kimseyi Kâbe’yi ziyâretten men etme hakları yoktu. Bunu da çok iyi biliyorlardı. Fakat sırf câhiliye taassubu ile hareket edip, müslümanların ziyâretine izin vermediler. Eğer Allah Rasûlü (s.a.v.) bu kadar kalabalık bir grupla Mekke’de görünürse, bütün Arap yarımadasında şöhretlerinin söneceğini ve gururlarının kırılacağını düşünüyorlardı. Onların son derece kışkırtıcı bu câhiliye taasuplarına mukâbil, Cenâb-ı Hak Rasûlü’nün ve mü’minlerin kalplerine huzur ve sükûn indirdi. Onlara sabır ve vakar verdi. Böylece öfkelenip şuursuzca hareket etmediler. Bilakis takvâya sarıldılar. Aşırı davranışlardan kaçındılar. Masum insanların kanına girmekten korundular. Zâten onlar, iman ve ahlâkî kemalleri bakımından bu işe lâyık ve ehil kimselerdi. Allah’ın yardımıyla böyle kritik bir noktada bu ağır imtihanı başarmış oldular.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in, müslümanlarla birlikte Kâbe’yi ziyâret ettiğini gördüğü rüyâya gelince:

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّۚ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ اِنْ

شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَۙ مُحَلِّقِينَ رُؤُ۫سَكُمْ وَمُقَصِّرِينَۙ لَا تَخَافُونَۜ فَعَلِمَ مَا

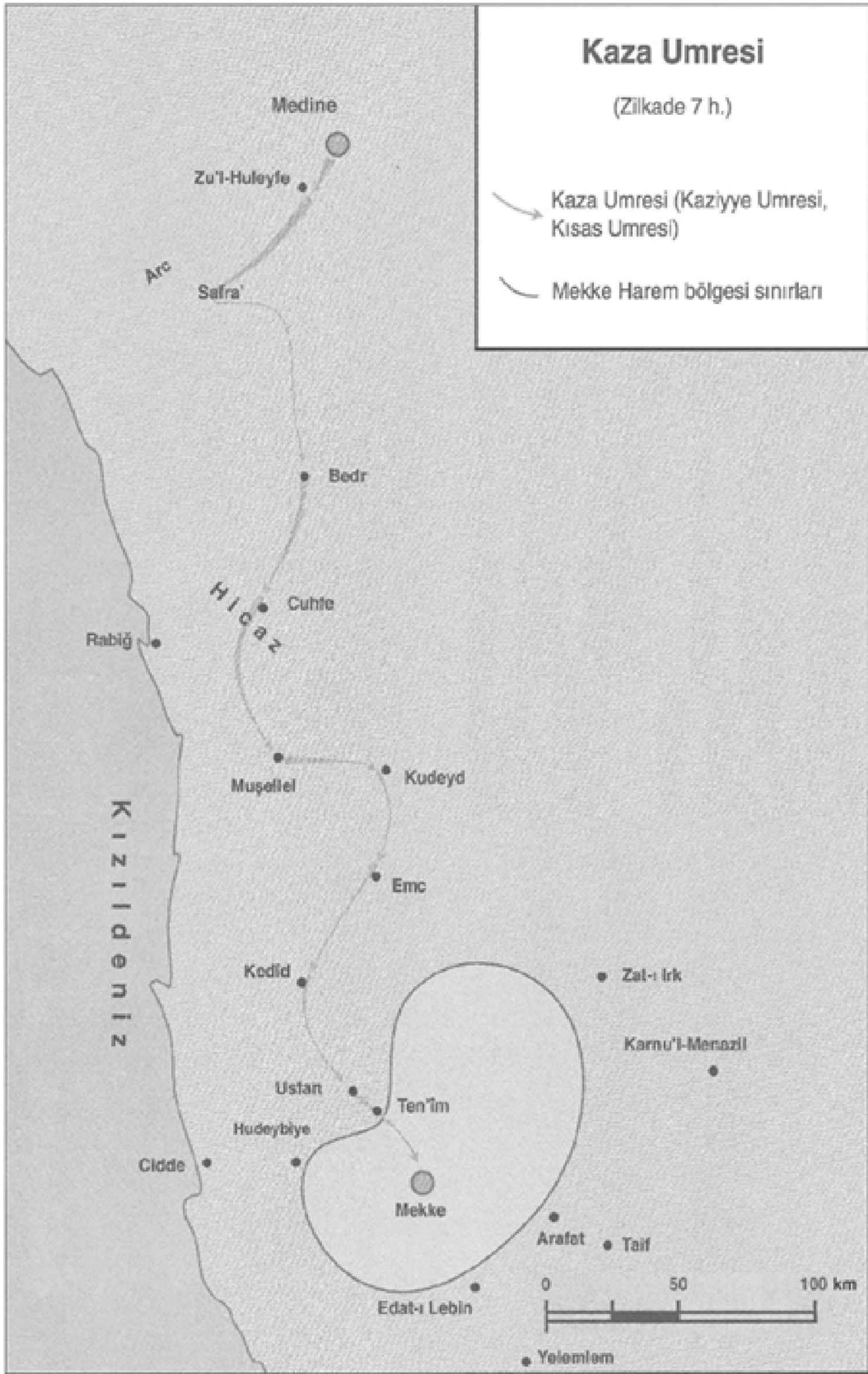
لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾

27. Şüphesiz Allah, Rasûlü'nün gördüğü rüyâyı gerçekleştirerek doğru çıkaracaktır. Allah'ın izniyle siz, kiminiz başını tamâmen tıraş ettirmiş, kiminiz saçlarını kısaltmış olarak, korkmadan ve tam bir emniyet içinde Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi biliyor. Onun için size Mekke'nin fethinden önce yakında gerçekleşecek bir başka fetih daha nasip etti.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Hudeybiye'ye çıkmadan önce rüyâsında kendisinin ve ashâbının başlarını tıraş ederek emniyet içerisinde Mekke'ye girdiklerini görmüş ve bunu ashâbına haber vermişti. Onlar da çok sevinmişlerdi. Nihâyet hazırlıklarını yapıp, kurbanlıklarını alarak sefere çıktılar. Fakat Hudeybiye'de alıkonulup, kurbanları orada keserek geri dönmek zorunda kaldılar. Bu durum onları gerçekten çok üzdü. Bir kısım münafıklar da ileri geri konuşmalarıyla halkın moralini bozup, onları şüpheye düşürmeye çalışıyorlardı. İşte âyet-i kerîme, Peygamber (s.a.v.)'in gördüğü rüyânın doğru olduğunu ve rüyâda gösterildiği minval üzere müslümanların Mekke'ye girip umre yapacaklarını müjdelemiştir. Daha önce müjdelenen Hayber'in fethinin gerçekleşmesinin, bunun da gerçekleşeceğine açık bir delil olduğu belirtilmiştir. Nitekim bir sene sonra Allah Rasûlü (s.a.v.), iki bin kişi kadar ashâbıyla birlikte gelip kaza umresini yapmıştır. Âyetin haber verdiği gaybî mûcize aynen tahakkuk etmiştir.

Yüce Rabbimizin Peygamberimizle birlikte kıyâmete kadar tüm mü'minlere verdiği en mühim müjdelerden biri de şudur:

هُوَ الَّذٖٓي اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدٖينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدّٖينِ
كُلِّهٖ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهٖيدًا ؕ ﴿٢٨﴾

28. Rasûlü'nü bütün dinlere üstün kılmak üzere hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur. Buna şâhit olarak Allah yeter!

Bütün bunlar Hz. Muhammed (s.a.v.)'in gerçek peygamber, ona indirilen

Kur’an’ın ilâhî kitap ve onun tebliğ ettiği dinin hak din olduğunu göstermektedir. Allah Teâlâ bu dini, bütün dinler üzerine gâlip olması ve yeryüzünde tek hâkim din olması için göndermiştir. Bu gâlibiyet iki yönlüdür: Birisi ilmî bakımdan delillerin kuvvetliliğinde üstünlüktür ki âyetteki “hidâyet”le buna işaret edilmiştir. Diğeri ise, amelî bakımdan fiiliyatta üstünlük ve hâkimiyettir ki, دِينِ الْحَقِّ (dînu’l-hak) tabirinde de bunun gerçekleşmesine işaret vardır. Buna göre İslâm ile çarpışmak isteyen dinlerin, hepsi mutlaka mağlup olacaktır. Bunlardan birincisinin tamâmen ortaya çıktığında şüphe yoktur. İslâm dini, ilim yönünden her dîne gâliptir. İkincisi ise tarihte bir dereceye kadar gerçekleşmiş ve bir zamanlar müslümanlar her kavme gâlip olmuş ise de bunun tamamı daha çok geleceğin gelişmelerinin bağrındadır. Peygamberin doğruluğunun ve onun getirdiği dinin gâlip geleceğinin en büyük şâhidi ise Allah Teâlâ’dır.

Örnek ahlâk, yaşayış, tebliğ ve cihâdlarıyla İslâm’ı bütün dinlere üstün kılacak kutlu nesillerin hangi üstün özelliklerle bezenmiş olmaları gerektiğine gelince:

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ ۜ وَالَّذ۪ينَ مَعَهُٓ اَشِدَّٓاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَٓاءُ بَيْنَهُمْ
تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًاۘ سِيمَاهُمْ ف۪ي
قف الْاِنْج۪يلِ وُجُوهِهِمْ مِنْ اَثَرِ السُّجُودِ ۜ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ ف۪ي
كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْـَٔهُ فَاٰزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِه۪
يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغ۪يظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ۜ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْرًا عَظ۪يمًا ﴿٢٩﴾

29. Muhammed Allah’ın Rasûlüdür. Beraberinde bulunan mü’minler kâfirlere karşı çok sert ve tavizsiz, kendi aralarında gâyet merhametlidirler. Onları görürsün; cemaatle rükû ve secde ederek Allah’ın lutuf ve hoşnutluğunu ararlar. Secde izinden meydana gelen nişanları yüzlerindedir. Onların Tevrat’taki vasıfları budur. İncil’deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, derken onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ziraatçilerin pek hoşuna gider. İşte Allah, her devirde böylesine güçlü ve dirençli mü’minler yetiştirerek, onlar sâyesinde, mazlumlara kan kusturan kâfirleri öfkelendirip çileden çıkarır. Allah, bunlar arasından iman edip sâlih ameller yapanlara bağışlanma ve büyük bir mükâfat va‘detmektedir.

Burada, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in beraberinde bulunan ve Kur'an'ın beyânıyla örnek mü'min bir cemaat olan ashâb-ı kirâmın önde gelen vasıfları tablolar hâlinde beyân edilir.

Birincisi; kâfirlere karşı sert ve tavizsizdirler. اَلشَّدِيدُ (şedîd); güçlü, kuvvetli, cesur kimse anlamına gelir. اَلأَشِدَّاءُ (eşiddâ) onun çoğuludur. Bununla birlikte kendi değerlerine bağlı olup onlardan asla taviz vermeyen kimse mânasına da kullanılır. Sahâbenin kâfirlere karşı sert olması, imanlarının sağlamlığı, prensiplerinin kesinliği, dürüst ve düzenli hayatları sebebiyle kâfirlerin onlara kolay kolay baş eğdirememeleri, korku vererek sindirememeleri, onları herhangi bir menfaat karşılığında satın alamamaları, kolay bir lokma hâlinde dişleri arasında öğütememeleridir. Onların sertliği, rahmeti, sevgisi ve öfkesi şahsi, maddî maksatlardan dolayı değil, Allah ve Rasûlü'nün rızâsı içindir. Onların şiddeti ve öfkesi, küfre ve isyânadır. Muhabbetleri de iman ve imanın gereklerini yerine getirmeye yöneliktir.

İkincisi; ashâb-ı kirâmın, mü'minler olarak kendi aralarındaki ilişkiler dostâne ve merhamet üzere kurulmuştur. Kâfirlere karşı sergiledikleri şiddet ve celadetten, öfke ve kızgınlıktan, haşinlik ve kabalıktan hiçbir eser kalmamıştır. Bu gibi vasıfların, yerlerini bütünüyle engin bir merhamete, şefkate, yumuşaklığa, sevgiye, nezâkete, anlayış ve hoş görüye terk ettiği görülür.

Üçüncüsü; onları hep rükû ve secde hâlinde görürsün. Cemaat olarak sürekli rükû ve secde hâlindeler. Ne zaman bakarsak bakalım onları hep bu hâlde görürüz. Zira rükû ve secde hâli, kulluk durumu olarak mü'minlerin ruhunda yer eden en köklü bir haldir. Yani onlar bütün vakitlerini hep kulluk şuuru içinde geçiriyorlar. Her nefeste ruhları, Allah huzurunda rukû ve secde hâlinde bulunuyor. Dış görünüm itibariyle insanlık gereği sürekli rükû ve secde hâlinde bulunma noktasında bazı kesintiler olsa da, özleri ve ruhları itibariyle asla kesinti olmamaktadır.

Dördüncüsü; onlar, dâimî olarak Allah'ın lutuf ve rızâsını ararlar. Bu tablo onların ruhlarının derinliliğini, iç dünyalarının enginlik ve zenginliğini gözler önüne sermektedir. Sürekli Allah'ın lutfunu ve rızâsını talep etmektedirler. Kalpleri ve zihinlerini hep bu düşünce meşgul etmekte ve yaptıkları her işte bu gâyeyi gözetmektedirler. Bütün hayatlarını Allah için ve O'nun rızâsını kazanmak için yaşama gayreti içindeler. Bunun ötesinde düşündükleri ve meşgul oldukları başka hedefleri bulunmamaktadır. (bk. Tevbe 9/72)

Beşincisi; onların alâmeti, yüzlerindeki secde izidir. Her birinin yüzleri pırıl pırıldır, aydınlıktır. Bu sîmaları bu denli parlatan, Allah için yaptıkları secdeler, kıldıkları namazlar, ettikleri samimi kulluklardır. İbâdet hâli onların her

taraflarını bürümüş, onlara derin bir huşû ve huzû, tevâzu, sâfiyet, berraklık, huzur ve sükûn hâli kazandırmıştır. Burada “secde izi”nden kasdedilen, secde etmeden dolayı yüzde beliren çizgiler değil, ibâdetin insan ruhunda bıraktığı derin tesirdir. İbâdetin canlı, tatlı ve sevimli hazzı onların simalarından okunur. Onların yüzünde Allah’a huşû ile ibâdet etmenin eseri olarak faziletle dolu bir tevazu, bir nûraniyet vardır. Gurur, kibir yoktur. Burada özellikle secde lafzı seçilmiştir. Çünkü secde, insanın Allah’a yaptığı ibâdetin, huşû ve huzû hâlinin en mükemmel şeklini ifade eder.

Altıncısı; onlar mükemmel yetiştirilmiş ekin gibidirler. Gövdesi sağlam, yan yatmamış, eğilmemiş, dik ve düzgün, kuvvet dolu bir ekin. İşte Rasûlullah (s.a.v.) ve ashâbı böyle hoş, mükemmel, muntazam güzel bir ekin gibi yetiştirilmiş bir ordudur. Burada Rasûlullah (s.a.v.)’in feyzi, ahlâkı, tâlim ve terbiyesi ile ümmetine hem rûhen hem de cismen verilen hayatî nizam ve neşenin bir ifadesi vardır. Zemahşerî şöyle der: “Bu Allah Teâlâ’nın İslâm milletinin başlayışı ve gelişip büyüme şekli ile ilgili verdiği bir misâldir. Çünkü Allah Rasûlü (s.a.v.) yalnız olarak işe başladı. Sonra Allah Teâlâ onu, ekinin ilk çimi kendinden doğarak etrafını saran filizlerle katlanıp kuvvetlendiği gibi, beraberindeki mü’minlerle güçlendirdi. Buna göre ekin Peygamberimiz, ondan çıkan filizler de ashâb-ı kirâmdır. Dolayısıyla bu, Peygamberimizle beraber ashâbının temsilidir.” (Zemahşerî, *el-Ke âf,* VI, 10)

Allah Teâlâ, Peygamberine başı da sonu da bağışlanma ve nimet müjdeleyen Fetih sûresiyle böyle açık, parlak ve bundan itibaren meydana gelecek nice fetihlerin anahtarı mevkiinde bir fetih bahşetmiştir. Fetih sûresinin sonu ise özellikle tâlim ve terbiyenin, düzen ve intizâmın önemine işaret etmektedir. Dolayısıyla bu terbiye ve intizâmın üzerine insanın kalp ve ruh âleminin terbiye edilip orada gerekli düzenlemelerin tamamlanması istikâmetinde Hucurât sûresi başlayacaktır:

49- HUCURÂT SÛRESİ

سُورَةُ الْحُجُرَاتِ

49. HUCURÂT SÛRESİ

Hucurât sûresi Medine'de nâzil olmuştur. 18 âyettir. İsmini, 4. âyette geçen ve "odalar" mânasına gelen اَلْحُجُرَاتُ (hucurât) kelimesinden alır. Bu kelime, Rasûlullah (s.a.v.)'in Mescid-i Nebevî'nin etrafında ev olarak kullandığı odalara işaret eder. Resmî tertîbe göre 49, nüzûl sırasına göre 105. sûredir.

Konusu

Sûrede üç mühim konu işlenir. Birincisi mü'minlerin Allah ve Rasûlü'ne karşı olan vazîfeleridir. Mü'minler Allah'ın ve Rasûlü'nün buyruklarına inanıp tam teslim olacaklar, hiçbir hususta onların önüne geçmeyeceklerdir. Huzurunda konuşmanın ve ses tonunu ayarlamanın ölçüsüne varıncaya kadar Allah'ın Peygamberi'ne karşı son derece tâzim, hürmet ve bağlılıklarını devam ettireceklerdir. İkincisi mü'minlerin kendi aralarındaki beşeri münâsebetlerdir. Hülâsa olarak mü'minler arası kavgayı körükleyecek fitnelere karşı uyanık olmanın, sulh ve sükûneti temin etmenin, İslâm kardeşliğinin hukukunu yerine getirmeye çalışmanın ve bu kardeşliğe halel getirecek alay, kınama, sû-i zan, tecessüs ve gıybet gibi kötü ahlâktan uzak durmanın lüzûmu bildirilir. Üçüncüsü mü'minlerin diğer insanlarla münâsebetleridir. Onları insan olarak sevecek, tanışmaya öncelik verecek, onların da doğru yolu bulmaları için mallarıyla ve canlarıyla cihâd edeceklerdir. Ulaştıkları her insana, en büyük nimetin İslâm'la şereflenmek olduğunu, bunun hiçbir dünyevî nimetle mukayese edilmeyeceğini öğreteceklerdir.

Allah ve Rasûlü'nün Önüne Geçmeyin

اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ط اِنَّ

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Ey iman edenler! Kendi görüş ve hükümlerinizi Allah ve Rasûlü'nün verdiği hükmün önüne geçirmeyin. Allah'a gönülden saygı duyup O'na karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkiyle işiten, her şeyi hakkiyle bilendir.

Din ve şeriat vaz etmeye; kulların her türlü söz, fiil ve davranışlarının nasıl olması gerektiği hususunda kanun koymaya tek salahiyetli zât şüphesiz ki Allah Teâlâ'dır. Peygamber (s.a.v.) ise O'nun koyduğu bu kanunları vahiy yoluyla alıp tatbik eden, insanlara tebliğ eden ve eksik kalan kısımları da Allah'ın izniyle tamamlayan kişidir. Bu sebepledir ki "din" denildiği zaman Allah'ın ve Rasûlü'nün buyrukları, emir ve yasakları akla gelir. Bu emir ve yasaklara göre yaşamanın ilk şartı, bunlara "iman etmek"tir. Onların gerçekten Allah'ın emirleri olduğuna ve onlara uymanın insanın hem dünyası hem de âhireti için mahza hayır olduğuna inanmaktır. Bu sebeple, âyet-i kerîme "ey iman edenler" hitabıyla başlar. Burada mü'minlerden istenen, hayatın her alanıyla alakalı söz, fiil ve davranışlarını tanzim ederken, bu hususlarda Allah ve Rasûlü'nün emrinin ne olduğunu çok iyi bilmeleri ve tüm amellerini bu emirlere uygun olarak yapmaya çalışmalarıdır. Allah ve Rasûlü'nün emri belli iken, kendiliklerinden hüküm ortaya koymaya, ona uymaya ve başkalarını da ona uydurmaya kalkışmamalarıdır. O halde mü'minlerden kayıtsız şartsız ilâhî emirlere teslim olmaları ve bunlara aykırı davranmaktan sakınmaları istenmektedir. (bk. Ahzāb 33/36)

Muâz b. Cebel (r.a.)'ın şu tutumu, "Allah'ın ve Rasûlü'nün önüne geçmemenin ne güzel bir örneği, müslümanlar için de pek mühim bir ders ve ibrettir: Rasûlullah (s.a.v.) onun Yemen'e vali olarak gönderirken kendisine:

"- *Önüne bir dâvâ geldiğinde ne ile hüküm vereceksin?*" diye sordu. Muâz (r.a.):

"- Allah'ın kitabıyla hüküm vereceğim" dedi. Peygamberimiz (s.a.v.):

"- *Aradığını orada bulmazsan?*" diye sorunca Muâz:

"- Rasûlullah'ın sünnetiyle" diye cevap verdi. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bu kez:

"- *Ya orada da bulamazsan?*" buyurunca Hz. Muâz:

“- O zaman kendi görüşümle hüküm veririm” dedi. (Ebû Dâvûd, Akdiye 11; Tirmizî, Ahkâm 3)

Bu sebeple Cenâb-ı Hak, Rasûlü’nün katındaki şerefini haber vermekte, kıyâmete kadar gelecek tüm mü’minleri onun huzurunda edepli olmaya dâvet etmektedir:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَرْفَعُٓوا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوٰىۜ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظ۪يمٌ ﴿٣﴾

2. Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber’in sesinden fazla yükseltmeyin. Birbirinizle yüksek sesle konuştuğunuz gibi onunla yüksek sesle konuşmayın. Yoksa siz farkında olmadan bütün amelleriniz boşa gidiverir!

3. Rasûlullah’ın huzurunda seslerini kısanlara gelince: Allah onların kalplerindeki ilâhî emirlere saygı ve bağlılık derecesini sınamış, onlar da bu sınamadan başarıyla çıkmışlardır. Onlar için bağışlanma ve pek büyük bir mükâfat vardır.

Burada Allah Rasûlü (s.a.v.)’e gösterilmesi gereken edeplerden iki tanesine yer verilir:

Birincisi; Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’in yanında başkalarıyla konuşurken, onun sesini bastıracak derecede yüksek sesle konuşmamak. Nitekim sahâbenin en seçkinlerinden olan Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer’le ilgili şu hâdise konuyu izahta dikkat çekici bir ehemmiyete sahiptir:

Temîm Oğulları’ndan bir heyet, Peygamberimiz (s.a.v.) ile görüşme yapmak üzere gelmişlerdi. Görüşme esnâsında Hz. Ebûbekir ile Ömer (r.a.) de orada bulunuyorlardı. Bu iki güzîde sahâbî, kabileye seçilecek başkan hakkında anlaşmazlığa düşüp, Efendimiz (s.a.v.)’in huzurunda biraz da münakaşa yaptılar. Haklarında bu âyet inince çok pişman oldular, üzüldüler. Bundan böyle Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.) yanında o kadar alçak sesle konuşuyorlardı ki, çoğu kere Peygamberimiz “İşitemedim, tekrarlar mısın!” demek durumunda kalıyordu. (bk. Buhârî, Tefsir 49/1-2)

İkincisi; Allah Rasûlü (s.a.v.) ile konuşurken, sıradan bir insanla konuşur gibi yüksek sesle, bağırıp çağırarak konuşmamak.

Bahsi geçen edep kâideleriyle, bizzat Efendimiz (s.a.v.)’in hayatında onunla beraber bulunma saâdetine eren sahâbe-i kirâma, Peygamber (s.a.v.)’e

göstermeleri gereken tâzim ve hürmet öğretildiği gibi, onlardan sonra kıyâmete kadar gelecek olan mü'minlere de Allah Rasûlü (s.a.v.)'in bıraktığı Kur'an ve sünnet emânetlerine karşı aynı tâzim ve hürmeti göstermeleri gerektiği bildirilmektedir. Zira Âlemlerin Efendisi'ne gösterilmesi istenen hürmet, imanın bir gereğidir. Ona hürmetsizlik ise imansızlığın bir alâmetidir. Bu sebeple âyette yasaklanan hususlara dikkat etmeyenlere, "Allah'ın Peygamberi'ne karşı sergilenecek saygısız bir davranış yüzünden farkında olmadan amellerinin boşa gideceği" ikazı yapılır.

Kur'an âyetlerinin mü'min gönüllerde bıraktığı tesir ve âyetlerin mucibince amel etme hassasiyeti bakımından şu misâller gerçekten ders verici ve hayranlık uyandırıcıdır.

- **"Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden fazla yükseltmeyin"** (Hucurât 49/2) âyeti nâzil olduğunda ashâb-ı kirâmdan Sâbit b. Kays (r.a.) evinde oturup ağlamaya başladı. Peygamberimiz (s.a.v.), Sâbit'i bir müddet göremeyince nerede olduğunu sordu. Orada bulunanlardan biri:

"–Ey Allah'ın Rasûlü! Ben onun yerini biliyorum!" dedi ve hemen gidip onu evinde oturmuş, başı önünde ağlıyor vaziyette buldu.

"–Neyin var, niçin ağlıyorsun?" diye sordu. O da:

"–Hiç sorma, şer var! Sesim, Rasûlullah (s.a.v.)'in sesinin üstüne çıkıyordu, bütün amellerim boşa gitti, cehennemlik oldum" cevâbını verdi. Sahâbî, Sâbit'in bu sözlerini Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e haber verdi. Efendimiz:

"–Ona git ve söyle, sen cehennemlik değil, bilâkis cennetliksin!" buyurdu. (Buhârî, Menâkıb 25;Tefsir 49/1; Müslim, İman 187)

Şu misâller, Allah Rasûlü (s.a.v.)'e duyulan muhabbet, hürmet ve tâzimin zirve noktalarına işaret eder:

İmâm Mâlik (r.h.), Rasûlullah (s.a.v.) ile aynîleşmenin vecdi içinde yaşardı. Efendimiz'in rûhâniyetine hürmeten, Medine-i Münevvere'de hayvan üzerine binmezdi, def-i hâcete çıkmazdı. Ravza'da imam iken hep kısık sesle konuşurdu. Devrin halîfesi Ebû Câfer Mansur yüksek sesle konuşunca: "Yâ Halîfe! Bu mekânda sesini kıs! Allah'ın ihtârı senden çok daha faziletli insanlar üzerine indi" buyurmuş ve bu âyet-i kerîmeyi okumuştur.

Osmanlı paşalarından meşhur Medine müdâfii Fahreddin Paşa, Rasûlullah'ın rûhâniyeti rencide olur endişesiyle Ravza'nın tâmirinde vazîfe alan ustalara, herhangi bir çivi çakmak icâb ettiği takdirde mutlaka tahta çekiç kullanılması ve çekiç ile çivi arasına da lastik bandaj konularak sükûnetin ihlâl edilmemesini emretmiştir. Bu hususta onu böylesine bir edeb ve inceliğe sevkeden de yine bu âyet-i kerîmeler olmuştur.

Sultan II. Mahmud döneminde ise, Ravza-i Mutahhara’nın yıpranan kısımlarının tamiri ve Yeşil Kubbe’nin yenilenmesi söz konusu olunca, işinin ehli mimar ve ustalar, Pâdişah emriyle derhal Medine-i Münevvere’ye gönderilmiştir.

Bu mühendis ve mimarlar, kendilerine tevdî edilen bu nâzik vazîfeyi, Efendimiz (a.s.)’ın rûhâniyetini rahatsız edecek en ufak bir kabalığa veya edebe mugâyir bir harekete mahal vermeden yerine getirebilmek için, tâmirat sırasında hiç dünya kelâmı konuşmamak üzere anlaştılar. Sonra da kendi aralarında şöyle bir dil geliştirdiler:

“Sen, «Bana tuğlayı uzat yerine; Allah!» de. Ben, «Su ibriğini uzat yerine; Bismillah!» diyeyim. Sen, «Çekici uzat yerine; Lâ ilâhe illâllah!» de...” Böylece Yeşil Kubbe, âdeta bir zikir meclisinin feyiz ve rûhâniyet iklîmi içerisinde inşâ edildi. Bu şerefli hizmette bulunan ustalar, her taşı abdestli olarak ve besmeleyle yerine koydular.

Dolayısıyla bu âyet-i kerîmeler, öncelikle Peygamberimiz (s.a.v.)’e, onun sünnetine, getirdiği dine, sonra onun izinden giden İslâm âlimlerine, yöneticilere, büyüklere gereken saygıyı göstermeyi, tüm insanlara karşı nâzik ve terbiyeli davranmayı öğretmektedir.

Devam eden âyette bahsedilen şu örnek konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır:

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَآءِ الْحُجُرَاتِ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

رَحِيمٌ ﴿٥﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ

4. Rasûlüm! Seni evinin odalarının dışından yüksek sesle çağıranlara gelince, onların çoğu aklı ermez düşüncesiz kimselerdir.

5. Böyle yapacaklarına, sen yanlarına çıkıncaya kadar bekleselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Bununla beraber Allah günahları çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Buraya kadar, mü’minlerin Allah’a ve Rasûlü’ne iman, itaat ve teslimiyet hususunda göstermeleri gereken edep kâideleri hatırlatıldı. Şimdi ise mü’minlerin kendi aralarındaki münâsebetleri düzenlemek üzere buyruluyor ki:

Fâsık Bir Haber Getirirse...

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ جَٓاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُٓوا اَنْ تُص۪يبُوا قَوْمًا
بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِم۪ينَ ﴿٦﴾

6. Ey iman edenler! Size, 'hiçbir endişe, iç burkulması duymadan dinin emir ve yasaklarını açıktan açığa çiğneyebilen ve yalana aldırmayan' bir kimse önemli bir haber getirecek olursa bunun doğru olup olmadığını iyice araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa karşı haksız bir saldırıda bulunur, sonra da yaptığınıza pişman olursunuz!

Âyet-i kerîmenin nüzûl sebebi olarak rivâyet edilen şu hâdise gerçeği anlama açısından bize ışık tutmaktadır:

Rasûlullah (s.a.v.), İslâm'ı yeni kabul etmiş bulunan Benî Mustalik kabilesine, zekâtlarını tahsil etmesi için Velid b. Ukbe'yi göndermişti. Velid oraya gitti. Fakat aralarında önceden var olan bir düşmanlıktan dolayı onlardan korktuğu için geri döndü. Üstelik Peygamberimiz (s.a.v.)'e onların zekât vermeyi reddettiklerini ve kendisini öldürmeye kalkıştıklarını söyledi. Bu haberi duyan Allah Rasûlü (s.a.v.) öfkelendi ve onları cezalandırmak maksadıyla bir ordu göndermeye niyetlendi. Bazı rivâyetler bu ordunun, onlara saldırmak için harekete geçtiğini, bazı rivâyetler ise sadece harekete hazır olduğunu bildirmektedir. Fakat tam bu esnada, Benî Mustalik kabilesinin reisi, Hz. Cüveyriye vâlidemizin babası Haris b. Dırâr yanında bir heyetle Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve: "Allah'a yemin ederiz ki, değil zekât vermeyi reddedip onu öldürmeye kalkışmak, biz Velid'i görmedik bile. Biz iman üzerindeyiz ve zekât vermeye de hazırız" dedi. Bu hâdise üzerine söz konusu âyet nâzil oldu. (bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 279; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXVI, 160)

Bu yüzden mü'minleri Allah Rasûlü'ne itaat konusunda uyarmak üzere şöyle buyruluyor:

وَاعْلَمُٓوا اَنَّ ف۪يكُمْ رَسُولَ اللّٰهِؕ لَوْ يُط۪يعُكُمْ ف۪ي كَث۪يرٍ مِنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْا۪يمَانَ وَزَيَّنَهُ ف۪ي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ
الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَؕ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَۙ ﴿٧﴾ فَضْلًا مِنَ
اللّٰهِ وَنِعْمَةًؕ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٨﴾

7. Şunu da bilin ki, aranızda her meselede kendisine müracaat etmeniz gereken Allah'ın Rasûlü bulunmaktadır. Eğer o Rasûl, birçok işte size uyacak olsa, başınız derde girer, gerçekten sıkıntıya düşersiniz. Ama Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde süsleyip güzelleştirdi. Buna karşılık küfürden, her türlü günahtan ve isyândan sizi iğrendirdi. İşte itikat, amel ve ahlâk bakımından doğru yolda yürüyenler, bu özellikleri taşıyan mü'minlerdir.

8. Bu, Allah tarafından büyük bir lutuf ve nimettir. Allah her şeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

"Allah Rasûlü (s.a.v.)'in onlara itaati", çeşitli fert ve gruplar hakkında kendisine ulaştırdıkları haberlere uygun olarak ileri sürdükleri görüşleri kabul etmesi demektir. O, Allah'ın peygamberidir ve kendisine vahyolunan bilgilere göre hareket eder. Yanlış bir karar alma ihtimali doğduğu zaman, gelen vahiyler onu doğruya yönlendirir. Şâyet "kendisine uyulması gereken" Peygamber (s.a.v.), "başkasına uyan kişi" durumuna düşecek olsa, işlerin tersine gitmesine sebep olacak büyük bir kargaşaya yol açar. Böylece başlar derde girer, işler sarpa sarar, haller yaman olur, çok zahmetler ve felâketler çekilir, helâke doğru sürüklenmek durumunda kalınır. Nitekim burada kullanılan اَلْعَنَتُ ('anet) kelimesi aslında "kırılan bir kemiğin sarıldıktan sonra tekrar kırılması" demektir. Bu da, Peygamber (s.a.v.)'i yanıltmaya çalışma cüretinin neticede ne kadar büyük bir felâkete, meşakkate, sıkıntı ve günaha sebep olacağını ifadeye kâfidir.

Anlaşılan o ki, verilen haber üzere Rasûlullah (s.a.v.) hemen harekete geçmemiş, teenni ile hareket etmişti. Bir kısım sahâbî ise bir an önce harekete geçip, zekâtı vermekten imtina eden, üstelik Peygamber'in gönderdiği elçiyi öldürmeye kalkışan kabileye hadlerinin hemen bildirilmesini istemişlerdi. Aralarında bulunan Peygamber (s.a.v.)'e rağmen böyle bir görüş ileri sürmeleri ve bunun tatbiki konusunda ısrarcı olmaları kınanarak, bunun yersiz bir cüret olduğu haber verilmiştir. Ancak bunlar azınlık bir gruptu. Sahâbenin çoğunluğu ise Efendimiz'in vereceği kararı beklemişlerdi. İşte bu sabır ve teenni de yine Cenâb-ı Hakk'ın onlara bir ikramıydı. Bunun sebebi Allah'ın kalplerine yerleştirdiği ve orada iyice kökleştirip güzelleştirdiği kâmil bir iman; buna mukâbil yine o kalplerde küfür, günah ve isyâna karşı yer tutan büyük bir nefretti.

İslâm toplumunun, kerpiçleri birbirine kurşunla kenetlenmiş sağlam bir binâ gibi olmasını isteyen (bk. Saff 61/3) Allah Teâlâ, ister fert ister toplum bazında olsun mü'minler arasını bozacak en küçük bir pürüze müsaade etmemekte ve

böyle bir şeyin olması hâlinde hemen bütün mü’minlerin harekete geçerek o pürüzü gidermelerini emretmektedir. Bu sebeple buyruluyor ki:

وَاِنْ طَٓائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ اقْتَتَلُوا فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَاۚ فَاِنْ بَغَتْ
اِحْدٰيهُمَا عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّت۪ي تَبْغ۪ي حَتّٰى تَف۪ٓيءَ اِلٰٓى اَمْرِ
اللّٰهِۚ فَاِنْ فَٓاءَتْ فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُواۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِط۪ينَ ﴿٩﴾

9. Mü’minlerden iki grup birbiriyle çarpışacak olursa, derhal müdâhale ederek aralarını düzeltin. Buna rağmen biri ötekine saldırırsa, saldırıda bulunan taraf Allah’ın hükmüne boyun eğinceye kadar onlarla savaşın. Eğer boyun eğerlerse, o iki grubun arasını adâletle düzeltin. Adâleti uygulamada da dâimâ titiz davranın. Çünkü Allah, hak ve adâlet hususunda titiz olanları sever.

Âyet-i kerîme iki mü’min arasındaki kavgadan başlayıp iki müslüman devlet arasındaki savaşa varıncaya kadar, mü’minler arasında çıkması muhtemel tüm çatışmaların durdurulup adâletle çözüme kavuşturulmasının temel esaslarını beyân etmektedir. Öncelikle âyette yer alan şu mâna inceliklerine yer vermek faydalı olacaktır:

• Müslümanlardan iki taife **“çarpıştıklarında”** değil, **“çarpışacak olursa”** (Hucurât 49/ 9) denilmiştir. Bu ifadeden mü’minler arasında bir kavganın çıkmasının, yahut müslümanların birbirine düşmelerinin tabiî olmadığı anlaşılır. Ancak böyle bir olay vuku bulursa ne yapılacağı öğretilir.

• Âyette birbiriyle vuruşan iki grubu ifade etmek için اَلْفِرْقَةُ (fırka) yerine اَلطَّائِفَةُ (tâife) kelimesi kullanılmıştır. Arapça’da “fırka” kelimesi büyük bir kitleyi ifade etmek için, “tâife” kelimesi ise küçük bir topluluğu belirtmek için kullanılır. Dolayısıyla böyle bir kelimenin seçilmiş olması, Allah nezdinde müslümanların aralarında büyük kitleler hâlinde çarpışmalarının hoş karşılanmayacağını ve bunun çok çirkin bir hâdise olduğunu ortaya koyar.

• Âyetteki emrin muhatabı, vuruşan iki grubun dışında bulunup bu iki grubu barıştırma imkânına sahip tüm müslümanlardır. Böyle bir vuruşma söz konusu olunca diğer mü’minlerin seyirci kalması doğru değildir. Derhal harekete geçip onların aralarını bulmak için gayret göstermeli, onlara Allah’tan korkmalarını telkin etmeli ve tarafların ileri gelenleriyle irtibat kurarak savaşın sebeplerini araştırmalı, her türlü gayreti göstererek onları barıştırmaya çalışmalıdırlar.

Şâyet tarafları barıştırmak mümkün olmuyorsa, o takdirde haklının ve haksızın kim olduğunu araştırmak gerekir. Netice bakımından haklı olana

yardım edilip, zulmeden tarafa engel olunmalıdır. Fakat bunu yaparken ne az ne de çok, ancak gerektiği kadar kuvvet kullanmak lâzımdır. Haksızlığa engel olacağım derken haksızlık yapmamak gerekir. Çünkü hedef birilerini cezalandırma değil, Allah'ın emri hâricine çıkmış olan grubu, haksız saldırılardan men ederek tekrar Allah'ın emrine uygun hâle döndürmektir. Onları da günah ve isyândan korumaktır. Bu sebepledir ki haksız yere saldıran grup Allah'ın emrini kabul edip tecavüzden vaz geçtiği takdirde, onlara karşı kuvvet kullanmaya son vermek lâzımdır. Bundan sonra hududu çiğneyip onlara zulmetmek doğru olmaz. Doğru olan, Allah'ın kitabı ve Peygamber (s.a.v.)'in sünneti ışığında söz konusu çatışmanın sebeplerini araştırmak ve haksızın kim olduğuna yetkililerce karar vermektir.

Önemli bir nokta da şudur ki, burada nasıl olursa olsun sadece iki tarafı barıştırmak emredilmemiş, onların **"hak ve adâletle"** barıştırılması gerektiği de vurgulanmıştır. (bk. Nisâ 4/135)

Şu bilinmelidir ki, insan hakkını ilgilendiren her meselede olduğu gibi, kavga ve çatışma durumlarında da hak ve adâletle davranmak önem arzetmektedir. Bu bakımdan kimin haklı, kimin haksız olduğu dikkate alınmaksızın savaşın durdurulması, Allah nezdinde bir değer taşımaz. Ayrıca, haklı olan tarafa baskı yapıp, haksız olan diğer tarafın yanında yer alarak, iki grubu barıştırmaya kalkışmak da doğru değildir. Çünkü gerçek barış ancak hak ve adâlete dayanan barıştır. Aksi takdirde fitne ve kavga devam eder, saldırgan tarafın cesâreti artar. Sonuçta da bu fitne ve kavganın illeti kalkmamış olacağından, kavga daha da çoğalır ve tekrar tekrar gün yüzüne çıkar.

Mü'minler arası münasebetlerde dikkat edilecek en önemli düsturun din kardeşliği olduğu ve o kardeşliğin gerektirdiği hakların yerine getirilmesinin önemi anlatılmak üzere buyruluyor ki:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

10. Bütün mü'minler kardeştir; öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'a gönülden saygı besleyip O'na karşı gelmekten sakının ki O'nun rahmetine erişesiniz.

İman, tüm mü'minleri birbirine kardeş yapan en mühim bağdır. Onların hepsi nesepte olmasa dahi dinde ve haklarının korunması hususunda birbirlerinin kardeşleridirler. Bu bakımdan din kardeşliği, nesep kardeşliğinden daha sağlamdır. Çünkü nesep kardeşliği din ayrılığı hâlinde kesintiye uğradığı halde, din kardeşliği neseplerin farklılığı dolayısıyla kesintiye uğramaz. İman kardeşliğinin bir gereği olarak, gerek iki mü'min fert, gerek iki mü'min cemaat

bozuştuklarında, hemen aralarını bulup barıştırmak, din kardeşliğinin bir gereğidir.

Rasûlullah (s.a.v.) iman kardeşliğinin hukuku ve ehemmiyeti hakkında şöyle buyurur:

“Mü’minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ate li hastalığa tutulurlar.” (Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66)

“Müslüman müslümanın karde idir. Ona zulmetmez, onu dü mana teslim etmez. Din karde inin ihtiyâcını kar ılayanın, Allah da ihtiyâcını kar ılar. Müslümandan bir sıkıntıyı giderenin, Allah da kıyâmet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Bir müslümanın ayıbını örtenin, Allah da kıyâmet gününde ayıplarını örter.” (Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58)

“Birbirinize haset etmeyin. Birbirinizin aleyhine alı veri i kızı tırmayın. Birbirinize buğzetmeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Birinizin alı veri i üzerine alı veri   yapmayın. Ey Allah’ın kulları, karde   olun! Müslüman müslümanın karde idir, ona zulmetmez, onu yardımsız bırakmaz, onu küçük görmez. -Üç defa göğsüne işaret ederek buyurdular ki- *Takvâ buradadır. Ki iye kötülük olarak müslüman karde ini küçük görmesi yeter. Her müslümanın diğerine kanı, malı ve namusu haramdır.”* (Müslim, Birr 32)

Mü’minleri birbirleriyle kardeş yapan Cenâb-ı Hak, onlardan kardeşlik hukukunu yerine getirmelerini ve husûsiyle de İslâm kardeşliğini bozacak kötü huylardan uzak durmalarını istemektedir:

Kardeşliği Zedeleyen Hususlar

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُونُوا خَيْرًا
مِنْهُمْ وَلَا نِسَٓاءٌ مِنْ نِسَٓاءٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّۚ وَلَا تَلْمِزُٓوا
اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْاَلْقَابِۜ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْاٖيمَانِۚ
وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا
اجْتَنِبُوا كَثٖيرًا مِنَ الظَّنِّۘ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا
يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًاۜ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ اَخٖيهِ مَيْتًا
فَكَرِهْتُمُوهُۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَحٖيمٌ ﴿١٢﴾

11. Ey iman edenler! Bir topluluk bir başka toplulukla alay etmesin; belki de o alaya aldıkları kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da başka kadınlarla alay etmesinler; belki o alaya aldıkları kendilerinden daha hayırlıdır. Birbirinizi ayıplamayın; birbirinizi incitici, aşağılayıcı kötü lakaplarla çağırmayın. Bir insan iman ettikten sonra onu fâsıklığı çağrıştıran bir isimle çağırmak ne kötü bir davranıştır ve böyle yapıp imandan sonra fâsıklık damgası yemek de ne kötüdür. Bu tür davranışların ardından kim tevbe edip Allah'a yönelmezse, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir.

12. Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin gizli hallerini ve kusurlarını araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a gönülden saygı besleyip O'na karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, tevbeleri çokça kabul edendir, engin merhamet sahibidir.

Burada yasaklanan hususlar şunlardır:

Birincisi; alay etmek: Alay etmek; hakaret etmek, horlamak, aşağılamak ve gülünecek şekilde bir ayıp ve kusura dikkat çekmektir. Kişinin yaptığı işini veya sözünü hikâye, işaret veya imâ ile küçük görmektir. Yahut kişinin konuşmasına, işine, herhangi bir kusuruna veya suratına gülmektir. "Alay", bir şahsı huzurunda gülünecek şekilde sözle veya hareketle tahkir etmek, onunla eğlenmektir. Fahreddin er-Râzî'nin izahına göre; "kişinin mü'min kardeşine

tâzim ve hürmet gözü ile bakmayıp, derecesinden düşürerek iltifat etmemesidir."

Alayı yasaklamanın sebebi, **"Belki o alaya aldıkları kendilerinden daha hayırlıdır"** (Hucurât 49/11) cümlesidir. Alaya alınan ve eğlenilen kişinin, Allah yanında alaya alan kişiden daha hayırlı olma ihtimali dâimâ vardır. Çünkü insanlar yalnız görülebilen halleri bilebilirler; kişinin iç yüzünü, gizli yönlerini bilemezler. Allah yanında tartı tutacak olan ise vicdanların ihlâsı ve kalplerin takvâsıdır. İnsanın ilmi ise onun Allah yanındaki tartısını tartmağa, iki kalbin gizli meyillerini ölçmeye yeterli değildir. Onun için kimse dış görünüşe bakıp da gözünün kestiğini horlamaya, eğlenmeye cüret etmesin.

İkincisi; ayıplamak: Bu anlamda kullanılan اَللَّمْزُ (lemz) kelimesi; dille yaralamak, kaş göz işaretiyle bir kimseyi karalamak, ayıplamak, kötülemek, yermek, şeref ve haysiyetine leke sürmektir.

"Birbirinizi ayıplamayın" hitabında أَنْفُسَكُمْ (enfüseküm) kelimesi geçer ve ifade "kendinizi ayıplamayın" anlamına da gelir. Buna göre âyet iki ince mânaya işaret eder:

• Mü'minlerin hepsi bir nefis gibi olduklarından bir mü'mini ayıplayan kendi nefsini ayıplamış gibi olur. Buna göre mâna: "Mü'minleri ayıplamayın, kötüleme ve yerme yapmayın ki kendi nefsinizi ayıplamış olursunuz."

• Ayıplanacak şey yapan kimse, kendi nefsini ayıplamış olur. Buna göre ise mâna: "Bir mü'minle eğlenmek gibi ayıplanacak ve kendinize leke olacak şeyler yapmayın ki böylece kendinizi ayıplayıp lekelemiş olmayasınız" demektir.

Şâir şu beytiyle bu konuda ne güzel öğüt verir:

"Yıkar bir günde neccâr ettiği bünyâdı bir yılda
Gücü tâmir-i dildir, sehldir hâtır- ikenlikler." (Malatyalı Müverrih Mehmed Râşid)

"Güç olan şey gönülleri yapıp hoşnut edebilmektir. Yoksa hatır ve gönül kırmak kadar kolay bir şey olmaz. Nitekim dülger, bir yıl emek çekerek yaptığı bir binâyı, kazmayı eline alır almaz, bir günde yıkıp yerle bir edebilir."

Üçüncüsü; kötü lakap takmak: İnsanları hoşlarına gitmeyen, küçük düşüren, üzen kötü lakaplarla çağırmak yasaklanmıştır. Bunların en kötüsü, şüphesiz bir mü'mine "kâfir, münafık, fâsık" gibi lakaplar takmaktır. Bunun dışında kötü ve pis vasıflarda mesel olmuş bir kısım hayvanların isimlerini de lakap olarak kullanmak doğru değildir. Ancak insanların tanınmasını sağlayan, söylendiği zaman kendilerini üzmeyen, alışılmış güzel mânalı lakaplar bunun dışındadır. Allah Teâlâ, bir insan "mü'min" olarak anılmaya başladıktan sonra, sadece isim veya lakapla bile olsa yahut böylece anılmasını gerektirecek bir günaha düşmek

suretiyle bile olsa, artık fısk ile, fasıklıkla, günahkârlıkla anılmasını uygun görmemekte ve bunu şiddetle yasaklamaktadır.

Dördüncüsü; sû-i zan beslemek: Zannın hepsinden değil, bir çoğundan sakınmak istenir. Bunlar kötü zanlardır. Rasûlullah (s.a.v.) bu hususta şöyle buyurur: *"Kötü zandan sakınınız. Çünkü kötü zan, sözlerin en yalanıdır..."* (Buhârî, Edeb 58; Müslim, Birr 28)

Âyetteki ifadeden anlaşıldığı üzere, bir kısım zanlar günah olduğu halde, bir kısmı güzeldir, mübahtır. Söz gelimi Allah, Peygamber ve mü'minler hakkında hüsn-ü zanda bulunmak, aksini gerektirecek ciddi bir durum olmadığı sürece insanlar hakkında güzel zanlar beslemek bu kısma girer. Zaman zaman da elde başka delil olmadığı için zanna dayanarak hüküm vermek gerekebilir. Meselâ insanlar arasında karar verme zorunluluğu olan pek çok hususta, mutlak gerçeği bilmek mümkün olmadığından gâlip zanna dayanılarak hüküm verilir. Bazan sû-i zan beslemenin gerektiği yerler de olur. Her türlü günahı pervasızca işleyen, hüsn-ü zannı gerektirecek bir görüntüsü olmayan kişi ve toplumlar hakkında hüsn-ü zan beslemenin bir anlamı yoktur. Bunda gâye ise o kötü insanların şerlerinden kendimizi korumaktır. Yasak olan sû-i zan ise, kişinin başka birine sebepsiz yere sû-i zan beslemesi, başkaları hakkındaki kanaatlerinde hep sû-i zannı ön planda tutması, yahut dış görünüş ve hareketleri itibariyle temiz ve dürüst görünen kişiler hakkında kötü zan beslemesidir.

Beşincisi; tecessüs yapmak: اَلتَّجَسُّسُ (tecessüs), dikkat ve gayretle gizli olan şeyleri araştırmak demektir. Bundan hareketle bazı gizli şeyleri araştıran kimseye casûs denilir. Bununla insanların gizli yönlerini araştırmak, kusurlarını soruşturmak, iki kişinin konuşmasına kulak kabartmak, komşuların evlerinin içini merak etmek, çeşitli yollarla başkalarının âile hayatlarını ve şahsî davranışlarını araştırmak, öğrenmeye çalışmak gibi hususlar yasaklanmıştır. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Ey diliyle iman edip de kalplerine iman tam olarak yerle meyen kimseler! Müslümanları gıybet etmeyin, onların kusurlarını da ara tırmayın! Kim müslümanların kusurlarını ara tırırsa Allah da onun kusurlarını ara tırır. Allah kimin kusurlarını ara tırırsa onu evinin içinde bile olsa rezil eder." (Ebû Dâvûd, Edeb 35/4880; Tirmizî, Birr 85/2032)

Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"İnsanların ayıplarının, gizli hallerinin pe ine dü üp ara tırmaya kalkı ırsan, onların ahlâkını bozarsın veya buna yakın bir ey yapmı olursun." (Ebû Dâvûd, Edeb 37)

Altıncısı; gıybet etmek: اَلْغِيبَةُ (gıybet), bir kimsenin arkasından, onun hakkında sevmediği bir şeyi söylemektir. O kimse söylenen şeyi gerçekten yapmış ise

söylenen söz gıybet olur, yapmamış ise iftirâ olur. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) bir gün:

*"–Biliyor musunuz, gıybet nedir?"*diye sormuştu. Ashâb-ı kirâm:

"–Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" karşılığını verdi. Peygamberimiz (s.a.v.):

"–Gıybet, din karde inden, onun ho lanmayacağı bir ekilde bahsetmendir" buyurdu. Yanındakilerden biri:

"–Söylediğim ayıp eğer o kardeşimde varsa, ne dersiniz?" diye sordu. Allah Rasûlü (s.a.v.):

"–Eğer söylediğin ey onda varsa gıybet ettin; yoksa, ona iftirâda bulundun demektir" buyurdu. (Müslim, Birr 70; Ebû Dâvûd, Edeb 40/4874)

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Miraca çıkarıldığımda, bakırdan tırnaklarla yüzlerini ve sâdırlarını tırmalayan bir topluluğa rastladım.

«–Ey Cebrâil! Bunlar kimlerdir?» diye sordum.

«–Bunlar, gıybet etmek sûretiyle insanların etlerini yiyenler ve onların eref ve namuslarıyla oynayanlardır» cevabını verdi." (Ebû Dâvûd, Edeb 35/4878; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 224)

Muhammed b. Sirin (k.s.)'a birisi geldi ve:

"- Senin gıybetini ettim. Bu hâlimi hoşgör ve hakkını helâl et" dedi. Hazret şöyle cevap verdi:

"- Allah Teâlâ, müslümanların şerefiyle oynamayı ve onların namusuna dil uzatmayı haram kılmıştır. O'nun haram kılıp yasakladığı bir şeyi ben nasıl hoş görüp helâl ederim. Ancak Rabbimden seni bağışlamasını isteyebilirim, o kadar…" (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi*, I, 114)

Hasan-ı Basrî (k.s.)'ta ise daha farklı bir tecelli vardır. Nitekim bir gün onun kulağına, "Falan kişi senin hakkında gıybet etti" diye bir söz ulaşınca hemen bir tabak üzerine koyduğu birkaç hurmayı o kişiye göndererek özür dileme sadedinde:

"–Haber aldığıma göre kazanmış olduğun sevapları, benim amel defterime nakletmişsin. Bundan dolayı seni mükâfatlandırmak istedim, seni hakkıyla mükâfatlandıramadığım için mazur gör" diye haber göndermiştir. (Attâr, *Tezkiretü'l-Evliyâ,* I, 70-71)

Allah Teâlâ gıybet etmenin çirkinliğini beyân etmek için onu ölü eti yemeğe benzetmiştir. Gerçekten de arada benzerlik vardır. Çünkü ölen kişi etinin yendiğinin farkında olmaz. Gıybet edilen de o anda gıybet edenin söylediklerini bilmez. Ayrıca bu benzetmede insanın şeref ve namusunun, eti gibi haram olduğuna da bir işaret vardır. Ölü eti insana iğrenç gelir. Hele insan ölüsünün

etini yemek daha iğrençtir. Ölen insan kendi kardeşi olursa onun etini yemek daha da iğrenç olur. İşte Yüce Allah, mü'minleri gıybetten şiddetle sakındırmak için, onun, ölü kardeşinin etini yemek gibi insan fıtratının asla hoşlanmayacağı çirkin bir şey olduğunu haber vermektedir.

Görüldüğü üzere İslâm, insanının her türlü hakkını böyle koruma altına almakta, ona en büyük değeri vermekte ve bütün insanlığı bu yüce değerleri benimseyip yaşamaya ve takvânın zirve noktalarına doğru tırmanmaya çağırmaktadır:

Tek Değer Ölçüsü Takvâ

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَاُنْثٰى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَٓائِلَ
لِتَعَارَفُوا ۜ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰيكُمْ ۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ خَبٖيرٌ ﴿١٣﴾

13. Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık. Soyunuz sopunuzla birbirinize karşı övünesiniz diye değil, birbirinizi tanıyıp kaynaşasınız diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en şerefliniz, Allah'a karşı saygısı, korkusu ve O'nun yasaklarından kaçınıp emirlerine itaati en yüksek olanınızdır. Hiç şüphesiz Allah, her şeyi hakkiyle bilir, her şeyden haberdârdır.

Cenâb-ı Hak önce Âdem ve Havva'yı yarattı. Sonra teselsül hâlinde tüm insanlığı bunlardan yaratıp çoğalttı. Onları milletlere, ırklara, kavim, kabile ve aşiretlere ayırdı. Her millet ayrı bir dilden konuştu; kendilerine ait örf ve adetleri, gelenek ve görenekleri oluştu. Fakat Yüce Allah bunu karşılıklı övünme ve kavga vesilesi olsun diye değil, insanlar birbirleriyle tanışsınlar, bilişsinler, kültür ve medeniyet alış verişinde bulunsunlar, dünyayı birlikte îmâr etsinler ve dünya imkânlarından birlikte istifade etsinler diye böyle yapmıştır. Kimsenin bağlı olduğu âile, kabile, kavim ve ırkla övünme hakkı yoktur. Çünkü insanların hepsi bir erkek ve bir kadından yaratılmıştır. Hiç kimsenin ana ve babasını seçme hakkı da yoktur. Bu bakımdan insanın kendi kazancı olmayan bir şey ile övünmesi veya kınanması doğru değildir. Dolayısıyla Allah katında insanın değeri, tercihi elinde olmayan soyu, sopu ve nesebiyle değil, bizzat kendi tercih, niyet, gayret ve çabasıyla kazanacağı takvâsı yani Allah'ın emirlerine uyup yasaklarından sakınması ve ahlâkî faziletleri iledir.

Nitekim Ebû Hüreyre'nin anlattığına göre bir gün Rasûlullah (s.a.v.) ashâbına:

"– *u kelimeleri kim benden alıp hem onlarla amel edecek hem de bunlara göre davranabilecek olana öğretecek?*" buyurdu. Ben hemen atılıp, "Ben, ey Allah'ın Rasûlü!" dedim. Efendimiz (a.s.) elimden tuttu ve şu beş şeyi saydı:

• *"Haramlardan sakınırsan, Allah'ın en âbid kulu olursun!*

• *Allah'ın sana olan taksîmine râzı olursan, kanaatta insanların en zengini olursun!*

• *Kom una ihsânda bulun ki kâmil bir mü'min olasın.*

ş • *Kendin için istediğini, ba kaları için de iste ki gerçek bir müslüman olasın!*

• *Fazla gülme! Çünkü fazla gülmek kalbi öldürür."* (Tirmizî, Zühd 2/2305; İbn Mâce, Zühd 24)

Şu bir târihî gerçektir ki, Kur'ân-ı Kerîm'in indiği dönemlerde Araplarda kavim

ve kabileleriyle övünme, kendilerini bu yüzden başkalarından üstün görme âdeti son derece güçlü idi. İslâm insanların eşitliği gerçeğini ilan edince bunu sindirmekte zorlananlar oldu. Bazı soylu âileler kızlarını, fazla değer vermedikleri kabile gençlerine, fakirlere veya azatlı kölelere vermek istemiyorlardı. Allah Rasûlü (s.a.v.) bunlarla mücâdele etti ve onları sabırla terbiye etmeye çalıştı. Nitekim Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Allah sizden câhiliye gururunu ve atalarla övünme adetini giderdi. İnsanlar iki kısımdır: Biri dindâr, müttakî ve Allah katında değerli olan, diğeri de günahkâr, isyânkâr ve Allah katında değersiz olan kimsedir. İnsanlar Âdem oğullarıdır. Âdem de topraktan yaratılmı tır. Bir toplum atalarıyla övünmekten vazgeçsin; yoksa onlar, Allah indinde burnuyla necâset yuvarlayan böcekten daha değersiz olur." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 361)

Rasûl-i Müctebâ (s.a.v.) meşhur Veda hutbesinde bütün insanlığa şöyle seslendi:

"Ey insanlar! unu iyi bilin ki Rabbiniz birdir, babanız birdir. Arabın ba ka ırka, ba ka ırkın Araba, beyazın siyaha, siyahın beyaza, dindarlık ve ahlâk üstünlüğü dı ında bir üstünlüğü yoktur. Dinleyin! Bu ilâhî gerçeği size tebliğ ettim mi, bildirdim mi?" Hep birden "Evet" dediler. *"Öyleyse burada olanlar olmayanlara bildirsin"* buyurdu. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 411)

İslâm'ın değer ölçüsü, Allah'a ve Rasûlü'ne yakınlaşabilmenin tek yolu takvâdır. Allah saygısının ve korkusunun kalbi bütün yönlerinden kuşatması, gönlün derinliklerine işlemesi, rûhun en latîf ve hassâs inceliklerine sinmesi ve böyle yüksek bir takvâ hissiyâtının tesiriyle kulun Allah Teâlâ'nın hoşnut olmayacağı her türlü düşünce, söz, fiil ve davranışı terk etmesi, buna mukâbil Allah Teâlâ'nın hoşnut olacağı her türlü güzel niyet, söz, fiil ve davranışa bütün gücünü harcayarak koşmasıdır. Efendimiz (s.a.v.)'in çok sevdiği ve terbiyesine özel ihtimâm gösterdiği mümtâz sahâbî Muâz b. Cebel (r.a.)'in kendisiyle alakalı naklettiği şu hâdise pek şayân-ı dikkattir:

"Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) beni Yemen'e vâli olarak gönderirken, uğurlamak için Medine'nin dışına kadar teşrîf etti. Ben binek üzerindeydim, O ise yürüyordu. Bana bazı tavsiyelerde bulunduktan sonra:

"–Ey Muâz! Belki bu seneden sonra beni bir daha göremezsin! İhtimal ki u mescidimde kabrime uğrarsın!" buyurdu.

Bu sözleri duyunca, dosttan yâni Allah Rasûlü'nden ayrılmanın verdiği hüzünle ağlamaya başladım. Rasûlullah (s.a.v.):

"–Ağlama ey Muâz!" buyurdu ve sonra yüzünü Medine'ye doğru çevirerek:

"–İnsanlardan bana en yakın olanlar, kim ve nerede olursa olsun Allah'a kar ı takvâ

sahibi olan müttakîlerdir" buyurdu. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 235)

Dinî gerçekleri bilenler, bilmeyenlere öğretmelidir. Zira insanın iman ve islâmın hakikatine nüfûz edip olgun bir mü'min seviyesine yükselmesi kolay bir durum değildir. Bunun için ilme, irfana, terbiyeye ve tezkiyeye, bedel ödemeye, samimiyetle çalışıp gayret göstermeye ihtiyaç vardır. Değilse şöyle bir manzarayla karşılaşmak işten bile değildir:

قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا ۜ قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُولُوا اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْا۪يمَانُ ف۪ي قُلُوبِكُمْ ۜ وَاِنْ تُط۪يعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـًٔا ۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٤﴾

14. Bedevîler: "İman ettik" dediler. De ki: "Siz henüz iman etmediniz. Fakat «biz, sadece boyun eğdik» deyin. Çünkü iman henüz tam olarak kalplerinize yerleşmemiştir. Eğer Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederseniz, Allah sizin amellerinizden hiçbir şeyi boşa çıkarmayacaktır. Çünkü Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Âyet-i kerîmenin, Esed b. Huzeyme oğullarından bedevî Araplar hakkında indiği rivâyet edilir. Bunlar bir kıtlık senesinde Rasûlullah (s.a.v.)'in huzuruna gelmiş ve zâhiren şehâdet kelimelerini söylemişlerdi. Ancak içten içe inanmış değillerdi. Medine yollarını pisliklerle berbat etmiş, fiyatların yükselmesine sebep olmuşlardı. Üstelik Peygamberimiz (s.a.v.)'e: "Biz sana yüklerimizle, âilelerimizle birlikte geldik. Filan oğulları seninle çarpıştığı gibi, biz seninle savaşmadık. Bunun için bize zekâttan bir şeyler ver" demeye ve Peygamber Efendimize minnet etmeye başlamışlardı. Yüce Allah da onlar hakkında bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 412) Bunlar gerçekten inanmadıkları halde, öldürülmek ve çoluk çocuklarının esir alınması korkusuyla teslimiyet göstermiş kimselerdir. Bu ise münafıkların sıfatıdır. Çünkü onlar kalpleri iman etmediği halde zahiren iman etmiş görünmekle, ölüm ve esaretten kurtuldular. Halbuki imanın gerçeği kalp ile tasdiktir ve onun dışa yansıması gereken çok önemli alâmetleri vardır:

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ ۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾

15. Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah ve Rasûlü'ne iman ederler, sonra imanlarında en küçük bir şüpheye düşmezler, malları ve canlarıyla

da Allah yolunda cihâd ederler. İman iddia ve ikrarında özü sözü doğru olanlar işte bunlardır.

Yoksa öldürülmek korkusu ve menfaat elde etmek arzusuyla inanmış gibi görünenlerin değil. Nitekim bu gibi samimiyetsiz kişilerin hallerine ışık tutmak üzere buyruluyor ki:

قُلْ اَتُعَلِّمُونَ اللّٰهَ بِدٖينِكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي
الْاَرْضِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١٦﴾ يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوا قُلْ
لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَدٰيكُمْ لِلْاٖيمَانِ اِنْ
كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿١٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ بَصٖيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

16. Rasûlüm! De ki: "Gerçekten dine bağlı olup olmadığınızı ve dindarlık derecenizi siz mi Allah'a öğreteceksiniz? Halbuki Allah, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini bilir. Çünkü Allah, her şeyi hakkiyle bilendir.

17. Onlar zâhiren müslüman oldukları için seni minnet altında bırakmak istiyorlar. De ki: "Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Tam aksine, eğer iman iddianızda doğru ve samimi iseniz, asıl sizi imana eriştirmekle Allah size iyilik ediyor demektir."

18. Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin bütün gizliliklerini bilir. Allah, sizin bütün yaptıklarınızı da görmektedir.

Bazı insanlar müslüman olmalarını Rasûlullah (s.a.v.)'in başına kakmaya çalışmışlardı. Âyetlerde onların böyle bir hakkı olmadığı ve yaptıklarının çok yanlış bir tavır olduğu bildirilmektedir.

Hucurât sûresinin sonunda yer alan **"Allah, sizin bütün yaptıklarınızı görmektedir"** (Hucurât 49/18) ifadesi, insanlığa mühim bir geleceği, ebedî bir âhiret hayatını ihtar etmektedir. Şimdi gelmekte olan Kãf sûresi ise, o geleceğin sorumluluğunu hatırlatmak üzere o sınıra açılan bir kapı olacaktır:

50- KÂF SÛRESİ

سُورَةُ قٓ

50. KÂF SÛRESİ

Kãf sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 45 âyettir. İsmini 1. âyette geçen ق (Kãf) harfinden alır. Resmî tertîbe göre 50, iniş sırasına göre 34. sûredir.

Konusu

Kudretinin delilleri serdedilerek Allah Teâlâ'nın ölüleri diriltmeye kadir olduğu vurgulanır. Buna rağmen gerçeği inkâr edenlerin hem dünyadaki şaşkın ve perişan halleri, hem de mahşer yerindeki hazin durumları gözler önüne serilir. Cennete girebilecek takvâ sahiplerinin mühim vasıfları ve orada onlara ikram edilecek nimetlerden bahsedilir. Zira insana şah damarından daha yakın olan, onun bütün gizliliklerini bilen, bununla birlikte vazîfelendirdiği meleklerle de insanların bütün yapıp ettiklerini kayıt altına alan Allah, o gün herkese hak ettiği karşılığı verecek, kimseye en küçük bir haksızlık yapılmayacaktır. O halde kıyâmetin, mahşerin ve cehennemin dehşetli manzaralarını tefekkürle uyanarak Cenâb-ı Hakk'a samimi kulluk, hamd ve tesbihin şimdi tam zamanıdır. Bu fırsatı iyi değerlendirmek gerekir.

Fazileti

Kãf'tan başlayıp Nâs'a kadar devam eden sûrelerin genel adı, اَلْمُفَصَّلَاتُ (mufassalât)dır. Bunların uzun olanları Kãf, orta uzunlukta olanları Abese, kısa olanları ise Duhâ sûreleriyle başlar.

Rasûlullah (s.a.v.) Kãf sûresini cuma hutbelerinde, kurban ve Ramazan bayramlarında ve sabah namazının farzında sık sık okurdu. (bk. Müslim, Salât 165-171)

Mutlaka Diriltileceksiniz

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَج۪يدِۚ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Kâf. O şanlı, şerefli Kur’an’a yemin olsun ki hepiniz yeniden diriltilecek ve hesâba çekileceksiniz!

Kur’ân-ı Kerîm’in isimlerinden biri olan اَلْمَج۪يدُ (mecîd), çok şerefli, yüksek mertebeli, izzet sahibi, azametli; kerem sahibi, çok faydalı olan gibi mânalara gelir. Allah’ın kelâmı, elbette bütün bu güzel mânalara en mükemmel şekilde sahip olan bir kitaptır. Pek çok yönden mûcizedir. Ona düşman olanlar mağlup edilecek, onu kendilerine rehber yapanlar dünya ve âhirette ondan çok fayda göreceklerdir. Onun sağladığı faydalara bir sınır koymak mümkün değildir. Bu bakımdan, insanlığın Kur’an’a ihtiyaç duymayacağı hiçbir zaman bulunmadığı gibi, ondan istifadesinin de bir sınırı yoktur.

İşte Allah Teâlâ insanları böyle bir Kur’an’a ve onun getirdiği tevhid, nübüvvet, âhiret gibi esaslara inanmaya dâvet eder:

بَلْ عَجِبُٓوا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا شَيْءٌ عَج۪يبٌۚ ﴿٢﴾
ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًاۚ ذٰلِكَ رَجْعٌ بَع۪يدٌ ﴿٣﴾ قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ
الْاَرْضُ مِنْهُمْۚ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَف۪يظٌ ﴿٤﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا
جَٓاءَهُمْ فَهُمْ ف۪ٓي اَمْرٍ مَر۪يجٍ ﴿٥﴾

2. Ne var ki, müşrikler içlerinden bir uyarıcının kendilerine gelmesini tuhaf karşılamakta ve gerçeği gizleyen o kâfirler şöyle demekteler: “Bu, ne acaip bir şey!”

3. “Ölüp de toprak hâline geldikten sonra mı yeniden dirilecekmişiz? Bu, gerçekleşmesi imkânsız bir dönüştür!”

4. Oysa biz, toprağın, onların bedenlerinden neyi yiyip eksilttiğini elbette çok iyi bilmekteyiz. Zâten katımızda her şeyin kayıtlı olduğu şaşmaz bir kitap vardır.

5. Fakat onlar, gerçeğin tâ kendisi olan Kur’an kendilerine geldiği zaman onu hiç düşünmeden yalanladılar. Bu yüzden tam bir kararsızlık ve

şaşkınlık içindedirler.

Kâfirlerin ruh halleri dâimâ böyledir. Aslında o ıstıraptan kurtulmanın tek yolu vardır; o da inanmaktır. İnanmak ve imanı tahkike erdirmek için de Allah Teâlâ'nın göklerde ve yerde bulunan kudret tecellilerine ibretle nazar etmek gerekir:

اَفَلَمْ يَنْظُرُوا اِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٨﴾

6. Peki onlar, üzerlerinde yükselip giden göğü nasıl mükemmel bir nizam içinde binâ ettiğimize, onu yıldızlarla nasıl süslediğimize ve onda en küçük bir çatlağın, kusur ve düzensizliğin olmadığına ibretle bakmazlar mı?

7. Yeryüzünü de döşedik, oraya sağlam dağlar yerleştirdik, orada gönüller, gözler açan her türlü bitkiyi çift çift bitirdik.

8. Bütün bunları, Allah'a yönelecek her bir kula, kalp gözünü açıp ilâhî kudretin büyüklüğünü gösterecek bir delil ve ders alınacak bir öğüt olması için yaptık.

Gökle alakalı üç hususa dikkat çekilir: Binâ edilmesi, yıldızlarla süslenmesi, onda hiçbir çatlağın, yarığın, ayıp ve kusurun olmaması. Buna mukâbil yeryüzü ile alakalı da üç husus dile getirilir: Yayılıp döşenmesi, içine sabit sapasağlam dağların yerleştirilmesi, orada gözler, gönüller açan, huzur ve neşe veren her güzel çiftten sevimli bitki ve canlıların yaratılıp çıkarılması. Buna göre yeryüzü için zikredilen "yayıp döşeme", gök için zikredilen "binâ edilmenin" mukâbilidir. Çünkü اَلْمَدُّ (medd), koymak ve yerleştirmek, اَلْبِنَاءُ (binâ) ise kaldırmak ve dikmek demektir. Dağlar, yerde sâbittir. Yıldızlar da gökte yer almış ve göğü süslemişlerdir. Yeryüzünde "bitkileri bitirme", yeri yarmak mânasına gelir ki, gökleri deliksiz gediksiz yaratmanın zıddı bir durumdur.

Gök ve yer için zikredilen bu husûsiyetlerin her biri insan için de geçerlidir. Nitekim o gök gibi binâ edilmiş ve yer gibi yayılıp döşenmiştir. Onda burun ve kulak gibi sabit, gözbebeği ve dil gibi hareketli, kafatası gibi deliksiz azalar; kılların altında bulunan deri gibi dokunmuş örtüler ve burun delikleri, gözenekler, ağız ve sâire gibi yarılmış, delinmiş uzuvlar vardır. Bütün bunlar, Rabbine gönül verecek, tüm varlığı ile Mevlâsı'na yönelecek her kulun gözüne hakikatleri göstermek, basîretini açmak, fikrini ve zihnini harekete geçirmek, öğüt vermek, ibret verici bir delil ve hatırlatma vesilesi kılmak hikmetine

matuftur. Dolayısıyla gökte ve yeryüzünde birbirine zıt şeyler yaratmaya kadir olan Allah, bu bedenleri de öldürdükten sonra diriltmeye ve onlara yeniden ruh üflemeye kadirdir.

İlâhî kudretin bir diğer büyük nişânesi şöyledir:

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَاَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ ﴿٩﴾

وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ ﴿١٠﴾ رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَاَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

9. Biz gökten bereketli bir su indirmekte, onunla meyve dolu bağlar bahçeler, tahıl ürünü olarak biçilecek taneler bitirmekteyiz.

10. Salkımları üst üste binmiş yüksek hurma ağaçları yetiştirmekteyiz.

11. Kullarımıza rızık olsun diye. Biz o yağmurla ölü toprağa can veriyoruz. İşte öldükten sonra kabirlerden çıkışınız da böyle olacaktır.

11. âyette “hurûc: çıkış” kelimesinin kullanılmasının ifade ettiği bir mâna güzelliği vardır. Şöyle ki: Yerden bitkilerin çıkarılmasına اَلْاِحْيَاءُ (ihyâ) “diriltme” ve ölülerin dirilmesine اَلْخُرُوجُ (hurûc) “çıkış” denilmesi, ehemmiyetsiz gibi görülen “bitirme”nin şânını büyütmek ve uzak görülen ölümden sonra diriltme işini tabiî bir fiil gibi kolay göstermek, böylece bitkileri çıkarma ile ölüleri diriltme arasındaki benzerliği net olarak ortaya koyup anlaşılmasını kolaylaştırmak içindir. Ayrıca burada, ölmüş bir toplumdan hakkın feyiz ve bereketiyle İslâmî bir cemiyetin ortaya çıkacağı, yeni bir hayat ile dirilip canlanacağı ve kâfirlere karşı gâlip geleceği mânasına da bir işaret bulunmaktadır.

Allah’ın varlığını, birliğini, sonsuz ilim ve kudretini gösteren bunca muazzam delillerden ibret almayan inkârcılardan, bu kez önceki toplumların başlarına gelenleri hatırlamaları ve bunlardan ders almaları istenmektedir:

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَاَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَعَادٌ

وَفِرْعَوْنُ وَاِخْوَانُ لُوطٍ ﴿١٣﴾ وَاَصْحَابُ الْاَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ

كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ اَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾

12. Onlardan önce Nûh kavmi, Ress halkı ve Semûd da gerçeği yalanlamıştı.

13. Âd, Firavun ve Lût’un kardeşleri de.

14. Eyke ahâlisi ve Tübba‘ kavmi de. Evet, bunların hepsi peygamberleri yalanladı ve kendilerini tehdit ettiğim cezaya müstahak olup, o cezaya

çarptırıldılar.

15. Biz ilk yaratmada bir âcizlik, bir becerisizlik mi gösterdik ki yeniden yaratmaya gücümüz yetmesin? Böyle olmadığını onlar da biliyorlar; fakat yeni bir yaratılış konusunda hâlâ zihnî bir karşıklık içinde bocalayıp duruyorlar.

Aslında yeniden yaratılış her an devam etmektedir. Bu hususta Mevlânâ (k.s.) der ki:

“Her nefeste, dünya ve dünyada bulunan her şey yenilenir. Âdetâ, her an ölür ve dirilir. Fakat biz, onu hiç değişiklik olmadan, duruyor görürüz de bu yenilenmeden haberimiz bile olmaz. Ömür, ırmak gibi yeniden yeniye gelir akar gider, yenisi gelir. Fakat biz, bu akışı, kesintisiz olarak görürüz. Ucu yanmakta olan bir sopayı eline alsan da tez tez, sağa sola oynatsan, göze durup duran, kesilmeyen bir ateş çizgisi gibi görünür. Ömür de pek tez akar gider de, bu yüzden devamlı duruyormuş gibi görünür. Ucu ateşli bir dalı hızla sallasan, o ateş noktası sana, uzun bir çizgi gibi görünür. Bu ömür uzunluğu, bu sürüp giden zaman, yaratılışının süratindendir. Cenâb-ı Hakk’ın yeniden yeniye ve hızlı yaratması, ömrü böyle uzun ve dâimî gösteriyor.” (Mevlânâ, *Mesnevî,* 1144-1148 beyitler)

Allah Teâlâ’nın yüce kudretine en büyük delillerden biri ise bizzat insanın kendi yaratılışı, iç âleminde olup bitenler ve onu bekleyen süprizlerdir. Bütün bunları sınırsız bir ilim ve derin bir hikmete dayanarak planlayan, yapan, evirip çeviren kimdir? Dinleyin:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهٖ نَفْسُهُۚ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ
مِنْ حَبْلِ الْوَر۪يدِ ﴿١٦﴾ اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَم۪ينِ وَعَنِ الشِّمَالِ
قَع۪يدٌ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَق۪يبٌ عَت۪يدٌ ﴿١٨﴾

16. Gerçek şu ki, insanı biz yarattık ve nefsinin ona neler fısıldadığını da çok iyi biliyoruz. Çünkü biz ona şah damarından daha yakınız.

17. Onun sağında ve solunda oturmuş iki kayıtçı melek, onun her söz ve davranışını yazmaktadır.

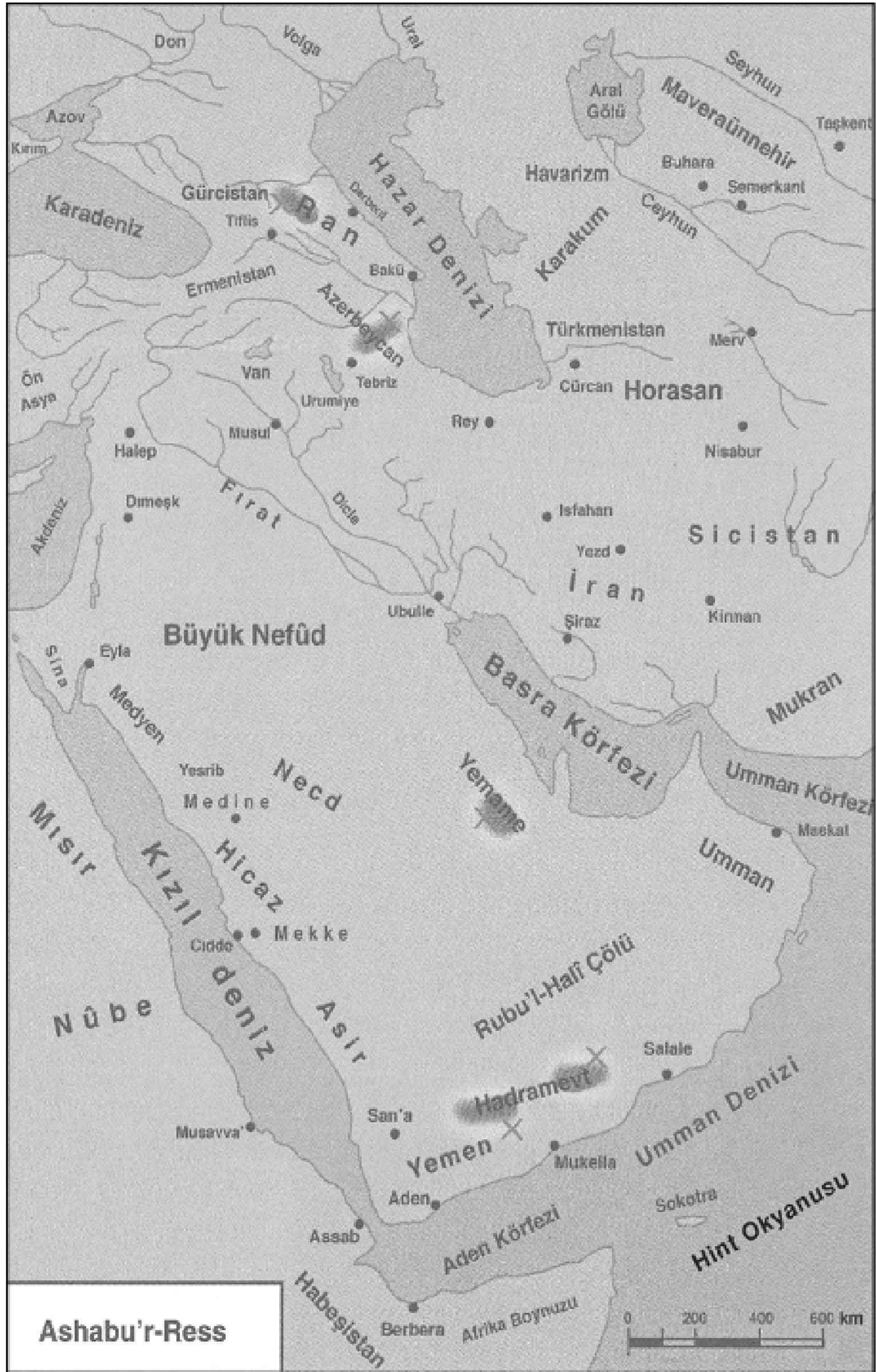
18. Ayrıca yanında onu gözetleyip duran ve ağzından çıkan her bir sözü anında kaydeden bir melek vardır.

Mevlânâ Celâleddîn Rûmî:

“Benimle değil ama bendedir sevgili,

Sevgi hakkına pek a ırtıcı bu belli...” der.

Mevlânâ Sadedin Kaşgârî ise bu beyt üzerine şöyle bir izâh yapmaktadır:

“Bir insan bin sene bu yolda yürüyüp gitse, anlamaz ki «O’nunla olmadan O’nda olmak...» ne demektir. Yüce Allah’ın yakınlığı nasıl kavranabilir ki... Ancak Allah Teâlâ, ciddi bir gayret sonunda bu yakınlığı tattırır, yakîne dayalı bir

duygu verir. İşte o zaman insan anlar ve der ki: «Allah benimleymiş... Daha önce ben gâfil gâfil gezermişim...»

Bu yakınlık Allah'ın velî kullarına gelir. Bunda ne tereddüt var, ne de şüphe. Bu yakınlık elde edilirken, Yüce Allah'ın varlığında şüpheye düşülmeyeceği gibi, O'nun beraberliği için de bir tereddüde yer yoktur. Anlayan anlar. Bir kimse, kendi varlığından, kendisinin kendisine yakınlığından şüphe edebilir mi? Bir kimse, üzerine değişik elbiseler giyse de, gözünü yumup kendisini görmese de, yine kendisini unutmaz." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye,* s. 623)

Cenâb-ı Hakk kullara bu şekilde yakın olmakla birlikte her insan üzerine iki de melek gönderilmiştir. Onlar insanın söylediği her sözü ve yaptığı her işi teker teker kaydederler. Hiçbir söz ve hareket onların kayıtları dışında kalamaz. Bu sebeple Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle uyarmaktadır:

"Kul, iyice dü ünüp ta ınmadan bir söz söyleyiverir de, bu yüzden cehennemin, doğu ile batı arasından daha uzak bir yerine dü er gider." (Buhârî, Rikâk 23; Müslim, Zühd 49-50)

Mü'minde olması gereken ihsân ve murâkabe hâlini izâh bakımından şu misâl pek mânidârdır:

Bir vâiz kürsüde âhiret ahvâlini anlatmaktaydı. Cemaatin arasında Şeyh Şiblî Hazretleri de vardı. Vâiz, Cenâb-ı Hakk'ın âhirette soracağı suâllerden bahisle:

"–İlmini nerede kullandın, sorulacak! Malını-mülkünü nerede harcadın, sorulacak! Ömrünü nasıl geçirdin, sorulacak! İbâdetlerin ne durumda, sorulacak! Harama-helâle dikkat ettin mi, sorulacak!.. Bunlar sorulacak; şunlar sorulacak!.." diye uzun uzadıya birçok husus saydı. Bu kadar teferruata rağmen meselenin özüne dikkat çekilmemesi üzerine Şiblî Hazretleri, vâize seslendi:

"–Vâiz efendi! Suâllerin en mühimini unuttunuz! Allah Teâlâ kısaca soracak ki: Ey kulum! Ben her an seninleydim, sen kiminleydin?"

Âyette ifade edildiği üzere vazîfeli meleklerin nasıl kayıtta bulunduklarını tam olarak anlama imkânımız yoktur. Fakat günümüzde sesleri ve görüntüleri kaydeden nice aletler geliştirilmiştir. Bu bize kayıt işlemiyle alakalı bir fikir vermektedir. Ancak Allah'ın melekleri ne bu aletlere muhtaçtırlar, ne de bu kayıtlara bağlıdırlar. İnsanın kendi vücudu ve çevresindeki her şey, onun bütün konuşmalarını ve hareketlerini en ince ayrıntıları ile kaydeden bir kamera gibi olduğu artık bilinmektedir. İnsanoğlu kıyâmet günü bütün konuştuklarını bizzat kendi kulağıyla duyacak ve bütün yaptıklarını bizzat kendi gözüyle görecektir. Dolayısıyla bunların doğruluğunu inkâr edemeyecektir. Allah Teâlâ kulun her şeyini bilmesine rağmen, adâletin bütün şartları tamamlanması için şâhitler getirecek, kula amellerini gösterecek ve daha sonra cezasını verecektir.

Bütün bu işlerin yapılacağı âhiret âleminin giriş kapısı ölümdür:

Ölüm Sarhoşluğu Geldiğinde

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴿١٩﴾

19. Derken ölüm sarhoşluğu tüm gerçekliği ile gelip çatacak: “Ey insan! İşte bir ömür boyu kendisinden nefret edip kaçtığın şey budur!” denecek.

سَكْرَةُ الْمَوْتِ (sekretü’l-mevt), ölüm sarhoşluğu demektir. Bu an geldiği zaman, dünya perdeleri kapanıp âhiret perdeleri açılmaya başlar. Ölümün de insana verdiği çok dehşetli bir acı vardır. Hatta Hz. Âişe’nin anlattığına göre Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ölüm döşeğinde iken, yanıbaşındaki su kabına elini daldırıp yüzüne sürüyor ve *“Lâ ilâhe ilallah, ölümün de ş sekerâtı; iddet ve sıkıntıları var”* buyuruyor (Buhârî, Rikãk 42) ve *“Allahım! Ölümün iddet ve sıkıntılarına kar ı bana yardım et” diye dua ediyordu.* (Tirmizî, Cenâiz 8; İbn Mâce, Cenâiz 64)

Kâinatın ölümü ise kıyâmettir. O da sûra üflenmesiyle başlayacaktır:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾ وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا
سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾ لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ
فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴿٢٢﴾ وَقَالَ قَرِينُهُ هٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾ أَلْقِيَا
فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٢٤﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُرِيبٍ ﴿٢٥﴾ الَّذِي
جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا آخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾

20. Sûra üflenecek. Size geleceği va‘dedilen o dehşetli gün işte bu gündür!

21. O gün her insan, yanında biri kendini mahşer yerine götüren, diğeri hakında şâhitlik edecek olan iki melekle yüce divana gelecek.

22. Allah: “Doğrusu sen bundan derin bir gaflet içindeydin. Ama şimdi gerçekleri görmeni engelleyen perdeni kaldırdık; bugün bakışların pek keskindir” buyuracak.

23. Beraberindeki görevli melek: “Yâ Rabbî! İşte yanımdaki şu inkârcı, cehenneme atılmaya hazır!” diyecek.

24 Allah da o iki meleğe şöyle buyuracak: “Atın cehenneme her bir inatçı kâfiri!”

25. “İyiliğe engel olan, hak hukuk tanımayan, ilâhî gerçeklerden şüphe eden ve kalplere şüphe tohumları eken her zâlimi!”

26. “Allah ile beraber başka ilâhlar edinen o kâfirleri! Atın, atın onları o

şiddetli azabın içine!”

Okuyanlara ve dinleyenlere ibret olması ve bu tür kötü hal ve hareketlerden vazgeçmeleri bakımından o kişinin cehenneme atılmasına sebep teşkil eden vasıfları haber verilir. “Acaba ne yaptı da böyle kötü bir muâmeleye tâbi tutuldu?” diye düşünenlerin merakları giderilir. Bu kötü vasıflar şunlardır:

• İlâhî gerçekleri inkâr etmek, Allah’ın nimetlerine karşı aşırı nankörlük yapmak.

• İnat etmek; gerçeği bildiği halde onu inadına yalanlamak; hakkı ve haklıyı reddetmek.

• İyiliğe engel olmak, kendi malından muhtaçların hakkını vermediği gibi başkalarının yapacağı iyiliğe de mâni olmak.

• Haddi aşmak, doğruluktan sapmak, insanlara zulüm ve eziyet etmek.

• İtikâdî hususlarda şüphe etmek, bununla kalmayıp başkalarını da şüpheye düşürmek.

• Allah ile beraber başka tanrılar edinmek.

Bu kötü sıfatların sahibi olan kâfir veya suçlu kişi cehenneme atılırken, hayatında kendine yoldaş edindiği şeytan suçu üstlenmediği gibi üstelik suçun altından sıyrılmaya çalışır:

قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَٓا اَطْغَيْتُهُ وَلٰكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا
تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ
لَدَيَّ وَمَٓا اَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾

27. Dünyadaki kâfir yandaşı: “Rabbimiz! Onu ben azdırmadım. Zâten kendisi haktan iyice uzak derin bir sapıklık içindeydi” diyecek.

28. Allah şöyle buyuracak: “Ey kâfirler! Benim huzurumda böyle çekişip durmayın. Çünkü ben başınıza gelecek tehlikeyi daha önceden size haber vermiştim.”

29. “Benim verdiğim karar asla değiştirilemez; ben kullarıma kesinlikle zulmetmem!”

Burada bahsedilen اَلْقَرِينُ (karîn)den maksat, Allah’ın zikrinden uzak duran o bedbahta dünyada yakın dost olan şeytandır. Bunlar Allah’ın huzurunda tartışmaya başlayacaklar, cehennemlik olan kişi, “Beni bu azdırdı, saptırdı. Esâsında o cezalandırılmalı” diyerek şeytanı suçlamaya çalışacak, şeytan ise bu suçlamayı kabul etmeyecektir. (bk. İbrâhim 14/22)

Bir de, içine kâfirlerin atılmasıyla galeyana gelen cehennemin iştahına bakın,

nârasına kulak verin:

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿٣٠﴾

30. O gün cehenneme: "Doldun mu?" diye soracağız, o da her seferinde: "Daha yok mu?" diye nâra atacak!

Cehennemin verdiği cevabı iki türlü anlamak mümkündür:

• "Artık ağzıma kadar doldum. İçimde daha fazla insana yer kalmadı." Çünkü orasını kâfirler ve günahkârlar iğne ucu kadar boş yer kalmayıncaya kadar doldurmuş olacaklardır. Zira Cenâb-ı Hakk'ın cehennemi insan ve cinlerle tıka basa dolduracağı va'di vardır. (bk. Secde 32/13)

• "Daha ne kadar kâfir, günahkâr varsa hepsini alın gelin. Bende hepsi için yer bulunur."

Rasûlullah (s.a.v.) bu âyeti şöyle tefsir etmiştir:

"Cehennemlikler oraya atıldıkça cehennem durmadan «Daha fazlası yok mu» diye söylenecek. Nihâyet Allah Teâlâ cehennemin üzerine basacak, bu defa da «Artık yeti ir, yeti ir» diyecek." (Buhârî, Tefsir 30/1; Müslim, Cennet 37, 38)

Nitekim âyet-i kerîmelerde de sık sık **"Sanki cehennemde kâfirlere yer yok mu?"** (Ankebût 29/68), **"Sanki cehennemde büyüklük taslayanlara yer yok mu?"** (Zümer 39/60) ifadesi tekrarlanır.

İnkâr edenlerin fecî âkibeti budur. İman ve takvâ üzere bir hayat sürenlere gelince:

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ
أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾ مَنْ خَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ
مُنِيبٍ ﴿٣٣﴾ اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾ لَهُمْ مَا
يَشَاؤُنَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾

31. O gün cennet de, gönülleri Allah'a saygıyla dopdolu olup O'na karşı gelmekten sakınanlara iyice yakınlaştırılacak; kolayca girebilsinler diye onlardan uzak tutulmayacaktır.

32. Onlara şöyle denilecek: "İşte size dünyada va'dolunan cennet budur! Bütün gönlüyle Allah'a yönelen, O'na karşı kulluk vazîfelerini dikkatle yerine getiren her kul için hazırlanmış bir cennet!"

33. "Görmediği halde Rahmân'a karşı derin bir saygı besleyip içi ürpertiyle dolan ve sürekli Allah'a yönelmiş, O'na boyun eğmiş bir kalple

gelen her kul için."

34. "Şimdi girin oraya selâmetle ve her türlü kötülükten emniyet içinde. Artık bu gün, sonsuz hayatın başladığı gündür!"

35. Orada onların istedikleri her şey var; üstelik katımızdan daha fazlası da var.

Cennete girmeye hak kazananların mümtaz vasıfları da şöyledir:

• Allah'a karşı saygı ve korkuyla dopdolu bir gönle sahip olup, O'na itaatsizlikten sakınarak kalbini Rabbin râzı olmayacağı her türlü kötü düşünce ve niyetlerden koruması.

• Tevbe ve istiğfar ile dâimâ Allah'a yönelmesi; günahlarını hatırlayıp Allah'tan bağışlanma dilemesi. Bollukta, darlıkta, sıkıntıda ve rahatlıkta her dâim Allah'a güvenip dayanması. Kalbini Allah'tan başkalarından çevirip, sadece Allah ile meşgul etmesi.

• Allah'ın emir ve yasaklarını dikkate alarak yaşaması, Allah'ın koyduğu sınırları muhafaza etmesi.

• Yüce Allah'ı zâhiren göremediği halde O'ndan korkması, O'na beslediği derin saygıyla yüreğinin titremesi. Kimsenin kendini görmediği yerlerde bile hep Allah korkusu ile hareket etmesi. Çünkü biz Rabbimizi zâhir gözümüzle göremesek bile, Allah'ın bizi hakkiyle gördüğünde hiçbir şüphe yoktur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), başka bir gölgenin bulunmadığı kıyâmet gününde Allah Teâlâ'nın, yedi sınıf insanı, arşının gölgesinde gölgelendireceğini bildirmiş, bunların birinin de *"Tenhalarda Allah'ı zikredip göz ya ı döken ki i"* olduğunu haber vermiştir. (Buhârî, Ezân 36; Müslim, Zekât 91)

• Dâimâ Allah'a yönelen bir kalbe sahip olması. Allah'a yönelen kalbin alâmeti; Allah Teâlâ'nın saygı gösterilmesi gereken haklarını bilmek, O'nu dost edinmek, O'nun azamet ve celali karşısında mütevazı olmak, nefsin arzularını terk etmek, başkalarını incitmemek ve bundan daha önemlisi hiç kimseden incinmemesidir. İnsan ancak husûsî bir tasavvufî eğitimle, nefis tezkiyesi ve kalp tasfiyesi ile bu mertebeye ulaşabilir.

Ebû Abdullah Sâleme'ye:

"– Gönüllerini devamlı Rablerine yönelten Allah dostlarını diğer insanlardan ayırt eden vasıflar nelerdir?" diye sordular. O da cevâben, ehlullâhın şu güzel vasıflarını saydı:

"–Allah dostları diğer insanlardan konuşmalarındaki tatlılıkla, ahlâklarındaki güzellikle, sîmâlarındaki tebessüm ve müjdeleyicilikle, hâl ve edâlarındaki zarâfetle, nefislerindeki cömertlikle, mâzeretleri kabul edişlerindeki diğergâmlıkla, iyi ve fenâ herkese karşı şefkatlerindeki genişlikle ayırt edilir."

Bu vasıflara sahip olanlar cennete girecek, orada istedikleri her nimete nâil olacaklardır. Allah katında onlar için daha fazla nimetler de vardır. Bu nimetlerin en büyüğü ise "Allah Teâlâ'nın cemâlini görme" nimetidir.

Gerçek böyleyken, hâlâ inkârcılıkta direnen gâfillere ne demeli, onları nasıl ikaz etmeli? Onlar, şu gerçekler üzerinde akıl yorsalar belki uyanır, kendilerine gelirler:

Geceleri Rabbini Tesbih Et

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِى الْبِلَادِ ط
هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٦﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْ
اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ ق وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٣٨﴾ فَاصْبِرْ
عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ
الْغُرُوبِ ج ﴿٣٩﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾

36. Biz bunlardan önce, kendilerinden çok daha güçlü nice toplumları helâk ettik. Ölümden kurtulmak için diyar diyar dolaşıp, yeryüzünü delik deşik ettiler. Fakat azabımızdan kurtulmaya imkân var mı?

37. Elbette bunda duyarlılığını yitirmemiş bir kalbi olan veya zihnini toparlayarak can kulağıyla dinleyen kimseler için gerçekten ibret alınacak bir hatırlatma vardır.

38. Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde yarattık. Ama bize en küçük bir yorgunluk bile dokunmadı.

39. O halde Rasûlüm, onların alay ve hakaret dolu sözlerine sabret; gerek güneşin doğuşundan önce, gerek batışından önce Rabbini övgüyle tesbih et!

40. Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından da O'nu tesbih et.

"Tesbih"ten maksat namaz, zikir ve duadır. "Güneşin doğuşundan önce" sabah namazı, "güneşin batışından önce" öyle ve ikindi namazı, "geceleyin" ise akşam, yatsı ve teheccüd namazlarıdır. "Secdelerden sonraki tesbih"e gelince bundan maksat, farzlardan sonra kılınan nafile namazlar ve yapılan diğer zikirlerdir.

Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) farz namazın akabinde:

"*Allah'tan ba ka hiçbir ilâh yoktur. O bir ve tektir. O'nun ortağı yoktur, mülk yalnız O'nundur. Hamd yalnız O'nadır. O her eye güç yetirendir. Allahım! Senin verdiğini engelleyecek olamaz. Senin alıkoyduğunu da kimse veremez. Varlık sahibi bir kimsenin varlığının sana kar ı herhangi bir faydası olamaz*" diye dua ederdi. (Müslim, Mesâcid 137)

Allah Rasûlü (s.a.v.) gece tesbihi hakkında da şöyle buyurur:

"*Geceleyin uyanıp da*

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَ هُوَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اللّٰهُ اَكْبَرُ
وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

ş *«Lâ ilâhe illallûhu vahdehû lâ erîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli ey'in kadîr. Sübhânallâhi ve'l-hamdü lillâhi ve lâ ilâhe illallahu vallahu ekber. Ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahi'l-aliyyi'l-azîm» diyen, sonra da bağı lanmayı dileyen bağı lanır, dua edenin duası kabul edilir, abdest alanın ve namaz kılanın namazı makbul olur."* (Buhârî, Teheccüd 21)

Gece, gündüz, sabah ve akşam Allah Teâlâ'ya kulluğa, O'nu zikir ve tesbihe devam etmek zarureti vardır. Çünkü bir dâvetçinin çağrısına icâbet vakti hızla yaklaşmaktadır:

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍۙ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ
الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّۜ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾ اِنَّا نَحْنُ نُحْـي وَنُمِيتُ وَاِلَيْنَا الْمَصِيرُۙ ﴿٤٣﴾

41. Nidâ edicinin yakın bir yerden sesleneceği güne kulak ver.

42. O gün bütün insanlar, o korkunç sesi kesin ve gerçek olarak işiteceklerdir. İşte o gün, kabirlerden çıkış günüdür.

43. Evet, hayat veren ve öldüren elbette biziz. Sonunda dönüş de bize olacaktır.

Sûra üfleyen İsrâfil (a.s.), nidâ eden Cebrâil (a.s.) olacaktır. O gün Cebrâil herkesin aynı derecede duyacağı yakın bir mekândan: "Ey çürümüş kemikler, kopmuş mafsallar, didiklenmiş etler, akmış gözler, dağılmış saçlar! Allah Teâlâ, hakkınızda hükmünü vermek üzere toplanmanızı emrediyor!" diye seslenecek. O gün bütün insanlar o çığlığı duyacaklar ve kabirlerinden kalkacaklar.

Yine:

يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعاًۜ ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾
نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَخَافُ وَع۪يدِ ﴿٤٥﴾

44. O gün yer onların üzerinden yarılıp açılacak ve oranın içinden çıkan insanlar, çağırana doğru süratle koşacaklar. Bu toplama işi, bizim için çok kolay olacaktır.

45. Bu uyarılar karşısında o inkârcıların neler söylediğini biz çok iyi

biliyoruz. Üzülme! Sen onları inanmaya zorlamakla görevli değilsin. Senin vazîfen, Allah'ın buyruklarını açık ve anlaşılır bir şekilde anlatmaktır. Öyleyse sen, tehdidimden korkanları Kur'an ile irşat ve ikaza devam et!

Şimdi, Kãf sûresinin sonunda yer alan tehdîdi destekleyen bir açıklama olarak Zâriyât sûresi geliyor:

51- ZÂRİYÂT SÛRESİ

سُورَةُ الذَّارِيَاتِ

51. ZÂRİYÂT SÛRESİ

Zâriyât sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 60 âyettir. İsmini, 1. âyette geçen ve "tozu toprağı savuran rüzgârlar" mânasına gelen اَلذَّارِيَاتُ (zâriyât) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 51, iniş sırasına göre 67. suredir.

Konusu

Cenâb-ı Hakk'ın bir kısım kudret tecellilerine yemin edilerek kıyâmetin mutlaka vuku bulacağı; Allah'tan korkup günahlardan sakınan ve ilâhî tâlimatlara uygun yaşayanların cennette mükâfatlandırılacakları haber verilir. Lût kavmi, Firavun, Âd, Semûd ve Nûh kavimleri misâl verilerek Peygamber (s.a.v.)'in dâvetine uymayanları bekleyen hazin âkıbet bildirilir. Böylece insanlar putperestlikten ve peygambere muhâlefetten sakındırılarak tek olan Allah'a kulluğa çağrılır.

Hesap Günü Mutlaka Gelecek

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ﴿٣﴾

لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾ فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْرًا ﴿٤﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَإِنَّ الدِّينَ

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. O esip tozu toprağı savuran rüzgârlara,

2. Ağırlık yüklenen bulutlara,

3. Kolaylıkla akıp giden gemilere,

4. Bütün işleri, rızıkları, yağmurları taksim eden meleklere yemin olsun ki;

5. Size va'dedilen yeniden diriliş, hesap ve ceza kesinlikle doğrudur.

6. Ve herkese hakettiği karşılığın verileceği hesap günü mutlaka gelecektir!

Burada yapılan yeminlerin bir hikmeti şöyle izâh edilebilir: Güneşin hararetiyle buharlaşıp uzayın uçsuz bucaksız boşluğunda zerrecikler hâline gelen su damlalarını rüzgâr vasıtasıyla yeniden toplayan, bunları sıkışmış bulutlar hâline getiren, bunları su olarak yeryüzüne yağdıran ve bu hayret verici kudret tecellisini gözlerimizin önünde dâimâ tekrarlayan Allah Teâlâ için, elbette ki insan bedenlerinin dağılmış zerrelerini hava, su, toprak içinde toplayıp bir araya getirerek yeniden yaratmak hiç de zor olmayacaktır.

Zâten nice ince sır ve hikmetlerle dolu gökyüzü de bu ilâhî kudretin canlı şâhididir:

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾ إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ

مَنْ أُفِكَ ﴿٩﴾ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ

﴿١١﴾ يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ

﴿١٣﴾ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

7. İç içe geçmiş kıvrım kıvrım yollara ve hârika bir şekilde desen desen işlenmiş yörüngelere sahip göğe yemin olsun ki!

8. Siz Peygamber ve Kur'an hakkında çelişkili görüşler içindesiniz.

9. Oysa Kur'an ve Peygamber'den ancak şeytanın doğru yoldan çıkardığı, aklı çarpılmış kimseler döndürülebilir.

10. Kahrolsun Allah'ın va'dettiği şeylerden şüphe duyan o koyu yalancılar!

11. Onlar, cehâlet bataklığı içinde bilinçsizce bocalayıp duruyorlar.

12. Alaycı bir edayla: "Geleceği söylenen şu hesap günü de ne zamanmış?" diye soruyorlar.

13. O gün, onların ateş üzerinde azaba uğratılacakları dehşetli gündür.

14. Onlara: "Tadın azabınızı! Dünyada bir an önce gelmesini istediğiniz şey işte budur!" denilecek.

اَلْحُبُكُ (hübük), sözlükte "sıkı bağlayıp sağlamlaştırmak; kumaşı sıkı, güzel ve sağlam bir şekilde dokumak" demektir. Göğün sahip olduğu "hübük"le alakalı şu izahlar yapılır:

• Muntazam, güzel ve süslü yaratılış. Nitekim az önce belirtildiği gibi dokumacının kumaşı güzelce dokuması bu kelime ile ifade edilir.

• Yıldızlar ve yıldız kümeleri.

• Yollar, yörüngeler. Nitekim rüzgârların esmesiyle çöllerin kumlarında ve durgun suların üzerinde meydana gelen dalgalara, yosma yapılmış saçlardaki kıvrımlara "hübük" denilir. Bu yollar ve yörüngeler, meleklerin hareketi, Allah'ın emirlerinin tebliği ve yerdeki şuurlu varlıkların amellerinin yükselmesi için de geçiş güzergâhlarıdır.

• Güçlü, çetin ve sağlam. (bk. Nebe' 78/12)

• Çokça hareket eden.

Bunların hepsi gök için geçerli ve uygun düşecek mânalardır. Bu vasfıyla göğe yemin edilip peşinden **"Siz Peygamber ve Kur'an hakkında çelişkili görüşler içindesiniz"** (Zâriyât 51/8) buyrulması arasında şöyle bir irtibat kurulabilir:

Sahip olduğu çeşit çeşit gök cisimleri, galaksileri, sistemleri, yörüngeleri ve bunlara ait hareket nizamlarıyla gökler gerçekten çok sağlam, ince ve sanatkârane bir denge içermektedir. Bu çeşitlilikle beraber akılları hayrete düşüren bu güzellik, nizam ve âhenk ise şüphesiz ilâhî kudretin azametini ve sonsuzluğunu göstermektedir. Dolayısıyla akıllı insanlara yaraşan, bu kesret âleminin ötesindeki ve temelindeki vahdeti idrak edebilmek, tevhide ulaşmak, Allah'ın varlığını ve birliğini kavramak, böylece tevhide yaraşmayan ve birbirini tutmayan söz ve davranışlardan kaçınarak sadece tek olan Allah'a kulluk etmektir.

İstenildiği şekilde Allah'a kulluğa yanaşmayanlar cehennemle tehdit edildikleri gibi buna karşılık, kâmil bir iman, büyük bir tevazu ve mahfiyet, tam

bir teslimiyet ve samimiyetle Allah'a kulluğa devam edenlere cennet müjdelenmektedir:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ اٰخِذِينَ مَا اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا قَلِيلًا مِنَ الَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾

15. Gönülleri Allah'a karşı saygıyla dopdolu olup O'na itaatsizlikten sakınan ve güçleri ölçüsünde O'nun emirlerini yerine getirmeye çalışanlar, cennetlerde ve pınar başlarında olacaklardır.

16. Rablerinin kendilerine bahşedeceği her türlü nimeti alacaklardır. Çünkü onlar daha önce iyilik eden ve yaptığı işi güzel yapan kimselerdi.

17. Geceleri pek az uyurlardı.

18. Seher vakitleri de Allah'tan bağışlanma dilerlerdi.

19. Mallarından hem yardım isteyen fakirlere, hem de muhtaç olduğu halde iffetinden dolayı dilenmekten çekinen yoksullara pay ayırırlardı.

O müttakîler, **"Geceleyin kalk, az bir kısmı dışında geceyi ibâdetle geçir!"** (Müzzemmil 73/2) âyetinin mânasına göre amel eder, geceleri pek az uyurlardı. Allah Teâlâ'ya olan şevk ve muhabbetleri, âhiretle alakalı korku ve endişeleri sebebiyle gözlerine uyku girmez, ibâdet eder, vazîfe yaparlardı. Âyette geçen اَلْهُجُوعُ (hucû') kelimesi, az uyku, özellikle gece uykusu demektir. **ما** (mâ) edatının olumsuzluk için alınması durumunda âyet: **"Bazı gece biraz bile uyumazlar, hepsini ihya ederlerdi"** (Zâriyât 51/17) mânasını taşımaktadır. Seher vakitleri de onlar istiğfar ederlerdi. Geceleri ibâdet etmekle birlikte, sanki günah ile vakit geçirmiş gibi seher vakitleri de yatmaz, kusurları için af dilerlerdi.

Rasûlullah (s.a.v.), gece ibâdetine teşvik ederek şöyle buyurur:

"Ey insanlar! Birbirinize selâm verin, yemek yedirin, akrabanızla ilginizi ve onlara yardımınızı devam ettirin. İnsanlar uyurken geceleyin namaz kılın. Böyle yaparsanız, selâmetle cennete girersiniz." (Tirmizî, Et'ime 45; İbn Mâce, İkâmet 174)

Hasan Basrî Hazretleri'ne: "Gece namazı kılanların yüzleri niçin güzel ve nûrlu olur?" diye sordular. Şöyle buyurdu: "Çünkü onlar, Rahmân ile başbaşa kalmışlardır..."

Bu beraberlik dolayısıyla âşıklar, gecenin nasıl geçtiğini anlayamadan iştiyak ve muhabbetleri artmış bir vaziyette sabaha ulaşırlar.

Veysel Karanî Hazretleri hiç uyumazdı. Gecelerini üçe taksim etmişti. Bir gece

kıyâm, bir gece rukû, bir gece de secde hâlinde sabahlardı. Sordular:

"–Yâ Veysel! Geceleri aynı hâl üzere, meselâ secdede sabaha kadar bir hâl içinde nasıl geçirebiliyorsun?" Şöyle cevap verdi:

"–Biliyorsunuz ki secdede üç defa «Sübhâne Rabbiye'l-a'lâ» demek sünnettir. Ben daha bir kere diyemeden sabah oluyor!.."

O müttakîlerin mallarında لِلسَّائِلِ (sâil) ve الْمَحْرُومِ (mahrûm) için ödemek mecburiyetinde oldukları bir hak vardır. "Sâil", ihtiyacını dile getiren, isteyen ve dilenen kimsedir. "Mahrum" ise, iffetinden dolayı zengin zannedildiği için sadakadan dahi mahrum bulunan muhtaç demektir. Nebiyy-i Muhterem (s.a.v.) bu hususta şöyle buyurur:

"Kapı kapı dola ıp bir iki lokma, bir iki hurma ile savu turulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, kendisine yetecek malı bulunmayan, muhtaç olduğu bilinip de kendisine sadaka verilmeyen ve kimseden bir ey dilenmeyen kimsedir." (Buhârî, Zekât 53; Müslim, Zekât 101)

"Sâil"in ihtiyacını dile getiren insanlara, "mahrum"un ise ihtiyaç sahibi diğer canlılara işaret ettiği de söylenmiştir. Bu tefsir, insanların yanı sıra diğer canlıların, özellikle hayvanların haklarını koruma bakımından önem arz etmektedir. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.): *"Ciğer ta ıyan her canlıdan ötürü, ona verilen rızık sebebiyle bir ecir vardır."* (Buhârî, Mûsâkât 9; Müslim, Selâm 153)

"Hak" ifadesi zâhiren verilecek miktarın vâcip olduğunu ifade eder. Bu sebeple bir kısım âlimler bunun zekât olduğunu söylerler. Fakat bu sûrenin Mekkî olması, zekâtın ise Medine'de farz kılınmış olması dolayısıyla çokları tarafından bu nâfile sadaka olarak anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu, zekâttan ayrı olarak mal sahibi müttakîlerin vermeyi taahhüt ettikleri miktardır.

Bu gibi sâlih amellerin uhrevî âlemde de açılımları şüphesiz muhteşem olacaktır. Bu sebeple söz kıyâmete getiriliyor; kıyâmetin, öldükten sonra dirilişin ve hesâbın olacağına ve bunun da gerekli olduğuna dâir üç alandan deliller arz ediliyor:

وَفِى الْاَرْضِ اٰيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَۙ ﴿٢٠﴾ وَفٖٓى اَنْفُسِكُمْۜ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾
وَفِى السَّمَٓاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ اِنَّهُ
لَحَقٌّ مِثْلَ مَٓا اَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

20. Kesin olarak inanmak isteyenler için yeryüzünde Allah'ın birliğini ve sonsuz kudretini gösteren nice deliller vardır.

21. Bizzat kendi varlığınızda da. Hâla gerçeği görmeyecek misiniz?

22. Gökte de hem rızkınız vardır, hem de size va'dedilen cennetler.

23. Göğün ve yerin Rabbine yemin olsun ki, sizin konuşmanız ne kadar gerçekse, Kur'an'ın meydana geleceğini haber verdiği bu olaylar da işte o kadar gerçektir!

Bunlar:

• Yeryüzündeki deliller:

Yeryüzünün yaratılışı; güneşten belli bir mesafe uzaklıkta belirli bir eğiklikte konuluşu; ışık ve sıcaklığının düzenli bulunuşu; mevsimlerin birbiri ardınca geliş ve gidişi; üzerindeki hava ve suyun nispet ve özelliklerinin ayarlanması; içerisine çeşit çeşit sayısız hazinelerin konulmuş olması; üzerine topraktan müteşekkil münbit bir örtünün geçirilmesi; kuruduktan sonra yağmurla dirilişi ve üzerinde cins cins sayısız, hesapsız bitkilerin bitirilmesi; içinde kara, deniz, hava canlılarının sayısız cinslerinin yaratılması; orada her cins hayat için uygun gıda ve durumların ayarlanması; yine orada ibretle dolaşanların görebilecekleri gibi iyilik yapanlarla yapmayanların, takvâ sahibi olanlarla olmayanların, inananlarla inanmayanların âkıbetlerindeki farkı gösterecek çok sayıda delillerin bulunması.

• İnsanın kendi varlığı ve iç dünyasındaki deliller:

İnsanı ancak mikroskopla görülebilecek derecede küçücük nutfeleri birleştirerek yaratması; sağlam bir karargâh ve karanlık bir köşede besleyerek kademe kademe geliştirmesi; ona emsalsiz güzellikte bir vücut ve hayrete düşüren kabiliyetlerle dolu bir can vermesi; yaratılışını kemâle erdirir erdirmez onu anne karnının dar ve karanlık dünyasından çıkararak bu geniş dünyaya ihtişamla getirmesi; çok kuvvetli ve kendi kendine çalışan bir makinayı içine koyması bu delillerden bir kaçıdır. Öyle ki doğduğu günden gençlik ve ihtiyarlığına kadar nefes alma, gıdaları hazmetme, kan yapma ve bütün damarlarda onu dolaştırma, artıkları dışarı çıkarma, vücudun eskimiş parçaları yerine yenilerini hazırlama, içerden veya dışardan gelen yıkımlara karşı koyup verdikleri zararları tamir etme, hatta yorulduktan sonra onu dinlendirmek için uyutmaya varıncaya kadar bütün işleri kendi kendine yapmayı sağlamıştır. Son derece dikkat çekici bir beyin, kafatası içine konulmuş, kıvrım kıvrım derinliklerine de akıl, fikir, düşünce, şuur, mantık, irade, hafıza, istek, arzu ve duygular, eğilimler ve diğer zihni güçlerin paha biçilmez servetleriyle doldurulmuştur. Ona pek çok bilgi edinme vasıtaları verilmiş; göz, kulak, burun ve bütün vücudu kaplayan deri, her çeşit bilgiyi ona ulaştırmaktadır. Yine ona dil ve anlatma gücünü vermiş, bununla insan içinden geçirdiklerini anlatma imkânı bulabilmektedir. (bk. Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân,* V, 506)

• Gökyüzündeki deliller:

Rızkımızın esas sebeplerinden biri olan yağmur gökten yağmakta; ışık ve ısısıyla hayatın kaynağı kılınan güneş de gökte bulunmaktadır. Suçluların tehdit edildikleri azapların bir kısmı gökten indiği gibi, mü'minlere va'dedilen cennetler de yine göklerde bulunmaktadır.

Bütün bu deliller göstermektedir ki, biz kendi aramızda nasıl konuşuyorsak, konuşmamız bir gerçek ise, konuşamaz olduğumuzu kimsenin iddia etme imkânı yoksa, aynı şekilde gökleri ve yeri yaratan Cenâb-ı Hakk'ın indirdiği Kur'an ve gönderdiği Peygamberimiz (s.a.v.) vasıtasıyla haber verdiği şekilde âhiret olacağı ve herkesin hayır ya da şer yaptığının karşılığını göreceği kesin bir gerçektir.

İşte Kur'an'ın anlattığı ibret verici gerçeklerden biri:

هَلْ اَتٰيكَ حَدٖيثُ ضَيْفِ اِبْرٰهٖيمَ الْمُكْرَمٖينَۢ ﴿٢٤﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ
فَقَالُوا سَلَامًاۜ قَالَ سَلَامٌۚ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اَهْلِهٖ فَجَٓاءَ
بِعِجْلٍ سَمٖينٍۙ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهُٓ اِلَيْهِمْ قَالَ اَلَا تَأْكُلُونَۘ ﴿٢٧﴾ فَاَوْجَسَ
مِنْهُمْ خٖيفَةًۜ قَالُوا لَا تَخَفْۜ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلٖيمٍ ﴿٢٨﴾

24. Rasûlüm! İbrâhim'in o şerefli misâfirlerinin haberi sana geldi mi?

25. Bunlar insan suretinde onun yanına varmışlar ve selâm vermişlerdi. O da: "Size de selâm olsun! Galiba buralarda yabancı kimselersiniz" demişti.

26. Hemen sezdirmeden âilesinin yanına geçti, çok geçmeden kızartılmış semiz bir dana kebâbı getirdi.

27. Onu önlerine koyup: "Buyurmaz mısınız?" dedi.

28. Yemeğe el uzatmadıklarını görünce, onlardan yana yüreğine gizli bir korku çöktü. Ama melekler: "Korkma!" dediler; sonra da ona büyük ilim sahibi olacak bir oğul müjdelediler.

Hz. İbrâhim'e burada müjdelenen çocuk Hûd sûresi 71. âyette belirtildiği üzere Hz. İshâk'tır. Sâffât sûresi 101. âyette müjdelenen akıllı uslu oğul ise Hz. İsmâil'dir.

İbrâhim (a.s.)'ın misâfirlerine karşı sergilediği bu davranışlardan, misâfir karşılama âdâbıyla alakalı çok güzel edep kâideleri tespit edilmiştir:

• Misâfiri güzel karşılamak, önlerine kadar gitmek ve bu iş için hazırlanmak.

• Gelen misâfirin vereceği selâma en güzel mukâbelede bulunmak.

• Misâfire ikram edilecek yemeği hemen getirmek. Yemeği hazırlama ve getirme işini edebe uygun bir gizlilik içinde yapmak. Misâfirin "yapma, etme, zahmete lüzum yok, eziyet olmasın" gibi sözler sarf etmesine fırsat vermemek.

• Misâfirin rahat olması, ihtiyacını gidermesi için, ev sahibinin misâfiri bir müddet kendi hâline bırakması güzel karşılanmıştır. Çünkü misâfirin, duyduğu utangaçlık sebebiyle ihtiyacını gidermede sıkıntı çekebilir.

• Misâfir için ikramların en iyisini seçmek.

• Yemeği ikram etmek, fakat "Yiyin" diye ısrar etmemek.

• Misâfirlerin yiyip içmelerinden derin bir haz duymak.

Hz. İbrâhim meleklerle konuşurken hanımı Sâre bir köşede bakıyordu:

فَاَقْبَلَتِ امْرَاَتُهُ فٖى صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ

عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾ قَالُوا كَذٰلِكِۙ قَالَ رَبُّكِؕ اِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

29. Bunun üzerine konuşmalara kulak misâfiri olan İbrâhim'in hanımı, çığlık atarak geldi. Taaccüpten yüzüne vurup: "Ben şimdiye kadar hiç çocuk doğurmamış bir koca karıyım! Benim nerden çocuğum olacak?" diyordu.

30. Onlar: "Evet, Rabbin böyle buyurdu. Şüphesiz ki o, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır, her şeyi hakkiyle bilendir" dediler.

Yine de Hz. İbrâhim'in talebi üzerine melekler gelişlerinin asıl sebebini açıkladılar:

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُوا اِنَّا اُرْسِلْنَا اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَۙ ﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍۙ ﴿٣٣﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾ فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَۚ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَۚ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَا اٰيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْاَلِيمَؕ ﴿٣٧﴾

31. İbrâhim: "Gelişinizin asıl sebebi nedir, ey elçiler?" diye sordu.

32. Şöyle cevap verdiler: "Biz, günahlara batmış inkârcı bir topluma gönderildik."

33. "Üzerlerine pişirilmiş çamurdan taşlar yağdıracağız."

34. "Hiçbir sınır tanımayan ve Allah'ın verdiği kabiliyet ve imkânları boşa harcayan her bir kimse için Rabbinin katında özel olarak işaretlenmiş taşlar!"

35. Bunun üzerine, Lût kavmini helâk etmeden önce orada bulunan bütün mü'minleri çıkardık.

36. Zâten orada bir ev halkı dışında başka müslüman da bulamadık.

37. Neticede, geride kalan zâlimleri helâk ettik ve o can yakıcı azaptan korkanlar için orada ibret alınacak bir işaret bıraktık!

Helâk edilen Lût kavminden geriye bırakılan işaret hakkında şu izahlar yapılır:

• Kavmin helâki için indirilmiş birçok istifli taşlar.

• Bulundukları yerin yarılıp oradan çıkmış olan kokuşmuş siyah su; Lût gölü.

• Bu hâdisenin Kur'an'da zikredilmek sûretiyle kıyâmete kadar dillere destan olacak bir ibret vesikası hâline gelmesi.

İşte size insanın tahammül gücünü zorlayan diğer dehşetli ibret vesikaları:

وَفٖى مُوسٰٓى اِذْ اَرْسَلْنَاهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبٖينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلّٰى
بِرُكْنِهٖ وَقَالَ سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِى
الْيَمِّ وَهُوَ مُلٖيمٌ ﴿٤٠﴾

38. Mûsâ'nın kıssasında da alınacak ibretler vardır. Biz onu apaçık bir delille Firavun'a göndermiştik.

39. Firavun ise var gücüyle ve bütün ordusuyla gerçeğe sırtını dönmüş ve: "Bu Mûsâ ya bir sihirbaz veya delinin biri!" demişti.

40. Bunun üzerine biz de hem onu hem de ordularını kıskıvrak yakalayıp denizin dibine geçiriverdik. Firavun boğulurken yaptıklarına bin pişman kendini kınıyordu!

Firavun boğulurken de: **"İsrâiloğulları'nın inandığından başka ilâh bulunmadığına kesinlikle inandım; artık ben de müslümanlardanım"** (Yûnus 10/90) diyerek, Hz. Mûsâ'ya yaptığı düşmanlıklara pişman olmuş, kendini kınayarak büyük bir nedamet içinde helâk olmuştur. Arkasından ona mâtem tutan, iyiliklerini överek ağıtlar yakan, ya da en azından, "Yazık oldu, böyle bir felâketin kurbanı olanlar ne iyi insanlardı" diyecek kimse bulunmadığı gibi, aksine onun ibret verici âkıbetine bakarak herkes rahat bir nefes almış, huzur duymuş, her dil ona lânetler yağdırmıştı. Bu hâdiseyi duyan herkes, "O zâlim böyle bir âkıbete lâyıktı" diye sevinç çığlığı atmıştı. Bu hal Duhãn sûresinde **"Onlara ne gök ağladı, ne de yer"** (Duhãn 44/29) ifadeleriyle haber verilmiştir. Şâirin:

"Baktım ki yalan saltanatım, satvetim, ordum,
Feryâd edip enkâzının üstünde oturdum" (Nihat Cemâl Bey) beyti, tam da Firavun ve onun gibilerin hazin âkibetlerini terennüm eder. İşte Hz. Muhammed (s.a.v.)'i inkâr eden, maddî gücüne güvenip ona düşmanlık yapan, ona sihirbaz ve deli diyen kâfirlerin âkıbeti de böyle olacaktır. (bk. A'râf 7/103 vd; Yûnus 10/75-93; Kasas 28/31-42)

Bir başka ibret manzarası da şu:

وَفٖى عَادٍ اِذْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرّٖيحَ الْعَقٖيمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ
اَتَتْ عَلَيْهِ اِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمٖيمِ ﴿٤٢﴾

41. Âd kavminin helâkinde de ibretler vardır. Onların üzerine biz her şeyi kasıp kavuran ve köklerini kurutan o kasırgayı göndermiştik.

42. Öyle bir kasırga ki, uğradığı hiçbir şeyi bırakmıyor, mutlaka onu kavurup kül gibi savuruyordu.

Âd kavmini helâk eden kasırga burada, çocuğu olmayan kısır kadınlar için söylenen “akîm” kelimesiyle sıfatlanmıştır. Aslında bunun kelime mânası “kuru” demektir. Buna göre “değdiği şeyi kavuran, kurutup bırakan sert ve kuru rüzgâr” anlamındadır. Ancak burada kullanıldığı mâna göz önüne alınırsa, “kısır kadın gibi hiçbir fayda sağlamayan, geçip gittikten sonra hiçbir faydalı iz bırakmayan rüzgâr” anlamını taşır. Böyle bir rüzgâr ne yumuşak olur, ne yağmur getirir, ne ağaçların meyvelerine faydalıdır, ne de havanın esmesi ile beklenilen faydalardan birini sağlar. Hem burada, hem de konuya yer veren diğer âyetlerde bildirildiğine göre bu rüzgâr sadece hayırsız ve kuru bir rüzgâr olmayıp, son derece şiddetli kasırga şeklinde insanları kaldırıp kaldırıp yerlere çalan, uğradığı her şeyi kül gibi yapıp savuran bir afet şeklinde idi. Sekiz gün, yedi gece boyunca sürekli esmiş, Âd kavminin bütün yurdunun altını üstüne getirmişti. (bk. Fussılet 41/15-16; Ahkâf 45/24-25; Hâkka 69/6-8)

Bir de Semûd kavminin hâline bakın:

وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّى حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ
رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ
قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾

43. Semûd kavminde de ibretler vardır. Onlara: “Bir müddet daha dünya nimetlerinden faydalanın, bakalım” denmişti.

44. Ama Rablerinin emrine karşı geldiler. Bunun üzerine dehşet içinde bakınıp dururlarken korkunç bir yıldırım onları çarpıverdi.

45. Artık bir daha ne ayağa kalkabildiler, ne de kimseden yardım alabildiler!

46. Daha önce de Nûh kavmini helâk etmiştik. Çünkü onlar Allah’ın yolundan iyice çıkmış bir toplum hâline gelmişlerdi.

O halde bunlardan ibret alıp Cenâb-ı Hakk’ın verdiği mühleti, ona isyân yolunda değil, küfür ve günahlardan kurtulma yolunda değerlendirmek gerekir. Değilse azap indiği zaman yapılacak bir şey kalmaz.

Şimdi de dikkatlerinizi tarihin bahsi geçen ibretli sayfalarından çekip göklerde ve yerde sergilenen muhteşem ilâhî kudret tecellilerine ve azamet delillerine çevirin:

Allah’a Koşun

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا
فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾ فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا
تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥١﴾

47. Biz göğü kudret elimizle sapasağlam binâ ettik. Gerçekten biz, çok büyük bir kudret ve hâkimiyet sahibiyiz.

48. Yeryüzünü de biz yayıp döşedik. Doğrusu biz ne güzel döşeyicileriz!

49. Her şeyi çift yarattık; umulur ki düşünüp öğüt alırsınız.

50. De ki: “O halde Allah’a koşun! Şüphesiz ben, O’nun tarafından size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.”

51. “Allah’tan başka bir ilâh daha edinmeyin. Ben, O’nun tarafından size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.”

47. âyette geçen مُوسِعُونَ (mûsi‘ûn) kelimesinde iki mâna vardır. Birincisi “güç ve kudret sahibi” demektir. Buna göre âyetin mânası şöyle olur: “Bu gökyüzünü, birinin yardımı ile değil, kendi gücümüzle yarattık. Onun yaratılması bizim gücümüzün üstünde bir şey değildir. Buna rağmen siz nasıl olur da, bizim sizi tekrar yaratamayacağımızı düşünebilirsiniz?” İkincisi ise “genişleten” demektir. Buna göre de mâna şöyle olur: “Bu büyük kâinatı biz sadece bir kere yaratıp bırakmadık, aksine o kâinatta sürekli genişletme yapıyoruz. Her an o kâinat içinde yaratmamızın yepyeni, dehşete düşüren gelişmeleri olmaktadır. Böyle güçlü ve muazzam yaratıcının şahsını, yeniden yaratma konusunda siz nasıl âciz sanabilirsiniz?”

Teklik yalnız Cenâb-ı Hakk’a mahsustur. O’nun dışında canlı cansız bütün varlıklar çift olarak yaratılmıştır. (bk. Ra‘d 13/3; Yâsîn 36/36) Evrende her şeyin eşi olduğu, ancak onunla bir anlam kazanıp sonuç verdiği gibi, bu aynı zamanda dünya hayatının bir eşi olarak âhiretin varlığının da zarûrî olduğunu ortaya koyar. Çünkü ağaçlar eşleşmeden meyve vermediği gibi, âhiretle eşleşmeyen dünya hayatı da meyvesiz ve mânasız kalır.

Bahsedilen varlık ve olayları var eden Allah Teâlâ, Hz. Muhammed (s.a.v.)’i peygamber olarak göndermiş ve onun vasıtasıyla insanları tevhide ve yalnızca kendine kulluğa dâvet etmektedir. O halde şirki terk edip tevhide, putlara

kulluğu bırakıp Allah’a kulluğa, küfrü bırakıp imana, sapıklığı bırakıp hidâyete, şeytana itaatten Rahmân’a itaate, cehâletten ilme, günahlardan tevbeye, nefislerin tasallutundan kurtulup Allah’a koşmak; Allah Teâlâ’nın kulluğu ve zikrinde müstağrak olmak gerekir.

Peygamber (s.a.v.)’in tebliğ ettiği dinin esas mesajı budur. Ama ne çâre ki insanlar, kendileri için rahmet olarak gönderilen bu mesajların kıymetini bilememişlerdir:

كَذٰلِكَ مَٓا اَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ
مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾ اَتَوَاصَوْا بِهٖۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ
فَمَٓا اَنْتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾

52. Şimdi olduğu gibi, bunlardan öncekilere de ne zaman bir peygamber geldiyse, mutlaka onun için: “Bu, ya bir sihirbaz veya delinin biri” demişlerdi.

53. Yoksa onlar peygamberleri yalanlamayı nesilden nesile birbirlerine tavsiye mi ettiler? Hayır! Onların hepsi haddi aşan azgınlar topluluğuydu da onun için böyle yapıyorlardı.

54. Sen onlarla tartışmaktan vazgeç; bu yüzden kınanacak da değilsin.

55. Bununla beraber yine de gerçekleri hatırlatıp öğüt vermeye devam et. Çünkü öğüt mü’minlere ve iman edecek olanlara fayda verir.

Müşriklerin azgın tavırlarına karşı teselli edilen Rasûlullah (s.a.v.)’e, söz anlayacak olanlara da tebliğ ve dâvetine, öğüt ve irşadına devam etmesi emredilmektedir. Çünkü öğütler mü’minlere ve inanmaya gönlü olanlara fayda verir ve:

• İman etmiş olanların imanlarının kuvvetlenmesine,
• Vazifelerini unutmamalarına, gaflete düşmemelerine,
• Bilmediklerini öğrenmelerine,
• İmânî halâvet ve neşelerinin artmasına,
• Hatta iman etme meyli taşıyanların imana gelmesine sebep olur.

Zira:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَٓا اُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ
رِزْقٍ وَمَٓا اُرِيدُ اَنْ يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾

56. Ben cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp bana kulluk etsinler diye yarattım.

57. Ben onlardan herhangi bir rızık istemiyorum; beni doyurmalarını da istemiyorum.

58. Muhakkak ki Allah, evet O, bütün rızıkları veren, sonsuz kudret ve sarsılmaz kuvvet sahibi olandır.

56. âyetteki "bana ibâdet etsinler" ifadesi "beni tanısınlar" şeklinde de tefsir edilmiştir. Bunun mânası ise "Beni ma'bûd bilsinler; beni kalpte tanıyarak mârifetullaha ersinler" demektir. Gerçek şu ki, Allah'ı tanıyıp bilmeden O'na gerçek bir kulluk yapılamaz. Nitekim ashâb-ı kirâm, Rasûlullah (s.a.v.)'e:

"-Yâ Rasûlallah! Amellerin hangisi daha faziletlidir?" diye sordular. O da:

"-Allah'ı bilmektir!" buyurdu.

"-Hangi amel mertebeyi artırır?" diye sordular. Yine:

"-Allah'ı bilmek!" buyurdu. Bunun üzerine:

"-Yâ Rasûlallah! Biz amelden soruyoruz, Siz ilimden cevap veriyorsunuz!" dediklerinde Rasûlullah (s.a.s):

"-Allah'ı bilerek yapılan az amel bile fayda verir. Fakat cehâletle yapılan çok amel bile fayda sağlamaz!" buyurdular. (Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr,* IV, 688)

Yine 56. âyette geçen "ibâdet" kelimesi sadece namaz, oruç, hac vs. gibi belli bir niyet, şekil ve şartlar içinde yapılan ibâdetler mânasında değildir. Bu ifadenin tam anlamı, cin ve insanların Allah'tan başkasına tapmamaları, itaat etmemeleri, hiç kimseye boyun eğmeyip sadece Allah'ın huzurunda eğilmeleri, O'nun emirlerine itaat edip O'ndan korkmaları, sadece Allah'ın dîninin kanunlarına uymaları, O'nun dışında hiç kimseden bir şey beklememeleri ve hiç kimsenin önünde dua etmek için el açmamaları demektir. Diğer bildiğimiz ibâdetler zâten bu tarifin içinde yer almaktadır. Ayrıca belirtmeye lüzum yoktur.

Yaratılış gâyelerine uygun davranmayanları bakın nasıl bir son beklemektedir:

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

59. Hiç şüphesiz, bugünkü zâlimler de, geçmişte helâk edilmiş yoldaşları gibi, zamanı gelince azaptan paylarına düşeni alacaklardır. O bakımdan azabın bir an önce gelmesini benden istemelerine hiç gerek yok!

60. Madem öyle, tepelerine çökeceği bildirilen o acı günden dolayı kâfirlerin vay hâline!

Zâriyat sûresinde yer alan tehdit ve uyarılar şimdi gelmekte olan Tûr sûresiyle daha da derinleşerek devam edecektir:

52- TÛR SÛRESİ

سُورَةُ الطُّورِ

52. TÛR SÛRESİ

Tûr sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 49 âyettir. İsminin 1. âyette geçip dağ mânasına gelen ve husûsiyle Hz. Mûsâ'nın Allah Teâlâ ile konuştuğu dağın adı olarak bilinen اَلطُّورُ (Tûr) kelimesinden alır. Mushaf tertibine göre 52, iniş sırasına göre 76. sûredir.

Konusu

Kıyâmetin ve cehennemin dehşetli manzaralarından bahsedilir. Cennetliklerin nâil olacakları nimetler daha geniş olarak haber verilir. Kesinlikle vuku bulacak bu gerçeklere rağmen Peygamberimiz (s.a.v.)'i kâhinlikle ve delilikle suçlayıp reddeden; benzerini getirmeleri mümkün olmayan mûcize kelâm Kur'ân-ı Kerîm'i inkâr eden kâfirlerin akılsızlıkları bir takım dikkat çekici sorularla gözler önüne serilir. Asılsız iddiaları tenkit edilerek çürütülür. Bu bâtıl dâvalarından vazgeçmedikleri takdirde kâfirler, öncelikle dünyada başlarına inecek azapla, sonra da âhiret azabıyla tehdit edilir. Bütün bunlara rağmen Rasûlullah (s.a.v.)'e ve O'nun şahsında tüm müslümanlara Allah Teâlâ'nın vereceği hükmü sabırla beklemeleri ve büyük bir titizlikle kulluk vazîfelerine devam etmeleri istenir.

Azabı Önleyecek Bir Güç Yoktur

وَالطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ
الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾ وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾ إِنَّ
عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ ﴿٨﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...
1. Yemîn olsun Tûr'a,
2. Satır satır yazılmış o kitaba,
3. Açılıp yayılmış ince deri üzerine.
4. Beyt-i Ma'mûr'a,
5. O pek yüksek olan gök kubbeye,
6. Kıyâmet günü alev alev yakılıp tutuşturulan denize ki;
7. Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır!
8. Onu önleyebilecek hiçbir güç yoktur.

"T¯ur"un asıl mânası dağ demektir. Buradaki T¯ur'dan maksat, Hz. Mûsâ'nın peygamberlikle şereflendiği ve Cenâb-ı Hak ile konuştuğu özel dağın adıdır. Dilimizde Tûr dağı olarak meşhur olmuştur.

"Kitâb-ı Mest¯ur": Uzun zaman muhafaza edilebilmesi için ince derilere özellikle ceylan derisine yazılmış kitap. Bundan maksat Tevrat, İncil ve Zebûr gibi önceki ilâhî kitaplar olabileceği gibi, müfessirlerin çoğunluğunun beyânına göre Kur'ân-ı Kerîm'dir. Bu ifade, henüz inmeye başlamış olan Allah kelâmının ilk günden itibaren büyük bir itina ile yazılıp kayda geçirilmeye başlandığını ve bunun neticede başı sonu belli bir kitap hâline geleceğini haber vermektedir.

"Beyt-i Ma'mûr": Gelen gideni çok olan, ziyâretçileriyle şenlenen ve bakımlı olan "Ma'mûr Ev" demektir. Bundan maksat hac, umre ve diğer ziyâretlerle hiçbir zaman boş kalmayan; maddeten ve mânen dâimâ îmâr edilen Beytullâh yâni Kâbe'dir. Bu evin Kâbe hizasında gökte bulunan bir ev olması da mümkündür. Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur: *"Miraç'ta yedinci kat göğe çıktığımızda Beyt-i Ma'mûr'u gördüm ve şonu Cebrâil'e sordum, bana u bilgiyi verdi: «Burası Beyt-i Ma'mûr'dur. Orada hergün yetmi bin melek namaz kılar. Oradan çıkan melek artık bir daha geri dönmez.»"* (Buhârî, Bed'ü'l-halk 6; Müslim, İman 265)

Ayrıca bu evden maksadın "mü'minin kalbi" olma ihtimali de vardır. Çünkü o

iman, mârifetullah, muhabbetullah, takvâ, tevekkül ve teslimiyetle mâmûr hâle gelir.

"Bahr-i mescûr": "Bahr" deniz demektir. "Mescûr" ise birden çok mâna ifade eden bir husûsiyete sahiptir. Bu kelimenin "kızdırılmış, alevlendirilmiş, kaynatılmış" ve "dolgun, taşkın" olmak üzere iki önemli anlamı vardır.

Birincisine göre, kıyâmetin son derece dehşeti sebebiyle ısınan ve hararetin şiddetiyle kızdırılıp alevlenen denizlere yemin edilir. Nitekim: **"Denizler ateşlenip kaynatıldığı zaman"** (Tekvîr 81/6) âyeti bu mânaya işaret eder. Görüldüğü üzere burada bir sobanın veya fırının yakılmasını ifade eden bir fiil kullanılmıştır ki, okyanusların durumunu anlatmaktadır. Tabanlarında magma tabakasından ince bir kabukla ayrılmış bulunan okyanuslar, alttan ısıtılan dev bir kâseye benzetilebilir. Nitekim okyanus tabanlarında sıradağlar şeklinde uzanan volkanik kayalar denizaltı depremleri ve yanardağ patlamalarıyla meydana gelmiştir. Denizlerde bu faaliyetler devam etmekte olup 1000 derecenin üzerindeki sıcaklıklarda magma sızıntılarının suları kaynatması gibi olaylar sık sık gözlenmektedir. Belki de kıyâmet esnâsında okyanusların altındaki, magma tabakasıyla aralarında bulunan bu ince perde kaldırılacak, büyük bir hararetle okyanuslardaki sular kaynatılacaktır.

Kelimenin "dolgun, taşkın, taşmak" mânasına göre ise şu an sularla dolu olan denizlere, okyanuslara yemin edildiği anlaşılmakta ve bu mâna diğer bir açıdan okyanusların durumunu tasvir etmektedir. Zira okyanuslarda depolanmış olan su miktarı karalara taşacak düzeyde olmasına rağmen, önemli miktarda su, hâlen kutuplarda buzul hâlinde saklandığı için, bugünkü su seviyesi korunmaktadır. İklimlerdeki değişikliklerin yıllık 4-5 derece civarında bir ısınmaya yol açması durumunda bu buzulların eriyeceği ve deniz seviyesinin yüz metre kadar yükselerek karalara taşacağı hesaplanmaktadır. (bk. Kandemir ve diğerleri, *Meâl,* II, 1799)

Bu âyetlerin kalbe ne dehşette tesir ettiğine Hz. Ömer'in şu hâli güzel bir misâldir:

Bir gün Hz. Ömer, bir evin önünden geçerken, hâne sahibinin, evin dışından duyulacak kadar yüksek bir sesle Tûr sûresini okuduğunu işitti. Adam:

"Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır. Onu önleyebilecek hiçbir güç yoktur" (Tûr 52/7-8) âyet-i kerîmesine gelince, heybetinden dünyanın titrediği Ömer (r.a.) bineğinden indi, bir müddet duvara yaslanarak dinledi. Sonra bu âyetin ikâzındaki şiddetin tesiriyle evinde bir müddet hasta yattı. (İbn Recep el-Hanbeli, *et-Tahvîf mine'n-nâr*, s. 30)

Hz. Ömer ve benzeri kâmil mü'minlerin böyle dehşet verici âyetler karşısında

sarsılmaları normaldir. Çünkü:

يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًاۙ ﴿٩﴾ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّبِينَۙ ﴿١١﴾ اَلَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَۢ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يُدَعُّونَ
اِلٰى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّاۜ ﴿١٣﴾ هٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾
اَفَسِحْرٌ هٰذَا اَمْ اَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا اَوْ لَا
تَصْبِرُواۚ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْۜ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

9. O gün gökler müthiş bir sarsıntıyla sarsılıp çalkalanacak!

10. O heybetli dağlar yerlerinden sökülüp süratle yürütülecek!

11. İşte o gün, hayattayken dinî gerçekleri yalanlayanların vay hâline!

12. Onlar ki daldıkları bataklıkta oynayıp duruyor, âhiret hesâbını hiç akıllarına getirmiyorlar.

13. O gün onlar cehennem ateşine şiddetli bir itilişle itilip kakılacaklar!

14. Kendilerine şöyle seslenilecek: "Vaktiyle yalanlayıp durduğunuz ateş işte budur!"

15. "Peki söyleyin bakalım, Kur'an'a sihir dediğiniz gibi, bu da mı bir sihir? Yoksa siz hâlâ ateşi görmüyor musunuz?"

16. "Yanıp kavrulmak için girin şimdi oraya! Artık ateşin acısına ister dayanın, ister dayanmayın; sizin için değişen bir şey olmayacaktır! Çünkü sadece yaptıklarınızın cezasını çekiyorsunuz!"

Kâfirlerin cehenneme atılması sıradan bir atılma değil, "şiddetle, kaba bir şekilde, alçaltıcı ve onur kırıcı bir halde" olacaktır. Cehennem bekçileri onların ellerini boyunlarına bağlayacak, perçemlerini de ayakları ile bir araya getirip yüzüstü cehenneme doğru itecek, boyunlarından da şiddetle çekip götüreceklerdir. Cehennem ateşine varıncaya kadar böyle devam edeceklerdir. Onları cehenneme doğru sürükleyip ateş ile karşı karşıya getirdiklerinde ise, hasret ve pişmanlıklarını daha da artırmak için: "Bu da mı sihir? Siz bu ateşi haber veren vahye daha önce bir sihir, bir aldatma diyordunuz. Şimdi bunun böyle fiilen gerçekleşmesi de sihir mi? Dünyada ilâhî hakîkatlere kör davrandığınız gibi, burada da gözünüz görmüyor mu yoksa?" diyecekler ve onları, sabretseler de sabretmeseler de asla değişikliğe uğramayacak ebedî azaba sürükleyeceklerdir.

Buna mukâbil dâimâ Allah'ın huzurunda bulundukları şuuruyla güzel bir kulluk hayatı süren, haramlardan kaçınıp ilâhî emirlere uyan bahtiyarlara

gelince:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَاكِهِينَ بِمَا اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنٖيٓـًٔا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِـٔينَ عَلٰى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عٖينٍ ﴿٢٠﴾

17. Gönülleri Allah'a karşı saygıyla dopdolu olup O'na itaatsizlikten sakınan ve O'nun emirlerini büyük bir itinâ ile yerine getirmeye çalışanlar, cennetlerde ve nimet içindedirler.

18. Rablerinin kendilerine bahşettiği nimetlerle zevk u safâ sürerler. Rableri onları o kızgın alevli cehennemin azabından korumuştur.

19. Onlara: "Dünyada yaptığınız güzel amellerin karşılığı olarak yiyin, için, âfiyet olsun!" denecek.

20. Sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanacaklar. Onları tatlı dilli, güler yüzlü, güzel gözlü tertemiz cennet hanımlarıyla evlendireceğiz.

Mü'min baba ve evlatlara bir diğer büyük müjde de şöyle haber veriliyor:

وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِاٖيمَانٍ اَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَٓا اَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهٖينٌ ﴿٢١﴾

21. İman edenleri ve onların nesillerinden makbul bir iman ile kendilerinin izlerini tâkip edenleri cennette birbirlerine kavuşturacak, bu kavuşturma sebebiyle kimsenin sevabından da bir şeyi eksiltmeyeceğiz. Her kişi, kendi kazandığına karşılık bir rehindir!

Hadîs-i şerîften öğrendiğimize göre, çocukların sâlih amelleri sebebiyle ana-babaların cennette derecelerinin yükselme ihtimali de vardır. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ cennette sâlih kulunun derecesini yükseltir. O kul:

«- Yâ Rabbî! Bana bunu hangi sebeple lutfettin?» diye sorduğunda Cenâb-ı Hak:

«- Çocuğunun senin için istiğfar etmesi sebebiyle» buyurur." (İbn Mâce, Edeb 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 509)

Yalnız burada **"Her kişi, kendi kazandığına karşılık bir rehindir!"** (Tûr 52/21) ifadesi çok önemli bir noktayı beyân etmekte; İslâm'ın iman, amel, affedilme, bağışlanma, mükâfat veya ceza görme denkleminde belirlediği eşsiz âhengi ortaya koymaktadır. Rehin şöyle olur: Bir kişi birinden bir miktar borç alır, borç veren de alacağının ödenmesi için teminat olarak borçlunun bir şeyini

kendi yanında rehin tutarsa, o borcunu ödemediği müddetçe rehin geri verilmez. Belirtilen süre geçmesine rağmen kişi rehin olan malını kurtarmazsa, o rehin olunan şey alacaklının mülkiyetine geçmiş olur. Allah ile insan arasındaki muâmelenin durumu burada bu şekilde bir muâmeleye benzetilmiştir. Allah'ın insana dünyada verdiği mal, mülk, güç, kuvvet, irade ve kabiliyetler, sanki O'nun kullarına verdiği birer borçtur. Bu borcun teminatı olarak da kulların nefsi Allah Teâlâ katında rehindir. Kul bu malı, mülkü, bu güçleri ve iradeyi sağlam biçimde doğru yolda kullanarak iyilikler yapıp sevaplar kazanmak suretiyle borcunu öderse rehin olan nefsini kurtaracaktır. Yoksa o rehin olarak tutulacak, serbest bırakılmayacaktır. Nitekim **"Her bir fert, kazandıklarına karşılık Allah katında tutulan bir rehindir. Ancak amel defterleri sağdan verilen uğurlu ve mutlu kimseler başkadır"** (Müddessir 74/38-39) âyetleri de bu mânayı destekler.

Cennetliklere ikram edilecek özel nimetlere gelince:

وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا

لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ ﴿٢٤﴾ لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ

22. Onlara canlarının çektiği meyve ve et çeşitlerinden bol bol ikram edeceğiz.

23. Orada içecek dolu kadehleri elden ele dolaştırırlar; fakat bunu içmek ne boş ve mânasız konuşmalara sebep olur, ne de günaha sokar.

24. Etraflarında hizmetlerine tahsis edilmiş, sedeflerinde saklı inciler gibi pırıl pırıl civanlar dolaşır.

Böyle müstesna güzellikteki nimetlerle mest olan cennetlikler, dünyadaki hallerini hatırlayarak kendi aralarında derin bir sohbete dalarlar:

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا

مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾ إِنَّا كُنَّا مِنْ

قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

25. Birbirlerine dönüp hallerini sorar, sohbet ederler.

26. Şöyle derler: "Doğrusu biz, geçmişte çoluk çocuğumuzun arasında, en mutlu olduğumuz anlarda bile Rabbimizin azabından çok korkardık."

27. "Fakat şükürler olsun ki Allah bize lutfetti de, alevleri iliklere işleyen o korkunç azaptan bizi korudu!"

28. "Çünkü biz daha önce yalnız O'na kulluk eder, yalnız O'na yalvarırdık. Gerçekten O, evet O, lutf u ihsânı bol olandır, sonsuz merhamet sahibidir."

Kâsım (r.h.) şöyle anlatır:

“Sabaha çıktığımda önce akrabam Hz. Âişe’nin evine uğrar ve kendisine selâm verirdim. Bir gün yine evine gittiğimde, nâfile namaz kılıyor ve:

«Fakat şükürler olsun ki Allah bize lutfetti de, alevleri iliklere işleyen o korkunç azaptan bizi korudu!» (T¯ur 52/27) âyetini okuyordu. Kıyâmda dua ediyor, ağlıyor ve bu âyeti tekrar edip duruyordu. Yoruluncaya kadar bekledim, daha sonra da bazı ihtiyaçlarımı karşılamak üzere çarşıya gittim. İşlerimi bitirip döndüğümde Âişe (r.a.) aynı vaziyette ayakta duruyor, namaz kılıyor ve ağlıyordu.” (İbnü’l-Cevzî, *Sıfatü’s-Safve*, II, 31)

Allah Teâlâ’nın bir ismi اَلْبَرُّ (el-Berr)dir. Berr, yaratıklarına karşı merhameti, bağışlaması, lutf u ihsânı bol olan demektir. Yine bu ismin “verdiği sözde duran, va‘dini yerine getiren” mânası da vardır. Allah “rahîmdir”; kullarına karşı nihâyetsiz merhamet sahibidir. Bu ilâhî beyânlar aslında insanı derinden etkileyen cennet hatıraları içinde bizlere o korkunç azaptan kurtulmanın yollarını göstermektedir. O halde:

فَذَكِّرْ فَمَٓا اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍۜ ﴿٢٩﴾ اَمْ
يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِه۪ رَيْبَ الْمَنُونِ ﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوا فَاِنّ۪ي
مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّص۪ينَۜ ﴿٣١﴾ اَمْ تَأْمُرُهُمْ اَحْلَامُهُمْ بِهٰذَٓا اَمْ هُمْ
قَوْمٌ طَاغُونَۚ ﴿٣٢﴾ اَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُۚ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَۚ ﴿٣٣﴾ فَلْيَأْتُوا
بِحَد۪يثٍ مِثْلِه۪ٓ اِنْ كَانُوا صَادِق۪ينَۜ ﴿٣٤﴾

29. Rasûlüm! Sen öğüt vermeye devam et. Şunu bil ki sen, Rabbinin nimeti sâyesinde ne bir kâhinsin, ne de bir deli!

30. Yoksa onlar: “O, şâirin biri! Bekliyoruz, zamanın felâketlerine uğrayacak, helâk olup gidecek” mi diyorlar?

31. De ki: “Bekleyedurun; ben de sizinle beraber zamanın neler getireceğini bekliyorum!”

32. Bunu onlara akılları mı söyletiyor? Yoksa onlar bir azgınlar gürûhu da, ondan mı böyle davranıyorlar?

33. Yahut: “Kur’an’ı kendiliğinden uyduruyor!”mu diyorlar? Hayır! Onlar gerçeği biliyor, fakat inanmak istemiyorlar.

34. Eğer iddialarında doğru iseler, haydi onun benzeri bir söz getirsinler!

Esâsen burada müşriklerin Peygamberimiz (s.a.v.)’in günden güne gelişen İslâm tebliği karşısında kapıldıkları paniğin tesiriyle içine düştükleri çelişkili

söz ve tutumlarına dikkat çekilmektedir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'i bir taraftan "deli" ilan ederken, diğer taraftan da onu özel kabiliyet ve ince zekâ gerektiren "kâhinlik" ve "şâirlik"le vasıflandırmaları, akıl ve mantığa sığacak bir iş değildi. Kâhinlikle şâirlik de birbirinden apayrı şeylerdi. Bu sebeple böyle bir çelişkili tavrın, selim aklın emredeceği bir şey olmayıp ancak baştanbaşa azgınlık, cehâlet, hak hukuk tanımama, inat ve vicdansızlıktan kaynaklanan bir durum olduğuna işaret edilmektedir.

Müşriklerin Kur'ân-ı Kerîm hakkındaki iddiaları ise onun Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından uydurulduğu şeklindeydi. Aslında bunun böyle olduğuna kendileri de inanmıyorlardı. Çünkü Kur'an'ın gerçekten beşer üstü bir kelâm olduğunu fark ediyor, kendilerini bile zaman zaman onu dinlemekten alıkoyamıyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.)'in, bırakalım Allah adına yalan uydurmayı, sıradan bir insana bile en küçük bir yalan söyle–meyecek derecede doğru ve emin olduğunu biliyorlardı. Fakat hem kendileri inanmak istemedikleri, hem de başkalarının inanmalarına engel olabilmek için onu böylece karalamak istiyorlardı. Allah Teâlâ onların bu itirazlarını çürütmek üzere, onlardan Kur'an gibi mûcize bir söz getirmelerini istemiş, fakat onlar böyle bir söz getirmeye hiçbir zaman güç yetirememişlerdir.

Kıyâmete kadar gelecek tüm Allah ve Peygamber düşmanlarını ebediyen susturacak ve onlarda cevap verebilmek için en küçük bir mecâl bırakmayacak şu dehşetli sorulara kulak verin:

Susturucu Sorular

اَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ اَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ اَمْ خَلَقُوا
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ
اَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾ اَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ
مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ اَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٣٩﴾
اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٠﴾ اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ
فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤١﴾ اَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ
﴿٤٢﴾ اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾ وَاِنْ يَرَوْا
كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ ﴿٤٤﴾

35. Acaba onlar bir yaratan olmadan mı yaratıldılar? Yoksa kendilerini bizzat kendileri mi yaratıyorlar?

36. Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır! Aslında onlar, Allah'ın varlığına gerçek anlamda inanmıyorlar.

37. Yahut Rabbinin hazineleri onların yanında mı? Yoksa kâinatı yöneten onlar mı?

38. Yoksa onlara has mûcizevî bir merdiven var da, onun üstünde göğe yükselip ilâhî sırları mı dinliyorlar? O halde, kim ise o gökleri dinleyen, buna dâir açık bir delil getirsin!

39. Demek, ey müşrikler, beğenmediğiniz kız çocuklar Allah'ın, erkek çocuklar sizin, öyle mi?

40. Yoksa sen, tebliğine karşılık onlardan bir ücret istiyorsun da, bu yüzden onlar ağır bir borç altında mı eziliyorlar?

41. Yoksa gayba dâir bilgiler onların eli altında bulunuyor da, varlıkların kaderini onlar yazıyor, oradaki bilgilere göre mi hüküm veriyorlar?

42. Yoksa onlar Peygamber'e bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Oysa asıl tuzağa düşenler, o kâfirlerin tâ kendileridir!

43. Yoksa onların Allah'tan başka sığınacakları bir ilâhları mı var? Allah onların koştukları ortaklardan pek yücedir, uzaktır!

44. Onlar, kendilerini helâk etmek üzere gökten bir parçanın üzerlerine

düşmekte olduğunu görseler bile inatlarından: "Bu, üst üste kümelenmiş bir bulut yığını!" derler.

Cenâb-ı Hak peş peşe ferman buyurduğu bu suallerle müşrikleri Allah'ın varlığını, birliğini, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini ve Kur'an'ın gerçekliğini kabule yönlendirmektedir. Çünkü bu sualler muhatabı her yönden kuşatmakta, ona kaçıp kurtulabileceği en küçük bir delik bırakmamakta ve onu gerçeği itirafa mecbur kılmaktadır.

40. âyette geçen اَلْمَغْرَمُ (mağrem) kelimesi esâsen "suçsuz bir insanın malından vermesi gereken zarar karşılığı" anlamına gelir. Bu yüzden kefil olmak gibi açık yahut yardımlaşma gibi zımnen bir söz verme ya da cebrî bir sorumluluk neticesi meydana gelen zarara da "mağrem" denilir. Yani onlar, zorba hükümetlerin baskıları altında ağır vergilerle ezilmekte olan halk gibi midirler ki Peygamber (s.a.v.)'in dâvetinden yüz çeviriyor, onun için felâketler bekliyorlar?

42. âyette müşriklerin Rasûlullah (s.a.v.) ve mü'minler için kurdukları tuzaklar söz konusu edilir. Onlar Peygamberimiz ve mü'minlere kötü bir plan hazırlamak istiyorlardı. Bu âyet müşriklerin Dârü'n-Nedve'de tertip etmek istedikleri sû-i kastı haber vermektedir. Fakat âyetin verdiği habere göre o küfredenlerin kendileri aldanacak, kurdukları tuzağa kendileri düşeceklerdi. Nitekim öyle olmuş; Allah Rasûlü (s.a.v.) sağ sâlim hicret ederken Ebû Cehiller Bedir'de yakalanıp öldürülmüşlerdir. Böylece söz konusu âyet, gaybı önceden haber vermiş ve bunu onların değil, Allah'ın bilip peygamberine haber verdiğini gözler önüne sermiştir.

Bütün bu sualler gerçeği açık olarak ortaya koyacak kuvvette ve netliktedir. Nitekim Cübeyr b. Mut'im, Bedir savaşından sonra Kureyşli esirlerin serbest bırakılmaları için Mekkeli müşrikler tarafından konuşmak üzere Medine'ye gönderilmişti. Medine'ye geldiklerinde Peygamberimiz (s.a.v.) akşam namazını kıldırıyor, namazda da T¯ur sûresini okuyordu. Cübeyr'in kendisi şöyle anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v.) sûrenin bu bölümüne geldiğinde, heyecandan kalbim göğsümden dışarı fırlayacak zannettim." (Buhârî, Tefsir 52) O gün bu âyetleri işitmesiyle İslâm onun kalbine kök saldı, daha sonra müslüman olmasının önemli sebeplerinden biri oldu. Fakat umûmen kâfirler bu gerçeklere inanmak istememişler, Peygamber (s.a.v.)'den ısrarla mûcize talep etmişlerdir. Meselâ onlar **"Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi üzerimize göğü parça parça düşür!"** (Şuarâ 26/187) diye istekte bulunuyorlardı. Bu isteklerine binâen o kâfirler, o kadar inatçı bir hâle gelmişlerdi ki, gökten bir parçanın düşmekte olduğunu görseler, artık azabın tepelerine inmekte olduğuna şâhit olsalar bile

yine inanmayacak, bunun hakkında “üst üste kümelenmiş bir bulut yığını” diyecek kadar büyük bir gafletin içinde idiler. (bk. Yûnus 10/96-97; En‘âm 6/111)

Öyleyse:

فَذَرْهُمْ حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذ۪ي ف۪يهِ يُصْعَقُونَۙ ﴿٤٥﴾ يَوْمَ لَا يُغْن۪ي
عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـٔاً وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَۜ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا
عَذَاباً دُونَ ذٰلِكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

45. Rasûlüm! Artık, yedikleri darbeyle cansız yere düşecekleri güne kavuşuncaya kadar sen onları kendi hallerine bırak!

46. O gün dünyadaki hile ve tuzakları onlara bir fayda sağlamayacak; kimseden yardım da göremeyecekler.

47. Zâlimler için âhiret azabından önce dünyada da bir azap vardır; fakat onların çoğu bunu bilmez.

Müşriklerin ve kâfirlerin çarpılıp cansız yere serilecekleri gün, ölüm veya birinci kez sûra üfürülen gündür. Kıyâmet günü dehşetli cehennem azabını gördüklerinde akıllarının başlarından gitmesi de kastedilmiş olabilir. Hâsılı o, onların iradelerinin ellerinden alınıp kurtuluş için hiçbir şey yapma imkânlarının kalmadığı gün olacaktır. O gün onların dünyada Peygamber (s.a.v.) ve mü’minler için hazırladıkları tuzakların kendilerine bir faydası olmaz. Bilakis kurdukları bu tuzakların hesâbını vermek ve cezasını ödemek mecburiyetinde kalırlar. Yardım edip onları Allah’ın azabından kurtaracak kimse de bulunmaz. Onlara kıyâmet azabı gelip çatmadan önce dünyada ve kabirde de daha bir kısım azaplar takdir edilmiştir. Dünyadaki hastalıklar, belâlar, felâketler, malların telef olması, çocukların ölmesi, savaşlar, açlık ve kıtlıklar buna misâldir. Kabirde de onları bekleyen nice sıkıntı ve azaplar vardır.

Bunlar hatırlatıldıktan sonra sûrenin sonunda Rasûlullah (s.a.v.)’e ve onun şahsında tüm mü’minlere şu tâlimatlar verilir:

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ ح۪ينَ تَقُومُۙ
﴿٤٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

48. Rasûlüm! Rabbinin hükmü yerine gelene kadar sabret. Çünkü sen bizim himâyemizde, gözetimimiz altındasın. Her kalktığında Rabbini överek tesbih et!

49. Gecenin bir kısmında da, yıldızların batmaya durduğu demde de O’nu tesbih et!

Rasûlullah (s.a.v.)'in tatbikatına bakıldığı zaman her kalkıldığında Cenâb-ı Hakk'ı tesbihle alakalı şu tespitler yapılabilir:

• Bir meclisten kalktığınız zaman Allah'ı övüp tesbih ederek kalkın. Bununla o mecliste söylenen bütün sözlerin kefâreti verilmiş olur.

Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Her kim bir mecliste oturur da orada bo sözleri fazlala acak olursa meclisinden kalkmadan önce de:

اَتُوبُ اِلَيْكَ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَ بِحَمْدِكَ، اَشْهَدُ اَنْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ، اَسْتَغْفِرُكَ وَ

(Subhânekellâhumme ve bi hamdik. E hedü en lâ ilâhe illâ ente. Estağfiruke ve etûbu ileyk)

« Allahım, seni överek tesbih ederim. ehâdet ederim ki senden ba ka hiçbir ilâh yoktur. Senden bağı lanma diler ve sana tevbe ederim» diyecek olursa, mutlaka o meclisinde olan hataları bağı lanır." (Tirmizî, Deavât 38/3433)

• Uykunuzdan uyanıp, yatağınızdan kalktığınız zaman Rabbinizi överek tesbih ediniz.

Peygamberimiz (s.a.v.) böyle yapmış, müslümanlara da uykudan uyandıkları zaman şöyle demelerini tavsiye buyurmuştu: *"Her kim:*

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَ هُوَ عَلٰى

وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اللّٰهُ اَكْبَرُ،

(Lâ ilâhe illallahu vahdehû lâ erikeleh, lehul mülkü ve lehu'l hamdu ve huve ala kulli ey'in kadîr. Subhanallahi ve'l-hamdulillahi ve lâ ilâhe illallahu vallahu ekber. Ve lâ havle kuvvete illâ billâh)

« Allah'tan ba ka hiçbir ilâh yoktur. O bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur. Mülk yalnız O'nundur, hamd de yalnız O'nadır. O her eye güç yetirendir. Yüce Allah'a hamdolsun, Allah her türlü eksiklikten pak ve uzaktır. Allah en büyüktür. Allah ile olmadıkça hiçbir eye güç ve takat getirilemez» dedikten sonra: «Allahım beni bağı la» der yahut dua ederse, onun duası kabul olunur. Eğer abdest alır, namaz kılarsa namazı da kabul olunur." (Tirmizî, Deavât 26/3414)

• Namaz kılmak için ayağa kalktığınız zaman Allah'ı övüp tesbih ederek namaza başlayın.

Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.) bu emre uyulması için namazın başında alınan iftitah tekbirinden sonra:

اِلٰهَ غَيْرُكَ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَ بِحَمْدِكَ وَ تَبَارَكَ اسْمُكَ وَ تَعَالٰى جَدُّكَ وَ لَا

(Sübhânekellahümme ve bihamdik ve tebârekesmük ve teâlâ ceddük ve lâ ilâhe gayrük)

"Allahım, seni överek tesbih ederim. Senin adın pek mübârektir, anın pek yücedir, senden ba ka hiçbir ilâh yoktur" duasını okurdu. (Müslim, Salât 52; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 50)

• İnsanları Allah yoluna dâvet için kalktığınız veya herhangi bir hayırlı iş yapmak için harekete geçtiğiniz zaman yine Allah'ı övüp tesbih ederek başlayınız. Rasûlullah (s.a.v.)'in konuşmalarına ve hutbelerine dâimâ Allah'a hamd ve senâ ile başladığı bilinen bir husustur.

Gecenin bir kısmında Allah'ı tesbih etmek: Bundan maksat hem akşam, yatsı ve teheccüd namazları, hem de Kur'ân-ı Kerîm okumak ve Allah'ı zikretmektir.

Yıldızların batmaya başladığı demde Allah'ı tesbih etmek: Bu vakit sabah namazı vaktidir. Maksat sabah namazını kılmaktır. Bu vakitte sabah namazının iki rekat sünnetini kılmak da çok mühimdir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.): *"Sabah namazının iki rekati dünyadaki ve içindeki eylerden hayırlıdır"* buyurmuştur. (Müslim, Misâfirîn 96)

T¯ur sûresi, "yıldızların batmaya durduğu dem" şeklinde sabahın gelmekte olduğunu hissettiren bir ifadeyle sona erdi. Peşinden gelen Necm sûresi de aynı hususa temasla söze başlayacaktır:

53- NECM SÛRESİ

سُورَةُ النَّجْمِ

53. NECM SÛRESİ

Necm sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 62 âyettir. İsmini 1. âyette geçen ve "yıldız" mânasına gelen اَلنَّجْمِ (necm) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 53, iniş sırasına göre ise 23. sırada yer alır. İçinde secde âyeti bulunan sûrelerden biridir.

Konusu

Peygamberimiz (s.a.v.)'in tebliğ ettiği İslâm, onun kendi arzu ve istekleriyle ortaya attığı bir iddia değil, bütünüyle vahye ve kesin bilgiye dayanan en doğru dindir. Çünkü Peygamber (s.a.v.), bizzat kendi müşâhedelerine dayanan hakikatleri tebliğ etmiştir. O, kendisine vahiy getiren meleği kendi gözleriyle görmüş ve Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın büyük işaretlerini bizzat müşâhede etmiştir. Müşriklerin tutundukları yol ise zanna dayanmaktadır. Taptıkları Lât, Menât, Uzza putlarının hiçbir gerçekliği yoktur. Meleklere Allah'ın kızları demeleri de, onların şefaatleriyle kurtulacaklarına inanmaları da bütünüyle zanna dayanan bir iddiadır. Onların kesin bilgiye dayanan İslâm'ı bırakıp sadece zanlarına tâbi olmalarının altında yatan gerçek ise âhirete inanmayıp sırf dünyanın peşinden koşmalarıdır. Netice itibariyle Peygamber (s.a.v.)'in dâvetini kabul edenlerle etmeyenlerin karşılaşacakları sonuçlar farklı olacak; iman edip sâlih amel işleyenler mükafatlandırılırken, kötülük yapanlar da cezalandırılacaklardır. Bu sadece Hz. Muhammed (s.a.v.)'in verdiği bir haber değil, Hz. İbrâhim ve Hz. Mûsâ gibi önceki tüm peygamberlerin tebliğ ettiği kadim ve değişmez bir hakîkattir. Bu gerçeklere inanmayan Nûh, Âd, Semûd ve Lût kavimleri nasıl helâk edildilerse, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e inanmayanlar da öyle helâk edileceklerdir. O halde ölüm ve kıyâmet gelmeden önce intibâha gelip Allah'a kulluğa dönmek gerekir.

Peygamber Hevasından Konuşmaz

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوٰىۙ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰىۚ ﴿٢﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. İnmekte olan yıldıza yemin olsun ki,

2. Arkadaşınız Muhammed, doğru yoldan sapmadı, bâtıla da inanmadı.

اَلنَّجْمِ (necm) kelimesi yıldız, tüm yıldızlar, Süreyyâ yıldızı ve Kur'an'ın nâzil olan her bir parçası gibi mânalara gelir. Fiil olarak kullanılan هَوٰى (hevâ) kelimesi ise batmak, inmek, kaymak, düşmek ve çıkmak mânalarında kullanılır. Bu mânaların her biri dikkate alınarak âyeti tefsir etmek mümkündür. Biz bunlar içinden iki önemli mâna üzerinde durmak istiyoruz:

Birincisi; yıldızların battığı ve güneşin doğup etrafı tamâmen aydınlattığı sabah vaktine yemin edilerek uzun zaman Mekke'li Araplarla birlikte yaşamış olan, doğruluğu, güvenilirliği, üstün ahlâkı, dostluk ve iyilikseverliği herkes tarafından bilinen Hz. Muhammed (s.a.v.)'in doğru yoldan sapmadığı, yanlış bir yola düşmediği, bâtıl bir inanca saplanmadığı beyân edilmektedir. Güneş aydınlığında her şey ne kadar açık ve net görülüyorsa, bu hakikat de o kadar açık ve nettir. Burada müşriklere hitap edilerek "sahibiniz" tabirinin kullanılmasının husûsî bir anlamı vardır. Zira اَلصَّاحِبُ (sâhib), dâimâ sohbette bulunan, arkadaşlık edip koruyan, hâmî mânalarına gelmektedir. Böylece şimdiye kadar sohbetinde bulunup çok iyi tanıdıkları, aklına ve doğruluğuna güvendikleri, onlara nasihat edip hak yolunu göstermek isteyen arkadaşları Hz. Muhammed'in yolunu şaşırmadığını, aklını kaybetmediğini, aldanmadığını ve aldatılmadığını; sihirbaz, kâhin ve mecnun olmadığını bildirmektedir.

İkincisi; Kur'ân-ı Kerîm'in o zamana kadar nâzil olan her bir bölümüne yemin edilmekte; inen bu âyetlerin mûcizevî nazmı, üslûbu ve mânasının, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in doğru yol üzere yürüyen gerçek bir peygamber olduğunu gösterdiği beyân edilmektedir.

Öyle bir Peygamber ki:

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰىۜ ﴿٣﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰىۙ ﴿٤﴾

3. O asla kendi arzu ve hevesine göre konuşmaz.

4. Onun bildirdikleri, kendisine Allah tarafından gelen vahiyden başka bir şey değildir.

Rasûlullah (s.a.v.)’in dilinden sâdır olan Kur’an âyetlerinin hepsi Allah tarafından kendisine vahyedilen sözlerdir. Efendimiz (s.a.v.)’in hadislerine gelince bunlar hakkında şu değerlendirme yapılabilir:

• İslâm’ın hükümlerini beyân, Kur’an’ı tefsir ve izâh özelliği taşıyan sözlerinin tümü vahiy kaynaklıdır. Fakat Kur’an ile hadisler arasında fark vardır. Kur’an âyetleri lafız ve mânalarıyla birlikte Allah tarafından geldiği halde, hadîs-i şerîflerde mânalar Allah’a ait iken lafızlar Efendimiz (s.a.v.)’e aittir.

• Rasûlullah (s.a.v.)’in Allah’ın dînini tebliğ ve yayma yolunda mücâdele ederken çeşitli zamanlarda verdiği emirleri ve yaptığı konuşmaları ihtivâ eden sözleri vahiy mahsulü değildir.

Bilindiği üzere Efendimiz (s.a.v.) zaman zaman sahâbeyle istişârede bulunmuştur. Bu istişâreler sonunda o, bazan kendi reyinden vazgeçip, sahâbelerin reyini kabul etmiştir. Bazan da sahâbeler “Bu sizin kendi sözünüz mü yoksa Allah’ın vahyi midir?” diye sormuşlar, O da “Benim sözümdür” karşılığını vermiştir. (bk. İbn Sa‘d, *et-Tabakât,* II, 15) Bazan Peygamberimiz (s.a.v.) içtihat edip, bu doğrultuda emir verdikten hemen sonra, Allah Teâlâ, onun içtihadının aksini bildiren âyetler indirmiş ve bunun üzerine Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.) yanlış olan içtihadını düzeltmiştir. (bk. Enfâl 8/67-69; Tevbe 9/43)

• Yine Peygamberimiz (s.a.v.)’in bir insan olması hasebiyle, peygamberlikten önce ya da sonra, dinin hükümleri, emir ve yasakları, ahlâk ve âdâbı ile alakalı olmayan sözleri de vahiy mahsülü değildir. Zâten kâfirlerin, Efendimiz (s.a.v.)’in bu tür sözleriyle ilgili herhangi bir itirazları yoktur. Onların esas itirazları, İslâm’ın iki ana kaynağı olan Kur’an ve sünnet ile alakalıdır.

Halbuki:

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰىۙ ﴿٥﴾ ذُو مِرَّةٍۜ فَاسْتَوٰىۙ ﴿٦﴾ وَهُوَ بِالْاُفُقِ
الْاَعْلٰىۜ ﴿٧﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰىۙ ﴿٨﴾ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰىۚ ﴿٩﴾
فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِه۪ مَٓا اَوْحٰىۜ ﴿١٠﴾ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ﴿١١﴾

5. Ona bu sözleri olağanüstü güçlü, muazzam kuvvetlerin sahibi Cebrâil öğretti.

6. Üstün melekeler, akıl ve kemâl sahibi... Cebrâil, Peygamber’e vahyi getirdiğinde hemen kendi aslî sûretine girip doğruldu.

7. O esnâda ufkun en yüksek, en uç noktasında idi.

8. Sonra Peygamber’e doğru yaklaştı, yaklaştı; iyice sarktı.

9. Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı.

10. Böylece kuluna vahyetmeyi dilediği her şeyi vahyetti.

11. Peygamber'in gözünün gördüğünü kalbi yalanlamadı.

Burada Cebrâil (a.s.)'ın bir kısım husûsiyetleri beyân edilir:

• Son derece güçlü ve kuvvetli,
• İlim ve amel bakımından fevkalade kuvvetleri olan,
• Akıl ve görüşünde sağlam, sağlam yapılı,
• Nüfûz sahibi ve cesur, güzel ve şahâne manzaralı. (Ayrıca bk. Tekvîr 81/19-21)

Cebrâil (a.s.)'ın getirdiği vahyin bütün yönlerden doğru, sağlam ve itimada şayân olduğuna işaret için bu üstün vasıflarla vasıflandığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla söylenen sözün doğru ve sağlamlığına medar olan idrak gücünün sağlamlığı, ezberleme, anlayış ve kavrayış kuvvetinin ve diğer kuvvelerin güçlü olmasına bağlıdır. Çünkü idrak gücü zayıf olursa anlayışı kısa olur; hafızası zayıf olursa duyduğunu ezberleyemez ve belleme kuvveti zayıf olursa işittiğini anlayamaz. Bu bakımdan sözüne itimat olunacak kimsede bu kuvvetlerin bulunması gerektiğinden vahye memur olan Cibrîl-i Emîn'in kuvvetlerinin tam ve her yönden sağlam ve güvenilir olduğuna işaret edilmiştir. Üstadın sağlam ve güvenilir olması, talebenin de sağlam ve güvenilir olmasını gerekli kıldığından bu âyetlerde Cebrâil (a.s.) ile birlikte aslında Rasûlullah (s.a.v.) övülmektedir.

Cebrâil (a.s.) Hira dağında ilk vahyi getirdiği zaman göğün doğu tarafında en yüce ufukta kendî aslî sûretinde görünmüş, Rasûlullah (s.a.v.) de onu bu hâliyle görmüştü. İlk defa rastladığı bu muazzam ve müthiş manzara karşısında baygın yere düşmüştü. Nitekim bu husus Tekvîr sûresinde şöyle haber verilir: **"Yemin olsun ki Peygamber, vahyi getiren Elçi'yi apaçık bir ufukta gördü."** (Tekvîr 81/23) Sonra Cibrîl (a.s.) Efendimiz (s.a.v.)'e yaklaştı, onun üzerine doğru iyice sarktı. Öyle ki araları, iyice kıvrılmış ve karşı karşıya getirilmiş yayın iki ucu kadar yahut bundan da daha yakın bir hâle geldi.[5] Bu noktada Cebrâil (a.s.) Allah'tan getirmiş olduğu vahyi O'nun en seçkin kulu Hz. Muhammed (s.a.v.)'e bildirdi. Rasûlullah (s.a.v.), vahyi getiren meleği aslî sûretiyle görmüş, kendisine emânet edilen nübüvvet vazîfesinin ehemmiyetini tam olarak kavramış ve insanlığa tebliğ edeceği hakikatin mâhiyetine âşinâ olmuştu. Gözleriyle gördüğü şeyleri kalbi yalanlamamıştı. Gördüğü bu şeyler bir hayal değil, kalp ve vicdanın yalancı çıkarmayıp görerek tasdik ettiği birer hakikatti. Bu sebepledir ki Peygamberimiz (s.a.v.), bundan böyle Cebrâil (a.s.)'ı hangi surette görse mutlaka tanırdı.

Âyet-i kerîmede bahsedilen **"yayın iki ucu arası kadar veya daha az mesâfe"** yakınlaşmanın Miraç gecesi Allah Teâlâ ile Peygamberimiz (s.a.v.) arasında vuku bulduğu şeklinde bir tefsir de yapılabilir. Şöyle ki:

Miraç gecesi Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Cebrâil (a.s.) ile birlikte göklere yükseldi. Yedi kat semayı geçti, Sidre-i Müntehâ'nın yanına ulaştı. Cebrâil (a.s.) orada kaldı, Efendimiz (s.a.v.) ise daha ötelere gitti. İlâhî bir cezbe ve çekilme ile Allah Teâlâ'ya doğru yaklaştı. *"Kulum bana nâfile ibâdetlerle yakla maya devam eder..."* (Buhârî, Rikãk

38) sözünün mânası kendisinde zâhir oldu. Birdenbire bir çekim kuvvetiyle yüce ufkun ötelerine fırlayıverdi. Mânen öyle yakınlaştı ki, Allah Teâlâ ile arasındaki mesafe yayın iki ucu kadar veya daha az kaldı.

Ancak şunu dikkatten uzak tutmamak gerekir ki, Allah Teâlâ'ya izâfe edilen yaklaşmak ve yakınlık herhangi bir şekilde mekan yaklaşması ya da mesafe yakınlığı değildir. Peygamberimiz (s.a.v.)'in Rabbine yaklaşıp yakınlaşması, onun mevkiinin büyüklüğünü açığa çıkarmak, şerefini yüceltmek, mârifet nurlarının aydınlığını etrafa göstermek, gayb âleminin ve ilâhî kudretin sırlarını müşâhede etmesini sağlamaktır. Cenâb-ı Hakk'ın ona yakınlaşması ona bir lutuftur, ünsiyettir, huzur vermektir ve en büyük bir ikramdır. Bu hakîkat, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in Hak katındaki makbûliyetini, onun nasıl korunup gözetildiğini, isteklerinin kabule şayân olup yerine getirildiğini, ona ihsân edilen ilâhî lutufların büyüklüğünü ve makamının yüceliğini gösterir. Bu yakınlaşmada: *"Kim bana bir karı yakla ırsa, ben ona bir ar ın yakla ırım. Bana yürüyerek gelene ben ko arak gelirim"* (Tirmizî, Deavât 131/3603) kudsî hadisinin mânasının tecelli ettiği görülmektedir.

O halde:

أَفَتُمَارُونَهُ عَلٰى مَا يَرٰى ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰىۙ ﴿١٣﴾ عِنْدَ
سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿١٤﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوٰىۜ ﴿١٥﴾ اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰىۙ ﴿١٦﴾

12. Şimdi ey inkârcılar! Onun açık ve net olarak gördükleri konusunda hâlâ şüphe edip onunla tartışmaya mı kalkışıyorsunuz?

13. Yemin olsun ki Peygamber onu bir başka inişinde de gördü.

14. Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında.

15. Onun yanında da Me'vâ Cenneti vardır.

16. O an Sidre'yi bürüyen bürüyordu.

Rasûlullah (s.a.v.) kendisine Kur'an'ı öğreten Cebrâil (a.s.)'ı, hakikî sûreti ve bütün kuvvetleriyle bir de Miraç'tan inerken görmüştür. Burada Cebrâil (a.s.)'ın makam itibariyle Peygamberimiz (s.a.v.)'den geride olduğuna bir işaret vardır. Zira Miraç gecesi Cebrâil (a.s.): "Bir parmak ucu daha yaklaşsaydım muhakkak yanardım" dediği makamda kalmış (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXVIII, 251), Efendimiz ondan ayrılıp daha ileri gitmişti. İşte söz konusu âyette geçen نَزْلَةً (nezleten) "iniş"ten maksat, Rasûlullah (s.a.v.)'in ilerleyip yüceldiği makamdan daha sonra Cebrâil'in yanına dönüşüdür.

Efendimiz (s.a.v.), yükseldiği o yüce makamlardan dönerken Cebrâil (a.s.) Sidre-i Müntehâ'nın yanında onu bekliyordu. Peki Sidre-i Müntehâ neresiydi? Bununla alakalı üç önemli izâh vardır:

• Sidre-i Müntehâ, altıncı veya yedinci kat gökte arşın sağ tarafında bulunan bir ağaçtır ki müttakîlere va'dedilen cennetin nehirleri (bk. Muhammed 47/15) onun

altından çıkar. Peygamberimiz (s.a.v.), onun meyvelerini tacın püsküllerine, yapraklarını da fil kulaklarına benzeterek (bk. Müslim, İman 259) şöyle buyurmuştur: *"Öyle bir ağaç ki bir binici onun bir dalının gölgesinde yetmi sene yol alır, yine de bitiremez."* (Tirmizî, Cennet 9/2541) Bu bilgilere göre, söz konusu ağacın, varlıkların cisim ve boyutları bakımından aldıkları son şekil ve emir âleminin sınırına dikilmiş bir ağaç, bir "oluşum ağacı" olduğu anlaşılır.

• Sidre-i Müntehâ, "en son hayret" mânasını ifade eder. Yani akılların, daha fazla hayret tasavvur edilemeyecek derecede hayrette kaldıkları bir makamda, Habîb-i Ekrem (s.a.v.) hayrete düşmemiş, şaşmamış, kendisini kaybetmemiş ve gördüğünü görmüştür.

• **"Elbette son varış yeri Rabbinin huzuru olacaktır!"** (Necm 53/42) âyetine göre "Müntehâ"dan maksat, Allah'tır. Bu yüzden Sidretü'l-Müntehâ da, mülkün mâlikine izâfeti kabilinden "Allah'ın sidresi" mânasına gelebilir.

Sidre-i Müntehâ'nın yanında "Cennetü'l-Me'vâ" vardır. Kelime olarak "kalınan, sığınılan cennet" demektir. Burası müttakîlerin ve şehitlerin varacakları cennettir.

Nebiyy-i Muhterem (s.a.v.) Mirac'a çıktığı zaman Sidre-i Müntehâ'yı bir kısım hârikulâde şeyler bürüyordu. Sidre'yi bürüyen şeyler hakkında Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

• *"Melek beni Mirac'a çıkardı, derken Sidre'ye ula tım. Onun Sidre olduğunu, yaprağını ve meyvasını tanıyordum. Az sonra onu Allah'ın emrinden bürüyen bürüyünce, âni bir deği ikliğe uğrayıp hiç kimsenin tavsif edemeyeceği bir hâle geldi ki, o hâli ben de anlatamam."* (Buhârî, Salât 1; Müslim, İman 163; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXVII, 72)

• *"Altundan kelebekler onu bürümü tü."* (Müslim, İman 259; Tirmizî, Cennet 9/2541)

• Onu Âlemlerin Rabbinin nuru bürüyor, o da nurlandıkça nurlanıyordu.

Şunu belirtmekte fayda var ki, göklerin, yerin ve tüm kâinatın Rabbi olan Allah katından gelen Kur'ân-ı Kerîm beşerî akılla tam olarak kavranması mümkün olmayacak şekilde derin mânalar taşıyan ne muazzam, ne esrarengiz bir kitaptır. İşte bu Kur'an, bizim göremediğimiz, bilemediğimiz, büyüklüğünü ve güzelliğini hayal bile edemeyeceğimiz âlemleri, sanki bir mahallenin sokaklarını tarif edercesine anlatıyor, duyularımızın nüfûz etmesinin imkân dışı olduğu gayb âlemlerinin haritasını çıkarıyor. Bu bakımdan, bu âyetlerde geçen mevki ve varlıkların neler olduğu konusunda birbirinden çok farklı rivayetler gelmiş, farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Burada net olarak söylenecek bir şey varsa o da şu olmalıdır: Mirâc gibi bizim bir gecenin çok kısa bir anında cereyan eden bir olay gözüyle baktığımız bu esrârengiz yolculuk kimbilir kaç tane kâinat tarihini içinde barındırıyor. Âyetlerin tasvir ettiği bu muazzam varlık âlemi içinde bizim dünyamız ve çocuksu kavgalarımız ne kadar küçük düşüyor. Daha önemlisi, bu küçük dünya üzerindeki bir anlık ömrümüzden sonra gideceğimiz yerde bizi neler, ne süprizler bekliyor! (bk. Kandemir ve diğerleri, II, 1811)

Efendimiz (a.s.)’ın Miraç’ta gördüklerine tekrar dönecek olursak:

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿١٨﴾

17. Peygamber bunları görürken gözleri ne kaydı, ne de sınırı aştı.

18. Yemin olsun ki o, Rabbinin varlığını ve sonsuz kudretini gösteren en büyük delillerden bir kısmını gördü.

Allah Rasûlü (s.a.v.), Miraç gecesi o yüce makamda Rabbinin varlığını gösteren büyük delillerinden bir kısmını veya O’nun en büyük âyetini gördü. Peki Efendimiz (s.a.v.)’in gördüğü bu âyetler nelerdi:

1. Habîb-i Ekrem (s.a.v.), o gece kalp gözüyle Allah Teâlâ’yı görmüştür. (Tirmizî, Tefsir 53/3281) Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): *“Ben, yüce Rabbimi gördüm!”* buyurmuştur. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 285; Heysemî, *Mecma‘u’z-zevâid,* I, 78) Bir başka rivâyette Peygamber Efendimiz “Rabbini gördün mü?” sorusuna cevâben: *“Bir nûr gördüm!”* buyurmuşlardır. (Müslim, İman 292) Fakat âyeti kerîmede “O Rabbini gördü” değil, “Rabbinin varlığını gösteren en büyük delillerden bir kısmını gördü” buyrulduğu için, bunu “Allah’ı görmek olarak değil, O’nun varlığını, kudret ve azametini gösteren delilleri görmek” olarak tefsir etmek daha doğru olacaktır. Bununla birlikte âlimlerimiz, Allah Teâlâ murat ettiği takdirde kulun dünya gözüyle Allah’ı görmesinin imkân dışı olmadığını, yani mümkün olabileceğini söylemişlerdir. Zikrettiğimiz hadîs-i şerîfler de bunun olduğunu ve olabilirliğini haber vermektedir.

2. O, Cebrâil (a.s.)’ı gök ile yer arasını doldurmuş halde refreften bir elbise içerisinde görmüştür. (Tirmizî, Tefsir 53/3283) Yine o Cebrâil’i aslî sûretinde altı yüz kanadıyla birlikte görmüştür. (Müslim, İman 280)

3. Bundan maksat, Rasûlullah (s.a.v.)’in İsrâ ve Miraç gecesi gidişinde ve dönüşünde gördüğü hârikulâde şeylerdir. Nitekim İsrâ hâdisesinin hikmeti beyân edilirken: **“Bu gece yolculuğunu o seçkin kula büyük işaret ve delillerimizden bir kısmını gösterelim diye yaptırdık”** (İsrâ 17/1) buyrulmuştur. Bir hadîs-i şerîfte şöyle buyrulur: *“O gece göğe yükseltildim. Öyle bir makâma çıktım ki, orada kalemlerin gıcırtılarını duyuyordum.”* (Buhârî, Salât 1) Yani Allah Rasûlü (s.a.v.) öyle bir yüksek seviyeye çıkarıldı ki, orada kâinatın mukadderâtını yazan kalemlerin seslerini işitiyor, idrâk ötesi hakîkatlere muttalî oluyordu.

Peki ey inkârcılar, müşrikler! Gerçeğin iç yüzü böyle olmakla birlikte siz Allah’tan başka edindiğiniz sahte ilâhların size şefaatçi olacaklarını söylerken hangi delile dayanıyorsunuz:

“Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı” (Necm 53/9) ifadesini şöyle izâh etmek mümkündür: Birincisi; o dönemde Araplar bir anlaşma yaparlarken iki yay çıkarıp üst üste koyarak tek bir yay görünümü verirler, sonra ikisini birlikte çekip bir ok atarlar böylece tam olarak ahitleştiklerini simgelerlerdiBuna göre قَابَ قَوْسَيْنِ (kãbe kavseyn) hem maddî anlamda fevkalade yakın olmayı hem de mânevî bir yakınlığı ifade ederİkincisi; Hicaz dilinde قَوْسٌ (kavs) kelimesi bir uzunluk ölçüsü olan “zira/arşın” (68 cm civarında uzunluk ölçüsü) anlamında kullanılırdıBuna göre iki arşın (ortalama 136 cm) uzunluğunda bir mesafenin kastedildiği söylenebilirÜçüncüsü; قَابَ قَوْسَيْنِ (kãbe kavseyn) ifadesini “bir yayın iki ucu arasındaki mesafe kadar” şeklinde anlamak da mümkündürÂyet “hatta daha yakın oldu” şeklinde tamamlanmakta, böylece “adetâ elini uzatsa değecek kadar yakındı” mânasına gelen maddî bir yakınlık tasviri yapılarak, -manevî anlamda- Rasûlullah’ın vahyi aldığı kaynağın sağlamlığına ve vahye hiçbir şeyin karışma ihtimalinin bulunmadığına dikkat çekmenin hedeflendiği anlaşılmaktadır.

İnsana Her İstediği Var mı?

اَفَرَاَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزّٰىۙ ﴿١٩﴾ وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى ﴿٢٠﴾ اَلَكُمُ
الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى ﴿٢١﴾ تِلْكَ اِذًا قِسْمَةٌ ضٖيزٰى ﴿٢٢﴾ اِنْ هِيَ اِلَّٓا
اَسْمَٓاءٌ سَمَّيْتُمُوهَٓا اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمْ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍۜ اِنْ يَتَّبِعُونَ
اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْاَنْفُسُۚ وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدٰى ﴿٢٣﴾
اَمْ لِلْاِنْسَانِ مَا تَمَنّٰىۘ ﴿٢٤﴾ فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ وَالْاُو۫لٰىۚ ﴿٢٥﴾

19. Hiç düşündünüz mü niçin taptığınızı Lât ve Uzza'ya.

20. Üçüncü olarak da öteki put Menât'a?

21. Demek, erkek çocuklar sizin, dişiler de Allah'ın, öyle mi?

22. Şu halde bu, gerçekten çok insafsızca bir bölüştürme!

23. Aslında bu putlar, sizin ve atalarınızın uydurduğu bir takım kuru isimlerden, gerçekliği olmayan boş lafızlardan ibarettir. Allah onların ilâhlığı hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Dolayısıyla bunlara tapanlar, başka şeye değil sadece kuruntuya ve nefislerinin arzularına uymuş olurlar. Halbuki onlara Rableri tarafından doğru yol rehberi olan Kur'an ve Peygamber de gelmiş bulunmaktadır.

24. Yoksa insan, arzuladığı her şeye sahip olacağını mı sanıyor?

25. Hayır! Gerçek böyle değildir! Âhiretin de dünyanın da mutlak sahibi ve hâkimi Allah'tır. Kimse O'nun hükmüne karışamaz ve kime neyi vereceğini yalnız O takdir eder.

Gerçek güneş gibi ortaya çıkmışken, şirki terk edip imana gelmeyenler, umduklarını bulamadıkları gibi, her şeyin yegâne sahibi olan Allah tarafından müstahak oldukları cezaya uğratılacaklardır. Hiçbir şefaatçi de onları bu cezadan kurtaramayacaktır. Çünkü:

وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمٰوَاتِ لَا تُغْنٖي شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا اِلَّا مِنْ بَعْدِ
اَنْ يَأْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَرْضٰى ﴿٢٦﴾ اِنَّ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ
لَيُسَمُّونَ الْمَلٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى ﴿٢٧﴾ وَمَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍۜ اِنْ
يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّۚ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنٖي مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔاۚ ﴿٢٨﴾ فَاَعْرِضْ

عَنْ مَنْ تَوَلّٰى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ اِلَّا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاؕ ﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ
اَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى ﴿٣٠﴾ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِؕ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِه۪ وَهُوَ

26. Göklerde nice melekler vardır ki; onların şefaatleri, Allah'ın şefaat edilmesini dilediği ve râzı olduğu kullarının hâricinde kimseye fayda sağlamaz.

27. Âhirete inanmayanlar meleklere dişi isimler takıyorlar.

28. Oysa onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece asılsız bir kuruntunun peşine düşmüş gidiyorlar. Halbuki kuruntu, gerçek karşısında hiçbir şey ifade etmez.

29. O halde Rasûlüm, bizim zikrimizden yüz çeviren ve dünya hayatını yegâne gâye edinenleri sen de bir tarafa bırak!

30. Onların ulaşabildikleri bilgi seviyesi ancak bu kadardır. Bu yüzden yaptıklarına aldırış etme! Şüphesiz Rabbin, kimin doğru yoldan saptığını ve kimin doğru yol üzere yürüdüğünü çok iyi bilir.

Bu bakımdan, üzerimizde bulunan büyük nimetlerin farkında olarak bunları kulluk yolunda kullanmanın, özellikle de âhireti unutup dünyaya dalma tehlikesine karşı uyanık olmanın zarureti ortadadır. Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), çoğu zaman şu duaları yapmadan bir meclisten kalkmazdı:

"Allahım! Bize, günahla aramıza engel olacak kadar korkudan hisse ver. Bizi, cennetine ula tıracak kadar taatini nasip eyle. Dünya musîbetlerini hafifletecek güçlü iman ver. Allahım! Bizi ya attığın müddetçe kulaklarımız, gözlerimiz ve kuvvetimizden faydalandır; ölümümüze kadar da onları devamlı kıl. Bize zulmedenlerden öcümüzü sen al. Dü manlık edenlere kar ı bize yardım et. Bizi dinimizde musîbete uğratma. Dünyayı en büyük dü üncemiz ve gâyemiz kılma. İlmimizi dünya ile sınırlandırma. Bize acımıyanları ba ımıza belâ etme." (Tirmizî, Deavât 79)

Efendimiz (s.a.v.)'in öğrettiği şekilde Allah'a sığınmak, bu sözlü duaların pratik hayata uygulaması olan fiilî duaları da dikkatlice yerine getirmek gerekir. Zira Allah Teâlâ kimin ne yaptığını en ince ayrıntısına varıncaya kadar bilmekte olup, buna göre kullarına muâmele edecektir:

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۙ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اَسَاۤؤُا بِمَا
عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ اَحْسَنُوا بِالْحُسْنٰىۚ ﴿٣١﴾ اَلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ
كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَؕ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِؕ هُوَ

اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فٖى بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ
فَلَا تُزَكُّوا اَنْفُسَكُمْ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴿٣٢﴾

31. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Böyle olduğu için O, kötülük işleyenleri yaptıkları yüzünden cezalandırır, iyilik yapanlara ise daha güzeliyle mükâfat verir.

32. O iyilik yapanlar ki, ufak tefek kusurlar dışında büyük günahlardan ve yine büyük günah olan çirkin ve hayâsız işlerden sakınırlar. Şüphesiz Rabbinin bağışlaması çok geniştir. Sizi topraktan yarattığı zamanki hâlinizi de, annelerinizin karınlarında cenin olarak bulunuşunuzu da en iyi bilen O'dur. Şu halde nefislerinizi temize çıkarmayın, kendinizi hatasız görmeyin. Çünkü O, kimin Rabbine derin bir saygı duyup günahlardan titizlikle kaçındığını da çok iyi bilir.

Kur'an ve sünnette kesin olarak haram kılınan, haklarında had cezası bildirilen veya âhirette azap sebebi sayılan günahlar büyük günahlardır. Allah'ın insanlar üzerine azab göndermesine neden olan suçlar da büyük günahtır. Bunun dışında kalanlar ise küçük günahlardır. Küçük günahların affedilmesi, onların günah sayılmamasından değil, Allah'ın rahmetinin genişliği sebebiyledir. İnsan günahın küçüklüğüne değil, onu kime karşı işlediğine bakmalı, yine nimetin küçüklüğüne değil onun kimin tarafından geldiğine dikkat etmelidir. Bilinmelidir ki, tevbe ve istiğfara devam edildiği sürece büyük günahlar bile bağışlanırken, ısrarla işlenmeye devam edilen küçük günahların büyük günah hâline dönüşme tehlikesi dâimâ mevcuttur. (bk. Âl-i İmrân 3/135)

32. âyette yer alan **"...nefislerinizi temize çıkarmayın, kendinizi hatasız görmeyin..."** ifadesi, ne kadar güzel amellerde bulunursa bulunsun, kulun bütün güzellikleri Rabbinden bilip kendine izâfe etmemesi ve kendini hatasız görmemesi açısından çok önemli bir uyarıdır. Şu hadîs-i şerîfler, bu konuda gösterilmesi gereken hassasiyetin boyutlarını ortaya koyma açısından son derece dikkat çekicidir:

Sahâbîlerden biri yeni dünyaya gelen kızına "iyi kadın" anlamında Berre adını vermişti. Peygamberimiz (s.a.v.), *"Kendinizi temize çıkarmayın; Allah sizin iyi olanlarınızı pekâlâ bilir"* buyurdu ve çocuğa Zeynep adının verilmesini tavsiye etti. (Müslim, Âdab 17-19; Ebû Dâvûd, Edeb 62)

Bir defasında Peygamberimiz (s.a.v.)'in yanında bir adamdan bahsedilmiş ve orada bulunan bir kişi o adamı aşırı derecede övmüştü. Bunun üzere Efendimiz (s.a.v.):

“- *Yazık sana! Arkada ının boynunu kopardın”* buyurdu ve bu sözü defalarca tekrarladı. Sonra da:

“- *âyet biriniz mutlaka arkada ını övecekse, eğer söylediği gibi olduğuna da gerçekten inanıyorsa, «zannederim o öyle iyidir, böyle iyidir» desin. Esâsen onu hesâba çekecek olan Allah’tır ve Allah’a kar ı hiç kimse kesin olarak temize çıkarılamaz.”* (Buhârî, Edeb 54; Müslim, Zühd 65)

Unutmamak gerekir ki, iyi olduğu sanılan kimseler için böyle davranılması istenmektedir. Hele bir de kişi Allah’tan yüz çeviren inkârcı biri ise:

Güldüren de O Ağlatan da

الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى ﴿٣٥﴾ اَفَرَاَيْتَ الَّذ۪ي تَوَلّٰىۙ ﴿٣٣﴾ وَاَعْطٰى قَل۪يلًا وَاَكْدٰى ﴿٣٤﴾ اَعِنْدَهُ عِلْمُ

33. Rasûlüm! Gördün mü Allah'a itaatten ve gerçeğe uymaktan yüz çevireni,

34. Malından az bir şey verip de gerisini sert kaya gibi elinde sımsıkı tutanı?

35. Yoksa gaybın bilgisi kendi yanında bulunuyor da, oradan bakıp geleceği mi görüyor?

Rivâyete göre bu âyetler Velid b. Muğire hakkında inmiştir. Başlangıçta Rasûlullah (s.a.v.)'e tâbi olup İslâm'a girmişti. Kur'ân-ı Kerîm hakkında güzel sözler söylemişti. Fakat müşriklerden birisi onu ayıplayarak:

"- Sen ne diye büyüklerimizin dînini terk edip, onların sapık olduklarını söylemeye, cehenneme gideceklerini iddia etmeye koyuldun?" demişti. Velid:

"- Allah'ın azabından korktum" deyince o şahıs, eğer malından kendisine bir şeyler verip şirkine geri dönecek olursa, onun yerine Allah'ın azabını üstleneceği taahhüdünde bulundu. Velid ona taahhüd ettiği malın bir bölümünü verdi. Daha sonra cimrilik ederek geri kalanını vermedi. Bunun üzerine bu âyetler nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXVII, 93)

Velid ve benzeri kişilerin içine düştükleri bu inkâr hâli, ilâhî tâlimatlara inanmamanın ve onlara gereken değeri vermemenin sonucudur. O tâlimatlar önceki ilâhî sahife ve kitaplarda olduğu gibi Kur'an'da da aynen yer almıştır:

اَمْ لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا ف۪ي صُحُفِ مُوسٰىۙ ﴿٣٦﴾ وَاِبْرٰه۪يمَ الَّذ۪ي وَفّٰىۙ ﴿٣٧﴾
اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۙ ﴿٣٨﴾ وَاَنْ لَيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا
سَعٰىۙ ﴿٣٩﴾ وَاَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرٰىۖ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزٰيهُ الْجَزَٓاءَ
الْاَوْفٰىۙ ﴿٤١﴾ وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰىۙ ﴿٤٢﴾

36. Peki ona bildirilmedi mi; Mûsâ'nın kitabında bulunan şu hikmet dolu öğütler?

37. Ve çok vefakâr İbrâhim'in sahifelerinde yer alan şu ilâhî prensipler:

38. Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü yüklenmez ve onunla yargılanmaz.

39. İnsan için yalnız kendi çalıştığının karşılığı vardır.

40. Çalışmasının karşılığı da yakında kendisine gösterilecektir.

41. Sonra ona emeğinin karşılığı tastamam ödenecektir!

42. Elbette son varış yeri Rabbinin huzuru olacaktır!

Kur'ân-ı Kerîm, burada Hz. Mûsâ'nın sahifelerine yani Tevrat'a ve Hz. İbrâhim'in sahifelerine atıfta bulunarak şu hikmetli kâideleri haber vermektedir:

Birincisi; herkes yaptıklarından mesuldür. Bir şahsın yaptıklarından ancak kendisi sorumludur. Hiç kimse, bir başkasının cezasını çekmeyi kabullenemez. Çünkü onun bu tavrı, asıl suçlunun cezasının hafifleştirilmesini sağlamayacağı gibi, bunun asıl suçluya bir yararı da olmayacaktır.

İkincisi; her şahıs, yaptığının karşılığını görecektir. Başkasının yaptığı amellere, kimse ortak olamaz, ancak yapılan amele iştirak edilmişse, mükâfata da iştirak edilebilir. Hiç kimse, yapmadığı amelin karşılığını alamaz. Fakat burada şu ince nokta dikkatten uzak tutulmamalıdır:

İnsana gerek dünyada gerek âhirette kazancından başka vehbî olarak Allah tarafından verilen nice rahmet ve ilâhî lutufların bulunduğunda asla şüphe yoktur. Ayrıca yardımlaşmanın emrolunduğu, dünya ve âhirette de fayda sağladığı bilinmektedir. Ancak dikkat edilince görülecektir ki, peygamberlerin şefaatı, meleklerin istiğfârı, dirilerin ölüler için dua ve sadakaları gibi insanın kendi amelinden olmamakla beraber onun için faydalı olduğu bilinen karşılıksız işler ve bütün bunların ona fayda sağlaması, insanın kendi ameli olan imana ve dine bağlılığına dayanır. İman olmayınca hiçbir şeyin faydası olamayacağı için, bunlarda da faydalı olan yine kendi gayret ve amelidir. Kur'ân-ı Kerîm'de bütün mü'minler için yapılması tavsiye edilen dua ve istiğfarları, yine Rasûlullah (s.a.v.)'in hadislerinde beyân edildiği şekilde, ölmüş olan kimselerin amel defterlerine kaydedilecek sevapları; onlara bağışlanan hac, kurban, sadaka, sıla-ı rahim gibi amelleri bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Böyle olunca âyetler ve hadisler arasında tam bir uyumun olduğu görülecektir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Rabbimiz, bizden önce âhirete intikâl etmiş mü'min kardeşlerimiz için şöyle dua etmemizi tavsiye eder:

"Rabbimiz bizi ve bizden önce geçmiş olan mü'min kardeşlerimizi bağışla! Kalplerimizde iman edenlere karşı hiçbir kin ve kötü duygu bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz sen çok şefkatli, çok merhametlisin!" (Haşr 59/10)

Allah Resûlü (s.a.s.) şöyle buyurur:

ş *"İnsan öldüğü zaman bütün amelleri kesilir. Ancak u üç ey bundan müstesnâdır: Sadaka-i câriye, istifade edilen ilim ve kendisine dua eden hayırlı evlât."* (Müslim,

Vasıyyet 14)

Efendimiz (s.a.s.) buyurur:

“Öldükten sonra kulun derecesi yükseltilir. Kul:

«- Rabbim! Bu sevap nereden geldi?» diye sorar. Cenâb-ı Hak ona:

«-Arkanda bıraktığın hayırlı ve sâlih evlâdın senin için istiğfarda bulundu, dua etti» buyurur.” (İbn Mâce, Edeb 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 509)

Sa‘d bin Ubâde (r.a.), yanında bulunmadığı bir esnâda annesinin vefât ettiğini, onun adına sadaka verdiği takdirde kendisine bir faydası olup olmayacağını sormuştu. Allah Resûlü (s.a.s.) *“Evet”* buyurunca, sahip olduğu meyve bahçesini annesi adına tasadduk etmişti. (Buhârî, Vesâyâ 15)

İbn Abbas (r.a.) şöyle anlatıyor: Bir kimse Resûlullah (s.a.s.)’e gelerek:

“–Yâ Resûlallah! Annem vefât etti, üzerinde de bir aylık oruç borcu var, onun adına borcunu ödeyeyim mi?” dedi. Resûlullah (s.a.s.):

“–Annenin üzerinde mal borcu olsaydı onun adına ödeyivermez miydin?” diye sordu.

“–Evet, öderdim!” deyince de, Efendimiz:

“–Allah’a olan borç, ödenmeye daha lâyıktır!” buyurdu. (Müslim, Sıyâm 155)

Bütün bu hadîs-i şerîfler, vefât etmiş mü’minlerin, sağlıklarında yaptıkları ve vefatlarından sonra da devam etmekte olan hayırlarından fayda göreceklerini, ayrıca hayatta olan yakınlarının ve mü’min kardeşlerinin dua ve infaklarından istifade edeceklerini bildirerek onları bu hayırlara teşvik etmektedir. Yalnız bütün bunlar, az önce de belirttiğimiz gibi, ancak iman ve dine bağlılıkla bir fayda vereceği için yine de kişinin kendi kazancı cümlesinden sayılır.

Üçüncüsü; insanın bütün amelleri, emek ve gayretleri kıyâmet günü defterinde görülecek ve mizanına konulacaktır. Çalışmaları boşa gitmeyecektir. Fakat yaptıklarının meyvesini dünyada hemen görmek için acele etmemelidir. (bk. Âl-i İmrân 3/185)

Anlaşılan o ki, insanın geleceği, dünyadaki çalışmalarının belirlediği bir netice olacaktır. Sonuçta herkes zorunlu olarak Rabbinin huzuruna varıp hayatının hesâbını verecektir.

O kuvvet ve kudret sahibi Rab ki:

وَاَنَّهُ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكٰى ﴿٤٣﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَا ﴿٤٤﴾ وَاَنَّهُ
خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٤٥﴾ مِنْ نُطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰى ﴿٤٦﴾
وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰى ﴿٤٧﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَغْنٰى وَاَقْنٰى ﴿٤٨﴾ وَاَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرٰى ﴿٤٩﴾

43. Doğrusu güldüren de O’dur, ağlatan da!

44. Öldüren de O’dur, yaşatan da!

45. O’dur, iki cinsi, erkek ve dişiyi yaratan;

46. Bir damlacık sudan, ana rahmine atıldığı an!

47. Şüphesiz ölü bedenleri kıyâmette yeniden diriltmek O’na aittir.

48. Zengin eden de O’dur, fakir kılan da!

49. Müşriklerin taptığı Şi‘râ yıldızının Rabbi de ancak O’dur!

Her şeyin Rabbi olan Allah Teâlâ’nın Şi‘râ yıldızının Rabbi olmasının özellikle beyân edilmesine gelince: Bu yıldız, gökte en parlak görünen yıldızdır. Güneşten 23 kat daha fazla parlak olup ışığı dünyaya ancak sekiz yılda ulaşır. Müşrikler, yıldızların insan hayatı üzerinde tesirli olduğuna inanır ve Şi‘râ yıldızına taparlardı. Âyet-i kerîme ne kadar parlak olsa da bu yıldıza değil, onu yaratan ve parıldatan Allah’a tapmaya dâvet etmektedir.

O Allah ki:

وَاَنَّهُٓ اَهْلَكَ عَادًاۨ الْاُو۫لٰىۙ ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَا۬ فَمَٓا اَبْقٰىۙ ﴿٥١﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ
قَبْلُۜ اِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ اَظْلَمَ وَاَطْغٰىۜ ﴿٥٢﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ اَهْوٰىۙ ﴿٥٣﴾
فَغَشّٰيهَا مَا غَشّٰىۚ ﴿٥٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿٥٥﴾

50. Doğrusu önceki Âd kavmini de O helâk etti.

51. Semûd’u da helâk edip geriye hiçbir iz bırakmadı.

52. Daha önce Nûh kavmini de O helâk etmişti. Doğrusu onlar hem çok zâlim, hem de çok azgın idiler.

53. Ayrıca, altı üstüne getirilen Lût kavminin yaşadığı şehirleri de yerin dibine O geçirdi.

54. Onları, üzerlerine yağan felâketlere gömdü!

55. Şimdi ey insan! Rabbinin hangi nimetlerinden şüphe edebilirsin?

Burada önceki kavimlerin cezalandırılmalarının “nimet” olarak anılması, cezaların hatırlatılmasının bile inanan ve akıl sahibi olanlar için ibret alınıp istifade edilen nasihat olması ve bir kısım bozuklukları düzeltmelerine vesile olması itibariyle bir nimet sayılması cihetindendir. Ayrıca burada Allah Teâlâ’nın müstahak olanları cezalandıracağından şüphesi olanlara da ciddi bir uyarı bulunmaktadır. Cenab-ı Hak, bu uyarıyı Kur’an ve Peygamber vasıtasıyla insanlara bildirmektedir:

هٰذَا نَذ۪يرٌ مِنَ النُّذُرِ الْاُو۫لٰى ﴿٥٦﴾ اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُۚ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا
مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ اَفَمِنْ هٰذَا الْحَد۪يثِ تَعْجَبُونَۙ ﴿٥٩﴾

لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَۙ ﴿٦٠﴾ وَاَنْتُمْ سَامِدُونَ ﴿٦١﴾ فَاسْجُدُوا

56. Kur'an ve Peygamber, Allah'ın azabını haber veren önceki uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır.

57. Yaklaşan kıyâmet iyice yaklaştı.

58. O an gelip çattığında Allah'tan başka hiçbir güç ona engel olamayacaktır!

59. Yoksa şimdi siz ebedî mutluluğa çağıran bu söze, Kur'an'a mı şaşıyorsunuz?

60. Hep gülüyorsunuz da, hiç ağlamıyorsunuz!

61. Büyük bir gaflet içinde kafa tutuyor, oyalanıp duruyorsunuz! Bundan vazgeçin!

62. Haydin artık Allah için secdeye kapanın ve yalnızca O'na kulluk edin!

Rivâyete göre Necm sûresinin şu 59-61. âyetlerinin inişinden sonra Rasûlullah (s.a.v.)'in ölünceye kadar, tebessüm dışında, güldüğü görülmemiştir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XVII, 124)

Ebû Hureyre der ki: **"Yoksa şimdi siz ebedî mutluluğa çağıran bu söze, Kur'an'a mı şaşıyorsunuz?"** (Necm 53/59) buyruğu nâzil olunca, Suffe ehli: اِنَّا لِلّٰهِ وَ اِنَّٓا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ (innâ lillâhi ve innâ ileyhi raciûn) diyerek gözyaşları yanakları üzerinden akıncaya kadar ağladılar. Peygamberimiz (s.a.v.) onların ağladığını duyunca, o da onlarla birlikte ağladı. O ağladığı için biz de ağladık. Bu sefer Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"*Allah korkusundan dolayı ağlayan kimse cehenneme girmez.*" (Beyhaki, *uabü'l-iman*, I, 489)

• 62. âyet okunduğunda secde edilmesi, âlimlerin çoğunluğuna göre vâciptir.

Şimdi Necm sûresinde yer alan bu ilâhî uyarı ve korkutmaları, daha detaylı ve örnekleriyle açıklamak üzere Kamer sûresi geliyor:

54- KAMER SÛRESİ

سُورَةُ الْقَمَرِ

54. KAMER SÛRESİ

Kamer sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 55 âyettir. İsmini 1. âyette geçen ve "ay" mânasına gelen أَلْقَمَرُ (kamer) kelimesinden alır. Resmî tertîbe göre 54, iniş sırasına göre 37. suredir.

Konusu

Ayın yarılması gibi büyük mûcizeleri gördükleri halde küfür ve şirk bataklığına ısrarla batmaya devam eden müşrikler uyarılır. Onlar bir taraftan mahşer gününün dehşetli manzaraları ile korkutulurken, bir taraftan da önceden gelip helâk edilmiş kavimlerin fecî âkıbetleri hatırlatılarak dünyada uğrayacakları belâ ve musîbetlerle ikaz edilirler. Kur'ân-ı Kerîm, gerçekleri anlamak için en büyük bir nimet iken, ona gereken alakayı göstermeyenler tekrar tekrar kınanır. Sûre, Peygamber (s.a.v.) ile müşrikler arasında başlayan amansız mücâdelenin, Peygamber'in gâlibiyetiyle sona ereceğini; onun düşmanları kaynar cehennem ateşinde yüzüstü süründürülürken, dostlarının Yüce Allah'ın katında doğruluk makamında ebedî nimetlere erişeceğini haber vererek sona erer.

Kıyâmet Yaklaştı Ay Yarıldı

سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Kıyâmet yaklaştı ve ay yarıldı.

2. Fakat müşrikler ne zaman bir mûcize görseler sırtlarını döner ve: "Bu, öteden beri süregelen kuvvetli bir büyüdür" derler.

Müşriklerin mûcize talebi üzerine mehtaplı bir gecede Allah Rasûlü (s.a.v.), Rabbine dua etmiş, ay ikiye bölünmüş ve bu mûcize her taraftan görülmüştü. Ay ikiye ayrıldığında bir parçası Ebû Kubeys dağı tarafında, diğer parçası Kuaykıân dağı tarafında müşâhede edildi. Müşrikler, bizzat gördükleri bu apaçık mûcizeye rağmen yine de imana gelmekten kaçındılar. Hattâ Ebû Cehil "Bu bir sihirdir!" diyerek bu mûcizeyi de inkâr etti. Yine bu hârikulâde olayı müşâhede eden müşrikler, Efendimiz (s.a.v.) için: "Bizi büyüledi, ama herkesi büyüleyemez!" dediler. Bunun üzerine, Mekke dışındaki uzak yerlerden gelen kervanlara da böyle bir hâdise görüp görmediklerini sordular. Onlar da ayın yarıldığını gördüklerini bildirdiler. Bu hâdisenin ardından bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (bk. Tirmizî, Tefsir 54/3286; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 38; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 418)

Bilindiği üzere Kur'ân-ı Kerîm'in kıyâmet ve sonrası hâdiselerden çoğunlukla "olmuş bitmiş" anlamında mazi sigasıyla bahsettiği bir gerçektir. Bu üslup, kâfirlerin inkâr ettiği bu hakîkatlerin doğruluğunu ve mutlaka meydana geleceğini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla burada, bir taraftan "şakk-ı kamer: ayın yarılması" mûcizesine işaret edilirken, bir taraftan da kıyâmetin kopuşu esnâsında ayın başına gelecek hallerden de bahsedildiğinde şüphe yoktur. Allah Rasûlü (s.a.v.)'in gelişiyle âhir zaman başlamış, onunla birlikte vuku bulan tüm olaylar kıyâmetin alâmeti sayılmış, kıyâmet iyice yaklaşmış ve artık kâinat kıyâmetin kopuş sürecine girmiştir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), ashâbına kıyâmetin ne kadar yakın olduğunu anlatmak için şehâdet parmağıyla orta parmağını göstererek şöyle buyurdu:

ş *"Benimle kıyâmetin arası, u iki parmağım arası kadar yakla tığı zamanda ben peygamber olarak gönderildim."* (Buhârî, Rikâk 39; Müslim, Cuma 43)

Bir defasında da Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ashâbına dünyanın ömrünün iyice azaldığını ve sayılı günleri kaldığını anlatmak için batmakta olan güneşi gösterdi

ve şöyle buyurdu:

"Bugünün geçen saatlerine göre kalan saatleri ne kadar kısa ise, dünyanın geçen ömrüne göre kalan ömrü de o kadar kısadır." (Tirmizî, Fiten 26; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 133)

Buna rağmen:

وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا اَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ مِنَ
الْاَنْبَٓاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ﴿٥﴾

3. Onlar Peygamber'i de, onun gösterdiği mûcizeyi de yalanlamakta ve kendi bâtıl arzularına uymaktadırlar. Ama şunu bilsinler ki, iyi veya kötü her işin ulaşacağı bir sonucu ve gerçekleşeceği belli bir zamanı vardır.

4. Doğrusu onlara, inandıkları takdirde kendilerini içinde bulundukları inkâr bataklığından çekip çıkaracak nice mühim haberler gelmiştir.

5. Bu Kur'an ve içindeki âyetler aklını kullanabilenler için mükemmel bir hikmet ve açık bir ibrettir! Ne var ki, inkârda ısrar edenlere uyarılar fayda vermiyor!

Kâinatta var olan bütün varlık ve hâdiselerin belli bir gâyesi vardır. Her şey Allah'ın ilminde bir takdire bağlanmış olup belirlenmiş bir âkıbete doğru gitmektedir. Her şeyin bir dünyada görünen bir de âhirette ortaya çıkacak gerçek yüzü vardır. Böylece Peygamber (s.a.v.)'in vazîfesinin yüceliği, buna karşılık münkirlerin nefsânî arzularına bağlanıp kalmalarının süflîliği, vakti gelince belli olacaktır. Rasûlullah (s.a.v.)'in yaptığı tebliğ işi, zannettikleri gibi gelip geçici bir şey değil, ebediyen kalıcı tesiri olan bir gerçektir. Aslında mükemmel bir hikmet olan Kur'ân-ı Kerîm, inanıp tâbi oldukları takdirde onları her türlü yanlış itikat, ahlâk ve amelden vazgeçirecek son derece tesirli haberler ihtivâ etmektedir. Fakat bunların kalplerde tesir icra etmesi için "inanma" şartı vardır. (bk. Yâsîn 36/11) İman olmadan bu uyarıların bir faydası yoktur. (bk. Yûnus 10/101)

Gelelim işin mahşer safhasına:

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلٰى شَيْءٍ نُكُرٍ ﴿٦﴾ خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ
يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ ﴿٧﴾ مُهْطِعِينَ اِلَى
الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾

6. Dolayısıyla üzerlerine varmaktan artık vazgeç! Çünkü bir gün gelecek,

bir dâvetçi onları hiç görülmemiş, tanınmamış dehşetteki bir gerçeğe çağıracaktır.

7. O gün onlar, gözleri zillet ve dehşet içinde öne düşmüş olarak kabirlerinden çıkacak; yayılmış çekirgeler gibi dalga dalga her tarafı kaplayacaklar.

8. Tam bir teslimiyet içinde süratle koşacaklar dâvetçiye doğru. Kâfirler: "Bugün, çok çetin bir gün!" diye feryat edecek.

Mahşer günü ve o günde olacak şeyler نُكُرٌ (nükür) kelimesiyle vasfedilir. "Nükür"; görülmedik, tanınmadık, daha önce bilinmeyen, hoşa gitmeyen, insanın görür görmez kaçağı şey mânalarına gelir. Bu vasıfla mahşer gününün, bu dünyadaki algılamalara göre tasavvur edilemeyeceğine veya dehşet ve korku veren manzaralarla dolu olacağına işaret edilir. Ayrıca kâfirler o günü inkâr ettikleri için de, o gün bu vasıfla yâd edilmiş olabilir. İnsanları mahşer günü çağıracak dâvetçi İsrâfil veya Cebrâil'dir.

Sonra âyet-i kerîmeler kâfirlerin mahşer yerindeki dehşetli hallerinden bir manzara takdim eder: Onlar darmadağın çekirgeler gibi kabirlerinden çıkacaklardır. Dehşete kapılmış olarak nereye gideceklerini bilemeyecek, birbirlerine karışacaklardır. Korku içinde olacaklar, bu korku onların gözlerinden okunacaktır. Pişmanlık ve utanç içinde kıvranacaklardır. Bu sebeple gözleri önlerine düşmüş olacaktır. Kabirlerinden çıktıklarında, daha önce kendilerine haber verilen o günle karşılaşacaklarına inanmadıkları ve bir hazırlık yapmadıkları için, Allah'ın huzurunda suçlu olarak bulunacaklarını anlayacaklardır. Zillet, horluk ve dehşet içinde olacaklardır. Öyle ki, korkunç kıyâmet manzarasından gözlerini ayırma gücünü bile kendilerinde bulamayacaklardır. İradeleri ellerinden alınmış, boyun bükmüş, söylenene tam bir teslimiyet içinde, gözlerini bir tarafa ayırmaksızın dâvetçinin peşinden koşarken, o günün gerçekten çok çetin, çok belâlı ve zorlu bir gün olduğunu beyândan kendilerini alamayacaklardır. Bu manzarayı anlatan bir diğer âyet-i kerimede şöyle buyrulur:

"O gün onlar başlarını dikmiş, gözleri sabit bir noktaya çakılıp kaldığından kendilerine bakacak halleri kalmamış, kalpleriyse bomboş bir halde çağrıldıkları yere doğru koşuşturup dururlar." (İbrâhim 14/43)

Ey Rasûlüm! Getirdiğin dine, yaptığın dâvete karşı çıkan bu kâfirler, türlerinin ilk örneği değildir. Daha önce de peygamberlerini yalanlayan nice toplumlar gelip geçti. İşte onlardan biri:

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾

فَدَعَا رَبَّهُٓ اَنّ۪ي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾ فَفَتَحْنَٓا اَبْوَابَ السَّمَٓاءِ بِمَٓاءٍ مُنْهَمِرٍۘ ﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا الْاَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَٓاءُ عَلٰٓى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَۚ ﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَاهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍۙ ﴿١٣﴾ تَجْر۪ي بِاَعْيُنِنَاۚ جَزَٓاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَٓا اٰيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَاب۪ي وَنُذُرِ ﴿١٦﴾

9. Bunlardan önce Nûh kavmi de yalanlamıştı. Kulumuz Nûh'u yalancı saymakta ısrar ettiler, ona: "Delinin teki!" dediler. Kulumuz saygısızca incitildi, tebliğden zorla engellendi.

10. Nihâyet o da Rabbine: "Ben mağlup düştüm. Artık dinine yardım et, intikâmımı sen al!" diye yalvardı.

11. Biz de nehirler gibi devamlı akan bir su ile göğün kapılarını açtık.

12. Yeri de coşkun kaynaklar hâlinde fışkırttık. Nihâyet gökten boşalan ve yerden fışkıran sular, takdir edilmiş bir işin gerçekleşmesi için birleşiverdi.

13. Nûh'u da tahtalarla yapılmış ve çivilerle çakılmış bir gemiye bindirdik.

14. O gemi, inkâr ve hakârete uğramış, kadri bilinmemiş kıymetli kulumuza bir mükâfat olarak, bizim gözetimimiz altında akıp gidiyordu.

15. Biz bunu gelecek nesillere bir ibret levhası olarak bıraktık. Hani bundan ibret ve ders almak isteyen?

16. Nasılmış benim cezalandırmam ve tehdîdim! Görsünler bakalım!

Tûfan, Hz. Nûh ile ona inananların kurtuluşu ve kâfirlerin boğuluşu önceki sûrelerde genişçe anlatılmıştı. (bk. Yûnus 19/71-73; Hûd 11/25-49) Burada tûfânı oluşturan suların gökten ve yerden nasıl boşalıp birleştiği tasvir edilir: "Nehir gibi akan bir su ile göğün kapılarını açmak" ifadesinde bir benzetme vardır. Bulutlardan suyun bol bol akışı, kuvvetli bir sel ile göğün kapılarının açılıp gök kubbenin yarılması manzarasına benzetilmiştir. Yeryüzü de bütünüyle coşan kaynaklar hâline getirilmiştir. Her taraf âdeta ırmak kesilmiş ve akıp kaynamaya başlamıştır. Gökten akan ve yerden fışkıran sular, ezelden takdir edilen bir işi gerçekleştirmek, yani Nûh'un yalancı kavmini helâk etmek için belirli bir seviyede birleşti. Hz. Nûh'un bindirildiği gemi burada **"tahtalarla yapılmış ve çivilerle çakılmış"** (Kamer 54/13) sıfatıyla anlatılmıştır. Bu bilgi, Nûh'a hazır bir gemi gönderilmiş olmayıp, onun tarafından yapıldığına, daha

önce bu işi bilmediği halde ilâhî vahiy ile bu işin kendisine öğretildiğine işaret vardır. (bk. Mü'minûn 23/27)

Tûfan ve gemi, Hz. Nûh ve ona inananlar için bir mükâfat iken, inkâr edenler için büyük bir ceza oldu. Kendileri için bir nimet olan peygamberin kıymetini bilmedikleri ve ona nankörlük ettikleri için böyle bir felâketle helâk edildiler. Onların tûfanla helâki ve Hz. Nûh'un gemi ile kurtuluşu, aslında sonradan gelecek nesiller için büyük bir ibret vesikasıdır. Ancak aklını kullanıp gereği gibi düşünenler bundan ders ve ibret alabilir; Allah'ın azap ve uyarılarının nasıllığını kavrayarak yanlış yoldan vazgeçip doğru yolu bulabilirler. İşte Kur'an bu uyarıyı yapmak için gelmiştir:

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٧﴾

17. Andolsun biz bu Kur'an'ı, iyice anlaşılıp öğüt alınabilmesi için kolaylaştırdık. O halde düşünüp öğüt alacak kimse yok mu?

Kur'ân-ı Kerîm Allah kelâmıdır. Dolayısıyla onun kolaylaştırılmasından maksat, kelâmda söz konusu olabilecek bir kolaylaştırmadır. O da dinleyicinin, konuşanın kastettiği mânaları hiç bir zorluk ve kapalılık olmadan anlaması ve zihnine yerleştirmesidir. Buna göre Kur'an'ın okumak, ezberlemek, anlamak, yaşamak ve ibret almak için kolaylaştırıldığı müjdelenmektedir.

Ancak bu âyet-i kerîme, dört kıssanın peşinden ayrı ayrı tekrar edildiği için onu, bu kıssaların vermek istediği mesajlarla birlikte değerlendirmek daha uygun olur. Buna göre şu izâh yapılabilir: "İnsanlara hakikati anlatmanın bir vasıtası, geçmiş kavimlerin ibret almaları için başlarına gelen kötü âkıbetlerdir. Bir vasıta da, Kur'an'ın insanlara doğru yolu gösteren delil, nasihat ve telkinleridir. Bununla beraber insanlar kolay olan ikinci yolu bırakıp azaba uğrayan kavimlerin tâkip ettikleri yola uymakta ısrar etmektedirler. Öyle ki, azap gelmeden inanmak istememektedirler. Halbuki bu nasihat ve öğütlerin yapılmasının sebebi, azap gelmeden önce insanlara kurtuluş yolunu göstermek ve kendileri için daha kolay bir yolu seçip azaptan kurtulmalarını sağlamaktır."

Bir diğer ibret levhası, Âd kavminin başına gelenlerdir:

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابٖي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رٖيحًا
صَرْصَرًا فٖي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾ تَنْزِعُ النَّاسَۙ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ
نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابٖي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا
الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾

18. Âd kavmi de peygamberleri Hûd'u yalanladı. Nasılmış benim cezalandırmam ve tehdîdim! Görsünler bakalım!

19. Onların üzerine uğursuzluğu devamlı olan bir günde gürültülü, dondurucu şiddetli bir kasırga gönderdik.

20. Öyle bir kasırga ki insanları, köklerinden sökülmüş hurma kütükleri gibi tâ temelinden koparıp fırlatıyordu.

21. Nasılmış benim cezalandırmam ve tehdîdim! Görsünler bakalım!

22. And olsun biz bu Kur'an'ı, iyice anlaşılıp öğüt alınabilmesi için kolaylaştırdık. O halde düşünüp öğüt alacak kimse yok mu?

Kıssa burada en can alıcı yönleriyle hülâsa edilir. Öncelikle helâk edilişlerinin sebebi, kendilerini Allah'a kulluğa çağıran peygamberleri yalanlamaları ve ilâhî uyarıları dikkate almamalarıdır. Onları helâk etmek üzere Allah Teâlâ uğursuz bir günde, hatta uğursuzluğu onların helâkiyle sona ermeyip kıyâmete kadar berzahta da devam edecek bir günde soğuk, dondurucu ve uğultulu bir fırtına göndermiştir. Bu fırtına onları bulundukları yerden çekip koparıyor, yoluyor, fırlatıyordu. Onları tepeleri üzere bırakıyor, boyunlarını kırıyor, böylece başları vücutlarından ayrılıyordu. Sanki onları, kökünden sökülmüş hurma kütükleriymiş gibi yerlere seriyordu. Ad kavmi iri cüsseli insanlar oldukları için, fırtınanın tesiriyle başları kopup yere devrildikçe, kökünden sökülüp yıkılmış hurma kütüklerine benzer bir manzara arz ediyorlardı. Bunda da şüphesiz düşünüp ibret alacaklar için nice dersler vardır.

Peygamberini yalanlayıp helâke uğrayan diğer bir kavmin dehşetli âkibeti:

Nasılmış Azabım ve Uyarım

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾ فَقَالُٓوا اَبَشَرًا مِنَّا وَاحِدًا نَتَّبِعُهُٓۙ اِنَّٓا اِذًا
لَفٖي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ ءَاُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ
اَشِرٌ ﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْاَشِرُ ﴿٢٦﴾ اِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ
فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْۘ ﴿٢٧﴾ وَنَبِّئْهُمْ اَنَّ الْمَٓاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْۚ كُلُّ
شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾ فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ
كَانَ عَذَابٖي وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشٖيمِ
الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾

23. Semûd kavmi de kendilerini uyaran peygamberleri yalanladı.

24. Dediler ki: "İçimizden bir beşere mi uyacağız? O takdirde biz büyük bir sapıklık ve çılgınlığa düşmüş oluruz!"

25. "Ne yani, vahiy içimizden zengin ve asil başka biri bulunamayıp ona mı indirilmiş? Bilakis o tam bir yalancı ve şımarığın tekidir!"

26. Allah Sâlih'e şöyle buyurdu: "Merak etmesinler! Yarın onlar yalancı ve şımarığın kim olduğunu bilecekler!"

27. "Biz onları imtihan etmek için dişi deveyi gönderiyoruz. Şimdi sen onların ne yapacağını gözetle ve eziyetlerine sabret!"

28. "Suyun deve ile onlar arasında nöbetleşe olacağını kendilerine haber ver. İçme sırası kiminse o gelip suyunu alsın!"

29. Fakat onlar, içlerindeki en azgın arkadaşlarını çağırıp onu kışkırttılar. O da bıçağını kapıp deveyi hunharca kesiverdi.

30. Nasılmış benim cezalandırmam ve tehdîdim! Görsünler bakalım!

31. Üzerlerine korkunç bir çığlık gönderdik de, davar ağılındaki kuru otlar ve çalı çırpı gibi kırılıp dökülüverdiler.

32. And olsun biz bu Kur'an'ı, iyice anlaşılıp öğüt alınabilmesi için kolaylaştırdık. O halde düşünüp öğüt alacak kimse yok mu?

Semûd kavmi Hz. Sâlih'e inanmamak için şu sebepleri ileri sürmüşlerdir:

• Hz. Sâlih bir insandır, dolayısıyla diğer insanlardan farklı bir yönü yoktur.

• Kavminin içinden çıkmış bir şahıstır ve kendilerinden üstün değildir.

• O, sıradan bir şahıstır. Ne bir kabilenin reisi, ne bir grubun lideri ne de bir gücün sahibidir. Arkası ve taraftarı olmayan tek başına bir şahıstır.

• Hatta o, peygamberliği bahane edip başlarına geçmek isteyen yalancı şımarık biridir. O halde Hz. Sâlih'in üstünlüğünü kabul etmek için haklı bir gerekçe görülmemektedir.

Nitekim Mekkeli müşrikler de aynı cehâlet içindeydiler. Zira onlar da Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini reddedebilmek için aynı gerekçeleri öne sürüyorlardı. Yani "Hz. Muhammed (s.a.v.) de sıradan insanlar gibi alış veriş yaptığı halde ve içimizde doğmuş büyümüşken, şimdi kalkmış Allah'ın kendisine peygamberlik verdiğini iddia etmektedir" diyorlardı.

Semûd kavminin helâk sonrası hallerini ifade eden كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ (heşîmu'l-mutazır) tâbirine şu mânalar verilmiştir: "Ağılcının topladığı çalı çırpı kırıntıları gibi kırılıp dökülüverdiler. Çoban ağılının etrafına husûsî bir mekân olmak üzere çekilen çalı çırpının dökülüp çiğnenerek çürümüş olan kırıntıları gibi, yahut çobanın ağılında yaktığı çalı çırpının yanık kırıntıları gibi kırılakaldılar." Onların bu hâli de, şüphesiz düşünüp ders ve öğüt alacaklar için büyük bir ibrettir.

Lût kavmine gelince:

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾ اِنَّا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا اِلَّا اٰلَ
لُوطٍۜ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍۙ ﴿٣٤﴾ نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَاۜ كَذٰلِكَ نَجْزِي مَنْ
شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ
رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِه۪ فَطَمَسْنَٓا اَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَاب۪ي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ
صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّۚ ﴿٣٨﴾ فَذُوقُوا عَذَاب۪ي وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾
وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾

33. Lût kavmi de kendilerini uyaran peygamberleri yalanladı.

34. Biz de üzerlerine taş yağdıran bir fırtına gönderdik. Ancak Lût'un âilesi müstesnâ. Onları seher vakti kurtardık.

35. Tarafımızdan bir nimet olarak. İşte şükredenleri biz böyle mükâfatlandırırız.

36. Lût onları bizim şiddetli azabımıza karşı uyarmıştı. Fakat onlar uyarıları şüpheyle karşılayıp, bunları yalanladılar.

37. Üstelik Lût'tan, genç erkek suretinde gelen misâfirlerini, çirkin ve hayâsız emelleri için kendilerine teslim etmesini istediler. Bunun üzerine biz de onların gözlerini silme kör ettik. "Haydi tadın azabımı ve uyarılarımın sonucunu!" dedik.

38. Bir sabah vakti, önüne geçilemez ve yakalarını bir daha bırakmayacak bir azap onları kıskıvrak yakalayıverdi.

39. Haydi tadın azabımı ve uyarılarımın sonucunu!

40. Andolsun biz bu Kur'an'ı, iyice anlaşılıp öğüt alınabilmesi için kolaylaştırdık. O halde düşünüp öğüt alacak kimse yok mu?

Azgın kavim Hz. Lût'tan genç delikanlılar şeklindeki melekleri kötü emelleri için istemek üzere gidip geldikleri sırada Allah Teâlâ onların gözlerini silme kör etti. Rivâyete göre Cebrâil (a.s.) kanadıyla onlara vurmuş, onlar da kör olmuşlardı. Gözleri de yüzlerinin diğer tarafları gibi dümdüz olmuş ve göz çukurları görünmez hâle gelmişti. Eve girdikleri halde hiçbir şey göremez oldular. Nereden çıkacaklarını da bilemediler. Hz. Lût onları tuttu, çıkardı. Neticede bir sabah vakti üzerlerine taş yağdıran bir kasırga gönderildi. Yaşadıkları şehirler altı üstüne getirilerek helâk edildiler. Bunların hâli de gerçekten ibret vericidir.

Bir de Firavun kavminin yaptıklarına ve başlarına gelene bakın:

اَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾ وَلَقَدْ جَاءَ اٰلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُۚ ﴿٤١﴾ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كُلِّهَا فَاَخَذْنَاهُمْ

41. Firavun hanedanına da kendilerini uyaran peygamberler gelmişti.

42. Onlar âyetlerimizin hepsini yalanladılar. Biz de onları çok kuvvetli ve kudretli bir zâtın şânına yaraşır bir tarzda yakalayıp helâk ettik!

Firavun ve kavminin helâkinde Cenâb-ı Hakk'ın اَلْعَزِيزُ (Azîz) "mağlup edilemez bir kuvvet sahibi olması" ve اَلْمُقْتَدِرُ (Muktedir) "her şeye gücü yetmesi" sıfatları tecelli etmiştir. Bu isimlerin kullanılması, onların ne kadar şiddetli bir şekilde yakalanıp helâk edildiklerini anlatmaktadır.

Bu gerçekleri duyup öğrendikten sonra:

Düşmanlar Yakında Bozguna Uğrayacak

أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُولٰٓئِكُمْ أَمْ لَكُمْ بَرَٓاءَةٌ فِي الزُّبُرِۚ ﴿٤٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ
نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ
السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهٰى وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ
وَسُعُرٍۢ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلٰى وُجُوهِهِمْۜ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾

43. Şimdi söyleyin ey müşrikler! Sizin kâfirleriniz, bahsedilen o kâfirlerden daha mı üstün ve güçlü? Onlar cezalandırılırken siz kurtulacağınızı mı sanıyorsunuz? Yoksa kutsal kitaplarda sizin Allah'ın azabından muaf olduğunuza dâir bir senediniz mi var?

44. Yoksa onlar "Biz tam bir dayanışma içinde, yenilmez bir topluluğuz" mu diyorlar?

45. Yakında o topluluk bozguna uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar.

46. Hayır! Onlara va'dedilen asıl ceza vakti, kıyâmet günüdür. Kıyâmet gününün azabı, dünyadakinden çok daha korkunç ve çok daha acıdır!

47. Şüphesiz inkârcı suçlular, cennetin çok uzağında ve alevli ateşler içinde olacaklardır.

48. O gün ateşte yüzleri üstü süründürülecekler. Kendilerine: "Cehennem alevlerinin dokunuşunu, okşayışını tadın, bakalım!" denilecek.

Hitap, öncelikle Mekke kâfirlerine, sonra da kıyâmete kadar gelecek tüm İslâm düşmanlarınadır. Anlatılan kıssalarda haber verildiği üzere Allah Teâlâ, nasıl önceki toplumların kâfirlerini helâk etti ise şimdiki kâfirleri de aynı şekilde helâk etmeye kadirdir.

Nitekim bu âyetler Mekke kâfirlerine hitap eden yönüyle ele alındığı zaman, Kur'an'ın istikbâle ait haber verdiği bu gaybî mûcizenin çok zaman geçmeden gerçekleştiği görülür. Şöyle ki:

Bu âyetlerin inişinden altı yedi sene sonra gerçekleşen Bedir savaşında Rasûlullah (s.a.v.) kendisine ait çadırda iken: *"Allahım! Senin bana olan ahdini ve va'dini gerçekle tirmeni diliyorum. Eğer dilersen bugünden sonra ebediyen sana ibâdet olunmayacak"* diye dua ediyordu. Hz. Ebûbekir (r.a.) elinden tutup: "Ey Allah'ın Rasûlü, bu kadar sana yeter, çünkü Rabbine gerçekten ısrarla dua etmiş

bulunuyorsun" dedi. O sırada Efendimiz (a.s.) zırhını giyinmişti, çıkarken de: **"Yakında o topluluk bozguna uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar..."** (Kamer 54/45-46) âyetlerini okuyordu. (Buhârî, Tefsir 54/7)

Bedir günü öğleye doğru savaş mü'minlerin zaferiyle sonuçlandı. Ebû Cehil de dâhil olmak üzere yetmiş müşrik öldürülmüş, yetmiş kadar da esir alınmıştı. Böylece bedbaht müşrikler, arzu ettikleri zafer şarabı yerine ecel kadehlerinden ölümü yudumladılar. Câriyeleri, şarkı söylemek yerine ağlaşarak yas tuttular. Kendi saflarındaki Arapların karınlarını doyurmak yerine, onları acıkmış cehennem çukurlarına doldurdular. Allah Rasûlü (s.a.v.) yine zırhı üzerinde olduğu halde: **"Yakında o topluluk bozguna uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar"** (Kamer 54/45) âyetini okuyarak çadırından çıktı. (bk. Buhârî, Cihâd 89)

Hz. Ömer (r.a.) şöyle der:

"Bu âyet Mekke'de nâzil olduğu zaman kendi kendime; «Acabâ hangi topluluk bozguna uğrayacak? Kime galebe çalınacak?» demiştim. Bedir günü gelip de Rasûlullah (s.a.v.)'in bu âyeti okuduğunu duyunca, bozguna uğrayacağı bildirilen topluluğun Kureyş müşrikleri olduğunu anladım. Âyetin tefsirini o gün öğrendim." (İbn Sa'd, *et-Tabakât,* II, 25; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 312)

Mekke kâfirlerinin yaşadığı aynı âkıbet, kıyâmete kadar tüm İslâm düşmanları için geçerlidir. İnkârcılık temeline dayanan güçler, içinde yaşadıkları zamanın askerî, iktisadî ve siyasî imkânlarına göre ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, mutlaka birlikleri bozulacak ve İslâm karşısında hezimete uğrayacaklardır. Hâsılı İslâm'ın belirlediği doğru iman temelleri üzerine oturmuş faziletli bir hayat anlayışı, bütün bâtıl inançları, ahlâkî bozuklukları, haksız ve zâlim uygulamaları mutlaka yenecek, ortadan kaldıracak ve hakkın gür sesi tüm dünyaya hâkim olacaktır. Hak gelince, bâtıl yok olup gidecektir. Çünkü ârızî bir durum olan bâtılın hakkı, zâten yok olup gitmektir. (bk. İsrâ 17/81)

Kâfirlerin dünyada başlarına gelen azaplar, âhiret azabı yanında elbette çok basit kalır. Onların müstahak oldukları asıl ceza âhirette verilecek; cehennem azabı çok daha korkunç ve dehşetli, çok daha acı olacaktır. Günaha dalmış inkârcı suçlular, dünyada büyük bir sapıklık, şaşkınlık ve çılgınlık içinde oldukları gibi, âhirette de cehennem ateşinin içinde olacaklar ve orada yüzleri üstü süründürüleceklerdir. Günahlarına uygun bir ceza göreceklerdir.

Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın nizamında her şey en ince ölçülere göre ölçülü, hesaplı ve intizamlıdır:

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾ وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾

49. Şüphesiz biz her şeyi dakik, şaşmaz bir ölçüye ve bir kadere göre yarattık.

50. Olmasını istediğimiz şeyle ilgili emrimiz, başka değil, bir "Ol!" demektir; bir göz kırpması gibi hızlıdır.

49. âyette geçen قَدَر (kader) kelimesine iki farklı mâna vermek mümkündür:

Birincisi; ölçü, düzen ve âhenk: Allah Teâlâ tüm kâinatı ve varlıkları hikmetin gereklerine uygun bir şekilde, sağlam, şaşmaz ve dakik ölçülere göre, belli bir düzen, denge ve âhenk içinde yaratmıştır. Bugün varlıkların yapıları, özellikleri ve birbiriyle olan münâsebetleri ile alakalı yapılan bilimsel incelemeler, kâinattaki bu şaşmaz ölçü, nizam ve ahengi gözler önüne sermektedir. Akıllara hayranlık veren bir nizam ve bunlardaki çok ince ölçülere göre cereyan eden yaratılış gerçeği, Allah Teâlâ'nın sonsuz kudret, ilim ve hikmetini haykırmaktadır.

İkincisi; Allah Teâlâ her şeyi bir kader ile yaratmıştır. Her şeyin, meydana gelmeden önce ezelde, Allah'ın ilminde takdir edilen bir kaderi, yani ilmî bir değeri vardır ki, kazasının cereyanı yani fiilen yaratılışı, o kadere göre meydana gelir. (bk. Hadîd 27/22)

Rasûlullah (s.a.v.), bir inanç esası olarak "kader" hakkında şöyle buyurmaktadır:

"*İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kadere, hayrın da errin de Allah'tan olduğuna iman etmendir.*" (Müslim, İman 1, 5; Tirmizî, İman 4; Ebû Dâvûd, Sünnet 16)

İslâm'ın kader anlayışını izâh açısından İbn Abbas (r.a.)'ın naklettiği şu nebevî düstûr ne kadar mühimdir:

"Bir gün Peygamber (s.a.v.)'in terkisinde bulunuyordum. Bana:

«Yavrucuğum, sana bazı kâideler öğreteyim» dedi ve şöyle buyurdu: *«Allah'ın buyruklarını gözet ki, Allah da seni gözetip korusun. Allah'ın rızâsını her i te önde tut, Allah'ı önünde bulursun. Bir ey isteyeceksen Allah'tan iste. Yardım dileyeceksen Allah'tan dile! Bil ki, bütün bir ümmet toplanıp sana fayda temin etmeye çalı salar, ancak Allah'ın senin için takdir ettiği faydayı temin edebilirler. Yine eğer bütün ümmet, sana zarar vermeye kalksalar, ancak Allah'ın senin hakkında takdir ettiği zararı verebilirler. Çünkü artık kaderi yazan kalem yazmaz olmu , yazıları deği meyecek ekilde kesinle mi tir.»*" (Tirmizî, Kıyâmet 59)

Şunu da belirtelim ki, İslâm'ın kader anlayışı, kulun cüz'î iradesine zıt değildir. Çünkü ihtiyârî fiilerin meydana gelmesi için cüz'î irade dahi kaderin içinde yer almaktadır. Önceden yazılan kaderin kaza ile cereyan etmesine gelince, herhangi bir şeyi yaratmak için Allah Teâlâ'nın verdiği emir, başka değil, ancak birdir. Bir

kelimeden veya bir bakıştan ibarettir. Gözle bir bakış gibi, gözle seri bir bakış ânı, yani bir şuur ânı gibi ki, **“Allah, bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece «Ol!» der; o da hemen oluverir”** (Yâsîn 36/82) buyrulduğu üzere bir “Kün!” emrinden ibarettir. Hakikatte tam sebep, bu “Kün!” emridir. Sebep meydana gelince, yani “Kün!” emri vuku bulunca, sebebin sonucu da hemen oluverir ki bu da yaratmadır.

Allah’ın emrine karşı gelen, peygamberleri yalanlayan, böylece ilâhî kahra uğrayan kimseler şunu bilsinler ki dünyada helâk edilmekle iş bitmemektedir:

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَٓا اَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي

الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾

51. Gerçekten biz daha önce sizin gibi nice toplumları helâk ettik. Hiç düşünüp ibret alacak yok mu?

52. Onların yaptığı her şey defterlerde kayıtlıdır.

53. Küçük büyük her şey satır satır yazılmıştır.

Dünyada yapılan küçük büyük her şey satır satır bir deftere kayıt yapılmaktadır. Bu defterler bir gün açılacak, orada yazılanların hesabı görülecek ve kişinin ebedi hayatı buna göre belirlenecektir. Âyet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

“Biz her insanın sevabını ve vebâlini boynuna doladık; öyle ki, kıyâmet günü önüne, her şeyi açık açık kaydedilmiş bulacağı bir defter çıkaracağız. Ona: «Defterini oku; bugün sana hesap görücü olarak kendi nefsin yeter» diyeceğiz.” (İsrâ 17/13-14)

“Herkesin amel defteri önüne konulacak; sen günahkârların o defterde yazılı olanlardan dolayı ödleri patlayacak şekilde korktuklarını göreceksin. Hayretler içinde: “Yazıklar olsun bize! Bu nasıl defter ki, küçük büyük demeden, hiçbir şeyi dışarıda bırakmadan ne yapmış, ne söylemişsek hepsini saymış dökmüş!” diyecekler. Böylece yaptıkları her şeyi amel defterlerinde bulacaklar. Rabbin hiç kimseye zulmetmez.” (Kehf 18/49)

Bu hakîkatlere inanan kimse şüphesiz ki dünya hayatında çok dikkatli olur, amel defterini kötü şeylerle doldurmaktan kaçınır ve onu o gün gördüğünde yüzünü güldürecek kâmil iman, güzel ameller, ahlâk ve faziletlerle doldurmaya çalışır. Çünkü o gün müttakîleri bekleyen gerçekten son derece büyük bir kurtuluş ve ebedî bir mutluluk vardır:

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍۙ ﴿٥٤﴾ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ

54. Allah'a gönülden saygı besleyen, O'na karşı gelmekten sakınıp emirlerine titizlikle uyanlar ise cennet bahçelerinde ve ırmak kenarlarındadırlar.

55. Gücü her şeye yeten ve hükmü her şeye geçen Hükümdar'ın huzurunda, hoşnut olacakları çok şerefli bir hak ve dürüstlük meclisindedirler.

"Neher" kelimesinin "ırmak" anlamı yanı sıra "aydınlık ve bolluk" mânaları da vardır. Bu sebeple Arapça'da gündüze "nehâr" denilmiştir. Buna göre takvâ sahiplerinin cennetlerde hep nûr içinde olacakları, hatta hiç gecesi olmayan aydınlık gündüzler içinde yaşayacakları anlaşılır. (bk. Kurtubî, *el-Câmi'*, XVII, 150)

Bu nimetlerin daha ötesi, daha yücesi vardır. Onlar gâyet iktidarlı, kudretine nihâyet olmayan bir Melîk'in, pek büyük mülk sahibi Şahlar Şâhı'nın, yani Rahmân ve Rahîm olan Allah Teâlâ'nın huzûr-i kibriyâsında bir "mak'ad-ı sıdk"ta oturacaklardır.

مَقْعَدِ صِدْقٍ (mak'adu sıdkin);

• Doğruluk meclisi, sadâkat otağı, dost meclisi,

• Boş sözler konuşulmayan, günah işlenmeyen hak ve hakikat meclisi,

• Sadıklara mahsus olan, yalan çıkması ve zeval bulması ihtimâli olmayan sâbit bir makam ve mevki.

Nitekim âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Bu gün, iman ve yaşayışlarında doğruluktan ayrılmayanlara doğruluklarının fayda vereceği bir gündür. Onlar için altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. Allah onlardan râzı olmuştur, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. En büyük başarı ve kurtuluş işte budur!" (Mâide 5/119)

Rivâyete göre, cennet ehli her gün şanı yüce ve mübârek olan Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna girerler. Yüce Rablerine Kur'an okurlar, herkes de kendisine ait olan mecliste oturmuş olacaktır. Oturdukları yerler inci, yakut, zeberced ve altın ile gümüşten olup amellerine göre bu yerleri tespit edilmiş olacaktır. Bundan dolayı gözleri aydın olduğu kadar hiçbir şeyle gözleri aydın olmayacaktır. Bundan daha büyük ve daha güzel hiçbir şey de işitmeyeceklerdir. Sonra da ertesi gün aynı şekilde gözlerini aydınlatacak bu hâle tekrar gelinceye kadar konakladıkları yerlerine geri döneceklerdir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XVII, 150)

Şimdi **"Gücü her şeye yeten ve hükmü her şeye geçen Hükümdar"**ın

(Kamer 54/55) sıfatlarını bir açıklama mâhiyetinde “er-Rahmân” diyerek Rahmân sûresi başlıyor ve O’nun rahmet sıfatından kaynayıp coşan hem dünyaya hem de ebedî cennetlere ait muhteşem nimetlerini sayıyor:

55- RAHMÂN SÛRESİ

سُورَةُ الرَّحْمٰنِ

55. RAHMÂN SÛRESİ

Rahmân sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 78 âyettir. İsmini 1. âyette geçen Allah Teâlâ'nın اَلرَّحْمٰنُ (Rahmân) ism-i şerîfinden alır. Bu isim, sûrenin muhtevasıyla da alakalıdır. Zira sûrede baştan sona kadar Allah'ın rahmeti ve rahmetinin tezahürleri zikredilir. Mushaf tertîbine göre 55, nüzûl sürecine göre 97. sûredir.

Konusu

Allah Teâlâ'nın nihâyetsiz rahmeti ve bu rahmetin en büyük tecellisinin Kur'ân-ı Kerîm'i indirip insanı onu anlayacak ve anlatacak şekilde yaratması olduğu hatırlatılır. Kamer süresi 49. âyette bahsedilen "her şeyin bir ölçüye göre yaratılmasının" bir tefsiri sadedinde göklerde ve yerde bulunan ilâhî nizama, şaşmaz ölçü ve ahenge dikkat çekilir. Cenâb-ı Hakk'ın insan ve cinlere bahşettiği büyük nimetleri sayılır. Her nimet hatırlatıldıkça **"Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?"** (Rahmân 55/13) ikazı tekrar edilir. İnkârcı ve nankörlerin cehennemdeki cezalarına kısaca temas edildikten sonra, iyilik ve ihsân sahiplerine va'dedilen kat kat cennetlerin ve o cennetlerde yığınla kaynaşan nimetlerin genişçe tasviri yapılır.

Rahmân Kur'an'ı Öğretti

اَلرَّحْمٰنُۙ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَۜ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَۙ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...
1. Rahmân,
2. Kur'an'ı öğretti.
3. İnsanı yarattı.
4. Ona anlayıp açıkça anlatmayı öğretti.

اَلرَّحْمٰنُ (Rahmân), Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinden biridir. Nihâyetsiz rahmet ve merhamet sahibi demektir. O'nun ayırım yapmaksızın tüm yaratıklarına sınırsız rahmet edici olduğunu ifade eder. Rahmân ismi zikredildikten sonra hemen peşinden "Kur'an'ı öğretti" buyrulması, O'nun insanlığa en büyük rahmet tecellisinin Kur'ân-ı Kerîm olduğunu gösterir. İnsanı da bu gâye ile yaratmıştır. Onun yaratılış hedefi, Kur'an'ı öğrenmek ve onun tâlimatlarına uygun yaşayarak Allah'ın sevdiği bir kul olmaktır. Kısaca Kur'an insana doğru yolu göstermek için indirilmiş, insan da Kur'an'ı anlayıp yaşamak için yaratılmıştır. Bunun gerçekleşebilmesi için de Allah Teâlâ, diğer yaratıklar arasında insana düşünme, anlama ve anladığını anlatma nimetini lutfetmiştir:

اَلْبَيَانَ (beyân); insanın kendini, vicdanında meydana gelen duygu ve anlayışlarını, başkalarına açık ve güzel bir şekilde ifade etmek, maksadı anlamak ve anlatmak demek olan konuşma ve dil nimetidir. "Konuşma" ve "anlama", mâhiyetini kavrama bakımından bilim dünyasını tam anlamıyla acze düşüren birer mûcizeler silsilesidir. Öncelikle "bir şeyi konuşup anlatabilme"nin temelinde "düşünce" vardır ki bu başlı başına bir mûcizedir. Konuşmanın ilk adımı ise, düşüncenin kelime dediğimiz sembollere çevrilmesidir. Bu semboller, hâfızanın derinliklerinden, sırrına akıl erdiremediğimiz bir mekanizma ile çağrılır, bir cümle içinde peşpeşe dizilir. Cümlelere kelimeler, anlamlar, duygular yüklenir. Sonra, vücutta işini bitirmiş ve atık madde olarak ciğerlerden çıkmakta olan hava, ses tellerinde, dilde, dişte, dudaklarda kelimelere dönüşür. Bu arada yüzümüzün 44 tane kası, akıl almaz bir şekilde derimizi şekilden şekle sokarak, ağzımızdan çıkan sözlere kendi yorumuyla eşlik eder. Hava zerreleri bu kelimeleri alır, milyarlarca kopyasını muhatapların kulak zarlarına iletir. Dinleyenin vücut sistemlerinde de, en az

konuşanın kadar olağanüstü işlemler sonucunda bu cümlelerin ve kelimelerin anlamları çözülür, içerdiği duygular anlaşılır. Hâsılı, konuşulanı anlamak da "beyân" mûcizesinin en az konuşmak kadar önemli bir halkasıdır. (bk. Kandemir ve diğerleri, *Meâl,* II, 1831)

Şunu ifade edelim ki, ilmin elde edilmesi, Kur'an'ın öğrenilip öğretilmesi de ancak "beyân" nimetiyle meydana gelir. Nitekim Hz. Âdem yaratıldıktan sonra kendisine eşyanın isimlerinin öğretilmesi sâyesinde meleklerin bilemediklerini bilmiş ve onların ulaşamadıkları üstün dereceye ulaşmıştır. Peygamberlerin tebliğ yapabilmeleri, kitaplar getirmeleri, ümmetlerin onlardan istifade edebilmeleri hep bu beyân ilmi, dil nimeti sâyesinde olduğu gibi, Kur'ân-ı Kerîm'in tefsir ve tercümesi nimetine ulaşmamız ve ondan faydalanmamız dahi o nimetten aldığımız pay nispetindedir.

Cenab-ı Hakk'ın yüce kudretini gösteren diğer delilleri izâh için buyruluyor ki:

اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍۙ ﴿٥﴾ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾

5. Güneş ve ay bir belirli bir hesâba göre hareket etmektedir.

6. Yıldızlar da ağaçlar da Allah'a secde ederler.

Güneş, ay ve yıldızların doğuş ve batışı, değişmeyen, muazzam bir kanuna tâbidir. Bu kanun sâyesinde insanlar, mevsimlerin vakitlerini, günlerin sayısını, mahsulâtın hasat zamanlarını tespit edebilirler. Yeryüzünde canlı hayatının devam etmesinin sebebi, güneşin yeryüzünden belli bir mesafede uzak tutulmuş olmasıdır. Şâyet güneş ölçüsüz hareket etseydi; yeryüzüne yaklaşsa ya da uzaklaşsa idi, bunca varlık yok olur giderdi. Ayrıca güneş ve ay birbirleriyle öyle bir uyum ve âhenk içindedirler ki bizlerin kullandığı takvimler, zaman tâyin vasıtaları onların hareketlerine bağlıdır.

Âyet-i kerîmelerde buyrulur:

"Allah güneş ve ayı da vakitlerin tespiti için birer hesap ölçüsü olarak yaratmıştır." (En'âm 6/96)

"Biz geceyle gündüzü kudretimizin büyüklüğünü gösteren iki delil yaptık. Onların her biri için de bir alâmet var ettik. Sonra gecenin alâmetini sildik. Gündüzün alâmetini ise bizatihî ışıklı ve aydınlatıcı kıldık ki, hem Rabbinizin lutfedeceği nimetleri araştırıp elde edesiniz, hem de yılların sayısıyla birlikte zamanı hesaplamayı bilesiniz. İşte biz, her bir şeyi böylesine yerli yerine koyup tüm ayrıntılarıyla açıkladık." (İsrâ 17/12)

Güneş ve ayda olduğu gibi, gökte sayısız yıldızlar yerde de sayısız bitki ve ağaçlar Allah Teâlâ'ya secde etmekte, yani O'nun emrine boyun eğmiş vaziyette kendileri için takdir edilen vazîfeleri harfiyen yerine getirmektedirler. O'nun

koyduğu sınırların dışına zerre miktarı bile çıkmazlar.

6. âyette geçen اَلنَّجْمُ (necm) kelimesi, Arapça'da hem "yıldız", hem de kavun, karpuz, kabak, çimenler gibi "gövdesiz bitkiler" için kullanılır. Burada her iki mânayı gözetmek de mümkündür. Dolayısıyla güneş ve ayda olduğu gibi, gökte sayısız yıldızlar yerde de sayısız bitki ve ağaçlar Allah Teâlâ'ya secde etmekte, yani O'nun emrine boyun eğmiş vaziyette kendileri için takdir edilen vazîfeleri harfiyen yerine getirmektedirler. (bk. Hac 22/18)

Tüm kâinâtın şâhitlik yaptığı tevhid gerçeğine rağmen küfür ve şirk içinde yaşayanlar, bu eşsiz nizama aykırı ve onunla çelişkili bir halde yaşıyor demektir. Oysa göklerdeki ihtişam ve kusursuz nizam, onları şirkin girdaplarından kurtaracak güçte açık bir delil değil midir:

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ﴿٧﴾ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ﴿٨﴾

وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ﴿٩﴾

7. Göğe gelince, Allah onu yükseltti, kâinattaki mükemmel ahengi sağlayan ölçü ve dengeyi koydu.

8. Ta ki siz de bundan ders ve örnek alıp ölçüyü aşmayasınız!

9. Öyleyse tarttıklarınızı adâletle dosdoğru tartın ve hiçbir zaman ölçüyü eksik tutmayın!

اَلْمِيزَانُ (mîzân); "denge, ölçü, eşyanın birbirine nispetle ağırlığını tartma, tartı âleti, terazi" mânalarına gelir. Bu âyetlerde üç kez tekrar edilir. Kullanıldığı yere göre bu kelimeye şu mânalar verilebilir:

Birincisi; Yüce Allah, o kadar yüksekliğine rağmen göğe, o kadar genişliğine rağmen yere ve içinde sayısız varlıklar barındırmasına rağmen tüm kâinata "denge kanunu"nu koymuştur. Bütün varlıklar ve hâdiseler arasında, kâinatın belirli bir nizam dâhilinde işlemesini sağlayan umûmî bir denge kanunu mevcuttur. Birinci "mîzân" kelimesiyle bu kastedilir.

İkincisi, insanın Rabbiyle, kendisiyle ve kendi dışındaki canlı cansız diğer varlıklarla münâsebetlerini düzenlemek üzere indirilmiş ilâhî kanunlar bütünü olan "din" de denge kanununun sosyal hayattaki bir tezâhürüdür. Bunların özü kısaca "her şeyi lâyık olduğu yere koymak" diye tarif edilen "adâlet" prensibidir. Bu prensip insana hem Allah'ın hukukunu hem de diğer yaratıkların hukukunu korumasını, her hak sahibine hakkını vermesini emreder. Dinin emrettiği şekilde bunlar yerine getirilecek ve konulan bu ölçülerden asla sapılmayacaktır. İkinci "mîzân" kelimesi bu mânadadır. İnsanların birbirleriyle alış veriş

yaparken teraziyi düz tutmaları, ölçü ve tartıya dikkat etmeleri, başkalarına en küçük bir haksızlık yapmaktan titizlikle kaçınmaları da, kâinata yerleştirilen büyük adâlet ve denge kanununun bir yansımasıdır. Küçük ve basit gibi gözüken bu noktalardaki haksızlıklar bile, o büyük düzeni sarsacak ve bozacak bir mâhiyet arz etmektedir.

Üçüncüsü; insan dünya hayatında adâletli olmaya, ölçü ve tartıyı dosdoğru yapmaya son derece dikkatli olmalıdır. Çünkü onun bu dünyadaki her türlü davranışı âhiretteki terazisini yakından etkilemektedir. Dolayısıyla dünyada ölçü ve tartıda haksızlık yapan, aslında mahşerde amellerini tartan terazinin kendi aleyhine dönmesine zemin hazırlamaktadır. Buna göre üçüncü "mîzân", mahşer yerindeki terazi olarak anlaşılabilir.

Diğer bir kudret ve rahmet tecellisi yeryüzüdür:

وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِۙ ﴿١٠﴾ فِيهَا فَاكِهَةٌ ۙ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِ ﴿١١﴾

وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُۚ ﴿١٢﴾

10. Yeryüzüne gelince, Allah onu tüm canlılar için yayıp döşedi.

11. Orada çeşit çeşit meyveler, ürünler ve salkımlarla yüklü hurma ağaçları vardır.

12. Sapları ve yaprakları hayvanlara yiyecek olarak kullanılan taneler ve hoş kokulu bitkiler vardır.

Bu muazzam kudret akışlarını seyrettiğiniz ve bu muhteşem nimetlerden faydalandığınız halde:

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾

13. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

Bu âyet-i kerîme ehemmiyetine binâen sûre boyunca tam otuz bir kez aynı ifadelerle tekrar edilmektedir. Allah Teâlâ'nın her bir nimeti ve kudret tecellisi zikredildikçe, tüm insan ve cin topluluğunu ikaz sadedinde, kalp kapılarını bu nimetin ve kudretin gerçek sahibini tanımaya ve O'na şükretmeye açmak üzere bu ilâhî ferman tekrarlanır durur. Burada üzerinde durulması gereken üç önemli nokta vardır.

Birincisi, hitap, iki sorumlu cins olan insanlara ve cinleredir. Bunun insanların mü'min ve kâfirlerine olduğu da söylenir. Fakat doğrusu birincisidir.

İkincisi; اٰلَٓاءِ (âlâu) kelimesinin üç önemli mânası vardır:

• Nimetler,

• Mükemmel ve şaşılacak kuvvet, kudret,

• Övgüye lâyık sıfatlar, kemâlât ve faziletler.

Dolayısıyla kullanıldığı yer ve bağlamına göre bu mânalardan biri, ikisi veya üçü birden ele alınıp âyeti tefsir etmek mümkün olabilir. Meselâ buradaki bağlamında hem nimet, hem kudret hem de hamde lâyık sıfatlar mânasında kullanılmış olması muhtemeldir. Çünkü bahsedilen hususların hem nimet, hem kudret, hem de Allah Teâlâ'nın hamde lâyık yüce sıfat ve fiillerini alakadar eden yönleri vardır.

Üçüncüsü; "yalanlıyorsunuz" ifadesi, insan ve cinlerin Allah'ın nimetlerine ve övgüye lâyık sıfatlarına karşı takındıkları tavrı anlatır. Şöyle ki:

• Bir kısmı, bu nimetleri Allah'ın yarattığına inanmazlar ve tüm bu maddelerin kendi kendilerine oluştuğunu ya da bir tesadüf sonucu kendiliğinden meydana geldiğini zannederler. Dolayısıyla bunun ardında bir hikmet olduğunu düşünmezler.

• Bazıları, bu nimetleri yaratanın Allah olduğunu kabul etmekle birlikte, O'na başkalarını ortak koşarak onlara ibâdet ederler. Allah'ın verdiği rızıktan faydalanmalarına rağmen, başkalarına "hamd ü senâ" ederler.

• Bir kısmı, tüm bu nimetleri Allah'ın verdiğine inanırlar fakat O'nun emirlerini yerine getirmezler. Allah'ın gönderdiği mesaja hiçbir şekilde kulak asmazlar. İşte bu da başka türlü bir nankörlüktür ve Allah'ın nimetlerini yalanlamaktır.

• Bazıları ise, Allah'ın nimetlerini yalanlamadıkları gibi, ayrıca nankörlük de etmezler. Ancak bu kimselerin yaşadıkları hayat tarzının nankörlük edenlerinkinden bir farkı yoktur. Bu tür kimseler, her ne kadar dilleriyle inkâr etmemiş olsalar bile, fiilen Allah'ın nimetlerini yalanlamaktadırlar.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), birgün ashâbının yanına çıkmış ve onlara Rahmân sûresini başından sona kadar okumuştu. Daha sonra şöyle buyurdu:

"Cinlerle bulu tuğum gece, ben bu sûreyi cinlere de okudum; onlar sizden daha güzel kar ıladılar. Ben ne zaman ***«Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?»*** (Rahmân 55/13) *âyetine gelsem, onlar «Senin hiçbir nimetini inkâr etmeyiz, ey Rabbimiz, sana hamdolsun» diyorlardı."* (Tirmizî, Tefsir 55/1)

İşte gerçekten şükreden bir kul olabilmek için bu tür nimetleri yalanlama sayılabilecek yanlış tutum ve davranışlardan uzak durup, o nimetlerin kıymetini bilmeye ve onların sahibine tam bir kulluk yapmaya çalışmak gerekir. Çünkü bizi yoktan yaratıp varlık âlemine getiren O'dur:

Her Şey Fâni Allah Bâki

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِۙ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَٓانَّ مِنْ
مَارِجٍ مِنْ نَارٍۚ ﴿١٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

14. Allah insanı kiremit gibi pişmiş bir çamurdan yarattı.

15. Cinleri de dumanı olmayan saf bir ateş alevinden yarattı.

16. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

Kur'ân-ı Kerîm, Âdem'in topraktan yaratılma safhalarını haber verir. Burada onun kiremit gibi pişmiş, vurunca ses veren kuru bir çamurdan yaratılma safhasına temas eder. Çünkü اَلصَّلْصَالُ (salsâl), dokununca tıngır tıngır sesi işitilebilen "kuru çamur" demektir. اَلْفَخَّارُ (fehhâr) ise iyice pişmiş kiremit, testi, çömlek anlamındadır. Allah Teâlâ, hayat emaresinden bu kadar uzak olan bir nesneden insanı yaratıp ona can vermiştir. Bu O'nun yüce kudretini gösterir. Cinleri de dumansız saf bir ateş alevinden yaratmıştır.

Cinlerin yaratılış maddesi olarak zikredilen اَلْمَارِجُ (mâric) kelimesi şu anlamlara gelir:

• Hâlis ateş ya da dumansız saf alev.

"Merec" ihtilât yani karışma mânası olması itibariyle, "mâric" karışık, dumanlı bir ateş anlamına da gelebilir. Nitekim Hicr sûresi 27. âyette geçen نَارُ السَّمُومِ (nâru's-semûm) "zehirli ateş" tâbirine "karışık" mânası daha uygun düşmektedir. Yalnız bununla "her şeye nüfuz edebilen ve karışan" mânasında ateşin hakikati ifade edilmiş olsa gerektir.

• Mâric kelimesi, "haltedici" yani karıştırıcı mânasına da gelebilir. Bu da ateşin, yani hararetin eşya üzerindeki kimyevî bir özelliğini belirtmiş olur.

Bu âyetten anlaşıldığına göre cinler, salt ruhi varlıklar olmayıp onların da maddî cisimleri vardır. Onlar hâlis bir ateşten yaratıldıkları için, topraktan yaratılmış olan insanlar onları göremezler. (bk. A'râf 7/27) Ayrıca cinler hızlı hareket etmekte, değişik şekillere dönüşmekte ve topraktan yaratılmış olan insanın görünmeden giremeyeceği yerlere, hiç hissettirmeden girebilmektedirler.

İnsanı ve cini yaratan Allah olduğu gibi aynı zamanda:

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِۚ ﴿١٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾

17. O, iki doğunun ve iki batının Rabbidir.

18. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

"İki doğu" ve "iki batı" ile şunlar kastedilmiş olabilir:

• Güneşin ve ayın doğuş ve batış yerleri.

• Güneşin kış ve ilkbahar mevsimleriyle yaz ve sonbahar mevsimlerinde doğup battığı iki uç nokta. Bu iki uç nokta arasında da pek çok doğuş ve batış yeri olduğu halde, hepsini temsîlen ikisi zikredilir. Nitekim buna işaret etmek üzere **"Doğuların ve bâtıların Rabbi"** (Meâric 70/40) ifadesi kullanılır.

• Dünya küre şeklinde olduğundan her bir yarımına göre güneşin doğuş ve batış yerleri.

• Güneşin ve diğer gök cisimlerinin doğuş ve batış yerleri.

• Güneş gibi maddî, akıl gibi mânevî ışık kaynaklarının doğuş ve batış noktaları veya ışıyıp sönmeleri.

• Bunlardan hangisi olursa olsun, asıl kastedilen mâna, Allah'ın gerek yiyecek, içecek ve giyecekler gibi var edilerek gerekse hastalıklar, afetler ve belâlar gibi yok edilerek ortaya çıkan bütün nimetlerin sahibi ve yöneticisi olduğunu beyân etmektir. Bu âyetlerin de, hem nimeti hem kudreti hatırlattığı görülür. Nimeti hatırlatma şükrü gerektirdiği gibi, kudreti hatırlatma da, nankörlüğe karşı kınamayı ifade eder.

Muhteşem güzellikleri, ulaşılmaz derinlikleri, sahip oldukları özellikleriyle denizlere ibretle bir bakın:

آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِأَيِّ

19. O, suyu acı ve tatlı iki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir.

20. Fakat aralarında bir engel vardır; onu aşıp da birbirine karışmazlar.

21. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

Aynı konuya yer veren Furkãn sûresinde: **"İki denizi birbirine doğru salıveren de Allah'tır. İşte şu susuzluğu giderici tatlı bir su, diğeri de tuzlu ve acı bir sudur. Fakat birbirlerine karışmamaları için aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koymuştur"** (Furkãn 25/53) buyrularak bu iki denizin acılık ve tatlılık vasıfları ön plana çıkarılmakta, aralarında bulunan engelin bu vasıflara dayalı bir engel olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu engelin "Allah'ın kudretiyle konulmuş bir engel" olduğunu başından beri bütün tefsir âlimleri ifade etmişlerdir. Ayrıca bu tabiî durum, asırlardan beri insanlar tarafından bilinegelmektedir. İki nehir bir yerde aktıkları halde birinin suyu diğerine

karışmaz; birinin suyu diğerinin içinde yok olmaz. Bu bakımdan âyetin ifade ettiği anlam açıktır ve bunu anlamada bir zorluk sözkonusu değildir. Belki bu engelin nasıllığı ve bunun kanunu konusunda ancak günümüzde bir kısım bilimsel izahlar yapılabilmektedir.

Çağımız bilginleri buna "yüzey gerilimi/sathın uzaması" kanunu demektedirler. Buna göre hareketli iki sıvı kütlesini birbirinden ayıran bu engel, molekülleri bir arada tutan kohezyon kuvvetinin her iki sıvıda farklı olması sebebiyle meydana gelmektedir. Bu sayede iki sıvı, kendi sahalarında hüviyetlerini ve kendilerine ait özelliklerini muhafaza edebilmektedirler. Bunun basit bir örneği, su ile dolu bir bardakta herkes tarafından görülebilir. Su, bardağın sathında muayyen bir miktar yükselmedikçe taşmaz. Suyun üstündeki yüzey gerilimi, esnek bir zar gibi sıvıyı kaplamaktadır. Bu şeffaf perde gözle görülebilecek bir zar değildir. Zâten Kur'an'ın konumuzla ilgili i'câzı burada gizlenmektedir. Suyun bardaktan, şeffaf perdenin kalınlığı kadar olan belirli bir mesafeyi aşarak dışarı çıkmasına mani olan, işte bu esnek zardır. Bu zar kuvvetli olup, muayyen bir dereceye kadar cisimleri kaldırarak batmalarına mani olur. İşte bu, zeytinyağı ile suyun karışmasını önleyen, tatlı su ile acı suyun arasını ayıran "Surface Tension: Yüzey gerilimi" kanunudur. Bu kanuna göre moleküler yapısı, sıcaklığı ve tuzluluğu ile birbirinden farklı olan su kitleleri, büyük okyanuslar ve denizlerde olduğu gibi yan yana, iç içe bulunsalar da biri diğerine karışmamakta, hüviyetlerini muhafaza edebilmektedirler. (Vahiduddin Han, *Bilim ve Uygarlık Açısından İslâm*, s. 196)[6]

Deniz değince şunları da hatırınızda tutun:

يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٢٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾

22. O denizlerin her ikisinden de inci ve mercan çıkar.

23. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

24. Deniz üzerinde koca dağlar gibi yüzüp giden devâsâ gemiler O'nundur.

25. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

Bu nimetlerin kıymetini bilin, şükrünü edâ etmeye çalışın ve unutmayın ki:

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍۚ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِۚ ﴿٢٧﴾
فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾ يَسْـَٔلُهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ
كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍۚ ﴿٢٩﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾

26. Yeryüzünde bulunan herkes fânidir.

27. Yalnız sonsuz büyüklük ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâkî kalacaktır.

28. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

29. Göklerde ve yerde bulunan her canlı tüm ihtiyaçlarını O'ndan ister. O ise, sayısız isim ve sıfatlarıyla her an sınırsız tecellî ve yaratma hâlindedir.

30. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

Anlatıldığına göre zamanın hükümdarı muhteşem bir saray yaptırır. En ünlü mimarların ve ustaların özenle inşa ettikleri bu sarayda hiçbir şey eksik bırakılmaz. Saray tepeden tırnağa, kapıdan çatıya mimarî incelik ve harikalarla doludur. Hükümdar, ilmine irfanına çok değer verdiği devrinin velilerinden birini bu saraya dâvet eder. İkram ve ihsânda bulunur. O Allah dostu saray hakkında hiçbir değerlendirmede bulunmaz. En son çıkarken hükümdar sabredemez ve:

"- Ey muhterem kişi! Bu sarayı ben yaptırdım. Dünyanın en güzel saraylarından biri olmasını istedim. Büyük bir ihtimamla yaptırdığım bu saray hakkında bir fikir beyan etmeyecek misin? Bir şey söylemeyecek misin?" diye sorar.

O Allah dostu sağ eliyle sakalını sıvar, şöyle bir iç geçirir ve:

"- Evet, sarayın her şeyi güzel. Hiçbir şey eksik bırakılmamış. Ama ne çâre ki «Bekâsı yok!»" der.

Şu bir gerçektir ki, Cenâb-ı Hakk'ın varlığı hiçbir şeye bağlı değilken, yaratıkların varlığı O'na bağlıdır. Gökte ve yerde olan herkes tüm ihtiyaçlarını hem dilleriyle hem de halleriyle O'ndan talep eder dururlar. Meselâ gökteki varlıklar O'ndan bağışlanma dilerken, yerdekiler de O'ndan hem rızık hem bağışlanma isterler. Cenâb-ı Hak da devamlı surette onların ihtiyacı olan şeyleri yaratır, ihsân eder. Çünkü O her an yaratma hâlindedir. Her saniyede milyarlarca fiilî tecellîde bulunur. Yaratma-yok etme, sıhhat-hastalık, izzet-zillet, rızk verme-mahrum etme, tayin-azil, zenginlik ve fakirlik gibi hallerin kimini getirir kimini götürür. Şâir bu ilâhî tecellî karşısındaki hayranlığını şöyle

ifade eder:

“Her lahzada bir cihân yaparsın,
Her anda bin âsuman yaparsın.” (Ziyâ Paşa)

Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.), bu âyetin tefsirinde: *“Bir günahı bağı lamak, bir sıkıntıyı kaldırmak, bir topluluğu yüceltip daha ba kalarını alçaltmak O’nun i lerindendir”* buyurmuştur. (İbn Mâce, Mukaddime 13) Sınırsız bir sebep ve hikmet teselsülü içinde ilâhî iradenin gerektirdiği şekilde bu işler durmadan icra edilir. Öyle ki eğer Allah Teâlâ, bir an yaratıklarından alakasını kesecek olsa hepsi yok olur gider.

Sorumlu varlıklar olan insan ve cin topluluğuna hitaplar şöyle devam ediyor:

Bu konuyla alakalı olarak, denizler arasındaki engelle ilgili araştırmalarıyla ün salmış olan Kaptan Cousteau’nun açıklaması şöyledir: “Bazı araştırmacıların, farklı deniz kütlelerini birbirinden ayıran engellerin bulunduğuna dâir ileri sürdükleri görüşleri inceliyordukAraştırmalar sonunda gördük ki, Akdeniz’in kendine has sıcaklığı, tuzluluğu ve yoğunluğu varAynı zamanda kendine has canlıları barındırıyorSonra Atlas Okyanusu’ndaki su kitlesini inceledik ve Akdeniz’den tamâmen farklı olduğunu gördükBu iki su kütlesi, Cebel-i Tārık Boğazı’nda birleşiyor ve bu birleşme binlerce yıldan beri sürüyorduBuna göre iki denizin karışması ve sonuç olarak tuzlulukta, yoğunlukta, ihtiva ettiği madde oranında eşit veya eşite yakın bir durumda olmaları gerekiyorduOysa böyle bir durumun mevcut olmadığını, yani su kütlelerinin birbirine karışmadığını ve her iki denizin yakın kısımlarında dahi, ayrı bir yapıya sahip olduğunu hayretle müşâhede ettikBunun üzerine yapmış olduğumuz araştırmalarda bizi şaşkına çeviren bir durumla karşılaştıkÇünkü bu iki denizin karışmasına, birleşme noktasında bulunan harika bir su engeli mani oluyorduAynı türdeki bir su engeli, 1962 yılında Alman ilim adamları tarafından Aden Körfezi ile Kızıl Deniz’in birleştiği Mendep Boğazı’nda da bulunmuştuSonraki araştırmalarımızda, farklı yapıdaki bütün denizlerin birleşme noktalarında aynı su engelinin bulunduğunu müşâhede ettik.” (Ural, Abdurrahim Ali, *“Maurice Bucaille ve Jacques Cousteau’dan Mesaj”*, Abdülmecid Aziz Zindanî’nin “Kur’an ve Hadislerdeki İlmî Mûcizeler” adlı eserinden tercüme, Gerçeğe Doğru, s5-6)

Hesabınızı Göreceğiz

سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَ الثَّقَلَانِۚ ﴿٣١﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾

31. Ey cin ve insan topluluğu! Yakında hesâbınızı görmek üzere sizin için de boş vaktimiz olacak!

32. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

اَلثِّقَالُ (sekâl), yük ve ağırlık mânasına gelir. اَلثَّقَلَانْ (sekelân) insan ve cin topluluklarını ifade eder. Sanki yeryüzü, üzerine yük yüklenmiş bir hayvana, insan ve cin de ona yükletilmiş iki ağır yüke benzetilerek bu isim verilmiştir. Varlıklar arasında sahip oldukları üstünlük, değer, itibar ve şöhret hasebiyle böyle isimlendirilmiş olmaları da mümkündür. Ayrıca kulluk mesuliyetiyle kendilerine ağır bir emânet yüklenmiş olması ya da işledikleri günahlar sebebiyle ağırlaşmalarından dolayı bu ismi almış da olabilirler. Allah Teâlâ bu iki sorumlu gruba hitap ederek, onları âhiret azabına karşı uyarmaktadır. Her şey fenâ bulup dünya sayfası kapatıldıktan ve âhiret sayfası açıldıktan sonra, mahlukâtın dünyaya ait işleri bitecek sadece hesâba çekme, ceza veya mükafat verme işi kalacaktır. Dolayısıyla burada insan ve cinnin günahkârlarına, Allah'tan sakınmaları için ciddî bir ilâhî tehdit bulunmaktadır. Yoksa Allah Teâlâ için bir işi yapmak için meşgul olduğu başka bir işten boşalmak veya boş vakit bulmak gibi bir durum câiz değildir. Çünkü hiçbir iş O'nu diğer bir işten alıkoyamaz.

O halde:

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ فَانْفُذُواۜ لَا تَنْفُذُونَ اِلَّا بِسُلْطَانٍۚ ﴿٣٣﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا
تَنْتَصِرَانِۚ ﴿٣٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾

33. Ey cin ve insan topluluğu! Göklerin ve yerin hududundan geçip gitmeye gücünüz yetiyorsa, haydi geçin gidin bakalım! Şunu bilin ki, onları ancak üstün bir güç, kuvvetli bir delil ve bilgi ile geçebilirsiniz.

34 Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

35. Üzerinize dumansız bir ateş alevi ve erimiş bir bakır gönderilir de ne yapsanız Allah'ın azabından kurtulamaz, kendinize yardım edecek kimse de bulamazsınız.

36. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

Nihâyetsiz güç ve kudret sahibi olan Allah Teâlâ, insanları ve cinleri hesâba çekmeye yöneldiği zaman, hiçbirinin O'nun mülkünden, hüküm ve saltanatı altından kaçması mümkün değildir. Bu sebeple Cenâb-ı Hak onların acziyetlerini ortaya koymak üzere: "Ey insan ve cin toplulukları! Göklerin ve yerin yani tüm kâinatın sınırlarından çıkıp gitmeğe gücünüz yeterse çıkın gidin. Mümkünse kendinizi Allah'ın hesâbından kurtarın!" buyurmaktadır. Fakat kaçıp kurtulmaları mümkün değildir. Ancak bütün göklerin ve yerin kuvvetlerini mağlup edecek başka bir kuvvet ve saltanat elde edebildikleri takdirde kaçıp kurtulabilecekleri haber verilmektedir ki, onların böyle bir kuvvetleri yoktur ve olmayacaktır.[7] Şâyet kaçmaya çalışsalar üzerlerine dumansız bir ateş alevi ve erimiş bakır, yahut bakır gibi bir kızıl duman veya zehirli bir duman gönderilir. Bu alev ve duman, onları yakalar, kaçmalarını engeller. Alevi onları yakar, dumanı boğar. Bu azap mahşer yerinde inkarcı suçluları hesap alanına sevk ederken vuku bulabileceği gibi, bu ifadeler, günahkârların cehennem ateşiyle cezalandırılmasını da haber veriyor olabilir.

Şimdi ise diğer bir kısım âhiret ahvâlinden bahsedilmek üzere buyruluyor ki:

فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ ﴿٣٩﴾
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ
فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾
هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ
حَمِيمٍ آنٍ ﴿٤٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾

37. Gök yarılıp kızarmış yağ gibi kıpkırmızı bir güle dönüştüğünde son derece korkunç bir hal alacak ve müthiş işler olacak!

38. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

39. Artık o gün ne insanlara ne de cinlere günahları sorulur.

40. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

41. Ömürlerini günahla doldurmuş inkârcı suçlular sîmâlarından tanınırlar; derhal perçemlerinden ve ayaklarından kıskıvrak yakalanıp cehenneme atılırlar.

42. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

43. İşte kâfirlerin dünyada iken varlığını inkâr edip durdukları cehennem!

44. Şimdi onlar, cehennem ateşiyle kaynar su arasında devamlı döner dururlar.

45. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

Kıyâmet günü, uzunluğu sebebiyle çeşitli safhaların yaşanacağı ve değişik hallerin olacağı bir gündür. Âhiretle alakalı âyet-i kerîme ve hadis-i şerifler bu safhalarda nelerin yaşanacağını haber vermektedir. Bir safha var ki, orada günahlardan sorulmayacak, bir safha var ki orada herkese mutlaka yaptıklarından sorguya çekilecek (bk. Hicr 15/92-93), bir safha var ki kimse konuşamayacak, bir safha var ki konuşacak, bir safha var ki şâhitler şâhitliklerini yapacak, bir safha var ki ameller tartılacak, bir safha var ki amel defterleri dağıtılacak, bir safha var ki kâfirler birbiriyle, ezilenler ezenlerle, müşrikler putlarıyla cedelleşeceklerdir. Burada 39. âyette, insan ve cin hiç kimseye günahından sorulmayacak bir safhaya işaret edilmektedir. Çünkü Allah Teâlâ o günahları tespit etmiş, melekler yazmış, şâhitler şâhitliklerini yapmış, ameller tartılmış, sonuç kesin olarak ortaya çıkmıştır. Artık inkârcı suçlular, hiçbir sorguya hacet kalmayacak şekilde sîmâlarından ayan beyân tanınacak bir durumdadır. Geriye bunların son derece güçlü zebânîler tarafından kıskıvrak yakalanıp cehenneme fırlatılması kalmıştır. Onlar da dünya hayatında günaha dalmakta tereddüt etmeyen bu suçluların ellerini kollarını uzun demir zincirlere vurup (bk. Hâkka 69/32), perçemleri ve ayaklarından tutup bellerinden ikiye katlayarak cehenneme fırlatacaklardır. Onların cehennemde işleri, dünyadayken cehennem misâli küfür, isyân ve günah bataklıklarında bocalayıp durdukları gibi, cehennem ateşiyle sımsıcak kaynar su arasında durmadan gidip gelmek, şaşkın şaşkın bocalayıp dolaşmak olacaktır.

Buna karşılık:

Âyete günümüzdeki bilimsel gelişmeler ışığında baktığımızda burada gök ve yer tabakalarında seyahatin hatta daha da öteye geçmenin mümkün olduğuna işaret bulunduğu anlaşılmaktadırPeygamberimiz (s.a.v.) bunu Mirâç'ta ruhu ve bedeniyle birlikte gerçekleştirmiş ve bunun herkes için rûhen mümkün olabileceğini göstermiştirBununla birlikte, ilim vasıtasıyla Allah Teâlâ'dan alınacak bir izin, bir yetkiyle de böyle bir seyahat mümkün olabilirBelki âyet, varlığın görünen boyutunun ötesindeki boyutların keşfedileceğine de bir imada bulunmaktadır(bkÜnal, *Meâl,* s1160)

Cennetler ve Nimetleri

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِۚ ﴿٤٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۙ ﴿٤٧﴾

46. Rabbinin huzuruna çıkıp hesap vermekten korkan kimseye iki cennet vardır.

47. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

Bu iki cennetin hangi cennetler olduğu hususunda şu izahlar yapılmıştır:

• Birisi cinler, birisi insanlar için olan iki cennet mânasınadır. Çünkü Rahmân sûresinde baştan sona sürekli olarak bu iki gruptan bahsedilmektedir.

• Birisi taatlar için, diğeri ise günahları terkten ötürü verilen cennettir. Çünkü kullar her ikisi ile de mükellef tutulmuşlardır.

• Birisi mükâfat olarak, diğeri ise mükâfata ilave olarak verilen cennettir.

• Bununla, birisi maddî, diğeri ise ruhî/manevî olan iki cennet kastedilmiştir. Buna göre maddî cennette bulunanlar, nimetler içindedirler. Rûhî cennette olanlar ise, "ravh, ruhî rahatlık" içindedirler. Bu mânaya göre, **"Onu bekleyen sonsuz bir rahatlık ve mutluluk, güzel ve hoş kokulu rızıklar ve nimetlerle dolu cennetlerdir**" (Vâkıa 56/89) âyeti buna açıklık getirmektedir. Çünkü Rabbinden gerçek mânada korkanlar "mukarrabîn" yani Allah'a en yakın olan kullar kısmındandırlar. Mukarrebler ise, Vâkıa sûresinin ilgili âyetinde haber verildiği üzere "ravh"da yani rûhî rahatlıkta, "reyhân"da yani güzel kokulu hoş rızıklar içinde ve nimetlerde dopdolu cennettedirler.

• Biri dünyada İslâm ümmeti ve İslâm devleti cenneti, diğeri âhirette ebedî selâmet ve saâdet diyârı olan cennettir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXIX, 108-109; Elmalılı, *Hak Dini,* VII, 4687)

• Bu cennetlerden biri, Rabbinden korkan kul için yaratılmış olan, diğeri onun sonradan vâris olacağı cennettir.

• Bu cennetlerden biri müttakî kulun kendisinin kaldığı, diğeri eşlerinin kaldığı cennettir. Nitekim dünyada bir kısım imkân sahipleri böyle yapmaktadırlar.

• Bunlardan biri mesken olarak kullandığı, diğeri bahçe olarak kullandığı iki cennettir.

• Biri cennet saraylarının alt katları, diğeri üst katlarıdır.

• Biri, insana takvâ hayatının kazandırdığı dünya cenneti, diğeri yine takvâ hayatının sebep olduğu ukbâ cennetidir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XVII, 177)

Bu âyet-i kerîmenin nüzûl sebebi olarak şu olay zikredilir:

Hz. Ebûbekr (r.a.) bir gün düşünüp, kıyâmet, mizan, cennet, ateş, meleklerin

dizilmeleri, göklerin katlanışı dağların serpilip dağılışı, güneşin dürülmesi ve yıldızların parçalanışı hakkında fikir yürütmüş de, "İsterdim ki, ben şu yeşilliklerden bir yeşillik olsaydım, hayvanlar gelip beni yeselerdi. Ben yaratılmamış olsaydım" demişti. İşte bunun üzerine bu âyet nâzil olmuştu. (Suyûtî, *Lubâbu'n-nukûl,* s. 225)

Bu iki cennette bulunan nimetler ve güzellikler şöyle haber verilir:

ذَوَاتَا أَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ
تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ
زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَائِنُهَا
مِنْ إِسْتَبْرَقٍ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾
فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٥٦﴾ فَبِأَيِّ
آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾

48. Her iki cennet de türlü türlü meyveler veren sık yapraklı ağaçlarla doludur.

49. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

50. İkisinde de akıp giden iki pınar vardır.

51. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

52. İkisinde de her çeşit meyveden çifter çifter vardır.

53. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

54. Cennetlikler, orada astarları kalın atlastan dokunmuş döşekler üzerine kurulurlar. Her iki cennetin olgunlaşmış meyveleri de ellerinin altında, hemen erişilip toplanıverecek yakınlıktadır.

55. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

56. O cennetlerde bakışlarını sadece eşlerine çevirmiş öyle tatlı bakışlı güzel kadınlar vardır ki, bunlardan önce kendilerine ne bir insan eli değmiştir ne de cin.

57. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

58. O kadınlar güzellik ve parlaklıkta sanki yakut ve mercandırlar.

59. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

60. İyiliğin mükâfatı böyle iyilikten başka ne olabilir ki?

61. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

Durmadan akıp çağlayan iki pınardan birine Tesnîm, diğerine Selsebîl denilir.

Her yemişten, her meyveden çifter çifter olması şu demektir: Yaşı da var kurusu da. Dünyada bilineni de var, bilinmeyeni de. Her iki türü de tatlı ve lezzetlidir.

Her iki cennetin olgunlaşmış meyveleri cennet ehline yaklaştırılmıştır. Ağaçlar cennet ehline dallarını o kadar yaklaştırırlar ki, onlar isterlerse ayakta, otururken hatta yatarken bile onun meyvelerini toplayabilir. Nitekim bir diğer âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Cennet ağaçlarının huzur ve rahatlık veren gölgeleri onları bürür. Salkım salkım meyveler, hemen elleriyle koparacakları mesafeye kadar sarkar."** (İnsan 76/14)

O cennetlerde bakışlarını yalnız kocalarına çeviren, başkalarına bakmayan sevgili, sadakatli ve vefâlı dilberler; bakanın bakışlarını kendisine çeken, kendilerini gören gözleri artık başkasına bakmak istemeyecek derecede kendisine bağlayan güzeller; süzgün bakışları kendi önlerine çevrilmiş, şuraya buraya bakmayan, edeb, hayâ, vakar ve nezâketiyle seçkin dilberler vardır. Bunlara daha önce ne bir insan eli değmiştir, ne de cin. Güzellik ve parlaklıkta sanki yakut ve mercandırlar.

Bunların güzelliği ile ilgili Nebiyy-i Muhterem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Cennet kadınlarından biri yeryüzüne öyle bakacak olsa, yerle gök arasını hem güzelliğiyle aydınlatır hem de güzel kokusuyla doldurur. Onun ba ındaki örtü, dünyadan ve dünyadaki her eyden daha değerlidir." (Buhârî, Cihâd 6; Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 17)

Bu iki cennet "sabikûn" ve "mukarrabûn" diye isimlendirilen dünyada iman ve sâlih amellerde öne geçmiş ve Allah'a iyice yakınlaşmış kullar için hazırlanmıştır. Şimdi bahsedilecek iki cennet ise, derece bakımından anlatılan iki cennetin aşağısında bulunup "ashâb-ı yemin" veya "ashâb-ı meymene"

olarak isimlendirilen ikinci derecedeki mü’min kullar için hazırlanmıştır:

وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِۚ ﴿٦٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۙ ﴿٦٣﴾
مُدْهَٓامَّتَانِۚ ﴿٦٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ
نَضَّاخَتَانِۚ ﴿٦٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٦٧﴾ فِيهِمَا فَاكِهَةٌ
وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌۚ ﴿٦٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ
حِسَانٌۚ ﴿٧٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٧١﴾ حُورٌ مَقْصُورَاتٌ
فِي الْخِيَامِۚ ﴿٧٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ
اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَٓانٌّۚ ﴿٧٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٧٥﴾
مُتَّكِـِٔينَ عَلٰى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍۚ ﴿٧٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

62. Bu iki cennetten başka iki cennet daha vardır.

63. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

64. Baştanbaşa yemyeşil iki cennet.

65. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

66. İkisinde de gürül gürül akan iki pınar vardır.

67. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

68. Her ikisinde de türlü türlü meyveler, hurmalar, narlar bulunur.

69. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

70. Bunların içinde iyi huylu, güzel yüzlü hanımlar vardır.

71. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

72. Onlar çadırlarda sadece eşleri için ayrılmış gözlerinin siyahı simsiyah, beyazı bembeyaz fevkalade güzel hûrilerdir!

73. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

74. Daha önce kendilerine ne bir insan eli değmiştir, ne de cin.

75. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

76. O cennetlerdekiler, yeşil yastıklara ve hârikulâde güzel işlemeli döşeklere yaslanırlar.

77. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?

78. Sonsuz büyüklük ve ikram sahibi Rabbinin ismi ne yücedir!

66. âyette kullanılan اَلنَّضْخُ (nadh) kelimesi, suyun fışkırmasını ve coşup kaynamasını ifade eder. Dolayısıyla o iki cennetteki iki kaynağın şadırvan gibi, şelale gibi devamlı fışkırmakta olduğunu bildirir.

72. âyette bahsedilen "hûr" kelimesi, gözünün siyahı oldukça siyah, beyazı oldukça beyaz güzel gözlü kadın anlamına gelmektedir. (bk. Sâffât 37/48-49)

76. âyette geçen عَبْقَرِىٌّ ('abkarî) kelimesi, Yemen bölgesinde bulunan Abkar kasabasına mensup demektir. Orada son derece güzel, nakışlı halı ve kilimler dokunurdu. Yüce Allah bu nakışlı yaygıları anlatmak suretiyle, o iki cennetin döşek ve yataklarını insan zihnine yaklaştırmaktadır.

Tasvir edilen dört cennetin ilk ikisi ile son ikisi arasında şöyle bir karşılaştırma yaparak derece farkını belirtmek mümkündür:

Dikkatlice bakıldığında ilk iki cennetin özelliklerinin, sonraki iki cennetten üstün olduğu anlaşılır. İlk ikisinde, "Onlarda durmadan akan iki pınar vardır", son ikisinde ise, "Fışkıran iki pınar vardır" buyrulmuştur. "Durmadan akmak", "fışkırmak"tan daha üstündür. Öncekilerde, "O ikisinde, her türlü meyveden çifter çifter vardır", burada ise, "Onlarda meyve, hurma ve nar vardır" buyrulmuştur. Birincisi daha şumullü ve muhtevalıdır. Öncekilerde hurileri vasfederken, "Sanki onlar yakut ve mercandır", burada ise " O cennetlerde iyi huylu, güzel yüzlü hanımlar vardır" buyrulmuştur. Her güzellik, yâkût ve mercan güzelliği gibi olmaz. Dolayısıyla birincideki niteleme daha üstündür. Öncekilerde yatakları nitelerken, "Astarlan kalın ipekten yataklara yaslanırlar", burada ise, "Yeşil yastıklara yaslanırlar" buyrulmuştur. Şüphesiz, yaslanmak için hazırlanmış olan astarı kalın ipekten yataklar, çadır eteklerinden ve yastıklardan daha üstündür.

Sûrede başından sonuna kadar bir taraftan Cenâb-ı Hakk'ın kerem ve rahmetinin tecellilerine yer verildiği gibi, bir taraftan da celâl ve azametinin tezahürleri dile getirilmiştir. Bunları var eden, müttakî kullarına keremiyle, nankörlere ise celâliyle muâmele edecek olan Allah Teâlâ'nın ismi çok yücedir, yücelerden yücedir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): “يَا ذَا الْجَلَالِ وَ الْاِكْرَامِ (*yâ ze’l-celâli ve’l-ikrâm): Sonsuz büyüklük ve ikram sahibi Allahım! diye ba layarak dua etmeyi ihmal etmeyip sık sık söyleyin”* buyururdu. (Tirmizî, Deavât 92; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 177)

Allah Rasûlü (s.a.v.), selâm verip namazdan çıkınca, üç defa *“estağfirullah”* dedikten sonra, “اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ وَ مِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَ الْاِكْرَامِ *(Allahumme ente’s-selâm ve minke’s-selâm tebârekte yâ ze’l-celâli ve’l-ikrâm) Allahım! Selâm sensin. Selâmet ve esenlik sendendir. Ey sonsuz büyüklük ve ikram sahibi olan Allahım! Sen hayır ve bereketi çok olansın”* derdi. (Müslim, Mesâcid 135; Ebû Dâvûd, Vitr 25)

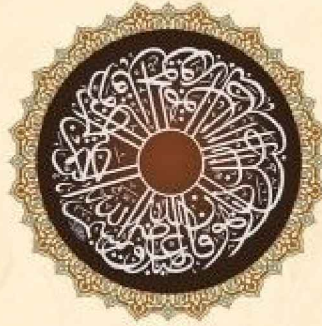
Rahmân sûresinin sonunda yer alan Allah Teâlâ’nın sonsuz büyüklük ve ikram sahibi oluşunun; mü’minlere takvâ derecelerine göre nimet, kâfirlere ise inkârdaki durumlarına göre azap tecellîsinde bulunuşunun farklı bir açıklaması olarak ve insanları mecbûren inanacakları dehşetli kıyâmet manzaraları görülmeye başlamadan önce inkârdan vazgeçirip iman ve şükre yönlendirmek üzere Vâkıa sûresi geliyor:

HAKK'IN DÂVETİ

KUR'ÂN-I KERÎM

MEÂLİ VE TEFSÎRİ

Prof. Dr. Ömer ÇELİK

CİLT 5

ERKAM YAYINLARI

بسم الله الرحمن الرحيم

İSTANBUL 1434 / 2013

HAKK'IN DAVETİ
KUR'AN-I KERİM MEALİ
VE TEFSİRİ

Prof. Dr. Ömer Çelik

5. CİLT

HAKK'IN DAVETİ KUR'AN-I KERİM
MEALİ VE TEFSİRİ-4
Prof.Dr.Ömer Çelik

Yayın Yönetmeni: Salih Zeki Meriç
Kapak: Altınoluk Grafik / Muzaffer Çalışkan
Yayın Ofset Hazırlık: Altınoluk Grafik / Mustafa Erguvan
Arapça Metin Tashihi: Hâfız Musa Turhan
ISBN No: 978-9944-83-960-0
Yayın ve Matbaa Sertifika No: 19891

Baskı - Cilt: Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş.
İkitelli Organize San. Bölg. Mah.
Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım
No: 60/3 Başakşehir / İstanbul
Tel: (0212) 671 07 00
Faks: (0212) 671 07 48

Baskı Tarihi: İstanbul / 2013

Kitaplar'dan "Kitab'a" ulaşsın yolunuz...

İkitelli Org. San. Bölgesi Mah. Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım No: 60/3-C
Başakşehir / İstanbul Tel: 0212 671 07 00 - Faks: 0212 671 07 48
www.erkamyayinlari.com • www.kampanyakitaplari.com

Kapak Hattı:

وَقُلْ جَٓاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُۜ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ۝

De ki:
“Hak geldi; bâtıl yıkılıp gitti.
Zâten bâtıl yıkılmaya mahkumdur.” (İsrâ 17/81)

Fotoğraf: Prof. Dr. Murat Sülün
(İstanbul Küçük Ayasofya Camii Kubbesi)

56-VÂKIA SÛRESİ

سُورَةُ الْوَاقِعَةِ

56- VÂKIA SÛRESİ

سُورَةُ الْوَاقِعَةِ

56. VÂKIA SÛRESİ

Vâkıa sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 96 âyettir. İsmini, kıyâmetin isimlerinden biri olan ve "hâdise, olay" gibi mânalara gelen birinci âyetteki اَلْوَاقِعَةُ (vâkıa) kelimesinden alır. Mushaftaki sıralamada 56, iniş sırasına göre 46. suredir.

Konusu

Kıyâmetin kopuşuyla beraber insanların, sâbikûn, ashâb-ı meymene ve ashâb-ı meş'eme olmak üzere üç gruba ayrılacağı ve bunların âhirette karşılaşacakları iyi ya da kötü neticeler dikkat çekici bir üslup ve tablolarla haber verilir. Allah Teâlâ'nın bunları yapabilecek kudrete sahip olduğunun açık delilleri bildirilir. Kur'an'ın belli vasıfları ve büyük bir nimet olduğu hatırlatıldıktan sonra, kaçınılmaz ölüm gerçeği akılları susturacak ve hisleri donduracak dehşetli yönleriyle dikkatlere sunulur. Başta bahsedilen üç grubun âkıbeti tekrar hülâsa edilerek sûre nihâyete erer.

Fazileti

Abdullah b. Mesûd (r.a.)'ı ölüm hastalığında ziyâret eden Hz. Osman:

"- Sana beytülmalden bir bağışta bulunulmasını emredeyim mi?" diye sorar. İbn Mesûd buna ihtiyacı olmadığını söyler. Osman (r.a.): "Senden sonra hiç olmazsa kızlarına kalır" deyince İbn Mesûd (r.a.):

"- Sen kızlarımı merak etme. Ben onlara her gece Vâkıa sûresini okumalarını öğrettim. Zira ben Rasûlullah (s.a.v.)'in *«Her kim her gece Vâkıa sûresini okursa ona fakirlik dokunmaz»* buyurduğunu işitmiştim" der. (Ahmed b. Hanbel, *Fedâilü's-sahâbe*, II, 726)

O Gün Üç Grup Olacaksınız

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ﴿٣﴾
مُنْبَثًّا ﴿٦﴾ إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَاءً

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. O kaçınılmaz ve önlenemez kıyâmet koptuğu zaman;

2. Artık onun kopmasını yalanlayabilecek hiçbir kimse kalmayacaktır.

3. O, kimini alçaltır, kimini yüceltir.

4. Yer şiddetli bir sarsılışla sarsıldığı,

5. Dağlar parçalanıp darmadağın edildiği,

6. Uçuşan toz zerreleri hâline geldiği zaman...

اَلْوَاقِعَةُ (vâkıa), meydana gelmesi kaçınılmaz olan hâdise, olay demek olup, kıyâmetin isimlerinden biridir. Onun yakın zamanda mutlaka kopacağını belirtir. Belki kopmadan önce onu yalanlayanlar olabilir. Fakat vuku bulduktan sonra artık hiç kimsenin onu yalanlama imkânı kalmayacaktır.

Kıyâmetin iki önemli vasfı vardır: Alçaltıcı ve yükseltici olması. Buna göre:

• Kıyâmet kâinatın düzenini bozacak, dünyanın altını üstüne getirecek, yüksek dağları yerle bir edecek, alçak yerleri yükseltecektir. Nitekim 4-6. âyetler bu mânayı teyid etmektedir.

• Kıyâmetin bu vasfı insanlar için de geçerlidir. Çünkü o, inkârcıları cehennemin aşağı derekelerine düşürecek, mü'minleri ise cennetin yukarı derecelerine yükseltecektir. Yine bu müthiş olay, dünyada büyüklenen nice insanları, toplumları alçaltacak, rezil rüsvâ edecek; horlanan veya tevazu gösteren nicelerini de yüceltecektir.

Kıyâmet günü insanlar üç zümreye ayrılır:

وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ﴿٧﴾ فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ
وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ﴿١٠﴾ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾ وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿٩﴾

7. Sizler de üç zümreye ayrılırsınız:

8. O "ashâb-ı meymene" ki, ne uğurlu ne mutlu insanlardır o "ashâb-ı meymene!"

9. O "ashâb-ı meş'eme" ki, ne uğursuz ne bedbaht kimselerdir o "ashâb-ı

meş'eme!"

10. Üçüncü zümre "sâbikûn"; dünyada hayırlı işlerde öne geçenlerdir ki, onlar âhirette mükâfatda da öne geçeceklerdir.

Birincisi; ashâb-ı meymene: اَلْمَيْمَنَةُ (meymene); sağ kol, sağ taraf yahut meymenet, uğur ve bereket mânalarına gelir. Sağ taraf, meclislerde daha ziyâde saygı ve hürmet mevkii olduğu için, "ashâb-ı meymene" hürmet makamında bulunan yüksek şeref sahipleri demektir. Bu gibi kimseler hayırlı ve faydalı kimseler olmaları sebebiyle "meymenetli" diye de nitelendirilir. Bu zümreden sûrenin 27, 38, 90, 91. âyetlerinde "ashâb-ı yemîn" olarak bahsedilir. Bunlar uğurlu, bahtlı ve iyi kimseler olup, mahşer günü amel defterleri kendilerine sağ taraftan verilecektir.

İkincisi; ashâb-ı meş'eme: اَلْمَشْـَٔمَةُ (meş'eme); sol kol, sol taraf yahut meymenetin zıddı olarak şeâmet, uğursuzluk, bereketsizlik demektir. Buna göre "ashâb-ı meş'eme" de sol tarafta, alçak yerde bulunan değersiz yahut hem kendilerine hem de yakınlarına uğursuzluğu dokunan kimselerdir. Her iki mânaya da işaret edilmek üzere bu vasıfları iki kez tekrar edilmiştir. Bunlardan sûrenin 41. âyetinde "ashâb-ı şimâl", 51 ve 92. âyetlerde "yoldan çıkmış yalancılar, inkârcılar" olarak bahsedilir. Bunlar uğursuz, bedbaht ve kötü kimseler olup, mahşer günü amel defterleri sol taraflarından verilecektir.

Üçüncüsü; اَلسَّابِقُونَ (sâbikûn): Yarışı kazanıp ileri geçenler, öncüler, önde olanlar demektir. Bunlar Allah Teâlâ'ya kullukta, iman ve itaatte, sâlih amellerde ve hayır yarışlarında en öne geçenlerdir. Peygamberler, Habîb-i Neccâr, Hz. Mûsâ'ya iman eden sihirbazlar, Ashâb-ı Kehf, muhâcir ve ensârdan sâbikûn-ı evvelîn bu zümreye misâl teşkil eder.

Şimdi bu üç zümrenin âhiretteki halleri ve yaptıklarına denk bir şekilde ebedî mükâfat veya cezadan nasipleri haber veriliyor. Öncelikle mukarrabûn grubunun gönülleri mest edecek, akıllara durgunluk verecek sonsuz güzellikteki halleri ve nâil olacakları nimetleri canlı tablolar hâlinde resmediliyor:

أُولٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُونَۚ ﴿١١﴾ فٖي جَنَّاتِ النَّعٖيمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّلٖينَۙ ﴿١٣﴾

وَقَلٖيلٌ مِنَ الْاٰخِرٖينَۜ ﴿١٤﴾ عَلٰى سُرُرٍ مَوْضُونَةٍۙ ﴿١٥﴾ مُتَّكِـٖٔينَ عَلَيْهَا

مُتَقَابِلٖينَ ﴿١٦﴾ يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَۙ ﴿١٧﴾ بِاَكْوَابٍ وَاَبَارٖيقَ

وَكَأْسٍ مِنْ مَعٖينٍۙ ﴿١٨﴾ لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَۙ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ

مِمَّا يَتَخَيَّرُونَۙ ﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَۜ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عِينٌۙ ﴿٢٢﴾

كَاَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِۚ ﴿٢٣﴾ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ

فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًاۙ ﴿٢٥﴾ اِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾

11. İşte bunlar "mukarrabûn"; Allah'a en yakın kullardır.

12. Nimetlerle dopdolu cennetlerde olacaklardır.

13. Onların çoğu öncekilerden,

14. Birazı da sonrakilerden!

15. Mücevherlerle işlenip süslenmiş ve yan yana dizilmiş tahtlar üzerine kurulurlar.

16. Orada birbirlerine muhabbetle bakarak karşılıklı otururlar.

17. Etraflarında hiç yaşlanmayan gençler hizmet için âdeta pervâne olur;

18. Durmadan çağıldayan pınarlardan doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle...

19. Bu şaraptan ötürü ne başları ağrır, ne de sarhoş olurlar.

20. Beğendikleri türlü türlü meyvelerle...

21. Canlarının çektiği kuş etleriyle...

22. Bir de iri gözlü güzel yüzlü hûriler;

23. Sedeflerinde saklı inciler gibi!

24. Dünyada yaptıkları güzel amellere bir mükâfat olarak.

25. Orada ne bir boş, mânasız laf işitirler, ne de günaha sokacak bir söz.

26. Sadece, "Selâm size ey cennetlikler, selâm!" sözünü duyarlar.

İmân-ı kâmil, sâlih ameller ve hayırlı işlerle Allah'a iyice yakınlaşmış bulanan "sâbikûn" zümresine "mukarrebûn" ünvanı verilir. Bunların çoğu daha önce gelip geçmiş ümmetlerden, az bir kısmı da sonraki ümmetlerden olacaktır. Çünkü önce gelip geçen peygamberlerin ve onlarla beraber hakkın mücâdelesini veren seçkin mü'minlerin bu zümreden olacağında şüphe yoktur. Aynı şekilde Rasûlullah (s.a.v.)'in ve İslâm'ın yaşanıp tüm dünyaya yayılmasında çok büyük fedakârlıklar gösteren ashâb-ı kirâmın bu zümrenin içinde oldukları şüphesizdir. Nitekim âyet-i kerîmede: **"Muhâcir ve ensârdan iman, amel, Allah yolunda infâk ve cihâdda öne geçen ilkler"** övülmektedir. (bk. Tevbe 9/100) Bir görüşe göre de bunların çoğu, İslâm'ın ilk devirlerinden, az bir kısmı ise son devirlerinden olacaktır. Her iki ihtimale göre de bizim o seçkin zümreye girebilmek için maddî-manevî gücümüzün son noktasına kadar Allah'ın dînini

öğrenme, öğretme, yaşama ve yaşatma yolunda tarifi imkânsız bir cömertlik ve fedakârlıkla hareket etmemiz gerektiği anlaşılmaktadır.

Ancak büyük bir gayretle bu seçkin, tâlihli ve bahtiyâr zümreye katılabilenlere cennette âyetlerde haber verilen muhteşem güzellikte ve kalitede nimetler ihsân edilecektir.

Şimdi sıra ashâb-ı yemînde:

وَاَصْحَابُ الْيَمِينِ مَٓا اَصْحَابُ الْيَمِينِۜ ﴿٢٧﴾ فِى سِدْرٍ مَخْضُودٍۙ ﴿٢٨﴾
وَطَلْحٍ مَنْضُودٍۙ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ مَمْدُودٍۙ ﴿٣٠﴾ وَمَٓاءٍ مَسْكُوبٍۙ ﴿٣١﴾
وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍۙ ﴿٣٢﴾ لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍۙ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ
مَرْفُوعَةٍۜ ﴿٣٤﴾ اِنَّٓا اَنْشَاْنَاهُنَّ اِنْشَٓاءًۙ ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَاهُنَّ اَبْكَارًاۙ ﴿٣٦﴾
عُرُبًا اَتْرَابًاۙ ﴿٣٧﴾ لِاَصْحَابِ الْيَمِينِۜ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّلِينَۙ ﴿٣٩﴾

وَثُلَّةٌ مِنَ الْاٰخِرِينَۜ ﴿٤٠﴾

27. O “ashâb-ı yemîn” ki, ne uğurlu ne mutlu insanlardır o “ashâb-ı yemin!”

28. Onlar dikensiz, dalbastı kirazlar,

29. Dolgun salkımlı muzlar,

30. Uzayıp yayılmış gölgeler,

31. Çağlayarak akan sular,

32. Bol bol meyveler arasında yaşarlar.

33. Ki o nimetler ne eksilip tükenir, ne de onlardan esirgenir.

34. Kabartılmış yüksek döşekler üzerine eşleriyle birlikte yaslanırlar.

35. Şüphesiz biz cennet kadınlarını yepyeni bir yaratılışla yarattık.

36. Onları dâimî bâkireler kıldık.

37. Eşlerine karşı sevgi dolu, âşık ve hep aynı yaşta.

38. Bütün bunlar, “ashâb-ı yemîn” içindir.

39. Onların birçoğu öncekilerdendir;

40. Birçoğu da sonrakilerden!

28. âyette geçen اَلسِّدْرُ (sidr) kelimesi, Arabistan kirazı, مَخْضُودٌ (mahdûd), dikenleri silinmiş, düzeltilmiş veya meyvesinin çokluğundan dolayı dalları basıp eğilmiş demektir. Buna göre cennetliklere hem dikenleri silinmiş, hem de dalları kirazlarla aşağıya eğilmiş Arabistan kirazı ikram edilecektir.

Bu cennette eşlerine çok düşkün, aşk ve muhabbetle bağlı, hoşgörülü, iyi huylu, hep bir yaşta bâkire cennet hanımları vardır. Burada bahsedilen hanımlar, iman ve sâlih amelleri dolayısıyla cenneti hak etmiş kadınlardır. Bu kadınlar, dünyada ne kadar yaşlanmış olursa olsunlar Allah onları gençleştirecek; cennete genç, güzel ve bâkire olarak gireceklerdir. Eğer kocaları cenneti hak etmiş mü'minler ise cennette onlarla birlikte olacaklardır. Şâyet mü'min değillerse, bu mü'mine kadınları cenneti hak etmiş başka mü'min erkeklerle evlendirecektir.

Nitekim Ümmü Seleme (r.a.) bu kadınların kim olduğunu sorunca Rasûlullah (s.a.v.):

"Bunlar dünya hayatında oldukça ya lı, saçları ağarmı , gözleri aydınlıkta bile iyi seçemeyen, gözleri çapaklı kadınlardır. Allah Teâlâ ya lı hallerinden sonra onları olgunlukları itibariyle aynı zamanda doğmu ve birbirlerine ya ıt kadınlar olarak yaratacaktır" buyurmuştur. (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* VI, 119)

Ashâb-ı şimâle gelince:

وَاَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا اَصْحَابُ الشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فٖى سَمُومٍ وَحَمٖيمٍ ﴿٤٢﴾
وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَا بَارِدٍ وَلَا كَرٖيمٍ ﴿٤٤﴾ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ
مُتْرَفٖينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظٖيمِ ﴿٤٦﴾ وَكَانُوا
يَقُولُونَ اَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ اَوَاٰبَاؤُنَا
الْاَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ اِنَّ الْاَوَّلٖينَ وَالْاٰخِرٖينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ اِلٰى
مٖيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّٓالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾
لَاٰكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِؤُنَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَارِبُونَ
عَلَيْهِ مِنَ الْحَمٖيمِ ﴿٥٤﴾ فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهٖيمِ ﴿٥٥﴾ هٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدّٖينِ ﴿٥٦﴾

41. O "ashâb-ı şimal" ki, ne uğursuz ne bedbaht kimselerdir o "ashâb-ı şimâl!"

42. Onlar, iliklere işleyen zehirli, kavurucu bir ateş ve son derece kaynar sular içindedirler.

43. Kapkara bir dumanın gölgesindedirler.

44. Bir gölge ki, ne serinlik verir, ne bir hayrı dokunur.

45. Çünkü onlar, dünyadayken hiçbir ahlâkî kaygı taşımadan nimet ve sefahat içinde şımarıyorlardı.

46. En büyük günahı işlemekte ısrar edip duruyorlardı.

47. Ve şöyle diyorlardı: "Sahi biz, ölüp de toprak olduktan ve kemik yığınına dönüştükten sonra mı, yani biz o halde iken mi yeni bir yaratılışla tekrar diriltileceğiz? Bu, olacak şey değil!"

48. "Gelip geçmiş atalarımız da mı?"

49. De ki: "Hem şu ana kadar yaşayıp gitmiş olanlar, hem de siz ve sizden sonra gelecekler;"

50. "Hepiniz bilinen bir günün buluşma vaktinde mutlaka bir araya toplanacaksınız!"

51. Sonra siz ey doğru yoldan sapanlar ve gerçeği yalanlayanlar!

52. O zakkûm ağacının meyvesinden mutlaka yiyeceksiniz.

53. Yiyecek ve karınlarınızı onunla tıka basa dolduracaksınız.

54. Üzerine de o kaynar sudan içeceksiniz.

55. Hem de susuzluk hastalığına yakalanmış develerin suya saldırışı gibi saldırarak içeceksiniz.

56. Onlara hesap gününde verilecek ziyâfet işte budur!

Uğursuz, bedbaht ve kötü kimseler olan "ashâb-ı şimâl"in öte dünyada karşılaşacakları fecî âkıbet şu şekilde haber verilir:

سَمُومٍ (semûm): Vücudun ve derinin gözeneklerinden içeriye doğru giren, iliklere ve beyinlere kadar işleyen zehirli, sıcak, kavurucu bir ateş.

حَمِيمٍ (hamîm): Harâreti en ileri dereceye ulaşmış kaynar su. O kavurucu ateş cehennemliklerin bedenlerini ve ciğerlerini yakacağı vakit, onlar bu kaynamış suya koşacaklardır. Tıpkı, yangından, o yangını söndürmek için suya koşanlar gibi. Ancak oraya varınca suyun son derece sıcak ve kaynamış olduğunu göreceklerdir. Nitekim âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Onlara, içince bağırsaklarını paramparça eden kaynar sudan içirilir."** (Muhammed 47/15)

يَحْمُومٍ (yahmûm): Cehennemin simsiyah dumanı. Kömür veya kurum gibi kararıp duran sisli boğucu bir gölge. Bu, serinlik ve rahatlık veren bir gölge değil, yakıcı ateşin kara dumanıdır. Buna "gölge" denilmesi, kâfirlerle alay etmek içindir. Onlar aşırı sıcaktan bu gölgeye sığınmaya çalışacaklar, fakat sığındıkları zaman bunun gölge değil, simsiyah kavurucu cehennem dumanı olduğunu göreceklerdir. (bk. Murselât 77/29-34)

Yiyecekleri zakkûm olacaktır. (bk. Sâffât 37/64-65) O son derece kötü, acı ve

berbat yiyecekle karınlarını tıka basa dolduracaklar, üzerine de tarifi imkânsız derecede kaynar cehennem suyundan içeceklerdir. Yalnız bu içme sıradan bir su içme şeklinde olmayacak; susuzluk hastalığına tutulmuş develerin içtiği gibi içeceklerdir. اَلْهِيمِ (hîm), hastalığı sebebiyle delirmiş gibi su içen, içtikçe suya kanmayan susamış develer anlamında bir kelimedir. Fakat içtikleri bu su o bedbahtları kandırmayacak, harâretlerini daha da artıracaktır.

Bahsedilen kişilerin böyle fecî bir âkıbete uğramalarının sebebi şudur:

Birincisi; sahip oldukları nimetlerin şükrünü yerine getirecek yerde nankörlük etmek ve bunlarla şımarmak, lüks ve nefsânî hayata dalıp Allah'ı unutmak. İkincisi; büyük günah üzerinde ısrar etmek. Bu, en büyük günah olarak bilinen şirk ve küfürdür. Diğer bütün günahlar, hep bundan kaynaklanmaktadır. Üçüncüsü; öldükten sonra yeniden dirilişi ve âhiret hayatını inkâr etmek.

Halbuki şu muazzam delillere akıl ve idrak nazarıyla bakılacak olsa, Allah'ın varlığı, birliği, sonsuz kudreti ve âhiretin varlığı gibi gerçekleri anlayıp kabul etmek ve tam bir samimiyet ve teslimiyet içinde Hakk'a kulluğa yönelmek hiç de zor olmayacaktır:

Hiç Düşünmez misiniz?

نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾
ءَاَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُٓ اَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ
وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾ عَلٰٓى اَنْ نُبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فٖي مَا لَا
تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْاَةَ الْاُو۫لٰى فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

57. Sizi yoktan yaratan biziz. Böyle iken, hâlâ yeniden diriliş gerçeğini tasdik etmeyecek misiniz?

58. Rahimlere akıttığınız meniyi hiç düşünmez misiniz?

59. Onu mükemmel bir insan olarak siz mi yaratıyorsunuz, yoksa yaratan biz miyiz?

60. Aranızda ölümü şaşmaz bir plan çerçevesinde takdir eden biziz. Engel olabilecek hiçbir güç yoktur sizi öldürmemize.

61. Öldürüp de, yerinize benzeriniz başka nesiller getirmemize ve bilmediğiniz bir âlemde ve şekilde sizi yeni bir yaratılışla ortaya çıkarmamıza.

62. Aslında siz ilk yaratılışın Allah'ın kudretiyle gerçekleştiğini pekâla biliyorsunuz. O halde bunun üzerinde düşünüp ikinci yaratalışın da mümkün ve kaçınılmaz olduğunu kabullenmeniz gerekmez mi?

Buradan itibaren 74. âyete kadar, Allah Teâlâ'nın sonsuz kudretinin ve ölüleri diriltip âhiret hayatını var etmeye kadir olduğunun açık delilleri serdedilir. İnsanlardan, özellikle ilâhî kudret ve âhiret hakkında şüphesi olanlardan bu deliller üzerinde düşünmeleri, akıl yormaları ve böylece hakikati idrak etmeleri istenir:

İnsanın bizzat kendi yaratılışı, ölümü, bir neslin gidip yerine yeni bir neslin gelmesi ve bunun mütemâdiyen böyle sürüp gitmesi ve âhirette mâhiyetini şu an tam bilemeyeceğimiz bambaşka bir yaratılışla yeniden yaratılacak olması ne müthiş bir kudret tecellisidir. Allah Teâlâ'nın bizi ilk kez yoktan yaratıp, şu an sahip olduğumuz varlığımızı bize lutfetmesi, bundan itibaren de öldürmek, yeniden diriltmek, hesâba çekmek, cennet veya cehenneme sokmak gibi bizimle alakalı vaatlerini yerine getirebileceğinin açık bir göstergesidir. Şu anki durumumuza kadar Allah Teâlâ'nın bizim üzerimizdeki nesep, cinsiyet, boy bos, renk, genetik özellikler vb. sayısız tasarruflarına kimsenin müdâhale edemediği gibi, bundan sonra da bizimle alakalı dünyevî ya da uhrevî tasarruflarına kimse

mâni olamayacaktır.

Aynı şekilde tohumun topraktaki macerası da ne dikkat çekici bir hâdisedir:

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾ ءَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ﴿٦٤﴾

لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾

63. Toprağa ektiğiniz tohumu hiç düşünmez misiniz?

64. Acaba o ekinleri yeşertip büyüten siz misiniz; yoksa onu yetiştiren biz miyiz?

65. Dileseydik hepsini daha olgunlaşmadan kurumuş çerçöp hâline getirirdik de şaşırıp kalırdınız:

66. "Eyvâh, emeklerimiz boşa gitti, çok zarara uğradık."

67. "Bundan da öte, biz her türlü rızıktan büsbütün mahrum kaldık!" diye feryat ederdiniz.

Allah Teâlâ nasıl ki o cansız tohumları âdeta kabre benzeyen topraktaki yerlerinden canlandırıp çıkartıyorsa, aynı şekilde ölmüş insanlara ruh üfleyip yattıkları kabirlerden mahşer yerine öylece çıkaracaktır. Diğer taraftan o yetişmiş, tarlaları doldurmuş ekinleri Cenâb-ı Hak bir afet gönderip kurutsa, çer çöp hâline getirecek olsa, buna da kimsenin engel olması mümkün değildir.

Bir diğer kudret tecellisi ise sudur:

أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ ءَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ

الْمُنْزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

68. İçtiğiniz suyu hiç düşünmez misiniz?

69. Onu bulutlardan siz mi indiriyorsunuz; yoksa onu indiren biz miyiz?

70. Dileseydik onu içilmesi mümkün olmayan tuzlu, acı bir su yapardık. Öyleyse şükretmeniz gerekmez mi?

Suyu içmemiz için en uygun özelliklerde yaratan Rabbimiz, dilese onu tuzlu ve acı yapabilir ve bizi bu büyük nimetten mahrum bırakabilir.

Peki, ya ateş:

أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ﴿٧١﴾ ءَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ

الْمُنْشِئُونَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

71. Yakmakta olduğunuz ateşi hiç düşünmez misiniz?

72. Onun ağacını siz mi yaratıp yetiştiriyorsunuz; yoksa onu yaratan biz miyiz?

73. Biz onu hem cehennem ateşi için bir hatırlatma hem de çölde yaşayanlar, yolda bulunanlar, ayrıca ona ihtiyacı olanlar için vazgeçilmez bir nimet kıldık.

74. Öyleyse Yüce Rabbinin ismini tesbih et; O'nun her türlü kusurdan ve ortakları olmaktan çok yüce ve uzak olduğunu söyle!

Araplar, "merh ve afar" denilen iki ağacı birbirine sürter ve böylece ateş çıkarırlardı. Aslında her ağaçta, çakmak taşında, elektrik elde edilen her şeyde ateş çıkma özelliği vardır. Fakat bu merh ve afar isimli ağaçlarda daha fazladır. Şüphesiz ki, eğer Allah Teâlâ, bahsedilen ağaçları ve diğer cisimleri ateş çıkarma ve elektrik verme özelliği ile yaratmamış olsaydı, hiçbir şekilde ateş ve elektrik elde etmek mümkün olmazdı.

73. Âyette geçen ٱلْمُقْوِينَ (mukvîn) sözlükte "çölde dinlenen yolcular" için kullanılan bir kelimedir. Bunun "aç olan kimse" anlamına geldiği de söylenir. Yine bu kelimenin "yemek pişirmek, ısınmak, aydınlanmak gibi herhangi bir sebeple yakılan ateşten faydalanan kişi" mânası da vardır. Son mânaya göre fakir, zengin, bedevi, medeni tüm insanlığın ateşe duyduğu ihtiyaç dile getirilmiş olmaktadır.

O halde ey insanlar, dikkatinizi size doğru yolu gösterecek ve Allah'a nasıl kulluk yapacağınız öğretecek pek yüce, pek şerefli Kur'an'a çevirin:

O Şerefli Kur'an'dır

فَلَآ اُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِۙ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظٖيمٌۙ ﴿٧٦﴾

75. Yıldızların düştüğü yerlere ve peyderpey inen Kur'an'ın her bir bölümüne yemin ederim.

76. Eğer bilirseniz bu gerçekten pek büyük bir yemindir,

اَلنُّجُومُ (nucûm), yıldız mânasındaki اَلنَّجْمُ (necm) kelimesinin çoğulu olup "yıldızlar" demektir. مَوَاقِعُ (mevâkı) ise "bulunulan yer, doğuş yeri, batış yeri, düşüş yeri, menzil" gibi anlamlara gelen "mevkı" kelimesinin çoğuludur. Kur'ân-ı Kerîm'in peyderpey inen her parçasına da "necm" ve "nücûm" denilmektedir. Buna göre buradaki yemini iki türlü yorumlamak mümkündür:

• Allah Teâlâ yıldızların doğdukları ve battıkları yerlere, gökteki mevzi, menzil ve yörüngelerine, kayıp düştükleri yerlere veya kıyâmet günü döküldükleri sıra düşecekleri mevkilere yemin etmekte, bu yeminin gerçekten pek büyük bir yemin olduğunu bildirmekte, peşinden de yeminin cevabı olarak Kur'an'ın çok şerefli bir kitap olduğunu ve korunduğunu haber vermektedir.

Yıldızlar ve yıldızların doğup battıkları yerler ile Kur'an'ın Kerîm ve onun âyetlerinin indirilişi arasında şöyle bir irtibat kurulabilir: Yıldızlar âleminde nasıl ince ve dakîk ölçüler üzerine kurulmuş son derece sağlam, düzenli ve birbiriyle irtibatlı bir nizam varsa, Kur'ân-ı Kerîm de aynı şekilde hem lafız hem de mâna cihetiyle sağlam, düzenli ve birbiriyle irtibatlı eşsiz bir nizama sahiptir. Çünkü kâinattaki bu yıldızlar sistemini yaratan da, Kur'ân-ı Kerîm'i inzâl eden de aynı zâttır. Yıldızlar, aslında birbirlerine sıkıca bağlı bir sistem içinde oldukları halde, gökte nasıl yayılmışlarsa ve zâhirde sanki hiçbir bağlantıları yokmuş gibi görünüyorlarsa, Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri ve konuları, zâhiren dağınık gibi görünse de, aynı şekilde birbirlerine bağlı, uyum ve âhenk içindedir. Bir hayat nizamını öğreten bu kitaptaki nizam, sağlam bir akîdeye dayalı ahlâk, ibâdet, muamelât, medeniyet, iktisat, siyaset, adâlet, barış ve savaş kanunlarını, kısaca hayatın tüm yönlerini şumûlüne almaktadır. Bu hayat nizamının el kitabı mâhiyetindeki bu kitapta emredilen tüm tâlimatlar birbiriyle son derece uyum içinde olmalarına rağmen ayrı mahal ve mevkilerde indirilmiştir. Ayrıca bu yıldızlar nizamı insanların müdâhalesinden bağımsız olup, nasıl kendisinde hiç bir değişiklik yapılamazsa, Kur'ân-ı Kerîm de aynı şekilde sapasağlam ve dosdoğru bir yol gösterici olup, hiç kimsenin onda bir değişiklik yapma imkânı bulunmamaktadır.

• Allah Teâlâ burada Kur'ân-ı Kerîm'in nâzil olan her parçasına, onun nâzil olduğu yere yemin etmiş de olabilir.

Buna göre "nucûmün mevkileri"nden maksat; Peygamber'in ve hafızların kalpleri, yazıldıkları sahifeler, âyetlerin ifade ettiği mânalar, yahut âyetlerin nüzûlüne sebep olan hadiseler ve hükümlerdir. Bu yeminle Kur'an'ın şerefini ve yüceliğini bildiren cevabı arasındaki irtibat zâten açıktır.

Devam eden âyetlerde Kur'an'ın şerefi ve bir kısım özellikleri şöyle haber verilir:

إِنَّهُ لَقُرْاٰنٌ كَرِيمٌۙ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍۙ ﴿٧٨﴾ لَا يَمَسُّهُٓ اِلَّا الْمُطَهَّرُونَۜ ﴿٧٩﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾

77. Şüphesiz o, çok değerli, pek şerefli bir Kur'an'dır.

78. Onun aslı çok iyi korunmuş bir kitaptadır.

79. Tertemiz olanlardan başkası ona dokunamaz.

80. O, Âlemlerin Rabbi tarafından parça parça indirilmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'in bir vasfı olarak كَرِيمٌ (kerîm) şu mânaları ifade eder:

✓ Çok şerefli, yüce ve övgüye değer,

✓ Faydalı ve feyizli. Çünkü o, dünya ve âhirete ait pek çok mühim bilgilerin esaslarını ihtiva etmektedir.

✓ Gâyet güzel, hoş, tekrîm ve ihtirâma lâyık.

✓ Allah Teâlâ katında mükerrem; değerli, şerefli.

Kur'ân-ı Kerîm, Kitâb-ı Meknûn'dadır. اَلْمَكْنُونُ (meknûn), "korunmuş, saklanmış" demektir. Bu kitaptan maksat Levh-i Mahfûz'dur. İşte Kur'an, hiç kimse el değmesin, zâyi edilmesin, kirletilmesin, lekelenmesin ve muhafaza edilsin diye böyle bir kitapta saklanmaktadır. Dünyada Kur'ân-ı Kerîm'in yazıldığı Mushaf-ı Şerifler de, aslına uygun tarzda böyle mahfuz tutulmalıdır.

Bununla birlikte, **"Tertemiz olanlardan başkası ona dokunamaz**" (Vâkıa 56/79) âyet-i kerîmesi iki önemli hususu dikkatlerimize sunmaktadır.

Birincisi; Kur'ân-ı Kerîm'in Levh-i Mahfuz'da bulunuşu ve oradan melekler tarafından alınıp Peygamberimiz (s.a.v.)'e indirilişi safhalarında cinlerin ve şeytanların onunla hiçbir teması, müdahalesi ve ilgisi olmamıştır. Sadece vazîfeli melekler onu alıp en emin yollarla Rasûlullah (s.a.v.)'in kalbine indirmişlerdir. Melekler için اَلْمُطَهَّرُونَ (mutahharûn) ifadesinin kullanılmasının sebebi ise, Cenâb-ı Hakk'ın onları her türlü kötülükten arınmış varlıklar kılmış olmasıdır. Bu izaha göre âyet-i kerîme, "Kur'ân-ı Kerîm'i Muhammed'e Allah

değil de, cinler ve şeytanlar getiriyorlar” diye iddiada bulunan kâfirlere bir cevaptır. (bk. Şuarâ 26/210-212)

İkincisi; Kur’ân-ı Kerîm Rasûlullah (s.a.v.)’e indirilmiş, binlerce hâfız tarafından ezberlenmiş, mushaflara yazılmış ve bir harfi bile bozulmadan günümüze kadar gelmiştir. O, Allah kelâmıdır ve mü’minler için çok şerefli ve yüce bir kitaptır. Dolayısıyla âyet-i kerîme, Mushaf-ı Şerif’lere, Kur’an âyetlerinin yazıldığı sayfalara dokunmakla alakalı da bir düzenleme yapmaktadır. “Taharetsiz kirli eller ona dokunmasın, ancak maddî ve mânevî pislikten taharetle temizlenmiş, imanlı ve abdestli kimseler dokunsun” buyurmaktadır. Dolayısıyla Hanefî mezhebi bu âyet-i kerîme ve ilgili hadîs-i şerîflerden hareketle, “cünüp olanın ezber ya da yüzünden asla Kur’ân-ı Kerîm okuyamayacağı ve abdestsiz olanın da ezberden Kur’an okuması câiz olmakla birlikte Mushaf-ı Şerif’e dokunamayacağı” hükmünü çıkarmıştır.

Kur’an bu kadar yüksek bir değere sahip olmakla birlikte:

اَفَبِهٰذَا الْحَد۪يثِ اَنْتُمْ مُدْهِنُونَۙ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ اَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾

81. Şimdi siz bu ilâhî kelâmı mı küçümsüyorsunuz?

82. Allah’ın size verdiği bu büyük nimete teşekkür edecek yerde onu yalanlıyorsunuz.

Kur’ân-ı Kerîm, Allah Teâlâ’nın en büyük rahmet tecellisi ve nimetlerin en kıymetlisidir. Onu, kullarını dünya ve âhiret saâdetine eriştirmek için rehber olarak indirdi. Eşsiz bir mânevî rızık kıldı. Hatta helâlinden kazanma ve helâl yollarda harcamayı öğretme bakımından onu maddî rızıkların da önemli bir tamamlayıcısı yaptı. Hâsılı insanın maddesi-mânası, dünyası ve âhireti açısından bu kadar yüksek bir değere sahip olan Kur’ân-ı Kerîm’in hakkı, şükür değil de, ona nankörlük ve yalanlamakla mukâbele mi etmektir? Halbuki buna karşı yapılacak tek şey, şükürdür, teşekkürdür, onun hakkını korumaktır ve gösterdiği yoldan yürümektir. Fakat kâfirler, ondan istifade edecek yerde ona hürmetsizlik etmekte, onu lekelemeye çalışmakta, böylece ondan alacakları nasiplerini küfür, inkâr ve yalanlamaktan ibaret kılmaktadırlar.

Böyle davransınlar bakalım, nasıl olsa canlarının bir daha geri dönmemek üzere boğaza dayanacağı vakit çok yakındır:

Can Boğaza Dayanınca

فَلَوْلَٓا اِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَۙ ﴿٨٣﴾ وَاَنْتُمْ حٖينَئِذٍ تَنْظُرُونَۙ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ
اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَٓا اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ
مَدٖينٖينَۙ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَٓا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٨٧﴾

83. Hele can boğaza gelip dayandığında,

84. O vakit can çekişenin yanında bulunan sizler, elinizden bir şey gelmez, sadece çâresizlik içinde seyredersiniz.

85. Biz ona sizden daha yakınızdır, fakat siz göremezsiniz.

86. Eğer siz yeniden diriltilip hesâba çekilmeyecek, ceza görmeyecekseniz;

87. Lutfen çıkmakta olan o canı geri çevirin; eğer iddianızda tutarlı ve doğru iseniz!

Ölümün bir yaşı yoktur. Hayata gözlerini yeni açmış masum bir yavrudan yüz yaşına değnek dayamış ihtiyara kadar her yaşta insan ölmeye adaydır. Eğer vaktimiz olur da İstanbul'daki çocuk mezarlarından herhangi birinde günün herhangi bir saatinde bir müddet bulunup oraya gelen çocuk cenazelerini izleme fırsatı bulabilirsek, gördüğümüz manzara hiçbir şey konuşmaya gerek duymaksızın gerçeği tüm netliğiyle anlamamıza yardımcı olacaktır. Henüz yeni doğmuş bebekler; üç aylık, altı aylık, bir yaşında yavrular; üç yaşında beş yaşında çocuklar hayatlarının baharında kabre uzanıyor, âhiret yolculuklarına başlıyorlar. Taptaze kabir başlarında kalpleri kırık, yüzleri buruk, gözleri yaşlı anneler, babalar...

Şu hâtıra ölümün acısını kalplere sindiren, göz ve gönüllerimizi fânî dünyadan çevirip ebedî âhiret âlemine yönlendiren ne hazîn bir manzarayı dile getirmektedir:

Mesnevî şârihi Tâhirü'l-Mevlevî (r.h.), doğum esnâsında ikizleri ile beraber vefât eden bir annenin dramından çok duygulanır. Akrabalarını araştırıp buldurur.

"–Ben bu üç mevtâya tâziye olarak bir kabir taşı kitâbesi yazdırmak istiyorum!" der ve anne yüreğinin şefkat ve merhametini şu dörtlüğü ile çok içli bir şekilde ifade eder:

Bir Kitâbe-i Seng-i Mezâr:

"Dünyada der-âğû a ecel vermedi imkân,

Etti beni hem-makber iki yavrucuğumla.
Artık tutarak dest-i yetîmanelerinden,
Geldim sana Rabbim, iki öksüz çocuğumla...”

“Ecel, beni iki yavrucuğumla kabir yolcusu eyleyerek şu dünya hayâtında onları doya doya kucaklamaya imkân vermedi. Ey Rabbim! Ben de yetîm ellerinden tutup o iki öksüz çocuğumla sana geldim...”

Sûrenin başında da genişçe beyân edildiği gibi, insanlar dünyadaki iman ve amellerine göre mahşer yerinde üç zümreye taksim olunacaklar:

فَاَمَّا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبٖينَۙ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعٖيمٍ ﴿٨٩﴾
وَاَمَّا اِنْ كَانَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمٖينِۙ ﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ اَصْحَابِ
الْيَمٖينِ ﴿٩١﴾ وَاَمَّا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبٖينَ الضَّٓالّٖينَۙ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِنْ
حَمٖيمٍۙ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ جَحٖيمٍ ﴿٩٤﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقٖينِۚ ﴿٩٥﴾

88. Eğer ölen kişi “mukarrebûn”dan; Allah’a yaklaştırılmış has kullardan ise,

89. Onu bekleyen sonsuz bir rahatlık ve mutluluk, güzel ve hoş kokulu rızıklar ve nimetlerle dolu cennetlerdir.

90. Eğer o, “ashâb-ı yemin”den; uğurlu ve mutlu kimselerden ise,

91. Melekler ona: “Selâm sana, ey ashâb-ı yeminden olan kişi!” derler.

92. Eğer o, Kur’an’ı ve Peygamber’i yalanlayanlardan, doğru yoldan kaymış sapıklardan ise,

93. Onu da bekleyen kaynar sudan bir ziyâfettir.

94. Peşinden de kızgın alevli cehenneme atılacaktır.

95. İşte bu, hakkında en küçük şüphe bulunmayan en kesin gerçeğin tâ kendisidir.

Bunlardan “mukarrebûn” zümresi en üstün ve en önde olanlardır. Bunlara verilecek nimetler özetle şunlardır:

✓ Ravh: Ebedi bir rahat, rahmet, ferahlık, dâimî bir hayat.

✓ Reyhân: Hoş kokulu güzel rızıklar.

✓ Naîm cenneti: Hiç kederi olmayan nimet, saâdet ve mutlulukla dolu cennet.

“Ashâb-ı yemîn”, ikinci sırada gelmektedir ve bunlar da cennetliktir. Bunlar cennette her türlü afet, belâ ve kederlerden selâmette olacak, birbirlerine selâm vereceklerdir. Melekler de onlara selâm verecektir. “Ashâb-ı şimâl” olarak bildirilen “gerçekleri yalanlayanlar, sapıklar” ise cehenneme girecek, son derece yakıcı ateşine yaslandırılacak ve onun kaynar suyundan içecektir.

Kâfirler inanmasalar da gerçek budur. O halde onların inanıp inanmamalarına kulak asmadan Ulu Rabbin yüce ismini tesbihe devam etmek gerekir:

﴿فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

96. Öyleyse, Yüce Rabbinin ismini tesbih et; O'nun her türlü kusurdan ve ortakları olmaktan çok yüce ve uzak olduğunu söyle!

Bu âyet nâzil olunca Rasûlullah (s.a.v.), *"Bunu rukûunuzda söyleyin"* buyurdu. A'lâ sûresi 1. âyet nâzil olunca da, *"Bunu da secdelerinizde söyleyin"* buyurdu. (Ebû Dâvûd, Salât 146-147/869)

Allah Rasûlü (s.a.v.) Rabbimizin ismini tesbihle alakalı olarak şu tavsiyede bulunur:

"Dile kolay, mizanda ağır ve Allah'a sevgili iki kelime vardır:

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ بِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيمِ *(Sübhânellâhi ve bi hamdihî sübhânellâhi'l-azîm)*

«Ben Allah'ın yüceliğine yakı mayacak sıfatların O'nda bulunmayacağını söyler ve onu bütün yüceliklerle överim. Ben Yüce Allah'ı yüceliğine yakı mayan sıfatlardan tekrar tenzîh ederim.»" (Buhârî, İman 19; Müslim, Deavât 31)

"Günde yüz defa: سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ بِحَمْدِهِ *(sübhânellâhi ve bi hamdihî) diyen kimsenin, deniz köpüğü kadar günahı olsa hepsi bağı lanır."* (Buhârî, Deavât 64, 65; Müslim, Zikir 28)

Yüce Allah'ı her türlü noksanlıktan tenzîh emriyle sona eren Vâkıa sûresini, söze aynı telkinle başlayan, bu vesileyle göklerde ve yerdeki bütün varlıkların Allah'ı tesbih ettiğini bildirip, dolayısıyla mü'minlerin de kâfirlerin yaptıklarına aldırış etmeden bütün kâinatla beraber Yüce Rabbi tesbih etmeleri gerektiğine işaret eden Hadîd sûresi tâkip ediyor:

57- HADÎD SÛRESİ

سُورَةُ الْحَدِيدِ

57. HADÎD SÛRESİ

Hadîd sûresi Medine'de nâzil olmuştur. 29 âyettir. İsmini, 25. âyette geçen ve "demir" mânasına gelen اَلْحَد۪يدُ (hadîd) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 57, iniş sırasına göre 112. sûredir.

Konusu

Sûre Allah Teâlâ'nın azametini, ilim ve kudretinin büyüklüğünü tanıtarak insanları Allah ve Rasûlü'ne imana; İslâm yolunda vermeye ve cihâda dâvet eder. Ömrünü Allah'a kulluk ve O'nun dînini tebliğ uğrunda değerlendirenlerin âhirette erişecekleri nimetleri hatırlatırken, buna mukâbil kalbinde nifak hastalığı taşıyanların öte dünyadaki çâresiz hallerini gözler önüne serer. Gönlü sadece Cenâb-ı Hakk'a bağlamak ve sadece O'na kulluğun derdinde olabilmek için hem dünya hayatının fâniliğini idrakin, hem de kadere teslimiyetin ehemmiyetine dikkat çeker. Ayrıca iyi bir kul olabilmek için hıristiyanların ihdas ettiği gibi ruhbanlığa gerek olmadığını; iman edip Peygambere ve ona inen Kur'an'ın tâlimatlarına uymanın insanı kemâle erdireceğini bildirir.

Fazileti

Hadîd sûresi, سَبَّحَ (sebbeha) ve يُسَبِّحُ (yüsebbihu) kelimeleriyle başlayan ve اَلْمُسَبِّحَاتُ (Müsebbihât) olarak isimlendirilen sûrelerin ilkidir. Diğerleri Haşr, Saff, Cuma ve Tegâbün sûreleridir. Rivâyete göre Rasûlullah (s.a.v.), yatmadan önce buŞsûreleri okur ve " *üphesiz bunlar içinde bin âyetten daha faziletli bir âyet vardır*" buyururdu. (Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'an 21; Deavât 22)

Allah Sizinle Beraberdir

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١﴾ لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ يُحْي۪ وَيُم۪يتُۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٢﴾ هُوَ
الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih eder. O, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

2. Göklerin ve yerin mutlak mülkiyeti ve hâkimiyeti yalnızca O'nundur. O, diriltir ve öldürür. O'nun her şeye gücü yeter.

3. O Evvel'dir, Âhir'dir, Zâhir'dir, Bâtın'dır. O her şeyi hakkiyle bilir.

Tesbih; Allah Teâlâ'nın zâtını ve sıfatlarını her türlü noksan sıfatlardan pak ve uzak tutmaktır. Göklerde ve yerde canlı cansız, akıllı akılsız ne kadar varlık varsa kendilerine has dilleriyle ve halleriyle Yüce Allah'ı tesbih ederler. (bk. İsrâ 17/44)

Cenâb-ı Hakk'ın diğer isim ve sıfatlarıyla birlikte burada O'nun ulûhiyet ve rubûbiyetini kanıtlayan dört mühim ismine de daha yer verilir: Evvel, Âhir, Zâhir, Bâtın.

اَلْاَوَّلُ (Evvel): Allah Teâlâ kadîmdir, ezelîdir; varlığının başlangıcı yoktur; O, her şeyin başlangıcı ve başlatıcısıdır. Kendi kudretiyle kâinatı yoktan var etmiştir

اَلْاٰخِرُ (Âhir): Allah Teâlâ bâkîdir, ebedîdir, varlığının sonu yoktur, O her zaman var olacaktır. O'nun dışındaki her şey sonludur ve sonunda O'na ulaşmak üzere vardır. Âyet-i kerîmede: **"O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır"** (Kasas 28/88) buyrulur.

اَلظَّاهِرُ (Zâhir): Allah Teâlâ'nın varlığı ve varlığının delilleri, kudretinin eserleri açıktır. Kâinattaki her şey O'nun varlığını göstermektedir. O üstündür, yücedir, hikmet sahibidir.

اَلْبَاطِنُ (Bâtın): O'nun zâtının mâhiyeti gizlidir, yaratılmışlar tarafından bilinemez; gözler O'nu göremez, akıllar O'nu idrak edemez, hayaller O'nu kuşatamaz. O ise bütün gizlilikleri bilir, her şeye nüfuz eder.

Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.), istirahattan önce yaptığı duasında Rabbimizin bu isimlerini zikreder ve şöyle buyururdu:

“Allahım! Ey göklerin, yerin, büyük arş’ın Rabbi, bizim de Rabbimiz, her şeyin Rabbi! Ey Tevrat’ı, İncil’i, Furkãn’ı indiren, dâneyi ve çekirdeği yarıp filizi çıkaran! Senden başka ilâh yoktur. Her şerlinin ve perçeminden yakalamış olduğun her canlının şerrinden sana sığınırım. Sen Evvelsin; senden önce bir şey yoktur. Sen Âhirsin; senden sonra bir şey yoktur. Sen Zâhirsin; senin üstünde bir şey yoktur. Sen Bâtınsın; senden öte bir şey yoktur. Borcumuzu öde, bizi fakirlikten kurtarıp zengin eyle!” (Müslim, Zikir 17)

Önceki üç âyet-i kerîmede Cenâb-ı Hakk’ın bazı sıfatları belirtildikten sonra gelen âyetlerde de O’nun bir kısım fiillerine işaret edilir:

هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِۜ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا يَعْرُجُ ف۪يهَاۜ وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٤﴾ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٥﴾ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِۜ وَهُوَ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٦﴾

4. Gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da arşa istivâ eden O’dur. O yere gireni de, ondan çıkanı da, gökten ineni de, göğe yükseleni de bilir. Nerede olursanız olun, O dâimâ sizinle beraberdir. Allah, bütün yaptıklarınızı hakkiyle görmektedir.

5. Göklerin ve yerin mutlak mülkiyeti ve hâkimiyeti O’na aittir. Bütün işler Allah’a döndürülür; her konuda nihâî kararı O verir.

6. O geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. O, göğüslerde saklanan bütün gizlilikleri bilir.

Cenâb-ı Hakk’ın bahsedilen bu muazzam sıfatlarının mânalarını anlayıp kalbimize sindirmenin muşahhas bir örneği olarak koyun güden bir çobanın şu hâli çok ibretlidir:

Abdullah b. Ömer (r.a.), arkadaşlarıyla birlikte Medine civârında bir yere çıkmıştı. Onun için bir sofra kurdular. Bu sırada yanlarına bir koyun çobanı uğradı ve selâm verdi. İbn Ömer:

“–Gel ey çoban, sofraya buyur” dedi. Çoban:

“–Ben oruçluyum” cevâbını verdi. İbn Ömer:

“–Bu şiddetli ve boğucu sıcakta oruç mu tutuyorsun, bir de bu halde koyun güdüyorsun?” dedi. Daha sonra çobanın verâ ve takvâ duygusunu denemek için:

“–Şu süründen bize bir koyun satsan, parasını sana ödesek, etinden de iftar edeceğin kadarını sana versek olmaz mı?” teklîfinde bulundu. Çoban:

“–Benim sürüm yok, bu koyunlar efendimindir” cevâbını verdi. İbn Ömer (r.a.):

“–Kayboldu, dersin, efendin nereden bilecek ki?” dedi. Çoban ondan yüzünü çevirdi ve parmağını göğe kaldırarak:

“–Allah nerede?” dedi.

İbn Ömer (r.a.), çobanın bu ihsân ve murâkabe hâlinden çok duygulandı. Bu düşünceler içinde çobanın sözünü kendi kendine tekrar ederek; “Çoban dedi ki: Allah nerede? Çoban dedi ki: Allah nerede?” deyip durdu.

Medine’ye geldiğinde, çobanın efendisine bir elçi göndererek sürüyü ve çobanı satın aldı. Çobanı âzâd ettikten sonra sürüyü de kendisine bağışladı. (İbn Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, III, 341)

Öyle ya, gece ve gündüz üzerinde tasarruf eden, birini diğerine katıp kısaltan ve uzatan Allah olduğundan dolayı (bk. Âl-i İmrân 3/27), insanları gece ve gündüz yaptıkları işleri de görür ve bilir. Hatta yarattıklarının sadece görünen şeylerini değil, içlerinden geçen düşünceleri de bilir. Öyle ise ilmi ve kudreti her şeyi en ince noktalarına kadar kuşatmış bulunan Allah Teâlâ’ya iman ve O’nun emrine teslim olmak gerekir:

Fetihten Önce İnfâk ve Cihâd

اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَف۪ينَ ف۪يهِۜ فَالَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوا لَهُمْ اَجْرٌ كَب۪يرٌ ﴿٧﴾

7. Allah ve Rasûlü'ne iman edin; O'nun geçici olarak yönetimini size bıraktığı servet, akıl ve istidat gibi şeylerden Allah yolunda harcayın. Sizden iman edip Allah yolunda harcayanlara büyük bir mükâfat vardır.

Âyet-i kerîmeler, kelime-i şehâdeti getirip müslüman olan, fakat henüz iman kalplerine tam olarak sinmediği için İslâm'ın istediği Allah yolunda infâk ve cihâd gibi mükellefiyetleri yerine getirmekten kaçınan kimselere hitap eder. Onları gerçek mânada inanmaya ve imanlarındaki sadakatlerini göstermek üzere de imkânlarını dinin yücelmesi için harcamaya çağırır. Bu çağrıyı yaparken de, harcanacak malın gerçekte kime ait olduğunu ve kulun ondaki yetkisinin sınırlarını belirtir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Sizi çokluk mahvetti. İnsanoğlu «malım, malım» der durur. Halbuki yiyip tükettiğinden veya giyip eskittiğinden yahut sadaka verdiğinden ba ka senin malın mı var?" (Müslim, Zühd 3, 4; Tirmizî, Zühd 31)

Bu vesileyle gelen âyetlerde Allah Teâlâ'ya imanın gerekliliği vurgulanır; kulu buna yönlendiren sebepler hatırlatılır:

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِۚ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ اَخَذَ
م۪يثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٨﴾ هُوَ الَّذ۪ي يُنَزِّلُ عَلٰى عَبْدِه۪ٓ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ
لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِۜ وَاِنَّ اللّٰهَ بِكُمْ لَرَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌ ﴿٩﴾

8. Peygamber sizi Rabbinize inanmaya çağırdığı halde size ne oluyor ki Allah'a iman etmiyor, imanın gerektirdiği itaat ve davranışta bulunmuyorsunuz? Üstelik Allah, sizden bu hususta kesin söz de almıştı. Eğer gerçekten inanmak istiyorsanız sözünüzü tutun!

9. O Allah ki, sizi inkâr ve cehâlet karanlıklarından kurtarıp iman ve ilim aydınlığına çıkarmak için kuluna bu apaçık âyetleri indirmektedir. Şüphesiz Allah, size karşı çok şefkatlidir, sonsuz merhamet sahibidir.

Bu büyük ilâhî lutuflara "inkâr ve nankörlük"le mukâbele etmek, hiç şüphesiz yerinde ve doğru bir davranış olamaz. Aksine kulun bu büyük nimetlere nasıl

şükredeceğinin korkusu, endişesi ve gayreti içinde olması beklenir. Yapılacak şükrün başında ise Allah yolunda infâk ve cihâd gelir:

وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوا فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مٖيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ لَا

يَسْتَوٖى مِنْكُمْ مَنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَۜ اُولٰٓئِكَ اَعْظَمُ دَرَجَةً

مِنَ الَّذٖينَ اَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُواۜ وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰىۜ وَاللّٰهُ بِمَا

تَعْمَلُونَ خَبٖيرٌ ﴿١٠﴾ مَنْ ذَا الَّذٖى يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ اَجْرٌ كَرٖيمٌ ﴿١١﴾

10. Size ne oluyor ki servet ve imkânlarınızı Allah yolunda harcamıyorsunuz? Oysa göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. İçinizden fetihten önce harcayıp savaşan kimse ile böyle yapmayan eşit değildir. Onların derecesi, fetihten sonra harcayıp savaşanlardan daha üstündür. Bununla beraber Allah, hepsine de cenneti va'detmiştir. Allah, bütün yaptıklarınızdan hakkiyle haberdardır.

11. Kim Allah'a güzel bir borç verecek olursa, Allah onu, veren için kat kat artırır. Ayrıca onun için bol, pek değerli ve hiç eksilmeyecek bir mükâfat vardır.

10. âyette bahsedilen "fetih"ten maksat, Mekke'nin fethi veya Hudeybiye musâlahası olabilir. Ancak âyetin hükmü umûmî olup, kıyâmete kadar aynı şartların gerçekleştiği tüm zamanlar ve mekanlar için geçerlidir. İnsanlık ve iman ile küfür arasındaki mücâdele devam ettiği müddetçe, aynen Hudeybiye ve Mekke'nin fethi öncesi gibi İslâm'ın hem zor zamanları, hem de Mekke'nin fethi sonrası gibi İslâm'ın rahat zamanları olacaktır. Âyetin hitabı bunlar için de geçerli olup zor zamanlarda infâk ve cihâd edenler diğerlerinden daha fazla sevap ve üstün dereceler elde edeceklerdir.

Abdullah b. Mesûd'un rivâyet ettiğine göre Ensar'dan Ebû Dehdah, 11. âyet nâzil olduğunda Rasûlullah'a:

"- Ya Rasûlallah! Allah bizden borç mu istiyor?" diye sordu. Rasûlullah:

"- Evet, ya Ebû Dehdah, Allah borç istiyor" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebû Dehdah Peygamberimiz (s.a.v.)'den elini uzatmasını istedi ve elini tutarak:

"- Ben bağımı Allah'a güzel bir borç olarak veriyorum" dedi. İbn Mesûd, Ebû Dehdah'ın bağında 600 hurma ağacı olduğunu ve bağı içindeki evde âilesiyle birlikte oturduğunu söyler. Bu hâdiseden sonra Ebû Dehdah evine gelir ve

hanımına:

"- Ey Dehdah'ın annesi! Bu bağı ve evi boşaltacağız. Çünkü ben bu bağı Allah'a borç verdim" der. Hanımı da ona:

"- Ey Ebû Dehdah, çok kârlı bir alış veriş yaptın" diye cevap verir. Daha sonra da eşyalarını ve çocuklarını alarak bağdaki evi boşaltırlar. (İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân,* IV, 307)

Verilen borcun "karz-ı hasen" olması için şu on vasfı taşıması ge–rekir:

✓ Sarf edilecek mal, helâl maldan olmalıdır. Çünkü Allah Teâlâ temizdir, temiz olmayanı sevmez.

✓ Kişinin sahip olduğu malın en iyisinden olmalıdır.

✓ Karz-ı hasen sahibi sıhhatli, yaşama ümidi besleyen, fakirlik korkusu içinde tutumlu hareket eden birisi olmalıdır.

✓ Malı, en muhtaç ve en uygun olana vermelidir.

✓ Verdiği malı, gizlemeli, açığa vurmamalıdır.

✓ Arkasından başa kakmamalı, eziyet etmemelidir.

✓ Maksadı, sırf Allah rızâsı olmalıdır.

✓ Verdiği çok olsa da az ve ehemmiyetsiz görmelidir.

✓ En sevdiği malından vermelidir.

✓ Malı, fakire evine götürerek vermek suretiyle onu en fazla memnun edecek yöntemi seçmelidir.

Çünkü âhiret hayatında sonsuz nimetlere erebilmenin yolu canı, malı ve bütün imkânları Allah'ın istediği doğrultuda kullanmaktan geçmektedir:

En Büyük Zafer

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعٰى نُورُهُمْ بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ بُشْرٰيكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُۚ ﴿١٢﴾

12. Kıyâmet günü mü'min erkekleri ve mü'min kadınları görürsün ki, iman ve sâlih amellerinin nurları önlerinde ve sağ taraflarında onları aydınlatmaktadır. Melekler onlara: "Bugün sizin müjdeniz, içlerinde ırmaklar akan cennetlerdir; orada ebedî kalacaksınız. İşte en büyük başarı ve kurtuluş budur!" derler.

Rasûlullah (s.a.v.) bir defasında:

"- *Ben kıyâmet günü secdeye izin verileceklerin ilkiyim, izin verilip de başını kaldıracakların da ilkiyim. Başımı kaldırıp önüme, arkama, sağıma ve soluma bakarım; bakınca bütün ümmetlerin arasında ümmetimi tanırım*" buyurmuştu. Ashâb-ı kirâm:

"- Yâ Rasûlellah! Nûh (a.s.)'dan ümmetine kadar bütün ümmetleri nasıl tanırsın" diye sorduklarında şöyle cevap verdi:

"- *Onları abdestin tesiriyle alınları, elleri ve ayaklarının parıldamasıyla tanırım. Bu durum başka ümmetlerde yoktur. Kitapları sağ taraflarında verilir, onunla tanırım, yüzlerinde secde izlerinden işaretleri vardır, onunla tanırım. Önlerinden, sağ ve sol taraflarından koşan nurlarıyla tanırım.*" (Buhârî, Vudû' 3; Müslim, Tahâret 34, 39)

O gün mü'minlerin önlerinden ve sağlarından koşacak olan nûr hakkında İbn Mesûd (r.a.) şu açıklamayı yapar: "Onlara amellerine göre nûr verilir ve sıratı geçerler. İçlerinden kimisinin nûru dağ gibi, kimisinin nûru hurma gibidir, kimisinin nûru ayakta duran bir adam gibidir. Nûrları en az olanı ise nûru başparmağının ucunda olanıdır ki bir yanar bir söner." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXVII, 290)

Bu nûr, dünyada iken Allah'ı tanımaktan kaynaklanan mârifet nûru da olabilir. Buna göre kıyâmet günündeki nûrların miktarı, dünyadaki mârifetullah ölçüsünde olacaktır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXIX, 194)

Bu izahlar, âhiret günü mü'minlere verilecek nûrun ışık mânasında olduğunu; kâfir ve münafık herkes karanlıklar içinde iken, mü'minlerin bu nûr sâyesinde önlerini görerek yürüyüp sıratı geçeceklerini bildirir. (bk. Tahrîm 66/8)

O gün mü'minler önlerinde ve sağlarında koşan nurların ışığında ilerleyip cennete doğru giderken bakalım münafıklar ne durumda:

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ

قِيلَ ارْجِعُوا وَرَٓاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًاۜ فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌۜ بَاطِنُهُ
فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُۜ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ اَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْۜ
قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ اَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْاَمَانِيُّ حَتّٰى
جَٓاءَ اَمْرُ اللّٰهِ وَغَرَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ
الَّذِينَ كَفَرُواۜ مَأْوٰيكُمُ النَّارُۜ هِيَ مَوْلٰيكُمْۜ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

13. O gün münafık erkekler ve münafık kadınlar, mü'minlere: "Ne olur, bizi bekleyin, bizden tarafa bakın da nûrunuzdan istifade edelim" derler. Onlara: "Başarabilirseniz dünyaya geri dönün de, orada bir nûr edinin!" denilir. Derken, mü'minlerle aralarına bir duvar çekilir. Bu duvarın aralığından münafıkların pişmanlık içinde mü'minleri izleyecekleri bir kapısı vardır; o kapının mü'minlerin bulunduğu iç tarafında rahmet, münafıklara bakan dış tarafında ise azap vardır.

14. Münafıklar mü'minlere: "Biz dünyada sizinle beraber değil miydik?" diye bağırırlar. Mü'minler de: "Evet, beraberdiniz! Fakat siz kendi başınızı belâya soktunuz. Mü'minlerin başına musîbetlerin gelmesini bekleyip menfaatinize uygun fırsatlar kolladınız. Sürekli şüphe ve tereddüt içinde bocaladınız. Allah'ın dîni nasıl olsa bir gün sönecek şeklindeki kuruntularınız sizi oyaladı durdu. Derken, Allah'ın ölüm emri geliverdi; böylece o çok aldatıcı olan şeytan, sizi Allah'ın affı ve rahmetiyle aldattı."

15. "Bugün ne sizden, ne de kâfirlerden hiçbir kurtuluş fidyesi kabul edilmeyecek! Varacağınız yer ateştir ki, size lâyık olan da budur. Ne kötü bir varış yeridir o ateş!"

Öyleyse mü'minler bütün nifak hallerinden uzak durmalı ve özellikle gelen âyette yer alan uyarıya iyi kulak vermelidirler:

اَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ اٰمَنُٓوا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّۙ
وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْاَمَدُ
فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْۜ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾ اِعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يُحْيِ
الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾

16. İman edenlerin, Allah'ın zikri ve Kur'an'dan inen gerçekler karşısında kalplerinin saygı ve ürpertiyle yumuşayıp Allah'ın emirlerine tam teslim

olma vakti hâlâ gelmedi mi? Sakın onlar, daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar! Çünkü o kitap verilenler, vahye muhatap olmalarının üzerinden belli bir zaman geçince, artık ona olan saygılarını yitirmişler ve neticede kalpleri kaskatı kesilmişti. Onların pek çoğu Allah'a taatten ve dinin sınırlarından çıkmışlardır.

17. Şunu bilin ki Allah, ölümünden sonra yeryüzünü nasıl tekrar diriltiyorsa, aynı şekilde yer gibi katılaşmış kalplerinizi de zikir ve Kur'an tilâvetiyle yeniden diriltir. Şüphesiz biz, aklınızı kullanmanız için kudretimizi gösteren delilleri böylece açıklamış bulunuyoruz.

"İman edenler" ifadesiyle iki farklı gruba hitap edilmiş olabilir:

Birincisi; müslüman olduklarını söyleyerek İslâm saflarına katılan, fakat İslâm'ın derdiyle dertlenmeyen, onun getirdiği mükellefiyetlere kalplerinde yer vermeyen kimselerdir. O dönemde, İslâm'ı yok etmek için hazırlanmış tüm küfür güçleri, henüz yeni teşekkül etmeye başlayan İslâm toplumunu her yanından kuşatmışlardı. Müslümanlar her yerde zulüm altında inliyorlardı. Zulüm altında ezilen müslümanlar Mekke'den Medine'ye hicret etmişlerdi. Ensâr dediğimiz Medine'deki mü'minler ise bir yandan muhâcir kardeşlerine yardım ederlerken, diğer yandan kâfirlerle yapılan savaşlarda onca fedakârlıklarda bulunuyorlardı. İşte âyette bahsedilen kimseler, mevcut içler acısı durumu ve olanları açıkça gördükleri halde müslüman olduklarını iddia etmelerine rağmen, hiç aldırış bile etmiyorlardı. Dolayısıyla söz konusu kimseler "Sizler nasıl müslümansınız" denilerek utandırılmaktadırlar.

İkincisi; hitap tüm sahâbe-i kirâma ve onların şahsında tüm mü'minleredir. Burada bir kınama söz konusudur. Fakat bu kınama, sahâbîlerin dinî heyecanlarında bir düşüş olduğundan dolayı değildir. Bu kınamanın gâyesi, imanın kemâlini gösteren amellere sarılarak artık İslâm'ın tüm yönleriyle faaliyete geçmesi için yükseliş aşk ve heyecanını uyandırmak, gelecekte de o heyecanın sönmemesi için şart olan ruhî bir kanuna işaret etmekle yine mü'minleri bu yönde teşvik etmektir. Mü'minlerin kalpleri dâimâ Allah'ı zikretmeye müsait halde olacak, Allah'ın zikri ile yumuşayıp saygı ile dolacak, Hakk'ın indirdiği Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri hep hatırda tutulacak, hayatımızı yönlendirici ve şekillendirici müessir bir güç olarak hep hazır bulunacaktır.

Fakat zamanın geçmesiyle ve vahyin ilk indiği sıralarda uyandırdığı mânevî sıcaklık ve coşkunun zamanla soğumasıyla, kalplerdeki dinî hissiyâtın seviye kaybetmesi ve mânevî duygularda bir düşüşün yaşanması söz konusu olabilir. İşte bu noktada Cenâb-ı Hak mü'minleri ikaz etmekte; dinin yaşanması, yaşatılması ve devam ettirilmesi için çok mühim bir iksir olan bu dinî heyecanın

aksamadan devam ettirilmesi ve hatta daha da artırılması için yol göstermektedir. Belki ferdî planda bu heyecanı göstermek nispeten kolaydır, fakat onlardan tüm esaslarıyla teşekkül etmiş bir İslâm toplumu olarak, İslâm'ın her türlü emir ve nehiylerini yerine getirmede aynı yüksek heyecanı gösterme başarısını istemektedir. Bu sebeple, Ehl-i kitap olan yahudi ve hıristiyanların durumunu ibretli bir misâl olarak verir. Çünkü onlar, kutsal kitaplarının inişi ve peygamberlerinin gönderilişi üzerinden belli bir zaman geçince, artık vahyin sıcaklığını hissedemez olmuşlar, kalpleri katılaşmış ve pek çoğu dînin emirlerini dikkate almaksızın günahlara dalıp doğru yoldan uzaklaşmışlardı. Aynı tehlike İslâm ümmeti için de geçerlidir. Kıyâmete kadar hükmünü icrâ edecek böyle bir rûhî kanun vardır. Dikkat edilmediği takdirde bu ilâhî kanunun hükmüne mahkûm olarak, iman ve İslâm gibi en kıymetli sermayeyi elden kaçırma riski bulunmaktadır. Fakat ümitsiz olmamak da lâzımdır. Bizim Allah'a ve Kur'an'a sarılıp dirilmeye niyetîmiz olduğu takdirde, her ilkbaharda ölü toprağı yeniden dirilten Allah, bizi de, isteyen herkesi de mânen diriltmeye kadirdir.

Ancak kalplerin dirilmesi, orada İslâm, iman ve ihsân coşkusunun oluşması için Allah yolunda fedakârlık yapmak, malı canı o uğurda harcamak lâzımdır:

إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ
لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ
الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾

18. Sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlarla Allah'a güzel bir borç verenlere, harcadıkları şey kat kat fazlasıyla geri ödenir. Üstelik onlar için bitmez tükenmez, pek değerli bir mükâfat vardır.

19. Allah'a ve peygamberlerine iman edenler, Rableri katında özü sözü doğru, bu konudaki hassasiyetleri sebebiyle doğruluk kendilerinde seciye hâline gelmiş kimseler ve hayatlarıyla gerçeğe şâhitlik edenler olarak yazılacak ve öyle muâmele göreceklerdir. Onlar için, kendilerine has mükâfat ve nûr vardır. Buna karşılık inkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar da kızgın alevli cehennemin yoldaşları olacaklardır.

Allah'a ve peygamberlerine gerçekten iman edenler, Allah katında "sıddîk" ve "şehîd" mertebesinde olacaklardır. Sıddîk, samimiyetle tasdik eden, imanında en küçük bir tereddüt bulunmayan, sadâkat ve bağlılıkta ileri giden, özü sözü

doğru, dürüst kimsedir. Sıddîk, söylediği doğruların aksine davranmaz. Kabul ettiği bir fikri ihlâsla kabul eder ve ona gerçekten inandığını davranışlarıyla ispatlar. “Şehîd” ise Allah yolunda can vermiş kimsedir. Bunlara, “cennetlik olduklarına şâhitlik edildiğinden” veya “hakikatte ölmüş olmayıp kendilerine mahsus bir hayat içinde bulunduklarına şâhitlik edildiğinden” şehîd denmiştir. Şehîd’in “hakka şâhit olan, hakkı gören ve hayatıyla hakkı gösteren” mânası da vardır. Bu mânaya göre bütün mü’minlere “şehîd” denilebilir. (bk. Bakara 2/143)

Ancak Allah’a ve Rasûlü’ne iman, sadakat ve hakka şâhit olmanın yolu, dünyanın mânasını tam olarak kavramak, onun süsüne aldanmayıp eldeki imkânları Allah’a kulluk için haracaktan geçer:

Dünya Bir Oyun ve Eğlencedir

اِعْلَمُوا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ
فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِۜ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ
فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًاۜ وَفِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌۙ وَمَغْفِرَةٌ
مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌۜ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿٢٠﴾ سَابِقُوا
اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِۙ
اُعِدَّتْ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِۜ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ
وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢١﴾

20. İyi bilin ki dünya hayatı ancak bir oyundan, bir eğlenceden, bir süs ve gösterişten, aranızda bir öğünmeden, mal ve evlatta çokluk yarışından ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibi ki, onun bitirdiği ekinler çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kuruyuverir de sen onu sapsarı kesilmiş görürsün. Ardından da çerçöp hâline gelirler. Âhirette kâfirlere şiddetli bir azap, mü'minlere ise Allah'tan bir bağışlama ve rızâ vardır. Evet, dünya hayatı, aldatıcı bir menfaatten başka bir şey değildir.

21. O halde tevbe ve sâlih amellerle sizi Rabbinizin bağışlamasına eriştirecek sebeplere ve Allah ile peygamberlerine gerçekten inanmış olanlar için hazırlanmış bulunup, genişliği gökle yerin genişliği gibi olan bir cennete yarışırcasına koşuşun. Bu, Allah'ın bir lutfudur ki onu dilediğine verir. Gerçekten Allah büyük lutuf sahibidir.

Hz. Ali şu nasihatte bulunur:

"Dünyaya üzülme! Çünkü dünya altı şeyden ibarettir: Yiyecek, içecek, giyecek, koklanacak, binecek ve evlenilecek şeyler. En güzel yiyeceği baldır, o ise bir tür sineğin tükürüğüdür. En bol içeceği sudur, bütün canlılar bu hususta birbirine eşittir. En üstün giyeceği ipektir, bu ise bir kurtçuğun dokumasıdır. En üstün kokusu misktir, bu da bir farenin kanıdır. En üstün bineği attır, yiğitler onun sırtında öldürülür. Nikâhlanacaklara gelince, onlar da kadınlardır. Bu ise aslında bir sidik yolunun, bir sidik yolunda olması demektir. Allah'a yemin ederim ki, kadın en güzel yerini süslemekle birlikte, onun en çirkin yeri arzu edilir." (Kurtubî, *el-Câmi'*, XVII, 255)

Dünya hayatının aldatıcı bir menfaat olması, âhiret hayatını istemekten alıkoyması sebebiyledir. Yoksa Allah Teâlâ'nın rızâsına ve âhiretin kazanılmasına vesile edinilmesi durumunda o, en güzel menfaat hâline gelir. O halde çok kimsenin aldandığı bir aldanma menfaati olan dünya hayatına kanmamak, aksine onu Rabbin rızâsı istikâmetinde en faydalı bir şekilde değerlendirmek gerekir.

Fakat bu yolda koştururken fânî hayatın bir gereği olarak şu husus da gözardı edilmemelidir:

مَٓا اَصَابَ مِنْ مُصٖيبَةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فٖٓى اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فٖى كِتَابٍ
مِنْ قَبْلِ اَنْ نَبْرَاَهَا اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرٌ ﴿٢٢﴾ لِكَيْلَا تَاْسَوْا
عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَٓا اٰتٰيكُمْ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ
فَخُورٍ ﴿٢٣﴾ اَلَّذٖينَ يَبْخَلُونَ وَيَاْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ
فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمٖيدُ ﴿٢٤﴾

22. İster kıtlık, kuraklık, deprem gibi yeryüzünde meydana gelen bir musîbet olsun, ister hastalık, açlık, ölüm gibi kendi canlarınızda, onu daha biz yaratmadan önce o bir kitapta yazılıdır. Şüphesiz bu, Allah'a göre pek kolaydır.

23. Elinizden giden şeylere üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle de şımarmayasınız diye böyle yaptık. Çünkü Allah, büyüklük taslayan ve insanlara karşı böbürlenen hiç kimseyi sevmez.

24. Böyle kimseler, kendileri cimrilik ettikleri gibi, insanlara da cimriliği öğütlerler. Fakat kim Allah'ın buyruklarından yüz çevirirse, iyi bilsin ki, Allah'ın hiç kimseye ihtiyacı yoktur; O her türlü övgüye lâyıktır.

İnsanların kaderinde olan şeyleri yazmak ve yazılanları gerçekleştirmek Cenâb-ı Hak için pek kolaydır. Yazılanlar, hayırda yarışanların ve cennete koşanların başına geleceği gibi, kaçanların da, oturup zevk ve eğlencelerine bakanların da başlarına gelecektir. O halde bunları bahane ederek yapılması gerekenleri yapmaktan geri durmamalı, hatta bu hususta daha da gayretli olmalıdır. Kalbini zâhiren hayır veya şer görüntüsü içinde vuku bulan hadiselerden ziyâde Allah'a bağlamak, insan olmak hasebiyle müteessir olunsa da olaylar karşısında muvazeneyi bozmadan yola devam etmek gerekir. Ne kaybedilen şey sebebiyle neşet eden üzüntünün ıstırabına, ne de elde edilen menfaatten doğan sevincin gurur ve heyecanına kendini kaptırmak doğru

olmaz. Hepsinin Allah'tan geldiğini ve içinde nice hikmetler olduğunu bilerek, her iki halde de gönlü Allah'ın mağfiret ve rızâsı sevincine bağlayıp huşû ve rızâ hisleriyle sadece kulluk vazîfesinin derdinde olunmalıdır.

Abdullah b. Abbas (r.a.)'nın şu sözü ne kadar güzeldir: "Olaylar karşısında duruma göre sevinmeyen ve üzülmeyen kimse yoktur. Mühim olan, kişinin başına gelen musîbeti sabır, hayrı da şükür ile karşılamasıdır." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXVII, 305)

Bunun içindir ki, kadere teslimiyet göstermeme, insanda Allah'ın sevmediği bir kısım vasıfların ortaya çıkmasına sebep olur. Bunlardan biri, kendinde bir fazilet tahayyül edip kibirlenmek, kendini beğenmek; diğeri de kendini üstün bilip başkalarını değersiz görerek övünmektir. O halde bir taraftan Allah'ın râzı olacağı işler yaparken, bir taraftan da Allah'ın sevmediği kendini beğenme, böbürlenme, çokça övünme, büyüklenme, cimrilik yapma ve başkalarına cimriliği öğütleme gibi kötü sıfatlardan uzak durulmalıdır. Çünkü bunlar, kalplerine imanın halâvet ve neşesi yerleşmeyen münafık karakterli insanların mezmûm vasıflarıdır. Şu da bilinmelidir ki, Allah ganîdir; kimsenin kulluğuna ve ibâdetine asla muhtaç değildir. O zâtı, en güzel isimleri, sıfatları ve fiilleriyle bizâtihî her türlü övgüye lâyıktır.

İşte Allah Teâlâ, hayatın bütün yönleriyle bu ilâhî ölçülere göre düzenlenmesi için peygamberleri göndermiştir:

Demir Niçin Yaratıldı

لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِۚ وَاَنْزَلْنَا الْحَد۪يدَ ف۪يهِ بَأْسٌ شَد۪يدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِۜ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَز۪يزٌ ﴿٢٥﴾

25. Biz peygamberlerimizi apaçık delillerle gönderdik ve insanların adâleti ayakta tutmaları için beraberlerinde de kitabı ve adâlet terazisini indirdik. Bir de kendisinde büyük bir kuvvet ve insanlara birçok fayda bulunan demiri indirdik. Allah, bütün bunları, görmedikleri halde kendisine ve peygamberlerine yardım edenleri ortaya çıkarmak için size verdi. Şüphesiz Allah çok kuvvetlidir, karşı gelinemez bir kudrete sahiptir.

Allah Teâlâ gönderdiği her peygambere, tebliğ vazîfesini yapabilmesi için şu üç şeyi vermiştir:

اَلْبَيِّنَاتُ (beyyinât): Onların gerçek peygamber olduğunu gösteren açık işaretler, deliller, mûcizeler. Böylece hakkın ve bâtılın ne olduğu delillerle ispat edilmiş; ayrıca itikat, ibâdet, ahlâk ve muamelât konularında doğru ve yanlış yolun özellikleri açıkça ve hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde açıklanmıştır. Çünkü peygamberler en doğru, en güvenilir rehberlerdir. Sıdk ve emânet onların ayrılmaz vasıflarıdır.

اَلْكِتَابُ (kitap): Doğruyu yanlıştan ayıran bütün bilgiler, insanlığa dünya ve âhiret saâdetini kazandıracak hüküm ve hikmetler bu kitaplarda yer almaktadır.

اَلْمِيزَانُ (mîzan): Tartı yapıldığında hakla bâtılın, eksik veya fazlanın arasındaki farkı gösteren ölçü demektir. Aynı şekilde itikat, ibâdet, ahlâk ve muâmelâtta ifrat ve tefrit arasındaki itidal noktalarını ortaya koyan ölçü de buna dâhildir. (bk. Rahmân 55/7-9)

İşte peygamberler bu ilâhî yardımlar sâyesinde hem ferdî hayatta hem de içtimâî hayatta adâlet ve nizamı tesis etmeye çalışmışlar, hep haklının yanında olup haksızın karşısında yer almışlar, tüm güçleriyle hak ve adâletin gerçekleşmesi için mücâdele vermişlerdir. Yalnız çoğu zaman sadece delil, bilgi ve hikmetle mücâdele etmek, zulme mâni olup hak ve adâleti gerçekleştirmede yeterli olmamaktadır. Halbuki peygamberler sadece "adâleti tebliğ" ile görevlendirilmemişler; bunun yanı sıra "adâleti fiilen gerçekleştirmek"le de mesul tutulmuşlardır. Böyle olunca zaman zaman silahlı mücâdele de kaçınılmaz

hâle gelmektedir. İşte âyet-i kerîmede “demir”in bu açıdan faydasına dikkat çekilmektedir.

Demir kuvvetli bir madendir. Onda şiddetli bir vuruş gücü vardır. Dolayısıyla bunda zamanın bilim ve teknolojik imkânlarına göre silahlar üretilerek, hakkı kabul etmeyenler bu silahlarla yola getirilmelidir. Rasûlullah (s.a.v.) zamanında demirden kılıç, mızrak, zırh gibi silahlar yapılırdı. Şimdi ise tank, füze, uçaksavar, makinalı tüfek gibi pek çok ağır silah yapılmaktadır. Sadece savaşta değil, insan hayatının her alanında demirden çok istifade edilmektedir. Artık günümüzde bıçak, testere, balta, kazma, kürek gibi ev aletleri yanında trenler, otomobiller, uçaklar, gemiler hep demirden yapılmakta; modern apartmanlar, iş yerleri, gök delenler demir sâyesinde göklere yükseltilmektedir. Allah Teâlâ demire böyle bir güç ve büyük faydalar vermiştir.

Âyetin üslûbundan anlaşılan şudur ki, demirin diğer dünyevî faydaları bir tarafa, Allah Teâlâ mü’minlerden demirden yapılan silahlarla kendi yolunda cihâd etmelerini, indirdiği hak ve adâlet düzenini yeryüzüne yerleştirmelerini ve bu hususta Allah’ın dinine ve peygamberine yardım etmelerini istemektedir. Aslında sonsuz kudret ve kuvvet sahibi Allah, kimseden bir şey istemeden hak ve adâleti gerçekleştirmeye elbette kadirdir. Ancak O, kullarını bu yolda imtihan etmekte, hak yolunda fedakârlık yapanları belirleyip onlara âhirette büyük mükâfatlar vermek istemektedir. İnsanlığın ilk gününden beri devam eden ve kıyâmete kadar da sürecek olan hak ile bâtıl mücâdelesindeki sır ve hikmetin bu olduğu anlaşılmaktadır.

İşte size önceki peygamberlerin hak-hukuk mücâdelesinden bir iki kısa örnek:

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا وَاِبْرٰهٖيمَ وَجَعَلْنَا فٖى ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ

فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍۚ وَكَثٖيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾

26. Biz Nûh’u ve İbrâhim’i de peygamber olarak gönderdik; ikisinin neslinden gelenlere de peygamberlik ve kitap verdik. Nesillerinden gelenler içinde doğru yolu bulanlar vardır. Fakat pek çoğu büsbütün yoldan çıkmış kimselerdir.

Peygamber apaçık delilleri ortaya koyduğu halde insanların inanmamaları yeni değil, eskiden beri devam edegelen bir durumdur. Burada herkesin inanması için son derece istek ve gayret gösteren Peygamberimiz (s.a.v.)’i bir teselli vardır.

Hz. Nûh ve Hz. İbrâhim’den sonra da aynı çizgiyi devam ettiren pek çok peygamber geldi:

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ
وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً ۜ وَرَهْبَانِيَّةًۨ ابْتَدَعُوهَا
مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَاۚ فَاٰتَيْنَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْۚ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾

27. Sonra onların ardından peş peşe peygamberlerimizi gönderdik. Arkalarından da Meryem oğlu İsa'yı gönderdik ve ona İncil'i verdik. Onun izinden gidenlerin kalplerine şefkat ve merhamet yerleştirdik. Uydurdukları ruhbanlığa gelince, biz kendilerine onu farz kılmamıştık. Sadece Allah'ın rızâsını kazanmak için bunu kendileri icad ettiler; ne var ki ona da gereği gibi riâyet etmediler. İçlerinde hakkiyle iman etmiş olanlara elbette mükâfatlarını veririz. Fakat onların pek çoğu büsbütün yoldan çıkmış kimselerdir.

Bilindiği gibi "ruhbanlık", hıristiyanların ortaya çıkardığı bir yaşayış tarzıdır. Meşrû dünya zevklerini terk edip evlenmeyerek bütün ömrünü manastırda geçirmektir. Sıkı bir riyâzat hayatıdır. Rivâyete göre Hz. İsa'dan sonra ona inananlar zâlim ve despot idâreciler tarafından yok edilmeye çalışılmış, yapılan savaşlarda büyük kayıplar vermişlerdi. Hayatta kalanlar, kendilerinin ölmesi durumunda dine dâvet edecek kimsenin kalmayacağı düşüncesiyle savaş yapmayıp sadece ibâdetle meşgul olmaya başlamışlardı. Böylece fitnelerden uzak durup dinlerini ihlâs ve samimiyetle yaşamaya çalışan bu insanlar, dünyanın bütün zevklerinden, fazla yiyip içmekten ve evlenmekten vazgeçmişler; kendilerini dağlar, mağaralar ve hücrelerde ibâdete vermişlerdi. Fakat bir çoğu buna riâyet edemediler. Hatta Hz. İsa'nın dînini terk ederek hükümdarların dinine girdiler, teslis inancını ortaya attılar. Rasûlullah (s.a.v.) gelince onu inkâr ettiler ve benzeri sapıklıklara düştüler.

İslâm dini, ruhbanlığı bütünüyle yasaklamamakla birlikte fazlaca teşvik de etmez. Çünkü onun evrensel ideali, insanın fıtratına yerleştirilen maddî ve mânevî bütün kabiliyetlerin meşrû ölçüler içinde geliştirilmesi ve insanda olan tüm duyguların yine meşrû yollarla tatmin edilmesidir. Allah Rasûlü (s.a.v.)'ın kavlî beyânları ve fiilî tatbikatı bu konuda en güzel olanı öğretmekte, bize itidal çerçevesinde bir İslâmî hayat anlayışı vermektedir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.): *"Her peygamberin bir ruhbanlığı vardır. Bu ümmetin ruhbanlığı da Yüce Allah yolunda cihâddır"* buyurur. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 266)

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz, kendisine öğüt vermesini isteyen birine şunları

söyledi:

“Sana Allah’tan korkmanı tavsiye ederim; çünkü her eyin ba ı Allah korkusudur. Sana cihâdı tavsiye ederim; çünkü İslâm’ın ruhbanlığı cihâddır. Sana Allah’ı zikretmeni ve Kur’an okumanı tavsiye ederim; çünkü bu senin Allah’ın rahmetini kazanmana ve insanlar arasında hayırla anılmana vesiledir.” (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 82)

İşte şimdi, bütün peygamberlerin insanlığa getirdikleri, fakat daha sonra özünden saptırılıp tanınmaz hâle getirilen o saf tevhid inancını yeniden canlandırıp bütün berraklığıyla insanlığa sunan son peygamber Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)’i gönderdik. O halde:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَاٰمِنُوا بِرَسُولِه۪ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِه۪
وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِه۪ وَيَغْفِرْ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌۙ ﴿٢٨﴾
لِئَلَّا يَعْلَمَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَلَّا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاَنَّ
الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْت۪يهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ ﴿٢٩﴾

28. Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve Peygamberi Hz. Muhammed’e iman edin ki size rahmetinden iki kat versin, size aydınlığında yürüyebileceğiniz bir nûr nasip etsin ve sizi bağışlasın. Çünkü Allah, bütün günahları bağışlayan, sonsuz merhamet sahibidir.

29. Ehl-i kitap da şunu bilsin ki, onların Allah’ın lutf u ihsânından herhangi bir şeye nâil olabilmeleri mümkün değildir. Her türlü lutuf kesinlikle ve sadece Allah’a ait olup onu dilediğine bahşeder. Allah, pek büyük lutuf sahibidir.

Allah Teâlâ, Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz’i peygamber olarak gönderdikten sonra Ehl-i kitap dâhil bütün insanları ona inanmaya çağırmakta; sahih bir imana sahip olup ebedî kurtuluşa erebilmek için ona imanı şart koşmaktadır. Ancak burada Ehl-i kitap olup Efendimiz (s.a.v.)’e iman edenlere, husûsî bir mükâfat müjdesi vardır. Cenâb-ı Hak onlara rahmet hazinesinden iki kat, iki pay, iki nasip verecektir. Birisi önceki peygambere imanın mükâfatı, diğeri de bu Peygamberimiz (s.a.v.)’e imanın mükâfatıdır. (bk. Kasas 28/54)

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

“Üç ki i vardır ki Allah bunlara iki kat ecir verir: Kitap ehlinden bir kimse hem kendi peygamberine hem de bana inanırsa ona iki ecir vardır. Bir köle hem Allah’ın hem de efendisinin hakkını yerine getirirse ona iki ecir vardır. Câriyesini güzel yeti tirip sonra onu azat eden ve onunla evlenen kimseye de iki ecir vardır.” (Buhârî, Enbiyâ 48)

Allah Teâlâ’nın büyük lutuf sahibi olduğunu haber vererek sona eren Hadîd

sûresini, öncelikle Cenâb-ı Hakk'ın mazlum ve çâresiz bir kadın hakkında tecelli eden lutfunun beyânıyla başlayan, sonra da kâfirlere ve münafıklara hadlerini bildirmek suretiyle mü'minlere dünyada olan lutfuna ve cennet ve rızâsı ile de âhirette olan lutfuna yer veren Mücâdile sûresi tâkip ediyor:

58- MÜCÂDİLE SÛRESİ

سُورَةُ الْمُجَادِلَةِ

58. MÜCÂDİLE SÛRESİ

Mucâdile sûresi Medine'de inmiştir. 22 âyettir. İsmini, birinci âyette geçip, "mücâdele etmek, tartışmak" mânasına gelen تُجَادِلُ (tücâdilü) fiilinden ism-i fâil olan اَلْمُجَادِلَةُ (mücâdile) kelimesinden alır. Mushaftaki tertîbe göre 58, iniş sırasına göre 104. sûredir.

Konusu

Câhiliye döneminde kadınlara zulmetmek için kullanılan "zıhâr" âdetini kaldırmak üzere bir kısım tedbirler getirilir. Gizli konuşmaların esasları belirtilir ve herkes içinde gizli gizli konuşmanın doğru olmadığı beyân edilir. Meclislerde oturmanın ve kalkmanın âdâbı öğretilir. Rasûlullah (s.a.v.) ile yapılacak özel görüşmeler için bir kısım kısıtlamalar ve düzenlemeler yapılır. Münafıkların belli başlı vasıflarına yer verilerek, husûsiyle mü'minlerin, yakın akrabaları bile olsa, Allah'a ve Rasûlü'ne düşmanlık edenlerle münâsebetlerinde çok dikkatli davranmaları istenir.

Allah Sizin Konuşmanızı Duyuyor

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي اِلَى اللّٰهِ ق
وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا ط اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿١﴾ اَلَّذِينَ يُظَاهِرُونَ
مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْ ط اِنْ اُمَّهَاتُهُمْ اِلَّا الّٰئِي وَلَدْنَهُمْ ط وَ
اِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا ط وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾
وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ
مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَاسَّا ط ذٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ ط وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ
﴿٣﴾ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَاسَّا ع
فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ط ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ ط
وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ ط وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Rasûlüm! Allah, kocası hakkında sana müracaat edip seninle tartışan ve hâlini Allah'a şikâyette bulunan kadının sözlerini elbette işitti. Zâten Allah, o sırada sizin karşılıklı konuşmanızı dinliyordu. Hiç şüphesiz Allah, her şeyi hakkiyle işiten, her şeyi hakkiyle görendir.

2. İçinizden "sen bana annemin sırtı gibisin" diyerek hanımlarına zıhâr yapanlar bilsinler ki, o kadınlar onların anneleri değildir. Onların anneleri, ancak kendilerini doğurmuş olan kadınlardır. Gerçekte onlar, bu sözleriyle çok çirkin ve gerçek dışı bir söz söylemiş oluyorlar. Bununla birlikte Allah, elbette çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır.

3. Hanımlarına zıhâr yapıp onlardan ayrılmaya kalkan, sonra da söylediklerinden geri dönenlerin, onlarla cinsî münasebetten önce bir köle azat etmeleri gerekir. Size emredilen budur. Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

4. Köle azat etmek için imkân bulamayan kişi, hanımıyla cinsî münasebetten önce hiç ara vermeden iki ay oruç tutmalıdır. Buna gücü

yetmeyen de altmış fakiri doyurmalıdır. Bu hükümler, Allah'a ve Rasûlü'ne imanınızı ispat etmeniz için konulmuştur. Bunlar Allah'ın çizdiği sınırlardır. Bu sınırları kabul etmeyen kâfirler için ise can yakıcı bir azap vardır.

Câhiliye döneminde kadınların maruz kaldığı "zıhâr" denilen kötü bir âdet vardı. Buna göre bir koca hanımına: "Sen bana anamın sırtı gibisin" dediği zaman, artık hanım ona ebediyen haram sayılırdı. Fakat boşanma da gerçekleşmez, kadın evli iken kocasız duruma düşerdi. Ashâb-ı kirâmdan Evs b. Sâbit de, kızgınlığa kapılarak hanımı Havle'ye böyle zıhâr yapmıştı. Havle (r.a.) gelip durumu Allah Rasûlü (s.a.v.)'e arzetti. Gençliğini kocası uğruna tükettiğini, ona çocuklar verdiğini ama şimdi yaşlanınca kapı dışarı edildiğini dertli dertli anlattı. Perişan hâline bir çâre bulmasını söyledi. Efendimiz (s.a.v.) ise mevcut uygulamadan hareketle "sen ona haramsın" buyurdu. Havle iki defa daha gelip ısrar etmesine rağmen aynı cevabı aldı. Sonra hâlini Cenâb-ı Hakk'a şöyle arzetti:

"Allahım! Çok yalnızım. Bu ayrılık bana çok acı verecek. Küçük çocuklarım var; onları babalarına bıraksam perişan olacaklar, yanıma alsam aç kalacaklar. Hâlimi sana arz ediyorum, beni bu sıkıntıdan kurtar! Rasûlü'nün dilinden bir vahiy inzal buyur!"

Kısa bir süre sonra bu âyetler indi. Kocanın bir sözüyle hanımın boş olmayacağı bildirildi. Zıhâr denen âdetin çok çirkin ve yalan bir sözden ibaret olduğu haber verildi. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXVIII, 2-3) Yalnız yeminin ciddiyetini korumak üzere böyle bir sözü söyleyen cezasız bırakılmadı. Bunlara sırasına ve imkânlarına göre hanımlarıyla cinsî münâsebetten önce şu kefâretlerden birini ödemeleri emredildi:

• Köle azat etmek.

• Köle azat etme imkânı yoksa iki ay peş peşe oruç tutmak.

• İki ay peş peşe oruç tutmaya güç yetiremezse altmış fakiri doyurmak.

Peygamberimiz (s.a.v.) ile Havle (r.a.) arasında geçen bu hâdiseye şâhit olan Hz. Âişe şöyle der:

"Bütün sesleri işiten Allah ne kadar yücedir! O kadın hâlini anlatırken ve Allah'a yalvarırken öylesine yavaş, fısıltıyla konuşuyordu ki dediklerinin bir kısmını, yanında olmama rağmen, ben bile işitemiyordum." (İbn Mâce, Talâk 25/2063)

Öyle bir Allah ki, ona karşı gelmenin bedeli çok ağırdır:

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

وَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍۜ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌۚ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ
اللّٰهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُواۜ اَحْصٰيهُ اللّٰهُ وَنَسُوهُۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٦﴾

5. Allah'a ve Rasûlü'ne karşı çıkanlar, kendilerinden öncekiler nasıl zillet ve perişanlığa mahkûm edildilerse, onlar da öylece zillet ve perişanlığa mahkûm edileceklerdir. Çünkü biz, dünya ve âhiret saâdetinizi sağlayacak apaçık âyetler indirmiş bulunuyoruz. Onları inkâr edenler için alçaltıcı bir azap vardır.

6. O gün Allah onları hep birlikte yeniden diriltecek ve yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Çünkü onlar kendi yaptıklarını unutsa da, Allah bunları tek tek kaydetmiştir. Zâten Allah, her şeye şâhittir; hiçbir şey O'ndan gizli kalamaz.

"Allah ve Rasûlü'ne karşı çıkmak"; Allah'ın ve Peygamber'in koyduğu kanunlara aldırmamak, bu ilâhî kanunları bırakıp başkalarının koyduğu kanunlara uymak demektir. Bu kimseler, Allah'ın koyduğu sınırlara, kanunlara ve hükümlere karşı çıkarlar. Başka kuralların uygulanmasını teklif ederler. Bu âyet-i kerîme, Allah'ın kanunları yerine kendileri bir takım kurallar koyup, bu kurallara "kanun" adı vererek insanları buna uymaya zorlayan âmirlere ve idârecilere sert bir uyarıda bulunmaktadır. اَلْكَبْتُ (kebt), hor ve hakir olmak, aşağılanmak, helâk edilmek gibi mânalara gelir. Buna göre Allah ve Rasûlü'ne karşı çıkanlar, dünyada hor ve zelîl kılınıp helâk edileceklerdir. Nitekim önceki devirlerde bunun pek çok misâli yaşanmıştır. Âhirette de bunlar alçaltıcı bir azaba uğrayacaklardır.

Rabbinizi daha iyi tanımak ve O'nun size yakınlığını anlamak için şu ilâhî uyarılara kulak verin:

Üç Kişinin Dördüncüsü Allah

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِۜ مَا يَكُونُ مِنْ
نَجْوٰى ثَلٰثَةٍ اِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ اِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَٓا اَدْنٰى
مِنْ ذٰلِكَ وَلَٓا اَكْثَرَ اِلَّا هُوَ مَعَهُمْ اَيْنَ مَا كَانُواۚ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا
يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾

7. Görmez misin ki, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini Allah bilir? Üç kişi gizli bir görüşme için bir araya gelecek olsa veya fısıldaşsa mutlaka dördüncüleri Allah'tır. Beş kişi bir araya gelse veya fısıldaşsa altıncıları mutlaka Allah'tır. Bundan daha az veya daha çok sayıda kişi her nerede bir araya gelirse gelsin, ne fısıldaşırsa fısıldaşsın Allah mutlaka yanlarındadır. Sonra da Allah onlara yaptıklarını kıyâmet gününde tek tek bildirecektir. Doğrusu Allah, her şeyi hakkiyle bilir.

اَلنَّجْوٰى (necvâ), fısıldaşmak, gizli konuşmak demektir. Üç kişinin kendi aralarında yalnız olarak bir şeyi gizlemeleri ve bunu fısıltı hâlinde konuşmalarıdır. Bu kelimenin "yerin tümsekçe olan kısmı" mânasındaki اَلنَّجْوَةُ (necve) kelimesinden gelmiş olması da mümkündür. Çünkü bir topluluk içinde kendi aralarında gizlice fısıldaşan kimselerin durumu, kendisine bitişik olan yerlere göre nispeten yüksek olan kısmın âdeta yalnız başına kalmasına benzer. Yahut gizli konuşmak isteyenler, herkesin çıkamayacağı yüksek yerlere çekilmek veya etraftakilerin duymasından kurtulmak istemeleri sebebiyle böyle isimlendirilmiştir.

Bahsedilen fısıldaşmayı yapanlara en güzel örnek yahudiler ve münafıklardır:

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ
بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِۘ وَاِذَا جَٓاؤُكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ
بِهِ اللّٰهُۙ وَيَقُولُونَ فٖٓى اَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُۜ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُۚ
يَصْلَوْنَهَاۚ فَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿٨﴾

8. Gizlice toplantılar tertip etmekten ve kulis yapmaktan men edilen o

kimseleri görmedin mi? Yine kendilerine yasaklanan o şeyi yapmaya kalkışıyor; günah işlemek, düşmanlık etmek ve Peygamber'e karşı çıkmak için gizlice fısıldaşıyorlar. Senin yanına geldiklerinde de, seni Allah'ın selâmlamadığı bir şekilde selâmlıyorlar. Üstelik kendi kendilerine alaylı bir şekilde: "Madem Muhammed bir peygamberse, bu söylediklerimiz yüzünden Allah bize bir ceza verse ya!" diyorlar. Onları ancak Cehennem paklar! İçinde yanıp kavrulmak üzere oraya gireceklerdir. Ne kötü bir son durak!

Yahudiler ve münafıklar, Rasûlullah (s.a.v.) ve mü'minler aleyhine gizli gizli kulis yapıyor, aralarında fısıldaşıyor ve kötü şeyler konuşuyorlardı. Böyle yaptıkları müslümanlar tarafından fark ediliyor ve biliniyordu. Rasûlullah (s.a.v.) onları daha önce böyle davranmaktan men etmişti. Fakat böyle davranmakta ısrar etmeleri üzerine bu âyet-i kerîme nâzil olup, onların gizli düşmanlıklarını haber verdi.

Yahudiler ve münafıkların Rasûlullah (s.a.v.)'e karşı sergiledikleri edepsizliklerden biri de onu selâmlama biçimleri idi. Onlar, Cenâb-ı Hakk'ın öğrettiği ve râzı olduğu gibi اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ (es-selâmü aleyke) şeklindeki selâm cümlesini اَلسَّامُ عَلَيْكُمْ (es-sâmü aleyke) olarak değiştiriyorlardı. Bilindiği gibi "es-selâmü aleyke", "selâmet, esenlik senin üzerine olsun" mânasına gelirken, küçük bir telaffuz oyunuyla söylenen "es-sâmü aleyke", "başına ölüm gelsin" veya "içine dininden dolayı bıkkınlık gelsin" anlamında kullanılıyordu. Bunun çok iyi farkında olan Peygamberimiz (s.a.v.), onların çaktırmadan yaptıklarını sandıkları bu hâince sözlerine karşılık, عَلَيْكُمْ (ve aleyküm) yani "dediğiniz kendi üzerinize olsun" şeklinde mukâbele ediyordu. Bir defasında onların bu hâinliklerini fark eden Hz. Âişe dayanamayarak, "ölüm ve Allah'ın lâneti sizin üzerinize olsun" demişti. Rasûlullah (s.a.v.): *"Ey Âi e, Allah kötü sözden ho lanmaz"* buyurdu. "Fakat ey Allah'ın Rasûlü, onların ne dediğini işitmedin mi?" deyince Peygamberimiz (s.a.v.): *"Benim de onlara «ve aleyküm» dediğimi duymadın mı?"* cevabını verdi. (Buhârî, Edeb 38; Müslim, Selâm 6-12)

O halde:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ

الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذٖٓي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

﴿٩﴾ اِنَّمَا النَّجْوٰى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَلَيْسَ بِضَٓارِّهِمْ

شَيْـًٔا اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

9. Ey iman edenler! Aranızda gizli konuşacak olursanız sakın günah işlemek, düşmanlık etmek ve Peygamber'e karşı çıkmak için fısıldaşmayın. Ancak iyilik ve takvâ üzere bir araya gelin ve konuşun. Bir gün huzurunda toplanacağınız Allah'a karşı gönülden saygı besleyerek O'na itaatsizlikten sakının!

10. Meşrû olmayan gizli toplantılar ve konuşmalar, mü'minleri üzmek için şeytan tarafından telkin edilen davranışlardır. Oysa şeytan, Allah'ın izni olmadıkça mü'minlere hiçbir zarar veremez. Bu bakımdan mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar.

Günah, düşmanlık ve Peygamber'e isyân gibi kötü maksatlarla yapılan gizli toplantılar, kulisler, fısıldaşmalar yasaklanmakta, fakat "iyilik ve takvâ" üzere yapılanlara müsaade edilmektedir. (bk. Nisâ 4/114)

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Üç ki i bir arada bulunduğunuz zaman, insanlara karı ıncaya kadar ikiniz diğerini bırakıp fısılda mayın. Çünkü bu durum onu üzer." (Buhârî, İstizân 47; Müslim, Selâm 37, 38)

Şimdi de, toplantı yerlerinde mü'minlerin uyması gereken edeplere dikkat çekiliyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا ق۪يلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا
يَفْسَحِ اللّٰهُ لَكُمْۚ وَاِذَا ق۪يلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْۙ
وَالَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ ﴿١١﴾

11. Ey iman edenler! Topluca oturduğunuz yerlerde size: "Gelenlere yer açın!" dendiği zaman hemen toparlanıp yer açın ki Allah da size dünyada gönül ve rızık genişliği, cennette de mekan ve nimet genişliği versin. Size "Artık kalkın, dağılın!" dendiği zaman da kalkıp dağılıverin ki, Allah, içinizden gerçekten iman etmiş olanların makamını bir derece ve imanla birlikte kendilerine ilim de verilmiş olanların makamlarını ise derecelerle yükseltsin. Allah, yaptığınız her şeyden hakkiyle haberdardır.

Âyet-i kerîmenin nüzûl sebebiyle alakalı olarak Mukâtil (r.h.) şöyle bir hâdise nakletmektedir:

Bir cuma günü Rasûlullah (s.a.v.) Suffa'da bulunuyordu. Yer dardı. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), âdeti olduğu üzere muhâcir ve ensârdan Bedir savaşına katılmış

olanlara ikramda bulunurdu. O gün Bedir ehlinden bazıları meclise geldiklerinde biraz geç kalmışlardı. Peygamberimiz (s.a.v.)'in karşısında ayakta durup, birilerinin kendilerine yer açmasını beklediler, ama kimse onlara yer açmadı. Bu durum Rasûlullah (s.a.v.)'in hoşuna gitmedi ve etrafındaki Bedir ehlinden olmayan bazılarına: *"Sen kalk ey filân, sen kalk ey filân"* diyerek bazılarını yerlerinden kaldırdı. Bunlar ayakta bekleyen Bedir ehli sayısınca idi. Ancak Efendimiz'in bu tavrı da yerlerinden kaldırılanlara ağır geldi. Rasûlullah (s.a.v.), onların bu hoşnutsuzluklarını yüzlerinden okudu. Bunu fırsat bilen münafıklar müslümanlara: "Hani siz arkadaşınız Muhammed'in adâletli olduğunu iddia etmiyor muydunuz? Vallahi şunlara adâletli davranmamıştır. Onlar, peygamberlerine yakın olmak istiyorlardı ama onları yerlerinden kaldırdı ve onların yerlerine meclise gelmekte gecikenleri oturttu" diye dedikodu ettiler. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 432)

Bir diğer rivâyete göre Rasûlullah (s.a.v.): *"Karde i için yer açana Allah rahmet eylesin"* diye dua etti. Bunun üzerine hızla yerlerinden kalkıp, gelen kardeşlerine yer açmaya başladılar ve işte bunun üzerine Allah Teâlâ o cuma günü bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân,* IV, 325)

Âyet-i kerîme bize toplantı ve sohbet âdâbını öğretir. Buna göre mecliste yer açmak, gelenlere yer vermek üzere kalkmak maddî ve mânevî olarak pek çok faydalar sağlamaktadır. Çünkü Allah'ın kullarına iyilik ve kolaylık kapılarını olabildiğince açık tutmaya çalışanlara, Cenâb-ı Hak da dünya ve âhiret iyiliklerini bol bol ikram edecektir. Onlara dünyada mekan genişliği, bol rızık ve gönül ferahlığı, ölümden sonra da kabir rahatlığı ve cennete girme saâdeti lutfedecektir. Dolayısıyla mecliste yer açmak sadece bir misâldir. Asıl maksat her türlü iyiliğin ve güzelliğin müslümanlara ulaşması için destek olmak ve onların gönüllerini sevinçle doldurmaya çalışmaktır. Nitekim Efendimiz (s.a.v.): *"Kul, müslüman karde inin yardımında olduğu müddetçe, Allah da ona yardıma devam eder"* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 274) müjdesini vermektedir.

Kişiyi yüceltecek olan oturduğu yer değil, sahip olduğu iman ve ilimdir. Dolayısıyla Peygamberimiz (s.a.v.)'in meclisi bile olsa, ondan uzak bir yerde oturmakla kişi kıymet derecesinin düştüğünü zannetmemeli ve "kalkın artık, sohbet sona erdi" denildiğinde, bunu kendisine bir hakaret kabul etmemelidir. Çünkü gerçek ölçü iman ve ilimdir. İşte insanların dereceleri, mecliste Peygamberimiz (s.a.v.) veya sohbet eden bir başka birine yakın ya da uzak oturmakla değil, sahip oldukları iman ve ilmin keyfiyetine göre belirlenecektir. O halde kişinin, İslâm'ın her türlü âdap ve ahlâkını öğrenerek yaşamaya çalışması, böylece imanını kemâle erdirip ilmini artırması gerekir.

Peygamberimiz (s.a.v.) ile yapılacak özel görüşmelerdeki gözetilmesi gereken nezâket kâidelerine gelince:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَةًۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاَطْهَرُۜ فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٢﴾ ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَاتٍۜ فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَط۪يعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ وَاللّٰهُ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

12. Ey iman edenler! Peygamber'le gizli ve özel görüşmek istediğinizde, bu görüşmenizden önce muhtaçlara bir sadaka verin. Bu, hakkınızda hem daha hayırlı, hem de kalbî sâfiyet, samimiyet ve temizlik açısından daha uygun olandır. Ama verecek bir şey bulamazsanız bir zararı yoktur; çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, sonsuz merhamet sahibidir.

13. Peygamberle gizli ve özel görüşmeden önce muhtaçlara sadaka verdiğiniz takdirde fakirliğe düşeceğiz diye korktunuz mu? Mademki siz bunu yapmadığınız takdirde Allah sizi bağışladı; öyleyse siz de artık namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah ve Rasûlü'ne itaat edin. Zira Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

İbn Abbas (r.a.)'den rivâyete göre bazı müslümanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gelerek gerekli gereksiz sorular sorar, herkesin içinde onunla gizli konuşurlardı. Bu durum Efendimiz'e zor gelmeye başladı. Yüce Allah bu tür gizli konuşmaları azaltıp Rasûlü'nü rahatlatmak için özel görüşmeden önce sadaka vermeyi farz kıldı. Bu emir üzerine müslümanlardan birçoğu, imkânsızlık veya başka sebeplerle sadaka vermekten çekinip özel görüşme talebinden vazgeçtiler. Sonra Allah Teâlâ 13. âyetle bu hükmü hafifletti, kolaylık getirdi, yolu daraltmadı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXVIII, 20-21; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân,* IV, 327)

Bu âyet-i kerîmeler, Rasûlullah (s.a.v.)'e gereken saygının gösterilmesi, onun hukukunun en iyi şekilde korunması, soru sormada ve gizli görüşmede ifrata kaçılmaması, her vesileyle fakirlere yardım edilmesi, ihlaslı kişilerle münafıkların, âhireti sevenlerle dünyaya meyledenlerin ortaya çıkarılması gibi hikmetler ihtiva etmektedir.

Mü'minler, Peygamberimiz (s.a.v.) ile olan münâsebetlerinde lâzım gelen edebi

göstermekle vazîfeli oldukları gibi, aynı zamanda çevrelerinde olup bitenleri iyi anlayıp, kimi dost, kimi düşman tanımaları gerektiği konusunda da uyanık olmalıdırlar:

Yeminlerini Kalkan Edindiler

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا
مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ
عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ
جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٦﴾ لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ
أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ
لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٨﴾
اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ
أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٩﴾

14. Kendilerine Allah'ın gazap ettiği bir topluluğu dost edinip işlerine vekil kılan münafıkları görmez misin? Bunlar ne sizdendir, ne de onlardan. Fakat sizden olduklarına dâir, bile bile yalan yere yemin ediyorlar.

15. Allah onlar için pek şiddetli bir azap hazırlamıştır. Çünkü onların yaptıkları şeyler gerçekten çok kötüdür.

16. Onlar, kötü niyet ve davranışlarını örtmek için yeminlerini siper edinip, insanları Allah'ın yolundan uzaklaştırmaktadırlar. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.

17. Malları da evlatları da Allah'ın azabına karşı onlara bir fayda sağlamayacaktır. İşte bunlar cehennemin yoldaşlarıdır; orada ebedî kalacaklardır.

18. O gün Allah onların hepsini yeniden diriltecek; şimdi size mü'min olduklarına dâir yemin ettikleri gibi Allah'a da yemin edecekler ve bununla kendilerine fayda verecek doğru bir şey yaptıklarını sanacaklardır. İyi bilin, onlar yalancıların tâ kendileridir!

19. Şeytan onları avucunun içine almış ve onlara Allah'ı anmayı unutturmuştur. Onlar şeytanın taraftarlarıdır. Şunu bilin ki, şeytanın taraftarları, en büyük zarara uğrayanların tâ kendileridir!

Bir kısım özellikleri anlatılan münafıklar gibi Allah'a ve Peygamber'e karşı çıkanları hem dünyada hem de âhirette kötü bir âkibet beklemektedir:

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ أُولٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ اللّٰهُ
لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي ط إِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾ لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ
بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ
أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ط أُولٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ
الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ ط وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ط رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ط أُولٰئِكَ حِزْبُ
اللّٰهِ ط أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

20. Allah ve Rasûlü'ne karşı çıkanlar, evet onlar, mağlubiyete uğrayıp en zelîl ve en alçak kimseler arasında olacaklardır.

21. Çünkü Allah: "Ben ve peygamberlerim mutlaka ve mutlaka gâlip geleceğiz" diye hükmetmiştir. Şüphesiz Allah, çok kuvvetlidir, karşı konulamaz bir kudrete sahiptir.

22. Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir toplumun, Allah'a ve Rasûlü'ne karşı çıkanları sevip dost edindiklerini göremezsin; isterse onlar babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları olsun! Allah, o topluluk fertlerinin kalplerine imanı nakşetmiştir ve kendi katından bir ruh ile onları desteklemektedir. Onları altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlere yerleştirecektir. Allah onlardan râzı olmuş, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. İşte bunlar Allah'ın taraftarlarıdır. İyi bilin ki, Allah'ın taraftarları, evet onlar, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir!

Zünnûn-ı Mısrî (k.s.) der ki:

"Allah Teâlâ kendi düşmanlarını sevmeyi men ediyorsa, bu O'nun kıskançlığından değildir. Bu men edişin asıl sebebi; sevdiklerini, âsi düşmanlarından ayrı tutmaktır. Düşmanlara gelmesi muhtemel felâketin dostlarına sıçramasını istememesidir." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 233)

Bir bülbüle, "Öt!" demişler, ötmemiş. "Öt!" demişler, ötmemiş. Nihayet, "Seni altın bir kafese kapatırız; lâkin yanına da bir karga koyarız!.." tehdidinde bulunmuşlar. Bülbül, kafesin altın olmasına mukâbil, karga ile beraber bulunmak ızdırâbından korkarak ötmeye başlamış...

Bu darb-ı mesel ile birbiriyle zıt karakterlere sahip ruhların bir arada bulunmasının ne korkunç bir hâdise olduğu çok güzel ve basitçe ifade edilmektedir.

Ancak şunu söylemek gerekir ki, müslümanların gayri müslimlerle olan münâsebetlerinde, hangi durumda nasıl bir ilişki içinde olmaları gerektiği hususunda İslâm'ın hükümlerini belirleyebilmek için bu konuyu ilgilendiren her bir âyeti diğerlerinden bağımsız olarak ele almak yerine, konuyu ilgilendiren tüm âyet ve hadisleri birlikte değerlendirip çıkarılacak sonuçlara bakmak gerekir. Dolayısıyla bu âyeti izâh ederken Âl-i İmrân 3/28, Tevbe 9/23-24, Lokmân 31/14-15, Mümtehene 60/7-9 gibi âyet-i kerîmeler de göz önünde bulundurulmalıdır.

Allah'ın taraftarlarının başarı ve zafere ereceğini bildirerek sona eren Mücâdile sûresini, bu gerçeğin yaşanmış açık bir misâlini vererek başlayan Haşr sûresi izliyor:

59- HAŞR SÛRESİ

سُورَةُ الْحَشْرِ

59. HAŞR SÛRESİ

Haşr sûresi Medine'de inmiştir. 24 âyettir. İsmini, ikinci âyette geçip "sevkiyat için bir yere toplama" mânasına gelen اَلْحَشْرُ (haşr) kelimesinden alır. "Benî Nadîr Sûresi" ismi de vardır. Çünkü sûrede onların sürgün edilmelerinden bahsedilmektedir. اَلْمُسَبِّحَاتُ (Müsebbihât) diye bilinen sûrelerin ikincisidir. Mushaftaki sıralamada 59, iniş sırasına göre 95. suredir.

Konusu

Medinedeki yahudi kabilelerinden biri olan Benî Nadîr kabilesinin sürgün edilmelerinden, bu vesileyle ganimetlerin taksiminden bahsedilir. Muhâcir ve ensâr arasında gerçekleşen İslâm kardeşliğinin ne nispette bir dostluk, fedakârlık ve isâr anlayışıyla yaşandığının misâlleri verilir. Bunlar, daha sonra teşekkül edecek İslâm kardeşliklerine örnek gösterilir. Münafıklar ile yahudiler arasında planlanan İslâm aleytarlığının içyüzü deşifre edilir. Onların, müslümanlar karşısında ruhlarını saran korku dile getirilir. İnsanlar, "yarın" kelimesiyle ifade edilecek kadar çok yakında vuku bulacak âhiret gününe hazırlık yapmaya, cehennemden kurtulup cennet ehli olmaya çağrılırken, inanıp emirlerini tutmaları gereken Allah Teâlâ'nın bir kısım güzel isimlerine dikkat çekilir.

Ey Akıl Sahipleri İbret Alın!

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾
هُوَ الَّذِي اَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ
الْحَشْرِۜ مَا ظَنَنْتُمْ اَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا اَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللّٰهِ
فَاَتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ
بُيُوتَهُمْ بِاَيْدِيهِمْ وَاَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا اُولِي الْاَبْصَارِ ﴿٢﴾
وَلَوْلَا اَنْ كَتَبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَاۜ وَلَهُمْ فِي
الْاٰخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۚ وَمَنْ يُشَاقِّ
اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih etmektedir. O, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

2. Ehl-i kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Halbuki siz onların çıkacaklarına ihtimal vermemiştiniz; onlar da, kalelerinin kendilerini Allah'a karşı koruyacağını sanmışlardı. Fakat Allah'ın azabı onlara hiç hesâba katmadıkları yerden geliverdi ve yüreklerine o müthiş korkuyu düşürdü. Öyle ki evlerini hem kendi elleriyle hem de mü'minlerin elleriyle yıkıyorlardı. Ey akıl sahipleri! Düşünün de bundan ibret alın!

3. Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı, mutlaka dünyada kendilerini başka şekilde cezalandıracaktı. Âhirette ise onlara cehennem azabı vardır.

4. Bu sürgün onların, ilâhî emirleri dinlemeyip Allah'a ve Rasûlü'ne karşı çıkmalarından ötürüdür. Kim Allah'a karşı çıkarsa, bilsin ki Allah'ın cezası çok şiddetlidir.

Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye hicret ettiği zaman, yahudilerden Nadîr oğullarıyla tarafsız kalmaları hükmünü taşıyan bir anlaşma yapmıştı. Bedir savaşında müslümanlar gâlip gelince, yahudiler: "Bu, Tevrat'ta kendisine zafer

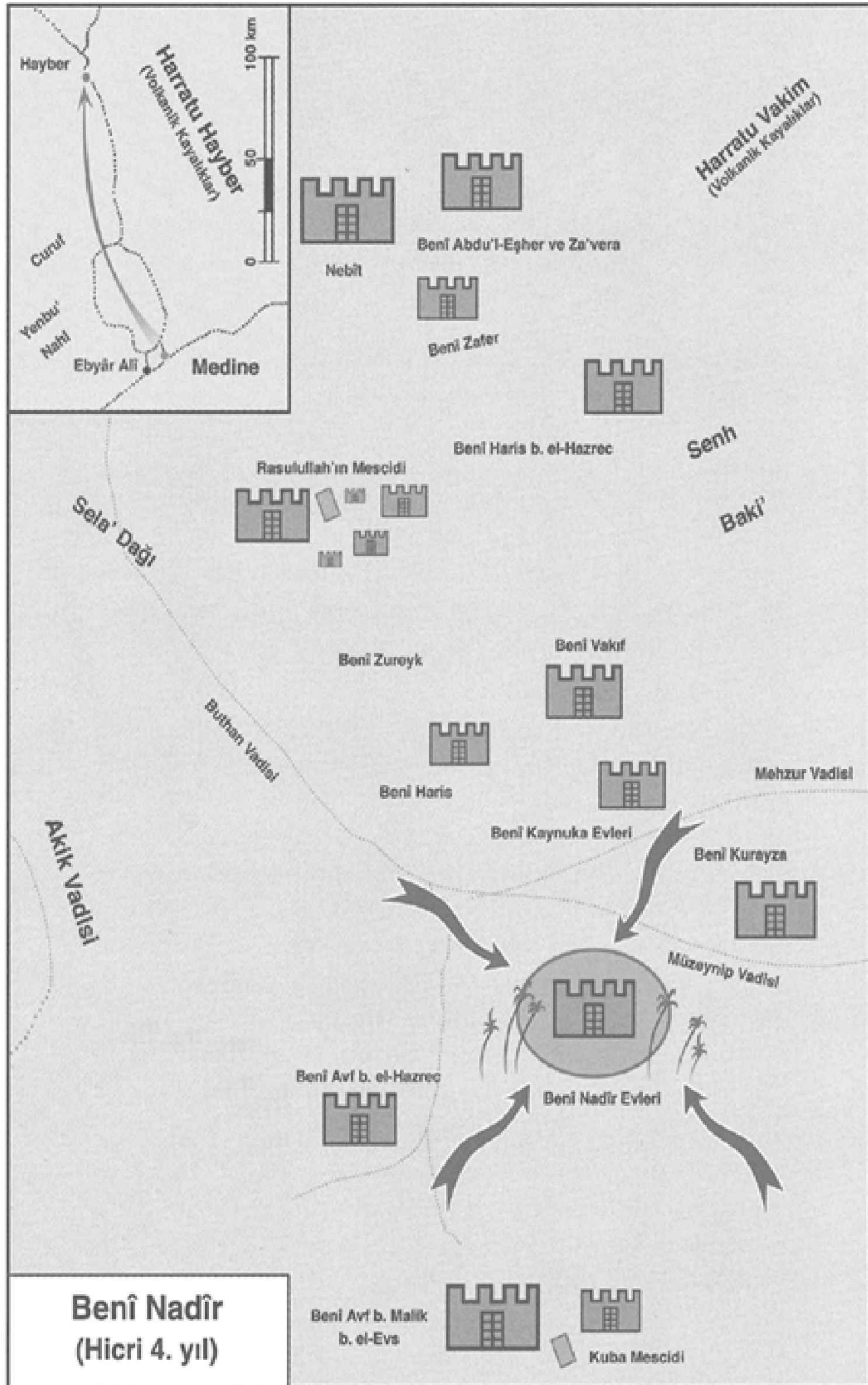
va‘dedilen peygamberdir” dediler. Fakat Uhud savaşından sonra tamâmen değiştiler ve anlaşmayı bozdular. Bu arada liderleri Ka‘b b. Eşref, kırk süvari ile Mekke’ye gidip müslümanların aleyhine Ebû Süfyan ile ittifak yaptı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Ka‘b’ın sütkardeşi Muhammed b. Mesleme’ye emir vererek bir gece onu evinde öldürttü. Bundan sonra Allah Rasûlü (s.a.v.) bir bölük askerle Nadîr oğullarının köylerini 21 gün süreyle kuşatma altına aldı. Yurtlarını bırakıp gitmelerini emretti. Peygamberimiz (s.a.v.) ile anlaşma yapmaları üzerine kuşatma kaldırıldı. Yurtlarından çıkmadan önce sağlam kalan evlerini, müslümanlara bırakmamak için kendi elleriyle yıktılar. Bir çoğu Şam’a, Eriha’ya, Ezreât’a, Hire’ye, bir kaç hâne de Hayber’e gittiler. (bk. İbn Hişâm, *es-Sîre,* III, 191-194; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 363-380) İşte bu âyet-i kerîmeler, onların maruz kaldığı bu sürgün olayının en çarpıcı yönlerine dikkat çekmektedir. Gelen âyet bu olayın, hurmaların kesildiği tarafına ışık tutmaktadır:

مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَٓائِمَةً عَلٰٓى اُصُولِهَا فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِ

يَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾

5. Onların hurma ağaçlarını kesmeniz de, kesmeden kökleri üzere dimdik bırakmanızda hep Allah’ın izniyle olmuştu ve yoldan büsbütün çıkmış o kimseleri perişan etmek içindi.

Yukarıda bahsedilen kuşatma esnâsında Rasûlullah (s.a.v.) yahudilerin kapı ve evlerinin üzerine çıkarak savaştıklarını, yenilince de bunların arkasına saklandıklarını gördü. Bunun üzerine en yakınından başlayarak yahudi evlerinin birer birer yıkılmasını, hurma ağaçlarının bir kısmının da kesilmesini ve yakılmasını emretti. Yahudiler:

"–Ey Muhammed! Sen bozgunculuğu yasaklamakta ve onu işleyenleri ayıplamakta idin. Şimdi ağaçları kesmek ve yakmak nasıl olur?!" diyerek bağırdılar. Yahudilerin bu sözleri müslümanlardan bazılarını tereddüte ve

endişeye düşürdü. Bunun üzerine, müslümanların endişelerini gidermek üzere bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (bk. Buhârî, Tefsir 59/2; Müslim, Cihâd 29; İbn Hişam, *es-Sîre,* III, 192)

Buna dayanarak âlimler, kendileriyle savaşılan kâfirlerin kale ve binalarının yıkılmasında, ağaçlarının kesilmesinde bir sakınca olmadığını belirtmişlerdir.

Benî Nadîr sürgün edildikten sonra müslümanların eline geçen malların taksimiyle ilgili buyurluyor ki:

وَمَا اَفَاءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِه۪ مِنْهُمْ فَمَا اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلٰى مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٦﴾ مَا اَفَاءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِه۪ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَابْنِ السَّب۪يلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا اٰتٰيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾

6. Allah'ın savaşsız olarak onlardan alıp Peygamberi'ne ganimet olarak verdiği mallara gelince, siz o malları elde etmek için ne at koşturdunuz, ne de deve! Fakat Allah peygamberlerini dilediği kimselerin üzerine gönderir de, zâlimlerin kalplerine korku salarak savaşa gerek kalmadan onları yenilgiye uğratır. Allah'ın her şeye gücü yeter.

7. Allah'ın barış yoluyla fethedilen ülkelerin halkından Peygamberi'ne nasip ettiği ganimet malları Allah'a, Peygamber'e, Peygamber'in yakın akrabasına, yetîmlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Tâ ki o mallar, içinizde sadece zenginler arasında dolaşan bir servet hâline gelmesin! Peygamber size ne verdiyse onu alın; size neyi yasakladıysa ondan da kaçının. Allah'a gönülden saygı besleyip O'na karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah'ın cezası pek şiddetlidir.

Savaşsız ve zahmetsiz olarak düşmandan ele geçen mallara "fey" denilir. "Ganimet" ise savaşmak suretiyle ele geçen düşman mallarıdır. Nitekim Nadîr oğullarından elde edilen mallar, at koşturmaya veya deve sürmeye gerek olmaksızın savaşmadan elde edilmişti. Fey ile ganimetin hükümleri farklıdır. Enfâl sûresinin 41. âyetine göre ganimet beşe ayrılır. Beşte biri Allah'a ve Rasûlü'ne yani devlet bütçesine aittir. Kalan beşte dördü savaşa katılan mücahitlere dağıtılır. Fey ise tamâmen Allah ve Rasûlü'ne ait olup, Peygamber

(s.a.v.) ve ondan sonra gelen halifeler onu diledikleri gibi müslümanların işlerine harcarlar. Nitekim 7. ve 8. âyetler de bu malların kimlere harcanacağı hususuna ayrıca açıklık getirilmektedir.

Allah Teâlâ'nın fey'in bu şekilde taksim edilmesini istemesi, malın sadece zenginler ve güçlüler arasında dolaşıp durmasını engellemek, toplumun fakir kesimlerinin de bundan azami derecede istifadesini sağlamaktır. 7. Âyette geçen اَلدُّولَة (dûle) kelimesi, dâl harfinin ötresiyle "elden ele dolaşan güzel şey" anlamına gelir. Dâl harfinin fethasıyla اَلدَّوْلَة (devlet) ise "sevilen, hoşa giden güzel bir şeyin ardında dolaşmak veya güzel bir şeyin ele geçmesi" mânasına gelir.

İslâm devletinin iktisâdî anlayışının temelini teşkil eden kâidelerden biri de, Kur'ân-ı Kerîm'in koyduğu bu mühim esastır. Yani zenginlik sadece zenginlerin arasında dolaşan bir şey olmaktan çıkarılıp tüm topluma yayılmalıdır. Servet sadece zenginler arasında dolaşmamalı veya zenginler gün be gün daha da zenginleşirken, fakirler daha da fakirleşmemelidirler. Bu açıdan bakıldığında Kur'an'ın sadece mücerret bir kâide ortaya koymakla kalmadığı, bunun yanı sıra bir kısım pratik önlemler aldığı görülecektir. Bunların başında fâizi haram kılıp zekâtı emretmesi gelir. Fey hâricinde ganimetlerden beşte birinin fakirlere verilmesini ister. Sadakaya ek olarak, çeşitli kefâretler vasıtasıyla zenginliğin akışının fakirler tarafına olması için infâk edilmesini sürekli telkin eder. İslâm'ın ayrıca vefat eden kimsenin bıraktığı servetin en geniş kitleye yayılmasını sağlayacak bir verâset hukuku ihdas ettiği dikkat çeker. Ahlâkî bakımdan cimrilik kötülenirken, cömertlik fazilet olarak teşvik edilir. Zenginlere mallarında fakirlerin payı olduğu ve bu payın hayrat olarak değil, onların hakkı olarak verilmesi gerektiği bildirilir.

Bu sebeple buyruluyor ki:

Kardeşini Kendine Tercih Eder

لِلْفُقَرَٓاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا
مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَۚ ﴿٨﴾

8. Bu ganimet mallarında fakir mühâcirlerin de hakkı vardır ki, onlar yurtlarından çıkarılmış, mallarından mahrum bırakılmışlardır; onlar Allah'ın lutfu ve rızâsı peşindedirler ve Allah'ın dinine ve Peygamberi'ne yardım etmektedirler. Onlar, imanlarında ve üzerlerine düşen vazîfeleri yerine getirmede samimi ve dürüst olanların tâ kendileridir.

İslâm yolunda yurtlarını ve mallarını terk etmek mecburiyetinde kalan muhâcirler gerçekten çok ihtiyaçlı bir duruma düşmüşlerdi. Bu sebeple Allah Rasûlü (s.a.v.), Benî Nadîr'den alınan ganimetleri muhâcirlere taksim etmiş, ensârdan da ihtiyâcı olan üç kişiden başkasına vermemişti. Daha sonra ensâra hitap ederek:

"– Dilerseniz daha önce muhâcirlere verdikleriniz onlarda kalır, siz de bu ganimetten pay alırsınız. Dilerseniz verdiklerinizi geri talep eder, bu ganimetin tamâmını onlara bırakırsınız" buyurdu. Bunun üzerine ensâr (r.a.) şu muhteşem cevâbı verdiler:

"– Hem mallarımızdan ve evlerimizden onlara hisse veririz, hem de ganimeti onlara bırakır, kendilerine ortak olmayız." (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXIX, 250; Kurtubî, *el-Câmi'*, XVIII, 25)

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Ensar'ın bu meziyetini şöyle medhetmiştir:

"– Gördüğüm kadarıyla siz gazâya ve muhtaçlara yardıma çağrıldığınız zaman çoğalıyor, akın akın geliyorsunuz; dünyalık bir şey verilmek üzere çağrıldığınızda ise azalıyor, müstağnî davranıyorsunuz." (Ali el-Mütteki, *Kenzü'l-ummâl,* XIV, 66)

Ensâr-ı kirâmın emsalsiz meziyetlerini ebedîleştirmek üzere buyruluyor ki:

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْاِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ وَلَا
يَجِدُونَ فٖي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّٓا اُو۫تُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ
بِهِمْ خَصَاصَةٌۜ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَۚ ﴿٩﴾

9. Onlardan önce Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş bulunan ensârın da bu ganimet mallarında hakları vardır. Onlar beldelerine göç eden muhâcirleri kendi canları gibi severler ve onlara fazladan verilen ganimetlerden ötürü gönüllerinde en küçük bir

kıskançlık ve burukluk duymazlar. Hatta onlar ihtiyaç içinde kıvransalar bile, daha muhtaç durumda olan mü'min kardeşlerini kendilerine tercih ederler. Şunu bilin ki, kim nefsinin cimriliğinden ve mala düşkünlüğünden kendini kurtarırsa, dünyada da âhirette de kurtuluşa erecek olanlar, işte bunlardır.

Ebû Hureyre (r.a.)'ın haber verdiğine göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.), ensâr ile muhâcirini birbirine kardeş ilan ettiğinde, ev sahibi durumunda olan ensâr bu kardeşliği son derece önemsedi. Rasûlullah (s.a.v.)'e başvurarak hurmalıklarını muhâcir kardeşleriyle paylaştırmasını istedi. Allah Rasûlü (s.a.v.), fedakârlığın bu kadarını da fazla buldu. Hurmalıklarının bakımını üstlenmeleri şartıyla ürünlerini onlarla paylaşmalarını tavsiye buyurdu. Onlar da muhâcir kardeşleriyle bu şartla anlaştılar. (Buhârî, Hars 5; Menâkibu'l-Ensâr 3)

Câbir (r.a.), ensârın muhâcir kardeşlerine olan cömertlik ve îsârlarını şöyle anlatır:

"Ensâr, hurmalarını devşirdiklerinde bunları ikiye ayırır, bir tarafa çok, diğer tarafa da az hurma koyarlardı. Daha sonra, az olan tarafa hurma dallarını koyarak o tarafı çok gösterir, Muhâcirler'e:

«–Hangisini tercih ederseniz alın» derlerdi.

Onlar da çok görünen yığın ensâr kardeşlerimizin olsun diye, az görünen yığını alırlar ve böylece hurmanın çoğu muhâcirlere gelirdi. Ensâr da bu yolla az olan kısmın kendilerine kalmasını sağlamış olurlardı..." (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* X, 40)

Âyetin, **"Şunu bilin ki, kim nefsinin cimriliğinden ve mala düşkünlüğünden kendini kurtarırsa, dünyada da âhirette de kurtuluşa erecek olanlar, işte bunlardır"** kısmı, insanın mânevî bir terbiyeye, nefsinin tezkiye edilip kalbinin temizlenmesine ne büyük bir ihtiyaç içinde olduğunu haber verir. Cimrilik ve mal sevgisine aşırı düşkünlük üzere yaratılmış olan nefislerin bu hastalık, ehil eller tarafından ve usûlüne uygun tedavi edilmelidir. Kendi hâline bırakıldığı takdirde bu hastalığın iyileşme ihtimali düşüktür. Bu hastalıktan kurtulmak isteyen kişiler de, nefislerine ağır gelecek bir kısım fedakârlıklara işin başından hazır olmaları gerekir. Ensârın yaptığı fedakârlığın büyüklüğü son derece açıktır.

Gelelim bahsedilen güzel hasletlerde muhâcir ve ensârın yolunu izleyenlere:

وَالَّذِينَ جَاؤُ مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا الَّذِينَ
سَبَقُونَا بِالْاِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا رَبَّنَا اِنَّكَ رَؤُفٌ

ترجمه ﴿١٠﴾

10. Muhâcir ve ensârdan sonra Medine'ye gelen ve onların izini tâkip eden kimselerin de o mallarda hakkı vardır. Onlar şöyle dua ederler: "Rabbimiz bizi ve bizden önce geçmiş olan mü'min kardeşlerimizi bağışla! Kalplerimizde iman edenlere karşı hiçbir kin ve kötü duygu bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz sen çok şefkatlisin, çok merhametlisin!"

Âyette bahsedilen kimseler, öncelikle muhâcir ve ensârdan sonra Medine'ye gelen, orada yerleşen ve onların örnek izlerini tâkip eden müslümanlar, sonra da kıyâmete kadar gelecek tüm mü'minlerdir. Bunlar, başta mühâcir, ensâr ve diğer sahâbe-i kirâm olmak üzere kendilerinden önce gelip geçen bütün mü'minler için dua ederler. Onların bağışlanmasını isterler. Onları incitecek sözlerden kaçınırlar. Gönüllerinde onlara karşı en küçük bir kinin, kötü duygu ve düşüncenin bulunmaması için Allah'a yalvarırlar.

Bu âyet-i kerîme bize de, bizden sonra gelecek mü'minlere de, âhirete göçmüş mü'min kardeşlerimizle alakalı yapmamız gereken vazîfelere dikkat çekmektedir. Onları unutmamak, dualarımızı eksik etmemek, hayırla yâd etmek, onların bağışlanmasına yarayacak, ruhlarını şâd edecek her türlü dua, istiğfar, hayır ve hasenâta devam etmek bu vazîfelerin başında gelmektedir. (bk. Necm 53/38-41)

Münafıkların yaptıkları hâinlikler ve çevirdikleri gizli planlara gelince:

Onlar Sizden Çok Korkarlar

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِاِخْوَانِهِمُ الَّذٖينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ
الْكِتَابِ لَئِنْ اُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطٖيعُ فٖيكُمْ اَحَدًا اَبَدًا
وَاِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ
اُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ وَلَئِنْ
نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٢﴾

11. Bakmaz mısın şu münafıklık yapanlara! Onlar Ehl-i kitaptan küfür içindeki dostlarına: "Eğer siz yurdunuzdan sürülürseniz biz de mutlaka sizinle beraber çıkarız. Sizin aleyhinizde hiç kimseye itaat etmez, sözünü dinlemeyiz. Size savaş açılırsa elbette yardımınıza koşarız" diyorlar. Allah şâhittir ki, o münafıklar kesinlikle yalancıdırlar.

12. Oysa onlar yurtlarından sürülecek olsa, kesinlikle onlarla beraber çıkmazlar. Onlara savaş açılsa asla yardımlarına koşmazlar. Yardım etmeye kalksalar bile arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra kendileri de kimseden yardım göremezler.

Allah Rasûlü (s.a.v.), ahitlerini bozan ve müslümanlara hıyânet eden Benî Nadîr'e elçi göndererek anlaşmayı yenilemelerini, değilse on gün içinde Medine'den çıkıp gitmelerini ikâz buyurmuştu. Ancak münafıklar, bu arada boş durmayıp Medine'yi terke hazırlanan Benî Nadîr'e el altından haber yolladılar. Kendilerine büyük bir kitle ile yardım edeceklerini, Medine'yi asla terk etmemelerini söyleyerek onları kışkırttılar. İşte âyet-i kerîmeler, bu gizli mektuplaşmayı açığa vurmaktadır. Bu, aynı zamanda Kur'an'ın gaybden haber veren mûcize bir kelâm olduğunun açık delillerinden biridir. Münafıkların bu tahriklerine güvenen yahudiler, kendilerinde bir emniyet hissederek Peygamberimiz (s.a.v.)'e karşı çıktılar. Halbuki Kur'an'ın verdiği bilgiye göre münafıklar, va'dettikleri yardımı yapamayacaklardı. Nitekim de öyle oldu. Münafıklar, yahudilerin başına gelen belâları ve uğradıkları musîbet ve cezaları seyretmekten başka bir şey yapamadılar. Böylece Allah Teâlâ'nın şâhitlik yaptığı gibi, yalancılıkları alenen ortaya çıkmış oldu.

İşin gerçek yüzünü öğrenmek isterseniz:

لَاَنْتُمْ اَشَدُّ رَهْبَةً فٖى صُدُورِهِمْ مِنَ اللّٰهِ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ

﴿١٣﴾ لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ ط بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ ط تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتّٰى ط ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾

13. Ey mü'minler! Onların yüreklerinde size karşı duydukları korku, Allah'a karşı duydukları korkudan daha şiddetlidir. Çünkü onlar, gerçeği anlamayan bir topluluktur.

14. Onlar toplu olarak sizinle savaşamazlar; ancak müstahkem kaleler içinde veya siperlerin arkasından korka korka savaşırlar. Kendi aralarındaki çatışmaları ise çok şiddetlidir. Sen onları dışarıdan birlik içinde sanırsın; halbuki kalpleri darmadağınıktır. Çünkü onlar, akıllarını kullanamayan bir gürûhtur.

14. âyetin **"Kendi aralarındaki çatışmaları ise çok şiddetlidir"** ifadesi şu mânalara gelebilir:

• Aralarında gönül bağı yoktur, birlik beraberlik ruhundan mahrumdurlar, gerçekte birbirlerine düşmandırlar.

• Onların güç ve cesâretleri birbirlerine karşıdır; mü'minlere karşı savaşacak olsalar aynı kuvvet ve cesâreti gösteremezler.

• Onlar kendi aralarında savaş konusunu hararetli biçimde tartışırlar, güçlü olduklarından söz ederler, "şöyle asarız, böyle keseriz, şöyle biçeriz" derler, fakat bu sözden öteye geçemez; iş ciddiye binince siperlerin arkasına siner kalırlar. Şiddetleri kendi aralarındadır; hakikî mü'minlere karşı değildir.

Zahiren birlik gibi gözükürlerse de kalpleri parça parçadır, darmadağınıktır. Birlikte hareket edemezler. Fırsat buldukça birbirlerine karşı hıyânet ederler. Böyle bir ordu ise dışardan ne kadar toplu ve kuvvetli görünürse görünsün, hakikatte o bir ordu ve topluluk değil, ince parçaları arasında birleşme ve irtibat bulunmayan bir kül yığını gibi hafif rüzgârla savrulacak kuru bir kalabalıktan ibaret demektir. Bu dağınıklık onların akıllarını kullanamaz bir topluluk olmaları sebebiyledir. Sırf dünya muhabbetiyle nefislerinin şehvet, arzu ve duyguları arkasından gittiklerinden akılları kalmaz, makul hareket etmezler ve hakkı tanımazlar. Böyle dağınık bir iç yapıya ve gönül dünyasına sahip olan düşmanlardan, zâhiren ne kadar güçlü görünseler de, korkmaya gerek yoktur.

Yahudi ve münafıkların gerçek hallerini ve başlarına gelecekleri daha iyi anlayabilmek için şu benzetmelere dikkat edin:

كَمَثَلِ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَر۪يبًا ذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ
اَل۪يمٌۚ ﴿١٥﴾ كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ اِذْ قَالَ لِلْاِنْسَانِ اكْفُرْۚ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ اِنّ۪ي
بَر۪ٓيءٌ مِنْكَ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَم۪ينَ ﴿١٦﴾ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَٓا
اَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ ف۪يهَاۜ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظَّالِم۪ينَۚ ﴿١٧﴾

15. Yahudilerin hâli, kendilerinden az bir zaman önce, yaptıklarının cezasını tatmış olanların durumu gibidir. Âhirette ise onları pek acı bir azap beklemektedir.

16. Münafıkların hâli ise tıpkı şeytanın durumu gibidir. Çünkü şeytan önce insana: "İnkâr et!" diye telkinde bulunur. İnsan inkâr edince de: "Ben senden uzağım, seninle bir alakam olamaz. Çünkü ben Âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım!" der ve sıvışır.

17. Ama ikisinin de sonu, içinde ebedî kalmak üzere cehenneme girmektir. Zâlimlerin cezası işte budur!

Burada iki benzetme yapılır. Birincisinde yahudi kabilesi Nadîr oğullarının durumu anlatılır. Onların başına, Peygamberimiz (s.a.v.) ile olan anlaşmalarını bozmaları sebebiyle kendilerinden kısa zaman önce sürgün edilen Kaynuka oğullarının başına gelen belâ gelmiştir. Yahut Bedir savaşında müşriklerin başına gelen musîbetin bir benzeri gelmiştir. Şurası kesin ki, bu cezalar dünyadaki ile sınırlı kalmayacak, onların hepsi âhirette de can yakıcı cehennem azabına uğrayacaklardır.

İkincisinde ise münafıklarla yahudilerin durumu, şeytanla insanın durumuna benzetilerek izâh edilir: Şeytan önce insanı küfre sevk eder. Ona Allah'a karşı inkârı ve nankörlüğü emreder. Neticede bunu başarır ve onun doğru yoldan çıkmasını sağlar. Fakat sonunda iş ciddiye binip ilâhî azap kesinleşince, zeytin yağının su üzerine çıkması gibi şeytan suçun altından sıyrılmaya çalışır. Küfrüne sebep olduğu o insana yardımda bulunmadığı gibi, hatta onunla hiçbir ilgisinin olmadığını söyler. Fakat neticede şeytan da, saptırdığı insan da cehennemi boylar. Aynı şekilde münafıklar da yahudileri kandırdılar, Rasûlullah (s.a.v.)'e karşı savaşa teşvik ettiler, böyle yaparlarsa her türlü desteği vereceklerini söylediler. Ama iş ciddiye binince hiçbir sözlerini yerine getirmediler. Neticede Allah Rasûlü (s.a.v.)'e düşmanlıkta birleşen münafıklar da yahudiler de perişan oldular. Hem dünyalarını hem de âhiretlerini berbat ettiler.

Öyleyse:

Yarın İçin Ne Hazırladın

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ

اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

18. Ey iman edenler! Allah'a gönülden saygı besleyip O'na karşı gelmekten sakının ve herkes yarın için ne hazırladığına bir baksın. Allah'a gönülden saygı besleyip O'na karşı gelmekten sakının; çünkü Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

Âhiret gününden "yarın" diye bahsedilir. Bunun ifade ettiği elbette pek derin mâna ve hikmetler vardır. Şöyle ki:

• Kıyâmetin, bu günden hemen sonra yarının gelmesi gibi, çok yakında vuku bulacağını bildirmektir. Dolayısıyla kıyâmeti yarın olacakmış gibi telakki ederek çalışmaya teşvik etmektedir.

• Allah katında zamanın, birisi teklif ve amel zamanı olan dünya günü, diğeri de ceza ve mükâfat zamanı olan âhiret günü olmak üzere iki günden ibaret olduğuna işaret eder. Buna göre "bugün" dünya, "yarın" âhiret demektir.

Âyet-i kerîmeyle ilgili Efendimiz (s.a.v.)'den bir hatırayı Cerir b. Abdullah (r.a.) şöyle anlatır:

"Birgün erken vakitlerde Rasûlullah (s.a.v.)'in huzûrunda idik. O esnâda Mudar kabilesinden, kılıçlarını kuşanmış, perişan bir topluluk çıkageldi. Gelenlerin üzerinde kaplan derisine benzeyen, alaca çizgili basit bir aba vardı. Bu abayı delerek başlarından geçirmişlerdi. Fakat neredeyse çıplak vaziyetteydiler. Onları bu derece fakir görünce Allah Rasûlü'nün yüzünün rengi değişti. Hemen evine girdi. Sonra çıkıp Bilâl'e ezân okumasını emretti, o da okudu. Sonra Bilâl kâmet getirdi ve Efendimiz namaz kıldırdı. Akabinde bir hutbe îrâd ederek:

«Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini var eden, bu ikisinden de birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının. İsmi hürmetine birbirinizden dilekte bulunduğunuz o Allah'a saygısızlık etmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Çünkü Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir» (Nisâ 4/1) âyetini sonra da bu Haşr sûresi 18. âyeti okudu.

Daha sonra: *«Herkes altınından, gümü ünden, elbisesinden, bir ölçek bile olsa buğdayından, hurmasından sadaka versin. Hatta yarım hurma bile olsa sadaka versin!»* buyurdu. Bunun üzerine ensârdan bir adam, ağırlığından dolayı neredeyse

kaldırmaktan âciz kaldığı, hattâ kaldıramadığı bir torba getirdi. Ahâli birbiri peşine sökün edip sıraya girmişti. Sonunda yiyecek ve giyecekten iki yığın oluştuğunu gördüm. Baktım ki Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in yüzü gülüyor, sanki altın gibi parlıyordu..." (Müslim, Zekât 69)

Bir tarafta İslâm'ın infâk ve fedakârlık emirlerinin yerine getirilmesinin insana bağışladığı mutluluğun izlerini seyrederken diğer taraftan hem Allah'ı hem kendini unutanların hazin manzarası seyrettirilir:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسٰيهُمْ اَنْفُسَهُمْ اُولٰٓئِكَ هُمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾ لَا يَسْتَوٓى اَصْحَابُ النَّارِ وَاَصْحَابُ الْجَنَّةِ اَصْحَابُ
الْجَنَّةِ هُمُ الْفَٓائِزُونَ ﴿٢٠﴾

19. Allah'ı unutup da bu yüzden Allah'ın da kendilerine kendilerini unutturduğu, dolayısıyla fayda ve zararını bilmeyen kimseler gibi olmayın. Onlar, büsbütün yoldan çıkmışların tâ kendileridir.

20. Cehennemliklerle cennetlikler elbette bir olamaz. Cennetlikler, işte onlar, gerçekten kurtuluşa erenlerdir.

Cenâb-ı Hakk'ın, Allah'ı unutanlara, kendilerine kendilerini unutturması şöyle izâh edilebilir:

Allah Teâlâ'yı uyanık bir kalple zikretmek, kişiye dünya ve âhiretin mâhiyetini anlamayı, dünyaya niçin gönderildiğini, kendisine bu kısa ömrün ve bunca nimetlerin niçin verildiğini ve sorumluluğunun ne olduğunu hatırlatır. Ona derin ve etkili bir kulluk şuuru aşılar. Buna mukâbil Allah Teâlâ'yı unutmak ise, insanı ulvî âlemlerden koparарak bütün himmetiyle dünyaya sarılmasına sebep olur. Dünya muhabbeti onu, hayırlı işlerden uzaklaştırarak günahların çukuruna yuvarlar. Öyle ki büsbütün yoldan çıkar. Gaflet ile dünya peşinden koşmak, âhiret için hiçbir hazırlık yapmamak, nefsi ibâdet ve takvâ ile temizlemeye çalışmamak, üstelik günahların pençesinde kıvranmak insanın kendi canını unutması anlamına gelir. Böylece Allah'ı unutana, Allah da kendi öz canını, yani dünya ve âhirette asıl menfaatine olan şeyleri yapmasını unutturmuş olur. Zira insanın gerçek mânada kendi canını düşünmesi, onu temizlemeyi, terbiye ve tezkiye etmeyi gerektirir. Canı yani nefsi temizlemek de Allah'ı zikretmekle olur. Allah'ın zikri olmadan nefsin tezkiyesi mümkün değildir. O halde Allah'ı unutan, kendi canını da unutmuş ve ihmal etmiş olur. Canı ihmal etmenin sonucu da onu âhiret azabına mahkûm etmektir. (bk. Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Çağda Tefsiri,* IX, 360-361)

Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

“Her nefis ölümü tadacaktır. Yaptıklarınızın karşılığı ancak kıyâmet günü tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konulursa, gerçekten o kurtuluşa ermiştir. İyi bilin ki, bu dünya hayatı, aldatıcı bir faydadan başka bir şey değildir.” (Âl-i İmrân 3/185)

Şimdi insanların Kur’an’ın hakikatini, azametini, üslûbunun tesirini, beyân ettiği kulluk mesuliyetinin şiddet ve ağırlığını anlamaları için bir misâl verilmek üzere şöyle buyruluyor:

لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى جَبَلٍ لَرَاَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ
اللّٰهِ ؕ وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

21. Eğer biz bu Kur’an’ı bir dağın tepesine indirseydik, sen onu Allah korkusundan başını eğip paramparça olduğunu görürdün. Biz bu misâlleri insanlara veriyoruz ki, etraflıca düşünüp gerekli dersi alsınlar.

Kur’an’ın yüklediği dehşetli kulluk mesuliyeti karşısında dağlar böyle olursa sahip kılındığı akıl ve şuur kabiliyeti ile o ilâhî emâneti yüklenen, bir taraftan cehennem ateşi, diğer taraftan cennet nimetleriyle kuşatılmış olarak istikbale doğru gitmekte olan insanların bundan daha fazla etkilenmesi ve uyanık olmaları gerekir. Fakat ne yazık ki, o çok zâlim ve çok câhil olan insan, bundan müteessir olmamakta, Allah’tan korkmamakta, O’na saygı duymamaktadır. Ayrıca Allah’ın hukukunu, nefislerinin vazîfe ve istikbalini unutmakta, iyilik ve kurtuluş yollarını düşünemez duruma gelmektedirler.

Dolayısıyla verilen bu gibi misâllerin hedefi, insanların düşünüp istifade etmelerini sağlamak; muşahhas örneklerden hareketle aklî ve fikrî mânaları kavrayıp, geçmiş ve geleceklerini düşünmeye yönlendirmek; Allah’ın sonsuz azamet ve kudreti huzurunda eğilerek yarın kadar yakın olan âhiret için hazırlanıp ateşten korunmalarına yardımcı olmaktır.

Esas gâye, zâtı, isimleri, sıfatları ve fiilleriyle Allah Teâlâ’yı tanımak ve şöyle bir mârifetle tam bir samimiyet ve teslimiyet içinde O’na kulluk yapmaktır:

هُوَ اللّٰهُ الَّذِى لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۚ هُوَ الرَّحْمٰنُ
الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ اللّٰهُ الَّذِى لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ
الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ ؕ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ
﴿٢٣﴾ هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَاءُ الْحُسْنٰى ؕ يُسَبِّحُ

لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢٤﴾

22. O Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur! Duyuların algı sahası dışında kalan şeyleri de, duyuların algı sahasına giren şeyleri de bilir. O, Rahmân'dır, Rahîm'dir.

23. O Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur! O Melik'tir, Kuddûs'tür, Selâm'dır, Mü'min'dir, Müheymin'dir, Aziz'dir, Cebbâr'dır, Mütekebbir'dir. Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden çok uzaktır, yücedir.

24. O Allah Hâlık'tır, Bârî'dir, Mûsâvvir'dir. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nu tesbih eder. O, Azîz'dir, Hakîm'dir.

Korkusundan o haşmetli, o kuvvetli ve sağlam dağların bile titreyip baş eğerek paramparça olacağı Yüce Allah, kendisini bir kısım isim ve sıfatlarıyla tanıtmaktadır. Bunlara Kur'an dilinde "el-Esmâü'l-Hüsnâ" denilir. (bk. A'râf 7/180) Burada bu güzel isimlerden şunlara yer verilmektedir:

هُوَ (Hû): O.

اَللّٰهُ (Allah): Rabbimizin özel ismi; bütün isim ve sıfatlarını kendinde toplayan en büyük ismi.

اَلْعَالِمُ (Âlim): Görülen veya görülmeyen, gizli veya açık her şeyi en iyi bilen.

اَلرَّحْمٰنُ (Rahmân): Nihâyetsiz merhamet sahibi; rahmetiyle her varlığı kuşatan.

اَلرَّح۪يمُ (Rahîm): Çokça merhamet eden, yaratıkların tüm ihtiyaçlarını gideren.

اَلْمَلِكُ (Melik): Hükümdar, sultan, padişah; hâkimiyetin mutlak sahibi; görünen ve görünmeyen taraflarıyla tüm kâinatın hakikî ve yegâne mâliki,

اَلْقُدُّوسُ (Kuddûs): Her türlü eksiklikten uzak, mutlak kemâl sahibi, yaratılmışların tasavvur ve tasvirine sığmaz; tertemiz olan ve tertemiz kılan.

اَلسَّلَامُ (Selâm): Her türlü kusur ve afetlerden sâlim olan; selâmetin kaynağı, esenlik veren, selâmete çıkaran.

اَلْمُؤْمِنُ (Mü'min): Güven veren, emniyete kavuşturan, kendisine güvenilen, va'dine itimat edilen, gönlünü imana açanlara iman veren, kendisine güvenenleri korkudan emin kılan.

اَلْمُهَيْمِنُ (Müheymin): Koruyup kollayan, görüp gözeten, yöneten ve denetleyen, kâinatın mutlak hâkim ve idârecisi.

اَلْعَز۪يزُ (Azîz): Üstün kudret sahibi, mağlup edilemeyen mutlak güç sahibi, yegâne gâlip, izzet ve şânın asıl sahibi ve kaynağı.

اَلْجَبَّارُ (Cebbar): İradesine sınır olmayan, istediğini her durumda yapabilen hükmüne ve yetkisine karşı konulamayan, yaratılmışların hâlini iyileştiren, yaraları saran, dertlere derman olan, erişilemez, yüceler yücesi, güç ve azamet sahibi.

اَلْمُتَكَبِّرُ (Mütekebbir): Büyüklüğü apaçık olan, azametini ortaya koyan, büyüklük ancak kendisine yaraşan, büyüklükte eşi olmayan,

اَلْخَالِقُ (Hãlık): Takdir ettiği gibi yoktan yaratan.

اَلْبَارِئُ (Bâri’): Örneği olmadan yaratan, yaratıklarını düzgün ve âhenkli kılan, yaratmanın tüm safhalarındaki inceliklerin asıl kaynağı.

اَلْمُصَوِّرُ (Musavvir): Şekil, biçim ve özellik veren, varlıkların maddî-manevî, duyularla idrak edilen edilemeyen tüm şekil ve husûsiyetlerini belirleyen.

اَلْحَكِيمُ (Hakîm): Bütün hükümleri ve işleri yerli yerince ve sağlam olan; hüküm ve hikmet sahibi.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

“Kim sabaha çıktığında üç defa أَعُوذُ بِاللّٰهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ *(Eûzü billâhi’s-semî‘i’-l alîmi mine’ - eytani’r-racim) «Kovulmu eytandan her eyi i iten ve bilen Allah’a sığınırım» deyip de Ha r sûresinin sonundan üç âyet-i kerîme okuyacak olursa, Allah ona ak am oluncaya kadar dua edecek yetmi bin melek gönderir. âyet o gün ölürse ehîd olarak ölür. Her kim bunu ak amleyin okuyacak olursa, onun için de aynı ey söz konusudur.”* (Tirmizî, Sevâbü’l-Kur’an 22)

Unutmamak gerekir ki, göklerde ne var yerde ne varsa hepsi, tüm varlıklar, isim ve sıfatları haber verildiği şekilde olan Allah’ı kesintisiz tesbih etmektedirler. Akıl sahibi insana düşen de Allah Teâlâ’yı tanıyabildiği kadar tanımak; bütün güç, kuvvet, istidat ve imkânlarıyla O’na kul olabilmektir. O’nu zikir, tesbih ve tefekküre gark olmuş selim bir gönle erişebilmektir. İnsanın, yarın Allah’ın huzurunda vereceği imtihan için bu husus çok büyük bir öneme sahiptir. Kulun hazırlanması gereken en büyük imtihan da zâten budur. Dolayısıyla bu mânayla yakından irtibatlı olmak üzere şimdi Mümtehene sûresi geliyor:

60- MÜMTEHENE SÛRESİ

سُورَةُ الْمُمْتَحَنَةِ

60. MÜMTEHENE SÛRESİ

Mümtehene sûresi Medine'de inmiştir. 13 âyettir. İsmini, 10. âyette geçtiği üzere Mekke'den Medine'ye hicret eden müslüman kadınların, gerçekten inanıp inanmadıklarını anlamak maksadıyla imtihan edilmelerini isteyen "onları imtihan edin!" emrinden türetilen ve "imtihan edilen kadın" mânasına gelen اَلْمُمْتَحَنَة (mümtehene) kelimesinden alır. Buna "imtihan eden sûre" veya "bunu emreden âyeti içinde bulunduran sûre" anlamında "mümtehine" de denilir. Ayrıca sûrenin "İmtihân" ve "Meveddet" isimleri de vardır. Resmî sıralamada 60, iniş sırasına göre 111. sûredir.

Konusu

Allah'a ve mü'minlere düşmanlığını açıkça ortaya koyan ve bunu fiiliyata dönüştüren kâfirlerle olan münasebetlerde son derece dikkatli davranılması üzerinde durulur. Onlarla dostluk kurulmaması ve müslümanların sırlarının onlara sızdırılmaması istenir. Bu husustaki en küçük bir ihmalin müslüman toplumun başına büyük belâlar açacağı ihtarı yapılır. Hz. İbrâhim (a.s.)'ın, babası ve akrabaları bile olsalar, müşriklere karşı olan net tavrı müslümanlara uyulacak en güzel bir örnek olarak sunulur. Ancak müslümanlara, düşmanlığını fiiliyata dökmemiş gayr-i müslimlerle olan münâsebetlerin daha yumuşak tutulması, gönüllerini İslâm'a ısındırmak adına onlara iyilik, ihsân ve adâletle muâmele edilmesi öğütlenir. Mekke'den Medine'ye hicret eden kadınların evlilikleri ile alakalı hukuki düzenlemeler yapılır ve bunlardan alınacak bey'atin esasları belirlenir.

Düşmanımı Dost Edinmeyin

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّى وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ اِلَيْهِمْ
بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَاِيَّاكُمْ
اَنْ تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ رَبِّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِى سَبِيلِى وَابْتِغَاءَ
مَرْضَاتِى تُسِرُّونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَاَنَا اَعْلَمُ بِمَا اَخْفَيْتُمْ وَمَا اَعْلَنْتُمْ
وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١﴾ اِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا
لَكُمْ اَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ وَاَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ
تَكْفُرُونَ ﴿٢﴾ لَنْ تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ وَلَا اَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olan kimseleri yakın dost, sırdaş ve işlerinize vekil edinmeyin! Siz onlara safça sevgi gösterisinde bulunuyorsunuz. Oysa onlar size gelen gerçeği inkâr etmiş ve sırf Rabbiniz olan Allah'a inandığınız için Peygamber'i ve sizi yurdunuzdan çıkarmışlardır. Eğer siz gerçekten benim yolumda cihâd etmek ve rızâmı kazanmak maksadıyla yurdunuzu terk edip çıktıysanız, kâfirlere nasıl sevgi gösterip sır verebilirsiniz? Gerçek şu ki, sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da ben çok iyi bilmekteyim. Bundan böyle içinizden kim onlara sevgi besler ve sır verirse, kesinlikle dümdüz yoldan sapmış olur!

2. Eğer onlar sizi ele geçirecek olsalar, size karşı acımasız bir düşman kesilirler, ellerini ve dillerini size fenâlık yapmak için uzatırlar ve sizin de kendileri gibi kâfir olmanızı cân ü gönülden isterler.

3. Kıyâmet günü ne yakınlarınızın size faydası olacaktır, ne de çocuklarınızın. Çünkü Allah o gün aranızı ayıracaktır. Allah, bütün yaptıklarınızı görmektedir.

Âyet-i kerîmelerin iniş sebebi olarak şu dikkat çekici hâdise nakledilir:

Rasûlullah (s.a.v.), müşriklerin Hudeybiye anlaşmasının maddelerini bozmaları ve diğer tamamlayıcı şartların oluşmaya başlaması üzerine Mekke'yi fethetme hazırlıklarına başlamıştı. Fakat bunu son derece gizli tutuyor, niyetini kimseye açmıyordu. Ashâb-ı kirâmdan birkaç kişi hâricinde bunu kimseye hissettirmemişti. Efendimiz (s.a.v.) ile beraber işin farkında olan ashâb-ı kirâm (r.a.), bu gizliliğe riâyet ederken, her nasılsa durumdan haberdar olan Bedir gâzîlerinden Hâtıb b. Ebî Beltaa, Mekke'ye durumu bildiren bir mektup yazmış ve bunu bir kadınla da göndermişti. Allah Teâlâ Peygamberimiz (s.a.v.)'e durumu bildirdi. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Hz. Ali, Zübeyr ve Mikdâd (r.a.)'ı çağırdı. Kadının tam bulunduğu yeri haber vererek onu yakalayıp getirmelerini istedi. Kadın, Rasûlullah (s.a.v.)'in işaret buyurduğu yerde yakalandı. Üzerindeki mektup alınıp Rasûlullah'a getirildi. Mektupta şunlar yazılıydı:

"Ey Kureyş! Allah'ın Rasûlü, sizin üzerinize öyle muazzam bir kuvvetle geliyor ki, gece karanlığı gibi korkunç olan bu ordu sel gibi akacaktır. Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah üzerinize tek başına da gelse Allah, O'nu size gâlip kılacak, va'dini yerine getirecektir. Şimdiden başınızın çâresine bakın!" (İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 278)

Aslında bu ifadeler, ne gerçeğe aykırıydı ne de ihânetle doluydu. Fakat gizli kalması icâb eden bir hakîkat düşmana ifşâ ediliyordu. Bu yüzden Peygamberimiz (s.a.v.), bu işi yapan Hâtıb'ı derhâl yanına çağırtıp: *"Ey Hâtıb! Bunu niçin yaptın?"* diye sordu. Bedir gâzîlerinden olan Hâtıb, büyük bir nedâmet içinde:

"–Yâ Rasûlallah! Yanınızda bulunan muhâcirlerin Mekke'de âile ve mallarını koruyacak kimseleri var. Benim ise kimsem yok. Ben de bu mektupla onlar arasında minnettarlık kazanarak, âilemi, çoluk çocuğumu korumak istedim. Yoksa vallahi ben onların câsusu değilim. Ben bu işi dînimden dönmek gibi bir fenâlıkla da işlemedim. Müslüman olduktan sonra ben, asla küfre râzı olmam. Vallahi benim Allah ve Rasûlü'ne olan imanım sonsuzdur. Asla dînimi değiştirmiş değilim..." dedi. Bunun üzerine merhamet ummânı Efendimiz (s.a.v.):

"–Hâtıb kendisini doğru müdâfaa etti" buyurdu ve onu affetti.

Hâtıb'ın boynunu vurmak isteyen Hz. Ömer'e de Cenâb-ı Hakk'ın, Bedir savaşına katılanların yaptığı hatâları af buyurduğunu hatırlatarak şu mukâbelede bulundu:

"–Ama o Bedir seferine katıldı. Ne biliyorsun, belki de Allah Teâlâ Bedir ehlinin hâline muttalî oldu da: «Dilediğinizi yapın, sizleri bağı ladım!» buyurdu." (Buhârî, Meğâzî 9; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 161)

Fakat bahsedilen hâdise üzerine inen bu âyet-i kerîmeler, Allah'ın düşmanlarıyla dostluk yapılmamasını ve müslümanların düşmanlarına karşı çok dikkatli davranması gerektiğini haber verdi. Buna göre, İslâm ile küfrün birbiriyle savaş hâlinde oldukları bir dönemde, bir mü'min, sırf iman ettikleri için mü'minlere karşı savaşan bir kâfirle, sebep ne olursa olsun, İslâm'a zarar verecek bir işe girişemez. Böyle bir davranış imanla çelişir. Dolayısıyla şahsî ihtiyaçlarını karşılamak veya problemlerini çözmek için, niyeti kötü olmasa bile, bir mü'minin böyle davranması doğru değildir. Böyle bir şeye cüret eden kişi, üzerinde yürüdüğü dümdüz yoldan çıkmış olur.

Allah ve Peygamber düşmanlarına karşı sergilenmesi gereken tavrı anlayabilmek için sizden önceki müslümanların hayatından örnek alın:

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فٖٓي اِبْرٰهٖيمَ وَالَّذٖينَ مَعَهُۚ اِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ
اِنَّا بُرَءٰٓؤُ۬ا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۘ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَٓاءُ اَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهُٓ اِلَّا قَوْلَ
اِبْرٰهٖيمَ لِاَبٖيهِ لَاَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَٓا اَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍۜ رَبَّنَا
عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَاِلَيْكَ اَنَبْنَا وَاِلَيْكَ الْمَصٖيرُ ﴿٤﴾ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً
لِلَّذٖينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَاۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ ﴿٥﴾ لَقَدْ كَانَ
لَكُمْ فٖيهِمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَۜ وَمَنْ
يَتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمٖيدُ ﴿٦﴾

4. İbrâhim'de ve beraberindeki mü'minlerde sizin için uyulması gereken güzel bir örnek vardır. Onlar putperest kavimlerine şöyle demişlerdi: "Biz kesinlikle sizden de sizin Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan da uzağız. Sizi ve bâtıl dîninizi reddediyoruz. Sizinle bizim aramıza, siz sadece tek olan Allah'a iman edinceye kadar sürüp gidecek bir düşmanlık ve nefret girmiş bulunmaktadır." Ancak İbrâhim'in babasına söylediği: "Senin için Rabbimden bağışlanma dileyeceğim; ancak Allah'tan gelecek bir azabı senden savmam da mümkün değil" demesi örnek olmaz! Onlar şöyle dua ederlerdi: "Rabbimiz! Yalnızca sana güvenip dayandık, sana yöneldik. Dönüşümüz de ancak sanadır!"

5. "Rabbimiz! İmtihan için kâfirleri üzerimize salıp bizi musîbetlere maruz bırakma! Rabbimiz! Bizi bağışla! Şüphesiz sen, kudreti dâimâ üstün

gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olansın!”

6. Doğrusu onlarda sizin için, Allah’ı ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar için uyulması gereken güzel bir örnek vardır. Kim yüz çevirirse, şunu bilsin ki Allah, hiçbir şeye muhtaç değildir ve her türlü övgüye lâyık olan da yalnız O’dur.

İbrâhim (a.s.)’ın şirk düzenine karşı sergilediği dik duruşun örnek alınması emredilirken yalnız onun müşrik olan babasına “ben senin için mutlaka Allah’tan bağışlanma dileyeceğim...” şeklindeki sözünün örnek alınmaması istenmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de birkaç yerde belirtildiğine göre İbrâhim (a.s.), babasına verdiği istiğfar etme sözünü tutmuş, **“Rabbim! Babamı da bağışla; çünkü o yolunu şaşıranlar arasında”** (Şuarâ 26/86. Ayrıca bk. İbrâhim 14/41), fakat Rabbinden bağışlamasını istediği babasının “Allah düşmanı” olduğunu anlayınca, istiğfardan vazgeçmişti. (bk. Tevbe 9/114)

5. âyette Hz. İbrâhim ve yanındaki mü’minlerin dualarında yer aldığı şekilde “mü’minlerin kâfirler için fitne kılınması” şu yollarla olabilir:

• Kâfirlerin aşırı baskı ve zulümleri neticesinde müslümanların dinî inanç, ibâdet ve ahlâk hususunda onlara taviz vermek zorunda kalmalarıdır. Böyle bir durum, diğer insanlar için alay mevzuu olurken, kâfirlerin de dîni ve mü’minleri değersiz görmelerine yol açar.

• Müslümanlar, yüce bir dinin temsilcileri olmalarına rağmen, temsil ettikleri makama yakışmayacak tarzda yüksek ahlâkî vasıf ve faziletlerden mahrum olurlarsa ve diğer insanların düştükleri ahlâkî zaaflara düşerlerse, kâfirlerin, “Bu kimselerin ne özellikleri var ki bizden daha şerefli kabul edilsinler” demelerine fırsat verilmiş olacaktır.

• Yine kâfirler mü’minlere gâlip geldiklerinde, kendileri doğru yol üzere bulundukları için gâlip geldiklerini sanabilir ve “Eğer kendini mü’min zanneden bu insanlar Allah yolunda olsalardı, biz onları yenemezdik” diyebilirler. Böylece doğru yolu bulma imkân ve fırsatından uzaklaşmış olurlar.

Hz. İbrâhim örneğinden alınması gereken ders şudur ki, her asırda mü’minler ataları İbrâhim’in izinden yürüyerek sarsılmaz bir iman, azim ve kararlılıkla zâlimlere karşı mücâdelelerini sürdürmelidir. Ey mü’minler! Böyle davrandığınız takdirde:

عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذٖينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةًۜ وَاللّٰهُ

قَدٖيرٌۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٧﴾

7. Allah’ın emrettiği şekilde yaşayıp küfre karşı açık ve net tavrınızı

ortaya koyarsanız, bakarsınız Allah sizinle şu anda karşılıklı düşman olduğunuz kimseler arasında, onları doğru yola iletmek suretiyle bir sevgi ve yakınlaşma var eder. Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter. Allah çok bağışlayıcıdır, sonsuz merhamet sahibidir.

Önceki âyetlerin emrettiği şekilde Allah Teâlâ'nın emirleri yerine getirildiği, din düşmanlarına dostluktan tamâmen uzak durularak cihâd edildiği ve bu hususta sarsılmaz bir kararlılık gösterildiği takdirde, neticede Allah mü'minlerle o kâfirlerden düşmanlık ettikleri kimseler arasında bir dostluk meydana getirecektir. Çünkü böylece İslâm gâlip gelecektir. İslâm'ın gâlip gelmesiyle insanların iman ve hidâyetine mâni olanlar ortadan kaldırılıp, hak ve adâletle İslâm'ın güzel ahlâkı tatbik edilmeye başlayınca, o düşmanlıklar da dostluğa dönüşmeye başlayacaktır. Nitekim Mekke'nin fethi üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'in o yüce ahlâkı fiilen tatbike başlayınca, yirmi senedir düşmanlığın her türlüsünü yapmaya çalışanlar bile hayretler içinde İslâm'a girmek için yarış etmişlerdir. Çok geçmeden bütün Arabistan İslâm'a girerek o hak nûru, âlemin ufkunu aydınlatmaya başlamıştır. Bu gerçek de, küfre karşı sert duruşun ve onunla amansız cihâdın asıl maksadının, düşmanlık değil, dostluğu umumileştirmek olduğunu gösterir.

Gelen âyetler, Müslümanlara karşı sergiledikleri tavırlarına göre gayri Müslimlere ne tür bir davranış içinde olmak gerektiğini açıklamaktadır:

Gayr-i Müslimlerle İlişkiler

لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذ۪ينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدّ۪ينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ
اَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُٓوا اِلَيْهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِط۪ينَ ﴿٨﴾ اِنَّمَا يَنْهٰيكُمُ
اللّٰهُ عَنِ الَّذ۪ينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدّ۪ينِ وَاَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلٰٓى
اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩﴾

8. Allah, dîninizden dolayı sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kâfirlere iyilikte bulunmanızı ve mümkün olduğunca onlara adâletli davranmanızı yasaklamaz. Hiç şüphesiz Allah, hak ve adâlet konusunda titiz davrananları sever.

9. Allah sadece, sizinle sırf dîninizden ötürü savaşan, sizi öz yurtlarınızdan sürüp çıkaran ve çıkarılmanıza destek olan kâfirleri dost edinmekten sizi men eder. Kim onları dost ve sırdaş edinirse, işte böyleleri zâlimlerin tâ kendileridir.

Kur'an, mü'minlerin kendileriyle münâsebetleri açısından gayr-i müslimleri dört gruba ayırır:

• Müslümanlara saldıran veya vaktiyle müslümanlara saldırmış, kötülük etmiş, yurtlarından çıkarmış, çıkaranlara destek olmuş, haklarını ellerinden almış ve yaptıklarını telâfi etmediği gibi, hâlâ da saldırmaya devam eden düşmanlar.

• Müslümanların müttefiki olan gayri müslimler.

• Tarafsız olan gayr-i müslimler.

• Savaş neticesinde cizye karşılığında müslümanların hâkimiyetine teslim olan gayri Müslimler.

İşte müslümanlar bu dört gruptan sadece birinci gruba saldırabilir, onlarla savaşabilirler. Çünkü bunlara saldırmak, canı ve malı koruma prensibinden hareketle adâletin gereğidir. Gaspedilen hakların geri alınması müslümanların hakkıdır. Fakat müslümanlara saldırmayan, yurtlarından çıkarmayan ve çıkarılmalarına da destek olmayan tarafsız veya müslümanların müttefiki olan gayr-i müslimlere saldırmak yasaktır. Çünkü böyle yapmak zulümdür. Zulüm ise haramdır. Hatta 8. âyetin de açıkça beyân ettiği gibi bunlara iyilik yapmak, yardımda bulunmak ve adâletle muâmele etmek tavsiye edilmiştir.

Nitekim Hz. Ebûbekir'in hanımı Kuteyle kâfir idi. Hudeybiye anlaşmasından sonra kızını görmek üzere Medine'ye geldi. Hz. Esma, Allah Rasûlü'nün fikrini öğrenmek için:

“–Annem, beni özleyip gelmiş. Ona ikramda bulunabilir miyim?” diye sorduğunda, Efendimiz (s.a.v.):

“–Evet, annene iyi davran!” buyurmuştur. (Buhârî, Hibe 29, Edeb 8; Müslim, Zekât 50)

Mekke başta olmak üzere çeşitli bölgelerden Medine’ye hicret eden kadınları ilgilendiren özel hükümlere gelince:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا جَٓاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّۜ اَللّٰهُ
اَعْلَمُ بِا۪يمَانِهِنَّۚ فَاِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ اِلَى الْكُفَّارِۜ
لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّۜ وَاٰتُوهُمْ مَٓا اَنْفَقُواۜ وَلَا
جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ اِذَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّۜ وَلَا تُمْسِكُوا
بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا مَٓا اَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا مَٓا اَنْفَقُواۜ ذٰلِكُمْ حُكْمُ
اللّٰهِۜ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿١٠﴾

10. Ey iman edenler! Mü’min kadınlar hicret ederek size geldikleri zaman imanları hususunda onları imtihan edin. Gerçi Allah onların imanlarını herkesten daha iyi bilir. Siz de onların inanmış olduklarına kesin kanaat getirirseniz, onları müşrik kocalarına geri göndermeyin. Çünkü bundan böyle onlar kâfir kocalarına helâl olmadıkları gibi, kâfir kocaları da onlara helâl değildir. Yalnız, müşrik kocalarının bu kadınlara ödedikleri mehirleri de kendilerine iâde edin. Mehirlerini verdiğiniz takdirde mü’min olduklarını bildiğiniz bu kadınları nikâhlamanızda hiçbir sakınca yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın. Onlara ödediğiniz mehri, varacakları kâfir kocalarından geri isteyin. Kâfirler de, müslüman olup sizinle evlenen eşlerine ödedikleri mehri geri istesinler. Bunlar Allah’ın koyduğu hükümlerdir; aranızda böyle hüküm veriyor. Çünkü Allah her şeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Âyet-i kerîme, Mekkeli müşriklerle yapılan Hudeybiye anlaşmasından sonra Medine’ye hicret eden mü’min kadınlar ile alakalı hükümleri ve düzenlemeleri beyân etmektedir. Buna göre:

✓ Hicret eden bu kadınlar, gerçekten inanıp inanmadıklarını anlamak için bir imtihana tâbi tutulmalıdırlar. Gerçekten inanmış iseler kâfirlere tekrar geri çevrilmeyeceklerdir.

✓ Bu mü’min kadınlar, artık eski kâfir kocalarına helâl değildir.

✓ Kâfir kocaların bu kadınlara ödedikleri mehirler geri verilerek, onların nikâh bağından kurtarılacaklardır.

✓ Mehirlerini vermek suretiyle müslümanların bu kadınlarla evlenmelerinde bir sakınca yoktur.

✓ Bundan böyle müslümanlar da kâfir kadınları nikâhları altında tutmayacaklardır.

✓ Küfürlerinden dolayı kendilerinden kaçıp kâfirlere katılan kadınlara vermiş oldukları mehirleri geri isteyeceklerdir.

✓ Müşrikler de, müslümanlara gelip katılmış olan kadınlara verdikleri mehirleri geri isteyeceklerdir.

Bu âyetle aynı zamanda müslümanların müşrik kadınlarla evlenmeleri veya daha önce evlenmiş bulundukları müşrik kadınlarla nikâh ilişkilerini sürdürmeleri yasaklanmıştır.

Konuyla ilgili hükümler bir sonraki âyetle şöyle tamamlanmaktadır.

وَاِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ اِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَاٰتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ
اَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا اَنْفَقُوا ط وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِى اَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

11. Eğer sizden birinin eşi dinden dönüp kâfirlere katılır da o kadına verdiğiniz mehir size iade edilmezse, onlarla yaptığınız savaşta gâlip gelip kendilerinden ganimet aldığınızda, eşleri gitmiş olan kocalara, ödedikleri mehir kadarını o ganimetten verin. Kendisine inandığınız Allah'a karşı gönülden saygılı olup O'na karşı gelmekten sakının.

Müslümanlardan bir kadın kâfirler tarafına giderse, mü'minler, o kadının kocasına, kaçan karısına ödediği mehri geri vermelidirler. Bu da iki yoldan biri ile ödenebilir:

Birincisi; takas yolu ile ödenir. Yani mü'minlerin eşlerinden biri kâfirler tarafına gider de, kâfirler onun mehrini geri vermezlerse, müslümanlar da kâfirlerin kendilerini terk edip müslümanlara katılmış hanımlarına ödedikleri mehri geri vermezler. Ellerinde bulunan o mehri, karısı kâfirler tarafına kaçmış müslümana verirler. Buna göre اَلْعَقْبُ ('akb), kâfir kadınların mehirlerinden verilmeyip de elde kalan şeydir.

İkincisi; kadının kaçtığı tarafla savaşa girmeyi gerektiren bir durum ortaya çıkıp müslümanlar zafer ve ganimet elde ederlerse, bu gelirlerden o adamın hakkını verirler.

Ancak, mü'min olduklarını söyleyip hicret eden kadınların imanın gereklerini yerine getirmek üzere şu hususlarda Peygamber'e bey'at etmeleri istenerek

buyruluyor ki:

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا جَٓاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلٰٓى اَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنٖينَ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتٖينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرٖينَهُ بَيْنَ اَيْدٖيهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصٖينَكَ فٖي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿١٢﴾

12. Ey Peygamber! Mü'min kadınlar sana gelip de Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zinâ etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftirâ uydurup getirmemek, dine ve akla uygun hiçbir konuda sana karşı gelmemek hususlarında sana bey'at etmek istediklerinde, sen de onların bey'atını kabul et ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile! Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır, sonsuz merhamet sahibidir.

Bey'at, bağlılık sözü vermek demektir. Rasûlullah (s.a.v.), peygamberlik vazîfesnin mühim dönüm noktalarında gerek kadın gerek erkek olsun müslümanlardan bey'at almıştır. Mekke döneminde gerçekleşen Akabe bey'atleri, Medine'ye geldiğinde aldığı bey'at ve Hudeybiye'de ağaç atında alınan Bey'at-ı Ridvân buna misâldir. Bu âyet-i kerîmede ise, Mekke'nin fethinden sonra, Mekke'deki müslüman kadınların gelip Efendimiz'e bey'at etmelerinden bahseder.

Rasûlullah (s.a.v.), kadınlarla âyette bahsedilen şartlar altında bey'atleşip iş tamamlanınca, *"elinizden geldiğince ve güç yetirebileceğiniz ölçüde"* kaydını koydu. Bunun üzerine kadınlar:

"- Allah ve Rasûlü bize kendimizden daha merhametli" diyerek onun ne büyük bir rahmet peygamberi olduğunu şükrânla yâd etmişlerdi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXVIII, 79)

Sonuç olarak:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْاٰخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ اَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

13. Ey iman edenler! Allah'ın kendilerine gazap edip cezasına müstahak kıldığı bir topluluğu dost, sırdaş ve işlerinize vekil edinmeyin. Çünkü kabirdekilerin tekrar diriltilmesinden kâfirler nasıl ümit kesmişlerse,

onlar da âhiretten öylece ümitlerini kesmişlerdir.

Ümitsizlikten sakındırıp mü'min gönüllere âhiret ümidi aşılamayla sona eren Mümtehene sûresinin peşinden, İslâm dîninin bütün dünyaya yayılması ve yüceliğini herkese isbat etmesi için daha büyük imtihan devreleri geçirmek üzere İslâm ümmetini cihâd ve savaş meydanlarında "bütün yapı taşları birbirine kurşunla kenetlenmiş sağlam binalar" gibi düzenli, uyumlu ve kuvvetli olmaya çağıran Saff sûresi geliyor:

61- SAFF SÛRESİ

سُورَةُ الصَّفِّ

61. SAFF SÛRESİ

Saff sûresi Medine'de nâzil olmuştur. 14 âyettir. İsmini, 4. âyetinde geçen صَفًّا (saffen) kelimesinden alır. Sûrenin "İsa" ve "Havariyyûn" isimleri de vardır. "Müsebbihât" diye bilinen sûrelerin üçüncüsüdür. Resmî tertîbe göre 61, iniş sırasına göre 108. sûredir.

Konusu

Mü'minler, özü sözü dürüst insanlar olup, bütün yapı taşları birbirine kurşunla kenetlenmiş sağlam bir binâ gibi düzenli saflar hâlinde Allah yolunda savaşmaya çağrılır. Yahudi ve hıristiyanların peygamberlerine karşı sergiledikleri incitici ve duyarsız tavır örnek verilerek, iman iddiasında bulunanların böyle yanlışlardan kaçınmaları ve Peygamberimiz (s.a.v.)'e tam teslim olmaları istenir. Kâfir ve müşriklerin hoşlarına gitmese de İslâm'ın tüm dünyaya hâkim olacağı müjdelenir. Bu yüce hedef doğrultusunda yapılacak tüm çalışmalar makbuldür. İnsanı ebedî azaptan kurtaracak en büyük ticâret budur. Bu ticâreti hakkını vererek yapanlar, gerek dünyada gerek âhirette büyük başarı ve mükâfatlara nâil olacaklardır.

İniş Sebebi

Ashâb-ı kirâmdan Abdullah b. Selâm, bu sûrenin iniş sebebi hakkında şöyle demiştir:

"Birgün sahâbîlerle oturup, «Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e gitsek de, Allah'ın sevdiği en değerli davranışın ne olduğunu sorup öğrensek ve onları yapsak» diye konuştuk. Bunun üzerine Saff sûresi nâzil oldu. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) de onun tamamını bize okudu." (Tirmizî, Tefsir 61; Dârimî, Cihâd 1)

Yapmayacağınız Şeyi Söylemeyin

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ
اَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih eder. O, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

2. Ey iman edenler! Yapmadığınız ve yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?

3. Yapmadığınız ve yapmayacağınız şeyleri söylemek, Allah katında büyük kızgınlığa sebep olan çok çirkin bir davranıştır.

Âyetlerin şöyle bir iniş sebebi zikredilir:

Cihâd farz olmadan önce mü'minlerden bir grup:

"- Keşke Yüce Allah bize en çok sevdiği bir işi bildirse de onu yapsak!" demişlerdi. Allah da Peygamberi'ne en çok sevdiği işlerin kâmil mânada iman etmek, sonra da bu imana karşı koyanlarla savaşmak olduğunu bildirdi. Fakat savaş farz olunca bu onlara zor geldi. Cenâb-ı Hak da "**Ey iman edenler! Yapmadığınız, yapamayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?"** (Saff 61/2) âyetini indirdi. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXIX, 269)

Bu âyetin, savaşmadığı halde "savaştım", mızraklaşmadığı halde "mızraklaştım", yapmadığı halde "yaptım" diyenler hakkında nâzil olduğu da nakledilir. Yine bu âyetin, savaş hususunda münafıklık yapanlar hakkında nâzil olduğu da rivâyet edilir. Çünkü onlar savaşmayı arzuluyorlardı. Fakat Allah savaşı bilfiil emredince: **"Rabbimiz, bize savaşı niçin farz kıldın?"** (Nisâ 4/77) diyorlardı. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXIX, 270)

Âyet-i kerîmeler, bu özel mânanın yanında bir de umûmî bir mâna ifade eder ki onu da şöyle izâh edebiliriz:

Gerçek mü'minin söylediği sözle, yaptığı işin birbirini tutması, ne söylüyorsa, onu bizzat yaparak göstermesi gerekir.

Yine mü'min yaptığı adakları mutlaka yerine getirmelidir. Adağın yerine getirilmesinin vacipliği bu âyetlerden anlaşılmaktadır. Şâyet yapmaya niyeti

veya gücü yoksa, o zaman susmalıdır. Çünkü insanın yapamayacağı bir şeyi bile bile “yapacağım”; yapmadığı bir şeyi de yine bile bile “yaptım” demesi, Allah katında kızgınlık ve cezayı gerektiren kötü bir iştir. Mü’min olduğunu söyleyen bir kimseye bu şekilde davranmak yakışmaz. Rasûlullah (s.a.v.) böyle bir özelliğin mü’minliğin değil, münafıklığın alâmetlerinden olduğunu haber verir. (Buhârî, Şehâdât 28; Müslim, İman 107)

Şunu unutmamak gerekir ki Allah Teâlâ’nın ikram, muhabbet ve rızâsına ermenin yolu O’nun yolunda candan ve maldan fedakârlık yapmaktır. Nefsin arzusuna muhâlefet ederek, din uğrunda gayret göstermektir:

إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِهِ صَفًّا كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ ﴿٤﴾

4. Şüphesiz Allah, bütün yapı taşları birbirine kurşunla kenetlenmiş sağlam bir binâ gibi saf tutarak kendi yolunda savaşanları sever.

Bu âyet-i kerîme özellikle Allah yolunda savaşacak ordunun şu üç husûsiyete sahip olmasını ister:

• İmanlı ve Allah yolunda savaştıklarının şuuruna ermiş askerlerden müteşekkil,

• Dağınık olmayıp, disiplin içinde ve düzenli saflar hâlinde savaşan,

• Düşmana kurşunla kaynatılmış surlar gibi sağlam ve sarsılmaz bir şekilde karşı koyan bir ordu.

Bir ordunun düşman karşısında kurşunla kaynatılmış surlar gibi durabilmesi için de şu vasıflara sahip olması gerekir:

✓ İnanç ve hedef bakımından mükemmel bir görüş birliği, yani subaylar ve erler arasında mükemmel bir dayanışma olmalıdır.

✓ Askerler birbirlerine samimi bir şekilde bağlı olmalıdır. Ancak bu bağlılık, gâyeye ihlâsla sarılmadıkça ve ortada yüce gâye olmadıkça gerçekleşemez. Aksi takdirde, savaş gibi çetin bir imtihanda, niyetlerdeki zaafların saklı kalması mümkün değildir. Dolayısıyla güven sarsıldığında, askerler itimatlarını kaybeder ve birbirlerinden şüphe etmeye başlarlar.

✓ Yüksek derecede ahlâk sahibi olmalıdırlar. Şâyet bir ordunun subay ve erleri ahlâken zayıf kimselerse, aralarında saygı ve sevgi yok demektir. Bu ahlâkî zaafları dolayısıyla da birbirleriyle kavga ve münakaşa etmekten kurtulamazlar.

✓ Ordu mensupları arasında, gâye ve hedefe duyulan arzu ve onu elde etmek için gösterilen kararlılık, karşılıklı öyle bir tesir ve sinerji meydana getirir ki, hiçbir güç onları yenemez ve onlar savaş meydanında kurşunla kaynatılmış duvarlar gibi sağlam, sarsılmaz bir şekilde çarpışırlar.

Bir ordunun gâlip olması için sayılan bu özelliklerin temelinde ise Allah

Rasûlü'ne kayıtsız şartsız teslimiyet ve onun hukukunu gözetmek yatar. Bu önemli hususa dikkat edilmediği takdirde zafer yerine büyük felâketlerle karşılaşılır. İste size iki büyük peygamberin hayatından iki mühim örnek. Önce Hz. Mûsâ:

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِه۪ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَن۪ي وَقَدْ تَعْلَمُونَ اَنّ۪ي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْۜ
فَلَمَّا زَاغُٓوا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٥﴾

5. Hani Mûsâ kavmine: "Ey kavmim! Benim size Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğumu kesinlikle bildiğiniz halde niçin bana eziyet ediyorsunuz?" demişti. Onlar doğru yoldan sapınca Allah da onların kalplerini eğriltti. Çünkü Allah, dinin sınırlarını aşıp günahlarda direten bir topluluğu doğru yola iletmez.

İsrâiloğulları Hz. Mûsâ'ya çeşitli şekillerde eziyet etmişlerdi. Allah'ı görmek istemeleri (Bakara 2/55), buzağıyı tanrı edinmeleri (A'râf 7/138), savaştan geri durup **"Haydi, sen ve Rabbin birlikte gidip savaşın; biz işte burada oturuyoruz"** (Mâide 5/24) demeleri, sağlığıyla alakalı bir takım iftirâlarda bulunmaları (Ahzãb 33/69) sadece birkaç örnektir. Bunlar hatırlatılarak, müslümanların da Peygamberimiz (s.a.v.)'e karşı aynı hataları yapmamaları istenir. Eğer bu hususta bir yanlışlık yaparlarsa, âkıbetlerinin onlar gibi olacağı ikazı yapılır.

Nitekim Peygamber Efendimiz Huneyn savaşından elde edilen ganimetleri yeni müslüman olanlara gönüllerini İslâm'a yaklaştırmak için fazla fazla, daha önce müslüman olanlara daha az vererek taksim etmişti. Efendimiz (a.s.) müslümanlardan birinin: "Bu taksimde âdil davranılmadı, Allah'ın rızâsı gözetilmedi" dediğini duyunca öfkelendi, yüzünün rengi değişti. Ardından da şunları söyledi:

"Allah ve Rasûlü âdil davranmazsa kim âdil davranır. Allah Mûsâ Peygamber'e rahmet eylesin. O kavminden bundan daha fazla eziyet gördü, ama sabretti." (Buhârî, Enbiyâ 28; Edeb 71; Müslim, Zekât 141)

İkinci örnek Hz. İsa:

وَاِذْ قَالَ ع۪يسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ اِنّ۪ي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا
لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْت۪ي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُٓ اَحْمَدُۜ
فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿٦﴾

6. Meryem oğlu İsa da: "Ey İsrâiloğulları! Ben size Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberim; daha önce inen Tevrat'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed adındaki bir peygamberi müjdelemek üzere geldim" demişti. Fakat o müjdelenen Peygamber, kendilerine apaçık deliller getirince: "Bu düpedüz büyü!" dediler.

Hz. İsa kendisinden sonra "Ahmed" adında bir peygamberin geleceğini müjdeledi. Ahmed; "Allah'a en çok hamd eden kişi" veya "ahlâkının güzelliği sebebiyle en çok methedilen, kullar arasında en çok övülen kişi" gibi mânalar ifade eder. Hz. İsa'nın müjdelediği bu Peygamber, Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir. Zira onun bir adı da Ahmet'tir. Nitekim bir hâdis-i şerfte şöyle buyrulur: *"Benim be tane ismim vardır: Ben Muhammed'im, Ahmed'im. Ben, Allah'ın kendisiyle küfrü silip süpürdüğü Mâhî'yim. Ben insanların, ayaklarının ucunda ha rolunacağı Hâ ir'im ve ben Âkib'im."* (Buhârî, Tefsir 61/1; Muvatta, Esmâu'n-Nebî 1)

İsrâiloğulları'na kendi kitapları ve peygamberleri vasıtasıyla Hz. Muhammed (s.a.v.)'in son peygamber olarak gönderileceği haber verildiği ve onu sahip olduğu vasıflardan çok iyi tanıdıkları halde, Efendimiz (s.a.v.) apaçık deliller getirip onları dine çağırdığı zaman ona inanmadılar, getirdiği delilleri de "açık bir sihir, düpedüz büyü" olarak nitelediler. Dolayısıyla bu âyet hem Ehl-i kitabı yeniden düşündürüp Peygamberimiz (s.a.v.)'e imana yönlendirmekte, hem de Arapların ve diğer milletlerin onların hallerinden ibret alıp intibaha gelmelerini öğütlemektedir.

Bütün bu ilâhî lutuflara rağmen:

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰى اِلَى الْاِسْلَامِۜ وَاللّٰهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٧﴾ يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَاللّٰهُ
مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٨﴾ هُوَ الَّذٖي اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى
وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾

7. Kendisi İslâm'a çağrıldığı halde, buna uymayıp üstelik Allah hakkında yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir? Allah, zâlimler toplumunu asla doğru yola erdirmez.

8. Onlar, Allah'ın nûrunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Fakat Allah nûrunu mutlaka tamamlayacaktır; kâfirler hoşlanmasa da!

9. Rasûlü'nü bütün dinlere üstün kılmak için doğruya giden yolun tâ kendisiyle ve adâlet ve hakkaniyet üzere oturan hak din ile gönderen O'dur; müşrikler hoşlanmasa da!

Bu müjdenin, İslâm'ın sadece Medine'yle sınırlı olduğu, müslümanların sayısının birkaç bini geçmediği, kâfirlerin bu dini yok etmede kararlı oldukları ve Uhud'da yenilgiye uğrayan müslümanların kendilerine olan güvenlerinin sarsıldığı bir dönemde gelmiş olması, apayrı bir ehemmiyet taşımaktadır. İşte bu şartlar altında Allah Teâlâ İslâm nûrunun sönmeyeceğini, aksine daha da ışıldayarak tüm dünyaya yayılacağını müjdelemiş ve bu müjde ayniyle gerçekleşmiştir. (bk. Tevbe 9/33; Fetih 48/28)

Şunu belirtelim ki, bu müjdeden maksat, dünya üzerinde İslâm dışında başka bir dinin kalmaması değildir. Maksat, müslümanların üstün ve gâlip gelmeleridir. Âhir zamanda İslâm dışında herhangi bir dinin kalmaması da bu üstünlüğün şumûlü içindedir. O halde:

Elim Azaptan Kurtaracak Ticâret

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى تِجَارَةٍ تُنْجٖيكُمْ مِنْ عَذَابٍ
اَلٖيمٍ ﴿١٠﴾ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَتُجَاهِدُونَ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ
وَاَنْفُسِكُمْۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَۙ ﴿١١﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ
ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً
فٖى جَنَّاتِ عَدْنٍۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُۙ ﴿١٢﴾ وَاُخْرٰى تُحِبُّونَهَاۜ
نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرٖيبٌۜ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿١٣﴾

10. Ey iman edenler! Sizi pek acı bir azaptan kurtaracak çok kârlı bir ticâretin yolunu size bildireyim mi?

11. Allah'a ve Rasûlü'ne gerektiği gibi inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihâd edersiniz. Eğer bilirseniz, sizin için hayırlı olan budur.

12. Böyle yaparsanız Allah sizin günahlarınızı bağışlar, sizi içinden ırmaklar akan cennetlere; sonsuz nimet ve ebedî mutluluk diyarı olan Adn cennetlerindeki çok güzel köşklere yerleştirir. En büyük başarı ve kurtuluş işte budur!

13. Hoşunuza gidecek bir başka lutuf daha var: Allah'ın yardımı ve pek yakında gerçekleşecek bir fetih! Mü'minleri müjdele!

Mukâtil (r.h.) şöyle anlatıyor: Bu âyet-i kerîmeler Osman b. Maz'ûn hakkında nâzil oldu. Bir gün Rasûlullah (s.a.v.)'a: "Bana izin versen de hanımım Havle'yi boşasam, rahip gibi yaşasam. Bunun için kendimi hadım etsem, eti kendime haram kılsam, hiçbir gece uyumasam, oruçsuz hiçbir gün geçirmesem" demişti. Rasûlullah (s.a.v.) da ona: *"Nikâh benim sünnetimdendir. İslâm'da rahiblik yoktur. Benim ümmetimin rahibliği Allah yolunda cihâddır, ümmetimin hadımlığı da oruçtur. Allah'ın size helâl kıldığı ho ve temiz eyleri kendinize haram kılmayın. Benim sünnetimdendir ki gece uyurum, kalkıp ibâdet de ederim, bazı günler oruç tutarım, bazı günler de oruç tutmam. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir"* buyurdu. Osman: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi ticâret Allah'a daha sevgili, bilsem de o ticâreti yapsam" dedi ve işte bunun üzerine bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XVIII, 57)

Mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihâd edenlere iki mükâfat müjdelenmiştir: Birincisi; âhiret mükâfatı: Bunlar günahların bağışlanıp içinden ırmaklar akan

cennetlere varmak, sonsuz nimet ve ebedî mutluluk yeri olan Adn cennetlerindeki çok hoş ve çok güzel saraylara, köşklere yerleşmek.

İkincisi; dünya mükâfatı: Allah'ın yardımı ve yakın bir fetih. "Yakın fetih"ten maksat sahâbe-i kirâm için müjdelenen Hudeybiye anlaşması, Mekke'nin fethi, Allah'ın müslümanlara nasip edeceği ganimetler, daha sonra İran ve Bizans ülkelerini fethedilmesi vs. olabilir. Nitekim bu sûreden sonra inen Fetih sûresinde Rasûlullah (s.a.v.)'e "Açık bir fetih" verildiği bildirilir. (Feth 48/1) Bu fetih, daha çok Hudeybiye anlaşması olarak tefsir edilir. Yine o sûrede "feth-i karîb" yani yakın bir fetih ve ganimetlere de işaret edilir. (bk. Fetih 48/18-19)

"Allah'ın yardımı ve pek yakında gerçekleşecek bir fetih! Mü'minleri müjdele!" (Saff 61/13) âyeti, târih boyu savaşlarda mü'min askerlerin morallerini ve savaş heyecanlarını artırıcı bir ifade olarak sık sık tekrarlanmıştır. Husûsiyle Osmanlı'da ordunun mutlaka muzaffer olacağı inancını kuvvetlendirmek üzere mehterânın icra ettiği mûsikî eşliğinde coşkulu bir şekilde seslendirilmesi, mânevî bir anane olarak devam ettirilmiştir.

Size müjdelenen bu nimetlere ulaşmak istiyorsanız:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ
لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللّٰهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللّٰهِ
فَاٰمَنَتْ طَائِفَةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَتْ طَائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
عَلٰى عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ﴿١٤﴾

14. Ey iman edenler! Allah'ın yardımcıları olun! Nitekim Meryem oğlu İsa havârilerine: "Allah yolunda bana yardım edecek kim var?" diye sormuş, onlar da: "Allah'ın dîninin ve peygamberinin yardımcıları biziz!" demişlerdi. Sonunda İsrâiloğulları'ndan bir kısmı iman etti, bir kısmı da inkâr etti. Ama biz, iman edenleri düşmanları karşısında destekledik ve böylece onlar üstün geldiler.

Dolayısıyla Hz. İsa'ya inananlar, ona inanmayıp düşman olanlara üstün geldikleri gibi, Allah'ın yardımıyla Hz. Muhammed (s.a.v.)'e inananlar da, ona inanmayıp düşmanlık edenlere üstün geleceklerdir.

Bu sûrenin sonunda müjdelendiği üzere müslümanların zafer ve fetih elde ettikleri zaman gurura kapılıp aşırılığa sapmamalarını, o yardım ve zaferin Allah'ın bir lutfu olduğunu bilmelerini, onu bahşeden Allah'ın geri almaya da güç yetirebileceğini hesâba katarak, her türlü inkâr ve nankörlükten sakınıp

Allah Teâlâ'yı tesbih ve tenzîhe devam etmelerini öğütlemek üzere Cuma sûresi geliyor:

62- CUMA SÛRESİ

سُورَةُ الْجُمُعَةِ

62. CUMA SÛRESİ

Cuma sûresi Medine'de inmiştir. 11 âyettir. İsmini, 9. âyette geçen اَلْجُمُعَةُ (cuma) kelimesinden almıştır. Müsebbihât sûrelerinin dördüncüsüdür. Resmî tertîbe göre 62, iniş sırasına göre ise 96. sûredir.

Konusu

Ümmîler arasından Rasûlullah (s.a.v.)'i peygamber olarak göndermesi, Allah Teâlâ'nın hem ona hem de ümmete en büyük lutfudur. O, insanlığa kitabı ve hikmeti öğretmek, onların nefislerini tezkiye edip cennete hazırlamak için gelmiştir. Bu sebeple yahudiler, sahip oldukları bilgiye aldanmayıp bu Peygamber'e imana dâvet edilir. İnsanlık ölüm gelmeden intibaha çağrılır. Gerek cemaat ve ümmet olma şuurunun gelişmesi, gerek dîni anlama ve yaşama açısından büyük ehemmiyeti olan cuma namazının farziyeti bildirilir. Dinî dünyaya tercihin, netice itibariyle daha faydalı olacağı öğütlenir.

Fazileti

Ebû Hureyre (r.a.)'ın haber verdiğine göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.), cuma namazında Cuma ve Munafikûn sûrelerini okurdu. (Müslim, Cuma 61, 64)

Ümmî Peygamber

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ

الْحَكِيمِ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi, gerçek hükümdar, her noksandan temiz ve uzak, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan Allah'ı tesbih etmektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın burada zikredilen isimleri şu mânalara gelir:

اَلْمَلِكُ (Melik): Hükümdar, sultan, padişah; hâkimiyetin mutlak sahibi; görünen ve görünmeyen taraflarıyla tüm kâinatın hakikî ve yegâne mâliki, اَلْقُدُّوسُ (Kuddûs): Her türlü eksiklikten uzak, mutlak kemâl sahibi, yaratılmışların tasavvur ve tasvirine sığmaz; tertemiz olan ve tertemiz kılan. اَلْعَزِيزُ (Azîz): Dâimâ üstün, gâlip, kuvvetine erişilmez, kudretine karşı gelinmez. اَلْحَكِيمُ (Hakîm): Hüküm ve hikmet sahibi, verdiği her hükmü hikmetle veren, yaptığı her işi sağlam ve hikmetle yapan.

Bir kısım isim ve sıfatları böyle olan:

هُوَ الَّذِى بَعَثَ فِى الْاُمِّيّٖنَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهٖ وَيُزَكّٖيهِمْ

وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ق وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفٖى ضَلَالٍ

مُبٖينٍ ﴿٢﴾ وَاٰخَرٖينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ ط وَهُوَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ ﴿٣﴾

ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتٖيهِ مَنْ يَشَاءُ ط وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظٖيمِ ﴿٤﴾

2. O Allah ki, ümmîlere kendi içlerinden, onlara âyetlerini okuyacak, onları her türlü günah kirlerinden temizleyip arındıracak, onlara kitabı ve hikmeti öğretecek bir peygamber göndermiştir. Oysa onlar, daha önce apaçık bir şaşkınlık ve sapıklık içindeydiler.

3. Allah o Peygamber'i, henüz kendilerine katılmamış, ama daha sonra katılacak olan başkalarına da göndermiştir. O, kudreti dâimâ üstün gelen,

her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

4. Peygamberlik, Allah'ın lutfudur; onu dilediğine verir. Gerçekten de Allah, pek büyük lutuf ve ihsân sahibidir.

"Ümmîler"den maksat, büyük çoğunluğu okuma yazma bilmeyen, kendilerine ait bir kitapları olmayan Araplardır. Allah Teâlâ bunlar arasından Hz. Muhammed (s.a.v.)'i seçip âhir zaman peygamberi olarak gönderdi. Fakat o, yalnız Araplara gönderilmiş bir peygamber değil, onlarla beraber tüm insanlığa gönderilmiştir. Onun tebliği, belirli bir dönem ve belirli bir toplumla sınırlı değil, kıyâmete kadar bütün dönemler ve toplumlar için geçerlidir.

Nitekim şu rivâyet 3. âyetin kapsamı hakkında açık bir izahta bulunmaktadır:

Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: Bir defasında biz Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında otururken ona Cuma sûresi nâzil oldu. Allah Rasûlü (s.a.v.), **"Allah o Peygamberi, henüz kendilerine katılmamış, ama daha sonra katılacak olan başkalarına da göndermiştir"** (Cuma 62/3) âyetini okuyunca, sahâbîler, kendilerinden söz edilen bu kimselerin kimler olduğunu sordular. Efendimiz (s.a.v.) cevap vermeyince, soruyu soran kişi sorusunu üç kere tekrarladı. O sırada aramızda Selmân-i Fârisî de bulunuyordu. Allah Rasûlü (s.a.v.) elini onun omzuna koydu ve şöyle buyurdu: " *unlardan öyle yiğitler vardır ki, iman Süreyya şyıldızının yanında olsa bile, muhakkak ona ula ır.*" (Buhârî, Tefsir 62/1; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 230, 231)

2. âyette Peygamberimiz (s.a.v.)'in üç mühim vazîfesine dikkat çekilir:

Birincisi; Allah'ın âyetlerini insanlara okumak: Peygamberlerin ümmetlerini hak yoluna dâveti, gelen vahyin okunmasıyla başlar. Ancak bu vazîfe, insanları umulan hedefe ulaştırmada ilk merhaledir ve bir zemîn teşkîl eder.

İkincisi; tezkiye etmek: Tevhîd dâvetinin maksadına ulaşması, ancak nefisleri küfür, şirk ve günah gibi mânevî kirlerden temizleyip huşû ve huzûra erdirmekle mümkündür. Nitekim mâzisi câhiliyye insanı olan ashâb-ı kirâm, hidâyet bulup Allah Rasûlü (s.a.v.)'in feyizli sohbeti ve mânevî terbiyesiyle gönüllerini arındırdıkları anda dünyanın en mümtâz insanları hâline geldiler. Onların, dillerde ve gönüllerde dolaşan fazilet menkıbeleri çağları ve iklimleri aştı.

Üçüncüsü; kitap ve hikmeti öğretmek: Bu merhalede ise uyulması gereken kanunları ve hükümleri beyân eden kitabın, yani Kur'ân-ı Kerîm'in tâlimi gelir. Kur'ân-ı Kerîm'in rûhunda derinleşebilmek, kalbî seviyeye bağlıdır. Kur'ân-ı Kerîm, asıl kalb ile okunup anlaşılır. Gözler ise kalbe ancak basit bir vasıta hükmündedir.

Âyet-i kerîmelerde tezkiye ile kitâb ve hikmetin tâliminin bir arada

zikredilmesi, tezkiye olunmamış kimselerin ilim elde edemeyeceklerini, etseler de bu ilmin kendilerine bir fayda sağlamayacağını ifade etmektedir. Zira ilim ve hikmet öyle bir nûr ve zînettir ki bunu elde etmek için, onun mekân tutacağı yerlerin, yâni kalbin, evvelâ lüzûmsuz ve zararlı şeylerden boşaltılması gerekmektedir. Bu bakımdan peygamberler önce âyetleri okur, sonra bu âyetlere inanan ve gönül veren kimselerin, nefislerini aşırılıklardan, çirkinliklerden arındırırarak kalblerini mânevî kirlerden tasfiye ederler. Daha sonra da tezkiye ve tasfiye olunmuş kimselere kitap ve hikmeti öğretirler. Kâinattaki sır ve kudret akışlarına da ancak böyle bir kalbin sahipleri âşinâ olur ve bir hikmet menbaı hâline gelebilir.

Bu lutfa nâil olabilmek için Allah'ın kitabını mânasını anlayarak okuma, hayatın her alanını onun rehberliğinde ve onun hükümlerine göre düzenleme zarureti vardır. Aksi takdirde, daha önce Allah'ın kitabına göre hareket etme imtihanını kaybeden yahudilerle aynı hazin âkibeti paylaşmak kaçınılmaz olacaktır:

Kitap Yüklü Merkepler

مَثَلُ الَّذ۪ينَ حُمِّلُوا التَّوْرٰيةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًاۜ بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٥﴾

5. Tevrat'ın hükümlerini uygulamakla yükümlü tutulan, fakat bu yükümlülüğü yerine getirmeyenlerin hâli, ciltlerle kitap taşıyan eşeğe benzer. Allah'ın âyetlerini yalanlayan topluluğun hâli ne kötüdür! Allah zâlimler topluluğunu doğru yola erdirmez.

Allah Teâlâ bu temsille, kendilerine Tevrat verilmiş ve onun hükümleri öğretilmiş olup da bunları anlayıp gereğince amel etmeyen yahudilerin durumunu anlatır. Böylece ellerinde Tevrat olduğu halde onunla amel etmeyen, orada gelecek son peygamberin vasıfları anlatıldığı halde bunları nazar-ı itibara almayıp hatta örtbas eden yahudiler, taşıdığı şeyden yararlanamayan, sadece sırtında ağır bir yük hisseden kitap taşıyıcı eşeğe benzetilir. İlim, amel ve irfandan habersiz olan eşeğin kârı sadece o kitapların yükünü çekmek olduğu gibi, yahudilerin de, okuyup ellerinde bulundurdukları kitaplarından kendilerine kalan şey, o kitabın kendi aleylerinde taşıdığı delillerin ve mesuliyetin ağır yüküdür. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, XXX, 5)

Şunu belirtmek gerekir ki, ilk planda yahudileri hedef alan bu temsil, ilmiyle amel etmeyen, özellikle Kur'ân-ı Kerîm'i okuyup ezberleyip gereğini yerine getirmeyen herkes için geçerlidir. Bu benzetme, böyle kimselerin durumunun ne kadar çirkin olduğunu canlı bir tablo hâlinde sunmaktadır.

Bilinmelidir ki, Allah'ın ve O'nun kitabının kıymetini bilmemek zulum, bilmeyenler de zâlimdir. Allah ise zâlimleri asla doğru yola erdirmez. Bildiği ile amel etmesi lâzımken etmeyen, kendilerine hakkın delilleri gösterildiği halde onlara inanmayıp da doğrulama yerine yalanlamayı koyan zâlimlerin doğru yolu bulmaları ve murada ermeleri mümkün değildir.

Ehl-i kitapla ilgili nakledilen gerçek bilgi böyle olmakla birlikte onlar kendilerinin Allah'ın birer sevgili olduklarını sanabilirler. Dolayısıyla onlara:

قُلْ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ هَادُوا اِنْ زَعَمْتُمْ اَنَّكُمْ اَوْلِيَٓاءُ لِلّٰهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٦﴾ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُٓ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْ

وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِالظَّالِمٖينَ ﴿٧﴾ قُلْ اِنَّ الْمَوْتَ الَّذٖى تَفِرُّونَ مِنْهُ فَاِنَّهُ مُلَاقٖيكُمْ
ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

6. De ki: "Ey yahudiler! İnsanlar içinde yalnızca kendinizin Allah'ın dostları olduğunu sanıyorsanız ve bu iddianızda samimi iseniz, haydi ölümü arzu edin de görelim!"

7. Oysa onlar işledikleri günahlar yüzünden ölümü asla istemezler. Allah ise, o zâlimleri çok iyi bilmektedir.

8. De ki: "Kendisinden kaçıp durduğunuz ölüm var ya, sonunda o, mutlaka gelip sizi bulacaktır. Sonra duyuların ötesinde olan şeyleri de, duyular sahasına giren her şeyi de çok iyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız; O da size yaptıklarınızı tek tek haber verecektir."

Yahudiler kendilerini Allah'ın oğulları ve O'nu çok seven dostları olduklarını iddia ediyorlardı. (bk. Mâide 5/18) Allah Teâlâ, "samimi iseniz ölümü temenni edin" buyruğuyla onların bu iddialarını yalanladı. Onlar öyle zulümler işlemiş, öyle haksızlıklar yapmışlardır ki, ölüp de onların cezasıyla karşılaşmak istemezler. Yine onlar, kendilerinin kitap ehli olduklarını, Arapların ise kitabı olmadığını, dolayısıyla onlardan üstün bir konumda bulunduklarını iddia ediyorlardı. Allah Teâlâ onları 5. âyette kitap taşıyan merkeplere benzetmek suretiyle bu övünmelerini reddetti.

Yahudiler ölümü asla temenni etmezler. İçlerindeki dünya sevgisi ve uzun yaşama hırsı buna engeldir. (bk. Bakara 2/94-96) Gönlün ölümü temenni etmesi, ancak ilâhî vuslat arzusunun orada karar kılması, maddenin değerinin sıfırlanıp mânanın yüksek değer kazanmasıyla mümkündür. Rasûlullah (s.a.v.)'in hâli buna ne güzel misâldir. O (s.a.v.), vefatı esnâsında "er-Rafîka'l-A'lâ, er-Rafîka'l-A'lâ..." diyerek ruhunu teslim etmiş, en sevdiği Rabbine kavuşmuştu. Sahâbe-i kirâmda ve hak dostlarında da bu hallerin tecelli ettiği görülür. Bu gerçek, canı Allah'a adamanın dostluk imtihanında çok mühim bir yer tuttuğunu göstermektedir. Akla uygun olan da canı sahibine seve seve vermeye hazır olmaktır.

Selmân-ı Fârisî (r.a.), hâli şöyle olan insanlara şaştığını ifade eder:

✓ Dünyaya hırsla sarılır, ama ölüm onu arayıp duruyor.

✓ Allah'ı ve âhireti unutmuş; ama o unutulmuş değil.

✓ Güler; ama bilmez ki, Rabbi ondan râzı mı değil mi." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi*, I, 72-73)

Davûd-i Tâî, Süfyân-ı Sevrî'ye şöyle nasihat eder:

“Soğuk su içiyorsun, en güzel ve en tatlı yemekleri yiyorsun, yürürken de gölgelerde yürüyorsun. Durumun bu iken ölümü nasıl seveceksin. Yüce Allah’a nasıl varacaksın.”

Bunu dinleyen Süfyân içli içli ağlamaya başladı. (Hânî, *el-Hadâiku’l-verdiyye*, s. 362)

O halde ey mü’minler, dünyanın fânî ve ölümün gerçek olduğunu kesinlikle unutmayıp bütün gücünüzle Allah’a kulluğa ve O’nu zikre sarılın:

Allah'ı Zikre Koşun

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا
اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾
فَاِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْاَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثٖيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾

9. Ey iman edenler! Cuma günü namaz için ezan okunduğunda hemen Allah'ı anmaya koşun; işi, alış verişi bırakın! Eğer bilirseniz sizin için hayırlı olan budur.

10. Namaz tamamlanınca artık yeryüzüne yayılabilir ve Allah'ın lutf u kereminden rızkınızı temine çalışabilirsiniz. Bununla birlikte Allah'ı çok çok zikredin ki iki cihanda da kurtuluşa eresiniz.

Cuma namazı Mekke döneminin sonlarında farz kılınmıştı. Fakat cemaatle kılınması gereken bu ibâdeti Mekke'de îfâ etme imkânı yoktu. Efendimiz (s.a.v.), ilk defa cuma namazı kıldırmasını, Medine'ye Kur'an muallimi olarak giden Mus'ab b. Umeyr'e bir mektupla bildirmiş, o da on kişilik bir cemaatle cuma namazı kılmıştı. Ayrıca Es'ad b. Zürâre (r.a.)'ın da, ikinci Akabe bey'atinde bulunan on iki kişi ile Medine yakınlarında cuma namazı kıldığı kaynaklarda yer almaktadır. Bundan itibaren cuma namazı Medine'de devam etmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) ise ilk defa cuma namazını Medine'ye hicret ettiği sırada Rânûnâ denilen yerde kıldırmış ve orada meşhur cuma hutbelerini okumuştur. (bk. Beyhakî, *Delâil*, II, 524-525) Dolayısıyla cuma namazı bu âyetle ilk defa farz kılınmış değildir. Ancak müslümanlar cuma günü namaza çağırıldıklarında gevşek davranıyor ve alışverişlerine devam ediyorlardı. Dolayısıyla Allah Teâlâ bu âyeti, müslümanların ezan okunurken cuma namazının ehemmiyetini kavramaları ve bunun farz olduğunu idrak ederek namaza koşmaları için inzal etmiştir.

Cuma gününün ve cuma namazının faziletiyle ilgili Peygamberimiz (s.a.v.)'in şu açıklamaları ne kadar dikkat çekicidir:

"Üzerine güne doğan en hayırlı gün cuma günüdür. Âdem o gün yaratıldı, o gün cennete kondu, yine o gün cennetten çıkarıldı. Kıyâmet de cuma günü kopacaktır." (Müslim, Cuma 17, 18)

"Bir kimse cuma günü cünüplükten temizleniyormu gibi boy abdesti aldıktan sonra erkenden cuma namazına giderse bir deve kurban etmi gibi sevap kazanır. İkinci saatte

giderse bir inek, üçüncü saatte giderse boynuzlu bir koç kurban etmiş gibi sevap alır. Dördüncü saatte giderse bir tavuk, beşinci satte giderse bir yumurta sadaka vermiş gibi sevap alır. İmam minbere çıkınca, melekler okunan hutbeyi dinlemek üzere cemaatin arasına katılır." (Buhârî, Cuma 4; Müslim, Cuma 10)

Âyet-i kerîmelerde dikkat çekilen hususlar şunlardır:

Birincisi; "cuma günü namaza çağrılmak"tan maksat, hutbeden önce cuma namazı için okunan iç ezandır. Rasûlullah (s.a.v.) zamanında cuma günü sadece bir ezan okunurdu. O da cuma namazı ezanı idi. Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer döneminde de böyle devam etti. Fakat Hz. Osman zamanında cemaat iyice kalabalık hâle gelince, cuma vaktinden önce halka vaktin girdiğini bildirmek üzere bir ezan daha okunması kararlaştırıldı. O günden sonra böyle bir uygulama devam ede geldi.

İkincisi; "zikrullah"tan maksat, cuma hutbesi ve cuma namazıdır. İkisi de farzdır. Burada hutbeye zikrullah denmesi, hutbenin muhtevası hakkında bir fikir vermektedir. Dolayısıyla hutbede zikrullah sayılacak dualar okunmalı, zikirler yapılmalı, Allah'ı, O'nun rahmetini ve azabını hatırlatıcı şeyler söylenmelidir.

Üçüncüsü; "zikrullâha koşmak", ilk akla geldiği şekilde ayaklar üzere koşarak namaza gitmek değildir. Zira Rasûlullah (s.a.v.) bu şekilde koşarak namaza gitmeyi yasaklamıştır. (bk. Müslim, Mesâcid 151) Dolayısıyla "koşmak"tan maksat, diğer işleri ve meşgaleleri bırakarak cumaya gitmek, kalp ve niyetle yönelmek, onu îfâ için abdest almak, elbiseleri giymek gibi gerekenleri yapıp yola koyulmaktır.

Dördüncüsü; "alışverişi bırakmak": Bu ifade sadece alışverişi değil, tüm meşguliyetleri bırakarak namaz için hazırlanmayı da içine alır. Burada "alışveriş" kelimesinin zikredilmesi, cuma günü ticâretin yoğun olması dolayısıyladır. Cuma günleri civardaki yerleşim bölgelerinden Medine'ye gelen insanlar, yanlarında satmak için mal getirirlerdi ve o gün herkes ihtiyaçlarını karşılayabilmek için alışveriş yapardı. Bu sebeple âyetteki yasaklama sadece alışveriş ile sınırlı olmayıp, tüm meşguliyetleri kapsamaktadır.

Beşincisi, namaz sonrası yeryüzüne yayılmak: Bu da vücûb değil ibâha mânası ifade eder. Namaz kılındıktan sonra insanlar serbesttirler. İstedikleri yere dağılabilirler. Gerek ticâret, gerek ilim, gerek ziyâret, gerek ibâdet yapabilir, gerekse istirahat edebilirler. Yoksa namaz insanı hayattan koparan ve tembelliğe iten bir sebep olarak algılanmamalıdır. Diğer taraftan, günlük hayatımızın her alanında da zikrullaha devam etmemiz tavsiye edilmektedir. Çünkü Allah'ı zikir ve dindarlık sadece mâbede mahsus bir durum değildir. Mâbet dışında da Allah'ı

anmak, iş ve ticâret hayatında da O'nun rızâsını gözetmek önemlidir. Zira kurtuluş ancak Allah'ı her an hatırda tutup, o şuurla yaşanacak bir kulluk hayatı ile mümkün olabilecektir. Aksi takdirde gelen âyette bahsedilen kınanmış duruma biz de düşebiliriz:

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا ۚ قُلْ مَا عِنْدَ

اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ ۚ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١﴾

11. Onlar bir ticâret veya bir eğlence görünce hemen oraya akın edip, seni hutbede ayakta bırakıverdiler. De ki: "Allah'ın katındaki mükâfat, ticâretten de, eğlenceden de daha hayırlıdır!" Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

Rasûlullah (s.a.v.)'in hutbe okuduğu bir sırada mescidi terk eden bir takım kimselerin kınandığı hâdise şöyle cereyan etmiştir: "Bir gün Rasûlullah cuma hutbesi okurken Medine'ye bir ticâret kervanının ulaştığını ilân eden sesler duyuldu. O sıralarda kıtlık olduğu için gıda maddesi getirecek bir kervanın gelmesi dört gözle bekleniyordu. Bu sesleri duyan cemaatin önemli bir kısmı o anda ibâdet hâlinde olduklarını unutup yerlerinden fırladılar ve o tarafa doğru koşmaya başladılar. Mescitte sadece on iki kişinin kaldığı rivâyet edilir. (bk. Buhârî, Tefsir 62/2; Tirmizî, Tefsir 62/2)

Cuma sûresinin sonunda yer alan bu emirlerden sonra cuma namazını özürsüz terk etmenin veya cuma namazını bırakıp da ticâret, oyun ve eğlenceye koşmanın neticede nifâka varacağına işaret olmak üzere bunun arkasından münafıkların perişan hallerini anlatan Munâfikûn sûresi geliyor:

63- MÜNÂFİKÛN SÛRESİ

سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ

63. MÜNÂFİKÛN SÛRESİ

Münâfik¯un sûresi Medine'de nâzil olmuștur. 11 âyettir. İsmini 1. âyette geçen ve münafıklar anlamına gelen اَلْمُنَافِقُونَ (münafik¯un) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 63, nüzûl sırasına göre ise 103. sûredir.

Konusu

Sûre münafıkların iki yüzlülüklerinden, iç dünyalarından, mü'minlerin aleyhine sahip oldukları kötü düșünce ve tuzaklardan bahseder. Müslümanlara, onların görünüșlerine aldanmamaları ve sinsi faaliyetlerine karșı uyanık olmaları ikazında bulunur. Münafıkların mümeyyiz vasfı olduğu gibi, dünyanın geçici nimetlerine aldanmamayı, ölüm gerçeğini dikkate alarak Allah'ın zikrinden asla gâfil kalmamayı öğütler.

Münafıklar Yalancıdır

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ
لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾ اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ
جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ ذَلِكَ
بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Rasûlüm! Münafıklar sana geldikleri zaman: "Şâhitlik ederiz ki, sen gerçekten Allah'ın Rasûlü'sün!" derler. Allah, senin kendi Rasûlü olduğunu elbette biliyor. Bununla beraber Allah şâhitlik eder ki, münafıklar kesinlikle yalan söylemektedir.

2. Onlar, yeminlerini kalkan olarak kullanıp, hem kendileri Allah'ın yolundan yan çiziyor, hem de insanları Allah yolundan alıkoymaya çalışıyorlar. Bu yaptıkları, gerçekten pek kötü bir şeydir!

3. Bu kötülüklerinin sebebi şu ki: Önce dilleriyle inandıklarını söylemekte, sonra kalpleriyle inkâr etmektedirler. Bu yüzden kalpleri mühürlenmekte olup, artık gerçeği anlayacak durumda değiller.

Onları daha iyi tanımak istersen, nazarlarını şu özellikleri üzerine teksif edebilirsin:

وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ
خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ

قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

4. Onlara şöyle bir baktığın zaman kalıpları ve kıyâfetleri hoşuna gider. Öyle bir ton ve üslupla konuşurlar ki, konuştuklarında sözlerine kulak verirsin. Onlar elbise giydirilip duvara dayanmış kereste gibidir. Her gürültüyü aleyhlerinde sanırlar. Asıl düşman onlardır; onlardan sakın. Allah kahretsin onları! Nasıl da doğru yolu bırakıp bâtıl dâvalar peşinde koşturuluyorlar?

Medine münafıklarının önderleri olan Abdullah b. Übeyy, Mugîs b. Kays, Ced b. Kays ve arkadaşları iri yapılı, yakışıklı, giyim ve kuşamlarına itinâ gösteren, düzgün konuşan, dilleri ve dış görünüşleri alımlı kimseler idiler. "Ya Rasûlallah" diye söze başladıkça Peygamberimiz (s.a.v.) de sözlerini dinlerdi. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXX, 14)

Münafıklar iman, hayır ve güzellik namına ne varsa hepsinden uzak birer kalıp oldukları için duvara dayandırılmış kerestelere benzetilir. Ayrıca kendisinden faydalanılan kereste ya tavanda ya duvarın içinde veya fayda mülahaza olunan bir başka yerde bulunur. Kendisinden faydalanılmayan kereste ise duvara dayandırılır ve öyle bekler. Münafıkların da faydasız kimseler olduğunu bildirmek üzere onları, duvara dayandırılmış, boş bekleyen, ne kendine ne de kimseye faydası olmayan kerestelere benzetmiştir.

Bu teşbihle ilgili bir başka izâh da şöyledir: Duvara yaslandırılmış kerestenin iki ucu vardır; birisi bir tarafa, diğeri diğer tarafa doğrudur. Münafıklar da böyledir. Onun da iki ucu vardır. İç ucu kâfirlere doğru, dış ucu ise müslümanlara doğrudur. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXX, 16) Dolayısıyla münafıkların "duvara dayandırılmış kerestele"e benzetilmeleri, onların İslâm'a ve Peygamberimiz'e karşı ruhsuzluklarını, donukluklarını, duygusuzluklarını, şuursuzluklarını ve ikiyüzlülüklerini net bir tablo hâlinde sunmaktadır.

Diğer taraftan onların sürekli dinleme, endişeli ve sarsıntılı bir bekleyiş halleri tasvir edilir: **"Onlar, her gürültüyü aleyhlerinde sanırlar."** (Münafik¯un 63/4) Üzerinde titredikleri mevzu, Allah'ın ve Rasûlü'nün emrini dinlemek değil, mallarının ve canlarının emniyetidir. Bu bakımdan oldukça hassas, hareketli ve duygulu, aynı zamanda da oldukça korkulu bir manzara arz etmektedirler. Çünkü münafık olduklarını, ince bir perdeyle yüzlerini kapadıklarını, bir yemin ve döneklikle iç yüzlerini gizlediklerini bizzat kendileri bilmektedir. Bu durumlarının ifşâ olunup müslümanlar tarafından bilinmesinden, böylece can ve mal emniyetlerini kaybedip insanların yanında rezil olmaktan korkmaktadırlar. O bakımdan duydukları her sözü, her tıkırtıyı aleyhlerinde sanıyorlar. Yalan söylemeye de alışık olduklarından lehlerinde söyleneni bile yalan kabul ederek hep aleyhlerinde mâna çıkarıyorlar. İşte bu tip kimseler, Allah'ın kahrına lâyık düşmanlardır; onlardan sakınmak gerekir. Çünkü onların tevbe edip yakalandıkları bu hastalıktan kurtulmaya niyetleri bile yoktur:

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللّٰهِ لَوَّوْا رُؤُسَهُمْ وَرَاَيْتَهُمْ
يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾ سَوَٓاءٌ عَلَيْهِمْ اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ اَمْ لَمْ

تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾
هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلٰى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ حَتّٰى يَنْفَضُّوا
وَلِلّٰهِ خَزَائِنُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾
يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ وَلِلّٰهِ
الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

5. Onlara: "Gelin, Rasûlullah günahlarınız için Allah'tan bağışlanma dilesin" dendiğinde "olmaz" mânasında başlarını çevirirler; sen onların kibirlene kibirlene dâvet edildikleri şeyden uzaklaştıklarını görürsün.

6. Onlar için bağışlanma dilesen de dilemesen de onlar için birdir. Allah onları kesinlikle bağışlamayacaktır. Çünkü Allah, büsbütün yoldan çıkmış bir toplumu asla doğru yola erdirmez.

7. Onlar: "Rasûlullah'ın yanında bulunan fakir müslümanlara bir şey vermeyin ki, dağılıp gitsinler!" diye propaganda yapıyorlar. Oysa göklerin ve yerin hazîneleri Allah'ındır, fakat münafıklar bunu anlayamıyor.

8. Kalkmış bir de: "Hele Medine'ye bir dönelim, göreceksiniz izzetli ve şerefli olanlar zelîl ve alçak olanları oradan mutlaka çıkaracak!" diyorlar. Halbuki asıl güç, izzet ve şeref Allah'a aittir, Rasûlü'ne aittir ve mü'minlere aittir; fakat münafıklar bunu bilmiyor.

Münafıkların gerçek kimliklerini ortaya koyan şu hâdise bu âyet-i kerîmelerde bahsedilen hususları anlamakya yardımcı olacaktır:

Rivâyete göre Benî Mustalik seferinden dönüleceği sıralarda biri muhâcirlerin diğeri ensâr taraftarı iki adam arasında su yüzünden kavga çıktı. Bunlardan biri "Ey ensâr, yetişin!" diye, diğeri de "Ey muhâcirler, yetişin!" diye kendi taraflarını yardıma çağırdılar. Rasûlullah (s.a.v.) bunu işitince, onları yatıştırdı. Yaptığı tesirli konuşmada bu nevi tefrika çıkarıcı söz ve faaliyetlerden hoşnut olmadığını ve bunun câhiliye âdeti olduğunu belirtti. Hâdise münafıkların reisi Abdullah b. Übey'in kulağına gidince hemen bunu fırsat bilip müslümanlar arasında fitne çıkarmaya yeltendi. Kendi kavminden olanlara şöyle dedi:

"- Muhâcirler bizim beldemizde bize kafa tutuyor, üstünlük taslıyorlar. Onlarla bizim durumumuz, «Besle kargayı, oysun gözünü!» sözündekine döndü. Hele Medine'ye varalım, göreceksiniz ki güçlü olan zayıf olanı oradan çıkaracak! Aslında bunu kendiniz yaptınız; onlara beldenizde yer verip imkânlarınızı paylaştınız. Muhammed'in yanındakilere yardım etmeyin ki dağılıp gitsinler!"

Bu sözleri işiten ve o sırada henüz çok genç olan Zeyd b. Erkâm (r.a.), yapılan

konuşmadan dolayı rahatsızlığını dile getirip tepki gösterince Abdullah onu azarladı. Zeyd durumu amcasına, o da Peygamberimiz (s.a.v.)'e aktardı. Hz. Ömer derhal o münâfığın boynunun vurulmasını teklif etti. Rasûlullah (s.a.v.) bunu kabul etmedi. Hatta henüz normal hareket vakti gelmediği halde hemen yola koyulma tâlimatı verdi. Uzun bir süre mola vermedi; mola verdiğinde herkes yorgunluktan uyuyakaldı. Böylece söylentilerin artıp işin alevlenmesini önledi. Efendimiz (s.a.v.) o arada münafıkların reisi Abdullah'ı çağırtıp:

"*- Bana öyle öyle bir söz ula tı; bu sözün sahibi sen misin?*" diye sordu. O:

"- Sana kitabı indiren Allah'a yemin ederim ki böyle şeyler söylemedim" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) onun hakkında bir işlem yapmadı. Zeyd ise yalancı konumuna düştüğü için çok üzülmüştü. Medine'ye dönünce Allah Teâlâ Münafıkûn sûresini indirdi. Peygamberimiz (s.a.v.) Zeyd'in kulağını tutup:

"*- Allah seni doğruladı ve bu kulağın hakkını verdi*" diye ona iltifat etti.

Bir kısım insanlar münafıkların reisine, kendisi hakkında sert ifadeler içeren âyetler indiğini söyleyerek Rasûlullah (s.a.v.)'e gidip kendisi hakkında Allah'tan bağışlama dilemesi için ricada bulunmasını tavsiye ettiler. O ise başını çevirip:

"- İman et, dediniz ettim. Zekât ver, dediniz verdim. Geriye bir tek Muhammed'e secde etmediğim kaldı!" diyerek itiraz etti. (bk. Buhârî, Tefsir 63; Tirmizî, Tefsir 63; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 370, 373)

Hikmet-i ilâhî, Abdullah b. Übey'in Abdullah isminde bir oğlu vardı. Samîmi bir mü'mindi. Rasûlullah (s.a.v.)'e son derece bağlıydı. O, babasının yaptıklarına çok üzülüyor, sabredemiyordu. Son hâdiseler de gönlündeki bu kederi iyice artırdığından Allah Rasûlü (s.a.v.)'e geldi:

"–Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer arzu edersen, babamı öldüreyim!" dedi. Peygamberimiz (s.a.v.) buna müsaade etmedi ve:

"*–Hayır! Bilâkis ona yumu ak davranırız. Aramızda kaldığı müddetçe, kendisiyle iyi geçiniriz!*" buyurdu. Bunun üzerine Abdullah, İslâm ordusunun içindeki babasının yanına koştu ve devesinin yularını tutarak haykırdı:

"–İzzet ve kuvvetin Allah'a ve Rasûlü'ne âit olduğunu söyleyinceye kadar seni yerinden kıpırdatmayacağım!.."

Münafıkların başı şaşkınlaştı. Bunca insanın ortasında oğlunun kendisine yaptığı bu hareketi gurûruna yediremedi:

"–Şimdi sen beni bu kadar insan içinde Medine'ye bırakmayacak mısın?" dedi. Oğlu, büyük bir iman celâdeti içinde:

"–Evet, bugün insanlar arasında en rezîl ile en azîzin kim olduğunu sana öğretinceye kadar seni bırakmayacağım. Hakîkati itirâf etmezsen kelleni uçuracağım..." dedi.

Hâin münâfığın âdeta eli kolu bağlanmıştı. Oğlunun, dediğini yapacak kadar ciddi olduğunu anlayınca ürperdi. Daha evvel söylediklerini geri alarak istemeye istemeye de olsa hakîkati dile getirip:

"–Şehâdet ederim ki, izzet ve kuvvet Allah'a, Rasûlü'ne ve mü'minlere aittir" demek zorunda kaldı. Peygamberimiz (s.a.v.) Abdullah'a:

"- Allah seni Rasûlü'nden ve mü'minlerden dolayı hayırla mükâfatlandırsın!" diyerek dua etti ve babasının yolunu açmasını emir buyurdu. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* III, 334-337; İbn Sa'd, *et-Tabakât,* II, 65; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* IX, 317-318)

Öyleyse:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِۚ

وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾

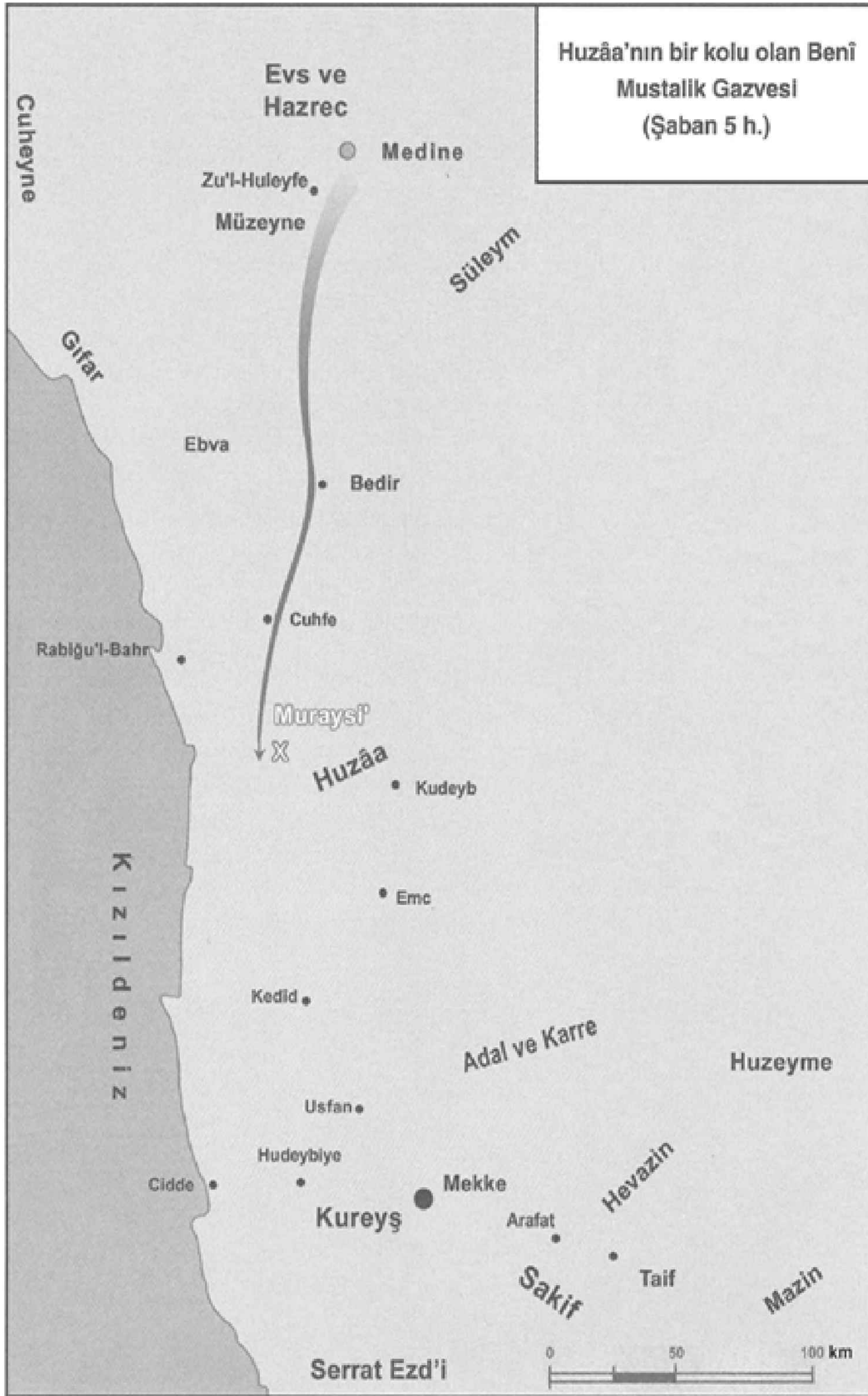
9. Ey iman edenler, mallarınız ve çocuklarınız Allah'ı anmaktan sizi alıkoymasın. Böyle yapanlar, en büyük zarara uğrayanların tâ kendisidir.

Mü'minlerden istenen, evlat ve âileleriyle ilgilenmemek; ticâretle, malla mülkle, kazanç sağlayıcı işlerle meşgul olmamak değil, hayatın tabiî akışı içerisinde ve insanın doğasının bir gereği olarak zâten gösterilmekte olan bu ilgi ve mesuliyetin, hayatın gerçek anlamını unutturacak ve Allah'a kul olma bilincini yitirmeye yol açacak bir sapmaya neden olmamasıdır.

"Zikrullâh"; Allah'ı zikretmek, anmak, O'nu hatırda tutmaktır. Burada kastedilen ise Allah Teâlâ'yı, O'nun isimlerini, sıfatlarını, emir ve yasaklarını, sevab ve azabını hatırlatan ve rızâsına vesile olan farz ve nâfile ibâdetler; ezcümle namaz, oruç, zekât, hac, cihâd, Kur'an tilâveti, va'z ü nasihat, tehlîl: lâilâhe illallah, tesbîh: sübhânellah ve tahmîd: elhamdülillah gibi Allah'a yakınlaşmak için yapılan ve dâimâ Allah'ı hatırlatıp O'nun rızâsı için yerine getirilen amellerin her biridir.

Abdullah b. Büsr (r.a.)'den rivâyete göre bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e hitâben:

"-Yâ Rasûlallah! İslâmiyetin emirleri çoğaldı. Bana sıkı sıkıya yapışacağım bir şey söyle" dedi. O da *"Dilin hep Allah'ı zikretsin!"* (Müslim, Zikir 99) buyurarak Allah'ı anmanın önemine dikkat çekmiştir.

Âyet-i kerîme büyük bir ikaz ve tehditle son bulmakta; mal ve evlat ile uğraşacağım diye Allah'ı zikirden gaflet edenlerin en büyük bir zarara uğrayacaklarını haber vermektedir. Çünkü bunlar, dünyayı âhirete tercih

etmekle çok zarar edecek, neticede ebedî hayatın izzet ve şerefinden mahrum kalacaklardır. O halde:

وَاَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَٓا
اَخَّرْتَنِيٓ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيبٍۙ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠﴾ وَلَنْ
يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَٓاءَ اَجَلُهَاۜ وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

10. Sizden birine ölüm gelip de: "Rabbim! Ne olurdu ecelimi biraz daha erteleseydin de sadaka verip iyi kullardan olsaydım!" diye yalvarmadan önce size verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcayın.

11. İyi bilin ki Allah, eceli geldiğinde hiç kimsenin ölümünü bir an geri bırakmaz. Allah, bütün yaptıklarınızdan hakkiyle haberdardır.

Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz bir keresinde:

"–Sadaka vermek her müslümanın vazîfesidir" buyurmuştu. Ashâb-ı kirâm:

"–Sadaka verecek bir şey bulamazsa?" dediler.

"–Amelelik yapar, hem kendisine faydalı olur, hem de tasadduk eder" buyurdu.

"–Buna gücü yetmez veya iş bulamaz ise?" dediler.

"–Darda kalana, ihtiyaç sahibine yardım eder" buyurdu.

"–Buna da gücü yetmezse?" dediler.

"–İyilik yapmayı tavsiye eder" buyurdu.

"–Bunu da yapamazsa?" dediler.

"–Kötülük yapmaktan uzak durur. Bu da onun için sadakadır" buyurdu. (Buhârî, Zekât 30; Edeb 33; Müslim, Zekât 55)

Bu bakımdan Rasûlullah (s.a.v.), herkesi ikâz sadedinde:

"–Ölüp de pi manlık duymayacak hiçbir kimse yoktur" buyurmuştu.

"–O pişmanlık nedir yâ Rasûlallah?" diye sorulduğunda da:

"– Ölen, iyilik ve ihsân sahibi sâlih bir ki i ise, bu iyi hâlini daha fazla artıramamı olduğuna; âyet kötü bir ki i ise, kötülükten vazgeçerek hâlini düzeltmediğine pi man olacaktır" cevâbını verdiler. (Tirmizî, Zühd 59/2403)

Görüldüğü üzere Münâfik¯un sûresi, Allah Teâlâ'nın kulların bütün yaptıklarından haberdar olduğunu bildirerek sona ermektedir. Dolayısıyla Allah, kendisini anmaktan gâfil olmayıp iyilik yollarında mallarını harcayanları bilir, mükâfatlarını verir. Buna mukâbil Allah'ı unutup dünyaya dalanların da yaptıklarını bilir, onlara da cezalarını verir. Ancak bütün bu sonuçlar ancak kâr ve zarar günü olan demek olan "tegâbün günü" belli olacaktır. Onun için bu sûreyi Tegâbün sûresi tâkip edecektir:

64- TEĞÂBÜN SÛRESİ

سُورَةُ التَّغَابُنِ

64. TEĞÂBÜN SÛRESİ

Teğâbün sûresi Medine'de nâzil olmuştur. 18 âyettir. İsmini, 9. âyette geçen ve "aldanma, aldatma, kar-zarar" mânasına gelen اَلتَّغَابُنُ (teğâbün) kelimesinden alır. اَلْمُسَبِّحَاتُ (Müsebbihât) sûrelerinden beşincisidir. Mushaf tertîbine göre 64, iniş sırasına göre ise 107. sûredir.

Konusu

Allah Teâlâ'nın şânının yüceliği, kâinatın tek yaratıcısı, tek hâkimi, ilim ve kudret sahibi olduğu hatırlatılır. Rasûlullah (s.a.v.)'i ve âhireti inkâr eden kâfirlere, Allah'ın ölüleri mutlaka dirilteceği, iyileri cennetle mükâfatlandıracağı, kötüleri ise cezalandıracağı bildirilir. İnsanın mal, evlat ve kadın sevgisi yüzünden Allah yolundan geri kalmaması, mümkün olduğu ölçüde Allah'a karşı gelmekten sakınıp dinî vazîfelerini yapması, özellikle malını, servetini Allah için harcamaya ehemmiyet vermesi öğütlenir.

Allah Kalplerde Olanı Bilir

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۚ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُۘ
وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١﴾ هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ
وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْۚ وَاِلَيْهِ الْمَص۪يرُ ﴿٣﴾
يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَۜ
وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih etmektedir. Tüm varlığın mutlak mülkiyeti ve hâkimiyeti O'nundur. Bütün övgüler de O'na aittir. O'nun her şeye gücü yeter.

2. Sizi yoktan yaratan O'dur. Böyle iken kiminiz kâfir oluyor, kiminiz mü'min. Allah, yaptığınız her şeyi hakkiyle görmektedir.

3. O, gökleri ve yeri gerçek bir gâye, hikmet ve şaşmaz bir kanuna göre yarattı. Size belli bir şekil verdi ve şeklinizi de güzel yaptı. Sonunda dönüş yalnız O'nadır.

4. O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. Sizin gizlediklerinizi de, açığa vurduklarınızı da bilir. Allah, göğüslerde saklı tutulan bütün gizlilikleri bilir.

Şu misâl, Yüce Rabbimize haber verilen sıfatlarıyla birlikte kâmil mânada iman etmenin kulun kalbinde nasıl bir tesir icrâ ettiğinin açık göstergesidir:

Bir gece vaktiydi. Hz. Ömer, mûtâdı olduğu üzere Medine sokaklarını gezmekteydi ki, ansızın durakladı. Önünden geçmekte olduğu evden dışarıya kadar taşan bir tartışma sesi dikkatini çekmişti. Bir ana, kızına:

"–Kızım, yarın satacağımız süte biraz su karıştır!" demekteydi. Kız ise:

"–Anacığım, halîfe süte su karıştırılmasını yasak etmedi mi?" dedi. Ana, kızının sözlerine sert çıkarak:

"–Kızım, gecenin bu saatinde halîfe süte su kattığımızı nereden bilecek?!." dedi. Ancak gönlü Allah sevgisi ve korkusu ile dipdiri olan kız, anasının süte su

katma hîlesini yine kabullenmedi:

"–Anacığım! Diyelim ki halîfe görmüyor, peki Allah da mı görmüyor? Bu hîleyi insanlardan gizlemek kolay, ama her şeyi görüp bilen kâinatın yaratıcısı Allah'tan gizlemek mümkün mü?.." dedi.

Rabbânî hakîkatlerle dolu temiz bir vicdan ve diri bir kalbe sahip olan bu kızın, derûnî bir Allah korkusu içinde annesine verdiği cevap, Ömer (r.a.)'ı son derece duygulandırdı. Mü'minlerin Emîri, onu sıradan bir sütçü kadının kızı değil, gönlündeki takvâsı ile müstesnâ bir nasip bildi ve oğluna gelin olarak aldı. Beşinci halîfe olarak zikredilen meşhur Ömer b. Abdülazîz, işte bu temiz silsileden doğdu. (bk. İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve,* II, 203-204)

Hâsılı gerek göklerin ve yerin, gerek insanın böyle itinâ ile yaratılmasının hikmeti, fânî dünya hayatı değil, şüphesiz ki âhiret hayatıdır. Sonunda herkes Allah'ın huzuruna varıp yaptıklarının hesâbını verecektir.

O halde, Allah'ın bu sınırsız kuvvet ve kudretini hesâba katmayıp inkâra devam eden ey zâlimler:

اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُۘ فَذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ
عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُ كَانَتْ تَأْت۪يهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُٓوا
اَبَشَرٌ يَهْدُونَنَاۘ فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَم۪يدٌ ﴿٦﴾
زَعَمَ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اَنْ لَنْ يُبْعَثُواۜ قُلْ بَلٰى وَرَبّ۪ي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ
بِمَا عَمِلْتُمْۜ وَذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَس۪يرٌ ﴿٧﴾

5. Daha önceki kâfirlerin başlarına gelen ibret verici hâdiselerin bilgisi size ulaşmadı mı? Onlar yaptıklarının cezasını dünyada tattıkları gibi, âhirette de kendilerini can yakıcı bir azap beklemektedir.

6. Çünkü, Peygamberleri onlara apaçık deliller getirmiş, onlar da: "Bizim gibi ölümlü bir insan mı bize yol gösterecek?" diyerek inkâr edip yüz çevirmişlerdi. Oysa onların iman ve itaatine Allah'ın ihtiyacı yoktu. Çünkü Allah, sınırsız zenginlik ve servet sahibidir; hiçbir şeye muhtaç değildir. Her türlü övgüye lâyık olan da yalnız O'dur.

7. İnkâr edenler, öldükten sonra bir daha diriltilmeyeceklerini iddia etmektedirler. De ki: "Evet, Rabbime yemin olsun ki siz kesinlikle diriltileceksiniz. Sonra dünyada yaptıklarınız size tek tek haber verilecek. Bu ise Allah için pek kolaydır.

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in tebliğde bulunduğu kıyâmete kadar gelecek tüm insanlar için de aynı durumlar geçerlidir. Onun kendileri gibi bir insan olduğunu bahane ederek imandan yüz çevirenler, önceki helâk edilmiş milletlerle aynı fecî âkıbeti paylaşacaklardır. Öyleyse:

فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَالنُّورِ الَّذٖٓي اَنْزَلْنَاۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبٖيرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ
يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِۜ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا
يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّـَٔاتِهٖ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ فٖيهَٓا
اَبَدًاۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿٩﴾ وَالَّذٖينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ
اَصْحَابُ النَّارِ خَالِدٖينَ فٖيهَاۜ وَبِئْسَ الْمَصٖيرُ ﴿١٠﴾

8. Ey insanlar, Allah'a, Rasûlü'ne ve ona indirdiğimiz Kur'an'a iman edin! Allah, yaptığınız her şeyden hakkiyle haberdardır.

9. Gün gelecek, Allah sizi o büyük toplantı gününde bir araya getirecektir. O gün, kayıp ve kazançların ortaya çıktığı gündür. Kim Allah'a iman eder ve sâlih ameller işlerse, Allah onun günahlarını örter ve onu, ebediyen kalmak üzere, içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. En büyük başarı ve kurtuluş işte budur!

10. Âyetlerimizi inkâr edip yalanlayanlara gelince, onlar cehennemin yoldaşları olup orada ebediyen kalacaklardır. Ne kötü gidilecek yerdir orası!

Kıyâmetin bir ismi de âyet-i kerîmedeki ifadesiyle يَوْمُ التَّغَابُنِ (yevmü't-teğâbün)dür. Teğâbün kelimesinin aslı اَلْغَبْنُ (gabn, gaben)dir. Gabn, lügatte "gizlemek, unutmak, hata etmek, zayıf olmak ve aldatmak" mânalarına gelir. Daha çok ticârette aldanmak veya aldatmak mânasında kullanılır. Meselâ bir malı değerinden aşağı veya yukarı almak veya satmak "gabin"dir ki, fark asıl değerinden az olursa "gabn-i yesîr", çok olursa "gabn-i fâhiş" denilir. "Teğâbün" de karşılıklı aldatma yahut aldatma ve aldanmanın ortaya çıkmasıdır. Dünyada hidâyet yolunu bırakıp sapıklık yolunu tercih edenler veya yapmaları gereken işleri gereği gibi yapmayanlar, aldanmış olduklarını kıyâmet gününde anlayacakları için o güne "teğâbün günü" denmiştir. İnsan dünyada yaptığı yanlışların neticesini orada göreceğinden, nasıl bir aldanış içinde olduğunu da tüm ayrıntılarıyla orada anlayacaktır.

Şunu unutmayın ki:

مَٓا اَصَابَ مِنْ مُصٖيبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُۜ وَاللّٰهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١١﴾ وَاَطٖيعُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُوا الرَّسُولَۚ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ
فَاِنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبٖينُ ﴿١٢﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ وَعَلَى
اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾

11. Başa gelen her musîbet, ancak Allah'ın izin vermesiyledir. Kim içten ve şuurlu olarak Allah'a iman ederse, Allah onun kalbini doğruya ve gerçeği idrake açar. Allah her şeyi hakkiyle bilir.

12. Allah'a itaat edin, Peygamber'e de itaat edin. Şâyet yüz çevirecek olursanız bunun zararı sizedir. Çünkü Peygamberimiz'e düşen Allah'ın buyruklarını açıkça bildirmekten ibarettir.

13. Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Mü'minler de ancak Allah'a dayanıp güvensinler!

Musîbetlere tahammül bakımından inanmış bir gönülle inanmamış gönül arasında büyük bir fark vardır. Allah'a imanı olmayanlar, gelen musîbetler karşısında sabredemez, feryat eder, rûhen ve bedenen kendilerini harap ederler. Allah'a imanı olanlara gelince, Allah onların kalbine o musîbet esnâsında en doğru düşünceyi ilham eder. Musîbetin ancak Allah'ın dilemesiyle olacağını, kendisinin de Allah'a ait olup yine O'na döneceğini hatırlatır. Böyle olunca mü'min kul hemen: اِنَّا لِلّٰهِ وَ اِنَّٓا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ (innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn) **"Bizim bütün varlığımız Allah'ındır ve biz ancak O'na dönüyoruz"** (Bakara 2/156) tesellisiyle gönlünü rahatlatır. İşi Allah'a havâle eder ve O'na dayanıp güvenir. Bu musîbetlerle imtihan edildiğini anlayarak sabreder. Belâların rüzgârına kapılıp Allah ve Rasûlü'ne itaati terk etmez. Bilakis, darlıkta ve zorlukta, genişlikte ve ferahlıkta tüm gücüyle Allah ve Rasûlü'ne itaat etmeye çalışır. Çünkü en büyük musîbet, Allah ve Rasûlü'ne itaati terk etmektir. Bir insan için bundan daha büyük bir felâket düşünülemez. O halde:

Mallar ve Evlatlar Fitnedir

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْۚ
وَاِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿١٤﴾ اِنَّمَٓا
اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌۜ وَاللّٰهُ عِنْدَهُٓ اَجْرٌ عَظٖيمٌ ﴿١٥﴾

14. Ey iman edenler! Eşlerinizden ve evlatlarınızdan size düşman olanlar çıkabilir; onlara karşı dikkatli olun! Bununla beraber eğer affeder, hoş görür ve kusurlarını örterseniz bu sizin için bir fazilettir. Hiç şüphesiz Allah da, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

15. Mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan vesilesidir. Allah'ın sevgi ve taatini mal ve evlat sevgisine tercih edenleri Allah katında büyük bir mükâfat beklemektedir.

İniş sebebi olarak nakledilen şu hâdiseleri dikkatle incelediğimizde âyetlerin mânasını daha iyi anlama imkânı doğacaktır:

Avf b. Mâlik el-Eşca'î Rasûlullah ile birlikte savaşa gitmek istemişti. Çoluk çocuğu toplanıp onun ayrılığına dayanamayacaklarını söylediler, ağlayıp sızladılar ve sonunda onu bu kararından vazgeçirdiler. Ama Avf daha sonra bu yaptığından dolayı çok pişman oldu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXX, 25)

Mekke'de müslüman olanlar hicret etmek isteyip çoluk çocukları buna râzı olmayınca, "Şâyet Allah beni hicret yurdunda sizinle bir araya getirirse görün bakın size neler edeceğim!" diye söylenir yeminler ederlerdi. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXX, 25)

Bazı Mekkeliler müslüman olmuş ve Medine'ye hicrete karar vermişlerdi. Âileleri buna karşı çıktı. Fakat bir süre sonra onları dinlemeyip Medine'ye geldiler. Daha önce müslüman olanların dinî konularda epeyce mesafe almış ve yetişmiş olduklarını görünce, buraya gelmelerine karşı çıkan eş ve çocuklarına kızdılar ve onları cezalandırmayı düşündüler. (Tirmizî, Tefsir 64)

İnsan eşinin ve çocuklarının terbiyesiyle meşgul olmalı, her türlü hareketlerine dikkat etmeli, onlarla irtibatını sürdürmelidir. Büsbütün uzaklaşıp onları kendi hallerine bırakmamalıdır. Onların dine zarar vermeyecek hatalarını affetmelidir. Meşrû çerçevede müsâmahalı ve bağışlayıcı olmalıdır. Ancak bu yolla onlara tesir etmek, onları eğitip belli bir mânevî seviyeye getirmek mümkün olabilir. Kaba, katı ve sert tavırlarla, vurup kırma ve asıp kesmeyle âile

içinde dirlik düzenlik kalmaz. Bu sebeple Yüce Rabbimiz, af, müsamaha ve bağışlama yoluyla âile içi düzenin sağlanmasını ve âile fertleri arasında muhabbet ve bağlılığın tesisini istemektedir. Burada yine en büyük vazîfe âile reisi olan babalara düşmektedir.

Ey mü'minler:

فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَاَطِيعُوا وَاَنْفِقُوا خَيْرًا لِاَنْفُسِكُمْ ۜ

وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾

16. O halde gücünüz yettiği kadar Allah'a karşı gelmekten sakının, emirlerini dinleyip itaat edin ve kendi iyiliğinize olmak üzere mallarınızı Allah yolunda harcayın. Kim nefsinin hırs ve cimriliğinden korunabilirse, işte gerçekten kurtuluşa erecek olanlar onlardır.

Allah'tan korkmak ve O'na karşı gelmekten sakınmak hususunda, birlikte değerlendirilmesi gereken üç âyet-i kerîme vardır. Bunlardan ilkinde: **"Ey iman edenler! Kudret ve yüceliğine yaraşır bir biçimde Allah'tan nasıl korkmak gerekiyorsa öylece korkun"** (Âl-i İmrân 3/102) buyrulur. İkincisinde: **"Allah, kimseyi gücünün yetmeyeceği şeyle sorumlu tutmaz"** (Bakara 2/286) buyrulur. Birinci âyetin mü'min için takvâ konusunda ulaşmayı ideal edineceği bir ölçü verdiği anlaşılır. İkinci âyette, ilke olarak, herkesin gücü nispetinde mesul olacağı bildirilir. Bu âyette ise, **"gücünüz yettiği kadar Allah'a karşı gelmekten sakının"** (Teğâbün 64/16) buyrularak her mü'mine, tatbik açısından, elinden geldiği ve gücünün yettiği kadar Allah'ın emirlerine uyup günahlarından sakınması emredilir.

Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Herhangi bir konuyu size emredip yasaklamadığım sürece, siz de beni kendi hâlime bırakın. Sizden önceki ümmetleri çok soru sormaları ve peygamberlerinin emir ve yasakları üzerinde tartı maları helâk etti. Size herhangi bir eyi yasakladığım zaman ondan kesinlikle sakının. Bir eyi emrettiğimde de onu gücünüz yettiği ölçüde yerine getirin." (Buhârî, İ'tisâm 2; Müslim, Fezâil 130-131)

16. âyetin **"Kim nefsinin hırs ve cimriliğinden korunabilirse, işte gerçekten kurtuluşa erecek olanlar onlardır"** kısmı, insanı Allah yolunda cömertlik ve fedakârlıktan engelleyen şeyin nefsin dünya menfaatine karşı duyduğu hırs ve cimriliği olduğunu belirtir. Bu hastalığın tedavisi açısından Mouradgea d'Ohsson'un İslâm toplumu hakkındaki şu tespitleri çok büyük önem arzeder:

"Milletin her tabakasında ana-baba ve akrabalar, çocuklarına örnek olup daha

küçük yaşlarından itibâren onları hayır işlerine alıştırırlar. Hayır ve hasenât denilen ve insanın şahsiyetini yücelten bu faziletler sâyesinde, kişide bencillik, cimrilik ve tamahkârlık gibi menfî duygular körelir. Buna karşılık insanlara yardım hissi onların gönüllerinde yerleşir. Bu sâyede artık bu nevî hayır işleri müslümanlara hiç ağır gelmemekte ve onları bu sahada diğer milletlerden çok üstün bir seviyeye yükseltmektedir."

Öyleyse şunu unutmayın ki:

إِنْ تُقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۜ وَاللّٰهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ۙ ﴿١٧﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

17. Eğer Allah'a güzel bir borç verirseniz, O sizin için bunu kat kat artırır ve sizi bağışlar. Çünkü Allah, iyiliklerin mükâfatını bol bol veren; kullarına sabırla ve yumuşaklıla muâmele ederek cezalandırmada acele etmeyendir.

18. O, duyuların ötesinde bulunan şeyleri de, duyuların algı sahasına giren şeyleri de bilendir. Yine O, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Eşlerden ve çocuklardan gelecek tehlikelere dikkat çekerek sona eren Teğâbün sûresini, karı-koca arasında bulunması gereken sevgi ve karşılıklı anlayış, nefret ve düşmanlığa dönüşünce bunun sakıncalarından kurtulmak için bazı hallerde boşama çâresine müracaatın gerekliliğini bildirmek üzere Talâk sûresi tâkip edecektir:

65- TALÂK SÛRESİ

سُورَةُ الطَّلَاقِ

65. TALÂK SÛRESİ

Talãk sûresi Medine'de nâzil olmuştur. 12 âyettir. İsmini, birinci âyette bahsedilen talãk (boşama) hükmünden alır. Mushaf tertîbine göre 65, iniş sırasına göre ise 100. sûredir.

Konusu

Sûrede boşamanın nasıl yapılacağı, boşanmada şâhitlik, boşanan kadının yeniden evlenebilmesi için beklemesi gereken süre, nafaka ve barınma hakkı ve çocuğun emzirilmesi ile alakalı düzenlemeler yapılır. Toplumların sağlam temeller üzerine oturması ve bekâsı için âilenin ehemmiyetine dikkat çekilir. Allah'ın emrine uygun hareket etmeyen fert ve toplumların hazin âkıbetlerine temas edilerek, kurtuluş için iman ve sâlih amelin şart olduğu te'yîden bildirilir.

Allah Bir Çıkış Yolu Gösterir

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَاَحْصُوا الْعِدَّةَۚ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْۚ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّٓا اَنْ يَأْت۪ينَ
بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍۜ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِۜ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ
نَفْسَهُۜ لَا تَدْر۪ي لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْرًا ﴿١﴾ فَاِذَا بَلَغْنَ
اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَاَشْهِدُوا
ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَاَق۪يمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِۜ ذٰلِكُمْ يُوعَظُ بِه۪ مَنْ كَانَ
يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًاۙ ﴿٢﴾
وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُۜ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُۜ
اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِه۪ۜ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Ey Peygamber! Eşlerinizi boşayacağınız zaman, iddetlerini dikkate alarak onları boşayın; iddet günlerini de iyice hesap edin. Rabbiniz olan Allah'a gönülden saygı besleyip O'na karşı gelmekten sakının. Boşanmış eşleri, zinâ ve hırsızlık gibi apaçık bir hayâsızlık yapmadıkça, iddet süresince kocalarıyla birlikte yaşadıkları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkıp gitmesinler. Bunlar, Allah'ın belirlediği sınırlardır. Kim Allah'ın belirlediği sınırları çiğnerse, gerçekten kendisine yazık etmiş olur. Bilemezsin, belki de Allah bundan sonra yeni bir durum meydana getiriverir.

2. Bekleme sürelerinin sonuna vardıklarında, onları ya meşrû ölçüler içinde ve haklarına riâyet ederek nikâhınız altında tutun ya da onlardan meşrû ölçüler içinde ve haklarına riâyet ederek ayrılın. İçinizden adâlet sahibi iki kişiyi de şâhit tutun. Ey şâhitler! Siz de şâhitliği Allah için dürüst ve dikkatli bir şekilde yapın. Allah'a ve âhiret gününe inananlara verilen öğüt budur. Kim Allah'a gönülden saygı besleyip O'na karşı gelmekten sakınırsa, Allah zorluklar karşısında ona bir çıkış kapısı açar.

3. Onu hiç ummadığı yerden rızıklandırır. Kim Allah'a güvenip dayanırsa Allah ona yeter. Allah buyruğunu mutlaka gerçekleştirir. Allah, her şey için belli bir ölçü koymuştur.

اَلطَّلَاقُ (talãk) lügatte "serbest bırakmak, bir bağı çözmek, bağlı bulunanı salıvermek" mânalarına gelir. Dinî mânada ise nikâh bağını çözüp kadını serbest bırakmaktır; daha açık bir ifadeyle "boşamak"tır. İslâm, boşanmayı helâllerin Allah'a en az hoş geleni olarak kabul etmekle beraber, çeşitli sebeplerle şiddetli geçimsizlik yaşayan eşlere, bir çıkış yolu olarak meşrû kılmış ve onun şartlarını da beyân etmiştir. Nitekim Bakara sûresi 226-242. âyetlerde bu hususa genişçe yer verilir. Ayrıca Ahzãb sûresi 49. âyette de meselenin bir yönüne temas edilir. Talãk sûresindeki bu âyet-i kerîmelerde ise boşanma ile alakalı şu hükümler yer alır:

Birincisi; kadınlarını boşamak isteyen erkekler, onları âdetten temizlendikten sonra temizlik sürelerinin başında, henüz onlarla cinsî münasebette bulunmadan önce boşamalıdırlar. (bk. Buhârî, Talãk 2; Müslim, Talãk 1) Bekleme süresini dikkatlice saymalı, iyice hesap etmelidirler. Bu üç hayız veya üç temizlenme müddetidir. Bu müddet içinde -ric'î talãkta- koca karısına yeni bir nikâh ve mehir gerekmeksizin dönebilir. Bu süre dolduktan sonra boşanma kesinleşir.

İkincisi; henüz bekleme süreleri tamamlanmadan o kadınları, kendileriyle birlikte oturdukları evlerinden çıkarmamalıdırlar. Kadınlar da evi terk edip gitmemelidir. Ancak kötü bir iş, çirkin bir davranış, zinâ veya hırsızlık gibi büyük bir günah, öldürmeye kastetme veya ana-babaya hakaret gibi fahiş bir hata söz konusu olursa evden çıkarılırlar. Bunlar Allah'ın belirlediği sınırlar olup bunlara riâyet etmek gerekir.

Üçüncüsü; kadınlarının bekleme süreleri tamamlanmaya yaklaşan kocalar, ya eşlerine güzellikle, meşrû çerçeve içinde ve haklarına riâyet ederek dönüp evliliği devam ettirirler. Ya da meşrû çerçeve içinde ve güzellikle onlardan ayrılırlar. Onları askıda bırakmaya hakları yoktur.

Dördüncüsü; hanımlarına döndüklerini veya onlardan ayrıldıklarını iki adil şâhitle tespit etmelidirler. Şâhitlik için çağrılan kişiler de, Allah için şâhitliği dürüst yapmalıdırlar. Dört mezhep imamı görüş birliği içinde şâhit tutmanın vâcip değil, mendup olduğunu söylemiş; bunu çıkacak anlaşmazlıkların çözümünde hikmetli bir tavsiye olarak kabul etmişlerdir.

Beşincisi; boşanma ile alakalı verilen bu öğütleri yerine getirmede Allah'tan korkmalıdır. Allah'tan korkarak bu şekilde davranan bir kimse için Allah elbette bir çıkış yolu nasip eder. Dolayısıyla buradan, Allah'tan korkmadan bu

hususlarda dilediği gibi davranan bir kimsenin önüne, Allah'ın birçok zorluklar çıkaracağı ve onun bir çıkış yolu bulamayacağı anlaşılabilir.

Diğer taraftan Allah, kendi emrine uygun davranan kullarını ummadıkları yerden rızıklandırma sözü vermektedir. Bu söz mühimdir. Çünkü boşadığı kadını bekleme süresi boyunca evinde tutması, onun nafakasını vermesi, ayrılırken kalan mehrini tamamlaması ve gücü yetiyorsa ona bir şeyler vermesi, elbette kocaya malî bir yük getirecektir. Karısını boşayan bir erkeğin ondan hoşnut olmadığı da bir gerçektir. Bu bakımdan hâlâ onun için birtakım harcamalar yapması kocanın zoruna gidebilir. Özellikle maddî yönden sıkışık olan bir kimse için bu çok daha zordur. Fakat Allah'tan korkan bir kimse tüm bunlara katlanmalıdır. Çünkü, onun kalbi dar olabilirse de, Allah'ın rızk veren eli dar değildir. Kim O'nun emrine uyup, mal harcamak durumunda kalırsa, Allah o kimseye hiç tahmin edemeyeceği bir yerden karşılığını verir.

Âyetlerde belirtilen bir diğer nokta şudur:

Allah, her şey için belli bir ölçü koymuştur. O göklere, yere, tüm varlıklara bir ölçü koyduğu gibi, insanların yapacakları işlere de bir ölçü getirmiştir. Allah'ın nizamında ölçüsüz hiçbir şey yoktur. Aynı şekilde Yüce Rabbimiz boşamaya, bekleme süresine, kadına geri dönmeye, üzüntüye, sevince, rızka ve her şeye bir ölçü koymuştur. Nitekim kadınların bekleme sürelerini de âdetli, âdetsiz, hâmile olup olmadıklarına göre bir ölçüye göre takdir etmiştir. Bunu haber vermek üzere şöyle buyuruyor:

وَالّٰٓـئِى يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَٓائِكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍۙ
وَالّٰٓـئِى لَمْ يَحِضْنَۜ وَاُو۬لَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّۜ
وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ اَمْرِه۪ يُسْرًا ﴿٤﴾ ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهُٓ
اِلَيْكُمْۜ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّـَٔاتِه۪ وَيُعْظِمْ لَهُٓ اَجْرًا ﴿٥﴾

4. Boşanmış olan kadınlarınız içinde âdetten kesilmiş olanların bekleme sûreleri hakkında tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Herhangi bir sebeple henüz âdet görmemiş olanların bekleme süreleri de bu kadardır. Hâmile kadınların bekleme süreleri, çocuklarını doğurunca sona erer. Kim Allah'a gönülden saygı besleyip O'na karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona işinde kolaylık verir.

5. Bütün bunlar, Allah'ın size gereğince amel etmeniz için indirdiği emirleridir. Kim Allah'a gönülden saygı besleyip O'na karşı gelmekten sakınırsa, Allah onun günahlarını örter ve mükâfatını kat kat artırır.

Her şeyi bir ölçüye ve miktara göre yaratan Allah Teâlâ, boşanan kadınların bekleyecekleri süreye de bir ölçü koymuş ve bunu haber vermiştir. Buna göre:

➢ Yaşlılık sebebiyle adetten kesilen kadınla, henüz adet görmeye başlamamış kız çocuğunun bekleme süresi üç aydır.

➢ Hâmile kadınların bekleme süreleri çocuklarını doğuruncaya kadardır.

➢ Adet gören boşanmış kadınların bekleme süresi ise Bakara sûresinin 227. âyette üç kur' olarak belirlenmiştir. Üç hayız veya üç temizlik müddeti demek olan üç kur', burada bahsedilen üç aya denktir. Buna göre, durumu ne olursa olsun, boşanan kadınların iddetinin genel olarak üç ay olduğu anlaşılmaktadır.

➢ Kocası ölmüş kadınların bekleme süresi, Bakara sûresinin 234. âyetine göre dört ay on gündür. Şâyet kadın hâmile ise, onun iddeti doğumuna kadardır.

Bunlar, Yüce Rabbimizin bildirdiği buyruklarıdır. Gönlünde Rabbine karşı derin bir saygı besleyip, bu ilâhî emirlere uygun davrananlara Allah işlerinde kolaylık verir; dünyada gönül genişliği ve ferahlığı, âhirette de bol bol mükâfat ihsân eder.

Boşanmış kadınların nafakaları hususunda buyruluyor ki:

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ ۚ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتِ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۖ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ ۖ وَإِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرَىٰ ﴿٦﴾ لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ ۖ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا ۚ سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾

6. Boşadığınız kadınları, bekleme sürelerini tamamlayıncaya kadar imkânlarınız ölçüsünde kendi oturduğunuz evin bir bölümünde oturtup geçimlerini sağlayın. Onları sıkıştırıp da evden çıkmaya zorlamak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hâmile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin hesâbınıza çocuğunuzu emzirirlerse onlara ücretlerini ödeyin. Ücret konusunda aranızda meşrû çerçevede ve güzelce konuşup anlaşın. Eğer anlaşmada zorlanırsanız, bu durumda, çocuğu babasının hesâbına başka bir kadın emzirebilir.

7. Varlıklı kimse, imkânına göre nafakayı ve ücreti bol versin. Maddî imkânları dar olan da, Allah'ın kendisine verdiği kadarından versin. Allah,

herkesi ancak kendisine verdiği imkân nispetinde yükümlü tutar. Allah her zorluktan sonra bir kolaylık var edecektir.

Anne ve babaya, boşanma safhasına kadar gelen önceki anlaşmazlıklar dolayısıyla sorun çıkarmayıp, süt emzirme meselesini aralarında güzellikle ve anlayışla çözüme kavuşturmaları tenbih edilir. Kadın, yüksek ücret talep ederek erkeği zor duruma sokmaması konusunda uyarılır. Zira çocuğun büyümesi kendisinin elinde değildir. Bu işi o yapmazsa, yapan başka biri bulunacaktır. Erkek ise, annenin çocuğuna olan düşkünlüğünü istismar ederek, onu perişan etmeye çalışmaması konusunda ikaz edilir. Zira bu, güzel bir müslümanın yapacağı bir davranış değildir.

İster âile hayatı ister başka hususlarda olsun Allah'ın emirlerine uygun davranmayanlara gelince:

Allah’tan Korkun

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهٖ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا
شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨﴾ فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ
اَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا اُو۬لِي
الْاَلْبَابِۚ اَلَّذِينَ اٰمَنُواۚ قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًاۙ ﴿١٠﴾ رَسُولًا يَتْلُوا
عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِۜ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ
لَهُ رِزْقًا ﴿١١﴾ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَدًاۜ قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ

8. Nice ülkelerin halkları taşkınlık ederek Rablerinin ve O’nun gönderdiği peygamberlerin emirlerine başkaldırdılar da, biz de onları şiddetli bir biçimde hesâba çektik ve kendilerini eşi benzeri görülmemiş bir azapla cezalandırdık.

9. Böylece yaptıklarının cezasını tattılar ve işlerinin sonu tam bir hüsrân oldu.

10. Allah onlar için âhirette de şiddetli bir azap hazırlamıştır. Öyleyse ey iman etmiş akıl sahipleri! Allah’a gönülden saygı besleyip O’na karşı gelmekten sakının. Gerçek şu ki, Allah size neyin iyi neyin kötü olduğunu bildiren ve size öğüt veren bir kitap indirdi.

11. Bir de yaşayan kitap olarak bir peygamber gönderdi. O peygamber, iman edip sâlih amel işleyenleri küfür karanlıklarından iman nûruna çıkarmak için, size gerçeği açıklayan ve yolunuzu aydınlatan apaçık mesajlar olarak Allah’ın âyetlerini okuyup tebliğ ediyor. Kim Allah’a iman eder sâlih ameller işlerse, Allah onu, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. Allah ona gerçekten güzel bir rızık nasip etmiştir.

Yukarıdaki âyetlerde, İslâm’ın çok ehemmiyet verdiği âile yapısı üzerinde durularak, âile içi münâsebetlerin düzenli, hak ve hukuka bağlı olarak tesis edilmesi talep edildi. Harcamalarda İslâm’ın istediği itidâl çizgisine uyulmasının gerekliliği belirtildi. Âile yapısının sağlamlaştırılması ve onun bozulmaması için de en üst seviyede bir hassasiyetin gösterilmesi tavsiye edildi. Fertlerin

terbiyesine ve toplum düzenine zarar verecek âile içi ve eşler arası problemlerin çözüme kavuşturulması için yol gösterildi. Cenâb-ı Hakk'ın bu hususlardaki buyruklarına uymanın fert, âile ve toplum hayatı açısından ehemmiyeti vurgulandı. Bunların hemen peşinden burada Allah'ın ve O'nun gönderdiği peygamberlerin buyruklarına karşı başkaldıran, taşkınlık eden toplumların acı âkıbetlerine yer verilmesi, toplumun çekirdeğini oluşturan âile müessesinin ve bununla yakından alakası olan iktisadî nizamın sağlam bir yapıda olması ve sağlıklı işlemesinin, medeniyetlerin varlık ve bekâları açısından ne kadar mühim olduğuna işaret etmektedir.

Dolayısıyla böyle bir yapının kurulup geliştirilebilmesi, ancak bütün hal ve hareketlerini, tutum ve davranışlarını Allah'a kâmil bir iman, amel-i sâlih ve ahlâk-ı hamîde düstûrlarıyla şekillendirip kontrol eden fertler yetiştirilmesine bağlıdır. İşte Allah Teâlâ, bahsedilen bu imanî, amelî ve ahlâkî esasları bildirmek üzere bir hikmet, öğüt ve uyarı kitabı olan Kur'ân-ı Kerîm'i indirmiştir. O'nun açık ve ilâhî buyrukları açıklayıcı âyetlerini insanlığa okuyup tebliğ etmek üzere Hz. Muhammed (s.a.v.)'i peygamber olarak göndermiştir. Kur'an ve Peygamber'e itaat edip, iman ve sâlih amellerle tezyin edilmiş bir kulluk hayatı yaşayanları, cennetlere yerleştireceğini ve onlara pek güzel rızıklar ihsân edeceğini müjdelemiştir. Şüphesiz Allah va'dini yerine getirecek ve müjdelediği nimetleri verecek güçtedir. Çünkü:

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّۜ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ
بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌۙ وَاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ
شَيْءٍ عِلْمًا ﴿١٢﴾

12. Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah'tır. Kâinatın işleyişi ve varlıkların hayatlarıyla ilgili ilâhî buyruklar bunlar arasında iner durur ki, böylece Allah'ın her şey üzerinde mutlak kudret sahibi olduğunu ve yine Allah'ın ilmiyle de her şeyi kuşattığını bilesiniz.

Gökler, yerler ve bunlar içinde durmadan cereyân eden büyük hâdiseler, Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudret ve ilminin açık nişâneleridir. Allah'ın buyruğu ve O'nun koyduğu kanunlar bütün göklere ve yere hâkimdir. Kâinatta her şey O'nun buyruğuna uymaktadır. Nasıl ki tüm kâinat Allah'ın emrini tutuyorsa, insanların da kendilerine gelen ilâhî buyrukları tutmaları gerekir. Aksi takdirde insanlar, ilâhî buyruklara karşı gelmekle cezaya müstahak olurlar. Şunu da belirtmek gerekir ki, Cenâb-ı Hakk'ın kâinatta kendini gösteren bu sonsuz

kudret ve ilmi, O’nun aynı zamanda, va‘dettiği her sözü yerine getirmeye de elbette güç ve kudret sahibi olduğunu göstermektedir.

Talãk sûresinde ele alınan âile hukuku, âile içi problemlerin çözümü ve âile terbiyesiyle ilgili meselelerin bir tamamlayıcısı olarak Tahrîm sûresi gelmektedir:

66- TAHRÎM SÛRESİ

سُورَةُ التَّحْرِيمِ

66. TAHRÎM SÛRESİ

Tahrîm sûresi Medine’de nâzil olmuştur. 12 âyettir. “Tahrîm”, “haram kılmak” demektir. Birinci âyette Rasûlullah (s.a.v.)’in, bazı helâl gıdaları, geçici bir süre kendine haram kılmasından bahsedildiği için bu ismi almıştır. Mushaf tertîbine göre 66, nüzûl sırasına göre ise 106. sûredir.

Konusu

Rasûlullah (s.a.v.) ile hanımları arasında vuku bulan bir hâdiseden hareketle âile içi münâsebetler ele alınır. Hem Efendimiz (s.a.v.)’in hanımları, hem de diğer mü’minlere öğütler verilir. Dikkat çekici iki örnekle, inanan ve inanmayan kadınların âkıbetleri gözler önüne serilir.

Helâli Niçin Haram Kılıyorsun

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَۚ تَبْتَغ۪ي مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَۜ
وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١﴾ قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْۚ وَاللّٰهُ
مَوْلٰيكُمْۚ وَهُوَ الْعَل۪يمُ الْحَك۪يمُ ﴿٢﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığı bir şeyi, hanımlarının hoşnutluğunu gözeterek, niçin kendine haram kılıyorsun? Oysa Allah, çok bağışlayıcıdır, sonsuz merhamet sahibidir.

2. Allah, kefaretini ödemek şartıyla uygun olmayan yeminlerinizi bozmayı size meşrû kılmıştır. Sizin dostunuz ve yardımcınız Allah'tır. O, her şeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisine haram kıldığı şey hakkında gelen rivâyetlerin en sahih olanı, Hz. Âişe'nin anlattığı şu hâdisedir:

İkindi namazı sonrası hanımlarının odalarına uğramak Rasûlullah (s.a.v.)'in âdetiydi. Efendimiz (a.s.) bir süredir eşi Zeynep bint-i Cahş'ın odasında daha fazla kalmaya başlamıştı. Çünkü ona bir yerden bal gelmişti. Allah Rasûlü (s.a.v.) de balı çok sevdiğinden, orada bal şerbeti içiyordu. Âişe (r.a.) şöyle anlatıyor: "Bu durumu çok kıskandım. Hafsa ile anlaşıp, Rasûlullah (s.a.v.) yanımıza geldiğinde, ağzından meğafir kokusu geldiğini söylemeyi kararlaştırdık.[1] Her birimiz, Peygamber (s.a.v.)'in çok titiz olduğunu ve kendisinden kötü bir koku yayıldığında, bundan çok rahatsız olacağını biliyorduk. Bu yüzden Efendimiz'in Zeyneb'in yanında çok kalmaması için bu hileye başvurduk." Gerçekten de hile tesirini gösterdi. Hanımlarının "ağzından meğafir kokusu geliyor" demeleri üzerine, Peygamberimiz (s.a.v.) bir daha bal yememeye söz verdi ve meseleyi arzettiği hanımına, konuştuklarını kimseye söylememesini tembih etti. Fakat Hz. Hafsa durumu Hz. Âişe'ye iletince, Tahrîm sûresinin olup bitenleri haber veren ilk âyetleri nâzil oldu. (bk. Buhârî, Tefsir 66/1; Eymân 25; Müslim, Talâk 20, 21; Tirmizî, Tefsir 66)

Bahsedilen olay gelen âyetlerde şöyle hülâsa edilerek bundan gereken dersin çıkarılması istenmektedir:

وَاِذْ اَسَرَّ النَّبِيُّ اِلٰى بَعْضِ اَزْوَاجِه۪ حَد۪يثًاۚ فَلَمَّا نَبَّاَتْ بِه۪ وَاَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَاَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍۚ فَلَمَّا نَبَّاَهَا بِه۪ قَالَتْ مَنْ اَنْبَاَكَ هٰذَاۜ قَالَ نَبَّاَنِيَ الْعَل۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿٣﴾ اِنْ تَتُوبَٓا اِلَى اللّٰهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَاۚ وَاِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰيهُ وَجِبْر۪يلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِن۪ينَۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ظَه۪يرٌ ﴿٤﴾ عَسٰى رَبُّهُٓ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُبْدِلَهُٓ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَٓائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَٓائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَاَبْكَارًا ﴿٥﴾

3. Bir vakit Peygamber hanımlarından birine sır olarak bir söz söylemiş ve bundan kimseye bahsetmemesini iyice tembihlemişti. Fakat hanımı o sözü, kumalarından birine aktarınca, Allah da durumdan Peygamberi'ni haberdar kıldı. Peygamber de o hanımına yaptığının bir kısmını anlattı, bir kısmına ise onu daha fazla üzüp utandırmamak için hiç değinmedi. Peygamber olup bitenden hanımını bu şekilde haberdar edince, hanımı: "Bunu sana kim söyledi?" diye sordu. Peygamber de: "Onu bana her şeyi hakkiyle bilen, her şeyden haberdar olan Allah bildirdi" diye cevap verdi.

4. Ey Peygamber hanımları! Siz ikiniz Allah'a tevbe ederseniz, bu sizin için hayırlı olacaktır; çünkü kalpleriniz haksızlığa doğru kaymış bulunuyor. Şâyet Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarsanız, şunu bilin ki Allah onun dostu, yardımcısı ve koruyucusudur. Cebrâil ve sâlih mü'minler de. Bundan başka, melekler de onun yardımcısı ve koruyucusudur.

5. Peygamber sizi boşayacak olursa, bakarsınız sizin yerinize Rabbi ona sizden daha hayırlı olan, Allah'a teslimiyet gösteren, inanan, gönülden itaat eden, tevbe eden, ibâdete düşkün, oruç tutan dul ve bâkire başka eşler nasip eder.

Burada gözetilen maksat, Peygamberimiz (s.a.v.)'in hanımlarını, yapılan bir hata yüzünden ikaz etmek ve kendilerine çok önemli bir şahsın hanımları olduklarını hatırlatmaktır. Özellikle "sırrın ifşâsı" çok büyük bir hatadır. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), dünyaya istikâmet veren bir dâvanın temsilcisi idi. Bir taraftan mü'minleri terbiye edip sağlam bir İslâm cemiyeti teşekkül ettiriyor, bir taraftan da İslâm düşmanlarıyla amansız bir mücâdele yürütüyordu. Bu açıdan bakıldığında, dâvanın merkez karargâhı mevkiinde bulunan Efendimiz (s.a.v.)'in devlethanesinde konuşulan sözlerin ve tutulması gereken sırların apayrı bir ehemmiyeti vardı. Bu hususta hanımlarından birinin göstereceği ihmal, büyük

zararlara yol açabilirdi. Bu sebeple Kur'an, mes'elenin üzerine büyük bir ciddiyet ve dikkatle eğilmiş ve bunu, tüm müslümanlara kıyâmete kadar okuyacakları bir ibret dersi olmak üzere ebedîleştirmiştir.

4. âyetteki "siz ikiniz" hitabının, ilgili rivâyetlere bakıldığında, Hz. Âişe ile Hz. Hafsa'ya yapıldığı görülür. (bk. Buhârî, Tefsir 66/2; Müslim, Talãk 31-34) Bunlardan Rasûlullah (s.a.v.)'in gönlünü almaları istenir. Ayrıca kıskançlık, sır yayma ve Efendimiz (s.a.v.)'in hoşlanmayacağı her türlü aşırılıktan uzak durma konusunda ikaz edilirler. Hem peygamberleri hem de kocaları olan Allah Rasûlü (s.a.v.)'e karşı vazîfe ve sorumluluklarını tam olarak îfâ etmeleri, bu konuda ciddi olmaları ve ihmalkâr davranmamaları öğütlenir. Her hususta ona yardımcı ve destekçi olmaları talep edilir. Nitekim Allah'ın, Cebrâil'in, sâlih mü'minlerin ve meleklerin Rasûlullah (s.a.v.)'in yardımcısı, destekçisi ve dostu olduğu bildirilerek, işin ne kadar önemli ve ciddi olduğu gösterilmektedir. Daha sonra hitap, Efendimiz'in bütün hanımlarına çevrilerek, onlara Rasûlullah (s.a.v.)'e eş olmanın kıymet ve ehemmiyetini anlamaları öğütlenir. Teslimiyet, iman, ahlâk, ibâdet, zühd ve itaatleriyle Peygamber'e lâyık birer eş olmaları talep edilir. (bk. Ahzâb 33/27-34)

Şimdi de, nesilleri dünyada kötülüklerden, kıyâmet gününde de Allah'ın azabından koruyabilmek için İslâm'ın sağlam temelleri üzerine kurulmuş âile yapısının önemine dikkat çekmek üzere buyruluyor ki:

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قُٓوا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْل۪يكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَٓا اَمَرَهُمْ
وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَۜ
اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ۟ ﴿٧﴾

6. Ey iman edenler! Hem kendinizi hem de âilenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan o müthiş cehennem ateşinden koruyun! Onun başında, Allah'ın emirlerine asla karşı gelmeyen ve kendilerine verilen her emri eksiksiz yerine getiren son derece acımasız, güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır.

7. Ey inkâr edenler! Bu gün boşuna mazeret ileri sürmeye kalkmayın! Çünkü siz dünyada ne yaptıysanız ancak onun cezasını çekeceksiniz.

Kişinin, sadece kendisini Allah'ın azabından kurtarmaya çalışması yeterli değildir. O, aynı zamanda, gücü yettiğince âile fertlerini de Allah'ın sevdiği kullar olacak şekilde yetiştirmekten sorumludur. Eğer onlar yanlış inanç, hal ve

hareketleriyle cehennem yolunu tutmuşlarsa, gücü ölçüsünde buna engel olmaya çalışmalıdır. Onların sadece bu dünyadaki yeme, içme, barınma, huzur ve refahlarını değil, bundan daha fazla onların âhirette cehennem yakıtı olmamalarını da düşünmelidir. Bu hususa işaret etmek üzere Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek, âilesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın, kocasının evinde çobandır, o da sürüsünden sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malından ve sürüsünden sorumludur." (Buhârî, Ahkâm 1; Müslim, İmâret 20)

Âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîfe göre, âile fertlerinin ve bilhassa çocukların gözetilip korunmasından ve dinî terbiyesinden, daha ziyâde babanın sorumlu olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu âyet-i kerîme nâzil olduğunda ashâb-ı kirâm:

"–Yâ Rasûlallah! Kendimizi ateşten koruyabiliriz, ya ehlimizi nasıl koruyacağız?" diye sordular. Rasûlullah (s.a.v.) şu cevâbı verdi:

"–Onlara Allah'a kul olmayı, tâat ve ibâdeti emredersiniz. Allah'a isyân etmekten ve günah i lemekten de sakındırırsınız. İ te bu onları korumak demektir." (Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî,* XXVIII, 156)

Dolayısıyla anne babaların, özellikle âilenin reisi olmaları hasebiyle, âile fertlerinin dinî terbiyesi açısından mesuliyetleri çok büyüktür. Bu konu hiç ihmal ve gevşeklik götürmeyecek derecede ciddidir. Çünkü özellikle gençlerin dini duygularını silip süpüren, nefsânî duygularını kamçılayan, onları mânevîyattan koparıp nefsin kulu kölesi yapan çok güçlü haricî tesirler söz konusudur. Okul, sokak ve çevre de bu açıdan faydadan çok zarar verecek bir mâhiyet taşımaktadır. Yazılı ve görsel medyanın, özellikle internetin yıkıcı tesirleri ifadeye sığmaz boyuttadır. Bütün bunlar karşısında nasıl bir dikkat ve gayretle çocuklarımızın dinî terbiyelerine eğilmemiz gerektiği ortadadır. Eğer bunu başaramazsak, Cenâb-ı Hak bizleri küfre sürüklenip cehennemi boylamakla korkutmaktadır. Oraya varıldığında artık çok geç kalınmış olacak ve hiçbir mazeret kabul edilmeyecektir.

O halde tek çâre çok ciddi ve samimi bir tevbedir:

. **Meğafir**, özel kokusu olan bir çiçektirŞâyet arı, balını bu çiçekten alırsa, balında meğafir kokusu olur.

Nasûh Tevbe

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا تُوبُٓوا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًاۜ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ
يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۙ
يَوْمَ لَا يُخْزِى اللّٰهُ النَّبِيَّ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا مَعَهُۚ نُورُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ اَيْدٖيهِمْ
وَبِاَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَاۚ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٨﴾

8. Ey iman edenler! İçten ve samimi bir tevbe ile Allah'a yönelin. Umulur ki Rabbiniz günahlarınızı örter ve sizi içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. O gün Allah Peygamber'i ve onunla beraberindeki mü'minleri utandırmayacak, hayal kırıklığına uğratmayacaktır. Onların nurları önlerinde ve sağlarında koşturup yollarını aydınlatır. Onlar da: "Rabbimiz! Nûrumuzu tamamla ve bizi bağışla! Şüphesiz senin her şeye gücün yeter!" diye dua ederler.

"Nasûh tevbe", samimiyetle yapılan, sahibine günahları terk etmesini çokça öğütleyen, böylece onu günahtan kurtaran temiz, hâlis bir tevbedir. "Nasûh" kelimesinin "elbiseyi dikmek" anlamı da vardır. Buna göre "nasûh tevbe", yırtılan dinî buyrukları diken, ruh elbisesinde açılan yırtıkları onaran bir tevbedir. Günahlara bir daha dönmemek üzere yapılan tevbedir. Rivâyete göre Hz. Ali, bedevînin birinin istiğfar kelimelerini çabuk çabuk tekrarladığını işitince "Bu sahte bir tevbe!" dedi. Bedevî "Peki gerçek tevbe nasıl olur?" deyince, Ali (r.a.) "Tevbenin sahih olması için altı şart vardır" buyurdu ve şunları saydı:

✓ İşlenen günahlardan dolayı ciddî mânada pişman olmalı,
✓ Farz olan vazîfeleri yerine getirmeli, kaçırdıklarını kaza etmeli,
✓ Üzerinde bulunan hakları, hak sahiplerine geri vermeli,
✓ Eziyet ettiğin ve düşmanlık yaptığın kimselerle özür dileyip helâlleşmeli,
✓ Bir daha günah işlememeye karar vermeli,
✓ Nefsini isyânda büyüttüğün gibi, Allah'a itaatte de eritmeli ve ona günahların tadını tattırdığın gibi ibâdetlerin acısını da tattırmalısın. (Alûsi, *Rûhu'l-me'ânî,* XXVIII, 160)

İnsanlara gerçek bir tevbenin ve bunun hayırlı bir sonucu olarak cennetin kapılarını açmak için:

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقٖينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْۜ وَمَأْوٰيهُمْ

جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٩﴾

9. Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla zaman ve şartların gerektirdiği tarzda mücâhede et; onlara karşı sert davran! Onların varacağı yer cehennemdir. Varılacak ne kötü bir yerdir orası!

"Mücâhede"; cihâd etmek, savaşmak, mücâdele etmek, uğraşmak demektir. İslâm'ın öğretilmesi, yaşanması, yaşatılması ve yayılması için bütün gücümüzü ortaya koyarak uğraşmaktır. Ezici güç ve susturucu delillerle onun önündeki engelleri kaldırmaya çalışmaktır. Cenâb-ı Hak, Peygamberimiz (s.a.v.)'e ve onun şahsında bütün mü'minlere din hususunda işi sıkı tutmayı emretmektedir. Bunun başında da din düşmanlarına karşı dikkatli ve uyanık olmak, dinî faaliyetleri onların zararlarından korumak gelir. Dolayısıyla kâfirlere karşı öncelikle onları Allah'ın dînine dâvet etmekle ve gerektiğinde savaşmak suretiyle cihâd edilmelidir. Münafıklara karşı ise sertlikle, delilleri ortaya koymakla ve onlara âhiretteki hallerini öğretmekle cihâd edilmelidir. Bu hususta olabildiği kadar kararlı ve sert bir tavır takınılmalıdır. Çünkü kâfir ve münafıklar, din düşmanlığı yaparak sadece kendilerine zarar vermemekte, aynı zamanda Allah yolundan uzaklaşmalarına sebep oldukları başka insanlara da büyük zarar vermektedirler.

Şimdi, sûrenin başından beri anlatılmakta olan konunun daha iyi anlaşılması için biri olumsuz diğeri olumlu iki örnek verilir. İlki olumsuz:

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوحٍ وَامْرَاَتَ لُوطٍ ۖ كَانَتَا
تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ
اللّٰهِ شَيْـًٔا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ ﴿١٠﴾

10. Allah, inkâr edenlere Nûh'un karısı ile Lût'un karısını örnek verir. Her ikisi de, kullarımızdan iki sâlih kişinin nikâhları altında idiler, fakat onlara ihânet ettiler. Peygamber olan kocalarının Allah karşısında onlara hiçbir yardımı dokunmadı. Onlara: "Haydin, cehenneme girenlerle beraber siz de ateşe girin!" denildi.

Nûh'un karısı ona deli demiş, arabozuculuk yapmış ve Nûh'un sır olarak telakki ettiği vahiy haberlerini müşriklere duyurmuştu. Lût'un karısı da münafıklık etmiş, evinde duyduğunu kavmine ulaştırmıştı. Lût'un gizli gelen misâfirlerini de haber vermişti. Dolayısıyla bunların yaptığı "hıyânet"ten maksat, münafıklık ederek emânete hıyanet etmeleridir. Yoksa "ahlâksızlık ve

zinâ” değildir. Fakat bir peygambere karşı en küçük bir hıyânet bile küfür olacağından, bunlar az önce belirtildiği gibi, imana karşı küfrü tercih etmek ve peygambere karşı kâfirlere destek olmak suretiyle en büyük hıyâneti yapmışlar ve böylece Allah’ın gazabına uğramışlardır.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Allah’ın sâlih kulu olan o iki peygamber, hanımlarını Allah’ın azabından kurtaramamışlardır. O kadınlara, kocalarının iyi kimseler olması, peygamberliği ve kurtarmak için gösterdikleri gayretler zerre kadar fayda vermemiştir. Nûh (a.s.) hanımını gemisine alamamış (bk. Hûd 11/40) , Lût (a.s.) da hanımını kendi şehrinden, helâk olacakların arasından dışarı çıkaramamıştır. (bk. Hûd 11/81) Her ikisi de cehennemlik olmuştur. İşte bu, bütün kâfirler için darb-ı mesel olmuş bir nümûnedir. Peygamberler her ne kadar küfredenleri ıslah etmek, kurtarmak isteseler de imana gelmeyen, küfür ve hıyânete tevbe etmeyenleri, eşleri bile olsa Allah’ın azabından kurtaramazlar. Herkes kendi ameline göre karşılık görür. Onun için gerek peygamberlerin, gerek diğer iyi insanların eşleri, bütün kadınlar, kocalarının ve yakınlarının derecelerine, Allah katındaki makamlarına aldanmayıp Allah’tan korkmalı ve kendileri iyiliğe çalışmalıdırlar.

Olumlu örneğe gelince:

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَۢ اِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي
الظَّالِمِينَ ﴿١١﴾ عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ

11. Allah, iman edenlere de Firavun’un hanımını örnek verir. O: “Rabbim! Benim için katında, cennette bir köşk yap! Beni Firavun’dan ve yaptıklarından kurtar; beni bu zâlimler topluluğundan halâs eyle!” diye niyâz etmişti.

Cenab-ı Hakk’ın, iman edenler için verdiği iki misâlden birincisi, Firavun’un hanımıdır. İsmi, Müzâhim’in kızı Âsiye olarak bilinir. Hz. Mûsâ Firavun’a karşı asâsını salıverdiği zaman iman etmiş, Firavun da iman etmesinden dolayı onu şiddetli bir şekilde cezalandırmıştı. Nakledildiğine göre güneşe karşı dört çivi ile çiviletip üzerine kocaman bir kaya koydurtmuştu. İşte o vakit Hz. Asiye: **“Rabbim! Benim için katında, cennette bir köşk yap!”** (Tahrîm 66/11) diye yalvarmıştı. Ruhunun, Allah yolunda iman ile şehîd olarak alınıp, bu sebeple Allah’ın yanında rahmete erişmesini ve cennette kendisine ebedî bir dinlenme yeri inşâ edilmesini istemişti. Devamında da Rabbine, kendisini hem Firavun’un pis nefsinden, hem onun kötü işinden, hem de Firavun’a taraf olan zâlim kavimden koruması için yalvarmıştı. Rivâyete göre bu duası üzerine ona derhal

cennetteki makamı gösterilmiş ve hiçbir acı duymaksızın ruhu alınmış, üstüne konulan kaya ruhsuz kalan cesedinin üstüne düşmüştür. Bu da, doğrudan doğruya cennetlik olarak Allah'ın rahmetine ve rızâsına kavuşmuştur.

İman edenlere ikinci misâl olarak da bâkire bir hanım olan Hz. Meryem verilir:

وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرٰنَ الَّتِى اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا
وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ ﴿١٢﴾

12. Bir de İmrân kızı Meryem'i de örnek verir. O, iffetini çok iyi korumuş, biz de ona rûhumuzdan üflemiştik. O, Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdîk etmişti. O, Allah'a bütün samimiyetiyle boyun eğen, O'nun emirlerine gönülden itaat eden biriydi.

Meryem, ırzını sağlam korumuş, iffetini iyi muhafaza etmiş, yakasını ve eteğini kale gibi sağlam tutup kimseye açmamıştı. Hatta Cebrâil kendisine göründüğü vakit bile: **"Şüphesiz ben senden Rahmân'a sığınırım! Eğer sende Allah korkusu varsa çekil yanımdan!"** (Meryem 19/18) diyerek yüce dergâha sığınmıştı. O, kendisine iftirâ etmek isteyenlerin zannettikleri gibi değil, bilakis son derece temiz ve iffetli bir kızdı. Allah Teâlâ ona ruhundan üfürdü. Cebrâil (a.s.) tam bir beşer sûretinde gelip ona İsa'yı hibe etti. (bk. Meryem 19/17-21) Hz. Meryem, Rabbinin kelimelerini ve kitaplarını tasdik etmiş, onlara inanmıştır. Kitaplar, peygamberlere indirilmiş bütün kitaplardır. Kelimeler de, onlarda ifade edilen ve Allah'ın her şeye kadir olduğunu, dilediğini yaratıcı olduğunu anlatan olağanüstü olaylar ve mûcizelerle ilgili vahiy haberleridir. Hz. Meryem bütün bunlara inanmış olduğu gibi bu şekilde İsa'ya hâmile kalarak kendisi de onlardan bir kısmına fiilen muhatab olup o haberleri doğru çıkarmıştır. Hz. Meryem aynı zamanda "kãnitîn"den, yani itaate, namaz ve ibâdete devam eden itaatkâr kullardandı. Nitekim **"Meryem! Rabbine gönülden itaat et, secdeye kapan ve rukû edenlerle beraber sen de rukû et"** (Al-i İmrân 3/43) âyetinde de Hz. Meryem'in ibâdet ve kulluğa müdavim biri olduğu zikredilir.

Tahrîm sûresinin sonunda verilen örneklerin muhtevasında yer alan ibret noktalarını teşkil eden "Rabbin kelimelerini"n bir açıklaması, bir de Firavun gibi zâlimlere , kâfirlere ve münafıklara karşı mücahede ile korunulması emrolunan cehennem ateşinin şiddetinin beyânı sadedinde şimdi Mülk sûresi geliyor:

67- MÜLK SÛRESİ

سُورَةُ الْمُلْكِ

67. MÜLK SÛRESİ

Mülk sûresi Mekke’de nâzil olmuştur. 30 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen) الْمُلْكُmülk) kelimesinden alır. تَبَارَكَ (tebâreke) kelimesiyle başladığı için, Tebâreke Sûresi diye de isimlendirilmiştir. Ayrıca sûre, kendisini okuyanları kabir azabından koruduğu yönündeki bir rivâyetten hareketle “Vâkiye: koruyucu”, “Münciye: kurtarıcı”, “Mâni‘a: engelelyici” ve “Mücâdile: savunucu” isimleriyle de anılır. Kur’ân-ı Kerîm’in bu sûreyle başlayan 29. cüzü, “Tebâreke cüzü” olarak bilinir. Mushaf tertîbine göre 67, nüzûl sırasına göre ise 77. sûredir.

Konusu

Allah Teâlâ’nın yüceliğini ve üstün kudretini zikrederek başlayan sûre, ölüm ve hayatın hikmetini bildirir. Cenâb-ı Hakk’ın kâinatta tecellî eden kudret delillerine dikkat çekerek, O’nun insanları yeniden dirilteceğini, dolayısıyla inananların mükâfat görüp, kâfirlerin cezalandırılacağını haber verir.

Fazileti

Rasûlullah (s.a.v.) Mülk sûresinin faziletiyle ilgili şöyle buyurmuştur:

“Kur’ân-ı Kerîm’de otuz âyetlik bir sûre vardır ki, okuyan kimseye efaat eder ve onun
ş *günahı bağı lanır. Bu sûre Tebârekellezî bi-yedihi’l-mülk’tür.”* (Ebû Dâvûd, Ramazan 10; Tirmizî, Fezâilü’l-Kur’an 9)

“Mülk sûresi kabir azabına kar ı bir engel ve bir kurtarıcıdır, insanı kabir azabından kurtarır.” (Tirmizî, Fezâilü’l-Kur’an 9)

Peygamberimiz (s.a.v.), 32. sûre olan Secde sûresiyle beraber bu Mülk sûresini okumadan istirahata çekilmezdi. (Tirmizî, Fezâilü’l-Kur’an 9)

Hanginiz Daha Güzel Amel İşleyecek

تَبَارَكَ الَّذٖى بِيَدِهِ الْمُلْكُۘ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدٖيرٌۙ ﴿١﴾ اَلَّذٖى خَلَقَ الْمَوْتَ
وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًاۜ وَهُوَ الْعَزٖيزُ الْغَفُورُۙ ﴿٢﴾

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Kâinatın mutlak mülkiyeti ve hâkimiyeti elinde bulunan Allah yüceler yücesi, bütün iyilik ve bereketlerin kaynağıdır. O’nun her şeye gücü yeter.

2. O ki, hanginizin daha güzel işler yapacağını denemek için ölümü ve hayatı yarattı. Kudreti dâimâ üstün gelen ve günahları çok bağışlayan yalnız O’dur.

Allah Teâlâ, ölümü ve hayatı hikmetsiz ve boş yere değil, dünyada insanları imtihan etmek için takdir buyurmuştur. İmtihanın maksadı ise, ömrünü ve kendisine sunulan imkânları en doğru bir şekilde kullanarak en güzel amelleri kimin işleyebileceğini ortaya çıkarmaktır. İmtihanı yapan Allah Teâlâ olduğuna göre, sorulan soruların mâhiyetini ve bunlara verilecek cevapların doğruluğunu en iyi bilen de O’dur. O halde kulun bu imtihanda başarılı olabilmesi için, Allah katında neyin iyi neyin kötü, hangi amelin makbul hangi amelin merdut olduğunu bilmesi ve ona göre davranması gerekir. Ayrıca çıkan sonuca göre bir mükâfat veya ceza olmasa, imtihanın bir anlamı kalmaz. Demek ki Cenâb-ı Hak imtihanın müspet ya da menfî neticesine göre kullarına bir karşılık verecektir.

O sonsuz kudret ve sınırsız merhamet sahibi Rab ki:

اَلَّذٖى خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًاۜ مَا تَرٰى فٖى خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ
تَفَاوُتٍۜ فَارْجِعِ الْبَصَرَۙ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ
كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسٖيرٌ ﴿٤﴾

3. Yedi kat göğü birbiriyle uyum içinde tabaka tabaka yaratan O’dur. Rahmân’ın yaratmasında hiçbir düzensizlik göremezsin. Haydi, çevir gözünü de bak, bir kusur, bir çatlaklık görebilecek misin?

4. Sonra gözünü tekrar tekrar çevir de bak. Göz, aradığı kusuru bulamamanın ezikliği ve bitkinliği içinde sana geri dönecektir.

Göklerin durumunu belirtmek üzere “tıbâk” kelimesi kullanılır. اَلطِّبَاقُ (tıbâk); “birbirine tıpatıp uygun, birbirinin üstünde” yahut “tabaka tabaka, kat kat” demektir. اَلتَّفَاوُتُ (tefâvüt), uygunsuzluk, aykırılık, âhenksizlik, mütenâsip olmama mânalarına gelir. اَلْفُطُورُ (futûr) ise çatlak, aralık, kopukluk demektir. Allah Teâlâ’nın kudret nişânelerinden biri, yedi kat göğü yaratmasıdır. Bunları öyle eşsiz güzellikte, âhenk ve uyum içinde yaratmıştır ki, her şey gâyet düzenli ve birbiriyle irtibatlıdır. Kâinatta hiçbir uyumsuzluk, âhenksizlik ve kopukluk yoktur. O âdeta muhteşem bir saray, fevkalade düzenli ve sistemli bir fabrika, çok iyi planlanmış bir şehir gibidir. Orada her şey birbiriyle ve her bir şey bütünle son derece ölçülü bir münâsebet içindedir. Bütün kâinat, içindeki tüm varlıklarla birlikte aynı büyük gâyelerin gerçekleşmesi için çalışır. Bu gâyeler için çok uzun mesafelerden unsurlar birbirinin yardımına koşturulur. Meselâ güneş ve ay, gece ve gündüz, yaz ve kış, hayvanlara yiyecek taşımak için bitkilerle mükemmel bir işbirliği yapar. Tohum, toprak, su, hava ve güneş bitkilerin yetişmesi ve meyvelerin meydana gelmesi için yine kusursuz ve fevkalade bir denge içinde işbirliğinde bulunur. Hem bitkiler hem de hayvanlar insanın hizmetine koşturulur. Söz gelimi, bal arısı Rabbin rahmet hazinelerinden topladığı nektarları insan için bala çevirir ve o balı bütün insanlar bir araya gelse üretemez. İpek böceği, yine ilâhî rahmet hazinelerinden topladığı gıdayı ipek olarak üretir ve insanın hizmetine sunar. Kâinattaki bu muazzam işbirliği, yardımlaşma, dayanışma ve bunun bütün kâinatta kusursuz işlemesi, bütün kâinata hükmeden, tek tek bütün varlığı bütün husûsiyetleriyle tanıyıp istihdam eden mutlak bir ilim, irade ve kudret sahibi bir zâtı gösterir.

Bu bakımdan insan kâinattaki bu eşsiz düzen içinde bir kusur, bir uyumsuzluk, bir çatlak bir boşluk veya kopukluk görebilmek için ne kadar bakarsa baksın, ileri teknik aletlerle ne kadar inceleme yaparsa yapsın onda bir eksiklik veya bozukluk görmesi mümkün değildir. Böyle bir faaliyetin peşinde olan göz, aradığını bulamamanın horluğu, hakirliği, yorgunluk ve bitkinliği içinde geri dönmek mecburiyetinde kalacaktır.

İlâhî kudretin büyüklüğünü bir nebze olsun anlayabilmek için yedi kat göğün sırlarını bilmeniz mümkün değildir. Hiç değilse size en yakın olan gökte neler olup bittiğine bir bakın:

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَاَعْتَدْنَا

لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٥﴾

5. Biz yere en yakın olan göğü kandillerle süsledik. O kandilleri şeytanlara atılan birer mermi yaptık; onlara bir de alevli ateş azabı hazırladık.

Yere en yakın gök, yıldız ve gezegenlerini çıplak gözle görebildiğimiz gökyüzüdür. Onun ötesi ancak teleskop ve benzeri aletler yardımıyla görülebilir. Daha ötesi ise aletler vasıtasıyla da görülemez. Günümüzde elde edilen bilgiler, uzayın son derece geniş olduğu yönündedir. Öyle ki, yaratılalı milyarca yıl olmakla birlikte ve saniyede üç yüz bin kilometre hız yaptığı halde henüz ışığı bize ulaşamayan yıldızlardan bahsedilir. Yaklaşık iki yüz milyar galaksi ve her galakside de yine yaklaşık yüz elli-iki yüz milyar yıldızdan söz edilir. Tek kelimeyle, bunlar ilâhî kudretin akılları donduran, gönülleri kendine hayran bırakan izahı imkânsız eşsiz bir tecellisidir. Yere en yakın gök, Samanyolu galaksisidir. Çıplak gözle baktığımızda orada her biri kandil gibi yanan yıldızlar vardır. Yıldızların her biri güneş gibi ısısı ve ışığı olan gök cisimleridir. Güneşin yüzey sıcaklığı 6000 santigrat derece, Chromosphere'de 10.000 santigrat derece, Corona'da 1 veya 2 milyon santigrat dereceye ulaşıyor. Merkezinde ise tahmin edilen sıcaklık 20 milyon santigrat dereceye varıyor.

Yıldızların şeytanlar için mermi yapılmasına gelince, bu durum, Arapların çok ehemmiyet verdikleri kehânetin aslının olmadığını, tamâmen yalana dayandığını bildirir. Çünkü kâhinlerin irtibat hâlinde oldukları şeytanların meleklerden gaybe ait herhangi bir bilgi alma imkânlarının olmadığını haber vermektedir. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'in de, şeytanların müdahalesi olmadan emin yollarla Peygamberimiz (s.a.v.)'in kalb-i pâkine ulaştığı gerçeği hatırlatılmış olur. (bk. Hicr 15/16-18; Sâffât 37/6-10)

Bütün bu gerçeklere rağmen küfürde direnenleri korkunç bir âkibet beklemektedir:

وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٦﴾ إِذَا أُلْقُوا فِيهَا
سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ ﴿٧﴾ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ ۖ كُلَّمَا أُلْقِيَ
فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ
فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾
وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١٠﴾
فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١١﴾

6. Rablerini inkâr edenler için cehennem azabı vardır. Gidilecek ne kötü

bir yerdir orası!

7. Oraya atıldıklarında, cehennemin onları yutmak için homurtularla nasıl içine doğru nefes alıp, uğuldaya uğuldaya kaynadığını işitirler.

8. Kâfirlere öfkesinden neredeyse çatlayacak! Her bir bölük oraya atıldıkça cehennem bekçileri onlara: "Allah'ın azabından sakındıran bir uyarıcı size gelmemiş miydi?" diye sorarlar.

9. Şöyle cevap verirler: "Evet, bize bir uyarıcı geldi. Fakat biz onu yalanladık ve onlara: «Allah'ın bir şey indirdiği falan yok; siz ancak büyük bir sapıklık ve şaşkınlık içindesiniz» dedik."

10. Sonra şöyle hayıflanırlar: "Eğer uyarılara kulak vermiş veya aklımızı kullanıp gerçekler üzerinde düşünmüş olsaydık, şimdi şu çılgın alevli ateşin yoldaşları arasında bulunmazdık!"

11. Böylece günahlarını itiraf ederler. Artık Allah'ın rahmetinden uzak olsun o çılgın ateş mahkûmları!

10. âyette önce "dinlemek", sonra "aklı kullanmak"tan bahsedilmektedir. Yazılı bir şey olduğunda "okumak" da dinlemekle aynı kabul edilebilir. Bunda şöyle hikmet vardır: İlâhî dâvetten istifade edebilmek için birinci şart ona kulak vermek, dinlemek ve ona iyi niyetle yaklaşmaktır. Gerçek olup olmadığını anlamak için üzerinde düşünmek ise ikinci safhadır. Dolayısıyla vahiy ve risâlet olmadan salt akılla doğru yolu bulmak imkânsızdır.

Bu bakımdan vahye kulak verip aklını kullanabilenler, elbette bahsi geçen bedbahtlar gibi olamayacaktır:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾﴾

12. Buna karşılık, duyu ve idrak sınırlarının ötesinde bulunan Rablerine karşı kalpleri saygı ve ürpertiyle dolu olanlara gelince, onlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.

İslâm ahlâkı, kendisini duyularımızla kavrayamadığımız Allah'a karşı duyulan derin bir saygı, ürperme ve korku esasına dayanır. Çünkü insan ancak Allah'ın gözetimi ve kontrolü altında olduğuna, O'nun her şeyi gördüğüne, işittiğine ve bildiğine, dolayısıyla O'nun cezalandırmasından hiçbir yere kaçamayacağına inandığı takdirde günahlardan sakınır ve güzel işler yapmaya koyulur. Nitekim Selmân-ı Fârisî (r.a.) der ki:

"Mü'min, doktoru yanında olan bir hastaya benzer. Doktoru, ona yarayan ve yaramayan şeyleri bilir. Hasta, kendine zararlı bir şeyi isterse ona engel olur ve «yersen ölürsün» der. Mü'minin hâli de bunun gibidir. O, bir çok şeyleri arzular. Fakat inandığı ve hep yanında olduğunu hissetiği Allah Teâlâ, onu bu yanlış

arzulardan engeller. Tâ ölünceye kadar bu durum böyle devam eder. Sonunda cennete gider." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi*, I, 72)

Mehmet Akif bu gerçeği bir beytinde şöyle dile getirir:

"Ne irfandır veren ahlâka ulviyet, ne vicdandır.
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır!"

Niyet ve azmi bu yönde olan kulun hatalarını Allah Teâlâ affeder, yaptığı güzel amellere de mükâfat verir. Çünkü:

وَاَسِرُّوا قَوْلَكُمْ اَوِ اجْهَرُوا بِهٖۜ اِنَّهُ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾ اَلَا

يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَۜ وَهُوَ اللَّطٖيفُ الْخَبٖيرُ ﴿١٤﴾

13. Söylemek istediğinizi ister içinizde gizleyin, ister açığa vurun hiç fark etmez. Çünkü O, göğüslerde saklanan en gizli düşünceleri bile tam olarak bilir.

14. Yaratan yarattığını bilmez olur mu hiç? İlmi her şeyin bütün inceliklerine kadar nüfûz eden ve her şeyden hakkiyle haberdar olan yalnız O'dur.

Dünyada günah işleyenler, ya Allah'ın kendilerini gördüğüne inanmamaktadırlar. Ya da hırs ve dünya muhabbeti sebebiyle gaflete düşüp kulluk vazîfelerini unutmaktadırlar. Allah Teâlâ gizli açık her şeyi bildiğini, gönüllerden geçen en ince düşüncelere bile vâkıf olduğunu, en ince en gizli işleri bütün inceliği ile kolaylıkla bilip hepsinden hakkiyle haberdar bulunduğunu hatırlatarak, mü'minlerin bu inançla daha dikkatli davranmalarını, kâfirlerin de bir an önce inkârlarından vazgeçip dine dönmelerini istemektedir. Çünkü Allah'ın onlara olan ikram ve ihsanı gerçekten sayılamayacak kadar çoktur. İşte onlardan biri:

Allah'ın Azabından Güvende misiniz

هُوَ الَّذٖى جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فٖى مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهٖۜ

وَاِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾

15. O Allah ki, yeryüzünü sizin için uysal bir binek hâline getirmiştir. Öyleyse onun omuzları üzerinde rahatça dolaşın ve Allah'ın sizin için hazırladığı nimetlerden faydalanın. Ama sonunda O'nun huzurunda toplanacağınız unutmayın!

Yeryüzünün tamamı denizler ve karalarla kaplıdır. Denizlerde gemilerle, karalarda kara taşıtlarıyla, havada ise uçak ve helikopter gibi hava taşıtlarıyla dünyanın her bir köşesini geziyorsunuz. Onun en sarp yeri olan omuzlarında dolaşılabildiğine göre, orada insana itaat etmeyen, boyun eğip teslim olmayan hiçbir şey yok demektir. Yeryüzünün binek hayvanına benzetilmesinde, onun hissedilmeyecek kadar istekli ve seri bir hareketle sarsmaksızın yürüdüğüne de bir işaret vardır. Bu da onun hem kendi hem de güneş etrafında dönmesidir. Ayrıca اَلْمَنَاكِبُ (menâkib) ifadesiyle, coğrafî anlamda yeryüzünün incelenmesi, imkânlarının araştırılması, yeraltı zenginliklerinin tespit edilip ortaya konulmasına da bir teşvik bulunmaktadır. Fakat bu nimetler size iş olsun diye sunulmamıştır. Bu bir imtihan gereğidir. Çünkü bir gün bu nimetlerden ayrılacak, Yüce Allah'ın huzuruna çıkacak ve bunların hesâbını vereceksiniz. O halde Allah'ın hesâbından ve azabından sakınmanız icab etmektedir:

ءَاَمِنْتُمْ مَنْ فِى السَّمَاۤءِ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِىَ تَمُورُۙ ﴿١٦﴾

اَمْ اَمِنْتُمْ مَنْ فِى السَّمَاۤءِ اَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًاۜ فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ

نَذٖيرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكٖيرِ ﴿١٨﴾

16. Gökte olan zâtın, sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden emin mi oldunuz? Bir de bakarsınız, yer çalkalanıp duruyor!

17. Yahut gökte olanın, üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden emin mi oldunuz? Siz, benim tehdidimin nasıl bir şey olduğunu yakında bileceksiniz!

18. Gerçek şu ki, bunlardan öncekiler de âyetlerimi ve peygamberlerimi yalanlamışlardı. Fakat beni inkâr etmenin âkibeti neymiş, gördüler!

Âyetlerde "gökteki" sözü ile Cenâb-ı Hak kastedilmekle birlikte bu mecâzi bir

ifadedir. Bu ifade, O'nun yüceliğini ve kudretinin sonsuzluğunu vurgular. Allah mutlak mânada yücedir, sonsuz ve sınırsızdır. Zaman ve mekanla kayıtlı olanlar sınırlı olduğu halde Allah Teâlâ bu sınırlamalardan pak ve uzaktır. Böyle sınırsız bir güç ve kudrete sahip olan Allah'tan korkmak gerekir. Çünkü istese Kârûn'u bütün mülk ve saltanatıyla yerin dibine geçirdiği gibi bizi de her an yerin dibine geçirebilir. Dilese Lût kavminin üzerine taş yağdıran kasırga gönderdiği gibi bizim üzerimize de gönderebilir. Bunlar daha önce yalanlamış olanların başına gelmiş musîbetlerdir. Allah'ın emrini tutmadığımız takdirde, bizim bu tür azaplardan emniyette olmamızı gerektirecek hiçbir haklı sebep bulunmadığı gibi, böyle bir azabın vukuunda bizi ondan kurtaracak hiçbir güç de yoktur.

Bu gerçeğin apaçık delillerini görmek isteyenler, gözlerinin önünde cereyan eden şu ilâhî kudret akışlarını ibretle temâşâ etsinler:

اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَٓافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَۜ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا
الرَّحْمٰنُۜ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ اَمَّنْ هٰذَا الَّذ۪ي هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ
يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِۜ اِنِ الْكَافِرُونَ اِلَّا ف۪ي غُرُورٍۚ ﴿٢٠﴾ اَمَّنْ
هٰذَا الَّذ۪ي يَرْزُقُكُمْ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهُۚ بَلْ لَجُّوا ف۪ي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾

19. Üzerlerinde kanatlarını aça kapaya uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları havada tutan Rahmân'dan başkası değildir. Şüphesiz O, her şeyi hakkiyle görmektedir.

20. Size Rahmân'dan başka yardım edip sizi O'nun azabından kurtaracak ordunuz hangisi? Doğrusu kâfirler, büyük bir yanılgı ve tam bir aldanmışlık içindeler.

21. Eğer Rahmân size verdiği rızkı kesiverecek olsa, o zaman sizi rızıklandıracak olan hani kim? Gerçek şu ki onlar azgınlık içinde ve haktan uzaklaşmakta direnip duruyorlar.

Şöyle bir benzetme ile gerçeği anlamak daha kolay olacaktır:

اَفَمَنْ يَمْش۪ي مُكِبًّا عَلٰى وَجْهِه۪ٓ اَهْدٰٓى اَمَّنْ يَمْش۪ي سَوِيًّا عَلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَق۪يمٍ ﴿٢٢﴾

22. Düşünün bakalım; yüzüstü kapanarak sürünen mi emniyet içinde ve sapmadan yol alıp hedefine ulaşır, yoksa doğrudan hedefe götüren dümdüz bir yol üzerinde hiç sapmadan dimdik yürüyen mi?

Âyet-i kerîmede iki farklı kişinin durumları, aynı türden iki farklı tablo ile

tasvir edilir:

Birinci tablo: Upuzun, belirsiz, engebeli bir yol, yolun üzerinde de bir insan bulunmaktadır. Yüzü üstüne kapanmış öylece yürümeye çalışıyor. Yahut ayağa kalkıyor, yolun düz olmaması, sarp olması, inişli çıkışlı olması ya da kendisinde bir takım sakatlıkların bulunması gibi sebeplerle ayakları kayıyor ve tekrar yüzüstü düşüyor. Oldukça zor şartlar altında ilerlemeye çalışıyor. Ama ne çâre ki bu kadarı bile mümkün olmuyor, olduğu yerde bocalayıp duruyor. Ayrıca o kişinin belli bir hedefi yoktur, gittiği yol da belirsizdir.

İkinci tablo: Burada düz, emniyetli ve güzel bir yol vardır. Sonunun nereye varacağı bellidir. Bu yol üzerinde sağlığı, sıhhati yerinde, azaları sağlam bir adam yürüyor. Gönlünde taşıdığı yüce bir hedefe doğru yol alıyor. Korkmadan, sıkılmadan, endişe etmeden düzgün adımlarla ilerliyor. Gittiği yol doğru, hedefi ise bellidir.

Birinci tablo, Allah'a inanmayan, O'nun doğru yolundan sapan, sünnetullah ile çatışan, küfür, cehâlet ve sapıklık karanlıkları içinde bocalayıp bir çıkış yolu bulamayan, oldukları yerde sayan hatta çamura batmış gibi çırpındıkça daha da derinlere düşen inkârcıları tasvir etmektedir. İkinci tablo ise Allah'a inanan, O'nun yoluna teslim olan, ilâhî kanunlara uygun hareket eden, ilim ve irfan ile sırat-ı müstakîm üzere durmadan yol alan mesut ve bahtiyar mü'minleri tasvir etmektedir. Şurası kesindir ki iman hayatı doğruluk, dürüstlük ve kolaylık yoludur. Küfür hayatı ise zorluk, sapıklık ve düşkünlük yoludur. Bu iki grup insandan hangisinin daha doğru bir yolda olduğunu anlamak ve tesbit etmek için fazlaca düşünmeye gerek bile yoktur. Sorunun cevabı bizzat içinde âşikârdır. Öyleyse:

قُلْ هُوَ الَّذِى اَنْشَاَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَۜ
قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِى ذَرَاَكُمْ فِى الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

23. De ki: "Sizi yaratan, size kulaklar, gözler ve kalpler veren O'dur. Ne de az şükrediyorsunuz?"

24. De ki: "Sizi yeryüzünde çoğaltıp yayan da O'dur. En sonunda diriltilip yine O'nun huzurunda toplanacaksınız!"

Allah bize işitme duyusunu, doğru yola çağıran kimseleri duyabilmemiz ve doğru yolda yürümeye karar verebilmemiz için lutfetmiştir. Görme duyusunu kâinattaki, Allah'ın varlığına ve birliğine işaret eden her türlü delilleri görerek,

bunların arkasında sonsuz kudret sahibi bir Yaratıcı'nın olduğunu anlayalım diye vermiştir. Düşünüp anlama özelliğini de, aklımızı kullanıp doğru ve yanlışı ayırabilmemiz için lutfetmiştir. Bu nimetlerin şükrü ancak bu yollarla yerine getirilir. Eğer Allah'ı tanımamız için verilen bu nimetleri yanlış yolda kullanırsak nankörlük yapmış oluruz. Yalnız şunu hatırdan uzak tutmamak gerekir ki, bizi yaratıp yeryüzünde yayan Allah, tekrar diriltip huzurunda toplamaya kâdir olduğuna göre, ne şükür ne de nankörlük karşılıksız kalmayacaktır. (bk. Nahl 16/78; Mü'minûn 23/78-79)

Ancak kâfirler:

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ اِنَّمَا الْعِلْمُ
عِنْدَ اللّٰهِۖ وَاِنَّمَا اَنَا۬ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ ﴿٢٦﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ زُلْفَةً س۪يـۤـَٔتْ وُجُوهُ
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَق۪يلَ هٰذَا الَّذ۪ي كُنْتُمْ بِه۪ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾

25. Buna rağmen hâlâ: "Eğer doğru söylüyorsanız, bizi tehdit edip durduğunuz kıyâmet ne zaman gerçekleşecek?" diye alay ediyorlar.

26. De ki: "Onun bilgisi, sadece Allah katındadır. Ben ise apaçık bir uyarıcıyım!"

27. Nihâyet kıyâmeti yakından gördüklerinde inkâr edenlerin yüzleri korku ve kederden simsiyah kesilir. Onlara: "Alay ederek küstahça isteyip durduğunuz şey işte bu!" denilir.

Dolayısıyla kâfirlerin, hasretle bekledikleri şekilde Peygamber (s.a.v.)'in ölmesi veya mü'minlerin yok olup gitmesiyle rahatlayacaklarını sanmaları boşunadır:

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِيَ اللّٰهُ وَمَنْ مَعِيَ اَوْ رَحِمَنَاۙ فَمَنْ يُج۪يرُ الْكَافِر۪ينَ
مِنْ عَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ الرَّحْمٰنُ اٰمَنَّا بِه۪ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَاۚ
فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ
مَاۤؤُ۬كُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْت۪يكُمْ بِمَاۤءٍ مَع۪ينٍ ﴿٣٠﴾

28. De ki: "Allah beni ve beraberimdeki mü'minleri helâk etse veya bize merhamet etse, bu O'nun bileceği bir iştir. Peki, söyler misiniz bana, ya kâfirleri can yakıcı azaptan kim kurtaracak?"

29. De ki: "O Rahmân'dır; O'na inandık ve yalnız O'na güvenip dayandık. Bu sebeple, kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu yakında siz de öğreneceksiniz!"

30. De ki: “Söyleyin bana: Eğer suyunuz yerin dibine çekiliverse, size kaynağından akıp duran yeni ve tatlı bir suyu kim getirebilir?”

Rasûlullah (s.a.v.)’in ölümünü isteyen, onu öldürmek için tuzaklar kuran ve onun ölümüyle getirdiği din ortadan kalkıp rahata kavuşacaklarını sanan müşriklere cevap verilmektedir. (bk. T¯ur 52/30) Efendimiz (s.a.v.) ve beraberindeki müslümanların ölmeleri veya yaşamaları ayrı bir konu, cehennemin pek acıklı azabından korunmak ayrı bir konudur. Bunları birbirine karıştırmanın bir anlamı yoktur. Çünkü Peygamber (s.a.v.)’in ölmesi veya hayatta kalması, müşriklere bu açıdan hiçbir fayda sağlamayacaktır. Mühim olan kişinin, can yakıcı o azaptan kendini kurtarabilmesidir. Bu, Peygamber’in ölümünü ve dâvasının bitmesini beklemekle değil, ancak onun getirdiği dine inanıp bağlanmakla mümkün olabilir.

Allah Teâlâ’nın kudretinin sonsuzluğu ve ilminin genişliğine, iyilerle kötülerin durumlarına dâir şeylerden; Allah’ın dilemesi hâlinde o kâfirleri batıracağı veya üzerlerine taşlar yağdıracağından bahseden Mülk sûresini, verilen bu bilgilerin Peygamberimiz (s.a.v.)’e Allah tarafından vahyedildiğini, kâfirler vahiy mahsulü bu gerçekleri bazan şiire ve büyüye, bazan deliliğe nispet etseler de, Rasûlullah (s.a.v.)’in bu suçlamalardan beri olduğunu ve onların ezâlarına sabretmesi karşılığında Allah Teâlâ’nın onun ecrini büyüteceğini bildirerek ve onun ahlâkının büyüklüğünü ilan ederek başlayan Kalem sûresi tâkip edecektir:

68- KALEM SÛRESİ

سُورَةُ الْقَلَمِ

68. KALEM SÛRESİ

Kalem sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 52 âyettir. İsmini birinci âyette geçen اَلْقَلَمُ (kalem) kelimesinden alır. نٓ (Nûn) ismiyle de anılır. Mushaf tertîbine göre 68, iniş sırasına göre 2. sûredir.

Konusu

Rasûlullah (s.a.v.) hakkında müşriklerin ileri sürdüğü bir takım iddialar çürütülerek onun peygamberliği ispatlanır. Bu delillerin başında Rasûlullah (s.a.v.)'in sahip olduğu mükemmel ahlâkının geldiğine işaret edilir. Bahçe sahipleri kıssasıyla inkâr, nankörlük ve cimriliğin acı sonu gösterilir. Mü'minlerin ve kâfirlerin âhirette karşılaşacakları durumlara yer verilip Peygamberimiz (s.a.v.)'e sabır, sebat ve metânet telkin edilerek sûre sona erer.

Pek Yüce Bir Ahlâk

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَۙ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Nûn. Kaleme ve kalem ehlinin satır satır yazdıklarına yemin olsun ki:

"Nûn", sûre başlarında ilk nâzil olan harftir. Mânası, Allah ile Peygamberi arasında sırdır. Kalem ve onunla yazılanlara gelince:

• Kalem kader kalemi, yazanlar melekler, yazdıkları Levh-i Mahfuz'daki ilm-i ilâhîdir.

• Kalem amel kalemi, yazanlar melekler, yazdıkları kulun amel defterindeki iyi veya kötü amelleridir.

• Kalem bildiğimiz kalem, yazanlar vahiy katipleri, yazdıkları ise Kur'ân-ı Kerîm'dir.

• Kalem bildiğimiz kalem, yazanlar insanlar, yazdıkları ise Allah'ın râzı olacağı her türlü bilgidir.

• Bu mânaların hepsi de makbuldür. Câlib-i dikkat bir husustur ki, ilk nâzil olan Alak sûresi, "Oku!" emriyle başlar. İkinci olarak inen bu sûre ise "kaleme ve onunla yazılanlara" yemin ederek başlar. Bu gerçek, İslâm'ın okumaya, yazmaya, ilim, kültür ve medeniyete ve bunların yazıya geçirilerek nesilden nesle aktarılmasına verdiği ehemmiyeti göstermek açısından dikkat çekicidir.

İnsana insanlığını öğreten, mâna ve maddesiyle, dünya ve âhiretiyle birlikte hayatı anlamlı kılan böyle emsalsiz kıymetteki Kur'an nimetini getiren kişinin deli olması mümkün mü:

مَٓا اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍۚ ﴿٢﴾ وَاِنَّ لَكَ لَاَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍۚ ﴿٣﴾
وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظٖيمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَۙ ﴿٥﴾ بِاَيِّكُمُ
الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبٖيلِهٖۖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدٖينَ ﴿٧﴾

2. Rasûlüm! Rabbinin nimeti sâyesinde sen bir deli değilsin!

3. Senin için asla bitip tükenmeyecek bir mükâfat vardır.

4. Muhakkak ki sen pek yüce bir ahlâk üzerindesin.

5. Yakında sen de göreceksin onlar da görecekler:

6. Hanginizde bir delilik, bir mecnunluk olduğunu!

7. Yolundan sapanları Rabbin çok iyi bilir; doğru yolda olanları en iyi bilen de O'dur.

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in müşriklerin iddia ettiği gibi "deli" değil, mükemmel bir insan ve seçkin bir peygamber olduğunun en büyük delili, üzerinde bulunduğu dosdoğru yol olan İslâm ve onun gereklerini yerine getirmekle sahip olduğu yüce ahlâkıdır.

Nitekim Hakîm b. Efleh, mü'minlerin annesi Hz. Âişe'ye Allah Rasûlü (s.a.v.)'in ahlâkını sorunca o: " Sen hiç Kur'an okumuyor musun?" der. "Okuyorum" diye karşılık verince de: "İşte, Peygamber (s.a.v.)'in ahlâkı Kur'an'dı" diye cevap verir. (Müslim, Müsafirîn 139)

Kur'an'ın Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in ahlâkı olması iki şekilde izâh edilebilir:

Birincisi; Kur'ân'da anlatılan bütün ahlâkı değerlerin hepsi onda vardı. O, Kur'an'ın sakındırdığı eksikliklerin hepsinden korunurdu. **"Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!"** (Hûd 11/112) emrinin tam mânasıyla doğruluk mihengi idi. Dolayısıyla onu anlamak, ancak Kur'an'ı bütünüyle anlamaya bağlıdır. Kur'an'ı anlamak da ancak Rasûlullah (s.a.v.)'in örnek hayatını ve ahlâkî yüceliğini en ince noktalarına kadar inceleyip anlamaya bağlıdır.

İkincisi; onun ahlâkı Kur'an'ın ifadesiyle öyle büyük bir ahlâk idi ki, onu başka bir tarif ile anlatmak mümkün değildir.

Gerçek böyle olduğuna göre, yakında kimin deli kimin akıllı olduğu ortaya çıkacaktır. Nitekim müşrikler, kısa bir süre sonra Bedir'de müslümanlardan beklemedikleri darbeyi yiyince cin çarpmışa dönmüşler ve neye uğradıklarını şaşırmışlardır. Kıyâmet gününde ise hak ve bâtıl açık bir şekilde belli olacak, herkes kimin ne olduğunu âşikâr bir şekilde görecektir. Bunların hiçbiri şart da değildir. Çünkü Allah Teâlâ, kimin kendi yolundan saptığını, kimin o yolda yürüdüğünü çok iyi bilmektedir. Onun bilgisinde en küçük bir hata veya yanılma payı yoktur.

Eğer kimin doğru yoldan saptığını öğrenmek istiyorsanız şu âyetlere kulak verin:

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ
كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ
اَثِيمٍ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّ بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾ اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾
الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٥﴾ سَنَسِمُهُ عَلَى

8. Öyleyse gerçeği yalanlayanlara itaat etme!

9. İstiyorlar ki, sen inancından taviz vererek onlara yumuşak davranasın da, buna mukâbil onlar da sana yumuşak davransınlar.

10. Uyma sen sürekli yemin edip durana, aşağılık kimseye,

11. Dâimâ kusur arayıp iğneleyen, insanların şerefiyle oynayan, durmadan laf getirip götürene,

12. İyiliğin sürekli önünü kesen, davranışlarında hiç ölçü tanımayan, alabildiğine günaha dadanmış olana,

13. Kaba ve katı kalpli olup, üstelik soysuzlukla damgalanmış kimseye.

14. Malları ve oğulları var diye sakın onlara boyun eğme!

15. Ona âyetlerimiz okunduğunda: "Bunlar, öncekilerin masalları!" der, geçer.

16. Merak etme! Yakında burnunun üzerine cehennemlik damgasını vuracağız!

Müşrikler, Peygamberimiz (s.a.v.)'den İslâm'ı tebliğ konusunda biraz gevşeklik göstermesini istiyorlardı. Böyle yaparsa, karşılığında ona karşı düşmanlıklarını hafifleteceklerini söylüyorlardı. Hâsılı uzlaşabilmek için dinin buyruklarından taviz vermesini bekliyorlardı. Nitekim bu konuya ışık tutan âyet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

"Rasûlüm! Müşrikler akıllarınca seni kandıracak, sana vahyettiğimizi bıraktırıp, onun yerine başka şeyleri bize isnat etmeni sağlayacaklardı. Ancak böyle yaptığın takdirde seni dost edineceklerdi. Eğer biz sana tam sebat vermemiş olsaydık, onlara çok küçük de olsa bir meyil gösterebilirdin. O takdirde biz de sana hem yaşarken hem de ölünce kat kat acılar tattırırdık. Sonra bize karşı sana yardım edecek kimseyi de bulamazdın." (İsrâ 17/73-75)

Bu sebeple Allah Teâlâ hem Peygamberimiz (s.a.v.)'i hem de mü'minleri, dinlerinden taviz verme talebinde bulunan yalancılara asla boyun eğmemelerini emreder. Dîni yalanlayana itaatin haramlığını bildirir. Çünkü onların itaat edilecek hayırlı bir vasıfları yoktur. En kötü sıfatlar onlarda toplanmıştır. Cenâb-ı Hak, güç ve zenginliği sebebiyle şımararak Allah'ı ve Peygamber'i tanımayan, kibrinden dolayı burnu çok yukarıda olan böyle kimselerin burnunu şerefsizlik ve onursuzluk damgasıyla damgalayacaktır. Böylece gurur ve kibirlerini kırıp onları zelil hâle getirecek, dünya da âhirette de onlar hiçbir zaman zilletten kurtulamayacaklardır.

Allah Teâlâ şimdi de mal ve evladının çokluğuna aldanıp, Allah'ın âyetlerine inanmaya tenezzül etmeyen müşriklerin önderlerine bir ikaz ve ibret olmak üzere "Bahçe sahipleri"nin kıssasını anlatıyor; bu bahçe sahiplerini belâya

uğrattığı gibi onları da belâya uğratacağını hatırlatıyor:

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا
مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ
رَبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿١٩﴾ فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾ فَتَنَادَوْا
مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾ أَنِ اغْدُوا عَلَى حَرْثِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ ﴿٢٢﴾
فَانْطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ ﴿٢٣﴾ أَنْ لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ
مِسْكِينٌ ﴿٢٤﴾ وَغَدَوْا عَلَى حَرْدٍ قَادِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا
إِنَّا لَضَالُّونَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ
لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾
فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا
طَاغِينَ ﴿٣١﴾ عَسَى رَبُّنَا أَنْ يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾
كَذَلِكَ الْعَذَابُ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

17. Şüphesiz biz, böyle nimetler vermek suretiyle insanları sınıyoruz. Tıpkı bir zamanlar şu bahçe sahiplerini sınayıp belâya uğrattığımız gibi: Hani onlar, sabah olur olmaz bağlarının ürününü toplayacaklarına dâir yemin emişlerdi.

18. "Allah dilerse" diyerek bir istisnâ da yapmamışlardı.

19. Onlar henüz uykudayken Rabbin katından gelen kuşatıcı bir âfet o bahçeyi sarıverdi.

20. Sarıverdi de, bahçe tamâmen yanarak simsiyah bir kül yığını hâline dönüverdi.

21. Sabahleyin, olup bitenden habersiz birbirlerine seslendiler:

22. "Haydin" dediler, "madem devşireceksiniz, erkenden ekininizin başına gidin!"

23. Hemen yola koyuldular. Bir yandan da aralarında fısıldaşıyorlardı:

24. "Aman ha" diyorlardı, "bugün orada fakir makir kimse yanınıza sokulmasın!"

25. Yoksulları yardımdan mahrum bırakma kararlılığı içinde ve ürünleri toplayacaklarından da emin olarak erkenden çıkıp gittiler.

26. Ama bağın küle dönmüş hâlini görünce apışıp kaldılar: "Gâliba biz

yolumuzu şaşırdık, yanlış yere geldik!" dediler.

27. Çok geçmeden gerçeği anladılar: "Yoo, doğrusu biz felâkete uğradık, mahsulümüz elden gitti!" diye feryat ettiler.

28. İçlerinden en akıllı, en insaflı olanı: "Ben size Allah'ı tesbih etmenizi; O'nun kudret ve iradesine ortak olmaya kalkışmamanızı söylememiş miydim" diye uyardı.

29. Bunun üzerine hatalarında ısrar etmeyip: "Rabbimizi tesbih ederiz. Doğrusu biz kendimize yazık etmişiz" dediler.

30. Ardından kendilerini ve birbirlerini kınamaya başladılar:

31. "Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz ne azgın kimselermişiz!"

32. "Umarız ki Rabbimiz bize bu bağın yerine daha iyisini verir. Çünkü biz bundan böyle artık Rabbimize yöneliyor, O'nun hoşnutluğunu arzuluyoruz."

33. İşte azap böyledir. Âhiret azabı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi!

Kıssada dinleyicilerin veya seyircilerin ilgilerini çekecek pek canlı sahneler dikkatlere sunulmaktadır:

Birinci sahne: Bu sahnede "bahçe sahipleri"nden söz edilmektedir. Bununla ilgili bilinen rivâyetlerin özeti şudur: Yemen'de San'a'ya yakın Savran denilen yerde sâlih bir adamın güzel bir bağı vardı. Ona iyi bakar, ondan fakirlerin ve yoksulların hakkını verirdi. Derken adam vefat etti. Bu bağ da çocuklarına kaldı. Onlar ise insanların ondan faydalanmasına engel oldular ve üzerlerine düşen Allah hakkını ödemediler. Neticede de Allah Teâlâ'nın haber verdiği cezaya uğradılar. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXX, 77)

Şimdi karşımızda bahçe sahipleri var. Bunlar bir takım basit ve bedevi ruhlu insanlar. Düşünce ve hareketleri bakımından sâde ve saf köylü takımına benziyorlar. Bunlar bu vasıflarıyla, ruh yapıları henüz çok fazla karmaşık olmayan, yaşantıları sâde ve iptidaî bir yapıya sahip olan Mekke müşriklerini yansıtıyorlar. Belli ki bunların devşirilmeye hazır bir bahçeleri var. Bu bahçe hakkında aralarında fısıldaşıyorlar, gizli gizli konuşuyorlar. Babalarının yaptığı gibi fakirlere bir pay ayırmayı hiç düşünmüyorlar: "Yarın muhakkak bahçemize gidelim, onu devşirelim, fakirlere de haber vermeyelim" diyorlar. Allah'ı da hiç hesâba katmıyorlar, "İnşallah: Allah dilerse, Allah nasib ederse" de demiyorlar. Veya bahçenin bütün ürününü sadece kendileri için devşirmeyi planlayıp, fakirlerin haklarını istisnâ etmiyorlar. Sabahleyin yapacakları işlerini böylece kararlaştırdıktan sonra uykuya dalıyorlar.

İkinci sahne: Onlar uyumaya devam ediyorlar. Ancak Allah Teâlâ onların,

akşam yatmadan önce aralarında yaptıkları konuşmadan ve verdikleri karardan hoşnut olmuyor. Bilakis onlara gazap buyurarak geceleyin bir afetle bahçelerini yakıp yok etmeyi murad ediyor. Şüphesiz O, murad ettiği her şeyi yapmağa kadirdir: Vakit gece ve biz o güzelim bahçenin yanındayız. Görebildiğimiz kadar onu görüyoruz. Bir de bakıyoruz bahçeye bir afet geliveriyor. Bahçenin bulunduğu vâdiden bir ateş çıkıyor ve bahçenin her tarafını sararak kökünden yakıp kavuruyor. Biz şimdi o bahçenin meyveleri kesilmiş, mahsulatı biçilmiş, her şeyi yanıp simsiyah olmuş, hiçbir faydası olmayan kumluk bir araziye döndüğünü yakînen görüyor ve biliyoruz. Ama bahçe sahipleri... Onların bu olup bitenlerden haberleri yok. Bildiklerini okumaya devam ediyorlar. Etsinler bakalım sonuç ne olacak?

Üçüncü sahne: Evet, gece sona eriyor, sabah oluyor. Adamlar uykularından uyanıyorlar. Gözlerini ovuştura ovuştura yataklarından kalkıyorlar. Yatarken verdikleri kararlarında bir değişiklik yok. Bilakis azimleri daha da bilenmiş. Uyku faslından sonra yorgunlukları gitmiş; dinçlikleri ve neşeleri de yerinde. Birbirlerine sesleniyorlar: "Eğer mahsullerinizi devşirecekseniz erkence koşun!" Mahsullerin kendilerine ait olduğunu sanıyorlar ve ona doğru düşman üzerine gider gibi hırsla gitmeyi planlıyorlar. Hemen yerlerinden fırlıyorlar. Şimdi onların, bahçelerine doğru hızlı adımlarla koşar gibi yürüdüklerini görüyoruz. Yürürken de aralarında fısıl fısıl bir şeyler konuştuklarını hissediyoruz. Ama ne konuştuklarını anlamak pek zor. Kimse duymasın diye seslerini kıskanır bir şekilde oldukça yavaş konuşuyorlar. Biz de onların ne konuştuklarını anlamak için sözlerine kulak kesiliyoruz. Nihayet anlıyoruz ki şöyle diyorlar: "Sakın bu gün karşınıza hiçbir yoksul çıkıp, oraya girmesin!" Onlar kendi zanlarınca fakirleri o bahçenin hayrından men edebilecekleri umuduyla, "biz bu bağı devşirmeye ve fakirlere vermemeğe kadiriz" diyerek hızlı ve neşeli bir şekilde çekip gidiyorlar. Halbuki güçleri ancak kendilerini hayırdan engellemeye yetiyordu. Fakat bunu yakında bileceklerdi.

Dördüncü sahne: Şimdi biz, o bahçe sahiplerinin bilmedikleri şeyi biliyoruz. Evet biz, gecenin karanlığında uzanan o gizli ve görünmez eli gördük. Bahçenin bütün meyvelerini yok ettiğini seyrettik. O korkunç ve soluk kesici kudret elinin birdenbire meyveleri kökünden kesip attığını gördük. Adamlar hırsla ve inatla yürüyorlar. Nihâyet bahçelerinin yanına ulaşıyorlar: O da ne!... Yanmış, simsiyah kesilmiş bir arazi! Şaşırıp kalıyorlar. Öncelikle: "Bizim meyve yüklü bahçemiz bu olmasa gerek. Yolu yitirdik, yanlış geldik herhalde!" diyorlar. Sonra dönüp iyice bakıyorlar. Hayır, hayır! Yanlış gelmemişlerdi, yolu da şaşırmamışlardı. Fakat bahçeleri yanıp kül olmuştu. Böylece mahrum

bırakıldıklarını; fakirler hakkında kurdukları hile ve oyunlarının kötü âkıbetine uğradıklarını iyice anlıyorlar. Hayalleri suya düşüyor, ümitleri kesilip ye'se kapılıyorlar. Son derece pişman oluyorlar. Biz de onların pişmanlıklarını izliyoruz.

Beşinci sahne: Bu kişilerin arasında aklı erer insaflı biri var. Belli ki o, bunların görüşünde değil. Fakat görüşünde yalnız olunca onlara uymak zorunda kaldı. Dolayısıyla onların başlarına gelen bunun başına da geldi. Bu adamın onlara önceden nasihat ettiğini: "Tesbih etse idiniz! Allah Teâlâ'nın yüceliğini tanısanız, O'nun bütün noksanlıklardan uzak bulunduğunu, hâkimiyetini kimseye vermeyeceğini, alçaklığı, haksızlığı, tahakkümü sevmediğini bilseniz, hakkı gözetseniz" dediğini anlıyoruz. Fakat o zaman onu dinlememişler, bildiklerini yapmışlar, Allah da onlara bildiğini yapmıştır.

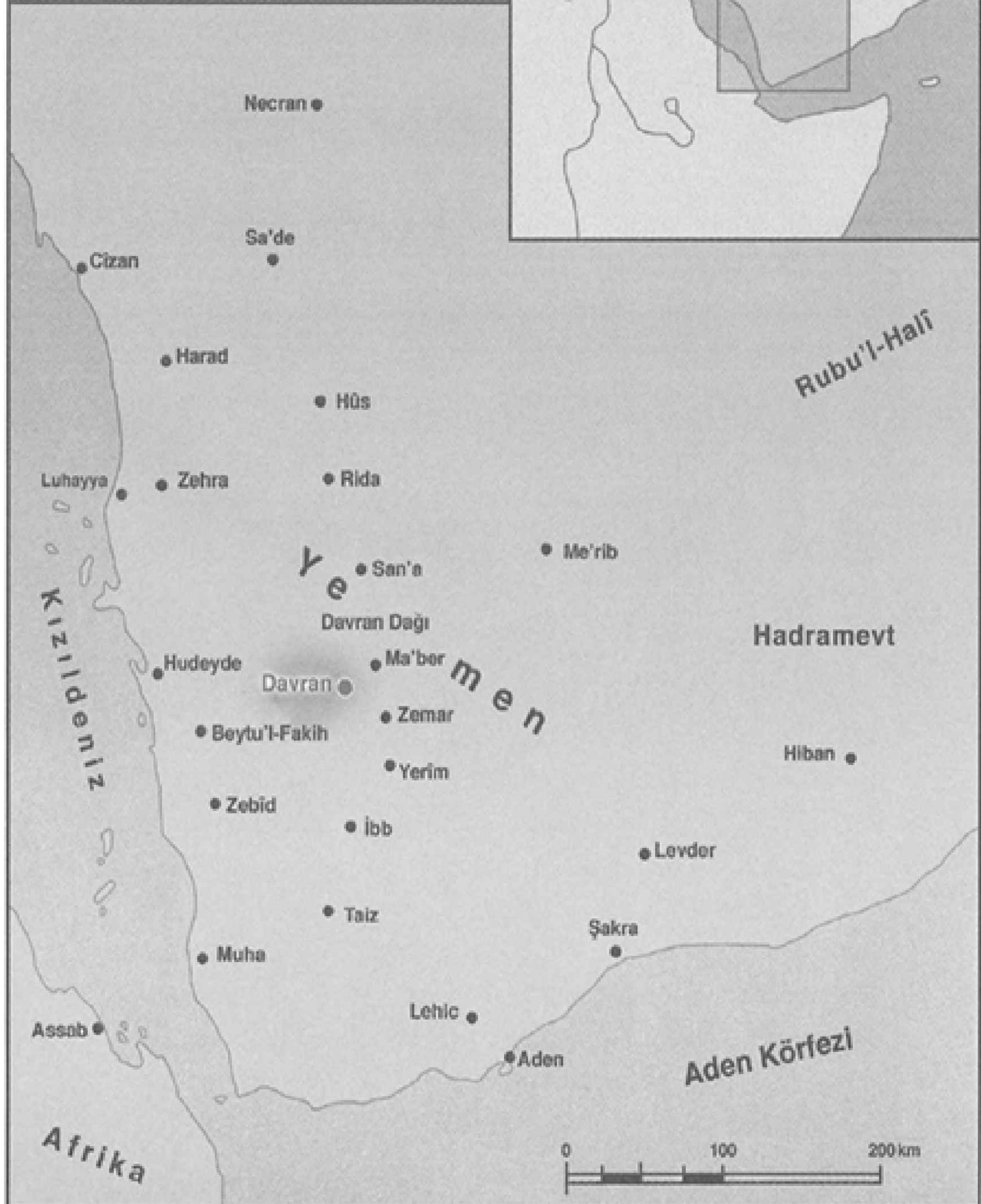
Fakat o zât şimdi, daha önce onlara söylediklerini yeniden hatırlatarak intibaha gelmelerini arzu ediyor. Öyle de oluyor. Bakıyoruz adamlar felâketi gördükten sonra, akıllılarının da ikazıyla intibaha geliyorlar. Allah'ı tenzih ediyorlar, kendilerinin haksız olduğunu; düşüncesiz yemin, istisnayı terk ve fakirlere bakmamağa azmetmekle nefislerine yazık ettiklerini itiraf ediyorlar. Allah'tan daha iyi bir bahçe hatta her türlü belâ ve felâketten azade olan âhiret cennetini istiyorlar. Bununla da yetinmiyorlar, bütün varlıklarıyla Allah'a yöneldiklerini; bütün rağbetlerini münhasıran O'na çevirdiklerini; sadece O'nun rızâsına ermek, bundan böyle hep O'nun için çalışmak iştiyakında olduklarını ifade ediyorlar.

Bu bahçe sahiplerinin, ancak felâket geldikten sonra intibaha geldikleri gibi, Allah'ın nimetlerine nankörlük içinde bulunan kimseler de böyle bir akibete uğramadan ve hatta âhiret azabıyla yüz yüze gelmeden intibaha gelseler kendileri için çok daha hayırlı olacaktır. Çünkü:

Bahçe Sahipleri

Davrân

Yemen'de Benî Herş'e ait bir kale
(San'a'nın güneyi)

Müslümana Kâfir Gibi Davranmayız

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٣٤﴾ أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ
كَالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ لَكُمْ
كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَكُمْ
أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾
إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ﴿٤١﴾سَلْهُمْ أَيُّهُمْ بِذٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ

34. Allah'a gönülden saygı besleyip O'na karşı gelmekten sakınanlar için Rableri katında nimetlerle dolu cennetler vardır.

35. Öyle ya, biz tüm benlikleriyle Allah'a teslim olanları, günaha gömülmüş inkârcı suçlularla bir mi tutacağız?

36. Ey zâlimler! Size ne oluyor da, nasıl böyle bir hüküm verebiliyorsunuz?

37. Yoksa elinizde Allah'tan gelmiş bir kitap var da, bu tür bilgileri oradan mı öğreniyorsunuz?

38. O kitapta: "Siz neyi nasıl isterseniz, o sizin için öyle olsun!" diye bir şey mi yazılı?

39. Yoksa, "siz neye hükmederseniz o sizin olur" diye, kıyâmet gününe kadar geçerli olmak üzere size yeminle verilmiş sözümüz mü var?

40. Sor onlara, bakalım: Böylesi bir iddiayı savunabilecek biri var mı aralarında?

41. Yoksa güvendikleri ortakları mı var? Eğer iddialarında doğru ve samimi iseler, haydi ortaklarını getirsinler de görelim!

Müşriklerin ileri gelenleri, kendilerinin dünyevî imkânlar bakımından üstün olduklarını, buna karşılık müslümanların fakir ve zayıf olduklarını görüyorlardı. Âhirete ait âyetleri ve Allah'ın mü'minlere va'dettiği nimetleri işitince şöyle diyorlardı: "Eğer Muhammed'in ve onunla birlikte bulunanların ileri sürdükleri gibi, bizim öldükten sonra dirileceğimiz doğru ise, bizim ve onların durumu ancak bu dünyadaki gibi olabilir. Onların sahip olacakları nimetler hiçbir şekilde bizden fazla olmayacaktır. Ulaşabilecekleri en ileri seviye bize eşit olmaktan öteye gitmeyecektir." Bunun üzerine yüce Allah **"Öyle ya, biz tüm benlikleriyle Allah'a teslim olanları, günaha gömülmüş inkârcı suçlularla bir mi tutacağız?"** (Kalem 68/35) buyurmuştur. (Zemahşerî, *el-Keşşâf,* VI, 144)

Sonra Cenâb-ı Hak, müşriklerin nefsânî arzularına göre söyledikleri sözlerin ve verdikleri hükümlerin doğru olmadığını bildirmek üzere onları susturucu sualler sormaktadır:

Birincisi; verilen hükmün doğru olması için onun Allah'tan gelen bir kitapta yer alması gerekir. Size ait böyle bir kitap var da, beğendiğiniz her şeyin kesinlikle sizin olacağını veya seçtiğiniz her şeyin lehinize olacağını yahut iyi dediğinizin iyi ve kötü dediğinizin kötü olacağını, ya da üstünüzde sizi bağlayan bir hak ve hakikat bulunmayıp kafanıza göre istediğiniz hükmü verebileceğinizi oradan mı okuyup öğreniyorsunuz? Halbuki hükmetme salahiyeti, hayrı ve şerri belirleme yetkisi sadece Allah'a aittir. Bu yetkiyi kesinlikle bir başkasına vermemiştir.

İkincisi; verilen hükmün doğru ve geçerli olması için bu hususta Allah adı ile pekiştirilmiş yeminin veya Allah Teâlâ'nın husûsî bir taahhüdünün olması gerekir. Halbuki "her neye hükmederseniz o kesinlikle sizin olur" diye Allah'ın size kıyâmete kadar geçerli olacak bir yemini, bir ahdi yoktur. Bugün elinizde kısmen bir hâkimiyet olabilir, bir kısım imkânlara sahip olabilirsiniz, zâhiren müslümanlardan üstün gözükebilirsiniz. Fakat bu böyle kıyâmete kadar devam edecek diye bir kanun yoktur. Bugün zayıf gördüğünüz müslümanların yarın hâkimiyeti altına girebilirsiniz. Bugün "akılsız, deli" dediklerinize yarın "amma da akıllıymış" demek durumunda kalabilirsiniz. Bugün güldüğünüze yarın ağlayabilirsiniz. Çünkü işlerin neticesi sizin arzunuza göre değil, Allah'ın muradına göre tahakkuk edecektir.

Üçüncüsü; verilen hükmün doğru ve geçerli olduğunu savunacak, belgelerle ispatlayacak bir kefil gerekir. Halbuki onların, ne akla ne de nakle dayanan bu asılsız iddialarını savunacak bir kefilleri de yoktur.

Dördüncüsü; bunların hiçbiri yoksa hiç değilse, Allah'a koştukları putlara müracaat ederek, onlardan aldıkları destekle hak ve hakikati kendi arzuları istikâmetinde değiştirmeleri gerekir. Halbuki değil sahte tanrılar bütün dünya bir araya gelse Allah'ın bir hükmünü bozamaz, bir gerçeği değiştiremezler. Hepsi Allah'ın hükmü karşısında aşağılanmaya ve kahrolmaya mahkûmdür.

Dünyada Allah'ın dâvetine ve buyruklarına yüz çevirenlerin kıyâmet günü halleri içler acısı bir durumda olacaktır:

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَۙ ﴿٤٢﴾

خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌۜ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

42. Gün gelir, işler son derece güçleşir, paçalar tutuşur. Kâfirler secdeye

dâvet edilirler, fakat buna güç yetiremezler.

43. Gözleri korku ve kederden baygın düşer, kendilerini zillet kaplar. Halbuki onlar dünyada sapasağlam iken secdeye çağrılmışlar, fakat bu çağrıya olumlu cevap vermemişlerdi.

Bahsedilen gün, kıyâmet günüdür. “Bacakların açılması” deyimi iki mânaya gelebilir ve kıyâmet günü için her iki mâna da geçerlidir.

• İşlerin güçleşmesi, zor ve içinden çıkılmaz bir hal alması. Nitekim Araplar, zor duruma düşen bir insanın hâlini anlatmak üzere bu ifadeyi kullanırlar.

• Hakikatin üzerinden perdenin kalkması. Gerçekten de kıyâmet günü bütün hakikatler ortaya çıkacak ve herkesin ne yaptığı belli olacaktır.

Kimin Allah’a ibâdet ettiği, kimin etmediği küçük bir imtihanla belirlenecektir. Bu iş için herkesten Allah’ın huzurunda secdeye kapanması istenecektir. Dünyadayken ibâdet edenler hemen secde edeceklerdir. İnkâr edenlerin ise bel kemikleri kaskatı kesilerek kilitlenecek ve secdeye gidemeyecekler, zelil ve pişman olarak ayakta kalacaklardır. (bk. Buhârî, Tefsir 68/2) O halde:

فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهٰذَا الْحَدِيثِۜ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا
يَعْلَمُونَۙ ﴿٤٤﴾ وَاُمْلِي لَهُمْ اِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ
مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَۚ ﴿٤٦﴾ اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾

44. Rasûlüm! Artık şu Kur’an’ı yalanlayanla beni başbaşa bırak! Yakında biz onları bilemeyecekleri, farkına varamayacakları yerden yavaş yavaş helâke sürükleyeceğiz.

45. Aslında ben onlara mühlet veriyorum. Değilse, benim tuzağım gerçekten pek sağlamdır!

46. Yoksa sen onlardan tebliğine karşılık bir ücret istiyorsun da, bu yüzden onlar ağır bir borç altında mı eziliyorlar?

47. Yoksa gaybe ait bilgiler onların yanında da, oradan istedikleri gibi mi yazıp duruyorlar?

Allah’ın din düşmanlarını bilmedikleri yerden yavaş yavaş helâke sürüklemesine “istidrâc” denilmektedir. Şöyle ki: Allah böyle kimselere haklarında iyi olacağını zannettikleri mallar, servetler, evlatlar, kuvvetler ve zevkler verir. Onları gittikçe artırıp hızlandırır. Böylece o zâlim yaptığı işte bir eksiklik ve yanlışlık olmadığını zannederek, hakka karşı düşmanlığa, zulüm ve isyâna battıkça batar. Bu nimetlerin kendisi için bir lutuf değil, bilakis helâkine sebep olduğunu fark edemez. Böylece Allah hiç hissettirmeden onu derece derece uçurumun kenarına çeker, bilemediği bir yerden uçurumdan aşağı

yuvarlar. (bk. A‘râf 7/182) Bu sebeple Kur’an düşmanları, Allah’ın kendilerine verdiği mühleti yanlış anlamasınlar. Bilakis O’ndan korkup kendilerini azaptan korumaya çalışsınlar.

Peygamber’in ve mü’minlerin yapmaları gerekene gelince:

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ اِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾ لَوْلَٓا اَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّه۪ لَنُبِذَ بِالْعَرَٓاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾ فَاجْتَبٰيهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٥٠﴾

48. Rasûlüm! Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle; balığın arkadaşı Yûnus gibi olma. Hani o pişmanlık ve acıyla yutkunarak Rabbine yalvarmıştı.

49. Eğer Rabbinden bir lutuf imdâdına yetişmeseydi, elbette o kınanmış, değersiz bir kimse olarak ıssız bir arâziye atılıp gidecekti.

50. Fakat Rabbi onu seçti ve onu sâlih kullarından kıldı.

“Balığın arkadaşı”, Yûnus (a.s.)’dır. Hz. Yûnus kavmine tebliğde bulunmuş, onları Allah’a kulluğa dâvet etmişti. Fakat kavmi ona icâbet etmediler. O da sabır ve azimle vazîfesine devam edecek yerde kavmine kızdı ve yaşadığı yerden ayrıldı. Bir gemiye bindi. Çıkan fırtına yüzünden çekilen kura ona çıktı ve denize atıldı. Onu bir balık karnına aldı. Yûnus (a.s.) balığın karnında, karanlıklar içinde: **“Senden başka ilâh yoktur. Sen her türlü kusurdan, eşi-ortağı olmaktan uzaksın. Şüphesiz ben kendine yazık edenlerden oldum”** (Enbiyâ 21/87) diye yalvardı. **“Eğer o, Allah’ı her dâim tesbih eden kullardan olmasaydı, elbette insanların yeniden diriltileceği güne kadar o balığın karnında kalacaktı.”** (Sâffât 37/143-144) Yahut burada işaret edildiği üzere kınanmış, her türlü hayırdan uzaklaştırılmış bir halde ağaçsız, ıssız bir arâziye atılacaktı. İlâhî inayet ve rahmetten mahrum kalacaktı. Fakat bu niyazı üzerine Allah yardımına yetişti, onu sahile çıkardı, yedirdi içirdi, sıhhatine kavuşturdu. Tekrar kavmine döndü. Yüz binlere tebliğde bulundu da hepsi ona iman ettiler. (bk. Sâffât 37/139-148)

İşte Rasûlullah (s.a.v.)’e Hz. Yûnus’un bu kıssası hatırlatılarak, bundan ders alıp sabretmesi, azim ve kararlılıkla tebliğe devam etmesi ve Rabbinin neticede vereceği hükmü beklemesi istenmektedir. Sabretmediği takdirde sonucun iyi olmayacağı ikazı yapılırken, sabırla vazîfesine devam ettiği takdirde neticenin çok parlak olacağı müjdesi verilmektedir. Ancak inkarcılardan gelecek sözlü ve fiilî zararlara karşı da uyanık olması istenmektedir:

وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ
وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٢﴾

51. Kâfirler, Kur'an'ı işittikleri zaman, yüreklerine inen kin ve nefret yüzünden neredeyse seni bakışlarıyla devirecekler! Bu sebeple "Muhammed delinin biridir" diyorlar.

52. Oysa Kur'an, bütün şuurlu varlıklar için bir öğüt, bir ders, bir hatırlatma kitabıdır.

Müşriklerin, Rasûlullah (s.a.v.)'e düşmanlıkları had safhadaydı. Kur'ân-ı Kerîm'i işittikleri zaman düşmanlık duyguları iyice galeyana geliyordu. Gözleriyle neredeyse Efendimiz (s.a.v.)'i devirecekmiş gibi kin ve nefretle bakıyorlardı. Çünkü Kur'an'ın ilâhî bir kelâm olduğunu hissediyor, içlerinden hayranlık duyuyor, fakat insanları ona imandan çevirebilmek için tek çâre olarak Peygamberimiz (s.a.v.)'e saldırıyor ve ona deli diyorlardı.

51. âyet "göz değmesi" anlamına gelen nazarın gerçek olduğunu gösterir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Göz değmesi bir gerçektir." (Buhârî, Tıb 36; Müslim, Tıb 41, 42)

"Eğer kaderi bir ey geçecek olsaydı, göz değmesi kaderi geçerdi." (Müslim, Tıb 42; Tirmizî, Tıb 17)

Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) şöyle anlatır:

Allah Rasûlü (s.a.v.) cinlerden ve göz değmesinden Allah'a sığınırdı. Nihâyet Muavvizeteyn yani Felak ve Nâs sûreleri nâzil oldu. Ondan sonra Muavvizeteyn ile Allah'a sığınmaya başladı ve diğer duaları bıraktı. (Tirmizî, Tıb 16; İbn Mâce, Tıb 33)

Kalem sûresinde "işlerin sarpa saracağı, paçaların tutuşacağı gün" diye işaret edilen kıyâmet gününün korkunç hallerini örnekleriyle açıklayıp son derece etkili öğütler vermek; Kur'an'ın ve peygamberin doğruluğunu kesin delilleriyle ortay koymak üzere şimdi Hâkka sûresi geliyor:

69- HÂKKA SÛRESİ

سُورَةُ الْحَاقَّةِ

69. HÂKKA SÛRESİ

Hâkka sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 52 âyettir. İsmini, "kesin gerçek, meydana gelmesi kaçınılmaz olan kıyâmet" mânasındaki اَلْحَاقَّةُ (hâkka) kelimesinden alır. Sûre ayrıca 12. âyette geçen "belleyici, uyanık" anlamındaki "Vâ'iye" ve 32. âyette geçen "zincir" anlamındaki "Silsile" isimleriyle de anılır. Mushaf tertîbine göre 69, iniş sırasına göre ise 78. sûredir.

Konusu

Helâk edilmiş önceki kavimler örnek verilerek, Kur'an'a ve Peygamber'e inanmanın zarureti dikkatlere sunulur. Onlara imanın veya inkârın âhiretteki neticeleri câlib-i dikkat manzaralar hâlinde gözler önünde canlandırılır. Kur'an'ın gerçekliğine dikkat çekilerek, müşriklerin iddialarına cevap verilir.

Onlardan Arda Kalan Kim Var

اَلْحَٓاقَّةُۙ ﴿١﴾ مَا الْحَٓاقَّةُۚ ﴿٢﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الْحَٓاقَّةُۜ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Kesin gerçekleşecek olan.

2. Nedir o kesin gerçekleşecek olan?

3. Kesin gerçekleşecek olan kıyâmeti sen nereden bileceksin?

اَلْحَٓاقَّةُ (hâkka), kıyâmetin bir ismidir. Bu kelime, "hak, gerçek, kesin, gerekli" gibi mânalar ifade eden bir kökten gelir. Bu sebeple ona şöyle mânalar verilmiştir:

• Meydana gelmesi gerekli olan, geleceği hiç şüphesiz olan kıyâmet.

• Bütün durumların hakkiyle tanınacağı, eşyanın hakikatinin ortaya çıkacağı kıyâmet.

• Her bir insanın amelinin karşılığını hakkiyle ve lâyıkıyla alacağı kıyâmet.

Âyetlerde kullanılan üslup ve sorularla yapılan tekrar, kıyâmetin çok büyük ve çok dehşetli olduğunu, onun dehşetinin insan aklıyla tasavvur ve idrakinin mümkün olmadığını ve onun gerçek mâhiyetinin ancak fiilen vuku bulduğunda anlaşılacağını anlatır.

O günü yalanlayanların başına neler geldiğine bir bakın da ibret alın:

كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَاَمَّا ثَمُودُ فَاُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾
وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوا بِر۪يحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍۙ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ
وَثَمَانِيَةَ اَيَّامٍۙ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ ف۪يهَا صَرْعٰىۙ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ
خَاوِيَةٍۚ ﴿٧﴾ فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾

4. Semûd ve Âd kavimleri, başlarına çarpacak o ânî ve dehşetli felâketi yalanladılar.

5. Semûd kavmi o korkunç, haddi aşkın ses ve sarsıntıyla yok olup gitti.

6. Âd kavmi ise azgın, uğultulu ve pek şiddetli bir kasırga ile imha edildi.

7. Allah o kasırgayı üzerlerine yedi gece sekiz gün kesintisiz olarak musallat etti. Öyle ki, orada olsaydın o kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi

yerlere serilmiş görürdün.

8. Şimdi sen onlardan arda kalan bir kimse görebiliyor musun?

4. âyette kıyâmet için اَلْقَارِعَةُ (kãri'a) ismi kullanılmıştır. "Kãria", insanların başlarına çarpan, beyinlerinde patlayan, dehşetli halleriyle insanları ürperten hâdise demektir. Bu yalanlamaları, onların helâkine sebep oldu. Semûd kavmi اَلطَّاغِيَةُ (tãğiye) yani haddini aşan dehşetli bir felâketle helâk edildiler. Bu felâket, **"korkunç çığlık"** (bk. Hûd 11/94) ve bunun peşinden gelen **"dehşetli sarsıntı"** (bk. A'râf 7/78) idi. Âd kavmi ise yedi gece sekiz gün aralıksız esen uğursuz, azgın, şiddetli, uğultulu, uğradığını büküp atan, parçalayıp kül hâline çeviren dondurucu bir kasırga ile vahvedildiler. Kökünden kopup devrilmiş, içleri boşalmış hurma kütükleri gibi yerlere serildiler. Rüzgâr onların karın boşluklarına giriyor, onları tıpkı içi boşalmış hurma ağaçları gibi yere yıkıyordu. Rüzgâr ağızlarından giriyor, içlerinde ne varsa dübürlerinden dışarı çıkartıyordu. Bu sebeple içleri boşaltılmış hurma ağaçlarına benzetilmişlerdir. (bk. Kamer 54/19-20) Bunların hâli, kıyâmeti yalan sayan tüm kâfirlere ders ve ibret olmalıdır.

Bunların dışında başka örnekler de var:

وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾ فَعَصَوْا رَسُولَ
رَبِّهِمْ فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَابِيَةً ﴿١٠﴾ اِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي
الْجَارِيَةِ ﴿١١﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا اُذُنٌ وَاعِيَةٌ ﴿١٢﴾

9. Firavun, ondan önceki daha pek çok topluluk ve Lût kavminin yaşadığı altüst edilip yerin dibine geçirilen şehirlerin halkları da hep o affedilmez şirk günahını işlediler.

10. Üstelik Rablerinin elçisine karşı geldiler; Allah da onları şiddetli bir azapla yakalayıverdi.

11. Nûh tûfanında sular coşup taştığında sizin varlığınıza sebep olan atalarınızı sular üzerinde akıp giden gemide biz taşıdık.

12. Bunu size bir ibret ve öğüt yapalım; dinlemeye açık kulaklar da onu iyice dinleyip bellesin diye.

اَلْمُؤْتَفِكَاتُ (mü'tefikât), altı üstüne getirilen şehirler demektir. Bundan maksat Lût kavmidir. (bk. Hûd 11/82; Hicr 15/74)

Hz. Nûh'un gemisine binenler her ne kadar binlerce yıl önce yaşamış iseler de, ondan sonra gelen bütün insan nesli, o tûfandan kurtulanların zürriyetidir. Bu sebeple, "Biz sizi gemiye bindirdik" denilmektedir.

Bütün bunlar, Allah'ın gücünü ve kudretini, Allah'a karşı gelmenin ve peygambere isyân etmenin korkunç âkıbetini ve takvâ sahibi olmanın güzel sonuçlarını hatırlatan bir nasihat, bir ibrettir. Dinlemeye açık dikkatli kulaklar onu beller, gereği neyse onu yapar, kaybetmeyip ileri için faydalanır. Böylece iman edip güzel ameller ortaya koyarak, kendisini o büyük güne hazırlar:

فَإِذَا نُفِخَ فِى الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ
فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ﴿١٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَانْشَقَّتِ
السَّمَاءُ فَهِىَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٦﴾ وَالْمَلَكُ عَلَٰى أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ
عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ ﴿١٧﴾ يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفٰى
مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾

13. Artık sûra şiddetli bir üfleyişle üflendiğinde,

14. Yer ve dağlar yerlerinden kaldırılıp, birbirine tek çarpışla çarpılarak paramparça edildiğinde,

15. İşte o gün olacak olur; kaçınılması ve engellenmesi mümkün olmayan kıyâmet kopar.

16. Gök yarılıp parçalanır; artık o gün pek zayıf ve çürük hâle gelir.

17. Melekler de göğün etrafında bulunurlar. Rabbinin arşını o gün, başlarının üstünde sekiz melek yüklenir.

18. O gün yargılanmak üzere Allah'ın huzuruna sunulursunuz; amellerinizden ve sırlarınızdan hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz!

Yerler, dağlar şiddetle sarsılıp parça parça toz duman olduktan, gök yarılıp melekler indikten sonra bütün insanlar diriltilir, ayağa kalkar, hesâba çekilmek üzere Allah'ın huzuruna arz olunurlar. Onların hiçbir ameli, en ufak bir durumu bile Allah'a gizli kalmaz. **"O gün bütün gizlilikler meydana serilir"** (Târık 86/9) sırrı tecelli eder. Neticede Allah Teâlâ herkese yaptıklarına göre karşılık verir:

فَأَمَّا مَنْ أُوتِىَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَؤُا كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾ إِنِّ
ى ظَنَنْتُ أَنِّى مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِى عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢١﴾
فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا

أَسْلَفْتُمْ فِى الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾

19. Amel defteri sağ tarafından verilen kişi sevinerek şöyle der: "Alın, okuyun kitabımı!"

20. "Zâten ben, bir gün hesâba çekileceğime kesin olarak inanmıştım."

21. Artık o hoşnut olacağı bir hayat içindedir.

22. Çok yüce, pek muhteşem bir cennettedir.

23. Salkım salkım meyveleri eliyle koparabileceği mesafededir.

24. "Geçmiş günlerinizde yaptığınız güzel amellere karşılık âfiyetle yiyin, için."

"Zâten ben, bir gün hesâba çekileceğime kesin olarak inanmıştım" (Hâkka 69/20) âyetini şöyle izâh etmek de mümkündür: "Ben hesâba inanmakla beraber birçok kusur ettiğimi ve kendime göre kötü amellerimin değerinin az olduğunu biliyor ve bundan dolayı borcumun çok, alacağımın az çıkmasından korkuyor, hesap verirken bir zorlukla karşılaşacağımı zannediyordum. Oysa benim farkına varmadığım, hesâba bile almadığım en gizli, en küçük amellerim dahi hesâba katılmış, yüksek kıymetler, değerler biçilmiş; bu ise benim değerimden, benim gücümden değil, nihâyetsiz merhamet sahibi olan Rabbimin sırf lutuf ve ihsanıyla olmuş bir iyilik ve rahmettir." Böyle der, sevinir ve Rabbine şükreder. Allah da onu dünya günlerinde yaptığı güzel amellere bir mükâfat olarak, bulunduğu her yerden eli ile meyvelerini alıp yiyebileceği çok güzel cennet bahçelerinde hoşnut olacağı bir hayatla mükâfatlandırır. Buna karşılık:

وَاَمَّا مَنْ اُوتِىَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِى لَمْ اُوتَ كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾
وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَا اَغْنٰى
عَنّٖى مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنّٖى سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾

25. Kitabı sol tarafından verilen ise şöyle der: "Keşke bana kitabım hiç verilmeseydi!"

26. "Keşke hesâbımın ne olduğunu öğrenmeseydim!"

27. "Ah, keşke ölüm her şeyi bitirmiş olsaydı!"

28. "Malım bana hiçbir fayda vermedi!"

29. "Bütün gücüm, saltanatım yok olup gitti!"

İşte dünya saltanatına güvenip de hesâbını yanlış yapan, başkalarına zulmettiği halde bir gün bunun cezasını çekmeyeceğini sanan, gaflet içinde azgınlık ve haksızlıklara devam eden mal ve saltanat sahiplerinin âkıbeti böyle

olacaktır. Böyleleri için bahsedilen pişmanlık azabının ötesinde daha ne büyük cezalar vardır:

خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا
سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ اِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾
وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيمٌ
﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ اِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا يَأْكُلُهُ اِلَّا الْخَاطِؤُنَ ﴿٣٧﴾

30. Zebânîlere denir ki: "Tutun onu, bağlayın, kelepçeleyin!"

31. "Sonra da onu, yanıp kavrulması için kızgın alevli cehenneme sallayın!"

32. "Ardından da onu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincire vurun!"

33. Çünkü o, sonsuz büyüklük sahibi Allah'a inanmazdı.

34. Yoksulu doyurmaya önayak olmazdı.

35. Bugün burada onu koruyacak candan bir dostu yoktur.

36. Cehennemliklerin yaralarından akan irinden başka bir yiyeceği de.

37. Onu da ancak küfür ve şirk gibi en büyük günahları işleyenler yer.

36. âyette geçen اَلْغِسْلِينُ (ğislîn), "cehennemde yananların yaralarından ve ferçlerinden akan irin"dir. "Cehennemliklerin yediği bir bitki, en kötü yiyecek" anlamı da vardır.

Böyle hazin bir âkibete uğramaktan kurtulmanın tek yolu, en büyük rahmet tecellisi olarak lutfedilen Kur'ân-ı Kerîm'e inanmak ve buyruklarına sımsıkı sarılmaktır:

Kur’an’ı Allah İndirmiştir

فَلَٓا اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَۙ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَۙ ﴿٣٩﴾ اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ
كَرِيمٍۚ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍۜ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَۙ ﴿٤١﴾ وَلَا بِقَوْلِ
كَاهِنٍۜ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَۜ ﴿٤٢﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾
وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِيلِۙ ﴿٤٤﴾ لَاَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِۙ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ
لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَۘ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾

38. Yok, yok! Yemin ederim gördüğünüz her şeye,

39. Ve göremediğiniz her şeye ki:

40. Bu Kur’an, çok şerefli bir elçinin getirdiği sözdür.

41. O, bir şâir sözü değildir. Fakat ne de az inanıyorsunuz?

42. O, bir kâhin sözü de değildir. Fakat ne de az düşünüp ders alıyorsunuz?

43. O, Âlemlerin Rabbinden bölüm bölüm inmekte olan bir kitaptır.

44. Eğer o Peygamber, bizim adımıza bir takım sözler uydursaydı,

45. Elbette onu kıskıvrak yakalar,

46. Sonra da onun can damarını koparırdık!

47. İçinizde hiç kimse de buna mâni olamazdı.

40. âyette Kur’an’ın şerefli bir elçi olan Peygamberimiz’in, Tekvîr sûresi 19. âyette de yine pek şerefli bir elçi olan Cebrâil’in sözü olduğu beyân edilir. Kur’an’ın, Peygamberimiz’e ve Cebrâil’e izâfe edilmesi, insanların Kur’an’ı Efendimiz’in ağzından duymaları, Efendimiz’in de onu Cebrâil’den duyması sebebiyledir. Yoksa söz, bizâtihî onlara değil, Allah’a aittir. Nitekim burada kullanılan رَسُولٌ (rasûl) kelimesi, esâsen bu sözün onlara ait olmadığını, onların sadece aldıkları elçilik vazîfesini yerine getirdiklerini ve bu bilgileri veren Zât tarafından vazîfelendirildikleri hakikatini açıkça göstermektedir.

Ancak, gerçek şu ki Allah Rasûlü (s.a.v.), Kur’an âyetlerini Rabbinden aldığı şekilde dosdoğru olarak insanlara ulaştırdı:

وَاِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَاِنَّا لَنَعْلَمُ اَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾
وَاِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَاِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ

بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

48. Şüphesiz bu Kur'an, Allah'a gönülden saygı besleyip O'na karşı gelmekten sakınanlar için bir öğüttür.

49. İçinizde onu yalanlayanların olduğunu elbette biliyoruz.

50. Ama o, kâfirler için acı bir pişmanlık sebebi olacaktır.

51. Çünkü o, hakkında hiçbir şüphe olmayan kesin gerçeğin tâ kendisidir.

52. Öyleyse sen de sonsuz büyüklük sahibi Rabbinin ismini her türlü kusurdan ve ortaktan pak ve temiz tut!

51. âyette geçen حَقُّ الْيَقِينِ (hakku'l-yakîn) ibaresi, "gerçekliğinde hiç şüphe bulunmayan bir bilgi" anlamındadır. Bu Kur'an'ın bir sıfatı olup onun haber verdiği her şeyin aynen vuku bulacağını ifade eder.

Şimdi Hâkka sûresinin sonunda yer verilen konuların bir açıklaması ve bunların bir tamamlayıcısı mâhiyetinde Meâric sûresi gelmektedir:

70- MEÂRİC SÛRESİ

سُورَةُ الْمَعَارِجِ

70. MEÂRİC SÛRESİ

Meâric sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 44 âyettir. İsmini, 3. âyette geçen ve "yükselme dereceleri, mertebeleri" mânasına gelen اَلْمَعَارِجُ (meâric) kelimesinden alır. Ayrıca "Seele sâil" ve "Vâki" isimleriyle de anılır. Mushaf tertibine göre 70, iniş sırasına göre ise 79. sûredir.

Konusu

Sûrede kıyâmet, yeniden diriliş, mahşer gününün dehşetli halleri, cennet ve cehennem tasvirleri yer alır. Cehennemden kurtulacak mü'minlerin, sahip olmaları lâzım gelen meziyetlerin, güzel ahlâkın ana çizgileri belirlenir. Müşriklerin Peygamber (s.a.v.)'e olan itirazları değerlendirilerek uyarıcı cevaplar verilir.

Onlar Kıyâmeti Uzak Görüyorlar

سَاَلَ سَٓائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍۙ ﴿١﴾ لِلْكَافِر۪ينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌۙ ﴿٢﴾ مِنَ
اللّٰهِ ذِي الْمَعَارِجِۜ ﴿٣﴾ تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ ف۪ي يَوْمٍ كَانَ
مِقْدَارُهُ خَمْس۪ينَ اَلْفَ سَنَةٍۚ ﴿٤﴾ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَم۪يلًا ﴿٥﴾ اِنَّهُمْ
يَرَوْنَهُ بَع۪يدًاۙ ﴿٦﴾ وَنَرٰيهُ قَر۪يبًاۜ ﴿٧﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Birisi kalkıp gerçekleşeceği kesin olan bir azabın hemen gelmesini istedi.

2. Kâfirler için bir azap ki, geldiğinde onu önleyecek hiçbir güç yoktur.

3. Çünkü o, yükselme derecelerinin sahibi olan Allah'tandır.

4. Melekler ve Ruh, miktarı dünya senesiyle elli bin yıl uzunluğundaki bir günde O'na yükselirler.

5. Öyleyse sen, güzel bir şekilde sabret!

6. Doğrusu onlar, kıyâmeti ve cezayı uzak görüyorlar.

7. Ama biz onu gerçekleşmesi kesin ve pek yakın görüyoruz.

Rasûlullah (s.a.v.)'in dâvetine inanmayan, onun, iman etmedikleri takdirde başlarına büyük bir azabın geleceği yönündeki ikazını da alay ve eğlenceyle karşılayan müşrikler, kendilerine va'dedilen o azabın bir an önce gelmesini istiyorlardı. Rivâyete göre Nadr b. Hâris: **"Ey Allah! Eğer bu Kur'an, senin katından gelen gerçek bir kitap ise, hiç durma hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem verici bir azap gönder"** (Enfâl 8/32) demişti. Bunun üzerine bu âyetler indi. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXX, 107)

3. âyette Cenâb-ı Hak ذُو الْمَعَارِجِ (zü'l-meâric) olarak vasfedilir. Meâric, ma'rec kelimesinin çoğulu olup "yükselme vasıtaları" demektir. Bu kelimeye:

✓ Meleklerin yükseldikleri gökler,

✓ Allah'ın yaratıklarına lutfettiği nimetlerin mertebeleri,

✓ Cennetteki dereceler,

✓ Mânevî ve ruhânî mertebeler, gibi mânalar verilir.

Bütün bunları yaratan, ikram ve ihsân eden Yüce Rabbimizdir. Dolayısıyla bu

ifade, Cenâb-ı Hakk'ın en yüce ve en üstün varlık olduğunu bildirir.

4. âyetteki "elli bin yıl" ifadesi, meleklerin gerekli tâlimatları alıp vazîfelerini yapmak için ilâhî huzurda kat ettikleri mesâfelerin, derecelerin ne kadar çok ve ne kadar yüce olduğu hakkında insan tasavvuruna bir ufuk vermektedir. Bunun içindir ki, Peygamberimiz (s.a.v.)'e ve onun şahsında her mü'mine, Allah yolunda vazîfesini tam yapıp güzel bir şekilde sabretmesi ve Rabbinin tecelli ettireceği neticeleri beklemesi tavsiye olunmaktadır. Kâfirler kıyâmeti uzak görüp inkâr etseler de, Allah Teâlâ'ya göre o, hemen şimdi olacakmış gibi yakındır. Bu ifade, kıyâmetin, kopması ne kadar kesin bir hâdise olduğunu göstermeye kâfîdir.

Şimdi seyredin o günde meydana gelecek dehşetli manzaraları:

يَوْمَ تَكُونُ السَّمَٓاءُ كَالْمُهْلِۙ ﴿٨﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِۙ ﴿٩﴾

8. O gün gök erimiş maden gibi olur.

9. Dağlar da atılmış rengârenk yüne döner.

Mahşer yerinde toplanan insanların durumuna gelince:

وَلَا يَسْـَٔلُ حَم۪يمٌ حَم۪يماًۚ ﴿١٠﴾ يُبَصَّرُونَهُمْۜ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَد۪ي
مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَن۪يهِۙ ﴿١١﴾ وَصَاحِبَتِه۪ وَاَخ۪يهِۙ ﴿١٢﴾ وَفَص۪يلَتِهِ الَّت۪ي
تُـْٔو۪يهِۙ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَم۪يعاًۙ ثُمَّ يُنْج۪يهِۙ ﴿١٤﴾

10. Öyle ki, o günün dehşetinden dost dostun hâlini sormaz.

11. Oysa onlar birbirlerine de gösterilirler. Fakat inkârcı suçlu ister ki, mümkün olsa da o günün azabından kurtulmak için fidye olarak verse oğullarını!

12. Eşini, kardeşini!

13. Kendisine kol kanat geren bütün sülâlesini!

14. Yeryüzünde kim varsa hepsini! Bunları verse de, sonra kurtarsa kendisini!

Fakat ne çâre ki bu temennisi boşa çıkacak ve kendini cehennemden kurtaramayacaktır:

كَلَّاۜ اِنَّهَا لَظٰىۙ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِلشَّوٰىۚ ﴿١٦﴾ تَدْعُوا مَنْ اَدْبَرَ وَتَوَلّٰىۙ
﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَاَوْعٰى ﴿١٨﴾

15. Ama ne mümkün! O, alev alev yanar bir ateştir.

16. Uzuvları bedenden ayıran, derileri soyup çıkaran, yakıp kavuran bir ateş!

17. Çağırır kendisine, gerçeğe sırtını döneni ve Allah'a kulluktan yüz çevireni,

18. Mal toplayıp da kasalarda keselerde yığanı!

Cehennemin bir ismi لَظٰى (lezâ)dır. Lezâ, alev alev yanan ateş demektir. Öyle ki içine atılanların üzerine saldırır, onları yakar kavurur; el, ayak, baş, kulak gibi uzuvları bedenlerden ayırır, onların derilerini soyar bırakır. Ancak azabın yenilenmesi için onların derileri yine eski hallerine çevrilir. (bk. Nisâ 4/56)

Burada insanların cehenneme atılmalarının iki mühim sebebine dikkat çekilir: Birincisi; Peygamberin getirdiği hak dine, tevhid inancına sırtını dönmek ve Allah'a kulluktan yüz çevirmek. İkincisi; haram helâl demeden mal biriktirmek, onu yığmak; muhtaçların o mallarda bulunan hakkını ödememek, servetinden fakirleri faydalandırmamak.

Bu kötü sıfâãtların temelinde yatan gerçek ise şudur:

إِنَّ الْاِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًاۙ ﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًاۙ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا

مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًاۙ ﴿٢١﴾

19. Gerçekten insan, pek hırslı ve tez canlı yaratılmıştır.

20. Kendisine kötülük dokunduğunda sızlanır, feryat eder.

21. Bir iyiliğe konunca da iyice cimrileşir, onu başkalarıyla paylaşmak istemez.

Dinî bir terbiye ve tezkiye görmemiş ham nefsin üç belirgin vasfı vardır:

• هَلُوعٌ (helû'): Mala ve menfaate karşı şiddetli hırs sahibi, haris; bunun yanında tez canlı, pek sabırsız, tahammülsüz ve mızıkçı. Zâten gelen iki vasıf da bunu izâh eder:

• جَزُوعٌ (cezû'): Kendisine bir kötülük, mesela ağrı, sıkıntı, yoksulluk, hastalık gibi bir acı dokunduğu zaman kıvranır, sızlanır, feryad ü figân eder. Dayanamaz, başkalarından medet bekler.

• مَنُوعٌ (menû'): Kendisine bir iyilik ulaştığı zaman; meselâ bir servete, bir sıhhate, bir makama konduğu zaman hırsından, kıskançlığından hiç kimseye bir şey vermek istemez. Ağladığı günü derhal unutur. Başı ağrıdığı zaman her şeyden ve herkesten medet uman o mızmız adam, bu kez biraz kuvvet bulunca kimseye bir lokma vermemek, iyiliğe engel olmak için sımsıkı bir afacan kesilir.

Gerçek ve iyi olan her şeye sırtını çevirir. Eline geçeni toplayıp yığmaya, saklamaya çalışır. Bu yüzdendir ki, o çılgın ateş onu kendine çağırır.

Ancak şu güzel vasıflara sahip olanlar, bu kötü sıfatlardan temizlenir ve kendilerini cehennemden korurlar. Cehennemden uzak tutulacak mü'minlerin sahip oldukları güzel vasıflarda ilk sırayı namaz ve namaza devam almaktadır:

Gerçek Mü'minler Kurtulacak

إِلَّا الْمُصَلِّينَۙ ﴿٢٢﴾ اَلَّذِينَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ دَٓائِمُونَۖ ﴿٢٣﴾

22. Ancak namazı hakkiyle kılanlar böyle değildir.

23. Onlar namazlarında devamlıdırlar.

Bunun en güzel misâllerinden birini Hz. Ömer göstermiştir. Misver b. Mahreme (r.a.) şöyle anlatır:

"Ömer b. Hattâb (r.a.) hançerlendiğinde zaman zaman baygınlık geçiriyordu. Bir keresinde yanına girdim, üstüne bir örtü örtmüşler, kendinden geçmiş vaziyette yatıyordu. Yanındakilere:

«–Durumu nasıl?» diye sordum.

«–Gördüğün gibi baygın» dediler.

«–Namaza çağırdınız mı? Eğer hayattaysa onu namazdan başka hiçbir şey korkutup uyandıramaz» dedim. Bunun üzerine:

«–Ey Mü'minlerin Emîri! Namaz! Namaz kılındı!» dediler. Hz. Ömer hemen ayıldı ve:

«–Öyle mi? Vallahi namazı terk edenin İslâm'dan nasîbi yoktur.» dedi. Kalktı ve yarasından kanlar akarak namazını kıldı." (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* I, 295; İbn Sa'd, *et-Tabakât,* III, 35; Muvatta, Tahâret 51)

Namazın peşinden zekât ve infâk gelmektedir:

وَالَّذِينَ فِٓي اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌۙ ﴿٢٤﴾ لِلسَّٓائِلِ وَالْمَحْرُومِۖ ﴿٢٥﴾

24. Mallarında belirli bir pay vardır:

25. İstemekten başka çıkar yol bulamayan yoksullar ve iffetlerinden dolayı isteyemeyip de zengin sanılan, böylece yardımdan mahrum kalan fakirler için.

25. âyette zikredilen اَلسَّٓائِلُ (sâil), hakkını isteyen kimsedir; اَلْمَحْرُومُ (mahrûm) ise, istemeyen, ihtiyacını dile getirmeyen dolayısıyla mahrum kalan kimsedir. Mallarda ihtiyaç sahiplerinin ve yoksulların hakkının olduğu düşüncesi, bir yandan Allah'ın lutfuna yönelik duyguyu, öte yandan insanlık bağlarının önemini yansıtır. Hırs ve cimriliğin boyunduruğundan kurtuluş da ancak bu sâyede mümkündür. Bu duygu aynı zamanda bütün ümmetin dayanışması ve yardımlaşması için bir sosyal güvencedir. Mü'min ruhun karakteristik özelliklerinden biri olarak bu tabloda çizilmesinin yanı sıra bu duygu, sûrede amaçlanan cimrilik ve mal hırsına yönelik tedavinin bir halkasını da oluşturur.

Sıra hesap ve ceza gününü tasdikte:

وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ
مُشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾

26. Onlar, hesap ve ceza gününün gerçekliğine inanırlar.
27. Onlar, Rablerinin azabından çok korkar, tir tir titrerler.
28. Çünkü Rablerinin azabından kimse emin olamaz!

Bu sıfat, mü'min ruhun karakteristik özelliklerine ilişkin temel bir çizgi çizmektedir. Çünkü hesaplaşma ve karşılık görme gününe inanmak, bununla ilgili uyarıları doğrulamak imanın bir boyutunu oluşturur. Âhirette hesaplaşmanın olacağına ilişkin uyarıyı doğrulayan birinin elinde bulunup hayatı, değerleri, amelleri ve olayları ölçen terazi, onu yalanlayan veya bu konuda şüphesi bulunan birinin elinde bulunup hayatı, değerleri, amelleri ve olayları ölçen teraziden farklıdır. Onlar, Rablerinin azabından çok korkarlar. Çünkü bu azabın başlarına gelmeyeceğinden emin olmaları mümkün değildir. Bu duygu, din gününü sadece doğrulamanın ötesinde bir derecedir. Bu noktada sürekli olarak kalbin bir an için kayıp azabı hak edeceği endişesiyle Allah'ın koruması umudu birlikte bulunur.

Mü'minlerin en önemli şiarı son derece iffetli olmalarıdır:

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
الْعَادُونَ ﴿٣١﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾

29. Onlar iffet ve namuslarını titizlikle korurlar.
30. Ancak kendi eşleri ve sahip oldukları câriyeler hâriç. Bunlarla olan ilişkilerinden dolayı kınanmazlar.
31. Kim de bunun ötesine geçmeye yeltenirse, işte onlar sınırı aşanların tâ kendileridir.
32. O mü'minler, kendilerine verilen her türlü emâneti, vazîfeyi dikkatle gözetir ve verdikleri sözleri tastamam yerine getirirler.

İslâm'ın bu düsturları, insanlar arası ilişkilerin sıhhatli hâle getirilmesi ve toplum düzeninin sağlanması açısından çok önemlidir. Doğru şâhitlik de böyledir:

وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿٣٣﴾

33. Onlar, şâhitliklerini dosdoğru yaparlar.

Çünkü Yüce Allah birçok hakkın sahibini bulmasını şâhitlik görevinin yerine getirilmesine bağlamıştır. Bu bakımdan âyet-i kerîmelerde, şâhitlik yapmaktan kaçınmak yasaklanmış (Bakara 2/282), yargılanma esnâsında şâhitliği gizlemek yasaklanmış (Bakara 2/283), özellikle de bir tarafa eğilim göstermeden ve gerçeği saptırmadan doğrunun yerini bulması için şâhitlik yapmak emredilmiştir. (bk. Nisâ 4/135)

Burada şâhitliği doğru olarak yapmak, mü'min ruhun karakteristik bir özelliği olarak sunulmuştur. Zira bu, kul hakları açısından gözetilmesi gereken bir emânettir.

Son olarak mü'min ruhun karakteristik özellikleri namazla başladığı gibi yine namazla bitmektedir.

وَالَّذٖينَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَۜ ﴿٣٤﴾ اُو۬لٰٓئِكَ فٖى جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَۜ ﴿٣٥﴾

34. Onlar, bütün şartları ve rükünleriyle birlikte namazlarını vaktinde kusursuz olarak kılar ve hiç geçirmezler.

35. İşte bu kutlu insanlar, cennetlerde ağırlanacaklardır.

34. âyette "namazı muhâfaza etme" ifadesi geçmektedir. Bu ifadeyi şöyle anlamak mümkündür: "Onlar, namazları vaktinde, farzını, sünnetini gözeterek, şekil ve ruhuna bağlı kalarak kılarlar. İhmal ederek veya tembellik göstererek namazlarını kaçırmazlar. Namazdan önce, namaz kılarken ve namazdan sonra yapılacak işlere özen göstererek en mükemmel bir şekilde olmasına dikkat ederler."

Bu karakter özelliklerini taşıyan mü'minler neticede cennete gidecek ve orada büyük nimetlere nâil olacaklardır. Allah'ı ve âhireti inkâr edenlere gelince:

فَمَا لِلَّذٖينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعٖينَۙ ﴿٣٦﴾ عَنِ الْيَمٖينِ وَعَنِ الشِّمَالِ
عِزٖينَ ﴿٣٧﴾ اَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ اَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعٖيمٍۙ ﴿٣٨﴾
كَلَّاۜ اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

36. Rasûlüm! O kâfirlere ne oluyor ki, inkâr ve alay etmek için gözlerini üzerine dikmiş, sana doğru koşuyorlar?

37. Sağında, solunda bölük bölük oluyorlar?

38. Yoksa onlardan her biri inanmadan nimetlerle dolu cennete girmeye mi hevesleniyor?

39. Asla! Boşuna heveslenmesin! Biz onları, çok iyi bildikleri o basit şeyden; bir nutfeden yarattık.

Rivâyete göre müşrikler dağınık gruplar hâlinde sağdan soldan Rasûlullah (s.a.v.)'in etrafını sarar, başına üşüşür, boyunlarını uzatırlardı. Onun mü'minlere cenneti müjdelemesini, inkârcıları da cehennem azabıyla korkutmasını işitince kendisiyle alay eder ve: "Muhammed'in dediği gibi bunlar cennete gireceklerse biz bunlardan daha önce gireriz!" derlerdi. (Zemahşerî, *el-Ke âf,* VI, 158) İşte bu âyetler, onların bahsedilen davranışlardaki çelişkiye ve Peygamberimiz (s.a.v.)'i yalancılıkla suçladıkları halde cennete girmeyi istemelerinin ne kadar tutarsız olduğuna işaret eder. Onlar bu halleriyle asla cennete giremezler. Ayrıca onların, şu bildikleri şeyden, yani atılmış değersiz bir damla sudan, meniden ve nutfeden yaratılmış olmalarına işaret edilerek, gururlanacak bir şeyleri olmadığı hatırlatılır. Buna göre müşriklerin kendilerini üstün görüp fakir mü'minleri hakir görmelerinin bir mânası yoktur. Zâten insanlığını unutmuş bu tür bedbahtları çok korkunç bir âkibet beklemektedir:

فَلَٓا اُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ اِنَّا لَقَادِرُونَۙ ﴿٤٠﴾ عَلٰٓى
اَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْۙ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوق۪ينَ ﴿٤١﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا
وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذ۪ي يُوعَدُونَۙ ﴿٤٢﴾

40. Hayır! İş onların umdukları gibi değildir! Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki elbette bizim her şeye gücümüz yeter.

41. Onları yok edip yerlerine Allah'a inanıp kulluk yapacak daha hayırlı insanlar getirmeye de. Hiçbir kuvvet bizi dilediğimizi yapmaktan engelleyemez!

42. Şimdi onları kendi hallerine bırak da, tehdit edilegeldikleri güne kavuşuncaya kadar içinde bulundukları bâtılda yüzmeye, oynayıp eğlenmeye devam etsinler!

"Doğular ve batılar" tabiri, güneşin, senenin her günü başka bir açıdan ve yeryüzünde değişik kısımlarda doğup battığını ifade eder. Bu yüzden doğu ve batı tek olmayıp, birçok doğu ve batı vardır. Allah Teâlâ "Doğuların Rabbi ve batıların Rabbi" diyerek kendi üzerine yemin etmektedir. Bütün doğuların ve batıların Rabbi O olduğuna göre, bütün yeryüzü O'nun kudret ve hâkimiyeti altındadır. Hiç kimsenin O'ndan kurtulma imkânı yoktur. O ne zaman istese, kâfirleri helâk eder ve yerlerine onlardan daha iyilerini yani emirlerini tutup yasaklarından kaçınacak sâlih kimseleri getirmeye kadirdir. Hiçbir kuvvet buna engel olamaz. Allah Teâlâ, insanları öldükten sonra dirilttiğinde onları

dünyadaki yaratılışlarından daha sağlam olarak, ebedî hayata elverişli olabilecek şekilde yaratmaya da kadirdir. O'nun, insanları istediği gibi yeniden yaratıp diriltmesine de kimse karşı duramaz. Bu yüzdendir ki sura üflenmesiyle birlikte Allah Teâlâ'nın "Koşun!" emrini duyan bütün insanlarla birlikte o kâfirler de:

يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ سِرَاعًا كَاَنَّهُمْ اِلٰى نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾

خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذ۪ي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

43. O gün kabirlerinden süratle çıkarlar; sanki belli bir hedefe varmak istercesine koşarlar.

44. Bu sırada korku ve kederden gözleri baygın düşmüş, kendilerini tepeden tırnağa zillet bürümüştür. İşte tehdit edilip durdukları gün, bugündür!

Kabirlerden çıkanların kendine doğru koştukları نُصُبٌ (nusub) iki mânaya gelir:

Birincisi; bundan maksat puttur. Müşrikler dünyada putlarına nasıl koşarak gidiyorlardı ise, o gün hesap meydanına da öyle süratle getirileceklerdir.

İkincisi; yarış yapan koşucular, nasıl dikilmiş nişanları hedef alarak birbirleriyle yarışarak koşarlarsa, bunlar da hesap yerine öylece hızla koşacaklardır.

Allah Teâlâ'nın geleceğe ait görülecek işleri değiştirecek, istediğini istediği şekilde yapacak kudretini haber verip büyük bir tehditle son bulan Meâric sûresini, bu kudreti mazîde görülmüş bir örnekle izâh ederek aynı dâvayı dile getiren Nûh sûresi tâkip edecektir.

71- NÛH SÛRESİ

سُورَةُ نُوحٍ

71. NÛH SÛRESİ

Nûh sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 28 âyettir. İsmini, sûrede kıssası anlatılan Hz. Nûh'tan alır. إِنَّا أَرْسَلْنَا (İnnâ erselnâ) sûresi diye de anılır. Hem Mushaf tertîbine, hem de iniş sırasına göre 71. sûredir.

Konusu

Hz. Nûh'un uzun yıllar ısrarla yaptığı tebliğ, verdiği mücâdele ve kavminin buna inkâr, yalanlama ve büyük bir vurdumduymazlıkla mukâbele etmesi dikkat çekici bir üslupla anlatılır. Putperestliğin temellerine temas edilir. Hz. Nûh'un duasıyla, o inatçı azgın kavmin helâki ibretli bir vesika hâlinde gözler önüne serilir.

Allah’a Kulluk Edin

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ
أَلِيمٌ ﴿١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ
وَأَطِيعُونِ ﴿٣﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى
إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Biz Nûh’u, “Başlarına pek acı bir azap çökmeden önce halkını uyar!” diye kavmine peygamber olarak gönderdik.

2. O da şöyle dedi: “Ey kavmim! Şüphesiz ben, size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.”

3 “Yalnızca Allah’a kulluk yapın, O’na gönülden saygı besleyip emirlerine karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin!”

4. “Tâ ki Allah da sizin günahlarınızı bağışlasın ve ceza vermeksizin belirli bir vakte kadar sizi ertelesin! Şüphe yok ki, Allah’ın takdir ettiği ecel gelip çattığında asla ertelenmez. Keşke bunu bilseniz!”

Hz. Nûh, azaptan kurtulabilmenin yolu olarak şu üç esası tebliğ eder:

Kulluk: Putlara tapmayı bırakarak sadece Allah’a kulluk etmek, O’nun emirlerini yerine getirmek.

Takvâ: Allah’a gönülden saygı beslemek, O’nun büyüklüğü karşısında titremek, bu saygı ve korkuyla O’nun râzı olmadığı bütün işleri, tutum ve davranışları terk etmek; râzı olduğu işleri yapmaya gayret göstermek,

İtaat: Peygamberin Cenâb-ı Hak tarafından vazîfelendirildiğine inanıp onun tebliğ ettiği esaslara uygun yaşamak.

Fakat azgın kavim, bütün uyarılara rağmen zulüm ve haksızlığa devam ettiler. Bunun üzerine:

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿٥﴾ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا
فِرَارًا ﴿٦﴾ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي
آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا ﴿٧﴾ ثُمَّ إِنِّي

دَعَوْتُهُمْ جِهَارًاۙ ﴿٨﴾ ثُمَّ اِنّ۪ٓي اَعْلَنْتُ لَهُمْ وَاَسْرَرْتُ لَهُمْ اِسْرَارًاۙ ﴿٩﴾

5. Nûh Rabbine şöyle niyâz etti: "Rabbim! Ben kavmimi gece gündüz imana çağırdım."

6. "Fakat ben çağırdıkça, onlar gerçeği kabulden daha fazla uzaklaştılar."

7. "Kendilerini bağışlaman için onlara yaptığım her çağrı karşısında parmaklarını kulaklarına tıkadılar, bana görünmemek için elbiselerine büründüler, küfürde direttikçe direttiler ve büyüklenip beni dinlemeyi kibirlerine yediremediler."

8. "Kâh oldu, dâvetimi yüksek sesle ve vurgulu bir üslupla yaptım."

9. "Kâh oldu onlara açıktan söyledim, kâh oldu gizliden gizliye, husûsî dâvette bulundum."

Azgın kavmin Hz. Nûh'un dâvetine olan nefretleri ve yüz çevirmelerinin şiddeti şu ifadelerle haber verilir:

Birincisi; parmaklarını kulaklarına tıkadılar: Normalde insan bir şeyi duymak istemeyince, bütün parmağını değil parmağının ucunu kulağının içine koyar. Bunlar ise Hz. Nûh'un dâvetini duymamak için parmak uçlarını değil, parmaklarının hepsini kulaklarını sokup onu en küçük bir sesin bile giremeyeceği şekilde iyice tıkadılar. Bu durum onların duyduğu nefretin derecesini göstermektedir.

İkincisi; elbiselerine büründüler: Hz. Nûh'un sözünü duymak istemedikleri gibi, yüzünü de görmek istemiyorlardı. Yahut bunu, Nûh (a.s.) yanlarından geçerken onları tanımasın ve kendilerini dine çağırmasın diye yapıyorlardı. Nitekim Mekke kâfirleri de aynı küstahlığı Peygamberimiz (s.a.v.)'e karşı sergiliyorlardı. (bk. Hûd 11/5)

Üçüncüsü; ısrar ettiler: Onlar, hem kendi bâtıl yollarında yürümekte ısrar ettiler, hem de gerçek dâveti dinleyip kabul etmeme hususunda ısrar edip durdular.

Dördüncüsü; hakkı kabul etmemede büyüklendikçe büyüklendiler. **"Senin peşinden gelenler toplumun en bayağı kimseleri iken, bizim sana inanmamızı nasıl beklersin?"** dediler. (Şuarâ 26/111)

Bu kadar şiddetli düşmanlık ve nefrete rağmen Nûh (a.s.)'ın sabır ve tahammülle tebliğe devam etmesi ne ulvî bir ahlâkî güzelliktir:

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّارًاۙ ﴿١٠﴾ يُرْسِلِ السَّمَٓاءَ عَلَيْكُمْ

مِدْرَارًاۙ ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَن۪ينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ

لَكُمْ اَنْهَارًاۜ ﴿١٢﴾

10. “Onlara dedim ki: «Rabbinizden bağışlanma dileyin! Çünkü O, günahları çokça bağışlayıcıdır.»

11. «Bağışlanma dileyin ki üzerinize bol bol yağmur yağdırsın.»

12. «Mallarınızı, evlatlarınızı çoğaltsın, size bağlar, bahçeler versin, sizin için ırmaklar akıtsın.»

Hz. Ömer’in şu hâli, bu âyetleri nasıl anlamamız gerektiğini gösteren açık bir misâldir:

Ömer (r.a.) bir defasında yağmur duasına çıktı. Geri dönünceye kadar bağışlanma dilemekten başka bir şey yapmadı. Yağmur yağınca, yanında bulunanlar: “Biz senin yağmur için dua ettiğini görmedik” dediler. O da: “Ben göğün yağmur gelen kapılarına vurdum” buyurmuş sonra da Nûh sûresi 10-12. âyetleri okumuştur. (Zemahşerî, *el-Ke   âf,* VI, 160)

Rivâyete göre meclisinde bulunan bir kişi, Hasan Basri (r.h.)’e kuraklıktan şikayet etti. Ona: “Allah’tan bağışlanma dile” dedi. Bir diğeri fakirlikten şikayet etti, ona da: “Allah’tan bağışlanma dile” dedi. Bir başkası: “Allah’a dua et de bana bir oğul ihsân etsin” dedi, ona da: “Allah’tan bağışlanma dile” dedi. Başka biri bahçesindeki kuraklıktan ona şikayet etti, ona da: “Allah’tan bağışlanma dile” dedi. Böyle demesinin sebebi sorulunca da: “Ben kendiliğimden bir şey söylemedim” deyip yine bu âyetleri okumuştur. (Zemahşerî, *el-Ke   âf,* VI, 160)

Hz. Nûh sözüne devamla kavmine Allah’ı hakkiyle tanımalarını, O’nun büyüklük ve yüceliğini idrak ederek O’ndan korkup çekinmelerini hatırlatır:

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلّٰهِ وَقَارًاۚ ﴿١٣﴾ وَقَدْ خَلَقَكُمْ اَطْوَارًا ﴿١٤﴾

13. «Size ne oluyor ki, Allah’ı tanımıyor, O’nun büyüklüğünden korkmuyorsunuz?»

14. «Oysa O’dur sizi merhale merhale, şekilden şekle geçirerek yaratan!»

Kavmine şöyle seslenir: “Siz niçin Allah’tan korkmuyorsunuz? Yüce Allah’ın sabrı ve hilmiyle beraber azamet ve yüceliği bulunduğuna inanmıyor, O’nu dikkate almayanın neticede yok olacağına ihtimal vermiyorsunuz? Hakkiyle inanmadığınız için O’na saygısızlık ediyor, bu yüzden putlara tapıyorsunuz?” Bu mânaya göre söz, sırf tehdit ve korkutma ifade eder.

Diğer mânaya göre: “Niçin yüce Allah’ın size ilerde bir vakar, izzet ve şeref lutfederek size değer vermesini, yükseltip neticede büyük mertebeye erdirmesini ümit etmiyorsunuz? Bu ulvî dereceye ulaşabilmek için neden iman edip onun yolunda gitmiyorsunuz da tam aksine O’nu inkâr edip putlara taparak

zelillik yolunu seçiyorsunuz?" Bu durumda ise söz, korkutmadan ziyâde teşvik olmuş olur.

İnsanın safha safha yaratılışı Allah'ın kudretine enfüsî bir delildir. Şimdi ise O'nun nihâyetsiz kudret ve azametini gösteren âfâkî delillere işaret edilir:

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًاۙ ﴿١٥﴾ وَجَعَلَ الْقَمَرَ
فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾ وَاللّٰهُ اَنْبَتَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ
نَبَاتًاۙ ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ اِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمُ
الْاَرْضَ بِسَاطًاۙ ﴿١٩﴾ لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًاۚ ﴿٢٠﴾

15. «Hem görmez misiniz, Allah yedi göğü nasıl birbiriyle tam uyumlu, mükemmel bir ölçüyle ayarlanmış tabakalar hâlinde yaratmış?»

16. «O gökler içinde ayı yansıyan bir nûr, güneşi de bir ışık kaynağı yapmış.»

17. «Allah sizi de yerden bitki bitirircesine bitirip büyüttü.»

18. «Sonra sizi tekrar toprağa döndürecek ve yeniden diriltip tekrar oradan çıkaracaktır.»

19. «Allah, yeryüzünü sizin için bir sergi gibi döşedi.»

20. «Onun geniş yollarında, dağları vâdileri arasında yürüyüp gidesiniz diye.»"

Bu şekilde geçen uzun tebliğ ve mücâdele yıllarından sonra:

قَالَ نُوحٌ رَبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ اِلَّا
خَسَارًاۚ ﴿٢١﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًاۚ ﴿٢٢﴾ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ اٰلِهَتَكُمْ
وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًاۙ وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًاۚ ﴿٢٣﴾ وَقَدْ
اَضَلُّوا كَثِيرًاۚ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ اِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾ مِمَّا خَطِيـَٔاتِهِمْ
اُغْرِقُوا فَاُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْصَارًا ﴿٢٥﴾

21. Nûh dedi ki: "Rabbim! Bunlar bana karşı geldiler; malı da çocukları da kayıplarını artırmaktan başka bir şeye yaramayan kimselerin peşine düştüler."

22. "Dâvetimi engellemek için büyük büyük tuzaklar kurdular."

23. "«Sakın ha ilâhlarınızdan vazgeçmeyin. Hele hele Vedd'i, Suva'ı, Yeğûs'u, Yeûk'u ve Nesr'i asla bırakmayın!» dediler."

24. “Böylece pek çoklarını şaşırtıp saptırdılar. Sen de o zâlimlerin şaşkınlığını artır ya Rabbi!”

25. Böylece günahları yüzünden tûfanda boğuldular, peşinden cehenneme tıkıldılar! Kendilerini Allah’ın azabından koruyacak bir tek yardımcı bile bulamadılar.

23. âyette Nûh kavminin taptığı putların beş tanesinin ismi sayılmaktadır. İbn Abbas (r.a.)’ın bildirdiğine göre bu put isimleri, aslında sâlih insanlara ait idi. Onlar öldükten sonra, şeytan o kavme: “Toplantı yerlerinizin karşısına bunlar için anıtlar dikin ve onların adlarını verin!” diye telkinde bulundu. Önceleri bunlara tapan yoktu. Fakat onlar ölüp gittikten sonra, bu isimlerin sahipleri hakkındaki bilgiler de unutuldu ve insanlar onlara tapmaya başladı. (Buhârî, Tefsir 71/1)

Hz. Nûh sonunda:

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ إِنَّكَ
إِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَبِّ
اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ط
وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

26. Nûh dedi ki: “Rabbim! Yeryüzünde dolaşan bir tek kâfir bile bırakma!”

27. “Bırakacak olursan, onlar senin kullarını yoldan çıkarırlar ve ancak kendileri gibi ahlâksız, günahkâr ve azılı kâfir nesiller yetiştirirler.”

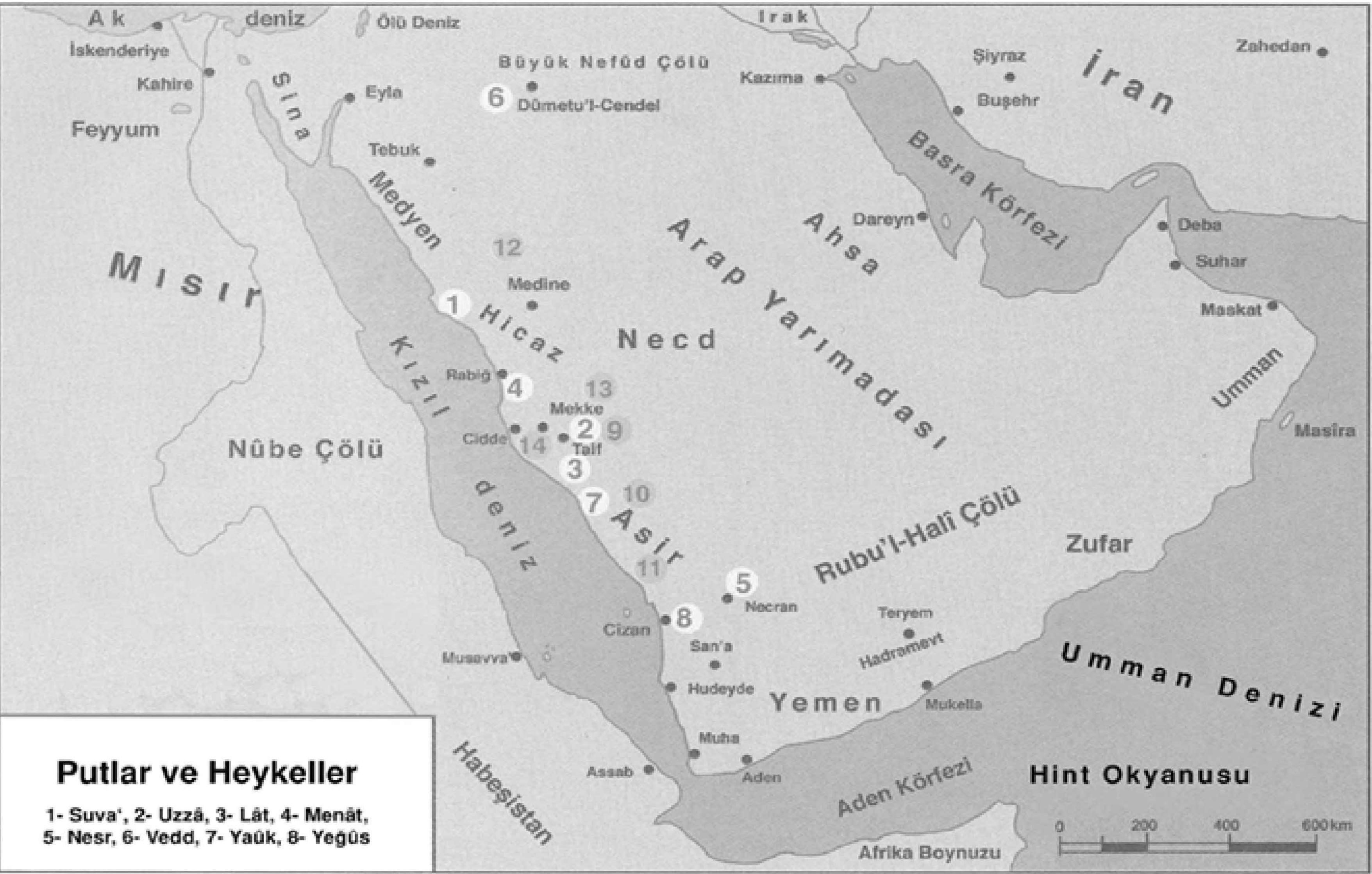
28. “Rabbim! Beni, anne-babamı, mü’min olarak evime girenleri, bütün mü’min erkeklerle mü’min kadınları bağışla! Zâlimlerin ise ancak helâkini artır! Köklerini kurut!”

Hz. Nûh, kâfirlere bedduadan sonra, hem kendisi hem de mü’minler için dua etmiştir. Ana-babası müslüman olduğu için onlara bağışlanma dilemiş, kâfir olan oğlunu ve hanımını istisnâ etmek için “evime mü’min olarak giren” kaydını getirmiş ve kıyâmete kadar gelecek bütün mü’min erkek ve kadınlara Allah’tan bağışlanma dilemiştir. O merhamet deryası gönlüyle bütün mü’minleri duasına dâhil etmiştir. Fakat zâlimlerden, kâfirlerden ciğeri iyice yandığı için, son olarak yine onlara helâk istemekten kendini almamıştır. Bu da, bütün kâfirler ve zâlimler hakkında umûmî bir bedduadır.

Görülen âlemde tecelli eden ilâhî kudret akışları ve azamet tecellilerinden

bahseden Nûh sûresini, görülmeyen âlemin sırlarına kapı aralayan Cin sûresi tâkip edecektir:

Ak deniz
İskenderiye
Kahire
Feyyum
Mısır
Sina
Eyla
Ölü Deniz
Tebuk
Medyen
Kızıl deniz
Nûbe Çölü
Büyük Nefûd Çölü
Dûmetu'l-Cendel
Irak
Kazıma
Basra Körfezi
İran
Şiyraz
Buşehr
Zahedan
Ahsa
Dareyn
Deba
Suhar
Maskat
Umman
Masira
Arap Yarımadası
Necd
Hicaz
Medine
Mekke
Taif
Cidde
Rabiğ
Âsir
Rubu'l-Halî Çölü
Zufar
Necran
Teryem
Hadramevt
Mukella
Yemen
San'a
Hudeyde
Muha
Aden
Cizan
Assab
Musavva
Habeşistan
Afrika Boynuzu
Aden Körfezi
Umman Denizi
Hint Okyanusu
0
200
400
600km
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
Putlar ve Heykeller
1- Suva', 2- Uzzâ, 3- Lât, 4- Menât,
5- Nesr, 6- Vedd, 7- Yaûk, 8- Yeğûs

72- CİN SÛRESİ

سُورَةُ الْجِنِّ

72. CİN SÛRESİ

Cin sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 28 âyettir. Cinlerin Kur'ân-ı Kerîm'i dinleyip doğru yolu buldukları anlatıldığından "cin" ismini almıştır. قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ (Kul ûhiye ileyye) ismiyle de anılır. (bk. Buhârî, Tefsir 72) Mushaf tertîbine göre 72, iniş sırasına göre 40. sûredir.

Konusu

Görünmez varlıklar olan cinlerin Kur'an'ı dinleyip ona inandıkları haber verilerek Rasûlullah (s.a.v.) teselli edilir. Bu vesileyle cinlerin durumları, kulak hırsızlığı yapmaları, yakıcı ışınlarla gök kapılarından kovulmaları, bir kısmının müslüman bir kısmının ise kâfir olması gibi olaylar, cinlerin bizzat kendi ifadeleriyle anlatılır. Peşinden tevhid, nübüvvet, şefaat, vahiy ve gayb konuları hakkında bilgi verilir.

İniş Sebebi

Abdullah b. Abbas (r.a.)'ın haber verdiğine göre, hicretten önceki günlerin birinde, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) birkaç sahâbîsi ile Ukâz semtine doğru gidiyordu. O günlerde şeytanların göklerden haber alması engellenmiş, göğe çıkmak istediklerinde üzerlerine alevler atılmaya başlanmıştı. Bunun üzerine kavimleri onlara: "Gökten haber almanızı engelleyen herhalde yeni bir olay vardır; yeryüzünü dolaşın da bunun sebebini öğrenin" değince cinler yeryüzüne dağılmışlardı.

Ukâz'dan geçen bir grup şeytan, ashâbına sabah namazını kıldıran Efendimiz (s.a.v.)'in okuduğu Kur'an'ı dinleyince: "Gökten haber almanızı engelleyen işte budur!" dediler ve kavimlerinin yanına gidince:

"Biz hârikulâde güzel bir Kur'an dinledik. O her hususta doğru yolu gösteriyor; biz de ona iman ettik. Bundan böyle artık Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız" (Cin 72/1-2) dediler.

İşte o zaman Allah Teâlâ da Peygamberimiz (s.a.v.)'e Cin sûresini inzal buyurdu. (bk. Buhârî, Tefsir 72/1; Müslim, Salât 149)

Hârikulâde Kur'an

قُلْ اُو۫حِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُٓوا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا
عَجَبًاۙ ﴿١﴾ يَهْد۪ٓي اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِه۪ۜ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَٓا اَحَدًاۙ ﴿٢﴾
وَاَنَّهُ تَعَالٰى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًاۙ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Rasûlüm! De ki: "Bana vahiyle bildirildi ki, cinlerden bir topluluk beni Kur'an okurken dinleyip sonra da kavimlerine dönerek şöyle dediler: «Biz hârikulâde güzel bir Kur'an dinledik.»

2. «O her hususta doğru yolu gösteriyor; biz de ona iman ettik. Bundan böyle artık Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız.»

3. «Şüphesiz Rabbimizin şânı çok yücedir. O ne bir eş edinmiştir; ne de bir çocuk.»

Cinler, dinledikleri Kur'an'a hayranlıklarını قُرْاٰنًا عَجَبًا (Kur'ânen 'aceben) sözüyle ifade etmişlerdir. "Kur'an", Efendimiz (s.a.v.)'in okuduğu Kur'an olabileceği gibi, cinler daha önce Kur'an'ın ne olduğunu bilmedikleri, onunla burada ilk kez karşılaştıkları için "okunan şey" mânasında da olabilir. اَلْعَجَبُ ('aceb) ise "çok hayret verici, hayran bırakıcı, hârikulâde güzel" demektir. Bununla gerek dil yönünden, gerek fesâhat ve belâgat cihetiyle, gerek mâna ve mevzu itibariyle Kur'an'ın emsalsizliğini dile getirmişlerdir. Kur'an hakkında ikinci tespitleri, onun "her hususta doğru yolu gösteren; itikatta, amelde, ahlâkta doğru olanı öğreten bir kitap" olmasıdır. Cinler, anladıkları bu gerçeklere dayanarak iman ettiler, Allah'ın birliğini anladılar ve O'na bir daha asla şirk koşmayacaklarını söylediler. (Ayrıca bk. Ahkãf 46/29-32)

Cinlerin Kur'an'ı dinleyip ona iman etmelerinden haber verilmesi, Rasûlullah (s.a.v.)'den defalarca Kur'ân-ı Kerîm'i dinledikleri halde bir türlü kalpleri yumuşamayan, ona inanmamakta ısrar ve inat eden müşrikleri onlardan ibret almaya teşvik etmek içindir. Bir taraftan da müşriklerin inatları karşısında daralan Allah Rasûlü (s.a.v.) teselli edilmektedir. Müşrikler inanmasa da onu dinleyen ve ona inanan görünür görünmez daha farklı varlıklar bulunduğunu, dolayısıyla bütün gücüyle Kur'an okumaya, onun hakikatlerini tebliğe devam

etmesi gerektiği öğütlenir.

Dinledikleri Kur'an sâyesinde cinlerin öğrendikleri bir gerçek de şudur:

وَاَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًاۙ ﴿٤﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّٓا اَنْ لَنْ تَقُولَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًاۙ ﴿٥﴾

4. «Şimdi öğreniyoruz ki, meğer bizim beyinsizlerimiz, Allah hakkında yalan yanlış şeyler söylüyormuş.»

5. «Oysa biz, insanların da cinlerin de Allah hakkında asla yalan söylemeyeceklerini sanıyorduk.»

Allah hakkında asılsız sözler söyleyen beyinsizlerin başında İblîs gelir. Cinlerin inkârcı ve itaatsiz olanları da onun gibidir. Cinler, daha önce İblîs'in ve azgın cinlerin Allah hakkındaki aslı esası olmayan sözlerine kanarak şirk koşuyor, O'na eş ve çocuk isnat ediyorlardı. Anlaşılan o ki, Kur'an'ı dinleyip gerçekleri öğrendikten sonra bu yanlış yoldan vazgeçmişlerdir.

Cinlerle insanlar arasında gerçekleşen olumsuz etkileşimin sebebine gelince:

وَاَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْاِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًاۙ ﴿٦﴾ وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًاۙ ﴿٧﴾

6. "Gerçi, öteden beri insanlardan bazı adamlar cinlerden birtakım adamlara sığınıyor, böylece onların kibir ve azgınlıklarını artırıyor, cinler de kendilerine sığınanların günahına günah, isyânına isyân katıyorlardı.»

7. «Onlar da, sizin sandığınız gibi, Allah ölen kimseyi bir daha diriltmeyecek sanıyorlardı.»"

Câhiliye döneminde Araplar, harap bir yerde geceleyin konaklamak istediklerinde: "Biz bu vâdinin şerrinden, buranın sahibi olan cine sığınırız" diyerek, cinlerin kötülüğünden onların efendisine sığınırdı. Çünkü onların inancına göre, her harabe yer cinlerin hâkimiyeti altındaydı. Onların büyüğüne sığınmadıkları takdirde, oradaki cinlerin kendilerine eziyet vereceğine inanırlardı. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXIX, 134) Yaratılış itibariyle aslında kendilerinden daha üstün olan, yeryüzünün halîfesi kılınan insanların, bunu fark etmeyip, kendilerine sığındığını gören cinler, kibirlenip iyice azgınlaşmaktadırlar. Böylece onlara daha fazla eziyet etmekte, sapıklıkta daha cüretkâr olmakta; kendilerine sığınanların günahına günah, isyânına isyân katmaktadırlar. O halde insan kendi yüksek değerini fark etmeli ve buna uygun davranmalıdır.

Cinler, bize gizli olan durumları hakkında açıklama yapmaya şöyle devam ediyorlar:

وَاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَٓاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَد۪يدًا وَشُهُبًاۙ ﴿٨﴾ وَاَنَّا
كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِؕ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْاٰنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا
رَبُّهُمْ رَشَدًاۙ ﴿١٠﴾ رَصَدًاۙ ﴿٩﴾ وَاَنَّا لَا نَدْر۪ٓي اَشَرٌّ اُر۪يدَ بِمَنْ فِي الْاَرْضِ اَمْ اَرَادَ بِهِمْ

8. “«Doğrusu biz, melekleri dinlemek için göğe yükselmek istedik. Bir de ne görelim: Orası sert ve güçlü bekçilerle, alev fışkırtan mermilerle dopdolu.»

9. «Oysa önceleri biz, haber dinlemek için orada oturacak yerler bulup otururduk. Fakat şimdi, Kur’an inmeye başladıktan sonra, artık kim göğe çıkıp melekleri dinlemeye kalksa, kendisini gözetleyen bir alev topuyla karşılaşıyor!»

10. «Göğün böyle sıkı denetim altına alınmasıyla yeryüzü ahâlisi için bir kötülük mü kastedilmiştir, yoksa Rableri onlar için bir iyilik mi dilemiştir; onu biz bilemiyoruz?»

Peygamberimiz (s.a.v.) gönderilip Kur’an inmeye başladıktan sonra cinlerin göğe çıkmaları engellenmiş, böylece daha önce çıkıp oturdukları yerlere oturma ve gök haberlerini dinleme imkânları kalmamıştır. Bunun asıl sebebi, cin ve şeytanların Kur’an vahyine müdahalesini engellemek ve vahyin sağlıklı, arı duru, tertemiz bir şekilde Peygamber’e ulaşmasını sağlamak olduğu anlaşılmaktadır.

Buradan itibaren cinler, toplum olarak kendi durumları hakkında bilgi verirler:

وَاَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذٰلِكَؕ كُنَّا طَرَٓائِقَ قِدَدًاۙ ﴿١١﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّٓا
اَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللّٰهَ فِي الْاَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًاۙ ﴿١٢﴾ وَاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا
الْهُدٰٓى اٰمَنَّا بِه۪ؕ فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّه۪ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًاۙ ﴿١٣﴾ وَاَنَّا
مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَؕ فَمَنْ اَسْلَمَ فَاُو۬لٰٓئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾

وَاَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًاۙ ﴿١٥﴾

11. «Bize gelince, içimizde dürüst ve erdemli kimseler de var, bunun çok aşağısında kalan azgınlar da. Tıpkı insanlar gibi biz de farklı inançlara

sahip çeşitli gruplara ayrılmış vaziyetteyiz.»

12. «Artık şu gerçeği iyice anlamış bulunuyoruz ki, biz ne yeryüzünde Allah'ın iradesine karşı koyabiliriz, ne de O'nun elinden kaçıp kurtulabiliriz.»

13. «Ne zaman ki doğru yolu gösteren Kur'an'ı dinledik, hemen ona iman ettik. Rabbine iman eden kimse, ne ecrinin eksilmesinden korkar, ne de zulme uğramaktan.»

14. «İçimizde Allah'a teslimiyet yolunu seçenler de var, doğru yolu terk eden zâlimler de. Kim teslimiyet yolunu seçip Allah'ın emirlerine boyun eğerse, işte onlar doğru yolu arayıp bulmuş olanlardır.»

15. «Doğru yolu terk eden zâlimler ise cehenneme odun olacaklardır.»"

Cinler, Allah Teâlâ'nın sonsuz kudretiyle birlikte son derece adâletli bir Rab olduğunu da öğrendiler. Öyle ki Rabbine iman eden, onun birliğini ve büyüklüğünü tanıyan, indirdiklerini doğrulayıp, azabından korunan ve O'na sığınan kimse en sağlam bir kulpa tutunmuş, en sağlam bir kaleye sığınmıştır. Artık onun ne hakkının yenilmesi ne de mükâfatından bir şeyin eksiltilmesi suretiyle zulme uğramaktan korkmasına gerek yoktur. O kişi, insan olsun cin olsun, başka birisi tarafından hâkimiyet altına alınıp zillete de düşmeyecektir. Çünkü Allah'ın hiçbir ortağı yoktur. Onun gücüne ve kudretine karşı gelecek kimse düşünülemez. Hülâsa, insanlara ve cinlere sığınanlar kendilerini kurtaramazlar. Fakat Allah'a iman edip de ona sığınanlar selâmete ererler. Öyleyse insanlar cinlere sığınmamalı, cinler de içlerindeki beyinsiz ve alçak grubunu oluşturan şeytanlara uyup da insanları aldatmaya çalışmamalıdır.

O halde, ey sorumlu varlıklar, şu gerçekleri aklınızdan çıkarmayın:

وَأَنْ لَوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقًا ﴿١٦﴾ لِنَفْتِنَهُمْ
فِيهِ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾

16. Eğer insanlar ve cinler, Allah'ın yolu üzerinde dosdoğru yürüselerdi, onlara bol bol yağmur verir, rızıklarını genişletirdik.

17. Aslında verdiğimiz bu nimetlerle onları imtihan ediyoruz. Kim Rabbini anmaktan yüz çevirirse, Allah onu gittikçe artan çetin bir azaba uğratır.

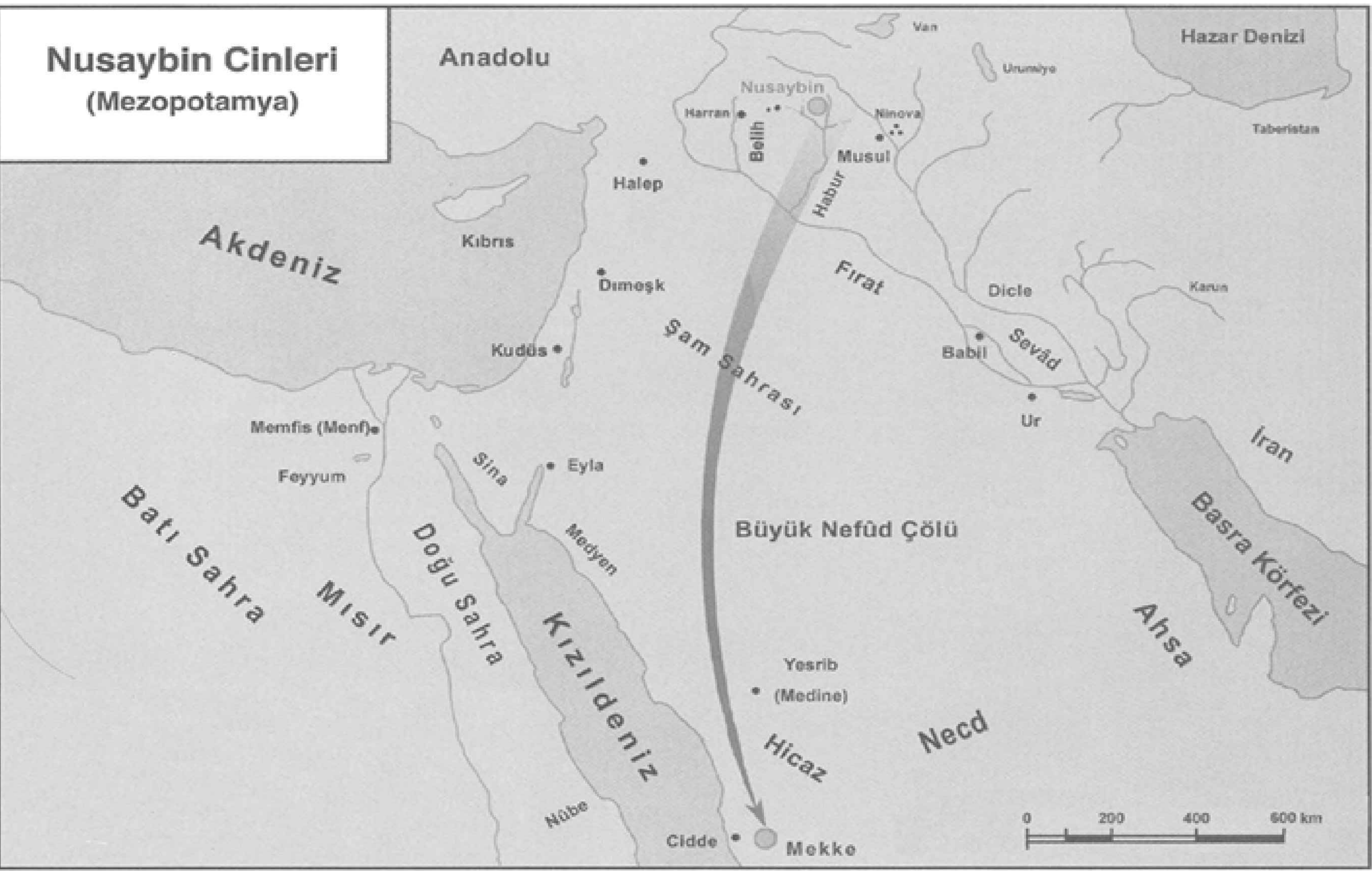
"Bol yağmur", nimetlerin bolluğunu ifade eder. Çünkü su hayattır. Bir yere, ancak orada su varsa yerleşilir. Ziraat, ekim dikim su ile yapılır. Su olmazsa hayat devam etmez, hiçbir temel ihtiyaç elde edilemez.

İman ve salih ameller maddeten ve mânen genişliğe vesile olacağı gibi küfür,

gaflet ve nankörlük de hem maddeten hem mânen darlık ve sıkıntılara yol açar. Özellikle Allah'ı unutmak en büyük musîbettir. (bk. Tâhâ 20/124-126)

O halde Allah'ı zikre dönmek, O'nu daha güzel zikretmek için de mescitlere koşmak lüzûmu ortaya çıkar. Bu sebeple buyruluyor ki:

Nusaybin Cinleri
(Mezopotamya)
Anadolu
Van
Urumiye
Hazar Denizi
Taberistan
Nusaybin
Harran
Belih
Ninova
Musul
Halep
Habur
Akdeniz
Kıbrıs
Dımeşk
Fırat
Dicle
Karun
Kudüs
Şam Sahrası
Babil
Sevâd
Ur
İran
Memfis (Menf)
Feyyum
Sina
Eyla
Batı Sahra
Doğu Sahra
Medyen
Büyük Nefûd Çölü
Basra Körfezi
Mısır
Kızıldeniz
Ahsa
Yesrib
(Medine)
Necd
Hicaz
Nûbe
Cidde
Mekke
0
200
400
600 km

Mescidler Allah'ındır

وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًاۙ ﴿١٨﴾ وَاَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ

اللّٰهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾

18. Mescidler Allah'a ibâdet etmek içindir. Öyleyse Allah'tan başka hiçbir kimseye, hiçbir şeye el açıp yalvarmayın.

19. Allah'ın has kulu kalkıp da Rabbine dua ve ibâdet etmeye başlayınca, onlar neredeyse birbirini çiğnercesine onun başına üşüştüler, keçe gibi birbirine geçtiler.

18. âyette yer alan "mescitler" kelimesini üç şekilde tefsir etmek mümkündür:

• Bunlar müslümanların ibâdetgâhı olan mescitlerdir. Buna göre âyetin mânası: "Mescitlerde Allah'a ibâdet ederken başkasını O'na ortak koşmayın" olur.

• Bütün yeryüzü ibâdetgâhtır. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.): *"...Yeryüzü benim için mescid ve temiz kılındı..."* (Buhârî, Teyemmüm 1) buyurmuştur. Buna göre mâna: "Yeryüzünde Allah'a hiçbir kimseyi ortak koşmayın" olur.

• Mescitten maksat, insanın üzerine secde ettiği, el, ayak, yüz, diz vs. gibi uzuvlarıdır. Buna göre ise: "İnsanın bütün azalarını Allah yarattı. O halde onların üzerinde Allah'tan başkasına secde edilmemelidir" mânası anlaşılır.

19. âyette bahsedilen "Abdullah", Cenâb-ı Hakk'ın en seçkin kulu Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir. Kendisi Allah'a gerçek bir kul olmuş, insanları da O'na kulluğa dâvet etmiştir. Fakat o, insanları tek olan Allah'a çağırmaya başlayınca, insan ve cin kâfirleri onun bu dâvetini iptal için birlik oldular, birbirine sokuldular. Az daha birbirlerine keçeleneceklerdi. Fakat Allah peygamberini muhafaza etmiş ve onu düşmanlarına karşı başarılı kılmıştır.

Ancak şunu belirtmek gerekir ki Peygamberimiz (s.a.v.) vazîfesini yaparken bir kısım ana esaslara dayanmaktaydı:

قُلْ اِنَّمَا اَدْعُوا رَبّ۪ي وَلَٓا اُشْرِكُ بِه۪ٓ اَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ اِنّ۪ي لَٓا اَمْلِكُ

لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾ قُلْ اِنّ۪ي لَنْ يُج۪يرَن۪ي مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ وَلَنْ اَجِدَ

مِنْ دُونِه۪ مُلْتَحَدًاۙ ﴿٢٢﴾ اِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللّٰهِ وَرِسَالَاتِه۪ۜ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ

وَرَسُولَهُ فَاِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَدًاۜ ﴿٢٣﴾

20. De ki: "Ben ancak Rabbime kulluk ederim ve O'na hiç kimseyi ortak

koşmam."

21. De ki: "Benim size kendiliğimden ne bir zarar vermeye gücüm yeter, ne de sizi doğruya ulaştırarak bir fayda sağlamaya."

22. De ki: "Allah'a isyân edecek olursam beni O'nun azabından hiç kimse kurtaramaz. O'ndan başka sığınacak bir yer de bulamam."

23. "Benim vazîfem sadece Allah ile ilgili gerçekleri ve O'nun mesajlarını tebliğ etmekten ibârettir." Kim Allah'a ve Rasûlü'ne karşı gelirse, hiç şüphesiz onun hakkı, ebedî olarak içinde kalacağı cehennem ateşidir!

Müşrikler, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e: "Şu getirdiğin tevhid dini yüzünden insanların düşmanlığını kazandın. Eğer bu dâvadan vazgeçersen seni düşmanlarına karşı himâye ederiz" diyorlardı. Bu âyetler onlara cevap olarak inmiştir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, XIX, 25)

Peygamberin dâvetini işitip ona icâbet etmeyenleri korkunç bir son beklemektedir:

حَتّٰى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَاَقَلُّ
عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ اِنْ اَدْرٖٓي اَقَرٖيبٌ مَا تُوعَدُونَ اَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبّٖٓي اَمَدًا ﴿٢٥﴾

24. Nihâyet tehdit edilip durdukları azabı gözleriyle gördükleri zaman, yardımcıları bakımından kim daha zayıf ve sayıca kim daha az, bileceklerdir.

25. De ki: "Tehdit edildiğiniz o azap yakın mıdır, yoksa Rabbim ona uzun bir süre mi tâyin eder; onu ben bilemem?"

Müşriklerin tehdit edildikleri bu azap veya kıyâmet gaybî hususlardan olup, Allah Teâlâ onun vaktini Peygamber (s.a.v.)'e bile bildirmemiştir. Nihâyetinde Peygamber de bir insandır. Ancak Allah'ın bildirdiğini bilebilir:

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِهٖٓ اَحَدًاۙ ﴿٢٦﴾ اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ
رَسُولٍ فَاِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًاۙ ﴿٢٧﴾ لِيَعْلَمَ
اَنْ قَدْ اَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

26. Gaybı bilen yalnız Allah'tır. O, hiç kimseye gayb bilgisini açık bir şekilde bildirmez.

27. Ancak seçip bildirmek istediği bir peygamber hâriç. Ona gayb bilgisinden dilediği kadarını açar. Ancak bu durumda Allah, verdiği gayb bilgisini şeytanların tasallutundan korumak için onun önünden ve ardından gözcüler salar.

28. Tâ ki, peygamberlerin, Rablerinden gelen mesajları eksiksiz olarak ve hiçbir değişikliğe maruz kalmadan tebliğ ettiklerini Allah kesin bir şekilde ortaya koysun. Zâten Allah, onların nezdinde olup bitenleri ilmiyle çepeçevre kuşatmıştır ve her şeyi tek tek kaydettirip korumaktadır.

Allah Teâlâ, vahiy vasıtasıyla gayb ilmini Rasûlullah'a gönderdiği zaman tam olarak Peygamber'e ulaşması ve kimsenin ona dokunamaması için her taraftan melekler onu muhafaza altına alırlar. Nitekim sûrenin başında da beyân edildiği gibi, Efendimiz (a.s.)'ın nübüvvetinden sonra cinler için göğe yaklaşacak bütün kapıların kapanması, melekler tarafından çok sıkı bir kontrol altına alınması ve artık bir şeyler duyabilmelerinin mümkün olmamasının hikmeti de budur. Nitekim 28. âyet, "elçinin önünden ve arkasından gözetleyici ve koruyucu meleklerin görevlendirilmesi"nin sebebini açıklamaktadır. Burada "bilsin" fiiliyle alakalı üç farklı takdirde bulunulabilir ve her üçü de âyet için geçerli mânadır:

• Peygamber, meleklerin kendisine Allah'ın kelâmını eksiksiz olarak ulaştırdığını bilsin.

• Allah Teâlâ, meleklerin, Rablerinin mesajını doğru ve sağlam olarak yerine yani peygambere ulaştırdığını bilsin.

• Allah'ın tâlimatlarını Peygamberlerin insanlara eksiksiz olarak ve hiçbir değişikliğe maruz kalmadan ulaştırdıklarını Allah bilsin.

Âyet-i kerîmeden şu da anlaşılmaktadır ki, gerek peygamberler, gerekse melekler Allah Teâlâ'nın yüce kudretinin kuşatması altındadırlar. Kıl payı kadar Allah'ın emrinden dışarı çıkmak isteseler hemen yakalanırlar. Dolayısıyla Allah'ın onlara gönderdiği tâlimatlar ve gaybî bilgiler noktası noktasına sayılmıştır. Ne meleklerin, ne de peygamberlerin onun bir harfini bile değiştirmeye, çıkartmaya veya ona bir şey ilâve etmeye hiçbir hak, salâhiyet, imkân ve cesâretleri yoktur. Bu kadar güvenilir yollarla insanlığa ikram edilen Kur'ân-ı Kerîm'in değeri ve şerefi ne yücedir.

Şimdi ise kendisine gaybî bilgi verilmek üzere seçilen ve insanlarla cinlerin kötülüğünden korunarak pek çok üstün özelliklere sahip kılanan o Peygamber'in emsalsiz kulluğunu ve yüce ahlâkını tanıtmak üzere Müzzemmil sûresi geliyor:

73- MÜZZEMMİL SÛRESİ

سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ

73. MÜZZEMMİL SÛRESİ

Müzzemmil sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 20 âyettir. İsmini birinci âyette geçen ve "örtünüp bürünen" mânasına gelen اَلْمُزَّمِّلُ (müzzemmil) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 73, iniş sırasına göre ise 3. sûredir.

Konusu

Rasûlullah (s.a.v.)'in şahsında tüm müslümanlara geceleyin kalkıp ibâdet etmek, Kur'ân-ı Kerîm okumak, Allah'ı zikretmek, din düşmanlarının sözlerine karşı sabırlı olmak ve onları Allah'a havale etmek emredilir. Çünkü kısa bir müddet sonra dünya hayatı sona erecek, Peygamber'e düşmanlık yapanlar acı bir azaba maruz kalacaklardır. Bu vesileyle kıyâmet ve âhiretin dehşetli manzaraları hatırlatılarak, insanlar ondan korkmaya ve Allah'a varacak bir yol tutmaya yönlendirilir. Gece ibâdetine tekrar yer verilen son âyette, sûrenin başında bu ibâdetle alakalı gelen hükümlerin tahfif edildiği görülür.

Geceyi İbâdetle Geçir

يَٓا اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُۙ ﴿١﴾ قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَل۪يلاًۙ ﴿٢﴾ نِصْفَهُٓ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ
قَل۪يلاًۙ ﴿٣﴾ اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْت۪يلاًۜ ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Ey örtünüp bürünen Rasûlüm!

2. Geceleyin kalk, az bir kısmı dışında geceyi ibâdetle geçir!

3. Gecenin yarısını ibâdetle geçir. Yahut ondan biraz azalt.

4. Yahut yarısına biraz daha ilavede bulun. Kur'an'ı, harflerin ve kelimelerin tam hakkını vererek, mânasını düşünerek tane tane oku!

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e hitap için kullanılan اَلْمُزَّمِّلُ (müzzemmil) vasfında iki esas mâna vardır. Birincisi "örtünme", ikincisi "yüklenme". Buna göre kelimeye şu mânalar verilebilir:

Birincisi; "Ey örtüsüne bürünen Rasûlüm, geceleyin kalk ibâdet et." İlk vahyin gelmesini tâkip eden yaklaşık üç senelik fetret döneminden sonra Rasûlullah (s.a.v.) örtüsüne bürünüp istirahata çekildiği bir sırada Cebâil (a.s.) gelip: "Ey örtüsüne bürünen!" hitabıyla Efendimiz'e yeni vahiyler, yeni tâlimatlar getirdi. Bundan böyle artık rahat yatma zamanının geçtiğini, büyük bir emânet yüklendiğini, bu işin mesuliyetinin çok ağır olduğunu, bunu taşıyabilmek için uzun uzun gece ibâdetlerine, Kur'an'ı tertille okumaya, zikre, tefekküre ve bütün varlığıyla Allah'a yönelmeye ihtiyaç olduğunu bildirdi. Bu hitapta; "Ey namaz kılmak, ibâdet etmek için giyinip hazırlanan Rasûlüm!" mânası da vardır.

İkincisi; اَلزِّمْلُ (ziml) kelimesinin "büyük bir yük yüklenme" mânasına göre: "Ey peygamberlik gibi pek ağır bir emânet yükünü yüklenen Rasûlüm, artık kalk da bu yükü taşıyabilecek kuvvet elde edebilmek için gayret göster." Bu açıdan "müzzemmil" vasfı, yoğun bir şuur hâline ve derin bir aydınlanmaya işaret eder.

Bu hitaptan sonra Allah Rasûlü (s.a.v.)'e verilen ilk tâlimat gece ibâdetidir. Başta namaz olmak üzere geceyi ibâdetle ihyâ etmektir. Ancak gecenin ne kadarını ibâdetle geçirmek gerektiği hususunda net bir rakam verilmemektedir. Bazı miktarlar belirtilmekte, tercih hakkı Efendimiz (s.a.v.)'e bırakılmak üzere, belirtilen bu miktarlara göre ibâdet edilmesi emredilmektedir.

Belirtilen miktarlar şunlardır: Az bir kısmı hâriç bütün gece; gecenin yarısı;

yarısından biraz azı; yarısından biraz fazlası. 12 saatlik bir gece üzerinden hesap edilecek olsa yaklaşık: Az bir kısmı hâriç bütün gece: 9-11 saat; gecenin yarısı: 6 saat; yarısından biraz azı: 4-5 saat; yarısından biraz fazlası: 7-8 saat.

Başlangıçta gece ibâdeti hem Peygamberimiz (s.a.v.)'e hem de müslümanlara farz kılınmıştı. Kalkıp ayakları şişinceye kadar namaz kıldılar. 20. âyetle bu ibâdet müslümanlara tahfif edilmiş, Efendimiz (s.a.v.)'e emriyle farziyeti devam etmiştir. (bk. İsrâ 17/79) Daha çok "teheccüd" olarak bilinen bu ibâdet, diğer müslümanlar için mühim bir sünnet kabul edilmiştir.

Efendimiz (s.a.v.)'e verilen ikinci tâlimat, Kur'ân-ı Kerîm'i "tertîl" ile okumaktır. Tertîl; tecvidine, harflerin çıkışına dikkat ederek Kur'ân-ı Kerîm'i ağır ağır, tane tane, mânasını düşünerek okumaktır. Böylece âyetlerin mânası zihne iyice yerleşir ve muhtevası ruha tesir eder. Âyetlerde geçen Allah Teâlâ'nın zât ve sıfatlarının zikri kalbe kök salar. O'nun büyüklüğünü ve heybetini hissettirir. Rahmet müjdeleri, gönüllerde şükrân cezbesi uyandırır. Azap ve gazap ikazları kalpleri dehşete düşürür. Emir ve nehiylerin mâna ve hikmeti tam olarak anlaşılır.

Peygamberimiz (s.a.v.)'e pek büyük bir sorumluluk yükleyen Kur'ân-ı Kerîm'le gece ibâdeti arasındaki derin irtibata gelince:

اِنَّا سَنُلْق۪ي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَق۪يلًا ﴿٥﴾ اِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْـًٔا وَاَقْوَمُ ق۪يلًاۜ ﴿٦﴾

5. Doğrusu biz sana sorumluluğu ağır bir söz vahyediyoruz.

6. Muhakkak ki, gece ibâdet etmek, zihin, kalp ve ruh üzerinde çok tesirli; okuma, okunanı dinleme ve anlama bakımından çok daha verimlidir.

"Ağır söz"den maksat, Kur'ân-ı Kerîm'dir. Kur'an peygamberimiz (s.a.v.)'e vahiy yoluyla gelmiştir. Vahiy, herkesin dayanabileceği sıradan bir hal değildir. Müthiş derecede bir ağırlığı vardır. Lafzı bile böyle ağır olan bir kelâmın muhtevasının, onu anlamanın, gereğini yerine getirmenin ağırlığını tasavvur etmek gerekir. Kur'an'ı okumak kolay olsa da, onun emirlerini tam olarak yerine getirmek zordur.

İşte uzun uzun gece ibâdeti ve Kur'an tilâvetinin, bu ağır yükleri yüklenip taşıyabilecek bir kuvvet, kabiliyet ve istidat kazanmak için bir hazırlık yapmak üzere emredildiği anlaşılmaktadır. Çünkü gece ibâdetinin ve kıraatinin bu bakımdan çok büyük ehemmiyeti vardır. Bu ehemmiyet 6. âyet-i kerîmede iki farklı ifadeyle beyân edilir:

Birincisi; اَشَدُّ وَطْـًٔا (eşeddü vat'en) "tesirce daha kuvvetli": Bu ifadeyi şöyle izâh etmek mümkündür: Gece ibâdet için kalkmak ve uzun uzun ibâdet etmek insan

mizacına terstir. Bu saatte insan istirahat ister. Bu yüzden bu zor iş, nefsi kontrol altına almak için çok tesirli bir gayrettir. Eğer bir mü'min, bu yolla nefsi ve bedeni üzerinde hâkimiyet sağlar ve onları Allah yolunda kullanmaya muktedir olursa, o kimse Hak dinin tebliğini dünyaya gâlip kılmak için daha başarılı olacaktır. İkinci olarak, gece kalkmak, kalp ve dil arasında bir âhenk oluşturmak için çok tesirli bir vasıtadır. Çünkü gecenin bu saatlerinde kul ile Allah arasına başka bir şey giremez. Bu halde insan diliyle ne söylüyorsa kalbinin sesiyle de onu söyler. Kalp ve dilde bir âhenk meydana gelir. Üçüncü olarak, gece ibâdet için kalkmak, insanın zahir ve batınında, dış ve iç âleminde âhenk meydana getirmek için çok tesirli bir vasıtadır. Zira gece yalnızlığında eğer bir kimse istirahatını terk ederek ibâdet için kalkarsa muhakkak ki bu, o kişinin ihlâsındandır. Çünkü bunda başkasına gösteriş yapacak bir durum yoktur. Dördüncü olarak, gece ibâdeti insan için gündüz ibâdetinden daha ağırdır. Dolayısıyla bu ibâdete devam eden kimsede sebat oluşturur. O kişi Allah'ın yolunda daha derin bir şuurla ve kesin iradeyle gider ve her türlü zorluğa karşı tahammül ve metânet gösterir.

İkincisi; اَقْوَمُ قِيلًا (akvemü kîlen) "sözü doğru ve sağlam yapmak, düzeltmek": Burada kast olunan, gecenin o vaktinde insanın Kur'ân-ı Kerîm'i daha sakin ve ihtiram ile ona gönlünü vererek ve daha iyi anlayarak okumasıdır. Çünkü bu sâkin ve huzurlu vakitler, insanın Kur'an âyetleri üzerinde daha derin tefekkür etmesine uygun olduğu müstesnâ zamanlardır. Bu güzel anlarda kıraat, tefekkür ve tezekkür daha verimli olur; söylenen ve dinlenen söz daha sağlam ve daha tesirli olur.

Gece ibâdetinin emredilmesi ve üzerinde bu kadar durulmasının bir sebebi de şudur:

اِنَّ لَكَ فِى النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًاۜ ﴿٧﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْتِيلًاۜ ﴿٨﴾
رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ﴿٩﴾

7. Oysa gündüz vakti seni meşgul edecek yığınla iş vardır.

8. Rabbinin ismini an ve fânilerden sıyrılarak bütün varlığınla yalnız O'na yönel!

9. O, doğunun da batının da Rabbidir. O'ndan başka ilâh yoktur. O halde bütün işlerinde yalnız O'nu vekîl tut! O'na güven ve sığın!

8. âyette geçen اَلتَّبَتُّلُ (tebettül), haktan uzaklaştıracak her şeyi terk edip, mâsivayla alakayı kopararak, tüm varlığıyla Allah'a yönelmektir. Çünkü göklerin ve yerin tek Rabbi O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. Bu yüzden yalnızca O'nu

vekil tutmak, tüm işlerde sadece O'na güvenip dayanmak, O'nun himâyesine girmek gerekir. Çünkü O'nun her hususta irade ve kudreti geçerlidir. O'nun hükmüne uymayan her türlü fikir ve amel bâtıldır. O, kulunun bütün işlerini düzeltip yoluna koymaya ve düşmanlarının haklarından gelmeye de kadirdir.

Öyleyse gerçeği bile bile reddeden o zâlimlerle boş ve anlamsız tartışmalara girme de:

وَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ﴿١٠﴾ وَذَرْنِى
وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِى النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ﴿١١﴾ اِنَّ لَدَيْنَا اَنْكَالًا
وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٣﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ
الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا ﴿١٤﴾

10. Müşriklerin ileri geri konuşmalarına sabret ve bir mü'mine yakışan onurlu bir tavırla onlardan güzellikle uzaklaş.

11. Nimetler içinde yüzdükleri halde seni ve dâvetini yalanlayanları sen bana bırak ve onlara biraz süre tanı.

12. Çünkü bizim nezdimizde onlar için hazırlanmış kelepçeler ve kızgın alevli bir ateş var.

13. Boğaza takılıp öteye geçmeyecek korkunç dikenli yiyecekler ve pek acı bir azap var.

14. Kıyâmet günü yer ve dağlar şiddetle sarsılır; koca dağlar kum yığınına döner.

10. âyette bahsedilen هَجْرًا جَمِيلًا (hecran cemilen), kalp ve düşünce olarak kâfir ve müşriklerden uzak durup, fiil ve amellerinde onlara uymamakla beraber, kötülüklerine karşılık vermeye kalkışmayıp, müsamaha ve güzel ahlâk ile seviyeli bir muhâlefette bulunmaktır. Yoksa buradan "tebliğ vazîfesini" bırakmak mânası anlaşılamaz. Bilakis, tebliğ vazîfesine devam ederken, onların kabalıklarına ve ileri geri konuşmalarına aldırmaması; öyle kimseleri kendi hallerine bırakıp Allah'a havale ederek nezâketle işine devam etmesi öğütlenir. Zira bu dünya hayatı, buradaki nimetler bir gün son bulacak, dünya nimetleriyle şımarıp Peygamber'e karşı gelen, kendilerini büyük görüp fakir mü'minlerle alay eden o kâfirler Allah katında lâyık oldukları cezayı bulacaklardır.

Zira kıyâmet günü ilâhî mahkeme kurulacak ve herkese hak ettiği karşılık verilecektir. Bu sebepledir ki:

اِنَّا اَرْسَلْنَا اِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا اَرْسَلْنَا اِلٰى فِرْعَوْنَ رَسُولًا ط

﴿١٥﴾ فَعَصٰى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَاَخَذْنَاهُ اَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾

15. Ey insanlar! Vaktiyle Firavun'a bir Peygamber gönderdiğimiz gibi, size de hakkınızda şâhitlik edecek bir Peygamber olarak Hz. Muhammed'i gönderdik.

16. Ne var ki Firavun o Peygamber'e karşı geldi; biz de onu şiddetli bir tutuşla yakalayıp cezalandırdık.

Burada Hz. Mûsâ ve Firavun'un söz konusu edilmesinin sebebi, Mekkelilerin, Peygamberimiz (s.a.v.)'i aralarında doğup büyüdüğü için küçümsemeleri ve hafife almaları idi. Nitekim Firavun da, kendi sarayında büyümüş olması sebebiyle Hz. Mûsâ ile alay etmiş, kendini hakka dâvet için geldiğinde: **"Biz seni henüz yeni doğmuş bebekken bağrımıza basıp yanımızda büyütmedik mi?"** demiştir. (bk. Şuarâ 26/18) Ancak burada üzerinde durulan esas uyarı şudur: Firavun, Allah'ın gönderdiği Peygamber'e karşı çıkınca nasıl şiddetli bir şekilde cezalandırılmış ise, Rasûlullah (s.a.v.)'e karşı çıkan insanlar da bir gün cezalandırılacaklardır. Bu cezanın dünyevî bir yönünün olma ihtimali devamlı mevcuttur. Dünyada bunun olmayacağı farzedilse bile şurası bir gerçektir ki, âhirette Allah'ın azabından kurtulmaları mümkün değildir:

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ اِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ﴿١٧﴾ اَلسَّمَاءُ
مُنْفَطِرٌ بِهِ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾ اِنَّ هٰذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ
اِلٰى رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

17. Peki ey kâfirler! İnkârınızda devam ederseniz, o takdirde, çocukları bir anda ak saçlı ihtiyarlara çevirecek bir günden kendinizi nasıl koruyacaksınız?

18. O günün dehşetiyle gök çatlayıp yarılacak ve Allah'ın sözü mutlaka gerçekleşecektir.

19. Kur'an'ın bu korkutucu âyetleri, bir öğüttür, bir hatırlatmadır. Artık kurtulmak isteyen, kendisini Rabbine ulaştıracak bir yol tutsun!

Bu hayatta en mühim vazîfesinin sadece Allah'a kulluk edip O'nun hoşnutluğunu kazanmak olduğunu bilenler, fevkalade bir gayret ve titizlik içinde bu kudsî vazîfenin gereklerini yerine getirmeye çalışırlar. Örnek mi istersiniz:

اِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُومُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَٓائِفَةٌ

مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ عَلِمَ اَنْ لَنْ تُحْصُوهُ
فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ ۚ عَلِمَ اَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ
مَرْضٰى ۙ وَاٰخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِى الْاَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ ۙ
وَاٰخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ۘ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۙ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ
خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَاَعْظَمَ اَجْرًا ۚ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ۚ اِنَّ
اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

20. Rasûlüm! Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakın kısmını, bazan yarısını, bazan da üçte birini ibâdetle geçirdiğini, beraberindeki mü'minlerden bir kısmının da böyle yaptığını elbette biliyor. Geceyi ve gündüzü yaratıp sürelerini takdir eden Allah'tır. O, gece ibâdetini gerektiği şekilde yapamayacağınızı bildiği için size lutuf ve merhametiyle muâmele edip, kolaylaştırmaya gitti. Artık Kur'an'dan kolayınıza gelen miktarı okuyun. Allah şunu da biliyor ki, içinizden hastalar olacak; bir kısmınız Allah'ın lutfundan nasibini aramak üzere yeryüzünde dolaşacak; bir kısmınız da Allah yolunda savaşacak. Bundan böyle Kur'an'dan kolayınıza gelen miktarı okuyun, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, bir de Allah'a gönül hoşluğuyla güzel bir borç verin. Kendiniz için iyilik olarak önden ne gönderirseniz, Allah katında onu daha hayırlı ve mükâfatı kat kat artmış olarak bulursunuz. Günahlarınız için Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır, sonsuz merhamet sahibidir.

Sûrenin ilk âyetlerinde gece ibâdeti hakkında gelen tâlimatlar doğrultusunda Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberinde seçkin bir sahâbe cemaati, bazan gecenin üçte ikisine yakınını, bazan yarısını, en azından üçte birini ibâdetle geçirmeye başladılar. Öyle ki namaz kılmaktan ayakları şişerdi. Hatta sabaha ne kadar kaldığını kestiremediği için ihtiyaten bütün gece ibâdet edenler bile vardı. Nitekim, **"O mü'minler geceleri pek az uyurlardı. Seher vakitleri de Allah'tan bağışlanma dilerlerdi"** (Zâriyât 51/17-18) âyetleri onların bu hâline işaret eder. Böyle ağır bir ibâdetin ümmet-i Muhammed'e zor geleceğini bildiği için, kullarına nihayetsiz merhamet sahibi olan Allah Teâlâ, bu tarzda bir gece ibâdetini onlara farz kılmadı. Bu ağır mesuliyeti onlardan kaldırdı. Bundan böyle

farz olmamak kaydıyla isteyen istediği kadar kalkıp gece ibâdet edebilir. Yaptığı ibâdet kadar sevap ve mükâfat kazanır. Kalkamayana ise bir ceza terettüp etmez.

Burada gece ibâdetinin hafifletilmesinin üç gerekçesi bildirilir:

• Hasta olmak.

• Helâl yollardan rızık aramak için seyahat yapmak.

• Allah yolunda savaşmak.

Şunu ifade edelim ki, Yüce Rabbimizin bir lutuf ve rahmet eseri olarak gece ibâdetini hafifletmesi, bununla alakalı sûrenin başındaki âyetlerde ve Kur'ân-ı Kerîm'in başka âyetlerinde gece ibâdetiyle alakalı yaptığı teşvikleri neshedip ortadan kaldırdığı mânasına gelmez. Bu âyetler, dünya durdukça gece ibâdetinin faziletini beyân edecek, akıllı mü'minler bu ilâhî irşatlar sâyesinde imkânları ölçüsünde gecelerini ihya edecekler, ilâhî füyûzâtın yağmur gibi yağdığı o müstesnâ anlardan faydalanacaklar ve Yüce Allah'a yaklaşmanın yollarını arayacaklardır. Dolayısıyla, yukarıda bahsedilen sebeplerle gündüzün çok yorucu işleri veya hastalık gibi bir mânisi olmayan mü'minlerin, geceyi ihyaya azami ehemmiyet vermeleri şüphesiz kendi faydalarına olacaktır.

"Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun" emri, "kolayınıza geldiği kadar gece namazı kılın" mânasında anlaşılır. Fakat Kur'an tilâveti de ibâdet olduğundan dolayı, namazla birlikte bundan bilinen Kur'an kıraatinin kastedilmiş olması da mümkündür.

Gece ibâdetini hafifleten Yüce Rabbimiz, müslümanlardan husûsiyle farz olan ibâdetlere ağırlık vermelerini ve Allah yolunda mal ve canla fedakârlık yapmalarını ister.

Allah'ın dînini tebliğe başlamadan önce yapılması gereken ön hazırlıkları bildiren Müzzemmil sûresini, hedeflenen gâyeye ilgisi daha açık ve iç âlemden dış âleme seyri daha şumullü olan Müddessir sûresi tâkip edecektir:

74- MÜDDESSİR SÛRESİ

سُورَةُ الْمُدَّثِّرِ

74. MÜDDESSİR SÛRESİ

Müddessir sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 56 âyettir. İsmini birinci âyette geçen ve "örtüsüne bürünmüş" mânasına gelen اَلْمُدَّثِّرُ (müddessir) kelimesinden alır. Müshaf tertibine göre 74, iniş sırasına göre 4. sûredir.

Konusu

Rasûlullah (s.a.v.)'e, kalkıp insanları uyarması vazîfesi verilir. Bunu yapabilmek için sahip olması gereken ahlâkî vasıflar telkin edilir. Sonra Kur'an'ı inkâr edip Peygamber'e karşı gelenlerin kalbî, zihnî ve ahlâkî yapıları tasvir edilerek, bunları cehennemde bekleyen azap hatırlatılır.

Kalk ve Uyar

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنْذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ
فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ
فَاصْبِرْ ﴿٧﴾ فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ﴿٨﴾ فَذٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾
عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Ey örtüsüne bürünen Rasûlüm!
2. Kalk ve insanları Allah'ın azabıyla uyar.
3. Yalnız Rabbini büyük tanı; O'nun sonsuz büyüklüğünü ilan et!
4. Elbiseni tertemiz tut.
5. Maddi-manevî her türlü pislik ve kötülükten uzak dur.
6. Yaptığın iyiliği çok görüp başa kakma.
7. Rabbin rızâsı için sabret.
8. Sûra üflendiği zaman,
9. İşte o gün, gerçekten pek çetin bir gün olacak!
10. Kâfirlere hiç de kolay olmayacak bir gün!

اَلْمُدَّثِّرُ (müddessir) "elbisesine örtünüp bürünen kimse" mânasındadır. Cenâb-ı Hak: "Ey örtüsüne bürünen Rasûlüm! Kalk ve insanları ilâhî azap ile korkut!" diye hitap eder. Böylece, artık örtülere bürünmenin, uyumanın, rahat etmenin zamanının geçtiğini; uyanmanın, görünmenin, ilâhî hakîkatleri açıklamanın, zahmetler çekmenin, meşakkatlere katlanmanın, halkı irşat için azimle kalkıp harekete geçmenin zamanı geldiğini haber verir.

Sonra İslâm'ı tebliğ vazîfesinde başarılı olabilmesi için lâzım gelen imanî ve ahlâkî olgunluğu kazanmanın esasları hatırlatılır:

Birincisi; Allah'ın en büyük olduğunu, O'nun karşısında her şeyin küçük, aciz, hakîr ve değersiz bulunduğunu kalben idrak etmek, bu gerçeğe tam olarak inanmak, bu imanın bir gereği olarak kalbi bütün küçük şeylerin korku ve sevgisinden boşaltarak "En Büyük Olan"a bağlamak, bunu söz ve fiillerimizle dünyaya ilan etmek.

İkincisi; elbisenin tertemiz olması. Bu gerçekten çok şumüllü bir ifadedir. Buna

göre; giyilen elbise her türlü pislik ve necasetten arındırılmalı, böylece giyim kuşam temiz ve tertipli olmalıdır. Beden her türlü pisliklerden temizlenip el, ayak, saç sakal düzgün olmalıdır. Çünkü Allah'a dâvet eden kişinin görünüşünün nezih ve pâk olması, insanların kendisine ısınması ve kalbî yakınlık duyması açısından büyük ehemmiyet taşır. Giyilen elbiseler ahlâkî ayıplardan da uzak tutulmalı; helâl kazançla elde edilmiş olmalı; kibirlenme, gösteriş, şan ve şöhret vesilesi olmamalıdır. "Elbiseni temizle" ifadesi mecazî olarak da, insanın kalbini ve nefsini her türlü günahtan, zulümden, tebliğine mâni olacak kötü ahlâktan sakındırmasını; nasihatlerini kabule yardımcı olacak güzel ahlâk ile ahlâklanmasını öğütler.

Üçüncüsü; maddî-manevî her türlü pislikten uzak durulması. Hülâsa olarak akidedeki pislik, düşüncedeki pislik, ahlâkî pislik, amelî pislik, beden ve elbisedeki pislik ve hayatın her alanındaki pislikten uzak durulmalıdır. Buna göre Allah dâvetçisi, toplumda yaygın olan her türlü pislikten kendini temiz tutmalıdır.

Dördüncüsü; din adına yapılan iyilik ve hizmetin kesinlikle başa kakılmaması.

Yedincisi; sadece Allah'ın mükâfat ve rızâsına ermek için sabredilmesi. Çünkü Allah'ın dinini tebliğ, onu yaşama, yaşatma ve yayma yolunda pek çok musîbet, eziyet ve sıkıntılarla karşılaşmak mukadderdir.

İşte bahsedilen bu mühim esaslar, Allah'ın dînini tebliğ edecek, insanları Allah'a çağıracak her müslümanın sahip olması gereken esaslardır. Bu yolun azığı ve teçhizatı bunlardır. Allah Rasûlü (s.a.v.)'de bu esaslar en mükemmel mânada yerleştiği için, Allah'ın izniyle çok kısa sürede dünyada misli görülmemiş büyük bir inkılap gerçekleştirmiştir. Bu esaslar aynı zamanda peygamberliğin, ne kadar sağlam temeller üzerine oturduğunu ve peygamberin dâvet ettiği yolun ne kadar güzel bir yol olduğunu bütün dünyaya ilan etmektedir. Hiçbir akıl ve insaf sahibi insan bu esaslarda zerre kadar bir yanlışlığın ve eksikliğin olduğunu iddia edemez. Edenler de ancak, küfür ve nankörlüklerinden ederler ki, onları da sûra üfürmekle başlayacak olan gerçekten çok zor bir gün beklemektedir.

Şimdi Peygamber'i yalanlayıp Kur'an'ı reddederek o dehşetli günün zorluklarına maruz kalacak bir kâfirin, hem dünyadaki perişân hâli, hem de cehennemde çekeceği azap çok ibretli bir tablo, çok canlı bir filim şeridi hâlinde arz olunmaktadır:

ذَرْنِى وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًاۙ ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًاۙ ﴿١٢﴾ وَبَنِينَ
شُهُودًاۙ ﴿١٣﴾ وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًاۙ ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ اَنْ اَزِيدَۗ ﴿١٥﴾

كَلَّا ۜ اِنَّهُ كَانَ لِاٰيَاتِنَا عَنِيدًا ۜ ﴿١٦﴾ سَاُرْهِقُهُ صَعُودًا ۜ ﴿١٧﴾ اِنَّهُ فَكَّرَ
وَقَدَّرَ ۙ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ۙ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ۙ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ
نَظَرَ ۙ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ۙ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ۙ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اِنْ
هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ۙ ﴿٢٤﴾ اِنْ هٰذَا اِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ۜ ﴿٢٥﴾

11. O azgın inkârcıyı sen bana bırak ki, onu önce âciz, malsız, mülksüz, yapayalnız yarattım.

12. Sonra ona geniş bir servet verdim.

13. Ve gözünün önünde dolaşan, dizinin dibinden ayrılmayan oğullar...

14. Hayatın bütün nimet ve güzelliklerini önüne serdim.

15. Hâlâ da utanmadan hırsla bu nimetleri daha artırmamı istiyor.

16. Hayır! Hiç heveslenmesin! Çünkü o bizim âyetlerimiz karşısında tam bir inatçı kesildi.

17. Ben de onu sarp mı sarp bir yokuşa süreceğim!

18. Zira o Kur'an hakkında ne diyeceğini uzun uzun düşündü, taşındı, ölçtü biçti.

19. Kahrolası nasıl da ölçtü biçti!

20. Hay kahrolası, nasıl, nasıl da ölçtü biçti!

21. Sonra çok önemli bir söyleyecekmiş tavırlarıyla şöyle bir bakındı.

22. Derken suratını astı ve kaşlarını çattı...

23. Sonunda gerçeğe arkasını döndü, kibrine yenik düştü.

24. "Bu Kur'an" dedi, "olsa olsa eski zamanlardan beri büyücülerin nakledegeldiği çok etkili bir büyüden ibarettir."

25. "Bu bir insan sözünden başka bir şey değildir!"

Rivâyete göre bu âyet-i kerîmeler, müşriklerin liderlerinden Velid b. Muğîre hakkında nâzil olmuştur. Ancak sebep bu olsa da, âyet-i kerîmeler Peygamberimiz (s.a.v.) ve Kur'ân-ı Kerîm karşısında kıyâmete kadar aynı inkârcı tavrı sergileyen her kâfiri hedef almaktadır. Velid'le alakalı kaynaklarımızda yer alan şu hâdise, bu âyet grubunun daha kolay ve güzel bir şekilde anlaşılmasını sağlayacak keyfiyettedir:

Velîd b. Muğîre, birgün Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gidip kendisine Kur'an okumasını istemişti. Allah Rasûlü (s.a.v.) ona:

"Şüphesiz Allah adâletli davranmayı, iyilik yapmayı ve akrabayı görüp gözetmeyi emreder. Her türlü hayâsızlığı, kötülüğü ve azgınlığı yasaklar. Düşünüp ders almanız için size böyle öğüt verir" (Nahl 16/90) âyetini tilâvet

etti. Velîd:

"–Bunu bana bir daha oku!" dedi. Peygamberimiz âyeti tekrar okuyunca, Velîd:

"–Vallahi, bu sözde öyle bir tatlılık, öylesine bir güzellik ve parlaklık var ki, dalları bol yemişli, kökü sulak, yemyeşil bir ağaca benziyor. bir insanın böyle bir söz söylemesi mümkün değildir. Hiç şüphesiz bu söz her şeye üstün gelir. Ona ise hiçbir şey gâlip gelemez, muhâliflerini mutlaka mağlup eder" demekten kendini alamadı. Hayretler içinde kalan Velîd, kalkıp Hz. Ebûbekir'in evine gitti ve ona Kur'ân-ı Kerîm hakkında birtakım sorular sordu. Sonra Kureyşlilerin yanına giderek:

"–Ebû Kebşe'nin oğlunun söylediği şeyler, doğrusu hayrete şâyandır! Vallahi o ne şiir, ne sihir, ne de bir deli saçmasıdır! O'nun söylediği, hiç şüphesiz Allah kelâmıdır" dedi. Onun bu sözleri Ebû Cehil'e ulaşınca:

"–Vallahi Velîd dîninden dönecek olursa bütün Kureyş de dininden döner" dedi ve hemen yanına giderek:

"–Ey amca! Kavmin sana vermek üzere mal topluyorlar. Muhammed'e gitmiş ve ondan bir şeyler istemişsin gâliba" dedi. Velîd:

"–Kureyş beni iyi bilir, onların en zengini benim" dedi. Ebû Cehil:

"–O halde Muhammed hakkında öyle bir şey söyle ki, senin onu inkâr ettiğini ve ondan hoşlanmadığını kavmin bilsin" dedi. Velîd:

"–Ne söyleyeyim? Vallahi, içinizde şiiri, recezi ve kasîdeyi benden daha iyi bilen kimse yoktur. Onun söyledikleri bunlardan hiçbirine benzemiyor. Vallahi, Muhammed'den az önce öyle bir söz dinledim ki, ne insan sözü ne de cin sözüne benziyordu. Onun muhteşem bir tatlılığı ve hoşluğu var" dedi. Ebû Cehil ısrâr ederek:

"–Kavmin, onun aleyhinde bir şey söylemediğin müddetçe senden râzı olmayacak" dedi. O da:

"–Bırak beni, biraz düşüneyim" dedi. Sonra da:

"Bu Kur'an olsa olsa eski zamanlardan beri büyücülerin nakledegeldiği çok etkili bir büyüden ibarettir. Bu bir insan sözünden başka bir şey değildir!" (Müddessir 74/24-25) hezeyânında bulundu. (bk. Hâkim, *el-Müstedrek,* II, 550/3872; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXIX, 195-196; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 468)

İşte husûsiyle 18-25. âyetler onun, gönlündeki gerçek düşünceyi bastırmaya çalışarak Kur'an hakkında karar verip bir şeyler söyleme sürecinde yaşadığı sıkıntılı ruh hâlini, yüz ve kaş hareketlerini, şekilden şekle girişini son derece tesirli tasvirî bir üslup ile gözler önüne serer. Fakat çektiği bu kadar zihnî, kalbî ve ruhî sıkıntıdan sonra ulaştığı netice çok berbat bir netice olmuş, Kur'an'ın Allah kelâmı olduğunu reddederek kendini ebedî bir hüsrânın, son derece yakıcı

bir ateşin içine yuvarlamıştır:

سَاُصْل۪يهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا سَقَرُۜ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْق۪ي وَلَا تَذَرُۚ ﴿٢٨﴾

لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِۚ ﴿٢٩﴾

26. Ben de onu yakında, yanıp kavrulmak üzere Sekar'a tıkacağım.

27. Sekar'ın ne olduğunu sen bilir misin?

28. O, içine atılanı yaktıkça yakar, hepsini yer bitirir; hem de onu eski hâline getirip aynı azabı yapmaktan vazgeçmez.

29. Durmadan derileri yakar, kavurur, simsiyah hâle getirir.

O ateşin ismi "Sekar"dır. Sekar, cehennemin en ağır ceza verilen bir tabakasını ifade eder. Bunun mâhiyetini akılla idrak mümkün olmadığı için, onun durumunu Cenâb-ı Hak bildirir. Öyle bir Sekar ki, bir kere yakaladığı kimseyi, hiçbir zerresi hariçte kalmayacak biçimde yakar, kül eder, tüketir. Fakat onun yakasını yine de bırakmaz. O kişi yeniden yaratılır. Bu sefer yeniden onları yakarak geriye hiçbir şey bırakmaz. Bu durum ebediyen böyle devam eder gider. O öyle bir Sekar'dır ki, insana susamıştır. Kanmak bilmez, doymak bilmez, yakmak için hep insan gözetler, bulunca ona saldırır. Derileri kavurur, simsiyah yapar. Deriler yenilendikçe (bk. Nisâ 4/56) bir daha, bir daha yakar kavurur.

Bu ebedî azap mekanının son derece güçlü ve acımasız bekçilerine gelince:

Cehennem Bekçileri

عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَۜ ﴿٣٠﴾ وَمَا جَعَلْنَٓا اَصْحَابَ النَّارِ اِلَّا مَلٰٓئِكَةًۙ
وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ اِلَّا فِتْنَةً لِلَّذ۪ينَ كَفَرُواۙ لِيَسْتَيْقِنَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا
الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا ا۪يمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ
وَالْمُؤْمِنُونَۙ وَلِيَقُولَ الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَٓا اَرَادَ
اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًاۜ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُۜ وَمَا
يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ اِلَّا هُوَۜ وَمَا هِيَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

30. Cehennemde on dokuz bekçi vardır.

31. Biz cehennem bekçilerini meleklerden seçtik. Onların sayısını da kâfirler için bir imtihan sebebi yaptık. Böylelikle istedik ki, kendilerine kitap verilenler iyice inansın; mü'minler de imanlarında daha da derinleşsin. Ehl-i kitap ve mü'minler şüpheye düşmesin. Kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler ise: "Acaba sizin inandığınız Allah bu misâlle ne anlatmak istiyor?" diye sorsun. Allah dilediğini böyle saptırır, dilediğini de doğru yola eriştirir. Rabbinin ordularını kendisinden başka kimse bilemez. Haber verilen bu korkunç cehennem ateşi, insanlık için bir uyarı ve hatırlatmadan ibarettir.

Rivâyete göre cehennem üzerinde on dokuz bekçinin olduğunu bildiren âyet-i kerîme inince Kureyş liderleri bu sayı ile alay ettiler. Ebû Cehil:

"- Ben Ebû Kebşe'nin oğlunun[2] size cehennem bekçilerinin on dokuz olduğunu haber verdiğini duyuyorum. Sizler ise demir gibi pehlivanlarsınız. Her on kişiniz onlardan birinin hakkından gelemez mi?" dedi.

İçlerinden pençesi pek kuvvetli ve yırtıcı bir adam olan Ebû'l-Eşed el-Cumahî:

"- Ben sizin yerinize onlardan on yedisinin hakkından gelirim, siz de benim için ikisinin hakkından geliverin" dedi. Bunun üzerine 31. âyet nâzil olup, bunların insan gücü yetecek adamlar değil, melekler olduğu haber verildi. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXX, 179)

Kur'ân-ı Kerîm ve onun verdiği bilgiler, bir kısım insanlar için inanma, imanlarını derinleştirme ve doğru yolu bulma vesilesi olurken, diğer bir kesim için küfür ve sapıklık sebebi olmaktadır. Bu, kişinin, Allah Teâlâ'nın insanları uyarmak için gönderdiği ilâhî buyrukları, öğüt ve hatırlatmaları dikkate alıp

almamasına, onları samimi bir niyetle ve can kulağıyla dinleyip dinlememesine göre ortaya çıkacak bir neticedir. Zira Allah'ın ordularının sayısını yine O'ndan başka kimse bilemez. Kulun kararına göre o orduların ilgili kısmı Allah'ın izniyle harekete geçer, vazîfelerini yapar ve neticeyi ortaya çıkarırlar. Bu sebeple kulun iradesi, o iradenin yöneldiği istikâmet, kalpte oluşan niyet ve karar, aslında onun ebedî hayatının mâhiyetini belirler. Çünkü kulun sorumluluğu, onun cüz'i iradesi üzerine terettüp eder. Bunun için Yüce Rabbimiz bir kısım varlıklara yemin ederek insana bu sorumluluğunu hatırlatmak üzere şöyle buyuruyor:

كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَالَّيْلِ اِذْ اَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ اِذَا اَسْفَرَ ﴿٣٤﴾

اِنَّهَا لَاِحْدَى الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ اَنْ يَتَقَدَّمَ اَوْ يَتَاَخَّرَ ﴿٣٧﴾

32. Hayır! Yemin olsun aya.

33. Dönüp gitmekte olan geceye.

34. Ağarmakta olan sabaha ki!

35. O Sekar denilen ateş, belâların en büyüklerinden biridir.

36. İnsanlar için en büyük uyarıcıdır:

37. İçinizden iman ve sâlih amel yolunda ileri gidip önde yer almak isteyen için de, küfür ve günahlarla geri kalmayı tercih eden için de.

Ay, gece ve gündüz Allah'ın kudretinin büyük işaretleri olduğu gibi, cehennem de aynı şekilde Allah'ın kudretinin büyüklüğünün bir nişânesidir. Ayı, gece ve gündüzü eşsiz bir nizam içerisinde peşi sıra getiren kudret-i ilâhî, cehennemi de yaratmıştır ve haber verdiği şekilde kâfirleri oraya atacaktır. Dolayısıyla ayın doğuşu, gece ile gündüzün gelip gidişiyle alay etmek, ne kadar tuhaf ve akıl dışı bir hareket ise, cehennem veya onun bekçileri ile alay da o kadar tuhaf ve akıl dışı bir harekettir. Yüce Allah indirdiği âyetler, gönderdiği peygamberler ve gösterdiği kudret nişâneleri ile insanları uyarmaktadır. İsteyen bunlara inanıp, günahlardan sakınarak doğru yola gider; isteyen doğru yoldan yüz çevirir.

Burada "ay, gece ve sabah" kelimeleri, ilk olarak kendi hakikî mânalarında kullanılmakta ve ilâhî orduların görüldüğü parıltılara işaret etmektedir. Bununla birlikte itina ile seçilen bu kelimelerin ve onlarla alakalı kullanılan açıklayıcı ifadelerin, dünyanın karanlıklara boğulduğu câhiliye devri içinde peygamberlik nûrunun doğuşu ve o karanlık gecenin yok olmaya yüz tutuşu ve parlamak üzere bulunan hayır ve hakikat sabahının yaklaşışı anlarıyla İslâm güneşinin doğuşu anına da işaret ettikleri anlaşılmaktadır. Hatta asıl ifade edilmek istenenin bu olduğu söylenebilir.

Esâsen mühim olan, bu hayır ve hakîkat sabahının kişinin gönül âleminde

doğmaya başlamasıdır. Bu ise, kişinin bizzat kendi irade ve gayretine bağlıdır:

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهٖينَةٌۙ ﴿٣٨﴾ اِلَّٓا اَصْحَابَ الْيَمٖينِۜ ﴿٣٩﴾
فٖي جَنَّاتٍۜ يَتَسَٓاءَلُونَۙ ﴿٤٠﴾ عَنِ الْمُجْرِمٖينَۙ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ
فٖي سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلّٖينَۙ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ
الْمِسْكٖينَۙ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَٓائِضٖينَۙ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ
الشَّافِعٖينَۜ ﴿٤٨﴾ بِيَوْمِ الدّٖينِۙ ﴿٤٦﴾ حَتّٰٓى اَتٰينَا الْيَقٖينُۜ ﴿٤٧﴾ فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ

38. Her bir fert, kazandıklarına karşılık Allah katında tutulan bir rehindir.

39. Ancak amel defterleri sağdan verilen uğurlu ve mutlu kimseler başkadır.

40. Onlar cennetlerdedir. Aralarında soruşurlar:

41. Hayatları günah hasadıyla geçmiş inkârcı suçlular hakkında. Sonra suçlulara dönerek:

42. "Nedir sizi şu Sekar'a sürükleyen?" derler.

43. Onlar da şöyle cevap verirler: "Biz namaz kılanlardan değildik."

44. "Fakirleri, yoksulları doyurmazdık."

45. "Boş şeylere dalanlarla birlikte biz de dünyanın aldatıcı zevklerine dalar giderdik."

46. "Hesap ve ceza gününü yalanlardık."

47. "Böyle gaflet içinde yaşayıp giderken kaçınılması mümkün olmayan ölüm gerçeği geldi çattı."

48. Artık şefaat edenlerin şefaati onlara bir fayda vermeyecektir.

Dünyada insan hür iradesiyle ister hak, isterse bâtıl yolu tutabilir. Bu hususta Cenâb-ı Hak onu özgür bırakmıştır. Fakat kıyâmet günü her can yaptıklarına karşılık rehin alınır, bağlanır, tutuklanır. Saâdet veya felâketi kazancına bağlıdır. Sorumluluk ferdîdir. Her insan dünyadaki iman ve taatine yahut inkâr ve isyânına göre mükâfat veya ceza görür. Hâsılı insana ebedî kurtuluşu sağlayacak olan da, onu ebedî felâkete sürükleyecek olan da, onun dünyada tuttuğu yola ve o yolun Allah'ın rızâsına uygun olup olmamasına bağlıdır. Eğer bir insanın imanı bâtıl ve ameli bozuksa, onu en yakın dostlarının bile kurtarması mümkün değildir. Neticede Kur'an'ın "ashâb-ı yemîn" dediği; dünyada Allah'ın râzı olduğu itikat, ibâdet, ahlâk ve muâmelât çerçevesinde bir hayat yaşayıp, o imanla âhirete göçen ve mahşerde de amel defteri sağ elinden

verilen bahtiyarlar, nefislerini rehin olmaktan kurtaracak ve cennete gireceklerdir. (bk. Vâkıa 56/8, 27-40; Hakka 69/19-24) Bunların dışındakiler ise “ashâb-ı şimâl” olup amel defterlerini sol taraftan alacaklar ve cehenneme atılacaklardır. (bk. Vâkıa 56/9, 41-56; Hakka 69/25-37)

Bu gerçekler karşısında insanın uyanıp kendine gelmesi ve yürüdüğü yanlış yolları bırakıp doğru yolu tutması gerekmez mi? Bu yüzden şöyle soruluyor:

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَۙ ﴿٤٩﴾ كَاَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌۙ ﴿٥٠﴾
فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍؕ ﴿٥١﴾ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ اَنْ يُؤْتٰى صُحُفًا
مُنَشَّرَةًۙ ﴿٥٢﴾ كَلَّاؕ بَلْ لَا يَخَافُونَ الْاٰخِرَةَؕ ﴿٥٣﴾

49. Ne oluyor onlara da, bir öğüt, bir uyarı olan Kur’an’dan yüz çeviriyorlar?

50. Onlar, ürküp kaçan yaban eşekleri gibidir;

51. Aslandan korkup kaçan!

52. Onlar bu öğütle yetinmiyor, hatta istiyorlar ki, her birine okunmaya hazır açılmış sahifeler verilsin!

53. Hayır! İşin aslı şu ki, onlar âhiretten korkmuyorlar.

Kâfirlerin aslandan korkup kaçan merkepler gibi Kur’an’dan kaçmalarının iki mühim sebebi vardır:

Birincisi; Peygamberimiz (s.a.v.)’e inanmamak için ipe sapa gelmez bahaneler ileri sürmeleridir. Rivâyete göre bir grup müşrik, Rasûlullah (s.a.v.)’e hitaben: “Allah’tan, her birimizin adına yazılmış olup, sana uymamızı emreden bir kitap, bir belge getirmedikçe sana iman etmeyiz” demişlerdi. (bk. Zemahşerî, *el-Ke âf,* VI, 183) Nitekim onlar, inanmak için peygamberlere verilen âyetlerin kendilerine de verilmesini (bk. En‘âm 6/124); Efendimiz’den, yerden göze fışkırtmasını, altundan bir evinin olmasını, göğe çıkmasını ve oradan kendilerine okuyacakları bir kitap getirmesini istemişlerdi. (bk. İsrâ 17/90-93)

İkincisi; âhirete imanlarının ve cehennem korkularının olmamasıdır.

Öyleyse şunu unutmayın ki:

كَلَّٓا اِنَّهُ تَذْكِرَةٌۚ ﴿٥٤﴾ فَمَنْ شَٓاءَ ذَكَرَهُؕ ﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُونَ اِلَّٓا اَنْ
يَشَٓاءَ اللّٰهُؕ هُوَ اَهْلُ التَّقْوٰى وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

54. Ancak bu Kur’an bir hatırlatma ve bir öğüttür.

55. Dileyen onu okur, düşünür ve öğüt alır.

56. Ama Allah dilemedikçe onlar düşünüp öğüt de alamazlar. İyi bilin ki,

gönülden saygı duyulup, kendisinden sakınılması gereken de Allah'tır, günahları bağışlamaya tek yetkili olan da!

Rivâyet edildiğine göre Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), 56. âyeti okuyup:

"Yüce Allah buyurdu ki: «Ben korkulacak, korkulup himâyesine sığınılacak olanım. Benimle beraber ba ka bir ilâha tapılmasın. Her kim benden korkar da benimle beraber ba ka bir ilâh edinmezse onu bağı layacak olan benim»" (Tirmizî, Tefsir 74/4) demiştir.

Rasûlullah (s.a.v.) buyuruyor:

"Yüce Allah: «Kulum bana iki elini kaldırır dua ederse ben o elleri bağı lamadan geri çevirmekten utanırım» buyurdu. Melekler:

«- Ey bizim ilâhımız! O, bağı lanacak ki ilerden değil» dediler. Yüce Allah:

«- Fakat korkulacak olan da, bağı layacak olan da benim. âhit olun, ben onu bağı ladım» buyurdu." (Hakim Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl,* s. 138)

Korkunç cehennem manzaralarıyla kâfirleri uyaran ve kurtuluş vesilesi olarak Allah'a gönülden saygı duyup O'na itaatsizlikten sakınmayı, O'nun affına sığınıp bağışlanma dilemeyi öğreten Müddessir sûresini, kıyâmete yeminle başlayıp o günün dehşetli sahnelerine yer veren Kıyâmet sûresi tâkip edecektir:

. Peygamberimiz (s.a.v.)'i kastediyor.

75- KIYÂMET SÛRESİ

سُورَةُ الْقِيَامَةِ

75. KIYÂMET SÛRESİ

Kıyâmet sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 40 âyettir. İsmini, birinci âyetinde geçen اَلْقِيٰمَةُ(kıyâmet) kelimesinden alır. Sûre, "Lâ uksimü" ismiyle de anılır. Mushaf tertîbine göre 75, iniş sırasına göre ise 31. sûredir.

Konusu

Âhireti inkâr edenlerin şüphe ve itirazlarına cevaplar verilir. Sağlam delillerle kıyâmetin ve âhiret hayatının kesinlikle gerçekleşeceğinin ispatı yapılır. Bunun kaçınılmaz bir gerçek olduğu ortaya konur. Âhireti inkâr edenlerin, bunu aklen mümkün görmedikleri için değil, nefsânî ihtiraslarının zebûnu olmaları yüzünden böyle yaptıkları bildirilir. Gaflet uykusunda olanları uyandırmak için de insanın neden yaratıldığına bakılması ve ölüm anında kişinin iradesinin elinden nasıl alındığı, nasıl çâresiz kalıp kıvrandığına ibretle nazar kılınması tavsiye edilir.

Pişman Olan Nefse Yemin Olsun

لَٓا اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِۙ ﴿١﴾ وَلَٓا اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ اَيَحْسَبُ
الْاِنْسَانُ اَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُۜ ﴿٣﴾ بَلٰى قَادِر۪ينَ عَلٰٓى اَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ ﴿٤﴾
بَلْ يُر۪يدُ الْاِنْسَانُ لِيَفْجُرَ اَمَامَهُۚ ﴿٥﴾ يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِۜ ﴿٦﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Yemin ederim o kıyâmet gününe.

2. Yemin ederim pişmanlık duyup dâimâ kendini kınayan nefse ki, siz mutlaka diriltilip hesâba çekileceksiniz!

3. Ne o, yoksa insan kendisinin kemiklerini toplayıp bir araya getiremeyeceğimizi mi sanıyor?

4. Evet! Hem de özel çizgileriyle birlikte parmak uçlarına varıncaya kadar bizim onu yeniden yaratıp düzenlemeye gücümüz yeter.

5. Fakat insan suç işleyip durmak için önündeki kıyâmeti inkâr etmek ister.

6. Alay ederek: "Ne zamanmış o kıyâmet günü?" diye sorar.

"Nefs-i levvâme", "kınayan nefis" demektir. Bu, başkasını olabileceği gibi, daha çok yaptığı yanlışlar, işlediği günahlar sebebiyle kendini kınayan nefistir. Kıyâmet kesinlikle olacak, ona inanmayan nefisler, o gün kendilerini çok kınayacak, dünyada yaptıkları günahlara, düştükleri gafletlere, heba ettikleri fırsatlara çok pişman olacaklardır. Hatta her nefis kendisini kınayacak, durumuna göre: "daha iyi işler niye yapmadım, daha güzel niye çalışmadım" diye pişman olacaktır. (bk. En'âm 6/31; Zümer 39/55-58)

Müşrikler, insanın öldükten sonra yeniden dirilişini uzak görüyor, buna inanmak istemiyorlardı. Zaman zaman bu yönde Rasûlullah (s.a.v.)'e şiddetli itiraz ve isyânları oluyordu. Nitekim Ahnes b. Şüreyk ve damadı Adiy b. Ebi Rebia Peygamberimiz (s.a.v.)'in komşuları idi. Adiy bir gün Efendimiz (s.a.v.)'e: "Ey Muhammed! Bana o kıyâmet gününden haber ver bakalım. O ne zaman ve nasıl olacak?" demişti. Rasûlullah (s.a.v.) da haber vermişti. Bunun üzerine Adiy: "Ey Muhammed! Ben onu gözümle görsem bile doğrulamam ve sana da inanmam. Allah o kemikleri mi toplayıp bir araya getirecek?" demişti. Rasûlullah (s.a.v.) ş de: *"Allahım! Bu kötü kom ularımın hakkından sen gel"* diye dua etti. (Kurtubî, *el-*

Câmi', XIX, 93) Sûrenin, müşriklerin bu tür itirazlarına cevap olarak indiği anlaşılmakta ve Allah'ın, ölüleri yeniden mutlaka dirilteceğini haber vermektedir.

Evet, Yüce Allah insanı yeniden diriltecek, hatta onu, en ince kişilik çizgilerini taşıyan parmak uçlarına kadar bütün özellikleriyle vücuda getirecektir. Burada "parmak uçları" ifadesinin kullanılması dikkat çekicidir. Çünkü bugün artık herkesin bildiği gibi, parmak ucundaki izler her şahsa göre değişir. Hiçbir insanın parmak ucu izi diğerine benzemez. Bu sebepledir ki, hırsızlık ve cinâyet gibi suçlarda parmak izleri, suçlunun tespiti konusunda çok mühim bir delildir. Dolayısıyla âyette, Allah'ın parmak uçlarını bile düzenlemeye kadir olduğu bildirilerek, her insanı ötekinden ayıran en belirgin husûsiyetlerden birine işaret edilmiş, bu izlerin nasıl bir incelik ve özellik taşıdığına ve ilâhî kudretin bunları nasıl bir mahâretle yarattığına dikkat çekilmiştir. Bugün yapılan incelemeler, sadece parmak izleri değil, her insanın hücre yapısının kendine özgü olduğunu, bir insandaki herhangi bir hücrenin dahi diğer insandaki herhangi bir hücreye benzemediğini ortaya koymuştur. İşte dünyada bunları yaratan Allah, âhirette de yeniden yaratmaya kadirdir.

Dolayısıyla kıyâmet mutlaka kopacak; hele bakın kâfir insan o gün ne hallere düşecek:

فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ﴿٧﴾ وَخَسَفَ الْقَمَرُ ﴿٨﴾ وَجُمِعَ الشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ ﴿٩﴾ يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا
وَزَرَ ﴿١١﴾ إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾

7. Korkudan gözlerin kamaşıp kararacağı,
8. Ayın ışığının silinip gideceği,
9. Güneşle ay bir araya getirileceği zaman:
10. İnsan o gün: "Kaçacak yer neresi?" diyecek.
11. Hayır! Kaçıp sığınacak hiçbir yer yoktur!
12. O gün herkesin varıp duracağı yer, yalnız Rabbinin huzurudur!

Bu dehşetli hâdiseler karşısında ne yapacağını şaşıran inkârcı-günahkâr insan kaçmak için yer arayacak, fakat hesap vermek üzere Yüce Allah'ın huzuruna varıp dikilmekten başka bir yol bulamayacaktır:

يُنَبَّؤُا الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٣﴾ بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ
بَصِيرَةٌ ﴿١٤﴾ وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ ﴿١٥﴾

13. O gün insana yapıp önden gönderdiği ve yapmayıp geride bıraktığı her şey haber verilir.

14. Artık insan kendi aleyhinde bir şâhit ve bir delildir;

15. Kurtulmak için türlü türlü mazeretler ileri sürse de!

İnsana "önce ve sonra yaptığı her şeyin bir bir haber verilmesi" ifadesini şu şekillerde anlamak mümkündür:

• İnsana, ölmeden önce hangi iyilikleri ve kötülükleri yapıp âhirete göndermiş olduğu bildirilecek, amel defteri kendisine gösterilecektir. Dünyada iken yapmış olduğu gerek iyi gerek kötü amellerin, ölümünden sonra ardından gelen nesillerde iyi veya kötü ne gibi bir iz bıraktığını bu defterde görecektir.

• Ona dünyada yapması lâzım gelirken yapmadığı iyilikler ve yapmaması gerekirken yaptığı kötülükler gösterilecektir.

• Önce ne yapmış sonra ne yapmış, hepsi sırasına göre bir tablo hâlinde kendisine gösterilecektir.

Aslında bunların gösterilmesine ve haber verilmesine gerek bile yoktur. Bundan maksat, sadece mahkemede ona karşı bir delil ve şâhit olmasıdır. Çünkü o gün insan kendi kendine şâhit olarak yetecek (bk. İsrâ 17/13-14); bizzat azalar kendilerinin ne yaptıklarına şâhitlik edecek, insan buna mâni olamayacaktır. (bk. Fussılet 41/20-21)

Demek ki, o gün her şey tüm açıklığı ile ortaya çıkacağına göre, insanın, kendini haklı çıkarmak için ileri süreceği hiçbir mazeret ona fayda vermeyecektir. İşte Kur'an, insanı bekleyen bu tehlikeleri haber vermek üzere indirilmektedir. O halde:

لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْاٰنَهُ ﴿١٧﴾
فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهُ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿١٩﴾

16. Rasûlüm! Sana vahyedilen âyetleri hemen ezberleyip bellemek için dilini kıpırdatma.

17. Çünkü onu senin kalbinde toplayıp ezberletmek de, onu dilinde akıtıp okutmak da bize aittir.

18. Biz onu sana okuduğumuzda, sen de onun okunuşunu tâkip et.

19. Sonra onu açıklamak da elbette bize ait bir iştir.

Bu âyetlerdeki hitabın kime yapıldığı ile alakalı iki farklı mâna mülahaza olunabilir:

Birincisi; hitap, mahşer yerinde kendini savunmak için mazeretler uydurmaya çalışan günahkâr insanadır. "Ey insan! O gün hesap verirken Hakk'ın huzurunda

vicdanındakini acele söyleyip de işin içinden çıkacağım diye telaş etme. Sakın, dilini bile oynatma, zira onu, o bildiklerini derleyip toplayan sen değilsin, biziz. Biz onu derler toplar sana okuruz. Sen yalnız bizim okuduğumuzun ardınca gel ki o vakit tam hakkı söylemiş, yanlışlığa düşmemiş olursun" demektir. İkincisi; hitap, Cebrâil'den vahyi alırken acele edip dilini kıpırdatan Rasûlullah (s.a.v.)'edir. (bk. Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 28; Nesâî, İftitâh 37)

Şimdi de ölüm ve âhiret gerçeğini kavrama bakımından insanın çok büyük bir zaafiyetine dikkat çekilerek buyruluyor ki:

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْاٰخِرَةَ ﴿٢١﴾

20. Hayır, hayır! Siz peşin olan dünya hayatını ve onun fânî nimetlerini çok seviyorsunuz.

21. Âhireti ise bir kenara bırakıyorsunuz.

Hak dostlarından Şakik b. Seleme yakınlarına şu nasihatte bulunur:

"Evliyâ zümresiyle aranızda o kadar mesâfe var ki... Sizin içinde bulunduğunuz durumla, onların yaşadığı hâle en basit misâl şu: Dünya onlara geldiği halde kaçtılar; fuzûlî bir şey almadılar. Dünya size yüz çevirip gittiği halde, siz onun peşinden gidiyorsunuz." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 131)

Şâir onların hâlini ne güzel resmeder:

"Hâcet-i dünya için sen varırsın yüz yere,
Hâcet-i ukbâ için hiç komazsın yüz, yere."

Halbuki insanların öte dünyadaki nasipleri dünyayı veya âhireti tercihlerine göre olacaktır:

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾

22. Yüzler var, o gün mutluluktan ışıl ışıl parlayacak.

23. Sonsuz bir huzur ve saâdet içinde Rablerinin cemâline bakacak.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in, mü'minlerin cennette Allah'ı göreceklerine dâir açık müjdeleri vardır. Nitekim bir gün ashâb-ı kirâm Efendimiz (s.a.v.)'e:

"- Yâ Rasûlallah! Kıyâmet gününde Rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular. Peygamberimiz (s.a.v.) de:

"- Sizler, ayın on dördüncü gecesinde, görmeye engel hiçbir bulut yokken ayı görüp görmeyeceğinizden hiç üphe eder misiniz?" diye sordu. Onlar da:

"- Hayır etmeyiz yâ Rasûlallah!" dediler. Bu defa Rasûl-i Ekrem (s.a.v.):

"- Peki, görmeye engel hiçbir bulut yokken güne i görüp görmeyeceğinizden üphe eder misiniz?" diye sordu. Onlar yine:

“- Hayır, onda da şüphe etmeyiz, yâ Rasûlallah!” dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.):

“- *İ te Rabbinizi de kıyâmet gününde öyle ayan beyân göreceksiniz*” buyurdu. (Buhârî, Tevhid 24; Ezân 129; Müslim, İman 299)

Konuyla ilgili Efendimiz (s.a.v.)’in bir diğer müjdesi de şöyledir:

“Cennetlikler cennete girince Allah Teâlâ onlara:

“- Size vermemi istediğiniz ba ka bir ey var mı?” diye soracak. Onlar da:

“- Yâ Rabbî! Yüzlerimizi ak etmedin mi? Bizi cennetine koyup cehennemden kurtarmadın mı, daha ne isteyelim?” diyecekler. İ te o zaman Allah Teâlâ perdeyi kaldıracak. Onlara verilen en güzel ve en değerli ey Rablerinin cemâline bakmak olacaktır.” (Müslim, İman 297; Tirmizî, Tefsir 10/1)

Buna mukâbil:

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ اَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾

24. Yüzler de var, o gün asılacak, buruşacak.

25. Çünkü kendisine, bel kemiklerini kıracak belâlı ve korkunç bir şeyin yapılacağını anlayacak.

25. âyette geçen فَاقِرَةٌ (fâkıre) kelimesi, bel kemiğini kırıp omiriliğe isabet eden, yani belleri kırıp parçalayan darbe demektir. Bundan hareketle mecazî olarak büyük belâ, musîbet ve felâketlere de “fâkıre” denilir. Bu kelimenin ayrıca “devenin burnu üzerine vurulan işaret” mânası da vardır. Bunun izahında: “Devenin burnu üzerine, kemiğe kadar bir yırtmaç açılır. Oraya bir yular takılarak deve çekip götürülür” denilmektedir. Buna göre, “âhirette suçlunun, burnu üzerine açılan yarığa takılan yular ile hayvan gibi çekilip azaba götürüleceğine” işaret edilir.

Dolayısıyla hayat nimeti eldeyken kıymetini bilmek gerekiyor. Değilse bu böyle devam etmeyecek, ecel bir gün kapıyı çalacak:

Şifa Verip Kurtaracak Kim

كَلَّٓا اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَۙ ﴿٢٦﴾ وَق۪يلَ مَنْ رَاقٍۙ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُۙ ﴿٢٨﴾ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِۙ ﴿٢٩﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُۜ ﴿٣٠﴾

26. Hayır, hayır! Can köprücük kemiğine dayandığı,
27. "Yok mu bunu iyileştirecek, şifa verip kurtaracak?" dendiği zaman,
28. Can çekişen kişi, bunun gerçek bir ayrılış olduğunu anlayacak.
29. Ölüm acısıyla kıvranıp, bacağı bacağına dolaşacak.
30. İşte o gün Rabbine doğru ebedî yolculuk başlamış olacak.

Ölümle birlikte insan yakalanır, başka birine değil, ancak Rabbine sevk edilir. Hesâbı görülmek, cezası verilmek üzere zorla ve itile kakıla onun huzuruna götürülür. İşte âhireti bırakıp da peşin olan dünyayı sevenlerin dünyada varacakları son budur. Âhireti sevenlerin kurtuluş ve sevgiliye kavuşma neşesiyle gülümsedikleri bu an, dünya sevgisine tutulmuş ruhlar için böyle elem verici bir ayrılık, sonsuz bir hicran, bitmez tükenmez bir sürgün olacaktır. Çünkü:

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰىۙ ﴿٣١﴾ وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰىۙ ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰٓى اَهْلِه۪
يَتَمَطّٰىۜ ﴿٣٣﴾ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰىۙ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٥﴾

31. O kişi dünyada ne dini doğrular, ne de namaz kılardı.
32. Tam tersine, dini yalanlar ve onun gereklerinden yüz çevirirdi.
33. Üstelik yaptığıyla övünerek, çalımlı çalımlı dostlarının yanına giderdi.
34. Yazıklar olsun sana! Helâk olasın!
35. Sonra yazıklar olsun sana! Helâk olasın!

Böyle kimselere Allah Teâlâ, dört kez peş peşe اَوْلٰى لَكَ (evlâ leke) buyurmaktadır. "Evlâ leke" bir deyim olup: "Yazık sana, yuh olsun sana, helâk olasıca, perişan olasıca, helâk olmak sana lâyıktır" gibi beddua mânasına gelir. Söz konusu edilen kişinin, yukarıda belirtildiği üzere, yaptığı dört büyük hataya karşı, dört büyük ilâhî tehdit gelmiştir.

Bütün bunlar, insanın içine sürüklendiği derin bir gafletin dışa vuran yansımalarıdır. Oysa:

اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُتْرَكَ سُدًىۜ ﴿٣٦﴾ اَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ

مَنِيٍّ يُمْنٰىۙ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰىۙ ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ
الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰىۜ ﴿٣٩﴾ اَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُحْيِيَ
الْمَوْتٰى ﴿٤٠﴾

36. İnsan, başıboş bırakılacağını ve yaptıklarından hesâba çekilmeyeceğini mi sanıyor?

37. Yoksa o, başlangıçta akıtılan menîden bir damlacık nutfe değil miydi?

38. Sonra rahim duvarına tutunmuş cenin hâlini aldı. Derken Allah ona güzel ve düzgün bir biçim verdi.

39. Sonra da ondan erkek ve dişi eşler yarattı.

40. Peki, bütün bunları yapan Allah'ın, ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?

36. âyette yer alan سُدًى (südâ), "başı boş bırakılmış, kendi keyfine terk edilmiş, ilişiksiz, teklifsiz" gibi mânalara gelir. Nitekim Araplar, başıboş gezen, ağzına ne gelirse yiyen develere إِبِلٌ سُدًّى (ibilün süddiyyün) derler. Demek insan kendini, tıpkı yularsız bir deve gibi sahipsiz ve başıboş zannetmektedir. Sanki onu yaratan Allah, onu yeryüzünde sahipsiz ve başıboş bırakmış ve ona hiçbir mesuliyet yüklememiştir. Sanki insan, kendine her şeyin serbest bırakıldığını ve bir müddet sonra ona hiçbir hesap sorulmayacağını sanmaktadır. Halbuki bu düşünce, tamâmen bir zandan, bir kuruntudan ibarettir. Gerçekle hiçbir alakası yoktur. Çünkü yaratan Allah insanı başıboş bırakmamış, gönderdiği peygamberler ve indirdiği kitaplarla onu kendine kullukla sorumlu tutmuştur. Öldükten sonra yeniden dirilterek bunların hesâbını soracaktır. O'nun ölüleri dirilteceğinin delili ise, insanın bizzat kendi yaratılışındaki ilâhî kudret tecellileridir. İnsan kendi yaratılışı üzerinde birazcık düşünecek olsa, âhiret gerçeğini açık ve net bir şekilde görecektir.

Bu sebepledir ki, Rasûlullah (s.a.v.) bu âyeti okuduğu zaman: *"Evet Allahım! Elbette sen ölüleri diriltmeye kadirsin!"* buyururdu. (Ebû Dâvûd, Salât 150)

İnsanın sorumluluğundan, esas hayat âhiret hayatı olup ölüleri diriltmeye Allah'ın kesinlikle güç yetireceğinden bahisle son bulan Kıyâmet sûresini, yine insanın yaratılışının başlangıcını, gelişimindeki hikmeti ve çalışmalarının sonuçlarını açıklayacak olan İnsan sûresi tâkip edecektir:

76- İNSAN SÛRESİ

سُورَةُ الْاِنْسَانِ

76. İNSAN SÛRESİ

İnsan sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 31 âyettir. İsmini ilk âyette geçen اَلْاِنْسَانُ (insan) kelimesinden alır. Ayrıca "Dehr", "Emşâc", "Hel etâ 'ale'l-insân" gibi isimlerle de anılır. Mushaf tertîbine göre 76, nüzûl sırasına göre 90. sûredir.

Konusu

İnsanın yaratılışı ve ona verilen husûsî kabiliyet ve istidatlardan bahsedilerek, onun bunları hür iradesiyle ya "şükür" yolunda, yahut "küfür" yolunda kullanabileceğine dikkat çekilir. Bu iki tercihten birine göre insanın hem dünyadaki inanç ve amelleri, hem de buna bağlı olarak âhirette karşılaşacağı neticeler farklı olacaktır. Sûrede özellikle "şükür" yolunu tutup, "Allah'ın has kulları"ndan olabilme başarısını gösteren bahtiyarlara ikram edilecek cennet nimetleri sayılır. Son olarak, bahsedilen cennet nimetlerine ve o nimetleri hazırlayan Yüce Rabbin rızâsına erişme yollarını gösteren Kur'an'ın indirilişine ve onun temel hedeflerine dikkat çekilir.

Biz İnsanı İmtihan Ediyoruz

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ ح۪ينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْـًٔا مَذْكُورًا ﴿١﴾ اِنَّا
خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍۗ نَبْتَل۪يهِ فَجَعَلْنَاهُ سَم۪يعًا بَص۪يرًا ﴿٢﴾
اِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّب۪يلَ اِمَّا شَاكِرًا وَاِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾ اِنَّٓا اَعْتَدْنَا لِلْكَافِر۪ينَ
سَلَاسِلَا۬ وَاَغْلَالًا وَسَع۪يرًا ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. İnsanın üzerinden öyle uzun bir zaman gelip geçti ki, daha henüz o adı sanı anılmaya değer bir şey bile değildi.

2. Doğrusu biz insanı baba ve anneden gelip birleşen karışık bir nutfeden yarattık. Onu imtihan etmek istiyoruz; bu sebeple kendisini işiten ve gören bir varlık kıldık.

3. Biz ona doğru yolu da eğri yolu da gösterdik. Artık isterse şükreder, doğru yolda gider; isterse nankörlük edip eğri yollara sapar.

4. Ama şunu unutmasın ki, biz kâfirler için zincirler, demir kelepçeler ve alevli bir ateş hazırladık.

اَلدَّهْرُ (dehr) başı sonu belli olmayan uzun zaman demektir. ح۪ينٌ (hîn) ise sınırlı herhangi bir zaman, bir süre anlamındadır. Dehr dediğimiz bu uzun zaman içinde öyle bir vakit oldu ki, insan henüz o vakitte zikre değer bir varlık değildi. Kâinat onun için yaratılıyor, her şey onun için hazırlanıyordu, fakat o henüz ortada yoktu. İlm-i ilâhîde insan denen varlığın yaratılacağına karar verilmişti, fakat onun henüz ilimden fiile geçip gün yüzüne çıkma zamanı gelmemişti. Yani insan yokluk içinde bulunuyordu, yoktu.

İnsanın henüz zikre değer bir varlık olmadığı süre, toprak ve çamur safhasından başlayıp, ana rahmindeki safhaları geçerek mükemmel insan hâlinde dünyaya gelmesine kadar geçen süre de olabilir. Nitekim devam eden âyetler insanın bu yaratılış sürecini anlatır:

Nutfe, menî içindeki milyonlarca spermden biridir. İnsanın tohumudur. Burada "emşâc" olarak sıfatlanmıştır. اَمْشَاجٌ (emşâc), karışmak, karıştırmak mânasındaki اَلْمَشْجُ (meşc)in, yahut karışım anlamındaki اَلْمَش۪يجُ (meşîc)in

çoğuludur. Burada erkeğin suyu ile kadının suyunun karışımına, yani spermin kadının suyuyla birleşmesi durumuna نُطْفَةٌ اَمْشَاجٌ (nutfetun emşâc) denilir. Böylece âyette insanın, menî hayvancığının yumurta ile birleşmesiyle yaratıldığına işaret edilmiş olur.

Allah Teâlâ, insanı yaratmış, gerçekleri idrak edebilmesi için onu işitme ve görme melekesiyle donatmıştır. Bundan maksat, onun önünü sonunu düşünecek, duyup gördüklerinden ders ve ibret alacak akıllı bir varlık olmasıdır. Çünkü Allah Teâlâ'nın muradı, insanı imtihan etmektir. Bu sebeple imtihanın bütün şartlarını düzenlemiştir. Bunlarla birlikte peygamber göndermek ve kitaplar indirmek suretiyle insana cennete ve cemâlullaha varan doğru yolu da göstermiştir; onu cehenneme sürükleyecek eğri yolu da. Bu durumda insana düşen iki yoldan birini tercih etmektir.

Ancak bu kadar lutf u inâyetten sonra küfür ve nankörlük yolunu tutanları, cehennemde ayakların bağlanacağı zincirler, ellerin boyunlara takılacağı demir halkalar ve alev alev yanan çılgın bir ateş beklemektedir. (bk. Mü'min 40/71-72)

Şükreden mü'min kullara gelince:

إِنَّ الْاَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًاۚ ﴿٥﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ
بِهَا عِبَادُ اللّٰهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْج۪يرًا ﴿٦﴾ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا
كَانَ شَرُّهُ مُسْتَط۪يرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّه۪ مِسْك۪ينًا
وَيَت۪يمًا وَاَس۪يرًا ﴿٨﴾ اِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ لَا نُر۪يدُ مِنْكُمْ جَزَٓاءً
وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾ اِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَر۪يرًا ﴿١٠﴾
فَوَقٰيهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقّٰيهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًاۚ ﴿١١﴾ وَجَزٰيهُمْ
بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَر۪يرًاۙ ﴿١٢﴾

5. İyilik, ihlas ve fazilet sahibi insanlar, karışımı kâfûr olan cennet içeceği dolu bir kadehten içerler.

6. O kâfûr bir pınardır ki, Allah'ın has kulları ondan içer, onu istedikleri yere kolaylıkla gürül gürül akıtırlar.

7. O has kullar, verdikleri sözleri ve üzerlerine aldıkları sorumlulukları yerine getirirler; dehşeti ve felâketi bütün ufukları saracak bir günden korkarlar.

8. Kendi canları çekmesine rağmen yiyeceklerini yoksula, yetîme ve esire seve seve yedirirler.

9. Derler ki: “Biz sizi Allah rızâsı için doyuruyoruz. Yoksa sizden ne bir karşılık bekliyoruz, ne de bir teşekkür.”

10. “Çünkü biz o asık suratlı, çatık kaşlı, korkunç ve dehşetli günde Rabbimizin azabından korkarız.”

11. Allah da onları o günün felâketinden korur; yüzlerine parlaklık ve gönüllerine sevinç verir.

12. Sabretmelerine karşılık onları cennet ve ipekten elbiselerle mükâfatlandırır.

5. âyette yer alan اَلْاَبْرَارُ (ebrâr), tam mânasıyla iyilik sahibi, itaat eden, iyi insanlar demektir. Bunlar, Allah’a inanan, O’na hakkiyle kulluk eden, Allah’ın farzlarını ve emirlerini yerine getiren ve yasakladığı şeylerden de uzak duran kimselerdir. Kötülüğe râzı olmazlar, karıncayı bile incitmezler. “Ebrâr” isminin kullanılmasıyla, “şükür”den maksadın amel ederek şükretme olup bunun ancak iyilik, hayır, ihsân ve doğru sözlülükle yerine getirileceğine dikkat çekilir. (bk. Bakara 2/177; Âl-i İmrân 3/92) Allah katında övgüye lâyık olduklarına işaret edilmek üzere de, onlardan عِبَادُ اللّٰهِ (‘ibâdullâh) yani “Allah’ın has kulları” olarak bahsedilir.

Bu âyetlerde üç husus dikkatimizi çekmektedir:

• Allah’ın mahlûkatına merhamet ve şefkat nazarıyla bakabilmek; yetîmin, fakirin ve esirin gönlüne girebilmektir. Bu hususta Ebûbekir Verrâk (r.h.) şöyle der: “Malını muhtaçlara vermeyen, cenneti ümit etmesin! Fakiri sevmeyen de Peygamber Efendimizi sevdiğini iddia etmesin. İkisi de yalancıdır!”

• Yapılacak iyilikleri Allah rızâsı için yapabilmektir.

• Bir mü’min kalbinin, Allah korkusu ve hesap endişesiyle dolu olması hâlidir.

5. âyette geçen اَلْكَافُورُ (kâfur), beyaz ve hoş bir renkte, güzel kokulu, serin, kötü kokuya karşı tesirli ve tabiî olarak kalbi kuvvetlendiren Araplarca meşhur bir şeydir. Dolayısıyla cennet kâsesinin bu tabiatta olması onun temizliğini, hoşluğunu, berraklığını ve güzelliğini ifade eder. “Kãfur”un, dünyada bilinmeyen bambaşka bir içecek veya içecek katkısı olduğu da belirtilir. Nitekim İbn Abbas (r.a.), bunun cennette bir pınarın adı olduğunu söyler. Ona عَيْنُ الْكَافُورِ (‘aynü’l-kâfûr) yani “kâfûr pınarı” denilir. (bk. Kurtubî, *el-Câmi*‘, XIX, 125)

O güzel kullar için hazırlanmış diğer nimetler şöyle:

مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى الْاَرَٓائِكِۚ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًاۚ ﴿١٣﴾
وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ

بِاٰنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَاَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا۬ ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا
تَقْد۪يرًا ﴿١٦﴾ وَيُسْقَوْنَ ف۪يهَا كَاْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَب۪يلًاۚ ﴿١٧﴾ عَيْنًا
ف۪يهَا تُسَمّٰى سَلْسَب۪يلًا ﴿١٨﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَۚ اِذَا
رَاَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَنْثُورًا ﴿١٩﴾ وَاِذَا رَاَيْتَ ثَمَّ رَاَيْتَ نَع۪يمًا
وَمُلْكًا كَب۪يرًا ﴿٢٠﴾ عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَاِسْتَبْرَقٌۘ وَحُلُّٓوا
اَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍۚ وَسَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿٢١﴾ اِنَّ هٰذَا كَانَ
لَكُمْ جَزَٓاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًاۚ ﴿٢٢﴾

13. O cennette koltuklar üzerine yaslanıp otururlar. Orada ne yakıcı bir güneş sıcağı görürler, ne de dondurucu bir kış soğuğu.

14. Cennet ağaçlarının huzur ve rahatlık veren gölgeleri onları bürür. Salkım salkım meyveler, hemen elleriyle koparacakları mesafeye kadar sarkar.

15. Etraflarında fır dönen hizmetçiler, gümüşten kaplar ve billûr kupalarla onlara içecek taşır, yemek ikram ederler.

16. Gümüşten billûr kupalarla ki, hizmet edenler onları cennet ehlinin iştahlarına göre doldururlar.

17. Orada onlara, içlerindeki içeceğe zencefil katılmış dolu dolu kadehler sunulur.

18. Bu kadehler, ismine Selsebîl denilen bir pınardan doldurulur.

19. Etraflarında hiç yaşlanmayan ölümsüz gençler âdeta pervane olur. Onları bir görsen, parlaklıklarından ötürü saçılmış inciler sanırsın.

20. Ne yana baksan hayâle gelmez nimetler, ihtişam ve büyük bir saltanat görürsün.

21. Cennetliklerin üzerlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüş bileziklerle süslenirler. Rableri onlara tertemiz bir içecek içirir.

22. Onlara şöyle denir: "Bütün bunlar, sizin için hazırlanmış bir mükâfattır. Dünyadaki amel ve gayretleriniz böylece kabule şâyan olmuştur."

17. âyette bahsedilen "Zencebîl", güzel kokusuyla içeceğe lezzet veren çok hoş bir baharattır. Buradan anlaşıldığına göre, cennet ehline içirilen içeceğe yukarıda geçtiği gibi kâh kâfûr, kâh zencefîl karıştırılmaktadır. Yahut bu içecek,

kâh kâfûr pınarından, kâh zencefîl pınarından doldurulmaktadır. Kâfûr serinlik, zencefîl ise sıcaklık verir. Cennetliklerin her iki zevki de tatmaları istenir. Zencefil karışımlı olan ve müslümana sadece neşe üstüne neşe veren bu içecek de tükenmeyecek kadar çoktur. Çünkü onun kaynağı Selsebîl denilen bir pınardır. Selsebîl, içilmesi gâyet lezzetli, tatlı, boğazdan çok rahat geçen bir içecektir.

21. âyette شَرَابًا طَهُورًا (şerâben tahûren) diye isimlendirilen içecek daha önce sözü edilen biri kâfur katkılı, diğeri zencefil katkılı iki çeşit içeceğin ikisinden de üstün ve doğrudan doğruya âlemlerin Rabbi tarafından içirilen, içine hiçbir katkı katılmamış, saf ve tertemiz bir içecektir. Bunu içenlerde Hakk'ın cemâline kavuşma neşesi doğar. Rivâyete göre cennetliklere yiyecek ve içecekler verilir. En sonunda da tertemiz bir içecek sunulur ki, bununla kalpleri ve bütün içleri tertemiz olur; dışlarından misk kokusu gibi bir ter hâlinde taşar. Yine rivâyete göre bu, cennet kapısında bir kaynaktır ki her kim ondan içerse yüce Allah onun kalbinde kin, hile ve hasetten veya içinde kirden lekeden eser bırakmaz, hepsini çekip çıkarır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXX, 225)

Bundan maksadın sırf ruhanî olan bir içecek olup, insanı Allah'ın dışında her şeyden uzaklaştıran ilâhî bir tecelli olduğu da söylenmiştir.

Şimdi de Rasûlullah (s.a.v.)'e hitap edilerek, onun muazzez şahsında tüm inananlara bu güzel ve ebedî nimetlere ulaşmanın yolu beyân buyrulur:

Rabbinin Hükmünü Bekle

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ تَنْزِيلاًۚ ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا

تُطِعْ مِنْهُمْ اٰثِمًا اَوْ كَفُورًاۚ ﴿٢٤﴾

23. Şüphesiz biz Kur'an'ı sana parça parça indiriyoruz.

24. Rabbin hükmünü verinceye kadar sabret. Onlardan hiçbir günahkâra ve nankör kâfire itaat etme.

Kur'ân-ı Kerîm'in bu âyetlerde verdiği birinci tâlimat Allah'ın emirlerini tutup, kulluk vazîfelerimizi yerine getirdikten sonra Rabbimizin vereceği hükmü, meydana getireceği neticeyi sabırla beklemek gelir. Çünkü acele etmek bir fayda vermez.

İkinci tâlimatı, hiçbir günahkâra veya nankör kâfire itaat etmemek, boyun bükmemektir. Çünkü onların, zaman zaman Allah'ın muradına aykırı talepleri olmaktadır. Nitekim müşrikler, Peygamberimiz (s.a.v.)'den kurulu düzenlerini sarsan tebliğ dâvasından vazgeçmesini istemişler; böyle yaptığı takdirde kendisine mal, mülk, makam, itibar gibi maddî-manevî karşılıklar va'detmişlerdi. Efendimiz (s.a.v.) ise bunların hepsini reddetmiş, güneşi sağ, ayı sol eline koysalar bile kesinlikle dâvasını bırakmayacağını söylemişti.

Kur'an'ın üçüncü tâlimatı, gece gündüz Allah'a ibâdete, O'nu zikir ve tesbihe devam etmektir:

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَاَصِيلاًۚ ﴿٢٥﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ

لَيْلاً طَوِيلاً ﴿٢٦﴾

25. Sabah akşam Rabbinin ismini an.

26. Gecenin bir kısmında O'na secde et ve geceleyin uzun bir süre O'nu tesbihte bulun.

Burada beş vakit namaza ve teheccüd namazına işaret olduğu belirtilir. Şöyle ki: "Rabbinin ismini zikir"den maksat, namaz kılmaktır. بُكْرَةً (bükra), sabah ve sabahtan öğlene kadar olan vakit demek olup bununla "sabah namazı"na işaret olunur. اَصِيلً (asîl), öğleden akşama kadar olan vakittir. Bununla "öğlen ve ikindi namazlarına" işaret edilir. "Gecenin bir kısmında secde etmek"ten maksat, akşam ve yatsı namazlarıdır. Gecenin uzun bir bölümünde yapılması istenen

tesbih ise, teheccüd namazıdır. Diğer tesbihat, zikir ve istiğfar da buna dâhildir.

Zâlimlerin ve kâfirlerin, Kur'an'ın bu tâlimatlarına karşı çıkmalarının sebebine gelince:

اِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَٓاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾ نَحْنُ
خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَٓا اَسْرَهُمْۚ وَاِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَٓا اَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾

27. Şu günahkâr kâfirler, çarçabuk geçen dünya hayatını seviyorlar da, önlerinde kendilerini bekleyen o korkunç kıyâmet gününü bir kenara bırakıyorlar.

28. Oysa onları yaratan, bütün organlarını damar ve kaslarla birbirine sımsıkı bağlayıp yaratılışlarını sapasağlam yapan biziz. Dilediğimiz zaman onları helâk eder, yerlerine elbette benzerlerini getiririz.

İşte Kur'an bu gerçekleri hatırlatmak için gelmiştir:

اِنَّ هٰذِهِ تَذْكِرَةٌۚ فَمَنْ شَٓاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَٓاؤُنَ
اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًاۗ ﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ مَنْ يَشَٓاءُ
فِي رَحْمَتِهِۜ وَالظَّالِمِينَ اَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٣١﴾

29. Bu Kur'an, bir hatırlatma, bir uyarıdır. Artık dileyen kendisini Rabbine ulaştıracak bir yol tutsun.

30. Ama unutmayın ki, Allah dilemedikçe siz bir şey dileyemezsiniz. Doğrusu Allah, her şeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

31. Allah dilediği kimseyi rahmetine eriştirir. Zâlimler için ise O, can yakıcı bir azap hazırlamıştır.

Küllî irade Allah'a aittir. Kula verilen, ancak bu küllî iradeye bağlı bir cüz'î iradedir. Kul, kendine verilen bu cüz'î iradeyle bir şeyi dileme, tercih etme ve karar verme imkânına sahiptir. Meselâ bununla, hak veya bâtıl istediği dini seçebilir. Bununla helâl veya haram bir geçim yolu benimseyebilir. Yine bu iradeyle güzel veya çirkin bir ahlâk yolu tercih edebilir. Ancak tercihlerini fiiliyata dökerken, Allah kendisine ne kadar müsaade buyurursa o kadarını gerçekleştirebilir. Eğer bu konuda Allah insana sınırsız bir irade ve yetki vermiş olsaydı dünya nizamı alt üst olurdu. Hâsılı Cenâb-ı Hak, dünyada böyle bir denge tesis etmiş ve insanı da bu çerçevede sorumlu tutmuştur. İnsana düşen bu sınırlı çerçeve içinde üzerine düşen kulluk vazîfesini yaparak imtihanı kazanmak; her

türlü şirk, küfür, isyân, zulüm ve haksızlıklardan uzak durup Allah'ın rızâsına uygun ameller işleyip ilâhî rahmete girenlerden olmaya çalışmaktır.

İnsanlar için rahmet ya da azap olmak üzere iki sonuçtan birini tercih hakkı bulunduğunu haber vererek sona eren İnsan sûresini, kâfir ve zâlimlere va'dedilen hususların gerçekleşeceğine yeminle başlayan Mürselât sûresi tâkip edecektir:

77- MÜRSELÂT SÛRESİ

سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ

77. MÜRSELÂT SÛRESİ

Mürselât sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 50 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen ve "gönderilenler" mânasına gelen اَلْمُرْسَلَاتُ (mürselât) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 77, iniş sırasına göre ise 33. sûredir.

Konusu

Allah Teâlâ'nın varlığı, birliği ve kudretine işaret eden delillere dikkat çekilir. Bu yüce kudret sahibinin kıyâmeti koparmaya, ölüleri diriltmeye ve onları hesâba çekmeye de kâdir olduğu beyân edilir. Bir taraftan gönülleri Allah'a saygıyla dopdolu takvâ sahiplerine verilecek nimetler hatırlatılırken, diğer taraftan dini ve âhireti yalanlayanların acı sonlarına tekrar tekrar vurgu yapılır.

Kıyâmet Kesinlikle Gelecek

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ﴿٢﴾ وَالنَّاشِرَاتِ
نَشْرًا ﴿٣﴾ فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾ عُذْرًا اَوْ
نُذْرًا ﴿٦﴾ اِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...
1. Yemin olsun ilâhî emirlerle, iyiliklerle birbiri ardından gönderilenlere,
2. Şiddetle esip savuranlara,
3. Yaydıkça yayanlara,
4. Hakla bâtılı birbirinden ayırdıkça ayıranlara,
5. Böylece peygamberlere ilâhî vahyi taşıyanlara,
6. İnsanların özrünü ortadan kaldırmak veya uyarmak için:
7. Size va'dedilen kıyâmet kesinlikle gerçekleşecektir!

Allah Teâlâ, kıyâmetin mutlaka kopacağını haber vermek üzere, sonsuz kudretini gösteren beş şey üzerine yemin eder. Bunlar hakkındaki izahlardan ikisi bizim için önem taşımaktadır:

Birincisi; üzerine yemin edilen varlıklar meleklerdir. Allah meleklerle vahiy ve diğer buyruklarını gönderdiği için onlara اَلْمُرْسَلَاتُ (mürselât) denir. Şiddetle esen rüzgâr gibi Allah'ın emirlerini süratle yerine getirdikleri için onlara اَلْعَاصِفَاتُ (âsıfât) denir. Gökte kanatlarını açtıkları ve yeryüzünde şeriatleri yaydıkları, yahut mahşerde amel defterlerini yaydıkları için onlara اَلنَّاشِرَاتُ (nâşirât) denir. Hak ile bâtılı birbirinden ayırdıkları için bunlara اَلْفَارِقَاتُ (fârikât) denir. İnsanların özür dilemelerine mâni olmak ve inkârcıları korkutmak üzere Peygamberlere vahyi getirdikleri için de onlara اَلْمُلْقِيَاتُ (mülkıyât) denir. (bk. Sâffât 37/1-3; Zâriyât 51/1-4; Nâziât 79/1-5)

İkincisi; üzerine yemin edilen bu şeyler, rüzgârlardır. Allah onları değişik yönlerden ard arda gönderdiği için bunlara اَلْمُرْسَلَاتُ (mürselât) (bk. Rûm 31/48); bazan esişleri şiddetlenip fırtına hâline geldikleri için اَلْعَاصِفَاتُ (âsıfât) (bk. Yûnus 10/22); bulutları kaldırıp yaydıkları, bitkilerin, ekinlerin, ağaçların

yetişip yayılmasına yardımcı oldukları için اَلنَّاشِرَاتُ (nâşirât) (bk. Rûm 31/48; Hicr 15/22); zâlimleri helâk ederek Allah'ın dostlarıyla düşmanlarını birbirinden ayırdıkları için اَلْفَارِقَاتُ (fârikât) (bk. Hâkka 69/6); gördükleri hâdiselerden ders ve ibret alan akıllı kimseler rüzgârların şiddetli esişini görünce Allah'ın kudretini hatırlayıp O'na sığındıkları, böylece rüzgârlar onların kalbine Allah'a yönelme, O'na iman ve kulluk bakımından bir öğüt bıraktığı için de اَلْمُلْقِيَاتُ (mülkıyât) denmiştir.

İster melekler isterse rüzgârlar olsun, hepsini yaratan, onlara belli vazîfeler yükleyen, onları gönderen, estiren, koşturan, böylece muazzam kâinat nizamını kurup devam ettiren Allah Teâlâ olduğu için, şüphesiz O, kıyâmetle birlikte bu nizamı bozmaya ve âhirete ait yeni bir nizam kurmaya, va'dettiği şeyleri yerine getirmeye elbette kadirdir. O halde size va'dedilen kıyâmet ve ötesindeki her şey mutlaka vuku bulacaktır.

Şimdi seyredin o dehşetli günde neler olacağını:

فَاِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَاِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾ وَاِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿١٠﴾ وَاِذَا الرُّسُلُ اُقِّتَتْ ﴿١١﴾ لِاَيِّ يَوْمٍ اُجِّلَتْ ﴿١٢﴾ لِيَوْمِ الْفَصْلِ ﴿١٣﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿١٤﴾

8. Yıldızlar silindiği zaman,

9. Gökyüzü yarıldığı zaman,

10. Dağlar ufalanıp savrulduğu zaman,

11. Peygamberlerin ümmetleri için ne vakit şâhitlik yapacakları belirlendiği zaman artık kıyâmet kopmuştur!

12. Peki, bütün bunlar hangi güne ertelenmiştir?

13. Hüküm gününe.

14. Sen, hüküm gününün ne olduğunu bilir misin?

Kıyâmetin bir ismi de "fasıl günü"dür. Bu, "hüküm günü" demektir. Çünkü o günde insanlar arasında adâletle hükmedilecek, haklı ile haksız, iyi ile kötü, cennetlikle cehennemlik birbirinden ayrılacaktır. Bu bakımdan dini yalanlayanlar şöyle uyarılır:

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٥﴾

15. Gerçeği yalanlayanların o gün vay hâline!

وَيْلٌ (veyl), bir felâket olunca durumun fecaatini belirtmek için söylenen bir

sözdür. “Yazık yazık! Vay hâline!” demektir. Bu kelime “uçuruma yuvarlanmak”, “helâk ve ziyâna uğramak” gibi mânalar yanında, birine azap temennî etmek için de kullanılır. Buna göre “Yalanlayanlara veyl olsun” buyrulmakla, hem onların hallerinin fecaati, hem de belâya lâyık olup cezayı hak ettikleri haber verilmiş olur. Bu âyet sûre boyunca on kez tekrar edilir. Her defasında da peşine geldiği âyetlere göre bir mâna ifade eder. Burada “hüküm gününü yalanlayanlar” kastedilir.

İçinde bulunduğunuz çağda dini yalanlayanlar, önceki inkârcıların acı sonlarına bir baksınlar:

أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْآخِرِينَ ﴿١٧﴾ كَذَٰلِكَ
نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿١٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾

16. Biz önceki nesilleri, bu yalanlamaları sebebiyle helâk etmedik mi?

17. Onların arkasından gelip, aynı şekilde davrananları da elbette onların âkibetine uğratırız.

18. İşte hayatları günah hasadından ibaret inkârcı suçlulara biz böyle yaparız.

19. Gerçeği yalanlayanların o gün vay hâline!

Allah’ın tarihte cereyan eden değişmez kanununa göre, âhireti inkâr edenler, helâke uğrayan geçmiş ümmetlerde olduğu gibi, sonunda aynı felâkete uğramalarının kaçınılmaz olduğunu göreceklerdir. Bundan önce hiçbir kavim bu âkıbetten istisna edilmemiştir, kıyâmete kadar da istisnâ edilmeyecektir. Bu açık hakikati yalanlayanların hâli, o gün pek fecî olacak, helâk ve azaba düçar kalacaklardır.

Halbuki insan, kendi varlığı üzerinde cereyan eden şu ilâhî kudret akışlarını ve azamet tecellilerini düşünecek olsa, hiç inkâra saplanması mümkün olabilir mi:

أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿٢١﴾
لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾ إِلَىٰ قَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ

20. Ey insanlar! Biz sizi değersiz bir sudan yaratmadık mı?

21. Sonra onu sağlam bir yere yerleştirdik;

22. Belli bir süreye kadar.

23. Biz, insanın yaratılışını işte böyle gerçekleştirdik. Ne mükemmeldir bizim bir şeyi gerçekleştirme kudretimiz!

24. Gerçeği yalanlayanların o gün vay hâline!

İnsanı, pek önemsenmeyen bir damla sudan, en gelişmiş mikroskopla bile görülmesi mümkün olmayan bir nutfeden başlatıp belli kademelerden geçirerek mükemmel bir varlık hâline getiren Allah Teâlâ, elbette kusursuz bir ilim ve kudret sahibidir. İnsanın bunu unutup Rabbine isyân etmesi ise cezayı gerektiren en büyük bir nankörlüktür. Diğer taraftan, böyle basit bir sudan insan gibi son derece mükemmel bir varlığı yaratan ilâhî kudretin, onu öldükten sonra da yaratmaya güç yetireceği gözler önüne serilmiş olmaktadır.

İsterseniz bir de, büyük bir ilâhî kudret delili olarak yere ve dağlara bakın:

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًاۙ ﴿٢٥﴾ أَحْيَاءً وَأَمْوَاتًاۙ ﴿٢٦﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًاۜ ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾

25. Biz yeryüzünü bir toplanma mekânı yapmadık mı:

26. Hem diriler, hem ölüler için?

27. Üstüne de sarsılmaz, sâbit yüce dağlar diktik; size tatlı sular içirdik.

28. Gerçeği yalanlayanların o gün vay hâline!

25. âyette geçen اَلْكِفْتُ (kift) ve اَلْكِفَاتُ (kifât), toplamak, kendine çekmek, kucaklamak demektir. Bilindiği ve görüldüğü üzere yeryüzü bütün insanları, ölüleri ve dirileri bir ana kucağı gibi bağrına basmaktadır. Eğer arz çekim kuvvetiyle üstündekileri kendine çekmese, üzerinde bulunan her şey, ölüler ve diriler savrulur gider. Fakat o ilâhî kudretin kendine verdiği çekim kuvvetiyle dirileri toprağın üstünde, ölüleri de altında taşımaktadır. Ayrıca âyetlerin işaretine göre mahşer yerinde ilâhî huzurdaki büyük toplantı da yine bu yer üzerinde olacaktır. Kimse buradan başka bir yere kaçamayacak, ilâhî kudretin kabzasından dışarı çıkamayacaktır. Ayrıca yeryüzüne yerleştirilen, bir taraftan ağır basan sabit oturaklı, bir taraftan da başlarını göklere kaldırmış yüce dağlar; nehirlerden, derelerden, çeşmelerden akan tatlı sular hem birer büyük nimet hem de Allah'ın kudretinin açık işaretleridir. Bu işaretleri yalanlayanlara, görmezden gelenlere elbette yazık, çok yazık olacaktır. Bu inkârcı nankörler âhirette pek dehşetli bir azaba uğrayacaklardır. Şöyle ki:

Kapkara Cehennem Dumanı

اِنْطَلِقُٓوا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِه۪ تُكَذِّبُونَۚ ﴿٢٩﴾ اِنْطَلِقُٓوا اِلٰى ظِلٍّ ذ۪ي
ثَلٰثِ شُعَبٍۙ ﴿٣٠﴾ لَا ظَل۪يلٍ وَلَا يُغْن۪ي مِنَ اللَّهَبِۜ ﴿٣١﴾ اِنَّهَا
لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٣٤﴾ تَرْم۪ي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِۚ ﴿٣٢﴾ كَاَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌۜ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ

29. O gün inkârcılara şöyle denir: "Haydi, yalan saydığınız o azaba doğru gidin!"

30. "Üç sütun hâlinde yükselen o kapkara cehennem dumanının gölgesine girin!"

31. Bir gölge ki ne serinlik verir, ne de alevden korur.

32. O ateş, saraylar büyüklüğünde kıvılcımlar fırlatır;

33. Sarı erkek deve sürüleri gibi dağılan kıvılcımlar.

34. Gerçeği yalanlayanların o gün vay hâline!

"Üç sütun hâlinde yükselen duman", cehennem yakıtlarının çıkardığı üçe ayrılmış yoğun dumandır. Fakat bu gölgeler, öyle serinlik veren bir gölge değildir. Çatal çatal dikilen cehennem alevlerinin gölgesidir. Bunlar, altına sığınanları alevlerden de korumaz. Çünkü çatallıdır; çatallarının arasından alevler hücum eder. Onun için bu gölgeler bir şeye yaramaz, sığınmaya gelmez. O cehennemin alev saçan ateşi, öyle büyük ve dehşetlidir ki, saraylar gibi yahut büyük odun kütükleri gibi kıvılcımlar atar. Bu benzetme, saçılan kıvılcımların büyüklüğünü gösterir. Sanki o kıvılcımlar, sarı sarı erkek deve sürüleri gibidir. Bu benzetme de renk, çokluk ve hareket itibariyledir. Üstelik erkek deve daha büyük ve daha kuvvetlidir. İşte sadece kıvılcımları böyle olan cehennem ateşinin ve alevlerinin ne kadar salgın ve dehşetli olduğunu tasavvur etmek gerekir.

Mahşer gününden bir başka dehşet tablosu:

هٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَۙ ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾ وَيْلٌ
يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٣٧﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِۚ جَمَعْنَاكُمْ وَالْاَوَّل۪ينَ ﴿٣٨﴾
فَاِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَك۪يدُونِ ﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَۚ ﴿٤٠﴾

35. Bugün, onların tek bir kelime bile edemeyecekleri bir gündür.

36. Kendilerine izin verilmez ki, özür dileyebilsinler.

37. Gerçeği yalanlayanların o gün vay hâline!

38. Bugün hüküm günüdür. Sizi de, öncekileri de bir araya topladık.

39. Cezamdan kurtulmak için varsa bir hîleniz, bir düzeniniz, hiç durmayın, beni atlatmak için hemen uygulayın!

40. Gerçeği yalanlayanların o gün vay hâline!

Kur'an'daki verilen bilgilerden anlaşıldığına göre mahşer gününün çeşitli safhaları olacaktır. Her safhanın kendine has halleri vardır. Burada kâfirlerin cehenneme girmeden önceki son durumları arz edilir. Zira bu hususla alakalı başka âyetlerin bildirdiğine göre kâfirler ve günahkârlar bundan önce mahşer meydanında pek çok mazeret ileri sürecekler. Kendi suçlarını birilerine yüklemeye çalışacak, kendilerinin masum olduğunu ispata gayret edecekler. Kendilerini saptıranlarla cedelleşecekler. Hatta bazıları, pek çok âyette belirtildiği gibi utanmadan suçlarını inkâr etmeye çalışacak. Fakat onların elleri, ayakları ve bütün azaları aleyhlerinde şâhitlik edecektir. Suçları tamâmen ispatlanıp, ilâhî hak ve adâlet ölçülerine göre hiçbir yönden eksiklik kalmadıktan sonra suçlarının cezası bildirilecektir. İşte o zaman onlara hiçbir söz hakkı kalmayacaktır. Artık hiç bir mazeretleri kabul edilmeyecektir. Ne özür dilemelerine imkân, ne de kendilerini müdafaya izin verilecektir. Bundan maksat, onların kendilerini savunma haklarını gasp değil, elbette ki bütün suçları ispatlandıktan sonra artık hiçbir delilleri kalmayacağını beyândır. Böylece onların ağızları kapatılmış olacak ve ebedî azaba sürükleneceklerdir.

Ömürlerini Allah'a duydukları derin bir saygı ve korku içerisinde güzel bir kullukla dolduranlara gelince:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى ظِلَالٍ وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾ وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾
كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيٓـًٔا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى
الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾

41. Gönülleri Allah'a karşı saygıyla dopdolu olup O'na itaatsizlikten sakınanlar, serinletici gölgeler altında ve pınar başlarındadır.

42. Canlarının çektiği türlü türlü meyveler arasında.

43. Onlara: "Dünyada yaptığınız iyiliklerin mükâfatı olarak şimdi âfiyetle yiyin, için!"

44. "İyilik eden ve işini güzel yapanları işte biz böyle mükâfatlandırırız" buyrulur.

45. Gerçeği yalanlayanların o gün vay hâline!

Kâfirlerin hazin ve fecî durumlarına karşılık kalplerinde Allah'a karşı pek derin bir saygı besleyip, O'na itaatsizlikten kaçınan ve emirlerini titizlikle yapmaya çalışanların nimet, huzur ve saâdet dolu halleri tasvir edilir. Önceki âyetlerde cehennemlikler için üç türlü azap sayıldı: Onlar;

• Saraylar veya kütükler gibi kocaman,

• Sarı erkek deve sürüleri gibi çok ve hareketli kıvılcımlar atan,

• Serinlik vermeyen ve alevden korumayan üç çatallı bir gölgenin altına götürüldüler.

Buna mukâbil Allah'tan korkup günahlardan sakınanlara üç nimet sayılır: Onlar da;

• Serinletici gölgeler altına,

• Pınarların, çeşmelerin başlarına,

• Gönüllerinin çektiği türlü türlü meyvelerin arasına yerleştirildiler. Bunlardan afiyetle yiyip içmelerine müsaade buyruldu.

Elbette kıyâmeti, cenneti ve cehennemi yalanlayanların, takvâ sahiplerine verilen bu nimetler karşısında içine düştükleri azabın fecaat ve vahameti daha da artacak ve hallerinin perişanlığı bütün netliği ile ortaya çıkacaktır.

O halde:

كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا اِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾ وَيْلٌ
يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾

46. Ey kâfirler! Şu pek kısa ömürde yiyin, için, zevklenin bakalım. Ama unutmayın ki, siz inkârcı suçlularsınız.

47. Gerçeği yalanlayanların o gün vay hâline!

48. Onlara: "Haydi, Allah'ın huzurunda boyun eğin, O'na kullukta bulunun!" dendiği zaman boyun eğmezler.

49. Gerçeği yalanlayanların o gün vay hâline!

Hitap, yaşamakta olan ve henüz tevbe fırsatını kaçırmamış olan tüm kâfirleredir. Onlara dünya hayatının fâniliği hatırlatılmakta ve onun geçici zevklerine aldanmamaları öğütlenmektedir. İtikâdî, amelî ve ahlâkî bütün günahlardan uzaklaşarak tevhide, Allah'a kulluğa dönmeleri istenmekte ve onlara yöneltilen şu susturucu soruyla sûre sona ermektedir:

فَبِاَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

50. Bu Kur'an'a da inanmazlarsa, artık bundan sonra hangi söze inanacaklar acaba?

Dünya üzerinde meydana gelen en büyük hâdise, insana doğru yolu gösteren, hakla bâtıl arasındaki farkı en ince noktalarına kadar anlatan Kur'ân-ı Kerîm'in nâzil olmasıdır. O, Allah'ın en büyük rahmet tecellisidir. Göklerin, yere emsalsiz armağanıdır. Mûcizedir; kıyâmete kadar bir âyetinin bile benzerini getirmek mümkün değildir. İnanmak, bağlanmak ve şükretmek gereken en büyük nimet odur. Dolayısıyla Kur'an'ı okuyarak ve dinleyerek iman etmeyen bir kişiye, başka hangi söz tesir edebilir ve onu doğru yola getirebilir?

Bu âyet, kalplerin kilitlerini açıp onları iman nûruna kavuşturacak hakikî hidâyet anahtarının Kur'ân-ı Kerîm olduğuna işaret etmektedir.

Ağırlıklı olarak öncekilerin ve sonrakilerin toplanıp aralarında hüküm verilerek ayrılacağı kıyâmet gününün anlatıldığı Mürselât sûresini, Kur'ân'ın inişiyle birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'in bu büyük haberi getirmesi üzerine müşriklerin gâh telâş gâh alay etme tarzında sorup soruşturarak bu haber etrafında tartışmalara dalmış bulunmalarını söz konusu ederek başlayan Nebe sûresi tâkip edecektir:

سُورَةُ نَبَاءٍ

78. NEBE’ SÛRESİ

Nebe’ sûresi Mekke’de nâzil olmuştur. 40 âyettir. İsmini, ikinci âyette geçen “mühim haber” mânasına gelen اَلنَّبَأُ (nebe’) kelimesinden alır. عَمَّ)Amme), اَلتَّسَاؤُلُ (Tesâül) ve اَلْمُعْصِرَاتُ (Mu‘sırât) isimleriyle de anılır. Bu sûreyle başlayan Kur’ân-ı Kerîm’in son cüzü, “Amme cüzü” olarak bilinir. Mushaf tertîbine göre 78, iniş sırasına göre ise 80. sûredir.

Konusu

Sûrede, Kur’ân-ı Kerîm’den ve onun verdiği en büyük haber olan kıyâmetten bahisle söze başlanır. Bir yönüyle Allah’ın kudretinin yüceliğini gösteren işaret, bir yönüyle de kullar için büyük nimet olan varlık ve hâdiselere değinilir. Bunları yaratan kudretin, âhiret hayatını var etmeye elbette muktedir olduğuna işaret edilerek, kıyâmet ve cehennemden dehşetli, ibretli sahneler aktarılır. Buna mukâbil, gönülleri Allah saygısıyla dopdolu olup O’na karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanan nimetler hatırlatılır. Âhiretin gerçekliği bir kez daha vurgulanarak, insanlık yakında başlarına gelecek korkunç bir azaba karşı uyarılır, imana dâvet edilir.

O Büyük Haberi mi Soruyorlar

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾

كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...
1. Müşrikler birbirlerine neyi sorup duruyorlar?
2. Belli ki o büyük dehşetli haberi soruyorlar.
3. Hani aralarında anlaşmazlığa düştükleri o haberi.
4. Hayır, anlaşmazlığa ne hâcet! Yakında onun ne olduğunu bilecekler.
5. Evet, evet! Yakında gerçeği öğrenecekler.

Buradaki "büyük haber"den maksat, Rasûlullah (s.a.v.)'in nübüvveti, bilhassa ona indirilen Kur'an ve onun son derece tesirli bir üslupla tekrar tekrar bildirdiği kıyâmet haberidir. Herkesin iman ve amelinin sorulacağı âhiret günüdür. **"Kur'an'ın bildirdiği bu gerçekler, pek büyük ve çok önemli bir haberdir"** (Sãd 38/67) âyeti ise, bu büyük haberin Kur'an olduğuna işaret eder. Kur'an peyderpey inmeye başladığı zaman imandan nasibi olanlar ona inanıyor, inanmayanlar ise birbirlerine ve etraflarına sorup duruyor, "Kulağımıza gelen bu şeyler neyin nesidir? Muhammed peygamber mi olmuş? Tevhide ve âhirete imana mı çağırıyormuş? Hele o kıyâmet haberi de nedir? Ölüler dirilecek, herkes yaptıklarından hesâba çekilecekmiş, öyle mi?" diyorlardı. Herkes bir şey söylüyor, kimi tamâmen inkâr, kimi tereddüt ediyordu. İşte burada onların, Kur'an ve nübüvvet gibi iki mühim hâdise karşısında içine düştükleri ihtilaf ve kafa karışıklığı canlı bir tablo hâlinde tasvir edilmektedir.

Halbuki hiç de ihtilaf etmelerine gerek yoktu. Çünkü yakında Kur'an'ın verdiği her haberin, husûsiyle kıyâmetin kesin bir gerçek olduğunu bileceklerdi. Zira, şimdi beyân edileceği üzere gözümüzün önünde cereyan eden muazzam varlık ve hâdiseleri yaratan Allah, söz verdiği üzere kıyâmeti koparıp âhiret hayatını getirmeye de elbette güç yetirecektir.

Burada tefekkür nazarlarımıza arz edilen delil ve nimetlerden birincisi yeryüzüdür:

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾

6. Biz yeryüzünü bir döşek yapmadık mı?

اَلْمِهَادُ (mihâd) kelimesinin "beşik" mânası da vardır. Dolayısıyla bu tabir, dünyanın, âhiret hayatına yönelik bir terbiye ve gelişme vasıtası olduğuna işaret eder. Bu sûretle dünya hayatı, uzun seneleriyle, âhiret genişliği ve sonsuzluğu karşısında kısa bir beşik hayatı olmaktan başka bir manzara göstermez. Beşeriyeti, bir müddet zevk, safâ ve çile kucağında sallayan, sonra da ebediyete doğru uykuya salan dünya, hakîkaten hem şu geçici hem de sonsuz hayatın beşiğidir. İnsan, ilim ve hikmetleri elde ettikten sonra bile ebediyetin azameti ve kemâli karşısında yine bir bebek olmaktan kurtulamaz. Nihâyet dünya ve ölüm hatıralarıyla dolu olarak hakikat sabahına ve asıl hayata kavuşur.

İkincisi dağlardır:

وَالْجِبَالَ اَوْتَادًا ﴿٧﴾

7. Dağları da onu sağlam tutan birer kazık.

İlâhî kudret dağları yeryüzü çadırına birer kazık olarak çakmıştır. Muazzam büyüklük ve ağırlıktaki bu dağlar yeryüzünü sağlam tutar. Sallanmasına ve çalkalanmasına mâni olur. (bk. Enbiyâ 17/31) Deniz sularının yeryüzünü istilasını engeller. Rüzgârların, bulutların ve yağmurların çeşitli akımlarla dağılımını sağlar. İçlerindeki madenler ve sular, üstlerindeki çeşitli bitki ve ormanlar ile dağların insan hayatı üzerinde sayılamayacak faydaları vardır. Demek ki dağlar hem jeolojik olarak arzın kazıkları, hem de sağladığı faydalar itibariyle insan hayatının kazıkları mesâbesindedir.

Üçüncüsü insanın erkek ve dişi hâlinde çift olarak yaratılmasıdır:

وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجًا ﴿٨﴾

8. Sizi çiftler hâlinde yarattık.

Âilevî, içtimâî hayat ve insan neslinin bekâsı insanın çift olarak yaratılması gerçeğine bağlanmıştır. Gerçi bu durum sadece insana mahsus değildir. İnsanla birlikte hayvanlar, bitkiler, canlı cansız tüm varlıklar çift olarak yaratılmıştır. Yüce Allah, kâinat nizamını her şeyin çift oluşu üzerine kurmuş, tekliği zâtına ait kılmıştır. (bk. Yâsîn 36/36; Zâriyât 51/49)

Dördüncüsü uykudur:

وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾

9. Uykunuzu bir dinlenme kıldık.

سُبَاتًا (sübât) kelimesinin kesmek, faaliyetlerini durdurmak, rahat etmek, salgın

ölüm gibi mânaları vardır. Bu mânaların her biri, uykunun çeşitli yönleriyle alakalıdır. Allah Teâlâ uykuyu insan için bir dinlenme, huzur ve rahat vakti kılmıştır. Uyku esnâsında beden, bütün meşgalelerden kesilerek huzur ve sükûna erer. Ruh, uykuda insana, aslî vatanından esintiler nakleder. Vücudlar müşterek bir ölüm tatbîkâtı içinde fânîliklerinden sıyrılarak ölüler gibi Hakk'ın tasarruflarına açıkça teslim olurlar. Herkes yerde ve her şey uykuda olduğu halde, ruhlara akseden intibâ ve tecellîler başka başka olur.

Beşincisi gecedir:

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ لِبَاسًاۙ ﴿١٠﴾

10. Geceyi, karanlığı ile sizi örten bir örtü yaptık.

لِبَاسًا (libâs), sırta giyilen iç çamaşırdan ziyâde, uyku esnâsında üste yorgan gibi örtülen örtü mânasındadır. Uyku insanı dinlendirir. Gece karanlığı da insanı yorgan gibi sarar. Onun ayıp yerlerini ve gizli kalması gereken şeylerini gizler. Güneşin ışığından ve ısısından korur. Aynı zamanda gece, açıktan erilemiyecek bir takım gâyelere ermek için bir pusu hizmeti görür. Gündüz maişet temini kastıyla koşuşturan insanlar, gece dinlenmek için hânelerine ve yuvalarına dönerler. Rabbimizin bahşetmiş olduğu gece elbisesi, çok kazanma hırsı ile helâke doğru koşan insanları bu tehlikeden muhâfaza eder; tabiatın ve insan bedeninin belirli bir denge içerisinde devam etmesini sağlar. Mü'min geceyi bir yorgan gibi üzerine bürünerek kaybettiği maddî ve mânevî güçleri tekrar kazanmak için Allah'a yönelir, mânevî hazları kuşanır ve takvâ elbisesini giyer. Gecenin umûmî baskı kanunu altında, sırtları toprak bilmeyen cebbarlar da dâhil olmak üzere herkes zavallı bir halde yerlere serilmiş yatarken sâlih kimseler ve ibâdete dalanlar nefeslerini ömür tesbihi hâlinde bir bir Hakk'a sayarlar. Allah'ın heybetinden ürpererek ihsana ererler ve hayâ duyguları artar. Sözleri tesir ve sağlamlık kazanır. Gece libâsına bürünmüş olan yakarış ve dualar da, hedeflerini daha kolay bulur.

Altıncısı gündüzdür:

وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًاۖ ﴿١١﴾

11. Gündüzü geçiminiz için çalışma zamanı kıldık.

İnsanların maişetlerini temin edebilmeleri için İlâhî kudret onu aydınlık kılmıştır. Gündüz geçinmek, çalışıp çabalamak zamanıdır.

Yedincisi yedi kat göğün yaratılmasıdır:

وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًاۙ ﴿١٢﴾

12. Üstünüzde yedi kat sapasağlam gök bina ettik.

Allah Teâlâ bunları çok sağlam bir şekilde bina etmiştir. İnsanların yaptığı binalar gibi, zamanın geçmesiyle eskiyip yıpranmazlar. Gökyüzünde kütleleri, hızları, yörüngeleri farklı milyarlarca galaksi ve yıldız dolaştığı halde hiçbir çarpışma ve düzensizlik meydana gelmez. (bk. Mülk 67/3-4)

Sekizincisi güneştir:

وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾

13. Oraya alev alev yanan, parıl parıl parıldayan bir lamba olarak güneşi astık.

سِرَاجًا (sirâc) lamba, وَهَّاجًا (vehhâc) ise alev alev yanan, şa'şaalı bir şekilde parıl parıl parıldayan demektir. Güneş, içinde sıkışan ve yoğunlaşan maddelerin birleşip bütünleşmesiyle çok büyük bir alev topu hâlini almıştır. Yüzey sıcaklığı 6000 santigrat derece, iç sıcaklığı ise 20 milyon santigrat derecedir. Güneş'te her saniye 564 milyon ton hidrojen 560 milyon ton helyuma dönüşür. Aradaki 4 milyon tonluk fark gaz maddesi de enerji ışın hâlinde uzaya yayılır.

Dokuzuncu ve onuncu deliller de şöyle beyan edilir:

وَاَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِه۪ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾

وَجَنَّاتٍ اَلْفَافًا ﴿١٦﴾

14. Sıkışıp yoğunlaşmış yağmur dolu bulutlardan şarıl şarıl su indirdik;

15. Onunla tâneler ve bitkiler bitirelim diye.

16. Ağaçları birbirine sarmaş dolaş olmuş yemyeşil bağlar, bahçeler yetiştirelim diye.

Bütün bu ilâhî kudret nişâneleri ve azamet tecellileri, dikkatlerimizi iki mühim noktaya çeker:

Birincisi; bu muazzam ve muhteşem nizam bir tesadüf sonucu kendi kendine oluşmamıştır. Üstelik eşsiz bir nizam ve âhenk içinde kendinden istenileni yerine getirmektedir.

İkincisi; kâinatta hiçbir şey maksatsız yaratılmamıştır. Her şeyin bir sebebi, hikmeti ve gâyesi vardır. Aynı şekilde insan da boşuna yaratılmamıştır. O, dünya hayatında verilen bunca nimetlerle imtihana tâbi tutulmuştur ve bir gün yaptıklarının hesâbını verecektir. İşte o, gelmesi kesin olan kıyâmet günüdür:

Hüküm ve Ayrışma Günü

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًاۙ ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ
أَفْوَاجًاۙ ﴿١٨﴾ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًاۙ ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ
فَكَانَتْ سَرَابًاۜ ﴿٢٠﴾

17. Şüphesiz o hüküm ve ayrışma günü, vakti kesin olarak belirlenmiş bir gündür.

18. O gün sûra üfürülür, siz de bölük bölük gelirsiniz.

19. Gökyüzü açılır, kapı kapı olur.

20. Dağlar yerlerinden koparılıp yürütülür, bir serâp hâlini alır.

17. âyette geçen اَلْفَصْلُ (fasl) iki şeyi birbirinden ayırmak demektir. Dolayısıyla burada hakkın bâtıldan ayrılması, hüküm verilerek insanların aralarının ayrılması mânasında kullanılır. “Fasıl Günü” de gerçeğin ortaya çıktığı, insanların hesaplarının görüldüğü, aralarındaki anlaşmazlıkların halledildiği kıyâmet günüdür. Dünyada bağların ve bahçelerin bir hasat mevsimi olduğu gibi, insanların dünyada yaptıkları işlerin hesâbının görüleceği, hakkında ihtilafa düştükleri şeyin ayan beyân ortaya çıkacağı ve bütün dâvaların görüleceği bir kıyâmet günü gelecektir.

Şimdi dikkatler öncelikle cehennem ve cehennemlikler üzerine çekilir:

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًاۙ ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَاٰبًاۙ ﴿٢٢﴾ لَابِثِينَ
فِيهَٓا اَحْقَابًاۚ ﴿٢٣﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًاۙ ﴿٢٤﴾ اِلَّا
حَمِيمًا وَغَسَّاقًاۙ ﴿٢٥﴾ جَزَٓاءً وِفَاقًاۜ ﴿٢٦﴾ اِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ
حِسَابًاۙ ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كِذَّابًاۜ ﴿٢٨﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ
كِتَابًاۙ ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ اِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

21. Cehennem pusuda, içine düşecek suçluları beklemektedir.

22. O, azgınların dönüp varacakları bir yerdir.

23. Orada sonsuz devirler boyunca kalacaklar.

24. Ne bir serinlik tadacaklar orada, ne de bir içecek.

25. Onların içeceği sadece kaynar su ve irin olacak;

26. Günahlarına uygun bir ceza olarak.

27. Çünkü onlar hesâba çekilmeyi ummuyorlardı.

28. Bu yüzden âyetlerimizi yalanlayıp duruyorlardı.

29. Biz ise onların yaptığı her şeyi bir bir sayıp kayıt altına alıyorduk.

30. Onlara şöyle denir: "Şimdi tadın azâbı! Bundan böyle size, azâbınıza azap katmaktan başka bir şey yapacak değiliz."

Cehennem 21. âyette مِرْصَادًا (mirsâd) olarak tavsif edilir. Mirsâd, gözetleme yeri demektir. Cehennem bekçileri, oraya gelecek suçluları gözetlemektedirler. Bu kelimenin "gözetleyici" mânası da vardır. Buna göre cehennemin bizzat kendisi azgınları gözetlemektedir. Böylece o, âdeta akıllı bir canlı olarak tasvir edilir. Nitekim Mülk sûresi 8. âyette, cehennemin içine atılacak suçlulara karşı kızgınlıktan kükreyip durduğu, öfkesinden çatlayacak hâle geldiği tasvîrî bir ifadeyle canlandırılmaktadır.

23. âyetteki اَلْاَحْقَابُ (ahkâb) kelimesinin, devamlılık ve birbiri ardını izleme mânalarını içeren asır, birbirini tâkip eden birçok seneleri içine alam devir ve belirsiz bir zaman gibi anlamları vardır. Seksen sene, yetmiş bin sen, her biri bin sene demek olan âhiret günleriyle seksen yıl diyenler de olmuştur. Ancak "devamlılık ve birbiri ardını tâkip etme" mânalarının olması, ebediliği ifade etmektedir. Bu sebeple müddetinin ne kadar olduğu, cehennemin ebedî olduğu gerçeğine tesir edecek bir öneme sahip değildir.

25. âyetteki اَلْغَسَّاقُ (ğassâk), cehennemde yananların yaralarından akan irin demektir. Bunun son derece soğuk ve dondurucu su mânası da vardır. Hâsılı onlara işe yarar, insan fıtratına uygun ne bir yiyecek ne de bir içecek verilecek; yiyecek içecek olarak verilen şeyler bile onların azabını artıracaktır. Çünkü âhirete inanmama ve Allah'ın âyetlerini yalanlamaya en uygun ceza budur.

İnsanları yaptıkları kötülüklerden vazgeçirmek, küfür ve şirk bataklığından kurtarıp görmedikleri âhirete iman etmeye sevk edebilmek için korku faktörü, teşvik ve mükâfat unsurundan daha etkilidir. Bu sebeple burada da cehennem ehlinin göreceği azab öncelikle anlatıldı. Şimdi de teşvik unsuru olan çeşitli nimet sofralarının kapıları aralanmaktadır:

اِنَّ لِلْمُتَّق۪ينَ مَفَازًاۙ ﴿٣١﴾ حَدَٓائِقَ وَاَعْنَابًاۙ ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ اَتْرَابًاۙ ﴿٣٣﴾
وَكَأْسًا دِهَاقًاۜ ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ ف۪يهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًاۚ ﴿٣٥﴾ جَزَٓاءً
مِنْ رَبِّكَ عَطَٓاءً حِسَابًاۙ ﴿٣٦﴾

31. Gönülleri Allah'a saygıyla dopdolu olup O'na karşı gelmekten sakınanlar için büyük bir kurtuluş vardır.
32. Muhteşem bahçeler ve üzüm bağları,
33. Göğüsleri tomurcuklanmış aynı yaşta dilberler,
34. Dolup taşan kadehler, hep onlar içindir.
35. Orada ne boş bir söz işitirler, ne de bir yalan.
36. Bütün bunlar Rabbinden, yaptıklarına yeterli bir karşılık, çok iyi hesaplanmış bir mükâfattır.

اَلْكَوَاعِبُ (kevâ'ib) göğüsleri yeni tomurcuklanmış gümüş memeli dilberler demektir. اَلْاَتْرَابُ (etrâb) da aynı yaşta dilberler anlamındadır. Cennetin dilberleri taze olduğu gibi, erkekleri de tazedir. Çünkü hepsi genç yaştadır.

Görüldüğü üzere kullarına lutf u keremi sonsuz olan Allah ki:

رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾

37. O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir. O Rahmân'dır. Kimse O'nun huzûrunda söz söylemeye güç yetiremez.
38. O gün Rûh ve melekler saf saf dizilir. Rahmân'ın izin verdiklerinden başkası konuşamaz. Konuşan da ancak doğru ve uygun olanı söyler.

38. âyette geçen اَلرُّوحُ (Rûh) hakkında, rûhlar üzerinde vazfeli, onları bedenlere sevk eden bir melek, genel olarak bütün rûhların cins ismi ve büyük bir melek diye izahlar yapılır. Bundan maksadın, Cebrâil (a.s.) olduğu da söylenir.

Sakın unutulmasın ki:

ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَٓاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّه۪ مَاٰبًا ﴿٣٩﴾ اِنَّٓا اَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَر۪يبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَن۪ي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

39. İşte bu, kesin olarak gelecek gündür. Öyleyse dileyen, kendisini Rabbine ulaştıracak bir yol tutsun.
40. Doğrusu biz sizi, gelmesi yakın bir azaba karşı uyardık. O gün insan bizzat kendi elleriyle ne hazırlayıp gönderdiğine bakacak; kâfir ise tamâmen ümidini yitirip: "Âh ne olurdu, keşke toprak olsaydım" diyecektir.

Enes b. Mâlik (r.a.) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v.)'e bir adam geldi ve:

"– Yâ Rasûlallah! Kıyâmet ne zamandır?" dedi. Efendimiz (s.a.v.):

"– Kıyâmet için ne hazırladın?" diye sorunca o da:

"– Allah ve Rasûlü'nün sevgisini" cevabını verdi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

"– Öyleyse sen sevdiğinle beraber olacaksın" buyurdu.

Bu hâdise üzerine Enes (r.a.) şöyle derdi: "İslâma girmekten başka hiçbir şey bizi, Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)'in *"Muhakkak sen sevdiğinle berabersin"* sözü kadar çok sevindirmemiştir. İşte ben de Allah'ı, Rasûlü'nü, Ebûbekr'i ve Ömer'i seviyorum ve onlarla beraber olmayı umuyorum, her ne kadar onların yaptıkları amelleri yapamadımsa da." (Müslim, Birr 163)

Zira öte dünyada insanın varacağı yer ve orada alacağı derece, kendi iradesiyle yapmış olduğu işlere göre olacaktır. O gün insan önceden dünyada yaptığı amellerine bakacak; imanı olan Allah'ın rahmeti ile kurtulacak, kâfir ise bütün ümidlerini yitirdiğinde "ah ne olaydı keşke toprak olaydım, keşke hiç irade sahibi insan olarak yaratılmasaydım da hesâba maruz kalmasaydım" diyecektir. Dünyadayken Allah'ın verdiği bu önemli haberde ihtilaf eden kâfirler o gün hakikati anlayarak hayvanlara özenip toprak olmayı veya dünya hayatında dikkafalı olmak yerine toprak gibi mütevazi olup hakka itaat etmiş olmayı arzu ederek hasret ateşlerine yanacaklardır.

Nebe sûresinin bahsettiği âhiret meselesini farklı bir derinlikle ele almak üzere şimdi Nâziât sûresi geliyor:

79- NÂZİÂT SÛRESİ

سُورَةُ الْنَّازِعَاتِ

79. NÂZİÂT SÛRESİ

Nâziât sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 46 âyettir. İsmini, birinci âyette geçip "kökünden söküp çıkaran" mânasına gelen اَلنَّازِعَاتُ (nâziât) kelimesinden alır. Sûre اَلسَّاهِرَةُ (Sâhire) ve اَلطَّٓامَّةُ (Tâmme) isimleriyle de anılır. Mushaf tertîbine göre 79, iniş sırasına göre ise 81. sûredir.

Konusu

Bir takım kuvvetlere yemin edilerek kıyâmetin dehşeti gözler önüne serilir. Allah'ın kudret nişânelerine yer verilerek kıyâmetin mutlaka kopacağı ve iyi yada kötü herkesin dünyada yaptığına göre bir karşılık göreceği beyân edilir. Bu gerçeklere inanmayan kâfirlere, azgınlaşıp rablik iddiasında bulunan Firavun'un fecî âkıbeti bir ibret levhası hâlinde hatırlatılır.

Ölümden Sonra Diriliş Haktır

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ﴿٢﴾ وَالسَّابِحَاتِ
سَبْحًا ﴿٣﴾ فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا ﴿٥﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Yemin olsun derinlere dalarak şiddetle söküp çıkaranlara,

2. Yumuşaklık ve kolaylıkla çekip alanlara,

3. Yüzüp yüzüp gidenlere,

4. Birbiriyle yarıştıkça yarışanlara,

5. Kendilerine verilen işleri en uygun yolla düzenleyip yapanlara ki siz yeniden mutlaka diriltileceksiniz!

Üzerine yemin edilen varlıklar hakkında yapılan izahların şu üçü ehemmiyet arz eder:

Birincisi; bunlar meleklerdir. Meleklerin yaptığı pek çok iş vardır. Burada daha ziyâde insanların canını alma işleri üzerinde durulur. Dolayısıyla bunlar insanların ruhlarını bedenlerinden çekip çıkaran ölüm meleği ve yardımcılarıdır. Buna göre اَلنَّازِعَاتُ (nâzi'ât), kâfirlerin ruhlarını tâ derinlere dalıp şiddetle söküp çıkaran melekler. اَلنَّاشِطَاتُ (nâşitât), mü'minlerin ruhlarını incitmeden hafifçe çekip alan melekler. اَلسَّابِحَاتُ (sâbihât), Allah'ın emrini yerine getirmek için gelip giderken ufuklarda denizde yüzer gibi hareket eden veya dalgıcın denizde yüzdüğü gibi insan bedeninde yüzerek ruhunu çıkartan melekler. اَلسَّابِقَاتُ (sâbikât), mü'minlerin ruhlarını cennete, kâfirlerin ruhlarını cehenneme götürürken birbirleriyle yarışan melekler. اَلْمُدَبِّرَاتُ (müdebbirât), kâinatın nizamında Allah tarafından kendilerine verilen işleri aksatmadan en uygun şekilde yerine getiren meleklerdir.

İkincisi; insanların ruhlarıdır. Burada kullanılan vasıflar, ruhların ölüm anında bedenlerinden zorlukla veya kolaylıkla ayrılmalarını, hızla ruhlar âlemine varmalarını, ruhlar âlemindeki makamlarına yarışırcasına gitmelerini ve mânen kemâle ererek işleri idâre eden meleklerin mevkiine yükselmelerini anlatır. Yahut bu vasıflar, dünyada nefislerini terbiye ve tezkiye etme yoluna giren ruhların, nefis mücâdelesi yaparak iç ve dış âlemlerini temizleme, şehevî

arzularından sıyrılma, ahlâkî kemâle yükselme, sonra kusurlu nefisleri terbiye etme işiyle meşgul olmalarını beyân eder.

Üçüncüsü; Allah yolunda cihâd eden mücâhidlerdir. Bu vasıflar, onların yayları iyice gererek ok atmalarını, oklarını kolayca fırlatmalarını, karada hızla yürümelerini, denizde yüzmelerini, havada uçmalarını, düşmanla savaşta yarışırcasına vuruşarak ileri geçmelerini ve savaş işlerini en uygun şekilde yürütüp idâre etmelerini haber verir.

Bahsi geçen varlık ve hâdiseleri yaratan ilâhî kudret, söz verdiği üzere kıyâmeti mutlaka koparacak ve ölüleri yeniden kesinlikle diriltecektir. Şimdi o korkunç günden dehşetli bir manzara sunulur:

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ ﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾ اَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿٩﴾

6. O gün bir sarsıntı dünyayı şiddetle sarsar her şeyi yıkar.

7. Onu arkadan gelip insanları kabirlerinden kaldıran ikinci sarsıntı izler.

8. İşte o gün yürekler korku ile titrer.

9. Zâlimlerin gözleri keder, utanç ve pişmanlıktan zilletle yere kayar.

Verilen bu haberler hakikatin tâ kendisi olmakla birlikte, kâfirler hâlâ yeniden dirilişi inkâr etmektedirler:

يَقُولُونَ ءَاِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِى الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا تِلْكَ اِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾ فَاِنَّمَا هِىَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَاِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾

10. İnkârcılar diyorlar ki: "Biz öldükten sonra gerçekten ilk hâlimize mi döndürüleceğiz?"

11. "Hem de çürüyüp, ufalanmış kemikler hâline geldikten sonra ha?"

12. "O takdirde bu, bizim için pek ziyânlı bir dönüş olur" dediler.

13. Halbuki o hiç de zor değil, bir tek haykırışa bakmaktadır.

14. Bir anda uyanır, kendilerini mahşerde buluverirler.

10. âyette yer alan اَلْحَافِرَةُ (hâfire), bir işin ilk durumu, kişinin ilk hâli, yürüdüğü yol ve çukur mânalarına gelir. Onlar bu sözleriyle: "Öldükten sonra dirilip tekrar ilk durumumuza mı getirileceğiz? Yeniden hayata mı döndürüleceğiz?" demek isterler. نَخِرَةً (nehıreh) ise çürümüş, ufalanmış, delik

deşik olmuş, rüzgârla savrulan, rüzgâr estikçe ses veren kemik demektir. Bu sözleriyle de, canlılıktan bu kadar uzak olan kemiklerin diriltilmesinin hayal olduğunu iddia ederler. Halbuki bu, Allah'ın sonsuz kudretine göre çok basit bir iştir. Sadece bir çağrıya bakmaktadır. O çağrı yapılınca, herkes bir anda o Yüce Mahkeme'de toplanacaktır. اَلسَّاهِرَةُ (sâhire), geceyi uykusuz geçiren, sahra, düz alan gibi mânalara gelir. Mahşerde korkudan kimsenin gözüne uyku girmeyeceği için ona da "sâhire" denmiştir. Çağrıyı duyanlar derhal o meydanda toplanırlar. Orası öyle heybetli ve dehşetli bir mahkeme meydanıdır ki, orada kimsenin gözüne uyku girmez. Korkudan uyumak mümkün değildir. Orada her can uyanıklığın en sınır noktasındadır.

Bu yüzden Peygamber'e ve mü'minlere gereken İslâm'ı yaşayıp yaşatma, tebliğ edip öğretme yolunda inkârcılara karşı sabırla göğüs germeleridir. İşte size bu hususta son derece dikkat çekici bir misâl:

هَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ مُوسٰىۢ ﴿١٥﴾ اِذْ نَادٰيهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ
طُوًىۚ ﴿١٦﴾ اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰىۘ ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَلْ لَكَ
اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰىۙ ﴿١٨﴾ وَاَهْدِيَكَ اِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰىۚ ﴿١٩﴾ فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ
الْكُبْرٰىۘ ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصٰىۘ ﴿٢١﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰىۘ ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ
فَنَادٰىۘ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰىۘ ﴿٢٤﴾ فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ
الْاٰخِرَةِ وَالْاُولٰىۜ ﴿٢٥﴾ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشٰىۜ ﴿٢٦﴾

15. Sana Mûsâ'nın haberi geldi, değil mi?

16. Hani Rabbi ona mukaddes Tuvâ vâdisinde şöyle seslenmişti:

17. "Firavun'a git, zira o iyice azgınlaştı."

18. "Ona de ki: «Arınmaya gönlün var mı?»"

19. "«İster misin, seni Rabbine giden yola ileteyim de O'nu tanıyıp saygıyla O'na teslim olasın!»"

20. Bunun üzerine Mûsâ gitti, tebliğ etti ve ona en büyük mûcizesini gösterdi.

21. Fakat Firavun onu yalanladı ve ilâhî dâvete karşı geldi.

22. Sonra arkasını döndü, hakkı iptal için çalışmaya koyuldu.

23. Hemen adamlarını ve ordusunu toplayıp bağırdı:

24. "Sizin en yüce Rabbiniz benim!" dedi.

25. Allah da onu hem âhiretin hem dünyanın dehşet verici azabıyla

cezalandırdı.

26. Şüphesiz bunda, Allah'ın azabından korkanlar için elbette büyük bir ibret vardır.

Allah Teâlâ, Hz. Mûsâ ve Firavun kıssasından dikkat çekici bir kesit anlatarak, inkârcıları, Rasûlullah (s.a.v.)'e karşı çıkmanın ve ona başkaldırmanın hem dünyevî hem de uhrevî hazin neticelerinden sakındırmaktadır. Anlatılan kısmıyla kıssada şu hususlara dikkat çekilmektedir:

Firavun gibi azılı bir kâfire ve düşmana karşı bile Mûsâ (a.s.)'dan nasıl bir yumuşak ve nezaketli üslup kullanmasının istendiği.

Burada bir mânada: **"Firavun'a gidin; çünkü o, gerçekten çok azgınlaştı. Ona yumuşak ve gönül alıcı sözler söyleyin. Belki o, böylece aklını başına alır veya hiç değilse biraz korkar"** (Tâhâ 20/43-44) âyetlerinde emredilen "kavl-i leyin"in izahı vardır. Buna göre dâvetçi, insanları yumuşak, tesirli ve hikmetli sözlerle hidâyete çağırmalıdır. Kalplere ve ruhlara tesir edecek bir dil bulmalıdır.

• Firavun'un dâvet edildiği husus, اَلتَّزَكّٖى (tezekkî) kelimesiyle ifade edilir.

Tezekkî, temizlenmek demektir. Bir taraftan kirliliklerden temiz, hâlis ve pam pâk olmak, bir taraftan da artıp, feyizlenip nemâlanmak anlamına gelir. Burada akide, ahlâk ve amellerin temizlenmesi kastedilir. Daha açık bir ifadeyle müslüman olup, İslâm'ı kabullenmek demektir. Mûsâ (a.s.)'ın "gönlün var mı?" diye sormasında, iman veya inkâr gibi tercihe bağlı olan hususlarda kulun iradesinin, meyil ve niyetinin şart olduğuna işaret vardır. Meyil ve niyet olmadan netice hâsıl edilemez.

• Mûsâ (a.s.)'ın bu kadar yumuşak, tesirli ve hikmetli dâvetine, üstelik ölülerin tekrar diriltilmesine de bir misâl olacak şekilde asanın canlanıp ejderha hâline gelivermesi gibi peygamberliğini ispatlayacak büyük bir mûcize göstermesine mukâbil, Firavun'un sergilediği tavır dikkate şâyandır:

Peygamberi yalanlamak, Allah'a ve emrine isyân etmek, Allah'a yönelecek yerde O'na sırtını dönmek, bununla da yetinmeyip hak dâvasını iptal edebilmek için var gücüyle çalışmak, bununla da yetinmeyip taraftarlarını toplayarak "en büyük rab olduğunu" iddia edecek derecede küfür ve azgınlık, hiddet ve taşkınlık, akılsızlık ve ahmaklık gayyasının dibine yuvarlanmak... Aslında Firavun'un "sizin en büyük rabbiniz benim" şeklindeki iddiası, insandaki makam ve mevki hırsı, benlik dâvasının nerelere kadar varabileceğini gösteren ibretlik bir vesikadır.

• Allah Teâlâ, peygamberini yalanlayan ve emirlerine karşı böyle küstahça baş kaldıran o zâlimi cezasız bırakmadı. Onu hem Kızıl denizin azgın dalgaları

arasında boğmak sûretiyle dünya azabıyla, hem de imansız ölüp ebedî cehennemi boylaması sûretiyle âhiret azabıyla cezalandırdı.

اَلنَّكَالُ (nekâl), kelimesi اَلتَّنْكِيلُ (tenkîl) mânasındadır. “Tenkîl” ise görenlere ve işitenlere ibret olacak ve onları benzeri şeyleri yapmaktan men edecek biçimde cezalandırmaktır. İşte Firavun’un helâkinde, kalplerinde ilâhî korku taşıyan insanları Allah ve Peygamber’e isyândan vazgeçirecek dehşetli bir ibret bulunmaktadır. Selim bir akılla bunu düşünen insan, peygambere karşı gelen, büyüklük taslayan, insanları zulümle ezen, kendisini tanrılaştıran insanların sonunda nasıl Allah’ın dünya ve âhiret cezasına çarptırılıp mahv ü perişan olacaklarını anlar. Firavun gibi kibirlenmeyip Allah’ın peygamberine inanır ve onun getirdiği dine itaat eder. Şimdi:

Sizi Yaratmak mı Zor Gökleri mi

ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَٓاءُ ۜ بَنٰيهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَا ۙ ﴿٢٨﴾

وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَا ۖ ﴿٢٩﴾ وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا ﴿٣٠﴾

اَخْرَجَ مِنْهَا مَٓاءَهَا وَمَرْعٰيهَا ۖ ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ اَرْسٰيهَا ۙ ﴿٣٢﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ۜ ﴿٣٣﴾

27. Ey haşri inkâr edenler! Sizi yeniden yaratmak mı daha zor, yoksa göğü yaratmak mı? İşte bakın! Onu Allah nasıl da binâ etti.

28. Tavanını yükseltti ve onu mükemmel bir sistem hâlinde nizama koydu.

29. Gecesini kararttı, gündüzünü aydınlık yaptı.

30. Bundan sonra da yeri döşeyip yaydı.

31. Ondan sularını ve otlaklarını çıkardı.

32. Dağları sapasağlam yerleştirdi.

33. Bütün bunları Allah, sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yaptı.

Âhiret hayatının kesinliği böyle açık delillerle beyân edildikten sonra söz kıyâmetin dehşetine; inanç ve amellerine göre insanların orada karşılaşacakları neticelere getirilir:

فَاِذَا جَٓاءَتِ الطَّٓامَّةُ الْكُبْرٰى ۘ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ مَا سَعٰى ۙ ﴿٣٥﴾

وَبُرِّزَتِ الْجَح۪يمُ لِمَنْ يَرٰى ﴿٣٦﴾

34. Her şeyi bastıran o en büyük felâket geldiği zaman!

35. İnsan neyin peşinden koştuğunu o gün anlar, fakat artık iş işten geçmiştir.

36. Görecek herkese, o kızgın alevli cehennem apaçık gösterilir.

Kıyâmetin bir ismi اَلطَّٓامَّةُ (Tâmme)dir. "Tâmme", dayanılamayacak derecede ağır olan, her şeyi bastıran, öteki bütün belâ ve musîbetleri unutturacak derecede büyük olan belâ demektir. Bir de buna "büyük" sıfatı eklenince o belânın şiddet ve vahametini tasavvur etmek gerekir. İşte kıyâmet öyle dehşetli bir gündür ki, koptuğu zaman başka tüm dertleri unutturacak, herkes başka dertlerini unutup sadece o günün derdine düşecektir. O gün insan dünyada neyin peşine koştuğunu anlayacak, yaptığı her şeyi amel defterinde hazır bulacaktır. Kızgın alevleriyle cehennem ortaya çıkacak, görmesi gerekenler yani

oraya atılacak olan azgınlar onu görecektir. Netice itibariyle:

فَاَمَّا مَنْ طَغٰىۙ ﴿٣٧﴾ وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۙ ﴿٣٨﴾ فَاِنَّ الْجَح۪يمَ
هِيَ الْمَأْوٰىۜ ﴿٣٩﴾ وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّه۪ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ
الْهَوٰىۙ ﴿٤٠﴾ فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوٰىۜ ﴿٤١﴾

37. Artık kim hiçbir sınır tanımadan azgınlaşmış,

38. Dünya hayatını âhirete tercih etmişse,

39. İşte o kızgın alevli cehennem, onun varacağı yerin tâ kendisidir!

40. Kim de birgün Rabbinin huzuruna çıkıp hesap vereceği korkusuyla yaşamış ve nefsini kötü arzulara uymaktan dizginlemişse,

41. İşte cennet, onun varacağı yerin tâ kendisidir.

İnsan, dünyada iki farklı hayat tarzından birini tercih edebilir. Ya Allah'a isyân ederek bütün ümitlerini dünyaya bağlar. Nefsânî ve dünyevî zevkleri tadabilmek için iyi veya kötü, helâl veya haram ayırımı yapmadan ne varsa işler. Ya da bir gün Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna çıkacağını ve yaptıklarının hesâbını O'na vereceğini düşünerek dünyada kendini dâimâ ilâhî murâkabe altında hisseder, nefsini Allah'ın râzı olmadığı tüm arzulardan engeller ve hayatının her alanında İslâm çerçevesinde hareket eder. İşte birinci hayat tarzını sürenlerin gideceği yer ebedî cehennem olacağı gibi, ikinci hayat tarzını tercih edenlerin gideceği yer de ebedî cennet olacaktır. Buna rağmen hâlâ:

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَاۜ ﴿٤٢﴾ ف۪يمَ اَنْتَ مِنْ ذِكْرٰيهَاۜ
﴿٤٥﴾﴿٤٣﴾ اِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰيهَاۜ ﴿٤٤﴾ اِنَّمَٓا اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰيهَاۜ

42. Rasûlüm! Sana kıyâmeten soruyorlar: "Ne zaman gelip demir atacak?" diye.

43. Ama sen nereden bilebilir, onun vaktini nasıl söyleyebilirsin ki?

44. Onun hakkındaki nihâî bilgi sadece Rabbine aittir.

45. Sen ise, kimin kalbi ondan korkup ürperiyorsa ancak onun için bir uyarıcısın.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), şehâdet parmağıyla orta parmağını bir araya getirerek: *"Benimle kıyâmetin arası u iki parmağım arası kadar yakla tığı zamanda ben peygamber olarak gönderildim"* buyurmuştur. (Buhârî, Tefsir 79/1; Müslim, Cuma 43)

Dolayısıyla bizzat Efendimiz (s.a.v)'in bîseti, kıyâmetin yaklaşmakta olduğunu

anlatıp dururken, inkârcıların bununla yetinmeyip onun vaktini sormaya kalkışmaları, üzerlerine düşmeyen mânasız bir iştir. Bu hususta ne onların sormaları, ne de Peygamber (s.a.v.)'in bir açıklama yapması, matlup bir durumdur.

Unutmasınlar ki:

﴿كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَيهَا ﴿٤٦﴾

46. Onlar onu gördükleri gün sanırlar ki, dünyada sadece ya bir akşam vakti kalmışlar, ya da bir kuşluk vakti.

Şâir ne güzel söyler:

"Bu gül devrinde ömrünü geçirme zâyi' ey gâfil
Ki gül devri bigî tezcek geçer bu ömr devrânı." (Dehhânî)

"Gül mevsimine benzeyen şu gençliğini boş yere harcama. Zira insanoğlunun ömrü hakîkaten gül zamanı kadar kısadır; hızla gelip geçer, farkında bile olmazsın."

O halde "Kıyâmet ne zaman?" diye alaylı alaylı sorup duracak yerde o dehşetli güne hazırlık yapmak gerekmez mi?

Nâziât sûresinin sonunda yer alan uyarı ve nasihatin kimlere fayda vereceği örnekleriyle açıklanmak üzere gelen Abese sûresinde, uyarıcının öncelikle kendi nefsinden başlaması lâzım geldiğine tenbih yapılarak buyruluyor ki:

80- ABESE SÛRESİ

سُورَةُ عَبَسَ

80. ABESE SÛRESİ

Abese sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 42 âyettir. İsmini, "yüzünü ekşitmek, buruşturmak, surat asmak, bir şeyden hoşlanmadığını yüz ifadeleriyle belirtmek" mânalarına gelen عَبَسَ ('abese) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 80, iniş sırasına göre ise 24. sûredir.

Konusu

İslâm tebliğinin kimlere ve ne şekilde yapılması gerektiğine dâir temel esaslar beyân edilir. Kur'ân-ı Kerîm'in yüceliğine dikkat çekilerek, onun insanların imanına değil, insanların ona imana muhtaç oldukları ima edilir. Allah Teâlâ'nın, başta yaratma olmak üzere türlü ikram ve ihsanları hatırlatılarak, insana bu nimetlerin hakikî sahibi olan Rabbini tanıyıp O'na yönelmesi telkin edilir. Kıyâmet gününün dehşeti çok canlı manzaralar hâlinde tasvîr edilerek, mü'minin sevindirici, kâfirin ise hazin âkıbeti gözler önüne serilir.

Yüzünü Ekşitme

عَبَسَ وَتَوَلّٰىۙ ﴿١﴾ اَنْ جَٓاءَهُ الْاَعْمٰىۜ ﴿٢﴾ وَمَا يُدْر۪يكَ لَعَلَّهُ
يَزَّكّٰىۙ ﴿٣﴾ اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰىۜ ﴿٤﴾ اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰىۙ ﴿٥﴾
فَاَنْتَ لَهُ تَصَدّٰىۜ ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰىۜ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ جَٓاءَكَ
يَسْعٰىۙ ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشٰىۙ ﴿٩﴾ فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰىۚ ﴿١٠﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Yüzünü ekşitti ve sırtını döndü,

2. Yanına o âmâ geldi diye.

3. Nereden biliyorsun, belki o senden öğrenecekleriyle temizlenip arınacaktı?

4. Yahut düşünüp öğüt alacaktı da, bu öğüt ona fayda verecekti?

5. Fakat kendisini ihtiyaçsız görüp seni dinlemeye tenezzül etmeyene gelince,

6. Belki müslüman olur diye sen ona yöneliyorsun.

7. Halbuki onun İslâm'a girip arınmamasından dolayı sana bir sorumluluk yoktur.

8. Öte yandan, sana büyük bir istekle koşarak gelen,

9. Üstelik Allah'a karşı saygı ve korkuyla dopdolu olarak gelmişken,

10. Sen ona gereken alakayı göstermiyorsun!

İslâmı tebliğde dikkat edilmesi gereken esasların çok tesirli bir üslupla beyân edildiği bu âyet-i kerîmelerin iniş sebebi olarak şöyle bir hâdise nakledilir:

Bir gün Allah Rasûlü (s.a.v.), Kureyş'in bazı ileri gelenlerine İslâm'ı anlatmaktaydı. O sırada, yanına daha önceleri müslüman olmuş bulunan âmâ sahâbî Abdullah b. Ümm-i Mektûm (r.a.) geldi. Peygamberimiz (s.a.v.)'e, Allah'ın kendisine bildirdiği hakîkatlerden bazı şeyler öğrenmek istediğini söyledi. Fakat görüşmekte olduğu Kureyş ileri gelenlerini iknâ ile meşgul bulunan Efendimiz, onunla gerektiği şekilde ilgilenemedi. İbn Ümm-i Mektûm'un, talebini ısrarla tekrar etmesi sebebiyle de yüzünü biraz ekşitti. Bunun üzerine burada sözü edilen itâb-ı ilâhîye mâruz kaldı. Bu âyetin inişinden sonra Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) İbn Ümmi Mektûm'a pek çok iltifat ve ikramlarda bulunmuştur. Ayrıca kendisine rastladığı zaman da:

“Merhabâ ey, kendisi hakkında Rabbimin beni itâb ettiği kimse!” buyururdu. (Tirmizî, Tefsir 73; Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 471)

Âyetlerin akışından ve bahsi geçen nüzûl sebebinden, Peygamberimiz (s.a.v.)’in İslâm’ı tebliğ ederken dikkatten kaçırdığı mühim bir husus hakkında ikaz edildiği anlaşılır. O da, tebliğ ettiği muhatabın durumudur. Bu bakımdan insanlar iki gruba ayrılır. Bir kısmı doğru yolu bulabilmek için çalışır, gayret gösterir, koştururlar. Sapıklığa düşmemek için Allah’tan korkarlar. Dolayısıyla hidâyeti bulmak için koşa koşa gelirler. Bir kısmı ise kendilerini Allah’a ve Peygamber’e muhtaç görmezler. Onun için tebliğciyi dinlemeye tenezzül etmezler. Sanki doğru yolu bulmaya ihtiyaçları yokmuş gibi apaçık inatçı bir tavır alırlar. Bu konuda en küçük bir istek taşımazlar. Bu sebeple tebliğci, en fazla alakayı iman etmek için hazır ve istekli bulunan kimselere göstermelidir. İsteksiz ve ilgisiz olanlara ise fazla zaman ve mesai harcamamalıdır:

كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿١٢﴾ فِي صُحُفٍ
مُكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ﴿١٤﴾ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾

11. Bir daha böyle yapma! Çünkü bu Kur’an âyetleri bir hatırlatma ve bir öğüttür.

12. Dileyen ondan öğüt ve ders alır.

13. Kur’an çok şerefli sahîfelerde kayıtlıdır;

14. Allah katındaki değeri yüce ve tertemiz sahifelerde.

15. Kâtiplerin elleriyle yazılmıştır, taşınmıştır;

16. Allah’a karşı saygıyla dolu, itaatkâr, çok değerli, iyilik timsâli katiplerin!

Bu âyet-i kerîmelerde iki husus dikkatimizi çeker. Birincisi içine Kur’an’ın yazılı bulunduğu sahifelerdir. Bu sahifelerin üç mühim vasfı vardır. Bunlar:

مُكَرَّمَةٍ (mükerreme): Allah katında şeref ve ikramla seçkin kılınmış, hürmet ve saygıyla alınıp tutulması gereken, saygı değer, hürmet edilen sahifelerdir. Bu sahifeler dini yönden şereflidir; çünkü bunlar pek çok ilim ve hikmet ihtiva etmektedir. Bunlar şereflidir, zira onları şerefli melekler indirmişlerdir.

مَرْفُوعَةٍ (merfû‘a): Yüksek tutulmuş, kıymeti yüce, yukarıda ve el üstünde tutulması gerekli olan sahifelerdir. Yine bunlar, Allah indinde kadri yüce olan, şüphe ve tenâkuzlardan uzak tutulmuş bulunan sahifelerdir.

مُطَهَّرَةٍ (mutahhara): Tertemiz, maddî ya da mânevî hiçbir kir bulaşmamış son derece temiz tutulmasına özen gösterilen, kirli ve taharetsiz eller sürülmeyen

sahifelerdir. Her türlü pislik ve kirden temizlenmiş, müşriklerin üzerine inmekten uzak tutulmuş, şüphe ve çelişkilerden de temizlenmiş sahifelerdir. "Sahifeler" sözünün ise yüce Kalem'in Levh-i Mahfûz'a yazdığı sahifeleri, meleklerin Levh-i Mahfûz'dan yazıp alarak vahiy yoluyla getirdiği sahifeleri ve sonra Mushaf sahifelerini teşkil eden genel mânada Kur'an sahifelerini ifade etmiş olması en doğru olanıdır. (bk. Kalem 68/1)

İkinci nokta ise bu sahifelerin كِرَامٍ (kirâm) ve بَرَرَةٍ (berara) sıfatlarıyla vasıflanmış سَفَرَةٍ (sefere) tarafından yazılmış veya getirilmiş olmasıdır.

سَفَرَةٍ (sefere), kâtip, kitap yazıcı, hattat mânalarına gelir. Bu kelimenin aslında örtülü bir şeyi açmak ve süpürmek mânası da vardır. Genellikle "yazıcı" veya "elçi" olan melekler mânasında anlamak daha isâbetli olacaktır.

Bahsedilen "sefere"nin iki mühim vasfı vardır:

كِرَامٍ (kirâm): Değer vermek ve saygı göstermek mânasına gelen "kerâmet"ten olmasına göre, yüce Allah katında değer verilip saygı duyulan varlıklar demek olur. Lutuf ve bağış mânasına gelen "kerem"den türemiş olmasına göre de, mü'minlere karşı iyiliksever ve şefkatli, onlara güzel şeyler söyler ve onlar için mağfiret talep eden varlıklar demek olur.

بَرَرَةٍ (berara): اَلْبَرُّ (berr)in çoğulu olduğuna göre, çok hayır sahibi, "bârr"in çoğulu olduğuna göre de söz ve fiillerinde doğru demek olur ki, ikisini de şumûlüne almak üzere "takvâ sahibi kişiler, itaatkâr ve sadık kimseler" olarak mâna verilir. Bunların daha ziyâde "melekler" olduğu kabul edilir. Bu vasıf, ibaresinin taşıdığı mâna dolayısıyla melekler hakkında doğrudan doğruya nass, insanlardan bu vasıfları taşıyanlar hakkında da dolaylı yoldan işarettir.

İnsanların çoğunun Kur'an'dan yüz çevirmesinin sebebine gelince:

قُتِلَ الْاِنْسَانُ مَٓا اَكْفَرَهُۜ ﴿١٧﴾ مِنْ اَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُۜ ﴿١٨﴾ مِنْ
نُطْفَةٍۜ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُۙ ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُۙ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ اَمَاتَهُ فَاَقْبَرَهُۙ
﴿٢١﴾ ثُمَّ اِذَا شَٓاءَ اَنْشَرَهُۜ ﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَٓا اَمَرَهُۜ ﴿٢٣﴾

17. Kahrolası insan; ne kadar da nankördür o!

18. Bir düşünse, Allah onu hangi şeyden yarattı?

19. Bir damlacık sudan! Yarattı da onu en güzel biçimine koydu.

20. Sonra ona anasından doğma, dünyada yaşama, hayır ve şerden birini seçme yolunu kolaylaştırdı.

21. Sonunda onu öldürüp kabre koyacak.

22. Sonra dilediği zaman onu tekrar diriltecek.

23. Ne var ki o inkârcı insan, Allah'ın kendisine emrettiklerini tam olarak yerine getirmez!

Nitekim *"Hâtırından çıkmasın dünyaya üryân geldiğin"*[3] diyeren şâir Bâkî insanı aslını düşünmeye yönlendirir. Yûnus Emre de:

"Ana karnından geldik pazara

Bir kefen aldık döndük mezara" diyerek insana hem başlangıç noktasını hem de sonunu hatırlatır.

Bu bakımdan insan, önce kendi varlığı üzerinde düşünmeye dâvet edildikten sonra, ikinci olarak ona ihsân edilen şu güzel ve eşsiz nimetler üzerinde tefekküre çağrılmaktadır:

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى طَعَامِه۪ٓ ﴿٢٤﴾ اَنَّا صَبَبْنَا الْمَٓاءَ صَبًّاۙ ﴿٢٥﴾
ثُمَّ شَقَقْنَا الْاَرْضَ شَقًّاۙ ﴿٢٦﴾ فَاَنْبَتْنَا ف۪يهَا حَبًّاۙ ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا
وَقَضْبًاۙ ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًاۙ ﴿٢٩﴾ وَحَدَٓائِقَ غُلْبًاۙ ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً
وَاَبًّاۙ ﴿٣١﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْۜ ﴿٣٢﴾

24. İnsan, yediği yiyecekleri Allah'ın nasıl yaratmakta olduğunu bir düşünsün!

25. Biz yağmuru şarıl şarıl akıtıyoruz.

26. Sonra toprağı uygun şekilde yarıyoruz.

27. Böylece orada yetiştiriyoruz ekinler, dâneler,

28. Üzüm bağları, sebzeler ve yoncalar,

29. Zeytinlikler ve hurmalıklar,

30. İri iri, sık ağaçlı bahçeler,

31. Çeşit çeşit meyveler ve çayırlar.

32. Bütün bunları sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yapıyoruz.

Zira insan ancak bu yolla Allah'ın kudretinin büyüklüğünü tanıyabilecek, O'na inanıp bağlanacak; bunca lutuf ve ihsanları karşısında minnet ve şükran hisleriyle dolup O'na samimiyetle kulluk edecek ve emirlerini tutup yasaklarından kaçınacaktır. Eğer böyle yapmazsa zararı kendinedir. Çünkü imtihan için verilen bu kısa ömür bitecek ve yaptıklarının hesâbını vereceği korkunç bir gün gelecektir:

فَاِذَا جَٓاءَتِ الصَّٓاخَّةُۘ ﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ اَخ۪يهِۙ ﴿٣٤﴾ وَاُمِّه۪

يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ

33. Çarpınca kulakları sağır eden o şiddetli çığlık geldiği zaman!

34. O gün insan kaçar kardeşinden,

35. Annesinden, babasından,

36. Karısından ve oğullarından!

37. O gün onlardan her birinin başından aşkın bir işi, kendine yetecek bir derdi ve belâsı vardır.

Kıyâmetin bir ismi "es-Sâhhah"dır. اَلصَّاخَّةُ (Sâhhah), çarpınca kulakları patlatan, sağır eden kuvvetli çığlık demektir. O öyle şiddetli bir çığlıktır ki, şiddetinden dolayı başka bir şeyi işittirmeyecek derecede kulakları sağır eder. İşte kıyâmet çığlığı da, insanı dünyadan sağır edip, sadece âhiret işlerini dinleten en büyük bir belâ olması sebebiyle böyle isimlendirilmiştir.

O gün kişinin kendisine en yakın olan kardeşinden, anasından, babasından, karısından ve oğullarından kaçmasının sebebi şunlar olabilir:

• Herkes kendi derdine düşecek ve başkasıyla ilgilenecek hâli kalmayacaktır.

• Akrabalıktan doğan haklarını isteyecekleri korkusuyla insanlar birbirinden kaçacaklardır.

• Akrabalarının perişan hallerini görüp onlara bir fayda sağlayamayacağı için, hiç olmazsa o perişan manzarayı görmemek için kaçacaktır.

• Zor durumdaki çoluk çocuğu, eşi dostu kendinden yardım isteme ihtimaline karşı, buna imkânı bulunmadığı için kaçacaktır.

Netice itibariyle:

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ

يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

38. Yüzler vardır o gün pırıl pırıldır.

39. Güleçtir, sevinçlidir.

40. Kimi yüzler de o gün toza toprağa bulanmıştır.

41. Onları karanlık bürümüştür.

42. Onlar Allah'ın sınırlarını aşıp günaha dadanmış kâfirlerdir.

Şimdi de, kıyâmetin kulaklarda patlayacak o korkunç çığlığıyla birlikte göklerde ve yerde vuku bulacak dehşetli olayları haber vermek üzere Tekvîr sûresi geliyor:

. **Üryân:** Çıplak, hiçbir şeyi olmayarak.

81- TEKVÎR SÛRESİ

سُورَةُ التَّكْوِيرِ

81. TEKVÎR SÛRESİ

Tekvîr sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 29 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen ve "dürüldü, sarıldı" mânasına gelen كُوِّرَتْ (kuvviret) kelimesinin masdarından alır. Mushaf tertîbine göre 81, iniş sırasına göre ise 7. sûredir.

Konusu

Sûrede kıyâmet ve mahşerin insanı dehşete düşürücü manzaralarına yer verilir. Vahiy, Kur'an ve peygamberliğin mâhiyeti üzerinde durulur.

Fazileti

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Kıyâmet gününe aynen gözleriyle görür gibi bakmak isteyen Tekvîr, İnfitãr ve İn ikãk sûrelerini okusun." (Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 74)

Güneş Dürüldüğü Zaman

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَ
إِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَإِذَا
الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...
1. Güneş dürülüp ışığı söndüğü zaman,
2. Yıldızlar kararıp döküldüğü zaman,
3. Dağlar yerlerinden sökülüp yürütüldüğü zaman,
4. Doğurması yaklaşmış gebe develer başıboş bırakıldığı zaman,
5. Vahşi hayvanlar bir araya getirildiği zaman,
6. Denizler ateşlenip kaynatıldığı zaman,

İlk altı âyette kıyâmetin başlamasından hesap zamanına kadar meydana gelecek korkunç hâdiseler arz edilir:

Güneş dürülüp ışığı söndürülecek ve görünmez hâle gelecek. Zira اَلتَّكْوِيرُ (tekvîr) kelimesinde, "sarık sarar gibi sarmak, dolamak, yuvarlatmak, dürmek, katlamak, büzmek, ışığını giderip köreltmek" mânaları vardır. Genellikle sarılan, katlanan, dürülen şey gözden uzak kaldığı için, "güneşin dürülmesi", ışığının söndürülerek görünmez hâle gelmesi veya kütlesinin tamâmen dağılıp kaybolması anlamını taşımaktadır.

Yıldızlar kararacak, dökülüp sönecek. اَلْاِنْكِدَارُ (inkidâr) kelimesinde "bulanmak, dağılmak, düşmek" mânaları vardır. Kıyâmetle birlikte kâinatın nizamı bozulacağı için anlaşılan o ki yıldızların da mevcut düzenleri bozulacak, yörüngelerinden kayacak, birbirlerine çarparak uzay boşluğunda dağılıp gideceklerdir. (bk. Mürselât 77/8)

Dağlar yerlerinde sökülüp yürütülecek. (bk. Kehf 18/47; Nebe' 78/20)

Doğumu yaklaşmış gebe develer başıboş bırakılacak. اَلْعِشَارُ ('ışâr), اَلْعُشَرَةُ ('uşra) kelimesinin çoğuludur. "Uşra" on aylık gebe olup henüz doğurmamış deve demektir. Araplarca böyle develer çok makbuldür. Sahibi, doğumu yaklaşmış olan böyle deveye sahip çıkar ve onu gözü gibi korur. Demek ki, o günün dehşetiyle ne kadar kıymetli olursa olsun her türlü dünya malının değeri

insanın gözünden düşecek, onu düşünecek mecâli kalmayacaktır. (bk. Hac 22/1-2)

Vahşi hayvanlar toplanıp bir araya getirilecek. Kıyâmetin dehşetiyle bulundukları deliklerden, inlerden, yuvalardan fırlayıp öteden beri korktukları şeyleri unutarak, birbirinden ve insanlardan çekinmeden meydanlara toplanacaktır. Yahut tehlikeli yerlerden kaçıp daha güvenli yerlere koşacaklardır. Ya da kıyâmetin şiddetiyle hepsi birden ölüp, cesetleri üst üste yığılacaktır.

Denizler ateşlenip kaynatılacak. اَلتَّسْجِيرُ (tescîr), "ateşlemek, ateşi tutuşturmak, yakmak, kaynatmak, ateşle doldurmak, püskürtmek", buna ilaveten "suyunu boşaltmak, kurutmak" mânalarına gelir. Birinci mânaya göre denizler ateşlenecek, fokur fokur kaynatılıp suları birbirlerine karıştırılacaktır. Oradaki sular ateş kesilecektir. Zâten su, yanıcı hidrojen ile yakıcı oksijen gazlarının birleşmesinden oluştuğu için, bu terkip ayrışınca hidrojen hemen alev alacak, oksijen de yanmayı hızlandıracaktır. İkinci mânaya göre ise denizlerin suyu boşaltılıp kurutulacaktır.

Gelen âyetlerde ise hesap başlamasından itibaren meydana gelecek hâdiseler peş peşe sıralanır:

وَاِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَاِذَا الْمَوْؤُ۫دَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِاَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾ وَاِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾ وَاِذَا السَّمَٓاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَاِذَا الْجَح۪يمُ سُعِّرَتْ ﴿١٢﴾ وَاِذَا الْجَنَّةُ اُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَٓا اَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾

7. Nefisler bedenleriyle ve amelleriyle eşleştirildiği zaman,
8. Diri diri gömülen kız çocuğuna sorulduğu zaman:
9. Günahı neydi de öldürüldü?
10. Amel defterleri açıldığı zaman,
11. Gök sıyrılıp alındığı zaman,
12. Cehennem alev alev kızıştırıldığı zaman,
13. Cennet mü'minlere yaklaştırıldığı zaman,
14. İşte o zaman... Her insan, kendisi için neler hazırlamış olduğunu bilecektir.

• Nefisler eşleştirilecek. Ölümle birlikte bedenlerini terk eden ruhlar, mahşer günü yeniden yaratılan bedenleriyle birleştirilecek. Veya herkes dünyada yaptığı amelleriyle orada buluşacak, ona göre bir bünyeye kavuşacak ve ona

göre bir karşılık görecektir. Yahut her bir insan inanç ve ameline uygun bir gruba ilhak edilecektir. Yani mü'minler mü'minlerle, kâfirler kâfirlerle buluşturulacaktır. (bk. Vâkıa 56/7-11)

• Günahsız yere diri diri toprağa gömülen kız çocuklarına, hangi günahları sebebiyle öldürüldükleri sorulacak. Câhiliye Araplarında böyle menfûr bir adet vardı. Bazan fakirlik korkusuyla, bazan da namuslarına aşırı düşkünlükleri sebebiyle kız çocuklarını diri diri toprağa gömerlerdi. (bk. Nahl 16/58-59) Günümüzde de çeşitli sebeplerle, kürtaj ve benzeri yollarla çocuklar henüz doğmadan telef edilmektedir.

Mahşer günü gerçekleşecek diğer durumlar şöyle devam ediyor:

• Amel defterleri açılacak. İnsan dünyada yaptığı küçük büyük her şeyin orada kayıtlı olduğunu görecek. İyilere defteri sağından, kötülere ise solundan verilecek. (bk. Kehf 18/49; Hâkka 69/19-28)

• Gök sıyrılıp alınacak, insanın gözü önünden engeller kaldırılacak, böylece gayb âleminin gizli gerçekleri açığa çıkacak, insanların cennet, cehennem, melek gibi gaybî varlıkları gerçek yönleriyle görüp tanıma imkânı doğacaktır. (bk. Kãf 50/22)

• Kâfirler için cehennem kızıştırılır, harlanır. İçine cehennemliklerin atılması için hazır hâle getirilir. (bk. Şuarâ 26/91; Nâziât 79/36)

• Cennet, dünyada iman, sâlih amel, ihlas ve ihsân ile Hakk'ın rızâsını kazanan mü'minlere yaklaştırılır. Mü'minlerin girmesine hazır hâle getirilir. Mü'minlerde oraya girecek olmanın tatlı bir heyecanı başlar. (bk. Şuarâ 26/90; Kãf 50/31)

Dolayısıyla o dehşetli günle karşılaşmadan önce gereken tedbirlerin alınması zarûrîdir. Bunun yolu da Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'e kayıtsız şartsız itaat etmekten geçer:

فَلَٓا اُقْسِمُ بِالْخُنَّسِۙ ﴿١٥﴾ اَلْجَوَارِ الْكُنَّسِۙ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ اِذَا

عَسْعَسَۙ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ اِذَا تَنَفَّسَۙ ﴿١٨﴾

15. Yemin ederim o geri kalıp gizlenenlere,

16. Akıp gidenlere, dönüp saklananlara,

17. Geçmeye başladığı zaman geceye,

18. Ve nefes almaya başladığı zaman sabaha ki:

Kur'an gerçeğini açıklamak üzere yıldızlara yemin edilir. اَلْخُنَّسِ (hunnes), "hânis"in çoğulu olup "sinenler" veya "geri dönenler" mânalarıyla tefsir edilmiştir. اَلْجَوَارِ (cevârî), akıp giden demektir. اَلْكُنَّسِ (künnes) kânis'in çoğulu

olup “yuvasına girenler” veya “süpürenler” demektir.

Pek çok müfessir tarafından, âyette geçen “cevâri”nin gezegenler olduğu söylenmiştir. Çünkü bunlar güneş ile beraber akıp gider, sonra geri dönmüş görünür, sonra da güneşin ışığında gizlenirler. Görme itibariyle geri dönüşleri hunûs; güneşin ışığında gizlenişleri künûs’tur. Bazıları da genel olarak bunların yıldızlar olduğunu nakletmiştir. Çünkü yıldızlar gündüzleyin siner, gözlerden kaybolurlar. Geceleyin de künûs eder, yani yataklarındaki ceylanlar gibi ortaya çıkar, doğarlar. Günümüzde bir kısım âlimler, ilmi gelişmeler ışığında âyette geçen “hünnes” kelimesi ile “yıldızların ölmesi ve bir kara deliğe dönüşmesi”ne işaret edildiğini söylemektedirler.

عَسْعَسَ (‘as‘as), hem “gelen” hem “giden” mânasını veren zıt anlamlı kelimedir. Buna göre hem gelen geceye, hem de arkasını dönüp giden geceye yemin edilmiş olur. Fakat burada karanlığın iyice koyulaştığı ve sabahın yaklaştığı vakit olan gecenin sonuna, yani seher vaktine yemin edilmiş olma ihtimali daha kuvvetlidir. Nitekim peşinden de “nefes almaya başlayan sabaha” yemin edilmektedir ki, bu mânaya uygun düşer. Çünkü seher vaktinden sonra sabah solumaya, gün doğup yavaştan kendini göstermeye başlar. Burada Peygamberimiz (s.a.v.) ve mü’minlere, karanlık gecelere benzeyen sıkıntılı günlerin yavaş yavaş zâil olacağı ve aydınlık sabahlara benzeyen İslâm’ın parlak günlerinin geleceği müjdesi verilmiş olmaktadır. Ayrıca onlar için dünyanın sabaha yönelmiş bir gece ve her insanın ne hazırlamış olduğunu bileceği o kıyâmet vakti, böyle teneffüs eden bir sabah olduğuna da işaret edilir.

Bu büyük yeminlerden sonra söz Kur’ân-ı Kerîm’e intikal ettirilerek buyruluyor ki:

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾

مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾

19. Şüphesiz Kur’an, çok şerefli bir Elçi’nin getirdiği sözdür.
20. Bir Elçi ki pek kuvvetli, arşın sahibi yanında çok itibarlı.
21. Orada sözü dinlenir, kendisine son derece güvenilir.

Şerefli elçiden maksat, Cebrâil (a.s.)’dır. Burada sayılan vasıfları onun vahiy konusunda ne kadar ehliyetli ve liyâkatli olduğunu gösterir. Buna göre Kur’ân-ı Kerîm, içine hiçbir şüphenin karışamayacağı en sağlam, en güvenilir yollarla Peygamberimiz (s.a.v.)’e gelmiş, o da vahyi aldığı şekilde, hiçbir tahrif ve tebdile uğratmadan dosdoğru olarak insanlığa tebliğ etmiştir. Çünkü:

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾ وَمَا
هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿٢٥﴾ فَاَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾

22. Arkadaşınız Muhammed kesinlikle deli değildir.

23. Yemin olsun ki o, vahyi getiren Elçi'yi apaçık bir ufukta gördü.

24. O, kendisine vahiy yoluyla gelen gaybî bilgileri size tebliğ edip öğretmede asla cimri davranan biri de değildir.

25. Bu Kur'an, Allah'ın rahmetinden ebediyen kovulmuş bir şeytanın sözü hiç değildir.

26. Peki ey kâfirler! Kur'an'ı inkâr ettikten sonra nereye gidecek, hangi yolu tutacaksınız?

24. âyette kullanılan kelime ظ (zı) harfiyle ظَنِينٌ (zanîn) okunursa "suçlanan, sanık"; ض (dat) harfiyle ضَنِينٌ (danîn) diye okunursa "cimri" anlamına gelir. Birinci anlama göre o peygamber gayb hakkında söylediklerinden dolayı suçlanamaz, söyledikleri doğrudur, uydurma değildir. Zira doğruluk onun vasfıdır. Allah adına yalan söylemesi asla mümkün değildir. İkinci anlama göre o gayb hakkında cimri değildir, gaybden aldıklarını saklamaz, söyler. Zira cömertlik onun vasfıdır. Rabbi ona neyi vahyederse onu hiç eksiltmeden, bekletmeden ve herhangi bir ücret talep etmeden tebliğ eder. Halbuki müşriklerin Peygamberimiz (s.a.v.)'i benzetmeye kalkıştıkları kâhinler ve sihirbazlar, ücret almadan ne sihir yapar ne de bilgi verirlerdi. Verdikleri bilgiler de yalan ve şüphelerle dolu olurdu. Diğer taraftan Kur'an şeytan sözü de değildir. Çünkü şeytanlar böyle bir sözü söylemeye ve getirmeye muktedir değillerdir. Yapıları ve tînetleri buna zıttır: (bk. Şuarâ 26/210-212)

اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ اَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾

وَمَا تَشَاؤُنَ اِلَّا اَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

27. Oysa Kur'an, bütün şuurlu ve sorumlu varlıklar için bir öğüt, bir uyarıdır.

28. Özellikle içinizden doğru yolu bulup, o yolda yürümek isteyen herkes için.

29. Şunu da bilin ki, Âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe, siz hiçbir şey dileyemezsiniz.

Hak dostlarından İbrâhim Düsukî hazretlerine:

"- Ne arzu ediyorsun?" diye sorduklarında şu muhteşem cevabı vermiştir:

"Allah Teâlâ neyi diliyorsa, onu istiyorum!" (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 597)

Hz. Mevlânâ (k.s.) da, olan biten bütün hâdiseler üzerindeki ilâhî kudretin tecellî ve tasarrufunu şu ibretli kıssa ile gözler önüne serer: "Küçük bir karınca kalemin kağıt üstüne bir şeyler yazdığını gördü, gitti. Bu sırrı öbür karıncalara söyledi:

«- O kalem kağıda şaşılacak şeyler yazdı. Fesleğen gibi, susam gibi, gül gibi acaib şeyler yaptı» dedi. Karıncanın biri dedi ki:

«- O sanatı yapan parmaklardır. Bu kalem iş görmekte esas değil, fer'dir.» Üçüncü karınca:

«- İş ne parmaktan ne de kalemden geliyor» dedi «iş asıl koldan geliyor. Çünkü zayıf parmaklar, onun zorlamasıyla kalemi tutuyor ve yazdırıyor.» Bu görüşler, bu konuşmalar böylece uzadı gitti. Karıncaların beyine kadar ulaştı. Karınca beyinin birazcık anlayışı vardı, zeki idi. Karıncaların beyi dedi ki:

«- Bu hüneri sûretten, görünüşten bilmeyin. Çünkü uyuyan yâhut ölen bir kişinin böyle şeylerden haberi bile yoktur.» Sûret, görünüş elbiseye, asaya benzer. Cansızdır, akılsızdır, oynamaz, hareket etmez. Allah'ın lutfu ve ihsânı olmayınca, bu aklın bu gönlün cansız kalacaklarından karınca beyinin haberi yoktu. Allah bir an için olsun, akıldan yardımını kesecek olsa, her şeye eren akıl, abtallıklar etmeye başlar." (Mevlânâ, *Mesnevî,* 3721-3729. beyitler)

İlk âyetlerinde kıyâmet sahnelerinden bahsedip Kur'an'ın doğruluğuna ve mükemmel bir öğüt oluşuna vurgu yaparak son bulan Tekvîr sûresini, yine bir kısım kıyâmet manzaralarına temastan sonra insanın aslında âhiret hayatı için yaratıldığını ve bu dünyada asıl o hayat için hazırlık yapmak gerektiğini etkili bir dille haber veren İnfitâr sûresi geliyor:

82- İNFİTÂR SÛRESİ

سُورَةُ الْاِنْفِطَارِ

82. İNFİTÂR SÛRESİ

İnfitãr sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 19 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen انْفَطَرَتْ(infetarat) fiilinin masdarından alır. اَلْاِنْفِطَارُ (infitãr), "göğün yarılıp parçalanması" mânasına gelir. Sûre,انْفَطَرَتْ (infetarat) ve اَلْمُنْفَطِرَةُ (Münfetira) isimleriyle de anılır. Hem Mushaf tertîbine hem de iniş sırasına göre 82. sûredir.

Konusu

Sûrede kıyâmet ve âhiret ahvâli anlatılır. İyiler cennete girerken, Allah'ın nimetlerine nankörlük edenlerin, bir gün yaptıklarının hesâbını verip cehenneme atılacakları bildirilir.

Ey İnsan!
Seni Aldatan Ne?

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ
فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Gök yarılıp parçalandığı zaman,

2. Yıldızlar dökülüp etrafa saçıldığı zaman,

3. Denizler fışkırtılıp birbirine katıldığı zaman,

4. Kabirler deşilip içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman,

5. İşte o gün her insan ebedî hayatı için neler yapıp gönderdiğini ve neleri yapmayıp geride bıraktığını bilecektir!

اَلْاِنْتِثَارُ (intisâr), bir şeyin dağılıp etrafa saçılması demektir. Anlaşılan o gün, gök cisimleri arasındaki çekim kanunu bozulacak, bu ilâhî kanun ile birbirine bağlı olan yıldızlar yörüngelerinden çıkıp uzaya dağılacak, birbirlerine çarpıp parçalanacaktır. اَلتَّفْجِيرُ (tefcîr), fışkırtmak, püskürtmek demektir. O gün, Tekvîr sûresi 6. âyetten anlaşıldığına göre denizler ateşlenip kaynatılacak, kuvvetli sıcaktan kaynayan sular fışkırıp taşacaktır. Yahut denizler arasındaki engeller, dağlar kaldırılarak denizlerin suları birbirine karışacak, bir tek deniz hâlini alacaktır.

Bu vesileyle insanı uyandırmak için buyruluyor ki:

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ﴿٦﴾ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ
فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾

6. Ey insan! Nedir o kerîm olan Rabbine karşı seni aldatan?

7. O Rabbin ki seni yarattı, bütün azalarınla birlikte vücud sistemini düzenledi, sana ölçülü ve dengeli bir biçim verdi.

8. Seni her bakımdan dilediği en güzel ve en mükemel sûrette terkip etti.

İnsanın yaratılışında Yüce Allah'ın Rabliğinin ve kerem sahibi oluşunun tezahürleri, sonsuz kudret eserleri bulunmaktadır. O Rab öncelikle insanı yaratmıştır. Burada "yaratma"; insan bedenini ve uzuvlarını düzgünleştirme,

ölçülü yapma, şekil verme ve parçalarını birleştirip bir araya getirmeden önceki "var kılmak" mânasındadır. Her türlü nimetin ancak kendisiyle bir mâna kazandığı "var olma" nimeti, ilâhî lutuf ve keremin birincisidir. Sonra "tesviye" gelmektedir. İnsanın "tesviye edilmesi"; onun beden ve uzuvlarının düzgün bir şekilde yerli yerine yerleştirilmesi demektir.

7. âyette geçen فَعَدَلَكَ (fe'adelek) ifadesi şu mânalara gelebilir:

• Göz, kulak, el, ayak gibi çift uzuvlarını ahenkli ve dengeli kıldı. Ayrıntıları anatomide bilindiği üzere vücudunu her yönden orantılı ve düzgün yaptı.

• Belini doğrultu, dik ve dengeli kıldı, eğri belli hayvanlar gibi yapmadı. Bu, beden ve uzuvların düzene konması ve insanın insan denilecek şekle getirilmesinden sonra gerçekleşecek bir safhadır. Zira çocukların yetişmesinde kolaylıkla görüleceği üzere insanın belini doğrultup da ayakta dik ve doğru olarak yürüyebilmesi, ancak uzuvların tam olarak düzene konmasından sonra gerçekleşecek bir durumdur.

• Seni eksiklikten olgunluğa, uygun olmayan şekilden uygun olan şekle çevire çevire en güzel suret ve biçime getirdi.

• Sana itidal verdi.

8. âyet-i kerîmede yer alan رَكَّبَكَ (rakkebek) ifadesi ise şu mânaları ihtiva edebilir:

• Allah seni sayısız şekil ve biçimlerden dilediği her hangi bir biçimde yaratıp şekil verdi. Bu mânaya göre "terkîb", "ahsen-i takvîm"i, yani insanın en güzel biçimde yaratmasını beyân etmektedir.

• Gelecek zaman mânasında olarak, Allah seni hangi biçimde dilerse öyle oluşturup şekil verir. Dilerse seni o güzel insan kılığından çıkarır da en çirkin suretlere tebdil eder, hatta aşağıların aşağısına yuvarlayabilir. Bu mânada ilâhî bir ikaz ve tehdit bulunmakta, dolayısıyla verilen nimetlere şükretmenin zaruretine dikkat çekmektedir.

• Üçüncü mânaya göre, seni her hangi bir biçimde denkleştirdi. Yahut evirip çevirdi, dilediği gibi seni oluşturdu. Yahut dilerse seni başka bir biçimde de oluşturabilir. Bu şık, önceki iki mânanın ikisini de kapsar. "Sûret" kelimesi, farklı güzellik mertebelerinden herhangi birini; bazısında da güzellik ve çirkinlikte farklı ve değişik şekillerden herhangi birini ifade edebilir. Dolayısıyla bu kelime; ana, baba ve diğer akrabaya benzeyip benzememek, renk, uzunluk, kısalık, erkeklik, dişilik, sağlamlık, çürüklük, iyi veya kötü kişi olmak, zekilik ve ahmaklık gibi maddî ve mânevî bütün suret ve vasıfları ihtiva etmektedir.

Bütün bunlara rağmen:

كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ ﴿٩﴾ وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا

كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾

9. Fakat siz dini, hesap ve ceza gününü yalanlıyorsunuz.

10. Oysa yanıbaşınızda sizi sürekli gözetleyenler var:

11. Her söz ve davranışınızı kayda geçiren tertemiz, şerefli melekler.

12. Onlar, yaptığınız her şeyi bilirler.

Yüce Allah'ın koyduğu nizam kıl payı aksamadan devam etmekte, kul bildiğini işlerken, üzerinde bulunan yazıcı melekler, kirâmen kâtibîn de, onun bütün yaptıklarını yazıp kayıt altına almaktadırlar. Çünkü onlar, insanın ne yapıp ettiğini çok iyi bilmektedirler. Yazıcı meleklerin كِرَامًا (kirâmen) yani çok şerefli, değerli olarak tavsif edilmeleri onların; kin ve nefret gütmeme, tam bir tarafsızlıkla hareket etme, rüşvet gibi ahlâkî zaaflardan uzak olma, gözlerinden kaçan hiçbir iş bulunmama gibi özelliklerine işaret eder.

Bahsedilen meleklerin tuttuğu kayıtlar dikkate alınarak:

اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفٖى نَعٖيمٍ ﴿١٣﴾ وَاِنَّ الْفُجَّارَ لَفٖى جَحٖيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا

يَوْمَ الدّٖينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبٖينَ ﴿١٦﴾

13. Buna göre iyilik, itaat ve fazilet sahibi kimseler, hiç şüphesiz içinde nimetlerin kaynadığı cennettedir.

14. Yoldan sapan inkârcı suçlular ise kızgın alevli cehennemdedir.

15. Hesap ve ceza günü, yanıp kavrulmak üzere oraya girerler.

16. Oradan bir daha ayrılamaz, kaçıp kurtulamazlar.

13. âyette geçen اَلْاَبْرَارُ (ebrâr), Allah'a ve âhirete iman eden, bir gün dünyada yapıp ettiklerinin kaydedildiği amel defterinin getirilip önüne konulacağına ve bunların hesâbını vereceğine inanan, bu sebeple amel defterini iyiliklerle doldurmaya çalışan mü'min kişidir. İşte bunlar, cennette, türlü türlü nimetler içinde olacaklardır. اَلْفُجَّارُ (füccâr) ise kıyâmete, hesap ve cezaya inanmadığı için amel defterini kötülüklerle kirleten kimselerdir. Rabbine karşı terbiyesizlik edip, aşırı isyân ve muhâlefete sapanlardır. Bunlar da elbette alevli ateşe atılacaklar, bir daha oradan çıkamayacaklardır. Burada mü'minlerin "ebrar", kâfirlerin "füccâr" diye vasfedilerek, imanın insanı iyi işlere yönlendirip onu iyiler arasına katacağına; küfrün de insanı kötülüklere itip onu kötüler arasına

katacağına vurgu yapılır.

Netice olarak:

وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الدّ۪ينِۙ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَٓا اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الدّ۪ينِۜ ﴿١٨﴾

يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْـٔاًۜ وَالْاَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ ﴿١٩﴾

17. Rasûlüm! Hesap ve ceza gününün ne olduğunu sen bilir misin?

18. Sonra bilir misin sen, nedir o hesap ve ceza günü?

19. O, kimsenin kimseye faydası olmayacağı bir gündür. O gün bütün emir, hüküm ve yetki yalnız Allah'ındır!

Kimsenin kimseye fayda sağlayamayacağı böyle dehşetli bir günde zarara uğrayanlardan olmamak için, gerek başkalarıyla gerek şahsî hesâbımızla ilgili meselelerde, en başta ölçü ve tartıya dikkat edilmesinin önemini belirtmek için şimdi Mutaffifîn sûresi geliyor:

83- MUTAFFİFÎN SÛRESİ

سُورَةُ الْمُطَفِّفِينِ

83. MUTAFFİFÎN SÛRESİ

Mutaffifîn sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 36 âyettir. İsmini, birinci âyette geçip "ölçü ve tartıda hîle yapanlar" mânasındaki لْمُطَفِّفِينَ (mutaffifîn) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 83, iniş sırasına göre ise 86. sûredir.

Konusu

Ölçü ve tartıda hîle yapanların kıyâmette başlarına gelecek felâketlere dikkat çekilir. Zira bu tür günahlar, pek büyük bir gün olan âhirete imansızlığın bir göstergesidir. Sûrede ağırlıklı olarak mü'min ve kâfirlerin âhirette karşılaşacakları mükâfat ve cezadan bahsedilir. Mü'minlerin, kendilerini dünyada alaya alıp üzerlerine gülen kâfirlerin âhiretteki perişan hallerine gülecekleri haber verilir.

Haksızlık Yapanların Vay Haline

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾ اَلَّذِينَ اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾ وَاِذَا
كَالُوهُمْ اَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾ اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ﴿٤﴾
لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Ölçü ve tartıya hîle karıştıranların vay hâline!

2. Onlar, insanlardan bir şey ölçerek aldıkları zaman tastamam alırlar.

3. Fakat kendileri başkalarına bir şey satarken, eksik ölçüp tartarlar.

4. Sahi onlar, yeniden diriltileceklerini hiç akılarına getirmezler mi?

5. O büyük günde?

6. Öyle bir günde ki, bütün insanlar kabirlerinden kalkıp, hesap ve ceza için Âlemlerin Rabbinin huzurunda divan dururlar!

لِلْمُطَفِّفِينَ (mutaffifîn), "mutaffif" kelimesinin çoğulu olup şu iki asıldan türemiş olabilir: "Tafâf"; kaba doldurulan şeyin, tam kabın ağzına varmayıp biraz aşağıda kalması demektir. Buna göre "mutaffif", kabı tam doldurmayan, onu biraz aşağıda bırakan demek olur. "Tafif"; az, cüz'î bir şey demektir. Buna göre "mutaffif" az bir şey eksilten, çalan anlamına gelir.

Her türlü günahta olduğu gibi, eksik ölçüp tartmada da asıl sebep insanda âhirete, bütün insanların yeniden diriltilip Allah'ın huzurunda hesap verecekleri o büyük güne imanın olmayışıdır. Bırakalım kâmil bir imanı, insanın bu büyük günün geleceği ve dehşetiyle alakalı en küçük bir zannı bile olsa, onu günah işlemekten, hele Allah'ın affetmeyeceğini haber verdiği kul hakkına girmekten, insanları zarara uğratmaktan mutlaka engeller. Dolayısıyla âhirete kesin olarak inanan insan, hiç Allah Teâlâ'nın "veyl olsun, yazıklar olsun" buyurduğu, cezası son derece ağır günahları işlemeye cüret edebilir mi:

كَلَّا اِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ ﴿٧﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾

كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٩﴾

7. Gerçek şu ki, doğru yoldan sapmış kâfirlerin defteri Siccîn'dedir.

8. Bilir misin nedir Siccîn?

9. O, kâfirlerin amellerinin yazıldığı, rakamlanıp mühürlendiği bir defterdir.

سِجِّينٍ (siccîn), hapis mânasındaki "sicn"den mübâlağa sigası veya zindana atmak mânasındaki "secn"den bir sıfat olabilir. Anlaşılan o ki kelimenin hapis, zindan, yerin dibi, cehennem gibi kelimelerle yakın bir alakası vardır. Demek ki, âhirete imanı olmayan kötü kimselerin defteri, sahibinin cehennemde ebedî hapsine sebep olduğu için siccînde yani zindanda bulunmaktadır.

Cenâb-ı Hak bu Siccîn'i, **"rakamlanıp mühürlenmiş bir kitap"** (Mutaffifîn 83/9) olarak tanıtıyor. Burada geçen مَرْقُومٌ (merkûm) kelimesine beş mâna verilir:

✓ Açık, tam ve sağlam yazılı, yanlış ihtimali yok,

✓ İşaretli, yani "gereğince cehenneme" diye buyruk işareti yazılmış,

✓ Tüccarın kumaşına koyduğu gibi işaretli, kayıtlı,

✓ Mahkeme ve benzeri şeylerin belge ve defterlerinde olduğu gibi mühürlü, damgalı, sayılı, ünvanlı ve resmileştirilmiş,

✓ Kumaşın rakmesi, yani desen ve nakışları gibi çizilmiş ve sabitleştirilmiş silinmez bir kitap.

Demek ki, her türlü şüpheden uzak, bozma ve yakıştırmadan kurtulmuş, her görenin anlayacağı şekilde kendilerine verilecek olan kitapları ve belgeleri böyle sağlam bir sicilde yazılıdır. Burada yazılanların gereği ne ise yapılacak ve buradan çıkarılan neticeler hiç şaşmadan icra edilecektir. Bunun içindir ki, Kur'an'ın hesap ve ceza günüyle alakalı verdiği haberleri yalanlayanlar da, büyük bir hüsrân ve azapla karşılaşacaklardır.

Doğru yoldan sapmış kâfirlerin âhireti yalanlamalarının elbette bir kısım sebepleri vardır:

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾ اَلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿١١﴾
وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖٓ اِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ اَثِيمٍ ﴿١٢﴾ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

10. Gerçeği yalanlayanların o gün vay hâline!

11. Onlar, hesap ve ceza gününü yalanlıyorlar.

12. Oysa onu, ancak hiçbir sınır tanımadan haddini aşan ve günaha dalan kimse yalanlar.

13. Kendisine âyetlerimiz okunduğu zaman: "Bunlar eskilerin masalları!" der geçer.

Böyle kimseler, şehvetlerine düşkün, keyiflerince hareket ederek sonunu

düşünmeyip Allah'ın ve kullarının haklarına tecavüz etmeye alışmış olduklarından dolayı cezaya ve ceza gününe inanmak hoşlarına gitmez. Ona inanmak keyiflerini kaçıracağı için ancak "o ceza gününün aslı yoktur" derler, kendilerini bu yolla teskin ve tatmin etmeye çalışırlar. Peki, onların bu yaptıkları ne kadar doğrudur:

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

14. Hayır, gerçek hiç de öyle değil! Aslında onların işledikleri günahlar, kalplerini bütün bütün paslandırmıştır.

Bu gerçeği Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle izâh buyurur:

S *"Kul bir günah i lediği zaman kalbine siyah bir nokta vurulur. âyet o günahı terk edip istiğfâra sarılarak tevbeye yönelirse kalbi cilâlanır. Böyle yapmaz da tekrar günahlara dönerse, siyah noktalar artırılır ve neticede bütün kalbini kaplar. İ te Hak Teâlâ'nın:*

«Hayır, gerçek hiç de öyle değil! Aslında onların i ledikleri günahlar, kalplerini bütün bütün paslandırmı tır» (Mutaffifîn 83/14) *diye zikrettiği durum budur."* (Tirmizî, Tefsir 83/3334)

Bir defasında Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz:

"–Kalbler, demirin paslandığı gibi paslanır" buyurmuştu. Sahâbe-i kirâm:

"–Onun cilâsı nedir ey Allah'ın Rasûlü?" diye sordular. Allah Rasûlü (s.a.v.):

"–Allah'ın kitabını çokça tilâvet etmek ve Allah'ı çok çok zikretmektir" cevâbını verdi. (Ali el-Müttakî, *Kenzu'l-ummâl*, II, 241)

Zira kalp, içinde bulunduğu ortamın tesiri altında kalır. Hayırlara ve güzelliklere muhâtab olursa güzel inikâslarla nurlanır. Bunun aksine, kötülük ve çirkinliklere mâruz kalırsa, kötülükler sirâyet edip onu karartır. Günahla kararan gönüllerin ise âkıbeti ise son derece fecî olacaktır:

كَلَّا اِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُوا
الْجَح۪يمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا الَّذ۪ي كُنْتُمْ بِه۪ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾

15. Heyhât! Gerçek şu ki, o gün onlar Rablerinin yakınlığından, O'nun rahmetinden ve O'nu görmekten mahrum kalacaklardır.

16. Sonra onlar, kesinlikle o kızgın alevli cehenneme gireceklerdir.

17. Sonra da kendilerine: "İşte budur sizin yalanlayıp durduğunuz azap!" denecektir.

Aralarında mukayese yapıp gerçeği daha kolay anlamaya yardımcı olması bakımından, kötülerden sonra söz hemen iyilere intikal ettirilmektedir:

Mutluluklarını Yüzlerinden Okursun

كَلَّا اِنَّ كِتَابَ الْاَبْرَارِ لَفٖى عِلِّيّٖينَ ﴿١٨﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾

18. Hayır! Hayır! Şüphesiz iyilik, ihlas ve fazilet sahibi kişilerin defteri İlliyyûn'dadır.

19. Bilir misin nedir İlliyyûn?

20. O, iyilerin amellerinin yazıldığı, rakamlanıp mühürlendiği bir defterdir.

21. Allah'a en yakın has kullar onu görür ve incelerler.

İyilerin defterleri عِلِّيُّونَ ('illiyyûn)dadır. "İlliyyûn", yükseklik mânasındaki اَلْعُلُوُّ ('ulüvv)den gelir. Bunda, Siccîn'ın tam zıddı olarak "pek yüksek ve yüce yer" mânası vardır. İlliyyûn, Allah'a yaklaştırılmış meleklerin şâhit oldukları yer olan ve iyiliklerin yazıldığı divanın ismidir. Bu divan da açık, tam ve güzel yazılmış, husûsî işaretlerle işaretlenip mühürlenmiştir. Burada yazılanların gereği ne ise yapılacak ve buradan çıkarılan neticeler hiç şaşmadan icrâ edilecektir.

İlliyyûn'daki kayıtların neticesi çok parlak olacaktır:

اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفٖى نَعٖيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْاَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فٖى وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعٖيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِنْ رَحٖيقٍ مَخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفٖى ذٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنٖيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾

22. İyilik, ihlas ve fazilet sahibi kimseler, ebedî cennet nimetleri içindedirler.

23. Koltuklar üzerine oturmuş, sevinçle etrafı seyrederler.

24. Öyle ki, onları saran nimetlerin sevinç ve parıltısını yüzlerinden okursun.

25. Onlara, her türlü zarara karşı ilâhî teminat mührü taşıyan hâlis bir içecekten içirilir.

26. Bir içecek ki, içimi bittiğinde ağızda misk kokusu bırakır. İmrenip yarışacak olanlar, işte bu cennet devleti için yarışsınlar!

27. Ona biraz da, cennetin en yüksek mevkiinden kaynayan Tesnîm pınarından katılmıştır.

28. Tesnîm bir pınardır ki, ondan sadece Allah'a en yakın has kullar kana kana içer.

"Ebrâr" grubundan olanlara, her türlü zararlı maddeye karşı ağzı mühürlenmiş şarap testisinden, tertemiz, güzel kokulu bir içecek ikram edilir. Bu içeceğin neşesi ve lezzeti çok, sersemlik ve baş ağrıtma özelliği yoktur. Âyet-i kerîmede, **"Duru mu duru; içenlere pek hoş gelir, lezzet verir. İçinde zararlı ve sersemletici hiçbir şey bulunmaz; ondan içmekle sarhoş da olunmaz"** (Sâffât 37/46-47) diye vasfedilen "beyaz içecek" işte budur. Bunun hitâmı misktir. Yani içildikten sonra ağızda misk kokusu bırakır. İçilen içecekten tadılan lezzetin mükemmelliğinin devam etmesi, tadın bozulmaması için misk kokusu içimin sonunda duyulmaya başlar. İçildiği zaman sonsuz sefâsından dolayı gerek içenlerde ve gerek bulunduğu kapta bir keder, bir tortu bırakmaz, yalnız bir misk kokusu bırakır. Yahut üzerine kapatılan kapak miskten yapılmıştır. O içeceğe cennetin en yüksek yerinden şarıl şarıl akan "Tesnîm" adlı bir kaynaktan karıştırılmıştır. Cennetliklere içirilecek bu içecekler boldur, bitip tükenmez. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.) sûresi 15. âyette bu içeceklerin akan ırmaklar hâlinde bol olduğu haber verilir. İşte yarışmak isteyenler, geçici dünya menfaatleri ve gel geç sevdâlar için değil, bu güzel ve ebedî nimetler için yarışmaya dâvet edilmektedir. Nitekim Sâffât sûresinde de yine eşsiz güzellikteki cennet nimetleri sayıldıktan sonra: **"Çalışacak olanlar, işte böyle bir başarıya ulaşmak için çalışsınlar!"** (Sâffât 37/61) buyrulur.

Cennet içecekleri içinde özellikle اَلتَّسْنِيمُ (tesnîm)e dikkat çekilmiştir. "Tesnîm", "suyu yukarıdan aşağıya akıp duran kaynak anlamına gelir. O, cennet pınarlarından bir pınarın ismidir. Cennet içeceklerinin en yükseğidir. Onu rütbesi yüksek olanlar içer, o da kendinden içenleri yükseltir. Nitekim burada onu اَلْمُقَرَّبُونَ (mukarrebûn) grubu, yani Allah'a en yakın has kulların içeceği beyân edilmektedir. Bunlar, içine hiçbir şey karıştırılmaksızın bu Tesnîm kaynağından içerler. "Mukarrebûn" kulların derecesinde olmayan "ebrâr", "ashâb-ı yemîn" denilen ve amel defterleri sağlarından verilen diğer kullara ise içecekleri bu kaynaktan karıştırılarak sunulur. Buna göre Tesnîm'in, ebrâra sunulan o mühürlü saf şaraptan daha üstün ve güzel olduğu anlaşılır.

Burada şöyle bir işârî mânaya yer verilebilir:

Cennete girenler faziletçe birbirinden farklı olduğu gibi, cennetteki nehirler ve kaynaklar da, fazilet bakımından farklıdırlar. Nitekim "Tesnîm", cennet nehirlerinin en faziletlisi; mukarrebûn grubundan olanlar da cennettekilerin en

üstünüdür. Ruhânî cennette “Tesnîm”, Allah’ı tanıma ve onun yüce zâtına bakma lezzetidir. “Rahiyk” ise varlıklar âlemini tefekkür edip seyrederek sevinip neşelenmektir. Mukarrebun grubundan olanlar “Tesnîm”den başkasını içmezler. Yani ancak Allah’ın zâtına bakıp düşünmekle meşgul olurlar. Kitapları sağlarından verilenlerin içkileri ise karışık olur. Bakışları bazan Allah’a, bazan onun mahlukâtına olur. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XXXI, 91)

Mü’minlerle dünyada alay eden inkârcı suçluların fecî âkibetine gelince:

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا
بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾
وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ ﴿٣٣﴾

29. Günahlara dalmış inkârcı suçlular, dünyada iken mü’minlerle alay edip, onlara gülüyorlardı.

30. Yanlarından geçerken kaş göz hareketleriyle onları küçümsüyorlardı.

31. Dostlarının yanına dönerken, yaptıkları bu densizliğe sevinip övünerek dönüyorlardı.

32. Mü’minleri gördükleri zaman da: “Bunlar gerçekten sapıtmış tipler!” diyorlardı.

33. Oysa onlar, mü’minler üzerine gözcü ve denetleyici olarak görevlendirilmiş değillerdi.

Her dönemde din düşmanları, fakir olsun, zengin olsun müslümanlarla alay etmekte, değişik sebeplerle onlara gülmekte, gözleriyle ve sözleriyle onları küçümsemektedirler. Halbuki böyle düşünen, böyle konuşan inkârcılar, o günahkâr suçlular, mü’minlerin üzerlerine Allah tarafından bekçi olarak gönderilmemişlerdir. Kendileri, sonlarını düşünmeyerek günah içinde yuvarlanırken, onlara acıyorlarmış gibi doğru veya sapık yolda olduklarına hakemlik ve tanıklık etmeye onların hiçbir hakları yoktur. Bunu sadece kendi kendilerine vazîfe edinmişlerdir. Tamâmen boş ve anlamsız bir işle meşgul olmaktadırlar.

Merak etmesinler, mahşer günü roller değişecek:

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ
يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

34. İşte bu gün de, iman edenler o kâfirlere gülerler.

35. Koltuklar üzerine oturmuş, onların cehennemdeki hallerini seyrederken!

36. Nasıl, buldu mu o kâfirler yaptıklarının tam karşılığını?

36. âyette yer alan "sevap" kelimesi ile çok latîf ve ince bir ifade kullanılmıştır. Çünkü kâfirler müslümanlara eziyet ederek sevaba girdiklerini zannediyorlardı. Âhiret gününde mü'minler cennette keyif ve refah içindeyken, kâfirler kendilerini ateşin içinde yanar bulacaklar ve mü'minler için için sevinerek, "bekledikleri sevabı gerçekten bulmuşlar" diyeceklerdir.

Şimdi ise, kıyâmetle başlayan süreçte amel defterleri sağ veya solundan verilenleri bekleyen sonuca farklı bir açıdan ışık tutmak üzere İnşikãk sûresi geliyor:

84- İNŞİKÂK SÛRESİ

سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ

84. İNŞİKÂK SÛRESİ

İnşikãk sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 25 âyettir. İsmini birinci âyette geçen اِنْشَقَّتْ (inşekkat) kelimesinin masdarından alır. اَلاِنْشِقَاقُ (inşikãk), "yarılıp parçalanmak" demektir. İçinde secde âyeti bulunan sûrelerden biridir. Mushaf tertîbine göre 84, iniş sırasına göre ise 83. sûredir.

Konusu

Kıyâmetin kopuşu esnâsında gökte ve yerde meydana gelecek korkunç hâdiseler, mahşer, amel defterlerinin dağıtılması, hesap, iyilere verilecek mükâfat ve kötüleri bekleyen ceza konuları kısa fakat son derece tesirli bir üslupla arz edilir.

Rabbine Adım Adım Giden Yolcu

إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ ﴿١﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾ وَ إِذَا
وَحُقَّتْ ﴿٥﴾ الْأَرْضُ مُدَّتْ ﴿٣﴾ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Gök yarılıp parçalandığı,

2. Kendisine devamlı yaraştığı şekilde Rabbinin emrini dinleyip boyun eğdiği zaman,

3. Yer uzatılıp dümdüz edildiği,

4. İçindekileri dışarı atıp boşaldığı,

5. Kendisine devamlı yaraştığı şekilde Rabbinin emrini dinleyip boyun eğdiği zaman her insan yaptığı ile karşılaşacaktır!

Kıyâmet öylesine dehşetli ve korkunç bir gündür ki, o koptuğunda göklerde ve yerde büyük hâdiseler olur. O günün heybetinden gök yarılıp parçalanır. Rabbi ne buyurursa onu dinler ve tam bir inkıyatla O'na boyun eğer. Yeryüzünde de müthiş değişiklikler olur. Üzerindeki dağlar toz duman hâline getirilip yok edilerek yeryüzü, derinin gerilip düzeltildiği gibi dümdüz hâle getirilir. (bk. Tâhâ 20/105-107) Yerin içindekiler dışarı atılır. Ölüler, madenler, hazineler ne varsa hepsi boşaltılır. Gök gibi yer de Rabbinin emrine kulak verir, dinler ve boyun eğer. Zâten, yarattığı mahluklar olarak onlara yakışan da budur. İşte böylece kıyâmet kopmuş, ebedî âhiret günü başlamış olur. O gün insan dünyada ne yapıp ettiğini öğrenir, hesâba çekilir ve hak ettiği karşılığı görür. Bu sebeple şimdi hitap insana çevrilmekte, Rabbine doğru devam eden yolculuğuna dikkat çekilerek, o karşılaşacağı âkıbeti hususunda uyarılmaktadır:

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ﴿٦﴾

6. Ey insan! Her ne kadar dünya için çalışıyor gözüksen de sen aslında adım adım Rabbine doğru yol almaktasın. Sonunda O'nun huzuruna varacak, hayır veya şer amelinin karşılığını bulacaksın!

اَلْكَدْحُ (kadh), "tırmalamak, çabalamak, kendisine tesir edecek şekilde hayır veya şer bir işe emek vererek büyük bir gayret ile çalışıp uğraşmak" demektir. Dolayısıyla bu kelime, insanın dünyadaki hâlini çok iyi izâh etmektedir. İnsan

değişik maksatlarla bu dünyada çabalar durur. Çalışır, didinir, tırmalanır. Hayır veya şer pek çok işin peşine koşturur. Fakat o, bunlarla uğraşırken bir taraftan da adım adım Rabbine doğru yol alır. Rabbe dönüş hiçbir zaman kesintiye uğramaz; bir ırmağın akışı gibi yolculuk gece gündüz devam eder. Nihâyet ölümle insan Rabbinin huzuruna kavuşur. O halde insan, dünyada hangi işle meşgul olursa olsun, her an Rabbin huzuruna doğru gittiğinin farkında olmalı ve orada hesâbını kolaylıkla vereceği işler yapmaya çalışmalı, hesâbını veremeyeceği işlerden uzak durmalıdır. Çünkü:

فَاَمَّا مَنْ اُو۫تِيَ كِتَابَهُ بِيَم۪ينِه۪ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَس۪يرًاۙ ﴿٨﴾

وَيَنْقَلِبُ اِلٰٓى اَهْلِه۪ مَسْرُورًاۜ ﴿٩﴾

7. Kimin amel defteri sağ tarafından verilirse,

8. Onun hesâbı kolay bir şekilde görülecek,

9. Sevinç içinde âilesinin yanına dönecektir.

Rasûlullah (s.a.v.), bir defasında:

"Kıyâmet gününde sıkı sıkıya hesâba çekilen kimseye azab edilir" buyurmuştu. Hz. Âişe (r.a.):

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Yüce Allah **«Kimin amel defteri sağ tarafından verilirse, onun hesâbı kolay bir şekilde görülecek»** (İnşikāk 84/7-8) diye buyurmamış mıdır?" diye sordu. Bunun üzerine Peygamber-i Zîşân (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"- Bu hesâb o değildir. O sadece hesâbın arz edilmesidir. Kıyâmet gününde hesâba inceden inceye çekilen bir kimse azaba uğratılır." (Buhârî, Tefsir 84)

O gün amel defterinin arkadan veya soldan verilmesi bedbahtlığın alâmetidir:

وَاَمَّا مَنْ اُو۫تِيَ كِتَابَهُ وَرَٓاءَ ظَهْرِه۪ۙ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًاۙ ﴿١١﴾
وَيَصْلٰى سَع۪يرًاۜ ﴿١٢﴾ اِنَّهُ كَانَ ف۪ٓي اَهْلِه۪ مَسْرُورًا ﴿١٣﴾ اِنَّهُ ظَنَّ اَنْ
لَنْ يَحُورَۚ ﴿١٤﴾ بَلٰىۚ اِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِه۪ بَص۪يرًاۜ ﴿١٥﴾

10. Kimin de amel defteri arka tarafından verilirse,

11. O, derhal ölümü, yok olmayı isteyecek,

12. Yanıp kavrulmak üzere alevli ateşe girecektir.

13. Halbuki o, dünyada âilesi arasında pek keyifli ve sevinç içinde idi.

14. Çünkü o, hiçbir şekilde Rabbine dönmeyeceğini sanıyordu.

15. Oysa gerçek sandığı gibi değildi. Çünkü Rabbi onu çok iyi

görmekteydi.

Bu fecî âkıbetle karşılaşan bedbahtlar, ölüp yok olmayı isteyecek, şöyle âh vâh edeceklerdir:

"Keşke bana kitabım hiç verilmeseydi! Keşke hesâbımın ne olduğunu öğrenmeseydim! Ah, keşke ölüm her şeyi bitirmiş olsaydı! Malım bana hiçbir fayda vermedi! Bütün gücüm, saltanatım yok olup gitti!" (Hâkka 69/25-29)

Bu hazin âkıbete uğramanın sebebi, bu kimselerin dünyada Allah'a ve âhirete inanmayıp, O'nun rızâsına uygun hareket etmemeleri, Allah'ın huzuruna hiç dönmeyecekmiş gibi, en küçük bir mesuliyet hissi taşımadan hayvanlar gibi yaşamaları ve kısacık ömürlerini zevk ve eğlence içinde hebâ etmeleridir. Halbuki Allah onları çok iyi görmektedir. Ne yapıp ettiklerini tâkip etmektedir. Öyleyse:

فَلَٓا اُقْسِمُ بِالشَّفَقِۙ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَۙ ﴿١٧﴾ وَالْقَمَرِ اِذَا

اتَّسَقَۙ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍۜ ﴿١٩﴾

16. Yemin ederim akşamın alaca karanlığına,

17. Geceye ve bağrında topladığı şeylere,

18. Dolunay hâlini aldığı zaman aya ki:

19. Ey insanlar siz, tabakadan tabakaya binecek, biri diğeriyle bağlantılı halden hâle geçeceksiniz.

Şafak, gece ve dolunay, bu üç kelime aydınlıkla karanlığın bir arada bulunduğu zamanları ve kolay veya zor, iyi veya kötü çeşitli halleri ifade eder. Bunlara yemin edilerek, insanların gerek dünya hayatında gerekse kıyâmet gününde birçok değişimler geçirecekleri, halden hâle geçecekleri vurgulanır. Görüldüğü gibi üzerine yemin edilen varlık ve olaylarla insanın geçireceği değişim arasında sağlam bir irtibat bulunmaktadır.

İnsanların tabakadan tabakaya binmesi, halden hâle geçmesi hakkında şu izahlar yapılabilir:

Öncelikle insanın topraktan başlayıp devam eden yaratılışı tabaka tabaka, yani safha safhadır: Toprak, çamur, çamurdan bir öz, menî, nutfe, alaka, mudğa, kemik, et, ruhun üflenmesi, şekilsizlikten güzel bir şekle bürünüş ve bambaşka mükemmelikte bir yaratılış, bebeklik, çocukluk, ergenlik, gençlik, olgunluk, yaşlılık ve ölüm. (bk. Hac 22/5; Mü'minûn 23/12-14; Rûm 30/54; Mü'min 40/67) Dolayısıyla o hep gelişim ve değişim hâlindedir. Bir an bile aynı kararda

durmamaktadır. Ölüm sonrası hayatı da böyledir. Kabir hayatı, dirilme, hesap, ceza, cennet ya da cehennem. Orada da tekâmül yani cennette haz ve zevklerin derinleşmesi, nimetlerin daha da güzelleşmesi, Allah'a yakınlaşmanın artması veya tedennî yani cehenemde azabın gün geçtikçe daha acı ve çekilmez hâle gelmesi devam eder. Mamafîh âyette insanlığın tarih boyunca geçirdiği medenî, kültürel, siyasî farklılaşmalara ve değişik safhalara da bir işaret bulunduğu söylenebilir. Bütün bunları yapan üstün kudret, şüphesiz Cenâb-ı Hakk'ın kudretidir. Dolayısıyla hem üzerine yemin edilen varlık ve olaylar, hem de insanın fert ve toplum olarak maddeten ve mânen geçirdiği safhalar, öldükten sonra dirilmenin olabileceğini ispatlayan açık delillerdir.

Durum bu kadar açık ve ortada olduğu halde, hâlâ bir kısım insanlar âhirete inanmamakta direnmektedirler:

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُونَ

﴿٢١﴾ بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾

فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٢٤﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ

اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

20. Böyleyken onlara ne oluyor ki inanmıyorlar?

21. Kendilerine Kur'an okunduğu zaman secdeye kapanmıyorlar?

22. Aksine o kâfirler, dini yalanlamaya devam ediyorlar.

23. Oysa Allah, onların içlerinde ne gizlediklerini çok iyi bilmektedir.

24. Sen de onlara can yakıcı bir azabı müjdele!

25. Ancak iman edip sâlih ameller işleyenler başka! Onlar için bitip tükenmeyen bir mükâfat vardır.

21. âyette, Kur'an okunurken secde etmeyen kâfirler kınandığı için bir kısım fakihler, bu âyet okunduğunda secde edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Ebû Hanîfe (r.h.) burada secde etmenin vâcip olduğu kanaatindedir.

Şimdi gelmekte olan Burûc sûresi, bilhassa İnşikāk sûresindeki **"Oysa Allah, onların içlerinde ne gizlediklerini çok iyi bilmektedir"** (İnşikāk 84/23) âyetiyle işaret buyrulduğu üzere kâfirlerin mü'minlere karşı besledikleri öfkeye ve mü'minlerin onlardan gördükleri mihnete katlanarak Allah yolunda şehâdet ile büyük bir feyze ereceklerine ve Kur'an'ın şanına dikkat çekiyor:

85- BURÛC SÛRESİ

سُورَةُ الْبُرُوجِ

85. BURÛC SÛRESİ

Burûc sûresi, Mekke'de nâzil olmuştur. 22 âyettir. İsmini, birinci âyette geçip "burçlar" mânasına gelen الْبُرُوجِ (burûc) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 85, nüzûl sırasına göre 27. sûredir.

Konusu

Bu sûre nâzil olduğu sırada, Mekkeli müşrikler müslümanlara dinlerinden dönmeleri için şiddetli bir şekilde zulmediyor, her türlü işkenceyi revâ görüyorlardı. Bu bakımdan sûrede, müslümanlara bunca eziyet eden kâfirleri ne tür acı akibetlerin beklediği ve bu eziyetlere katlanan mü'minlerin ne derece mükâfat elde edecekleri ele alınmaktadır. Bu mesaj, Ashâb-ı Uhdûd örnek verilerek sunulmaktadır. Sûre, Ashâb-ı Uhdûd, Firavn ve Semûd kavminin âkıbetlerini bildirmek suretiyle müşriklerin eziyetlerine karşı Allah Rasûlü'nü, ashâbını ve bütün mü'minleri teselli etmekte, onlara güven, huzur ve itminân vermektedir.

Ashâb-ı Uhdûd

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...
1. Yemin olsun burçlarla dolu göğe,
2. Geleceği va'dedilen güne,
3. Şâhitlik edene ve hakkında şâhitlik edilene.

Yemin edilen varlıklardan biri, burçlarla dolu gökyüzüdür. İkinci olarak geleceği va'dedilen güne yemin edilir. Bu gün, bütün insanların hesap vermek üzere toplandığı, mü'minlere cennetlerin, kâfirlere ise cehennemin va'dedildiği belâlı ve dehşetli kıyâmet günüdür. Yemin edilen bir husus da "şâhitlik eden ve hakkında şâhitlik edilen"dir. Gizli ve açığı bilen, her şeye bizâtihî şâhit olan Allah Teâlâ'dır. Bütün yaratılmışlar O'nun meşhûdu yani gördüğü, izlediği ve tâkip ettiği varlıklardır. "Şâhilik eden ve hakkında şâhitlik edilen"den anlaşılabilecek en açık mâna budur. Kıyâmette insanlar, dünyadayken gözleriyle göremedikleri Yüce Allah'ın hesap ve azabıyla yüzyüze geleceklerdir. O'ndan en ufak bir şeyin bile gizli kalması mümkün olmayacaktır. Bununla birlikte yaratıklar içinde de şâhitlik edecekler ve hakkında şâhitlik edilecekler bulunmaktadır. Önceki âyetle münasebeti kurulacak olursa, "şâhitlik eden" kıyâmet günü hazır bulunanlar, "hakkında şâhitlik edilen" ise kıyâmet günü meydana gelecek olan dehşetli manzaralardır. Kıyâmet gününde Peygamberler de ümmetleri hakkında: "Bana uydular veya uymadılar; dâvetime icâbet ettiler veya etmediler" şeklinde şâhitlik yapacaklardır.

Bu yeminler, mü'minlere işkence etmek için hendekleri kazanların acı sonunu bildirmek üzere yapılmış bir giriştir. Bu kişileri Kur'ân-ı Kerîm "Ashâb-ı Uhdûd" diye isimlendirmektedir:

قُتِلَ اَصْحَابُ الْاُخْدُودِ ﴿٤﴾ اَلنَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ﴿٥﴾ اِذْ هُمْ عَلَيْهَا
قُعُودٌ ﴿٦﴾ وَهُمْ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾

4. Kahrolsun mü'minleri yakmak için o hendekleri kazanlar.
5. Alev alev tutuşturulmuş ateşle dolu hendekleri!
6. Onlar o ateşin başına oturmuş,

7. Mü'minlere yaptıkları işkenceyi keyifle seyrediyorlardı.

Ashâb-ı Uhdûd hakkında kaynaklarda dört değişik hâdise zikredilir. Bunların en meşhuru, Yemen krallığını ele geçiren "Zû Nüvâs" hakkında olanıdır. Milâdî dördüncü asırda Yemen'e hâkim olan bu kral, hıristiyan olan Necrân ahâlisini, inançlarını değiştirmeye zorlamış, halk direnince bir çok insanı ateş dolu hendeklere attırarak diri diri yaktırmıştır. Bu şekilde öldürülenlerin sayısının 20.000 kadar olduğu kaydedilmektedir. Yemen'de yahudi hâkimiyeti 340-378 yılları arasında devam etmiştir. Şunu hemen belirtelim ki Ashâb-ı Uhdûd, Araplarca bilinen bir kıssadır. Bunlar, o dönemde Allah'a inanan ve bu sebeple kendi düşünce ve ideolojilerini benimsemeyen mü'minleri, kazdıkları derin hendeklerde tutuşturdukları ateşler içinde yakmışlar, kendileri de bunu insafsızca ve merhametsizce seyretmişlerdir. İşte mü'minlere böyle zulümleri revâ gören bu azgınlar ve bunların farklı zamanlarda ortaya çıkan benzerleri, Allah Teâlâ'nın kahrına ve gazabına uğramışlar ve ilâhî rahmetten kovulmuşlardır. Şu bir gerçek ki, kalplere kök salıp karar kılan imanı bu şekilde yakmaya çalışanlar başarılı olamamış, bilakis Allah'ın kahır ve gazabına uğrayarak mağlup ve perişan olmuşlardır. Ashâb-ı Uhdûd, Yüce Rabbimizin benzerleri içinden seçtiği bir örnektir. Bu tür olaylar tarih içinde benzer şekilde tekrarlanıp durmaktadır.

Dördüncü âyetin metnindeki قُتِلَ (kutile) kelimesiyle anlatılan lânetlenme, işlenen günahın büyüklüğünü gösterdiği gibi, o günahı işleyenlere de Allah'ın gazabının çarpacağını gösterir.

Bahsedilen kâfirlerin, mü'minlerden bu şekilde intikam almalarının sebebi neydi:

وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٨﴾ اَلَّذِي لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۜ ﴿٩﴾

8. O mü'minlerden, başka bir sebeple değil, sadece karşı konulmaz kudret sahibi ve her türlü övgüye lâyık olan Allah'a iman etmelerinden ötürü nefret edip, intikam alıyorlardı.

9. Göklerin ve yerin mutlak mülkiyet ve hâkimiyeti kendisine ait olan Allah'a. Ama Allah olup biten her şeye şâhittir.

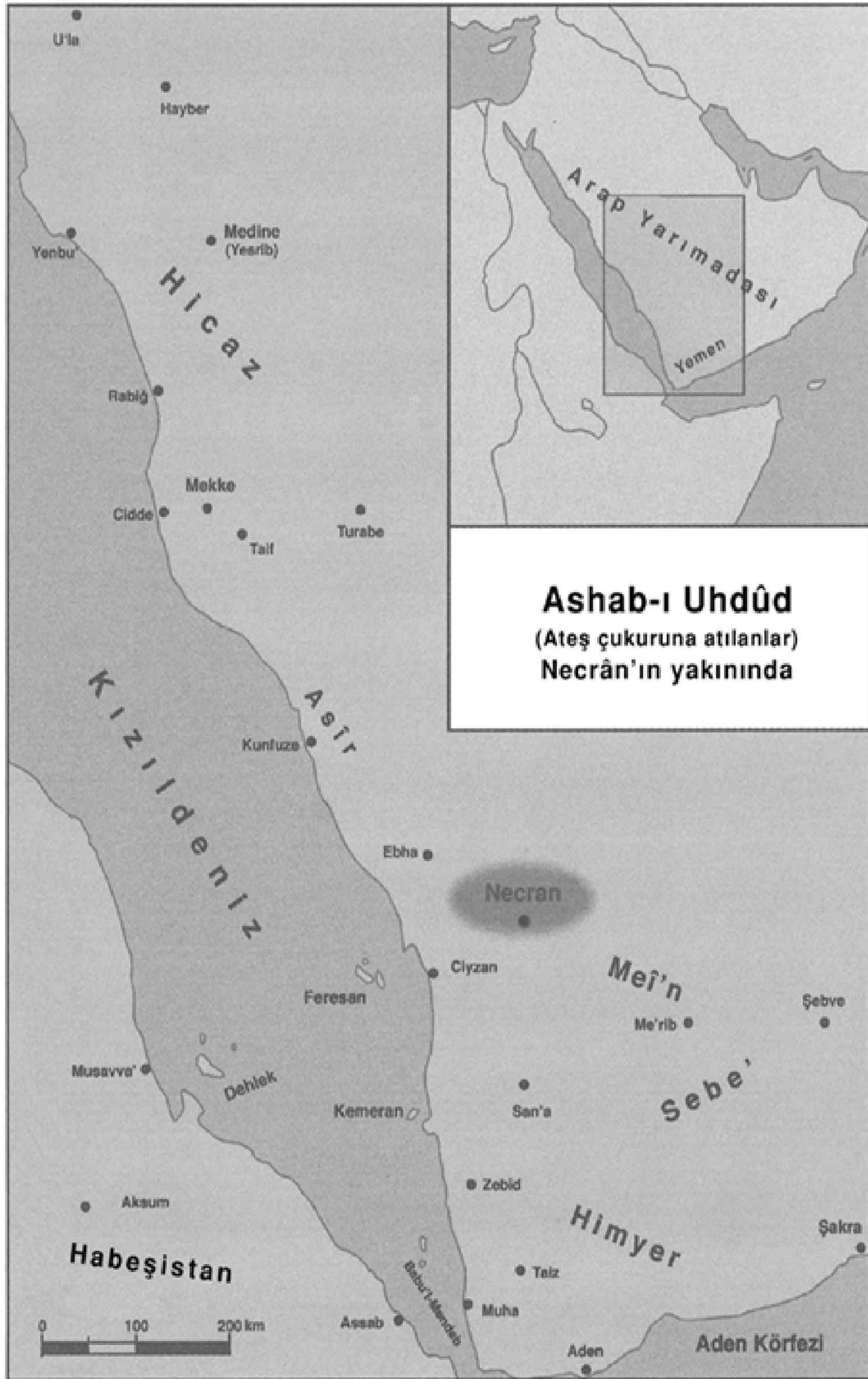
Bu dünya mü'min için bir istirahat mekanı değil, bir imtihan sahnesidir. Bu sahnede mü'minler de imanlarında test edileceklerdir. Bize şer gibi görülen bir kısım olaylar, netice itibariyle birer rahmet tezahürüdür. Ebedi âhiret nimetlerine kavuşabilmek için geçici dünya hayatında bir bedel ödemek

zarûrîdir. Bir anlamda mü'minler çektikleri bu çilelerle, cennete girmelerinin yegane anahtarı olan imanlarına safiyet, temizlik ve keskinlik kazandırmaktadırlar. Bununla birlikte Yüce Rabbimiz, kâfirlere ve zâlimlere, yeri ve zamanı geldiğinde en şiddetli bir şekilde yakalayıp hadlerini bildirmek için, bir kısım hikmetlere dayalı olarak mühlet tanımaktadır.

Cenâb-ı Hakk'ın "Şehîd" ismi, bilen ve gören anlamını taşımaktadır. O, kullarının bütün yaptıklarına müttalidir, hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O her şeyi görmekte, izlemekte ve bilmektedir. Mü'min kul Allah'ın kendi durumunu gördüğünü bilince, O'nun rızâsı için eziyetlere katlanması kolay olur.

Allah Teâlâ'nın Şehîd ismi, aynı zamanda yapılan zulümlerin karşılıksız kalmayacağını da gösterir:

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ
وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾

10. Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara her türlü işkenceyi yapan, sonra da pişman olup bundan vazgeçmeyenlere cehennem azabı, bir de yangın azabı vardır.

11. Buna karşılık, iman edip sâlih ameller yapanlara ise içinden ırmaklar akan cennetler vardır. En büyük başarı ve kurtuluş işte budur.

Öyleyse müslüman, İslâm'ı tebliğ, yaşama ve yaşatma mücâdelesinde önüne çıkabilecek engellere aldırmadan hedefe doğru adım adım ilerlemelidir. Çünkü Allah'ın nûrunu söndürmek için çalışan zâlimleri Cenâb-ı Hakk'ın pek şiddetli yakalayışı beklemektedir:

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾

12. Rabbinin yakalaması gerçekten pek şiddetlidir.

13. O'dur her şeyi yoktan yaratan, yarattığını tekrar edip, son olarak âhirette yeniden yaratacak olan.

14. Yalnız O'dur günahları çokça bağışlayan, kullarını çok seven ve sevilen.

15. Arşın gerçek sahibi, şanı pek yüce olan,

16. O'dur, dilediği her şeyi dilediği gibi yapan.

12. âyetteki اَلْبَطْشُ (batş) kelimesi, merhamet etmeden, en ufak bir acıma hissi duymadan kıskıvrak, şiddetle ve sert bir şekilde yakalamak anlamındadır. Böyle iken bir de "şiddet" vasfıyla nitelenmesi, o yakalamanın dehşetini iyice artırmaktadır. Bundan maksat, Allah Teâlâ'nın azgın zâlimleri yakalayıp hesâba çekmeye ve hadlerini bildirmeye ne ölçüde kudret sahibi olduğunu vurgulamaktır. Burada bu lafzın seçilmesi, kâfirlerin hiçbir acıma hissi duymadan mü'minleri kıskıvrak yakalayıp ateşlerde yakmalarıyla uygunluk arzetmektedir. Allah da onlara kıyâmet günü aynı şekilde muâmele edecek ve cehennemde yakacaktır. Ceza, amelin cinsinden olacaktır.

Allah'ın amansız yakalayışı, onuncu âyette ifade edilen kâfirlerin işledikleri cürümlere münasip olduğu gibi, "Ğafûr" ve "Vedûd" vasıfları da onbirinci âyette zikredilen mü'minlerin halleriyle uyuşmaktadır. Allah Ğafûrdur; mü'min kullarının günahlarını bağışlayandır, örtendir. O Vedûddur; çok seven ve çok sevilendir. Dünya hayatında seven, sevgilisinin her istediğini yaptığı ve ona türlü türlü hediyeler verdiği gibi, Allah da dostlarına şanına yaraşır şekilde daha güzeliyle ikram eder.

Cenâb-ı Hak Mecîd'dir; uludur, zâtı şerefli, fiilleri güzel, ihsânı boldur. O, kemâl ifade eden bütün isim ve sıfatları kendinde toplamıştır. O, dilediğini yapar, iradesi hiç şaşmaz. Bu sebeple hem tehdit hem de müjdesini yerine getireceğinde asla şüphe yoktur.

İnsanlık tarihi boyunca zulüm ve işkence yapanların âkibetini görebilmen için:

هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ الْجُنُودِۙ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَۜ ﴿١٨﴾ بَلِ الَّذِينَ

كَفَرُوا فِى تَكْذِيبٍۙ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ مِنْ وَرَآئِهِمْ مُحِيطٌۚ ﴿٢٠﴾

17. Sana haberi geldi mi o günahkâr orduların:

18. Firavun ve Semûd'un?

19. Buna rağmen inkârcılar sürekli bir yalanlayış içindeler.

20. Oysa Allah onları arkalarından kuşatmıştır.

O günün Arap toplumu Firavun'un helâk oluş kıssasını biliyor, Semûd kavminin helâk izlerini de görüyorlardı. **"Buna rağmen inkârcılar sürekli bir yalanlayış içindeler"** (Burûc 85/19) âyetiyle, geçmiş dönemdeki kâfirlerin hâlini ifadeden sonra günümüz kâfirlerinin durumuna dikkat çekilmektedir. Bunların da Allah'ın yakalamasından ve azabından kurtulmaları mümkün değildir. Onlar, her yönden düşman kuvvetleriyle çevrilmiş, yolları kapatılmış ve sıkıştırılmış çâresiz bir gruba benzetilmişlerdir. Bu grubun o kuşatmayı yarıp kurtulması zor olduğu gibi, kâfirler de kendilerini arkalarından sıkı sıkıya kuşatan Allah'ın azabından kurtulamayacaklardır.

Netice itibariyle:

بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَجِيدٌۙ ﴿٢١﴾ فِى لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

21. Onlar ne derse desin, doğrusu bu pek şerefli bir Kur'an'dır.

22. Onun aslı Levh-i Mahfûz'da her türlü müdahaleden koruma altındadır.

Kâfirlerin Allah'ın âyetlerini yalanlamaları Kur'an'a bir zarar vermez. Çünkü o, nazım ve mâna itibariyle bütün ilâhî kitapların eşsiz, dünya ve âhirete ait bütün incelikleri toplayan şerefli Kur'an'dır. O, Allah katında Levh-i Mahfûz'da, korunmuş bir levhada bulunmaktadır. Dolayısıyla artma ve eksilmeden, bozulma ve değişmeden uzaktır. Kur'an'ın pek şerefli bir kitap olduğunda mü'minlerin hiçbir şüphesi yoktur. Fakat önemli olan, ona sadece kuru bir kudsiyet atfedip yüksek ve mutenâ yerlerde asılı saklamak veya hastalara şifa niyetine okumak değil, onu Rabbin emir ve tâlimatlarını getiren bir mektup olarak telakki edip gereğini yapmaktır. Nitekim şimdi gelmekte olan Târık sûresi, her insan üzerinde gözetleyici bir bekçinin bulunduğunu belirterek, bu hususu daha şumüllü ve derinlikli bir şekilde izâh etmektedir:

86- TÂRIK SÛRESİ

سُورَةُ الطَّارِقِ

86. TÂRIK SÛRESİ

Tãrık sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 17 âyettir. İsmini birinci âyette geçen ve "yıldız" mânasına gelen اَلطَّارِقُ (tãrık) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 86, iniş sırasına göre 36. sûredir.

Konusu

Sûrede temel inanç esasları ve Allah'ın büyüklüğünü gösteren deliller ele alınır. İnsanın değersiz atılgan bir sudan yaratıldığına dikkat çekilerek, Cenâb-ı Hakk'ın onu, bütün sırların ortaya döküleceği günde yeniden diriltip huzuruna çıkaracağı vurgulanır. Bu gerçekleri haber veren Kur'ân-ı Kerîm'in doğru bir söz olduğu ve asla şaka olmadığı dolayısıyla kâfirlerin Kur'an aleyhinde planladıkları entrikaların ilâhî plan karşısında söneceği ifade edilir.

Üzerinizde Gözetleyici Var

وَالسَّمَٓاءِ وَالطَّارِقِۙ ﴿١﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الطَّارِقُۙ ﴿٢﴾ اَلنَّجْمُ
الثَّاقِبُۙ ﴿٣﴾ اِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌۜ ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Yemin ederim göğe ve Tãrık’a.

2. Bilir misin Tãrık ne?

3. O, karanlıkları delip geçen parlak bir yıldızdır.

4. Hiçbir kimse yoktur ki, üzerinde bir gözetleyici, bir koruyucu bulunmasın.

اَلطَّارِقُ (tãrık), bir aletle veya herhangi bir cisimle vurmak, çarpmak anlamına gelen اَلطَّرْقُ (tark) kelimesinden isimdir. Bu bakımdan ayaklarımızla vurup yürüdüğümüz yola, ayaklarını vurarak yola giden yolcuya ve geceleyin gelip gönül hoplatan ziyâretçiye “tãrık” denilir. Sonra bu mânadan hareketle her ne olursa olsun geceleyin ortaya çıkıp göze gönle çarpan her şeye hatta hayalî şekillere de tãrık denilmiştir. Sabaha yakın ortaya çıkan Sabah yıldızına da parlaklığıyla göze çarptığından dolayı bu isim verilmiştir. Nitekim burada onun “necm-i sâkıb” olduğu beyân edilir. اَلنَّجْمُ الثَّاقِبُ (en-necmu’s-sâkıb), “delen yıldız” anlamına gelip ışığının kuvvetinden dolayı karanlığı deliyor gibi gözüken her parlak yıldıza denir. Bu kelimenin “yüksek yıldız” anlamı da vardır. Bu anlamlardan hareketle Necm-i sâkıbın gece doğan herhangi bir parlak ve yüksek yıldıza, Sabah yıldızına, Necm sûresinin birinci âyetinde zikredilen Süreyyâ yıldızına veya Kur’an’ın inen parçalarının her birine isim olması mümkündür.

Bu yeminlerin gâyesi, her insan üzerinde, onu koruyan, onun düşünce, niyet, söz ve davranışlarını görüp gözeten, tâkip edip kaydeden bir bekçi bir koruyucu muhâfız bulunduğunu haber vermektir. Bu muhâfız öncelikle mutlak bir kudret ve sonsuz ilim sahibi olan Allah zü’l-celâl Hazretleridir. (bk. Nisâ 4/1; Ahzâb 33/52; Kâf 50/16) Âyette bahsedilen “hâfız”ın bekçi melekler olması da mümkündür. (bk. İnfitãr 82/10-12; En‘âm 6/61)

İnsanın başıboş bırakılmadığına, kontrol edildiğine ve birgün hesâba çekileceğine delil isterseniz:

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾ خُلِقَ مِنْ مَٓاءٍ دَافِقٍۙ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ
مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَٓائِبِ ﴿٧﴾ اِنَّهُ عَلٰى رَجْعِهٖ لَقَادِرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ
تُبْلَى السَّرَٓائِرُۙ ﴿٩﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ﴿١٠﴾

5. Hangi şeyden yaratıldı, bir düşünsün insan!

6. Yaratıldı fışkırarak dökülen basit bir sudan,

7. Omurga kemiği ile göğüs bölgesi arasından çıkan.

8. Elbette insanı yoktan var eden Allah'ın, onu yeniden hayata döndürmeye de gücü yeter.

9. O gün bütün gizlilikler meydana serilir.

10. İnsanın, Allah'ın cezalandırmasına mâni olacak ne bir gücü olur, ne de bir yardımcısı.

5. âyetteki "düşünsün" ifadesi, insanın sadece topraktan yaratılan maddî varlığına değil, düşünen ve anlayan mânevî varlığına dikkat çeker.

İnsanın hangi şeyden yaratıldığı sorusuna, onun, اَلصُّلْبُ (sulb) ve اَلتَّرَائِبُ (terâib) arasından çıkan اَلدَّافِقُ (dâfık) bir sudan yaratıldığı belirtilerek cevap verilir. Dökmek ve atmak anlamlarına gelen اَلدَّفْقُ (dıfk) kelimesinden türeyen اَلدَّافِقُ (dâfık), embriyonun oluşumuna başlangıç teşkil eden suyun vasfı olarak "dökülen ve atılan" mânasını taşımaktadır. Bu suyun dökülüşünde bir gayret, bir sürat, bir atılganlık bulunmaktadır. Bu su, icrâ ettiği görev bir tarafa bırakılarak dışarıdan bakıldığında göze hoş gelmeyen değersiz bir su görünümündedir.

İnsanın yaratılışına başlangıç teşkil eden ve "meni, nutfe" diye isimlendirilen bu su, sulb ile terâib arasından çıkar. Sözlük anlamıyla katı, sert ve şiddetli anlamlarına gelen اَلصُّلْبُ (sulb) kelimesi, daha çok omurgaya ve omurga bölgesine denilir. Burası, insan bedeninin güç ve kuvvetinin temelini teşkil eden bir bölgedir. اَلتَّرَائِبُ (terâib) ise göğüs, gerdanlık yeri, iki meme arası; kadının iki eli, iki ayağı, iki gözü, iki omuzu ile göğüs arası; göğüs bölgesinde dördü sağda dördü de solda olan sekiz kaburga kemiğinin kapsadığı kısım, göğüs kemiği, meme ve çevresindeki et gibi mânalar taşımaktadır. Şunu belirtelim ki sulb ve terâib hem erkek hem de kadının anatomisinde bulunmaktadır.

Şüphesiz bütün varlığı yoktan var eden Allah Teâlâ, ölümünden sonra insanı hayata döndürmeye elbette kâdirdir. İnsanın yaratılış biçimine bakıldığında onu ilk olarak yaratanın tekrar geri döndürmeye, mahşer günü dirilterek huzuruna

dikmeye ve kendi azamet, kuvvet ve kudretini göstermeye kâdir olduğu anlaşılır. Allah Teâlâ'nın insanı yeniden dirilteceği o dehşetli gün, bütün sırların yoklanacağı, imtihan meydanına serilip Allah'a arzedileceği hesap günüdür. Bu hesap gününde kalplerde gizlenen niyetler, düşünülen gizli şeyler; kin, haset, intikam, şehvet, sevgi, rahmet ve merhamet gibi olumlu olumsuz bütün duygular; namaz, oruç, hac ve zekât gibi emirlerin yerine getirilip getirmediği gibi durumlar birer birer ortaya serilecek, iyisi kötüsünden ayırdedilecek ve teker teker hesâbı görülecektir. Böylece gizli tutulan her düşünce, niyet ve duygu o gün ya kişinin yüzünde bir zînet, bir süs, ya da kara bir leke olarak belirecektir. Bu durumda artık kişinin yüzünü karartacak şeyleri gizli tutmaya ne gücü yeter ne de onlardan dolayı kendisini Allah Teâlâ'ya karşı savunacak bir yardımcısı bulunur.

Bunun için insan, Kur'an'ın verdiği haberlerin gerçekleğine ve bunların asla şaka olmadığına tam anlamıyla inanarak, onun gösterdiği yolda yürümelidir:

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿١١﴾ وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ

لَقَوْلٌ فَصْلٌ ﴿١٣﴾ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿١٤﴾

11. Yemin ederim dönümlü ve döndürümlü göğe,

12. Bitkilerin çıkması için çatlayıp patlayan yere ki:

13. Bu Kur'an, hiç şüphesiz, hak ile bâtılı ayıran kesin bir sözdür.

14. O, asla bir şaka, bir eğlence değildir.

11. âyette geçen اَلرَّجْعِ (rec') kelimesinin hem "dönümlü" hem de "döndürümlü" anlamına gelmesi mümkün olduğundan âyet "dönümlü ve döndürümlü göğe yemin olsun" mânasını taşır. Nitekim gökyüzü, içinde bulunan kocaman cisimlerle birlikte hareket hâlinde olup dönmektedir. Aralarındaki mesafeler ancak ışık yılıyla ölçülebilecek kadar büyük olan gökteki sayısız yıldızlar, yıldız kümeleri, galaksiler sürekli hareket hâlindedir. Bu gün bilimsel araştırmalar, içinde bulunduğumuz Samanyolu galaksisinin saniyede 320 km hızla kendi etrafında döndüğünü ve büyüklüğü sebebiyle bu dönüşünün ancak 200 milyon yılda tamamlanabileceğini söylemektedir. Rec' kelimesinde "yağmur" mânası da vardır. Buna göre âyet, yağmurun tekrar tekrar yağmasına veya suyun denizlerden buhar hâlinde yükselerek tekrar yağmur hâlinde geri dönmesine işaret eder.

12. âyette zikredilen اَلصَّدْعِ (sad') kelimesinde yarılmak, çatlamak ve çatlak mânaları bulunur ki bu, ilk olarak yeryüzünün bitkileri bitirmek için çatlayıp

yarılışını anlatır. Bununla birlikte yeryüzünde değişik sebeplerle meydana gelen çatlaklar, yarıklar, hendekler, vâdiler ve yolları; yarılıp insanların defnedildiği ve yine yarılıp insanların mahşere çıkacağı kabirleri de ifade eder.

Sûrenin akışı üstten ve alttan gelen şeylerin birleşip kaynaşarak yeni oluşumlar meydana gelmesiyle alakalıdır. Dolayısıyla göğün dönüşlü olması yukarıdan gelen fiil ve etkiyi, yerin yarılışlı olması da aşağıda bulunan alıcı kabiliyet ve istidadı ifade ederek gök ve yer biri diğerini sararak aşılayan karı ve koca konumunda olmaktadır. İkisinin izdivacından en faziletli ve en mükerrem varlık olarak doğan insan yine bunlar arasından, sulb ve terâib arasından çıkar gibi çıkarak Allah'a dönmek üzere âhiret âlemine gidecektir. Bütün bunlar da, Allah Teâlâ'nın kudreti altında yine O'nun yaratması ve korumasıyla cereyan etmektedir.

Rec' yağmur, sad' bitki diye mülahaza edildiğinde, fışkırarak çıkan erkeğin menisinin kadının yumurtacığını aşılaması gibi, yağmur da uzay boşluğunda bir yumurtayı andıran yeryüzünü, bitkileri bitirmek üzere aşılamakta böylece ilâhî bir fiil olarak canlılar yoktan var edilmektedirler.

Göklerdeki düzenli hareket ve yerdeki faydalı yarılma, sürülme ve açılma Allah'ın yüce kudretini yansıttığı; her olay ve harekette O'nun düzenlemesiyle ilgili bir proğramın bulunduğunu ortaya koyduğu gibi Kur'an da her âyet ve kelimesiyle ilâhî kudretten süzülüp gelen ve beşer idrakine seslenip onun aklını ve düşüncesini harekete geçiren, sonra da ona en doğru yolu ve en iyi hayat düzenini öğreten son ilâhî kitaptır. O kitap muhaliflerini, içinde taşıdığı binlerce hakikat belgeleriyle susturmaktadır. O, şüphesiz ki hak ile bâtılı ayıran kesin bir hükümdür. O asla şaka değildir. Bu bakımdan Kur'ân-ı Kerîm ve âyetlerini alaya almak, mizah ve şaka konusu yapmak büyük günahtır, hatta kişinin küfrüne bile sebep olabilir.

Bütün bunlara rağmen:

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ﴿١٥﴾ وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ

أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

15. Kâfirler, vargüçleriyle tuzak kurup duruyorlar.

16. Ben de onların tuzaklarına karşı tuzak kuruyorum.

17. Onun için sen o kâfirlere biraz mühlet ver, bir süre onları kendi hallerine bırak!

Sûrenin son kelimesi olan رُوَيْدًا (ruveydâ), az mühlet anlamındaki اَلرَّوْدُ (rûd)

kelimesinin daha da küçültülmüşü olup “oldukça az müddet” mânasına gelir. Dolayısıyla mü’minler lehindeki ilâhî hükmün çok yakında geleceğini müjdelemektedir. Bu müjdenin gerçekleşmesi ve hakikî bayram sevinci olan âhiret mutluluğunun elde edilmesi için gereken kulluk şartlarını açıklamak üzere de Yüceler Yücesi Rabbin ismini tesbih emriyle başlayan A‘lâ sûresi gelmektedir:

87- A'LÂ SÛRESİ

سُورَةُ الْاَعْلٰى

87. A‘LÂ SÛRESİ

A‘lâ sûresi Mekke’de nâzil olmuştur. 19 âyettir. İsmini, Allah Teâlâ’nın birinci âyette geçen ve “en yüce, en üstün” mânasına gelen الْأَعْلٰى (A‘lâ) isminden alır. Mushaf tertîbine göre 88, iniş sırasına göre 8. sûredir.

Konusu

Cenab-ı Hakkın her türlü kusurdan, beşeri sıfatlardan ve yakışıksız isnatlardan tenzîh edilmesinin gereği vurgulanır. Sonra da kullar için hazırlanan maddî ve mânevî nimetlerden bahsedilerek kâfirler imana, nankörler şükre dâvet edilir. İslâm dâvetinin kabul görüp yayılacağı ve mü’minlerin yakın zamanda başarıya erişeceği müjdesi verilir.

Fazileti

Peygamberimiz (s.a.v.) A‘lâ sûresini çok severdi. Vitir namazında çoğunlukla birinci rekatta bu sûreyi, ikinci rekatta Kâfirûn sûresini üçüncü rekatta ise İhlâs ve Muavvizeteyn’i okurdu. Bayram ve cuma namazlarında da bu sûreyi sık sık okudukları rivâyet edilir. (Ebû Dâvûd, Vitr 4; Tirmizî, Vitr 9)

Yüce Rabbinin İsmini Tesbih Et

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰىۙ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Yüceler yücesi Rabbinin ismini tesbih et; onu her türlü kusurdan ve ortaktan uzak tut.

اَلْاَعْلٰى (A'lâ) sıfatı, mekan itibariyle yüksek olmak anlamında değil, ezici güç ve iktidar sahibi olmak anlamındadır. Bu bakımdan "A'lâ" hem "Rabb" hem de "isim" kelimelerinin sıfatı olabilir. Buna göre mâna: "Yüce Rabbinin ismini" veya "Rabbinin yüce ismini tesbih et" olur. Bu bakımdan yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm ve sünnette vasfedilen isimlerle anılmalı, mâna bakımından noksanlık ifade eden ve yanlış anlaşılmalara sebep olan isim ve sıfatlarla anılmamalıdır.

Allah Rasûlü (s.a.v.) bu âyet-i kerîme nâzil olduktan sonra secde ederken سُبْحَانَ رَبِّيَ الْاَعْلٰى *(Sübhâne Rabbiye'l-a'lâ)* denmesini; Vakıa sûresinin son âyetinin inmesinden sonra da rukû ederken سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ *(Sübhâne Rabbiye'l-azîm)* denmesini istemiştir. (Ebû Dâvûd, Salât 147; İbn Mâce, İkâme 20)

Yüce Rabbin ismini tesbih etmemiz emredildikten sonra, O'nun her an tesbih ve tenzihe lâyık olduğunu gösteren fiilleri ve eserleri sıralanmaktadır. Bu eserler üzerinde ciddi olarak durulduğu takdirde, Cenâb-ı Hakk'ın söz kalıplarına sığmayacak derecede yüce olduğu anlaşılacaktır:

اَلَّذ۪ي خَلَقَ فَسَوّٰىۖ ﴿٢﴾

2. O ki, her şeyi yarattı ve onları güzel ve düzgün bir şekilde biçimlendirdi.

İlk olarak o yüce Rab, yeryüzünden gökyüzüne, zerreden kürreye, proton ve nötrondan en büyük galaksiye kadar evrendeki her şeyi: melekleri, cinleri, insanları, hayvanları, böcekleri, bitkileri, taşı, toprağı yaratmış, en mükemmel surette ölçülü ve düzenli kılmıştır. Bu sınırsız yaratıklar arasında mükemmel bir düzen kurmuştur. Bu nizamın mükemmel bir ölçüyle kurulduğuna ve onun bir yaratıcısı olduğuna, bizzat bu muazzam nizamın kendisi tanıklık etmektedir.

İkincisi:

وَالَّذ۪ي قَدَّرَ فَهَدٰىۖ ﴿٣﴾

3. O ki, her şeye belli bir ölçü ve gâye takdir etti; buna göre onlara yol gösterdi.

O yüce Rab, daha yaratmadan önce herbir varlığın yaratılış maksadını, kendisini diğer varlıklardan ayıracak nitelik ve özelliklerini belirlemiş ve buna göre şekil vermiştir. Herbirinin meydana geleceği zaman ve zemini tesbit, yaşamaları için gerekli imkân ve şartları temin etmiş ve âkıbetlerinin ne olacağını da kararlaştırmıştır. Hiçbir varlığı başıboş bırakmamış, yarattığı her şeye bir vazîfe vermiş ve o vazîfeye göre hepsini yönlendirmiştir. Yani Allah, hem yaratıcı hem de yol gösterici olmaktadır. Yüce Allah göğe, yere, aya, güneşe, yıldızlara yol gösterdiği gibi; meleklere, cinlere, insanlara, hayvanlara, bitkilere de yaratılış gâyelerine uygun olarak yol göstermektedir. Bu hikmete dayalı olarak tüm varlıklar görevlerini yerine getirirler.

Üçüncüsü:

وَالَّذٓى اَخْرَجَ الْمَرْعٰىۙ ﴿٤﴾

4. O ki, yeşillikleri, otlakları, meyve ve ekinleri çıkardı.

O yüce Rab, insanların ve hayvanların faydalanmaları için yaylaları, mezraları, otlakları, bağ, bahçe ve ormanları, oralardaki her türlü bitkileri, yeşillikleri, ağaçları, meyve ve sebzeleri ilâhî kudretiyle terütâze yetiştirip çıkarmaktadır. Sayıları milyonlarla ifade edilen bu bitkilerden her biri, Allah Teâlâ'nın ayrı bir tecellisinin ve ezelî plandaki takdirinin bir gereği olup, taşıdıkları çeşitli renk, tat, koku ve güzelliklerle insan ve hayvanlara faydalı oldukları gibi, ayrıca kendilerini çıkaran o yüce gücün varlığına, birliğine ve kudretinin üstünlüğüne delâlet etmektedirler.

Dördüncüsü:

فَجَعَلَهُ غُثَٓاءً اَحْوٰىۜ ﴿٥﴾

5. Sonra da onları çürüyüp kararmış artıklara çevirdi.

غُثَٓاءً (ğusâ), sel sularının meralardaki otları ve çöpleri birbirine katarak sürükleyip getirdiği ve derelerin etrafına fırlattığı ot, çöp ve yapraktan oluşan sel kusuğudur. اَحْوٰى (ehvâ) ise karamsı, esmer, koyu yeşil ve isli renklere denmektedir. Bu lafızlar yaylalar ve otlaklardaki yeşil bitkilerin kuruyup dökülerek veya hayvanlar tarafından yenilip dışarı atılarak sel sularının süpürüp sürükleyeceği gübreler hâline getirilmesini ifade eder ki, o zaman kömür gibi siyah veya esmer yanıcı bir madde olur. Bu âyette yeraltı katmanlarında taşkömürünün teşekkülüne bir işaret olabileceği zamanın geçmesiyle daha iyi anlaşılmaktadır.

Yemyeşil otlak ve ekinlerin bir zaman sonra çürüyüp kararmış atıklara çevrilmesi, kendi varlığımız ve sağlığımız da dâhil şu an fevkalade göz kamaştırıcı olan dünya nimetlerinin birgün böyle yok olup gideceğine işaret etmektedir. Öyleyse insan, dünyanın gelip geçici nimetlerine takılıp kalmamalı; kendisini ebedî cennet nimetlerine götürecek Kur'an gibi emsalsiz bir rehbere sımsıkı sarılmalıdır. Rasûlullah (s.a.v.)'e bir daha unutmayacak ve unutulmayacak şekilde vahyedilen o Kur'an'a:

سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰىۙ ﴿٦﴾ اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُۜ اِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ

وَمَا يَخْفٰىۜ ﴿٧﴾ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰىۚ ﴿٨﴾

6. Rasûlüm! Biz sana Kur'an'ı okutacağız; ondan hiçbir şeyi unutmayacaksın.

7. Allah'ın unutmanı dilediği müstesnâ. O, açık olanı da bilir, gizli kalanı da.

8. Biz, her hususta dine uygun tarzda gâyeni gerçekleştirebilmen için yürümen gereken yolu sana kolaylaştıracağız.

Kur'ân-ı Kerîm Allah Rasûlü (s.a.v.)'e bir mûcize olarak indirildiği gibi, her âyetin ona Allah tarafından tek tek ezberletilmesi ve bir daha unutmaması da bir başka mûcizedir. Buna göre Peygamberimiz'in, kendisine okunan bir kelimeyi unutarak yerine aynı anlamda farklı bir kelime dahi söylemesi mümkün değildir. Bu unutmama va'dinin gelecek zamanları da kapsayacak şekilde haber verilmesi ve öylece vuku bulması da diğer bir mûcize olmuştur. Dolayısıyla âyet-i kerîmedeki "okutmak"tan kastedilen "ezberden okutmak"tır; yoksa yazı ile yüzünden okutmak değildir. Unutmamaktan maksadın, inen âyetlerin gereği ile amel etmek olduğu da anlaşılabilir.

Burada bir garanti verilmekte ancak, "Allah'ın dilediği başka" kaydıyla buna bir istisnâ getirilmektedir. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in Kur'an'ı ezberlemesi, kendi kabiliyet ve istidadıyla başardığı bir iş değil, tamâmen sonsuz kerem sahibi Allah'ın lutuf ve yardımıyla olmuştur. Her şeyin mutlak sahibi Cenâb-ı Hak olduğundan, şâyet O dilerse istediğini yapar, sana da Kur'an'ı unutturabilir. Sana garanti verdi diye kendini âciz bırakmış değildir. Onu hiçbir şey âciz bırakamaz. Dilerse böyle bir hafıza kuvveti verdikten sonra onu geri alabilir, hatta bütünüyle yok edebilir. (bk. İsrâ 17/86)

Şunu da gözden uzak tutmamak gerekir ki Hak Teâlâ sevgili Peygamberi'ne değişik hikmetlere dayalı olarak bir kısım âyetleri tamâmen unutturmuş

olabilir. Bunlar neshedilerek uygulamadan kaldırılmış âyetlerdir.

Âyetteki istisnâ zaman ve miktar açısından “azlık” bildiriyor da olabilir. Zira Allah Rasûlü bazı âyetleri bir anlık unutabiliyordu. Rivâyete göre Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bir gün sabah namazını kıldırırken bir âyeti atlamış, Übey b. Ka‘b: “Ey Allah’ın Rasûlü, siz şu âyeti okumadınız, yoksa nesh mi oldu?” diye sormuş, Sevgili Peygamberimiz de: *“Hayır okurken ben bu âyeti unutmu um”* buyurmuştur. (Buhârî, Ezân 69; Müslim, Mesâcid 97-99)

Şu kadar var ki bu tür unutmalar, dâimî değil anlık durumlardır. Peygamberimiz’in bu neviden unutmaları beşer olması cihetiyle normaldir. Fakat Efendimiz için devamlı ve tamâmen unutma söz konusu değildir.

Burada açığı da gizliyi de çok iyi bilen Yüce Allah, fert ve toplum olarak herkesi ilâhî murâkabe altında yaşamaya çağırmaktadır. Sonra Peygamberimiz (s.a.v.)’e ve onun mübârek şahsında her mü’mine, istikbâle ait müjdeler vermektedir. Allah’ın her şeyi gördüğü ve bildiği şuuruyla istikâmet üzere hareket ettiği takdirde onu:

• Her hususta en kolay yola ve gâyeye erdireceğini,

• Gerekli her işi kolaylıkla yapıp bitirebileceği bir kabiliyet ve istidâdı ona yerleştireceğini,

• Buna bağlı olarak bilgide, amelde, eğitim-öğretimde ve insanlara dîni tebliğde en kolay yolu ona göstereceğini müjdeler. Çünkü, en büyük gâyelere en kolay yollardan varmak, Peygamberimiz (s.a.v.)’in getirdiği İslâm dini ve şeriatinin bir husûsiyetidir.

Bunun da temeli tevhid inancı, ihlâs, doğru bilgi ve bu bilgiye göre ihlaslı ameldir. Her kolaylığın başı budur. Öyleyse:

فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرٰى ﴿٩﴾ سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشٰى ﴿١٠﴾ وَيَتَجَنَّبُهَا
الْأَشْقَى ﴿١١﴾ الَّذٖي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرٰى ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فٖيهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿١٣﴾

9. Sen öğüt fayda verse de vermese de öğüt vermeye devam et.

10. Çünkü Allah’a karşı duyduğu korkuyla kalpleri ürperen öğüt alacaktır.

11. Bedbaht olan ise ondan kaçınacaktır.

12. Ama o bedbaht, sonunda yanıp kavrulmak üzere en büyük ateşe girecektir.

13. Artık orada ne ölüp kurtulacak, ne de yaşayıp bir rahat yüzü görecektir.

İslâmî tebliğ ve hatırlatma herkese şâmildir; umûmîdir. Peygamber’in de

vazîfesi sadece tebliğdir; gerçekleri açık ve anlaşılır bir şekilde kulaklara duyurmaktır. Bundan istifade edecek olanlar özel kimselerdir. Bu ise neticede belli olacaktır. İlâhî irşat, ikaz ve nasihatlerden ancak kalbinde derin bir Allah korkusu taşıyan, O'na son derece saygılı olan ve huzurunda boyun bükenler istifade edeceklerdir. اَلْخَشْيَةُ (haşyet) kalbin ürpermesidir. Allah'a olan sevgi ve saygısını yitirmekten korkması ve titremesidir. Yüce Rabbinin sevgisini ve rızâsını kazanacağı yollarda yürümesi; ondan mahrum bırakacak sapık yolları terketmesidir. İşte ilâhî öğüt ve hatırlatmaları dinleyecek, nasihat alacak, düşünüp istifade edecek olanlar, böyle gönülden Allah zü'l-celâle saygılı kimselerdir.

Diğer taraftan, ilâhî rahmetten ümidini kesip âkıbetlerini karartmak suretiyle en bedbaht olanlar, bu hatırlatmalardan ve öğütlerden uzak duracak; kabule ve inkıyada yaklaşmayacaklardır. اَلْاَشْقٰى (eşkâ), Allah ve Rasûlullah düşmanlığında ileri giden azılı kâfirlerdir. Dilimizde dağlarda, sahralarda insanların yolunu kesen, kendilerini öldürüp mallarını talan eden kimselere "eşkıya" denilir. Âyette bahsedilen bunların en kötüsüdür. Çünkü bu yapıda ve karakterdeki kimseler, Allah'ın mülkünde O'na başkaldırıp hâkimiyet taslamakta; ferdî ve içtimâî hayata Yüce Yaratıcı'nın müdahalesini engellemekte ve onun hükmünü tanımamaktadırlar. Bunlar elbette hakettikleri cezayı çekeceklerdir.

Halbuki insan için dünyada tevbe edip temizlenme kapısı devamlı açıktır:

قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰىۙ ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّه۪ فَصَلّٰىؕ ﴿١٥﴾ بَلْ تُؤْثِرُونَ
الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۘ ﴿١٦﴾ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَاَبْقٰىؕ ﴿١٧﴾

14. Doğrusu kurtuluşa ermiştir her türlü kötülük ve günahlardan arınan,
15. Rabbinin ismini anıp namaz kılan.
16. Fakat siz dünya hayatını âhirete tercih ediyorsunuz.
17. Oysa âhiret hayatı hem çok daha hayırlı, hem de devamlıdır.

İnsanın sorumlu olduğu bütün fiil ve davranışlar üç grupta toplanabilir. Birincisi kalpten yanlış inanç ve bozuk düşünceleri temizlemektir ki âyetteki اَلتَّزَكّٖي (tezekkî) buna tekâbül eder. İkincisi Allah zü'l-celâli zâtı, sıfatları ve fiileriyle tanıyıp sürekli Allah bilinci ile yaşamaktır ki buna da âyetteki اَلذِّكْرُ (zikir) karşılık gelir. Üçüncüsü ise Allah'a kulluk ve mahlukatına hizmetle sürekli meşgul olmaktır ki âyetteki اَلصَّلٰوةُ (salât) kelimesi de bunu karşılar. Zira salât, tevazu ve huşûdan ibarettir. Dolayısıyla bu üç lafızla müslümanın sorumlu olduğu bütün vazîfelere işaret edilmiştir. Kalbini Allah bilinciyle aydınlatan

kişinin diğer bütün azalarından bu tevazu ve huşûun göstergeleri ortaya çıkar.

Cenâb-ı Hak secdeye elverişli yüzler, ibret almaya elverişli gözler, hizmete elverişli bedenler, mârifete elverişli kalpler ve ve muhabbete elverişli gönüller yaratmıştır. Eğer insan dili tevhid okuyan, kalbi Allah'ı tanıyan ve bedeniyle kulluk eden biriyse üzerindeki bu nimetlerin kıymetini bilmesi gerekir. Fakat o, kendini kurtuluşa götürecek işler yapmıyor bilakis dünya hayatını tercih ediyor; orada hemen elde edebileceği yeme, içme, eğlenme ve benzeri zevklerin peşine düşüyor ve bütün varlığını o uğurda harcıyabiliyor. Âhiret mutluluğunu temin edecek hayırlı, temiz ve güzel işleri erteleyebiliyor. Halbuki nimetleri ve lezzetleri itibariyle âhiret hayatı, şüphesiz dünyadan çok daha iyi, üstün ve ebedidir.

Kur'an'ın bu eşsiz mesajlarına mü'min, kâfir veya Ehl-i kitap tüm insanlar kulak vermelidir. Zira:

إِنَّ هٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولٰىۙ ﴿١٨﴾ صُحُفِ إِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى ﴿١٩﴾

18. Bu uyarıcı bilgiler elbette önceki ilâhî sayfalarda da vardı:

19. İbrâhim'e ve Mûsâ'ya verilen sayfalarda.

Şimdi ise, A'lâ sûresinde haber verilen âhirette ateşe yaslanacak bedbahtlarla, kurtuluşa erecek bahtiyarların hallerini açıklayıp hatırlatmaya devam etmek üzere Gâşiye sûresi gelecektir:

88- ĞÂŞİYE SÛRESİ

سُورَةُ الْغَاشِيَةِ

88. ĞÂŞİYE SÛRESİ

Ğâşiye sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 26 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen ve "dehşeti her şeyi saran, her tarafı kuşatan kıyâmet" mânasına gelen اَلْغَاشِيَةُ (ğâşiye) kelimesinden alır. هَلْ اَتٰيكَ (Hel etâke) adıyla da anılır. Mushaf tertîbine göre 88, iniş sırasına göre 68. sûredir.

Konusu

Fânî olan dünya hayatı, her tarafı kuşatan büyük bir kıyâmet olayıyla acı bir şekilde son bulacak, gerçek ebedî hayat bundan sonra başlayacaktır. O gün insanlar iki grup olur. Hesâbını veremeyen grup şiddetli cehennem azabına çarptırılırken, hesaptan yüzünün akıyla çıkabilenlerin sonsuz bir mutluluk ve saâdete ereceği bildirilir. Kâinattaki ilâhî kudret ve azamet tecellilerinin, böyle bir günün gerçekliğine delâlet ettiğine dikkat çekilir.

Kıyâmet Sahneleri

هَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ الْغَاشِيَةِۜ ﴿١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌۙ ﴿٢﴾ عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌۙ ﴿٣﴾ تَصْلٰى نَارًا حَامِيَةًۙ ﴿٤﴾ تُسْقٰى مِنْ عَيْنٍ اٰنِيَةٍۜ ﴿٥﴾ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ اِلَّا مِنْ ضَر۪يعٍۙ ﴿٦﴾ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْن۪ي مِنْ جُوعٍ ﴿٧﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Dehşetli felâketleri her şeyi sarıp kaplayacak olan kıyâmetin haberi sana geldi, değil mi?

2. Yüzler vardır o gün korku ve zillet içinde eğilmiştir.

3. Sadece dünya için çalışmış; o gün eli boş kalmış olmaktan ötürü yorgun ve bitkin düşmüştür.

4. Onlar, yanıp kavrulmak üzere kızgın bir ateşe girecekler.

5. Kendilerine son derece sıcak bir su kaynağından içirilecek.

6. Yiyecekleri, yalnız zehirli ve kuru dikenli bir bitkiden ibaret olacak.

7. O da ne besleyecek, ne de açlığı giderecek!

Kıyâmetin bir ismi اَلْغَاشِيَةُ (ğâşiye)dir. Ğâşiye, bir şeyi her tarafından sarıp bürüyen, salgın, sargın ve kaplayıcı şey demektir. Bu sebeple kalp zarına, insanı veya hayvanı içinden saran derde ve kâbus gibi her taraftan saran salgın belâya "ğâşiye" denilir. Kıyâmetin dehşetli âfetleri, yıkıp darmadağın eden felâketleri bütün kâinatı kuşatacak ve her şeyi altüst edecek olduğundan, o böyle isimlendirilmiştir.

Belâsı ve kötülüğü her yandan bütün dünyayı kuşatacak olan kıyâmet günü insanlar iki grup olur. Âyette, "bazı insanlar" yerine, "bazı yüzler" ifadesi kullanılır. Çünkü insanların en mühim azalarından biri yüzleridir. Onlar yüzlerinden tanındığı gibi, ayrıca iyi ya da kötü bir durumda oldukları da yüzlerinden anlaşılır. Birinci grup, geçici kısacık ömrünü gaflet, günah ve haksızlıklarla hebâ edip küfür ile sonlandıran bedbahtlardır. Bunları âhirette büyük bir hüsrân ve azap beklemektedir.

6. Âyette geçe ضَر۪يعٌ (darî'), dikenli bir ağaçtır. Araplar bunun yaş olanına اَلشِّبْرِقُ (şibrık) kurusuna darî' derler. Hem dikenli hem de zehir gibi acıdır.

Kâfirlerin bu hazin ve perişan hallerinin karşısına, cennet-cehennem gerçeği

iyice anlaşılsın diye, mü'minlerin nimet, huzur ve saâdet dolu tablosu konur:

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ ﴿٨﴾ لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ﴿٩﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾
لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ﴿١١﴾ فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾ فِيهَا سُرُرٌ
مَرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾ وَأَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾ وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾

8. Yüzler de vardır o gün nimetler içinde mutludur.
9. Dünyada yaptıklarının sonucundan gâyet memnundur.
10. Pek üstün ve yüksek bir cennettedir.
11. Orada boş bir söz işitmezler.
12. Orada akan berrak pınarlar vardır.
13. Pek yükseklere kurulmuş tahtlar,
14. Servise hazırlanmış dolu kadehler,
15. Sıra sıra dizilmiş yastıklar,
16. Döşenmiş değerli halılar vardır.

Kur'an'ın verdiği bu haberlerin doğruluğunda şüphesi olanlar, Allah'ın yüce kudretini gösteren şu açık deliller üzerinde ibretle tefekküre dâvet edilir. Burada dört mühim delilden bahsedilir. Birinci dikkat çekilen delil devenin yaratılışıdır:

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾

17. Deveye bakmazlar mı, nasıl yaratılmış?

Küçücük bir kelebekten kocaman file kadar Allah'ın yarattığı her canlının kendine mahsus özellikleri vardır ve yaratıcısının kudretine delâlet etmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de sivrisinek misâl verilir ve bütün insanlar el birliği yapsalar bile bir sivrisinek yaratamayacakları beyân edilir. (bk. Bakara 2/26; Hac 22/73) Ancak canlılar içinde elbette devenin de kendine mahsus dikkat çekici yaratılış husûsiyetleri vardır. Şöyle ki:

İri bir cüsseye sahiptir. Son derece kuvvetli, sabırlı ve dayanıklıdır. Şekil itibariyle câlib-i dikkattir. Başka hayvanların yetinmediği çok az yem ve dikenli otlarla yetinir. Ağır yüklerle uzun yolculuklara dayanır. Günlerce susuz kalabilir. Tecrübe edenler devenin sekiz gün hiç su içmeden durabildiğini söylerler. O kadar iri cüsse ve kuvvetine rağmen en zayıf bir hayvandan, bir koyundan, bir merkepten daha kolay yedilip güdülebilecek derecede itaat ve boyun eğme özelliği vardır. Bir çocuk bile onun yularını eline alıp götürebilir. Gittiği bir yolu birçok insandan daha sağlam bir hafıza ile belleyip çıkarabilir. Zâhiren iri

oluşuna rağmen güzel sesle seslenildiğinde hemen etkilenir, şevk ve neşe ile coşar.Yüce Allah onu insanların hizmetine öylece âmâde kılmıştır. Onun bu dikkat çekici yaratılışı üzerinde düşünen insan, elbette ki onu yaratan kudretin büyüklüğünü ve istediği her şeye güç yetirebileceğini anlar.

İkinci delil gökyüzüdür:

وَاِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾

18. Göğe bakmazlar mı, nasıl yükseltilmiş?

Allah Teâlâ onu görebildiğimiz bir direk olmaksızın yükseltmiştir. (bk. Lokmân 31/10) Yüksekliğinin sınırını bilmek mümkün değildir. Birbiriyle âhenktâr, tabaka tabaka yedi kat semanının nerelere kadar uzandığını, buutlarının, eninin, çapının ne olduğunu idrak etmek aklın imkân ve ihtimal dâiresinde değildir. Ona derin bir nazarla bakan ve ibretle tefekkür eden elbette yüce kudreti tanır, küfründen vazgeçer, O'nun huzurunda boyun büker, eğilir ve: **"Rabbimiz! Sen bunları boşuna yaratmadın. Sen bütün eksik sıfatlardan pak ve uzaksın. Bizi cehennem azabından koru!"** (Âl-i İmrân 3/191) demekten kendini alamaz.

Üçüncü delil dağların yeryüzüne sağlam kazıklar hâlinde çakılıp dikilmesidir:

وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾

19. Dağlara bakmazlar mı, nasıl çakılıp dikilmiş?

Eğer dağlar olmasa, yerin istikrarlı durması ve üzerin canlıların yaşaması mümkün olamaz. Dağlar, yeryüzünün olduğu kadar, akarsuları, ormanları ve madenleriyle aynı zamanda insan ve canlı hayatının da direkleridir. (bk. Lokmân 31/10; Nebe' 78/7)

Dördüncü delil yeryüzünün yayılıp döşenmesidir:

وَاِلَى الْاَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾

20. Yeryüzüne bakmazlar mı, nasıl serilip döşenmiş?

Cenâb-ı Hak onu bu şekilde yayıp döşemiş, içine hayatın tüm ihtiyaçlarını yerleştirmiş, insanın kolaylıkla yaşayıp Rabbine kulluk edebilmesi için tüm imkânlar hazırlanmıştır. Bunun üzerinde de ibretle tefekkür eden insan, Allah'ın kudretini anlar ve onun ölüleri diriltebilecek güç ve kuvvet sahibi olduğuna inanır. Küfür ve nankörlükten vazgeçip, Peygamber'in ve Kur'an'ın dâvetine koşar, güzel bir kul olur.

O halde:

فَذَكِّرْ اِنَّمَا اَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾ اِلَّا
مَنْ تَوَلّٰى وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللّٰهُ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَ ﴿٢٤﴾ اِنَّ اِلَيْنَا
اِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾

21. İnsanlara öğüt ver; çünkü sen ancak bir öğüt vericisin!
22. Onların başına dikilip inanmaları için baskı yapan bir zorba değilsin!
23. Ama kim gerçeğe sırt çevirir ve inkâr ederse,
24. Allah onu en büyük azapla cezalandırır.
25. Şüphesiz onların dönüşü bizedir.
26. Onların hesaplarını görmek de elbette bize aittir.

Peygamber (s.a.v.)'in vazîfesi, insanlara neyin doğru, neyin yanlış olduğunu öğretmek, yolun doğrusunu da eğrisini de göstermek ve bunların varacağı neticeyi haber vermektir. Ona düşen apaçık tebliğdir. Neticede herkesin dönüşü Rabbine olacak; O da lâyık oldukları şekilde onları hesâba çekip karşılık verecektir.

Şimdi insanların dünyadaki inanç ve amellerine göre Allah'a dönüşlerinin nasıl olacağı hususunu derin ve etraflıca izâh etmek üzere Fecr sûresi geliyor:

89- FECR SÛRESİ

سُورَةُ الْفَجْرِ

89. FECR SÛRESİ

Fecr sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 30 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen ve "tan yerinin ağarması, sabah aydınlığı" mânasına gelen اَلْفَجْرِ (fecr) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 89, iniş sırasına göre 10. sûredir.

Konusu

Bir taraftan Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudretini, nihâyetsiz ilim ve hikmetini gösteren varlık ve hâdiselere yemin edilerek, bir taraftan da helâk edilmiş önceki toplumlardan misâller verilerek insanlık, dünya imtihanının farkında olmaya, Allah'a ve âhirete imana ve O'na kulluk ve teslimiyete çağrılır. Kıyâmetin dehşetli manzaralarından kesitler sunularak, mü'minlerin ve kâfirlerin âkıbetleri haber verilir.

Fecre Yemin Olsun ki

وَالْفَجْرِۙ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍۙ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِۙ ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِۚ

﴿٤﴾ هَلْ ف۪ي ذٰلِكَ قَسَمٌ لِذ۪ي حِجْرٍۜ ﴿٥﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...
1. Yemin olsun fecre,
2. On geceye,
3. Çifte ve teke,
4. Geçip gitmekte olan geceye!
5. Akıl sahibi olanlar için, bunlarda gerçeği kanıtlayan bir yemin değeri var, değil mi?

Yemin edilen birinci husus, اَلْفَجْرُ (fecir)dir. Fecr, tan yerinin ağarmaya başlama ve sabah aydınlığının ortaya çıkıp ufuktan dünyaya doğru yayılma vaktidir. Fecirle birlikte gece karanlığı sona erer ve gündüz başlar. Her insanın hayat defterinde yeni bir sayfa açılır. Bu vakit zihnin en sâkin, gönlün en huzurlu, ortalığın en durgun olduğu bir zamandır. O vakit ibâdet ve ilimle meşgul olmak çok feyizli ve bereketlidir. Bu sebeple günlük hayat içinde o vaktin ehemmiyetine dikkat çekilir. Ayrıca fecî r vakti, ortalığın yavaş yavaş ağarmaya başlamasıyla birlikte, uykuya dalmış canlıların uyanmaya başladığı zamandır. Bu uyanış, hem İslâm'la birlikte ruhların uyanışına hem de âhiretteki yeniden dirilişe işaret eder.

Yemin edilen ikinci husus, "on gece"dir. Bundan maksat ayın otuz gecesinin her on gecesidir. Yâni ayın ince bir tırnak şeklinde olduğu ve her gece büyüyerek aydınlığa ulaştığı ilk on gece; ayın büyük bir kısmının aydınlık olduğu ikinci on gece; nihâyet ayın yavaş yavaş küçülerek gecenin karanlık kısmının arttığı ve sonunda tamâmen karanlık olduğu son on gecedir. Her ay aksamadan devam eden bu nizam, ne müthiş bir kudret akışı ve azamet tecellisidir. Ayın bu hareketlerinin, peyderpey büyütülüp küçültülmesinin, hem zamanın tespiti hem de insan hayatının devamı bakımından çok büyük ehemmiyete sahip olduğu bilinmektedir.

Yemin edilen üçüncü ve dördüncü husus, "çift olan" ve "tek olan"dır. Tek olan, sadece ve sadece Allah Teâlâ'dır. Çift olan ise O'nun yarattığı bütün mahlukattır.

Zira Cenâb-ı Hak kendisinin tek olduğunu (bk. İhlâs 112/1), varlıkları ise çift yarattığını haber verir. (bk. Yâsîn 36/36; Zâriyât 51/49)

Yemin edilen beşinci husus ise "geçip gitmekte olan gece"dir. Bu yemin de gündüz aydınlığının yaklaştığını haber verir. Dolayısıyla hem fecre, hem de geçip gitmekte olan geceye yemin edilmesi, dünyayı bastırmış olan şirk, küfür ve isyân karanlıklarının Rasûlullah (s.a.v.)'e inmekte olan vahiy nuruyla aydınlanmaya başladığına işaret eder. Mü'minleri kuşatan çile, işkence, her türlü zorluk ve meşakkat karanlıklarının dağılmaya yüz tuttuğunu ve bunların yerini kurtuluş ve başarının aydınlığına bırakacağını müjdeler. Ayrıca karanlık gecelere benzeyen dünya hayatının, mahşerin aydınlığına doğru yol almakta olduğuna ışık tutar.

Üzerine yemin edilen bu varlıklar, kâinatta büyük ve eşsiz bir nizamın ve bunu tanzim eden nihâyetsiz bir kudretin var olduğunu gösterir. Bu sebeple yemin edilmeye değer varlıklardır. Bunu yapan kudret elbette istediği her şeyi yapmaya, ölüleri de diriltmeye kadirdir. Nitekim, âhirete inanmayıp peygamberlerine karşı gelen, bu sebeple yeryüzünde azgınlık ve bozgunculuk eden önceki kavimlerin başlarına gelenler, ilâhî kudretin bir başka tezâhürü, onun gözler önünde cereyan eden canlı şâhitleridir. Şöyle ki:

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ﴿٧﴾ الَّتِي لَمْ
يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ﴿٩﴾
وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا
فِيهَا الْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾ إِنَّ
رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾

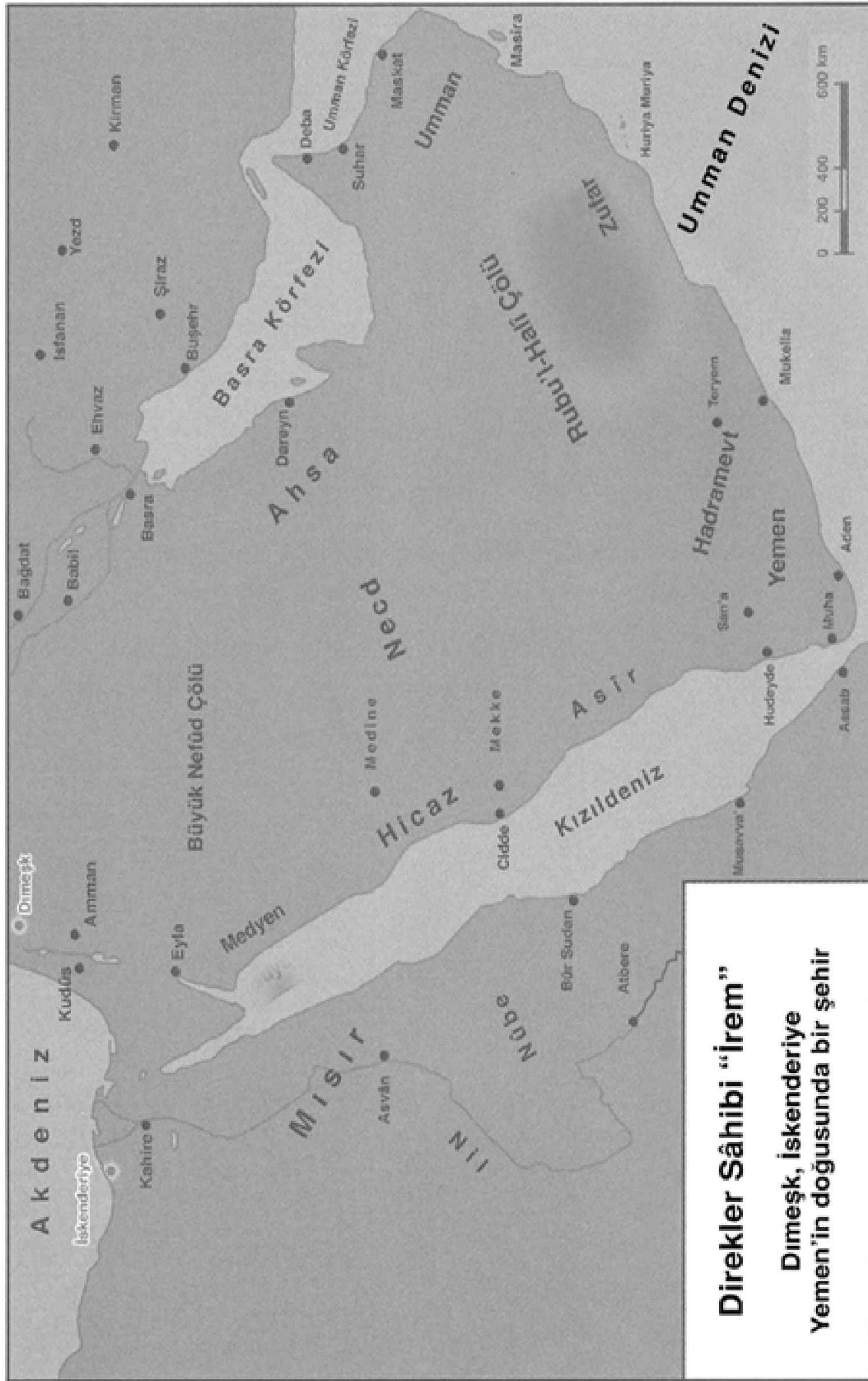
6. Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine?
7. Yüksek binalarla dolu İrem'e?
8. Ki, beldeler arasında onun eşi benzeri yaratılmamıştı.
9. Vâdilerde kayaları oyup yontarak sağlam evler yapan Semûd kavmine?
10. Büyük saltanat ve çok sağlam kaleler sahibi Firavun'a?
11. Bunların hepsi, yaşadıkları ülkelerde azdıkça azdılar.
12. Taşkınlıklarıyla oralarda çokça bozgunculuk yaptılar.
13. Bu yüzden Rabbin onlar üzerine azap kamçıları yağdırdı.
14. Çünkü Rabbin, kullarını devamlı sûrette gözetlemektedir.

Burada bahsi geçen kavimlerin dünya hayatındaki zenginlik, saltanat ve şa'şaalarına dikkat çekilir:

Âd kavmi, Hûd (a.s.)'ın peygamber olarak gönderildiği kavimdir. Uzun boylu, iri cüsseli, güçlü kuvvetli kimseler idiler. Şan, şöhret ve kuvvet itibariyle onlardan daha üstün kimse yoktu. Güçlerine güvenir, bununla iftihar ederlerdi. (bk. Fussılet 41/15)

Bunlar bir şehir yapmışlardı. İsmi "İrem"di. Bu şehir ذَاتُ الْعِمَادِ (zâtü'l-imâd), yâni "sütunlar, direkler sahibi" olarak vasfedilir. Bu vasıf, bu şehirde evlerin direkler üzerine kurulduğunu anlatır. Bu şehir evleri, bağları, bahçeleri, sularıyla güzellik numûnesi olarak dillere destan olmuştur. "İrem bağları" diye edebiyata girmiştir. Âyet-i kerîme, bu şehrin dünyada benzeri görülmemiş bir güzellik ve ihtişama sahip olduğunu haber vermektedir.

Semûd, Sâlih (a.s.)'ın peygamber olarak gönderildiği kavimdir. Onlar da güçlü, varlıklı, nimetler içine gark olmuş bir toplumdu. Burada dikkat çekilen, yaptıkları evlerdir. Onlar vâdi kenarındaki dağları, kayaları yontarak evler yaparlardı. (bk. Şuarâ 26/149)

Firavun ise ذُو الْأَوْتَادِ (zü'l-evtâd) yani "direkler sahibi" olarak vasfedilir. Bu ifade onun askerlerinin ve bu askerlerin çadırlarının çokluğunu gösterir. Ayrıca bununla Firavun'un yaptırmış olduğu saraylara, derin temeller üzerine

oturtulmuş sağlam binalara ve meşhur piramitlere işaret edilir. (bk. Sâd 38/12) Buna göre Firavun, askerî gücüyle, bina ve saraylarıyla büyük bir saltanat sahibiydi. Zâten kendisi de: **“Ey kavmim! Mısır’ın mülkü ve hâkimiyeti, sonra ayaklarımın altından akan şu ırmaklar bana ait değil mi?”** der, özellikle Hz. Mûsâ ve İsrâiloğulları’na karşı böbürlenirdi. (bk. Zuhruf 43/51)

Bunlar, kendilerine verilen nimetlerle şımardılar. Gururlanıp kibirlendiler. Azgınlaşıp taşkınlık yaptılar. Bulundukları ülkeleri fesada boğup oradaki düzeni alt üst ettiler. Zulüm ve haksızlık yaptılar. Bu yüzden ilâhî cezaya çarptırılıp azap kamçılarıyla helâk edildiler.

O halde bir toplumda idâreciler ve mesuliyet sahibi kimseler, her türlü inanç, amel, davranış ve uygulamalarında Allah’ın hükümlerini, O’nun peygamberinin ve kitabının dâvetini hiçe sayar, yalanlar, hak ve adâlet ölçülerinden sapar ve neticede ülkeyi fitne ve fesat ortamı hâline getirirlerse, kaçınılmaz bir şekilde helâki hak etmiş olurlar. Bu tehdit, ilk olarak zenginlikleriyle şımarıp Peygamberimiz (s.a.v.)’in dâvetini reddeden, onun beraberindeki fakir müslümanları küçümseyen müşrik liderlere olsa da, kıyâmete kadar durumu bu şekilde olan herkes için geçerlidir. Çünkü zaman geçse de insan gerçeği, insan psikolojisi, onun nefsine ve ruhuna terettüp eden hâdiseler değişmemekte, her devirde müspet ya da menfî olarak ayniyle tekerrür etmektedir:

فَاَمَّا الْاِنْسَانُ اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ رَبُّهُ فَاَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبّ۪ٓي اَكْرَمَنِۜ ﴿١٥﴾

وَاَمَّٓا اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبّ۪ٓي اَهَانَنِۚ ﴿١٦﴾

15. Ama insan, Rabbi onu varlıkla sınayıp da kendisine ikramda bulunduğu ve bol bol nimetler verdiği zaman: “Rabbim beni şerefli kıldı” der.

16. Buna karşılık onu darlıkla sınayıp da rızkını kısıverince: “Rabbim beni rezil, perişan etti” der.

Dünya imtihan yeridir. Burada insana sunulan her nimet, her imkân aslında birer imtihan sorusudur. Nimetlerin bolluğu veya azlığı da sadece imtihanla alakalı bir durumdur. Nitekim Cenâb-ı Hak: **“...Biz sizi, gerçek değerinizi ortaya çıkarmak için şerle de hayırla da imtihan ediyoruz”** (Enbiyâ 21/35) buyurmaktadır. Yoksa bunlar, kesinlikle kişinin Allah katındaki derecesini gösteren bir şey değildir. Fakat Allah’a ve âhirete imanı tam olmayan insan, bu dünyada mal, varlık ve iktidar elde etmeyi her şeyin ölçüsü kabul eder. Kendisine bunlar verildiğinde “Allah bana değer verdi, beni şerefli kıldı” der. Allah katında değerli bir kişi olduğu için kendisine bu malın mülkün verildiğini

sanır. Bu sebeple övünür, gururlanır ve başkalarına üstünlük taslar. Tam aksine imkânları daraltılırsa, mâlî bakımdan biraz zor durumda kalsa bu kez "Allah bana değer vermedi, beni zelil ve perişan etti" der. Çünkü ona göre şeref ya da zilletin ölçüsü, dünyada mal ve iktidar sahibi olmaktır. Bu kesinlikle yanlış bir düşüncedir. Kur'an'a göre, izzet ve zilletin ölçüsü madde değil mânadır. Mal, mülk ve iktidar değil, takvâdır. Yani kişinin kulluk keyfiyeti ve ahlâkî kemâlidir. (bk. Hucurât 49/13; Kehf 18/46)

Bu sebeple devam eden âyetlerde değer ölçüsü olarak takvâyı, iman ve sâlih amelleri değil de dünya malını tanıyan insanda baş gösteren nefsânî hastalıklara dikkat çekilir:

كَلَّا بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَاضُّونَ عَلٰى طَعَامِ
الْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ اَكْلًا لَمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾

17. Hayır! Doğrusu siz, Allah'tan ikram bekliyorsunuz ama kendiniz yetîme değer vermiyor, ona ikram etmiyorsunuz.

18. Muhtaçları doyurmaya birbirinizi teşvik etmiyorsunuz.

19. Mirastan ne gelse, helâl-haram demeden alabildiğine yiyorsunuz.

20. Malı mülkü de sınırsız bir sevgiyle seviyorsunuz.

Âyetlerin meâlinden de anlaşılacağı üzere bu tip insanlar:

Birincisi; kendileri Allah'tan ikram beklerken, en çok ikrama muhtaç olan yetîmleri görmezden gelir, onlara ikram etmezler. Onlara değer verip, ellerinden tutarak hallerini düzeltmeye çalışmazlar. Halbuki yetîmlere alaka gösterip onları koruyup kollamak, Allah katında çok makbul bir ameldir.

İkincisi; fakiri, yoksulu, yâni muhtaçları yedirip doyurmaya, ihtiyaçlarını karşılamaya teşvik etmezler. Kendileri bu işi yapmadıkları gibi, başkalarını da yönlendirmezler. Aksine ondan kaçınır, birbirlerini bunu yapmaktan nefret ettirirler. Hatta o fakirler üzerinden geçinmek isteyip taşkınlık ederler. Çünkü onların böyle bir dertleri yoktur. Bütün dert ve kaygıları kendi menfaatlerinin peşinden koşmak, midelerini tıka basa doldurmak, her türlü nefsânî hazlarını tatmin yollarını aramaktır.

Üçüncüsü; yine aynı dünya perestliğin ve madde tutkusunun sevkiyle mirası yerler. Onun helâl mi haram mı olduğuna bakmadan üzerine konar, oburca yerler. اَللَّمّ (lemm), iyisine kötüsüne bakmayıp toplamak, derleyip biriktirmek, bir de bir yere inip konmak mânalarına gelir. Burada "yeme"nin sıfatı olması bakımından, "haramına helâlına bakmayıp yiyişte toplamak, toptan yemek, yahut hazıra konarak nereden geldiğini düşünmeksizin acımadan yemek"

mânalarını ifade eder. Bu, hak ve hukuku gözetmeyerek şiddetli hırs ve iştah ile oburcasına yemek, demektir.

Dördüncüsü; malı çok severler. Bütün hırslarıyla, arzu ve tutkularıyla malı severler. Helâl, haram demeden, bulup alıp biriktirmek isterler. Kapıp göğüslerine basarlar. Halbuki sahibinin elinde hayır için sarf edilmeyip yığılan mal, mirasyedilerin ellerinde eğlence yollarında yenilip yok olup gitmektedir. Kazanıp yığana günah ve vebâlinden başka bir şey kalmamaktadır.

Gerçek şu ki, bütün bunlar âhireti düşünmemek, Yüce Allah'ın her an "gözetleme yerinde"n, bir avcı dikkatiyle kullarını gözetlediğini hesâba katmamaktan kaynaklanmaktadır. Halbuki hesâba katmadıkları o kıyâmet mutlaka kopacaktır:

كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا
صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ
الذِّكْرَى ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا
يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾

21. Hayır! Böyle yapmayın! Yeryüzü birbiri ardınca şiddetle sarsılıp toz-toprak, dümdüz olduğu,

22. Rabbinin emri gelip melekler sıra sıra dizildiği zaman!

23. O gün cehennem de bütün dehşetiyle getirilir. İnsan o gün, tüm yaptıklarını birer birer hatırlar; ama bu hatırlamanın ona ne faydası olur ki?

24. Ölümcül bir pişmanlık içinde: "Keşke sağlığımda şu ebedî hayatım için bir hazırlık yapmış olsaydım" der.

25. O gün Allah'ın vereceği azabı hiç kimse veremez.

26. O'nun vuracağı bağı hiç kimse vuramaz.

اَلدَّكُّ (dekk), duvar ve dağ gibi yüksek olan şeyleri çarpıp darmadağın etmek, parçalayıp toz toprak hâline getirmek veya yükseği dümdüz etmek anlamlarına gelir. Bu, birbiri ardınca gelen iki şiddetli sarsıntı ile dağların yerle bir edilip, yüksekliklerin ve alçaklıkların düzleneceğine işaret eder. (bk. Tâhâ 20/105-107; Hâkka 69/13-15; Nâziât 79/6-7)

22. âyette yer alan "Rabbin gelmesi" tâbiri müteşâbih bir ifadedir. Bu, "Allah'ın bir yerden bir başka yere gelmesi" şeklinde anlaşılmaz. Dolayısıyla burada temsilî bir anlatım vardır. O gün Allah Teâlâ'nın hâkimiyet, iktidar, saltanat ve kahhâriyet alâmetleri tüm netliği ile ortaya çıkacaktır. Nitekim dünyada bir

padişahın askerleri ve yüksek memurları bir yere geldiklerinde, padişahın kendi gelişindeki psikolojik havayı oluşturamazlar. İşte âyette “Rabbin gelmesi” tabiri bunun için kullanılmıştır.

İşte böyle dehşetli bir günde imansız veya suçlu insan, dünyada ne yaptığını hatırlayacak ve bu yüzden çok üzülecek, pişman olacak, utanacaktır. Fakat o gün üzülmenin ve utanmanın hiç faydası olmayacaktır. İkinci olarak, o gün insanın aklı başına gelecek ve peygamberlerin dediğinin doğru olduğunu anlayacaktır. Ayrıca peygamberlerin tebliğini kabul etmemekle ne büyük aptallık ettiğini görecektir. Ancak bu, ona hiçbir yarar sağlamayacaktır.

Fakat iman, sâlih ameller ve güzel ahlâk ile itiminâna ermiş insanın durumu farklıdır. Yüce Allah ona şöyle hitap edecek:

يَٓا اَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ اِرْجِعٖٓى اِلٰى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَادْخُلٖى فٖى عِبَادٖى ﴿٢٩﴾ وَادْخُلٖى جَنَّتٖى ﴿٣٠﴾

27. Ey kâmil bir iman ve sâlih amellerle huzûra ermiş nefis!

28. Sen O’ndan râzı, O da senden râzı olarak Rabbine dön!

29. Dürüst ve samimi kullarımın arasına katıl!

30. Cennetime gir!

Bu âyetlerde “mutmainne, râdiye ve merdiye” olmak üzere nefsin üç mertebesine işaret edilir. Kur’ân-ı Kerîm’de başka âyet-i kerîmelerde de yine nefsin “emmâre, levvâme ve mülhime” mertebelerine işaret edildiği görülür. Dolayısıyla bunlar, emmâre derekesindeki ham bir nefisten tezkiye edile edile merdiye ve kâmile seviyesine erişmiş ve cennete girmeyi hak etmiş kâmil bir nefse ulaşmanın kademelerini gösterir. Âlimlerimiz bunlar üzerinde derinlemesine tetkikler yaparak İslâm ahlâk ve tasavvufunun temel esaslarını tespit etmişler; Kur’an ve sünnet çerçevesinde nefsin terbiyesi, tezkiyesi ve kalbin tasfiyesiyle alakalı son derece makul ve uygulanabilir usuller ortaya koymuşlardır. Bu vesileyle kısaca nefsin mertebelerini izâh etmek faydalı olacaktır.

Mânevî terbiye ve tekâmül esnâsında müşâhede edilen nefsin hâl ve mertebeleri yedi kısımda mütâlaa olunur:

Birincisi; اَلنَّفْسُ الْاَمَّارَةُ (nefs-i emmâre): Kulu Rabbinden uzaklaştırarak kötülükleri işlemeye sevk eden en ağağı durumdaki isyânkâr nefistir. “Emmâre” çok emredici demektir. Bu sıfata sahip olan nefsin tek gâyesi, olur olmaz arzularını ölçüsüzce tatminden ibârettir. Şehvetin esîri, şeytanın yardımcısı olmuş; keyfine, zevkine ve günaha düşkün olan nefistir. Nefsin düşkünlükleri ve

aşırı istekleri demek olan şehvetlere karşı her hangi bir mücâdele göstermemek, onun arzularına tâbi olarak şeytanın yoluna uyup gitmek de, nefs-i emmâre seviyesinde bulunan kimselerin ahvâli cümlesindendir. **“Rabbimin merhamet edip koruduğu kimseler dışında, nefis insana sürekli kötülüğü emreder”** (Yûsuf 12/53) âyet-i kerîmesi, bu mertebedeki nefsi anlatır.

İkincisi; اَلنَّفْسُ اللَّوَّامَةُ (nefs-i levvâme): Nefs-i emmâresini pişmanlıkla hesâba çekip, onun çirkin hâl ve hareketlerinden kurtulmak için gayret gösterenler, nefs-i levvâmeye doğru mesâfe alırlar. “Levm etmek”; kınamak ve ayıplamak demektir. Nefs-i levvâme; yaptığı kötülüklerden, Allah’ın emir ve yasaklarına karşı gösterdiği ihmâl ve kusurlardan pişmanlık duyarak vicdânı sızlayan, bu yüzden de kendisini şiddetle kınayan nefistir. Bu mertebede olan kişi, nefs-i emmâredeki fiillerin bazılarından tevbe edip kurtulmuştur. Ancak bu hisler yeterince olgunlaşmadığı için dayanamayıp tekrar günahlara düşmekten de kendini kurtaramaz. Dolayısıyla bu mertebede nefs-i emmârenin bazı kötü huyları devam etmekte, ancak kul bu hâlinden dolayı kendini kınamaktadır. **“Yemin ederim pişmanlık duyup dâimâ kendini kınayan nefse...”** (Kıyâmet 75/2) âyetiyle bu nefse işâret edilir.

Üçüncüsü; اَلنَّفْسُ الْمُلْهَمَةُ (nefs-i mülheme): Nefs-i emmâreden pişmanlık duyarak levvâmeye doğru yükselen mü’min, bu merhalede de tevbe ve istiğfara devam eder, günahlardan sakınır, mânevî irşâda gönül verir ve nefisle mücâhedeye devam ederse yavaş yavaş “mülheme” mertebesine ulaşır. Bu mertebede kul, Allah’ın lutfuyla iyi ile kötüyü net bir şekilde ayırt edebilme ve şehevî duygularının aşırılıklarına direnebilme gücüne kavuşur. Kalbi Allah’tan gâfil kılan her şeyden uzaklaşır. Artık halk nazarındakinden çok, Hak katındaki mevkiinin endîşesiyle dolar. İmanî gerçekler kalpte günden güne açılmaya başlar. Lâkin bu ilhâm esintilerinin Rahmânî olup olmadığını anlayabilmek için, bir mânevî rehberin kontrolüne mutlak sûrette ihtiyaç vardır. Nefsin bu mertebesinin “mülheme” tâbiriyle ifade olunması da **“Yemin ederim nefse ve onu düzgün bir biçimde yaratıp düzenleyene. Ona kötü ve iyi olma kâbiliyetini ilham edene”** (Şems 91/7-8) âyetlerinden gelir.

Dördüncüsü; اَلنَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ (nefs-i mutmainne): Cenâb-ı Hakk’ın emirlerine lâyıkıyla uyup, yasaklarından titizlikle sakınmak sûretiyle mânevî hastalıklardan kurtulmuş, hakikî ve kuvvetli bir iman ile de huzûr, sükûn ve itmi’nâna kavuşmuş nefistir. Kalb, zikrullâh bereketiyle şüphe ve tereddüdlerden arınmış, her an şükür ve senâ hâlindedir. Bu mertebede kötü ve çirkin vasıflar, yerini güzel ahlâka terk etmiştir. Davranış olgunluğunda zirveyi teşkîl eden ve bütün

insanlığa örnek şahsiyet olan Rasûlullah (s.a.v.)'in yüksek ahlâkı, tarifsiz bir zevk ile güzelce yaşanmaktadır. Kulun kalbi, sabır, tevekkül, teslîmiyet ve rızâ ile taçlanmıştır. Mutmainne, Allah Teâlâ'yı tanıyan, takvâ ve yakîn ehlinin nefsidir. Böyle kimselerin gönülleri dâimâ Hakk'ın zikriyle meşgûldür. Şer'î hükümlerin zahiriyle beraber bâtınına da vâkıf olmuşlardır. İşte **"Ey kâmil bir iman ve sâlih amellerle huzûra ermiş nefis!"** (Fecr 89/27) âyeti nefsin bu mertebesine işaret eder.

Mutmainneye nâil olan bahtiyar kullar, sırasıyla "râdıye", "merdıyye" ve "kâmile" denilen üç yüce mertebeye daha yönelmiş olurlar ki, başarıları nispetinde bunlarla Hakk'a yakınlık ve vuslatın zirvesine ererler.

Beşincisi; اَلنَّفْسُ الرَّاضِيَةُ (nefs-i rādıye): Dâimâ Hakk'a yönelmek sûretiyle Allah ile beraber olma şuuruna erişmiş, hikmetine ve hükmüne râm olarak Rabbinden râzı ve hoşnud hâle gelmiş olan nefistir. Bu mertebeye yükselen kul, kendi iradesinden vazgeçip Hakk'ın iradesinde fânî olmuştur. **"Sen O'ndan râzı, O da senden râzı olarak Rabbine dön!"** (Fecr 89/28) âyetindeki "Sen O'ndan râzı olarak" hükmü bu makâma işaret eder. Bu rızâ hâli, Hak'tan gelen bütün çileli imtihanlara karşı sabır göstermek ve bu hususta O'nun iradesini cân u gönülden kabullenmektir.

Altıncısı; اَلنَّفْسُ الْمَرْضِيَّةُ (nefs-i merdıyye): Râdıye mertebesinde bulunanların, bu mertebenin bütün feyiz ve bereketinden istifade edebilmeleri için, Cenâb-ı Hakk'ın da onlardan râzı olması gerekir. Yâni kulun Allah'tan râzı olması yetmeyip, kâmil bir terakkî için Allah'ın da kulundan râzı olması lâzımdır. Diğer bir ifadeyle Hak'tan rızâmız, O'nun yüce rızâsına mazhar olabilecek bir kıvam ve güzellikte olmalıdır. Bu gerçekleştiği takdirde "merdıyye" sıfatı Allah'a râcî olmasına rağmen, kulun bunu temîne medâr olan amelleri bereketiyle bu makâm kula da izâfe edilmiştir. Buna göre râdıye, Allah'tan râzı olanların; merdıyye ise Allah'ın da kendisinden râzı olduğu kimselerin makamıdır. Cenâb-ı Hakk'ın bizzat râzı ve hoşnûd olduğu bir nefs olan merdıyyede kötü huylar yok olmuş, güzel huylar ve ahlâkî meziyetler inkişâf etmiştir. Öyle ki; Yaratan'dan ötürü yaratılanlara şefkat, merhamet, sevgi, cömertlik, affedicilik ve hassâsiyet onda bir lezzet hâlindedir. Bu mertebedeki bir mü'min, nefsini en güzel bir şekilde muhâsebe ve murâkabe eder. Her nefeste varlık ve benlik keyfiyetlerini gözeterek şeytânî hîlelere karşı boş bulunmaktan sakınır. Yine bu mertebede kul, her hâlükârda ve bütün mevcûdiyetiyle Hakk'a teslîm olmuştur. Allah'tan gelen kahır veyâ lutuf tecellîlerinin her ikisine de gösterdiği rızâ bereketiyle ebediyyet âlemine göçerken, ilâhî rızâ ile müjdelenerek kendisine cennet hil'ati giydirilmiştir. İşte **"Sen O'ndan râzı, O da senden râzı olarak Rabbine dön!"**

(Fecr 89/28) âyetindeki "Rabbin de senden râzı olarak" hükmü, bu hâli ifade etmektedir.

Aslında nefsin tezkiyesi yolunda kat edilen merhaleler, bunlardan ibâret olmakla beraber, kemâlât ehline tevdî olunan hizmetler itibâriyle bir merhale daha vardır ki, ona da nefs-i kâmile veya nefs-i sâfiye denir.

Yedincisi; اَلنَّفْسُ الْكَامِلَةُ (nefs-i kâmile/nefs-i sâfiye): Nefs-i kâmile, tezkiye netîcesinde arınmış, sâf, berrak, ulvî ve olgun nefstir. Bütün mârifet sırlarının tahsîl edildiği ve ancak Cenâb-ı Hak tarafından vehbî olarak lutfedilen bir makâmdır. Hak vergisidir, sırf çalışmakla elde edilmez. Kader sırrına dayalı bir ilâhî ihsândır. Nefs-i kâmileye erişenlere genellikle irşad hizmeti emânet edildiğinden bu makâma aynı zamanda "irşad makâmı" da denilir. Cenâb-ı Hak, bu makâmdakilerin hâl ve davranışlarındaki mükemmellikle, insanları gafletten uyandırıcı bir tesir lutfeder. (bk. Topbaş, *İmandan İhsana Tasavvuf*, s. 105-147)

Nefsin kötü sıfatlarıyla bunların sebep olduğu fecî âkıbeti zikrettikten sonra nefs-i mutmeinnenin büyük bir bayram sevincine vesile olacağını müjdeleyerek sona eren Fecr sûresini, insanın meşakkat içinde yaratıldığına temasla birlikte köleleri hürriyetine kavuşturmak, yoksulları doyurmak, bu konuda sabrı ve merhameti tavsiyeleşmek gibi sarp yokuşu aşıp nefs-i mutmeinneye erişmeyi kolaylaştıracak faziletli davranışları beyân eden Beled sûresi izleyecektir:

90- BELED SÛRESİ

سُورَةُ الْبَلَدِ

90. BELED SÛRESİ

Beled sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 20 âyettir. İsmini birinci âyette geçip şehir, memleket mânasına gelen اَلْبَلَدُ (beled) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 90, iniş sırasına göre 35. sûredir.

Konusu

İnsanın, Allah Teâlâ'nın bunca lutuf ve ihsanlarına karşılık nankörce ve cimrice davrandığı belirtilir. Ona, bundan vazgeçmesi ve cennetle arasına gerilmiş olan sarp yokuşu aşmak için malını muhtaçlara cömertçe ikram etmesi öğütlenir. Bu bakımdan iman, sabır ve merhamet tavsiye edilir. Bu tavsiyelere kulak asmayıp Allah'ın âyetlerini inkâr edenler, korkunç cehennem ateşiyle uyarılır.

Yemin Olsun Bu Beldeye

وَلَدَۙ ﴿٣﴾ لَآ اُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِۙ ﴿١﴾ وَاَنْتَ حِلٌّ بِهٰذَا الْبَلَدِۙ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...
1. Yemin ederim bu beldeye.
2. Ki, Rasûlüm sen bu beldede yaşamaktasın.
3. Yine yemin ederim babaya ve çocuğuna ki:

"Belde"den maksat, Mekke şehridir. Mekke, daha önce çöl hâlinde, dağlar arasında susuz, bitkisiz bir vâdiydi. İbrâhim (a.s.), hanımıyla kundaktaki çocuğu Hz. İsmâil'i getirip buraya bırakmıştı. Kâbe'yi inşâ ettiğinde çevresinde burayı şenlendirecek insanlar yoktu. Fakat daha sonra bu şehir, bütün Arabistan'ın merkezi hâline geldi. Asırlardır anarşi içinde yaşayan Arabistan Yarımadası'nın en emin yeri burası oldu. Bu sebeple Tîn sûresinde de: **"Yemîn olsun bu güvenli Belde'ye"** (Tîn 95/3) buyrulur. Burası, Âlemlerin Efendisi (s.a.v.)'in doğup büyüdüğü şehirdir. Rasûlullah (s.a.v.) orada ikâmet etmiştir. Orada nübüvvet ve risâlete nâil olmuştur. Kur'an ona bu mukaddes beldede nâzil olmaya başlamıştır. Dolayısıyla onun burada bulunmasıyla şehrin önemi ve yüceliği daha da artmıştır. Bu şehir cana dokunulmaz, ot koparılmaz bir harem bölgesi iken, işin dikkat çeken yönü, müşrikler tarafından Peygamber (s.a.v.)'in burada öldürülüp ortadan kaldırılması "helâl" sayılmaya başlanmıştı. Efendimiz (s.a.v.) ve müslümanlara akla hayale gelmedik işkenceler ve eziyetler yapılmaktaydı. Bu sebeple "insanın kaderinde zorluklara göğüs germe" olduğu bildirilerek onlara sabırlı olmaları ve tahammül göstermeleri öğütlenir. "Baba ve çocuğu"ndan maksadın, bir sonraki âyetin işaretiyle, ya Hz. Âdem ve zürriyeti veya tüm babalar ve çocuklar olduğu anlaşılır:

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِي كَبَدٍۜ ﴿٤﴾

4. Biz insanı dünya ve âhirette karşılaşacağı pek çok zorluk içinde yarattık.

İnsanın yaratılışı ile alakalı olarak burada اَلْكَبَدُ (kebed) kelimesi kullanılır. "Kebed"; zorluk, meşakkat, sıkıntı, şiddet mânalarına gelir. İnsan zorluklar içinde yaratılmıştır. Onun toprak hâlinden başlayıp babasının sulbünde meni oluncaya; ana rahmine nutfe olarak bırakılıp pek çok safhadan geçerek insan

hâline gelinceye; dünyaya gelip bebeklik, çocukluk, gençlik, ergenlik dönemlerini geçerek olgun insan oluncaya; yaşlanıp, ihtiyarlığın sıkıntılarına katlanıp ölünceye; öldükten sonra kabirden, mahşerden, hesaptan geçip cennete yahut cehenneme varıncaya kadar karşılaşacağı nice zorluklar, yüz yüze geleceği nice meşakkatler vardır. Bu yolculuk esnâsında insanı nice tehlikeler beklemektedir. Buna göre zorluklar ve meşakkatler içinden insanlık gâyesine ermeye çalışmanın, insan yaratılışının ayrılmayan bir vasfı ve Yaratıcı'nın değişmez bir kanunu olduğu anlaşılır. O halde dünya bir eğlenme ve dinlenme yeri değildir. İnsanın buradaki vazîfesi eğlenmek, günü gün etmek değildir. Burada ebedî hayatı kazanmak için bir kısım zorluklara katlanmaya hazır olmak, zorluklar karşısında hemen yorgunluk ve yılgınlık göstermeyip dayanmak gerekir. Dolayısıyla âyet, müşriklerin eziyetlerine maruz kalan Peygamberimiz ve müslümanları teselli etmektedir.

Diğer taraftan, "kebed" kelimesini zorluk mânası yanında çetin huyluluk, kuvvetlilik anlamı da vardır. Buna göre insanın tabiatında zorluk çıkarma, kılçıklık yapma ve işi yokuşa sürme gibi bir özelliğe dikkat çekilir. Özellikle bu tînette olan kimseler, kendilerini güçlü hissedince başkalarını incitmekten ve işlerini güçleştirmekten zevk alırlar. Kendilerini herkesten üstün ve yenilmez görürler. Nitekim devam eden âyetler de insanın bu yönüne dikkat çeker:

اَيَحْسَبُ اَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌ ﴿٥﴾ يَقُولُ اَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا ﴿٦﴾

اَيَحْسَبُ اَنْ لَمْ يَرَهُٓ اَحَدٌ ﴿٧﴾

5. Yoksa o, kendisine hiç kimsenin güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?

6., İslâm'a düşmanlık yolunda övünerek: "Yığın yığın servet tükettim" diyor.

7. Yoksa, kendisini kimsenin görmediğini mi sanıyor?

Buradaki insandan maksat, her insan değil, özellikle Allah'a ve âhirete imanı olmayan mağrur ve mütekebbir kimselerdir. Çünkü bu âyetler, malına mülküne güvenerek kendilerini yenilmez zanneden müşrik ileri gelenler hakkında inmiştir. Zira onlar, Peygamber (s.a.v.)'i mutlaka mağlup edeceklerini düşünüyor, bu hususta kimsenin kendilerini yenmeye güç yetiremeyeceğini iddia ediyorlardı. Neleri varsa hepsini Allah'a ve Peygamber'e düşmanlık yolunda harcıyorlardı. Bu sebeple bu malların sarfına kendi ağızlarından اَلْاِهْلَاكُ (ihlâk) yani "kendilerine hiçbir fayda sağlamayacak şekilde telef etme" ifadesi kullanılmıştır.

Rivâyete göre Haris b. Âmir isimli önde gelen bir Mekkeli, sözde müslüman olmakla birlikte sürekli günah işliyor, ardından durumunu Rasûlullah'a anlatıyor, o da günahlarının kefâreti için sadaka vermesini emrediyordu. Sonunda bu sözde müslüman, "Muhammed'in dinine girdikten sonra kefâret ve sadaka vere vere elimde avucumda bir şey kalmadı" demişti. 6. âyet bu olaya da ışık tutmaktadır. (bk. Kurtubî, *el-Câmi'*, XX, 64)

İster kâfir, ister münafık kim olursa olsun, İslâm düşmanlığı yolunda mallarını harcarken kendilerini kimsenin görmediğini sanabilirler. Halbuki Allah onları görmekte, neyi nereye harcadıklarını bilmektedir ve bunun hesâbını soracaktır. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Hiçbir kul, kıyâmet gününde, ömrünü nerede tükettiğinden, ilmiyle ne gibi i ler yaptığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından, vücûdunu nerede yıprattığından sorulmadıkça bulunduğu yerden kıpırdayamaz." (Tirmizî, Kıyâmet 1)

Bu sorgulama ilâhî adâletin bir gereğidir. Zira Allah Teâlâ insana çok büyük bir değer vermiş, onu eşsiz özelliklerle donatmıştır:

اَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِۙ ﴿٨﴾ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِۙ ﴿٩﴾ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِۚ ﴿١٠﴾

8. Biz ona vermedik mi iki göz?

9. Bir dil ve iki dudak?

10. Biz ona hayır ve şer iki yolu da gösterdik.

İnsana verilen iki gözden kasıt, hayvanî gözler değil insanî gözlerdir. O, gözünü açıp kâinata ibretle bakarsa, orada Allah'ın kudret tecellîlerini ve hakîkatin işaretlerini görecektir. Böylece yanlış ile doğru arasındaki farkı anlayabilecektir. Dil ve dudaklardan kasıt, sadece konuşan azalar değil, aslında insanı insan yapan özdür. Çünkü bu azaların arkasında, bunları belli bir istikâmette kullanan insanın düşünme ve anlama istidâdı vardır. Bu azalar, sadece insanın hissettiğini dile getirmek için birer vasıtadırlar. Allah Teâlâ, insana sadece akıl ve düşünme istidadı vererek kendi kendine doğru yolu bulsun diye bırakmamıştır. Ayrıca gönderdiği peygamberler ve onlara indirdiği kitaplar vasıtasıyla ona yol göstermiştir. Aklını kullanıp tercihini bizzat kendisi yapması için ona iman ve küfür, hayır ve şer, iyilik ve kötülük, doğruluk ve eğrilik gibi biri diğerine zıt iki yolu göstermiştir. (bk. İnsân 76/2-3)

Ancak insanın önündeki sarp yokuşu aşıp şükreden bir kul olmaya çalışmaktan çok tembellik ve nankörlüğe meyilli olduğu anlaşılmaktadır:

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾

أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾ أَوْ مِسْكِينًا
ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا
بِالْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾

11. Fakat insan, sarp yokuşu aşmak için bir gayrete soyunmadı.

12. Sen o sarp yokuşun ne olduğunu bilir misin?

13. Bir köleyi veya esiri hürriyetine kavuşturmaktır.

14. Yahut bir salgın açlık gününde yemek yedirmektir;

15. Ya bir akraba olan yetîme,

16. Veya toprağa uzanıp kalmış, hiçbir şeyi olmayan yoksula.

17. Bir de iman etmek ve birbirlerine sabır ve merhamet tavsiye edenlerden olmaktır.

18. Böyle yapanlar, amel defterleri sağlarından verilecek olan uğurlu ve mutlu kimselerdir.

İnsana gösterilen iki yoldan biri iman yolu, diğeri küfür yoludur. Biri cennete, yükseklere varan yol; diğeri cehenneme, alçaklara giden yoldur. Yükseklere giden yol, yokuştur, sarptır, meşakkatli ve zor geçitlere sahiptir. Ona tırmanmak, geçitlerini geçmek için insanın nefsânî arzularına ve şeytanın vesveselerine karşı mücâdele etmesi lazımdır. Aşağılara giden yol, insanı uçuruma götürür. Bu yol kolaydır. Çünkü oradan aşağı yuvarlanmak için bir meşakkate ihtiyaç yoktur. İnsanın kendini serbest bırakması yeterlidir. İşte kendisine iki yol gösterilen pek çok insan, nefsine kolay geldiği için uçuruma giden yolu tutmuştur. Kendini yükseklere çıkartacak sarp yokuşu tırmanmaya ve o yokuştaki zor geçitleri geçmeye cesâret edememiştir.

İnsanı cennet bahçelerine yükseltecek, Allah'ın rızâsına, muhabbetine ve cemâline yakınlaştıracak o sarp yokuşun geçitleri şöyle haber verilir:

• Bir köleyi veya esiri bedelini ödeyerek hürriyetine kavuşturmak.

• Her tarafı sarmış açlık ve kıtlık günlerinde akraba olan yetîmi, yahut akraba olmayan fakat çâresizlik ve halsizlik içinde toprağa uzanıp kalmış, kımıldayacak mecâli olmayan, hiçbir şeyi bulunmayan bir yoksulu doyurmak.

Alasonyalı Hacı Cemal Öğüt Hocaefendi'nin, muhtâca yardımla alâkalı son derece ibretli bir hâtırası şöyledir:

Bir kış mevsimi, akşam vakti sokaktan yoğurtçu geçer. Kızına yoğurt alalım mı, diye sorar. Kızı evde yoğurt olduğunu ve ihtiyaçlarının bulunmadığını söyler. Biraz sonra yoğurtçu tekrar; "Yoğurt alacak var mı?" diyerek sokaktan geçer. Hocaefendi tekrar sorar. Kızı aynı cevâbı verir. Hâdise bir kere daha tekerrür

edince kızı dayanamayıp sorar:

"–Babacığım, ihtiyacımız olmadığını söylemiştim. Bu kadar ısrarınızın sebebi nedir?"

Hocaefendi'nin cevâbı, hassas bir mü'min gönlünün güzelliğini sergilemektedir:

"–Kızım, adamcağızın çok ihtiyacı olmasa, akşam vakti, bu kışta-kıyâmette niye bu kadar dolaşıp dursun. Biz şu yoğurdu alalım da zavallı evine gitsin. Sen nasıl olsa yoğurtla yapacak bir şeyler bulursun. Bu şekilde belki garibin ihtiyacı görülmüş olur..." (Topbaş, *Faziletler Medeniyeti*, II, 258)

• Yaptığı bu işin Allah rızâsına uygun ne kadar mühim bir amel olduğuna inanarak yapmak.

Nitekim Allah dostlarından Ahmed er-Rufâî (k.s.) delilerin ve kötürümlerin yanına giderdi. Onların elbiselerini yıkar, başlarındaki, sakallarındaki bitleri alır, temizlerdi. Onlara yemek götürür, birlikte oturur, yerdi. Sonra da dua etmelerini isterdi. Bir şey diyenlere de şöyle cevap verirdi: "Bu gibileri ziyâret vaciptir; müstehap değil..." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 512)

• Kendi imkânlarıyla elinden gelen tüm gayreti göstermekle beraber, bir taraftan muhtaçlara sabırlı olmayı, bir taraftan da diğer insanlara da yoksullara karşı merhametli olmayı tavsiye etmek.

Peygamberimiz (s.a.v.): *"Merhamet etmeyene merhamet olunmaz"* (Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 65) buyurmaktadır. Bu bakımdan mü'minlerin kendi aralarında her dâim sabrı ve merhameti tavsiyeleşmeleri gerekir. Çünkü bu tür hayır hizmetleri ancak, bu hususta coşkulu gönüllerin devamlı teşvik ve gayretlendirmeleriyle yürüyebilmektedir. İşte böyle davrananlar meymenetli, hayırlı ve faziletli insanlardır. Onlara mahşerde amel defterleri sağlarından verilecek ve cennete gireceklerdir. (bk. Vâkıa 56/8, 27-40, 90-91)

Buna karşılık:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا هُمْ اَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِۜ ﴿١٩﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ﴿٢٠﴾

19. Âyetlerimizi inkâr edenlere gelince, onlar da amel defterleri sollarından verilecek olan uğursuz ve bedbaht kimselerdir.

20. Onların cezası ise, kapıları üzerlerine sımsıkı kapatılmış olan bir ateşte yanmak olacaktır.

Böyle fenâ bir akibetten kurtuluşun tek çâresinin nefsi menfî sıfatlardan temizleyip güzel sıfatlarla tezyin etmek olduğunu üst üste yeminlerle ve örnekle beyân etmek üzere Şems sûresi geliyor:

91- ŞEMS SÛRESİ

سُورَةُ الشَّمْسِ

91. ŞEMS SÛRESİ

Şems sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 15 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen ve "güneş" mânasına gelen اَلشَّمْسُ (şems) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 91, nüzûl sırasına göre ise 26. sûredir.

Konusu

On bir kez üst üste yeminlerle insan nefsinin mâhiyetine dikkat çekilir. Onu kötülüklerden arındıranın kurtuluşa ereceği, aksine onu kötülüklere gömenin zarara uğrayacağı tekitle beyân edilir. Terbiye ve tezkiye edilmemiş nefsin insanın başına nasıl belâ olduğu Semûd kavmi misâliyle muşahhas hâle getirilir.

Fazileti

Rasûlullah (s.a.v.), kabilesine imamlık yapan Muaz b. Cebel'e, yatsı namazında uzun sûreler yerine Şems sûresi gibi kısa sûreler okumasını tavsiye etmiştir. (Buhârî, Ezân 63; Müslim, Salât 178)

Nefsini Temizleyen Kurtulacak

وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَا ۙ ﴿١﴾ وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰيهَا ۙ ﴿٢﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا
جَلّٰيهَا ۙ ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰيهَا ۙ ﴿٤﴾ وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنٰيهَا ۙ ﴿٥﴾
وَالْاَرْضِ وَمَا طَحٰيهَا ۙ ﴿٦﴾ وَنَفْسٍ وَمَا سَوّٰيهَا ۙ ﴿٧﴾ فَاَلْهَمَهَا
فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَا ۙ ﴿٨﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Yemin olsun güneşe ve onun kuşluk vaktindeki aydınlığına,

2. Güneşi izleyip ışığını yansıtan aya,

3. Onu ortaya çıkarıp gösteren gündüze,

4. Onu bürüyüp gizleyen geceye,

5. Gökyüzüne ve onu binâ edene,

6. Yeryüzüne ve onu yayıp döşeyene,

7. Nefse ve onu düzgün bir biçimde yaratıp düzenleyene,

8. Ona kötü ve iyi olma kâbiliyetini ilham edene ki:

Cenâb-ı Hak, bu âyet-i kerîmelerde üst üste tam on bir defa yemin etmektedir. Bu yeminlerin ardından bir de mânayı daha çok kuvvetlendirmesi için "elbette, mutlaka" mânasında قَدْ (kad) edatını kullanmakta ve ancak bu güçlü te'kîd ve te'yîdlerden sonra nefsini arındırıp temizleyen kimsenin, mutlaka kurtuluşa ereceğini; aksine onu günah ve mâsiyetlerle kirleten kimsenin ise muhakkak hüsrâna uğrayacağını beyân etmektedir. Câlib-i dikkattir ki, Kur'ân-ı Kerîm'de Cenâb-ı Hak, nefs tezkiyesinden başka hiçbir husussta, bu şekilde üst üste on bir defa yemin etmemektedir. Bu gerçek, insanın kurtuluşu için nefs tezkiyesinin ne kadar mühim ve zarûrî olduğunu ifadeye kâfîdir.

Üzerine yemin edilen hususlar ile nefsin mâhiyeti arasında kuvvetli bir irtibat vardır. Şöyle ki:

Kur'ân-ı Kerîm, gerçekleri zihinlere iyice yerleştirmek için konuları çoğu kez zıtlarıyla izâh eder. Burada da daha çok zıtlar üzerinde durulur. Alâmet ve neticelerinin aynı olmadığı, birbirinin hep diğerinin tersi olduğu belirtilir. Bu açıdan bakıldığında:

• Güneş ve ay birbirinin zıddı sayılabilir. Çünkü güneş çok parlak, aynı

zamanda sıcaktır. Buna karşın ayın kendisi aydınlık değildir. Güneş varken, aslında o da gökte olmasına rağmen ay görünmez. Ancak güneş battıktan sonra ortaya çıkar. Fakat, güneş gibi, geceyi gündüze çevirecek kadar aydınlığı yoktur. Ayrıca onun parlaklığında, güneşin ısısıyla meydana gelen şeyleri oluşturacak kadar sıcaklık da yoktur. Bununla birlikte ayın kendine has bazı özellikleri de güneşte yoktur.

• Gündüz ile gece de birbirinin zıddıdır. İkisinin tesir ve sonuçları elbette aynı değildir.

• Gök ile yer de birbirinin zıddıdır. Rabbimiz göğü yükseğe asmış, yeryüzünü ise semâ tavanı altında yatak gibi döşemiştir. İkisi de kâinatın nizamına hizmet etmektedir. Ancak ikisinin tesir ve neticeleri gök ile yer kadar farklıdır.

İşte birbirine zıt bu deliller serdedildikten sonra insanın nefsine işaret edilir. Cenâb-ı Hakk'ın, birbirine zıt olan fücûr ve takvâyı, kötülük ve iyiliği iki zıt temâyül olarak onun benliğine yerleştirdiği haber verilir. Bunlar güneş ve ay, gündüz ve gece, gök ve yer gibi biri diğerine zıt iki özelliktir. Çünkü birisi fücûrdur ve kötü bir şeydir; öbürü ise takvâdır ve iyi bir şeydir. Güneş ve ay, gece ve gündüz, gök ve yeryüzü nasıl aynı şey değilse, onların tesir ve neticeleri nasıl birbirinden farklı ise, fücûr ve takvâ da birbirine zıttır. Tesir ve sonuçları kesinlikle farklı olacaktır. Fücûr, Allah Teâlâ'nın fücûr diye haber verdiği şeydir. Takvâ da O'nun kabul buyurduğu takvâdır. Allah'ın indinde bu iki şeyin neticesi de ayrıdır. Buna göre insan bu dünyada iyilikle kötülüğü aynı görmemelidir. Allah'ın iyi dediğini iyi tanıyıp onun peşinden gitmeli; kötü dediğini kötü tanıyıp ondan da uzaklaşmalıdır. Çünkü Allah iyiliğin peşinden gidenlere mükâfat verecek, kötülüğün peşinden gidenleri ise cezalandıracaktır. On bir yeminin ardından bu gerçeği bildirmek üzere buyruluyor ki:

قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَاۙ ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰيهَاۜ ﴿١٠﴾

9. Nefsini maddî ve mânevî kirlerden temizleyen kesinlikle kurtuluşa erecektir.

10. Onu günahlara gömen de elbette ziyâna uğrayacaktır.

Burada üzerinde durulması lâzım gelen gelen en mühim husus "tezkiye"dir. "Tezkiye" kelimesinde iki mühim mâna vardır: Birincisi; temizlemek, arındırmak. İkincisi; artırmak, geliştirmek, bereketlendirmek ve feyizlendirmek. Bu mâna çerçevesinde tezkiye, esâsen mânevî eğitimin bütün seyrini ifade eder.

Tezkiyenin zıddı olan اَلتَّدْسِيَةُ (tedsiye) ise اَلدَّوْسُ (devs) kökündendir. "Devs", bir şey gelişip büyümeyerek bodur ve cılız kalmak ve gizlenmek mânalarına gelir. "Tedsiye" ise, bir kimseyi hile ile ayartıp fesâda düşürmek demektir. Bu

kelimenin اَلدَّسُّ (dess) veya اَلدِّسِّيسَةُ (dissise)den gelme ihtimali de vardır. Dess ve dissise, bir şeyi bir şeyin altına gömüp gizlemek ve toprağa gömmek mânasınadır. Bizdeki "desîse" tabirinin aslı "dissise" mastarıdır. اَلدَّسِيسُ (desîs), hiçbir ilaç ile giderilmeyen koltuk kokusuna, casusa ve küle gömülüp kebap olmuş ete denir. اَلدَّسَّاسُ (dessâs) da bir tür pis ve kötü yılana denir. İşte tedsis ve tedsiye bu mânalarla alakalı olarak bir şeyi iyice gömmek ve hile yapmak, bir şeyi hile ile bozup fenalaştırmak ve iyice örtüp gizlemek, gömmek mânalarını ifade eder. Buna göre nefsi tedsiye, ruhu faziletli ve erdemli şeylerle temizlemeyip kötü işler ve kötü ahlâk ile bozmak, sonunda kokuşup gömülmeye mahkûm âdi beden kirleri, katı hayvânî gâyeler, gösteriş gibi şeytanî ve karanlık hislerle çürütüp kokutarak maddîyata gömmek ve âhirette, küle gömülmüş "kebap" gibi cehennem ateşine kapatmaktır. Bunun için nefsi böyle bir duruma düşmekten kurtarabilmek için onun tezkiyesi zarûrîdir.

Nefsi tezkiye; öncelikle onu küfür, cehâlet, kötü hisler, yanlış inançlar ve fenâ huylardan temizlemektir. Onu İslâm'a aykırı her türlü îtikâdî, ahlâkî ve amelî yanlışlıklardan arındırmaktır. Onu temizleyip kötülüklerden koruduktan sonra da, iman, ilim, irfân, hikmet, iyi duygular, güzel huylar gibi takvâ özellikleriyle terbiye ederek, onu rûhâniyetle doldurmaktır.

Tezkiyenin bir üst derecesi, nefsin isteklerini azaltarak onun beden üzerindeki hâkimiyetini kırmak ve bu sûretle rûhun hükümranlığına imkân sağlamaktır. Bu, ancak nefse karşı iradeyi güçlendirmek yoluyla mümkün olabilir. İradeyi güçlendirmek ise yiyip içme, uyuma ve konuşmada ölçülü olmak gibi usûllerle sağlanabilir. Bundan dolayıdır ki, Kur'an ve sünnetin ruhuna uygun olarak âlimlerimiz tarafından "az yemek, az uyumak ve az konuşmak" nefsi dizginlemenin metodu olarak belirlenmiştir. Çünkü bunlar, nefse hâkimiyetin ilk adımlarıdır.

Fakat her konuda olduğu gibi, bu metotları uygulamada da itidâli elden bırakmamak gerekir. Çünkü beden, Allah'ın insanlara bir emânetidir. Bu sebeple kul, nefsini tezkiye ederken ifrat ve tefritten sakınmalı, onun azgınlıklarına set çekeyim derken, mücâdele ve mücâhedede aşırılığa düşmemelidir. Çünkü din, bütün hâl ve davranışlarda itidâli emreder. İnsanlara her türlü ifrat ve tefritten uzak durmayı öğütler. Üstelik nefsi, mutlak sûrette bertaraf etmek mümkün olmadığı gibi, bu, istenen bir şey de değildir. Buna göre nefsin tezkiye edilmesi, nefsânî arzu ve temâyüllerin ilâhî emirler çerçevesinde dizginlenip terbiye edilmesi demektir.

Nefsi tezkiyeye çalışıp bu uğurda ciddî gayretler göstermek, önemine ve

zorluğuna binâen "cihâd-ı ekber" kabul edilmiştir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) pek zorlu geçen Tebük Gazvesi'nden dönerken ashâbına:

"*- imdi küçük cihâddan büyük cihâda dönüyoruz!*" buyurdu. Ashâb-ı kirâm hayretler içinde:

"–Yâ Rasûlallah! Hâlimiz meydanda! Bundan daha büyük cihâd var mı?" dediklerinde Peygamberimiz (s.a.v.):

"*– imdi büyük cihâda, nefisle cihâda dönüyoruz!*" buyurdu. (Süyûtî, *Câmiu's-sağîr*, II, 73)

Nefisle cihâd, ancak kalbî eğitim ve mânevî terbiye ile gerçekleşir. Gâye, ahlâkı yüceltmek ve insanı mânen olgunlaştırarak "insân-ı kâmil" hâline getirmektir. Bunun yolu da dinî gerçeklerle yoğrulmuş bir akıl, îman ve güzel ahlâk ile süslenmiş bir kalp, Kur'ân ve sünnetin rûhâniyetiyle taçlanmış hâl ve davranışlarla "tevhîdin mîrâcına yükselerek" kemâle ermektir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.):

"*Akıllı, nefsine hâkim olup onu hesâba çekerek ölüm ötesi için çalı andır. Ahmak da nefsini hevâsına uydurduğu halde Allah'tan iyilik bekleyip durandır*" (Tirmizî, Kıyâmet 25; İbn Mâce, Zühd 31) buyurarak nefsi terbiye ve tezkiye etmenin önemine dikkat çeker.

Bunun içindir ki, Allah Rasûlü (s.a.v.) devamlı şöyle niyâzda bulunurdu:

"*Allahım! Nefsime takvâ nasip et ve onu her türlü günahtan temizle. Zira onu en iyi temizleyecek olan sensin. Ona yardım edip eğitecek olan da sadece sensin. Allahım! Faydasız ilimden, ürpermeyen kalpten, doymak bilmeyen nefisten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırırm.*" (Müslim, Zikir 73; Nesâî, İstiâze 13)

Nitekim infâk, sadaka, hizmet gibi sâlih ameller, zâhiren başkalarına faydalı olmak biçiminde görünse de, gerçekte nefse doğruyu, güzeli ve iyiyi telkîndir. Çünkü iyilikler bu yolla benlikte yer eder ve rûh, bunlarla ünsiyet kazanır. Diğer bütün sâlih amellerle birlikte sözlerin en güzeli ve en doğrusu olan Kur'ân-ı Kerîm'i okumak, öğütlerini can kulağıyla dinlemek ve hükümleriyle amel etmek de, nefsi eğitip düzeltecek en büyük vesilelerden biridir. Hayatını bütünüyle Kur'an'ın öğrettiği şekilde düzenleyen bir kul, nefsinin kötülüğünden ve şeytanın desîselerinden kurtulur ve yalnız Hakk'ın hoşnutluğunu isteyerek yaşar. Kalbi ilâhî lutuf tecellîlerine mazhar olur. Bu duruma gelen bir kul için, artık gözün gördüğü, kulağın işittiği zâhirî iklîmin ötesine mânevî bir pancur açılır; kâinat, hikmetli ve azametli bir kitap hâline gelir.

Tezkiyenin önemiyle ilgili olarak İbrâhim Desûkî (k.s.) şöyle buyurur:

"– Evladım! Gündüzlerini oruçla, gecelerini namazla geçirsen, temiz bir iç âlemine ve Hak ile samimi bir kulluk ilişkisine sahip olsan da, sakın benlik

iddiâsında bulunma! Sakın gurûra yenilip nefsin kandırmasına aldanma. Zira nice derviş, nefsinin kötü arzularına kapılıp helâk oldu."

Hâtem-i Esamm (k.s.) da şöyle buyurur:

"Muhteşem konaklara, verimli bağ ve bahçelere aldanma. Cennetten daha güzel bir yer yoktur. Fakat Hz. Âdem'in başına ne geldiyse, cennetin o sonsuz güzellikleri içindeyken geldi. Nefsi orada ebedî kalmak istedi. Yasak ağaca yaklaştı. İlâhî hikmet gereği, dünyaya indirilmekle cezalandırıldı.

İbâdet ve kerâmetinin çokluğuna aldanma. Zira sahib olduğu bunca kerâmete rağmen, Allah Teâlâ'nın kendisine ism-i âzamı öğrettiği Bel'am b. Baûra'nın başına gelen hazîn âkıbet, ne kadar ibretlidir.

Sen, sen ol; ilim ve amel çokluğuna da aldanma. Çünkü onca ilim ve tâatine rağmen İblîs'in başına neler geldi, bilmiyor musun?! Nefs ve şeytanın iğvâsıyla aldananlardan olma!

Âbidlerin, zâhidlerin yanında bulunuyorum diye de kendine güvenme. Zira kuru kuruya bir beraberlik faydasızdır. Sâlebe, Peygamberimiz (s.a.v.)'in sohbetinde duygusuzca bulunduğundan fecî bir âkıbete uğradı.

Bir peygamber çocuğu olmasına rağmen Hz. Nûh'un oğlu, babasının dâvetine karşı kendisini ihtiyaçsız görmek gibi bir bedbahtlığa sürüklendi. Aralarındaki kan bağı bile ona bir fayda sağlamadı. Neticede, helâk edilenlerden oldu.

Hz. Lût'un karısı, kâfir ve fâsıklara olan ünsiyet ve muhabbeti sebebiyle yanıbaşındaki hidâyet nûrundan nasipsiz kaldı ve gaflet içerisinde küfrün karanlıklarına daldı.

Hülâsa; ilim, amel, mal, evlat ve dost gibi ne kadar dayanak varsa âhiretteki kurtuluşun için bunlara çok güvenme! Bunlardan nefsine asla pay çıkarma."

Hâsılı her mü'min, sık sık nefsiyle iç hesaplaşmaya girerek, onu sîgaya çekmeli; mânevî durumuna ciddî bir şekilde çeki-düzen verip, gidişâtını kontrol altına almalıdır. Buna "nefis muhâsebesi" denir. İnsan, hiç olmazsa başını yastığa koyduğu her yirmi dört saatte bir, o günün muhâsebesini yapmalı ve kendini sîgaya çekmelidir. Bunu alışkanlık hâline getirenlerin hatâda ısrar illetinden kurtulabilmeleri kolaylaşır.

Önceki âyetlerde insan nefsinin mâhiyetine işaret edilerek, 9-10. âyetlerde de nefsi tezkiye edip kötülüklerden arındıranın kurtuluşa ereceği, onu temizlemeyip kötülüklere gömenin ise ziyâna uğrayacağı bildirilmişti. Şimdi ise tarihten muşahhas bir misâl verilerek bu kâide izâh edilir:

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوٰيهَا ﴿١١﴾ اِذِ انْبَعَثَ اَشْقٰيهَا ﴿١٢﴾ فَقَالَ
لَهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ نَاقَةَ اللّٰهِ وَسُقْيٰيهَا ﴿١٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ

عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوّٰيهَا ﴿١٤﴾

11. Semûd kavmi, sınır tanımaz azgınlığı yüzünden peygamberini yalanladı.

12. Nihâyet diğerlerinin kışkırtmasıyla içlerinde en azılı olanı, deveyi kesmek için ileri fırladı.

13. Allah'ın peygamberi Sâlih onlara: "Allah'ın mûcize olarak yarattığı şu dişi deveye zarar vermekten sakının ve onun su içme hakkına dokunmayın" dedi.

14. Fakat onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Rableri de günahları yüzünden başlarına azap indirip hepsini yerle bir etti.

Günahlara batmış nefsin durumunu açıklamak üzere tarihten Semûd kavmi örnek olarak verilir. Çünkü önceki azaba uğrayan kavimlerden yerleşim yeri Mekkelilere en yakın olan kavim bunlardı. Hicâz'ın kuzeyinde onların tarihî kalıntıları mevcuttu. Mekkeliler ticâret için Şam'a gittiklerinde buradan geçerlerdi.

Semûd kavmi, mucize olarak istedikleri deveyi boğazlamak suretiyle cezayı hak etmişler ve helâk edilmişlerdi. (bk. A'râf 7/73-79; Hûd 11/61-68; Kamer 54/23-32) Bundan böyle Semûd kavmi gibi azgınlık yapanların da helâk edilebileceği uyarısında bulunmak üzere bu helâkin Yüce Allah'a ait yönüne şöyle bir işarette bulunulmaktadır:

وَلَا يَخَافُ عُقْبٰيهَا ﴿١٥﴾

15. Allah, onları helâk etmesinin sonucundan asla endişe duyacak değildir!

Kendisi hesâba çeken fakat kimse tarafından hesâba çekilemeyen, bütün güç ve kudretin sahibi olan Allah, müstahak olan fert ve toplumları helâk eder. Fakat yaptığının sonucundan korkmaz. Bu işin sonunda kendine bir zarar geleceğinden endişe etmez. Çünkü hiçbir gücün, "Sen bunları niye helâk ettin?" diye sorma hakkı yoktur. O istediğini helâk eder, istediğini öldürür. Helâk ettiklerini savunacak veya onlara yardım edecek kimse bulunmaz. Bu sebeple, Semûd kıssasının hatırlatılmasında, Peygamberimiz (s.a.v.)'e karşı gelip onun buyruklarını dinlemeyen azgınların da neticede acı bir azap ve fecî bir helâke uğrayacakları tehdîdi vardır.

Şimdi de, Şems sûresinde bahsedilen nefsini temizleyenin kurtuluşa ermesi ve onun günahlara gömenin ise ziyâna uğraması gerçeğinin farklı bir bakış açısından izahı sadedinde Leyl sûresi gelecektir:

92- LEYL SÛRESİ

سُورَةُ الَّيْلِ

92. LEYL SÛRESİ

Leyl sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 21 âyettir. İsmini birinci âyette geçip "gece" mânasına gelen ٱلَّيْل (leyl) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 92, iniş sırasına göre 9. sûredir.

Konusu

İyi ve kötü iki çeşit insan karakterinden bahsedilir. Bunların öne çıkan vasıfları ana hatlarıyla belirtilir. Gerek dünya gerekse âhirette kendilerini bekleyen sonuçlar son derece tesirli bir üslupla dile getirilir.

Fazileti

Rasûlullah (s.a.v.), kabilesine imamlık yapan Muaz b. Cebel'e, yatsı namazında uzun sûreler yerine Leyl sûresi gibi kısa sûreler okumasını tavsiye etmiştir. (Buhârî, Ezân 63; Müslim, Salât 178)

İşleriniz Çeşit Çeşit

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰىۙ ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا تَجَلّٰىۙ ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ

وَالْاُنْثٰىۙ ﴿٣﴾ اِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰىۜ ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Yemin olsun karanlığı ile her şeyi bürüyüp örttüğü zaman geceye,

2. Açılıp parladığı zaman gündüze,

3. Hem erkeği hem dişiyi yaratan Allah'a ki:

4. Sizin işleriniz, çalışıp çabalamalarınız çeşit çeşittir.

Burada gece ve gündüze ve erkek ile dişiyi yaratana yemin edilir. Karanlığı ile her şeyi bürüyüp örten "gece" ile açılıp parlayan böylece her şeyi ortaya çıkaran "gündüz" birbirinin tam zıddıdır. Farklı cinsler olarak yaratılan "erkek" ile "dişi" de birbirinin tam zıddıdır. Aynen bunlar gibi insanlar da iman, amel ve ahlâk itibariyle biri diğerinin zıddı iki gruba ayrılır. Şöyle ki:

فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰىۙ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰىۙ ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرٰىۜ ﴿٧﴾

5. Kim malını iyilik yollarında harcar ve Allah'a gönülden saygı besleyip günahlardan sakınırsa,

6. O en güzel söz olan kelime-i tevhîdi doğrulayıp gereğini yerine getirirse,

7. Biz ona dünyada iyilik yolunu, âhirette de hem hesâbın hem de cennetin yolunu kolaylaştırırız.

Bu kısa üç âyette birinci grupta yer alan insanın karakter çizgileri çizilir. Onun üç mühim vasfı vardır. Her biri onun iyiliğini ve güzelliğini resmeder:

• O insan son derece cömerttir. Allah'ın kendisine ihsân ettiği malını yine O'nun yolunda, hayır işlerinde, insanlara yardım için cömertçe harcar. Cimrilik göstermez. Mal toplayıp yığma hırsına kapılmaz.

• O takvâ sahibidir. Kalbi dâimâ Allah'tan korkuyla ve O'na karşı duyduğu derin bir saygıyla dopdoludur. Öyle ki yaptığı her işte Allah'ı düşünür. O'nu râzı etmenin gayreti içinde olur. Her türlü hal ve hareketlerinde Allah'ın râzı olmayacağı şeylerden titizlik ve ciddiyetle sakınır.

• O, "en güzeli" tasdik eder. Bu ifade şumüllü bir muhtevaya sahiptir. İtikat,

ibâdet, muâmelât ve ahlâk itibariyle her türlü güzelliği içine alır.

İtikâdî olarak “en güzeli” tasdik etmek, şirki ve küfrü terk ederek tevhidi kabul etmek, nübüvvet ve âhiretin hak olduğuna inanmaktır. İbâdet, muamelât ve ahlâkî bakımdan “en güzeli” tasdik etmek ise, Allah’ın gönderdiği İslâm nizamının en doğru yol olduğuna inanarak onu tatbik etmeye çalışmaktır. Bu da Hak katında tek makbul din olan İslâm’ı doğrulayıp yaşama demektir.

Bu güzel vasıflara sahip olanlara Cenâb-ı Hakk, “en kolay olana muvaffakiyet” müjdesi verir. O da şu demektir: İnsan fıtratına en uygun yol olan İslâm’ı kolaylıkla, zorlanmadan, yüksünmeden, gönül huzuru ile yaşayabilmektir. Göğsünün İslâm’a açılmasıdır. Nitekim âyet-i kerîmede: **“Allah, kimi doğru yola erdirmek isterse onun göğsünü İslâm’a açar”** (En‘âm 6/125) buyrulur. Allah Teâlâ onun işlerini kolaylaştırır. Dünyada güzel ve hayırlı işleri yapmak ona kolay gelir. Kötü kimselerin tırmanmaya cesâret edemediği sarp yokuşlar ona iniş gibi gelir. Nefse ağır gelen ibâdetler onun için en zevkli işler hâline dönüşür. Nefsin zevk aldığı günahlar ve haramlar ise, onun için hiç yapamayacağı zor işler hâline gelir. Hâsılı Allah’ın râzı olacağı bütün ibâdet ve taatler ona son derece cazip gelirken, Allah’ın râzı olmayacağı kötü fiil ve davranışlar onun için son derece nefret uyandırıcı işler hâline gelir. Böylece ona ebedî huzur ve saâdet yeri olan cennet yolları kolaylaştırılmış olur. (bk. Nahl 16/97; Meryem 19/96)

Şimdi, gerçeğin tüm berraklığıyla ortaya çıkması için anlatılan bu güzel insan karakterinin tam zıddı olan kötü bir insan tipinden bahsedilir:

وَاَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰى ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنٰى ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ
لِلْعُسْرٰى ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْن۪ي عَنْهُ مَالُهُٓ اِذَا تَرَدّٰى ﴿١١﴾

8. Kim de malını iyilik yolunda harcamada cimri davranır ve kendisini Allah’a muhtaç görmezse,

9. O en güzel söz olan kelime-i tevhidi yalanlar ve gereğini yapmaktan yüz çevirirse,

10. Ona da dünyada kötülük yolunu, âhirette de cehennemin yolunu kolaylaştırırız.

11. O, baş aşağı cehennemin çukuruna doğru yuvarlanırken malı kendisine hiçbir fayda sağlamaz.

Birinci gruptaki insanın tam zıddı olarak bu gruptaki insanın da üç belirgin vasfı öne çıkarılır. Her biri onun kötülüğünü resmeder:

• O insan cimridir. Malını harcanması gereken yerde harcamaz. Ya biriktirir yığar, veya sorumsuzca nefsânî yollarda harcar. Onu Allah için hayırlı yollarda

kullanmaz.

• O müstağnîdir. Kendisinin artık kimseye ihtiyacı olmadığını sanır. Özellikle Allah'a, O'nun rızâsına, vereceği sevaba ihtiyacı olmadığını düşünür. Allah'ı hatırına getirmez. Yaptığı işlerden Allah'ın hoşnut olup olmadığına aldırmaz. Sadece dünyadaki maddî menfaati için uğraşır durur. Bütün gayretini bu maksat için sarf eder. Kendinin zengin olduğunu, doyuma eriştiğini, en güzel sonucu peşinen bulduğunu, ilerisi için hiçbir ihtiyacı kalmadığını, artık günahlardan korunmak gibi bir derdinin bulunmadığını sanır. Geleceği, âhireti hiç hesâba katmadan malıyla, dünya lezzetleriyle itminân bulur. Âhiret nimetlerine ihtiyacı kalmadığını zanneder.

• O, "en güzeli" yalanlar. Kur'ân-ı Kerîm'in ve Peygamber (s.a.v.)'in haber verdiği itikat, ibâdet, muâmelât ve ahlâk ile ilgili ne kadar güzel haberler, esaslar varsa hepsini yalan sayar. İyilerin, iyilik yapanların cennete gideceğine, asıl mükâfatlarını orada alacaklarına inanmaz. Hâsılı Allah'a ve âhirete imanı yoktur.

Bu tip insanlara va'dedilen de "en zor olanın kolaylaştırılması"dır. İnanmadığı için ibâdetleri, güzel işleri yapmak ona zor gelir. Bunların yapmaktan hoşlanmaz. Buna mukâbil günahları işlemek kolaylaşır. Kötü işleri yapmaktan zevk alır. Kötüyü iyi sanır. Şehvetleri gözünde süslü hâle gelir. Böyle yapa yapa alçalır. Sonunda ölüp kabir çukuruna, oradan da cehennem çukuruna yuvarlandığı vakit, o çok değer verdiği malı mülkü kendisine hiçbir fayda sağlamaz. (bk. En'âm 6/125; Bakara 2/46)

İnsanları bekleyen böylesine değişmesi imkânsız gerçek bir sonuç olduğu içindir ki Cenab-ı Hak, onlara doğru yolu göstermeyi üzerine alıyor:

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدٰى ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْاٰخِرَةَ وَالْاُو۬لٰى ﴿١٣﴾ فَاَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظّٰى ﴿١٤﴾ لَا يَصْلٰيهَٓا اِلَّا الْاَشْقٰىۙ ﴿١٥﴾ اَلَّذ۪ي كَذَّبَ وَتَوَلّٰىۜ ﴿١٦﴾

12. Doğru yola göstermek elbette bizim işimizdir.

13. Doğrusu âhiret de dünya da bize aittir.

14. Ben sizi alev alev yanan bir ateşe karşı uyarmış bulunuyorum.

15. Ona yanıp kavrulmak üzere ancak en azılı, en bedbaht olan girer;

16. Dinî yalanlayan ve Allah'a kulluktan yüz çeviren o bedbaht!

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bir gün:

"- *İstemeyenler dı ında ümmetimin tamamı cennete girer*" buyurunca ashâb-ı kirâm:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Cennete girmeyi kim istemez ki?" diye sordular. Bunun

üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

“Benim dediklerime ve yaptıklarıma uyanlar cennete girer. Bana kar ı gelenler ise cenneti istememi demektir” buyurdu. (Buhârî, İ‘tisâm 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 361)

Gelen âyetler ise o çılgın ateşten kurtulmanın çâresini bildirir:

وَسَيُجَنَّبُهَا الْاَتْقٰى ﴿١٧﴾ اَلَّذ۪ي يُؤْت۪ي مَالَهُ يَتَزَكّٰى ﴿١٨﴾ وَمَا لِاَحَدٍ
عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزٰى ﴿١٩﴾ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْاَعْلٰى ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضٰى ﴿٢١﴾

17. Allah’a gönülden saygı besleyip O’na karşı gelmekten çok çok sakınan kimse o ateşten uzak tutulur;

18. Malını iyilik yollarında harcayıp nefsini günahlardan arındıran kimse.

19. O, birinden iyilik görmüş de onun karşılığını veriyor değildir.

20. Bilakis o, en Yüce Rabbinin rızâsını kazanmak için vermektedir.

21. Sonunda bu gâyesine kavuşacak, yaptığının mükâfatıyla hoşnut olacaktır.

İnsanı ateşten kurtaracak güzel işlerin başta gelenlerinden biri, nefsi tezkiye ve kalbi tasfiye edebilmek, onu arındırıp yüceltmek için malı mülkü, karşılığında bir teşekkür bile beklemeden sırf Allah rızâsı için hayır yollarında harcamaktır. Böyle şahsiyet sahibi insan, yardım ettiği kimselerden bir yardım beklemez. Sadece Allah rızâsı için yardım eder. Yardım ettiği kimsenin onun üzerinde, karşılığını vermesi gereken bir iyiliği yoktur. Bunun en güzel misâli başta Peygamberimiz (s.a.v.) olmak üzere, onun seçkin sahâbîleridir. Nitekim Hz. Ebûbekir (r.a.) ile alakalı şu hâdise çok dikkat çekicidir:

Ebûbekir (r.a.) servetinin çoğunu köleleri hürriyetine kavuşturmak ve onların hidâyetine vesîle olmak için sarf ederdi. Zira bir mü’mini sevindirmek ve onun kulluk vazîfelerini huzur içinde îfâ edebilmesini sağlamak, merhamet ummanı o insan için tarif edilemez bir saâdet kaynağı olmuştu. Servetini bu şekilde harcayıp tüketmesinden hoşlanmayan babası Ebû Kuhâfe birgün:

“–Oğlum! Sen hep zayıf ve güçsüz köleleri satın alıp âzâd ediyorsun. Madem köle âzâd edeceksin, şöyle güçlü-kuvvetli köleler satın al da, tehlike ve kötülüklere karşı önünde durup seni korusunlar” dedi. Hz. Ebûbekir ise:

“–Babacığım, benim böyle davranmakta yegâne maksadım Allah’ın rızâsını kazanmaktır. Ben onları âzâd etmekle ancak Allah katındaki mükâfatı istiyorum” dedi. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XXX, 279)

Allah Teâlâ, kendi rızâsı için böyle cömertlik ve fedakârlık yapanlardan râzı olacak ve onlara öyle mükâfat verecek ki, onlar da nihâyetsiz memnuniyet

duyacaklardır.

Şüphesiz verilen bu müjdeye en lâyık olan kişi, müttakîlerin ve cömertlerin serveri olan Nebiyy-i Muhterem (s.a.v.)'dir. Şimdi başta Efendimiz olmak üzere onun muazzez şahsında, tam bir samimiyet ve teslimiyet içinde Allah'a kulluk yapanlara daha büyük müjdeleri haber vermek üzere gönülleri ve ruhları aydınlatıcı şualarıyla Duhâ sûresi geliyor:

93- DUHÂ SÛRESİ

سُورَةُ الضُّحٰى

93. DUHÂ SÛRESİ

Duhâ sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 11 âyettir. İsmini birinci âyette geçen ve güneşin ışığının iyice ortaya çıktığı "kuşluk vakti" mânasına gelen اَلضُّحٰى (duhâ) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 93, iniş sırasına göre 11. sûredir.

Konusu

Sûre bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ın Peygamberimiz (s.a.v.)'e, onun mübârek ve muazzez şahsında da tam bir ihlas ve samimyetle onun izinden yürüyen mü'minlere olan husûsî lutuf ve ihsanlarından bahseder.

Fazileti

Duhâ sûresi nâzil olunca Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) büyük bir sürûr duymuş ve اَللّٰهُ اَكْبَرُ *(Allahu Ekber)* diyerek tekbir getirmiştir. Bu sebeple Duhâ'dan Nâs'a kadar sûrelerin peşinden وَاَللّٰهُ اَكْبَرُ *(Allahu Ekber)* veya اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اللّٰهُ اَكْبَرُ *(Allahu ekber lâ ilâhe illâhu vallahu ekber)* diyerek tekbir getirmek sünnet olmuştur. (bk. Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 344)

Rabbin Seni Terk Etmedi

وَالضُّحٰىۙ ﴿١﴾ وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰىۙ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰىۜ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Yemin olsun güneşin yükselip en parlak hâlini aldığı kuşluk vaktine,

2. Karanlığı koyulaşıp sükûnete erdiği zaman geceye ki:

3. Rasûlüm! Rabbin seni ne terk etti ne de sana darıldı.

Rivâyete göre risâletin ilk zamanlarında Rasûlullah (s.a.v.)'e vahyin gelmesi kısa bir müddet kesilmişti. Efendimiz (s.a.v.) buna çok üzüldü. Bunun kendisinden kaynaklanan bir kusur sebebiyle olmasından korku ve endişe duyuyordu. Müşriklerin de onun Rabbi tarafından terk edildiği yönünde ithamları oluyordu. (bk. Buhârî, Tefsir 93; Müslim, Cihâd 114-115) Dolayısıyla Efendimiz (s.a.v.)'in hüznünü gidermek ve onu teselli etmek üzere bu sûre iner. Güneşin aydınlığının her tarafı kuşattığı kuşluk vaktine ve iyice sükûn bulduğu geceye yemin edilerek, Cenâb-ı Hakk'ın onu asla terk etmediğini ve ona darılmadığını müjdeler.

Akabinde Cenâb-ı Hak, Habîbi'ni bırakmadığının ve darılmadığının bir işareti olarak öncelikle ona geleceğe ait müjdeler verir:

وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْاُو۫لٰىۜ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطٖيكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰىۜ ﴿٥﴾

4. Senin için sonsuza dek bir sonraki an, bir önceki andan, âhiret de dünyadan daha hayırlı olacaktır.

5. Rabbin sana istediklerini verecek, sen de râzı olacaksın.

Buna göre:

• Rasûlullah (s.a.v.) için sonsuza dek bir sonraki an bir önceki andan, sonra gelen önce gelenden, işin sonu başından daha hayırlı olacaktır.

Bunu açmak gerekirse, hayatının başlangıcına göre peygamberlik dönemi; vahyin başlangıcına nazaran bir müddet kesilmesi; kesilmesine nazaran tekrar başlaması; bu sûre indikten sonra karşılaşacağı her hâlin, her işin başına göre sonu; içinde bulunduğu saat, gün, hafta, ay ve yıla göre gelecek saat, gün, hafta, ay ve yıl daha hayırlı olacaktır. Neticede âhiret de onun için dünyaya göre hayırlı olacaktır. Bu müjde, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) her an, her nefes Yüce Rabbine doğru kesintisiz ve düşüşü olmayan bir yükseliş hâlinde olduğunu haber verir.

• Rabbi ona hem dünyada hem âhirette büyük ihsanlarda bulunacak, O da hem Rabbinden hem de verdiklerinden râzı olacaktır.

Nitekim Efendimiz'in tebliğ ettiği İslâm, kısa zamanda yayıldı. Kendi asrında, hulefâ-i râşidîn döneminde ve diğer müslüman hükümdârlar devrinde fetihlerle yüceldi. İslâm yeryüzünün doğusuna, batısına, her tarafına ulaştı. Âhirette ise Efendimiz cennetin en güzel yerinde, Makâm-ı Mahmud'da olacaktır. Kendisine şefaat-ı uzmâ hakkı verilecektir. Bu âyet-i kerîme Kur'ân-ı Kerîm'de en çok ümit veren âyetlerden biridir. Çünkü ümmetine çok düşkün olan merhamet ummanı Efendimiz, ona ümmet olma şerefini taşıyan herkese şefaat edip onu cehennemden kurtarmadan gönlü râzı olmaz.

Yüce Allah, geleceğe ait verdiği bu müjdeleri mutlaka yerine getireceğine dâir bir teminat olarak, bu kez de Efendimiz (s.a.v.)'e, küçüklüğünden itibaren bulunduğu ihsanları hatırlatmaktadır:

أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾

وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ ﴿٨﴾

6. O, seni bir yetîm olarak bulup da barındırmadı mı?

7. Seni dinî hükümlerden habersiz bulup vahyederek dosdoğru yola eriştirmedi mi?

8. Seni yoksul bulup zengin etmedi mi?

Efendimiz (s.a.v.)'e olan bu ilâhî lutuflar şunlardır:

Birincisi; Rasûlullah (s.a.v.), ana karnında altı aylık iken babası ölmüş, dünyaya yetîm olarak gelmişti. Altı yaşına kadar onu annesi şefkatle büyüttü. Annesinin vefâtından sonra sekiz yaşına kadar dedesi Abdulmuttalip onu istisnaî bir muhabbetle yetiştirdi. Dedesinin ölümünden sonra, amcası Ebû Talib onu himâyesine aldı. Gerçek bir baba gibi onu muhabbetle koruyup kolladı. Hatta nübüvvetten sonra bile bütün Kureyşi karşısına alarak, göğsünü on sene kadar yeğeni için siper etmişti. İşte bunlar, o Yetîm hakkında ilâhî himâye ve barındırmanın beşer planında bir tecellisinden başka bir şey değildi. Dileseydi onu sahipsiz bırakıp hebâ edebilirdi. Fakat merhamet etti, onu sadefinde saklı dürr-i yetîm gibi tertemiz büyütüp yetiştirdi.

İkincisi; Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), kendisine vahiy gelmeden önce kırk sene Mekke'de müşrik bir toplum içinde yaşadı. Kendisi hanîfti. Allah'ın birliğine inanıyor, putlara asla tapmıyor, toplumda iyice yaygınlaşmış olan hiçbir günaha tevessül etmiyordu. Ahlâk yönünden de pek yüksek bir seviyeye sahipti. Fakat günahlara dalmış insanların durumuna üzülüyor, onların kurtuluşu için çâreler

düşünüyor, lâkin ne yapacağını bilemiyordu. O hiçbir zaman akıl ve din yönünden sapık olmamıştır. Fakat Kur'an gibi mûcize bir kitaptan, İslâm gibi insanlığın kurtuluşunun reçetesini sunan mükemmel bir dinden haberdar değildi. Allah ona peygamberlik verip vahiy göndererek onu doğru yola eriştirmiştir. Çâresiz insanlara nasıl el uzatıp, hastalıklarına devâ olacağını öğretmiştir. İşte âyette ضَالًّا (dãllen) ve هَدٰى (hedâ), kelimeleriyle bu durum kastedilir. (bk. Kasas 28/86; Şûrâ 42/52)

Üçüncüsü; Allah Rasûlü (s.a.v.) fakir bir âilede doğup büyüdü. Babasından kendisine fazla bir miras da kalmamıştı. Sonra Cenâb-ı Hak onu önce Şam'a yaptığı ticâret seferinden elde edilen bereketli kâr ile zengin etti. Hz. Hatice ile evlendikten sonra da ona bütün servetini hibe etmesiyle zengin kıldı. Daha sonra kendisine ilâhî bir lutuf olarak ihsân buyrulan fetihler ve ganimetler ile zenginlik elde edilmiştir. Fakat Peygamberimiz (s.a.v.), kendine ihsân edilen bütün imkânları, âilesinin zarurî ihtiyaçları dışında Allah yolunda sınırsız bir cömertlikle harcamıştır. Buradaki "zenginleştirme"den maksat, Cenâb-ı Hakk'ın Habîbi'ne gönderdiği vahiy ile onun ruh âlemini, kalp dünyasını zenginleştirmesi, onu hem kendisini hem tüm beşeriyeti aydınlatabilecek zenginlikte hakikatlere mazhar kılması da olabilir.

Yüce Mevlâmız, ihsân buyurduğu bu nimetler mukâbilinde Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)'e şu üç şeyi yapmasını emir buyurur:

فَاَمَّا الْيَت۪يمَ فَلَا تَقْهَرْۜ ﴿٩﴾ وَاَمَّا السَّٓائِلَ فَلَا تَنْهَرْۜ ﴿١٠﴾ وَاَمَّا

بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

9. Öyleyse sakın yetîmi ezme, onu küçümseyip üzme.

10. İsteyeni de azarlama.

11. Rabbinin her türlü nimetini şükürle an ve anlat!

Birinci tâlimat yetîmlerle alakalıdır. Yetîmi ezmemek; onu zayıf görüp küçümseyerek üzmemek istenir. Onun maddeten ve mânen tüm haklarının korunması ve en küçük bir hakkının yenmemesi tâlimatı verilir. Çünkü Efendimiz (s.a.v.) yetîmliği tatmış ve hakkındaki ilâhî lutfu görmüştü. Yetîm büyüyen, yetîmin hâlinden daha iyi anlar. Bu sebeple yetîmlik zamanında kendi gördüğü ilâhî lutfu, ümmetinin yetîmlerine göstermekle mesul tutuldu. Bu yüzdendir ki Rasûlullah (s.a.v.) yetîmlere son derece alaka gösterir, tüm ihtiyaçlarını karşılar, müslümanları da bu hayırlı amele teşvik ederdi. (bk. İbn Mâce, Edeb 6; Tirmizî, Birr 14/1917)

Merhamet Ummanı Efendimiz (s.a.v.)'in şu örnek davranışı ruhları tesir altına

alıp mü'mini yetîmlerin hâmisi olmaya yönlendirme bakımından ne kadar güzeldir:

Beşir b. Akrabe (r.a.) şöyle anlatıyor:

"Uhud günü Rasûlullah (s.a.v.) ile karşılaştım.

«–Babam ne durumda?» diye sordum.

«–Şehîd oldu, Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun!» buyurdu. Ağlamaya başladım. Beni aldı, başımı okşadı ve devesine bindirdi. Sonra da:

«–Ben baban, Âişe de annen olsun istemez misin?» buyurdu. Ben de:

«–Anam-babam sana fedâ olsun yâ Rasûlallah, tabiî ki isterim!» dedim.

Şu anda saçlarım ağardığı halde, Rasûlullah'ın mübârek elinin değdiği yerler hâlâ siyah kalmıştır." (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* VIII, 161; Ali el-Mütteki, *Kenzu'l-ummâl*, XIII, 298/36862)

İkinci tâlimat el açıp bir şey isteyen veya ilim ve benzeri herhangi bir talepte bulunan kimseyle alakalıdır. Bunları azarlamak, onlara sert konuşmak yasaklanır, onlara iyi davranmak emredilir. Eğer bir kimse maddî mânada bir hâcetini dile getirdiğinde, şâyet imkân varsa ona yardım edilmelidir. Eğer yardım etme imkânı yoksa yumuşak sözle ve nezâketle özür beyân edilmelidir. Fakat hiçbir şekilde azarlamak, sert davranmak ve kovmak câiz değildir.

Bir derviş, Hasan Basrî hazretlerinden bir şey istemişti. O da hemen ayağa kalkıp gömleğini çıkardı ve dervişe verdi.

"–Ey Hasan, eve gidip oradan bir şeyler verseydin ya!" dediler. Hasan Basrî (k.s.) şöyle cevap verdi:

"–Bir defâsında bir muhtaç mescide geldi ve; «Karnım aç!» dedi. Biz gaflet ettik, hemen yiyecek getirmedik. Onu mescitte bıraktık ve evlerimize gittik. Sabah namazına geldiğimizde bir de baktık ki, zavallı ölmüş. Kefenleyip defnettik. Ertesi gün, bir zuhûrat olarak, fakiri sardığımız kefenin mihrapta durduğunu ve üzerinde; «Kefeninizi alın, Allah kabul etmedi!» yazdığını gördük. O gün; «Bundan sonra bir ihtiyaç sahibini gördüğümde onu bekletmeyeceğim, hemen ihtiyâcını göreceğim» diye yemin ettim." (Topbaş, *Faziletler Medeniyeti,* II, 308)

Âyette bahsedilen اَلسَّائِلَ (sâil)den maksat "soru soran kişi" de olabilir. Buna göre soru soran kimse ne kadar karışık sual tevcih ederse etsin, her halükarda ona şefkatle cevap vermek gerekir. Böyle durumlarda kızmak, azarlamak ve kovmak câiz görülen bir davranış değildir.

Üçüncü tâlimat ise Allah'ın nimetlerini şükrân ve minnetle anmak ve anlatmakla alakalıdır. Âyette bahsedilen "nimet", Allah Teâlâ'nın Efendimiz (s.a.v.)'e verdiği ve vermeyi va'dettiği her türlü nimetlerdir. Bunların en büyüğü

ise şüphesiz Kur'an ve peygamberlik nimetidir. Bu nimetlerin her birinin kendine münâsip bir anlatma şekli vardır. İnsanın dil ile Allah'a şükretmesi, bütün nimetlerin kendisine Allah'ın bir lutfu olarak verildiğini bilmesidir. "Nübüvvet nimetini anlatmak", tebliğ ve dâveti hakkını vererek ve doğru bir şekilde yerine getirmektir. "Kur'an nimetini anlatmak", onu insanlar arasında yaymak ve tâlimatlarını insanlara anlatmaktır. "Hidâyet nimetini anlatmak", yolunu şaşırmış, sapıklığa düşmüş insanlara doğru yolu göstermektir. Bu işi yaparken de bütün zorluk ve zahmetlere sabırla tahammül etmektir. Bu şekilde her nimete münasip bir şükür ve teşekkür hâlinde bulunmaktır.

Duhâ sûresinin peşinden gelmekte olan İnşirah sûresi de, Efendimiz (a.s.)'a olan ilâhî lutuf ve müjdeleri saymaya devam edecektir:

94- İNŞİRÂH SÛRESİ

سُورَةُ الْاِنْشِرَاحِ

94. İNŞİRÂH SÛRESİ

İnşirâh sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 8 âyettir. Birinci âyetinde Rasûlullah (s.a.v.)'in sadrının açılıp genişletilmesinden bahsedilmesi sebebiyle اَلاِنْشِرَاحْ (İnşirâh) olarak isimlendirilmiştir. اَلشَّرْحْ (Şerh) ve اَلَمْ نَشْرَحْ (Elem neşrah) isimleriyle de anılır. Mushaf tertîbine göre 94, iniş sırasına göre 12. sûredir.

Konusu

Konu itibariyle bu sûrenin Duhâ sûresiyle çok benzerliği ve yakın bir alakası vardır. Bu sûrede de yine Efendimiz (s.a.v.)'e ihsân edilen husûsî nimetler sayılır. Her zorlukla beraber elbette bir kolaylık olduğu hatırlatılarak, müşriklerin baskısı altında zor günler yaşayan müslümanlar teselli edilir. Buna mukâbil şükür, gayret ve zikrin artırılması talep edilir.

Senin Şânını Yücelttik

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَۙ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَۙ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ٓى

اَنْقَضَ ظَهْرَكَۙ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَۜ ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Rasûlüm! Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?

2. Üzerinden kaldırıp atmadık mı o çok ağır yükünü:

3. Belini çatır çatır çatırdatan o ağır yükünü!

4. Senin ismini ve şânını yüceltmedik mi?

Efendimiz (s.a.v.)'e ihsân edilen üç büyük ilâhî nimet hatırlatılır:

• Cenâb-ı Hak onu şerh-i sadra nâil kılmıştır.

اَلشَّرْحُ (şerh), açma, genişletme; اَلصَّدْرُ (sadr) göğüs anlamındadır. "Şerh-i sadr" ise, göğsü açıp genişletmek demektir. Allah tarafından bahşedilecek gönül rahatlığı, ilâhî bir nûr ve ruh ile onu geniş hâle getirmektir. Şerh-i sadr'dan asıl maksad, neticesi mârifet ve itaat olan mânevî bir genişlemedir. Bu yolla kalpten Allah rızâsından başka bütün tasa ve düşünceler çıkar. Böylece kalp, ne dünyalık bir şey umar, ne de dünya ile alakalı bir şeyden korkar. Bilindiği üzere kalbin dünyaya arzu duyması onun, âileye, çoluk çocuğa, onların faydasına olan şeyleri elde edip zararına olanları defetmeğe bağlanıp kalmasıdır. Korkusu ise, düşmanlarından korkmasıdır. Allah kulun kalbini genişletince onun gözünde dünyalık her şey değerini yitirir; bunların sivrisinek kadar kıymeti kalmaz. Böylece ne onlara rağbet eder, ne de onlardan korkar. Allah'ın dışında her şey, onun gözünde âdeta yok hükmünde olarak kalbi bütünüyle Allah'ın rızâsını kazanmaya yönelir.

Dolayısıyla "şerh-i sâdır"dan maksat, Peygamberimiz (s.a.v.)'in göğsünün mânevî bir inşirâha kavuşmasıdır. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), peygamberliğin ilk sıralarında karşılaştığı şiddetli düşmanlıklar ve engellemeler yüzünden göğsü daralmış, insanlar ve cinlerle uğraşmak önce ona zor ve ağır gelmişti. Fakat Allah Teâlâ ona yardım ve inâyetini gönderdi. Göğsünü genişletti. Böylece o, bütün zorlukları aşma gücü ve imkânı buldu. Yüklenmiş olduğu her meşakkat gözünde küçüldü. Kalbinden bütün keder ve düşünceler çıktı. Orada tek düşünce

olarak yalnız Rabbini râzı etme düşüncesi kaldı. Şu halde "göğsün genişletilmesi", Efendimiz'in, dünyanın değersizliğini ve esas hayatın âhiret hayatı olduğunu tam olarak bilmesidir. **"Allah, kimi doğru yola erdirmek isterse onun göğsünü İslâm'a açar..."** (En'âm 6/125) âyeti de bu mânadadır. Bu sebepledir ki, İbn Abbas (r.a.) "Elem neşrah..." âyetini, "Allah onun göğsünü İslâm'a açtı" şeklinde tefsir eder. (bk. Buhâri, Tefsir 94)

• Belini çatırdatan yükü kaldırmıştır.

Burada kullanılan اَلْوِزْرَ (vizr) kelimesinin hem "günah", hem de "ağır yük" mânası vardır. Efendimiz (s.a.v.)'in hâline uygun olanı "ağır yük" olarak anlaşılmasıdır. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'in peygamberlik öncesi hayatı da çok nezih geçmiştir. Asla putlara tapmamış, İslâm'ın günah saydığı hiçbir iş yapmamıştır. Nübüvvetten sonra, Kur'ân-ı Kerîm'de de zaman zaman işaret edildiği üzere bazı ictihat hataları olmuşsa da, bunlar günah değil, ecir ve sevap vesilesidir. Dolayısıyla burada Efendimiz (s.a.v.)'in sırtından kaldırılan yük, arasında yaşadığı toplumun inanç ve ahlâk yönünden içine düştüğü fecî durumdan dolayı duyduğu ıstıraptır. Cenâb-ı Hak, ona gönderdiği vahiyle bu yükü onun sırtından kaldırmış, ona ne yapacağını öğretmiştir. Ayrıca Peygamberimiz İslâm'ı tebliğ ederken düşmanların çok şiddetli tepkileriyle karşılaşıyordu. Bâtıla karşı verdiği bu çetin mücâdelede birçok ilâhî yardım ve inâyete mazhar kılınarak, belini çatırdatan o ağır yük hafifletilmiştir.

• Şan ve şerefini yüceltmiştir.

Allah Rasûlü (s.a.v.), peygamberlikten önce toplum içinde yaşayan diğer fertlerden bir fertti. Tanınmış, meşhur biri değildi. Allah Teâlâ ona nübüvvet ve risâlet vererek şânını yüceltti. Kısa zamanda ünü arttı. Müslümanların sayısı arttıkça onun ünü de arttı. Henüz hayattayken tüm Arabistan halkının gönlünde onun muhabbeti çarpmaya başladı. Vefâtından sonra da şânı şöhreti tüm dünyaya yayıldı. Gün geçtikçe ona inananlar artmakta ve onun emsalsiz şahsiyeti daha iyi anlaşılmaktadır. Dünyada iki milyara yakın müslüman her namazda ona salavât okumakta, namaz dışında da ona milyonlarca salât ve selâm göndermektedir. Günde beş vakit dünyanın her bir yerinde aralıksız okunan ezanlarda Allah Teâlâ'nın ismiyle beraber onun ismi de ufuklarda çınlamaktadır. Kelime-i şehâdette Rabbimizin zikriyle onun zikri de büyük bir iman, saygı ve edeple tekrarlanıp durmaktadır. Kur'an ona itaati Allah'a itaat saymıştır. (bk. Nisâ 4/80) Onun âlemlere rahmet olarak gönderildiğini ilan etmiştir. (bk. Enbiyâ 21/107) Gökyüzünde melekler, yeryüzünde mü'minler tarafından hürmetle anılmaktadır. (bk. Ahzâb 33/56) İşte ona nasip edilen bu cihanşumûl şeref, tâzim ve muhabbet, Allah'ın ona büyük bir lutfu ve rahmeti,

“onun zikrini yüceltmesi”nin pek hayırlı bir neticesidir.

Öyleyse şunu hatırdan çıkarmamak gerekir ki:

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾

5. Her zorlukla beraber elbette bir kolaylık vardır.

6. Evet, her zorlukla beraber elbet bir kolaylık vardır.

Her zorlukla beraber elbette bir kolaylık bulunduğu iki kez tekitle vurgulanır. Bu ilâhî müjde, zorluklara göğüs germe, sabretme ve tahammül gösterme açısından mü'min gönülleri teselli, gayret, aşk ve muhabbetle doldurur. Nitekim bu âyetlerin indiği zamanda Allah Rasûlü (s.a.v.) ve beraberindeki bir avuç sahâbî, müşriklerin bin bir türlü eziyet, işkence ve baskıları altında ıstırap çekiyorlardı. Bu hal hem Efendimiz (s.a.v.)'i hem de mü'minleri üzüyordu. Yüce Allah bu müjde ile onlara, şimdi pek çok sıkıntılarla ve zorluklarla karşılaşsalar da sonunda İslâm dâvasının başarıya ulaşacağını, bu zorlukların ardından kolaylıkların geleceğini müjdelemektedir.

Bu sûre nâzil olunca Rasûlullah (s.a.v.), her zorluğun yanında mutlaka bir kolaylığın da bulunacağının iki kez zikredilmesinden hareketle, mü'minlere: *“Müjdeler olsun! Size kolaylık geldi; artık bir zorluk iki kolaylığa asla gâlip gelemez!”* buyurmuştur. (Muvatta, Cihâd 6)

Efendimiz (s.a.v.)'in bu müjdesini şâir şu beyitleriyle ne güzel terennüm eder:

إِذَا ضَاقَ بِكَ الْأَمْرُ تَفَكَّرْ فِى أَلَمْ نَشْرَحْ

فَعُسْرٌ بَيْنَ يُسْرَيْنِ إِذَا تَفَكَّرْتَ تَفْرَحْ

“Zorlukların ve sıkıntıların içinde boğulduğun zaman İnşirâh sûresi üzerinde derin derin tefekkür et. Çünkü orada «bir zorlukla beraber iki kolaylığın olduğu” müjdelenmektedir. Bunu düşünüp anladığın zaman ferahlarsın.”

Bu mânevî ve ruhî gerçekleri dikkate alıp:

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ ﴿٧﴾ وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿٨﴾

7. O halde mühim bir işi bitirdiğinde hemen başka bir mühim işe sarıl.

8. Dua ve niyazla yalnızca Rabbine yönelip yalvar!

İnsan ömrü o kadar kısa ve âhiret hayatı için o kadar mühimdir ki, onun bir saniyesini bile boşa geçirmek akıl kârı değildir. Zira bir insanın hiçbir şey yapmadan boşu boşuna oturması yahut gerek dünyevî olsun gerek uhrevî olsun

hayrına olmayan lüzumsuz bir işle meşgul olması, onun düşüncesinin bozukluğuna, aklının kıtlığına ve derin bir gaflet içinde bulunduğuna işarettir. Nitekim âyet-i kerîmede, **"Kurtuluşa erecek o mü'minler, her türlü boş söz ve faydasız işlerden yüz çevirirler"** (Mü'minûn 23/3) buyrulur. Bu sebeple hayatın her ânını, her dakika ve saatini Allah Teâlâ'nın râzı olacağı ibâdet, taat, hizmet, cihâd ve tebliğle doldurmak gerekir. Meselâ farz bittiyse nâfileye, namaz bittiyse duaya, dua bittiyse Kur'an kıraatine, o bittiyse zikre ve tefekküre geçmek; o bittiyse fayda verecek bir başka mühim işe, o bitince de bir başka mühim işe sarılmak lâzımdır. Böylece ibâdetin ve hayırlı işlerin zorluklarına katlanınca, bunlara müjdelenen kolaylık da artarak devam edecektir. Ancak gelen kolaylık tembelliğe sebep olmamalı, daha çok çalışmaya teşvik etmelidir.

Dolayısıyla bu âyetlerle her ânı, ebedî hayatta pişmanlık sebebi olmayacak, bilakis rızâ ve hoşnutluk vesilesi olacak hayırlı niyet, söz, fiil ve amellerle değerlendirmek öğütlenir. Bu işleri yaparken de kulun Allah'tan gâfil olmaması, gönlünü hep O'na yöneltmesi, O'nun rızâsını ve muhabbetini araması ve ne istiyorsa O'ndan istemesi talep edilir. Çünkü kula yardım edecek olan, başkası değil, sadece Allah'tır.

Duhâ ve İnşirâh sûreleri, özellikle Rasûlullah (s.a.v.)'in Hak katındaki şerefini bildirip tebliğ ettiği İslâm'ın tüm dünyaya yayılacağını, dolayısıyla nimetten o nimeti bahşedene geçerek yalnız Allah'a yönelmek gerektiğini hatırlattı. Şimdi ise Rasûlullah'ın hâlinden diğer bütün insanların durumuna ve mü'minleri bekleyen âkıbetin de güzelliğine geçilerek bu iki sûrenin âdetâ bir bağlanışı olmak ve Allah'ın mutlak hâkimiyetini tekitle O'nun hesap ve cezasının kesinlikle gerçekleşeceği haber vermek üzere Tîn sûresi gelecektir:

95- TÎN SÛRESİ

سُورَةُ التِّينِ

95. TÎN SÛRESİ

Tîn sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 8 âyettir. İsmini birinci âyetteki "incir" mânasına gelen اَلتّٖينِ (tîn) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 95, iniş sırasına göre 28. sûredir.

Konusu

İnsanın en güzel kıvamda yaratılmasına, kötü ahlâkın onu aşağıların aşağısına düşürdüğüne; onu ancak iman, sâlih amel ve güzel ahlâkın lâyık olduğu yüksek seviyeye çıkaracağına dikkat çekilir. Buna bağlı olarak hesap ve cezanın kesin bir hakikat olduğu bildirilir.

Fazileti

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), seferde yatsı namazını kıldırırken, iki rekattan birinde bu sûreyi okumuştur. (Buhârî, Ezân 100; Müslim, Salât 175-177)

İnsanı En Güzel Biçimde Yarattık

وَالتّٖينِ وَالزَّيْتُونِۙ ﴿١﴾ وَطُورِ سٖينٖينَۙ ﴿٢﴾ وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَمٖينِۙ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

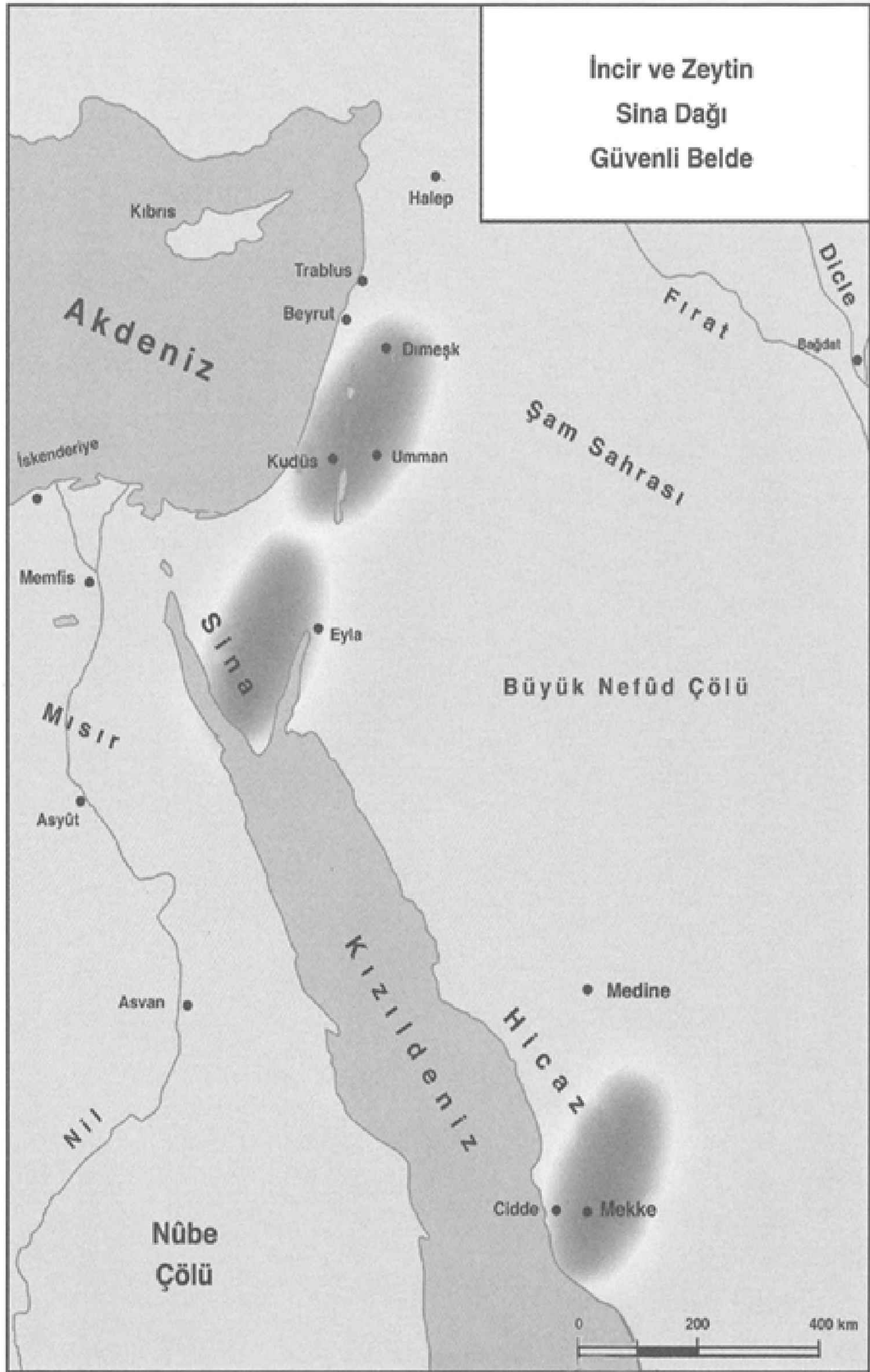
1. Yemin olsun incire ve zeytine,

2. Sînâ dağına,

3. Ve bu güvenli Belde'ye:

Hz. İsa, Hz. Mûsâ ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'e vahyin geldiği mukaddes yerlere yemin edilir. "Tîn ve Zeytûn", her ne kadar bildiğimiz iki güzel meyvenin ismi olsa da, bundan maksat, müfessirlerin mühim bir kısmının tercihiyle, bu iki meyvenin bolca yetiştiği Şam ve Filistin bölgesidir. Çünkü Araplar arasında, incir ve zeytin yetiştirilen yerler olarak bu bölgeler meşhurdu. Burası Hz. İsa'ya vahyin geldiği yerdir. "Tûr-i Sîna", Hz. Mûsâ'nın Cenâb-ı Hak ile konuştuğu ve Tevrat'ı aldığı dağın ismidir. Ayrıca "sînîn" kelimesinin, güzel, mübârek, kutlu mânaları da vardır. "el-Beledü'l-Emîn" ise, Rasûlullah (s.a.v.)'e ilk vahyin geldiği mukaddes şehir Mekke-i Mükerreme'dir.

Hangi zamanda olursa olsun, vahyin gönderilmesinin hedefindeki tek varlık insan ve onun irşâdı olduğu için, bu yeminlerden sonra insanın yaratılışına dikkat çekilir:

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فٖى اَحْسَنِ تَقْوٖيمٍۘ ﴿٤﴾

4. Muhakkak ki biz insanı en mükemmel biçimde yarattık.

Âyette geçen اَلتَّقْوِيمِ (takvîm) kelimesi; eğriyi doğrultmak, kıvama ve nizama koymak, kıymet biçmek, kıymetlendirmek gibi mânalara gelir.

اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ (ahsen-i takvîm) terkibi ise, en mükemmel bir biçimde biçimlendirmek, en güzel bir sûrette yaratmak demektir. Bu ise maddî mânevî her türlü güzelliği ihtiva eder. Bu süreç, insanın anne rahminde safhalardan geçip yaratılışı tamamlandıktan sonra dünyaya gelişini tâkiben belinin doğrulmasına, biçiminin güzelleşmesine, kuvvet ve melekelerinin gelişmesine kadar, oradan da akıl, irfan ve ahlâkıyla ilâhî güzelliğe ermesine kadar sürüp gider.

Demek ki, insanın en güzel şekilde yaratılmasının bir maddî yönü bir de mânevî yönü bulunmaktadır. Onun fizikî yapısının düzgün ve uyumlu olması meselenin maddî yönünü oluşturur. İşin mânevî yönüne gelince insanın bedenen düzgün olması, onun dış düzgünlükten iç düzgünlüğe yönelmesi, ruhâniyet basamaklarını tırmanarak yerden göğe doğru yükselmeye başlamasına bir basamak teşkil edecektir. Bu sebepledir ki "ahsen-i takvîm" ibaresine; "şekil ve duygularının güzelliği", "boyunun müstakimliği ve doğruluğu", "akıl, idrak ve iyiyi kötüden ayırt etme gücüyle süslenmesi", "gençliği ve kuvveti" ve "ahlâk güzelliği" şeklinde birbirini tamamlayan farklı mânalar verilmiştir. (bk. Taberî, *Câmiʻu'l-beyân,* XXX, 307-308)

Doğru olanı ibarenin, verilen bütün bu mânaları ve güzel olan her şeyi içine alacak şekilde umumî bir anlam taşıdığını kabul etmektir. Buna göre ifade, insanın gerek boyunun posunun doğruluğu ile günden güne gelişen şeklinin güzelliği gerek aklının, zihninin var olan bütün güzellik ve yücelikleri idrak edebilecek kabiliyette olması ve gerekse ilâhî ahlâk ile ahlâklanabilecek derecede tekamüle elverişli olan ahlâk güzelliği gibi maddî ve mânevî her türlü güzelliği şümûlüne almaktadır.

İnsanın mâhiyet ve aslına, insanlık âlemine derin bir bakışla bakılıp onun dış ve iç âleminde bulunan incelikler tefekkür edildiğinde onun görünen ve görünmeyen âlemlerin hülâsası, yaratılış kitabına yazılmış son derece dikkat çekici ve etkileyici ibareleri kapsayan ve onlardaki ilâhî sırların olmuş-olacak bütün mânalarını toplayan bir nüshası olarak görülür. İnsanın taşıdığı bu derin mânayı Hz. Ali'nin söylediği şu mısralar ne güzel ifade eder:

"İlacın sendedir de farkında olmazsın,
Derdin de sendendir fakat görmezsin,
Sanırsın ki sen sâde küçük bir cisimsin
Oysa sende dürülmü en büyük âlem."

Bu bakımdan insandaki en güzel kıvam, onun sadece duygusuz olan suretinde değil, bundan daha mühim bir şekilde onun hissiyâtında, özellikle güzelin, güzelliğin ne olduğunu anlamasında, bu duygudan hareketle güzellerin güzeli olan en güzel yaratıcıyı ve O'nun mutlak güzellikle en güzel olan kemâl sıfatlarını tanıyıp O'nun ahlâkıyla ahlâklanmasındadır. İnsanın yaratıldığı andan itibaren ulaşabileceği en kemâl nokta budur. Ancak insan, ilk doğuşunda bu olgunlukta değildir. O bu olgunluğa ve bu güzelliğe doğru ilerleme kabiliyetiyle donanımlı olarak yaratılmıştır.

Bahsedilen mükemmel yaratılışı Yüce Rabbimiz, yarattığı her kuluna meccânen ihsân etmiştir. Bu muazzam fabrikayı her kulu için hazırlamıştır. Sûrenin girişindeki yeminlerde işaret edildiği gibi, gönderdiği peygamberler ve indirdiği kitaplarla bu ilâhî fabrikanın nasıl çalıştırılacağının usul ve kâidelerini açıklamıştır:

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِلِينَۙ ﴿٥﴾ اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

فَلَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍۜ ﴿٦﴾

5. Sonra onu aşağıların en aşağısına indirdik.

6. Ancak iman edip sâlih ameller yapanlar müstesnâ! Onlar için hiç eksilmeyen ve tükenmeyen bir mükâfat vardır.

Bu ilâhî fabrikayı çalıştırma bakımından insanlar ikiye ayrılır:

Birincisi, Peygamber (s.a.v.)'in dâvetini kabul etmeyenlerdir. İman ve sâlih amellerden mahrum olan bu kimseler, bu fabrikayı, Yaratan'ın rızâsına uygun idâre edemezler. Kendilerini yaratılmışların en mükemmeli kılabilecek imkânları, yaratılış gâyesine aykırı bir istikâmette kötüye kullanırlar. Böyle olunca da, hayatın başlangıç noktasından devamlı güzele ve ileriye doğru ilerlemek, kesintisiz gelişme ve ecir alma imkânından yararlanmak yerine geriye, insandan geri canlılar âlemine doğru gitmiş, alçalmış olurlar. Aşağıların en aşağısı bir derekeye yuvarlanırlar. Hayvanlardan daha aşağı ve şaşkın hâle düşerler. Neticede de, hallerine uygun bir ceza olarak cehennemin dibini boylarlar. Dolayısıyla onlar için dünyada da ukbâda da gönüllerine ferahlık verecek müjdeli bir haber yoktur.

İnsanın "aşağıların aşağısına çevrilmesi"nde, bebeklik, çocukluk, gençlik dönemlerinden geçip olgunluğa, en güçlü ve kuvvetli dönemine eriştikten sonra yavaş yavaş gücünün ve kuvvetinin azalması, bedeninde hastalık ve zaafiyetlerin oluşması, azalarının çalışamaz hâle gelmesi, iyice ihtiyarlayıp erzel-i ömre düşmesi mânası da vardır. Öyle güçsüz bir duruma düşer ki hayat

çekilmez olur. (bk. Yâsîn 36/68; Hac 22/5)

İşin en dikkat çeken yönü, her insan üzerinde bu ilâhî tasarruflar durmadan cereyan etmektedir. Hiçbir insanın, üzerinde mutlak hâkimiyeti olan bu küllî iradenin murâkabe, kontrol, tâkip ve tasarrufundan çıkması, kurtulması mümkün değildir. Herkes mecbûren ve zarûreten Allah'ın koyduğu bu ilâhî fıtrî kanunlara uymak durumundadır.

İkincisi, Peygamber (s.a.v.)'in dâvetini kabul eden, getirdiği esaslara inanıp sâlih amel işleyen bahtiyarlardır. Onlar yaratılış gâyelerine uygun davrandıkları, kendilerine emânet edilen ilâhî fabrikayı, Yaratan'ın rızâsına uygun çalıştırdıkları için dünyada devamlı daha güzele ve daha iyiye doğru ilerlerler. An be an, nefes be nefes, adım be adım, gün be gün sevaplarını, Hakk'a yakınlıklarını artırırlar. Samimi niyetleri, Allah Teâlâ'nın tüm yasaklarından kaçınmak, râzı olduğu işleri en güzel şekilde yerine getirmek olduğu için, güçleri yettikçe bunları yapar sevaplarını alırlar. Hastalık ve yaşlılık gibi zarûrî sebeplerle ibâdetlerinde bir aksama olursa da Yüce Rabbimiz, gençlik ve sıhhatli hallerinde yaptıkları gibi bunları yapmış kabul eder ve sevaplarını eksiksiz verir. Âhirette de huzuruna getirdikleri güzel amelleri duruma göre bire ondan başlayıp bire yüz, bire yedi yüz ve istediğine daha fazla katlayarak (bk. Bakara 2/161; En'âm 6/160) mükâfatlarını tastamam verir. Onları yüksek cennetlerde eksilmesi, azalması, kesilmesi mümkün olmayan bol ve ebedî nimetlere gark eder.

Öyleyse:

فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِۜ ﴿٧﴾ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

7. Ey insan! Bütün bu delillerden sonra, artık hangi şey sana hesap ve cezayı yalanlatabilir?

8. Allah hüküm verenlerin en âdili değil mi?

Cenâb-ı Hak tüm kâinatı, dünyayı ve insan hayatını, insanın imtihan edilmesi, iyilerle kötülerin ayırt edilmesi, neticede iyilerin ebedî cennetle mükâfatlandırılması, kötülerin ise ebedî cezaya çarptırılması üzerine binâ etmiştir. Önceki âyetler, bu gerçeğin pratik hayattaki delillerini ortaya koymaktadır. İnsanın yaratılışı, gelişmesi, ahlâkî durumu, peygamberlerin gönderilmesi, insanın iman veya küfür yolundan birini tercih etmesi, ihtiyarlaması ve ölmesi, kimsenin bu hallerden ve neticede ölümden kurtulamaması bu deliller cümlesindendir. Bütün bunlar, âhiret gününün, hesap ve cezanın mutlaka olması gerektiğini ispatlamaktadır. O halde, bu delillerden sonra artık dîni ve onun ısrarla üzerinde durduğu uhrevî hesap ve cezayı

yalanlamak nasıl mümkün olabilir? Allah (c.c) hâkimler hâkimi, en âdil hâkim, en güzel hükmeden olduğuna göre, O'nun iyilerin iyiliklerini neticesiz bırakması, kötülerin kötülüklerini yanlarına kâr olarak terk etmesi nasıl düşünülebilir? Şu bir hakikat ki, dünya iyiliklerin ve kötülüklerin tam karşılığını bulduğu bir yer değildir. iyilik ve kötülüklerin tam karşılığı âhirette verilecektir. (bk. Âl-i İmrân 3/185)

Rasûlullah (s.a.v.), **"Allah hüküm verenlerin en âdili değil mi?"** (Tîn 95/8) âyetini okuduğu zaman:

بَلٰى وَ اَنَا عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ*(Belâ ve ene alâ zâlike mine âhidîn)*

"Evet, öyledir. Ben de buna âhitlik edenlerdenim" buyurmuştur. (Tirmizî, Tefsir 95)

Şimdi dînin yalan değil gerçek ve Allah Teâlâ'nın hâkimler hâkimi olduğunu tam olarak anlayabilmenin, aynı zamanda dünya ile âhiretin sırrını çözebilmenin yolunun Rabbin ismiyle okumak olduğu gösterilmek üzere Alak sûresi geliyor:

96- ALAK SÛRESİ

سُورَةُ الْعَلَقِ

96. ALAK SÛRESİ

Alak sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 19 âyettir. İlk beş âyeti, Hira dağında Peygamberimiz (s.a.v.)'e ilk kez nâzil olan âyetlerdir. İsmini ikinci âyette geçen ve "asılıp tutunan şey" mânasına gelen اَلْعَلَق (alak) kelimesinden alır. "İkra" ve "İkra' bismi Rabbike" isimleriyle de anılır. Mushaf tertîbine göre 96, iniş sırasına göre birinci sûredir.

Konusu

Kur'ân-ı Kerîm'in ilk inen âyetleri olan ilk beş âyette, İslâm'ın tesis ettiği dünya ve âhiret nizamının esasının, yaratan Allah'ı tanımak, O'nun adına okumak ve yazmak olduğuna dikkat çekilir. İlmin ehemmiyeti vurgulanır. İslâm medeniyetinin temelinin okuma, yazma, ilim ve irfan olduğu belirtilir. Bunlardan mahrum olan insanın azgınlaşma sebepleri üzerinde durulur. Peşinden, Peygamber (s.a.v.)'i namazdan alıkoyan bedbahtın hâli, azgınlaşmanın bir misâli olarak takdim edilir ve böylesini bekleyen fecî âkibet haber verilir. Sonuç olarak, tüm varlık ve benlikten sıyrılıp tam bir hiçlik duygusu içinde Allah'ın huzurunda secdeye kapanarak O'na yaklaşmanın yolları gösterilir.

İlk Beş Âyetin İnişi

Bu âyetler, senelerdir ilâhî kudret tarafından husûsî terbiyeye tâbi tutulup peygamberliğe hazırlanan Rasûlullah (s.a.v.)'e Hira dağında ilk vahyedilen âyetlerdir. Bu hâdisenin nasıl gerçekleştiğini Hz. Âişe sormuş ve Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.) de anlatmıştı. Efendimiz (s.a.v.)'in anlattıklarını Âişe (r.a.) şöyle naklediyor:

"Rasûlullah (s.a.v.)'e ilk vahyin başlaması sâdık rüyâlar ile olmuştu. Onun gördüğü her rüyâ sabahın aydınlığı gibi açık ve net olarak aynen tahakkuk ederdi. Bu durum altı ay kadar devam etti. Sonra ona yalnızlık hâli sevdirildi. Bu hal sebebiyle Hıra dağındaki mağarada halvete çekilmeye başladı. Birkaç gün bazan da günlerce orada kalıyor ve kendini ibâdete veriyordu. Zaman zaman ev halkının yanına gidiyor ve azığını alıp tekrar o mağaraya dönüyordu. Bu durum Hıra'da kendisine ilâhî vahiy gelinceye kadar bu şekilde devam etti. Yine bir gün Hira'da bulunuyordu ki ansızın vahiy meleği Cebrâil geldi ve «Oku!» dedi. O: «Ben okuma bilmiyorum» diye karşılık verdi.

Efendimiz olayın bundan sonraki seyrini şöyle anlatır:

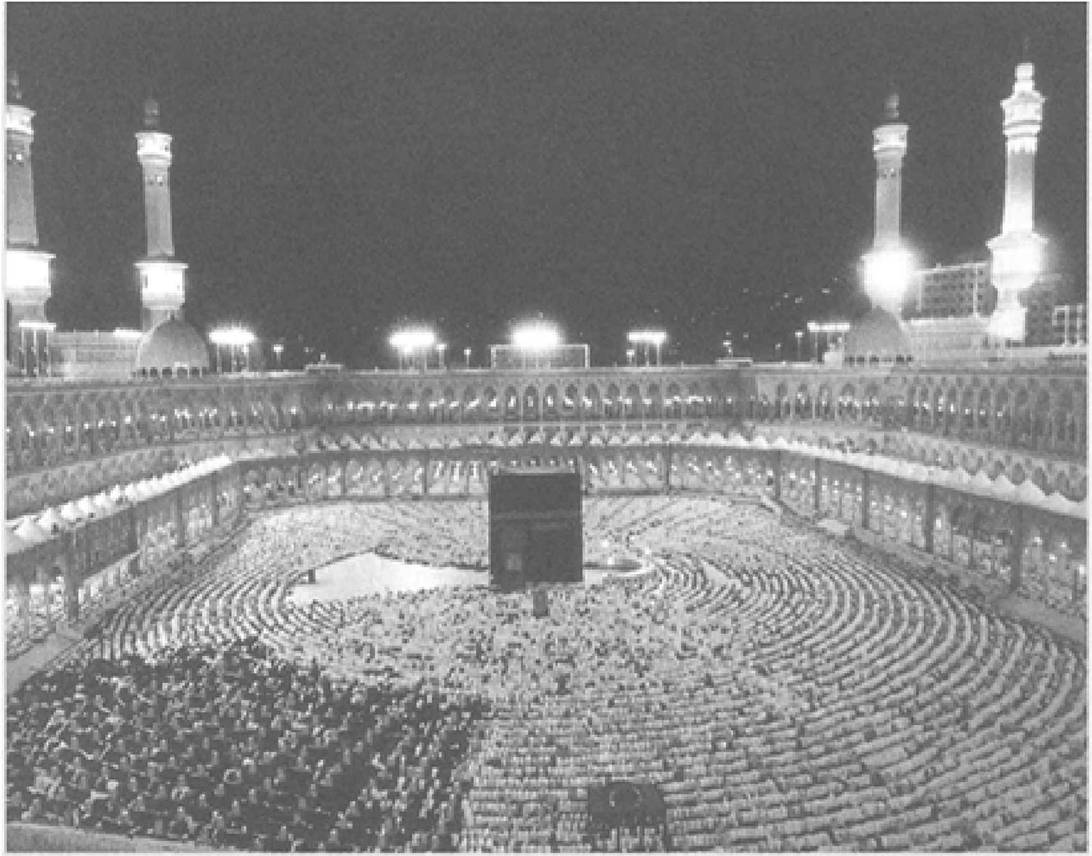
"Melek beni yakalayıp takatim kesilinceye kadar sıktı ve sonra bırakıp tekrar «oku» dedi. Ben de ona «Ben okuma bilmiyorum» dedim. Bunun üzerine beni

aynı şekilde tutup takatim kesilinceye kadar sıktı ve arkasından serbest bırakıp tekrar «oku» dedi. Ben yine ona «Ben okuma bilmem» diye cevap verdim. Bu cevap üzerine beni üçüncü kez tuttu ve takatim kesilinceye kadar sıkıp bıraktıktan sonra kendisi okumaya başladı. Alak sûresinin ilk beş âyetini okudu."

Bu olaydan hemen sonra Nebiyy-i Ekrem Efendimiz'in kalbi korkudan titrer bir halde eşi Hz. Hatice'nin yanına döndü ve "Beni örtün, beni örtün!" buyurdu. Korku hâli dininceye kadar bu halde kaldı. Sonra başından geçenleri eşine bir bir anlatarak "Kendimden korktum" diye ilave etti. Bunun üzerine asil bir hanımefendi olan Hz. Hatice Kâinatın Efendisi'ne şunları söyledi:

"Hayır, asla öyle düşünme! Cenâb-ı Hakk'a yemin ederim ki, Allah hiçbir zaman seni üzüp mahcup etmez. Zira sen akrabanı görüp gözetirsin, işini görmekten âciz olanların yükünü kaldırırsın, yokluk içinde kıvranan fakirlere iyilik eder, onlara son derece faydalı olursun. Misâfiri ağırlar ve Hak yolunda ortaya çıkan mühim hâdise ve musîbetlerde insanlara yardım edersin." (Buhârî, Bed'ül-vahy 3; Müslim, İman 252)

Mescid-i Haram ↑

Hira Mağarası'nın bulunduğu dağ ↓

Rabbinin Adıyla Oku

اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذ۪ي خَلَقَۚ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Yaratan Rabbinin adıyla oku!

Yüce Rabbimiz, vahye muhatap olan kişi olarak öncelikle Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ve onun mübârek şahsında tüm insanlığa ilk tâlimatıyla büyük bir ufuk açar. Doğru yol rehberi olarak indirdiği Kur'ân-ı Kerîm'in ve imtihan için var ettiği hayatın bir hulâsasını verir. İnsanın niçin dünyaya geldiğini beyân eder. "Okumak" için yaratıldığımızı ve bu okumanın da "Yaratan Rab" adına olması gerektiğini öğretir.

Derin bir tefekkürle anlaşılmaya çalışıldığında Cenâb-ı Hakk'ın "Oku!" emrinin şümûlünün son derece geniş olduğu görülür:

"Oku! Allah adıyla oku! Yaratan Rabbinin adıyla oku! İnsanı bir damlacık sudan, rahme tutunan yapışkan bir maddeden yaratan, fakat ona her şeyi okumak, aydınlatmak, anlamak ve anladığını yaşayıp yaşatmak imkânını veren yüce Rabbin adıyla oku! İnsana okumak nimetini ihsân ile en büyük lutfu gösteren Allah'ın adıyla oku! Allah'ın adıyla okunabilecek her şeyi oku! Allah'ın kitabını oku! Allah'ın âyetlerini oku! Kâinat kitabını oku! Doğru yolu bulmak ve sapıklıktan uzaklaşmak için oku! İmanını kemâle erdirmek için oku! Öğrenmek için oku! Rabbine yaklaşmak için oku! Sebeplere bakarak o sebepleri yaratanı oku! Esere bakarak ilâhî müessiri oku! Sanata bakarak gerçek sanatkârı oku! Kudret kaleminin bu âleme çizdiği her satırı oku! İnsana bilmediğini öğreten Allah'ın adıyla oku!"

Bu izahtan da anlaşıldığı üzere "oku" emri, sadece zâhir anlamda bir okuma emri değildir. Esâsen kalbin, mânevî terbiye, tezkiye ve tasfiye netîcesinde kitap ve hikmetin mâna ve işaretlerini alıcı hâle gelmesidir. Bununla, tecellîlerin yansıma mahalli olan kalple her şeyi okuyabilmek kastedilmektedir. Yâni kâinatın bir kitap hâline gelmesi, kalbin kâinat sayfalarını çevirip hikmetleri ve ilâhî sırları okuyabilmesidir. Hâsılı insanın kâinatı, kendini, Kur'ân-ı Kerîm'i okuması, anlaması ve yaşamasıdır.

"Yaratan Rabbinin ismiyle oku!" buyrulmasında pek çok hikmet vardır. Birinci hikmet "ünsiyet"tir. Çünkü isim müsemmâyı çeker. İnsan sevdiğini anar,

sevmediğini ise kahren anar. İsimle ünsiyet, kişiyi müsemmâ ile ünsiyete götürür. Allah'ın ismini zikir zamanla insanı Allah'a yaklaştırır. Çünkü dille zikir insanı yavaş yavaş kalple zikre alıştırır. Bu hâl, neticede insanı lâyıkına muhabbet, müstehakkına nefrete götürür. Ayrıca bu âyet, okumaya Allah adıyla başlamayı emir buyurmakla Kur'ân-ı Kerîm okumaya بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ (Bismillahirrahmânirrahîm) diyerek başlamanın önemine işaret etmiş olmaktadır. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.), besmelenin, yapılması günah olmayan her bir işin başında okunmasının bereket getireceğini beyân etmiş ve: *"Besmele ile ba lanmayan her i bereketsiz olmaya mahkumdur"* buyurmuştur. (Ali el-Mütteki, *Kenzu'l-ummâl,* I, 555, no: 2491)

Her şeyin yaratıcısı olan Cenâb-ı Hak, ilk mesajlarında "okuma"nın hemen peşinden esas okunması gereken şeylerden birine işaret etmek üzere insanın yaratılışına dikkat çekiyor, onu bir "alak"tan yarattığını beyân ediyor. İnsana kendi zâtını yine insanın yaratılışını örnek vererek tanıtıyor:

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍۚ ﴿٢﴾

2. O insanı rahim duvarına tutunan aşılanmış bir hücreden yarattı.

Âyette bahsedilen اَلْعَلَقْ (alak) kelimesi, insanın yaratılış safhalarından bir devreye işaret eder. Hac sûresinin 5. âyetinde ve Mü'minûn sûresinin 14. âyetinde "nutfe" safhasından sonra "alaka" safhası geldiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla "alaka", karışık nutfe oluşumundan sonraki safhadır. Bu safha "karışık nutfe"nin yani "döllenmiş yumurta"nın rahme asılmasıyla başlar. Zâten "alaka" sözlük olarak ilişmek, yapışıp tutunmak, bağlı olmak anlamlarına gelir. Bu hususta, aynı zamanda bir tıp doktoru olan Maurice Bucaille şu açıklamayı yapar: "Yumurtanın döl yatağına yerleşmesi, onun pürtüklü özelliği sâyesinde gerçekleşir. Bu pürtükler, yumurtanın gerçek uzantıları olup, toprağa yerleşen kökler gibi, yumurtanın gerekli gelişimini sağlamak amacıyla, ihtiyacı olan elemanları almak üzere organın derinliklerine doğru dalar. Bu oluşumlar, yumurtayı kelimenin tam anlamıyla döl yatağına yapıştırır. Bunların bilinmesi ise, ancak çağımızda gerçekleşmiştir. Bu kelimeye «kan pıhtısı» veya «yapışıklık» anlamı vermek uygun değildir. İnsan, asla kan pıhtısı safhası geçirmemiştir. Dolayısıyla kelimenin ilk anlamı «asılıp tutunan bir şey» demek olup, bugün iyice tesbit edilen gerçek duruma da tam tamına uygundur." (*Kitab-ı Mukaddes, Kur'an ve Bilim*, s. 300-301)

"Alak" ve "alâka" aynı kökten gelmektedir. Bu yüzden "alak" kelimesi insanın maddî yaratılışının başlangıcını ifade etmekle birlikte, "rûhî bir alâka"

mânasından hareketle yaratılışın başlangıcının maddî mânevî bütün safhalarını ihtiva eder. Aynı zamanda okuyup öğrenme ve öğretmenin de ruhî bir muhabbet ve alâka ile gerçekleşeceğine işaret eder. Diğer bir mâna da, yaratılışın başlangıcının alâka ve muhabbet olmasıdır. Öğrenmenin de, öğretmenin de muhabbete bağlı olduğu ihsas ettirilir. Allah'a inanmanın, O'nu tanımanın ve O'nun rızâsına erişmek için çalışmanın aslı ve esası muhabbettir.

Bütün bu sırları çözmek ve Rabbin sınırsız lutf u keremine erişmek için yine "okuma"nın gerekliliğine işarette bulunmak üzere buyruluyor ki:

اِقْرَاْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُۙ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ي عَلَّمَ بِالْقَلَمِۙ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ

مَا لَمْ يَعْلَمْۜ ﴿٥﴾

3. Oku! Rabbin sonsuz lutuf ve kerem sahibidir.

4. Kalemle yazmayı öğreten O'dur.

5. İnsana bilmediği her şeyi öğreten O'dur.

İnsan dünyaya hiçbir şey bilmez halde gelmekte, ona her şeyi Allah Teâlâ öğretmektedir. İnsanda olmayan kuvvetleri, melekeleri, kabiliyetleri yaratarak, deliller getirerek ve âyetler indirerek vehbî olarak da öğretmekte, kesbî olarak da öğretmektedir. (bk. Nahl 16/78) O, işitme kâbiliyeti ile vahyi duyacak, vahyi işitecektir. Gözler, tefekküre yardımcı olacak, kalp kudret akışlarıyla hissiyat merkezi hâline gelecek, duyarlılık artacaktır. Gönüller de ilâhî idrak, mârifet ve muhabbetten nasibini alacaktır. Ancak bu öğrenmenin insanı mârifetullaha ulaştırması için kalbe bağlı bir öğrenme olması gerekir. Zâten öğrenmekten de maksat Kur'ân ve sünnetin zâhirini halledip mârifetullahta mesafe almak, derinleşmektir.

Hemen ilk âyetlerde "insana kalemle yazının ve bilginin öğretilmesi"ne temas edilmesi dikkat çekicidir. Burada kalem, yazı yoluyla kaydedilip insandan insana, nesilden nesile nakledilen bilgileri ifade etmektedir. Allah Teâlâ'nın her bir insana lutfettiği bilgi farklıdır. Tarih boyu Allah Teâlâ'nın insanlığa ikram ettiği bilgi, ilim ve irfandan, çağlar boyu herkesin istifadesi, ancak yazı ve benzeri kayıt yoluyla gerçekleşebilir. Bu hikmete binâen kalemle öğretme gerçeği husûsî olarak zikredilir. Bu gerçek, ilâhî tâlimin bir kanunudur. Kalem olmasa insanların istikameti kaybolur. Zira suhuflar, mukaddes kitaplar hep kalemle devam etmiş, sonraki nesillere nakledilmiştir. İslâm'ın esası olan Kur'an ve sünnet de, ezber ve tatbikatla birlikte en sağlam şekilde kıyâmete kadar yazıyla korunup devam edecektir.

Bu âyetlerde “Oku!” emrinin tekrar edilmesi, Kur’ân okurken, ilim öğrenirken, Cenâb-ı Hakk’ı zikrederken tekrarın ehemmiyetine işaret eder. Cenâb-ı Hak “yaratma” nimetinden bahsederken “Kerîm” sıfatını; “öğretme” nimetinden bahsederken ise “Ekrem: En Cömert” sıfatını zikretmiştir. Çünkü, en büyük kerem, cömertlik ve iyilik insana mânevî ikramlarda bulunmaktır. Bunun da başında hakikî ilim olan İslâm’ı ve mârifetullâhı öğretmek ve tebliğde bulunmak gelir.

Peki insan, kendine lutfedilen bu büyük nimetlerin kıymetini gereğince takdir edebiliyor mu:

كَلَّا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰى ﴿٦﴾ اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰى ﴿٧﴾ اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ
الرُّجْعٰى ﴿٨﴾

6. Hayır! Gerçek şu ki insan azgınlaşır;

7. Rabbinden bağımsız bir şekilde kendisini kendisine yeterli görünce!

8. Oysa dönüş, yalnız Rabbinedir.

Cenâb-ı Hakk’ın yaratma, ilim öğretme gibi en mühim ikramlarını unutan insan Rabbini de unutur ve bütün bunları kendisinden zanneder. Kimseye muhtaç olmadığını düşünür. Hatta maddî mânevî her şeyinin bütünüyle kendisine bağlı bulunduğu Rabbini de unutur. Ona da muhtaç olmadığı gafletine kapılır. Bunun en açık göstergesi, Allah’ı temsil eden Peygamber’i yalanlaması ve Allah’ın kelâmı olan Kur’an’ı reddetmesidir. Böylece kibir ve gurura kapılarak azgınlık yapmaya başlar. Çıkmaz sokaklarda helâk olur. Kur’ân-ı Kerîm İblîs, Kārûn ve Bel‘âm gibi “malımı, makâmımı ve ilmimi kendim çalışarak kazandım” diyen bedbahtları buna misâl vermektedir.

Bu inkârcı ve müstağnî tiplerin Allah’ın dîni karşısında sergiledikleri düşmanlık duygularını bir örnekle açıklamak üzere buyruluyor ki:

اَرَاَيْتَ الَّذٖى يَنْهٰى ﴿٩﴾ عَبْدًا اِذَا صَلّٰى ﴿١٠﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ
عَلَى الْهُدٰى ﴿١١﴾ اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰى ﴿١٢﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ
وَتَوَلّٰى ﴿١٣﴾ اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰى ﴿١٤﴾

9. Gördün mü o engellemeye kalkışan kişiyi:

10. Namaza durduğu zaman bir kulu?

11. Ey inkârcı! Ne dersin? Ya o namaz kılan kul doğru yol üzere ise?

12. Ya da Allah'a gönülden saygı duyup O'na karşı gelmekten sakınmayı emrediyorsa? Senin hâlin nice olacak?

13. Rasûlüm! Ne dersin? Ya bu engelleyen kişi dîni yalanlıyor, gerçeğe yüz çeviriyorsa? Aldırış etme mutlaka cezasını çekecek!

14. Peki o inkârcı, Allah'ın her şeyi, tabiî ki onun yaptıklarını da görmekte olduğunu bilmez mi?

Esâsen Allah'a inanan ve O'na her türlü kulluğunu îfaya çalışan bir mü'minle, Allah ve âhiret korkusuyla hiçbir alakası olmayan müstağnî bir kâfir arasında, her zaman ve her yerde meydana gelmesi mümkün ve muhtemel olan bu hâdise hakkında bazı rivâyetler vardır. Şüphesiz bu rivâyetler, âyetlerin mâna ve şümûlünü tahdit etmeyip, onların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bunlardan biri şöyledir:

Rasûlullah (s.a.v.)'e peygamberlik vazîfesi verilmiş ve Rabbinin kendisine öğrettiği şekilde namaz kılmaya başlamıştı. Atalarının dininde ısrar eden küfrün elebaşları ise onun bu ibâdet şeklinden rahatsız oluyordu. Ebû Cehil bir ara Kureyşlilere: "Muhammed sizin yanınızda da ellerini yere koyup secde ediyor mu?" diye sormuş, onlar da "evet" diye karşılık vermişlerdi. O lânetli kişi, küstah bir tavırla: "Lât ve Uzza'ya yemin ederim, eğer onu bu şekilde ibâdet ederken görürsem ensesine ayağımı basarak yüzünü yere sürteceğim" diye kükremişti. Bir gün Allah Rasûlü Kâbe'de Makâm-ı İbrâhim'de namaz kılıyordu. Ebû Cehil, Efendimiz secdede iken ensesine basmak için ona doğru yöneldi. Fakat az sonra geri çekilmeye başladı. Orada bulunanlar geri çekilmesinin sebebini sorduklarında kendilerine şu cevabı verdi: "Benimle onun arasında ateşten bir hendek vardı. Hatta bir kısım kanatlar gördüm." Bu hâdise Rasûlullah'a arzedilince şöyle buyurdu: *"Eğer yanıma kadar gelseydi melekler onu parçalayacaktı."* (bk. Buhârî, Tefsir 96/4; Müslim, Münâfik¯un 38; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 368)

Âyetlerin inişi böyle özel bir sebeple olsa da mânası, mü'minleri ibâdet ve kulluktan fiilen engelleme teşebbüslerinin tümü için geçerlidir. Bu âyetler, Ebû Cehil'in şahsında, din hürriyetine karşı çıkan, Allah'ın kullarını O'na kulluktan vazgeçirip kula kulluğa zorlayan zorbaların, çirkin ve azgın tavırlarını çok güzel bir şekilde tasvir etmektedir. İnsanlık tarihi, Firavun ve Nemrud misâli binlerce zâlime şâhit olmuştur. Bunların nesilleri de tükenmiş değildir. Her dönemin çağdaş Ebû Cehilleri olmuştur ve kıyâmete kadar da olmaya devam edecektir. Ancak, her şeyi bilen Allah, bunların yaptıklarını yanlarına kâr bırakmayacak, er ya da geç cezalarını verecektir:

كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿١٧﴾ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾

15. Hayır, hayır! Şâyet bu tutumundan vazgeçmezse, yemin olsun ki onu perçeminden yakalayacak, cehenneme sürükleyeceğiz.

16. Evet, o yalana ve günaha batmış perçeminden.

17. O zaman gitsin de yardıma çağırsın taraftarlarını!

18. Biz de onu cehenneme sürmeleri için zebânîleri çağıracağız.

"Perçem"den maksat, o azgın, yalancı ve inkârcı kişinin bizzat kendisidir. "Perçemden yakalama" ifadesi de, "onu yakalayıp cehenneme atma, yüzünü kara çıkarma, yüzünü damgalama, alçaltma" mânasında kullanılır. Allah bu gibilerin dünyada da âhirette de cezalarını verecektir.

Rivâyete göre Rasûlullah (s.a.v.) Mâkâm-ı İbrâhim'de namaz kılmakta idi. Ebû Cehil yanına gelip: "Ey Muhammed ben seni bundan menetmedim mi? diyerek Efendimiz (s.a.v.)'i tehdit etmeye başladı. Rasûlullah da ona sert bir şekilde karşılık vererek "Sen kim oluyorsun" anlamında sözler söyledi. Bunun üzerine Ebû Cehil: "Sen de biliyorsun ki, bu Mekke vâdisinde taraftarı, yandaşları benden daha fazla olan kimse yoktur" tehdidini savurdu. Bunun üzerine **"O zaman gitsin de yardıma çağırsın taraftarlarını! Biz de onu cehenneme sürmeleri için zebânîleri çağıracağız"** (Alak 96/17-18) âyetleri nâzil oldu. (Tirmizî, Tefsir 96/2) Böylece Allah Teâlâ, Rasûlü'ne karşı meydan okuyan o azgının haddini bildirmiş, aczini ortaya çıkarmıştır.

Öyleyse:

كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

19. Hayır! Sen sakın ona boyun eğme! Rabbine secde et ve O'na yaklaş!

Her türlü ibâdet kulu Allah'a yaklaştırmakla beraber, burada en mühim yakınlaşma vesilesi olarak "secde" gösterilir. Secdeden maksat namazdır. Namaz da ibâdetlerin en mühimidir. Namaz içinde kulun Rabbine en yakın olduğu rükün ise secdedir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"*Kulun Rabbine en yakın olduğu an, secdede bulunduğu andır.*" (Müslim, Salât 215)

Şu hâdise de, secdelerin kulu Allah'a yaklaştırmada ne kadar mühim bir vesile olduğuna dikkat çeker:

Rebîa b. Kâ'b (r.a.) şöyle anlatır:

"Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in kapısında geceler, ona abdest suyunu hazırlar,

ihtiyâcı olan şeyleri getirirdim. Gece bir müddet, سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ (*Semiallahu li-men hamideh),* bir müddet de اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ *(Elhamdu lillâhi Rabbi'l-âlemîn»* dediğini duyardım.

Bir gün Allah Râsûlü (s.a.v.):

«- Benden dilediğini iste!» buyurdu. Ben:

«- Cennette seninle beraber olmayı isterim» dedim. Efendimiz:

«- Ba ka bir ey istesen olmaz mı?» buyurdu. Ben:

«- Dileğim ancak budur!» dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.):

« - Öyleyse çokça secde ederek kendin için bana yardımcı ol!» buyurdu." (Müslim, Salât 226; İbn Sa'd, *et-Tabakât,* IV, 313)

Çünkü secde, Hakk'ın huzurunda benliği sıfırlamak ve ebedî âb-ı hayata ulaşmamızı engelleyen "varlık duvarı"nı tuğla tuğla yıkmaktır.

Alak sûresinin son âyeti okunduğu ya da dinlendiğinde tilâvet secdesi yapılmalıdır.

Şimdi, Allah Teâlâ'nın şânına lâyık bir kulluğun ve secdenin nasıl yapılacağını öğretmek üzere ihsân edilen Kur'ân-ı Kerîm'in inişini ve indiği gecenin önemini açıklamak üzere Kadir sûresi geliyor:

97- KADİR SÛRESİ

سُورَةُ الْقَدْرِ

97. KADİR SÛRESİ

Kadir sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 5 âyettir. Kadir gecesinden bahsettiği için bu ismi almıştır. Mushaf tertîbine göre 97, iniş sırasına göre ise 25. sûredir.

Konusu

Kadir gecesinin faziletinden, Kur'ân-ı Kerîm'in o gecede inzâle başlanmasından ve o gece tüm kâinatı saran selâmet ve esenlikten bahseder.

İniş Sebebi

Rivâyete göre Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e ümmetinin ömrü gösterilmişti. Efendimiz, bunu önceki insanların ömrüne nispetle çok kısa buldu. Ümmetinin, onlar kadar sâlih amel işlemekten mahrum kalacağını düşündü. Bunun üzerine Cenab-ı Hak, ona ve ümmetine, bin aydan daha hayırlı olan Kadir gecesini lûtfetti. (Muvatta', İ'tikâf 15)

Diğer bir rivâyet de şöyledir: Bir gün Allah Rasûlü (s.a.v.) ashâbına, İsrâiloğulları'ndan bir kişiyi anlatmıştı. Şem'ûn-i Gâzî isimli bu zât, bin ay Allah yolunda silah kuşanarak cihâd etmiş, gecelerini de ibâdetle geçirmişti. Müslümanlar hayretler içinde kalarak ona gıpta ettiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ, ümmet-i Muhammed'e olan lutuf ve merhametini beyân etmek üzere Kadir sûresini indirdi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 486)

Kadir Gecesi

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾ لَيْلَةُ

الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Biz Kur'an'ı Kadir gecesinde indirdik.

2. Sen Kadir gecesinin ne olduğunu bilir misin?

3. Kadir gecesi, bin aydan daha hayırlıdır.

"Kadir gecesi", Kur'ân-ı Kerîm'in indirildiği gecedir. Kur'an, ya toplu olarak Cenâb-ı Hakk'ın katından vahiy meleklerine inzal buyrulmuştur. Ya da Alak sûresinin ilk beş âyetiyle o gece Kur'ân-ı Kerîm Peygamberimiz (s.a.v.)'e indirilmeye başlamıştır. Her iki ihtimâle göre de, bu gecenin Kur'an'ın inzâline sahne olduğu ve şerefini ondan aldığı anlaşılır. Bakara sûresi 185. âyette de Kur'an'ın Ramazan ayında indiği beyân buyrulur.

Lügat olarak "kadr", "kudret, takdir, hüküm, şeref ve kıymet" gibi mânalara gelir.

Kadir gecesinin bir ismi, "mübârek gece"dir. Bu, onun hayrı bol, çok bereketli ve şerefli bir gece olduğunu bildirir. (bk. Duhãn 44/1-3)

Bu gece aynı zamanda takdir ve hüküm gecesidir. O gecede nice hikmetli mühim işler karara bağlanır. (bk. Duhãn 44/4-5) Nitekim Kur'an'ın nüzûlünün başlamasıyla, o gecede bütün dünyanın kaderini değiştirecek mühim bir işe karar verilmiştir. Kur'an'ın inişiyle, dünyanın o güne kadar ki makus tâlihi tersine çevrilmiş, her şey yepyeni bir tanzimle tanzime başlanmıştır. Zira indirilen bu Kur'an ile her türlü hikmetli iş açıklığa kavuşturularak, Allah Rasûlü (s.a.v.) tarafından insanlığa ulaştırılmıştır.

Bu gece çok şerefli bir gecedir. Bin aydan daha hayırlı olduğu Cenâb-ı Hak tarafından haber verilmiştir. O gecede yapılan ibâdet ve hayırlar, içinde kadir gecesi bulunmayan tam bin ayda yapılanlardan daha çok sevaplıdır. Allah Teâlâ, mü'minlere böyle büyük bir lutuf ve ihsanda bulunmuştur. Buradaki "bin ay" ifadesinin kesretten kinâye olması da mümkündür. O gecenin gerçekten çok faziletli, eşi benzeri olmayan mukaddes ve mübârek bir zaman dilimi olduğunu gösterir.

Öyle bir gece ki:

تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ

﴿٤﴾ سَلَامٌ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿٥﴾

4. O gecede melekler ve Ruh, Rablerinin izniyle her türlü iş için yeryüzüne iner de iner.

5. Bütünüyle esenliktir o gece, tâ şafak atıncaya kadar.

Ruh'tan maksat Cebrâil (a.s.)'dır. Fazilet ve şerefi sebebiyle, diğer meleklerden ayrı olarak zikredilmiştir. O gece akşamdan fecre, tan yeri ağarıp sabah oluncaya kadar bütünüyle selâmettir. Çünkü melekler gecenin başından sabaha kadar gruplar hâlinde inerek mü'minlere selâm verirler. Onlar için dua ve istiğfar ederler. O gece hep hayırlı şeylerle dolu olup, bütün şerlerden korunmuştur.

Kadir gecesinin ramazan ayında olduğu kesindir. Fakat ramazan ayı içinde hangi gecede olduğu hususunda farklı bilgiler bulunmaktadır. Bununla alakalı rivâyetler şöyledir:

Hz. Âişe (r.a.) der ki:

Rasûlullah (s.a.v.), ramazanın son on gününde mescide çekilerek kendini ibâdete verir ve şöyle buyururdu:

"*Kadir gecesini ramazanın son on günü içinde arayın!*" (Buhârî, Leyletü'l-Kadr 3; Müslim, Sıyâm 219; Tirmizî, Savm 72/792)

Kadir gecesinin ramazanın son on günü içinde aranması tavsiye olunur. Bazı rivâyetlerde, son on günündeki tek gecelerde, yirmi dördüncü gecesinde, yirmi yedinci gecesinde aranması da tavsiye edilir. Bir kısım sahâbîler, rüyâlarında Kadir gecesinin ramazanın son yedi gecesinde olduğunu görmüşler ve bunu Allah Rasûlü'ne bildirmişlerdi. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.):

"*Kadir gecesiyle ilgili rüyâlarınızın, ramazanın son yedi gecesi üzerinde toplandığını görüyorum. O halde Kadir gecesini arayan onu ramazanın son yedi gecesinde arasın!*" buyurdu. (Buhârî, Leyletü'l-Kadr 2, 3; Ta'bîr 8; Müslim, Sıyâm 205-206; Tirmizî, Savm 72)

Kadir gecesinin ihyasıyla ilgili Allah Rasûlü (s.a.v.)'in çok önemli uygulama ve tavsiyeleri vardır. Nebî (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"*Kadir gecesini, fazilet ve kudsiyetine inanarak ve sevabını yalnız Allah'tan bekleyerek* ş *ibâdet ve tâatle geçiren kimsenin geçmi günahları bağı lanır.*" (Buhârî, Savm 6; Müslim, Müsâfirîn 173-176)

Hz. Âişe (r.a.), Peygamberimiz (s.a.v.)'e:

"–Ey Allah'ın Rasûlü! Kadir gecesinin ne zaman olduğunu bilecek olursam, o gece nasıl dua edeyim?" diye sorunca, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle cevap vermiştir:

اَللّٰهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّى

"«Allahım! Sen çok affedicisin, affetmeyi seversin; beni affeyle!» diye dua et!" (Tirmizî, Deavât 84/3513; İbn Mâce, Dua 5)

Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), ramazan ayı boyunca, diğer aylara nispetle daha çok ibâdet eder, Kadir gecesini ihyâ edebilmek için bilhassa son on gün, kendisini daha fazla ibâdete verirdi. Bu günlerde geceyi ihyâ eder, âilesini uyandırırdı. (Buhârî, Leyletü'l-Kadr 5)

Kadr sûresini, orada bahsedilen Kur'ân'ın indirilmesindeki hikmeti beyân etmek üzere Beyyine sûresi tâkip edecektir:

98- BEYYİNE SÛRESİ

سُورَةُ الْبَيِّنَةِ

98. BEYYİNE SÛRESİ

Beyyine sûresi Medine'de nâzil olmuştur. 8 âyettir. İsmini, birinci âyetinde geçen ve "açık delil, kesin belge" mânasına gelen اَلْبَيِّنَةُ (beyyine) kelimesinden alır. "Kayyime", "Beriyye", "İnfıkâk" gibi isimleri de vardır. Peygamberimiz (s.a.v.) bu sûreyi "Lem yekünillezîne keferû" olarak da isimlendirmiştir. (bk. Buhârî, Tefsir 98) Mushaf tertîbine göre 98, iniş sırasına göre ise 101. sûredir.

Konusu

Sûrenin esas konusu, insanları dîne dâvette "peygamber gönderme"nin önemini açıklamaktır. Çünkü ister Ehl-i kitap ister müşrik olsun, sünnetullah icâbı insanları düştükleri küfür durumundan kurtarmak ancak peygamber göndermekle mümkün olabilmektedir. Peygamber, kendisine en güvenilir yollarla vahyedilen Allah'ın kitabını insanlara doğru bir şekilde açıklar. Getirdiği kitap tertemizdir. Ona bâtıl hiçbir şeyin karışması mümkün değildir. O en doğru, en kıymetli ve ebediyen geçerli olacak hükümler ihtiva eder. Peygamber, bu ebedî ve değerli bilgileri tebliğ ederek insanları Allah'a çağırır. İster Ehl-i kitap ister müşrik olsun, ister hangi bâtıl din ve inanca bağlı bulunursa bulunsun, kurtulmak için o Peygamber'e inanmaları şarttır. Ona inanmayanlar, yaratıkların en kötüleri olup, ebedî cehennemde kalacaklardır. Ona inananlar ise yaratıkların en hayırlıları olup, ebedî cennetle mükâfatlandırılacaklardır.

Allah'tan Bir Peygamber

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِّينَ حَتّٰى

تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿١﴾ رَسُولٌ مِنَ اللّٰهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُطَهَّرَةً ﴿٢﴾ فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Kâfir olan Ehl-i kitap ve müşrikler, kendilerine apaçık delil gelinceye kadar içinde bulundukları inkâr hâlinden ayrılacak değillerdi.

2. Bekledikleri o delil, Allah tarafından gönderilen bir peygamberdir ki, onlara tertemiz Kur'an sayfalarını okumaktadır.

3. Onun okuduğu sayfalarda her bakımdan mükemmel, dosdoğru ve çok kıymetli hükümler bulunmaktadır.

Rasûlullah (s.a.v.), peygamber olarak gönderilmeden önce Arap Yarımadası'nda kâfir iki grup vardı. Birincisi "Ehl-i kitap" olanlar, ikincisi "müşrikler"dir. Ehl-i kitaptan maksat, tahrif edilmiş olsa da ellerinde ilâhî bir kitap bulunan ve ona inanan kimselerdir. Genel mânada söyleyecek olursak yahudi ve hıristiyanlardır. Kur'ân-ı Kerîm yahudilerin **"Uzeyr Allah'ın oğludur"** diyerek küfre düştüklerini (bk. Tevbe 9/30); hıristiyanların da **"Allah Meryem oğlu Mesih'tir"** (bk. Mâide 5/17) ve **"Allah üçün üçüncüsüdür"** (bk. Mâide 5/73) diyerek kâfir olduklarını haber verir. Aslı itibariyle bunların dinleri de tevhid dini olmakla birlikte, sonradan bunu bozmuşlardır. Müşriklerden maksat ise, hiçbir peygambere inanmayan ve hiçbir kitabı bulunmayan kimselerdir. Bunların asıl dîni de şirk dîniydi. Tevhidi kesinlikle red ve inkâr ediyorlardı.

Her iki grup da Peygamberimiz gönderilmeden önce küfür üzere bulunuyorlardı. Çünkü onları doğru bir inanca çağıracak ne önlerinde ilâhî bir rehber, bir peygamber vardı; ne de ellerinde onlara doğru inancı öğretecek bozulmamış, sağlam ilâhî bir kitap kalmıştı. Hepsi bir şekilde yanlış bir yola saparak küfre düşmüşlerdi. Öyle koyu bir küfür karanlığı içinde bulunuyorlardı. Eğer Allah Teâlâ merhamet buyurup, hakikatin apaçık bir delili olan Âhir Zaman Peygamberi (s.a.v.)'i göndermeseydi, onlar kıyâmete kadar o küfür karanlığı içinde kalacaklar, bütün benlikleriyle sarıldıkları o küfür hâlinden hiçbir zaman ayrılıp kurtulmaları mümkün olmayacaktı. Allah'tan büyük bir lutuf olarak Peygamberimiz (s.a.v.) geldi. Kur'an'ı getirdi. Her türlü yalan, şüphe, sapıklık,

yanlışlık ve eksikliklerden uzak tertemiz sahifelerden ibaret olan; içinde en sağlam, dosdoğru, hakkı bâtıldan ayıran âyetler, ilâhî hükümler bulunan Kur'ân-ı Kerîm'i okudu. Onun mânalarını tefsir ve beyân etti. Onun itikâdî, amelî, ahlâkî... bütün hükümlerinin nasıl tatbik edileceğini bizzat yaşayarak öğretti.

Ama ne var ki:

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾

4. Ehl-i kitap, kendilerine o apaçık delil geldikten sonra onun hakkında anlaşmazlığa düştüler.

Aslında Ehl-i kitap, yani yahudi ve hıristiyanlar, kitaplarının verdiği bilgilere dayanarak âhir zamanda bir peygamber geleceğini bekliyorlardı. Onun sahip olduğu vasıfları ve husûsiyetleri biliyorlardı. Onu, kendi öz oğullarını tanıdıkları gibi tanıyorlardı. (bk. Bakara 2/146) Fakat o peygamberin de yine kendilerinden geleceğini umuyorlardı. Hatta müşrik kabilelerle yaptıkları savaşlarda "Ey Rabbimiz! Âhirzamanda göndermeyi va'dettiğin o peygamber hakkı için senden bizi muzaffer kılmanı diliyoruz" diye dua ediyorlardı. Lâkin, Allah Teâlâ, onların dualarında zikrettikleri Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz'i peygamber olarak gönderince, O'nun peygamberliğini ve getirdiği kitabı inkâr ettiler. (bk. Bakara 2/89; Kurtubî, *el-Câmi'*, II, 27; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 31)

Son olarak zikrettiğimiz âyet-i kerîme de açıkça bildirdiği gibi, getirdiği dinin doğru din olduğuna bizzat kendisi apaçık delil teşkil eden o Peygamber gelince Ehl-i kitap onun hakkında ayrılığa düştüler. Pek çoğu ona inanmadı. Bir kısmı ise ona inandı. Daha önce hepsi böyle bir peygamberin geleceği hususunda ittifak hâlinde iken, gelince bu ittifakları bozuldu. İnanıp inanmama hususunda aralarında tefrikaya düştüler. Nitekim şu âyet-i kerîme onların bu hâlini daha açık izâh eder:

"Şüphesiz Allah katında tek makbul din İslâm'dır. Ehl-i kitap, ancak kendilerine Peygamber'in hak olduğuna dâir bilgi geldikten sonra, aralarındaki kıskançlık yüzünden anlaşmazlığa düştüler. Artık kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse, şunu bilsin ki Allah, elbette hesâbı çok çabuk görendir." (Âli İmrân 3/19. Ayrıca bk. Şûrâ 42/14)

Yüce Rabbimiz, Rasûl-i Ekremi'ni الْبَيِّنَةُ (beyyine) olarak tavsif buyurur. "Beyyine", ışık gibi kendisi gâyet açık olup başkasını da açıklayan, ortaya çıkaran demektir. Bu sebeple dâvacının dâvasını açık bir şekilde beyân ve ispat eden şâhide, açık ve sağlam delîle ve mûcizeye "beyyine" denilir. Burada gerçeği beyân ve ispat edecek apaçık, kesin delil veya mûcize demektir ki, maksadın Peygamberimiz (s.a.v.) olduğu açıktır. Onun tertemiz hayatı, son derece dürüst

ve güvenilir olup güzel ahlâkın bütün dallarında en mükemmel olması dinin en bâriz delilidir. Öyle ki, sahip olduğu şahsiyet ve vazîfesini mükemmel bir şekilde temsil etmesi itibariyle Rasûl-i Ekrem Efendimiz'e bakan bir insan, başka hiçbir delile ihtiyaç duymadan onun doğruluğuna kanaat getirebilirdi. Zira çok defa onu sadece görmek, peygamberliğini kabul etmeğe yetmişti. Abdullah b. Revâha (r.a.)'ın:

لَوْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ اٰيَاتٌ مُبَيِّنَةٌ لَكَانَ مَنْظَرُهُ يُنَبِّئُكَ بِالْخَبَرِ

"O apaçık mûcizelerle gelmemiş olsaydı bile, sadece mübârek cemâline bakmak, ahlâk ve şemâilini seyretmek, onun doğruluğu hakkında sana tatmin edici bir bilgi verir" sözü, bu gerçeğin ifadesidir. Nitekim yahudilerin seçkin âlimlerinden Abdullah b. Selâm (r.a.), onun gül yüzünü gördüğünde; "Bu yüz, yalancı yüzü olamaz!" diyerek sadece bu sebeple iman etmişti. (Tirmizî, Kıyâmet 42)

Peygamberimiz (s.a.v.), ümmî olduğu ve hiçbir hocadan ders almadığı halde Kur'ân-ı Kerîm gibi kıyâmete kadar devam edecek dil ve ilim mûcizesi bir kitap getirmiştir. Bedevî bir toplumda tarihin en büyük inkılabını gerçekleştirmiştir. Getirdiği inanç esasları, ibâdetler, hükümler ve ahlâkî prensipler öyle doğru ve yücedir ki, ona tâbi olarak mânevîyat, ahlâk ve ilimlerde muazzam ilerlemeler kaydedilmiştir. Onun feyzi ve sohbetiyle ashâb-ı kirâm gibi güzide bir nesil teşekkül etmiştir. Yine onun izinde asırlar boyu dünyaya ışık saçan yüz binlerce mükemmel insan yetişmiştir. Bütün bunlar düşünülecek olursa, Rasûlullah (s.a.v.)'in dinin âşikâr delili, en büyük mûcizesi olduğu ve onu tanıma vesîlelerinin ne kadar fazla olduğu anlaşılır.

Şunu belirtmek gerekir ki, Rasûlullah (s.a.v.)'in getirdiği din de, önceki peygamberlerin getirdiği dinin aynı esasları üzerine kuruluydu:

وَمَا اُمِرُوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ

وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾

5. Halbuki onlara da ancak, taat ve ibâdeti yalnızca Allah'a has kılıp sadece O'nun rızâsını hedef alarak, bâtıl dinleri terk edip dupduru bir tevhid inancı içinde sadece Allah'a kulluk etmeleri, namazı dosdoğru kılmaları ve zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte sağlam, dosdoğru ve kıyâmete kadar bâkî kalacak din budur!

İlk peygamber Hz. Âdem'den itibaren Son Peygamber (s.a.v.)'e kadar Allah'ın kullarına emrettiği dinin aslı aynıdır. Hz. Mûsâ ve Hz. İsa aynı dîni tebliğ

etmişlerdir. Tevrat ve İncil de dînin aynı esaslarını beyân buyurmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v.) de yine aynı esasları tebliğ etmiştir. Kıyâmete kadar da din aynı esaslar üzerine devam edecektir. Çünkü sağlam, dosdoğru ve bâkî olan, Hak katında makbûl din budur. Bu esaslara aykırı inanç ve amellerin dinde yeri yoktur. Halbuki Ehl-i kitabın o zaman ki sahip oldukları dinî anlayışta bu esasların hepsi bozulmuştu. Bâtıl inançlar ve bozuk ameller her tarafı sarmıştı. Çünkü onlar, kitaplarını bizzat kendi elleriyle tahrif etmiş, ondaki doğru esasları değiştirmiş ve aslında olmayan pek çok şey ona ilave etmişlerdi. Neyin doğru neyin yanlış olduğu birbirine karışmıştı. İşte gelen son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) ve getirdiği ebedî hidâyet güneşi Kur'ân-ı Kerîm, bütün bu yanlışları düzeltmiş ve en doğru dîni apaçık bir güneş gibi yeniden bütün insanlığın önüne koymuştur.

Bu gerçek karşısında insanlar iki grup olacaktır:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِى نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ

فِيهَا ۚ اُولٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ۚ ﴿٦﴾

6. Şüphesiz kâfir olan Ehl-i kitap ve müşrikler cehennem ateşine girecek ve orada ebediyen kalacaklardır. Onlar yaratılmışların en kötüsüdür.

Birinci grup, ister Ehl-i kitap ister müşrik ister hangi sapık inanç sahibi olursa olsun, Peygamberimiz (s.a.v.)'in tebliğ ettiği İslâm doğru bir şekilde kendilerine ulaştığı halde ona ve getirdiği dine inanmayanlardır. Bunlar, yaratıkların en kötüleridir, en şerlileridir. Bunlardan daha kötü, daha şerli ve daha bayağı hiçbir varlık yoktur. Bunlar hayvanlardan da daha düşük seviyededirler. Çünkü hayvanlara akıl ve irade verilmemiştir. Halbuki bunlar akıl ve irade sahibi oldukları halde haktan yüz çevirmektedirler. Eğer onlar, bu küfür halleri içinde ölürlerse ebedî olarak cehenneme gideceklerdir.

İkinci grup Peygamberimiz (s.a.v.)'e ve onun getirdiği dîne inanan ve bu dînin emrettiği şekilde yaşayan bahtiyarlardır:

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ۚ ﴿٧﴾

جَزَٓاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ

فِيهَٓا اَبَدًا ۚ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِىَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

7. İman edip sâlih ameller yapanlar ise yaratılmışların en iyisidir.

8. Onların Rableri katındaki mükâfatları, altlarından ırmaklar akan,

içinde ebedî kalacakları sonsuz nimet ve mutluluk diyârı olan Adn cennetleridir. Allah onlardan râzı olmuştur, onlar da Allah'tan. Bu mükâfat, Rabbinden korkup kapleri O'nun saygısıyla ürperenler içindir.

8. âyetin **"Bu mükâfat, Rabbinden korkup kapleri O'nun saygısıyla ürperenler içindir"** kısmında اَلْخَشْيَةُ (haşyet) kelimesi kullanılır. "Haşyet", tâzim ve muhabbet neticesi hâsıl olan içi saygı ve ihtiram dolu bir korkudur. Haşyet; insanı güzel bir şekilde itaate sevk eden, onu ihsân seviyesine yaklaştıracak yüksek bir aşk heyecanı uyandıran pek güzel bir ruh hâlidir. Nitekim bu hâli yaşayanlar hakkında:

"Onlar, yaptıkları her iyiliği ve işledikleri her ameli, kalpleri her an Rablerine dönüyor olmanın haşyetiyle ürpererek yaparlar" (Mü'minûn 23/60) buyrulur.

Hikmetin başı Allah'tan korkmak olup, bunun derecesi ilim ve mârifetin derecesi nispetindedir. Bu sebepledir ki, **"Gerçek şu ki, kulları içinde ancak âlimler, Allah'tan gerektiği gibi korkarlar"** (Fâtır 35/28) buyrularak bu gerçeğe işaret edilir. Demek ki cennet ve rıdvâna ermek için gerçek bir ilim, irfân, mârifet ve insanı devamlı günahlardan uzaklaştırıp Rabbine yaklaştıracak güzel amellere yönlendiren şiddetli bir korku lâzımdır.

Burada zikredilen Allah korkusunu ve saygısını, duymayanlara duyurmak için şimdi Beyyine sûresini Zilzâl sûresi tâkip edecek; iyilik ve kötülüklerin cezasının ne zaman ve nasıl olacağını haber verecektir:

99- ZİLZÂL SÛRESİ

سُورَةُ الزِّلْزَالِ

99. ZİLZÂL SÛRESİ

Zilzâl sûresi Medine'de nâzil olmuştur. Ancak üslûp bakımından Mekkî sûrelere benzer. Zira bu sûrede de, diğer Mekkî sûreler gibi, kıyâmet günü meydana gelecek dehşet verici haller anlatılır. 8 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen ve "şiddetli sarsıntı, deprem" mânasına gelen اَلزِّلْزَالُ (zilzâl) kelimesinden alır. "Zelzele sûresi" olarak da anılır. Mushaf tertîbine göre 99, iniş sırasına göre ise 91. sûredir.

Konusu

Kıyâmet günü yeryüzünde meydana gelecek şiddetli sarsıntı, akabinde olacak dehşetli olaylar, insanların mahşerdeki halleri ve iyi ya da kötü hallerine göre karşılaşacakları neticeler tesirli bir üslupla anlatılır.

Yeryüzü Haberlerini Anlatacak

إِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَاۙ ﴿١﴾ وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَاۙ ﴿٢﴾

وَقَالَ الْاِنْسَانُ مَا لَهَاۚ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Yer büyüklüğüne uygun o dehşetli sarsıntısıyla sarsıldığı,

2. Yer bütün ağırlıklarını; ölülerini, hazinelerini fırlatıp dışarı çıkardığı,

3. Ve insan şaşkın şaşkın: "Ne oluyor buna?" dediği zaman!

Kıyâmet günü birinci kez sûra üflenmesiyle yer, bütün şiddet ve dehşetiyle zangır zangır sarsılır. Dağlar yerlerinden sökülür, toz toprak olup savrulur. Üzerinde yıkılmayan hiçbir şey kalmaz. (bk. Hac 22/1) O gün ikinci kez sûra üflenir. Bununla yerin bütün ağırlıkları dışarı fırlatılır. (bk. İnşikāk 84/4) Kabirlerdeki ölüler dirilip dışarı fırlar. Yer altındaki hazîneler, madenler, gazlar ve lâvlar ortaya çıkar. Bununla ilgili olarak Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Yeryüzü içindeki definelerini altın ve gümüşten sütunlar hâlinde dışarı fırlatacak. Bunun üzerine kâtil gelecek, «işte ben bunlar için adam öldürdüm» diyecek. Akrabasıyla ilgisini kesen gelecek, «işte ben bunlar için akrabamla ilgimi kopardım» diyecek. Hırsız gelecek, «benim elim işte bunun yüzünden kesildi» diyecek. Onlar bu altın ve gümüşü öylece bırakıp içinden hiçbir şey almayacaklar." (Müslim, Zekât 62)

Çünkü o gün, doğumu yaklaşmış gebe develerin (bk. Tekvîr 81/4), her türlü kıymet biçilemez mal ve servetin kendi hâline terk edildiği pek dehşetli bir gün olacaktır.

Bu dehşet verici hâdiseleri gören insan, "Buna ne oluyor böyle!" diyerek korku ve şaşkınlık içinde kalır. Afallar, aklı başından gider. Çünkü o gün, daha önce hiç görmediği ve hayal bile edemediği dehşetli manzaralar görür: **"Onu göreceğiniz gün, dehşetten her emzikli anne emzirdiği yavrusunu unutup terk eder, her hâmile dişi de karnındakini düşürür. İnsanları sarhoş görürsün, halbuki onlar içki içip sarhoş olmuş değillerdir, lâkin Allah'ın azabı pek şiddetlidir."** (Hac 22/2)

Bu müthiş sarsıntının peşinden yeryüzü dile gelir:

يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَاۙ ﴿٤﴾ بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَاۜ ﴿٥﴾

4. İşte o gün yer, üstünde olan biten bütün haberlerini anlatır:

5. Çünkü Rabbin ona böyle yapmasını emretmiştir.

Rasûlullah (s.a.v.) bir gün **“İşte o gün yer, üstünde olan biten bütün haberlerini anlatır”** (Zilzâl 99/4) âyetini okudu. Peşinden:

“- *Yerin haberleri nedir, bilir misiniz?*” diye sordu. Sahâbe-i kirâm (r.a.):

“- Allah ve Rasûlü bilir” dediler. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.):

“-*Yerin haberleri, üzerindeki her bir adamın ve her bir kadının neler yapmış olduğuna yeryüzünün şâhitlik etmesidir. «Bu, falan günü şöyle şöyle yaptı» der; işte bu onun haberidir*” buyurdu. (Tirmizî, Tefsir 99)

Demek ki, o gün herkesin neler yaptığı açık açık ortaya konur. Orada hiçbir şey gizli saklı kalmaz. O halde insanlar bu gerçeği şimdiden bilsinler. O gün arzın kendileri hakkında iyi şeyler söyleyeceği bir hayat yaşamaya çalışsınlar. Çünkü yer, üstünde ne yapılırsa onu söyleyecek, gerçeğe aykırı hiçbir beyânda bulunmayacaktır. Nihayet:

يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا لِيُرَوْا اَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾

6. O gün insanlar, yaptıkları işlerin kendilerine gösterilmesi için kabirlerinden çıkıp hesap yerine bölük bölük gelirler.

اَلصُّدُورُ (sudur), kelimesi اَلْوُرُودُ (vurûd)un zıddıdır. “Vârid” gelen, “sâdir” dönen demektir. اَشْتَاتًا (eştâten), ayrı ayrı, grup grup, bölük bölük demektir. Kıyâmet günü insanlar, dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan kabirlerinden kalkarak bölükler hâlinde hesap yerine gelirler. Çünkü insanlar o gün, inanç ve amellerine göre çeşitli gruplara ayrılır. Her grup, dünyadaki amellerine göre iyi veya kötü şartlar altında, güzel veya çirkin bir görünüşte olur. İnsan, dirilip mahşere koşarken aynı zamanda iyiler arasında mı, yoksa kötüler arasında mı olduğunu da fark eder. Çünkü, kimi yüz aklığıyla kimi yüz karasıyla, kimi selâmet kimi korku ve dehşet içinde, kimi binitli kimi yaya, kimi serbest kimi zincirlerle bağlı hâsılı kimi mesut kimi bedbaht olarak gelir. Yahut **“Kıyâmet gününde her insan topluluğunu önderleriyle birlikte çağıracağız”** (İsrâ 17/71) âyeti gereğince, farklı inanç ve din sahibi gruplar kendi önderleri arkasında mahşere gelecekler. Ya da **“Yemin olsun ki, sizi ilk defa nasıl yaratmışsak, aynen öyle mal, evlat, makam gibi dünyevî hiçbir şeye sahip olmaksızın bize geldiniz”** (Kehf 18/48) buyrulduğu üzere her fert ilk yaratılışı gibi tek başına olarak gelecektir. Maksat, haklarında nihâî kararı vermeden önce, leh ya da aleyhlerinde sağlam bir delil olması için onlara dünyada yaptıkları amelleri göstermektir.

Netice itibariyle:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

7. Artık kim zerre ağırlığınca bir iyilik yapmışsa, onu görür.

8. Kim de zerre kadar bir kötülük yapmışsa, onu görür.

اَلذَّرَّةُ (zerre), gözle görülür görülmez derecede küçük karınca, güneş ışığında sezilebilecek zerrecikler demektir. Burada maksat, beşer hissiyâtının sezebileceği en küçük şeyle sorumluluğun en küçük miktarını bildirmektir. En küçük bir iyiliğin veya kötülüğün bile Allah katında kaybolmayacağını haber vermektir. Zira her şey, en küçük bir ihmale uğramadan o defterlerde kayıt altına alınmıştır. (bk. Âl-i İmrân 3/30; Kehf 18/49)

Madem insan o gün, zerre miktarı kadar bile olsa yaptığı bütün iyilikleri ve kötülükleri görecek, o halde o, dünyadayken hesâbını zerre miktârına göre yapmalıdır. "Küçüktür, bundan bir şey olmaz" diyerek mekruhları bile işlemekten kaçınacağı gibi, "küçüktür, bunun bir faydası olmaz" diyerek de en küçük iyilikleri bile ihmal etmemeli, elinden geldiği kadar iyilik yapmalıdır. Günahın küçüklüğüne değil, onu kime karşı işlediğine; iyiliğin küçüklüğüne değil, onu kimin adına yaptığına dikkat etmelidir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) hiçbir iyiliğin önemsiz olmadığını ve hiçbir günahı basit görmemek gerektiğini şöyle ifade buyurur:

"*Yarım hurma ile veya bir güzel sözle olsa bile kendinizi ate ten koruyun.*" (Buhârî, Edeb 34; Müslim, Zekât 66-70)

"*Sizden bir ey isteyeni eli bo geri göndermeyin; kızartılmı koyun veya sığır tırnağı bile olsa verin.*" (Mâlik, Muvatta', Sıfatü'n-Nebî 5)

"*Âi e! İnsanların küçümsediği günahlardan uzak dur. Çünkü onları da kaydeden görevli melekler vardır.*" (İbn Mâce, Zühd 29; Dârimî, Rikâk 17)

Rivâyete göre, bir fakir mü'minlerin annesi Hz. Âişe'den yiyecek bir şeyler istedi. Önünde bir miktar üzüm vardı. Orada bulunan birisine:

"- Bir tane al ve bunu ona ver" dedi. Bu kişi ona hayretle bakmaya başladı. Bunu gören Âişe (r.a.) şöyle dedi:

"- Buna hayret mi ediyorsun! Biliyor musun, bu bir tanede kaç tane zerre ağırlığı vardır." (Muvatta', Sadaka 6)

Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.), birisine sadaka olarak sadece iki hurma verdi. Dilenci elini kapattı. Dilenciye şöyle dedi:

"- Allah bizden zerrelerin ağırlığını dahi kabul eder. İki hurma tanesinde ise pek çok zerre ağırlığı vardır." (Kurtubî, *el-Câmi'*, XX, 152)

Lokmân (a.s.)'ın oğluna verdiği şu nasihat ise bu açıdan ne kadar tesirli ve mânidârdır:

“Evlâdım! Yaptığın iyilik veya kötülük hardal tanesi ağırlığında bile olsa, bir kayanın içinde saklı da olsa, göklerin veya yerin herhangi bir noktasında bile bulunsa, Allah onu çıkarıp âhirette karşına getirir. Çünkü Allah her şeyi bütün incelikleriyle bilir, her şeyden hakkiyle haberdardır.” (Lokmân 31/16)

Anlaşıldığı üzere bu âyetlerde sadece mahşer yerinde “amellerin görülmesi”nden bahsedilir. “Amellerin karşılığının görülmesi” ise hesaptan ve her biri kişi hakkında “cennetlik” ya da “cehennemlik” hükmü verilmesinden sonradır. Hesap sırasında Cenâb-ı Hak bazı günahları affedebilir. Bazı kullarına şefaat yetkisi verebilir. Onların şefaatiyle bir kısım insanları affedebilir. Mü’minlerin amellerini bire ondan başlayıp, bire yüz, bire yedi yüz ve daha fazla bir karşılıkla mükâfatlandırabilir. (bk. Bakara 2/161; En‘âm 6/160) Kur’ân-ı Kerîm’in haber verdiğine göre kıyâmet günü pek çok safhalardan oluşur. Her safhanın kendine göre hâdiseleri ve manzaraları olur.

Şimdi, o dehşetli güne hazırlık yapmak üzere insanın öncelikle en büyük düşmanı olan kendi nefsiyle çok kapsamlı bir mücâhedeye girişmesi ve bu konuda sabahları erkenden düşmana saldıran iyi eğitilmiş savaş atları gibi uyanık ve gayretli olması gerektiğini açıklamak üzere Âdiyât sûresi geliyor:

100- ÂDİYÂT SÛRESİ

سُورَةُ الْعَادِيَاتِ

100. ÂDİYÂT SÛRESİ

Âdiyât sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 11 âyettir. İsmini, birinci âyette geçip "koşan atlar" mânasına gelen اَلْعَادِيَاتُ (âdiyât) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 100, iniş sırasına göre ise 14. sûredir.

Konusu

Dünya malını tutkuyla seven, bu sebeple âhireti ihmal edip Rabbine karşı son derece nankör davranan insan kınanır ve öte dünyada karşılaşacağı hazin bir âkibetle ikaz olunur.

İnsan Ne de Nankör

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا ﴿٢﴾ فَالْمُغِيرَاتِ
صُبْحًا ﴿٣﴾ فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا ﴿٥﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Yemin olsun Allah yolunda nefes nefese koşanlara,

2. Koşarken tırnaklarıyla taşlara çakarak kıvılcımlar saçanlara,

3. O hızla sabah erkenden düşmana baskın yapanlara,

4. Derken orada tozu dumana katanlara,

5. Böylece düşman bir ordunun tâ ortasına dalanlara:

Araplar için savaş atlarının ayrı bir kıymeti vardı. Değerli mallar arasında yer alırdı. Burada o devirlerdeki savaşların pek önemli savaş vasıtası olan atlara yemin edilir. Yeminin maksadı ise, böylesine faydalı ve insanların çok sevdiği mallardan olan atları, onlara bağışlayanın Allah Teâlâ olduğuna işaret etmektir. Böylece, yeminin cevabı olarak gelen âyetlerde belirtildiği gibi, insanın nankörlük hastalığına dikkat çekmek ve onu hastalığını teşhis ve tedâviye yönlendirmektir.

Bu münâsebetle müslümanlara, **"Ey mü'minler! Düşmanlarınıza karşı bütün imkânlarınızı seferber ederek kuvvet hazırlayın ve beslenmiş, eğitilmiş savaş atları yetiştirin..."** (Enfâl 8/60) âyetinde belirtildiği gibi Allah yolunda savaş için kuvvet hazırlamak üzere seve seve mal sarf ederek hayra çalışmak ve ferdî servet hırsıyla cimrilik ve nankörlük etmemek gereği hatırlatılır. "Çakıp ateş çıkaranlar" (Âdiyât 100/2) ifadesi süngüler ve silahlar olarak da tefsir edilmiştir. Buna göre, nefes nefese koşan atlar gibi harıl harıl çalışarak düşmana hücûm eden motorlu akın vasıtaları, tepkili uçakları, ateş saçan silahları üretmelerine de işaret edilir. Çünkü, pek çok âyette olduğu gibi, bu sûrede de kullanılan şümullu lafızlar, işaret ettikleri mânalar ile alakalı geniş tevcih ve tevillere imkân vermektedir. (bk. Elmalılı, *Hak Dini,* VIII, 6017-6018)

Ayrıca insanın bencillik, nakörlük, cimrilik, mal sevgisi gibi nefsin köklü hastalıklarını tedavi edebilmesi için, atların harıl harıl koşması, koşmanın sürat ve şiddetiyle tırnaklarıyla taşlara çakıp ateş çıkarması, sabah erkenden baskın yapması, tozu dumana katması ve düşmanın ortasına dalması gibi son derece akıllıca ciddî bir mücâhede, mücâdele ve çalışma yapmasının elzem olduğu

anlaşılır. Düşmana karşı olduğu gibi, belki ondan daha fazla nefsin hastalıklarıyla mücâdele etmenin, onu terbiye ve tezkiyeye çalışmanın gereği ortaya çıkar.

Çünkü:

إِنَّ الْاِنْسَانَ لِرَبِّهٖ لَكَنُودٌۚ ﴿٦﴾ وَاِنَّهُ عَلٰى ذٰلِكَ لَشَه۪يدٌۚ ﴿٧﴾ وَاِنَّهُ

لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَد۪يدٌۜ ﴿٨﴾

6. Gerçekten insan Rabbine karşı çok nankördür.

7. Buna hiç şüphesiz kendisi de şâhittir.

8. O, malı aşırı sevmesi ve onu biriktirmeye olan tutkusu yüzünden son derece cimridir.

اَلْكَنُودُ (kenûd), hakkı ve iyiliği men eden, kendinde bulunanı vermeyen demektir. Araplar verimsiz toprağa اَرْضٌ كَنُودٌ (arzun kenûdun) derler. Burada "pek nankör" anlamında kullanılmıştır. Hadîs-i şerifte "kenûd" şöyle tarif
ş edilir: *"O öyle bir nankördür ki yalnız ba ına yer, hizmetçisini döver, mâlî vazîfelerini yerine getirmez."* (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXX, 354)

Gerçekten insan Rabbine karşı çok nankördür. Rabbi kendisine bunca nimetler ihsân ettiği halde o, Rabbinin yolunda zerre kadar bir şey harcamaktan çekinir. Zekâtını vermez. Hayır ve hasenât yapmaz. Başına gelen sıkıntıları, musîbetleri sayar döker; fakat üzerindeki nice nice nimetleri unutur. Kendisi de bu hâline şâhittir. Bakacak olsa Rabbinin sonsuz keremini, cömertliğini, kendisinin ise ne kadar nankör ve cimri olduğunu görür. Yahut insan, âhirette nankör olduğuna dâir aleyhine şâhitlik yapar. Onun nakörlük ve cimriliğinin sebebi ise dünyayı ve dünya malını aşırı sevmesidir.

8. âyet-i kerîmede dünya malı için اَلْخَيْرُ (hayr) tâbirinin kullanılmasının hikmeti, insan fıtratının ona meyletmesi ve çoğu insanın dünya menfaatinden dolayı onu mutlak hayır zannetmesidir. Aslında âyette insanın bu zannı yerilmektedir. Yani insan, mal ve serveti mutlaka "hayır" sanarak sevdiği, ona aşırı bir hırs ve tutkuyla bağlandığı için cimridir, eli sıkıdır. **"Malı mülkü de sınırsız bir sevgiyle seviyorsunuz"** (Fecr 89/20) âyeti bu gerçeği anlatır. Bu yüzden Allah için o malın hakkını vermek, hayra sarf etmek, umûmun menfaatine hizmet etmek istemez, kıskanır. Onu kazanmak husûsunda çok güçlü ve hırslı olurken, sıra o malın şükrünü ödemeye gelince zayıflığını ileri sürerek nankörlük eder ve infâktan kaçınır. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) de onun bu hâlini şöyle bir misâlle anlatır:

"Âdemoğlunun iki vâdi dolusu altını olsa üçüncüsünü ister. Onun karnını ancak toprak doldurur..." (Buhârî, Rikãk 10)

Fakat böyle davranması onun lehine değil, kesinlikle aleyhinedir:

اَفَلَا يَعْلَمُ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ ﴿٩﴾ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ﴿١٠﴾

اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَبِيرٌ ﴿١١﴾

9. Fakat o bilmiyor mu ki, bir gün gelecek kabirlerde bulunanlar diriltilip dışarı atılacak,

10. Göğüslerde bulunan sırlar ortaya serilecek?

11. İşte o gün Rablerinin, onların her hâlinden bütünüyle haberdâr olduğu anlaşılacaktır.

Bu âyetlerden şu öğüdü almak gerekir: "Ey insan, sen dünya menfaati hırsıyla hak ve iyiliğe karşı gelmek için sînende türlü hisler besler, faydasız şeylere hazırlanır, kabirler binâ eder, tabut satın alır, kefen dokur biçersin. Bunların hepsi kurtların hissesidir. Hani Rabbinin, Rahmân olan Allah'ın hissesi nerede? Bir kadın bile hâmile olduğu zaman çocuğuna giyecek hazırlar. O kadına: «Senin çocuğun yok, bu hazırlık nedir?» denecek olsa «Yarın karnımdaki deşilip çıkacak değil mi?» der. Rabbin de sana: «Bu yerin karnındakilerin hepsi deşilecek değil mi? Hani hazırlık?» buyurur." (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXXII, 65)

Şimdi o kıyâmet gününün son derece dehşetli manzaralarını seyrettirmek üzere Kãria sûresi geliyor:

101- KÂRİA SÛRESİ

سُورَةُ الْقَارِعَةِ

101. KÂRİA SÛRESİ

Kãria sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 11 âyettir. İsmini ilk âyette geçen ve "kapıyı çalan, dehşetten yürekleri hoplatan" mânasındaki اَلْقَارِعَةُ (kãria) kelimesinden alır. Kãria, kıyâmetin isimlerinden biridir. Mushaf tertîbine göre 101, iniş sırasına göre ise 30. sûredir.

Konusu

Kıyâmetin dehşetli manzaraları tasvir edilir. İyilerle kötülerin âkıbeti haber verilerek, terazinin sevap kefesinin ağır basması için insan, daha çok iyilik yapmaya teşvik edilir.

Etrafa Saçılan Kelebekler Gibi...

اَلْقَارِعَةُ ۙ ﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُ ۚ ﴿٢﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الْقَارِعَةُ ۜ ﴿٣﴾ يَوْمَ
يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ۙ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ۜ ﴿٥﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Dehşetiyle kulakları ve kalpleri çarpacak ve sarsacak o felâket!

2. Çarpacak ve sarsacak o felâket nedir?

3. Rasûlüm! Çarpacak ve sarsacak o felâketin ne olduğunu bilir misin?

4. O gün insanlar, ateş etrafında çırpınarak düşen, etrafa saçılan kelebekler gibi olur.

5. Dağlar da atılmış rengârenk yünlere döner.

Kıyâmetin bir ismi اَلْقَارِعَةُ (Kãria)dır. Kãria, şiddetle çarpan, çarpmasıyla kulakları patlatan, kalpleri sarsan dehşetli bir hâdise demektir. Âniden gelip başlara çarpan büyük belâ ve felâketlere de kãria denilir. (bk. Ra'd 13/31) Kıyâmet dehşet verici halleriyle kulakları çatlattığı, kalplere müthiş bir korku saldığı ve o gün suçlular cezalandırıldığı için bu isimle anılmıştır.

اَلْفَرَاشُ (ferâş), geceleri ışık veya ateşin çevresinde toplanan, kendilerini ateşe atıp yanan kelebekler demektir. İşte o gün öyle dehşetli bir gündür ki, insanlar korkudan etrafa yayılmış kelebekler gibi olurlar. Bu, o günün korkusundan duyulan şaşkınlık ve ıstıraba işarettir. İnsanlar mahşere çağırıldıkları sıra, çağıran dâvetçiye doğru uçuşmakta, düzensiz gelip gidişteki perişanlıkta, zayıflık ve düşkünlükte, çokluk ve yayılmada uçuşup çırpınan çeşitli kelebeklere benzetilmişlerdir. Nitekim bir başka âyette o gün insanların halleri yayılmış çekirgelere benzetilir: **"O gün onlar, gözleri zillet ve dehşet içinde öne düşmüş olarak kabirlerinden çıkacak; yayılmış çekirgeler gibi dalga dalga her tarafı kaplayacaklar."** (Kamer 54/7) Dağlar da atılmış rengârenk yünler gibi olurlar. Yerlerinden sökülür, birbirine çarparak toz toprak olur, ağırlıklarını kaybeder, atılan yün gibi hafifleyip uçuşurlar. (bk. Müzzemmil 73/14; Fecr 89/21) Dağlar görünüş itibariyle siyah, beyaz, kırmızı gibi rengârenk oldukları için, parçalanıp uçuşurken de çeşitli renklerdeki yünlere benzerler.

Buraya kadar kıyâmetin birinci safhasından bahsedilmiştir. Sonraki âyetlerde ise yeniden dirilişle başlayan ikinci safha gelir:

فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازٖينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ فٖى عٖيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ
خَفَّتْ مَوَازٖينُهُ ﴿٨﴾ فَاُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

6. Terazide kimin iyi amelleri ağır gelirse,
7. O, tam mânasıyla hoşnut olacağı bir hayatın içine girecektir.
8. Kimin de iyi amelleri hafif gelirse,
9. Onun sığınacağı yer, içine baş aşağı atılacağı Hâviye'dir.
10. Hâviye'nin ne olduğunu bilir misin?
11. O, son derece kızgın bir ateştir!

9. âyette cehennemin bir ismi olarak هَاوِيَةٌ (Hâviye) geçer. Hâviye, kâfir ve günahkârların içine yuvarlandıkları derin çukur demektir. Peşinden gelen âyetler bunun "çok kızgın ateş" olduğunu izâh eder. Ateş zâten kızgın iken, onun ayrıca حَامِيَةٌ (hâmiyeh) şeklinde "kızgın" sıfatıyla sıfatlanması, cehennem ateşinin çok kızgın olduğunu, ona nispetle dünya ateşinin soğuk bir şey gibi kalacağını bildirir. Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bir gün:

"- *Sizin şu dünyada yaktığınız ateş, cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır*" buyurunca sahâbe-i kirâm:

"- Yâ Rasûlallah! Cezalandırmak için dünya ateşi herhalde yeterlidir" dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"- *Cehennem ateşi dünya ateşlerinin üzerine altmış dokuz kat daha fazla kılındı. Bunlardan her birinin sıcaklığı, dünyadaki bütün ateşlerin sıcaklığı gibidir.*" (Buhârî, Bed'u'l-halk 10; Müslim, Cennet 30)

Efendimiz (s.a.v.) bir diğer hadîs-i şerîfte şöyle buyurur:

"*Cehennem; «Yâ Rabbi! Ben kendi kendimi yedim. Bir nefes almama izin ver» diye şikayette bulundu. Bunun üzerine Allah Teâlâ, biri kışın diğeri yazın olmak üzere onun iki defa nefes almasına izin verdi. Kışın hissettiğiniz en acı soğuk ile, yazın hissettiğiniz en aşırı sıcak onun alıp verdiği bu nefes yüzündendir.*" (Buhârî, Bed'u'l-halk 10; Müslim, Mesâcid 185-187)

Şimdi, kıyâmetin dehşetli hallerinden ve cehenemin o son derece yakıcı ateşinden kurtulabilmek için neler yapılıp nelere dikkat edilmesi sorusuna cevap vermek üzere Tekâsür sûresi gelecektir:

102- TEKÂSÜR SÛRESİ

سُورَةُ التَّكَاثُرِ

102. TEKÂSÜR SÛRESİ

Tekâsür sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 8 âyettir. İsmini birinci âyette geçen ve "çoklukla övünmek" mânasına gelen اَلتَّكَاثُرُ (tekâsür) kelimesinden alır. اَلْهٰيكُمُ (Elhâküm) ve اَلْمَقْبُرَةُ (Makbûre) isimleriyle de anılır. Mushaf tertîbine göre 102, iniş sırasına göre ise 16. sûredir.

Konusu

Dünya tutkusunun, mal ve evlat çokluğu ile övünmenin kötülüğü bildirilir. Bu tür davranışların insanı ebedî felâkete uğratacağı hatırlatılır. Rasûlullah (s.a.v.) bir gün Tekâsür sûresini okuduktan sonra şöyle buyurdu: *"Âdem oğlu malım malım deyip duruyor. Ey Âdem oğlu! Yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin veya sadaka olarak verip sevap kazanmak üzere gönderdiğinden başka malın var mı ki?"* (Müslim, Zühd 3-4; Tirmizî, Zühd 31)

Çokluk Sizi Oyaladı

أَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُۙ ﴿١﴾ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَۜ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَۙ ﴿٣﴾
ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَۜ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِۜ ﴿٥﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Mal, evlat ve akraba çokluğu ile övünmek sizi öyle aldatıp oyaladı ki,

2. Nihâyet kabirleri ziyâret ettiniz.

3. Hayır! Böyle yapmayın! Yakında bileceksiniz.

4. Hayır! Hayır! Elbette yakında bileceksiniz.

5. Hayır! Eğer gerçeği kesin bir bilgiyle bilseydiniz böyle yapmaya cür'et edemezdiniz!

Birinci âyette yer alan اَلْاِلْهَاءُ (ilhâ'), oyalamak, gaflete düşürmek, faydasız şeylerle uğraştırarak asıl yapılması gereken işlerden alıkoymaktır.

اَلتَّكَاثُرُ (tekâsür)'ün ise üç mânası vardır:

• İnsanın çok şey elde etmek için çalışmasıdır.

• İnsanların bolluk elde etmek için birbirleriyle yarışması ve birbirinin üzerine çıkmaya çaba göstermesidir.

• Çokluk ve bolluk sebebiyle insanların birbirlerine kibirli davranmalarıdır.

Allah'ın rızâsına uygun olması şartıyla birinci mânada "tekâsür" yasaklanmamıştır. İkinci ve üçüncü mânada olanların yasaklandığı anlaşılmaktadır. Bunları değerlendirdiğimiz zaman âyette kötülenen "tekâsür", sırf dünyevî düşüncelerle evlat, mal, servet ve sâire gibi çokluğu ile övünülebilen şeyleri aşırı bir tutkuyla durmadan çoğaltma yarışına girmek; bunların dinî ve uhrevî mesuliyetini hiç hesâba katmadan, helâl haram ayırımı yapmadan kendini daha çok kazanma hırsına kaptırmak; bununla başkalarına karşı böbürlenmektir.

"Nihâyet kabirleri ziyâret ettiniz" (Tekâsür 102/2) âyetine şu üç mâna verilebilir:

Birincisi; siz ölünceye kadar mal ve evlat çoğaltmakla oyalandınız. Buna göre "kabirleri ziyâret etmek", "ölüp kabre gömülmek" demektir. Nitekim Şakîk-i Belhî (k.s.), bir mezarlığın kenarından geçerken ibretle bakar ve yanındakilere:

"–Buradakilerin çoğu dünyada iken aldandıklarının farkına vardılar..." der.

"Niçin?" diye sorduklarında ise:

"–Onlar hayattayken malım var, mülküm var, evim var, bineğim var, akrabam var, bağım-bahçem var zannetmezler miydi? Ama şimdi siz de görüyorsunuz ki öyle değilmiş!.." diye cevap verir.

İknicisi; "Kabirleri ziyâret etmek", kabirlerdeki ölüleri anmak, onların çokluğu ile bile övünmektir. Yani çoklukla övünme sizi o kadar oyaladı ki, ölüleri sayıp onlarla övünecek derecede aşırı gittiniz.

Üçüncüsü; "Kabirleri ziyâret ettiniz" demek, "fiilen kabirlere gittiniz" demektir. Nitekim bazı kimseler kabirlere gider, erkek akrabalarının kabirlerini göstererek, "İşte şu şu kabir bizimdir" demek suretiyle onlarla övünürlerdi.

Bu davranışlar Allah'ı tanımamanın ve âhirete inanmamanın bir neticesidir. İnsan yaptığının yanlış ve bunun âhirette hesâbının zor olacağını "yakinî, kesin bir bilgiyle" bilse, asla böyle hatalara cür'et edemez. Bunları hemen terk eder.

عِلْمَ الْيَقِينِ (ilmu'l-yakîn), "kesinlikle doğru olan aklî ve naklî delillerin ifade ettiği bilgi; gerçeğe tam uygun olan ve içinde en küçük bir şüphenin bulunmadığı bilgi" demektir. Allah, âhiret, hesap, cennet ve cehennem hakkında böyle bir bilgi, insanı elbette tüm yanlış hal ve hareketlerden uzaklaştıracak ve onu İslâm çerçevesinde güzel bir kulluk hayatına yönlendirecektir.

Gerçek şu ki:

لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ﴿٦﴾ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ﴿٧﴾

6. Siz, o kızgın alevli cehenemi mutlaka göreceksiniz.

7. Sonra elbette siz onu, gözünüzle ayan beyân göreceksiniz.

Cenâb-ı Hak, kesin olarak bilmemiz gereken hususlara misâl verir. Bunların başında cehennem gelir. Cehennem gerçektir. Şu an bile alev alev yanıp durmakta, suçluların içine atılacağı vakti beklemektedir. İnsanlar kıyâmet günü diriltildikleri zaman cehennemi mutlaka göreceklerdir. (bk. Meryem 19/71) Demek bu görme, cehennemin yanına varma esnâsında olan görmedir. Sonra da müstahak olanlar içine atılarak onu "ayne'l-yakîn" olarak, yani gözleriyle ayan beyân göreceklerdir. "Ayne'l-yakîn", gözle görerek elde edilen ve doğruluğu apaçık olan bilgi demektir. Burada hakke'l-yakîn mânasında kullanılmıştır. Dolayısıyla bunda bilen, biliş ve bilinen; gören, görüş ve görünen hep aynı şey olarak birleşmiş olur. Böyle biliş ve görüş de, Allah muhafaza buyursun, ancak o cehenneme girmekle gerçekleşir.

Şüphesiz bu durum, mahşer yerinde yapılacak çok ince, hassas ve dehşetli bir sorgunun ardından vuku bulacaktır:

ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ﴿٨﴾

8. O gün, bütün nimetlerden kesinlikle hesâba çekileceksiniz!

اَلنَّعِيمُ (naîm), lezzet alınan her türlü nimet demektir. Hayat, sağlık, âfiyet, emniyet, giyecek, yiyecek ve içecekler, hatta bir yudum su bile nimettir.

Rivâyete göre bu âyet-i kerîme nâzil olunca insanlar:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Bize hangi nimetlerden sorulacak? Bizim sahip olduğumuz şu iki kara şey; hurma ve sudur. Düşman yanı başımızda, kılıçlarımız omuzlarımızda, öylece darlık içinde bekleyip duruyoruz" diye sordular. Peygamberimiz (s.a.v.):

"- *üphesiz bunlardan da sorguya çekileceksiniz*" buyurdu. (Tirmizî, Tefsir 102)

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"*Kıyâmet gününde kula ilk sorulacak ey: «Biz sana sağlıklı bir beden vermedik mi? Biz sana doyasıya soğuk su içirmedik mi?» sorusu olacaktır.*" (Tirmizî, Tefsir 102/5)

Rasûlullah (s.a.v.) yine buyurur:

"*Hiçbir kul, kıyâmet gününde, ömrünü nerede tükettiğinden, ilmiyle ne gibi i ler yaptığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından, vücûdunu nerede yıprattığından sorulmadıkça bulunduğu yerden kıpırdayamaz.*" (Tirmizî, Kıyâmet 1)

Bütün bunlardan maksat, hem istikbalde karşılaşacağımız gerçekleri haber vermek hem de insanları fânî sevdâlardan kurtarıp iman, sâlih amel, güzel ahlâk ve her türlü hayr ü hasenâta yönlendirmektir. Onları, fırsat geçmeden Kur'an ve sünnete uymaya çağırmaktır. Nitekim şimdi gelmekte olan Asr sûresi de, bu hususu son derece tesirli bir üslupla ele alacaktır:

103- ASR SÛRESİ

سُورَةُ الْعَصْرِ

103. ASR SÛRESİ

Asr sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 3 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen ve "zaman, çağ, devir, insan ömrü, ikindi vakti, asır" gibi mânalara gelen اَلْعَصْرِ (asr) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 103, iniş sırasına göre ise 13. sûredir.

Konusu

Zamanın ehemmiyetine dikkat çekilir. İnsanı ebedî zarar ve ziyândan kurtaracak yollar gösterilir.

Fazileti

Rivâyete göre, ashâb-ı kirâm (r.a.)'dan iki kişi bir araya geldiklerinde, Asr sûresini okumadan ve birbirlerine selâm vermeden ayrılmazlardı. (bk. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* VIII, 272; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, no: 4676)

İnsan Hüsranda

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Asra yemîn olsun ki,

2. İnsan gerçekten ziyândadır.

3. Ancak iman edip sâlih ameller yapanlar, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabretmeyi öğütleyenler müstesnâ!

Cenâb-ı Hak "asr"a yemin ederek, insanın büyük bir zarar ve ziyân içinde olduğunu haber verir. Buna göre "asr" ile "insanın ziyânı" arasında çok yakın bir münâsebetin olduğu anlaşılır.

اَلْعَصْرُ (asr) kelimesi;

✓ Mutlak zaman,

✓ İkindiden güneşin batmasına kadar olan zaman,

✓ Seksen veya yüz yıllık zaman, çağ,

✓ İnsan ömrü,

✓ Rasûlullah (s.a.v.)'in yaşadığı asr-ı saâdet gibi mânalara gelir.

Âyet-i kerîme için bu mânaların her biri geçerli olup, ona göre de bir tefsir yapılabilir. Ancak bunlar içinden "mutlak zaman" mânası tercih edildiği takdirde bu, diğer bütün mânaları da şümûlüne alır. Çünkü zaman insan ömrünün esasıdır. İnsan bütün işlerini zaman içinde yapar. Geçen her an insan ömrünü azaltır ve onu ölüme yaklaştırır. İnsan, kendisine tanınan zamanı değerlendirmesi için imtihan edilir. Onu değerlendirip değerlendirmemesine göre de bir netice elde eder.

Fahreddin er-Râzî (r.h.) der ki:

"Buz satan birisi pazarda şöyle bağırıyordu:

«- Sermayesi eriyen bu şahsa merhamet edin!...»

Onun bu sözünü duyunca, «İşte bu söz Asr sûresinin mânasını izâh etmektedir» dedim. Aslında insana verilen ömür güneşin altında bir buz gibi hızla erimektedir. Eğer bunu ziyân eder veya yanlış yere harcarsa insanın hüsrânına sebep olur." (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXXII, 81)

Bilinmelidir ki, zamanı değerlendirmede ne kadar dikkatli olursa olsun insanın

kendisini zarardan ve hüsrândan bütünüyle kurtarması mümkün değildir. Şöyle ki:

İnsanın sermayesi ömrüdür. Ömür ise her saniye, her nefes, her dakika, her saat harcanıp tükenmektedir. Her nefes geçtikçe bu nimetin sonu ve hesâbı yaklaşmaktadır. Ömürden her geçen an, her harcanan nefes, ya bir iş için harcanır veya boşa geçer. Boşa geçtiyse bu elbette bir zarardır. Bir işe harcandıysa, o iş ya iyi ve güzel olan bir itaattir yahut kötü ve çirkin olan bir günahtır. Ya da ne iyi ne kötü; ikisi ortası mubâh olan bir iştir. Bir "mubah" ise, ona harcanan vaktin istikbâlde faydalı bir eseri kalmaması itibarıyla boşuna geçmiş gibidir. Bir "kötülük" ise zâten kesin bir zarardır. Eğer yapılan, "bir ibâdet ve itaat" ise, ona harcanan vakit içinde onu veya bir başka ibâdeti ondan daha güzel, daha mükemmel bir şekilde yapabilmek elbette mümkündür. Çünkü Allah Teâlâ'ya ihlas ve tevazu içinde kulluğun dereceleri sayısızdır. Zira Allah Teâlâ'nın yücelik mertebeleri ve mutlak güzellik tecellileri nihâyetsizdir. Bu sebeple insanın Allah'ı mârifeti ne kadar çok olursa korku ve muhabbeti de o nispette çok; Cenâb-ı Hakk'a olan itaat ve kulluğu da o nispette daha tamam ve mükemmel olur. O halde her nefeste daha güzelini yapamayıp, daha düşük seviyede kalmakta, zâhiren kâr gözükse bile, yine bir tür ziyân olduğu görülür. Bu itibarla insanın her an bir şekilde ziyân içinde olduğu ve kendini ziyândan tamâmen kurtarmasının mümkün olmadığı anlaşılır.

Ancak insan, hüsrândan kurtuluşun yolu olarak gösterilen şu dört hususu ne kadar kâmil mânada yerine getirebilirse, o nispette zarar ve ziyândan kurtulma imkânı bulur:

Birincisi; iman etmek: Allah'a, âhirete, Kur'ân-ı Kerîm ve Peygamberimiz (s.a.v.)'in haber verdiği bütün esaslara kâmil mânada inanmak. Bunlar hakkında zerre kadar bir şüphe ve tereddüt taşımamak.

İkincisi; sâlih ameller yapmak: İbâdet, muamelât ve ahlâkâ dâir bütün güzel ve hayırlı işler amel-i sâlihtir. Dolayısıyla Allah Teâlâ'ya ibâdet sâlih amel olduğu gibi, muhtaçlara iyilik, yardım, İslâm'ı tebliğ, Allah yolunda cihâd, zulme ve zâlimlere karşı mücâdele etmek; hak, adâlet, doğruluk, emânet, iyilik ve takvâ üzerinde yardımlaşmak; helâl kazanmak; âilesine, akrabasına, komşularına ve topluma karşı vazîfelerini yerine getirmek; insanlara faydalı olmak ve onlara güzel davranmak hep amel-i sâlihtir. Bu sebepledir ki İmam Şafi (r.h.) şöyle buyurur:

"Şâyet, bütün bir Kur'ân-ı Kerîm yerine sadece Asr sûresi indirilmiş olsaydı, bu bile yeterdi. Çünkü onda İslâm'ın bütün esaslarını bulmak mümkündür..."

Üçüncüsü; hakkı tavsiyeleşmek: "Hak" gerçek ve doğru demektir. Allah

Teâlâ'nın güzel isimlerinden biridir. Hak, bâtılın zıddıdır. Genellikle şu iki mânada kullanılır: Birincisi, doğruya, adâlete uygun ve gerçek sözdür. İster dinî, ister dünyevî meseleler hakkında olsun aynıdır. İkincisi, insanın yerine getirmesi vâcip olan haktır. Bu, Allah'ın hakkı, insanların hakkı veya nefsinin hakkı olabilir. "Hakkı tavsiye etme"nin mânası ise, mü'minlerden oluşan İslâm toplumunun, hakka karşı bâtılın yayılmasına seyirci kalmayacak kadar duyarlı olmasıdır. İslâm toplumunda ne zaman ve nerede bâtıl baş kaldırsa, hakkın yanında olanlar seslerini yükseltmelidirler. Toplumda her fert sadece kendisi hakkı, doğruluğu ve adâleti yerine getirmekle kalmamalı, aynı zamanda bunu başkalarına da tavsiye etmelidir. Zira bir toplumu ahlâkî düşüş, çözülme ve yok olmaktan korumak ancak bu yolla mümkün olabilir.

Dördüncüsü; sabrı tavsiyeleşmek: Birbirlerine hakkı tavsiyenin yanı sıra, mü'minlerin fert ve toplum olarak hüsrândan kurtulabilmeleri için, birbirlerine sabrı da telkin ve tavsiye etmeleri şart koşulmuştur. Onlar hak ve onu koruma uğrunda karşılaştıkları bütün zorluk, musîbet, meşakkat, zarar ve mahrumiyetler karşısında birbirlerine sabırlı olmayı ve sebat göstermeyi telkin etmelidirler. Her fert, bu şartlara karşı sebat göstermesi için diğerine cesâret vermelidir. Çünkü zamanın fitneleri, dünyanın aldatması, nefislerin bâtıl temâyülleri, hüsrâna uğrayanların çokluğu karşısında hayır yapmak, doğru söylemek, Hak yolunda gitmek mü'minleri bir çok acılar çekmeye, zorluklara katlanmaya, mücâdele etmeye mecbûr kılar. Bunları başarabilmek de bütünüyle sabırlı olmaya dayanmaktadır.

Mehmed Âkif'in şu mısraları Asr sûresinin vermek istediği mesajı ne güze dile getirir:

Hâlık'ın nâ-mütenâhî adı var, en ba ı: Hak.
Ne büyük ey kul için hakkı tutup kaldırmak!
Hani, Ashâb-ı Kirâm, ayrılalım derlerken,
Mutlaka Sûre-i ve'l-Asr'ı okurmu , bu neden?
Çünkü meknûn o büyük sûrede esrâr-ı felâh;
Ba ta iman-ı hakikî geliyor, sonra salâh,
Sonra hak, sonra sebât, i te kuzum insanlık.
Dördü birle ti mi yoktur sana hüsrân artık.[4]

Şimdi de, böylece iman edip sâlih ameller işleyen, insanların iyiliği için çalışan, hakkı ve sabrı tavsiye eden mü'minlerle alay edip eğlenenlerin fecî âkibetini ve uğrayacakları hüsrânın şiddetini haber vermek üzere Hümeze sûresi geliyor:

. **Nâ-mütenâhî:** Sayısız**Meknûn:** Saklı, gizli**Esrâr-ı felâh:** Kurtuluşun sırları, yolları**İman-ı hakikî:** Gerçek iman**Salat:** Namaz**Hüsrân:** Zarar, ziyân, kayıp.

104- HÜMEZE SÛRESİ

سُورَةُ الْهُمَزَةِ

104. HÜMEZE SÛRESİ

Hümeze sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 9 âyettir. İsmini birinci âyetteki اَلْهُمَزَةِ (hümeze) kelimesinden alır. Hümeze, birilerini arkasından çekiştirmeyi, kaş göz işaretiyle kötülemeyi, alay etmeyi alışkanlık hâline getirmiş kimse demektir. Mushaf tertîbinde 104, iniş sırasına göre ise 32. sûredir.

Konusu

İnsanları ayıplamanın, onları alaya alıp kınamanın, gıybetlerini yapmanın, hâsılı sözlü veya fiilî, açıktan veya gizli insanlara zarar vermenin kötülüğü haber verilir. Böyle davranan bedbahtların varacağı cehennemin tasviri yapılır.

Yazıklar Olsun Hümeze ve Lümezeye

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ

اَنَّ مَالَهُ اَخْلَدَهُ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. İnsanları arkadan çekiştirmeyi, yüzlerine karşı da el, kaş, göz işaretleriyle alay etmeyi âdet hâline getiren her bir kişinin vay hâline!

2. Böylesi malı biriktirip yığar ve onu tek tek sayar durur.

3. Malının kendisini sonsuza dek yaşatacağını zanneder.

Burada Cenâb-ı Hakk'ın "veyl olsun, yazıklar olsun" tehdidine müstahak bir insan tipi dikkatlere sunulur. Onun, Allah'ın kahır, gazap ve azabını celbedici son derece çirkin vasıfları gözler önüne serilir:

O, هُمَزَةٌ (hümeze) ve لُمَزَةٌ (lümeze)dir. Hümeze, "hemz" kelimesinden gelir. Hemz; kırmak, dürtmek, yere çalmak demektir. Buna göre "hümeze", insanların namus, nesep ve haysiyetiyle oynamayı, onları incitmeyi, kötüleyip kınamayı, gıybet etmeyi, şeref ve onurlarını yaralamayı âdet edinmiş koğucu kimselerdir. Lümeze ise "lemz" kelimesinden gelir. Lemz; mızrak saplar gibi yaralamak, ayıplamak, kaş göz kırparak eğlenmek niyetiyle birini diğerine göstermek gibi mânalara gelir. "Lümeze" de herkesi ayıplamayı, şuna buna ayıp ve kusur isnat ederek eğlenmeyi, kaş göz işaretleriyle birini başkalarına göstererek aşağılamayı âdet hâline getiren kimselerdir.

Hâsılı "hümeze" ve "lümeze", ister arkasından ister yüzüne karşı olsun; gerek bedeni, gerek namusu, gerek nesebi, soyu sopuyla alakalı olsun; gerek sözle gerekse el, kaş, göz işaretleriyle olsun, duyduğunda veya gördüğünde bir insanı üzecek, gönlünü incitecek her türlü çirkin söz, fiil ve davranışları içine almakta ve bunların hepsini yasaklamaktadır. Bu beyân, Cenâb-ı Hakk'ın kullarını ne kadar çok sevdiğini, onlara ne kadar çok değer verdiğini ve onların haklarını, şeref ve haysiyetlerini korumaya ne kadar ehemmiyet verdiğini gösteren apaçık işaretlerdir. (bk. Hucurât 49/11-12)

İnsanı böyle günahlara sevk eden sebep, mânayı değil maddeyi sevmek, âhireti bırakıp dünyaya sarılmak, malın mülkün çokluğu ile şımarmak, geçerli değer ölçüsü olarak sadece maddeyi kabul edip başkalarını küçük görmektir. Bu

yüzdendir ki, o hümeze ve lümeze'nin helâl haram demeden mal biriktirdiği; cimriliğinin ve maddeye tapan bir kişi olduğunun bir işareti olarak da onu tek tek saydığı belirtilir. Malına öyle tapmaktadır ki, Allah'ı ve ölümü unutmakta; malının gerçekte kendinin değil, kendisine imtihan için geçici bir süreliğine emâneten verildiğini, bir süre sonra onları dünyada bırakıp gideceğini aklına getirmemekte; dolayısıyla onda Allah'ın ve muhtaçların hakları olduğunu unutmakta; durmadan "benim malım, benim mülküm" diyerek bunun kendini ebedî yaşatacağı gafletine düşmektedir. Halbuki gerçek, onun sandığı gibi değildir. Ölümle bütün dünya malı dünyada bırakılacak ve insan âhirette sadece yaptıklarıyla baş başa kalacaktır:

كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾ وَمَا أَدْرٰيكَ مَا الْحُطَمَةُ ﴿٥﴾ نَارُ
اللّٰهِ الْمُوقَدَةُ ﴿٦﴾ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْـِٔدَةِ ﴿٧﴾ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ
مُؤْصَدَةٌ ﴿٨﴾ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

4. Hayır! Öyle zannetmesin! Mutlaka o Hutame'ye atılacaktır.

5. Hutame'nin ne olduğunu bilir misin?

6. O, Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir.

7. Bir ateş ki, acısı tâ gönüllere işleyip yakar.

8. Bu ateş, bir daha asla çıkamayacakları halde onların üzerine kapatılıp kilitlenecek,

9. Kendileri de elleri ve ayaklarıyla, uzatılmış sütunlara bağlı olarak!

Allah'a kulluğu bırakıp malına tapan, diliyle ve kaş göz işaretleriyle insanları yaralayan o bedbahtlar, öte dünyada اَلْحُطَمَةُ (Hutame)ye atılacaklardır. Hutame, cehennemin bir ismidir. "Kırıp geçiren, parçalayan" demektir. Çünkü cehennem, içine atılanları yakmakta, kırıp parçalamaktadır. Burada cehenneme "hutame" denmesinde şöyle bir incelik vardır: "Hutame", hümeze ve lümeze vezinlerine uygundur. Hümeze, lümeze, söz ve davranışlarıyla insanların onurlarını kıran, şeref ve haysiyetlerini inciten, mahveden insandır. Bu davranışlarına tam uygun bir ceza olarak onlar, içine düşenleri çatır çatır kıracak ve mahvedecek olan "hutame"ye atılmaktadırlar. Yine bu "hutame" isminde, cehenneme atılanların, ateş içinde yandıkça çatır çatır kırılan odunlar gibi olacaklarına da işaret vardır. Burada hümeze ve lümeze takımına âdeta şöyle denilmektedir: "Ey başkasının şahsiyetini, şeref ve haysiyetini kıran, taşlayan, ayıplayan ahmak! Önünde seni de böyle kırıp parçalayacak Hutame vardır."

Onların Hutame'ye atlışları لَيُنْبَذَنَّ (le yünbezenne) fiiliyle haber verilir. اَلنَّبْذُ (nebez), bir şeyi hiç değer vermeden, kıymetsiz ve hakir görerek atmak mânasına gelir. Bu dünyada zenginliği sebebiyle kendini değerli sanan o kişi kıyâmet günü hakir biri olarak cehenneme atılacaktır. Burada Hutame, Allah Teâlâ'ya izâfe edilerek نَارُ اللّٰهِ (nârullah) yâni "Allah'ın ateşi" olarak tarif edilir. Kur'ân-ı Kerîm'de sadece burada böyle bir ifade geçmektedir. Bunun hikmeti, sadece o ateşin dehşetini ve korkunçluğunu anlatmak için değil, aynı zamanda dünyada mal varlığı sebebiyle gurura kapılıp böbürlenenlerin Cenâb-ı Hak katında ne kadar nefretle karşılandıklarını belirtmek içindir. Allah Teâlâ, o gibileri yakacak olan bu ateşe mahsus olmak üzere onu kendine nispet etmiştir.

Hutame'nin ateşi tâ gönüllere kadar yükselecek ve onları yakacaktır. Bu ifade iki incelik taşır. Birincisi; gönül bedenin en nazik yeridir, en çok acıyı o duyar. En küçük acıyı bile hisseder. Ateşin oraya ulaşması, cehennemde yananların ne kadar dehşetli bir acı duyacaklarını ifade eder. İkincisi; gönül düşüncelerin mahallidir. İşte ateş, o kötü niyetleri, düşünceleri, bâtıl itikatları taşıyan gönülleri saracak ve bu kötü düşünceleri sebebiyle onları yakıp kavuracaktır.

Vasıfları anlatılan suçlular, cehenneme atılacak, cehennem üstlerine kapatılacaktır. Onlar için, değil kapı veya pencere, bir delik bile olmayacaktır. Üzerlerine yüksek sütunlar dikilecektir. Yahut, bu suçlular, yüksek sütunlar ile bağlanacaklardır. Yahut ateşin alevi uzun sütunlar şeklinde yükselecektir. Hâsılı onlar azap üstüne azaba, ceza üstüne cezaya uğratılacaklardır.

Âhireti unutup maddeye taparak insanların maddî mânevî haklarına tecavüz eden kâfirlerin daha ziyâde âhirette karşılaşacakları kötü âkıbeti haber veren Hümeze sûresini, böyle zâlimlere Cenâb-ı Hakk'ın dünyada bile hadlerini bildireceğini hatırlatan Fîl sûresi tâkip edecektir:

105- FÎL SÛRESİ

سُورَةُ الْفِيلِ

105. FÎL SÛRESİ

Fîl sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 5 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen اَلْفِيلُ (fîl) kelimesinden alır. Mushaf tertîbine göre 105, iniş sırasına göre ise 19. sûredir.

Konusu

Kâbe'yi yıkmaya gelen "Ashâb-ı Fîl"in hazin âkıbeti misâl verilerek, Allah ve Rasûlü'ne karşı çıkanların dünyada bile nasıl hüsrâna uğrayacakları bildirilir.

Ashâb-ı Fîl

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾ اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فى
تَضْليلٍ ﴿٢﴾ وَاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا اَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْميهِمْ بِحِجَارَةٍ
مِنْ سِجّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَاْكُولٍ ﴿٥﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Rabbinin, fillerle Kâbe'ye saldıran o orduya ne yaptığını görmedin mi?

2. Onların hâince planlarını boşa çıkarmadı mı?

3. Üzerlerine sürü sürü kuşlar gönderdi.

4. Bu kuşlar onlara pişkin tuğladan yapılmış taşlar atıyorlardı.

5. Neticede Rabbin onları yenilmiş, çerçöp hâline gelmiş ekin yaprağına çevirdi.

Bu sûrenin indiği sıralarda, müşriklerin Rasûlullah (s.a.v.)'e olan muhâlefet ve düşmanlıkları çok şiddetlenmişti. Onun dâvasını engelleyebilmek için türlü türlü yollara başvuruyor, çeşitli hîle ve planlar tertipliyorlardı. Cenâb-ı Hak bu dehşetli hâdiseyi hatırlatarak, pek büyük fitneleri, hîleleri, tuzakları hârikulâde bir surette bozup dağıtan eşsiz kudretinin bir misâlini vermektedir. Burada Rasûlullah (s.a.v.)'in doğduğu sene Kâbe'yi yıkmak için hücum etmiş olan Fil ordusunun nasıl perişan edildiği gösterilmektedir. Böylece Allah Teâlâ'nın Rasûlü'ne olan yardım ve himâyesinin, Kâbe'ye yardımından daha üstün ve daha mükemmel olacağına işaret edilir.

Sûrede ana hatlarıyla anlatılan hâdise, kaynakların verdiği bilgiler hülâsa edilecek olursa şöyle vuku bulmuştur:

Yemen vâlisi Ebrehe, Roma imparatorunun da yardımıyla San'a'da bir kilise yaptırdı. Muhtelif bölgelere tellallar göndererek insanları bu kiliseyi ziyârete çağırdı. Fakat neticede yaptırdığı kiliseye arzu ettiği ölçüde rağbet edilmediğini görünce, son derece öfkelendi. Ardından Arapların eskiden beri kutsiyetini kabul edip ziyâret ede geldikleri ve öteden beri insanların çok büyük bir değer verdiği Kâbe'yi yıkmaya karar verdi. İçinde, günümüzün tankları mesâbesinde olan fillerin de bulunduğu büyük bir ordu hazırlayarak Mekke'ye doğru yürüdü. Böylelikle, insanların yönlerini, kendi yaptırdığı kiliseye çevirecekti.

Ebrehe, ordusunun bir kısmını öncü olarak gönderdi; Mekkelilerin

hayvanlarını yakalayıp getirdiler. Bu hayvanlardan bir miktar deve Rasûlullah (s.a.v.)'in dedesi Abdulmuttalib'e aitti. Sonra Ebrehe, elçisini Mekkelilere gönderip, kendisine karşı çıkmadıkları takdirde mal ve canlarına dokunmayacağını bildirdi. Ayrıca elçiye, Mekkelilerin reisini görüşmek üzere huzuruna getirmesini emretti. O dönemde Mekke'nin reisi Abdulmuttalib idi. Elçi, Abdulmuttalib'i alıp Ebrehe'ye götürdü. Abdulmuttalib pek asil bir insandı. Ebrehe O'nu görünce çok etkilendi. Tahtından inerek yanına oturdu, kendisinden ne istediğini sordu. Abdulmuttalib:

"- Adamlarının sana getirdiği develerimi geri isterim" dedi. Ebrehe bunu duyunca:

"- Seni görünce çok etkilenmiştim. Fakat bu sözünü duyunca gözümden düştün. Biz, atalarınızın dinî merkezi olan Kâbe'yi yıkmak için geldik, sen ise bunu hiç düşünmüyorsun da develerini geri istiyorsun" şeklinde karşılık verdi. Abdulmuttalib:

"-Ben yalnız develerin sahibiyim ve ancak onlar için talepte bulunabilirim. Bu Beyt'e gelince, onun bir Rabbi var ve O, kendi evini koruyacaktır" dedi. Ebrehe:

"- O, elimden Kâbe'yi kurtaramayacaktır" hezeyanını savurdu. Abdulmuttalib ise:

"Bu seninle O'nun arasındaki mesele" cevabını verdi. Bunu söyledikten sonra Ebrehe'nin yanından kalktı. Ebrehe de ona develerini geri verdi.

Ertesi gün Ebrehe Mekke'ye girmek üzere hareket etti. Fakat ordunun önünde bulunan "Mahmut" ismindeki fil birdenbire yere çöktü. Ne kadar uğraştılarsa onu yerinden kımıldatamadılar. Güneye, kuzeye veya doğuya yönlendirildiğinde o hemen kalkıp koşmaya başlıyor fakat Mekke'ye döndürüldüğünde olduğu yerde çöküyor, kesinlikle o tarafa gitmiyordu. Bu sırada kuşlar gaga ve pençelerinde küçücük taşlarla sürüler hâlinde geldiler. Kuşların sürüler hâlinde gelmesi âyette أَبَابِيلَ (ebâbil) kelimesiyle ifade edilir. Ebâbîl, bir kuş ismi değil, "birbiri ardınca sürü sürü, küme küme, kalabalık gruplar hâlinde gelen" mânasındadır. Sürüler hâlinde gelen bu kuşlar, Ebrehe'nin askerleri üzerine yağmur gibi taş yağdırdılar.

4. âyette, kuşların attığı taşların سِجِّيلٍ (siccîl)den olduğu haber verilir. "Siccîl", "taşlaşmış çamur, pişmiş tuğla" demektir. Bu taşlar kime vurduysa cismi hemen çürümeye başlıyordu. Onların et ve kanı su gibi akıyor, kemikleri dışarı çıkıyordu. Mekke'nin önü bir anda insan ve fil mezarlığına döndü. Sıkletsiz küçücük kuşlar, tonlar ağırlığındaki filleri ezip yere sermişti. Ebrehe de aynı âkıbete uğradı. Onun bedeni parçalanarak düştü. Düşen her parçanın yerinden

irin ve kan akmaya başladı. Bu telaş içinde Ebrehe'nin askerleri her yerde ölüyor ve yere seriliyorlardı. Kimileri aynı yerde helâk oldu, kimileri de kaçarken yolda ölüp gittiler. Ebrehe de görenlere ibret olsun diye hemen canı alınmamış, daha fazla ezâ çeksin diye yaralı, etleri lime lime olmuş bir şekilde kaçanlar arasında kalmıştı. Nihâyet o da Yemen'e yakın bir bölgeye geldiğinde perişan bir halde ölüp gitti.

Sûrenin son âyeti, onların helâk edildiklerinde ne hâle geldiklerini tasvir etmektedir: **"Neticede Rabbin onları yenilmiş, çerçöp hâline gelmiş ekin yaprağına çevirdi."** (Fîl 105/5) اَلْعَصْفُ ('asf), "ekin yaprağı", مَأْكُولٌ (me'kûl) de "yenmiş" demektir. Bu ifadeye; hasattan sonra tarlada kalan, rüzgâr önünde savrulan ve hayvanlar tarafından yenen ekin yaprağı döküntüsü; kırılıp savrulan saman; başak çıkmadan önceki taze yapraklar; içi boş kapçıktan ibaret kalan tane gibi mânalar verilir.

"Yenmiş olmak" neticesinden, onların "gübre hâline geldikleri, sonra da kuruyup parçaları darmadağınık olduğu" mânası da anlaşılabilir. Bu tabloda, helâk edilen insan ve fil leşlerinin kokuşup dağılması gübre parçalarına benzetilmiştir. Fakat Kur'an'ın nezâhet üslûbu, ifadenin nezahetini muhafaza ederek neticeyi başlangıcıyla beyân buyurmuştur.

"Yenmiş ekin yaprağı" ifadesinden anlaşılan bir diğer mâna ve bunun tasvir ettiği tablo şöyledir: Allah Teâlâ onları kurtçuklar yemiş, böcek yeniği olmuş ekin yaprağına çevirmiştir. Böyle ekin tane tutmaz. Çoğunlukla yenik yapraklar delik deşik olur. Böylece Fil ordusunun maksatlarına ermeden bedenlerinin delik deşik olması manzarası böyle yenik ekin yapraklarına benzetilmiştir. Ayrıca onların kurtlar, böcekler, mikroplar tarafından yenilerek çürüyüşlerine işaret edilmiştir.

İşte sonsuz kudret sahibi Allah Teâlâ, Fil ordusunu böyle akıllara gelmez şaşırtıcı ve çabuk bir şekilde bir "yenilmiş ekin" gibi yapıverdi. Karşılarında açıkça karşı koyacak bir kuvvet görmeyen, fillerine ve çokluklarına güvenerek istedikleri gibi Kâbe'yi yıkacaklarını zanneden istilacı bir orduyu böyle semavî bir âfet ile yenik bir ekin yaprağı gibi ansızın yerlere serip perişan ediverdi. Bunu böyle yapan Allah'ın, dilediği zaman onların benzerlerine de bu kabilden hatırlara gelmez, tasavvur olunmaz belâlar, azaplar verebileceğinde ve bu kudret sahibinin dinine ve Peygamberi'ne karşı gelenleri dünyada mağlup edip âhirette cehennemin dibine geçireceğinde asla şüphe yoktur.

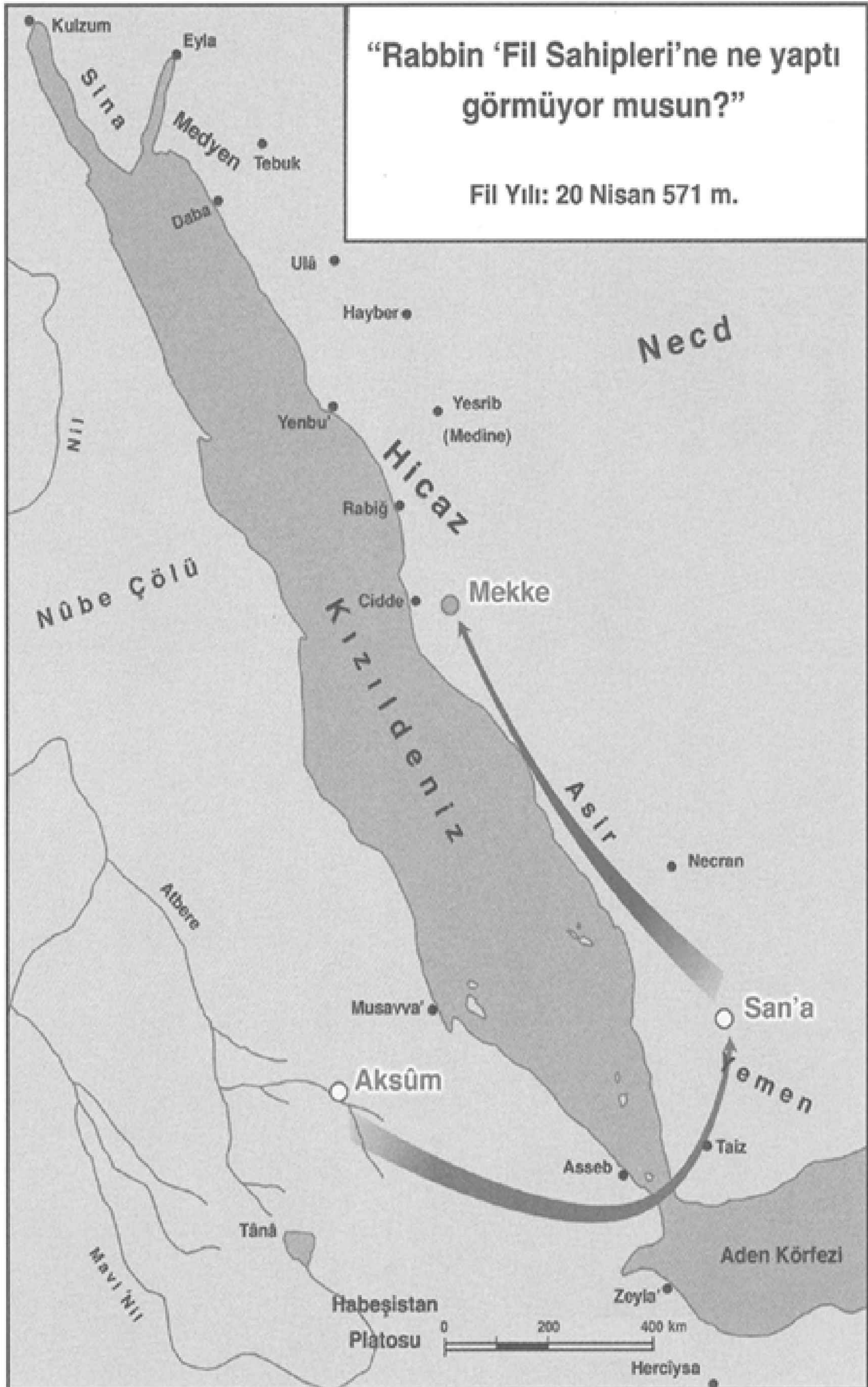
Zulmünü iyice şiddetlendiren Ebrehe, netîcede kendisinde nihâyetsiz bir kuvvet ve azamet olduğu vehmine kapılmıştı. Buna mukâbil Allah Teâlâ onu, çöllerdeki arslan, kaplan veya zehirli yılan gibi dehşet verici güçlü mahlûklarla

değil, çok güçsüz ve zayıf varlıklar olan kuşların attığı nohuttan küçük taşlarla helâk etti. Nitekim Allah Teâlâ, Firavun, Nemrut ve Câlût gibi mütekebbirleri hep onlardan küçük ve güçsüz görünen varlıklarla helâk ederek, onların hakîkatte ne kadar âciz varlıklar olduklarını ve kibirlerinin mânasızlığını ortaya koymuştur.

Bu dehşet dolu ilâhî mûcizenin tahakkuk ettiği yıla da "Fil Senesi" denildi. "Fil Senesi" Kureyşliler arasında bir nevî târih başlangıcı olarak kullanıldı.

Şüphesiz Kâbe ile Kureyş arasındaki alaka, çok kadîm ve oldukça derindir. Bu sebeple Allah Teâlâ, Kâbe'ye olan himâyesinin Kureyşlileri yakından ilgilendirdiğini, dolayısıyla bu ilâhî lutfun farkında olup Rasûlullah (s.a.v.)'in dâvetine uymaları gerektiğini bildirmek üzere şimdi Kureyş sûresi gelmektedir:

"Rabbin 'Fil Sahipleri'ne ne yaptı görmüyor musun?"
Fil Yılı: 20 Nisan 571 m.
Kulzum
Eyla
Sina
Medyen
Tebuk
Daba
Ulâ
Hayber
Necd
Yesrib
(Medine)
Yenbu'
Nil
Hicaz
Rabiğ
Nûbe Çölü
Cidde
Mekke
Kızıldeniz
Asir
Necran
Atbere
Musavva'
San'a
Aksûm
Yemen
Taiz
Asseb
Tânâ
Aden Körfezi
Mavi Nil
Zeyla'
Habeşistan
Platosu
0
200
400 km
Herciysa

106- KUREYŞ SÛRESİ

سُورَةُ قُرَيْشٍ

106. KUREYŞ SÛRESİ

Kureyş sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 4 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen قُرَيْشٍ (Kureyş) kelimesinden almıştır. Kureyş, Rasûlullah (s.a.v.) mensup olduğu, İslâm'ın tebliğine ilk muhatap olan ve Kur'an'da adı geçen bir kabiledir. Sûre husûsî olarak Kureyş'ten bahsettiği için bu ismi almıştır. Mushaf tertîbine göre 106, iniş sırasına göre ise 29. sûredir.

Konusu

Bu sûre ile önceki Fîl sûresi arasında konu itibariyle çok derin bir irtibatın olduğu anlaşılır. Allah Teâlâ, Kâbe'nin Ebrehe tarafından yıkılmasını önleyerek Kureyş'e pek büyük bir ihsanda bulunmuştu. Çünkü onlar, diğer milletler nezdindeki bütün itibarlarını Kâbe sâyesinde elde etmişlerdi. Bu sûrede de Kureyş kabilesi, aynı şekilde Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine olan büyük ihsân ve ikramları hatırlatılarak sadece Beytullah'ın Rabbi Allah'a kulluğa çağrılır.

Bu Evin Sahibine Kulluk Edin

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ﴿١﴾ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ
هَذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Kureyşi, bir araya getirip anlaştırdığı için,

2. Onları ticâret yapmak üzere kış ve yaz yolculuğuna alıştırdığı, başkalarıyla ısındırıp yakınlaştırdığı için,

3. Artık onlar da bu Beyt'in Rabbine kulluk etsinler!

4. Öyle bir Rab ki, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve korkudan emin kılmıştır.

Kureyş, Rasûlullah (s.a.v.)'in kabilesidir. Mekke'de Kur'ân-ı Kerîm'e ilk muhatap olan kimselerdir. Aralarından Peygamberimiz (s.a.v.) gibi bir insanın çıkmış olması aslında onlar için en büyük bir şereftir. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), ilk defa önce kendi akrabaları olmak üzere bu kabileyi İslâm'a dâvet etmiştir. Fakat bir kısmı iman etmekle birlikte, çoğu Efendimiz (a.s.)'ın dâvetini reddettiler, ona inanmadılar. Hatta neticesi kanlı savaşlara varan çok şiddetli bir mücâdeleye giriştiler. Bu mücâdele Mekke'nin fethine kadar sürdü. Mekke'nin fethiyle birlikte Kureyş'in düşmanlığı da tamâmen ortadan kalktı. Bundan itibaren, İslâm'ın dünyaya yayılması için Kureyş hep ön saflarda mücâdele vermiştir.

İşte Cenâb-ı Hak bu sûreyi indirip, Kureyş'e olan büyük ihsanlarını hatırlatarak, risâletin henüz ilk zamanlarında onları şirki terk edip yalnız kendine kulluğa dâvet etmektedir.

Burada Kureyşe verilen dört büyük nimete dikkat çekilir:

Birincisi; Allah, Kureyşi bir araya getirip anlaştırmış, birbirine ülfet ettirip sevdirmiştir. Âyette إِيلَافِ (îlâf) kelimesi kulanılır. "Îlâf", "ülfet etmek, ısınmak, alışmak, ünsiyet etmek, uyuşup kaynaşmak, anlaşmak, antlaşmak, ahitleşmek" gibi mânalar taşıyan şümullü bir kelimedir. Burada ise "Kureyşi alıştırmak, ısındırmak; Kureyşin birbiriyle veya başkalarıyla ahidleşmesi, antlaşması, anlaşması, îtilâf etmesi veya ettirmesi" mânalarını da ifade eder. Nitekim tarihî bilgilerden öğrendiğimize göre Kureyş, dedeleri Kilab oğlu Kusay zamanında Hicaz'ın her yerinde dağınık durumdaydılar. İlk defa Kusay onları Mekke'de

topladı. Geldiler, Beytullah'ın hizmetini ellerine aldılar. Kusay'a bu hizmetinden dolayı "toplayıcı" lakabı verilmiştir. Bu şahıs Mekke'de bir şehir devleti kurmuş, Arabistan'ın her yanından gelen hacılara hizmet için en iyi idâreyi tesis etmişti. Bundan dolayı Kureyş, Arap kabileleri arasında ve her yerde güven sağlamıştır. Daha sonra Kâbe'nin de insanlar nezdindeki itibarını kullanarak Kureyş çevre bölge ve ülkelerle münâsebetlerini geliştirmiştir. Çevredeki kabileler ve devletler, kendileriyle olan bu yumuşak, sıcak ve uyumlu ilişkilerinden dolayı Kureyşlilere أَصْحَابُ الْإِيلَافِ (ashâbu'l-îlâf) yani "ülfet eden, ülfet edilen güzel insanlar" diyorlardı. Cenâb-ı Hak öncelikle onlara bu nimetini hatırlatıyor. Eğer isteseydi onları bir araya getirmez, aralarına fitne fesat girer, kendi aralarında boğuşurken çevrede hiçbir itibarları kalmaz ve dünya ile bu ülfet ve anlaşma hâli gerçekleşmezdi.

İkincisi; özellikle ticâret yapıp geçimlerini sağlamak için onlara kış ve yaz yolculuklarını kolaylaştırmış, onları buna alıştırıp ısındırmıştır. Mekke dağlık ve çöllük bir şehirdi. Geçimlerini sağlayacak ne ziraat, ne hayvancılık, ne de başka bir şeye müsaitti. Kureyş kış ve yaz yaptıkları ticâret kervanlarıyla geçimlerini sağlıyorlardı. Onların kervanları kış aylarında güneydeki Yemen'e, Kızıl denizin karşı yakasındaki Somali ve Habeşistan'a; yaz aylarında da kuzeyde bulunan Şam'a, Mısır'a, hatta Irak'a ve İran'a gidiyorlardı. Buralardan ticarî eşya ve erzak getirip Hicaz bölgesinde satıyorlardı. Bir kısım Kureyş tüccarları, komşu ülkelerden ticâret serbestisi almışlardı. Oralara rahatlıkla giderler, kendilerine engel olunmazdı. Yolda kendilerine karşı koyan olursa: "Biz Allah'ın hareminin halkıyız" derler; artık kimse onlara dokunmazdı. Özellikle Kâbe'yi yıkmaya gelen Fil ordusunun mûcizevî bir felâkete maruz kalarak Kâbe'yi yıkma teşebbüslerinin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Kureyşlilerin hem çevre kabileler, hem de bu mûcizevî hâdiseyi duyan tüm bölge halkları nezdindeki saygınlıkları iyice arttı. Hatta emirler, krallar, sultanlar onlara saygı gösterir olmuşlardı. Bu sebepledir ki, başkaları çöllerde haydutların saldırılarına uğrarken, Kureyşliler büyük bir emniyet içinde yukarıda bahsedilen seferlerini ve ticâretlerini yaparlardı.

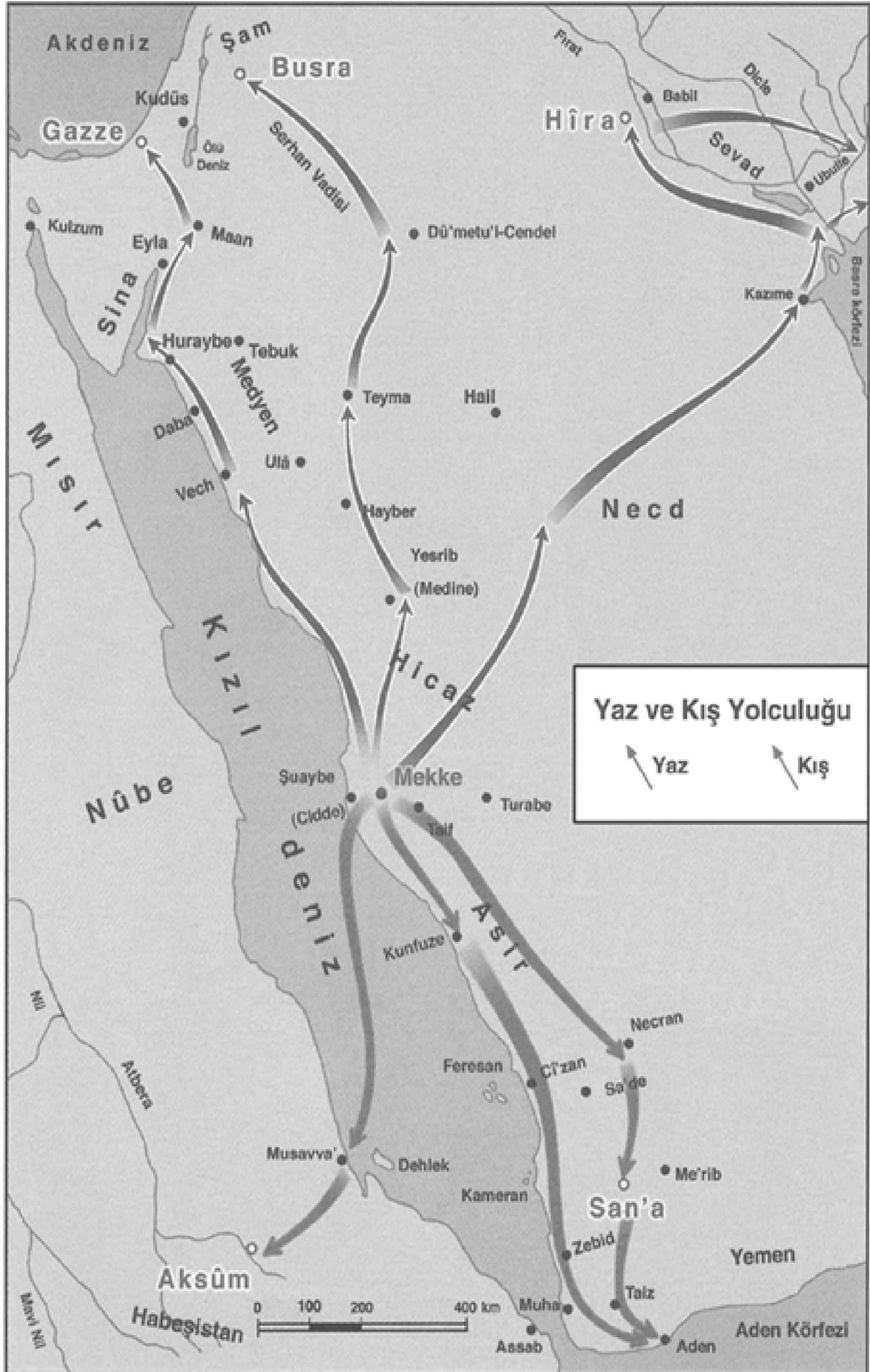
Üçüncüsü; onlar aç idi, Allah Teâlâ onları doyurdu. Mekke bir zamanlar kuş konmaz kervan geçmez dağlar arasında suyu, toprağı, bitkisi, ziraati olmayan kurak bir şehir iken, Hz. İbrâhim'in duası ve Kâbe'nin hürmeti ile bereketlendi. (bk. Bakara 2/126; İbrâhim 14/37)

Dördüncüsü; onlar büyük bir korku içinde idiler; Allah onları emniyete kavuşturdu. Bundan da maksat, ilk olarak Fil ashâbının kendilerinden defedilmiş olan korkusudur. Bununla beraber Cenâb-ı Hak Mekke'yi emniyetli

bir bölge kılmıştı. Bu bölgeye “Harem” denmekteydi. Mekke’nin ismi اَلْبَلَدُ الْاَمِينُ (el-Beledü’l-Emîn)di. Etraftaki şehirler, bölgeler anarşi ve terörle sarsılırken, insanlar haksız yere yakalanıp öldürülürken, malları gasp edilirken Mekke’de Kureyş büyük bir emniyet içinde yaşıyorlardı. (bk. Ankebût 29/67)

Cenâb-ı Hak onlara lutfettiği bu büyük nimetlere bir şükür olmak üzere Kureyşi, çok iyi bildikleri, hürmet ve bereketinden faydalandıkları Beytullah’ın Rabbi sıfatıyla yalnızca kendisine kulluğa dâvet etmektedir. Putperestliği terk edip tevhidi kabule çağırmaktadır. Peygamber (s.a.v.) ve Kur’an’a itaata dâvet etmektedir. Onlardan, Beytullah’a ve Belde-i Emîn’e lâyık insanlar olabilmeleri için Allah’ın birliğini tanıyarak onun yolunda ve onun emirlerini yerine getirme uğrunda mücâhede etmelerini, O’na lâyık kul olmaya çalışmalarını, tevhid dini olan İslâm’a kâmil iman, sıdk u sadakatle sarılmalarını istemektedir. Zira şimdi gelmekte olan Mâûn sûresinde de açıklanacağı üzere, tam bir teslimiyet ve samimiyet içinde yapılmayan, içerisinde merhametsizlik, cimrilik ve gösteriş gibi hakikî imana aykırı mânevî hastlıklar barındıran bir kuluk insana faydadan çok zarar getirecektir:

Yaz ve Kış Yolculuğu
Yaz
Kış
Akdeniz
Şam
Busra
Kudüs
Gazze
Ölü Deniz
Serhan Vadisi
Kulzum
Eyla
Maan
Dû'metu'l-Cendel
Sina
Hurayba
Tebuk
Medyen
Teyma
Hail
Daba
Ulâ
Vech
Hayber
Yesrib
(Medine)
Mısır
Necd
Kızıl
deniz
Hicaz
Nûbe
Şuayba
(Cidde)
Mekke
Turabe
Taif
Asir
Kunfuze
Necran
Feresan
Ci'zan
Sa'de
Musavva'
Dehlek
Kameran
Me'rib
San'a
Zebid
Yemen
Aksûm
Habeşistan
Taiz
Muha
Assab
Aden
Aden Körfezi
Nil
Atbera
Mavi Nil
0
100
200
400 km
Fırat
Dicle
Babil
Hîra
Sevad
Ubulle
Kazıme
Basra körfezi

107- MÂ‘ÛN SÛRESİ

سُورَةُ الْمَاعُونِ

107. MÂ‘ÛN SÛRESİ

Mâ‘ûn sûresi Mekke’de nâzil olmuştur. 7 âyettir. İsmini, son âyetinde geçen ve “zekât, basit bir şey emânet etmek, yardım etmek” gibi mânalara gelen اَلْمَاعُونَ (mâ‘ûn) kelimesinden alır. Sûre اَرَاَيْتَ (Eraeyte), اَرَاَيْتَ الَّذٖى (Eraeytellezî), اَلدّٖينُ (Dîn), التكذيب (Tekzîb) ve اَلْيَتٖيمُ (Yetîm) isimleriyle de zikredilir. Mushaf tertîbine göre 107, iniş sırasına göre ise 17. sûredir.

Konusu

Sûrede iki insan tipinden bahsedilir. Biri hesap ve cezaya inanmayan, bu sebeple yetîm ve yoksul gibi toplumun muhtaç insanlarına gereken yardım ve ihtimamı göstermeyen kimsedir. Diğeri gösteriş için ibâdet eden, her türlü hayra mâni olan münafık tipidir. Her ikisinde de âhirete iman yoktur. Bundan hareketle sağlam bir müslüman şahsiyetinin oluşması için dünyada yapılan işlerin âhirette mutlaka karşılığının alınacağına inanmanın esas olduğu ve düzenli bir İslâm toplumunun teşkili için de yardımlaşma ve dayanışmanın şart olduğu vurgulanır.

Hesabı ve Cezayı Yalanlayan

أَرَأَيْتَ الَّذِى يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ﴿١﴾ فَذٰلِكَ الَّذِى يَدُعُّ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾

وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Dini, hesap ve cezayı yalanlayanı gördün mü?

2. İşte o yetîmi şiddetle iter kakar.

3. Yoksulu doyurmaya önayak olmaz.

"Din" kelimesinden maksat, dinin bizzat kendisi olabileceği gibi, daha ziyâde "hesap ve ceza" mânası tercih edilir. Kur'an, insanın her türlü inanç, söz ve fiillerini oraya bağlar. Bir gün mutlaka bunların hesâbının görüleceğini ısrarla tekrar eder.

İnsanın dünyadaki hal ve hareketleri, hesap ve cezaya inanıp inanmamasına göre şekillenir. Buna inanan kişi, hayatını Allah'ın dinine göre yaşamaya son derece dikkat gösterirken, inanmayan için bağlayıcı bir şey söz konusu değildir. O, kendisini bir kısım haramlardan kaçınmaya ve bir kısım buyrukları yapmaya mecbur tutan dîni kabul etmez. Nefsinin istediği gibi yaşamayı arzu eder. Burada âhirete, hesap ve cezaya imanı olmayan kişinin, pek çok yanlışı arasından sadece örnek olması için iki mühim özelliği öne çıkarılır:

Birincisi; din, yetîmlerin haklarını korumayı, onlara şefkat ve merhametle muâmeleyi emrederken, onun yetîmlere olan muâmelesi çok kötüdür. Yetîmin hakkını yer. Babasından kalan mirasa el koyarak yetîmi kovar. Yetîm ona yardım için gelse merhamet etmez, hatta yanından defeder. Yetîm çâresizlik dolayısıyla gitmeyip beklese bu kez iterek kovalar. Yetîme zulmeder. Meselâ bakmak üzere yetîmi evine aldıysa evin bütün işlerini ona yaptırır. Yetîm evde herkesin kahrını çekmek zorunda kalır. Böyle davranmak, artık o yalancının çirkin ahlâkı ve mezmûm karakteri olmuştur. Hep böyle davranır. Yaptığı işin kötü olduğunu bile düşünmez. Hiçbir şey hissetmeden bu tavrına devam eder. Yetîmin yalnız olduğunu, yardım edeninin olmadığını zanneder. Onun için yetîmin hakkını yemekte bir sakınca görmez.

Halbuki yetîmlerin hakları konusunda Kur'an'ın beyânı çok keskin ve serttir:

"Yetîmlere mallarını verin. Helâli haram olanla değiştirmeyin; onların

mallarını kendi malınıza katarak yemeyin. Çünkü böyle yapmanız, gerçekten çok büyük bir günahtır.” (Nisâ 4/2)

“Yetîmlerin mallarını haksız yere yiyenler, aslında karınlarına sadece ateş doldurmuş oluyorlar. Onlar pek yakında çılgın alevli bir ateşe gireceklerdir.” (Nisâ 4/10)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de, yetîmlere zulmedenleri ikaz ederken, bir taraftan da onlara şefkatle muâmele edenleri en büyük mükâfatla müjdeler. Nitekim birgün:

“*Yetîmi koruyup kollayan ki i ile ben cennete u ikisi gibiyiz*” buyurmuş, aralarını biraz açarak işaret ve orta parmağını göstermiştir. (Buhârî, Edeb 24)

Efendimiz (s.a.v.) yine, ümmetini toplumdaki kanadı kırıklarla meşgul olmaya teşvik ederek şöyle buyurmuştur:

“*Müslümanlara ait en hayırlı ev; içinde yetîme iyi muâmele edilen evdir. Müslümanlara ait en kötü ev de yetîme kötü muâmele edilen evdir.*” (İbn Mâce, Edeb 6)

İkincisi; din, fakir ve yoksullara yardımı, onları doyurmayı ve ihtiyaçlarını karşılamayı en mühim bir içtimâî ibâdet sayarken, bu inançsız kişi, onları yedirmediği, doyurmadığı gibi başkasını da buna teşvik etmez. Kendi malını vermeye kıyamadığı gibi, başkasının malını da kıyamaz. Cimrilik ve mal hırsı bu kadar onun benliğini sarmıştır. Bu kadar bencil ve hodgâmdır. Âyette إِطْعَامُ الْمِسْكِينِ (it‘âmu’l miskîn) değil, طَعَامُ الْمِسْكِينِ (ta‘âmu’l miskîn) tâbiri kullanılır. Eğer ““it’âmu’l miskîn” denilseydi mâna, “yoksullara yemek yedirmeye teşvik etmez” olurdu. Halbuki “ta’âmu’l miskîn” tâbiri ise “Miskinin kendi yemeğini, bizzat onun hakkı olan yemeği vermez” mânasına gelir. O yemek, haddi zâtında yemeği verenlere değil, o yoksula aittir. Çünkü bu, imkânı olanların vermek mecburiyetinde bulundukları yoksulun hakkıdır. Veren, onu bir bahşiş olarak değil, aksine yoksulun hakkı olduğu için zorunlu olarak vermektedir.

Sûrede resmedilen ikinci tip insana gelince:

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾
الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُنَ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

4. Yazıklar olsun şöyle namaz kılanlara ki,

5. Onlar namazlarını gafletle kılar, ona gereken önemi vermezler.

6. Yaptıkları ibâdetleri gösteriş için yaparlar.

7. Her türlü yardım ve iyiliğe de engel olurlar.

İkinci olarak tasvir edilen insan, birincisi gibi açıktan dîni, hesap ve cezayı

yalanlamasa da, iman henüz kalbine tam yerleşmemiştir. İbâdetlerindeki hal ve tavrı bunun açık tezâhürüdür. Burada onun namaz ve zekât hususunda sergilediği gâfil, riyâkâr ve engelleyici tavır üzerinde durulur:

Birincisi; bu kimseler namaz kılarlar, fakat namazlarından gâfildirler. Ona gereken ehemmiyeti vermezler. Bu gaflet ve dikkatsizliği şöyle izâh edebiliriz:

✓ Onlar namazın önemini kavrayamadıkları için onu gereği gibi ciddî bir vazîfe olarak yapmazlar.

✓ Kılınıp kılınmadığına aldırmazlar.

✓ Vaktine dikkat etmezler, vaktin geçip geçmediğine aldırmayıp geciktirirler.

✓ Namazın terkinden endişe ve rahatsızlık duymazlar.

✓ Kıldıkları vakit de, Allah için hâlis niyetle kılmayıp dünyevî birtakım maksatlar için kılarlar

✓ İnsanlarla beraber bulunduklarında namaz kıldıkları halde, yalnız kaldıklarında kılmazlar; kılsalar bile Hakk'ın huzûrunda imiş gibi bir huşû ve tâzim içinde değil, gösterişle kılarlar." (bk.Elmalılı, *Hak Dîni*, VIII, 6168)

Alâ b. Abdurrahmân anlatıyor:

Bir öğleden sonra Enes b. Mâlik'in yanına gitmiştik. Enes, biz varınca hemen kalkarak ikindi namazını kıldı. Namazını bitirince kendisine namazı erken kıldığını söyledik. O da niçin böyle erken kıldığını anlatarak şöyle dedi:

Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim:

"O münafıkların namazıdır! O münafıkların namazıdır! O münafıkların namazıdır! Onlardan biri oturur, oturur, tam güne sararıp batmaya yüz tutunca, eytanın iki boynuzu arasına girince kalkar, ku un yem toplaması gibi hızlıca dört defa yatıp kalkar, namazda Allah'ı da pek az zikreder." (Müslim, Mesâcid 195; Muvatta, Kur'ân-ı Kerîm 46)

Çünkü onların niyeti, Allah rızâsı için ibâdet etmek, namaz kılmak değil, gösteriş yapmaktır. Zâhiren müslümanlarla beraber bulunmaktır. Onlardan gelecek menfaatin devamını sağlamak, bir zarar ihtimali varsa ona da engel olmaktır.

İkincisi; o riyâkâr münafık tip zekât, sadaka ve diğer yardımlar hususunda da ihmalkârdır. Hesâba ve cezaya inancı olmadığı veya son derece zayıf olduğu için bu tür emirlere gereken ihtimamı göstermez. Mesuliyetini yerine getirmez. Her türlü hayra ve iyiliğe mâni olur.

Âyette geçen اَلْمَاعُونَ (mâ'ûn) kelimesi çok şümullüdür. "Zekât, sadaka, diğer mâlî mesuliyetler, insanların kendi aralarında ödünç alıp verdikleri eşyalar" gibi mânalar ifade eder. Dolayısıyla bu kelime farz olan zekâttan başlayarak, insanın ödünç olarak verdiği elek, kova ve iğneye kadar her şeye şâmildir. Bundan

hareketle “mâ‘ûn”u, “kendisinde insanlar için fayda bulunan küçük ve az bir şey” olarak tarif etmek mümkündür. Bu mânada zekât da “mâ‘ûn”dur. Çünkü o da çok olan maldan, yoksullara verilen küçük bir paydır. Diğer taraftan umûmî ihtiyaç eşyaları da “mâ‘ûn”dur. Bunlar, gerektiğinde alınmasında bir mahzur olmayan, zengin olsa da fakir olsa da insanın ihtiyaç duyduğu eşyalardır. Bu tür eşyaları ödünç vermekte bile cimrilik gösteren kişi, gerçekten ahlâken çok seviyesiz bir davranış yapmış olur. Zira bunlar ödünç verildiğinde onda bir eksiklik meydana gelmeyeceği âşikârdır. Hâsılı, âhirete inanmayan, yaptığı iyiliklerin karşılığını orada fazlasıyla bulacağına imanı olmayan bir kimsenin, bırakalım Allah yolunda candan, maldan geçmeyi, başkalarına böyle en küçük bir fedakârlığı bile göstermeyecek kadar küçük kalpli olduğu belirtilir. İmansızlık ve aşırı cimrilik göstergesi olan bu davranışlar kınanır. Böyle yapanlar ikaz edilir; hesap, ceza ve cehennem azabıyla uyarılırlar.

Bu sebepledir ki, ashâb-ı kirâm, küçük ve önemsiz gibi görülen yardımlardan bile müstağnî kalmazlar, dâimâ birbirlerine infâk etmeye çalışırlardı. İbn Mesûd (r.a.) şöyle buyurur: “Biz, Rasûlullah (s.a.v.) zamanında kova, tencere gibi eşyâları ödünç olarak vermeyi insanlara yardım cümlesinden sayardık.” (Ebû Dâvûd, Zekât 32/1657)

Şimdi Mâ‘ûn sûresinde zikredilen yalanlamaya mukâbil ispat; merhametsizlik ve cimriliğe mukâbil cömertçe verip çok hayır yapma; namazdan gaflete mukâbil namaza devam; gösterişe mukâbil tam bir ihlas ve samiyet; en küçük bir yardımı bile engellemeye mukâbil kurban ve fedakârlıkla sadaka verip yoksulları doyurma gibi yüksek dinî vazîfe ve faziletler öğretilip teşvik edilmek üzere Kevser sûresi geliyor:

108- KEVSER SÛRESİ

سُورَةُ الْكَوْثَرِ

108. KEVSER SÛRESİ

Kevser sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 3 âyettir. Kur'ân-ı Kerîm'in en kısa sûresidir. İsmini birinci âyette geçen ve genel olarak "çok iyilik, çok nimet" mânasına gelen اَلْكَوْثَرْ (kevser) kelimesinden alır. Sûre اِنَّا اَعْطَيْنَا (İnnâ a'taynâ) ve اَلنَّحْرْ (Nahr) isimleriyle de anılır. Mushaf tertîbine göre 108, iniş sırasına göre 15. sûredir.

Konusu

Allah Teâlâ'nın, Rasûl-i Ekremi'ne ihsân ettiği nimetleri, lutfettiği feyiz ve bereketi, onun beşeriyetin gönlünde nâil olduğu şeref ve saltanatı beyân eder. Rasûlullah (s.a.v.)'e uzanan dilleri susturup, onları ebedî bir ebterliğe mahkûm kılar.

Bir kısım inkârcılar, insanlığa en büyük rahmet tecellisi olarak gönderilen Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in kıymetini bilemiyor, ona hakaretler ediyor ve düşmanlık yapıyorlardı. Efendimiz (s.a.v.)'in mübârek gönlünü üzecek uygunsuz, edep dışı sözler sarf ediyorlardı. Bu sebeple Yüce Rabbimiz, pek sevdiği Rasûlü'nü zaman zaman teselli buyurmuştur. (bk. Hicr 15/97-98)

İniş Sebebi

Müşriklerin, Efendimiz (s.a.v.)'e yönelik hakaretlerinden biri de, erkek çocuklarının yaşamaması sebebiyle ona "ebter", yani "erkek evladı kanalıyla nesli devam etmeyecek olan", "soyu kesik olan" demeleriydi. Rivâyete göre bir defasında Peygamberimiz (s.a.v.)'in ismi zikredilince müşrikler: "Bırakın onu. Onun sonu kesiktir. Onun soyunu devam ettirecek erkek evladı yoktur. Ölünce ismi unutulur, gider. Biz de ondan kurtuluruz" demişlerdi. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak Kevser sûresini indirerek Habib-i Edîbi'ni teselli buyurdu. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXX, 426-427; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XXXII, 124)

Sana Kevseri Verdik

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Rasûlüm! Şüphesiz biz sana Kevser; bol nimet, ilim ve büyük şeref verdik.

Âlemlerin Efendisi (s.a.v.), asla "ebter" olamaz. Çünkü Yüce Allah ona Kevser'i lutfetmiştir. اَلْكَوْثَرُ (kevser), çokluk mânasındaki اَلْكَثْرَةُ (kesret) kökünden gelir. O, bütün iyilik, güzellik ve hayırları içine alan gerçekten çok şümullü bir lafızdır. Bu mânalardan bazıları şöyledir:

✓ Bitmek tükenmek bilmeyen çok hayır, bol nimet,

✓ Kur'ân-ı Kerîm, Peygamberlik ve İslâm dini,

✓ Kur'ân-ı Kerîm'le alakalı ilimler ve mânalar,

✓ Mü'minlere dinî hayatlarında sağlanan kolaylıklar,

✓ Makâm-ı Mahmûd, şefaat hakkı,

✓ Peygamberimiz (s.a.v.)'e kıyâmete kadar iman ve itaat edecek ümmetinin çokluğu,

✓ Cennette verilecek havuz ve ırmak.

Kevser havuzu ve ırmağı hakkında Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"*Kevser, cennette bir ırmaktır. Her iki kıyısı altındandır. Bu ırmak inci ve yakut üzerinden akar. Toprağı miskten daha hoştur. Suyu baldan tatlı, kardan daha beyazdır.*" (Tirmizî, Tefsir 108)

Enes (r.a.) anlatıyor:

Biz Rasûlullah (s.a.v.)'in huzurunda bulunuyor iken Efendimiz (s.a.v.) kısa bir süre uyuyuverdi. Daha sonra tebessüm ederek başını kaldırdı. Bizler:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Tebessüm etmenize sebep nedir?" diye sorduk. Şöyle buyurdu:

"*- Az önce bana bîr sûre indirildi*" buyurup Kevser sûresini okudu. Sonra:

"*- Kevser nedir, bilir misiniz?*" diye sordu. Bizler:

"- Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" deyince şöyle buyurdu:

"*- O aziz ve celil olan Rabbimin bana va'dettiği bir ırmaktır. Onda pek çok hayır vardır. O kıyâmet gününde ümmetimin su içmek için geleceği bir havuzdur. Etrafındaki kapları yıldızların sayısıncadır...*" (Müslim, Salât 53-54)

Fahr-i Kâinat (s.a.v.) buyuruyor:

"Ben sizin Kevser havuzuna ilk gideniniz olacak ve sizi orada karşılayacağım! Sizinle buluşma yerimiz o havuzdur. Ben şu an onu görüyorum! Ben sizin hakkınızda şehâdet edeceğim! Şu an bana yerin hazîneleri ve onların anahtarları verildi. Vallahi, sizin için benden sonra, müşrikliğe dönersiniz diye korkmam! Fakat ben, sizin için dünya ihtirâsına kapılır ve onun üzerinde birbirinizi kıskanırsınız, birbirinizi öldürürsünüz ve sizden öncekilerin yok olup gittikleri gibi siz de yok olur gidersiniz diye korkarım!.." (Buhârî, Tefsir 108/1; Müslim, Fezâil 31)

Efendimiz (s.a.v.)'e bu nimetlerin verileceği müjdelenerek, gönlü teselli edilmiş, hüznü giderilmiş ve bu husustaki ileri geri konuşan kâfirlere hadleri bildirilmiştir.

Bu büyük nimete karşılık olarak:

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾

2. Sen de Rabbin için namaz kıl ve kurban kes!

Bu kadar sayısız iyilik ve ihsana karşılık Yüce Allah, sırf kendi rızâsı için namaz kılmayı, bu nimetlere şükür olması için de, o dönemde sahip olunan malların en kıymetlisi olan develeri yine O'nun rızâsını kastederek kurban kesmeyi emir buyurur. Nitekim o dönemde müşrikler ıslık çalıp el çırparak ibâdet ediyor (bk. Enfâl 8/35) ve putlar için deve kesiyorlardı. Bunun için Allah Teâlâ Peygamberinden, sadece Rabbi için namaz kılıp kurban kesmesini istemiştir. Bu, aynı zamanda İslâm'ın esası olan tevhid ve ihlâsın emridir.

Bilindiği gibi namaz ibâdeti risâletin ilk günlerinde başlamış olmakla birlikte, Miraç'ta beş vakit olarak farz kılınmıştır. Kurban ibâdeti de hicrettin ikinci senesinde uygulanmaya başlamıştır. Kevser sûresi ise Mekke'nin ilk yıllarında inmiştir. Bu sebeple âyette vurgulanan husus, belli bir namaz ve kurban olmayıp biri bedenî diğeri malî olan namaz ve kurban ibâdetlerinin, aslında bu ikisini numûne kabul edersek, her türlü ibâdet, itaat ve kulluğun sadece ve sadece Allah'a yapılmasıdır. Çünkü O, bütün nimetlerin gerçek sahibidir. İbâdete lâyık olan yalnızca O'dur. O'nun dışında sahte tanrılar dâhil hiçbir varlığın en küçük bir ilâhlık ve mabudluk vasfı yoktur.

Peygamber'e hakaret edebilecek kadar büyük bir densizliğe cüret eden kâfirlere ilâhî bir şamar olarak şöyle buyruluyor:

اِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْاَبْتَرُ ﴿٣﴾

3. Gerçek şu ki, "soyu kesik" diyerek seni ayıplamaya kalkışan var ya, işte soyu kesik olan zürriyetsizin tâ kendisi işte odur!

Cenâb-ı Hak Rasûlü'nden, emir buyurduğu şekilde kendine kulluk etmesini, bunu yaptıktan sonra inkârcıların buğz ve düşmanlıklarına aldırış etmemesini ister. Çünkü onların düşmanlıklarına karşı, Habîbi'ni himâye edecek, koruyup kollayacak, onun adına düşmanlarının hakkından gelecek olan bizzat kendisidir. Nitekim burada, Peygamberimiz (s.a.v.)'e buğzeden, ona "soyu kesik" diyerek hakaret eden, ona düşmanlık yapanları, "ebterin tâ kendisi" olarak damgalamakta, bu gibilerin alınlarına ebediyen silinmeyecek bir "ebterlik" mührü vurmaktadır.

Gerçekten bundan itibaren devam eden zaman içerisinde ebter olanın Rasûlullah (s.a.v.) değil, ona ebter diyenler olduğu güneş aydınlığı gibi ortaya çıktı. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e hakaret ve düşmanlık yapanların soyları kesildi, isimleri unutuldu. Işıkları, fırtına önündeki bir mum gibi dayanamadı, söndü. Buna karşılık Efendimiz (s.a.v.)'in tebliğ ettiği din, dalga dalga bütün dünyaya yayıldı. Zaman içinde milyarlarca insan ona inandı, onun mânevî evladı oldu. Ayrıca torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin kanalıyla nesli çoğaldı. Onların zürriyeti olan seyyidler ve şerifler dünyanın mânevî mimarları oldu. Cenâb-ı Hak onun zikrini yüceltti. İsmini ismiyle beraber andı. Minârelerde ezanlarla birlikte isminin dünyanın bütün ufuklarında çınlamasını lutfetmektedir. Kâdelerde, tahiyyatlarda mü'min dudaklardan Habîbi'ne milyarlarca salât ve selâm göndertmektedir. Kıyâmete kadar da bu böyle artarak devam edecektir. Ona verilen en büyük nimet olan İslâm, bugüne kadar kaç kez dünyaya hâkim oldu, bundan böyle de bütün dünyaya hâkim olacaktır. Bu, Rabbimizin va'didir. (bk. Fetih 48/28; Saff 61/8-9) Görüldüğü üzere tarih de ispatlamaktadır ki, "ebter" olan -hâşâ- Rasûlullah değil, onun düşmanları olmuştur. Şimdi de, bundan sonra da "asıl ebter"ler yine Rasûlullah'ın düşmanları olacaktır. Dolayısıyla bu âyetlerdeki Rasûlullah (s.a.v.)'e olan müjdeler, onun yolunu izleyen tüm mü'minler için geçerli olduğu gibi, buradaki tehditler de kıyâmete kadar gelecek tüm Allah ve Peygamber düşmanları için geçerlidir.

Kevser sûresinin en önemli konusu olan "tevhid ve ihlas", şimdi gelmekte olan Kâfirûn sûresinde daha farklı bir boyuttan ve muşahhas misâlleriyle açıklanacaktır:

109- KÂFİRÛN SÛRESİ

سُورَةُ الْكَافِرُونَ

109. KÂFİRÛN SÛRESİ

Kâfirûn sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 6 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen ve "kâfirler" mânasına gelen الْكَافِرُونَ (kâfirûn) kelimesinden alır. Sûre "Mukaşkışe", "İhlâs", "İbâdet", "Dîn" isimleriyle de anılır. Ayrıca İhlâs süresiyle birlikte bu iki sureye "İhlâseyn" adı da verilir. Mushaf tertîbine göre 109, iniş sırasına göre ise 18. sûredir.

Konusu

Sûre Peygamberimiz (s.a.v.) ve mü'minlerden, kâfirler karşısında tam bir kararlılıkla durup tevhide sarılmalarını, dinlerinden en küçük bir taviz vermemelerini ister. Bununla beraber kâfirleri dîni kabul etmeye zorlamayıp, kendi tercihlerine bırakmaları tâlimatını verir.

Fazileti

Rasûlullah (s.a.v.), Kâfirûn sûresinin Kur'an'ın dörtte birine denk olduğunu ifade buyurmuştur. (Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'an 10)

Yine Efendimiz (s.a.v.), sahâbeden birine, *"Uyumak üzere yatağına yattığında "Kul yâ eyyühel-kâfirûn sûresi"ni oku. Çünkü şunu okursan irk inancına sapmaktan korunursun"* diye tavsiye etmiştir. (Ebû Dâvûd, Edeb 97-98; Tirmizî, Deavât 22)

Peygamberimiz (s.a.v.), sabah ve akşam namazlarının sünnetlerinde zaman zaman Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okurdu. (Müslim, Misâfirîn 98; Ebû Dâvûd, Tatavvu' 3)

İniş Sebebi

Rivâyete göre Kureyşliler Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)'e zengin olacak kadar mal vermeyi, kızlarından istediğiyle evlendirmeyi ve bunun karşılığında dâvasından vazgeçmesini teklif ettiler. Peygamberimiz (s.a.v.) bunu kabul etmeyince:

"- O halde sana teklif edeceğimiz bir şey daha kaldı. Bizim için de senin için de en uygun olanı budur" dediler. Fahr-i Kâinat (s.a.v.), *"Nedir o?"* diye sorunca:

"- Sen bir yıl bizim tanrılarımız olan Lât ve Uzzâ'ya ibâdet et, biz de bir sene senin ilâhına ibâdet edelim" teklifinde bulundular. Bunun üzerine Kâfirûn sûresi indi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XXX, 430)

Sizin Dininiz Size Benim Dinim Bana

قُلْ يَٓا اَيُّهَا الْكَافِرُونَۙ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. De ki: “Ey kâfirler!”

Hitap, Allah ve Peygamber’e iman etmeyen bütün kâfirleredir. Yani bu, Efendimiz (s.a.v.) zamanında bulunan kâfirler için geçerli olduğu gibi, kıyâmete kadar gelecek bütün kâfirler için de geçerlidir. Bir insan, “kâfir” olduğu sürece bu âyetin muhatabıdır. Küfründen vazgeçtiği an, bu hitabın ayrıştırıcı, uzaklaştırıcı ve kahredici tesirinden de kurtulur. Böyle bir hitabın hedefi, iman ile küfrün arasını tam olarak ayırmaktır. Çünkü iki inanç arasında hiçbir benzerlik yoktur. Aydınlık ve karanlık, gündüz ve gece gibi birbirine tamâmen zıt olan iki şey gibi, iman ile küfür de birbirine zıttır ve asla bir arada bulunmaz. Bunların arasını telif edip uzlaşmaya gidilmesi mümkün değildir. Bu sebeple kâfirlere hitaptan sonra onlara bu kesin inancın bir yansıması olarak şöyle demesini istiyor:

لَٓا اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَۙ ﴿٢﴾ وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَٓا اَعْبُدُۚ ﴿٣﴾ وَلَٓا اَنَا
عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْۙ ﴿٤﴾ وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَٓا اَعْبُدُ ﴿٥﴾

2. “Sizin taptığınıza ben tapmam.”

3. “Benim taptığıma da siz tapmıyorsunuz.”

4. “Bundan böyle ben sizin taptıklarınıza asla tapacak değilim.”

5. “Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz.”

Rasûlullah (s.a.v.)’in kulluk ettiği ilâh, hiç şüphesiz tek olan Allah Teâlâ’dır. Kâfirlerin taptığı mabudlar ise, Allah’ın dışında O’na ortak koştukları ve bir şekilde kendilerine ibâdet edip yalvardıkları ister taştan ister ağaçtan yapılmış olsun çeşitli putlar, melekler, cinler, nebîler, ölmüş insanların ruhları, güneş, ay, yıldız, hayvanlar, ağaçlar, nehirler, hayalî tanrılar ve tanrıçalar olabilir. Aslında onlar Allah’ı da biliyor ve O’na da ibâdet ediyor, O’na da yalvarıyorlardı. Fakat bu şirkle karışık bir ibâdet olduğu için, makbul bir ibâdet değildi. Terk edilmesi gereken bir durumdu. Çünkü tevhide inanan insanın, sadece Allah’a tapması ve O’nun dışındaki tüm sahte ilâhları bırakması gerekir. Dolayısıyla

“Ben sizin taptıklarınıza tapmam” ifadesi içinde elbette “Allah Teâlâ”yı istisnâ etmek lâzımdır.

Bu âyet-i kerîmeleri birlikte değerlendirdiğimiz zaman şöyle bir mâna anlamaktayız:

Rasûlullah (s.a.v.), Yüce Allah’ın emriyle kâfirlere, üst üste tekitlerle ne şimdi ne de gelecekte kesinlikle putlara tapmayacağını, yaşadığı sürece böyle bir şeyin kendisinden asla sâdır olmayacağını ilan eder. Hem ibâdet ettikleri ilâhın, hem de ibâdet etme şekillerinin, asla uzlaşmayacak biçimde birbirinden tamâmen farklı olduğunu bildirir. Böylece kâfirlerin “belki uzlaşma olur, biz de gönül huzuruyla putperestliğimize devam ederiz” şeklindeki heveslerini kursaklarında bırakır. Peygamberimiz (s.a.v.), uzlaşmayı tamâmen reddettiği gibi, onları da İslâm’a dâvet etmekle birlikte, Allah’a tapıp tapmamakta kendi tercihlerine bırakmıştır. İsteyen inanır Allah’a kulluk eder; isteyen küfründe devam eder. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

“ De ki: «Gerçek, Rabbinizden gelmiştir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin...»” (Kehf 18/29)

Zâten bir sonraki âyet bu genel kâideyi beyân etmektedir:

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

6. “Artık sizin dîniniz size, benim dinim bana!”

Bu ifade şu anlama gelebilir: “Benim dinim ayrı, sizin dîniniz ayrıdır. Ben sizin mabudlarınıza tapanlardan değilim. Siz de benim taptığım tek Allah’a tapmıyorsunuz. Ben sizin mabudlarınıza asla ibâdet edemem. Siz de benim mabuduma ibâdet için hazır değilsiniz. Onun için benim yolum ve sizin yolunuz hiç bir zaman birleşmez.” Bu ifade, kâfirlere hoş görünmek için değil, gittikleri yolda devam ettikleri sürece onlardan kesinlikle beraat ve ilişki kesmeyi ilan etmek içindir. Aynı zamanda kâfirlerin, din konusunda Allah’ın Rasûlü ve ona iman edenler ile hiçbir zaman uzlaşmayacağını belirtmeyi ve bu konuda ümitlerini kesmelerini de kapsamaktadır.

Nitekim bu beraat ilanı, bu sûreden sonra nâzil olan Mekkî sûrelerde peş peşe tekrarlanmıştır. Bu mânada âyet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

“Rasûlüm! Bütün insanlara şunu ilan et: «Ey insanlar! Eğer benim dinimden herhangi bir şüphe içindeyseniz, şunu bilin ki, ben sizin Allah’tan başka taptıklarınıza tapmam. Ben ancak sizin canınızı alacak olan Allah’a kulluk ederim. Çünkü bana, mü’minlerden olmam emredildi.»” (Yûnus 10/104)

“De ki: «Bizim işlediğimiz herhangi bir suçtan siz sorguya çekilecek

değilsiniz; biz de sizin yaptıklarınızdan sorguya çekilmeyeceğiz.» De ki: «Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacak, sonra aramızda en doğru bir şekilde hükmünü verecektir. Çünkü O, hükmünü adâletle verip gerçeği ortaya çıkaran ve her şeyi hakkiyle bilendir.»" (Sebe' 34/25-26)

Aynı üslup Medine döneminde de devam etmiştir:

"İbrâhim'de ve beraberindeki mü'minlerde sizin için uyulması gereken güzel bir örnek vardır. Onlar putperest kavimlerine şöyle demişlerdi: «Biz kesinlikle sizden de sizin Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan da uzağız. Sizi ve bâtıl dîninizi reddediyoruz. Sizinle bizim aramıza, siz sadece tek olan Allah'a iman edinceye kadar sürüp gidecek bir düşmanlık ve nefret girmiş bulunmaktadır.» Ancak İbrâhim'in babasına söylediği: «Senin için Rabbimden bağışlanma dileyeceğim; ancak Allah'tan gelecek bir azabı senden savmam da mümkün değil» demesi örnek olmaz! Onlar şöyle dua ederlerdi: «Rabbimiz! Yalnızca sana güvenip dayandık, sana yöneldik. Dönüşümüz de ancak sanadır!»" (Mümtehene 60/4)

Kur'ân-ı Kerîm'in bu beyânları ve **"Artık sizin dîniniz size, benim dinim bana!"** (Kâfirûn 109/6) ifadesinin mânası, "siz kendi dîninize devam edin, ben de kendi dinime devam edeyim" değildir. Aslında maksat, bütün insanları tevhid dinine ve **"De ki: «Ben, her türlü şirk ve gösterişten uzak durup taat ve ibâdetimi yalnız Allah'a has kılarak sadece O'na kulluk ederim.»"** (Zümer 39/14) âyetinde ifade buyrulduğu gibi tek olan Allah'a ihlasla kulluğa dâvettir.

Netice itibariyle, Kâfirûn sûresinin sonunda Peygamberimiz (s.a.v.)'e izâfe edilen dinden maksat Allah'ın yegane geçerli dîni İslâm olduğunu beyân etmek, bu dînin mutlaka dünyaya yayılıp hâkim olacağını bildirmek ve bu konuda Rasûlullah (s.a.v.)'in son olarak neler yapması gerektiğini hatırlatmak üzere şimdi Nasr sûresi geliyor:

110- NASR SÛRESİ

سُورَةُ النَّصْرِ

110. NASR SÛRESİ

Nasr sûresi Medine döneminde nâzil olmuştur. Tam sûre olarak Kur'ân-ı Kerîm'in en son inen sûresidir. Vedâ haccı esnâsında Minâ'da indiği rivâyet edilir. 3 âyettir. Sûre "Nasr" ismini, birinci âyette geçen ve "Allah'ın yardımı" mânasına gelen نَصْرُ اللّٰهِ (nasrullâh) kelimesinden alır. Efendimiz (s.a.v.)'in vefâtına işaret ettiği için "vedâ etmek" mânasında "Tevdî" adıyla da anılır. Ayrıca "İzâ câe" ve "Fetih" isimleri de vardır. Mushaf tertîbine göre 110, iniş sırasına göre ise 114. sûredir.

Konusu

Sûre Allah'ın yardımının ve fethin geleceğini, insanların bölük bölük İslâm'a gireceğini müjdeler. Buna karşılık Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den bir şükrâne olarak tesbihini, hamdini, tevbe ve istiğfarını artırmasını ister. Hz. Ebûbekir, Abdullah b. Abbas gibi bir kısım sahâbîler, Nasr sûresinin inmesiyle Efendimiz (s.a.v.)'in vefâtının yaklaştığını anlamışlar, işin farkında olmayanlar buradaki yardım ve zafer müjdelerine sevinirken, onlar hazin hazin gözyaşı dökmüşlerdir. (bk. Buhârî, Tefsir 110; Tirmizî, Tefsir 110)

Fetih Geldiği Zaman

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾

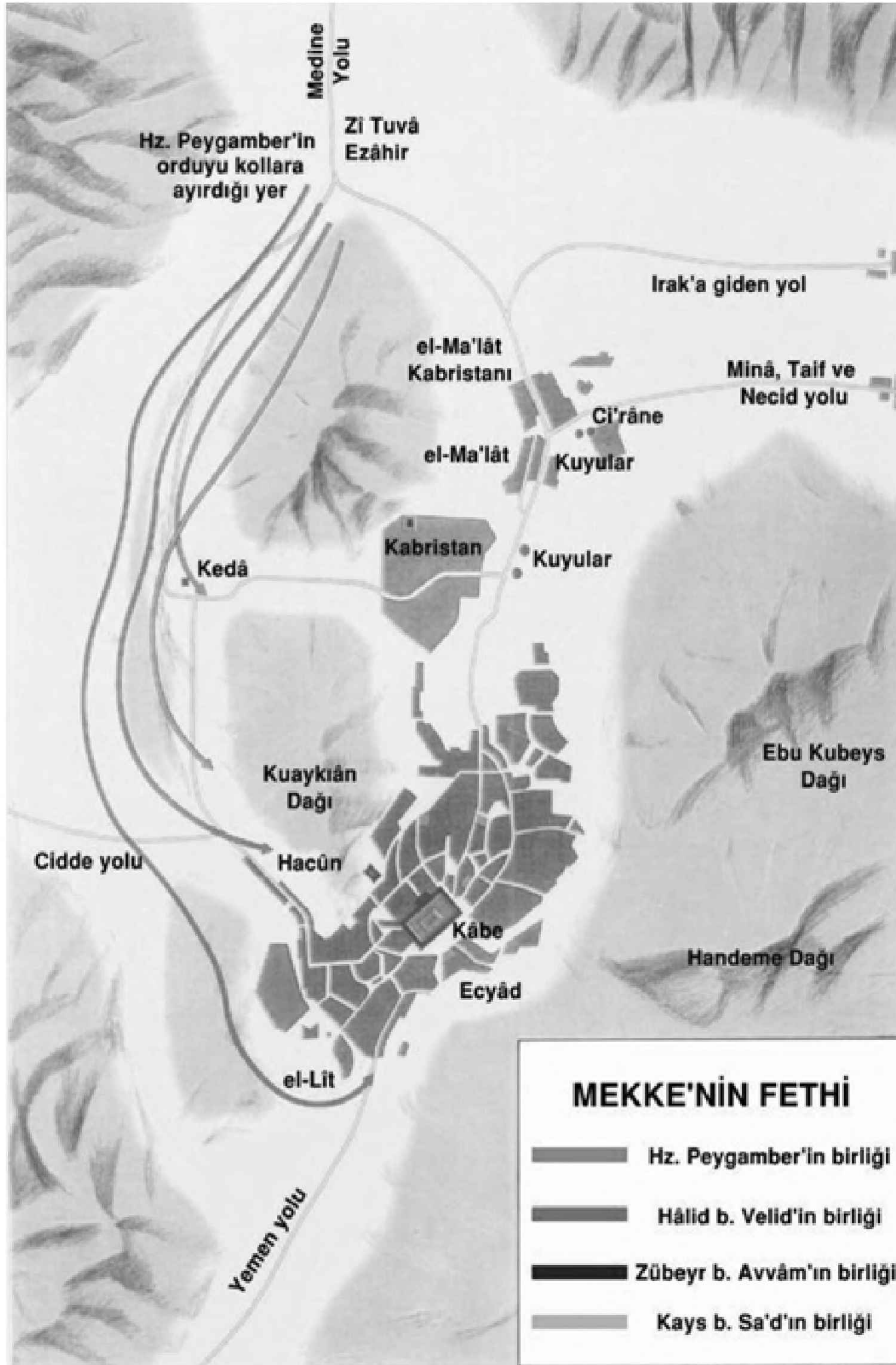
Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Rasûlüm! Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman,

"Allah'ın yardımı"ndan maksat, Cenâb-ı Hakk'ın düşmanlarına karşı Habîb-i Edîbi'ne lutfettiği her türlü yardımıdır. Husûsiyle İslâm'ın yayılması ve zafere erişmesi hakkındaki yardımıdır. "Fetih"ten maksat ise, öncelikle "Fetihlerin Fethi" olan Mekke'nin fethi, sonra bunu tâkip eden diğer bütün fetihlerdir. Bundan, daha önce kapalıyken Hak katından kula açılan "rızıklar, ibâdetler, ilimler, anlayışlar, keşifler, açık-gizli, maddî-manevî tüm nimetler"in kastedilmiş olması da mümkündür. Mutlak mânada fetih, fetihlerin en üstünü ve en mükemmelidir. Bu ise Allah Teâlâ'nın Zât-ı Ehadiyeti'nin tecellisinden kulun kalbine açılan mânevî fetihtir. Diğer fetihler, kula böyle bir fethin açılmasına birer vesiledir.

Peygamberimiz (s.a.v.)'e müjdelenen ikinci büyük nimet şu:

وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللّٰهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾

2. İnsanların Allah'ın dînine akın akın girdiğini gördüğün zaman,

Daha önce insanlar birer ikişer İslâm'a girerken bu yardım ve fetihlerden sonra kabileler, gruplar, bölükler hâlinde akın akın İslâm'a girmeye

başlamışlardır. Rivâyete göre Efendimiz (s.a.v.) Mekke'yi fethedince Araplar birbirlerine: "Hz. Muhammed (s.a.v.) Harem ehline karşı muzaffer olunca artık ona kimse karşı koyamaz" dediler ve savaşsız İslâm'a girmeye karar verdiler. (bk. Kurtubî, *el-Câmi'*, XX, 230) Nitekim hicretin 9. senesine "Heyetler Senesi" denilmiştir. Arap Yarımadası'nın her köşesinden insanlar heyetler hâlinde Rasûlullah (s.a.v.)'in huzuruna gelerek İslâm'a girdiler, ona bey'at ettiler. Allah Rasûlü (s.a.v.)'in Vedâ Haccı'nı yaptığı hicri 10. senede bütün Arabistan tek bayrak altında birleşti. Ülkede hiçbir müşrik kalmadı.

Bu büyük nimetlere şükür olarak:

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ ۜ اِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

3. Artık Rabbini övgülerle yücelterek tesbih et ve O'ndan bağışlanma dile! Çünkü O, tevbeleri çokça kabul edendir.

Burada Efendimiz (a.s.)'a ve onun şahsında tüm mü'minlere üç husus emredilir:

Birincisi; hamd etmek. Burada "hamdin emredilmesi"nin hikmeti şudur: "Rasûlüm! Bu büyük başarının, senin gayretin ve mârifetin sonucu gerçekleştiği aklına bile gelmemelidir. Bu tamâmen Allah'ın lutfuyla olmuştur. Bunun için Allah'a şükret, kalp ve lisan ile bunu itiraf et. Çünkü böyle büyük bir işi gerçekleştiren ve bu başarının yaratıcısı ancak Allah'tır. Dolayısıyla hamd edilmeye lâyık olan sadece O'dur."

İkincisi; tesbih etmek. Burada emredilmesinin hikmeti şudur: "Allah, dîninin yücelmesi için sizin çalışma ve gayretlerinize muhtaç olmaktan pak ve uzaktır. Bunu itiraf edin. Gayretlerinizin başarıya ulaşmasının, ancak Allah'ın yardımı ile olabileceğine de kesinlikle inanmalısınız. Allah Teâlâ bir işi istediği kuluna yaptırabilir. Bir kula bunun gibi bir hizmeti yaptırması, aslında ona Allah'ın bir ihsânıdır. Allah'ın sizin üzerinizdeki ihsânı da onun dînine hizmet etme şerefini size vermesidir."

Üçüncüsü; istiğfar etmek. İstiğfarın içinde tevbe de vardır. Çünkü âyet Allah'ın اَلتَّوَّابُ (tevvâb) yani "tevbeleri çokça kabul eden" ismiyle sona ermektedir. Buna göre eksiklikleri, kusurları ve günahları için Allah'tan bağışlanma dilemek ve O'na tevbe etmek istenmektedir. Aslında Hak Teâlâ Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'i günahtan korumuştur. Dolayısıyla onun istiğfar etmesi, insanlara istiğfar etmenin ne kadar gerekli olduğunu ders vermesi, ümmetinin günahları için af dilemesi ve devamlı mânevî terakki hâlinde olması itibariyle, son durumuna göre bir önceki makamını eksik bulması ve nâdiren daha evlâ olanı terk etmesi yönlerinden olmuştur.

Hz. Âişe (r.a.) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a.v.) vefatından önce:

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَ بِحَمْدِكَ وَ اَسْتَغْفِرُكَ وَ اَتُوبُ اِلَيْكَ

(Subhânekellâhümme ve bihamdike ve estağfiruke ve etûbu ileyk)

"Allah'ı hamd ile tesbih eder, Allah'tan mağfiret diler ve O'na tevbe ederim" sözlerini çokça söylerdi. Kendisine:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Görüyorum ki sen: *"Allah'ı hamdiyle tesbih ederim. Allah'tan mağfiret diler, O'na tevbe ederim"* sözlerini çokça söylüyorsun, bunun sebebi nedir?" diye sordum. Fahr-i Kâinat (s.a.v.):

"- Rabbim bana ümmetimde bir alâmet göreceğimi haber vermi ti. Bu alâmeti gördüğüm takdirde bu tesbihi çokça söylememi buyurdu. İ te ben o alâmeti görmü bulunuyorum" buyurdu ve Nasr sûresini okudu. (Buhârî, Tefsir 110; Müslim, Salât 217)

Nasr sûresinde haber verilen bu başarıya, bu güzel sonuca, böyle tesbih ve hamdile Allah'ın bağışlamasına eriştiren yüce İslâm dinine mukâbil, bu nimetin kıymetini bilmeyip inkâr ve nankörlükte devam eden ve tevbeye yanaşmayan kâfirlerin fecî sonları ve uğrayacakları azabı oldukça dikkat çekici bir örnekle göstermek üzere Tebbet sûresi gelmektedir:

111- TEBBET SÛRESİ

سُورَةُ تَبَّتْ

111. TEBBET SÛRESİ

Tebbet sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 5 âyettir. İsmini, birinci âyetteki "kurudu/kurusun" mânasındaki تَبَّتْ (tebbet) kelimesinden alır. Ayrıca "Mesed", "Leheb", "Ebû Leheb" isimleriyle de anılır. Mushaf tertîbine göre 111, iniş sırasına göre ise 6. sûredir.

Konusu

Sûre, öncelikle Rasûlullah (s.a.v.)'e karşı amansız bir düşmanlık sergileyen amcası Ebû Leheb ve karısının, bunların şahsında da tüm din düşmanlarının fecî âkıbetini gözler önüne serer.

İniş Sebebi

Peygamberimiz (s.a.v.), **"Sen, önce yakın akrabanı uyar!"** (Şuarâ 26/214) emri gelince, bütün Kureyşi Safâ tepesine çağırdı. Yüksek bir kayanın üzerinden onlara şöyle hitâb etti:

"–Ey Kureyş cemaati! Ben size, şu dağın eteğinde veya şu vâdide düşman atlıları var; hemen size saldıracak, mallarınızı gasbedecek desem, bana inanır mısınız?"

Kureyşliler hiç düşünmeden:

"–Evet inanırız! Çünkü şimdiye kadar seni hep doğru söylediğini gördük. Senin yalan söylediğini hiç duymadık!" dediler.

Karşısındaki insanlardan bu tasdîki alan Rasûlullah (s.a.v.), onlara şu ilâhî hakîkati bildirdi:

"–O halde ben şimdi size, önünüzde şiddetli bir azap günü bulunduğunu, Allah'a inanmayanların, o çetin azâba uğrayacaklarını haber veriyorum. Ben sizi o çetin azaptan sakındırmak için gönderildim.

Ey Kureyşliler! Size karşı benim hâlim, düşmanı gören ve âilesine zarar vereceğinden korkarak hemen haber vermeye koşan bir adamın hâli gibidir.

Ey Kureyş cemaati! Siz uykuya dalar gibi öleceksiniz. Uykudan uyanır gibi de dirileceksiniz. Kabirden kalkıp Allah'ın huzûruna varmanız, dünyadaki her hareketinizin hesâbını vermeniz muhakkaktır. Neticede hayır ve ibâdetlerinizin mükâfatını, kötü işlerinizin de ceza ve şiddetli azâbını göreceksiniz! Mükâfat ebedî bir cennet; ceza da ebedî bir cehennemdir." (bk. Buhârî, Tefsir 26; Müslim, Îman 348-355; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 281-307; İbn Sa'd, *et-Tabakât,* I, 74, 200)

Allah Rasûlü (s.a.v.)'in bu hitâbesine, orada bulunanlardan umûmî bir itiraz gelmedi. Yalnız amcası Ebû Leheb:

"–Hay eli kuruyası! Bizi buraya bunun için mi çağırdın?" diyerek münâsebetsiz

ve yakışıksız sözler sarf etti. Hakâretleriyle Peygamber Efendimiz’in aziz kalbini incitti. Ebû Leheb’in bu tavrı üzerine, onu ve karısını kötüleyen ve cehennemlik olduklarını ilân eden “Tebbet Sûresi” nâzil oldu. (Buhârî, Tefsir 26/2; 34/2; 111/1-2; Müslim, İman 355)

Ebû Leheb'in Eli Kurusun

تَبَّتْ يَدَآ اَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَآ اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾

سَيَصْلٰى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Ebû Leheb'in iki eli kurusun! Zâten kurudu ve kendisi helâk olup gitti.

2. Ne malı bir fayda verdi ona, ne de kazandıkları.

3. Yakında o, yanıp kavrulmak üzere alevli bir ateşe girecek.

Ebû Leheb, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in amcasıdır. Buna rağmen Efendimiz'e inanmadığı gibi, karısıyla birlikte ona çok büyük düşmanlıklar yapmıştır. Şu rivâyetler, bu düşmanlığın şiddetini ve ulaştığı korkunç seviyeyi göstermeye yeter.

Tãrık b. Abdullah el-Muhâribî, bir müşâhedesini şöyle anlatır:

Rasûlullah (s.a.v.)'i Zülmecaz Panayırı'nda görmüştüm:

"–Ey insanlar! Lâ ilâhe illallah deyin de kurtulun!" diye yüksek sesle hitâb ediyordu. Bir adam da elindeki taşla O'nu tâkip ediyor ve:

"–Ey insanlar! Sakın ona inanmayın, itaat etmeyin. Çünkü o yalancıdır!" diyerek bağırıyordu. Attığı taşlarla Efendimiz'in ayak bileklerini kanatmıştı. Oradakilere:

"–Kimdir bu zât?" diye sordum.

"–Bu, Abdülmuttaliboğulları'ndan bir gençtir" dediler.

"–Ya onun ardına düşüp taş atan kimdir?" diye sordum.

"–O da amcası Ebû Leheb'dir" dediler. (Darekutnî, *Sünen,* III, 44-45)

Mekke'de Rasûlullah (s.a.v.)'in evi, iki ebediyet fukarâsı Ebû Leheb ile Ukbe b. Ebî Muayt'ın evleri arasında idi. Bunlar, her türlü pisliği getirip Efendimiz (s.a.v.)'in kapısının önüne atarlardı. Fahr-i Kâinat Efendimiz'in rakîk ve temiz gönlü, komşularının bu çirkin muâmelesinden incinir:

"–Ey AbdişMenaf oğulları! Bu nasıl kom uluk?!" diye sitem eder, pislikleri kapısının önünden yayı ile uzaklaştırırdı. (İbn Sa'd, *et-Tabakât,* I, 201)

Ebû Leheb, birgün yine aynı menfûr hareketini yapmak üzereyken Hz. Hamza onu gördü. Pisliği elinden alıp başının üzerine döktü. Ebû Leheb, bir taraftan pislikleri temizlerken, diğer taraftan da Hz. Hamza'ya hakâret ediyordu. (bk. İbn

Esîr, *el-Kâmil,* II, 70)

Ebû Leheb'in karısı Ümmü Cemîl de Allah Rasûlü'ne ezâ ve cefâ etmekte kocasından geri kalmaz, her gece dikenli ağaç dallarını büyük bir demet yapar, boynuna bağlar, geceleyin ayağına batması için Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in geçeceği yollara atardı. Rasûlullah (s.a.v.) ise, ipek üzerine basar gibi onların üzerine basar geçerdi. (bk. İbn Hişâm, *es-Sîre,* I, 376; Kurtubî, *el-Câmi'*, XX, 240)

İşte onların bu ve benzeri zulümleri sebebiyle haklarında Tebbet sûresi nâzil olmuştu.

Ebû Leheb çok kötü bir şekilde ölmüş, malı, kazandıkları ve bunlara dâhil olan çocukları ona hiçbir fayda sağlayamamıştır. Şöyle ki:

Ebû Leheb Rasûlullah (s.a.v.)'i yenebilmek için varını yoğunu ortaya dökmüştü. Bu sûrenin nüzûlünden sonra 7-8 sene geçmeden Bedir savaşı vuku bulmuştu. Çiçek hastalığına tutulduğu için o azılı kâfir savaşa katılamamıştı. Savaş olup Kureyşin pek çok ileri gelen reisinin öldürüldüğü haberi Mekke'ye ulaştığında Ebû Leheb o kadar üzüldü ki ancak 7 gün yaşayabildi. Ölümü de çok ibret vericidir. Ebû Leheb, çiçek hastalığına benzer bir hastalığa yakalandı. Evdeki yakınları bile, bulaşmasından korkarak ona dokunmuyorlardı. Ölümünden sonra üç gün boyunca kimse ona yanaşmadı. Cesedi çürüyerek kokmaya yüz tuttu. Bunun üzerine herkes oğullarını kınamaya başladı. Bir rivâyete göre oğulları bazı zencilere ücret vererek cesedini kaldırtmış ve yine ücretle defnettirmişlerdi. Diğer bir rivâyete göre, bir hendek kazdırtmışlar ve babalarının cesedini içine sopayla iterek toprakla kapatmışlardı. Böylece ne malından ne de evlatlarından bir fayda görmüştü. Oğulları, cenazesini bile şerefle defnetmeye fırsat bulamamışlardır. Böylece Kur'ân-ı Kerîm'in Ebû Leheb'le ilgili olarak verdiği mûcizevî haberin birkaç sene içinde nasıl gerçekleştiğini herkes görmüştür.

Ebû Leheb'in hanımı Ümmü Cemîl de düşmanlıkta kocasından geri kalmadığı için o da aynı fecî âkıbete uğramıştır:

وَامْرَاَتُهُۜ حَمَّالَةَ الْحَطَبِۚ ﴿٤﴾ ف۪ي ج۪يدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ﴿٥﴾

4. Karısı da beraber girecek. Hem de o ateşe odun taşıyıcı olarak.

5. Boynunda sağlam bükülmüş bir ip olduğu halde.

Burada Ümmü Cemil için حَمَّالَةَ الْحَطَبِ (hammâlete'l-hatab) yani "odun taşıyıcısı" tavsifi yapılır. Bununla alakalı şu izahlar yapılabilir:

• Bu kadın, oduncular gibi liften yapılmış urganı boynuna bağlayıp Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in yoluna atmak üzere diken taşıdığı için "gerdanında

bükülmüş ip bulunan odun hamalı" diye nitelendirilmiştir.

• Yahut cehennemde böyle bir duruma gireceğini anlatmak için ona bu vasıf verilmiştir.

• Yahut insanlar arasında koğuculuk yapıp arayı kattığı, insanları birbirine düşürüp kızıştırdığı için ona "odun hamalı" denmiştir. Çünkü koğuculuk yapana da: "İnsanlar arasında odun taşıyıp ateş yakıyor, onları birbirine katıp düşmanlık, kızgınlık, kavga çıkarıyor" denilir. Ateş nasıl odunla yanarsa, insanların birbirine kızması da koğucunun hareketleriyle olur. Âdeta koğucunun davranışı, kavga ateşinin yakıtı olmaktadır. O dünyada fitne ateşini tutuşturduğu gibi, cehennem ateşi de onun için tutuşacaktır.

• Rivâyete göre o kadının mücevherden yapılmış kıymetli bir gerdanlığı vardı. "Lât ve Uzzâ'ya yemin olsun ki, bunları Muhammed'e düşmanlık yolunda harcayacağım" derdi. Bu sebeple Yüce Allah da, o gerdanlık yerine, boynuna ateşten bir ip takmıştır. (bk. İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân,* IV, 564)

İşte bu sebeplerle Cenâb-ı Hak, onlar hakkında müstakil bir sûre indirmiş, Habîbi'ne olan düşmanlıkları yüzünden ebediyen lânetlenmek üzere onları Kelâm-ı Kadîmi'ne pek fenâ bir şekilde kaydetmiştir. Hazin ve perişan âkıbetlerini bütün dünyaya bir ibret vesikası olarak sunmuştur. İslâm'da esas olanın kan akrabalığı değil, iman kardeşliği olduğunu açık bir misâlle beyân etmiştir. Eğer bir kişinin imanı yoksa, Rasûlullah (s.a.v.)'e akraba olması, hatta onun amcası olmasının bile hiçbir fayda vermeyeceğini bildirmiştir. Böylece kimsenin babasının, dedesinin veya herhangi bir akrabasının faziletine güvenerek aldanmamasını; sahih bir iman ve sâlih amellere yönelerek, ihsân seviyesinde bir kullukla kendini kurtarmaya çalışmasını telkin etmektedir.

Tebbet sûresinde bahsedilen ebedî zarar ve hüsrândan kurtulmak için yegâne çârenin Allah'ın dînine sarılmak ve bunun için de önce tevhid ve ihlas ile Allah'ı tanımak olduğunu beyân için şimdi İhlâs sûresi gelecektir:

112- İHLÂS SÛRESİ

سُورَةُ الْاِخْلَاصِ

112. İHLÂS SÛRESİ

İhlâs sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. 4 âyettir. İsmini, İslâm dîninin esasını teşkil eden tevhîd akîdesinin veciz bir ifadesi olan "İhlâs" sözünden alır. "İhlâs", dini hâlis yapmak, şirk bulaşıklarından temizlemek ve sadece Allah'a kulluk etmek demektir. Sûrenin kaynaklarda tespit edilen yirmiden fazla ismi vardır. Yaygın isimlerinden biri "Kul hüvellahü ehad"dır. Ayrıca "Samed", "Tevhîd", "Esâs", "Tecrîd", "Necât", "Velâyet", "Mukaşkışe", "Muavvize" isimleriyle de anılır. Mushaf tertîbine göre 112, iniş sırasına göre ise 22. sûredir.

Konusu

Cenâb-ı Hakk'ın birliği ve en mühim sıfatları gâyet veciz bir şekilde beyân edilir.

Fazileti

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki bu sûre Kur'an'ın üçte birine denktir." (Buhârî, Tevhid 1; Müslim, Misâfirîn 259)

Kur'ân-ı Kerîm'in muhtevasını "tevhid ve mârifetullah", "âhiret bilgisi" ve "doğru yol bilgisi" diye üçe ayırırsak, İhlâs sûresi bunların birincisini ele aldığı için, bu yönüyle Kur'an'ın üçte birine denk olduğu anlaşılabilir.

Rasûlullah (s.a.v.) sahâbîlerden birini bir seriyyenin başında kumandan olarak göndermişti. O mübârek sahâbî, arkadaşlarına namaz kıldırıyor, ancak kıraatini her defasında İhlâs sûresi ile bitiriyordu. Medine-i Münevvere'ye döndüklerinde, durumu Allah Rasûlü'ne haber verdiler. Efendimiz: *"Ona, niçin böyle yaptığını sorun!"* buyurdu. Arkadaşları bunun sebebini sorduklarında sahâbî:

"–Bu sûre, Rahmân'ın vasıflarını anlatmaktadır. Bu yüzden, onu okumayı seviyorum." cevâbını verdi. Bunu öğrenen Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"–Ona söyleyin, Allah Teâlâ da onu seviyor." (Buhârî, Tevhîd 1)

Yine Peygamberimiz (s.a.v.), sevdiği için bu sureyi her namazda okuyan bir sahâbîye:

"Onu sevmen seni cennete götürür" müjdesini vermiştir. (Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 11)

İniş Sebebi

Müşriklerin, Rasûlullah (s.a.v.)'e: "Rabbinin nesebini söyle" demeleri üzerine Cenâb-ı Hak, kendini tanıtmak üzere bu sûreyi indirdi. (Ahmed b. Hanbel,

Müsned, V, 133-134)

Araplarda bir yabancıyı tanımak istediğinde “Onun nesebi nedir?” diye sormak âdetti. Çünkü onlarda bir kimseyi tanımanın ilk şartı, nesebinin ne olduğu ve hangi kabileden geldiğinin açıklanmasıydı. Bu sebeple, Rabbinin kim olduğunu öğrenmek için Efendimiz (s.a.v.)’e de O’nun nesebini sormuşlardı.

Allah Birdir

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌۚ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. De ki: O Allah birdir.

Allah Teâlâ birdir, tektir. O, "Baba, Oğul ve Rûhu'l-Kudüs" üçlüsüne inanan hıristiyanların dediği gibi değildir. Yine O, birçok ilâhın varlığına inanan müşriklerin inandığı gibi de değildir.

Allah'ın "bir" olarak vasıflanmasının üç mânası vardır ve her bir Yüce Allah hakkında doğrudur:

• O birdir. O'nun yanında ikinci bir ilâh yoktur. Bu, O'nun sayı mânasında "bir" olmadığını ifade eder. Aslında bu sûreden maksat, müşriklere bir cevap olarak, Allah'ın ortağı olmadığını bildirmektir.

• O tektir, benzeri ve ortağı yoktur. Nitekim, "Falan şahıs, asrında tektir" dendiğinde bu, onun benzeri olmadığı anlamına gelir.

• Allah birdir; bölünmez, parçalara ayrılmaz.

Cüneyd-i Bağdâdî (k.s.)'a:

"Tevhidin tam ve hâlis şeklini, özünü bize anlatır mısın?" dediler. Şöyle anlattı:

"Tevhid, kulun sonunun başlangıcına benzemesidir. Bu beden kalıbına girmeden önce ne şekildeyse, yine öyle olabilmesidir. Tevhid, sûfînin yalnız kaldığı bir makamdır. Tevhid, vatandan ayrılmanın, sonradan yaratılma diye bir şeyin bahis konusu olmadığı bir makamdır. Tevhid, savaşların ve cenklerin olmadığı bir makamdır. Tevhid, bilginin ve cehlin geride bırakılıp çıkıldığı bir derecedir. Nihâyet tevhid, cümle mekânın Hak varlığında yok olduğu yüce bir makamdır." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 282)

Kur'ân-ı Kerîm, Allah Teâlâ'nın birliğinin delillerini anlatır. Bunlar pek çoktur. Bunlardan şu dört tanesine yer vermek faydalı olacaktır:

Birincisi; **"Yaratan, yaratamayan gibi olur mu hiç?"** (Nahl 16/17) âyet-i kerîmesinde dile getirilen hakikattir. Bu, yaratma ve meydana getirme delilidir. Yüce Allah, bütün varlıkların yaratıcısıdır. O'nun "yaratma" fiilinin dışında oluşan hiçbir varlık yoktur. Böyle olunca onlardan herhangi birinin Allah'ın ortağı olması mümkün değildir.

İkincisi; **“Eğer göklerde ve yerde Allah’tan başka ilâhlar olsaydı, ikisinin de dengesi ve düzeni kesinlikle bozulur giderdi. Arşın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdığı her türlü çirkin vasıflardan uzaktır, yücedir!”** (Enbiyâ 21/22) âyetinde beyân edilen gerçektir. Bu, Allah Teâlâ’nın kâinatı büyük bir nizam içinde, sağlam ve eşsiz yaratmasının delilidir.

Üçüncüsü; **“Rasûlüm! De ki: «Faraza, onların iddia ettikleri gibi Allah ile beraber başka ilâhlar olsaydı, bu takdirde o ilâhların hepsi, arşın sahibine ulaşmak için mutlaka bir yol ararlardı»”** (İsrâ 17/42) âyetinde açıklanan delildir. Bu, Cenâb-ı Hakk’ın hâkimiyet ve üstünlük delilidir.

Dördüncüsü; **“Allah asla çocuk edinmemiştir. O’nunla birlikte başka bir ilâh da yoktur. Eğer olsaydı, o takdirde her bir ilâh kendi yarattıklarını yanına alır ve mutlaka biri diğerine üstünlük kurmaya çalışırdı. Allah, onların uydurduğu noksan sıfatlardan pak ve uzaktır”** (Mü’minûn 23/91) âyetinde beyân edilen husustur. Bu da, birden çok ilâh olduğu takdirde çekişme ve üstün olma çalışma olacağına dâir delildir.

Bu ve benzeri nice deliller, Allah Teâlâ’nın birliğini ispat eder. O’nun sonsuz kudretiyle tek başına tüm varlığı yaratıp idâre ettiğini açıklar:

اَللّٰهُ الصَّمَدُۚ ﴿٢﴾

2. Her şey o Allah’a muhtaçken O hiçbir şeye muhtaç değildir.

Cenâb-ı Hak, bu muazzam işleri yaparken kimseye muhtaç da değildir. Çünkü O, Samed’dir. اَلصَّمَدُ (Samed), “her hususta kendisine başvurulan, sığınılan, emri ve müsaadesi olmadan hiçbir iş yapılamayan, mutlak itaat edilen olduğu halde; kendisi kimseye muhtaç olmayan, yemeyen, içmeyen, iç boşluğu olmayan, eksiksiz, gediksiz” demektir. Kemâlin zirvesinde bulunan, padişahlar padişahı anlamına da gelir. Buna göre Allah’ın samed oluşu, “var olma bakımından kimseye muhtaç olmayıp, her şeyin varlık ve devamı tamâmen kendisine borçlu olan Vâcibü’l-Vücûd” mânasındadır. Bunun, “kendisinden başkası ibâdet edilmeye lâyık olmayan tek varlık” anlamı da vardır. “Samed”in bir diğer mânası da canlıların ihtiyaçlarını an be an veren, biriktirmeden ve geciktirmeden veren demektir.

Dolayısıyla Samed sıfatı, Allah’ın Ehad sıfatını açıklarken, bir sonraki âyette beyân edilen vasıflar da Samed sıfatını açıklamaktadır:

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْۙ ﴿٣﴾

3. O, doğurmamış ve doğmamıştır.

Allah, doğurmamıştır, dolayısıyla hiçbir evlat edinmemiştir. O'nun ne oğlu ne de kızı vardır. Allah, bütün kemâl sıfatlarıyla muttasıf olduğu gibi, noksan sıfatlardan da uzaktır. Görüldüğü üzere âyetin bu kısmı, Allah'a evlat nisbet edenlerin hepsini reddeder. Meselâ, **"Üzeyr, Allah'ın oğludur"** (bk. Tevbe 9/30) diyen yahudileri; **"Mesih Allah'ın oğludur"** (bk. Tevbe 9/30) diyen hıristiyanları ve **"Melekler Allah'ın kızlarıdır"** (bk. Sâffât 37/150, 153, Zuhruf 43/16) iddiasında bulunan Arap müşriklerini reddeder. Yüce Allah, kendisinin çocuğu olmadığını bildirerek bunların hiçbirini kabul etmez.

Allah doğmamıştır da. O, ne bir babanın, ne de bir ananın çocuğu olmuştur. Çünkü doğan her şey sonradan olur. Yüce Allah ise kadîm ve ezelîdir, evveli yoktur. Ne doğmuş olması, ne de bir babasının olması mümkün değildir. Bu âyetle, soy ve neseple alakalı ne varsa bütün yönleriyle hepsini Yüce Allah'tan nefyeder. Bir sonraki âyette bu hususu izâh eder:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ ﴿٤﴾

4. Hiçbir şey O'na denk değildir.

Ne zâtında, ne sıfatlarında, ne de fillerinde, yarattıklarından hiçbiri O'na benzemez. Çünkü O, her şeyin yegâne sahibi ve yaratıcısıdır. Şu halde, yarattıklarından, O'nun seviyesine yükselecek veya yaklaşacak bir benzeri olması mümkün değildir. O bundan nihâyetsiz yücedir, uzaktır. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"...O'nun benzeri gibi hiçbir şey yoktur. O, her şeyi hakkiyle işiten, her şeyi hakkiyle görendir." (Şûrâ 42/11)

Şimdi ise, kendisinden kötülük sâdır olabilecek her türlü yaratılmışların şerrinden böyle misilsiz, benzersiz, mutlak Yüce Bir Allah'a sığınmayı emreden Felak sûresi başlayacaktır:

113- FELÂK SÛRESİ

سُورَةُ الْفَلَقِ

113. FELAK SÛRESİ

Felak sûresi Mekke'de inmiştir. 5 âyettir. İsmini birinci âyetin sonundaki "yarmak, aydınlık, sabah" mânalarına gelen اَلْفَلَقِ (felak) kelimesinden almıştır. Felak ve Nâs sûrelerine "Allah'a sığındırıcı" mânasında "Muavvizetân"; İhlâs ile birlikte üçüne ise "Muavvizât" denilir. Mushaf tertibine göre 113, iniş sırasına göre 20. sûredir.

Konusu

İnsanın beden ve ruh sağlığına zarar verecek şeylerin şerrinden Allah'a sığınmayı öğütlemektir.

Sabahın Rabbine Sığınırım

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِۙ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. De ki: "Sığınırım sabahın Rabbine";

اَلْفَلَقِ (felak) sözlükte "yarıp çıkarmak" demektir. Burada çoğunluğun görüşüne göre "gecenin karanlığının yarılmasıyla ortaya çıkan sabah vakti" mânasına gelir. Nitekim Cenâb-ı Hak kendisi için فَالِقُ الْاِصْبَاحِ (Fâliku'l-isbâh) "Gecenin karanlığını yarıp sabahı çıkaran" sıfatını kullanır. (En'âm 6/96) Buna göre رَبُّ الْفَلَقِ (Rabbü'l-felak), "Sabah'ın Rabbi" demek olup, sûre, karanlıklardan aydınlığa çıkmak, zor durumlardan rahatlığa erişmek için aydınlığın yaratıcısı Allah Teâlâ'ya sığınmayı emretmektedir.

"Felak" ile Allah Teâlâ'nın yarıp ortaya çıkardığı her şey kastedilmiş de olabilir:

• Gecenin karanlığını yarıp sabahı çıkardığı gibi, yeryüzünü yararak orada nice mahsulâtı meydana getiriyor,

• Dağları parçalayarak ondan nice gözeleri, nehirleri, madenleri meydana çıkarıyor,

• Bulutları yararak onlardan yağmurları yağdırıyor,

• Rahimleri infilak ettirerek oradan nice yavruları dünyaya getiriyor.

İşte her türlü şerden bu kadar muazzam işler yapan sonsuz kudret ve azamet sahibi Allah'a sığınmak, kullar için bir selâmet, emniyet ve saâdet vesilesidir.

Kötülüklerinden Allah'a sığınılacak şeylere gelince:

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَۙ ﴿٢﴾

2. "Bütün yarattıklarının şerrinden",

Öncelikle çok genel bir ifade kullanılmıştır. Çünkü Allah Teâlâ'dan başka bu ifadenin mutevasına girmeyecek hiçbir varlık kalmamaktadır. Bu âyetten sonrakiler hiç zikredilmemiş bile olsaydı, yine de ayrıca sayılanlar da dâhil bütün yaratıkların şerrinden Rabbimize sığınmış olacaktık. Fakat zararlarının büyüklüğüne dikkat çekmek üzere, bu genel ifadeden sonra husûsî olarak üç şeyden bahsedilir ve özellikle bunların şerrinde de Allah'a sığınmanın

ehemmiyeti vurgulanır. Bahsi geçen üç şeyden birincisi şudur:

وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَۙ ﴿٣﴾

3. "Karanlığı bastığı zaman gecenin şerrinden",

Gecenin içinde barındırdığı pek çok kötülük vardır. Öncelikle karanlık görüntüsü, korku ve dehşet vericidir. Gece, hayat sahiplerinin uyumak suretiyle bir nevi hayattan mahrum kaldıkları zamandır. Vahşi hayvanlar yuvalarından, haşeratlar yerlerinden geceleyin çıkar. Hırsızlar, düşmanlar ve suçlular o vakit hucuma geçer. Yangınlar çıkar. Geceleyin cin ve şeytan denilen kötü ruhlar çıkıp etrafa yayılır. Bu sebeple dilimizde "Sabahın şerri akşamın hayrından daha iyidir" sözü mesel olmuştur. Bütün bunların şerrinden kendimizi korumamız, bunun için de Allah'a sığınmamız gerekir

İkincisi:

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِۙ ﴿٤﴾

4. "Düğümlere üfleyen büyücü kadınların şerrinden",

Bunlar sihir ve büyü yapan kimselerdir. Erkek veya kadın olabilir. Fakat bu işleri daha çok kadınlar yaptığı için "üfleyen kadınlar" mânasında اَلنَّفَّاثَاتُ (neffâsât) kelimesi kullanılmıştır. Mamafih bundan "üfleyen nefisler, şahıslar, gruplar" mânasını anlamak da mümkündür. Büyüler ipler düğümlenerek ve bu düğümlere üflenerek yapılır. Yapılan büyüler insanı etkilemekte, psikolojisini bozmakta, eşler arası münâsebetleri aksatacak bir tesir icra etmekte, hatta eşlerin birbirinden ayrılmalarına yol açabilmektedir. (bk. Bakara 2/102) Bu sebeple İslâm dini büyü yapmayı haram kılmış ve bu zararlı kişilerin ve yaptıklarının şerrinden Allah'a sığınmayı emretmiştir.

Üçüncüsü:

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

5. "Kıskandığında hasetçinin şerrinden!"

Haset, bir kişinin kardeşinin sahip olduğu nimetlere; kocasına, hanımına, evladına, malına, ilmine göz dikerek bunların onun elinden çıkmasını istemesi ve bunu gerçekleştirmek için de bir kısım hileli yollara baş vurmasıdır. Bu itibarla haset son derece tehlikeli ve zarar verici bir duygudur. Haset kişinin içinde kalıp, söz veya fiil olarak dışa yansımadığı sürece başkasına zarar vermez. Fakat haset edeni rahat bırakmaz, gece gündüz içini kemirir durur. Söz ve fiil olarak dışa yansımaya başladığı zaman haset edilene de zarar verir. Buna işaret

etmek üzere âyette “kıskandığı zaman” kaydı getirilmiştir.

Hasedin üç derecesi vardır. İkisi yasaklanmış üçüncüsü teşvik edilmiştir. Birincisi kardeşinin elindeki nimetin gitmesini istemek, ona başka nimetlerin gelmesini istememek ve bundan rahatsız olmaktır. Kendisine gelmese de ondan gitmesini arzulamaktır. İkincisi kardeşinin elindeki nimetin ondan çıkarak kendisine gelmesini istemektir. Üçüncüsü ise kardeşinin elindeki nimetin ondan çıkmasını istemeksizin o nimetten kendisinde de olmasını arzulamasıdır. İşte bu üçüncü duyguya “gıpta” veya “imrenme” denilir. Haset kötü, fakat imrenme güzeldir. Haset fert ve toplumu çöküntüye götürürken, imrenme fertleri gayrete getirerek, yarışmaya iterek toplumu ilerlemesine yardımcı olur. Efendimiz (s.a.v.) şu beyânlarıyla imrenmeyi teşvik etmiştir:

“Ancak u iki ki iye imrenilir: Allah’ın verdiği malı Allah yolunda harcayan ve Allah’ın verdiği ilim ve hikmete göre ya ayan ve ba kalarına da öğreten ki ilere.” (Buhârî, İlim 15; Tevhid 45)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.): *“Ate odunu yeyip bitirdiği gibi, haset de iyilikleri yer bitirir”* (Ebû Dâvûd, Edeb 44; İbn Mâce, Zühd 22) buyurarak hasetten sakındırmaktadır. Çünkü haset başkalarına zarar verdiği gibi, kişinin kendine de çok zarar vericidir. Haset kişiyi Allah’a karşı isyâna, O’nun taksimatına râzı olmamaya, günaha girmeye ve hayatı binbir türlü sıkıntı, üzüntü ve huzursuzluklarla geçirme yol açar. O halde hem hasetten hem haset etmekten hem de haset edenden Allah’a sığınmak gerekir.

Genel olarak bütün yaratıkların, özel olarak da gece, büyücü ve hasetçinin şerrinden Allah’a sığınmayı emreden Felak sûresini, insanın dünyada da âhirette de başına belâ olabilecek ve onu sonsuz bir hüsrâna sürükleyecek en büyük şerden Rab, Melik ve İlâh gibi üç büyük sıfatıyla birlikte Allah Teâlâ’ya sığınmayı emreden Nâs sûresi tâkip edecek ve Kur’ân-ı Kerîm bu sûreyle sona erecektir:

114- NÂS SÛRESİ

سُورَةُ النَّاسِ

114. NÂS SÛRESİ

Nâs sûresi Mekke'de inmiştir. 6 âyettir. Kur'ân-ı Kerîm bu sûre ile sona ermektedir. İsmini, 4. âyet hâriç, âyetlerinin sonlarında tekrarlanan ve "insanlar" mânasına gelen اَلنَّاسُ (nâs) kelimesinden almıştır. Mushaf tertibine göre 114, nüzûl sırasına göre 21. sûredir.

Konusu

Ele aldığı tek konu, şeytanın şerrinden Allah'a sığınmaktır. Önceki Felak sûresinde insanın beden ve ruhu üzerinde menfî yönde tesir eden hâricî sebepler ele alınmış ve bunlardan Allah'a sığınma emredilmişti. Bu sûrede ise daha çok kalbe ve ruha olumsuz olarak tesir eden, insanın iç âleminde vesvese ve şüphe fırtınası koparan cin ve insan şeytanlarının telkin ve fısıltılarından Allah'a sığınma yolları gösterilir.

O Vesveseci Şeytan

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِۙ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِۙ ﴿٢﴾ اِلٰهِ النَّاسِۙ ﴿٣﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. De ki: "Sığınırım insanların Rabbine",

2. "İnsanların mutlak Hükümdârı'na",

3. "İnsanların ilâhına":

"İnsanların Rabbi"; onları yaratan, besleyen, büyüten, koruyan, terbiye eden Allah'tır. **"İnsanlarım meliki"**; onların sahibi, hükümdarı, işlerini idâre eden, insanlığın selâmet ve saâdetini temin edecek olan hükümleri koyan Allah'tır. **"İnsanların ilâhı"**; onların mabudu, ilâhlık ve mabutluk sıfatlarına sahip olan ve kendinden başka gerçek mânada bu sıfatlara kimsenin sahip olmadığı Allah'tır. Rab, Melik ve İlah isimlerinin bu şekilde peş peşe gelmesi pek mânidârdır. Çünkü insan, bünyesinde cereyan eden beslenme, büyüme ve gelişme gerçeğini görerek önce kendisinin bir Rabbi olduğunu anlar. Sonra düşündüğünde bu Rabbin, yarattıklarında tasarruf etmekte ve onlardan zengin olduğunu, dolayısıyla onların gerçek sahibi ve mâliki olduğunu anlar. Sonra biraz daha düşündüğünde bu Mâlikin, ibâdete lâyık olduğunu anlar. Çünkü ibâdet ancak, hiç kimseye muhtaç olmayan ve başkalarının hepsi kendisine muhtaç olan kimseye yapılır. İşte bu sûrede insana, şeytanın şerrinden bu sıfatların sahibi olan Allah'a sığınması emredilmektedir:

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِۙ ﴿٤﴾ اَلَّذ۪ي يُوَسْوِسُ ف۪ي صُدُورِ

النَّاسِۙ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

4. "O sinsi şeytanın üflemelerinin şerrinden",

5. "İnsanların kalplerine üfleyen o sinsi şeytanın."

6. "Ki o, cinlerden de olur, insanlardan da."

Sûrede şeytan ismi açıkça zikredilmez; fakat iki mühim vasfı zikredilerek o kastedilir. Bunlar "vesvâs" ve "hannâs"tır. اَلْوَسْوَاسُ (vesvâs), çok çok vesvese veren, bütün özelliği vesvese vermek olan, hatta vesvesenin tâ kendisi olan şeytandır. "Vesvese" ise gizli bir sesle, fısıltı ile kalbe kötü düşünceler aşılamak

ve bir işi yapmaya tahrik etmektir. ٱلْخَنَّاسِ (hannâs) da âdeti sinmek olan, geri çekilen, kötülüğe sürüklemek için insanı sinsice ardından izleyip fırsat kollayan, döne döne vesvese veren demektir. İnsan Rabbini zikredince geri çekilir. Rabbinden gâfil olunca da hemen ona vesvese verir.

İnsana vesvese veren, onu aldatmaya ve saptırmaya çalışan iki grup şeytan vardır. Bunların biri cinlerden, diğeri de insanlardandır. (bk. En'âm 6/112) Rasûlullah (s.a.v.) deş Ebû Zer (r.a.)'a, *"Cin ve insan eytanlarından Allah'a sığınmasını emretmi ve akabinde deşcinlerden olduğu gibi insanlardan da eytanlar olduğunu"* söylemiştir. (Nesâî, İstiâze 48)

Muhammed Verrâk (k.s.), insanın nasıl şeytanlaştığını şöyle anlatır:

"Nefis, hevâ, yani kötü arzular insanın tabiatına gâlip gelince kalp kararır. Kalp kararınca göğüs daralır. Göğüs daralınca huy kötüleşir. Huyu kötü olanı kimse sevmez. Sevilmediğini anlayan kimse ise sevmeyenlere ezâ vermeye başlar. Böylesi artık mânen insan değildir. Zâhirde insan kılığına girmiş bir şeytandır." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 307)

Şeytanın vesvesesi çeşitlidir. O önce imanı zedelemeye ve insanı şüpheye düşürmeye çalışır. Bunu yapmasa günahları emreder. Bunu yapamazsa kişiyi ibâdet ve taatlerde geri bırakmaya çalışır. Bunu da yapamazsa amellerini boşa çıkarmak için kişinin içine ibâdetlerde gösteriş arzusu sokar. Bunu da yapamazsa adamın gönlüne kendini beğenme ve amellerini çok görme duygusunu koyar. Yine insanı kötü fiillere sevk etmek için onun kalbine haset, kin, öfke gibi kötü duygular atmaya çalışır.

Efendimiz'le alakalı şu hâdise şeytanın insana nasıl vesvese verebileceğini muşahhas hâle getiren çok güzel bir örnektir:

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in hanımlarından Hz. Safiye anlatıyor:

"Rasûlullah (s.a.v.) itikâfa girmişti. Bir gece onu ziyârete gidip konuştum. Sonra eve dönmek üzere kalktığım zaman o da beni evime götürmek üzere kalktı. Bu sırada ensârdan iki kişi bizimle karşılaştı. Allah Rasûlü (s.a.v.)'i âilesiyle birlikte görünce, oradan çabucak uzaklaşmak istediler. Rasûlullah (s.a.v.):

«–Biraz yava olun, yanımdaki Safiyye bint-i Huyey'dir» dedi. Onlar:

«–Rasûlü'nün uygunsuz bir davranışta bulunmasından Allah'ı tenzîh ederiz yâ Rasûlallah!» deyince Efendimiz (a.s.):

ş *«– eytan, insanın vücûdunda kanın dola tığı gibi dola ır. Onun sizin kalbinize bir kötülük, bir üphe atmasından endi e ettim»* buyurdu." (Buhârî, İtikâf 11; Müslim, Selâm 23-25)

Şeytanın vesvesinden kurtulmanın yolları:

➢ Allah'ı çok çok zikretmek,

➢ Allah'a çok sığınmak,

➢ Sabır ve sebatla şeytanın taleplerine karşı direnmek ve dediğini yapmamaya gayret göstermek.

Nâs sûresinde sığınılacak şer sadece "şeytanın vesvesesi" iken, sığınmak üzere Cenâb-ı Hakk'ın esmâ-i hüsnâsından üçü zikredilir. Bunlar Rabb, Melik ve İlâh isimleridir. Halbuki bir önceki Felak sûresinde dört ayrı şerden sadece "Sabah'ın Rabbi" vasfıyla Allah'a sığınmak emredilmekteydi. Bu, şeytanın vesvesesinin, Allah'a çokça ve ciddiyetle sığınılması gereken ne kadar büyük bir şer olduğunu izaha kâfîdir. Birinci sûrede korunması gereken ruh ve beden sağlığı; ikinci sûrede korunması istenen ise din sağlığıdır. Bu, dinin az zarar görmesinin dahi dünyanın çok zarar görmesinden daha önemli olduğunu gösterir.

Hz. Âişe der ki:

"Allah Rasûlü (s.a.v.) yatağına vardığı zaman iki elini birleştirir, İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini okur ve onlara üflerdi. Sonra o iki eliyle, başından ve yüzünden başlayarak bedeninin ön tarafa gelen kısmını meshederdi. Bunu üç kez tekrarlardı." (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 14; Tirmizî, Dua 21)

Netice

Kelâm-ı kadîmine hizmet yolunda bize bu fırsatı veren Yüce Rabbimize hamdediyor, şükrediyor ve sözümüzü O'nun bize öğrettiği dualarla nihâyete erdiriyoruz:

"Rabbimiz! Unutur veya hata edersek bizi cezalandırma! Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme! Rabbimiz! Kaldıramayacağımız şeyleri de bize yükleme! Günahlarımızı affet, bizi bağışla, bize merhamet et! Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın. Kâfirler gürûhuna karşı bize yardım eyle!" (Bakara 2/286)

"Rabbimiz! Bizi doğru yola erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme, bize tarafından bir rahmet bağışla! Çünkü bağışı pek bol olan yalnız sensin! Rabbimiz! Sen, insanları geleceğinde asla şüphe olmayan bir günde kesinlikle bir araya toplayacaksın! Doğrusu Allah, verdiği sözden caymaz." (Âl-i İmrân 3/8-9)

"Rabbimiz! Günahlarımızı ve işlerimizde gösterdiğimiz taşkınlıkları bağışla, ayaklarımızı sâbit kıl! Şu kâfirler topluluğuna karşı bize yardım ve zafer ihsân eyle!" (Âl-i İmrân 3/147)

"Rabbimiz! Gerçekten biz, «Rabbinize iman edin!» diye imana çağıran Peygamber'i işittik ve hemen îman ettik. Rabbimiz, günahlarımızı bağışla, kusurlarımızı ört. Vefatımızla bizi hayırlı, fazilet sahibi ve itaatkâr kullarının arasına kat! Rabbimiz! Peygamberlerin vasıtasıyla va'dettiğin mükâfatları bize ver; kıyâmet gününde bizi rezil-rüsvâ etme! Şüphesiz sen asla sözünden dönmezsin!" (Âl-i İmrân 3/193-194)

"Rabbimiz! Yalnızca sana güvenip dayandık, sana yöneldik. Dönüşümüz de ancak sanadır! Rabbimiz! İmtihan için kâfirleri üzerimize salıp bizi musîbetlere maruz bırakma! Rabbimiz! Bizi bağışla! Şüphesiz sen, kudreti dâimâ üstün gelen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olansın!" (Mümtehene 60/4-5)

"Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan Allahım! Dünyada da âhirette de benim sahibim ve gerçek koruyucum sensin. Müslüman olarak canımı al ve beni sâlih kullarının arasına kat!" (Yûsuf 12/101)

Kaynaklar

Kur'ân-ı Kerîm Mealleri

ATEŞ, Süleyman, *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli,* Ankara, 1980.

ÇANTAY, Hasan Basri, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm,* İstanbul, 2005.

DOĞRUL, Ömer Rıza, *Tanrı Buyruğu,* İstanbul, 1980.

ESED, Muhammed, *Kur'an Mesajı,* I-III, (çev. Ahmet Ertürk, Cahit Koytak), İstanbul, 1996.

FEYİZLİ, Hasan Tahsin, *Feyzü'l-Furkãn Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli,* İstanbul, 2005.

HAYRÂT Neşriyat Meâl Heyeti, *Kur'ân-ı Kerîm ve Muhtasar Meâli,* İstanbul, 2005.

KANDEMİR, Yaşar ve diğerleri, *Âyet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli,* İstanbul, 2010.

KARAMAN, Hayrettin ve diğerleri, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Açıklamalı Meâli,* Medine-i Münevvere, 1992.

KISA, Mahmut, *Kısa Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli,* Konya, 2008.

SÂBÛNÎ, Muhammed Ali, *Dürretü't-Tefâsîr ale'l-Kurâni'l-Kerîm,* Mekke, 2006.

SADAK, Bekir, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlatımı,* İstanbul, 1989.

SUYÛTÎ, Celâleddin – MAHALLÎ, Celâleddin, *Tefsîru'l-Celâleyn,* Dımaşk, 2005.

ŞİMŞEK, Ümit, *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli,* İstanbul, 2004.

TEKİN, Ahmet, *Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru,* İstanbul, 2003.

ÜNAL, Ali, *Allah Kelamı Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli,* İstanbul, 2007.

YILDIRIM, Suat, *Kur'an'ı Hakim ve Açıklamalı Meâli,* İzmir, 2002.

ZUHAYLÎ, Vehb ve diğerleri, *el-Mevsû'atü'l-Kur'âniyyetü'l-Müyessere,* Dımaşk, 2006.

Tefsirler

ABDUH, Muhammed, *Tefsîru'l-Menâr,* I-XII, Beyrut, ts.

ABDÜLBÂKÎ, Muhammed Fuâd, *el-Mu'cemu'l-müfehres li elfâzı'l-Kur'ân,* Beyrut, 1945.

ALÛSÎ, Şihâbu'd-Dîn es-Seyyid Mahmûd Ebû'l-Fadl, *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî,* I-XXX, Beyrut, 1985.

ATEŞ, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri,* I-XII, İstanbul, 1988.

BEGÂVÎ, Hüseyin b. Mesûd, *Me'âlimu't-Tenzîl,* Mısır, 1955.

BEYDÂVÎ, Nasıruddin Ebû Saîd Abdullah b. Ömer, *Envâru't-Tenzîl ve esrâru't-te'vîl,* I-II, Mısır 1955.

BURSEVÎ, İsmail Hakkı, Rûhu'l-Beyân, Beyrut, 2001.

CESSÂS, Ebûbekr Ahmed b. Ali, *Ahkâmu'l-Kur'an,* İstanbul, 1335-1338.

CEVHERÎ, Tantavî, *el-Cevâhir fî tefsîri'l-Kur'ân,* Mısır, 1931.

DERVEZE, İzzet, *et-Tefsîru'l-hadîs,* I-VII, İstanbul, 1998.

EBU HAYYÂN, Abdullah Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf, *el-Bahru'l-Muhît,* I-VIII, Beyrut, 1990.

EBUSSUÛD, Muhammed b. Muhammed el-'İmâdî, *İr âdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kur'ân'i'l-Kerîm,* I-IX, Mısır, ts.

ELMALILI, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dinî Kur'ân Dili,* I-IX, İstanbul, 1936.

FİRÛZÂBÂDÎ, Mecduddîn Muhammed b. Yâkub, *Besâiru zevi't-temyîz fî letâifi'l-Kitabi'l-Azîz,* (Tah. Abdulalîm et-Tahâvî), I-VI, Kahire, 1970.

HÂZİN, Ali b. Muhammed İbrâhim, *Lubâbu't-te'vîl fî me'âni't-Tenzîl*, I-IV, Beyrut, ts.

İBN ARABÎ, Ebûbekir Muhammed b. Abdillah, *Ahkâmü'l-Kur'ân,* I-IV, Halep, 1974.

İBN AŞÛR, Muhammed Tâhir, *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr,* I-XXX, Tûnus, 1984.

İBN CEVZÎ, Ebû'l-Ferec Cemaluddîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr,* I-IX, Beyrut, 1987.

İBN KESÎR, İsmâîl İmâdü'd-Dîn b. Ömer Ebû'l-Fidâ, *Tesîru'l-Kur'âni'l-'Azîm,* I-IV, İstanbul, 1986.

KARAMAN, Hayrettin ve diğerleri, *Kur'an Yolu: Türkçe Meal ve Tefsir*, I-V, Ankara, 2006.

KÂSÎMÎ, Muhammed Cemaluddîn, *Mehâsinü't-Te'vîl,* (Tahric ve ta'lîk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), I-XVII, Mısır, 1336/1957.

KONYALI, Mehmet Vehbi Efendi, Hulâsatü'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân, I-XV, İstanbul, 1341-1343.

KURTUBÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed, *el-Câmî' li ahkâmi'l-Kur'ân,* Beyrut, 1988.

KUTUB, Seyyid, *Fî zılâli'l-Kur'ân,* I-VI, Kâhire, 1980.

KUŞEYRÎ, Abdulkerîm İbn Havâzin Ebû'l-Kâsım, *Letâifü'l-i ârât,* I-III, Mısır, 1983.

MÂVERDÎ, Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb, *en-Nüket ve'l-'uyûn (Tefsîru'l-Mâverdî)*, (Ta'lîk: es-Seyyid Abdulmaksûd b. Abdurrahîm), I-VI, Beyrut, ts.

MERÂĞÎ, Ahmed Mustafa, *Tefsîru'l-Merâğî,* I-XXX, Mısır, 1974.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Tefhîmü'l-Kur'ân* (Terc: Muhammed Han Kayanî ve

diğerleri), I-VII, İstanbul, 1986.
MÜCÂŞİÎ, Ebû'l-Hasen Ali b. Faddal, *Nüketü me'âni'l-Kur'âni'l-Azîm,* (Tahkîk ve dirâse: Mustafa Altundağ), İstanbul, 1994. (Basılmamış Doktora Tezi)
NESEFÎ, Abdullah b. Ahmed, *Medâriku't-Tenzîl ve hakâiku't-te'vîl,* İstanbul, 1984.
RÂĞIB el-Isfehânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'an,* Beyrut, ts.
RÂZÎ, Fahruddin Ebû Abdillah Muhammed b. Ömer b. el-Hüseyin, Mefâtîhu'l-gayb, I-XXXII, Tahran, ts.
SAÎD, Havva, el-Esâs fi't-tefsîr, (Ter.: M. Beşir Eryarsoy), I-XVI, İstanbul, 1992.
SEMERKANDÎ, Ebû'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhim, *Tefsîru's-Semerkandî (Bahru'l-Ulûm),* (Tahkîk: Ali Muhammed Ma'avvad, Adil Ahmed Abdülmevcûd, Zekeriyya Abdülmecid en-Nûnî), I-III, Beyrut, 1993.
SUYÛTÎ, Celaleddin Abdurrahman b. Ebîbekr, ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîri'l-me'sûr, I-VIII, Beyrut, 1983.
----, *Lübâbu'n-nukûl,* Beyrut 2006;
ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Fethu'l-Kadîr,* I-V, Mısır, 1964
TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, Câmi'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân, I-XXX, Beyrut, 1995.
TABERSÎ, Ebû Ali Fadl b. Hasan, *Mecma'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân,* I-XXX, Beyrut, 1995.
VÂHİDÎ, İmâm Ebû'l-Hasen Ali b. Ahmed, *Esbâbu nüzûli'l-Kur'ân,* (Tahkîk: Kemâl Besyûnî Zağlûl), Beyrut, 1990.
ZECCÂC, Ebû İshak İbrâhim b. es-Seriy, *Me'âni'l-Kur'ân ve ğarâibüh,* (Tahkik: Dr. Abdülcelîl Abduh Çelebi), Beyrut, 1988.
ZEMAHŞERÎ, Ebû'l-Kasım Cârullah Mahmûd b. Ömer, *el-Ke âf 'an hakâiki't-Tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vucûhi't-te'vîl,* I-IV, Beyrut, ts.

Kur'an Tarihi ve Kur'an İlimleri

AYDEMİR, Abdullah, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri,* İzmir, 1981.
A'ZAMİ, M. Mustafa, *Kur'an Tarihi: Eski ve Yeni Ahit İle Kar ıla tırmalı Bir Ara tırma,* İstanbul, 2006.
BAKILLÂNİ, Ebû Bekr Muhammed b. et-Tayyib, *Nüketü'l-intisar li nakli'l-Kur'an,* (Thk. Muhammed Zeğlül Sellam), İskenderiye, ts.
----, *İ'câzu'l-Kur'ân,* Kahire, 1349.
BÂR, Muhammed Ali, *Kur'an-ı Kerim ve Modern Tıbba Göre İnsanın Yaratılı ı,* (Çev. Abdülvehhab Öztürk), Ankara, 1996.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Büyük Tefsir Tarihi,* İstanbul, 1973.
BÛTÎ, Saîd Ramazân, *Min Revâi'i'l-Kur'ân,* Beyrut 1996.
CANDAN, Abdülcelil, *Kur'an Okurken Zihne Takılan Âyetler,* İstanbul, 2007.
CERRAHOĞLU, İsmail, *Tefsir Usûlü,* Ankara, 1983.
CÜRCÂNÎ, Abdulkahir, *Esrâru'l-Belâğa,* (Tah. Hellmut Ritter), İstanbul, 1954.
ÇETİN, Abdurrahman, *Kur'an İlimleri ve Kur'ân-ı Kerîm Tarihi*, İstanbul, 1982.
ÇELİK, Ömer, *Bir Kaynak İki Irmak: Kur'an'dan Teknolojik Yansımalar,* İstanbul, 2009.
----, *Te bih, Temsil ve Tasvirler I ığında Kur'an'da İnsan,* İstanbul, 2010.
ÇİÇEK, Halil, *Kur'an Nasıl Bir Kitaptır,* İstanbul, 2007.
DÂNÎ, Ebû Amr Osman b. Saîd, *et-Teysîr fi'l-Kırââti's-Seb',* İstanbul, 1930.
DRAZ, Muhammed Abdullah, *en-Nebeü'l-Azîm,* Dâru'l-Kalem, ts.
DEMİRCİ, Muhsin, *Tefsir Tarihi,* İstanbul, 2003.
DRAZ, Muhammed Abdullah, *La Morale du Koran,* (Terc: Emrullah Yüksel-Enver Günay): Kur'an Ahlâkı), İstanbul, 1993.
----, *En Mühim Mesaj Kur'ân,* (Terc: Suat Yıldırım), İzmir, 1994.
EBÛ HALÎL, Şevki, *Kur'an Atlası,* (Terc: Enver Arpa), Ankara, 2007.
EBÛ ŞUHBE, M. Muhammed, *el-Medhal li dirâseti'l-Kur'âni'l-Kerîm,* Kahire, ts.
EREN, Şadi, *Kur'an'da Te bih ve Temsiller,* İstanbul, 2002.
GÜMÜŞ, Sadreddin, *Kur'ân Tefsirinin Kaynakları,* İstanbul, 1990.
HAMİDULLAH, Muhammed, *Kur'ân-ı Kerîm Tarihi,* (Terc: Sâlih Tuğ), İstanbul, 2000.
HAN, Fethullah, *Kur'an ve Kâinat Âyetleri,* (Çev. Safiye Gülen-Oya Morçay), İstanbul, 1988.
HAN, Vahidüddin, *Bilim ve Uygarlık Açısından İslâm,*)Terc: Bekir Karlığa(, İstanbul 1989.
----, *İslâm Meydan Okuyor,*)Terc: Cihâd H. Reşad(, İstanbul 1996.
HATTABÎ, Hamd b. Muhammed, Beyânü i'câzi'l-Kur'ân ("*Selâsü resâil fî i'câzi'l-Kur'ân*" içerisinde, nşr. Muhammed Halefullah-Muhammed Zağlûl Selâm), Kahire, ts. (Dâru'l-me'ârif).
İBNÜ'L-CEZERÎ, Muhammed b. Muhammed, *en-Ne r fi'l-Kırââti'l-A r,* Mısır, ts.
İSMAİL, Muhammed Bekir, *el-Emsâlü'l-Kur'âniyye (Dirâseten Tahlîliyyeten),* Mısır, 1986.
İZUTSU, Tashihiko, *İslâm Dü üncesinde İman Kavramı,* (Terc: Selahattin Ayaz), İstanbul 1984.
----, *Kur'an'da Allah ve İnsan,* (Terc: Süleyman Ateş), Ankara, ts.
KÂFİYECİ, Ebû Abdillah Muhammed b. Süleyman, *Kitabu't-teysîr fi kavâidi ilmi't-*

tefsîr, (Tahkîk ve neşir: İsmail Cerrahoğlu), Ankara, 1974.

KARAÇAM, İsmail, *Sonsuz Mûcize Kur'an,* İstanbul, 1986.

----, *Kur'an-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri,* İstanbul, ts.

----, *Kur'ân-ı Kerîm'in Nüzûlü ve Kırâati,* Konya, 1974.

KAYA, Murat, *İlâhî Azamet,* İstanbul, 2011.

KETTÂNÎ, Muhammed Abdü'l-Hayy, *Nizamü'l-hukûmeti'n-nebeviyye (et-Terâtibü'l-idâriyye),* Beyrut, 1996.

MADAZLI, Ahmet, *Kur'an Okumaktan Maksat Tedebbür ve Tezekkürdür,* Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy. 2, sh. 311-329, Kayseri, 1985.

MENNÂ'U'L-KATTÂN, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân,* Beyrut, 1987.

NEDEVÎ, Ebû'l-Hasen, *Mutâlea-i Kur'an ke Usûl-ü Mebâdî,* (Çev. Yusuf Karaca: *Kur'an'dan Nasıl Yararlanılır?*), İstanbul, 1995.

NURBAKİ, Haluk, *Kur'ân-ı Kerîm'den Âyetler ve İlmî Gerçekler,* Ankara, 1998.

OKİÇ, M. Tayyip, *Kur'ân-ı Kerîm'in Üslup ve Kırâatı,* Ankara 1963.

SUBHÎ, Sâlih, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân,* Dımaşk, 1962.

SUYÛTÎ, Celaleddin Abdurrahman b. Ebîbekir, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân,* I-II, Mısır, 1951.

ŞA'RÂVÎ, Muhammed Mütevelli, *Kur'an Mûcizesi,* (Terc: Sait Şimşek), Konya, 1993,

ŞİMŞEK, Ümit, *Bilime Yol Gösteren Âyetler,* İstanbul, 2005.

YILDIRIM Suat, *Kur'ân-ı Kerîm ve Kur'an İlimlerine Giri ,* İstanbul, 1983.

----, *Peygamberimizin Kur'an Tefsiri,* İstanbul 1983.

ZEHEBÎ, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsir ve'l-müfessirun,* I-II, Mısır, 1976.

ZİNDÂNÎ, Abdülmecid, *Kur'an'da İlmî Mûcizeler,* (Terc: Rasûl Tosun), İstanbul, 1995.

Hadis Kaynakları

ABDURREZZAK b. Hemmam, *el-Musannef,* I-XI, Beyrut, 1970.

ACLÛNÎ, İsmâil b. Muhammed, *Ke fü'l-Hafâ,* I-II, Beyrut ts.

AHMED b. Hanbel, *el-Müsned,* I-VI, İstanbul, 1992.

----, ez-Zühd, yy. ts.

ALİ el-Kârî, Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed, *Mirkâtü'l-mefâtîh erhu mi kâti'l-mesâbîh,* I-XI, Beyrut 1992.

ALİ el-Mütteki, Alauddin Ali b. Abdülmelik, *Kenzu'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl,* I-XVI, Beyrut, 1985.

AYNÎ, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmud b. Ahmed b. Mûsâ el-Hanefî,

Umdetü'l-kârî erhu sahîhi'l-Buhârî, I-XXV, Beyrut, ts.

AZİMABADÎ, Ebû't-Tayyib Şemsülhak Muhammed b. Emir Ali, *Avnu'l-Ma'bûd erhu sünen-i Ebî Dâvûd,* I-XVI, Beyrut, 1998.

BABANZÂDE, Ahmed Naîm-Kâmil Mîras, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve erhi*, I-XIII, Ankara, 1993.

BELÂZÛRÎ, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahya, *Ensâbu'l-e râf,* Mısır, 1959.

BEYHAKÎ, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn, *es-Sünenü'l-kübrâ,* I-X, Beyrut, ts.

----, *uabu'l-îmân,* I-IX, Beyrut, 1990.

----, *ez-Zühdü'l-kebîr,* Kuveyt, 1983.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *el-Câmiu's-sahîh,* I-VIII, İstanbul, 1992.

----, *el-Edebü'l-müfred,* Beyrut, 1989.

CANAN, İbrâhim, *Hadis Ansiklopedisi,* I-XVIII, İstanbul, ts.

DÂREKUTNÎ, Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer, *es-Sünen,* I-IV, Beyrut, 1986.

DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman, *Sünenü'd-Dârimî,* I-II, İstanbul, 1992.

DEYLEMÎ, Ebû Şücâ' Şîrûye b. Şehridâr, *el-Firdevs bi-me'sûri'l-hitâb,* Beyrut, 1986.

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvud,* I-V, İstanbul, 1992.

HÂKİM en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn,* I-IV, Beyrut, 1990.

HAKÎM et-Tirmizî, Muhammed b. Ali, *Nevâdiru'l-usûl fî ma'rifeti ehâdîsi'r-Rasûl,* (Thk. Mustafa Abdulkadir Ata), Beyrut, 1992.

HATİPOĞLU, Haydar, *Sünenü İbn Mâce Tercemesi ve erhi,* I-X, İstanbul 1982-1983.

HEYSEMÎ, Hâfız Nûreddîn Ali b. Ebî Bekir, *Mecma'u'z-zevâid ve menba'u'l-fevâid,* I-X, Beyrut, 1988.

İBN EBÎ ŞEYBE, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed, *el-Musannef,* I-IX, (Tahkîk: Saîd Muhammed el-Lehham), Beyrut, 1989.

İBN HACER el-Askalânî, Şihâbüddîn Ahmed b. Ali, *Fethu'l-Bârî erh-i Sahîhi'l-Buhârî,* I-XXVIII, Beyrut, ts.

İBN HIBBÂN, Ebû Hâtim el-Bustî, *Sahîhu İbn Hibbân,* I-XVIII, Beyrut, 1993.

İBN HUZEYME, Ebû Bekir Muhammed b. İshâk, *Sahîhu İbn Huzeyme,* I-IV, Beyrut, 1970.

İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvinî, *Sünenü İbn Mâce,* I-II, İstanbul, 1992.

KANDEMİR, M. Yaşar ve diğerleri, *Riyâzü's-Sâlihîn -Tercüme ve erh-,* I-VIII, İstanbul, 2001.

MÂLİK b. Enes, *el-Muvatta'*, I-II, İstanbul, 1992.
MUBÂREKFÛRÎ, Ebü'l-'Alâ Abdurrahman, *Tuhfetü'l-ahvezî bi erhi Câmi'i't-Tirmizî,* Kâhire, ts.
MÜNÂVÎ, Muhammed Abdürraûf, *Feyzü'l-Kadîr erhu'l-Câmii's-sağîr,* I- VI, Beyrut, 1994.
MÜNZİRÎ, *et-Terğîb ve't-terhîb,* Beyrut, 1417.
MÜSLİM, Ebû'l-Hüseyin b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-sahîh* (Tah.: Muhammed Fuâd Abdülbâkî), I-III, İstanbul, 1992.
NESÂÎ, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb, *Sünenü'n-Nesâî,* I-VIII, İstanbul, 1992.
NEVEVÎ, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref, *erhu Sahîh-i Müslim,* I-XVIII, Mısır, 1981.
RUDÂNÎ, *Cem'u'l-fevâid,* (Terc: Naim Erdoğan), İstanbul, ts.
SEHÂRENFURÎ, Halil Ahmed, *Bezlü'l-mechûd fi halli Ebî Dâvûd,* I-X, Beyrut, 1973.
SOFUOĞLU, Mehmet, *Sahîh-i Müslim ve Tercemesi,* I-VIII, İstanbul, 1967.
SUYÛTÎ, Ebû'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekir, *el-Câmi'u's-sağîr,* Mısır, 1306.
TABERÂNÎ, el-Hâfız Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Kebîr,* I-XXV, Beyrut, 1983.
TİRMİZÎ, Ebû İsâ, Muhammed b. İsâ, *Sünenü't-Tirmizî,* I-V, İstanbul, 1992.
YENİEL, Necati – KAYAPINAR, Hüseyin, *Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve erhi,* İstanbul, 1988.

Siyer Kaynakları

BELÂZÛRÎ, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ, *Ensâbu'l-E râf,* Mısır, 1959.
BEYHAKÎ, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyİn, *Delâilü'n-nübüvve ve mârifeti ahvâli sahibi' - er'iyye*, I-VII, (Talîk: Abdülmu'tî Kal'acî), Beyrut, 1985.
––––, *Kitâbü'z-zühdi'l-kebîr,* Beyrut, 1996.
––––, *Delâilü'n-nübüvve,* Haydarâbâd, 1369.
DİYARBEKRÎ, Hüseyin b. Muhammed, *Târîhu'l-Hamîs,* I-II, Beyrut, ts.
EBÛ NUAYM, Ahmed b. Abdillâh, *Hilyetü'l-evliyâ,* I-X, Beyrut, 1967.
HALEBÎ, Ebû'l-Ferec Ali b. İbrâhim, *İnsânu'l-Uyûn,* I-III, Mısır, 1964.
HAMÎDULLAH, Muhammed, *Hz. Peygamber'in Sava ları,* (Terc: Sâlih Tuğ), İstanbul, 1991.
––––, *el-Vesâiku's-siyâsiyye,* Beyrut, 1985.
––––, *İslâm Peygamberi,* I-II, İstanbul, 1995.
İBN ABDİLBER, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed, *el-İstîâb fî mârifeti'l-*

ashâb, I-IV, Kâhire, ts.

----, *ed-Dürer fî ihtiyâri'l-meğâzî ve's-siyer,* (Tah: Şevki Dayf), Kahire, 1966.

----, *İstizkâr,* Beyrut, 2000.

İBN ASÂKÎR, Ebû Kâsım Ali b. Hasan, *Târîhu Dıme k*, ts.

İBN ESÎR, Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fi't-târîh,* I-XIII, Beyrut, 1979-1982.

----, *Üsdü'l-gâbe,* I-VII, Kâhire, 1970.

İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye,* Beyrut, 1937.

İBN İSHÂK, Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *Sîretü İbn İshâk (Kitâbü'l-mübtedei ve'l-meb'asi ve'l-meğâzî),* Konya, 1981.

İBN KESÎR, İmâdüddin Ebû'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-nihâye,* I-XV, Kâhire, 1993.

----, *es-Sîretü'n-Nebeviyye,* I-IV, Kâhire, 1966.

İBN SEYYİDİNNÂS, *'Uyûnu'l-eser fî fünûni'l-meğâzî ve' - emâil ve's-siyer,* I-II, Beyrut, 1992.

KADI IYÂZ, Ebû'l-Fadl Iyâz b. Mûsâ b. Iyâz el-Yahsubî, *e - ifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mustafâ,* İstanbul 1290.

KASTALLÂNÎ, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed, *el-Mevâhibu'l-ledünniyye,* I-II, Mısır, 1281.

----, *el-Mevâhibü'l-ledünniye Tercemesi,* I-II, (Terc: Şâir Abdülbâki, Sad: Turgut Ulusoy), İstanbul, 1984.

KETTÂNÎ, Muhammed Abdü'l-Hayy, *Nizamü'l-hukûmeti'n-nebeviyye (et-Terâtibü'l-idâriyye),* Beyrut, 1996.

KONRAPA, Zekâi, *Peygamberimiz*, İstanbul, 1987.

KÖKSAL, Mustafa Âsım, *İslâm Târihi,* I-XVIII, İstanbul, 1987.

en-NEDEVÎ, Süleyman, *Asr-ı Saâdet* (Terc: Ömer Rıza Doğrul), İstanbul, 1917.

ORTAYLI, İlber, Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek, İstanbul.

SEMHÛDÎ, *Vefâü'l-vefâ,* I-IV, Beyrut, 1997.

SÜHEYLÎ, Ebû'l-Kâsım Abdurrahmân b. Abdullah, *er-Ravdu'l-'ünf fî tefsiri's-sîreti'n-nebeviyye li-İbn Hi âm,* I-IV, (Tah: Tâhâ Abdurraûf Sa'd), Beyrut, 1978.

TABERÎ, Ahmed b. Abdullah b. Muhammed, *er-Riyâdu'n-Nadra,* Beyrut, 1996.

TOPBAŞ, Osman Nuri, *Nebiler Silsilesi* I-III, İstanbul, 2008.

----, *Muhammed Mustafa (s.a.v.)* I-II, İstanbul, 2008.

VÂKIDÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer, *el-Megâzî,* I-III, Beyrut, 1989.

YÂKÛBÎ, Ahmed b. Ebî Yâkub b. Câfer, *Târîhü'l-Yâkûbî,* I-II, Beyrut, 1992.

ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ,* I-XXIII, Beyrut, 1986-1988.

FIKIH KAYNAKLARI

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukuk-i İslâmiyye ve Istılahât-ı Fıkhıyye Kamusu,* I-VIII, İstanbul, 1967.

DİHLEVÎ, Şâh Veliyyullâh, *Hüccetullâhi'l-bâliğa,* (Tah: Muhammed Şerif Sükker), Beyrut,1990.

KARAMAN, Hayreddin, İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri, I-III, İstanbul 1982.

----, Mukayeseli İslâm Hukuku, İstanbul, 2009.

KÂSÂNÎ, Ebûbekir Alâuddîn b. Mesûd, *Bedâiu's-sanâî fî tertîbi' - erâi',* I-VII, Beyrut, 1982.

eş-ŞÂFİÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. İdris, er-Risâle, (Tah: Ahmed M. Şâkir), Kahire, 1979.

Ansiklopedi – Lügat-Şiir

ASIM Efendi, *el-Okyanusu'l-basît fî tercemeti'l-kamûsi'l-muhît,* İstanbul, 1305.

CEVHERÎ, İsmail b. Hammâd, , *es-Sıhâh (Tâcu'l-luğa ve sıhâhu'l-Arabiyye),* (Tah: Ahmed Abdülgafûr Attar), I-VI, Kahire, 1982.

CÜRCÂNÎ, Seyyid Şerif Ali b. Muhammed, *et-Târifât*, Beyrut, 1988.

EBU'L-HASEN, Ahmed b. Faris, *Mu'cemü mekâyisi'l-luga*, Mustafa el-Bâbî el-Halebî neşri, Mısır, 1972.

FİRÛZÂBÂDÎ, Mecduddîn Muhammed b. Yakup, *el-Kamusu'l-muhit,* Mısır, 1301.

İBN MANZÛR, Ebû'l-Fadl Muhammed b. Mükrim, *Lisânu'l-Arab,* I-XVIII, Beyrut, 1992.

İBNÜ'L-ESÎR, Mecduddin Ebûssaâdât el-Mübârek b. Muhammed b. Muhammed el-Cezerî, *en-Nihâye fî garîbi'l-hadîs ve'l-eser,* I-IV, Yersiz, ts.

KADRİ, Hüseyin Kazım, *Türk Lügatı,* İstanbul, 1945.

MİLLİ Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi,

PAKALIN, Mehmet Z., *Osmanlı Târih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III, İstanbul, 1971-1972.

RÂĞIB el-Isfehânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân,* Beyrut, ts.

RÂZÎ, Abdülkadir, *Muhtaru's-sıhâh,* Kahire, ts.

SOYKUT, İ. Hilmi, *Unutulmaz Mısralar,* İstanbul, 1968.

TÜRKİYE Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,

ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* İstanbul, 1991.

ZEBÎDÎ, Murteza Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzak, *Tâcü'l-arûs min cevâiri'l-kamûs,* Beyrut, ts.

Diğer Kaynaklar

ARISAN Kazım, *Doğum Bilgisi,* İstanbul, 1978.

ARSAY, Zafer, *Koku Nakli Mûcizesi*, Zafer Dergisi, sy. 257, s. 4-5, İstanbul, 1998.

ATTÂR, Feridüddin, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, Tahran, 1372.

––––, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, (Terc: Süleyman Uludağ), İstanbul, 2002.

CAN, Şefik, *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi,* İstanbul, 2001.

––––, *Mesnevî Hikâyeleri,* İstanbul, 2003.

DÂNÂ, Sâdık Dânâ, *Külliyât*, Erkam Yayınları.

EBU'L-ÛLÂ, Mardin, *Huzur Dersleri,* İstanbul, 1966.

EBÛ NUAYM, Ahmed b. Abdillah, *Hilyetü'l-evliyyâ,* I-X, Beyrut, 1967.

EFLÂKÎ, Ahmet, *Âriflerin Menkıbeleri*, (Terc: Tahsin Yazıcı), İstanbul 1973.

GAZZÂLÎ, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn,* I-VI, Beyrut, 1990.

––––, *Kimyâ-yı Saâdet,* (Terc: A. Fâruk Meyân), İstanbul, 1977.

HÂLİD-İ Bağdâdî, *Mektûbât-ı Mevlânâ Hâlid,* İstanbul, 1993.

HÂNÎ, Abdülmecid, *el-Hadâiku'l-verdiyye,* (Terc: Abdülkadir Akçiçek), İstanbul, 1986.

İBN KAYYIM el-Cevziyye, Muhammed Ebî Bekir, *Zâdü'l-meâd,* I-VI, Kuveyt, 1991.

İBN RECEB, el-Hanbelî, *et-Tahvîf mine'n-nâr,* Dımaşk, 1979.

––––, *Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem,* Ammân, 1990

İZ, Mahir, *Tasavvuf*, İstanbul, 1969.

KLASİK Üç Şark-İslâm Şaheseri: *Gülistan – Bostan - Etvâku'z-Zeheb,* (Terc: Yâkub Kenan Necefzâde-Rahmi Serin), İstanbul, 1978.

REFİK, İbrâhim, *Efsâne Soluklar*, İstanbul, 2002.

ŞÂRÂNÎ, *Velîler Ansiklopedisi*, (Terc: Abdülkadir Akçiçek), İstanbul, 1986.

TOPBAŞ, Osman Nûri, *Külliyât*, Erkam Yayınları.